Z KSIĘGOZBIORU
STEFANA HEMPLA

3453.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach

808.4

1597.

491.85-3

PRZEDMOWA.

Każdy naród w dziełach swoich wyraziście obrazuje siebie samego: wszystko, czego dokonał na polu chwały, w izbie obrad, w dziedzinie sztuk i nauk, w zawodzie przemysłowym, składa się na rysy jego historycznego wizerunku. Lecz nic tak dobitnie i tak całkowicie nie przedstawia genjuszu narodowego, jego bogactwa treści duchowéj, jego stosunku z niebem i ziemią, jego właściwego sposobu zapatrywania się na wszystko, jak mowa. Ona to na jego dziejowém obliczu jest tym *wyrazem*, którego żadnemi innemi cechami oddać nie podobna. Jak brak wyrazu na twarzy człowieka jest dowodem nędzy moralnej, obwieszczeniem wszém w obec, iż ten człowiek nie dorobił się pracą duchową godności wyróżnienia się z tłumu, i, jako jednostka pełna treści, prawa na nieśmiertelność dziejową; tak równie brak właściwego wyrazu w mowie narodu jest dowodem jego niemocy duchowéj, zaprzeczeniem prawa na godność osoby zbiorowéj i na życie nieśmiertelne na ziemi. Mowa jest najświętszą częścią samego narodu. Za żywota politycznego ona jest skarbnicą „przędzy myśli ludu i kwiatów jego uczuć“, pośredniczką pomiędzy myślą a czynem, nieraz matką czynu. Jeżeli los wszystko odejmie, ona zostaje mu jako ostatnia przyjaciółka z lat dawnych, i nie opuści strapionego aż do chwili ostatniéj. Po zgonie jego jest tchnieniem sięgającém w wiekuistość: dźwięki jéj skrystalizowane w piśmie są najwymowniejszym nagrobkiem dla umarłéj cielesności zbiorowego człowieka. Wszystkie też ludy przeczuciem wiedzą, że mowa jest ich najdroższém mieniem, że jak rozwój z jednéj, tak poszanowanie jéj z drugiéj strony, jest warunkiem ich żywota. Stąd to pochodzi, że każdy lud i człowiek, gorąco miłujący swą narodowość, do bałwochwalstwa prawie posuwa cześć dla ojczystego języka; a kto tego nie czuje, tém samém dowodzi, iż jest obojętnym na najszlachetniejszą cechę swojéj narodowości.

Nie możemy powiedzieć o sobie, żeśmy bezwarunkowo winni téj obojętności; wszelako wyznać musimy, że jeśli nie naród, tedy wybrańsza jego cząstka dopuszcza się nieraz bardzo ciężkich wykroczeń w tym względzie, a piśmiennictwo staje się tragarzem, roznoszącym te grzechy na przedaż,—grzechy tém cięższe, iż ze strychulcem kosmopolityzmu popełniane są przeciwko najzacniejszym cechom języka, jego swojszczyźnie, w któréj właśnie maluje się samodzielność ducha narodowego. Dość jest porównać dzisiejsze utwory piśmienne z dawnemi, żeby się o tém przekonać; dość wspomnieć o zamieszaniu pisowni, trwającém już od lat kilkudziesięciu, bez zaradzenia ze strony tych, do których by to należało.

Winą tego stanu rzeczy, prócz wielu innych powodów, był i jest dotąd przedewszystkiém brak uświęconych powagą książek elementarnych, odpowiadających swemu przeznaczeniu, i wynikający stąd wykład ustny nauki języka, niejednokrotnie na widzi-mi-się oparty. Gdy bowiem niepodobieństwem jest, ażeby wszyscy kształcili się na filologów i tonęli w ogromnych księgach dla samego ogarnięcia niewyczerpanych skarbów mowy i nauczenia się prawidłowego władania językiem, a dzieł podręcznych, z których zasiłek i poradę w danéj wątpliwości możnaby wyczerpnąć, nie było: wielu, idąc na chybił trafi, z dobrą wiarą dopuszczało się wykroczenia, równie w uczeniu się, jak i w nauczaniu. Pomijamy tu innych, którzy z dziwną szczerotą kładą nam w uszy takie zdania, jak np. to, iż dla Polaka nie potrzeba polskiego słownika, — z tymi trudna rada i zachód bezużyteczny; lecz mamy przedewszystkiém na myśli owych, którzy nie chcą być winni grzechu niedbalstwa, a zaradzić sobie nie mogą dla braku odpowiedniéj pomocy.

W roku 1854 wydawca obecnego Słownika, widząc tę próżnię, powziął myśl zapełnienia jéj stosownem dziełem podręcznem. Zamiar swój przedewszystkiém powierzył Aleksandrowi Zdanowiczowi, który, pojąwszy całą ważność przedsięwzięcia, nakreślił plan wykonania Słownika. Dzieło nasze wedle tego miało na celu dwa główne względy, do których wszystkie, by najdrobniejsze szczegóły, jako do punktów wytycznych, zmierzały: a) złożyć ogółowi o ile można skupiony, lecz wierny obraz mowy polskiéj, z całém jéj bogactwem i wspaniałością rozwoju od czasów najdawniejszych aż do obecnéj chwili; b) wykładem systematycznym, lecz popularnym, najprostszym, niezamąconym subtelnościami, które tylko dla specjalistów mogą mieć jakieś znaczenie, otworzyć przystęp każdemu do poznania bogactwa i znalezienia wskazówek sumiennego obchodzenia się z „wielką puścizną wieków.“ Najobfitszym materjałem do wzniesienia zrębu całéj budowy dzieła, miał być prze-

dewszystkiém Słownik Lindego, jako najzupełniejszy i najpoważniejszy skarbiec z dziedzictwa po praojcach pozostałego; dalej Słowniki polsko-francuski paryski i polsko-niemiecki Mrongowjusa, uzupełniające Lindego znaczną liczbą wyrazów później zebranych. Wszystko, co się w tych dziełach znajduje, postanowiono zawrzeć bez wyjątku w nowym Słowniku. Lecz od czasu piérwszego wydania Słownika Lindego, mowa nasza, tak ustna, jako i piśmienna, szeroce się rozrosła, a uczeni po Lindem pracujący w téj gałęzi, stosunkowo do rozwoju języka naszego, bardzo niewiele zrobili. W zolzów. Z jednéj strony rozkwit u nas życia duchowego, z drugiéj szybki postęp nauk u obcych, zniewolił wielu naszych pisarzy, dla nadania wyrazistości swym opowiadaniom lub jasności swym ścisłym wykładom, tworzyć wyrazy całkiem nowe, przyswajać niektóre cudzoziemskie, wprowadzać w język książkowy utarte prowincjonalizmy. Najgłówniejszém przeto zadaniem przyszłéj pracy miało być skrzętne zbieranie i sumienne opracowywanie materjałów uzupełniających dzieła naszych poprzedników. Postanowiono porobić z dzieł wyciągi wszystkich nomenklatur naukowych, dotychczas w języku naszym istniejących, korzystać z prac dorywczych po różnych pismach ogłoszonych (jak np Synonimy Brodzińskiego), oraz wypisać nowo utworzone wyrazy mowy potocznéj z dzieł pisarzy wzorowych po Lindem żyjących. Za stałe prawidło przyjęto *nie tworzyć żadnych wyrazów, nie wciągać cudzych drukiem nieogłoszonych*, chociażby najszczęśliwiéj były pomyślane; — jedynie język ludowy i prowincjonalizmy, których zbieranie doradzał jeszcze Linde, miały stanowić wyjątek od tego prawidła. Na tych zasadach, współpracownicy, w kolei na tytule wyrażonéj zaproszeni przez wydawcę, przedsięwzięli zbudować *skromny domeczek* dla mowy ojczystéj, nie żaden gmach lub pomnik, jak wielu sądzić lub wymagać chciało, chce, lub niezcześnie chcieć jeszcze od nas będzie. Nauczeni smutném doświadczeniem, uważamy za potrzebne powtórzyć raz jeszcze to, cośmy niejednokrotnie w prospekcie, na tytule i tu powyżéj wyrazili. Pragnęliśmy i ku temu głównie mieli zwrócone oczy, ażeby nasz Słownik był *podręcznym*, dla każdego dostępnym poradnikiem, nie zaś dziełem wyłącznem dla badaczów języka z powołania. Chodziło nam więcéj o to, ażeby nabyte już wiadomości i prawdy upowszechnić, rozsypać na ogół, aniżeli oddać się jedynie nowym badaniom. To nawet, co przyszło zrobić nowego, chcieliśmy tylko przedstawić w ostatecznym wypadku, całe rusztowanie zostawiając przy sobie. Widzieliśmy bowiem i dziś widzimy, że daleko potrzebniejsze jest samo ziarno nauki dla ogółu, niż obchodząca niewielu tkanica etymologiczna.

Zaproszeni do udziału w wykonaniu przedsięwzięcia, uradzili rozebrać między siebie całe litery, które według rozporządzalnego czasu każdego miały być opracowane. Rozbieranie każdéj litery na cząstki podług przedmiotów naukowych, okazało się niepraktycznem. Gdyby bowiem każdy czerpał tylko wyrazy do jego przedmiotu ściągające się, niejeden taki wyraz mógłby łatwo być opuszczonym nawet w czasie robienia wyciągów z dzieła Lindego. Słowniki tedy wzięte za materjał rozdzielone zostały tylko na litery, i wyrazy każdéj z tych liter opracowywano włącznie, bezwyjątkowo. Co się tycze dopełnień, tu nie zachodziła wskazana wyżéj przeszkoda; a ponieważ podział pracy na przedmioty dawał pewniejszą rękojmię dobroci wykonania przez ludzi z jakąś gałęzią nauki bliżéj oznajomionych, przyjęliśmy więc ten ostatni sposób opracowywania. Wypis pojedyńczych wyrazów, tak naukowych, jak pospolitych, z dzieł pisarzów mających ustaloną powagę, postanowiono uzupełniać podanemi przez sumych autorów określeniami ich znaczenia; gdzie zaś tych określeń przy wyrazach naukowych nie było, postaraliśmy się o specjalistów, którzy nam swéj pomocy nie odmówili. Wynikało z tego, iż pewne znaczenie wyrazu musiało niekiedy jednocześnie przez kilka osób być objaśnionem; lecz przez to mogliśmy uniknąć przypadkowego pominięcia, a nadto mieliśmy możność wyboru i dania pierwszeństwa określeniu zrobionemu przez osobę mającą więcéj powagi autorskiéj w przedmiotach specjalnych.

Tym sposobem wykonanie pracy około napisania całego dzieła było podzielone w sposób następujący: Literę *A* napisał A. Zdanowicz. *B, C, D, E, F, G, H, I, J, K, L* i *Ł*, wykonał M. B. Szyszko. *M, N* i *O* do wyrazu *Okno* wypracował J. Filipowicz; resztę zaś *O* aż do końca opracował M. B. Szyszko. *N* miał wykonać ś. p. Jocher; lecz dla wyrażonego przezeń żądania, ażeby ta część pracy była pewną wybitnością, planowi naszemu nieodpowiednią, nacechowana,—musieliśmy z żalem zrzec się szacownego udziału. *P* początkowo podjął był śp. Feliks Maruszewski; lecz gdy nad rozpoczętą zaledwie pracą śmierć go zaskoczyła, dalszą część blizko do połowy poprowadził W. Tomaszewicz, a po zapadnięciu tego ostatniego na zdrowiu, dokończył M. B. Szyszko. *R* opracował M. B. Szyszko. *S* jest pióra Flor. Czepielińskiego. *T* i *U* wykonał M. B. Szyszko. *W* początkowo podjął był b. profesor Leopold Walicki; lecz gdy nie zdążył w sposób planowi naszemu odpowiedni wygotować swéj szacownéj skąd inąd pracy, z wielkim żalem zrzec się jéj wypadło, a część tę dzieła wykonał W. Korotyński. *Z* do wyrazu *Zadnić* opracował W. Tomaszewicz, a odtąd dociągnął F. Czepieliński. Słowniczek geograficzny układał A. O. Kamiński. Tabella słów nieforemnych ułożoną została przez Wincentego Korotyńskiego. Przedmioty specjalne opracowywali: W. Tomaszewicz astronomję, fizykę, chemję, geologję, botanikę, mineralogję; — materjałów do mineralogji saméj dostarczyli nam profesorowie A. O. Kamiński i K. Tamulewicz;—chemję od litery *C* szczegółowo rozpatrywał J. Schiller magister farmacji. M. B. Szyszko wypracował zoologję, ornitologję, leśnictwo, bartnictwo, hutnictwo i architekturę. Doktor M. Rodziewicz zbierał i definjował terminologję medyczną ze wszystkich dzieł, mianowicie w ostatnim dziesiątku lat wydanych; znaczenie wyrazów medycznych nie dosyć dla nas jasnych, był łaskaw określić dr. L. Natanson. Profesorowie Rumbowicz i Berkman opracowali matematykę. B. F. Trentowski udzielił filozofji i mitologji. Objaśnionych nazw monet dostarczył M. B. Szyszko. Nazwy miar i wag opracował prof. Berkman. Wyrazy prawne mieliśmy sobie udzielone od jednego z najznakomitszych na tém polu pracowników w Warszawie, który szlachetną a bezinteresowną swą pomoc ofiarował nam pod warunkiem zatajenia jego nazwiska, czego z niem wdzięcznością dopełnić jesteśmy obowiązani;—w téj saméj gałęzi dopomogli nam wielce szacownemią

materjałami pp Pękosławski i Józef Chwalibóg. Wyrazy gospodarskie i w ogólności do rolnictwa odnoszące się, mieliśmy sobie udzielone od pp. Adama Grąbczewskiego, Ancypy i śp. Jana Sikorskiego. Różne wyrazy pospolite ludowe i w innych słownikach poopuszczane, oprócz tych, które każdy ze stałych współpracowników do swéj części pracy zgromadził, dostarczone nam były przez pp. J. Zagrzejewskiego, S. Mikuckiego, M. Kamińskiego i F. Czepielińskiego. Śp. Jocher dał wyrazy czysto-polskie, mianowicie dawne, przez Lindego poopuszczane. Prof. F. Zochowski udzielił nam wyrazów grammatycznych, przez siebie i przez innych utworzonych a drukiem ogłoszonych, oraz pewnéj części prowincjonalizmów i nazw głosów zwierzęcych. P. Pluciński dostarczył materjałów do uzupełnienia słownictwa wojskowego odnoszących się, a po śp. półkowniku Roguskim pozostałych. P. Jan Radwański w Krakowie dał materjały do pewnéj liczby wyrazów z fizyki, chemji, medycyny, gospodarstwa, oraz języka ludowego w Galicji. Prof. L. Walicki przysłużył się wielu wyrazami ze starych druków i mowy ludu. Od p. Emila Derynga otrzymaliśmy techniczne nazwy przyrządów i czynności scenicznych. P. Bruno Zawadzki dostarczył wyrazów z dzieł przez siebie czytanych i z mowy ludu tutejszego. P. S. Moniuszko, teraźniejszy dyrektor Opery w Warszawie, częściowo przeglądał wyrazy muzyczne, lecz z powodu wyjazdu, z wielką naszą szkodą, pozbawieni zostaliśmy dalszéj pomocy ulubionego mistrza. Z Grodna otrzymaliśmy od bezimiennego zdrowe a życzliwe uwagi nad planem i wykonaniem dzieła, oraz gotowość ofiarowania wyrazów wojskowych; lecz gdy ten artykuł, jak widać z daty, pisany zaraz po rozpoczęciu naszego wydawnictwa, doszedł nas z niewytłomaczonych pobudek zaledwie w roku przeszłym, gdyśmy byli już prawie u końca druku, nie mogliśmy przeto zeń skorzystać. P. J. I. Kraszewski w listach swoich do *Gazety Warszawskiéj*, przychylném odezwaniem się o naszych zamiarach, pobudził nas do tém gorliwszéj pracy. P. Juljan Bartoszewicz rozumną polemiką w swych artykułach p. t. *Pyłki historyczne*, wywołał ścieranie się zdań w przedmiocie naszéj pracy, co nie bez pożytku dla dzieła pozostało; a życzliwa zachęta uczonego męża, z którą się do nas odezwał, nieraz nam była pokrzepieniem.

Mieliśmy tedy i pomoc szlachetną i poparcie moralne od osób, pojmujących czém jest słownictwo i w jaki sposób znoszą się cegiełki do budowy choćby małéj chałupki. Za to współczucie i pomoc, czułe podziękowanie nie wystarczy wam, zacni ziomkowie! prawdziwą nagrodę i zadowolenie znajdziecie w sercu waszém, gdy głos wewnętrzny powie: zrobiliśmy, cośmy zrobić mogli dla wywiązania się z powinności, którą każdy prawy syn swéj ziemi rozumie. Wy zaś, świętéj pamięci Jocherze, Maruszewski i Sikorski, patrząc z lepszego świata, nie obwinicie nas, żeśmy pracę waszę sponiewierali w swych rękach, i pobłogosławicie wspólnemu trudowi na drogę...

Jakże jednak przykro, gdy z jednéj strony czujemy się obowiązani dziękować, z drugiéj wyrażać skargę! Nie samego tylko powodzenia na swéj drodze, lecz też doznawaliśmy nieraz i zawodu. Nie mówiąc nawet o opieszałości w niesieniu zaczętéj pomocy obywatelskiéj, która, jakeśmy to widzieli, w stosunku do rozległości kraju okazała się za szczupłą, — w wielu razach odezwy nasze, jeszcze przed wydaniem prospektu robione, nie tylko nic nie zyskały, lecz, co gorsza, sprawiły mitręgę niemałą. Zawiedzeni zostaliśmy najprzód w Wilnie przez osobę posiadającą u siebie prawie gotowe do druku materjały słownictwa weterynaryjnego, których nam z razu przyrzeczono udzielić, a potém grzecznie się wymówiono, gdy czas do zaradzenia wadom w téj gałęzi prac poprzedników naszych już był upłynął. P. Ł. w Warszawie, posiadający jakoby kopalnię górniczych i hutniczych wyrazów, nie osądził nas za godnych dania nawet odpowiedzi na list wydawcy pisany w zamiarze nabycia jego pracy dla naszego Słownika. Podobnież postąpił znakomity poeta p. P., którego wydawca upraszał o objaśnienie niektórych u nas niezrozumiałych wyrazów prowincjonalnych, w jego dziełach użytych. Przemilczamy o innych pomniejszych zawodach; o tych zaś musieliśmy nadmienić, ażeby publiczność, mając miarę trudności, z jakiemiśmy walczyli, była pobłażliwą na usterki nasze.

Te zawody nie z naszéj winy i te usterki, nieodłączne od każdéj ludzkiéj sprawy, już w czasie druku wskazały nam potrzebę osobnego uzupełnienia naszego Słownika. Nieliczne zebrane dotąd w tym celu materjały staramy się sami wciąż pomnażać, a nadto mamy otuchę, że sumienna krytyka i zaena gorliwość rodaków przyjdzie nam w pomoc, o co też wszystkich najusilniéj prosimy. Bogdajbyśmy tym razem byli szczęśliwsi niż wprzódy! Dotknąwszy bliżéj przedmiotu i wykonywając przedsięwzięcie wedle sił i możności, samiśmy więcéj niż ktokolwiek czuli, jak trudno bez współudziału rodaków sprostać zadaniu w sposób całkiem zadowalający. Sami widzimy niedostatki sześcioletniéj pracy naszéj; nie są one jednak tego rodzaju, iżby dzieło nasze całe bez pożytku być miało, jak się przed niedawnym czasem jeden ze znaczkowców w pewnéj gazecie odezwał. Tyleśmy w nie wiary i pracy włożyli, że bez zarozumienia z naszéj strony możemy ufać, „iż cel poczciwy choć w części się ziści.“ Ziszczenie jego całkowite, doprowadzenie słownika do możliwéj dokładności, na dobréj woli i pomocy narodu opieramy, i pewno nie doznamy zawodu.

Pisownię przyjęliśmy taką, jakiéj wielka część pracujących na niwie literatury dzisiaj używa. Nie będziemy się nad tém szeroko rozwodzić, bo rzecz ta dzisiaj bardzo jest sporną, a rozmiar przedmowy nie dozwala obszernéj polemiki. Główną różnicę prawideł, przyjętych dawniéj przez grammatyków i dziś w teorji popieranych, stanowi w dziele naszém użycie współgłoski *j* w wyrazach z języków obcych, jak *mumja, djapazon* i t. p. Zarzucano temu sposobowi pisania, iż bez potrzeby skraca wyraz cudzoziemski o jedną zgłoskę. Lecz najprzód nie wiemy z pewnością, jak starożytni Latinicy wymawiali wyrazy *negotio, accusatio, Ligarius*, gdy osobnego znaku na wyrażenie *j* jako współgłoski nie było, a późniejsi grammatycy to samo brzmienie *i* z następującą samogłoską w jednym i tym samym wierszu uważają raz za współgłoskę, drugi raz za samogłoskę (np. *Iulius a magno demissum nomen Iulo*, — tu w wyrazie *Iulius* w podziale metrycznym *i* mienią współgłoską, a w *Iulo* samogłoską). Powtóre, gdziekolwiek *i* w podobném położeniu jak w przytoczonych wyżéj wyrazach staje przed samogłoską, chociaż się od niéj odłącza w języku łacińskim, jako samodzielne, zawsze jednak jest krótkiém, tak, że w wymawianiu jego lekka zaledwie może być różnica od wyma-

wiania *j* współgłoski; w języku zaś francuskim ta nawet mała różnica zupełnie się zaciera, i wyrazy *action, criterium* wymawiają się jak gdyby były pisane *aksjon, kriterjom*, i t. p. Na takiém więc skracaniu wyrazy łacińskie chyba bardzo mało, a francuskie nic nie tracą. Zresztą jeżeli z łacińskiego *actum* zrobiliśmy nasz *akt*, z *depositum — depozyt*, i t. d., nie rozumiemy skąd się wzięła ta spóźniona gorliwość o nieskracanie wyrazów cudzoziemskich, zwłaszcza gdy assymilowanie, przetrawianie obcych pierwiastków wchodzących do mowy, jest dowodem żywotności języka. Drugi, równie pozorny zarzut ściąga się do kładzenia miękkiéj współgłoski *j* obok innéj twardéj bez jéj zmiękczenia, co podług robiących ten zarzut, miejsca w języku polskim mieć nie powinno; utrzymują, że jeżeli mamy w takim przypadku współgłoski *j* używać, to powinniśmy pisać nie *teorja, parodja*, lecz *teorzja parodzja*. Zarzut to całkiem niesłuszny. Współgłoska *i* jest najpłynniejszą ze wszystkich: równie więc, jak współgłoski płynne *m* i *n* w mowie naszéj, może stawać obok miękkich i twardych, ani zmuszając innych do zmiany, ani sama się zmieniając. Mamy na to dowody w licznych wyrazach szczeropolskich: *objąć, zjadać, wjazd, zdjąć, rozejm* i t. p. Widzimy tedy, iż takie połączenie dźwięków w mowie polskiéj nie jest żadną nowością ani przeciwieństwem naturze języka, przez co zarzut sam przez się upada. Zamiast tych mniemanych niedogodności, przez wprowadzenie *j* do wyrazów cudzoziemskich otrzymują się korzyści rzeczywiste. Samogłoska *i* obarczona już i tak w mowie polskiéj dwoma obowiązkami, bo samogłoski i znaku miękczącego, uwalnia się od posługi przedstawiania krótkiéj samogłoski, a raczéj pół-samogłoski tam, gdzie z natury prozodji naszego języka powinnaby być długą. Ustala się akcent wyrazów przyswojonych, gdyż wtedy, równie jak we wszystkich wyrazach czysto polskich, pada na zgłoskę przedostatnią. Wreszcie upraszcza się przypadkowanie takich wyrazów odmiennych, które bezwyjątkowo przechodzą do formy rzeczowników z miękką przybierającą, i tylko w 2gim przyp. l. m. potrzebują *i*, np. *mumja mumij*, dla odróżnienia od 2go przyp l. p. *mumję*. To wprowadzenie *i* do przyp. 2go l. m. uczyniliśmy na zasadzie pokrewieństwa dźwięku *i* z *j*, oraz wspólności znaczenia *i* z *e* podręcznem w niektórych wypadkach, np. *haczek* i *haczyk, woreczek* i *kluczyk, świętoszek* i *połasik* i t. p. Muszą zaiste korzyści téj pisowni przemagać nad niedogodnościami, kiedy począwszy od XVIII wieku (w którym Niemcewicz w swoim *Powrocie posła* lubo używał *y*, jednak nadał mu w wyrazach cudzoziemskich znaczenie współgłoskowe *j*), aż do dni naszych ta pisownia coraz się bardziéj rozszerza i dziś już ma za sobą wielu piszących, pomimo głośnego ,,niepozwalam" teoretyków. *)— Do równie mało tolerowanych przez starsze pokolenie, lecz coraz bardziéj upowszechniających się i stawających już regułą nowości, należy użyte przez nas w Słowniku zakończenie na *ę* 4go przyp. rzeczowników żeńskich z przybierającą miękką, którym nadawano i dziś wielu nadaje zakończenie na *ą*, np. *rolą* zam. *rolę, profesją* zam. *profesję*. Zwyczaj ten prócz dawności nic więcéj nie ma za sobą, a zawiera ważną niedogodność gmatwania z sobą dwóch różnych przypadków imienia, 4go i 6go, gdy wyraz w 4ym przyp. zakończony na *ę*, ledwie z dalszemi tegoż pnia wyrazami, i to bardzo rzadko, może mieć jednakie brzmienie. W czasie przetwarzania się form języka, z razu całkiem nie odróżniano w piśmie dwóch dźwięków nosowych *ą* i *ę*, wyrażając je jednym znakiem; następnie, jak w najlepszych pisarzach epoki Zygmuntowskiéj widzimy, w mowie będący 4ty przypadek był pisany już to przez *ą*, już przez *ę*; ostatecznie jednak *ą* przemogło i *ę* rzadko się zjawiało aż do naszego wieku. Przyczyną tego było nie głębsze jakieś ojców naszych zastanowienie, nad którém uczeni późniéj łamali głowę, lecz pomieszanie form w czasie odlewania kształcącéj się piśmiennéj mowy: odmieniano rzeczowniki podług formy przymiotników, i oto cała tajemnica. Przytaczamy tu przykład: 1 *zachodnia — zbrodnia*, 2 *zachodniéj — zbrodniéj*, 4 *zachodnią — zbrodnią*; 1 *czyja — szyja*, 2 *czyjéj — szyjéj*, 4 *czyją—szyją* i t. p. Lecz kiedyśmy zwrócili rzeczowniki do właściwéj ich formy, i przestali na wzór przymiotników pisać *zmijéj, roléj*, naturalną koleją przyszło i do pisania przyp. 4go podług formy rzeczowników żeńskich, na *ę*, co prędzéj lub późniéj stanie się prawidłem bezwyjątkowem. Przewodnikiem dla nas w tym względzie był nie tylko przemagający dziś zwyczaj, lecz i powaga twórcy pierwszéj prawdziwie narodowéj grammatyki polskiéj, Mrozińskiego. Jeżeli niekiedy zdarzą się w Słowniku odstąpienia od tego prawidła, przypisać je należy nałogowi niektórych współpracowników i uchybieniom korekty.— Inne nasze nowości pisowni ściągają się do kilku pojedyńczych wyrazów. Pisaliśmy w ciągu dzieła nie *pierwéj*, ale *pierwiéj*: gdyż ten ostatni kształt przysłówka w stopniu wyższym jest zupełnie foremny (*żwawiéj, żywiéj*), a nadto ma za sobą powagę takich pisarzy, jak Skarga, w którego dziełach niepoprawionych przez korektorów, np. w *Żywotach Świętych*, zawsze drukowane *pierwiéj* znajdujemy; tak też pisali Mroziński, Brodziński i Deszkiewicz, że o wielu innych nie wspomnimy. Dawni pisarze zamiast dzisiejszego *zapewne* używali prawidłowie *zapewnie*, równie jak *zaiście, zaledwie*, gdzie *za* oznacza przycisk twierdzenia, dodany do przysłówka *pewnie, iście, ledwie;* to nam zdawało się daleko prostszém i rozumowniejszém od naciąganego tłómaczenia wyrazu *zapewne*. Chcieliśmy też przywrócić do dawnego prawidłowego pisania przekręcone opacznie dwa wyrazy: *częstować*, jako pochodzący od *cześć*, i *uczestniczyć*, którego źródłosłowem jest *część;* lecz przyjmując tak ostatni, dziś rozmaicie używany, nie mogliśmy wbrew powszechnemu a bezwyjątkowemu zwyczajowi teraźniejszemu wystąpić co do piérwszego, lubośmy mieli gruntowną powagę starożytnych. Może kto inny tego za nas dopełni. Zresztą, prócz tego, cośmy wyżéj przytoczyli, trzymaliśmy się prawideł deputacji ortograficznéj, z łona Towarzystwa przyjaciół nauk warszawskiego wysadzonéj. Dowiadujemy się w téj chwili, iż Redakcja *Bibljoteki Warszawskiéj* postanowiła zająć się ustaleniem polskiéj pisowni. Życzymy najszczerzéj powodzenia temu zacnemu przedsięwzięciu, i w razie zachodzącéj różności w zdaniach, nie zawahamy się odstąpić od swego mniemania, a pójść za tém, co głos publiczny przyzna właściwém. Wszak utworzenie nowéj pisowni przez deputację ortograficzną i przyjęcie jéj powszechne naówczas, nie odjęło znaczenia Słownikowi Lindego, który się trzymał dawnego sposobu pisania.

*) J. Filipowicz w osobnéj rozprawce, która wkrótce ma się ukazać z druku, obszerniéj usprawiedliwia użycie *joty*.

Mając na celu dwa główne warunki naszéj pracy: przedstawienie w całkowitości wszystkich skarbów mowy polskiéj, aż do dnia obecnego nagromadzonych, z jednéj, a podręczność osięgającą się możliwém skupieniem objętości dzieła, byle bez ujmy jasności, z drugiéj strony, — dążyliśmy ku temu ustawicznie. Co do piérwszego, po wyliczeniu wyżéj rozmaitych poników, które wpływały do naszéj pracy, uważamy za zbyteczne tutaj się nad tém rozszerzać. Zbieraliśmy co mogli i skąd mogli dla zaokrąglenia całości, uważając każdy nowy a dobry szczegół za szacowny nabytek dla dzieła. Jeżeli oprócz wyrazów rażących nieprzyzwoitością, które więcéj szkody niż pożytku przynieść mogą, tudzież płodów umarłych wraz z urodzeniem, poronionych przez pisarzy na żadną uwagę niezasługujących, — znajdą się w dziele naszém opuszczenia, jakieby miejsca mieć nie powinny, życzliwy czytelnik łatwo zrozumie, iż w pracy słownikarskiéj uniknąć tego nie podobna. Pomijając przykłady opuszczeń, jakieśmy ciągle spotykali, wartując prace naszych poprzedników, — dość tu przytoczyć, że w piérwszém wydaniu Słownika *Akademji* francuskiéj opuszczony był wyraz *Akademja*. Zarzut z powodu takich usterków łatwo się daje usprawiedliwić; daleko więcéj pozorów istoty ma następujący, wręcz poprzedzającemu przeciwny. Wytykano nam, jako wadę Słownika, umieszczenie w nim wielu wyrazów, które na prawo obywatelstwa w języku nie zasługują. Odpowiadamy na to słowami Adama Mickiewicza, które wyrzekł do krytyków i recenzentów warszawskich, obwiniających go o użycie nowych w literaturze wyrazów. ,,Głęboka znajomość języka i smak wytrawionych znawców wyrokują o nowościach grammatycznych: wyroki te publiczność z czasem zatwierdza lub odrzuca. Sąd w podobnéj sprawie jest daleko trudniejszy, niż się recenzentom zdaje." Autorowie Słownika nie chcieli rościć nieograniczonego prawa do podobnego wyrokowania, pragnęli raczéj być sumiennymi protokólistami i zapisywać w swém dziele wyroki przez sąd ogółu ferowane. Stąd powstały rozmaite ostrzeżenia, jakiemi kładli przy wyrazach. Jeżeli dawniéj powszechnie wzięty wyraz w kolei czasu został zaniedbany, innym zastąpiony lub różne od dawnego przyjął znaczenie, pisaliśmy, iż ten wyraz lub to dawne jego znaczenie jest przestarzałém. Jeżeli ktoś z pisarzów poważniejszych wprowadził nowość, która nie zyskała w narodzie uznania i nie weszła w organizm języka, ostrzegaliśmy, iż ta nowość jest nieużywaną. Do tego rzędu należą też terminologje, przy których kładliśmy pewne znaki lub nazwiska autorów, jak np. terminologja filozoficzna Trentowskiego z gwiazdkami, grammatyczna Zochowskiego i Morzyckiego ze skróceniami nazwisk twórców i t. p.; wyjątek stanowią wyrazy zoologiczne, oraz filozoficzne Kremera i Libelta, przy których kładzione niekiedy imiona pisarzów, są tylko wskazaniem źródła. Powaga takich wyroków opiera się na prawomocności narodu, który przyjmuje i nadaje obywatelstwo w mowie wyrazowi lub też go wyświeca z użycia. Nauczeni doświadczeniem, jak dalece głosy nawet specjalistów mało ważą w téj rzeczy (że przypomnimy tylko mnóstwo wyrazów u Lindego nazwanych przestarzałemi, których dziś najlepsi pisarze używają), najskromniéj korzystaliśmy ze zręczności być roformatorami. Czyniliśmy to przedewszystkiém wtedy, gdy albo przedmiot sporny widocznie przechylał się na jedną stronę i o wypadku wątpić nie należało, albo też gdy pewien szczegół nie mógł żadnéj zawierać wątpliwości i dawać powodu do sporu, chociaż kto inny go nie roztrząsał. Do tego rzędu należą nieliczne wyrazy przez pewnych pisarzów potępiane, a jednak dobre i używane, przy których zatém nie dawaliśmy żadnego znaku, oraz niemogące wytrzymać żadnéj krytyki, które odznaczyliśmy jako błędne. Oto wszystko, czegośmy sobie dozwolili w zbieraniu i gatunkowaniu wyrazów. Na poparcie naszego widzenia rzeczy możemy tu w końcu przytoczyć, iż wszystkie zupełne dzieła słownikarskie zagraniczne obejmują, równie jak nasz Słownik, wyrazy najrozmaitszéj wartości, a Linde w swém dziele umieścił wszystkie nowości językowe Jacka Przybylskiego, z których ledwie kilka ocalało w żyjącéj mowie. Przeciwnicy nasi nie chcą zrozumiéć, że te podług nich dziwolągi, zwłaszcza wyrazy naukowe, prędzéj niż inne potrzebują objaśnienia w Słowniku, i że, gdybyśmy poszli za ich zdaniem, nieraz by czytelnik musiał napróżno otwierać naszę książkę. A zresztą któż wié, czy niejedno, co się komu wydaje dziwacznem, nie otrzyma uznania w narodzie na przyszłość? wszak znaczną liczbę wyrazów Trentowskiego Libelt wcielił do swéj terminologji i poparł przez to ich domaganie się na prawo obywatelstwa w mowie filozoficznéj. Kładliśmy tedy wszystko, co miało jakiekolwiek znaczenie naukowe lub lingwistyczne.

Przy danych wyrazach położyliśmy bezpośrednio w skróceniu ich odmiany. Po rzeczowniku w piérwszym przypadku umieszczaliśmy przypadek drugi liczby pojedyńczéj i piérwszy liczby mnogiéj, z powodu, iż w tych odmianach zachodzi często trudność, czy się na *a* lub *u* w przyp. 2gim l. p., lub na *a, e, i, y*, w przyp. 1ym l. m. wyraz się kończy. Obok przymiotników w rodzaju męskim stawiliśmy zakończenia rodzajów żeńskiego i nijakiego: gdyż w rodzaju żeńskim jedne zachowują końcową samogłoskę *i* (*zachodni, zachodnia*), inne ją odrzucają (*miękki, miękka*), stosownie do natury współgłosek, a w rodzaju nijakim jedne się kończą na *e*, drugie w małéj liczbie na *o*, co potrzebowało także wskazania. Po wszystkich słowach kładliśmy czasu przeszłego osobę trzecią liczby pojedyńczéj i takąż teraźniejszego w niedokonanych, a przyszłego w dokonanych: z czasu bowiem przeszłego formują się dalsze odmiany słowa prócz trybu rozkazującego, który znowu urabia się z teraźniejszego słów niedokonanych, a z przyszłego dokonanych. Insze odmiany, jak np. stopień wyższy przymiotników i przysłówków, oraz niewyliczone wyżéj przypadki rzeczowników i czasy słów, daliśmy tylko nieforemne. Następujące po tém wskazówki grammatyczne, jako powszechnie używane, nie wymagają tu obszerniejszego wyłuszczenia. Podział szczególnych znaczeń każdego wyrazu staraliśmy się zachować w takim porządku, w jakim logicznie jedno z drugiego wypływało; z tego powodu nieraz przyszło zmienić porządek przez innych wprowadzony, niekiedy zbijać w jedno dwa pozorne znaczenia, niekiedy jedno rozdzielać na dwa osobne. Definicje, jak się wyżéj powiedziało, przyjmowaliśmy najchętniéj takie, jakie sami autorowie użytego przez się wyrazu nam dali; lecz gdy to rzadko się trafiało, robiliśmy je sami starając się o jasność, dokładność i zwięzłość. Nie chodziło nam o napisanie słownika synonimów ani też encyklopedji, lecz tylko o samo wskazanie znaczenia, w jakiém wyraz się używa. Na rząd słów i przyimków baczną zwrócono uwagę, i wskazano go już to osobno

przy każdém znaczeniu wyrazu, już w przykładach. Odrzucając zbyteczną frazeologję, staraliśmy się wielką objętość zastąpić doborem przykładów: szczególne zwroty, idjotyzmy, przysłowia, zwięzłe wyrażenia, słowem to wszystko, co nadaje właściwy charakter językowi, usiłowaliśmy skupić w swém dziele. Wypisując przykłady, nie dawaliśmy przy nich imion autorów, już to dla oszczędzenia miejsca, co jest rzeczą dość ważną w dziele podręcznem, ażeby było przystępném w cenie, już dla tego, że taka kontrola, lubo potrzebna dla badań ściśle filologicznych, gdy idzie o samo poznanie znaczenia i warunki użycia wyrazu, jest zbyteczną. Śpieszymy wszakże dodać i zaręczyć raz jeszcze, żeśmy nic niedrukowanego przez pisarzów godnych uwagi od siebie nie umieścili, i że tylko wyrazy ludowe i przykłady do nich nie z druku są brane.

Słownictwo nauk przyrodzonych, mianowicie: fizyki, chemji, mineralógji, geologji, botaniki i astronomji, opracował, jakeśmy rzekli, Walerjan Tomaszewicz. Pracę swą on sam objaśnia w ten sposób. Z rzędu wyliczonych nauk przyrodzonych: fizyka, mineralogja, geologja, astronomja, w dostarczeniu nam nazw sobie właściwych, nie przedstawiały nadzwyczajnéj trudności; korzystaliśmy ze wszelkich, o ile dały się skupić, znanych dawnych, a przedewszystkiém najnowszych źródeł. Linde, ów niezbędny materjał do prac słownikowych, więcej nam mącił w tym względzie (mian. w botanice), niż służył za źródło i przewodnika: od jego bowiem czasów nauki szeroko się rozmogły i wypowiadały się coraz dokładniejszym nowszym językiem. W pomienionych naukach dawaliśmy w ogólności pierwszeństwo wyrazom, użytym przez pisarzy nowoczesnych najwyższéj powagi, w braku zaś ich, przestawaliśmy na najpowszechniéj używanych nazwach, nie omijając i nowo utworzonych choćby niefortunnie wyrazów.—Za podstawę w słownictwie mineralogji, geologji służył nam piękny przekład dziełka P. Beudant'a dokonany przez H. Łabęckiego.—Lecz ogromnego mozołu kosztowało opracowywanie wyrazów chemicznych i botanicznych. Każdemu wiadomo, kto choć trochę z nauką chemji oznajomiony, w jakim zamęcie znajduje się obecnie polska jéj terminologja. Od czasów Śniadeckiego, twórcy języka chemicznego, i Fonberga, który ten język rozwinął, po zamilknięciu kursów téj nauki z uniwersyteckich katedr w ojczystéj mowie, a przy nieustannym rozwoju umiejętności i potrzebie dokładniejszego wysłowienia się, każdy zajmujący się u nas chemją tworzył sobie język najdogodniejszy, zwracając bardziéj uwagę na treść swego wykładu, jak na sposób wypowiedzenia, i rozumiało się jakkowiek. Lecz w latach ostatnich nastała jakaś epidemja fabrykacji chemicznych wyrazów: w każdém elementarném dziełku napotykała się nowa nomenklatura, posypało się mnóstwo broszur rozprawiających o niéj i kujących nowe wyrazy, całe nawet wyższe uczelnie składały komitety na fabrykację wyrazów technicznych (niby polskich) dla wszystkich podobno nauk. Z gromady tych licznych rzeczywistych prac i błahych robot, korzystaliśmy przedewszystkiém z *Projektu do słownictwa chem. pols.*, broszury napisanéj wspólnie przez 12-tu warszawskich uczonych, z rozprawki Prof. Czyrniańskiego, który własnego utworu terminologję wcielił do swego dzieła o chemji, i z języka wzorowego, jakim władają redaktorowie *Tygodnika Lekarskiego*. Nie pogardzaliśmy wszakże i mniéj szczęśliwemi fabrykatami; cała np. niefortunna praca prof. Radwańskiego, musiała wejść do naszego Słownika, to jest wszystkie jego terminy do wszystkich prawie nauk przyrodzonych (zawarte mian. w osobnym słowniczku przy dziełku *Treść nauki przyrodzenia*) weszły gołosłownie, wnet odniesione po znaczenie do wyrazów przyjętych w nauce, a objaśnionych. Nie mogliśmy kierując się sumiennością dać pierwszeństwa w Słowniku jakiejś wyłącznéj nomenklaturze, choćby ta była utworem jakiegoś uczonego arcopagu i choćby nowy utworzony przezeń wyraz wprowadzonym został do wykładów w wyższéj szkole, gdy sąd ogółu pracującego nad nauką nie przyjmuje nietrafnych nowości (*). Przy objaśnianiu techniczno-naukowych wyrazów, staraliśmy się dać ich najzrozumialsze, a zarazem odpowiednie dzisiejszéj nauce, określenia, rozszerzając się stosownie do ważności przedmiotu; do objaśnionego zaś wyrazu odnosiliśmy z rozmaitych kątków Słownika wszystkie równoznaczne dorzeczne i niedorzeczne wyrazy, np. do objaśnionego *Kwasorodu* przywołaliśmy czytelników od wszelkich *Tlenów, Kisów, Kisorów, Kwasorów* i t. d. Z uczenie i głęboko napisanéj rozprawy d-ra Mateckiego w Poznaniu o chemicznym języku nie korzystaliśmy wcale. Radykalna jego reforma dotychczasowéj terminologji mian. ciał złożonych, chociaż rozumnie udowodniona, nie daje się przyswoić w obecnéj chwili; za przykład niech posłuży choć to jedno, że uczony doktor zwykle dotąd zakończenie nazw soli i podobnych im konbinacij na *an* nadaje nazwom kwasów, solę zaś już złożonemi wyrazami oznacza. Dodamy nakoniec, że pracując nad chemicznem słownictwem do niniejszego dzieła, mieliśmy pod ręką do ciągłego zazierania aż 19-stu chemicznych autorów, t. j. 6 broszur o nomenklaturze i 13-cie dzieł o saméj nauce. Czerpaliśmy, co nam było potrzebnego, i z farmaceutycznych podręczników.—Co się tycze pracy nad słownictwem botanicznem, wiele także napotykało się trudności, bo potrzeba było zazierać do bardzo wielu źródeł, by się nie pomylić w nazwie jakiej rośliny, gdy ta rozmaicie się niekiedy zwała stosownie do rozmaitych prowincij: zdarzały się rośliny mające aż po dziewięć nazwisk; tu Linde zgubnym był doradzcą. Z mnóstwa nowszych dzieł botanicznych, najważniejszemi powagami dla nas były znakomite prace zasłużonego profesora Wagi i wzorowy przekład elementarnéj Botaniki Jussieu'go przez prof. Tyt. Chałubińskiego. Rośliny lekarskie, farbierskie, domowego użycia, mian. kuchenne, gospodarskie, truciznowe, znane powszechnie z barwy, woni lub kształtu, objaśniały się w Słowniku obszerniéj, t. j. po nazwie polskiéj (lub spolszczonéj) i nieodstępnéj bezwzględnie przy każdéj roślinie nazwie łacińskiéj, szło wykazanie, do jakiéj klassy i do jakiego rzędu według Linneusza, daléj do jakiego rodzaju należy; ważniejsze gatunki, jeśli się czém uwydatniały, następowały z krótkiém opi-

(*) W roku 1855 w Wilnie wyszła broszura: *O chemicznéj polskiéj terminologji*, przez J. F. Lipowicza i W. Tomaszewicza, usprawiedliwiająca język chemiczny, użyty w ich przekładzie Chemji Stoeckhardt'a; lecz gdy ta broszura nie wywołała krytycznego sądu, Tomaszewicz trzem swym nowym wyrazom (nazwy nowo niedokwasów) dał w Słowniku podrzędne miejsce, nazw zaś nowych związków solnych nie umieścił.

saniem; umieszczaliśmy nawet i użycie niektórych roślin przez lud w domowych potrzebach, zabawach lub obrzędach i przypisywanie im niekiedy nadprzyrodzonych t. j. czarodziejskich własności. Nazwy zaś wszystkich innych roślin nieznanych lub znanych tylko w nauce, nieposiadających żadnych wydatnych cech lub własności, mieściliśmy tylko z nazwą łacińską. Określenia wyrazów botanicznych z teoryczněj części téj nauki czerpaliśmy z dzieł poważniejszych, dając zawsze pierwszeństwo bardziéj trafnym nazwom, mieszcząc przy nich i określenia, mniéj zaś trafne odsyłając do pierwszych.

O zoologji niewiele mamy do powiedzenia. Nauka ta niezmiernie wysoko stojąca za granicą, u nas w kilku swych odnogach jest prawie nietkniętą, a stąd i terminologja jéj w Słowniku musiała być niezupełną. Oprócz prac elementarnych Jundziłła, Kumelskiego i Górskiego, za najobfitszy materjał posłużyło nam tu szacowne dzieło Feliksa-Pawła Jarockiego; trzymaliśmy się go i do użytéj w niém terminologji odnosili brane skąd inąd wyrazy. Wyjątek od przyjętego prawidła stanowi w Słowniku ornitologja, która została opracowaną wedle obszerniejszego i bardziéj stanowi dzisiejszemu nauki odpowiadającego dzieła Konstantego Tyzenhauza, tudzież mastologja, która szczegółowiéj niż u Jarockiego przedstawioną jest w uczoném dziele Gustawa Belkego; mimo to jednak wyrazy Jarockiego i z tych dwóch gałęzi nauki weszły do naszego Słownika. Niedokończony przez Jarockiego opis owadów i zupełnie przez niego nietknięte gromady robaków, wymoczków i zwierzokrzewów, uzupełniliśmy wypisami z dzieł Virey'a i Milne-Edwards'a wzorowie przełożonych przez Antoniego Wagę, oraz z pomniejszych rozpraw naukowych; lecz ponieważ te ostatnie dzieła zawierają ledwie część opisu rzeczonych zwierząt, terminologja ich polska oczekuje rozwinięcia od uczonych naturalistów. Co do objaśnień zebranych wyrazów, kładliśmy obok, równie jak w botanice, nazwy łacińskie, a po nich krótkie definicje słowami samych autorów przez nas użytych; nadto pod imionami rodzajowemi wyliczaliśmy szczegółowo nazwiska gatunków, ilekroć te znaleźć się dały.

O filozofji i mitologji z żalem tylko odezwać się musimy. Chcąc tak ważny przedmiot, dawném piórem prawie nietknięty, mieć w należytém obrobieniu, udaliśmy się w tym celu do Br. Trentowskiego. Ten nam uroczyście przyrzekł działy pomienione *jasno* i *krótko* opracować; donosił wyraźnie, że powyciągał wszystkie wyrazy filozoficzne z dzieł swoich, Cieszkowskiego, Kremera, Libelta, Bukatego i innych; warował przytém, ażeby materjały jego w całości bez skróceń były zachowane, na cośmy nie szczędząc kosztów przystali. Słownictwo jego filozofji, równie jak mitologja, opracowane zostały w sposob encyklopedyczny, dla słownika za obszerny i zbyteczny; nie mogąc jednak nic już począć, wolał wydawca raczéj umieścić tę pracę, chociażby jako materjał dla przyszłych pracowników, niż pomijając ją zupełnie, zostawić ogromną lukę w gałęzi nowo rozrastającéj się nauki. Lecz mało tego: okazało się po niewczasie, bo ledwie wtedy gdy już druk znacznie się posunął, że p. Trentowski, prócz własnych książek, nie przewartował ani jednéj z prac rzeczonych wyżéj pisarzów, dla dania nam używanéj przez nich terminologji; dostarczył tylko własne, przez siebie objaśnione wyrazy. Gdyśmy się postrzegli, iż zawiedziono nasze zaufanie, a przez to dział filozoficzny pozostał wielce niekompletnym,—staraliśmy się, ile jeszcze czas był po temu, pomnożyć zbiór najważniejszych wyrazów filozoficznych wypisami z dzieł najważniejszych, czego dokonał W. Korotyński i w części F. Czepieliński.

Dla braku w literaturze polskiéj takiéj grammatyki, któréjby sposób traktowania był powszechnie uznany, albo przynajmniéj w zakładach naukowych za obowiązujący przyjęty, ułożenie tablicy słów nieforemnych spotkało niemałe trudności. Z przyczyn od nas niezależnych nie mogliśmy dostać w kraju grammatyki K. Schmidta, uważanéj za najlepszą przez filologów; za to mieliśmy pod ręką do dwudziestu grammatyk polskich i kilka rozpraw, w których rzecz idzie o słowie. Lecz każde a każde z tych dzieł na innych się opiera podstawach, inaczéj grupuje słowa, inne im nadaje wzory, raz liczne aż do dziesięciu z wielu poddziałami, drugi raz niedostateczne, ogólnikowe: za tém poszło, że w każdém inne są wyjątki i nieforemności; jedno i to samo słowo w téj książce jest nieforemném, w owéj nie tylko że foremném, ale je za wzór odmiany innych położono, w trzeciéj żadnych nieforemności się nie przypuszcza. Wśród tego zamętu nie podobna było ani wszystkich pogodzić, ani cośkolwiek jednego wybrać: w każdém bowiem dziele są dobre i złe strony, lecz jedno z nich nie uzupełnia drugiego, gdyż każde ma sobie tylko właściwą budowę. Wypadło tedy samym powyciągać ze Słownika wszystkie słowa bezprzyimkowo, ułożyć je wedle podobieństwa zakończeń, następnie powykreślać te, które mają wspólny wzór odmian, a pozostałe, niemające wspólnego wzoru, lub potrzebujące go ledwie dla kilku, zaciągnąć do szeregu nieforemnych. W największéj części spotkaliśmy się tą drogą jeżeli nie z jednym, to z drugim lub trzecim grammatykiem; nieraz się jednak przytrafiło odstąpić od wyraźnego ich przepisu, jak np. co do słowa *Tykać*. Z tego powodu, oprócz wskazania samych odmian, urodziła się potrzeba objaśnień, a to z kolei wpłynęło na sam układ: woleliśmy raczéj całkiem usunąć rubryki, niż się w nich plątać i co chwila uciekać do licznych przypisków, utrudniających objęcie rzeczy od razu. Tablica nasza, jako pierwsza tego rodzaju w języku polskim (bo znajdująca się u Sztochla część ledwie słów nieforemnych łącznie z foremnemi obejmuje), spodziewamy się, iż ma prawo liczyć na pobłażliwość czytelnika, jeśli się do niéj jaka niedokładność zakradła. Nie razem Kraków zbudowany.

W układzie alfabetycznym nie poszliśmy za Lindem, który wszystkie wyrazy od jednego pochodzące umieszczał wciąż w jednym ustępie, by'e z porządku alfabetycznego inne wyrazy ich nie przegradzały. Każdy pochodnik umieszczaliśmy osobno od ustępu, co ułatwiło systematyczność dla nas, a będzie wielką dogodnością dla czytelnika w odszukiwaniu każdego wyrazu. Umieszczanie rzeczowników słownych razem ze słowami, jak to czynił Linde, okazało się niepraktycznem i musieliśmy je oddzielić. Rzeczowniki słowne, oprócz znaczenia wspólnego ze słowem, od którego je utworzono, mają nieraz po kilka znaczeń zupełnie innych. Tak np. *Pojęcie*, oprócz znaczenia czynności (*pojęcie żony* i t. p.), ma nadto dwa inne znaczenia: usposobienia umysłowego do pojmowania (*bystre, tępe pojęcie*), oraz wyobrażenia nabytego przez rozum (*on nie ma żadnego pojęcia o téj rzeczy*). Nie można więc było bez

naruszenia jasności i porządku umieścić tego wyrazu pod słowem *Pojmować*. Gdzie zaś takie wyrazy oznaczają tylko samą czynność, objaśnialiśmy je krótką formułą: „czynność słowa tego a tego“, lecz zawsze kładliśmy osobno. Pobudką do tego, oprócz wskazanéj potrzeby systematyczności, było jeszcze to, iż rzeczowniki od słów *dokonanych* często bywają używane nawet przez dobrych pisarzy dla wyrażania czynności *niedokonanéj*, co miejsca miéćby nie powinno. Mamy nadzieję, iż ta skrupulatność w rozróżnianiu zamąconych pospolitém używaniem znaczeń wyrazów, nie będzie bez pożytku, szczególniéj dla młodzieży. We wzorowych pisarzach, tak dawnych, jak i późniéjszych, nie zdarzało nam się natrafiać, ażeby rzeczowniki słowne, w znaczeniu saméj tylko *czynności* współznacznéj ze słowem, używane były w liczbie mnogiéj,— co zresztą jest bardzo logicznem, gdyż np. *uderzanie* samo przez się oznacza powtarzanie czynności, czyli liczbę jéj mnogą. Dla tego przy takich rzeczownikach nie kładliśmy liczby mnogiéj, — z wyjątkiem wszakże tych, które albo mają inne znaczenie prócz czynności, albo też przez poważnego pisarza w liczbie mnogiéj były użyte. Imiesłowy czasu przeszłego określaliśmy osobno tylko sposobem wyjątkowym wtedy: gdy albo w porządku abecadłowym musiały się znajdować nazbyt daleko od słowa, np. *Zetrzeć, Ścierać, Starty*, — albo też gdy miały osobne znaczenie przymiotnika, np. *Zwyciężony* i *Niezwyciężony*, t. j. którego zwyciężyć nie podobna, nader silny. Inne imiesłowy umieściliśmy pod słowami w przykładach, lub zupełnieśmy pominęli, odsyłając rzecz do grammatyki. Słowa niedokonane i dokonane kładliśmy razem tylko wtedy, gdy te samém zakończeniem się odróżniały; skoro zaś dokonanie czynności wyrażało się w nich dodaniem przyimka, nie poszliśmy w tym względzie za słownikiem Lindego i polsko-francuskim paryskim, i takie słowa objaśnialiśmy po osobno: mało bowiem jest słów, w których przyimek oznacza samo dokonanie czynności, owszem najczęściéj udziela słowu innych względów, potrzebujących szczegółowego objaśnienia, czego w jednéj rubryce bez zamieszania uczynić nie można. Układ alfabetyczny wszystkich wyrazów, którym się trudnił M. B. Szyszko, zachowywaliśmy z największą ścisłością, nawet co do następstwa współgłosek miękkich po twardych chociaż tego samego kształtu,—cośmy zresztą już w prospekcie objaśnili.

Taką drogą przygotowany rękopism, złożony z tylolicznych prac oddzielnych, potrzebował nadania jednolitości. Dla jéj otrzymania w zbiorowéj pracy, uradzono oddawać rękopism do odczytywania przed drukiem jednéj osobie. W tym celu uproszony był jeden z profesorów języka polskiego w Warszawie; lecz niedokładnie przez niego zrozumiani, prócz drobiazgowych uwag grammatycznych, nic nie otrzymaliśmy w skutku: zmuszeni przeto zostaliśmy radzić temu w inny sposób. Rozpoczęły się ogólne posiedzenia w Wilnie; w kole wszystkich pracujących odczytywano dokonane części Słownika; — lecz i to długo trwać nie mogło, bo nie osięgaliśmy tego, co najbardziéj było upragnioném. Stanęło w końcu na tém, że jeden ze współpracowników weźmie na siebie tę czynność, aby spokojnie i z rozmysłem nadawać jednolitość pracy. Trud ten niemały podjął z początku Wal. Tomaszewicz; lecz gdy doprowadziwszy przegląd rękopismu blizko do końca litery *K*, zapadł na zdrowiu i zmuszony był dla poratowania go wyjechać za granicę,— zajęcie to wziął na siebie W. Korotyński, który już do końca druku Słownika przegląd rękopismu prowadził.

Po tylu kłopotliwych przejściach przystępowano do druku. Korektą zajmowali się z razu dr. Rodziewicz i wydawca Słownika; daléj dr. Rodziewicz i W. Korotyński; wreszcie po wyjeździe d-ra Rodziewicza z Wilna, Korotyński i P. Maciejowski aż do końca doprowadzili. Nadto każdy ze współpracowników, jeśli był obecny w Wilnie, czytywał oddzielnie korektę własnéj pracy.

Część techniczna Słownika powierzona była następującym osobom. P. Edw. Kotłubaj były dzierżawca drukarni Marcinowskiego sprowadził czcionki i oddzielną prasę; jemu po części zawdzięczamy doprowadzenie do skutku naszego wydawnictwa: przy małych bowiem środkach w Wilnie, nie podobnaby nam było druk Słownika uskutecznić, i bylibyśmy zmuszeni albo do innego miasta się uciekać, albo własną drukarnię zakładać. Po ustąpieniu p. Kotłubaja z dzierżawy drukarni, pani Marcinowska wdowa była nam do końca pomocną w przedsięwzięciu. PP. Kazimierz Zajaszewicz, Leon Bukowski, Józef Falkowski, Jan Kamiński, Seweryn Maks, Andrzéj Biedrzyński zecerowie zajmowali się układaniem czcionek; a p. Andrzéj Szelągowski i Izraelita Broches presserowie odbijali nasz Słownik. Najwięcéj z tych panów wdzięczni jesteśmy Zajaszewiczowi i Kamińskiemu — piérwszemu za przestrzeganie porządku i ścisłego wykonywania pracy, drugiemu, iż od początku aż do ostatniego arkusza wytrwał przy kaszcie, pomimo podeszłego wieku i nadwerężonego trudami wzroku. Papier do Słownika użyty pochodzi z fabryki śp. Wł. Puslowskiego, pod administracją p. Aloizego Buchholtz'a zostającéj: dobre przeto i sumienne wykonanie tego materjału zawdzięczamy głównie panu Buchholtz'owi.

Dokonawszy po sześcioletnich trudach przedsięwziętego dzieła, mamy pełne prawo oczekiwać należnego przyjęcia i sumiennego, bezstronnego sądu. Nie wymagamy dobrotliwéj pobłażliwości, nie błagamy o jakiekolwiek interesowne względy: samo dzieło niech za sobą przemawia. Kto rzetelnie sprawy ojczyste i współrodaków swych kocha, ten postrzegając wszelki objaw wytrwałéj pracy, na drodze ogólnego pożytku podjętéj, przystępuje ku niemu ze współczuciem, rozpatruje pierwiéj strony dodatnie, ocenia je wedle słuszności, i nareszcie przechodzi ku ujemnym, wytyka je dla zwrócenia uwagi pracujących, iżby w przyszłości tego uniknęli. Tylko pseudo-krytycy żądni chwilowego rozgłosu, dla popisania się złośliwym dowcipem, lubują się w wyszukiwaniu nieunikionych cząstkowych usterek i błędów, pokrywając grą wyrazów płytkość znajomości rzeczy i niemowlęctwo sądu. Dzieło nasze podjęte i dokonane z takim wydatkiem pracy i środków materyalnych, na które się zaiste nie oglądano, gdy zamiast przyrzeczonych 80, czytelnicy otrzymują 144 arkuszy druku,— ma prawo domagać się miarkowania zapędu od krytyków rzekomych, a sumiennego sądu od uczonych i poparcia od ogółu. Czy to nastąpi? nie wiémy; w każdym jednak razie pozostanie w nas na pociechę to przekonanie, żeśmy nie napróżno pracowali, i że jeśli nie dzisiaj, to w przyszłości „cel poczciwy choć w części się ziści.“

OBJAŚNIENIE SKRÓCEŃ I ZNAKÓW

UŻYTYCH W SŁOWNIKU.

ag.	*znaczy*	wyraz agronomiczny.
an.	—	— anatomiczny.
ap.	—	— aptekarski.
ar.	—	— architektoniczny.
art.	—	— artyeryjski.
as.	—	— astronomiczny.
b.	—	biernie, *lub* bierny.
bart.	—	bartniczy.
bib.	—	biblijnie.
blm.	—	bez liczby mnogiéj.
blp.	—	— — pojedyńczéj.
bł.	—	błędnie.
bot.	—	wyraz botaniczny.
bud.	—	— budowniczy.
bur.	—	— bursztyniarski.
chem.	—	— chemiczny.—miczne—micznie.
chir.	—	— chirurgiczny.
częst.	—	częstotliwie.
cz.	—	czynny, *lub* czynnie.
daw	—	dawniéj *lub* wyraz dawniéjszy.
de Cand.	—	de Candolle'a botanika.
dk.	—	słowo dokonane.
dom.	—	domyślić się.
dr.	—	wyraz drukarski.
dwr.	—	dwurodzajowy.
dyp.	—	wyraz dyplomatyczny.
far.	—	— farmaceutyczny.
fig.	—	figurycznie.
fil.	—	wyraz filozoficzny.
fiz.	—	— fizyczny.
fizjol.	—	— fizjologiczny.
fl.	—	— flisowski.
fort.	—	— fortyfikacyjny.
gm.	—	gminnie.
górn.	—	wyraz górniczy.
gorz.	—	— gorzelniczy.
gosp.	—	— gospodarczy.
gr.	—	gramm, waga.
gram.	—	wyraz gramatyczny.
han.	—	— handlowy.
i inn.	—	i innych *lub* i innym.
im.	—	imiesłów.
im. wł.	—	imie własne.
in.	—	inaczéj.
intr.	—	wyraz introligatorski.
ir.	—	ironicznie.
i t. d.	—	i tak daléj.
i t. p.	—	i tym podobne.
jednt.	—	jednotliwie.
jeog.	—	wyraz jeograficzny.
Juss.	—	Jussieu'go botanika.
Kil.	—	Kilometr, waga francuzka.
Kilog	—	Kilogramm.
Kośc.	—	wyraz kościelny.
ks.	—	— księgarski.
kuch.	*znaczy*	— kucharski.
kup.	—	— kupiecki.
kuśn.	—	— kuśnierski.
lep.	—	lepiéj.
licz.	—	liczebnik, imie liczbowe.
Linn.	—	Linnensza botanika.
lm.	—	liczba mnoga.
łow.	—	wyraz łowiecki.
m.	—	rodzaju męzkiego.
mat.	—	wyraz matematyczny.
mech.	—	— mechaniczny.
med.	—	— medyczny.
mian.	—	mianowicie.
mier.	—	wyraz mierniczy.
min.	—	— mineralogiczny.
mit.	—	— mitologiczny.
m. uż.	—	— mało używany.
mor.	—	— morski, żeglarski, tyczący się floty.
muz.	—	— muzyczny.
myś.	—	— myśliwski.
n.	—	rodzaju nijakiego.
nd.	—	słowo niedokonane.
nf.	—	nieforemnie.
nier.	—	nierozdzielny.
niek.	—	niekiedy.
nieod.	—	wyraz nieodmienny.
nieos.	—	nie osobiście *lub* nie osobisty.
nieuż.	—	wyraz nieużywany.
np.	—	naprzykład.
npr.	—	nieprawidłowie.
ob	—	obacz.
ogr.	—	wyraz ogrodniczy.
opt.	—	— optyczny.
or.	—	— orylski.
p.	—	przymiotnik.
pf.	—	poufale.
pg.	—	pogardliwie.
piesz.	—	pieszczotliwie.
pmk.	—	przyimek.
poch.	—	pochodzi *lub* pochodny.
pod wzgl.	—	pod względem.
poet.	—	wyraz poetyczny.
posp.	—	pospolicie *lub* pospolity.
praw.	—	wyraz prawny, prawniczy.
prow.	—	— prowincjonalny.
proz.	—	— prozodyjny.
przek.	—	przeklinając.
przen.	—	przenośnie.
prze.	—	wyraz przestarzały.
przymt.	—	przymiotnikowie.
przys.	—	przysłowie.
ps.	—	przysłówek.
psł.	—	przysłówkowie.
Rd.	—	utworzony wyraz przez Radwańskiego.
ret.	—	retorycznie.

roś. *znaczy* roślina.
roz. — rozdzielny.
ryb. — wyraz rybołowniczy.
rz. — rzeczownik.
rzem. — wyraz rzemieślniczy.
sam. — samogłoska.
sb. — słowo bierne.
scz. — — czynne.
skr. — skrócenie.
sł. — słowo.
słz. — — zaimkowe.
sn. — — nijakie.
sp. — spojnik.
spgł. — spółgłoska.
spiesz. — wyraz spieszczony.
st. najw. — stopień najwyższy.
st. w. — — wyższy.
sz. — wyraz szachowniczy.
tak — — taktyczny.
t. j. — to jest.
teat. — wyraz teatralny.
tech. — — technologiczny.
teol. — — teologiczny.
ukł. — układ.
v. — albo.
w. — wykrzyknik.
w ogóln. — w ogólności.
w znacz. — w znaczeniu.
wedł. — według.
wet. — wyraz weterynarny.
we wzgl. — we względzie.
woj. — wyraz wojskowy, wojenny.

wsp. *znaczy* rodzaju wspólnego.
z. — zaimek.
z an. — z angielskiego.
zam. — zamiast.
z arab. — z arabskiego.
zb. — imie zbiorowe.
z czes. — z czeskiego.
zdr. — wyraz zdrobniały.
ze wzgl. — ze względu.
z fran — z francuzkiego.
zgr. — wyraz zgrubiały.
z grec. — z greckiego.
z hisz. — z hiszpańskiego.
z łać. — z łacińskiego.
z łać. śr. — — średniowiekowego.
zn. — znaczenie, znaczy.
z niem. — z niemieckiego.
zool. — wyraz zoologiczny.
z ross. — z rossyjskiego.
z tur. — z tureckiego.
z węg. — z węgierskiego.
z włos. — z włoskiego.
ż. — rodzaju żeńskiego.
żart. — żartobliwie.
Żoch. — utworzony wyraz przez F. Żochowskiego.

Z N A K I.

— przy słowach zaimkowych kładzie się w dalszych ich odmianach zamiast zaimka **się**.
= oznacza powtórzenie objaśnionego wyrazu; przy miarach, wagach i monetach oznacza: **równa się**.
* oznacza, że wyraz, przy którym leży, utworzył lub objaśnił Br. Trentowski.

U W A G I.

W układzie Słownika trzymano się następujących zasad:

1. Porządek wyrazów stosowano do najściślejszego następstwa głosek abecadła, tak że głoska *ą* idzie po *a*, *ę* po *e*, *j* po *i*, spółgłoski kréskowane po niekréskowanych, *ł* po *l*, *ż* po *ź*.
2. Przy rzeczownikach kładziono zakończenie drugiego przypadku liczby pojedyńczéj i pierwszego liczby mnogiéj, daléj rodzaj objaśnionego rzeczownika.
3. Przy przymiotnikach zakończenie wszystkich trzech rodzajów.
4. Przy słowach niedokonanych, po naprzód idącym trybie bezokolicznym, 3-cią osobę czasu przeszłego i 3-cią teraźniejszego.
5. Przy słowach dokonanych, po naprzód idącym trybie bezokolicznym, 3-cią osobę czasu przeszłego i 3-cią przyszłego.
6. Przy zaimkach i przysłówkach, dodane są tylko odmiany nieforemne.
7. Monety, miary i wagi, porównano sposobem ułamków dziesiętnych.

A.

A, pierwsza głoska alfabetu, *nieod. n. Nie umie ani* **a**, *ani* **b**, *zam.* nic zgoła nie umie. *Od* **a** *aż do* **z**, *zam.* od początku do końca.

A ma znaczenie raz spojnika, drugi raz wykrzyknika. *Jako spojnik* 1) łącząc wskazuje różnicę w przedmiotach. *Oszczędność a rozrzutność nie idą w parze. Woda a piwo, to różny napój.* 2) łącząc te same wyrazy, wielorakie ma znaczenie: *a*) łącząc dwa te same przypadki jednego rzeczownika (zwykle pierwsze przypadki) wyraża wielkie podobieństwo osób, lub rzeczy. *To Hiszpan a Hiszpan*, t. j. tak podobny do Hiszpana, iż go za Hiszpana wziąć można; *b*) łącząc tę samą formę słowa, wyraża ciągłość działania. *Bije a bije*, t. j. ciągle bije; *c*) niekiedy powtórzenie tego samego wyrazu ze spojnikiem *a* oznacza *nic*, *jak tylko*, albo *zawsze tylko*. *Nam chleb a chleb jeść każe*, t. j. nic innego, jak tylko chleb, zawsze tylko chleb; *d*) łącząc tę samą formę przeczącego wyrazu, wzmacnia przeczenie i znaczy tyle co *wcale, zgoła. Nikomu a nikomu tego nie powiadaj, zam.* nikomu zgoła nie powiadaj. *Nic a nic nie dam, zam.* nic wcale nie dam; *e*) łącząc wyraz *wszystek* wyraża zupełność, bez żadnéj pozostałości. *Wszystko a wszystko mi odebrał. Wszyscy a wszyscy na to się zgodzili; f*) łącząc jakiekolwiek te same wyrazy z zaimkiem *ten*, używa się do wyrażenia nieoznaczonych osób, miejsc lub czasu. *Dalem temu a temu, w tym a w tym czasie, w tém a w tém miejscu.* 3) wyrażając przeciwstawienie, znaczy zaś. *Ja przestrzegam, a ty swoje robisz, zam.* ty zaś swoje robisz. *Przyszedł do nich, a oni śpią, zam.* oni zaś śpią. *Kołatał do drzwi, a gdy nikt nie otworzył, zam.* gdy zaś nikt nie otworzył. 4) oznacza niekiedy *więc. Nie wyszedł! a gdzież jest? zam.* gdzież więc jest? 5) *zam. lecz. Cierpi a nie płacze, zam.* lecz nie płacze. 6) *zam. przecież, jednak. Nic nie wie, a gada, zam.* przecież *v.* jednak gada. 7) *zam.* spojnika *to. Wytłómacz się jaśniéj, a zrozumiem, zam.* to zrozumiem. 8) *a tak*, jest prostą potwierdzającą odpowiedzią, *zam. tak jest. Czy to on powiedział?— a tak!* 9) *a tak, zam. więc. A tak czego prośbą nie wskórał, przemocą dokazał, zam.* czego więc i t. d. 10) *a nawet, zam. a do tego jeszcze. Był to wódz, a nawet znakomity literat, zam.* a do tego jeszcze znakomity literat. 11) *a niżeli, zam. niż. Wolę wziąć co daje, a niżeli wszystko stracić, zam.* niż wszystko stracić. 12) *zam. kiedy*, w następném wyrażeniu: *A pisać, to pisać; zam.* kiedy mamy pisać, to piszmy. 13) często *a* jest pleonazmem. *Wielki mowca, a przytém poeta;* można, opuściwszy *a*, powiedzieć: wielki mowca, przytém poeta. 14) często samo *a* stoi za *a nawet. Ma sługę a sługę wiernego.* 15) używa się do łączenia liczb przy dodawaniu. *Dwa a dwa—cztery; trzy a pięć—ośm.*

A, *jako wykrzyknik*, znaczy: 1) zadziwienie, boleść, przelęknięcie, zawsze jednak maluje moc duszy poddającéj się swemu losowi. *A to cud! A co za okropność!* 2) ironję. *A toś mu dał! zam.* dobrześ mu dokuczył! 3) pogardę. *A tobie co do tego?* 4) naganę, lub gniew. *A niechże ciebie nie znam!* 5) niecierpliwość. *A dopókiż to? A za kogoż ty mnie masz? A z kimże to ty mówisz?* 6) *a co?* jest tyle co: jakże tedy? *A co, nie mówiłem? zam.* jakże tedy, nie mówiłem? *A! a! a!* używa się dziwiąc się jakiéj rzeczy nowo widzianéj lub słyszanéj.

* **A** znaczy w loice ogólne pozwalanie, podług prawa: asserit *A*, negat *E*, sed universaliter ambo, lub po polsku: *A* brzmi *pozwalam*, *E nie pozwalam*, obadwa zaś ogólnie. Zdanie *A* jest takie: *Wszyscy ludzie rodzą się i umierają.*

A, *muz.* jedna z siedmiu nut muzykalnych; główny ton, według którego nastrajają się muzyczne instrumenta, i który powinien być dźwiękiem kamertonu; niektóre strony do rzniętych instrumentów nazywają się także *a*, od dźwięku który wydawać powinny.

A, *kup.* 1) *zam.* na; *np. a conto* (na rachunek). 2)= *zam.* po; *np.* a 75 Rbl. t. j. po 75 rubli.

Abaddon, a, *blm. m. bibl.* (z hebr.) oznacza skażenie, zepsucie, zgubę; *przen.* w Star. Test. piekło, śmierć wieczna; w Apokalipsie anioł przepaści, zagłady, wódz strasznéj szarańczy, wyszłéj z piekła dla ukarania występnych.

Abakus (Abacus), (z łać.) *nieod. m.* abecadło liczb, tablica Pitagorasa.

Aban, a, *m.* Anioł sztuk u Gwebrów.

Abarbarea, ei, *ż. mit.* Najada; nimfa rzeczna.

Abarys, a, *m. mit.* syn hyperborejskiego Heljosa; podróżował po Grecji, bawił w niéj przez pewien czas i wrócił do ojczyzny. Otrzymał od ojca tajemnicze strzały, moc robienia cudów i dar proroczy. Zwano go poetą, pracującym około téogonji. Jeździł po Grecji na strzałach. Z kości Pelopsa zrobił w Atenach Palladjum, czyli posążek Minerwy.

Abas 1) **u.** *m.* waga perska do pereł = 0,146 gr. 2)= **a,** *m. mit.* dziad Perseusza. 3) = jeden z Centaurów. 4)=wróżbita.

Abaz, *v. Abass,* **a,** *v. Abazi, m.* moneta srebrna w Chiwie = 27 kop. *v.* 1. złp. 21 gr.

Abba, y, *m.* na wyspach sąsiednich Filipińskim istota najwyższa.

Abcas, *ob. Obcas.*

Abdank, *v. Habdank,* **u.** *m.* herb mający w sobie literę *W.*

Abdankować, ował, uje, *scz. nd.* (z niem.) *prze.* 1) odprawiać, abszytować. *Wojsko rozpuścić i abdankować.* 2)=*komu;* porzucać. *Chciwość hamować i rzeczom cudzym abdankować.*

Abderyta, y, *lm.* **ci,** *m.* 1) mieszkaniec miasta Abdery. 2)=prostak, głupi człowiek, zniewieściały, ograniczony, (Mieszkańcy bowiem Abdery, w dzisiejszej Rumelji, uważani byli u starożytnych za najgłupszych).

Abdhuci, tów, *blp.* fakirowie indyjscy.

Abdimi, *zool. ob. Bocian.*

Abdominalny, (abdominalis) *ob. żołądkowy.*

Abdruk, u. *lm.* i, *m.* (z niem.) 1) czynność (proces) odcisku (drukowania). 2)=odcisk z rysunku na stali lub miedzi. 3)=przedrukowanie dzieła bez żadnéj odmiany, wydanie. *Drugi, trzeci abdruk*, t. j. drugie, trzecie wydanie.

Abdul-medżyd, u. *lm.* **y,** *m.* złoty pieniądz turecki = około 1 r. 20 kop. r. 8 złp.

Abdykacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) akt prawny, przez który ktoś urząd składa przed czasem na to naznaczonym. *Abdykacja Jana Kazimierza*, t. j. złożenie przez niego korony w r. 1668.

Abdykować, ował, uje, *scz. nd.* złożyć urząd, obowiązek, koronę.

Abecadarjusz, v. *Abecadłarz*, **a,** *lm.* **e,** *m.* i **Abecadlarka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) poczynający, lub poczynająca w jakiéj rzeczy, nauce, lub w rzemiośle. 2)= spis abecadłowy przedmiotów, skorowidz.

Abecadlnik, a, *lm.* **i,** *m.* elementarz, książka dla poczynających uczyć się czytać.

Abecadło, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zbiór wszystkich głosek razem wziętych. *Uczy się jeszcze abecadła.* 2) *przen.* pierwsze początki, elementa jakiéj nauki. *Nie zna abecadła filozofji, a o niéj wyrokuje.*

Abecadłowy, a, e, *p.* idący porządkiem głosek. *Herburt wydał statut polski porządkiem abecadłowym.*

Abelagja, ji, *ż. blm.* (z fran.) prawo tyczące się pszczół, a mianowicie nabywania rojów samopas latających.

Abelek, lka, *lm.* **i,** *m.* skóra wyprawna z cielęcia podrosłego.

Abeljo, ona, *m. mit.* imię Belena celtyckiego na pomniku w Cominges. *ob. Beten.*

Abelkowy, a, e, *p.* ze skóry cielęcéj. *Oprawa abelkowa czarna.*

Abelowy, a, e, *p. mat.* wynaleziony przez matematyka Abela, *np. abelowe funkcje*, t. j. transcendentalne funkcje, mające algebraiczne dyfferencjały i nie mogące być sprowadzone na logarytmy, obrótowe i eliptyczne ilości; także integrały ilości, pochodzących z podziału racjonalnéj funkcji jednéj zmiennéj ilości na pierwiastek 2-go stopnia, z całéj funkcji tejże ilości.

Abeona i Adeona, y, *ż. mit.* bóstwa podróżujących u Rzymian.

Aberracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) zboczenie z drogi, od celu. 2)=zboczenie w rzeczach umysłowych, zatem błędy w sądzeniu, dziwaczność w sądach, rozmijanie się ze zdrowym sposobem sądzenia. 3)=rozpierzchanie się promieni światła za spotkaniem powierzchni krzywéj. 4)=pozorny ruch w świetle gwiazd.

Abiljus, a, *m. mit.* syn Romułusa.

Abiturjent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) uczeń odchodzący ze szkół, złożywszy popis dojrzałości w naukach, uczeń składający popis dojrzałości: stąd *egzamen abiturjentów* znaczy popis dojrzałości w naukach szkolnych.

Abja, ji, *ż. mit.* córka Herkulesa.

Abjuracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) odprzysiężenie się, wyrzeczenie się *np.* błędów kacerskich, wiary i t. d.

Abjurować, ował, uje, *scz. nd.* (z łac.) odprzysiądz się, wyrzec się.

Ablaktowanie, a, *lm.* **a,** *n.* (z łac.) *in. spowinowacenie, ogr.* jeden ze sztucznych sposobów rozmnażania roślin, zasadzający się na spajaniu z sobą części dwóch roślin zakorzenionych, szczególniéj rzadkich lub trudnych do rozmnożenia w inny sposób; uskutecznia się przez ogołocenie z kory i bielu w równych miejscach tak dziczka jako uszlachetniacza, by powstałe stąd powierzchnie stykały się z sobą ściśle, zwłaszcza łyka, dalej przez związanie z sobą mocno części złożonych; sposób ten nie gubi żadnéj z roślin łączonych.

Ablatyw, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) przypadek szósty w gramatyce łacińskiéj.

Ablegacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) u dawnych Rzymian, honorowe wydalanie z ojczyzny ludzi wysokiego znaczenia, t. j. dawanie im takich godności lub urzędów, dla spełniania których musieli oni opuszczać Rzym i nigdy doń nie powracać.

Ablegat, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) zastępca legata papiezkiego.

Ablegowanie, a, *lm.* **a,** *n. ogr.* jeden ze sztucznych sposobów rozmnażania roślin przez soczewki, odbywający się na gałęziach, które zagłębione do ziemi, pozostawiają się tak długo w związku z rośliną, dopóki nie wydadzą soczewek i z nich nie zakorzenią się; *ob. Odkładanie.*

Ablegry, grów, *blp. m., ogr. ob. Odkłady.*

Ablucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac) obmycie, umycie; obrządek duchowny u chrześcjan i pogan; umycie rąk przez kapłana przed kommunją.

Abłaucha, y, *ż. posp.* tak lud Litewski nazywa czapkę zimową z uszami lisiemi.

Abnegacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) zapieranie się, zaparcie się samego siebie, zaprzanie się; niedbanie, zapomnienie o samym sobie, niechlujność w ubiorze.

Abnegat, a, *lm.* **ci,** *m.* człowiek brudny około siebie, niechlujny, niedbały o swoją odzież, o swoją zewnętrzność.

Abnegatka, i, *lm.* **i,** *ż.* niewiasta niechlujna, brudna, niedbająca o swoją powierzchowność, o czystość w ubiorze.

Abnoba, y, *ż. mit.* jedno z imion Belizany. *ob. Belizana.*

Abo, *ob. Albo.*

Abolicjonista, sty, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) dążący do obalenia jakiegoś prawa lub zwyczaju w swym kraju, starający się o to zwykłą drogą reformy, przekonania ogółu. *Abolicjonistami* zowią się obywatele Stanów-Zjednoczonych Ameryki Północnéj, którzy starają się znieść niewolę murzynów, obalając prawo niewolnictwa.

Abominacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) obrzydzenie, obrzydliwość, wstręt, odraza.

Abonament, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) podpisanie się na zapowiedziane dzieło lub inne przedsięwzięcie. 2)= przedpłata na posiadanie lub używanie jakiéj rzeczy.

Abonda, y, *ż. mit.* u dawnych Rzymian czarownica dobroczynna.

Abonent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) 1) który się obowiązuje podpisem lub przedpłatą do nabycia zapowiedzianéj książki, ryciny i t. p. 2) = pożyczający dzieło do czytania z księgarni.

Abonować, ował, uje, *scz. nd.* 1) podpisać się na udział w przedsięwzięciu jakiém. 2) = zapłacić z góry lub zobowiązać się do nabycia książki zapowiedzianéj.

Abordaż, u, *blm. m.* (z franc.), *mor.* przy atakowaniu jednego wojennego statku przez drugi, szczepienie się ich wzajemne, by wpaść na nieprzyjacielski pokład i owładnąć statkiem, pokonawszy osadę; w ogóln. takie zetknięcie się dwóch statków z sobą, że z pokładu jednego można przejść na pokład drugiego.

Aborygieni, ów, *blp. mit.* lud rządzony przez Saturna we Włoszech; w ogóln. wszelki lud pierwiastkowy.

Abowiem, *ob. Albowiem.*

Abrahamita, ty, *lm.* **ci,** *m.* nazwa sektarzy czeskich, deistów, którzy wzięli swój początek od Hussytów i nic nie przyjmowali z Pisma Św., oprócz wiary w jednego Boga i modlitwy Pańskiéj; mianowali siebie wyznawcami wiary Abrahama; sekta ta istniała do r. 1783.

Abrecja, (Abretia) **ji,** *ż. mit.* nimfa u Rzymian.

Abrenuncjacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *praw.* 1) zrzeczenie się przez wyposażoną córkę przyszłego jéj spadku. 2) = zrzeczenie się własnego forum a przyjęcie innego, *ob. Forum.*

Abrewjacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) skrócenie, znak wyrażający jakiś wyraz; i tak znak §§ wyraża paragraf, głoski *t. j.* znaczą *to jest*, głoski *np.* znaczą *naprzykład* i t. p.

Abrewjator, a, *lm.* **owie, v. rzy,** *m.* (z łac.) 1) przez skrócenia piszący. 2)=autor krótkiego wyciągu z obszerniejszego dzieła. 3) = godność protokolistów w Kancelarji papiezkiéj, których obowiązkiem redagować dyplomata papiezkie i wpisywać je do protokółu; liczba abrewjatorów dochodzi w obecnym czasie do 72, z tych 12 mają stopień prałatów, reszta składa się z duchownych niższéj godności.

Abrewjatura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) skracanie wyrazow w piśmie; używanie krótkich umówionych znaków *zam.* całych wyrazów w niektórych naukach, *np.* w chemji, medycynie, matematyce, i t. d.

Abrogacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) prawny akt, przez który dawniejsze prawo moc swoję traci; zatém znaczy: znieslenie, uchylenie, lub odwołanie prawa.

Abrupto, (ex) *nieod.* (z łac.) nagle, bez namysłu, od razu, na raz, niespodzianie, bez przygotowania, natychmiast.

Abrys, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) plan, rysunek. *Zrobić abrys budynku.*

Abscyssa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) *mat.* w analit. geom. odcinek, oznaczający położenie punktu w przestrzeni, za pomocą dwóch przecinających się z sobą linij.

Absolucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) rozgrzeszenie dane spowiadającemu się przez kapłana. 2)= wszelkie uwolnienie, odpuszczenie, *np.* uwolnienie obwinionego, oskarżonego. 3)=zdjęcie klątwy kościelnéj.

Absolut, u, *lm.* **y,** *v.* **ci,** *m.* (z łac.) 1) samowładzca, monarcha nieograniczony. 2)= człowiek rządzący się własną tylko wolą. *Absolut w mowie*, nie cierpiący aby mu się sprzeciwiano. 3)=* bezwzględność, bezwarunkowość: *fil.* powszechnik, ogół jaki, przyjęty za bóstwo, np. ogół przyrodzenia, ogół bytu, ogół Ducha. *ob. Bożyrko, Bożoch, Człowieczoch.*

Absolutnie, *ps.* nieograniczenie, samowolnie. *Rządzić absolutnie. Postępować absolutnie.*

Absolutność, ści, *ż.* 1) samowładztwo. 2)= samowolność, swawola. *Skarcić absolutność chłopięcia.*

Absolutny, a, e, *p.* 1) samowładny, nieograniczony. 2)= zupełny, całkowity. 3) = sam w sobie wzięty, bez porównania, bezwzględny. *Prawda absolutna*, t. j. prawda w sobie uważana, prawda bezwzględna.

Absolutyzm, u, *blm. m.* samowładztwo, samowolność.

Absorbcja, cji, *blm. ż. chem.* (z łac.) pochłanianie się gazu w jakim płynie, stąd się mówi *np.* woda absorbuje w siebie gaz wodosiarkowy.

*** Abstrakcja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) w filozofji tłómaczy się przez *oderwanie*, a w nauce liczenia przez *odejmowanie*. Myśli *oderwane*, to tyle, co abstrakcyjne. 2)=roztrzepanie, roztargnienie.

Abstrakcyjny, a, e, *p.* oderwany, odłączny, oddzielny. *Późniejszym wyrobem umysłu są wyrazy abstrakcyjne od zmysłowych, np. białość jest wyraz późniejszy od biały.*

Abstrakt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1)=*ob. Abstrakcja.* 2)= oderwany od zmysłowości, zagłębiony w myślach, a stąd roztargniony. 3) = *muz.* wązka drewniana sztaba w organach, która idzie od klawisza do miechu i klapkę do grania otwiera, aby wiatr mógł się utrzymać.

*** Absurdum,** *lm.* **da,** *n.* (z łac.) głupstwo, niedorzeczność, duby smalone. *ob. Błazgoń, Pasiepaka.*

Absyda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ar.* sklepienie, arkada, w ogóln. każda pół-owalna wierzchnia część budynku; w starożytnych chrześcjańskich kościołach *absydą* zwało się miejsce, gdzie się znajdował ołtarz. 2) **absydy, ów,** *blp. m. as.* dwa punkta: jeden największego oddalenia planety od słońca czyli *odsłoneczny* (afeljum), drugi najmniejszego jéj oddalenia czyli *przysłoneczny* (Perihelium), stąd *linją absydów* zowie się linja łącząca z sobą te punkta.

Abszach, *v.* **Szach, u,** *lm.* **y,** *m.* wyraz techniczny w grze w szachy. *Dać abszach, fig. stawić komu abszach*, opierać się mężnie.

Abszlus, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *han.* zawarcie, zamknięcie. *Abszlus ksiąg, bieżącego rachunku, ob. Zamknięcie.*

Abszlusować, ał, uje, *scz. nd.* (z niem.) *han. ob. Zamykać, Zawierać.*

Abszlut, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *han.* nazwanie wekslu, kiedy ten jest dopełniającym, albo cząstką wekslu na większą summę.

Abszyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) odprawa, odstawka, dymissja. *Dać żołnierzowi abszyt*, uwolnić ze służby. 2)= odprawić z niczém, z kwitkiem. *Starał się o pannę, ale dostał abszyt.*

Abszytować, ał, uje, *scz. nd.* ze służby odprawić, uwolnić, usunąć.

Abszytowany, a, e, *im.* dymissjonowany, odprawiony ze służby.

Abszytowy, a, e, *p.* należący do abszytu. *List abszytowy* t. j. dymissja, odstawka.

Abucht, a, *lm.* **y,** *m.* salceson. *Abuchty surowe jadał.*

Abudat, a, *m. mit.* święty byk irański, w którym przemieszkiwał Mitras. Odpowiada *Apisowi.* Z nasienia jego urodziło się wszystko, co żyje.

Abu-Ipahia, *nieod. m.* u Mahometanów, anioł śmierci.

Abukeps, *ob. Griscio.*

Abukesb, a, *m.* tak nazywa się w Egipcie holenderski talar ze lwem (Loewenthaler), czyli piastr. *ob. Piastr.*

Abutaka, i, *ż.* w Egipcie nazwisko hiszpańskiego reala, *ob. Real.*

Aby, *sp.* 1) ażeby, żeby, iżby, by. *Abyś wiedział o tém. Aby pozyskać jego przyjaźń.* 2) = by też tylko, choć tylko, byle, przynajmniéj. *Daj mu aby z czego żyć. Aby ten raz nie kłam. Miej jeszcze cierpliwość aby do roku. Aby ogonek położyć, liszka prosi.*

Abyss, *v.* **Abis, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) miejsce bezdenne, bezdno, otchłań, przepaść. *I do abyssu prędko nalecieli nieprzyjaciele wieczni duszy ludzkiej.*

Abyst, u, *m.* moneta arabska = blisko 15 kop. v. 1 zł.

Acan, wacan, acpan, wacpan, a, *lm.* **owie,** *m.* skrócenie wyrażenia *waszmość pan*; używa się tylko do osób niższych, lub bardzo poufałych, albo też z ironją.

Acervus, *nieod. m.* (z łac.) w loice, *ob. Kupał.*

Acetabuł, u, *m.* (z łac.) *med. ob. Panewka.*

Acetometr, u, *lm.* **y,** *m. chem. ob. Octomierz.*

Aceton, u, *blm. m. chem.* płyn lotny, zapalny, bezkolorowy, mocnego, nieco eterycznego, przypalonego zapachu; tworzy się przy znacznéj ilości gazów, przepędzając kwas octowy przez rurę do czerwoności ogrzaną.

Acetyl, u, *blm. m. chem.* jeden z liczby domniemanych organicznych pierwiastków (radykałów), składający się z 4 atomów węglika i 3 at. wodorodu; w połączeniu z kwasorodem tworzy kwasy octowe: pierwszy słabszy, dawniéj kwasem lampowym zwany i drugi silniejszy, używany w medycynie; wodan niedokwasu acetylu zowie się *aldehydem.*

Ach! ah! *w.* 1) podziwienia: *Ach! co ja widzę! Ach! co za ogrom!* 2) = przelęknięcia. *Ach! co zrobiłeś!* 3) radości. *Ach! jakże się masz! Ach! co za miłe spotkanie!* 4) smutku. *Ach! jak bolesna to rzecz!* 5) = żądania. *Ach! gdyby co prędzéj wrócił!* 6) = westchnienia. *Ach! jak całe życie jest obrazem nędzy człowieka!* 7) = urągania. *Ach! otóż masz za swoje.*

Achamas, a, *m. mit.* jeden z Cyklopów.

Achanamadi, *nieod.* modlitwa wieczorna Muzułmanów.

Achar, a, *m.* u Indjan, istota najwyższa.

Achates, a, *m.* przyjaciel Eneasza.

Achce, *nieod.* najdrobniejsza rachunkowa moneta Krymska (100 na piastr). *ob. Piastr.*

Acheloidy, id, *blp. mit.* przezwisko Syren.

Achelous, a, *m. mit.* etolski bożek rzeczny, który uchodzi za rodzica Syren.

Acheron, u, *m. mit.* rzeka piekielna w mitologji greckiéj, z czterech rzek Erebu najpierwsza, zaraz za furtką Orku i wązkim korytarzem leżąca. Na brzegach jéj Cerber ma budę do wypoczynku. Po niéj pływa na łodzi Charon. Za Acheronem jest miejsce, przeznaczone na sąd ostateczny, kędy mieszkają Minos, Eak i Radamant. Między furtką orkową i Acheronem, na wązkim korytarzu, tułają się dusze, których Charon wziąć do łodzi nie chce.

***Achilles, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) *fil.* jeden z sofizmatów. *ob. Żółwiogon.* 2) = *v.* **Achill, a,** *m.* najwaleczniejszy z bohaterów greckich.

Achinger, *v.* **Ajchinger, gru,** *m.* (herb.) wiewiórka czerwona w złotem polu.

Achiroe, oi, *ż. mit.* wnuczka Marsa.

Achor, a, *m. mit.* bóg much.

Achromatyczny, a, e, *p.* bezbarwny (o szkłach powiększających, na krawędziach których nie widać żadnych barw mieniących się).

Achromatyzm, u, *blm. m.* (z grec.) bezbarwność (mówiąc o kolorach).

Achtel, a, *lm.* **e,** *m.* miara: 1) pruska górnicza długości=0,262 metrom. 2) = siedmiogrodzka powierzchni, używana do wymiaru winnic=8,633 arom. 3) = duńska

do towarów sypkich=2,173 litrom. 4)=wiedeńska do towarów sypkich=7,688 litrom.

A conto, (czytaj: *a konto*) *nieod. han.* na rachunek.

Acz, aczkoli, aczkolwiek, *sp.* 1) choć, chociaż, lubo. *Acz ich było stu, nie śmieli na nas uderzyć.* 2)= *aczkolwiek;* choć cokolwiek, jako tako, przynajmniej coś. *Umiej jeszcze korzystać, aczkolwiek z téj straty,* t. j. choć cokolwiek. 3)=*acz nic;* przynajmniéj. *Mocz w czystéj wodzie, acz nic przez dzień* t. j. przynajmniéj przez dzień. *Pszenica potrzebuje ziemi tłustéj, acz nie aby miernie* t. j. przynajmniej miernie. 4) = pytając się: *czy. Zdali na jego zdanie, acz to mieli czynić,* t. j. czyby mieli to czynić. 5)=*fil.* * Jest w loice *dowód Acz, probatio Quod,* który okazuje, *czy co jest, lub nie,* czyli *byt rzeczy.* Porównaj: *Przecz, Cozacz.*

Ad, u, *blm. m.* (z grec.) piekło: wyraz u Słowian używany; w polskim języku użył go Smotrycki w XVII-m wieku. *Jeśliby raj nie był nagrodą, a* **ad** *karaniem, oboje to szłoby za jedno, być komu w raju, albo w adzie.*

Adadżissimo, (*Adagissimo*), *nieod.* (z włos.) *ps. muz.* wolniuchno, łagodniuchno.

Adadżjo, (*Adagio*), *ps.* (z włos.) *muz.* zwolna, poważnie; znaczy także całą kompozycję lub jeden jéj ustęp o charakterze wzniosłym i patetycznym.

Adam, (*daw. Jadam*) **a,** *lm.* **owie,** *m.* (z hebr. *adam*-człowiek) imię pierwszego człowieka. *fig. Stary Adam* t. j. człowiek po upadku, przed przyjściem Chrystusa. *Nowy Adam,* człowiek odrodzony w Chrystusie. *Złożyć starego Adama* t. j. pozbyć się dawnego życia, życia świtowego, a oddać się życiu nowemu, bogobojnemu. *Na święty Adam* t. j. nigdy. *Od Adama rzecz wyprowadzać,* zdaleka bardzo zaczynać. *Zakon świętego Adama* t. j. stan małżeński.

Adamantea, ei, *ż. mit.* mamka Jowisza.

Adamantyn, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) gatunek kamienia krzemiennego, dyament. *Wyryć zaostrzonym adamantynem.*

Adamaszek, szku, *lm.* **i,** *m.* jedwabna materja, wyrabiana pospolicie w kwiaty, która otrzymała tę nazwę od miasta Damaszku w Syrji.

Adamaszkowy, a, e, *p.* z adamaszku zrobiony. *Obicia na meble adamaszkowe. Obrus adamaszkowy.*

Adamita, y, *lm.* **ci,** *m.* Tak zwano heretyków, którzy w 2-m wieku ery chrześć. składali osobną sektę. Każdy jéj członek, mężczyzna czy niewiasta, wchodząc do świątyni swego wyznania, rozbierał się do naga i tak słuchał nabożeństwa. Ten szczególny tryb ich działania zasadzał się na tém, że, po chrzcie św. wróciwszy do stanu pierwotnéj niewinności, mogli i powinni też byli, jak Adam i Ewa, chodzić bez sukni.

Adamow, *v.* **Adamowy, a, e,** *p.* od Adama pochodzący lub do Adama należący. *Adamow upadek, grzech. Dzieci adamowe* (ludzie). *Adamowe jabłko* (wypukłość na gardzieli).

Adamowa szpilka, *bot. ob. Szpilka Adamowa.*

Adarm, u, *lm.* **y,** *m.* waga 1) aragońska = 1,797 grammom. 2)=wysp Kanaryjskich = 1,797 gr. 3) = Kastylijska do srebra i złota=1,797 gr.

Adcytacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* przypozew, zawezwanie do sądu.

Addycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) termin arytmetyczny: dodawanie, doliczanie.

Addytament, (z łać.) *ob. Dodatek, Przydatek.*

Adebon, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, tyle co germański Widar, znaczy mądrość hetmańską. Rozdaje Wiernym Gwarchany, lub talizmany swoje.

Adefagja, (Adephagia) **ji,** *ż. mit.* bogini obżarstwa.

Adenologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* część anatomji; nauka o gruczołach.

Adeona, y, *ż. ob. Abeona.*

Adept, a, *lm.* **owie,** *v.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) robiący złoto, t. j. chlubiący się że doszedł sztuki zamieniania wszelkich kruszców w złoto; alchemik. 2)=należący do pewnego tajnego uczonego stowarzyszenia. *Nie udziela on swojéj nauki chyba tylko adeptom,* t. j. przypuszczonym do tajemnic mistrza.

Aderbistan, u, *m.* irańska nazwa starożytnego Egiptu. Jest podanie, iż do Farasistanu przywędrowali Bogowie z Aderbistanu, w którym znajdują się źródła nafty; iż niosąc z sobą naftę, rozproszyli ją po czerwoném morzu i po chaldejskiéj ziemi; iż odtąd zapala się żywica ta i na wodzie i na lądzie, płonąc jasno po nocach i wskazując drogę, którą szły duchy światłości. To znaczy, iż wiara egipska dała początek perskiéj.

Adherent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) stronnik czyj, zwolennik jakiéj nauki, przyjaciel. *Zwalił wszystkich jego adherentów.*

Adieu, *nieod.* (z fran.) termin pożegnania, znaczący tyle, co Bogu oddaję, lub bądź zdrów, zdrowa.

Adj. *skr. Adjunkt.*

Adjafonon, u, *lm.* **y,** *m.* (Adiaphonon) *muz.* Sześciooktawowy nieodstrajający się fortepjan, którego ton podobny tonowi organowemu. Wynalazł go (1820) zegarmistrz Schuster w Wiedniu.

Adjudykacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* przysądzenie nieruchomości na publicznéj licytacji najwięcéj dającemu.

Adjudykacyjny, a, e, *p. praw.* odnoszący się do adjudykacji. *Wyrok adjudykacyjny;* przysądzenie ostateczne przez licytację; nazywano to u nas także *plus offerencją.*

Adjudykata, (z łać.) *praw. ob. Przysądy.*

Adjunkt, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) pomocnik, przydany do pomocy w jakim obowiązku, *np.* w urzędzie professorskim. *Professor—adjunkt. Adjunkt wykłada ten przedmiot.*

Adjutancki, a, ie, *p.* należący do adjutanta. *Adjutancka służba.*

Adjutant, a, *lm.* **ci,** *m.* pomocnik w służbie wojskowéj, oficer pod ręką starszego dla roznoszenia jego rozkazów. *Adjutant jest prawą ręką majora.*

Adjuwant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) *muz.* pomocnik kantora albo organisty.

Adli, *nieod.* złoty, podły pieniądz trypolitański, bity na 1 r. 38 kop. sr. (dollar), lecz zaledwie 3 i dwie trzecie kop. *v.* 7 i pół groszy wartujący.— *Adli tureckie* nowe idą po 90 kop. *v.* 6. zł.

Ad libitum, *nieod.* (z łać.) *muz.* dowolnie, podług woli.

Adma, y, *ż. mit.* nimfa.

Admanuacja, (z łać.) *praw. ob. Wręczenie.*

Admanuować, (z łać.) *ob. Doręczać, Wręczać.*

Administracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) rząd, zarząd, zawiadywanie dobrem cudzém. *Administracja kraju. Administracja funduszu małoletnich. Dobra te są w administracji,* t. j. nie w ręku dziedzica, ale w obcym zarządzie. 2)= nauka, traktująca o sztuce rządzenia krajem. *Uczył się administracji. Wysłuchał kursu administracji. Kto wykłada administracją?*

Administracyjnie, *ps.* sposobem administracyjnym.

Administracyjny, a, e, *p.* należący do administracji. *Środki administracyjne,* t. j. środki rządowe. *To rzecz administracyjna* t. j. należąca do wydziału administracji, rządu.

Administrator, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) rządca, zawiadowca, wykonawca zlecenia cudzego. 2)=zastępca w jakim obowiązku, nim rzeczywisty urzędnik zostanie obrany. *Administrator diecezji Wileńskiéj,* t. j. zastępca biskupa pod względem materjalnego zarządu.

Administratorski, a, ie, *p.* należący do Administratora. *Administratorski pojazd, służba.*

Administratorstwo, a, *blm. n.* cały perjod, lub część czasu zarządzania czyjego. *Zubożył kraj pod czas swego administratorstwa. Administratorstwo jego nie wyjdzie nam z pamięci.*

Administrować, ował, uje, *scz. nd.* rządzić, zawiadywać. *Porządnie administruje.*

Admiracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) podziwienie. *To admiracja, jak on mówi! zam.* t. j. rzecz godna podziwienia. 2)=uwielbianie. *On jest przedmiotem powszechnéj admiracji* (uwielbienia).

Admiralicja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) ministerstwo wojenne żeglarskie; zarząd dotyczący marynarki. 2) = dom, gdzie się mieści zarząd marynarski, tudzież wszelkie zapasy krajowe i sprzęty do marynarki należące. *Admiralicja zgorzała.*

Admiralski, a, ie, *p.* należący do admirała. *Okręt admiralski,* t. j. okręt na którym się sam naczelnik znajduje. *Mundur admiralski.*

Admiralstwo, a, *lm.* **a,** *n.* godność, urząd admirała. *Zaszczycił go admiralstwem.*

Admirał, a, *lm.* **owie.** (z fran.) *m.* 1) dowódzca wojska morskiego, całéj floty, dowódzca okrętów; to, co hetman lub wódz naczelny na lądzie. 2) = *zool.* gatunek motyla, tudzież nazwisko muszli w morzu amerykańskiém.

Admirałowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* 1) żona admirała. 2)= kobieta, urząd admiralski sprawująca.

Admirować, ował, uje, *scz. nd.* podziwiać, uwielbiać, zdumiewać się nad czém.

Admonicja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) ostrzeżenie, napomnienie, przestroga. *Dał mu porządną admonicję* t. j. dobrze go napomniał.

Adnotacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) uwaga, przypisek; mówi się też *annotacja.*

Adon, a, *m. mit.* wielki bóg fenicki, pokrewny z hebrajskim *Adonai* i greckim *Adonisem,* znaczy *słońce jesienne.* Jako Baal staje się Ammusem, tak Ammus Adonem. Jestto egipski Ozyrys, zamieniający się w Ammona i Serapisa, lub słońce wiosenne przechodzące w słońce lata i jesieni. Adon ginie nareszcie pod kłami dzika, lub zimy, a wtedy zowią go *Molochem.*

Adonai, *nieod.* jedno z imion hebrajskiego Jehowy, znaczące Król i Pan ludu wybranego. Urobił się na wzór egipskiego *Piromis*, będącego przydomkiem Ozyrysa.

Adoneusz, (Adoneus), **a,** *m. mit.* przezwisko Jowisza, Bachusa i Plutona.

Adonis, a, *m. mit.* syn Cynyra i Myrry, pół-bóg, strzelec grecki. Wychowały go Nimfy leśne. Był tak piękny, iż Afrodyta rozkochała się w nim niewypowiedzianie. Zginął od odyńca, którego zranił. Pół roku przepędza w Elizie przy Persefonie, a pół roku w Olimpie przy Afrodycie. Urobił się u Greków z fenickiego Adona.

Adonis, a, *blm. bot.* piękna roślina o żółto-złocistych kwiatach. *ob. Milek.*

Adopcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) usynowienie, prawne przysposobienie cudzego dziecięcia za swoje.

Adopcyjny, a, e, *p.* tyczący się adopcji, przysposobienia.

Adoptować, ował, uje, *scz. nd.* przybierać, przysposabiać cudze dziecię za swoje.

Adoptowany, a, e, *p.* przybrany, przysposobiony za syna, za córkę.

Adoptujący, a, e, *p.* przysposabiający, przybierający cudze dziecię za własne.

Adoracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) cześć najwyższa, najgłębsza oddawana Bogu, Trójcy przenajświętszéj, pokłonami, bijąc czołem o ziemię. 2)=cześć, uszanowanie dla jakiéj osoby, ubóstwianie. *Jestem dla niego z adoracją. Mówi o niéj z adoracją. Posuwa swą miłość do adoracji.*

Adorator, a, *lm.* **rzy,** *v.* **owie,** *m.* czciciel, wielbiciel. *On jest wielkim tego pisarza adoratorem.*

Adoratorka, i, *lm.* **i,** *ż.* czcicielka, wielbicielka.

Adorować, ował, uje, *scz. nd.* 1) czcić, wielbić, cześć najwyższą oddawać Bogu. 2) = czcić, poważać, uwielbiać osobę jaką. *Wszyscy ją tam adorują.*

Adragantha, y, *blm. ż. chem. ob. Gumma tragacantha.*

Adra-Melech, a, *m. mit.* bóg chaldejski, jest Bel-Melech, jako Serapis, lub słońce jesienne, konające. *ob. Ana-Melech.*

Adran, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, pomocnik Deona, drugi rozdzielacz treści pierwiastkowéj do wszech rzeczy i dalszy stworzyciel świata. Odgarnął kraje żywota od krajów śmierci; stworzył Ollę Gwillonję i dzielnicę kruszców.

Adrastea, ei, *v.* **Adrastja, ji,** *ż. mit.* 1) przezwisko Nemezydy. 2)= mamka Jowisza.

Adres, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) napis na kopercie listu położony. *Przesłać list wedle adresu. Adres nieczytelny.* 2) = rzecz na piśmie do Monarchy od sejmu, czy od parlamentu. *Izby podały królowi adres w odpowiedzi na mowę tronową.* 3) = wszelkie pismo publiczne, czy to dziękczynne, czy ze współubolewaniem lub z powinszowaniem, podane jakiéj ważnéj osobie, od korporacji, od miasta lub prowincji. *Wódz naczelny otrzymał adres pożegnalny od miasta N.* 4) = wskazanie miejsca, gdzie kto przebywa, mieszka, lub się czém zajmuje. *Proszę mi dać swój adres. Oto jest mój adres.*

Adresat, a, *lm.* **ci,** *m. han.* 1) Osoba wyrażona na wekslu, która w razie niewypłacenia summy przez tego, na kogo weksel wystawiony, ma ją wypłacić. 2)= ten, do którego list, pakiet i. t. p. adresowany. 3)=niekiedy oznacza tego, który do kogo jest posłany, lub mu polecony.

Adresować, ował, uje, *scz. nd.* 1) położyć napis na liście. 2) = odesłać kogo do kogo: *Adresuj go do mnie.*=**się,** *złz.* 1) udać się do kogo w jakiéj potrzebie. *Do kogo się mam w téj rzeczy adresować?* 2)= starać się o rękę panny, zalecać się, udawać się. *Śmiał adresować się do mojéj córki.*

Adreusz, (Adreus), **a,** *m. mit.* bóg ziarn.

Adrjan, u, *lm.* **y,** *m,* (z fran.) *prze.* kaftanik kobiecy.

Adumbrować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *prze.* przycieniać, cień nadawać; *fig.* namieniać, słabo wyrażać. *Co krasomowskie słowa dyktują, to też malarskie pędzle farbami adumbrują.*

Adutar, u, *lm.* **y,** *m.* kamień, stanowiący odmianę *ortozu,* zowiący się także u jubilerów *kamieniem księżycowym.*

Adwadon, lub **Adwaon, a,** *m. mit.* celtycki Deiwr, *Bóg—pospolite ruszenie,* jest najpierwszy mocarz boju.

Adwent, u, *blm. m.* (z łać.) 1) właściwie znaczy *przyjście,* a szczególnie przyjście Chrystusa. 2) = czas, przez który Kościół poszcząc obchodzi pamiątkę oczekiwania przyjścia tego; trwa on 4 tygodnie; przedtém był czterdziestodniowy.— Adwent teraz powinienby się zwać przedprzyjściem, przed - adwenciem, bo pierwszy dzień świąt Bożego-Narodzenia jest właściwie adwentem, czyli istotném przyjściem Chrystusa.

Adwentowy, a, e, *p.* do adwentu należący. *Post adwentowy, czas adwentowy.*

Adwersarz, a, *lm.* **rze,** *m.* (z łać.) przeciwnik, nieprzyjaciel.

Adwokacki, a, ie, *p.* do adwokata należący. *Adwokacki język. Wymowa adwokacka. Po adwokacku zrobił.*

Adwokactwo, a, *n.* urząd, obowiązek adwokata. *Adwokactwem się trudnić.*

Adwokat, (Advocatus), **a,** *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) *praw.* upoważniony do bronienia spraw, prokurator. W ordynacji Trybunału z r. 1726 zwany *Patron.* W roku 1768 nazwano obrońców przy Trybunale *Mecenasami.* Teraz w Królestwie ustanowieni przy Trybunałach nazywają się Patronami, przy Sądzie apellacyjnym Adwokatami, przy Sądzie najwyższym Mecenasami. Mają prawo do wynagrodzeń od stron, które się nazywają *honorarjami.* W prawie miejskiém *Advocatus* oznacza Wójta, sędziego, sprawującego sądownictwo z ławnikami. 2) = człowiek o wszystkiém z łatwością *pro* i *contra* mówiący. *To prawdziwy adwokat. Z adwokatem nie chcę się w dysputę wdawać.* 3)=człowiek, broniący kogo choćby i nie przed sądem. *To mój adwokat, wszędy mię broni.*

Adwokatka, i, *lm.* **i,** *ż.* osoba płci żeńskiéj, przyjazna komu, broniąca kogo. *Masz dobrą w niéj adwokatkę.*

Adwokatowa, ej, *lm.* **we,** *ż.* żona adwokata.

Adwokatować, ował, uje, *scz. nd. komu;* wstawiać się za kim, bronić kogo, brać czyję stronę.

Adwokatura, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Adwokactwo.*

A dyć, *v, prow.* a wszak to, a przecież.

Adynamiczny, a, e, *p. med.* słaby, bezwładny.

Adypocera, y, *blm. ż. chem. ob. Tłuszcz woskowy.*

Adyton, u, *m.* sanctissimum, toż, co *Bugaj. ob. Bugaj.*

Adziamski, a, ie, *p.* perski, bo *Adzem* znaczy Persja. *Kobierzec adziamski. Munsztuk, strój adziamski.*

Aed, a, *m. mit.* wielki bóg celtycki, zwany w Galji *Haezem, Aezem,* lub *Azem,* jest Hu, party potrzebą wyjawienia się za sobą, czyli *stworzyciel świata.* Zowią go ojcem Prydaina. Położył Gorseden na górze, a Dywed na dole. Jego dziełem są Anwen, Hojandor i Olla Gwillonja. Nie mięszaj go z Aeddonem.

Aeddon, a, *m. mit.* zwan także *Adon,* celtycki Deiwr, pokrewny z *Aedem,* stworzycielem świata, jest słońce po 21 Grudnia, tyle, co egipski Buzyrys. On, to *Sam umarły.* Główna cześć jego odbywała się na czar-

néj, grobowéj wyspie Monie. Dziewice opłakują jego zgon. Dał ludziom pług i nasiona zbóż, które polecił rozsypywać po zoranéj roli.

Aegophonia, *med. ob. Egofonja.*

Aeolodikon, (Aeolodicon), **u,** *lm.* **y,** *m. muz.* Klawiszowo-miechowy instrument, za pomocą drgania sprężyn (*zam.* piszczałek tu użytych) dźwięki wydający.

Aeolodjon, *ob. Aeolodikon.*

Aeolomelodikon, u, *lm.* **y,** *m. muz.* zwany także *Choraleon.* Jestto to samo, co aeolodikon, z ulepszeniem jednak w metalowych sprężynach.

Aeolopantalon, u, *lm.* **y,** *m. muz.* zbliżenie aeolomelodikonu do fortepjanu.

Aeolsharfa, y, *lm.* **y,** *ż.* Arfa—Eola, instrument strónowy wydający tony za pomocą pędu powietrza.

Aerja, ji, *blm. ż.* wolne, świeże powietrze. *Żeby zażyć aerji zdrowéj, wybrał się na łowy.*

Aerolit, u, *lm.* **y,** *m. chem. fiz.* (*aerolithes; kamień meteoryczny*), nazwa kamieni, spadających niekiedy z powietrza, złożonych głównie albo z żelaza rodzimego, albo z żelaza rodzim. i różnych ziem, jako to: krzemionki, magnezji, glinki, z przymieszaniem małéj ilości innych pierwiastków.

Aerometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie wskazujące gęstość powietrza. *ob. Gazomierz.*

Aeronauta, y, *lm.* **owie,** *v.* **ci,** *m.* żeglarz napowietrzny; puszczający się balonem w podróż napowietrzną.

Aeronautyka, i, *blm. ż.* sztuka odbywania napowietrznéj podróży balonem.

Aerostat, u, *lm.* **y,** *m.* balon.

Aerostatyka, i, *blm. ż.* nauka o robieniu balonów i puszczaniu się niemi.

Aesar, a, *m. mit.* najprzedniejszy bóg rzymski w tajemnicach. *ob. Ezar.*

Aez, a, *m. mit.* imię brytańskiego Aeda u Belgów. *ob. Aed.*

Afanezyt, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Miedniak promienisty.*

Afekcja, ji, *lm.* **je,** *č. med.*, cierpienie, poruszenie, wzruszenie, chorobliwe rozdrażnienie, *Afekcja nerwowa.*

Afekt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) wszelkie wzruszenie duchowe, uczuciowe. *Krasomowca wzrusza afekty w słuchaczach.* 2) = namiętność. *Puśćcie na stronę swoje afekty, które sprawiedliwie rozsądzić nie dopuszczają.* 3) = miłość, skłonność, przychylność, upodobanie. *Powziąć afekt do osoby, do rzeczy. Ojcowski afekt. Czuły afekt. Chciałem jéj się oświadczyć z afektem.*

Afektacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* przesada, wymuszanie się, zbytnia wykwintność, wymuszoność, nienaturalność. *Mówi z afektacją. Chcąc być bardzo grzecznym, wpada w afektacją. Ma wiele afektacji w ubiorze, w ruchach, w mowie.*

Afektować, ał, uje, *scz. nd.* przesadzać w czém, wymuszać się, udawać co z przesadą, przybrać, przybierać ton, postawę, głos. *Afektuje swego jenerała; afektuje skromność, uczoność, francuzkie zwyczaje.*

Afektowanie, a, *lm.* **a,** *n.* przesadzanie, udawanie, wymuszoność. *Nie lubię tego afektowania.*

Afektowany, a, e, *p.* przesadny, przesadzający, wymuszony, wykwintny. *Niezmiernie afektowany język jego. Ubiór afektowany.*

Afeljum, (apheliuni), *nieod. n.* (z grec.) *v. punkt największego oddalenia, v. punkt odsłoneczny, as.* najodleglejszy punkt planety lub komety od słońca na ekliptyce czyli obiegowéj drodze około słońca; punkt przeciwny, czyli najbliższy, zowie się *Perihelium.*

Afer, afra, *lm.* **afrowie,** *m. ob. Afrykanin.*

Afera, y, *lm.* **y,** *ż.* zwada, nieporozumienie, niesnaski, wydarzenie.

Aferzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) zajęty czém bardzo, niemający nigdy wolnego czasu; albo też skory do przedsięwzięć.

Affinacja, ji, *blm. ż. chem.* nazwa chemicznego działania przy wyrabianiu metali, mian. wydzielanie czystego złota, za pomocą siarkowego kwasu, ze spłynu (aljażu) srebra ze złotem i miedzią.

Afidowany, a, e, *p.* poufały, mający wiarę.

Afirmatywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) zdanie twierdzące, głos twierdzący. *Otrzymał dziesięć afirmatyw, a 3 negatywy* t. j. miał dziesięć głosów za sobą a 3 przeciw sobie.

Afirmatywe, *ps.* (z łać.) potwierdzając, mówiąc za kim, za czém. *Wotować, głosować afirmatywe,* t. j. podawać głos na korzyść czyjąś, za jakimś projektem.

Afisz, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) ogłoszenie, doniesienie, zwykle na rogach ulic przylepiane. *Wywiesić, przylepić afisze na teatr.*

Afonja, ji, *ż. med.* (z grec.) bezgłos, brak głosu.

Aforyzm, (aphorismus), **u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) urywek, krótkie zdanie urywkowe. *Urywki o istocie kobiety,* to tyle co aforyzmy o kobiécie. *Ucz urywkowa,* (methodus aphoristica).

Afrodyzja, ji, *blm. ż.* (z grec.) miłośna szaloność, szał, obłąkanie pochodzące z miłości, cierpienie miłośne.

Afrodyta, y, *ż. mit.* córa Zeusa i Dyony, Eteru i piany morskiéj, bogini grecka, oznacza pierwiastek ziemskiego żywota i miłości cielesnéj. Przeciwleżna jest Hebie. Jako Heba przedstawia żywot ogniowy, boski, tak Afrodyta żywot wodny, zwierzęcy. Jak tamta platoniczną, tak ta jest rozpustną miłością. Niebianka ta uchodzi za krasowzór niewieściéj postaci, ale nieopromieniony świętością i cnotą. Zostaje też małżonką Hefesta, lub cielesnego ognia, a przeniewierza się mu ustawicznie i dzieci zeń niema. Afrodyta, cielesna miłość, kocha się w Aresie, niecielesnym ogniu, gdyż przeciwne bieguny pociągają się wzajem. Rodzi zeń *Dyonizjusza, Hermesa, Erosa, Hymeneja, Hermafrodyta i Harmonję.* Są to symbole stopniowego cielesnéj miłości rozwoju, a znaczą: wymowę kochanka do kochanki, obopólną miłość, weselne gody, jedność i szczęśliwe małżeństwo. Afrodyta wdaje się także ze śmiertelnikami w miłostki, jako *np.* z Adonisem, z Anchizesem. Parys przysądził jéj jabłko niezgody i ona dała mu za to Helenę. Łabędzie, gołębie i wróble ciągną jéj rydwan. Syn Eros towarzyszy jéj zawsze. Bywa w orszaku *Charyt.* Drzewem jéj *mirt.*

Afron, a, *m.* (aphron) *ob. Bean.*

Afront, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) ubliżenie, uchybienie, zniewaga, hańba, obelga. *Zrobić afront komu. Spotkał go wielki afront. Brać sobie co, poczytywać za afront. Zrobił mi to na afront.*

Afrontować, ał, uje, *scz. nd.* ubliżyć komu, zawstydzić, nie dbać o co.

Afryka, i, *blm. ż.* 3-cia część świata.

Afrykanin, a, *lm.* **anie,** *m.* **Afrykanka, i,** *lm.* **i,** *ż.* mieszkańcy Afryki.

Afrykański, a, ie, *p.* należący do Afryki. *Afrykański karczoch; bot. ob. Karczoch* (afrykański).

Afty, ów, *blp. m. med.* (z łać.) *ob. Pleśniawki.*

Aga, agi, *lm.* **agowie,** *m.* tytuł tureckiego urzędnika, dozorca janczarów, dowódzca piechoty tureckiéj.

Agacz, (Agutsch), **a,** *lm.* **e,** *m.* Konstantynopolitańska miara drogowa=5334 metrom.

Agamedes, sa, *v.* **Agamed, a,** *m. mit.* syn Apollina, brat Trofonjusa.

Agamja, ji, *blm. ż.* (z grec.) bezżeństwo, stan wolny.

Agapant, u, *blm. m. bot.* (Agapanthus), wspaniała roślina o niebieskich w wielkiéj wiązce zebranych kwiatach, pochodzi z Przylądka Dobréj-Nadziei; zwano ją dawniéj *niebieską tuberozą.*

Agaryk, u, *lm.* **i,** *m.* modrzewiowa gąbka.

Agastere; *nieod.* miara do wina wysp jońskich=1,136 litra.

Agat, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień złożony z cienkich, w jednę całość ściśle połączonych warstewek chalcedonu mlecznego i krwawnika czerwonego; po wygładzeniu nabywa bardzo pięknéj różnobarwnéj prążkowatéj powierzchowności; używa się na ozdoby; pod gatunek agatu, zwany *oniksem,* służył w starożytności do wykonywania drobnych płaskorzeźb, przedstawiających wizerunki bóstw, lub sławnych ludzi, wykonane na tle odmiennéj barwy od barwy samychże wizerunków.

Agatodemon, a, *m. mit.* dobry duch u Greków, podobny do Anioła. Agatodemonami są wszyscy bogowie, wyjąwszy Fanesa, który jest czémściś więcéj, niż Demonem.

Agawa, y, *blm. ż.* (*v. agawe, nieod. n.*) *bot.* (Agave), drzewo z rodziny roślin *amarylkowatych,* plemienia *strzelnowych,* (Agaveae), któremu dała nazwanie; pochodzi z Ameryki; do zupełnego dojrzenia potrzebuje lat 100

wtedy z głośnym wystrzałem rozkwita; liście ma niezmiernie długie, opatrzone kolcami i soczyste jak aloes; zowie się także *aloesem stoletnim* lub *amerykańskim, Strzelną, Tężą.*

Agawe, y, *ż. mit.* 1) córka Kadmusa. 2) = nerejda. 3)=amazonka.

Agażant, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) długa mankietka kobiéca, strój, jakim kobiety dawniéj zdobiły sobie głowę.

Agdest, a, *m. mit.* frygijski bóg bogów, znaczący słońce pierwiastkowe, lub tyle, co egipski Jaho. Synem jego był *Attys,* a córką *Cybela.* Gdy Attys obraził Agdesta, tenże spuścił nań szaleństwo. Attys czwałował po górach, dolinach i polach, co później naśladowali Kybeby i Korybanty.

Agencja, *v.* **ajencja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* urząd, obowiązek agenta.

Agenctwo, *v.* **ajenctwo, a,** *lm.* **a.** *n.* zwierzchność rządowa lub prywatna do załatwiania zleceń.

Agenda, y, *lm.* **y,** *ż. v. Ajenda;* (z łać.) rytuał, księga, w któréj się znajdują przepisy służby Bożéj, wszelkiego nabożeństwa, obrządków kościelnych, oraz zbiór modlitw.

Agenor, a, *m. mit.* 1) syn Neptuna. 2) = syn Antenora.

Agent, *v.* **ajent, a,** *lm.* **ci,** *m.* 1) ogólnie każdy pilnujący cudzych interesów; wyręczyciel, zastępca, sensal, mekler. 2)=sprawujący interesa jakiego dworu, monarchy. 3)= aplikant, kształcący się w palestrze, przy sądach, aby wyjść z czasem na adwokata.

***Aggregat, u,** *lm.* **y,** *m.* (*z łać.*) zbiór, skupienie cząstek bez żadnéj między niémi spojności. *ob. Siecz.*

Agio, *nieod.* (czytaj *ażjo*) (z włos.) *han.* (*bł. łażu*). dodatek, naddatek, przydatek, który dajemy przy wymianie pieniędzy jednego gatunku na drugi.

Agitacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) ruch ciała, poruszanie, przechadzanie się na wolném powietrzu. *Zażywać agitacji, chodząc lub przejeżdżając się.* 2)= poruszenie, wzruszenie moralne. *Umysł jego w ustawicznéj jest agitacji.* 3) = podburzanie, wichrzenie polityczne. *ob. agitator.*

Agitato (z włos. czyt. *adżitato*), *nieod. muz.* namiętnie, z życiem, silnie.

Agitator, a, *lm,* **owie,** *m.* (z łać.) 1) podburzający, podbudzający, wichrzący. 2)= przywódzca stronnictwa lub naczelnik jakiegoś politycznego przedsięwzięcia, który mowami swojemi podburza lud, aby się pogróżkami lub przemocą dopominał u władzy rządzącéj o to, do czego ten przywódzca go namawia.

Agitować, ał, uje, *scz. nd. praw. agitować sprawę* t. j. popierać, bronić, posuwać. *Sprawa się agituje w tym a tym sądzie,* t. j. toczy się, popiera się, odbywa się. *Sądy się agitują,* t. j. odbywają się, odprawują się.

Aglaura, y, *ż. mit.* córka Cekropsa.

Aglaja, ai, *ż. mit.* jedna z Charyt, pełna blasku.

Aglibal, a, *m. mit.* bóg Palmireczyków, znaczy tyle, co *żywy Pan,* lub mocny Baal, letnie słońce. *ob. Molochbal.*

Aglutynacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* przylgnienie.

Agnel, *v.* **Agnelet, a,** *m.* pieniądz złoty francuzki od Ludwika IX do Jana II. *ob. Dukat.*

Agni, *nieod. m. mit.* indyjski bóg ognia.

Agnus, a, *i zd.* **agnusek, ska,** *v.* **agnuszek, szka,** *m.* (z łać.) 1) wizerunek baranka, wyrobiony z wosku jarzęcego, poświęconego przez papieża, tak nazwany od wyrazu łacińskiego *agnus,* baranek. Papież Urban V. pierwszy wprowadził zwyczaj rozdawania tego baranka ludziom pobożnym, wierzącym, że strzeże od wszelkich przygód w wodzie, ogniu i t. d. 2)= wizerunek baranka z jakiegobądź materjału. *Agnusek szczero złoty. Baranek wielkanocny z masła. Pożywać baranka wielkanocnego,* t. j. jeść święcone.

Agon, a, *m. mit.* jedno z gallickich imion Belena. *ob. Belen.*

Agonistyka, i, *ż.* (z grec.) nauka ruchów gimnastycznych przy pasowaniu się dwóch ludzi z sobą probowanie wzajemnéj siły i zręczności u dawnych Greków i Rzymian.

Agorach, *v.* **Gerach.** *ob. Obol.*

Agracjacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* ułaskawienie winowajcy udzielone przez panującego, *ob. Amnestja.*

Agrafa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.), metalowa, dość wielka ozdobna sprzążka, którą się dawniéj spinała pod szyją wszelkiego rodzaju męzka lub żeńska odzież, nawet koszule.

Agrarja, jów, *blp.* (z łać.) rolnicze sprzęty, narzędzia i t. d.

Agraryjne, ego, *n.* opłata z roli, rolnicze, gruntowe.

Agregacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) połączenie, skupienie, nagromadzenie.

Agregat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *ob. Rapsodja.* 1)=wielość, mnóstwo, gromada równoimiennych rzeczy. 2)= w rachunkach: summa. 3) = * w fil. **sicz.**

Agrest, u, *lm.* **y,** *m. bot.* 1) krzew ogrodowy *ob. Porzeczka agrest.* 2) = w dawnéj polszczyznie oznaczał wszelkie kwaśne, niedojrzałe jagody, lub sok z nich wyciśnięty. *Czekał, by ziemia zrodziła jagody winne, ale zrodziła agrest.*

Agrestnica Jahna, *ż. bot.* rodzaj pasorzytu.

Agrestnik, a, *lm.* **i,** *m. min. v. grossular;* kamień, gatunek granatu.

Agrestowy, a, e, *p.* z agrestu zrobiony i do agrestu należący. *Sok agrestowy. Wino agrestowe.*

Agronom, a, *lm.* **owie,** *v.* **mi,** *m.* rolnik, gospodarz. Zwyczajnie używa się tego wyrazu o umiejętnym, uczonym, racjonalnym w sztuce rolniczéj gospodarzu.

Agronomiczny, a, e, *p.* rolniczy, gospodarski, do rolnictwa ściągający się.

Agronomja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) rolnictwo; nauka o rolnictwie.

Agrykultura, y, *ż.* (z łać.) *ob. Rolnictwo.*

Agrypnja, ji, *blm.* (z grec.) *med.* chorobliwa bezsenność; utrata snu; mimochętne czuwanie.

Aguti, *nieod.* (Dasyprocta), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych,* bobrowatych. Gatunki: 1) = *zwyczajna* (D. Aguti). 2)= *Azary* (D. Azarae). 3)=*czubata* (D. cristata). 4) = *patagońska* (D. patagonica. 5)=*Akuszy* (D. Acuchy). 6)= *czarniawa* (D. nigricans). 7)=*kropkowana* (D. punctata). 8)=*biaława* (D. albida). 9)=*upstrzona* (D. variegata). 10)=*czerwonogrzbieta* (D. croconata. 11)=*długowłosa* (D. prymnolopha).

Ah! *w. ob. Ach!*

Aha! *w.* 1) przypomnienie. *Aha! już wiem.* 2) = potwierdzenie. *Aha tak, tak jest!* 3) = zadowolenie. *Aha! mam cię przecież.*

Ahltmicz, *v.* **Altmich, a,** *m.* pieniądz srebrny trypolitański na 60 para=67 i pół kop.=4. złp. 15 gr.

Ahu, *zool. ob. Jeleń.*

Ahyżha! *v.* **Wyczha!** *myś.* głos którym się zachęca charta do ścigania za zwierzem. *Tu Wojskiemu przerwał krzyk: Wyczha! tuż z pod koni smyknął szarak; już Kusy, już go Sokół goni.*

Aides, a, *m. mit.* skąd zapewne utworzył się wyraz *Hades,* grecki Bóg piekieł. *ob. Ais.*

Aijeke, *m. mit.* przydomek łapońskiego Tjermesa, znaczy tyle, co Stary na górze.

Ais, a, *m. mit.* syn Chrona i Rei, a brat Zeusa i Posejdona; jest grecki Bóg piekieł. Trzy są główne, przywiązane doń pojęcia: Wszechmoc geognozyjna, demoniczna wnętrza ziemi potęga i władza nad nieboszczykami. Stąd sprawia on trzęsienia ziemi, opiekuje się czarownikami i królem jest Cieniów, lub duchów. Miał szyszak, ukuty od Cyklopów, nadający mu niewidzialność. Żoną jego *Perzefona.* Słucha rozkazów jego pies *Cerber.* Nosi na głowie miarkę, którą każdemu odmierza, wedle zasługi za życia. Poświęcano mu Cyprys, Narcys i Adjant, a ofiarowano byki i kozły. Inne imię jego: *Aides, Hades.*

Ais, *nieod. muz.* (*la dieze*), chromatyczne podwyższenie tonu *a.*

Aj! *w.* oznacza zadziwienie, boleść i t. d. *Aj, co on robi! Aj! aj! jak boli!*

Aja, *m. mit.* przydomek łapońskiego Tjermesa, znaczy tyle, co Starzec.

Ajaks, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *bot.* (Ajax), roślina z rodziny *Amarylkowatych,* plemienia *Narciszkowych;* gatunek jéj, zwany *leśny* (A. pseudonarcissus), in. *narciszek leśny, Narcys żółty* lub *większy, Niby narciszek, Rossiad,* rośnie wszędzie po pagórkowatych murawach; używano go dawniéj przeciw kurczom i jako środek na wymio-

y. 2)=*zool. ob.* Pieszak. 3)=**Ajax, a,** *m. mit.* syn Oileusza, króla Lokrów. 4)= *mit.* syn Telamona.

Ajataja, ji, *m. mit.* piąty z fińskich Hyjzów, walczący z Luminkajnenem, któremu łamie wiosła i przewraca łódź niebieską, jest duch zły, wywodzący Bogów i ludzi w bagna, lub bezdroża.

Ajchinger, u, *m.* (herb). *ob. Achinger.*

Ajer, u, *blm. m. in. Tatarskie ziele, Kalmus, pos. Tatarak (Szuwar), bot.* (Acorus Calamus), roślina powszechnie znana, należąca do klassy 16-téj rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn. z rodziny *tatarakowych v. obrazkowych;* rośnie po stawach, jeziorach, rowach, bagnach i błotnych łąkach, odznacza się mocnym korzennym zapachem i smakiem; korzeń jéj, zwany *tatarskim v. tatarakowym korzeniem,* pachnie mocniéj po wysuszeniu niż świéży; użyty do wewnątrz, mianowicie smażony w cukrze, wzmacnia żołądek i pędzi wiatry; odwar z korzenia, albo też proszek niszczy zimne febry; liście ajeru, krajane w kawałki zwykle się rozsypują po wiejskich mieszkaniach dla miłego zapachu; ajer chętnie bywa jadany od bydląt; spalony jego korzeń daje wiele potażu; korzeń *prawdziwego v. azjatyckiego tataraku* zowie się w handlu *Sanlejem;* w weterynarji często i z wielkim skutkiem się używa.

Ajerówka, i, *ż.* wódka przez alembik przepędzona z ajerem.

Ajerowy, a, e, *p.* do ajeru należący, z ajeru zrobiony. *Korzeń ajerowy.*

Ajtwaros, a, *m. mit.* król Kauków, lub litewskich karłów, zostających w służbie złego Tyknisa, jest przyłożnik (*incubus*) płci męzkiéj. Napastował czyste dziewice i wierne mężatki śpiące. Wkradał się rad do śpichlerzy i komór, wynosił z nich zboże, mąkę, nabiał, wędlinę i różne wety, które ofiarował miłośnicom swoim. Ma skrzydła i jawi się jako czarny Latawiec. Kryje się w zielsku za płotami.

Ajtyjologiczny, v. *etjologiczny,* przyczynowy, będący czego przyczyną.

Ajtyjologja, ji, *ż.* (z grec.) *med.* nauka o przyczynach chorób.

Ajus, a, *m. mit.* rzymski bożek przemowy, opiekun miasta. Zowie się *loquens,* lub *locutius,* dla tego, iż w ważnych razach przestrogi daje. I tak np. *przemówiwszy* z posągu, doniósł Rzymianom o przybyciu Gallów. On tyle, co słowiański *Jesiźnik,* lub Litewska *Lajma.*

Akacja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Robinia) roślina drzewna, należąca do klassy 17-stéj rzędu 10 *pręcikowego* wedł. ukł. Linn.; ważniejsze jéj gatunki:=*biała* (Pseudacacia), drzewo łatwokruche miernéj wysokości, pochodzące z Północnéj Azji i Ameryki, u nas częstokroć wymarza; kwiat ma biały, pachnący; po ususzeniu służy do robot stolarskich; kora i korzenie zawierają słodycz podobną lukrecji; nasiona czyli *bobki akacji,* zalane ukropem, pozbywają się właściwéj im ostrości i mogą służyć jak bob na pokarm i za surrogat kawy; =biała jest godłem *platonicznéj miłości:=różowa* (R. hispida), z kwieciem wielkiém różowém, utrzymuje się tylko w ogrodach; jest godłem *zalotności;=żółta v. groszek Syberyjski v. Robinia Gr. Syber.* (R. Caragana), krzew niek. do 20 stóp wysoki, pochodzi z Syberji; przyswojony wszędzie rośnie; zasadzają go zwykle na żywe płoty; z liści można dobyć farbę niebieską i szarobrunatną.

Akacjowy, a, e, *p.* z akacji zrobiony, lub do akacji należący. *Kwiat akacjowy, drzewo akacjowe.*

Akademicki, a, ie, *p.* do akademji należący. *Professor akademicki.*

Akademiczny, a, e, *p.* należący lub właściwy szkole najwyższéj. *Gmachy akademiczne.*

Akademik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) uczeń akademji lub uniwersytetu. 2) = professor akademji. 3) = członek akademji, jako uczonego, ale nie uczącego zgromadzenia. 4)=*ir. akademik Smorgoński,* t. j. niezgrabny, źle wychowany; niedźwiadek.

Akademja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) w ogólności wszelki wyższy naukowy zakład. Nazwa ta powstała w starożytności stąd, że Platon nauczał swojéj filozofji w ogrodzie pewnego greka *Akadema.* 2) = szkoła główna, to co *Uniwersytet* czyli zakład naukowy, gdzie się wykładają dla młodzieży wszystkie przedmioty. *Akademja Wileńska, Zamojska, Krakowska.* 3) = specjalna wyższa szkoła dla sposobienia młodzieży do pewnego powołania. *Akademja wojenna, duchowna, akademja sztuk pięknych.* 4) = zgromadzenie uczonych ludzi, nie wykładających wprawdzie nauki dla publiczności, ale którzy sami pracują nad pewnemi szczególnemi przedmiotami, w celu przyczynienia się do ich rozwinięcia i postępu. *Akademja Nauk w St. Petersburgu założona przez Piotra W. Akademja języka Francuskiego.* 5) = ironicznie: *akademja Smorgońska, zam.* szkoła, z któréj niegrzeczni tylko i źle wychowani uczniowie wychodzą. Nazwa ta stąd poszła, że na Litwie, w gub. Wileńs. w powiecie Oszmiańskim, w miasteczku *Smorgoniach* była osada Cyganów, którzy układali młodych niedźwiedzi do tańców i różnych figlów, i z niemi potém Litwę i inne kraje przebiegali.

Akaikkes-Olmai, z mitologji szwedzko-lapońskiéj. *ob. Olmaja.*

Akajmaras, a, *m. mit.* pierwszy Knefis ciemny, w służbie irańskiego Martychora. Znaczy Ciemność.

Akamarchis, (Acamarchis); *nieod. ż. mit.* nimfa, córka Oceanu.

Akant, *v. akantus,* **u,** *blm. m. bot.* (Acanthus), roślina ogrodowa, rosnąca we Włoszech w miejscach wilgotnych, z wielkiemi i pięknemi liśćmi, które u starożytnych służyły za wzór do ozdabiania kapitelów kolumn koryncktch; łodyga wysoka z mnóstwem białych kwiatów; *akantus* jest emblematem genjalnych ludzi, którzy, mimo największe przeszkody, cel swój osiągają; gałązki bowiem jego rosną z tém większą dzielnością, im większe są przeszkody.

Akatolicki, a, ie, *p.* niekatolicki, kacerski. *Księgi akatolickie.*

Akatolik, a, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) nie należący do kościoła katolickiego; nie katolik. Nazwa ta składa się z dwóch greckich wyrazów: *a* oznaczającego *nie* i *Katolik.*

Akcent, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) ton mowy, przycisk głosu nad pewną samogłoską w wymawianiu wyrazu. *Panie łaskawy.—Panie, panie, zaczekaj!* wołając na kogoś z gminu. 2) = znak przycisku nad głoską. *Język francuski ma kilka akcentów.* 3) = samo wymawianie wyrazów, intonacja. *Ma zły akcent francuski.* 4)= żarty, dowcipkowanie. *Proszę dalej mówić, ale bez tych akcentów.*

Akcentować, ował, uje, *scz. nd.* 1) wymawiać wedle znaków przyciskowych, pisarskich. 2) = kłaść znaki przycisku.

Akcentowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wymawianie podług znaków przyciskowych. 2) = kładzenie nad głoskami znaków przyciskowych.

Akcentysta, *v.* **Akcencista, y,** *lm.* **ści,** *m.* żartownis, dowcipniś. *Był to wielki akcencista.*

Akcept, *praw. ob.* **Akceptacja.**

Akceptacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* 1) przyjęcie, stwierdzenie, poświadczenie, *np.* wekslu. 2) = wziętość, szacunek, powaga u kogoś. *Był on u dam w wielkiéj akceptacji.* 3) = zdanie, mniemanie, opinja. *Bogactwa roli są prawdziwe, od akceptacji ludzi szacunku nie biorąc.*

Akceptant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) *han.* ten co przyjmuje i utwierdza swoim podpisem, wystawiony na niego przekaz.

Akceptować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *praw.* przyjmować, przyznawać, potwierdzać. *Akceptować weksel.* 2) = przyjmować kogo z uprzejmością, z zadowoleniem. *Idźmy stąd; tu nas nie akceptują, t. j.* nie radzi nas widzą.

Akceptowanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Akceptacja.*

Akceptowany, a, e, *p.* 1) przyjęty, *np.* weksel do wypłaty. 2)=dobrze, chętnie przyjmowany. *Jest on akceptowany od wielkich panów.*

Akces, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) przystąpienie do czego, do jakiego aktu, uchwały i t. d. *Akces Króla Stanisława do konfederacji.* 2) = przystęp, łatwość przystępu bywania gdzie. *Ma wielki akces u dworu.*

Akcesja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* przybycie, przyłączenie się, złączenie jednéj rzeczy z drugą, która się zowie główną.

Akcessorja, jów, *blp.* (z łać.) *praw.* 1) przydatek rzeczy mniéj ważnéj do głównéj. 2) = stopnie procedury sądowéj, czyli porządek wedle którego prowadzi

przed sądem swój interes strona prawująca się. 3) = nazywały się u nas dekreta niestanowcze, rozstrzygające spory nie rozwiązując głównego przedmiotu.

Akcessyt, (accessit) **u,** *lm.* **y,** *m.* (z łać.) wyraz używany w uniwersytetach, akademjach, szkołach i przy wszelkiém rozdawaniu nagród, oznacza drugi niższy stopień nagrody.

Akcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) działanie, działalność, czynność. 2) = proceder, sprawa u sądu. *Mieszczanin j e den miał wielką akcję z rajcy krakowskiemi.* 3) = utarczka, bitwa, potyczka. *W niejednéj akcji okazał odwagę.* 4) = ruchy, czyli giestykulacja mówcy lub aktora. *Nasz kaznodzieja mówi bez akcji. Akcja tego aktora jest przecudna.* 5) = w dramacie lub poemacie: ruch całéj powieści. Akcja w dramacie jest tém, czém prąd w rzece, jest to główna myśl, do któréj uczepiają się inne podrzędne myśli i z nią razem naprzód się posuwają. *Akcja słaba, jałowa, leniwa.* 6) = w handlu: kiedy kilka osób, robiąc jakieś przedsiębierstwo, składa wspólny na to kapitał, podzielony na pewne części, otoż jedna taka cząstka z tego wspólnego kapitału, na papierze czy bilecie wyrażona, zowie się *akcją. Zbudować kolej żelazną przez akcje* t. j. z kapitału przez wiele osób na ten cel złożonego. *Akcje idą w górę, lub spadają,* znaczy że ustępując komu swoją akcję, dostają za nie więcéj lub mniéj od ilości nominalnéj w niéj wyrażonéj, *np.* za 100 biorę 105 lub 95, 90 i t. d.

Akcjonarz, *v.* **Akcjonarjusz, a,** *lm.* **e,** *m.* należący do wspólki, do akcji, *np.* do budowania drogi, do odkupu i t. d.

Akcydensa, ów, *blp.* (z łać.) 1) dochód postronny, często nieprawny, z pełnienia urzędu wypływający. *Ma on, prócz pensji, jeszcze swoje akcydensa.* 2) = **ns, u,** *lm.* **y,** *m. filoz.* tłómaczy się po polsku wyrazem *przypadłość, v. przymiot.* Są to przymioty w rzeczy, nie stanowiące wszakże jéj istoty; n. p. żebrak, bogacz, głupi, i t. d. nie stanowią istoty człowieka.

Akcyza, y, *blm. ż.* opłata, cło, podatek dla rządu od żywności, od pędzenia wódki, od bydła i t. d. *Wolny od akcyzy. Akcyzie ulegający.*

Akcyznik, a, *lm.* **cy,** *m.* poborca akcyzy, dozorca celny, strażnik poborowy.

Akka, i, *ż. mit.* wyjaw Maon-Emoineny drugi, żeński Mery-Turysas, fińska Bellona morska, Amfitrycie równa, pani burz. W cieśninach morskich siada gdzie na skale i czesze włosy. Ilekroć dotknie warkoczem morza, zapienią się wody. *Ob. Harusa, Homolainena.*

Akkolada, y, *lm.* **y,** *ż. muz.* wiązanie łączące dwie linje nut, jak n. p. w fortepjanowych: wiolin z basem.

Aklamacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) okrzyk radośny, znak uwielbienia, pochwały. 2) = znak zezwolenia, lub zgodzenia się na co. *Został obrany przez aklamacją,* t. j. bez głosowania.

Aklimatyzować, ał, uje, *scz. nd.* przyzwyczaić do znoszenia stanu powietrza, klimatu pewnego kraju. *Trudno u nas tę roślinę aklimatyzować.* = **się, ał,—uje,—** *złz.* 1) przyzwyczaić się do klimatu. 2) = *fig.* przyzwyczaić się do ludzi, do miejsca. *Nie mogłem tam się aklimatyzować.*

Aklimatyzowanie, a, *lm.* **a,** *n.* przyzwyczajenie do każdego stanu powietrza, czyli do klimatu. *Ob. Klimat.*

Aklimatyzowany, a, e, *p.* przesiedlony z rodzinnego miejsca w inną okolicę.

Ako, a, *lm.* **a,** *n.* miara węgierska do towarów płynnych. *ob. Ejmer.*

Akolit, a, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) 1) w hjerarchji kościelnéj zastępca djakona i poddjakóna, czwarty stopień święcenia mający. 2) = pomocnik przy mszy, służący, towarzysz.

Akologja, ji, *i.* (z grec.) *med.* nauka o narzędziach chirurgicznych.

Akomodacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) dogadzanie, nadskakiwanie, przymilanie się.

Akomodować się, ał—, uje—, *złz.* (z łać.) dogadzać komu, stosować się do kogo, przymilać się, nadskakiwać.

Akompanjament, u, *lm.* **ty,** *m. v. akompanjowanie, ja, lm. ia, n.* wtórowanie przy muzyce, lub śpiewie.

Akompanjator, a, *lm.* **rzy,** *m.* wtórujący przy muzyce, śpiewie; przygrywający lub przyśpiewujący.

Akompanjować, ał, uje, *sn. nd.* (z fran.) komu wtórować przy muzyce, śpiewie, pomagać, przygrywać do śpiewu lub przyśpiewywać do gry, towarzyszyć śpiewem lub grą muzyce.

Akonityn, u, *blm. m. chem.* truciznowa roślinna substancja, otrzymywana z gatunku *tojadu* (aconitum napellus).

Akonto, *ob. A conto.*

Akord, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *muz.* 1) zbiór kilku tonów równocześnie brzmiących według pewnych praw harmonji. 2) = układ, zgoda, umowa. *Miasto wzięte zostało przez akord.*

Akordjon, a, *lm.* **y,** *m. muz.* klawiszowo-miechowy od 20 i kilku lat wynaleziony instrument, mały, trzymany w rękach, którego sprężyny przez odciąganie i przyciskanie miecha do dźwięku są pobudzone.

Akordować, ował, uje, *sn. nd.* (z łać.) *han.* w razie niemożności opłaty, otrzymać u swoich wierzycieli ustępstwo lub przedłużenie terminu. *On akordował na 60 procentów;* t. j. wierzyciele ustąpili mu z swych należytości po 40 na 100.

Akr, (Acker), **u,** *lm.* **y,** *m.* miara powierzchni 1) Altenburgska = 64,431 arom. 2) = w Gota = 33,88 arom. 3) = w Kassel = 23,865 arom. 4) = Saksońska = 55,342 arom. 5) = Wejmarska = 28,497 arom. 6) = Angielska (acre of land) = 40,467 arom.

Akredytować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *han.* zaręczyć za kogo, zrobić komu kredyt. 2) = upoważnić posła na obcym dworze.

Akredytowany, a, e, *p.* 1) *han.* ten za kogo zaręczono, komu zrobiono kredyt. 2) = upoważniony od swego Monarchy przy obcym dworze.

* **Akroamat, u,** *lm.* **y,** *m.* w loice. *Ob. Objęcie.*

Akrobata, y, *lm.* **owie,** *v.* **ci,** *m.* (z grec.) chodzący lub tańcujący po linie.

Akromat, a, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) *muz.* muzyk, śpiewak.

Akromatyczny, a, e, *p. muz.* mile brzmiący.

Akronicznie, *ps.* (z grec.) *as.* przeciwlegle co do czasu, n. p. *gwiazda wschodzi akronicznie,* skoro wschodzi o zachodzie słońca, *zachodzi akronicznie,* gdy zachodzi o wschodzie słońca.

Akroniczny, a, e, *p.* (z grec.) *as.* mówi się o planecie lub gwiazdzie, będącéj względem słońca w przeciwnéj stronie nieba.

Akrostychon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) rodzaj wierszy, których początkowe głoski, tworzą imię pewnéj osoby, lub myśl jaką wyrażają.

Akryzjusz, a, *m. mit.* Argiwski król, ojciec Danai, matki Perseusza. Wyrocznia mu przepowiedziała, iż wnuk go zabije. Zamknął więc córkę na wysokiéj wieży, do któréj nikt nie miał przystępu. A gdy Zeus dostał się do córki, w postaci złotego deszczu, i zapłodnił ją Perseuszem, Akryzjusz zamknął córkę do skrzyni i rzucił na morze. Później Perseusz, chcąc zapoznać się z dziadkiem i wracając doń z matką Danaą, gra w Tessalji z pewnym starcem w dyska i trafia go niechcący kulą w nogę. Od czego starzec umiera. Był to Akryzjusz.

Aksamit, u, *lm.* **y,** *m.* gatunek jedwabnéj, kosmatéj materji. *Aksamit gładki, strzyżony. W aksamitach chodzić.*

Aksamitek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) *zool.* (Clubiona), pająk płucowaty, należący do rzędu *przędzących,* pokątnych. Gatunki jego: 1. = *powolny* (C. holosericea). 2. = *kończysty* (C. accentuata). 3. = *ciemny* (C. atrox). 4. = *pstry* (C. lapidicoleus). 2) *zool. ob. Kolibr.* 3) = *bot.* (Iagetes patula) *ob. Szarańcza aksamitek.*

Aksamitka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) wstążka, opaska z aksamitu. 2) = gatunek czapeczki dziecinnéj. 3) = *bot. v. kąkol ogrodowy* (Agrostemma coronaria), niewielka, ogrodowa roślina, mająca kwiaty podobne do goździków, pojedyncze lub podwójne, białe lub szkarłatne, liście podługowate; ojczyzną jéj Włochy i Szwajcarja.

Aksamitnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Sericomyia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* pszczółkowatych. Gatunki jego: 1. = *pręgowany* (S. bombi-

formis). 2. = *prążkowany* (S. borealis). 3. = *białoprygi* (S. lappona). 4. = *lisowaty* (S. mussitans).

Aksamitny, **a**, **e**, *p.* z aksamitu zrobiony.

Aksamitowcowa mączka, *fur. ob. Arrow-root.*

Aksamitowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. v. Maranta*, *bot.* (Maranta), rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 1széj rzędu 1go ukł. Linn., z familji *imbierowych* (Cannae); gatunki jéj rosną w Południ. Ameryce i we Wsch. Indjach; z bulwiastego jéj korzenia jako też z bulwiastych jego pędów otrzymują *Arrow-root* (ob. ten wyr.).

Aksamitowy, **a**, **e**, *p.* do aksamitu podobny.

Aksełband, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) nazwa sznurków srébrnych lub złotych, zawieszonych od prawego epolotu do guzika, w mundurach adjutantów, oficerów generalnego sztabu, żandarmów, feldjegrów, i t. d.

Aksjoma *v. Aksjomat*, **tu**, *lm.* **y**, *m.* zdanie powszechnie przyjęte, od nikogo niezaprzeczone; prawda oczéwista. *Jest to aksjomat w gieometrji, że dwa ciała z których każde równa się trzeciemu, są też między sobą równe.*

Aksjomatyczny, **a**, **e**, *p.* pewny, jasny, niewątpliwy, oczéwisty, widoczny, nie potrzebujący dowodzenia.

Aksjometr, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *mor.* narzędzie, służące w żegludze do wymiaru kątów, powstających z przecięcia się linji rudla ze średnicą płaszczyzny okrętu.

Aksynit, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Kliniastek.*

Aksys, *zool. ob. Jeleń.*

Akszak, **u**, *m.* (herb) serce ludzkie wskróś strzałą przeszyte, *ob. Oksza.* Akszak, według Stryjkowskiego, w języku litewskim ma znaczyć *obronę*.

Akt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) czyn, uczynek. *Akt wspaniałego serca.* 2) = obrząd, obchód, ceremonja. *Akt weselny, pogrzebowy.* 3) = gatunek modlitwy. *Akt wiary, miłości, skruchy; akty strzeliste*, t. j. gorące modlitwy. 4) = przedział w sztuce dramatycznéj. *Komedja ta jest w 5ciu aktach.* 5) = publiczny, np. otwarcie lub zamknięcie roku szkolnego, wszelka sprawa publiczna z pewnemi ceremonjami i okazałością, np. dysputa na stopień magistra lub doktora i t. d. 6) = publiczne oświadczenie, pisanie lub stwierdzenie jakiéj rzeczy na piśmie. *Akt konfederacji obojga narodów*, t. j. protokół zawierający spisanie warunków, na zasadzie których nastąpiła owa konfederacja. 7) = akt wiary (auto da fé), obrządek praktykowany niegdyś przez Inkwizycję Hiszpańską, przed spaleniem obwinionego o herezję. 8) = *praw. Akt aljenacyjny;* przenoszący prawo własności na kogo innego.

Akta, **ów**, *v. Akt*, *blp.* (z łać.) księgi dziejów, pomniki. *Napisano w Aktach Apostolskich*, t. j. w historji czynności apostolskiéj. 2) = księgi publiczne, urzędowe, gdzie się zapisują wszelkie prywatne umowy, kontrakty i t. d. *Podać, wnieść do akt. Wymazać, wyeliminować z akt.* 3) = zbiory i składy papierów sądowych, t. j. archiwa. *Akta miejskie, ziemskie.*

Aktea, **ei**, *ż.* (Actaea), *mit.* 1) jedna z Nereid. 2) = jedna z 50 córek Danausa. 3) = jedna z Godzin.

Akteon, **a**, *m. mit.* wnuk Kadmusa, myśliwiec, którego Artemida za to, iż podpatrzył ją, gdy szła do kąpieli, przeobraziła w jelenia, a który później od własnych psów rozszarpany został.

Aktor, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z łać.) 1) działacz, czynnik, sprawca, biorący w czém udział. *Być aktorem w jakowemś zdarzeniu*, t. j. należeć do wypadku, do czynu. 2) = *praw. Aktor* znaczy stronę pozywającą do sądu, stronę powodową, oskarżającą, albo też tego od którego prawo nasze wywodzimy, który je nam nadał. 3) = grający rolę w sztuce dramatycznéj. *Wyborny z niego aktor.* 4) = *mit.* syn Neptuna. 5) = ojciec Tetydy.

Aktorat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *praw.* krótka treść dzieła, wpisana do rejestru dzieł sądowych.

Aktorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ma wszystkie znaczenia wyrazu *Aktor.* (ob. ten wyraz).

Aktorski, **a**, **ie**, *p.* należący do aktora, t. j. do strony powodowéj, sprawę na sąd wnoszącéj, lub do aktora grającego rolę w teatrze.

Aktorstwo, **a**, *n.* 1) prawo skarżenia u sądu. 2) = stan, życie artysty dramatycznego.

Aktualnie, *ps.* istotnie, rzeczywiście.

Aktualność, **i**, *blm. ż.* rzeczywistość, prawdziwość.

Aktualny, **a**, **e**, *p.* (z łać.) obecny, rzeczywisty, w rzeczy samej będący. *Czém się różni urzędnik aktualny od tytularnego?*

Aktuarjusz, **a**, *lm.* **sze**, *m.* (z łać.) pisarz sądowy, urzędnik utrzymujący w porządku papiery, urzędowe akta.

Akty, **ego**, *m. mit.* trzeci Ween-Kaninga wyjaw, jest fiński bóg jezior, pan słodkich wód, opiekun rybaków, pół-mąż i pół-ryba, coś nakształt chaldejskiego Odakona. *Ob. Wezi-Hizi* i *Mery-Turysas.*

Aktykacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) zapisanie, wniesienie jakiego dokumentu do ksiąg urzędowych, do protokołu.

Aktykować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* wnieść, podać, wpisać do akt, czyli do ksiąg urzędowych jaką umowę, kontrakt, zapis i t. d.

Aktynot, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Promieniec.*

Aktys, (Actis), **a**, *m. mit.* syn słońca.

Aktywa, (Activa), **ów**, *blp.* (z łać.) *praw.* wierzytelności, własność składające gotówki, ruchomości i nieruchomości.

Akuan, **a**, *m. mit.* perski olbrzym, *v. zły duch.*

Akurat, *v. Akuratnie*, *ps.* (z łać.) ściśle, prawie, tak, zupełnie. *Akurat tak samo zrobił.*

Akuratność, **i**, *ż.* ścisłość, dokładność. *Chwalą jego akuratność w dotrzymaniu słowa.*

Akuratny, **a**, **e**, *p.* ścisły, dokładny, dotrzymujący słowa lub zobowiązania. *Dłużnik akuratny. Nauczyciel akuratny.*

Akurgja, **ji**, *ż.* (z grec.) *med.* nauka o użyciu środków chirurgicznych w leczeniu.

Akus, (Acus), *m. mit.* syn Wulkana.

Akustyczny, **a**, **e**, *p.* należący do akustyki. *Narzędzie akustyczne. Sala akustyczna*, t. j. tak urządzona, iż głos dobrze się rozchodzi.

Akustyka, **i**, *ż.* nauka o dźwięku, o prawach rozchodzenia się tonów i głosu.

Akuszer, **a**, *lm.* **owie**, *m.* lekarz położniczy, pomocnik przy porodach, zuający się na położnictwie.

Akuszerja, **ji**, *ż. v. akuszerstwo*, *a*, *n.* sztuka położnicza, położnictwo, nauka przyjmowania dzieci, babienia.

Akuszerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* babka położnicza, znająca się na sztuce położniczej, na sztuce babienia.

Akuszerować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) przyjmować dzieci rodzące się, babić, pomagać przy rodzeniu.

Akutny. **a**, **e**, *med. ob. Ostry.*

Akwamaryn, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Smaragd.*

Akwarella, **i**, *lm*, **e**, *ż.* (z włos.) ogólna nazwa przezroczystych wodnych farb, używanych w pewnego rodzaju malarstwie, np. *portret ten akwarellą jest robiony*; *przen.* malowidło témiż wodnemi farbami dokowane. *To piękna akwarella, zam.* malowidło akwarellą robione.

Akwarellista, **y**, *lm.* **ci**, *m.* trudniący się akwarellą, *(ob. ten wyraz).*

Akwarellowy. **a**, **e**, *p.* należący do akwarelli, podobny do akwarelli.

Akwa-tynta (Aqua tinta), *ż.* (z łać.) 1) u sztycharzy, rodzaj tuszu, za pomocą którego tuszowane rysunki dokładnie się naśladują, szczególniéj krajobrazy. 2) = malowidło robione tuszem czyli czarną farbą.

Akwawita, **y**, *ż.* gorzalka, wódka, tak nazwana z łać. woda życia, *aqua vitae*, stąd polskie *okowita.*

Akwedukt, **u**, *lm.* **y**. *m.* (z łać.) wodociąg, kanał prowadzący z daleka wodę do miasta lub domu.

Akwirować, **ował**, **uje**, *scs. nd.* (z łać.) nabywać, kupować co.

Akwizycja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) kupno, nabywanie czego, nabycie na własność. *Akwizycja dóbr.*

Alabanda, **y**, *ż.* (herb) w księżycu na nowiu szyja końska z głową; herb ten pochodzi z Włoch.

Alabaster, **stru**, *lm.* **y**, *m.* 1) *min. właściwy v. wapienny*, jest wapiennym naciekowym kamieniem, składającym się z węglanu wapna; tworzy się

w podziemnych jaskiniach (*ob. ociek*) w postaci stalaktytów i stalagmitów, dość drogi, twardszy od alabastru gipsowego. 2) = *gipsowy*, zwany dawniéj *alabastrytem*, jest wodosiarkanem wapna, obficie znajdywanym w przyrodzeniu; z powodu swéj białości używa się do wyrabiania drobnych przedmiotów, *np.* posążków, łatwo jednak ulegających zniszczeniu. 3) = słoik, naczynie alabastrowe. *Miała alabaster olejku i wylała na głowę jego.*

Alabastrowy, **a**, **e**, *p.* 1) z alabastru zrobiony lub do alabastru podobny. *Alabastrowa bańka, białość alabastrowa.* 2) = *przen.* biały, bieluteńki.

Alabastryt, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* podgatunek zbitego gipsu, używający się do wyrabiania pomniejszych rzeźb, kolumn podpierających zegary stołowe, i t. p. ozdobnych przedmiotów; kolor ma tak biały jak marmur biały posągowy (*alabaster*), nieco przezroczysty.

Alabatysa, **y**, *ż. mit.* siostra Austei, Walginy i Ratajniczy, żoński Wajżgant, dewajtasa litewska, jest dusza niewieścia, obrabianiem lnu zajęta. Zowią ją Izydą litewską, która miała przydomek *liniyera*, lub *lnorodna.*

Al-Adur, **a**, *m. mit.* wielki bóg celtycki, jest Hu, jako *syt chwały.* Gdy Hu wyjawił się w Teirgwaedzie i w Gwenwynwynie, lub w dwu trójcach, a sześciu bogach i dniach roboczych, odpoczął dnia siódmego jako Al-Adur. Imię to, żywcem arabskie, przypomina normandzkiego *Alfadura.*

Alakant, *v. Alkant*, **u**, *blm. m.* gatunek wódki.

Alala, **i**, *ż. mit.* przezwisko Bellony.

Alamanda, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* mała, pnąca się roślina z północn. Afryki, z żółtemi kwiatami, ma wielkie zastosowanie w medycynie, rozmnaża się za pomocą przysypywania jéj gałęzi, co się rozścielają po ziemi.

Alamoda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) *prze.* suknia kobieca. *Alamoda aksamitna czarna, rysiami podszyta.*

Alarm, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) wrzask, zgiełk, trwoga, rozruch.

Alarmować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) niepokoić, robić rozruch, wrzawę lub zgiełk. 2) = uderzyć na trwogę, na gwałt, *np.* we dzwony.

Alawanjaerwi, *mit.* fińskie jezioro bajeczne w Manali, z ognistym wozem, zastępującym dla potępieńców łódź.

Alba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) długa, biała suknia księży katolickich, którą wdziewają pod ornat, ubierając się do mszy. Właściwie *alba*, znaczy: *biała.*

Alban. **a**, *m. mit.* 1) był, podług powieści szkockich z jedenastego wieku, Trojańczyk, który przybył przed założeniem Rzymu do Brytanji i osiadł w niéj z wielu innymi. Odeń Brytanja przyjęła miano Albjonu. 2) = sługa Alberona, Króla Germańskich Elbów, lub Wichtów.

Albarda, *ob. Halabarda.*

Albatros, **a**, *lm.* **y**. *m.* (Diomedea) *zool.* ptak z rzędu *płetwonogich*. Gatunki jego: 1. = *wędrowny* (D. exulans). 2. = *krótkosterny* (D. brachyura). 3. = *czarnobrwisty* (D. melanophris). 4. = *żółtoszczytny* (D. chlororhynchos). 5. = *podgorzały* (D. fuliginosa).

Albbolt, **u**, *m. mit.* maczuga, którą nosi Alb, lub Elb, biały Wicht Germański. Kogo on dosięże, ten popada w niemoc, utraca rozum.

Alberon, **a**, *m. mit.* król germańskich Elbów, Oberonowi, królowi normandzkich Elfów białych równy. Sługi i przybroczniki jego zowią się *Alban*, *Alberych* i *Elberych.* Kto się z nim zaprzyjaźni, otrzyma moc nad wszystkiemi Elbami.

Albertus, **a**, *lm.* **y**, *m.* drągal, niezgrabny, tchórz, żołnierz bojaźliwy, zajęczego serca.

Albertyn, *v. albertyński talar, ob. Talar.*

Alberych, **a**, *m. mit.* sługa Alberona, króla germańskich Elbów, lub Wichtów białych.

Albinos, *ob. Bielec.*

Albit, **a**, *lm.* **y**, *m. min.* kamień z rodzaju feldspatów, składający się z krzemianu glinki i krzemianu sody; *in. krzemionospat.*

Albo, **abo**, *v. Alibo*, *sp.* 1) czyli, lub. *Ten albo ów. Albo wszystko, albo nic.* 2) = bądź.. bądź; to..to; już to. *Trojako grzeszą ludzie, albo myślą, albo mową, albo uczynkiem.* 3) = pytając: czy, czyli. *Albo nie wiesz? Albo ja o to dbam?* 4) = może, podobno. *Pocoście tu przyszli? albo dla przepatrywania wojska?*

Al-Borak, **a**, *m.* zwierzę, na którém jezdził Mahomet.

Albowiem, *v. Abowiem*, *sp.* bo, bowiem, ponieważ.

Albszos, **u**, *m. mit.* strzała Elbów, lub Albów, germańskich Wichtów białych, znaczy: *strzał Alba, piorun.*

Album, **u**. *lm.* **y**, *n.* (z fran.) 1) pamiętnik, imionnik, sztambuch, gdzie na pamiątkę przyjazne osoby zapisują swoje imiona, wiersze, lub rysunki kreślą. 2) = zbiór rysunków.

Albumen. *v.* **albumin**, *nieod. blm. m. chem. ob. Białko.*

Albunea, **ei**, *ż. mit.* dziesiąta Sybilla.

Albus, **a**, *lm.* **y**, *m.* moneta heska, = 1,7142 kop. *v.* 3,4284 gr.

Alcesta, **y**, *ż. mit.* córka Peljasza, żona Admeta, króla Tessalji. Ofiarowała się za chorego męża, a zmarłszy zań sama, przywróciła mu zdrowie. Admet rozpaczał po utracie takiéj żony. Herakles udał się po nią do piekieł i przywrócił ją mężowi.

Alceusz, **a**, *m.* syn Perseusza, ojciec Amfitrjona.

Alchemicznie, *ps.* wedle praw, czyli sposobów alchemicznych.

Alchemiczny, **a**, **e**, *p.* należący do alchemji, tajemniczy.

Alchemik, *v.* **Alchimik**, **a**, *v.* **Alchimista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* posiadający lub kupujący tajemnicę robienia złota.

Alchemja, *v.* **alchimja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* mniemana sztuka robienia złota. W średnich wiekach wierzono w możność znalezienia takiego proszku, lub kamienia, którym dotknąwszy się jakiego metalu, można go było od razu przemienić na złoto. Kamień ten zwał się *kamieniem filozoficznym.* Alchemja dała początek nance Chemji.

Alcista, **y**. *lm.* **ści**, *m.* śpiewający głosem górnym, wysokim.

Alcjon, *v.* **Alcjoneusz**, **a**. *m. mit.* olbrzym.

Alcjona, **y**, *ż. mit.* 1) córka Eola. 2) = córka Atlasa.

Alcjopa, **y**, *ż. mit.* żona Herkulesa.

Alcyd, **a**, *mit.* jedno z imion greckiego Heraklesa. *ob. Herakles.*

Alcydema, **y**, *ż. mit.* przezwisko Minerwy.

Alcynoe, **ei**, *ż. mit.* nimfa.

Alcypp, **a**, *m. mit.* syn Marsa.

Alcys, **a**, *m. mit.* dadżjawir, lub bajeczny bohater litewski. Jest to rycerz, olbrzym i pół-bóg. Wywraca zamki i grody, jak kopy siana. Wyrywa dęby z korzeniami i używa ich za laski, lub kostury. Ciska ogromne głazy, któremi druzgoce okręty i obala całe zastępy wojsk. Bije się ze smokiem pod pewną górą, gdzie zdobywa skarb od gadu tego strzeżony. Żeni się z pannicą mocną, która, acz ująwszy wolu za rogi, przerzucała go przez siebie, podle niego widziała się być dzieckiem. Ona trefiła mu brodę grzebieniem, dużym by wiatrakowe skrzydło. W podróżach siadywała mu na ramieniu. Nieprzestannie wędrował i był w przygodach dziwnych. Imieniem przypomina greckiego *Alcyda*, lub *Heraklesa*, a znaczeniem słynnego w germańskiéj pieśni Nibelungów *Zygurda*, który zabija smoka *Tofnera*, zabiera skarb jego, a żeni się z *Gudrunarą*, która wiesza kochanków na kołku.

Alczyno, (Alcino), *ob. Grano.*

Aldborsz, **a**, *m. mit.* góra święta u Persów, na któréj odprawuje się sąd ostateczny, a na które wdrapują się dusze, zaraz po śmierci na ziemi. Siedzi przy stopach téj góry *Aryman*, który spadające doń grzechami obciążone dusze wtrąca w przepaść *Duzak*, lub *Duszak*, czyli do piekła.

Aldebaran, **a**, *blm. m.* (z arab.) *as.* najjaśniejsza z gwiazd, składających konstellację *Byka*, położona na *lewym v. południowym* jego *oku*, (ob. astr. *Byk*) blizko konstellacji *Hyad.*

Aldehyd, **u**, *blm. m. chem.* organiczna substancja, wchodząca w skład octu, składająca się z kwasorodu i organicznego pierwiastku czyli radykału, zwanego *acetylem*, stąd *aldehyd* może się nazwać: *niedokwasem acetylu.*

Alderman, a, *lm.* **y,** *m.* (z ang.) urzędnik policyjny w Anglji.

Aldrowanda, y, *blm. ż. bot.* (Aldrovanda), roślina należąca do klassy 5téj rzędu pięcio-słupkowego wedł. ukł. Linn., gatunek jéj, *aldr. pęcherzykowata*, rośnie u nas w wodach wolno płynących (np. w dawnym kanale Ogińskiego).

Ale, *sp.* 1) lecz, wszak. *Alem ci mówił!* Ironicznie, nie zgadzając się. *Ale właśnie!* 2) = jako wykrzyknik. *Ale!, ale! mam ci coś powiedzieć!* 3) = jako rzeczownik, znaczy wadę, brak, przywarę. *Nikt bez ale. Ma i on swoje ale.*

Ale, *nieod. blm. n.* (z ang. czytaj *el*), gatunek mocnego angiel. piwa, znajduje się od 5 do 8 cz. na sto wyskoku.

Alea, *v.* **Allea, i,** *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) ulica w sadzie, lub droga drzewami osadzona; szpaler, *ob. Poścież.*

Alegacja, *v.* **Allegacja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* przytoczenie, cytowanie dowodów lub miejsca z jakiego pisma. *Chcąc tę allegację zrozumieć, trzeba się udać do tego źródła, skąd jest wzięta.*

Alegat, *v.* **Allegat, u,** *lm.* **y,** (z łać.) miejsce przy wiedzione z jakiego pisarza, dowód. *Złożył wszystk i allegaty do swojéj sprawy.*

Alegorja, *v.* **allegorja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) przenośnia, podobieństwo, *np.* trójkąt, otoczony promieniami, nie oznacza tego co pokazuje, ale *Opatrzność.* Baranek z chorągiewką oznacza Chrystusa. Kotwica nadzieję i t. d. *Mówić pod allegorją*, znaczy tyle, co mówić przenośnie.

Alegorycznie, *ps.* figurycznie, przenośnie, w podobieństwie. *Alegorycznie mówi, nie rozumiem go.*

Alegoryczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* mówienie przez podobieństwa, wystawianie rzeczy w obrazach.

Alegoryczny, a, e, *p.* przenośny, w obrazach, w podobieństwie.

Alegować, *v.* **Allegować, ał, ując,** *scz. nd.* (z łać.) *czém*: przytaczać, przywodzić, tekst, miejsce jakiego pisma. *Alegować słowami pisma św.*

Aleksandryn, a, *lm.* **y,** rodzaj wiersza z 12 zgłosek. *Pisać poemat Aleksandrynami.*

Aleksanor, a, *m. mit.* najstarszy syn Hypona i Pazytei, grecki Bożek, jest rozpędzacz snu, lub budziciel, którego po zachodzie słońca wzywano.

Aleksices d'or, *ob. Luidor.*

Aleksjanin, a, *lm.* **janie,** *m.* zakonnik. *ob. Cellita.*

Aleksota, y, *ż. mit.* litewska Bogini miłości, czczona głównie w Kownie, kędy jedno przedmieście zowie się dotąd jéj imieniem. Zowie się właściwie *Mildą.*

Aleksothoe, i, *ż. mit.* nimfa.

Aleksyfarmaka, *nieod.* (z grec.) *med.* tak nazywali dawniéj lekarze lekarstwa pomnażające siły żywotne, działające na swobodne krwi krążenie i przeciw truciznom.

Alekto, (Alecto), **y,** *ż. mit.* jedna z furij.

Alektory, *v. KurodziobY*, **ów,** *blp.* rzęd XI-ty ptaków, według układu ornitologicznego Temminck'a; zawiera w sobie 4 rodzaje.

Alektromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.), odgadywanie przyszłości z badań nad kogutem, znane u starożytnych.

Aleluja, *v.* **Alleluja,** *nieod.* (z hebr.) znaczy: chwalcie Boga!

Alemanni, *nieod.* (herb); tarcza na dwie części wzdłuż podzielona; na jednéj stronie trzy kule armatnie, na drugiéj dwie. Na hełmie panna, laurową koroną uwieńczona.

Alembik, a, *lm.* **i,** *m.* małe naczynie chemiczne do przepędzania *v.* destylacji wódki, olejków i t. p., oraz do rozkładania, przetapiania kruszców. *Gorzałkę przez alembik przepędzać. fig. pismo jakie, dzieło przepuścić przez alembik*, znaczy krytykować, cenzurować.

Alembikowy, a, e, *p.* 1) należący do alembika. 2)=przepalony, przepędzony przez alembik.

Alemona, y, *ż. mit.* bogini dzieci.

Alen, a, *lm.* **y,** *m.* duńska miara długości. *ob. Łokieć.*

Aleps, a, *m.* imię ostatniego Krewe-Krewejty pruskiego, który przekonawszy się, iż zapaliło się na niebie *dziewiąte* słońce, udał się do Krzyżaków i przyjął chrzest.

Alerz, *ob. Halerz.*

Alfa, *nieod.* tak się nazywa głoska A w greckim abecadle. Ostanią głoską tegoż abecadła jest O. długie, zwane *omega.* Stąd owo wyrażenie Chrystusa Pana: *Jam jest alfa i omega*, znaczy dosłownie: *Jam jest pierwszą i ostatnią literą alfabetu*, czyli przenośnie: *Jam jest początkiem i końcem wszech rzeczy.*

Alfabet, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) abecadło, zbiór liter, głosek, tak nazwany od dwóch pierwszych głosek greckiego abecadła: Alfa i Beta.

Alfabetycznie, *ps.* według abecadła.

Alfabetyczny, a, e, *p.* abecadłowy, według porządku głosek abecadła. *Ułożyć nazwiska porządkiem alfabetycznym.*

Alfadur, a, *m. mit.* normandzki bóg bogów, znaczący tyle, co niemiecki wyraz Allvater. Był on od wieków i będzie na wieki; stworzył, zniweczy i odmłodni świat. Moc jego bez miary. Nikt nie podoła mieć o nim doskonałego wyobrażenia. Ma on w Azgardzie dwanaście imion, które są: *Alfadur, Hejryan, Nikar, Nikur, Fiolnir, Oski, Orni, Bifted, Widryr, Swidryr, Swidor* i *Jalker.* Imiona te mają związek z 12 znakami zwierzyńca na niebie i z 12 miesiącami na ziemi. Alfadur znaczył pierwiastkowo Słońce, ale pojęty jest jako *człowiek*, stanowiący istotę przyrodzenia. Stąd antropologja stanowi główny charakter normandzkich wiar. Alfadur, to tyle, co słowiański Jessa, lecz bardziéj cieleśnie i światowo pojęty. Porównaj, *Gingapag, Fimbultyr, Surtur.*

Alfar, a, *m. mit.* imię normandzkich Koboldów. *ob. Elf, Swartaflar i Liosalfar.*

Alfenid, u, *m. min.* nowo odkryte ciało, uważane za metal połyskiem i ciężarem do srebra podobny, lecz o 5 razy tańszy.

Alfeusz, a, *lm.* **e,** *m.* (Alphaeus), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długoogoniastych*, przegiętych.

Alfresko, (z włos. al-fresco) na świeżo; mówi się o malowaniu dokonaném na świeżém wapnie. *Piękne są w tym pałacu alfreski*, t. j. malowania na ścianach, na świeżém wapnie.

Alfrydur, a, *m. mit.* wszystko palący ogier, na którym jeździ po niebie Sol, normandzki Olbrzym, słońce.

Algiebra, y, *blm. ż.* (z arab.) część arytmetyki, która uczy ilości wiadome i niewiadome, wchodzące w skład jakiegobądź zagadnienia, wiązać w zrównania, i takowe (zrównania) rozwiązywać.

Algiebraicznie, *ps.* według zasad algiebry.

Algiebraiczny, a, e, *p.* do algiebry odnoszący się. *Rachunek algiebraiczny.*

Algiebrzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* zajmujący się algiebrą, biegły w algiebrze.

Algierka, i, *lm.* **i,** *ż.* rodzaj ubrania zwierzchniego.

Algis, a, *m. mit.* litewski Dewaj, Przewodnik Umarłych. Był także posłem bogów, gdyż Łasicki zowie go: *summorum Deorum angelus* t. j. najwyższych bogów posłaniec. *ob. Patelo.*

Algjometr, u, *lm.* **y,** *m. med. ob. Zimnomierz.*

Algorytm, u, *lm.* **y,** *m. mat.* połączenie z sobą matematycznych znaków czyli wyrazów, jak np. w wyliczeniach integralnych, funkcjach, etc.; niektórzy matematycy pod *algorytmem* pojmowali praktyczną część algiebry.

Alherunt, u, *blm. m.* tkanina robiona z szychu, t. j. z nieprawdziwych złotych albo srebrnych nici.

Alić, *v.* **aliści,** *v.* **aliż,** *v.* **aliści,** *w.* oto, aż oto, jużci, aż poki nie. *Zaledwiem tam wszedł, alić przybiegł brat do mnie! Nie będę jadł, aliż sprawię posełstwo moje, zam.* aż póki nie sprawię. *Chodzę, szukam, aliści on nadchodzi! sam.* aż oto on nadchodzi.

Aligacja, ji, *lm.* **ji,** *ż.* (z łać) mieszanie kruszców w topieniu.

Aligator, a, *lm.* **y,** *m. zool.* gatunek zwierząt podobnych do jaszczurek ogromnéj wielkości, olbrzymia jaszczurka.

Alikwot, *muz. ob. Przyton.*

Alilata, y, *ż. mit.* zowiąca się także *Alitą, Lilitą*, a podług Koranu *Al'-Latą*, lub, po odcięciu artykułu *Latą*, Bogini arabska i żeński Urotal, o któréj Herodot donosi, ukazuje się słońcem w odblasku, księżycem, a odpowiada chaldejskiej Mylicie i perskiéj Mitrze. Jest to Arabska Izyda, niebios Królowa.

Alimenta, ów, *blp.* (z łać.) *praw.* to wszystko co jest do utrzymania życia potrzebne: żywność, mieszkanie, okrycie i t. p.

Alinura, y, *ż. mit.* prorokini germańska, w któréj przemieszkuje bóstwo. Inne imiona jéj *Aliruna, Aljoruna.*

Aliruna, y, *ż. mit.* wieszczka germańska, tyle, co Alinura.

Alita, y, *ż.* 1) *mit. ob. Alilata.* 2)= *nieod.* ciemne, niepojęte rzeczy, trudne do odgadnienia, chińskie abecadło.

Aljans, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) 1) związek, złączenie, połączenie. 2)= sojusz, przymierze między narodami. *Aljans odporny, zaczepny.* 3)= związek, węzeł małżeński.

Aljant, a, *lm.* **ci,** *m.* będący w przymierzu, sprzymierzeniec.

Aljantka, i, *lm.* **i,** *ż.* należąca do przymierza, do sojuszu; sprzymierzona.

Aljaż, *v. alljaż*, **żu,** *lm.* **e,** *m. ob. Spłyn.*

Aljenacja, ji, *ż.* (z łać.) *praw.* 1) wszelki sposób przeniesienia własności, nie tylko przez akta między żyjącymi, przedaż, darowiznę, ale i przez testament. 2)= zakazy oddalenia dóbr ziemskich od stanu świeckiego na rzecz duchowieństwa.

Aljenacyjny; *ob. Akt.*

Aljoruna, y, *ż. mit.* wieszczka germańska, tyle, co Alinura.

Alka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Alca) *zool.* ptak z rzędu Płetwonogich; gatunki jego. 1)= *łotna* (A. torda). 2)= *bezlotna* (A. impennis).

Alkad, a, *lm.* **owie,** urzędnik po wsiach hiszpańskich, sądzący drobniejsze sprawy.

Alkaest, *v.* **Alkahest, u,** *blm. m.* nazwa, nadana przez alchemików mającemu się odkryć płynowi, który powinien był, według ich mniemania, rozpuszczać w sobie wszystkie inne ciała.

Alkalescencja, ji, *ż. med.* choroba sprawiona przez zbytek w ciele albo we krwi potażu (alkali).

Alkali, *nieod. lm.* **alkali,** *nieod. v.* **alkalja, ów,** *n. chem.* nazwa (pochodząca z arab. wyrazu *kali*, oznaczającego roślinę, z któréj popiołów dobywano potaż), dziś nadawana ciałom posiadającym własności *alkaliczne* (ob. ten wyraz); do alkaljów zaliczają się z rzędu związków nieorgan.: *potaż, soda, lityna, ammonjak;* kilka gatunków ziem, jako: *wapno*, (wapień) *baryta, stroncjanna, magnezja, itrja, cyrkona* i t. d. i tak zwane *alkalja roślinne* v. *organiczne*, jak np. *chinina, morfina, strychnina*, etc. (ob. **alkaloidy**); *alkali flogistykowane*, dawniejsza nazwa wodosinnego kwasu; *alkali lotne*, nazwa *ammonjaku.*

Alkaliczny, a, e, *p.* (v. *ługowy*), *chem.* właściwy *alkaljom* (ob. ten wyraz), lub mający własności alkaljów, t. j. właściwy im cierpki smak i właściwe im działanie na niektóre roślinne (tak zwane odczynnikowe) kolory (np. przywracający niebieską barwę roślinom, poczerwienionym od jakiegobądź kwasu). *Alkaliczny smak*, cierpki, gryzący, urynowy, jaki posiadają potaż, soda, ammonjak.

Alkalimetr, u, *lm.* **y,** *m. chem.* narzędzie służące do wymierzania ilości węglanu potażowego w daném handlowém alkali, czyli zbadania dobroci potażu, sody, i. t. d.

Alkalizować, ował, uje, *scz. nd.* używa się niek. w chemji zam. łączyć jakieś ciało z alkali (ob. ten wyr.), nazywać co alkaliczném ciałem; = *się*, złączyć się z alkali, niém się przesycać; okazywać bardziéj alkaliczne własności (o solach, w których po wydzieleniu się pewnéj ilości kwasu, zasada alkaliczna wydatniejszą się staje).

Alkaloid, u, *lm.* **y,** *m. chem.* nazwa dawana pewnym roślinnym pierwiastkom czyli substancjom, wchodzącym w skład niektórych roślin lub ich części; *alkaloidy* zwykle są truciznowych własności, jak np. *morfina, strychina*, etc., niektóre używają się w medycynie; liczą ich dotąd 40 i kilka; zwą się niekiedy *roślinnemi* lub *nieorganicznemi alkaljami* (*ob. alkali*), także *roślinnemi zasadami*, że się łącząc z kwasami, tworzą jakby solne związki.

Alkanna, y, *blm. ż. a) bot.* (Lawsonia) roślina. *b)* = *farm.* (Radix Alkannae spuriae), korzeń rośliny *Farbownik* (ob. ten wyr.), używający się w medycynie.

Alkanor, u, *lm.* **y,** *m. prze.* piec u dawnych chemików, w którym utrzymywano jednostajne ciepło bez rozniecenia nowego ognia.

Alkarsin, u, *blm. m. chem.* kombinacja powstała z połączenia białego arseniku z octanem potażu pod wpływem ciepła, odznaczająca się nadzwyczaj przykrym i mocnym zapachem; silna trucizna; zwą ją niek. niedokwasem *kakodylu.*

Alkiermes, u, *lm.* **y,** *m.* (z arab.) 1) gatunek robaczków, do których też należy czerwiec polski, w postaci drobnych ziarek u korzeni pewnych roślin wiszący. Z nich wyciskają sok czerwony, czyli *karmazynowy*, którym wełnę farbują. 2)= syrop lub proszek wzmacniający z pomienionych robaczków. *Nie poratuje już ciebie żaden alkiermes.*

Alkiermesowy, a, e, *p.* z alkiermesu zrobiony. *Wódka alkiermesowa.*

Alkierz, a, *lm.* **e,** *m.* i *zd.* **alkierzyk, a,** *lm.* **i,** *m.* mały przyboczny pokoik, przegrodzenie w izbie. *Najmuje alkierzyk.*

Alkmena, y, *ż. mit.* małżonka Amfitrjona, króla Tyrynckiego, która była matką Heraklesa.

Alkohol, u, *lm.* **e,** *m.* 1) wyskok spirytusowy, najtęższy i najczystszy spirytus. 2) = w ogóle, każdy płyn mający w sobie tęgość wódczaną.

Alkoholan, u, *blm. m. chem.* jakby solny związek bezwodnego alkoholu z chlorowym wapniem (t. j. kombinacją chloru z met. wapniem), gdzie alkohol zastępuje miejsce wody.

Alkoholatura, y, *lm.* **y,** *ż.* sposób robienia alkoholu.

Alkoholiczny, a, e, *p.* wyskokowy, spirytusowy.

Alkoholometr, u, *lm.* **y,** *m.* próbka do wódki, narzędzie służące do dochodzenia tęgości wódki.

Alkon, (Alcon), **a,** *m. mit.* syn Marsa.

Alkoran, u, *blm. m.* księga praw i zasad wiary mahometańskiéj.

Alkowa, y, *lm.* **y,** *ż.* przegroda w izbie sypialnéj dla postawienia łóżka.

Alkweira, (Alqueire), **y,** *lm.* **y,** *ż.* miara 1) wyspy Madery do towarów sypkich = 14,095 litrom. 2) = portugalska do towarów sypkich=13,841 litrom.

Alla-breve, *nieod.* (z włos.) *muz.* żywe czyli prędkie tempo, na dwa uderzenia.

Allah, a, *m.* nazwa Boga u Muzułmanów. Objaśniacze Koranu twierdzą, że Allah pochodzi od nazwy naczelnego Boga pogańsko-arabskiego. *Wodd* albowiem miał przydomek *Jah*, a z artykułem *Al-Jah*, z którego urobił się Allah. Może to być i prawda. Mahomet tytułuje czasami Boga „*El'-Azis* i *Menan*" co przypomina pogańskiego Azysa i Menatę.

Allantois, idy, *ż.* (z grec.) *an.* błona otaczająca płód.

Allaputra, y, *lm.* **y,** *ż.* ciasto zaparzane, suche.

Allaputrynowy, *ob. Paszteł allaputrynowy.*

Al'-Lata, y, *ż. mit. ob. Alilata.*

Alla-zoppa (czyt. *alla dzoppa*, z włos.) *nieod. muz.* wyraz oznaczający synkopiczne czyli skrócone, jakby z wyrzutnią, poruszenie; w alla-dzoppa używa się zwykle takt nieparzysty.

Allegat, *ob. Alegat.*

Allegować, *ob. Alegować.*

Allegretino, *nieod. muz.* małe Allegreto, cokolwiek wolniéj jak Allegreto.

Allegreto, *ps. muz.* przyżwawo, przywesoło.

Allegrissimo, *v. alegro di moto, ps. muz.* prędziuchno, weseluchno, żwawiuchno.

Allegro, *ps. muz.* żwawo, wesoło, prędko.

Alleopata, y, *lm.* **ci,** *m.* wyznawca medycyny powszechnéj.

Alleopatja, ji, *blm. ż.* nauka o medycynie powszechnéj.

Alleopatyczny, **a**, **e**, *p. med.* należący do medycyny powszechnéj.

Allewjacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) ulżenie ciężaru, ulga; niewymaganie podatków gruntowych na czas pewny od mieszkańców, uległych klęskom pożarów, gradobić lub wylewu wody.

Alljaż, *lep.* **aljaż**, *ob. Spływ.*

Allodjalny, **a**, **e**, *p. praw.* dziedziczny. *Dobra allodjalne*, t. j. dziedziczne, dla różnicy od lennych czyli nadanych przez panującego na pewnych warunkach i na czas określony.

Allodjum, *lm.* **allodja**, **ów**, *n.* (z łać. śr.) w rządzie feudalnym wyraz ten oznaczał *dobra dziedziczne* dla różnicy od innych dóbr, zwanych *feuda* t. j. danych w posiadanie przez właściciela czy do czasu, czy na zawsze, ale z włożeniem pewnych za to obowiązków na dzierżawcę.

Allokacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *praw.* umieszczenie, zamieszczenie; naznaczenie. *Allokacja sumny posagowej.*

Allokucja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) przemowa na publicznem zgromadzeniu; przemowa wodza do wojska, nauczyciela do uczniów i t. d.

Alludować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) napomykać, zakrawać na co, przymawiać się; porównywać.

Alluzja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) napomknięcie, stosowanie, zmierzanie do czego. 2) = przymówka, przytyk.

Allyrothius, **sa**, *m. mit.* syn Neptuna.

Alm, **u**, *m. mit.* pierwszy z madżjarskich Hetumojerów, syn Ugega najstarszy.

Alma, **y**, *lm.* **y**, *ż.* konstantynopolitańska miara do oleju = 5,205 litrom.

Almanach, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z arab. *al* i *manach*: liczenie). 1) kalendarz. 2) = książka z wierszami zwykle w pięknem wydaniu; teraz zowie się *noworocznikiem.*

Almandyn, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* odmiana, czyli podgatunek *granatu*, zwany *granatem szlachetnym*; składa się głównie z bezwodnego krzemianu glinki i żelaza.

Almarja i Olmarja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* i *zdr.* **Almarka**, **i**, *lm.* **i**, *prze.* miejsce na schowanie, szafa, skrzynia. *Klejnoty w cudownych almarjach rozłożone. Siedzą sobie w kącie jako olmarje.*

Almikantarat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) *as.* nazwa dawana małym kołom wysokości ciał niebieskich, przeprowadzonym przez nie, równolegle do poziomu.

Almomor, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z hebr.) u żydów, stół przed ołtarzem, gdzie psalmy i hymny śpiewają.

Almops, **a**, *m. mit.* olbrzym.

Almuda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* miara. 1) wyspy Madery do towarów płynnych = 17,718 litrom. 2) = portugalska do towarów płynnych = 16,740 litrom.

Almuzja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. prze.* kożuszek, *v.* futro popielicowe z kapturem.

Aln, **u**, *lm.* **y**, *m.* szwedzka miara długości. *ob Łokieć.*

Aloes, **u**, *lm.* **y**, *m*, (in. *Alona*). 1) *bot.* (aloe), drzewo aloesowe, z rodziny *palmowatych*, klassy 6-téj rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn. pochodzi z Afryki, mian. z Przylądka Dobréj Nadziei; godłem jest *smutku* i *goryczy*; ważniejsze jego odmiany są. *a*) = *pospolity* (a. vulgaris) i *sokotrjański* v. *sokotryjski* (a. succotrina v. perfoliata). *b*) = *amerykański v. stoletni*, *ob. Agawia.* 2) = *farm.* (aloe), żywiczny, gorzki, brunatno-żółty sok, otrzymywany z liści aloesowych, używający się w medycynie; w handlu odróżniają się trzy główne jego gatunki w postaci zsiadłéj: *sokotryjski*, *wątrobiany* i *koński*, z których najlepszym jest piérwszy a najgorszym ostatni gatunek. Z aloesowych preparatów pewien gatunek tynktury zowie się *eliksirem długiego życia* (tinctura aloes compositae).

Aloesowy, **a**, **e**, *p.* 1) z aloesu, utworzony lub zrobiony. *Krople aloesowe.* 2) = aloesowi właściwy. *Goryczi zapach aloesowy.*

Alona, **y**, *lm.* **y**, *m. bot.* rodzajowa nazwa, dawana niekiedy wszelkim gatunkom *aloesu* (ob. ten. wyr.)

Alopecja, **ji**, *ż.* (z grec.) *med.* padanie włosów, łysienie, u zwierząt padanie szerści. *ob. Olysienie.*

Alopjus, **sa**, *m. mit.* syn Herkulesa.

Al-Ozza, **y**, *ż. mit.* bogini arabska, będąca Kabem szóstym, znaczy planetę Wenerę.

Al-pari, *nieod.* (z włos.) *han.* po téjże saméj cenie jak kosztuje kupca; bez straty lub zysku.

Alpejczyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* mieszkaniec Alp.

Alpejski, **a**, **ie**, *p.* na Alpach będący, lub do Alp należący. *Rośliny alpejskie.*

Alpinja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Alpinia), rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 1-széj rzędu 1-go ukł. Linn. z familji *ździebłowatych* (Scitaminеae), pochodzi ze Wsch. Indij; z gatunków jéj najważniejszy: = *Galgan* (Alp. Galangae), któréj bulwiasty *korzeń*, pod imieniem *galganowego* używa się do zaprawy potraw, tudzież jako lekarstwo w postaci proszku i *Tynktury aromatycznéj*; smak ma ostro-korzenny, zapach kardamonowy.

Alpy, **alp**, *v.* **Alpów**, *blp.* 1) właściwie góry oddzielające Włochy od Niemiec i Francji. 2) = wszelkie góry wysokie.

Als, **a**, *m. mit.* od starogermańskiego wyrazu Alhs, z łacińska *Alx*, lub *Alcis*, zwał się u Niemców gaj święty, który oznaczał słowiańską *Bóżnicę*. Wchodzono do Alsa, kładnąc na szyję i ręce więzy, ku oznace, iż miała rzecz być niewolnikiem bogów. Porównaj *Nimid.*

Alsikiecza, **y**, *ż. prze.* gatunek sukna.

Alsztuch, **a**, *lm.* **i**, *m. v. Halsztuch*; chustka na szyję; naszyjnik.

Alt, **u**, *m.* (z łać.) 1) *muz.* rodzaj głosu ludzkiego, środkującego między tenorem i mezzo-soprano; jest niejako basem kobiécym. 2) = *myś.* głos średni psa gończego.

Altamb, **a**, *m. mit.* najprzedniejszy bóg litewski. *ob Altaib.*

Altana, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zd.* **Altanka**, **i**, *lm.* **i**, 1) wystawa, mała izdebka na dachu. 2) = chłodnik w ogrodzie; miejsce ogrodzone z ławkami do siedzenia. *ob. Chłodnica.*—Altana drzewiasta. *ob. Ciennica.*

Altarja, **ji**, *lm.* **e**, *ż.* (z łać.) fundusz na ołtarz, zapis na utrzymanie ołtarza.

Altarzysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* 1) posługujący przy mszy. 2) = ksiądz będący przy plebanie do pomocy.

Alteca, **y**, *blm. ż.* (z włos.) 1) pańskość, wyniosłość, przepych. 2) = arystokracja. *Sama alteca jedzie.*

Altembas, **u**, *blm. m.* (z tur.) materja jedwabna grubo tkana ze złotem; altembas różni się od złotogłowiu, że w altembasie osnowa jest jedwabna, a wątek złoty, a w złotogłowie osnowa złota, a wątek jedwabny.

Altembasowy, **a**, **e**, *p.* z altembasu zrobiony.

Altemburg, **a**, *m.* miasto słowiańskiego początku, od Wagirów zbudowane, które nazywało się niegdyś *Starogrodem.*

Alteracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) niepokój, małe zmartwienie, troska, kłopotliwa niepewność o co. 2) = *muz.* zmiana prostéj czyli djatonicznéj skali, pochodzącéj od podwyższenia lub poniżenia pełnych tonów.

Alterkacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) spór *v.* wspor, sprzeczka, zatarg.

Alternata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* kolej, kolejka, zmiana, przemiana.

Alternować, **ował**, **uje**, *sn. nd.* (z łać.) iść na przemian.

Alterować się, **ał**—, **uje**—, *złz.* frasować się, gryźć się, gniewać się, martwić się.

Alterum tantum, *nieod.* (z łać.) *praw.* drugie tyle, dwa razy tyle; we dwójnasób. *Winien mi za obligiem* 100 *rs., a procent za kilka lat i koszta prawne wyniosą alterum tantum* t. j. drugie tyle.

Altmiszlik, **u**, *lm.* **i**, *m.* (60 para), moneta srebrna turecka = około 90 kop. v. 6 zł. p.

Alto-basso, *nieod. n. muz.* przedawniały wenecki strunowy instrument z klapkami.

Alto-Viola, **i**, *v.* altówka, *ż. blm. muz.* podobnéj budowy co skrzypce, o ćwierć większy od skrzypiec, i o kwintę od tychże niższy instrument.

Altówka, *ob. Alto-Viola.*

Altya, **yi**, *m. mit.* szwedzko-lapoński bóg najprzedniejszy, Radjan wyjawiony i rządca stworzonego już świata. Ukazuje się królem niebios i ziemi, w którego ręku pioruny. Jestto tyle, co Wajnemoinen, Perkun. Inne imię jego *Atya.*

Altysta, *ob. Alcista.*

Aludel, **u**, *blm. m. zb. chem.* dawna nazwa zbioru

szklannych, glinianych lub porcelanowych naczyń, służących do destylacji, *zam.* alembiku.

Aluminium, *nieod. blm. n. chem. ob. Glin.*

Aluminit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* nazwa minerału, składającego się głównie z siarkanu glinki i wody; nader miękki.

Alumn, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **ni**, *m.* uczeń, wychowaniec na obcym koszcie trzymany.

Alumnat, **u**, *lm.* **y**, *m.* zakład w którym uczniowie otrzymują darmo stół i naukę.

Alunit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* minerał, składający się głównie z siarkanu glinki i potażu, tudzież wody; znajduje się w dość rozległych zbitych, niekiedy dziurkowatych massach; jest jédynym z siarkanów, zdolnym rysować szkło; otrzymują z niego *ałun*, zwany *rzymskim.*

Alus, **u**, *m.* mi[illegible]ki nektar. Jestto napój biały, do miodu podo[illegible], który piją ze złotych rogów bogowie i Kunketojasy, lub Cienie bohaterów w pałacu Sotwara.

Ałtiun, **u**, *lm.* **y**, *m.* moneta turecka złota = 3 piastrom. *ob. Piastr.*

Ałtyn, *v.* **Ałtynnik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* dawniejsza moneta rossyjska = 3 kop. *v.* 6 gr.

Ałun, (posp. *halun*), **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* i *farm.* sól podwójna, a niekiedy potrójna (*ob. Sól*), złożona z siarkanów, z których jeden ma zasadę alkaliczną np. okwas (*deutoxidum*) potasu, sodu, ammonjak, drugi zaś metaliczną, np. okwas żelaza, chromu, glinu, i t. p. *Ałun zwyczajny* jest chemicznym związkiem siarkanu potasowego z siarkanem glinkowym, lub potasowym i ammonjaku.

Ałunisty, **a**, **e**, *p.* wiele części ałunu w sobie zawierający.

Ałunować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* zaprawiać, napuszczać ałunem.

Ałunowanie, **a**, *blm. n.* zaprawianie ałunem. *Ałunowanie wódki jest szkodliwe.*

Ałunowy, **a**, **e**, *p.* z ałunu składający się; ałunowi właściwy. *Góry, kamienie ałunowe. Smak ałunowy.*

Am, (ahm) **u**, *lm.* **y**, *m.* miara do towarów płynnych. 1) w Meklenburg-Szweryn = 144,672 litrom. 2) = Szwedzka. *ob. Ohm.*

Amadej, **a**, *m.* (herb) orzeł biały bez ogona w złotéj koronie, w dziobie pierścień.

Amaeton, **a**, *m. mit.* brat, pomocnik i towarzysz Gwidjona, celtycki Deiwr, oznacza ducha powietrznego, lub talent. Jestto druidzki Hera-Zeus. Ciałem jego *Erbin.*

Amalcym, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Kostkowiec.*

Amalda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* portugalska miara do płynów. *ob. Almuda.*

Amalgama, *n. nieod.* (z grec.) 1) zmieszanie, mieszanina różnych kruszców, połączenie ich w jedno ciało, w jedną massę. 2) = wszelkie połączenie, wszelka mieszanina, zjednoczenie. W ogólności wyraz *amalgama* oznacza przedmiot lub rzecz powstającą z połączenia lub pomieszania ciał różnorodnych. *ob. Ortęć.*

Amalgamacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* czynność, działanie mieszania różnych ciał, aby z nich jedno ciało się utworzyło. *ob. Ortęciowanie.*

Amalgować, *v.* **Amalgamować**, **ał**, **uje**, *scz. nd.* łączyć, mieszać z sobą kruszce różnorodne, aby z tej mieszaniny nowe utworzyć ciało.

Amalja, **amaljować**, *ob. Emalja, Emaljować.*

Amaltea, **ci**, *ż. mit.* koza, któréj mlekiem karmił się grecki Zeus, a któréj róg zamieniony był przezeń w róg obfitości.

Aman, **a**, *m. mit.* bóg poncki, czczony w mieście Zeli, król niebios, znaczy słońce. Powstał z Ammona. Żoną jego *Anaita*, znacząca księżyc, od Fenicjan przejęta. Inne imię jego: *Anandat.*

Amant, **a**, *lm.* **ty**, *v.* **ci**, *m.* (z fran.) 1) kochanek, ulubieniec, gach, faworyt. 2) = *teat.* aktor grywający role kochanków. *Pierwszy amant*, pierwszy kochanek zajmujący główne role. *Drugi amant*, podrzędny.

Amantka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) 1) kochanka, faworyta, ulubienica. 2) = *teat.* aktorka grająca role kochanek.

Amarant, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* (Amarantus), roślina, należąca do klassy 5téj rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki jéj: a) = *botwinkowy* (A. blitum), rośnie na gruntach uprawnych. b) = *zwisły* (A. caudatus) w ogrodach sam się zasiewa, kwitnąc czerwono w długich odwrotnych kłosach; amarant jest godłem nieśmiertelności. 2) = barwa amarantowa, purpurowa.

Amarantowy, **a**, **e**, *p.* mający barwę amarantu. *Kołnierz amarantowy.* **Amarantowe rośliny** (Amaranti) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 7méj układu Juss. (Hypostaminia) roślin *dwulistkowych in. szarłatowate.*

Amarykować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) *prze.* gorzko narzekać, utyskiwać na co, uskarżać się, żalić się, biadać. *Na zepsucie kościelne sami dawno papieżnicy amarykują.*

Amarylek, **lka**, *lm.* **lki**, *m. v.* **Amarylka**, **lki**, *lm.* **lki**, *ż. bot.* (Amaryllis), *in. Nadobnia*, *Narcyzowa lilja*, któréj dała nazwę; pochodzi z Chin, Wsch. Ind. i Południ. Afryki; gatunki jéj: mian. = *ozdobny* (A. belladonna). odznaczają się pięknem barwném kwieciem.

Amarylkowate rośliny (Amaryllideae) stanowią jeden z rzędów roślin *jednolistkowych*, należący do podklassy 5téj (*ros. jawnopłciowych*) ukł. Decand.

Amatja, **ji**, *ż. mit.* jedna z nereid.

Amatoncja, **ji**, *v. Amatusa*, **y**, *v. Amatusja*, **ji**, *ż. mit.* przezwisko Wenery.

Amator, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z łać.) lubownik, miłośnik czego. *Amator psów, koni, ksiąg. Amator polowania, muzyki.*

Amatorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* lubowniczka, miłośniczka, *ob. Amator.*

Amatorski, **a**, **ie**, *p.* miłośniczy, lubowniczy. *Po amatorsku płacić*, t. j. zbyt drogo.

Amatorstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* lubownictwo, zamiłowanie, upodobanie w czém.

Amazilli, *nieod. zoot. zob. Tanagra.*

Amazonka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *mit.* niewiasta wojenna. Świat starożytny baje o Amazonkach. Były to niewiasty, niecierpiące mężów pomiędzy sobą, ćwiczące się w orężu, obrzynające sobie jedną pierś ku tém wygodniejszemu naciąganiu łuku, żyjące wojną, mające własną królowę. W trzech miejscach ukazują się Amazonki: 1. *Afrykańskie*, których królową była Myryna, a które wytępił Herakles. 2. *Scytyjskie*, które walczyły ze Scytami, a nakoniec wzięły ich za mężów, polowały i bojowały przy ich boku. 3. *Azjatyckie*, których królowa Hippolita pokonać miała Heraklesa, a które napadły na Attykę i wojowały z Tezeuszem. — Mówią w Ameryce o wielkiéj rzece która nosi dotąd nazwę *Amazońskiéj.* 2) = *fig.* kobieta z rycerskiém usposobieniem ducha. 3) = ubiór niewieści do konnéj jazdy.

Ambaje, **jów**, *blp.* (z łać.) brednie, bałamuctwa. *Plecie same ambaje*, t. j. niedorzeczności.

Amballaż, (Emballage), **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) *han.* 1) rozmaite materjały, które do upakowania i przesłania towarów należą, jako: drewniane paki, płótno, słoma i t. p. 2) = samo zajęcie upakowania towarów (niepłynnych) w skrzynie, paki i t. d.

Ambalować, *v. Amballować*, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) pakować, zapakowywać, *np.* towary.

Ambaras, **u**, *lm.* **y**, (z fran.) 1) kłopot, niespokojność, niepokój. *Wprawił mię w wielki ambaras. Uwolnić kogo od ambarasu.* 2) = zawikłanie, trudność, pomięszanie.

Ambarasować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* kłopocić kogo, niepokoić. = **się**, **ał**—, **uje**—, *złz.* niepokoić się.

Ambarasowany, **a**; **e**, *p.* zakłopotany, niemniejący sobie poradzić. *Jestem zawsze ambarasowany, znajdując się w liczniejszém towarzystwie.*

Ambargo, *n. nieod.* (z fran.) podatek, który się nakłada na okręty. *Nałożyć ambargo na co, znieść ambargo.*

Ambasada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) poselstwo, urząd poselski. *Służy w ambasadzie Rossyjskiéj.* 2) = orszak poselski, zbiór wszystkich jego urzędników. *Ambasada Francuzka wyjechała z Londynu.* 3) = dom gdzie mieszka poseł. *Chodził do ambasady Angielskiéj.*

Ambasador, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z fran.) poseł.

Ambasadorowa, **wej**, *lm.* **e**, *ż.* żona ambasadora.

Ambasadorski, **a**, **ie**, *p.* należący do ambasadora. *Służba ambasadorska. Hotel ambasadorski.*

Ambasadorstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) poselstwo, godność posła. 2) = poseł z posłową razem wzięci. *Ambasadorstwo będzie u nas na balu.*

Ambi, *ż. nieod. med.* machina Hipokratesowa do naprawiania ramienia lub łopatki wytkniętéj.

Ambicja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) 1) chęć chwały, popęd do sławy, uczucie swojéj godności. 2) = ubieganie się o co, pięcie się do czego. 3) = żądza bogactw, dostojeństw, znaczenia, panowania. 4) = zarozumiałość, duma, pycha, wielkie i zbytnie o sobie rozumienie.

Ambit, **u**, *m. ob Ambicja.*

Ambitny, **a**, **e**, *p.* dumny, pyszny; chciwy honorów, zaszczytów.

Ambona, **y**, *lm.* **y**, *ż.* miejsce podniesione w kościele, dla mówienia z tamtąd do ludu kazania. *Wejść na ambonę. Mówić z ambony.—Fig. spaść z ambony*, mówi się o tym, czyje zapowiedzi wychodzą.

Ambra, **y**, *blm.* 1) lekka przyjemnie pachnąca ziemna żywica. 2) = płynna, *ob. Ambrowe drzewo.* 3) = *szara, chem.* pewien rodzaj tłustości, znajdywanéj w kiszkach ryby, zwanéj potfiszem wielkogłowym (physeter macrocephalus), wyrabiająca się podobno chorobliwie. 4) = *min.* nazwa dawana niekiedy bursztynowi.

Ambracja, **ji**, *ż. mit.* córka Apollina.

Ambreina, **y**, *blm. ż. chem.* tłuszczowy pierwiastek dobywany za pomocą wyskoku z tak zwanéj *szaréj ambry.*

Ambrowe drzewo, *bot.* (Liquidambar), *in. Ambrowiec*, drzewo należące do najokazalszych w Ameryce, z rodziny *kotkowych* (amentaceae) klassy 21széj, rzędu *jednowiązkowego* ukł. Linn.; gatunek jéj: = *wirginskie* (L. styraciflua), przez nacięcie kory daje balsam, zwany *ambrą płynną* (ambra liquida, Liquidambar), koloru prawie czarnego, zapachu nader przyjemnego; przez wygotowanie liści ambrowych otrzymują *storaks płynny.*

Ambrowe ziele, *bot.* (Teucium Marum) klassy 14téj ukł. Linn.; rośnie w półn. Afryce i południ. Europie; posiada mocny, korzenny, podobny do kamfory i mastyksu zapach, który przynęca koty; smak chłodzący, mocno-gorzki; = posp. nazwa dawana wierzchołkom kwitnącym tego ziela wraz z liśćmi; wchodzi ono w skład *proszku do kichania* (pulvis sternutatorius).

Ambrowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot. ob. Ambrowe drzewo.*

Ambrozja, **ji**, *blm. ż.* (z grec. *nieśmiertelność*) *mit.* pokarm bogów. Kto ją raz spożył, stawał się nieśmiertelnym.

Ambulans, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z łac.) miejsce gdzie się zbierają chorzy dla poradzenia się u lekarzy.

Ameiwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (Ameiva) *zool.* gad należący do rzędu *jaszczurek* zwykłonogich.

Amel, **a**, *m. mit.* germański olbrzym światotwórczy nkazujący się w Gehennie, lub otchłani, zaraz po *Nibelu* i *Hegłu*, mgle i upale, oznacza posady powstającéj ziemi, odpowiada normandzkiemu *Imerowi*, lecz spotyka się także ze słowiańskim *Hamem.* On kojarzy Nibela i Hegla. Jest nim na niebie Windalt. On zaś Windalt ziemski. Windalt znaczy *Eter*, a Amel *powietrze.* Urodził *Amelungów.*

Amelungi, **ów**, *mit.* olbrzymy germańskie, normandzkim lzjotom, lub olbrzymom lodowym odpowiednie, oznaczają pierwsze pokłady powstającej ziemi. Ojciec ich *Amel. ob. Woelfingi.*

Amen, *n. nieod.* jest to wyraz hebrajski, który oznacza: niech się tak stanie, oby tak było; prawdziwie, wiernie. Amen zwykle zamyka wszystkie modlitwy. Stąd przysłowie: *To tak pewno jak amen w pacierzu. Jeszcze nie amen*, t. j. jeszcze nie koniec. *Już amen*, t. j. już po wszystkiém. *Powiedz amen*, t. j. zgodź się, przystań, lub zrób koniec.

Amentes, **u**, *m. mit.* strona spodnia ziemskiego talerza, stronie zwierzchniéj lub naszéj przeciwnożna, miejsce Sądu Ostatecznego i Archipelag Błogosławionych, znaczy egipski Ereb, lub tamten świat. Panem i królem Amentesu jest *Serapis.*

Amerdad, **a**, *m. mit.* trzeci Amszaspand irański, odpowiedni egipskiemu Kanobowi, wielki pan Farsistanu, jest planeta Jowisz. Opiekuje się trzodami, zbożami i drzewami.

Amerrja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. zool.* gatunek ryby.

Ametyst, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* kamień z rodzaju kwarców, prawie takiż sam co *kryształ górny*, różni się wszakże od niego piękną fioletowo-wiśniową barwą, która pochodzi od okwasu manganowego; z ametystu głazowego czyli nieukształconego wyrabiają się piramidy i postumenty, mniejsze zaś krystaliczne jego kawałki, ze świetniejszém ubarwieniem, służą, jako kamienie drogie, na oczka do pierścionków. *Ametyst wschodni* droższy, żywszego koloru, *ob. Korund.*

Amfibolity, **ów**, *blp. m. zool.* skamieniałości płazów.

Amfibjum, **u**, *lm.* **ja**, **ów**, *ż.* (z łać.) ziemnowodne zwierzę, t. j. żyjące w wodzie i na lądzie, *np.* krokodyl, żaba.

Amfibol, **a**, *blm. m. min.* (*in. hornblenda*), składający się głównie z krzemionki, glinki, niedokwasu żelaza, wapna, etc. stanowią większą liczbę polnych kamieni czarnego, sinego i ciemno-zielonego koloru; robotnicy zajmujący się rozbijaniem kamieni drogowych, z powodu że się daje tylko obijać po brzegach, zowią amfibole *obgryzkami*, w inn. miejscach *sincami*; właściwie są to czarne kryształki i nieforemne ziarna, stanowiące amfibol; kamień ten jest małéj twardości, lecz wytrzymalszy od feldspatu na zmiany powietrza i uderzenia mechaniczne; gatunki amfibolu są: *tremolit* i *promieniec* (*aktynot*).

Amfibolja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *fil.* dwuznaczność, dwuznaczne rozumienie. *ob. Ślepowron.*

Amfibolicznie, *ps.* dwuznacznie.

Amfiboliczny, **a**, **e**, *p.* dwuznaczny, w dwojakiém znaczeniu lub rozumieniu.

Amfilada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) rząd, szereg rzeczy po sobie idących, *np.* pokojów, budynków, kolumn.

Amfjona, **y**, *ż. mit.* jedna z nereid.

Amfjoraus, **a**, *m.* sławny wieszczek grecki.

Amfiroe, **i**, *ż. mit.* nimfa Oceanu.

Amfiteatr, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *teat.* 1) widownia, gdzie zbiera się publiczność pod otwartém niebem. 2) = miejsce, stanowiące środek teatru pomiędzy lożami.

Amfitrjon, **a**, *m. mit.* król tyrynckí, mąż Alkmeny, matki Heraklesa.

Amfitryta, **y**, *ż. mit.* córa Oceanu i Tetydy, której imię znaczy łomot bałwanów morskich, żona Posejdona, jest grecką panią i królową mórz. Jeździ na wozie, urobionym z najprześliczniejszych muszli, strojnym w perły i korale, a ciągnionym od Trytonów. W orszaku jéj Syreny. Czasami jeździ na osiodłanym Delfinie, trzymając w ręku mężowski trójząb.

Amid, **u**, *blm. m. chem.* związek chemiczny i atomu azotu z 2 atomami wódorodu; w połączeniach z inn. ciałami grający rolę pierwiastku.

Amidon, **u**, *blm. m. ob. Krochmal.*

Amidyna, **u**, *blm. ż.* substancja roślinna, dobyta z przegniłego krochmalu.

Aminek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. bot.* 1) roślina (Boplerum, *v.* ammi) pochodząca z wyspy Kandji. 2) = *posp.* nasienia téjże rośliny, mocno-korzenne, gorzkie,

Amjant, **u**, *blm. m. min.* ciało kopalne, stanowiące odmianę *asbestu*, odznaczające się swą włóknistością; pojedyńcze, oddzielone jego włókna, jako miękkie, sprężyste i jedwalnego blasku, będąc zmieszane z małą ilością włókien roślinnych, dają się prząść i wyrabiać na tkaniny; amjant w zwyczajnym ogniu się nie pali; w starożytności przeto z niego robiono płótna, w których palono ciała zmarłych.

Ammon, **a**, *m. mit.* 1) wielki bóg egipski. Jest to Ozyrys w najwyższéj swéj potędze i świetności, lub słońce letnie. Grecy i Rzymjanie, nie rozumiejąc go wcale, zowią go to *Zeuszem*, to *Jowiszem*, i podają o nim smalone duby, jako *np.* iż był synem Trytona; iż znaleziono go w libijskim lesie w towarzystwie barana, lub między Kartaginą i Cyreną, jako pachołę, bawiące się piaskiem; iż miał sławną świątnicę i wyrocznię na miejscu, na którém się ukazał. Słońce letnie stoi w znaku barana. *Ammon* ma znaczyć też tyle, co *Baran.* Na ołtarzu Ammona stał posąg, wyobrażający chłopa ze łbem, lub tylko z rogami barana, czasami zaś baran żywy. Gdy Aleksander W. naśladując Djonizego, od-

wiedził kościół Ammona na pustyni, kapłaństwo głosiło go Ammona synem. Bóg ten zowie się także *Hammon.* 2) = *zool ob. Owca.* 3) = **u**, *blm. m.* (ammonium), *chem.* metal domniemany przez niektórych chemików w ammonjaku, podobny z własności do potasu i sodu, zaliczany przeto do rzędu metali alkalicznych; jest to chemiczny związek 1 atomu azotu z 4 atom. wodorodu; *in. ammonja gryząca.*

Ammonit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* nazwa muszli jednoskorupowych, które zupełnie już zaginęły, znajdywanych w pokładach drugiego utworu (*v.* ammonitowych); ammonity zwą się także *rogami ammona* (Jowisza afrykańskiego).

Ammonitowe, (*v. drugiego utworu*) **pokłady**, *geol. ob. Neptuniczne pokłady.*

Ammonja, **ji**, *blm. ż. chem. ob. Ammon.*

Ammonjacki, **a**, **ie**, *p.* do ammonjaku należący.

Ammonjacka sól, *blm. ż.* (*v. salmjak*), *chem.* i *farm.* nazwa, służąca wyłącznie wodochloranowi ammonjaku, t. j. soli, w któréj kwas wodochlorowy znajduje się w chemiczn. połączeniu z ammonjakiem; użycie soli ammonjackiéj w medycynie nader jest wielkie.

Ammonjak, **u**, *lm. m. chem.* (ammoniacum, alcali volatile causticum, alcali animale causticum), chemiczny związek w pewnéj proporcji azotu z wodorodem, mający własności alkaliczne, jak potaż, soda lityna; ammonjak zwą niekiedy *alkali lotne.*—**płynny**, *v. gryzący, kaustyczny (żrący) v. spirytus soli ammonjackiéj*, jest to woda sztucznie nasycona gazem ammonjakalnym.

Ammonjakalny, **a**, **e**, *p. chem.* i *farm.* używa się *zam.* 2go przyp. rzeczownika ammonjak, *np.* = *zapach*, = *własność*, i t. p.; *ammonjakalnemi solami* zwą się w ogólności te, których zasadą jest ammonjak, bez względu na kwas, zostający z nim w połączeniu, *np. węglan, wodochloran, wodosiarkan; ammonjakalne mydło*, są to połączenia olejnych tłustości z amuonjakiem, gęstopłynne, podobne do mleka mieszaniny, zwane *linimenta*, używające się za lekarstwa do wcierania.

Ammotea, **ei**, *ż. mit.* jedna z nimf.

Ammudates, **a**, *m. mit.* jedno z bóstw rzymskich.

Ammus, **a**, *m. mit.* potężny bóg fenicki, znaczy słońce letnie. Jest to Baal w najwyższéj potędze. Jako Baal egipskiego Ozyrysa, tak Ammus egipskiego Ammona wydanie drugie. Inne imię jego *Tammus.*

Amnestja, **ji**, *blm. ż.* zapomnienie urazy, krzywd, darowanie zasłużonéj kary, ułaskawienie, udzielone przez panującego winowajcom stanu.

Amnjan, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* ogólna nazwa soli, w których skład wchodzi kwas amnjowy i jakabądź zasada *ob. Sól.*

Amnjon, *nieod.* (z grec.) *med.* błona maciczna, otaczająca płód.

Amnjowy, **a**, **e**, *p.* = *rozciek v. amnjowe wody*, *chem. ob. Wody amnjowe.*

Amola, **i**, *lm.* **e**, *ż.* miara do wina, używana w Genui = 0,802 litra.

Amomek, **mka**, *lm.* **mki**, *m. bot.* (Amomum), in. *Ormusz, kardamom;* rodzajowa nazwa rośliny należącéj do rodziny *źdźiebłowatych* (scitamineae), plemienia *amomkowych.* Liczne jéj gatunki dostarczają korzennych okrągłych owoców, wielkości małéj wiśni, zwanych *kardamomkami* (ob. ten wyraz), które używają się do potraw jako korzenna przyprawa i w medycynie jako rozgrzewające, wzbudzające poty i wzmacniające żołądek lekarstwo.

Amor, **a**, *m. mit.* syn Wenery, na wzór greckiego Erosa urobiony, a zowiący się także Kupidynem, jest rzymski bożek miłości.

Amorficzny, **a**, **e**, *p. chem.* bezkształtny, *np. ciało amorficzne*, nieposiadające właściwego sobie, pewnego kształtu, przedstawiające się w różnych kształtach.

Amorfizm, **u**, *blm. m. chem.* bezkształtność ciał; nieposiadanie jakiegoś właściwego, pewnego kształtu.

Amorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Viola d'Amore), *muz.* rodzaj altówki o siedmiu zwierzęcych strónach i tyluż metalowych.

Amoroso, *nieod.* (z łac.) *muz.* czule, delikatnie.

Amortyzacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* i **Amortyzowanie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urzędowe ogłoszenie za nieważne obligacji pieniężnych, weksli lub dokumentów. 2) = spłacanie częściami, umarzanie należności.

Amortyzacyjny, **a**, **e**, *p.* dotyczący amortyzacji, *np.* urząd do umorzenia papierów.

Amortyzować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) 1) obligacje pieniężne, jako: papiery publiczne, weksle, akcje, z obiegu ściągać i za nieważne urzędowie ogłaszać. 2) = spłacać częściami, umarzać.

Amortyzowanie, *ob. Amortyzacja.*

Amortyzowany, **a**, **e**, *p.* umorzony, zniszczony, zniesiony.

Amory, **ów**, *blp.* (z łac.) miłostki.

Amplifikacja, **ji**, *lm.* **e**, *ż.* (z łac.) 1) rozszerzanie, rozwlekanie rzeczy jakiéj w opowiadaniu. 2) = w krasomowstwie: szczegółowe opisywanie jakiéj rzeczy, wyliczanie drobiazgowe wszystkich okoliczności dla sprawienia większego wrażenia. 3) = przesada w mowie, w pisaniu.

Amplifikator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* i **Amplifikatorka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ten, lub ta, co amplifikuje, rozszerza, szczegółowie opisuje a do tego z przesadą.

Amplifikować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* rozszerzać, rozwlekać w opowiadaniu lub opisywaniu, wymieniając różne jéj okoliczności.

Ampułka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z łac.) bańka, małe naczynie, używane przy Mszy Ś. do wina i wody, lub na chowanie święconego oleju. *Święta ampułka*, czyli *ampułka Św. Remigjusza*, była to banieczka, z olejem, którą gołębica przyniosła Św. Remigjuszowi, biskupowi miasta Reims, kiedy ten chrzcił Klowisa wodza Franków, r. 496. a z któréj w następnych czasach brano olej św. dla namaszczenia królów Francuzkich, na tron wstępujących. Ceremonja ta zawsze się w Reimsie odbywała.

Amputacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *med.* odcięcie, odjęcie, odebranie członka od ciała nożem chirurgicznym.

Amszaspand, **a**, *m. mit.* 1) irański duch świetlany, lub dobry, stojący w bliskości Serwany-Akereny, najprzedniejszego boga. Jest Amszaspandów siedmiu. Od powiadają zupełnie egipskim Kabirom i znaczą duchy planet. *Ormuzd* jest Amszaspand najpierwszy, a ojciec i stwórca sześciu następujących, którzy zowią się: *Bahman, Amerdat, Kordat, Szarywer, Ardybeheszt* i *Sapandomada.* Duchy te są przy Ormuzdzie wciąż i stanowią niebiańskich radców jego. Przeciwnikami Amszaspandów są *Diwy.* 2) = jedno z imion duchów podziemnych w starej wierze słowiańskiéj. W Karpatach na Krępaku górale, chcąc odkryć zakopane pod ziemią skarby, okrom innych piekielnych duchów, wzywają *Amszaspanda* i *Bachmana.* Jest to wpływ perski.

Amulet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) lekarstwo, czyli środek imaginacyjny przeciwko różnym czarom i chorobom. 2) = przyczepka, przypinka, zawieszana na szyi, która ma niby bronić od nieszczęść i chorób.

Amunicja, **ji**, *ż. blm.* zasoby wojenne, zapasy bojowe, *np.* prochu, kul.

Amunicyjny, **a**, **e**, *p.* do amunicji należący. *Wóz amunicyjny, konie amunicyjne.*

Amurdawalaj, *nieod. ż. mit.* u Indjan, córka Wisznu.

Amygdalina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) *med.* pierwiastek z gorzkich migdałów.

Amyl, **u**, *blm. m. chem.* jeden z liczby przypuszczanych organicznych pierwiastków (radykałów), składający się z 10 atomów węglika i 11 atom. wodorodu; olej *fuzelowy* jest wodanem niedokwasu amylu.

Amytaon, **u**, *m. mit.* grecki bożek wodny, uchodzący za rodzica Syren.

Ana, **y**, *ż. mit.* celtycka bogini, w Szkocji Anaitą nazywana, jest Amfitryta w morsko-piekielném znaczeniu. Ukazuje się panią głębi i królową morskiego dna. Mężem jéj Pair. Oboje mieszkają w Anwenie. Przybiera postać polskiéj Marzanny. Wychodzi z morza corocznie na zimę. Co wiosna topią jéj wyobrażenia. Topienie Any było po wszystkich celtyckich ziemiach długo obchodzone.

Anabaptysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) człowiek należący do sekty religijnéj chrześcjańskiéj, wedle któréj należy chrzcić ludzi nie w dziecinym, ale w dojrzałym wieku. Kto więc do téj sekty przechodził, musiał chrzest

powtarzać. Stąd powstała grecka nazwa *anabaptysty* czyli *nowo-chrzceńca*.

Anachoreta, **y**, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) pustelnik, samotnik.

Anachroniczny, *v.* *Anachronistyczny*, **a**, **e**, *p.* (z grec.) 1) mylny co do czasu, podający wypadek lub osobę nie we właściwéj epoce. 2) = niestosowny do dzisiejszego czasu, jako przeszły, dawny, przestarzały.

Anachronizm, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) pomyłka co do czasu, podawanie jakiegoś wypadku nie we właściwéj epoce, *np.* jeśliby kto powiedział: *że Kolumb był współczesny Karolowi Wielkiemu.*

Anafjelas, **a**, *blm. ż. mit.* góra wysoka w pogańskiéj wierze Litwinów i innych Czudów, podobna do perskiego *Aldborsza*, na którą wdzierają się dusze ludzkie po zgonie, idąc na sąd ostateczny. Przy stopach góry téj siedzi piekielny smok *Wizunas*, który przyjmuje dusze, grzechami przeładowane i dla tego z Anafjelu doń spadające. Jest to litewski *Wawel* i *Chworz.* *Ob.* *Aldborsz.*

Anafora, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) w krasomowstwie, powtarzanie jakiego słowa dla tém większéj dobitności.

Anagliptyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka robienia dętych, snycerskich robót; dęte rzeźbiarstwo.

Anagogiczny, **a**, **e**, *p.* wzniosły, zachwycający.

Anagogja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wzniesienie duszy do Boga, zachwycenie.

Anagraf, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie sztycharskie do wywrotnego rycia.

Anagramma, *nieod.* (z grec.) przestawienie głosek w wyrazie, z czego nowy wyraz powstaje, *np.* tak — akt — kat; akra — arka — kara — arak.

Anagyrus, **a**, *m. mit.* półbożek ateński.

Anaita, **y**, *ż. mit.* wielka bogini fenicka, która, pospołu z Jechem lub Słońcem, Ogniem, wyszła z jaja Homichli, znaczy *księżyc pierwiastkowy*, *ogień ziemski*, *tłuszcz*, *odblask niebios na ziemi.* Będąc siostrą zostaje wnet i żoną Jecha. Chcąc pospołu z nim wybawić Fenicjan od Babaka i Bai, zamieniła się w *Baaltysę*, *Astarotę* lub *Astartę*, lub księżyc właściwy, ku ziemi, mianowicie zaś świętéj, lub fenickiéj, zwrócony.

Anakreontyczny, **a**, **e**, *p.* 1) na wzór, sposobem anakreontyka pisany, lub do anakreontyka należący, odnoszący się. 2) = przyjemny, delikatny, miękki.

Anakreontyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) wiersz lekki, trochę żartobliwy, od Anakreona, greckiego poety tak nazwany.

Anaksabja, **ji**, *ż. mit.* nimfa grecka.

Anaksytea, **ei**, *ż. mit.* jedna z danajd.

Analekta, **ów**, *blp. n.* (z grec.) zbiór, wybór najlepszych miejsc z pism klassycznych, celujących.

Analeptyczny (analepticus), **a**, **e**, *p. med.* wzmacniający siły osłabione chorobą.

Analitycznie, *ps.* rozbiorowo, trybem rozbiorowym, rozkładanym, drogą analizy.

Analityczny, **a**, **e**, *p.* rozbiorowy, rozkładniczy, rozwiązujący, rozkładający rzecz na części z których się składa.

Analityka *ob.* *Rozbierz.*

Analiza, **y**, *blm. ż.* (z fran.) 1) rozbiór, rozkład, rozkładanie rzeczy jakiéj na jéj części składowe. 2) = pewien rachunek matematyczny. 3) = *chemiczna*, *ob.* *Rozbiór chemiczny.*

Analizować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* rozbierać, rozkładać rzecz jaką na jéj pierwiastki, na jéj części składowe.

Analogicznie, *ps.* odpowiednie, podobnie, zgodnie.

Analogiczny, **a**, **e**, *p.* odpowiedni, stosowny, podobny, zgodny.

Analogja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) 1) podobieństwo, stosunek, stosowność, odpowiedniość. 2) = prawdopodobnik. 3) = *praw.* wniosek, że co prawo na jeden oznaczony przypadek postanowiło, do innych też podobnych znajduje zastosowanie.

Ana-Melech, **a**, *m. mit.* bóg chaldejski, jest Bel-Melech, jako Buzyrys, lub słońce zimowe, umarłe. Na cześć jego zabijał się w Babilonie co rok jeden z najprzedniejszych kapłanów, idąc na śmierć dobrowolnie, jak u Czudów Krewo-Krewejta.

Anamneza (anamnesis), **y**, *ż.* (z grec.) *med.* badanie stanu przeszłego u chorych.

Anamorfoza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) przekształcenie, przeinaczenie, przeistoczenie złudne, *np.* jakie się pokazują w zwierciadle wklęsłém lub stożkowém.

Ananas, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (ananas), 1) rodzajowa nazwa rośliny, z rodziny *zapylcowatych* (Bromeliaceae); pochodzi z Ameryki połudn. 2) = *jadalny* (An. sativa) daje złocisty lub czerwonawy owoc, bardzo miłego zapachu i wytwornego smaku; z soku tych owoców robią wyskokowy napój, zwany *Chicha*, hoduje się w Europie po ananasarniach. 3) = posp. nazwa samych owoców téj rośliny; *przen.* *ananasy*: przysmaczki kosztowne.

Ananasarnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* cieplarnia w któréj się hodują ananasy.

Ananasowy, **a**, **e**, *p.* z ananasu lub do niego podobny. *Lody ananasowe*, *t. j.* sokiem ananasowym zaprawione. **Ananasowe rośliny** (Bromelia ceae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 3ciéj układu Juss. (monoperigynia) roślin *jednolistkowych*; *in.* *zapylcowate.*

Anandat, **a**, *m. mit.* *ob.* *Aman.*

Anar, **a**, *m. mit.* normandzki Olbrzym z Muspelheimu, drugi mąż *Notty*, lub Nocy, oznacza *popęd ptasiowy.* Córka jego jest *Herta.*

Anarchicznie, *ps.* bez ładu, bez porządku.

Anarchiczny, **a**, **e**, *p.* bezrządny, bezładny, niesworny.

Anarchista, **y**, *lm.* **ci**, *m.* sprawujący bezład publiczny, szukający korzyści w zaburzeniach politycznych.

Anarchja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nierząd, bezrząd, nieład, zaburzenie polityczne.

Anasark, **u**, *m. v.* *Anasarka*, **i**, *ż.* (z grec.) *med.* *ob.* *Wodnica.*

Anastomoza (anastomosis), **y**, *ż.* (z grec.) *med.* komunikacja między naczyniami krwistemi za pomocą drobnych żyłek.

Anatas, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* nazwa minerału, składającego się głównie z kwasorodu i tytanu, (niedokwas tytanu) dymorficznego z minerałem *rutylem.*

Anatema, *n. nieod.* (z grec.) klątwa kościelna, wyklęcie. *Rzucić klątwę*; *zdjąć klątwę.*

Anatematyzować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* wyklinać, klątwę rzucać. *Kacerze sądził i anatematyzował Papież.*

Anatom, *ob.* *Anatomik.*

Anatomicznie, *ps.* podług anatomji.

Anatomiczny, **a**, **e**, *p.* rozbierczy, należący do anatomji. *Nóż*, *stół anatomiczny.* *Przyrząd anatomiczny.*

Anatomik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* i **Anatom**, **a**, *lm.* **owie**, *m.* rozbierający ciała organiczne; znający dobrze skład ciała organicznego.

Anatomizm, **u**, *m.* (z grec.) *med.* teorja anatomiczna, jéj zwolennictwo.

Anatomizować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) rozbierać, krajać trupa. 2) = rozczłonkować rzecz jaką, myśl lub dzieło, rozebrać na części.

Anatomja, **ji**, *ż.* (z grec) 1) nauka o rozbiorze ciał organicznych. 2) = *med.* nauka o rozbiorze i składzie ciała ludzkiego. 3) = **zwierzęca**, *ob.* *Zootomja.* 4) = **roślinna**, *ob.* *Fytotomja.*

Anchizes, **a**, *m.* ojciec Eneasza.

Ancuta, **y**, *ż.* (herb) wyrychtowana do góry strzała; po prawéj stronie gwiazda, po lewéj księżyc niepełny.

Anczosy, **ów**, *blp. prze.* rodzaj pokarmu z mięsa solonego i wędzonego.

Andata, **y**, *ż. mit.* jedna z imion Belizany, *ob.* *Belizana.*

Andras, **a**, *m. mit.* celtycki Deiwr, jest bóg *czarodziejski morza.* Przybiera różne postaci, a słynie jako czarownik.

Andrasa, **y**, *ż. mit.* bogini celtycka, Andrasowa żona, dobra i zła czarodziejka, godna kochania pani i straszliwa jędza. Rzymianie przezwali ją *Andrastą.* Ona tchnęła w Bundajkę około 62 roku chęć do najokropniejszéj zemsty nad Swetonjuszem Paulinem.

Andraszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m. bot.* (Andrachne), roślina.

Andrcea, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Andreaea), *skalna* (rupestris v. petrophila), roślina należąca do rodziny *andreeowych* (ob. ten wyr.), któréj i dała nazwanie; pospolita w Karpatach i inn. górach; drobne jéj owoce są pokarmem ptastwa.

Andreeowe rośliny, *bot.* (Andreaeaceae), nazwa pewnéj rodziny *mchów* (musci), stanowiących 2-gą gromadę klassy 24-téj ukł. Linn.

Androgieusz, **a**, *m. mit.* syn Minosa.

Andromacha, **y**, *ż.* żona Hektora.

Andromeda, **y**, *ż.* 1) *mit.* córka Cefeusza, króla Etjopji i Kassjopei, a żona Perseusza. Ścigana od Posejdona zato, iż matka jéj wyrzekła chełpliwie: „Córa ma śliczniejsza od wszystkich Nereid,“ w skutek i ku oddaleniu zarazy, spuszczonéj na Etjopję, wystawiona była na pożarcie potworowi morskiemu. Perseusz ją obaczył, wyzwolił i wziął za żonę. Udała się z nim do Seryfu, a później do Argos. 2) = *as.* gruppa gwiazd, czyli konstellacja, mniejszego rzędu, leżąca na północ od konstellacji zwanéj *Rybami.* 3) = *bot.* ogólna nazwa, dawana niekiedy roślinom, mającym zawsze zielone liście. *ob.* *Modrzewina*, *Rozmarynek.* 4) = *zool.* *ob.* *Mrówkołów.*

Androny, **ów**, *blp.* baśnie, plotki, brednie, rzeczy godne pogardy. *Prawić*, *pleść androny.* *Co mi prawisz za androny?*

Androtnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* piekarz androtów; forma do ich pieczenia.

Androt, **u**, *lm.* **y**, *m.* gatunek ciasta opłatkowego, które w formach żelaznych, umyślnie do tego zrobionych, pieką.

Andruszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m. bot.* (Androsace), roślina.

Andrzeja dukat, *ob.* *Dukat.*

Andrzejówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Andrevsia), roślina.

Andumbla, **i**, *ż. mit.* normandzka krowa olbrzymia i światotwórcza, rodząca się na lodach Ginpagapu, obok Olbrzyma Imera. Z wymion jéj tryskają cztery rzeki mleczne ku pożywieniu tegoż Olbrzyma. Jako Imer nieorganiczną, tak Andumbla organiczną znaczy naturę. *ob.* *Imer*, *Imir*, *Isjot.*

Andur, **a**, *m. mit.* olbrzym normandzki, syn Nagifarego i Notty, lub Eteru i Nocy, oznacza materję powszechną, rozłogę światową.

Andwar, **a**, *m. mit.* jeden ze Swartalfarów, lub normandzkich Elfów czarnych, karzeł, grający rolę w powieści o Niflungach, lub Czaplowém bogów wykupnie. Lodur ułowił Andwara, pławiącego się w postaci rybiéj po wodach, a strzeżącego ukrytych skarbów na dnie morskiego brodu i wymagał odeń za wykupne, wszystkiego złota, jakie ma morze, potrzebując go sam na wykupne dla Hrejdmara. Andwar oddaje wszystkie złoto, oddaje wreszcie pierścień czarnoksięski, który nosił na palcu, ale ciskając nań klątwę, ażeby śmierć przynosił każdemu przyszłemu posiadaczowi swemu.

Andżar, *v.* **Andziar**, *v.* **Handziar**, *v.* **Chandziar**, *v.* **Gandziar**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) nóż turecki, puginał. *Dobył Handziaru.* *Z andziarem za pasem.*

Anek, **nka**, *m. mit.* bożek domowy u Krainców, stojący pod rozkazami Hospodarzyczka. Opiekował się czeladnemi dziewkami i znaczył to samo, co rzymski *Anculus.*

Anekdota, **y**, *lm.* **y**, i *zdr.* = **tka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) 1) zabawna, pocieszna i dowcipna powiastka; osobliwa, ciekawa historyjka. 2) = szczegóły historyczne prawdziwe, dotyczące obyczajów, zwyczajów, charakteru osób.

Anekdotycznie, *ps.* sposobem anekdoty.

Anekdotyczny, **a**, **e**, *p.* do anekdoty odnoszący się, sposobem anekdotycznym.

Anemiczny, (*Anaemicus*), **a**, **e**, *p. med.* mający mało krwi, lub krew bardzo wodnistą.

Anemja, (*Anaemia*), **ji**, *ż.* (z grec.) *med.* brak krwi, niedostatek krwi (rozwijający się w skutek rozmaitych chorób, a najczęściéj krwotoków).

Anemodromy, **ów**, *blp. mit.* ptaki bajeczne.

Anemometr, *ob.* *Wiatromierz.*

Anemon, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Anemona**, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* 1) *ob.* *Sasanka* (Anemone v. Pulsatilla). 2) = posp. zam. *Wietrznica przylaszczka* v. *Przylaszczka trojanek* (Anemone hepatica v. Hepatica triloba) piękna i wcześnie kwitnąca roślina, hoduje się często w ogrodach; kwiat jéj rozmaite miewa kolory, jakoto: błękitny, fioletowy, purpurowy, cielisty, popielaty, biały, lecz nigdy żółty; należy do klassy 13-téj rzędu *wielosłupkowego* wedł. ukł. Linn., z rodziny *jaskrowatych* (Ranunculaceae); w języku emblematycznym kwiatów oznacza: *niepamięć*, *opuszczenie.* 3) = bl. zam. *Zawilec* (Trolius) roślina; ob. ten wyr.

Anestyzacja, **ji**, *ż.* (z grec.) *med.* użycie środków do stłumienia czucia w chorym.

Anewryzm, *v.* **Anewryzmat**, **u**, *m.* (z grec.) *med.* rozszerzenie tętnicy, *v.* żyły pulsowéj.

Anewryzmatyczny, (aneurismaticus), **a**, **e**, *p. med.* należący lub mający podobieństwo do rozszerzonéj żyły.

Anfora, **y**, *lm.* **y**, *ż.* Wenecka miara do płynów = 515,085 litrom.

Angar, **a**, *m. mit.* celtycki Deiwr, rodzic upału, jest wodoród, przylepiający się do promieni słonecznych. Jestto Pur, jednakże, nie zstępujący na ziemię i robiący powodzie, lecz zostający na niebie. Odróżniaj go od Angora.

Angarja, **ji**, *lm.* **e**, *ż.* 1) słowo perskie paszczyznę znaczące, zwłaszcza obowiązek przewożenia listów, sukni, sprzętów panującego, zatém to, co *podwoda.* 2) = każdy ucisk chłopa w języku prawnym zowie się: *angaryzacja.*

Angel, **a**, *lm.* **e**, *m.* pieniądz angielski na 10 szylingów = 2 rub. 90 kop. *v.* 19 zł. 10 gr.

Angela, **i**, *ż. mit.* córka Merkurjusza.

Angelika, (Angelica), **i**, *ż.* 1) taniec u starożytnych pomiędzy butelkami. 2) = *bot.* *Angelika*—*Archangelika.* *ob.* *Arcydzięgiel.*

Angenona, **y**, *ż. mit.* bogini wzywana przeciwko ślinogorzowi.

Angerboda, **y**, *ż. mit.* małżonka złego Loka, jedna z najszkaradniejszych Jotunek, znaczyć ma posłannicę nieszczęścia. Gorsza bez miary od męża. Tchnęła weń nienawiść Azów i namówiła go do zagłady Baldura. Poszła za Lokiem do Isjothejmu i dla tego, ażeby podsycać i utrzymywać w nim złość przeciwko Azom. Córką jéj Hela, potwór do matki podobny.

Angeruna, **y**, *ż. mit.* bogini milczenia.

Angielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta rodem z Anglji. 2) = *bot.* gatunek pszenicy (ob. ten wyr.), znaczy pszenicę zwyczajną jarą.

Angielski, **a**, **ie**, *p.* należący, lub pochodzący z Anglji. *Cyna angielska.* *Sukno angielskie.* Jeśli się mówi o wyrobach angielskich oznacza: doskonały, wyborny. *To broń angielska.* = **ogród** znaczy ogród naśladujący dziką, surową naturę. = **jęczmień**, *ob.* *Jęczmień angielski* = **korzeń**, *bot.* (Eugenja pimenta), roślina; *angielskie korzenie*, *bot.* (Myrcia) roślina. = **kwas**, *chem.* *ob.* *Kwas siarkowy.* = **pieprz**, *bot.* *ob.* *Pieprz angielski.* = **trank**, *bot.* (Arnica montana) in. *Kupalnik górny*, *Pomornik*, *Omieg górny v. lekarski*, *Barania Trawa*, *Borodka*, roślina lekarska, z familji *główkozrostych* (Synantheraе) lub działu *Starcowych* (Senecionideae), należy do klassy 19-téj rzędu 2-go ukł. Linn. **Angielska pszenica**; **Angielska trawa**, *bot.* *ob.* *Pszenica ang.*, *ob.* *Ostrzyca trzcinowata* (Phalaris arundinacea). **Angielska sól**, *ob.* *Sól angielska.* **Angielskie ziele**, *farm.* owoce drzewa zwanego *Myrtem korzennym*, przed dojrzeniem zebrane i szybko ususzone; są to ziarna wielkości pieprzu, szarobrunatne; smak i zapach mają korzenny, stąd używane są zwykle jako kuchenna zaprawa, a rzadko jako lekarstwo.

Angielszczyzna, **y**, *blm. ż.* rzeczy i obyczaje angielskie, t. j. wszystko cokolwiek jest angielskiego: język, mody, obyczaje, roboty i t. d.

Angina, **y**, *ż.* (z łac.) *med.* zapalenie gardła.

Angjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) *med.* część anatomji, traktująca o naczyniach ciała ludzkiego.

Anglez, **a**, *blm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) taniec angielski: kontredans. 2) = koń angielski. 3) = *druk.* (u zecera) angielskie czcionki (pismo).

Anglja, **ji**, *ż.* nazwisko Państwa w Europie; *in.* Wielka Brytanja.

Anglik, *angielczyk*, **a**, *lm.* **cy**, iron. *Angliczek*, *czka*, *m.* 1) rodem z Anglji. 2) = koń angielski, t. j. z Anglji, albo z ogonem przyciętym, czyli koń anglizowany. *Angielczyki moje*, *to cudne koniki.*

Anglikanin, **a**, *lm.* **anie**, *m.* człowiek wyznający wiarę, w Anglji przez Henryka VIII zaprowadzoną.

Anglikański, **a**, **ie**, *p.* należący do wiary przez Henryka VIII w Anglji zaprowadzonej. *Kościół anglikański. Obrządek anglikański.*

Anglizea, **ei**, *ż.* celtycka wyspa, dziś Anglją zwana, najgłówniejsze celtyckiéj wiary i Druidów ognisko.

Anglizować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* na tryb angielski przerabiać. Najpowszechniéj używa się mówiąc o ucinaniu ogonów koniom. *Konie anglizowane. Wąsik anglizowany* v. *przycięty.*

Anglizowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* pewien sposób ucinania koniom ogonów.

Anglizowany, **a**, **e**, *p.* ucięty, przycięty.

Angloman, **a**, *lm.* **ni**, *m.* (z fran.) do zbytku lubiący, naśladujący, lub chwalący wszystko co jest angielskiego.

Anglomanja, **ji**, *blm. ż.* zbyteczne, przesadzone zamiłowanie lub naśladownictwo angielszczyzny.

Angor, **a**, *m. mit.* celtycki Deiwr, syn Madjena, lub Sejthenina, sprawca i szafarz wszego dobrego, wąż światłości, przewiercający najgrubszą ciemność, nieprzezwyciężony pan, znaczy tyle, co *Ormuzd, Biethoh.* Inne imiona jego: *Maryn, Meryn.*

Angster, **a**, *lm.* **y**, *m.* moneta szwajcarska=0,2112 kop. *v.* 0,4284 gr.

Anguł, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) kąt, węgieł.

Angurek, **rka**, *lm.* **rki**, *m. bot.* (Angrecum), rodzajowa nazwa rośliny z familji *Storczykowatych* (Orchideae), *in. drzewiwęsta*;=*wonny* (An. fragrans) rośnie po drzewach na wyspie Burbon; napar liści, po wyuszeniu pachnących i mających smak migdałów gorzkich, zwanych *herbatą burbońską*, używa się w cierpieniach piersiowych, mian. w suchotach;=*ostrogrzbiecisty* (A. carinatum), rośnie w Ind. Wsch., gdzie się używa jako lekarstwo od wielu cierpień.

Angurja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* gatunek amerykańskich dyń.

Anhydryt, **u**, *lm.* **ty**, *m. chem. min.* naturalny bezwodny siarkan wapna; *in. murjacyt; karstenit.*

Ani, *sp.* 1) nawet nie, nawet i nie, wcale nie. *On ani myśli o mnie*, t. j. on nawet i nie myśli o mnie. *Żaden z naszych ani raniony*, t. j. nawet nie raniony. 2)=*ani... ani* t. j. nie... nie, ni... ni. *Ani poganin, ani chrześcjanin* t. j. nie jest poganin i nie jest też chrześcjanin. *Ani tu, ani tam* t. j. nigdzie. *Ani stąd, ani z owąd* t. j. z żadnéj strony, albo niespodzianie, nie wiadomo za co. *np. ani stąd ani z owąd, chwycili go i ukarali.* 3)=*ani... ani* zamiast *i... i. Ani ty, ani on nie macie tego*, t. j. i ty i on nie macie tego.

Anielski, **a**, **ie**, *p.* 1) aniołów tyczący się, lub od nich pochodzący. *Anielskie pozdrowienie. v.* Zdrowaś Marja. *Anielskie nawiedzenie.* 2)= święty, niebieski, cudny, doskonały, aniołom podobny. *Niewinność anielska. S. Tomasz był nazwany doktorem anielskim* t. j. doskonałym. *To anielska piękność. Anielska słodycz.* 3) = *bot.* anielski trank, roślina, betonika.

Anihilować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) unieważniać, niweczyć, umorzyć, *v.* morzyć.

Anik, **a**, *m. mit.* służebnik Tappja, fińskiego boga łowców, pierwszy, który obdarza łowców zwierzyną jeszcze wtedy, gdy Tappjo sam im nie sprzyja.

Anika, **i**, *ż. mit.* służebnica Metoli, fińskiéj bogini polowania, pierwsza żona Anika, pomaga łowcom jeszcze i naonczas, gdy Anik mąż ich opuścił. Mieszka w ciemném liściu drzew i znaczy to liście. Stąd drugie imię jéj *Tapjola.* Jestto coś nakształt litewskich Medziojen.

Animalizacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. med.* przemiana cząstek roślinnych w zwierzęce.

Animalizować, **ał**, **uje**, *scz. nd. med.* zamieniać cząstki roślinne w zwierzęce.

Animela, **i**, *blm. ż.* mleczko cielęce.

Animista, **sty**, *lm.* **ści**, *m.* (z łać.) zwolennik teorji (której dał początek Stal), a wedle której dusza człowieka jest niezależnym początkiem i przyczyną wszystkich żywotnych funkcij, odbywających się w organizmie, tak w zdrowym, jak i w chorobliwym jego stanie.

Animoso, (z wlos. czyt. *animozo*), nieod. muz. znaczy: ożywione tempo, v. rześko, dziarsko, z zapałem.

Animować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* zachęcać, pobudzać, poduszczać, zagrzewać. *Na bój animuje.*

Animozja, **ji**, *blm. ż.* (z fran.) zawziętość, zapalczywość.

Animusz, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z łać.) 1) umysł, sposób myślenia. *Córka Katona* (Porcja, żona Brutusa) *nie była niewieściego animuszu.* 2)=odwaga, męstwo. *Mały wzrostem, wielki animuszem. Człowiek małego animuszu.* 3)= duma, zarozumiałość. *Wielki animusz a intrata mała.* 4)=gniew, chrapka na kogo, zawziętość. *Mieć animusz na kogo.*

Anioł, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **eli**, *m. daw.* **Angioł**, **a**, *zdr.* **Aniołek**, **łka**, *lm.* **i**, **Aniołeczek**, **czka**, *lm.* **i**, *m.* (z grec. *posłaniec*). 1) Jestto w piśmie św. nazwisko duchów niebieskich, czyli posłańców. *Zły anioł* t. j. djabeł. *Anioł stróż*, który się opiekuje każdym człowiekiem. *Dobry jak anioł*, t. j. nadzwyczaj dobry. *Piękny jak anioł* t. j. nader piękny. *Śpiewa jak anioł*, t. j. przecudnie. 2) = *żur.* z przycinkiem: człowiek chytry, obłudny. *O, to aniołek!— aniołek z pazurami* t. j. djabeł. 3)=**a**, *lm.* **y**, (Squatina) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wieloszparowych*, żarłocznych.

Aniwersarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z łać.) rocznica jakiegoś wypadku: urodzin, chrztu, pogrzebu i t. d. *ob. Rocznica.*

Aniż, **aniżeli**, *ob. Niż, niżeli.*

Ankarja, (Ancaria), **ji**, *ż*, *mit.* bóstwo wzywane przeciwko napadom.

Ankier, **kra**, *lm.* **kry**, *m.* miara do płynów. 1) Brunświcka = 37,174 litr. 2) = Bremeńska = 36,211 litrom. 3) = Duńska=37,437 litr. 4) = Angielska=45,435 litr. 5) = Hamburska = 36,225 litr. 6) = Hanowerska = 38,940 litr. 7) = Lipska = 37,926 litr. 8)= Lubekska = 41,650 litr. 9) = Pruska = 31,351 litr. 10)=Rossyjska = 36,887 litr. 11)= Szwedzka = 39,257 litr.

Ankierek, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* beczka dębowa, 6—9 garncowa, do płynów używana.

Ankra, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) klamra ciesielska do spinania drzewn. *Ankrami ściągnąć, spoić.* 2) = w zegarku pewien rodzaj mechanizmu: wychwyt. *Zegarek z wychwytem, albo na ankrze.*

Ankrować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* spinać, zejmować, sprzęgać. *Ankrować gmachy żelaznemi sztabami.*

Ankrowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* spinanie, ściskanie żelaznemi klamrami.

Ankrowy, **a**, **e**, *p.* od ankry, do ankry należący. *Centnar żelaza ankrowego.*

Ankyloza, (Ankylosis), **y**, *ż.* (z grec.) *med.* zrośnięcie dwóch kości w stawie; nieruchomość stawu.

Anna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) moneta wschodnio-indyjska (jedna szesnasta rupji) w Pondiszery = 3 i dwie piąte kop. *v.* 7 i ćwierć gr. — *Anna wielka*, w Karikal = 7 i pół kop. *v.* 15 gr. *Anna mała*, tamże 3 i dwie trzecie kop. *v.* 7 i pół gr. 2)=imię własne.

Annalista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* kronikarz, piszący dzieje czyli historję porządkiem lat; opowiadający razem w jednym roku wszystko, co się gdzie zdarzyło.

Annały, **ów**, *v.* **Annale**, **ów**, *blp.* (z łać.) roczne dzieje, roczniki, historja porządkiem dni i lat ułożona.

Annasz, **a**, *m.* imię kapłana żydowskiego. *Odsyłać od Annasza do Kaifasza* t. j. niepotrzebnie kogo wodzić od jednéj osoby do drugiéj, zwłaszcza w sprawach sądowych.

Annaty, **ów**, *v.* **Annat**, *blp.* (z łać.) opłaty niegdyś posyłane do Rzymu przez duchownych, którzy wstępowali w nowy jaki obowiązek, *np.* na biskupstwo.

Anneksy, *v.* **a**, **sów**, *blp.* (z łać.) załączenie, dodatek do jakiego pisma.

Annewroza, **y**, *ż.* (z grec.) *med.* ślepota bez żadnych widocznych zmian w oku, pochodząca z cierpienia nerwowego.

Annihilacja, **ji**, *ż.* (z łać.) unieważnienie, kasowanie.

Annona, **y**, *ż. mit.* bogini obfitości.

Annotacja, **ji**, *v.* **Adnotacja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* uwaga, notatka, przypisek, dodatkowe objaśnienie, znaczek dla pamięci. *Annotacje do pisarzów starożytnych*, t. j. objaśnienia, komentarze

Annotować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* robić uwagi, dodatki na boku lub u spodu pisma.

Annuata, **y**, *ż.* (z łać.) *praw.* roczny dochód kupiony za kapitał, który znikł, t. j. nie należał się i zwrotu jego żądać nie można było.

Annulować, *p.* **Anihilować**, **ował**, **uje**, *ob. Anihilować.*

Ano, (posp.) *sp. zam.* a ono, a oto, oto patrz. *Słucha, a no grają*, t. j. słucha, a oto grają.

Anobreth, **y**, *ż. mit.* nimfa, żona Saturna.

Anodyna, **y**, *blm. ż. v. anodinum*, *nieod. n. chem.* i *farm.* połączenie wyskoku z siarczanym eterem; lekarstwo uśmierzające ból albo sen sprawujące.

Anoet, **a**, *m. mit.* sławny bard, towarzysz *Oeta.* Są to dwaj bliźnięta na niebie, urzędnicy w tajemnicach, u których wstąpień przez trzy nocy musiał być więźniem.

Anomaliczny, *v.* **anomalistyczny**, **a**, **e**, *p.* (z grec.) *as.* mówi się o roku, czyli czasie, upływającym od pozornego wyjścia słońca z *apogeum* i powrotu jego na toż samo miejsce; *in. Anomalja.*

Anomalja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) 1) właściwie: nieregularność nieforemność, niewłaściwy lub nienależyty stan czego. 2)=*prawdziwa*, *as.* odległość planety w stopniach, minutach i sekundach, od miejsca jego apogeum, wymierzająca się kątem w ellipsie, zawartym między linją przechodzącą przez apogeum, a linją poprowadzoną z ogniska ellipsy do planety;=*średnia*, takowyż kąt, mający za wierzchołek środek ellipsy;=niekiedy bierze się za *anomaliczny v. anomalistyczny* (ob. ten. wyr.)

Anonim, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) bezimienny, nie podpisujący swojego nazwiska. *Dzieło wydane przez anonima*, t. j. przez bezimiennego, przez autora nieznanego nazwiska.

Anons, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) uwiadomienie, obwieszczenie, ogłoszenie, doniesienie.

Anonsować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) donosić, uwiadamiać.

Anoploter, **a**, *lm.* **y**, *m. geol. (bezbronne zwierzę;* anoplotherium), zwierzę pierwiastkowego świata (przedpotopowe), z rodzaju zupełnie dziś zaginionego; z zębów podobne do świni, kłów tylko nie ma, a z kształtu nóg stanowi przejście od grubo-skórnych do przeżuwających; znane jest tylko z kopalnych szczątków.

Anoreksja, **ji**, *ż.* (z grec.) *med.* brak apetytu, niechęć, odraza do jedzenia.

Anorganiczność, **i**, *blm. ż.* nieżywotność.

Anorganiczny, **a**, **e**, *p.* martwy, bez życia, nieposiadający usposobień żywotnych.

Anorganizm, **u**, *blm. m.* (z grec.) nieżywotność; martwość przyrodzenia, martwa przyroda.

Ansa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) 1) niechęć, uraza, chęć zemsty. *Ma ansę do mnie.* 2) = powód, okoliczność, sposobność. *Nie dawaj mu ansy do tego.*

Anszef, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *v. general-anszef*, tytuł dawany głównodowodzącym całą siłą zbrojną, lub całą armją w jakiéj wyprawie, także pełnym generałom od Piechoty, Jazdy lub Artyllerji.

Anszkot, **u**, *m, prze.* pewien gatunek materji.

Anszlag, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) kosztorys, wykaz kosztów, spis wydatków *np.* na budowę.

Anszlagować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* robić kosztorys, czyli wykaz kosztów, mających się wyłożyć na jakie przedsięwzięcie, *np.* budowli, mostu i t. p.

Antaba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) 1) rękojeść, rączka jakiéj rzeczy, naczynia. 2)=ucho, jak u garka, statku.

Antagonista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) przeciwnik czyj w jakimkolwiek zawodzie, powołaniu, służbie; nieprzyjaciel.

Antagonizm, **u**, *blm. m.* przeciwieństwo, zaprzeczanie komu czego, spieranie się, opór; duch sprzeciwieństwa.

Antał, **u**, *lm.* **y**, *zdr.* **antałek**, **łka**, *lm.* **i**, *m.* 1) ćwierć beczki (18 garncy). 2)= mała becznika *np.* wina, śledzi, piwa.

Antałowicz, **a**, *lm.* **e**, *m.* pilnujący antałów, t. j. wypijający je, pijak, dusikufel.

Antared, **a**, *m. mit.* celtycki Deiwr morski, który zowie się zwyczajnie Tared. *ob. Tared.*

Antares, *nieod. blm. ż. as.* gwiazda pierwszéj wielkości, znajdująca się w konstellacji *Niedźwiadka* (ob. ten wyr.), położona w jego *sercu.*

Antarktyczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) *as.* i *jeog.* przeciwny *arktycznemu* (ob. ten wyr.), leżący około południowego bieguna; zwrócony ku temu biegunowi; znajdujący się w jego bliskości, *np. ziemie, wyspy antarktyczne.*

Antas, **u**, *m. mit.* portugalski Dolm, lub przybytek do tajemnic Druidek, *ob. Dolm.*

Antecessor, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z łać.) poprzednik, przodek.

Antedatować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) zapisać datę wcześniejszą niż jest w istocie, t. j. pisząc w pewnym dniu, wyrazić dzień który już poprzedził, lub dawno minął.

Antedatowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* położenie wcześniejszéj daty.

Antenat, **a**, *lm.* **ty**, *v.* **ci**, *m.* (z łać.) poprzednik jakiéj rodziny.

Antener, **a**, *lm.* **y**, *v. Antenido*, **a**, *lm.* **y**, *m. myś.* sokół ułowiony od Stycznia do Marca, nieco przytrudny do wyuczenia.

Antepedjum, *v.* **Antependjum**, *łp. nieod. lm.* **ja**, (z łać.) dolne pokrycie u ołtarza.

Anteros, **a**, *m. mit.* syn Aresa i Afrodyty, a brat Erosa. Eros oznacza miłość, a Anteros albo miłość, odpłacającą miłość, lub miłość wzajemną, albo też miłość, wyradzającą się w nienawiść. Jak Amor prześliczny, tak Anteros szpetny chłopiec.

Antesterje, **ów**, *blp. mit.* greckie tajemnice Bachusa, lub Djonizje właściwe, przypadały raz jeden na rok w dniu 12 miesiąca Antesterjona, lub Lutego. Przybytkiem ich był stary, podłużny Kościół Djonizego na *Limnach*, który ku temu celowi był otwieran, a przez wszystek czas inny był zamknięty. Inne imię ich *Lenaje.*

Antesusz, **a**, *m. mit.* Kabir egipski, znaczy piaszczyste morze w Afryce, oraz w Egipcie, podczas wiosennego pożaru. Zowią go Magiem czarnym, Babisem. Stąd powieść o walce Harpokrata, lub Heraklesa z Anteuszem. Pokonanie Anteusza znaczy tryumf nad pustynią piaszczystą.

Antewersja, (anteversio) **ji**, *ż.* (z łać.) *med.* pochylenie naprzód (mówi się o macicy).

Anteworta, **y**, *i Posvorta*, **y**, *ż. mit.* bóstwa rzymskie wzywane przed mówieniem i po mówieniu.

Anti.... *ob.* Anty....

Antjopa, **y**, *ż. mit.* królowa Amazonek.

Antokol, **a**, *m.* góra litewska, na której stała ogromna Pagoda, dachem pokryta, a wszystkim bogom, boginiom, bóstwom i bohaterom litewskim poświęcona. Według innych, Antokolem nazwano jedno z przedmieść Wileńskich, dla tego że przed górami leży (*z łać. ante colles*).

Antolog, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **antologista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) czyniący zbiór najpiękniejszych miejsc z różnych pisarzów.

Antologiczny, **a**, **e**, *p.* tyczący się antologji; według antologji.

Antologja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) wybór najpiękniejszych miejsc z pisarzów, zwłaszcza dawnych.

Antracyt, **u**, *lm.* **y**, *m. chem- min.* naturalny kopalny węgiel, napotykany w pierwiastkowych i powtórnych górach; połączenie węglika z żelazem, krzemionką i glinką.

Antraks, *med. ob. Czyrak.*

Antrakt, (Entracte), **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) przeciąg czasu między aktami.

Antre, (Entrée) *nieod. n.* (z fran.) wstępne, lub też wstęp; przedpokój.

Antreprener, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z fran.) przedsiębierca.

Antreprenerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* przedsiębierczyni.

Antrepryza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) przedsięwzięcie, zamiar, projekt.

Antropofag, **a**, *lm.* **i**, *v.* **owie**, *m.* (z grec.) ludożerca, dziki człowiek jedzący ludzi.

Antropolit, **u**, *lm.* **y**, *m. geol.* nazwa dawana skamieniałościom ludzkim, t. j. szkieletom ludzkim przeistoczonym w mieszaninę wapienną i nią wypełnionym, znajdywanym dość rzadko w pokładach kamiennych,

które się utworzyły w skutek miejscowych i późniejszych wstrząśnień ziemi; antropolity mylnie były uważane za szczątki ludzi przedpotopowych.

Antropolog, a, *lm.* **owie,** *m.* znający własności natury ludzkiéj.

Antropologiczny, a, e, *p.* należący do nauki o własnościach natury ludzkiéj.

Antropologja, ji, *blm.* (z grec.) *ż. fil.* nauka mówiąca o własnościach natury ludzkiéj; nauka dotycząca człowieka.

Antropomorfizm, u, *blm. m.* (z grec.) nauka lub sekta przypisująca Bogu postać podobną ludzkiéj. *ob. Człowieczoch.*

Antropomorfy, ów, *blp.* (z grec.) kamienie, które do ludzi lub do członków ludzkich są podobne.

Antrsol, (Entresol), **u,** *lm.* **e,** *m.* (z fran.) przybudowanie między piętrami, międzypiętrze.

Antrsza, *nieod.* (z fran.) w tańcu: pewne przebieranie nogami w powietrzu; krok powietrzny.

Antwass, (Handfass), **u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) miednica, umywalnik.

Antyapoplektyczny, a, e, *p. med.* zapobiegający apopleksji.

Antychlor, u, *blm. m. chem.* nazwa dawana handlowéj cynowéj soli (chlorkowi cyny) lub podsiarkanowi sody, z tego powodu, że, gdy po szybkiém wybieleniu płótna lub innéj jakiéj materji za pośrednictwem chloru, część jego, pozostała w tkaninie, nie dająca się łatwo wypłókać, niszczy jéj trwałość, w ówczas, umoczywszy w roztworze ,którejkolwiekbądź z dwóch pomienionych soli wybieloną tkaninę, wyganiamy z niéj wszystek chlor i robimy ją jeszcze bielszą; *antychlor* przeto jest jakby przeciw-chlornym środkiem.

Antychronizm, u, *lm.* **y,** *m,* (z grec.) pomyłka, sprzeczność co do czasu, *ob. Anachronizm.*

Antychryst, a, *blm. m.* (z grec.) przeciwnik Chrystusowy, fałszywy Chrystus. *Antychryst ma przyjść przed końcem świata.*

Antycypacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *fil.* przypuszczenie czego z góry, przypustnik. 2) = wybranie naprzód, *np.* dzierżawy przed właściwym i należnym czasem. 3) = *muz.* poprzedzenie. 4) = figura retoryczna: odpowiedź na zarzuty jeszcze nieuczynione.

Antycypować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) wybierać przed czasem i przykładać się do czego, płacić z góry.

Antydot, u, *blm. m.* (z grec.) lekarstwo służące przeciw truciznie, działające przeciw truciznie.

Antydyskrazyjny, a, e, *p. med.* działający przeciwko zepsuciu krwi.

Antydyssenteryczny, a, e, *p. med.* działający przeciwko czerwonce (dyssenterji).

Antyepileptyczny, a, e, *p. med.* zapobiegający od napadów epilepsji (rzucawki).

Antyflogizować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *med.* postępować przeciwzapalnie, leczyć zapalenie.

Antyflogoza, (antiphlogosis) **y,** *ż.* (z grec.) *med.* przeciwzapalenie.

Antyfona, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) śpiew chorałny zakończający litanję; w ogóle. śpiew odpowiedni poprzedniéj modlitwie.

Antyfonan, a, *lm.* **y,** *m.* księga antyfon.

Antyfonja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) sprzeczność (liczna) w myśleniu. 2) = *muz.* dźwięk lub śpiew odpowiedni czemuś poprzedniemu.

Antyfraza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) figura retoryczna: sposób wyrażenia się krasomowczego, pod którém zupełnie co innego się rozumie.

Antygona, y, *ż.* córka Edypa.

Antygraf, a. *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) piszący odwrotnie, na wspak.

Antygrafja, ji, *blm. ż.* odwrotne, przeciwne pismo, pisanie.

Antyhisteryczny, a, e, *p. med.* zapobiegający od histerji.

Antyk, u, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) wszelki zabytek starożytności; starożytność jaka, staroświeczyzna; zwłaszcza posągi starożytne, kamienie rznięte, płaskorzeźby. 2)=człowiek staroświecki, lub rzecz staréj daty, *np.* powóz.

Antykatolicki, a, ie, *p.* przeciwny, lub sprzeciwiający się zasadom kościoła katolickiego.

Antykatolik, a, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) nieprzyjaciel kościoła katolickiego.

Antykrytyka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) krytyka na krytykę, czyli odpowiedź na krytykę poprzedzającą; osądzenie, ocenienie, zbicie krytyki na jakie dzieło napisanéj.

Antykwa (antiqua), **y,** *ż.* (z łać.) *druk.* (*u szecera*) gatunek czcionek równoległych.

Antykwarjusz, a, *lm.* **e,** *m. v. Antykwarz,* **a,** *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) starożytnik, badacz starożytności, biegły w starożytnościach, znawca starożytności. 2) = handlarz sprzedający rzeczy stare, lub używane, *np.* książki.

Antykwarski, *v. Antykwarjuszowski,* **a, ie,** *p.* starożytny, staroświecki, tyczący się starych lub używanych rzeczy.

Antyliberalizm, u, *blm. m.* niechęć, nienawiść przeciw duchowi wolności.

Antyliberalny, a, e, *p.* sprzeciwiający się wolności. *Człowiek antyliberalny* t. j. zwolennik niewoli, despotyzmu, wstecznik.

Antylobyk, *zool. ob. Antylopa.*

Antylog, a, *lm.* **owie,** *m.* sprzeczny w zdaniu.

Antylogarytm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *mat.* logarytm obrotny, dopełniający; dopełnienie logarytmu wstawy, stycznéj i siecznéj, t. j. różnica między logarytmem którejkolwiek z wymienionych linij a logarytmem promienia.

Antylogja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) 1) sprzeczność między okresami w mowie. 2) = zaprzeczenie; mowa lub utwor piśmienny w celu przeczenia czemuś.

Antylopa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Antilope), *zool.* zwierzęsące, należące do rzędu *bydląt,* byczych. Gatunki: I. *Gazelle:* 1) = *Gazella* (A. dorcas). 2) = *Arjel* (A. arabica). 3) = *Tesbe* (A. euchore). 4) = *Chiru* (A. hodysonii). 5) = *czarno-ogoniasta* (A. subguturosa) 6) = *Nunni* (A. pygarga). 7) = *biało-czoła* (A. albifrons). 8) = *Semmerynga* (A. Semmeringii). 9) = *Pallah* (A. melampus). 10) = *Senegalska* (A. ellipsiprymna). 11) = *Kob* (A. defassa), II. *Antylopy właściwe:* 12) = *jelenio-kóz* (A. cervicapra). 13) = *suhak* (A. saiga). 14) = *tzeran* (A. guttorosa). III. *Kozoczuby:* 15) = *skoczna* (A. oreotragus). 16) = *sarnia* (A. capreolus). 17) = *ritbok* (A. eleotragus). 18) = *kozia* (A. tragulus). 19) = *skalna* (A. rupestris). 20) = *ruda* (A. rufescens). 21) = *szara* (A. melanotis). 22) = *czubata* (A. scoparia). 23) = *natalska* (A. natalensis). 24) = *gajowa* (A. sylvicultrix). 25) = *ogilby* (A. ogylbyi). 26) = *nurek* (A. mergens). 27) = *gwinejska* (A. ptox). 28) = *karłowata* (A. pygmaea). 29) = *grym* (A. grimmia). 30) = *ozdobna* (A. saltiana). 31) = *kosmato-noga* (A. quadriscopa). 32) = *najmniejsza* (A. spinigera). 33) = *górna* (A. montana). 34) = *modra* (A. coerulea). 35) = *modoka* (A. modoqua) 36) = *nunger* (A. dama). 37) = *nagor* (A. redunca). IV. *Czworogi:* 38) = *czykara* (A. chikara). 39) = *czwororoga* (A. quadricornis). V. *Jeleniokozy:* 40) *cętkowana* (A. decula). 41) = *leśna* (A. sylvatica). 42) = *upstrzona* (A. scripta). 43) = *pręgowana* (A. phalevata). 44) = *Kudu* (A. strepsiceros). VI. *Lasówki:* 45) = *Sumatrujska* (A. sumatrensis). 46) = *goral.* (A. goral.). 47) = *tar.* (A. thar.). 48) = *kędzierzawa* (A. crispa). VII. *Kopaczki:* 49) = *pazan* (A. oryx). 50) = *prostoroga* (A. leucoryx). 51) = *tao* (A. tao). 52) = *beiza* (A. beisa). 53) = *długoroga* (A. leptoceros). 54) = *addaks* (A. addax). 55) = *cętkowana* (A. naso maculata). 56) = *wielko-kopytowa* (A. mytilopes). VIII. *Koziorożce:* 57) = *modra* (A. leucophaea). 58) = *końska* (A. equina). 59) = *czarna* (A. nigra). IX. *Krowianki:* 60) = *krowia* (A. bubolis). 61) = *kaama* (A. caama). 62) = *sassaki* (A. lunata). X. *Nizkozory:* 63) = *gnu* (A. gnu). 64) = *wielka* (A. gorgon). 65) = *azjatycka* (A. bubalina). XI. *Antylobyki:* 66) = *białonoga* (A. picta). 67) = *kudu* (A. oreas). 68) = *kanna* (A. canna). XII. *Dziczki:* 69) = *płasko-roga* (A. depressicornis). XIII. *Skałokozy:* 70) *giemsa* (A. rupicapra). XIV. *Widłorogi:* 71) = *widłoroga* (A. furcifer). 72) = *łopatkoroga* (A. palmata).

Antymis, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) naczynie w kościele ruskim, misa ołtarzowa poświęcona.

Antymon, u, *blm. m. chem.* (*antimonium v. stibium*), ciało proste, nader kruche, z metalicznym połyskiem, zaliczane powszechnie do rzędu (ciężkich) metali, przez niektórych zaś chemików do metaloidów (mian. do gromady *farmakoidów,* składającéj się z *azotu, fosforu, arsenu* i *antymonu*); używa się za lekarstwo, wzbudzające womity, szczególnie w postaci soli, zwanéj *emetykiem v. wymiotowym winnym korzeniem;* pospolicie znane przy leczeniu zwierząt; w naturalném połączeniu z siarką tworzy rudę, z któréj się dobywa; sztuczne związki antymonu z siarką znajdują się w aptekach pod nazwaniem: *mineralnego kiermesu* i *złotéj siarki;* spłyn antymonu z ołowiem używa się na czcionki drukarskie.

Antymonarchiczny, 'a, e, *p.* niecierpiący rządu królewskiego, nieprzyjazny królewskim, samowładnym rządom.

Antymonarchista, y, *lm.* **ści,** *m.* nieprzyjaciel rządu monarchicznego.

Antymonikiel, klu, *lm.* **kle,** *m. min.* kruszec zawierający w sobie *antymon* i *nikiel* w połączeniu.

Antymonja, ji, *lm.* **e,** *ż.* (z grec.) sprzeczność między dwiema ustawami, dwoma prawami.

Antymonjaki, ów, *v. surmiaki, m. min.* ogólna nazwa kruszców, w których się zawiera antymon (surmik).

Antymonjalny, a, e, *p.* z antymonjum przygotowany, antymonjum w sobie mający.

Antymonjan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (antimonias; stibias; sal antimonii), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas antymonowy i jakabądź zasada; nazwa takowych związków, gdzie składowym kwasem jest antymonowy (słabszy od poprzedzającego), *ob. Sól.*

Antynous, sa, *blm. m. as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij.

Antypapież, a, *lm.* **e,** *m.* nieprawy papież, papież obrany przez mniejszość kardynałów.

Antypapista, y, *lm.* **ści,** *m.* przeciwnik papiestwa.

Antypapizm, u, *blm. m.* wstręt, niechęć, nienawiść, przeciwieństwo ku papieżowi.

Antyparalityczny, a, e, *p. med.* działający przeciwko porażeniom (paraliżom).

Antyparalogizm, u, *lm.* **y,** *m,* (z grec.) *fil.* zbijanie fałszywego rozumowania inném fałszywém rozumowaniem. *ob. Odrowąż.*

Antypast, u, *lm.* **y,** *m. prze.* potrawa lub napój na zaostrzenie chęci do jedzenia, czyli na apetyt. *Antypast suchy do jedzenia; antypast do picia w trunku.*

Antypatja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wstręt do czego, do osoby, do rzeczy, odraza, niechęć. *Mieć antypatję do kogo. Mają do siebie antypatję.*

Antypatyczny, a, e, *p.* odrazę lub wstręt sprawujący. *To osoba antypatyczna.*

Antypecik, u, *lm.* **i,** *m. kuch. prze.* gatunek pasztetu, który piekli w formach, do środka zaś wkładali siekane mięso lub marmeladę z owoców.

Antyperystaltyczny, a, e, *p. med.* sprawujący ruch kiszek z dołu w górę, jaki przy womitach bywa.

Antypka, i, *lm.* **i,** *ż.* nazwa cybuchów z czereszniowego drzewa.

Antypoda, y, *lm.* **Antypody, ów,** (z grec.) przeciwstopny, przeciwnożnik, mieszkaniec na przeciw stóp naszych, t. j. na odwrotnéj stronie kuli ziemskiéj mieszkający.

Antyseptyczny, a, e, *p. med.* zapobiegający zgniliznie, przeciwgnilny.

Antyskorbutyczny, a, e, *p. med.* działający przeciwko szkorbutowi.

Antysofizmat, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *fil.* syllogizm przeciw fałszywemu syllogizmowi. *ob. Odrowąż.*

Antyspazmodyczny, a, e, *p. med.* działający przeciwko spazmom.

Antyteza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) figura retoryczna, w któréj się stawiają przeciw sobie rzeczy wprost przeciwne. *Jeśli nie zdołam nieba, więc piekło poruszę.* * Odetwierdź, przeciwtwierdź, odkaz, przeciwskaz, przeciwpust, lice i nice, albo lice i ręby.

Anu, *pos. v.* **Anuż,** *v.* **Anuże,** *sp.* 1) tak jest. 2)= z naleganiem mówiąc: daléj. *A nuże, zaraz gadaj, bo cię rozsiekamy.* 3) = a jeśli, a może. *A nuż on przyjdzie,* t. j. a jeśli przyjdzie. *Anuż się łódka przewróci,* t. j. a jeśli się łódka przewróci.

Anubis, a, *m. mit.* syn Ozyrysa i Buty, która, chcąc dopomódz Babisowi, mężowi swemu, do zabicia boga i w skutek roskazu jego, ażeby mu, gdy bóg zaśnie, otworzyła drzwi do sypialni, wzięła na się postać Izydy i oszukała boga; jest egipski Kabir, mieszkający na *Pierniesie,* lub na planecie Merkurym. Towarzyszy ojcu w codziennéj podróży po niebie, mając przy boku brata Memnona, lub Makedona. Wyobrażano go sobie jako *psa Ozyrysowego,* lub człowieka ze łbem psim. Światło Sotysa i Piernisa jest jednako złociste; stąd oba są *psie.*

Anwas, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, skrzydlaty bóg, jest słoneczny promień, przelatujący szybko z niebios do ziemi.

Anwen, lub **Annwn, u,** *m. mit.* celtyc. czyściec.

Anyż, u, *blm. m. bot.* 1) pospolita nazwa rośliny *Biedrzeniec Anyż,* i jéj owoców *ob. Biedrzeniec,* (Pimpinella). 2)=*gwiazdkowy,* (Illicumanisatum), drzewo z familji *Bobrownikowatych* (Magnoliaceae), klassy 12-téj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn., zawsze zielone, rośnie w Azji; smak owoców słodki, ostrokorzenny; z łupin otrzymuje się lotny olej, nader przyjemnego zapachu. 3)=*polny. ob. Karolek pospolity.*

Anyżowy, *v.* **Anyżkowy, a, e,** *p.* z anyżu. *Anyżkowy ulepek.*

Anyżówka, i, *lm.* **i,** *ż.* wódka destyllowana z anyżem.

Anyżynki, nek, *blp. kuch.* ciasteczka z anyżem.

Anzeatycki, a, ie, *v.* **Hanzeatycki,** *v.* **Anzeatyczny, a, e,** *p.* w trzynastym wieku znaczniejsze miasta niemieckie uczyniły, dla zabezpieczenia handlu swojego, obronny związek pomiędzy sobą, w niemczyznie owego czasu *Hansa,* po łacinie *ansa* zwany. *Miasta anzeatyckie,* t. j. do owego związku należące.

Aoida, y, *ż. mit.* jedna z Muz, znaczy śpiew, ułożony do pewnych wierszów.

Aon, a, *m. mit.* syn Neptuna.

Aonidy, id, *blp. mit.* Muzy.

Aorta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* tętnica główna, z serca wprost wychodząca. Niektórzy ją nazywają *początnicą.*

Apanaże, ów, *blp. m.* (z fran.) dożywocie, wyznaczenie dochodów na utrzymanie rodziny książęcéj; dochód przeznaczony dla książąt nie mających udziału w rządzie; dobra wyznaczone na przystojne opatrzenie młodych braci książąt panujących.

Aparament, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *prze.* sprzęty, szaty, stroje kościelne. *Aparamenty do mszy i wszystkie ornaty.*

Aparat, *v.* **Apparat, u,** *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) przygotowanie, przyrządzenie. *Przy wszelkim aparacie wojsko wyruszyło.* 2) = sprzęty, narzędzia *np.* wojenne lub matematyczne. 3)= wszelkie sprzęty, szaty, stroje. *Aparaty kościelne. Aparat pogrzebowy, teatralny. Biskupi w bogatych infułach i w drogim aparacie.* 4) = przyrząd do doświadczeń fizycznych, chemicznych i medycznych, a w ogólności naukowych. = **destyllacyjny,** *chem.* przyrząd służący do działania, zwanego destyllacją, składający się głównie z miedzianego kotła lub *bani* (kukurbity), zamkniętéj *hełmem* (który właściwie jest *alembikiem*), dzioba alembika t. j. wąskiéj rurki, *trąbnika* czyli *wężownika,* przechodzącego przez naczynie zwane *oziębiaczem* i *przyjemnika* (v. *odbieralnika*). = **Woulfa,** *chem.* przyrząd, składający się z połączonych z sobą butelek lub flaszek (każda o dwóch lub trzech szyjkach), tak zwany od imienia swego wynalazcy i używający się przy niektórych czynnościach chemicznych.

Apartament, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) pokój, mieszkanie z kilku pokojów złożone. *Apartament do najęcia. Zajmować apartament.*

Apatja, ji, *ż.* (z grec.) *med.* odrętwienie, odrętwiałość; obojętność, nieczułość.

Apatyt, u, *lm.* **y,** *m. min.* naturalny fosforan wapna. *ob. Mytnik.*

Apedeutyczny, a, e, *p.* nieumiejętny, nieuczony, niepojętny, ograniczony, nienaukowy.

Apel, u, *blm. m.* (z fran.) 1) zwoływanie żołnierstwa.

Bębnić, trąbić na apel. Stanąć do apelu. Nie stanąć do apelu. 2)=*myś. ob. Przybywaj!*

Apelatywum, *nieod. lm.* **a,** *n.* (z łać.) *gram.* imię pospolite.

Apellacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wywołanie sprawy od niższego do wyższego sądu, albo odwołanie się do wyższego sądu, nie przestając na wyroku niższego trybunału. *Apellację założyć.* 2) = sąd wyższy, sąd apellacyjny, sądzący sprawy w apellacji. *Zasiadać w apellacji.*

Apellacyjny, a, e, *p.* tyczący się apellacji, *np.* sąd, do którego można się udać w razie niezadowolenia z wyroku niższego sądu. *Apellacyjne winy* t. j. kary za niesłusznie założoną apellację. *Sąd apellacyjny. Sędzia apellacyjny.*

Apellat, *v.* **apelat, a,** *lm.* **ci,** *m.* pociągnięty do apellacji, t. j. do sądu wyższego.

Apellować, ał, uje, *scz. nd.* do wyższego sądu udawać się, nie przestając na wyroku niższego, wytoczyć sprawę wyżéj, ruszać do wyższego sądu. *Apellować od wyroku. Nie zgadzam się, apeluję.*

Apellowanie, a, *lm.* **a,** *n.* apellacja, czynność odwołania się od sędziego niższego do wyższego.

Apellujący, a, e, *p.* odwołujący się od wyroku sądu niższego do wyższego.

Apendyks, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) dodatek, *np.* do pisma lub dzieła.

Apepsja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* niestrawność.

Apeptyczny, a, e, *p.* niestrawny.

Apertura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *med.* 1) maleńkie gnojenie jakiej części ciała dla odciągnięcia choroby. *ob. Źródełki.* 2)=*żart.* dziura w sukni.

Apetyt, u, *lm.* **y,** *zdr.* **Apetycik, u,** *lm.* **i,** *m.* (z łać.) 1) chęć do jedzenia, łaknięcie. *Mieć apetyt. Stracić apetyt. Jeść z apetytem. Dobrego apetytu.* 2) = żądanie, żądza, pragnienie, chęć. *Pohamuj swoje apetyty* (swoje chuci, żądze). 3) = gniew, chrapka na kogo, zwłaszcza chcąc bić. *Ma apetyt na niego,* t. j. ostrzy zęby na niego, chce go obić.

Apetytny, a, e, *p. posp. v.* **apetyczny, a, e,** rzecz lub przedmiot wzbudzający apetyt.

Aphelium, *ar.* (czyt. *Afeljum.* ob. ten wyr.)

Apidon, *m. mit.* brat Auszlawisa, Kiela i Bentysa, Dewajtas litewski, jest duch wyprowadzin z jednego mieszkania w drugie. Zsyłał znaki, kiedy potrzeba było opuścić dom stary, a zbudować sobie nowy, jak np. poczwarę, którą poroniła kotka lub suka i t. p.

Apiina, y, *blm. ż.* (z łać.) *med.* pierwiastek z rośliny pietruszka salery (*apium petroselinum*).

Apis, a, *m. mit.* jeden z egipskich trzech wołów świętych, rodził się od czasu do czasu z jałowicy, którą Ozyrys w kształcie łysku, lub promienia z niebios zapładniał, a z której Grecy urobili *Jo.* Był maści czarnéj, miał biały trójkąt na czole, na lewym boku zaś księżyc z rogami, a na języku gruczoł, podobny do gnojowego chrząszcza. Znaczył Ozyrysa i czczon był śród uroczystości wielkich w Memfis. Słynął w Egipcie *cykl Apisowy,* z 25 lat zwyczajnych, lub z 309 obiegów księżycowych złożony. Co 25 lat też ukazywał się Apis nowy. Pogrzeb starego i namaszczenie nowego Apisa odbywało się z wielką uroczystością a były bardzo kosztowne. Inne woły święte są: *Mnewis* i *Onufis.*

Apiszdat, a, *m. mit.* trzeci Knefis ciemny, w służbie irańskiego Martychora. Znaczy Zimno.

Aplaudować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) klaskać rękami, dawać oklaski, dawać brawo. 2)= pochwalać, okryć oklaskami, w dowód zadowolenia.

Aplauz, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) oklask, okrzyk, oświadczenie prawdziwego zadowolenia.

Aplikacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) 1) pilność, pilne, usilne przykładanie się do czego, *np.* do nauki. 2)=uczenie się praktyczne, sposobienie się do stanu prawnika, adwokata. *Był trzy lata na aplikacji u sławnego mecenasa.* 3) = zastosowanie, przystosowanie. *Zasada, prawo bez aplikacji,* t. j. nie mogące się nigdzie przystosować.

Aplikant, a, *lm.* **ci,** *m.* sposobiący się do czego, wprawujący się, zwłaszcza u adwokatów, człowiek młody praktycznie w prawach ćwiczący się.

Aplikatura, y, *ż.* (z włos.) *muz.* układ palców do grania na instrumencie.

Aplikować, ował, uje, *scz. nd.* stosować co do czego, formować, układać. *Ojciec ten syna do świata aplikował,* t. j. w światowych rzeczach ćwiczył. = **się, ał—, uje—,** *złz.* 1) przykładać się do czego, pilnie około czego chodzić, pilnować czego. 2)=praktycznie ćwiczyć się w prawnictwie u mecenasa. *Aplikował się długo u pana N.*

***Apodyktyczność, i,** *blm. ż. ob. Kajączość.*

Apodyktyczny, a, e, *p.* dowodny, przekonywający; niezbędnie potrzebny, niezbity, niezaprzeczony.

Apofis, a, *m. mit.* imię egipskiego Babisa, lub Tyfona. Znaczy słońce wiosenne, po Serapisie panujące, które świeci przez Marzec, Kwiecień i Maj, kiedy wody uciekają z egipskiéj ziemi, a rospłynąwszy się w powietrzu sprawują powszechny upał; kiedy Ozyrys, wodorodem przeparzony, goreje i przepełnia świat pożarem. Że w czasie tym wieje ognisty *Chamsim,* zwany dziś *Samum,* więc również wiatr ten zwał się *Apofisem.* Apofis zabija Serapisa, gdy po wtórém lecie, lub po urodzajnéj w Egipcie zimie, następuje ognista wiosna. Porównaj *Sma.*

Apofizys, (apophisis), *nieod.* (z grec.) *an.* góra czyli wypukłość naturalna na kości.

Apoftegmata, ów, *blp. n.* (z grec.) wytworne, wyborne powieści i pisma.

Apoftegmatyczny, a, e, *p.* treściwy, jędrny, krótki a zwięzły.

Apogeum, *nieod. n.* (z grec.) *in. punkt odziemny, as.* punkt na eliptycznéj orbicie księżyca (czyli drodze jego około ziemi), najdalszy od ziemi; przeciwny mu punkt, czyli najbliższy, zowie się *Perigeum.*

***Apogogiczność, i,** *blm. ż. ob. Taran.*

Apokalipsys, *nieod. n. v.* **Apokalipsa, y,** *ż.* (z grec.) *bib.* objawienie świętego Jana, księga, stanowiąca część (końcową) Nowego Testamentu.

Apokryf, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) księga lub pismo fałszywie, albo mylnie przyznawane autorowi, który go nie pisał. *np.* Ewanielja o Dzieciństwie Jezusa Chr.

Apokryficzny, a, e, *p.* wątpliwy, niepewny, podrzucony, fałszywie komu przyznawany *np.* dzieło jakie, wiersze i t. d.

Apokryza, y, *blm. ż.* (z grec.) przeczyszczenie jakiego ciała z wilgotnych, niepotrzebnych soków.

Apollinaryzm, u, *blm. m.* tak zwana od swego założyciela herezja chrześcjańska, która trwała do V wieku. *Apollinary,* biskup Laodycejski (w Azji mniejszéj), utrzymywał że Chrystus nie miał duszy ludzkiéj, ale w miejsce jej miał *Słowo Boże,* (Logos); że nawet ciało Chrystusowe nie utworzyło się w łonie N. P. Marji, ale z nieba zostało przyniesione. Herezję tę potępił sobor Konstantynopolski r. 381.

Apollo, ina, *m. mit.* syn Zeusa i Laty, lub Latony, Eteru i Nocy, jest grecki Bóg natchnienia i opiekun wieszczów. Miał wyrocznie w Delfach, w Dydymi, w Klaros i w Patarze. Jak Ares i Djonizy, tak i on nie nosił brody. Chodził z łukiem, sajdakiem i strzałami. Poświęcone mu istoty: białozór i wawrzyn.

Apollonida, y, *ż. mit. ob. Apollonis.*

Apollonis, idy, *ż. mit.* jedna z Muz greckich. Zowie się także Apollonidą.

Apolog, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) bajka gdzie się wprowadzają zwierzęta lub drzewa mówiące. *np.* Dąb i Trzcina Lafontena.

Apologet, ta, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) ogólna nazwa chrześcjańskich pisarzy w pierwszych wiekach, którzy bronili wiarę od fałszywych filozofów, lub przed rządem pogańskim, rozbierając także religję żydowską.

Apologetyk, a, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) list obronny, mowa usprawiedliwiająca. *np.* Tertuljana za Chrześcjanami.

Apologiczny, a, e, *p.* obronny, do obrony, do usprawiedliwienia służący.

Apologja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) usprawiedliwienie, obrona na piśmie, odpowiedź na niesłuszne zarzuty.

Aponeurotyczny, a, e, *p. an.* ścięgnowy.

Aponewrozys, (aponeurosis), *nieod.* (z grec.) *an.* błona ścięgnista ciał zwierzęcych.

Apopleksja, ji, *lm.* **je,** *ż. med.* nagłe wylanie się krwi do jakiegokolwiek organu, w skutek zbytecznego jéj tam napływu. *Apopleksja mózgu, płuc i t. d. Zostać tkniętym, rażonym apopleksją.*

Apoplektyczny, a, e, *p.* 1) będący skutkiem apopleksji. *Uderzenie apoplektyczne.* 2) = służący przeciw apopleksji. *Lekarstwo apoplektyczne.*

Aportować, ał, uje, *sn. nd.* przynosić, podejmować rzecz jaką (mówi się o psie wyuczonym).

Aportowanie, a, *blm. n.* (z fran.) *myś.* przynoszenie, podejmowanie przez psa, ubitéj dziczy lub jakiego przedmiotu.

Apostata, y, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) ten, który opuszcza swoją religję; odstępca, odszczepieniec. *Cesarz Juljan Apostata.*

Apostazja, ji, *blm. ż.* 1) odstępstwo, wyrzeczenie się wiary. 2) = wyrzeczenie się uprzedniego swojego zdania; odstąpienie od pewnych zasad.

Apostema, tu, *lm.* **ta,** *n.* (z grec.) *ob. Wrzód.*

Apostolski, a, ie, *p.* od apostołów, uczniów Chrystusa pochodzący. *Skład apostolski. Dzieje apostolskie. Stolica apostolska,* t. j. biskupstwo Rzymskie. *Nauczać po apostolsku. Mówić po apostolsku,* t. j. jak apostoł, czyli gorliwie, z namaszczeniem.=**Kleryk,** *ob. Jezuata Ś. Hieronima.*

Apostolstwo, a, *blm. n.* posłannictwo, godność apostolska.

Apostoł, a, *lm.* **owie,** *m. zdr.* **Apostołek, łka,** *lm.* **i,** *m.* (z grec.) 1) właściwie *posłaniec;* w piśmie św. uczeń Chrystusa i szerzyciel jego nauki. *Dwunastu apostołów. Książę apostołów,* t. j. Św. Piotr. 2)=zwolennik jakichkolwiek zasad i takowe ustnie lub na piśmie głoszący. *Apostołowie błędu, niedowiarstwa,* t. j. szerzący herezje lub fałszywe zasady.

Apostołować, ał, uje, *scz. nd.* ogłaszać, opowiadać jaką naukę, wiarę, zasady.

Apostrof, u, *lm.* **y,** *m. v.* **apostrofa, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *gram.* znak pisarski skrócenia, w kształcie przecinka czyli komy, używający się w niektórych językach, w środku wyrazów lub pomiędzy niemi, u góry, dla pokazania, że w tém właśnie miejscu opuszczono jednę lub kilka głosek; w polskim używa się *np.* dla skrócenia, zam. głoski *u,* w pmku *ku,* np. *k' tobie,* zam. *ku tobie,* i t. p.

Apostrofa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) figura krasomowcza, w któréj mowca zwraca się ze swą mową ku obecnéj lub nieobecnéj osobie, niekiedy ku przedmiotom nieożywionym, by silniéj podziałać na słuchaczów. 2)= *gram. ob. Apostrof.*

Apotema, (Apothema), **y,** *lm.* **y,** *mat.* (z grec.) 1) promień koła wpisanego w foremny wielobok. 2)=wysokość którejkolwiek ze ścian foremnego ostrosłupa (piramidy).

Apoteoza, y, *blm. ż.* (z grec.) ubóstwianie, ubóstwienie, wyrządzenie komu czci prawie boskiéj; u Rzymian dawnych, obrzęd zaliczenia zmarłego cesarza w poczet bogów.

Apozema, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* dekokt albo infuzja z ziół lekarskich cukrem lub syropem osłodzony, do którego mogą się dodawać i inne lekarstwa.

Applaudować, *ob. Aplaudować.*

Applikacja, *ob. Aplikacja.*

Applikant, *ob. Aplikant.*

Appogiatura, (z włos. czytaj: *appodżjatura*), **y,** *blm. ż. muz.* ogólna nazwa małéj nuty, pochodzącéj z wzięcia całego tonu z góry, lub tylko półtonu z dołu leżącéj nuty,=*przygotowana,* jestto nuta następująca po większéj, na tymże samym stopniu się znajdującéj.

Appretura, y, *lm.* **y,** *ż. muz.* smyczkowy instrument, należycie i regularnie do gry przyrządzony.

Aprak, u, *blm. m. bot.* (Nicotiana tabacum). *ob. Tytuń tabaka.*

Aprehendować, *v.* **Aprendować, ował, uje,** *scz. nd.* zważać, dbać o co, uwagę zwracać na co. *Nie aprehendował on tego* t. j. nie ważył sobie tego.

Aprehensja, *v.* **Aprensja, ji,** *blm. ż.* (z łać.) 1) baczność, uwaga, dbanie o co. 2)=smutek, zmartwienie niby pochodzące ze zbytecznego dbania o co. *Umarł z samej aprensji.*

***A priori i a posteriori,** *nieod.* (z łać.) *fil.* znaczy tyle, co *myślowo i rzeczowo,* z czystéj myśli i z doświadczenia. Tłómaczy się niekiedy dobrze przez *z myśli i z rzeczy, z przodu i z pośladu.*

Aprobacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) pochwała, uznanie za dobre. *Zyskał powszechną aprobację.*

Aprobata, y, *lm.* **y,** *ż.* potwierdzenie, pozwolenie. *Drukował książkę za aprobatą cenzury.*

Aprobować, ał, uje, *scz. nd.* pochwalić, potwierdzić, uznać za dobre. *Aprobować książkę szkolną.*

Aprobowany, a, e, *p.* uznany, potwierdzony, pochwalony. *Medyk aprobowany,* t. j. przez zarząd medyczny za umiejącego rzecz swoję uznany, przyjęty.

Aproksymacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) przybliżenie, zbliżenie się *np.* do prawdy; prawdopodobieństwo.

Aproksymacyjny, a, e, *p.* zbliżający, przybliżający się do prawdy.

Aproksymować, ował, uje, *scz. nd.* zbliżać się, przybliżać.

A propos, *nieod.* (z franc. czyt. *apropo*) 1) w sam czas, w samą porę, stosownie. 2)=co się tycze tego. *A propos pańskiego brata,* t. j. co się tycze pańskiego brata.

Aprosza, y, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) *w inżynierji,* przykop, podchod. Są to kopane rowy, zasłonięte przedpiersieniem, któremi nieprzyjaciel podstępuje pod fortecę.

Aprykoza, y, *lm.* **y,** *ż.* większy gatunek moreli.

Apryl, a, *blm. m.* (z łać.) czwarty miesiąc roku; lepiéj po polsku *Kwiecień.*

Apsydy, ów, *blp. m. as.* (z grec.) dwa punkta elipsy, opisywanéj przez niebieskie jakie ciało, na których się znajdując, jest ono w najmniejszéj lub największéj odległości od tego ciała, około którego bieg swój eliptyczny odbywa.

Apteczny, a, e, *p.* z apteki, do apteki należący, lekarski. *Rośliny apteczne,* t. j. do lekarstw używane.

Apteka, i, *zdr.* **Apteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) 1) właściwie wszelkie miejsce na schowanie jakichbądź rzeczy. 2)=miejsce w którém lekarstwa przedają, lub chowają. 3)=w domach gospodarskich, jestto osobna izdebka na schowanie korzeni kuchennych, wódek, likworów i lekarstw domowych.

Aptekarczyk, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* czeladnik aptekarski.

Aptekarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta trudniąca się robieniem lekarstw (w klasztorach).

Aptekarski, a, ie, *p.* do aptekarza, lub aptekarstwa należący. *Cena aptekarska,* t. j. za drogo.

Aptekarstwo, a, *blm. n.* sztuka aptekarska.

Aptekarz, a, *lm.* **e,** *m.* ten, co lekarstwa przygotowuje, sporządza i przedaje.

Aptekarzęta, rząt, *blp. posp.* dzieci aptekarza.

Aptekarzowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona aptekarza.

Aptekarzówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka aptekarza.

Apyrektyczny, a, e, *p. med.* wolny od napadu choroby.

Apyrydy, ów, *blp. m. chem.* rodzajowa nazwa: *węglika, boru, krzemu.*

Ar, a, *lm.* **y,** *m.* miara powierzchni Francuzka; kwadrat, którego bok równa się dziesięciu metrom. 1 ar=5 prętom i 35,837 pręcikom kwadratowym polskim. 1 ar = 4 prętom i 21,192 pręcikom kwadratowym litewskim. 1 ar = 21,968 sążniom kwadratowym rossyjskim.

Ara, y, *lm.* **y,** (Ara), *zool.* ptak z rzędu dwuparzystopalcowych, rodzaju papug (długogonowych); gatunki jego. 1) *czerwona* (Psittacus Macao). 2)= *Arakanga* (P. Aracanga). 3)=*trójbarwna* (P. tricolor). 4)=*błękitna* (P. Ara-ranna). 5)=*fjoletowa* (P. hyacinthinus). 6)=*czerwonoczelna* (P. militaris). 7) = *poważna* (P. severus). 8) = *czerwonospodnia,* (P. Makawuanna). 9)=*Illiger'a* (P. Illigeri).

Arab, a, *lm.* **owie,** *v.* **bi,** *v.* **Arabczyk, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) rodem z arabji. 2)=koń arabski.

Arabesk, u, *lm.* **arabeski, ów,** *m.* (z fran.) pewny gatunek malowania fantastycznych figur, składających się z samych linij, zwikłanych i pomieszanych liści, latorośli.

Arabja, ji, *lm. ż.* kraj w Azji.

Arabka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta z Arabji rodem.

Arabski, a, ie, *p.* z Arabji pochodzący. *Konie arabskie. Liczby arabskie.*

Arachna, y, *ż. mit.* córka Idmona, farbierza z Kolofonu, nauczyła się przędzy i tkania od Ateny. Celowała tą robotą, lecz zgrzeszyła, wyzwawszy Boginię, nauczycielkę swą, do boju. Za co też zamieniona od niéj w pająka.

Araf, u, *m.* u Mahometanów, miejsce między niebem i piekłem.

Araguira, y, *lm.* **y,** *ż. zool. ob. Łuszczak.*

Arak, u, *lm.* **i,** *m.* ogólna nazwa spirytusowego napoju, przygotowanego z ryżu;=*Batawia*, wyrabia się z ryżu łącznie z trzciną cukrową;=*Goa*, z ryżu, łącznie z sokami różnych palm;=*Pariah*, z korzeniem gałganowym; wyrabia się także z rośliny *Moszcznia* (Oenocarpus), *Niedorośl* (Nipa) i niektórych innych.

Arakacznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Aracacha), roślina.

Aranzada, y, *lm.* **y,** *ż.* miara powierzchni Kastylska=11,622 arom.

Aranżować, ał, uje, *scz. nd.* 1) porządkować, układać. 2)=*muz.* przełożyć utwor muzyczny z jednego tonu na drugi, ze śpiewu na jakikolwiek instrument, z instrumentu na inny, z jednego na kilka i przeciwnie.

Aranżowanie, a, *lm.* **a,** *n.* (z fran.) 1) porządkowanie. 2)=przekład kompozycji muzycznéj z jednego tonu na drugi, ze śpiewu na instrument, z instrumentu na inny, z jednego na kilka i przeciwnie.

Arap, a, *lm.* **y,** *m. myś. ob. Harap.*

Arawn, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, jest Pan piorunu na głębinie, lub Pendaron na dnie morskiém. Od Hawgana zapędzon zostaje do Anwenu, podwodnego kraju, z którego jednak umie się wydobywać. Zowie się mężem srebrnego języka i gra rolę w tajemnicach.

Arbaa, *nieod.* złoty pieniążek egipski, ma 4 tameczne piastry = prawie 22 i pół kop. *v.* 1 zł. 15 gr.

Arbiter, tra, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) 1) rozjemca, rozeznawca, sędzia polubowny, jednacz stron, pośrednik. 2) = świadek przy rozprawach publicznych, na sądach, znajdujący się tam czy przez ciekawość, czy jako strona interesowana.

Arbitralnie, *ps.* samowolnie, wedle swego widzimi się. *Działać, postępować arbitralnie.*

Arbitralność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* dowolność, samowolność.

Arbitralny, a, e, *p.* dowolny, samowolny, wedle swego widzimi się postępujący. *Postępki arbitralne.*

Arbitraż, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) wykaz porównawczy kursu wekslowego.

Arbuz *v.* **Harbuz, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) gatunek dyń, *ob. Dynia.* 2) = odprawa kawalera starającego się o pannę. *Dostał arbuza*, t. j. został z niczém odprawiony.

Arbuzowy, a, e, *p.* z arbuza zrobiony. *Kasza arbuzowa.*

Arcaby, *ob. Warcaby.*

Arcemberski (herb), *m.* jeleń na szachownicy.

Arch *skr.* wyrazu *Archiwista.*

Archaizm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) wyraz przestarzały, nieużywany sposób mówienia, staroświeczyzna, *np. łepak; owszeki*, (zaś; zgoła).

Archandrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) liczny tłum, orszak, rzesza, *np.* krewnych, sług dworskich i t. d. *Przyjdą ciotki, wujowie, stryjowie i cała archandrja pokrewieństwa.*

Archanielski, a, ie, *p.* archaniołów dotyczący. *Zwiastowanie archanielskie. Chory archanielskie.*

Archanioł, a, *lm.* **owie,** *v.* **eli,** *m.* (z grec.) wyższego stopnia anioł. *Michał archanioł.*

Archawr, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, archecznik, lub stróż arki, dozorca Caeru. Panuje w żywocie matki ziemi i łonie żeńskiém. Imię jego przyjmuje wszelki zakrystjanin. W służbie jego wół *Buwn.*

Archeograf, a, *lm.* **owie,** *m.* zajmujący się nauką archeografji.

Archeograficzny, a, e, *p.* dotyczący archeografji, mający na celu opisanie starożytnych zabytków.

Archeografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie starożytności, zabytków, pomników, rzadkości starożytnych.

Archeolog, a, *lm.* **owie,** *v.* **dzy,** *m.* (z grec.) badacz starożytności, dziejów, a zwłaszcza zwyczajów i obyczajów starożytnych.

Archeologiczny, a, e, *p.* dotyczący archeologji, nauki starożytności.

Archeologja, ji, *blm. ż.* nauka starożytności, badanie obyczajów, śledzenie zwyczajów i trybu życia dawnych czasów.

Archetyp, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) wzór, pierwowzór, model. 2) = w mennicy: miara służąca za prawidło, modła.

Archidjakon, a, *lm.* **ni,** *m.* (z grec.) pewna dostojność w kościele.

Archidjecezja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) to, co arcybiskupstwo.

Archierej, ja, *lm.* **rowie,** *v.* **je,** *m.* (z grec.) arcybiskup we wschodnim kościele.

Archierejski, a, ie, *p,* arcybiskupi. *Płaszcz archierejski.*

Archimandryta, y, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) naczelnik, przełożony w klasztorze wschodnim, tyle co opat u katolików.

Archipelag, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) gromada wysp blisko siebie położonych,

Archirroe, i, *ż. mit.* jedna z nimf.

Architekt, a, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) budowniczy, biegły w sztuce budownictwa, *ob. Cieśliczy.*

Architektoniczny, a, e, *p.* podług zasad i prawideł budownictwa, albo należący do architektury, *np.* ozdoby architektoniczne.

Architektonika, i, *blm.* budownictwo *ob. Architektura.*

Architektura, y, *blm. ż.* 1) sztuka budownicza, jako nauka. *Uczyć się architektury.*] 2) = sam gmach. *Jaka to piękna architektura!* t. . budowa, gmach.

Archiwista, y, *lm.* **ści,** *v. Archiwarjusz,* **a,** *lm.* **e,** *m.* (z grec.) dozorca archiwum, mający pod swoim zarządem akta urzędowe.

Archiwum, *n. nieod. v. Archiwa, ów, blp.* 1) zbiór pism publicznych i dokumentów. 2) = miejsce schowania ważnych papierów i dokumentów.

Archont, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) najwyższy urzędnik w rzeczypospolitéj ateńskiéj (w Grecji).

Arcioch, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Cynara scolimus), *ob. Karczoch właściwy.*

Arcy, *ps.* używa się w połączeniu z innemi wyrazami, znaczy: bardzo, wiele, nadzwyczajnie; w wysokim stopniu. *Z niego arcy dobry człowiek.*

Arcybiskup, a, *lm.* **pi,** *m.* najpierwszy biskup w kraju. *Arcybiskup Gnieźnieński, Prymas Królestwa.*

Arcybiskupi, ia, ie, *p.* do arcybiskupa należący. *Pałac arcybiskupi, godność arcybiskupia.*

Arcybiskupstwo, a, *lm.* **a,** *n.* urząd, czyli godność arcybiskupia i ziemie pod zarządem arcybiskupa zostające. *W arcybiskupstwie Gnieźnieńskiém, nie wolno było żydom mieszkać.*

Arcycelnik, a, *lm.* **cy,** *m.* przełożony nad celnikami, najstarszy z celników. *Zacheusz arcycelnik.*

Arcyceśnik, a, *lm.* **owie,** *m.* najpierwszy podczaszy, *np. Państwa Rzymskiego czyli Rzeszy Niemieckiéj: Król Czeski.*

Arcydzieło, a, *lm.* **a,** *n.* dzieło wybornc, celujące nad inne. *Posąg Jowisza olimpijskiego był arcydziełem rzeźby greckiéj.*

Arcydzięgiel, gla, *blm. bot.* (Angelica archangelica), piękna roślina należąca do klassy 5téj, rzędu 2go ukł. Linn. familji baldaszkowych (umbelliferae) ukł. Juss. pochodząca z najodleglejszych stron północy, służy na wieńce poetów lapońskich, którzy jéj zapachowi przypisują natchnienie; zapach ten ma być najprzyjemniejszy w czasie zorzy północnéj, skutkiem działania elektryczności; *in. Angelika—archangelika.*

Arcygrzesznik, a, *lm.* **cy,** *m.* wielki grzesznik, grzesznik nad grzesznikami.

Arcykanclerz, a, *lm.* **owie,** *v.* **e,** *m.* gdy podkanclerze brali niekiedy tytuł kanclerzów, dawano kanclerzom wielkim tytuł *arcykanclerzów.*

Arcykapłan, a, *lm.* **ni,** *m.* u żydów i pogan, zwłaszcza u Rzymian, najwyższy kapłan, mający dozór nad świątyniami i nabożeństwem.

Arcykapłaństwo, a, *blm. n.* godność, urząd arcykapłana.

Arcyksiąże, księcia, *lm.* **ążęta,** *m.* przedniejszy między książętami.

Arcyksiążęcy, a, e, *p.* należący do arcyksięcia.

Arcyksięstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) jako imię zbiorowe: familja arcyksięska. *Arcyksięstwo przyjechali do Pragi*, t. j. arcyksiąże i jego żona, lub cała rodzina. 2) = prowincja należąca do arcyksięcia, *np.* arcyksięstwo austryjackie.

Arcyksiężna, ej, *lm.* **e, e,** *ż.* 1) żona arcyksięcia. 2) = udzielna, panująca w arcyksięstwie.

Arcyksiężniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* córka arcyksięcia.

Arcyłgarz, a, *lm.* **e,** *m.* kłamca w najwyższym stopniu.

Arcyłotr, a, *lm.* **try,** *m.* łotr największy.

Arcymarszałek, łka, *lm.* **owie,** *m.* marszałek wielki. *Arcymarszałkiem państwa niemieckiego, Elektor Saski.*

Arcynauka, i, *lm.* **i,** *ż.* nauka główna, przedniejsza. *Polityka jest najprzedniejszą i arcynauką między wszystkiemi.*

Arcyoszust, a, *lm.* **ty,** *v.* **ści,** *m.* niesłychanie wielki oszust, mistrz w swojém rzemiośle.

Arcypasterz, a, *lm.* **e,** *m.* pierwszy z pasterzy, zatém w kościele Rzymskim *Papież.*

Arcypodkomorzy, ego, *lm.* **owie,** *m.* podkomorzy wielki. *Arcypodkomorzym państwa rzymskiego, Elektor Brandeburski.*

Arcypodskarbi, iego, *lm.* **owie,** *m.* wielki podskarbi. *Arcypodskarbim państwa rzymskiego, Elektor Palatyński.*

Arcystolnik, a, *lm.* **owie,** *m.* podstoli wielki. *Arcystolnikiem państwa rzymskiego, Elektor Bawarski.*

Arcywróg, oga, *lm.* **owie,** *v.* **gi,** *m.* czart, herszt czartów; wróg nad wrogi.

Arcyz, *bot. lep. Narcyz* (ob. ten wyraz).

Arcyzłodziéj, a, *lm.* **e, e,** *m.* wielki złodziéj, mistrz złodziejów.

Arduina, y, *ż. mit.* jedno z imion Belizany. *ob. Belizana.*

Ardybeheszt, a, *m. mit.* szósty Amszaspand irański, egipskiemu Anubisowi odpowiedni, ogniowy duch, znaczy planetę Merkurego.

Arealny, a, e, *p.* gruntowy, należący do roli, rolowy.

Areał, u, *blm. m.* (z łac.) *nieuż.* rozległość, płaszczyzna, grunta, rola.

Areka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Areca), drzewo z rodzaju *palmowych; in. Żuwna, Żuwipalma;=guwaka* (A. Guvaca), rośnie w Ind. Wsch., gdzie jest hodowana w znacznéj ilości; owoce jéj bywają jadane, młode wprost, stare po utłuczeniu; robią z nich także *żuwki*, mieszając z *pieprzem Bettle* i *wapnem*, których żucie ciągnie ślinę, poprawia strawienie, i rozwesela umysł; przez wygotowanie z owoców otrzymuje się sok zwany *Katechu;* z innych gatunków areki robią także żuwki, a gąp' wierzchołkowy jadają za jarzynę.

Arena, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać. żwir) 1) miejsce boju, pole bitwy. 2)=plac igrzysk, zwłaszcza u starożytnych, żwirem posypany.

Arenda, *v.* **Aręda, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) dzierżawa, zadzierżawienie lub wynajęcie dóbr i t. d.; w ogólności: ugoda względem przejęcia cudzych dochodów na swoje użycie za pewną opłatą właścicielowi. *Trzymać, płacić arendę, oddać dobra w arendę.* 2)= dzierżawienie przedaży wódki.

Arendarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) trzymająca cokolwiek dzierżawą. 2)=żona arendarza, dzierżawcy.

Arendarski, a, ie, *p.* do dzierżawy należący, dzierżawny.

Arendarz, a, *lm.* **e,** *m.* dzierżawca, a szczególniéj dzierżawiący karczmy.

Arendator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) dzierżawiący publiczne dochody. *np.* cła u Rzymian.

Arendatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona arendatora.

Arendować, ał, uje, *scz. nd.* dzierżawić, wydzierżawić, trzymać arendę, puścić w arendę. *Arendować od kogo*, t. j. brać od kogo w arendę.

Arendowny, a, e, *p.* należący do arendy. *Kontrakt arendowny.*

Areometr, a, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie używane do mierzenia gęstości i ciężkości. *ob. Gęstomierz.*

Areopag, u, *m.* najwyższy sąd grecki, zwany od *Aresa*, lub Marsa. *Głośny był w Atenach Areopag ze swéj bezstronności.*

Areopagita, y, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) sędzia, członek areopagu.

Ares, a, *m. mit.* syn Zeusa i Hery, Eteru i Powietrza, znaczy Ogień wewnętrzny, lub Męstwo. Jestto grecki bóg wojny. Najmilszy zeń kochanek Afrodyty, albowiem żołnierz ma magnes, przyciągający do siebie zmysłowe niewiasty. Niemiał prawéj małżonki, jako wojownik istny.

Areszt, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) przytrzymanie, uwięzienie. *Położyć areszt na osobę, na rzeczy*, t. j. przytrzymać lub uwięzić. 2)=koza, wieża, t. j. miejsce aresztu. *Siedzi w areszcie. Wziąć do aresztu. Osadzić w areszcie.* 3) = w prawie polskiém znany był: *areszt Kondemnaty dekretu zaocznego*, t. j. sądowe zapowiedzenie, aby zapowiedziany pieniędzy lub rzeczy nie wydawał. 4) = *do osoby*, zwany *Cywilny*, czyli przymus osobisty, postanowiony być może w sprawach wekslowych; tu się bierze osoba do aresztu cywilnego, aby ją do zapłacenia należności wekslowéj zmusić.

Aresztant, a, *lm.* **ci,** *m.* więzień, uwięziony, ujęty złoczyńca i wszelki winowajca.

Aresztantka, i, *lm.* **i,** *ż.* białogłowa do więzienia wsadzona.

Aresztować, ał, uje, *scz. nd.* przytrzymać kogo lub co, uwięzić kogo; zabronić, aby z jakiéj rzeczy właściciel nie użytkował.

Aresztowany, a, e, *p.* trzymany, uwięziony, zakazany.

Aresztowy, a, e, *p.* aresztu się tyczący. *Pozew aresztowy*, którym winowajca do sądu bywa stawiony, lub rzeczy jego aresztują się.

Aretuza, y, *ż. mit.* nimfa, którą Djana przemieniła w źródło.

Arfa, *v.* **Harfa, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) muzyczne narzędzie ze strunami. *Grać na arfie.* 2) = narzędzie gospodarskie do czyszczenia zboża.

Arfakur, a, *m. mit.* rano wstający ogier, na którym jeździ po niebie Maana, normandzka Olbrzymka, księżyc.

Arfiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* grająca na arfie.

Arfiarz, a, *lm.* **e, e,** *m.* 1) grający na arfie. 2)=fabrykant samego instrumentu.

Arfować, ał, uje, *scz. nd.* przepuszczać zboże przez arfę, t. j. czyścić.

Arfowanie, a, *n.* przesiewanie, oczyszczanie za pomocą arfy. *Arfowanie żwiru,* w robotach około dróg.

Argal, a, *lm.* **e,** *m.* gatunek owiec dziko się utrzymujących w różnych częściach świata.

Argala, i, *lm.* **e,** *ż. zool. ob. Bocian.*

Argentan, u, *blm. m. chem. ob. Nejzylber.*

Arges, a, *m. mit.* jeden z Cyklopów greckich, znaczący Łyskawicę.

Argjopa, y, *ż. mit.* jedna z nimf.

Argo, *nieod. m. mit.* okręt Argonautów.

Argonauta, y, *lm.* **auci,** *m. mit.* jeden z tych, co wyprawili się do Kolchidy, po zdobycie złotego runa. Na czele Argonautów stał Jazon, król Jolku, który dorosłszy lat domagał się berła swojego od Peljasza, pół brata, lecz był wprzódy odeń po złote runo wyprawion. Należą do Argonautów następujący bohaterowie: Herakles, Kastor i Polluks, Peleusz, ojciec Achillesa, Admet, Telamon, Neleusz, ojciec Nestora, Meleager, Orfeusz, Tezeusz, Pirytousz i Hylas. Okręt, którym jechali, nazywał się *Argo.* Stąd imię ich. Żeglarzem najsławniejszym i sternikiem pomiędzy nimi był *Linceusz.*

Argument, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) treściwe na czele dzieła czy pisma przedstawienie tego, o czém się później obszerniéj mówi (u Trentowskiego: *Treścian*). 2)= dowód, rzecz na dowód służąca. 3) = *as.* dany łuk, za pomocą którego wynajduje się drugi łuk, jemu proporcjonalny; = *szerokości*, łuk drugi, czyli orbity jakiejbądź planety, zawarty między *węzłem podnoszącym*, a

miejscem planety, widzianém ze słońca w porządku *znaków*;=*roczny*, łuk ekliptyki, objęty między miejscem słońca, a miejscem księżyca w apogeum.

Argumentacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) dowodzenie, wywodzenie, przytaczanie dowodów. *Biegłym jest w argumentacji.*

Argumentować, ał, uje, *scz. nd.* dowodzić, popierać co dowodami.

Argus, a, *m.* 1) *mit.* syn Arestora, Agenora, lub Inacha z matki Izmeny, miał, podług jednych, sto oczu, a podług drugich, całe ciało z oczu złożone, z których, gdy jedna połowa spała, druga czuwała. Hera uczyniła go strażnikiem nieszczęśliwéj, w krowę przeobrażonéj, kochanki Zeusa Jo. Hermes udaje się, z rozkazu Zeusa, do Argusa i gra na lutni roskosznie. Usypia i zabija strażnika, a wyswobadza krowę. 2) = *zool.* ptak z rzędu kur; gatunek tego rodzaju jeden.=*olbrzymi* (A. gigantens).

Argusowy, a, e, *p.* argusowi właściwy, do argusa należący. *fig.*=**oczy,** wzrok zawistny, zazdrośny, bacznie strzegący. *Argusowém okiem spoglądać na kogoś.*

Argyra, y, *ż.* 1) *mit.* jedna z nimf 2)= **wielka;** moneta złota starożytna w Azji mniejszéj (1 uncja i 21 część uncji) = 12 rub. 80 kop. *v.* 85 zł. 22 gr.

Arja, ji, *lm.* **je,** *ż. zdr.* **Aryjka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i **Arjetka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) *muz.* 1) przedstawienie, za pomocą muzyki głosowéj, jakiego uczucia, albo stanu duszy, gdy do muzyki scenicznéj należy. 2) = piosnka. 3)=*fr. zaśpiewać arję*, znaczy wypowiedzieć gorzką prawdę.

Arjadna, y, *ż. mit.* córka Minosa, króla Krety, rozkochawszy się w Tezeuszu, podała mu nić, wywodzącą go z labiryntu i uciekła z nim od ojca. Opuszczona odeń na wyspie Naksie, głodem i nędzą przytłumiona, śpląca ze znużenia i rozpaczy, popadła w ręce przeciągającego tamtędy Djonizego, a podobawszy się mu, została żoną jego i boginią.

Arjanin, a, *lm.* **nie,** *m.* heretyk, zaprzeczający Bóstwa Chrystusa, (od Greka Arjusa).

Arjanizm, u, *blm. m.* nauka Arjanów. *ob. Arjanin.*

Arjanroda, y, *ż. mit.* celtycka bogini, niewiasta z lubego kwiecia, którą urobił za pomocą magicznéj sztuki Gwion, a którą przybrał za córkę Belen, władczyni srebrnego koła, dziewica srebrnych fal i pas Gorlassara, służąca Cerydwy, nosząca za nią krzesło, znaczy *Tęczę*.

Arjański, a, e, *p.* do sekty Arjanów należący.

Arjel, *zool. ob. Latopałanka.*

Arjergarda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) straż tylna w wojsku, odwód.

Arjetta, y, *lm.* **y,** *ż.* (*zdr.* od *Arja*). *muz.* arja zmniejszonych rozmiarów i lżejszéj treści, bez recytatywa.

Arjon, a, *m. mit.* syn Posejdona i Demetry, kary, modrogrzywy rumak głębin, słynny w mitologji greckiéj, znaczył czarno-olbrzymie, niekiedy blawe i mające postaci zwierząt, rośliny morskiego dna.

Arka, i, *ż. blm.* (z łac.) 1) wielka łódź, okręt, a właściwie okręt Noego. *ob. Korab'.* 2)=*przymierza;* skrzynia, gdzie chowano tablice Mojżeszowe.

Arkabuz, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *prze.* rusznica, broń ręczna palna, lub też osadzona na lawecie.

Arkada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) *ar.* łukowe sklepienie, łukowy otwór. *Most na arkadach. Wodociąg na arkadach. ob. Obłączyna.* 2)= *med.* rząd zębów.

Arkan, u, *lm.* **y,** *m.* (z arab.) 1) wędzidło albo postronek, którym łapią konie dzikie; używany także przez niektóre ludy do chwytania nieprzyjaciół. 2)= wszelkie wędzidło, więzy, niewola, hamulec. *Trzyma jego serce na arkanie.*

Arkas, u, *blm. m. kuch.* potrawa na zimno z mleka, śmietany i żółtek.

Arken, a, *m.* główne miasto Ranów na słowiańskiéj wyspie Rugji, czcią bogów ojczystych, a mianowicie Swantewita, lub Światowida słynne. Tu była *wyrocznia Swantewita*, do któréj w całéj Słowiańszczyznie nie natrafia się nic podobnego, wyjąwszy czeskie *wieżdce wieszczby* w Budece. Arken, to Delfy słowiańskie. Jako niegdyś do Indji, tak do Arkenu wędrują słowiańskie pątniki pobożne. Był tu skarbiec arcy bogaty, zamykający w sobie nie tylko dary pątników, ale i największe świętości słowiańskie. Kapłan najwyższy znaczył tu więcéj od króla. Pod nim stały trzy oddziały księży, zwane od kronikarzy: *Protoflamines, Archiflamines et Flamines*, a odpowiednie perskim Herbedsom, Mobedsom i Destur-Mobedsom. Duchowieństwo to utrzymywało sławną szkołę i umiejętnię dla młodzieży, tudzież pewnego rodzaju *tajemnice*. Z téj strony Arken równa się greckim Atenom i egipskiemu Kairowi.

Arkol, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, syn Pura, sprawcy powodzi, jest woda na niebie, zamieniająca się wreszcie w Ogień. W nim Goronwy staje się Gwiljonem i sprawuje Zmrok mężów, lub Pożar świata. Jestto najwłaściwszy Surtur celtycki.

Arkoz, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *geol.* nazwa dawana piaskowcom, od zetknięcia z granitami, prawie przeobrażonym w granit, skutkiem wewnętrznego ognia i inn. wpływów.

Arktury, ów, *blp.* (z łac.) *prze.* gwiazdy północne, *przen.* Północ.

Arktyczny, a, e, *p. as.* i *jeog.* (z grec. od wyrazu *arktos*, oznaczającego konstellację zwaną *niedźwiedzicą*), leżący około północnego bieguna, zwrócony ku temu biegunowi, znajdujący się w jego bliskości, *np. ziemie, wyspy arktyczne*; przeciwny mu jest *antarktyczny.*

Arkusz, a, *lm.* **e,** *zdr.* **arkuszek, szka,** *lm.* **i,** *m.* wszelka massa w długość i szerokość rozpostarta. *Arkusz papieru, waty, blachy.*

Arkuszowy, a, e, *p.* 1) wielkości arkusza, tak wielki jak arkusz. *np. Książka w formie arkuszowej* (in folio). 2) = zbyt wielki. *Napisał do mnie list arkuszowy* t. j. zbyt wielki. 3)=niewięcéj jak arkusz zawierający. *Paszkwil arkuszowy, dzieło arkuszowe.*

Arlekin, a, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) kuglarz, błazen, śmieszek bawiący gości, a mianowicie na widowiskach i dawnych biesiadach. Występował zwykle w sukni różnokolorowéj. *Wygląda jak arlekin*, t. j. dziwacznie, pstro, śmiesznie.

Arlekinada, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) figle, błazeństwa. 2)= ubiór arlekiński.

Arlekiński, a, ie, *p.* arlekina dotyczący. *Strój arlekiński*, t. j. dziwaczny. *Ubiera się po arlekińsku*, t. j. dziwacznie.

Armada, y, *blm. ż.* (z hisz.) wielka flota z należącém do niéj wojskiem.

Armadyl, a, *lm.* **e,** *m. zool.* żółwiec trójtaśmisty.

Armata, *v.* **Harmata, y,** *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Armatka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *prze.* wszelka broń równie do napaści jak do obrony służąca. *Kupidynowi wydziera łuk, pochodnię i strzały: całą jego armatę.* 2)=*prze.* artylerja. *Przełożony nad strzelbą lub armatą. Starszy nad armatą koronną.* 3) = *prze.* wojsko morskie, flota (armada). *Hetmana z armatą wodną wyprawił.* 4) = rodzaj broni palnéj wielkich rozmiarów. *ob. Działo.*

Armatni, ia, ie, *v.* **armatny, a, e,** *p.* tyczący się armaty. *Kula armatnia, proch armatni. Na strzał armatni* t. j. w takiéj odległości, jak może nieść armata.

Armatnica, y, *blm. ż. bot.* (Cecropia peltata), rodzaj *trzciny* w Ameryce południowéj, dochodzący średnicą swego wydrążenia kilkunastu całów.

Armatno, *ps. prze.* toż co zbrojnie. *Mieszczanie na ten łuk armatno wypadli.*

Armatura, y, *lm.* **y,** *ż.* zbroja około herbu.

Armider, deru, *blm. m.* zgiełk, hałas, wrzawa, krzyk, tartas. *ob. Harmider.*

Armilarny, a, e, *p. as.* mówi się o sztucznéj sferze, czyli pewnego rodzaju sztucznym przyrządzie, wyrażającym różne koła systematów świata.

Armin, a, *m. mit. ob. Irmin.*

Arminjus, a, *m. mit.* germański Mars, tyle, co Armin. Imię to przeniesiono na szczęśliwego pogromcę Rzymian w Germanji.

Armistycjum, (z łac.) *nieod. n.* zawieszenie broni, rozejm.

Armja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) wojsko ogółem wzięte. 2)=*przen.* mnóstwo *Armja ludu się zbiegła*, t. j. wielka liczba.

Armonika, *ob. Harmonika.*

Armować, ował, uje, *scz. nd.* **Armować się, ował—, uje—,** *słz.* uzbrajać się, przygotowywać się do wojny. *Jęli się armować przeciw królowi.*

Armowanie się, a, *blm. n.* zaciąganie żołnierzy i gotowanie się do wojny.

Arnautka, i, *blm. ż. bot.* (Triticum sativum) *in.* pszenica zwyczajna *jara. ob. Pszenica.*

Arno, *nieod. ż. mit.* mamka Neptuna.

Arnota, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Bina), roślina.

Arogancja, ji, *blm. ż.* (z łac.) zuchwałość, zarozumialość, natręctwo.

Arogant, a, *lm.* **ci,** *m.* zuchwały, zarozumiały, natrętny, dumny.

Aromat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) wszelkie korzenie *np.* imbier, cynamon, pieprz. 2)=silny zapach, woń roślinna. *Miły aromat świeżego siana.*

Aromatyczny, a, e, *p.* pachnący. *Zioła aromatyczne.*

Aron, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Aronek, nka,** *lm.* **nki,** *m. bot.* (Arum), *in. Obrazki*, roślina o pięknych jasnozielonych liściach, należąca do klassy 21-széj rzędu *jednowiązkowego* wedł. ukł. Linn., z rodziny *obrazkowatych* (Aroideae), plemienia *łopianowych* (Pistaceae); gatunki jéj:= *plamisty, v. pospolity* (A. maculatum), zwany dawniéj: *Obrazki wielkie, Djablik, Głowa Ś-go Jana, Wężownik większy* lub *biały, Kozia* lub *Aronowa broda, Wiele złego; korzeń* aronka świeży, zwany *obrazkowym* v. *aronowym* ma smak ostropalący; dawniéj używał się za lekarstwo w wielu chorobach; po wysuszeniu wygotowany lub pieczony daje się jadać; otrzymują zeń mączkę, zwaną w handlu *Sago portlandzkie*;=*włoski*, dawniéj *Obrazki włoskie, Wężownik, Djablik, Żmijowiec, Ziejec wielki*; korzeń jego zwany jest w handlu *obrazkowym francuskim*;=*różnolistny.*

Aronowa broda, *bot.* dawniejsza nazwa *Aronku* (ob. ten wyr.) *pospolitego.* **Aronowy korzeń,** *bot. ob. Aronek.*

Arpa, y, *v.* **Arpka, i,** *ż. mit.* jedno z bóstw rzymskich.

Arpanetta, y, *lm.* **y,** *ż. muz.* mała arfa.

Arragonit, u, *lm.* **y,** *m. chem.* i *min.* jeden z dwóch głównych gatunków naturalnego węglanu wapna, w kryształach dobrze wykształconych, i którego drugim gatunkiem jest *Spat wapienny.*

Arratel, a, *lm.* **e,** *m* waga Portugalska. *ob. Funt.*

Arroba, y, *lm.* **y,** *ż* waga. 1) Aragońska= 12,421 kilog. 2)= Austryyjska=11,503 kilog. 3)= Kastylska= 11,503 kilog. 4)=Portugalska= 14,687 kilog. 5)=miara angielska do płynów. *ob. Kantaro.*

Arrow-root, *nieod.* (z ang. czyt. *arraurut*), 1) *farm in.* mączka aksamitowcowa *v. Salep zachodnio - indyjski*, gatunek mączki lekarskiéj, we własnościach prawie nie różni się od krochmalu; otrzymuje się z rośliny *Aksamitowca, Maranty* i *Strzałki strzałkolistnej.*

Arsen, u, *blm. m. chem. v* arszenik, arsenik, (*arsenium* v. *arsenicum*) ciało proste, otrzymujące się z kobaltowych lub ołowianych rud, nader lotne, posiadające silną truciznową własność, zapach czosnku i metaliczny połysk, przez jednych chemików zalicza się do metali, przez drugich zaś do metaloidów, mianowicie do gromady *farmakoidów* (azot, fosfor, arsen, antymon); jako trucizna metal ten działa najsilniéj w postaci właściwego *v. białego arseniku*, który jest *kwasem arsennym*, znajdującym się zwykle w połączeniu z siarką i żelazem w kruchéj arsenikowéj rudzie.

Arsenał, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) gmach przeznaczony na skład wszelkiéj broni, zbrojownia, cekauz. 2)=skład broni morskiéj. *Arsenał wodny lub morski.*

Arsenica, (morbus arsenicosus), **y,** *blm.* (z łac.) *med.* choroba pochodząca z powolnego otrucia arszenikiem.

Arsenik, *arszenik*, *v. Otrucisk* **u,** *blm. m. chem.* i *far.* 1) w znaczeniu pierwiastku, prostego metalu. (*ob. Arsen.*) 2)= *v. biały arsenik* (*v. arszenik*) jest *kwasem arsennym* (in. arsenikowym) będącym silną trucizną, znaną w handlu w postaci niby białéj, kruchéj soli; dobywa się zwykle z arsenikowéj rudy, gdzie kwas ten jest w połączeniu z siarką, żelazem; zwano go też podkwasem arsenikowym i t. d.

Arsenikowy, a, e, *p.* dotyczący arseniku.

Arsenjaki, ów, *v. Otrusiaki, blp. m. min.* nazwa kruszców, w których się zawiera *arsenik* v. otrusiak.

Arsenjan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (arsenias), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas arsenikowy i jakabądź zasada. *ob. Sole.*

Arsin, a, *lm.* **y,** *m.* węgierska miara długości = 0,581 metr.

Arsis, *nieod. muz.* słaba część taktu.

Arszen, arszenian, arszenik, *chem. ob. Arsen. Arsenian, Arsenik.*

Arszyn, a, *lm.* **y,** *m.* miara długości rossyjska= 0,711 metrom (1000 arszynów= 711 metrom. 1 arszyn= 16 werszkom).

Aszynowy, a, e, *p.* długości arszyna. *Gonty aszynowe.*

Art. *skr. ob. Artyllerja.*

Artaba, y, *lm.* **y,** *ż.* perska miara do towarów sypkich=65,238 litrom.

Artak, u, *m. mit.* z łacińska *Artacus*, imię Teutatesa, gallickiego Zbawiciela. Święto jego przypadało w wilją dzisiejszego Bożego Narodzenia i nazywało się *Awent.*

Artal, u, *lm.* **e,** *m.* waga Marokańska = 0,508 kilog.

Artemida, y, *ż. mit.* córa Hyperjona i Teiny, a siostra Heljosa, jest grecka Bogini Księżyc, a Pani Łowców. Rzymianie rozłożyli ją we dwie postaci, w Lunę i Djanę. Jeździła na wozie srebrnym w nocy po niebie, mając łuk i strzały, w towarzystwie 50 oceanid i 50 nimf amnickich. Do wozu jéj zaprzężone były cztery prześliczne łanie ze złotemi rogami. Zajeżdżała na dzień do pałacu brata Heljosa. Była niepokalana i żyła święcie. Afrodyta i Eros kusili się darmo o zapalenie w niéj ognia miłości. Skarała surowo Akteona, iż podpatrzył ją przy kąpieli. Lubiła się atoli wpatrywać w Endymjona. Pospołu z Heljosem przybyła do Greków z Chaldei, a znaczy *Mylitę*, lub *Astartę.*

Artemizja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *bot. ob. Boże drzewko.* 2) = *blm. mit.* Diana. 3) = *mit.* królowa Kandji.

Arterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *med. ob. Tętnica.*

Arterjalizować się, ał—, uje—, *słz. med.* zbogacać się w tętnice.

Arterjalny, a, e, *p. med. ob. Tętnicowy.—Arterjalny kanał;* kanał łączący tętnicę płucną z tętnicą główną u dziecięcia zawartego w łonie matki.

Arterjotomja, ji, *ż.* (z grec.) *med.* operacja służąca dla zrobienia otworu w arterji i wypuszczenia krwi.

Artezyjskie źródła, *blp. v. wodotryski, studnie, fiz.* są to pionowo wiercone w ziemi do mniejszéj lub większéj głębokości otwory, przez które wytryska w górę woda z podziemnych szybko płynących kanałów, by dojść do téj wysokości, z jakiéj w podziemiach między nierozpuszczalnémi warstami spływa, skutkiem prawa urównoważania się płynów; takowe wiercone studnie nazwane zostały artezyjskiémi z tego powodu, że najprzód je urządzono w prowincji francuskiéj Artezji (Artois).

Artful, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) kół brzozowy, służący do zatrzymania tratwy przy lądzie.

Artfulnik, a, *lm.* **cy,** *m. or.* pilnujący artfula.

Artrytyczny, a, e, *p. med.* 1) sięgający się do artrytyzmu. 2) = człowiek doznający bolu w stawach. *Ob. Dnawy.*

Artrytyzm, u, *blm. m.* (z grec.) *med.* ból, łamanie w stawach, w członkach. *ob. Dna.*

Artur lub **Artus, a,** *m. mit.* celtycki król bajeczny, syn Utyra Pendragona, jest wyobraźnik pierwiastkowéj i czystéj nauki druickiéj, stróż jéj i opiekun, a zwycięzki prześladowca wszechkacerstwa. Stąd nieprzestanna walka jego z Olbrzymami. Prześladowan jest od *Morgany*. Żeni się z *Gainurą*. Otwarza *okrągły stół*. Przy boku jego żyją w Walizji *Merlin* i *Tobiasz*. Kocha się w *Gwenwywarze* potrójnéj. Poległ w bitwie pod Kamlanem. Dusza jego zamieniła się w *kruka.*

Artwys, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, zamykacz czasu i żywota, znaczy śmierć. Piszą go także *Martwys*. W tajemnicach jest kapłan tego imienia, jako zamykacz obrzędów.

Artyficjalny, **a**, **e**, *p.* sztuczny, nienaturalny, sztuką utworzony.

Artykulacja, **ji**, *blm. ż.* (z łać.) wyraźne wymawianie głosek, wyraźne czytanie, wyraźność.

Artykulować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* wymawiać wyraźnie, głośno, zgłoskę po zgłosce.

Artykulowany, **a**, **e**, *p.* (o głosic): wyraźny, dobitny, wymówiony, oddany wyraźnie. *Głos artykulowany*, właściwy tylko mowie ludzkiéj.

Artykuł, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) część główna rzeczy, mowy, pisma; podział. 2) = prawa, ustawy, punkta. *Artykuły Hetmańskie* t. j. przepisy wydane od Hetmana. *W traktatach niekiedy znajdują się artykuły tajemne*, t. j. punkta, stronom tylko do rzeczy należącym wiadome. 3) = w handlu: gatunki, rodzaje towarów. *Dobry kupiec we wszystkie artykuły jest opatrzony.* 4) = część mowy w grammatyce kładąca się przed rzeczownikami ,*np.* w języku franc. *le*, *la*, w niemieckim *der*, *die*, *das*. 5) = artykuły wiary t. j. oddzielne punkta, które podają się do wierzenia. *Skład apostolski zawiera 12 artykułów. On to ma za artykuł wiary* t. j. wierzy temu bez żadnego powątpiewania. 6) = pismo mniejszéj lub większéj objętości, udzielone do gazety lub dziennika. *Artykuł polityczny*, *literacki*, *gazeciarski*.

Artykułować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* przecinać, czyli członkować głos, wyrabiać, układać narzędzia głosowe.

Artykułowany, **a**, **e**, *p.* wyrobiony, *np.* głos dobrze ułożony, wyrazisty.

Artyllerja, **ji**, *blm. ż.* 1) strzelba wielka i wszystko co do tego należy, jako to: działa, moździerze, bomby, kule, granaty. = **polna** składa się z takich dział i potrzebnych im rynsztunków, które zdolne są do postępowania za wojskiem, w celu ułatwienia i wspierania wszystkich jego działań i obrotów. = **forteczna** *v.* **wałowa**; ta, któréj używa się do attaku i obrony twierdz, lub też do czołgającego i wyłomowego strzelania. = **podziemna** *v.* **piece podkopowe**, służące do attaku lub obrony twierdz. = **morska**, ta, która służy do uzbrajania wszelkich budowli, służących do żeglugi, a osobliwie okrętów wojennych. = **lekka konna**, ta, która przez swą lekkość ma za obowiązek wykonanie najszybszych i razem nadspodziewanych poruszeń, postępując ustawicznie za kawalerją dla wspierania jéj obrotów swym ogniem. 2) = nauka, traktująca o artyllerji. *Uczy się artyllerji.* 3) = w znaczeniu zbiorowem: artyllerzyści, ludzie do służby artyleryjskiéj użyci. *Nędzna tam artyllerja.*

Artylleryjny, *v.* **Artyleryjski** *v. Artylerzyski*, **a**, **e**, *p.* należący do artyllerji. *Konie, wozy artyleryjskie.*

Artyllerzysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* żołnierz przy artylerji będący.

Artylukko (Artilucco) **a**, *lm.* **i**, *m.* moneta ragužańska. *Artilucco vecchio*, pieniądz na 8 grossetti = 12 kop. *v.* 21 gr. *Artilucco nuovo*, pieniądz na 3 grossetti = 4 i pół kop. v. 9. gr.

Artysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z fran.) sztukmistrz, człowiek jakowy kunszt, sztukę posiadający, umnik. *np.* muzyk, malarz, aktor teatralny. *przen.* filut, przebiegły, zręczny człowiek.

Artystka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta posiadająca kunszt, sztukę jakową *np.* muzykę, malarstwo. 2) = aktorka.

Aruerys, **a**, *m. mit.* syn Feniksa i Atory, będący mężczyzną, lecz stający się dowólnie kobietą i zowiący się wtedy *Aruerydą*, bóstwo egipskie, oznacza *ziemię*. Nie jest ani tak dobry, jak Ozyrys, ani tak zły, jak Babis. W istocie jego mieszają się dzień z nocą, a dobre ze złém. Żyje w ciągłych zalotach. Jako Aruerys staje się kochankiem to Izydy, to Buty, z któremi obcuje podczas nocy, a jąko Aruerydą, jest miłośnicą to Ozyrysa, to Babisa, z któremi wdaje się za dnia. Z Ozyrysa i Izydy wydaje pożyteczne, a z Babisa i Buty szkodliwe zwierzęta, ptaki, rośliny, kruszce i kamienie. Bóstwo to dostało włos z głowy Ozyrysa i włos z głowy Izydy. Postrzygło go w kawałki i rozrzuciło. Urodzili się zeń Egipcjanie płci męzkiéj i żeńskiéj. Uczyniło to samo z włosami Babisa i Buty, wywołując do bytu narody inne. Oto początek rodu ludzkiego.

Arumszmalc, **u**, *m.* (z niem.) jaja sadzone, które w kilimkach żelaznych robią z masłem tretowaném.

Aryd, **u**, *blm. m. chem.* (*aridium*), ciało za metal przez niektórych chemików podawane.

Aryman, **a**, *m. mit.* irański bóg ciemności i złego, walczący z Ormuzdem. Wydobył się ze wnętrzności Serwany-Akereny, wsiąkając w siebie, gdy Ormuzd tworzył się ze wszech-słoneczności, wszech-ziemskość. Otoczył sobą tak Ormuzda, jak Eter słońce, będące w jego ognisku. Znaczy tyle, co chaldejski Tartak, lub egipski Babis.

Arymaspa, **y**, *m. mit.* grecki Olbrzym. Najsławniejszy z Arymaspów był Polifem. *Ob. Cyklop.*

Arynga, **i**, *lm*, **i**, *ż.* (z włos.) przepisane lub zwyczajem wprowadzone wyrazy na używanie w pewnych okolicznościach; przepis, formuła pisania, mówienia, witania, modła. *Proszę mi udzielić aryngi dla napisania prośby do Króla.*

Arysteusz, **a**, *m. mit.* syn Apollina.

Arystokracja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) 1) możnowładztwo, gatunek rządu gdzie najznaczniejsi tylko obywatele stér kraju trzymają. 2) = bogatsza, znakomitsza klassa ludności krajowéj. *Arystokracja rodowa*, *pieniężna. Ja nie należę do arystokracji.* 3) = pańskość, przepych. *Choruje na arystokrację. Arystokracja mu w głowie.*

Arystokracki, **a**, **ie**, *p.* dotyczący pańskości, przepychu arystokratów. *Postępowanie arystokrackie*, *sposób myślenia arystokracki. Mina arystokracka.*

Arystokrata, **y**, *lm.* **ci**, *m.* 1) członek arystokracji, zwolennik arystokracji. 2) = pan dumny, wynoszący się nad innych.

Arystokratka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) należąca do arystokracji. 2) = kobiéta dumna, zarozumiała, pysząca się ze swego rodu lub bogactw.

Arystokratycznie, *ps.* po pańsku, dumnie, pysznie.

Arystokratyczny, **a**, **e**, *p.* 1) należący do gatunku rządu, będącego w ręku arystokracji. 2) = *ob. Arystokracki.*

Arytmetycznie, *ps.* 1) za pomocą rachunku. *Dowieść arytmetycznie.* 2) = *przen.* z wyrachowaniem. *Żyć, robić co arytmetycznie.*

Arytmetyczny, **a**, **e**, *p.* 1) do arytmetyki należący, rachunkowy, liczebny. *Rachunek arytmetyczny. Zadanie arytmetyczne.* 2) = w mat. to samo co różnicowy, t. j. pokazujący różnicę, między dwiema lub więcéj ilościami. *Stosunek, postęp arytmetyczny.*

Arytmetyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* posiadający naukę arytmetyki. *przen.* ściśle z sobą się rachujący, oszczędny.

Arytmetyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) systematyczny wykład z rozumowaniem własności liczb, ze wzajemnego pomiędzy niemi stosunku pochodzących, tudzież wszelkich działań, jakie z temiż liczbami odbywać można.

As, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) (libella, *v.* assipondium), moneta starożytnych Rzymian = najdawniéj 42 kop. *v.* 2 zł. 24 gr.; potém 7 kop. *v.* 11 gr. = **As uncjalny**, u starożytnych Rzymian = 3½ kop. *v.* 7 gr. = **półuncjalny** (semiuncialis) = 2 kop. *v.* 4 gr. 2) = waga a) do ważenia złota, 61 razy w jednym dukacie zawarta. b) Pruska do złota, srebra i monet = 0,051 gr. c) Frankfurtska (nad Menem) (*ducaten-as*) = 0,058 gr. d) Badeńska = 0,05 gr. e) Saksońska = 0,05 gr. 3) = funt aptekarski. 4) = w kartach francuskich, to samo co *Tuz*; w grze kostkowéj znaczy *oko*. 5) = *przen.* wygrana kartowa. *Intrata twoja zasadza się na Asie*, t. j. na kartach.

Asa-foetida, *ob. Assa-foetida.*

Asagrea, **i**, *blm. ż. bot.* (Asagrea), rodzajowa nazwa rośliny z rodziny *Czernitcowych* (Melanthaceae), plemienia *Ciemierzycowych* (Veratreae); gatunki jéj: 1) = *tekarska* (A. officinalis), *in. kichawiec lekarski* (Sabadilla officinalis) rośnie w Meksyku; z niéj to właściwie pochodzą najlepsze i prawdziwe *nasiona kichawiczne* (Semina Sabadillae), służące za środek wygubiający wszy, zawierają bowiem jadowity pierwiastek: *weratrynę*. 2) = *turzycolistna* (A. caricifolia) *in. ciemierzyca turzycolistna* (Veratrum).

Asan, *ob. Acan.*

Asbest, *ob. Azbest.*

Asbestowy, **a**, **e**, *p.* z asbestu zrobiony. *Rękawiczki asbestowe.*

Ascendent, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) krewni w górę idący, w linji wstępnéj, *np.* ojciec, dziad, pradziad i t. d.

Asceta, **y**, *lm.* **ci**, i **ascetyk**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* (z grec.) człowiek samotnie żyjący, pobożny, martwiący swe ciało postami, dyscypliną i t. d. *Pierwsi chrześcjanie byli po większéj części ascetami.*

Ascetycznie, *ps.* jak asceta, trybem ascety. *Żyje ascetycznie.*

Ascetyczny, **a**, **e**, *p.* dotyczący ascety, zakrawający na tryb życia ascety.

Ascetyzm, **u**, *blm. m.* sposób życia, tryb postępowania właściwy ascecie. *Nie mam skłonności do ascetyzmu.*

Asfoljon, **a**, *v.* **asfoljus**, **a**, *m. mit.* przezwisko Neptuna.

Asfalt, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* i *min.* (*bitumen asphaltum*), *v. smoła żydowska*, pewien gatunek skrzepłéj i suchéj ziemnéj smoły.

Asfiksja, **ji**, *ż. med. ob. Uduszenie.*

Asfodyla, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Złotogłow*, *Złotnik.*

Asherek, *ob. Aszera.*

Ashrewah, **a**, *lm.* **y**, *m.* nowy pieniądz turecki (pół piastra) = 3¼ kop. *v.* 6½ gr.

Asiamek, **a**, *m. mit.* drugi Knefis ciemny, w służbie irańskiego Martychora. Znaczy Martwość.

Ask, **a**, *m. mit.* pierwszy człowiek, lub Adam Eddy. Trzéj Borejczyki, stworzywszy już Elfów wszystkie rodzaje, postanowili stworzyć ludzi. Przechadzając się niektórego razu po ziemi, przy krawędzi morza, znaleźli dwa pniaki, jeden jesionowy, drugi olszowy. Z nich uczynili najpierwszą parę ludzi, t. j. męża *Aska* i białogłowę *Emblę*, ożywiony jesion i ożywioną olszę. Od Wodana pozyskali ludzie żywot, od Wilego rozum, a od Wego krew, zmysły, kształt i urodę. Poczém Borejczyki przeznaczyli im *Mannhejm* na mieszkanie.

Askanjus, **a**, *m.* syn Eneasza i Kreuzy.

Askarydy, **ów**, *blp. m. med.* robaczki półcalowe, białe, bez głów i oczu, w ludzkim kanale kiszkowym.

Asklepjus, **a**, *m. mit.* syn Apollina i Arsynoi, lub Koronidy, jest grecki półbóg lekarz. Otrzymał wychowanie od Chirona. Uzdrawiał wszystkich, niedopuszczał nikomu umierać, wskrzeszał nawet umarłych. Zeus zabił go piorunem za to, iż umniejszał państwo podziemnego Aisa. Rzymianie nazwali go Eskulapem.

Askultacja i Askultant, *ob. Auskultacja* i *Auskultant.*

Aslani, *nieod.* tak nazywa się w Turcji holenderski talar ze lwem (Loewen-Thaler), czyli piastr, *ob. Piastr.*

Asmodeusz, **a**, *lm.* **e**, *m. zdr. Asmodeuszek*, *szka*, *lm. szki*, *m.* (z hebr.) zły duch, djabeł, będący wrogiem stanu małżeńskiego.

Aspalenja, **ji**, *ż. mit.* żmudzka bogini węgielna, trzymająca zwięzy ścian.

Aspargin, **u**, *blm. m. chem* krystalizowana roślinna substancja, otrzymywana z soku wyciśnionego ze szparagów.

Aspekt, **u**, i **aspekta**, *v.* **y**, **ów**, (z łać.) wyraz z nauki astrologji. 1) położenie na niebie gwiazd i planet, zwłaszcza w czasie narodzenia czyjego. 2) = odmiany księżycowe nów', pierwsza kwadra i t d. 3) = dobry lub zły znak, który astrologowie z pewnego położenia względem siebie ciał niebieskich wyciągali. *Aspekt łaskawy*, *aspekt zły.* 4) = wszelka oznaka na przyszłość, wszelka wróżba. *Złe dla mnie aspekta* t. j. nic dobrego dla siebie nie przewiduję.

Asper, *v* **Aspr**, *v.* **Mina**, moneta turecka i tunetańska $\frac{1}{120}$ piastra = 0,01375 kop. 0,0875 gr. prawie ½ szeląga.

Aspersja, **ji**, *blm. ż.* (z łać.) pokropienie święconą wodą w kościele.

Aspiracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) przygłos, przydech; wydatne, dobitne wymawianie jakiéj głoski; także, wzniesienie duszy *np.* do Boga.

Aspirant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) 1) ubiegający się, starający się o co, *np.* o miejsce, o żonę. *Aspirant do stanu małżeńskiego.* 2) = w klasztorach, ten, który po ukończonym nowicjacie żąda być przyjętym do zakonu.

Aspirantka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) ubiegająca się, starająca się o rzecz jaką, o miejsce i t. d. 2) = ta, która w klasztorze, po ukończeniu terminu nowicjatu, żąda zostać zakonnicą.

Aspirować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* starać się o co, ubiegać się. *Aspiruje do tego urzędu.*

Asrafil, **a**, *m.* u Mahometanów, anioł.

Ass: *skr. Assessor.*

Assa-foetida, **y**, *blm. ż. farm. v. Czarcie łajno*, pewien gatunek gummo-żywicy, nader odrażliwego zapachu; skrzepły sok z rośliny perskiéj, zwanéj: *ferula assa foetida;* używa się do wielu lekarstw. *ob. Smrodzieniec.*

Assamble, **ów**, *blp.* (z fran.) wszelkiego rodzaju zgromadzenia, *np.* bale, wieczory, śniadania, i t. d. *Bywać na assamblach, biegać po assamblach.*

Assor, **u**, *lm.* **y**, *m.* moneta starożytna żydowska = 1½ gr.

Assauł i **Assauła**, *v.* **Assawuł**, **a**, i **Assawuła**, **y**, *lm.* **owie**, *m.* (z małoros.) 1) oficer, porucznik kozacki. 2) = niższy oficjalista gospodarski. 3) = *przen.* człowiek niezgrabny, ograniczonego rozumu.

Assekuracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) zabezpieczenie, zaręczenie, rękojmia. 2) = zabezpieczenie rzeczy jakiéj od mogącego ją dotknąć przypadku, *np.* zabezpieczenie domu od pożaru przez składanie co rok pewnej opłaty do towarzystwa assekuracyjnego, które, w razie przypadkowego zniszczenia domu przez pożar, winno zapłacić assekurującemu całą wartość budynku.

Assekuracyjny, **a**, **e**, *p.* 1) należący do assekuracji, albo przyjmujący do assekuracji. *Towarzystwo assekuracyjne od ognia*, t. j. Towarzystwo ogniowe. 2) = dający zapewnienie.

Assekurant, **a**, *lm.* **ci**, *v.* **Assekurator**, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) *han.* który za pewne wynagrodzenie obowiązuje się, w ciągu pewnego oznaczonego czasu, wynagrodzić wszelką mogącą się okazać stratę, poniesioną bez winy tego, który swą własność zabezpiecza (assekuruje).

Assekurować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) zabezpieczać, podawać do zabezpieczenia. *Czy assekurowałeś swój dom?* 2) = warować co, zapewniać.

Assekurowany, **a**, **e**, *p.* zabezpieczony, zapisany w towarzystwie assekuracyjném. *Dom assekurowany*, t. j. dom, za który się składa co rok pewna opłata do Towarzystwa ogniowego. = **weksel**, t. j. warunkowy, dla ubezpieczenia pewnych osób, służący za rękojmię w razie, gdyby akceptant, przed upłynieniem terminu, opłatę wstrzymał.

***Assercja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) w lolice, zapewnienie

Asserwować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) strzedz co, *v.* kogo, pilnować, czuwać, zachowywać. *Archiwum asserwowało dowody*, t. j. zachowało je u siebie.

Assessor, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z łać.) 1) współsędzia, współławnik, zasiadający razem z głównym sędzią na sądach. 2) = w Litwie, urzędnik ziemskiéj policji, mający pod swym dozorem część powiatu, *in. Stanowy przystaw.*

Assessorja, **ji**, *lm.* **je**, 1) sądy assesorskie. 2) = posada, urząd assessora.

Assessorski, **a**, **ie**, *p.* należący do assęssora, lub do jego urzędu, obowiązku. W dawném sądownictwie polskiém były *Sądy assessorskie.*

Assipondium, *nieod.* miara, *ob. As.*

Assocjacja, **ji**, **je**, *ż.* (z łać.) wspólnictwo, stowarzyszenie, związek; połączenie się, upowszechnienie, *np.* jakiéj myśli; nasuwanie się jednéj myśli przez drugą. *Assocjacja wyobrażeń.*

Assocjacyjny, **a**, **e**, *p.* łączący się, stowarzyszający się.

Assortować, **ował**, **uje**, *scz. nd. han.* 1) towary wyszukiwać, porządkować, z gustem układać. 2) = wybór towarów robić, stosownie do gustu i potrzeb kupujących.

Assortyment, *han. ob. Sortyment.*

Assumpt, **u**, *blm. m.* (z łać.) *prze.* pochop, powód do czego, pobudka. *Biorąc z tego assumpt, opowiedział nam. Wziąć z czego assumpt do mówienia.*

Assygnacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) kwit na co, upoważnienie do wzięcia pieniędzy, zlecenie otrzymania lub wydania czego; przekaz, list przekazujący. *Otrzymałem assygnację na 100 rub. sr.*

Assygnarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łac.) księga złożona z podwójnych assygnacij, drukowanych dla zachowania w kopji wydanych assygnacij.

Assygnata, y, *lm.* **y,** *ż.* pieniądz papierowy mający wartość gotowych pieniędzy. *Zapłacił mu assygnatami.*

Assygnować, ał, uje, *scz. nd. co komu*; przekazać, zlecić co do odebrania, kazać wydać.

Assymilacja, ji, *ż. blm.* (z łac.) upodobnienie, przyistoczenie, zastosowanie; w chemji i fizjologji: przyswojenie.

Assymilować, ał, uje, *scz. nd.* przyswajać, wcielać do siebie *np.* pokarmy (które przyjęte do wewnątrz organizmu przeistaczają się w jego soki), *Rośliny, biorąc pożywienie z powietrza, wody i ziemi, assymilują je w sobie.*

Assystencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) poczet, orszak towarzyszący, dwór, drużyna. *Z assystencją chodzić. Ma zawsze przy sobie assystencję.*

Assystent, a; *lm.* **ci,** *m.* 1) pomocnik, przytomny sługa, dworzanin. 2) = w zakonach, zastępca lub pomocnik prowincjała. 3) = kapłan służący drugiemu do mszy św. 4) = nadskakujący damom. *Ta pani ma wiele assystentów.*

Assystować, ał, uje, *scz. nd. komu*, towarzyszyć, być przy boku, nieodstępować, służyć, lub dopomagać komu przy jakim urzędzie lub obrzędzie. *Assystuje mu do Mszy.*

Assyzy, ów, *blp.* (z fran.) 1) sąd przysięgłych we Francji. 2) = prawa niegdyś ogłoszone w Jerozolimie przez Krzyżowców pierwszéj Krucjaty, r. 1089.

Astarota, y, *ż. mit.* fenicka królowa niebios, odpowiednia egipskiéj Izydzie, znaczy to samo, co Baaltysa.

Asteniczny, a, e, *p. med.* słaby, niemocny.

Astenja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* niemoc, bezmoc, słabość.

Aster, *v. Astr*, **tra,** *lm.* **try**; *m. bot.* (Aster) *in. gwiazdosz*, roślina krajowa, z działu promienistych, klassy 19stéj, ukł. Linn.; w emblematycznym języku kwiatów oznacza: *myśl ukrytą*; gatunki jéj: 1) *zalesny v. Gwiazdosz trzynerwowy* (A. amellus). 2) = *v. gwiazdosz estragonowaty* (A. dracunculoides), 3) = *ogrodowy* (A. chinensis). 4) = *przyjemny* (A. amelloides). 5) = *nadmorski* (A. tripollium).

Asteroidy, id, *blp. ż. as. ob. Teleskopowe gwiazdy* i *teleskopowe planety.*

Asteryzm, u, *blm. m. min. ob. Gwiazdkowanie.*

Astjanaks, a, *m. mit.* syn Hektora.

Astma, *med. ob. Dychawica.*

Astragalus, *m. nieod.* (z łac.) *an.* kość leżąca w wyższéj części stopy nad przednią częścią piąty.

Astrea, ei, *ż.* 1) *as.* jedna z 18 *głównych planet*, krążących około słońca: należy do liczby *asteroid*, czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się pomiędzy *Marsem* a *Jowiszem*; kończy swój obieg w 1490 dniach; średnia odległość od słońca 51 milionów mil jeograf.; odkryta w 1845 r. 2) = *mit.* żona i siostra Urana, Tytanida grecka, znaczy gwiazdy na niebie. Rozsiadła się na piersi męża, otoczona koziorożcem, rakiem, niedźwiadkiem, lwem i resztą potworów niebieskiego zwierzyńca, a rodząca Tytana po Tytanie, mającego postać jaja, nazwanego gwiazdą i przytulającego się tak do piersi ojca, jakbyś przybił je gwoździem.

Astrognostykon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *as.* pewien rodzaj mappy lub przyrządu, wykazujący położenie gwiazd na niebie.

Astroity, ów, *blp. m. geol.* podgatunek gwiazdeczkowatych *gąbkowców* (ob. ten wyr.), zowią się także: *kamyki smocze, pająkowiki.*

Astrolabja, ji, *lm.* **je,** *ż v. Astrolabjum, nieod. n. as.* najpierwsze i najprostsze narzędzie, używane w miernictwie do mierzenia kątów, w żeglarstwie do mierzenia wysokości słońca i innych ciał niebieskich, składające się z koła podzielonego na stopnie i z linijki, mogącéj się obracać około środka tego koła.

Astrolog, a, *lm.* **owie,** *r.* **dzy,** *m.* (z grec.) odd[a]jący się błędnéj nauce zwanéj *astrologją*; przepowiadający, wróżący przyszłość z gwiazd.

Astrologicznie, *ps.* wedle astrologji, za pomocą astrologji.

Astrologiczny, a, e, *p.* należący do astrologji. *Przepowiednie astrologiczne.*

Astrologja, ji, *blm. ż.* błędna nauka, niegdyś w całéj Europie i Azji upowszechniona, wedle któréj wróżono przyszłość z gwiazd. Upadła ona za rozszerzeniem zdrowszych pojęć o naukach przyrodzonych.

Astronoa, oi, *ż. mit.* wielka bogini fenicka, która, po Jechu, Anaicie i Eonach, wydobyła się z jaja Homichli i rozsiadła się na niebie, siostra trzech Knefirów, lub Sydeka, Demaroona i Esmuna, znaczy wojsko niebieskie, lub gwiazdy. Stoi pod rozkazami Sydeka, lub kocha się w Esmunie, a gdy tenże, chcąc się od nagabań jéj wyzwolić, kazał się wyrzezać, nadaje mu nieśmiertelność.

Astronom, a, *lm.* **owie,** *v.* **y,** *m.* zajmujący się nauką astronomji, poznaniem biegu ciał niebieskich, ich wielkości, odległości, tudzież praw, jakiemi się rządzą ich biegi; *in. gwiazdarz, Rd. Gwiazdziarz.*

Astronomicznie, *ps.* wedle zasad astronomji.

Astronomiczny, a, e, *p.* należący do nauki astronomji. *Zegar astronomiczny, wieża astronomiczna*, t. j. skąd robią się postrzeżenia. = **dzień,** *ob. dzień astronomiczny*; = **zegar** *ob. Rok gwiazdowy.* **Astronomiczne znaki,** szczególne znaki i figury, służące: 1) do oznaczenia biegu ciał niebieskich i czasu tegoż biegu, który się wyraża za pomocą *łuków* kół sfery niebieskiéj, lub *kątów* odpowiednich takowym łukom, a więc za pomocą części *koła* (ob. ten wyr.), t. j. *stopni, minut* i *sekund*. 2) = dla oznaczenia słońca i niektórych planet. 3) = dla oznaczenia *węzłów* (ob. ten wyr.) *podnoszącego* i *spadającego*. 4) dla oznaczenia *zodjakalnych konstellacij.*

Astronomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o biegu, wielkości, odległościach, i t. p. ciał niebieskich, tudzież o prawach, któremi się rządzą ich biegi, i t. d.; *gwiazdarstwo, Rd. Gwiazdziarstwo.*

Astrych, *v. Jastrych*, **u,** *m. prze.* (z łac. śr.) bruk, nalepa z wapna, gipsu i potłuczonych kamieni, równie podłoga jak i sufit. *W piekarni podłoga może być z gliny, w pralni zaś z jastrychu dobrze wypalonego.*

Astrychowy, a, e, *p.* z astrychu. *Materja astrychowa*, t. j. rozbite i roztłuczone kamienie z cegłą, wapnem i t. d.

Astyl, a, *m. mit.* centaur i wieszczek sławny.

Asura, *nieod.* u Indjan, tytani *v.* olbrzymi.

Asym, a, *m. mit.* syn Odakona i Atary, a brat Marnasa, drugi Knefis chaldejski. Odpowiada częścią egipskiemu Knefowi, częścią zaś indyjskiemu Krysznie, a znaczy ruch ogniowy ducha we świecie.

Asyńcka, Wasyńcka, i, *lm.* **i,** *ż.* przemawiając do osób płci żeńskiéj z pewną poufałością i przesadą. *Asyńcka Dobrodzika nigdzie dziś nie wyjedzie?*

Aszera, (Ashereh), **y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) pieniądz egipski srebrny na czwartą część tamecznego piastra. 2) = nowy pieniądz turecki (czwarta część piastra) = 1 i pół kop. *v.* 3 i jedna czwarta gr.

At, *w.* oznaczający lekceważenie z pewnością wyrzeczone, niedbanie i t. d. *At sobie kobieta!*

Atak, *v. Attak*, **u,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) napad, natarcie, uderzenie gwałtowne, niespodziane, zaczepka, starcie się wojska. *Rozpocząć, odeprzeć, wytrzymać atak. Iść, gotować się do ataku. Żwawy, gwałtowny atak. Pierzchnąć za pierwszym atakiem. Dać znak do ataku.* 2) = paroksyzm choroby. *Miał dwa ataki febry. Atak apoplektyczny.*

Atakamit, u, *lm.* **y,** *m. min.* świetnéj piękności majowo-zielony proszek, używany do zasypywania pisma; przywozi się z Peru i Chili; jestto związek chlorku miedzi z wodanem niedokwasu tegoż metalu.

Atakować, ał, uje, *scz. nd.* 1) napadać, nacierać, uderzyć. 2) = zdobywać, szturmować. *Atakować miasto.* 3) = prosić o co z usilnością. *Atakuje mnie o to.*

Ataksyczny, a, e, *p.* (Ataxia) *med.* (z łac.) nieregularny, błądzący, nie trzymający się żadnéj formy.

Ataman, a, *lm.* **ni,** *m.* (z ross.) 1) naczelny dowódzca kozaków. 2) = na Ukrainie, wójt po wsiach i miasteczkach. *Ataman wzywa chłopów do dworu na pańszczyznę.* 3) = dowódzca bandy zbójeckiéj.

Atamanić, ił, i, *scz. nd.* pełnić urząd atamana. *Atamanił kozakom*, t. j. dowodził kozakami.

Atamański, a, ie, *p.* należący do naczelnika, do dowódzcy. *Atamańska władza.*

Atamaństwo, a, *blm. n.* dostojność, urząd, godność atamana.

Atamas, a, *m. mit.* syn Eola.

Atan, a, *lm.* **y, u,** *m.* (Athanas), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długoogoniastych*, przegiętych. Gatunek jeden: = *błyszczący* (A. nitens).

Atara, y, *ż. mit. ob. Atargarta.*

Atargarta, y, *ż. mit.* chaldejska bogini, pół-niewiasta i pół-ryba. Wyposzona była, posp[o]łu z bratem i mężem Odakonem, łyskawicą a grzmotem z łona Hamoroki. Znaczy *wodę*, a odpowiada fenickiéj *Dercecie*. Matką jest *Beta, Mylity, Marnasa, Asyma, Nergieta* i *Sukkot-Benota*. Inne imię jéj: *Atara.*

Ate, y, *ż. mit.* córka Jowisza.

***Ateista, y,** *lm.* **ści,** *m. v.* **Ateusz, a,** *lm.* **e,** (z grec.) bezbożnik, niewierzący w istnienie Bóstwa, bezbożeńczyk, bezbożnik.

Ateistyczny, a, e, *p.* należący do ateisty, mający charakter, cechę ateisty, bezbożniczy, bezbożeński, bezbożny. *Wątpliwość ateistyczna*, t. j. powątpiewanie azali jest Bóstwo.

***Ateizm, u,** *blm. m. v.* **Ateuszostwo, a,** *blm.* (z grec.) nieuznawanie bytności Boga; bezbożeńskość, bezbożniczość, bezbożnictwo.

Atelektaza, (atelectasis), **y,** *ż.* (z grec.) *med.* choroba nowonarodzonego dziecięcia, nierozdęcie się płuc.

Aten.... *ob. Atten....*

Atena, y, *ż. mit.* córka Zeusa i Metydy, jest grecką mądrości ziemskiéj boginią. Zeus połknął Metydę, która powiła śród mózgu jego Atenę. Wezwał Hefesta, ażeby mu czaszkę rozciął. Wyszła z niéj dojrzała i zbrojna córa. Są to prześliczne głębokich prawd postaci; bogini ta prowadzi Heraklesa na wierzch Olimpu; oświeca Bellerofona, jako ma uśmierzyć Pegaza i pokonać Chimerę; towarzyszy Perseuszowi w wyprawie przeciwko Gorgonom. Na ziemi walczyła w przedzeniu z Arachną i zamieniła ją w pająka. W ręku jej rószczka oliwna. Godłami jéj Sowa i Trójkąt. *in. Minerwa.*

Atenais, *nieod. v.* **Atenaida, y,** *ż.* (Athenais), *mit.* Sybilla Erytrejska.

Ateusz, a, *lm.* **e,** *ob. Ateista.*

Ateuszostwo, a, *blm. ob. Ateizm.*

Ateuszowski, a, ie, *p.* zakrawający na ateizm; bezbożniczy, bezbożny.

Ateroma, y, *ż. blm.* (z łac.) *med.* gatunek ociekłości, *v.* obrzękłości pokrytéj grubą skórą i napełnionéj materją podobną do papki. *ob. Krupka.*

Atlantyda, y, *blm. ż.* ziemia, według podań egipskich, istniejąca kiedyś w postaci ogromnéj wyspy, na Atlantyckim oceanie, na zachód od południowych brzegów Europy, a północnych Afryki, zalana jakoby przez ocean, w skutek wewnętrznych wstrząśnień ziemi, w przeciągu jednéj doby.

Atlantydes, *v.* **Atlantyd, a,** *m. mit.* przezwisko Merkurego.

Atlantykus, ka, *m.* (Atlanticus); *m. mit.* hermafrodyt, syn Merkurego.

Atlas, u, *m. mit.* 1) *blm.* góra w Afryce. 2) = syn Japeta i Klimeny, córy Oceanu, król Hesperji, jeden z Tytanów. Zeus wskazał go za karę, iż walczyć z nim śmiał, na dźwiganie namiotu niebios. Herakles uwolnił go od ciężaru tego na krótki czas, gdy przyszedł po hesperyjskie jabłka, które mógł zerwać li Atlas i własną ręką. Tytan ten słynął znajomością Astronomji. Córami jego i żony Plejony, są Atlantydy lub Plejady. Odeń otrzymał imię *Atlantyk*. 3) = *lm.* **y,** *przen.* zbiór mapp całéj kuli ziemskiéj lub pewnéj części świata, tak nazwany dla tego że w dawnych tego rodzaju zbiorach, na karcie tytułowéj wyobrażano owego olbrzyma mitologicznego, dźwigającego na barkach kulę niebieską.

Atleta, y, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) szermierz, zapaśnik, bojownik. *przen.* wielkiéj i silnéj budowy człowiek.

Atletyczny, a, e, *p.* dotyczący atlety, stąd mocny, zdrowy, krzepki. *Uroda atletyczna*, t. j. wysoka. *Zdrowie atletyczne*, t. j. doskonałe.

Atli, ego, *m. mit.* król sławny w powieści Wykupnego Bogów z Eddy, brat Brynhildy, a małżonek Gudrunury, wdowy po zabitym zdradą Zygurdzie, posyszawszy od żony, iż w ręku braci jéj najduje się Fofnerowy skarb, zwabił dwu Niflingów *Gunnara* i *Hoegena* do siebie i zamordować ich kazał, wrzuciwszy ich w jamę żmij pełną.

Atłaib, *v.* **Atłaibos, a,** *m. mit.* najprzedniejszy i jedynie prawdziwy bóg litewski, bóg tajemnica, coś nakształt egipskiego Sfinksa, lub niemieckiego Absolutu, który stoi na czele wszechświata i umiejętności. Jestto przedstworzenny człowieczy duch, przedwieczny zdrój psychologji, stającéj się u Czudów teologją a wyjawiającéj się w bogach,—duch duchów, lecz jeszcze w siebie samego zwiniony. Oblewa go *Znicz*, lub światłość tameczna, który już był, acz słońca jeszcze nie było. Atłaib przypomina bardzo episkiego Jaha. Świątnica jego była pod ziemią. Składała się z ogromnych pieczar i sklepień, a mistycznie rozstawionych chodników. Miał on na Litwie dwie świątynie: jednę w *Gurgani*, lub późniejszych *Trokach*, a drugą w Wilnie. W podziemnych świątnicach jego odbywały się misterje. Świątek jego przypadał na dzień 8 Września, który uchodził na Litwie i w Talmudzie za dzień stworzenia świata. Otóż najpierwsze *litewskie Słońce*. Inne imiona jego *Atłaibos, Altamb.*

Atłas, u, *lm.* **y,** *m.* (z pers.) 1) materja jedwabna. 2) = suknie z téj materji. *Chodzi w atłasach.*

Atłasowy, a, e, *p.* z atłasu zrobiony. *Suknia atłasowa.*

Atłaśnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Psilota), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunek jeden: = *rudostopy* (P. anthracina).

Atłaśny, a, e, *p.* będący nakształt atłasu, na wzór atłasu. *Papier atłaśny.*

Atmosfera, y, *blm. ż.* (z grec.) powietrznia, cała massa powietrza, która ziemię oblewa, powietrzokrąg, przestwór powietrzny.

Atmosferologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o powietrzu.

Atmosferyczny, a, e, *p.* właściwy powietrzni, należący do powietrzokręgu. *Koleje atmosferyczne*, t. j. droga taka, gdzie zamiast pary wodnéj używa się powietrze do poruszania wozów.

Ato, *sp. zam. a oto.*

Atoli, *sp.* jednak, przecież. *Lubo nie wychodzi, lepiéj się atoli ma.*

Atom, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) najdrobniejsza cząstka materji, już daléj dzielić się nie dająca! Starożytni w ogólności wyobrażali, że materja może się tylko dzielić do pewnego stopnia, po czém natrafiają się tak małe i oku niedostępne cząsteczki, że już dzielić się nie dają i takowe cząsteczki nazwali atomami, t. j. niedzielącemi się, niedzialkami.

Atomiczny, *v.* **atomistyczny, a, e,** *p.* od atomów, na rozważaniu atomów oparty, np. *filozofja atomiczna*; *teorją atomiczną* w chemji zwała się nauka Daltona i Berzelijusa o ilościach, (w jakich rozmaite ciała łączą się z sobą chemicznie), do wyliczenia których doprowadziło badanie atomów; dziś teorją atomiczną objaśnić się daje własność ciał, ich dążenie do jednoczenia się, i t. d., przez rozmaite ukształcenie atomów, ich formę, ruch, czyli kołysanie się, rozmaity kierunek i jego szybkość.

Atomistyka, i, *blm. ż.* nauka o atomach, o pierwotnych cząsteczkach ciała.

Atomo, a, *lm.* **y,** *n.* Medjolańska miara długości = 0,001 metra.

Atomowy, a, e, *p.* 1) składający się z atomów. 2) = *chem. ob. Atomiczny.*

Atoniczny, (atonicus), **a, e,** *p. med.* mało życia mający.

Atonja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* niedostatek życia w organie jakimkolwiek.

Atora, y, *ż. mit.* wielka bogini egipska, znacząca Noc i Wodę, bogów, ludzi i rzeczy matka, wyobraża pierwiastek świata. Ze Sfinksa, lub Odmętu, wydobyła się już *Jah*, Ogień, pospolu z trzema *Knefisami*, *Flasem*,

Knefem i Feniksem, Światłem, Ruchem i Ciepłem, lub Cielesnością, Duchem i Żywotem. Z ostatków Sfinksa utworzyła się Atora, lub Noc, Woda. Jak jest Bóg, Atora świat. On Byt, ona Nicestwo, z którego świat ma być stworzon. Wyobrażeniem Atory jest na niebie ogromna Kula, około której obwija się *Ureusz*, na ziemi kwiat *Narzaniec*, lub *Lotus*, w kościołach zaś niewiasta z głową *Czapli*, jako ptaka Nocy i Wody. Kochankami boginí téj są *Ftas* i *Knef*, a mężem *Feniks*. Dziećmi jéj: *Ozyrys*, *Izyda*, *Babis*, *Buta* i *Aruerys*. Powiła je w pięciu dniach ostatnich roku, które Ftas wygrał w szachy na księżycu, a w 25 Grudnia Ozyrysa, od którego począł się jéj połóg.

Atrament, u, *blm. m. chem.* i *far.* płyn pospolicie czarny, (właściwie ciemno-granatowy) używający się zwykle *do pisania;* jestto roztwor chemicznej kombinacji garbnika i kwasu galasowego z czerwonym niedokwasem żelaza, utrzymującéj się w zawieszeniu za pomocą rozpuszczonéj gummy lub cukru. Atrament, z powodu różnéj, użytéj farbującéj istoty, a stąd i swego koloru, bywa czerwony, żółty, zielony, niebieski, i t. d. *Atramentem sympatycznym* zowie się każdy płyn, który, nie zostawując żadnego prawie śladu na papierze po napisaniu, staje się wyraźnym czy to za ogrzaniem, czy też za użyciem innego ciała, któreby połączywszy się z nim, dało kombinację kolorową. *Atrament drukarski* jest mieszaniną sproszkowanego węgla z wygotowanym i przepalonym olejem.

Atramentowy, a, e, *p.* czarny, z atramentu. *Plama atramentowa.*

Atreusz, a, *m. mit.* syn Pelopsa.

Atropina, y, *ż.* (z łac.) *med.* pierwiastek z rośliny narkotycznéj *Atropa Belladonna*, (wilcza jagoda).

Atropo, *nieod. ż. mit.* trzecia z hellenskich Mer, lub Parek. Od czasu do czasu przecina nić ludzkiego żywota, którą przędzie Lacheza z kądzieli Kloty, otrzymanéj od Ejmarmeny. Jest boginią śmierci, ale nie śmiercią samą. *Tanatos* (śmierć) stoi pod jéj rozkazami i udaje się po tego człowieka, którego nić żywota Atropo w Elizie przecięła. Nie jestto wcale bogini zła i straszna. Śmierć była w oczach kuszącego się o nieśmiertelność Greka, jedno z najprzedniejszych dóbr na ziemi.

Atry.... *ob. Attry....*

Atrydowie, ów, *blp. mit.* potomkowie Atreusza: Agamemnon i Menelausz.

Atrympos, a, *m. mit.* litewski bóg morza, lub Neptun. Jestto Perkun morski, jako tuteczny objaw Pramżymasa trzeci, lub piorunowładca na wodach i pan burzy. Wyobrażano go sobie jako wiecznego młodzianа z twarzą nadobną bez brody i wąsów, z uśmiechem na uściech i z wieńcem kłosów na głowie. Jego posąg zawsze wężem naznaczony. Palono mu na ofiarę bursztyn. *Atlaib* był pierwsze, *Pramżymas* drugie, *Sotwar* trzecie, *Tyknis* czwarte, *Perkun* piąte, *Poklus* szóste, a *Atrympos* siódme słońce litewskie. Otóż sławna litewska *siódemka*, na któréj cześć był siedmiodniowy, siedmiu słońcom poświęcony tydzień. Słońce zwyczajne lub *Saula* było słońce ósme. A miano przepowiednię, że gdy objawi się słońce dziewiąte na niebie, nastąpi upadek Litewskich bogów. Słońcem dziewiątym stał się Chrystus. Atrympos zwał się także *Ezernis*.

Attalja, ji, *blm. ż. bot.* (Attalia), *in. Miqglina*, drzewo z rodziny *Palm*, plemienia *kokosowych* (Cocoinae); gatunek jéj: *sznurowa* (A. funifera) rośnie w lasach Brezylji; skorupy pestek, zwane *ziarnami kokosowemi*, używają się na różne tokarskie wyroby; nasion jądra jadalne; z włókien ogonkowych kręcą liny okrętowe, nader trwałe.

Attencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) uwaga, uważanie, baczność, baczenie. 2) = znak, okazanie szacunku dla kogo, wzgląd, uszanowanie, baczenie na kogo.

Attentat, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) gwałt prawu zadany, bezprawie, naruszenie cudzego prawa, ukrzywdzenie, napaść, postąpienie wbrew prawom.

Attentować, ował, uje, *scz. nd.* naruszać cudze prawa, robić komu krzywdę zuchwale, napadać, postępować wbrew prawnym przepisom.

Attestat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) świadectwo, zaświadczenie.

Attestować, ał, uje, *scz. nd.* świadectwo wydać, zaświadczyć.

Attestowany, a, e, *p.* zaświadczony, świadectwem opatrzony

Attrakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *fiz.* i *chem.* siła, stanowiąca jedno z najistotniejszych ogniw, utrzymujących w związku nie tylko atomy, t. j. najdrobniejsze cząstki, z których się składają pojedyncze ciała, ale i bryły w przestrzeni zawieszone; stąd = *planetarna* jest siłą *powszechnego ciążenia;* = *ziemska* siłą *ciężkości* = *molekularna* siłą *spojności* z sobą atomów jednogatunkowych; = *chemiczna powinowactwem.* (*ob. Powinowactwo*).

Attrakcyjny, a, e, *p.* przyciągający, spajający.

Attrybucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) własność, właściwość, przymiot. 2) = *gram.* przydatnia.

Attrybut, *v.* **Atrybut, u,** *lm.* **y,** *m.* (z łac.) przyroda, własność wrodzona. *ob. Przypadłość.*

Attrybutywny, a, e, *p.* przydatny, przysadny, przyrodzony, właściwy.

Attys, a, *m. mit.* syn Agdesta, wielki bóg w górach Frygijskich. Żoną i siostrą jego Cybela. Jest królem niebios, a znaczy słońce. Święto jego było bardzo ciekawe. Miało dwie części, zwane *Utratą* i *Odzyskaniem Attysa*. Około 21 Marca poczynało się dniem powszechnéj żałoby. Scinano świerk, na którym wisiał obraz boga, i wnoszono go do świątnicy Cybeli, śpiewając: *Deus mortuus intrat*, bóg zmarły wchodzi. Drugiego dnia pokutował i narzekał lud. Trzeciego dnia napotkano zmartwychpowstałego Attysa i prowadzono go z okrzykami radości: *Deus resurrexit!* Kapłani tego boga zwali się *Cybebami*, jeżeli zaś byli uzbrojeni *Korybantami*, a jako rzezańcy Gallami. Attys zginąć miał na górach od kła odyńca; przypomina więc fenickiego Adona. Cześć jego przeniosła się do Rzymu dość wcześnie.

Atya, yi, *m. mit.* szwedzko-lapoński bóg piorunowładca. *ob. Altya.*

Atyl, a, *lm.* **e,** *m.* (Atylus), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych*, ściśnionych.

Atynencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przyległość, przynależytość. *ob. Pertynencja.*

Atyra, y, *z. mit. ob. Atora.*

Au! *w.* 1) niesmaku, nieukontentowania, niechęci. *Au! jakżem głupszy jest od osła.* 2) = stangrecki pokrzyk na konie, pobudzający do ruszenia. *On na złoconym wozie z biczem się posadzi, Au! zakrzyknie najpierwéj, wnet hyj! zawoławszy, zatnie biczem.*

Aucuk, *ob. Aussztuk.*

Audjencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) posłuchanie, słuchanie, przyjęcie, przypuszczenie niższéj osoby na posłuchanie do osoby wyższego stanu. *Dać, otrzymać, mieć audjencję. Prosić o audjencję.*

Audjencjonalny, a, e, *p.* należący do audjencji, posłuchalny. *Sala audjencjonalna.*

Audros, a, *m. mit.* żmudzki bóg morza, tyle co litewski Atrympos. *ob. Atrympos.*

Audytor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) 1) słuchacz, słuchający. 2) = *wojskowy*, pełniący obowiązki rzecznika rządowego przy sądzie wojennym, sędzia wojenny. 3) = *biskupi*, t. j. namiestnik, zastępca, sędzia. 4) = *szkolny*, jest to uczeń wybrany przez professora aby przed jego przyjściem do klassy wysłuchał innych swoich współuczniów lekcij zadanych i zdanie swoje o ich postępie zapisał na osobnym arkuszu zwanym *errata*.

Audytorjum, *nieod. lm.* **ja,** *n.* (z łac.) 1) miejsce, gdzie się zgromadzają na słuchanie professora; sala lekcyjna, słuchalnia, szkoła. 2) = sami słuchacze. 3) = izba sądowa, gród, ziemstwo.

Augit, u, *lm.* **y,** *m. min.* minerał, składający się głównie z pewnéj kombinacji krzemianu magnezji z krzemianem wapna, mało się różniący, co do składu od *hornblendy*. *ob. Piroksen.*

Augur, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) wróżący z lotu ptaków u Rzymian; wróżbiarz.

August, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) ósmy miesiąc w roku, *lep.* po polsku *Sierpień.*

August-d'or, a, *lm.* **y,** *m.* złoty pieniądz na 5 talarów i podwójny, saski, lecz i dla Polski za Augusta III w Saksonji, w latach 1753—1758 bity. *ob. Luidor.*

Augustjanin, a, *lm.* **Augustjanie,** *m.* zakonnik reguły św. Augustyna.

Augustjański, a, ie, *p.* augustjanów się tyczący. *Kościół, klasztor augustjański.*

Aukcja, ji, *blm. ż.* (z łac.) 1) pomnożenie, powiększenie, przyczynienie. *Aukcja wojska spowodowywa aukcję podatków.* 2) = *lm.* **je,** licytacja, publiczna przedaż więcéj dającemu. *Kupić na aukcji, sprzedać przez aukcję.*

Aukcjonator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) licytujący przy publicznéj przedaży.

Aukcjonować, ał, uje, *scz. nd.* 1) licytować. 2) = *praw.* podwyższać opłatę, *np.* za dzierżawę.

Aukcyjny, a, e, *p.* odnoszący się do aukcji. *Aukcyjny katalog:* wykaz ksiąg, mających się przedawać na jakiéj aukcji (licytacji).

Auksometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *fiz.* narzędzie służące do wymiaru, o ile jest większym widziany przez teleskop przedmiot od widzianego okiem nieuzbrojoném.

Aukstejas-Wissagistys, *m. mit.* znaczy rozporządzacz czasu, jest przydomek *Wirszajta*, litewskiego boga rolników. Zowie się bóg ten tak, iż ważna rzecz dla gospodarza, patrzeć na wszystko pogody, z każdego dnia korzystać, a wiedzieć o któréj porze co robić. *ob. Wirszajt.*

Aula, i, *lm.* **e,** *ż.* (z łac.) 1) wielka sala, szczególniéj w uniwersytetach do publicznych aktów i obrad professorskich. 2) = *prze.* pałac królewski.

Aura, y, *ż. mit.* 1) jedna z Charyt, dająca szczęście. 2) = *ob. Aerja.*

Aureo, *nieod.* neapolitańska waga aptekarska = 4,009 gramma.

Aureola, i, *lm.* **e,** *ż.* (z łac.) 1) obwódka otaczająca głowę świętych na obrazie. 2) = chluba, chwała, szacunek. *Otoczony aureolą*, t. j. chwałą.

Aureus, *ob. Solidus.*

Aurgelmir, a, *m. mit.* król normandzki Isjotów. *Ob. Imir, Imer.*

Auriga, i, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) 1) tak się nazywali u Rzymian woźnice, odznaczaczający się na publicznych wyścigach, które niekiedy kończyły się bitwą; z początku *aurigami* byli tylko niewolnicy, lecz później w takowych wyścigach na wozach brali udział i ludzie znakomici; boginią *aurigów* była *Hippona*. 2) = *as.* nazwa pewnéj gruppy gwiazd czyli konstellacji, na północném niebie, z których pięć są gwiazdami pierwszéj wielkości, reszta zaś mniejszéj.

Auripigment, u, *blm, m. chem.* (*złotołusk*), żółta farba, składająca się z siarki połączonéj chemicznie z arsenem, napotykana w ziemi w stanie rodzimym; użycie téj farby do malowania pokojów nader jest szkodliwém, na wapiennych bowiem ścianach wywiązuje się z niéj gaz wodoarsenowy, posiadający truciznową własność; auripigment jest nadsiarczykiem arseniku (super-sulphuretum arsenici) *v. Siarkanym arsenem.*

Aurora, y, *ż. mit.* Hyperjona i Tyi córka, siostra Heljosa i Seleny, jedna z Tytanid, znaczy boginię jutrzenkę. Z Tytana Astreusza powiła wiatry: Zefira, Boreasza i Notа, tudzież Lucyfera i gwiazdy. Jeździ na dwu białych rumakach, które zowią się *Lampus* i *Faeton*. Co ranek wydobywa się z łona Oceanu. Różanemi paluszkami zdejmuje zasłonę nocy.

Aurykuł, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) pospolita nazwa rośliny zwanéj: *Pierwiosnkiem Łyszczakiem* lub jéj kwiatem. *ob. Pierwiosnek.*

Aurynja, ji, *ż. mit.* wieszczka germańska, o któréj donosi Tacyt, bardzo czczona: „Venerati sunt, non adulatione, nec tanquam facerent deam.“ „Czcili ją (t. j. Germanie) nie przez pochlebstwo, ani jako boginię.“

Auska, i, *ż. mit.* litewska boginka w służbie Sotwara, boga dobrego, córka Sauły i Menesa, lub słońca i księżyca, jest *jutrzenka*. Każdego rana otwiera różanemi paluszkami pałac wschodu w Austrumie i zapala pochodnie u rydwanu matki. Osławiła się kazirodną miłostką z Menesem ojcem, za którą Perkun ukarał srodze oboje. Inne imię jéj *Aussra*.

Auskuć, cia, *m. mit.* łotewski bóg lekarz, tyle, co litewski Auszlawis, *ob. Auszlawis.*

Auskultacja, ji, *blm. ż. v.* **Auskultowanie, a,** *blm. n.* (z łac.) 1) sposobienie się, wprawianie się w praktyce prawa. 2) = *med. ob. Posłuchiwanie.*

Auskultator, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) sposobiący się do czego, przysłuchujący i przypatrujący się tokowi praw. 2) = *med.* używający posłuchania do poznania choroby.

Aussra, y, *ż. mit.* litewska bogini, znacząca jutrzenkę. *ob. Auska.*

Assztuk, u, *blm. m.* (z niem.) spis, wypis, rejestr towarów. *in. aucuk.*

Ausszuss, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *han.* rzecz wybrakowana z pośród wielu rzeczy tego samego gatunku. *Ausszuss wełny, papieru* i t. d. *ob. Brak.*

Austeja, ei, *ż. mit.* siostra Alubatysy, Walginy i Ratajniczy, dewajtasa litewska, jest duch, opatrujący pszczoły. Chroni je od trutniów i innych nieprzyjaciół, a strzeże barcie od złodzieja.

Auster, tru, *lm.* **stry,** *m.* (z łac.) *prze.* wiatr wschodni.

Austerja, ji, *lm.* **je,** *ż. zdr.* **austeryjka, i,** *lm.* **i,** *ż.* karczma, dom zajezdny, dom gościnny, gdzie podróżni na nocleg stają, lub dla wypoczynku i pożywienia zatrzymują się. *Serce jej jak austerja* t. j. kto chce, łatwo je zdobędzie.

Austernica, y, *lm.* **e,** *v.* **austernicz̨ka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) karczmarka, trzymająca dom zajezdny. 2) = żona austernika.

Austernik, a, *lm.* **cy,** *m.* karczmarz, trzymający dom zajezdny.

Australny len, *ob. Len australny.*

Austrja, ji, *blm. ż.* 1) arcyksięstwo tego nazwiska. 2) = cesarstwo obejmujące kilkanaście różnych krajów.

Austrjacki, a, ie, *p.* do Austrji należący. *Dom Austrjacki*, t. j. familja Habsburska.

Austrjaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rodem z Austrji. *Anna austrjaczka*, żona Ludwika XIII Króla Francuskiego.

Austrjak, a, *lm.* **cy,** *m.* mieszkaniec Austrji.

Austruma, y, *ż. mit.* święta i błoga ziemica, która była pierwiastkową Litwinów ojczyzną, a leżała gdzieś daleko na Wschodzie. Buczniał w niéj pałac Sauły, lub pałac słońca. Słońce w nim nocowało i zeń wyjeżdżało co ranek. *Ob. Saula.*

Austry, ego, *m. mit.* normandzki Elf wschodu, dźwigający jeden węgieł czworograniastego niebios sklepienia.

Auszlawis, a, *m. mit.* brat Kiela, Bentysa i Apidona, Dewajtas litewski, jest duch leczenia niemocnych i chorych, uzdrowienia cudownego, oddalenia śmierci, słowem Eskulap. Godłem jego *wąż*.

Auszpurski, a, ie, *p.* od miasta Auszpurg (Augsburg) w Bawarji. *Wyznanie Auszpurskie*, t. j. Luterskie, tak zwane dla tego, że po raz pierwszy ogłoszone zostało w Auszpurgu, 1530 roku.

Auszwe, *nieod. m. mit.* Eskulap pruski, tyle, co na Litwie Auszlawis. *ob. Auszlawis.*

Auszwo, a, *m. mit.* bożek litewski, *ob. Auszlawis.*

Autencja, ji, *blm. ż. lep. autentyczność,* (*ob.* ten wyr.)

Autentycznie, *ps.* dowodnie, rzeczywiście, niewątpliwie, na powadze, na dowodach.

Autentyczność, i, *blm. ż.* (z łac.) dowodność, niewątpliwość, moc, powaga, dowód pisma jakiego.

Autentyczny, a, e, *p.* wiarogodny, prawdziwy, dowodny, niezawodny, dowodami na piśmie publicznem stwierdzony, prawny, największéj wiary godzien, oryginalny.

Autentyk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) zaświadczenie na piśmie, dowodami stwierdzone; oryginał, pismo urzędowe z dowodami, t. j. z pieczęcią i podpisami. 2) = pełnomocnictwo na piśmie. *Mój autentyk tak daleko się nie rozciąga.*

Autobjografja, ji, *lm.* **e,** *ż.* (z grec.) własny żywot, życiorys przez samegoż autora napisany.

Autochton, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) najdawniejszy mieszkaniec kraju, nie przybysz, niby na téj ziemi zrodzony, tubylec.

Autodydakta, y, *lm.* **ty,** *v.* **ci,** *m.* (z grec.) ten który się sam czego nauczył, nie będąc w szkołach, lub przynajmniéj od nikogo nie biorąc w tym przedmiocie lekcij; samouk, samouczek.

Autograf, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) własnoręczne pismo czyje.

Autokrata, y, *lm.* **oi,** *v.* **ty,** *m.* (z grec.) samowładca, samodzierżca, monarcha nieograniczony.

Automacja, ji, (Automatia), *ż. mit.* bogini przypadku.

Automat, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) machina, mająca w sobie zasadę własnego ruchu; machina naśladująca ruchy istoty żyjącej. 2) = głupiec, bałwan, cielę.

Automatyczny, a, e, *p.* niezależący od woli, nierozmyślny, mimowolny, machinalny. *Ruchy automatyczne* t. j machinalne, bezmyślne.

Autonoma, y, *ż. mit.* jedna z nereid.

Autonomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) rządzenie się swemi prawami niektórych miast greckich za Rzymian. 2) = *fil.* wolność woli ludzkiéj, wolność ducha ludzkiego, który sam sobie prawa nadaje.

Autopsja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) 1) *med.* śledztwo naoczne na trupie, osobiste obejrzenie ciała zmarłego przez lekarza, połączone z dyssekcją. 2) = widzenie bóstwa.

Autor, a, *lm.* **owie,** *v.* **rzy,** *m.* (z łac.) 1) sprawca, twórca, wynalazca, pobudka do czego. *Był mego szczęścia autorem*, t. j. sprawcą. 2) = pisarz jakiego dzieła. *Kto jest autorem „Listów z Krakowa?“* 3) = *przen.* samo dzieło. *Wykładać rzymskich autorów.* 4) = *w prawie:* oskarżyciel, powód.

Autorament, v. Auktorament, u, *blm. m.* (z łac.) zaciąg wojska. *Regimenta cudzoziemskiego autoramentu*, t. j. żołnierze za granicą najęci. *Regimenta polskiego autoramentu*, t. j. wojska narodowe. Do polskiego autoramentu należeli husarze, pancerni, petyhorcy i lekkie chorągwie; do cudzoziemskiego: piechota z artyllerją, dragonja, węgierskie i janczarskie chorągwie.

Autorka, i, *lm.* **i,** *ż. ob.* co do znaczeń wyraz *Autor.*

Autorski, a, ie, *p.* do autora należący, lub jego tyczący. *Sława autorska. Rzemiosło autorskie.*

Autorstwo, a, *blm. m.* stan, powołanie autora, księgopisarstwo, trudnienie się pisaniem dzieł. *Bawić się autorstwem*, t. j. pisać dzieła. *Przyznać się do autorstwa.*

Autoryzacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) upoważnienie, umocowanie kogo do jakiéj czynności, pozwolenie.

Autoryzować, ał, uje, *scz. nd.* upoważnić, umocować kogo do pewnéj czynności, pozwolić co robić.

Autracja, ji, *ż. mit.* jedna z nimf.

Ave-Marja, *nieod.* (z łac.) 1) zdrowaś Marja, pozdrowienie anielskie. 2) = różaniec do odmawiania zdrowaś Marja. 3) = *przen.* jedna chwila, momencik. *Jak zmówić Ave-Marja, już on to wszystko zrobił*, t. j. w jednéj chwilce, w jednym momencie.

Awa, *sp. prze.* aza, azali. *Awa nie przyjdzie?* t. j. azali nie przyjdzie.

Awaduras, *nieod. blp.* pustelnicy Indyjscy.

Awagd, a, *m. mit.* Deiwr celtycki, syn Cerydwy, zuzelica od Faraona opuszczona, niedołężna duchem, najbrzydsza istota. Dlań matka gotuje Awen, aby go wyzwolić z duchowego niedołęstwa. Lecz krople Awenu wykrada i połyka Gwion. Awagdowi dostała się w udział ii ślepa i bierna wiara. Awagd tak się ma do Gwiona, jako w Egipcie syn ziemi do syna słońca. W tajemnicach wstąpień był Awagdem, a zażywszy kropli Awenu, zamieniał się w Gwiona.

Awalon, u, *m. mit.* jest celtycki kraj, dokąd odwozi się na kamiennych łodziach umarłych, mianowicie zaś bohaterów, a odpowiada normandzkiemu Azhejmowi. W Awalonie najduje się Gorseden, uroczysko niebieskie, gdzie wydają się wyroki przeznaczenia. Przypomina on często Walhallę. Inne imiona jego: *Ogigja, Brycja.*

Awanfossa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *fort.* przedni rów przed wałami.

Awangarda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *woj.* przedni oddział wojska, zasłaniający armję lub główny korpus od nieprzyjaciela; *mor.* druga dywizja floty, idąca naprzód, składająca się zwykle z trzeciéj części całéj floty lub eskadry.

Awank, a, *m. mit.* przydomek Huego, najprzedniejszego boga Celtów, znaczy *Bóbr.* Hu jest niejedno Draigiem lub smokiem na niebie, lecz także Awankiem, lub bobrem w wodach. Gdy Awank przebywa pod wodami, podnosi się morze, a gdy z nich wychodzi, opada morze. Jest to *Dagon*, lub *Odakon* w celtyckiéj postaci.

Awans, u. *lm.* **y,** *m* (z fran.) 1) podniesienie do wyższéj godności zwłaszcza w wojsku, promocja do wyższéj rangi. *Służyć dla awansu, starać się o awans, mieć nadzieję awansu.* 2) = *pieniężny*, dawanie pieniędzy z góry, pożyczenie na co. 3) = *v. postąp', myś.* wyraz rozkazujący wyżłowi, aby naprzód postępował.

Awanscena, y, *lm.* **y,** *ż* (z fran.) w teraźniejszych teatrach, przestrzeń między kortyną a sceną i orkiestrą, gdzie siedzi sufler i umieszczają się lampy dla oświecenia; w dawniejszych teatrach awansceny nie było.

Awansować, ał, uje, *scz. nd.* 1) do wyższéj rangi podnosić, wyższą rangę otrzymać. *Awansowano go na jenerała. Awansował na majora.* 2) = posuwać się naprzód, pomykać się. *Nieprzyjaciel awansuje*, t. j. co raz daléj w głąb' krnju postępuje. 3) = iść naprzód, postępować w nauce. *Awansował wiele w muzyce.* 4) = z góry płacić, pożyczać na rachunek mającéj nastąpić należności.

Awantaż, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) pożytek, korzyść, zysk; przewaga, zaleta.

Awantażownie, *ps.* korzystnie, zyskownie, pożytecznie. *przen.* pięknie. *Awantażownie wygląda.*

Awantażowny, a, e, *p.* korzystny, zyskowny, pożyteczny.

Awantura, y, *lm.* **y.** *zdr.* **Awanturka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z łac.) 1) przygoda, przypadek, osobliwsze zdarzenie, nadzwyczajny trafunek. 2) = zajście, kłótnia. *Miałem z nim awanturę.*

Awanturnica, y, *lm.* **e,** *ż.* narażająca się na awantury, szukająca osobliwszych zdarzeń, wypadków, kłótni i t. d.

Awanturniczy, a, e, *p.* na przygody narażony, na rzadkie i osobliwe zdarzenia wystawiony. *Życie awanturnicze*, t. j. pełne różnych przygód. *Podróż awanturnicza*, t. j. pełna osobliwych wypadków.

Awanturnik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *v.* **awanturzysta, y,** *lm.* **ści,** *m.* narażający się na osobliwe wypadki, szukający zaczepek, szczególnych zdarzeń. *To awanturnik! Wojsko jego jest siekiem awanturników.*

Awanturować się, ował—, uje—, *v. Awanturzyć się, v.* **ył —, y— ,** *stz. nd.* szukać przygód, kłótni, zaczepek.

Awanturyn, u, *lm.* **y,** *m. min. in. kamień słoneczny*, składający się głównie z krzemionki; odznacza się tém od innych używanych do ozdób drogich kamieni, że w swéj złocisto-bronzowéj massie, która jest nader twardą, ma mnóstwo drobnych i migających się blaszek, nadających mu mieniący się, niby z wewnątrz wychodzący połysk.

Awarn, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, którego niemieszaj z Arawnem, stróż złota talizmanu, zamykający gęby sędziom, jest bóg tych, którzy przekupują urzędników. Hołdować piekielnemu Awarnowi grzech.

Awatar, a, *m. mit.* pół-człowiek a pół-ryba, jedno z przeobrażeń indyjskiego boga Kryszny. *ob. Kryszna.*

Awen, u, *m. mit.* celtyckie krople natchnienia. Cerydwa zbierała na nie zioła, a Morda gotował je przez rok i dzień jeden, podkładając drwa pod kocioł, którym jest ziemia. Wykradł je mały Gwion. Przygotowywano awen w tajemnicach i dawano go bardom.

Awena, y, *ż. mit.* celtycka Muza, znaczy poezję w wierszach i prozie.

Awencja, ji, *ż. mit.* szwajcarska bogini, znacząca Belizanę. *ob. Belizana.*

Awent, u, *m. mit.* świątek Artaka, lub Teutatesa w Gallji.

Awentyn, a, *m. mit.* 1) syn Herkulesa. 2) = **u,** *m.* góra awentyńska w dawnym Rzymie.

Awerny, ów, *blp.* (z łac.) *prze.* piekło.

Awerrunkus, ka, *m. blm.* (Averruncus), *v.* **Arunkus** (Aruncus), **ka,** *m. mit.* bóg Rzymian.

Awiceptologja, ji, *blm. ż.* (z łac.) nauka o łowieniu ptaków.

Awizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac) uwiadomienie, oznajmienie, doniesienie.

Awizo, *nieod. n.* (z wlos.) 1) mały wojenny lub jaki inny lekki morski statek, jako to: bryg, luger, szkuna, tender, i t. d. używający się do posyłek i przewożenia szybkiego rozkazów lub depeszy. 2) = *han.* (Aviso) doniesienie, zawiadomienie.

Awizować, ał, uje, *scz. nd.* uwiadamiać, oznajmiać, opowiadać, uprzedzać, dawać znać.

Awo, awoś, *sp. prze.* 1) przecież, może. *Awo da Pan Bóg nam pokój. zam.* może da Pan Bóg pokój. 2)=owo, ot, oto, masz tobie. *Stawam przed tobą, awom ja jest. Gdzie jesteś?—awo tu, zam.* oto tu! 3)=*awo zgoła. zam.* krótko mówiąc. *Awo zgoła wszystkie postępki Kazimierza są pochwały godne, zam.* krótko mówiąc.

Awokera, y, *lm.* **y,** *ż. zool. ob. Dzięcioł.*

Awondu, *nieod. ż. mit.* celtycka rzeka piekielna, greckiemu Styksowi odpowiednia. Najdować się miała śród pasma gór Bearny.

***Awoźnik, a,** *lm.* **i,** *m. fil.* tyle co *wyniknik, conclusio.* W umyśleniu czyli syllogizmie są trzy zdania: dwie przesłanki i trzeci awoźnik. Porównaj: *Wyniknik, Więcek, Następnik, Zawornik, Kojnik.*

***Awoźność, ści,** *blm. ż. fil.* od staropolskiego *awoź, ergo*, jest tyle, co z łacińskiego *Konsekwencja.* Stąd pochodzą: *awoźny*, konsekwentny, *awoźnić, uawoźnić, nawoźnienie* i t. d.

Awuls, u, *lm.* **a,** (z łac.) 1) folwark zwykle bez włościan, należący do większéj majętności. 2)=*blp. praw.* nieprawnie oderwane części gruntu od jakiego majątku.

Az, a, *lm.* **owie,** *m. mit.* nazwa normandzka bogów niebieskich, znaczących członków wyjawiającego się, z woli Alfadura, jedynego boga prawdziwego, na ziemi bożo-człowieczeństwa. Azowie, jak np. Odyn, Tyr, Widar, Baldur, to właściwie Bohaterowie ubóstwieni. *Az* znaczy w języku islandzkim *bóstwo , Aesir* bóżki , *Azynia* bogini. Azy przemieszkują w Azhejmie. Stolicą królestwa ich Azgard, miasto prześliczne , kędy największe osobliwości *Walaskialf , Ida , Gladhejm , Glazor , Wingolf i Walhalla.*

Aza, y, *ż. mit.* królowa Etjopji , weszła we spisek przeciwko Ozyrysowi z bratem jego Babisem, do którego przyłączyło się 72 egipskich panów, i posłała mu *skrzynię*, do trumny podobną, a tak wielką, iż tylko Ozyrys, położywszy się w niéj, mógł ją ciałem swém całkowicie wypełnić. Gdy to bóg uczynił , był zabity od spiskowych. Ciało jego ze skrzynią rzucono w Nil, który je poniósł do śródziemnego morza. Ta skrzynia Azy, zamykająca w sobie Ozyrysowe ciało, podobna jest do hebrajskiéj Arki przymierza.

Aża, ażaś, azali, *sp.* 1) pytając: czyż, czyliż, alboż. *Aża Bóg nie karze złoczyńców? Czemu to w święto robisz?—Ażaż i w święto jeść nie potrzeba? Pytał się, azali ma go czekać?* 2)=spodziewając się: może, zapewne , podobno. *Będę pisał do niego , aża co dostanę. Połączone już są rzeki, a w czasie azali nieodległym połączone będą i morza.* Tu *azali* oznacza: zapewnie, podobno.

Azalea, ey, *lm.* **ey,** *ż. bot.* (Asalea)=*japońska*, roślina obficie rosnąca nad morzem Czarném , o pięknych żółtych kwiatach, których miły zapach niegdyś miał wprawić w sen całą armję Kseonfonta;=*indyjska*, więcéj rozpowszechniona u nas, ma piękne czerwone kwiaty. *ob. Bagionko.*

Azard, *v.* **Hazard, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) przypadek, traf, los. 2)=niebezpieczeństwo. 3)=męstwo, odwaga, z narażeniem się na los, na niepewność wypadku. 4)=w grze, zwanéj ćwikiem, zakryte karty.

Azardować, *v.* **Hazardować, ał, uje,** *scz. nd.* stawić na los, ryzykować; puścić na los, na ryzyko, na niepewne.=**się, ał—, uje—,** *stz.* wystawiać się, narażać się na przypadki.

Azardownie, *ps.* ryzykownie, na niepewne.

Azardowny, *v.* **Hazardowny, a, e,** *p.* 1) narażający się na niebezpieczeństwo, ważący na los, na chybi-trafi. 2)=ryzykowny, niepewny, niebezpieczny.

Azbest, *v.* **Asbest, u,** *blm. m. min.* kamień budowy włóknistéj, jedwabnistéj, ze składu i powierzchowności podobny do *amjantu* (ob. ten wyr.), lecz że nie ma żadnéj giętkości, do niczego się nie używa; *in. miętusia; korel górny; len górny.*

Azgard, a, *m. mit.* stolica i pałac zbawienia w normandzkim Azhejmie, lub niebie, kędy bogowie i dusze rycerzy poległych roskoszują w niewypowiedzianych uciechach.

Azhejm, u, *m. mit.* ojczyzna normandzkich Azów, lub bogów właściwych. Leży w górze za sklepieniem niebios, czyli na samym czubie czaszki Imera, tuż pod stopami Alfadura. Jestto niebo. Między Azhejmem i Mannhejmem, lub niebem i ziemią, rozwieszon jest most *Bifrost.* Stolicą Azhejmu i pałacem bogów jest *Azgard.*

Azimut, v. acimut, u, *lm.* **y,** *m.* (z arab.) *in. poziomołuk, as.* luk poziomu czyli horyzontu, zawarty między południkiem badacza a kołem *azimutalném*, t. j. przechodzącém przez dane niebieskie ciało;=bywa *północny, południowy, wschodni* i *zachodni.*

Azimutalny, *v.* **acimutalny, a, e,** *p.* od azimutu, *as. azimutalném kołem* zowie się koło wysokości v. wierzchołkowe, przechodzące przez dane niebieskie ciało, punkt badacza i środek ziemi, zatém prostopadłe do poziomu; = **kompas,** narzędzie as. służące do znajdywania azimutu.

Azja, ji, *blm. ż.* 1) część świata. 2) = *mit.* jedna z nimf.

Azjanka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Elops) *zool.* ryba koścista z rzędu *Skrzelowatych* brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Azjatczyk, a, *lm.* **cy,** *v.* **Azjata, y,** *lm.* **ci,** *m.* z Azji rodem.

Azjatycki, a, ie, *p.* z Azji pochodzący, lub Azji dotyczący.

Azoiczny, a, e, *p. geol.* martwy, bezżyciowy; mówi się o *pokładach* ziemi nieznanych, które są może pierwotnemi skałami.

Azot, u, *blm. m. chem. v. gaz duszący; v. saletroród, dusień*, ciało proste, nie metaliczne, gazowe, duszące, wchodzące w skład atmosferycznego powietrza.

Azotan, u, *lm.* **y,** *m. v. saletran; chem.* (nitras), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas azotowy (saletrowy) i jakabądź zasada. *ob. Sól.*

Azotek, tku, *lm.* **tki,** *m. chem. v. saletrorodek,* (azoturetum) związek chemiczny 1-go rzędu azotu z jakiembądź innem ciałem prostém; *azotek* v. *saletrorodek chlorowy, jodowy*, oznacza toż samo, co *chlorek azotowy* (*solnik saletrorodny*), *jodnik azotowy*, i t. p.

Azrail, a, *blm. m.* u Mahometanów: anioł śmierci.

Azuka, Azusta, Azucka. *ob. Hażuka.*

Azur, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Błękit kobaltu;* = *miedziany. ob. Błękit miedzi, in. Azuryt.*

Azuryt, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Błękit miedzi.*

Azygos, (Azigos) *ż. nieod.* (z grec.) *an.* żyła nieparzysta, leżąca na kręgach pacierzowych z prawéj strony piersi obok tchawicy.

Azyl, u, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) schronienie w ucieczce, przytułek, zwłaszcza dla ściganych od prawa za jakie występki.

Azynja, ji, *ż. mit.* żona lub siostra Aza, Bogini niebios normandzka.

Azys, a, *m. mit.* arabska nazwa gwiazdy Syrjusza, tyle, co egipski Sotys. Znaczy tyle, co *możny.* Rozłożył się bowiem w półki gwiazd i był ich hetmanem. Tak Herodot, jak Koran upewniają, że Arabowie znali się dobrze na Astronomji; że każda gwiazda miała n nich osobne imię; że wszelaki człowiek posiadał gwiazdę pewną, jako opiekunkę i t. p. Na Azysie mieszkał Jagut, z dwoma braćmi Jaukiem i Nezrem. Cześć jego była wielka, iż Mahomet widzi się spowodowanym do napisania tych słów: „Allah jest Panem Azysa!“ (Sura 53, w. 50.)

Aż, *ps.* wyraża miarę lub granicę czasu , miejsca, stopień wielkości , natężenia , mocy ; nie kładzie się sam ale z przyimkami: *do, po, na, za, około.* 1) w oznaczeniu miary miejsca. *Uciekł aż do Francji. Spustoszył kraj aż po Węgry. Wlazł aż na dach. Zaszedł aż za góry.* 2)= granicy czasu. *Aż do dziś dnia. Aż do nocy. Aż do późnéj starości. Spał aż za południe. Wyszedł aż około piątej.* 3)=stopnia mocy. *Bić aż do krwi.* 4)= stopnia ilości. *Wygotować wodę aż dopołowy.*

Aż, *sp.* ma różne znaczenia i zastępuje miejsce in-

nych spojnikow, jako to: 1) nim, nim nie, zanim. *Czekaj, aż go obudzę.* 2)=nawet. *Robił miny, że się aż ojciec rozśmiał.* 3)=tak że, tak dalece że, tak bardzo że. *Piękny, aż miło patrzeć.* 4)=dopiero. *Aż za trzecim razem wzięto.* 5)=chyba gdy, póki nie. *Nie pojedziesz zdrowia, aż utracisz. Nie pójdę tam, aż wszystko będzie gotowe.* 6)=natychmiast, zaraz. *Niema pana w domu, aż u sług gody.* 7)= skoro tylko, zaledwie. *Aż im to odmówił, żądali powtóre.*

Ażjo. *ob. Agio.*

Ażjotarstwo, **a**, *blm. n.* gra w papiery. *ob. Agio.*

Ażjotaż, **a**, *lm.* **e**, (Agiotage); *m.* (z fran.) *han.* korzystna zamiana monet, weksli i papierów publicznych, albo spekulowanie na ich kursa; bierze się zwyczajnie w złém znaczeniu, t. j. ciągnienie nieprawych lichwiarskich zysków z podobnych spekulacij.

Ażklos, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) wyraz hutniczy. Kawał szkła, który wypadłszy z tygla, z popiołem się zmiesza.

Ażur, **u**, *blm. m. chem.* (z fran.) lep. *przezrocze, np. oprawić djament w ażur*, t. j. w przezrocze, tak aby oprawa go opasywała, a sam kamień, z obu stron szlifowany, przezroczystym się wydawał; *materja ażur* v. *ażurowa*, jest materją delikatną, rzadkiego tkania, mająca drobne dziurki i przezroczysta.

Ażurowy, **a**, **e**, *p.* 1) przezroczy, przezroczysty; rzadko tkany np. materja. 2)=mający drobne dziurki, oczka; gęstosiatkowy. *Pończochy ażurowe. Dach ażurowy, żar. zam.* dziurawy.

B.

B, druga głoska alfabetu. W języku polskim jest dwojakie **B**; jedno twarde, *np.* chléb, dąb; drugie miękkie, *np.* gołąb', jedwab', i dla oznaczenia takowego zmiękczenia, kładzie się z kréską u wierzchu; zawiera ono w sobie i ukryte, co się ukazuje w spadkowaniu, *np.* gołąb', gołębia; jedwab', lu.=małe, z punktem po niém (*b.*) oznacza często różne skrócenia, *np.* bardzo, były, bieżący. = w muzyce, znaczy, skrócenie: *bas, be mol*; znak b zniża każdą nutę o pół tonu.

Ba, *ps.* i *w.* 1) zaiste. *Ba! bez mała nie prawda, że to złote czasy, okrom złota nie pragną inakszéj okrasy.* 2)=jużci. *Ba! łatwo to mówić, ale trudno czynić.* 3)= też, owszem. *Bóg ze złych, ba nawet i z najgorszych rzeczy dobre wyprowadza.* 4)=przeciąc: przeciwnie, owszem. *Co on tam mówi, że nam nic do tego; ba i bardzo do tego.* 5)=nuż! nuże! *Ba, toć się nie godzi! Ba! obacz jak jest piękny.* 6) *Ba i bardzo, v. bajbardzo; ba i prawie, v. bajprawie;* szydząc: tak! tak! da się widzieć! wej!— *Mówisz, że zalotna, ba i bardzo! Baj prawie, jeszczem nie wiedział o téj ja potrawie.*

Baaja, **ai**, *ż. mit.* siostra i żona Babaka, lub Bobaka, urodzona pospołu z nim z resztek Mota, gdy tenże wywiązał z siebie bogów i świat, urobiona zupełnie na wzór egipskiéj Buty, lub Nefty, najokropniejsza djablica fenicka. Walczy przy boku męża z bogami i ludźmi. Mianowicie Baaltysa, lub Astarta jest nieprzyjaźni jéj celem. Ona skusiła Ewę, lub pierwszą Fenicjankę, do pokosztowania zakazanego owocu z drzewa Bezbożności i do podania go Adamowi. Adam i Ewa napotykają się także u Fenicjan, którzy braćmi są Hebrajczyków i wyszli, pospołu z nimi, z Egiptu, pod przewodem Mocha, lub Mojżesza, lecz odłączyli się od żydów i osiedli nad brzegami środziemnego morza, które stały się późniejszą ich ojczyzną.

Baal, **a**, *m.* (z hebr.) 1) Chananejski bożek, bałwan. *Kapłan Baala, fig.* zły niegodny, kapłan. 2) = wielki bóg fenicki. Jestto *Jech sam*, lub słońce pierwiastkowe, Ogień niebieski, który, chcąc wyzwolić Fenicjan od Babaka i Baai, oraz rozpędzić rozpostarte od nich Ciemności i Nędze, obrócił się twarzą ku ziemi i przeobraził w słońce zwyczajne. Znaczy w języku fenickim tyle, co Pan. Wyobraźnikiem jego *Ogień*. Walcząc z Babakiem zamienia się tak w *Ammusa, Adona* i *Molocha*, jak Ozyrys egipski, którego on drugie wydanie, w Ammona, Serapisa i Buzyrysa. Wciela się równie, jak Ozyrys egipski, w skórę człowieczą i zostaje najpierwszym królem Fenicji, panując tu pospołu z żoną *Baaltysą*. Babak, zrobiwszy z ludźmi przeciwko niemu spisek, zabił boga i panował sam na miejscu jego, lecz ustąpić musiał przed zwycięzkim Melkartem. 3)=*zool.* ryba w jeziorze Bodensee.

Baalat, **a**, *m. mit.* zwan także Baalem, jest Kartagiński Baal, bóg—słońce. Nie wolno było go wymawiać, a mianowano go zwykle: *Stary*, lub *Wiekuisty*.

Baal-Beryt, **a**, *m. mit.* jest fenicki Baal, czczony w mieście Berycie. Piszą go także *Balberyt*.

Baalisama, **y**, *ż. mit.* kartagińska niebios Królowa, a żona Baalata, znaczy to samo, co fenicka Baaltysa, lub Astarta, a egipska Izyda. Jest księżycem.

Baal-Peor, *Baalphegor, v. Beelphegor, v. Belphegor*, **a**, *m. mit.* bóstwo moabickie.

Baal-Tares, **a**, *m. mit.* jest fenicki Baal, czczony w mieście Taresie. Piszą go także *Baltares*.

Baal-Tsephon, **a**, *m. mit.* bałwan Egipski.

Baaltysa, **y**, *ż. mit.* wielka bogini fenicka. Jestto Anaita, lub pierwiastkowy księżyc, która, pomagając mężowi Jechowi ku wyzwoleniu Fenicjan od Babaka i Baai, gdy Jech przeobraził się w Baala, przeobraziła się w żonę jego Baaltysę. Znaczy księżyc wyczyniony, na ziemię działający. Jako Baal w języku fenickim znaczy *Pana*, tak Baaltysa *Panię*. Ona też miała imię Królowéj niebios. Pomagała mężowi i na niebie i na siemi w walce przeciwko Babakowi. Opierała się najbardziéj Baai. Inne imiona jéj: *Astarota, Astarta*. Ma nazwisko odmienne, lecz cała jéj istota wystawia egipską Izydę.

Baannici, **tów**, *blp. m.* sekta Manichejska w IX-m wieku.

Baard, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z ang.) rodzaj transportowego okrętu.

Baazas, **u**, *blm. m.* muzyczny instrument Negrów amerykańskich o czterech stronach.

Bab, *nieod. m.* tak się nazywa ogień, u czcicielów ognia.

Baba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1)= i *stara baba*; stara kobieta, czyli białogłowa. *Owa baba stara, Co jej starość i czoło i twarz poorała, Mać o siedmiu krzyżykach.* *a)* baba szpitalna. *Wiedzą to i baby w szpitalu, przys.* *b)* baba kościelna. *I baby przed kościołem o tém mówią.* *c)* żebraczka, uboga. *Baba przyszła po jałmużnę.* *d)* baba krupna; baba na rynku, na trecie; przekupka. *Bajesz by baba na trecie.* *e)* rajfurka, kuplerka. *f)* rubasznie: mężatka. *Skoro dziewczęce czepiec włożą na głowę, z dziewki staje się babą.* *g)* u pospólstwa: żona. *Moja baba.* *h)* *pg.* kobieta, niewiasta jadaco. *Snadniéj stu mężów, niż dwie zgodzić baby. Gdzie djabeł nie może, tam babę pośle, przys.* *i)* baba zrzędna, sekutnica. *Baba z wozu, kołom lżéj, przys. Taż baba na tychże kołach, przys.* t. j. jednako zawsze, po staremu. *k)* *fig.* o mężczyznie: tchórz, lękliwy; plotkarz. *Po cóście się bez hetmana wrócili? O baby! o nikczemnicy!* 2)=i *Babka*; matka matki, lub ojca, starka, stara matka. 3)= i *Baba położna*; kobieta położnic pilnująca, dzieci odbierająca; akuszerka. *Baby położne w gwałtownych przypadkach chrzcić zwykły.* 4) = (w szachach), królowa, pani. *W szachach babie próżno się nawijać, i w oczy i w zad uderzy, w stronę także skoczy.* 5)=i *Ślepa baba*; gra dziecinna. *ob. Babka.* 6)= kloc nakształt głowy ludzkiéj wyciosany, który na komorach nadrzecznych dają do całowania. *Jak to tam będzie na komorze, jak ci się baba nadstawi!* 7) = (u cieśli) kloc dębowy do wbijania palów w wodzie. *Słupy babami w rzekę wbijał.* 8)=(na okrętach) hak, bosak. *Ci osękami, ci hakami w skoki, ci żelaznemi chwytają baby.* 9)= i *Babka*; gatunek ciasta puchnego, pospolicie na Święta Wielkanocne, czyli na tak zwane *Święcone* robionego. *Baba chlebowa, czekoladowa, migdałowa.* 10)=gatunek gruszek baniastych. *Baby gruszki, wielce mięsiste i przyjemne.* 11)=czop, zatykadło, do zatykania czeluści w piecu, *v.* w kominie. 12)= *zool.* ptak, (pelicanus onocrotalus). 13) = *bot.* ziele, *ob. Babka.* 14) = *as. Baby*; gromada gwiazd, Plejady. 15)=*nieod. m.* (z tur.) u Turków: ojciec; tytuł Patrjarchy Aleksandryjskiego. *Baba-Khan*; ojciec Króla. 15)=*myś.* nazwa sójki. 16) = *or.* szypeł tworzący się na skrętce sztabowéj, kiedy zwijając ją oryle dobrze jéj nie wyciągają. 17)=*or.* wiecha, którą stawią w miejscach niebezpiecznych na rzekach, aby nie wprowadzić tratwy na mieliznę. 17) = *mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu niebieskich pań dziesiąta, żeński Porenucy, jest matką dziatek, czuwającą nad niemi od zawiązku w żywocie macierzyńskim aż zgoła i wtedy, gdy umrą i do niebios wracają. Bogini ta zowie się *Jeży-Baba*, gdy wprowadza dusze ludzkie w świat i zawodzi je do nieba; zowie się zaś *Złota Baba*, jako Pani babienia i wychowania. Krząta się w blasku księżyca, lub z pochodnią w ręku, przepowiada przyszłość i daje przestrogi. Ma kształt staruszki, trzymającéj jedno dziecko na łonie, a drugie przy sobie. Po świątku jéj, przypadającym podczas jesieni, jest dziś jeszcze pamiątka w tak zwanem *Babiem*. Robi się tu uwagę, że Syryjska Lucyna zwała się. *Babia ob. lecie. Jeży-Baba, Złota Baba, Jugoda Baba.*

Babak, **a**, *m. mit.* fenicki szatan, urobiony zupełnie na wzór egipskiego Babisa. Powstał pospołu z żoną swą i siostrą Baają, z resztek Mota, gdy z tegoż już wydobyły się Ilus i Homichła, pospołu z jajem, bogami brzemiennem. Żył on z siostrą jnż na początku rzeczy w Mocie jako grzmot i łyskawica, a wypłoszywszy bogów z odmętu, przyczynił się mimowolnie do stworzenia świata. Zaklęty to wróg bogów i ludzi. On i siostra zakradły się na ziemię, skusiły ludzi do pokosztowania owocu z drzewa bezbożności i sprawiły nędzę świata, od któréj wyzwolić mogli Fenicjan trzéj zbawiciele: *Taut, Mochus i Sanchonjaton*. Inne imię tego ducha złego, *Bobak*.

Babaktes, **a**, (Babactes), *m. mit.* przezwisko Bachusa.

Babczany, **a**, **e**, *p. bot.* od *Babka.* = **korzeń**, gatunek rośliny, *ob. Omieg babkowaty*, (Doronicum Plantagineum) zwany *in.* Kozim Korzeniem.

Babczy czosnek, *bot. ob. Czosnek.*

Babczyny, *v. Babczyn*, **a**, **e**, *p.* od babki, matki ojca lub matki. *Babczyne wychowanie*, t. j pieszczone.

Babel, **u**, *m.* (z hebr.) 1) miasto Babilon, *v.* wieża Babel. 2) = *fig.* zamieszanie, zamęt, nieład. 3) = wybrakowane towary, brak.

Babela, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* Indyjska Akacja wydająca żywicę.

Babetta, **y**, *blm. ż.* (z fran. Babette) dawniejszy taniec francuzki.

Babi, **ia**, **ie**, *p.* 1) baby się tyczący, babom właściwy, do nich należący. *Babie bajki. Babie zabobony. Babie lato, ob Lato. Babi kołacz, ob. Babi, Babka* (ciasto). 2) = kobiécy, białogłowski. *Babi naród chytry.* 3) *bot.* **Babimur**, ziele, *in. Ś. Jana pas* (Lycopodium clavatum) *ob. Widłak goździsty, v. Widłak babimur.* 4) *bot.* **Babie zęby**, ziele, (Dentaria pentaphyllos). 5) *bot.* **Babi gnój**, ziele (Crithmum quartum). 6) *bot.* **Babia sól** (Crithmum maritimum), roślina zwana *in. Kowniatki.* 7) **Babia jagoda**, dawna *bot.* nazwa rośliny *Liczydło właściwe, ob. Liczydło* i posp. nazwa rośliny *Myszopłoch padlisty, ob. Myszopłoch.*

Babiarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) baba, człowiek mający wady babom tylko właściwe, tchórz, niewieściuch; plotkarz. 2) = człowiek oddany kobiétom, kobieciarz. *Wielki z niego babiarz.*

Babiasty, **a**, **e**, *p.* na babę zakrawający, babski, zniewieściały. *Twarz babiasta*, nie męzka.

Babic, **ił**, **i**, *scz. nd* połogów pilnować, dzieci przyjmować, akuszerstwem się trudnić.

Babieć, **iał**, **ie**, **je**, *sn. nd.* babą się stawać. — *fig.* podobnym się stać do baby. *Grzbiet zgarbiał, twarz babieje.*

Babienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* połogów pilnowanie, akuszerowanie. *Sztuka babienia*, nauka położnicza.

Babikęs, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Calceolaria) roślina.

Babikrówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* ziele (Sigilla Salomonis, Polygonatum), *ob. Kokoryczka pospolita.*

Babił, **a**, *m. mit.* Bachus litewski, mianowicie od tych czczony, co lubili miód. Inne imię jego *Bubił, ob. Ragut.*

Babilon, **u**, *m.* miasto chaldejskie. Zbudowane być miało od pierwszych ludzi, których stworzył Bel, przez wdzięczność za otrzymany żywot. Pisało się: *Ba-bel-on*, co znaczy: *wielki Babelowy gród.* Jako w Egipcie Teby Ammona, tak w Chaldei Babilon Bela jest miasto.

Babiloński, **a**, **ie**, *p.* od miasta starożytnego Babilonu. *Babilońska wieża, fig.* nieład, zamieszanie, zamęt, odmęt. *Babilońska mowa. Mieszanina kilku języków w jeden, śmieszną bardzo i babilońską czyni mowę. Babilońskie godziny*, które się liczą od wschodu słońca.

Babilos, **a**, *m. mit.* bóstwo żmudzkie, czy ruskie, nad Dźwiną czczone, opiekowało się pszczołami.

* **Babimir**, **a**, *m. fil.* (po łacinie Darii) jest w loice samit trzeci umysłników grzędy pierwszéj. Do składu jego wchodzą A, J, J, zdania, lub pierwsze ogólnie pozwalające, a dwa następne szczególnie pozwalające. Przykład: *Wszystkie zwierzęta są nierozumne. Niektórzy ludzie, jako* np. *Kretyny, są zwierzęta. Niektórzy ludzie zatém są nierozumni.*

Babin, **a**, *blm* m. wieś w Lubelskiém, któréj dziedzic *Pszonka*, roku 1560 na poprawę i wyszydzenie obyczajów, ustanowił z przyjaciółmi towarzystwo pod imieniem *Rzeczypospolitéj Babińskiéj*; urzędy w niéj rozdawano przez wzgląd na wiadome wady osób: łgarz zostawał posłem, junak rotmistrzem, półkownikiem, gadula kanclerzem i t. p. *Musiał to w Babinie on słyszeć, przys.* t. j. bajki, plotki prawi.

Babiniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* kruchta, przedkościele, przedsień przy kościele, gdzie zwyczajnie baby siadywają.

Babinka, **i**, *lm.* **i**. *ż. piesz.* 1) dobra, biedna babka, babuleńka. *Wdarł się złodziej do chałupki babinki ubogiéj.* 2) = *bot.* (Babiana), roślina. 3) = gatunek grzyba (Boletus fuscus).

Babirusa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (Babyrussa) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Ociężałych*, wieprzystych, świń; gatunek jeden: *Świnia Babirusa* (Sus babyrussa).

Babis, **a**, *m. mit.* syn Knefa i Atory, egipski Aryman, Czernoboh, lub szatan. Grecy nazywają go Tyfonem. Jest to słońce, ale złe, woda, lub para, rozpuszczająca się w powietrzu i przylegająca do słońca, a sprawująca albo upały, albo nawałnice. Wielkim on wrogiem Ozyrysa i walczy z nim bezprzestannie. Gdy Ozyrys zamienia się w Ammona i Serapisa, on staje się *Smą* i *Apofisem*. Jako w Ozyrysie obecni są wszyscy bogowie greccy, tak w Babisie wszystkie Tytany i Hekatonthery. Co tylko okropnego i bezecnego po mitologjach innych, tego wyrazem jest Babis, sam jeden. Bóg ten jest maści czerwonéj, a łożem jego morze czerwone. Wcielił się w skórę człowieczą na ziemi, zabił brata Ozyrysa, pierwszego króla Egiptu i był następcą jego. Miał małżonkę, któréj imię *Buta*. Spłodził z niéj czerwonowłosego *Judeusza*, tudzież wszystkie obce, a nieczyste ludy, jako *np.* Greka, Włocha. Malowano go jako wieprza, krokodyla, hyppopotama, lub osła z sierścią wstecz obróconą, jako kruka, z rosnącém naspak pierzem, jako węża, pokazującego z paszczy strzałkę. Zwał się jeszcze: *Set, Bebon, Babon, Bubon.*

Babisko, *ob. Babsko.*

Babiząb, *bot. prow. ob. Trzmielina.*

Babizna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) spadek po babie. *Wnuki z ciotkami babiznę albo dziedzictwo równo biorą.* 2) = *ob. Babsko.*

Babja, **ji**, *ż. mit.* imię syryjskiéj Lucyny.

Babjon, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) gatunek małych małp.

Babka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Baba*) i *zdr.* **babeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta podeszłego wieku, staruszka. 2) = żebraczka. *Z Bogiem, babko, monety nie mam. Babko, dałem ci grosz, przys.* 3) = matka ojca, lub matki. *Szlachcic po babce,* t. j. nie prawdziwy, bo szlachectwo idzie za mieczem, nie za kądzielą. 4) = *Ślepa babka,* zmrużek, uczyk, gra dziecinna, gdzie jeden z zawiązanemi oczyma goni grających. *Fortuna ślepą babkę grać z ludźmi lubi, dziesięciu minie, jednego ułapi.* 5) = *prac.* moneta drobna, halerz. *Złamana babka,* t. j. zgoła nic. *Nic, nic, nie dam i halerza, ani babki złamanéj.* 6) = u kosarzy, kowadło, na którém kosy klepią. 7) = *bot.* a) (Plantago) rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 4téj, rzędu *jednoślupkowego* wedł. ukł. Linn. *in. Baśki;* gatunki jéj bezlodygowe, trwałe, są: = *wielka v. gładka* (P. major), *prow. Skołojrza,* bardzo pospolita około dróg, na ścieżkach, dziedzińcach, polach, i t. p.; = *średnia* (P. media); = *lancetowata,* in. *Pchłe ziele, Płesznik* (P. Psyllum), rośnie na polach uprawnych, piaszczystych, nasienie ma podobne do pchły, zawierające wiele kleju na swéj powierzchni; klejek wygotowany z tych nasion uśmierza biegunkę i suche kaszle, w zapaleniu gardła służy do płukania; roślina ta używa się jeszcze do nadania sztywności i połysku materjom jedwabnym; wszystkie gatunki *babki,* póki młode, dają dobrą paszę dla bydląt domowych, na łąkach atoli głuszą inne użyteczne pastewne rośliny; z bezlodygowych zaś, rocznych gatunków ważniejszy: = *Piaskowa,* in. *Pchłe ziele piaskowe* (P. arenaria), zdarza się gdzie niegdzie na polach nieurodzajnych, piaszczystych; zawiera w sobie właściwą gorycz; b) = *v. Grzyb Babka, v. Grzyb chropawy;* c) = *wodna* (Alisma Plantago), zwykła nazwa rośliny *Żabiniec babka* (ob. Żabiniec); d) **babki,** *blp. ż.* ogólna nazwa drobnych spłaszczonych ziarn, *np.* w strączkach akacji. 8) = nazwa kostki używanéj w grze dziecinnéj zwanéj *Babki. Grać w babki.* 9) = gatunek strzelby. *Babki i armatki do strzelania.* 10) = drzewo sosnowe w kręglakach, ociosane tylko z kory, przeznaczone do spławu; zwykle bywa trzysążniowéj długości. 11) = moneta u Słowian węgierskich (960 babek w talarze bitym) = 0,75 szeląga.

Babkowate, *v.* **Babkowe rośliny** (Plantaginei) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 7méj układu Juss. (Hypostaminia) roślin *dwulistkowych.*

Babłać, *ob. Babrać.*

Babojdy, ów, *blp.* pewien rodzaj zakonników *v.* mnichów tureckich.

Babosze, *v.* **Babusze, ów,** *blp.* trzewiki tureckie, pantofle.

Babowalcz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż* co z starą babą ma do czynienia, bije się z nią, kłóci.

Babożeń, nia, ie, *m.* 1) *nieuż.* co się z starą babą ożenił. *Często babożenie, co śmierci czekali żon swoich, pierwiej sami na marach bywali.* * 2) = *fil.* w loice, jeden z przykładów na bazyliszka lub krokodyla, a przeciwstaw Gamrata. Oto on: *Jeżeli się mam żenić, to mogę poślubić niewiastę ładną, lub brzydką, młodą lub starą, bogatą lub ubogą. Ładna będzie moją pieszczotą, a brzydkiéj, będę sam pieścidłem. Bogata upewni mi los lepszy, a uboga kochać i szanować mię będzie. Stara mieć będzie około mnie pieczę, jak matka około syna, a młoda przyniesie dość krotochwil. Przeto żenię się z pierwszą lepszą, i z babą!"* Porównaj *Gamrat.*

Babrać, *v. Babałać,* **ła,** *scz. nd. nieuż.* 1) gmérać. *Już byłeś żołnierzem, kiedy ja jeszcze babrałem w swoim Alwarze.* 2) = licho malować, gwazdać. 3) = pluskać się, brzechtać się, brodzić. *Babrać w kale.*

Babranie. a, *lm.* **a,** *n.* 1) gmeranie. 2) = złe malowanie, gwazdanie. 3) = pluskanie się, brodzenie.

Babranina, y, *lm.* **y,** *ż.* liche malowidło, pisanie, gwazdanina.

Babski, a, ie, *p.* należący do baby, babie przyzwoity, podobny. *Nie saméml ślubami i babskiemi modłami pomocy bogów dostajemy. — ps. po babsku,* jak stara baba.

Babsko i babisko, a, *lm.* **a,** *ż.* brzydka baba. *Babsko nie wiedzieć skąd; jak to mówią, z całego świata.*

Babsztel, babsztyl, babsztych, babsztrych, a, *lm.* **y,** *ż.* 1) złe, niegodziwe babsko. 2) = *fig.* niewieściuch, tchórz, babiarz, baba. *Wytrzymać nie mogę gderań tego babsztyla.*

Babuś, babusia, babunia, babula, babulenka, i, *lm,* **i,** *ż,* i **babuchna, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) podstarzała, przyjemnéj starości kobieta, staruszka, *v.* z przekąsem: babsko. *Jak owa śmieszna gdy się babuś wymuszcze.* 2) = pieszczenie, mówiąc o matce ojca lub matki. *Droga babunio!*

Babuwiści, stów, *blp.* zwolennicy Baboeuf'a, który w r. 1796 chciał równość zupełną we Francji zaprowadzić.

Baca, cy, *lm.* **cy** *v.* **ce,** *m.* stary pasterz, dozorujący nad *juchesami,* t. j. młodemi chłopakami, pasącymi owce w górach tatrzańskich.

Bach, *ob. Bachus.*

Bachanalje, *v.* **Bakchanalje, ów,** *blp.* u dawnych Rzymian, uroczystość Bachusa.— *fig.* hulanka, biesiada zbytkowa.

Bachant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) *nieuż.* hulacz, hulaka. **Bachantka, i,** *lm.* **i,** *ż.* w starożytności, zwolennica Bachusa.— *fig.* hulaczka.

Bachel, a, *lm.* **e,** *m.* grecka miara do towarów sypkich. = 28,364 litrom.

Bachman, a, *m. mit.* jeden z duchów piekielnych, którego wzywają karpaccy górale, obok *Amszaspanda,* szukając skarbów pod ziemią. Porównaj *Amszaspand.*

Bachmat, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **bachmacik, a,** *lm.* **i,** *m.* i *zgr.* **bachmacisko, a,** *lm.* **a,** *n* 1) koń tatarski grubo-płaski na niskich nogach, poziomy. *Tatarowie bachmatów swoich aż w piątym roku dosiadywają. Na małym skoczył bachmaciku, ubiegł rumaki rosłe i ozdobne.* 2) = *fig.* (o człowieku) otyły, opasły, brzuchacz.

Bachmato, *ps.* niezgrabnie, obszernie, obwiśle.

Bachmatowaty, a, e, *p.* (o człowieku) niski, krępy, okrągły.

Bachmaty, a, e, *p.* niezgrabny, obszerny, obwisły.

Bachmistrz, *ob. Barkmistrz.*

Bachmistrzowski, a, ie, *p.* od bachmistrza. *Urząd bachmistrzowski.*

Bachmistrzowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* urząd bachmistrza.

Bachować, ował, uje, *scz. nd.* hulać, podchmielać się, pić, uraczać się.

Bachowy, *ob. Bachusowy.*

Bachur, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Bachurek, rka,** *lm.* **rki,** *m.* 1) niesworne krzykliwe dziecię, szczególnie żydowskie. 2) = młody kiernoz, stadnik. *Kiernoz, gdy już podstarzeje, trzeba się o młodego gospodarzowi postarać bachura.*

Bachurowaty, a, e, *p.* brzuchaty, pękaty, baniasty. *Bachurowate ogórki.*

Bachus, *v.* **Bach, a,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Bachusek, ska,** *lm.* **ski,** *m.* 1) *mit.* bożek wina, bóg pijanic. *Cudowna Bacha ma to w sobie czasza, Że wszystkie ze łba kłopoty wystrasza, ob. Djonizy.* 2) = *fig.* wino, winko. *Jemu Bachusek smakuje.*

Bachusowy, *v.* **bachowy, a, e,** *p.* od Bachusa. *Dni bachusowe. Napój bachowy,* t. j. wino.

Bacik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Bat*) mała łódź, czółno.

Bacisko, a, *lm.* **a,** *n.* bat niezgrabny, niekształtny.

Backe, *ob. Batzeu.*

Bacówka, i, *lm.* **i,** *ż.* buda pasterska w górach tatrzańskich.

Bacylla, i, *lm.* **e,** *ż.* (z łac.) *med.* naczyńko do wysysania krwi.

Bacyllarje, ów, *blp.* (z łac.) *zool.* pewien rodzaj wymoczków.

Bacys, a, *m. mit.* święty wół egipski, wyobrażający Buzyrysa lub Ozyrysa umarłego, był to Onufis, a tém samém Mnewis i Apis, który się zestarzał, umarł i bywał pogrzeban.

Baczenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obracanie baczności, czyli uwagi na co. *Dawać na co baczenie. Mieć, dawać baczenie na kogo, na co. Mieć kogo, v. co na baczeniu.* 2) = zastanawianie się, uwaga, roztropność. *W młodych leciech baczenia u człowieka jeszcze mało. Baczenie dobre do wszystkiego ma ci być wodzem.* 3) = rozsądek, rozeznanie. *Od siedmiu lat dzieci zaczynają już*

mieć baczenie, rozeznanie dobrego i złego. Jeszcze jest przy baczeniu, t. j. przy rozumie, przy sobie. 4) = *na kogo;* wzgląd na kogo. *Król ten cudzoziemców miał na większém baczeniu, niż obywatele własne.*

Baczmag, a, *lm.* **i,** *m.* (z tur.) *nieuż.* gatunek obuwia, but, trzewik.—*fig. Wdział z pychy szyte djabelskie baczmagi.*

Baczmagoprzedawca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* szewc.

Bacznie, *ps.* uważnie, roztropnie.

Baczność, ści, lm. ści, ż. 1) uwaga, wzgląd, baczenie na co. *Trzeba nam postępować z bacznością. Mieć się na baczności.* 2) = w wojsku, komenderując. *Baczność! prezentuj broń!*

Baczny, a, e, *p.* (*nieuż.* **Baczliwy, a, e**), 1) uważający, uważny. *Mądry niechaj głupiego nauczy, baczny błędliwego.* 2) = roztropny, rozsądny. *Ganię zdrożności i zdania mniej baczne. Niebaczne affekty. Człowiek niebaczny.* 3) = wzgląd mający, względny. *Nie był tak baczny, żeby sam siedząc, drugiemu też siedzieć kazał. Baczným kogo czynić;* zwracać czyjąś uwagę.

Baczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) *nieuż.* widzieć. *Który stworzył ucho, zaś nie usłyszy? który sprawił oko, nie będzie baczył?* 2) = postrzegać, dostrzegać. *Wielkiemu panu nie wszystkiego trzeba baczyć. Jeden nie wszystkiego baczy.* 3) = *prze. co do siebie;* poczuwać się do czego, czuć do siebie, widzieć do siebie. *Żaden swéj wady do siebie nie baczy. Baczymy to do siebie, żeśmy grzesznicy.* 4) = uważać, rozbierać, roztrząsać. *Zawżdy takie rozumy najwięcéj słynęły, co baczyły czas przyszły, i te, co minęły.* 5) = wzgląd mieć, względać. *Baczyć na czyje zasługi.*

Bać się, bał się, (*daw.* **bojał się**), **boi się,** *słz. nd.* 1) mieć bojaźń, lękać się, strachać się, obawiać się. *Boję się, że ku złości, żadna białychgłów inna rzecz tak nie wiedzie, jedno cudność,* t. j. piękność. 2) = czego *v.* kogo; lękać się czego, *v.* kogo. *Bać się piorunów, śmierci. Boi się wszystkiego. Bój się Boga!* 3) = o co, o kogo: troszczyć się. *Cnotliwi królowie nic się o siebie samych nie boją, ale o tych, którzy są pod ich mocą; a tyranowie tychże się samych boją, którym rozkazują.* 4) = kogo o co, *v.* względem czego. *Ciebie Kupidynie się boją matki o swe syny; tyś skąpych starców frasunek jedyny.*

Badać, ał, a, *scz. nd.* 1) rozbierać, roztrząsać, dochodzić. *Badać naturę, historję, pismo święte.* 2) = egzaminować, śledzić. *Badać kogo o co. Badać oskarżonego, świadków.* 3) = przenikać. *Bóg wzrokiem swoim myśli niepojęte bada.* **Badać się,** *słz.* dopytywać się, dowiadywać się, dochodzić. *Rozum ludzki badając się coraz dalej przychodzi. Badać się czego v. o czém. Nie wadzi się badać, czego człowiek nie świadom. Badaj się o tém starannie.*

Badacz, a, *lm.* **e,** *m.* który bada, szpera, dochodzi. *Bóg, badacz myśli ludzkich, któremu nic nie zakryto. Badacz przyrodzenia. Badacz starożytności, języków. Badacz serca ludzkiego.*

Badaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* która bada, szpera, dochodzi.

Badanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) szperanie, dochodzenie, poznawanie. 2) = *praw.* śledzenie, wypytywanie, inkwizycja. *Badanie świadków, obwinionego.*

Badatliwy. Botliwy, *ob. Bedliwy.*

Badawi, *nieod. m.* arab koczowniczy, Beduin.

Badawja, ji, *lm.* **je,** *ż. nieuż.* koń biegun, (pod siodło).

Baddam, *v. Paden;* moneta indyjska. Gorzkie migdały, których 60 idzie na jedną picę = 0,0125 kop. = 0,025 gr.

Badiaga, i, *lm.* **i,** *m. bot. posp.* nazwa wodnego porostu, *in. Nadecznik rzeczny, ob. Nadecznik.*

Badjan, *bot. ob. Bodzian.*

Bados, u, *blm. m.* (z fran.) pewien gatunek czerwonego wina Bordo (Bordeaux).

Badrakala, i, *ż. mit.* piekielna bogini indyjska, odpowiadająca słowiańskiéj *Jeży-Babie,* ale znaczącéj *Niję.*

Badurzyć, *v.* **Bandurzyć,** *v.* **Bzdurzyć, ył, y,** *scz. nd.* prawić ni to ni owo, gadać nic do rzeczy, pleść trzy po trzy. *Czego tam nie badurzyła!*

Badyl, *v.* **Badel, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) łodyga, pienie roślinny. *Makowe badyle spalone piękny dają popiół. — fig. Nogi mieć jak badyle,* t. j. długie i cieńkie. 2) = sucha trawa, chwaścisko. *Z głodu gryźli chwasty i badyle.* 3) = **u,** *lm.* **e,** *bot. ob. Podsiewnik* (Galeopsis) in. *Koci pysk.*

Badymetrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie głębokości.

Baetyl, a, *mit. ż.* syn Ilusa i Homichli, Czasu i Mgły, bóg fenicki, znaczy tyle, co *Bech boży, Wiatr,* w znaczeniu tchnienia Pańskiego. Siostrą jego bliźniaczą *Onka.* Otworzył *Jaje Homichli,* i wydobył zeń bogów, oraz świat.

Baffetas, *v.* **Baftas, u,** *blm. m.* gatunek kartunu (materji wełnianéj) wschodnio-indyjskiéj.

Bag, *ob. Bocian* (*czarny*).

Bagatel i Bagatela, i, *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) 1) fraszka, drobna rzecz, maleństwo. *Sumieniejest u złych ludzi bagatelą, honor istną bagatelą, religja największą ze wszystkich bagatelą.—Dwa tysiące talarów, bagatela!* 2) = *muz.* krótka, lekka kompozycja.

Bagatelny, a, e, *p.* nie wiele znaczący. *Rzecz bagatelna.*

Bagazja, ji, lm. je, *ż.* materja bawełniana.

Bagazjowy, a, e, *p.* od bagazji, z bagazji. *Kaftanik bagazjowy.*

Bagaże, ów, *blp.* (z fran.) sprzęty wojska i artylerji, obłozi, juki. *Koń od bagażów. ob. Juczny.*

Bagażowy, a, e, *p.* od bagażów, obłogowy, juczny.

Bagienko, a, *lm.* **a,** *n. bot.* 1) (*Azalea*). *ob. Bahun czarnomorski* (A. pontica). 2) = (Andromeda poliifolia). *ob. Modrzewnica rozmarynowata.* 3) = *ob. Bagno.*

Bagienny, a, e, *p.* od bagna. *Zapach bagienny. Smak bagienny. Wyziewy bagienne.*

Baglattea, ei, *lm.* **e,** *ż.* arabska gitara z trzema mosiężnemi strónami.

Bagnet, u, *lm.* **y,** *m. zdr. Bagnecik,* **a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) rodzaj puginału, osadzającogo się na ręczną broń, tak nazwany od miasta *Bayonne* we Francji. *Bagnet osadzić na broń. Iść na bagnety. Raniony bagnetem v. ranny od bagnetu. Zdobyć pozycję z bagnetem w ręku. Pistolet z bagnecikiem.*

Bagnetówka, i, *lm.* **i,** *ż.* strzelba opatrzona bagnetem.

Bagniątko, a, *lm.* **a,** *n. prze.* pączek kosmaty niektórych roślin, baranek. *W kwietnią niedzielę, kto bagniątka nie potrząt, to już zbawienia nie otrzymał. ob. Kótek.*

Bagnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Lonchoptera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* skrzywionych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *pstra* (L. flavicauda). 2 = *czarna* (L. tristis). 3 = *żółta* (L. lutea). 2) = *bot.* (Scheuchzeria), *in. Płotnica,* roślina należąca do klassy 6-téj rzędu *trzyślupkowego* ukł. Linn.; gatunek: = *torfowa* (S. palustris), rośnie na miejscach błotnistych, torfowatych, lecz rzadko się przytrafia; podobna nieco z wejrzenia do sitowia.

Bagnik, a, *lm.* **i,** *m. zool.* ryba morska. *ob. Tańczyk.*

Bagnisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wielkie, brzydkie bagno. *Bagniska śmierdzącém zielskiem zarosłe.* 2) = *bot. ob. Bagnówka.*

Bagnisty, a, e, *p.* od bagna, błotnisty, kałużysty. *Kraj bagnisty. Bagniste łożysko pługawej gadziny. Ruda łączna v. bagnista.*

Bagno, a, *lm.* **a,** *n. zdr. Bagienko,* **a,** *lm.* **a,** *n.* 1) zlew wody stojącéj na gruncie przepadzistym, gąszcz z wody i ziemi. *Twierdza ta leży na bagnach.* 2) = *bot. drzewo, łoza, łożyna.* 3) = *bot.* (Ledum), podkrzew trwały, zawsze zielony, z rodziny *wrzosowatych* (Ericineae), należący do klassy 10-téj rzędu *jednoślupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *świnie v. zwyczajne v. pospolite* (L. palustre) in. *Rozmaryn dziki,* posp. *Bahun,* rośnie na miejscach mokrych; wydaje woń dość przyjemną, odurzającą; w medycynie używają się jego liście, jako środek przeciwspazmowy, mian. w kokluszu.

Bagnówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* (Sepedon), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* muchowatych. Gatunki europejskie są: = *czarna,* (S. sphegens). = *czerwonawa* (S. Haeffneri). 2) = *bot.* (Empetrum) in. *Ba-*

gnisko, Bażyna, roślina, należąca do klassy 22-giéj, rzędu *trzypręcikowego* ukl. Linn.; gatunek:=*czarna* (E. nigrum), krzewinka po ziemi rozesłana, zawsze zielona, gałęzista; ma jagody czarne do jałowcowych podobne, soczyste; sok ich słodkawy, własności narkotycznéj, używa się do farbowania wełny i płótna na ciemno-czerwony lub fioletowy kolor.

Bahir, a, *m. mit.* jeden ze świętych, do Apisa podobnych wołów arabskich. Woły te miały przywilej, iż wolno im było paść się po wszystkich łąkach i polach. Gdzie zrobiły szkodę, tam ukaże się błogosławieństwo boże. *ob. Saiba, Wasila, Hami.*

Bahman, a, *m. mit.* irański Amszaspand drugi, namiestnik Ormuzda i najstarszy syn jego, znaczy egipskiego Horusa, lub planetę Marsa.

Bahun, u, *blm.* posp. nazwa 1) rośliny: *Bagno pospolite.* 2)=*czarnomorski, bot.* (Azalea pontica), roślina należąca do klassy 5-téj rzędu *jednosłupkowego*, ukł. Linn., rośnie na Polesiu.

Baiwa, y, *ż. mit.* żeński Tjermes, jest łapońska bogini najwyższa i królowa niebios, a oznacza słońce. Matka to wszech zwierząt i opiekunka pożytecznego rena, mianowicie zaś cielątek jego, które śród mrozów ogrzewa, a śród pustyń karmi. Oczko jéj śliczne zasłania się niekiedy czarnemi rzęsami, t. j. chmurami. Przędzie nici złote i srebrne, któremi są promienie letniego i zimowego słońca.

Baj, a, *m. mit.* przyjaciel i towarzysz Belina, lub Chasona, starszy odeń i poważni jszy, jest słowiański bóg *bajarzy*, lub powieściarzy świętych, słowem pogańskich teologów. Zstępował z niebios na ziemię, ubierał się w chłopską sukmanę i nosił kurpie. Chodził po stropie, chodził po ścianie, a siadał na ławie przy piecu lub kominie. Ptastwem mu poświęconém były *gawrony, wrony* i *kawki*. **Baj, a,** *lm.* **e,** *m.* i **Baja, ji,** *lm.* **je,** *m.* bajacz, bajkarz, plotkarz. *Ten baj, co tylko mógł wymyśleć, prawił.*

Baja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) baśń, wielka bajka. *Nie bajka to tylko, ale całą gębą baja. ob. Bajka.* 2)=materja wełniana strzępiona. *W grubéj baji, często się radość i pociecha tai.*

Bajać, ał, ja, *scz. nd.* 1) bajki, baśnie powiadać. *Ja niewiem czy to prawda, czy to tylko bają, co o tym Proteusie ludzie powiadają.* 2)=w ogólności, łgać, kłamać, z prawdą się mijać. *Ał, bajesz. Co mi tam bajesz!* 3)=pleść, prawić, gadać nie wiedzieć co. *Sam nie wiesz co bajesz. Kto się upije, sam nie wié, co baje.*

Bajacz, *v.* **Bajarz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) który baśnie, bajki prawi. *Każdy kraj miał bajarzów; czasy heroiczne, cóż innego w istocie nad bajki rozliczne?* 2)=plotka, świegot, zmyślacz. 3)=pisarz bajek, bajkopis.

Bajaczka, *v.* **Bajarka, i,** *lm.* **i,** *ż.* prawiąca baśnie, baje, świegotliwa, plotkarka.

Bajader, a, *lm.* **y,** *m. sprze.* woreczek jedwabny, długi, w pasy poprzeczne różnych kolorów żywych, zakończony baryłeczką.

Bajadera, y, *lm.* **y,** *ż.* indyjska tanecznica i śpiewaczka.

Bajanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) prawienie baśni, bajek. 2)=baśnie, baje; długie, nudne opowiadanie.

***Bajarstwo, a,** *blm. n.* za pogańskich czasów znaczyło tyle, co teologja. *ob. Baj, Bajka.*

Bajarz, *ob. Bajacz.*

Bajasłowca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* plotkarz.

Bajborak, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* tkanka jedwabna.

Bajbuza, (herb); strzała przez środek tarczy, o ziemię żelazem oparta, przeszywająca wężowi głowę. Wąż okręcony o strzałę, ogonem się aż piór tyka.

Bajczany, a, e, *p.* bajeczny, plotkarski.

Bajczarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która lubi wiele gadać, żartować.

Bajczarz, a, *lm.* **e,** *m. prze.* który baje prawi, lubi wiele gadać, żartować.

Bajda, y, *lm.* **y,** *m.* 1) bajka, baśń. 2)=lubiący dużo mówić, chociaż i bez sensu. 3)=skórą ociągnięta łódka Kamczadałów.

Bajdak, u, *lm.* **i,** *m.* 1) nazwa pewnego rodzaju rzecznych statków, spławiających towary po Prypeci, Dniestrze i Niemnie. 2)=*prow.* żerdź.

Bajeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Bajka*) 1) mała baśń, bajka. *Napisał ładną bajeczkę.* 2)=fałszywa wieść, plotka. *Puścić bajeczkę.*

Bajeczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) przymiot i stan tego, co jest bajeczne. 2)=baśniopismo, mitologja. *Od losu nawet i bogów nie uwolniła bajeczność.*

Bajeczny, a, e, *p.* od bajek, baśni; zmyślony, nieprawdziwy. *Historja bajeczna. Czasy bajeczne. Bogowie bajeczni.*

Bajdurzyć,ył, y, *scz. nd.* pleść bajki.

Bajęda, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* bajeczna legenda.

Bajka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) powieść zmyślona w celu moralnym. *Bajki Ezopa, Fedra, Krasickiego.* 2)=plotka, brednia, fałsz, kłamstwo. *To bajka. Wszystko to bajki. Bajki siać. Bajkę bajać*, t. j. popisywać się z czém marném. 3)=*lm.* **owie,** *nieuż.* bajarz, bajkarz, wykładacz gadek. *Szukają mądrości, która z ziemi jest, kupcy Theman* i *bajkowie.* 4)=za pogańskich czasów znaczyła dzieło boga Baja, lub tyle, co dzieje bogów, powieść święta. *ob. Baj.*

Bajkalit, *v.* **Bajkalsztejn, u,** *lm.* **y,** *m. min.* zielony talk, kamień.

Bajkarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Baja.*

Bajkopis, a, *lm.* **y,** *m.* pisarz bajek. *Nikt jeszcze nie zrównał, i podobno nie zrówna, bajkopisowi francuskiemu,* (t. j. Lafontenowi).

Bajkopisarstwo, a, *blm. n.* sztuka pisania bajek; rodzaj poezji. *Krasicki celował w bajkopisarstwie.*

Bajobaśń, i, *lm.* **ie,** *m. nieuż.* bajarz. *Ambrożego Ś. wronią i bajobaśnią nazywali.*

Bajoko, (Bojocho); *nieod.* moneta teraźniejszego Rzymu=1,2225 kop.=2,585 gr.

Bajola, i, *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) owoc drzewa lotusu.

Bajopis, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* 1) bajkopis, baśniopis. 2)=bajacz, plotkarz.

Bajor, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Bajoro, a,** *lm.* **a,** *n. v.* **Bajura, y,** *lm.* **y,** *ż.* bagno mniéj przepaściste, woda błotnista.

Bajorek, rka, *lm.* **rki,** *m.* nitki złote kręcone. *Kapelusz upstrzony w bajorki, w paletki.*

Bajowy, a, e, *p.* 1) od bajów, materji wełnianéj. 2)=od bajów, bajkowy, baśniowy.

Baj prawie, *ob. Ba.*

Bajrak, a, *lm.* **i,** *m. leś. prow.* drzewo sosnowe karłowate, które nigdy na budulec dorosnąć nie może.

Bajram, *v.* **Bejram, u,** *lm.* **y,** *m.* pewne święto tureckie.

Bajramować, ował, uje, *scz. nd.* 1) święto bajramu obchodzić, świątkować. 2)=*fig.* hulać, bawić się, raczyć się.

Bajsztuk, a, *m. mit.* litewski Kobol, lub duch, opiekujący się chłopstwem. Bajsztuki ukazują się w postaci karłów. Wzrost ich, jak jednorocznego dziecka, lecz brody sążniste. Słyną rzeźkością i zwinnością. Mieszkają po piwnicach, po dołach, pod korzeniami drzew. W ofiarach przynoszono im piwo, chleb i różne potrawy, które zostawiano na noc pod drzewami brzozowemi, lub gdzie w kącie na gumnie. Królem ich *Puschajtys*. Zowią się także *Barsztuki.*

Bajtałaski, *ob. Batałaszki.*

Bajuk, u, *m. chodzić na bajuku, t. j.* czterma nogami, czterma łapami.

Bajule, ego, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) ochmistrz nadworny w Konstantynopolu.

Bajura, *ob. Bajor.*

Baka, i, *m. mit.* imię starosłowiańskie, mające znaczenie Kroka, Krakusa, Waligóry, Wyrwidęba, lub Truta. Podług powieści ludowych jest w górach tatrzańskich skała, z któréj, na zaklęcie z czarnoksięzkich ksiąg, wychodzić ma smok, dający się kulbaczyć. Zdarzyło się, że pewien Niemiec wywołał tego smoka i jeździł na nim, robiąc słowiańskim ludziom szkodę a strach. Ale odważny *Baka* zabił Niemca. A smok uciekł na powrót do swéj jamy. Porównaj: *Chworz, Krok, Trut.*

Bakać, ał, a, *scz. nd. prze.* 1) wykrzykiwać z wesołości. 2)=wołać. *Bakałem, a nie było kłoby słyszał.* 3)=strofować, łajać. *Bakał Pan morze czerwone*, t. j. bakając przykazał mu ustąpić.

Bakalarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* zła, ladajaka szkoła, *v. pg.* o jakiéjbądź szkole.

Bakalarski, a, ie, *p.* od bakalarza, bakalarza się tyczący.—*ps. Po bakalarsku*; po pedancku. *To jest po bakalarsku.*

Bakalarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* i **Bakalaurja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* 1) dawniéj, pierwszy stopień akademicki. 2)=*pg.* nauczycielstwo dzieci, nauczycielstwo po miasteczkach, parafjach. 3)=pedanterja, szkolnictwo.

Bakalaureat, u, *blm.* (*Baccalaureatus*) *m.* (z łać. średn.) stopień bakalarza, pierwszy stopień akademicki.

Bakalje, ów, *blp.* (z włos.) słodycze, przysmaczki, jakoto: rodzynki, migdały i t. p.

Bakałarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) bakalaurją zaszczycony. *Mikołaj Tęczyński był bakałarzem r.* 1463; *potém był Wojewodą Ruskim.* 2)=nauczyciel dzieci. *Dobrzy bakałarze nie tylko czytać dzieci małe uczą, ale i innych obyczajków uczciwych w jedzeniu, w staniu, w chodzeniu, w mowie.* 3)=pedant, szkolarz, żak. *To to mi bakałarz! nawet kicha nauką.* 4)=*myś.* najstarszy z dojeżdżaczów. 5)=* znaczy w loice *samit* pierwszy w grzędzie umysłników pierwszéj. Zowie się po łacinie *Barbara.* Ma w sobie trzy A zdania, lub ogólne i pozwalające. Przykład: *Wszyscy ludzie są rozumni. Wszyscy Amerykanie są ludźmi, zaczém wszyscy Amerykanie są rozumni.*

Bakar, u, *lm.* **y,** *m. prze.* miara, zawierająca w sobie cztery beczki.

Baki, ów, *blp.* 1) faworyty. 2)=w tém wyrażeniu: *Baki v. bakę komu świecić*; nadskakiwać, przysługiwać się.

Bakareo, *nieod.* (*Baccareo*); *m. zool.* zwierzę ssące Indij wschodnich.

Bakchius, (*Bacchius*); *m.* (z grec.) trójzgłoskowa stopa rytmiczna.

Bakchjonita, y, *lm.* **ci,** *m.* u dawnych Rzymian, pewien rodzaj filozofów Stoików.

Bakier, (używa się tylko w *przyp.* 4-m z *pmk. Na*). *Na bakier;* na bok, na ukos. *Nosić czapkę v. kapelusz na bakier. Junak nad junaki; czapka na bakier, zakasane poły.—fig. Wszystko idzie na bakier*, t. j. na opak, krzywo, źle. *Być z kim na bakier*, t. j. być z kim w niezgodzie;= u flisów, znaczy: na lewo.

Bakonista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik Bakona, t. j. filozofji Bakona.

Bakonizm, u, *blm. m.* filozofja Bakona.

Bakort, u, *lm.* **y,** *m.* 1) lewy bok okrętu, burta po lewéj ręce, uważana od rudla. *Styruj na bakortu.* 2)=niebezpieczne miejsce. 3)=*or.* lewy brzeg rzeki.

Baksztyna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) *górn.* piecowy kamień.

Bakulity, ów, *blp. m. geol. ob. Pręciaki.*

Bakulometrja, ji, *blm. ż.* (z łać.) sztuka mierzenia za pomocą prętów *v.* kijów.

Bakulometryczny, a, e, *p.* do bakulometrji należący.

Bakuła, *ob. Bałaka.*

Bakun, u, *blm. m.* posp. *ob. Tytuń bakun* (Nicotiana rustica).

Bal, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) graniasto ociosane drzewo. *Bale dębowe, lipowe, cztery lub pięć całów grube. Most z balów złożony.* 2)=*nieuż.* bala towarów, paka towarów pewnéj objętości.

Bal, u, *lm.* **e,** *m.* tańce, uciecha, biesiada z tańcami, z muzyką. *Bal dawać v. wyprawiać. Prosić na bal. Być na balu. Rozpocząć bal, v. otworzyć bal, v. zagaić bal. przen. Sprawić komu bal:* oćwiczyć porządnie.

Balam, *nieod.* gospoda na Wschodzie dla podróżujących, karczma.

Balanda, y, *lm.* **y,** *m.* basałyk, maruda.

Balanity, ów, *blp. m. geol.* gatunek skamieniałych muszli morskich; *in. żołędziny* lub *żołędzie morskie.*

Balans, u, *lm.* **y,** *m.* 1) równowaga. *Jeździć na balansie.* 2)=kij używany przez skoczków na linie. *Chodzić po linie z balansem.* 3)=*ob. Bilans.*

Balanse, *nieod. n.* (z fran. *Balancé*) rodzaj kroków w tańcu.

Balanser, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran. *Balanceur*) *zool.* ptak z Paragwaj.

Balansjer, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *górn.* kibić u wagi.

Balansować się, *han. ob. Równoważyć się.*

Balany, ów, *blp.* (z grec.) *zool.* morska żołądź (rodzaj skorupiaków).

Balas, *v.* **Ballas, u,** *lm.* **y,** *m. min.* gatunek rubinów bladych, *v.* cielistych.

Balas, a, *lm.* **y,** *m.* i **Balasy, ów,** słupki, poręcze około balkonu, okna lub wschodów. *Budowę zdobią gzemsy i balasy.—fig. Sadzi komplement, jak balas*, t. j. niezgrabnie prawi komplementy.

Balassor, u, *blm. m.* indyjska materja z kory drzewnéj.

Balast, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) ciężar jaki, pospolicie piasek, który się kładzie na spód okrętów, dla przydania im potrzebnego ciężaru. *fig.* wszelki zbyteczny ciężar.

Balastri, *nieod. n.* (z włos.) wenecka złocista materja.

Balazees, *v.* **Balazis, u,** *blm. m.* biały indyjski kartun (wełniana materja).

Balberyt, *ob. Baal-Beryt.*

Balbod, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *nieuż.* który nie może dobrze mówić, który się zająka, jąkacz, jąkajło.

Balczany, a, e, *p.* od balki. *Balczany bant*, t. j. drzewo, które wespół spaja dwie balki.

Baldach, Baldakin, Baldachin, Baldehin, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) 1) napięta na słupach zasłona nad krzesłami, lub do noszenia, znak dostojeństwa, tron. *Nad ołtarzem baldakin złotogłowy wisiał, Baldachin Prymasom własny. Nad sakramentem noszą baldakin podczas processji, lub do chorego.* 2)=*nieuż.* ciennik, zasłona od słońca, parasol.

Baldak, a, *m. mit.* germański Elb, lub Wicht biały, trzymający namiot niebieski na północy. Bratem jego *Hermunt.* Odpowiada Kastorowi.

Baldaszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* 1) *zdr.* mały baldachin. 2)=*bot.* odmiana kwiatostanu, kiedy z jednego punktu szypułki kwiatowe wychodzą i tworzą jedną powierzchnię, jak *np.* w dereniu i bluszczu.

Baldaszkogron, u, *lm.* **y,** *m. bot.* odmiana kwiatostanu, kiedy szypułki gałęziste z różnych wysokości wyrastają, ale do jednéj wysokości dochodzą, jak *np.* w klonie, jarzębiu.

Baldaszkogronowe rośliny, (Corymbiferae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 10-téj układu Juss. (Epicorollia—Synantheria) roślin *dwulistkowych.*

Baldaszkowy, a, e, *bot.* (umbellatus), mówi się o kwiatach, których ułożenie na roślinie jest w kształcie *baldaszka* (ob. ten wyr.), in. *okółkowy; baldaszkowe rośliny* (Umbelliferae) mające takowe kwiaty; stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 12-téj układu Juss. (Epipetalia) roślin *dwulistkowych.*

Baldasznica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Conicera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, baldasznic; gatunek jeden:= *aksamitna* (C. atra).

Balder, a, *m. mit.* normandzki Az. *ob. Baldur.*

Balderdasz, u, *blm. m.* (z ang.) mieszanina, sfałszowane wino.

Baldrjan, u, *m.* 1) roślinka poświęcona bogu normandzkiemu *Baldurowi* i bogini słowiańskiéj *Marzannie.* 2)=*bot. in.* Kozlek (Valeriana).

Baldur, a, *m. mit.* wielki bóg normandzki, wtóry syn Odyna i Fryggi, najmiłościwszy, najsprawiedliwszy i najdobrotliwszy z Azów, przeciwstaw gwałtownego Tora, znaczy bożo-człowieczeńską, wszech poświęceń i całopaleń zdolną Cnotę. Stąd jasny on, jak śnieżna lilja; snażny, jako łabędzie przy studni Mimera, niewinny i niepokalany, jako dziewice Norny. Od żywota jego zawiść los Azów i ludzi. Lodur zazdrościł mu przymiotów świetnych i poprzysiągł mu zatratę. Matka Frygga, dowiedziawszy się tego od wieszczki Woeli, obiega całą ziemię i odbiera od wszystkich rzeczy przysięgę, iż szkodzić Baldurowi nie będą. Ale zapomniała tego uczynić względem jemioły. Lodur sprawił, iż jemioła rozrosła się jak dąb, i urobił z niéj strzałę. Podał ją Hoedurowi, gdy Azy probowali nieranności Baldura, ażeby ją przeciw dobremu bogu wypuścił. Co gdy się stało, Baldur skonał. Duch jego dostał się w moc Helli, która go nie wypuści aż do skończenia świata. Azy wypruli żyły z Baldurowego ciała, związali nimi złego Lodura i cisnęli go z Azgardu do Isjothejmu. I odtąd Lodur zowie się *Lok*, kusiciel do złego, tyle, co Szatan. Na Baldurze stał się odpad Lodura od bogów i występuje

Lok, jako początek złego. Kwiatem Baldura jest zwany od niego Baldrjan. Inne imiona jego: *Balder*, *Palter*. Pałac jego w Azgardzie nazywał się *Brejdablink*.

Bale, *v.* **Ballas**, **u**, *blm. m.* (z ang.) *min.* blado—albo różowo-czerwony rubin.

Baleczka, *v.* **Beleczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Balka*, *Belka*), mała belka.

Baleja. *ob. Balja.*

Balenologja, **ji**, *blm. ż.* (z łać.) nauka o wielorybach.

Balenopter, **era**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *zool.* zwierzę ssące, podobne do wieloryba.

Balet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) utwor sceniczny wyrażony przez tańce.

Baletniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* tancerka teatralna.

Baletnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* tancerz teatralny.

Bali, *nieod. n.* djalekt uczony Sjamczyków.

Balik, **u**, *lm.* **i**, *m.* i *zdr.* **Baliczek**, **czku**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Bal*) 1) zabawka, tańce. *Balik dziecinny.* 2) = bal z ladajakich osób złożony, zabawa gminna.

Balja, *v.* **Baleja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) naczynie drewniane, zwykle do prania bielizny używane. 2)=łub, obejmujący kamień spodni młyński.

Balk, **u**, *lm.* **i**, *m.* i **Balka**, *v.* **Belka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) bierwiono obrobione, tram. *Balka wierzchnia. Balka spodnia. Balka poprzeczna. fig. Źdźbło widzi w oku bliźniego, a w swojém nie widzi belki. Tak kłamie że aż belki trzeszczą; przys.*

Balkon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) ganek, galeryjka na piętrze. 2)=*fort. ob. Wystawa.* 3) = *teat.* miejsce w większych teatrach naprzeciw sceny, nad górnemi lożami.

Balkospust, **u**, *lm.* **y**, *m. fort.* połączenie kilku sztuk drzewa długiego i mocnego, ułożonych jedna blisko drugiéj, które zawieszają się w środku bramy fortyfikacji, dla spuszczenia go nagle i zamknięcia przez to bramy w przypadku niespodzianéj napaści.

Balkować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* kłaść balki, balkami podbijać.

Balkowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) kładzenie balek. 2)=*ar.* wierzchnia część kolumnady, tabulatura. 3)=oranie powierzchni gruntu na zimę, w sposób taki: dwie skiby naorują się a na dwie równa przestrzeń zostawuje się nietkniętą, i tak następnie, dwie skiby orać a dwie zostawić w calcu.

Balkowany, **a**, **e**, *p.* wykładany balkami, niesklepiony. *Balkowany pułap. Balkowana piwnica.*

Balkowy, **a**, **e**, *p.* od balki, balczany.

Balla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* egipski dzban, kufel.

Ballada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) rodzaj poezji opisowéj; mała powiastka wierszami.

Balladery, **ek**, *ob. Bajadery.*

Ballistyczny, **a**, **e**, *p.* do ballistyki należący. *Ballistyczne zadanie*, t. j. zadanie oznaczenia drogi w powietrzu wyrzuconego ciała.

Ballistyka, **i**, *blm. ż. mech.* sztuka wyrzucania ciał i nauka o prawach ruchu takowych.

Ballonchio, *niesod.* (z włos.) *muz.* taniec w kółko u wieśniaków.

Ballotować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) obierać kogo na jaki urząd za pomocą wrzucania gałek lub kartek do naczynia; losować, kréskować, głosować, wotować.

Ballotowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* losowanie, kréskowanie, głosowanie, wotowanie.

Balneografja, **ji**, *blm. ż.* (z łać.-grec.) opisanie kąpieli, wód.

Balneologja, **ji**, *blm. ż.* (z łać.-grec.) nauka o użyciu wanien.

Balneotechniczny, **a**, **e**, *p.* do balneotechniki należący.

Balneotechnika, **i**, *blm. ż.* (z łać. grec.) sztuka przyrządzania kąpieli.

Balnot, **u**, *blm. m.* (z fran.) pewien gatunek wina burgundzkiego.

Balomba, **y**, *ż. kuch.* potrawa z wanilji, żółtek, cukru i śmietanki.

Balon, **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **balonik**, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) 1) bania z kitajki wydęta gazem wodorodnym do latania, aerostat. 2) = *chem.* szklanne okrągłe naczynie do przyjmowania gazów o jednym, dwóch lub więcéj otworach, z których każdy opatrzony krótką szyją. 3) = wielka piłka na pęcherzu wydętym do gry. *Grać w balona.*

Balować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* dawać bale, uczęszczać na bale, *przen.* hulać, ucztować.

Balowy, **a**, **e**, *p.* od balu. *Strój balowy. Sala balowa.*

Balsam, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *chem.* i *farm.* ogólna nazwa żywic pachnących, które winny swój zapach albo kwasowi benzoesowemu, jako: *benżwin* (benzoes), *storaks* (ob. te wyrazy), = *peruwjański*, i t. d., albo ukrytemu w nich wonnemu olejowi, jak *kopaiwa*, *terpentyna* (ob. te wyrazy) etc. = *peruański v. peruwjański*, sączy się za nacięciem z drzewa *myroxylon peruiferum* w południ. Ameryce; = *tolutański*, wypływa z nacięć kory drzewa *toluifera balsamum* w półn. Am.; = *balsamem siarczanym* (b. sulphuris) zowie się roztwór siarki w oleju.= *mumjowy*, *min. ob. Mum.* 2)=*fig.* ulga, pociecha. *To jest balsam na moję ranę.* 3) = *ob. Balsam drzewo.* 4) = *bot. Balsam polski*, ziele, *ob. Bazylja.*

Balsama, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Amyris) roślina, *ob. Balsamka.*

Balsamiczny, **a**, **e**, *p.* pełen balsamu, wonny.

Balsamina, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (impatiens balsamina) roślina gatunku *Niecierpek*; w języku emblematycznym kwiatów oznacza niecierpliwość.

Balsaminowate rośliny (Balsamineae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należących do podklassy 1széj (*v. dennookwiatowych*) ukł. De Cand.

Balsamka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) puszka, naczyńko, jabluszko na balsamy i rozmaite wonie. 2) = *bot.* a) (Momordica) roślina należąca do klassy 6téj rzędu *trzypręcikowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *niecierpek* (M. elaterium), rośnie dziko w Bessarabji, w ogrodach dość pospolita; b) = (Amyris), in. *Balsama*, *Balsamowe jabłko.*

Balsamodrzew, **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Clusia), roślina.

Balsamoprzedawca, **y**, *lm.* **e**, *m.* handlujący balsamem.

Balsamorodny, **a**, **e**, *p.* wydający balsam. *Balsamorodna Arabja.*

Balsamować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* używać środków dla zapobieżenia gniciu ciał zmarłych. — *fig. Jutrzenka rosami świeżemi balsamowała ziemię.*

Balsamowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* napuszczanie balsamem, nabalsamowanie; zapobieganie od gnicia ciał zmarłych.

Balsamowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Amyris) roślina, zwana także: *Balsama*, *Balsamówka*, *Balsamowe ziele.*

Balsamowy, **a**, **e**, *p.* 1) od balsamu. *Zapach balsamowy. Topola balsamowa, ob. Topola.* 2) = od drzewa balsamowego. *Balsamowy olejek.* 3) = *bot.* a) (Copaifera) gatunek drzewa wydającego balsamiczną żywicę, zwaną *balsamem kopaiwy*; b) = *ob. Drzewo balsamowe* (Myroxylon). c) = jabłko (Momordica) roślina, in. *Balsama*, *Balsamka* (ob. ten wyraz). d) = *e ziele* (Amyris), roślina zwana in. *Balsama*, *Balsamowiec*, *Balsamówka.*

Basamówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Balsamowiec.*

Balta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* toporek, w srednich wiekach do potyczek używany.

Baltares, *ob. Baal—Tares.*

Balustrada, *v.* **Balustrata**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.-włos.) szereg słupków, balasy. *Kamienna była balustrata około ogrodu.*

Balwierka, **Barwierka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* kobieta balwierz, golarka.

Balwiernia, **Barwiernia**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* izba balwierska, gdzie golą.

Balwierski, **Barwierski**, **a**, **ie**, *p.* od balwierza. *Nauka balwierska. Balwierski sztuciec v. pokrowiec* (do brzytew). *Balwierska miednica.*

Balwierstwo, **Barwierstwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* sztuka, rzemiosło balwierskie.

Balwierz, **Barwierz**, **Barbierz** **a**, *lm.* **e**, *m.* (z włos.) 1) co brodę goli, golibroda, golarz. 2) = *prze.* cyrulik, chirurg. *Gdy leżał który ranny abo chory, słano barwierze i mądre doktory* 3) = *nieuż.* **Barwierz**, od barwy, co sukno barwi, farbiarz.

Balwierzowa, **Barwierzowa**, **éj**, *lm.* **e**, *ż.* żona balwierza.

Balwierzowy, **Barwierzowy**, **a**, **e**, *p.* od balwierza, do balwierza należący.

Bałabajka, **i**, *lm.* **i**, *nieuż.* ruski instrument strónowy, rodzaj małéj gitary.

Bałabany, **ów**, *blp. m. prow. posp.* nazwa kartofli, *ob. Psianka kartofel* (Solanum tuberosum).

Bałabański, **a**, **ie**, *p.* od Bałabana (nazwiska rodzinnego we Lwowskiém). *fig.* junacki. *Mina bałabańska. Wąs bałabański.*

Bałabaszka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* bułka z mąki żytniéj.

Bałaka, **i**, *lm.* **i**, *m.* i **Bakuła**, **y**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* gaduła, świegot, bałamut.

Bałakać, **ał**, **a**, *scz. nd.* paplać, pleść nie wiedzieć co; właściwie, powtarzać w celu nauczenia się, jednak działać to bez myśli.

Bałamucić, **ił**, **i**. *scz. nd.* 1) paplać, świergotać, gadać nie wiedzieć co. *Ať bałamucisz. Bałamucić do późna w nocy.* 2) = tracić czas, opóźniać się. *Nie bałamuć, ale chodź prędzéj.* 3) = mącić, wikłać słowy, postępkami. *Bałamucisz tylko.* 4) = *kogo*, *v. co*; zawodami zamotać, zawikłać. *Bałamucić interesa.* 5)= *kogo*; zwodzić, uwodzić kogo, z dobréj drogi sprowadzić. *Bałamuci mi syna. Bałamucić pannę.* = **się**, *siz. nd.* 1) wikłać się, gmatwać się. *Tém się bałamuci, że te wyrazy bierze za jedno.* 2)= umizgać się, trzpiotać się, zwodzić kobiéty. *Bałamucić się z kobiétami.*

Bałamucki, **a**, **ie**, *p. ob. Bałamutny.*

Bałamuctwo, **a**, *lm.* **a**, *n. v.* **Bałamutnia**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) zawikłanie, zagmatwanie. *Bałamuctwo robić*, t. j. zagmatwać interes, sprawę. 2) = myśli, wyobrażenia zawikłane, niejasne. *Bałamuctwa kabalistyczne. Bałamuctwa fałszywego proroka.* 3) = wykręt, wybieg. *Bałamuctwa robić*, t. j. szukać wybiegów. 4) = marne zajęcie, marna strata czasu. *Na bałamuctwie czas trwonić.* 5) = zwodzenie kobiét, miłostki. *Wdać się w bałamuctwo.*

Bałamut, **a**, *lm.* **ci**, *m.* 1) człowiek zawodny, mówiący na wiatr, świegot. *Bałamut, przynajmniéj dziesięciu kobiétom słowo dał, a z żadną się nie ożenił.* (o psie) *Pies bałamut*, t. j. który nie pilnuje się swojego pana. 2) = zawrót. *Taki nam bałamut wziął głowy, jak gdyby człek trzy dni pił z rzędu.*

Bałamutka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) świegotliwa, dworka, zalotna. *Jaka z pani bałamutka! Odmiennym nie wierz słowom bałamutki.* 2) = *bot.* (Corydalis fungosa) roślina.

Bałamutnia, *ob. Bałamuctwo.*

Bałamutny, **a**, **e**, *p.* zawodny, nierzetelny.

Bałchan, *v.* **Bałkan**, **u**, **i Bałchany**, **ów**, *m.* 1) góry w Turcji, i *przen.* wszelkie wysokie góry. *Niebu grożące bałchany się zatrzęsą.* 2) = bałwan morski, wał. *Tytony pienią morskie bałchany srebrnemi ogony.*

Bałchanisty, **a**, **e**, *p. nieuż.* bałwanisty. *Bałchaniste siarki gorącej roztopy.*

Bałta, *v.* **Bełta**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z tur.) *prze* siekiera na obuchu osadzona, rodzaj broni dawnéj.

Bałuch, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* wrzawa, zgiełk, hałas. *Od przemijającego to tam, to sam ludu, bałuch jakiś dochodził ich.*

* **Bałuk**, **a**, *m. fil.* (quadrupes, der Vierfuessler), jest umysłnik *czterokrewnikowy*, syllogismus cum quatuor terminis, i dla tego błędny. *Piękne niewiasty są anioły. Anioły zaś są istoty niewidzialne. Piękne niewiasty zatém są istoty niewidzialne.* Tu anioł ma *dwa znaczenia* i wprowadza przez nie *podwójnego Mirza*, który powinien być zawsze pojedyńczy.

Bałukować, **ował**, **uje**, *scz. nd. myś.* mówiąc o psie legawym, czołgać się, raczkować.

Bałuku (**na**), **Bałyku** (**na**), raczkiem. *Czołgać się na bałuku. Na bałyku chodząc, rękami około tego miejsca macał.*

* **Bałuszenie**, **a**, *blm. n.* (contentio), rozprawianie zbyt namiętne i głośne, do kłótni podobne. Stąd *Bałusznik* tyle, co z greckiego *Erysta*, lub *Erystyk*, kłótnicki.

Bałuszyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* bałuch, wrzawę robić. *Przed sądem cicho mają się sprawować, aby jeden drugiego nie bałuszył.*

Bałwa, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* marna, próżna gadanina; podanie błędne.

Bałwan, **a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Bałwanek**, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* i **Bałwanik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) bryła znacznéj wielkości, ogrom, duży kawał. *Bałwan soli. Sól kamienną w ziemi bałwanami i kruchami kopią. Bałwan kruszcu*, jako miedzi, ołowiu, cyny, i t. p. *Bałwan lodu.* 2) = *morski*, wał morski, fala ogromna. *Patrz, jak bałwany niezmierne bielą się pieniącym szumem.* 3) = *dymu*, słup dymowy ogromny. 4) = posąg, szczególniéj obraz rzniety pogański, posąg bożka jakiego, bożek pogański. *Bałwan ryty, lany, malowany, strugany. Bóg tych obrazów zakazał, które się właśnie bałwanami zowią, to jest, na których człowiek przestaje tak, żeby bogami jego były. Lud gardzi bóstwem, które się w bałwan mu nie stroi. fig.* bóstwo, cokolwiek adorują, za bóstwo mają. *Żadnej w lubym bałwanku przywary nie znają, wszystko im się wydaje piękne, bo kochają.* 5) = (o człowieku) niezgrabny, nieruchawy, drągal, kloc, pień. *Stoi, jak bałwan. fig. Kto jest bałwan nieczuły, tego i największy bliźniego ucisk nie obejdzie.* 6) = u modniarek: słupek, na którym się zawieszają czepki i kapelusze, oraz u kuśnierzy forma na któréj się rozpinają czapki i kapelusze.

Bałwaniasty, **a**, **e**, *p.* nakształt bałwana, bryły; bryłowaty. *Sól bałwaniasta.*

Bałwanica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) bożyszcze, świątynia bałwańska, bałwochwalnia. 2) = *bot.* (Cymodocea), roślina z rodzaju *wodzianowatych* (Fluviales), gatunek: = *morska* (C. aequorea), ziele podwodne, rosnące na dnie mórz zwrotnikowych i ościełające w darniny całe przybrzeża Śródziemnego morza.

Bałwanik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *zdr. ob. Bałwan.* 2) = *prze.* bałwochwalca. *Biada czarownikom, i bałwanikom, i łgarzom.*

Bałwanisko, **a**, *lm.* **a**, *n. zgr.* brzydki, niekształtny bałwan, bożysko. *Bałwanisko szkaradne.*

Bałwanodziej, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* snycerz, lub malarz bałwanów.

Bałwanoszaleństwo, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* szalone czczenie bałwanów.

Bałwanotworstwo, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* tworzenie bałwanów.

Bałwanowatość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* ociężałość, ciężki ruch ciała.

Bałwanowaty, **a**, **e**, *p.* ociężały, rozlazły, rozkisły, basalykowaty.

Bałwański, **a**, **ie**, *p.* od bałwana (bożka). *Bałwańskie kościoły. Słudzy bałwańscy.*

Bałwaństwo, *ob. Bałwochwalstwo.*

Bałwochwalca, **y**, *lm.* **e**, *m.* i **Bałwochwalnik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* który się kłania przed jakiemi obrazy, albo je chwali. *Bałwochwalca stworzeniu się kłania, opuściwszy Stworzyciela. Bałwochwalca czci i dziwuje się, a całuje bałwana.*

Bałwochwalczy, **a**, **e**, *p.* od bałwochwalstwa. *Ludy bałwochwalcze. Ofiara bałwochwalcza. Cześć bałwochwalcza.*

Bałwochwalczyna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* która bałwany chwali, czci, im się kłania. *Salomona zwiodły ładne bałwochwalczyny, iż czcił bałwan podły.*

Bałwochwalić, **ił**, **i**, *scz. nd.* bałwanom służyć. *Żydzi bałwochwalili na pustyni.*

Bałwochwalnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* i **Bałwochwalnica**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* bałwanica, świątynia bałwańska. *Kłaniać się bałwanom za zwycięztwo do bałwochwalni szedł.*

Bałwochwalnik, *ob. Bałwochwalca.*

Bałwochwalny, **a**, **e**, *p.* skłonny do bałwochwalstwa. *Kobiéty są bałwochwalne.*

Bałwochwalski, **a**, **ie**, *p.* bałwanom służący, bałwany czczący, do bałwochwalstwa służący. *Zabobony bałwochwalskie. Księga bałwochwalscy.*

Bałwochwalstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* i **Bałwaństwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* służenie bałwanom, bożkom; cześć im oddawana. *Żyć w bałwochwalstwie. Kalwin miał na celu wykorzenić bałwochwalstwo.*

Bałyku (**na**), *ob. Bałuku* (*na*).

Bambocjada, **y**, *lm.* **y**, *ż. żart.* wybryk fantazji, utwor dziwaczno-fantastyczny. *Podobają się mu tyl-*

ko bambocjady niderlandzkie, t. j. utwory malarskiéj flamandzkiéj szkoły, pospolicie przedstawiające gminne sceny; = niek. rubaszny żart lub figiel, gburowata facecja.

Bambuk, u, *lm.* **i,** *m. bot.* drzewo afrykańskie, tłustość wydające.

Bambus, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Bambusa), olbrzymia roślina z rodziny *trawowatych* (Gramineae), rosnąca we Wschod. Indjach na miejscach wilgotnych, tworząc wielkie kępy; źdźbło ma dęte, obłe, nagie, lśniące; grubych źdźbeł używają do budowania chat i do noszenia wody, a cieńszych i jeszcze pełnych na laski trzcinowe; najcieńsze służą do plecenia rozmaitych przedmiotów, pokrywania dachów, i t. d.; liście na posłanie dla ludzi i zwierząt; ziarna przyrządzają się jak ryż; z gatunków bambusu znane są: = *trzcinowy, tęgi, cierniasty i okręgowy v. cienki.*

Bambuska, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Beescha), roślina z rodziny *trawowatych* (Gramineae), rosnąca we Wschod. Indjach, podobna do *Bambusu*, różniąca się głównie wielkością.

Bamul, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) w Turcji, syn Franka i Greczynki.

Ban, a, *lm.* **owie,** *m.* (z Illir.) wielkorządca Kroacji, Dalmacji i t. d. =*lm.* **y,** *m. prze.* pieniądz drobny, halerz. *Niemieli ani bana.*

Bana, y, *lm.* **y,** *ż. górn.* powierzchnia, płaska powierzchnia. *Bana kowadła. Bana młotowa.*

Banaluka, *v.* **Banialuka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) lada brednie, głupstwa drukowane, bałamuctwa, książka bez sensu. 2)=i *Banialuki, łuk; zb.* brednie, bajki, fraszki. *To nie jest banialuką, o czém ma korzyść serce. Prawić banialuki.*

Banan, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Musa), in. *Pizang* lub *Błogosława*, roślina z rodziny *bananowatych*, któréj dała nazwanie; ziele olbrzymie i wspaniałe, rosnące we Wsch. Ind., skąd poprzenoszona do wszystkich gorących krajów, starannie jest uprawianą dla wielkiéj korzyści, jakiéj dostarczają bananowe owoce; z gatunków ważniejsze:= *rajski* (M. paradisiaca) v. *zwyczajny*, in. zwany dawniéj *Palmą cypryjską*, = *plamisty* (M. sapientum) i *małpi* (M. troglodytarum) v. *dziki*, tworzy wielkie lasy, służy za pokarm małpom.

Bananowate, *v.* **bananowe rośliny** (Musae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 4-téj układu Juss. (Monoepigynia) roślin *jednolistkowych.*

Banat, u, *lm.* **y,** *m.* pod Banem zostający okrąg, powiat Kroacji, hrabstwo.

Banczasty, *ob. Baniasty.*

Banczek, czku, *lm.* **czki,** *m. zdr.* od *Bank* (gra w karty). *Patrzą gracze, jakby kogo do swego przywabić banczku.*

Banda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) zgraja, kupa ludzi, współka. *Banda złodziejów, rozbójników, łotrów. Iść bandą, bandami.* 2)=*muz.* orkiestra nieokreślonego składu, najczęściéj wojskowa. 3) = w grze bilardowéj brzegi bilardu. *Uderzyć o bandę.*

Bandanos, *nieod.* wschodnio-indyjskie bławatne chustki.

Bandela, i, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) *niem.* przepaska biało-głowska, wstęga, związka, binda.

Bandera, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Banderka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) 1) chorągiew z herbem, szczególniéj nad masztem okrętowym, z któréj kroju, barwy, malowania w herby, poznać, jakiego narodu okręt. *Banderę zaciągnąć. Spuszczać, zwijać banderę.* 2)=*fig. Bandery:* okręty. *Nie w Europejskich tylko, ale i w Afrykańskich i Azjatyckich portach, znaczne są bandery Angielskie.* 3)=*prze.* sztandar pospolitego ruszenia. *Każde hrabstwo ruszyło pod własną chorągwią, czyli banderą.*

Banderola, i, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1) karteczka przylepiona do towaru na znak opłaconéj akcyzy. 2)=chorągiewka u lanc żołnierskich. 3)=chorągiewka na okręcie, flaga okrętowa. *ob. Bandera.*

Bando, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* 1) obwołanie, obwieszczenie. *Wjarmark, gdy najwięcéj zewsząd ludzi bywa, Królewskie banda Woźny w rynku obwoływa.* 2)=*ob. Banda.*

Bandola, i, *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) *muz.* włoski instrument.

Bandolet, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) 1) pas rzemienny, przewieszony z ramienia, utrzymujący pałasz. 2)= gatunek broni ognistéj.

Bandos, a, *lm.* **y,** *m.* żniwiarz najemny, pospolicie obcy. *Bali się bandosy, żeby im sierpów nie zatrzymano.*

Bandoska, i, *lm.* **i,** *ż.* żniwiarka najemna.

Bandura, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Bandurka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) 1) gatunek lutni z krótką szyją, lutnia kozacka. *Grać, brzękać na bandurze, na bandurce.* 2) *Bandurka;* instrumencik metalowy, na którym się gra trzymając w zębach. 3)=*przen.* ciemięga.

Bandurowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Citharexylon), roślina.

Bandurzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* gracz na bandurze, lutnista.

Bandycja, Bandyt, Bandyzować. *ob. Banicja, Bapit, Banitować.*

Bandycki, a, ie, *p.* od bandyty, łotrowski, zbójecki. *ps. Po bandycku;* jak bandyta. *Wieść życie bandyckie, żyć po bandycku.*

Bandyta, y, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) łotr, rozbójnik, najezdnik, łupieżca. *Wyglądać na bandytę, patrzeć na bandytę. A to bandyta!*

Baner, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* ganek, altanka, balkon.

Bang, u, *lm.* **i,** *m.* drzewo indyjskie; gatunek palmy.

Bangea, i, *lm.* **e,** *ż.* ciasteczko przyrządzone z owocu drzewa kanaryjskiego *bang.*

Bangu, *m. nieod. mit.* celtycki Deiwr, byk w służbie Moin-Kada, znaczy zastęp wojenny, walczący na wozach. Pan to godzien miłości, nosi łańcuch cierpliwie, a bywa zawsze na ostatku.

Bania, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) naczynie wypukłe, pękate, do jakiegokolwiek użycia. *Bania gliniana, szklanna. Bania do kwiatów. ob. Donica, Doniczka. Bania do przepędzania napojów spirytusowych,* alembik. *Bania elektryczna, pneumatyczna. Bania powietrzna, v. lotna. ob. Balon. Kolba.* 2) = łaźnia. *Ciepło jak w bani. U niego w pokoju jak w bani.* 3)=*ar.* kopuła wypukła, gałka na kopule. *Nad samym grobem Pańskim bania jest kościelna.* 4)=v. *Dynia, bot. ob. Dynia zwyczajna* (Cucurbita maxima). 5)=tykwa, flasza z tykwy wysuszonéj. 6 = *zool.* ryba morska (orbis, orchis). 7)=*fig.* brzuchal, pękaty. *Bania nalana,* t. j. nabrzmiały *v.* opój. *Łeb jak bania, a mozgu nic. Opasły jak bania.* 8)=*v. Sklepienie baniaste v. czaszkowate; ar.* sklepienie, którego podniebieniem jest powierzchnia kulista, albo raczéj utworzona przez obrót wirowy wydatnego łuku wszelkiéj linji krzywéj.

Banialuka, *ob. Banaluka.*

Banian, a, *lm.* **owie,** *m.* tłómacz i makler w Indjach.

Baniasty, *v.* **Banczasty, a, e,** *p.* nakształt bani lub bańki, brzuchaty, pękaty, wypukły.

Banicja, *v.* **Bandycja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z włos.) wywołanie obywatela z kraju; wskazanie strony nieposłusznéj sądowi na wygnanie. *Banicja główna,* t. j. wygnanie ze wszystkich państw koronnych. *Banicja mniejsza,* t. j. wygnanie z pewnéj części królestwa. *Banicja z miasta. ob. Wyświecenie.*

Baniecznik, a, *lm.* **i,** *m. v. Nacinadło, med.* narzędzie do nacinania skóry przy stawieniu baniek.

Banio, *nieod. n.* (z włos. *Bagno*) więzienie dla niewolników w Konstantynopolu.

Banioràb, rębu, *lm.* **ręby,** *m. bot.* (Couroupita) roślina.

Baniorodne, *v. baniowe drzewo, bot.* (Crescentia), pewien gatunek drzewa.

Banit, a, *lm.* **ci,** *m.* wywołaniec, wygnaniec, wyświecony. *Banitów nie godzi się przechowywać, ani im rady i pomocy dodawać, ani z nimi obcować.*

Banitować, Bandyzować, Banizować, Banjować, ał, uje, *scz. nd.* na wygnanie wskazywać, wywoływać z kraju, wyganiać, wyświecać. *Ludzie zuchwali słusznie mają być oddaleni i bandyzowani od Rzeczypospolitéj. Uniwersałami ich banizował,* t. j. od czci odsądzał.

Baniuszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (Achaeus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkogoniastych*, wędrownych. Gatunek jeden:=*zagonkowany* (A. Cranchii).

Baniuta, y, *ż.* dziewczyna litewska, obchodząca świątek *Wajżganta*, boga uprawy lnu. Dziewczyna młodziuchna, ściosty wymyta i biało ubrana, stawała prawą nogą na przewrotnéj ławie, podnosząc lewą nogę w tył; trzymając w lewéj ręce wstęgę pomarańczową, do ziemi spadającą, a w prawéj ręce czarę, napełnioną piwem; mając wreszcie w fartuszku placki ofiarne. W postaci téj wykrzykiwała po trzykroć: „Wajżgancie, Wajżgancie, przynieś nam len tak wysoki, jako jest wstęga ta długa! Niedopuść, ażebyśmy nago chodziły!“ Poczém pije piwo, wylewa resztę na ławę i rzuca czarę na ziemię. Wreszcie podrzucając fartuch w górę, rozsypuje placki na ziemię, które były ofiarą dla Wajżganta. Jeżeli przez czas tego obrzędu ustała pięknie na jednéj nodze, bez zachwiania się na bok, był to znak, iż len się obficie urodzi. Tańczono, śpiewając: „Wajżgant nam miłościw, bo *Baniuta*, najkraśniejsza we wsi dziewka, dostała na jednéj nodze bez usterku!“

Banjos, *nieod.* osoby rządowe w Japonji.

Bank, u, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Banczek, czku,** *lm.* **czki,** *m.* (z włos.) 1) wekslarstwo, kupczenie pieniędzmi; kantor prywatny lub publiczny, gdzie biorą i pożyczają pieniędzy, za procent, czynsz, prowizją, opłatę roczną. *Pieniądze oddać do banku, v. złożyć w banku, v. umieścić na banku. Bank trzymać,* t. j. kupczyć pieniędzmi. *Bank puścić,* t. j. bankrutować. *U niego jak w banku,* t. j. ma zawsze gotowe pieniądze. 2) = (w grze kartowéj) stawianie pieniędzy gotowych do grania. *Bank założyć. Bank trzymać v. ciągnąć. Z ila bank, v. co w banku? Bank zabić,* t. j. wygrać, zabrać. — *fig. Bank komu trzymać,* t. j. mieć go zawisłym od swojéj woli. 3) = *wałowy, fort.* podniesienie przed wałami, ławy.

Bankajz, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) w robotach blacharskich, kowalskich, ślosarskich, żelazny kruk do wbijania w ścianę.

Bankakcja, *v. Bankowa akcja;* **ji,** *lm.* **je,** *ż.* bilet, świadczący o współudziale w jakim banku, weksel bankowy na większą summę. *ob. Banknot.*

Bank-akcjoner, a, *lm.* **owie,** *v.* **Bankakcjonista, y,** *lm.* **ści,** *v.* **Bank-akcjonarjusz, a,** *lm.* **e,** *m.* każdy kto do ustanowienia jakiego banku pewną summą (akcją) przyłożył się i przez to stał się wspólnikiem banku, albo téż każdy co później jedną lub wiele akcij przez kupno, zamianę, sukcessję i t. d. nabył.

Bank-ażio, *nieod. n.* (z włos. *Bankagio*) naddatek za zmieniony bilet bankowy, ażio.

Bankier, a, *lm.* **owie,** *m.* (z fran.) 1) co pieniędzmi zysku szuka, kupczący pieniędzmi, przełożony nad bankiem. 2) = (w grze kartowéj) bank trzymający. *Siedzą bankierowie, jedni wybladli strachem, drudzy zapaleni chciwością.* 3)=*fig.* zapaśny, w grosz gotowy, pieniężnik, krezus. *W ośmiu dniach wydać za mąż dwie córki, — na to chyba bankier który wystarczy.*

Bankierczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr.* od *Bankier;* nie zamożny bankier. 2) = komissant, pomocnik bankierski.

Bankierowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona bankiera.

Bankierówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka bankiera.

Bankierski, a, ie, *p.* 1) od bankiera, do bankiera należący, (kupczącego pieniędzmi). *Bankierskie prawo. Bankierskie ustawy. Dom bankierski.* 2) = od bankiera (kartowego). *Bankierskie pieniądze. ps. Po bankiersku;* zwyczajem bankierów.

Bankierstwo, a, *lm.* **a,** i **Bankierowstwo, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) stan, zatrudnienie bankierskie. 2)=*zb.* bankier z żoną.

Bankiet, u, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Bankiecik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) uczta, biesiada, gody. *Być na bankiecie. Dawać, wyprawiać dla kogo bankiet. fig. Bankiet komu sprawić,* t. j. źle się z kim obejść, uczęstować go czém złém, wybić. 2)=*art. ob. Ławka.*

Bankietnik, a, *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Bankietniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* który rad bankietować, bankiet sprawujący, biesiadnik, godownik.

Bankietny, *v.* **Bankietowy, a, e,** *p.* od bankietu, biesiadny, godowy, uczłowy. *A gdy w bankietnym hałasie, poczną rzucać kufle na się.....—Sala bankietowa. W godzinie bankietowej.*

Bankietować, ował, uje, *scz. nd.* 1) biesiadować, godować. *Cały lud głód cierpiał, a on kosztownie bankietował.* 2)=*kogo;* częstować. *Wiele szlachty naprosiwszy, bankietował mię na pałacu swoim.* **Bankietować się,** *złz.* bonować, hulać, używać. *W'wannach cały dzień trawili, tam jedli, tam się bankietowali. Bankietować się wzajemnie:* częstować się.

Bankietowanie, a, *lm.* **a,** *n.* biesiadowanie, uczłowanie, godowanie.

Bankietowy, *ob. Bankietny.*

Bankjery, *blp. nieod. m.* (z włos. Banchieri) pospólstwo uliczne w Neapolu; łazaroni.

Banknot, (*Bank-assygnacja*) *v. kassowy bilet,* **u,** *lm.* **y,** *m.* bilet bankowy, *han.* obligacja na pewne summy, wydana przez publiczny bank lub rząd, za którą czasowemu posiadaczowi, summa w niéj wyrażona gotowemi pieniędzmi wypluca się, lub powinna być wypłaconą.

Banko, (Banco), *nieod.* 1)*v. Banco-pieniądze, v. Bank-Valuta; han.* moneta prawdziwa lub zmyślona, od jakiego publicznego banku, podług pewnego, zwyczajnie wyższego od bieżącego kursu, przyjmowana, lub w obieg puszczona. *Banco-księga, v. banco-conto,* księga rachunkowa, którą kupiec, mający interesa z jakim bankiem, utrzymuje.

Bankocettel, tla, *lm.* **tle,** *m.* (z niem.) bilet bankowy, pieniądz papierowy.

Banko-funt, *ob. Funt banko.*

Bankowy, a, e, *p.* od banku, do banku należący. *Bilet bankowy. Akcja bankowa. Gmach bankowy.*

Bankructwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) upadek kupca, niemożność zapłacenia długów urzędowi doniesiona, z przekazaniem majątku jego na wierzyciela. *Ogłosić bankructwo.* 2)=w ogólności, upadek na majątku, zubożenie. *Przyjść do bankructwa. To go przywiodło do bankructwa, v. o bankructwo.*

Bankrut, a, *lm* **ci,** *m.* 1) który ogłosił bankructwo, kupiec niewypłacalny. 2)=na majątku upadły, zrujnowany.

Bankrutka, i, *lm.* **i,** *ż.* która dopuściła się bankructwa; na majątku upadła, zrujnowana.

Bankrutować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dopuścić się bankructwa, ogłosić się bankrutem, zostać niewypłacalnym. *Już bankrutuje.* 2) = tracić majątek, upaść, ubożeć. *fig.*

Bannicja, *ob. Banicja.*

Bant, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) opaska, obręcz. *Słupy mostowe dwoma bantami ujmował. Krokiew dwa razy związana bantami.* **Banty,** *v. Miecze, v. Straby,* **ów,** *blp. teś.* drzewo budowlane, téj samej grubości co krokwie; utrzymują stolce, i wiążą słupki i szpanrygle.

Bańczysty, a, e, *p.* na kształt bańki na wodzie, pełen baniek, bąblów, bąblisty.

Bańka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od Bania) i *zdr.* **Banieczka, Baniuszka, Baniuczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) naczyńko pękate, wypukłe, słoik, puszka. *Bańki pełne wonności. Krew S. Januarjusza w banieczce kryształowéj. Bańka malarska,* do farby. 2) =*zamorska, bot.* (Colocynthis vulgaris), roślina. 3) = *soli,* bałwanek, sztuka soli. 4) = *na wodzie,* bąbel. *Bańka, deszcz na wodzie znaczy. Bańka na wodzie,* t. j. coś mdłe, kruche, nietrwałe. *Człowiek jest jak bańka na wodzie. Bańki mydlane,* które dzieci z mydła rozbełchtanego puszczają przez słomkę. *Bogactwa, szczére to dymy i bańki dziecinne.* 5) = narzędzie cyrulickie do naciągania krwi. *Bańki stawić. Bańkami jad z rany wyciągnąć. fig. Próżno się trzesz mydłem z solą, Jeśli cię niecnoty bolą. Nie wyciągniesz bańką tego, Co masz w sercu szkodliwego. fig. Bańki jeden drugiemu sadzić,* t. j. złorzeczyć. 6) = *teś.* piec smolarski murowany, okrągły, kształtu jajowatego, z wierzchu otwarty, służący do wysmażenia, *v.* pędzenia *v.* palenia smoły.

Bański, a, ie, *p.* od Bana (Wielkorządcy). *Bańskie miasta.*

Baobab, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Adansonia *v.* Adansonia digitata), gatunek ogromnego drzewa Wsch. Indyjskiego.

Baptisterium, *nieod. n.* (z grec.) *ob. Chrzcielnica.*

Baptyska, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Baptisia), roślina.

Bar, u, *blm. m. chem. ob. Baryt.*

Baradas, a. *lm.* **y,** *m.* (z fran.) czerwonobrunatny gwoździk.

Barak, u, *lm.* **i,** *ż.* i **Baraka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z arab.) chata, buda żołnierska.

Barakan, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) gatunek wełnianéj tkaniny.

Barakanowy, a, e, *p.* z barakanu.

*** Baralip,** w loice. *ob. Flagarnik.*

Baralota, y, *lm.* **ci,** *m.* jeden z sekty Bołońskiéj, która chciała zaprowadzić wspólność kobiét i majątku.

Baran, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *zool.* zwierzę domowe samiec, którego samicą owca. *Baran bojaźliwy, choć ma wielkie rogi, przys. Przywiązać kogo jak barana. Baranie, nie mąć wody, v. winien mu jak baran wilkowi. O wełnę im tylko idzie, o barana mało. Kto barana pragnie, niech prosi o jagnię. Baran oczyszczony v. pokładany, ob. Skop.* 2) = *murotomny v. taran,* dawna machina wojenna do rozbijania murów. *Uderzą w mur baranem.* 3) = baba do wbijania palów. *Barany czyli kafary do wbijania palów na most.* 4) = *as.* a) jeden z 12tu *znaków zodjakalnych,* (czyli 12tu części zodjaku lub ekliptyki), znajdujący się blizko konstellacji tegoż imienia; należy do *znaków północnych,* jest znakiem *wiosennego porównania* dnia z nocą; słońce wstępując w znak Barana (9 Marca) stanowi początek wiosny. b) = jedna z 12tu *konstellacij zodjakalnych,* obejmująca 66 gwiazd. *ob. Zodjak, Zodjakalne znaki, Konstellacja.* 5) = i *barany,* futro baranie, kożuch. *Na codzień chodziliśmy w baranach, mawiał o swej młodości Zygmunt I, co święta stroiliśmy się w lisy. Po baranie go skropił,* t. j. po kożuchu, do żywego dociął. *Na barana kogo wziąć,* t. j. przewiesić go od szyi na grzbiet. 6) = opuszka, obłóżka, obłóg, bramka około czapki. 7) = beczka do robienia masła.

Baran, (herb.) *ob. Junosza.*

Baranek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (*zdr.* od *Baran*) i *zdr.*

Baraneczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) dorośléjsze jagnię samiec. *Chodzi za nim, jak baranek za owcą. Baranek cichy. Miłość lwa w baranka przemieniła. Djabeł raz baranikiem, drugi wilkiem. fig. Jaki mi baranek!* t. j. trusia, niewiniątko, obłudnik, faryzeusz. 2) = *fig.* Jezus Chrystus. *Wszędy pismo Ś. zowie Pana a Odkupiciela naszego Barankiem. Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata;=v. Baranek boży;* chléb boży, hostja, opłatek poświęcony;=*v. Baranek boży,* świętość woskowa z wyrażeniem baranka wielkanocnego, agnuszek. *Baranek wielkanocny,* u żydów, Pascha. U katolików: *Baranek wielkanocny,* t. j. baranek pieczony, *v.* wyrobiony z wosku, gipsu, który się zastawia przy święconém na święta wielkanocne. 3) = i *Baranki,* skórki baranie. *Czapka z siwym barankiem. Baranki tatarskie, v. krymskie.* 4) = *bot.* pączki kosmate, bagniątka, kotki, na niektórych roślinach. 5) = *bot. v.* = *niewinny* (Vitex), roślina, *in. Czystodrzew, Czystokrzew;* = *czysty* (V. agnus castus), roślina; w języku emblematycznym kwiatów oznacza: *żyć nie kochając;* = *scytyjski,* dawna nazwa rośliny *Paprotka scytyjska* (ob. ten wyr.). 6) = *zool.* ptak, *ob. Bekas.*

Barang, *zool. ob. Wydra.*

Barani, ia, ie, *p.* od barana. *Skóra barania. Futro baranie; fig. Głowa barania,* t. j. kędzierzawa. *Barania głowa,* t. j. głupia, pałka bez mozgu; *z pg. Barani język,* t. j. niemiecki. *Barania trawa, bot. ob. Angielski trank.*

Baranina, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Baraninka, i,** *lm.* **i,** *ż.* mięso baranie, *ob. Skopowina.*

Barankowy, a, e, *p.* od baranka. *Obróci na nich Chrystus twarz, już nie cichą onę barankową, ale lwią, srogą.*

Baranojedzca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* co barany jada.

Baranokształty, a, e, *p. nieuż.* do barana podobny.

Baranowski, ego, *lm.* **scy,** *m.* nazwisko licznie rozrodzonéj familji szlacheckiéj polskiéj. *Inszy Król, a inszy Pan Baranowski; przys. Starszy Pan Kozłowski, niżeli Pan Baranowski; przys. Wielka różnica, Pan Baranowski, a woźnica; przys.* (o bałamutach puszących się, nadętych).

Baranta, y, *lm.* **y,** *ż.* kradzież koni przemocą u kirgizów.

Baraśnictwo, *v. Baraszeństwo,* **a,** *lm.* **a,** *m.* rzemiosło baraśników, stręczenie.

Baraśnik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* stręczyciel. *Facjendarze, baraśnicy, faktorowie i inni wszyscy żydzi.*

Baraśny, *v. Baraśniczy,* **a, e,** *p. nieuż.* stręczący. *Baraśne,* **ego,** *m* datek za nastręczenie.

Barasz, *v. Baraz,* **a,** *lm.* **y,** *m, zool.* rodzaj węzów (cerastes).

Baraszki, ów, *v.* **szek,** *blp.* fraszki, bajtałaszki, bzdurzenie, zabawy, żarty, ni to ni owo. *Baraszki stroić.*

Baraszkować, ował, uje, *scz. nd.* bajtałaszkami się zajmować, baraszki stroić *Ty z nią sobie baraszkujesz, ja pracować muszę. Głośno rozmawiał, śmiało baraszkował.*

Baraszkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* strojenie baraszków, daremne czasu trawienie. *Na baraszkowaniu dzień nam zeszedł.*

Baratta, y, *lm.* **y,** *ż.* przyjemnie pachnące drzewo z Gujany.

Baratto, *nieod. n.* (z włos.) zamiana towarów; = *handel,* handel zamienny.

Baratz, u, *blm. m.* (z tur.) pismo dozwalające Patrjarsze lub Biskupowi wykonywania władzy.

Barbar, *v. Barbaryjczyk,* **a,** *lm.* **owie,** *m.* 1) rodem z Barbarji, t. j. północnéj Afryki. *Barbaryjczykowie spoglądają na Stambuł,* (t. j. Konstantynopol) *jak na punkt jedności islamizmu.* 2) = *ob. Barbarzyniec.*

Barbara, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) * w logice rodzaj syllogizmu, *ob. Bakalarz.* 2) = lina gruba i długa przy przewozach na rzekach używana a przez lud prosty tak nazywana. 3) = *bot. ob. Licyna.* 4) = imię własne.

Barbareski, ów, *blp.* mieszkańcy północno-afrykańskich państw.

Barbarja, *ob. Barbarzyństwo.*

Barbarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Barbarea vulgaris), roślina, 2) = imię własne, zdrobniałe od Barbara.

Barbaryjski, *ob. Barbarzyński.*

Barbaryzm, u, *m.* (z łać.) *gram.* wyrażenie regułom składni przeciwne.

Barbarzyniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) człowiek dziki, nieokrzesany. *Wszyscy cudzoziemcy zdawali się w oczach Greków barbarzyńcami.* 2) = okrutnik, tyran.

Barbarzyński, a, ie, *p.* cudzoziemski, dziki, nieokrzesany, srogi, okrutny. *ps. po barbarzyńsku,* jak barbarzyniec. *Po barbarzyńsku postępować.*

Barbarzyństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *zb.* barbarzyńcy, dzicy ludzie; u dawnych Greków to samo co obcy, cudzoziemiec, nie Grek. *Nieukrócone barbarzyństwo, wpadłszy do Mazowsza, niezmierne tam szkody poczyniło.* 2) = dzikość, srogość, okrucieństwo. *Umiejętności dzikość i barbarzyństwo rugowały. Stan narodu, który wpadł w barbarzyństwo, gorszym jest od stanu dzikiego narodu.*

Barberynka, i, *lm.* **i,** *ż.* zakonnica Ś-éj Teresy w Rzymie.

Barbetta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *fort. ob. Ława.*

Barbikan, a, *lm.* **y,** *m. zool.* pewien ptak afrykański.

Barbinek, *ob. Barwinek.*

Barbiton, u, *lm.* **y,** *m.* i **Barbitona, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) greckie muzyczne narzędzie. *ob. Bardon.*

Barbone, *nieod.* pieniądz lukkański= rs. 1. 62 kop. *v.* złp. 10. 21 gr.

Barbora, y, *lm.* **y,** *ż. bot. in.* Ś. Barbary ziele.

Barchan, u, *lm.* **y,** *m.* tkanka lniano-bawełniana.

Barchanka, i, *lm.* **i,** *ż.* odzienie z barchanu.

Barchannik, a, *lm.* **cy,** *m.* tkacz barchanowy.

Barchanowy, a, e, *p.* z barchanu. *Worek barchanowy do ziarnowania prochu.*

Barciowy, a, e, *p.* od barci. *Miód barciowy.*

Barczany, a, e, *p.* od barki, statkowy. *Powrozy barczane.*

Barczyć,ył, y, *scz. nd.* barki ociążać, obciążać. *Ci co chowają łabędzie na stawach, barczą je, żeby nie ulatywały.*

Barczysto, *ps.* silnie, mocno, krzepko, z wydatnemi barkami.

Barczystość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* mocne, szerokie barki, pleczystość.

Barczysty, a, e, *p.* mocnych barków, pleczysty. *Herkules barczysty. Barczystym zamachem i najmocniejszego obalił.*

Bard, a, *lm.* **owie,** *m. mit.* pierwszy rodzaj celtyckiego kapłaństwa, lub Druidów. Bardowie są nauczycielmi i wieszczami, działającymi na Rzesze niepoświęcone. Ogłaszają mądrość nadziemską w klechdach i pieniach. Trudnili się także rycerskich dzieł chwałą. Grali na naczyniu *telinie,* pewnego rodzaju arfie, śpiewając przy jéj dźwięku. Trzymali się zwykle królów, książąt i hetmanów. Głosili się kapłanami Belena, boga wieszczów i pieśni. Później zamienili się w tak zwanych: *privilegiarii sapientiae magistri.*

Bardanek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot. v. Stroszek Bardanek, ob. Lepnik najeżony* (Echinospermum Lappula), roślina dość pospolita.

Bardela, i, *lm.* **e,** *ż.* siodło z saméj słomy upleciono, płótném grubém okryte, na objeżdżanie źrebców.

Bardesanita, ty, *lm.* **ci,** *m.* zwolennik Bardesana, sektarza 2-go wieku.

Bardo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Berdo.*

Bardon, u, *lm.* **y,** *m.* lutnia, lira. *Stroić bardon. Rzucić, porzucić, zawiesić bardon. Srebrny bardon. Bardon głuchy.*

Bardsej, ju, *m. mit.* u Celtów, jest miejsce, do którego przybił okręt Cerydwy po potopie.

Bardysz, *v.* **Berdysz, a,** *lm.* **e,** *m.* kij z siekierką nakształt halabardy. *Siekierą, którą bardyszem zowią, głowę jego rozciął. Używają szable i pewnych bardyszów z dwiema brodami. Piechota się berdyszem siekła.*

Bardyzana, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) spisa z bartą na długim drzewcu osadzona. *Szwajcary bardyzany razem dźwignąć do góry. fig. Neptun wziął bardyzan swój trójzęby.*

Bardyzm, u, *blm. m.* nauka bardów.

Bardzo, (*daw. Barzo*), *ps. st. w. Bardziej, st. najw. Najbardziej;* mocno, wielce, arcy, do wysokiego stopnia. *Bardzo piękna. Bardzo uczony człowiek. Bardzo czego pragnąć. Płakała bardzo. Bardzo kogo zranić. Bardzo nastawać na co. Myli się bardzo. Nie bardzo;* nie zbyt. *Nie bardzo ona piękna. Przed nie bardzo dawnym czasem. Za bardzo, ob. Nadto, ob. Za. Bardziéj.... niż;* więcéj, lepiéj niż.... *Kocham ją bardziéj, niż ciebie. Im bardziéj.... tém bardziéj;* im więcéj.... tém więcéj. *Im bardziéj ją poznaję, tém bardziéj ją kocham. Tém bardziéj że....;* tém więcéj że.... *Coraz bardziéj ;* coraz więcéj. *Coraz bardziéj się zapalał. Jeszcze bardziéj;* jeszcze więcéj. *Okoliczność ta zrobiła go jeszcze bardziéj wymagającym.*

Bareczka, *ob. Barka.*

Barewit, *v.* **Borewit, a,** *m. mit.* pustoszyciel wojenny i drugi pomocnik *Harewita,* słowiańskiego Marsa. Odbierał najgłośniejszą cześć w *Subinie* na Pomorzu. *ob. Borewit.*

Barful, u, *blm. m.* materja wyrabiana przez Negrów w Gambji.

Bargamuta, *ob. Bergamota.*

Bargieł, a, *lm.* **y,** *m.* (Sitta) *zool.* ptak z rzędu przyrosłopalcowych; gatunki jego: 1 =*Kowalik* (S. europaea). 2 = *jedwabisty* (S. sericea). 3 =*skalny* (S. syriaca) 4 =*białobrzuchy* (S. canadensis). 5 = *czarnoczelny* (S. velata). 6 =*czarnogłowy* (S. carolinensis). 7 =*czarnolbisty* (S. jamaicensis). 8 =*pręgowany* (S. chrysoptera). 9 =*drobny* (S. pusilla).

Barglik, a, *lm.* **i,** *m.* (Xenops) *zool.* ptak z rzędu przyrosłopalcowych; gatunki jego: 1 *Hoffmansegg'a* (X. genibardis). 2 =*dwupręgi* (X. rutilus). 3 = *białoobrożny* (X. anabatoides).

Bariga, i, *blm. ż.* gatunek wschodnio-indyjskiego jedwabiu.

Barium, *nieod. blm. n. chem. ob. Baryt.*

Barit, u, *lm.* **y,** *m.* perska poczta od 8—12 mil.

Barjera, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *ob. Poręcze, Zapora.*

Bark, u, *lm.* **i,** *m. v.* **Barka, i,** *lm,* **i,** *ż.* 1) (nieuż. w liczb. pojed.) ręka od ramiennego stawu do łokciowego przegubu. *Musi mieć dobre barki, kto z tonącym wypłynąć chce. fig. Dźwigać co na swych barkach. Silnemi barkami dźwignęli budowę rządu.* 2) = *u zwierząt;* wyższa i grubsza część przedniéj nogi. *Koń na bark bije,* t. j. wierzga. *fig. Bije na bark,* t. j. zły, narowisty, krnąbrny. 3) =*cyrkla; ob. Noga.* 4) = *wozowy; ob. Orczyk. Konia dać za bark, Nierówny frymark.* 5) = obłąk. *W herbie tym pół pierścienia do góry barkiem stojącego,* t. j. obłąkiem. 6) = *fort.* strona, bok zaokrąglony.

Barka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Bareczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* łódź, mniejszy okręcik, na który w razie potrzeby część ładunku z większego przekłada się. *Barkami do wielkiego okrętu dojeżdżają. W bareczkach jeżdżą po morzu.*

Barkan, u, *lm.* **y,** *m. fort.* mały bastjon odłączony, którego używa się w układach jako strzałczanu.

Barkarola, i, *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) 1) łódka ozdobna bez masztu. 2 =pieśń Gondoljerów w Wenecji.

Barkarz, a, *lm.* **e,** *m.* przewoźnik barką.

Barkas, u, *lm.* **y,** *m.* łódź największa przy okręcie.

Barki, *v. Orczyki, blp.* 1) drzewo u stelwagi przy wozie. 2) =*ob. Bark.* 3) =*fort.* linje lub części bastjonu wiążące kortynę z czołami, i zrobione najczęściéj prostopadle do linij obronnych, ażeby można było wydawać strzały bez przerwy, dla obrony bastjonów pobocznych.

Barkmistrz, *v.* **bachmistrz, a,** *lm.* **e,** *v.* **owie,** *m.* (z niem.) in. *Górmistrz,* dawn. nazwa przełożonego nad robotami w kopalniach soli, dozorującego przy takowych robotach; urząd postanowiony przez Kazimierza W. w Bochnji.

Barkowaty, a, e, *p.* barków silnych. *ob. Barczysty.*

Barkowy, a, e, *p.* 1) do barków należący. *Nerw barkowy. Sążeń barkowy; ob. Sążeń.* 2) =od barki, barczany.

Barłożyć,ył, y, *scz. nd.* barłogiem wyścielać.

Barłóg, ogu, *lm.* **i,** *m.* 1) posłanie z mierzwy, podścielka. *Podesłać krowom barłogu. fig.* nędzna, brudna pościel. 2) =śmiecie, wyrzutki. *fig. Zostawię na ziemi te kości, których barłóg wrota mi zawalał wieczności.* 3) =*fig.* stan nędzy, ubóstwo. *Podnieść kogo z barłogu. Tarzać się w barłogu. ob. Błoto.* 4) =*fig.* leżysko gnuśnych, próżnowanie. *Leży w barłogu, v. na barłogu, a krajowi nie będzie służył.*

Barma, *ob. Barwena.*

Barnabita, y, *lm* **ci,** *m.* zakonnik.

***Baro,** w loice, jest wynik mylny; *ob. Bean.*

***Barocco,** w loice, *ob. Carogród.*

Barodrom, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) sam przez się posuwający się wóz.

Barolit, u, *blm. m chem.* węglik barytu.

Baromakrometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia ciężkości i długości.

Barometr, *v.* **Baroskop, u,** *lm.* **y,** *m. fiz. v. ciężkomierz, ciśniomierz;* narzędzie służące do wymiaru ciężkości atmosfery, a szczególniéj do przepowiadania odmian powietrza, używa się też do wymiaru wysokości gór i poprawy odmiany *refrakcji,* wynikającéj ze zmiany gęstości warstw atmosferycznych.

Barometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *fiz.* 1) sztuka mierzenia ciężkości powietrza. 2) =sposób obchodzenia się z barometrem.

Barometrograf, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) zegar barometryczny.

Barometrografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie barometru.

Barometz, u, *lm.* **y,** *m.* tatarskie jagnię, baranek.

Baron, a, *lm* **owie,** *m.* (z łać. średn.) 1) posiadacz tytułu baronowstwa, wyższy szlachcic. *W Polsce baron znaczył celniejszego urzędnika, senatora; stąd wszystkie statuty od tych się słów zaczynają:* **Nos rex cum baronibus.** 2) =*żart. Liber baron;* samopas, sobie pan, od nikogo nie zależący, nie oglądający się na nikogo.

Baronet, a, *lm.* **ci,** *m.* tytuł używany przez szlachtę angielską, niższy od Barona.

Baronja, ji, *lm.* **je,** *ż.* majątek należący do barona; do którego przywiązany tytuł baronowski.

Baronomja, ji, *blm. ż.* (zgrec.) *as.* nauka o ciążeniu ciał niebieskich do wspólnego środka (grawitacja).

Baronowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona barona.

Baronowski, a, ie, *p.* od barona, do barona należący, baronowi właściwy.

Baronowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) majątek, dobra baronowskie, *ob. Baronja.* 2) =godność baronowska. 3) =

zb. Baron z baronową. *Państwo baronowstwo przyjechali.*

Baronówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka barona.

Barorog, a, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* baran rogaty.

Baroskop, u, *lm.* **y,** *m. ob. Barometr.*

Barra, y, *lm.* **y,** *ż.* gra w piłkę, której młodzież lubi się oddawać.

Barral, a, *lm.* **e,** *m.* miara Katalońska do oliwy= 60,799 litrom.

Barralon, u, *lm.* **y,** *m.* miara Katalońska do oliwy= 30,399 litrom.

Barratta, *nieod. ż. bot.* czarne, przyjemnie pachnące drzewo.

Barre, *nieod.* moneta rachunkowa na brzegach Senegalu. Wyobraża się szyną żelaza pewnego wymiaru i tak zrobioną, że się rozdziela na 4 patty czyli blachy równe. *ob. Patty*

Barris, *nieod. m.* leśny człowiek, rodzaj małp.

Barros, *nieod. m.* biszpańska glinka.

Barrygena, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* imię Druidek którego, lub wyższego szeregu. Są to żeńskie Eubuty, trudnią się fizyką i słyną czarami. Umieją pieśniami wzmagać wichry i rozburzać morze, uzdrawiać chorych, brać na się postaci zwierząt i ptaków. Jeszcze Heloiza, kochanka Abeilarda, miała być Barrygeną.

Barsak, u, *m.* 1) czyściec Muzułmanów. 2)= (z fran.) białe wino Bordo (Bordeaux)

Barski, a, ie, *p.* z miasteczka Bar. *Mydło barskie. Konfederacja barska.*

Barstuki, ów, *blp. mit.* bożki pruskie niższego rzędu; bardzo drobnej postawy. *ob. Barsztuki.*

Barszcz, u, *lm.* **e,** *m.* 1) *bot.* a) (Heracleum) roślina należąca do klassy 5-tej rzędu *dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn.; in. *Barszczownik*, gatunki jéj:=*pospolity* (H. sphondylium) = *długoliściowy* (H. longifolium), dość rzadki;=*sybirski;* b)=(Acanthus), roślina, *ob. Cierniec.* 2)=zupa czyli polewka kwaskowata, z kwaszonych buraków, botwiny lub sałerów. *Nagotował żurowego barszczu. Barszcze i kwasy zdrowe.* Zwyczajnie bywa w barszczu rura, czyli kość wołowa ze szpikiem, stąd: *fig. Rura do barszczu*, t. j. człowiek bez rozumu, którego mózg nie więcéj wart, jak szpik. *fig.* (o człowieku) nadto miękki, bez charakteru, nic wart. *Cichym a spokojnym ludziom wtłaczając* mówią: jest jako barszcz, ani pomoże, ani zaszkodzi. 3) = *fig.* złe wino. 4) = *fig.* zły atrament, bardzo blady.

Barszczownik, a, *blm. m. bot.* (Heracleum). *ob. Barszcz.*

Barszczowy, a, e, *p.* od barszczu, do barszczu należący. *ar. Barszczowe liście;* ozdoba architektoniczna.

Barszczyk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr.* od *Barszcz;* lekki barszcz, polewka. 2)=*bot.* gatunek ostu, rosnącego na rozwalinach. (Carduus acanthoides). *ob. Oset najeżony.*

Barsztuk, a, *m. mit.* litewski duch opiekun chłopstwa. Barsztuki odpowiadają normandzkim Elfom białym. *ob. Bajsztuk.*

Bart, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* zasłona, czyli rąbek, który starożytne Rzymianki nosiły (flamínium).

Barta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) gatunek siekiery szerokiéj, topór, oksza. *Ledwie się łosoś z wody pokaże, w pół go ostrą bartą przetnie.*

Bartek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) *zdr.* od *im. wł. Bartłomiej.* 2) = człowiek nieokrzesany, prostak. *Bartek tłomiej.* 2) = człowiek nieokrzesany, prostak. *Bartek za piecem wychowany.*

Bartliński, (herb); sowa pyskiem w prawo skierowana, skrzydła do lotu w górę wspięte na pniu o dwu sękach.

Bartne, ego, *n.* 1) prawo słnżące dla bartników. 2)=daninа miodu, albo opłata pieniężna od barci.

Bartnica, y, *lm.* **e,** *ż. bart.* narzędzie w kształcie dłóta do wyrabiania czyli działania barci, v. dzieni.

Bartnictwo, a, *blm. n.* 1) hodowanie pszczół w lasach. 2)=nauka o pszczolnictwie leśném.

Bartniczy, a, e, i **Bartnicki, a, e,** *p.* od bartnika. *Bartnicze rzemiosło. Bartniczy nóż.*

Bartnik, a, *lm.* **cy,** *m.* i *zdr.* **Bartniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) pasiekarz, pasiecznik, pszczolarz, właściwie koło barci leśnych chodzący. *Piast, ów bartnik w Kruszwicy.* 2) = chłop nieokrzesany, prostak. 3)= rudy, mały niedźwiedź, który na drzewo łazi do barci dla miodu. 4)= motyl, zanocnica, pszczołom bardzo szkodliwa.

Bartny, a, e, *p.* od barci. *Drzewo bartne,* t. j. z wyciętą barcią. **Bartny, ego,** *lm.* **ni,** *m.* dozorca barci, bartnik.

Bartoszek, szka, *lm.* **szkowie,** *m.* 1) *zdr.* od *im. wł. Bartłomiej.* 2) = należący do zgromadzenia kapłanów świeckich, założonego przez Bartłomieja Holchausen; kommunista, współecznik.

Bartramja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Bartramia), roślina należąca do klassy 24-téj, z gromady *mchów gałęzistych,* wedł. ukł. Linn.; gatunek =*okrągłoowocowa* (B. pomiformis), rośnie na gruntach piaszczystych, wrzosowych, w lasach i około dróg.

Bartsch, herb); wiewiórka na nogach zadnich, wspięta, z ogonkiem zadartym.

Barut, *v.* **Harut, a,** *m. mit.* i żona jego *Heryna,* król i królowa w słowiańskiém mieście Hambohu, a późniejszym Hamburgu, którzy z największą zaciętością walczyli przeciwko nawracającym Słowian do Chrześciaństwa i wytępiającym ich Niemcom. Słowianie urobili z nich później *bohaterów*, których postawili obok *Lwarazika* i *Sowiżrała*, Niemcy zaś *djabłów.* Tu początek sławnego djabła *Boruty.*

Barwa, y, *lm* **y,** *ż.* 1) kolor, farba. *Teraz odnawiają lasy swą barwę. Pod barwą,* t. j. jednej barwy, nie pstry. *Szata pod barwą. Barwa na twarzy. ob. Cera. Barwa kościelna. ob. Cera kościelna. fig. Barwa miejscowości.* 2)=liberja. *Paniez nasz jedzie, i barwę i czeka rozeznaliśmy, choć jeszcze zdaleka. Rozdają Janczarom barwę w miesiącu Ramazan,* t. j. mundury. 3)= *fig.* pozór, płaszczyk, powierzchowność. *Często pod owczą barwą tają się wilcy drapieżni. Kłamstwu dać piękną barwę. ob. Barwić.* 4)=połysk na suknie, kapeluszu i t. d. 5) = *bot.* (Myosotis). *ob. Niezapominajka.*

Barwena, Barwana, Barma, Berzana, Bersana, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Barwenka, i,** *lm.* **i,** *ż. zool. in. Brzanka, Blin;* ryba z kształtu podobna do karpia, (cyprinus barbus), z rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbronnych.

Barwenoryb, a, *lm.* **y,** *m.* (Apogon), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopletwych, zbrojnoskrzelnych.

Barwiany, a, e, *p.* od barwy, 1) kolorowy, farbowany. *Letnik barwiany.* 2) = w barwę, czyli liberją ubrany. *Barwiana czeladź w przedpokoju stoi. Szykuje się barwista ciżba.*

Barwiano, *ps.* 1) czelndno, w lokaje bogato. *Bramę wjeżdżają barwiano.* 2) = *fig.* pozorny, mogący służyć za pozór. *List barwiany.*

Barwica, y, *lm,* **e,** *ż.* i *zdr.* **Barwiczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) postrzyżyny z sukna. *Weź barwicy szarłatnéj od postrzygacza.* 2) = w ogólności, to wszystko, czém wypychają krzesła, taborety, *np.* siano, sierść, wełna. 3) = *bot.* (Asperula), *in. Marzanka,* roślina z rodziny *marzanowych* (Rubiaceae) należąca do klassy 4tej rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki ważniejsze: = *wonna* (A. odorata), rośnie w lasach cienistych, nieco wilgotnych; = *farbierska* (A. tinctoria) korzeń kasztanowato-czerwonawy, który wiosną zebrany i ugotowany z octem daje czerwoną farbę; = *wązkoliściowa v. czerwonawa,* rośnie na wzgórkach trawiastych, 4) = rumienidło, czerwienidło, róż, farba, którą kobiéty lice piększą i rumieńca sobie przydają. *Barwiczkę robią z barwicy szarłatnéj; robią ją też z brezylji.* 5) = (Phoenicophaus) *zool.* ptak z rzędu dwuparzystych, gatunki jego: 1. = *ognioplowa* (Ph. pyrrhocephalus). 2. = *krasnodzióh* (Ph. calyorhynchos). 3. = *zielona* (Ph. viridis). 4. = *czerwonobarwista* (Ph. superciliosus).

Barwiczkować, ował, uje, *scz. nd.* barwicą czyli rumienidłem czerwienić, różować.

Barwić, ił, i, *scz. nd.* 1) farbować. *Rzymianki włosy swoje popiołem jasno barwiły. Barwić twarz. fig. Zachodzące słońce barwiło obłoki.* 2) = w barwę czyli liberją ubierać. *Dworscy, których jego kolory barwiły.* 3) = *sukno,* kutnerować, kosmacić. 4) = *fig.* piększyć, krasić, zdobić. *Swój własny występ cudzą krzywdą barwić chcemy. Żadna rzecz barwiona nie może być trwała.*

Barwidło (materia-colorans), **a,** *lm.* **a,** *n. med. ob. Barwnik.*

Barwienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) farbowanie. 2) = barwą czyli liberją strojenie. 3) = kutnerowanie. 4) = piększenie, kraszenie, zdobienie.

Barwierz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *ob. Balwierz.* 2) = *ob. Postrzygacz.*

Barwik, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Vinca minor) 1) *ob. Barwinek mniejszy.* 2) *ob. Barwnik.*

Barwinek, nku, *lm.* **i,** *m. bot.* (Vinca) roślina z rodziny *toinowych* (Apocyneae), należąca do klassy 5téj rzędu *jednosłupkowego* układu Linn., gatunki jéj: = *mniejszy* (V. minor) *v. Barwik,* jest piękną, trwałą, zawsze zieloną i zupełnie gładką rośliną, liście jéj używają się w medycynie; w języku emblematycznym kwiatów, oznacza *miłe wspomnienie;* = *dziki v. zielny* (V. herbacea) używany u ludu za lekarstwo od kołtuna.

Barwinkowy, a, e, *p.* od barwinku. *My tobie barwinkowy wieniec ukręcimy, I na wielkim jaworze w polu zawiesimy.*

Barwisty, a, e, *p.* 1) farbowany, malowany, kolorowy. 2) = (o suknie, materji) wełnisty, nieotarty.

Barwka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr. od Barwa*) przyprawiona farba. *Kramarzyk łątki, obrazki, barwki, dziecinne a niewieście rzeczy przedaje.*

Barwnik, *v. Barwik, v. Barwidło,* **a;** *blm. m. med.* i *chem.* pierwiastek nadający barwę, *ob. Farbnik.*

Barwny, a, e, *p.* świetnych kolorów. *fig. Styl barwny.*

Barwognja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Butea) roślina.

Barwoluba, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Brunswigia) roślina.

Barwotlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Phycella) roślina.

Baryczka (herb); dwa krzyże na środku tarczy, jeden do góry, drugi na dół.

Barykada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) zawał, zatarasowanie, zamknięcie, *np.* ulicy, drogi.

Barylla, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* gatunek rośliny, wydającéj sodę; w handlu niekiedy tém imieniem oznacza się samo to alkali.

Baryła, *v. Barela,* **y,** *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Baryłka, Barełka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i *zdr.* **Baryłeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z wlos.) 1) mała beczka, naczynie. 2) = miara płynów. *Garców w baryle dwadzieścia i cztery. Barełki do spirytusów najlepsze z klepek morwowych.* a) Dalmacka = 64,386 litrom; b) Korsykańska = 140 litrom; c) Neapolitańska = 43,625 litrom; d) = Sycylijska = 31,386 litrom; e) = miara do oliwy Genewеńska = 66,039 litrom; f) = Rzymska = 57,481 litrom; g) = Sardyńska = 33,600 litrom; h)= miara do wina Genewеńska = 79.016 litrom; i) = Rzymska = 58,342 litrom; k) = Toskańska = 45,584 litrom. 3) =*artyl. Baryły piorunujące;* beczki napełnione prochem, które oblężeni puszczają z wałów na attakujących. 4) = *fig.* człowiek opasły, okrągłopękaty, brzuchacz.

Baryt, u, *blm. m. chem.* (*barium*), metal ziemnoalkaliczny, którego niedokwas drugi *v.* kwasorodnik (deutoridum) jest ziemią alkaliczną, zwaną *barytą;* dawniéj metal ten nazywano *plutonium.*

Baryta, y, *blm. ż. chem.* (*ziemia ciężka*), gatunek alkalicznéj ziemi, będącéj właściwie wodanem niedokwasu metalu *barytu.*

Baryton, u, *lm.* **y,** *m. muz.* 1) jeden z głosów męzkich, środkujący między basem i tenorem. 2) = dawne narzędzie smyczkowe do nizkich tonów.

Barytonista, y, *lm.* **ści,** *m.* śpiewający barytonem.

Barytonowy, a, e, *p.* właściwy barytonowi. *Głos barytonowy. Śpiew barytonowy.*

Barytyna, y, *lm.* **y,** *ż. min. ob. Brzemiospat.*

Barzo, *ob. Bardzo.*

Barzy, a, e, *p. nieuż.* popędliwy, gwałtowny; (o koniu) bystry. *fig. Na barzego kogo wsadzić,* t. j. do hardości pobudzać, podszczać. *Nie chcę żeby mię żona miała podszczać, wsadzać na barzego. Złożył mocarzów z barzego, a podniósł pokornych,* t. j. poniżył, upokorzył.

Bas, u, *lm.* **y,** *m.* (z wlos.) 1) *muz.* najgrubszy *v.* najniższy z tonów, na które się głosy ludzkie dzielą; inne są: tenor, alt, sopran, dyszkant. *Bas śpiewać. Bas trzymać. Basem śpiewać,* t. j. mieć głos basowy. *Mieć dobry, mocny bas.* 2) = *fig. posp.* zuchwała, fukliwa, dumna, uporna mowa. *Basem gadać, odpowiadać z basu. Spuścić z basu na kwintę,* t. j. upokorzyć, złagodzić. *Swoje z wycieńczeniem, z ogródką, a cudze z basem i szeroko roztrząsać. Trzebaby zsadzić tego zucha z basu.* 3) = i **Basy, ów,** narzędzie muzyczne, basetla, skrzypce basowe. *Grać na basach.* 4) = plaga, cięga, cięga nie lada. *Za te huczki, kazał mu wyliczyć dwieście basów. Dać komu basy. Dostać basy.* 5) *Basy,* znaki na ciele od batoga, od kija.

Basałyk, a, *lm.* **i,** *m.* (z tur.) 1) bicz z uwiązanym na końcu ołowiem, kula nawiązana. *Kazano go nielitościwie ołowianémi basałykami bić.* 2) = *fig.* człek niezgrabny, rozkisły, rozlazły, nieczynny, próżniak.

Basałykowatość, ści, *blm. ż.* niezgrabność, rubaszność, rozlazłość.

Basałykowaty, a, e, *p.* niezgrabny, rubaszny, rozlazły, zakrawający na basałyka.

Basaruko (Basaruco), *ob Beczeruk.*

Basarunek *v. Bassarynek,* **nku,** *lm.* **nki,** *m. prze.* 1) nagroda za pobicie, nawiązka. *Gdyby chłop szlachcica w karczmie ubił, od basarunku ma być wolny. W Polsce basarunki rujnowały szlachtę.* 2) = ogólnie, nagroda za złe jakie poniesione. *Żądać basarunku. Dać basarunek. Na basarunek dał mu beczkę wina. fig. Żalowi serca mego w basarunku. Basarunek mu sprawił,* t. j. dobrze go ukarał.

Bascylus, a, *m. mit.* syn Tantala.

Basetla, i, *lm.* **e,** *ż.* wielki instrument muzyczny w kształcie skrzypców, kwartwjola. *Tobie jeszcze basetlę nosić,* t. j. rzępoła z ciebie, grać nie umiesz.

Basetlina, y, *lm.* **y,** *ż.* zła, nędzna basetla.

Basetlisko, a, *lm.* **a,** *n.* niezgrabna basetla.

Basetlista, y, *lm.* **ści,** *m* grający na basetli.

Basista, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) basem śpiewający. 2) = *fig.* pochlebca.

Basistan, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) rynek, targowisko.

Basiur, a, *lm.* **y,** *m.* wilk, w języku strzeleckim.

Baskak, a, *lm.* **i,** *m.* (z tatar.) przełożony, starszy, starosta, wielkorządca. *Podole opanowawszy Tatarzy, stawili tam swoje baskaki czyli starosty.*

Baskina (z hisz Basquina), **y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) szeroka zwierzchnia suknia hiszpanek. 2) = długi stanik u sukni kobiecéj, schodzący na boki.

Basklarnet, u, *lm.* **y,** *m.* instrument muzyczny, o tonie zupełnie podobnym do klarnetu zwyczajnego, ale z powodu brzmienia niskiego więcéj uroczystym.

Basować, ował, uje, *scz. nd.* 1) basem śpiewać, *ob. Bas, Basy.* 2) = *fig. posp. komu,* potrakiwać komu, zgadzać się z kim, w widokach korzyści osobistéj.

Basowy, a, e, *p.* 1) od basu, basetli. *Stróna basowa.* 2) = od basu, głosu basowego. *Basowe nuty. Basowy klucz,* t. j. F-ut-fa.

Bassareusz, a, *m. mit.* imię Jakcha w Djonizjach trackich.

Bassarydy, ów, *v.* **ryd,** *blp. mit.* Bachantki.

Bassetorn, u, *lm.* **y,** *m.* instrument muzyczny, rodzaj klarnetu, większy od zwyczajnego i brzmiący od niego kwintą niżéj.

Bassetta, y, *blm. ż.* (Bassette) (z fran.) pewna gra w karty.

Bassora, y, *blm. ż. chem.* gatunek gummy.

Bassoryna, y, *blm. ż. chem.* substancja roślinna, stanowiąca gummę bassorę, wedł. niektórych, i niektóre inne gatunki gumm, stąd zowią się niekiedy subatancją [illegible], wiśniową, *v. cezaryną,* śliwową, *v. pruniną,* i t. d.

Basta! *w.* i *ps.* dosyć już tego, nie mówmy o tém. *Teraz basta. Okradł mię i basta. Głupiec jest i basta.* = w grach w ogólności: dosyć! przestaję grać, *v.* więcéj grać nie będę.

Bastaggo, *nieod. n.* u Turków, miejsce odbywania kwarantanny.

Bastard *v. Basztart, (daw. Baster),* **a,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) i *zdr.* **Bastrzę, ęcia,** *lm.* **ęta,** *m. nieuż.* 1) dziecię nieprawego łoża; syn naturalny. *Bastard od*

słowa bassum, (niskość), że on niższym od prawnie urodzonego. Bastrowie zazwyczaj szczęśliwi. Kazimierz wiele bastrzętom swoim odkazał, ob. Bękart. 2) = rzecz jakakolwiek oddalająca się od swego rodzaju, wyrodek. Bastard wino v. Bastertowe wino; o zwierzętach: mieszaniec. 3) = artyl. prze. Bastardy, armaty różniące się od swyczajnych gatunków.

Bastarda, *v. Basztarda*, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Basztardka**, **i**, *lm*, **i**, *ż.* 1) *prze.* gatunek dawnych pojazdów, podobnych do karet. 2) = *v. Batarda*, łódi od 26—30 par wioseł.

Bastardzieć *ob. Bękarcieć.*

Bastjon, *v. Basztjon*, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *fort.* dzieło złożone z dwóch czółen i z dwóch barków, które zawiera trzy kąty wewnętrzne, t. j. broniony, zawarty między dwoma czołami, i dwa kąty ramienne, znajdujące się między czołem i jego barkiem. = **płaski**, t. j. zrobiony na linji prostej, którego półszyja oczywiście żadnego nie formuje kąta. = **pełny**, ten, którego cała wnętrzność jest zapełniona ziemią, wyniesioną poziomo z drogą walową. = **próżny**, ten, którego wnętrzność nie jest wyniesiona równo z drogą walową, lecz którego turas, będąc zawsze wyprowadzonym równolegle do czół barków bastjonu, zostawia w swym środku dość znaczne miejsce próżne.

Bastologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o obcinaniu winnych latorośli.

Bastonnada, **y**, *blm. ż.* (z fran.) bicie kijami winnych, bicie w pięty kijami.

Bastować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) przestać, skończyć, zwinąć chorągiewkę. 2) = w grze kartowéj i innych basta powiedzieć, nie brać karty, przestać grać.

Bastrzę, *ob. Bastard.*

Basy, *ob. Bas.*

Basza, *v. Pasza*, **y**, *lm.* **owie**, *m.* (z pers.) wielkorządca. *Basza o dwóch, o trzech buńczukach, v. Basza dwutulny, trzytulny, Kapitan Pasza, v. Kapudan-Pasza.* główny dowódzca siły morskiéj. *fig. piekielny basza*, t. j. djabeł, szatan.

Baszi-buzuki, **ów**, *blp.* nieregularne wojsko tureckie.

Baszostwo, *v. Paszeństwo*, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) godność baszy, wielkorządztwo. 2) = *ob. Paszalik.*

Baszowski, **a**, **ie**, *p.* od baszy.

Baszta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać. śr.) 1) wielka kupa ziemi obmurowana, figury pięćgraniastéj, złączona z wałem fortecy. *Baszty opasujące miasto lub fortecę.* 2) = *prze.* wieża wojenna ruchoma, machina do murów, szopa wojenna. *Oto baszty stanęły przeciw miastu temu, ku wzięciu jego. Baszta widokowa ruchoma, ob. Strażnica.* 3) = *fig.* przedmurze. *Polska dawniej basztą była chrześcjaństwu wszystkiemu.*

Basztan, **u**, *lm.* **y**, *m.* wyorany kawał ziemi z nowiny na wypalonym stepie, na którym się zasiewają kawony, melony, kukurydze, fasole, ogórki.

Basztardy, *v. Batardy*, *ob. Bastarda.*

Baś, baś, basiu, basiu! wołanie pasterzów i wieśniaków na owce. *Baś, baś, owieczek wołają. Baś, baś, jagnięta.*

Baśka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *or.* narzędzie z drzewa, w kształcie wielkiego młota zrobione, którém oryli chcąc płyt zatrzymać, szryk, czyli kół w ziemię wbijają. 2) = *bot.* kotka u brzozy. 3) = *im. wł. zdr.* od Barbara.

Baśki, **ów**, *blp. m. bot.* (Plantago), *ob. Babka.*

Baśliwy, **a**, **e**, *p. nieuż.* bajeczny, baśni pełen. *On coś miasto prawdy, baśliwego plecie.*

Baśń, śni, *lm.* **śnie**, *ż.* 1) rzecz zmyślona, bajka. *Baśnie Owidjusza.* 2) = wieść, gadanie, pogłoska; o czém gadają, plotą. *Same baśnie prawisz. Jesteś baśnią w całym Rzymie.* 3) = ogólnie: fałsz, plotki. *Nie pilnuj żydowskich baśni i zapowiedzi odwracających się od prawdy.*

Baśniarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* bajkarz, bajarz; szczególniéj o poetach starożytnych. *Ów stary baśniarz Hezjod.*

Baśnić, **ił**, **i**, *scz. nd. ob. Bajać.*

Baśniomówca, **y**, *lm.* **owie**, *m.* opowiadacz bajek.

Baśniopis, **a**, *lm.* **owie**, *m.* bajkopis, który baśnie, szczególniéj mitologiczne, opisuje.

Bat, **a**, *lm.* **y**, i **Batog**, **a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Batożek**, **żka**, *lm.* **żki**, *m.* 1) kij gruby, palica, rzemień pleciony. *Udawanie opętanego dziś rózgami lub batem nagradzane bywa. Ściągnąć kogo batem.* 2) = bicie batem, plaga, cięga. *Dostać baty. Wskazać kogo na baty. Dać komu piętnaście batów.* **Bat**, **u**, *lm.* **y**, *m. (nieuż. Bata)* i *zdr.* **Bacik**, **a**, *lm.* **i**, *m (nieuż. Batka)* (z włos.) 1) łódź, łódka. 2) = (z hebr.) *nieuż.* miara płynnych rzeczy. *Dwadzieścia tysięcy batów wina, a tyleż batów oliwy.* 3) = tak u Sjamczyków zowie się Tikal, *ob. Tikal.*

Batalja, **ji**, *lm.* **je**, *ż* (z fran.) *ob. Bitwa.*

Bataljon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) oddział piechoty około tysiąca ludzi. *Bataljon czworograniasty, v. karre. Szkoła bataljonu.* 2) = *zool. in.* bitny ptak, *v.* bojownik (tringa pugnax).

Batalnia, *ob. Patelnia.*

Batałaszka, *nieuż. v.* **Bajtałaszki**, **szek**, *blp.* bzdury, fraszki, ni to ni owo. *Pisać batałaszki.*

Batard, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) w cukrownictwie, nazwanie wielkich form, w których krystalizuje się cukier.

Batat, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Batatas edulis) roślina.

Batatafa, **y**, *blm. ż.* (z fran.) etjopska rzepa.

Baterja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) 1) *v. Działobitnia*, *fort.* pewna liczba dział ustawionych w linji, jedno przy drugiém, dla kierowania ognia ich na przedmiot naznaczony do bicia. = **wyłomowe**, te, które mają za przedmiot bić odzianie około 6 stóp po nad spodem rowu, i rozwalić wał dzieła, żeby tym sposobem utworzyć wstęp dla wojska. = **czołgające**, te, które strychują czoło dzieła, i których kule spotykają równinę wału pod kątami bardzo ostremi, formując skoki i podskoki przez całą jéj długość, rozwalając *baterje*, oraz wszystko co się ich biegowi przedstawia. = **nadbrzeżne**, *c. morskie*, te, które zakładają się na brzegach, dla bronienia i niedopuszczania wnijścia do portów. = **zasłonione**, zwyczajne baterje, które mają wierzch swój zakryty. = **wkopana**, zwyczajna baterja, lecz której pomosty znajdują się wkopane w ziemię tak dalece, że naturalny poziom służy jéj za przedpiersienie, i w którém potrzeba wykopać rowy, ażeby te mogły jéj służyć za strzelnice. = **pływające**, rodzaj statków krytych żelaznych, mających na sobie od 4—6 dział. 2) = *fiz.* połączenie kilku butelek lejdejskich. 3) = *muz.* bębnienie, uderzanie w bęben, przeryw akordow. 4) = *fig.* szereg, mnóstwo butelek napełnionych trunkami. *Postawił całą baterję szampana.*

Bathrium, *nieod. n.* (z grec.) ławka, na której odprostowywają zwichnięte członki.

Batja, **ji**, *ż. mit.* jedna z najad.

Batko, *v. Bajtko.* **a**, *lm.* **i**, *m.* (z ross.) *nieuż.* u pospólstwa, ojciec duchowny, pop. *U Rusi co pop, to batko.*

Batog, *ob Bat.*

Batogować, *v. Batożkować*, **ował**, **uje**, *v. Batożyć*, **ył**, **y**, *scz. nd.* batogami okładać.

Batolit, **u**, *blm. m.* pewien rodzaj kopalnych muszel.

Batometr, **tru**, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia głębokości.

Batometrja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie głębokości.

Batożek, *ob. Bat.*

Batożkować, *ob. Batogować.*

Batożnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* który bije, okłada batogami. *Jezuici byli to dzielni batożnicy szkolnej młodzieży.*

Batożyć, *ob. Batogować.*

Batrachofidy, **ów**, *blp.* (z grec.) węże podobne do żab.

Batrachograf, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) trudniący się opisywaniem żab.

Batrachomyomachja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wojna żab z myszami (tytuł żartobliwego poematu Homera, tłómaczonego przez Brunona Kicińskiego).

Batryk, **a**, *lm.* **owie**, *m.* wschodnie nazwanie Chrześcjańskiego Patrjarchy.

Batseba, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* rodzaj motyla.

Battologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) próżna gadanina, brednie.

Batyst, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) rodzaj płótna bardzo cienkiego.

Batystowy, **a**, **e**, *p.* z batystu zrobiony. *Batystowa chustka.*

Batyza, **y**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Batis), roślina.

Batzen, *nieod.* moneta. *Batzen ciężkie* we Frankfurcie = 3,1285... kop.=6,857 gr. *Batzen lekkie* nad Renem i w Szwajcarji = 2,7066... kop. = 5,1183... gr.

Baumkuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *kuch.* gatunek ciasta służącego do ubrania stołu jako piramida; babka gruzowata.

Bawa, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* bawienie się, zabawa, zatrudnienie. *Ta jego bawa była, by Bogarodzicy chwałę wzniósł podwyż niebios.*

Bawani, *nieod. ż. mit.* indyjska bogini, znacząca tyle, co Venus Urania, Maja, tudzież bogini téj świątek, obchodzony w dniu 1 Maja, a polegający na tém, iż zakopywano w ziemię drzewo, przybrane we wstęgi. Kollar dowiódł, że słowiańskie *święto Wiosny* i indyjskie *Bawani* są to samo.

Bawar, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) rodem z Bawarji. 2) = *v. Piwo bawarskie;* gatunek piwa.

Bawarje, **ów**, *blp. ob. Brawerje.*

Bawełne drzewo, *bot.* (Gossypium arboreum), drzewo dające bawełnę.

Bawełna, **y**, *blm. ż.* 1) *bot.* (Gossypium), in. *Bawełnica* v. *Bawełne drzewo* (G. arboreum) roślina drzewna, dostarczająca prawdziwą bawełnę, uprawiana w południowéj Europie i na Wschodzie, zasiewa się z wiosny; zaraz po okwitnieniu pokazują się zarodki owocowe, rosnące nieznacznie do wielkiego orzecha laskowego; gdy nasiona zaczynają dojrzować, pękają woreczki, w których się znajdują, a ściśnięta elastyczna wełna, zrobiwszy sobie otwor, sama wychodzi; w Europie roślinę tę hodują w szklarniach. 2)=sam produkt téj rośliny, używający się na rozmaite tkanie, nici, i t. d.3)=nici z bawełny. *fig. Obwijać co, v. prawdę w bawełnę*, t. j. nie mówić jéj wręcz, koło płotu chodzić. *Po co masz obwijać w bawełnę? Gorszy niźli padalec, wąż, jaszczur i żmija, Człowiek, co skargę, chwały bawełną uwija.* 4)=*chem. Bawełna strzelnicza. ob. Pyroksylin.*

Bawełnianka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *v.* **Esoząbek**, **bka**, *lm.* **bki**, *m.* (Sigmodon) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych. Gatunki: 1= *szczeciasta* (S. hispidum), 2=*rdzawa* (S. ferrugineum). 2)= *ob. Bawełnica.*

Bawełniany, *v.* **Bawełniczny**, **a**, **e**, *p.* od bawełny. *Krzak bawełniczny;* z bawełny. *Pończochy bawełniczne.*

Bawełnica, **y**, *blm. ż.* 1) *bot.* (Gossynium), *ob. bawełna, bot.* 2) = *v. Bawełnianka* ogólna nazwa grubszych tkanin z bawełny, gorszych czyli prostszych gatunków perkalu.

Bawełniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Lasiostoma) roślina.

Bawet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) zakończenie u stanika w kobiecych sukniach, na rogach rozpięte i ostro z przodu zakończone.

Bawialnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* najpiękniejszy w mieszkaniu pokój, dla bawienia gości przeznaczony.

Bawić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) *gdzie;* zostawać czas niejaki na jakiém miejscu. *Bawić na wsi, w mieście. Bawił trzy lata w Paryżu. Gna bawi przy ciotce.* 2)=*kogo;* zatrzymywać kogo. *Nie będę cię dłużej bawił. ps. Nie bawiąc. Nie bawiąc czasu;* niebawnie, niebawem, nieodwłocznie. *Nie wiem gdzie jest, ale przyjdzie nie bawiąc. Niewielka rana, nie bawiąc mu się zagoi.* 3)= *kogo;* zaprzątać kogo mile, rozrywać. *Nie dość nauczyć, trzeba żebyś bawił. Kędy płaczą tam cieszyć; kędy smutno, tam bawić.* 4)=*z ir.* śmiesznem się wydawać. *Bawi mię to, v. to mnie bawi;* to się śmieszne, pocieszne wydaje.

Bawić się, **ił—**, **i—**, *stz. nd.* 1) zatrzymać się przydłużéj, nie spieszyć się. *Nie baw' się, ale idź. Idź, a nie baw' się.* 2)=*czém;* zaprzątać się czém, chodzić koło czego, pilnować czego. *Bawi się literaturą, czytaniem. Bawić się rozbojem, łotrowstwem. Bawi się pijaństwem. Bawić się plotkami, żartami. Bawić się około czego, np. około ogrodu. Bawili się rozpamiętywaniem, rozmyślaniem. Myśl jego ustawicznie się na rozmyślaniu śmierci bawiła.* 3)=czas skracać, mile przepędzać. *Bawić się z kim. Stary ze starym, młody rad się bawi z młodym. Bawić się w co, np. w ciuciu-babkę.*

Bawidło, **a**, *lm.* **a**, *n.* i *zdr.* **Bawidełko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* fraszka do zabawki, zabaweczka. *Z osobliwszą pieczołowitością karmią ptaki, pieski, i inne nikczemne bawidła. Bawidła dziecinne. Każdy ma swoje bawidło.*

Bawienie, Zabawienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* i **Bawienie się**, *n.* 1) zostawanie czas niejaki na jakiém miejscu, opóźnianie się 2)=zaprzątanie się czém, rozrywka. *Bawienie gości nie jest rzeczą łatwą. Bawienie się lada fraszką, dowodzi miałkości rozumu.*

Bawnie, *ps.* zabawnie, zajmująco.

Bawny, **a**, **e**, *p.* 1) zabawny, bawiący, zabawiający. *Panna, nie tak ładna, ale żywa i bawna. Niechaj się autor poci, nic nie zyska przecię, Dobrze pisze, lecz nudzi, a ów bawnie plecie.* 2)=*bier.* zabawiony, zatrudniony. *Bawny w krotofilach miłośnych. ob. Zabawny.*

Bawolec, **lca**, *lm.* **lce**, *m. zool.* zwierzę wielkości łosia, (antilope bubalis)

Bawolet, **u**, *lm.* **y**, *m. prze.* ubior kobiecy na głowę.

Bawolę, **ęcia**, *lm* **ęta**, *n.* płód bawoli, młody bawół.

Bawoli, **a**, **e**, *v.* **Bawołowy**, **a**, **e**, *p.* od bawołu. *Bawoli róg. Bawola skóra. artyl. Bawoli ozór*, blacha żelazna, wyrobiona w postać ozora, osadzona na rękojeści; służy do wydobycia uwięzionéj kuli w kanale armatnim.

Bawolica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* samica bawołu.

Baworowski, *v.* **Baworski**, (herb); strzała złota, od końca rozdarta; przez środek jej krzyż; a w rozdarciu strzały osemka.

Bawół, *v.* **Bójwuł**, **a**, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m. zool.* zwierzę większe od byka. (bos bubalus).

Bawulec, lca, *lm.* **lce**, *m. v. Belka gdańska*; *teś.* sztuka drzewa sosnowego tylko okorowana, 8—9 sążni długa, 14—15 cali gruba w odrębie.

Baza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z greckołać.) *nieuż.* podstawa, podstupie, *np.* u kolumny, zasada.

Bazak, **u**, *blm.* (Bazac), *m.* bawełniana delikatna materja z Jerozolimy.

Bazalt, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* rodzaj kamieni wułkanicznych, znajdujących się w wielu miejscach, mian. na wyspach szkockich i w Saksonji w postaci granistosłupów, używa się do murowania i do bruku.

Bazanka, *bot. ob. Szczyr leśny.*

Bazanowcowe, *v.* **bażanowcowate rośliny** (Lysimachieae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 8-méj układu Juss. (Hypocorollia) roślin *dwuliściowych.*

Bazanowiec, *v.* **Bażanowiec, wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Lysimachia) in. *Tojeść pospolita*, roślina należąca do klassy 5-téj rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (L. vulgaris) rośnie wszędzie w lasach wilgotnych i nad wodami; młoda roślina służy dla bydła rogatego i kóz na paszę, konie zaś, owce i świnie jéj nie tykają; rdzeń łodygi może być jadalny; sama roślina farbuje kolorem żółtym, korzeń jéj brunatnym; dla ozdobnych kwiatów hoduje się w ogrodach; ma różne odmiany.

Bazar, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) targ, targowica, targowisko, rynek, szczególniéj obozowy. *ob. Majdan.*

Bazaras, **u**, *lm.* **y**, *m.* łódź do przejażdżki służąca na Gangiesie, gondola.

Bazarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* i **Bazarnica**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* przekupka, markietanka.

Bazarnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* przekupnik, markietan. *Głód w obozie, chociaż na samych bazarnikach łakomych nie zbywa.*

Bazarowy, **a**, **e**, *p.* do bazaru należący, z bazaru.

Bazen, **u**, *m.* u Persów, księga Zoroastra.

Bazeologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o fundamentach, zasadach (basis).

Bazgracz, a, *lm.* **e,** *m.* i **Bazgrała, y,** *lm.* **y,** *m.* 1) który bazgrze, gryzmoli, źle pisze. 2) = nieumiejętnie malujący, zły malarz. 3)=zły pisarz, który lada co pisze. *ob. Pisarek.*

Bazgrać, ał, grze, *scz. nd.* 1) gryzmolić; źle, ladajako pisać; albo też, malować źle. 2) = pisać lada co, byle pisać. *Czyńcie jak ja, bazgrajcie, drukujcie co chcecie, Ale wszystkich bez braku nie chwalcie tak przecię.*

Bazgranie, a, *lm.* **a,** *n.* źle pisanie, gryzmolenie; lada jakie pisanie, malowanie.

Bazgranina, i *nieuż.* **Bazgrota, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) byle jakie pisanie, mazanina. 2)=rzecz byle jak napisana, banialuki, ramoty.

Bazja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (julus), *ob. Kotka.*

Bazjowy, a, e, *p. bot.* (amentaceus). *ob. Kotkowy.*

Bazylek, lka, *lm.* **lki,** *m. bot.* (Moschosma) roślina.

Bazylidjanin, a, *lm.* **ie,** *m.* należący do jednéj z sekt chrześciańskich.

Bazylika, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Ocymum), roślina z rodziny *wargowych* (Labiatae) in. *Bazylja*, należąca do klassy 14-téj ukł. Linn.; = *pospolita* (O. Basilicum), roczna, pochodzi ze Wsch. Indij i Persji, u nas hoduje się w ogrodach; posiada smak korzenny, przyjemny zapach; używa się w medycynie, zawiera olej lotny. 2)= gmach publiczny, wspaniale ozdobiony, szczególniéj kościoł wspaniały katedralny. *Wszystkie miejsca wspaniałe, urzędowne, mogą się nazywać bazylikami.*

Bazylikowy tymian, *bot. ob. Tymian bazylikowy.*

Bazyliszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* i *nieuż.* **Bazylisk, a,** *lm.* **i,** *m.* (z grec.) 1) pewny gatunek jaszczurki, o któréj dawniéj błędnie mniemano że miała własność zabijania wzrokiem, *2)= lub **Krokodylec**, *fil.* znaczy w loice dwój—trój—i wielogancowy mylnik. Przykładami jego są *Gamrat*, tudzież rozprawy Djodora, zwalczające możebność ruchu. *Sextus Empiricus* taki zostawił nam bazyliszek: „Gdyby Sokrates rzeczywiście umarł, musiałby umrzeć, albo naonczas, gdy żył, albo li wtedy, gdy już rozstał się z żywotem. Atoli niemógł umrzeć wtedy, gdy żył, bo żaden żywy nie jest nieboszczykiem; ani wtedy, gdy rozstał się z żywotem, bo nieboszczyk nie umiera więcéj". Stąd wynika, że on nie umarł, lecz ciągle i dziś żyje. 3)=*fig.* złego wzroku człowiek, złośliwy, coby każdego nad samém spojrzeniem zabić. 4)=*artyl.* rodzaj dawnych armat, długich na 15 stop, wyrzucających 18 funtowe kule.

Bazyliszkowy, a, e, *p.* od bazyliszka. *fig. Pogląda na mnie wzrokiem bazyliszkowym.*

Bazylja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Bazylik. u,** *lm.* **i,** *m. v.* **Bazylika, Bazylijka, i,** *lm.* **i,** *ż. bot.* roślina (Ocimum), in. *Wasilek, Balsam polski*, roślina lekarska, z fam. *wargowych* (Labiatae), należy do klassy 14-stéj rzędu 1-go ukł. Linn.

Bazyljan, i **Bazyljanin, a,** *lm.* **nie,** *m.* zakonnik zgromadzenia S. Bazylego. *Bazyljanie, ów;* zakon, kościoł, klasztor Bazyljanów.

Bazyljanka, i, *lm.* **i,** *ż.* zakonnica zgromadzenia S. Bazylego. *Bazyljanki, ek,* zakon, kościoł, klasztor tych zakonnic.

Bazyljański, a, ie, *p.* od Bazyljanów, *v.* Bazyljanek, do Bazyljanów należący, Bazyljanom właściwy.

Bazyna, *bot. ob. Łopian.*

Bażancica, y, *lm.* **e,** *ż.* Samica bażanta.

Bażanka, i, *blm. ż. bot.* (Thelygonum), roślina.

Bażanowcowe v. *bażanowate rośliny, bot. lep. bażanowcowe,* (ob. ten wyr.)

Bażanowiec, *bot. ob. Bazanowiec.*

Bażant, a, *lm.* **y,** *m.* (Phasianus); *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1=*srebrzysty* (Ph. nychtemerus). 2=*Reynaud'a* (Ph. Reynaudii). 3=*właściwy* (Ph. colchicus). 4=*obrożny* (Ph. torquatus). 5=*barwisty* (Ph. versicolor). 6=*Soemmering'a* (Ph. Soemmeringii). 7=*czczony* (Ph. veneratus). 8=*Amherst'a* (Ph. Amherstii). 9=*złocisty* (Ph. pictus). 10=*pyszny* (Ph. superbus).

Bażantarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce chowania i hodowania bażantów. *Mamy bażantarnię, a stodoły się walą.*

Bażantnik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek mający staranie o bażantach.

Bażantowy, a, e, *p.* od bażanta, bażantów. *Bażantowy ogród.*

Bażeński, (herb); murzyn trzymający na ręku wiewiórkę szarą, orzech gryzącą.

Bażyna, y, *blm. ż. bot.* (Empetrum), roślina, *ob. Bagnówka.*

Bąbek (herb); tarcza na dwie części podzielona, na jednéj stronie lew, na drugiéj pięć róż.

Bąbel *v.* **bębel, bębla,** *lm.* **bąble,** *m. zdr.* **bąbelek, lka,** *lm.* **lki,** *m.* 1) bańka na wodzie. *Człowiek na świecie, jest tak trwały jak ów bębel na wodzie po dżdżu, który w oka mgnieniu nie wiedzieć gdzie się podziewa.* 2) = bańka z mydła, przedmuchnionego przez słomkę, zabawka dziecinna. 3) = pęcherzyk na skórze się tworzący, pryszcz. *Jak go komar ugryzł, takjakoby się oparzył, bąbel wyskoczył.*

Bąblica, (Pemphigus), **y,** *blm. ż. med.* rodzaj choroby wysypkowéj w któréj formują się wielkie pęcherze na skórze jak bąble.

Bąchory, ów, *blp. m. bot.* dawna nazwa rośliny: *Ziemowit jesienny* (Colchicum autumnale). *ob. Ziemowit.*

Bączek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) *zdr.* od *Bąk. fig. Puścić bączka*, t. j. puścić ploteczkę, bajeczkę śpiesz. 2)=rurepzka u osady strzelby, w którą stępel się wsuwa. 3)=zabawka dziecinna, wilczek.

Bączenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) głos, krzyk bąka (ptaka). 2)=brzęczenie bąka (owadu).

Bączewie, ia, *blm. n. bot.* (Nuphar luteum) roślina.

Bączyć,ył, y, *scz. nd. Bączać, Bąkać, częst.* 1) wydawać głos podobny bąkowemu z pod wody. *Gdy bąk bączy, będzie deszcz.* 2)=brzęczeć jak bąk (owad). *Trądy, komary, pszczoły bączą.* 3)=*ob. Mruczeć.*

Bąk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Andrea) *zool.* ptak z rzędu Podkasałych, rodzaju Czapel; gatunki jego: 1=*właściwy* (Andrea stellaris). 2=*czarnoboki* (A. minor). 3=*czarnoszyjny* (A. australis). 4=*pręgowany* (A. lineata). 5=*falisty* (A. undulata). 6=*rdzawogrzbiety* (A. philipensis). 7 = *czarnolicy* (A. heliosyla). 8 = *bączek* (A. minuta). 9 = *karłowaty* (A. exilis). 2) = *zool. ob. Pelikan.* 3) = (Tabanus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, bąkowatych. Gatunki pospolitsze są: 1=*oliwkowaty* (T. bovinus). 2=*pstry* (T. taurinus). 3=*czarny* (T. ater). 4=*trójrzędny* (T. micans). 5 = *popielaty* (T. autumnalis). *Mucha wieżnie, a bąk się przebije, v. Bąk się przebije a na muchę wina, przys.* 4)= *bije, v. Bąk się przebije a na muchę wina, przys.* 4)= *fig.* trąd, trutень. 5) = cyga, kręglica, warkotka; gra dziecinna. *Bąka puszczać*, t. j. grać w cygę. *fig. Bąka puścić*, t. j. fałszywą wieść, ploteczkę puścić, dziś: *puf gazeciarski, kaczka gazeciarska. Bąki strzelać, v. bąki zbijać*, t. j. nie wiedzieć na czém czas trwonić, próżnować. *Bąka wystrzelić*, t. j. fałsz, brednię powiedzieć. *Opił się, jak bąk*, t. j. dobrze łyknął. 6)=dudy, kocieł; instrument muzyczny. *Hucznym dźwiękiem ozwał się i bąk z rogiem krzywym.* 7)= tak nazywano u nas 18 groszówki albo tynfy wybijane pod stemplem Augusta III przez fałszerzy pogranicznych.

Bąkać, ał, a, *scz. nd.* i **Bąknąć, ął, ie,** *jedn.* 1) głos wydawać taki, jak bąk (ptak i owad). *Komary, pszczoły, bąki bąkają.* 2)=brzmkać na jakim instrumencie. *Lada kto na dudziech może bąkać.* 3)=cedzić słowa, gadać przez zęby, półgębkiem, nie domawiać. *Bąkać pod nosem. Jeśli mi słowo bąkniesz. Ani bąknął*, t. j. ani pisnął, słowa nie powiedział.

Bąkojad, a, *lm.* **y,** *m.* (Buphaga) *zool.* ptak z rzędu żarłoczych; gatunki jego: 1) *żółtodzioby* (B. africana), 2) = *czerwonodzioby* (B. erythrorhyncha).

Bąkowaty, a, e, *p. zool.* mający kształt bąka. *Owady bąkowate.*

Bąkowski, *v. Ryś.* (herb); ryś w prawo bieżący, a w tył się oglądający.

Bąkowy, a, e, *p.* od bąka (ptaka, owadu).

Bąkreta, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Pyrus communis), gatunek *Gruszy*, drzewa i owocu (ob. ten wyraz).

Bdeljum, *nieod.* (z grec.) *bot.* drzewo i żywica.

Bdła, bdły, *lm.* **bdły,** *ż. bot. ob. Bedłka.*

Bdło, a, *blm. ż. bot.* (Syzygites), roślina.

Be, Bee, głos owczy, beczenie. *fig. Ani be, ani me, przet. j.* człowiek milczący, nic nie umie, ani trzech nie zliczy.

Beau, Bejan, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *nieuż.* nicuk, nieokrzesany. *Sprośnych i niewdzięcznych beanów łaski nie proszę. Lada wyrwa, bean, przywłaszcza sobie szlachectwo.* *2) = *fil.* (aphron, seu baro), mylnik, znaczący drugi rodzaj nieprawego prawdowywodnika. Zowią go także: *Dictum secundum quid, ad dictum simpliciter.* Jest to wyprowadzenie ogółu z pewnych szczegółów krzywo, *np. Wolter był bezbożnik. Dyderot i Wolnej podobnież. A Prudon i inni przespołeczniacze. Zaczém cała filozofja nic nie warta.* Porówn. *Guślarz, Jowiat.*

Bebłek, błka, *m. bot.* (Peplis), *ob. Rozsiad błotny*, roślina.

Bebon, a, *m. mit.* imię egipskiego Babisa, lub Tyfona. Znaczy *przeszkodnik*. Pisze się także *Babon* i *Bubon.*

Beby, *nieod. n.* welniana materja z Aleppo.

Becherek, rka, *lm.* **rki,** *m.* (z niem.) *nieuż.* mały kubek, kubeczek.

Bechtać, (*nieuż.* **Bektać, ał, ce,** *v.* **cze.**) **ał, a,** *scz. nd.* 1) drażnić, jątrzyć, poduszczać. *Serceć jakie zwaśnienie przeciwko mnie bechce. Bechtać kogo, v. serce czyje.* 2) = *przeciwko komu, ob. Nabechtać, Podbechtać, Podbechtywać.* 3) = wiele mówić, durzyć komu głowę.

Bechter, bechtyr, a, *lm.* **y,** *m. prze.* kirys. *Pierś bechterem, szyszakiem głowę opatruje. Stroi się ku bitwie, już na sobie ma łuskami miedzianemi spięty bechter. Rycerz wszystek w bechter potężny do nóg obleczony.*

Becler, Baetzler, *v. Baetzner, nieod.* tak zowie się w Szwajcarji pieniądz na pewną liczbę batzenów wybity, *np. Vierbaetzler, Sechsbaetzner, ob. Batzen.*

Becować, *ob. Besować.*

Beczczysko, a, *lm.* **a,** *n.* brzydka niekształtna beczka.

Beczeć, ał, y, *scz. nd.* **Beknąć, ął, ie,** *jedn.* i **Bekać, ał, a,** *częst.* 1) głos owczy *be, bee*, bek wydawać. *Owca, koziel, cielę beka, beczy. fig. Wrzeszczą, i miasto śpiewania beczą.* 2) = *myś.* głos wydawać, mówiąc o jeleniu i zubrze. 3) = płakać z rykiem, ryczéć płacząc. *Ledwie przygoda zakołace młotem w sercu, aż zaraz upada, aż beczy.* 4) = *fig.* narzekać boleśnie, ubolewać. *Kto za kogo ręczy, ten i beczy. Będziesz beczał. Beczeć na co;* wrzeszczeć, narzekać. 5) = *lur.* mówi się o bursztynie, gdy ten pod szpadlem, czyli narzędziem do kopania, skrzypnie.

Beczenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) beku wydawanie, ryczenie. *Beczenie kozie.* 2) = płakanie z rykiem, ryczenie. 3) = narzekanie, ubolewanie. 4) = *nieuż. Beczenie w głowie;* szum w głowie, w uszach.

Beczeruk (Budgerook *v.* Basaruco), *nieod.* moneta indyjska w Goa = 0,2395833... kop. = 0,5791666... gr.

Beczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) miara rzeczy sypkich i płynów: polska = 100 litrom; = rossyjska = 491,956 litrom; *Beczka zawiera w sobie garncy warszawskich 72. Beczka zboża, 4 korce krakowskie w strych. Beczka wileńska do wymierzania zboża, zawiera w sobie 8 ośmin, czyli garncy 160. Beczka złota hollenderskiego 100,000 talarów.* 2) naczynie drewniane. *Beczka prochowa. fig. próżną beczkę obracać*, t. j. czas marnować. *Jest to beczka bez dna*, t. j. utracjusz, marnotrawnik, lub też opój, bibuła. *Pełno Djogenesów nie w beczce, lecz z beczką. Z inszej beczki pocznijmy*, t. j. z innego tonu, z innego rozdziału, o inszéj materji. 3) = *zool.* ryba morska, (Orca).

Beczkowy, a, e, *p.* od beczki. *Klepki beczkowe, ob. Klepka. Beczkowe piwo*, t. j. nierozbutelkowane. *Filozof beczkowy*, Djogenes.

Beczkówka, ki, *lm.* **ki,** *leś.* gatunek klepek, które się łupią po słoju z drzewa sosnowego; kopa ich powinna trzymać 300 cali szerokości.

Beczułka, i, *lm.* **i,** *ż,* (*zdr.* od *Beczka*) i *zdr.* **Beczułeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* mała beczka, antalik.

Beczułkowy, a, e, *p.* od beczułki.

Beczułnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Phronima), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych*, ściśnionych. Gatunki jego: 1) *kropiasty* (Ph. sedentaria). 2) = *biały* (Ph. custos).

Bedel, *v.* **Pedel, a,** *lm,* **e,** *m.* (z łać.) 1) sługa kościelny, pilnujący porządku w kościele. 2) = w Akademjach, Uniwersytetach i szkołach, urzędnik pilnujący porządku w sali i kondujty uczniów.

Bedew, ia, *lm.* **ie,** *m. nieuż.* koń dzielny, rumak. *Niechaj niewola na bedewiach albo i na dzianetach hardzie jedzie, zawsze niewolą będzie.*

Bedidlik, *nieod.* złoty pieniądz turecki na 100 piastrów = 6 rub. 50 kop. = 13 zł. 10 gr.

Bedlam, u, *lm.* **y,** *m.* (z an.) dom warjatów w Anglji.

Bedliszka, i, *lm* **i,** *ż.* (Mycetophila) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 *pstra* (M. lineola). 2 = *pręgowana* (M. lunata). 3 = *gliniasta* (M. lutea). 4 = *brudna* (M. punctata). 5 = *brunatna* (M. fusca). 6 = *pasiasta* (M. fasciata).

Bedliwie, *ps.* ciekawie, dworno. *O tajemnice wiary nie pytaj się bedliwie nazbyt.*

Bedliwy, *v.* **Badatliwy, a, e,** *p.* ciekawie szperający, ciekawy, dworny. *Kto ma dar wiary ś. nie jest bedliwy.*

Bedła, y, *blm. ż. biała,* (Agaricus albus), in. *Grzyb mądrzewiowy*, nazwa, pod którą dawniéj przepisywano *Hubę lekarską* (ob. ten wyr.) przeciwko czerwiwości, żółtaczce i puchlinje, jako lek drażniąco-wyczyszczający.

Bedłka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Agaricus), *in. Betka, Bdła*, rodzaj właściwego grzyba z rzędu *Obłoczaków kisielcowych*; dzieli się na 6 podrodzajów i mnóstwo gatunków: a) **Czernidłak,** (ob. ten wyr.), gatunki wszystkie jadane: = **rozciekliwa** (A. deliquescens); = **kołpak,** niek. *Gnojnikiem* zwana ob. *Kołpak*; = **czernidło** ob. *Czernidło;* b) **Łączak,** (ob. ten wyraz), gatunki wszystkie jadane: = **wiązkowa** (A. fascicularis), mdłéj owocowéj woni, smaku gorzkawego; = **cegłasta** (A. latericus), smaku gorzkawego; = **polowa** (A. arvensis), podobna do następnéj, lecz od niéj gorsza; = **pieczarka** ob. *Pieczarka*; c) **Skórzak,** (ob. ten wyr.); gatunki: = **odrazliwa** *v* **mierzliwa** niek. **Syrojeszką żółtą,** lub **Syrojeszkówką** zwana, *ob. Czartopłoch*; = **nudząca,** *ob. Syrojeszkówka*; = **popękana** (A. rimosus), jadowita; = **zmienna** (A. mutabilis), lubo niesmacz a, w wielu jednak miejscach jadana; = **wczesna** (A. praecox), wątpliwa; d) **Zasłonak,** (ob. ten wyr.); gatunki: = **zwodnicza,** ob. *Opieńka sosnowa*; = **fjołkowa** (A. violaceus), niek. jadana, lubo podejrzana; e) **Rumieniak,** (ob. ten wyr.); gatunki: = **zamszowa** (A. prunulus), woń ma świeżéj mąki, smak przyjemny; = **wytworna** (A. speciosus), nieszkodliwa, lecz niejadana z powodu niemiłego smaku; = **jedwabnista** (A. bombycinus), porasta gnijące pnie, niek. jadana, lubo dość nieprzyjemnego smaku; f) **Białak,** (ob. ten wyr.); gatunki jadane: = **Pomony** (A. pomonae), smaku wybornego; = **ostrygowata** (A. ostreatus), rosnąca gromadnie na drzewach liściastych; = **wietrznikowa** (A. eryngii), rosnąca na korzeniach *wietrznika polnego*, u nas b. rzadko; = **wierzbowa** (A. salignus), rosnąca na pniach starych drzew; = **wiązowa** (A. ulmarius), smaku gorzkawego, nie złéj woni; = **czosnkowa** (A. alliaceus), rośnie na butwiejących pniach, woni czosnkowéj, używa się za przyprawę; = **czosnaczkowa** (A. alliatus), rośnie gromadnie po wzgórzach, polach, woni starego sera, używa się za przyprawę; = **leśna** ob. *Opieńka osinowa*; = **jadalna** (A. esculentus), zwykle zrosta po kilka, podstawami, smaku gorzkawego; = **goździkowa** (A. caryophyllaceus), woń ma niby goździków, smak przyjemny, używa się za przyprawę; = **wrzecionowata** (A. fusipes); = **wonna** (A. anisotus), zapachu anyżowego, smaku przyjemnego; = **ruda** (A. rufus), sok smaku ostrego; = **słodkawa** ob. *Krówka*; = **syrojeszkowa** (A. testaceus), smaku wybornego; = **ostra,** zwykle *Jelonkiem* zwana ob. *Rydz czarny*; = **rydz** ob. *Rydz*; gatunki jadowite: = **hrózd,** zwana u ludu *Chrząszczem* lub *Gniewoszem* ob. *Hrózd*; = **mleczaj,** zwana także *Bielą, Chrząszczem, Chrząstką, Krowiakiem białym* ob. *Mleczaj*; = **tygrysowa** (A. zonarius); = **jadowita** (A. nectator); = **świniarka,** ob. *Świniarka*; = **wełnianka,** zwana także *Jelonkiem dzikim, Rydzem końskim,* ob. *Wełnianka*; = **dołkowata** *v.* **rydzowa** (A. crinitus); = **podzielonka** (A. virgatus), dzieląca się na liczne podgatunki, z których 1, jadanemi są: = **gałęzista** (A. modreporens), woni i sma-

ku dość niemiłego; = **biała** (A. columbetta), z wiekiem czerwoniawo-plamistym, bez woni i smaku; = **syrojeszka**, ob. *Syrojeszka*; = **zielonka**, ob. *Zielonka*; = **panieńska** (A. virgineus); = **łąkowa** (A. pratensis), miłego smaku i woni; = **słoniokostna** (A. eburnus), cała czysto-biała, smaku czczego; = **miodowa**, ob. *Opieńka brzozowa*; = **ziarnista** (A. granulosus), kwaskowata; = **wyniosła**, ob. *Deszczochron*; = **pochwiasta** ob. *Muchomór*; = **cesarska** (A. caesareus), znana i u Rzymian jako przysmak; 2, jadowite: = **czerwonawa**, ob. *Muchomór czarny*; = **samotna**, ob. *Muchomór biały*; = **pstrokata**, ob. *Muchomór plamisty*; = **muchotrutka**, *v.* **muszarka**, ob. *Muchomór pospolity*; = **sromotnikowa** (A. phalloides), zwana także = **wiosenna** (A. vernus), bardzo rzadka = **szorstka** (A. asper).

Bedłkosz, a, *lm.* **e,** *m.* (Mycetobia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych. Gatunki jego: 1 = *pręgowany* (M. fasciata). 2 = *bladonogi* (M. pallipes). 3 = *obrączkowany* (M. annulata). 4 = *rudy* (M. ferruginosa).

Bedłówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Coenosia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze: 1 = *ruda* (C. fungorum). 2 = *błękitnawa* (C. nemoralis). 3 = *cienka* (C. genicnlata).

Bednarka, *v.* **Bednarka, i,** *lm.* **i,** *ż.* żona bednarza, lub kobieta bednarstwem się trudniąca.

Bednarski, a, ie, *p.* do bednarza należący. *Bednarska robota. Bednarski warsztat. Statki bednarskie: faski, wiadra, szaflki, koczutki i kłody.*

Bednarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło bednarskie.

Bednarz, *v.* **Bednarz, a,** *lm.* **e,** *m.* rzemieślnik od naczyń obręcznych. *Bednarzem być. Bednarstwem się trudnić.*

Bednik, a, *lm.* **i,** *m. prze.* ubogi, biedak.

Bedrawk, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, mąż gorącego serca, jest uczucie w grze i w oburzeniu.

Bedwyr, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, Bedrawka syn, jest odwaga i wytrwałość, któremi obdarza ludzi głębokie uczucie.

Beelzebuth, a, *m. mit.* bóg Akkaronitów.

Beg, a, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) Pan (tytuł urzędnika tureckiego).

Beghard, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Beginy, ów,** pewien rodzaj mnicha, bez żadnych ślubów.

Begiel, gla, *lm.* **gle,** *m.* (z niem.) pracel, *v.* procel, obarzanek.

Begina, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) *nieuż.* gatunek czepków kobiecych. *Z koron beginami niewiasty zdobią głowy swoje.*

Beglerbeg, a, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) namiestnik, rządca jakiéj prowincji w Turcji.

Beglik, u, *blm. m.* (z tur.) Sułtański skarb.

Begonja, nji, *lm.* **nje,** *ż. bot. ob. Ukośnica.*

Beh, a, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) 1) namiestnik Sułtański; tytuł panujących w Tunisie i Tripolis. 2) = najdrobniejszy podział srebrnéj monety u Birmanów (jedna szesnasta Tikala) = 3,75 kop. = 7,5 gr. albo = 1,6875 kop. = 9,375 gr.

Behemot, u, *lm.* **y,** (z hebr.) olbrzymie zwierzę (słoń *v.* koń rzeczny, *v.* Nilowy).

Beja, *ob. Baja.*

Bejan, *ob. Bean.*

Bejca, cy, *lm.* **ce,** *ż.* in *łącznik; chem.* i *farb* ogólna nazwa sztucznie przygotowanego rozcieńku jakiejbądź gliniastéj soli, w którym się nurzają materje, mające się farbować, dla utwierdzenia na nich kolorów, glinka bowiem silnie się łączy z farbnikiem (substancją farbującą), podczas gdy druga składowa część soli, kwas, ulatnia się z farbowanéj materji, w skutek jej płókania i suszenia; częstokroć cyniany, t. j. sole z kwasu cynowego i jakichbądź zasad powstałe, używają się w farbierstwie za *łączniki v. bójcy.*

Bejcowanie, a, *lm* **a,** *n.* 1) *v. kłucie kruszcu lub metalu*, umyślne, sztuczne powlekanie go warstwą połączonego z cyńskołwiek niedokwasu, za pomocą przygotowanego na ten cel płynu zwanego *bejcówką*; niekiedy i samo bejcowanie *bejcówką* się zowie. 2) = danie farby jakiéj na drzewie, pokostowanie. 3) = zwilżanie nasion do usiewu przeznaczonych, mianowicie pszenicy w roztworach alkalicznych lub innych solach rozpuszczalnych.

Bejcówka, i, *blm. ż. chem. ob. Bejcowanie.*

Bejla, i, *ż. mit.* Wanica normandzka, zalotności wzór, pokojówka Frei.

Bek, u, *lm.* **i,** *m.* 1) beczenie, bekanie, wydawanie głosu be, bec; głos bydlęcy, osobliwie owczy. *Bek barana. Bek kozi.* 2) = płacz z rykiem. *Ona to bek. Dosyć tych beków.* 3) = **a,** *blm.* książę panujący w Tunis.

Bekać, *ob. Beczeć.*

Bekać się, *szt.* (o jeleniach) pobiegać się, parzyć się.

Bekanie, a, *myś.* czas popędu płciowego jeleni, także *ruj, v. ruja.*

Bekas, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (Scolopax), *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunki jego: I. *Słonki, ob. Słonka.* II. *Bekasy właściwe*: 1. = *olbrzymi* (S. gigantea). 2. = *bagnisty* (S. paludosa). 3. = *dubelt* (S major). 4. = *kasztanowaty* (S. Sabinii). 5. = *kszyk* (S. gallinago). 6. = *Wilson'a* (S. Wilsonii). 7. = *mały v. Fiolauz* (S. Gallinula). 8. = *wędrowny* (S. peregrina. 9. = *rdzawy* (S. novaehoracensis). 2) = *v. Zalążek, bart*, liszka pszczelna, t. j. płód pszczoły, kiedy swém ciałem całą komórkę zapełni.

Bekasi, ia, ie, Bekasowy, a, e, *p.* od bekasa, bekasów. *Rodzaj bekasowy należy do rzędu bocianiego.*

Bekasię, cia, *lm* **ęta,** *n.* i *zdr.* **Bekasiątko, a,** *lm.* **a,** *n.* pisklę bekasowe.

Bekasik, a, *lm.* **i,** *m.* (Rhamphomyia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych* wujkowatych. Gatunki więcéj znajome są: 1. = *czarnonogi* (R. nigripes). 2. = *czarny* (R longipes). 3 = *ciemnobrzegi* (R. marginata). 4. = *żółtonogi* (R. cinerea).

Bekaśnica, y, *lm,* **e,** *ż.* (Aramus) *zool.* ptak z rzędu podkasałych; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *kasztanowata* (A. scolopaceus).

Bekaśnik, a, *lm* **i,** *m.* (Centriscus), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Zupełnoskrzelnych*, brzuchoplawych.

Bekiesz, (herb); orle udo do kolana czarne; od kolana do pazurów złote. Z jednéj strony księżyc, na dole gwiazda.

Bekiesza, *v. Bekiesa,* **y,** *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Bekieszka, i,** *lm.* **i,** *ż.* futro długie węgierskim krojem, tak nazwane od Półkownika Bekieszy, służącego w wojsku Stefana Batorego. *Góra Bekieszowa;* góra nad rzeką Wilenką, niedaleko ujścia Wilenki do Wilji; stąd tak nazwana, że na niéj pochowany ów Bekiesz, przyjaciel Króla Stefana, w r. 1580.

Bęknąć, *ob. Beczeć.* **Bęknąć,** *ob. Bęczeć.*

Bekowisko, a, *lm.* **a,** *n* popęd płciowy u jeleni.

Beksa, *v. Beksza,* **y,** *lm.* **y,** *m.* i *ż.* płaksa, płaciuch, co często beczy i płacze.

* **Beksałek, łka,** *m. fil.* (po łacinie *Celarent*), jest samit drugi umysłników grzędy pierwszéj. Do składu jego wchodzą trzy zdania, E, A, E, lub jedno ogólnie niepozwalające, drugie ogólnie pozwalające, a trzecie jak pierwsze. *Żaden z ludzi nie jest Bogiem. Wszyscy królowie są ludźmi, a przeto żaden z królów nie jest Bogiem.*

Bel, a, *m. mit.* wielki bóg chaldejski, znaczący to samo, co fenicki Baal. Jest namiestnik Maboga Mabog, to słońce pierwiastkowe, ogień pierwsza cielesność, Bel zaś słońce i ogień niebieski w stosunku do ziemi. Jako w Mabogu, tak i w Belu najdują się Nebahaz i Tartak. Atoli z Maboga rodzi się, a w Belu umiera dwójca. Bel, to tędy Biel-boh zwycięzki, Ham. Synem jest Odakona i Atary. Żoną jego Mylita. Inne imię jego: *Hel.* Świat był próżny, pusty i martwy. Bel, wydobyć chcąc do bytu jestestwa żywotne, postanowił ofiarować samego siebie. Uciął więc, jak słowiański Tryglaw, sobie samemu głowę i rzucił ją ze słońca na ziemię. Z krwi jego powstały rośliny, wszech żyjątka, a w końcu ludzie. Najpierwsi ludzie ukazali się w Chaldei i zbudowali tam na cześć stwórcy swojego *Babilon.*

Bela, i, *lm.* **e,** *ż.* (**Belcia, i,** *lm.* **e,** *ż. nieuż.*) *zdr.* **Belka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i *zgr.* **Belica.** 1) paka kupiecka towarów. *Bela nankinu 10 sztuk zawierająca. Bela sukna ma w sobie postawów 20. Bela papieru, ma w sobie 10 ryz, ryza liber 20.* 2) = *fig.* kloc, pień. *Na łóżko wpadł się, jak bela. Szewc pijany, jak bela.*

Beld, a, *m. mit.* germański bóg, coś nakształt celtyckiego *Belena*, słowiańskiego *Belina*, chaldejskiego *Bela.* Uglądano w nim zwykle normandzkiego Baldura. Lecz Jakób Grimm powiada, iż *beld* znaczy to samo, co litewskie *baltas*, łotewskie *balts*, słowiańskie *biel.* Jest to pan jaśniejący nakształt białego dnia i bóg wieszczów, a więc Apollo. Ojcem jego *Wuotan*, a synem *Brond.* Mieszkanie jego zowie się *Breidhablik.* Inne imiona jego: *Belder, Paltar, Otnit.*

Belder, a, *m mit.* germański Apollo, *ob. Beld.*

Belek, *v.* **Belka,** *ob. Balk.*

Belelak, u, *blm. m.* (Belelac), wschodnio-indyjska blawatna materja.

Belemnity, ów, *blp. m. geol.* 1) skamieniałe kości miękuszów. 2) = gatunek skamieniałych jednoskorupowych muszli.

Belen, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, zwany także *Belenus, Beli* i *Bel*, pokrewny ze słowiańskim *Belinem* i chaldejskim *Belem*, syn Manbogana, a ojciec Kaswalona, bóg najprzedniejszy i Hu sam, oznacza zimę. Ponieważ podczas zimy odprawiały się uczty z pieniem, przeto Belem ma znaczenie celtyckiego Apollina i Bardów jest królem. Pod opieką jego góra *Eryry.* Nosił wieniec wawrzynowy, przewiązany gałązkami losu i różgą czarodziejską. Świątkiem jego *Modra necht*, lub noc najdłuższa w roku. Zowią go *głośno ryczący byk.* 2) = bóg słowiański, *ob. Belin.*

Beletaż, u, *blm. m.* (z fran. *Bel-étage*). 1) paradne piętro, pierwsze piętro. 2) = *teat.* loże pierwszego piętra.

Bel-Fegor, a, *m. mit.* chaldejski bóg, jest Kanob, lub planeta Jowisz. Ponieważ Kanob popiera słońce zimowe i przynosi drugie żniwo, czyli ma znaczenie Serapisa; przeto Bel-Fegor występuje jako król podziemny, pan i sędzia umarłych. Świątek jego, przypominający okrężne, dał powód, iż Grecy widzieli w nim Djonizjusza.

Belg, a, *m. mit.* imię Belena przy ujściach Renu. Odeń otrzymali imię *Belgowie*, jako czciciele Belga. Zowią go także *Biltenus.*

Bel-Gad, a, *m. mit.* chaldejski bóg, jest Horos, lub planeta Mars, Pan zwycięztwa i szczęścia.

Belica, *ob. Bela.*

Belin, a, *m. mit.* wielki bóg słowiański, z porządku piąty między dwunastu panami niebios, jest Perun, w duszy wieszczów, sprawca natchnienia i pieśni, słowem Apollo. I on, jak Apollo, władołuki, złotowłosy, rymotwórczy młodzian boski, zapalający pierś młodzianów ziemskich do śpiewu i podający im lutnię do rąk. Występuje jako *mistrz huśtawy*, lub *gęślarzy.* Tchnie prześliczne pienia o bogach, używane na igrzyskach i uczt ach świętych. Otaczają go *Dziewatice*, znaczące Muzy, których on królem. Inne imiona jego są: *Belen, Belinec, Chason, Jazen.*

Belina (herb); trzy podkowy w trójkąt ułożone, we środku ich szpada rękojeścią do góry.

Belinec, nca, *m. mit.* bóg słowiański *Belin.*

Belizana, y, *ż. mit.* celtycka Hekata i pani czatownic. Zwano ją królową źródeł. Na ołtarzach jéj paliło się wonny ogień, dający po sobie, nie popiół i węgle, lecz Kamienie. Imion i postaci jéj wiele.

Belja, ji, *m. mit.* celtycki olbrzym zły, *ob. Beljagog.*

Beljagog, a, *m. mit.* celtycki olbrzym zły w służbie Gwartawna, brat Morgana, wielki wróg lorda Talachana i lady Cynji, jest sprawca zaćmień na niebie i ziemi. Odpowiada słowiańskiemu Chworzowi, lecz smokiem nie jest, albowiem ten istota dobra. Inne imiona jego *Belja, Gweg.*

Belka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) sztuka drzewa ze czterech boków w kwadrat, lub prostokąt (płaszczak), albo w trapez ociosana, lub piłą obrzynięta. 2) = *zdr.* od *Bela, ob. Bela.*

Belkarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) trudniący się obieraniem drzew zdatnych na belki, i tychże obróbką. 2) = belkami handlujący.

Belkować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *pole*; zaorywać bróżdy, pozostawiając nietknięte grzbiety zagonów. Tak w niektórych okolicach podorują ziemię. 2) = *ob Bałkować.*

Belkowanie, a, *blm. n. ar. ob. Bałkowanie, Brusowanie.*

Belladonna, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* ziółko lekarskie; *pokrzyk lekarski, psia wiśnia, wilcza jagoda, ob. Pokrzyk lekarski.*

Bellerofon, a, *m. mit.* pierwiastkowo *Hipponoos*, syn Glauka, króla Koryntu, a wnuk Syzyfa, ulubieniec Ateny i półbóg grecki, wyprawion był od Jobatesa przeciwko Chimerze. Bohater otrzymał od opiekunki Pegaza, a siadłszy nań, dokonał tak trudnego dzieła.

Belletrysta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) który się zajmuje belletrystyką, t. j. literaturą piękną, lekką, nadobną.

Belletrystka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta zajmująca się literaturą piękną, lekką, nadobną.

Belletrystyka, i, *blm. ż.* literatura piękna, lekka, nadobna.

Bellewallja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Bellevallia), roślina z rodziny *złotogłowowatych* (asphodelaceae), plemienia *hjacyntowych*; gatunek: = **czubata** (B. comosa), zwana u dawnych *Oszlochami, Sniedkiem cudzoziemskim, afryckim* lub *nagim*, a później *Szafirkiem miękkoliściu*; ziele cebulowe, rosnące w Europie umiarkowanéj i południ. oraz w Ameryce półn.; sadzi się też po ogrodach; cebula jéj gorzka używa się jako pokarm i jako lekarstwo.

Bell-Lankasterska metoda, *ż.* metoda wzajemnego uczenia, wynaleziona przez Bell'a i Lankastr'a.

Bellona, y, *ż. mit.* siostra *v.* żona Marsa, bogini wojny.

Bellonion, u, *lm.* **y,** *m.* rodzaj instrumentu muzycznego dętego; gatunek trąby.

Belloward, a, Belluwarda, *ob. Beluarda.*

Bel-Melech, a, *m. mit.* chaldejski bóg, odpowiedni Molochowi, lub Buzyrysowi. Słońce umarłe, zimowe. *ob. Adra-Melech.*

Bel-Nin, a, *m. mit.* bóg chaldejski, znaczący Anubisa, lub Kabira na Merkurym. Porównaj *Nin.*

Belomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka przepowiadania ze strzał.

Belona, y, *lm.* **y,** *ż.* (Belone) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Bel-Peor, a, *m. mit.* bóg chaldejski, pan i król niebios u Moabitów, jest Harpokrat, lub Kabir na Saturnie. Uchodzi za babilońskiego Herkulesa.

Belsta, y, *ż. mit.* żona normandzkiego Bora, a matka Wodana, Wilego i Wego, lub trzech stworzycieli świata, jedna z najprzedniejszych i najwdzięczniejszych, a przytém najlepszych olbrzymek, jasnych córMuspelheimu. Inne imię jéj *Besta.*

Beluarda, *v.* **Belluwarda,** *v.* **Bellowarda, y,** *lm.* **y,** *ż. nieuż.* narożnik obronny, baszta. *Murów tych Beluardy cztery pilnują.*

Belweder, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) 1) piękny widok; miejsce skąd piękny widok; stąd wiele gmachów to nazwisko nosi. 2) = *bot.* ziele, *in. Len matki bożéj.* 3) = *bot.* ziele, (petilinm).

Bely, ego, *m.* olbrzym indyjski.

Bel-Zamen, a, *m. mit.* najpotężniejszy bóg chaldejski, egipskiemu Ammonowi odpowiedni, wyobraża gorące słońce lata.

Belzebub, *v.* **Bel-Zebub, a,** *m. mit.* 1) imię jednego z chaldejskich djabłów, urobione z imienia *Bel-Zamen*, najprzedniejszego chaldejskiego boga. *Zebub* znaczy po hebrajsku lajno. 2) = *zool.* pewien rodzaj małp.

Bel-Zefon, a, *m mit.* chaldejski bóg, znaczy Memnona, lub Kabira na Wenerze. Zowią go *kranconocnym* bogiem.

Bełchliwy *ob.* **Bełkotliwy.**

Bełcik, a, *lm.* **i.** *m. (zdr.* od *Bełt*) mała strzała. *Kupid w jej serce bełcik zażyony kładąc, rozniecił słodkie płomienie.*

Bełgot, Bełgotać, Bełgotanie, *ob. Bełkot, Bełkotać, Bełkotanie.*

Bełkać, ał, łcze, *scz. nd.* naglem ruszeniem płyn jaki mącić *Wiatry bełczące morze.*

Bełkot *v.* **Bełgot a,** *lm* **y,** *m.* i **Bełkotanie, Bełgotanie, a,** *lm.* **a,** *n* 1) blekotanie, głukanie. *Z Etny słychać wrzące bełkoty i straszliwe gromy po obłokach.* 2) = **a,** *lm.* **ci,** *m.* i **Bełkotacz, a,** *lm.* **e,** *m.* człowiek bełkocący, blekot. *fig.* który prędko, niewyraźnie mówi. 3) = *myś.* głos wydawany przez cietrzewia w czasie gry.

Bełkotać, *v.* **Bełgotać,** *v.* **Bułkotać, ał, oce,** *v.* **ocze,** *sn. nd.* 1) blekotać, głukać. *Depce zbroczoną ziemię, gdzie pod nogami krew ludzka bełkoce.* 2) = jąkać, momotać, glegotać, klekotać. *Dziady po bezzębnych dziąsłach językiem bełkocą. fig. Zarzuca swój ojczysty język, a bełkoce coś językiem obcym.* 3) = zrzędzić z gniewem, nie wymawiać dobrze od gniewu.

Bełkotka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która bełkoce, jąka się, momota.

Bełkotliwość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) wada w mówieniu, jąkanie się. 2) = skłonność do gadulstwa, do bredzenia.

Bełkotliwy *v.* **Bełchliwy**, **a**, **e**, *p.* 1) bełkocący, głukający. *Brnie przez Flegeton warem bełkotliwy.* 2) = prędko, niewyraźnie mówiący, zająkliwy.

Bełt, **u**, *lm.* **y**. *m. zdr.* **Bełcik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) strzała trzy łokcie długa, pocisk. *Bełt leci prędko z cienkiéj wypchniony cięciwy.* 2) = przesmyk morski, cieśnina morska.

Bełta, *ob. Bałta.*

Bełtun, *ob. Zaparstek.*

Bełtwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *zool.* (Cyanea), zwierzokrzew, należący do gromady *promienistych*, ukwiałowatych. 2) = *bot.* (Alsodeia), roślina.

Bełżyna, **y**, *blm. ż. bot.* (Balsamita), roślina.

Bem, *ob. Czeski.*

Bemol, *nieod. muz.* znak zniżenia pół tonu.

Ben, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* ziele. (been rubrum, Valeriana rubra). *ob. Baldrjan.*

Bendak, **u**, *lm.* **i**, *m.* wysoki kaptur perskich Derwiszów.

Bendilly, *nieod.* złoty pieniądz marokański = przeszło rs. 2 k. 55. = 17 zł.

Bendys, **y**, *ż. mit.* bogini tracka, *soł femina*, znaczy Izydę, Mylitę.

Benedykcja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *ob. Błogosławieństwo, Poświęcenie.*

Benedykt, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* ziele (geum), *ob. Kuklik goździkowaty.* 2) = imię własne.

Benedyktyn, **a**, *lm.* **i**. *m.* zakonnik reguły S. Benedykta. w *lm.* **Benedyktyni**, **ów**; zakon, klasztor Benedyktynów.

Benedyktynka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zakonnica reguły S. Benedykta.

Benedyktyński, **a**, **ie**, *p.* tyczący się Benedyktynów. *Zakon Benedyktyński. Roczniki Benedyktyńskie.*

Beneficjant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) *nieuż.* dobrodziejstwa odbierający. *Beneficjant czyj.*

Beneficjarjusz, **a**, *lm.* **e**, *m.* beneficjum posiadający.

Beneficjarz, **a**, *lm.* **e**, *m. ob. Kapelan.*

Beneficjum, *lm.* **ja**, *n.* (z łac.), godność kościelna z dochodem, albo dochód z dóbr kościelnych. *Beneficja, albo ziemskie dobra kościelne, które dożywotnią księżom się dają.*

Benefis, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *teat.* dochód z jednego przedstawienia dla artysty przeznaczony.

Benefisant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* artysta pobierający wyłącznie dochód z jednego przedstawienia.

Benefisantka, **i**, *lm* **i**, *ż.* artystka pobierająca dochód z jednego przedstawienia.

Bengalin, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* bengalska zięba.

Bengiel. **gla**, *lm.* **gle**, *m.* (z niem.) *nieuż. ob. Kij, Palica.*

Bensozja, **ji**, *ż. mit.* jedno z imion Belizany.

Bentezycyma, **y**, *ż. mit.* córka Neptuna.

Bentys, **a**, *m. mit.* brat Auszlawisa, Kiela i Apidona, Dewajtas litewski, jest duch kojarzenia i zaznajomienia wędrowców pomiędzy sobą. Obrażał go, kto podróżując z kim innym, milczał uporczywie.

Benuar, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) loża dolna.

Benzoan, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* ogólna nazwa soli, powstających z kwasu benżwinowego (v. benzoesowego) i jakiejkolwiek zasady, *ob Sól.*

Benzoes, **u**, *blm. m. chem. i farm.* (*benzoe, będzwin*), gatunek balsamicznéj żywicy, otrzymujący się za pomocą nacięć, z pewnego wschodnio-indyjskiego drzewa, zwanego *stirax benzoe*; dla przyjemnego wanillowego zapachu używany za kadzidło i kosmetyki; $\frac{1}{3}$ część jego stanowi kwas benzoesowy.

Benzyna, **y**, *blm. ż. chem.* płyn otrzymywany przy wyrabianiu gazu z węgli kamiennych i używany przy oświetlaniu w lampach fotogenowych.

Beothus, **a**, *m. mit.* syn Neptuna.

Ber, **bra**, *blm. m.* 1) *bot.* a) (Panicum, v. Panicum italicum), pewien rodzaj *prosa*; = *indyjski v. olbrzymi*, ob. *Gryża pospolita*; = *modry indyjski*, ob. *Ezawicica ogrodowa*; = *zbożny*, ob. *Szczecina włoska*; b) = *mysi*, ob. *mysi ber* (Phalaris). 2) = berem; *myś. ob. Czarny (Szlak).*

Bera, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) gatunek gruszek, stąd nazwany, że się w ustach jak masło rozpływają. (po fran. *beurre*. masło).

Beran, **u**, *blm. m.* gruba indyjska bawełniana materja.

Berarek, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* u górników, świder. *Przewiercić drzewo berarkiem aż do rdzenia.*

Berat, **u**, *blm. m.* patent installacyjny tureckich Paszów.

Berażerka, **i**, *lm.* **i**. *ż.* (z fran.) rodzaj małéj kanapki z poręczami tylko bocznemi, na któréj parę osób zmieścić się może.

Berbeć, **cia**, *lm.* **ci**, *m.* pouf. nazwa dawana małym dzieciom, szczególniéj chłopczykom.

Berberys, **u**, *blm. m. bot.* (Berberis), krzew drugiéj wielkości, do 6 stóp nick. dorastający; należy do klassy 6éj rzędu *jednoślupkowego* ukł. Linn.; = *zwyczajny v. pospolity*, rośnie dziko w wielu okolicach; jagody podłużne po dojrzeniu szkarłatne, mają smak kwaśny; drzewo tego krzewu farbuje żółto len i bawełnę; zdarzają się odmiany berberysu z jagodami białemi, żółtemi, fjoletowemi, a nawet czarniawemi, bezziarnowemi, zwanemi *kwaśnice*; z układu w nick. okolicach obwiniają tę roślinę o zarażanie zbóż ziarnowych rdzą, którą około Kowna zwą *Omorem* lub *Omarem.*

Berberysowy, **a**, **e**, *p.* od berberysu, z berberysu (jagód). *Sok berberysowy.* **Berberysowe rośliny** (Berberidae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13téj układu Juss. (Hypopetolia) roślin *dwulistkowych*; in. *kwaśnicowate.*

Berchta, **y**, *ż. mit.* bogini germańska, jest Frykka, Hulda, lub Werra w postaci *wrzeciona*, zaczém królowa niebios, opiekująca się niewiastami, mianowicie zaś prządkami. Czczono ją powszechnie w południowych Niemczech. I ona wędruje po ziemi, zaglądając do domów ludzkich i patrząc, azali w nich gospodynie są pilne.

Berdebuska, **i**, *lm.* **i**, *ż.* strzelba staroświecka, arkabuz, pukawka.

Berdysz, *ob. Bardysz.*

Berecynta, *v.* **Berecyntja**, **ji**, *ż. mit.* przezwisko matki bogów.

Berek, **a**, *lm.* **i**. *m*, *bot.* 1) (Crataegus azarolus), roślina. 2) = (Pyrus torminalis), *in. Bereka, Berestka*, gatunek gruszy.

Bereka, **i**, *blm. ż.* 1) *posp.* nazwa rośliny *Niesplik mączny* (ob. ten wyr.) 2) = *ob. Berek.*

Berestka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Berek.*

Beret, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *teat.* rodzaj czapki do hiszpańskiego stroju. 2) = gatunek ubrania kobiecego na głowę.

Bergamaska, **i**, *ż. blm.* (z włos.) taniec prostego ludu we Włoszech.

Bergamota **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* 1) (Pyrus communis), gatunek gruszy, drzewa i owocu. 2) = (Citrus bergamium), gatunek drzewa cytrynowego.

Bergamotowy, **a**, **e**, *p.* od bergamoty pochodzący. *Olejek bergamotowy.*

Bergmannit, **u**, *blm. m. min.* kruszec norwegski.

Bergryn, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) zieleń górna, farba. (Ochra veneris).

Berilium, *nieod. blm. n. chem. ob. Glucyn.*

Berkowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* waga ross. = 163,611 kilog.

Berlacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) zimowy trzewik zwierzchni.

Berlinka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) nazwa statków handlowych, używanych na rzekach większych, jak na Wiśle, Warcie, Niemnie, mieszczących w sobie ładunku do 200 beczek zboża; nazwanie *berlinka* poszło stąd, że statki takowe są po większéj części własnością kupców pruskich z Berlina; zwykle są one płasko-denne. 2) = mała pruska srebrna moneta, wartości od 12—15 gr. pol. 3) = kobieta rodem z Berlina.

Berlińska farba, *v.* **Berliński lazurek**, *v.* **błękit**, *chem.* (coeruleum berolinense), sól podwójna, w skład której wchodzi kwas wodo-cyanowy, niedokwas i okwas żelaza; piękna, nader używana, błękitna farba; jeżeli w berl. błękicie dość znaczna zawiera się ilość substancji bezfarbnych, zowią go wówczas *mineralnym błękitem*, (*Mineralblau*); osad błękitny bez obcych dodatków, zupełnie

czysty nazywają w handlu *błękitem paryzkim.* **Berlińskie żelazo**, *ob. Żelazo.*

Berło, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) narzędzie myśliwskie, drąg myśliwski. *Na berło przez gwizdanie jastrząb' oswojony się wabi.* 2) = znak władzy najwyższéj, sceptrum. 3) = *fig.* panowanie, władza, państwo. *Berło cesarskie, królewskie, książęce. Sięgać po berło. Prawo do berła sobie rościć. Ulegać, podlegać czyjemu berłu.* 4) = *bot.* a) *ob. Gnidosz wyniosły.* b) *ob. Złotogłów.* 5) = zboże po wymłóceniu w plewach jeszcze zostające.

Berłowładca, **y**, *lm.* **e**, *v.* **y**, *m.* który berłem władnie, samowładca. *Jeżeli w berłowładcy niedołężna dusza, Lud cały pospolicie jest bez genjusza.*

Berłowładny, **a**, **e**, *p.* berłem władający, panujący, samowładny.

Berłowładztwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* władanie berłem, panowanie, samowładztwo.

Berłowy, **a**, **e**, *p.* od berła. *Bertowy chleb.* t. j. chleb ze zboża z plewami nieoddzielonemi wyrobiony.

Berma, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) *fort.* ścieżka pod wałem po nad fossą, *ob. Ganek.*

Bernardyn, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) zakonnik reguły S Franciszka. *Franciszkanie reformowani od S. Bernarda z Sjenny, od niego Bernardynami nazwani.* = w *lm.* **Bernardyni**, **ów**; zakon, kościoł, klasztor Bernardynów. 2) = i **Bernardynek**, (*v. bernardyn*), *bot.* a) posp. nazwa rośliny *Tojad mordownik* (T. *Stoerka*) (Aconitum napellus); b) = jeden z gatunków rośliny *Drapacz*, (Cnicus benedictus), *in. tojad, czarnobyl, turecki czubek, oset włoski.*

Bernardynka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zakonnica reguły reformowanéj S. Franciszka. = w *lm.* **Bernardynki**, **nek**; zakon, klasztor Bernardynek.

Bernardyński, **a**, **ie**, *p.* od Bernardyna *v.* Bernardynów. *Sukienka Bernardyńska. Klasztor Bernardyński. Bernardyńska postawa, ale witcze serce, przys. ps. Po bernardyńsku;* zwyczajem, obyczajem Bernardynów.

Bernikla, **i**, *lm.* **e**, *ż. zool. ob. Gęś.*

Beroa, **i**, *ż. mit.* niewolnica Semeli, w którą przeobraziła się Hera, tak mówiąc niby do swéj pani: „Śliczna królewno! kochanek twój, który mianuje się Zeusem, jest może oszust. Proś go, ażeby się zaklął na Styks, a późniéj, ażeby ci się pokazał w téj samej postaci, w jakiéj staje przed żoną swą Herą.“ Usłuchała téj rady królewna i zgorzała od łyskawicy piorunowładcy.

Beron, **a**, *m. mit.* tyle co *Peron*, jedna z nazw słowiańskiego boga *Peruna*. Podług Durycha *Peron* pochodzi od słówek: *peru, prati, prać*, a *Beron* od *beru, brati, brać*. Są tacy, co w *Beronie* uglądają ślad po indyjskim *Bramie. ob. Perun.*

Berować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z niem.) *nieuż.* świdrować, świdrzyć. *Gdy beczka wina ma być otworzona, albo berowana, trzeba wiedzieć, iż wino w pośrodku najlepsze jest.*

Bers, **u**, *blm. m.* upajający trunek w Egipcie.

Bersana, *ob. Barwena.*

Herszten, (herb); kółka płużne.

Berta, **y**, *ż. mit.* bogini niemiecka *Berchta.*

Bertolletja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot.* piękne drzewo w lasach nad Orinoko.

Bertram, **a**, *blm. m. bot.* 1) (Pyrethrum) *in. Bertramowiec*, roślina należąca do klassy 19téj, działu *Promieniste* (Radiatae) układu Linn.; gatunki: = *bałdaszkogronowy* (P. corymbosum), = *Marunka* (P. Parthenium), = *bezwonny* (P. inodorum); = *krwawnikowaty* (P. millefoliatum). 2) = (Anacyctus v. An. pyrethrum), *in. Pierścionkowe ziele.*

Bertramowiec, **wca**, *blm. m. bot.* (Pyrethrum), *ob. Bertram.*

Beryl, **u**. 1) *blm. m. chem. ob. Glucyn.* 2) = **u**, *lm.* **e**, *m. min.* (silex beryllus), kamień drogi, koloru błękitnego, tworzy długie, igiełkowate kryształy; = *perydoty*, minerał znajdywany dziś we Francji w wielkich massach, bez koloru, blasku i przezroczystości, z którego otrzymuje się zwykle ziemia *glucyna* (ob. ten wyraz), składa się głównie z krzemianu glinki i glucyny, tudzież przymieszań wapna, niedokwasów żelaza i in.; podobnegoż są składu: *smaragd* i *euklaz.*

Beryllistyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka przepowiadania ze zwierciadła.

Berylowy, **a**, **e**, *p.* od berylu, z berylu.

Berzana *v.* **Berzanka**, *ob. Barwena.*

Berzelit, **u**, *blm. m. min.* rodzaj kruszcu.

Berżerak, **u**, *m. blm.* (Bergerac); wino francuskie przyjemnego smaku.

Berżerka, **i**, *lm.* **i**. *ż.* (z fran.) gatunek krzesła, fotelu. *Hrabina siadła na berżerkę.*

Bes, *v.* **Des**, *nieod.* moneta starożytnych Rzymian, (ośm dwunastych asa *v.* 8 uncji). = 8 szel. pol. = 1,33 kop. = 2,66 gr.

Besanmaszt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z holl.) tylny maszt okrętowy.

Besażagiel, **glu**, *lm.* **gle**, *m.* żagiel na tylnym maszcie okrętowym.

Besciad, **Biesciad**, **Beskid**, **Beskit**, **Beszkid**, **Bieszczad**, **u**, *lm.* **y**, *m.* część gór Karpackich, dawniéj rozbojami sławna; bierze się niekiedy w ogólności za przytułek łotrów. *Leda gnojek śród miasta pastwi się nad żydem, I tak im miejski rynek stanie się Beskidem. Bywały; był trzykroć na Beskicie, a czwarty raz na Krępaku zbijał.*

Besdin, **u**, *blm. m.* (z hebr.) sądownictwo żydowskie.

Besować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z niem.) napuszczać farbą (kość, drzewo i t. p.). *Stolarze olszynę farbują, albo besują czarno, i udają za heban.*

Bessermiański, *ob. Bisurmański.*

Besserunk, *ob. Bassarunk.*

Bessino, *v.* **Bissono**, *nieod.* moneta wenecka na pół solda, = 0,625 kop. = 1,25 gr.

Bessono, *v.* **Bissono**, *nieod.* moneta wenecka na jed. czwar. solda = 1,75 szel. = 0,2911 kop. = 0,5833, gr.

Besta, **y**, *ż. mit.* normandzka olbrzymka; najlepsza żona Bora, *ob. Belsta.*

Bestja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) niemo zwierzę. *Małe bestje, owe komary, wojsko rozpędziły.* 2) = szczególniéj zwierz dziki, srogi. 3) = *fig.* człowiek oddający się bez umiarkowania swym chuciom. *Kaligula, jako bestja żył i zginął. Nie bestjaż to?* 4) = (o człowieku ograniczonym, głupim). *To głupia bestja. Pokażę ja temu bestji!*

Bestjalnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* w starożytności, który się z bestjami w cyrku potykał, zapaśnik, wysiekacz.

Bestjalno, *v.* **Bestjalnie**, *v.* **Bestjalsko**, *ps.* dziko, srogo, sprośnie.

Bestjalny, *v.* **Bestliwy**, **a**, **e**, i **Bestjalski**, **a**, **ie**, *p.* bestji się tyczący, do bestji należący, sposobem bestji, dziki, srogi, sprośny. *Bestjalska rzecz, i to podlejszych tylko bestij, gryźć i szarpać, co ma pod nogami. Czarci bestjalskiemi ryki dom napełniali., Bestjalskie sprośne wszeteczności. psł. Po bestjalsku, po bestjalnemu;* dziko, srogo, sprośnie. *Z poddanemi nie po ludzku, ale prawie po bestjalsku obchodzą się.*

Bestjalstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* i **Bestjalność**, *v.* **Bestliwość**, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) przymiot tego co jest bestjalne, dzikie, zwierzęce; namiętność zwierzęca. 2) = chuć bestjalska, zwierzęca, łączenie się ze zwierzętami.

Bestliwość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. ob. Bestjalstwo.*

Bestliwy, **a**, **e**, *p. ob. Bestjalny, Bestjalski.*

Bestwić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) do srogości i dzikości bestjalskiéj pobudzać, rozjuszać, rozhukać. *Jeszcze przyszczuwaniem psy bestwi łakome.* 2) = jurność podniecać, podżegać do cielesności.

Bestwieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* i **Bestwić się**, *złz.* 1) dziczeć, srożeć, wściekać się. 2) = (O krowach i psach) biegać się, pobiegać się. 3) = (O świniach) kiernozić, krzekuć. 4) = oddać się na rozpustę, na rozwięzłość, stawać się lubieżnym.

Bestyjka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Bestja*) i *zdr.* **Bestjeczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) mała bestja, zwierzątko. *Zawsze wprzód biegła suczka; trzeba było być wszędzie bestyjce.* 2) = *fig. żart. Dziewczęta się hurmem do niego zbiegały, bo te bestyjki djabelnie złoto lubią.*

Bestyjnik, **a**, *lm*, **i**, *m. posp.* człowiek lubieżny, zabawny, ładaco.

Bestyjny, **a**, **e**, *p*, od bestji; do bestji należący.

Bestyjstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *zb.* bestja, kupa bestij, *fig. Nastrzelał tego i nasiekał bestyjstwa* (o Tatarach). 2) = *fig.* zła, djabla sprawa, *ob. Licho.*

Beszamel, u, *m. kuch.* przyprawa do sztuki mięsa ze śmietany i jaj.

Beszlik, *nieod.* moneta turecka (na 5 para) = 4 kop. = gr. 8. = *biały* (Beas beszlik), pieniądz srebrny krymski (4 na piastr). = *czarny* (Kara beszlik), pieniądz miedziany krymski (20 na piastr tameczny), *ob. Piastr.*

Beszores, a, *blm. m.* (z hebr.) podstępny, wykrętny zysk.

Besztać, ał, a, *scz, nd. kogo*; bestją nazywać, łając obelżywie. *Służących nie mamy ustawicznie prześladować, besztać, strofować.*

Besztanie, a, *lm.* **a,** *n.* i **Beszta, y,** *lm.* **y,** *ż.* łajanie obelżywe. *Nie mów królowi beszte* (*zam.* beszty), *bo cię zetnie jeszcze.*

Bet, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) pierzyna, pierznik miękko pierzem wysłany. *Bet z miękkiego usypany puchu. Leniuch ospały nie łatwo się da od betów odwieść.* 2) = *fig.* łożysko. *Ruszało słońce z swoich morskich betów.* 3) = **a,** *lm.* **y,** *m.* (w grze kartowéj) nie wzięcie potrzebnéj liczby bitek, lew; przegrana; stawka za przegranę. *Postawić beta. Wygrać beta. Jestem w becie.*

Betel, u, *blm. m. bot.* czepiająca się roślina, z czerwonawemi, gorzkiemi, przyjemnie pachnącemi liśćmi, które wschodnie narody żuć zwykły.

Beth, u, *m.* księga świata Indjan.

Betha, *nieod. n.* (z grec.) nazwanie greckie litery B.

Betilla, i, *blm. ż.* pewien rodzaj muślinu; bengalska bawełniana materja.

Betka, *ob. Bedłka.*

Betman, (herb); cała ręka, paciorki trzymająca.

Betonika, i, *blm. ż. bot.* lep. *Bukwica*, (ob. ten wyraz).

Betowy, a, e, *p.* (w grze kart.) betem, przegraną grożący. *Karta betowa*, t. j. zła.

Betulin, a, *blm. m. chem.* gatunek kamfory czyli olejku lotno-stałego, *in. kamfora brzozowa*; otrzymuje się z *brzozy pospolitéj.*

Betylus, a, *m. mit.* syn Uranusa i ziemi.

Beun, a, *m. mit.* celtycki wół okrętowy, znaczy pracowitość i niezmordowanność. Stoi w służbie Archawra. W kościele jego pogrzebywano Dylana, boga-wiosnę.

Bez, bzu, *lm.* **bzy,** *m. bot.* a) (Sambucus), roślina z rodziny *wiciokrzewowych v. przewiertniowatych* (Capifoliaceae), należąca do klassy 5téj, rzędu *trzysłupkowego*, wedł. ukł. Linn., gatunki: = *hebd* (S. ebulus), zielny ten gatunek bzu dorasta niek. 3 stóp; kwiaty ma białe, mocnego zapachu, jagody wielkości grochu, po dojrzeniu czarne; używa się w medycynie i w farbierstwie; = *pospolity v. czarny* (S. nigra), rośnie po wsiach, rzadko w lasach, krzew do kilku łokci wysoki, czasem wyrastający w drzewo; kwiaty ma białe dość przyjem. zapachu; jagody ciemno-purpurowe lub czarne, wypełnione fioletowym sokiem; ma wielorakie zastosowanie w medycynie; różne jego odmiany hodują się w ogrodach; = *koralowy v. czerwony, górny, gronowy* (S. racemosa), podobny do pospolitego; kwiaty prawie bez zapachu; jagody mniejsze, pięknie czerwone. b) *turecki v. pospolity* (Syrynga vulgaris); w języku emblematycznym kwiatów oznacza *wzruszenia pierwszej miłości.* = *włoski* (Syrynga), gatunki rośliny *Lilak*, (ob. ten wyr.); c) *indyjski* (Melia asedavach),

Bez, *pmk.* oznacza brak, niebytność, wyłączanie (*zam. bez*, w dawnych pisarzach często znajdujemy *przez*, *np. Pomorzanie przez mała swego nie dokazali, zam.* bez mała. Zachowywano też zmianę nawet i w wyrazach składanych, *np. przezpieczny*, *zam.* bezpieczny. Tém się wyjaśniają dotąd jeszcze używane sposoby mówienia, *np. przez dzięki co czynić*, t. j. z musu, bez dzięki). 1) nie mający, krom. *Okręt bez sternika, bogactwo bez mądrości, pan bez sługi, książę bez ziemi, ojciec bez dzieci, ziemianin bez kmieci*, dom. za nic. *Dobre rzadko bez złego. Bez czego możesz być, zaniechaj.* 2) = *aryt.* mniéj (wyraża się przez linijkę między ilościami wzdłuż położoną). 3) = nieco, pomimo, mijając. *Król nie zwykł na nas bez nas co stanowić. Namiętności w nas bez nas powstają.* 4) *Nie bez tego*; zapewnie, wielkie podejrzenie. *Nie bez tego, abyś kiedy liścików jego nie czytała.* **Bezemnie**, *zam.* bez mnie.

Bezbarwnie, *ps. nieuż. ob. Niedostatek barw.*

Bezbarwny, a, e, *p.* bez farb i kolorów. *fig. styl bezbarwny*, t. j. blady, nie mający życia, świeżości; *fig. Sen bezbarwnemi maluje farbami.*

Bezbawnie, *ps. nieuż. ob. Niebawnie.*

Bezbawny, a, e, *p. nieuż.* nieodwłoczny, *ob. Niebawny.*

Bezbędny, v, Bezbedny, a, e, *p. nieuż.* niezbędny, którego nie zbędziesz, przykry, naprzykrzony. *Narzekał na oszukanie braterskie bezbędne.*

Bezbiedny, a, e, *p.* biedzie nie podległy; od trosk, trudów wolny. *Bóg mię, przyjdzie czas, przyjmie k'swéj bezbiednéj chwale.*

Bezbłędność, ści, *blm. ż.* niemylność, nieuległość błędom.

Bezbłędny, a, e, *p.* niemylny, błędom niepodległy.

Bezbłonny, a, e, *p. zool.* niemający błon przyskrzelowych. *Ryby bezbłonne.*

Bezbojaźliwość, ści, *blm. ż.* niepodległość bojaźni.

Bezbojaźliwy, v. Bezbojaźny, a, e, *p.* bojaźni lub bojaźliwości nie podległy.

Bezboki, a, ie, *p. nieuż.* boków nie mający, nie wypukły.

Bezbolesny, v. Bezbolny, a, e, *p.* bolu *v.* boleści nie podległy.

Bezbolność, v. Bezbolesność, ści, *blm. ż.* niebolenie, niecierpiętliwość.

***Bezbożeńskość, Bezbożniczość, Bezbożnictwo**; ateizm; *bezbożeński, bezbożny, bezbożniczy*; ateistyczny; *bezbożeńczyk, bezbożnik*; ateusz, ateista. Porównaj *Niecświennik.*

Bezbożeństwo, a, *blm.* **a,** *n.* niewierzenie w Boga, życie bez Boga, ateuszostwo. *Księgi Lukrecjusza Bezbożeństwem Spinozy tchną, ob. Bezbożność.*

Bezbożnica, y, *lm.* **e,** *ż.* w Boga nie wierząca, niezbożna.

Bezbożnie, *ps.* bez Boga, nie wierząc w Boga.

Bezbożnik, a, *lm.* **cy,** *m.* w Boga nie wierzący, bez Boga żyjący, ateusz. *Bezbożnik wmawia w ludzi, że kary po śmierci nie ma. Widziałem bezbożnika czczonego na ziemi.*

Bezbożność, ści, *blm. ż.* niewiara w Boga, życie bez Boga; niezbożność, złoczyństwo.

Bezbożny, a, e, *p.* 1) który jest bez Boga, który nie wierzy w Boga. *Podobają mu się zarzuty przeciw religji, dla tego chętnie czyta książki bezbożne. Bezbożnym być.* 2) = złoczyński, zbrodniczy. *Życie twoje w niebezpieczeństwie; to jest człek bezbożny. Bezbożnie żyć.*

***Bezbóg, oga,** *m. fil.* znaczy u ateistów pierwiastek świata nie będący Bogiem, jakiś *bezbyt*, lub *nicestwo.* Proudhon np. wykrzykuje: *Nie Bóg, lecz bezbóg świat i umiejętność ludzką otwiera.*

Bezbramny, a, e, *p.* bramy *v.* bram nie mający. *Miasto bezbramne.*

Bezbrody, *v.* **Bezbrodny, a, e,** *p.* brody nie mający, gołowąs. *Febus bezbrody. Mędrce bezbrodni, albo cudem natury, lub wiary niegodni.*

Bezbroniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* (Anoplotherium) *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Ociężałych.* Gatunki: I. *Bezbrońce właściwe.* 1 = *pospolity* (A. commune). 2 = *powtórny* (A. secundarium). II. *Mieczozęby:* 3 = *zgrabny* (Xiphodon gracile). III. *Zajęczniki* (Dichobune).

Bezbronnie, *ob. Niezbrojno.*

Bezbronny, a, e, *p.* niezbrojny, bez oręża. *Mała sława, bezbronny że polegnę w boju, ob. Rozbrojony.*

Bezbrzeże, a, *lm.* **a,** *n.* przestrzeń; przestrzeń bez granic, nieskończona. *Ciała niebieskie kołują w bezbrzeżu.*

Bezbrzeżny, a, e, *p.* 1) brzegu nie mający, niezawarty w brzegach, nieograniczony. *fig. Bezbrzeżna wieczność.* 2) = *fig.* przestronny, niezmierny. *Ocean bezbrzeżny.*

Bezbrzuchy, a, e, *p.* brzucha niemający, szczupły.

Bezburze, a, *lm.* **a,** *n. poet. nieuż.* spokojność na morzu, cisza.

Bezburzny, a, e, *p.* wolny od burzy, cichy, spokojny. *Gdzież jest morze bezburzne?*

Bezcarski, a, ie, *p.* cara nie mający, bezkrólewski.

Bezcarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* stan, rząd bez cara, bezkrólewie.

Bezcechowy, a, e, *p.* nie mający cechy. *Słowo bezcechowe*, które nie ma samogłoski cechowéj między przybierającą, a końcówką, np. *mógł, jadł* (Żoch.)

Bezcelny, a, e, *p.* 1) bez celu, zamiaru. *Życie bezcelne.* 2)=cła nie mający, bezmytny. *Towary bezcelne.*

Bezcen, *v.* **Bezcenek,** *nieod. m.* (używa się tylko z pmk. *za*) na pół darmo, aż nadto tanio. *Dobra za bezcen przedane. Bachmaty tureckie za bezcenek przedawano.*

Bezcenność, ści, *lm* **ści,** *ż.* 1) niska cena jakiéj rzeczy, taniość. 2) = wysoka, nadzwyczajna, zbyteczna cena.

Bezcenny, a, e, *p.* 1) ceny nie mający, mało kosztujący, tani. *fig. Dziś cnotę, wiarę, miłość, chcą mieć za bezcenne.* 2)=nieoceniony, nieoszacowany, nieopłacony. *Bezcenne djamenty, nieoszacowane kamyki.*

Bezchciwy, a, e, *p. nieuż.* chciwości niepodległy, bezinteressowny. *Ta wspaniała i bezchciwa gorliwość.*

Bezchlebny, a, e, *p.* chleba nie mający. *Bezchlebna kraina.*

Bezchmurny, a, e, *p.* nie zachmurzony. *Miesiąc świeci na bezchmurném niebie.*

Bezchrzestny *v.* **Bezchrzesny, a, e,** *p.* nie chrzczony. *Niewiernym i bezchrzestnym potępienie wieczne.*

Bezchwalny, a, e, *p nieuż.* niepochwalny.

Bezchytrość, ści, *blm. ż. nieuż.* szczerość.

Bezchytrosłowność, ści, *blm. ż. nieuż.* szczeromówność.

Bezchytrosłowny, a, e, *p. nieuż* szczeromówny.

Bezchytry, a, e, *p. nieuż.* bez żadnéj chytrości, szczery.

Bezcielesnie, *ps.* bez ciała, nie cielesnie.

Bezcielesność, *v.* **Bezcielność, ści,** *blm. ż.* niecielesność, niematerjalność; duchowość.

Bezcielesny, *v.* **Bezcielny, a, e** *p.* ciała nie mający, niecielesny, niematerjalny. *Bóg jest duch bezcielesny. Bezcielesny i nieogarniony. Anieli nie cielesnemi oczyma, ale bezcielesném widzeniem wszystkie rzeczy widzą.*

Bezcienność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* brak cienia.

Bezcienny, a, e, *p* używa się mówiąc o mieszkańcach pasa górnego ziemi, mian. podrównikowych (mieszkających na samym równiku), którzy w czasie południa żadnego nie rzucają cienia, słońce bowiem znajduje się wtedy nad samemi ich głowami; zowią się też oni prócz tego *i dwucienniyhi* (ob. ten wyr.), gdy się znajdują blisko zwrotników.

Bezciepły, a, e, *p nieuż.* ciepła nie mający, zimny.

Bezciężarny, a, e, *p. nieuż.* nie ciężki, nie obciążony, lekki.

Bezczelnica, y, *lm.* **e,** *ż* kobieta bez czoła, wstydu, sromu.

Bezczelnie, *ps.* bezwstydnie, zuchwale.

Bezczelnik, a, *lm.* **cy,** *m* człowiek bez czoła, wstydu, który psu oczy przedał.

Bezczelność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* niewstydliwość, bezwstyd, srom. *Drogo mi przypłacisz bezczelność swoją.*

Bezczelny, a, e, *p* bezwstydny, sromotny, sromiężliwy, bez czoła *Bezczelnym być. ir. Bądź śmiałym i bezczelnym, jak ja; nie powinieneś się już niczego wstydzić.*

Bezczesność, ści, *lm.* **ści,** *ż* 1) niepodległość czasowi, niezależność od czasu. 2) = brak czasu wolnego. 3) = *ob Niewczesność.*

Bezczesny, a, e, *p.* 1) *ob Bezecny.* 2) = bez czasu, nie zależący od czasu 3) = nie mający wolnego czasu, wielce zatrudniony. 4) = niewczesny, nie w czas.

Bezcześcić, ił, i, *scz. nd.* czci pozbawiać, nieczci nabawiać, bezecznić, bezcenić, profanować. *Nieludzkiemi postępkami ludzkość bezcześcić będą.*

Bezcześć, ści, *lm* **ści,** *ż.* brak czci, niecześć. *Bezcześć z niecnoty wynika.*

Bezczłoneczny, a, e, *p. nieuż.* członków nie mający.

Bezczucie, a, *lm.* **a,** *n. ob Bezczułość.*

Bezczule, *ps. ob. Bezczuły.*

Bezczułość, ści, *blm. ż.* brak czucia, *ob. Nieczułość.* (*Bezczułość* oznacza wyobrażenie oderwane, ciągłego braku czułości. *Nieczułość*, przypadkowy brak tejże czułości. Tenże sam odcień zachodzi pomiędzy wszystkiemi wyrazami zaczynającemi się od przyimka wyłączającego *Bez*, a ich bliskoznacznemi wyrazami, poprzedzonemi przysłówkiem przeczącym *Nie*).

Bezczuły, a, e, *p.* czucia pozbawiony. *Insza z wielkości umysłu rzeczy przeciwne pogardzić, insza być niczemnie bezczułym; insza nieporuszony umysł, insza bezczuły.*

Bezczynnie, *ps.* nieczynnie, próżnując.

Bezczynność, ści, *blm. ż.* próżnowanie, nieczynność. *Gnuśnieć w bezczynności. Umieć czas trawić, jest życia istotą; Bezczynność przykrą nabawia tęsknotą.*

Bezczynny, a, e, *p.* nieczynny, próżnujący. *Umysł bezczynny*, t. j. niedołężny, odrętwiały. *Żywość jego dowcipu nie mogła być na moment bezczynną.*

Bezdanniczy, a, e, *p. nieuż.* dani niepodległy, nie płacący dani.

Bezdarny, a, e, *p. nieuż.* bez daru, nieobdarzony, darem nie zaszczycony.

Bezdaszy, a, e, *p.* dachu nie mający, nie zakryty.

Bezdech, tchu, *blm. m.* brak tchu.

Bezdechy, a, e, *p. nieuż.* bez tchu, tchu nie mający, *ob. Zdyszały, Bezduchy.*

Bezdenko, a, *lm.* **a,** *n* naczynie bez dna; kieliszek na dole kulisty, stąd łatwo się przewracający.

Bezdennie, *ps.* bez dna, niezmierzenie głęboko.

Bezdenność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) brak dna, nieograniczoność. *Bezdenność czasu. fig. Zapadł się w niezgruntowaną nędzy i wzgardy bezdenność.* 2) = głębokość wielka, przepaść trudna do zgruntowania. *Bezdenności morskie.*

Bezdenny, *v.* **Bezedny,** (*skróc. Bezdny*), **a, e,** *p.* dna nie mający, niezgruntowanie głęboki. *Na bezdenną prawie głębokość morza spuszczali się. fig. Otchłań ciemna Plutona i bezdne przepaści. fig. Przyszedł złodziej do skąpca bezednego. Nasze bezdenne zbytki*, t. j. bez granic, niepohamowane. *Bezdenne wyroki Opatrzności*, t. j. nie zgłębione, nie zbadane.

Bezdeń, ni, *lm.* **bezdnie,** *ż* przepaść bezdenna, *ob. Otchłań.*

Bezdeszcze, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* brak deszczu, susza.

Bezdeszczy, *v.* **Bezdżdżowy, a, e,** *p. nieuż.* deszczu *v.* dżdżu nie mający.

Bezdłużny, a, e, *p.* długów nie mający.

Bezdnie, a, *lm.* **a,** *n.* i **Bezdno, a,** *lm.* **a,** *n. ob. Bezdeń.*

Bezdny, *ob Bezdenny.*

Bezdomy, a, e, *p.* domu nie mający; nieosiadły, gołota.

Bezdrapieżny, a, e, *p.* nie dopuszczający się drapieży, nie szarpający. *Przodków w dziele bohaterskiém, a bezdrapieżném życie naśladować.*

Bezdroże, a, *lm.* **a,** *n.* 1) miejsce bez drogi, gdzie drogi nie ma. *Chcesz iść drogą, ja z tobą; chcesz iść na bezdroże, nie bawię.* 2)=*fig.* zła droga. 3)=*fig.* życie nie porządne, nie rządne. *Człowiek nędznym stać się może, Gdy z prostéj szczęścia drogi sam zboczy w bezdroże.*

Bezdrożnie, *ps. ob. Bezdrożny.*

Bezdrożność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* nieprzechodność, brak drogi.

Bezdrożny, a, e, *p.* 1) drogi nie mający, nie przechodny. *Puszcza bezdrożna. Ziemia pusta i bezdrożna.* 2) = zdrożny, przewrotny. *Nie ma nic w jego nauce i obyczajach bezdrożnego.*

Bezdrzewność, ści, *blm. ż.* brak drzewa.

Bezdrzewny, a, e, *p* (o kraju, okolicy) drzewa nie mający.

Bezduchy, a, e, *p.* ducha w sobie nie mający, nie żywy. *Wyzutych z siły, mdłych, bezduchych, podłych zostawili.*

Bezdusznie, *ps.* bez duszy.

Bezduszność, ści, *blm. ż.* brak duszy; nieczułość, zatwardziałość.

Bezduszny, a, e, *p.* 1) duszy nie mający, bez duchy, nie żywy. *Padła i leży bez duszy. Rośliny są ciała organiczne bezduszne.* 2)=*fig.* niezbożny, zły, bezsumienny *Zły a bezduszny Judasz wydał swego Mistrza.*

Bezdziedzicznie, *ps.* bezdzietnie, bezpotomnie.

Bezdziedziczny, a, e, *p.* 1) bezdzietny, bez potomka, dziedzica. 2)=nie dziedziczący, wydziedziczony.

Bezdzielnie, *ps.* 1) nieskutecznie. 2)=niepodzielnie.

Bezdzielność, ści, *blm. ż* 1) niezdolność do działania; nieskuteczność. 2)=*ob. Niepodzielność.*

Bezdzielny, a, e, *p.* 1) od działania; nie działający, nie skutkujący, dzieła nie wyprowadzający. *Granie samo muzyczne jest bezdzielne, że żadnego dzieła po so-*

bie trwającego nie płodzi; kompozycja zaś jest dzielna, bo z niej nuty muzyczne. 2) = od dzielenia; niepodzielny, niepodzielony. *Bracia bezdzielni, ob. Niepodzielny.*

Bezdzienny, a, e, *p.* dnia nie mający. *Z miejsc roskoszy spuścili się w te cieśni bezdzienne.*

Bezdzietnie, *ps.* bez potomnie.

Bezdzietność, ści, *blm. ż.* niemienie dzieci, brak potomstwa.

Bezdzietny, a, e, *p.* bez dziatek, dzieci nie mający. *Bezdzietnym być. Zygmunt August umarł bezdzietnie.*

Bezdzięcznie, *ps. nieuż.* niedobrowolnie, wymuszenie.

Bezdzięczny, a, e, *p. nieuż.* niedobrowolny, wymuszony, bez dzięki. *Cóż ma król czynić w takowém przyniewoleniu, i bezdzięcznem pozwoleniu?*

Bez dzięki, *v.* **Przez dzięki**, *ps.* z musu, nierad, poniewoli, przeciw woli *Modlitwami Boga spracować, wyprosić bez dzięki.*

Bezdźwierny, a, e, *p.* (o domie) beze drzwi, drzwi nie mający, bezbramny.

Bezdźwięczny, *v.* **Bezdźwięczy**, a, e, *p.* bez dźwięku, nie wydający dźwięku.

Bezdzwonny, a, e, *p.* dzwona nie mający, nie dzwoniący; tonu nie wydający. *Świątynie bezdzwonne.*

Beze *nieod.* (z fran. Baisers) *kuch.* pianka z białek, z miałko utłuczonym cukrem.

Bezebrwi, ia, ie, *p.* brwi nie mający.

Bezeceństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) haniebność, szkarada, szkaradność. *Książka pełna bezeceństw.* 2)=*fig.* brzydkie, szkaradne stworzenie.

Bezechny, *v.* **Bezechy**, a, e, *p.* bez echa będący, nie wydający echa.

Bezecnić, *v.* **Bezeczcić, ił, i**, *scz. nd.* 1) czci pozbawiać, bezcześcić, hańbić. *Oni lżą i bezecnią się tą potwarzą.* 2)=zpecić, szkaradzić.

Bezecnie, *ps.* sromotnie, haniebnie. *Bezecnie żyć, postępować.*

Bezecnik, a, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m.* człowiek bez czci, niecny, szkaradny. *Temu bezecnikowi pierwsze miejsce dano. Idź bezecniku!*

Bezecność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* brak czci, uczciwości, haniebność. *Bezecność twoich postępków.*

Bezecny, a, e, *p.* 1) bez czci, sromotny, haniebny. 2)=*praw. prze.* od czci odsądzony. *Bezecni, albo ci, którzy prawo swe utracili.* 3)=niegodziwy. *Kacerz ten bezecny chłopy podniósł, aby siedli na karki panom swoim.* 4)=arcyszpetny, szkaradny. *Bezecna postać.*

Bezedny, a, e, *p.* (o naczyniu drewnianém *v.* glinianém) nie mający dna, któremu dno wypadło.

Bezedrzwi, ia, ie, *p.* drzwi nie mający, bezdźwierny.

Bezekrwi, ia, ie, *p.* nie mający krwi, któremu krew wyciekła, martwy.

Bezelea, ei, *ż. mit.* litewska bogińka, siostra Auski, wtóra Sauły i Menosa córka, znaczy zorzę wieczorną. Zamyka różanemi paluszkami bramy zachodu i uściela oże dla matki Sauły. Inne imię jéj *Wakaryni.*

Bezestan, *v.* **Bezestin, u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) publiczne targowisko, pospolicie pokryte dachem, lub płótnem.

Bezetchu, *ob. Dech.*

Bezfarbny, a, e, *p.* niekolorowy, farby czyli barwy nie mający. *Woda nie ma mieć żadnéj farby, przeto ją bezfarbną nazywają.*

Bezforemnie, *ps.* niekształtnie, niezgrabnie.

Bezforemność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* brak foremności, regularności, *ob. Bezkształt.*

Bezforemny, a, e, *p. ob. Bezkształtny.*

Bezfortelny, a, e, *p.* nieszturczny, prosty.

Bezgałęzi, ia, ie, *p. bot.* nie mający gałęzi. *Ziele szelężnik pręt ma bezgałęzi.*

Bezgęby, a, e, *p.* nie mający gęby.

Bezgłos, u, *blm. m.* i **Bezgłosność, ści**, *blm. ż.* brak głosu, dźwięku.

Bezgłosie (aphonia), a, *blm. n. med.* brak zupełny głosu, gdy chory żadnego głosu wydać nie może.

Bezgłosy, a, e, *p.* głosu nie mający, nie wydający żadnego dźwięku.

Bezgłowe, *zool. ob. Matż.*

Bezgłowie, a, *blm. n.* niedostatek głowy w płodzie.

Bezgłowy, *v.* **Bezgłowy**, a, e, *p.* 1) *zool.* głowy nie mający (acephalus). 2) = *fig.* bez przełożonego. *Po tym Metropolicie już drugiego w swej bezgłowiej Cerkwi nie mieli.* 3) = *fig.* człowiek głupi, bez mózgu, bez oleju.

Bezgniewliwość, ści, *blm. ż.* niezdolność do gniewu, brak gniewu. *Bezgniewliwość nie cnotą jest, ale wadą, bo wystawia człowieka na wszystko, jakoby bez czucia.*

Bezgniewliwy, *v.* **Bezgniewny**, a, e, *p.* gniewać się nie mogący, nie umiejący.

Bezgniły, a, e, *p. nieuż.* gniciu nie podległy, wolny od zgnilizny.

Bezgranicznie, *ps. nieuż.* nieograniczenie.

Bezgraniczny, a, e, *p. nieuż.* bez granic, nieograniczony.

Bezgroszny, a, e, *p.* grosza, pieniędzy nie mający, goły, ubogi. *Do cnoty swej się cały zwinę, Przy niej, chociem bezgroszny gołota, nie eginę.*

Bezgrotny, a, e, *p.* 1) grotu nie mający. *Bezgrotna strzała.* 2)=groty nie mający.

Bezgruncie, a, *lm.* a, *n.* otchłań bezdenna, przepaść niezgłębiona.

Bezgruntny, a, e, *p.* który się zgruntować nie daje, bezdenny, przepaściasty.

Bezgruntownie, *ps.* niezasadnie, niefundamentalnie.

Bezgruntowność, ści, *blm. ż.* brak gruntu, gruntowności, fundamentu.

Bezgruntowny, a, e, *p.* nie na pewnym gruncie zasadzony, miałki, płytki, bez fundamentu. *Blask bez gruntownéj cnoty, jak cień bez słońca istność traci.*

Bezgrzesznie, *ob. Bezgrzeszny.*

Bezgrzeszność, ści, *blm. ż.* wolność od grzechów, niepodleganie grzechom. *Chrystusa przez wzgląd jego bezgrzeszności, chlebem przaśnym, nie mającym kwasu grzechowego, nazywano.*

Bezgrzeszny, a, e, *p.* wolny od grzechów, nie podlegający grzeszeniu. *Sam tylko Bóg jest bezgrzesznym. W Jezusie bezgrzesznym żadna się przygana nigdy należeć nie mogła.*

Bezgrzywy, a, e, *p.* grzywy nie mający. *Koń, lew, bezgrzywy.*

Bezgwiazdy, a, e, *p.* gwiazd nie mający. *Noc bezgwiazda. Niebo bezgwiazdé.*

Bezhełmny, a, e, *p.* hełmu nie mający.

Beziers, *nieod. n.* (z fran.) białe wino Bordo.

Bezimiennie, *ps. ob. Bezimienny.*

Bezimiennik, a, *lm.* **cy**, *m.* anonim, pisarz bez imienia, niepodpisany. *Niewiadomo nam, skąd ten bezimiennik wyczerpnął tę historyę.*

Bezimienność, ści, *blm. ż.* zatajenie, niewiadomość imienia. *Pomimo bezimienności, wnet poznaliśmy autora tego pisma.*

Bezimienny, a, e, *p.* 1) zatajonego, niewiadomego imienia. *an. Kości bezimienne.* 2)=*nieuż.* niewypowiedziany. *Co za ból bezimienny! co za nowa katusza!*

Bezinteresownie, *ps. ob. Bezinteresowny.*

Bezinteresowność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* wolność od widoków osobistych, nie pragnienie własnego pożytku. *Bezinteresowność nieprzyjaciółka podłości.*

Bezinteresowny, a, e, *p.* wolny od widoków osobistych, niepragnący własnego pożytku, nieinteresowny.

* **Bezistotność, ści**, *blm. ż. fil.* jest tam, kędy niedostatek istoty, *np. czart, świat, w oderwaniu od Boga, były bezistotne. Wszystkie własności i przymioty same w sobie są bezistotne.*

Bezistny, *v.* **Bezistotny**, a, e, *p.* nie mający istoty, bez jestestwa. **Bezistna cześć**, *mat. pierwiastki kwadratowe ilości ujemnych* (w algebrze), *podają nowy gatunek ilości, które nazywają bezistotnemi.*

Bezjarzemny, a, e, *p.* jarzma nie noszący, nie znający jarzma, *wt.* i *fig.*

* **Bezjestny**, a, e, *p. fil.* znaczy coś, czemu brakuje słówka jest. Są zdania *bezjestne*, w których obejdzie się bez słówka jest, jako *np. zwyciężyć, lub umrzeć. ob. Skrytojestny.*

Bezjędrzec. drca, *lm.* **drce**, *m. v.* **Busaniec. ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* człowiek bez jąder, któremu ucięto jądra.

Bezjęzyczność, ści, *blm. ż.* brak języka; niewładanie językiem.

Bezjęzyczny, a, e, *p.* języka nie mający; nie władający językiem.

Bezkalny, a, e, *p.* wolny od kału, niemętny. *Perła w bezkalném znaleziona morzu.*

Bezkarmny, a, e, *p*, karmu nie mający, bez pokarmu zostający.

Bezkarnie, *ps. ob. Bezkarny.*

Bezkarność, ści, *blm. ż.* wolność od kary; brak karności, niekarność.

Bezkarny, a, e, *p.* 1) niekarany, niekarcony. *Bezkarne występki płodzą nowe. Bezkarnie z was szydzi.* 2)=kary się niebojący, nie sprawujący sie dobrze, niekarny. 3)=nie podlegający karze.

Bezkielny, a, e, *p.* kłów nie mający; *zool. zwierzęta bezkielne;* tylko po dwa zęby przednie mające.

Bezkolankowy, a, e, *p.* kolanek nie mający. *bot.* ziele, albo trzcina nie mająca członków *v.* kolanek.

Bezkończy, a, e, *p. nieuż.* końca nie mający, nieskończony.

Bezkoronowy a, e, *p. bot.* (apetalus) mówi się o roślinie, nie mającéj korony, t. j. *płatków* (petala), stanowiących koronę.

Bezkorzystnie, *ps.* niepożytecznie, niekorzystnie.

Bezkorzystność, ści, *blm. ż.* stan, przymiot tego, co jest niekorzystne, niepożyteczne.

Bezkorzystny, a, e, *p.* korzyści nie przynoszący, niepożyteczny.

Bezkosmek, smka, *lm.* **smki**, *m. bot.* (Licea), roślina należąca do klassy 21-téj, gromady *grzybów purchatkami opatrzonych*, ukł. Linn.; gatunki:=*cielisty* i *poziemkowaty*, rosnące na drzewach i gałęziach jodłowych.

Bezkost, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* ciastoch, flak, lelek, zniewieściały.

Bezkości, ia, e, *v.* **Bezkostny**, *v.* **Bezkosty**, a, e, *p.* kości nie mający, albo o bardzo kruchych kościach, miękki.

Bezkotwiczny, a, e, *p.* kotwicy nie mający. *Bezkotwiczny okręt.*

Bezkrajny, a, e, *p.* bez kraju, bez ojczyzny. *Dziejopis niech będzie bezkrajnym, i rzeczy po własném nazwisku mieni*, t. j. bez przywiązania się do jakiego kraju.

Bezkraśność, ści, *blm. ż.* brak żywych kolorów; brak piękności, krasności.

Bezkrasny, a, e, *p.* bez żywych kolorów; nie piękny, bez krasy.

Bezkresny, a, e, *p*, bez granic, nieskończony. *Tak dusza z pod nieśmiertelnego wychodzi warstatu, Tak jest bezkresną cechą twego majestatu.*

Bezkrewnie, *ps.* bez krwi.

Bezkrewność, ści, *blm. ż.* bezkrwawość, brak krwi.

Bezkrewny, a, e, *p.* 1) krwi nie mający, bezkrwawy. *Ofiara duchowna i bezkrwawa. Najświętszy Sakrament jest ofiarą bezkrwawą.* 2)=krewnych nie mający.

Bezkroczyk, a, *lm.* i, *m.* (Chiromyza) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, oskowatych; gatunek pospolitszy jeden: = *brunatny* (Ch. fuscana).

Bezkról, a, *lm.* e, *m.* podczas bezkrólewia, króla miejsce zastępujący. *Obawiano się, żeby się Prymas za czasem nie robił bezkrólem.*

Bezkrólewie, *v.* **Bezkrólestwo**, a, *lm.* a, *n.* czas bez króla, po śmierci, zrzuceniu lub zrzeczeniu się tego, który panował. *Pół dom Piastów panował, bezkrólewia i krótkie i spokojne były. Po Królu Stefanie było bezkrólestwo bardzo niebezpieczne i krwawe.*

Bezkrwawie,*ps. ob. Bezkrwawy.*

Bezkrwawy, a, e, *p.* bez rozlewu krwi, niekrwawy. *To to zwycięztwo godne osobliwszéj sławy, W którém łup jakikolwiek jest przecież bezkrwawy.*

Bezksiężyczny, a, e, *p.* bezmiesięczny, bez światła księżycowego. *Bezksiężyczna noc.*

Bezkształt, u, *lm.* **y**, *m.* i **Bezkształtność, ści**, *blm. ż.* brak kształtu, kształtności, foremności.

Bezkształtnie, *ps.* niezgrabnie.

Bezkształtny, a, e, *p* kształtu nie mający, niezgrabny, nieforemny, nieociosany, nieokrzesany. *Bezkształtny, a ciężki tołów'. Bezkształtne kamienie.*

Bezkunsztność, *v.* **Bezkunsztowność, ści**, *lm.* **ści**, *ż.* brak kunsztowności, sztuki.

Bezkunsztny, a, e, *p. nieuż.* 1) niesztuczny, niewykwintny, szczery. 2)=stateczny, niežartobliwy.

Bezkunsztownie, *ps.* niesztucznie, niewykwintnie, szczerze.

Bezkwas, u, *lm.* **y**, *m.* i **Bezkwaśność, ści**, *blm. ż.* brak kwasu.

Bezkwaśnie, *ps. ob. Bezkwaśny.*

Bezkwaśny, a, e, *p.* kwasu w sobie nie mający, przaśny.—*fig. Ty jesteś bezkwaśny chleb, nie mający kwasu grzechowego.*

Bezkwiat, u, *lm.* **y**, *m. bot.* ziółko (Epimedium), nie mające ani kwiatu, ani nasienia.

Bezlea, i, *ż. mit.* bogini żmudzka; miała władzę nad wieczorem.

Bezlepica, y, *lm.* e, *ż. nieuż.* niepiękność; niedorzeczność. *Najtrudniejsza w jedno absurdum wpaść, za którém tysiąc bezlepic idzie.*

Bezlesie, a, *lm.* a, *n.* i **Bezlesność, ści**, *lm.* i, *ż.* brak lasu, drzewa; miejsce bez lasu.

Bezleśny, a, e, *p.* bez lasu, bez drzewa. *I w naszym kraju wiele jest miejsc bezleśnych, gdzie wielki niedostatek drew.*

Bezlicznie, Bezliczność, Bezliczny, *ob. Bezliczenie, Bezliczność, Bezliczny.*

Bezlik, u, *blm. m.* mnóstwo niezliczone. Częściéj używa się przysłówkowo, *np. bez liku tego jest.*

Bezlist u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Buxbaumia), roślina należąca do klassy 24téj, wedł.ukł. Linn. z gromady *mchów gałęzistych*; gatunek: =*zwyczajny* (B. aphylla), rośnie na miejscach wrzosowych, nagich.

Bezlistkowy, *v.* **Bezlistniowy**, a, e, *p. bot.* (acotyledoneus), mówi się o kwiecie, nie mającym *listków zarodkowych* (cotyledones), lub o roślinie z podobnym kwiatem; *rośliny bezlistkowe* stanowią 1szą klassę ukł. Juss. a 3cią ukł. De Cand.

Bezlistne rośliny, *bot.* (Aphyllae), nazwa dawana, wedł. ukł. De Cand. roślinom z klassy 3ciéj (*bezlistkowych, v. komórkowych*), obejmującym: *Porosty, próchnicowate rośliny, Grzyby* i *Wodorosty*; stanowią one 8mą (ostatnią) podklassę *v.* podgromadę tegoż ukł.

Bezlisz, *ob Przezlisz.*

Bezlosy, a, e, *p.* nie mający losu, bez losu.

Bezlotek, tka, *lm.* **tki**, *m.* (Aptenodytes) *zool.* ptak z rzędu płetwonogich; gatunki jego: I. **Bezlotki właściwe:** 1,=*Patagoński* (A. patagonica). 2.=*papuański* (A. pap a). 3. =*obrożny* (A. torquata). II. **Skocze**, *ob. Skocz.* III. **Klinodzioby**, *ob. Klinodziób.*

Bezlotność, ści, *blm. ż.* brak lotu. *fig.* brak dążenia wyższego.

Bezlotny, a, e, *p.* bez lotu, lotu nie mający.

Bezludnie, *ps.* nieludnie, pusto.

Bezludność, ści, *blm. ż.* nieludność, niezaludnienie; brak ludzi, samotność.

Bezludny, a, e, *p.* 1) nieludny, niezaludniony, pusty. *Pustynia bezludna.* 2) =samotny. *Bezludne życie pędził.*

Bezludzki, a, e, *p. nieuż.* nieludzki. *Nieprągnę panowania, i ludziom tamtym rozkazować bezludzkim.*

Bezludzkość, ści, *blm. ż. nieuż.* brak ludzkości, nieludzkość.

Bezładek, dka, *lm.* **dki**, *m. bot.* (Ataccia) roślina rosnąca we Wsch. Ind. z rodziny *krąpielowatych* (Taccaceae), gatunek:=*szorstki*, z kłębów którego otrzymują mączkę.

Bezłakność, ści, *blm. ż.* niechęć do jedzenia.

Bezłakny, a, e, *p.* niemający chęci do jedzenia, bez apetytu.

Bezłożeniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. nieuż.* bez żony, bezżeniec.

Bezłożeństwo, a, *lm.* a, *n. nieuż.* bezżeństwo.

Bezłusk, a, *lm.* i, *m.* (Galaxias) *zool.* ryba koścista z rzędu *Skrzelowatych*, bezpłetwych, szczupakowatych.

Bezłuski, a, e, *v.* **Bezłuskny**, a, e, *p.* nie mający łuski. *Węgorz bezłuskny.*

Bezmajętny, a, e, *p.* majątku nie mający, ubogi.

Bezmała, *ps.* 1) ledwie nie, prawie, nie wiele brakło. *Było ich bezmała trzysta. Bezmała nic, ob. Omal.* 2)=*prow.* w znacz. na darmo, daremnie. *Oszczędny, bez mała grosza nie wyda*, t. j. na rzecz bagatelną.

Bezmałżeński, a, ie, *p* bezżeński, bezłożeński, w małżeństwie nie żyjący. *Stan bezmałżeński.*

Bezmałżeństwo, *ob. Bezżeństwo.*

Bezmartwy, a, e, *p. nieuż.* nie umierający, niepo-

dległy śmierci, nieśmiertelny. *Śmierć Achillesa zacnego pożarła, Starość Tytona bezmartwego zdarła,*

Bezmatczy, **a**, **e**, *nieuż.* i **Bezmatczały**, **a**, **e**, *p.* pozbawiony matki. *Bezmatczały rój*, rój pszczół pozbawiony swéj matki.

Bezmęski, **a**, **ie**, i **Bezmężny**, **a**, **e**, *p.* niezamężny. *Żywot bezmęski, albo bezżeński. Masz córki bezmężne.* **Bezmężna**, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* niezamężna, nie mężatka. *ob. Niezamężny.*

Bezmętny, **a**, **e**, *p.* niemętny, bez kału, bezkalny.

Bezmężność, **ści**, *blm. ż.* brak męskości, mężności.

Bezmian, **u**, *m.* * 1) *fil.* (Indefinitum, das Unbestimmte) oznacza coś bez miana, bez nazwy odpowiedniéj, coś niewypowiedzianego. Dla ludzi zwyczajnych Bóg jest *bezmianem.* 2) = *v.* **Przemian**, (*nieuż.* **Przezmian**, **u**, *lm.* **y**, *m.* gatunek wagi bez szal; pręt albo drąg rozdzielony na rozmiary, z gwichtem posuwającym się z drugiego końca. *Kto na bezmianie zaważył góry, a pagórki na wadze?*

Bezmianek (Halter), **a**, *lm.* **i**, *m.* ciężar metalowy lub kamienny, używany do trzymania w ręku w czasie rozmaitych ćwiczeń ciała, balans.

Bezmiar, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Bezmierze**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) przestrzeń nie zmierzona, nieskończona. *Dusza rozwlekłe świata bezmierze, W punktu myśli pojętnej szczupłe szranki bierze.* 2) = *fig.* przepaść, otchłań nieszczęścia. *Rzucić kogo w bezmiar.* *3) = *fil.* (Infinitum, die Unendlichkeit), znaczy tyle, co *Niezmierzoność, Nieogarnioność, Nieskończoność.*

Bezmienny, **a**, **e**, *p.* 1) bez miana. 2) = od bezmiana. *Waga bezmienna.*

Bezmiernie, *ps.* niezmierżenie, nieskończenie, nieograniczenie.

Bezmiernomajętny, **a**, **e**, *p. nieuż.* bardzo majętny, niezmiernie bogaty. *Ludzie bezmiernomajętni wolnym rządom niebezpieczni.*

Bezmierny, **a**, **e**, *p.* 1) niezmierzony, nieskończony, *Bóg jest bezmierny.* 2) = wielki, obszerny, bezbrzeżny. *Spojrzyjmy na ten strop bezmierny niebios, który nas otacza. Ocean bezmierny.* 3) = nieumiarkowany, zbytny. *W bezmiernych złościach by w wodach pływamy.*

Bezmiesięczny, **a**, **e**, *p. ob. Bezksiężyczny.*

Bezmiłosiernie, *ps. ob. Niemiłosiernie.*

Bezmiłosierny, **a**, **e**, *p.* miłosierdzia nie mający, *ob. Niemiłosierny.*

Bezmoc, **y**, *lm.* **e**, *m.* i **Bezmocność**, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) brak mocy, siły, słabość, *ob. Niemoc.* *2) = *fil.* (znana pod nazwą grecką: *Asthenia*), jest bezwładzą cielesną, w skutek choroby i wielkiego osłabienia powstającą. *ob. Rozmoc.*

Bezmocny, **a**, **e**, *p.* mocy pozbawiony, siły nie mający, *ob. Bezsilny.*

Bezmozgi, **a**, **e**, *p.* nie mający oleju w głowie, głupi. *Głupiego dzieło i bezmozgiej głowy, Szukać zemsty językiem i lżącemi słowy. Mówisz, jakbyś był bezmozgi.*

Bezmozgnica, **y**, *lm.* **e**, głupia, bez mozgu kobieta. *Zapewnie ta bezmozgnica nie objęła myśli twojéj.*

Bezmozgowie, **a**, *blm. n. med.* niedostatek mozgu w głowie nowonarodzonego płodu.

Bezmówny, **a**, **e**, *p.* nie mówiący.

Bezmroczny, **a**, **e**, *p. nieuż.* jasny, bez mroku.

Bezmylnie, *ps.* nieomylnie, nie błędnie.

Bezmylność, **ści**, *blm. ż. ob. Nieomylność.*

Bezmylny, **a**, **e**, *p.* bez omyłki, bez błędu, *ob. Niemylny, Nieomylny.*

Bezmysł (idiotismus), **u**, *blm. m.* niezdolność myślenia.

Bezmyślnie, *ps.* bez myśli.

Bezmyślność, **ści**, *blm. ż.* brak myśli.

Bezmyślny, **a**, **e**, *p.* nie mający myśli, nie myślący.

Bezmytny, **a**, **e**, *p. nieuż.* myta nie płacący, nie biorący, bezcelny.

Beznadziejny, **a**, **e**, *p.* (z ross.) *nieuż.* nie mający nadziei.

Beznagannie, *ps. ob. Beznaganny.*

Beznagannność, **ści**, *blm. ż.* nie podleganie naganom.

Beznaganny, **a**, **e**, *p.* nie podlegający naganie, nie naganny.

Beznagrodnie, *ps. ob. Beznagrodny.*

Beznagrodny, **a**, **e**, *p.* nie mogący być nagrodzonym, zapłaconym, powetowanym. *Strata beznagrodna. Zasługi beznagrodne.*

Beznamiętnie, *ps.* nie namiętnie, bez namiętności.

Beznamiętność, **ści**, *blm. ż*, wolność od namiętności.

Beznamiętny, **a**, **e**, *p.* nie podległy namiętności, bez namiętności,

Beznamówny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie mogący być namówionym.

Beznamyślny, **a**, **e**, *p.* nie namyślający się, nie rozmyślny, nie rozważny.

Beznasienny, **a**, **e**, *p.* nie mający nasienia, *fig.* bezpotomny.

Beznaśladowny, *v.* **Beznaśledny**, **a**, **e**, *p.* nie do naśladowania, nie mogący być naśladowanym, *ob. Nienaśladowany.*

Beznędzny, **a**, **e**, *p. nieuż.* wolny od nędzy.

Bezniewolniczy, *v.* **Bezniewolny**, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie podległy niewoli.

***Beznik**, **a**, *lm.* **i**, *m. fil.* pojęcie i słowo, poczynające się od przysłówka *bez*, *np. Bezrozum, Bezmoc, Bezmyślność, Bezmiar*, są same *Bezniki. ob. Ujemnik, Niepozwalacz, Sprzecznik.*

Beznogi, **a**, **ie**, i **Beznożny**, **a**, **e**, *p.* nóg nie mający; *zool. ryby beznożne*, t. j. płetw' brzuchowych nie mające.

Beznos, **a**, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Beznosek**, **ska**, *lm.* **ski**, *m.* człowiek bez nosa, który stracił nos.

Beznosy, **a**, **e**, *p.* nosa nie mający.

Bezoar, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) 1) *chem.* i *fizjol.* gatunek zsiadłości, niby kamieni kiszkowych, znajdywany u rozmaitych zwierząt, a mian. *Antylopa gazella* i *oryx*; składa się głównie z żywicy, żółci i gatunku właściwego włókna. 2) = *fig.* wszelkie lekarstwo. *Wczas zabiegać chorobie, próżne bezoary po czasie.*

Bezobacznie, *ps.* niebacznie, nieuważnie.

Bezobaczność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* nieuwaga, nieostrożność, *ob. Niebaczność.*

Bezobaczny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nieobaczny, nieuważny.

Bezobchodnie, *ps. ob. Bezobchodny.*

Bezobchodny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie do obchodzenia, którego nie można obejść.

Bezobiednie, *ps. ob. Bezobiedny.*

Bezobiedny, **a**, **e**, *p. nieuż.* bez obiadu, który obiadu nie jadł.

Bezobłazny, *v.* **Przezobłazny**, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie pobłażający, nie względny. *Szalona, bezobłazna śmiałość.*

Bezobłocznie, *ps. ob. Bezobłoczny.*

Bezobłoczny, **a**, **e**, *p.* bez obłoków. *Niebo bezobłoczne.*

Bezobłudnie, *ps.* szczérze. *Mało polegasz na tak bezobłudnie sprzyjających ci sercach.*

Bezobłudność, **ści**, *blm. ż.* szczerość, nieudawanie.

Bezobłudny, **a**, **e**, *p.* wolny od obłudy, szczéry, nieudawany.

Bezobraźliwie, *ps. ob. Bezobraźliwy.*

Bezobraźliwość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. nieuż.* niepodległość obrazie, nieuraźliwość.

Bezobraźliwy, **a**, **e**, *p.* bez obrazy, nie uraźliwy.

Bezobręczny, **a**, **e**, *p.* obręczy nie mający.

Bezobronny, **a**, **e**, *p.* nie mający obrony. *Nie wielka rzecz gromić zbrojną ręką bezobronne kupy.*

Bezobrotny, **a**, **e**, *p.* nie obrotny, obrotu nie mający. *Bezobrotne gwiazdy, ob. Stały.*

Bezochoczo, *ps.* nieochoczo.

Bezochoczy, **a**, **e**, *p.* nie mający ochoty.

Bezochybnie, *ps.* niechybnie, pewnie. *Smutnym dla was bezochybnie być musi bezbożność widokiem, ob. Bezpochybność.*

Bezochybny, **a**, **e**, *p.* nie chybiający, pewny.

Bezoczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* (Myxine) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wieloszparowych*, wysysających.

Bezoczy, **a**, **e**, *v.* **Bezoki**, **a**, **ie**, *p.* oczu nie mający, ociemniały. *Ślepy, bezoki, naraża się na spotknięcie się o głazy.*

Bezoddzielność, **ści**, *blm. ż.* nierozdzielność, niepodzielność.

Bezoddzielny, **a**, **e**, *p.* nie rozdzielny, nie oddzielny, nie podzielny.

Bezodłączność, **ści**, *blm. ż.* nie odłączność, nie rozłączność.

Bezodłączny, **a**, **e**, *p.* nie odłączny, nie rozłączny.

Bezodłóżność, **ści**, *blm. ż.* bezodwłoczność, nie możność odkładania.

Bezodłóżny, **a**, **e**, *p.* bezodkładny, bezodwłoczny, nie mogący być odłożonym.

Bezodmiennie, *ps.* nieodmiennie.

Bezodmienność, **ści**, *blm. ż. ob. Nieodmienność.*

Bezodmienny, **a**, **e**, *p.* nie podległy odmianie, *ob. Nieodmienny.*

Bezodpornie, *ps. ob. Bezodporny.*

Bezodporność, *ob. Bezodpór.*

Bezodporny, **a**, **e**, *p.* któremu trudno odpór dać, *v.* sprzeciwiać się.

Bezodpowiednie, *ps. ob. Bezodpowiedny.*

Bezodpowiedność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* 1) brak odpowiedzialności. 2) = niepodleganie odpowiedzialności.

Bezodpowiedny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie otrzymujący odpowiedzi, nie wyciągający, lub nie wart jéj; nie odpowiedzialny.

Bezodpór, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Bezodporność**, **ści**, *blm. ż.* nie dawanie odporu, nie bronienie, nie odpieranie.

Bez odrywki, *ps. prow.* bez przerwy, bez przestanku, ciągle.

Bezodstępnie, *ps.* nieodstępnie.

Bezodstępność, **ści**, *blm. ż.* nieodstępnie, nie możność odstępowania.

Bezodstępny, **a**, **e**, *p.* nie odstępujący, na krok nie odstępujący.

Bezodwięzły, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie podobny do odwiązania.

Bezodwłocznie, *ps.* nieodwłocznie, natychmiast.

Bezodwłoczność, **ści**, *blm. ż.* niemożność odwłoki.

Bezodwłoczny, **a**, **e**, *p.* odwłoki nie czyniący, *v.* nie cierpiący, nie odwłoczny, nie do odłożenia, nie odkładający, *ob. Nieodwłoczny.*

Bezodwrotnie, *ps.* bezpowrotnie. *Czas bezodwrotnie zniknął,*

Bezodwrotny, **a**, **e**, *p.* bez powrotu, odwetu, niezwrotny, nie odwetowany, *ob. Bezpowrotny.*

Bezognik, **a**, *lm.* **i**, *m. min. ob. Piroksen* (augit).

Bezogoniasty, *zool. ob. Bezogonny.*

Bezogonkowaty, **a**, **e**, *p. bot.* nie mający ogonka, bez szypułki. *Ziele szelężnik liście ma bezogonkowate.*

Bezogonny, **a**, **e**, *p.* ogona nie mający. *Koń bezogonny, ob. Kusy.*

Bezogrodny, **a**, **e**, *p.* 1) ogrodu nie mający. 2) = ogrodzenia nie mający, otwarty, *ob. Nieogrodzony.*

Bezoki, *ob. Bezoczy.*

Bezokolicznie, *ps.* bez wykazania, bez określenia okoliczności.

Bezokoliczny, **a**, **e**, *p. gram.* bez wytknięcia okoliczności. *Tryb bezokoliczny. Słowo bezokoliczne.*

Bezopalny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie dający się opalać, nie mogący być opalonym.

Bezosądny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nie osądny, nie podobny do osądzenia.

Bezosobisty, **a**, **e**, *p.* nie tyczący się osoby, bezwzględny na osobę.

Bezosobiście, *ps. ob. Nieosobiście.*

Bezosobowy, **a**, **e**, *p.* nie oznaczający osoby, chociaż nią jest jakaś osoba trzecia, nie osobisty. Bezosobowém wyrażeniem jest: *czytano, robiono* (Żoch.).

Bezoszczędnie, *ps. ob. Nieoszczędnie.*

Bezoszczędność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* brak oszczędności, nie oszczędność.

Bezoszczędny, **a**, **e**, *p.* nie oszczędzający, nie oszczędny.

Bezościenny, **a**, **e**, *p. nieuż.* bez osnu, *ob. Oścień.*

Bezowocnie, *ps.* niepłonnie, nierodzajnie, bezkorzystnie. *Napiszę do niego, jak się spodziewam, nie bezowocnie*, t. j. nie daremnie, nie bez skutku.

Bezowocny, **a**, **e**, *p.* 1) nie przynoszący owocu, płonny, nie rodzajny. *Ci są, jako drzewa jesienne bezowocne.* 2) = *fig.* nie pożyteczny, nie przydatny, nie skuteczny. *Nie, bracie, pobłądziłeś w swojém zdaniu mocno, Los możnym, cnotę nadto czynisz bezowocną.*

Bezojczy, **a**, **e**, *p.* bez ojca, ojca nie mający.

Bezpalcy, **a**, **e**, *p.* palców nie mający.

Bezpamiętnie, *ps.* bez pamięci, nieprzytomnie, nieuważnie. *Safo zakochałą się w Faonie bezpamiętnie.*

Bezpamiętność, **ści**, *blm. ż.* brak pamięci, nie przytomność, nieuwaga.

Bezpamiętny, **a**, **e**, *p.* nie pamiętny, nie rozważny, nie przytomny. *Już bezpamiętna chęć mię w lasy bierze.*

Bezparcjalnie, *ps. ob. Bezstronnie.*

Bezparcjalność, **ści**, *blm. ż. ob. Bezstronność.*

Bezparcjalny, **a**, **e**, *p. ob. Bezstronny.*

Bezpaszy, **a**, **e**, *p.* nie mający paszy, pastwiska.

Bezpiecza, *ob. Bezpieczność.*

Bezpieczeństwo, **a**, *blm. n.* 1) nie podleganie niebezpieczeństwu, troskom, obawie. *Szukać niebezpieczeństwa. Być w niebezpieczeństwie. Mieć wszystko w bezpieczeństwie. Bezpieczeństwo publiczne.* 2) = *prze.* poufałość, familjarność, postępowanie z kim za panie bracie. *U nas nie wiedzą, jakie jest bezpieczeństwo francuzkie z pany swojemi. Nie miejmy z panem nieba i ziemi wielkiego bezpieczeństwa i śmiałości; ale bojaźń, wstyd i pokorę do niego niesmy.* 3) = spokój, spokojność. *Herman do pokoju i bezpieczeństwa, niż do spraw wojennych był pochopniejszy. ob. Bezpieczność.*

Bezpiecznie, *ps. ob. Bezpieczny.*

Bezpieczniec, **ał**, **eje**, *śn. nd. nieuż.* mieć się za bezpiecznego, być bez obawy, być wolnym od obawy niebezpieczeństwa. *Zbroji nie składajmy, ani bezpieczniejmy, wiedząc, iż nieprzyjaciel krąży. Z tym łotrem nigdy nie bezpieczniéjmy, nigdy zbroji nie składajmy.*

Bezpiecznik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* któremu nawet nie przejdzie przez głowę, żeby się miał na swoich układach zawieść, który na to dobrze śpi, już tego albo owego tak pewny, jak gdyby w ręku miał, ufny w bezpieczeństwo, pewny bezpieczeństwa. *Do mądrości najciężéj przyjść od rozkoszy, a ile bezpiecznikom owym. Bezpieczniku, który powiadasz, że nie wszystko Bóg widzi.*

Bezpiecznić, **ia**, *lm.* **ie**, *m.* 1) *zdr. ob. Bezpiecznik.* 2) = obcowaniu sobie pozwalający, poufale postępujący. *Strzeż się bezpiecznisiów i ofertownisiów.*

Bezpiecznobuczny, *v.* **Przezpiecznobuczny**, **a**, **e**, *p. nieuż.* zuchwały, butny, hardy z tego, że swego dopnie, że mu nikt nic nie zrobi.

Bezpieczność, **ści**, *blm. ż.* i *nieuż.* **Bezpiecza**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) spokojność, pewność, zaufanie, poleganie. *Bezpieczność sumienia.* 2) = *prze.* spoufalenie się, familjarność, ścisła znajomość. *Zalecę cię królowi, bo ja największą mam u niego bezpieczność. Francuzi dziwowali się naszych w językach biegłości, I w łacińskiej wymowie wszystkich bezpieczności.* 3) = wolność od wszelkiéj obawy, bezpieczeństwo. *Dał jawny wyrok na pokój i bezpieczność chrześcjan. Na wierzchołku niebios siedzący w bezpieczy, ob. Bezpieczeństwo.*

Bezpieczny, **a**, **e**, (*prze. Przespieczny*), *p.* 1) bez pieczy, bez troskliwości, bez bojaźni, obawy. *Był on zawsze bezpiecznego i spokojnego sumienia. Rzadki człowiek bezpieczny, który ma pieniądze.* 2) = *czego;* pewny czego. *Publicznego szacunku ten tylko bezpieczny, Kto cnotliwie pracując, ludziom pożyteczny.* 3) = *względem kogo;* poufały, zaufany w kim, familjarny. 4) = nie lękliwy, nie lękający się, śmiały. *Nie ma bezpieczniejszego pisarza nad Orzechowskiego; na rzecz tylko samę okiem mierząc, nic się na żadnego stanu człowieka nie ogląda.* 5) = bez niebezpieczeństwa, pewny. *O jak bezpieczniejszego nad Monarchę stanu doznaje każdy ubogi! By już za drzwiami złe do nas mierzyło, my na bezpieczną sobie popijamy. Lepiej być bezpiecznym niż śmiałym.*

Bezpieczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* zabezpieczać, od niebezpieczeństwa zasłaniać, bronić. *Cnotą się umacnia wolność, nią bezpieczą trony.*

Bezpieczyć się, *złz.* 1) zabezpieczać się, zasłaniać, bronić. *Obroną się wojsk swoich kraj każdy bezpieczy.* 2) = mieć się za bezpiecznego, za wolnego od obawy. *Widziałem, jak się w dumie swéj bezpieczył pyszny, i szczęściem jego wnet złorzeczył.* 3) = *czém;* polegać na czém, mieć ufność w czém. *Biada temu, który się bogactwami bezpieczy.*

Bezpieniężność, **ści**, *blm. ż.* brak pieniędzy.

Bezpieniężny, **a**, **e**, *p.* pieniędzy nie mający, nie pieniężny.

Bezpierzysty, **a**, **e**, *p.* piór nie mający.

Bezpiśmienny, **a**, **e**, *p.* pisma nie znający.

Bezplamka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Amiantanthus), roślina z rodziny *czernilcowatych* (Melanthaceae), plemienia *zimowitowych* (Colchiceae); gatunek: = *muchotrutka* (A. muscaetonicum), rośnie po cienistych bagnach Ameryki półn.; jest odurzająco-jadowitą, cebule jéj rozgniecione i zmieione z miodem, trują muchy.

Bezplamy, a, e, *p.* plamy nie mający, nie pokalany.

Bezplemiennie, *ps.* bezpotomnie.

Bezplemienny, a, e, *p.* plemienia nie mający, bez krewnych, bez potomstwa, bezdzietny. *Zabicie człowieka bezplemiennego, którego główszczyzny szukać nie będzie komu.*

Bezpłatnie, *ps.* darmo, bez zapłaty. *Leczyć chorego bezpłatnie. Żywić kogo bezpłatnie. Bezpłatnie służyć.*

Bezpłatność, ści, *blm. ż.* nieopłacanie, nie pobieranie płacy.

Bezpłatny, a, e, *p.* nieopłacany, nie zapłatny. *Obowiązki tego urzędu są bezpłatne. Stołownik, uczeń bezpłatny. Korpus ten jest bezpłatny.*

Bezpłciowy, *v.* **Bezpłetny, a, e,** *p.* rodzaju własnego nie mający, nijaki, bez różnicy płci. *W każdym mrowisku są dwojakie mrówki, samice i bezpłetne; samce zaś nie mieszkają w kopcach.*

Bezpłetwiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Apterichthys) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Wężowatych.*

Bezpłetwobrzuchy, a, e, *p. zool.* nie mający płetw brzuchowych żadnych. *Ryby bezpłetwobrzuche.*

Bezpłodnie, *ps.* nieurodzajnie, bezdzietnie.

Bezpłodność, ści, *blm. ż.* brak płodu, płonność, nieurodzajność.

Bezpłodny, a, e, *p.* płodu nie wydający, nie płodny, nie urodzajny.

Bezpochybnie, *ob. Nieochybnie.*

Bezpochybność, ści, *blm. ż.* niepodobieństwo chybienia, nieochybność.

Bezpochybny, a, e, *p.* nie chybny, nie chybiający, *ob. Niechybny.*

Bezpocieszalnie, *ps. ob. Bezpocieszalny.*

Bezpocieszalność, ści, *blm. ż.* nie możność pocieszenia.

Bezpocieszalny, a, e, *p.* nie podobny do pocieszenia.

Bezpoczątkowość, ści, *blm. ż.* brak początku, odwieczność.

Bezpoczątkowy, a, e, *p.* początku nie mający, wieczny, od wieków.

Bezpokoić, ił, i, *scz. nd.* pokoju pozbawiać, *ob. Niepokoić.*

Bezpokutnie, *ps. ob. Bezpokutny.*

Bezpokutny, a, e. *p.* pokuty nie czyniący. *Grzesznicy bezpokutni.*

Bezpomocny, a, e, *p.* pomocy nie doznawający, lub nie dający.

Bezpopi, ia, ie, *p* popów nie mający.

Bezpopstwo, a, *blm. n.* kacerstwo popów znoszące, kacerze bezksięży.

Bezporównannie, *ps. ob. Bezporównanny.*

Bezporównanność, ści, *blm. ż* niepodobieństwo porównania.

Bezporównanny, a. e, *p.* nie mogący się porównać, *ob. Nieporównanny.*

Bezportowy, a, e, *p.* portu nie mający. *Bezportowe miasto, wybrzeże.*

Bezporządnie, *ps. ob. Nieporządnie.*

Bezporządność, ści, *blm. ż.* brak porządku, nieporządek.

Bezporządny, a, e, *p.* nie mający porządku, nie będący w porządku, *ob. Nieporządny.*

Bezposaźnie, *ps. ob. Bezposaźny.*

Bezposaźny. a, e, *p.* posagu nie mający. *Bezposaźne małżeństwo.*

Bezpośredni, ia, ie, *p.* i **Bezposrzedny, Bezposrzedniczy, a, e,** *p.* między którym i czém innem nie ma nic środkującego.

Bezpośrednie, *v.* **Bezpośrednio,** *ps.* bez pośrednictwa, sztucznie, samodzielnie. *U ziół z sęka wyrasta różyczka bezpośrednie, u drzew przez pośrednictwo oczka.*

* **Bezpośredniość, ści,** *blm. ż.* jest to wszystko, do czego dochodzi się bez pośrednictwa żadnego, co samo przez się jasne i pewne, co samodzielne. *np. Bezpośrednio wiem, że jestem. Umiejętność, odennie samodzielnie utworzona, jest bezpośrednia.* W szkołach i książkach pozyskuje się pośrednią, a własném myśleniem bezpośrednią wiedzę. Bezpośredni zowie się po łacinie *directus*, a po niemiecku *unmittelbar.* Porówn. *Pośredniość.*

Bezpotomnie, *ps.* bezdzietnie.

Bezpotomny, a, e, *p.* potomstwa nie mający. *Lepiej mi umrzeć bezpotomnéj, niż dzieci niezbożne widzieć. Zygmunt August manarcha bezpotomny.*

Bezpotrzebnie, *ps.* niepotrzebnie. *Pan, który poddane bezpotrzebnie łupi.*

Bezpotrzebny, a, e, *p.* nie mający potrzeby, niemuszony. *ob. Niepotrzebny.*

Bezpowietrzny, a, e, *p.* bez powietrza, próżny powietrza, czczy. *Bieg ciał w miejscu bezpowietrznem, albo od powietrza wolném.*

Bezpożytecznie, *ps. ob. Niepożytecznie.*

Bezpożyteczność, ści, *blm. ż.* brak pożyteczności. *ob. Niepożyteczność.*

Bezpożyteczny, a, e, *p.* pożytku nieprzynoszący. *ob. Niepożyteczny.*

Bezpracowicie, *ob. Bezpracowity.*

Bezprawie, a, *lm. a, n.* (*prze.* **Przezprawie**), 1) brak prawa, gdy prawa nie ma, albo prawo nie ma mocy. *Dwie przeciwne władze, jedna drugą kolejno poprawując, Rzeczpospolitą w bezprawiu trzymały.* 2)=uczynek, postępek przeciwko prawu, krzywda komu wyrządzona. *Jesteście bracia, czemu jeden drugiemu bezprawie czyni? Dopuścić się bezprawia. Dopuścić bezprawia na kim. Bezprawie nam się stało.*

Bezpracowity, a, e. *p.* od pracy wolny, bezroboczy. *Miał w myśli szczęście rozkoszne i bezpracowite życie.*

Bezprawnie, *ps. ob. Nieprawnie.*

Bezprawnik, a, *lm.* **cy,** *m.* praw gwałciciel, postępujący w brew prawom. *Człowiek to z urodzenia znaczny; ale bezprawnik, wydzierca.*

Bezprawny, a, e, p. 1) prawa nie mający, nie znający. *Nawet bezprawne prawami morza obostrzacie,* t. j. które dotąd praw nie znały. 2)=nie podług prawa, w brew prawom, przeciw prawom. *Z Jurystą wielkim tym sroga śmierć obeszła się bezprawnie, bez processu, bez pozwu, nawet i bez sądu.* 3)=bez opieki prawa. *Myżeśmy jedni tylko w tém państwie bezprawni?*

Bezprostowny, a, e, *p. nieuż.* nie prosty, nie pionowy, nie prostopadły, nie perpendykularny.

Bezprzemiennie, *ps. ob. Bezprzemienny.*

Bezprzemienność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* wolność od przemian.

Bezprzemienny, a, e, *p.* niepodległy przemianie. *Jedno Bóg jest bezprzemienny.*

Bezprzerwaność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* wolność od przerwy.

Bezprzerwany, a, e, *p.* niepodległy przerwom, nieprzerwany.

Bezprzestannie, *ps.* ciągle, ustawicznie.

Bezprzestanny, a, e, *p.* nie przestający, ciągły, ustawiczny. *Fatalne jest w miłości bezprzestanne z żoną przesiadywanie. Skóra tak na mnie szczerniała jak sadze, Kości spróchniały w bezprzestannéj pladze.*

Bezprzeszkodnie, *ps. ob. Bezprzeszkodny.*

Bezprzeszkodny, a, e, *p.* od przeszkód wolny.

Bezprzyczynnie, *ps.* niewinnie, bez powodu.

Bezprzyczynny, a, e, *p.* przyczyny nie mający.

Bezprzygodnie, *ps. ob. Bezprzygodny.*

Bezprzygodny, a, e, *p.* bez przypadków. *Żywot bezprzygodny.*

Bezprzyjemnie, *ps.* nieprzyjemnie.

Bezprzyjemność, ści, *blm. ż.* brak wdzięku, przyjemności, *ob. Nieprzyjemność.*

Bezprzyjemny, a, e, *p.* przyjemności, wdzięku nie mający, niemiły, *ob. Nieprzyjemny.*

Bezprzykładnie, *ps. ob. Bezprzykładny.*

Bezprzykładność, ści, *blm.* brak podobnego przykładu.

Bezprzykładny, a, e, *p.* sobie podobnego nie mający. *Uwielbiajmyż miłość Chrystusową bezprzykładną.*

Bezprzymiotny, a, e, *p. nieuż.* nie mający żadnych przymiotów, *v.* jakości.

Bezprzytomnie, *ps. ob. Bezprzytomny.*

Bezprzytomny, a, e, *p.* nie mający przytomności. *Chodzi po izbie bezprzytomny.*

Bezrachunkowy, a, e, *p.* bez rachunku żyjący, nie liczący się.

Bezradnie, *ps. ob. Bezradny.*

Bezradny, a, e, *p.* pozbawiony rady, nie mający rady. *Widzieliśmy po kilkudziesiąt latach bezradnych, dwa sejmy wolne,* t. j. przez które obrad krajowych nie było.

Bezradośnie, *ps. ob. Bezradośny.*

Bezradośny, a, e, *p.* próżen radości, pozbawiony radości.

Bezraany, a, e, *p.* wolny od rany, nie raniony. *Czerstwi, cali, bezranni, z placu powracali.*

Bezręcznie, *ps. ob. Bezręczny.*

Bezręczny, a, e, *v.* **Bezręki, a, ie,** *p.* ręki, *v.* rąk pozbawiony. *fig. Bezbożnika stan jest jako bezręczny.*

Bezrękawy, a, e, *p.* rękawa, *v.* rękawów nie mający.

Bezroboczy, a, e, *p.* od roboty wolny, nie zajęty. *Zacząłem prowadzić życie opłakane, samotne, bezrobocze.*

Bezroczny, a, e, p. 1) bez roków, bez terminu, nieodroczony. 2)= przezroczny, na przez rok, przyszłoroczny.

Bezrodnie, *ps.* bezplemiennie.

Bezrodność, ści, *blm. ż.* bezplemienność, bezpłodność.

Bezrodny, a, e, *p.* rodu nie mający, bezplemienny, bez krewnych.

Bezrogi, a, ie, *p.* rogów nie mający.

Bezrok, na Bezrok *ob. Przezrok, na Przezrok.*

Bezrost, u, *m. v.* **Bezroście, a,** *blm. n.* zostawanie w stanie wzrostu pierwotnego, początkowego.

Bezroście, *ob. Bezrost.*

Bezrozdzielność, ści, *blm. ż.* niepodobieństwo rozdzielenia.

Bezrozdzielny, a. e, *p.* nie mogący się rozdzielić.

Bezrozmyślnie, *ps. ob. Bezrozmyślny.*

Bezrozmyślny, a, e, *p.* bez rozmysłu, bez uwagi. *Gniew bezrozmyślny, niedobry, ob. Nierozmyślny.*

Bezrozsądnie, *ps. ob. Nierozsądnie.*

Bezrozsądność, ści, *blm. ż.* brak rozsądku, nierozsądek.

Bezrozsądny, a, e, *p.* pozbawiony rozsądku, nierozsądny. *Bezrozsądny Ajaks.*

Bezrozum, u, lm. y, *m.* i **Bezrozumność, ści,** *blm. ż.* brak rozumu, nierozum. *Dobrych nienawidzieć, szaleństwo; złych zaś nienawidzieć jest bezrozumność.*

Bezrozumnica, y, *lm.* **e,** *ż.* obrana z rozumu.

Bezrozumnie, *ps. ob. Bezrozumny.*

Bezrozumny, a, e, *p.* obrany z rozumu, nierozumny. *Bezrozumne istoty, jakoto: konie, bydło, pszczoły i t. d. Mąż głupi nie zna, a bezrozumny nierozumie tego.*

Bezróżność, ści, *blm. ż. nieuż.* obojętność, bezstronność. *Przestrzegając doskonałej bezróżności, przypatrzył się tej walce.*

Bezróżny, a, e, *p.* nie czyniący różnicy, nie przebierający, obojętny.

Bezrymy, *v.* **Bezrymowy, a, e,** *p.* bez rymu, czyli kadencji. *Opaliński wierszem bezrymowym pisał. W tych hymnach trzeci wiersz bezrymny.*

Bezrząd, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Bezrządztwo, a,** *lm. a, n.* **Bezrządność, ści,** *blm. ż.* nieład, niesforność, anarchja. *Żyć, zostawać w bezrządzie. Krajowi najokropniejsze bezrządztwo. Fredro oligarchją nazywa bezrządztwem, bezprawiem, ob. Nierząd, Nierządność.*

Bezrządnie, *v.* **Bezrzędnie,** *ps.* bezładnie, nieporządnie; wszętecznie. *Często uciekające wojsko poraża bezrzędnie gonigcych.*

Bezrządny, *v.* **Bezrzędny, a, e,** *p.* 1) bez ładu, niesforny, nie w porządku. 2) = anarchiczny. *Państwo bezrządne.*

Bezrzemieślny, a, e, *p. nieuż.* bez rzemiosła, nie znający rzemiosła.

Bezsamowładny, a, e, *p. nieuż.* nie będący samowładnym.

Bezsądnie, *ps.* bez sądu. *Nie mamy bezsądnie drugim odbierać życia.*

Bezsądny, a, e, *p.* mimo sądu, niesądowny.

Bezsen, bezesnu, *lm.* **bezsny,** *m.* i **Bezsenność, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* brak snu.

Bezsennie, *ps. ob. Bezsenny.*

Bezsenny, a, e, *p.* nie śpiący, bez snu, nie śpiąc przepędzony. *Bezsenny, jak długą noc strawiłem całą. Cyryll, starszy nad mnichami bezsennemi w Carogrodzie,* t. j. co nie sypiali w nocy. *Bezsenne nocy obraca na modły.*

Bezsens, u, *lm.* **a,** *m.* brak sensu, myśli.

Bezsensownie, *ps.* bez sensu, niesensownie.

Bezsensowność, i, *blm. ż.* bez związku.

Bezsensowny, a, e, *p.* bez związku będący.

Bezsercy, a, e, *v.* **Bezserdeczny, a, e,** *p.* bez serca, nie czuły, nie tkliwy, nie odważny.

Bezsęki, a, ie, *p.* sęków nie mający.

Bezsiemienny, a, e, *p. nieuż.* beznasienny, nasienia, czyli siemienia nie mający.

Bezsilnie, *ps, ob. Bezsilny.*

Bezsilność, ści, *blm. ż.* brak sił, słabość. *Hardy sąd będzie ślepym na słuszność, a baczny na bezsilność twoję.*

Bezsilny, a, e, *p.* siły nie mający, słaby. *Patrzałem jak wychodził drzwiami gach wyssany, Ledwie toczące bezsilny bok i drżące nogi. Gniew bezsilny nie jest silny, przys.*

Bezskazitelnie, *ps. ob. Nieskazitelnie.*

Bezskazitelność, ści, *blm. ż. nieuż.* niepodległość skazitelności, *ob. Nieskazitelność.*

Bezskazitelny, a, e, *p. nieuż.* niepodległy skazitelności, nieskazitelny.

Bezskładnie, *ps. ob. Nieskładnie.*

Bezskładny, a, e, *p.* nieskładany, nie do składania. *Wiersz nierymowy czyli bezskładny,* t. j. bez kadencji.

Bezskorupi, ia, ie, *p. nieuż.* nie mający skorupy.

Bezskór, ora, *lm.* **ory,** *m.* (Amia) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowaty h,* brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Bezskrzel, a, *lm.* **e,** *m.* (Stomi .s) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Bezskrzelnych.*

Bezskrzelny, a, e, *p. zool.* nie mający skrzel wyraźnych. *Ryby bezskrzelne.*

Bezskrzydły, a, e, *p. zool.* nie mający skrzydeł. *Owad bezskrzydły.*

Bezskutecznie, *ps. ob. Nieskutecznie.*

Bezskuteczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* chybienie skutku, nieskuteczność. *Częstokroć rodzice przyczyną są bezskuteczności dobrej edukacji i zagubienia jej w dzieciach.*

Bezskuteczny, a, e, *p.* skutku nie czyniący, nie skuteczny.

Bezsławnie, *ps. ob. Bezsławny.*

Bezsławny, a, e, *p.* bez sławy, nie sławny, nie sławiony.

Bezsłoneczny, a, e, *p.* słońca nie mający, od słońca nie oświecony. *Okropna bogini królestw bezsłonecznych.*

Bezsłownie, *ps. ob. Bezsłowny.*

Bezsłowny, a, e, *p.* 1) nie w słowach zawarty, nie wyraźny. 2) = nie dotrzymujący słowa, *ob. Niesłowny. Bezsłowna deklaracja. Bezsłowne zezwolenie.*

Bezsłużby, a, e, *p.* służby nie mający, nie służący, łożny.

Bezsmaczny, a, e, *p.* smaku nie mający, nie smaczny.

Bezsmak, u, *lm.* **i,** *m. v.* **Bezsmaczność, ści,** *blm. ż. nieuż.* brak smaku.

Bezsoczny, a, e, *p.* soku nie mający w sobie, nie soczysty.

Bezspiesznie, *ps. ob. Bezspieszny.*

Bezspieszność, ści, *blm. ż. nieuż.* bez pośpiechu.

Bezspieszny, a, e, *p. nieuż.* nie śpieszny, bez pośpiechu.

Bezspokojnie, *ob. Niespokojnie.*

Bezspokojność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* brak pokoju, spokojności, niespokojność.

Bezspokojny, a. e, *p. nieuż.* nie mający pokoju, spokojności, niespokojny.

Bezsprzecznie, *ps. ob. Bezsprzeczny.*

Bezsprzeczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* wolność od sprzeczki.

Bezsprzeczny, a, e, *p.* bez sporu, sprzeczki.

Bezsrom, u, *lm.* **y,** *m.* i **Bezsromość, ści.** *blm. ż.* bezwstyd, bezwstydliwość.

Bezsromnie, *ps. ob. Bezsromny.*

Bezsromnik, a, *lm.* **cy,** *m.* bezwstydnik, bezczelnik.

Bezsromny, a, e, *p.* bez sromu, bezwstydny.

Bezstarannie, *ps. ob. Niestarannie.*

Bezstaranność, **ści**, *blm. ż.* brak starania, staranności. *Przyczyna niedostatku jest bezstaranność wielu dziedziców.*

Bezstaranny, a, e, *p.* starania nie mający, nie staranny.

Bezstrachliwość, **ści**, *blm. ż. nieuż.* brak strachu, lękliwości, nie lękliwość.

Bezstrachliwy, a, e, *p.* nie lękliwy, nie strachający się.

Bezstronnie, *ps. ob. Bezstronny.*

Bezstronnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* do żadnéj strony nie należący, neutralny.

Bezstronność, **ści**, *blm. ż.* nieprzywiązanie się do żadnéj strony lub partji, neutralność, bezparcjalność.

Bezstronny, a, e, *p.* nie wiążący się z żadną partją lub stroną, neutralny, obojętny.

Bezstrunny, a, e, *p.* strun nie mający. *Bezstrunna moja lutnia.*

***Bezstrzeń**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż fil.* (spatium vacuum, hiatus, die Luecke), tyle, co próżnia, jest czczość nieskończona, powstająca po zniesieniu w myśli wszech stworzeń.

Bezstworzenny, a, e, *p. nieuż.* próżny stworzeń. *Biegł szatan przez ciemne królestwo bezstworzennej nocy.*

Bezsumiennie, *ps. ob. Bezsumienny.*

Bezsumiennik, a, *lm* **cy**, *m.* człowiek bez sumienia.

Bezsumienność, **ści**, *blm. ż.* brak sumienia, nie sumienność.

Bezsumienny, a, e, *p.* nie podług sumienia, nie mający sumienia, nie sumienny.

Bezswobodnie, *ps. ob. Bezswobodny.*

Bezswobodność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* brak swobody, wolności, niewola.

Bezswobodny, a, e, *p. nieuż.* nie mający swobody, wolności, nie swobodny.

Bezswornie, **Bezsworność**, **Bezsworny**, *ob. Niesfornie, Niesforność, Niesforny.*

Bezsytnie, *ps. ob. Bezsytny.*

Bezsytny, a, e, *p.* nie mogący się nasycić.

Bezszatny, a, e, *p.* bez sukni, nie odziany.

Bezszczeżujny, a, e, *p. nieuż.* bez łuski.

Bezszczęki, a, **ie**, *p. zool.* nie mający szczęk. *Owady bezszczękie.*

Bezszczęsnie, *ps. ob. Bezszczęsny.*

Bezszczęsny, a, e, *p. nieuż.* nie mający szczęścia, nieszczęśliwy.

Bezszczęście, a, *lm.* **a**, *n. nieuż.* brak szczęścia, nieszczęście.

Bezszczodry, a, e, nie szczodry, nie hojny.

Bezszczodrze, *ps. ob Bezszczodry.*

Bezszelestny, a, e, *p.* cichy, nie czyniący odgłosu. *Krok bezszelestny.*

Bezszkodnie, *ps. ob. Bezszkodny.*

Bezszkodność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* nie ponoszenie szkody, straty.

Bezszkodny, a, e, *p.* szkody nie ponoszący. *Bezszkodnym kogo uczynić*, t. j. stratę mu nagrodzić.

Bezszkolny, a, e, *p.* szkół nie mający, który nie był w szkołach.

Bezszpon, a, *lm.* **y**, *m.* (Cryptonyx), *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1) *czubaty* (C. coronatus). 2) = *Dussumier'a* (C. Dussumierii).

Bezsztucznie, *ps. ob. Bezsztuczny.*

Bezsztuczny, a, e, *p.* bez sztuki, nie sztuczny.

Bezszypułkowy, a, e, *p. bot.* szypułek nie mający. *Ziele to ma kwiaty obopłciowe bezszypułkowe.*

Bezścienny, a, e, *p.* ścian, murów nie mający.

Bezśladnie, *ps. ob. Bezśladny.*

Bezśladny, a, e, *p.* śladu nie mający, nie utorowany. *fig. W rzeczy bezśladnéj chwiałem się nie raz.*

Bezślubnie, *ps.* nieślubnie. *Żyć z kobietą bezślubnie.*

Bezślubny, a, e, *p.* bez poprzedzającego ślubu. *Bezślubne dzieci od fortuny ojcowskiéj wyłączone.*

Bezśmiertelnie, *ps.* nieśmiertelnie.

Bezśmiertelnik, a, *lm.* **cy**, *m. mit.* napój bogów, ambrozja. *Wenus bezśmiertelnikiem z słodyczą pomieszanym dotknęła Eneasza i bogiem go uczyniła.*

Bezśmiertelność, *v.* **Bezśmiertność**, **ści**, *blm. ż.* nie podległość śmierci, nieśmiertelność.

Bezśmiertelny, *v.* **Bezśmiertny**, a, e, *p.* nie podległy śmierci, nieśmiertelny. *Wszechmocność mię i w pożaruch bezśmiertelnym utrzymywać będzie.*

Bezśmiesznie, *ps. ob. Bezśmieszny.*

Bezśmieszność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* brak śmiechu, śmieszności.

Bezśmieszny, a, e, *p.* nie śmiejący się, serjo, nie godny śmiechu, nie śmieszny.

Bezśniedność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* niejadalność.

Bezśniedny, a, e, *p. nieuż.* nie jadalny, nie śniedny, nie do jedzenia.

Bezśredny, *ob. Bezpośredny.*

Bezświatły, a, e, *p.* światła nie mający, ciemny. *W starego więzu bezświatłym cieniu.*

Bezświatowy, a, e, *p. nieuż.* nie na świecie żyjący, nie światowy.

Beztaniecznie, *ps. ob. Beztaneczny.*

Beztaneczny, a, e, *p. nieuż* bez reju, bez tańca.

Beztargowność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* nieodbyt, nie pokupność, brak pokupu, odbytu.

Beztrąbik, a, *lm.* **i**, *m.* (Astomella) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, rozdętych; gatunek jeden: = *pręgowany* (A. hispanica).

Bęztrefnie, *ps ob. Beztrefny.*

Beztrefny, a, e, *p.* nie trefiony, nie kędzierzawy, nie fryzowany. *Panny rozkwitłone na oczy spuszczają zaponę beztrefnych warkoczy.*

Beztroski, a, **ie**, *p.* nie doznawający troski, zgryzoty.

Beztroskliwie, *ps.* nie troskliwie.

Beztroskliwość, **ści**, *blm. ż. nieuż.* brak troski, troskliwości, nietroskliwość.

Beztroskliwy, a, e, *p. nieuż.* nie troszczący się, nie troskliwy.

Beztrudny, a, e, *p. nieuż.* nie trudny, nie ciężki.

Beztworny, *ob. Przestworny.*

Beztworzyk, a, *lm.* **i**, *ż.* (Camarota), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek jeden: = *żółtonogi* (C. flavitarsis).

Bezuchronnie, *ps. ob. Bezuchronny.*

Bezuchronność, **ści**, *blm. ż.* niepodobieństwo uchronienia się, nieuchronność.

Bezuchronny, a, e, *p.* czego się nie uchroni, *ob. Nieuchronny.*

Bezuchy, *v.* **Bezuszy**, *v.* **Bezuszny**, a, e, *p.* ucha, lub uszu nie mający. *Bezuche naczynie.*

Bezuchybnie, *ps. ob. Bezuchybny.*

Bezuchybność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* niepodobieństwo chybienia, bezpochybność, niepochybność, niechybność.

Bezuchybny, a, e, *p. nieuż.* nie chybiający, pewny, niepochybny, nie chybny.

Bezuciesznie, *ps. ob. Bezucieszny.*

Bezuciesznność, **ści**, *blm. ż.* niepodobieństwo ucieszenia.

Bezucieszny, a, e, *p.* nie do ucieszenia, nie do pocieszenia, bezpocieszalny.

Bezuki, a, **ie**, *p. nieuż.* bez nauk, nie uczony.

Bezumnie, *ps. ob. Bezumny.*

Bezumność, **ści**, *blm. ż.* i **Bezumstwo**, a, *lm.* **a**, *n.* (z ross.) *nieuż.* nierozum, szaleństwo. *Każdy się śmieje bezumstwu waszemu. Faryzeuszowie napełnili się bezumności i mówili między sobą, coby uczynili Jezusowi.*

Bezumny, a, e, *p.* (z ross.) *nieuż.* z rozumu obrany, nierozumny, szalony.

Bezupadły, a, e, *p. nieuż.* nie upadający, nie upadły.

Bezupornie, *ps.* nieupornie. *Kobiécie wszystko bezupornie pójdzie.*

Bezuporny, a, e, *p.* nie znający uporu, nie uporny; nie doznawający uporu.

Bezustannie, *ps.* ciągle, nieustannie. *Siła działająca bezustannie.*

Bezustanność, **ści**, *blm. ż.* ustawiczność, nieustanność, nieustająsność.

Bezustanny, a, e, *p.* nie przestający, nie ustający, ciągły. *Prośby moje bezustanne.*

Bezusty, a, e, *p.* ust nie mający.

Bezuszczerbnie, *ps. ob. Bezuszczerbny.*

Bezuszczerbny, a, e, *p.* który nie może się uszczerbić, uszkodzić, wyczerpać; nie ubywający.

Bezuszek, *zool. ob. Śmierdziel.*

Bezuszny, *v.* **Bezuszy**, *ob. Bezuchy.*

Bezutratnie, *ps. ob. Bezutratny.*

Bezutratność, **ści**, *blm. ż.* niepodobieństwo utraty.

Bezutratny, a, e, *p.* nie mogący się utracić, nieutratny.

Bezutrudnie, *ps. ob. Bezutrudny.*

Bezutrudny, a, e, *p. nieuż.* niezmordowany.

Bezuważnie, *ps.* nieuważnie. *Wszystko ośłep bezuważnie czynią.*

Bezuważność, **ści**, *blm. ż.* brak uwagi, nieuwaga, nieroztropność.

Bezuważny, a, e, *p.* bez uwagi, nieuważający, nieuważny, niebaczny. *Postępowanie bezuważne.*

Bezuzdny, *v.* **Bezuzdy**, a, e, *p.* rozuzdany, wyuzdany. *fig. Pójdziesz dokąd cię bezuzdne i ślepe chuci gwałtem porywały. Bezuzda swawola.*

Bezużytecznie, *ps.* nieużytecznie.

Bezużyteczność, **ści**, *blm. ż.* brak pożytku, nieużyteczność.

Bezużyteczny, a, e, *p.* nie przynoszący pożytku, nieużyteczny.

Bezważnie, *ps.* nieważnie.

Bezważność, **ści**, *blm. ż.* brak wagi, nieważność.

Bezważny, a, e, *p.* bez wagi, nieważny, niedowarzony.

Bezwąsy, a, e, *p.* nie mający wąsów, nie wąsaty.

Bezwątpliwie, *ps. ob. Niewątpliwie.*

Bezwątpliwość, **ści**, *blm. ż.* nie podległość wątpliwości, nie wątpliwość.

Bezwątpliwy, a, e, *p.* wątpliwości nie podlegający, nie wątpliwy.

Bezwcześnie, *ps.* niewcześnie. *Trzeba ulgi w ciężarach prac, żeby dni życia bezwcześnie przez pracę nie skrócić.*

Bezwczesność, **ści**, *blm. ż.* nie pora, niewczesność, brak trafienia w czas.

Bezwczesny, a, e, *p.* nie w czas zdarzony, niewczesny.

Bezwdzięcznie, *ps. ob. Niewdzięcznie.*

Bezwdzięczność, **ści**, *blm. ż.* 1) brak wdzięku, wdzięczności, przyjemności. 2) = nie poczuwanie się do obowiązku uznania świadczonych dobrodziejstw, niewdzięczność.

Bezwdzięczny, a, e, *p.* 1) nie mający nic przyjemnego, wdzięcznego. 2) = nie mający wdzięczności za dobrodziejstwa, niewdzięczny.

Bezwęzły, a, e, *p.* węzłów nie mający.

Bezwiadom, a, e, *p.* wiadomości nie mający, nie wiadomy.

Bezwiadomie, *ps. ob. Niewiadomie.*

Bezwiadomość, **ści**, *blm. ż. nieuż.* brak wiadomości, niewiadomość.

Bezwidomie, *ps.* niewidzialnie.

Bezwidomość, *v.* **Bezwidzialność**, **ści**, *blm. ż.* nie możność być widzianym, niewidzialność.

Bezwidomy, *v.* **Bezwidzialny**, a, e, *p.* nie podobny do widzenia, niewidzialny.

Bezwieczorny, a, e, *p.* (o północnych stronach, gdzie słońce z horyzontu nie schodzi), wieczorów nie mający.

Bezwienna, **ej**, *lm.* e, *ż.* bez wiana, wiana nie mająca, *ob. Wiano.*

Bezwiernie, *ps.* niewiernie.

Bezwiernik, a, *lm.* **cy**, *m.* wiary nie mający, niewierny, poganin.

Bezwierność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) brak wiary, nawrócenia do wiary. 2) = przeniewierzenie się, niewierność.

Bezwierny, a, e, *p.* 1) niewierny, wiary nie dotrzymujący, wiary nie godny. *Krzywoprzysięzcy i bezecni albo bezwierni są ci, którzy niewiernie i fałszywie opiekę sprawują.* 2) = do wiary nie nawrócony, wiary nie mający, pogański. *Martwili się katolicy, iż tak wielkie wojsko ich pobite było od bezwiernéj Litwy.*

Bezwiestny, a, e, *p.* (z ross.) *nieuż.* o którym nie ma żadnéj wieści, śladu, niewiadomy.

Bezwietrze, a, *lm.* **a**, *n.* brak wiatru, cisza zupełna.

Bezwieżny, a, e, *p. nieuż.* wież nie mający.

Bezwięznie, *ps. ob. Bezwięzny.*

Bezwięzność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* wolność od więzów.

Bezwięzny, a, e, *p. nieuż.* więzów nie mający.

Bezwilgi, a, **ie**, *p. nieuż.* wolny od wilgoci.

Bezwilgoć, **i**, *blm. ż.* wolność od wilgoci, brak wilgoci.

Bezwiniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. nieuż.* wina nie pijący. *Klitorskich wód ktokolwiek zakusi, Bezwiniec, wodę wołąc, wina nie pić musi.*

Bezwinnie, *ps.* niewinnie. *Bezwinnie cierpiący ma tę pociechę, że go Bóg kocha, ob. Niewinnie.*

Bezwinność, **ści**, *blm. ż.* wolność od winy, niewinność.

Bezwinny, a, e, *p.* 1) (o kraju, okolicy), wina nie mający. 2) = (o człowieku), od winy wolny, niewinny.

Bezwładnica, **y**, *blm. ż. med.* chorobliwy stan mięśni, nie pozwalający im się kurczyć, ruszać.

Bezwładnie, *ps. ob. Bezwładny.*

Bezwładność, **ści**, *blm. ż.* 1) brak władania, nieruchawość. *Odpór, który czynią ciału sile ruszającej, nazywamy bezwładnością.* 2) = bezsilność, niemoc, bezskuteczność. 3) = *fiz.* własność ogólna materji, dla któréj ciało nie może zmienić swojego stanu bez działania zewnętrznych przyczyn.

Bezwładny, a, e, *p.* 1) nie władający sobą, nie ruchawy. *Każde ciało jest obojętne względem biegu, albo spoczynku, a zatém bezwładne.* 2) = nie dzielny, nie skuteczny, bezsilny. *Z jak bezwładnym rozumem człowiek na świat przychodzi!*

Bezwłasnowolnie, *ps. ob. Bezwłasnowolny.*

Bezwłasnowolny, a, e, *p. praw.* zostający pod opieką, pod kuratelą.

Bezwłosy, a, e, *p.* włosów nie mający, goły, łysy. *Policzek bezwłosy.*

Bezwodnie, *ps. ob. Bezwodny.*

Bezwodnik, a, *lm.* **i**, *m. min. ob. Murjacyt* i *Anhydryt.*

Bezwodność, **ści**, *blm. ż.* brak wody.

Bezwodny, a, e, *p.* wody nie mający. *Pustynie bezwodne. Miejsca bezwodne.*

Bezwodzie, **ia**, *lm.* **ia**, *n.* (*daw. Przezwodzie*) miejsce bezwodne. *Izraelitowie pobudzili Boga ku gniewu w przezwodziu*, t. j. na puszczy.

Bezwojennie, *ps. ob. Bezwojenny.*

Bezwojenny, a, e, *p.* od wojny stroniący, nie wojowniczy.

Bezwolnie, *ps.* niewolnie.

Bezwolność, *ob. Niewola.*

Bezwolny; a, e, *p.* wolności nie używający, nie wolny, niewolniczy. *Ludzie bezwolni w tymże samym z zwierzęty zostają stanie.*

Bezwonnie, *ps. ob. Bezwonny.*

Bezwonność, **ści**, *blm. ż.* brak woni, zapachu.

Bezwonny, a, e, *p.* woni nie mający, nie pachnący.

Bezwoskowkowy, a, e, *p. zool.* nie mający woskówki. *Dziób bezwoskowkowy*, t. j. przy nasadzie nagi.

Bezwspołecznie, *ps. ob Bezwspołeczny.*

Bezwspołeczny, a, e, *p.* do żadnego współeczeństwa nie należący. *Dziejopis niech będzie bezkrajnym, bezwspołecznym, gdy pisze.*

Bezwstrzemięźliwie, *ps. ob. Niewstrzemięźliwie.*

Bezwstrzemięźliwość, *v.* **Bezwstrzymałość**, **ści**, *blm. ż. nieuż.* brak wstrzemięźliwości, niewstrzemięźliwość.

Bezwstrzemięźliwy, a, e, *p.* i **Bezwstrzymały**, a, e, *p. nieuż.* nie wstrzymały, nie wstrzymujący się, nie wstrzemięźliwy.

Bezwstyd, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Bezwstydność**, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* brak wstydu, nie wstydliwość. *Wielki jest przedział między słabością, która ulega, a bezwstydem, który swój upadek rozgłasza.*

Bezwstydnica, **y**, *lm.* e, *ż.* kobiéta bez wstydu, bez czoła, nierządnica. *Bezwstydnico, ty tylko mordami oddychasz!*

Bezwstydnie, *ps. ob. Bezwstydny.*

Bezwstydnik, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek bez czoła, bezczelnik, nierządnik. *Ostatni bezwstydnik.*

Bezwstydny, *v.* **Bezwstydliwy**, a, e, *p.* bez wstydu, sromu, niesromiężliwy, bez czoła. *Nie znajduje się człowiek tak bezwstydny, Żeby z jawnym grzechem miał iść na plac widny. Bezwstydliwe czoło.*

Bezwychodnie, *ps. ob. Bezwychodny.*

Bezwychodny, a, e, *p.* wychodu czyli wyjścia nie mający.

Bezwzajemnie, *ps. ob. Bezwzajemny.*

Bezwzajemność, **ści**, *blm. ż.* brak wzajemności, niewzajemność.

Bezwzajemny, a, e, *p.* nie odpowiadający wzajemnością, nie wzajemny. *Bezwzajemne kochanie.*

Bezwzględnie, *ps. ob. Bezwzględny.*

Bezwzględność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) stan i przymiot tego, co jest bezwzględne, absolutne. 2) = brak względów. *Nie może być obojętnym na tę ich ku sobie bezwzględność.* *3) = *fil.* (die Absolutheit) ukazuje się tam, gdzie coś bierze się *bez względu.* Jest np. *bezwzględna jedna przeciwieństw*, jako bytu i nicestwa, ciała i duszy. Człowiek *umysłowy* uważa rzeczy bezwzględnie, a *rozumny* względnie.

Bezwzględnowzględny, a, e, *p.* nie wskazujący sobą czasu właściwego, a oznaczający koniecznie czynność w przyszłości. Czas warunkowy bezwzględnowzględny, *miałby mówić, czynić*, znaczy tego, który *ma, miał, lub będzie miał czynić*; a zatém *mając czynić*, może się znajdować w trzech ostojach czasu, stosownie do czasu znajdującego się w zdaniu głównêm (Żoch.).

Bezwzględny, a, e, *p.* 1) względu nie mający, absolutny. *Bezwzględny sędzia równy w swojej, jako i w cudzej sprawie, wyrok wydaje. Nieludzka śmierć i bezwzględna. fiz. Siła spojenia bezwzględna*, t. j. siła przez którą ciało opiera się rozerwaniu. *mech. Ciężkość bezwzględna;* którąby miały ciała, gdyby się ziemia i nie obracała około osi swojéj. 2) = *bier.* względu na siebie nie ściągający. *Chociaż on mnogą w pracach zaciągnął siwiznę, Bezwzględną swoję widział robociznę.* 3) = *gram.* bez względu na czas, nie wyrażający sobą właściwego czasu. Czas warunkowy bezwzględny *np. mówiłby.* Tu, chociaż jest końcówka czasu przeszłego, przecież może być czasem teraźniejszym lub przyszłym, *np. mówiłby teraz, mówiłby jutro.* (Żoch).

Bezzakonnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (z ross.) kobiéta bezbożna, nieprawa.

Bezzakonnie, *ps.* nie według przepisów prawa.

Bezzakonnik, a, *lm.* **cy**, *m.* bezbożnik, nieprawy człowiek. *Chrystusowy bok na nowo przebijacie, o bezzakonnicy!*

Bezzakonność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. v.* **Bezzakoństwo**, a, *lm.* a, *n.* życie i postępowanie bez zakonu, niewiara, nieprawość, bezbożność. *Gdzież tu są oni, którzy nam bezzakonność zadają? Daj Boże, abyśmy grzechy i bezzakonności nasze porzuciwszy, wolę twoję wykonali!*

Bezzakonny, a, e, *p.* bez zakonu, bez prawa bożego żyjący, postępujący; niewierny, nieprawy, bezbożny. *Ewangelja przeciwko niedowiarstwu a żywotowi bezzakonnemu. Bezzakonny Judasz. Bezzakonni piśmiennicy.*

Bezzapachny, a, e, *p.* zapachu nie mający, bezwonny.

Bezzasługa, **i**, *lm.* **i**, *ż* brak zasług.

Bezzasłużnie, *ps.* nie zasłużenie.

Bezzasłużny, a, e, *p.* nie mający zasług.

Bezzastępnie, *ps.* niezastępnie.

Bezzastępny, a, e, *p.* nie zastąpiony, nie mogący się zastąpić przez nikogo.

Bezzaszczytnie, *ps. ob. Bezzaszczytny.*

Bezzaszczytny, a, e, *p.* nie mający zaszczytu, nie posiadający zaszczytów, niezaszczycony, niezaszczytny.

Bezzawistnie, *ps. ob. Bezzawistny.*

Bezzawistność, **ści**, *blm. ż.* wolność od zawiści, brak zawiści

Bezzawistny, a, e, *p.* wolny od zawiści, niezawistny.

Bezzawodnie, *ps. ob. Niezawodnie.*

Bezzawodność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* bezpieczność od zawodu, niemylność.

Bezzawodny, a, e, *p.* zawodu nie czyniący, niecierpiący, nie mylny. *Nadzieja bezzawodna.*

Bezząb, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* 1) (Ballota), *czarny*, roślina, *ob. Mierznica pospolita;* 2)=(Galeobdolon), roślina z klassy 14-stéj rzędu *nagoziarnowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunek:=*żółty* (G. luteum), rośnie w lasach.

Bezzbrojnie, *ps.* nie zbrojnie, nie orężno.

Bezzbrojność, **ści**, *blm. ż.* brak zbroji, stan niezbrojny.

Bezzbrojny, a, e, *p.* niezbrojny, bez zbroji, bez broni, bez oręża.

Bezzębny, *v.* **Bezzęby**, a, e, *p.* zębów nie mający. *Bezzębna babusia. Starzy i bezzębni ludzie źle zwykli trawić. Wilk bezzęby.*

Bezzgodnie, *ps.* niezgodnie.

Bezzgodny, a, e, *p.* niezgodny. *Bezzgodni bracia.*

Bezzgubny, a, e, *p.* nie podległy zgubie.

Bezzielnie, *ps. ob. Bezzielny.*

Bezzielny, a, e, *p.* ziela nie mający, pozbawiony ziela, nie rodzący.

Bezziemny, a, e, *p.* bezkrajny, ziemi nie mający. *Jan bezziemny król Angielski.*

Bezzlicznie, *v.* **Bezliczne**, *ps.* niezliczenie.

Bezzliczność, *v.* **Bezliczność**, **ści**, *blm. ż.* niemożebność zliczenia; liczba niezliczona.

Bezzliczny, *v.* **Bezliczny**, a, e, *p.* niepodobny do policzenia, niezliczony.

Bezzłośnie, *ps.* niezłośliwie.

Bezzłośność, **ści**, *blm. ż. nieuż.* wolność od złości, od gniewu.

Bezzłośny, *v.* **Bezzłośliwy**, a, e, *p.* nie mający złości, nie złośliwy.

Bezzmienność, **ści**, *blm. ż.* niepodległość zmianie, niezmienność.

Bezzmiennie, *ob. Bezzmienny.*

Bezzmienny, a, e, *p.* zmianie nie podlegający, niezmienny.

Bezzmyślnie, **Bezzmyślno**, *ps. ob. Bezzmyślny.*

Bezzmyślny, a, e, *p.* i **Bezzmysłowy**, a, e, *p.* zmysłów używania nie mający, zmysły przechodzący, nadzmysłowy. *Przekładają uczone zawroty, bezzmyślne zachwycenia, nad umiejętność rzeczywistą.*

Bezznamienny, a, e, *p.* bez znaku, nię oznaczony, znamieniem nie opatrzony.

Bezznanny, a, e, *p. nieuż.* bez rozeznania. *Doświadczam, jak jest człek bezznanny, kiedy się od drugich wstydzi oświecać.*

Bezzwłocznie, *ps.* niezwłocznie, natychmiast.

Bezzwłoczność, *ob. Bezodwłoczność.*

Bezzwłoczny, a, e, *p.* niezwłoczny, nieodwłoczny, natychmiastowy. *Niech tódź po niego bezzwłocznie zachodzi.*

Bezzwykłość, **ści**. *blm. ż. nieuż.* brak zwyczajności, niezwyczajność, niezwykłość.

Bezzwykły, a, e, *p nieuż* niezwykły, niezwyczajny.

Bezzyskownie, *ps. ob. Bezzyskowny.*

Bezzyskowność, **ści**, *blm. ż.* 1) niepożyteczność. 2) = bezinteresowność.

Bezzyskowny, a, e, *p.* 1) bez zysku, zysku nie przynoszący. *Przy nas bezzyskownéj pracy zostają mozoły.* 2)=zysku nie patrzący, bezinteresowny. *Widzisz, że rady moje są bezzyskowne.*

Bezżałośnie, *ps. ob. Bezżałośny.*

Bezżałośny, a, e, *p. nieuż.* nieżałośny, niesmutny.

Bezżartownie, *ps.* nie żartem.

Bezżartowność, **ści**, *blm. ż.* brak żartu.

Bezżartowny, a, e, *p.* który nie żartuje, *ob. Serjo.*

Bezżądły, a, e, *p.* żądła nie mający.

Bezżeniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. v.* **Bezżennik**, a, *lm.* **cy**, *m.* który żony nie ma, który się nie ożenił, kawaler. *Takich dziewic i bezżeńców, którzy z ciałem i duchem czystémi są, dziś rzadko w papiestwie. Stary bezżeniec, ob. Samożyjec.*

Bezżennie, *ps. ob. Bezżenny.*

Bezżenny, a, e, *p.* i **Bezżeński**, a, ie, *p.* żony nie mający, bez żony żyjący. *Żywot bezmęski albo bezżeński jest wolny. Tak w stanie małżeńskim, jako i w stanie bezżeńskim, w powściągliwości chować się potrzeba. Zostawać w bezżennym stanie.*

Bezżeństwo, a, *lm.* a, *n.* życie bez żony, bezżenne. *Dla czego niektórzy w bezżeństwie zostają? bo bezżeństwo spokojne.*

Bezżółci, **ia**, **ie**, *p. nieuż.* żółci nie mający, *fig.* niegniewliwy.

Bezżołdny, a, e, *p.* bez żołdu służący, bezpłatny.

Bezżylny, a, e, *p.* żył nie mający. *bot. Laur benzoin ma liście bezżylne.*

Bezżywy, *v.* **Bezżywotny**, a, e, *p.* nie mający życia, nie żywy. *Imaginacja, czułość i życie bezżywotnym istotom nadająca.*

Bębel, *ob. Bąbel.*

Bęben, **bna**, *lm.* **bny**, *m.* 1) instrument muzyczny, walcowaty, wewnątrz pusty, z obu końców skórą naciągnięty, po któréj dla wydobycia głosu, pałeczkami się uderza; taraban, tołombas. *Bić w bęben v. w bębny. Z bębnem, v. przy odgłosie bębnów. Zyszka skórę swoję zapisał na bęben. fig. Żona zła jest bębnem, który ustawicznie bije pobudkę. Głośny bęben za górą;* (co obce, to dobre), *przys. fig. Wolny bęben*, t. j. wolny werbunek. *Stawny bęben za górą, a kiedy do nas przyjdzie, ale jak pudełko.* 2) =w młynie do zboża. 3)=*art.* sito, nakryte drugiém niby sitem, ale mającém dno skórzane, do przesiewania na mączkę różnych zapałów ogniowych. 4) =*prze.* rodzaj krosienek okrągłych do robót damskich. *Mężnym zowiesz, którego się tknęły dziewczęgo ręce bębna?* 5)=brzuch pękaty, pełny brzuch. 6)=brzuchacz, pijanica, utratny żarłok, marnotrawca. 7)=stara pani, tyłek. *Weźmiesz w bęben.* 8)=dziecko małe, pękate, niezgrabne, bachur. *Z temi bębny rodzice są nieszczęśliwi. Cicho bębnie!* 9) = *leś.* narzędzie służące do wytrząsania nasion z szyszek. 10) =pudło w arfie do czyszczenia ziaren zboża. 11) = przyrząd okrywający wierzchnią część koła na statkach parowych. 12)=*an. ob. Bębenek.*

Bębenek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* (*zdr.* od *Bęben*) i *zdr.* **Bębeneczek**, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) mały bęben. *Zabiegali mu z muzyką, bębenki mając i gęśle, fig. Chwała przy cnocie mieszka, i niepotrzebuje tego pospolitego bębenka, co się sławą nazywa.* 2) = mały płaski bęben z jednym dnem, opatrzony brzęczadłami i dzwoneczkami. 3) = *w uchu, in. Bęben, an.* błona oddzielająca wewnętrzne ucho od zewnętrznego. 4)=*w pompie*, tłok. 5)=naczynko baniaste, flaszka. 6)=gatunek gołębi, *ob. Gołąb*. 7) = *fig. Podbijać komu bębenka*, t. j. na złe rzeczy serca mu dodawać, poduszczać, podburzać. *Szczęście bębenka podbija. Podbił jéj bębenka*, t. j. zapłodnił ją. 8)=*myś.* wabik na kuropatwy.

Bębennica, **y**, *lm.* **e**, *m. prze.* 1) i **Bębenista**, **y**, *lm*, **ści**, *m.* bijący w bęben, dobosz. *Ubogiemu żałował, a bębennicom, skrzypkom, nierządnicom hojnie dawał. Jaki bębennica, taka i biesiada, przys.* t. j. jaka muzyka, taka i ochota. *Panie Polaku, umiéj dobrze gadkę one, Bębennicaś, staraj się u piszczka o żonę*, t. j. trzymaj się każdy swego. 2)= i **Bębenniczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta w bęben bijąca. *Pośrodku zaty panny bębennice. Młode bębenniczki.*

Bębenny, a, e, *p.* od bębna. *Skóra bębenna.*

Bęblenie, a, *lm.* a, *n.* robienie się bąblów na wodzie, *ob. Bąblistość.*

Bęblić, **ił**, **i**, i **Beblić**, **ił**, **i**, *scz, nd.* 1) bąble na wodzie robić, pluskać. *Ryba bebli, pluska ogonem.* 2)= płyn jaki mieszając kłócić, *ob. Bełkotać, Bulkotać.*

Bębnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. v.* **Wydymka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. med.* gazowe rozdęcie kiszek (tympanitis *v.* meteorismus).

Bębnić, **ił**, **i**, *scz. nd.* **Bębnać**, **ał**, **a**, *częst. nieuż.* 1) w bęben bić. *Całą noc skakać, bębnać, piskać.* 2)= brzękać. *Piszczkowie i gędźcowie zawsze im bębnali. Bębnić palcami po stole, po szybie. fig. Gołąb' bębni. Szczury bębnią.* 3)=*fig.* Bębnić co komu w ucho, *v. nad uchem*, t. j. powtarzać ciągle jedno i to samo, gdórać.

Bębnienie, *v.* **Bębnanie**, a, *lm.* a, *n.* 1) bicie w bęben. *Dzień święty obchodzą bębnaniem, a marnêm próżnowaniem.* 2)=ustawiczne gadanie nad uchem, *v. w ucho.*

Bęczeć, **ał**, **y**, *scz. nd.* i **Bęknąć**, **ął**, **ie**, *jedn.* 1) *ob. Bączyć.* 2 =*fig.* wyrzec co, odezwać się z czém. *Siedzi rumiany Bachus, i co słowo bęknie, Ledwo mu skoczny kałdun od śmiechu nie pęknie.*

Bęczenie, a, *lm.* a, *n. ob. Bączenie.*

Będnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* beczka do przechowywania pierzy (wyraz używany na Wołyniu).

Będźwin, **u**, *blm. m. chem. ob. Benzoes.*

Będźwinowy, a, e, *p.* od będźwinu, z będźwinu.

Bęk, **u**, *lm.* **i**, *m.* głos bąka (ptaka i owadu), bęczenie.

Bękarci, **ia**, **ie**, *p.* do bękarta należący. *Ród bękarci. Płód bękarci. Bękarcie dobra. fig. Bękarcie szczęście.*

Bękarcię, **cia**, *lm.* **ęta**, *n. v.* **Bęś**, **ia**, *lm.* **ie**, *m. nieuż.* syn lub córka nieprawego łoża, bękart. *Urodziła mu bękarcięta.*

Bękarcieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* i **Bastardzieć**, **ał**, **eje**, *sn. nd.* od rodu swego odstępować, wyrodzić się, odmienić się. *Bękarcieje owo plemię.*

Bękarctwo, *v.* **Bękarstwo**, a, *lm.* a, *n.* stan bękarta, dziecka nieprawego łoża. *Cztéry gatunki bękarctwa. Zadał mu bękarstwo.*

Bękart, *v. Bęś*, a, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Bękarcik**, a, *lm.* **i**, *m.* dziecię nieprawego łoża, dziecko miłości, pokrzywnik. *Wodzić bękartów*, t. j. płodzić. *Bękarci mają większe szczęście. fig. I dziś ojczyzna ma więcéj synów niż bękartów*, t. j. więcéj gorliwych niż obojętnych obywateli. 2)= (o zwierzętach) z rodziców różnego gatunku, *ob. Metys. Mieszaniec.* 3)=(u kuśnierzy) pewien gatunek futra sobolego gorszego. 4)=rzecz oddalająca się od swego rodzaju, odrodek, wyrodek. = *u drzewa*, wilk, niepotrzebny wyrostek. = *jedwab'. Pierwszy jedwab', który robaczki około domków swoich wiją, zowie się bękart, drugi przedni, czerwiec. Bękart w jedwabnych materjach;* półjedwabie.

Bękartka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka nieprawego łoża, córka naturalna.

Bęś, *ob. Bękart.*

Bhawani, *nieod. ż.* u Indjan, żona Siwy.

Bia, **ii**, 1) *v.* **Wjolencja**, **ji**, *ł. mit.* córka Palladv. 2)=tak nazywają Kaury (Kowrje) w Sjam, *ob. Kaury.*

Biada! i *z przyrost.* **Biadaż**! **Biadaszku**! *w.* niestety! niestetyż! wéj! nieszczęście! *Biada zwyciężonym! Biada ziemi, gdzie król jako dziecię! Biada téj kokoszy, na któréj jastrzębia zaprawują. przys. Biadaż mnie na cię! ty mi głowę psujesz, Inaczéj niewiém, jedno mię czarujesz.*

Biada, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* nieszczęście, nędza, kłopot. *Biada bez dzieci, biada i z dziećmi, ob. Bieda.*

Biadać, **ał**, a, *scz. nd.* biada wołać, narzekać, utyskiwać, stękać. *Po najmniejszym przypadku zaraz płacze, narzeka i biada. O jak ja nieszczęśliwa! tak w kółko biadała. Biadać na kogo.*

Biadanie i **Biadowanie**, a, *lm.* a, *n.* narzekanie, utyskiwanie, stękanie. *Płacz i biadanie.*

Biag, a, *m. mit.* szwedzko-laponski Olmaj trzeci, pisany zwykle *Biág-Olmai*, rozkazuje wiatrom i wichrom, a znaczy tyle co litewski *Gardoel.*

Białaczka (subarteritis), **i**, *lm.* **i**, *ż. med.* powolne zapalenie tętnic.

Białak, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Leucosporus) ogólna podrodzajowa nazwa *grzybów* z rodzaju *Bedłki*, (ob. ten wyr.)

Białasy, a, e, *p. prze. ob. Białawy.*

Białaszek, **ka**, *lm.* **i**, *m.* zwierzę białéj maści. *Koń białaszek.*

Białawek, **wka**, *lm.* **wki**, *m. zool.* moty! biały mierněj wielkości (danaus cvippe).

Białawiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) *bot.* ziele, *ob. Srebrnik, Szczyrzyc.* 2)=(Pieris), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów dziennych.

Białawo, *ps.* niezupełnie biało. *Białawo co umalować.*

Białawość, **ści**, *blm. ż.* przymiot tego co jest białawe, kolor białawy.

Białawy, a, e, *p. v.* **Białasy**, a, e, *prze.* kolor do białego podchodzący, biało się przebijający, niezupełnie biały. *Blada barwa wina i białasa między żółtą średnia. Wino białe, gdy rok przetrwa, miewa barwę nieprawie białą, ale jako pospolicie zowią białasą. Flegma biaława.*

Białek, **łka**, *lm.* **łki**, *m.* 1) *ob. Białko.* 2)=bielmo. *Białkiem mu zaszło oko.* 3)=kropki białe lub miesiączek biały pod paznokciem. *Białek u paznokci.*

Białka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* białogłówka. *Przyniosła dziecko do białki mojéj, aby mu ssać dawała*, t. j. do żony mojéj.

Białkan, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* ogólna nazwa osadów, tworzących się z połączenia się soli metalowych z białkiem, i dla tego to białko używa się jako antydot przy otruciach niektóremi solami metalowémi, *np.* miedzianemi.

Białko, a, *blm. n.* 1) bezbarwny, wodnisty, alkaliczny płyn, otaczający w ptasiém jajku żółtko, służący za pierwszy pokarm wylęgającemu się z żółtka pisklęciu; po odparowaniu takowego płynu jedna ósma tylko część stanowi istotne chemiczne *białko*, w stanie skrzepłym,

resztą jest woda; 2)=*chem.* (*albumen*), substancja organiczna, rozpuszczająca się w wodzie, lecz od zagotowania się ścinająca, składa się z węgliku, kwasorodu, azotu i wodorodu; białko bywa *roślinne* i *zwierzęce*. 3)= *Białko oka, ob. Białkówka.*

Białkomocz (albuminuria), **a**. *blm. m. med.* cierpienie odznaczające się wydzielaniem wielkiéj ilości białka przez moczowe kanały.

Białkopędny (leuco matureticus), **a, e,** *p.* pędzący białko z moczem, wyprowadzający białko z ciała.

Białkować, ował, uje, *scz. nd.* białkiem zaprawiać. *Winiarze wina ipsymując, kalunując, białkując, siarkując psują.*

Białkowatość, ści, *blm. ż.* 1) przymiot tego co jest białkowate, mleczne. 2) = *ob. Żylistość.*

Białkowaty, a, e, *p.* podobny do białka, mleczny.

Białkówka (membrana albuginea), **i,** *lm.* **i,** *ż. an. v.* białko oka, błona oka leżąca pod twardówką.

Biało, *ps. ob. Biały.*

Białoboczka, i, *lm.* **i,** *ż.* nazwa dawana niek. srocc.

Białobrody, a, e, *p.* białą brodę mający.

Białobród, u, *blm. m. bot.* (Geropegon), roślina.

Białobrwi, ia, ie, *p.* brwi białe mający.

Białociały, a, e, p. na ciele biały, białego ciała.

***Białoczeruiec, ńca,** *lm.* **ńce,** *m. fil.* (Aethiops) jest mylnik przeciwzwrotu przeciwnego. Przykład: *Biały Europejczyk jest człowiekiem. Czarny Murzyn jest również człowiekiem. Zaczém czarny Murzyn jest białym Europejczykiem.* Od tego przykładu bierze początek nazwa mylnika.

Białoczerwony, a, e, *p.* bladoczerwony.

Białodanie, a, *lm.* **a,** (Blanc-manger), *n. kuch.* potrawa z mleka migdałowego, cukru i kleju.

Białodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Populus alba), *ob. Topola biała;* = *nadwiślański, v. Topola nadwiślańska* (Populus canescens).

Białogardł, ptak, *ob. Pliszka białogardł.*

Białogęby, a, e, *p. zool.* gębę białą mający.

Białoglinaty, a, e, *p. nieuż.* zielonawy.

Białogłowa, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Białogłówka, i,** *lm.* **i,** *ż.* niewiasta, kobiéta, tak nazwana od białego głowy zawicia, czyli podwiki. *Białogłowy są bardzo niestałe, uwierzą rychło, biesiady i tańce rade widzą. Nowina na świecie, białogłowa dobra. Co ci powie białogłowa, Pisz na bystréj wodzie słowa; przys.* t. j. kobiéty są niestałe. *Cztérech rzeczy najbardziéj pragnie białogłowa: Gładkości* (piękności), *dostatku, szat, dobrego słowa. Wino mocne, białogłowa grzeczna, z najmędrszego uczyni błazna; przys. ob. Kobiéta, Niewiasta, Dama.*

Białogłowiec, *ob. Białogłowy, Siwy.*

Białogłowska róża, *ż. bot.* (Althea rosea), roślina z rodzaju *Ślazowych*, in. *malwa, rajska róża, róża zielna.*

Białogłowski, a, ie, *p.* kobiécy, niewieści. *Eunuchowie zakrawają nieco białogłowskiego przyrodzenia. Już były ustały u Sary białogłowskie rzeczy,* t. j. płynienie miesięczne.

Białogłowski, (herb); trzy trupie głowy.

Białogłowy, a, e, *p.* włosy białe mający, białogłowiec.

Białogony, *v.* **Białoogonny, a, e,** *p.* ogon biały mający.

Białogorejący, a, e, *p.* płomień biały wydający. *Siarki białogorejące.*

Białogrodzki, a, e, *p.* do Białogrodu *v.* Belgradu (miasta) należący. *Orda białogrodzka czyli Budziacka.*

Białogrzywy, a, e, *p.* grzywę białą mający. *Białogrzywe konie.*

Białokniahini, i, *lm.* **e,** czarodziejka, czarownica, kobiéta zajmująca się magją, czarnoksięźniczka.

Białokonny, a, e, *p.* konie białe mający. *Hufce swe białokonne przeprowadził.*

Białokrusz, u, *lm.* **e,** *m. min.* kruszec koloru podobnego do ołowiu.

***Białoksięstwo, a,** *blm. n. fil.* magja kapłańska, święta, lub biała, jest przeciwstaw Czarnoksięstwa. Ci, co nie w imię czarta, lecz w imię Boga robią, np. cudowne leki, są białoksiężniki.

Białokurowaty, a, e, *p.* blond, lisawy. *Flegmisty człowiek bywa włosów białych, albo białokurowatych. Dziecię lisowatych do jednego białokurowatego na poradę chodzą, przys.*

Białokurowicz (herb); *in Pocisk;* miesiąc nie pełny, a nad nim litera V.

Białolicy, a, e, *p.* liców, czyli oblicza białego.

Białomleczny, a, e, *p.* jak méleko biały. *Białomleczna droga na niebie, ob. Mleczny.*

Białomorwówka, i, *lm.* **i,** *ż.* woda z liściem białéj morwy ugotowana.

Białonakrapiany, a, e, *p.* centkowany, w centki białe i siwe.

Białonapadły, a, e, *p. nieuż.* (o śniegu) świeżo wypadły. *Dla śniegu białonapadłego nie mogli drogi rozeznać.*

Białonogi, a, ie, *p.* o białych nogach. *Białonogi koń turecki.*

Białonoszy, a, e, *p.* w bieli chodzący.

Białonóżka, i, *lm.* **i,** *ż.* koń, klacz o białych nogach.

Białoogonny, *ob. Białogony.*

Białooki, a, ie, *p.* białe oczy mający.

Białopióry, a, e, *p.* o piórach białych. *Białopióry łabędź. Białopióry orzeł.*

Białopłynienie, a, *lm.* **a,** *n.* upławy białe kobiéce.

Białopstry, a, e, *p.* białonakrapiany. *Ryś skórę ma białopstrą.*

Białorab, a, *lm.* **y,** *m. prow.* mityczna osoba ludu jakiegoś, który w wieściach pospólstwa miał pomagać Turkom w wojnie z Rossją 1851 r. do 1856 r. prowadzonéj. Miały to być jakieś olbrzymy i siłacze, każdy uzbrojony karabinem 10 pudów ważącym.

Białoręki, a, ie, *p.* rękę białą mający.

Białoryb, a, *lm* **y,** *m.* (Leuciscus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, karpiowatych. U nas znajdują się następne ich gatunki: 1 = *Kleń* (L. Albula). 2 = *Úklej* (L. Alburnus). 3 = *Świnka* (L. Nasus). 4 = *Rumienica* (L. rutilus). 5 = *Jelec* (L. dobula). 6 = *Jaź* (L. Jeses). 7 = *Olszanka* (L. Phoxinus). 8 = *Płoć* (L. Erythrophtalmus). 9 = *Guszczora* (L. Idus). 10 = *Mrzewka* (L. Aphya). 11 = *Rap* (L. Aspnis). 12 = *Urfa* (L. Orfus). 13 = *Pstrzęga* (L. bipunctatus). 14 = *Podusta* (L. Buggenhagii).

Białorzęsy, a, e, *p.* o białych rzęsach.

Białoskał, u, *lm.* **y,** *m. min.* (*bielec, leptynit*), skała złożona, feldspatowa, łyszczykowa.

Białoskórnictwo, a, *blm. n.* rzemiosło białoskórnicze, wyprawianie skór na kożuchy.

Białoskórniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona białoskórnika.

Białoskórniczy, a, e, *p.* do białoskórnika należący. *Białoskórniczy cech.*

Białoskórniczyk, a, *lm.* **i,** *m.* czeladnik białoskórniczy.

Białoskórnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) garbarz, co skóry na kożuchy wyprawia. 2) = (w warcabach) biały mnich, suchą biorący.

Białoskrzydły, a, e, *p.* o białych skrzydłach. *fig. O białoskrzydła morska pławaczko, łodzi bukowa,* t. j. z białemi żaglami.

Białosmukły, a, e, *p. nieuż.* wysmukły i biały. *Szyja białosmukła.*

Białosz, a, *lm.* **e,** *m.* kamień biały. *Rudnicy rudę kopiąc, kamienie te białe wyrzucają, i nazywają je białoszami.*

Białoszaty, a, e, *p.* w bieli ubrany.

Białoszyi, ja, je, *p.* szyję białą mający. *Bydło białoszyje. Białoszyje jaskółki.*

Białość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* barwa biała. *Zimno jest matką białości, jako gorąco matką jest czarności i ogorzenia.*

Białowietny, a, e, *p. nieuż.* biało lśniący.

Białowąs, a, *lm.* **y,** *m.* człowiek o białych wąsach.

Białowąsy, a, e, *p.* białe wąsy mający.

Białowłos, a, *lm.* **y,** *m.* (Phaleris) *zool.* ptak z rzędu *Pletwonogich*; gatunki jego: 1 = *Staruszek* (Ph. seniculus). 2 = *Wąsal* (Ph. mystaceus). 3 = *Kisciaty* (Ph. cristatella). 4 = *Różkonos* (Ph. nodirostris). 5 = *Papuzka* (Ph. Psittacula). 6 = *Szczerb* (Ph. cerorhyncha).

Białowłosy, a, e, *p.* włosy białe, jasne mający.

Białowonny, a, e, *p. nieuż.* biały, a przytém przyjemnie pachnący. *Pierwszy kwiat uszczknąć białowonnej róży.*

Białoząb, ęba, *lm.* **y,** *m.* 1) człowiek białozęby.

2) = *bot.* (Leucodon), roślina należąca do klassy 24téj, z gromady *mchów gałęzistych* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (L. sciuroides) rośnie w lasach na drzewach.

Białozęby, a, e, *p.* zęby białe mający.

Białozłoty, a, e, *p. nieuż.* bladozłoty, białokurowaty, blond. *Włosy białozłote.*

Białozor, a, *lm.* **y,** *m. zool.* ptak wielkości kury, bardzo drapieżny, krzeczot (falco gryfalco). *Białozor kwitl. ob. Sokół.*

Białozory, a, e, *p,* do białozora należący.

Białucha, y, *lm.* **y.** *ż. posp.* krowa albo koza biała.

Białuda, y, *blm. ż. bot.* (Grangeria), roślina.

Białun, u, *blm. m. bot.* (Senecio cineraria) roślina z rodziny *tarczowatych.*

Białunka (fluxus cactiacus), **i,** *lm.* **i,** *ż. med.* stolec szlamowaty w obfitości z wyniszczeniem.

Biały, a, e, (*st. w.* **Bielszy, a, e.** *st. najw.* **Najbielszy, a, e,** *p.* **Bieluczki, Bieluchny, Bielutki, Bielusieńki, a, e,** *p.* zupełnie, bardzo biały). 1) kolor ze wszystkich najjaśniejszy. *Biały jak śnieg, jak méleko. Biały chléb. fig. Biały chléb;* płeć biała, kobiétki, białogłówki, *ob. Białogłowa. Lubić biały chléb,* t. j. lubić kobiéty. *Szukać białego chleba;* upędzać się za kobiétami. *Bawić się białym chlébem,* t. j. być zajętym kobiétami. *Biała płeć;* białogłowy, kobiéty. *Wszystkiéj białej płci to służy, Najkróćéj słuchać, mówić jak najdłużéj. Choroba biała lub panieńska, ob. Bladuczka. Czarna krowa daje białe méleko,* przys. t. j. nie z pozoru trzeba sądzić o ludziach. *Czarne na białem,* t. j. na papierze pismo, *ob. Czarny.* 2 = *fig.* niewinny, czysty, nie notowany. *Przy chrzcie obłoką cię w szatę białą, która niewinność znaczy. W czynieniu sprawiedliwości potrzeba iżby białe białem, czarne czarném zwano. Czarne za białe a białe za czarne udawać, sprzedawać, v. czarne w białe obracać,* t. j. złe w dobre. 3) = czysty, nie brudny. *Biała koszula. Wziąć, wdziać białą koszulę. Biała izba. Biała karta,* t. j. nie zapisana. 4) = (o włosach) jasny, siwy. *Leszek biały od włosów przeszłowany, ob. Białokuroważty. Bóg mię będzie chciał mieć w swéj obronie, Do lat sędziwych i do białéj skroni,* t. j. do siwizny. *Koń biały,* t. j. siwy, siwosz. *Białéj sierści koń rzadko dobry; wszakże jeśli pod białym włosem czarniawą skórę ma, to jest przednie dobry.* 5)=(o dniu) widny, jasny dzień, już sam dzień. *Miał dzień biały, czemu nie oglądał, nim kupił? Na łóżku dnia białego w puchu czeka. Śród biała dnia, zam.* śród białego dnia. *To są rzeczy tak jasne, jak śród biała dnia słońce. Do białego dnia.* 6) = używa się w rozmaitych znaczeniach; np. *Białe drzewo.* Pod nazwiskiem białego drzewa rozumieją się te wszystkie, które mają rdzeń nietylko biały, ale też lekki i rzadki, jako są: lipa, topola, wierzbina, olszyna, i t. d. *Biała ryba;* imię powszechne wielu gatunkom ryb, osobliwie ościstym. *Białe futro, ob. Biela, Bielka. Biała moneta,* t. j. srébrna. *Broń biała v. zimna;* wszelka broń ręczna, która nie potrzebuje prochu, jako: szpada, bagnet, pika, szabla. *Dla kawalerji biała broń czyli szabla jest użyteczniejszą od karabinów.* (w warcabach) *Biały mnich, białoskórnik;* suchą biorący. *Biała niedziela,* piąta niedziela postu, przed Kwietnią. 7) = *bot. Biały kmin, ob. Kmin, Aminek.* 8)=*bot. biały korzeń, ob. Oleśnik.* 9) = *bot. Biała łebiodka, ob. Kocia mięta.* 10) = *bot. Biała wawica, posp. ob. Przystęp pospolity.* 11) = *Biała bałwica,* nazwa dawana niek. roślinie *Pierwiosnek kluczyki* (Primula veris). *12 = lub z pogardą *Biel*ec, znaczy w polityce tego, co kojarzy nankę Czerniców z nauką Czerwieńców, a usiłując oddać tak przeszłości jako przyszłości, tak prawu istniejącemu jako rozumowi hołd powinny, pozyskuje postęp istny. Inne imię jego *Postępowiec.* 13) = *kuch.* nie rumiany, nie podrumieniony. *Sos biały. Sztuka mięsa biała z jarzyną.*

Białynia (herb); podkowa z krzyżem, nad nim strzała do góry leżąca.

Biamka, *v.* **Bianka,** *ob. Bijanka.*

Bibersztejn (herb); róg jeleni o czterech sękach.

Bibezja i Edezja (Bibesia et Edesia), *ż. mit.* bogini uczt u Rzymian.

Biblijny, a, e, *p.* od biblji, do biblji należący. *Towarzystwo biblijne. Styl biblijny;* podobny do biblijnego.

Biblistyka, i, *blm. ż.* znajomość tego, co się dotyczy biblji.

Biblja, ji, *blm. ż.* (z grec.) pismo, pismo święte, słowo Boże, księgi starego i nowego zakonu. *Sprawiedliwe prawo, zaprawdę dziw, że go w Biblji nie napisano! Siedzi jak żyd nad biblją,* t. j. pilnie nad czém siedzi.

Bibljatryka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka ustawiania książek w bibljotece.

Bibljofil, a, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) miłośnik szacownych, rzadkich książek.

Bibljognosta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z grec.) posiadający znajomość książek.

Bibljognostyczny, a, e, *p.* do bibljognostyki należący.

Bibljognozja, ji, *blm. ż.* (z grec.) znajomość książek.

Bibljograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) mający znajomość wydań, ceny ksiąg i druków, układający katalogi; piszący w tym przedmiocie.

Bibljograficzny, a, e, *p.* od bibljografji, należący do bibljografji. *Ksiąg bibljograficznych dwoje J. Lelewela.*

Bibljografja, ji, *blm. ż.* nauka mająca za przedmiot znajomość wydań i druków.

Bibljolatrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) oddawanie zbytecznéj czci biblji.

Bibljolity, ów, *blp.* (z grec.) 1) rękopismy zwęglone przez wybuchy Wulkanu. 2) = *geol.* skamieniałości traw lub liści. 3) = skamieniałości kory drzewnéj.

Bibljoman, a, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) miłośnik zbierania książek i gromadzenia ich w swojéj bibljotece.

Bibljomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wróżenia za pomocą przypadkowego rozłożenia książki.

Bibljomanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nadzwyczajne zamiłowanie w zbieraniu książek.

Bibljopola, i, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) kupiec księgami handlujący, *ob. Księgarz.*

Bibljoteczny, a, e, *p.* od bibljoteki, do bibljoteki należący, jéj się tyczący. *Fundusz bibljoteczny. Gmach bibljoteczny.*

Bibljoteka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Bibljoteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) 1) zbiór ksiąg, książnica, księgi i gmach, który je zawiera. *Sławna bibljoteka w Aleksandrji. Bibljoteka Załuskich przedtém w Warszawie, później przeniesiona do Petersburga. Bibljoteczka, choć mała, ale wyborna.* 2) = zbiór, wybór dzieł jednego rodzaju, jednego wydania. *Bibljoteka powszechna historyczna.* 3) = tytuł wielu dzieł perjodycznych. *Bibljoteka polska.* 4) = *fig.* (o człowieku uczonym). *Męża tego zwali kroniką, albo bibljoteką chodzącą.*

Bibljotekarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) która zawiaduje bibljoteką. 2) = żona bibljotekarza.

Bibljotekarski, a, ie, *p.* tyczący się bibljotekarza. *Bibljotekarski urząd.*

Bibljotekarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* stan, urząd bibljotekarza.

Bibljotekarz, a, *lm.* **e,** *m.* przełożony nad bibljoteką, zawiadowca książnicy.

Bibljotekarzowa, ej, *lm.* **e,** *ż. ob. Bibljotekarka.*

Bibosz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łac.) pijak, pijanica. *Przeklęty bibosz.*

Bibuła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) gatunek papieru wciągającego w siebie wilgoć. *Bibuły używają do cedzenia.* 2)= *fig.* pijak, opilec, *ob Bibosz.*

Bicho, *sp. prze.* aby.

Bicie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) uderzenie, chłostanie. 2) = plaga, cios. *Dostaniesz bicie.* 3) = (w rozmaitych wyrażeniach i znaczeniach). *Bicie zegaru, godziny. Bicie kanału. Bicie z armat. Bicie we dzwony. Bicie pulsu, serca. Bicie do głowy. Bicie fal morskich. Bicie czołem, ob. Czołobitność.* 4) = *myś.* głos przepiórki.

Bicie się, *n,* 1) bój, walka. *Bicie się na szpady, na pistolety, ob. Pojedynek Bicie się na kulaki.* 2) = biedzenie się. *Bicie się z myślami.*

Bicz, a, *lm.* **e,** *m. zdr.* **Biczyk, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) narzędzie bicia, pręt z nawiązką do śmigania. *Bicze furmańskie kręcone bywają z młodéj dębiny. Z bicza trzaskać. Jak z bicza trzasnął, v. Jak z bicza,* t. j. jak z rękawa, jak z kopyta, od razu, natychmiast. *Tego z bicza nie wytrząsnie,* t. j. nie łatwo to zrobić, nie łatwo tego dokazać. *Goły jak bicz. Z bicza kogo puścić. Z piasku bicz kręcić,* t. j. z niczego chcieć coś zrobić. *Bicz na kogo kręcić,* t. j. knować coś na kogoś. *Dać komu bicz na siebie,* t. j. sposób przeciw sobie. 2) = bicie, bat, chłosta. *Pod biczem się przyznał.* 3) = *fig.* narzędzie kary, plaga, chłosta. *O jakie ludzi prześladują bicze, Głód, wojna, pożar, nawałność, cho-*

roby. Attyla biczem bożym nazywany. O jakoż ciężki bicz złego sumienia! 4) = gra prostych ludzi w karty. *z ir. Trzeba skrzętnem staraniem, gdy pora użycza, Probować różnych losów i w rusa i w bicza.* 5) = *prow.* Biczem sianować, starać się zimową porą o siano, jeździć za sianem.

Biczak, a, *lm.* **i,** *m.* gatunek noża. *Co dawniej nóż, to teraz biczak.*

Biczować, ował, uje, *scz, nd.* 1) biczem chłostać. *W bóżnicach będą was biczować. Biczował go aż do siności.* 2)=*ob. Bukować,* =**się,** *złz.* biczem się chłostać. *Kapnicy, czyli biczownicy po kościołach się biczowali.*

Biczowanie, a, *lm.* **a,** *n.* biczem chłostanie. *Rany z biczowania.*

Biczowia, i, *blm. ż. ob. Orczyk, Przyprzążka;* używa się tylko w wyrażeniu: *koń na biczowie,* t. j. przyprzężny, boczny, nie dyszlowy, nie ohłobłowy.

Biczowisko, *v.* **Biczysko, a,** *lm.* **a,** *n,* trzonek od bicza.

Biczownica, y, *blm. ż. bot.* 1) (Flagellaria) *in. Biczyca,* roślina. 2) = (Seleria) roślina, *in. Kościk biczowniczy.*

Biczownik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) który biczuje, *wł. i fig.* 2) = należący do sekty biczowników, kapnik. *Sekta biczowników, którzy chodzili rozpuściwszy szaty po pas, bijąc się w plecy okrutnie biczmi albo miotłami.*

Biczowy, a, e, *p.* od bicza, tyczący się bicza. *Biczowe rany. Biczowe pokuty.*

Biczówka, i, *blm. ż.* wicie brzozowe, kręcone, służące do umocowania płytu przy brzegu rzeki.

Biczyca, cy, *blm. ż. bot.* (Flagellaria) *ob. Biczownica,*

Biczyć,ył, y, *scz. nd. nieuż. za czém;* pędzić, machać za czém. *Widziałem, jak dziki ptak biczył za gołębiami.*

Biczyk, *ob. Bicz.*

Biczysko, a, *lm.* **a, n.** (*zgr.* od *Bicz*). 1) rękojeść bicza, *ob. Biczowisko.* 2) = ładaco bicz.

Biczyn, a, *lm.* **y,** *m.* (Anisomera) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* komorowatych; gatunek znajomszy jeden: = *ciemny* (A. obscura).

Bić, ił, ije, *scz. nd.* **Bijać, ał, a,** *czest.* 1) *kogo;* zadawać razy, ćwiczyć, chłostać. *Gdy kogo biją, czuje na ciele i na duszy swej. Kto chce kogo bić, musi sam przy tém być; przys. Bije a płacze; przys. I bije i taje i płakać nie daje; przys.* t. j. bije z okrucieństwem, pastwi się bijąc. *Bitemu psu dosyć kij pokazać; przys.* t. j. wymusztrowany to człowiek. *Za jednego bitego dziesięciu nie bitych dają; przys.* t. j. nie przepuszczaj złego bezkarnie. *Nie w ciemię bity; przys.* t. j. nie głupi, przezorny, domyślny, wytrawny. *Bił ojciec rózgą dziecię że się nie uczyło. Bić bizunem, kijem, pałką, pytką i t. p. fig. Bij zabij,* łotr, zbójca, porywny do bicia. *Istny to łotr, bij zabij. — Bij zabij,* zawzięty, śmiertelny. *Bij zabij nieprzyjaciel. — Bij zabij,* gwałtownie, do upadłego, na zabój na śmierć. *On bij zabij na niego. Bij zabij na kogo powstawać. Na bij zabij się wadzil.* 2)=*kogo;* zwyciężać, pokonywać, gromić. *Boże! za twoją pomocą król bije nieprzyjaciela swego. Pókiśmy nie byli ludźmi tak mądrymi, zawześmy bijali swe nieprzyjaciele. Pamfil bije króla* (w grze kartowéj). 3)=*na kogo, v. przeciw komu; na co, v. przeciw czemu; wł. i fig.* godzić, czyhać, nastawać, nacierać, powstawać. *Drży zając, kiedy nań z wierzchu bije orzeł. Sowa, gdy z gniazda wyleci, wszyscy na nią ptacy biją. Zewsząd nieszczęście na mnie bije. Orzechowski jak zaczął przeciw bezżeństwu bić, biskupi przerwali mu mowę. Dęby się rozpadają, strach bije na gaje. Jaka trosklivość i trwoga zacznie bić na człowieka* (t. j. miotać nim), *gdy będzie musiała dusza z ciała wychodzić.* 4) = *co;* rozbijać, tłuc. *Bić kamienie na szose. Bić cukier. Bić jaja do potrawy. Bić z kim jaja, v. bić jaja na wielkanoc,* t. j. w zabawie na święta wielkanocne jaje o jaje cudze uderzać dla wybicia jednego z nich. = wybijać, mieszać bijąc. *Bij ciasto aż póki od łyżki nie odstanie. Bić piankę, krem. Bić glinę.* 5) = *co, o co; w co;* uderzać, trącać, tłuc. *Na znak pokuty biją piersi swoje. Nogę o nogę bić. Bić głową o ścianę; fig.* t. j. rozpaczać. *Bić w kotły, w bębny. Bić w dzwon,* t. j. dzwonić. *Bić w drzwi, w bramę,* t. j. pukać silnie, kołatać. *Bić w kieliszki,* t. j. uderzać kieliszek o kieliszek pijąc czyje zdrowie. *Bić ręką w rękę,* t. j. podać, uderzyć ręce na znak zgody. — *Bić w co; fig.* t. j. zmierzać do czego, godzić usiłować. *On w to bije, aby na swojém postawił.* 6) = *do czego, v. w co;* pakować, zbijać, napychać. *Bić mięso do faski. Bić wełnę do worka.* 7) = strzelać, szturmować. *Biją z dział. Ta strzelba dobrze bije; bije o sto kroków. Bić do miasta, do murów, v. w mury.* 8) = zabijać. *Bić bydło, v. bić rzeź,* t. j. rzeźnikiem być. *Bić bydło na ofiarę. Bić zwierzynę. Pchły bić.* 9) = w innych rozmaitych wyrażeniach i znaczeniach; *np. Zegar bije, v. godzina bije. Pioruny biją. Grad bije. Fontanna, zdrój bije. Puls, serce bije. Poty biją na nim,* t. j. występują, cały potnieje. *Słońce, światło, jasność bije. Bić do głowy* (o krwi, humorach). *Bić górą,* t. j. unaszać się górnie, górno gadać. *Bić czołem, kolanem,* na znak uszanowania, kłaniać się do ziemi, do nóg upadać, słać się pod stopy. *Ukaż się z pieniędzmi, będą bić czołem. Satyra w szczególności nikomu nie taje, Czołem bije osobom, gani obyczaje.* (o koniach) *Bić bokami;* gwałtownie ruszać bokami, robić bokami, drgać. *Oléj bić,* t. j. wybijać, wyciskać, prasować. *Bić pieniądze. Z grzywny kolońskiéj czystego srebra, biją* 80 *zł. pol. Złoto bić na monetę. Talar bity, v. Bity,* t. j. cały, całkowity, nie w monecie. *Dałem za to dziesięć bitych. Księgi bić, ob. Drukować. Pale, v. słupy bić;* wbijać. *Masło bić. Cegłę bić;* machiną cegłę robić. *Światło bije w oczy. fig. Bić w oczy;* być widocznym. *Prawda w oczy bije. Pale bić w rzekach na tamy i mosty. Bić rowy, doły;* kopać, wykopywać. *Drogę bić;* torować. *Gościniec bity. fig. Na bitéj drodze się potyka.* 10) = *myś.* głos wydawać, mówiąc o przepiórce. 11) = *sztak; or.* kręcić z witek złotowierzby linę grubą, zwaną u orylów *sztak.* 12) = *próby; bur.* kopać dołki prostokątne, celem przekonania się, czyli się pas bursztynowy nie pokazuje. 13)=*z przodu, v. z frontu; art.* strzelać prostopadle na przedmiot stojący naprzeciwko dział bijących. *Bić pośluzem, v. przodoukośnie;* gdy linje strzelne czynią kąt znaczniе ostry z frontem przedmiotu do strzelania przeznaczonego. *Bić z boku;* kiedy linje opisane przez wyrzucone ciała wychodzą z działobitni przebiegając przedłużenie frontu przedmiotu. *Bić tyłoukośnie;* kiedy się wymierza po za oddział wojska, lub po za przedpiersienie, bijąc ukośnie tył przedmiotu.

Bić się, *złz.* 1) bić siebie samego. *Bić się w piersi. fig.* przyznawać się do winy, wyznawać publicznie swe błędy, przewinienia. 2) = wzajemnie się z sobą bić, walczyć z sobą. *Bić się z kim. Bić się na szpady, na pistolety. Bili się na pięści. To tyle warto, co bić się pod Wiedniem; przys.* t. j. praca bez nagrody; szkoda czasu i atłasu. 3) = *fig.* być niepewnym, wahać się, biedzić się. *Bić się z myślami.* 4) = żyć kłopotliwie, kierować się. *Bije się jak ryba o lód. Jak ci się wiedzie? Ni źle ni dobrze, bije się jak mogę.* 5) = *po czém; prow.* szukać czego wszędzie, chodzić wszędzie szukając. *Przez cały dzień bił się po regiestrach. Bije się od godziny po książkach dla wynalezienia cytowanego miejsca z pisarza. Bić się po wszystkich kątach domu i nieznajdywać czego.*

Bidet-Nenf, *ob, Talar.*

Bidlić, ił, i, *scz. nd. prze.* mieszkać, siedzieć.

Bidło, *r.* **Biło, a,** *lm.* **a,** *n. prow.* bądź pionowa, bądź pozioma część ramy w pierzejach, między któremi lżejsza czyni się przepona.

Bidybidibom, *nieod. nieuż.* odgłos bębna, taratan taratantara. *W bębny bidybidibom głośno bić zaczęto.*

Bieda, y, *lm.* **y, ż.** 1) nędza, stan cierpienia. *Być w biedzie. Popaść w biedę,* t. j. być w kłopotach, w tarapatach. *Mieć z kim wielką biedę;* wiele trudów z kim zażyć, wielkich przykrości od kogo doznawać. *I na lądzie, i na morzu, Wszędzie bieda, mój Grzegorzu. Bieda uczy rozumu. Co za bieda z tym człowiekiem! Jedna bieda, nie bieda;* małe niepomyślności bierz za nic, a duże za małe. *Mała bieda, krótki żal;* t. j. mniejsza o to. *Kiedy bieda, to nie hoc;* trudno się weselić, kiedy nie ma za co; w biedzie i niedostatku nie myśleć o wesołości *Bieda goni biedę;* t. j. za jednem nieszczęściem zwykle idą drugie. *Jedną biedę druga pędzi, ale trzecia szyję kręci;* ciężko wytrwać wielkiéj niedoli. *Otóż przyszła bieda, choć ty djablu duszę przedaj;* t. j. ostatnia niedola. *Biednemu wszędzie bieda. Jak bieda, tak bieda;* nieustannie bieda; jedna się nie kończy, druga ją ściga. *Dopiero bieda z jednego boku;* t. j. jeszcze nie koniec. *Biedę kuczyć;* płatać, wyrządzać przykrość. *Biedę klepać, biedę cierpieć, biedę pchać;* w ubóstwie, w nędzy żyć. *Wydobyć kogo z biedy. Biedy komu narobić. Od biedy. Od biedy mógłbym to zrobić. Z biedą;* z trudem, z kłopotem. *Z biedą mu się koszta wróci. Na moją biedę. Na czyją biedę;* z wielką szkodą, z wielką przykrością czyją. *Przyszedł tu na moją biedę. A to bieda! Bieda że. Z biedy;* z niedostatku czegoś lepszego, z braku, z potrzeby, z musu. *ob. Szkoda. Bieda na biedzie jedzie.* 2) = wózek o dwóch kołach, taradajka, telega. 3) = *blm. mit.* słowiańsko-pogańska Boginka piekielna, w służbie Rugewita, a siostra i towarzyszka *Nędzy.* Jest wybladła, żółta, ma żupan dziurawy, kawałkiem niegdyś bogatego pasa przepasany, czapkę podartą i obówie dziurawe. Wiele jest o dwu tych istotach pięknych powieści ludowych, *ob. Nędza.*

Biedactwo, *v.* **Biedastwo, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) biedny, nędzny stan życia, nędza. 2) = biedak, i *zb.* biedni ludzie. *Biedastwo, jak się nam miłosiernie prosiło.*

Biedaczek, *ob. Biedak.*

Biedaczka, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Biednica, y,** *lm.* **e,** *ż.* kobiéta biedna, nędzna; nieboga, nieboraczka.

Biedak, r. Biednik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Biedaczek, a,** *lm.* **i,** *m.* i **Biedaszek,** *v.* **Biedniaszek, a,** *lm.* **i,** *m. zgr.* **Biedaczysko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) nędznik, biedny człowiek, biedę klepiący, chudzina. *Lepiej mądrym być, choć ubogim, niż głupim, a bogatym w skarbie drogim, z rozumem wszystko masz; ów zawsze nędznik, żebrak i biednik.* 2) = (z pożałowaniem) nieborak, nieboraczek. *Inaczéj byłby dotąd nieboraczek bez nosa.*

Biedniaszek, a, *lm.* **szkowie,** *m, ob. Biedaczek, Biedak.*

Biednie, *v.* **Biedno,** *ps.* ubogo, nędznie. *Biednie żyć. Biednie ubrany. Biednie wyglądać. Biada człowiekowi bez żony, ale biedniéj bez mamony.*

Biednieć, iał, ieje, *scz. nd.* 1) biednym, ubogim się stawać, ubożéć. 2)=upadać na siłach, słabnąć, mizernieć. 3)=(o drzewach) marnieć, schnąć.

Biedność, ści, *blm. ż.* cierpienie biedy, ubóstwo, nędza.

Biedny, a, e, *p.* (**Biedniuchny, a, e,** *p.* bardzo, zupełnie biedny), 1) ubogi, nędzny, mizerny. *Biedna starości! noszące cię bolą kości. O! jak rzecz biedna, nie umieć umierać!* 2) = *fig.* zły, lichy, ładajaki. *Ani odpowié słowa mu biednego, By już srogiego i najostrzejszego. I biednéj szklanki wody mi nie dał. O kąt biedny, choć pod dachem, prosiła. I biedna mucha się broni.* 3)=*fig.* z politowaniem, ubolewaniem. *Biedny chłopiec!*

Biedota, y, *lm.* **y, ż.** 1) ubóstwo, nędza. 2) = *zb.* ludzie ubodzy, nędzni. *Co to za biedota!* 3)=(o dziele, malowidle i t. p.). *ob. Lichota, Nędzota.*

Biedować, ał, uje, *scz. nd.* 1) biadać, narzekać. *Biedują na matki swe, które ich porodziły. Biedować na los. Biadować nad czém.* 2)=biedę klepać, nędzę cierpieć. *Biedowali całe życie ten mąż i ta żona.*

Biedować się, *ob. Biedzić się.*

Biedro, *ob. Biodro.*

Biedrunka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* robak z rodzaju krówek malowanych (scarabeus auratus).

Biedrzeniec, ńca, *blm. m. bot.* (Pimpinella) roślina z rodziny *baldaszkowych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5-téj rzędu *dwusłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki jéj: =*wielki* (P. magna); =*pospolity* (P. saxifraga), trwały, często się trafiający po suchych lasach; ma zapach ostry, korzeń pełny błękitnego soku; wzbudza mocną pianę w ustach, wielce pomocny w chorobach piersi, żołądka, nawet i w febrze; jest ulubioną i zdrową paszą dla bydląt; = *anyż* (P. anisum), roczny, rośnie dziko w Egipcie, hoduje się w Europie jako roślina aromatyczna.

Biedrzonka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Coccinella), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* trzystawnych.

Biedrzycznik, a, *blm. m. bot.* (Cnidium), roślina, należąca do klassy 5-téj rzędu *dwusłupkowego* ukł. Linn., gatunek: =*żytkowany* (C. venosum) rośnie na łąkach i w zaroślach, lecz rzadko.

Biedrzyga, i, *blm. ż. bot.* (Podophyllum) roślina.

Biedrzygowate rośliny, (Podophyllaceae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 1-széj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Biedrzynek, nka, *blm. m. bot.* (Centranthus) roślina.

Biedz, biegł, biegnie, i **Bieżeć, ał, y,** *scz. nd.* **Biegnąć, ął, ie,** *jedn.* **Biegać, ał, a,** *czest.* 1) prędko iść, prędko chodzić. *Biedz dokąd. Dokąd bieżysz, p. biegniesz? Pierwéj niżeli biegać, naucz się chodzić. Bieży jak szewc z butami na targ do Kurowa, przys. Na wyścigi biegać;* na zawodzie, zawód biegać. *Bieżeć za kim;* gonić, pędzić za kim. *Bieżeli za nieprzyjacielem, ile sił w koniach.* 2)=w ogólności, śpieszyć. *Wierni bieżeli do męczeńskiéj śmierci. Biedz za nieprzyjacielem, v. na nieprzyjaciela. Bieżysz na swą zgubę. Biegać v. biedz na koniu, v. konno. Biegać za sprawą. Cały dzień biegał za tym interesem. Tam i sam biegać. Jako szaleni to tam, to sam biegali.* 3) =koło czego; krzątać się, uganiać się, uwijać się, chodzić około czego z naleganiem. *Nie biegasz, nie masz; nie szukasz, nie znajdziesz. Mieczysław będąc zrzucony z Monarchji, jął znowu biegać około tego.* 4)=(o rzeczach nieżyjących) szybko się obracać, rzucać, krążyć. *Kształt jéj najskładniejszy, oczy biegające, żywa barwa. On dotąd utrzymuje, że ziemia stoi, a słońce bieży. U kogo kopa leży, druga do niéj bieży, przys.* (o płynach, ciekliznach) ciec, płynąć. *Przez dolinę rzeka bieżała.* 5)=*or.* kręcić wicie czyli chluby. *Chluby biegają się,* t. j. kręcą się. 6)=(w rozmaitych powszechnie przyjętych wyrażeniach): *Czas bieży,* t. j. szybko upływa. *Roku lub miesiąca bieżącego. Zegar bieży, v. śpieszy. Pieniądze biegą,* t. j. kursują, kurs mają. *Bieżąca moneta;* kurs mająca, w biegu będąca. *Drzewo to bieży w górę,* t. j. wzbija się, rośnie szybko. *Oczy mu biegają. Biegać na dwór,* t. j. chodzić na stolec; stąd *Biegunka. fig. Tysiąc projektów biegało mu po głowie. Garnek bieży,* t. j. płyn gotujący się wycieka. *Śmietanka bieży; — ob. Biegać się.*

Biedzenie się, *n. z kim, z czém;* pasowanie się, mocowanie się, męczenie się z kim *v.* z czém.

Biedziciel, a, *lm.* **e,** *m.* który się biedzi, z nędzą, z drugimi, z sobą.

Biedzicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która się biedzi.

Biedzić, ił, i, *scz. nd. nieuż.* biednym czynić, męczyć. =**się,** *złz.* 1) pasować się, mocować się, za pasy chodzić. *Biedził się, biedził i swojego nie dopiął. Kto się nie biedzi, ukoronowan nie będzie.* 2) = *z kim v. z czém;* pasować się, walczyć, męczyć się z kim, *v.* z czém. *Ludzie się z sobą biedzą, ale koniec jaki chce Bóg daje. Marjusz biedził się z fortuną. Biedzić się z śmiercią, z myślami.*

Bieg, u, *lm,* **i.** *m.* 1) bieganie, bieżenie, prędkie iście, śpieszenie, dążenie. *Bieg rzeki, słońca, gwiazd. Biegi niebieskie. Bieg czasu. Bieg życia;* ciąg, przeciąg, pasmo życia. *Żywot ludzki bieży do śmierci,* t. j droga śpieszna, krótka. *Bieg rzeczy. Zwykły bieg rzeczy. Bieg przyrodzenia;* porządek natury. *Bieg sprawy jakiej;* porządek, jakim się odprawuje, postęp. *Bieg jakiéj nauki,* t. j. kurs jéj. *Odbył bieg nauk szkolnych.* 2)=*pieniędzy, biletów;* kurs, który mają. *Bank Altoński tyle tylko biletów swoich w bieg puszcza, ile jest w kassie wyrównywającéj im wartości, gotówki.* 3)=(o koniu) chód śpieszny, rączy. *Dobry do biegu. Szybki w biegu. Wstrzymać konia w biegu.* 4) *Biegi zajęcze, ob. Skoki. psł. Biegiem;* skokiem, ochotnie, prędko. 5)=*górn.* topienie się metalu. *Bieg wielkiego pieca dobry. Bieg wielkiego pieca gorący.* 6) = *postępowy, mech.* jeżeli drogi przebiegane w czasach równych przez pojedyncze cząstki ciała są sobie równe i do siebie równoległe. *Bieg obrotowy;* jeżeli cząstki te w obrócie około pewnéj linji prostéj, zwanéj *osią obrotu,* opisują koła współśrodkowe. 7) = *wsteczny planet, as. ob. Wsteczny.* 8)=*kątowy planet, as. ob. Kątowy.*

Biegacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) prędko biegający. *Azahel był biegacz bardzo prędki, jakoby sarna, co po lesie chodzi.* 2) = za zapłatę biegający, na wyścigi bieżący, zawodnik, *ob, Laufer, Szybkobieg.* 3)=biegający tam i sam, chodak, włóczęga, *ob. Bieguś.* 4)=wyższy kamień w młynie. 5)= *zool. ob. Przepiórnik.*

Biegaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta biegająca tam i sam, włócząca się.

Biegać, ał, a, *scz. nd. ob. Biedz.*

Biegać się, *złz.* (o psach, wilkach, krowach i t. d.) gonić się, pogaństć się, za sobą biegać.

Biegalitas, *żar.* używa się niekiedy tylko w tém wyrażeniu: *Mieć biegalitatem, ob. Biegłość, Zręczność.*

Biegalnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce, gdzie w zawód, na wyścigi biegają, *ob. Zawód.*

Bieganie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) szybkie chodzenie, krzątanie się, uwijanie. *Bieganie do pierścienia ob. Gonienie. Czas trawić na bieganiu. Bieganie za czém.* 2) = *ob.*

Biegunka. 3)=*myś.* czas popędu płciowego sarn i innych zwierząt.

Bieganina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* bieganie, krążenie tu i ówdzie.

Biegas, *v.* **Biegus**, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) biegacz, szybkobieg. 2) =włóczęga, włóka, powsinoga. 2) *Biegusy;* bieganie tam i sam, pobiegi, włóczenie się. *Już to rok tych biegusów trzeci i dziesiąty; 'Próżnom się jak żyd włóczył przez rozległe kraje.*

Biegasowy myśliwiec, *myś.* pieszo będący na polowaniu.

Biegączka, *ob. Biegunka.*

Biegi, **ów**, *blp. myś.* nogi wysokiego zwierza.

Biegiwać, *nieuż. częst.* od *Biedz, Biegać.*

Biegle, *ps.* szybko, wprawnie.

Biegliwy, *v.* **Bieżny**, **a**, **e**, *p.* biegu prędkiego, szybki, szybkonogi. *Rodzaj strusi ma nogi wysokie bieżne.*

Biegłość, **ści**, *blm. ż.* zręczność, wprawa, ćwiczenie, doświadczenie. *Pisząc, wiele nabywamy biegłości w pisaniu. Ma wielką biegłość w mówieniu. Mówił o tém z wielką biegłością. Biegłość w jakiej nauce. fig. Ma biegłość w rękach, v. Ma biegalitatem,* t. j. zręczny do sztuk kuglarskich, albo też, złodziéj.

Biegły, **a**, **e**, *p.* 1) biegliwy, bieżny, szybki. *Nieopatrznie mój czas uciekł biegły.* 2)=ćwiczony, doświadczony, znający się. *Biegły w sztuce, w filozofji, w polityce. Każdy w swém rzemiośle biegły. Radzi się ludzi biegłych.* 3)=zbiegły. *Biegły żołnierz.*

Biegły, **ego**, *lm.* **li**, *m.* 1) człowiek doświadczony, ćwiczony. *Trybunał naznaczył biegłych.* 2)=oceniciel, taksator.

Biegnia, *v.* **Bieżnia**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* w kopalniach, wytnia pozioma, służąca do wspólnictwa w częściach kopalni.

Biegnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) (Thomisus), *zool.* pająk płucowy, należący do rzędu *Przędzących*, spłaszczonych; gatunki pospolitsze: 1 =*cytrynek* (Th. citreus). 2 =*dołkowany* (Th. cristatus). 3=*pstry* (Th. tigrinus). 2)=*v.* **Passaż**, **a**, *lm.* **e**, *m. muz.* pęd szybko po sobie następujących tonów, równych co do wartości w czasie (z małemi wyjątkami), i nieco dłuższy tworzący szereg.

Biegun, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) biegacz, prędkonogi, *ob. Laufer, Szybkobieg.* 2)=(o koniu) woźnik, rumak. 3)= włóczęga, powsinoga, tułacz. *Biegun, co biega po niebie i po ziemi z rozumki omylnemi swemi.* 4)=machlérz, faktor, stręczyciel, jednacz. 5)=odszukiwacz złodziei i skradzionych rzeczy. 6)=czop, czopek, walek, na którym się co obraca, oś. *Biegun u wrot. Biegun w rurmusach. Biegun młynarski;* paprzyca. 7) = końce osi ziemskiéj koło których ziemia się obraca. *Biegun północny. Biegun południowy. Wyniosłość bieguna.* 8)=*u śruby, ob. Macica.* 9) = płozy półokrągłe u kołysek, foteli i t. p. na których one się huśtają. 10)=*v. Chlubownica; or.* kół na 10 stóp długi, 5 cali gruby, w ziemię wbity, który służy do biegania, czyli skręcania wici, *v.* chlub. 11)= **koła**, *mat.* punkt na powierzchni kuli, równie oddalony od punktów okręgu wielkiego lub małego koła téj kuli. 12) * **Bieguny**, **ów**, *blp. fil.* (poli, die Polen), są w loice dwa pojęcia sobie przeciwne i krańcami ostatecznemi czegoś będące. *Ciało i dusza są bieguny w istocie ludzkiéj.* Porówn. *Rozczłonek.*

Biegunecznik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Simaruba) roślina.

Biegunecznikowate rośliny, (Simarubeae) stanowią jeden z rzędów roślin *Dwuliściowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Biegunka, *i nieuż.* **Biegączka**, **Bieżączka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* bieganie, cieknączka, djarja. *Biegunka prosta*, częste i niezwyczajne ekskrementów rzadkich przez stolec odchodzenie *Biegunki białe, krwawe, zielonawe, czarniawe. Biegunka czerwona. żart. Biegunkę cierpi, v. biegunka go napadła,* t. j. miejsca nie zagrzeje; tu był, tu go niema; wszędzie go pełno.

Biegunkowaty, **a**, **e**, *p.* podobny do biegunki. *Stolce lipkie, flegmiste, niby biegunkowate.*

Biegunnik, **a**, *lm.* **i**, *m. Rd. as.* zamiast, koło biegunowe; = bywa *północny i południowy ob. Biegunowe koła.*

Biegunowanie, **a**, *blm. n. ob. Polaryzacja.*

Biegunowiec, **wca**, *lm* **wcy**, *m. Rd.* człowiek mieszkający na którymkolwiek z biegunów ziemi, czyli miejsc gdzie się znajdują jéj bieguny; takich mieszkańców można tylko sobie wyobrazić, gdyż na biegunach, z powodu najsroższego zimna, brak wszelkiego organicznego życia. *Urojony biegunowiec miałby przez pół roku dzień, a przez pół roku noc.*

Biegunowy, **a**, **e**, *p.* 1) od bieguna lub biegunów; należący do nich, ich tyczący się, pochodzący od nich. *Kraje biegunowe*, leżące około biegunów. *Koła biegunowe, jeogr.* są dwa *równoleżniki*, przeprowadzone myślą na powierzchni ziemi, (a nakreślone na kartach jeogr. i globusach) równolegle do *Równika*, w odległości od biegunów na 23 i pół stopni; jedno z nich, leżące około bieguna północnego, zowie się *kołem biegunowém północném*, drugie koło bieguna południowego *kołem biegunowém południowém.* 2) = **gwiazda**, *as.* 2éj wielkości, leżąca na końcu *dyszla małego woza, v. Małéj Niedźwiedzicy*, blisko bieguna północnego, *ob. Niedźwiedzica.*

Biegus, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Tringa) *zool.* 1) ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunki jego: 1 = *kuliczek* (T. subarquata). 2 = *szczudlaty* (T. himantopus). 3 = *górny* (T. alpina). 4 = *nadmorski* (T. maritima). 5 =*rudawy* (T. rufescens). 6 = *płaskodzioby* (T. platyrhyncha). 7 = *piersisty* (T. pectoralis). 8 = *Schinza* (T. Schinzii). 9 = *krótkodzioby* (T. semipalmata). 10 = *Temminck'a* (T. Temminckii). 11 = *malutki* (T. minuta). 12 = *drobny* (T. pusilla) 13= *białawy* (T. albescens). 14 = *rdzawy* (T. cinerea). 15 = *Towsend'a* (T. Towsendii). 2) = *ob. Biegas.*

Biel, **i**, *blm. ż.* 1) rzecz biała, materja biała. *Biel ołowiu hlejwasem zowią. Człowiek w bieli,* t. j. w białéj szacie. *Chodzić w bieli. Cała w bieli ubrana.* 2) = jedwab' biały. *Dziesięć opon z bieli kręconéj.* 3) = *zb.* najcieńsze, bardzo białe nici lniane do szycia. *Przyść biel. Trzeba to szyć bielą.* 4) = **u**, *lm.* **e**, *m. na drzewie, v. w drzewie*; warsta drzewna nie przerobiona jeszcze w drzewo. 5) = słonina młoda nie solona i nie wędzona. 6)=mała halizna śród lasu, *ob. Blask.* 7)=*bot. posp. in. Bedłka mleczaj* (Agaricus piperatus), gatunek grzyba z rodzaju *Bedłki, ob. Mleczaj.*

Biela, **i**, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Bielka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot.* gatunek białych bedłek (agaricus Gledischii). 2) = *zool.* zwierzątko, *in.* popielica (Sciurus vulgaris cinereus). 3)= skóra bielki *v.* popielicy. *Że bielczane skórki na dań wybierano, stąd wartość pieniężną wzięły, i białe znaczą też monetę dwa pieniążki ważącą, ob. Popielica.*

Bielaczek, *ob. Tracz.*

Bielak, *zool.* 1) *ob. Ibis.* 2) = *ob. Zając.*

Bielanin, **a**, *lm.* **anie**, *m. nieuż.* kamedula, od białego tych zakonników ubioru. *Tam czyści mają swój klasztor Bielanie.*

Bielany, **an**, *blp. m.* klasztor kamedułów i miejsce zabaw pod Warszawą, w czasie Zielonych Świątek.

Bielarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która bieli, blechuje, pobiela.

Bielarwa, *v.* **Bielawa**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* bielnik, blech.

Bielarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) który bieli, pobiela. 2) = który płótno bieli, blechuje. 3) = który cynę pobiela, *ob. Pobielacz.*

Bielas, **a**, *lm.* **y**, *m.* biały kot.

Bielczany, **a**, **e**, *p.* od bieli, bielki, popielicy. *Futro bielczane, ob. Popielica.*

Bieldrzan, **a**, *blm. m. bot.* (Valeriana) roślina, *ob. Kozłek.*

Bielec, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* 1) człowiek pospolicie zwany albinosem; mający białą skórę i białe włosy. 2) = *v.* **Termit**, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Termes), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Żyłkoskrzydłych*, zeszczęknionych. 3) = *min. ob. Białoskał* (leptynit).

Bielec, **ał**, **eje**, *sn. nd.* białym się stawać, białym się pokazać, białym być. *Włos jego bieleje. I mądra i głupia głowa zarówno bieleją. Dzień bieleje. Morze bielejące, fale bielejące. Coś bieleje.*

Bielenie, **a**, *blm. n.* 1) *chem.* proces, za pomocą którego odbiera się szary, albo inny jaki kolor materjom bawełnianym, konopnym, lnianym, skórom i t. d. przy działaniu słońca, lub jakiego ciała (np. chloru, kwasu siarkowego, etc.), które, pozbawiając farbne substancje wodorodu, rozkładają je i przeistaczają na związki bezbarwne. 2) = w ogólności nadanie białéj barwy jakiemukolwiek ciału. *Bielenie domu. Bielenie drzew.*

Bielica, *v.* **Bilica**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) *bot. ob. Bylica.* 2) = (Milichia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki Europejskie są: 1 = *ozdobna* (M. speciosa). 2 = *pstra* (M. maculata).

Bieliczany, *v.* **Byliczany**, **a**, **e**, *p.* tyczący się ziela bielicy. *Proch byliczany.*

Bieliczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* (Eulimene), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, zwrótnookich; gatunek jeden = *czarnotylny* (E. albida).

Bieliczka, *ob. Bielidło.*

Bieliczkowac, **ował**, **uje**, *scz. nd. prze.* bielidłem farbować, bielić lice.

Bielicznik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Eriocephalus) roślina.

Bielić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) białym uczynić, biało farbować. *Któż będzie umiał śnieg bielić, albo liję zrobić? Nieszczęście bieli głowy. Bielić wapnem dom, mur, ścianę;* tynkować. *Bielić twarz;* bielidłem farbować. *Bielić cynę;* powlekać miedź cyną. *Radle bielić. Bielić srebrem;* posrebrzyć. *Bielić srebro;* odświeżać warząc. *Bielić na słońcu;* blechować. *Płótna najlepiéj bielić, kiedy jabłoń kwitnie. fig. Czarne bielić,* t. j. czarne białém robić, w fałszywém świetle co wystawiać. 2) = *nabiałem,* t. j. śmietanką lub mlekiem zaprawiać. *Bielić buraczki, szczaw, zupę. Potrawa nie bielona.* 3) = zdejmować skórkę z niektórych zwierząt, jako zająca, królika i t.p., oprawiać je. *Bielić zająca.* 4) = *nieuż.* wypogadzać, wyjaśniać. *Ten co z niczego wszystko tworzyć może, Zaszpia niebo i znowu je bieli, ob. Pobielić, Ubielić, Wybielić.*

Bielić się, *stz. nd.* 1) bieleć, białym się stawać. *Wiatr ucichł, śniegiem spadłym bieli się dolina. Już włos mi się bieli starością sędziwą. Płótno się bieli. Cóś się tam bieli,* t. j. widać tam cóś białego. *Niebo się bieli,* t. j. wypogadza się. *Dzień się bieli;* świta. *fig. Bieli się z wierzchu, wewnątrz czarny,* t. j. zły człowiek w gruncie, na pozór dobry. 2) = bielidło kłaść na twarz, *ob. Bieliczkować.*

Bielidło, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) biała farba, maczka do bielenia twarzy. *Więcej wydają na wódki i bielidła, niżeli na jałmużny.* 2) = węglan ołowiu.

Bielik, *zool.* 1) *ob. Orzeł.* 2) = *ob. Łuszczak.*

Bielikoicz, (herb); trzy węgy.

Bielikrasa, **y**, *blm. ż. bot. ob. Potwarek afrykański,* roślina.

Bielina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* futro bielczane.

Bieliny, **a**, **e**, *p.* z bieli, bielki. *Futro bieline, szuba bielina.*

Bielistrza, **y**, *blm. ż. bot.* (Bartonia), roślina.

Bielizna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) białe rzeczy, gromada, stos czego białego. *Bielizna na drzewie;* pod wierzchnią skórą aż do rdzenia. 2) = chusty, jako to: koszule, prześcieradła, chustki, i t. d. *Bielizna stołowa;* t. j. obrusy, serwety. 3) = białe ryby. *Karp', karaś, lin, płocica i inne bieliny, są w mięsie miałkie.* Przez bieliznę atoli zwyczajnie rozumie się sam drób' ryb, małe rybki, jak płotki i t. d. *Cały dzień węgdę zapuszczając, nic nie łowili krom samej bielizny.* 4) = biały kolor przepędzającéj się gorzalki. *Odjąć trzeba od gorzalki bieliznę.* 5) = *nieuż.* włos biały, siwizna.

Bielka, *ob. Biela.*

Bielmo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) biała albo szara błonka, która pokrywając oko, wzrok ćmi. *Stwierdzenie humoru lipkiego, który oko zakrywa, pospolicie bielmem zowią. Bielmo czarne;* katarakta. 2) = *fig.* zaćmienie umysłu, gdy kto nie może uznawać prawdy, choć jasna. *Podarunki najbystrzejszemu wzrokowi sędziego niespędzone bielmo na oczy przywodzą.* 3) = *w oku; prze. ob. Białek.*

Bielmok, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* ziele, *in.* palecznik (Argemonia).

Bielmooki, **a**, **ie**, *p.* bielmo na oczach mający. *Bielmookiego syna ojciec zowie koprawenkim.*

Bielnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. med.* (leuchaemia? v. leucocythaemi) choroba odznaczająca się zwiększeniem ilości białych krążków krwi ze zmianą innych jéj składowych części i mająca odpowiednie takiemu składowi krwi symptomata.

Bielniczy, **a**, **e**, *p.* od bielnicy pochodzący, do bielnicy należący.

Bielnik, **a**, *lm.* **i**, *m. prze.* blech, gdzie się płótno bieli. *Płótno dać na bielnik.*

Bielony, **a**, **e**, *p.* 1) wapnem pociągnięty. 2) = pobiałą metaliczną powleczony. *Ratel bielony.* 3) = śmietaną, lub mlekiem zaprawiony. *Buraczki bielone.*

Bielowaty, *v.* **Bilowaty**, **a**, **e**, *p.* do bielu podobny.

Bieluchny, **a**, **e**, i *piesz.* **Bieluczki**, **Bieluśki**, **Bielusieńki**, **Bielutki**, **Bieluteńki**, **a**, **ie**, *p.* zupełnie biały, bardzo biały. *Bieluchna wełna. Bieluchne rączki. Bieluchna płeć jak lilja.*

Bieluga, **i**, *lm.* **i**, *ż.* smoła okrętowa, kléj roślinny. *Dziegieć, kléj, bieluga, w Moskwie wyłączone są z handlu i samemu dworowi zachowane.*

Bieluń, **niu**, *v.* **ni**, *blm. m. bot.* 1) (Datura) roślina z rodziny *Psiankowych* (Solaneae), należąca do klassy 5éj rzędu *Jednosłupkowego*, ukł. Linn.; w języku emblematycznym kwiatów oznacza *wdzięki zwodnicze.* Gatunek: = *pospolity* (D. stramonium), in. *Bieluń dzięcielarzowa,* roślina roczna, rosnąca przy płotach, drogach, w ogrodach między warzywem, niek. do 3 stóp wysoka; trująca, nieprzyjemnéj woni, od wieśniaków w Augustowskiém *denderewą* zwana. 2) = (Hyoscyamus) roślina, *ob. Ulek pospolity.*

Bieluniowy, **a**, **e**, *p.* od bieluniu.

Biełboh, **a**, *m. mit.* który powstał z głowy i krwi białéj *Tryglawa*, jest pan i król wszech bogów białych. Jest to *Jessa sam*, wyczyniający się jako *światło*, lub *cielesność*, jako *twierdzenie boże*, stające się przyrodzeniem. Biełboh, to bóg światłości i dobrego, odpowiedni perskiemu *Ormuzdowi*, lub indyjskiemu *Bramie*, lub litewskiemu *Sotwarowi*. Zowią go *rozdawcą i szafarzem bytu.* Pod rozkazami Biełboha stoi siedm światotwórczych słupów białych, siedm potęg światlanych, lub *święta siódemka niebieska.* Imiona ich są: *Światowid, Nocena, Jutroboh i Jutternica, Zdar i Wieczernica, Swiezdy, Switz i Kolada.* Patrz bliżéj pod każde z tych imion. Biełboh bojuje z *Czernobohiem* i potęgami jego. Hamuje obu w walce *Ham* i tworzy tym sposobem z dobrego i złego złożony świat.

Biełdrzan, **u**, *blm. m. posp. bot. ob. Bieldrzan.*

Bieługa, *v.* **Biełucha**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z ross.) ryba, rodzaj jesiotra, wyz.

Biera, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Bierka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kostka warcabna, że się biera. w *lm.* **Bierki**, **rek**, gra w warcaby, w szachy. 2)=(w grze kartowéj) lewa, bitka. 3) = *nieuż* kałkuł, gałka używana przy obieraniu na urzędy, kreska; *fig.* wyrok, dekret. *Kiedy on zemstę swą w Grecji wywiera, Padła nań z góry sądów boskich biera.* 4) = *fig.* dola, los, kostka. *Kto wié, jak biera padnie? Bić się chcesz koniecznie! a nuż opak bierka padnie?* 5) = owca turecka, wołoska, z ogonem tłustym, okrągłym; skórka z takowéj owcy.

Bieracz, **a**, *lm.* **e**, *m.* i **Bierca**, **y**, *lm* **y**, *m* który bierze, biera, wybiera. *Przysiągł wójt, że chłopów teraz nie ma we wsi, jeno sto, i musiał wziąć bierca sto groszy, ob. Wybieracz, Poborca.*

Bieraczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która bierze, biera, wybiera.

Bierać, *częst. ob. Brać.*

Bierczy, *myś. ob. Chwatny.*

Bierkowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* i **Bierkowisko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* (z ross.) waga rossyjska; także **Berkowiec**, *ob. Berkowiec.*

Bierma, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Bridelia) roślina.

Biermuszka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) *nieuż.* drobianka piwna, gramatka.

Biernat, *v.* **Bernat**, **a**, *lm* **owie**, *m. prze.* 1) imię męskie, *zam.* Bernard. *Tak mówi Biernat i myty.* 2) = *fig.* głupak, prostak, nieuk. *Prostak ci ja; prostyć ja biernat,* (Davus sum, non Oedipus). *Wszyscy wołają: senator to; a to prosty Biernat.*

Biernia, *v.* **Birnia**, **i**, *lm.* **ie**, *ż. prze* dań, pobór. *Przez srogie podatki i biernie, Darli nas monarchowie źli niezmiernie. Dusze, miasto bierni z poboru wybiewał Osman w Polsce.*

Biernie, *ps. ob. Bierny.*

Bierność, **ści**, *blm. ż.* 1) skłonność do brania, łakomstwo. 2) = (o naczyniu) objętość. 3) = stan cierpienia, doświadczenia skutków przyczyn działających. *Że ogień ma moc roztopić złoto, nazywa się mocą czynną, czyli czynnością; a że złoto może być roztopione, zowie się mocą bierną, czyli biernością.*

Bierny, **a**, **e**, *p* 1) lubiący brać, chciwy, łakomy. *Znam ją, ma serce bierne i pieniąc się rada. Bierne wilka charty chowa,* t. j. na wilka chciwe, *ob. Chwytny* 2) = obszerny, biorący w się, mogący wiele objąć. *Bierna szkuta.* 3) = *gram.* i *fil.* cierpiący, znoszący skutek przyczyny jakiéj działającéj. *Słowa bierne wyrażają sąd o téj rzeczy, która bierze jaką własność od drugiéj. Duch nasz*

przez się bierny jest w przyjmowaniu wyobrażeń od zmysłów.

Bierwionka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Melasis) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, piłkorożnych.

Bierwiono, *v.* **Bierzwiono,** *v.* **Bierzmo, a,** *lm.* **a,** *n.* belka, tram. *Wieże do dobywania murów starzy z bierwion i desek robili. Jupiter żabom za króla rzucił bierzwiono w wodę. Widzisz trzaszczkę w oku brata swego, a bierzma w oku swoim nie widzisz, ob. Balk.*

Bierzmo, a, *lm.* **a,** *n.* *1) *fil.* (principium probationis), jest dowodu pierwiastkiem, lub taką zasadą, za którą stoi nieomylna pewność, *np. Co jest wszech dowodów doświadczenia bierzmem? Ten pewnik: Sentio, ergo res est. Czuję, więc rzecz jest.* 2) = *ob. Bierwiono.*

Bierzmować, ował, uje, *scz. nd.* 1) olejem ś., czyli chryzmem namaszczać na potwierdzenie w wierze. 2) = *fig.* dać w twarz, wyciąć policzek.

Bierzmowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) olejem ś. czyli chryzmem namaszczenie na utwierdzenie w wierze. *Sakrament bierzmowania kościół bierzmowaniem, albo potwierdzeniem zowie. Bierzmowanie, w greckim obrządku miropomazanie.* 2) = *ob. Brusowanie.*

Bierzwiono, *ob. Bierwiono.*

Bies, *v.* **Bis, a,** *lm.* **y,** *m.* (z ross.) 1) czart, djabel, szatan, zły duch. *Zła, jak bies jaki. Bies po nim, bies potem,* t. j. nic wart, na nic się nie zda. *Pójść do biesa,* t. j. do djabła, w niwecz się obrócić. *Do biesa tam tego było,* t. j. niezmiernie wiele. *Leda bies,* t. j. leda kto, byle kto. *Nie swéj sile ufają, lecz niezgodzie naszej, I tak się nas leda bies nabije, nastraszy.* 2) = *mit.* rodzaj jeden słowiańskich Dydków, lub djabłów. Niesie ludziom złym, a poprawić się niechcącym w końcu szaleństwo, oddalając ich tym sposobem od spełnienia najcięższéj zamierzonéj zbrodni. Jest to *cnotliwiec*, jeden z parobków Rugewitowych, który dopiero za chrześcjańskich czasów stał się kusicielem do złego, *ob. Dyd, Dydo, Dydak, Dydek.*

Biesaga, i, *lm.* **i,** *ż.* częściéj używa się w liczbie mn. **Biesagi, sag,** i *zdr.* **Biesażki, żek,** *prze.* mieszek, który i nazad i naprzód od szyi wisi, sakwy. *Mnichowi dawszy jeść, trzeba mu i w biesagi włożyć. Chleba już nie dostawa w biesażkach naszych.*

Biesagowy, a, e, *p.* od biesag, tyczący się biesag.

Biesiada, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Biesiadka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) posiedzenie wesołe przy trunku, albo przy potrawach, uczta, bankiet, gody. *Pospolicie o biesiadach mówią: siedm biesiada, dziewięć zwada. Biesiada rzadka bez błazna.* 2) = godowanie, rozkoszowanie. *Bogatego pokuta, ubogiego biesiada. Jadł a pił, a używał biesiady z swej pracy.* 3) = uciecha, rozrywka, zabawka, krotochwila. *Król miał nie małą biesiadę, dworując z tych, którzy się o ten żart gniewali.*

Biesiadnia, i, *lm.* **e,** *ż. ob. Izba posiedzeń.*

Biesiadniczy, a, e, *p.* do biesiady należący.

Biesiadnik, *v.* **Biesiadownik,** *v.* **Biesiednik, a,** *lm.* **cy,** *m.* 1) bankietnik, godownik, gość na biesiedzie, lub też sprawujący biesiadę v. ucztę. *Biesiadnicy, którzy wespółek z sobą biesiadują.* 2) = który biesiaduje, bankietuje, biesiad rad patrzy. *Leżał biesiadnik między winnemi kuflami.*

Biesiadny, *v.* **Biesiedny,** *v.* **Biesiadniczy,** *v.* **Biesiedniczy, a, e,** *p.* 1) tyczący się biesiady, godowy, ucztowy. *Rzeczy biesiadne; gadki biesiadne; plosnka biesiadna.* 2) = zabawny, żartowny, krotochwilny. *Wielom się podoba człowiek żwawy, a takiego zowią biesiadnym. Sprawuj się podług czasu, a raz ku rzeczom statecznym, drugi raz ku biesiadnym, ku krotochwili, ku grze myśl swą przykładaj.*

Biesiadować, ował, uje, *scz. nd.* 1) posiedzenia odbywać, naradzać się. 2) = godować, bankietować, biesiady stroić. *Dawni byli zwykli w lecie biesiadować pod drzewy jaworowemi.* 3) = (o zwierzętach) żerować, dobry byt mieć na jakiém miejscu. *Zwierz dziki w puszczach i lasach przebywa i biesiaduje.*

Biesiadowanie, a, *lm.* **a,** *n* odbywanie biesiady.

Biesić, ił, i, *scz. nd.* bestwić, do złości, do wściekłości przyprowadzać, do biesa podobnym czynić, czarować. *Ona go biesi.* **Biesić się,** *stz.* złościć się

Biesieć, ał, eje, *sn. nd.* pójść na djabła, na biesa, stać się do biesa podobnym; gorszyć się, psuć się, szaleć.

***Biesiżon, a,** *m. fil.* (po łacinie *Ferio*), jest w tolce samit czwarty umysłników grzędy pierwszéj. Do składu jego wchodzą *E, I, O,* zdania, lub jedno ogólnie niepozwalające, drugie szczególnie pozwalające, a trzecie szczególnie niepozwalające. *Niektórzy ludzie nie są źli, Jan liczy się pomiędzy nimi; Zaczém, Jan nie jest zły.*

Biesostwo, a, *lm.* **a,** *n.* szaleństwo, djabelstwo. *To biesostwo nie wyrzuca się tylko modlitwą i postem.*

Biesowy, a, e, *p.* od biesa, do biesa należący. *Żyć w sprawach biesowych.*

Biesowyganiacz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* zaklinacz, ekzorcysta.

Bieszczad, u, *lm.* **y,** *m. im. wł. ob. Beskid.*

Bietta, y, *lm.* **y,** *ż.* imię kobiéce, Brygitta.

Biez, a, *lm.* **y,** *m. prze.* pewna gra w karty. *Biez ustąpił Faraonowi, chapanka łombrowi.*

Bieżący, a, e, *p.* 1) który bieży. *Bieżąca woda.* 2) = teraźniejszy, niniejszy. *Bieżący rok, miesiąc. Dnia piątego, bieżącego miesiąca.* (najczęściéj w piśmie i druku używa się przez skrócenie: *b.*)

Bieżączka, (Diarhoea), *ob. Biegunka.*

Bieżenie, a, *lm.* **a,** *n.* prędkie iście, szybkie chodzenie.

Bieżnia, *ob. Biegnia.*

Bieżny, a, e, *p. ob. Biegliwy.*

Bifled, *nieod. mit.* jeden ze dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura, *Rączy.*

Bifrost, u, *m. mit.* normandzki most bajeczny, łączący Azhejm z Mannhejmem, lub niebo z ziemią, dający się rozwodzić i zwodzić. Idą nim Azowie z niebios na ziemię, a dusze bohatérów z ziemi do niebios.

Bifsztyk, u, *blm.* (Beefsteak); *m.* (z ang.) zrazy mięsiwa wołowego, właściwym angielskim sposobem przyrządzone na potrawę.

Biga, *v.* **Bika, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) narzędzie żelazne do kruszenia murów, lodów i t. p.

Bigam, a, *lm.* **owie,** *m.* mający dwie żony.

Bigamiczny, a, e, *p.* należący do wielożeństwa.

Bigamista, y, *lm.* **ści,** *m* (z grec.) 1) mężczyzna mający dwie żony jednocześnie. 2) = zwolennik dwużeństwa.

Bigamistka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta mająca dwóch mężów jednocześnie. 2) = zwolenniczka dwużeństwa.

Bigamja, ji, *blm. ż.* (z grec.) dwójżeństwo, zwyczaj lub prawo zezwalające na wielożeństwo, t. j. że mąż może mieć dwie żony jednocześnie.

Bigatin, *nieod.* moneta wenecka = pół solda. = 1,25 kop. = 2,5 gr.

Biggel, a, *lm.* **e,** *m zool.* zwierzę ssące indyjskie.

Bignonjowe rośliny, (Bignonia) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy Smej układu Juss. (Hypocorollia) roślin *Dwulistkowych; in. Surmiowate.*

Bigos, u, *lm.* **y,** *m.* 1) potrawa z drobno pokrajanego mięsa z sosem. *Bigos hultajski*; z różnych mięsiw z kapustą. *Bigos to, wczorajsza potrawa,* t. j. nie świeża rzecz, ponieważ i resztki dają się na bigos. 2) = *fig.* rzeź, siekanie. *Podnosząc nogę ogier, jak wilka grzmotnie, z paszczy narobił bigosu.* 3) = *fig.* zamieszanie, mieszanina, zamęt. *Teraz takie bigosy, takie mieszaniny, Że mi się od kłopotu aż kurzy z czupryny. Narobili bigosu,* t. j. nabawili siebie i drugich kłopotu, nawarzyli piwa.

Bigosowy, a, e, *p. kuch.* jak bigos, nakształt bigosu; od bigosu, jemu właściwy. *Sztuka mięsa bigosowa.*

Bigot, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) przesadnie nabożny.

Bigoterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* zabobonna przesada w obrządkach wiary i nabożeństwie.

Bigotka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta w wierze i nabożeństwie przesadzająca. *Z téj parafjanki prawdziwa bigotka; jak ona krzyżyki robi nad tabaką.*

Bihezekh, u, *lm.* **i,** *m.* u Persów, rok z 13 miesięcy, składający się, przypadający co lat 120.

Bijaczka, i, *lm.* **i,** *ż. górn.* drewniany lub żelazny tłok, stępor. *Bijaczka do ubijania piasku przy formowaniu.*

Bijać, Bijać się, *częst. ob. Bić, Bić się.*

Bijak, a, *lm.* **i, m.** 1) co się bija, rębacz; co się rad bija. 2) = kij krótszy u cep. *Bijak powinien być z twardego drzewa, łokieć długi, na końcu trzy cale gruby, a nieco cieńszy, gdzie się rzemieniem z rękojeścią łączy.* 3) = (w młynie prochowym) sam spód stępora zaokrąglony.

Bijanka, *v.* **Bianka,** *nieuż.* **Biamka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1)

kuch. potrawa z mléka, migdałów, galarety i rosołów, lub z ryżu suszonego, który gotują w formach (blanc-manger). *Za starych Polaków, nie znano na stołach bogatych, co jest pasztet, co ciasto, albo galarety; o biankach nie pytaj, ani marcepanach, chyba na wesele.* 2) = żółtko ubite z winem roztworzoném wodą (po fran. chaudeau).

Bijatyka, i, *lm.* **i,** *ż.* bójka, kłótnia, hałas, rozgardjasz.

Bik, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* drągal, chłop, leżuch, próżniak, piecuch, ospalec. *Rodzice niektóre już wyszłego bika ze szkół trzymają za piecem; nie wiedzieć na jaki koniec. Mało bik dba, kiedy mu się strawa wlecze.*

Bika, *ob. Biga.*

Bikować się, *stz. prze.* próżnować, *ob. Nabikować się.*

Bil, u, *lm.* **e,** *m.* (z ang.) w parlamencie angielskim: projekt do prawa. *Bil przeczytać. Bil przyjąć, odrzucić.*

Bila, i, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1) kula bilardowa. 2) = *ob. Biela, Bielka.*

Bilander, dra, *lm.* **y,** *m.* rodzaj kupieckiego okrętu z dwóma masztami.

Bilans, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) balans, równowaga pomiędzy tém, co kto posiada i co winien; wykaz długów i wierzytelności. *Bilans handlowy.*

Bilansować, ał, uje, *scz. nd.* porównywać rozchód z dochodem, lub długi z wierzytelnościami.

Bilansowanie, a, *lm.* **a,** *n.* prowadzenie bilansu.

Bilansowy, a, e, *p.* sprowadzony do bilansu. *Rachunek bilansowy.*

Bilar, *v.* **Bilard, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) stół na którym się gra bilami. 2) = gra bilami, czyli w bilard. *Pójdźmy na bilard. Grać, zagrać w bilard.* 3) = miejsce gdzie się znajduje bilard.

Bilarowy, *v.* **Bilardowy, a, e,** *p.* od bilaru v. bilardu. *Sala bilarowa. Kule bilardowe.*

Bilbas, *ob. Gilbas, Drylbas.*

Bilet, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Bilecik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) listek z opuszczeniem zwyczajnych w listach formalności. *Słodki bilecik, v. miłośny.* 2) = kartka, znak. *Bilet na teatr, na bal. Bilet wizytowy* (odwiedzin). *Bilet kasowy, bankowy. Bilet na loterją.* 3) = pismo rządowe dozwalające czegoś. *Bilet na kwaterę.*

Bileter, a, *lm.* **owie,** *m. teat.* odbieracz biletów przy wejściu do teatrów i na inne widowiska.

Biletowy, a, e, *p.* od biletu, należący do biletu. *Biletowy papier.*

Bilica, *ob. Bielica.*

Bilimbi, *blp. m.* owoce drzewa Averrhoe.

Biljon, *v.* **Billjon, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) miljon wzięty miljon razy.

Biljonowy, *v.* **Billjonowy, a, e,** *p.* od biljonu, tyczący się biljonu.

Billenus, *mit.* jedno z imion Belena.

Bilmo, *ob. Bielmo.*

Bilon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) tak nazywa się wszelka moneta, pospolicie zdawkowa, z ałjażu w którym jest więcéj miedzi niż szlachetnego metalu. Niekiedy monetę zdawkową miedzianą nazywamy *bilonem miedzianym.* 2) = moneta krakowska, fałszywa.

Bilonowy, a, e, *p.* od bilonu, monety drobnéj; pieniążkowy. *Monecie zdawkowej, czyli bilonowej zagranicznej, wchód do kraju nie ma być wolny.*

Bilowaty, *ob. Bielowaty.*

Biltona, y, *ż. mit.* świątek Dolichena, celtyckiego Deiwra w Iliszpanji, słońca-roku, odbywany dnia 1 maja, a bardzo do Sobótek polskich podobny.

Bilwica, y, *ż. mit.* germańska Pilwitena.

Bimbas, a, *lm.* **y,** *m.* nieuk sporéj urody, drągal, bejbak.

Bim-Basza, y, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) dowódzca wojsk tureckich na sposób europejski uorganizowanych.

Bimoll, *n. nieod.* (z włos.) *muz.* pół tonu.

Binda, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Bindka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i *nieuż.* **Bindał, a,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Bindalik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) przepaska, ściągaczka, pasmo, taśma, wstęga. *Binda do zawiązania rany;* chirurgiczna. *Binda,* do noszenia ręki choréj. *Nosić rękę na bindzie. Binda koło głowy; opaska. W ozdobnéj bindzie stawa przed ołtarzem. Binda królewska;* djadem, korona. *Binda rycerska;* szarfa, pas, albo też, wstęga orderowa. *Binda do kapelusza;* opaska, wstążka. *Binda u wieńca, u ołtarza;* wstęga wisząca. 2) = *ar.* feston, malowany, rznięty na słupach snyceréskich, owocu, kwiecia pełen. 3) = *zool.* ryba morska (taenia).

Bindarz, a, *lm.* **e,** *m. zdr.* **Bindarzyk, a,** *lm.* **i,** *m.* ulica kryta ogrodowa, szpaler, wirydarz. *Około pałacu wdzięczne wirydarze, Sady rozkoszne i śliczne bindarze.*

Bindas, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) siekiera wąska do wydrążania dziur, z szczupłą a długą szyją. *Dąb wyrosły począł siec bindasem.*

Bindasy, ów, *blp. m. bot.* (Polypodium lonchitis), nazwa dawana dawnéj roślinie: *Paprotka paprotnica* (Aspidium Lonchitis), in. *Kiwior.*

Binduga, *v.* **Windnga, i,** *lm.* **i)** *ż.* (z niem.) miejsce nad brzegiem wód spławnych położone, gdzie składają drzewo na spław przeznaczone.

Bindużne, ego, *n.* opłata od składu drzewa na bindudze.

Bindużnik, a, *lm.* **cy,** *or.* 1) który zbija na bindudze całą tratwę, wraz z innemi orylami. 2) = który pilnuje porządku na bindudze, podczas zwózki drzewa w zimie na właściwe reje.

Binhot, u, *blm. m.* (z fran.) rodzaj kamlotu.

Binok, a, *lm.* **i,** *m.* (Binoculus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *ogonnych*; gatunek jeden: = *rudy* (B. pennigerus).

Biochemiczny, a, e, *p.* należący do chemji żywotnéj, według jéj zasad postępujący.

Biochemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *chem.* chemja żywotna, albo nauka o zjawiskach chemicznych w ciele żywém postrzeganych.

Biodro, a, *lm.* **a,** *n.* wydatna część ciała pod słabiznami, a nad udami.

Biodrowy, *v.* **Biedrzny, a, e,** *p.* od biodra, należący do biodra. *Kość biodrowa. Staw biodrowy. Biodrowa v. biedrzna choroba.*

Biodrówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Tetanura) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek jeden: = *płowonoga* (T. pallidiventris).

Biołki, łek, *blp. teś.* narosty częścią na ziemi w lasach, częścią na próchniejących pniach. *ob. Bedliki, Gąbki.*

Bióro, Bióralista, i t. d. *ob. Biuro, Biuralista,* i t. d.

Bipontyński, a, ie, *p.* od miasta w Niemczech, zwanego *Bipontum* (Zweibruecken) dwa mosty. *Wydanie bipontyńskie.*

Birba, y, *lm.* **y,** *m.* znacznego stanu żebrak.

Birbancki, a, ie, *p.* od birbanta, tyczący się birbanta, gachowski, próżniacki.

Birbancko, *ps.* sposobem birbanckim, *ob. Birbant, Birbantować.*

Birbant, a, *lm.* **ci,** *m.* próżniak modny, gach, włóczęga, elegant. *Chociaż na urzędzie jest, jednakże w towarzystwie birbantów najczęściéj go ujrzysz.*

Birbanterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* próżniackie i hultajskie życie.

Birbantować, ował, uje, *scz. nd.* i **Birbantować się,** *stz.* w próżnowaniu, na gachowstwie czas swój przepędzać. *Już od lat kilku birbantuje sobie w Warszawie.*

Birbantowanie, a, *lm.* **a,** *n.* życie próżniacze, hulaszcze, bawienie się gachowstwem.

Biret, *v.* **Bieret,** *nieuż.* **Beryt, u,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Birecik, Biretek, Bieretek, Bierytek, ka,** *lm.* **ki,** *m.* (z łać. śr.) 1) staroświecki gatunek rogatych czapek v. kapeluszów; teraz zaś nakrycie głowy czworograniaste, właściwe katolickim księżom, zwłaszcza przy obrzędach; służy także przy udzielaniu stopnia doktora. *Biskup ubrał się w szatę szeroką; bieret wielki, rogaty, staroświecki.* 2) = ubior głowy kobiécy. *Bieretek miała na głowie z feretkami, a pióreczko na niém.* 3) = mycka, jarmułka, sam wierzchołek głowy pokrywająca, podkładająca się pod kapelusz lub czapkę; *ob. Piuska, Krymka.* 4) = *fort.* rodzaj zewnętrznych robót fortyfikacyjnych zwężających się bliżéj warowni.

Birgrusz, *ob. Grusz.*

Biribi, *nieod. n.* włoska gra hazardowna.

Birka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) rodzaj futra ze zwierzątka tak nazwanego *Birka egipska. Birek biam.* 2) = kotek v. szypułka u leszczyny. 3) = u wieśniaków, pręt drewniany na którym karbami rachunek się prowadzi.

Birkowiec, *ob. Bierkowiec.*

Birkut, *v.* **Berkut, a**, *lm.* **y**, *m.* 1) gatunek sokoła, albo też orzeł największego rodzaju w Kaukazkich skalach. 2)=gatunek strzał z orlemi piórami. *Rzuciwszy łuk, cięciwy, birkuty, uderzą w tabor dzidami z bliskości.*

Birkutowy, a, e, *p.* należący do birkuta. *Strzały birkutowe*, t. j. z orlemi piórami.

Birlet, a, *lm.* **y**, *m.* kapelusz żydowski.

Birnia, *ob. Biernia.*

Birostrit, a, *lm.* **y**, *m.* pewien rodzaj skamieniałego skorupiaka.

Birota, y, *lm* **y**, *ż.* (z łac.) dwukołowy pojazd.

Biru, *zool. ob. Zimorodek.*

Biruta, y, *ż. mit.* Wajdelotka, uwieziona od Kiejstuta, jedna z dadżjawir, lub religijnie uświęconych bohaterek litewskich.

Birżulis, a, *m. mit.* Dewajtas litewski, zwany od łotewskiego słowa *birżums*, znaczącego skibę, jest *bożek órki.* Jest to brat Łaukpatymasa, Wajżganta i Strutysa.

Bis, a, *m. mit.* 1) słowiańsko-pogański Dyd, który zrobił się później chrześcjańskim djabłem, *ob. Bies.* 2)= *niemd.* (z łac.) *muz.* dwa razy.

Bisaccja (Bisaccia), **ji**, *lm.* **je**, *ż.* miara powierzchni Sycylijska = 43,656 arom.

Bisalpis, *nieod. ż. mit.* żona Neptuna.

Bisam, u, *blm. m.* przyjemnie pachnący płyn u niektórych zwierząt, zawarty w worku około pośladka.

Bisetr, u, *blm.* (Bicêtre), szpital warjatów i dom poprawy w Paryżu.

Bisior, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Bisson, u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) 1) włókno cienkie, u starożytnych używane do tkania drogich materij; płótno bardzo cienkie, kment. *Szaty białe dla kapłanów z bisioru. fig.* materja droga. 2) = *bot.* (Byssus), rodzaj grzybka *włóknistego;* gatunek:=*kosmkowaty, v. pospolity*, zdarza się w sklepach, mian. na drzewie chowanem, w kształcie wiązek, składających się z białych, splecionych, bardzo gałęzistych, rozpływających się włókien.

Bisiorka, *v.* **Bisiórka, i**, *lm.* **i**, *ż.* paciorka szklanna, dęta, często różnokolorowa, naśladująca perłę.

Bisiorki, ów, *blp. v.* **Perełki, łek**, *ar.* ozdoba architektoniczna, ktora się tworzy przez przeobrażenie pręcika kroju na sznurek pereł.

Bisiorkowy, a, e, *p.* z bisiorek zrobiony.

Bisiorowy, a, e, p. 1) z bisioru, do bisioru należący. *Obłókł go w szatę bisiorową.* 2)=*fig.* bardzo biały i cienki. *Co z najprzedniejszej bisiorowej welny darujęć koszuleczkę.*

Biskokt, *v.* **Biszkokt, u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Biszkokcik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z łać śr.) 1) chleb przypiekany, dwa razy pieczony. *Z hanyżem pieką chleb żołnierski, który biskoktem, iż jest dwa razy pieczonym zowią, ob. Suchar.* 2)=gatunek ciasta z mąki i żółtek, polewany cukrem.

Biskroma (Biscroma), **y**, *blm. ż.* (z włos.) *muz* szesnasta część.

Biskup, a, *lm.* **i**, *m* (z greckołać.) rządca duchowny djecezji, pod arcybiskupem, czasem też prosto pod władzą samego Papieża zostający duchowny. *Paweł zlecił Tytusowi stanowić kapłany, albo presbytery, których także biskupami nazywa; wtenczas to imię obudwom kapłanom służyło; ale samą rzeczą bardzo są różne te dwa stany, osobliwie co do święcenia i jurysdykcji. Biskup biskupów, v. biskup najwyższy*, t. j. Papież. *żart. Jakiście mi biskupi!*

Biskupi, ia, ie, *p.* od biskupa, należący do biskupa. *psł Po biskupiemu*, jak przystoi na biskupa, jak zwykli biskupi czynić.

Biskupizna, y, *ż.* składka od księży greko-unickiego wyznania, dawana niegdyś dla uczczenia biskupowi, zniesiona w 1775 r.

Biskupstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) godność, urząd, władza biskupa. 2)= djecezja, pałac biskupi. 3)=przeciąg czasu, przez który kto był biskupem.

Bismarfund, a, *lm.* **y**, *n.* waga duńska = 6 kilogramom.

Bisseks, a, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *muz.* rodzaj gitary o 12 strunach.

Bistoński, a, ie, *p. ob. Bisurmański.*

Bistryc, a, *m. mit.* lub jak niemcy piszą *Bistritz*, jest popsuta nazwa słowiańskiéj bogini i zbudowanego na cześć jej miasta *Bystrzycy, ob. Bystrzyca.*

Bisturi, *nieod. n.* maleńki nożyk chirurgiczny.

Bisurman, *v.* **Bisurmanin**, *v.* **Bessurman, a**, *lm.* **ie**, *m.* i **Bisurmaniec, Bessermaniec, Bezermaniec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* 1) mahometanin, turczyn. *Nadęte i buczne bisurmany. Nie przepuścił żadnemu Sułtan, kto nie był bessurmanem. Nowotny bisurmaniec w mienionym zawoju*, t. j. renegat. 2)=*fig.* człowiek rozwiązłych obyczajów, niedowiarek.

Bisurmanić, *v.* **Bissunić, ił, i**, *scz. nd.* turczyć, na birsurmana nawracać.

Bisurmaniec, ał, eje, *scz. nd.* **Bisurmanić się**, *stz. nd.* **Bissunić się**, *stz.* stawać się bisurmanem, przyjmować religję mahometańską. 2)=*fig.* wieść życie rozwiązłe, psuć się, rozpuszczać się. *Tak się z tym światem bisurmanim śmiele.*

Bisurmaniny, nin, *blp.* obchód bisurmanienia czyjego, obrządek przeprowadzenia na wiarę mahometańską.

Bisurmanka, i, *lm.* **i**, *ż.* muzułmanka, turczynka.

Bisurmański, *v.* **Bistoński**, *v.* **Besurmiański, a, ie**, *p.* muzułmański, niewierny. *Religja bisurmańska. Zmyjmy krwią bisurmańską tę niesławę ojczyzny.*

Bisurmaństwo, a, *lm.* **a**, *n. z pg.* 1) religja bisurmańska, czyli mahometańska. 2)=*zb.* Mahometanie, Turcy, niewierni. 3)=*fig.* rozwiązłość, rozpusta.

Biszkokt, *ob. Biskokt.*

Biszkunt, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* psi figiel, sztuka, psota. *Psich pełen biszkuntów, kradzieżą nie wskórawszy, udał się do buntów.*

Biszna, y, *blm. ż.* afrykańskie proso.

Biszof, u, *blm. m.* napój z wina czerwonego, araku, cukru i korzeni.

Bite, ego, *blm. n.* nagroda za bicie. *Płacić bitego, ob. Bassarunk. Pod bitem rozumie się zawsze tylko zapłata, którą ściągał za to szlachcic, że się chłopi bili.*

Biteń, tnia, *blm. m.* miód, po zebraniu z ulów, z woskiem rozbity, pognieciony w kadzi. *Puścić biteń na przetaki dla odcedzenia patoki.*

Bitewny, a, e, *p.* od bitwy, należący do bitwy, *ob. Bojowy.*

Bithynus, a, *m. mit.* syn Jowisza i Thrace.

Bitka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) wziątka, pryza, lewa. *Ma już dwie bitki, a ja żadnéj.* 2) = jaje wielkanocne wybite. *Kaczać bitki. Dał mi za jedno całe jaje dwie bitki.*

Bitnia, i, *lm.* **e**, *ż. ob. Kafar, Baba. — Bitnia ręczna, ob. Szlaga.*

Bitnicki, *v.* **Bitniczy, a, e**, *p. bart.* do bitnika należący, jemu właściwy; od bitnika. *Bitnicze ule. Bitnickie stosunki.*

Bitnictwo, a, *blm. n. bart.* stan osób w bitniczych stosunkach z sobą będących. *Łączy ich bitnictwo z sobą od dawna.*

Bitnie, *ps.* walecznie.

Bitnik, a, *lm.* **cy**, *m. bart.* mający cudze pszczoły u siebie na przechowaniu, jako wspólnik do połowy miodu i rojów z nich zahodowanych.

Bitnikować, ał, uje, *sn. nd. bart. z kim*; żyć z kim w bitnictwie, to jest, mieć cudze pszczoły na przechowaniu, z prawem pobierania pewnéj części umówionéj miodu i rojów z ulów bitniczych zahodowanych. *Już od wielu lat z sobą bitnikują.*

Bitnikowski, a, e, *p. bart.* w bitnictwie z sobą będący, żyjący. *Bitnikowskie stosunki łączą ich z sobą.*

Bitnikowstwo, a, *lm.* **a**, *m. bart.* pewnego rodzaju umowa, odnosząca się do hodowania pszczół, w któréj jedna strona jest właścicielem pszczół, a druga daje miejsce i zajmuje się pielęgnowaniem onych; pożytkami zaś dzielą się w równych częściach obie strony.

Bitność, ści, *blm. ż.* męztwo, waleczność. *Nie sama bitność żołnierza jest zaletą.*

Bitny, a, e, *p.* 1) waleczny, zdatny do bicia się. *Na wojnie lepszy, nie kto mówniejszy, lecz kto bitniejszy. Niebitna gawiedź.* 2) = rad się bijący, rębacz. 3) = ptak, *zool.* gatunek czajek (tringa pugnax); tak nazwane, że same się nie cierpią i razem skupione walczą i zabijają się.

Bitt, *nieod.* 1) moneta na Trinidad = 20 kop. v. 1 zł. 10 gr. 2) = na Jamajce, *ob. Real.*

Bitum, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Bitumen** (*bituniu*), **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Asfalt* (smoła, *v.* żywica ziemna).

Bitunek, *v.* **Butynek, nku**, *lm.* **nki**, (z fran.) *nieuż.* 1) plon, łup, zdobycz. *Żadnéj się rzeczy wódz z bitunku, a łupu onego, którym był wojsko wzbogacił, nie dotknął.* 2) = łupież, grabież, plondrowanie. *Na butynku każdemu poganinowi dostało się z działu dwadzieścia chrześcjan.*

Bitunkarz, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* plondrujący. *Bitunkarze powinni podzielić, czego w bitwie dostano.*

Bitwa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) bicie się, potykanie się, starcie się porządne dwóch wojsk. *Walna bitwa, v.* powszechna. *Dorywcza bitwa, v. Utarczka, Potyczka. Stanowcza bitwa. Bitwę wydać, stoczyć, zwieść. Bitwa pod Austerlic, pod Borodynem, v. bitwa austerlicka, borodyńska, ob. Bój, Spotkanie.* 2) = bicie się, zwada z biciem się, zatebki, razy. *Od słów przyszło do bitwy. Bitwa ludzi z zwierzętami. Bitwa słowna*, t. j. zwada, kłótnia. *Kwita z Sokalskiej bitwy; przys.* t. j. otóż masz wet za wet, *ob. Bijatyka, Bójka.*

Bity, a, e, *p.* 1) który dostał *v.* dostawał uderzenia, razy. *Bitemu psu dosyć kij pokazać, przys. Bity płaci, przys. Za jednego bitego dziesięciu nie bitych dają*, t. j. nie przepuszczaj złego bezkarnie. *Nie w ciemię bity, fig.* t. j. nie głupi, przezorny, domyślny, chytry, wytrawny. 2) = ubijany, zbijany, wybijany. *Droga bita v. gościniec. Na bitym gościncu nie rośnie trawa, przys.* dla wyrażenia niepłodności z nierządu pochodzącéj. *Talar bity*, t. j. cały, całkowity. *Cegła bita*, t.j. surowcowa, w machinie zbijana bez wypalania. *Zrazy, kotlety bite.* 3) = gęsty, drobny, ścisły. *Pisać bitym charakterem, druk bity.*

Biulletyn (*Bulletin*), **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) wiadomość dzienna; rozkaz dzienny.

Biuralista, y, *lm.* **ści**, *m.* pracujący w biurze, *ob. Kancelista.*

Biurel, u, *blm. m.* (z fran.) gruba wełniana materja.

Biurko, a, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Biuro*) stół do pisania, kantorek. *W biurku jego nie było szufladki, któraby nie zawierała jakowéj osobliwości.*

Biuro, a, *lm.* **a**, *n.* (z fran.) 1) stolik do pisania, kantorek, *ob. Biurko.* 2) = (w administracji) kantor, kancelarja. *Biuro informacyjne.* 3) = urzędnicy biuro jakie składający.

Biurokracja, ji, *blm. ż.* przewaga, wpływ urzędników.

Biurowy, a, e, *p.* od biura, do biura należący, kancelaryjski. *Styl biurowy.*

Biust, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) = *v. Popiersie.*

Biwja, ji, (*Bivia*) *ż. mit.* bogini rozdroży u Rzymian.

Biwuak (*Bivouac*), **u**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) 1) obozowanie pod gołem niebem i pod bronią. 2) = samo miejsce obozowania.

Biwuakować, *v.* **Biwakować, ował, uje**, *scz. nd.* pod gołem niebem wypoczywać, mówiąc o wojsku w pochodzie będącym.

Bizaria, *nieod. n.* (z włos) *muz.* szybkie przeskoczenie z jednego rodzaju tonu do drugiego.

Bizmut, u, *blm. m. chem.* i *min.* (Bismuthum), metal kruchy, biało-różowego koloru, otrzymujący się obficie z saskich kobaltowych rud; należy do rzędu ciężkich metali; ma liczne użycia.

Bizon, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* byk dziki, żubr. 2) = *fig.* rosły, niezgrabny człowiek.

Bizon, *v.* **Bizun, na**, *lm.* **ny**, *m.* 1) kańczug, batóg. *Ekonom z bizonem nad chłopami stoi.* 2) = raz kańczugowy, plaga, cięcie. *Nic łacniéj jak wymówić: dajcie mu sto bizunów. fig. Goły jak bizun, v.* jak święty turecki, *v.* jak palec.

Bjodynamika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o ogólnéj działalności życia.

Bjograf, a; *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) życiopisarz, żywotopis, który czyje życie opisuje.

Bjograficzny, a, e, *p.* od bjografji, życiopisowy.

Bjografika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka opisywania życia.

Bjografja, *ob. Życiopis, Żywot.*

Bjolka (*Biolca*) **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) miara powierzchni Ferrarska = 65,01 arom. 2) = Mantuańska = 31,386 arom. 3) = Modeńska = 28,365 arom. 4) = Parmska = 30,814 arom.

Bjologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do bjologji.

Bjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o życiu.

Bjonomiczny, a, e, *p.* odnoszący się do bjonomji.

Bjonomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o prawach życia.

Bjosfera, y, *lm* **y**, *ż.* (z grec.) kulistego kształtu atom.

Bjotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o okresach życia.

Bla! wyrażenie mamek, gdy ganią co przed malemi dziećmi; fe! fi!

Blacha, y, *lm.* **y**, *ż.* (*nieuż.* **Blach, u**, *lm.* **y**, *m.*) (z niem.) 1) cienki płat wybitego młotem metalu. *Kruszec na blachę wybity być może. Blacha żelazna pobielana cyną*, *v.* biała. *Blacha mosiężna v.* żółta. *Kryć dom blachą. Ciągnąć blachę, v.* wybijać metal na blachę. *Pałac pod blachą*, b. pałac księcia Józefa Poniatowskiego w Warszawie. *Wieczory, zabawy pod blachą*, te które się w tym pałacu odbywały. 2) = narzędzie z blachy do rozmaitego użycia. *Blacha do kopersztychu. Blacha do tortu. Blacha u zamku;* gdzie się klucz wkłada *Blachy ogniste;* dawniéj używane do męczenia winowajców. *Blacha u pieca, u komina.* 3) = i *blachy, blach;* zbroja. *Blachy zbrojowe. Przywdziewać blachy. Blacha na piersi*; pancerz, płata, kirys. *Blacha na nogi;* część zbroji okrywająca udo. *Blacha na ręce, v.* naramiennik; część dawnéj zbroji. 4) = *nieuż.* plama na ciele. *Owe blachy, które się na ciele pokazują, ludzie prości nazywają ostudami.* 5) = żelazo na osi drewnianéj. 6) = *v. Oltaryk, v. Kapliczka; leś.* wycięcie przy odziemku na stojącej sośnie smołnéj czyli żywicznéj, dla pozyskania łuczywa. 7) = *bałkowa; górn.* zasówka, zaporka.

Blacha, *v.* **Budwicz** (herb); strzała żelazem do góry między dwoma kwiatami lilij.

Blacharczyk, a, *lm.* **i**, *m.* czeladnik blacharski.

Blacharka, i, *lm.* **i**, *m.* żona blacharza.

Blacharnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) fabryka, gdzie robią blachy do pobielania, albo czarne pod pokost do pobijania budynków. 2) = magazyn, skład blachy.

Blacharski, a, ie, *p.* od blacharza, do blacharza należący. *Blacharska robota.*

Blacharstwo, a, *blm. n.* blacharskie rzemiosło.

Blacharz, a, *lm.* **e**, *m.* (*nieuż.* **Blecharz, Blechownik, Blachownik, a**, *lm.* **cy**, *m.*) 1) rzemieślnik od blach, który z kruszcu blachy kuje, płatnerz. 2) = handlujący blachami.

Blachmal, u, *lm.* **e**, *m.* 1) żużlowata massa, pływająca po wierzchu roztopionego srebra, złoto zawierającego. *fig. Od wódki mu oczy blachmalem zachodzą*, t. j. wzrok się myli, nie dobrze widzi, niby przez krepę. 2) = gatunek roboty demeszkowanéj, pokładanéj blaszkami srebrnemi, albo złotemi.

Blachmalowy, a, e, *p.* blachmalem demeszkowany. *Królewic w zbroji blachmalowéj, djamentami bogato sadzonej.*

Blachować, ował, uje, *scz. nd. leś.* przy odziemku wycinać łuczywo, czyli szczepy z stojącéj sosny.

Blechowany, a, e, *p. nieuż.* blachami, t. j. płamami pokryty, centkowany, plamisty. *Między owcy cokolwiek płowego, blachowego i pstrego będzie, to twoje.*

Blachownica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) blacha na piersi, kirys. 2) = maszyna do ciągnięcia blach.

Blachownik, a, *lm* **cy**, *m. ob. Blacharz.*

Bladaczka, czki, lm. czki, *ż.* (chlorosis) *v.* **Blednica, y**, *lm.* **e**, *ż. med.* choroba zależąca od pewnéj zmiany we krwi.

Bladawo, *ps.* nie zupełnie blado. *Wyglądać bladawo.*

Bladawość, ści, *blm. ż.* farba lub cera blada.

Bladawy, a, e, *p.* nieco blady. *Księżyc bladawy. Bladawe lica.*

Bladnąć, *v.* **Blednąć, bladnął, blednął**, *v.* **bladł, blednie**, *sn. nd.* bladym się stawać. *Bladł od złości, ob. Blednieć.*

Blado, *ps. ob. Blady.*

Bladochudy, a, e, *p. nieuż.* chudy a przytém blady.

Bladoczarny, a, e, *p.* czarniawy.

Bladoczerwony, a, e, *p.* czerwonawy.

Bladokrusz, u, *lm.* **e**, *m. nieuż* kruszec bladożółty, mający w sobie miedź, żelazo, siarkę i arszenik.

Bladolicy, a, e, *p.* bladego lica, bladéj twarzy, bladéj cery.

Bladoniebieski, a, ie, *p.* błękitnawy.

Bladoróżowy, a, e, *p.* słabo różowy.

Bladość, ści, *blm. ż.* cera lub farba blada. *Bladość pudła na lękających się, iż gorącość wewnątrz się kupi. Trupia bladość.*

Bladozielony, a, e, *p.* zielonawy, koloru wodnistego.

Bladożółtawy, a, e, *p.* słabo żółtawy. *Twarz bladożółtawa.*

Bladożółty, a, e, *p.* żółtawy, płowy.

Blady, a, e, *p. st. w.* **Bladszy**, *v.* **Bledszy, a, e**, *st. najw.* **Najbladszy**, *v.* **Najbledszy, a, e**, (*spiesz.* **Bladziuchny**, *v.* **Bladziusieńki, a, e**, zupełnie, bardzo blady), białawy, cery lub farby zbliżającej się do białego. *Blady jak trup, v. jak śmierć, v. jak chusta, v. jak płótno. Blade cienie, v. blade dusze.*

Blaffet, *niecd.* moneta w Duesseldorf = 2,1785 kop. = 1,375 gr.

Blajer, *ob. Blejer.*

Blajgel, v. Blajgelb, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) żółtawa farba malarska z blejwasu zrobiona.

Blajwas, ob. *Blejwas.*

Blak, u, *lm.* **i**, *m, nieuż.* 1) blakowanie, blednienie, bladość. *Żyły blakiem zachodzą, krwi pozbywszy marnie.* 2) = u flisów, miejsce, gdzie miałka woda, *ob. Mielizna.* 3) = *v.* **Biel, u**, *lm.* **e**, *m. leś.* mała halizna wśród lasu, okryta trawą, gdzie kosą pomiędzy krzakami trawę zająć można.

Blakować, ował, uje, *scz. nd.* **Blaknąć, ął, ie**, *jednt.* (o kolorach) pełznąć, płowieć, puszczać. *Ozdoby mej twarzy powoli niszczeją, Blakują lica, oczy i usta sinieją. Ta panna blakuje*, t. j. więdnie, starzeje.

Blakowanie, Zblakowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) pełznienie, płowienie; spełzłość. 2) = *leś.* choroba drzew, która się objawia białym kolorem liści.

Blakowny, a, e, *p.* (o kolorze, materji) łatwo płowiejący, pełznący, blakujący.

Blamas, u, *lm.* **y**, *m v.* **Blamanże**, (z fran.) galareta z migdałów tłuczonych i śmietanki.

Blamueser, *niecd.* moneta w Westfalskiém, (jed. ósma talara) = 11,25 kop. = 22,5 gr.

Blank, u, *m.* częściéj używa się w *licz. m.* **Blanki, ów**, (z grec.) 1) dyle, czyli belki drewniane grube, których używano do opatrzenia miast; palisada. 2) = rodzaj wystawy w murach, czyli gzémsu, kramzansy; mur ostro się kończący do koła czego. *Nasi na blanki po drabinach leźli. Widział go z blanek* (zam. z blanków), *jak pierwszy zaczął bitwę.* 3) = *mor. Blank okrętu*; poręcza galerji okrętowéj, wierzchnie bramowanie okrętowe. 4) = *bl.* w znaczeniu Blankiet, *ob. Blankiet.*

Blankeet, *ob. Musun.*

Blanketta, y, *blm. ż.* (z fran. *Blanquette*) białe wino z Langwedocji (Soda-sorte).

Blankflos, *ob. Flura.*

Blanki, 1) *ob. Soboty.* 2) = *ob.* Blank.

Blankier, a, *lm.* **y**, *m. bur.* bursztyn ze wszystkich stron świecący się.

Blankiet, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Blankiecik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z łac. śr.) 1) papier nie zapisany z podpisem nazwiska, powierzony na czyjeręce do zapisania. *Jako plenipotent na kontraktach summ na blankiety nabrał.* 2) = papier z nadgłówkiem bez żadnych podpisów dla ułatwienia czynności rządowych i handlowych.

Blankillo (*Blanquillo*), *niecd.* tak Hiszpanie zowią Musun marokański, *ob. Musun.*

Blanko (*Blanco. v. Bianco*), *niecd.* (z włos.) 1) *han. wł.* biało; używa się w wielu wyrażeniach handlowych; np. *In blanco pozostawić*, t. j. w pełnomocnictwach, rachunkach i innych dokumentach handlowych, miejsce na którém nazwisko, data lub summa ma być, próżném zostawić, ażeby upoważniony do tego ktoś trzeci mógł je potém zapełnić. *Pan N. N. stoi blanco u mnie*, t. j. nic mnie nie winien. 2) = moneta portugalska, za Jana I. tam bita.

Blankos, *niecd. m.* (**Blancos**), stronnicy absolutyzmu w Hiszpanji.

Blankować, ował, uje, *scz. nd.* 1) blanki czynić, palisadować. 2) = gzémsy na murze robić, murem z gzémsami obwodzić. 3) = *mor.* okręt; poręczami, galeryjką okręt opatrywać.

Blankowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) obwodzenie blankami; gzémsowanie. 2) = otoczenie okrętu poręczami.

Blanksz, Blansz, *ob. Bielidło, Barwa.*

Blankszować się, Blanszować się, *ob. Bielić się Barwić się.*

Blare, *niecd.* moneta szwajcarska kantonu Bern. Jest to bilon téj wartości co Batzen.

Blasfemja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *ob. Bluźnierstwo.*

Blask, u, *lm.* **i**, *m.* 1) jasność, połysk w oczy wpadający. *Blask słońca v. stoneczny. Blask djamentów razi oczy. Blask mi*; blask mi czyni jaka rzecz, przeraża oczy, ćmi wzrok. *fig. Blask mi od niego*; nie lubię na niego patrzeć. 2) = świetność, wystawa. *Wystąpić w całym blasku. Czczy blask, v. czcze blaski. Blask fortuny. Blask bogactwa. Wychodzić na blask*; na jaw, na świat, na popis, błyszczeć. *Przodkowie dzielnością swą każdemu nieprzyjacielowi koronnemu blaskiem w oczach byli.* 3) = *Mieć do ludzi blask*, t. j. stronić od nich, być odludkiem. 4) *Blask* ciał, pod wzgl. mineralogicznym dzieli się na następne główne odmiany: *blask kruszcowy v. metaliczny, kruszcowaty, szklisty, żywiczny, tłusty, perłowy, jedwabnisty*, i *blask właściwy djamentowi*, dający się postrzegać w małéj liczbie ciał mineralnych.

Blaski, a, ie, *p. prze.* błękitnawy, modrawy. *Blaskie albo białe oczy.*

Blaskliwy, a, e, *p. prze.* blasku pełen, lśniący, błyszczący. *Słońca osada blaskliwa.*

Blaskooki, a, ie, *p.* jedno oko często zamrużający. *Blaskooki jestem, mrugam często oczyma nad wolę.*

Blaskorodny, a, e, *p.* blask wydający, błyszczący się, lśniący się, świecący. *Blaskorodne zbroje.*

Blaskot, u, *lm.* **y**, *m.* rzecz błyszcząca się, bliktr. *Znikome skarby i czcze dostojeństw blaskoty, Są darami losu, nie nadgrodą cnoty. ob. Błyskot.*

Blaskotny, a, e, *p. prze.* błyszczący się. *Błędy blaskotne.*

Blaszany, a, e, *p.* z blachy zrobiony. *Blaszana konewka.*

Blaszecznica, y, *blm. ż. v.* **Blaszeniec, nca**, *bot.* (Laminaria), roślina z gromady *Wodorostów* (Hydraphytae), rodziny *krasnorostowych* (Florideae), gatunek; = *cukrowa* (L. sacharina), zwana *Kapustą morską*, nader obficie rośnie w morzu północném i wschodniém; zawiera w sobie wiele mannitu, wykwitającego po wysuszeniu, stąd smak jéj słodkawy i własność przeczyszczająca; służy za dobrą paszę dla zwierząt domowych; młodszą jadają w Anglji i Islandji.

Blaszeniec, nca, *blm. m. bot.* (Laminaria), *ob. Blaszecznica.*

Blaszka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Blacha*) i *zdr.* **Blaszeczka, i**, *lm.* **i**, *ż*, 1) mała cienka blacha. *Blaszka złota, srebrna, stalowa.* 2) = u jubilerów, folga. *Blaszka pod drogim kamieniem.* 3) = powłoka cienka, błonka. *Dzban miedziany pod srebrną blachą.* 4) = cacko świecące się, lśniące, pozorem oszukujące, błyskotek. 5) = *bot.* (Lamina): a) część górna, rozszérzona *płatka* (petalum) (ob. ten wyr.) wchodzącego w skład korony kwiatu; b) = *liścia v. liściowa*, nazwa dawana niek liściowi *bezogonkowemu*, lub pozbawionemu *ogonka* (petiolus), któremu się łączy z gałązką. 6) = (lamina) *an.* płat kości.

Blaszkowaty, a, e, *p.* 1) blaszką obłożony. 2) = *bot.* w blaszki ułożony. *ob. Płatkowy.* 3) = *min.* mający kształt blaszki. *Odłam blaszkowy.*

Blaszkowy, a, e, *p.* od blaszki, w blaszkach. *Złoto blaszkowe.*

Blat, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Blacik, u**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) 1) w ogólności, rzecz płaska a cienka. *Blat złota*, t. j. złoto na blachę bite. 2) = półmisek płaski podługowaty. *Blaty kuchenne*, żelazne lub miedziane wybielane do pieczystego, lub ciast, *ob. Brytwan.* 3) = płaszczyzna narzędzi, płaz. *Blat u piły, u siekiery. Blatem*; płazem. *Miecz nieostrożnie blatem uderzony o filar, popadł się. ob. Płask, Płaz.* 4) = głównia u szabli, szpady i t. d. 5) = tarcica. *Blaty dębowe*, 6) = u flisów, bal długi od rudla za statkiem w wodzie, na sztorc w słupiec wprawiony. 7) = *leś.* część dłuższa wręgu, czyli sztuki drzewa dębowego w kształcie zgiętego kolana.

Blauaż, u, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) korytowy potaż, raz tylko lutrowany *v.* prażony w piecu. *Na jedną beczkę zwyczajnego blauażu czyli korytowego potażu, biorą 20 beczek popiołu.*

Blawor, a, *m. mit.* postać z klechdy słowiańskiéj, Jest duch wilgoci, strzeżący pieczar i rozpadlin ziemi,

a mający kształt węża. Blawory są też istotnie *węże święte*, niejedno po kniejach, ale i po domach. Miały własnego króla, który nazywał się *Rohata Waka*. Inne imiona tych bożąt są: *Guje, Huże.*

Blazgoń, nia, *lm.* **nie**, *m.* głupiômowny; głupi lub sprośny w mowie.

Blech, v. Blich, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) miejsce gdzie płótno bielą, bielnik, bielawa. *Blech wielki pięć osobnych domów składa, młyn albo folusz, pralnia, ługownik, mlecznik i magazyn.* 2) = blechowanie. *Blichu czas, gdy drzewa kwitną.* 3) = *nieuż.* plama, *ob. Blacha.*

Blecharka, i, *lm.* **i**, *ż.* koło blechu chodząca, blechująca.

Blecharz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) wybielacz płócien, nici, wosku i t. d. 2) = pilśniarz, walkarz.

Blecharzowy, a, e, *v.* **Blecharski, a, ie**, *p.* 1) należący do blecharza, tyczący się blecharza. 2) = wałkowniczy. *Blecharski młyn.*

Blechować, v. Blichować, ował, uje, *scz. nd.* 1) na blechu bielić, wybielać. *Nici, płótno, dla dania im należytej białości, blechują.* 2) = i *Blechować się*; bielić się, barwiczkować

Blechowanie, a, *lm*, **a**, *n.* bielenie płócień, wosku, i t. d.

Blednąć, *ob. Blednąć.*

Blednica, *ob. Bladaczka.*

Blednieć, ał, eje, *scz. nd.* 1) bladym się stawać. *Blednieją, którzy się boją. Blednieć, czerwieć, zdychać muszą pod srogiemi plagami pańskiemi.* 2) = *fig.* płowieć. *Blędną zielone gałęzie.*

Blednik, a, *lm.* **cy**, *m. v.* **Bledyniec**, *prze.* człowiek blady jak trup, wybladły. *Wpadli do więzienia, kędy ci blednicy siedzieli.*

Bledyniec, nca, *lm.* **nce**, *m. prze. ob. Blednik.*

Bledzić, (*nieuż.* **Blecić**), **ił, i**, *scz. nd.* bladym czynić. *Starości bledząca zgnilizna. Z gromu tego strach ciężki pany te bleci.*

Blefaroftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* zapalenie oka i powiek.

Blefaroplegja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* sparaliżowanie powiek.

Blefarospazmy, ów, *blp.* (z grec.) *med.* spazmy, *v.* kurcz powiek.

Blegot, Blegotać, *ob. Blekot, Blekotać.*

Bleja, i, *lm.* **je**, *ż. zool.* ryba do leszcza podobna (Cyprinus batlerus).

Blejczyk, a, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) ołówek u modły, albo prawidła; sztuczka ołowiu na cienkim sznurku zawieszona w środku grundwagi. *Blejczyk u szynwagi pochyłość gruntu ukazuje.*

Blejczykowy, a, e, *p.* od blejczyka, należący do blejczyka. *Sznurek blejczykowy.*

Blejer, *v.* **Blajer, u**, *lm.* **y**, *m.* forma, model, modła, wzór, krój, foza. *Już i u nas na ten blejer zaczynają robić. Maski tragiczne, komiczne, satyryczne, nie na jeden blajer formowane były.*

Blejgelb, *ob. Blajgiel.*

Blejtram, *v.* **Blitram, u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) rama na którą naciąga się płótno. *Blejtram do obrazu.* 2) = *prze.* kulisa (w teatrze). *Chór żniwiarzów śpiewających za blitramem.*

Blejwas, u, *blm. m.* biała farba, wielce używana w malarstwie, gdyż zmieszana z pokostem, pokrywa nieprzezroczystą powłoką ciała nim pociągnięte; jest to węglan ołowiu, rozmaitemi sposobami otrzymywany sztucznie na fabrykach.

Blejwasowy, a, e, *p.* od blejwasu, do blejwasu należący. *Blejwasowy plastr. Blejwasowa maść.*

Blekman, *v.* **Blachmal**, *ob. Bielmo.*

Blekot, a, *lm.* **y**, *m.* 1) bełkot, bełkotacz, momot, prędkomówny. Jąkało. 2) = *bot.* a) (Acthusa), roślina należąca do klassy 5téj, rzędu *Dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (A. Cynapium) in. = *Szaleń, Mordownik pospolity*, rośnie w ogrodach przy płotach, między warzywem, bardzo pospolity; roślina roczna, cała zupełnie gładka; kwiaty białe, foremne, nieco promieniste; wszystkie jéj części, a mian. korzeń, wewnątrz zażyte, sprawują odurzenie, mdotę, bole w żołądku, a niekiedy i śmierć. b) = (Hyoscyanus), in. *Lulek*, roślina należąca do klassy 5téj rzędu *Jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn; gatunki: = *v. Lulek pospolity* (H. niger), ziele powszechnie znane, rośnie wszędzie po dziedzińcach, około wsi, przy płotach, na gruzach; dwuletni, cały lepką wilgocią pokryty; śmierdzący; jadowity we wszystkich swych częściach; zażyty wewnątrz sprawia odurzenie, konwulsje, paraliż, niek. i śmierć; szkodliwym jest i dla bydląt; używa się wszakże pod wielu postaciami w medycynie; = *blady* (H. pallidus); = *brunatny* (H scopolia).

Blekotać, v. Blegotać, otał, oce, *sn. nd.* 1) bełkotać, chlebotać, jak woda z wązkiéj szyji naczynia nagle lana, lub w zawarciu wrząca. 2) = momotać, zająkać się, niewyraźnie wymawiać, klekotać. *Blegoce niomotowym przykładem, co owo rzadko między tysiącem całe rzecze słowo.* 3) = nie wyrozumiale szwargotać, ni to ni owo pleść. *A cóż to pomoże, słowa niewyrozumiałe mówić; obyczajem papugi blekotać?* 4) = fukać, łajać. *Jak była niewiasta chciwa, grubo dosyć biekotała.*

Blekotanie, v. Blegotanie, a, *lm*, **a**, *n.* niewyraźne wymawianie, niezrozumiałe mówienie, szwargotanie. *Bluźnierskie jest twych ust blegotanie.*

Blekotek, tka, *lm.* **tki**, *m. bot.* ziele (Chaerophyllum). *Blekotek pospolity, główkowy, zwisły, żółty, in. Świerząbek.*

Blekotka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta blekotliwa, papla, plotka.

Blekotliwie, *ps.* jąkliwie, świegotliwie.

Blekotliwy, *v.* **Blegotliwy**, *v.* **Blekotny, a, e**, *p.* 1) momotliwy, jąkliwy. 2) = pletliwy, świegotliwy, gadatliwy. *Kto w każdéj mowie wielkość słów niepotrzebnych działa, pletliwy, języczny, świegotliwy, blegotliwy.*

Blekotowy, a, e, *p.* od blekotu, *Blekotowy olejek.*

Blen, u, *blm. m. bot.* (Hyoscyamus) in. *Lulek*, roślina, *ob. Blekot.*

Blenda, y, *lm.* **y**, *ż. min.* napotykane w przyrodzeniu naturalne połączenia cynku z siarką, służące za rudę, z któréj się czysty metal otrzymuje; zwykle blenda ma blask szklisty lub tłusty, z niejakimś (mniejszym lub większym) stopniem przezroczystości.

Blennelitrja, ji, *blm. ż.* (z grec. blennelyptria) *med.* płynienie szlamowatości z pochwy; śluzotok pochwowy, *ob. Białe upławy.*

Blennenterja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* płynienie szlamowatości z kiszek, śluzotok kiszkowy.

Blennoftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* płynienie z oczu materji w zapaleniach.

Blennoragja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* 1) silne płynienie szlamowatości. 2) = *ob. Rzerzączka.*

Blennorrhea, *ob. Śluzotok.*

Blennorynja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* płynienie szlamowatości z nosa; śluzotok nosowy.

Blennuretrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* zaszlamowanie kanału urynowego, w jego zapaleniu.

Bleskot, *ob. Błyskot.*

Bleskotka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Chalcides) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, galasolężnych.

Blesny, a, e, *p. nieuż.* szalony, któremu się głowa zawraca, fanatyczny.

Blesźczyć, *ob. Błyszczeć.*

Blich, Blicharz, Blichować, *ob. Blech, Blécharz, Bléchować.*

Blichtr, u, *m.* częściéj używane w *lm.* **Blichtry, Blikstry, Błyktry, ów**, błyskotki. *Dusie-grunt, reszta bliktry. fig.* ułuda, tuman, omamienie, udanie. *Puszczać blichtry. Proszę mi mówić bez tych blichtrów.*

Blikandyboel, *niecd. m. mit.* kołdra Heli, normandzkiéj bogini piekieł, znaczyć mająca najokropniejsze bluźnierstwo.

Blin, u, *lm.* **y**, *m.* (z ross.) ciasto z mąki gryczanéj i pszennéj na patelni pieczone.

Blinda, y, *ż.* 1) *mit.* dadzjawira, lub bajeczna bohaterka litewska. Miała cudowne usposobienie do rodzenia dziatek palcami u rąk i nóg, wszelakim członkiem. Bogini Krumina, pozazdrościwszy jéj rodzajności tak silnéj, przechodzącą przypadkiem przez grządką łąkę, uwięziła w błocie, pochwyciwszy za nogi. Odtąd drzewo to zowie się po litewsku Blindą. Modlą się przy nim mężatki, życzące sobie potomstwa. 2) = *blp. lm.* **y, ów**, (z fran.) *fort.* proste ramy, składające się z dwóch słupów złączonych dwiema

poprzeczniami, których używają do unoszenia przykrycia galerji spustnéj.

Blindaż, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) 1) pokrycie ścian, futrowanie; zrąb. 2) = *fort. ob. Zwodniki.*

Blindzia, i, *lm.* **e,** *ż. bot. prow.* (na Polesiu) (Salix caprea), gatunek iwy, wierzby.

Bliski, Blisko, *ob. Blizki, Blizko.*

Blizce, *ob. Blizko.*

Blizenka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr. od Blizna.* 2) = (cicatricula) znaczek na żółtku zapłodnionego jaja.

Bliziuchno, Bliziuteńko, *ps.* bardzo blizko. *Bliziuchno dobre złego posadzone jest. Byłem raz bliziuchno śmierci, ob. Blizko.*

Bliziuchny, a, e, *p.* i **Bliziuczki, Bliziutki, Bliziuteńki, a, ie,** *p.* bardzo blizki.

Blizki, a, ie, *p.* (*nieuż.* **Bliżek, żka, żkie**), *st. w.* **Bliższy, a, e;** *najw.* **Najbliższy, a, e,** 1) nie oddalony, nie daleki (czasem, miejscem, pokrewieństwem, lub temu podobnemi stosunkami). *Blizki dom, ob. Poblizki. Blizki krewny, v. Blizki. Blizkie pokrewieństwo. Przyjaźń bliższa jest szczęścia aniżeli miłość. Bliższa koszula ciała, niżeli suknia, v. niż rodzona ciotka, przys.* t. j. milszy swój interes jak cudzy. *Od ubogiego i jego blizcy uciekają. fig. Zostawać z kim w blizkich stosunkach.* 2) = wkrótce mający nastąpić, grożący. *Blizki wyjazd, przyjazd. Blizkie niebezpieczeństwo. Blizki upadek.* 3) = *czego, czém; Prymas najbliższy tronu krzesłem. Najbliższy kanclerstwa Podkanclerzy.* 4) = *do czego;* prawo najbliższe, pierwszeństwo do czego mający.

Blizko, *ps.* (*daw.* **Blizce**), *st. w.* **Bliżéj,** *st. najw.* **Najbliżéj.** 1) nie daleko, nie w oddaleniu, tak co do czasu, miejsca, jak pokrewieństwa. *Mieszkać blizko Paryża, ob. Pod, Przy. Być z kim blizko spokrewnionym. Lepiéj sąsiad blizko, niżli brat daleko. przys. Ojca blizce stoi,* t. j. przy ojcu. *Tędy bliżéj a dalej; owędy daléj a bliżéj, przys.* t. j. tam króciéj a gorzéj; owdzie dłuższa droga, ale lepszy gościniec. *Zaraz blizko;* całkiem blizko, bliziutko. — *psł. z blizka;* w pobliskości. *Z daleka miłość płuży, powszedniéje z blizka.* 2) = około, prawie. *Mieć blizko pięćdziesiąt lat. Ma blizko dziesięciu tysięcy dochodu.*

Blizko-biegunowy, a, e, *p.* 1) znajdujący się niedaleko biegunów ziemi, północnego lub południowego. 2) = **biegunowe gwiazdy,** *as.* zowią się te, które obracając się około biegunów sfery, dla krajów przeciwnego półsferza nigdy nie zachodzą za poziom.

Blizkoległy, a, e, *p.* nie daleko leżący, nie odległy.

Blizkoprzeszły, a, e, *p.* dopiéro co przeszły. *W wieku blizkoprzeszłym ludzie więcéj nabyli światła, jak w poprzedzających wiekach.*

Blizkość, ści, *blm. ż.* 1) mała dalekość, małe oddalenie *psł. w bliżkości;* niedaleko, w sąsiedztwie. 2) = blizki stopień pokrewieństwa; szczególniéj, prawo bliżkości krwi, prawo do czego z bliżkości krwi. *Borzywoj miał z bratem sprawę o bliżkość na królestwo czeskie.* 3) = kraje, dobra, rzeczy, prawem blizkości komu się należące. *Prosił król cara o pomoc, aby przez niego mógł do swéj bliżkości przyjść.*

Blizkować się, *złz. nd. nieuż.* dochodzić prawem bliżkości. *Jeśli syn umarł, nie zostawiwszy po sobie dziatek, tedy rodzice do sukcesji jego się blizkują.*

Blizkowid, *v.* **Blizkowidz, a,** *lm.* **e,** *m.* krótkiego wzroku.

Blizkoziemny, a, e, *p.* nie oddalony od ziemi. *Mgliste blizkoziemne powietrze.*

Blizkoznaczny, a, e, *p.* podobnego znaczenia. *Wyraz blizkoznaczny, który z drugim nie zupełnie jedną, ale blizką bardzo rzecz stanowi.* np. *lubić, kochać* (synonime), *ob. Jednoznaczny, Współznaczny.*

Blizna, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Blizenka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) ślad zagojenia na ciele. *Blizny po ospie. Blizna szelmowska;* od piętnowania, piętno. *Chlubne blizny. Okryty bliznami. fig. Rana się zagoi, blizna się zostanie,* t. j. nie łatwo zapomnieć doznanéj krzywdy. 2) = znamię przyrodzone. 3) = rowek czyli pierwszy cel na grubszym końcu u rury strzelbowéj.

Bliznek, *ob. Bliźniak.*

Blizu, *v,* **Bliżu,** *ps. prze.* 1) (o miejscu) nie daleko czego. *Miejsce to blizu miasta było. Pobliżu;* w pobliskości. *Piołun między ulami, ani pobliżu ich nie ma być miany. Nie blizu;* daleko. *Nie blizuć ma z tobą wędrować.* 2) = (o czasie) blizko następnie, prędko następując. *Blizuś jest, ty miły panie. A wszakoż blizu mu jest Zbawiciel jego. Nie bliżu;* dawno temu, nie dopiéro teraz. *Już temu nie bliżu, jak słowy i rzeczą, w tym się znać dajecie.*

Bliźni, *v.* **Bliźny, ego,** *lm.* **i,** *m.* każdy człowiek uważany ze stanowiska moralności chrześcjańskiéj, t. j. z potrzeby i obowiązków wzajemnéj miłości i pomocy; powinowaty przez ogólny związek ludzkości; brat „po piérwszych rodzicach. *Naszym bliźnim jest każdy, który pomocy naszéj potrzebuje. Czego sobie nie życzysz, tego bliźniemu nie czyń, v. kochaj bliźniego jak siebie samego. Wszyscy ludzie są nasi bliźni.*

Bliźni, ia, ie, *p.* 1) bliźnięcy, tyczący się bliźniąt. *Męże i żony ślubami pilnemi czczą bliźnie bóstwo* (Djanę i Apollina). 2) = *nieuż.* blizki. *Zmaza wstydu białogłowskiego u Turków się obraca na jéj ojca, na jéj bracią i bliźnich krewnych.*

Bliźniaczek, czka, *lm.* **czki,** *m. v.* **Bliźniaczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr. od Bliźniak*), która się razem z drugiém dzieckiem, bratem lub siostrą, na świat się urodzili. — *fig. Wyobraźnia i pamięć są dwie bliźniaczki.*

Bliźniak, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m.* 1) i *Bliźnek, Bliźnek,* nka, *lm.* nki, *m.* i *Bliźniec,* ńca, *lm.* ńce, *v.* owie, *m.* razem z drugim na świat wydany. *Romulus i Remus byli bliźniacy, ob. Bliźnięta.* 2) = dwa garnki lub inne przedmioty zlepione, lub zrośnięte razem. *Przyniósł jedzenie w bliźniaczku, ob. Dwojaki.* 3) = *an. Bliźniaki;* muskuły łytkowe.

Bliźniara, y, *blm. ż. bot.* (diplasium), roślina z rzędu *paprociowych.*

Bliźniątko, a, *lm,* **a,** *n.* 1) *zdr.* od *Bliźniak.* 2) = owoce z sobą zrosłe, *ob. Dwojaczki.*

Bliźnica, cy, *lm.* **ce,** *ż. prow.* nazwa pewnego gatunku kartofli, *ob. Psianka kartofel.*

Bliźniczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) (Nardus) roślina należąca do klassy 3ciéj rzędu *jednosłupkowego* ukł. Linn.; gatunek: = *wyprostowana* (N. stricta), trwała, rośnie gromadnie w miejscach płonnych, na ziemi suchéj i wilgotnéj; jest to trawa sino-zielonawego koloru, zarastająca nieco w małych kępkach obszerne przestrzenie; 2) **bliźniczki,** *blp. ż.* (Valeriana tuberosa), gatunek rośliny *Kozłek v. Bitdrzan.*

Bliźnięcy, a, e, *p.* do bliźniąt należący.

Bliźnięta, iąt, *blp* 1) razem urodzeni (bez wyszczególnienia płci). *Dwoje bliźniąt, v. para bliźniąt. v. dwojacy. Troje bliźniąt, v. trojacy. Czworo bliźniąt, v. czworacy.* 2) = *as.* a) jeden z 12tu *znaków zodjakalnych* (czyli z 12tu części zodjaku lub ekliptyki), znajdujący się blizko konstellacji tegoż imienia; należy do *znaków północnych,* tudzież *wiosennych;* słońce wstępuje w znak bliźniąt 8 Maja. b) = jedna z 12tu *konstellacji zodjakalnych,* obejmująca 85 gwiazd, z których najznaczniejsze *Kastor i Polluks; ob. Zodjak, Zodjakalne znaki, Konstellacja.*

Bliźniopłodny, *v.* **Bliźniętorodny, a, e,** *p. nieuż.* płodzący, czyli rodzący bliźnięta. *Bliźniopłodna bogini.*

Bliższość, ści, *lm.* **ści,** *ż* większa blizkość; bliższe pokrewieństwo, bliższe krwi prawo. *Trwożyła ludzi mogąca nastąpić wojna, dla bliższości krwi innych książąt,*

Bliż, a, *m.* i **Bliża, y,** *ż. blm.* blizkość, pobliskość. Używa się tylko w tem wyrażeniu: *Z bliża. Albo z bliża gromili, albo z dala pociskami ranili.* Niekiedy: *w bliżę, np. Co go miał porwać lew, przyskoczywszy w bliżę, Łasi się przed nim i nogi mu liże, ob. Z blizka, Pobliż.*

Bliżéj, *ob. Blizko, Blizki, Bliższy.*

Bliżyć, *ob. Zbliżyć, Przybliżyć.— Bliżyć się, ob. Zbliżyć się, Przybliżyć się.*

Bloch, *ob. Blok.*

Bloczek, *zdr. ob. Blok.*

Blofarek, *ob. Bolwark.*

Blok, u, *lm.* **i,** *m.* i **Bloch, u,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Bloczek** *v.* **Bloszek, ka,** *lm.* **ki,** *m.* (z niem.) 1) drzewo grube, nieociosane; kloc. *Ściany na wsi robią z blochów i strychulców i ze słomy w glinie walanéj.* 2) = *mech.* krążek kolistego kształtu, obracający się koło osi i mający na obwodzie linę, któréj końce wytężone są jakiemi siłami. *Blok stały;* kiedy osada, przez którą przechodzi oś albo czop jest nieruchomą. *Blok ruchomy;* kiedy osada ta poruszać się może; krążek. *Blochy, albo kołki, na których się co winduje, bywają więzowe.* 3) = u flisów, kółko, po którém gdy mają holować, pułkę, a podczas hysu, trykę hysują. 4) = (na szkucie) *Błoszki;* kółka drewniane, dwa na każdym karnacie, od których idą sznury aż do dołu. 5) = *prow. ob. Obręb,* 6) = *ob. Kluba.*

Blokada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) oblężenie fortecy, któréj chcą dobyć głodem, odjąwszy dowóz żywności, oblężenie, opasanie.

Blokauz, *v.* **Blokuz, a,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) twierdza z bloków. *Groblę osadzili blokauzami i działek dwie zatoczyli.* 2) = strażnica *v.* wieża, z któréj nieprzyjaciela wypatrują. *Latarnię pod Gdańskiem Niemcy blokuzem zowią.* 3) = *ob. Blokada.*

Blokować, ował, uje, *scz. nd.* oblegać, obsaczać, opasywać. *Blokować twierdzę, port.*

Blokowanie, a, *lm.* **a,** *n.* obleganie, obsaczanie. *Za przestać blokowania.*

Blondyn, a, *lm.* **i,** *m* (z fran.) mężczyzna o światłych włosach; jasnowłosy.

Blondyna, y, *lm.* **y,** *zdr.* **Blondynka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta włosów światłych. *Blondynowi podoba się brunetka, a brunet blondynce.* 2) = gatunek koronek. *Koronki się piorą, a blondynki nie można.*

Blondynowy, a, e, *p.* z blondyn (koronek). *Czepek blondynowy.*

Bloszek, *ob. Blok.*

Błozbak, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *nieuż.* miech kowalski. *Oba policzki odął, jakoby błozbaki, albo miechy kowalskie.*

Blu blu; wyrażenie odgłosu w łykaniu napoju z saméj butelki; albo przy wylewaniu się płynu z butelki do góry dnem przewróconéj. *ob. Glu-glu, v klu-klu.*

Blucina, y, *lm.* **y.** *ż.* wymioty ludzkie lub zwierzęce, wyrzucone z ust przy wymiotowaniu, *ob. Bluwocina.*

Bluć, bluł, bluje, *scz. nd.* **Bluwać, ał, a,** *częst. posp* rzygać, womitować, zrzucać. *Tylko blują, aby pili, a piją zasię, aby znowu bluwali. — fig. Bluć potwarz;* niegodziwie gadać, szkalować, łżyć.

Bluda, y, *lm.* **y,** *ż.* (*v ross.*) *nieuż.* misa drewniana. *Z jednéj bludy z gończem Moskiewskim jeść będziesz.*

Bluj, a, *lm* **e,** *m.* 1) bluiący często, rzygacz. 2) = *bot. Psi bluj,* ziele (dactylis).

Blujka, i, *lm.* **i,** *ż.* która bluje, rzygaczka.

Blumberg, (herb) dwie litery *x.*

Blumistyka, i, *blm. ż.* zajmowanie się hodowaniem kwiatów; znajomość kwiatów.

Blummerystka, i, *lm.* **i,** *ż.* dama, nosząca suknie wpół męzkie; zwolenniczka *blummeryzmu* (ob. ten wyr.).

Blummeryzm, u, *blm. m.* moda noszenia przez kobiéty sukien wpółmęzkich, wprowadzona przez panią Blumer w Stanach Zjednoczonych i naśladowana już w Europie.

Blunks, *nieod.* (z an.) bawełniane chustki ze Szkocji.

Bluskier, *ob. Bluzgier.*

Bluszcz, a, *lm.* **e,** *m. bot.* 1) (Hedera) krzew należący do klassy 5-éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł Linn; gatunek: = *zwyczajny v. pospolity* (H. Helix), trwały, często się przytrafia w lasach cienistych, nieco wilgotnych; za pomocą swych włókienkowatych korzonków, wychodzących z łodyg, czepia się wszelkich przyległych przedmiotów i wspina się dość wysoko, dorastając niek. w dogodnem miejscu np murze, do kilkudziesiąt stóp wysokości; bez oporu zaś, rozkłada się po ziemi; bluszcz dziki u nas prawie nigdy nie kwitnie, a tylko pielęgnowany w ogrodach kwitnąć i wydawać owoce może; jagody wielkości grochu, dojrzewają w roku następnym i mają kolor czarny; w krajach ciepłych bluszcz, po pewnym przeciągu lat, staje się drzewem; bluszcz w języku emblematycznym kwiatów oznacza *przyjaźń.* 2) = *Ziemny* (Nepeta glechoma), in. *Kurdwan, Konrad;* 3) = *ob. Tatarak kalmus;* 4) = *prow. ob. Wyklina wodna.*

Bluszczeć, ał, y, *nn. nd.* pluskać, wytryskać, płynąć. *Na rozkaz Mojżesza, zamiast wody, krew ze źródeł Egipskich bluszczéć poczęła.*

Bluszczokręt, *v.* **Bluszczopręt, u,** *lm.* **y,** *m.* kij bluszczem okręcony. *Buchantki z giętkim w ręku bluszczoprętem.*

Bluszczokręty, a, e, *p.* obwinięty bluszczem. *Bluszczokręty kostur.*

Bluszczopierz, u, *lm.* **e,** *m. bot.* ziele, mające liście podobne do bluszczowych, (gramen Parnassi).

Bluszczownik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Aralia), roślina zwana także *Dzięgławą* lub *Dzięglem drzewnym.*

Bluszczowy, a, e, *p.* 1) od bluszczu, tyczący się bluszczu, z bluszczu. *Bluszczowe liście. Bluszczowy wieniec.* 2) = do bluszczu i jego liści podobny. *Bluszczowe rycie na kubkach.*

Bluszczyć,ył, y, *scz. nd.* bluszczem obwijać. *Satyra bluszczyć.*

Bluszczyk, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Glechoma), roślina z rodziny *wargowych* (Labintae) należąca do klassy 14téj rzędu *nagoziarnowego;* gatunek: = *pospolity v. ziemny,* (G. hederacea) in. *Obłożnik bluszczowy,* rośnie w miejscach cienistych, nieco wilgotnych, w zaroślach, koło płotów i zabudowań, w ogrodach; na liściach często dają się widzieć narośle, od zuklucia owadu sprawione; cała roślina za potarciem szczególny, sobie właściwy wydaje zapach; dobrą jest paszą dla owiec.

Bluszun, u, *blm. m* (z an.) półjedwabna angielska materja.

Blutzger, *nieod.* moneta szwajcarska = 0,58 kop. = 1,16 gr.

Bluza, y, *lm.* **y,** *ż* (z fran.) 1) wierzchnia suknia, sukmana, szczególniéj u prostego ludu we Francji. 2) = szlafroczek kobiécy bez przodków w staniku; rozpasanka.

Bluzgać, *v* **Bluzgotać, ał, a,** *scz. nd.* pleść, wygadywać, *fr. Wolno każdemu, co tylko ślina do gęby przyniesie, bluzgać, wolno potwarzać, łajać, szydzić. Bluzgać przeciw komu. Bluzgać sprośność.*

Bluzgier, *x.* **Bluskier, u,** *lm.* **y,** *m. prze.* palatynek kobiécy. *Zaczął dyskurs o bluzgierach, które już z mody zaczynały wychodzić.*

Bluzgotać, *ob.* **Bluzgać.**

Bluźnić, ił, i, *sn. nd.* gadać złośliwie, nie do rzeczy, przeciw zdrowemu rozumowi; przeciw zasadom jakim; szczególniéj, gadać przeciwko Bogu i boskim rzeczom *W uniesieniach ludzie niech nie rozpaczą, ani bluźnią.* = kogo. *Bluźnić Boga i świętych Jego.* = komu; czemu. *Bluźnić rozumowi.* = przeciwko czemu i przeciwko komu. *Bluźnisz przeciwko Religji.*

Bluźnienie, a, *lm.* **a,** *n.* lżenie, osobliwie Boga, bluźnierstwo. *Słuchając tego bluźnienia imienia Boskiego, rozgniewał się.*

Bluźnierca, y, *lm.* **e,** *m.* (*daw.* **Bluźnierz, a,** *lm.* **e,** *m.*) bluźniący, łżyciel, osobliwie Boga lub rzeczy świętych. *Bluźnierze a matacze, a zwodnicy słowa bożego.*

Bluźnierczo, *ps.* jak bluźnierca; jak ten co bluźni; łżywie, potwarczo, złośliwie; nierozumnie, bezzasadnie. *Bluźnierczo mówić. Bluźnierczo odpowiadać.*

Bluźnierczy, a, e, *p.* bluźnierczy właściwy, od bluźnierczy. *Język bluźnierczy. Mowa bluźnierska. Zwyczaj bluźnierczy.*

Bluźnierka, i, *lm.* **i,** *ż.* która bluźni, łżycielka, osobliwie Boga i rzeczy świętych. *Bluźnierka to wielka była, o Bogu i niesmiertelności nic nie trzymała.*

Bluźnierski, a, ie, *p.* bluźnierstwu właściwy; od bluźnierstwa, z bluźnierstwa pochodzący. *Słowa bluźnierskie miotać. Ten człowiek nie przestaje mówić słów bluźnierskich przeciw zakonowi.*

Bluźniersko, *ps.* z bluźnierstwem; obelżywie, potwarczo; złośliwie, nierozumnie.

Bluźnierstwo, a, *lm.* **a,** *n.* złośliwa potwarz, głupstwo oczéwiste, lżenie, osobliwie zaś przeciw Bogu i rzeczom świętym *Bluźnierstwo przeciwko Bogu. Bluźnierstwo przeciwko rozsądkowi.*

Bluźniwy, a, e, *p. st. w* **Bluźniwszy, a, e;** bluźnierski, łżywy. *Co bluźniwsze na Syna bożego od Arjanów mówić się mogło.*

Błwać, *ob. Błud.*

Błwanie, *v.* **Błucie, a,** *lm.* **a,** *n.* womit, rzyganie.

Błwociny, cin, *blp. ż. posp.* co wybluto. *Pies wraca ku błwocinom swoim. Czuć błwocinami.*

Błabicha, y, *ż. bot. ob. Głóg* (pospolity).

Błagacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *nieuż.* i **Błagający, ego,** *lm.* **cy,** *m.* który błaga, koi, lub pokornie się prosi. 2) = *bot.* (Epilobium spicatum), roślina, in. *Wierzbówka kłosowa.*

Błagać, ał, a, *scz. nd.* 1) koić, śmierzyć, łagodzić prośbą. *Bogu się korzyli i gniew jego błagali. Wszystko to błaga okrutne serca.* 2) = pokornie prosić, modlić się, żebrać. *Błagam cię na kolanach. Błagamy cię Panie przez zasługi Jezusa Chrystusa. Błagać kogo za*

kogo. Błagać kogo o co, v. czego od kogo. Błagać Boga o ratunek. Błagać litości od zwycięzcy.

Błagający, a, e, *p.* pokornie a usilnie proszący; modlący; do błagania, dla przebłagania służący, błagalny, wyrażający błaganie. *Błagający wyraz twarzy. Błagające spojrzenie, ob. Błagać.*

Błagalnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* i **Błagalnica, y,** *lm,* **e,** *ż.* 1) rzecz błagająca, ofiara błagalna. *Obiera błagalnią pokuty.* 2)=w starym zakonie, tablica złota na skrzyni przymierza, leżąca między dwoma Cherubinami. *W błagalni Bóg opowiadał wolę swoję Izraelitom, ob. Ubłagalnia.* 3)= u pogan, wyrocznia, miejsce, gdzie bogowie swoje odpowiedzi dawali. 4)=świątynia, dom modlitwy, modlitewnia.

Błagalny, a, e, *p.* 1) dający się ubłagać, ubłagalny. *Bóg jest błagalny, nie rozpaczaj całe.* 2) = do błagania służący, dla błagania, błagający. *Błagalna ofiara, msza święta.* 3)=modlący się pokornie, żebrzący. *Ręce błagalne wznosi ku niebu. Postawa błagalna, ob. Błagający.*

Błagodawczy, a, e, *p.* pełny łaski, dobroci, miłosierdzia; pokój przynoszący.

Błaho, *ps.* 1) podle, licho, nędznie, mizernie. 2)= wątle, nie mocno; nie trwale.

Błahoczestiwy, a, e, *p.* (z ross.) *nieuż.* 1) błogo czcigodny, wielebny. *Błahoczestiwa cerkiew. Metropolita błahoczestiwy.* 2) = ksiądz greckiego wyznania, świeszczennik.

Błahość, *v.* **Błachość, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* lichość, podłość, nikczemność. *Błahość rozumowania, umysłu. Błahość rzeczy, przedmiotu.*

Błahoważny, a, e, *p.* niedoważny. *Błahoważna i fałszywa moneta.*

Błahy, *daw.* **Błachy, a, e,** *p.* 1) nic wart, nędzny, podły, lichy, mizerny, nikczemny. *Piwo z otrąb smaku błachego, jednak lepsze jak woda.* 2)=wątły, nie mocny, nie trwały. *Murów nie miało miasto, jedno błache przekopy.* 3)=niepewny, wątpliwy, fałszywy. *Wieść błaha. Przyjaźń błaha. Błaha w ludziach i panach nadzieja.*

Błam, u, *lm.* **y,** *m.* 1) futro ile go na podszycie odzienia jakiego potrzeba, w handlu pospolicie zszyte w kształt worka, u dołu szerszego niż u góry. *Kupować futro nie sztukami, lecz błamami. Błam lisów. Błam tumaków sztuje sto tatarów. m.* *2)=*fil.* kategorja w ogóle, *np.* rzecz umiejętną rozkłada się w wydobywające się z niéj samo przez się *błamy.* Są *prawdobłamy* i *wiedzobłamy.* Ma się również *poznanioblamy.*

Błamować, ał, uje, *scz. nd.* błam robić z futerek w sztukach całych jak są na zwierzęciu, zszywać futerka w błam.

Błaszki, a, ie, *p.* trochę błahy, nieco płochy. *Przebaczam ci tę błaszką próżność.*

Bławat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) materja jedwabna, osobliwie bława, czyli błękitna, niebieska. *W bławatach chodzić, v. od bławatów się stroić. Nie każdy pan co w bławatach; przys.* t. j. z odzienia, z pozoru nie sądź o nikim; toż samo co: Nie wszystko złoto co się błyszczy. 2) = *bot. ob. Bławatek.*

Bławatek, tka, *lm.* **tki,** *m. v.* **Bławat,** *bot.* kwiat błękitny, w zbożu rosnący, modrak (Centaurea cyanus).

Bławatlin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Aristea) roślina.

Bławatnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) tkanina bławatna; wszystko co z bławatu uszyte. 2)=kupcowa bławaty przedająca. 3)=(Attacus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych,* motylow nocnych. 4) = *bot.* (Cyanella) roślina.

Bławatnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) jedwabi tkacz; robotnik w fabryce materij jedwabnych. 2)=kupiec, mający skjep jedwabny, czyli bławatny. 3)=(Ampelis) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1, = *czerwony* (A. carnifex); 2,=*purpurowy* (A. pompadora); 3,=*komandor* (A. cotinga); 4,=*niebieski* (A. coerulea); 5.=*jedwabisty* (A. maynana); 6,=*czerwonoszyjny* (A. cayana); 7,=*żółty* (A. cucullata).

Bławatno, *ps.* w bławatach. *Chodzić bławatno.*

Bławatny, a, e, p. 1) jedwabny. *Materja bławatna. Sklep bławatny.* 2)=modry, błękitny zupełnie, niebieski.

Bławy, a, e, *p.* blado modry, modrawy.

Błazen, zna, *lm.* **zny,** *m. v.* **Błazeniec, ńca,** *lm.* **ńce,** *m. zdr.* **Błazenek, nka,** *lm.* **nki,** *m.* 1) trefniś, żatowniś, krotochwilnik jakiego pana. *Błazen nadworny. U Zygmunta Stańczyk błazen był osóbliwy. Błazenek w kukle z cepami, pas miał okowany, uszy jak u sarny, na nich wiszą dzwonki, a cepy na pstrym kiju z lisiemi ogonki.* 2)=(z przyganą) żartujący, trefny, jowialista. *Dać z siebie błazna robić. Udawać błazna. Wyjść na błazna. Wystrychnąć kogo na błazna. Nie czyń z siebie błazna; lecz gdy co śmiesznego możesz poczciwie włoczyć, nie wstydaj się tego.* 3)=głupiec, bez rozsądku, bez mózgu. *Błaznów wszędzie pełno. Poczekaj no błaznie, dam ja tobie! Nauczę ja tego błazna. Nie wtrącaj się tu błaźnie! Każdy błazen swoim strojem,* t. j. każdy w swoim gatunku. *U Bogaśmy tu wszyscy jako błazenkowie, A zarówno ubodzy jako i królowie. Nie wcale ten mądry, kto błaznem podczas być nie może,* t. j. błazna udawać, wesoło żartować. 4) = *piesz.* (o małych dzieciach). *Miły błazen, miły błazenek.*

Błazennica, *ob.* **Błaźnica.**

Błazeński, a, ie, *p.* 1) błaznowi właściwy; do niego należący; *Błazeńska czapka. Błazeński kaptur. Błazeński koncept.* 2) = bez sensu, ni w pięć, ni w dziewięć; bez energji, głupi. *Błazeńskie rzeczy najprędzej pojmujemy, najdłużej pomniemy. Błazeńska rzecz nie ma odpowiedzi. Błazeńska, innym rozkazować, a siebie samego nie umieć sprawować.*

Błazeńsko, *v.* **Błazeńskie,** *nieuż. ps.* **po Błazeńsku,** *psł.* jak błazen, głupiec. *Żby teraz po błazeńsku gołą, jeno czuprynę zostawiwszy. Zamiast muru, dosyć błazeńsko parkan lepiony.*

Błazeństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) figlarstwo, głupstwo, bałamuctwo. *Jednemu przeciw wszystkim zmyślać jest błazeństwo. Na takie błazeństwo nie warto odpowiadać.* 2)= rzecz nikczemna, licha. *To błazeństwo! Ktoby tam stał o to błazeństwo! Gniewa się o łada błazeństwo. Polski most, Niemiecki pont, Włoskie nabożeństwo, wszystko to błazeństwo; przys.*

Błazgonić, ił, i, *scz. nd.* pleść, co ślina przyniesie, głupio, a sprośno gadać.

Błazgonienie, a, *lm.* **a,** *n.* niedorzeczne gadanie, prawienie batałaszek.

Błazgoń, nia, *lm.* **nie,** *m.* 1) papla, gaduła, niedorzeczność; wiele a od rzeczy mówiący. 2)=*fil.* (semiabsurdum), jakieś pojęcie bardzo niedorzeczne. *Błazgoni pełno jest w nauce i przeświadczeniu czerwieńców,* czyli *radykalistów.*

Błaznować, ował, uje, *scz. nd.* 1) błazeństwa wyrabiać, figle stroić. *Są słudzy u panów tacy, co trąbią, co błaznują, a nic inszego nie robią.* 2) = *z kogo, z czego;* żartować, drwić, przedrwiwać z kogo *v.* z czego. *Bezpieczny na równinie szyper z morza błaznuje.*

Błaznowanie, a, *lm.* **a,** *n.* figlów strojenie; żartowanie; przedrwiwanie.

Błaźnić, ił, i, *scz. nd.* 1) *kogo;* durzyć, odurzyć kogo, na błazna go wystrychnąć. *Łakomstwo tak wszystkich zbłaźniło, Że prawie do dobrego oczy im zaćmiło. Król dał się takiém hałwochwalstwem zbłaźnić i zwieść.* 2) = za błazna kogo mieć. *Cóż mię błaźnisz, że cię nie ma w domu, a zaż nie znam twego głosu?* 3) = *z kogo;* drwić, kpić z kogo. *Lada kto błaźni z niego.* = **się,** *złz. nd.* dać się zbłaźnić, błaznem się stawać. *Upominali go, żeby się nie błaźnił, a nie wydawał się za tego, czym nie jest. Zatracił Pan wszystkich, którzy się błaźnią od niego,* t. j. co się dali zwieść błazeńsko, żeby go porzucić.

Błaźnica, *v.* **Błazennica, y,** *lm.* **ce,** *ż.* 1) kobieta błaznująca, figlarka, lub też głupia. 2) = małoletnia, niedorostek.

Błaźniwy, a, e, *p. nieuż.* na błazna zarywający, błazeński. *Żona mądra rozumem sobie męża obiera, błaźniwa pięknego żąda. Śmieję się z tych błaźniwych wymysłów świata tego.*

Błażej, a, *lm.* **e,** *m.* i *zdr.* **Błażejek, ejka,** *lm.* **ejki,** *m.* 1) krążek woskowy. *Nuż co gromnic, błażejków owych świętych.* 2) = imię własne.

***Błażek, żka,** *m. fil.* (circulus in probando) jest jedno mylników źródło. Powstaje, gdy dowodzi się czegoś, obracając się w obłędném kółku, lub okazując coś czém, to samo ma być okazane. Przykład: *Koran jest słowem Boga, gdyż tak powiada prorok Mahomet; Mahomet jest prorokiem Bożym, gdyż tak naucza Koran, ob. Młyniec, Kołowadny.*

Błąd, u, *lm.* **y.** *m.* 1) błądzenie, błąkanie, błąkanina. *Ubodzy Trojanie wszędy Morza wiele zwiedzali rozlicznemi błędy. W nogach błąd, kiedy w głowie nierząd, przys.* 2) = w ogólności, omyłka, omylenie, co do zrozumienia lub postępowania. *W błąd kogo wprowadzić. Wyprowadzić kogo z błędu. Być, zostawać w błędzie. Póki ludzie, póty będą błędy. Błędy młodości. Poprawić z błędów, v. z błędów młodości. Zarazić się błędami jakiej sekty. Błędy drukarskie. Błędy pisowni. Błąd przeciw językowi.* 3)= *nieuż.* błądzący, błędnik. *Heretykiem go uczynią, i rzekną mu; ten błąd nie wie co czyni.* *1)=*fil.* (error. das Irrthum), nie jest kłamem rzetelnym, ale połową, ćwiercią, pewną cząsteczką Prawdy.

Błądać, *v.* **Błąkać, ał, a,** *sn. nd.* (o ptakach), przenosić się z miejsca na miejsce.

Błądzenie, a, *lm.* **a,** *n.* mijanie się z prawą drogą. *wł.* i *fig.*

Błądzić, ił, i, *scz nd.* 1) mijać się z prawą drogą. *Błądzić po lesie, na pustyni. Błądzić po lasach, po morzu. ob. Włóczyć się, ob. Zabłądzić.* 2) = mylić się, z prawdą się mijać. *Sam błądzisz, a drugich rządzisz. Najprędzéj błądzi, kto prędko sądzi. Gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi; przys.* t. j. źle, gdy się kobiéta wdaje w nie swoje. *Kto się pyta, ten nie błądzi; przys.* t. j. jeśli czego nie wiesz, pytaj. *Gdzie baba rządzi, tam chata błądzi; przys.* rządy niewieście nie warte. *Gdzie wielu rządzi, tam się łatwo błądzi. Wyznawał, że błądził, dawszy się oszukać. ob. Pobłądzić, Pomylić się.* 3) = błąd popełnić, potknąć się. *Ludzka rzecz błądzić. Błąd ten nie łatwo naprawić.*

Błąkacz, a, *lm.* **e,** *m.* który się błąka, tułacz. *Uciekał Dawid jako jeden błąkacz z góry na górę. Błąkacz z domu wyklęty, ob. Błąkający się.*

Błąkać, ał, a, *scz. nd.* 1) *kogo;* w błąd czyli zabłądzenie wprowadzać. 2) = *ob. Błądać.* = **się,** *złz. nd* przydłużéj i po różnych miejscach błądzić, tułać się, tłuc się. *Błąkasz się po nocy Błąkali się ślepi po ulicach. fig.* Błąkać się po różnych myślach.

Błąkający, a, e, (się), *p.* błędny, błądzący. *Gwiazdy błąkające się. Ludzie błąkający się,* t. j. koczownicze życie wiodący.

Błąkanie się, *n.* błądzenie tu i owdzie, tułanie się.

Błąkanina, y, *lm.* **y,** *ż.* ciągłe po różnych miejscach błąkanie się, błądzenie, tułanie się. *Błąkaniny morskie.*

Błąkliwy, a, e, *p. nieuż.* do błąkania się skłonny, błędliwy, błędny. *Dusza błąkliwa, spoczynku niecierpiąca, wielce rada nowości.*

Błędliwie, i *nieuż.* **Błędliwo,** *ps.* błędnie, omyłkowie, *ob. Błędliwy.*

Błędliwość, ści, *blm. ż.* podleganie błędom, omyłność.

Błędliwy, a, e, *p.* błędom podległy, błądzący. *Nasze myśli są błędliwe, kiedy abo źle widziemy, abo nie dosyć widziemy. Długo był błędliwy dzień Wielkanocnego święta. Planety błędliwe, ob. Błędny.*

Błędnica, y, *lm.* e, *ż.* światło błąkające się; zjawisko mamiące, mamidło.

Błędnie, *ps.* 1) omyłkowie, z błędami. *Błędnie wymawiać.* 2) = mylnie, obłędnie, zdrożnie, fałszywie. *Wzięliśmy się błędnie drogą na prawo.* 3) = przestępnie, nieprawie, występnie. *Błędnie postępować.*

Błędnieć, ał, eje, *scz. nd.* błędnym się stawać.

Błędnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) który błądzi, błądziciel. 2) = labirynt, błędokręt. 3) = *v. Labirynt, an.* część ucha zawarta w kościach skalistych. *4) = *fil.* wynik mylny, lub mylnik, ale taki, w który bez wiedzy i woli naszéj zakradł się błąd. Imię jego scholastyczne *Paralogismus.*

Błędność, ści, *blm. ż.* błędliwość, błądzenie, podleganie błędom.

Błędny, (*nieuż.* **Błądny**), **a, e,** *p.* 1) omyłkowy, pełen omyłek, z błędami. *Błędna pisownia. Błędne wymawianie.* 2) = obłędny, mylny, fałszywy, w błąd wprowadzający, błędnie wiodący. *Droga błędna. Być na błędnéj drodze; fig.* mylić się. 3) = błąkający się, błądzący. *Błędni rycerze. Gwiazdy błędne. Ognie błędne. Owca błędna. Chodzić jak owca błędna. Nerw błędny* (nervus rădnu. Chodzić jak owca błędna. Nerw błędny (nervus rădnu. Chodzić jak owca błędna. Nerw błędny (nervus rădnu. Chodzić jak owca błędna. Nerw błędny

Błogodajny, a, e, *p. ob. Dobroczynny.*

Błogodarzyć, **ył**, **y**, *scz. nd. nieuż.* jałmużnę dawać.

Błogoduszny, a, e, *p. nieuż.* dobréj duszy.

Błogodziejstwo, *ob. Dobrodziejstwo.*

Błogodzietny, a. e, *p.* dobre dzieci mający.

Błogokłosy, a, e, *p. nieuż.* bogaty w kłosy, plenny.

Błogolubnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* dobre lubiący.

Błogomyślny, a, e, *p. nieuż.* dobrze myślący.

Błogoradnik, a, *lm.***cy**, *m. nieuż.* który dobrze radzi.

Błogorodny, a, e, *p.* (z ross.) *nieuż. ob. Familjant.*

Błogoród, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* dobre urodzenie.

Błogorządny, a, e, *p. nieuż.* szczęśnie się rządzący.

Błogoskon, (euthanasis) **u**, *lm.* **y**, *m.* śmierć lekka, spokojna.

Błogosława, **y**, *blm. ż. bot. ob. Banan* (Musa).

Błogosławić, **ił**, **i**, (*nieuż.* **Bogosławić**), *scz. nd.* 1) *komu, v. kogo*; dziękować z wysławianiem, uwielbiać, błogim zwać. *Błogosław duszo moja Panu, błogosław imieniowi Jego świętemu. Błogosławić czyjéj pamięci. Błogosławię godzinę, w któréj cię po raz pierwszy ujrzałem.* 2) = *komu*; dobrożyczyć, żegnać, dobrego mu życzyć. *Usty swémi błogosławią, a w sobie przeklinają. Umierając, błogosławił dzieciom swoim.* = *iron.* przeklinać, złorzeczyć. 3) = *kogo, v. co*; poświęcać, wodą święconą kropić. *Błogosławić chorągwie. Błogosławić kogo kijem*; kijem okładać. 4) = znakiem krzyża ś. żegnać. *Błogosławić lud, v. ludowi. Ksiądz błogosławi przytomnych.* 5) = *kogo na co*; święcić, poświęcać kogo na jaki urząd. *Grzegorz patrjarcha błogosławił na metropolję kijowską.* 6) = szczęścić, udarzać, szczęśliwym czynić. *Boże, błogosław ich orgżowi! Niech cię Bóg błogosławi, ciebie i dzieci twoje.* — *ir. Niech cię Bóg błogosławi z twoją radą, wolę pójść za moją głową.*

Błogosławiciel, a, *lm.* e, *m.* który błogosławi, uwielbiacz, dobrorzeczący, uszczęśliwiciel. *Przeklinacz twój będzie przeklęty, a błogosławiciel błogosławiony.*

Błogosławicielka, i, *lm.* i, *ż.* która błogosławi.

Błogosławienie, a, *lm.* a, *n.* 1) uwielbianie. 2) = dobrorzeczenie. 3) = uszczęśliwienie. 4) = poświęcenie. 5) = *ps. nieuż.* sposobem błogosławionym. *Trzeba nam się starać, żeby zawsze żyć dobrze i błogosławienie.*

Błogosławieństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) błogosławienie, dzięka, wychwalanie, dobrorzeczenie. *Błogosławieństwo rodziców. Błogosławieństwo kapłańskie. Daję ci swoje błogosławieństwo.* 2) = szczęście, pomyślność. *Błogosławieństwo boże. Skarb ojczysty, żona cnotliwa, potomek godny, błogosławieństwo Pańskie. Błogosławieństwo niebieskie*; zbawienie. *Ośmioro błogosławieństw Ewangelicznych.* — *żart. Błogosławieństwo*, t. j. dzieci. *Wjego domu aż nadto tego błogosławieństwa.* 3) = *nieuż.* relikwje świętych. *Wiele zebranych było błogosławieństw męczenników.*

Błogosławioność, **ści**, *blm. ż.* stan błogi, szczęśliwość.

Błogosławiony, a, e, *p.* (*nieuż.* **Bogosławiony**), *st. w.* **Błogosławieńszy**, a, e, (*najw.* **Najbłogosławieńszy**, a, e, 1) z dzięką wysławiony, uwielbiony. *Błogosławiony Bóg Izraelów; błogosławcie go wszyscy aniołowie. Błogosławiona ty między niewiastami, i błogosławion owoc żywota twego, Jezus.* 2) = zdarzony, uszczęśliwiony, szczęśliwy. *Nauki czynią błogosławionym żywot nasz.* 3) = zbawiony po śmierci. *Dusze błogosławione. Błogosławiony męczennik.* 4) = uwielbiony w niższym stopniu od świętego, w wyższym od wielebnego, czyli świętobliwie zmarłego. *Papież wprzód błogosławionym, potém świętym ogłasza. Błogosławiony, ale jeszcze nie święty, przys.* t. j. panek dopiéro, ale jeszcze nie pan; *v.* nie doszedł jeszcze do doskonałości. 5) = ubłogosławiający, zbawienny. *Błogosławieńsza rzecz jest dawać, niżeli brać.*

Błogosławiony, **ego**, *lm.* **eni**, *m.* szczęśliwy w wiecznem życiu, zbawiony. *Mieszkanie błogosławionych.*

Błogosławny, a, e, *p.* 1) pełen błogosławieństwa. *Błogosławne śluby.* 2) = mający być błogosławionym.

Błogosłow, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* błogosławieństwa obwieszczający. *Strzeżmyż się, abyśmy tych pseudołogów za swoich błogosłowów nie mieli.*

Błogość, **ści**, *blm. ż.* 1) stan szczęścia i pokoju; szczęśliwość. *Czuję w sobie jakąś błogość!* 2) = *nieuż.* litościwość, ludzkość, dobroć.

Błogousty, a, e, *p. nieuż. ob. Złotousty.*

Błogowieki, a, ie, *p. nieuż.* szczęśnie zestarzały.

Błogowieścić, **ił**, **i**, *scz. nd.* (z ross.) *nieuż.* błogie rzeczy opowiadać, ewangelję opowiadać.

Błogowodny, a, e, *p. nieuż.* dobrą wodą obfitujący.

Błogowonić, *ob. Perfumować.*

Błogożywotny, a, e, *p. nieuż.* szczęśliwie, błogo żyjący.

Błon, **u**, *lm.* **y**, *m.* łożysko, w którém potomstwo świń się rodzi.

Błona, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Błonka**, **Błoneczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) skórka cienka, pęcherzowina, plewa. *Błony mózgowe*; mózg otaczające. a) = *twarda* (dura mater); b) = *cienka* (pia mater); c) = *pajęczynowa* (membrana arachnoidea). 2) błony oczne: a) = *łączna* (membr. conjunctiva), *ob. Łącznica*; b) = *twarda, ob. Twardówka*; c) = *rogowa, ob. Rogówka*; d) = *biała, ob. Białko*; e) = *naczyniowa, ob. Naczyniówka*; f) = *tęczowa* (iris); g) = *siatkowa* (retina), *ob. Siatkówka.* 3) = *płucna, ob. Opłucna.* 4) = *sercowa, ob. Osierce.* 5) = *brzuchowa, ob. Obrzuszna.* 6) = *kiszkowa, ob. Kałdun.* 7) = *wewnętrzna poprzeczna, ob. Przepona.* 8) = *maciczna,* 9) *Błony płodowe* i t. d. 10) *błonka*; choroba oka. *Oczy mu wpadły i zaszły błonką. fig. Ma błonkę na oczach*, t. j. niewidzi, lub nie chce widzieć, *ob. Bielmo.* 11) *błona w oknie*; szyba, kwatera (szczególniéj z pęcherza, *v.* papieru oliwą napuszczanego). *Gdy ujrzysz światło tą błoną, Myśl skąd ma moc przyrodzoną.* 12) = *fig.* okno. *Oczy jak błony w ciele są wysadzone, patrzą na wsze strony.* 13) = z drzewa sosnowego wyłupana cienka, wązka i długa szczepka, używana u włościan do świetlenia; łuczyna, łuczywo, *prow. Drzewo sosnowe zdatne na błonę. Szczepać błonę. Zapalić błonkę. Koszyk z błonek, ob. Błonianka.* 14) = *leś.* ośrodek pnia smolny, czyli żywiczny, około którego biel już ognił, *ob. Drzonek.* 15) = *roślinna* (membrana vegetabilis) *bot.* skóreczka roślinna cieniuchna, jednorodna, przezroczysta i bezbarwna (z wyjątkiem kilku roślin skrytopłciowych), powstająca ze skręcenia się śrubowatego włókien pierwotnych cieniuchnych; w stanie świeżym jest zawsze wyprężona, po odjęciu wilgoci wydłuża się i marszczy; nie rozpuszcza się ni w wodzie, ni w wyskoku, ni w olejach; kwasy mineralne ją niszczą.

Błonczatka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Hymenocallis), roślina z rodziny *Amarylkowatych*; rośnie w Ameryce i zachod. Indjach; cebul jéj używają jako lekarstwo we wrzedzionkach; gatunki: = *miła, karibejska, kółkowa.*

Błonianka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kosz z łuczyny zrobiony do noszenia plew, zgoniu i t. p. przedmiotów. Wyraz na Litwie używany.

Błoniany, a, e, *p.* 1) z błony. *Błoniane skrzydło nietoperza. Z błonianemi skrzydłami djabła malują.* 2) = z łuczywy.

Błoniastoskrzydły, a, e, *p.* mający skrzydła błoniaste.

Błoniastowąż, **ęża**, *lm.* **ęże**, *m. zool.* wąż amerykański, cały błoną okryty, na pół łokcia długi (amphisbaena).

Błoniasty, a, e, *p.* 1) błoną, *v.* błonami opatrzony, mający podobieństwo do błony. 2) = *bót.* (membranaceus) mówi się o liściu niektórych roślin, nie bardzo grubym i wietkim, jak w *Kokornaku wielkim* (Aristolochia Sipho). 3) = *drzewo; leś. prow.* sosnowe drzewo, wzrosłe na miejscu bardzo mokrém. 4) = łuczynę dający, zdatny na łuczynę.

Błoniawa, **y**, *blm. ż. med.* (Diphteritis), choroba zapalna, połączona z tworzeniem się fałszywych błon na zapalnéj powierzchni tkanki.

Błonica, **y**, *blm. ż. bot.* (Ulva), roślina z gromady *Wodorostów* (Hydrophytae), rodziny *Ramienicowych* (Characeae), znajduje się w morzach; gatunki jéj: = *sałatowa* (U. lactuca), = *najszersza* (latissima), w odmianach *Błoniastéj* i *Kruszkowatéj*, używa się za pokarm nietylko zwierząt domowych, mian. owiec, ale i ludzi; jako lekarstwo, piérwszą okładają bolącą głowę, drugą używają w zapaleniach i w dnie.

Błonie, a, *lm.* a, *n.* 1) obszerne pastwisko, smug gruntu na pastwisko gromadzkie zostawiony. 2) = obszerna otwarta płaszczyzna, równina.

Błonik, a, *lm.* i, *m.* polano przygotowane z drzewa sosnowego, z którego szczepią błonki. *Narąbać błoników. Uderzył go błonikiem.*

Błonka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr. od Błona.* 1) *ob. Błona.* 2) = *chem.* (pellicula) cienka skorupka, *v.* pokrywka, tworząca się na powierzchni wody barytowéj, stroncjanowéj, wapiennéj, lub innych rozcieńkach, stężonych przez parowanie, a pozostawionych na zetknięcie się z powietrzem. 2) = *Descemeta* (membrana humoris aquei) *med.* błonka wodna w oku.

Błonkoskrzydły, *zool. ob. Pszczołowaty.*

Błonkowaty, a, e, *p.* na kształt błonek, z błonek złożony. *Większa część owadu ma skrzydełka błonkowate.*

Błonnik, a, *blm. m. chem.* organiczna substancja, głównie w skład zwierzęcych błon wchodząca, równocześciowa z krochmalem co do ilości swych składowych pierwiastków: węglika, wodorodu i kwasorodu.

Błonny, a, e, *p.* w rolnictwie, odnosi się do gruntu zamożnego w pożywność, który powstał z namułów i ustoin; wiele w sobie pruchnicy a po części i wapna zawiera; grunt taki w wodzie rozmaka na mul, a w gorącu znowu się mocno spicka.

Błonogrzyb, a, *lm.* **y**, *m. bot.* (Mycoderma) rodzajowa nazwa roślin, wątpliwéj przyrody, zaliczonych przez jednych botaników do gromady *Wodorostów* (Hydrophytae), rzędu *Pleśniczek*, przez drugich do *Cukrogrzybów* (Saccharomyces).

Błonolotny, *v.* **Błonoskrzydły**, a, e, *p.* błoniastoskrzydły, błoniane skrzydła mający. *Błonoskrzydły nietoperz.*

Błonowy, a, e, *p.* do błony należący, błonie właściwy, na błonie znajdujący się. *Nerwy błonowe.*

Błotko, *v.* **Błocko**, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Błoto*) małe błoto. *Czasem mądry woźnica w najmniejszém błotku utonie.*

Błotniak, a, *lm.* i, *m.* (Circus) *zool.* ptak z rzędu *Drapieżnych* (dziennych), rodzaju *Sokołów*; gatunki: 1 = *błotny* (Falco rufus). 2 = *biało brwisty* (F. palustris). 3 = *okopciały* (F. maurus). 4 = *zbożowy* (F. cyaneus). 5 = *popielaty* (F. cinereaceus).

Błotnica, **y**, *blm. ż.* 1) *bot.* a) (Triglochin) *in. Świbka, Żabia trawa*, roślina należąca do klassy 6téj, rzędu *trzysłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki jéj: = *pospolita* (T. palustris), trwała, rośnie na łąkach mokrych, nad brzegami bagien; dorasta około łokcia wysokości; = *większa* (T. maritimum), na łąkach nieco wilgotnych, mian. nad brzegami jezior i rzék; rzadsza od poprzedzającéj; u ludu w okolicach Torunia zowie się *szczypiorkiem.* b) = (Scheuchzeria), *ob. Bagnica.* c) = (Marica), *in. Nakwielica.* 2) = ziemia łacno stająca się błotem.

Błotnicowate rośliny, (Juncagineae) stanowią jeden z rzędu roślin *jednolistkowych*, należący do podklassy 5téj (*v. jawnopłciowych*) ukł. De Cand.

Błotniczka, **i**. *lm.* **i**, *ż. zool.* sikora mniejsza od pospolitéj (parus palustris).

Błotnieć, **ał**, **eje**, *scz, nd.* błotem się stawać. *Ziemia błotnieje.*

Błotnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) bagno, kałuża. *Błotnik mieć trzeba przy owczarni, aby się nim owce krzepiły i posiłały.* 2) (Uca) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych*, nabrzeżnych. Gatunek jeden: = *włochaty* (U. una).

Błotnisty, a, e, *p.* 1) z błotem pomieszany, błota pełen. *Ulica błotnista. Błotnista ziemia.* 2) = pełen błot, trzęsawisk; bagnisty. *Okolica błotnista, bagnista, niska.*

Błotniszka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Helomyza) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *prążkowana* (H. oleus). 2 = *żółtą* (H. pallida). 3 = *kasztanowata* (H. gigantea). 4 = *ruda* (H. affinis). 5 = *pstra* (H. tigrina). 6 = *białousta* (H. praecusta).

Błotny, a, e, *p.* 1) nad błotem, lub w błocie się znajdujący. *Błotne rośliny. Żółwie błotne. Kąpiele błotne*, t. j. które się biorą w błotach wód mineralnych. *Wieprz błotny*, t. j. w błocie légający. *Ziemia błotna*, t. j. z błota wydobyta. *Błotna woda albo jest w trzęsawicach, albo w kałużach.* 2) = *ob. Błotnisty.*

Błoto, a, *lm.* a, *n.* 1) brudy i nieczystości ulic i dróg rozmokłe od dżdżu. *Na wiosnę ceber wody, łyżka błota; na jesień łyżka wody, ceber błota. Nie uczerpnąć z błota czystéj wody, przys.* 2) = kałuża; jama pełna wody na drodze. *Ugrzęznąć w błocie. To tak przydatne, jak bót dziurawy na błoto, przys. ir.* całe nie przydatne. *Z błotem kogo mieszać*; wyłajać kogo. *Pieniądze w błoto rzucić*, t. j. marnować. *Na błoto siekierę ostrzyć*, t. j. głupim się pokazać. 3) = *fig.* nieczystość, nie czysta nauka, kacerstwo. *Uwięznąć, v. ugrzęznąć w błocie. Występnych miał karać, a sam w tym błocie leżał.* 4) = *fig.* niedola, nędza. *Wiele dał i wyjął mię z błota, z nędzy.* 5) *w lm. Błota*; okolica pełna trzęsawisk; bagno. *Pełno tam błot i jezierzysk. Błota pińskie. Roślina ta znajduje się tylko na błotach.*

Błotoluby, a, e, *p. nieuż.* błota, *v.* bagna lubiący. *Trzcina błotoluba.*

Błotołożny, a, e, *p. nieuż.* w błocie legający. *Błotołożne świnie.*

Błotosłap, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* brukownik, włóczący się po bruku.

Błożenie, a, *lm.* a, *n. nieuż.* błogosławienie, błogosławieństwo. *Gdzież przeto błożenie wasze?*

Błusza, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Catinga) roślina.

Błyktry, *ob. Błiktry.*

Błysk, **u**, *lm.* **i**, *m.* błyszczenie, połysk gwałtowny, blask rażący, szczególniéj błyskawicy; błyskawica. *Straszny szereg tarczy z silnemi pociski, Całą przestrzeń napełnia okropnemi błyski. Przelot bystrzejszy nad błysk piorunowy. Burze czarne z grzmotem dają błyski.*

Błyskacz, a, *lm.* e, *m. nieuż.* błyskający, błyskawicę rzucający, piorunujący.

Błyskać, **ał**, a, *sn., częst.* **Błyszczeć**, (*nieuż* **Bleszczeć**) **ał**, **y**, **Błysnąć**, **ął**, *v.* **błysł**, **nie**, *jednt.* blask wydać, lśnić się przeraźliwie. *Miecze ich błyskają. Co za iskrzący widok bliskie krzaki dają, Zmarzłą rosą ich cienkie gałązki błyskają. Krew się toczy, a żelaza błyskują. fig. Szczęście trochę błysnęło, jednak nie długo trwało. Błysnęło mu światło rozumu. Błyska w jego głowie*, t. j. pstro, nie gruntownego. *Błyskać czem. Gwiazdy nie poruszone własném błyszczą światłem. Błyśnij błyskawicą, a rozpłosz ich. Tak mieczem błysnął, jako więc błyskają, Pełne swych gromów i piorunów nieba. Nie wszystko złoto, co się błyszczy z dala, przys.*, t. j. nie sądź z pozorów, pozory mylą. *Złoto błyszczy i w popiele; przys.*, t. j. cnotę i samo ubóstwo zdobi i zaszczyca. I pod siermięgą są szlachetne serca. = **się**, *st. z. nieos. ob. Łyskać się.* = **się**, *st.z. nd.* lśnić się, migać się. *Już zewsząd ostre błyskają się bronie. Złoto, żelazo, herby, świetne stroje, Polerowane błyszczały się zbroje.*

Błyskanie, *v*, **Błyśnienie**, a, *lm.* a, *n.* okazanie się błyskawicy, blask od niéj. *Widać już błyskanie i z dala grzmi. Błyśnienie dowcipu.* = **się**, błysk, blask, migania blaskiem. *Błyskanie się mieczów, zbroji. Błyskanie się w oku* (photopsia).

Błyskawica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) blask nagły i przelotny, poprzedzający grzmoty i pioruny, z elektryczności chmur powstający. *Grzmoty z błyskawicą. Bywają grzmoty bez błyskawicy. Błyskawica sucha, lud.* t. j. błyskawica bez grzmotów, dészczu, psująca, jak lud mniema, orzechy i grykę w czasie ich kwitnienia i zawiązków na ziarno; *ob. Malanka. Szybki, rączy jak błyskawica. Przeleciéć, przeniknąć, zniknąć jak błyskawica.* 2) = blask, błyskanie. *Z dział błyskawice.* 3) = *nieuż.* kamień drogi, u Pliniusza (astrapias). 4) = *duszy*; wzrok, spojrzenie.

Błyskawiczny, a, e, *p.* od błyskawicy, należący do błyskawicy. *Noc błyskawiczna. Błyskawiczny postrzegacz*; u Rzymian, wykładacz błyskawicy, wróżek z błyskawicy (fulgurator).

Błyskawka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *nieuż.* kruszec składany z drobnych łusek, w palcach rozcierający się na lśniące odrobiny (mica). 2) = rzecz błyszcząca się. *Dobył błyskawki*, t. j. błyszczącej szpady, szabli. — w *lm. Błyskawki*; błyskotki, ozdóbki, cacka dziecinne, fraszki; błaszki błyszczące, któremi suknie się naszywają; folgi. 3) = **żelaza**, *min. ob. Żelaziak błyszczący.*

Błyskawy, *v.* **Błyskliwy**, a, e, *p.* 1) blask wydający, błyszczący. *Wzrok błyskawy.* 2) = świetny, śliczny. *Róża krucha, a błyskliwa.*

Błyskot (*nieuż.* **Bleskot**), **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Błyskotek**, **tku**, *lm* **tki**, *m.* i **Błyskotka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) błyskawka, trzęsidło lśniące, fraszka pozorna. *fig. Dowcip przez ubieganie się za błyskawkami staje się płochym. Uciecha w świata próżności jest tylko błyskotką.* 2) = blask, błysk. *Bleskot ognia był widziany.*

Błyskotać, **otał**, **oce**, *v.* **cze**, *sn. nd.* połyskiwać

czém, błyskać czém, migać blaskiem. *Kto ma ciemno w głowie, rad błyszczy gwiazdistą piersią.*

Błyskotanie, a, *blm. n.* miganie blaskiem, *ob. Błyskotać.*

Błyskotnik, a, *lm.* **cy**, *m.* co błyskotki, trzęsidła robi.

Błyskotny, a, e, *p.* błyszczący, łyskotny, lśnisty, migający. *Błyskotne kirysy.*

Błysnąć, *ob. Błyskać.*

Błyszcz, u, *m. blm.* 1) połysk. *Błyszcz żelaza.* 2)=*antymonu, v. antymon szary. v. surma. v. stibium,* min. (*siarczyk antymonu*, chem.), najobfitszy w naturze minerał antymonowy, żywego kruszcowego połysku, szaro-ołowianego mieniącego się koloru; nader topliwy, łatwo się daje kruszyć i rozcierać w palcach, których jednak nie smoli, czém się odróżnia od manganezu, mającego do niego podobieństwo; składa się z siarki i antymonu; ma wielkie użycie w medycynie i weterynarji; w stanie przetopionym (pozbawiony znacznéj ilości siarki) przedaje się pod imieniem *surowego antymonu* (antimonium crudum). 3) = *bizmutu*, min. *v. bizmut błyszczący;* gatunek kruszcu, składającego się z bizmutu i siarki, koloru pośredniego między szaro-ołowianym i cynowo-białym, na powierzchni niekiedy żółtawo-zielonawy, w dotknięciu nieco śmoli, ciężki, kruchy, blask ma metalowy; rzadko się natrafia w naturze i to zawsze towarzyszy innym kruszcom. 4) = *srebra*, min. *v. siarczyk srebra, v. srebro szeliste, miękkie;* gatunek kruszcu, szaro-stalowego lub ołowianego koloru, z dość żywym połyskiem; składa się głównie ze srebra i pewnéj ilości siarki 5)=*ołowiu*, min. *v. ołów błyszczący, v. kruszec ołowiany, ob. Galena.* 6) =*miedzi*, min. *v. miedź szklista*, ruda składająca się głównie z miedzi, siarki, i nieco żelaza, koloru szaro-stalowego z metalicznym połyskiem; twardość jéj tak mała, że nożem krajać się daje; topliwsza od miedzi. 7) = *kobaltu, v. kobalt błyszczący, v. kobaltyna szara*, min. minerał świetnego kruszcowego wejrzenia, srebrno-stalowéj, a niekiedy mosiężnéj lub biało-czerwonéj barwy, składa się z siarki, arszeniku i kobaltu; najobfitszy w naturze ze wszystkich minerałów kobaltowych; z niego pospolicie otrzymuje się *smoltę.*

Błyszczadło, a, *lm.* **a,** *n.* błyskotek, trzęsidło lśniste. *Tu przyczepia kwiatek, tam trzęsawkę, owdzie błyszczadła, czasem zaś piększydła.*

Błyszczak, a, *lm.* **i,** *m. zool.* 1) motyl dzienny, z mieniącemi się skrzydłami,(nymphalis Iris). 2)=*zool.* robaczek, *in.* złotnik, św. Jana robaczek. 3) = *zool.* muszla morska, *in.* świetlik. 4)=(Lamprotarnis) *zool.* ptak z rzędu żarłocznych; gatunki jego: 1, = *brązowy* (L. aeneus). 2. = *pozłocony* (L. auratus). 3, = *lśniący* (L. nitens). 4, *czarny* (L. Morio). 5, = *zielony* (L. mauritianus). 6, = *białobrzuchy* (L. leucogaster). 7, = *dwubarwny* (L. bicolor). 8, = *złotobrzuch* (L. chrysogaster). 9, = *długoskrzydły* (L. dominicanus). 10,=*różawogłowy* (L. philippensis). 11, = *gołębnikowy* (L. columbinus). 12, = *metaliczny* (L. metallicus). 13, = *śpiewak* (L. cantor). 14, = *czerwonobrzuchy* (L. erythrophrys). 15, = *ciemny* (L. obscurus).

Błyszczący, a, e, *p.* wydający blask, rażący blaskiem. *Błyszczące zbroje. Błyszczące gwiazdy.*

Błyszczeć, *ob.* **Błyskać.**

Błyszczenica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Zygaena), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów wieczornych.

Błyszczenie, a, *blm. n.* ciągłe świecenie blaskiem, lśnienie się, połyskiwanie się.

Błyszczka, i, *blm. ż. bot. ob. Życica trwała.* (Lolium perenne).

Błyszczyki, ziele, *ob. Błuszczopępz.*

Błyśnienie, a, *blm. n.* 1) jednorazowe nagłe zaświecenie błyskawicy; mignienie blaskiem. *Czy widziałeś jakieś błyśnienie?* 2) = *chem.* (corruscatio) w metalurgji, okazuje się świetnéj powierzchni złota lub srebra, wytopionego, za pomocą ołowiu, z kruszców.

Błytki, a, e, *p. proch; myś.* proch prędko zapalający się.

Bo, *sp.* wyrażający przyczynę: bowiem, albowiem, ponieważ. *Nie znajdziesz go w domu, bo dopiero co go widziałem na ulicy. Nie powracam, bom nigdzie nie był.* Zwyczajnie *bo* kładzie się na samym początku zdania, zamykającego przyczynę; wyjątki z tego prawidła są rzadkie, np. *Ależ bo siostrzyczko nie łubię, żeby mię tak śpiegowano.*

Boa, *nieod. n.* 1) wąż dusiciel, polos. 2) = część ubioru kobiécego na szyję, najczęściéj z futra.

Boamstasz, (Bouhamstasch) *nieod.* pieniądz srebrny trypolitański na 15 para = 16,875, k. = 1 zł. 3,75 gr.

Boa Upas, *v.* **Bohon Upas,** *nieod. m.* bajeczne jadowite drzewo.

Boazerja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) *nieuż. ob. Taflowanie, Futrowanie.*

Bob, *ob. Bób.*

Bobak, a, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool ob, Świszcz.* 2) =*blm. mit.* fenicki Szatan, *ob. Babak.* 3) = *mit.* słowiański Bożek piekielny, doglądający czarownic. *ob. Bobo.*

Bobczyć, yła, y, *scz. nd.* (o owcach, kozach) bobki wyrzucać, paskudzić.

Bobek, bka, *lm.* **bki**, *m.* 1) *zdr.* od *Bób;* mały bób. 2) = i *Bobki;* jagody drzewa wawrzynu, oraz drzewko samo wawrzyn (laurus nobilis). *Wieniec z lauru albo z bobku żołnierzom kładziono;* stąd, *Bobki;* wawrzyny, laury, wieńce laurowe. *Rzym cały z państwem Cezarowi kwitnie bobkiem.* 3) =*żart. Bobki,* łajno owcze, kozie, mysie, jelonie, do bobu drobnego podobne.

Bobel, *ob. Homel-Bobel.*

Bobełka, i, *lm.* **i,** *m. zool.* gatunek chrząszcza,

Bober, *ob. Bóber,* roślina.

Bobiasty, *v.* **Bobowaty, a, e,** *p.* nakształt bobu. *Bobiasty kamień,* u Plinjusza (cyanea).

Bobik, u, *m. zdr.* mały bób, którego ziarna nierównie mniejsze od zwyczajnego bobu ogrodowego, nosi także nazwanie *bobu końskiego*, używa się bowiem głównie na karm dla koni.

Bobin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Pongamia), roślina.

Bobiszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (Nycteribia), *zool.* owad bezskrzydły, należący do rzędu *Wysysających*, obżartych; gatunek jeden: = *brunatny* (N. vespertilionis).

Bobkowy, a, e, *p.* wawrzynowy, laurowy. *Liście bobkowe. Wieńce bobowe.* = **róża,** *bot.* (Nersum) in. *Płachowiec, Oleander,* roślina. = **drzewo,** *bot.* (Laurus nobilis), gatunek drzewa, zwanego in. *Wawrzyn zwyczajny, Bobek.*

Bobo, *nieod. n.* 1) *mit.* przypominający nazwę egipskiego *Babisa*, jest słowiański dziwotwór piekielny, który bywa oblicznie, acz niewidomie obecny schadzkom czarownic na łyséj górze. Jeżeli czarownice szkodzić chcą poczciwemu człowiekowi, ukazuje się on im w postaci tak przeraźliwego capa, lub kozła, iż uciekają na skrzydlatych miotłach, łamiąc niekiedy ręce i nogi. Inne imiona jego *Buba, Bubak, Bubbul, Bobon, Bobak, Buka, Kaszczej, Koszczej, Macha, Matoha i Matolica.* 2) =*żart.* mały dzieciak, tłuścioch.

Bobodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Gleditschia), roślina.

Bobon, a, *m. mit,* 1) słowiański bożek piekielny, doglądający czarownic. *ob. Bobo.* 2) = zły duch egipski, *ob. Bebon.*

Bobowiny, in, *blp.* plewy bobowe, zmieciny po wymłóceniu bobu.

Bobowisko, a, *lm.* **a,** *n.* pole bobowe, rżysko bobowe.

Bobownica, cy, *lm.* **ce,** *ż. bot. ob. Żyleniec* (Samolus), roślina, zwana także *Jarnikiem.*

Bobowniczek, czka, *lm.* **czki,** *m. bot.* (Veronica anagallis aquatica), *ob. Przetacznik.*

Bobownik, a, *blm. m.* 1) łodygi, badyle bobowe po omłóceniu ziarna pozostałe. *Bobownik zrzucić do obory na podściał.* 2) =*bot.* a) (Veronica beccabunga) in. *kozieparsk, potocznik, ob. Przetacznik;* b) = (Menyanthes trifoliata) *ob. Bobrek trójlistny.*

Bobowy, a, e, *p.* od bobu, z bobu. *Bobowa mąka. Ziarno bobowe. Bobowa polewka. ob. Bobówka.*

Bobówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) zupa, polewka z bobu rozgotowanego i roztartego na sicie. *Jedli bobówkę.* 2) = *zool.* przeobrażenie się liszki niektórych owadów dwuskrzydłych.

Bobr, *ob. Bóbr.*

Bobrek, brka, *lm.* **brki,** *m. bot.* (Menyanthes) roślina z rodziny *goryczkowatych* (Gentianeae), należąca do klassy 5téj rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *trójlistny* (M. trifoliata) in. *trójliść*, posp. *Bobownik*, trwały, rośnie na bagnach i trzęsawiskach, niek. w stojących wodach; cała roślina jest gorzka, w medycynie się używa, w niekt. okolicach zowie się u ludu *Kaczyńcem.*

Bobromysz, a, *lm.* **e,** *m.* (Chalicomys) *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Szczurowatych*, bobrowatych.

Bobroszczur, a, *lm.* **y,** *m.* (Hydromys). *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych; gatunek jeden: = *żółtobrzuchy* (H. chrysogaster).

Bobrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) brodzić, jak bóbr w wodzie, w błocie. *I polskie bobrowały konie po Propontydzie i złotym Strymonie. fig. W rozkoszach po uszy bobrujesz,* t. j. brniesz, zatopiony jesteś. 2) = *fig.* gmerać. *Bobrują w śpiżarni, w komorze młodzieńcy.* 3) =*ob. Warować* (o psach, mianowicie wyżłach),

Bobrowisko, a, *lm.* **a,** *m.* las olszowy i inny liściasty na bagnach, w którym podczas lata łosie lubią przebywać.

Bobrownia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* gniazdo bobrowe, gon bobrowy.

Bobrownik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) łowiec bobrów. *Mieli dawni książęta swoich myśliwców, nazwanych sokolnicy. bobrownicy.* 2) = dawny urzędnik nadworny w Polsce. *Kiedy w Polsce nadawano swobody, uwalniano od władzy wojewodów, kasztelanów, mincarzów, bobrowników i łowczych.* 3)=*lm.* **ki,** (Magnolia), pewien rodzaj drzewa, zwanego *bobrowém*, na Szląsku u ludu *Bobutuskiem* zwany.

Bobrownikowate rośliny, *bot. ob. Magnoljowe rośl.*

Bobrowy, *v.* **Bobrzy, a, e,** *p.* 1) od bobra, należący do bobra. *Bobrowy gon, bobrowe żeremię, ob Gon. Żeremię. Bobrowy ogon. Bobrowy stróż. v. bobrowa essencja, bobrowe krople. Rodzaj bobrzy ma ogon łuską pokryty.* 2)=z bobrowego futra. *Kapelusz bobrowy. Czapka bobrowa. Kołnierz bobrowy. Futro bobrowe.* 3) **Bobrowe drzewo,** *bot.* (Magnolia), in. *Bobrownik*, pewien rodzaj drzewa.

Bobutusek, ska, *lm.* **ski,** *m.* około Szląska lud tak nazywa ziele Bobrownik.

Bobyl, a, *lm.* **le,** *m. v.* **Bobył, a,** *lm.* **y,** *m. prow.* (na Litwie i Rusi), rolnik nie mający własnéj gospodarki, ni własnego sprzężaju, mieszkający u innego gospodarza na kącie, kątnik wiejski.

Bobylski, a, e, *p.* do bobyla lub bobylki należący, kątniczy. *Chudoba bobylska.*

Bobyłka, i, *lm.* **i.** *ż.* kątnica wiejska, kobiéta mieszkająca na kącie, w cudzém gospodarstwie.

***Bocardo,** w loice, *ob. Docapion.*

Boch, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* tułów, tułub obłupionego bydlęcia, tułów woła.

Bochen, chna, *lm.* **chny,** *m. npr.* **Bochon, a,** *lm.* **ony,** *m.* i *zdr.* **Bochenek,** *nieuż.* **Bochonek, nka,** *lm.* **nki,** *m.* bryła okrągława, gruba, mały bałwan; szczególniéj bułka chleba okrągła i gruba. *Bochny miedzi,* t. j. bryły zlane. *Bochen, v. Bochenek chleba. Kroić chleb z bochona. Chleba bochenek dali ubogiemu. Do bochenka, nie do szabli towarzysz,* t. j. do stołu, nie do pomocy. *Pomoże bochenkowi kukiełka, przys.* t. j. nie gardź nikim, może ci się stać pomocą. ***Bochenek,** ma początek taki: lud słowiński zwiedzał niegdyś, jako dziś Częstochowę, różne miejsca święte, *np. Arken, Retrę.* Odchodząc, ofiarował kapłaństwu placki, zwane od *Boga, Boha, Bogenki* lub *Bohenki.*

Bochenkowaty, a, e, *p.* nakształt bochna. *Z wody niezdrowéj gardła narastają, mając gruzły bochenkowate.*

Bochenkowy, a, e, *p.* należący do bochna. *Towarzysz bochenkowy,* t. j. darmojad, darmostraw.

Bocheński, a, ie, *p.* od Bochni (miasta w Galicji). *Błota bocheńskie,* t. j. szkaradne, niezgłębione; stąd że koło Bochni bardzo błotna droga.

Bochnar, a, *lm.* **y,** *m. prze.* gatunek monety, podobno od imienia sławnego niegdyś w Polsce mincarza. *Ociec worków potrząsa, przebiera bochnary, Bo podobno płatniejsze tam będą talary.*

Bochniak, a, *lm.* **i,** *m. bar.* drzewo mające na sobie gule, czyli narosty wypukłe, i na baré nie zdatne.

Bocian, a, *lm.* **y,** *m.* (Ciconia) *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych;* gatunki jego: 1 = *marabut* (C. Marabut). 2=*argala* (C. argala). 3=*chochlisty* (C. capillata). 4= *Żabir* (C. mycteria). 5=*pstrodzióh* (C. ephipiorhyncha). 6=*rybak* (C. australis). 7=*sinodzióby* (C. maguari). 8= *biały* (C. alba). 9=*śniady* (C. nigra). 10 = *białoszyjny* (C. leucocephala). 11=*abdimi* (C. abdimii). *Dziobiasty bocian. Bociany nosem klekotały. Klekce jako bocian. Coś ty za bocian, żebyś miał świat czyścić?* t. j. wady drugich wytykać, (gdyż bocian żywi się żabami i gadami). *Kontent, jak gdyby go bocian nosem iskał, przys.* t. j. nie wiedzieć z czego się cieszy. *Lepszy wróbel w garści, niż bocian na dachu, przys.* t. j. przyszłość zawsze nie pewna; korzystaj z chwili obecnéj. *Chodzi jak bocian,* t. j. poważnie. *Bocian na ogonie jaskółkę przynosi, łud. przys.* t. j. jaskółka wnet za bocianem przylatuje na wiosnę. *Mieć nogi jak u bociana,* t. j. długie. *Gdzie bocian, tam pokój, lud.* lud mniema że gdzie się gnieździ bociany, tam szczęści się; dla tego starają się w każdéj okolicy mieć około domu gniazdo tego ptaka. *Stoi jak bocian na gnieździe;* t. j. na jednéj nodze. ***Bocian** sprowadzał za pogańskich czasów błogosławieństwa *Dadźboga* i był poświęconym bogu temu ptakiem. *Bocian,* w myśl. zowie się niekiedy *bociem, bóćkiem, buśkiem;* u flisów żart. *księdzem Wojciechem.*

Bocianek, nka, *lm,* **nki,** *m.* i **Bociek, cka,** *lm.* **cki,** *m. posp.* (*zdr.* od *Bocian*) mały bocian.

Bociani, ia, ie, *v.* **Bocianowy, a, e,** *p.* 1) do bociana należący, jemu właściwy, doń podobny. *Góral nogi ma bocianie, kogo zechce to dostanie. Bocianie gniazdo;* i *fig. mor. Bocianie gniazdo;* kosz majtkowski, na masztach okrętowych. *Maszty wyniosłe z bocianiemi gniazdy, Pod same gwiazdy.* 2)=*bot. Bocianie noski,* ziele, *in. Bodziszek, v. Żórawie noski* (Geranium).

Bocianię, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* piskle bocianie. *Bocianię z nosa, znać żórawię z szyi.*

Bocianowaty, a, e, *p.* kształtu bocianiego. *Bocianowata szyja.*

Bociek, *ob. Bocianek.*

Bociem, 1) *zam. Bo ci v. boć jestem, ob. Ci.* 2)= albowiem, bo. *Chwalcie Boga, bociem On rzekł, a na jego słowo wszystko się stało.*

Bock, *v.* **Boeckli,** *nieod.* moneta w Szwajcarji w kantonie Zurich, na jedną czwartą złotego tameczego, czyli na 10 szylingów: =21 kop. =1 zł. 12 gr.

Boczasty, a, e, *p.* wielkoboki. *Ochraniali osła, aby mu tucz boczasta nie przepadła,* t. j. boki jego rozpychająca.

Boczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Bok*) 1) mały bok. *Matka dzieciąteczku wiąże boczki, rączki, uszki. Połóż dziecię na boczku. Boczkiem, v. z boczku,* z boku. *Miłośnie coś na siebie boczkiem poglądają.* 2)=wędzonka z boku wieprzowiny razem ze słoniną i żebrami. *Boczek przerastały, ob. Schabka.* 3)=boczna część stanika. *Skroić boczek. Zszywać boczki.*

Bocznica, y, *lm.* **e,** *ż.* poboczna strona, pobocznica, pobocze. *fort. Bocznica bassty;* bok, strona jedna baszty. *w lm.* **Bocznice, nic,** *v.* **Pobocznice,** skrzydło zamku, dworca, kościoła lub innych budowli, t. j, mniejsze budowle pod kątem prostym z niemi połączone, pawilony.

Boczny, a, e, *p.* poboczny, bokowy, w boku, od boku. *Rana boczna. Syn boczny, ob. Pobocżny. Drzwi boczne. Wejść bocznemi drzwiami, wł.* i *fig.* dostać się gdzie, otrzymać co przez intrygę, przez podejście.

Boczyć, yła, y, *scz. nd.* 1) na bok wystąpić, zbaczać. *Boczyć z drogi.* 2)=*od kogo;* stronić, unikać. *Panna z dziką niechęcią od młodzieży boczy.*

Boczyć się, *stz. nd. nieuż.* 1) boki nadymać, nadymać się. *Boczył się paw,* ukazując swe cudne pierze. 2)=stronić od siebie wzajemnie, unikać. 3)=*na kogo;* krzywić się, marszczyć się, dąsać się na kogo. *Prawdę mu powiadają, a król się na nich boczy.* 4)=na bok się skrzywiać; paczyć się, kosić się.

Boćki, ek, *blp. im. wł.* nazwa miejscowości nad Narcem w b. Witwie Podlaskiém ziemi Bielskiéj, słynącéj kiedyś wyrabianiem w znacznéj ilości dyscyplin, kańczuków i harapów.

Boćkowski, a, e, *p.* z Bocick, w Boćkach zrobiony. *Boćkowskie narzędzie,* kańczuk, bizun. *Monitor boćkowski,* dyscyplina szkolna. *Boćkowskie prawo,* prawo bizuna, rygor, surowość; *Boćkowskiego prawa artykuły, niejedną cnotę wykuły, przys.*

Boćwiak, *ob. Botwinnik.*

Boćwina, *ob. Botwina, Botwinka.*

Bodaj! Bogdaj! *i z przyrost.* **Bodajże! Bogdajże!**

1) *w.* daj Boże! żeby Bóg dał! aby Bóg zdarzył! niech Bóg da! *Bodaj ta cnota dzisiaj w wielu sercach była wyrażona! Bogdaj takowych było, bogdaj było wiele. Co dobrzy gospodarze i obywatele! Bogdajżem był odstąpił mizernego ciała, żeby dusza przynajmniej odpoczynek miała. Bodaj zdrów! zam. zdrowie! na zdrowie! za zdrowie. Jaki pomaga Bóg, taki bodaj zdrów,* t. j. jakie pytanie, taka odpowiedź. 2)=*w.* oby! żeby! *Bogdaj to w ojczyźnie! Bogdaj to z matką!* Z przysięgą, przekleństwem *Bogdajem skonał, jeżeli kłamię! Bodaj się był nigdy nie urodził! Bogdaj cię licho wzięło, v. Bogdaj cię! v. Bogdaj cię tam! Bodajeś wisiał!* 3) = *ps.* podobno, jak sądzę. *Bogdaj przyjdzie, v. Bogdajże przyjdzie, v. bogdaj czy nie przyjdzie. — psł. Bodaj nie,* kto wie czy nie, może, bez mała. *Było ich bogdaj nie trzysta. Koloru są bogdaj nie różowego.*

Bodak, *v.* **Bodjak,** *v.* **Bodziak,** *ob. Bodlak.*

Bodjaczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (Echinogale), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych*, kolczatych jeżów; gatunek jeden;=*sokinah* (E. Telfairii).

Bodjan, a, *lm.* **y,** *m.* (Bodianus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Bodjum, *nieod. n. teat. ob. Podjum.*

Bodliwość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* przymiot tego, co jest kolące, bodzące.

Bodliwy, *v.* **Bodny, a, e,** *p.* kolący, bodący, bość lubiący. *Bydlę przekorne a bodliwe, biczem przestraszyć potrzeba. Bodliwy byk.*

Bodloch, *ob. Bottoch.*

Bodłak, *v.* **Bodak,** *v.* **Bodjak,** *v.* **Bodziak, a,** *lm.* **i,** *m.* i **Bodzieniec, ńca,** *lm.* **ńce,** *m.* 1) kolce u roślin, bodąca roślina, pełna kolców. *Ptak nie miał gdzie usiąść na takich bodłakach. Za łagodne fjołki, za narcys kwitnący, Wschodzi oset, lub bodłak kolcami grożący. Nie zbierają z bodłaku fig.* 2) **Bodłak,** *bot.* a) (Hippophae), roślina; b) =(Crataegus oxyacantha), roślina.

Bodłakowy, a, e, *p.* należący do bodłaka. *Krzewina malinowa ma ości bodłakowe, jak jeżyna.*

Bodło, a, *lm.* **a, ł,** bobo, straszydło, potwora, dziwotwór. *Okrutnym przerażona bodłem.*

Bodmerja, ji, *lm.* **je,** *ż.* pożyczenie pieniędzy na okręt za część zysku, lub za nadzwyczajną prowizją, że gdy okręt utonie, pretensja ustaje.

Bodnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* beczka, tynka (u Rusinów Podlaskich).

Bodro, *ps.* rączo, rzeźwo, bystro. *Bodro się rzucił do wody.*

Bodrość, ści, *blm. ż.* rzeźwość, rączość, bystrość.

Bodry, a, e, *p.* rączy, rzeźwy, bystry. *Ten człowiek bodry na duszy, a zdrowy na ciele.*

Boduła, (herb); trzy lilje.

Bodziak, *ob. Bodłak.*

Bodziaki, ów, *blp. posp.* nazwa w niek. miejscach rośliny: *Badjan, v. Bodzian* (Ilicium).

Bodzian, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Ilicium), roślina, in. posp. *Badjan, v. Bodziaki.*

Bodziaszek, szka, *lm.* **szki,** *m. bot.* (Erythroloena), roślina.

Bodziec, dźca, *lm.* **dźce,** *m.* (*nieuż.* **Bojec, joca,** *lm.* **jce,** *m.*) 1) bodącego co, rzecz jaka koląca, kolec, oścień. *Cierniową koronę na głowę Jezusowi wcisnęli, i wbili aż do końca ostre one przenikające bodźce.* 2) = *u ostrogi;* kolec, i *Bodźce, ów,* same ostrogi. *Bodźcami konia zwarstwy, między nieprzyjaciele wpada. Dawszy bojcem koniowi, na zgromadzone niósł drzewo złożone.* 3)= *v. Ościen wołowy;* kij ostrzem osadzony na popędzanie bydła, *ob. Ościen.* 4)=narzędzie chirurgiczne (troacar). *Gdy ślinogórz gardło pacjętowi zatka, przyłożywszy do wiatrociągu bodziec, przebić go.* 5)=*fig.* wielka zachęta, pobudka, pochop. *Co to za bodźce dla uczonych widzieć, jak mądrych król ceni. Sumienie jest bodźcem do cnoty.* 6)=podniета, *fizjol.* wpływ od którego zależy przejście nerwu ze stanu spoczynku do stanu czynnego. 7)= *zam.* alkali, *v.* ciało alkaliczne.

Bodzieniec, *bot. ob. Szakłak zwyczajny.*

Bodziszek, szka, *blm. m. bot.* (Geranium) rodzajowa nazwa rośliny, należącej do klassy 16tej rzędu 10-*pręcikowego* wedł. ukł. Linn. Z gatunków trwałych o szypułkach jednokwiatowych znane: = *czerwony* (G. sanguineum), in. posp. *Dziobrzenosek, Nosek, Bocianie noski, v. Bociani nos, Żurawie noski, Kosiczki;* cały pokryty dość długim, białawym włosem; w języku emblematycznym kwiatów oznacza *ułupstwo.* Z gatunków trwałych o szypułkach dwukwiatowych znane: = *żałobny* (G. phaeum) rzadszy od innych, mniéj więcéj pokryty białawym, miękkim włosem, kwiaty ma czarno-purpurowe; = *leśny* (G. silvaticum) zwykle z kwiatem białym; = *błękitny* (G. pratense), gatunek największy z pomiędzy naszych, z kwiatem błękitnym; = *błotny* (G. palustre). Gatunki roczne, o szypułkach dwukwiatowych: = *wielkokielichowy* (G. columbinum); = *kosmaty* (G. molle), in. posp. *Ognica;* = *mały* (G. pusillum) bardzo pospolity; = *śmierdzący* (G. robertranum), in. posp. *Nosek chruścielowy, Pychawiec,* odznacza się nieprzyjemnym pluskwianym zapachem; = *kręgłoliści* (G. rotundifolium), in. posp. *Nosek zięby, v. ziębie noski.*

Bodziszkowate rośliny, *bot. ob. Geranjowe rośliny.*

Bodżakli (Bodjakli) *nieod.* nazwisko krymskie dukata holenderskiego.

Boga, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* bogini. *Słowa tam nie było słychać o bodze Palladzie.*

Bogacenie, a, *lm.* **a,** *n.* uczynienie bogatym, zbogacenie. = **się,** uczynienie się bogatym, wzbogacenie się.

Bogaciciel, a, *lm.* **e,** *m.* bogacący kogo, co. *Bogaciciel języka.*

Bogacicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która bogaci kogo, co.

Bogacić, ił, i, *scz. nd.* bogatym czynić. *Handel kupców bogaci. Wojna jednych bogaci, a drugich ubozy. Kto się prędko bogaci, czasem dobrze przypłaci, przys. Serce w czyste uczucia, w rozum bogać głowę, Z nich to najtrwalszą szczęścia będziesz miał budowę.* = **się,** *slz. nd.* bogatym się czynić. *Sromota z ubogich się bogacić, ob. Wzbogacać się.*

Bogacie, *ob. Bogato.*

Bogacieć, ał, eje, *scz. nd.* bogatym się stawać. *Przemysłem ludzie bogacieją. Robotnik pijany nie bogacieje. fig. Coraz bogaciała w piękności i cnoty.*

Bogactwo, a, *lm.* **a,** *m.* 1) dostatek, dobre mienie. *Nie jest ci to bogactwo, mieć dość srebra, złota; Lecz bogactwo, gdy człeka rządzi sama cnota. Bogactwo jedzie sobie na wozie wysokim, Córka jego pycha siedzi przed nim z bystrém okiem, Fortel woźnica, chytrość i drapieztwo konie, A lichwa pani stara z workami na łonie. Bogactwo narodowe. Bogactwo ozdób.* Z przypowieści dawnych: *Bogactwa szczęśliwym nie czynią. Bogactwa tę własność mają, Głupiego mądrym działają. Bogactw przybywa, cnoty ubywa. Bogactwo, ród i godności, są piękne pokrywki złości. Bogactwa teraz przodkują, Cnoty im usługują. Lepsze jest imię dobre, niż wszelkie bogactwo. fig. Bogactwo języka.* 2) = w *lm. Bogactwa;* części pojedyncze, z których się bogactwo składa, skarby. *Nie znalazł u niego jedno bogactwa chrześcjańskie, książki, księgi święte, figury krzyża ś. i t. d.* 3) =*nieuż. Bogactwo czego;* wielkie mnóstwo, dostatek. *Wszystko złoto i srebro, którego tam wielkie bogactwo było, wybrał.*

Bogacz, a, *lm.* **e,** *m* 1) człowiek bogaty. *Job między wschodniemi bogaczami, zgoła był najmajętniejszy. Nieużyty bogacz. W karczmie, w łaźni, w młynie i w kościele, nie znać bogacza.* 2) = w Litwie i na Polesiu ogień zowią bogaczem, od Boga *deflexo nomine.*

Bogaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta bogata.

Bogaczowy, a, e, i **Bogaczowski, a, ie,** *p.* do bogacza należący. *Łazarz pragnął odrobin, które padały z stołu bogaczowego. Majętność bogaczowa, jest miasto mocy jego. Oni nagrodę ową bogaczowską, a my Łazarzowską otrzymamy.*

Bogaja, ai, *lm.* **aje,** *ż. nieuż.* bogata, bogaczka. *Jedna cnota te wszystkie przymioty nagrodzi, Gładka, strojna, bogaja jednako się rodzi.*

Bagarodzica, y, *blm. ż.* **Bogarodzicielka, i,** *blm. ż.* 1) Najświętsza Panna. *Bogarodzicielka wcielonego Boga rodziła.* 2) = pieśń ś. Wojciecha, którą przodkowie nasi, idąc do potyczki, śpiewali, zaczynająca się od słów: *Bogarodzica dziewica, Bogiem sławiona Marya.*

Bogatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (Bubrestes) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, pilkorożnych.

Bogatnica, cy, *lm.* **ce,** *ż. bot.* (Orocallis) roślina.

Bogato, *v.* **Bogacie,** *ps.* 1) z dostatkiem. *Bogato ubrany. Bogato wydać córkę za mąż.* 2) = obficie, silnie, wielce, mnogo. *Postrzelany i krwią bogato zarumieniony,*

która mu z niego obfície płynęła. Bogato czego; dostatkiem. *Tu koło mnie kóz tysiące, mléka wam bogato, Mam świeże całą zimę, świeże całe lato.*

Bogatomleczny, a, e, *p. nieuż.* w mléko dostatni. *Bogatomleczne wymię.*

Bogaty, a, e, *p.* 1) bogactwa posiadający, dostatni, obfitujący, pieniężny. *Nie kto ma złoto, ma perły, ma szaty, Ale kto na swym przestaje, bogaty. Bogate żony mężów jak sług zażywają. Sobaka kosmaty, jemu ciepło; pan bogaty, jemu dobrze. przys. Bogaty jak Ostrogski, rozumny jak Herburt. przys.* 2) = bogacz, magnat. *Bogatemu nie trzeba rozumu, przys.* 3) = bogactwo i dostatek wykazujący, kosztowny, wspaniały. *Bogaty łup z nieprzyjaciela zdjął i Jowiszowi ofiarował. fig. Bogata nędza. Bogate pieniądze,* t. j. znaczne. *Most kamienny zbudował nakładem bogatych pieniędzy.* 4) = *w co;* obfitujący w co. *Bogaty w pieniądz, w chleb, w cnoty. Księgozbiór bogaty w rękopisy, w rzadkie, dzieła. Mąż w cnych przodków bogaty.*

Bogdaj, *ob. Bodaj.*

Bogdanka, i, *lm.* **i,** *ż.* kochanka, narzeczona.

Bogdo-Lama, y, *lm.* **owie,** *m.* naczelnik duchowieństwa w Tybecie.

Bogenek, *ob. Bochenek.*

Bogini, ni, *lm.* **nie,** *ż.* i *zdr.* **Boginka, i,** *lm.* **i,** *ż* niebianka, nimfa. *Bogini lasów. Bogini zboża. fig. Piękna jak bogini. To jego bogini, ob. Bóstwo.*

Bogobojnie, *ps.* w bojaźni bożéj. *Żywot wieść bogobojnie.*

Bogobojność, ści, *blm. ż.* bojaźń boża, czczenie Boga. *Między cnotami wszystkiemi najpierwsza jest bogobojność albo świątobliwość, przez którą pomnożenia chwały boskiéj szukamy.*

Bogobojny, a, e, *p.* Boga się bojący, Boga czczący, pobożny. *Modlitwa, jałmużna i inne bogobojne sprawy. Bogobojnym być.*

Bogobójca, *v.* **Bogoubijca, y,** *lm.* **e,** *m.* zabójca Boga. *Żydom bogoubójcom biada!*

Bogobójstwo, a, *lm.* **a,** *n.* zabójstwo Boga. *Nie było większego grzechu na świecie jako bogobójstwo.*

Bogobórstwo, a, *lm.* **a,** *n. mit. nieuż.* wojna bogów.

Bogobytny, a, e, *p. nieuż.* Boga bytnością zaszczycony. *Ty dziś już odpoczywasz w bogobytnym niebie.*

Bogochronny, a, e, *p. nieuż.* od Boga strzeżony.

Bogochwalca, y, *lm.* **e,** *m.* wychwalacz, wielbiciel Boga.

Bogochwalenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czczenie, wielbienie Boga. 2) = hymn, śpiew na cześć Boga.

Bogochwalny (*nieuż.* **Bogoczciwy**), **a, e,** *p.* czczący, wielbiący Boga.

Bogoczłowieczy, a, e, *p.* należący do bogoczłowieka. *Jezus Chrystus, w równej chwalebności, bogoczłowieczej osoby sprawą, z ojcem usiadł.*

Bogoczłowiek, a, *blm. m.* Bóg razem i człowiek, Jezus Chrystus.

Bogodajny, a, e, *p. nieuż.* od Boga dany.

Bogodar, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* dar od Boga pochodzący.

Bogodarny, a, e, *p. nieuż.* od Boga darowany.

Bogodogoda, y, *lm.* **y,** *i, nieuż.* staranie by Bogu się podobać.

Bogodopustny, a, e, *p. nieuż.* z dopuszczenia bożego zdarzony.

Bogoduchy, a, e, *p. nieuż.* natchniony od Boga.

Bogodzielny, a, e, *p. nieuż.* przez Boga działający.

Bogodzietność, ści, *blm. ż. nieuż.* potomstwo bożo.

Bogogród, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* miasto bożo.

Bogoimienny, a, e, *p. nieuż.* bożém imieniem nazwany, *v.* od Boga zwany.

Bogojawiciel, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* objawiacz Boga.

Bogojawienie, a, *lm.* **a,** *n.* (z ross.) święto Trzech królów.

Bogojęzyczny, *v.* **Bogomówny, a, e,** *p.* bożym językiem mówiący, *v.* o Bogu mówiący.

Bogokradzca, *ob. Świętokradzca.*

Bogokształtny, a, e, *p. nieuż* podobny do Boga.

Bogolubiec, bca, *lm.* **bce,** *m.* lubiący, kochający Boga. *Prawdolubcami i bogolubcami ponazywali się, ale prawdziwie są krzywosłowcami.*

Bogolubnie, *ps.* w miłości bożéj.

Bogolubny, a, e, *p.* Boga kochający.

Bogomądrość, ści, *blm. ż. nieuż* znajomość rzeczy bożych.

Bogomądry, a, e, *p. nieuż. ob. Teolog, Bogosłów.*

Bogomęski, a, ie, *p. nieuż.* bogoczłowieczy. *Jak się nie mamy zadziwić bogomęskiemu twemu porodzeniu!*

Bogomile, *ob. Bogormile.*

Bogomiły, a, e, *p.* Bogu przyjemny.

Bogomodlca, y, *lm.* **e,** *m.* modlący się do Boga. *Prawdziwi bogomodlcy modlić się będą ojcu w duchu i w prawdzie.*

Bogomodlny, a, e, *p.* Bogu się modlący, nabożny.

Bogomodlstwo, a, *lm.* **a,** *n.* modlenie się do Boga. *Bogomodlstwo za mnie i za inne dusze.*

Bogomówca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* o Bogu mówiący, bogosłów, teolog.

Bogomówny, a, e, *p. nieuż.* o Bogu mówiący, teologiczny.

Bogomyślnie, *ps.* myśląc o Bogu.

Bogomyślność, ści, *blm. ż.* myślenie o bożych rzeczach. *Jeden stan ludzi zależy na samej pracy, drugi na rządzie, trzeci na bogomyślności i nabożeństwie, jako duchowni.*

Bogomyślny, a, e, *p.* zatopiony w Bogu. *Żywot bogomyślny, v. kontemplacyjny.*

Bogonaśladowanie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* staranie się Bogu być podobnym.

Bogonaśladowca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* który się stara być podobnym Bogu.

Bogonienawidnik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* Boga nie nawidzący.

Bogoniewiasta, y, *lm.* **y,** *m. nieuż.* Bogu oddana panna; Najświętsza Panna.

Bogonośny, a, e, *p.* Boga (w sercu) noszący. *Ś-go Ignacego dla jego wielkiéj miłości ku Panu, bogonośnym zwano.*

Bogoobraz, a, *lm.* **y,** *m.* 1) wizerunek, obraz, wyobrażenie Boga. 2) = obrażanie Boga.

Bogoobrazie, ia, *lm.* **ia,** *n. nieuż.* obraz Boży.

Bogoodstępca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* który od Boga odstąpił, odpadł.

Bogopodobność, ści, *blm. ż. nieuż.* podobieństwo do Boga.

Bogopodobny, a, e, *p. nieuż.* podobny do Boga.

Bogopojętny, a, e, *p. nieuż.* od Boga tylko mogący być pojętym.

Bogoposłany, a, e, *p. nieuż.* od Boga zesłany.

Bogoposłuszność, ści, *blm. ż. nieuż.* posłuszeństwo Bogu.

Bogoposłuszny, a, e, *p. nieuż.* posłuszny Bogu.

Bogopoznanie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* poznanie Boga.

Bogoprzeciwny, a, e, *p. nieuż.* Bogu się sprzeciwiający.

Bogoprzejrzenie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* zrządzenie boskie.

Bogoprzepowiednik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* przepowiadacz Boga.

Bogoprzyjemny, a, e, *p. nieuż.* przyjemny Bogu.

Bogoprzyjmiciel, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* przyjmujący Boga.

Bogorja, (herb); żelcza duże od strzał odłamane, jedno do góry, drugie na dół obrócone; na hełmie paw'.

Bogormile, *v.* **Bogomile,** *blp. m.* sekta chrześcjańska XII wieku.

Bogorodzenie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Boże narodzenie.*

Bogorodzicielka, *ob. Bogarodzica.*

Bogorośl, ślí, *lm.* **śle,** *ż. bot.* (Nelumbium) roślina, in. *Bób wodny, Nurzybób.*

Bogorozum, u, *lm,* **y,** *m. nieuż.* rozum boży.

Bogorówny, a, e, *p.* równy Bogu.

Bogoruchy, a, e, *p. nieuż.* od Boga poruszony.

Bogorządny, a, e, *p.* od Boga rządzony, teokratyczny.

Bogorządztwo, a. *lm.* **a,** *n.* rząd boży, **teokracja;** *ob. Bogowładztwo.*

Bogosądny, a, e, *p. nieuż.* od Boga sądzony.

Bogosłow, a, *lm.* **y,** *m.* (z ross.) bogomówca, teolog.

Bogosłowić, ił, i, *scz. nd, nieuż.* 1) *ob. Błogosławić.* 2) = o Bogu i bożych rzeczach mówić, teologją się bawić. *Dziwna rzecz, pisma ś. nie być wiadomym, a bogosłowić ważyć się.*

Bogosłowny, **a**, **e**, *p.* 1) który przepowiada słowo Boże. 2) = zawierający w sobie naukę rzeczy boskich, teologiczny.

Bogosłowstwo, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* i **Bogopsłowie**, **a**, *lm.* **a**, *n nieuż.* nauka o Bogu i rzeczach boskich, teologja.

Bogosłużenie, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* służenie Bogu.

Bogostworzony, **a**, **e**, *p. nieuż.* stworzony od Boga.

Bogotoczny, **a**, **e**, *p. nieuż.* wypływający od Boga.

Bogoubijca, **y**, *lm.* **e**, *m. ob Bogobójca.*

Bogowidz, **a**, *lm.* **e**, *m.* i **Bogowidzca**, **y**, *lm.* **e**, *m.* który ma widzenie boże, objawienie wewnętrzne.

Bogowładnie, *ps.* teokratycznie.

Bogowładny, **a**, **e**, *p.* teokratyczny.

Bogowodzenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wodzenie, rządzenie boskie.

Bogowy, **a**, **e**, *p. nieuż. ob. Boży.* **Bogowe masło**, *v.* **Bogowy kwas**, *chem.* kwas tłusty, rodzimy, znaleziony w torfiarniach irlandzkich; jest to istota biała, bardzo lekka, właściwéj woni, rozpuszczalna we wrzącym wyskoku; składa się z wodorodu, węglika i nieco kwasorodu.

Bogozłączny, **a**, **e**, *p. nieuż.* z Bogiem połączony.

Bogoznanie, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż. ob. Bogopoznanie.*

Bogoznawca, **y**, *lm.* **e**, *m.* znający Boga.

Bogożyw, **a**, **e**, *p. nieuż.* Bogu żyjący, pobożny, zbożny.

Bogumiła, **y**, *lm* **y**, *ż.* 1) *zool.* ptak (Emberisa citrinella). 2) =imie własne.

Bogunka, **i**, *lm.* **i**, *ż. mit.* polska Nimfa rzeczna, odpowiednia litewskiéj Gudelce lub Wandynie, normandzkiéj Undynie, germańskiéj Meerweibchen. Bogunki są towarzyszki śpiewnéj Boginki Lelui. Gniazdo ich w świętéj rzece Bogu, lub Bugu; skąd rozchodzą się do Narwi, Wisły, Sanu, Pilicy i innych rzek. Są maleńkie, zgrabniuchne, bardzo ładne, zwinne i złośliwe. Tańcują po łąkach przy blasku księżyca, tak lekko, iż zaledwie otrząsają rosę z ziół. Podług Chodakowskiego dzielą się na *Wodziany* i *Marjany*. Kollar podaje, iż to są pół niewiasty, a pół ryby lub Syreny, przebywające w jeziorach tatrzańskich. Inne imiona ich *Bugunki*, *Rusałki*.

Boguwoła, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* ptak, *in.* Wilga, Wywiełga, (Chloris).

Boh, **a**, *m. mit.* skąd urobił się później *Bóg*; jest druga nazwa *Jessy*, lub najwyższéj Istności w wierze słowiańskiéj. Jako *Jessa* znaczy tego, który *jest*, tak *Boh* wyraża tego, co *boh*, *bół*, *ból*, *buł*, lub *był*. Jako od *Jessy* pochodzi *Jestwo* lub *Jestestwo*, tak od Boha *Bywstwo*, *bóstwo*, lub *bóstwo*. Tu krynica wszech *bytu*, lub tego, co *było* i *będzie*. *Jessa* i *Boh* tak są jedna istota, jako *Jest*, *Był* i *Będzie* jedno słowo. Cóż wypowiadają te nazwy? To samo, co nazwa egipskiego *Jaha* i hebrajskiego *Jehowy*, lub: Ten, który *był*, *jest* i *będzie* od wieków na wieki. Porównaj: *Jessa*.

Bohacie, *ob. Bogato.*

Bohatér, *v.* **Bohatyr**, (daw. *Bohatérz*) **a**, *lm.* **owie**, *m.* walecznik, rycerz mężny. *Bohatér naszego wieku. Skon godny bohatéra. Bohatér poematu, powieści*, główna, najwydatniéj przedstawiona w niéj osoba.

Bohatérka, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* **Bohaterzyca**, *lm.* **y**, *ż.* walecznica, rycerka, *ob. Heroina.*

Bohatérski, *v.* **Bohatyrski** i **Bohaterowy**, **a**, **e**, *p.* należący do bohatéra. *Bohatyrskie męstwo pokazuje się w pogardzeniu własnego zdrowia. Cnota bohatérska. Czyny bohatérskie. Wiersz bohatérski*, t. j. wiérsz trzynasto zgłoskowy, albo téż, opiewający bohatérów, epiczny. *Wieki, czasy bohatérskie. pst. Po bohatérsku v. bohatérsko*; jak przystoi na bohatéra. *Cnota jest prawdziwa, umieć znosić po bohatérsku, a czuć po ludzku.*

Bohatérstwo, *v.* **Bohatyrstwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* umysł i postępowanie bohatérskie, heroizm. *Stałość prawdziwym jest bohatérstwa gruntem. W duszy tylko wspaniałéj bohatérstwo słynie, Z okrucieństwem złączone w niesławie wnet zginie.*

Bohemicus, (moneta) *ob. Czeski.*

Bohenek, *ob. Bochenek.*

Bohomaz, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z ross.) 1) nędzny malarz. 2) = liche malowidło.

Boimka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Sesleria* (Sesleria), roślina.

Boisko, *ob. Bojewisko.*

Bojan, *v.* **Bajan**, **a**, *m. mit.* imię słowiańskie, od poetów i powieściarzy wspominane. Urobiło się z Boga *Baja*, *ob. Baj.*

Bojar, *v.* **Bojarz**, **a**, *lm.* **e**, i **owie**, *m.* i **Bojarzyn**, **a**, *lm.* **i**, i **owie**, *m.* 1) pierwiastkowo, bohatér, walecznik, wojownik. *Jezus jakby mocny bojarzyn nagotował się przebieżyć drogę.* 2) = pan, znakomity szlachcic. *Bojarowie Moskiewscy, Bojarowie dumni*, którzy zasiadali w radzie Carskiéj *v.* Dumie. 3) = Bojarowie w Litwie byli pośredniczym stanem między szlachtą a chłopami; jedni byli *putni*, którzy z gruntu wojnę służyli, drudzy *służbowi*, do usług zamkowych, wożenia listów, wybierania podatków i t. d. *Słowo bojarzyn dawano w przywilejach Polsko-Ruskiéj szlachcie. Za wolą panów, szlachty, przełożonych i bojarów ziemi Litewskiéj...* 4) = *fig.* gwałciciel, gwałtowny człowiek, uciemiężyciel. *Niechaj będzie Biskup nie naganiony, nie gwałtownik, nie bojarzyn, ale skromny.* 5) = Poddany włościanin, *v.* chłop, który pańszczyzny nie odrabia, lecz za ziemię i sadzibę czynsz płaci; 6) = *prow.* bogaty, zamożny włościanin.

Bojarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) żona bojara. 2) = *prow.* drużka weselna u włościan nad Dźwiną.

Bojarski, **a**, **ie**, *p.* od bojara. do bojara należący. *Prawa bojarskie; za któremi szlachta w Ukrainie wsie lub grunta z kondycją obrony zamków posiada... Bóg oczy wysokie i niewstydliwe bojarskie poniżył. Opłata bojarska. Czynsze bojarskie.*

Bojarstwo, **a**, *lm.* **a**, *n. prze.* 1) godność bojarska. *Prosili posłowie Moskiewscy hetmana, iżby się przy bojarstwach, to jest, przy senatorskiém powołaniu zostali.* 2)=stan szlachty Ruskiéj i Litewskiéj. 3) = *zb. Bojarowie.*

Bojarz, *ob.* **Bojar.**

Bojarzy, **a**, **e**, *p. nieuż.* wojowniczy, bitny, waleczny. *Lud bojarzy, prócz zniewieściałości, wszystko przepuszcza młodzieży.*

Bojarzyn, *ob. Bojar.*

Bojaźliwie, *ps.* z bojaźnią, z obawą; lękliwie; tchórzliwie. *Bojaźliwie odpowiadać.*

Bojaźliwiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* człowiek bojaźliwy, tchórz, trusia. *Jak bojaźliwiec ostatni od walki oddalił się.*

Bojaźliwo, *ps. ob Bojaźliwie.*

Bojaźliwość, **ści**, *blm. ż.* skłonność do bojaźni, lękliwość, tchórzliwość. *Turkom pospolita bojaźliwość gromić, A gdy się im zastawisz, gotuj się ich gonić.*

Bojaźliwy, **a**, **e**, *p.* lękliwy, tchórzliwy, skłonny do bojaźni, łatwo się bojący, dający się łatwo przestraszyć. *Różnica jest pomiędzy bojącym się i bojaźliwym, jak między pijanym a pijakiem. Zowiemy bojaźliwego właśnie tego, kto ma z przyrodzenia, iż liście się, gdy chrośnie, boi. Co po bojaźliwym starcu, który codzień umiera! Bojaźliwy pierzchnąwszy, przecie żywo zostaje, A śmiały raz zabity, już więcéj nie wstaje.*

Bojaźń, **ni**, *blm. ż.* banie się, lękanie się czego. *Bojaźń jest niespokojność duszy, myślącéj o czém przyszłém. Cofa się przelękniony, a bojaźń mu blada, Zimnem kości przeszywa i lice osiada. Bojaźń Boża v. Pańska;* banie się Boga, czczenie Boga, bogobojność. *Początkiem mądrości jest bojaźń Pańska. Bojaźń czego*; obawa czego. *Wstyd, jest bojaźń złéj sławy.*

Bojaźnieć, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* bojaźliwym się stawać, drżéć.

Bojaźny, **a**, **e**, *p.* bojący się. *Jezus uczynił Apostołów z nieuków nauczone, z bojaźnych bardzo śmiałe.*

Bojcza, (herb); *in.* Modzela; na jednym drzewcu trzy krzyże złote.

Bojec, **ojca**, *lm.* **cy**, *m.* 1) *ob. Bodziec;* 2) = jajko wielkanocne mocne, którém wiele jaj wybito.

Bojer, *v.* **Bujer**, **a**, *lm.* **y**, *m.* rodzaj statku o jednym maszcie.

Bojewisko, *v.* **Bojowisko**, *v.* **Bojsko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) pole bitwy, gdzie się mają bić, lub gdzie się biją. *Przyszli aż na bojowisko, gdzie się potkać mieli; ob. Pobojowisko.* 2) = *prow.* miejsce mókrci, klepisko, gumienczysko. *Bojowisko ma być dobrze utłoczone i udeptane. Wiatr uniesie co żadnej wagi na boisku nie ma. Mówią to chyba na boisku*, t. j. chyba chłopi, prostacy o tém gadają.

Bojk, **a**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* wół podolski.

Bojka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob, Bójka.* 2) = naczynie drewniane do wybijania masła, formy okrągłéj, z tłokiem krążkowym u dołu podziurawionym, *ob. Tłuczka.*

Bojogromny, **a**, **e**, *p. nieuż.* w wojnie straszny. *Bojogromna dziewoja przybyła.*

Bojować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) bój toczyć, wojować, bić się. *Łokietek wojował z Krzyżakami mężnie.* 2)=*na kogo*; walczyć przeciwko komu, nacierać, bić na niego. *Synowie Izraelscy bojowali na Filistyny.* 3)= wojskowo służyć, żołdować. *Życzy sobie ten bohatyr pod waszą chorągwią bojować. I któż kiedy swoim żołdem bojuje?*

Bojowanie, *v.* **Bojownictwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* wojowanie, wojna, walka; wojenna służba. *Z nieprzyjacielem mężne bojowanie. Żywot nasz niniejszy bojowaniem jest na świecie.*

Bojowisko, *ob. Bojewisko.*

Bojownictwo, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Bojowanie.*

Bojowniczka, **i**, *lm*, **i**, *ż.* wojowniczka, walecznica.

Bojowniczy, **a**, **e**, *p.* do bojownika należący, wojowniczy.

Bojownie, *ps.* bitnie, walecznie.

Bojownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) wojownik, wojak, rycerz, żołnierz. *Wielki bojownik był Cezar. Gdy mocny bojownik strzeże pałacu swego, w pokoju jest wszystko, co ma. Pilnym i pracowitym bojownikom obiecana jest korona zwycięztwa.* 2)=(Machetes) *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *zmienny*, *v. Bataljon* (M. pugnax).

Bojowność, **ści**, *blm. ż.* bitność, waleczność.

Bojowny, **a**, **e**, *p.* do boju zdatny, bitny, waleczny. *Lud bojowny. Sto tysięcy mężów bojownych.*

Bojowy, **a**, **e**, *p.* do boju należący. *Rynsztunek bojowy, ob. Wojenny. Plac bojowy, ob. Bojewisko. Koń, rumak bojowy. Szyk bojowy. Postępować w szyku bojowym.*

Bojsko, *ob. Bojewisko.*

Bojta, **y**, *m. mit.* szósty z madżiarskich Kumanów, lub duchów złych.

Bojujący, **a**, **e**, *p.* który bój prowadzi, wojujący. *Kościół bojujący.*

Bok, **u**, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Boczek**, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) część lewa lub prawa budowy zwierzęcéj od pachwiny do biodra *wł.* i *fig. Owce w leganiu bok odmieniają; odwiosny do jesieni na jeden bok zawsze legają, a zaś aż do wiosny na drugi. Przewracać się z boku na bok*, t. j. nie módz usnąć. *Miecz przypasał do boku. Prawy bok, lewy bok. Ewa nie z nóg, ale z boku męża była wzięta*, t. j. z żebra. *Czuły nieprzyjacielskie boki szablę jego*, t. j. dał się im we znaki, wzięli od niego po bokach. *Wziął po boku*, t. j. oberwał kije, plagi. *Wara wygadać się, bo wziąłbyś po boku. Dać komu po boku*; uderzyć. *Dostać po boku*; być bitym. *W bok kogo trącić. Kołki w boku. Podejmować boki, v. podjąwszy chodzić*, t. j. szumno chodzić, nadymać się. *Podeprzéć boków*; opatrzyć się przeciw głodu. *Bokami świecić*; gołym być, nędznym, odartym. *Za boki strach go chwyta. Strach wielkooki, z onego cudu, zdjął wszystkie za boki. Brać kogo za boki v. za żebra; fig.* wziąć kogo na ścisły egzamen, wybadywać; wziąć kogo w kluby; powstrzymać kogo; lub też *wyrażenie szulerskie*: ograć kogo; wziąć kogo w kartach na pewnika. *Ze śmiechu boki rwać*; pękać się, śmiać się do rozpuku. *Brać się za boki od śmiechu*; t. j. śmiać się do upadłego; polegać ze śmiechu. *Bokiem siedzieć*, nie prosto. *Tak byłem ściśniony u stołu, żem bokiem siedzieć musiał. Bokami bić, v. robić*; (o koniach i bydle) t. j. mocno dyszeć od zmordowania. *Bokiem*, przez bok, przez boki, przez żebra. *Bokiem wyjść, wyleźć; fig.* ciężko przypłacić, poszkodować. *Bokiem mi wyłazi ta praca. Patrzno żeby ci bokami nie wyłazła ta zabawa*, t. j. żebyś z powodu jéj nie zachorował. *Wtenczas, kiedy go karmili chlebem, kowali taką mu uczte po wieczerzy sprawić, żeby mu tamta bokiem wyszła. O bok*, tuż, podle, obok. *Na téj uczcie widział szlachcic o bok siedzącego rzemieślnika. Za co nie siedzisz obok mnie, nie mam szydła w boku. Pod bokiem*; przy boku, blisko, podle, tuż. *Niebezpieczeństwo prawie pod bokiem nam było. Bok do boku, pod bokiem, przy boku*; najbliższy związek, towarzystwo, przystęp. *Szczęście od ich boku poniekąd ustąpić chciało. Mam tu pod bokiem niespokojnego sąsiada. Zawsze przy boku męża swojego.* 2)=brzeg, kraj, krawędź, strona rzeczy jakiéj, naczynia, i t. d. *Złożyć bok z bokiem. Przyłożyć bok do boku. Z boku domu przymurował jeszcze część mieszkań. ob. Boki okrętu, galery, ob. Burt. Artylerję umieścił po bokach. Na prawym boku będąc bitwę zaczął*, t. j. na prawém skrzydle. 3)=strona, ustronie, ubocze. *Stać na boku. Zeszli na bok. Żeby się mąż o tém nie dowiedział z boku. Być to może, jeżeli co z boku nie przeszkodzi. Nie śmieją w oczy patrzeć, z boku zdradziecko podejść pragną.* 5)=*jeom.* nazwa dawana każdéj z linij prostych, tworzących prostokreślną figurę na płaszczyznie. *Boki trójkąta, kwadratu, sześcioboku*, i t. p. *Trojkąt mający wszystkie trzy boki równe między sobą, zowie się równobocznym, dwa tylko boki równe równoramiennym, mający zaś boki nierówne między sobą różnobocznym; Bok* w wyrazach złożonych ob. *Równobok, Równoległobok*, i t.-p. 6) *W bok, na bok*, na stronę. *W bok mi dyszlem mierzą; zawrócę ich na bok. Na bok kogo brać*, na stronę odprowadzić od drugich. *Pójść na bok*, być uchylonym. *Skoro się Alcybiades u niej pokazał, inni poszli na bok. Na bok odrzucić*; uchylić. *Na bok!* t. j. z drogi! ustępuj na stronę! *Po bok*, bokiem, wzdłuż boku. *Siadł przy ołtarzu, i z nim wiele tam stało prałatów po bok i na czele. Na wszystkie boki*, na wszystkie strony, wszędzie. *Mocno na wszystkie boki się umizga. Co skok, to na bok*; *przys.* t. j. wszystko się nie udaje; każde przedsięwzięcie zawodzi mię. 7)=Szwedzka miara do papieru = 24 arkuszom. 8) *Boki, v. Odnogi, fort.* części drogi ukrytéj, które rozciągają się od *placu broni wyskakującego*, aż do *placu broni wklęsłego*; podobnież nazywają i długie boki *działa rogowego, korony*, i t. d.

Bokal (Boccale), **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) miara do płynów Ankońska = 1,458 litrom. 2)=Bolońska = 1,309 litrom. 3)=Kremońska = 0,730 litrom. 4)=Modeńska = 1,697 litrom. 5)=Parmska = 1 litr. 6)=Wenecka = 1,006 litrom. 7)=Rzymska = 2,052 litrom.

Bokał, *ob. Pokał.*

Bokamela, *zool. ob. Łaska.*

Bokan, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Bocane), dawniejszy taniec francuski.

Bokas, **u**, *blm. m.* (Bocas). bawełniana materja z Suraty.

Bokić, (herb); topor, a na nim krzyż złoty.

Bokłak, *ob. Bukłak.*

Bokobrody, **ów**, *blp.* włosy długie wyrastające na podlicach.

Bokochrony, **ów**, *blp. v.* **Zaramniki**, **ów**, *blp. fort.* poprzecznice przeznaczone do ukrycia przed bocznemi skrzydłami nieprzyjaciela.

Bokopływ, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Achirus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bokopływych.

Bokopływy, **a**, **e**, *p. zool.* bokiem pływający. *Ryby bokopływe.*

Bokowstęg, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Atherina) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, tępogłowych.

Bokowy, **a**, **e**, *p.* w boku będący, do boku należący, z boku położony, *ob. Boczny.*

Bokówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* izba z boku położona; alkierz, przyboczny pokoik. *Wszedł do bokówki. Izba z bokówką.*

Bokser, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z an.) bijący się na pięście, biegły w boksowaniu.

Boksować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z an.) bić się na pięści.

Boksowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* (z an.) sztuka bicia się na pięści, i samo bicie się.

Boksy, **ów**, *blp. m.* (z an.) 1) uderzenia pięścią. 2)=bicie się na pięście, boksowanie. *Wyzwał go na boksy.*

Bokwica, *ob. Bukwica.*

Bol, **u**, *lm.* **e**, *m. min.* nazwa dawana niektórym gatunkom glinki.

Bolaczka, *ob. Ropień.*

Bolak, **lka**, *lm.* **lki**, *m.* narośl jakakolwiek boląca.

Bolący, **a**, **e**, *p.* 1) który boli, bole czyniący, bolesny; cierpiący bole. *Nogę ma bolącą. Trafić kogo w bolące miejsce, wł.* i *fig. Żarty bolące.* 2)=*prow.* ukrzywdzony, obrażony, żałobny. *Stronie bolącej wolno tego dogladać, jako w gdzie więzień siedzi.*

Bolączka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* wrzód bolący. *Plastr na otworzenie bolączki.*

Boleć, **ał**, **i**, *sn. nd.* 1) boleśnie się dawać uczuć, ból sprawiać. *Na to biją, żeby bolało. Bardziéj nas boli, gdy boleści naszéj nikt nie wie. Bardziéj boli od języka*

niż od miecza, przys. Choć boli, piszczy a goli; przys. t. j. co przez zabawę lub z dobréj woli robimy, to nam nie zdaje się być przykrém; toż samo co: *Ochota gorsza od niewoli. Co kogo boli, o tém mówić woli, przys. Kogo boli ten płacze*, t. j. każdy broni własnego interesu. *Głowa mię boli. fig. Niech cię o to głowa nie boli*, t. j. nie twoja rzecz o to się troskać. *Mózg go boli*, t. j. zwarjował, szaleje. *Serce boli*, kraje się. *Wasza i boża niech was krzywda boli. Niewdzięczność boli. Boli kaleta*, t. j. skąpy. 2) = **ał, ejc,** *sn. nd.* bole cierpiéć, czuć, chorować. *Począł na boki bardzo boléć, Boléć, v. boléć dziećmi*, cierpiéć bole przy rodzeniu. *Boléć, v. boléć sercem, v. boléć w sercu*; gryźć się, martwić się, frasować się, narzekać. *Wszystko to przeszło, ty darmo nie bolej. Gdy cię opuszczam, serce me boleje, Gdy cię nie widzę, ledwo nie szaleję. Serdecznie bolała, dziatki na myśli mając, które postradała, ob. Ubolewać.*

Bolejący, a, e, *p.* ból, boleść cierpiący; chory; skarżący się na boleść. *Zawsze bolejąca. Mina bolejąca. Głos bolejący.*

Bolelum. *niecod. n. min. nieuż.* kamień malachit.

Bolenie, a, *lm. a, n.* 1) ból, ból ciągły. *Bolenie zębów. Doktor od bolenia zębów*, t. j. zły, nieskutecznie leczący; nie umiejętny. *Lekarstwo od bolu zębów*, t. j. nieskuteczne. 2) = *nad czém, ob. Ubolewanie.*

Boleń, nia, *lm,* **nie,** *m.* (Barbus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, karpiowatych.

Bolero, *nieod. n.* taniec narodowy hiszpański, ze śpiewem i kastanjettami.

Bolesność, ści, *blm. ż.* stan i charakter tego co jest bolesne.

Bolesny, v. Boleściwy, a, e, *p.* 1) ból sprawujący. *Bolesna rana. fig. Strata bolesna. Wspomnienie bolesne.* 2) = *bier.* ból cierpiący. *Najświętsza Panna bolesna.*

Bolestka, i, *lm. i, ż. bot.* (Eutoca) roślina.

Boleść, ści, *lm.* **ści,** *ż.* uczucie bolu. *Boleść gorzka, śmiertelna. Być przejętym boleścią. Siedm boleści Najświętszej Panny. Od siedmiu boleści*, t. j. nic wart, na nic. *Książka od siedmiu boleści. Człowiek od siedmiu boleści.*

Boleściwy, *ob. Bolesny.*

Boleśnie, Boleśno, *ps.* z bolem, z ubolewaniem; gorzko; żałośnie. *Narzekać, użalać się boleśnie. Boleśno było patrzéć.*

Bolet, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) cedułka od zapłaconego myta. *Mam bolety prawdziwe, mam świadectwa jawne.*

Boletit, u, *lm.* **y,** *m. min.* skamieniały polip.

Boletyn, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) gałka do kréskowania, bierka. *W Wenecji obierają urzędników losem przez boletyny.*

Bolić, *bł. ob. Boléć.*

Boliglówka, i, *lm, i, ż. bot. posp. prow.* (Conium maculatum), *ob. Szczwół, Świnia wesz*; in. *Bzducha.*

Bolina, y, *ż. mit.* jedna z Nimf.

Boliwać, *v.* **Bolewać, ał, a,** *sn. częst. nieuż. ob. Ubolewać.*

Boll, a, *lm.* **e, m.** miara angielska do towarów sypkich = 218,147 lit.

Bollandyści, stów, *blp. m.* nazwa dawana towarzystwu Jezuitów w Antwerpji.

Bolno, *ps.* (z ross.) *nieuż.* przykro, boli. *Bolno Junonie, że z Jowisza Semele poczęła.*

Bolny, a, e, *p.* (z ross.) *nieuż.* bole cierpiący, chory. *Ujrzał łzy, ujrzał bolne serce moje.*

Bolomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie u starożytnych za pomocą zmieszania strzał.

Bolonino (Baiocche Bolognino) *nieod.* moneta bonońska (1 sold) zupełnie równa bajocco rzymskiemu: 1,2925 k. = 2,385 gr.

Boloński, a, ie, *p.* z Bolonji (miasta włoskiego). *Boloński piesek*; mały z długim włosem piesek.

Bolwark, v. Bulwark, a, *lm.* **i,** *m.* i *nieuż.* **Blofarek, rka,** *lm.* **rki** *m.* (z niem.) 1) baszta; bierze się też za fortecę zasłaniającą kraj. 2) = ulica wysadzana drzewami do przechadzki, nadbrzeże portu morskiego, bulwar.

Bołbotać, otał, oce, *v.* **cze,** *scz. nd.* 1) mącić, mieszać jakie ciekliny. 2) = mówić prędko, niezrozumiale, bezsensownie.

Bołbotun, a, *lm.* **y,** *m.* wiele mówiący, prędko, niezrozumiale i bezsensownie.

Bołtun, a, *lm.* **y,** *m.* jaje zestarzałe i podpadłe zepsuciu, które ani do dalszego płodu, ani do użycia nie jest już przydatne.

Bołtusznik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) każemiak; garbarz, który nie zajmuje się przedawaniem skór, lecz tylko ich wyrabianiem. 2) = *ob. Bójka.*

Bom, 1) *ob. Bo, Bo ja.* 2) = odgłos dzwonów, zegarów. *Słyszę, że biją zegary, stanąłem i słucham: bom!*

Bomba, y, *lm.* **y,** (z fran.) 1) *ż.* kula żelazna wewnątrz prochem wypełniona, którą z moździerza strzelają. *Puszczać, rzucać bomby.* 2) *Bomby wulkaniczne, min.* minerały, utworzone skutkiem ognia wulkanów w ich wnętrzu, które wyrzucone w powietrze, przybrały kształty zaokrąglone. 3) *Bomba, m.* dozorca niewolników w Indjach wschodnich.

Bombarda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.). 1) rodzaj dawnéj machiny wojennéj. 2) = wielka armata, służąca do rozwalania murów. 3) = okręt, na którym osadzone moździerze do bombardowania. 4) = granie basem na organach.

Bombardjer, a, *lm.* **owie,** *m.* żołnierz do bombardowania.

Bombardon, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* instrument nowszych czasów, blaszany, używany w wojskowych orkiestrach dla wzmocnienia basu (podwójny kontra fagot).

Bombardować, ował, uje, *scz. nd.* rzucać bomby. *Bombardować miasto, twierdzę, okopy;*, niszczyć je, burzyć rzucanemi bombami.

Bombardowanie, a, *lm.* **a,** *n.* rzucanie, puszczanie bomb.

Bombaz, *v.* **Bombazyn, u,** *lm.* **y,** *m.* materja wełniana. *Nabrać bombazu na szlafrok.*

Bombazowy, *v.* **Bambazynowy, a, e,** *p.* z bombazu. *Szlafroczek bombazowy.*

Bombazyn, u, *lm.* **y,** *m. ob. Bombaz.*

Bombazynowy, a, e, *p. ob. Bombazowy.*

Bombel, Bombelowaty, *ob. Bąbel, Bąbelowaty.*

Bombit, u, *blm. m.* minerał.

Bombiza, y, *lm.* **y,** *m.* 1) nie zgrabny, otyły; brzuchacz. 2) = ksiądz kalwiński, *v.* luterski, mówiąc pogardliwie.

***Bombizon, a,** *lm.* **y,** *m. fil.* (hierodulos), jest rodzaj syllogizmu, bożyniec nieprawy, lub chłopokoń. Powstaje w rozprawach kościelnych, a zależy na złéj różnojedni dwu przeciwstawów. Kościół rzymski np. wymaga, ażeby dzieci małżeństwa mięszanego były wychowane w religji katolickiéj. Po niektórych krajach niekatolickich zakazują więc niekatolikom żenić się z katoliczkami, dając to za powód: Nie chcemy, ażeby prawo weszło we sprzeczność z uznaną od nas władzą kościoła katolickiego. Bombizonami są zwykle wszystkie dowody teologiczne, że np. Mahomet jest prorok jedynie prawdziwy, ta lub owa wiara jedynie prawna, lub zbawiająca i t. p. *ob. Chłopokoń, Gomoń, Pomecznik.*

Bombla, *zool. ob. Mrówkołów.*

Bombony, *ob. Dymienice.*

Bombyl, *ob. Bębel.*

Bomol, u, *lm.* **e,** *m.* gatunek win zagranicznych.

Bomzyn, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) materja czy to bawełniana, czy to jedwabna krzyżowana, bombaz.

Bona, y, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) dozorczyni dzieci, niańka dość ukształcona. *Przyjął bonę francuzkę, by dzieci wcześnie nauczyły się mówić po francusku*; niekiedy oznacza wysłużoną niańkę, lub dozorczynię dzieci, jakby pannę respektową. 2) = zaręczenie na piśmie, że się należność wypłaci, pewien rodzaj kwitu, rewersu, że się coś wzięło bez opłaty. *Brać żywność dla wojska za bonami.* 3) = *blm. ż. im. wł.* imię żony Zygmunta I, a matki Zygmunta Augusta, używające się w następnych wyrażeniach: *To było, v. to się działo za królowej Bony*, zam. bardzo dawno. *Królowa Bona umarła*, zam. to nie nowina, przestarzała to wiadomość.

Bonana, y, *lm.* **y,** *ż. posp. bot. ob. Banan*; pewien rodzaj figowego drzewa, lub jego owoce.

Bonapartka, i, 1) *blm. ż. bot.* (Bonapartea) roślina z rodziny *Zapylcowatych* (Bromeliaceae); = *sitowata* (B. juncea), pospolita na Andach peruańskich; sok z niéj zagęszczony, używa się przez tamecznych mieszkańców na rany. 2) = *lm. i.* nazwa niektórych przedmiotów zrobionych na podobieństwo tych, które były używane przez Bonapartego.

Bonapartysta, y, *lm.* **ści,** *m.* stronnik Napoleona, albo jego familji.

Bonapartystka, i, *lm.* **stki,** *ż.* stronniczka Napoleona, albo jego familji.

Bonapartyzm, u, *blm. m.* przywiązanie do rodziny Bonapartych.

Bonarowa (herb); dwie lilje związane; nad hełmem pół człowieka w szyszaku, w obudwu rękach po chorągwi trzymającego.

Bonda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) wielki bochen chleba. 2) = *prow.* siano zboża na cudzéj ziemi z ustępstwem pewnéj części plonu. *Siać zboże na bondzie. To len z bondy.* 3) = *bot.* pewien rodzaj drzewa afrykańskiego, z którego się czółna robią.

Bondeczka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* mała bonda, maleńka bułeczka chleba. *Upiecz mi bondeczkę.*

Bondon, u, *blm. m.* (z fran.) mały sér neufchâtelski w kształcie czopka.

Bonet, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) strój głowy kobiécy z koronek.

Bong, *nieod. m.* uroczystość Japończyków.

Bonie, *v.* **Boniowanie, a,** *n. ar.* 1) wydatne w ścianie kamienie, tudzież pocięcie tynku gładkiego na podobieństwo takich kamieni. 2) = ozdoba w pasy, rustyk.

Bonifikacja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Nagroda, Wynagrodzenie.*

Bonifikować, ował, uje, *scz. nd.* wynagradzać. *Bonifikować komu stratę. Bonifikować komu pewną summę*; wypłacać komu należną summę.

Bonifrater, tra, *lm.* **try,** *v* **trowie,** *m.* (z łać.) zakonnik reguły ś. Jana Bożego, obowiązany do pilnowania chorych, szalonych. *fig. w lm.* dom warjatów. *Do Bonifratrów kogo oddać. Od Bonifratrów uciekł. ob. Czubki.*

Bonifraterski, a, ie, *p.* należący do bonifratrów. *Kratu bonifraterska.*

Bonit, u. *lm.* **y,** *m. zool.* pewien rodzaj żarłocznéj ryby bardzo smacznéj.

Bonitacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) ocenienie roli, oznaczenie dokładne jéj wartości i klassy, do któréj należy.

Bonkreta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran. Bon-Chretien) gatunek gruszek.

Bono, a, *lm.* **y,** *n górn.* ławka, szaniec, przestanek.

Bonomja, jr, *blm. ż.* (z fran.) prostoduszna, jowialna szczerość; rubaszna naiwność.

Bonończyk, a, *lm. i, m.* 1) rodem z Bononji. 2) = i *zdr.* **Bononczyś, ia,** *lm.* **ie,** *m.* piesek mały, z którym się damy pieszczą.

Bononski, a, ie, *p.* z Bononji (miasta włoskiego). *Bonoński piesek. Suczka bonońska. Bonoński kamień*; gipsowy kalcynowany, w nocy świecący.

Bonować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) hojnie żyć, używać, bujać. *Bonować sobie, v. bonować po świecie.*

Bonowanie, a, *lm.* **a,** *n.* hulatyka, rozgardjas, lusztyk.

Bonummagnum, *nieod. n.* (z łać.) gatunek śliwy.

Bonz, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *v.* **Bonza, y,** *lm.* **y,** *m.* kapłan indyjski boga Fo.

Bończa, (herb); jednorożec w górę wspięty.

Bończuk, *ob. Buńczuk.*

Bor, u, *blm. m.* 1) = las sosnowy, *ob. Bór.* 2) = *chem.* ciało proste, niemetaliczne, napotyka się już jako okwaszone w pewnego rodzaju soli, zwanéj *boraksem*; w połączeniu z zasadami tworzy ciało szklawe. 3) = *blm. mit.* syn Bura, normandzki pierwiastek Bożoczłowieczeństwa, lub zaród Azów. Powstanie jego wyczytasz pod wyrazem *Bur.* Ożenił się z *Belstą*, a spłodził z niéj *Wodana, Wilego i Wego*, trzech stworzycieli świata, zwanych od ojca *Borejczykami.* Są to rozłożenia natury Bożoczłowieczéj, żywot, dusza i cielesność, arabski Jagut, Jauk i Nezr, one przymioty *Wodda.* Synowie Bora są istoty dobre. Walczą więc z Imerem, złym olbrzymem i dziećmi jego. Zabijają wreszcie Imera. W krwi jego toną wszystkie niemal istoty. Z mięsa zaś jego powstaje ziemia, z kolan pasma gór, z włosów lasy, z zębów skały i t. p. z czaszki sklepienia niebios, a z krwi morze.

Boracyt, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień składający się z kwasu borowego *v.* boraksowego i wapna, przytém magnezji i małéj ilości krzemionki; w silnym ogniu topi się ze wrzeniem na żółtawą emalję, a w cieple okazuje znaki elektryczności, jak tusmolin.

Boradek, dku, *lm,* **dki,** *m. v.* **Boratek, tku,** *lm.* **tki,** *m.* i **Burat, u,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Buracik, u,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) rodzaj materji wełnianéj, lub jedwabnowełnianéj.

Borag, *v.* **Borak, u,** *blm. ż. bot.* (Borrago), in. *Borak, Boraks*, roślina; *ob. Ogórecznik.*

Boraguira, *zool. ob. Kusak.*

Borak, *ob. Borag.*

Boraks, u, *blm. m.* 1) *chem.* i *min.* (*borak*), naturalny boran sodowy. t. j. pewien rodzaj soli, dobywanéj z jezior azyjskich (lub sztucznie utworzonéj), składający się z kwasu borowego (boraksowego) i okwasu sodu. 2) *ob. Borak.*

Boraksowy, v. Borasowy, a, e, *p.* od boraksu, do boraksu należący. *Boraksowe rośliny* (Boragineae) *bot.* stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy Smej układu Juss. (Hypocorallia) roślin *dwuliściowych*; in. *ogórecznikowate.*

Boran, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (boras; sal boracicum *v.* boricum) ogólna nazwa soli, w skład których wchodzi kwas borowy i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Borangelis, *nieod. m. mit.* przydomek lapońskiego Tjermesa, znaczy tyle, co Ojciec.

Boratek, *ob. Boradek.*

Boratynki, *blp. ż.* szelążki polskie miedziane, które miały bieg przymusowy 3 na grosz, bite od 1839, przez mynca rza Boratyniego = 0,166.. k. = 0,333.... gr.

Borborjanie, an, v. Borborycí, tów, *blp. m.* nazwa sekty chrześcjańskiéj z Igo wieku.

Borczyk, a, *m. mit.* syn Bora, *ob. Borejczyk.*

Bordel, *ob. Zamtuz, Dom publicznych nierządnic.*

Bordero, *nieod. n.* (z fran.) wykaz, tablica, obejmująca liczebne wiadomości.

Bording, *nieod. m.* rodzaj statku małego.

Bordiura, y, *lm* **y,** *ż.* i *zdr.* **Bordiurka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z fran.), papierowy, zwykle kolorowy, srebrny lub złoty brzeżek, używający się do ozdabiania ramek, pudelek i t. p. *Bordiurami v. bordiurkami obijać, oklejać.*

Bordiurkowy, a, e, *p.* od bordiurki, z bordiurki.

Bordiurować, ał, uje, *scz. nd.* bordiurami oklejać.

Bordiurowanie, a, *blm. n.* oklejanie, wykładanie, przyozdabianie bordiurami.

Bordiurowy, a, e, *p.* od bordiury, z bordiury, do niéj należący lub jéj właściwy.

Bordo, *nieod. n.* (*Bordeaux*) pewien gatunek wina francuskiego, zwanego od miasta Bordo.

Bordownik, *ob. Hordownik.*

Boreasz, a, *m. mit.* bożek wiatru; wiatr północny.

Boreczek, *ob. Borek.*

Borecznik, ów, *blp. zool.* pszczołowate owady z familji pilarzowatych (lophyrus); w stanie gąsienic pustoszą iglaste drzewa, kotki na nich objadając.

Borejczyk, a, *lm.* **i,** *m. mit.* jeden z trzech synów normandzkiego Bora, którzy zowią się Wodan, Wili i We, a zabili olbrzyma Imera i urobili z ciała jego ziemię, *ob. Bor.*

Borejko (herb); na tarczy dwie litery *Z*, na krzyż złożone.

Borek, rku, *lm.* **i,** *m.* 1) mały bór, lasek sosnowy. *Jechać borkiem.* 2) = *chem.* (*boruretum*), związek chemiczny tego rzędu z *boru* (ob. ten wyraz) i innego jakiegobądź ciała prostego.

Borewit, a, *m. mit.* tyle, co *Barewit*, jeden z pomocników Harewita, słowiańskiego Marsa. Frencelijusz wywodzi imię jego od czeskiego wyrazu *boriti*, lub *burzyć.* Jest to tedy *Wit burzyciel.* Naruszewicz, który nie znał Wita pogańskiego, sądzi, że Borewit pochodził od *bore świat* a znaczy: *burzy świat. ob. Barewit, Wit, Budzisz, Porewit.*

Borg, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) 1) borgowanie, kupno na kredyt. *Dziś szlachcic mieszczaninowi majętność borgiem weźmie*, t. j. borgując u niego, zadłużając się u niego. *Na borg dawać. Brać na borg. Borg umarł, a kredyt nie żyje, przys.* 2) = zaległość, dług. *Żeby wojsko w borgu nie zostawało, następujące uchwalamy podatki...*

Borgować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *od kogo, v. u kogo*; brać na borg, pożyczać u kogo. *Drugi nie dba, borguje, pożycza, gdzie jeno może co na kim wymatać.* 2) = *co komu* dawać na borg, na kredyt, na poczekanie. *Gdy karczmarze borgować nie będą, już przyszłych spodziewanych pieniędzy*

chłop nie przepije. 3) = *fig.* odkładać, do czasu poczekać, *Oddam ci to nie borgując*; t. j. nie puszczę w odwłokę, *On nie borguje, kto go zaczepi*; natychmiast odpowiada, odcina się, wetuje. 4) = *fig.* folgować, pobłażać, ochraniać, oszczędzać. *Rozjuszony żołnierz nikomu nie borgował. Nie borgował zwycięzca i niewiastom.*

Borgowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) branie na borg, pożyczanie. 2) = dawanie na borg, na kredyt. 3) = *fig.* odkładanie, czekanie do czasu. 4) = *fig.* folgowanie, pobłażanie, oszczędzanie, ochranianie.

Borgowany, **a**, **e**, *p.* dany na borg, pożyczony.

Borgownik, **a**, *lm* **cy**, *m.* 1) biorący lub dający na borg. 2) = *bot. ob. Hordownik.*

Borgowy, **a**, **e**, *p.*, należący do borgu, borgowania, kredytowy, dłużny, czekający zapłaty, służący na zapłatę w dalszym czasie. *Trzeba płacić wojsku, w długą borgową służbę zaciągniętemu.*

Borjookes, *nieod* moneta zdawkowa w Abissynji, którą tam stanowią koraliki szklane.

Bork, **a**, *m. mit.* Noc litewski. Gdy był na ziemi powszechny potop, trzech mężów zwanych *Bork*, *Kunas* i *Spera*, popołu z żonami, schronili się na wysokiéj górze. Pramżymas, jedzący właśnie w téj chwili orzechy w górnym pałacu Pramżu, rodzące się w jego ogrodach, cisnął jedną po nich łuskę, która padła niedaleko onéj góry. Łuska była ogromna, jak wiele okrętów w jeden zbitych. Wsiadły do niéj naprzód ptaki, później zwierzęta, wreszcie trzy rodziny ludzkie, Sotwarowi wierne. Z tych trzech rodzin pochodzą Litwini, *ob. Kunas*, *Wej.*

Borkarnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* i **Borkan**, **u**, *lm.* **y**, *m.* jałmużny funduszowe na ubogich studentów, pierwiastkowo od legacji przez Stanisława Borka dziekana krakowskiego pochodzące.

Borkówki, **ek**, *blp. zool.* pióra przedłużone, w tył zwrócone, na ramieniu, przy łopatkach lub przy pachach osadę swoję mające, które pospolicie mniéj więcéj złożone skrzydła z wierzchu pokrywają.

Borodka, *bot. ob. Angielski Trank.*

Borowato, *ps.* nakształt boru.

Borowica, **cy**, *lm.* **ce**, *ż. bot.* (Myrsine) roślina.

Borowiczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* wódka jałowcowa.

Borowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* mieszkaniec, osadnik w puszczach, lub lasach.

Borowik, **a**, *lm* **i**, *m. bot.* grzyb ślniak, w niektórych miejscach *borowikiem polnym i podbrzeźniakiem* zwany. (boletus olivaceus). *Pospolstwo grzyb prawdziwy* (boletus bovinus), *wszędzie borowikiem zowie. Panienki za wysmukłym gonią borowikiem, którego pieśń nazywa grzybów półkownikiem.* Zwą go też *borownikiem.*

Borowina, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. posp.* (Vaccinium Myrtillus), *ob. Borówka czernica*, nazwa krzewinki i jagody. 2) = *blm. v.* **Rędzina**, **y**, *blm ż.* grunt gliniasty, czarny, ciężki, zimny, zbytecznie kleisty, wyśmienity na pszenicę.

Borowisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* grunt płonny po borze wyciętym.

Borowizna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) zarośle sosnami, bór gęsty. *Witen przez lasy i borowizny, kozacką drogą, do Łęczyckiéj ziemi wtargnął.* 2) = gatunek ziemi czarniawéj, lecz nie żyznéj, ślnica. *ob. Borowisko.*

Borownicowate rośliny, *bot.* (Myrsineae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych*, należący do podklassy 3ciéj (*v. koronkowiatowych*) ukł. De Cand.

Borownik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* lep. **Borowik** (ob. ten wyr.) gatunek grzyba.

Borowy, **a**, **e**, *p.* 1) od boru, do boru należący; w borze znajdujący się, sosnowy. *Grunt borowy. Żyto borowe. Borowa v. sosnowa szyszka. fig. Miéć kogo za borowy szyszkę*; t. j. mało sobie ważyć. *Był był najcnotliwszy, z mądrą bardzo głową, Bez pieniędzy nie stoisz za szyszkę borową.* 2) = *fig.* dziki, nieludzki, odludny, leśny. *Żyje jak niedźwiedź borowy. Straszydło borowe. fig.* brudas, niechluj, rozczochraniec. 3) — **siedź**, *bot. ob. Siedź borowy*

Borowy, **ego**, *lm.* **owi**, *m.* 1) dozorca boru, leśniczy. 2) = zły duch, bożek borów; straszydło borowe, *ob. Boruta.*

Borówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot.* a) (Vaccinium) rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 10téj, rzędu *Jednosłupkowego*, ukł. Linn.; gatunki jéj: = *czernica* (V. Myrtillus) podkrzewiuka na stopę wysoka, rośnie obficie w lasach ciernistych; jagody jéj kuliste, błękitnawo-czarne, uwieńczone wystającym brzeżkiem, jadalne pod nazwiskiem *czarnych jagód*, *v. czernic*; = *łochynia* (V. uliginosum), krzewinka nieco większa od poprzedzającéj, rośnie na łąkach wilgotnych, miejscach błotnistych, czasem w lasach; jagody ma niek. większe od czernic, modrawe, wewnątrz zielonkowate, kwaśno słodkie, znane pod nazwiskiem *łochyni* lub *pijanicy*; mylnie sądzono, że zbytnie zażycie tych jagód sprawia zawrót głowy; = *brusznica* (V. vitis-idaea), in. = *kamionéczka*, krzewina mniejsza od poprzedzających, rośnie obficie w lasach suchych, iglastych, jagódki prawie kułłste, po dojrzeniu pięknie czerwone, kwaskowate, znane pod nazwiskiem *borówek*, *v. brusznic*; = *żórawina* (V. oxycoccos), *v. żórachwina*, rośnie na bagnach mchem porosłych, których podstawą jest torf; jagody bujne, czerwone, w jesieni twarde, zebrane zaś na wiosnę miękkie, i bardziéj kwaśne, dają przyjemny sok; b) nazwa dawana niek. liściom *Mącznicy garbarskiéj* (ob. ten wyr.). 2) = *myś. ob. Kniejówka.* 3) = *blp. v. Pszczoły zielone; bart.* pszczoły w barciach żyjące, mniejsze i czarniejsze od pasiecznych.

Borówkowate rośliny (Vaccineae), stanowią jeden z rzędu roślin *Dwulistkowych*, należący do podklassy 2éj (*v. Kielicho-kwiatowych*) ukł. De Cand.

Borrak, **a**, *m. mit.* ptak tajemniczy, mający orle skrzydła złote, ciało końskie, twarz niewieścią i ogon pawi, jest arabski pierwiastek świata, odmęt uosobiony, a odpowiada egipskiemu Sfinksowi. Z Borraka wydostały się *Wodd* i *Sva*, ogień i Woda, które odpowiadają zupełnie egipskiemu Jahowi i egipskiéj Atorze. Mahomet odbyć miał cudowną podróż nocną do niebios, podczas któréj objechał wszystkie gwiazdy i rozmówił się z Allachem, a o któréj prawi w Koranie na początku Sury siedemnastéj. Objaśniacze podają, iż prorok odprawił podróż tę na ptaku Borraku.

Borsuczy, **a**, **e**, *p.* 1) od borsuka. *Sadło borsucze.* 2) = z futra borsuczego. *Torba borsucza.*

Borsuczyn, **a**, *blm. m. bot.* (Nosiatelia), roślina.

Borsuk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *v.* **Jaźwiec**, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* (Meles), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, niedźwiedziastych, niedźwiedzi. Gatunki: 1 = *Juźwiec* (M. taxus). 2 = *amerykański* (M. labradorius). 3 = *japoński* (M. anakuma). 2) *fig.* = człowiek wydatnych szczęk, spłaszczonego nosa, małych oczu.

Borsukowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* (Taxotherium), *zool.* rodzaj zwierząt zaginionych, z rzędu *Drapieżnych*; gatunek jeden: = *paryzki* (T. parisiense).

Bort, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) część pokładu okrętowego lub innego jakiego statku wzdłuż brzegów, gdzie się zwykle mieszczą różne sprzęty, rupiecia, wiktuały, i t. d. 2) = oszewka, lamówka.

Bortie, **ów**, *blp.* tak się nazywali dawniéj na Litwie żołnierze, którzy mosty stawiali; dzisiejsi pontonierowie.

Boruchać się, **ał—**, **a—**, *złz. nd.* kiwać się jak żyd nad talmudem.

Boruchy, **ów**, *blp. m.* kiwanie się siedząc; kołysanie się jak żydzi w czasie modłów. *Boruchy odprawiać*, t. j. kiwać się.

Bornkać się, **ał—**, **a—**, *złz. nd.* dąsać się, pasować się; iść w dążki.

Borukanie, **a się**, *blm. n.* dąsanie się.

Borukowaty (**wół**), zadniemi nogami trącający się.

Borur, **u**, *blm. m. chem. nieuż.* połączenie boru z inném jakiém prostém ciałem.

Borussomanja, **ji**, *blm. ż.* zbyteczne zamiłowanie we wszystkiém co jest pruskie.

Boruta, **y**, *lm.* **y**, *m.* i *ż.* 1) djabeł borowiec, błotnik, zły duch, podług wieśniaczych baśni, mieszkający na błotach i łgniączkach. *Uwiązłszy furman, wzywa leśnego boruty.* 2) = djabeł szlachecki, siedzący w ciemnéj piwnicy łęczyckiego zamku, o którym różne krążyły powieści. Urobion był ze staro-słowiańskiego z Niemcami i Chrześcjanami dzielnie walczącego *Baruta*, króla w Hambohu. *ob. Barut.* 3) = *fig.* pokusa, bieda, nieznośnik; nieznośnica. *Żeby się jak można pozbyć téj boruty.*

Borys, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) borowiec, człowiek borowy, leśny, gbur, chłopisko. *Tałałajstwa pełno u dworu, ale to same borysy, chłopiska ze wsi, ustrojone w barwę.* 2) = chléb gruby razowy. *Stoły ich kosztowne zamieniły się w kawał okcistego borysa. fig. Kole go borys w zęby*, t. j. znieważał, spaniszał. 3) = *bot. ob. Goździeniec koralowaty* (Clavaria coralloides), gatunek właściwego grzyba.

Borystenis, **idy**, *ż. mit.* jedna z muz greckich. Zowie się także Borystenidą.

Borysz, **u**, *lm.* **e**, *m.* podarek pieniężny lub traktament z powodu kupna lub sprzedania czego. *Dać komu na borysz. Dostać na borysz, pić borysz*, t. j. traktować się, zapijać. *Mój borysz. Czy zrobim borysz?* t. j. czy dobijem targu?

Boryszkować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* zapijać borysz; traktować kogo z powodu kupna lub sprzedaży czego. *Boryszkowali całą noc.*

Boryszkowanie, **a**, *blm. n.* zapijanie boryszu; traktament z powodu dobicia targu o co.

Borzaki, **ów**, *blp. m. min.* ogólna nazwa dawana ciałom kopalnym, zawierającym w sobie bor, w postaci kwasu boraksowego, lub boranów.

Borzelitka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Barleria), roślina.

Borześlad, **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Pohlia), roślina z rzędu *Mchów gałęzistych* o szczecinie wierzchołkowéj; gatunek: = *długoszczecinowy* (P. elongata), łodyżkę ma pół calową, wzniesioną, nie gałęzistą, listki wyprężone kończaste; rośnie w lasach wilgotnawych.

Borzewka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Dinperis) *zool.* owad skrzydlaty należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, borzewkowatych.

Borzewkowaty, **a**, **e**, *p. zool.* podobny do borzewki (owadu). *Owady borzewkowate.*

Borzyn, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Fernelia), roślina.

Bosa, *ob. Boza.*

Bosak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) człowiek bosy, boso chodzący; szczególniéj zakonnik bosy, *np. Karmelita bosy. Klasztor zakonników bosych*, *v. Bosaków.* 2) = (z niem.) osęka, chynak, hak. *Bosak jest drąg długi, na końcu jego kruk i dzidka żelazna; tym chwycić i odepchnąć się można. Bosak do rozrywania ognia.* 3) = *w lm. Bosaki*; wozy, sanie, konie nie kute, łopaty nie kute.

Bosakiem, *v.* **Bosikiem**, *ps.* boso, bosemi nogami.

Bosbok, *v.* **Boszbok**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z holl.) *zool.* gatunek antylopy afrykańskiéj.

Boshak, **a**, *m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga piorunu, *ob. Perun.*

Bosikiem, *ob. Bosakiem.*

Bosiny, **sin**, *v.* **Bosaki**, **ów**, *blp.* 1) chodzenie boso. 2) = obrządek u żydów po śmierci bliskich krewnych; święto żydowskie zaduszne.

Boski, **a**, **ie**, *p.* 1) od Boga pochodzący, Boży. *Rzeczy przyszłe wiedzieć jest rzecz boska. Zostawić kogo na boskiéj Opatrzności. fig. Moc boska!* podziwiając rzecz jaką. *To jeszcze łaska boska, że... Przy boskiéj pomocy, v. za boską pomocą. Cześć boska, ob. Boży.* 2) = doskonały, przedni, cudny. *Wymowa boska. Piękność boska. Boski Plato. psł. Po bosku;* jak Bóg.

Boskiem, *ps. zam. bosakiem, bosikiem;* bosémi nogami, boso.

Bosko, *ps. ob. Boski.*

Boskość, **ści**, *blm. ż.* 1) istność boska, przymioty boskie. *Zjadłszy jabłko Ewa, boskość w sobie czuje, już jéj ziemia zbrzydła.* 2) = piękność boska, *ob. Bóstwo.*

Bosman, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) flis. *Stérnik się i bosmani z wiatry biedzą próżno.*

Boso, *ps. ob. Bosy.*

Boss (moneta) *ob. Zembi.*

Bostandżi, *nieod.* (z tur.) straż seraju sułtańskiego. *Bostandżi-Baszy*; naczelnik straży w seraju i główny dozorca nad ogrodami i pałacami sułtańskiemi.

Boston, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z an.) pewna gra w karty. *Grać w bostona.*

Bostrychit, **u**, *blm. min.* łupek kamienny.

Boswellia, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* pewien gatunek wielkiego indyjskiego drzewa.

Bosy, **a**, **e**, *p.* 1) bez obuwia, nie obuty. *Nigdy buta ani trzewika żadnego na nogach nie nosił; ale przez kamienie, ciernie, śniegi bosemi nogami chodził. Dzieci niech się uczą bez obuwia wszelkiego bosą nogą, v. boso chodzić.* 2) = nieuż. nie kuty. *Konie mają być na przód kowane, a nazad bose. Łopata bosa. Wóz bosy, ob. Bosak.*

Boszkować, *ob. Bożkować.*

Boszli, **ego**, *lm.* **owie**, *m.* turecki ochotnik w konnicy służący.

Bość, **bódź**, **bodzie**, *scz. nd.* **Bodnąć**, **ął**, **ie**, *jedn.* 1) czemś śpiczastém razić. *Bość rogami, v. Bośćć. Bość kopytą. Bość konia ostrogami. Bość łokciem, czołem, głową*; trącić. *fig. Atlas wielki wysokie bodzie niebo grzbietem.* 2) = *fig.* razić, przenikać, pobudzać. *Na nich pióro swoje ostrzy, a prawie je żelaznemi słowy bodzie. Sumienie go bodzie o grzech. Ma to do siebie roskosz i swawola, Używających iż pieści i bodzie.*

Bośniaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta z Bośnji.

Bośniak, **a**, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m.* 1) rodem z Bośnji. 2) = *prow.* (na Szląsku) ułan, lekki kawalerzysta.

Botaniczny, **a**, **e**, *p.* należący do botaniki. *Ogród botaniczny. Jeografja botaniczna, ob. Zielniczy.*

Botanik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* i **Botanista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* biegły w botanice, ziołopis, roślinopis.

Botanika, **i**, *blm. ż.* nauka o roślinach, część *Historji naturalnéj*, zajmująca się rozpoznawaniem roślin; in. *zielnictwo, roślinnictwo*; używa się niek. w lm. w znaczeniu tytułu książki, traktującéj naukę botaniki, np. *Te botaniki są za stare.*

Botanografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z roślin.

Botełtyn (Boutleteen) *nieod.* pieniądz srebrny trypolitański na 30 para, = 33,75 kop. = 2 złote = 7,5 gr.

Botloch, *v.* **Bodloch**, **u**, *lm.* **y**, *m.* i **Botuch**, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *nieuż.* chusta czyli prześcieradło łazienne do ocierania się po kąpieli. *Wyszedłszy z wanny, zaraz się w botloch, albo prześcieradło obwinąwszy, położyć trzeba.*

Botrjolit, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Gronowiec.*

Botryit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) kamień drogi w kształcie winogrona.

Botte, *nieod.* 1) miara do płynów Neapolitańska = 523,5 litr. 2) = Sardyńska = 502,66 lit. 3) = Sycylijska = 1100,36 litrom.

Botuch, *ob. Botloch.*

Botwina, **y**, *blm. ż. zb.* 1) nacina buraków, liście od nich. *Krajać botwinę dla świń na karm. Botwinę łamać*, t. j. obłamywać na ogrodzie z rosnących buraków liście na warzywo, lub inny użytek. *Parzyć botwinę*, t. j. gotować ją. *Botwina mdleje*, t. j. w parzeniu osiada, ubywa, więdnąć zaczyna. *Kwasić botwinę. U naszego Radziwiłła botwina zarodziła, przys.* 2) = nać buraków z liści obrana, pokrajana i zakwaszona na zimowe warzywo. *Stawić botwinę*, t. j. na zimowy zapas do sklepu (piwnicy) ją lokować w kadziach. *Kwasić botwinę z podmiotką. Chłodnik z botwiny*, t. j. kwasić ją z mąką żytnią na prędkie użycie. *Botwina krajana. Botwina w pęczkach*, t. j. w wiązkach na zimę kwaszona. 3) = potrawa z kwaszonéj botwiny gotowana. *Wychował się na botwinie, fig.* t. j. za piecem, domator. *ob. Botwinka.*

Botwinka, **i**, *blm. ż. posp. prow.* nazwa potrawy, przygotowywanéj z korzeni lub naci burakowych, kwaszonych.

Botwinko, **a**, *blm. n.* 1) *bot.* (Blitum) roślina należąca do klassy 1 széj rzędu *Dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *różowe* (B. virgatum) rośnie na miejscach uprawnych, wilgotnych, na Wołyniu. 2) = *ob. Botwinka.*

Bourbe, *ob. Burba.*

Bowdur, **u**, *lm.* **y**, *m. prow.* pewien rodzaj kominka, raczéj przybudowania przy piecu w chatach włościańskich (na Polesiu), służący do ich oświetlenia za pomocą łuczyny lub smolaków.

Bowello, *nieod.* moneta perska = około 3 rub. 60 kop. = 24 zł.

Bowiem, *sp.* wyrażający przyczynę dla czego; bo, albowiem, ponieważ. Zwyczajnie *Albowiem*. kladzie się na początku, *Bowiem* we środku lub na końcu zdania. *Albowiem powiedziano jest, v. Powiedziano jest bowiem.*

Boza, *v.* **Bosa**, **y**, *blm. ż.* napój turecki, podobny do piwa, z jęczmienia i prosa.

Bozebbatasz (Bousebbatash), *nieod.* pieniążek srebrny trypolitański na 7 i pół para = 7,9375 kop. = 15,875 gr.

Bozo, *nieod. n.* machina wojenna w średnich wiekach.

Bozygici, **tów**, *blp. m.* nazwa szyityjskiéj sekty u Mahometanów.

Bozym, u, *lm.* **y,** *m. prow.* tak nazywa lud szląski drzewo modrzew.

Bożniak, ka, *lm.* **ki,** *v.* **cy,** *m. prow. ob. Bośniak.*

***Bożar, ara,** *lm.* **y,** *fil.* (demiurgus) znaczy, nie Boga, po wszechbożeńsku i pogańsku pojętego, jak *Bożoch*, lecz zastępcę Boga na ziemi. I tak najwyższy kapłan staroegipski zwał się z grecka Demiurgiem, a po polsku Bożarem Dalaj Lama tybetański, Krewekrewejto litewski, to Bożary. Porównaj *Bożoch.*

Boża wola (herb); w polu błękitném miesiąc rogami do góry, w nim podkowa, w której krzyż złoty.

Bożątko, a, *lm.* **a,** i **Bożę, ęcia,** *lm.* **ęta,** *n.* (*zdr.* od *Bożek*) 1) mały, młody bożek. *Wiosna razem przywiedzie bożąt poczet słodki, I żarciki ucieszne i wdzięczne chychotki.* 2) = *fig.* szczęśliwiuteńki, szczęśliwiec, pieszczoszek fortuny, opływający we wszystko. *Męża hartownego doznaném nieszczęściem, by też i najtęższy przeciwnego losu wicher, nie zachwieje; rozpieszczone zaś bożę za lada powiewem niewdzięcznym mdleje.*

Bożec, żca, *lm.* **żce,** *m. ob. Bożek.*

Bożeczek, *ob. Bożek.*

Bożek, żka, *lm.* **żki,** *m.* (*zdr.* od *Bóg*) i *zdr.* **Bożeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) pogański bóg, bożysko. bałwan. *Gdzież bożkowie wasi, w którychście nadzieję kładli w przeszłe czasy? Złoto jest bożek, któremu się wszyscy kłaniają. Bożek miłości. Bożki domowe.* 2)= nabożnis.

Bożena, y, *ż. mit.* jedno z imion słowiańskiéj bogini Żywieny, znaczącéj Opatrzność. Zowie się tak już dla tego, że żywność, którą daje, jest boża, już zaś, że ukazuje się matką mnóstwa *bożąt* ziemiańskich, opiekujących się różnego rodzaju zbożem, wiśniami, jabłkami, gruszkami, łąkami, gumnami. Za chrześcijańskich czasów imię *Beatrix* przepolszcza się na *Bożenę*; *ob. Żywiena.*

***Bożeńskość** lub **Bożeństwo,** *fil.* uznawanie jednego tylko Boga, teizm, deizm. *Bożeński*, teistyczny, deistyczny, *Bożeńczyk* lub *Bożnik*, teista, deista.

Bożkować, ował, uje, *scz. nd.* i **Bożkować się,** *złz.* zmyślać nabożeństwo, licemierniczyć, pacierze gryźć, świętoszkiem być.

Bożkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* obłudne, powierzchowne nabożeństwo, nabożnisiostwo, nabożeństwo bez dobrych uczynków. *Statecznie nabożny, bez owego bożkowania a lizania obrazków. Chytrek prośbą, bożkowaniem i pochlebstwem narabia.*

Bożnica, *v.* **Bóżnica, y,** *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Bożniczka, Bóżnicżka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *nieuż.* miejsce Bogu poświęcone, boża świątynia. *Teraz, o wierni pańscy służebnicy, którzy trzymacie straż w Jego bożnicy. Czynią sobie bożniczki, dzieci chrzczą, wiary nauczają. Bożnica pogańska. Bożnica turecka, v. meczet.* 2)= szczególniéj, szkoła żydowska. *Kościoł w żydowstwie jeden był, bóżnic zaś było dosyć, gdzie się na naukę słowa bożego schodzili. Krzyczy jak w bóżnicy, v. Hałas jak w bóżnicy.* **Bożnica**, w najpierwotniejszém znaczeniu była nazwą pogańsko-słowiańskiego *gaju świętego*, który stanowił siedzibę bogów. Świątnica taka, ręką samego boga wzniesiona, różniła się od *Gontyny*, ręką ludzką zbudowanéj. Odpowiadała Olimpowi greckiemu, który atoli miéć mogła każda wieś u siebie. Bożnice były, nie borami, ale *dąbrowami*. Otaczał je parkan, mający dwie *brony*, lub warowne, wstępu broniące bramy. W środku bożnicy buczniał ogromny, stary, jemiołą wiecznie zieloną obrosły *dąb*; około niego znajdowały się posągi bogów. Świątnica ta miała być tak przeczysta, iż nie godziło się kalać jej krwią ludzką, by téż z nieprzyjaciela wiary wylaną; *ob. Gontyna, Koło, Bugaj, Bułtowa, Wić, Uroczysko, Horodyszcze, Objatnica, Zyliszcze.*

Bożniczy, a, e, *p.* od bożnicy, należący do bożnicy. **Bożniczy, ego,** *lm.* **owie,** *m.* dozorca bożnicy, *ob. Archybożnik.*

*** Bożoch, a,** *m. fil.* (demiurgus) znaczy w umiejętności ogół boży, przyjęty za boga, lub *powszechnik* (absolutum) ujednostkowiony. *Ogół* zamieniony w pojedynek i osobę. W pogańskich wiekach bóg naczelny, jako *np. Jaho* egipski, *Fenes* grecki, *Ezar* rzymski, *Parabrama* indyjski, *Hu* celtycki, *Attaibos* litewski, *Jesa* słowiański, który znaczy wciąż *Ogół przyrodzenia uosobiony* lub *bożyrko* mające postać boga, są *Bożochem.* Patrz *Bożyrko, Bożar, Człowieczoch, Demiurg.*

Bożocielski, a, ie, *p.* *nieuż.* należący do święta Bożego Ciała. *Nastawał dzień bożocielski.*

*** Bożoczłowieczeo, czca, cze,** *m. fil.* jeden z przykładów Tasienca, czyli Ogniwnika lub Łańcusznika nieprawego. W Ceceronie znachodzisz mylnik taki: *Dii sunt beatissimi. Beatus quis est sine virtute? Virtus non est sine ratione et ratio non niśi in hominis figura. Dii habent igitur hominis figuram.* patrz *Tasiemiec.*

***Bożoczłowieczeństwo, a,** *blm. n. fil.* przekazany od wiary stan ludzkości taki, gdy w pełności czasów uświęci się ród nasz do tego stopnia, iż wyjawi się *Synowstwo Boże* lub *Królestwo Boże* na ziemi. Kto z ludzi wykształcił się na obraz i podobieństwo Boga, otrzymuje Bożoczłowieczeństwo. Stąd przymiotnik: *bożoczłowieczy*, i słowo *bożoczłowieczéć.*

*** Bożoczłowieczość, ści,** *blm. ż. fil.* to wszystko, co odnosi się do Boga człowieka, lub do Boga Syna, słowem do drugiéj osoby w Bogu.

Bożodajnia, ni, *blm, bot.* (Alhagi), pewien rodzaj rośliny, któréj gatunek: (A. mannifera) zowie się *manną* (ob. ten wyr.).

Bożogrobca, y, *lm.* **e,** *m.* i **Bożogrobiec, bca,** *lm.* **bce,** *m.* kanonik grobu bożego w Polsce, w Miechowie; Miechowita, *ob. Templarjusz.*

Bożogrobski, a, ie, *p.* od zakonu bożogrobców. *Kanonicy bożogrobscy dwoisty krzyż czerwony na kapie noszą. fig. Bożogrobski żołnierz, v* papiezki żołnierz, Częstochowski żołnierz, t. j. niedołężny, niewprawny, nie wojenny, nie bitny.

***Bożoobrazowiec, wca,** *lm.* **wce,** *m.* jest ten, co wyznaje Bożo-obrazowość za cel doskonalenia się własnego i kusi się o nią wszystkiemi siłami. Jest to arystokrata najszlachetniejszego znaczenia.

*** Bożo-obrazowość, ści,** *blm. ż.* jest to wszystko, co robi człowieka obrazem i podobieństwem Boga. Ona cel ludzkości, narodu i wszelakiego człowieka.

Bożorodny, a, e, *p.* z Boga rodzący się, *przen.* obfity z łaski Boga. *W tym roku plon mamy bożorodny; Bożorodna*, dom. *matka*, znaczy tę, która na świat Boga wydała, porodziła, wcieliła Boga, Matka Boża; *bożorodna latorośl*, niek. zam. *Boże drzewko*, (ob. ten wyraz).

Bożorożec, ca, *blm. m posp.* nazwa rośliny: *Boża trawka* (Trigonella foenum graecum).

*** Bożosłowie, a,** *n. blm.* umiejętność o Bogu, teologja.

***Bożostan, anu,** *m. fil.* (permanentia), to, co w stworzeniu całém jest Bożego i nieprzemiennego. Cztery są prawdobłamy czyli kategorje: *Byt, Nicestwo, Żywostan* i *Bożostan.* W żywostanie wszystko przetwarza się i daléj płynie, a w bożostanie staje bez przeistaczań się dalszych.

*** Bożoświatowość, Bożoświatowy,** *fil.* znaczą to wszystko, co odnosi się do Boga-świata, lub do Ducha świętego, słowem do trzeciéj Osoby w Bogu.

Boży, a, e, *p.* 1) od Boga, pochodzący od Boga, należący do Boga, boski, pański. *Syn Boży. Gdy kościoł boży rozkwitał, świat się na wierne boże oburzył, i sług bożych zabijano. Boża Opatrzność, boże miłosierdzie, boża moc, boża chwała. Boża łaska. My z bożéj łaski Król Polski. Nierozumiesz, co jest bożego, ale to, co jest ludzi*, t. j. Bogu właściwego. *Słowa boże*, t. j. od Boga pochodzące. *Boża wola*; zrządzenie boże. *fig. Czuć wolę bożą*, t. j. czuć popęd piciowy. *Boża kaśń*; kaduk, ś. Walentego choroba: *Boża kara; Utrapienie boże, męka boża*; kłopot nieznośny. *Kara boża na mnie ten człowiek, v. Kara boża mi z tym człowiekiem, v. Skaranie boże, v. Skaranie. Boża rosa*; którą Bóg zdaje się spuszczać z obłoków. *Żona nierządna, gdy jéj zewsząd niosą. Mniema, by jéj to padło z nieba bożą rosą. Dar boży, v. Dary boże*; dostatek, obfitość czego; szczególniéj, chléb, jedzenie. *Dar to boży, co się potoży, przys. Boża nadzieja.* t. j. nadzieja w Bogu położona. *W nadzieję bożą żołnierzów swych zachęca, budzi. W boży czas, w bożą godzinę, w boże imię*, życząc, zam. Bóg da, niech Bóg szczęści. *Idź tam w boży czas. Jedź, gdzieś umyślił, jedź w bożą godzinę. Krzyknie na żołnierzy, żeby się w boży czas potykali. Boży świat*; cały ten nasz

świat, jak go Bóg stworzył. *Nie wiedziéć o bożym świecie*, t. j. wcale, nic a nic nie wiedziéć. *Boży dom*, kościoł. *Boży rok, boży dzień, boża noc*; każdy rok, co rok, i t. d. od Boga zdarzony. *Żadna boża noc nigdy nie minęła, żeby ta forta okrutnych razów nie podjęła. Cały boży rok czekał. Sługa boży*, ksiądz, zakonnik, pokutnik. *Nie samym chlebem człowiek żyje, ale i słowem Bożém. Boże ciele*, t. j. ograniczony, flejtuch, człowiek do niczego. *Osiołek boży*, t. j. leniuch, hultaj, nieuk, *ob. Osioł Pana Boga. Boże stworzenie, in.* człowiek nie człowiek: jak kamień, ni to ni owo. *Boży*, Bogu podobny, boskich przymiotów, *ob. Boski. psł. Po bożemu*; sumiennie, poczciwie, pobożnie, szczerze. *Powiedzmy sobie po bożemu prawdę, trzymacie rzecz cudną. Nie mieć kogo za bożą podszewkę; prow.* za nic kogo ważyć; nie poczytywać go za boskie stworzenie. 2)=Chrystusowy, Jezusowy, Pański. *Matka boża*; Najświętsza Panna, Bogarodzica. *Boże narodzenie*; święto urodzin Chrystusowych, gody. *Jeśli Ś. Marcin po lodzie, to Boże Narodzenie po wodzie; lud. Boże Narodzenie; fig. lud.* t. j. bankiet, uczta, wesoło jak na Boże narodzenie; luszyk. *Mróz, v. zimno jak na Boże narodzenie*, t. j. bardzo zimno. *Boża męka*; męka, cierpienie Zbawiciela, passja, *v.* posąg z wyrażeniem ukrzyżowanego, figura, passja. *U nas drogi wystawieniem krzyża, to jest, bożéj męki, zdobią. Już jemu iść pod bożą mękę*, t. j. dziadem, żebrakiem stać się. *Przyjdzie gdzieś pod bożą mękę życie zakończyć*, t. j. w nędzy, bez pewnego kąta. *Pogrzeb pod bożą mękę*, t. j. mniéj uczciwy, nie na cmentarzu. *On nie wart, aby go nawet pod bożą męką pogrzebiono. Samo się złe o bożą mękę rozbije, przys.* t. j. gdziekolwiek na drodze kark skręci. *Boże wstąpienie*, święto, *ob. Wniebowstąpienie. Boży grób*; grób Pański, Chrystusa Pana. *Jak bożego grobu broni, strzeże*, t. j. jak oka we łbie, jak czego bardzo drogiego. *Boże ciało*, święto uroczyste. *Ciała bożego święto postanowił Papież Urban IV. Słowo Boże*, t. j. Ewangelja; prawda, nauka Chrystusowa. 3) = *min. posp. Boży prątek*, kręglasty kamyk, o którym mniemano, że z piorunem na ziemię spada, *ob. Piorunek.* 4) *bot. Boża trawka v. Boża trawka* (Trigonella foenum graecum) roślina, zwana także *Bożorożcem, Fengrekiem, Bożyżykami. Boże drzewko* (Artemisia abrotanum), gatunek ziela z rodzaju *Bylicy. Bożéj matki len, posp.* nazwa rośliny: *Lnica v. Lnianka* (Linaria vulgaris). *Bożej matki włoski, ob. bot. Włoski murowe* (Adiantum capillus Veneris), gatunek rośliny paprociowéj. 5) *zool. posp. Boża krówka*, nazwa pewnego rodzaju małych chrząszczyków o ciemno-złocistych kolorach.

Bożybyt, u, *blm. m. bot.* (Ambrosia), rodzaj ziela, którego gatunki: *Zabie gronka, Posypek.*

***Bożyca, y,** *ż. fil.* opis różnych religij czyli wyjawów Boga dla różnorodnego przeświadczenia ludzkości, lub tyle, co *Teofanja.*

Bożyć się, ył, y, *złz.nd* 1) Bogiem się świadczyć, boskiego imienia wzywać, przysięgać Bogu. *Boży się Filo, w domu że nigdy nie jada.* 2) = Bogu cześć winną oddawać, przed Bogiem się pokorzyć. *Bóg zdarłszy z grzbietu harłłego purpurę, Temu ją, co się nisko przed nim boży, Nadspodziewanie wszystkich ludzi wzłoży.* 3) = przed człowiekiem tak nisko się upokarzać jak przed Bogiem, bić mu czołem, dla Boga prosić. *Kto się boży przed tobą, na tego się zrzyś. Przed śmiercią darmo bożyć się, płakać, prosić, klękać.*

Bożydar, u, *lm.* **y.** *m. bot.* a) (Gundelia), roślina; b) = (Eryngium planum), roślina.

Bożygłęd, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Dodecatheon), in. *Boży kwiat*, roślina, oznaczająca w języku emblematycznym kwiatów: *dar niebios zdobiący życie.*

Bożykwiat, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Dodecatheon) *ob. Bożygłęd.*

Bożylist, u, *lm.* **y,** *m. bot* (Phyllis), roślina.

Bożymię, *nieuż. zam.* W Boże imię.

***Bożyniec, ńca,** *m. fil.* (themelion), wynik, jest trzeci, lub ostatni myślnik, i dla tego wszech wyników król. Wzorzec jego taki: B = + B; B = — B, B = — + B; ergo B = + B — B — + B = B. Co znaczy: Prawda jest *Ciałem, Duchem i Bóstwem*, a li w troistości téj *Prawdą.*

***Bożyrko, yrka,** *lm.* **yrki,** *m. fil.* (absolutum), jest *powszechnik jaki*, będący nierzeczywistością, lecz zaledwie wymysłem bujnego mózgu, powszechnik który stawi się we wszech stworzeniu i umiejętności jako Bóg, np. *Powszechnik* Szellinga, *Czysta Myśl* (idea) Heglowska, *Rozłoga* Spinozy i t. p., o ile widzi się w nich *boskość*, są bożyrkami. Tylko we wszechbożeństwie (panteizmie), kędy brak osobistego Boga, panuje Bożyrko. W niemieckiéj filozofji dzisiejszéj, *bogatéj* w powszechniki, nie ma Boga, lecz są Bożyrka. Porównaj *Powszechnik, Bożoch.*

Bożysko, a, *lm. a, n.* (z przytykiem) bożek pogański. *Idzie k' niemu z przestrachem, ukłoni się nisko, Mniemając, iż jest jakie tu ziemskie bożysko.*

Bożyszcze, a, *lm,* **a,** *n.* 1) bałwan, posąg fałszywego boga, bożek. 2) = *fig.* przedmiot miłości, uwielbienia czyjego. *Ona jest bożyszczem, ona uszczęśliwieniem mojém. Tego dziwolągą jak bożyszcze jakie szanowali.* 3) = świątynia pogańska. *ob. Bożnica.*

Bożyszczę, ęcia, *lm* **ęta,** *n.* małe, młode bożątko. *Latona z oczu Junonie zejść musiała, ze dwojgiem bożyszczął na łonie.*

Bożyżyki, ów, *blp. m. posp.* nazwa dawana roślinie: Boża trawka (Trigonella foenum graecum).

Bób, *v.* **Bob, bobu,** *lm.* **boby,** *m.* 1) *bot.* (Faba) *wyka bób*, roślina o wielkich strąkach, należąca do klassy 17téj rzędu 10cio-*pręcikowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zwyczajny* (F. vulgaris), in. *Bober*, pochodzi z okolic morza Kaspijskiego, roczna, w ogrodach wszędzie się hoduje, dla wielkich ziarn, zwanych również *bobem*, który jest pożywnym pokarmem dla ludzi i dla zwierząt; w Anglji powszechnie karmią niemi konie, a roślinę na obszernych polach uprawiają jako warzywo; służy ku temu mian. odmiana, zwana *bobem końskim* (F. vul. equina), wyższa od poprzedzającéj, o ziarnach zaś drobniejszych i mniéj spłaszczonych. *Strącze bobu, Miłość bób, Bób przepłocić*, t, j. składać do przepłotów. Jako ziarno: *Bób prażony. gotowany. fig. Widać najadłeś się bobu*, zam. często puszczasz wiatry. *Prawi, gada, plecie, jak objadłszy się bobu*, t. j. od rzeczy, bez sensu, trzy po trzy, ni w pięć, ni w dziewięć. *Dać komu bobu, fig.* schyliwszy wielki palec u ręki, szturchnąć kogo samą kosteczką tegoż palca; = *Śgo Ignacego*, ob. *Ignacja gorzka*; = *włoski*, ob. *Kolcowój szorstki*; = *drzewny* (Connarus), in. *Wiślibób*; = *kartagieński* (Amerimnum), in. *Drzewibób*; = *słodki* (Glycine), in. *Słodlin. Słodziszek, Słodki korzeń, Bób święto-jański, Strączki święto-jańskie*, roślina ciepłych krajów, strącze ma słodkie, jadalne; = *egipski* v. *wodny* (Nelurabium), in. *Nurzybób, Bogorośl*; = *kamienny v. tyczna wyka v. drzewo bobowe* (Anagyris), niek. *Palnikiem ogrodowym* zwany, tudzież owoc téj rośliny; = *v. turecki*, in. *Szabelbon, Szablak, Groch włoski v. turecki*, ob. *Fasola zwyczajna* (Phaseolus); 2) *mn. Bób morski*, kamień (umbilicus Veneris). 3) *Boby* (u kura), jądra. 4)=plama na zębach końskich. *Końskie zęby są brudne, nie gładkie, mające dołki bobem końskim zwane.* 5) = *fig.* biérka, los, kostka, kreska. *Jeśli los mi przejrzał czarnego bobu*, t, j. nieszczęścia.

Bóber, *v.* **Bober, bru,** *lm.* **bry,** *m. bot. ob. Bób zwyczajny* (Faba vulgaris).

Bóbr *v.* **Bobr, bobra,** *lm.* **bobry,** *m. zool.* (Castor), zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, bobrowatych; gatunek jeden: = *zwyczajny* (C. fiber), w dwóch pęcherzykach przy kiszce odchodowéj posiada pachnącą tłustość, która pod imieniem *stroju bobrowego* (Castoreum) używa się w medycynie. *Pomieszkanie bobrowe, ob Żeremie. Płakać jak bóbr*, t. j. rzewnie. *Okupić się jak bóbr strojami*, t. j. bardzo drogo się okupić. = *myśl.* ogon bobra zowie się *kistnią*, tłuszcz *strojem*, głos *kwileniem v. świstaniem*

Bóg, *ma drugi przyp.* Boga; *trzeci*, Bogu; *piąty*, Boże; *siódmy*, w Bogu (*daw.* w Bodze); *w licz. mn. pierw. przyp.* Bogowie *v.* Bogi: *siódmy*, w Bogach (*daw.* w Bodzech), (Linde wywodzi źródłosłów tego wyrazu od *boję się*). 1) pierwsza przyczyna rzeczy, początek wszystkiego, stwórczyciel i rządca świata. *Bóg bogiem bez początku, bez końca. Pan Bóg nasz, Bóg jeden w istności, i słowo Jehowah istność znaczy. Trzy są osoby: Bóg Ojciec, Bóg Syn, Bóg Duch św., a wszakże nie trzy bogowie. Pójść do Boga. Stanąć przed Bogiem, spocząć w Bogu, zejść w Bogu*; t. j. umrzeć. *On dawno w Bogu spoczywa*, t, j. dawno umarł. *Polecać się Bogu; uciekać się do Boga.* 2) W Piśmie świętém wyraz *bóg* ma różne znaczenia: *Sędziowie są bogami, jako ludzie boskiéj władzy na ziemi. Proroki zwie Pismo bogami dla*

niejakiego z Bogiem podobieństwa. Ci nazwani byli za boga, którzy miłość okazowali bliźniemu, mówiąc: toć mój bóg, toć dobrodziej. Mojżesz był Faraonowi bogiem, ze strony dobrodziejstwa. Bóg jest każdemu to, w czém kto ufa i nadzieję pokłada. W niebie staniemy się jakby bogami iż Boga będziemy poznawać. fig. U niego szkatuła bogiem. To są ludzie, dla których brzuch jest bogiem. ob. Bożyszcze, Bóstwo. 3)=Przenajświętszy sakrament, komunja. *Ksiądz idzie do chorego z Panem Bogiem.* 4) = i *bogi*, bogowie (daw. *Bodzy*); bożkowie pogańscy. *Jacy będą bogowie, takie nabożeństwo. Za Tyberjusza, bogowie pogańscy, albo raczej czarci, umilkli. Dawni Słowacy czcząc zwyczajem pogańskim ogień, wodę, drzewo i t. d. rzekę Hipanim bogiem zwali. Bogowie podziemni. Bogowie domowi. Umieścić w liczbie bogów, v. policzyć w poczet bogów. Tyberjusz chciał Jezusa Chrystusa policzyć w poczet bogów, ale senat rzymski na to się nie zgodził. ob. Bożek, Bogini.* 5) =w rozmaitych sposobach mówienia: a) bojaźń Boża, pamięć na Boga, sumienie. *Mieć Boga w sercu*, t. j. mieć sumienie. *Czy ty masz Boga w sercu, tak się ze mną obchodzisz? Bez Boga Ojca!* t. j. nie miłosiernie, bez żadnego względu, bez serca: *Zdzierają nas i uciemiężają bez Boga Ojca. Z Bogiem sądź, przedawaj, czyń*, t. j. podług Boga, sumienia. *W imię Boże!* t. j. polegając na Boga, ufając Mu. *Idź w imię Boże.* b) twierdząc: *Bóg wie, v. Bóg świadkiem, v. Dalibóg*, albo też: *Bóg wié*; nie wiém, nie widzę. *Kto go zabił? Bóg to wié. Pan Bóg wié, kiedy to będzie. fig. Na święty Bóg wié.* t. j. nigdy. *Mufty (najwyższy kapłan Turecki) kończy każdy swój wyrok: Bóg to lepiéj wié*; co oznacza *nieomylność*, jakoby Bóg tylko od niego lepiéj wiedział. c) *pst. Do Boga*; obficie, dostatkiem, do zbytku, co niemiara. *Do Boga ma pieniędzy. Do Boga tam doktorów.* d) pozdrawiając, witając, życząc: *Pomagaj Bóg, v. pomóż, dopomóż Boże, v. szczęść Boże, v. daj Boże szczęście. Daj Boże zdrowie. I pomagaj bóg nie dałbym za to.* t. j. robota nic nie warta. e) dziękując: *Bogu chwała! chwała Bogu! Bogu dzięki! Bogu chwała, nie mam się na co uskarżać. Bogu dzięki, uratowaliśmy go przecie! Bóg zapłać. Szkoda ta nie stoi za Bóg zapłać. Bóg wam zapłać za wasze dobre serce. Za Bóg zapłać nie wiele kupisz. przys.* f) na końcu mowy pobożnéj: *Co daj Boże!* t. j. niech się stanie, amen. g) żegnając kogo, *v.* z niczém odprawiając: *Niech cię Bóg prowadzi. Idź z Bogiem. Niech cię Bóg ma w swojéj opiece. Opatrz Boże. Bóg was żegnaj, krwawe boje, Nie cierpią was struny moje. Bóg z tobą*; h) napominając, zastrzegając, błagając: *Broń Boże, v. uchowaj Boże, v. zachowaj Boże. Broń Boże, abyście nie przyszli do upadku. A niech mnie Bóg broni! Bój się Boga!* miéj sumienie, uważaj co czynisz, nie czyń! *Dla Boga! Na Boga! przebóg! przebóg żywy! Dla Boga! co czynicie, że się ustawnie tak z sobą wadzicie. Poczujcie się przebóg żywy, jakoście daleko od cnoty ustąpili*; albo też: *Przebóg*; proszę, pytam. *Chciejże się zmiłować, przebóg, nademną*, albo *Przebóg*; z miłosierdzia, darmo. *Nie wiedząc co czynić z niewolnikami, puszczano ich przebóg. Zaklinam cię na Boga! A nie bойsz się ty Boga!* i) w prawnictwie: *przebóg*; duchowny dar. *Jeżeli niewiasta w chorobie gieradę któremu księdzu oddała z rąk swych, z krzywdą krewnych, przy czém i świadkowie byli, zowie się to przebóg darować.* k) z podziwieniem: *daj go Bogu! dajże go Bogu! Daj go Bogu! jak WPan czerstwy!* r) z użaleniem się: *żal się Boże, pożal się Boże! Mój Boże! Miły Boże!* l) z niechęcią: *Bóg mu odpuść! Panie Boże odpuść.* m) przysięgając, klnąc się. *Bóg świadkiem, v. Boga mam świadka, v.mam Boga za świadka, v. Bogiem się świadczę. Klnę się Bogiem. Bóg widzi. Jak Bóg w niebie. Jak mi Bóg miły! Jak Boga kocham! Dalibóg! Tak mi Boże dopomóż!* 6) = w rozmaitych przysłowiach: *Na kogo Bóg, na tego i ludzie. Przez pany do króla, a przez święte do Boga. Do Boga, gdy trwoga. Jakby z Panem Bogiem trzeciego dnia gadał*, t. j. chce uchodzić za świętego. *Bóg nie opuści, kto się nań spuści. Bóg pomocą temu bywa, kto go na ratunek wzywa. Kto z Bogiem, Bóg z nim, v. kto Bogu służy, temu szczęście płuży, v. kto z Bogiem zacznie, uczyni bacznie. Dobrze ten handluje, co Bogu nie żałuje. Co Bogu, to Bogu, a co ludziom, to ludziom. Kogo Bóg ma w swéj obronie, ten w złéj nawie nie utonie. Komu Bóg jeszcze nie obiecał śmierci, ten i z grobu się snadniuchno wywierci. Kto szanuje święta boże, temu Pan Bóg dopomoże. Gdzie zgoda, tam Bóg mieszka. Gość w dom, Pan Bóg w dom*, t. j. za gościem idzie błogosławieństwo boże. *Kogo Pan Bóg kocha, temu krzyżyki zsyła. Boga proś (v. wzywaj), a ręki przykładaj.* (Ora et labora). *Bogu nic nie jest trudnego. Komu Bóg pomaga, ten wszystko przemaga. Trudno z Bogiem walczyć, v. Bogu się przeciwić próżno. Komu Bóg rozumu nie da, kowal mu go nie ukuje. Ni Bogu świeczki, ni czartu ogoża*, t. j. nikomu nie pożyteczny, ni Bogu, ni ludziom. *Pana Boga chwalić i czarta nie gniewać*, t. j. nikomu się nie narażać. *Żyć jak Bóg przykazał. Jak Bóg da, tak będzie. Wszyscy jesteśmy pod Bogiem. Bogiem a prawdą mówiąc. Z Panem Bogiem nie wojować. Spuszczać się na Pana Boga. Bogu nic trudnego. Pan Bóg stary gospodarz*; t. j. wszystkiém opatrznie rządzi. *Pan Bóg dał, Pan Bóg wziął*; t. j. niech się dzieje wola Jego święta. *Bogu duszę winien*; t. j. n) w niczém nie winien, w niczém nie wykroczył: b) *ir.* niewiniątko, udający niewinnego, obłudnik. *Być jak za drzwiami, v. jak za piecem u Pana Boga*; t. j. być bezpiecznym, szczęśliwym, cieszyć się powodzeniem, pomyślnością. *Człowiek strzela, Pan Bóg kule nosi; przys.* t. j. wszystko na tym świecie idzie wedle rozporządzeń boskich; Bóg wszystkiém kieruje. *Kto chce o Bogu zapomnieć, niech się do karczmy przeniesie. Przysięgą Boga nie oszukasz*; t. j. Bóg widzi najskrytsze myśli. *Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie. Kiedy trwoga to do boga. Bez Boga, nie masz pieroga*; t. j. wszystko mamy od Boga. *Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje. Kogo Bóg chce ukarać temu rozum odbierze. Na tobie Boże, co się mnie zdać nie może*; mówi się dla wyrażenia opieszałości ku chwale Bożéj, niedbalstwa w obowiązkach religijnych. *Z Panem Bogiem i z piérogiem; przys. ir.* t. j. bądź zdrów, nic tu nie wskurasz; ruszaj daléj! *I przed ludźmi śmiech, i obraza Pana Boga. Boga mając rzeknę śmiele, nie dbam nic o przyjaciele. W najdotkliwszéj przygodzie, Pan Bóg stoi w odwodzie. Kto od Boga poczyna, wszystkiego dokonywa.*

***Bóg-człowiek, Boga-człowieka**, *m. fil.* znaczy w gruncie drugą osobę w Trójcy, lub tyle, co Bóg Syn. Ojciec oznacza tu Boga samego, lub Boga-Boga, a Syn Boga, będącego pierwiastkiem Człowieczeństwa, lub Boga-człowieka. Porówn. *Bóg-świat.*

***Bóg-świat, Boga-świata**, *m. fil.* znaczy trzecią osobę w Trójcy, lub tyle, co Duch święty. Ojciec, to Bóg sam, lub istny; Syn, człowieczeństwo w Bogu, lub Bóg-człowiek, a Duch święty *Świat, Umiejętność, Słowo* w Bogu, lub Bóg-świat. Pierwiastkiem świata, nie jedno w Heglu, ale i w Chrześcjaństwie jest Duch.

Bój, oju, *lm.* **oje**, *m.* bicie, walka, zabijatyka, bitwa, wojowanie; wojna. *W boju znać nie w leży żołnierza mężnego. Kto nie zna zbroje, mijaj boje, przys. Cezar trzysta bitew wstępnym bojem z Gallami wygrał. Bój toczyć*; bitwę wydać. *Wielka to złość, kto bój wewnętrzny toczy*, t. j. wojnę domową prowadzi.

Bójca, używa się tylko w składanych wyrazach, np. *Zabójca, bratobójca, królobójca*, i t. d.

Bójczy, a, e, *p.* groźny bojem, srogi. *Bójczy miecz.*

Bójka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Bój*) 1) mała bitwa; bój na kije, na pięście: *fig. Do wdzięcznéj bójki się zbiegały, Wnet się na harce mężnie wyzywają, Wnet słodkie razy wzajem sobie dają.* 2) = naczynie do bicia masła. *Bić masło w bójce.*

Bójstwo, używa się tylko w składanych; np. *Królobójstwo, bratobójstwo, ojcobójstwo* i t. d.

Ból, olu, *lm.* **ole**, *m.* 1) przykre uczucie rażące nerwy; boleść, bolenie. *Ból mały, znośny; wielki, krótki. Ból do niewytrzymania*; t. j. gwałtowny. *Ból milczeć nie umie, przys. Gdzie miło, tam oczy; gdzie ból, tam ręce, przys. Ból głowy. Ból zębów. Bole przy porodzeniu. Ból suchy*; denna choroba, podagra, artrytyzm. *Ból głuchy*; nudzenie. *Ból serca, wt.* i *fig. Z bolem serca rozstawałem się z nim. Z bolem serca dowiedziałem się o tém.* 2) = **ola**, *lm.* **ole**, *m.* djachel, djabel, bies. *Bezemnie dawnobyście już byli u bola, I gdyby mnie, nie było, nie byłoby króla.*

Bółka, *ob. Bułka.*

Bór, oru, *lm.* **y**, *m.* 1) las sosnowy i w ogólności żywiczných drzew; las gęsty, ciemny. *Zbierać grzyby w borze. Wyciąć bór bo nów', na pole on będzie dobry. Chyłkiem, borem, czarnym szlakiem, przys.* t. j. robić co ukradkiem, zdradziecko, z nienacka; po złodziejsku. 2) = *v. Ostrów, bart.* część oddzielna lasu pod względem gospodarstwa pszczolnego; część lasu, w któréj znajduje się 60 barci.

Bórak, *ob. Burak.*

Bóstwić, ił, i, *scz. nd.* bogiem czynić, *ob. Ubóstwiać.*

Bóstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) natura boża, istność boża. *W Chrystusie bóstwo z człowieczeństwem złączone było.* 2) = bóg, bożek pogański. *W lesie tym jakieś bóstwo, mniemam, przemieszkiwa.* 3) = wszystko, do czego ktoś nieograniczoną cenę przywiązuje. *To moje bóstwo! Ojczyzna dla poczciwych jest bóstwem.*

Bót, Bócik, Bócina, Bócisko, *ob. But, Bucik, Bucina, Bucisko.*

Bracelet, *v.* **Braselet**, *v*, **Braseletka**, *ob. Bransoletka.*

Brach, a, *lm.* **owie**, *m. prze.* rubasznie zam. *brat*; używa się tylko u ludu w 5 przyp. *brachu*, zam. *bracie.*

Bracha, *ob. Braha, v. Braja.*

Brachici, tów, *blp. m.* sekta gnostyków w III wieku.

Brachjotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *chir.* odjęcie ramienia.

Brachman, a, *lm.* **ni**, *m. ob. Bramin.*

Brachygrafja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka krótkiego, zwięzłego pisania.

Brachylogja, ji, *blm. ż.* (z grec.) krótkość wyrażenia.

Brachypterу, ów, *blp. m.* (z grec.) *zool.* owady krótko-skrzydłate.

Bracić, ił, i, *scz. nd.* bratersko połączać, jak najściśléj związywać, jednoczyć, *ob. Bratać.* — **się**, *slz.* pobratać się, łącząc się węzłem braterstwa, jak najściśléj, jednoczyć się. *Ziemomysł, gdy się jął bracić nazbyt z Krzyżakami, odstąpili go poddani.*

Braciszek, szka, *lm.* **szki, *v.* owie**, *m.* (*zdr.* od *Brat*) i *zdr.* **Braciszeńko, a,** *lm.* **i, *v.* owie**, *m.* 1) = mały brat, jeszcze nie dorosły; w dzieciństwie. 2)= *piesz.* kochany, drogi brat. *Kochajże mię braciszku, jak ja kocham ciebie. Moi mili braciszkowie! — z ir. Jaki mi braciszek! To braciszek tak mi się przysłużył.* 3) = zakonnik nie wyświęcony na księdza. 4) = u Husytów, *ob. Bratrzyk.* 5) = *bot. Braciszki, v. brat i siostra*; gatunek fjołka trójkolorowego; odmiana jego *polna*, o kwiatkach małych, zwykle blado-żółtych, zowie się *maślukami.*

Bracki, a, ie, *p.* 1) brata, do brata lub braci należący. *Brat o bracką duszę ma pilne staranie. Czemu nas krew bracka nie wzbudza do zemszczenia narodu! ob. Braterski, Bratni.* 2) = do bractwa należący. *Bracкie pieniądze.* = **iego**, *lm.* **cy**, *m.* jeden z bractwa.

Bracławski, a, ie, *p.* z Bracławia. *Bracławscy kozacy. Anieli pańscy są pewniejsi stróżowie, niźli Bracławscy kozacy, chociaż na tém zrośli.*

Bractwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) związek ścisły osób dla wspólnego celu. *Bractwo duchowne. W Rzymie zaczęło się bractwo kapłanów i biskupów na to, aby po śmierci ofiarami świętémi jeden drugiemu pomagał. Bractwo szkaplerne, różańcowe. Nie przeto bractwo stoi, aby brali, Lecz żeby bracia duchowni duchownym dawali.* 2) = *rzemieślnicze*; cech. *Wszystkie bractwa rzemieślnicze za Zygmunta I. zniesione zostały.* 3) = *fig.* banda, zgraja ludzi w spólnictwie będących. *Bractwo pijaków, złodziejów, hultajów.*

Braczjo (Braccio) *ob. Łokieć.*

Brać, brał, bierze, *scz. nd.* **Wziąć, wziął, weźmie**, *dk. jedn.* **Bierać, ał, a**, *czest.* 1) a) imać ręką. *Jedną ręką podaje wa tłaty, a drugą lekarstwo od niego bierze. Z lewéj ręki wziąć w prawą. Bierzę ją za rękę i przytula do siebie. Brać za pułs. Brać tabakę z tabakiery. Dzieci brać*, t. j. odbierać, babić. *Dziećię u chrztu brać*; do chrztu trzymać, chrzestnym być. — b) brać ustami, gębą i t. d. *Grzeszni świętość usty i sercy zmazanemi biorą. Konie przedniemi zębami trawę biorą, a trzonowemi żują.* — c) przyjmować, brać do siebie, dostawać. *Głupstwo nie brać, kiedy dają. Głupi bierze, a mądry daje, przys. Lepiej dawać, aniżeli brać. Na zastaw, v. w zastawę brać. Proszącego w łaskę brać.* — d) z sobą brać. *Nie kazał brać wojska, tylko trawę a wodę. Konny lud wszystek z sobą bierze.* — e) brać na borg, na kredyt, borgować. *Starował i wziął na borg od szewca buty* — f) brać pieniądze, żołd, należność odbierać; płaty dostać; płatnym być. *Żołnierz, który pieniądze bierze, jeśli poczту nie osadzi, karan nie być.* — g) ótrzymywać, dostawać. *Ile bierzesz na dzień? — Bierze jak za pszenicę, v. jak za dobre czasy*, t. j. nadzwyczajnie zyskuje, korzysta, (w grze kartowéj) wygrywa. h) przekupować się, dawać się przekupić. *Sędzia nie ma ani brać, ani dawać. Sumienni, niewinni, rzekli, bierzmy téż i my, kiedy biorą inni.*— i) łagodniéj, zam. kraść. *Bierze, gdzie nie położył. Gdzieś wziął, tam połóż*, t. j. oddaj poczciwie. *Z jednej strony bierze, a z drugiéj pierze*, t. j. obdziera i sprawy w sądzie nie podtrzymuje jak należy. 2)=a) odbierać, zabierać, mimo chęci drugiego, mocą, przemocą, gwałtem. *I sam Bóg nie bierze, gdzie nie ma, przys. Pan Bóg wziął głowę— króla mądrego, wziął ręce— hetmanów koronnych obudwóch, wziął żywot— obfite ruskie kraje, wziął piersi—wojsko Ukraińne; tylko wam nogi do uciekania zostawił. Gdzie wziąć, tam wziąć, było było, prays. Brać pod wartę*; pod straż, przytrzymywać. *Brać kogo do kozy, do więzienia, do aresztu. Wędziskiem ryby brać*, t. j. łowić, poławiać na wędę. *Brać kogo na stronę, na sekret*; uprowadzać na stronę, dla powiedzenia czegoś sekretnego. *Brać kogo za boki, za żebra*, zam. w obroty, w kluby; przytrzymywać kogo silnie w czém, powstrzymywać od czegoś. *Brać kogo na pewnika*, znaczy: 1, nie będąc czego pewnym, twierdzić o tém z pewnością, dla odkrycia prawdy; 2, (szulersko) ogrywać kogoś, np. w karty, oszukańskim sposobem—. b) *Brać miasto, obóz, kraj*, t. j. zdobywać, zawojowywać. *Gotowie cudze państwa brali.*— c) *brać czas*; zabierać czas. *Winnica, niżeli się sposobi, siła kosztuje, siła czasu, pracy i nakładu bierze. Wyliczając wszystkich imiona, brałoby się nie mało czasu. Brać miejsce*; zastępować miejsce. *Litość bierze miejsce pomieszania w jéj sercu.* — d) *brać kogo*; ujmować sobie, zyskać sobie. *Buntownik chlebem, czapką i solą wziął pospólstwo głupie.* — e) przyjaźń z kim brać; zawierać. *Przyjaźń z nim i towarzystwo wzięli. Przymierze z kim wziąć. Stał do mnie posły, abyśmy przymierze z nim wzięli.*— f) brać; przejmować od kogo, przyjmować, dostawać, zasięgać. *Polacy wiary sposób z Francji, albo Niemiec brali. Katolicy z podania i z Pisma Ś. wiarę swoją wzięli. Wziął wiadomość, że syna jego zabito. Od jednych mistrzów, i nauki swoje i ćwiczenie młodości swojéj brali oboje. Stepota ta początek z grzechu wzięła. Brać się skąd*; pochodzić skąd. *Skąd się ten bilet wziął w mojéj kieszeni?* — g) brać co pożądanego, upragnionego; otrzymywać, zyskiwać, dostawać, osięgać, nabywać. *Wiele paraliżem zarażonych zdrowie brało. Od Boga uzdrowienie wziął. W słowie bożém wzrok bierzemy. Wziął koronę i z wiarą Jagiełło. Biskup od Papieża moc bierze. Przez białegłowy Rzym wiele wziął dobrego. Dobrodziejstwa wziąć jest wolność stracić. Nikt darmo nie wziął cnoty, trzeba do niéj pracy. Góry brać, w górę iść*; postępować, postępek brać. *Budowanie to w górę szło i koniec brało. W naukach dobry początek wzięli. Nauki wzrost brały. Mróz bierze*, t. j. górę, wzmaga się. *Brać na kieł, wziąć na kieł*; upierać się, uprzeć się silnie. *Brać kogo na zęby, na język*, wymyślać na kogo, ogadywać gromadnie, łajać w kilku kogoś jednego. *Otoż brali go na zęby!*— h) *brać zwyczaj*; zaczynać nałóg, przywykać, nakładać się do czego, wkładać się, nawykać. *Starzy wzięli zwyczaj, chować przy sobie białogłowy, jak za duchowne cnoty.* — i) brać przykład, wzór, model, *v.* brać na przykład, na wzór; układać się na wzór jaki. *Uczył syna swego, by brał przykład z niego. Bierzemy przykład z świętych. Brać się stąd ma przykład i nauka. Ksiądz Skarga, wizerunek kaznodziejski, z którego wzór brali drudzy. Wzorki brać z kogo*; przedrwiwać, wyszydzać. *ob. Wzór, Wzorek.* — k) brać sobie, przywłaszczać sobie. *W Hiszpanji królowie już to sobie wzięli, aby biskupów mianowali.* — l) brać; wymuszać, wyciągać, wymagać. *O tém myślą, jak wiele dziesięcin, czynszów, cła bierać mają. Starosta brał co rok brukowe, a mostku mizernego nie kazał zrobić.* — m) brać; chwytać, łapać. *Bierze krogulec ptaki rozmaite. Psy okarmić musiano, iż niedźwiedzia brać nie chcą. Żelazo, temiesz, nóż, kula bierze*; chwyci się. *Ma inklusz, dla której go żadne nie bierze żelazo. Doświadczymyż, jeśli ich kuła lub miecz bierze — Brać*; krajać, krając wybierać, wykopać. *Gdy oracz w głąb' brać się nie leni, natrafi na grunt nowy. Rowy brać*, t. j. bić.— n) brać kogo zachwytać, napadać, opadać, przenikać *Mdłość mię bierze. Słabość mię bierze, ognie na mnie biją. Wzięły wilka skrupuły. Mówiąc o tém strach bierze człowieka. Niecierpliwość mnie bierze. Bierze mię ochota.*—o) brać, chwytać się czego, obierać. *Córkom pozwolił żywot zakonny brać. Cesarz Fryderyk wziął krzyż*, t. j. zaciągnął się na krucjatę. *Chory chrzest wziął. Z wzięcia na państwo wzięły. Bierz rzeczy nie wymowne, ale mocne, nie uszom*

gładkie, ale prostą prawdą przyprawne. Brać kogo na co, brać go za co; przybierać, obierać. *Konstantyn chciał wziąć Maksencjusza za towarzysza na państwo. Stryjecznego brata za syna wzięła,* t. j. przysposobiła. *Wzięli bogów za świadki.*— p) brać żonę; żenić się. *Brać którą za żonę;* żenić się z którą. *Inną bierze za żonę,* i *Brać się, stz. Skoro się kochacie, bierzcie się. Ślub brać. Panienka dziś ślub bierze, jutro ją mąż zdradza. Rozwód brać. Z piękną rozwód był wziął żonę. Brać męża, brać za męża;* iść na mąż (o kobiecie). *Pulcherja Marcjana męża wzięła. Niewiasta umyśliła wziąć za męża Djogienesa.* 3) = a) używać jakim sposobem. *Nie bierz imienia Pana Boga nadaremnie, bo się mścić będzie nad tym, który imię Jego nadaremnie bierze. Wielurako się to słowo przyjaciel bierze, albo wielorakie ma znaczenie. Oni to prosto biorą i wykładają.* — b) brać; poczytywać, mieć za co. *Wziąłem cię za kogo innego. Za kogoż to mię ty bierzesz? Dla bliskości różnych słowiańskich narodów, kronikarze jeden za drugi brali. Brać za złe. Nie chciej mi tego brać za złe, że... Brać sobie co za krzywdę. Brać za obowiązek. Biorę sobie za słodki obowiązek, powinszować ci tej pociechy. Właśnie Waść rzeczy rozumnie bierzesz.*— c) brać; pojmować, przeczuwać. *Czasem ludzie ledwo co się obaczą, biorą zaraz do siebie przyjaźń. Poczynali brać podejrzenie. Pociechę z czego brać. Nadzieję brać.* —d) serce brać; przywiązanie powziąć. — *Wielkie serce do wiary chrześcijańskiej brał. Złe serce brać,* t. j. wstręt, nienawiść powziąć. — *Żołnierze brali do Gordjana złe serce.* Albo też: *serce brać;* odwagi nabierać, odważnie się, ośmielać się. *Święty z mąk do męczeństwa jeszcze większe serce brał. Wziął wielkie serce na swoje nieprzyjacioły.*—e) *brać dokąd;* obracać, kierować dokąd. *Puszcza gościńcem bity, a bierze w prawo.* — f) *brać do kogo;* apellować, zakładać apellacją. *Mówił Paweł: biorę sobie do Cesarza. Tedy Festus odpowiedział: wziąłeś sobie do Cesarza, do Cesarza pójdziesz. Niektóre województwa na to zezwoliły, drugie do braci wzięły,* t. j. zdaniu braci, szlachty, zjeżdżającej się na sejmiki relacyjne, zachowały. — g) *brać na się, brać na co;* wkładać, wdziewać, odziewać. *Brać na się mniską szatę i kapicę.* Albo, opuszczając na się. *Cesarze szatę najwyższego biskupa pogańskiego aż do Gracjana brali. Brać minę, postać, wesołą, smutną.* Albo też: *brać na się;* przyjmować na się. *Chameleon bierze na się farby tych rzeczy, które blisko niego są. Koń bierze ciało na się, v. bierze ciało;* tyje, pasie się, grubieje. *Koń to będzie, niech jeno weźmie ciało na się. Koń ten ciała nie bierze.* Inaczéj: *brać ciało, postać;* zawięzywać się na ciało, formować się, kształcić się. *Dziecię w matczynym żywocie ulane, postać człowieka bierze. Chrystus wziął ciało z żywota N. Panny.* Albo też: *brać na się;* ściągać na się. *Płaczu, przekleństwa, abyś na siebie nie brał.* Albo: *brać na się;* podejmować się czego. *Ten święte, ów rycerskie wziął na się posługi. Biorę to na siebie,* t. j. odpowiadam za to. — h) *brać w się;* mieścić w sobie, obejmować, ogarniać. *Wór tyle wart, ile w się bierze. Rzeka ta bardzo wielka, bo bierze w się sześć rzek znacznych.* Opuszczając *w się. Dunaj bierze około 60 rzek spławnych.* Czynnie: *brać w co;* mieścić w co. *Charon srogi bierze dusze w łódź żałośną.* Albo też: *brać w się;* wciągać w się, wpijać, przyjmować w się, wsączać. *Dziecię, gdy z cudzego, a nie matki własnej pokarmu używa, społem też bierze w się zwyczaj żywota a obyczajów mamki. Skąd masz ten dech, który w siebie bierzesz i wypuszczasz? Nawa puściwszy spoje, gęsto w się wodę bierze.* — i) *brać w serce, v. brać do serca;* wzruszonym zostawać. *Z daru bożego wziął do serca, aby się puścił na nawrócanie. Jednak wzięła to w serce i poczęła wierzyć temu.* — k) *brać co do głowy, v. brać co sobie w głowę, v.* w rozum; zastanawiać się nad czém, brać na uwagę. *Otóż niech te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w rozum. Jakieś to śmieszne rzeczy wziął sobie do głowy! Na uczcie śpiewali pieśni, które z wina w głowy brali,* t. j. które im wino podawało, wzniecało, tworzyło. *Słuchajcie, a w rozum bierzcie sobie.* Inaczéj: *brać co na rozum;* rozumnie koło czego zachodzić. *Umiem rzeczy brać na rozum. Czyni minę człowieka biorącego na rozum. fig.* obmyślać coś niedorzecznego. *Pewno jakieś głupstwo powie, bo bierze bardzo na rozum. Brać na gimory,* żart. z śmieszną powagą niby głęboko nad czémś myśléć.—l) *brać w pamięć;* w pamięci sobie utkwić. *Często słuchać człowiek młody, a co sobie ma w pamięć brać.* Albo też: *w pamięć brać;* przypominać sobie, przywodzić sobie na pamięć. *Elekcja Zygmunta skutku rychłego doszła, iż panowie sobie w pamięć brali święte panowanie Jagiellowe.* — m) *brać w uszy;* pilnie słuchać. *Słuchajcie niebiosa, a bierz sobie w uszy ziemio, bóg Bóg mówił.* — n) *brać na uwagę, na rozmysł;* nie od razu zbywać, zostawić dalszemu rozważaniu.— o) *brać na wagę;* ważyć, wagą dochodzić. *Potrzeba te nowe grosze na wagę brać.*— p) *brać do czego;* stosować, obracać do czego. *Zły do krzywdy bierze przestrogę, dobry do poprawy.* — r) *brać przed się, wziąć przed się, v.* przedsiębrać, przedsięwziąć; zamierzać sobie, chcieć co wykonywać; zamyślać. *Wolno nam co przedsięwziąć i nie wziąć.* Niekiedy się odłącza słowo *brać* od *przed się,* np. *Postanowienie to przed się pod tym teraźniejszym czasem bierzemy.* nieuż. *Brać środki przed się ostatnie. Wzięcie przed się, ob. Przedsięwzięcie.* 4)=wziąć co złego; cierpieć, ponosić co złego. *Karę wziąć. Policzek od kogo wziąć. Od żydów pięć kroć po czterdzieści razów bez jednego wziąłem. Brać w pięty,* t. j. być bitym w pięty. *Obchodząc mury wziął postrzał. Wziąć po boku, wziąć w łeb, w pysk, w gębę, ob. Bok, Łeb,* i t. d. *Wziąć klęskę. Zwyciężony Cesarz wziął wielką klęskę, i był porażony. Szkodę brać. Szkody żadnéj nie wzięli. Upadek wziąć. Koniec wziął taki, że się obiesił. Brać zelżywość.* 5) = wziąć pić, grać, krzyczéć, *v.* wziąć się do picia i t. d. t. j. zacząć, *ob. Wziąć*; ponieważ to jedno znaczenie słowu *brać* obce jest, gdy wszystkie inne wspólne są słowom *wziąć* i *brać.*

Brać się, *stz.* 1) *ob. Brać.* 2) = *stz. nd. Wziąć się, dk.* a) przybierać się do czego, na co; chwytać się czego, rozpoczynać co, przedsiębrać. *Trzeba się wziąć do roboty. Z dzieciństwa brał się skwapliwie do dzieł rycerskich. Trzeba wprzód poznać ziemię, żeby wiedzieć, jak się wziąć do uprawy.* b) *brać się na co;* zabierać się na co. *Płaczcie, co na kapłaństwo święte się bierzecie, Takiego dobroczyńcę ledwo mieć będziecie.* c) *wziąć się,* usiłować, siły natężać. *Zaciął konie, które wziąwszy się, jęły z wozem uciekać.* d) *brać się o co. v. brać się za co,* ujmować się o co. *Bierze się Bóg o krzywdę swoję i od złych odbiera błogosławieństwo swoje. Tak się właśnie brali o krzywdę cudzą, jak o swoję. Kto się o psa i o chłopca nie weźmie, nie weźmie się i o żonę. Mądremu przystoi nie brać się o wszystko, ale umieć cudzy występek pokryć.* e) *brać się skąd;* wszczynać się skąd, wynikać, pochodzić, przybywać. *Któżem ja? gdzie jestem? skąd się wziąłem? Skądże się tu wziąłeś? O wielkości takiéj wiary, skądżeś się u tego pogaństwa wziął!*—Inaczéj: *Weź się stąd!* t. j. wyprowadź się stąd, idź precz. f) *brać się dokąd;* udać się dokąd. *Rzym tobie naznaczony jest; tamże się bierz. Do miłosierdzia twego się bierzemy.* g) *brać się;* wyprawiać, wybierać się, ruszać. *Już się Aleksander brał z wojskiem, chcąc dochodzić swego prawa mocą. Gdzie się bierzesz w tak niepogodną drogę?* h) *bierze się na co;* zanosi się. *Bierze się ku nocy;* poczyna się zmierzchać. *Zima już wtenczas brała się ku wiośnie.* i) *brać się;* kształtować się, wkładać się w co, zaprawiać się. *Jeśli ojciec kostera, takiż się syn bierze. Próżno chwalić, do niczego się dobrego nie bierze. Brać się za boki, fig.* połegać ze śmiechu.

Bradypepsja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* złe trawienie.

Bragga, i, *m. mit.* normandzki Az, tenże sam, który zowie się zwykle *Bragur.*

Bragi, ego, *m. mit.* normandzki Az, tenże sam, który zowie się zwykle *Bragur.*

Bragozo, *nieod. n.* (z włos.) czółno rybackie na morzu Adrjatyckiém.

Bragur, a, *m. mit.* syn Odyna i Fryggi, najmędrszy z Azów, jest normandzki bóg skaldów, lub pieśniarzy. Czcigodny to starzec z głębokiemi bruzdami na czole, z długą brodą siwą i z lutnią *Telinem.* W straży i szafunku jego zostaje zdobyty od Odyna *miód natchnienia,* który podaje on skaldom. Inne imiona jego: *Bragga, Bragi.*

Braha, *v.* **Bracha, y,** 3 pk. **brazie,** 7 pk. **w brazie,** *ż. blm.* niek. **braja,** 1) wywar gorzałczany lub piwny; pozostałość w browarnym kotle po wypędzeniu wódki ze zboża lub kartofli. *Przez rury gorzałczanego kotła pobieży wódka, a w kotle zostaje się braha. W pierwszéj brazie wiele jest jeszcze dobrego, przelewa się więc. Braha od gorzałki daje się krowom i wieprzom.* 2) = nieuż. w znacz. kwasu z mąki jęczmiennéj, żytniéj, etc. *Na* 8 *łótów rżanéj mąki wlewają nieco wrzącéj wody i robi się z tego osobliwa braha dla ludzi ubogich.* 3) = *fig. pg.* nędzne piwo, nędzna wódka: wszelki zanieczyszczony, lub zepsuty napój.

Brahmaizm, u, *blm. m.* cześć Brahmy u Indjan.

Brahowar, a, *lm.* **y,** *m.* naczynie, w którém po przepędzeniu wlanego woń towaru na wódkę, pozostaje braha.

Brain, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* zaplugawienie języczka. *Zgorzałość ust i popadanie języka, co szkodą albo brain drudzy zowią.*

Braja, ji, *blm. ż.* (z niem.) 1) *ob. Breja.* 2)=nick. zam. *Braha* (ob. ten wyr.)

Brajcarki, ów, *blp.* kolec, na którym wisi binda, albo pas od szabli.

Brajtary, ów, *blp.* podstawka żelazna w kuchniach, żeby się na niéj drzewka lepiéj paliły, a popiół na dół na ognisko spadał; także wilki.

Brak, u, *lm.* **i,** *m.* 1) w ogólności, co wybrakowano, to jest, wybrano, wybór, bądź na złą, bądź na dobrą stronę. a) to czém brakują, wyrzutek, odrzutek. *Brak albo* odrzutki w bydle, t. j. bydło nędzne, nie do chowania, które ma być odrzucone. *Iść w braki;* mało być ważonym, być wzgardzonym, pomiotłem. *Miej cnotę, miéj talenta, nie wiem rozum jaki; Pochwalą: człek to zacny! i z tym pojdziesz w braki.* b) sam wybór, treść czego. *W wojsku twoim na wybór mężе, brak rycerskiéj młodzieży.* 2)= brakowanie, szkodzenie na czém komu, niedostatek. *Był brak ludzi do każdéj krajowej posługi. Brak wielki wyobrażeń i obyczajów obywatelskich w ludzie wiejskim, niepodobny czynity dla niego układ zgromadzeń nawet pierwiastkowych.* nieuż. *Brak komu czego;* schodzi mu na czém, zbywa mu na czém. *Ja wiém to dobrze czego mu brak. Ubóstwu mało co brak, łakomstwu wszystkiego. Brak czegoś w głowie;* nie cała głowa, nie dostaje klepki. 3)= brakowanie w czém, czynienie różnicy, przebieranie, wybieranie, rozróżnienie. *Odprawiwszy brak i popis trzy zastępy wyrównał. Z brakiem brakować,* t. j. z wielką rozwagą. 4)=różność, różnica, wzgląd nierówny. *Mały tam brak szlachcica od chłopa prostego. Nie ma u Boga braku w ludziach.*—*psł. Bez braku;* bez różnicy, zarówno. *Któżkolwiek z drogi prawa wystąpi, niechaj bez braku osób, żelazną rózgą karany będzie.* 5) = *we młynie, ob. Pośład.* 6)=len wybrakowany, nie korona; len gorszy, *v.* podlejszy.

Braka, i, *lm.* **i,** *n.* owca nie zdatna do rozpłodu.

Brakarczyk, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* chłopiec posługujący brakarzowi, u niego terminujący.

Brakarnia, i, *lm,* **e,** *ż.* miejsce gdzie towary gatunkują u kupców, jakimkolwiek produktem handlujących. *Pojechali ze lnem pod brakarnię.*

Brakarstwo, a, *blm. n.* stan, rzemiosło brakarza. *Zajmuje się brakarstwem. Żyje z brakarstwa.*

Brakarz, a, *lm.* **e,** *m.* człowiek, gatunkujący towar. *Udaliśmy się ze lnem do brakarza.*

Brakonjer (Braconnier), **a,** *lm.* **rze,** *v.* **rowie,** *m.* (z fran.) złodziéj zwierzyny.

Brakować, ował, uje, *scz. nd.* 1) przebierać w czém, wybierać. *Przebrakował hetman wojsko, siedemset motłochu do domu wrócił, a z garścią dobrych się został. Brakować czém;* różnicę w czém wynajdować. *Nikogo apostół nie wyjmuje; osobami nie brakuje. Bóg ludźmi nie brakuje.* 2)=*czém,* odrzucać, odmiatać co, jak nie warte, odwiewać, pogardzać. *Z hardemi nie wytrwam, ani z temi, którzy brakują podlejszemi. Czém panowie brakują, w tém ubodzy smakują, przys.*

Brakowanie, a, *lm.* **a,** *n.* przebieranie w czém, wybieranie. *U Boga nie ma brakowania osób.*

Brakowniczka, i, *lm* **i,** *ż.* brakująca w czém *fig. Mądrość nauczycielką jest wiadomości bożéj i brakowniczką spraw jego.*

Brakownik, a, *lm.* **cy,** *m.* brakujący w czém, brakarz. *Bóg nie jest brakownikiem osób.*

Brakowny, *v.* **Brakowy, a, e,** *p.* wybrakowany, podły, niewart, ladaco. *Rzeczy brakowne. Moneta brakowna,* t. j. nie mająca kursu.

Brakteat, a, *lm.* **y,** *m.* dawna moneta niemiecka ze złota lub srebra blaszkowa, jednostronna, t. j, z dwóch blaszek spojonych z sobą utworzona, znana w Polsce od początku 11-go do końca 12-go wieku. *Brakteaty bolesławowskie,* monety bite za Bolesława Chrobrego, Śmiałego i Krzywoustego, porówn. *Solid.*

Bram, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Brama, y,** *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Bramka, Brameczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) lisztwa u szaty, obłoga, galon, haftowanie. *Te bramy były sznury i jakoby kutasy, które żydzi u czterech rogów szat swoich na dole nosili. U dołu szaty bram szeroki z pereł nasadzony.* 2) = *v. Bramka na głowie;* czołko niewieście, strój na głowie niewieści. *Przyszła panna z brameczką pięknie ustrzępioną.* 3)=*prze. fig. Bramy, Bramowanie;* cenzury, krytyki, obmowy. *Acz bez bramów nie ujdzie, ja tak temu tuszę; Wszakże chęć ku ojczyźnie w nim pochwalić muszę.*

Brama, y, *lm.* **y,** *ż.* (*daw.* **Brana, Brona, Broma**) *zdr.* **Bramka, Brameczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) wnijście, to jest miejsce którém się wchodzi do miasta, zamku, pałacu, kamienicy, domu, okazalsze niż wrota, większe niż drzwi. *Siedział w bramie miejskiéj. Wchodząc do Kijowa Bolesław w bronę miejską miecza dobywa. Mieszczanie wojsku bramy otworzyli. fig. Brama Ottomańska, ob. Porta. Brama na tryumf. v. tryumfalna. Bramy Kaspijskie;* ciasne skały nad morzem Kaspijskiém. 2)=*fig.* przedmurze, klucz. *Kamieniec Podolski jest bramą i ubezpieczeniem krajów polskich.* 3)=*fig.* droga, przystęp. *Otworzona do szczęścia i sławy brama. Bramo rajska! Bramy piekielne. Bramy piekielne nie przemogą kościoła.* 4) = *v.* **Brahma, y,** *m.* u Indjan, istota najwyższa, dusza świata. 5)=*ob. Bram.*

Bramin, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) człowiek z naczelnéj kasty indyjskiéj; kapłan indyjski. 2)=*zool. ob. Pasterz.* 3)= *zool. ob. Sowa.*

Braminiczny, a, e, *p.* od braminów, należący do braminów. *Podania braminiczne. ob. Braminski.*

Braminizm, u, *blm. m.* sekta braminów, nauka braminów.

Braminski, a, e, *p.* braminowi właściwy, doń należący.

Bramna, éj, *lm.* **e,** *ż.* (*daw.* **Bronna**), odźwierna. *Przystąpiła do niego jedna z dziewek biskupich bronna.*

Bramne, ego, (*daw.* **Bronne**), *n.* płata bramna, t. j. za przejazd lub przewóz czegoś przez bramę miasta. *Bramnego, mostowego, ktoby nieoddał, we czwornasób nagrodzi. Płacić bramne. Pobierać bramne.*

Bramny, (*daw.* **Bronny**), **a, e,** *p.* należący do bramy, *np.* miejskiéj. *Próg bronny. Bramne wrota. Bramny pisarz.*—**Bramny, Bronny, ego,** *lm.* **ni,** *m,* 1) stróż bramy strzegący. *Bronny go pytał w bramie, skąd i pokąd?* 2)=*ob. Odźwierny.*

Bramować, ował, uje, *scz. nd.* 1) krajem obrębywać, brzegi wyszywać, wykładać. *Pierwsza chorągiew była biała złotem bramowana. Bramować płaszcz gronostajami, ob. Okładać. Wykładać.* 2)=*fig.* krasić, zdobić, zaszczycać. *Tym się najpiękniéj każdy bramuje, Gdy wszetecznego na się nie nie czuje.* 3)=*kogo;* obmawiać, osławiać, cenzurować, łatkę przyszywać. *I między nami jest wielu, którzy także bramują, szacują, obmawiają i posądzają. Chwalono umarłych a bramowano sławę żyjących.*

Bramowanie, a, *lm.* **a,** *n.* obłoga, obszywka, lamówka; okładanie, obrzynanie, lamowanie.

Bramowany, a, e, *p.* oblamowany, obszyty, ze szlakiem.

Bramrot, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) bretą czerwona.

Brana, *ob. Brama.*

Branchus, a, *m. mit.* syn Apollina.

Branchjostom, u, *blm. m.* (z grec.) otwór skrzel w rybach.

Brandeburgja, ji, *ż.* zwała się za czasów słowiańskich *Zagorzelszczyzną.*

Brandeburyzacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* gatunek łączenia ogrodniczego drzewek.

Brandmejster, tra, *lm.* **owie,** *m.* (z niem.) naczelnik dozorca straży ogniowéj.

Brandmejstrowa, éj, *lm.* **we,** *ż.* żona brandmejstra.

Brandmejstrowski, a, ie, *p.*, do brandmejstra lub brandmejstrowstwa należący, im właściwy.

Brandmejstrowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obowiązek, stan brandmejstra. 2)=brandmejster z brandmejstrową; mąż i żona.

Brandmejstrowy, *v.* **Brandmejstrów**, **a**, **e**, *p. ob. Brandmejstrowski.*

Brandnar, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* główna szabli, nieprawna szabla.

Brandsztych, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *bart*, pasik niewielki, kilka kroków długi, piasku mialko-sinawego, pod którym zwykle na kilkanaście cali głębiéj, odkrywają się pasy bursztynowo.

Branica, *ob. Dranica.*

Branie, **Branie się**, *rzeczow.* od słowa *Brać*, *ob. Brać się*, stąd dawniéj, ekzakcja, dań. *Insze brania od kupców nie mają być wyciągane.*

Braniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* 1) zabrany w niewolę, jeniec, pojmaniec, niewolnik. *Był więzły brańcem na wojnie. Te bucne pany, zdejmij z nich tę marną maszkarę, obaczysz ich w tańcuchach, jako brańce.* 2)=*nieuż.* wybraniec, wybrany rekrut.

Branka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) zabrana do niewoli, pojmanka, niewolnica. *Branki trojańskie*, t. j. białegłowy pojmane w Troi. *Branek nędznych z Rusi, których Tatarowie nagnali, jako bydło do taborów na przedaż.* 2)=zaciąg, branie do wojska. *Ustała branka.* 3) = nazwa dawana zwykle żeńskim konopnym roślinom, zwanym także *głowaczami*, które się zostawują na gruncie dla dójrzenia nasion, a potém się wyrywają, *ob. Konopie* (Cannabis sativa), mają one kwiaty pojedyńcze lub parzyste, bezszypułkowe, tworzące kłosy boczne lub wierzchołkowe, liściste.

Bransoletka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*daw.* **Braseletka**, i **Braceletka**, **Braselet**) (z fran.) ozdoba, ubranie rąk; manela. *Zabiwszy go wziąłem bracelety, które były na ręku jego. Z własnych włosów zrobiła bransoletkę.*

Brant, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) srebro lub złoto wypalone, czyste. *Nieczyste srebro, które nie jest brant, łacno się kazi a ubywa go; ale prawy brant jest rzecz wieczna. W ogniu probuje złotnik, gdzie brant prawy. Okował stół złotem prawym brantem. fig. Brant na cnocie*, t. j. cnota dowiedziona, doświadczona, wyprobowana, prawdziwa. 2)=próba wypalonego srebra lub złota. *Gdy dobry brant z sobą z srebra przyniesiesz, już go tam będzie łacnie przyzlocić. Kto góry kopa, chociaż z ognia nieprawy mubrant wychodzi, jednak nie zasypuje onej góry.* 3 =coś najwyborniejszego, arcy przedniego, klejnot. *Boskie słowa, brant szczéry, siedmkroć przelewany.* 4) *med. prze.* zaognienie rany. *Maść na ugaszenie brantu z postrzału, albo na zapał* (zapalenie). 5)=*bur.* woda zaskórna w ziemi czyli ciekięć, płynąca przez pas bursztynowy, zmieszana z wiorzyskiem od pasa. 6)=*blm.* (herb); pochodnia gorejąca.

Brantka, *v.* **Brandka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* rureczka przy zamku u fuzji, na którą zakłada się kapiszon, *ob. Przepalniczek. ob. Świeczki.*

Brantować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z niem.) złoto lub srebro ogniem oczyszczać, pławić. *Ogień srebro brantuje i wyczyszcza.*

Brantowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* czyszczenie, pławienie srebra, złota.

Brantowniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która wypala, oczyszcza srebro, złoto.

Brantownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* wypalacz srebra, złota.

Brantowny, **a**, **e**, *p.* oczyszczony, odciągnięty od kału, pławiony. *Korona z złota brantownego. Klejnot ten przekładam brantowanemu złotu.*

Brantowy, **a**, **e**, *p.* 1) od brantowania. *Brantowy piec.* 2)=od brantu, czyli zapalenia w ranie; zaognienie cierpiący.

Brantówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* gatunek klepki dębowej francuskiéj, 4 cale szerokiéj, 1 i pół cali grubéj, długości rozmaitéj.

Brany, **a**, **e**, *p. ob. brać.*

Brań, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* (dosis), *med.* ilość lekarstwa na jedno wzięcie, doza.

Braństwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) stan jeńców, jeństwo, niewola. *Pójść w braństwo.* 2)=*zb.* brańcy, niewolnicy.

Brat, 2-gi *przyp.* bratu, 3-ci bratu, 4-ty brata, 5-ty bracie, 6-ty bratem, 7-my o bratu, *v.* o bracie. *W lm.* 1-szy *przyp.* bracia, 2 braci, 3 braciom, 4-ty braci, 5-ty bracia, 6-ty z bracią, *v.* z braćmi, 7-my o braciach. W dawnych pismach liczba mnoga zwyczajnie foremna, *np. Mam jeszcze pięć bratów, zam.* pięciu braci. *Ujrzał dwu bratu, zam.* dwóch braci (jestto liczba *podwójna*, dawniéj używana). *Oznajmię to bratom moim, zam.* braciom moim. Gdzie zaś u dawnych liczba mnoga nieforemna, tam przymiotnik i rzeczownik w liczbie pojedyńczéj kładły się; *np. Bracia miła, zam.* bracia mili. *Nie zna braciej swojej, zam.* braci swoich. 1) z jednego małżeństwa z drugim urodzony. *Brat, co ze mną pod jedną wątrobą leżał. Brat za brata karany być nie ma. Noga nogę a brat brata podpiera. Kochajmy się jak bracia, rachujmy się jak żydzi, przys. Bracia jedneńje matki, różne mają przypadki, przys. Bracia zgodliwi, są wielkie dziwy v. Rzadka rzecz między braćmi zgoda. Dla tego się bracia dzielą, że jeden rad słodko jada, a drugi gorzko; jeden słono a drugi kwaśno. Ni brat ni swat*, t. j. całkiem obcy. *Brat rodzony*; z jednego ojca i z jednéj matki, *v. Rodzony. Rodzony rodzonego nie lubi, kiedy się ubogo ma.* 2) = nierodzony ; a) *brat przyrodny* ; z tejże matki, ale inszego ojca, lub z tegoż ojca, ale inszéj matki. b) *Brat wujeczny*; syn brata matki czyli wuja. c) *brat cioteczny;* po ciotce. d) *brat stryjeczny;* po stryju czyli bracie ojca. e) *brat mężowy, ob. Dziewierz.* f) *brat żony, ob. Szwagier.* 3) = *mleczny*, przy jednéj piersi, od jednéj matki wykarmiony. 4)=assystent panny młodéj do ślubu. *Prosić kogo do ślubu za brata. Braćmi ślubnemi* zwali się ludzie, którzy uroczystym w kościele ślubem zaprzysięgali sobie wzajem miłość braterską, czyli przyjaźń ogromną. 5) = duchowny, w Chrystusie. *Zwali się chrześcjanie bracią jako rodzoną, dla wielkiéj wspólnéj miłości między sobą, a wszystko mieli wspólne, okrom żon.—Chrystus jest pierworodnym między bracią; ani się wstydzi nazywać nas bracią swą.* Stąd: a) *bracia, v. bracia w Chrystusie;* wyrażenie zwyczajne kaznodziei obracającego mowę do słuchaczy. b) *bracia;* w ogólności zakonnicy. *Bracia owi wielmożni w Koronie, ligi Jezusowéj*, t. j. Jezuici. c) *bracia;* szczególniéj zakonnicy niewyświęceni na księży ; wyświęconych zaś mianują ojcami; *ob. Braciszek;* stąd: d) *bracia;* zakony, po większéj części z braci, to jest, z zakonników niemających księżego święcenia złożone, jako: Bracia miłosierdzia, Krzyżacy, Bonifratrzy. e) w bractwach katolickich męskie osoby wpisane w jakie bractwo, bracią się zowią, jak białogłowy siostrami między sobą. *Bracia różańcowi, szkaplerni* i t. d. f) *Bracia Czescy, v. Morawscy, ob. Bratrzyki.* g) *bracia Polscy, ob. Socynjanie.* 5) *Bracia ;* narody pokrewne, z jednego szczepu idące. *One słowiańskie narody , bracia nasi. Turcy mają Tatarów za bracią.* 6) = osoby równéj dostojności lub tegoż samego urzędu , albo jednego stanu, zwykli się między sobą bracią tytułować. Tak królowie wszyscy między sobą nazwajem się piszą. Papież biskupów innych bracią zowie , że sam téż biskup, aczkolwiek najwyższy. Biskupi między sobą także bracią się tytułują.—*U dawnych Polaków najpierwszy był tytuł bracie; poczekawszy trochę, przydano: Panie bracie. Powiększono potém i mówiono: Mości panie bracie. Dla okazania równości, szlachta nazywać się zwykli wzajemnie bracią i Senatorowie to im dają nazwisko; ci znowu Senatorów na obradach publicznych nazywają starszą bracią; stan rycerski zaś zowią młodszą bracią. Uznaję chęci i rozsądek Ichmości panów braci moich starszych i młodszych, Ichmość Panów Senatorów i Posłów.* 7)=równy drugiemu. *Nie chciałem, aby mi kto w sławie równym miał być bratem.* 8)=bliźni. *Mamy opatrzyć niedostateczną bracią naszę.* 9) = przyjaciel od serca; z którym się poufale żyje, poufalec. *Jesteśmy waszémi przyjaciółmi i waszémi braćmi. Obieżesz pół świata, Póki spotkasz brata. Póki świat światem, pies kotu nigdy nie będzie bratem. przys. Cokolwiek jest łotrów w Europie, brat a brat. Psu brat* (łając) *łotr. Postępować sobie brat za brat* (*zam.* jak brat z bratem). *Nie pyszny, z każdym za panie bracie*, t. j. poufale. *Nie za panie bracie z panem*, t. j. nie nadto poufale. 10) *prze. posp. Bracha, miły bracha*; (z Czeskiego) *zam.* bracie, miły bracie. *Drzewcem jeźdca uderzył, otóż tobie bracha. Otóż tobie majestat, miły panie bracha!* 11) = *bot. Brat z siostrą, v. Bratki, Braciszki*, gatunek *fiołka trójkolorowego* (Viola tricolor).

Bratać, **ał**, **a**, *scz. nd.* bracić; bratersko łączyć. *Bratać kogo z kim. Bratać dwa państwa. fig. Z wdziękami bratać cnotę.*

Bratać się (*nieuż.* **Bratować się**), *siz. nd.* 1) spokrewniać się z kim. *Panowie litewscy bratali się z Rusią.* 2) = w ogólności, poprzyjaźnić się z kim, obcować, przestawać z kim za brat. *Kto się ze złémi rad brata, tém samém nie dobry. Nie brataj się z dworem, bo przypłacisz worem, przys. Z fortuną tém ostrożniéj, im się bardziéj brata, przys. Z łotrami bratować się nie przystoi.* 3)=(o rzeczach) mieszać się z sobą, łączyć się. *Złe się z dobrym połącza, dobre ze złym brata. Światowość nie brata się z religijnością. Oliwa nie brata się z wodą.*

Bratanek, *v.* **Bratunek**, **nka**, *lm.* **owie**, *m.* syn brata, *ob. Synowiec.*

Bratanka, *v.* **Bratunka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka brata, *ob. Synowica.*

Bratczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* należący do jakiego bractwa.

Bratek, **tka**, *lm.* **tki**, *v.* **owie**, *m.* (*zdr.* od *Brat*). 1) *ir. Słuchajno, bratku, czy ty kpisz?* 2)=*blp. bot. ob. Bratki.*

Braterski, **a**, **ie**, *p.* bratni, braci przyzwoity. *Pocałowanie braterskie. Miłość braterska. Braterskie serce, psł. Po braterstwu. Żyli zawsze po braterstwu.*

Braterstwo, *ps. ob. Braterski.*

Braterskość, **ści**, *blm. ż.* przymiot tego, co jest braterskie, bratnie. *Znana mi braterskość waszych uczuć.*

Braterstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) bratni krwi związek. *Nie oglądając się na braterstwo, rodzonego swego na śmierć skazał.* 2) = związek ścisły. *Zawiązać z kim braterstwo.* 3)= braterska miłość. *Nie ma w nim braterstwa dla młodszych.* 4) = *zb.* brat z żoną, czyli bratową.

Bratki, **tków**, *blp. bot. posp. ob. Fijołek trójkolorowy* (Viola tricolor), mian. odmiana téj rośliny, zwana *V. grandiflora.*

Bratnal, *v.* **Bretnal**, **a**, *lm.* **e**, *m. zdr.* **Bratnalik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) gwoździk żelazny głowiasty, na trzy cale długi, do przybijania desek.

Bratnalowy, **a**, **e**, *p.* od bratnala.

Bratni, **a**, **e**, *p.* należący do brata, bratowy, braterski. *Być dbałym o zbawienie bratnie. Mord bratni. Zawiści bratnie.*

Bratnić, **ił**, **i**, *scz. nd.* ściśle połączać, bracić, bratać. *Tobie łagodność, tobie powaga, któreś rzadką zgodą bratnił, dwa słodkie owoce zrodziły.*

Bratnio, *ps.* zgodnie , jak rodzeni bracia ; przyjacielsko.

Bratobójca, **y**, *lm.* **e**, *m.* (*nieuż.* **Bratoubijca**) morderca, zabójca brata. *Kain bratobójca życie wziął Ablowi. Nie długo cieszył się bratobójca ze swojej zbrodni.*

Bratobójczo, *ps. ob. Bratobójczy.*

Bratobójczy, **a**, **e**, *p.* (*nieuż.* **Bratobójski**, **a**, **ie**), należący do bratobójcy, lub bratobójstwa. *Dożył, że skruszyło się berło w jego bratobójczéj dłoni.*

Bratobójczyni, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* która popełniła zabójstwo brata, zabójczyni brata.

Bratobójstwo, **a**, *lm.* **a**, *m.* zamordowanie brata. *Popełnić bratobójstwo.*

Bratogryzca, **y**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* dokuczający bratu.

Bratogubca, **y**, *lm.* **e**, *m, nieuż.* zgubiciel brata.

Bratolubiec, **bca**, *lm.* **bce**, *m. nieuż.* kochający brata.

Bratolubnie, *ps. ob. Bratolubny.*

Bratolubny, **a**, **e**, *p.* brata kochający.

Bratolubstwo, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* miłość braterska.

Bratonienawistnie, *ps. ob. Bratonienawistny.*

Bratonienawistny, **a**, **e** , *p. nieuż.* nienawidzący brata.

Bratonienawiść, **ści**, *blm. ż. nieuż.* nienawiść brata.

Bratowa, **éj**, *lm.* **e**, *ż.* żona brata. *Mężowa siostra, albo bratowa, po dawnemu żółwica. Żona mego brata, po dawnemu jątrew.*

Bratować się, *ob. Bratać się.*

Bratowizna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* bratnie, bratowe, bratowa puścizna.

Bratów, **owa**, **owe**, i **Bratowy**, **a**, **e**, *p.* do brata należący. *Bratów dom.*

Bratrzyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) należący do sekty Waldensów w Czechach. 2) = należący do sekty Husa. *Bratrzyk Husa swego zaleca.*

Bratszpic, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) *ob. Rożeń.*

Bratszpil, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) *leś.* sztuka dębowa, 12—30 stóp długa, służąca za windę do kotwicy.

Bratunio, *v.* **Bratuleńko** , *v.* **Bratunko**, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (*zdr.* od *Brat*) *piesz. Witajże, mój kochany bratunku! Jedyna życia mego słodyczy, mój bracie, mój bratuleńku!*

Bratunek, **Bratunka**, *ob. Bratanek, Bratanka.*

Bratwa, **y**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Baptisia), roślina.

Braul, **u**, *blm. m.* indyjska błękitna, biało nakrapiana materja.

Braunit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* gatunek brunatnéj rudy, w skład któréj głównie wchodzi bezwodny okwas (niedokwas drugi, *v.* kwasorodnik) metalu manganu.

Braunst , **u** , *blm. m.* rodzaj farby brunatno-czerwonéj.

Braunsztejn, **u**, *blm. m.* (*naturalny*) *chem.* i *min.* brunatny kamień; ruda czyli kruszec, składający się głównie z niedokwasu metalu manganezu (czarnego niedokwasu manganezu) i nieco obcych solnych części i niedokwasów; używa się do farbowania mydła, robienia brunatnéj lub czarnéj polewy , chemikom do otrzymywania z niego kwasorodu ; dawniéj zwano go błędnie *magnezją czarną.*

Brauronja, **ji**, *ż. mit.* przezwisko Djany.

Brawerja, *v.* **Brewerja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż* 1) junakowanie, zuchowanie, okazywanie się śmiałkiem, śmiałkowanie dziwaczne. 2) = kłótnia, burda, hałas. *Brewerje robisz, dzień nocą, a noc dniem jest u Waści. Chciałbyś, żeby zanurzony w sprośności kałuży, Walery znowu przybył, brewerji narobił.*

Brawissimo , *nieod. ps.* (z włos.) doskonale, wybornie.

Brawo, **a**, *blm.* (z włos.) 1) oklask. *Brawo dawać. Brawo komu powiedzieć.* 2) *Brawo!* v. dobrze! pięknie! wyśmienicie. *Brawo! śliczne życzenie, do podziwienia.*

Brawować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) narażać się, wystawiać się nierozważnie na niebezpieczeństwo. *Nie ma co z tém brawować.* 2) = zgrywać rolę junaka, śmiałka udawać, zuchować.

Brawowanie, **a**, *blm. n.* narażanie się nierozważne na niebezpieczeństwo ; junakowanie, śmiałkowanie , zuchowanie.

Brawura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) zuchwałość, junakierja. *Ozdobne zyskali posągi, przybrawszy w płaszczyk męztwa łotrowską brawurę.* 2) = junak, kłótnik. *Był to brawura prawdziwie inwentarski.*

Brawurstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* junakierja, junactwo. *Na rozprawach i brawurstwie gotowi cały dzień strawić.*

Brawurzyć, **ył**, **y**, *scz. nd. nieuż.* burdy robić, junaczyć.

Braza (sążeń) **y**. *lm.* **y**, *ż.* 1) miara długości kastylska = 1,67 metra. 2) = miara długości walencka = 2,04 metra.

Brazele, *ob. Brzezole.*

Brazg, **u**, *lm.* **i**, *m.* dźwięk tępy od uderzenia dwóch metalowych lub glinianych przedmiotów.

Brazgacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który brazga.

Brazgać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Braznąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) wydawać tępy dźwięk z uderzenia się wielu rzeczy metalicznych, lub glinianych. *Brazgać talerzami, szklankami. Nie brazgaj tak nożami.* 2) = *fig.* wiele, a nic do rzeczy mówić.

Brazgadło, **a**, *lm.* **a**, *n.* to czém się brazga, *ob. Brzękadło.*

Brazganie, **a**, *lm.* **a**, *n.* brzękanie, stukanie metalu o metal, szkła, fajansu i t. p. *ob. Brazgać.*

Brazganina, **y**, *blm. ż.* ciągłe brazganie.

Braznąć, *ob. Brazgać.*

Brazylijski, *v.* **Brezylijski korzeń**, *ob. Ipekakuanha; Brazylijskie drzewo, ob. Brezylja.*

Brazylja, *ob. Brezylja.*

Brazyljon, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Topaz.*

Brażnięcie, **a**, *blm. n.* uderzenie , trącenie metalu o metal; brzęk stąd powstały; dźwięk tępy.

Brąz, **Brąznik**, **Brązowy**, **Brązować** i t. d. *ob. Bronz, Bronznik, Bronzowy, Bronzować* i t. d.

Brązka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Gymnopa) *ent.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki Europejskie są: 1 = *zielona* (G. subsultans). 2 = *rudostopna* (G. aenea). 3 = *czarna* (G. nigra). 4= *żółtostopna* (G. glabra).

Brążka, *ob. Prążka.*

Brdąkać, *v.* **Brzdąkać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* brząkać, brzękać, ,dzwonić na instrumencie. *Tu pod krzewistym*

siadłszy cieniem lipki, W Treickie i ja brząkam nieuk skrzypki.

Bre bre; głos nie mogącego przemówić. *Towarzystwo pijane, pijana straż, zgoła obóz wszystek pijany. Oj bre bre, tij rozlij.*

Brechać, *v.* **Brechtać, ał, cze,** *scz. nd.* 1) *prow.* szczekać, (o psach). 2) = łajać, złorzeczyć. *Brechać na kogo.*

Brechajło, *ob. Brzechajło.*

Brechanie, *v.* **Brechtanie, a,** *lm.* **a,** *m.* złorzeczenie, łajanie.

Brechliwy, a, e, *p.* 1) (o psach) szczekający, zły. *Pies brechliwy.* 2) = lubiący łajać, przywykły do brechtania; gderliwy.

Brechtać, *ob. Brzechtać.*

Breczka, *ob. Brzeczka.*

Brednia, *v.* **Brydnia, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* 1) bajka, bałamuctwo, plotka; smalone duby. *Brednie pleść. Źle to w Polskim świecie, gdy na sejmiku opój brydnie plecie. Sycylijskie plotki, kozackie brednie, przys. Człowiek, który mówi, co mu przyjdzie na myśl, narobi często wiele bredni.* 2) = fraszka, drobiazg, bzdura, bagatela. *Czy trzeba nam się gniewać o taką bredniąt Nie drwij, Mospanie, i w zamku i wszędzie, Gdy nie ma grosza, brydnia wojski będzie.*

Brednica, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* średnica w kole, djametr; linja djametralna.

Bredny, a, e, *p.* płochy, mylny, obłąkany. *Bredne marzenia.*

Bredzenie, a, *lm.* **a,** *n.* prawienie bredni, bzdurzenie.

Bredzić, *v.* **Brydzić, ił, i,** *scz. nd.* 1) nie do rzeczy gadać, bzdurzyć, pleść, bałamucić. *Co mu do ust padnie, wszystko płocho bredzi. Bredzą, jak na mękach. Brydzi, sam nie wie co. Kto bredzi, ten nie ma odpowiedzi, przys.* 2) = chybiać, błądzić, pobłądzić, poszkapić się. *Wszyscy ludzie wadzą tą się brydzą. Jeśli nas dziecię uraziło, przebaczyć wiekowi; jeśli niewiasta, bredzi.*

Bredziciel, a, *lm.* **e,** *m.* brednie prawiący, bałamut.

Breidhablik, u, *m. mit.* szeroka światłość, znaczy mieszkanie boga *Belda*, germańskiego-Apollina.

Breislakit, u, *blm. m. min,* ciało kopalne, minerał.

Breja, *v.* **Braja, ji,** *blm.* (z niem.) 1) papka, ciało jakie, np. glina, rozrobiona na ciasto; 2) = kwas gęsty, utworzony z zakalenia mąki jakiéj, zarobionéj wodą; 3) = nick. zam. *Braha.*

Brejdablink, u. *m. mit.* alabastrowy pałac Baldura w Azgardzie, kędy Bóg ten poległ od strzały z jemioły, którą wypuścił Hoedur na rozkaz Lodura.

Brejter, *v.* **Berejter,** *ob. Koniuszy. Brejterstwo, Berejterstwo, ob. Koniuszostwo.*

Brejtować, ował, uje, *scz. nd.* (z niem.) *nieuż.* rozszérzać, rozklepywać co, aby szérsze było. *Brejtować blachy złote. Cherubiny ze złota brejtowanego,* t. j. złotolite, z ciągnionego złota.

Brekcja, ji, *lm.* **je,** *ż. min. ob. Okruchowiec.*

Brekinja, nji, *lm.* **nje,** *ż. bot.* (Pyrus torminalis), gatunek gruszy, in. *Brzekinia, Brzęk, Gruszа głogowa.*

Brekla, *v.* **Brykla, i,** *lm.* **e,** *ż. v.* **Brykiel,** trzcinka, którą z przodu pod kabat, *v.* sznurówkę wsuwają. *Sznurówki niewiasty dla stroju podkładają bryklami. Brykla rogowa. Brykla stalowa. ob. Brykiel.*

Breklaszt, *v.* **Breklest, u,** *m. prze.* prosta materja na suknie.

Brekszta, y, *ż. mit.* światotwórcza potęga; wielka Bogini, na pogańskiéj Litwie; ciemność otaczająca Znicz; noc, będąca cieniem Atłaiba; matka Bogów, ludzi i wszech rzeczy, coś nakształt egipskiéj Atory. Jest to *semność przedstworzenna*, z któréj rodzi się wszelaki *jaw bytu*, lub *niewiadomość*, w całem przyrodzeniu rozlana i zapalająca się świadomością w człowieku. Co Brekszta *marzy*, to staje się *rzeczą*, lub *uczynkiem* na ziemi i w niebie. Ona sprawuje i wykłada wszech marzenia.

Breloki, *v.* **Berloki, ów,** *blp. m.* (z fran.) dewizki u zegarka.

Breła, *ob. Bryła.*

Brengwaina, *ob. Bronwena.*

Brenta, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) miara do płynów Krenońska = 47.17 lit. 2)=Nowarska = 56,666 lit. 3) = Parmeńska = 72 lit. 4) Tessyńska = 72,309 lit.

Bresza, y, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) *nieuż.* rozwalina w murze od bicia z dział.

Bret, *v.* **Bryt,** *lm.* **y,** *m.* i **Breta, Bryta, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) szerokość materji albo postawu sukna, płat, pasmo. *Bryt kitajki, płótna, perkalu. Prześcieradło we bryty. Rany ozdobniejsze dla rycerza, niż nie wiem jakie manele, albo bryty złote.* 2) = *fig.* obszar, przestrzeń. *Szklą się i pachnią, wdzięcznie łąk kwiecistych bryty.*

Bretfan, *ob. Brytwan.*

Bretlinki; ek, *blp. ż.* (Clupea sprottus) rodzaj pokarmu z mięsa solonego i wędzonego.

Bretnal, *ob. Brutnal.*

Bretowy, *v.* **Brytowy, a, e,** *p,* od bretu, cały bret wynoszący.

Brew', brwi, *lm.* **brwi,** *ż.* 1) wypukłość kości czołowéj nad powiekami, włosami okryta. *Brew' gęsta. Marszczyć brwi. Brwiami ruszać.* 2) *pst. Wbrew*; wprost przeciwnie, wbród, bez ogródki, oko w oko, wzręcz. *Iść v. bić wbrew ustanowionym zwyczajom, przyjętym powszechnie wyobrażeniom. Wbrew mu się sprzeciwił. Zrobił to wbrew zakazowi prawa.*

Brewerja *ob. Brawerja.*

Brewicyt, u, *blm. m. min.* nazwa pewnego kopalnego ciała, składającego się z mieszaniny wielu metalów, otrzymywanego w Norwegskich kopalniach.

Brewjarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łac.) zbiór wszystkich modlitw codziennego nabożeństwa kapłańskiego; księga służąca do odprawiania godzin kapłańskich. *Do brewjarza księdzu. przys. klepie swój brewjarz,* t. j. zawsze jedno powtarza.

Brewno, *ob. Bierwiono.*

Brewny, a, e, *p.* do brwi należący.

Brezole, *v.* **Brazele, ów,** *blp. kuch. nieuż.* mięso z żeber wołowych posiekane drobno, lub z cielęcéj gurki. *Brazele skopowe, ob. Kotlety.*

Brezylijskie drzewo, *n. bot.* pospolicie *Brezylja* (Caesalpinia brasiliensis), gatunek drzewa rosnącego w Brazylji, używane w farbierstwie za czerwoną farbę, zwane także *kwistém* drzewem

Brezylja, *v.* **Brazylja, ji,** *blm. ż.* 1) *bot. ob. Brazylijskie v. kwiste drzewo* (Caesalpinia brasiliensis); 2)=*chem. v. Fernambuk*, rozdrobnione drzewne kawałki z wielu gatunków farbnych drzew południ. Ameryki, nadające materjom piękny lecz nie trwały czerwony kolor, używające się także do robienia czerwonego atramentu, wiedeńskiego werniksu, etc.; 3) = *błękitna*, *bot.* (Haematoxylon), in. *Kampeszyn, Błękiciec*, roślina ameryk. używająca się w farbierstwie do barwienia na kolor błękitny; gatunek téj rośliny zowie się *Kampeszem* (H. campechianum); 1) = *żółta*, *bot.* (Caesalpinia crispa), gatunek drzewa rosnącego w Brazylji, używającego się w farbierstwie do barwienia na żółto.

Brezyljowy, a, e, *p.* od brezylji, należący do brezylji.

Brezylka, i, *blm. ż. zdr.* od *Brezylja.*

Bręga, Bręgować, Bręgowiec, *ob. Pręga* i t. d.

Bręta, y, *lm.* **y,** *ż.* wstęga, przepaska jedwabna lub z innéj materji.

Brętówka, i, *lm.* **i,** *ż.* klepka 51—62 cali ang. długa.

Brissoid, a, *lm.* **y,** *m.* skamieniały jeż morski.

Briuskambil, (*Brusquembille*)**u,** *blm. m.* (z fran.) pewna gra w karty.

Brjareusz, a, *blm. m.* tytan, cyklop.

Brjon, u, *blm. m.* przedni gatunek wina francuzkiego.

Brjumer, a, *lm.* **y,** *m,* (Brumaire); miesiąc Rzeczypospolitéj francuskiej od 22 Października do 20 Listopada.

Brlok, u, *lm.* **i,** *m.* 1) zézowaty, kosooki; rożnom, świdrem patrzący. *Brlok, który tak z wierzchu patrzy, jakoby tylko połowicę źrzenic otworzył.* 2) = który jedno oko ma mniejsze niż drugie.

Brlokowaty, a, e, *p.* jak u brloka. *Którzy się w piciu zbytniém kochają, mają oczy brlokowate i ciekące.*

Brnąć, brnął, brnie, *scz. nd.* 1) piechotą wodę jaką przebywać, brodzić przez wodę. *Brnie w błocie. Brnęli w wodzie po pas.* 2) = *fig.* zapuszczać się bez uwagi, wciąż. *Latopisce Litewscy liczby lat, kiedy się co działo, nie kładą; ale zgoła prosto brną. Już z południa wszystko niżej, Człowiek brnie do kresu bliżej* 3) = *fig.* w co; wpaść w co, uwikłać się. *Brnąć w błędy, w grzechy, w zbrodnie. Brnie w długi.*

Brochos, młynik, *ob. Pomocznik.*

Brocz, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *nieuż.* płyn. sok, cieklizna. *Ślicznieszym nad Tyrską brocz wyrasta kwiatem,* t. j. nad sok purpurowy. 2) = kolor, farba, barwa. 3) = *v. Barwik krwi* (haematina); *med.* pierwiastek znajdujący się w galeczkach krwi i nadający im barwę. 4) = *bot.* (Rubia tinctorum), roślina farbierska z rodzaju *Marzanny* (Rubia).

Broczek, czka, *lm.* **czki,** *m. bot.* (Haematococcus), rodzaj *wodorostu trzęsidłowatego*, stanowiący pęcherzykowate drobne komórki, nagromadzone w postaci pyłu lub powłoczystych warstewek, = *ciemno-szkarłatny v. Kordy* (H. Cordae), pokrywa wilgotne skały i kamienie, znaleziony przez Kordę około Pragi.

Broczyć,ył, y, *scz. nd.* 1) opryskać, oblać. *Stok jasny mokrym szkłem równinę broczy. Broczyć ziemię krwią nieprzyjaciół. Broczyć ręce krwią.* 2) = *nieos.* płynąć. *Krew broczy.* 3) = *fig.* omywać, topić. *Czy twe łata we łzach broczysz, Czy smakowne wino toczysz....* 4) = farbować kolorem krwistym, purpurowym.

Broda, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Bródka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) część twarzy pod dolną wargą. *Broda śpiczasta, okrągła. Młodzieńczyk on, a jeszcze ostremi włosami nie okrywał brody. fig. Brodą ziemię ryć,* t, j. poledz, ginąć, umierać. *Tam męstwo starte, a ci, co grozili, Krwią oszpeconą ziemię brodą ryli.* 2) = wiosy wyrosłe na brodzie. *Broda długa po pas. Brodę wytargać. Brodę golić. Brodę zapuszczać. Zygmunt August ostatni był nasz monarcha z długą brodą. Rzucić się komu do brody*; żuchwale na kogo nacierać. *Broda mędrcem nie czyni, v. Mędrzec brodę nie uczynkiem. przys. Broda;* znak starości, stary, starzec. *Moja śliczna brodo, znać żeś się utrudził.* 3) = dużą brodę mający, *ob. Brodacz.* 4) = *aronowa, bot. ob. Aronowa broda* (Arum maculatum), roślina; = *Jowisza* (Anthylls barda Jovis), roślina; = *kozia, ob. Kozia broda*, roślina; 5) = *Jowisza, chem.* nazwa dawana niek. w chemji ołowianym kosmkom, *ob. ołowne v. ołowiane drzewo*, także strzępkom roztopionéj cyny, lub szmatkom lotnym cynku, osiadającym na szyi bani, przy topieniu tych metali. 6) = ostrze, kończastość. *Bardysz z dwiema brodami. Broda wyspy;* szyja w morze wychodząca.

Brodacieć, ał, eje, *sn. nd.* brodatym zostać, brodatym zostawać. *Młodzieńczyk, który już brodacieje.*

Brodacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *v.* **Brodal,** człowiek z wielką brodą. 2) = (Bucco), *zool.* ptak z rzędu *dwuparzystopalcowatych*; gatunki jego: 1 = *złotowąs* (B. chrysopogon). 2 = *białodziób* (B. grandis) 3 = *nosoczub* (B. pyrholophus). 4 = *kruczek* (B. corvinus). 5 = *różnobarwny* (B. versicolor)) 6 = *szczeciasty* (B. mystacophanos). 7 = *obróżny* (B. henrici). 8 = *upstrzony* (B. kotorea). 9 = *zielony* (B. viridis). 10 = *modrogartlisty* (B. cyanicolis). 11 = *drozdowaty* (B. falostriatus). 13 = *napierśnikowy* (B. armillaris). 13 = *złotoczelny* (B. aurifrons). 14 = *różowogardlisty* (B. roseus). 15 = *Latham'a* (B. Lathami). 16 = *plamisty* (B. philippinensis). 17 = *błękitno-gardlisty* (B. gularis). 18 = *czarnoczelny* (B. frontalis). 19 = *czerwonoczelny* (B. rubrifrons). 20 = *czerwonogrzbiety* (B. erythronotos). 21 = *złotoprąg* (B. chryzozomus). 22 = *żółto-zielony* (B. auro-virens). 23 = *barwisty* (B. elegans). 3)=*zool. ob. Drop'*. 4)=*v.* **Brodaczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. bot.* (Pantastemon), roślina.

Brodaczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Usnea) in. *Pakość*, roślina z gromady *Porostów* (Lichones), rodziny *brodaczkowych* (Usneaceae), plechę ma drzewkowato lub krzaczkowato rozgałęzioną; gatunki: = *właściwa* (U. barbata), używała się w leczeniu pod nazwą *mchu drzewnego* (*v. dębowego*) *białego* albo *mchu czaszki ludzkiéj*, przeciw krwotokom, śluzotokom i w osłabieniu żołądka; w przemyśle użytym być może do barwienia na żółto; ma dwa podgatunki z wielu odmianami: *polna* i *alpejska*; b) *arabska* (U. arabica), zwana in. *winną*, bardzo gałęzista, rośnie na drzewach między zwrotnikami w Azji, Afryce i Ameryce, wydając za świeża woń podobną ambrze; używaną jest od lekarzy arabskich pod nazwą *Oschnah*, jako środek kojący, uspakajający wymioty i wzmacniający żołądek; = *lekarska, ob Meszka grzywiasta.*

Brodal, a, *lm.* **e,** *m. ob. Brodacz.*

Brodaty, a, e, *p.* 1) brodę mający. *Książę Szląski Henryk przez trzydzieści lat brodę wzdłuż zapuścił, i stąd brodatym nazwany. Mądrość przychodzi z laty; acz nie każdy jest mądrym brodaty.* 2) = *Mech, bot. ob. Mech.*

Brodawczany, a, e, 1) tyczący się brodawek. 2) = *bot. Ziele brodawczane; ob. Brodawnik.*

Brodawczaty, *v.* **Brodawczasty, a, e,** *p.* pełen brodawek.

Brodaweczka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* mała brodawka.

Brodawecznik, a, *lm.* **i,** *m.* (Akodon) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych; gatunek jeden. = *boliwijski* (A. boliviense).

Brodawiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Heliotropium) roślina, *ob. Brodawnik.*

Brodawka, i, *lm.* **i,** *ż. i zdr.* **Brodaweczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) stwardniała narośl maleńka na ciele. *Brodawki na ręku, albo gdziekolwiek będące, spędza ruciany sok. Brodawki na palcach nożnych, ob. Nagniotki, Odciski. Brodawki w stolcu. Brodawki nerwowe*; subtelne niteczki nerwów w kupkę ułożone. *fig.* plama, wada, przywara, ale. *Miły Boże, jak na nas bicz sami dajemy, A wszyscy z brodawkami na świat się rodzimy.* 2) = *piersiowa, cyckowa;* wypukłość brodawkowa mleko wytryskająca u kobiét i u niektórych zwierząt. 3) = *u zrzebiąt;* niejaki kąsek albo sztuczka mięsa na ciele tylko co narodzonego zrzebięcia, które klacz zwykła zlizywać, jak skoro je urodzi; używane niegdyś przez czarownice do czarów. 4) = *v. cycki*, na gardzieli pod szyją kóz wiszące. 5) = *blm.* choroba kartofli.

Brodawkowato, *ps.* jak brodawka, *ob. Brodawkowaty.*

Brodawkowaty, a, e, *p.* nakształt brodawki, podobny do brodawki.

Brodawkowąż, ęża, *lm.* **ęże,** *m.* (Acrochordus), *zool.* gad należący do rzędu *Wężów* równołuskich.

Brodawnica, cy, *lm.* **ce,** *ż. bot.* (Verrucaria), roślina z rzędu *Liszajców ukrytoziarnowych*, działu *ukrytoowocowych*; gatunki: = *murowa* (V. muralis), skorupę ma białą, brodawki nagie, drobne, czarniawe, dość częsta na murach tynkowych; = *oskórkowa* (V. epidermis), skorupę ma bardzo cienką, białawą, brodawki drobne, podługowate; zdarza się na korze drzew, mian. brzozy; = *brudnozielona* (V. olivacea), połyskująca się; bywa na korze drzew.

Brodawniczka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* pokrywka dla brodawek piersiowych.

Brodawnik, a, *blm. m. bot.* 1) (Leontodon) in. *Podróżnik*, rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 19éj działu *cykorjowatych, v. języczkowych* (Cichoreae), o kwiatach żółtych; gatunki: = *mleczowaty, v. pospolity* (L. taraxacum) in. *Dmuchawiec, Podróżnik pospolity, Mniszek, Świni mlecz, Papawa* (Dens Leonis), roślina pospolita, trwała; po okwitnieniu, gdy ziarna dojrzeją, puch nasienny swojém skupieniem tworzy włosistą, białą, foremną kulę, którą potém wiatr rozrywając, dojrzałe ziarna w dalekie strony roznosi; *Brodawnik* od dawna używa się w medycynie (radix et herba taraxaci), jako środek rozwalniający, czyszczący i wzmacniający żołądek; młode liście w nick. krajach służą na sałatę i jarzynę, a z korzenia palonego można mieć napój podobny do kawy. 2) = (Heliotropum), in. *Brodawiec*, roślina należąca do klassy 5téj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *europejski* (H. europaeum) rośnie na Podolu. 3)= *min.* gatunek kamienia drogiego (Myrmelias).

Brodawnikowate rośliny (Heliotropiaceae), stanowią jeden z rzędu roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 3ciéj (*v. koronokwiatowych*) ukł. de Cand.

Brodawnikowy, a, e, *p.* należący do brodawnika ziela. *Brodawnikowe ziele brodawki traci.*

Brodeczek, a, *lm.* **czki,** i **Brodek, dka,** *lm.* **dki,** *m. zdr.* mały bród; miałkie w rzece miejsce, kędy przebrnąć można, *ob. Bród.*

Brodek, dka, *lm.* **dki,** *m.* 1) *bot.* (Phascum), roślina z rzędu *mchów gałęzistych*, rodziny *prątniakowych*; gatunki: = *krzywoszyjny* (Ph. curvicollum), prawie bezlodygowy, rośnie na polach suchych; = *kończaty* (Ph. cuspidatum), łodyżki ma bardzo krótkie, wzniesione; rośnie na polach piaszczysto-gliniastych; = *szydłowaty* (Ph. subulatum), łodyżki ma krótkie; rośnie około dróg, na brzegach dołów, niekiedy w lasach; = *bezbronny* (P. muticum) porasta wszędzie grunta piaszczyste i gliniaste, oraz zanieczyszcza chodniki po ogrodach w porze wilgotnéj, ściany chałup i budynków wylepianych gliną; niszczą go posypując wapnem gryzącém po uprzedniém oskrobaniu. *ob. Brodeczek.*

Brodekin (Brodequin), **a**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) but hiszpański, półbucik.

Broderja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) wszystko, co jest haftowane; robota haftowaniem zdobna.

Brodgolacz, *v.* **Brodogol, a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* golarz brody, brodę golący, *ob. Barwierz, Łaziebnik.*

Brodka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*lep.* **Bródka**) *zdr.* od *Broda*; = *kozia, bot. ob. Kozia bródka.*

Brodnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* (z ross.) gatunek sieci rybiéj. *fig. Czapla chociaż nie stawia więcierzy, Kiedy swą brodnią na brzegu rozszerzy, Wyciąga mnóstwo ryb, ob. Brodnik.*

Brodniczanin, a, *lm.* **owie**, *m.* rodem z Brodnicy (miasta Prus zachodnich).

Brodniczanka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta rodem z Brodnicy.

Brodnik, a, *blm. m.* 1) *bot.* (Littorella), roślinka należąca do klassy 21éj, działu *osobnopłciowych*, rzędu *czteropręcikowego* wedł. ukł. Linn.; = *nadbrzeżny* (L. lacustris) rośnie po brzegach rzek i jezior trawiastych w Litwie. 2) = *lm.* **i**, *m.* mała sieć na ryby, którą się one łowią brodząc po wodzie. *Brodnikiem rybę łowić, rzecz dość trudna.*

Brodnisto, *ps.* miałko, płytko; nie głęboko wody.

Brodnisty, a, e, *p.* 1) miałki, dający się w bród przebyć. *Miejsce brodniste.* 2) = pełny brodów. *Rzeka brodnista.*

Brodobrzanka, i, *blm. ż. bot.* (Catabrosa), roślina trawiasta, należąca do klassy 3éj, rzędu *dwustupkowego* ukł. Linn.; gatunek: = *rozpierzchła* (C. aquatina) dość pospolita w miejscach nadwodnych.

Brodofjasz, a, *lm.* **e**, *m. prze.* mający długą brodę, brodacz.

Brodogol, *ob. Brodgolacz.*

Brodowąs, a, *lm.* **y**, *m.* (Lonchiurus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Brodowina, y, *lm.* **y**, *ż.* mielizna; piasczysta wyniosłość na rzece.

Brodzic (herb); trzy złote krzyże w trójkąt ułożone.

Brodzić, ił, i, *scz. nd.* 1) w bród przebywać, brnąć po wodzie, po błocie i t. d. *Rzeka była latem wyschła, że ją każdy brodzić mógł. Brodzili we krwi po same kolana. Witaj mi kaczko nie brodząc, przys.* t. j. zysk gotowy, bez pracy, bez trudu. *fig. Jeszcze w ówczas w morzu odważne nawy nie brodziły*, t. j. nie żeglowały. 2) = *fig. w czém*; zapuszczać się, zagłębiać się. *Brodzić w grzechach, w rozpuście, w rozkoszach. W ojczyznie według fantazji swojej chce brodzić, rady nie słucha niczyjej.* Albo też: *Brodzić w czém*; brnąć w czém, opływać, obfitować. *Brodzić w dostatkach, w honorach.* 3) = *myś.* polować po błotach na lotną wodną zwierzynę.

Brodziec, dźca, *lm.* **dźce**, *m.* 1) *zool.* (Totanus), ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunki jego: 1 = *półpiętowy* (T. semipalmatus). 2 = *lustrowy* (T. speculiferus). 3 = *kwokacz* (T. Glottis). 4 = *śniady* (T. fuscus). 5 = *krwawodziób* (T. calidris). 6 = *pławny* (T. stagnatilis). 7 = *samotny* (T. ochropus). 8 = *żółtonogi* (T. flavipes). 9 = *leśny* (T. Glareola). 10 = *Kałużnik* (T. chloropygius). 11 = *nakrapiany* (T. macularius). 12 = *piskliwy* (T. hypoleucos). 13 = *długosterny* (T. bartramius). 14 = *krzykliwy* (T. melanoleucos). 2) = *bot.* (Pogostemum), roślina.

Brodzież, a, *lm.* **e**, *m.* (Cymopolia) *zool.* zwierzokrzew wątpliwy, należący do gromady *Czerkwin.*

Brodzina, y, *lm.* **y**, *ż.* broda nie gęsta, nie zbyt duża.

Brodzisko, a, *lm.* **a**, *n.* broda szpetna, nie kształtna. *Potężne brodzisko. Starzec swoim brodziskiem twarz mi szarował.*

Brodzisty, a, e, *p.* bród mający, brodów pełny, mogący być przebrodzonym, *ob. Mialki, Płytki.*

Brodziszcze, a, *lm.* **a**, *n.* 1) ta część twarzy, na któréj broda, *ob. Podbródek.* 2) = broda poważna. *Gęste brodziszcze kryło mu twarzy połowę.*

Brodźca, y, *lm.* **e**, *m.* i **Brodziciel, a**, *lm.* **e**, *m.* brodzący, świadom brodzenia i brodów. *Brodźca doświadczony.*

Broga, i, *lm.* **i**, *ż.* stérta zboża.

Brogować, ał, uje, *scz. nd.* składać snopy zboża jakiego w bróg, w stértę. *Brogować żyto, owies.*

Brogowanie, a, *blm. n.* składanie zboża w bróg, w stértę.

Brogowaty, a, e, *p.* mający kształt brogu; stożkowaty.

Brogowisko, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce obrane dla postawienia brogu, stérty, *v.* miejsce gdzie bróg stoi.

Brogowy, a, e, *p.* należący do brogu. *Brogowy daszek.*

Broiciel, a, *lm.* **e**, *m.* brujący co, zbrodzień. *Broiciel nieprawości.*

Broić, ił, i, *scz. nd.* 1) złego co czynić, swawoli dopuszczać się. *Broić, v. broić złe, niecnotę. Wszelką niecnotę gotów jest broić. Królowie brują, a poddani pokutują.* 2) = *fig.* srożyć się, dokazywać, szaleć. *Miecz broi, siecze a morduje. Morze srodze broi. Nieprzyjaciel broi po całym kraju, ob. Pląderować. Broić z którą*; niecnotę popełniać. *Broić nad kim, v. z kim*; dokazywać nad nim, wydziwiać z kim, pastwić się nad kim. *Gotowie we Włoszech z Rzymiany broili.* = **się**, *złz.* 1) *nieos.* w zamieszaniu, w nieporządku zostawać. *W państwie tém wszystko dzienie się broi.* 2) = *osob.* szaleć, wściekać się. *Gdy się brują panowie, a ludzi mordują, To największe korzyści wtenczas djabli czują.*

Brojenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) dopuszczanie się swawoli, wybryków. 2) = złe, niegodziwe postępowanie. *Trzeba mu odjąć sposobność brojenia.*

Brok, u, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) szrót. *Nabić strzelbę brokiem.*

Brokadja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z włos.) rodzaj materji, *ob. Złotogłów.*

Brokadjowy, a, e, *p.* z brokadji.

Brokat, *v.* **Brokatela**, *v.* **Brukatela**, *v.* **Burkatella, i**, *lm.* **e**, *ż.* (z włos.) 1) materja podobna do brokadji, tylko gorsza; materja dychtowana z powłoki jedwabnéj. *Brokatela wenecka.* 2) = *min.* kamień, od niektórych między marmury policzony; porfir czerwonawy z żółtemi ziarnami.

Brokoli, *nieod. n. ob. Brokuły.*

Brokuły, ów, *blm. m. bot.* (Brassica aspaeragoides), pewna odmiana *kalafjorów*, *ob. Kalafjor, Kapusta.*

Brom, u, *blm. m. chem.* ciało proste, nie metaliczne, w postaci ciemno-czerwonego, nader lotnego płynu; żółtoczerwona jego para ma zapach chloru; działa spos. trucizny; niek używa się w medycynie.

Broma, *ob. Brama.*

Bromelja, ji, *lm.* **je**, *ż.* pewien gatunek ananasu.

Bromiaki, ów, *blp. m. mia.* ogólna nazwa ciał kopalnych, w skład których wchodzi *brom.*

Bromo-kwas, u, *lm.* **y**, *m. chem.* nazwa rodzajowa takich chem. związków bromu z jakimbądź innym pierwiastkiem, które swym składem i niektóremi własnościami odpowiadają kwasom kwasorodnym.

Brona, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob. Brama.* 2) = narzędzie rolnicze do bronowania roli. *Broną się przewrócone grudy z ziemi rozbijają, perz i inne dziczyzny z ziemi wyciągają, posiane nasienia ziemią się zasypują. Na Mazowszu brony mają drewniane zęby, w Krakowskiem żelazne. Brona* w pierwiastkowém znaczeniu była jedną z dwu bram parkanu, otaczającego Bóżnicę, lub pogański *gaj święty.* Zwała się tak, iż *bronita* do Bóżnicy wstępu. *ob. Bóżnica.*

Bronchje, ij, *blp. ż.* (z łac.). *ob. Oskrzele.*

Bronchjektazja, ji, *blm.* (z grec.) *med.* zwężenie oskrzeli.

Bronchofonja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* głos różchodzący się po oskrzelach, dający się słyszeć przy posłuchiwaniu w niektórych chorobach narzędzia oddychania.

Bronchopneumonja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *med.* zapalenie oskrzeli i płuc.

Bronchotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *ob. Tracheotomja.*

Brond, a, *m. mit.* syn Berlda, germańskiego Apollina, pokrewny z wyrazem *der Brand*, znaczy natchnienie.

Bronic, (herb); dwa jelca, nakształt *S* litery, na krzyż ułożone.

Broniciel, *ob. Obrońca.*

Bronić, ił, i, *scz. nd.* 1) bronią zasłaniać, szczycić, *wł.* i *fig. Bronić stanowiska. Od téj strony trzy twierdze bronią granicy. Bronić swojego honoru. Bronić oskarżonego. Bronić kogo od pocisków potwarzy.* 2) = zachowywać od czego, zapobiegać czemu. *Niech mię Bóg broni od tego, bym... Broń Boże! Broń Boże, by wam nie przyszło do tego. Broń*

Boże choroby. 3) = *komu czego*; zabraniać, niedopuszczać, przeszkadzać. *Najeżone okopy broniły przystępu nieprzyjacielowi. Bronić przejścia przez rzekę. Bronić, wzbronić komu wstępu do swojego domu. Ucha twojego żebrzącemu bronisz.* 4) = nie dawać. *Miejski j przyjaźni konwi na piwo, a rożna do pieczeni nie bronić.*

Bronić się, *złz. nd* 1) orężem, bronią, lub czém inszém składać się, osłaniać się, odpierać napaść, napad; ochraniać się. *wł.* i *fig. Jak kto może, broni się. przys. Bronić się nieprzyjacielowi, v. przeciw nieprzyjacielowi. Oskarżony chciał się sam bronić. Bronić się komu. Nie mogłam się obronić jego prośbom. Bronić się, v. bronić się słowy. Bronili się tém, że nie mieli rozkazu. Bronić się przed prawem. Bronić się od czego*; zasłaniać się, warować się. *Od zimna się odzieniem wedle czasu bronim.* 2) = *bur.* w języku bursztyniarzy, opierać się plecami o ścianę ziemi w wondole, czyli dole bursztynowym, przy jego rozkopywaniu, żeby się ziemia nie obrywała. 3) = *myś.* uciekać, ocalać się (mówiąc o zwierzynie). *Zające się gracko bronią*, t. j. zmyka.

Bronieczka, i, *lm.* **i**, *ż. prze. zdr.* od *Broń*, mała broń. *Rany nie rohatynkami, albo jaką grecką bronieczką zadali, ale haniebnemi oszczepami.*

Bronienie, Bronienie się, *n. ob. Obrona, Zabronienie.*

Bronionośny, a, e, *p. nieuż.* noszący broń. *Bronionośna Minerwa.*

Bronny, a, e, *p.* 1) od brony, *v.* bramy. *ob. Bramny.* 2) = należący do brony, narzędzia rolniczego, bronowy. *Koń bronny. Parobek bronny.* 3) = zabroniony, zakazany, nie wolny. *pst. Bronno*; nie godzi się, nie wolno. *To nam mówić wolno, wam zaś bronno. Nie bronno*; godzi się, wolno. *Dobrze myślisz, nikomu nie bronno.*

Bronować, ował, uje, *scz. nd.* rolę włóczyć; za pomocą brony równać pooraną ziemię. *ob. Skródlić, Włóczyć.*

Bronowanie, a, *lm.* **a**, *n. ob. Włóczka, Włóczenie, Zawłóczenie.*

Bronownik, *v.* **Bronowłok, a**, *lm.* **cy**, *m.* bronujący, włóczek. *Bronowłok z chłopca wyrastać, parobka nie dorastać powinien; ma być w lżejszych robotach parobkowi pomocą, broną wlec, żąć* i t. d.

Brontes, a, *m. mit.* jeden z Cyklopów greckich, oznaczający grzmot.

Bronteum, *nieod. n.* (z grec.) machina naśladująca grzmot (w teatrach).

Brontofobja, ji, *blm. ż.* (z grec.) bojaźń burzy, piorunów.

Brontolit, u, *blm. m. min.* ciało kopalne; pewien rodzaj żelaziaka, według mniemania tworzącego się w skutek piorunów.

Brontologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o burzy, o burzliwym stanie powietrza, t. j. o rozmaitém naprężeniu elektryczności w atmosferze.

Brontometr, tru, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia elektryczności w powietrzu, t. j. stanu atmosfery pod względem elektryczności.

Bronwena, y, *ż. mit.* celtycka bogini, żona Gwillina, królowa Olli Gwillonji, jest panią krajów podziemnych i kruszcorodną potęgą. Inne imię jéj *Brengwaina.*

Bronz, u, *lm* **y**, *m.* 1) *chem.* (*Aes*) spłyn *v.* aljaż złożony głównie z miedzi i cyny, używający się do rozmaitych odlewów i ozdób; np. na zwierciadła, do teleskopów, etc.; bronz używany na odlewania dzwonów, armat i t. p. zwykle zowie się *spiżem.* 2) = sprzęty z bronzu robione; odlewane z bronzu ozdoby. *Kocha się w bronzach.* 3) = kolor bronzowy. *Światły bronz*; *ciemny bronz. Sukno koloru bronz-oliw. Kolor bronz-antik*, t. j. bronzowo-zielonawy, starego ogryszpaniałego bronzu.

Bronznictwo, a, *lm.* **a**, *n.* rzemiosło, stan bronznika.

Bronzniczka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta trudniąca się bronznictwem, lub przedająca bronzy; 2) = żona bronznika.

Bronzniczy, a, e, *p.* do bronznictwa należący; właściwy mu. *Bronzn'cze rzemiosło. Warsztat bronzniczy. Robota bronznicza.*

Bronznikowski, a, e, *p.* do bronznika należący, jemu właściwy.

Bronznikowstwo, a, *lm.* **a**. *ob. Bronznictwo.*

Bronzować, ał, uje, *scz. nd.* 1) na bronzowo malować, farbować; kolor bronzowy nadawać. *Bronzować figury gipsowe. Piec bronzowany.* 2) = bronzami okładać, obijać, zdobić: *Bronzować uprząż.*

Bronzowany, a, e, *p.* 1) na bronz malowany; koloru bronzowego. *Gipsatura bronzowana.* 2) = bronzami wykładany, ozdobiony, bronzem obity. *Uprząż bronzowana. Róg szkatułki bronzowany. Stół do koła bronzowany.*

Bronzowo, *ps.* jak bronz, tegoż koloru. *Na bronzowo umalować.*

Bronzowy, a, e, *p.* 1) z bronzu. *Posąg bronzowy. Kolor bronzowy.* 2) = koloru bronzu. *Płeć bronzowa.*

Bronzyt, u, *lm.* **y**, *m. min. ob. Śpiżowiec.*

Broń, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) w ogólności, każda rzecz służąca do obrony; szczególniéj, oręż, to wszystko co służy do rażenia nieprzyjaciela, lub obronienia siebie. *Broń palna. Broń sieczna v. zimna v. biała. Wołać do broni. Wziąć się do broni. Stać pod bronią. Złożyć broń. Broń przed kim prezentować. Słowacy nie musieli bardzo zaczepiać sąsiadów, kiedy wojennym narzędziom dawali ogólną nazwę broni, dosyć mając bronić, co posiadali. fig. Dajesz mi broń na siebie. Pobić kogo własną jego bronią. Post i modlitwa są najlepszą bronią przeciw pożądliwościom.* 2) = rodzaj, gatunek wojska. *W jakiej broni służy?* 3) = (w musztrach) *Do broni! Broń do góry! Broń na ramię! Broń do nogi! Broń w prawe ramię! Broń w płask! Broń przed deszczem! Broń za umarłym!* 4) = (w prawie), papiery, dokumenta. 5) *bot. Łania broń, ob. Jelenie oko.*

Bronka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Broń*) mała broń. 2) = *bot. posp.* kotka samcza u leszczyny.

Broskiew, *ob. Brzoskiew.*

Broszcz, u, *lm.* **e**, *prze.* obszycie na spodzie sukien kobiécych. *Spodnica z Broszczem, ob. Brożec.*

Broszura, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Broszurka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) książeczka nie gruba, zszyta, nie oprawna.

Broszurować, ował, uje, *scz. nd.* zszywać książki w broszurę, brogów nie obrzynając.

Broteusz, a, *m.* (Brotheus) *mit.* syn Wulkana i Minerwy.

Browar, u, *lm.* **y**, *m.* i **Browarnia, ni**, *lm.* **nie**, *ż.* (z niem.) 1) budynek, gdzie się piwo warzy, piwowarnia, mielcuch. Często *niew*; znaczy: gorzelnia, palarnia. *Browar piwny. Browar wódczany. Browar winny*; dom, gdzie się wino prasuje. *Kto w karczmie służy, w browarze mu płacą, przys.* 2) = *fig. nieuż.* szynkownia. *W browarze przesiaduje*; t. j. pijak wierutny.

Browareczek, a, *lm.* **i**, *m.* i **Browarek, a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* mały browar.

Browarka, i, *blm. ż. leś.* drzewo z kory tylko oskrobane, okrągłe, w kłocach na handel zagraniczny i krajowy przeznaczone, rozmaitéj długości i grubości. *Browarka zwyczajna, v. opałowa. Browarka wyborowa, v. towarna.*

Browarne, ego, *lm.* **e**, *n.* opłata, podatek od browarów; od pozwolenia pędzenia wódki lub robienia piwa.

Browarnik, a, *lm.* **cy**, *m.* stróż browarny; posługujący w browarze.

Browarny, a, e, *p.* tyczący się browaru, lub gorzelni. *Browarny kocieł*, w którym piwo warzą. *Arenda browarna.*

Brownianizm, u, *blm. m. med.* systemat lekarski pobudzający Brown'a.

Brownizm, u, *blm. m.* nauka sektarza purytańskiego Roberta Brown'a.

Browy, a, e, *p.* od bru. *Browa słoma, ob. Ber.*

Broza, *bl. zam. Brzoza.*

Brożcem, *v.* **Brzodcem**, *ps. nieuż.* na bakier. *Znać, że drogo pszenicę przedał, bo czapkę brożcem na łeb wdział. Ferezją lub kontusz zawiesić brzodcem*, t. j. nie mieć ich na rękawy wdzianych, ale bokiem zawieszone.

Brożek, żka, *lm.* **żki**, *m.* (*zdr.* od *Bróg*) 1) mały bróg. *Niech mi brożek do nowego doda zboża i żywności.* 2) = *mat.* kręgiel (conus); bryła nakształt cygi albo głowy cukru. 3) = kosz od kurcząt kręglasty. 4) *Brożki*; gatunek sieci pomniejszych na łowienie ptastwa i ryb. 5) = *prze.* gatunek pojazdów. *Ani jéj w takiej chodzić przystoi koronie, Ani tak drogie Turskie w brożek wprzągać konie.*

Brożkowy, a, e, *p.* tyczący się brożka, kręgłowaty. *Koń brożkowy*, t. j. kareciany.

Brożyna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) bróg nędzny, niewielki, zepsuty. 2) = daszek i drągi brogowe. *Brożyny, aby nie gniły, niech na ziemi nie leżą, gdy są próżne.*

Bród, u, *lm.* **y**, *m.* 1) mielizna poprzek rzeki do prze-

bycia bez przewozu. *Szukać, macać brodu. Wbród przejść, przebyć rzekę. Puścić się w bród. Okręty na brodach stały, odbiżane od wałów morskich. Na złej szkapie brodu probować, przys.* t. j. ważyć się na co, bez sposobności. *Nim przebędziesz wody, Pierwej zwiedź jej brody, przys.* t. j. każde przedsięwzięcie pierwéj rozważ. 2) = *nieuż* nurty, prądy, wały. *Morskie brody. Nie przebyte brody.* 3) = *fig.* prawdziwa droga postępowania, prawdziwy sposób czynienia, tór. *Daj to, żem gdzie brodu chybił, Któż to nie wie, żem człowiek był? Uczysz nas drogi, a sam chybiasz brodu.* 4) = *fig. prze. Wbród;* a) najkrótszą drogą, najprościéj, nie długo myśląc, wręcz, bez ogródki. *Powiem ci to wbród i krótko.* b) obficie, zbytecznie, po uszy. *Dzień po dzień goście; wina wbród dla każdego. Grzybów było wbród.* c) ze szczętem, zupełnie, ze wszystkiém. *W nas ochota do służby wbród wywietrzała.* 5) = *mat. Linja w bród;* bez nazwanéj miary, którą do upodobania dłuższą rysować można.

Bródka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* i *zdr.* **Bródeczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Broda*) 1) mała, dziecinna broda. *Ucałowała obu i głaszcząc pod bródki, Z rzewnym płaczem ich tuli matka nieszczęśliwa.* 2) = krótko zarosła, lub ostrzyżona broda. 3) = *kozia, bot. ob. Kozia bródka.* 4) = *u kluczа; v. ząb.* 5) = *u podkowy*; gryfka. *Dla koni ciągowych na podkowach, prócz zwyczajnych utów, ma być na przodzie bródka na kopyto zagięta, a pod nią cel trzeci.* 6) = *art.* krótki kawałek łaty, osadzonéj prostokątnie w tłoku młyna prochowego. 7) = *art.* część żelaznego pręta, grubiéj odkowana, aby się na niéj można zatrzymać i opierać; osadka. 8) *zool. Bródka, v. Szuflik*; zakończenie żuchwy, utworzone z połączeniem jéj ramion.

Bróg, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) stérta, stog, kupa złożonego porządnie zboża. *Kiedy gumna wszystkiego zboża ogarnąć nie mogą, układa się w brogi. Układać zboże w brogi. fig. Ma pełne brogi, v. Ma wiele brogów*, t. j. bogaty. *Lepszy bróg, niźli snop, przys. Na brogu leżéć*; toż co pod pierzyną, gnuśnieć. *Z broga dopiéro wylazł*; ocucił się, wstał przecież. 2) = jakabądź kupa, *v.* gromada kamieni, broni i t. d. 3) = *mat.* kręgiel (conus). 4) = *nieuż.* zbór lutherski, osobliwie dawny krakowski, od kamienicy w Krakowie *Bróg* zwanéj. *Nie byli królowie winni, kiedy bróg w Krakowie dwa razy burzono.*

Brónatek, *v.* **Brónatny**, *ob. Brunatek, v. Brunatny.*

Brózda *v.* **Bruzda**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Brózdeczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) żłobek ziemi w oraniu między skibami. *Bróżdy robić, prowadzić. W bróżdy pługiem poorane roztrząsnął siew.* 2) = rowek między zagonami do ściągania wody, wodociąg. 3) = *fig. Bróżdy*; zmarszczki, rysy, kréski. *Wiek mu czoło bróżdami poorał, v. poorał w bróżdy, ob. Poradlić. psł. Bróżdami. Sadzić bróżdami, v. w bróżdy.* 4) = *blp. myś.* sidła na skowronki między zagonami stawiane.

Brózdować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* podzielać grunt kopany na zagony.

Brózdownik, *v.* **Bruzdowuik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* narzędzie rolne do robienia brózd.

Brózdówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Reithrodon) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych. Gatunki: 1 = *żółtobrzucha* (R. typicus). 2 = *królikowata* (R. cuniculoides). 3 = *mata* (R. chinchilloides).

Brózdzić, *v.* **Bruździć**, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) bróżdy robić; wyorné brózdę. 2) = *fig.* wichrzyć, wszczynać nieład, mieszać, bałamucić. *Do pokoju przyjść nie mogli, ponieważ cesarz w kondycjach pokoju bróżdził. Bruździsz mi tu!* t. j. bałamucisz, pleciesz ni to ni owo.

Brózdziciel, *v.* **Bruździciel**, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* bróżdy robiący; wichrzyciel, bałamut.

Brózdzisty, *v.* **Bruździsty**, *v* **Bruzdowany**, **a**, **e**, *p.* 1) pełen bróżd, bróżdami przeorany. 2) = *bot. Łodyga bruździsta ma w podłuż ciągnięte rowneczki.*

Brózma, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (Brosme) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłopłetwych, miętuzowatych.

Bróździeń, **nia**, *lm.* **nie**, *m. bot.* (Polysiphonia), roślina z gromady *Wodorostów*, rzędu *Zielenic*, gatunek = *fijoletowy* (P. violacea), listowie ma nitkowate, słabe, bardzo gałęziste, 2—3 calowe; rośnie na kamyczkach w morzu i bywa wyrzucaném z innémi porostami.

Bru, *2gi przyp. od Ber.* 1) *ob. Ber. Długów tam jak bru.* 2) = odgłos przykrego uczucia, niechęci, zbrzydzenia. *Ej, ej! umieram! bru, bru! włosy mi wstają na głowie. Bruna bru, fu na fu!* t. j. jakie pytanie, taka odpowiedź.

Brucit, **u**, *blm. m. min.* ciało kopalne, gatunek minerału.

Brucyna, **y**, *blm. ż. chem.* substancja roślinna, trująca, zawierająca się w roślinie *Kulczybie* (Nux vomica).

Brucze, *v.* **Bruczy**, *ob. Brukać.*

Brud, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) plugastwo, nieczystość, gnój. *Brud na rękach. Włos jego brudu pełen. Z rąk twych brud wodą zmywasz; omyj wprzód sumienie.* 2) = *fig.* plama na sumieniu, na sławie i t. d. *Niewinnyś obmyj się z brudu*, t. j. usprawiedliwiajże się. 3) = *fig.* nieprzystojne, bezecne wyrażenia, obrazy, myśli, postępki. *To brudy! Jać to będę prał jego brudy? Sam napisał, sam niech poprawi.* 4) *blp.* **Brudy**, **ów**; brudne chusty, bielizna brudna. *Dać brudy do prania. Rzucić, odłożyć koszulę do brudów.* 5) = *w głowie*; wszy. 6) = odchody zwierzęce, kał, łajno.

Brudas, **a**, *lm.* **y**, *m.* brudny człowiek, brudne dziecko. *Pfe, brudas jesteś! Przebrzydły brudas.*

Brudnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* brudnym się stawać, brukać się. *Coraz brudnieć*; stawać się coraz brudniejszym.

Brudno, *ps.* nie czysto, plugawo. *Brudno tam u nich. fig. Brudno żyje*, t. j. skąpo, nędznie.

Brudnokasztanowaty, **a**, **e**, *p.* (o koniu) ciemnobułany.

Brudnomowny, **a**, **e**, *p. nieuż.* nieprzystojnych słów używający.

Brudnosiwy, **a**, **e**, *p.* ciemnosiwy. *Kłacz brudnosiwa.*

Brudność, **ści**, *blm. ż.* plugawość, nieczystość. *Brudność ulic.*

Brudnota, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Stapelia), roślina.

Brudnowełny, **a**, **e**, *p. nieuż.* brudną wełnę mający. *Ofiary czyniła z owiec brudnowełnych.*

Brudnożółty, **a**, **e**, *p.* ciemnożółty, ciemnokasztanowaty.

Brudny, **a**, **e**, *p.* nie czysty, plugawy, osmolony. *Być brudnym. Mieć ręce brudne. Woda brudna. fig. Brudna sława. Brudny interes. Brudny postępek. Brudne skąpstwo.*

Brudzić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) brudnym czynić, brukać, zanieczyszczać. *Brudzić sobie ręce. Pył brudzi suknie. fig. Brudzić myśli, ob. Kalać, Walać, Plamić.* 2) = puszczać farbę. *Rękawiczka brudzi.* 3) = śmiecić. *Brudzić pokój.* 4) = paskudzić, smrodzić. *Co noc brudzi w łóżku.* **Brudzić się**, *sz.* brudnym się stawać, brukać się, kalać się. *Niektóre materje łatwo się brudzą, ob. Zabrudzić się.*

Brudziec (Rhypia), **dzca**, *lm.* **dzce**, *m. med.* znajdujący się w chorobliwym stanie ciągłego brudu na ciele.

Bruk (*prze.* **Burk**), **u**, *lm.* **i**. *m.* (z niem.) 1) wykład kamienny ulicy, podwórza lub gościńca. *fig. Na bruku mieszkać*, t. j. nie mieć gruntowéj posiadłości, nie mieć swojego gospodarstwa. *Żyć z bruku*, t. j. z grosza; nie mieć stałego dochodu. *Na bruku zostać, być*, t. j. bez miejsca, bez zajęcia. *Wyrzucić kogo na bruk*; wypchnąć na ulicę; pozbawić mieszkania. *Krzesać po bruku, v. krzesać szablą po bruku*; junaczyć się, mężnym się okazywać, próżniaczyć. *Mężny na bruku, v. na bruku śmiały*, t. j. udający zucha. *Leżeć, bawić się na bruku, v. bruk tłuc, v. bruk zbijać, v. bruk szlifować*; wałęsać się, próżnować. *Miał się kiedyś dobrze, utracił wszystko na bruku. Bruk drewniany, v. sztorcowy*, t. j. układany z sześciokątnych drewnianych kloców, sztorców. 2) = (Emissoła) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wielosparowych*, żarłocznych. 3) *Bruk v. gościniec olbrzymów, geol.* wspaniała naturalna kolumnada ze słupów bazaltowych, jakby ściętych w jednakowéj wysokości, przedstawiająca się nakształt *bruku* znacznéj wysokości, utworzonego ze sztuk foremnie zestawionych, które bywają niek. jedne na drugich upiętrzone.

Brukać, **ał**, **brucze**, *v.* **bruczy**, *scz. nd.* 1) kalać, brudzić, walać. *Kunegunda, gdy ją z urody chwalono, brukała twarz i mazała. fig. Brukać serce występkami.* 2) = *prow. myś.* zam. *brukować*, t. j. gruchać (o gołębiach). **Brukać się**, *sz.* brudzić się, smolić się, *ob. Przybrukać się.*

Brukarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) robotnik, *v.* rzemieślnik od

bruku, t. j. zajmujący się brukowaniem ulic. 2) = ten co kamienie ociesuje, kamieniarz.

Brukatela, *ob. Brokatela.*

Brukiew, **-kwi**, *lm.* **kwie**, *ż. bot. ob. Kapusta brukiew* (Brassica napobrassica); odmiany jéj: = *łapońska, szwedzka.*

Brukować (*prze.* **Burkować**), **ował**, **uje**, *scz, nd.* 1) ulicę kamieniami pokładać, bruk robić. *Brukować drogę, ulicę, podwórze. fig. Już był mróz rzeki brukował*, t. j. lodem ścinał. 2) = po bruku dokazywać, junaczyć się, burdy robić. *Jan Ołbracht w nocy na ulicy na pijaną młódź brukującą napadł, ob. Pomościć, Wyłożyć.* 3) **Brukować**, **ował**, **uje**, *sn. nd. prow.* (o gołębiach) gruchać, wydawać głos.

Brukowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* moszczenie, wykładanie kamieniami.

Brukowany, **a**, **e**, *p.* od sł. *brukować*, wymoszczony, wyłożony kamieniami. *Droga brukowana.*

Brukowe, **ego**, *n.* zapłata od bruku, ulicowe. *ob. Drogowe, Mostowe.*

Brukowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) włóczęga brukowy, junak uliczny, ulicznik, brukownik. *Brukowcy ustawnie polowali na nieostrożnych starców*, 2) = *min. ob. Granit.* 3) = jeden z towarzystwa niegdyś wydającego pismo perjodyczne w Wilnie pod tytułem: *Wiadomości brukowe*, które także pospolicie *Brukowcem*, a żart. *Brukowikiem* zwano.

Brukowik, **a**, *lm.* **i**, *m.* ir. 1) wyhodowany na bruku, t. j. w mieście; elegancik miejski. 2) = *ob. Brukowiec.*

Brukownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) brukujący kamieniami drogę, brukarz. 2) = *ob. Brukowiec.*

Brukowy, **ego**, *lm.* **owi**, *m.* dozorca bruku.

Brukowy, **a**, **e**, *p.* 1) od bruku, do bruku należący. *Kamień brukowy, Kommissja brukowa.* 2) = na bruku się wałęsający, dokazujący, junacki. *Tyś nie brukowy żołnierz, poranicznego bijesz nieprzyjaciela.* 3) = gminny, uliczny, pospolity. *Brukowa wiadomość. Wiadomości brukowe*; pismo perjodyczne, wychodzące w Wilnie około r. 1820.

Bruksa, **y**, *ż. mit.* jest królowa celtyckich strzyg, *Strigarum regina*, coś nakształt scytyjskiéj Brymo, okropne strachowisko nocne. Zowią ją także *Bruxe, Brueche.*

Bruljon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) papier zapisany, z którego się potém przepisuje na czysto. 2) = *v.* kladda, *han.* księga handlowa, przeznaczona do zapisywania chronologicznym porządkiem wszelkich wypadków, tyczących się interesów handlowych jakiego kupca, oprócz przychodu i rozchodu w gotowych pieniądzach, do czego oddzielne księgi się utrzymują.

Brum! Brum! *v.* **Drum! Dbrum!** 1) odgłos dział. 2) = wyrażenie dla okazania wstrętu. *Wyleciał potém jak z procy, otrząsł się, brum, parsknął raźnie.*

Brumla, *ob. Drumla, Dremla, Dromla.*

Brumt, **a**, *lm.* **y**, *m.* kawał drzewa w rodzaju orczyka, który się łączy z postronkiem do dwiązywania bydła w chlewach.

Bruna, **y**, *ż.* miasto w Morawji za pogańsko-słowiańskich czasów, czcią Bogini Krasopani, gontyną jéj wspaniałą i bogatą, a posągiem ślicznym i szkołą żeńską dla panienek wyższego rodu słynne. Donosi o niéj Stredowski.

Brunacić, *v.* **Brunatnić**, **ił**, **i**, *scz. nd.* brunatnym czynić, przypalać, przyrumienić. *Brunacić stal. Cukier brunacić, ob. Przyrumienić, Zrumienić. fig. Już słońce szczyty gór brunatniło.*

Brunak, **a**, *lm.* **i**, *m.* koń rydzy.

Brunat, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) kolor brunatny. *Purpurą róże, czarnym borówki bławatem, Śniegiem zdobi lilje, fijołki brunatem.* 2) = *v. Brunatek*, ziele (Scleropus).

Brunatek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* 1) *bot.* ziele, *ob. Szarłat, Ostróżka.* 2) = *zool.* żaba pozienna, mająca grzbiet prawie rogaty, brunatny.

Brunatka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zool.* 1) muchołówka ptaszek, (muscicapa fusca), wielkością i kształtem do słowika podobny; koloru brunatnego. 2) = (Hirmoneura), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych. Gatunki: = *siwiejąca* (H. obscura). = *popielata* (H. exotica).

Brunatnawy, **a**, **e**, *p.* nieco brunatny.

Brunatnia, *v.* **Brónatnia**, **ni**, *lm.* **nie**. *ż.* suknia koloru brunatnego, fjoletowego.

Brunatnieć, **iał**, **eje**, *sn. nd.* brunatnym się stawać. *Włosy mu zaczynają brunatnieć. Twarz mu brunatnieje od słońca.*

Brunatnik, **a**, *lm.* **i**, *m. min.* kruszec koloru białawego (magnesia vitriariorum).

Brunatnikowy, **a**, **e**, *p.* należący do brunatnika.

Brunatno, *ps.* na kolor brunatny. *Wygląda brunatno. Farbować na brunatno.*

Brunatno-czerwony, **a**, **e**, *p.* brunatny na czerwone, lub też czerwony na brunatne.

Brunatnokrusz, **u**, *lm.* **e**, *m. min.* kruszec brunatny, składający się głównie z miedzi, siarki i żelaza.

Brunatność, **ści**, *blm. ż.* farba brunatna.

Brunatno-zielony, **a**, **e**, *p.* brunatny na zielone, lub też zielony na brunatne.

Brunatny, *v.* **Brónatny**, **a**, **e**, *p.* koloru z niebieskiego na ceglasty. *Brunatne obłoki a prędkie błyskawice na błękitném niebie. Ma brunatną dziewczyna jest też także ładną; Mogą być nad nią bielsze, ale miłsza — żadna. Brunatne świątki*; święta żydowskie.

Brunelka, **lki**, *blm. m.* pospolita nazwa rośliny: *Główienka pospolita, ob. Główienka.*

Brunela, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (od miasta francuskiego *Brignole*) gatunek wielkich śliw, które do nas suszone bez pestek przysyłają.

Brunet, **a**, *lm.* **ci**, *m.* i *zdr.* **Brunecik**, **a**, *lm.* **i**, **m.** (z niem.) mężczyzna włosów brunatnych, cery ciemnéj, śniadawy. *Blondynowi podoba się brunetka, a brunet blondynce.*

Bruneta, **y**, *lm.* **y**, *ż* i *zdr.* **Brunetka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta ciemnych włosów i cery, śniadawa *Śliczna, zajmująca brunetka.*

Brunfeja, **ei**, **Brunholda**, **Brunmenna** i **Brunmina**, **y**, *ż. mit.* germańska Nimfa studzien.

Brunissowanie, **a**, *blm. v.* **Brunirowanie**, *chem.* działanie, za pomocą którego matowéj powierzchni metalów blask metaliczny się powraca; brunissowanie zwykle się używa dla nadania połysku srebrnego wyrobom z aljażu, t. j. spływu miedzi ze srébrem, po ich wybieleniu, t. j. po wydaleniu z ich powierzchni sposobem chemicznym cząstek srébra; przez takowe bowiem wybielenie powierzchnia tych wyrobów jest matową.

Brunświczanin, **a**, *lm.* **nie**, *m.* rodem z Brunświku.

Brunświczanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta rodem z Brunświku.

Brus, **a**, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Brusek**, **ska**, *lm.* **ski**, *m.* 1) kamień do wecowania, osła, oselka. *Kowal lemiesze ostrzy na brusie. fig. Nieprzyjacielom tym, jakoby brusem niejakim, broń dzielności swojéj naród rzymski obostrzał.* 2) = *prow.* belka. 3) = kloc użytkowy do tartaka, *ob. Piłowiec.* 4) = drzewo zdatne na maszt. *Brus Angielski*, belka do ostrego kantu oprawna, sosnowa albo dębowa, 12 cali gruba, 5 sążni długa. 5) = *fig. pg.* niezgrabny, nieokrzesany człowiek.

Brusiec, *ob, Brzusiec.*

Brusowanie, **a**, *blm. m. ak.* utwierdzenie i powiązanie wierzchne rzędem stojących słupów, albo też wierzch ścianę kończący; bierzmowanie, tramowanie, belkowanie.

Brusowica, **y**, *lm.* **e**, *ż. ob. Wspornik.*

Brusseizm, **u**, *blm. med.* metoda leczenia według nauki Dra Broussais.

Brussonelja, **ji**, *blm. ż. bot.* in. *Papierotka*, drzewo papierowe w Japonji.

Bruszcz, *v.* **Bruszec**, *ob. Brzusiec.*

Brusznica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* gatunek *Borówki* (Vaccinium vitis Idaea).

Brusznicowy, **a**, **e**, *p.* z brusznicznych jagód; z brusznic. *Sok, konfitury brusznicowe.*

Brusznicznik, **a**, *blm. m.* zielsko, łodygi brusznicy. *Brusznicznik używa się do przyozdabiania zielonością święconego, czasu Wielkanocy.*

Bruszniczny, **a**, **e**, *p.* od brusznicy, do brusznicy należący, jéj właściwy. *Liście, łodyżki brusznicze.*

Bruśnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* szlifierz, wecownik.

Brutal, **a**, *lm.* **e**, *m* (z łac.) grubjanin, chłopisko. *Rzadko, aby pyszny nie był brutalem.*

Brutalka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta brutalna, grubjanka.

Brutalny, a, e, i **Brutalski**, a, ie, *p.* grubjański, nieokrzesany. *Odpowiedź brutalska.*

Brutalsko, *v.* **po brutalsku**, *ps.* grubjańsko, gburowato. *Brutalsko, po brutalsku sobie postąpić.*

Brutalskość, ści, *lm.* ści, *ż. v.* **Brutalstwo**, a, *lm.* a, *n.* grubjaństwo. *Jego brutalskość narobiła mu wiele nieprzyjaciół. Musi znosić brutalstwo męża.*

Brutto, *nieod.* (z włos.) *han.* waga towaru z jego opakowaniem, np. skrzynią, papierem, płótnem i t. d; 2)=cena sklepowa przed potrąceniem pewnych ustępstw kupującym 3) = *dochód;* dochód bez wyłączenia kosztów. *Brutto majątek;* majątek bez wyłączenia długów.

Bruzda, **Bruździciel**, **Bruździć**, **Bruzdownik**, i t. d. *ob. Bróżda, Bróździć, Bróździciel, Bróżdownik,* i t. d.

Bruzdziel, *v.* **Bruzdziel**, a, *lm.* e, *m.* gatunek grzyba.

Bruzdzisty, *ob. Bróżdzisty.*

Brużyna, y, *lm.* y, *ż. nieuż.* mały brus, oselka. *U ślusarza, gdzie naczynia żelazne na kamieniu toczą, wstawiu się w korytku brużyna.*

Brwiczka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Brew*) mała brew'.

Brwisko, a, *lm.* a, *n.* ogromna, niekształtna brew'.

Brwisty, a, e, *p.* wielkich, gęstych brwi.

Bryarej, a, *m. mit.* syn Urana i Gai, jeden z Hekatonchirów greckich, znaczy *moc rozstrzału.*

Brycja, ji, *ż. mit.* celtycki kraj umarłych, *ob. Awalon*

Brycz, *v*, **Brzycz**, u, *blm. m. leś.* pęczki leszczyny, brzozy lub osiny.

Bryczka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Bryka*) wóz mniejszy podróżny, czasem z półnakryciem. *Bryczka na resorach.*

Brydnia, *ob. Brédnia.*

Bryftegier, a, *lm.* y, *m.* (z niem.) roznosiciel listów, listonosz.

Bryg, u, *lm.* i, *m. mor.* statek o dwu masztach. *Bryg kupiecki. Bryg wojenny.*

Brygada, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) oddział wojska złożony z dwóch pułków. *Jenerał brygady.*

Brygadjer, a, *lm.* owie, *m.* dawny stopień wojenny, wyższy od pułkownika, niższy od jenerała.

Brygadjerski, a, e, *p.* brygadjera; do brygadjera, *v.* brygadjerstwa należący. *Brygadjerski mundur. Stopień brygadjerski.*

Brygadjerstwo, a, *blm. n.* stopień brygadjera.

Brygadny, a, e, *p.* od brygady, do brygady należący; brygadą dowodzący. *Generał brygadny. Adjutan brygadny.*

Brygidka, i, *lm.* i, *ż.* 1) zakonnica zakonu świętej Brygidy. 2) = *im. wł. zdr.* od *Brygida.*

Bryja, i, *lm.* je, *ż.* buza; kaszka rzadkawa, zacierka rzadkawa. *Rozgotować co na bryję.*

Bryjanita, ty, *lm.* ci, *m.* należący do pewnéj sekty Metodystów, założonéj przez Bryana.

Bryk, u, *lm.* i, *m. nieuż.* 1) brykanie, wierzganie; zuchwalstwo. *Coś za nic miał przedtém szturmy, bryki, Teraz cię lada potrwożą wietrzyki.* 2) = statek, *ob. Bryg.*

Bryka, i, *lm.* i, *ż.* wóz ciężki furmański. *Furmani są odpowiedzialni właścicielom za rzeczy na swoją brykę przyjęte.*

Brykacz, a, *lm.* e, *m.* krnąbrny zuchwalec.

Brykać, ał, a, *scz. nd.* **Bryknąć**, ął, ie, *jednt.* 1) (o koniach) wierzgać. *Gdy konia ostrogami spina, ten nie znosząc boju, stanie słupem, v. dębem, zacznie brykać.* 2) = swawolnie poskakiwać, biegać. *Młody zrzebiec na łące pośród stada bryka, Ziemi kopytem twardym ledwie się dotyka.* 3) = *fig.* zuchwale się podnosić, powstawać, dokazywać. *Dalejże, brykajcie, póki wam pasza służy. Musi mieć pieniądze, bo bardzo bryka.* 4) = *nad kim;* swawolnie i zuchwale dokazywać nad nim, wydziwiać, pastwić się. *Już (rzecze Pan szatanowi), jak chcesz nad Jobem brykaj, Jednakże duszy jego nic nie tykaj.* 5) = *na kogo, v. przeciw komu;* odwierzgać, powstawać, przeciwić się. *Dobrocią wyłuczeni pańską, przeciwko swojemu dobrodziejowi brykali. Węgrowie niektórzy na króla swego brykali.* 6) = *myś.* o kuropatwach, kiedy nie dotrzymawszy dobrze, porywają się całém stadem.

Brykanie, a, *lm.* a, *n.* 1) wierzganie, poskakiwanie, swawolne bieganie. 2) = *fig.* zuchwałe dokazywanie, swawolenie. *Poskromić brykanie młodzieży.*

Brykiel, *ob. Brékiel.*

Brykla, *ob. Brékiel.*

Brykliwość, ści, *blm. ż.* krnąbrna zuchwałość.

Brykliwy, a, e, *p.* wierzgający; krnąbrnie zuchwały.

Brylant, *v.* **Bryljant**, u, *lm.* y, *m. zdr.* **Brylancik**, *v.* **Bryljancik**, a, *lm.* i, *m.* (z fran.) 1) djament, oszlifowany w ściankі, *v.* półki. *Szlifują się djamenty na brylanty, zwężające się u wierzchu i u spodu, mające wszędzie wiele rzędów półek. fig.* (o człowieku) *To brylant!* t. j. wyższy nad inszych z jakiegokolwiek względu. 2) = każdy drogi kamień szlifowany w brylant; najczęściéj mówi się w *lm. Brylanty*, t. j. różne drogie kamienie; biżuterje. *Ma mnóstwo brylantów.*

Brylantować, ował, uje, *scz. nd.* na brylant szlifować.

Brylantowanie, a, *lm.* a, *n.* na brylant szlifowanie. *Brylantowanie djamentów jest dwojakie, Hollenderskie i Antwerpskie.*

Brylantowany, a, e, *p.* obrobiony w brylant. *Tenże sam djament daleko jest droższy, gdy jest brylantowany, niż gdy był prostym.*

Brylantowy, a, e, *p.* 1) należący do brylantu; z brylantów złożony lub brylantami osadzony. *Pierścień brylantowy.* 2) = świetny jak brylant, mający kolor, połysk brylantu. 3) = *humor, fig.* wesołe usposobienie ducha.

Brylasto, *ps. ob. Brylasty.*

Brylastość, ści, *blm. ż.* 1) mnóstwo brył, *v.* grud. grudnistość. 2) = okrągłość, kulistość. *Brylastość ziemi,*

Brylasty, *v.* **Brylisty**, *v.* **Brelisty**, a, e, *p.* 1) grudnisty, pełen brył, grud. 2) = kulisty, okrągły. *Siarka brylista.*

Bryljant, **Bryljancik**, *ob. Brylant.*

Brylować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) *posp.* świecić się, lśnić; *fig.* celować, piérwszym być. *Każdy radby brylować.*

Brylowanie, a, *lm.* a, *n.* świecenie się, lśnienie; *fig.* popisywanie się z czém. *Chętka brylowania.*

Bryła (*nieuż.* **Bréła**), y, *lm.* y, *ż.*, 1) kawał jakiejkolwiek bądź ciężkiéj a twardéj rzeczy, buła; znacznéj objęt. bałwan. *Bryła miedzi, ołowiu, soli. Złoto w bryłach.* 2) = szczególniéj: *Bryła ziemi;* gruda po dészczu. *Rozbijać, roztrącać bryły na polu. fig. Boży duch w sztuce owéj ziemi, w brele ciała świętego przemieszkiwał. Jezus nas z sobą w jedną bryłę, iż tak rzekę, w jedną kupę gromadzi i swojém ciałem czyni.* 3) = miękczejsze rzeczy, w jedną kupę zbite. *Bryła krochmalu. Bryła fig.* 4) = *mat.* ciało. *Bryłą albo ciałem zowiemy wszystko, cokolwiek ma te trzy rzeczy: długość, szerokość i głębokość, ob. Miąższość. Bryła jeometryczna, v. jeometryczne ciało;* a) przestrzeń zajęta przez jakiebądź ciało fizyczne. b) = przestrzeń ograniczona, mająca długość, szerokość i wysokość. c) = ciało fizyczne, obrane ze wszelkich własności, wyjąwszy własność rozciągłości. *Podobne bryły;* których ściany są podobne, a kąty brylowe równe.

Bryłka, **Bryłeczka**, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Bryła*), mała bryła, gruzolka. *Gdy z śnieżystéj skały stoczy się bryłka śniegu, jako pięść, niż na dół doleci, będzie jak największy dom.*

Bryłomierstwo, a, *lm.* a, *n.* in. *Solidometrja*, nauka matematyczna, traktująca o bryłach foremnych, podająca zarazem sposoby wymierzania bryłowatości, czyli objętości ciał.

Bryłowatość, ści, *lm.* ści, *ż. mat.* miąższość. *Pełność, czyli bryłowatość graniastosłupa wynajduje się, rozmnożywszy podstawę jego przez wysokość. Bryłowatość ciał.*

Bryłowaty, a, e, *p.* na kształt bryły, bryłę składający, miąższy.

Bryłowy, a, e, *p.* do bryły należący, miąższy, pełny. *Kąt bryłowy.*

Bryłowymierny, a, e, *p.* mający postać brył matematycznych, jako to: kuli, elipsoidu, walca, graniastósłupa, dwunastościanu, kostki *v.* sześcianu i t. d.

Brymo, y, *ż. mit.* bogini scytyjska, egipskiéj Bucie, lub Nefcie odpowiednia, okrzyczane od Greków strachowisko nocne.

Brynach, a, *m. mit.* półbóg celtycki, król północnogwyddelicki, Dynas Afronu, drugi pomocnik Angora, jest przebłagiwacz obrażonéj cnoty. Miał w służbie swej orła.

Bryńda, y, *lm.* y, *ż. nieuż.* igraszka, cacko dziecinne, fraszka. *Czasem cała majętność białogłowska w bryndach *kosztownych zależy.*

Bryndza, y, *lm.* y, *ż.* ser miękki owczy, jaki górale robią i faskami przedawają.

Bryndzić się, *stz. nieuż.* igrać. *Gołębiczka na brzegu*

gotowalni ubranéj usiadła, Gdzie ona się bryndząc trawiła czasy u zwierciadła.

Brynhilda, y, *ż. mit.* można królewna na Alpie Hindarze w zamku. Była przecudna i spała zaklęta, odziana w hełm i zbroję. Obaczył ją Zygurd. Jął za miecz i ociął ją z pancerza. Dziewka, udając jednę z Walkir, ocknąwszy się, rzekła, iż zowie się *Hildurą.* Zygurd bierze z nią zaręczyny i odjeżdża. Ona później, przy pomocy Zygurda, staje się żoną *Gunnara*, jednego z Niflungów.

Brystol, u, *blm. m.* papier wyrabiany w mieście Brystolu do rysunków ołówkiem, kredą, pastellami.

Bryś, sia, *lm.* sie, *m.* (*zdr.* od *Brytan*) *piesz.* mały brytan, *ob. Brytan.*

Bryt, *ob. Brét.*

Brytan, a, *lm.* y, *m.* pies Brytański, wielki, wysoki, z wielką głową. *Brzęk słychać groźny, tarcz szczęka o tarcz, Brytany wyją i przy panach warczą.*

Brytanek, nka, *lm.* nki, *m.* i *zdr.* **Brytaneczek**, czka, *lm.* czki, *m.* (*zdr.* od *Brytan*) mały brytan.

Brytanieć, ał, eje, *scz. nd.* brytańczykiem, t. j. angliкiem się stawać.

Brytanika, i, *lm.* i, *ż. bot. v.* ziele Brytańskie, *v.* Panny Marji kożuszek.

Brytański, a, ie, *p.* 1) należący do Brytanji. *Pies Brytański.* 2) = *zool. Mysz Brytańska, v. pajęcza* (Mus araneus).

Brytfan, *v.* **Brytwan**, a, *lm.* y, *m.* naczynie miedziane do pieczenia pieczystego.

Brytfana, y, *lm.* y, *ż.* i *zdr.* **Brytfanka** i, *lm.* i, *ż. ob. Brytfan.*

Brytfanny, a, e, *p.* należący do brytfany.

Brytfanowy, *v.* **Brytwanowy**, a, e, *p.* należący do brytfana, od brytfana.

Brytomarta, y, (Britomartis) *ż. mit.* córka Jowisza.

Bryton, a, (Briton) *m. mit.* syn ziemi.

Bryzeusz, a, *m. mit.* imię Jakcha w Dionizjach na wyspie Lesbos.

Bryzgacz, a, *lm.* e, *m.* który bryzga, popryskuje.

Bryzgać, ał, a, *v.* **bryzgnąć**, ął, ie, *jednt.* pryskać, tryskać; pryskać błotem, błocić. *Idąc, bryzgasz na wszystkich błotem. Bryzgać wodą, krwią.*

Bryzgulina, y, *blm. ż. bot. posp.* (Evonymus verrucosus), *ob. Trzmielina brodawkowata.*

Bryzdzić, ił, i, *nd. nieuż.* pryskać. *Siedzi przy lampie bryżdżącéj w ubogiéj chałupie.*

Bryzo, *nieod.* (Brizo), *ż. mit.* bogini snu.

Bryż, a, *lm.* e, *m.* (częściéj używa się w licz. mn.) *zdr.* **Bryżyk**, a, *lm.* i, *m.* i **Bryżyczek**, czka, *lm.* i, *m. przez.* 1) *w lm.* **Bryże**; haftowane, wyszywane, przetykane różnobarwe ozdoby, garnirowania, w stroju osobliwie kobiecym; szamerunki, opustki; stąd i same suknie kobiece pstro i pyszno haftowane, kędziorawe. *Już nie wiedzą żony jak chodzić w tych to bryżach swoich, A ty się na to ciągniéj mężu, z wiosek swoich. Odejmie Pan córkom Sjońskim nauszki i bryże i płaszczyki.* 2) = w ogólności, *Bryż*, haft, obszycie, bramowanie. *Kocha się pani matka, kiedy więc knaflików nawiesza u panięcia, na szyi bryżyków. Pochwy z złotym bryżem.* 3) = *Bryże;* różnobarwe obicia. 4) = wypustki, wyrostki drzew, wilki. *Winiarz siekaczem obcina łozie niepotrzebne bryże.* 5) = grzebień koguci, kryzy.

Bryżdżelina, y, *blm. ż. bot. posp. ob. Trzmielina brodawkowata* (Evonymus verrucosus).

Brzana, **Brzanka**, (ryba), *ob. Barwena.*

Brzanka, i, *blm. ż. bot.* (Phleum), roślina trawiasta, należąca do klassy 3-ciéj rzędu *dwusłupkowego* ukl. Linn., gatunki jéj = *łąkowa, v. pastewna* (P. pratense), bardzo pospolita na łąkach, pastwiskach, miedzach, i t. p. dobrą jest paszą dla koni, i w tym celu umyślnie bywa zasiewana pod nazwiskiem *trawy św. Tymoteusza* lub *Tyszki* = *mniejsza* (Phalaroides), podobna do poprzedzającéj, lecz nieco niższa.

Brzankowiec, wca, *lm.* wce, *m. bot.* (Crypsis) roślina należąca do klassy 3-ciéj rzędu *dwusłupkowego*, gatunki: = *wyczyńcowy* (C. alopecuroides), *ostrzycowaty* (C. phalaroides), *marzycowy* (C. schoenoides), *kolczasty* (C. aculeata).

Brzany, a, e, *p.* należący do bru, browy.

Brzask, (*nieuż.* **Brzazg**), u, *blm.* 1) rozwidnianie się, świt poprzedzające, rozmroczywanie się. *Skoro brzask. Z pierwszym brzaskiem. Skoro się już na brzask zanosiło. Tyśli brzaskowi pierwsze dał rumieńce, Lub skład i miejsce naznaczył jutrzence?* 2) = *nieuż.* blask, błyszczenie. *Piorun wzrok przykrym tyka brzaskiem.* 3) *Brzazg;* w trunkach, cierpkość niejaka lżejsza. *Piwo młode, wino niewyrobione, miewa brzazg czyli obrzazg, ob. Obrzazg, Obrzyzg.*

Brząkać, *v.* **Brzękać**, ał, a, *scz. nd.* i **Brząknąć**, ął, ie, *jednt.* sprawiać brzęk. *Brząkać czém, v. na czém, v. w co. Nic nie umie tylko ostrogami brząkać po ulicach Brząkać łańcuchami. fig. Brząkać pieniędzmi;* dokazywać niemi. *Czeka gospodarz, by mu za żyto brząknął Holender złotą kaletą. Darmo nic, brząknąć tu trzeba. Niedawno chodził w liberji, dziś tysiącami brząka.* 2) = źle, niewprawnie grać na instrumentach muzycznych. *Brząkać na cymbałach, na arfie, ob. Brzdząkać, Brzęczeć.*

Brząkadełko, *v.* **Brzękadełko**, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Brząkadło*), małe brząkadło. *Co innego piszczałka, a co innego brząkadełko.*

Brząkadło, *v.* **Brzękadło**, a, *lm.* a, *n.* 1) wszelki instrument muzyczny z miedzi, mosiądzu, ze stali, który brzęk wydaje, albo instrument ze strunami metalowemi, *ob. Cymbał, Cymbały, Trójkąt, Drumla.* 2) = wydrążona kulka z kołaczącym wewnątrz kawałkiem metalu. 3) = pręcik metalowy, którym uderzają w struny niektórych instrumentów muzycznych.

Brząkała, , y, *lm.* y, *m.* źle, niewprawnie grający na jakim instrumencie muzycznym ze strunami.

Brząkanie, a, *lm.* a, *n.* 1) sprawienie brzęku. *Brząkaniem probować garca. Brząkanie pszczół.* 2) = ładajakie granie. *Brząkanie na fortepjanie, na arfie.*

Brzdąkać, ał, a, *sn. nd.* 1) uderzać bez ładu po klawiszach, po strunach. 2) = trochę umieć grać, niewprawnie, nie biegle grać. *Jedyny owoc z jéj wychowania to, że brzdąka na fortepjanie.*

Brzdąkanie, a, *lm.* a, *n.* uderzanie po strunach, po klawiszach; złe, niebiegłe granie.

Brząknąć, *ob. Brząkać.*

Brzdęk! odgłos uderzenia nagłego, upadnięcia gwałtownego, buch! plask! *Brzdęk przez łeb; ja go za piersi chap, a on o ziemię klap!*

Brzdęknąć, ął, *v.* **brzdąkł**, **brzdęknie**, *sn. nd.* gruchnąć o ziemię z hukiem, z hałasem. *Jak brzdęknął junak w kałużę, pałasz ulgnął. Już się utrzymać dłużej nie mógł, brzdęknął jak długi.*

Brzechać, ał, a, *scz. nd.* **Brzechotać**, **Brzechtać**, ał, a, *częst.* **Brzechnąć**, ął, ie. *jednt. posp.* 1) szczekać, klapać. *Psy brzechają bez przestanku. Sobaczki brzechają. fig. Warcz bez przestanku na nas, szczekaj śmiało, Jeżeli ci się brzechać podobało.* 2) = (o głosie niektórych ptaków) *Sroka brzechotała, v. brzechoce, v. cze. Szpak brzecha.* 3) = *fig. Głowę komu brzechtać;* naprzykrzać mu się gadaniem. *Żebyś mi nie wiém jak głowę brzechtał, wszystko to nic nie znaczy.* 4) = *fig.* ogadywać, źle o kim mówić.

Brzechajło, a, *lm.* y, *m.* szczekacz, bekotacz, obmawiacz.

Brzechun, a, *lm.* y, *m.* kundel, szczekacz, co domu strzeże.

Brzechwa, y, *lm.* y, *ż. prze.* strzała bez żelezca, *ob. Grot.*

Brzeczka, *v.* **Brzęczka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) esencja ze śledu. *Ugotowany słód przelewa się w naczynie tak przygotowane, aby się słodziny zostały; a brzeczka w podstawione trzecie naczynie wyciekała. Brzeczka piwna. Z brzeczki piwo poznać, przys.* 2) = *winna;* moszcz. *Niżeli wino kisać zaczyna, moszczem go lub brzeczką zowią.* 3) *Miodowa brzeczka. Miodową brzeczkę sytą zowią.* 4) = *fig.* w ogólności, napój. *Wiersz mój nie będzie prosty miał ceny, Nie piwoszy brzeczki nic z Hippokreny.*

Brzeg, u, *lm.* i, *m.* 1) kraj ziemi tykający się z morzem, albo z rzeką. *Na brzeg ściągają okręt skołatany, By nie zalały go morskie bałwany. Przy łatwym otworzystym brzegu na kotwicach stali. Odpychać, odbijać od brzegu. Przybić do brzegu. Mieć się ku brzegowi, kierować ku brzegowi, przyprzeć do brzegu. fig. Dobrzeć to na swym brzegu w pokoju posiedzieć. Cicha woda brzegi podrywa, przys. Pływał, pływał, a przy brzegu utonął,* t. j.

po długiém powodzeniu źle skończył. *Na brzegu był; przecież go lekarze do zdrowia wrócili*, t. j. o włos co nie umarł. *Nie chodź brzegiem, v. nie chodź po brzegu*, t. j, nie narażaj się na niebezpieczeństwo. *Nie wiadomo kto z brzegu*, t. j. kto pierwiéj umrze. *Z brzegów wylewać*, z ryzy wychodzić, z granic występować. *Rozum niedojrzały z brzegów rad wylewa. We wszystkich rzeczach miarę, a z brzegów, tak w radości, jako w smętku, nie wylewać. W brzegi brać*; krócić, określać, ograniczać, miarkować. *Baczność rostropną zachowaj, a w brzegi bierz ciasne płochych nadzieji wybiegi. Brzeg skalisty. ob. Skała. Brzeg płaski, ob Pobrzeże, Wybrzeże, Płaszczyzna.* 2)=krawędź, obwódka, szlak. *Brzeg przepaści, fig. Stać nad brzegiem przepaści. Brzeg lasu, boru. Brzeg wsi. Brzeg między polami*; miedza. 3)=kraj, okrajek, bok kończący co. *Brzeg stronnicy, karty. Brzeg książki. Książka ze złoconémi brzegami. Filiżanki z złotémi brzegami. Brzeg u szaty, u kapelusza. Brzeg wału*; ścieżka po nad dołem wału idąca. *or. Brzeg starszy*, cały brzeg oziemkowy plenicy, gdzie leżą grubsze końce sztuk drzewa. *Brzeg młodszy*; brzeg plenicy, w którym cieńsze końce sztuk się znajdują.

Brzegaty, a, e, *p. nieuż.* brzegi mający, brzeżysty. *Gorące piaski brzegatej Afryki.*

Brzegoląg, a, *bm.* **i,** *m.* (Ligia) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrzostookich*, stonogich; gatunki jego: 1,=*płowy* (L. oceanica), 2,=*długogi* (L. italica). 3,=*pstry* (L. hypnorum).

Brzegowaty, a, e, *p.* nakszalt brzegu.

Brzegowe, ego, *n. or.* opłata pobierana za złożenie drzewa już spławionego przy brzegu rzeki.

Brzegowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) nad brzegiem wody mieszkający, *ob. Brzeżanin.* 2)= (Manalus) *zool.* zwierzę ssące,' należące do rzędu *Bezpryskawkowych*, nabrzeżnych; gatunki: 1,=*południowy* (M. australis). 2,= *Senegalski* (M. Senegaliensis). 3)=*geol.* zwierzę pierwiastkowego świata, z rodzaju *płetwonogich* czyli ziemnowodnych (Amphibia), z gatunku morsa; szczątki jego kopalne nastręczają się w kamieniu wapiennym, często ze skamienialościami istot morskich.

Brzegowy, a, e, *p.* do brzegu należący, brzeżny, na brzegu znajdujący się. *Ni wiatr zawieje, ni piasek brzegowy zasypie. Prawo brzegowe. Liczba brzegowa*, t. j. na marginesie. *Drzewo brzegowe.*

Brzegówka, *zool. ob. Jaskółka.*

Brzegulica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Sepia) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Głowoptawów.*

Brzekinia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Pyrus torminalis), gatunek *Gruszy*, in. *Brekinia.*

Brzemiączko, Brzemeczko, Brzemko, *ob. Brzemię.*

Brzemienność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* brzemienia noszenie: zajście płodem, ciężarem, ciąża. *Nie wszystkie znaki ciężarności tak pewne są, żeby z nich zawsze brzemienność prawdziwą poznać można.*

Brzemienny, a, e, *p.* ciężarem obładowany; szczególniéj o kobiécie: *Brzemienna*, ciężarna, w ciąży, ciężka. *Brzemienna, gdy się przybliża ku rodzeniu, boleje. Paniom brzemiennym miętki się strzedz trzeba. Brzemienną być brzemiennym miętki się strzedz trzeba. Brzemienną być v. zostać z kogo, v. z kim. Brzemienną być kim. Brzemienną być pierwszym synem. fig. Obietnice w nadzieje brzemienne, a w sam skutek jałowe. Przyszłość brzemienna klęskami.*

Brzemię, enia, *lm.* **iona,** *n.* i *zdr.* **Brzemko,** *v.* **Brzemeczko, v. Brzemiączko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) ciężar jaki dwiema rękami objąć i zanieść można. *Brzemię siana, drzewa. Ponieść brzemię. Nakładszy chłop brzemiona na osła, wezbrał się w drogę*, t. j. pak, tłomoków, juków. 2) =*kobiece*; noszenie mateczne, płód w żywocie matczynym. *Pierwszém on był zastąpieniem i brzemieniem matki swéj. Z synem pod ten czas brzemieniem chodziła. Zastąpić brzemieniem, v. wstąpić w brzemię, v. postąpić w brzemię*, t. j. ciężarną zostać. *Brzemieniem obciążyć którą, v. brzemienia którą nabawić.* 3) =*prze. Brzemiona*; ciężary wojskowe, bagaże. *Równy będzie dział łupu i temu który był w bitwie, i onemu, który pozostał przy brzemionach. Brzemię*; ładunek okrętowy, towar. 1) = w ogólności, ciężar, cokolwiek ciężkie, ciemięży, uciemiężla, *wł.* i *fig. Łotrowie ci, niepotrzebne brzemiona ziemskie. Brzemię to na mnie włożyłeś, zrzucić go z siebie nie mogę. Kto zbywa urzędu, ciężkie brzemię z siebie składa. Jarzmo moje jest wdzięczne i brzemię moje lekkie. Kto posiąga dobra, powinien nosić i brzemiona.* 5) = w starym zakonie: proroctwo straszne, *v.* ciężkie. *Brzemię pustyni morskiéj*, t. j. proroctwo na puszczę nadmorską. 6) = *v. Spadek, v. Miodunka, v. Padź miodowa*; *bart.* wilgoć miodowa na liściach roślin, którą pszczoły zbierają.

Brzemionosz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* tragarz, dźwigacz.

Brzemiononośny, a, e, *p. nieuż.* brzemiona noszący.

Brzemiospat, u, *lm.* **y,** *m. min.* mineral, składający się głównie z siarkanu baryty; dość ciężki; in. *barytyna.*

Brzeski, a, ie, *p. ob. Brześciański.*

Brzestan, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Bluszcz pospolity.*

Brzestanowy, a, e, *p. ob. Bluszczowy.*

Brzeszczot, a, *lm.* **y,** *m.* sama główna nożowa, kordelasowa, nieoprawna. *Naukad bez obyczajów jest, jako nóż bez okładzin, który jedném słowem zowią brzeszczot.*

Brzeszczyć się, *st. nieos. prze.* na brzask się zabierać, świtać. *Ledwie się brzeszczyło. Dopiero się brzeszczy*

Brzesznik, a, *lm.* **i,** *m. prze.* pies zwierzyny, gończy, ogar.

Brześciański, *v.* **Brzeski, a, ie,** *p.* od Brześcia (miasta). *Brześciańskie v. Brzeskie Województwo. Biblja brzeska v. Radziwiłłowska*, w Brześciu Litewskim drukowana.

Brześcina, y, *blm. ż. stol.* drzewo jesionowe pod kolor mahoniu podprowadzone za pomocą nacierania powierzchni szejdwaserem; używa się na meble i inne sprzęty.

Brześcinowy, a, e, *p.* z brześciny. *Stolik brześcinowy. Meble brześcinowe.*

Brzezdzielina, y, *lm.* **y,** *ż.* w niektórych okolicach lud tak nazywa drzewo suche, brzozowe, porąbane na szakalki.

Brzezina, y, *lm.* **y,** i *zdr.* **Brzezinka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) lasek brzozowy, *ob. Brzeźniak.* 2) = drzewo brzozowe, drewno brzozowe. *Kora młodej brzeziny jest gładka, biała i lśniąca się.* 3) = rózgi ku chłoście; witka, pałka brzozowa, kij brzozowy. *Najlepsze na upor lekarstwo, brzezina; brzezina napędza rozumu do głowy. Zerznął go brzeziną.*

Brzeziński, a, ie, *p.* z miasteczka polskiego Brzezin. *Brzezińskie sukno. Piwo brzezińskie.*

Brzeźniaczek, a, *lm.* **i,** *zdr.* mały brzeźniak; nie wielki, młody gaj brzozowy, zarośle brzozowe.

Brzeźniak, a, *lm.* **i,** *m.* las brzozowy. *Poszli do brzeźniaka grzyby zbierać. W brzeźniaku ubitem zająca.*

Brzeźnica, y, *blm. ż. bot.* (Notochlaena) roślina z gromady *Paproci* (Filices v. Pterides), gatunek: = *wijąca się* (N. pilosellioides), porasta jako pasożyt drzewa w Indjach Wschodnich i Japonji; sok wyciśnięty z listowia kwaskowaty, używany bywa do wzmocnienia osłabionych dziąseł i rozpędzenia ich nabrzmień.

Brzeżanin, a, *lm.* **anie,** *m.* 1) na brzegu mieszkający, nadbrzeżanin. 2) = rodem z Brzegu (miasta na Szląsku).

Brzeżanka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta rodem z Brzegu (miasta).

Brzeżański, a, ie, *p.* do miasta Brzegu należący.

Brzeżek, żka, *lm.* **żki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Brzeg*) mały brzeg. *Brzeżek chustki.* 2) **Brzeżki, ów,** *blp.* listewki, koronki wązkie do garnirowania strojów niewieścich.

Brzeżny, a, e, *p.* należący do brzegu, brzegowy. *Okręt brzeżny. Żeglugа brzeżna. Rak brzeżny*, t. j. po brzegach żyjący. *Brzeżny napis* (na pieniądzach, medalach), t. j. blisko brzegu napisany.

Brzeżyna, y, *blm. ż. bot.* (Littorella) roślina.

Brzeżysty, a, e, *p.* 1) brzeg mający; szeroki, wysoki brzeg mający. *Mirty najlepiéj się rodzą na miejscach brzeżystych. Łoże rzeki brzeżyste. Wrzody brzeżyste.* 2) = bramowany.

Brzęczadło, *v.* **Brzękadło** *ob. Brząkadło.*

Brzęczący, a, e, *p.* brzęk wydający. *Moneta brzęcząca*, t. j. nie papierowa; metalowa. **Brzęczące drzewo,** *v.* **Brzęczownik,** *bot.* (Certera), pewien gatunek drzewa rosnącego w krajach gorących.

Brzęczeć, ał, y, *sn. nd.* 1) brzęk wydawać. *Pancerze brzmią na kowadle, żelazo i miedź brzęczy pod młotami. Stroi cytrę brzęczącą.* 2) = (o owadzie) bęczeć. *Mucha, komar, pszczoła brzęczy. Brzęczy mucha, kiedy w miodzie tenie. Brzęczące na kwiecie zbierały miód pszczółki. Brzęczyć w uchu, ob. Dzwonić.* 3) = *fig.* szmer czynić, szeleścić. *Tam kędy strumyk kręto płynąc brzęczy. ob. Szemrać.*

Brzęczenie, a, *lm.* **e,** *n.* wydawanie brzęku, bęczenie. *Brzęczenie pszczół, chrząszczy.*

Brzęczny, a, e, *p.* brzęczący, brzęk wydający, brzękający. *Uderzył w tarcze brzęczną.*

Brzęczownik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Brzęczące drzewo.*

Brzęczydło, a, *lm.* **a,** *n.* co brząka, brzęczy, brzękadło. *fig. Żona, jeśliby nie była cackiem mężowi, jest ona brzęczydłem, ustawicznie mężowi uszy przerażającém, ob. Brzękadło.*

Brzęk, u, *lm.* **i,** *m,* 1) brzęczenie, chrzęst, szczęk. *Brzęk kajdan, łańcuchów, kluczy. Brzęk strun, ob. Dźwięk. Biją w tarcze, brzęk głośny po górach, skałach rozległy, daje się słyszeć. Czczym słów brzękiem posiedzenia bawią. Po brzęku poznawają garnice, przys.* 2) = *fig. nieuż.* brzęczące pieniądze. *Cokolwiek z téj przedaży nazbiera, Nie szczędzi najmniéj sowitego brzęku, Chętnie da, kto się do niego zabiera.* 3) = *posp.* nazwa rośliny: *Niesplik mączny* (ob. ten wyr.) i dawana w niektórych miejscach pewnemu gatunkowi Gruszy, zwanemu *Brzekinia v. Brekinia, Grusza głogowa.*

Brzękacz, a, *lm,* **e,** *m.* i **Brząkało, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) brzękający. *fig. Appjona, chełpliwego literata, nazywał Tyberjusz brzękaczem świata.* 2) = *ob. Brząkadło.*

Brzękać, *ob. Brząkać.*

Brzękadło, Brzękadełko, *ob. Brząkadło, Brząkadełko.*

Brzękliwie, *ps.* z brzękiem, *ob. Brzęklivy.*

Brzękliwy, *v.* **Brząkliwy, a, e,** *p.* 1) brzęk wydający, brzęczny. *Obudzony brzękliwych dzwonów przykrym dźwiękiem.* 2) = bęczący. *Brzękliwy komarku, w całym moim nie postań folwarku.*

Brzęst, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Brucnea), roślina.

Brzmiąco, *ps.* głośno, dźwięcznie, groźnie, od *Brzmiący.*

Brzmiący, a, e, *p.* głośno rozlegający się, grzmiący, dźwięczny. *Głos brzmiący. Uciehły brzmiące trąby. Cytra brzęcząca i arfa brzmiąca. Brzmiąca odgłosami lira. Brzmiące dowody osobliwą moc mają ku namówieniu*, t. j. brząkające, brzękiem pieniężnym wsparte.

Brzmiączka, *ob Brzmienie.*

Brzmieć, brzmiał, brzmi, *sn. nd.* 1) rozlegać się, głos w około wydawać. *Brzmiały Alpy szczękiem naszego oręża. Brzmiało powietrze okrzykami radości. Lasy brzmią rozkosznem pieniem. fig. Świat cały brzmi jego chwałą.* 2) = głośno rozlegać się, grzmieć, huczeć. *Trąby zabrzmiały. Niech brzmi głos wojny daleko. Muzyka brzmi. Brzmią mu w uszach słowa Pańskie.* 3) = opiewać, głosić. *Dokument ten tak brzmi, v dokument ten brzmi jak następuje. To oni tak zgoła wykładają, jako same słowa brzmią.* 4) = wymawiać się. *J francuskie brzmi jak Ż polskie.* 5) = szc. wydawać brzmienie, czyli głos brzmiący, brzęczeć. *Chrząszcz brzmi. Brzmi dzwonek (ptak). Wyrojone pszczoły brzmią koło ula, nim się ruszy matka.* 6) = *fig,* głosić. *Brzmieć czyje pochwały. Nieśmiertelnéj chwały Ja szukam, żeby mię świat brzmiał i głosił cały.*

Brzmieć, brzmiał, brzmi, *v.* **brzmieje,** *sn. nd.* pęczmieć, puchnąć, nabiegać. *Naczynia hemoroidalne kiedy brzmieją, tę brzmiałość hemoroidami zowią. ob. Nabrzmieć, Nabrzmiewać.*

Brzmienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dźwięk, brzęk, chrzęst. *Brzmienie instrumentów pochodzi z wzruszenia powietrza. Na brzmienie gitary głosały kupidyny.* 2) = sposób wymawiania, dźwięk. *Brzmienie głoski.* 3) = treść, osnowa. *Brzmienie aktu, ukazu*, 1) = puchnięcie. ob. *Nabrzmiałość, Nabrzmienie.*

Brzmienność, ści, *lm.* **ści,** *ż. nieuż.* treść pisma, osnowa, tenor, *ob. Brzmienie.*

Brzoskiew' *v.* **Broskiew', skwi,** *blm. ż. bot.* 1) kapusta (Brassica). *Brzoskiew' ogrodna*; kapusta czarna. *Brzoskiew' polna*; dzika kapusta, *v.* wielkiérz (Lampsana). *Brzoskiew' morska*; kapusta morska (Brassica marina, soldanella), niektórzy *krecią* zowią. 2) = *ob. Brzoskwinia.*

Brzoskwinia, ni, *lm.* **nie,** *v.* **Brzoskiew', ż.** i *zdr.* **Brzoskwinka, i,** *lm.* **i,** *ż,* drzewo i owoc, z Persji pochodzące (Persicum malum). *Brzoskwinie dwojakie są: wjednych mięsiwo pestki mocno się trzyma, te są samce; w drugich gładko oddaje; a te są samiczki. Komput z brzoskwiń.*

Brzoskwiniowy, a, e, *p.* od brzoskwini. *Kwiat brzoskwiniowy. Brzoskwiniowy kolor. Wino zielonawe, tego szczególnego gatunku, który to brzoskwiniowym zowią.*

Brzost, u, *lm* **y,** *m. bot.* gatunek drzewa, *ob. Wiąz Brzost* (Ulmus, v. U. campestris, effusa). = *korkowy* (U. suberosa).

Brzosta, y, *blm. ż. łeś.* tkanka pęcherzykowa kory brzozowéj, koloru jasno-brunatnego, leżąca pod naskórką białą, z któréj dzierlegle wyrabiają. *Brzozy wzrosłe na bagnach, mają brzostę znacznéj grubości.*

Brzostowina, y, *blm. ż.* brzostowe drzewo, brzostowe drewno, brzostowy las.

Brzostownica, y, *blm. ż. bot.* (Planera), roślina.

Brzostowy, a, e, *p.* 1) należący do brzostu drzewa, jemu właściwy. *Brzostowego drzewa jeden rodzaj rośnie wysoko i szeroko, a ten pospolicie brzostem, drugi rodzaj mniejszy więzem zowią.* 2) = do brzosty należący; od brzosty, jéj właściwy.

Brzościanny, a, e, *p.* 1) z brzostu, z drzewa brzostowego. 2)=z brzosty, z kory brzostowéj. *Tabakierka brzościanna.*

Brzoza, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Betula) rodzajowa nazwa drzewa z rodziny *kotkowych, v. bazjowych* (Amentaceae), należącego do klassy 21széj rzędu *wielopręcikowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolita* (B. alba): niek. sama obszerne tworzy gaje, dorasta do 60 i więcéj stóp; pień i gałęzie grubsze odznaczają się korą białą, gładką, rozłupującą się na cienkie płatki; wytrwała na zimno; stąd właściwa jest krajom północnym i wysokim górom; drewno jéj białe zdatne dla kołodziejów i siodlarzy, wyborne na opał; z kory otrzymuje się drzewny olej, zwany *dziegciem*, któremu znane juchty rossyj. dobroć swą winny; na wiosnę za nacięciem pnia lub gałęzi płynie obfity, słodkawy sok, *oskołą* zwany, z którego dobry napój nakształt wina i nie zły ocet otrzymywać można; liście brzozowe mają zapach dość przyjemny, smak gorzkawy, dla owiec na zimową paszę zdatne; = *płacząca* jest odmianą, mającą długie, cienkie, giętkie, na dół zwisłe gałęzie; = *krzewiasta v. krzewowata* (B. fruticosa), jest krzewem do 5 stóp wysokim; ma gałęzie szaro-brunatne, białemi kropkami opatrzone, liście drobne, nieco ściśnięte; = *omszona* (B. pubescens); = *karłowata* (B. nana), krzew nieco wyższy od krzewiastéj, liście używają się do farbierstwa.

Brzozowaty, a, e, *p.* nakształt brzozy, do brzozy podobny. = **Brzozowate rośliny,** (Samydeae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych*, należący do podklassy 2iéj (*v. kielicho-kwiatowych*) ukł. de Cand.

Brzozowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Samyda), roślina.

Brzozownik, u, *blm. m.* 1) sok brzozowy, zwany posp. *Oskołą.* 2) = *posp.* gatunek grzyba.

Brzozowy, a, e, *p,* do brzozy należący. *Rózgi brzozowe. Kora brzozowa. W Szwecji pokrywają domy korą brzozową. Sok brzozowy. Rossjanie używają soku brzozowego do robienia piwa. Brzozowy gaj, v. lasek, ob. Brzezina. fig. Brzozowy sok, v. brzozowa wić, v. kasza brzozowa. Chłosta rózgą brzozową. Dębowa wić uczy robić; a brzozowa rozum dawa.*

Brzuch, a, *lm.* **y,** *m.* (*nieuż.* **Brzucho**) 1) *an.* część ciała zwierzęcego pod piersiami, zawierająca kiszki i inne wnętrza. *Brzuch wyższy*; powyżéj pępka. *Brzuch średni*; około pępka. *Brzuch niższy, v. dolny*; idący niżéj pępka. *Brzuch go boli. Brzuch gruby. Na brzuch zachorować, posp. Na brzuchu się położyć. fig. Brzuchem do góry leżeć*, t. j, próżnować. *Brzuch jak waliza*, t. j. ogromny. *Za brzuchem nosa nie widać*, t. j. otyły. *Brzuch tłusty, łeb pusty, przys.* 2) = żołądek, kałdun, z szczególnym względem na jedzenie lub żarłoctwo. *Brzuch sobie fasować, napchać. Brzuchowi dogadza, brzuchowi służyć. Myśleć o brzuchu*, t. j. o jadle, o jedzeniu. *Z jednym brzuchem na dwoje gody, t. j.* nienasycony. *Brzuch wór dziurawy. Brzuch wilk, rosomak Gość z brzuchem tylko i z zębami, godzien siedzieć jest z osłami. przys. Leniwi brzuchowie, zam. brzuchy, t. j.* pijanice, żarłoki. 3)= *posp.* brzemienność, ciąża. *Chodzić z brzuchem*, t. j. chodzić w ciąży. *Zrobić brzucha. Miéć brzuch.* 4) = *fig.* wnętrze, pękatość, opukłość dzbana, flaszy i innych naczyń, miara wnętrzna, objętość, w którą się może co wlać, wsypać.

Brzuchaciéć, ał, eje, *sn. nd.* pękaciéć, grubiéć, brzucha nabierać.

Brzuchacz, a, *lm.* **e,** *m.* i **Brzuchal, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) człowiek z potężnym brzuchem. *I co lata i co pływa, skalisze w się brzuchacze.* 2) = (Pachygaster) *zool.* owad

skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydlych*, płaskawych; gatunek jeden: = *czarny* (P. ater).

Brzuchaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta z dużym brzuchem.

Brzuchato, *ps.* grubo, otyle, z brzuchem. *Brzuchato wyglądać.*

Brzuchatość, ści, *blm. ż.* pękatość, opasłość.

Brzuchaty, a, e, *p.* z brzuchem ogromnym. *Człowiek brzuchaty, otyły. Brzuchaty, jak kadź. Brzuchata żaba, v. ropucha. fig. Brzuchaty dzban. Brzuchata klacz,* t. j. źrzebna.

Brzuchobolenie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* bolenie brzucha, lub w brzuchu.

Brzuchochodny, a, e, *p. nieuż.* na brzuchu chodzący, czołgający się.

Brzuchodogadzanie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* służba brzuchowi.

Brzuchogryzienie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* ból rznący w brzuchu, zwykle rznięciem w brzuchu zwany.

Brzuchomówca, y, *lm.* **y,** *m. v.* **Brzuchogadacz, a,** *lm.* **e,** *m.* człowiek mogący tak mówić, że głos nie z ust jego, lecz jakby z innéj strony daje się słyszéć.

Brzuchopas, a, *lm.* **y,** *m.* paszący brzuch, żarłok. *Gość brzuchopas, bez rozmowy, z brzuchem tylko i zębami.*

Brzuchopastwo, a, *lm.* **a,** *n.* żarłoctwo, obżarstwo.

Brzuchopaśny, a, e, *p.* paszący tylko brzuch, żarłoczny.

Brzuchopełzy, ów, *blp. m. zool.* nazwanie gromady zwierząt miękliwych, czołgających się na brzuchu.

Brzuchopławy, a, e, *p. zool.* mający płetwy brzuchowe wyraźne. *Ryby brzuchopławe.*

Brzuchopłetwy, a, e, *p. zool.* mający płetwy pod brzuchem. *Ryby brzuchopłetwe.*

Brzuchopłużny, a, e, *p. nieuż.* na brzuchu się czołgający. *Wąż brzuchopłużny.*

Brzuchoślina, y, *blm. ż.* płynna wydzielina gruczołu podżołądkowego (succus pancreaticus).

Brzuchośliniak, ńka, *lm.* **ńki,** *m.* człowiek, u którego obficie wydziela się ślinny płyn z gruczołu brzuszno-ślinnego.

Brzuchowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Lisianthus), roślina.

Brzuchowy, a, e, *p.* do brzucha należący, brzuszny. *Skóra brzuchowa. Puchlina brzuchowa. fig. z pog. Dobra brzuchowe,* t. j, materjalne. *Służba brzuchowa. Kochają się w nieczystości i służbie brzuchowéj.*

Brzuszec, szca, *lm.* **szce,** *m.* **Brzusiec, śca,** *lm.* **śce,** *m.* i *nieuż.* **Brzuszcze, a,** *lm.* **a,** *n.* wydatna pękata część jakiéj rzeczy, wypukłość. *Brzusiec u palca. Brzuszca u palców i nóg wkąpaniu się marszczą. Już i mięso opadło, stoi goła rana, Ciecze otok, spłynęły brzuśce. Brzusiec u dłoni;* mięsistsza wypuklejsza część. *Brzusiec noża, miecza;* ostrze wypukłe. *Miecz jego tak wyhartowany, iż od jego brzuszcza, Pękać musiały ostrza i pancerna tłuszcza.*

Brzuszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Brzuch*) 1) *żart. Pankowie z tłustym brzuszkiem. Brzuszek litery,* np. litery *a.* 2) = (ventriculus cerebri) *an.* jama znajdująca się w mózgu. 3) = *cielęcy, ob. Podpuszczka.*

Brzuszkowy, a, e, *p.* z brzuszków zrobiony. *Kołuch popielicy brzuszkowy, futro brzuszkowe.*

Brzuszlin, u, *blm. bot.* (Befaria), roślina.

Brzusznośliny, a, e, *p.* (pancreaticus) mówi się o gruczole podżołądkowym, wydzielającym sok, zwany *brzuchoślin*ą.

Brzuszny, a, e, *p. ob. Brzuchowy.*

Brzuszyna, y, *lm.* **y,** *ż.* biédny brzuch.

Brzuszysko, a, *lm.* **a,** *n.* ogromny, niekształtny brzuch.

Brzyd, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* obrzydliwość, brzydota, sromota. *Ofiarując Chrystusa, krzyżuje go z żydy, Łakomstwem, wszeteczeństwem i innémi brzydy.*

Brzydal, a, *lm.* **e,** *m.* człowiek brzydki. *Ten brzydal, gdyby snop grochowin.*

Brzydactwo, *ob. Brzydota.*

Brzydek, *zool. ob. Szaleniec.*

Brzydki, a, ie, *p. st. w.* **Brzydszy, a, e,** *najw.* **Najbrzydszy, a, e,** (*nieuż.* **Brzydliwy, Brzydny, a, e**) 1) szpetny, obrzydły, omierzły. *Straszne brzydki. Brzydki, że aż strach. Brzydka, jak djabeł. Czas brzydki.* 2) = szpetny pod względem moralnym. *Pyszny każdemu przykrzy i Bogu jest brzydliwy. Brzydki postępek. Brzydka przegrana.* 3) = nieskromny, nieprzyzwoity. *Brzydkiemi wyrazami łajał.*

Brzydko, *st. w.* **Brzydziéj,** *najw.* **Najbrzydziéj,** (*nieuż.* **Brzydliwie, Brzydnie**), *ps.* szpetnie, omierzle. *Brzydkoś się w tém znalazł. Brzydkoś zrobił, żeś nie dotrzymał słowa. Brzydkom się zawiódł.*

Brzydkość, *v.* **Brzydliwość,** *v.* **Brzydność, ści,** *blm. ż.* szpetność, obmierzłość, obrzydliwość. *Czasami brzydkość bywa przyjemna. Brzydkość występku. Nie pojęta imienia chrześcjańskiego u Turków brzydliwość. — w lm. Brzydkości;* szkaradne, haniebne, niecne postępki. *Wspomnienia niegodne brzydkości Nerona.*

Brzydliwość, Brzydliwy, Brzydliwie. 1) *ob. Brzydkość, Brzydki, Brzydko.* 2) = *med.* uczucie powstałe po użyciu leku wymiotnego.

Brzydłorzechnia, ni, *blm. ż. bot.* (Jatropha), roślina.

Brzydnąć, ął, ie, *sn. nd.* 1) szpetnym, brzydkim się stawać. *Co raz brzydnie. Ta kobiéta co dzień brzydnie.* 2) = *komu;* mierznąć; wstręt, odraźliwe uczucia w kim obudzać. *Pobożnemu niebieskie dobra smakują, a ziemskie brzydną. Kto się sobie bardzo podoba, drugim brzydnie. Życie mu brzydnie.*

Brzydnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobiéta brzydka, szpetna, obrzydła. *Wiém, że tej brzydnicy kochać nie będzie mógł. Ty mała brzydnico!*

Brzydnik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek brzydki, brzydal, obmierzły. *Uczmy się gardzić témi brzydnikami, którzy nas tak srogo dręczą w miłości.*

Brzydota, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) brzydkość, szpetność, obrzydliwość. *fig. Nie chcąc on oczu zrazić pozorem brzydoty, Bierze na się obłudnej zwierzchnią barwę cnoty. Zamykaj gębę Wojtku, bo teraz brzydota po świecie lata,* t. j. bądź uważnym i bacznym na wszystko co robisz; nie gap się na próżno, nie bądź gawronem, *ob. Rozdziawiaka.* 2) = i **Brzydactwo, a,** *lm.* **a,** *n.* osoba, rzecz brzydka. *Wdziękom tylko należą ofiary serca; brzydota zaś i zgrzybiałość, niech złotkiem najmuje sobie przychylność.*

Brzydzenie, a, *lm.* **a,** *n. komu czego;* obmierzłość ciągła, robienie wstrętu. *Brzydzenie mu tej kobiéty, byłoż rzeczą uczciwą? Brzydzenie się kim, czém, ob. Obrzydzenie.*

Brzydzić, ił, i, *scz. nd.* 1) *co komu;* wstręt czynić komu, obrzydłym czynić. 2) = *w sobie;* wstręt czuć. *Coraz bardziej sobie dwór brzydzi. Brzydzić sobie życie. Brzydzi sobie wszystko.* 3) = *nieuż. ob. Brédzić.* = **się,** *stz. nd: kim, czém;* mierzić sobie. *Święta ta, rozkoszami się, jako zgniłym psem, brzydziła. Co za nagroda? kto długo świat widzi, I on się światem, i świat się nim brzydzi. Panicz ten bardzo się brzydzi pieniędzmi.*

Brzytewnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) sztuciec barwierski, pokrowiec brzytwiany, puzdro na brzytwy. 2) = szlifiarnia brzytew.

Brzytwa, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Brzytewka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) nóż do golenia brody. *Brzytwę wecować, przeciągać. Krajać jak brzytwa. Tonący i brzytwy się chwyta, przys.* t. j. nieszczęśliwy odważa się na wszystko. *Jednemu szydła golą, a drugiemu i brzytwy nie chcą, przys.* t. j. czego jeden i wielkiemi sposobami nie dokaże, to drugi nie wiedzieć czém. *Bez brzytwy golić, ob. Golić. Jak po brzytwach stąpać,* t. j. ostrożnie, żeby się nie obrazić. *Stać jak na brzytwach; siedzieć jak na brzytwach,* t. j. być troskliwym, niespokojnym, lękać się o co. *Brzytwa bierna,* t. j. co dobrze bierze. *Brzytwa drapieżna, v. szeleżna brzytwa,* którą na wsi chłopstwo za szeląg golą. 2) = czynność golenia; golenie się. *Po brzytwie włosy odrastają.* 3) = *zool.* ryba morska (u Plinjusza, novacula).

Brzytwiany, a, e, *p.* należący do brzytwy. *Ostrze brzytwiane.*

Brzytwodziób, oba, *lm.* **oby,** *m.* (Rhynchops) *zool.* ptak z rzędu Płetwonogich; gatunki jego; 1 = *czarny* (R. nigra). 2 = *białodzioby* (R. albirostris).

Bu! bu! odgłos bicia, uderzenia. *Skoro jeno bu bu bu w bęben głośno trącі, Aliści:...*

Buanawr, u, *m. mit.* celtycki Deiwr, zabójca śmierci i wskrzesacz umarłych, jest coś nakształt słowiańskiego Życiowrota, lub Flinsa. Gwidjon ożywia duszę, a Buanawr sprawia zmartwychwstanie ciał.

Buba, *ob. Bobo.*

Bubak, a, *m. mit.* słowiański bożek piekielny, dogłądający czarownic. *ob. Bobo.*

Bubastysa, y, *ż. mit.* imię Izydy nad Nilem. Znaczy księżyc, odmieniający wciąż lica.

Bubbul, a, *m. mit.* słowiański bożek piekielny, dogłądający czarownic. *ob. Bobo.*

Buberta, y, *lm.* **y,** *ż.* skrzynia w suszarni słonecznéj, w którą sypią się szyszki drzew iglastych, w celu wytłukiwania z nich nasion działaniem promieni słonecznych i wilgoci.

Bubil, u, *m. mit* Bachus litewski. *ob. Babil.*

Bubo, *v.* **Bubon, a,** *lm.* **y,** *m med.* (z łac.) dymienica, wrzód weneryczny, morowy, lub z innych przyczyn powstały, lecz zwykle w dolnych pachwinach.

Bubon, a, *m. mit.* zły duch egipski, *ob. Bebon, Bubo.*

Bubona, y, *ż. mit.* bogini rzymska.

Bubulin, u, *blm. m. chem.* organiczna substancja, wyciągnięta z bydlęcego pomiotu.

Buc, a, *m. mit.* imię jednego z Koboldów, tyle co *Buz.*

Bucefał, *v.* **Bucyfał, a,** *lm.* **y,** *m.* (z łac.) sławny koń Aleksandra W.; dziś z urąganiem, o koniach przerostych, dryblasach, drabinach; toż i o człowieku. *Spojrzyj na tego bucefała!*

Bucentaur, a, *lm.* **y,** *m.* wielki ozdobny okręt, na którym niegdyś Doża Wenecki zaślubiał sobie morze.

Buch! *w.* 1) odgłos uderzenia o co nagłym upadkiem. *Sięgając po gruszkę na kraj deski stąpię, Ta się zwaliła, buch razem z drabiny zleciałem na łeb.* 2) = odgłos bicia kijem i t. d. *Buch mąż kijem po żonie, buch żona krzesłem po mężu.* 3) = odgłos wpadnięcia do wody. *Buch kasztan do wody.*

Buchać, ał, a, *scz. nd. częstł.* **Buchnąć, ął, ie,** *jednłł.* (*nieuż. Buchcić*). 1) (o ogniu, parach, wodzie, krwi i t. d.) mocno wybijać, gwałtownie się wylamywać. *Woda bucha ze skały. Słupem w obłoki bucha dym z komina. fig. Wódka od niego bucha. Buchać czém. Wulkan bucha ogniem, płomieniami, dymem, lawą. Lampa bucha światłem. Krew buchała strumieniem.* 2) = *posp.* jeść żarłocznie, zrzeć potężnie. *Zwierzęta żarłoczniej pokarm w się buchają.* 3) = *kogo;* bić mocno kijmi, batogami obłożyć. *Buchał go, buchał i porządnie wybuchał. Buchać kogo za plecy.*

Buchaler, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* materja turecka.

Buchalter, *v.* **Buhalter, a,** *lm.* **owie,** *mł.* (z niem.) utrzymujący książki, rejestra, rachmistrz; urzędnik w kancellarji, lub subjekt handlowy zawiadujący częścią rachunkową.

Buchalterja, *v.* **Buhalterja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* utrzymywanie ksiąg, rejestrów.

Buchalterski, a, e, *p.* od buchaltera, *v.* buchalterji, im właściwy, od nich pochodzący, lub do nich należący.

Buchaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* uderzenie pięścią, szturchaniec.

Buchanista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik Elżbiety Buchan w XV wieku.

Buchasto, *ps.* szeroko, przestronnie, worowato. *Towarzysz pancerny, opasany pod brzuch buchasto dźwigał miecz u kolana.*

Buchastość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* szerokość, przestronność, worowatość.

Buchasty, a, e, *p.* otoczysty, szeroki, przestronny, worowaty, że się wzdyma i torby się robią. *Suknie miał kuse, buchaste.*

Buchcić, *ob. Buchać.*

Buchholzit, u, *blm m. min.* nazwa ciała kopalnego, którego największą część stanowi drzewo nieulegle zupełnemu przeistoczeniu, z wyraźnemi warstwami.

Buchta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) woda, która się wdarła w ziemię, wybrzeże. 2) = mała zatoka, odnoga, mała przystań dla statków rzeczna lub morska nie przez sztukę, lecz naturą utworzona. *Buchta bywa za cyplem,* t. j woda ta, która w ląd zachodzi. 3) *Buchta okrętu, bryku;* sztuki niby brzuch ich składające. 4) = potężny kawał chleba, lub cinsta na chleb it. d. *Wieśniacy buchty rozdęte drożdżami, to jest ciasto, wielkie sztuki toczą i w ukropie warzą, a potém serem tartym potrząsają, a masłem rozpuszczoném polewają.* 5) = *or. Buchta pierwsza;* trzecia plenica *v.* tafla w pasie *v.* płycie, spięta młodszemi końcami z przedgłówkiem, a starszemi końcami z przedcałem lub drugą buchtą, za pomocą dwóch rykli jałowych, t. j. okrągłaków na 5 stóp długich. *Buchta druga;* czwarta plenica licząc od głowy. Czasem bywa i *trzecia buchta,* gdy sztuki są krótkie. *ob. Głowa, Zagłówek v. Przedgłówek.* 6) = *myś.* miejsce na ziemi od czarnéj zwierzyny poryte. 7) = *bot.* wycięcie boczne w podługowatym liściu nie głębokie, okrągławe.

Buchtorzyć, ył, y, *scz. nd.* 1) durzyć, bałamucić, mieszać, dur sprawiać. *Buchtorzyć komu głowę. Nie buchtorz mi głowy;* t. j. nie durz. 2) = namawiać. *Dopóty ją buchtorzył aż się zbałamuciła.*

Buchtować, ał, uje, *scz. nd. mor.* okręt *v.* statek przeprowadzać około zatoki, buchty, hałkować, kołować.

Buchtowanie, a, *lm.* **a,** *n.* (u flisów) hałkowanie, kołowanie; kiedy flisy w tyle idąc na pobocznią natrafiają rzekę, albo na jaką odnogę, to wkoło idąc ciągnąć muszą.

Buchtowany, a, e, *p. bot. ob. Buchtowaty.*

Buchtowaty, a, e, *p. bot.* mówi się o liściu podługowatym, którego boki okrągławo, nie głęboko są wycinane, *ob. Zatokowy.*

Bucić się, *stz. nd.* butą się unosić, pysznо się chełpić, pysznić się, kokoszyć się. *Lepszy kto pracuje a ma do statek, niźli ów, który się buci, a potrzebuje chleba. Buciła się liszka przed kotem, iż miała wiele rozumów. Bucić się bogactwy, mądrością, ob. Chełpić się.*

Bucień, nia, *lm.* **nie,** *m.* 1) *bot.* (Lasperitium) roślina należąca do klassy 5téj rzędu *dwusłupkowego* ukł. Linn.; gatunki: = *szerokolиści, trzykłapkowy, kosmaty,* in. *Okrzyn.* 2) = *prow.* nazwa bociana.

Bucik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *But*) 1) but opięty, kształtny. 2) = but z krótkiemi cholewami, pół buta. *Małe bucіki do pół nogi, starym krojem hiszpańskim.* 3) = damski but. *fig. Buciki komu szyć,* t. j. dołki pod kim kopać, sidła stawiać.

Bucina, y, *lm.* **y,** *ż.* stary, znoszony but, *v.* źle zrobiony.

Bucisko, a, *lm.* **a,** *m.* wielki, niezgrabny but.

Buciuk, a, *lm.* **i,** *m. prow.* kłoda do rznięcia, *ob. Piłowiec.*

Bucybert, *v.* **Buzybert, a,** *m. mit.* imię jednego z Koboldów.

Bucyfał, *ob. Bucefał.*

Bucz, a, *lm.* **e,** *m.* kosz stożkowaty, siecią ociągnięty, do łowienia ryb mniejszych, matnia na ryby. *Stawić bucz na rybę. Wpadł jak szczupak do buczu. przys.* t. j. wlazł tak, że ani w tył, ani wprzód, czyli wpadł w samołowkę; złapali go.

Buczacki, *v.* **Budziacki,** *v.* **Budzacki, a, ie,** *p.* należący do jednéj z trzech pryncypalnych ord tatarskich, Budziacką zwanéj.

Bucze, a, *lm.* **a,** *n. ob. Buczyna.*

Buczenie, a, *lm.* **a,** *n. med.* szum dający się słyszeć w naczyniach krwistych przy wodnistości krwi, albo w tak zwanéj blednicy (chlorosis).

Buczniеć, ał, eje, *sn. nd.* 1) wzdymać się, pysznić. *Drzewa świeże od rdzenia poczynają buczniеć.* 2) = *fig.* buty nabywać, bucznym się stawać; pysznić, świetnić. *Biada tobie, o hardy, który buczniejesz od zwycięztw gęstych. Niegdyś buczniał tu pałac.* 3) = psuć się, pruchnieć, butwieć. *Gałęzie gnojem przytrząśnięte, psują się, próchnieją albo buczniеją. Pospolicie rzeczy skrycie włożone buczniеją.*

Buczno, *ps.* 1) pysznо, chełpliwie. *Dla czego tak buczno Turcy, i dla czego bać się mają Polacy! Buczno każe,* t. j. nos zadziera, wyżéj gęby nosi. 2) = paradnie, przepysznie, z wielkim zbytkiem. *Buczno sobie poczynają, a potém do nędzy przychodzą. Wjechało ich pięćdziesiąt w miasto buczno. Buczno, a w pięty zimno, v. Buczno, a w mieszku pusto.* 3) = obficie, dostatecznie. *Ja was zachowam, jeść buczno przyniosę.*

Buczноszumny, a, e, *p. nieuż.* butą odęty. *Upadkiem niech Bóg skarze buczноszumne głowy, Hardym karki ziomi, nad pychą surowy.*

Buczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* pycha, zuchwałość, chełpa. *Aby wam Bóg serce xiążęce sprawował, a buczności ciała powściągał. ob. Butność.*

Buczny, a, e, *p.* 1) buty pełen, odęty, chełpliwy, wystawny. *Buczny i niemądry, umiej się w szczęściu uniżać.* 2) = przepyszny, szumny, ze zbytkiem. *Podczas gdzie mina podlejsza, tai się szata buczniejsza,* t. j. mina nieszczególna, serce mężne.

Buczyk, a, *lm.* **i, m.** *zdr.* mały bucz, *ob. Bucz.*

Buczyna, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* 1) drzewo bukowe. bukowina, bucze; bukowy las. *Z buczyny, byleby była jędrna,*

najprzedniejsze robią materjały. 2) = owoc drzewa bukowego, bukiew' *Wieprze karmią się buczyną, żołędzią...* 3) = ziele, *ob. Żurawie jagody.*

Buda, **y**, *lm.* **y**, *i.* i *zdr.* **Budka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) jakakolwiek klecianka z desek, lub ze słomy, kory i t. d. na schronienie. *Pasterskie budy. Budy dla psów. A do budy, Psie rudy; przys.* t. j. precz stąd lotrze; fora ze dwora. *Budy wiejskie;* chałupy, chaty chłopskie. *Chrościana budka. Pełno po miastach futrzu i obłudy, Czego nie znają pasterskie budy. Buda na szkucie* ; mieszkanie dla szypra. *myś. Buda ptasznicza;* w ziemi wykopana, płótnem lub gałęziami okryta, w którą się ptasznik chowa. *Buda cietrzewia;* kryjówka dla myśliwca pod drzewem, gdzie maniak jest wystawiony. *Buda w rowie v. ziemna;* w ziemi wykopana i darniną przykryta, w którą się ptasznik kryje, aby za pomocą sowy, wysadzonéj przez wierzchni otwór, wrony i inne ptaki zwabione mógł strzelać. *Buda suflerska, ob. Budka.* 2)=bryczka kryta któréj pudło się nie odkłada. *Jeździć w budzie; zaprządz do budy.* 3)=*prow.* kram z desek wystawiony czasowo na jarmark. *Pójdźmy do bud coś kupić z przywiezionych towarów.*

Budarz, *ob. Budnik.*

Budda, **y**, *m. mit.* wielki mędrzec niebieski w Japonji i w Indjach północnych, będący bogiem samym, za siebie samego przeniesionym, lub snem, który wydobywa się z ojca, a wcielającym się w *Dairy*, lub najwyższego kapłana, mieszkającego w mieście *Miako*. Znaczy tyle co Fo w Tybecie. 2) = *v.* **Budduga**, **i**, *ż. mit.* celtycka bogini, pani zwycięstwa, równa Bellonie. Małżonka i towarzyszka Buddugra. Przełożona nad pieniami wojennemi i stąd *słodkobrzmiąca.*

Buddaizm, **u**, *blm. m.* cześć oddawana indyjskiemu bogu Budda.

Buddaws, **u**, *m. mit.* celtycki Deiwr, zwycięski ciemiężyciel i bóg surowéj straży, jest obcy pogromca. Imię jego przelewało się na wodza Saksonów.

Budduga, *ob. Budda.*

Buddugr, **u**, *m. mit.* celtycki Deiwr, pan zwycięstwa, jest siódmy Mars. Zowie się niekiedy *Buddut.*

Buddut, **a**, *m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Buddugr.*

Buddysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* czciciel Buddy, Japończyk lub Indjanin, *ob. Budda.*

Budeczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr. ob. Budka, Buda.*

Budeka, **i**, *ż.* miasto w staropogańskich Czechach, w Słanečskim okręgu, niedaleko od góry Rzypcie, kędy w jakowéjś wyniosłéj jaskini były *wieszczby witeziowe*, lub wyrocznia, szkoła i umiejętnia, w któréj brała naukę młodzież pogańska. Porównaj *Witeziowe wieszczby.*

Budha, *v.* **Budsdo**, *v.* **Buds**, *v.* **Siaha**, *m.* bałwan japoński.

Budka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* 1) mała buda, *ob. Buda.* 2)=strażniczy domek, budnika. 3)=rodzaj kapelusza od słońca, którym się dziewczynki okrywają. *Włożyć budkę. Niechodź po słońcu bez budki.* 3)=*w teatrze*, gdzie sufler ukryty podpowiada aktorom.

Budkarz, *ob. Budnik.*

Budlejnik, **ka**, *blm. m. bot.* (Buddleia), roślina.

Budniczy, **a**, **e**, *p.* od budnika, do niego należący, jemu właściwy. *Budka budnicza.*

Budnik, (*nieuż.* **Budarz**, **Budkarz**) **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) co w budzie mieszka. *Najwięcéj u kozaków było ochotników, Z skoromosów, leśniczych, powozań, budników.* 2)= stróż policyjny po miastach, mieszkający w małym domku, zwanym *budką.* 3) *Budarz, prze.* kopacz kruszcu. 4)=*prow.* (na Szląsku) kupiec, mający prawo okupione prowadzenia po miastach handlu. 5)=nazwa prow. włościan rodem z królestwa, osiadłych na Polesiu i Pińszczyznie na prawie czynszowém.

Budnikowa, **ej**, *lm.* **e**. *i.* żona budnika.

Budnikować, **ał**, **uje**, *ncz. nd.* obowiązek budnika, t. j. stróża policyjnego spełniać, wartować jak budnik.

Budny dzień, *prow.* dzień powszedni, nieświąteczny, w którym robota się odbywa.

Budomirca, *ob. Budowniczy.*

Budowa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) w ogólności, budowanie, budowla. *Budowa rozmaita między najpierwszemi naszemi jest potrzebami.* 2)=sama czynność budowania, fabryka. *Jeszcze ta budowa nie prędko się zakończy.* 3)= rodzaj zbudowania. *W tym domu zła budowa; w tak okazałym zdałaby się lepsza budowa. fig. Budowa ucha ludzkiego bardzo sztuczna. Człowiek mocnéj budowy ciała. Człowiek pięknéj budowy ciała. Budowa poematu. Budowa pszczół; bart.* sztuczne ulepienie z wosku przez pszczoły, mieszkanie wewnątrz barci, a to podług stałych zasad. 4) = *ob. Budowla*

Budować, **ował**, **uje**, *ncz. nd.* 1) stawić budynek, szczególniéj z drzewa. *Budować dom, most. Budować świątynię, pałac. Budować okręt. Cieśla gdy ma budować dom, pierwéj go sobie w głowie ubuduje. Był jeden szlachcic w Polszcze, co wszystko budował, zbudowawszy, rozwalał. Ludzie dla nas budowali, a my dla ludzi, przys. Kto muruje, buduje, ale kto z drzewa kleci, ogień w domu nieci, przys. Z piasku zamki budować, ob. Piasek. Na lodzie budować, ob. Lód.* 2)=*fig.* wystawiać, wyprowadzać, robić, tworzyć. *Każdy zwykł sobie swoje szczęście budować. Budować zdrady. Budować system.* 3)=*prze.* wskurać, dokazać, uskutecznić. 4) = *fig. na czém*; zasadzać, gruntować. *Upada, co się na mocnéj skale nie buduje. Żałuje, kto na niepewnym gruncie nowinek buduwał. Na czém to budujesz?* 5)=*fig. kogo;* polepszać go napomnieniem, dobrym przykładem. *Żywotem dobrym ludzi budują. Słowa, jeżeli się nie zgadzają z uczynkami, nic budują.* **Budować się**, *złz.* 1) budynki dla siebie stawiać, zabudowywać się. *Kto się lubi budować, a prawować, prędko zginie, przys. Kosztownie się budowali. bier. Buduje się pałac.* 2)= *fig. na czém*; zasadzać się, gruntować się. *To się na niczém nie buduje.* 3) = polepszać się, w skutek napominania, nauki, przykładu, brać dobry przykład z czego. *Buduję się z ciebie.*

Budowalny, **a**, **e**, *p. nieuż.* do budowania służący, na budowlę zdatny, *ob. Budowlany, Budowlowy.*

Budowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) stawianie budynku i to co stawiają, wyraża i działanie i samo dzieło. *Wszystkich do budowania potrzeb nazbierał i starszego nad budowaniem postał. Trzęsieniem ziemi wielkie budowania upadły. Wiele pospolitego budowania postawił,* t. j. domów publicznych. *fig. Bóg to tak piękne świata budowanie, niebo i ziemię dla nas stworzył. Budowanie od Boga, dom wiekuisty mamy.* 2) = sposób budowli, którym budynek wystawiono, struktura. *Pogańskie kościoły wspaniałością budowania swego okrasy miastom dodawały. Kościoła Serapisa budowanie przepyszne było se złota, srebra i miedzi. fig. Każdy język ma swoje budowanie.* 3)=*fig.* polepszanie mową lub przykładem. *Na modlitwy te przychodzili z wielką ochotą, z wielkim budowaniem korony wszystkiéj. Budowanie się, ob. Zbudowanie.*

Budowca, **y**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* budownik, który co buduje lub wybudował. *Z powszechnego wzoru, który był pierwéj na niebie, wieczny budowca uczynił skuzitelny świata wizerunek. Budowca niebodajnych cnot.*

Budowisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) budynek wielki, obszerny gmach. *Z wielkiego niegdyś budowiska, Leży podziw wędrowcom i wiatrom igrzyska.* 2)=miejsce budowy, gdzie się co buduje. 3)=*myś.* legowisko niedźwiedzia; łom.

Budowla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* 1) co wybudowano, budynek, budynki, budowania; działanie i dzieło. *Osobliwie pan mój budowlę strasznie lubi stawić, buduje, muruje, rozwalą. Wyrzućcie z ogrodów cały ten tłum budowli różnych, te obeliski, pagody, gmachy chińskie.* 2) =sposób budowania, struktura. *Anatomja daje nam poznać budowlę prawdziwą ciała ludzkiego, ob. Budowa.*

Budowlany, *v.* **Budowli**, **a**, **e**, *p.* na budowlę służący. *Drzewo budowlane.*

Budownia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. nieuż.* układ, systema. *Gwałtem cię z téj budowni dźwignę omamionego.*

Budownica, **y**, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* która buduje.

Budownictwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd budowniczego. 2) = sztuka budownicza, architektura, cieślictwo. *Budownictwo wiejskie. Budownictwo podziemne;* nauka wskazująca sposoby otwierania wnętrza gór i utrzymywania kopalni.

Budowniczy, **a**, **e**, *p.* należący do budownika, cieśielski. *Budownicze narzędzia.*

Budowniczy, **ego**, *lm.* **owie**, (*nieuż.* **Budomirca**), *m.* 1) kierujący budowaniem, architekt, cieśliczy. *Kazimierz był wielki budowniczy, grodów i miasteczek osadziciel. fig. Przedwieczny budowniczy, v. Najwyższy budowniczy, v. Budowniczy świata.* 2) = urzędnik w starożytnym Rzymie, który miał staranie o budowlach publicznych, edyl. *Urząd budowniczego krzesłowego,* (aedilis curulis). *Na igrzyskach w Rzyiem sprawcami bywali budowniczy krzesłowi.*

Budownie, *ps.* mocno, gruntownie, dobrze zbudowano, zabudowano.

Budownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* budujący, budujący dla siebie, lubiący budować, cieśliczy. *Fundamenta, które budownik dobry założył, nie mogą być wzruszone. Nie każdy dobry budownik, kto buduje, przys. —fig. Budownicy i naprawcy kościoła chrześcjańskiego. Biada budownikowi kłamstwa.*

Budowność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* zabudowanie dobre, piękne. *ob. Kształtność.*

Budowny, **a**, **e**, *p.* 1) zdolny do budowania, budowlany. *Drzewo budowne.* 2)=budowany, z drzewa stawiony. *Komisarze zamki te armatą, żywnością i też budownemi warunkami obmocnili.* 3) = budować lubiący, budować zwykły. *Kazimierz Jagiellończyk był nie pyszny, trzeźwy, nie budowny.* 4)=dobrze budowany, lub zabudowany. *Miasta i zamki budowne, Położyli z ziemią równe. Kościół pokoju w Rzymie był największy, najbudowniejszy, najbogatszy.* 5)=*fig.* kształtny, układny, krasny, ozdobny. *Te były sztuki, któremi tysiąc serc pożyła, I owszem miecze budownéj gładkości, któremi mężne rycerze gromiła.*

Budry, *nieod. n.* gatunek wina szwajcarskiego.

Budta, **y**, *ż. mit.* dewa litewska, znacząca Minerwę, Atenę lub boginię mądrości. Czuwa nad sprawami królów i hetmanów, nad każdym krokiem miłego bogom człowieka. Przypomina nazwą japońskiego Buddę, onego mędrca z niebios, tudzież egipską *Butę*, do któréj przywiązywano roztropność i może ma z niemi związek.

Buduar, *v.* **Budoar**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) pokoik (damski) niewielki, kształtny, ozdobny; ustronie między gmachami sal pałacowych; dawniéj: alkierz, komora. *Buduar szklni się złotem, pełno porcelany.*

Budujący, **a**, **e**, *p.* który buduje, *wł.* i *fig. Żywot budujący, Kazanie budujące.*

Budulcowy, **a**, **e**, *p.* (o drzewie) służący jako materjał do budowy; materjałowy.

Budulec, **lcu**, *blm. leś.* drzewo zdatne do budowli, mniejszych wymiarów jak drzewo towarne. *Budulec rznięty;* jeśli będzie ze czterech boków siekierą obrobiony. *Budulec okorowany, v. do kory obrobiony;* z którego tylko kora zdjętą została. *Budulec mniejszy, prow. ob. Browarka.*

Budwicz (herb); *ob. Blacha.*

Budyn, *v.* **Budyń**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z an.) potrawa z tartego sera, śmietany, mąki i jaj; czasem i bez sera.

Budynek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. zdr.* **Budyneczek**, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) budowanie, wystawianie domu. *Ktoby się jeno chciał budować, mógł w lasach jego rąbać drzewo do budynku przez trzy lata.* 2) = to co wystawiono, budowla, zabudowanie. *Budynek wiejski.* 3)=sposób, którym budowano. *Dobrego budynku dom, cały, dobrze budowany.* 4) = *nieuż.* budowanie moralne, ulepszenie. *Na każdém miejscu wszelkie stójcie, i budynkowi bliźnich wiernie służcie.* 5) = *zdr.* mały budyn, *ob. Budyn.*

Budynkowy, **a**, **e**, *p.* należący do budynku, do budowania, do budowy. *Budynkowego nie rąbać drzewa.*

Budyntala, **i**, *ż. mit.* boginka litewska, znacząca to samo, co *Budyntoja.*

Budyntoja, **oi**, *ż. mit.* siostra Miechuteli, Gaiły i Lajbegeldy, dowajtasa litewska, jest budzicielka ze snu do raniteńskiéj pracy. Towarzyszem i mężem jéj był *Warpas*, bóg pobudki wojennéj, a godłem gęś. Ma związek ze słowiańskim *Budziszem.* Inne imię jéj *Budyntala.*

Budyszanin, **a**, *lm.* **nie**. *m.* rodem z Budyszyna (miasta Luzacji).

Budyszanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta rodem z Budyszyna.

Budziaki, **ów**, *blp. m.* Tatary; kraje, góry tatarskie. *Idzie król swoją osobą w głębokie Budziaki. Pędzi po za Budziaki pierzchliwe motłochy, ob. Buczacki.*

Budziciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* co drugich budzi, *wł.* i *fig.* stąd zegar, który o pewnéj godzinie dźwięczy dla rozbudzenia, zwany zwykle ekscytarzem.

Budzicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która budzi. *wł.* i *fig. Filozofja budzicielka.*

Budzić, **ił**, **i**, *ncz. nd.* 1) ze snu kogo ocucać. *Budzić kogo do roboty. fig. Słońce budziło ludzi do zwykłych robót. Nie budź licha kiedy śpi, przys.* t. j. dać złemu pokój. *Budzona pieśń, v. pieśń budząca, ob. Ejnal, Hejnat.* 2)= wzbudzać, zachęcać, zagrzewać, pobudzać. *Zleniałych budzi. fig. Ludzkie serca okiem budzą. Budzić zazdrość w kim, ob. Rozbudzić, Pobudzić, Ocucić.* = **się**, *złz. nd.* ocucać się, ocknąć się. *Budzę się codzień o pewnéj godzinie.*

Budzidło, **a**, *lm.* **a**, *n* zégar budziciel, ekscytarz.

Budzisz, **a**, *m. mit.* słowiański bóg pobudki wojennéj, podający rączo rycerzom oręż do dłoni i piérwszy towarzysz *Herewita*, znaczącego Marsa. Odpowiada litewskiemu *Warpasowi.* Godłem jego gęś. Dotąd gęś w herbie zowie się *Budziszem.*

Budżet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z an. Budget) stan i wykaz corocznych przychodów i wydatków. *Budżet Ministerstwa wojny, wychowania publicznego* i t. d.

Budżu, *nieod.* moneta algierska (24 Mussony) = 45 kop. = 3 zł.

Buf! odgłos strzelania, lub mocnego uderzenia.

Bufet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) stół zastawiony jadłem, trunkami i t. d. kredens; miejsce, gdzie się czasowo sprzedają jadła i napoje. *W antrakcie poszliśmy do bufetu.*

Bufo, *v.* **Bufon**, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* żaba ziemna, ropucha jadowita (bufo). *Śmiertelna wina, jadowitsza nad hydry i bufonów jady.* 2) *Bufon* (z fran.) śmieszek, błazen. 3) = (z włos.) śpiewak w operze, mający rolę komiczną, zwykle basista.

Bufonada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i **Bufonerja**, **ji**, *lm.* **je**, strojenie śmieszków, śmieszkowanie. *Rozpustne i grubjańskie bufonady.*

Bufonity, **ów**, *blp. m. geol. ob. Głossopetry.*

Bufonje, **ij**. *blp. ż.* (Buphoniae) (z łac.) uroczystość na cześć Jowisza.

Bufonować, **ował**, **uje**, *ncz. nd.* śmieszki stroić, śmieszkować.

Bugaj, **u**, *m. mit.* 1) wyraz złożony z *Bóg* i *gaj*, znaczył u pogańskich Słowian, tak w gontynie, jako w bożnicy, miejsce dla bogów i posągów ich przeznaczone, a stąd przenajświętsze. Dziś jeszcze Bugaj znaczy tyle, co siódme najtajemniejsze niebo, lub tyle, co *Sanctissimum.* 2) = *v. Buhaj, ob. Buhaj, Byk.*

Bugi, **ów**, *blp. ż.* gatunek gruszek bergamotek lśniących się, jakby były lakierowane.

Bugle, **ów**, *muz. ob. Horn-Bugle.*

Bugsirować, **ował**, **uje**, *ncz. nd.* (z niem.) okręt ciągnąć za pomocą małych statków.

Bugunki, **nek**, *blp. mit.* panny wodne w Bugu i innych rzekach, *ob. Bogunki.*

Buhać, **ał**, **a**, *ncz. nd.* 1) *ob. Buchać.* 2)= ryczeć. *Przemienił się w wołu, buha z bydłem.*

Buhaj, **a**, *lm.* **je**, *m.* byk nie pokładany; stadnik do krów. *Ciele po buhaju hollenderskim.*

Buhajek, **ajka**, *lm.* **i**, *m. zdr.* młody buhaj, byczek.

Bujaczek, **a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* młody, śliczny bujak.

Bujać, **ał**, **a**, *ncz. nd.* 1) wzbijać się wysoko w powietrze, krążyć. *Buja ptak, buja, po świecie tym leci, Aż niespodzianie podpadł pod sieci. Nie dosyć jest im latać, będą chcieli bujać. fig. Bujać myślą po świecie, po niebie, po oblokach. Żaden nie wié, gdzie buja myśl człowiecza. Zapał umysłu, czy w wierszu, czy w prozie, Buja, gdy ciepło, ustaje na mrozie.* 2) *Bujać po jakiem miejscu;* biegać sobie tam i sam, wałęsać się. *Tu wonne zioła, tu, rozkoszne trzody, Bujajcie sobie, gryźcie chrościk młody. fig. Bujał sobie po wonnym Parnasie z Muzami. Bystrości oka musisz w Rzymie, w Atenach i indzie po świecie myślą bujając, szukać.* 3) *Bujać sobie, v. Bujać się, złz. nd.* rozpuszczać się, dokazywać, broić, hasać, hulać, rozkoszować. *Nie żeniwszy się bujał, jako byk w oborze. Bogacz stroił się, bujał sobie, skakał, pląsał.* 1) = o roślinach; bujno wyrastać.

Bujak, **a**, *lm.* **ki**, *m.* byk młody przeznaczony na roboczego, który jeszcze w zaprzęgu nie chodził; byk nie pokładany, ale jeszcze nie stadnik, nie buhaj.

Bujan, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) człowiek skory do bójki, do bitwy; kłótnik, zawadjaka. 2)=*bot. ob. Piwonja* (Paeonia), roślina.

Bujanić, ił, i, *sn. nd. prow.* bić się ; bójki, kłótnie zaprowadzać; hajdamaczyć, po pijanemu dokazywać.

Buje, ów, *blp. prze.* skrzydła.

Bujnie, *v.* **Bujno,** *st. w.* **Bujniéj,** *najw.* **Najbujniéj**; *ps.* bardzo żyźnie, obficie, jurnie, sporo, grubo, silnie. *Im bujniéj wschodzi źdźbło, tém większą czyni nadzieję. Cieluszka bujnie rośnie. Na dobréj paszy bydło rośnie bujnie.*

Bujnomyślnie, *ps. nieuż.* górnomyślnie.

Bujnomyślność, ści, *blm. ż. nieuż.* płodność myśli; górnomyślność.

Bujnomyślny, a, e, *p.* płodny w myśli, albo też, bujającej myśli, górnomyślny.

Bujnorodnie, *ps. nieuż.* zbyt żyźnie, wybujale.

Bujnorodny, a, e, *p.* zbyt żyżny. *Bujnorodne niwy. Bujnorodne chłopy.*

Bujnorosły, a, e, *p. nieuż.* zbyt obficie rosnący. *Bujnorosłej teszczyny krzak.*

Bujność, ści, *blm. ż.* 1) bardzo wielka żyźność, obfitość. *Na Ukrainie bujność ziemi jest nie do porównania z wszelką inną żyźnością. fig. Bujność wyobraźni. Bujność stylu.* 2) = *fig.* jędrność, swawola z zbytku pochodząca, bujanie. *Ziele gorczyczne na krzyż przyłożone, czyni bujność cielesną. Młodzieńcza bujność. Ona bujność, która się z młodej a gorącej krwi rodzi, tyle daje zmysłom siły, ile jej rozumowi odejmuje. Gdy Bóg godności da, prosić Go trzeba, aby pychę i bujność w nich odjął.* 3) = bujny wzrost.

Bujny, a, e, *p.* 1) do zbytku żyżny, obfity. *Początki nazbyt bujne, nietrwałe. Zawsze rola u sąsiada bujniejsza, przys. Bujne jawory. fig. Bujna wyobraźnia. Bujny styl.* 2) = jędrny, jurny. *Zbytek ciału naszemu ku rozpustności wędzidła rozpuszcza; dosyć jest bujny ten osieł nasz, a gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie bujniejszy.* 3) = spory na wzrost, na urodę.

Bujurdan, *v,* **Bujurdun, a,** *lm.* **y,** *m.* (z tur.) *nieuż.* cedula śmierci, którą od sułtana oddają znaczniejszym.

Buk, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Fagus) rodzajowa nazwa drzewa z rodziny *kotkowych, v. bazlowych* (Amentaceae), należącego do klassy 21 rzędu *wielopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (F. sylvatica), stanowi niekiedy obszerne lasy; drzewo to, zwane posp. *buczyną*, jest pięknem i użytecznem, dorasta niek. do 100 stóp wysokości, korę ma gładką, równą, popielatą; owoce zwane są *orzeszkami bukowemi*, czyli bukwiami; drzewo bukowe jest białawe, lub blado czerwonawe, twarde, mniéj spoiste od *grabiny*, daje się pięknie gładzić, stąd zdatne do robót tokarskich, stolarskich i. na przedmioty podwodne, po grabowém najlepsze do opału; buczyna u nas rzadko rodzi owoce.

Buka, i, *m. mit.* słowiański bożek piekielny, doglądający czarownic, *ob. Bobo.*

Bukaj, *ob. Bukłak, v. Bukłaha.*

Bukanjer, a, *lm.* **owie,** *m.* (z fran.) 1) strzelec bawołów w Ameryce. 2) = rozbójnik morski.

Bukara (Bucara), **y,** *lm.* **y,** *ż.* miara do towarów sypkich = 2,228 lit.

Bukardja (Bucardia), **ji,** *lm.* **je,** *ż.* pewien rodzaj muszli.

Bukat, u, *lm.* **y,** *m. prze.* 1) byczek, ciołek. 2) = kawał mięsa. *Oblężeni, siekąc mięso w bukaty, w wojsko nieprzyjacielskie miotali. Skoro do nich wyszedł na pole nędzniaczek, Roztargan na bukaty małe.*

Bukiet, u, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Bukiecik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) wianek, wiązka, równianka kwiatów. *Bukiet ten z wonnéj róży dla tego mi miły, Że go ręce Koryta Ismenie uwiły.* 2) = *bot.* (thyrsus), odmiana kwiatostanu, kiedy szypułka bardzo gałęzista, prosto stojąca, dolne ma gałązki najdłuższe, a górne coraz krótsze, tak, że całość tworzy niejako piramidę, jak np. w kasztanie gorzkim, bzie włoskim i t. d. 3) = *v. kwiatek; myś.* ogon u sarny. 4) = *v. zapach wina, ob. Wino.* 5) = zapach perfumy, *ob. Perfuma.*

Bukietowy groch, *bot. ob. Groch bukietowy.*

Bukiew, kwi, *lm.* **kwi,** *ż. bot.* 1) in. *Orzech bukowy*, nazwa ziarn owocowych buczyny, trójgraniastych, pół cala długich, gładkich, nieco błyszczących, dość twardych; świeże mają smak migdałowy; wytłacza się z nich obfity, tłusty olej, mogący po oczyszczeniu zastępować oliwę prowancką. 2) = (Hyperanthera), roślina. 3) = (Guilandina moringa), roślina. 4) = *turecka, v.* orzech aptekarski (Glans unguentaria).

Bukinjer, a, *lm.* **owie,** *m. v.* **Bukinista,** *m.* (z fran.) tandeciarz książkowy, antykwarjusz.

Bukkamancja (Buccamantia), **ji,** *blm. ż.* (z łac. i grec.) *med.* poznawanie chorohy ze znaków w gębie.

Buklandit, u, *blm. m. min.* ciało kopalne.

Bukłak, a, *lm.* **i,** *m. v.* **Bukłaha, y,** *lm.* **y,** *ż.* i **Bukład, Bukał, a,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Bukłaczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. v.* **Bukłaszka, i.** *lm.* **i,** *ż.* i **Bukładek, dka,** *lm.* **dki,** *m.* (z tatar.) skórzane naczynie, którym się woda, wino i inne płyny wożą. *Bukłak wody, oleju, wina. Rychléj się dowie, czém flaszka śmierdzi, niźli o prostym bukłaczku.*

Bukolika, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łac.) *ob. Pasterka, Sielanka, Skotopaska.*

Bukon, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *nieuż.* kąsek, kęs. *Nie możesz tego i zgryźć i połknąć bukonu; tylkoby smaczne kąski.*

Bukować, ował, uje, *scz. nd.* 1) = *jęczmień;* obijać go cepami z kolców, czyli wąsów, *ob. Pojsać.* 2) = *owce;* łączyć je z barankami. 3) = popęd płciowy zaspakajać, mówiąc o łosiu.

Bukowina, y, *lm.* **y,** *ż.* drzewo bukowe, las bukowy, buczyna.

Bukownik, a, *lm.* **i,** *m.* tryk, baran.

Bukowy, a, e, *p.* należący do buku. *W Niderlandzie nie ma sosnowego i jodłowego drzewa; jest potrosze bukowego. Łódź bukowa. Żołądź bukowa, ob. Bukiew.*

Bukówka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* gatunek zięby (Fringilla autumnalis) w kształcie i wielkości do pospolitéj zięby podobna, tylko piękniejszych kolorów.

Buks, a, *lm.* **y,** *m.* i **Buksa, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) rura żelazna, albo spiżowa wewnątrz piasty. 2) = refa, *v.* obręcz żelazna około czopów, rękojeści; refa do spajania dwóch rur od wody. *Buks od wody.*

Buksować, ował, uje, *scz. nd.* buksami wyłożyć. *Koła powinny być dobrém żelazem należycie buksowane.*

Buksza, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Kabir* (moneta).

Bukszdorn, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *bot.* (Rhamnus lycioides), roślina z rodzaju *szakłaków*, niek. *Licznikiem*, a bl. *Bukszpanem ościstym* zwana.

Bukszdornowy, a, e, *p.* do bukszdornu należący, z bukszdornu.

Bukszpan, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Buxus), 1) krzew należący do kl. 21éj, działu *osobnopłciowych*, rzędu 4ro *pręcikowego*, wedł. ukł. Lin.; wysokości do 8 łokci; pochodzi z południ. Europy, u nas utrzymuje się w oranżerjach; drzewo ma żółtawe, twarde, przydatne na piękne stolarskie wyroby; bukszpan w języku emblematycznym kwiatów oznacza *stoicyzm.* 2) = *fig. kuch.* raki nakształt bukszpanu układane na przystawce. 3) = *daw. zam.* flet bukszpanowy. *Rąk rozdynany wielodziurych bukszpandw.*

Bukszpanowy, a, e, *p.* do bukszpanu należący, z bukszpanu. *Tablice bukszpanowe. Barwa bukszpanowa. Flety bukszpanowe.*

Bukszpir, *v.* **Bukszpryt, u,** *lm.* **y,** *m.* gatunek maztowiny, sztuka drzewa wymiarów mniejszych jak spir, 8—10 sążni długa.

Bukształb, u, *lm* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* głoska, litera, czcionka

Buksztele, ów, *blp.* (z niem.) 1) *ar.* obłąki z tarcic, formy w murowaniu. Są to niby półkręgi zbite z pewnéj liczby tarcic, na których muruje się sklepienie. 2) = *art.* wieże na walcach lub kołach, które u dawnych podmykano pod mury.

Buksztelunek, nka, *lm.* **nki,** *m. art.* złączenie dwóch bukszteléw spodem legarami, a wierzchem łatami.

Buksztyn, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) kamień palony, cegła. *Buksztynów dwa, do pieców, każdy ma grubości cal6w* 10.

Buksztynki, nek, *blp.* kółka żelazne nabijane na piastę.

Bukunek, nka, *lm.* **nki,** *m.* czas puszczania tryków do owiec.

Bukwica, y, *blm. ż. bot.* (Betonica) roślina należąca do klassy 14, rzędu *nago ziarnowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: 1 = *lekarska* (B. officinalis) zwana niek. *czerwoną*, łodygę ma prostą, łokciową, rzadko liściową, liście naprzemianległe, dolne na długich, kosmatych ogonkach, wyższe krótko ogonkowe, najwyższe bezogonkowe, kwiaty purpurowe, wonne, w kłosy krótkie z gęstych okółków

złożone; rośnie na łąkach podleśnych; w dawnéj medycynie często się używała, jako środek lekko rozwalniający i wzmacniający żołądek; gotowana w mleku i dawana bydlętom, niszczy zapalenie trzewiów; korzeń zażyty wzbudza mocną laksę i womity; liście zapachu balsamicznego, ususzone na proch, wzbudzają kichanie; liście i rozkwitłe wierzchołki, używają się w farbierstwie. *Bukwica w przysłowie Włochom przyszła: wychwalając bowiem kogo, mówią: ty masz więcéj cnót, niż bukwica.* 2 = *biała*, nazwa dawana roślinie: *Pierwiosnek* (Primula veris), zwanéj także *Kluczykami, Piżmowém zielem.* 3 = *wodna*, nazwa dawana niek. roślinie *Trędownik* (Scrophularia).

Bukwiczany, a, e, *p.* od bukwicy, z bukwicy. *Mówią, że bukwiczany proch padającą niemoc uzdrawia. Bukwiczana wódka.*

Bul! bul! odgłos tęgiego łykania, cecha pijaństwa, *Oj dewotki! od wódki nie zaczynajcie modlitwy z wzdychaniem na gorzki bul! bul! bul!*

Bula, *v* **Bulla, i,** *lm.* **e,** *ż.* (*daw.* **Buła, Boła**) (z łać. średn.) wydatna pieczęć, stąd bula papieska, wyrok, dekret papieski w rzeczach duchownych. *Ogłosić, wydać bulę. Buł, listów, przywilejów dosyć, któremi się lepiéj ksiądz ubiera, niż w pancerze. Buły Papieżów o krwi Pańskiej. Złota bulla;* najpierwsze prawo Rzeszy niemieckiéj, od złotéj puszki, w któréj zamyka się wisząca pieczęć.

Bulafo, *nieod. n.* muzyczny instrument Negrów w Gwinei.

Bularch, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) prezydent senatu greckiego.

Bulasty, a, e, *p. min.* mający kształt bochenków chleba, np. *ruda* (żelazna) *ilasta bulasta*, różniąca się tylko kształtem swym od *rudy ilastéj płaskury*, mającéj postać taflową, płaską.

Bulba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) w niektórych okolicach Litwy takie nazwanie noszą kartofle. 2) = *włoska, ob. Bulwa* (Helianthus tuberosus).

Bulbeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* mała, drobna bulba, kartofelka, *ob. Bulwa;* mian. w *lm. bulbeczki*, znaczy: jabłuszka v. nasiona kartoflowe.

Bulbianka, i, *blm. ż. posp.* wódka pędzona z kartofli, zwana pogardliwie *Śmierdziuszką.*

Bulbiany, a, e, *p.* z bulby, kartoflany. *Kasza, mąka bulbiana. Krupy bulbiane.*

Bulbiasty, a, e, *p. posp.* kształt bulwy, *v.* kartofli mający; do bulby podobny. *Korzeń bulbiasty.*

Bulbowiny, win, *blp. ż. posp. ob. Bulbownik.*

Bulbowisko, a, *lm.* **a,** *n posp.* 1) miejsce, gdzie kartofle czyli bulby rosły; kartoflisko. *Zabronować bulbowisko. Puścić świnie na bulbowisko.* 2) = niek. zamiast *Bulbownik.*

Bulbownik, a, *blm. m. posp.* zielone bulbowe łodygi z liśćmi, nać kartoflowa. *Żąć, łamać bulbownik. Bulbownikiem karmić świnie. Wiązać bulbownik w pęczki.*

Bulbowy, a, e, *p.* od bulby, z bulby, kartoflowy. *Kwiat bulbowy. Jabłuszka bulbowe, ob. Bulbeczki.*

Buldeneż, *nieod. blm. bot.* (z fran. Boule de neige) gatunek *Kaliny zwyczajnéj* (ob. ten wyr.).

Buldog, *v.* **Buldok, a,** *lm.* **i,** *m.* (z an.) gatunek psa wielkiego.

Bulemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* zbytni chorobliwy apetyt, przemor, przemorek.

Bulgarczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* i **Bulgarzyn, a,** *lm.* **owie,** *m* mężczyzna rodem z Bulgarji. *Ten metropolita rodem był bulgarzyn.*

Bulgarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rodem z Bulgarji.

Bulgarski, a, ie, *p.* z Bulgarji. *Młyn bułgarski jest bez kół, bez palców, bez zębów.*

Bulgotać, *v.* **Bulkotać,** *ob. Bełkotać.*

Bulit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) kamień z żołądka bydlęcego.

Buljon, *v.* **Bulljon, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) zupa z mięsa jakiegokolwiek *v.* z kości wygotowana. 2) = i *Buljon suchy*; massą wygotowana z mięsa, zsiadła, zastudzona. *Kawałek buljonu.* 3) = *blp.* sznurki z nici metalowych u szlif sztabsoficerów. *Szlify ma już z buljonami*, t. j. już został sztabsoficerem.

Buljonowy, a, e, *p.* z buljonu, z buljonem. *Sos buljonowy.*

Buljotta, y, *blm. ż. ż.* (z fran. *Bouillotte*) pewna gra hazardowna w karty.

Bulka, *ob. Bańka.*

Bullarium, *nieod. n.* (z łać.) zbiór papieskich bull.

Bullenger, a, *lm.* **y,** *m.* (z an.) rodzaj małych statków.

Bulliści, stów, *blp.* (z łać.) pewien rodzaj Franciszkanów, Obserwanci.

Bulon, *bl. Buljon.*

Buluk-Baszy, *nieod. m* (z tur.) urzędnik wojskowy w Turcji, w stopniu Półkownika, który zamiast pensji pobiera dochód z danego mu majątku.

Bulwa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* 1) (tuber), nazwa okrągławych części główkowatego *v.* bulwonosnego korzenia niektórych roślin, np. kartofli, zwykle pomarszczonych z powodu zawartéj w nich krochmalnéj mączki. 2) = nazwa dawana roślinie: *Słonecznik bulwowy* (Helianthus tuberosus), zwanéj także *Topinamburem v. Bulwą włoską*, która się hoduje w ogrodach dla bulb korzeniowych, dających po ugotowaniu dość smaczną jarzynę.

Bulwar, *v.* **Bulwark,** *ob. Bolwark.*

Bulwiczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Bulbine) roślina z rodziny *złotogłowowatych* (Asphodelaceae) plemienia *Hyacynthowych*; = *cebulowa* (B. bulbosa), rośnie w Nowéj Holandji; bulwy jéj, ostrego smaku, jadają się pieczone.

Bulwonośny, a, e, *v. główkowy, bot.* (tuhiferus), mówi się o korzeniu, właściwym niektórym roślinom, np. kartofli, który w rozmaitych miejscach swéj rozciągłości opatrzony jest *bulwami* (tuber).

Bulwowy, a, e, *p.* z bulwy.

Bulza, y, *lm.* **y,** *ż nieuż.* skórzana torba. *Gdy na Tatary jedziecie, miejcie te potrzeby: namiot, pancerz, tarcz, drzewce, w bulzach séry, chleby.*

Buła, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) chléb okrągły, duży, *ob. Bochen, Bułka. Jest chleba, a na cóż mi buły? przys.* t. j kiedy dosyć, pocóż nadto? 2) = chléb obroczny. *Kanonik musi robić, jeśli chce jeść bułę. Których przedtym zdobyły pompy i infuły, Dyszą w pęcieh tureckich, nie idą im buły.* 3) = grundychwal, grundal, basałyk, nieokrzesany.

Bułany, a, e, *p.* (o koniach) maści płowéj.

Bułańczyk, a, *lm.* **i,** *m.* koń bułany. *Konno na bułańczyku.*

Bułat, a. *lm.* **y,** *m.* (z tatar.) 1) stal. *Puklerze z szczerego bułatu.* 2) = szabla z głównią szeroką; stal wypolerowana aż do przezierania się; miecz perski, albo szabla turecka; w ogólności, miecz. *Jawna już, co świadoma tutecznemu światu, Oddając dług ojczyźnie, przytępił bułatu. Gdzie się podział Rzym sławny, co dzielnym bułatem, Podbił wszystkie narody i całym trząsł światem.*

Bułatny, *v.* **Bułatowy, a, e,** *p.* z bułatu, ze stali, stalny, stalowy. *Gdy żołnierz bitéj się nie chce, nie nasiecze Sam pałasz, ani bułatowe miecze. Bułatowa tarcz. Bułatne zwierciadła.*

Buława, y, *lm.* **y,** *ż.* (z tatar.) 1) żelazna lub z innego kruszcu niby to laska, na końcu pękata; maczuga. *Ziele pałeczník ma pałeczki jako buławy.* 2) = u dawnych Polaków, znak władzy hetmańskiéj. *Jak nikomu nie wolno było używać buławy, okrom samym Hetmanom; tak też nikomu z wojskowych niegodziło się używać buzdyganu, oprócz rotmistrzów, poruczników i chorążych.* 3) = *fig.* Buława; hetmaństwo; komenda hetmańska, urząd hetmański. *Buława wielka;* t. j. urząd Wielkiego Hetmana. *Buława mniejsza v. polna;* t. j. urząd Hetmana polnego, *Buława litewska wielka. Buława litewska polna. Dopiąć buławy;* t. j. dopiąć hetmańskiego urzędu. *Wojsko przeszło pod jego buławę. Regimenty wielkiéj i polnéj buławy.* 4) = w pierwiastkowém znaczeniu, była laską, w Bożnicy, lub gaju świętym uciętą. Pochodzenie jéj z Bożnicy stanowiło wielką jéj wartość. Skąd też służyła za berło, królewskie, lub oznakę hetmańską. Kto ją nosił, do tego osoby przywiązywała się świętość i powszechna cześć.

Buławić, ił, i, *scz. nd. nieuż.* hetmanić, przywodzić, dowodzić nad wojskiem. *Buławił na miejscu Sahajdacznego Borodawko.*

Buławka, Buławeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr. od Buława*) mała buława. *Dałem chłopięciu od kapłuna kołanko, a on po stole kołatał tą buławką.* 2) = posp. nazwa rośliny *Buławnik.*

Buławnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) *v.* **Buławonośca,** *v.* **Buławowładzca, y,** *lm.* **y,** *m. nieuż.* noszący buławę, władający buławą, hetman. *Nie mógł znieść buławnik, mając się za pierwszego z urzędu, takowego poniżenia. Buławo-*

władzca Tezeusz; że zawsze z buławą *v.* maczugą chodził. 2)= *bot.* (Cephalantera), roślina z gromady *storczykowych*, należąca do klassy XX, rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; rośnie w lasach, zaroślach, na błotach, kwiaty ma w kształcie kity bulawkowatéj, białe, biało-żółte lub czerwone; gatunki: = *bladawy* (C. pallens) = *mieczolistkowy* (C. ensifolia), cała roślina gładka, nieco połyskująca się; = *czerwony* (C. rubra).

Bułczak, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Boletus artemidorus), gatunek jadalnego grzyba z rodzaju *Huby*; kapelusz ma bułkowo-żółty, rośnie na wzgórzach piaszczystych śród młodych szpilkowych zarośli.

Bułczasty, *v.* **Bułasty**, *v.* **Bulasty**, **a**, **e**, *p.* kształt buły, bułki, bochnu mający.

Bułka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Buła*) i *zdr.* **Bułeczka i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) chléb okrągły lub podługowaty niewielki. *Bułka chleba.* 2) = gatunek pszenicznego chleba, pieróg. *Bułki pszeniczne. Bułeczki montowe, hamburskie. Każdy woli za bułki, niż za stołki. przys.* t. j. lepszy chléb niż tytuł. 3) = kształt, postać, forma bułki. *Mieł w bułkach. Spotę przedają w bułkach.*

Bułkowy, **a**, **e**, *p.* od bułek, czyli białego chleba. *Bułkowa mąka*; pszeniczna, żemlowa.

Buły, **buł**, *blp. ż. geol.* *krzemienne*, *wapienne*; krzemionka lub wapień w postaci gałek, bochenków, znajdywane w pokładach ziem; *buły wapienne*, cechujące niektóre pokłady Jura, zowią się *sferytami*.

Bumbo, *nieod. n.* (z an.) napój z wódki, wody i cukru.

Bumidewi, *nieod. ż.* u Indjan, bogini ziemi.

Buna, **y**. *ż*, *mit.* bogini celtycka, córa Prydaina; jest Cerydwa podziemna. Olwa strzeże drzew, o ile są w powietrzu, a Buna ma pod opieką ich korzenie. Pnie ścięte, lecz w ziemi tkwiące, jéj godło i obraz. Merdyn strzeże jednego z takich pni świętych, a Buna doń woła: Czuwaj około mnie, prosiątko!

Bund, **a**, *lm.* **y**, *m.* miara Brunszwigska do przędziwa = 34059,24 metrom. Hanowerska = 39387,240 metrom.

Bunda, **y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* pewien rodzaj przyodziewku wierzchniego u mężczyzn, mian. wieśniaków. *Włóż bundę, bo dziś chłodno.*

Bunder, **a**, *lm.* **y**, *m.* miara powierzchni Niderlandzka = 100 arom.

Bundy, *muz. ob. Banty.*

Bunger, **a**, *m. mit.* czwarty z madżiarskich Kumanów, lub duchów złych.

Bunkowy, **a**, **e**, *p. prze.* (w kartach) dzwonkowy. *Bunkowy tuz.*

Bunt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) w ogólności, związek, związanie, związka, zwłaszcza związka futer, mendel, pospolicie liczba 15 czego. 2) *Bunty w budowaniu;* drzewa co balki lub krokwy trzymają. *Sieci trzeba pod dachami u buntów środkiem pozawieszać, aby wyschły.* 3) *Bunty w statkach wodnych;* drzewa zakrzywione w poprzek idące, szpągi okrętowe. 4) *Bunty;* kolki *v.* pacholki przy niektórych narzędziach muzycznych, na które nawiązują się struny. *Kiedyś Amfion lutnista ćwiczony, Na dziesięć buntów nawiązane struny, Przy suchym tracał Kaistrze.* 5) *prze.* = wiązanie się z sobą, przymierze, sojusz. *Jonatan z domem Dawidowym uczynił bunt;* t. j. przymierze. 6) = (w złém znaczeniu) spisek, spiknięcie, porwanie się przeciw władzy prawnéj, rokosz. *Bunt podnieść, wzniecić. Bunt uspokoić, przytłumić, poskromić. Poduszczać, podniecać do buntu.*

Buntliwy, *v.* **Buntowliwy**, *ob. Buntowny, Buntowniczy.*

Buntować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* do buntu poduszczać. *Buntować kogo*; naprowadzać kogo na złe, nabechtać, podburzać, kłócić. *Fryjerz w domu buntuje za zwyczaj żonę na męża. Buntował mi dzieci. Buntuje sług.* = **się**, *złz nd.* 1) *prze.* sprzymierzyć się z kim, związać się z kim (w dobrém znaczeniu). *Buntował Jonatan z Dawidem, abowiem go miłował, jako zdrowie swoje.* 2) = burzyć się przeciwko komu, buntować się. *Buntować się przeciw Monarsze, przeciw panującemu. Wojsko buntowało się.*

Buntowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* poduszczanie do buntu, i sam bunt. *Zawsze do buntowania rzeczy widał. Buntowanie żołnierzy było jego celem. Buntowanie się.* podnoszenie buntu, burzenie się przeciwko komu. *Wszelkie buntowanie się przeciwko prawej władzy, jest występkiem.*

Buntownica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* kobieta buntująca.

Buntowniczo, *ps. ob. Buntowniczy.*

Buntowniczy, **a**, **e**, *p.* 1) bunt podnoszący. *Buntownicza i niezgodna liga.* 2) = należący do buntowników, lub do buntu.

Buntownie, *ps. ob. Buntowny.*

Buntownik, **a**, *lm.* **ki**, *v.* **cy**, *m.* człowiek buntujący, rokoszanin.

Buntowny, **a**, **e**, *p.* do buntu skłonny, do buntu nakłaniający, burzliwy. *Powstawali w Atenach wymówcy źli i buntowni.*

Buntowy, **a**, **e**, *p.* od buntu, z buntu; w bunt związany; w wiązce znajdujący się; w wiązkę zarobiony.

Buńczewie, *ob. Grzybienie.*

Buńczucznie, *v.* **Buńczuczno**, *ps.* 1) z buńczukiem. 2)=dumno, pysznо, strojnie, pokaźno. · *Wpaść buńczuczno. Wystąpić buńczucznie.*

Buńczuczny, **a**, **e**, *p.* 1) z buńczukiem. *Basza buńczuczny.* 2)=*fig.* strojny, pyszny, pokaźny, okazały. *Strój buńczuczny. Z miną buńczuczną.*

Buńczuczny, **ego**, *lm.* **ni**, *m.* buńczuk noszący, chorąży (u Kozaków zaporożskich).

Buńczuk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z tatar.) 1) ogon koński na lasce zawieszony, zamiast chorągwi służący. Nazwisko *buńczuk* daje się najprzód, całemu nosidłu, mającemu trzy lub dwa ramiona z ogonami przyczepionemi, potém każdemu z tych ramion o jednym ogonie z osobna; te to są ramiona, które zowią po turecku *tu*; stąd *Basza trzytulny, dwutulny. Nahajskie buńczuki. Buńczuk Turkom wzięty.* 2)=sama kiść, zwykle w złoto, w srebro lub w mosiądz pozłacany oprawna, którą na szyszakach, na końskich piersiach, uszach wieszano. *Szyszak białym buńczukiem lśnił się na głowie jego. Z piersi koniom złote buńczuki wisiały. fig. Tu ostarzałe i ogromne buki, Tu brzozy gęste wieszają buńczuki*, t. j. liściste kiści.

Buńczuczyć się, *v.* **Bundiaczyć się**, *v.* **Burdiuczyć się**, *złz. nd.* junaczyć się. *Gap' ten, co się tak bundiuczy i kroi na junaka. Czyś można zaraz o łada słówko się burdiuczyć!*

Buprestidy, **ów**, *blp. m. zool.* gatunek żuków nieprzyjemny odór wydających.

Bur, **a**, *m.* 1) *mit.* normandzki początek człowieczeństwa. Krowa Andumbla, ona krynica natury nieorganicznéj, żywi się, liżąc dwa kamienie szronowe. Gdy polizała je pierwszego dnia, okryły się włosem; gdy polizała je drugiego dnia, zamieniły się w głowy ludzkie; gdy polizała je trzeciego dnia, powstał z nich mąż *Bur* i syn jego *Bor*. Pierwszy jest człowieczeństwa, a drugi bożoczłowieczeństwa, lub *Azostwa* zaród. Tamten odpowiada perskiemu *Kojomotorowi*, ten zaś *Dżemszydowi*. 2) = (Bour) drogi gatunek srebrzonego jedwabiu.

Bura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) płaszcz deszczowy pilśniany, *ob. Boradek, Burka.* 2) = zburczenie, wylanie, wyrzut, zbuzowanie. *Oberwać burę. Dać komu burę.* 3) = *mit.* córka Jowisza.

Buraczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m. zdr.* od *Burak* (ob. ten wyr.).

Buraczki, **ów**, *blp. m. zdr.* od *Buraki*; potrawa z buraków słodkich, lub zupa z kwaszonych. *Dzisiaj na obiad buraczki. Buraczki tuszone. Bielić buraczki*, t. j. zaprawiać je śmietaną. *Cietrzew z buraczkami.*

Buraczkowy, **a**, **e**, *p.* do buraczków należący, od buraczków.

Burak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *bot.* (Beta) roślina należąca do klassy 5téj, rzędu *dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (B. vulgaris) in. *Ćwikła burak*, *v. Burak cukrowy*, posp. *Runkla*, powszechnie znane warzywo, rosnące dziko na wybrzeżach morskich Europy, Azji i Afryki, w ogrodach wszędzie się hoduje. Pod wzgl. korzenia rozmaite są odmiany buraków; w ogóln. dzielą je na dwa główne podgatunki: a) *Buraki szwajcarskie*, in. *Bociwina*, mające korzeń walcowaty, twardy, liście obszerne z białemi żyłkami; używają się na pokarm dla ludzi i bydła. b) = *właściwe*, in. *ćwikła*, mające liście mniejsze, zwykle czerwono-żyłaste, korzeń wielki, mięsisty, ostrokręgowy lub rzepowaty, dostarczający nie tylko zdrowego pokarmu, lecz jeszcze z jego słodkiego soku można otrzymać cukier; odmiany, mające korzeń w środku żółtawy lub biały, szczególniej są do tego przydatne. *Czerwony jak burak*, t. j. bardzo czerwony; cery rumianéj. 2) = o ogniach

sztucznych, rodzaj racy fajerwerkowéj, wzlatującéj w powietrze. *Puszczać buraki. Burak wzleciał w powietrze.* 3)= *blp. m.* buraki kwaszone w kadziach na warzywo zimowe. *Stawić, kwasić buraki. Krajać buraki. Buraki gotowane, słodkie, kwaszone. Z buraków gotowanych słodkich robi się sałata pod nazwaniem ćwikły* (ob. ten wyr.). 4) = nasiona buraków. *Siać buraki.*

Burakowy, **a**, **e**, *p.* od buraka, *v.* od buraków; z buraków, do buraków należący, burakowi właściwy. *Rosół burakowy*, t. j. sos w burakach kwaszonych. *Burakowa polewka*, t. j. sos od buraków w potrawie. *Burakowa gęszcz. Burakowa nacina i liście*, t. j. botwina. *Smak burakowy. Cukier burakowy. Kolor burakowy. Nasiona burakowe.*

Burang, **a**. *lm.* **i**, *m. bot.* drzewo figowe na wyspie Banda.

Burat, *v.* **Borat**, **u**, *blm. m.* (z fran.) pewien rodzaj materji wełnianéj.

Burawy, **a**, **e**, *p.* w bury kolor wpadający. *Katarakta źrenicę bielmem białawém, potém burawém, żółtawém lub niebieskawém pokrywa.*

Burba (Bourbe), **y**, *lm.* **y**, *ż.* moneta miedziana tunetańska = 1,1615384.. kop. = 2,3230768.. gr.

Burbina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* moneta tunetańska (jedna szósta burby) = *ob. Burba.* = 0,0269.. kop. = 0,0538.. gr.

Burbonista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* stronnik Burbonów.

Burbonizm, **u**, *blm. m.* przywiązanie do familji Burbonów.

Burboński, **a**, **ie**, *p.* Burbonów; do nich należący, od nich pochodzący, im właściwy. *Dom burboński. Familja burbońska.*

Burchla, *v.* **Purchla**, **i**, *lm.* **e**, *ż.* jaje bez twardéj łupiny od kury zniesione.

Burcik, *ob. Burt.*

Burczak, **u**, *blm. m.* 1) *bot.* roślina stanowiąca odmianę *zwyczajnego grochu* (Pisum sativum v. vulgare), mająca kwiaty czerwone, nasiona okrągłe, brunatno-czerwone. 2) = zbiorowa nazwa ziarn tej rośliny.

Burczakowy, **a**, **e**, *p.* od burczaku, jemu właściwy, z burczaku. *Burczakowe ziarna.*

Burczeć, *v.* **Burczyć**, **ył**, **y**, *scz. nd.* **Burknąć**, **ął**, **ie**, *jednkl.* 1) odgłos bełkoczący wydawać, szmerzyć, mruczeć. *Upatrzywszy, skąd burcząc nadobny strumień płynął. Kamyk burczy w powietrzu, po ziemi się toczy. Burczy mu w brzuchu, ob. Kruczyć. Burczyć sobie pod nosem. Uniesiony niecierpliwością burknął: co strona, to przyjaciel.* 2) = *kogo*, *nd.* strofować, łajać, fukać. *Burczał mię, nie wiedzieć za co.*

Burczyk, **a**, *m. mit.* syn Bura, *ob. Burejczyk.*

Burczymucha, **y**, *lm.* **y**, *m.* na wszystko mruczący, mrukajło, zrzęda.

Burda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) 1) *nieuż.* ciężar, brzemię, jakie się kładzie na zwierzętach jucznych. *Rozbierać ciężary, burdy z muła, z osła.* 2)= *prze.* (w grze kartowéj) prosta przegrana, różniąca ją od podwójnéj przegranéj, od dupli, suchy. 3) *Burdy*; gatunek gry we trzy karty, pikieta. *Hajducy grali w przedpokoju w burdy.* 4) *Burda*; rozterka, kłótnia, zwada, gomon, zamieszanie, rozruch. *Między stronami do niemałéj burdy i waśni przyszło. Nikomu nic na przykrość działać nie potrzeba, żeby się stąd poswarzki, nienawiści i burdy w ojczyźnie nie działy. Cnota z niecnotą zawżdy ma burdę. Burdy robić, stroić.* 5) = człowiek niespokojny, kłótnik, warchoł. *Pijak, burda, obrazi tylko szuka. Zdał mi się być burdą niespokojnym.* 6) = *zb. prze.* chałastra. *Jazda się Pompejego zaraz wysypała Z lekką burdą, która się w szyki zamieszała.*

Burdać się, *złz. nd.* kustrać się, leniwie się do czego brać.

Burdak, **a**, *lm.* **i**, *m. prow.* duży a płytki wmurowany kocioł miedziany, w którym się potaż wywarza.

Burdalon, *v.* **Burdon**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *nieuż.* bramowanie złote, galon. *Odpara z kapelusza brudne już galony, I kładzie złotolite na wierzch burdalony. Już pióra były brudne, złoty burdon śniady.*

Burdon, **u**, *lm* **y**, *m. v.* **Burdumbas**, **a**, *lm.* **y**, *m. muz.* głos wydobywający się z organów małym otworem, zwanym *światło*, i brzmiący oktawą niżéj, niż gdyby powietrze w sposób zwyczajny wyszło.

Burdiuczyć się, *ob. Buńczuczyć się*, *Bundiuczyć się.*

Burdonet (tampon), **u**, *lm.* **y**, *m. med.* kłębuszek do zatkania naczyń przy krwotokach.

Burdziuk, **a**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* naczynie, w którém wino i wodę wożą, najczęściéj skórzane, lub w skórę zewnątrz oprawne. *Gotując się w drogę, burdziuk swój winem napełnił, ob. Bukłak.*

Bureczka, *ob. Burka.*

Burejczyk, **a**, *m. mit.* syn normandzkiego Bura, znaczy tyle, co człowiek.

Burel, *zool. ob. Owca.*

Burg, *v.* **Burk**, *ob. Bruk.*

Burgardina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) pewien rodzaj muszli; perłowa muszla.

Burgrabia, **bi**, *v.* **biego**, *lm.* **biowie**, *m.* (z niem.) 1) sprawca zamkowy. *Burgrabiowie po zamkach królewskich mieli sobie dozór powierzony dla utrzymania ich w całości. Burgrabia zamku Krakowskiego* (urząd w dawnéj Polsce). 2) = urzędnik Grodzki, który egzekwował dekreta, dobra prawem przekonanego tradował, t. j. oddawał je w posiadanie wierzyciela. 3) = w początkach Księstwa Warszawskiego, urzędnik egzekwujący, którego teraz komornikiem nazywamy. 4) = (dawniéj w miastach pruskich, które były pod panowaniem polskiém) pamiestnik królewski. *Burgrabia Toruński, Gdański, Elbląski.* 5) = najwyższy sędzia w Magdeburgu. *Burgrabia Magdeburgski.* 6) = *v.* murgrabia pałacowy; dozorca pałacu, domu.

Burgrabianka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka burgrabiego.

Burgrabic, **a**, *lm.* **owie**, *m.* syn burgrabiego.

Burgrabski, **a**, **ie**, *p.* do burgrabiego, *v.* burgrabstwa należący. *Burgrabski sąd.*

Burgrabstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd burgrabski. 2) = *zb.* burgrabia z burgrabiną.

Burgundzki, **a**, **ie**, *p.* z Burgundji (prowincji francuskiéj). *Między winami francuskiemi najgłówniejsze są burgundzkie i szampańskie. Z win burgundzkich najlepsze Bonońskie, oko karopatwie zwane.*

Buri, *nieod. n.* rodzaj okrętu w Bengalu.

Burka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* i **Bureczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Bura.* 1) opończa od dészczu wełniana, pilśniana. *Na dészcz dobra krymska burka. Gardząc miękkim puchem, Léga w polu pod burką lub prostym kożuchem. Astrakańskie burki.* 2) = wymówka, upomnienie, strofowanie, wybuzowanie. *Złoty strawnego, a kupa burek. Burkę dostać.*

Burkałab, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z tur.) urzędnik turecki, burgrabia.

Burkatela, *ob. Brokatela.*

Burknąć, *ob. Burczeć.*

Burkować, **ował**, **uje**, *scz. częstl.* burki dawać, burczeć, łajać, fukać.

Burlesko (Burlesco) *nieod. m.* (z włos.) krotochwilny, pocieszny.

Burła, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* rodzaj materji grubéj.

Burlacki, **v. Burłaczy**, **a**, **e**. *p.* burłaka; do burłaków należący, im właściwy. *Burłackie osady.*

Burłaczek, **a**, *lm.* **owie**, *m. zdr.* od *Burłak*; mały, młody burłak; dziecię burłaka; chłop ruski zajmujący się ogrodnictwem, handlem warzywa lub czegoś innego, albo téż rolnictwem jako czynszownik.

Burłaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) żona burlaka. 2) = każda kobiéta burłaków.

Burłak, **ka**, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m.* ruski chłop zajmujący się rolnictwem jako czynszownik, lub prowadzący handel jaki; niek. zam. rosolnik, filipon. *U nas burłaki zaarędowali ogród owocowy.*

Burmistrz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) najpierwszy miejski urzędnik, głowa miasta, to co we Francji mer (maire). *Był miał i burmistrza brata, Nie ujdziesz ty ręki kata. fig. Jaki mi burmistrz!* t. j. chce mną rządzić, chce mi prawa dyktować.

Burmistrzowa, **éj**, *lm.* **e**, *ż.* żona burmistrza.

Burmistrzować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) burmistrzowski urząd sprawować. *fig.* przywłaszczać sobie jakąś powagę, ton dawać, przewodzić, imponować. *Ci Ichmość w każdem posiedzeniu chcieliby burmistrzować. Ja nie powagę nad sobą burmistrzować.* 2)= rozrządzać się nieprawnie, dokazywać. *Pospólstwo burmistrzuje w stolicy.*

Burmistrzowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* przywłaszczanie sobie jakiéjś powagi, nadawanie tonu, przewodzenie, imponowanie. *Burmistrzowanie jeneralności Targowickiéj.*

Burmistrzowski, **a**, **ie**, *p.* do burmistrza należący.

Urzędy burmistrzowskie w juryzdykcjach miasta Warszawy. — psł. Po burmis'rzowsku; jak prawdziwy burmistrz.

Burmistrzowstwo, **a**, *blm. n.* 1) urząd burmistrzowski. 2) = *zb.* burmistrz z żoną.

Burmistrzówna, **y**, *lm.* **e**, *ż.* córka burmistrza.

Burmistrzyni, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* kobieta burmistrzująca, chcąca przewodzić nad drugiemi.

Burnuit, **u**, *blm. m. min.* pewien gatunek minerału, *v.* ciała kopalnego.

Burnus, **u**, *lm.* **y**, *m.* płaszcz maurytański; wierzchnia odzież obojéj płci.

Burospad, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* (dolomit) kamień składający się głównie z węglanu wapna i magnezji, podobny do spatu wapiennego.

Burość, **ści**, *blm. ż.* kolor bury, ciemno-szary. *Różg chorobę u niektórych poznać można po jakowejsiś burości, która zaraz ginie za przyciśnięciem palca.*

Burranika (Burranica), **i**, *blm. ż.* (z łać.) napój z mąszczu i mleka.

Burre, *nieod. n.* (Bourrée), rodzaj tańca francuskiego.

Bursa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać. średn.) 1) *nieuż.* mieszek, worek. *Tkała korporały, w bursy je drogie i kosztowne kładąc i do kościołów rozsyłając. Nie przestaj ze złemi i do bursy się ich nie składaj.* 2) = życie wspólne, wspólnym kosztem, szczególniéj, konwikt, kollegium. *Jadwiga w Pradze bursę Litewską, aby się tam uczyli, założyła. Jedna to bursa*, t. j. jedné formy, na jedno kopyto. *Wierna bursa, zjé bez obrusa, przys.* t. j. nie pyszny pacholek. 3) = *kupiecka*; giełda. *Robię pieniędzmi na bankach, albo na bursie kupieckiej.*

Bursak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) współmieszkaniec, z pod jednéj strzechy, z pod jednego dachu, wspólnik, współtowarzysz. *Bursak muzyk*; należący do gromady, w któréj się zarobkiem między sobą dzielą. 2) = i **Bursista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* żyjący w jakim konwikcie. *Bursiści biorą małą pensją, aby mieli o czém nauki odbywać.*

Bursować, **ował**, **uje**, *scz. nd. nieuż.* na bursie, t. j. w konwikcie żyć. *Człowiek młody nie do samej śmierci ma studować, albo bursować.*

Bursz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) uczeń w uniwersytetach niemieckich; kolega, towarzysz i do nauki i do hulanki. *A to są bursze dorpatcy.*

Burszerja, **ji**, *lm.* **je**, *n. v.* **Burszostwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* stan, życie burszowskie.

Burszować, **ał**, **uje**, *śln.* należéć do burszów i wieść życie burszowskie.

Burszowski, **a**, **e**, *p.* bursza; do burszów należący, burszowi właściwy. *Wieść życie burszowskie*, t. j. więcéj hulać niż się uczyć.

Bursztówka, **i**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Pyrus malus), gatunek gruszy (drzewa i owocu).

Bursztyn, **u**, *blm. m.* (succinum, electrum), kombinacja roślinna, żywicznych własności, powstała zapewnie z lasów pierwotnego utworu, zaginionych przez powodzie; najobficiéj znajdywana w morzu Bałtyckiém i na jego brzegach, tudzież w niektórych kopalniach brunatnego węgla. Z powodu twardości, ciągłości i pięknego koloru bursztynu, wyrzynają z niego rozmaite drobne rzeczy; przy topieniu daje *kwas bursztynowy*; od przedłuższego zaś topienia bursztynu, otrzymujemy czerwonawą *bursztynową kalafonję*, i nieprzyjemnego zapachu przysmolony *bursztynowy oléj*, używający się niekiedy za lekarstwo. 2) = *lm.* **y**, rzeczy wyrabiane z bursztynu. 3) = *fig.* kolor, barwa bursztynu. *Piękna, włosem bladego bursztynu okryta. Czysty, jak bursztyn*, t. j. bez skazy. *Serce czyste jak bursztyn.*

Bursztynować, **ował**, **uje**, *scz. nd. nieuż. ob. Elektryzować.*

Bursztynian, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (succinas) ogólna nazwa soli, w skład których wchodzi kwas bursztynowy i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Bursztyniarnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. v. Kopalnia bursztynu*; miejsce, lub pole, gdzie przez kopanie bursztyn wydobywają.

Bursztyniarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* trudniący się wykopywaniem bursztynu z ziemi.

Bursztyniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *v.* **Bursztynowiec**, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Liquidambar), in. *Bursztynowe drzewo, ob. Ambra, Ambrowiec.*

Bursztynowy, (*nieuż.* **Bursztynny**), **a**, **e**, *p.* do bursztynu należący, z bursztynu, kolorem podobny do bursztynu. *Bursztynowe ziarno. Włos jéj po ramionach płynął bursztynowy. Bursztynna sól. Bursztynowe drzewo, ob. Bursztyniec.*

Buršnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* posp. nazwa, dawana niekiedy roślinie *Miechunek* (Physalis), lub jéj jagodom.

Burt, **u**, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Burcik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) 1) bramowanie, listwa, galon. *Odporz te burty z liberji. Nie dawno nosił po szwach burty*, t. j. nie dawno w liberji chodził, za lokaja służył. *fig. Burty;* liberja. 2) = *okrętowy, ob. Burta.*

Burta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) 1) brzeg okrętu, *v.* statku, po którym się chodzi. *Burtami zowią kraje boków u statku wodnego, przy których ci co wiosłami na nim robią, siedzą, przez wierzchy tych burt wiosłami robiąc. Z łodzi na burty okrętu wstępują.* 2) = i **Burtnica**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* ława, *v.* tarcice okrętowe, gdzie siedzą flisi. *Wieście z borów do Wisły butwice i ławy.* 3) = *nieuż. Burta*; wróżba, wróżenie. *Litwa, jako poganie, łada czemu wierzyli, a sami burtami abo wróżkami sprawy swoje odprawowali.* 4) = *gorz.* kocieł, w którym się przez godzin kilka gotuje brzeczka, w celu przerobienia jéj na piwo, t. j. w którym się odbywa ostatni proces warzenia piwa, po ezém ono się ochładza i beczkuje. 4) = *błp.* dwa podłużne brzegi czółna. 5) = brzegi kanału, rowu.

Burtak, **u**, *lm.* **i**, *m. ob. Burta*, w znacz. gorz.

Burtnica, *ob. Burta.*

Burtnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) który robi burty, *v.* galony, rzemieślnik od burtów. 2) = który sindywa na burcie, *v.* burtnicy, wioślarz. 3) = *nieuż.* wróżba, wróżek. *Biegł między Persjany, a widząc niektóre magi, abo burtki zabobonom służące, karać ich począł.*

Burtyl, **u**, *lm.* **e**, *m. teś.* drzewo zdatne na bale do obijania okrętu.

Burtynikaj, **u**, *m.* runiarz, lub pieśniarz litewski. Litwini kochali się wielce w poezji i mieli własnych śpiewaków, którzy nazywali się Burtynikaje. Więszczowie ci stali w służbie Boga Sotwaru i wzywali go, ażeby pieśń ich była jasna i ciepła, miła i żywotna, jako on sam, *ob. Sotwar.*

Burnúczak, **a**, *lm.* **i**, *m. prze.* tatarskie płótno przeźroczyste, do zasłony w oknach, a niegdyś i na suknie kobiéce używane.

Bury, **a**, **e**, *p.* koloru ciemno-szarego z plamami. *Bury wilk. Wróbel bury. W nocy wszystkie koty bure, przys. Jeśli nie szary, to bury*, t. j. jeśli nie taki, to coś podobnego. *Mniejsza o to, czy szary, czy bury. Świat bury*, t. j. pochmurny, posępny. *Bury groch, ob. Groch, Burczak.*

Burza, **y**, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Burzka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) szturm, nawałność, nawałnica. *Powstała, nastała burza. Schronić się przed burzą, v. szukać schronienia przed burzą. Burza rozlała się, v. rozdarła się, v. pękła nad doliną. Burza ustała, ucichła, umilkła, uśmierzyła się. Po burzy następuje cisza*, t. j. nic na świecie stałego, złe przemija. *Zanosi się na burzę. Burza morska. Okręty kołatane burzą. ob. Zamieć, Zawieja, Wicher.* 2) = *fig.* niepokój, zamieszanie, zatargi, zamieszki. *Powstała na nich wielka burza, iż ich zabijano, topiono, spychano, rozmaitemi śmierciami gubiono, wyganiano. Burze młodości. Burze namiętności. Najpewniejszém zaklęciem na burze namiętności jest praca. Poruszenie ludu najsroższe burze sprowadza. Burzki były w Gdańsku, które hetman zaledwie uspokoił.*

Burzan, **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Cirsium eriophorum), wysoka trawa stepowa. *Kwitną burzany.*

Burzca, *nieuż. ob. Burzyciel.*

Burzenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) rozwalanie, niszczenie, *ob. Zburzenie.* 2) = poduszczanie, podburzanie, buntowanie. 3) = i **Burzenie się**, *n. chem.* (effervescentia), dobywanie się nagłe i obfite części lotnych z jakiegobądź ciała płynnego (najczęściéj dobywanie się kwasu węglowego), różniące się tém od wrzenia, *v.* gotowania się, parowania, że się odbywa bez pomocy ciepła.

Burzliwie, *ps.* nawalnie, z burzą, *ob. Burzliwy.*

Burzliwiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* człowiek burzliwy, niespokojny. *Burzliwce Barabasza, Chrystusem pogardziwszy, sobie obrali.*

Burzliwość, **ści**, *blm. ż.* niepokój, niespokojność, nawałność. *Burzliwość morska rozpędziła nawy. Wybrani zachowani będą w burzliwościach świata tego. Burzliwość namiętności. Burzliwość młodzieńcza.*

Burzliwy, **a**, **e**, *p.* wichrzasty, wichrowaty, nawalny, nawałności pełny. *Burzliwa zamieć. Burzliwe morze. Noc burzliwa. Milszy wschód słońca po burzliwéj nocy. fig. Posiedzenie było burzliwe. Miłość i ambicja dwie najburzliwsze namiętności serca ludzkiego. Umysł burzliwy, człowiek burzliwy;* warchoł, mąciwoda, wichrzyciel, niespokojna głowa.

Burznica, *ob. Burzyciel.*

Burzotwórca, **y**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* burzę czyniący, sprawujący. *Gwiazda Koziół burzotwórca.*

Burzyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* (*nieuż. Burzca, Burzyca, Burznica*), 1) burzę wzniecający, burzący. *Mężne ma serce z przodków swoich, świata burzycielów okrutnych. Czytaj, w jakiéj Katylina albo insi burzyce a skażce pospolitéj rzeczy, sławie zostawali. Wziął tych pijaków pod wartę, jako burzycielów pokoju.* 2) = *art.* burzące działo, półkartaun.

Burzycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* wzniecająca burzę, burząca. *Burzycielka spokojności.*

Burzyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) burzę wzniecać, obalać, rozwalać, niszczyć. *Wody wiatr potężny burzy. Burzyć gmach, twierdzę, miasto z kretesem. Burzyć fortyfikacje, ob. Znosić.* 2) = *fig.* poduszczać, podburzać, niepokoju nabawiać, buntować. *Ludzie swawolni poddanych na panów burzyli, a łupieztwa szerzyły się, ob. Wichrzyć.* 3) = *prze. kogo, czyje zdanie, pismo*; walczyć z kim, zbijać, obalać jego zdanie. *Nie mieczem, nie ogniem, nie działem będziesz burzył niewierniki, ale mocą boską.* = **się**, *złz. nd.* 1) burzliwym, niespokojnym się stawać, wzburzać się, buntować się. *Morze się burzy. Lud zaczynał się burzyć. Tam, gdzie nie ma jedności, zawsze kraj się burzy. fig. Krew się we mnie burzy, v. Burzy się we mnie. Twarz łacno wynurzy, co się w sercu burzy, przys.* 2) = (o trunkach) fermentować, robić. *Burzy się piwo, wino. fig. Umysły się burzą. Młode piwko się burzy*, t. j. młodość dokazuje, buja sobie, bryka. 3) = *bier.* rozwalać się, rozwalonym być. *Pospolicie fortece burzyć się nie zwykły, tylko same obmurowania twierdzy.*

Burzyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Haladroma) *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich*, rodzaju Petreli; gatunki jego: 1 = *Nowozelandzki* (H. urinatrix). 2 = *Berard'a* (H. Berardii). 3 = *Garnot'a* (H. Garnotii).

Burzysty, **a**, **e**, *p.* pełen burzy, nawalny. *Czarownicy przyzywają wiatrów i obłoków burzystych i niepogód.*

Burzyświat, **a**, *lm.* **y**, *m.* warchogłów, mąciciel, niespokojny, pochopny wszystko wywracać, mieszać.

Busi, *nieuż. piesz.* (najczęściéj mówi się do dzieci) 1) całus, busiak; pocałowanie. *Daj mamie busi w rączkę.* 2) = ukłon ręką do ust, z pocałowaniem. *Zrób że temu gościowi busi.*

Busiaczek, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Busiak*). *Miły busiak*, słodki całus.

Busiać, **ał**, **a**, *scz. nd. piesz.* całować; pocałowaniami witać kogo; *ob. Pobusiać.*

Busiak, **a**, *lm.* **i**, *m.* całus, pocałunek. *Dać komu busiaka. Busiakami syt nie będziesz*, t. j. ciężka miłość o głodzie.

Busola, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (z fran.) kompas magnesowy.

Busolować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* mierzyć za pomocą busoli.

Busolowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* mierzenie za pomocą busoli.

Bussa, **y**, *blm. ż.* napój Arabów i Tatarów z żytniéj mąki i prosa.

Bussola, *ob. Busola.*

Bust, *bł.* zam *Biust*, (ob. ten wyr.).

Bustrafedon, **u**, *blm. m.* (z grec.) dosłownie znaczy: zwrót rogów byka, jest to pewien rodzaj starożytnego sposobu pisania, znajdywany na grec. monetach najdawniejszych wieków, wedł. którego pisze się i czyta ciągłym zygzakiem, t. j. wiersz pierwszy poczyna się od strony lewéj ku prawéj, drugi od prawéj ku lewéj, trzeci znowu od lewéj ku prawéj, i t. p., że pismo stanowi ciąg nieprzerwany.

Buszel (bushel), **szla**, *lm.* **szle**, *m.* miara do tow. syp. Angielska = 36,348 litrom.

Buszen (Buschen), *nieod.* moneta w Akwizgranie = 1 i dwie trzecie szel. = 0,277... k. = 0,55 gr.

Buszyk, **a** *lm.* **i**, *m.* (Buschik, *v.* Busie), na wybrzeżu niewolników (w Afryce) tak nazywają Kaury (Kowrje), monetę. *ob. Kaury.*

Buś, *v.* **Buczak**, *v.* **Byś**, *ob. Byk.*

But, **a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Bucik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z łać.) obuwie z cholewami. *But wielki skręca, mały ciśnie nogi. We tbie i na kolnierzu pierza pełno wszędy, Buty spuścił do kostek prawie we trzy rzędy. Buty ciepłe*, t. j. zimowe na futrze. *Buty obuć, v. w buty się obuć. W butach*, t. j. obuty. *Buty zrzuć, zewlec, złożyć, zdjąć, ściągnąć. Chłopiec do butów, ob. Chłopiec. Szczotka do butów. Buty piec chcą*, t. j. dziurawe. *Kuty, kowany but*, t. j. z podkówką. *Buty spalił*, t. j. uciekł. *Iść jak szewc z butami na jarmark;* do Kurowa śpiesznо gnać, czwałować. *Nogi drze, a buty na kiju nosi;* woli głód mrzéć, niż grosz z kieszeni wydać. *Skórka na buty;* nic nie wart. *Skórka na buty, język na podeszwy, przys. posp. Na buty;* płaca pewna zwykle naznaczająca się czeladzi inwentarskiéj zamiast butów, albo na ich sprawienie. *z ir. Dam ja ci na buty! Buty żelazne;* kajdany, okowy. *Buty czerwone*, plagi, cięgi, smaganie nóg. *Trzeba babie na buty, ob. Baba. Obuć kogo w swe buty;* na swoje kopyto przerobić, na swoję stronę przeciągnąć, na swój kształt odmienić, przekabacić. *Chciał go w swe obiec buty do przyjaźni wzywając. Buty komu szyć;* pod kim dołki kopać, sidła na kogo zastawiać, podszczuwać na kogo. *Jak król komu odmówi co, zaraz buty mu szyć trzeba, zaraz szlachtę buntować. Przydatny jak dziurawy but na błoto, przys.* t. j. całe nie przydatny. *Najczęściéj sam szewc chodzi bez butów, przys.* t. j. z własnego rzemiosła najmniéj pożytkujem przez chęć zysku. *Buty drzéć naprożno, fig.* t. j. darmo, bezużytecznie chodzić. *Pyta Luty, czy masz ciepłe buty? przys.* zam. miesiąc Luty zwykle jest mroźny. *Szewcze! patrzaj butów, v. szydła*; t. j. każdy pilnuj swego. *Nazwać kogo butem; mieć, uważać, ważyć kogo za but*; t. j. nazywać głupim, ciamcią, mieć za głupca. *Istny to but. Wielki but z niego. Głupi jak but.*

Buta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) pycha, pokazowanie się, chełpliwość. *Dla jednéj swojéj buty i wyniosłości niepohamowanej wiele grzechów popełniają. Pieniądze dobre, gdy ich będziem obracać nie na butę, nie na zbytki.* 2) = *mit.* córka Knefa i Atory, żona Babisa, a nieprzyjaciołka najzacięższa Izydy, jest najstraszliwsza djablica egipska. Grecy przezwali ją *Neftą*. Znaczy *wodę, ciemność, martwość, zimno, pleśń, rdzę, chorobę, śmierć.* Gorsza tysiąckrotnie od męża. Gdzie Babis sam nie podoła, tam wyprawia Butę. Co miesiąc odbywa się na niebie straszliwy bój Buty z Izydą, sprawujący cztery księżycowe zmiany. Sprzyja nocnym złodziejom i nieczystéj miłości; stąd Grecy zowią ją złą Artemidą i brzydką Afrodytą. Wciela się w niewiastę i żyje na ziemi, jako żona Babisa, a później królowa Egiptu. Wymyśliła środek i podała radę, jako Ozyrys miał być pozbawion życia. Z tego powodu Grecy przezwali ją *Nika*. Zła ta istota malowana bywa jako białogłowia poczwara z ciałem świni, ze łbem hyppopotama, ze lwiemi łapami tylnemi, z łndzkiemi rękami i mnóstwem brzydkich cyc.

Butaka, *ob. Bu-t'ki.*

Butek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* (*zdr.* od *But*) mały but, bucik. *Ubrany w butki przystojne.*

Butel, **tla**, *lm.* **tle**, *m.* (z niem.) *nieuż.* 1) miejski sługa, którego i tam i sam ślą, który złodzieje imuje. *Podwojskiego pospolicie w niektórych mieściech butlem zowią, dla tego, iż jest posłem sądowym i sędziego.* 2) = i **Butla**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) naczynie wielkie szklanne, flasza.

Butelczany, *v.* **Butelkowy**, *v.* **Butlowy**, **a**, **e**, *p.* należący do butelki, butelek lub butli. *Butelkowe piwo;* ściągane na butelki. *Butlowy v. butelkowy przyjaciel, v. towarzysz kuflowy.*

Butelczyna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* nędzna, mała butelka.

Butelczysko, **a**, *lm.* **a**, *n.* ogromna, niekształtna butla.

Butelka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Butel, Butla*) i *zdr.* **Buteleczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) naczynie szklanne do piwa, wina i t. d. flasza. *Butelka od wina v. do wina. Butelka wina. Butelkami v. na butelki wino sprzedawać. Wino ściągać na butelki, ob. Butelkować.* 2) = wino, lub inny jaki płyn zawarty w butelce. *Wyciągnęli butelkę w karczmie. Lubić butelkę. Dobry do butelki. Przy butelce się powadzili.*

Butelkować, *v.* **Butlować**, **ował**, **uje**, *scz. nd.* ściągać na butelki. *Butelkować, win-, piwo;* napełniać winem, lub innym napojem butelki i zakorkowywać je.

Butersznitka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* jedna porcyjka butersznittu.

Butersznitt, **u**, *blm. m.* (z niem.) nazwa krajanek chleba lub bułki z masłem, nakładanych krajanym cienko serem hollenderskim, szynką, lub innem jakiém mięsiwem.

Bu t'ki, *r.* **Butaka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (Butaca), moneta złota marokańska = 2 rub. 60,5 kop. *v.* złp. 17, 11 gr.

Butno, *v.* **Butnie**, *v.* **Butliwie**, *ps.* pysznie, dumnie, zarozumiale. *Butnie rozprawiać.*

Butność, *v.* **Butliwość, ści**, *lm.* **ści**, *ż.* pycha, pyszność, nadętość, zarozumiałość, buta.

Butny, *v.* **Butliwy, a, e**, *p.* butą unoszący się, hardy, pyszny, dumny. *Bóg poniża umysły butne. Bóg wyrzucił żydom gwałt, pogańce butliwe. Białogłowa nie ma być harda, butliwą, swarliwą. Butny styl. Butne gór wierzchołki*, t. j. wyniosłe.

Butomancja, ji, *blm. ż.* (z fran. i grec.) wróżenie z pączków (roślinnych).

Butonjera, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) *nieuż.* dziura guzikowa.

Butowy, a, e, *p.* od buta, należący do buta. *Rzemyk butowy.*

Butwiałość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* spróchniałość, zgniłość, zgnilizna. *Ziemna butwiałość. fig. Farba tylko chleba na wierzchu, wewnątrz butwiałość szczera.*

Butwieć, ał, ieje, *sn. nd.* próchnieć, gnić. *Łodzi, morskie okręty, butwieją na brzegu. Sodoma tak zgorzała, że i ziemia i powietrze i woda butwiały. fig. W tém próżnowaniu i w tej gnuśności butwiejąc, do zgrzybiałej przychodzą starości. fig. Pamięć niezbożnych z natury swojéj butwieje.*

Butwiel, u, *v.* **i**, *blm. ż. bot. ob. Krężelek* (Fusisporium), rodzaj grzybka włóknistego.

Butwienie, a, *blm. n. chem.* psucie się czyli rozkład ciał organicznych, pozbawionych życia, wilgotnych, na powietrzu, którego kwasoród jest głównym warunkiem tego procesu; często butwienie zamienia się na *gnicie*; przy butwieniu ciała zwykle się pokrywają tak zwaną *pleśnią*.

Butwik, a, *lm* **i**, *m.* 1) *zool* gatunek borowych chrząszczyków (Hylurgus), które psują drzewa. *Butnik sosnowiec*, (H. piniperda), mieszka w sosnach chorowitych, a niekiedy i na zdrowe napada. 2) = *bot.* (Myxotrichum), rodzaj grzybka *pleśniowego*, składającego się z ciągłych włókien, na których osadzone są galaretowate galeczki; gatunki: = *papierowy*, w postaci małych, oliwkowo-czarniawych cętek, dość pospolita na zbutwiałych książkach; = *murowy*, cętki czarne na ścianach w miejscach zamkniętych.

Butyka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) *nieuż.* buda kramarska, jata, jatka.

Butynek, *v.* **Bitunek, nku**, *lm.* **nki**, *m.* (z fran.) *nieuż.* łupież, zdobycz, korzyść. *Spiesz się do łupu, a kwap' się do bitunku. Na butynku każdemu poganinowi dostało się z działu dwadzieścia osób chrześcjan*, t. j. przy podzielaniu zdobyczy.

Butynkować się, ał—, uje—, *złz. nieuż.* dzielić się zdobyczą. *Kiedy Tatarowie z Polski powracającena Wołyniu się butynkowali i dzielili, samych dzieweczek dwadzieścia tysięcy naliczyli.*

Butyryna, y, *blm. ż.* (z łac.) *chem. ob. Olej masłowy.*

Buza, y, *lm.* **y, ż.** 1) kaszka mączna rzadkawa, rozmięszana i rozgotowana; zaciereczka nie klocieczkowata. *Zamiast zupy zgotował jaką buzę.* 2) = posp. wymówka, poswarka, reprymanda, burа. *Dał mu tęgą buzę.*

Buzdygan, a, *lm.* **y**, *m.* (z tatar.) broń na krótkim drzewcu osadzona, formy podługowatéj, ze stali demeszkowanéj, w wojsku polskiém dawniéj używana. *Nikomu z wojskowych nie godziło się używać buzdygana, oprócz rotmistrzów, poruczników i chorążych.*

Buzdyganek, nka, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Tribulus) roślina należąca do klassy 10tej rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *leżący* (T. terrestris), rośnie, na miejscach suchych.

Buzeczka. i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Buza*), rzadka buza.

Buzia, i, *lm.* **ie**, *ż. piesz.* gęba, gębusia, usteczka. *Co za ładna buzia, oczki wcale żywe, miłuchne. Wszystkich ich widzęć niczém za w porównaniu twej buzi. Dała mu buzi*, t. j. pozwoliła siebie pocałować.

Buziak, a, *lm.* **i**, *m.* i *zdr.* **Buziaczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) *ob. Buzia.* 2) = osobieczka, laleczka, figureczka. *Witaj Reginko, najmilszy buziaku. Niech pan raczy i nas pobłogosławić z tym buziaczkiem.*

Buzować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dać komu po nosie, groźno go łajać. *Buzować pana zięcia, gdy chce pod nos dmuchać.* 2) = bić, zbijać, karać. *Żółkiewski buławą swoją monarchy buzował. Tak kławę trzyma, jakby nią tureckie buzował wojska.* = **się**, *st. nieos.* 1) gwałtownie się palić. *Tak się buzuje w piecu, że aż czeluściami płomień wybucha.* 2) = dać mące w potrawie całkiem się rozgotować, aby klocieczek, gruzleczek nie było. *ob. Rozbuzować się.*

Buzowanie, a, *lm*, **a**, *n.* 1) łajanie, besztanie, dawanie komu przykrych wymówek. 2) = *prow. gosp.* wymiatywanie ziarn koniczyny z plew, za pomocą narzędzia do téj czynności zastosowanego. 3) = mocne palenie się drzewa. *Niepotrzebnie rozniecileś tak mocne buzowanie ognia, kiedy na kominku niewiele co warzysz.*

Buzyrys, a, *m. mit.* wielki bóg egipski, znaczy słońce zagasłe, lub zimowe. Jest to Ozyrys umarły, od Babisa zabity i w trumnie złożony, pogrzebany od Izydy. Słynął w Filach i w Memfis grób Ozyrysowy, zowiący się Buzyrysem.

By, *ps.* 1) przynajmniéj, choć, aby tylko. *By dziesięć tatarów mi daj. By—nie*; nawet—nie. *Bynajmniej, by krople, by odrobiny nie masz.* 2) = jak, jako, niby to. *Jechanie ich by właśnie uciekanie było. Swarzą się, by doktórowie o ciało, djabli o duszę, przyjaciele o majętność. By na złość, by na urząd. ob. Jakby.* 3) = (porównywając), jak, niżeli, nawet jak, choć jak. *W Mazowszu białogłowy pracowitsze, by w którym kącie królestwa polskiego. By najlepsze prawo, gdy odłogiem leży, pożytku nie czyni.* 4) = (warunkowe) choćby, chociaż. *By też i to było, że go pobito, przecież on wielki człowiek. By nie wiem co, nie dam, nie uczynię.* 5) = ani. *By odrobiny nie ma.*

By, *sp.* 1) aby, żeby. *Bój się Boga, by cię nie skarał. Rozkazano mu, by przyszedł.* 2) = obyż! gdyby! żeby! *O Klemensie! byś poznał, jakim jest panem Jezus! Brody dość, by tyle rozumu!* 3) = jeśliby, gdyby, kiedyby. *By to prawda była, co mówią, żaden żołnierz w niebieby nie był. Bym nie był Aleksandrem, życzyłbym sobie być Djogienesem.* 4) = chociażby, nawet gdyby. *By rozmarnować zbiorów dziadowskich fanty, Niech przecie będą bażanty.* 5) = jakby, jak gdyby. *Ulękł się wnet nieborak, by go z tyłu chwytał.* 6) = *przyrostek*, za którego pomocą składamy tryb życzący, i który przybiera zakończenia wszystkich trzech osób liczby pojedynczéj i mnogiéj: **bym** (daw. *bych*), **byś, by; byśmy** (daw. *bychmy*), **byście, by**. *Tobiebym dał, gdybyś mię o to prosił. Bych miłości, którą mam ku matce służył, na tymbych krzyżu nie wisiał. Nigdyby nie zgadł. Gdybyśmy wiedzieli. Gdybyście wiedzieli, bogacze! jak pożyteczną jest jałmużna! Gdyby się byli w tém postrzegli.*

Bychawa (herb), *ob. Paprzyca.*

Bycie, a, *blm. n.* 1) zostawanie, znajdowanie się gdzie. *Bycie na miejscu pomaga do zrozumienia wypadków.* 2) = trwanie, istnienie, *ob. Byt.*

Byczeć, ał, eje, *sn. nd.* 1) bykiem się stawać, bestwić się, dziczeć. *Wyście rozrośli by cielcowie na trawie, a byczeliście by bycy.* 2) = i *Byczyć się*, stawać się rozwiązłym, rozpustnym. 3) = **ał, y**, (o bykach) wydawać głos. 4) = *fig.* ozywać się jak byk, głos byczy wydawać; mówić, śpiewać grubym, niemiłym, jak byczym głosem.

Byczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Byk*) i *nieuż.* **Bysię, Bysiek, Bujaczek, Buś.** 1) mały, młody byk. *Czyj byczek, tego byczek, byle nasze cielątko, przys.* t. j. nie pytam się, skąd co pochodzi, byłebym miał. *Na rzeź cię, byśku chowają, przeto dobry obrok dają, przys.* t. j. przyplacisz tego dobrze. 2) = *zool.* chrząszcz cudzoziemski, długości ciała, mający na piersiach trzy rogi (scarabaeus typhoeus). 3) = rodzaj tańca ludu rossyjskiego. 4) = *or* drążek na 3 cale gruby, przymocowany do obwiesia, t. j. sztuki krótkiéj, która nie może być założona do zbicia w pleniçę, a ten opierając się na sąsiednich sztukach, nie daje jéj zatonąć.

Byczenie się, *n.* strojenie miny byczéj, t. j. dumnéj, srogiéj, nadętéj. *Lekarz uczony miny nie stroi, ani byczenia się na nim nie widać.*

Byczy, a, e, *p.* należący do byka v. byków. *Tarcz z byczych skór siedmi złożona. fig. Mina byczа*, t. j. dumna, sroga, nadęta.

Byczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) zadawać razy bykowcem. 2) = *fig.* zdzierać, ocinać, oszwabiać. 3) = *fig.* wszeteczność z niewiastą popełniać, sprawę byczą iścić. = **się**, *ob. Byczeć.*

Byczyna, y, *blm. ż.* 1) bykowina, bykowe mięso.

2) = *im. wł.* nazwa miejscowa. *Więcej stracił Maksymiljan pod Byczyną, przys.* t. j. fraszka to; są na świecie większe straty niż twoja.

Być (*daw.* **Bydź**), **był, jest**; *cz. przysz. os. 3cia* **będzie**; *tr. rozk.* **bądź**; *imiesł.* **będąc**, 1) *st. rzecz.*; istnieć, trwać, egzystować. *Wszyscy ludzie którzy byli, są, lub będą. Jeszcze nie byleś na świecie, v. jeszcze cię nie było na świecie.* (Po trybie bezok. *Być*, lub imiesł. *Będąc*, rzeczownik, albo przymiotnik wyrażający stan, albo sposób bycia, kładzie się zawsze w przyp. 6m). *Być ojcem, adwokatem, żołnierzem. Być ubogim, chorym. Być niczém. Będąc lekarzem. Będąc brzydkim.* (Po słowie *Być*, w jednym z czasów trybu oznajmującego, rozkazującego, lub życzącego, przymiotnik oznaczający jakość, jest zawsze w przyp. 1m). *Bóg jest przedwieczny. Ludzie są śmiertelni. To zdanie jest prawdziwe, jest fałszywe. Bądźmy czujni.* (W jedném i témże samém zdaniu, przymiot może się kłaść albo w przyp. 6m, albo 1m, według tego, jak jest nieokreślony i wyłącznie przymiotowy względem swojego przymiotu, albo też określający i określony). *Jest królem. On jest hrabią. Był zawsze poczciwym człowiekiem. To jest król Pruski. Był to hrabia z Górki. Jestem człowiek poczciwy.* (Kiedy słowo *Być*, łączące przymiot z przedmiotem, zostaje wyrzucone, ale tylko w czasie teraźniejszym, przymiot kładzie się w przyp. 1m). *Początkiem mądrości jest bojaźń pańska*; z wyrzutnią: *Bojaźń pańska, początkiem mądrości. To człowiek poczciwy. To jest* i skróc. *t. j.* zam. to znaczy. *Tak jest. Jeżeli tak jest. Niech i tak będzie. Być z kim. Być z sobą* (*dobrze, źle*). *Być sobie czém*, posp. zam. *być czém. Jestem sobie wesół, Bogu dzięki. Być komu czém. Był mi zawsze przyjacielem. Ja wam będę Bogiem, a wy mi będziecie ludem. Być z czém dla kogo. Byłem zawsze z przyjaźnią dla twojego ojca. Być na czém. Być na urzędzie. Być komu za zdradzie. Być* (z przyp. 2m). *Być dobrej myśli. Był to mąż ostrego rozumu. Być za co, ob. Uchodzić.* — *nieos. Być komu* (*dobrze, v. źle*) *w czém, z czém. Obaczmy, czy ci w tém będzie dobrze*, t. j. czy ci będzie do twarzy. *Obaczymy, czy ci z tém będzie dobrze*, t. j. czy dobrze na tém wyjdziesz. 2) = *st. posiłkowe* (służy do tworzenia czasu przeszłego i przyszłego słów niedokonanych, przeszłych złożonych i sposobów mówienia biernych). *Cokolwiek mówimy, było mówiono. Będę śpiewał, v. śpiewać będę. Ostrzegałem go był nie raz. Albowiem powiedziano jest... Być kochanym. Jestem kochany.* 3) = przyść, przybyć, znajdować się. *Będę jutro u ciebie. Bądź u mnie. Bądź u mnie o tej, a tej godzinie. Byliśmy tu byli, ale nie utyli, I wy tu będziecie, A nie utyjecie*, t. j. wszystkim tu źle; nikt tu pożytku nie odniesie. 4) = stać się, zdarzyć się. *Będzie z niego człowiek. Co to z tego będzie? Niech będzie co chce, v. Bądź co chce. Cokolwiek bądź. Bądź co bądź, v. co bądź, to bądź. Ktokolwiek bądź. Gdziekolwiek bądź. Jakkolwiek bądź.* 5) = *Bądź—bądź*; zam. albo—albo, czyto—czyto. *Bądź jeden, bądź drugi. Bądź słabość bądź dobroć. Bądź że... bądź że..* 6) często słowo *Być* opuszcza się w czasie teraźniejszym, gdzie go łatwo można domyślić się, np. *Oddajmy Bogu, co boskiego, a Cesarzowi co cesarskiego. To moje dziecię.* 7) *nieos. Było, jest, będzie* (z przyp. 2m lub 4m). *Oto będzie hałasu! Znikła, jakby jej nie było. Na cóż mię było na ziemi!* — (z tr. bezokol.) *Jest co z sobą samym czynić. Prawdziwie, jest czego żałować. Nie było komu ojczyzny bronić. Było słuchać. Było, będzie, jest komu być*; (zwykle *Jest* w takim razie wyrzuca się). *Tobie było książęciem być, a nie jemu, v. Tobie książęciem być, a nie jemu. Tobie* (*było*) *lokajem być a nie posłem. Było, jest, będzie temu*; (w oznaczeniu czasu). *Jutro będzie ośm dni, jak odjechał. Temu* (*jest, v. będzie*) *dwa lata. Było, jest, będzie komu. Było już Bolesławowi dziewięć lat. Imię mu było Jan*; i z wyrzutnią: *Jakie ci imię? Jest mi imię, v. jest mi na imię, v. imię mnie Michał.*

Bydelnik, *v.* **Bygielnik, a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Capsella bursa pastoris), roślina.

Bydełko, a, *blm.* (*zdr.* od *Bydło*) *piesz. zb. I czeladź i bydełko dobrze mi się wiodło. Bóg ludzi opatrzył różném na pożywienie bydełkiem.*

Bydlanie, *ob. Bydlęcie się.*

Bydlarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) pastuch bydła. *Oddałem bydlarzowi bydło moje.* 2) = pies, który rzuca się na bydło, co jest w niém wadą. 3) = *zool. ob. Dżdżownik.*

Bydlączy, a, e, *p. prze.* mieszkający.

Bydlątko, a, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Bydlę*) małe bydlę. *Miejsce to puste, nie ma tam ni człowieka, ni bydlątka. fig.* głupi człowiek, głuptaszek.

Bydlenie się, *v.* **Pobydlanie, v. Bydlanie, a**, *lm.* **a**, *n.* popęd pleiowy u krów; czas trwania tego popędu.

Bydlę, ęcia, *lm.* **ęta**, *n.* zwierzę domowe. *Bydlęta są duszą rolnictwa. Kozioł pomówiwszy z lisem, już odtąd nie chciał przestawać z bydlęty, ale z Ichmością zwierzęty. Żyć jak bydlę*, t. j. rozpustnie, podług zmysłów. *fig.* **Bydlę**; człowiek bydlęcy, bez rozumu. *Ach! bydlę, bydlę nie rozumne!*

Bydlęcieć, ał, eje, *sn. nd.* bydlęciem się stawać.

Bydlęcio, v. Bydlęco, *ps. ob. Bydlęcy.*

Bydlęcość, ści, *blm. ż.* bydlęce natogi, własności. *Bydlęcość przeciwna jest bohaterskiej cnocie, ob. Zwierzęcość.*

Bydlęcy, a, e, *p.* 1) należący do bydląt. *Bydlęcy lekarz, ob. Weterynarz, Konował. Bydlęca lekarska nauka, ob. Weterynarja, Konwalstwo. Mięsny bydlęce*; które albo konie, albo woły poruszają. *Bydlęca drjakiew', ob. Drjakiew'*, roślina. 2) = sposobem bydląt. *Poddanych swoich chcą mieć w stanie bydlęcym. Człowiek bydlęcy nie pojmuje tego, co jest z ducha. — psł. Szkoda zwać człowiekiem, kto bydlęco żyje. Po bydlęcemu żyje*, t. j. nie po ludzku.

Bydlęczyzna, y, *blm. ż. nieuż.* mięso bydlęce. *Ilekroć bydlęczyznę tkacie w gęby swoje, wiedzcie, że swych rolniczków trawicie.*

Bydlić się, *złz. nd.* bydlnika czyli byka do siebie przypuszczać. *Krowy, które się tak bardzo rade bydlą, do płodu nie są już pewne. Krowa się bydli, ob. Pobiegać się.*

Bydlinek, nka, *lm.* **nki**, *m. nieuż.* wędzony śledź.

Bydlnik, a, *lm.* **i**, *m.* byk, przewodnik stada. *Do bydła bydlnika przypuszczać, ob. Buhaj, Stadnik.*

Bydlny, a, e, *p.* 1) należący do bydła, bydlęcy. *Bydlny lekarz.* 2) = (o kraju, okolicy) bydła wiele mający, w bydło obfitujący.

Bydło, a, *blm. n.* 1) *zb.* zwierzęta domowe, skot. *Bydło robocze. Bydło rogate, ob. Rogacizna. Boże, daleś w moc ludziom wszystkie bydła* (zam. *bydlęta*) *polne, Daleś i leśne zwierzęta swawolne. Dziewka od bydła. Ludzi jak bydło traktować*, t. j. nie ludzko. *Żyją jak bydło*, t. j. po bydlęcemu. 2) = *fig.* zgraja, motłoch, czerń, zbiór ludzi bezrozumnych. *To wszystko bydło.* 3) = *morskie*; konie morskie i cielęta morskie.

Bydłokradztwo, a, *lm.* **a**, *n.* kradzież dobytku.

Bydłokradźca, y, *lm.* **y**, *m.* złodziéj bydła, dobytku.

Bydłopas, *ob. Skotopas.*

Bydłoszkody, a, e, *p. nieuż.* bydłu szkodliwy. *Wilk bydłoszkody.*

Bydłować, *ob. Latować się. Pobiegać się.*

Bydź, *ob. Być.*

Bygiel, *ob. Begiel.*

Bygielnik, *bot. ob. Bydelnik.*

Bygla, i, *lm.* **e**, *ż.* (z niem.) *nieuż.* żelazo krawieckie do prasowania.

Byk, a, *lm.* **i**, *m.* i **Bugaj, Buhaj, a**; *lm.* **e**, *m. nieuż.* **Bujak, Bujał, Bojk**, 1) bydlnik. *Byk jest samiec cały; pokładany, zowie się wół. Zdrów jak byk. Nagi, v. goły jak byk*, t. j. ubogi, bez majątku. *Handel byka, na indyka, przys.* t. j. źle wyjść na handlu; oszukać się; toż samo co: *Pohandlował stryjek, siekierkę na kijek. fig.* (z przymówką, z wyrzutem) dziecię dużego wzrostu, ogromny chłopiec; bejbas. *A ty byku! do téj pory wylęgasz się w łóżku. Mieć z kogo v. z czego tyle pożytku co z byka. Ani łoju, ani mléka; przys. prow.* t. j. nie mieć całe żadnego pożytku; nie mieć żadnéj pomocy. 2) = gatunek statku wodnego, do którego potrzeba kilkunastu ludzi; bierze łasztów 10. *Po tej wodzie lecą byki, szkuty, trafty.* 3) = narzędzie starożytne do szturmowania, baran. *Ci w baszty biją bykami, ci palą, Inni zaś wieże i okopy walą.* 4) = *as.* znak niebieski wiosenny; t. j. jedna z 12 konstellacij zodjaku czyli koła zwierzęcego znajdująca się między baranem a bliźniętami. *Słońce weszło w znak Byka, początek już wiosny.* 5) = *fig. dać komu byka* (*w nos*), t. j. dać szczutkę, *v. dać komu byka*; z tyłu go łbem uderzając podsadzić, jakoby byk bódł; zwyczajny żart parobków wiejskich. 6) = *leś.* a) browarka 20—30 cali gruba w odrębie. b) = stos węglarski drzewa opałowego, ułożony z powałów, suszek, bez poprzedniego wyrobienia ich na sążnie, czyli z całkowitych kloców. *Tlić bykiem*, t. j. pa-

lić taki stós, dla zamienienia na węgle. 7)=*or.* a) podkładka pod krosienka, czyli miejsca ogrodzonego dla szryka, t. j. koła wbitego w ziemię dla zatrzymania płynącego pasu. b)=drąg 4—5 c. gruby i podług potrzeby długi; dają go zwykle przy *ramieniu*, w miejscu złamania się jego. c) pas poledyńczo płynący; zbija się pospolicie ze sztuk pozostałych, z których dla małéj liczby nie można było uformować tratwy. d) = *na szkucie*; drzewo przy końcu tratwy, u którego jest kółko, na którém przewleczone są kałaryfy. 8) = *myś.* jeleń. 9) = rodzaj większego hebla stolarskiego.

Bykogłowy, a, e, *p. nieuż.* głowę byczą mający.

Bykokształty, a, e, *p. nieuż.* kształtu byczego będący. *Aufid bykokształty.*

Bykować, ował, uje, *scz. nd.* bykować, t. j. winę pieniężną za nabawienie płodu płacić. *Z ciebie staroście, gdy mu co rok bykujesz, dobry procent roście.*

Bykowcowy, a, e, *p.* należący do bykowca; rzemienny.

Bykowe, ego, *blm. n.* wina, która się dworowi płaciła za nabawienie płodu poddanki. *Płacić bykowe, v. być we dworze z bykowem.*

Bykowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) bykowy *v.* rzemienny bicz. *Kropił czeladzi boki bykowcem.* 2) = *zool. ob. Wół.*

Bykowina, y, *blm. ż.* 1) mięso bykowe, byczyna. 2)=skóra bykowa. *Bili je biczmi i pukami z bykowiny.*

Bykowy, a, e, *p.* należący do byka, byczy. *Krwią końią albo bykową grzechy zytadzić. Bili ich biczmi bykowemi.*

Byle, 1) *przyrostek* (przed rzeczownikami, zaimkami *Kto, Co* i przysłówkami: *Gdzie, Skąd, Kiedy, Jak*, znaczy tyle co przyrostek *kolwiek, v. bądź*, położony z rzeczownikiem, *zaimkiem Kto, co, przym. Jaki*, lub *przys. Gdzie, Skąd, Kiedy, Jak*). *Daj mu byle książkę, zam.* jaką książkę. *Położy byle gdzie, a potém szuka, zam.* gdziekolwiek. *Przyjdź byle kiedy, zam.* kiedykolwiek. *Byle jaki człowiek, zam.* jakikolwiek. 2)=*sp.* żeby tylko. *Przyjdź kiedy chcesz, byleś przyszedł, v. byleby przyszedł. Byle nie przeciwnego nie zaszło.* (Po *sp. Byle*, słowo *być*, niekiedy się opuszcza). *Byle piękna, wszystko jéj wolno. Byle jako, ob. Lada jako. Byle zbyć*, t. j. lekko, niedbale, od ręki. *Gadać byle gadać.*

Byle, `**a,** *lm.* **e,** *n.* 1) ogóln. bot. nazwa krzaku, podkrzewia bylicy, (suffrutex). *fig. ciernie, osty i byle, miasto pszenicy, rodzim.* 2)=łodyga. *Pręt albo byle, ma na łokieć wzwyż.*

Bylica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *bot.* (Artemisia), rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 19, działu *wrotyczowatych, v. dwusadźcowych* (Eupatorinae); gatunki: = *pospolita* (A. vulgaris), in. *Bylnik*, trwała, rośnie wszędzie koło płotów, w ogrodach zaniedbanych, na gruzach, i t. p. dorasta nieк. 5 stóp wysokości; smak, mian. w główkach kwiatowych lekko-gorzkawy, korzenny, zapach balsamiczny; w nieк. krajach używa się za przyprawę do potraw; w dawnéj medycynie była nader cenioną, służyła szczególniéj na *moksy*; = *polna* (A. campestris), podkrzew, mający liczne odmiany; = *piołun* (A. absinthium), *ob. Piołun*; = *drayanek* (A. dracunculus), *ob. Drayanek, Estragon*; = *boże drzewko* (A. Abrotanum), krzewinka powszechnie znana, rośnie dziko w południ. Europie, u nas hoduje się po ogrodach, dość przyjemn. aromat. zapachu, smaku gorzkawego; dawniejsza medycyna przypisywała jéj skuteczne własności w języku emblematycznym kwiatów oznacza *niezawodne szczęście*; = *czarnomorska* (A. pontica), in. *cyprysek*, zapach ma korzenny; = *złota, ob. Złota bylica*; = *żółta, ob. Żółta bylica.* 2)=*prow.* rzecz była, to co się działo istotnie, prawda. *Bylice i nie bylice ogłaszać*, 3) = *blm. ż.* roślinka za pogańsko-słowiańskich czasów święta i tajemnicza. Kruszeuicjusz wyrzekł, w tłumaczeniu przez Trzecieskiego: ,,Bylicę mianują *matką zielną*, a to dla jéj wielkiéj mocy.'' Ona tedy obraz i wcielenie *matki zielnéj*, bogini *Soboty*, lub *Kupały*. Stąd w wilję świętojańską, podczas któréj palą się *sobótki* lub *kupały*, chłopcy i dziewczęta, tańcując około zapalonych ogni, ubierają się w bylicę.

Byliczany, a, e, *p.* tyczący się bylicy ziela. *Proch byliczany.*

Bylina, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Bylinka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) byle, ziele, chwast. 2)=łodyga, źdźbło. *Ze środka tego ziela wyrosła bylinka, na której wierzchu jako kłoseczek blady.* 3)=*nieuż.* kłoda, ciemnica, więzienie.

Bylinek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Scydmaenus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, główkorożnych.

Bylnik, a, *blm. m. posp.* nazwa rośliny *Bylica pospolita* (Artemisia vulgaris).

Byłość, ści, *blm. ż.* przeszły byt, była bytność. *Którym miastom przywileje lokacyjne zaginęły, za dowodzeniem ich byłości, nowe wydany*, t. j. że były, że je rzeczywiście niegdyś miały.

Były, a, e, *p.* który był, co już przeminął; niegdyś będący. *Rzeczy nie byłe, ale być mające, udają za byłe i stałe. Były Półkownik Gwardji* (w tym razie pisze się były przez skrócenie: *b.*)

Bynajmniéj, *ps.* wcale nie, wcale nic. *Człowiek łagodnego charakteru, bynajmniéj nie podejrzliwy, nie obrażliwy. Bynajmniéj nie o tém rzecz. Dasz mi to? Bynajmniéj!—Mysłisz może, że przeprosił! bynajmniéj.*

Bysenus, a, *m. mit.* syn Neptuna.

Bysiek, Bysię, *ob. Byczek.*

Bystro, *v.* **Bystrze,** *ps.* rzeźwie, ostrze, szybko, pędem. *Bystro patrzeć na kogo, v. w kogo, v. komu w oczy. Bystro spojrzeć na kogo, v. komu w oczy. Bystro pojmować. Rzeka bystro płynąca, v. bieżąca, v. ciekąca.*

Bystrochody, a, e, *p. nieuż.* pędem bieżący. *Bystrochody Nar* (rzeka we Włoszech), *ob. Bystropławny.*

Bystroka, i, *lm. i, ż. bot.* (Azania), roślina.

Bystrokręty, a, e, *p. nieuż.* szybko obrotny. *Potok bystrokręty.*

Bystrolotnie, *ps. ob. Bystrolotny.*

Bystroloty, *v.* **Bystrolotny, a, e,** *p.* pędem, szybko lecący. *Bystrolotne skrzydła. Bystrolotny Pegaz. fig. Sława bystrolotna.*

Bystromyślność, ści, *blm. nieuż.* dowcip bystry, przenikliwość umysłu.

Bystromyślny, a, e, *p. nieuż.* bystrego dowcipu, zgłębiający, przenikliwy.

Bystronogi, a, ie, *p. nieuż.* szybkonogi, chyży. *Bystronoga liszka.*

Bystroń, ni, *blm. ż. bot.* (Aletris *v.* Sanseviera), roślina z rodziny *Szparagowatych*, plemienia *Smokowcowych* (Dracaenea), rośnie w Ind. Wsch.; gatunki jéj: = *cejlańska* i *opiłśniona*, używają się przez tamecznych mieszkańców w wielu chorobach za lekarstwo.

Bystrooczność, ści, *blm. ż. nieuż.* wzrok bystry, przenikliwy, *wł.* i *fig.*

Bystrooki, a, ie, *p.* wzroku bystrego, oczu przenikliwych. *Orzeł bystrooki. Charł bystrooki. fig. Bystrooki filozof Seneka.*

Bystropadnący, *v.* **Bystropadły, a, e,** *p. nieuż.* pędem walący się. *Gwałtowność bystropadnącego pędu morskiego.*

Bystropióry, *v.* **Bystroskrzydły, a, e,** *p.* bystrolotny, lotu szybkiego. *Sokoł bystropióry. Zefir bystropióry.*

Bystropławny, *v.* **Bystropłynny, a, e,** *p. nieuż.* szybko ciekący. *Ismen bystropławny. Bystropłynny Ister.*

Bystropojętność, ści, *blm. ż. nieuż.* szybkie pojmowanie, bystrość (umysłu).

Bystropojętny, a, e, *p. nieuż.* szybko pojmujący, bystry.

Bystrość, ści, *blm. ż.* 1) rączy pęd, popęd, porywająca prędkość. *Bystrość łotu. Bystrość potoku, rzeki, ob. Szybkość, Śpieszność, Nagłość.* 2)=*fig.* przenikliwość, pojętność. *Bystrość rozumu, gdy kto każdą rzecz, jako się w sobie ma, obaczyć może. Nasi jako bystrości rozumu, tak też i zdrad nie mają. Bystrość pojęcia, v. Bystrość, ob. Pojętność, Przenikliwość, Łotność. Bystrość pamięci.*

Bystrowaty, a, e, *p, nieuż.* nieco bystry, trochę szybki.

Bystrowody, a, e, *p. nieuż.* wody bystre mający, im właściwy. *Łosoś bystrowody*, t. j. przebywający w wodach bystrych.

Bystry, a, e, *p.* 1) prędkiego pędu, rączy, rzeźwy, z sobą porywający. *Nurt bystry. Które rzecze białogłowa, pisz na bystrej wodzie słowa, przys.* 2)= (o zmysłach) ostry, przenikliwy. *Słuch bystry. Powonienie bystre. Najbystrzejsze oczy, któremi zazdrośna miłość patrzy.* 3)=*fig.* (o rozumie, umyśle) przenikliwy, domyślny. *Jesteś człowiek bystry i głęboki w rozumie i w rozsądku.* Niekiedy bierze się na złą stronę. *Bystry człowiek*, t. j. przebiegły, oszust, *ob. Lotny. Bystre ręce*, t. j. prędkie do złapania czego, złodziejskie. 4)=*fig.* nieunoszony, niepokonany, nieugłaskany. *Panowanie wysokie bystre jest, i dobre zamysły odpędza.*

Bystrz, u, *m. or.* szybkie płynięcie wody.

Bystrze, a, *blm. n.* 1) bystrość, ostrość. *Powiedz mi, bo ni niebo, ni przepaść głęboka piekła, przed bystrzem twego nie ukrywa oka.* 2)=*ps. ob. Bystro.*

Bystrzec, strzca, *lm.* **strzce,** *m.* (o koniu) bystry, popędliwy; (o człowieku) prędko pojętny, przenikliwy; albo też: popędliwy, nieukrócony.

Bystrzeć, ał, eje, *sn. nd.* i **Bystrzyć się,** *ds.* bystrym, nieunoszonym zostawać;—(o koniu) rzéć (do klaczy).

Bystrzyca, y, *ż. mit.* słowiańska bogini piekielna, najprzedniejsza po Nii, żeński Rugewit, jest wysłannicą piekieł, ku wskazywaniu i karceniu grzeszników. Nija znaczy podziemne ciepło, a Bystrzyca podziemną gorącość. Posąg jéj ma postać dziecka. Gdy zbliża się doń grzesznik, dziecko to otwarza gębę i pluje nań ukropem i żarzącemi się węglami. Czyni to nadzwyczaj rączo, lub *bystro*. To powód do nazwy Bogini. Czczone ją głównie w bliskości *Kielby*, gdzie miała świątnicę wielką na wysokiéj górze. Na chwałę jéj zbudowano wiele miast, zowiących się dziś jeszcze *Bystrzycą*. Kollar mówi: ,,Zdaje się, że Bogini ta jest odblask indyjskiéj *Czardawy*, znaczącéj, podług Paulina, *ignis vomitor.*'' Inne imiona: *Bistryc, Pistryc.*

Bystrzyć,ył, y, *scz. nd. nieuż.* 1) ostrym czynić, ostrzyć. *Sameś godzien pala, Bystrząc jawnie miecz domowy, I na tumult trąbiąc nowy.* 2) = *or.* wiosło prostopadle w wodzie trzymać, ażeby wolniéj czółnem płynąć. = **się,** *ob. Bystrzeć.*

Bystryk, u, *blm. m. prow.* dziegieć otrzymany z brzosty brzozowéj, powtórnie na drzewie po pierwszem odarciu odrosłéj.

Byś, sia, *lm.* **sie,** *m.* **Bysiek, śka,** *lm.* **śki,** *m. piesz. nieuż.* **Bysię,** *ob. Byczek.*

Byt, u, *blm. m.* 1) bycie, bytność, egzystencja. *Rząd bez bytu pewnych pośredniczych władz, utrzymać się nie może.* 2) = stan bycia, mienie się, kształt i sposób bytności. *Chce się odmiany, a często z lepszego idziemy bytu do bytu gorszego. Być w dobrym bycie. I najlepszy się w dobrym bycie zepsuje. Radby sprobować żołnierskiego bytu.* 3) = dobry byt, wygodne życie. *Praca do bytu tór ściele, Ręce szczérzy przyjaciele. Za nic byt, kiedy nie ma w domu pozyskanego szczęścia uczestnika. Póki żyta, póty byta* (zam. bytu), *wszać nie dać od tego myta, przys.* t. j. żyto najlepiéj dobry byt przysparza. 4) = siedlisko, bycie gdzie, mieszkanie, pobyt. *Bytem być*; mieszkać u kogo. *Tu ja mieszkam, tu mój byt.* 5) = * *fil.* znaczy wszystko, co było, jest i będzie. Jest to Prawda najpierwszego stanowiska i rozumienia, tak wielka, iż brano ją niekiedy, jako np. u Słowian przy pojęciu *Jessy*, Boga bogów, za samego Boga. *ob. Wiedza, Żywot, Prawda.*

Bytnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. nieuż.* jestestwo, kształt, przyrodny. *Tam Areteusz pod morze się wkręca, Do Aretuzy ciągnąc w swojéj bytni.*

Bytność, ści, *blm. ż.* 1) byt, bycie, egzystowanie, egzystencja. *Bóg dał mi ku swéj chwale mą bytność. Bytność szlachty z bytności chłopów powstała. Początek czasu uprzedził Bóg swoją bytnością.* 2) = jestestwo, istność. *Dusza jest bytność rozumna. Duch Śty ma od Syna bytność, albo jak starzy Słowacy przełożyli jestestwo.* 3) = pobyt. *Podczas naszéj bytności w Warszawie.* 4) = obecność, przytomność. *Przyobiecał mi w inszy dzień bytność swoję.*

Bytny, a, e, i **Bytni, ia, ie,** *p. nieuż.* obecny, będący, przytomny (co do czasu i miejsca). *Choć żywot, choć śmierć, choć bytne, choć przyszłe rzeczy. Niebytny;* nieprzytomny. *Jednego obecnego, drugiego niebytnego uzdrowił. Dekret przeciwko niebytnemu nic nie waży.*

Bytomka, i, *lm. i, ż. prow.* w krakowskiém tak zowią rzepę słodką, podługowatą; drudzy ją kolnikiem zowią.

Bytować, ował, uje, *sn. nd.* 1) istnieć, egzystować. 2) = przebywać, żyć (gdzie).

Byty, a, e, *p. nieuż.* co był, który już był. *Nie wzmiankują i najmniejszej bytej na soborze Florenckim tyranii. ob. Były.*

Bywać, ał, a, *sn. częst.* od *Być.* 1) być często, zwyczajnie, zawsze. *Klasztor Częstochowski nawiedzany bywa od pielgrzymów z całego świata. Ukraina bywała najeżdżana od Tatarów.* 2) = stawać się, trafiać się (często, niekiedy). *nieos. Bywa że... Bywa i to. Różnie bywa. Jak to bywa. psł. Bywało*; trafiło się. *Bywało, Pan Wojewoda przyjeżdża v. przyjedzie do Warszawy. Prosiłem go, bywało.* 3) = żegnając kogo: *Bywaj zdrów i fig. Bywaj zdrów kraju kochany!* 4) = *gdzie, u kogo*; uczęszczać do jakiego miejsca. *Bywał u mnie. Bywać w świecie. Nigdzie nie bywa. Kto nigdzie nie bywał, swoję chałupkę najpiękniejszą być rozumie. Gdzie cię radzi widzą, tam rzadko bywaj, a gdzie nie radzi, tam nigdy, przys. Bywał on widać i w Bywalicach, przys.* t. j. nie lada bywalec, ma doświadczenie, nie z jednego pieca chléb jadał. 5) = *prze. Bywaj sam!* witam, witam serdecznie. 6) *Bywaj! hop! hop!* leś. odgłos, którym leśniczy śród lasu przywołuje drugiego do pomocy w razie jakiéj potrzeby.

Bywalec, lca, *lm.* **lce,** *m.* człowiek bywały, niedomator, nie piccuch, ćwik, szczwany. *Już też i ja bywalec, i światłom hałasu. Oj, musi to być bywalec, bo się dobrze między ludźmi wytarł; ob. Bywały.*

Bywalka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* 1) kobiéta świadoma. 2)= rzecz bywała, i *niebywalka*, rzecz niebywała, nie była, niepraktykowana.

Bywało, *nieos.* zdarzało się, trafiało się, *ob. Bywać.*

Bywałość, ści, *blm. ż.* 1) częste przedtém gdzie bywanie, przeszłe uczęszczanie. *Bywałość twoję w postronnych krajach z doskonałéj znajomości obcych języków każdy obaczy.* 2) = biegłość, doświadczenie, praktyka. *Mąż rodzaju zacnością, dowcipem, bywałością i wielką dzielnością sławny. Do rządzenia trzeba bywałości i doświadczenia w rzeczach.*

Bywały, a, e, *p.* 1) który często bywał. *On w naszym domu bywały. Wróżnych częściach świata bywały. Mąż na najwyższych urzędach bywały.* 2) = biegły, doświadczony, otarty między ludźmi. *Nie pytaj starego, pytaj bywałego przys. Staremu, bywałemu i wielkiemu panu musi człowiek wierzyć.* 3) = *bier.* gdzie bywają, uczęszczają. *Dokąd cię po głuchym tym lesie, Ludziom rzadko bywałym, zabłąd ślepy niesie.*

Bywanie, a, *blm. n. gdzie*; uczęszczanie gdzie, odwiedzanie kogo *v.* czego.

Bywszy, a, e, *p. nieuż.* który był, ale już nie jest. *ob. Były.* W złożonych się używa, np. *dobywszy, zdobywszy*, który dobył, który zdobył. *Bywszy piwniczym, A teraz niczém, przys.* t. j. niegdyś miał się dobrze, ale przez niestatek zubożał.

Bzdere, *ob. Tere.*

Bzdnąć, *ob. Bzdzieć.*

Bzducha, *v.* **Bzdziucha, y,** *lm.* **y,** *ż. bot.* 1) posp. nazwa u ludu grzybów, zwanych *Purchawkami* (Lycoperdon Bovista); 2) = posp. prow. nazwa rośliny *Szczwoł v. Świnia wesz* (Conium maculatum).

Bzdur, u *lm.* **y,** *m. mało używ. ob. Bzdura.*

Bzdura, y, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Bzdurka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) bagatela, fraszka, maleństwo, niedorzeczność, głupstwo. *Onby się o takie bzdury pojedynkować miał? Miłeć będą te bzdurki, dla tego, że moje.* 2) = *m.* i *ż.* półgłówek, miałkiego rozumu, rura. *O jaki z ciebie bzdura! Stary bzdura.* (o dziecku) *Bzdura, małe bzdura, bzdurko*; trzpiotek, głupieńki.

Bzdurny, a, e, *p.* lichy, nie wiele wart, niedorzeczny, bezsensowny. *Dla kilku bzdurnych dukatów upadłać się mam? Plecie jakieś bzdurne rzeczy.*

Bzdurstwo, a, *lm.* **a, n.** 1) niedorzeczne gadanie, głupstwo. *Bzdurstwa plecie.* 2) = fraszka, maleństwo. *O lada bzdurstwo się gniewa. Bzdurstwa robić. ob. Dziecińśtwo.*

Bzdurzenie, a, *lm.* **a,** *n.* niedorzeczne gadanie, paplanie.

Bzdurzyć, ył, y, *scz. nd.* lada co gadać, pleść ni w pięć ni w dziewięć. *Zdaje się, że sam nie wiesz co bzdurzysz. Trzy po trzy bzdurzy. Bzdurzyć z kim. Bzdurzył sam z sobą.*

Bzdyk, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Bzdyczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* i **Bzdyś, sia,** *lm.* **sie,** *m. posp.* dziad, dziaduś, starzec, starowinka. *I tobie się też bzdyku chcę żony! oszalał*

stary! Ty stary bzdyku! Ktoby tego bzdyka, co on baje, słuchał!

Bzdzel, *ob. Bździel.*

Bździeć, bździał, bździ, *sn. nd.* **Bzdnąć, bzdnął, bzdnie**, *jednt.* wiatr tyłem cicho puszczać, kadzić, kurzyć. *Nie tylko pies i człek bździ, gdy się boi. Bzdnął przypadkiem.*

Bzdziel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *ob. Bździny.* 2)=*ob. Bździoch.* 3) = *ob. Bździel.*

Bździny, dzin, *blp. ż.* gaz śmierdzący, który tyłem odchodzi bez hałasu; odeszłe wiatry żołądkowe. *Kto ze strachu umiera, temu bździnami dzwonią, przys.*

Bździoch, a, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Bździoszek, szka**, *lm.* **szki**, *m.* 1) kto bździele puszcza, smrodziuch. 2) = *fig.* tchórz, bojaźliwy. 3) = śmierdziuch z obyczajów, kutwa.

Bździocha, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Bździoszka, i**, *lm.* **i**, *ż.* która bździele puszcza; bojaźliwa.

Bździucha, *ob. Bździucha.*

Bzica, y, *blm. ż. posp.* nazwa rośliny: *Bez koralowy v. czerwony* (Sambucus racemosa).

Bzicha, *v.* **Bzucha, y**, *lm.* **y**, *ż.* posp. nazwa ziela, które jest gatunkiem Czarnuszki (Nigella).

Bzik, 1) *nieod.* głos naśladujący syczenia wody, w której się żelazo rozpalone zanurza, lub pstrykanie prochu na panewce. 2) = **a**, *lm.* **i**, *m.* szust, ćwiek w głowie. *Mieć bzika w głowie, v. Mieć bzika.* 3) = *posp.* rodzaj owadu kąsającego konie. *Bzik go aż do krwi ukąsił.*

Bziknąć, ął, ie, *scz. jednt.* i **Bzikać, ał, a**, *częst.* 1) psiknąć, zabrzęczeć. *Mucha bziknęła.* 2) = bzik wydawać, syczeć (mówiąc o wodzie, w której się żelazo zanurza). 3) = (o prochu) nie od razu spalić, zaciągnąć. *Bziknęło mu na panewce*, t. j. nie od razu spaliło. *ob. Pstrzyknąć.*

Bzionka, i, *lm.* **i**, *ż.* jagoda bzowa.

Bziu! *ob. Fiu!*

Bzowiczkowate rośliny, (Araliae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 11tej ukł. Juss. (Epicorollia-Corisantheria) roślin *dwulistkowych.*

Bzowina, y, *lm.* **y**, *ż.* bzowe drzewo, krzak bzowy.

Bzownik, a, *lm.* **i**, *m. zool.* (Smaridia), pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, wysysających; gatunek pospolitszy jeden: = *właściwy* (S. sambuci).

Bzowy, a, e, *p.* tyczący się bzu, od bzu. *Bzowy kwiat. Bzowy sok, v. bzowe powidła. Bzowy kolor, v. lila. Bzowa jagoda, in. Bzionka.*

Bzura (herb); *ob. Lis.*

Bzykać, ał, a, *sn. nd.* 1) (o owadach brzęczeć, bzz! bzz!). 2) = ustami brzmienie bzz! bzz! wydawać.

Bździel, *v*, **Bzdzel**, *v.* **Bzdziel. a**, *lm.* **e**, *m.* 1) po flisowsku zowie się młyn pływający na Wiśle. 2) = *ob. Bździoch.*

Bździenie, a, *blm. n.* ciche wypuszczanie tyłem śmierdzącego gazu z żołądka; wypuszczanie wiatrów żołądkowych.

C.

C, trzecia głoska alfabetu. W języku polskim jest trojakie *c*. 1) zwyczajne, np. *nic*. 2) z kreską, np. *nić*. 3) z przydaném *z*, np. *czeladź*.— *C*, w systemacie współgłoskowym jest miękkie razem z *ć* i obydwa przemieniają się na *k* w ogólnéj budowie języka, np. *rzec, rzecze, rzekł; tłuc, tłucze, tłukł; matka, matce, mateczka; ława, ławce, ławeczka; dziecię, dziki, dzicy*, i t. p. Sposobem wyjątkowym przez spowinowacenie na styczność z *t* i *ć*, np. *lot, leciał, lecę; wywrot, wywrócił, wywrócę*, i t. p.—*C*, po samogłosce, i *Ci*, po współgłosce, jako przyrost, dodane do głównego wyrazu zdania, nadaje większéj mocy wyrażeniu i znaczy tyle co: właśnie, istotnie, wprawdzie. *Tegoć chciał. Wiedziałem ci ja o tém. Mógłci się bronić, ale nie chciał. Prawdać to jest, ale... Mamci ja komu dać. Panci jest, niech czyni co się jemu podoba. — C*, liczba rzymska znaczy 100.

C— *muz.* jeden z tonów gammy.

C—dur, *muz.* rodzaj tonu bez żadnego krzyżyka, ani bemola.

C—moll, *muz.* rodzaj tonu oznaczony trzema bemolami. *Ć, zam.* **Ci**, 3 przyp. lp. *ob. Ty.*

Caban, *v.* **Czaban, a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Cabanek, nka**, *lm.* **nki**, *m.* 1) gatunek większych baranów, pospolicie wołoskich. *Pasterz chodzi z fletnią za trzodą cabanów, ob. Czaban.* 2) = *posp.* nie zgrabny człowiek, basałyk, *ob. Cap.*

Cabański, *v*, **Czabański, a, ie**, *p.* od cabana.

Caca, wyraz używany w mowie z dziećmi, kiedy się im co zaleca, tyle co: ślicznie. *Dziećię cieszy się i woła: caca! caca!*

Cacać, ał, a, *scz. nd.* (w mowie do dzieci) głaskać, przymilać się, *ob. Pocacać.*

Cacanek, nka, *lm.* **i**, *m.* pieszczoch, wychuchany, starannie wypielęgnowany.

Cacanka, i, *lm.* **i**, *ż. posp.* 1) przymilenie, pieszczota, głaskanie. *Obiecanka, cacanka, a głupiemu radość, przys.* t. j. obietnica bez skutku nic warta; nie bacznie ten postępuje, kto samym obietnicom wierzy. 2) = **nek**, *blp. posp.* pieszczoty, umizgi. *Niewinne cacanki.*

Cacany, a, e, *p. posp.* pieszczony, wdzięczny, śliczny. *Jaki chłopiec cacany! Słówko cacane.*

Caceczko, a, *lm.* **a**, *n. zdr.* od *Cacko*, śliczne cacko, malutkie cacko.

Cacka, i, *lm.* **i**, *n. ob. Cacko.*

Cackać, *v.* **Cieckać, ał, a**, *scz. nd.* 1) pieścić kogo, *v. co*: i = **się**, *v. Cieckać się z kim, stz. nd.* pieścić się, pieścić się z kim. *Ustawicznie swe dzieci cacka, a jakie ma być z nich co dobrego. Nie mogę się cały dzień z tobą cackać.* 2) = stroić, ubierać, starannie co opatrywać. 3) = z zamiłowaniem co opracowywać. *Cackać się, v. cackać się z sobą;* pieścić się swoją osobą. *Piękne to stworzenie cacka się u gotowalni. Nazbyt się cacka. ob. Wycackać, Wycackać się.*

Cackanie, a, *blm. n.* 1) pieszczenie, głaskanie, muskanie. *Cóż cackanie twe pomoże, Kiedy płeć twa żal się Boże.* 2) = strojenie, ozdobienie, ubieranie kogo, *v.* czego staranne. 3) = opracowywanie czego z zamiłowaniem.

Cackany, a, e, *p. ob. Cackać.*

Cacko (daw. *Czaczko*), **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) zabawka dziecinna, pieścidełko, bawidełko. *Jak obaczą jaką młodą dziecinę, to mu tam lada czaczko ukażą: konika, sukienkę, szabelkę. Świat jest dzieckiem, co się cackami bawi. Bogate stroje, kosztowne, a bezpożyteczne klejnoty, są cackami próżności. Ma cacka w głowie*, t. j. mało ma rozumu. 2) = *fig.* rzecz śliczna, pięknie zrobiona, klejnocik. *Domek, jak cacko.* 3) = i *Cacunio* (o osobach) wycackany, wypieszczony. *Śliczne cacko. Bo też i jest co kochać, albo nie cacunio?* 4) = *bur.* bursztyn przezroczysty w małym kawałku, jak sluks.

***Cadzeniec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m. fil.* (po łacinie *Camestres*), w loice, samit drugi umysłników grzędy wtórej, kędy Mirz na końcu przesłanek. Do składu jego wchodzą A, E, E= zdania, lub jedno pozwalające, a dwa niepozwalające ogólnie. Przykład: *Wszystkie koguty pieją, a żaden kaczor nie pieje. Zaczém żaden kaczor nie jest kogut.*

Caer, a, *m. mit.* celtycki Deiwr, znaczy *Bóg-okręt* w ogóle. Okrętem głównym jest ziemia, pływająca po morzu. I Caer ten zowie się *Geraint*, lub *Eraint*. Jest Caerem wyspa, kościół, klasztor, świątnica, kraj, łono. Stąd *Caer Seon*, okręt Seonek; *Caer Wedywid*, ciało ludowe, nie poświęconéj tłuszczy; *Caer Rigór*, ciało druidzkie; *Caer Golur*, łódź kamienna, którą Barynta przewoził ciała i dusze nieboszczyków przez morze umarłych do Brycji; *Caer Ochren*, okręt Gwidjona, wskrzesiciela umarłych; *Caer Wandwy*, okręt Utyr-Pendragona, na którym jadą dusze

przez zwierzyniec niebieski; *Caer Sydy*, okręt Hueg, niebo, pierś boża. Inne imię jego: *Kaer, Ker.*

Caff, a, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Cekiarz, Oprawca.*

Cafla, i, *lm.* **e**, *ż.* w robocie ciesielskiéj, wiązanie, stanowiące w około wysokości ścian domu drewnianego.

Caka, i, *blm.* nazwanie indyjskiéj ery, zaczynającéj się w 76m czy 78m roku przed J. Chr.

Cal, a, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) 1) miara długości. a) polska = 0,024 metrom. b) litewska = 0,027 metrom. c) rossyjska (duim) = 0,0254 metrom. d) francuska (Pouce) = 0,027 metrom. e) pruska (Zoll) = 0,026 metrom. (1,000 cali polskich = 24 metrom. 1,000 cali litewskich = 27 metrom. 10,000 cali rossyjskich = 254 metrom). 2) = *fig. Na cal;* o włos, bardzo blisko. *Być na cal od swéj zguby. Ani na cal nie urosł.* 3)= *as.* 12ta część średn. słońca lub księżyca, używana w czasie zaćmienia tych ciał niebieskich, dla oznaczenia ich wielkości, np. gdy mówią, że *zaćmienie księżyca* lub *słońca wynosi* 3 *cale*, to znaczy, że zasłonięta jest ćwierć średnicy księżyca lub słońca, cal takowy dzieli się na 60 części równych, zwanych *minutami* (*v. calkami, Rd.*), minuta zaś na 60 *sekund* (*v. caliczków, Rd.*). 4) = *or.* ostatnia plenica, *v.* tafla w pasie, spięta z przedcałem. *Cal i głowa służą do kierowania pasem.*

***Calc, calca**, *m.* grunt, fundament, podstawa.

Cale, *ps.* zupełnie, ze szczętem, zgoła. *To człowiek cale słuszny. Dziś jest to cale inny człowiek, ob. Wcale.*

Calec, lca, *lm.* **lce**, *m.* 1) calc, calizna, ziemia twarda, nie ruszana jeszcze, warstwa ziemi nie tykana sochą, lub pługiem, leżąca pod warstwą orną. *Na calcu nieruszonym wykopałem studnią.* 2) = *fig.* zasada, treść. *Dziesięciu przykazań gruntem i calcem jest sprawiedliwość.* 3) = *prow. gosp. ob. Calik.*

Calec, ał, eje, *sn. nd. ob. Ocalić.*

***Calentes**, w loice, *ob. Facelet.*

Caliczek, czka, *lm.* **czki**, *m. as. Rd.* zamiast *sekunda* w znaczeniu 3,600éj części astronomicznego *cala;* ob. ten wyr.

Calić, ił, i, *scz. nd.* zachowywać w całości, ochraniać, *ob. Ocalać.*

Calik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *as. Rd.* zam. *minuta* w znaczeniu 60 części astronomicznego cala, ob. ten wyr. 2) = *prow. gosp.* ziemia nie tknięta pługiem lub sochą, którą niedbały oracz między jedną a drugą skibą zostawuje; calec, calizna.

Calista browarka, *ż. or.* sztuka drzewa mająca równą szerokość w obydwóch końcach, albo gdy tylko cokolwiek jest grubsza przy odziemku, czyli starszym końcu; zwężona w cienkim końcu zowie się *szydłowata.*

Calizna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) ziemia cała, sztuka ziemi całkowita, gruda. *Skiby równo składać mają tak, żeby calizny nie zastawiać na zagonie.* 2) = calec, calc. *Fundamentom pod domy trzeba głęboko ziemię wykopać, aż do calizny.* 3) = *prow. gosp. ob. Calik.* 4) = *solna;* ściana soli w kopalniach; oddzielny szyb soli.

Caliżółt, u, *blm. m. bot.* (Sogalgina), roślina.

Calowy, a, e, *p.* 1) od cala, na cal. 2) = **ego**, *lm.* **i**, *m. or.* każdy oryl, oprócz gospodarza rzecznego statku, a szczególniéj ten, który kieruje ostatnią plenicą.

Calówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) lina na cal gruba. 2)= deska na cal gruba. 3) = *leś.* miara długości, calami oznaczona, służąca do mierzenia średnicy, czyli grubości drzewa, łokieć na cale podzielony.

Calusieńki, *v.* **Caluteńki**, *v.* **Calutki, a, ie, Caluchny, a, e**, *p. zdr.* od *Cały;* zupełnie cały. *Calusieńki dzień pracowałem. Caluchną drogę milczał.*

Cał, *ob. Cały. Na cał przedać*, t. j. hurtem.

Całka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *mat.* liczba cała, całkowita, nie ułamkowa. 2) = *prow.* rzepa mała całkiem, lub w krajanych płásterkach suszona albo wędzona. *Do suszonych rzep, całkami zwanych, trzeba dobrego żołądka.* 3)= *górn.* ostawa boczna, deska boczna. 4) = *rub.* niewinna dziewczyna.

Całki, a, ie, *p.* 1) *mat. liczba całka, ob. Całka.* 2) = nie podzielony, całkowity, *ob. Cały.*

Całkiem, *ps.* 1) nierozdzielnie, w całkowitości, całkowicie. *Trzeba to całkiem przerobić.* 2) = zupełnie, ze szczętem, zgoła, *ob. Całe, Wcale.*

Całko, *ps. ob. Całki.*

Całkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *mat.* wynajdywać ilość całkowitą (integralną) ilości różniczkowéj. *Całkować ilość różniczkową.* 2) = dopełniać; do całości uzupełniać.

Całkojajecznikowe rośliny, *bot.* (Atomogynia), ogólna nazwa roślin, stanowiących rząd drugi klassy 14éj ukł. Linn.

Całkopłatkowe rośliny, *bot.* (Sympetalae), *v. kielichorośle*, ogólna nazwa dawana przez niektórych botaników roślinom z panującym kielichem, okwiatem podwójnym, a koroną zrosłopłatkową.

Całkowicie, *ps.* zupełnie, całkiem. *Summy te nie mogły być wypłacone całkowicie.*

Całkowitka, i, *lm.* **i**, *ż. mat. nieuż.* 1) liczba całkowita. *Chcąc wyciągnąć z ułomków całkowitki, licznik przez mianownik rozdzielić trzeba, a iloraz da całkowitki.* 2) = zamiast summa, t. j. liczba wypadająca z dodania z sobą mniejszych liczb całych.

Całkowitość, ści, *blm. ż.* całość, zupełność. *To narusza całkowitość rzeczy.*

Całkowity, a, e, *p.* 1) we wszystkich swoich częściach cały, niepodzielny. *Liczba całkowita.* 2) = nie czczy, lity.

Całkowy, a, e, *p.* 1) *mat.* od całek, całkowitek, liczb całkowitych. *Rachunek całkowy.* 2) = od całek, rzepy drobnéj suszonéj lub wędzonéj. 3) = dojrzały, *posp. Całkowa krowa.* 4) = *prow.* tak w północnych stronach rossyjskiego państwa nazywają rubel.

Cało, *ps.* w całości, bez naruszenia, bez szkody. *Budowa ta dotąd stoi cało. Powrócił cało. Zostaliśmy cało. Uchodzić, v. ujść cało. Ujść cało z niebezpieczeństwa, z rozbicia. Do cała;* w całości.

Cało, a, *lm.* **a**, *n.* całość, zupełność, nienaruszoność. *Rzeczpospolita póki jest w cale, póty każdy może mieć spełna; ale jeśli ona zginie, niechaj się tego nie nadziewa żaden, żeby co swego cało zachować mógł. Cnoty zachowują w cale Rzeczpospolitą i onę szczęśliwą czynią.*

Całodniowy, a, e, i **Całodzienny, a, e**, *p.* dzień cały trwający. *Całodzienne w lasach polowanie. Całodzienna praca.*

Całodrzewia, wi, *lm.* **wie**, *ż. górn.* ramy, opaska drzwi.

Całodziennie, *ps.* przez cały dzień, w ciągu całego dnia.

Całodzienny, *ob. Całodniowy.*

Całoksiężyczny, a, e, *p. nieuż.* cało księżycem oświecony. *Całoksiężyczna noc.*

***Całokształć, ci**, *ż. fil.* (z grecka *Systematyka*) umiejętność tworzenia całokształtów, lub systemów. Imię jéj niemieckie: die *Wissenschaftslehre.*

***Całokształt, u**, *lm.* **y**, *m. fil.* w umiejętności tyle, co *System.*

Całokształtny, a, e, *p.* systematyczny.

***Całokształtować, ował, uje**, *v.* **Całokształcić, ił, i**, *scz. nd.* systematycznie coś układać, systematyzować.

Całomiesięcznie, *ps.* przez cały miesiąc, w ciągu całego miesiąca.

Całomiesięczny, a, e, *p.* miesiąc cały trwający. *Całomiesięczny post. Całomiesięczny zarobek.*

Całonocny, a, e, *p.* przez całą noc. *Bankiety całonocne. Zmęczona jest całonocném czuwaniem.*

Całopalenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) ofiarowanie całopalnéj ofiary. 2) = całopalna ofiara sama, t. j. całkiem na ołtarzu palona.

Całopalić, ił, i, *scz. nd.* (w starym testamencie) całopalną ofiarę ofiarować.

Całopalny, a, e, *p.* 1) od całopalenia, do całopalenia stosowny, mogący się całkiem spalić. *Ofiara całopalna, ofiara całopalna, dar całopalny.* 2) = gdzie się przynosi całopalenie. *Ołtarz całopalny.*

Całorocznie, *ps.* przez cały rok, w ciągu całego roku.

Całoroczny, a, e, *p*, przez cały rok trwający, z całego roku wynikły. *Wydatek całoroczny.*

Całoruchny, a, e, *p. nieuż.* cały w ruchu. *Całoruchnym ciężarem kręte z wód balwany wyrzuca (pachoł).*

***Całostka, i**, *lm.* **i**, *ż. fil.* coś pojedyńczego, lecz zamykającego w sobie całość. Całostką jest np. człowiek, o ile tkwi w nim cały ród ludzki. Bóg, jako istota osobista, nie jest całością wszechistnienia, ale środkową w całości téj Całostką. Jest to tyle, co *Individuum*, lecz mając na względzie całość. *ob. Wszystkostka* i *Jednostka.*

Całość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) cało, ogół, ogólność. *Część całości. Świat, jakkolwiekbądź wielki, cząstką jednak tylko najmniejszą jest całości. Ręczyć za całość,* t. j. za rzecz całą, za ogół. 2)=odpowiedniość części, zgodność. *Wtém dziele części są piękne, ale nie ma żadnéj całości.* 3) = całkowitość, nienaruszoność. *Zwrócił depozyt w całości. Ręczyć za całość,* t. j. że rzecz nieuszkodzona, nienaruszona. *fig. Bronić całości swoich praw. Walczyć za całość ojczyzny.* 4) = nienaruszony byt; zdrowie bez uszczerbku. *Każdy dba o swoję całość. On myśli jedynie o swéj całości. Ręczyć za czyję całość,* t. j. za zdrowie, za zachowanie przy życiu. 5) = niedętość, zupełność. *Całość posągu, filaru. ob. Massywność.* 6) * = znaczy w loice wiedznik trzeci, odnoszący się do pierwszéj trójki wiedzników ilości. Trójkę tę sprawują: *Wszystkość, Jedność* i *Całość.*

Całować, ował, uje, *scz. nd.* ustami się czego dotykać z powodu tkliwości, upodobania, kochania, uszanowania. *Całować kogo w twarz, w usta, w rękę. Całował ją w rękę, v. całował jéj ręce. Całować kraj szaty. Całuję cię serdecznie. Sułtan Muftemu rękę całuje dwa razy do roku.—fig.* (jako grzeczność). *Całuję rączki, całuję nóżki.* = **się,** *stz.* kogo drugiego całować i odbierać wzajem całusy. *Zwyczaj był Rzymian, że się witając wzajemnie całowali. We Francji nie jest już we zwyczaju całować się, witając. Całuj nie całuj, a podkomorzym nie będziesz; przys.* t. j. próżno błagasz, nic z tego nie będzie. *Nie daj Boże całować, dopędzając, przys.* t. j. życzliwość, przyjaźń, miłość bez wzajemności przykre są.

Całowanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność, którą się kogoś całuje; udzielanie komuś pocałunków; złożenie komuś ucałowania. *ob. Pocałowanie, Ucałowanie.*

Całowitość, ści, *blm. ż.* 1) całkowitość, całość. *Nawet i zdrowie dla pożytku i całowitości Rzeczypospolitéj odważą.* 2) = pełność, niedętość, massywność.

Całowity, *ob. Całkowity, Cały.*

Całowładność, Całowładny, *ob. Wszechwładztwo, Wszechwładny.*

Całowy, a, e, *p. nieuż.* w całości, czyli całkowitości, na cał, hurtowy. *Handel całowy.*

Całozupełny, a, e, *p. nieuż.* z jednéj sztuki.

Całun, a, *lm.* **y,** *m.* 1) wielka deka, zszyta z całych brétów sukna lub materji, prześcieradło. 2) = nakrycie żałobne trumny i mar, kir. 3) = *fig.* śmierć. *Komu słubny wieniec, a mnie całun. Myśléć o całunie.* 4) = *nieuż.* pałkak, sierak, gruba odzież mnisza, pustelnicza.

Całus, a, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Całusek, ska,** *lm.* **ski,** *m. posp.* pocałunek. *Dać całusa. Dostać v. odebrać całusa. Nie utyjesz samemi całusami. przys.* t. j. nie bardzo przyjemna miłość o głodzie.

Całuś, sia, *lm.* **sie,** *m.* i *ż.* który lub która lubi całować. *Dziewczyna ta wielki całuś, coraz albo posuwa usta, albo naddaje lica.*

Cały, a, e, *p.* 1) zupełny, w całéj objętości. *Cała butelka. Cały chléb. Cały rok. Czekać całą godzinę. Przeczytać całą książkę. Poświęcić całego siebie ojczyznie. Całém sercem. Kocham ją z całej duszy. Być cały w oku, cały w uchu,* t. j. zebrać ducha swego w oko, w ucho, *ob. Wszystek. Pójdzie za niego i cała rzecz. Nie pójdzie i cała rzecz. Za całą nagrodę chce wdzięczności.* 2) = istny, czysty, wierutny. *Całą jego pociechą religja. Ty cały łotr. Cały oszust, cały djabeł. psi. Całą gębą. To całą gębą przyjaciel. To głupiec całą gębą.* 3) = nienaruszony, nieuszczerbiony, nieskażony. *Pomnik ten został się prawie cały. Stół cały. Suknia cała Wyszedł, wrócił cały. Milcz, pókiś cały. Umykaj, pókiś cały. fig. Chcemy, ażeby pokój pospolity był cały. To to grunt wesela prawego, Kiedy człowiek sumienia całego. Być całym od szkody, od prześladowania. Dziewczyna jeszcze cała,* t. j. nienaruszonego dziewictwa. 4) = nie czczy, nie dęty, lany, bity. *Krzyż cały złoty, cały srebrny, v. cały ze złota, cały ze srebra. Stół cały machoniowy.* 5) (o pieniądzach) nie w monecie zdawkowéj, w całości. *Dał mi rubla całego.*

Camaryszek, szka, *lm.* **szki,** *m. bot. ob. Tamaryszek* (Tamarix), pewien rodzaj krzewu, zwany także *Wrześnią.*

Camer, u, *lm.* **y,** *m.* = **Chojka;** tak nazywają woźnice trudniący się sprowadzaniem drzewa z lasu do bindugi, sztukę drzewa sosnowego.

***Camestres,** *fil. ob. Cadzeniec.*

Cank, u, *v.* **a,** *lm.* **i,** *m. prow.* (w krak.) czółenko, narzędzie przy tkaniu płótna używane.

Cap, *w,*1)wyraża prędkość porwania; chap! łap! *Cap! łap! iporwali go.* 2)=**a,** *lm.* **y,** *m,* a)gatunek baranów większych, z długim grubym ogonem. b)= *fig.* brodacz, basałyk, gap'. c) = u cieślów, zaciesany koniec np. kozła, który wpuszcza się w dziurę u belki. d) = *fig.* głupiec, niezgrabny, do niczego.

Capa, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* skóra wielbłądzia, ośla i t. d. chropawo wyprawna.

Capać, ał, pie, *scz. nd.* **Capnąć, ął, pnie,** *dk.* 1) chwytać, porywać, łapać, niespodzianie zyskować, wyrywać, wydzierać. *Dobrze mnie capać pieniążki. Dobrze będzie co i capnąć. W tém małżeństwie capnie z parę miljonów.* 2) = skrasć, ściągnąć, grypsnąć, zwędzić. *W natłoku ktoś mi kiesę capnął. Ten obdartus włóczy się wszędzie, byle coś capnąć.* 3) = jechać po błocie zwolna. *Capa powoli na koniu.*

Capanie, a, *blm. n.* 1) chwytanie, łapanie, łowienie, 2) = kradzenie, kradzież. 3) = ciupanie po błocie, *ob. Capać.*

Capanka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Chapanka.*

Capić, ił, i, *ob. Capać.*

Capieć, iał, ieje, *sn. nd.* capem się stawać, głupieć, durnieć. *ob. Ocapieć, Scapieć.*

Capię, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* (*zdr.* od *Cap*) baranek, koziołek.

Capiga, i, *lm.* **i,** *ż. leś.* odcin drzewa twardego wraz z gałęzią, na którym lemiesz w pługu osadza się.

Capnąć, *ob. Capać.*

Capriccio, *muz.* (z włos.) *ob. Kapryczjo.*

Capstrzyk, *v.* **Capstryk, a,** *lm.* **i,** *m.* (z niem.) uderzenie w bęben pod wieczór do spoczynku. *Biją capstrzyk. fig. Już po capstrzyku,* t. j. zapóźno, już drzwi zamknęli. *fig. Nie chodź po capstrzyku,* t. j. to nauka dla ciebie na drugi raz.

Car, a, *lm.* **owie,** *m.* (z ross.) 1) król, panujący, monarcha (szczególniéj rossyjski) cesarz. *Biały Car,* t. j. Car białéj Rusi. *Car Turecki,* t. j. Sułtan. 2) = **ziele,** *bot. ob. Car-ziele.*

Carat, u, *blm. nieuż.* godność, władza nieograniczona Cara.

Carewicz, a, *lm.* **e, m.** syn Cara.

Carival, *ob. Kariwal.*

Carlino, *ob. Karlino.*

Carogrodzki, a, e, *p.* z Carogrodu, doń należący, Konstantynopolski. *Cieśnina Carogrodzka.*

***Carogród, odu,** *lm.* **ody,** *m. fil.* (po łacinie *Barocco*), samit trzeci umysłników grzędy wtóréj, kędy Mirz na końcu przesłanek. Zamyka w sobie *A, O, 0* zdania, lub pierwsze pozwalające ogólnie, a dwa następne nie pozwalające szczególnie. Przykład: *Wszyscy Aniołowie służą Bogu. Niektóre duchy zaś Mu nie służą. Niektóre duchy zatém nie są Aniołami.*

Carolus (moneta), *ob. Karolus.*

Carowa, wéj, *lm.* **e,** *ż.* żona Cara.

Carówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka Cara.

Carski, a, ie, *p.* od Cara, do Cara należący. *Jego Carska Mość. Stolica Carska. Carskie drzwi, v. Carskie wrota;* w kościele wschodnim, średnie drzwi ołtarza, któremi wnoszą Najśw. Sakrament, jakoby Cara czyli Króla chwały.

Carstwo, a, *lm* **a,** *n.* 1) państwo Carskie. 2) = w ogólności, państwo, panowanie. *Ja to przekładam nad wszystkie tego świata carstwa.*

Caryca, y, *lm.* **e,** *ż.* żona Cara, *ob. Carowa.*

Car-ziele, Car-zieła, *blm. n.* posp. nazwa rośliny: *Podbiał łopianowaty, v. podbiał lepiężnik, v. lepiężnik biały* (Tussilago petasites, v. Petasites alba), rosnącéj zwykle nad brzegami wód, o liściach długich, kwiatach licznych, blado-czerwonych; cała roślina za potarciem nieprzyjemny wydaje zapach.

Carzyk, a, *lm.* **i,** *m.* mały Car, królik. *Carzyk Tatarski, ir.*

Caspel (Zaspel), miara przędziwa lipska = 677,610 metrom.

Cassette (moneta), *ob. Kassett.*

Cataa Hamsie (moneta), *ob. Kataa Hamzy.*

Cavallo (moneta), *ob. Kawallo.*

Cavalucco (moneta), *ob. Kawałukko.*

Caveer (moneta), *ob. Kabir.*

Cavilla (moneta), *ob. Kawilla.*

Cąbr, *v.* **Cąber, bra,** *lm.* **bry,** *m.* 1) sztuka krzyżowa z wołu, jelenia, sarny, skopa i t. d. z ćwierci tylniéj odcięta. 2) = *bł. bot. ob. Cząber.* 3) *Cąber, prow.* hulanka przekupek w tłusty czwartek (w Krakowskiém).

Cąbrzyca, Cąbrzysty, *ob. Cząbrzyca, Cząbrzysty.*

Cążki, żek, *blp. ż. chem.* małe metaliczne narzędzie kształtu obcęgów, służące do brania lub trzymania ciał gorących, lub rozpalonych podczas chemicznych czynności.

Ceber, bra, *lm.* **bry,** *m. zdr.* **Ceberek,** *v.* **Cebrzyk, a,** *lm.* **i,** *m.* wielkie naczynie drewniane do noszenia wody lub trunków. *Deszcz leje, jak z cebra, v. Leje, jak z cebra. fig. Dziewka od cebra,* t. j. prosta, niezgrabna. *Kto ma umrzéć i w cebrze wody utonie, przys.*

Cebula, i, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Cebulka, i,** *lm* **i,** *ż. bot.* 1) *ob. Cebula czosnek* (*v. cebula ogrodowa*) (Alium cepa), roślina powszechnie znana, hodująca się po ogrodach dla użytku kuchennego; korzeń jéj, czyli właściwa *cebula* bywa rozmaitéj wielkości, koloru i smaku; główniejsze jéj odmiany są: *hiszpańska czerwona, hiszp. biała, hollenderska jasno-czerwona, holl. ciemno-czerwona, trypolitańska,* zwana *kartoflową* i w. inn.; = *plodzist, ob. Czosnek plodzist, v. cebula zimowa* (A. fistulosum), v. prosto *Płodzist,* dla podobieństwa smaku do cebuli, w ogrodach pospolicie się hoduje; = *morska, ob. Scylla* (Scilla), roślina zwana in. *Cebulicą,* dawniéj *Oszlochem Pkło. Wiązka cebuli. Wianek cebuli. Wielorakie są cebuli rodzaje, jakoto: dymka, siedmiolatka, szalotka, psia; morska i inne. To trąci cebulą, fig.* zamu to zdaje się być oszukaństwem, żydowstwem. *Płacze udając żal, naturalszy oczy cebulą.* 2) = *bot. ob. Cebulka* (bulba), pewien rodzaj korzenia niektórych roślin.

Cebularka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta przedawająca cebule; żona cebularza.

Cebularz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) przekupnik cebuli, który nosi cebule do przedania. 2)=*zool.* (Merodon), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* pszczółkowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *zielony* (M. Narcis). 2 = *rudostopy* (M. clavipes). 3 = *przepasany* (M. equestris).

Cebulasty, a, e, *p.* mający kształt cebuli. *Lilja ma korzeń cebulasty.*

Cebulica, cy, *lm.* **ce,** *ż. bot. ob. Scylla* (Scilla), roślina zwana także *Cebulą morską,* dawniéj *Oszlochem.*

Cebulina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (bulbodia), nazwa dawana cebulom pełnym (pąpiom cebulonośnych korzeni), pośredniczącym między cebulami a bulwami, np. w roślinie: *Zimowit* (Colchicum).

Cebulka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Cebula* (Alium cepa). 2) *bot.* (bulba), nazwa części okrągławych korzenia cebulkowego, *v.* cebulkowatego (niektórych roślin, np. czosnku, hjacyntu, lilji i t. p.), utworzonych z łusek zachodzących na siebie; cebulki te oddzielone są od łączącéj je części korzenia, za pomocą główki spłaszczonéj, zwanéj *talerzykiem.* 3) = (włosowa), maleńki pęcherzyk w skórze, z którego włos wyrasta. 4) = *rzęsów* (bulbus ciliorum), gruczołek w powiece, z którego wyrasta włos rzęsowy.

Cebulkowaty, *v.* **Cebulkowy, a, e,** *p.* 1) mający kształt cebulki. 2) = *bot.* (bulbiferus), mówi się o korzeniu roślin cebulkowych, jako czosnek, lilja i t. p., który jest włóknistym, umieszczonym pod *cebulką* (bulba), ob. ten wyr.

Cebulkowy, a, e, *p. ob. Cebulkowaty.*

Cebulnica, y, *lm.* **e,** *ż.* przedająca cebulę; żona cebulnika; cebularka.

Cebulny, a, e, *p.* od cebul, pełen cebul. *Ogród cebulny.*

Cebulowy, a, e, *p.* z cebuli, do cebuli należący. *Cebulowa polewka. Smak cebulowy. Zapach cebulowy. Roślina cebulowa,* t. j. mająca korzeń cebulkowaty.

Cebulnik, a, *lm.* **cy,** *m.* przedający cebulę; cebularz.

Cech, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) towarzystwo jednego rzemiosła osób, które za nadanym sobie przywilejem, schadzki swoje miewają, dla utrzymania pomiędzy sobą porządku. *Cech krawiecki, szewiecki, stolarski i t. d. Być w cechu. Być zapisanym do cechu. Najmłodszy z cechu świeczki gasi, przys.* t. j. na młodszych zawsze bieda. 2) = *fig.* kompanja, bractwo, banda. *To kacerstwo w jednym cechu było z sektą Manicheuszów. Jednego cechu ludzie. Cechy Indyjskie,* t. j. kasty. *W jakim cechu siedzisz, takim sam będziesz, przys.* 3) = schadzka cechu, miejsce, gdzie się cech schodzi, gospoda. 4) = *górn.* studnia, pieczara, rudnik, szyba.

Cecha, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) *nieuż.* powłóczka poduszek, pierzyny; poszewka. *Cechy obłedz na pierzyny.* 2) = wór do chmielu. *Na przedaż upakuje się chmiel w wory, cechami zwane.* 3) = znak, oznaka, piętno. *Cecha na bydlęciu, naczyniu. Cecha domu stolarskiego, ob. Herb. Cecha na monecie, ob. Stępel. Cecha na człowieku, złoczyńcy, ob. Piętno.* 4) = narzędzie do cechowania, którém się znak wybija, wyciska, wypala. 5) = *mat.* pierwsza cyfra każdéj logarytmu. *Cecha logarytmu.* 6) = różnica jednéj odmiany od drugiéj, *Inne są cechy, oznaki wyraźnie mających przybierające twardo, a inne znowu tych, których przybierające są miękkie* (Żoch.). 7) = w słowach samogłoski znajdujące się między przybierającą, a końcówką wyrazu, są cechami i stanowią modły, np. *czytał, kuł, gnił, szył,* w nich samogłoski: *a, u, i, y,* są ich cechami (Żoch). 8) = *fig.* znak charakterystyczny, znamię, po którém się co poznaje. *Cechą jego stylu jest prostota. Nosić na sobie cechę wierzytelności. Gardzić niebezpieczeństwem, jest cechą wielkiéj duszy.*

Cechmistrz, a, *lm.* **e, m.** (z niem.) 1) mistrz cechu, starszy, przełożony nad cechem. *Cechmistrz ratuszny.* 2) = *fig.* piérwszy w czém, naczelnik, przewodca. *Epiktet był cechmistrzem stoików swojego czasu. To cechmistrz pijaków.*

Cechmistrzostwo, a, *blm. n.* urząd cechmistrza.

Cechmistrzowski, a, ie, *p.* od cechmistrza, należący do cechmistrza.

Cechować, ował, uje, *scz. nd.* 1) cechą znaczyć, piętnować. *Cechować drzewa, barany, konie. Cechowanych się strzeż, przys.* 2) = *sn. fig.* być oznaką (czego), znamionować. *To właśnie cechuje nasz wiek. Fizjonomją jego cechuje duma. Dzieła jego cechuje dowcip.*

Cechownik, a, *lm.* **cy,** *m.* należący do jakiego cechu, z tegoż samego cechu. *Cechownicy,* t. j. ludzie jednegoż cechu.

Cechowy, a, e, *p.* 1) od cechu, należący do cechu *Starsi cechowi. Cechowa chorągiew. Majster cechowy.* 2) = *fig. Cechowy pijak,* t. j. arcypijak, wierutny, koronny. *Cechowa rzecz,* t. j. nie jednego, pospolita. 3) = *gram.* mający cechę; słowo cechowe jest to, które ma samogłoskę między przybierającą, a końcówką, np. *kochał,* tu cecha jest *a* (Żoch.).

Cechówka, i, *lm* **i,** *ż. ob. Młot leśny.*

Cechsztejn, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *min.* nazwa dawana wapieniom zbitym (permskim, penenskim).

Ced, u, *blm. m.* z mąki owsianéj i wody ciepłéj rzadkawa buza ukwaszona i na sito przecedzona, z któréj gotują kisiel owsianny. *Kupiła garniec cedu na kisiel. Kwasić ced. Cedzić ced. Gotować ced.*

Cedent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) *praw.* ten, kto praw swoich drugiemu ustępuje, lub ustąpił.

Cedonulli, (z łac.) in. *Perła admirał;* jeden z najpiękniejszych ostrokręgowych ślimaków (*wi.* nie ustępuję nikomu).

Cedować, ował, uje, *scz. nd. praw. weksel;* ustępować go komu drugiemu bez napisania na wierzchu (indosowania), ale przez osobne uwiadomienie (listem, zapiską, cessyjnym biletem), *ob. Przekazywać.*

Cedowanie, a, *lm.* **a,** *n.* ustępowanie, przelewanie.

Cedowy, a, e, *p.* od cedu, z cedu; cedowi właściwy. *Gąszcz cedowa,* t. j. osiadki owsianne pozostałe na cedzidle po przecedzeniu cedu.

Cedr, u, *lm.* **y,** *m.* (z greckołac.) 1) *bot.* (Pinus cedrus), drzewo rosnące w Syrji, do jodły nieco podobne. *Cedr, król nad drzewami. Przykłady cedra godne,* t. j. nieśmiertelnéj pamięci. *Wzniosły jako cedr libański.* 2) = owoc cedra; szyszka cedrowa. 3) = *czerwony;* nazwa dawana pewnemu gatunkowi *Jałowca* (Juniperus virginiana).

Cedrak, u, *lm.* **i,** *m bot.* (Melia), rodzaj krzewu, zwany także *Miedlinem, Miodkiem, Jesionakiem;* gatunek jego: *Melia azedarach,* zowie się *bzem indyjskim.*

Cedrat, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) gatunek wielkich cytryn.

Cedrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) cedrowa żywica.

Cedrować, ował, uje, *scz. nd.* olejem cedrowym nacierać.

Cedrowy, a, e, *p.* 1) od cedru. *Cedrowe drzewo, ob.*

Cedr (Pinus cedrus). *Cedrowy olejek. Cedrowa żywica.* 2) = z cedru, z drzewa cedrowego. *Cedrowy stół.*

Cedrówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool. ob. Jeniolucha.* 2) = *bot.* (Cedrela), roślina, zwana także *Cedrzykiem.*

Cedryt, u, *blm. m.* wino cedrowe.

Cedrzyk, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Cedrówka.*

Cedrzyna, y, *lm.* **y,** *ż. zb.* drzewo cedrowe.

Ceduła, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Cedułka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) 1) kartka pisana. *Dać cedułę do arendarza, żeby gromadzie wódkę wydał.* 2) = *prze.* przypisek, postscriptum. 3) = wykaz kursu papierów i monet publicznych na giełdzie poszukiwanych i sprzedawanych. 4) = spis podróżnych pocztą jadących, lub przesyłanych przedmiotów. 5) = *prow.* w Litwie nazywa się pismo podawane urzędowi wykonawczemu dla wstrzymania wprowadzenia wierzyciela do dóbr.

Cedyga, i, *ż. mit.* bogini celtycka, będąca słowiańską dolą i niedolą zarazem. Ma postać i godło *liszki.* Pod opieką jéj szczęsne i nieszczęsne dni.

Cedzawka, i, *lm.* **i,** *ż. r.* **Cedzik,** *v.* **Cedzidło,** narzędzie od cedzenia, przecadzka, durszlak, *ob. Cedzidło.*

Cedzenie, a. *lm.* **a,** *n.* przepuszczanie jakiéj cieczy, płynu mętnego, w celu jego oczyszczenia przez jakiśkolwiek dziurkowate ciało, zwane cedzidłem, in. *odcedzanie, przecedzanie.*

Cedzeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* kamień z grubych ziarnek piaskowych tak rzadko skupiony, że się woda przez niego przecedza; rodzaj piaskowca.

Cedzić, ił, i, *scz. nd.* 1) płyn, *v.* rzecz jaką przepuszczać, aby się gęszcz zostala. *Cedzić serwatkę.* 2)=*ob. Odcedzać, Przecedzać.* 3)=ronić, przelewać. *Miłość łzy cedzi.* 4)= *w kogo;* wpajać, wpuszczać. *Trzeba z nienagła znajomość bożą w dzieci cedzić.* 5)=*fig. Cedzić słówka, v. Cedzić słowa przez zęby,* t. j. bąkać, półgębkiem gadać. *Cedzić pieniądze, opłatę, należność,* t. j. częściami ją oddawać, nie jednorazowie, w różnych długich przerwach czasu.

Cedzidełko, a, *lm.* **a,** *n. zdr. ob. Cedzidło.*

Cedzidło, a, *lm.* **a,** *n.* wszelkie ciało lub narzędzie dziurkowate, przez które przepuszcza się płyn mętny lub nieco gęstawy dla oczyszczenia go, t. j. oddzielenia od niego części gęstszych; cedzidłem w gosp. lub kuchenn. użyciu bywa *durszlag, lejek;* przecadzka, cedzawka, cedzik, sitko, płótno, bibuła lub papier zwinięty w kształcie lejka, i t. p. *Cedzidło do cedzenia płynów lekarskich* (colatorium); *cedzidło chemiczne,* in. filtr, sączek.

Cedzik, a, *lm.* **i,** *m. ob. Cedzawka, Cedzidło.*

Cedziłka, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Cedziłko, a,** *lm.* **a,** *n.* płótno do cedzenia mléka. W Mazowszu zowią takowe *powązką.*

Cedziny, dzin, *blp.* męty po przecedzeniu na cedzidle pozostałe.

Cedzisz, a, *lm.* **e,** *m.* naczynie w piwowarniach używane, stanowiące skrzynkę czworokątną, z mocnéj żelaznéj pobielanéj blachy, bez dna i wieka; ściany jego poboczne są niezliczenie cieńko podziurawione, aby płyn klarowny mógł odpływać.

Cedziworek, rka, *lm.* **rki,** *m.* 1) worek płócienny, *v.* sukienny od cedzenia. 2)=*fig.* skąpiec.

Cedzonka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* (liquor colatus), ciecz lekarska odtączona od leku wymoczonego i ustoju.

Cefalalgja, (Cephalalgia), **ji,** *blm. ż.* (z grec.) ból głowy.

Cefalografja, (Cephalographia), **ji,** *blm. ż.* (z grec.) opisanie głowy.

Cefalot, (Cephalot), **a,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *zool.* 1) gatunek nietoperza z wielką głową. 2) = gatunek ryby.

Cefalotomja, (Cephalotomia), **ji,** *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, anatomizowanie głowy.

Cefeusz, a, *blm. m* 1) *mit.* król Etjopii, mąż Kassjopei i ojciec Andromedy. Wystawił córkę na pożarcie potworowi morskiemu, który Posejdon wyprawił. Gdy zaś Perseusz, obróciwszy potwór morski w głaz za pomocą łba Medusy, wyzwolił Andromedę od śmierci, oddał mu ją za żonę. 2) = *as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij znanych starożytnym.

Cefira, y, (Cephyra), *ż. mit.* córka Oceanu.

Cefiza, y, *ż. mit.* jedna z muz, znaczy *pilność.*

Cegielnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) budynek z piecem do palenia cegły. 2)=szopa gdzie się składa cegla, dachówka.

Cegielniczy, a, e, *p.* 1) od cegielnika. *Rzemiosło cegielnicze, v.* strycharskie. 2) = **ego,** *lm.* **owie,** *m.* rządca, zawiadowca cegielni.

Cegielnik, a, *lm.* **cy,** *m.* **Ceglarz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) cegielny robotnik, strycharz. 2) = właściciel cegielni.

Cegielny, a, e, *p.* od cegły, od robienia cegły. *Cegielny robotnik.*

Cegiełka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Cegla*) mala cegla. *fig. Niech każdy przystawi cegiełkę do budynku.*

Ceglany, a, e, *p.* z cegły, murowany. *Zamek ceglany.*

Ceglarka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona ceglarza, lub przedającego cegłę.

Ceglarski, a, e, *p.* od ceglarza, cegielniczy.

Ceglarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło koło cegiel, strycharstwo.

Ceglarz, *ob. Cegielnik.*

Ceglasto, *ps.* w kolorze cegły. *Malować co na ceglasto.*

Ceglasty, a, e, *p.* koloru cegły.

***Ceglitron, a,** *lm.* **y,** *m.* (po łacinie *Festino*) jest w loice samit czwarty umysłników grzędy wtóréj, kędy Mirz na końcu przestanek zamyka w sobie E, J, O, zdania, lub jedno niepozwalające ogólnie, drugie pozwalające, a trzecie niepozwalające, oba zaś szczególnie. Przykład: *Żadna z niewiast nie jest tygrysicą. Niektóre Spartanki atoli okazały się istnemi tygrysicami. One przeto nie były niewiastami.*

Ceglować, *ob. Ceklować.*

Cegła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) massa palona z gliny do murowania. *Cegły robić, v. palić, v. strychować. Cegła dachowa, ob. Dachówka. Cegła egipska,* t. j. na słońcu wysuszona. *Cegła jak Toruński piernik.* t. j. czerwona z wybornéj gliny. *Czerwony jak Toruńska cegla,* t. j. nazbyt czerwony, rumianéj twarzy. *Zbladł jak cegla Toruńska,* t. j. zaczerwienił się, zarumienił. *Cegły nie wymyjesz, v. nie wybielisz, przys. v. darmo cegły myją i murzyna.* 2)= *zb.* cegły. *Dom z dobréj cegły. Budować z cegły.* 3)=miara mularska, murowa. *Grubość muru na cegłę, na dwie, na półtory.* 4)=forma cegły, kawał w kształcie cegły. *Zerznąć rydlem darni na dwie cegły.*

Ceic, u, *m.* miasto, za pogańskich czasów słowiańskich zbudowane na cześć bogini *Cycy,* kędy miała sławną gontynę a otrzymywała w czci igrzyska. Dziś miasto to zniemczało i zowie się *Zeic.*

Ceidyaw, lub **Ceidyo,** *nieod. mit.* celtycki Deiwr, syn Diena a brat Paba, słońce szóstego światła na niebie i w tajemnicach. Rospładnia żywot w duszy poświęconych. Jeździ na tajemniczych rumakach, a słynie jako utrzymywacz światła.

Cejlanit, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* pewien rodzaj czarnego kamienia,

Cejtak, a, *lm.* **i,** *m. prow.* jagnię dwuletnie.

Cejti, *v.* **Cejtis,** *nieod.* moneta portugalska = 0,024375 kop. = 0,01875 gr.

Cekhauz, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *ob. Arsenał, Zbrojownia, Skład na broń.*

Cekhauzowy, a, e, *p.* od cekhauzu, arsenalowy.

Cekin, u, *lm.* **y,** *m.* (Zecchino), 1) moneta włoska = 2 rub. 85 kop. *v.* 19 zł. *ob. Dukat.* 2)=*Foadjak, v. Foadjukli,* pieniądz zloty turecki i arabski =2 rub. 19,75 kop. = 16 zł. 19,5 gr. 3) = *Sermabub* (20 piastrów tureckich) = 9 rub. = 60 zł.

Ceklarski, a, ie, *p.* od ceklarza, oprawcy. *Głowa twoja pójdzie pod ceklarski topór.*

Ceklarstwo, a, *blm. n.* 1) obowiązek ceklarski. 2) =*zb.* ceklarze.

Ceklarz, a, *lm.* **e,** *m.* dawniejszy miejski sługa do łapania lub bicia winnych, zbir, oprawca, siepacz. *Wolno zbirom, albo ceklarzom imać złoczyńców i w pałacach kardynalskich.*

Ceklmistrz, a, *lm.* **e,** *m.* nad ceklarzami przełożony.

Ceklować, Ceglować, ował, uje, *scz. nd. nieuż.* po nocach się włóczyć. *Jan Albrecht raz w nocy po Krakowie ceklował, a pijany trafił na pijańców.*

Cekropja, ji, *blm. ż.* (Cecropia), *bot.* gatunek roślin amerykańskich.

Cektać się, Cektować się, *slz. z kim, nieuż.* spierać się z kim, przegadywać się z kim, *ob, Certować się.*

Cektownik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* przegadywający się z kim, gadacz, *ob. Certownik.*

Cekulus, sa, (Caeculus), *m. mit.* syn Wulkana.

Cekwart, a, *lm.* **ci,** *m.* (z niem.) *nieuż.* rynsztunkowy, oficer mający dozór zbrojowni.

Cel, u, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) do czego się mierzy lub dąży, kres. *Strzelać do celu. Mierzyć do celu v. w cel. Trafić w cel, v. do celu. fig.* Cel sobie obrać. *Zrobić co w dobrym, w złym celu. Iść w prost do celu. Dążyć do pewnego v. do zamierzonego celu. Stanąć u celu, v. osiągnąć cel swoich życzeń. Bez celu. W tym celu. Z celem.* 2)= znak na lufie broni palnéj. *Brać na cel. Brać kogo na cel. Cel, pal!* (słowa komenderującego). 3)= czoło, kwiat, wybór. *Sam cel stada. Cel sukna,* t. j. lico, strona przedniejsza. *Z celu na nice przewrócić. ob. Nicować.* 4)=*na podkowach, ob. Ocele. Bródki.*

Cela, i, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Celka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z łac.) pokoik klasztorny. *Ma swoję celę i nienawiść w klasztorach.*

***Celarent,** w loice; *ob. Beksalek.*

Celbrat, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* tablica *v.* stolik do odbierania i rachowania pieniędzy. *Jako celnik na mycie tak z celbratem siedzi.*

Celc, *ob. Calc.*

Celebracja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Celebrowanie.*

Celebrans, Celebrant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) celebrujący, śpiewający mszę uroczystą.

Celebrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) obchodzić uroczyście, świątkować. *Celebrować święto.* 2) = mszę ś. odprawiać. *Celebrował ks. Biskup. Celebrować pontyfikalnie.* 3)= hojnie kogo raczyć, uraczyć. *Podsędek obchodzi tak solennie swoje święto, że wszystkich suto celebrował.*

Celebrowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obchodzenie uroczyste święta. 2) = odprawianie mszy. *Podczas celebrowania mszy świętéj.*

Celemin, u, *lm.* **y,** *m.* 1) miara powierzchni kastylska = 5,355 arom. 2) = miara towarów sypkich w Hiszpanji, odmienna w każdéj prowincji,=od 2 do 7 prawie litrom.

Celeno, y, *ż. mit.* plejada, danajda, harpja.

Celestyn, u, *lm.* **y,** 1) *min.* włóknisty kamień w Sycylji. *ob. Niebieściec.* 2) = zakonnik należący do zakonu Celestynów, ustanowionego przez Papieża Celestyna V.

Celestyna, y, *blm. ż.* 1) *chem.* i *min.* rodzinny siarkan stroncjanny, zwykle czysty, niekiedy zaś z małą ilością krédy. 2) = rodzaj harmoniki, wynaleziony przez Zink'a, mieszczący w sobie 14 rozmaitych instrumentów.

***Celibat, u,** *blm. m.* znaczył po staropolsku *Bezłożeństwo,* a zowie się dziś *Bezżeństwem, Celibatem* jest *Bezłożeniec, Bezżenny.*

Celidonja, *bot. ob. Chelidonja.*

Cellarius, a, *blm. m.* etymologicznie uporządkowany słownik.

Celleporyty, ów, *blp.* (z łac.) dziurkowate skamieniałości koralów.

Celnica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Komora.*

Celnictwo, a, *blm. n.* 1) = urząd celniczy. 2) = *zb.* celnicy, urzędnicy komory celnéj.

Celniczy, a, e, *p.* od celnika. *Celnicze miejsce,* gdzie celnik cło wybiera.

Celnie, *ps.* 1) w sam cel, trafnie. *Strzelać celnie. Ta fuzja celnie strzela.* 2) = wybornie, wyśmienicie. *Pisze celnie.*

Celnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) urzędnik komory celnéj. 2) = wybierający cło, mytnik. 3) = dzierżawca ceł. *U żydów celnicy byli miani za największych występców.*

Celność, ści, *blm. ż;* 1) trafność. *Celność spojrzenia. Celność strzałów.* 2) = celowanie w czém *v.* nad czém, wybomość. *Celność umysłu, przymiotów.*

Celny, a, e, *p.* 1) od celi. 2) = od cła. *Urzędnik celny. Dom celny. Komora celna. Celna taryfa, han.* sporządzony, wydrukowany i ogłoszony przez urząd krajowy wykaz towarów, od których przywozu lub wywozu cło ma się płacić, wraz z oznaczeniem ilości opłacającego się cła od każdego gatunku towarów. 3) = od celu, trafny. *Strzał celny. Strzelec celny.* 4) = *fig,* znaczny, głośny. *Celniejsze wypadki. Celniejsze osoby.* 5) = *fig.* drugich celujący, wyśmienity. *Jest to dzieło celne.* 6) = **zboże,** najlepsze odborne ziarno, *ob. Czoło zboża, v. Zboże czołowe, korona.*

Celować, ował, uje, *scz. nd.* 1) do celu mierzyć. *Celować w co v. do czego. Celować komu w serce. Celować od kogo z karabina, z fuzji.* 2) = *kogo;* przechodzić, przewyższać, przodkować; prym, przodek mieć przed kim. *Celować w jakiém rzemiośle, w jakiéj sztuce. Celować nad wszystkich. Celować przezornością. Celujący wszystkich.* 3) = u kuśnierzów. *Celować futro,* t. j. włosów co lepszych dobierać.

Celowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) do celu mierzenie. *W celowaniu na to trzeba uważać, aby....* 2) = pierwszeństwo, przewyższanie. *Celowanie w naukach.*

Celowniczy, a, e, *p.* służący do celowania, do celowników należący. *Silnie celownicze,* przy pomocy których armata bardzo wygodnie daje się wycelować.

Celownik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) narzędzie, za pomocą którego celuje *v.* mierzy się armata, djoptra. 2) = blaszka z wązluchną prostopadle idącą szczelinką na każdym z dwóch końców djoptry. 3) = *gram.* nazwa trzeciego przypadku.

Celowy, a, e, *p.* od celu, do celu należący, celny.

Celozja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Grzebionatka* (Celosia) roślina, zwana także *Kurzym grzebieniem, Kitą.*

Celstad, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* strzelnica, miejsce strzelania do celu.

Celta, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* (na Szląsku) w mowie żołnierzy zam. namiot.

Celtomanja, ji, *blm. ż.* zbyteczne przywiązanie do wszystkiego, co jest Celtyckie.

Celtowie, *v.* **Celty, ów,** *zb. m.* których nazwa pochodzi od Rzymian, urobiła się z greckiéj *Keltowie,* a którzy mianowali się sami *Gali, Gaeli,* lub *Gaili,* przybyli do Europy z *Defrobanji* lub Krymu. Zajęli Włochy, północną Hiszpanję i Francję, która od nich nazywała się niegdyś Galją. Stąd przenieśli się do Brytanji, robiąc ją ziemią świętą i głównem Bogów siedliskiem. Szczepami celtyckiemi byli: *Umbrowie,* którzy, pomięszawszy się z Grekami, utworzyli Rzymian, *Bojowie, Tauryski, Skordyski, Kotynowie, Bastarny, Ligury, Iry, Kimry, Bretoni* i t. p. Cała Europa była niegdyś celtycką i ma wszędy niezatarte dotąd po nich ślady.

Celujący, a, e, *p.* prym trzymający, pierwszy przed innymi. *Uczeń celujący. Zdanie celujące. ob. Celować.*

Cembalo, *n. nieod. muz.* przestarzała nazwa fortepianu.

Cembra, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Czambr, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) pal, dyl, do cembrowania. *ob. Cembrowina.* 2) = *górn. ob. Cembrunek.*

Cembrować, ował, uje, *scz. nd.* (z niem.) stódnię, lub dół kopany ścianami drewnianemi po bokach opatrywać. *Studnie cembrują dębiną, sośniną, olszyną.*

Cembrowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) opatrywanie studni ścianami drewnianemi po bokach, zrąb u studni. 2) = *górn.* użycie drzewa w kopalni na podpory różnego gatunku i kształtu.

Cembrowina, y, *lm.* **y,** *ż.* drzewo na cembrowanie zdatne.

Cembrunek, nka, *lm.* **nki,** *m. górn.* oprawa solna, t. j. przybory, przygotowania, jakie należy poczynić przed zaczęciem dobywania soli kamiennéj w kopalniach. *Cieśla gór, czyli górnik starszy powinien był znać się dobrze na cembrunku.*

Cement, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) właściwie: *zaprawa mularska, wapno hydrauliczne* (ob. ten wyr.), słowem wszelka massa (utworzona zarobieniem hydraulicznego wapna nierozpuszczalnemi dodatkami, mian. gliny i krzemionów) spójna, miękka, która, będąc oblana wodą, lub w niéj zanurzona, tężeje na twardy kamień; służy do spajania cegieł lub kamieni przy rozmaitych budowlach, t. j. zapełniania między niemi odstępów lub szczelin. 2)=skrzepło spojenie kamieni, cegieł i t. p. *przen.* ścisła, nierozerwana pomiędzy czém spojność.

Cementacja, cji, *blm. ż.* pewien rodzaj chemicznego działania, za pomocą którego dane ciało okrywa się dokoła innemi ciałami (cementem) i wystawione na działanie ognia (nie wystarczającego wszakże na jego stopienie), przyjmuje w siebie część owego cementu i w skutek tego

mniéj więcéj się przeistacza. Za pomocą cementacji węgla z żelazem, otrzymuje się stal.

Cementowy, a, e, *p.* od cementu, tyczący się cementu, stanowiący sobą cement. *Cementowa stal,* zwyczajna odmiana stali naturalnéj, która się otrzymuje albo z żelaznéj rudy, zwanéj żelazem spatycznem, albo z żelaza sztabowego, przez prażenie go w cienkich sztabkach z proszkiem węglowym, bez przystępu powietrza i w bardzo natężonym ogniu.

Cemir, u, *blm. m. posp. prow.* (pod Karpatami) choroba, duszność spazmowa.

Cena, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) wymiar wartości, szacunek, taksa, ilość pieniędzy, za którą się co przedaje. *Cena umiarkowana, pomierna. Cenę naznaczyć, podać, powiedzieć. Cenę podnieść, zniżyć. Zboże podniosło się w cenie, v. zboże podniosło się. Zboże spadło z ceny. v. ceny zboża spadły.* 2) = wartość, wysoka cena. *Zboże jest w cenie. Dobre książki są zawsze w swojéj cenie. Papiery stoją w cenie, trzymają się w cenie. Tak piękny i tak wielki djament, nie ma ceny, v, na tak piękny i tak wielki djament nie ma ceny. Być bez ceny,* t. j. być nadzwyczaj wielkiéj wartości, że ceny nie można naznaczyć. 3) = *fig.* wziętość, waga, szacunek. *Pójść w cenę u ludzi. Mieć kogo w cenie. ob. Cenić. Spaść z ceny* 4) = podawanie do targu, zacenienie. *Cena w mieszk nie idzie, przys,* t. j. nie tak ci zaraz płacą jak zacenisz.

Cenan, *v.* **Cenon, u,** *mit.* zwan także *Kenan, Kenon,* którego odróżniają pilnie od Cynana, lub Cynina, jeden z synów Kadwaladyra, celtycki Deiwr, jest Mars drugi. Jest to wielmożność szczytna wyniosłéj baszty. Są w służbie jego *Kadrait* i *Katlow.*

Cenar, Cynar, u, *lm.* **y,** *m.* rodzaj gry, zabawy, dawniéj w Polsce używanéj. *Tam już pieśni rozmaite, Tam będą gadki pokryte, Tam trefne pląsy z ukłony, Tam cenar, tam i goniony.*

Cencelja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot, ob. Orlik pospolity* (Aquilegia vulgaris), roślina. 2) = bł. zam. *Glistewnik jaskółcze ziele* (Chelidonium majus).

Cencillo, *nieod.* tak nazywają w Kastylji nową rachunkową monetę, tylko wewnątrz kraju używaną. Podstawą tej rachuby jest *Dobloa de plata nueva,* albo *Provincial,* albo *Cencillo,* który ma 4 nowych *pesos,* 510 *quartos,* albo 20, 100 kastylijskich denarów. *ob. Dinero.*

Ceniciel, a, *lm.* **e,** *m.* który co ceni, szacuje. *fig. Sprawiedliwy ceniciel zasług. Trafny ceniciel dzieł dowcipu.*

Cenić, ił, i, *scz. nd.* 1) wymierzać wartość czego, cenę czego oświadczać. *Ileś cenisz za tę materją? Cenisz drogo v, za drogo v. za wiele. Ma ładnego konia. za którego ceni tysiąc złotych. Konia mało nie ceń, Pana o mało nie proś. Ceni drogo a krakowskim targiem za połowę przeda, przys. ob. Zacenić.* 2) = oznaczać cenę, taksować. *ob. Szacować.* 3) = wysoko cenić, ważyć, szacować. *Bardzo tego człowieka cenię. Cenię jego zdolności. Mało v. lekko sobie coś cenić.*

Cenienie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Ocenienie, Szacowanie, Oszacowanie, Zacenienie.*

Cennik, a, *lm.* **i,** *m.* wykaz cen, prejskurant.

Cenność, ści, *blm. ż.* wysoka wartość, szacowność.

Cenny, a, e, *p.* cenę mający, drogi, kosztowny. *Okazywanie dobrego serca waszego, przez się nader dla mnie szacowne, tém stały się cenniejsze, że wzorem były dla całego kraju.* (Stan. Aug.).

Cenobit, a, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) brat klasztorny, mnich.

Cenobium, *nieod. n.* (z grec.) klasztor.

Cenobjarch, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) przełożony w klasztorach greckich, starszy.

Cenotafium, *nieod. n.* (z grec.) *ob. Nagrobek, Grobowiec.*

Cent, moneta miedziana (100=1 flor.) 1) w Holandji =0,51375 kop. = 1,0275 gr. 2) w Ameryce północnéj = 0,92857 kop. = 1,85714 gr. 3) = w Osadach = 1,3 kop. = 2,6 gr.

Centarch, a, *lm.* **owie,** *m.* w wojsku bizantyńskiém, przełożony nad stu ludźmi.

Centaro, *nieod.* moneta Chilijska = 0.19875 kop. = 0,3975 gr.

Centaur, u, *lm.* **y,** *m.* 1) z mitologji greckiéj, pół człowiek i pół-koń, znaczy najpierwszego jeźdca. Centaurowie mieszkali na górze Peljonie. Walczyli przeciwko nim Herakles, Tezeusz i Pirytousz. Ostatni stanął na czele Lapitów, głównych ich wrogów i wypędził ich z Peljonu. Z Centaurów wsławili się Nessus i Chinor, *ob. Chłopokoń.* 2) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij.

Centesimo, *nieod.* moneta Włoska = 0,21 kop. = 0,48 gr.

Centezymalny rachunek; setny rachunek, dzieląc na 100 części.

Centifolja, *bot. ob. Centyfolja.*

Centigramm, u, *lm.* **y,** *m.* (Centigramme) (z fran.) waga francuska aptekarska (stanowiąca 6-tą część grana) = 0,01 gramma, (100 centigramów = 1 gramm.)

Centilitr, u, *lm.* **y,** *m.* (Centilitre) (z fran.) miara francuska do tow. płyn. i syp. = 0,01 litra. (100 centilitrów = 1 litr.)

Centim, u, *lm* **y,** *m.* moneta francuska = 24 kop. = 18 gr. (100 centimow = 1 frank)

Centimetr, u, *lm.* **y,** *m.* (Centimetre) (z fran.) miara długości francuska = 0,01 metr, (100 centimentów = 1 metr).

Centinajo, *nieod. n.* waga 1) Ferrarska = 34,514 kilogramom. 2) Rzymska = 33,916 kilogr. 3)=Toskańska = 31,483 kilogramom.

Centjar, u, *lm.* **y,** *m.* (Centiare) miara powierzchni francuska = 0,01 ara, (1 centiar = 1 kwadratowemu metrowi).

Centnar, Cetnar, *v.* **Cętnar, u,** *lm.* **y,** *m.* waga 1) Bawarska=56 kilogr. 2)=Brunszwigska=46,771 kilogr. 3)=Bremeńska=57,826 kilogr. 4)=Duńska=50 kilogr. 5) =Angielska = 50,803 kilogr. 6) = Francuska = 100 kilogr. 7)= Galicyjska =42,001 kilogr. 8)= Genueńska = 47,517 kilogr. 9) = Grecka = 56,253 kilogr. 10)= Hamburska=54,276 kilogr. 11)= Hanowerska =46,771 kilogr. 12) = Krakowska = 40,550 kilogr. (100 centnarów=4055 kilogr.) 13)=Lipska=51,439 kilogr. 14)= Lubekska=54,485 kilogr. 15)=Polska=40,550 kilogr. (20 centnarów = 811 kilogr.) 16) = Pruska = 51,448 kilogramom. 17)=Sak sońska=50 kilogr. 18)=Szwedzka= 42,534 kilogr. 19) = Wiedeńska = 56,611 kilogr. 20) = Wirtemberska=48,611 kilogr.

Centnarowy, *v.* **Cetnarowy,** *v.* **Cętnarowy, a, e,** *p.* od centnara. *Waga centnarowa.*

Centnarówka, *ob. Cetnarówka.*

Centralizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) połączenie w jeden środkowy punkt, spromienienie (szczególniéj władzy rządowéj).

Centralizować, ować, uje, *scz. nd.* łączyć w jeden środkowy punkt; spromieniać.

Centralizowanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Centralizacja.*

Centralny, a, e, *p.* w środku znajdujący się, do środka skierowany. *Centralna Kommissja,* t. j. w środkowym punkcie zakresu swoich działań umieszczona. *Centralna szkoła. Punkt centralny,* t. j. środkowy.

Centroskopja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wynajdywanie środka ciężkości.

Centrować, ować, uje, *scz. nd. nieuż.* zbijać, stężać, skupiać.

Centrum, *n. nieuż.* (z łac.) *posp. ob. Środek.*

Centryczny, a, e, *p. nieuż.* w jeden punkt środkowy zgromadzony, skupiony.

Centurja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) sto, setka. *Bajki na centurje podzielone.* 2) = w starożytnym Rzymie, sto ludzi, setnia. *Lud Rzymski podzielony był na centurje.* 3)=*v. prze. Centurya, ob. bot. Tysiącznik, v. Czerwieniec goryczka* (Erythraea Centaurium), roślina, zwana także *Serdecznikiem, Goryczką czerwoną, v. włoską, Żółcią ziemną, Dobrą myślą,* bł. zaś *Jasieńcem.*

Centurjon, a, *lm.* **owie,** *n. ob. Setnik* (w starożytnym Rzymie).

Centyfolja, *v.* **Centifolja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) posp. nazwa *Róży stołistnéj* (Rosa centifolia), rośliny lub jéj kwiatu; odmiana tego krzewu, zwana *Centyfolją hollenderską,* odznacza się pięknym kwiatem, hoduje się w ogrodach.

Centym, Centymetr, *ob. Centim, Centimetr.*

Centyman, a, *m. mit.* stóręczny olbrzym rzymski, tyle co grecki *Hekatonchir.*

Cenzor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) 1) u dawnych Rzymian, popisowy urzędnik i dostrzegacz obyczajów. *Kato cenzor.* 2)=*fig.* który wgląda w sprawy innych i to krytykuje. *Surowy cenzor.* 3)=krytyk, oceniający dzieła piśmiennicze. 4)=urzędnik, któremu poruczono rozpatrywanie ksiąg i wzbronienie drukowania tego, co jest zakazane. 5) = w szkołach, uczeń przeznaczony do pilnowania porządku w klassie, i notowania niespokojnych.

Cenzorka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta krytykująca postępowanie innych, lub dzieła piśmiennicze.

Cenzorować, *v.* **Cenzurować, ować, uje,** *scz. nd.* 1) błędy, omyłki wytykać, ganić, wzorki zbierać. *Są ludzie, których jedyną zabawą cenzorować czynności drugich.* 2)=spełniać obowiązek cenzora, *ob. Cenzor.*

Cenzorowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wytykanie błędów, omyłek, wzorków zbieranie. *Cenzorowanie drugich nie czyni cię lepszym.* 2)=wypełnianie obowiązków cenzora, *ob. Cenzor.*

Cenzorowany, ego, *lm.* **e,** *m.* gra pewna, w któréj dla zabawy wytykają sobie zdrożności jeden drugiemu. *Grać cenzorowanego, v. w cenzurowanego.*

Cenzorski, a, ie, *p.* od cenzora. *Urząd cenzorski.*

Cenzorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Cenzorowanie.* 2) =urząd, obowiązek cenzora. 3) = cenzor z żoną.

Cenzura, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) rozpatrzenie dzieł przez cenzora, czy nie zawiera czego wzbronionego prawami krajowemi. *Bez cenzury dzieła nikt drukować nie będzie. Książka ta przeszła przez cenzurę.* 2) = kancelarja, bióro, gdzie się składają dzieła dla cenzurowania. *Złożyć dzieło w cenzurze.*

Cenzurant, a, *lm.* **ci,** *m. nieuż.* który gani, nicuje wszystko.

Cenzurny, *v.* **Cenzurowy, a, e,** *p.* do cenzury należący, jéj właściwy. *Prawidła cenzurne.*

Cenzurować, wanie, ny, *ob. Cenzurować, anie, ny.*

Ceolit, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* kamień promienistego składu w listeczki.

Cep, a, *lm.* **y,** *m.* (używa się pospolicie w *licz. mn. Cepy*) 1) narzędzie do młócenia, bijak. *Młócić cepami. Wywijać cepami. fig. Człowiek do cepa, v. od cepa, v. jak od cepa,* t. j. prosty. nieokrzesany, silny, chłop. 2)=gatunek broni dawniejszéj. *Cepy żelazne.*

Cepak, a, *lm.* **i,** *m. ob. Cepisko, Dierżak, Młocek.*

Cepiga, *v.* **cepiha, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) nazwa części sochy lub pługa, służących do podnoszenia pługycy. 2)= rzemyk, za pomocą którego w cepie bijak przywiązuje się do cepowiska. *Cepicha się urwała, lub zemknęła.*

Cepisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *zgr.* wielki cep. niezgrabny cep. 2)=dzierżak cepowy, t. j. kij trzymany przez młockarza, trzon albo rękojeść, do któréj przywiązuje się bijak, którym młockarz uderza zboże, czyli młóci, *ob. Cepowisko.*

Ceplik, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *nieuż.* warkoczyk.

Cepowisko, a, *lm.* **a,** *m.* rękojeść cepa. *Cepowisko leszczynowe. Dębina zdatna na cepowisko.*

Cepowy, a, e, *p.* od cepa, *v.* cepów. *Cepowy rzemień.*

Cepuch, Czopuch, a, *lm.* **y,** *m.* otwór z tyłu pieca dla luftu. *Jakby z cepucha, pędząc przed sobą dym, pożar wybucha.*

Cer, u, *blm. chem.* (Cerium), *bł. ceres, cerer, ceryn,* metal z rzędu ciężkich, należący do chemicznych rzadkości.

Cera, y, *lm* **y,** *ż.* (z wlos.) farba, krasa, barwa twarzy. *Cera rumiana, blada, żółta, woskowa, kościelna. Zła cera. Dobra cera. Zdrową ma cerę, ob. Płeć.*

Cera, y, *lm.* **y,** *ż.* zarobienie gładkie miejsca dziurawego w pończoszce, w bieliznie.

Cerat, u, *lm.* **y,** *m.* plaster woskowy na ranę.

Ceramit, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* pewien gatunek drogiego kamienia ceglastego koloru.

Ceranka, *v.* **Cyranka, i,** *lm.* **i,** *ż. myśl.* gatunek dzikiéj kaczki.

Cerata (Ceratum), **y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) płótno napuszczone woskiem, plaster z wosku. 2)=płótno pociągnięte lakierem. *Obić w ceratę. Płaszcz z ceraty.* 3) =z ceraty nakrycie na stół w różne wzory i desenie.

Ceratka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Cerata*). 2)=rodzaj półwełnianej tkaniny na odzienie damskie.

Ceratofit, u, *lm.* **y,** *m.* (Ceratophit), (z grec.) rodzaj polipu.

Ceratolit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) skamieniały róg.

Ceratotomja, *blm. ż.* (z grec.) *ob. Keratotomja.*

Ceraunoskopja, ji, *lm.* **e,** *ż.* (z grec.) obserwacja burzy.

Cerazyna, y, *blm. ż. chem.* (z łac.) substancja gummy wiśniowéj, lub oczyszczona gumma wiśniowa, *ob. Bassoryna.*

Cerazyt, u, *lm.* **y,** *m.* (Cerasit), skamieniałość podobna do wiśni.

Cerber, u, *m. mit.* syn Tyfona i Echidny, grecki pies piekielny, strzeżący furtki Orku. Miał trzy łby i sierć z wężów. Gdy zaszczekał, trzęsło się wszystkie piekło, a gdy zerwał sto łańcuchów, któremi był związany, nawet Eumenidy nie podołały go ukrócić. Łasił się do wchodzących do Orku, ale tego, który chciał zeń wyjść, rozdzierał i połykał.

Cerebralny, a, e, *p.* (z łac.) odnoszący się do mózgu. *Cerebralny systemat;* systemat nerwów mózgowych.

Cerebrospinalny, a, e, *p.* (z łac.) mózgowo-pacierzowy.

Ceregiele, ów, *blp.* 1) wykwintne, wymuszone grzeczności, koperczaki, korowody. *Bez tych ceregielów. Po wielu ceregielach, zgodził się na żądanie. Co tu ceregielów!* 2) = *prze.* coś należącego do stroju kobiécego. *Ujrzawszy ładą Monkę przed karczmą w niedzielę, Zaraz jej pośle pierścień, albo ceregiele.* *3)= w loice znaczą rzeczy do dowodu przygotowywujące, potrzebne wprawdzie przed dowodem, lecz nie stanowiące dowodu samego.

Ceregielnie, *ps.* z wielu ceregielami, korowodnie.

Ceremonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) obrządek uroczysty, obrząd. *Ceremonje kościelne. Wielki mistrz ceremonij.* 2) = i *Ceremonje;* oznaki uszanowania, grzeczności, nadskakiwania. *Robić ceremonje. Bez ceremonji. Przywołać go napowrót i cała ceremonja. Ceremonje z octem,* t. j. przesadne grzeczności; manjerność wymuszona; kwaśna, nie smaczna uprzejmość.

Ceremonjalnie, *ps.* uroczyście, z wielką ceremonją. *Odprowadzić kogo ceremonjalnie. Przyjąć kogo ceremonjalnie.*

Ceremonjalny, a, e, *p.* 1) z ceremonją, uroczysty. *Wizyta ceremonjalna. Ubiór ceremonjalny, ob. Obchodowy.* 2) = tyczący się ceremonji, obrządkowy. *Żydzi mieli wiele praw li ceremonjalnych.* 3) = (o człowieku) pełen ceremonji.

Ceremonjał, u, *lm.* **y,** *m.* zbiór i układ ceremonij, zachowywanych w jakiém zdarzeniu. *Mistrz ceremonjału.*

Ceremonjant, a, *lm.* **ci,** *m.* lubiący robić wiele ceremonij. *Dobry człowiek, ale wielki ceremonjant.*

Ceremonjantka, i, *lm.* **i,** *ż.* lubiąca robić wiele ceremonij.

Ceremonjarz, a, *lm.* **e,** *m.* mistrz ceremonij, dozorca publicznych ceremonij.

Ceremonjować, ował, uje, *sn. nd. z kim;* robić ceremonje *Przestań z nami ceremonjować.* = **się,** *slz.* wzajemnie sobie wymuszone grzeczności wyrządzać; komplementa jeden drugiemu prawić. *Ceremonjują się jak Opatcy do wieży, przys.* t. j. na niepotrzebnych ceremonjach i komplementach drogi i potrzebny czas tracą.

Cereolit, u, *lm.* **y,** *m.* minerał, który znajdują w jaskiniach.

Cerer, u, *blm. m. v.* **Cererium,** *min. i chem. ob. Cer.*

Cerera, ry, *v.* **Ceres,** *ż.* 1) *mit.* rzymska bogini zbóż i urodzajów, urobiona na wzór greckiéj Demetry. 2)= *as.* jeden z 18 *głównych planet,* krążących około słońca, należący do liczby *asteroid,* czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się pomiędzy *Marsem* a *Jowiszem:* kończy swój obieg nie spełna w 1685 dniach; średnia odległość od słońca 58 miljon. mil jeogr.

Cereryt, u, *lm.* **y,** *m. min.* gatunek rudy, z któréj się otrzymuje metal *cer,* i nowo odkryte metale *lantan i dydym;* składa się głównie z niedokwasu ceru, krzemionki i wody z małą ilością węglanu wapna, żelaza i inn.; ma kolor blado-różowy, fjoletowy, lub szarawy, nader ciężka, twarda, nietopliwa.

Cererzyn, a, e, *p. prze.* do cerery należący.

Ceres, u, *blm. m.* 1) *chem. ob. Cer.* 2) = **ry,** *blm. ż. ob. Cerera.*

Cerewizna, *v.* **Czerewizna, y,** *lm.* **y,** *ż. nieuż.* część dolna brzucha, podbrzusze, szczególniéj u niewiast.

Cerium, *nieod. n. chem. ob. Cer.*

Cerkiel, *v.* **Cyrkiel**, **kla**, *lm.* **kle**, *m.* in. *Kołowiec*, (*Rd.*) proste metaliczne o dwóch ruchomych nóżkach narzędzie, używające się do brania odległości na papierze. = *bł.* zam. *kompas*, *bussola*, *żegel.*

Cerkiew', **kwi**, *lm.* **kwie**, *zdr.* **Cerkiewka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z słow.) 1) kościół, szczególniéj greckiego obrządku. 2) = kościół w powszechności, zbiór wiernych. *Cerkiew' święta katolicka. Oblubienica Pana Chrystusowa, cerkiew' Jego święta.*

Cerkiewnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) z cerkwią trzymający, greckiego obrządku. 2) = kościelny, duchowny.

Cerkiewny, **a**, **e**, *p.* do cerkwi należący, szczególniéj ruskiéj. *Cerkiewni doktorowie. Prawidło cerkiewne, v. kanony. Język cerkiewny*, t. j. w księgach cerkiewnych używany, słowiański, właściwie djalekt staro bulgarski.

Cerklasty, **a**, **e**, *p.* kolisty, w koło zagięty. *Włókno cérklaste.*

Cerkwiszcze, **a**, *lm.* **a**, *n.* miejsce puste, gdzie niegdyś stała cerkiew.

Ceromancja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie za pomocą wosku.

Ceroplastyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka lepienia wypukło figur z wosku.

Cerować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* zaszywać cokolwiek rozdartego. *Cérować pończochy, suknie* i t. p.

Cerowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* zaszywanie cokolwiek rozdartego.

Cerownia, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* zakład przyjmujący roboty do cerowania.

Certa, *v.* **Cyrta**, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* ryba do rodzaju łososia należąca (Cyprinus zerta).

Certować, **ował**, **uje**, *stn. nd.* i **Cértować się**, *zlz.* (z łać.) spierać się z kim, wyścigać się o co, emulować, walczyć, sprzeczać się, dysputować. *Certować z kim. Certować z sobą. Długo z sobą certowali. Nie chcę z tobą certotować. Długo się certowali o to, komu się pierwszeństwo należy.*

Certowanie, **a**, *lm.* **a**, i **Certowanie się**, spieranie się, sprzeczka, spór.

Certyfikacja, **ji**, *lm.* **e**, *ż.* (z łać. Certificatio), zaświadczenie, kwit.

Certyfikat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *prow.* 1) świadectwo, zaświadczenie pisane. 2) = wyciąg z inskrypcji, *v.* księgi długów państwa. 3) = *han.* przy wysyłaniu towarów za granicę, zaświadczenie miejscowéj władzy o pochodzeniu i miejscu produkcji, lub fabrykatu posyłających się towarów.

Certyfikować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* stwierdzać, poświadczać, zaświadczać.

Cerussa, **y**, *blm. ż.* (Cerussa alba) nazwa węglanu ołowiu w handlu i malarstwie.

Cerun, **a**, *lm.* **y**, *m. górn.* czran, v. czop, w którym warzą solankę na sól twardą; stąd *cerunami* zwały się także pewne miary soli warzonéj, czyli wary.

Cervalet, **u**, *lm.* **y**, *m. muz.* stary 5 cali długości dęty instrument, z rodzaju fagota.

Cerydwa, *v.* **Cerydwena**, **y**, *ż. mit.* najprzedniejsza bogini celtycka, żeński Hu, lub Hu białogłowa. W niéj są wszystkie boginie. Znaczy księżyc, lecz tak szeroko pojęty, jak w Izydzie. Jest bóstwo babiące, jak litewska Lajma. Ona, to matka ziemia i wszech rzeczy rodzica. Ukazuje się panią zielną i leśną, władczynią morza i rzek, królową piekieł, dobrą i złą czarownicą. Zowią ją wielką niebios, ziemi i piekieł panią, prześliczną boginią i Fejów królową; znawczynią, sędziną i urządzicielką zakładu Bardów; kształcicielką dziatek i wychowawczką nowych pokoleń; dobrodziejką, opiekunką i księżniczką Brytanji; najwyższą wszech tajemnic władczynią. Ma niemiarę imion, postaci i godeł. Wpada niekiedy w szaleństwo. Obrząd jéj był huczny i luźny. Mężem jéj Tegid Woel, a dziećmi Morwran i Kreirwa. Także mały Gwion, którego połknęła i oddała, mianowan bywa jéj synem. Z powodu płodności i jako matka ziemia, zowie się *Hwech*, lub świnia. Jéj kapłani są *Meichiady*, lub świniarze. Zbór ich jest *Moch*, lub chlew. Arcykapłan ma imię *Turch*, odyniec, a każdy z jéj czcicieli *Porchellan*, prosiątko. Bogini ta ukazuje się *daléj Suką, Kokoszą* i *Klaczą*. Niekiedy tak ją przedstawiają: Klacz z kurzym łbem i z brzuchem wyobrażającym okręt. Na łbie wysoki grzebyk koguci, zakrzywiony w półkole, rozdzielony na dwie części, wyglądający nakształt rogów krowich, znaczący księżyc po nowiu. Nogami téj klaczy drewniane patyki, lub kije będące godłem losów. Miasto kopyt kule ze szkła. W ogonie trzy jaja, lub trzy rodzaje Druidów. Na grzbiecie gałązka koniczyny, u brzucha Hudlat.

Ceryks, **a**, (Ceryx) *m. mit.* syn Minerwy.

Cerymahbub, *v.* **Cyncyerli**, *nieod.* moneta turecka = 1 rub. 57,5 kop. *v.* 10 zł. 15 gr.

Ceryn, **u**, *blm. m. bł. chem. ob. Cer.*

Ceryna, **y**, *blm. ż. chem.* jedna z dwóch składowych części wosku, rozpuszczająca się w wyskoku, *ob. Wosk*; = *korkowa* (Cerina suberis), znaleziona w korze drzewa korkowego; drugą składową częścią wosku jest *mirycyna.*

Ceryt, **u**, *blm. m. min.* kamień, składający się po większéj części z niedokwasu metalu *ceru*, krzemionki, niedokwasu żelaza, wody, wapna i nieco kwasu węglowego.

***Cesare**; w loice, *ob. Czerpaniec.*

Cesarski, **a**, **ie**, *p.* 1) od Cesarza. *Korona Cesarska. Jego Cesarska Mość. Miasta Cesarskie. Wojska Cesarskie*, t. j. Cesarza niemieckiego, v. austrjackiego. *Cesarscy, daw.* żołnierze, t. j. należący do Cesarza niemieckiego. *Przystał do Cesarskich, daw.* wojsk. 2) = należący do Cesarza. *Oddajcie Cesarzowi, co jest Cesarskiego. psł. Po cesarsku*, t. j. sposobem cesarskim, jak na Cesarza przystoi. *Kazał niewolnika tego po Cesarsku szanować. Cesarski grosz, ob. Grosz.*

Cesarstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) godność i władza Cesarska, panowanie Cesarskie. *Nie liczy się jego Cesarstwo, jeno od koronacji.* 2) = państwo i kraje Cesarskie. *Rozszerzyć granice Cesarstwa. Stolica Cesarstwa.* 3) = Cesarstwo francuskie za Napoleona I. *Służył za Cesarstwa. Baron Cesarstwa.* 4) *zb.* Cesarz z Cesarzową. *Cesarstwo Ichmość szczęśliwie podróż swą odprawili.*

Cesarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) Imperator. *Cesarz Rossyjski, chiński. Cesarze Rzymscy.* 2) = Cesarz niemiecki. 3) = *zool. Cesarz mucha* (musca Caesar), nie wielka, pięknie zielona mucha.

Cesarzewicz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) syn Cesarza, książę krwi Cesarskiéj. 2) = osobny tytuł niektórych Wielkich Książąt Rossyjskich. *Wielki Książę Cesarzewicz Konstanty.*

Cesarzewiczowski, **a**, **ie**, *p.* od Cesarzewicza. *Jego Cesarzewiczowska Mość.*

Cesarzowa, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona Cesarza, Imperatorowa.

Cesarzówna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* córka Cesarska.

Cessat, *nieod.* (z łać.) znaczy: ustaje. Wyraz ten widzieć można w polskich aktach, pisany większemi literami w poprzek lub wzdłuż referatu albo reskryptu, dla pokazania, iż referat lub reskrypt, albo wreszcie inny pisany bądź drukowany papier, ustaje w swojém znaczeniu, jakby nigdy nie istniał.

Cessja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) ustępstwo, przelew. W urzędowym języku znaczy: Akt napisany, mocą którego ktoś ustępuje komu swoich praw do czegoś. *Cessja dóbr, dziedzictwa.*

Cessjonarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten kto ustępuje komu swoich praw do czego, przelewa je na drugiego.

Cet, **Cetna**, *blm. m ar.* dwie rzeczy jednakie wespół połączone, para. *Słupy cetnem postawione.*

Ceta, **y**, *ż. mit.* żona Forkisa, a matka Gorgon, jedna z Tytanid, duch kryjówek.

Cetnar, **Cętnar**, **Centnar**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) waga. *Lepszy jest funt złota, niż centnar ołowiu, przys. ob. Centnar.*

Cetnarowy, **a**, **e**, *p. ob. Centnarowy.*

Cetnarówka, **Centnarówka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* beczułka mieszcząca w sobie centnar (ołowiu, prochu i t. p.).

Cetno, **a**, *lm.* **a**, *n.* parzysta liczba. *Cetno i licho* (rodzaj gry). *Gram w cetno i licho. Co wybierasz, czy cetno czy licho? v. czy cetno, czy licho?*

Cetografja, **Cetologja**, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisanie wielorybów.

Cetraryna, **y**, *blm. ż. chem.* in. *Pikrolichenina*, gorzka roślinna substancja, otrzymywana z *mchu v. porostu islandzkiego* (Lichen islandicus), zwanego *Płucnikiem, Tarczownikiem islan*; pod nazwą *soli przeciwzimnicowej* używa się we Włoszech przeciw zimnicom.

Cetyl, **u**, *blm. m. chem.* przypuszczalny organiczny pierwiastek, którego niedokwas połączony z wodą (wodan niedokwasu etylu), czyli *etal* zawiera się w olbrocie (spermacetti); składa się prawie z równéj liczby atomów wodoru i węglika.

Cetyna, **y**, *blm. ż.* (cetina) *chem.* pierwiastek tłustości zwierzęcéj, dobytéj ze *spermacetti*, czyli *olbrotu.*

Cewa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) drewienko podłużne, okrągłe, wzdłuż przewiercone, aby się na sznurku łatwo obracać mogło. 2) = we młynach, koło małe, mające palców do dziesięciu pod pion ustawionych, któremi drugie koła obraca. *Co u młynarzów cewy, to u zegarmistrzów tryby.* 3) = w *lm. Cewy*, sidła na łapanie wilków, lisów i t. d. 4) = **rdzeniowa**, *bot.* (canalis medullaris), środkowy kanał w miękkiszu niektórych roślin, składający się z mało zrosłych z sobą naczyniek *v. cewek.* 5) = *med.* (fistula) owrzodzenie w jakiéjkolwiek części ciała z kanałem prowadzącym ropę na zewnątrz lub na wewnątrz, lub tu i ówdzie, z dwóma więc otworami zewnętrznym i wewnętrznym.

Cewać, *scz. nd. nieuż. ob. Zdychać.*

Cewiaki, **ów**, *blp. m. bot.* (Trachearíae), nazwa dawana niekiedy roślinom paprociowym, czyli *paprociom* (Filices).

Cewka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Ceweczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Cewa*), 1) rura, rurka. *Cewka u beczki, u sikawki.* 2) = cyc, cyczek (u krowy, owcy), 3) = **łzowa**, (fistula lacrymalis).—*fig. Cewkami płynąć. Cewkami łzy sączyć v. cedzić*, t. j. rzewnie płakać. 4) = *bot.* (vas spirale *v.* spiroidum), drobne kanaliki *v.* narzędzia roślinne, postaci obłéj lub graniastosłupowéj, złożone z podwójnéj błony: *zewnętrznej* cieniuchnéj i *wewnętrznéj*, wyraźnie śrubowatéj, jakowa budowa stanowi całą różnicę cewek od *komórek*; cewki najwyraźniejsze są w roślinach soczystych; zbywa na cewkach grzybom, porostom, wodzianom i t. p.; połączenie z sobą mnóstwa cewek w szeregach lub pęczkach, stanowi *układ cewkowy*; przeznaczeniem jego jest przeprowadzenie *oskoły* czyli soków *wstępujących* od korzeni do liści i kwiatów. 5) = u tkacza, rurka w czółnku tkaczém. 6) = narzędzie do zwijania nici, jedwabiu i t. d. *fig. Miesiąc swe światło jak z cewki rozwinął.* 7) = wtaeczki na cewach, albo kołach młyńskich pod pion ustawione. 8) = *an.* (neurilemma) błona powierzchnia samych nerwów. 9) = *med.* (fistula) otwór nienaturalny w kanale albo w innéj części ciała, przez który sączy się ropa. 10) = *myś.* noga sarny. 11) = *myś. v. Wnik.* samołówka na zwierzęta ssące, w któréj za odprostowaniem się zgiętego drzewka, zwierz pojmany, w górę bywa podniesiony.

Cewkarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* nawijający przędzę na cewkę.

Cewkował, **a**, *lm.* **y**, *m.* wałek cewkami osadzony, częstokroć we młynach miejsce cew zastępujący; w sukownalniach *v.* folusznch podobny wał z drzewa dębowego bywa do 40 cali gruby, a do 18 stóp długi.

Cewkowy, **a**, **e**, *p.* 1) do cewki należący, jéj właściwy. 2) = *układ*, *bot. ob. Układ narzędzi* prostych w roślinie.

Cewkowrzód, **u**, *lm.* **y**, *m.* wrzód głęboko leżący, a mający kanał na powierzchni odkrywający się, którym materja wrzodu wypływa.

Cewkówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. wielokorzonkowa* (Spirodella-polyrrhiza), nazwa dawana przez niektórych roślinie: *Rzęsa wielokorzonkowa* (Lemna polyrrhiza).

Cewnica, **cy**, *lm.* **ce**, *ż. bot.* (Siphonia), pewien rodzaj drzewa, którego gatunek: = *sprężysta* (S. elastica), *v. Sprężne drzewo, Sprężak*; dajo gummę elastyczną.

Cezar, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) imię sławnego dyktatora rzymskiego. 2) = w ogólności, cesarz Rzymski. *Dziś Papież króluje w grodzie Cezarów.* 3) = cesarz Niemiecki *v.* Austrjacki. *Córka Cezarów.*

Cezarjanin, **a**, *lm.* **nie**, *m.* stronnik Cezara.

Cezura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) przecięcie środkowe w wierszu miarowym, nie rymowanym, nakształt średniówki.

Cęcelja, *bot. ob. Cencelja.*

Cętka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Cęteczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kropka na tle innego koloru, plamka, łatka, płatek. *Cętki na skórze lampurciej. Cętki goździka. Z cętkami, v. wcętki. Motyl z cętkami. Pies biały z czarnemi cętkami. Atlas w cętki.* 2) = blaszka odmiennego koloru. *Bluszki u pasa lub na szorach wypukłe, cętki. Lada cętki nam za pieniądze dają.*

Cętkować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* cętkami upstrzyć, nakrapiać, kolorem innym niż tło same. *Cętkować atlas, kitajkę.*

Cętkowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* nakrapianie. *Cętkowanie téj materji, mile wpada w oko.*

Cętkowany, **a**, **e**, *p.* cętkami upstrzony, nakrapiany.

Ch, dwie na oko głoski stanowiące w języku polskim mocny przydech. Na początku, i w środku wyrazów ch kładzie się często w miejscu *h*, i przeciwnie *h* w miejscu *ch*; przeto który wyraz pod *Ch* się nie znajdzie, należy szukać pod *H*. *Ch* jako współgłoska w systemacie współgłoskowym jest twarda i ma odpowiednią *sz* miękką, np. *monarcha, monarsze, monarszy, kożuch, kożuszek* i t. p.

Cha, cha, cha! oznaka głośnego śmiechu. *ob. Chi, chi, chi!*

Chabanina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* zle, chude mięso.

Chabaż, **zia**, *lm.* **zie**, *m. zb. nieuż.* zrosłe zielsko, chwast.

Chaber, **bru**, *lm.* **bry**, *m. bot.* (Centaurea), roślina z działu *ostowatych* lub *karczochowych*, należąca do klassy 19 *Zrostogłówkowych*, wedł. ukł. Linn.; a) gatunki mające kielichy bez kolców: = *łąkowy* (C. jacea), właściwie *Chabrem* zwany; łodygę ma gałęzistą, łokciową, kosmatą, siwą, kwiatki czerwone; bywa odmiana o łodydze niskiéj, kwiatach większych; = *czarniawy*, podobny do łąkowego; = *świerzbnica*, *v.* = *wielkokwiatowy* (C. scabiosa), dość pospolity, łodygę ma prosto-stojącą, bróżdowaną, pierzastodzielną, kwiaty ciemno-czerwone; = *wiechowaty*, o kwiatkach purpurowych, płonnych;=*pierzasty* (C. phrygia), odznacza się szczególną budową kielicha, którego łuski w czasie suszy końcami swemi skrzywiają się na dół, a z nastającą wilgocią prostują się do góry; kwiatki ma czerwone o kielichu czarno-brunatnym; =*bławatek* (C. cyanus), in. *bławat*, *chabrek*, *modrak*, posp. pod nazwaniem *chabru* lub *wasilków*, *wołoszków* znany, kwiat ma błękitny, rośnie między zbożem i wszędzie; w ogrodach bywa odmiana z kwiatem różowym lub białym; = *piżmowy*, ze wschodu, hoduje się w ogrodach dla wonnych kwiatów biał. lub czerwonego koloru; = *skórkowaty*, o liściach lśniących, skórkowatych; = *ruski*, o kwiatach blado-żółtych; = *urzetoliściowy*, o kwiatach żółtych; = *plamisty*, kwiaty ma purpurowe, łuski kielicha czarną plamką naznaczone; = *płaskowy*, *różgowy*, *trzynerwowy*, *kątowy*, *wschodni*, *syberyjski*, *siarczysty*, *austrjacki*; b) gatunki o kielichach ciernistych; = *lekarski*, *v. kleisty* (C. benedicta), roślina z krajów ciepłych, utrzymywana w ogrodach dla swych własności lekarskich pod nazwiskiem *Kardy* (bł. *Karny*) *benedykty*, *v. czubka tureckiego*; nieco lipka, mocno gorzka; łodygi ma łokciowe, gałęziste, czerwonawe, wełnista jak i liście, kwiatki nie liczne, cytrynowo żółte; = *drobnokwiatowy*; *tęgoliściowy*, *lirowaty*, i = *Adama.*

Chabias! *nieuż.* cap! smyk! oznacza czyn prędkiego capnięcia, czyli kradzieży.

Chabina, **Habina**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) rózga, pręt. *Dziecko swawolne bojąc się chabiny, Gniewnemu ojcu czyni przeprosiny.* 2) = (die Wuenschelruthe) rózeczka czarnoksięzka, wskazująca ukryte pod ziemią skarby.

Chabrek, **brku**, *blm. m. bot.* posp. nazwa rośliny: *Chaber bławatek* (Centaurea cyanus) (ob. ten wyr.).

Chabrkowy, **a**, **e**, *p.* od chabrka. *Kwiat chabrkowy.*

Chabuż, **i**, *lm.* **zie**, *ż. nieuż.* zielsko, trzcinisko. *Nie trzeba przestać, póki się nie wyprzątnie staw z téj chabuzi.*

Chabzina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* nazwa dawana niek. krzewowi *Bez hebd* (Sambucus edulis).

Chachmęt, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Chachmęć**, **ci**, *lm.* **cie**, *ż. nieuż.* wertep, plątanina, zamęt. *Oracz zapomni za pługiem chodzić, kryjąc się po chachmęciach. Noc mię w téj strasznéj zastała chachmęci. fig. Czyny te w głuchéj zagrzebła zawisność chachmęci.*

Chachoł. *v.* **Chuchoł**, **u**, *lm.* **y**, *prow. posp.* prosty, chłop, prostak, *przys. Głupi jak chachoł małorossyjski.*

Chachucha, *ob. Kaczucza.*

Chacisko, **a**, *lm.* **a** *n.* brzydka, niepoczesna, stara chata.

Chać, **ci**, *lm.* **cie**, *ż.* (z ross.) chata, dom wieśniaczy.

Chadi, *m. nieod.* (z tur.) rodzaj Janczarów.

Chadzać, *częstl. ob. Chodzić, Iść.*

Chaj! **Chajże!** *w.* radości.

Chaja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. nieuż.* zawierucha, burza. *Jak nas po morzu rozegnała chaja, Jam się aż ostatniego obaczył w kraju piasków Afryckich.*

Chajas, *v.* **Cacje**, *nieod.* moneta srebrna perska pół Mamudja, *ob. Mamudja.*

Chakim, a, *lm* **i,** *v.* **owie,** *m.* tak się zowie lekarz w Erywaniu i w Persji.

Chala! Hala! krzyk na wołu.

Chalag, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* wolarz; gbur, cham. *Szlachetka rozprawia i łaje, a mili chalagowie śmieją się z tych gadek, czyniąc, co sami zechcą.*

Chalcedon, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień składu krzemionkowego, podobny do krzemienia, lecz na pozor przezroczysty, koloru mleczno-wodnisto-białawego; zdatnym jest do wyrabiania różnych drobnych sprzętów i ozdób np. pieczątek kamiennych i t. p.; bywa niek. błękitny, zielony, czerwony, obłoczkowaty lub różnobarwny i tém jest poszukiwańszym.

Chalcedoniks, u, *lm.* **y,** *m. min.* rodzaj chalcedonu z brunatnemi, białémi i szaremi prążkami, *ob. Chalcedon* i *Oniks.*

Chalcyt, u, *lm.* **y,** *m. min.* drogi kamień.

Chaldea, ei, *ż.* jest starożytna kraina w Azji, położona między Arabją, Tybetem i Kaukazem, morzem Perskiém i Czarném, a rzeką Tygrysem i Eufratem. Ogniskowała się to w Babilonie, to w Niniwie. Dziś zowią się rozległe te dzielnice Syrją, Turkomanją, Andauli, Pegjan.

Chalibski, a, ie, *p.* (z łać.) stalowy, stalny. *Bystrzejszy bułat chalibskim ustalony hartem.*

Chalies, moneta, *ob. Czelik.*

Chalkofon, u, *lm.* **y,** *m.* (Chalkophon), *nieuż.* powien czarny kamień wydający dźwięk podobny do miedzianego.

Chalkograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) sztycharz na miedzi.

Chalkografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka sztychowania na miedzi.

Chalkosyderyt, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* pewien gatunek minerału.

Chalkoszmaragd, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Malachit.*

Chalkus (Chalcus), *nieod.* 1) moneta miedziana starożytnych Grekow = 1 grosz bez mała. 2)=moneta miedziana małéj Azji (Phollis *v.* Tassugon) =1,0833 gr.

Chalybsonaas, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) instrument muzyczny ze stali i pręcików szklannych, wynaleziony przez Diez'a.

Chała, y, *lm.* **y,** *ż.* piérog, bułka pszenna szabasowa u żydów.

Chałastra, Hałastra, y, *lm.* **y,** *ż.* pospólstwo, motłoch, gawiedź. *Chałastra obozowa, ob. Ciura. Chałastrą wiejska. fig. Nie dba na żądła brzmiącej chałastry Chłop, podcinając z kanaru płastry.*

Chałda, y, *blm. ż. It,* zwany inaczéj *Chałdą,* oznacza ziemię mazistą, mającą zazwyczaj kolor siny i znajdującą się w ogromnych massach, szczególniéj razem z rudami żelazną, ilastą, solą skalistą lub innémi rzeczami użytecznémi kopalnémi.

Chałupa, y, *lm* **y,** *ż. zdr.* **Chałupka, Chałupeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) wiejski chłopski budynek, chyża, chata, lepianka, buda. *Wychował się w chałupie,* t. j. za piecem. 2)=*posp.* dom. *Wracam do chałupy.* 3)=*żar.* dla uniknięcia szpetnego wyrażenia typ. łek, stara pani. *Dał mu w chałupę. Alboż to pan zły! kazał chłopu dać sto kijów na chałupę.* 4)=*myś.* wielka kotlina, którą zające robią, kiedy bliski mróz czują, albo w ogóle przeczuwają ostrą zimę.

Chałupina, y, *lm.* **y,** *ż.* biédna, nędzna chałupa.

Chałupnica, y, *lm.* **e,** *ż.* mieszkająca w chałupie, zagrodnica.

Chałupniczy, a, e, *p.* od chałupnika. *Chałupnicze mieszkanie.*

Chałupnik, a, *lm.* **cy,** *m.* kmieć nie mający własnego gospodarstwa, zagrodnik. *Chłop chałupnik niema tylko ogródek na jarzyny przy chałupie, a kilka zagonów na jęczmień.*

Chałupny, a, e, *p.* od chałupy, *v.* chałup. *Podatek pługowy, chałupny.*

Chałupsko, a, *lm.* **a,** *n.* brzydka, nędzna chata.

Cham, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Chamek, Chameczek, a,** *lm.* **i,** *m. z pog.* chłop, gbur, podłego urodzenia, jakoby potomek Chama syna Noego. *Po śmierci nie znać co są szlachta, a co chamy.*

Chama, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *zool.* pewien gatunek muszli.

Chameleon, *v,* **Kameleon, a,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *zool. in. Wiatrożył,* wschodnio-indyjska zmieniająca swą barwę jaszczurka. *fig.* człowiek niestałego, zmiennego charekteru.

Chamity, ów, *blp. m. geol.* gatunek skamienialych, gróboskornpowych muszli, z brzegami szczelnie do siebie przystającemi, bez ustek przy zawiasach; wielkości bywają nader różnéj; gatunek największy zwany *muszlą Noego* ma około 5 stóp długości.

Chamos, *v.* **Chamosh,** *nieod. m. mit.* bałwan Chananczyków.

Champan, u, *lm.* **y,** *m.* mały chiński i japoński statek.

Chamsi, *nieod.* pieniądz egipski srebrny na jedną ósmą piastra tamecznego, *ob. Piastr.*

Chamski, a, ie, *p.* od chama, chłopski, gburski. *Piękny mi szlachcic z województwa chłopskiego, a z ziemi chamskiej.*

Chan, Han, a, *lm.* **owie,** *m.* król panujący u Tatarów. *Chan tatarski.*

Chandżar, Handżar, Andżar, u, *lm.* **y,** *m.* nóż turecki, bułat, puginał. *Husarz z andżarem za pasem. W brzuchu śmiertelne poczuwszy andżary, oczy mruży.*

Chański, Hański, a, ie, *p.* od Chana.

Chaństwo, Haństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) godność, władza Chana. 2)=państwo Chana.

Chaos, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) massa pierwsza zmieszana żywiołów, zamęt. 2)=*fig.* bezład, mieszanina, odmęt. *Wielki chaos w téj książce,* 3)=*mit.* syn Fanesa, a brat i mąż Ejmarmeny, światotwórczy bóg grecki, znaczy odmęt. Jest on powolny, potulny, leniwy i ciężki, skłonny do wszystkiego, ale zupełnie bez własnéj woli. Rządzi nim żona. Istność ta uchodziła za pierworodne bóstwo i maciniec wszech rzeczy, a wyobrażała rozciągłość cielesną bez postaci, która ułożyć się sama przez się musi w kształt ogromnego jaja. Godłem jéj *stós kamieni w nieładzie.* Dziećmi Chaosa są: *Chronos* i *Rea.*

Chaotyczny, a, e, *p.* od chaosu, zamącony, bezładny.

Chap, Hap! 1) głos wyrażający szczekanie psów. 2)=na oznaczenie kradzieży, *np. chap!* i *porwał.*

Chapać, ał, ie, *scz. nd.* i **Chapnąć, ął, ie,** *jednłł.* 1) capnąć, nagle porwać. *Bank założony, i zobaczysz, że jaki tysiąc dukacików chapniem.* 2)=*nieuż.* szczekać. *Psy chapają.*

Chapanina, y, *lm.* **y,** *ż.* ciągłe porywanie, zmykanie (czego), które od razu nie przynosi wielkiéj korzyści. *Żywić się, v. żyć chapaniną.*

Chapanka. i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Chapaneczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) zmykanie, porywanie, *ob. Chapanina.* 2)=*prze.* rodzaj gry hazardownéj. *Zyrał się szuler w chapankę. Chapanka ustąpiła lombrowi.*

Chapun, a, *lm.* **y,** *m. posp. prow.* 1) trudniący się u żydów wykrywaniem i łowieniem zbiegow. 2) = potajemnie biorący obce rzeczy.

Charadż, ia, *blm. m.* podatek pogłówny od żydów i chrześcjan w Turcji.

Charadżi, ego, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) który odbiera pogłówne od żydów i chrześcjan.

Charadżi-Baszy, szy, *lm.* **owie,** *m.* pierwszy urzędnik turecki w odbieraniu pogłównego.

Charakter, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) figura głoski, liczby, litera. *Insze są charaktery egipskie, insze greckie, łacińskie.* 2)=szczególna postać głosek, które człowiek jaki pisze, ręka jego. *Poznałem twój charakter. Masz piękny charakter.* 3)=*w lm. Charaktery,* czarodziejskie kreski, znaki, kulasy. *Papier z czarodziejskiemi charakterami.* 4)=godność, i władza urzędowania nadana. *Być w charakterze posła. Charakter kupiński.* 5) = cecha, piętno, ślad. *Serce czułe i umysł szczery, Są dwa wieczne poczciwych ludzi charaktery.* 6)=zbiór przymiotów duszy, skłonności, nałogów. *Utrzymać, v. zachować swój własny charakter. Okazać piękny charakter. Moc, tęgość charakteru. Słabość charakteru. Dobrze uchwycić, v. schwycić, oddać, v. narysować, wy-*

sławić, v. rozwinąć charaktery. Człowiek z charakterem, bez charakteru. Inaczéj myślić, inaczéj gadać jest przeciw charakterowi. fig. Mieć charakter w nogach, t. j. prędko biegać. 7)=honor, uczciwość. *Na mój charakter. Zakląć się na charakter.*

Charakternik, a, *lm.* **cy,** *m.* udający wiadomość charakterów czarodziejskich, mający przy sobie charaktery; t. j. czarodziejskie znaki, wróżbiarz, znachor, czarownik. *Nie wierz, żeby kula i pałasz charakternikowi szkodzić nie mogły.*

Charakterystycznie, *ps.* z odrębną cechą.

Charakterystyczny, a, e, *p.* mający swoję osobną cechę, charakter. *Charakterystyczne znaki.*

Charakterystyka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) zbiór odróżniających cech właściwych jakiemu przedmiotowi. 2)=wydanie, odmalowanie cech takowych, 3) = *v, Linja rodzajowa, mat.* wzajemne przecięcie dwóch następnych położeń powierzchni pierwotnéj. *mat. Charakterystyka logarytmu, ob. Cecha.*

Charakteryzacja, ji, *lm.* **je,** *ż. teat.* przybory niezbędne, któremi aktor nadaje swojéj twarzy inną fizjonomją.

Charakteryzować, ował, uje, *scz. nd.* wyrażać charakter czyj, cechować, znamionować. *W przyjmowaniu gości, ludzkość charakteryzuje naród polski.*

Charchać, Chrachać, Charkać, ał, a, *scz. nd.* i **Charknąć, Chrachnąć, ął, nie,** *jednł.* krztusząc się z ciężkością flegmę zbywać. *Owce, kiedy robaki w gardle mają, zbyt charchają, ob. Odcharknąć.*

Charchała, Charkała, Chrachała, y, *lm.* **y,** *m.* krztuszący się często, wyrzucający flegmę z trudnością.

Charchanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Glegotanie.*

Charci, ia, ie, *p.* od charta, chartowy. *Myśliwcy charcią gębę zowią trąbą.*

Charciątko, *ob. Charcię.*

Charcica, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Charciczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* suka charcia.

Charcik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Chart*) rodzaj małych chartów, młody chart.

Charcina, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Charcinka, i,** *lm.* **i,** *ż.* biédny, nędzny chart.

Charcisko, a, *lm.* **a,** *n.* brzydki, stary chart.

Charciówka, *ob. Chróstowka.*

Charcz, u, *lm.* **e,** *prow.* (z ross.) to co się daje na wyżywienie czyje, czy to pieniędzmi, lub też produktami; żywność. *Dawać komu charcz miesięczny. Pieniądze na charcz,* t. j. strawne.

Charczać, ało, e, Charkotać, ało, oce, *sn. nd.* chrapać, glegotać, churkotać. *Charcze, v. charkoce mu w gardle.*

Charczenie, a, *lm.* **a,** *n. med.* dźwięk dający się słyszeć przy wysłuchiwaniu płuc w niektórych chorobach.

Charczewne, ego, *blm. n. prow.* strawne, pieniądze dawane na charcz, czyli na przeżywienie się. *Płaci się człowiekowi charczewnego po rublu na tydzień.*

Charczewnia, i, *lm.* **ie,** *ż. prow.* (z ross.) miejsce, gdzie utrzymują żywność dla ludzi prostych, garkuchnia i szynkownia razem.

Charczować, ował, uje, *scz. nd. prow.* dawać żywność, jedzenie, lub też dawać pieniądze na żywność. *Charczować konie i ludzi.*

Charczowanie, a, *lm* **a,** *n.* utrzymywanie kogo na swéj żywności, karmienie lub dawanie komu pieniędzy na przekarmienie się. *Charczowanie ludzi i koni drogo mię kosztowało.*

Charitativum, *nieod. blm. n.* (z łać.) dobrowolny dar, składka na cel dobroczynny.

Charkać, *ob. Charchać.*

Charkot, u, *lm.* **y,** *m.* i **Charkotanie, a,** *lm.* **a,** *n.* chrapanie, glegotanie, churkotanie. *Charkot śmiertelny.*

Charleć, Harleć, niszczeć, nędznieć, *ob. Chertać, Sietnieć.*

Charłacki, a, ie, *v.* **Charłaczy, a, e,** *p.* od charłaka, biedny, nędzny, schorzały, sietny.

Charłactwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) sietnictwo, sietnienie, nędznienie, niszczenie, stan nędzny. 2) = *zb.* charłacy.

Charłak, a, *lm.* **i,** *m.* i *zdr.* **Charłaczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) nędzarz, ubogi, mizerny. *Charłak ubogi, może z lichej nędzy, Przyjść do pieniędzy. Milszy mi jest poczciwy charłak, niż łotr w szamerowanych sukniach.* 2) = człowiek chorowity, schorzały, *ob. Chérłak, Sietnik.*

Charmut, a, *lm.* **y,** *m.* (Macropteronotus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* brzuchopłetwych, sumowatych.

Charon, a, *m. mit.* syn Ereba i Laty, przewoźnik umarłych w Orku przez rzekę Acheron. Bierze od każdego z cieniów mały pieniążek w nagrodzie. Tych tylko przyjąć może do łodzi, co przynoszą z sobą coś z ziemi. Inni tułać się muszą po nad brzegami Acheronu przez lat sto. Jest to starzec z brodą pokudłaną i brzydką a w gałgany ubrany.

Charpęcina, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* chróst, sucha chróścina.

Chart, a, *lm.* **y,** *m.* gatunek psów długich, cienkich, wysokich, z ostremi mordami, bardzo szybkich. *Prowadzić charty na smyczy. Smycz chartów,* t. j. charty na smyczy prowadzone. *Biega, jak chart.*

Charteczka, i, *lm.* **i,** *ż.* mała charcica, charciczka.

Chartomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z kart.

Chartowaty, a, e, *p.* nakształt charta. *Koń chartowaty,* t. j. długi, cienki.

Charty, *nieod. as.* 1) nazwa jednéj z północnych konstellacij. 2 = *ob. Chart.*

Charybda, y, *blm. ż.* i **Charybdys, bdy,** *blm. ż.* wir na morzu śródziemném blisko Messyny, równie niebezpieczny jak Scylla; stąd: *Być między Scyllą a Charybdą, przys.* t. j. stąd i z owąd być w niebezpieczeństwie. *Zapłynąć w Charybdę;* popaść w niebezpieczeństwo.

Charyklo, a, (Chariclo) *m. mit.* syn Apollina.

Charys, ydy, *ż. mit.* żona Wulkana.

Charyty, yt, *blm. ż. mit.* greckie boginki wdzięków w służbie Afrodyty, bogini piękności. Miały być córkami Zeusa i Eurynomy. Wspominają pomiędzy niemi: *Faennę, Kletę, Hegemonę* i *Aurę.* Później przyjęto trzy Charyty, których imiona: *Aglaja, Talja* i *Eufrozyna.* Rzymianie przezwali je *Gracjami.*

Chasa, *v.* **Chasza, y,** *lm.* **e,** *ż. prze. ob. Chałastra, Motłoch, Tłuszcza.*

Chason, *v.* **Hason, a,** *m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga wieszczów Belina. Piszą go także *Chazon.* Może znaczy tyle, co *Chadzon,* lub *Chodzon* dla tego, iż słudzy jego *huślarze* chodzili od miejsca do miejsca z pieśniami, *ob. Hason, Belin.*

Chasseki, *nieod. ż.* (z tur.) piérwsza sułtanka, matka następcy tronu.

Chaszcz, u, *lm.* **e,** *m. ob. Gąszcz.*

Chata, y, *lm.* **y,** *ż.* chać, jata, dom kmiecy. *Ma sto, dwieście chat,* t. j. poddanych. *Chatą żyć,* t. j. mieć osobne domostwo.

Chateczka i **Chatka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* i *spiesz.* od *Chata*) mała chata, śliczna, czysta chata.

Chaudak, jest u Wendów nazwą słowiańskiego Czernoboha.

Chaduruna, y, *ż. mit.* imię olbrzymki germańskiéj Gurany, znaczącéj żeńskość w przyrodzeniu.

Chaułas, a, *m. mit.* litewski Mars, *ob. Kawas.*

Chaus, *zool. ob. Pantera.*

Chazon, *ob. Chason.*

Chcącka, i, *lm.* **i,** *ż.* chętka, pożądanie, zachcialka; najwłaściwsza choroba kobiétom ciężarnym. *Chcącki te bywają czasem bardzo dziwaczne. U panien cierpiących bladaczkę, bywają chcącki do węgli, gliny, piasku,* i t. p.

Chcenie, a, *lm.* **a,** *n.* chęć, pragnienie, żądanie (czego). *Nie przynosi pożytku chcenie, Ale dobre czynienie.*

Chcieć, iał, chce, *scz. nd.* 1) mieć wolą, chęć. *Gdzie nie można chcieć i nie chcieć, nie ma wolności. Nie jak chcemy, ale jak możemy. Tak prawo mieć chce. Czy chcesz, czy nie chcesz, umrzeć musisz. Chcąc nie chcąc. Samochcąc. Samochcąc przegrałem. Niechcący go uderzyłem. Niech kto chce, co chce gada. Sam nie wié, czego chce. Ogień, v. drzewo nie chce się palić. U nas wolno każdemu, co chcąc, czynić. Wolno mu, jak chcąc postąpić. Chcącemu nie ma nic trudnego, przys. Kto chce psa uderzyć, kij znajdzie, przys. Jak sobie chcesz, ale ja nie ruszę z miejsca.* 2) = raczyć. *Chciej się do mnie pofatygować.* 3) = *kogo; daw.* pojąć (za męża, za żonę). *Chciał jéj, ale ona go nie chciała.* 4) = żądać, wymagać. *Chcieć czego po kim, v. chcieć mieć co po kim. Chcą po nas ślepego posłuszeństwa. Chcieć z kim, v. chcieć komu:* sprzyjać komu.

Chcę ci dobrze. Lepiéj chciéj ojczyźnie niżeli dotąd. Chcę jego zdrowia, t. j. pragnę, aby był zdrów. = **się**, *złz. nd.* mieć chętkę, ochotę, skłonność do czego, przejętym być żądaniem czego. *Nie chce się pracować bez przyzwoitéj zapłaty. Dziś chce się tego, jutro owego. Każdemu chce się mieć więcéj. Chce (mi, ci, mu, nam, wam, im) się. Chce mi się jeść, pić, spać. Sam nie wié, czego mu się chce. Niczego mi się nie chce*, ob. *Zachciéwać się, Odechciéć się. Chce mu się na dwór*, v. *chce mu się. Chciałoby się próżnować.*

Chciewać się, *częstl.* od *Chciéć się, nieuż. ob. Zachciewać się.*

Chciwić się, **ił—**, **i—**, *złz, nd. nieuż.* łakomić się.

Chciwie, *ps.* 1) łapczywie, łakomo. *Chciwie żądać, pragnąć.* 2) = pożądliwie. *Spozierać na co chciwie.*

Chciwiec, **wca**, *lm.* **y**, *v.* **wce**, *m.* chciwie pragnący, łakomiec. *Nikczemny chciwiec sławy i pieniędzy.*

Chciwopstrąg, **ęga**, *lm.* **ęgi**, *m.* (Saurus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych.

Chciwostka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* chciwość, pragnienie czego w małych rzeczach, drobna namiętność. *Chciwostka pieniędzy nikczemne umysły do podłości, chciwość zuchwalsze aż do zbrodni prowadzi.*

Chciwość, **ści**, *blm. ż.* silne chcenie czego, żądza, pożądanie, pragnienie, łakomstwo. *Chciwość im więcéj ma, tém więcéj jeszcze chce. Chciwość jest płodem miłości własnéj; z chciwości zaś urosło prawo mocniejszego. Kto chciwość zahamuje, nie wiele potrzebuje. Chciwość pieniędzy. Chciwość panowania, królowania. Pożerać z chciwością.*

Chciwożer, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Scymnus), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wieloszparowych*, żarłocznych.

Chciwy, **a**, **e**, *p.* 1) pożądliwy, łakomy. *Dusza chciwa i nikczemna. Chciwemu nigdy dosyć.* 2) = *czego;* pragnący, pożądający. *Chciwy sławy. Chciwy krwi, rzezi. Chciwy panowania. myś. Chciwy pies;* który ochotnie zwierza goni.

Che, *nieod. ż.* arfa chińska o 25 strunach.

Chebd, *v.* **Chept**, *bł.* zam. *Hebd*, także **Chebzina**, **y**, *lm.* **y**, *ż. ob. Bez hębd* (Sambucus ebulus), roślina.

Chejlalgja, **ji**, *blm. ż. med.* (z grec.) bolenie ust.

Chelidonja, *v.* **Celidonja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Glistewnik, v. Glistnik* (Chelidonium), roślina.

Chelonit, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Chelonja**, (z grec.) skamieniały szyldkret, należący do rzędu drogich kamieni.

Chelonja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *min. ob. Chelonit.*

Chejloragja, **ji**, *blm. ż. med.* (z grec.) płynienie krwi z ust.

Chełbać, **ał**, **a**, *v.* **ie**, *scz. nd.* **Chełbnąć**, *jednłl.* naczynie jakie z płynem wzruszyć, trząść. = **się**, *złz.* chybać, chybotać, burzyć się. *Morze się chełba. Łódź się chełba*, t. j. kołysze się po bałwanach. *Chełbanie się żołądka*, t. j. zbieranie się na wymiot.

Chełbia, **bi**, *lm.* **bie**, *ż.* (Medusa), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Promienistych*, ukwiałowatych.

Chełhocący (fluctuans), **a**, **e**, *p.* przelewający się.

Chełmik, **a**, *lm.* **i**, *m. ob. bot. Tarczyca pospolita, v. większa* (Scutellaria galericulata), roślina.

Chełpa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *przc.* chluba, chełpienie się, przechwalanie, przechwalka. *Wielkie serce bogactwy gardzi, nie stoi o roskoszy, ani o chełpy marne. Bez chełpy mogę powiedzieć. Po co ta chełpa?* 2) = *bot.* (Cleome), roślina, zwana in. *Pigułecznikiem.*

Chełpian, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Carolinea), roślina.

Chełpiciel, *ob Chełpliwiec.*

Chełpicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* chlubiąca się, chełpiąca.

Chełpić się, *złz. nd.* chlubić się, dać się (z czego). *Nie masz się z czego chełpić. Chełpi się z tryumfu swego.*

Chełpienie się, **a się**, *n.* przechwalanie się. *Nieznośny jest z tém ciągłem chełpieniem się.*

Chełpliwie, *ps.* z chełpliwością, z przechwalaniem się.

Chełpliwiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* i **Chełpiciel**, **a**, *lm.* **e**, *m.* człowiek chełpliwy, chlubnik, samochwał.

Chełpliwość, **ści**, *blm. ż.* skłonność do chełpy, chlubliwość, samochwalstwo.

Chełpliwy, **a**, **e**, *p.* przechwalający się, chlubny. *Umysł chełpliwy. Chełpliwi ludzie, wielkie rzeczy obiecując, mało działają.*

Chełszczeć, **ał**, **e**, *v.* **Chełszczyć**, **ył**, **y**, i **Chełścić**, **ił**, **i**, *scz. nd. przc.* (o wodzie) szumieć, szeleścić, szemrzyć. *Chełszcze woda, szumi, mruczy po kamykach.*

Chełznać, *ob. Kielznać.*

Chemicznie, *ps.* według zasad chemji.

Chemiczny, **a**, **e**, *p.* 1) od chemji, należący do chemji. *Doświadczenia chemiczne.* 2) = *formuły, v. wzory*, są to przyjęte w nauce chemji symboliczne znaki, zwykle złożone z głosek poczynających łacińskie nazwy pierwiastków i z liczb, używające się dla krótszego i systematyczniejszego wyrażenia chemicznych związków, czego nie można byłoby dokonać zwyczajnémi słowami. 3) = *pierwiastki, v. ciała proste, niezłożone*, są to ciała wchodzące w skład wszystkich innych (złożonych), same zaś niedające się żadnym znanym dotąd sposobem na jeszcze prostsze pierwiastki rozłożyć; w dzisiejszym stanie chemji liczy się ich 61, z których 14 jest metaloidów, a 50 metalów; *ob. Metaloidy, Metale.* 4) = *powinowactwo, ob. Powinowactwo chem.* 5) = *prawa*, są to niezmienne prawa, według których łączą się z sobą chemicznie różne ciała. 6) = *proporcje, ob. Równoznaczniki.* 7) = *stosunek, ob. Równoznacznik.* 8) = *związek, v. chemiczne połączenie* (compositum), in. *Chemiczna kombinacja; ciało złożone* jest połączeniem w jedno ciało dwóch lub więcéj ciał prostych lub złożonych, w skutek chemicznego ich do siebie powinowactwa. Związki te bywają albo: a) *Nieorganiczne* (composita inorganica) napotykane w świecie nieorganicznym, lub otrzymywane sztucznie w chemicznych pracowniach; dzielą się one zwykle na związki 1, 2 i 3go rzędu, lub stopnia, czyli na ciała raz złożone (składające się z dwóch pierwiastków, t. j. ciał prostych), na dwoisto-złożone (składające się z dwóch związków 1go rzędu) i na złożone ze dwóch lub więcéj ciał takich, iż każde z nich z osobna po dwa związki 1go rzędu w sobie zawiera, *(ob. Terminologja chemiczna);* albo: b) *Organiczne* (composita organica), t. j. substancje, dobywane z roślin lub zwierząt, *ob. Organiczne związki.*

Chemik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* ten co się chemją zajmuje.

Chemizm, **u**, *blm. m. chem.* ogólna nazwa źródła zjawisk, jakie towarzyszą wszelkim chemicznym processom, t. j. łączeniom się ciał z sobą chemicznie; chemizmu więc nie trzeba brać za jedno z *powinowactwem*, które jest *siłą chemiczną.*

Chemja, **ji**, *blm. ż.* nazwa jednéj z nauk fizycznych, *v.* przyrodzonych (naturalnych), za pomocą któréj poznaje się skład ciał, ich przyrodzenie (własności) i odmiany zachodzące pomiędzy niemi przez wzajemne ich na się działanie mocą *powinowactw. Chemja* dzieli się na *ogólną, v. nieorganiczną* (ciał nieorganicznych, kopalnych) i *organiczną;* ta zaś na *roślinną* i *zwierzęcą.*

Chemsin, **u**, *blm. m.* (z tur.) pięć modlitw codziennie odprawianych przez Turków.

Cheng, *nieod.* chiński dęty instrument.

Chept, *bł.* zam. *Hebd*, (ob. ten wyr.)

Cher, *v.* **Chera**, **Cherlać**, **Cherlaczek**, **Cherlak**, **Cherlanie**, lep. *Chyr, v. Chyra, Chyrlać, Chyrlaczek, Chyrlak, Chyrlanie*, (ob. te wyrazy.)

Cherazja, **ji**, *ż. v.* **Chewezy**, *nieod.* moneta teraźniejsza perska = 1 rub. 20 kop. = 8 zł.

Cherchel, **a**, *lm.* **e**, *m.* wykręt, podstęp, obłuda. *Szczére bez cherchelów obroty. Jakim cherchelem, i w czém cię podszedł?*

Cherlesker, **a**, *lm* **owie**, *m.* turecki jenerał lejtnant.

Cheroik, *ob. Heroik.*

Cheron, **a**, (Chaeron), *m. mit.* syn Apollina.

Cherub, **a**, *lm.* **y**, *m. v.* **Cherubin**, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z hebr.) jeden z celniejszych aniołów. *Bóg z tronu swego na Serafiny patrzy i Cheruby.*

Chevalier (moneta), *ob Szwalje.*

Chęch, **u**, *lm.* **y**, *v. przc.* wszelki zrosły mech lub zielsko na brzegach wody rosnące.

Chęć, **ci**, *lm.* **ci**, *ż.* 1) wola do czego, życzenie, ochota. *Jest to przeciwko méj chęci. Nie mam chęci szkodzenia ci. Chęć podobania się. Chęć do nauki. Co musisz, czyń z chęci. Co się nie godzi, co bardziéj szkodzi, Na to chęć i czart bardziéj podwodzi.* 2) = zamiar, intencja. *Mieć chęć, v. być w chęci zrobienia czego. Zrobiłem to w dobrej chęci. Zrobiłem to mimo chęci, bez chęci. Chęć za uczynek stoi, v. dobra chęć za uczynek stoi, przys.* 3) = życzliwość, sprzyjanie. *Pełen jest chęci dla ciebie. Znane mi są twoje chęci dla mnie.* *1) = *fil.* (die Lust), jest uczucie trzeciéj,

a skłonność drugiéj potęgi. Nie dość, iż ma się uczucie i skłonność do czego; przynależy także chcieć tego, a wtedy dopiero dopnie się celu. Prawda, piękność, cnota, prawo, wszechboskość, są, jako uczucia i skłonności, tak też i chęci przedmiotem. Chęć usiłuje przedmiotu użyć, posiadać go i słynąć nim. Stąd trzy jéj rodzaje: *Chęć użycia, posiadania i chwały.* Trzech tych rodzajów chęci pierwiastkiem jest *Chęć utrzymania własnego jestestwa*, a celem, *chęć wyczynienia się obrazem i podobieństwem Boga.*

Chęcić, *ob. Zachęcać.*

Chęcian, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Hamelia), roślina.

Chędogi, **a**, **ie**, *p.* 1) *przc.* piękny, krasny, ozdobny. 2) = okrzesany, obyczajny, polerowny. 3) = *posp.* ochędożny, porządny, schludny.

Chędogo, *ps.* czysto, schludnie. *Choć ubogo, byle chędogo, przys.*

Chędogość, **ści**, *blm. ż. nieuż. ob. Ochędóżność.*

Chędożenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* czyszczenie. *Chędożenie koni, ob. Ochędożenie, Wychędożenie.*

Chędożka, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* chędożenie, czyszczenie.

Chędożyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co chędoży, oczyszcza; oczyściciel.

Chędożycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ta, co chędoży, oczyszcza; oczyścicielka.

Chędożyć, **ył**, **y**, *scz. nd przc.* 1) czyścić, oczyszczać. *Chędożyć trzewiki, buty. Chędożyć zboże. Chędożyć konia* (zgrzebłem). 2) = bić, trzepać. *Chędożyć komu grzbiet, v. plecy.* 3) = (w grze kartowéj), ograć, ogolić, ociąć kogo.

Chętka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Chęć*,) chcenie. *Chętka mię bierze. Mam na to chętkę.*

Chętliwie, *ps.* chętnie, ochoczo, z dobréj woli. *Pokazał się dla nas chętliwie.*

Chętliwość, **ści**, *blm ż.* ochota, gorliwość, sprzyjanie (komu).

Chętliwy, **a**, **e**, *p.* 1) ochoczy, pełen chęci, bezustannie chęć pokazujący. *Jezus chętliwy był ku wypełnieniu woli ojca swego.* 2) = skłonny. *Człowiek chętliwy jest ku złemu.* 3) = *nieuż.* chęć pobudzający, powabny. *Chléb rżany smaczny i do jedzenia chętliwy.*

Chętnie, *ps.* z chęcią, ochoczo. *Bardzo chętnie. On obmawia chętnie.*

Chętny, **a**, **e**, *p.* 1) *do czego*; skłonny. *Chętny do wszystkiego dobrego.* 2) = *do kogo*; życzliwy. *Każdy jéj chętny, każdy ją chętną mieć żąda.*

Chiasma, **y**, *blm. ż. med.* (z grec.) krzyżowanie się, splot włókien, szczególniéj nerwów.

Chicać, **ał**, **a**, *snd. myś.* (o zającach, lisach i t. p.) wyskakiwać.

Chicha, **y**, *blm. ż.* wyskokowy, nader przyjemnego smaku napój, który się robi z soku ananasowego.

Chichotać, **ał**, **a**, *v.* **oce**, *scz. nd.* śmiać się z cicha, pokątnie. *Zebrały się w kącie i chichocą.*

Chichotanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* śmianie się z cicha, pokątne śmianie się.

Chil, *ob. Chyl, Mlécz.*

Chiljarch, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) naczelnik grecki nad 1,000 ludźmi.

Chiljarchja, **ji**, *lm.* **e**, *ż. m.* (z grec.) grecki oddział z 1,000 ludzi.

Chilat, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) honorowy kaftan darowany przez Sułtana.

Chiler-Baszy, *m. nieod.* (z tur.) Wielki Podczaszy Sułtana.

Chilijski, **a**, **e**, *p.* z Chilji (kraju w Ameryce) pochodzący, w niéj znajdujący się.

Chiljazm, **u**, *blm. m.* (Chiliasmus) (z grec.) 1) nauka o tysiącoletniém panowaniu Chrystusa na ziemi. 2) = wiara w postęp ludzkości ku moralnemu udoskonaleniu.

Chilon, **a**, *m.* sławny grecki zapaśnik.

Chimera, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.). 1) urojenie, wymysł; widzimisię, fantazja; dziwactwo, kaprys. *Zależéć od cudzéj chimery. Co dziś dał, jutro wydrze, jak przyjdzie chimera.* 2) = urojone straszydło, widmo, przywidzenie. 3) = *mit.* bajeczny potwór, ze łbem lwim, z ciałem kozim, z ogonem smoczym i z pyskiem wybuchającym ogień. Pustoszyła okolice Lycji. Zabił ją Bellerofon Znaczy bujne i dziwotworne umu uroby, mrzonki i urojenia.

Chimeronośna i **Chimeropłodna**, *p. ż. mit.* koza trójskładna, która nosiła w sobie chimerę.

Chimerować, **ował**, **uje**, *scz, nd.* kaprysić, dziwaczyć. *Nie chimeruj.*

Chimeryczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kapryśnica, dziwaczka.

Chimeryczność, **ści**, *blm. ż.* **Chimeryctwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* dziwaczność, dziwactwo, humor kapryśny.

Chimeryczny, **a**, **e**, *p.* urojony, dziwaczny, kapryśny.

Chimeryk, **a**, *lm.* **i**, *m.* dziwak, roiciel, kapryśnik.

Chimken, **a**, *m. mit.* imię jednego z Kobołdów.

Chimometrja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) obrachowywanie chemiczne składowych cząstek ciał.

China, **y**, *blm. ż.* 1) nazwa, dawana drzewom z rodzaju *cinchona*, rosnącym obficie w południ. Ameryce, a mianowicie w Peru. 2) = *farm.* (cortex chinae, v. peruvianus), kora takowych drzew, używająca się w medycynie, dająca różne *chinowe i cinchoninowe* połączenia; dzieli się na *żółtą, szarą, czerwoną v. królewską*; z téj ostatniéj otrzymuje się *chinin, v. chinina*, powszechnie znane lekarstwo przeciw febrze. 3) = niek. zam. *Chinina*, (ob. ten wyr.)

Chinąć, **ął**, **nie**, *scz. dk. prow.* skinąć, kiwnąć, wskazać palcem; w ogóln. ukazać.

Chinchilla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (Eriomys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, zajęczo-myszych, długomyszek. Gatunki; 1 = *wielka* (E. Chinchilla). 2 = *mała* (E. laniger).

Chinian, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (chinas) ogólna nazwa soli, w których skład wchodzi kwas chinowy, połączony z jakąbądź zasadą. *ob. Sól.*

Chinidyna, *v.* **Chinoidyna**, **y**, *ż. v.* żywicowa massa, otrzymywana z kory drzew z rodzaju *cinchona.*

Chinin, **u**, *blm. m. v.* **Chinina**, **y**, *blm. ż.* (Chininum) zwana posp. *Chiną*, jedna z ważniejszych organicznych *v.* roślinnych zasad (alkalojdów), zawierająca się głównie (połączona z kwasem chinowym) w korze drzew z rodzaju *cinchona*, mian. w zwanéj *królewską chiną*, tudzież w *Chinidynie* (ob. ten wyr.); krystalizuje się w połyskowne igły; nader ważne lekarstwo, poczytujące się za jedyny środek przeciw febrze; używa się zwykle w postaci *zasadowego siarkanu chininy.*

Chinoidyna, *ob. Chinidyna.*

Chinojdin, **u**, *blm. m. chem.* alkalojd zawarty w korach chinowych łącznie z chiną i cynchoniną, otrzymuje się w postaci żywicznych, czarno-brunatnych świecących mass, które trzymane w ręku rozmiękają, oziębione zaś stają się kruchemi.

Chinowy, **a**, **e**, *p.* od chiny lub chininy; *chinowy kwas*, chem. (acidum kinicum), odkryty w korze drzewa zwanego *chiną* lub *cynchoną lekarską* (Cinchona condaminea). *Chinowe rośliny, drzewa.*

Chińczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) mieszkaniec Chin (państwa w Azji). 2) = *fig.* upornie się trzymający przestarzałych form. *Wielki z ciebie chińczyk.*

Chiński, **a**, **ie**, *p.* od Chin (państwa w Azji). *Ogród chiński. Kobierce chińskie.*

Chińszczyzna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) gust chiński. 2) = to co z Chin pochodzi, albo jest w guście chińskim, szczególniéj porcelana. 3) = *fig.* brak gustu; uporczywe zamiłowanie w jakichś niedorzecznościach w skutek przyzwyczajenia.

Chiokokcyna, **y**, *blm. ż.* alkaloid czyli zasada roślinna, ostro-jadowita, otrzymywana z korzenia: *Śnieżówki krzewistéj* (Chiococca racemosa), zwanego w handlu *kainko.*

Chiragra, **y**, *lm.* **y**, *ż. med.* (z grec.) choroba artrytyczna w rękach.

Chiragryczny, **a**, **e**, *p.* od chiragry, cierpiący chiragrę.

Chiragryk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* cierpiący chiragrę.

Chirologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) mowa na palcach.

Chiromancista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* **Chiromantyk**, **a**, *lm*, **i**, *m.* **Chiromanta**, **y**, *lm.* **ci**, *m.* rękowieszcz, wróżek z ręki.

Chiromancja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z rąk. *Znać chiromancję. Prawidła chiromancji.*

Chiron, **a**, *m. mit.* syn Posejdona i Filiry, jeden z Centaurów. Słynął jako doskonały lekarz i wynalazł Chirurgją, od imienia jego zwaną. Uczniami jego byli: Eskulap, Nestor, Peleusz, Tezeusz, Ulisses, Kastor, Polluks, Eneasz, Achilles, Djonizy, Jazon. Żył długo, bo był nieśmiertelny. Znudzony życiem, prosił Zeusa o śmierć, jako o najwyższą łaskę.

Chironomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o poruszeniu rąk mówców i t. d.

Chiroplast, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec) machina wynaleziona przez Logier do należytego trzymania rąk przy fortepianie.

Chirurg, a, *lm,* **owie,** *v,* **dzy,** *m.* (z grec.) bawiący się chirurgją, lekarz do chorób zewnętrznych, felczer, cyrulik.

Chirurgiczny, a, e, *p.* od chirurgji. *Narzędzie chirurgiczne. Operacja chirurgiczna.*

Chirurgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o poznawaniu chorób zewnętrznych i leczeniu ich za pomocą operacij. *Bawić się chirurgją. Uczyć się chirurgji.*

Chius, a, *m. mit.* syn Apollina i Anatrypy.

Chiwian, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Ailanthus), roślina.

Chize, *v.* **Kice,** (moneta). *ob. Kiesa.*

Chlać, ał, a, *scz. nd. nieuż* pić chciwie, ze zbytkiem, żłopać, leptać. *ob. Ochlać się.*

Chlappa, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Gniazdo,** *bur.* miejsce osobne, gdzie bursztyn się znajduje, do którego żaden pas nie doprowadza.

Chlast, wyraz nieod. naśladujący odgłos uderzenia szabli, dłoni, lub ciała padającego w błoto. *Chlast go w twarz. ob. Chlust, v. Chlastnąć.*

Chlastać, ał, szcze, *v.* **sta,** *scz. nd. kogo błotem;* szargać, walać kogo błotem. *Chlastać na kogo błotem. ob. Chlustać.*

Chlastanie, a. *lm.* **a,** *n* 1) *błotem;* szarganie, walanie błotem. 2) = niszczenie zdrowia i t. d.

Chlastawa, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Szlachtawa, bot.* (Conyza) pewien rodzaj rośliny.

Chlastnąć, ął, ie, *scz. nd. jednt. kogo w twarz;* uderzyć kogo po twarzy, dać komu policzek.

Chlastnięcie, a, *lm.* **a,** *n. w twarz;* uderzenie w twarz, policzek.

Chląd, u, *lm.* **y,** *m prow.* młoda sosna, wyniosła a cienka, do grodzenia płotów zdatna.

Chląża, y, *blm. ż. bot.* (Geonoma), gatunek palmowego drzewa.

Chleb, a, *lm.* **y,** *m.* 1) upieczona w piecu bryła mąki zaczynionéj. *Chleb biały, v. pszenny. Chleb żytni. Chleb pytlowy. Chleb podsitkowy. Chleb razowy. Chleb berlowy,* t. j. z plewami. *Lepiéj kawałek chleba smakuje, Kiedy nim kogo traktuję. Nie z jednego pieca chleb jadał. przys.* t. j. nie mało widział świata, bywalec. *Nie po chlebie, kiedy brak zębów. przys. Dobry i chleb, kiedy nie ma kołacza. przys.*; w niedostatku małem się zadowalniamy; toż samo co: Na bezrybiu i rak ryba. *Dobry chleb z solą, Kiedy z dobrą wolą!* t. j. nie na datek, ale na serce dającego patrzmy; dobra chęć więcéj jak dar waży. *Mieć ledwo na chleb. Żyć o chlebie i wodzie. fig. Głodnemu chleb na myśli. Wyjść naprzeciw komu z chlebem i solą. Chleb żałobny, ob. Stypa. Chleb powszedni,* t. j. codzienny. *Chleb przaśny,* t. j. bez kwasu. *Chleb koniśny,* t. j, który się wydaje żołnierzom. *Chleb pszczelny,* massa mączna, słodkawa, gęsta, znajdująca się w wielu komórkach plastrów miodowych; służy za pierwiastkowy pokarm dla liszek pszczelnych. *ob. Obnoża.* 2) = pożywienie, utrzymanie. *Zarabiać na chleb z potem czoła v. w pocie czoła. Ma chleb zapewniony v. ma swój kawałek chleba. Odebrać komu chleb. Pozbawić kogo kawałka chleba. Żyć o żebranym chlebie. Chleb wystużony. Za chlebem ludzie idą, przys.* t. j. najczęściéj powodują się interesem. *Mieć łaskawy chleb, v. być na łaskawym chlebie. Chleb bodzie, v. ma rogi, przys.* t. j, swawolnemi czyni. *Chleb ma rogi, nędza nogi. przys. U wdowy, chleb gotowy, ale nie zdrowy. Kto chleb nosi, tego też chleb nosi,* t. j, kto rządnie żyje, ten i ma. *Bez chleba nie obiad, przys.* oznaczające, że u ludu chleb jest najgłówniejszym pokarmem. *fig. Dać komu chleba,* t. j. wypłacać komu figla. *Dać sobie chleba,* t. j. popaść w biedę, źle samemu sobie zrobić. *Pszczoła dała mu chleba, prow.* t. j. ukąsiła, ukłuła. *Czapką, chlebem i solą, Ludzie ludzi niewolą, przys.* t. j. uprzejmością i grzecznością jednamy sobie serca innych. *Żołnierz na koniu dobrym, Ubogi cnotą, Młodzieniec ozdobą, stawy i chleba nabywają.* 3) = służba, obowiązek. *Ciężki chleb mieć u kogo. Ich chleb ciężko mi wytazi. Jeść u kogo chleb gorzki. fig.* 4) = **małpi,** *bot.* (Adansonia), roślina wschodnio-indyjska; *chleb syo-Jana, v. świętojański,* in. *słodkie strączki,* owoce strączkowe, jadalne drzewa *sto-Jańskiego* (Ceratonia siliqua); *chleb wieprzny, v. wieprzny chleb,* nazwa dawana roślinie; *Gduła* (Cyclamen); *zajęczy chleb,* posp nazwa główek i nasion smaku słodkawego rośliny: *Kosmatek polny* (Luzula campestris).

Chlebica, y, *lm.* **e,** *ż. nieuż.* bochen chleba.

Chlebić, *ob. Pochlebiać.*

Chlebie, ia, *n. zb. nieuż.* gromada, kupa chlebów.

Chlebilec, lca, *lm,* **lce,** *ob. bot. Chlebodrzew* (Artocarpus).

Chlebnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) szafa do chleba. 2)=dzieża od chleba.

Chlebnik, *ob. Piekarz.*

Chlebny, a, e, *p.* 1) od chleba, na chléb. *Chlebna ofiara. Chlebna mąka.* 2) = w chléb bogaty, żyzny. *Kraj chlebny. Okolica chlebna.*

Chlebochwalstwo, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* czczenie chleba.

Chlebodawca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** *m.* 1) chleba dający. *Kmieć chlebodawca.* 2) =dobroczyńca, dobrodziéj.

Chlebodawczy, *v.* **Chlebotwórczy, a, e,** *p.* od chlebodawcy, chleba dający. *Chlebodawcza Ceres.*

Chlebodawczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* która chléb daje, karmi.

Chlebodrzew, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Artocarpus) in. *Chlebilec, Chlebowe drzewo, Chlebowiec,* rodzaj drzewa krajów wschodnich, którego podkorną miazgę tameczni mieszkańce oskrobują na pokarm.

Chlebojad, a, *lm.* **y,** *m.* 1) chléb czyj jedzący. *Czeladkaśmy boska i chlebojady domowi i dzieci jego.* 2) = chleba dużo jedzący. 3)= pasibrzuch, darmojad. 4)=*zool.* chrząszczyk maleńki, w chlebie często najdujący się (dermestus panicens).

Chlebokradzca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,***m.* złodziéj chlebowy.

Chlebołamanie, a, *lm.* **a,** *n.* obrządek łamania chleba, t. j. dzielenia się chlebem w starym zakonie.

Chlebopaszec, aszca, *lm.* **aszcy,** *m.* (z ross.) *prow.* rolnik na Rusi, zajmujący się uprawą roli, najemnik cudzych gruntów. *Zapisał się do chlebopaszców. Stan chlebopaszca.*

Chlebopiek, a, *lm.* **i,** *m.* piekarz od chleba, mianowicie w wojsku.

Chleboprzedawca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** = przekupień chlebowy.

Chleborobny, a, e, *p.* wyrabiający chléb. *Chleborobne chłopstwo.*

Chleborodny, a, e, *p.* chléb, czyli zboże rodzący. *Chleborodne lato.*

Chleborób, oba, *lm.* **oby,** *m.* robiący na chléb (dla kogo).

Chlebotwórczy, *ob. Chlebodawczy.*

Chlebowe, ego, *n.* pieniądze, które się dają na chléb. *Daje służącemu chlebowego na tydzień złoty.*

Chlebowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot. vb. Chlebodrzew* (Artocarpus).

Chlebowy, a, e, *p.* 1) od chleba, do chleba należący. *Chlebowy piec. Chlebowa taksa, v.* cena ustanowiona na chléb. *Chlebowy żołnierz,* t. j. służący dla chleba, dla żołdu. 2) = *bot. Chlebowe drzewo* (Artocarpus) *ob. Chlebodrzew.*

Chleburad, a, e, *p. prze.* chciwy na chléb, dla chleba wszystko czyniący, pasibrzuch.

Chlew, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Chlewik, a,** *lm.* **i,** *m.* komórka na bydlęta, szczególniéj na świnie. *Zapędzić świnie do chlewu. Cudze świnie zająć do chlewu.*

Chlewiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* dozorczyni chlewów.

Chlewiarnia, ni, *lm* **nie,** *ż.*-chlewy, miejsce chlewów i co w sobie zawierają.

Chlewiarz, a, *lm.* **e,** *m.* dozorca chlewów.

Chlewny, a, e, *p.* od chlewu, należący do chlewu. *Chlewne bydło, v. chlewna trzoda,* zam. świnie. *Chlewny nawóz,* gnój świni.

Chlewuszek, a, *lm.* **i,** *m.* mały chlew dla świń.

Chlip! Chlip! wyraz nieod. naśladujący; a) odgłos koni po mokréj idących drodze; b) głośny płacz, łkanie; c) głośne chleptanie wody lub innego jakiego płynu.

Chlipać, ał, a, *v.* **pie,** *scz. nd.* i **Chlipnąć, ął, ie,** *jednfl.* 1) czerpać ustami napój, albo wodę, chleptać, leptać. 2) = łkać, jęki połykać, szlochać. *Jęczał, wzdychał i chlipał.*

Chlipanie, a, *lm.* **a,** *n.* szlochanie, szlochy, jęki.

Chliptanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Chleptanie. ob. Chlipanie.*

Chlor, u, *blm. m. chem.* (chlorum) in. *chloryna,* dawn. *soliród,* ciało proste, nie metaliczne, gazowe, cierpkiego

smaku i zapachu; jako duszące ma własność trucizny; przeważna składowa część soli kuchennéj; z powodu silnego powinowactwa do wodorodu wybiela roślinne kolory i pozbawia powietrze złéj woni.

Chloran, *v* **Solan, u,** *lm.* **y,** *m. chem.* (*chloras* dawn. *murias, oxy-murias*), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi *kwas chlorowy* (zwany niek, *solnym*) i jakąbądź zasada; dawniéj, kiedy dzisiejszy kwas wodo-chlorowy zwano także solnym, błędnie mianowano *solanami* wodo-chlorany.

Chlorek, rku, *lm.* **i,** *m, chem.* (chloruretum), in. *solnik;* ogólna nazwa związków 1go rzędu, powstających z chloru i innego jakiegobądź ciała prostego; a że często-kroć jedno i toż tamo ciało daje z chlorem dwa osobne związki, dla rozróżnienia ich zatém, nazywano jedne (z mniejszą ilością chloru) *solnikami v. chlorkami* (chloruréta), drugie (z większą ilością) *nadsolnikami v. nadchlorkami* (super-chloruréta); niekiedy dwa *chlorki* połączone są razem, dla tego dzielą je na *pojedyncze* i *podwójne,* te ostatnie są już związkami rzędu 2go.

Chlornik, a, *lm.* **i,** *m. chem.* toż samo co *nadchlorek* (super-chloruretum), *ob. Chlorek.*

Chlorny, a, e, *p. chem.* połączony z chlorem, przy mniejszéj jego ilości, niż *Chlorowy,* (ob. ten wyr.)

Chloro-Cjanian, *v.* **Chloro-sinian, u,** *lm.* **y,** *m. chem.* (chloro-cyanas), ogólna nazwa jakby solnych związków, w skład których wchodzi połączenie chloru z cjanem (sinem) i jakąbądź zasada, *ob. Sól.*

Chlorofil, u, *blm. m. chem.* (chlorophyll, v. phytochlorainon), farbnik zielony liści, *v.* zieleń liściowa; pierwiastek roślinny, zielony, natury żywicznéj.

Chloroform, u, *blm. m. chem.* (chloroformium; formylum trichloratum), sztucznie otrzymywany bezbarwny, dość ciężki płyn, przyjemnego, lecz prze ikliwego zapachu, słodkiego, eterycznego smaku, bardzo lotny, rozpuszczający w sobie oleje, żywice, jod, brom i zasady organiczne; używa się do wdychania przy operacjach chirurgicznych, dla przytłumienia w operowanym uczucia bolu; pod wzgl. chem. *chloroform* jest *trzychlorkiem formilu,* kombinacją składającą się z chloru, węglika i wodorodu.

Chloroformizacja, ji, *blm. ż.* usypianie chorego za pomocą chloroformu, dla przytłumienia uczucia bolu, przy operacjach chirurgicznych.

Chloro-jodan, Chloro-sinian, Chlorowęglan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* ogólne nazwy solnych związków (chloro-jodas, chloro-cyanas, chloro-carbonas), które powstają z połączenia chlorokwasu (np. jodowego, sinowego, węglowego) i jakiejbądź zasady, *ob. Chlorokwas; Sól.*

Chloro-kwas, u, *lm.* **y,** *m. chem.* nazwa rodzajowa takich chem. związków chloru, z jakimbądź innym pierwiastkiem, które swym składem i niektórémi własnościami odpowiadają kwasom kwasorodowym.

Chlorometryczny, a, e, *p. chem.* dosłownie, wymierzający ilość chloru. *Chlorometryczna próba,* jest to działanie, za pomocą którego dochodzi się dobroci fabrycznego chlorku wapna (związku chloru z metalem wapniem), używającego się do bielenia rozmaitych materij; zasadza się ona na tém, że dobroć chlorków wapna jest w odwrotnym stosunku ich ilości (co do wagi), potrzebnych do wybielenia jednakowéj ilości substancji farbującéj, np. roztworu indygo w rozcieńczonym kwasie siarkowym.

Chloropal, u, *lm.* **e,** *m. min.* mineral zielonawego koloru, nieco podobny do opalu, składający się z krzemianu żelaza i wody.

Chlorotyczny, e, e, *p.* cierpiący bladaczkę, od niéj zależny.

Chlorowodor, u, *blm. m. chem.* związek chloru z wodorodem, znany dawniéj pod nazwą *gazu wodochlorowego,* lub *chloru wodorodu* (chloruretum hydrogenii).

Chlorowy, a, e, *p.* od chloru; połączony z chlorem, mający w swym składzie chlor. *Chlorowy zapach, Chlorowe związki.* Dla ścisłości naukowéj, niektórzy *chlorowemi związkami* zowią *nadchlorki* (super-chloruréta), t. j. mające w swym składzie więcéj chloru, niż *chlorne związki* czyli *chlorki* (chloruréta).

Chloroza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med. ob. Bladaczka.*

Chloryna, y, *blm. ż. chem. ob. Chlor.*

Chloryt, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Zielonka.*

Chlorzaki, ów, *blp. m. min.* ogólna nazwa ciał kopalnych, w skład których wchodzi chlor, np. sól kuchenna.

Chlorzec, rca, *lm.* **rce,** *m. chem.* używana przez niektórych rodzajowa nazwa *chloru, bromu, jodu, fluoru i cjanu, ob. Soloród.*

Chluba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) chełpliwość, chlubienie się z czego. *v.* czém; szczycenie się czém, popisywanie. *U was, jako baczymy, większa chluba, niż rzecz.* 2) = pochwała, zaszczyt *Mogę to z chlubą sobie powiedzieć, żem się nigdy nie ominął z prawdą. Dla chluby co robić. Być chlubą swojego kraju, swojego wieku. Mieć sobie co za chlubę.* 3) = duma, zaszczyt. *Taka żona jest chlubą swojego męża.* 4)=*or.* wić dębowa od pół do cala gruba i od 8—10 stóp długa. *Chluby pszenne,* t. j. brzozowe i rokitowe, nie wiele warte, zsychają się bowiem na słońcu i pękają. *Najlepsze chluby są dębowe, czeremchowe i świerkowe.*

Chlubca, y, *lm.* **e,** *m.* **Chlubiciel, a,** *lm.* **e, m. Chlubnik, a,** *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Chlubiś, sia,** *lm.* **sie,** *m.* chlubiący się, chełpiący, chełpiciel.

Chlubia, i, *blm. ż. bot.* (Gordonia), roślina.

Chlubić się, ił—, i—, *złz. nd. czém, v. z czego;* chełpić się z czego wystawnie. *Nie masz się czém chlubić. Chlubić się z czyjéj przyjaźni.*

Chlubliwość, Chlubliwy, Chlubliwie, *ob. Chełpliwość, Chełpliwy, Chełpliwie..*

Chlubność, ści, *blm. ż.* skłonność do chluby, chełpliwość.

Chlubny, a, e, *p.* 1) *nieuż.* lubiący się chlubić, chełpliwy. 2) = sławny, chwalebny, zaszczytny. *Chlubny pokój. Chlubne znoje. Skon chlubny. Być chlubnym z czego.*

Chlubownica, y, *lm.* **e,** *ż. v. Biegun; or.* kół na 10 stóp długi, 5 cali gruby, w jednym końcu zaostrzony i wbity w ziemię, służący do wyrabiania z wici różnych wiązadeł.

Chlubski, *ob. Samochlubski.*

Chludzić się, ił—, i—, *złz. prow.* przebierać w czém, być w czém wybrednym.

Chlupać, ał, a, *v.* **ie,** *sn. nd.* i **Chlupotać, otał, oce,** *v.* **ocze,** *częstl.* 1) chełbać, bełkotać, naczyniem z płynem poruszać. 2) = chodzić po błocie w ten sposób, iż słychać klapanie stąpającego. *Chlupa po błocie.*

Chlupotanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) chełbanie, bełkotanie, głukanie. 2) = stąpanie po błocie.

Chlust! *nieod.* wyraz naśladujący. 1) padnięcie ciosu, odgłos uderzenia, bicia. *Jakeśmy dobyli szabel, tak zaraz łup cup po sobie, chlust, chlust.* 2)= odgłos wylania jakiego płynu. *Chlust na niego z okna pomyjami. — ps. Chlustem,* strumieniem. *Strzela łowiec żubra, czarna posoka chlustem z brzucha płuszczy.*

Chlusta, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* pręt, smagaczka, rózga.

Chlustacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który chlusta, macha, bije. 2) = bredula; gaduła, prawiący niedorzeczności.

Chlustać, ał, szcze, *v* **sta,** i **Chlustnąć,** *v.* **Chlusnąć, ął, śnie,** *jednfl.* 1) *scz. nd.* machać, machając uderzać. *Kiedy cię miserna śmierć tak chlusnęła kosą, Leżysz w nędznej koszuli, a cię inni niosą.* 2) = *na kogo czém;* plusnąć, chlustem wylać, prysnąć. *Pochwyciła stoku i w oczy chlusnęła.* 3) = *fig.* bredzić, wygadywać, wymyślać. *Chlusta językiem. Przez cały wieczór chlustać. Chlustał, chlustał, Aż ustał,* t. j. bredził aż do zmordowania się, do znudzenia.

Chlustawa, *bot. ob. Szlachtawa.*

Chlustek, tka, *lm.* **tki,** *m.* szufelek z krótką rękojeścią do wylewania wody.

Chłapać, *ob. Chleptać, Chlipać.*

Chłeptać, ta, ce, *v.* **cze,** *scz.* żłopać, łeptać. *Pies chłepce wodę.*

Chłeptanie, a, *lm.* **a,** *n.* żłopanie, łeptanie.

Chłodek, dku, *lm.* **dki,** *m.* (*zdr.* od *Chłód*) 1) przyjemne świéże powietrze; *fig.* miejsce przewiewne, ocienione. *Usiądźmy na chłodku.* 2) = *bot.* (Arnoseris), roślina.

Chłodnąć, ął, *v.* **chłódł, nie,** i **Chłodnieć, ał, eje.** *sn nd.* stawać się chłodnym, oziębiać się, stygnąć. *Powietrze chłodnieje. fig. Przyjaźń ich z każdym dniem chłodnieje.*

Chłodne, ego, *blm. n. med.* miazga złożona z siadłych lekarskich środków, rozrobionych wodą, do zewnętrznego użycia.

Chłodnica, y, *lm,* **e,** *ż.* 1) in. *Kilsztok, gorz.* część piwowarnego przyrządu, w kształcie stołu z ogrodzeniem po brzegach, gdzie się oziębia wywarzona już z chmielem brzeczka; na ten cel brzeczka pompuje się na chłodnicę

w wolném powietrzu ustawioną, do wysokości, w lecie, od 2—4 cali; w zimie, od 5—6. 2) = zbiór rur, oziębiających destyllujący się płyn w gorzelniach lub prostych alembikach, in. *Chłodnik*. 3) = lekka ogrodowa budowelka, pospolicie otoczona drzewami dla większego cienia, w której podczas upałów letnich wypoczynek i chłód umiarkowany najdujemy; jata, powietka, altana.

Chłodnik, a, *lm.* i, *m.* 1) miejsce chłodne, gdzie się chłodzą, szczególniéj, miejsce ocienione w ogrodzie, altanka. *Chłodnik żydowski*; kuczka, święto kuczek. 2) = w hutach szklannych, piec, gdzie się szkło ochładza. 3) = *gorz. ob. Chłodnica.* 4) = i *Chłodniki*, napój chłodzący, lody i t. p 5) = potrawa na zimno dawana; zupa zimna.

Chłodnikarz, a, *lm.* e, *m.* który chłodniki robi.

Chłodno, *ps.* zimnawo. *Chłodno tu. Chłodno mi. Chłodno, głodno i do domu daleko, przys.* t. j. wszystko złe na raz bez znalezienia środków.

Chłodność, ści, *blm. ż.* stan tego, co jest chłodne. *Chłodność napoju, marmuru.*

Chłodnowietrzny, a, e, *p. nieuż.* o wietrze chłodnym. *Chłodnowietrzna mokrość.*

Chłodny, a, e, *p.* 1) nieco zimny, zimnawy. *Wiatr chłodny. Poranek chłodny. Napój chłodny.* 2) = *fig.* oziębły, zimny, wystygły; obojętny. *Chłodny w przedsięwzięciu. Chłodny w przyjaźni, w miłości.*

Chłodonośny, a, e, *p.* chłód przynoszący, chłodzący.

Chłodowity, a. e, *p. nieuż.* trochę chłodny, chłodnawy.

Chłodzący, a, e, *p.* 1) chłód sprawujący, oziębiający. *Napój chłodzący.* 2) = *med.* uśmierzający gorączkę. *Dawać choremu rzeczy chłodzące. Lekarstwa chłodzące.*

Chłodzenie, a, *lm.* a, *n.* ochłoda, ochłodzenie.

Chłodziciel, a, *lm.* e, *m. nieuż.* chłód czyniący, chłodzący.

Chłodzić, ił, i, *scz. nd.* 1) chłód sprawiać, chłodnym czynić. *Chłodzić, v. ochłodzić wino, wodę. Dészcz ochłodził powietrze.* 2) = odświeżać krew. *Ten napój chłodzi.* 3) = *fig.* uspakajać, ubezpieczać. *Nic bardziej nie chłodzi, jak mieć pieniądze.* = **się**, *złz. nd.* chłodnym się stawać, chłodu nabierać. *Chłodzić się wachlarzem. Chłodzić się czém.*

Chłodzidło, a, *lm.* a, *n. nieuż.* narzędzie do chłodzenia.

Chłodziuchny, Chłodziutki, a, ie, *p.* (*zdr.* od *Chłodny*), przyjemnie chłodny.

Chłonąć, ął, ie, 1) *scz. nd.* garnąć w siebie, wciągać, połykać. *Czas wszystko chłonie. ob. Ochłonąć, Pochłonąć.* 2) = *sn. nd. czém; fig.* płonąć, palać. *Chłonąć płomieniem zemsty. Chłonąć wstydem.*

Chłonięcie, *v.* **Chłonienie**, a, *blm. n.* wsysanie czegoś w siebie, absorbcja, wciąganie, połykanie; własność żywotna ciała wsiąkania w siebie płynów, humorów.

Chłop, a, *lm.* y, *m.* 1) rolnik, poddany, kmieć. *Gdzie chłop jest nędzny, tam cały kraj nędzny. Labor* (praca) *chłop, araritia* (chciwość) *pop. przys. Chłop radby codzień wójta, co miesiąc urzędnika, a co rok inszego pana mieć. Chłop ma być jak nasiekany kij*, t. j. powinien być wytrwały pomimo najdotkliwszych ucisków; *przys.* malujące opłakany stan chłopstwa. 2) = mąż, mężczyzna. *Walny chłop. Tęgi chłop, v. Chłop. Chłop w chłopa. Chłopa korcem nie mierzą, przys.* t. j. z urody o ludziach sądzić nie można. *Chłop nie mowny, kot nie łowny, nigdy nie uskórają. Chłop wielki, mądrym; mały, pokornym, rzadko bywają.* 3) = grubjaninu, gbur, grundal. *Co za niezgrabny chłop.* 4) = *prow.* posp. zam. małżonek, mąż. *Wszak to jéj chłop, ona mu żoną.*

Chłopaczek, *ob. Chłopczyk.*

Chłopaczki, *bot. ob. Kmin leśny.*

Chłopać, ał, a, *scz. nd. komu*; chłopem, gburem kogo przezywać.

Chłopak, a, *lm.* i, *m.* 1) wyrostek, dorosły. *Duży chłopak. Poczciwy chłopak, ob. Chłopiec.* 2) = *v Chłopiec; or.* drążek na 4 stóp długi, nieco na płask wystrugany, w którego końcach są wbite kołki; służy do podważania sztuk drzewa przy zbijaniu ich w pleniec.

Chłopaty, a, e, *p. nieuż. ob. Kosmaty.*

Chłopcowy, a, e, *p.* od chłopca, do chłopca należący.

Chłopczyk, *v.* **Chłopaczek**, a, *lm.* i, *m.* (*zdr.* od *Chłopiec*), mały chłopiec.

Chłopczyna, y, *lm.* y, *m.* (z pieszczotą, lub politowaniem) chłopiec miły, dobry, delikatny, biédny.

Chłopczysko, a, *lm.* a, *m. v. n.* chłopiec rubaszny, albo gruby, nieokrzesany; lub niekiedy politowanie oznacza, np. *Biédny, v. biédne chłopczysko.*

Chłopek, pka, *lm.* **pki**, *m.* (*zdr.* od *Chłop*) z politowaniem, biédny, nieszczęśliwy chłop. *Lepszy chłopek prosty i cnotliwy, niż matematyk, który siebie zapomniał. Kazimierz Wielki przezwany królem chłopków.*

Chłopi, ia, ie, *p.* od chłopa mężczyzny, męzki. *Białogłowa chłopią chytrością zwiedziona, warta użalenia.*

Chłopianka, i, *lm.* i, *ż. ob. Chłopka.*

Chłopiaszek, szka, *lm.* **szki**, *m.* młody mężczyzna, młodzieniaszek. *Chłopiaszku, miecz okrutny wziąłeś na narody.*

Chłopiątko, a, *lm.* a, *m. zdr.* od *Chłopię.*

Chłopiec, pca, *lm.* **pcy**, *m.* 1) dziécię męskie. *Urodziła chłopca. Dzieci zyny i chłopcy*, 2)—*posp.* podrostek, młodzieniec. *Krasny, zdatny, piękny chłopiec. Walny chłopiec.* 3)=*do usługi*; służący. *Chłopiec ma izbę zamiatać.* 4)= (*u majstra*) na rzemieśle, na terminie. *Chłopiec u stolarza. Chłopiec u krawca.* 5)=(*w handlu*) gizel. *Chłopiec w sklepie korzennym. Chłopiec w magazynie.* 6)=narzędzie do zzuwania butów. 7)=*prze.* gra jakaś w karty.

Chłopieć, ał, eje, *sn. nd.* chłopem się stawać, dziczéć. *fig. Człowiek na wsi chłopieje.*

Chłopię,ęcia, *lm.* **ęta**, *n.* pacholę, podrostek. *Lepiéj jeszcze chłopięciem będąc, to jest, lat 17 nie mając, stanął na czele wojska. Areopagitowie chłopię obiesili, które wróblom oczy śpilką wykalało. Chłopię dworskie, ob. Pacholę, Paź.*

Chłopięcina, y, *lm.* y, *m.* (*zdr.* od *Chłopię*) pacholątko, dziecina. *Słonia łada chłopięcina za powrozek trzyma.*

Chłopięctwo, a, *lm.* a, *n.* wiek chłopięcy, pacholęcy; dziecińśtwo; nieletność.

Chłopięcy, a, e, *p.* od chłopięcia, młody, dziecięcy. *Włos nietykalny spuszcza się po twarzy chłopięcéj. Dzieciństwo i wiek chłopięcy.*

Chłopina, y, *lm.* y, *m.* (*zdr.* od *Chłopek*) chłop, biedak, nędzarz.

Chłopini, ni, *lm.* **nie**, *ż.* chłopka, kmiecia żona.

Chłopinka, i, *lm.* i, *ż* kobiéta ze stanu chłopskiego, włościanka, poddanka.

Chłopisko, a, *lm.* a, *m. v. n.* chłop do niczego, niezgrabny, grundal.

Chłopka, *v.* **Chłopianka**, i, *lm* i, *ż.* kobiéta wiejska, poddanka. *Przebrać się za chłopkę.*

Chłopobyk, a, *lm.* i, *m. mit.* pół-człeka, pół-byka, minotaur.

Chłopodur, a, *lm.* y, *m.* ustawne pragnienie, *v.* nienasycenie się nigdy płcią drugą, choroba, (nymphomania).

Chłopoogier, a, *lm.* y, *m. v.* **Chłopokoń, nia**, *lm.* **nie**, *v.* **Chłopokońcy**, *m. mit.* pół-człeka, półkonia, Centaur. *Straszne z kopyt swych chłopoogiery.*

***Chłopokoń, nia**, *lm.* **nie**, *m. fil.* (Centaurus, vel pseudomenes) bożyniec mylny, (falsum themelion), i król wszech mylników. Zbija on zręcznie dwie rzeczy, nie należące wcale do siebie, *np. Chłopa* i *konia*, w jedno. Przykład; *Protagoras robi układ z Ewatlem* i *bierze go do siebie na naukę. Uczeń zapłacić ma mistrza, gdy wygra proces pierwszy* i *dowiedzie, że zna się na prawie. Ewatlus skończył naukę, lecz strzeże się processu. Nakoniec pozywa go Protagoras* i *tak prawi: „Czy przegrasz, czy wygrasz, musisz mi za naukę zapłacić. Gdy przegrasz, zapłacisz w skutek sądowego wyroku; gdy wygrasz, zapłacisz w skutek układu ze mną.“ Uczeń odrzekł; „Niezapłacę ci wcale. Bo gdy wygram, to w skutek wyroku, a gdy przegram, w skutek układu niebędę do tego obowiązany. ob. Gomoń.*

Chłopowie, a, *lm.* a, *m.* 1) syn chłopski. 2)=nieszlachcic, plebejusz.

Chłopówna, y, *lm.* y, *ż.* córka chłopska, chłopianka.

Chłopski, a, ie, *p.* 1) od chłopa, kmiecy, wieśniaczy. *Chłopski strój. Chłopskie grunta. Chłopska mowa.* 2)=prosty, gburowaty, *Miéć chłopskie obyczaje. pst. Po chłopsku. Być ubranym po chłopsku. Przebrać się po*

chłopsku. Mówić po chłopsku, v. z chłopska. Chłopska rzecz siła jeść, a siła pić szlachecka.

Chłopstwo, a, *lm.* a, *m.* 1) *zb.* chłopi jakiéj okolicy. *Rozkazał król zebranemu z okolic chłopstwu zasieki porobić.* 2) = stan chłopski. *Gdyby chłopstwa nie było, musielibyśmy sami stać się rolnikami. Najzacniejsze imię, albo ustawa, albo się w bojary, a z bojarów w chłopstwo obraca.* 3) = gburstwo, grubjaństwo. *Czyste chłopstwo, pić, żeby się upić, a upiwszy się wadzić.*

Chłoptas, a, *lm.* y, *m.* 1) *nieuż.* chłopisko. 2) = *mit.* praojciec Marchołta, jeden z duchów sławiańskiego piekła. Synem jego *Gruczoła.*

Chłosta, y, *lm.* y, *ż.* 1) cięga, plaga, bicie, smaganie. *Dać komu chłostę. Wziąć chłostę v. być chłostanym.* 2)=*fig.* kara, nieszczęście, plaga. *Z wdzięcznością przyjmować należy chłostę od Boga. Ciężka chłosta!*

Chłostać, ał, a, *v.* **chłoszcze**, *scz. nd.* 1) smagać, ćwiczyć. *Mieszczanina nie godzi się chłostać i biczmi zdzierać.* 2)=*fig.* gnębić, dokuczać, porażać.

Chłód, odu, *lm*, **ody**, *m.* zimno umiarkowane, powietrze oziębione. *Chłód nocny, ranny. Chłód wiosenny. Iść chłodem, v. po chłodzie. Iść w chłód. Przechadzać się po chłodzie. Siadać w chłodzie. Za chłodu. Być, v. żyć o chłodzie i głodzie*, t. j. ubogo. *Postawić wino w chłodzie, v. na chłodzie. Kto we żniwa patrzy chłodu, Nacierpi się w zimie głodu.*

Chłypać, ał, ie, *scz. nd. oczami*; mrużyć oczy, często je przymykać. *Tak się spił, że tylko chłypie oczami.*

Chłypek, pka, *lm.* **pki**, *m.* (Philopota), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, rozdętych; gatunek jeden: = *żałobny* (Ph. conica).

Chłysnąć, ął, ie, *scz. jedntl.* łyknąć, połknąć. *Chłysnął wina.*

Chłystek, stka, *lm.* **stki**, *m. posp.* hołysz, golec, łajdaczek, człowiek bez znaczenia i powagi. *Nie dowiaduj się chłystku, co o tobie mówią, bo się dowiesz, żeś nic wart.*

Chmal, a, *lm.* e, *m.* 1) *bart.* gwóźdź w drzewo wbity, nad miejscem obrańem na barć, na którym bartnik łezajo zawiesza. 2)=*leś. ob. Gąszcz.* 3)=*ob. Jarug.*

Chmara, y, *lm.* y, *ż.* 1) *ob. Chmura.* 2)=*fig.* wielość, mnóstwo. *Chmara szarańczy. A dużo ich tam jest? jest ich chmara.*

Chmiel, u, *blm. m. bot.* (Humulus), roślina powszechnie znana, z rodziny *pokrzywowych* (Urticeae), należąca do klassy XXII, rzędu 5-*pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *zwyczajny, v. pospolity* (H. lupulus), rośnie w lasach i zaroślach wilgotnawych; hodują go umyślnie w znacznej obfitości; korzeń ma pérzowato w ziemi rozchodzący się; łodygi bardzo długie, niek. kilko-sążniowe, cienkie, szorstkie, wydrążone, które wijąc się z prawéj strony na lewą, wysoko w górę się wspinają; kwiaty zielonkowate, męzkie w zwisłych gronach, żeńskie w kotkach lub szyszkach szypułkowych, po dojrzeniu mocnego aromatycznego zapachu; ziarna balsamicznym, pomarańczowym, błyszczącym proszkiem potrząśnięte; szyszki chmielu są niezbędnym artykułem w fabrykacji piwa, mają także zastosowanie w medycynie; młode wypustki dają na wiosnę dobrą, naksztalt szparagów jarzynę. *Chmiel obierać, zbierać*, t. j. zbierać szyszki chmielowe. *Chmiel, jeśli tyczki nie ma, ściele się po ziemi. fig. Chmielu narobił*, t. j. pogmatwał, poplątał. *Pnie się jak chmiel*, t. j. pyszni się, a nie ma z czego. *Gorzki jak chmiel*, t. j. niemiły. 2)=*fig.* piwo i wszelki gorący trunek. *Mózg mu się chmielem zagrzał. Nie lubi chmiel za stołem cicho siedzieć. Chmiel bije do głowy.*

Chmielarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce posiewu chmielu, ogród chmielowy, *in. Chmielisko, Chmielnik.*

Chmielarz, a, *lm.* e, *m.* zbieracz chmielu. **Chmielarka**, i, *lm.* i, *ż.* zbieraczka chmielu.

Chmielić, ił, i, *scz. nd.* chmielem zaprawiać, *np.* wino, miód.

Chmielik, u, *blm. m.* nazwa dawana 1) małemu niedorosłemu *chmielowi.* 2)=roślinie *Kichawiec pospolity* (Ptarmica vulgaris), hodującej się niek. po ogrodach.

Chmielina, y, *lm.* y, *ż. zdr.* **Chmielinka**, i, *lm.* i, *ż.* wąs, gałązka chmielna, lub winnéj latorośli. *Okręcane chmieliną winną tyki.*

Chmielinowy, a, e, *p.* od chmielin, chmieliny mający.

Chmielisko, a, *lm.* a, *n. ob. Chmielarnia.*

Chmieliszcze, a, *lm.* a, *n.* nazwa dawana u ludu saméj tylko roślinie *Chmielu*, gdy zaś rzecz idzie o szyszkach chmielowych, te *Chmielem* się zowią.

Chmielnica, y, *blm. n. gorz. v. wyrost*; płyn tworzący się z piwnéj piany, która się zbiera w *Kantnarach*, podczas przelewania piwa fermentacyjnych kadzi do beczek; płyn takowy, wprzód nim piwo zacznie wyrzucać drożdże, wylewa się z kantnarów, by się z drożdżami nie pomieszał, i przeznacza na dolew piwa lub na użytek do gorzelni.

Chmielnik, a, *lm.* i, *m. ob. Chmielarnia.*

Chmielny, a, e, *p.* 1) chmielem zaprawny. *fig.* gorzki, niemiły. 2)=mocny, do głowy bijący. *Piwo chmielne.* 3)=*fig.* pijany, nie trzezwy. *Humor chmielny. Był w stanie chmielnym*, t. j. podchmielił się.

Chmielowy, a, e, *p.* od chmielu. *Chmielowy ogród. Chmielowe pole. Tyczki chmielowe.*

Chmura, y, *lm.* y, *ż. zdr.* **Chmurka, Chmureczka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) ciemny, deszczowy obłok. *Chmury się zbierają, gromadzą. Chmury się rozchodzą. Wiatr przegania, v. rozpędza chmury. Księżyc wychodzi, v. wygląda z za chmury. Chmura pękła. Z wielkiéj chmury mały dészcz, przys.* 2)=*fig.* cma. wielość czego. *Chmura kurzu, dymu. Nasza chmura barbarzyńców. Chmura kruków, przepiórek.* 3)=*fig.* ciemność, pomrok, zasępienie. *Prawda rozpędza chmury błędu. Sława jego chmurą zaszła. Czoło jego zasępia chmura, v. czoło jego pod chmurą, v. na czole jego chmura, v. patrzy z pod chmury.* 4) *Chmurki. blp. bar.* rysunki dające się widzieć w niektórych kawałkach bursztynu.

Chmurawa, y, *lm.* y, *ż. nieuż.* zasępienie powietrza.

Chmurawy, a, e, *p. ob. Chmurny.*

Chmurliwy, a, e, *p. fig.* posępny, pochmurny, kwaśny. *Chmurliwy człowiek.*

Chmurno, *ps. ob. Pochmurno.*

Chmurnomglisty, a, e, *p. nieuż.*. pełen mgły i chmur. *Chmurnomglisty dzień.*

Chmurnooki, a, ie, *p.* posępnego wzroku. *Chmurnooki niedźwiedź.*

Chmurność, ści. *blm. ż.* chmur gęstość, *ob. Pochmurność.*

Chmurny, a, e, *p.* chmurami zgszły, posępny, *ob. Pochmurny.*

Chmuroród, oda, *lm.* y, *m.* i **Chmurorodzic, dzca**, *lm.* **dzce**, *m. mit. nieuż.* z chmury urodzony. *Centaurów, Kolibyków zwano też chmurorodzcami.*

Chmurotyczny, a, e, *p. nieuż.* tykający się chmur. *Chmurotyczna góra.*

Chmurzyć, yła, y, *scz. nd.* chmurami okrywać. *fig. Czoła jasnych niebian podła chuć nie chmurzy.* = **się**, *złz. nd.* chmurami zachodzić, ćmić się chmurno. *Niebo się chmurzy, v. chmurzy się.* — *fig. Chmurzy się na świecie. Z daleka chmurzy się wojsko*, t. j. zdaje się być chmurą, ćmą. *Chmurzy mu się w głowie*, t. j. ciemno u niego w głowie, głupi. *Chmurzyć się na kogo*, t. j. dąsać się, krzywić się.

Chmurzyca, y, *lm.* e, *ż.* gęsta chmura. *Bóg wyciąga chmurzyce z ziemskich przepaści.*

Chmurowładca, y, *lm* e, *v.* **y**, *m. nieuż.* władający chmurami. *Chmurowładca Jowisz.*

Chmyza, y, *lm.* y, *ż. v.* **Chmyz**, a, *lm.* y, *m.* 1) *nieuż.* mały, niepozorny konik, *ob. Hetka.* 2)=*fig.* człowiek mały i niepozorny. 3) =*prow.* krzew liściasty, krzaczysty.

Chobot, *v.* **Czobot**, u, *lm.* y, 1) obuwie skrzydlate, z jakiém Merkurjusza malują. *ob. Choboty.—Choboty, tatarcowe obuwie.* 2) = *prze. w lm. Choboty, v. Czoboty*; buty. *Z czobotów mu dziurawych wyglądają wiechcie.* 3) = *prze.* gatunek sporni buchastych. *Pyszny idzie, nawieszawszy dziwnych pstrych chobotów około siebie.* 4) *bot.* a) = *v. chobotne ziele* lub *chobotna v kielichowa wyka* (Clymenum calycanthenum), roślina; b) = (Apios), roślina. 5)=*bart.* sznur pojedyńczy, 18 stóp długi, na którego końcu są zrobione trzy węzły, w odległości 6 cali od siebie; służy bartnikowi, będącemu na drzewie, do podnoszenia potrzebnych

narzędzi, jako też do spuszczania po nim w krobce plastrów z miodem.

Chobotać, otał, ocze, *scz. nd.* tupać. *Chobocze nogami, butami.*

Chobuty, ów, *blp.* skórznie skrzydlate, które nosi Dobrogost, lub Dziełoń, poseł Bogów, słowiański Merkury. Bóg pożycza je czasem ludziom, jako np. *Wyrwidębowi* i *Waligórze* w bajce, którzy czynili wyprawę na zabicie smoka, lub Chworza, słowiańskiego Minotaura. Skórznie te mają tę własność, że kto je wdzieje, robi co krok jedną milę, a co skok mil dwie. Takie obuwie skrzydlate rzymskiego Boga Merkurego nazywane bywa Chobutami.

Choc, *v.* **Hoc**, *w.* taneczne godło wesela i radości. *Chociaż bieda, to choc, przys.* w ogóln. oznaka skoku, podskoku.

Chochla, i, *lm.* **e,** *ż.* tyczka sosnowa przywiązana do linki niewodu, w czasie łowienia ryb.

Chochlik, a, *lm* **i,** *m.* domowy duch, wedle ludowych pojęć, przybierający na się najczęściéj postać kota; iskrząca w nocy szerść jego (z powodu obfitéj elektryczności włosów), dała zapewne powód temu wierzeniu.

Chochlaty, *ob. Chocholaty.*

Chocholatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Truxalis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Prostoskrzydłych*, skaczących.

Chocholaty, Chocholasty, Chocholisty, Chochołowaty, Chochłaty, a, e, *p.* z chochołem, nakształt chochoła, kończato okrągły, przen. czubaty.

Chocholić, ił, i, *scz. nd.* chocholatym czynić.

Chochoł, *v.* **Chochuł, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) kończato okrągły wierzch, czub na głowie, kosmyk włosów, czub na brogu, wierzchołek śpiczasto-wypukły. *Chochoł na brogu*, t. j. snop na wierzchu brogu. *Chochoł na głowie*, t. j. czub, fryzura wysoka. *Wziąć kogo za chochoł*, t. j. za czub. *Chochoł koński. Chochoł góry*, t. j. wierzch, szczyt. *Widzę z daleka wielkich gór chochoły.* 2) = (z ross.) u cieśli, dach ostro zakończony, jak na dzwonnicach i tym podobnych wieżach.

Chochół, *ob. Chochół.*

Chochół, chła, *lm.* **chły**, *m. v.* **Chochół** (Myogalea), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych*, kretomyszów. Gatunki: 1 = *Demara* (M. moscovitica). 2 = *pirenejski* (M. pyrenaica).

Chochta, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* (na Rusi) łyżka wazowa.

Choć, *ps.* przynajmniéj. *Daj mu choć z czego żyć. Niech choć raz jeszcze twarz twoję obaczę.* 2) = **Chociaj, Chociaż**, *ps.* acz, aczkolwiek, lubo. *Chociaż on ubogi, ale poczciwy człowiek. Choć nie bardzo bogaty, jest on lojny. Chociaż jest młody, niemniéj przeto roztropny. Choć bieda, to hoc! Choć goło, ale wesoło, przys. Choć ubogo, ale chędogo.* 3) = (z *przyrost. by*) gdyby nawet. *Chociażbyś nie chciał, będę twoim przyjacielem. Choćby tam zginąć.* 4) = choć—choć; bądź—bądź; czy—czy. *Umiejmy czcić kapłany, choć źli, choć dobrzy.*

Chodak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *nieuż.* co rad chodzi, 2) = gatunek prostego obuwia, kurpie, łapcie. *Przedać sumienie za chodak. Łyczane chodaki.* 3) = *fig.* chodzący w chodakach, głur, prostak.

Chodnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) miejsce do chodzenia, szczególniéj w ogrodzie, szpaler, aleja. 3) = ścieżka, drożyna. *Chodnikami tajnemi przez lasy do miasta żywność nosili.* 3) = trotoar, przybocze ulicy, przeznaczone dla idących pieszo. 4) = *v.* **Przebitka**, *v.* **Ulica**, *v.* **Marsza**, *v.* **Czacha, y,** *lm.* **y,** *górn.* droga podziemna, idąca od jednego do drugiego szybu, wewnątrz kopalni. *Chodnik z dnia*; droga podziemna zaczynająca się od zewnętrz.

Chodować, *ob. Hodować*

Chodun, a, *lm.* **y,** *m. prow.* 1) który wiele chodzi, który może długo chodzić. 2) = półokrągłe płozy u kolébki, u koników drewnianych dla zabawy dzieci i t. p. *Kołyska na chodunach.*

Chodza, y, *blm. ż. prze.* chód.

Chodzenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czyn iścia, przechadzania się. *Chodzenie po ulicy, po pokoju. Chodzenie pomaga trawieniu.* 2) = władza chodzenia. 3) = miejsce chodzenia, chodnik. 4) = *zaczém, v. około czego; fig.* krzątanie się, zaprzątanie się, zajmowanie się, dokładanie starania. *Chodzenie około interessów.* 5) = uczęszczanie gdzie. *Chodzenie do szkoły.*

Chodzia, i, *lm.* **ie,** *m.* (z tur.) nauczyciel, ksiądz.

Chodziciel, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* który chodzi, chodak.

Chodzicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która chodzi, chodaczka.

Chodzić, ił, i, *sn. nd, częstl.* od *Iść.* 1) przenosić się nogami z miejsca na miejsce. *Kto nie ma nóg, nie może chodzić. Chodzić na palcach. Chodzić na bałyku v. na czterech nogach. fig. Chodzić z zadartym nosem. Czy idzie, czy chodzi, na jedno wychodzi, przys.* toż samo, co: nic kijem to palką. 2) = bywać, uczęszczać. *Chodzenie ustawiczne. Nie może chodzić taki zmęczony. Chodzić od miasta do miasta, od drzwi do drzwi.* 3) = przechadzać się. *Chodzić po ogrodzie, po lesie, po górach. Chodzić po pokoju.* 1) = (o rzeczach), zdarzać się, szerzyć się, rozchodzić się. *Przypadki po ludziach chodzą. Nigdy nieszczęście jedno bez drugiego nie chodzi, przys.* 5) = słuchać wykładu (lekcji). *Chodzić na kurs, na wykład, na prelekcje. Chodzić do szkoły. Chodzić na lekcje greckiego v. na język grecki.* 6) = *za kim*; być nieodstępnym, pilnować się kogo. *Wszędzie za mną chodzi. Chodź za mną. Chodzić za kim, jak ciele za krową. fig. Chodzić za kim*, t. j. zajmować się czyim interesem *v.* interessami. *Chodzić za trzodą.* 7) = *za czém*; zajmować się (jakim interesem, przedsięwzięciem). *Chodzić za sobą, za swémi interesami. Umié chodzić koło czego. ob. Obchodzić się,* 8) = być, zostawać (w dzierżawie). *Chodzić dzierżawą, v. obchodzić. Dawniej te dobra chodziły razem, a teraz osobno.* 9) = *w czém*; nosić się, ubierać się. *Chodzić w aksamicie, w atlasie. Chodzić w żałobie. Chodzić przy szpadzie. Chodzić z brodą. Chodzić boso.* 10) = *dzieckiem*; być brzemienną. *Chodziła pierwszém dziecięciem.* 11) = używa się w niektórych wyrażeniach *zam. Iść. Chodźmy stąd. Chodź sam. Chodź usiąść. Chodźmy w karty.* 12) = *z czém*; razem być, zgadzać się, łączyć się. *Nie zawsze godność wraz ze zdatnością chodzi.* 13) = *nieos. o co. Chodzi tu o interess publiczny. Chodziło tam o jego honor i życie. O co tu chodzi? Tu nie o to chodzi. Tu zupełnie o co innego chodzi.*

Chodziny, in, *blp. nieuż.* chodzenie. *Próżne twe chodziny.*

Chodzisty, a, e, *p.* gdzie chodzić można. *Koło chodziste*, które obracają chodząc i depcząc po szczeblach.

Chodziwy, a, e, *p.* 1) nie mordujący się chodzeniem, dobry do chodu, biegun. *Koń piękny, chodziwy.* 2) = (o suknie, materji), który długo trzyma, mocny, trwały, dychtowny.

Choica, cy, *lm.* **ce,** *ż.* posp. nazwa *Sosny pospolitéj.*

Choicać się, ał, — **a,** — *slz. nd. myś.* (o lisach) zbliżać się ukradkiem.

Choina, y, *lm.* **y,** *ż* 1) odmiana *Sosny pospolitej*, rosnąca na gruncie wilgotnym, tłustym mająca warstwy drzewa grubsze, lecz nie tak zbite, jak u sosny rosnącéj na miejscach suchych, piaszczystych. 2) = posp. u ludu *Chwoina v. Chwojniak*, młody, nie wielki las sosnowy. 3) = gałązka, wierzchołek *v.* wierzchowina sosny zwyczajnéj. 4) = przen. wiecha, znak szynkowni wiejskiéj.

Choinka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1 mała choina (ob. ten wyr); 2) = posp. nazwa rośliny: *Wilczomlecz v. Ostromlecz lancowaty v. zwyczajny* (Euphorbia esula), zwanéj także posp. *Sosnką, Psiém mlékiem.*

Choinny, *v*, **Choinowy, a, e,** *p.* od choin. *Bór choinowy.*

Choja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Chojak, a,** *lm* **i,** *m. v.* **Chojar, a,** *lm.* **y,** *m. v*, **Chojka, i,** *lm.* **i,** *ż.* posp. nazwa *Sosny pospolitej.*

Chojniak, a, *lm* **i,** *m. prow. Chwojniak*, bardzo młoda, wzrostu człowieka niedochodząca sośnina; pewna rozległość pola młodym lasem mian. sosnowym zarosła.

Chojniar, a, *lm.* **y,** *m. zool.* gatunek boreczników, czyli pszczołowatych owadów, którego gąsienice zrządzają niektórych lat tak nazwaną *objedź* w borach naszych.

Cholebać, ał, bie, *scz. nd.* kołysać, chwiać. *ob. Kolebać.* = **się,** *slz. ob. Kolebać się.*

Choledografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie żółci.

Cholelit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) kamień żółciowy.

Cholelogja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o żółci.

Cholera , y, *lm* **y,** *ż.* (z grec.) 1) = **azjatycka**, (Cholera morbus), powszechnie znana epidemiczna choroba. *Umrzeć z cholery. v. na cholerę.* 2) pewna wilgotność, humor w ciele. 3) = *posp.* i *żart.* gniéw zapęd. *Cholera piękności szkodzi.* 4) = *fig.* człowiek gniewliwy, gorączka. *Jakażeś cholera!*

Cholero-dur, u, *blm. m. med.* (Cholera tyfoid.) gorączka durowa zjawiająca się w okresie oddzielywania po cholerze, w skutek dopiero co przebytéj cholery (Reactionsfieber).

Cholerragja, ji, *blm. ż,* (z grec.) *med.* rozlanie się żółci, choroba.

Choleryczny, a, e, *p.* 1) gniewliwy, sierdzisty. *Stare panny bywają bardzo choleryczne.* 2) = dotknięty cholerą (chorobą). *Szpital cholerycznych. bł. Szpital cholerycznych.*

Choleryna, y, *blm. ż. med.* choroba mająca w łżejszym stopniu symptomata cholery.

Cholesteryna, y, *blm. ż. chem.* składowy pierwiastek zwierzęcych tłustości.

Cholewa, y, *lm* **y,** *ż. zdr.* **Cholewka, i,** *lm* **i,** *ż.* 1) szyja butowa. *Szewc od cholew. Gęba u niego jak cholewa*, t. j. ma gębę wyprawną, mówi bez braku co mu ślina do gęby przyniesie *fig. Smalić cholewki do panny*, t. j. koperczaki stroić, umizgać się. *Znać pana po cholewach, przys.* t. j. po ubraniu, po wystawie. 2) = w hucie szklannéj, sztuka szkła nakształt pęcherza, z któréj tafelnik tafle robi. 3) = (o człowieku), głupi jak stołowe nogi, jak but głupi. 4) = (o dziewczynie) wytłuk, wybój, wszetecznica. 5) = *zool.* powłoka rogowa niższéj części goleni nagiéj nad przegubem (u nóg ptasich). 6) = (herb); dwie klamry żelazne, między którémi miecz otłuczony, od Bolesława śmiałego nadany pewnemu cieśli, nazywającemu się *Cholewa.*

Cholowy, *v.* **Cholawowy, a, e,** *p.* (kwas) wchodzący w skład żółci.

Chołodziec, dzca, *lm.* **dzce,** *m.* (z ross.) chłodnik, potrawa z botwiny, t. j. liści burakowych i śmietany z lodem dawana; *ob. Chłodnik.*

Chomącik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Chomąt*), mały *v.* śliczny chomąt.

Chomącina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) materac u chomąta pod kleszczami, który się opiera na piersiach konia. *Wypchać chomącinę piliścią.* 2) = stary, szkaradny chomąt.

Chomąt, *v.* **Chomąto, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) część uprzęży na konia, która się wkłada mu na szyję, składająca się z kleszczów drewnianych i chomąciny skórzanéj, dla łatwiejszego ciągnięcia wozu. *Chomąt się rozsuponił. Nie do chomąta*, t. j. nie prostak, delikacik, lub też wart żeby go ochraniano. *Chodzi jak w chomącie*, t. j. wyprężony, nienaturalny. 2) = i *Chomąty*, cały ubiór na konia.

Chomątnik, a, *lm.* **cy,** *m.* który chomąty robi, rzemieślnik od chomątów.

Chomątny, *ob. Chomątowy.*

Chomąto, *ob. Chomąt.*

Chomątowy, *v.* **Chomątny, a, e,** *p.* od chomąta, chomątowi właściwy. *Brązy chomątowe. Rzemień chomątowy.*

Chomik, a, *lm.* **i,** *m. zool.* mysz wielka ziemna (mus cricetus); na Podolu i w Polsce nazywają je *skrzeczkami*, lub niekiedy *pieskami ziemnemi.*

Chomos, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* mąka cukrowa, faryna.

Chomólec, lca, *lm.* **lce,** *m.* u rybaków, drzewo w końcu skrzydeł niewodowych w poprzek osadzone.

Chon, (moneta), *ob. Hao.*

Chondrin, u, *blm. m. chem.* kléj z chrząstek otrzymywany.

Chondrografja, ji, *blm. ż. med.* (z grec.) opisanie chrząstek.

Chondrologja , ji , *blm. ż. med.* (z grec.) nauka o chrząstkach.

Chon-King, *nieod.* święta księga Chińczyków.

Chonom, a, *lm.* **y,** *m.* pewna farba , z Turcji sprowadzana.

Chop ! *v.* **Hop !** odgłos nagłego i mocnego uderzenia. *Bijemy się; chop w gębę, przez nos, przez zęby, aż się o brodę szabla oparła. Nie mów chop, aż przeskoczysz, przys.* t. j. nie chwal się przed czasem, *ob. Hop.*

Chopać, ał, a, *scz. nd.* **Chopnąć**, *v.* **Hopnąć, ął, ie,** *jednłł.* 1) *posp.* gwałtownie, na prędce uderzać. *Pięścią chopnąć w gębę. Koń chopnął, v. kopnął*, t. j. poskoczył wierzgając. 2) = bieżeć prędko gdzie, czesać dokąd. *Chopnął sam w tamte strony, żeby sam na swoje oczy widział, co było.* 3) = *na kogo*; popędzać, nalegać popędzając. *Chopać na konia.*

Chor, lep. *Chór* (ob. ten wyr.)

Choraiczny, a. e, *p.* (z grec.) od miary rytmicznéj, zwanéj *chorejem* (Choraeus). Wiersz *choraiczny*, składający się z chorejów.

Choralista, v. Chorzysta, *ob. Chóralista.*

Choralny, *ob. Chóralny.*

Chorał, *ob. Chóral.*

Chorągiew', gwi, *lm.* **gwie,** *m.* 1) znak wojskowy, pod którym gromadzić się mają żołnierze; sztandar. *Chorągiew' narodowa. Wywiesić białą chorągiew na znak poddania się. Służyć pod czyjemi chorągwiami. Przysięgać chorągwi, v. na chorągiew'. Powołać pod chorągwie. Chorągiew' zwijać*, t. j. wojsko rozpuścić. *Chorągiew' opuścić*, t. j. dezerterować. *Pod chorągwiami stanąć*, t. j. wojnę podnieść. *Zniżyć, v. uchylić przed kim chorągwie. Wyjść naprzeciw kogo z chorągwiami. fig. Podnieść chorągiew' buntu.* 2) = godło jakiego zgromadzenia; bractwa. *Chorągiew' kościelna. Chorągwie brackie. Cechy pod chorągwiami w paradzie.* 3) = żołnierze pod jedną chorągwią, rota, pułk.

Chorągiewka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Chorągiew'*), proporzec, znaczek. *fig. Zwinąć chorągiewkę*, t. j. dać drapaka, zemknąć, lub też, odstąpić przedsięwzięcia, wycofać się. *Chorągiewka na dachu. Obracać się za każdym wiatrem jak chorągiewka na dachu. Chorągiewka u pióra*, t. j. gęsto osadzone niteczki u pióra. *Pola chorągiewki;* połowa chorągiewki.

Chorągiewny, *v.* Chorągwiany, a, e, *p.* od chorągwi, do chorągwi należący. *Szlachta chorągiewna*, t. j. która obowiązana była iść pod chorągiew' swojéj ziemi na pospolite ruszenie. *Panowie chorągiewni*, t. j. lennicy, którzy przy oddawaniu hołdu zwierzchnikowi najwyższemu, banderę swoję zniżali. *Ludzie chorągiewni*, t. j. żołnierze pod chorągwią zostający, nie luzacy. *Drąg chorągiewny*, t. j. u którego wisi chorągiew'.

Chorąztwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) stopień w wojsku niosącego chorągiew'. 2) = dawny urząd w Polsce.

Chorążanka, i, *lm.* **i,** *ż.* córka chorążego.

Chorążostwo, a, *lm.* **a,** *n.* chorąży z swoją żoną.

Chorąży, ego, *lm.* **owie,** *m.* 1) który nosi chorągiew' pułku , praporszczyk. 2) = urzędnik w dawnéj Polsce. *Chorąży Wielki Koronny. Chorąży Wielki Litewski. Chorąży nadworny*, t. j. zastępca Wielkiego. *Chorąży Powiatowy.*

Chorążyc, a, *lm.* **e,** *m.* syn chorążego.

Chorążyna, y, *lm.* **e,** *ż.* żona chorążego.

Chorda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) właściwie cięciwa. 2) = *med. chordami* zwano dawniéj nerwy, niek. ściągacze, nawet (wedł. Paracelsa) części wstydliwe.

Chordomelodjon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) instrument z strunami, wynaleziony przez Kaufmana.

Chorea, *ob. Pląsawica.*

Chorejambus , *v.* Choriambus , *nieod. v.* **Chorjamb, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) cztero-zgłoskowa stopa rytmiczna w wierszach starożytnych, v. miarowych.

Choreografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) układanie kroków do baletu, nauka baletnicza.

Choreomanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) chorobliwa żądza tańców.

Chorjamb, *v.* **Chorjambus**, *ob. Chorejambus.*

Chorjon, a, *lm.* **y,** *m. med.* (z grec.) jedna z błon otaczających płód.

Choro, *ps.* niezdrowo, słabo. *Wyglądać choro. Choro się miéć.*

Choroba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) złe zdrowie, słabość, niezdrowie, niemoc. *Choroba zaraźliwa, epidemiczna, chroniczna. Nauka o chorobach, ob. Patologja. Pańska choroba, ob. Pedogra. Choroba niewieścia, ob. Miesiączki. Chorobą złożonym być. Choroby kogo nabawić. Starość za chorobę stoi, przys. Komu miła swa choroba, nie wołaj doktora, przys. Zdrowy choroby, a chory ma się spodziewać śmierci, przys. Bywa lekarstwo gorsze, niż choroba, przys. Wilcza choroba*, t. j. zmyślona , udana. *Wielka choroba , med.* (Epilepsis), kaduk, epilepsja, choroba Ś. Walentego. *Choroba bielnicza, ob. Bielnica. Choroba saletrowa Rademachera* (morbus nitricus), nazwa dawana przez Rademachera takim chorobom, które się leczą saletrą, czyli w ogóle, których leczenie jest osłabiające; takiemi są choroby zapalne. *Choroba angielska, ob. Krzywica.* 2) = przeklinając kaduk, kat, djabeł. *Bodaj cię choroba, v. niech cię choroba, v. idź do choroby! Czy go tu choroba niesie, v. czy go tu choroba nadała?* 3) = *fig.* zła skłonność, wymysł, dziwactwo, czasowe przesądy. *Choroba umysłu, duszy. Choroba czasu, wieku.*

Chorobliwość, ści, *blm. ż.* zapadanie często na zdrowiu.

Chorobliwy, a, e, *p.* zapadający często na zdrowiu. *Być w stanie chorobliwym.*

Chorobny, a, e, *p.* do choroby należący, chorowity. *ob. Chorobliwy.*

Chorobsko, a, *lm. a, n. posp.* brzydka choroba. *Ludzie pełni chorobsk i wrzodów.*

Chorograf, a, *lm.* **owie,** *m.* trudniący się nauką chorografji, opisujący jaki kraj, lub część jego.

Chorograficznie, *ps.* według nauki chorografji.

Chorograficzny, a, e, *p.* tyczący się chorografji. *Opis chorograficzny. Tablica chorograficzna.*

Chorografja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) opisanie jakiego kraju, lub części jakiego kraju, okolicy.

Chorost, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Arethusa), roślina z rodziny *storczykowatych* (Orchideae); gatunek: = *bulwiasty* (A. bulbosa), korzeń, a raczéj kłąb' ma kształt bulwy, kwiat pojedyńczy, wielki, czerwony; rośnie w Ameryce północnéj.

Chorosz, a, *lm.* **e,** *m.* posp. nazwa grzyba z rodzaju *Huby*, zwanego *Siedziem* (Bołetus ramosissimus); jadalny, széroko rozgałęziający się.

Chorość, ści, *blm. ż. nieuż.* 1) *ob. Chorobliwość, Chorowitość.* 2) = *ob. Niemoc, Słabość.*

Chorować, ował, uje, *sn. nd.* chorym być, choro się mieć, źle się mieć, słabym być. *Chorować na co. Chorować z czego. Choruje na śledzione. Choruję z tęsknoty (za krajem). Choruje z odniesionych ran. fig. Chorować na głowę,* t. j. mieć gzika, *v.* bzika we łbie. *Chorować na kieszeń. Chorować na pana. Choruje na wielkość, v.* **na** *wielkiego człowieka. Koń na nogi, kowal na ręce, białogłowa na oczy, na starość chorują częściéj: bo koń bieganiem, kowal robotą, białogłowa szyciem albo płaczem popsują to.*

Chorowanie, a, *blm. n.* stan chorowity; niezdrowie; cierpienia z powodu choroby.

Chorowito, *ps.* nędznie, mizernie, chorobliwie. *Chorowito wyglądać.*

Chorowitość, ści, *blm. ż.* podległość chorobom, stan chorowity.

Chorowity, a, e, *p.* skłonny do chorób. *Być chorowitym. Zdrowie chorowite.*

Chorownia, i, *lm.* **e,** *v.* **Niemocnica, y,** *lm.* **e,** *ż.* izba lub budowla, w któréj chorzy odbierają pomoc lekarską, lazaret, *v.* lazaret.

Chorowniczy, a, e, *p. ob. Szpitalny.*

Chors, *v.* **Kors, u,** *blm. m mit.* tyle co *Chworz*, wielki bóg czarny w służbie Czernoboha, wojujący ze Światowidem i sprawujący zaćmienia słoneczne, *ob. Chworz.*

Chory, a, e, 1) *p.* niezdrowy, niemocny, słaby. *Być chorym. Ciężko, niebezpiecznie chory. Chory śmiertelnie. On bardziéj chory na umyśle, niżeli na ciele.* 2) = **ego,** *lm.* **ezy,** *m.* **Chora, ej,** *lm.* **e,** *ż.* dotknięty, lub dotknięta chorobą. *Byłem dopiéro co u chorego. Udaje chorego. Jak się ma nasza chora?* 3) = *myś.* zraniony albo postrzelony zwierz.

Choryw, a, *m. mit.* imię słowiańskie. Kijowskie księstwo założyli trzéj bracia, którzy się zwali: *Kij, Szczerk* i *Choryw.*

Chorzeć, ał, eje, *sn. nd.* podlegać chorobie. *Łacno chorego cieszyć zdrowemu, Trudno, gdy chorzeć przyjdzie samemu.*

Chorzelba, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Drepanocarpus), roślina.

Chorzuchny, a, e, *v.* **Chorzutki, a, ie,** *p.* bardzo chory, ciężko chorujący.

Chost, a, *lm.* **y,** *m.* i **Chostek, tka,** *lm.* **tki,** *m. prze.* nierządnik.

Chousset, u, *blm. m.* gatunek napoju tureckiego.

Chow, lep. *Chów* (ob. ten wyr.)

Chowaciel, a, *lm.* **e,** *m. prze.* i **Chowacz, a,** *lm.* **e,** *m. nieuż. ob. Zachowywacz, Wychowywacz.*

Chowacielka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż. ob. Zachowawczyni, Wychowawczyni.*

Chować, ował, owa, *scz. nd.* 1) wkładać gdzie, kryć. *Chować ręce do kieszeni.* 2) = *kogo;* taić, ukrywać, przechowywać. *Cudzego zbiega chować nie godzi się.* 3) = strzedz, zachowywać. *Chować owoce. fig. Trzeba coś chować i na jutro.* 4) = karmić, pielęgnować. *Chować konie, owce. Źrebię tureckie, wyźle niemieckie, chłopię szlacheckie, najlepiéj chować, przys.* 5) = bronić, warować od złego. *Chowaj Boże! Niech cię Pan Bóg chowa w łasce swéj, ob. Uchować.* 6) = (o stadnikach) rozmnażać, rozmnażaniem utrzymywać. *Stadnik do dwudziestu lat może stado chować bezpiecznie.* 7) = *fig.* dotrzymywać, wypełniać, zachowywać. *Próżne jest prawo, jeśli nie będzie chowane. Chować zakon, wiarę, przykazanie* i t. d. 8) = grzebać, pogrzebać (umarłego). 9) = utrzymywać, karmić. *Chowa tyle psów, tyle koni Chować bydło, kurczęta, gołębie.* = **się,** *złz. nd.* 1) kryć się. *Chować się przed kim. Chować się przed ludźmi, przed światem, przed wszystkiém.* 2) = ochraniać się, zachowywać się na co. *Chowa się na większe rzeczy. Chować się na pieczeń.* 3) = *sn.* otrzymywać wychowanie, być wychowanym. *U niegom się chował. Chowałem się z tobą.* 4) = (o dzieciach) zostawać przy życiu, żyć. *Syn umarł, córka się chowa. Dzieci jéj się nie chowają.* 1) = **się,** zachowywać się, postępować sobie. *No, chowajcież się trzeźwo, poczciwie i wiernie. Chować się z kim dobrze,* t. j. żyć z nim w zgodzie, w dobrém porozumieniu. 2) = całości zostawać, przechowywać się. *Ten owoc chowa się lat wiele.*

Chowanica, y, *lm.* **e,** *ż. nieuż.* która się u kogo chowa, *ob. Wychowanka, Wychowanica.*

Chowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kładzenie gdzie, krycie. *ob. Schowanie.* 2) = *kogo;* tajenie, przechowywanie. 3) = strzeżenie, zachowywanie. *Owoc na chowanie. To owoc nie na chowanie.* 4) = karmienie, pielęgnowanie, *ob. Chów, Wychowanie.* 5) = *cienkie, med.* (victus tenuis, victus febrientium), żywienie mało posilającémi, ochładzającémi pokarmami, jakiego zwykle używają lekarze w gorączkach. 6) = *fig.* zachowywanie, wypełnianie. *Chowanie prawa, przepisów.* 7) = grzebanie. *Chowanie umarłego.* 8) = utrzymywanie. *Chowanie psów, bydła, koni.*

Chowaniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *m. nieuż.* który się u kogo chowa, t. j. wychowywa, hoduje. *Chowańcy Muz, ob. Wychowanek, Wychowaniec.*

***Chowanna, y,** *blm. ż.* umiejętność chowania dziatek, Pedagogika.

Chowany, a, e, *p.* 1) (o zwierzętach) swojski, domowy. 2) = **ego,** *lm. e, m.* gra, gdy się ktoś ukrywa, aby go drudzy szukali. *Grać w chowanego.*

Chowierać, ał, a, *scz. nd. posp. nieuż.* wstrząsać, ochwiewać. *Drzewo oliwne żąda częstego chowierania od wiatru.*

Chowiorek, rka, *lm.* **rki,** *m.* snopek o pustych kłosach, bez ziarna, tylko do pokrywania chałup służący.

Chód, u, *lm.* **y,** *m.* 1) chodzenie, sposób chodzenia, postęp, iście. *Poznałem go po chodzie. Mieć chód prędki, powolny, niezgrabny. Mieszkali bd siebie na trzy dni chodu.* 2) = władza chodzenia. *Chromym chód wracał.* 3) = bieg, stąpanie (o koniach i bydle pociągowém).

Chójka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Camer, prow.* wszelkie całe drzewo stojące na pniu. *Chójki tu rzadko stoją.*

Chór, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) w kościele lub jakiéj sali, miejsce dla śpiewaków lub muzyki, zwykle podwyższone, nad wchodem lub po stronach się znajdujące. *Postawiono organy na chórach. Pójdźmy na chóry.* 2) = część kościoła, gdzie wielki ołtarz i stalle kapłańskie. 3) = kilku razem śpiewających, grających. *Mszą śpiewano na cztéry chóry Dziewięć chórów Anielskich. Chórem śpiewać.* 4) = to, co chór śpiewa, pieśń od całego chóru śpiewana. 5) = w sztuce dramatycznéj, przedstawienie liryczne między aktami, i osoby które do niego wchodzące. *Chóry z Atalji. Chór starców.* 6) = u zakonników, pewne nabożeństwo i godziny do śpiewania jego. *Jezuici nie byli obowiązani do chóru.* 7) = *nieuż.* rząd, ranga, stopień. *Stawże go w najpierwszych panów chórze. Niższego chóru,* t. j. pospolity, zwyczajny. *fig. Pod chóry wynosić,* t. j. pod Niebiosa, uwielbiać.

Chóralista, *v.* **Chórzysta, y,** *lm.* **ści,** *m.* przewodniczący śpiewom kościelnym, uczeń chórowy, należący do chóru, mający w nim udział.

Chóralny, a, e, *p.* od choralu. *Śpiew chóralny.*

Chorał, *v.* **Choral, u,** *lm.* **y,** *m.* śpiew kościelny, melodja śpiewu kościelnego; śpiew gregorjański; pieśni szczególniéj religijnej treści chórem śpiewane (dla rozróżnienia od *figuralu*, oznaczającego dawniéj muzykę świecką). *Chorał Lutra,* t. j. chorał zaprowadzony w kościele protestanckim przez Lutra.

Chórek, rka, *lm.* **rki,** *m.* (*zdr.* od *Chór*) mały chór. *Chórek przy organach.*

Chórowy, a, e, *p.* od choru. *Śpiewak chórowy.*

Chórzysta, y, *lm.* **ści,** *m. teat.* śpiewak nie mający dostatecznego głosu, żeby występować *solo*, a należący do składu opery, lub jakiego chóru. *ob. Chóralista.*

Chów, owu, *blm. m.* pielęgnowanie, utrzymywanie, gnarowanie. *Chów bydła. Znać się na chowie owiec, kóz i t. d. Zostawić (klacz, bydło i t. d.) do chowu. Jest to koń mego chowu.*

Chrabąszcz, a, *lm.* **e,** *m.* (Melolontha) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*; pięciostawnych, listkorożnych.

Chrabęż, zi, *lm.* **zie,** *ż. leś.* gęstwina w lesie z powodu niskich w nim zarośli.

Chrabry, *ob. Chrobry.*

Chrachać, *ob. Charchać.*

Chrachała, *ob. Charchała.*

Chrakotliwy, Charkotliwy, Charkawy, a, e, *p.* chrachający, chropawo oddychający. *Charkotliwy oddech.*

Chramonogi, *v.* **Chramostopy,** *ob. Chromonogi, Chromostopy.*

Chrampać, ał, a, *złn. nd. ob. Charkać, Chrząkać.*

Chran (czyt. *Czran*), *górn. ob. Ceran.*

Chrap, u, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Chrapka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) gniew ukryty, żądza tajemna szkodzenia. *Mieć chrap na kogo.* 2) = chętka zawładnia czém, podstępem lub gwałtem. *Mieć wielki chrap na co.* 3) = ten co chrapa, chrapała. 4) = *v. chrapy końskie;* nozdrza u konia. 5) = *prow.* bagno, trzęsawisko. *Strzelał kaczki dzikie na chrapach. Uwiązł w chrapach.* 6) = *v. nieuż.* **Chrapięć, ęci,** *lm.* **ęcie,** *ż.* **Chrapięcina, y,** *lm.* **y,** *ż.* **Chrapowina, y,** *lm.* **y,** *ż.* niskie chropawe miejsce śród lasu, zarośla; krzaki na miejscach mokrych. *Nie bez trudności przebyłem te chrapy.*

Chrapać, ał, ie, *sn. nd.* i **Chrapnąć, ął, ie,** *dk. jednłl.* 1) śpiąc, głos chrapawy z piersi wydawać. *Całą noc chrapał. Nie każdy śpi co chrapie, przys* t. j. nie ufaj pozorom. *Bywają psy, co chrapią jak ludzie.* 2) = nie śpiąc głos chrapawy wydawać, charchać, sapać chrapowato. 3) = (o koniu) parskać, parchać, prychać. 4) = *myś.* (o słomkach) głos wydawać, ozywać się. = **się,** *złz. nd.* i **Chrapocić się,** *nd.* 1) przedzierać się, drapać się przez gęstwinę, skały, chrapy. *Chrapać się po zaroślach.* 2) = *fig.* starać się, usiłować dojść do czego. *Chrapać się do urzędu, ob. Dochrapać się.*

Chrapała, y, *lm.* **y,** *m.* który chrapie. *Nieznośny chrapała.*

Chrapanie, a, *lm.* **a,** *n.* wydawanie z piersi głosu chrapawego.

Chrapcie, ci, *blp. or.* kołki w kształcie zgiętego klina, z drzewa twardego wyrobione, które się w środku ryklów, w dziury do tego przysposobione wbijają, a to dla skrócenia ryklów biegowych, w czasie przechodzenia pasu pod mostem.

Chrapek, pka, *lm.* **pki,** *m. nieuż.* 1) ochrapiały, chrapliwy. 2) = ohrachała, flegmatyk, wiele flegmy w sobie mający. 3) = *fig.* skwierczek, szczekuła, szczekacz, który, zwłaszcza na sądzie rzecz sprawując, skwierczy i na wszystkich się skarży.

Chrapęć, ęci, *lm.* **ęcie,** *ż.* **Chrapęcina, y,** *lm.* **y,** *ż.* **Chrapina, y,** *lm.* **y,** *ż.* zarośl dzika, gęsta, osobliwie po miejscach wilgotnych, *ob. Chrap.*

Chrapieć, Chrypieć, Chrzypieć, ał, ie, *sn. nd.* chrapkiem być, chrapliwym głosem mówić.

Chrapicki, ego, *blm. m. im. wł.* nazwisko zmyślone używa się w następném przen. wyrażeniu. *Czytać dzieło chrapickiego,* t. j. spać; śpiąc tęgo chrapać.

Chrapka, *ob. Chrap.*

Chrapliwie, *ps.* charcząco, chrapowato.

Chrapliwość, ści, *blm. ż.* ochrapienie głosu, gardła. *Chrapliwość głosu razi ucho, ob. Chrypliwość.*

Chrapliwy, Chrapotliwy, Chrapowaty, a, e, *p.* charczący, głosu nie gładko brzmiącego, chrapowatego. *Trąba chrapliwa. Chrapliwe sowy, ob. Chrypliwy.*

Chrapnąć, *ob. Chrapać.*

Chrapnięcie, a, *lm. a, n.* wydanie z piersi głosu chrapawego, *ob. Chrapanie.*

Chrapny, a, e, *p.* wydający chrapanie.

Chrapot, u, *lm.* **y,** *m.* chrapanie, chrypka. *Śmiertelny chrapot. prze. Chrepot* i *Chrepota.*

Chrapowatość, Chrapowaty, *ob. Chropowatość, Chropowaty.*

Chrapowina, *ob. Chrap.*

Chrematologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o finansach.

Chrematonomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o użyciu bogactw.

Chrematopeja, eji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o nabyciu bogactw.

Chrepot, u, *m. v.* **Chrepota, y,** *ż. prze. ob. Chrapot.*

Chresmologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wróżenia, przepowiadania przyszłości.

Chrestomatja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) wybór wyjątków z dzieł, dla uczenia się ich na pamięć.

Chrobąszcz, *bł. ob. Chrabąszcz.*

Chrobot, u, *lm.* **y,** *m.* **Chrobotanie, a,** *lm.* **a,** *n.* chrząst, trzask. *Chrobot rączych kół.*

Chrobotać, otał, ota, *v.* **oce,** *v.* **ocze.** 1) *sn. nd.* trzeszczeć, chrupać. *Dom chroboce nim się powali.* 2) = *scz. nd. czém;* stukać, trzaskać, łoskot czém wydawać. *Jadą, chrobocą koły złocistemi bruki.* = **się,** *złz.* tłuc się, tam i sam obracać. *Chrobotać się po izbie.*

Chrobotek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) *bot.* (Cladonia) roślina z rzędu *Liszajców okryto-ziar.*; rośnie zwykle w borach, lasach, między mchami, na miejscach suchych, twardych; gatunki: = *wychudły* (C. macilenta), dzielący się na liczne podgatunki i odpławy, dawniéj pod nazwą *ziela ogniowego* lub *porostu czerwconośnego*; używał się za lekarstwo i w farbierstwie; = *koralkowy* (C. coccifera), również miał użycie pod powyższémi nazwaniami; = *kubkowaty* (C. pyxidata), używa się w medycynie i farbierstwie; = *frędzlowaty*, użycia podobnegoż; = *renifierowy*, in. *porost łapoński*; = *mackowaty, widłowaty, groniasty, nizki, pogryziony, liściowaty, cienki, rozgałęziony, stokrociowy, kasztanowaty, gałęzisty, robaczkowy* i *krwisty*; niektóre z ostatnich gatunków rosną także na pniach drzew gnijących. 2) = *zool. ob. Kurtaczek.*

Chrobry, Chrabry, a, e, *p.* (z ross.) mężny, odważny, waleczny. *Po zbiciu Jarosława, Rusacy Bolesława chrobrym, to jest, przeważnym, śmiałym i wielkiego serca mężem nazwali.*

Chrobust, u, *blm. m.* pospolita nazwa rośliny *Ostrożeń żółtawy, v. Ostr. chrobust* (Cirsium oleraceum), któréj liście używają się od ludu na Litwie zam. burakowych do robienia barszczu.

Chrochać, ał, a, *scz. nd.* (o świniach) krząkać, głos gruby, gardłowy, przerywany wydawać. *Świnie i jedząc chrochają.*

Chrom, u, *blm. m. chem.* (Chromium), metal z rzędu ciężkich, upowszechniony w przemyśle w postaci licznych preparatów, używających się jako farby, mianowicie żółte.

Chroma, *nieod.* mieszanina kolorów, koloryt; c romatyczne połączenie tonów.

Chromać, omał, oma, *sn. nd.* i **Chramać, Chramieć, ał, eje,** *nd.* 1) kuleć, kulawo chodzić, chromym być. *Chromać na jedną nogę. Chromać na obie nogi.* 2) = *fig.* nie odpowiadać, nie stosować się zupełnie. *Podobieństwo to chroma. Chromać w jakiéj sprawie,* t. j. być niepewnym, wahać się. *Chromać na czém,* t. j. szkodzić na czém. *Chromać na powinności,* t. j. źle pełnić swą powinność.

Chromanie, a, *lm.* **a,** *n.* kulanie, przypadanie na nogę, *v.* nogi.

Chromatotechnika, i, *v.* **Chromargja, ji,** *blm. ż.* (z grec.) chemiczne przygotowanie farb; chemiczne farbowanie.

Chromatyczność, ści, *ż. v.* **Chromatyzm, u,** *blm. m.* 1) *muz.* szereg tonów przez pół tony idący, utworzony przez zniżanie, lub podwyższanie tonów pierwotnych. 2) = *fiz.* barwność, kolorowość, światłość, mian. w soczewkach, szkłach optycznych.

Chromatyczny, a, e, *p.* 1) *muz.* według prawideł chromatyczności ułożony. *Porządek chromatyczny.* 2) = *fiz.* barwny, kolorowy, mówiąc o świetle mian. w soczewkach, szkłach optycznych.

Chromatyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mieszania farb.

Chromatyzm, *fit. ob. Chromatyczność.*

Chromek, mka, *lm.* **mki**, *m.* imię słowiańskiego boga ognia, który mocny chłop, ale *kulawy*. Jako namiętność, która przesila się prędko, a stąd co chwila podskakuje w górę i opada, jest on również Chromkiem. *ob. Wajan.*

Chromiaki, ów, *blp. m. min.* ogólna rodzajowa nazwa podobnych między sobą ze swego chromowego składu i chemicznych własności, ciał mineralnych, jakiemi są: *żelaziak chromowy, krotosz ołowiany*, i t. d.

Chromian, u. *lm.* **y**, *m. chem.* (chromas) ogólna nazwa soli, w skład których wchodzi kwas chromowy (*v. chromiczny*) i jakiubądź zasada np. *chromian amoniaku. ob. Sól.* = **żelaza**, *chem. v.* **żelaziak chromowy**, *min.* minerał powstały z połączenia się kwasu chromowego z niedokwasem żelaza; dobywa się w celu otrzymywania z niego farb chromowych ogniotrwałych, jako to: a) *żółto-czerwonawej v. krokoszowéj*, (chromian ołowiu); b) *zielonéj*, używanéj do robienia sztucznych szmaragdów, tudzież do emalij, polew i szkieł zielonych; i c) *czerwonej rubinowéj*, podobnegoż użycia. = **ołowiu**, *chem. v. ołów czerwony, krokosz ołowiany, rubin syberyjski*, minerał, z powodu swéj piękności i rzadkości nader cenny; używa się jako piękna ozerwono-żółta farba.

Chromina, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* chata z pniaków i chróstu dla schronienia się w czasie słoty.

Chromis, a, *m. mit.* syn Herkulesa, satyr.

Chromo, *ps.* chromiąc, kulawo.

Chromonogi, a, ie, *v.* **Chromostopy, a, e**, *p.* mający nogę *v.* stopę chromą; chromy, kulawy. *Chromonogi Wulkan. Chromostopa mowa*, mówiąc o miarach wierszowych.

Chromość, ści, *blm. ż.* **Chromota, y**, *lm*, **y**, *ż.* kalectwo na nogi, kulawość.

Chromotny, a, e, *p. nieuż.* ochramiający, kaleczący, chromoty nabawiający.

Chromourodzony, a, e, *p. nieuż.* z przyrodzenia chromy.

Chromowy, a, e, *p. chem.* od *Chrom*, np. *chromowe związki, farby.*

Chromy, a, e, *p.* 1) kulawy, na nogę napadający. 2) = *fig.* koszlawy, niepewny. *Chrome dowody. Chromy na sławie.* 3) = **ego**, *lm.* **i**, *m.* kaleka na nogi. *Chromego czekać trzeba, przys.*

Chroniciel, a, *lm.* **e**, *m.* **Chronicielka, i**, *lm.* **i**, *ż.* dający, dająca ochronę, protektor, protektorka.

Chronicznie, *ps.* zastarzale.

Chroniczny, a, e, *p.* (z grec.) od dawnego czasu trwający, zastarzały. *Chroniczne choroby.*

Chronić, ił, i. *scz. nd.* strzedz, zasłaniać, zachowywać. *Pałac, czy chata równie człeka chroni. Firanka chroni nas od słońca. fig. Umiarkowanie chroni od wielu chorób. Samotność chroni od kłopotów światowych.* = **się**, *złz. nd* 1)*czego v. od czego;* strzedz się, wystrzegać się. *Chronić się przesądów.* 2)=*od kogo v. przed kim, v. przed czém, v. czego;* szukać schronienia, przytułku, unikać, uchodzić. *Chronić się od nieprzyjaciół, v. przed nieprzyjaciołmi. Chronić się do kościoła.*

Chronka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* 1) tajnik, kryjówka, ucieczka. 2) = ochrona, protekcja. 3) = zasłona, powłoka, koperta. 4)=* *fil.* (refugium) pojęcie powszechnie uświęcone, za które ukryć się można w razie potrzeby. Słowa pisma Świętego bywają nie jednemu ateiście ntajonemu tą chronką. 5) = (Tamnophilus) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego następne: 1=*krzyżodzioba* (T. curvirostris). 2 =*pregowana* (T. striatus). 3) *czarnogłowa* (T. atricapillus). 4= *plamista* (T. naevius). 5) = *rudozielona* (T. guianensis). 6 = *rdzawogrzbietna* (T. palliatus). 7 =*jarzębata* (T. Vigorsii).

Chronograf, a, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) latopisiec, kronikarz, pisarz dziejów według porządku lat, annalista.

Chronograficzny, a, e, *p.* latopiscowy, kronikarski. *Opisanie chronograficzne.*

Chronografja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) pisanie dziejów porządkiem lat, kronikarstwo.

Chronolog, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) zajmujący się nauką chronologji, znający dobrze chronologję.

Chronologicznie, *ps.* według nauki chronologji, porządkiem lat. *Fakta uważane chronologicznie.*

Chronologiczny, a, e, *p.* od chronologji, porządkiem lat idący, trzymający się tego porządku. *Tablica chronologiczna. Posukiwania chronologiczne.*

Chronologja, ji, *lm.* **je**, *ż.* nauka pomocnicza historji mająca na celu czas, w jakim odbyły się wypadki dziejowe, rachuba lat. *Chronologja królów egipskich. To się nie zgadza z chronologją. Chronologja niepewna.*

Chronometr, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec) 1) zegarek jak najdokładniejszy używany w żegludze, obserwacjach astronomicznych i t. d. 2) = narzędzie do mierzenia taktu w muzyce, in. metronom.

Chronometrja, ji, *blm. ż.* nauka dokładnego mierzenia czasu, *v.* taktu, tempa w muzyce.

Chronometryczny, a, e, *p.* od chronometrji. *Sposoby, narzędzia chronometryczne.*

Chronos, a, *m. mit.* syn Chaosa i Ejmarmeny, bóg, a właściwie Tytan grecki, oznacza Czas. Siostrą i żoną jego *Rea*. Jest to takowy bezmiar, że nie ma ani początku, ani końca. Zowią go: Deus in statu abscondito. Ma na głowie zawój z łyskawic, a u stóp płynącą rzekę bez źródła i ujścia. Godłem jego skrzydlaty wąż, zwiniony w koło. Pożera on wszystkie dzieci własne. Rea ocalić przed nim umiała trzech synów: *Zeusa, Poseidona* i *Aisa*, tudzież trzy córki: *Herę, Demetrę* i *Hestję.*

Chroognozja, Chroologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kolorach kamieni.

Chrop, u, *m. prow.* (w górn. Szląsku), nazwanie porostu islandzkiego.

Chropawić, Chropowacić, ił, i, *scz. nd.* chropawym czynić, chropowatości nabawić. *Porosty gładkie role chropowacą.*

Chropawiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Ptychotis coptica) roślina.

Chropawieć, Chropowaciec, iał, ieje, *sn. nd.* chropawym się stawać. *Jeśli szkło w piecu zaczęło chropawieć, tedy trzeba drugi tygiel szkła zaprawić.*

Chropawo, Chropowato, *ps.* nie gładko, szorstko, skrobowato. *fig. Pisać chropawo*, t. j. stylem niegładkim, jak po grudzie.

Chropawość, Chropowatość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* nie gładkość, szorstkość. *Chropawość na skorupie ostrygi. fig. Chropawość stylu.*

Chropawy, Chropowaty, a, e, *p.* niegładki, szorstki, skrobowaty. *Mieć skórę chropawą. Głos chropawy. Łodyga téj rośliny jest chropowata, fig. Styl jego chropowaty. Obyczaje chropawe*, t. j. nieokrzesane.

Chropnąć, ął, ie, *scz. dk.* zam. *kropnąć*, w znacz. przen. żart. uderzyć czémś kogoś.

Chropowacizna, y, *lm.* **y**, *ż.* miejsce chropawe, nie gładkie, skrobowate.

Chropowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* (Parthenope) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkogoniastych*, wędrownych; gatunek jeden: = *straszny* (P. horrida).

Chrosło, a, *lm.* **a**, *n.* (w Krakowskiém) krój u pługa.

Chroszcz, u, *lm.* **e**, *m. bot.* 1) *v. Tysdalja* (Teesdalia) roślina z rodziny *krzyżowych*, należąca do klassy 15, rzędu *łuszczynkowego, v. strączkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*nierównopłatkowy, v.* = *ubiorek* (T. Iberis), rośnie na gruntach piaszczystych, kilko-calowy, liście ma do ziemi przytulone, kwiatki drobne, białe. 2) = nazwa dawana niek. roślinie: *Szelężnik większy v. pospolity* (Rhinantus Crista galli *v.* grandiflorus).

Chróst, Chróstać, i t. d. **Chrószcz, Chrószczeć**, i t. d. **Chróściany, Chróścić, Chróściel**, i t. d. *ob, Chrust, Chrustać, Chruszcz, Chruszczeć, Chruściany*, i t. d.

Chrudosz, a, *m.* imię słowiańskie z pogańskich czasów. W sądzie Libuszy występuje *Chrudosz* Klonowicz z nad krzywéj *Ottawy.*

Chrup, *nieod.* odgłos, gdy co chrupie, skrzypanie. *Śnieg suchy pod nogami chrup, chrup.*

Chrupać, ał, a, *v.* **ie**, *nd.* i **Chrupnąć, ął, ie**, *jednt.* 1) *sn.* trzeszczeć, chrobotać. *Kości mu chrupią, v. w kościach mu chrupie. Sucharki chrupią.* 2) = *scz. nd.* gryźć, jeść, co suchego z szelestem, chrustać. *Chrupać cukierki. fig. Chrupać kogo*, t. j. kości w nim łamać, tłuc.

Chrupanie, a, *blm. n.* łoskot dający się słyszeć przy gryzieniu, kruszeniu czegoś. *Słychać chrupanie łamiącej się kości.*

Chrusnąć, ął, ie, *sn. jednt.* szastnąć, zaszeleścić, łusnąć, mały szelest wydać. *Byle co chrusnęło, v. niech co chruśnie, v. lada co chruśnie. Boi się liścia, gdy chruśnie. Cóś mi w stawie chrusnęło.*

Chrust, u, *lm.* **y**, *m.* 1) pręcie, wiklina, gąszcz. *fig, posp. A my w chrust; a nasi w chrust.* 2)=suche gałęzie, gałązki. *Wiązka chrustu.* 3)=*kuch.* rodzaj ciasta.

Chrustać, ał, a, *v.* **szcze**, *scz., nd.* gryźć, chrustać, jak się chrust kruszy. *Pochwycił kot myszkę i chruszcze.*

Chrustanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) gryzienie czegoś suchego, łamiącego się głośno. 2)=łamanie się głośne; odgłos łamiących się suchych gałęzi, chrustu.

Chrustek, tka, *lm.* **tki**, *m.* i **Chruścik, a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Chrust*) 1) mały krzew, krzewinka. 2)=*prow. bot. ob. Czerniec* (Actea).

Chrustosłupy, ów, *blp. fort.* pale prostopadłe wbite w długie sztuki drzewa, między któremi kładą się faszyny dla zasłonięcia robotników.

Chrustowatość, ści, *blm. ż.* podobieństwo do chrustu.

Chrustowaty, a, e, *p.* nakształt chrustu.

Chrustowisko, a, *lm.* **a**,*n.* 1) zaroślina chrustowa. 2)=oblomki chrustowe, chrust do opału, faszyna.

Chrustowy, a, e, *p.* od chrustu. *Chrustowy las;* liściasty, zarosły tylko małemi krzewami i podkrzewami. *Chrustowe drzewo;* najpośledniejszy gatunek drzewa opałowego, składa się albo z okrzesanych drobnych gałązek z drzew w lesie wysokopienuym rosnących, albo z cieńkich latorośli liściastych z lasu niskopiennego.

Chrustówka, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Charciówka**, *myśl.* gatunek małéj trąbki myśliwskiéj najdonośniejszéj, która się używa w czystém polu, lub małych krzakach podczas polowania.

Chruszcz, a, *lm.* **e**, *m. posp.* nazwa grzyba z rodzaju Bedłki, zwanego także *Mleczajem* (Agaricus piperatus).

Chruszczeć, ał, y, *sn. nd.* sprawować chrzęst, łoskot jakby łamania się, chrobot. *Chruszcze łód pod nogami, chruszczą liście.*

Chruszczenie, a, *blm. n.* chrobot, łoskot jakby łamania się czegoś.

Chruściany, a, e, *p.* z chrustu. *Płot chruściany.*

Chrusciasty, a, e, *p.* pełen chrustu, pręcia. *Krzewinki chrusciaste.*

Chrućić, ścił, ści, *scz. nd.* chrustem pleść, oplatać, wyplatać.

Chruście, a, *n. zb.* chruściny, chrusty.

Chrusciec, ał, eje, *sn. nd.* chrustem zarastać, w patyk, w pręt twardnieć. *Badyle chrusciejq.*

Chruściel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) (Rallus) *zool.* ptak z rzędu podkasałych;gatunki jego: I. **Chruściele właściwe**.1.= *Wodnik* (R. aquaticus) 2.=*rdzawy* (R. virginianus. 3.= *krzykliwy* (R. crepitans), 4.=*nadobny* (R. elegans). 5= *olbrzym* (R. gigas). 6 = *norowy* (R. australii et troglodytes). 7.=*długodzióby* (R. longirostris). 8=*Rouget'a* (R. Rougetii). 9.=*pstry* (R. variegatus). 10.=*ceglasty* (R. cinamomeus). 11.=*pręgowany* (R. striatus). 12.= *białobrwisty* (R. philippensis). 13.=*obrożny* (R. torquatus). 14.=*brunatny* (R. fuscus). 15.=*siwolicy* (R. poliotis). 16.=*czarnolicy* (R. cayanensis). 17.=*modrawy* (R. coerulescens). 18. =*falisty* (R. capensis). 19.=*maskowany* (R. carolinus). 20. = *kusy* (R. circoleps et pectoralis). 21.=*zdrobniały* (R. minutus). 22.=*rdzawokarczysty* (R. exilis). II. **Derkacze**, *ob. Derkacz.* III. **Kurki**, *ob. Kurka.* 2) *Chruściel, posp*, nazwa pewnego gatunku grzyba.

Chruścik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) mały krzew, krzewinka, chrustek. 2) = *zool.* (Phryganea), owad należący do gromady *Żylkoskrzydłych*, bezszczękich. 3) = *bot.* (Stereocaulon), in. *Wstępka*, rodzaj liszaju, czyli porostu ziemnego; gatunek: =*krzaczkowaty* (S. paschale), rośnie na suchych, twardych gruntach i na kamieniach.

Chrnścina, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *bot.* a) *ob. Mącznica* (Arbutus), rodzaj wrzosowatéj rośliny; b) *jagodna*, ob. *Mącznica garbarska* (A. uva ursi), gatunek téj rośliny zwany posp. *Niedźwiedzie grono, Niedźwiedziny.* 2) = *v.* **Chruśniak, a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Chruściaczek, czka**, *lm.* **i**, *m.* a) krzew, krzewina; b) = miejsce porosłe chrustem, lub małemi krzewami.

Chruścisty, a, e, *p.* pełen chrustu, krzewisty.

Chruśnięcie, a, *lm.* **a**, *n.* wydanie szelestu, szastnięcie. *Chruśnięcie liścia suchego.*

Chryja, yi, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) 1) krótka mowa, rozprawa o ogólném jakiém zdaniu. 2)=pewien rodzaj elegjalnego wiersza, mian. po stracie jakiéj osoby.

Chrypać, ał, a, i **Chrypieć, iał, pie**, *sn. nd.* niewydawać czysto głosu z powodu ochrzypłości gardła, chrypki.

Chrypanie, a, *blm. n.* niewydawanie czysto głosu z powodu ochrzypłości gardła, chrypki.

Chrypka, i, *lm.* **i**, *ż.* głos ochrypły; *med.* (raucedo vocis), mowa przytłumiona w skutek lekkiego zapalenia krtani. *Chrypka katarowa. Dostać chrypki.*

Chrypliwy, a, e, *p.* 1) mający chrypkę, ochrypły. 2)=który chrapie, *ob. Chrapliwy.*

Chryselektrum, *nieod. m.* (z grec.) *min.* złoto-żółty agat kamień, bursztynowego koloru hjacynt.

Chryses, sa, *m. mit.* kapłan Apollina, syn Neptuna.

Chrystjanit, u, *lm.* **y**. *m. min.* gatunek minerału.

Chrystjanizm, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) religja Chrześcijańska, Chrześcjaństwo. *Ustanowienie v. zaprowadzenie chrystjanizmu. Przyjąć chrystjanizm.*

Chryst-Jbmel, u, *m.* szwedzko-lapoński Syn Boży który staje obok *Radyne-Kiedda.* Lapończyk czeka, który z dwu tych synów bożych okaże się prawdziwy.

Chrystobójca, *ob. Bogobójca.*

Chrystus, a, *m.* (z grec.) Pomazaniec, Messjasz. *Przyjście Chrystusa. Chrystus Pan. Jezu Chryste! zam. Jezusie Chrystusie!*

Chrystusów, v. Chrystusowy, a, e, *p.* 1) od Chrystusa. *Kościół Chrystusów. Zasługi Chrystusowe.* 2) *bot. Chrystusowy cierń, Chrystusowa dłoń*, rośliny, *ob. Cierń, Dłoń Chrystusowe.*

Chryzalida, y, *lm.* **y**, *ż.* (Chrysalide) (z grec.) poczwarka motyla.

Chryzantys (Chryzanthis), *ż. mit.* nimfa, *wł.* złotokwietna.

Chryzaor, a, *m. mit.* urodził się, pospołu z Pegazem, z krwi Meduzy, lejącéj się pod djamentowym sierpem Zeusa i ręką Perseusza. Ledwie że się urodził, krzyknął straszliwie i przebudził uśpione Gorgony. Perseusz uciekł, stawszy się niewidzialnym za pomocą szyszaku Aisowego i wdziawszy chobuty Hermesa, a schowawszy łeb Meduzy do woru Poseidona. Jako koń Pegaz oznacza pocaję, tak Chryzaor, mąż złotego miecza, historję. Poezja i historja budzą Gorgony, lub stare zabobony.

Chryzma, Chryzmał, Chryzmo, Chryzmować, *ob. Chrzyzmał, Chrzyzmo, Chrzyzmować.*

Chryzoberyl, u, *lm.* **e**, *m.* (z grec.) *min.* minerał z familji glinkowych, należący do rzadkich i drogich; bywa krystaliczny, częściéj jednak w ziarnach i kawałkach okrągłych, kolor ma szparagowy z błękitną i przesuwalną na powierzchni plamką; przeświecający z połyskiem szklistym, składa się z krzemianów, glinki i glucyny.

Chryzografja, ji, *ż.* (z grec.) sztuka pisania złotémi literami.

Chryzokol, u, *lm.* **le**, *m.* (z grec.) *min. ob. Zieleń miedziana.*

Chryzolit, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* nazwa minerału, składająca się z zasadowego krzemianu magnezji, *ob. Oliwin.*

Chryzopis, u *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* gatunek chryzolitu.

Chryzopraz. u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* gatunek krzemionkowego kamienia, zielonéj barwy, któréj mu udziela niedokwas zielony niklu, lub też chromu; po wygładzeniu przyjmuje żywy połysk i używa się do ozdób, *np.* do bransołetek i oczek pierścieniowych; odmiana chalcedonu.

Chryzopterus, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* gatunek topazu.

Chrzan, u, *blm. m. bot.* (Cochlearia) in. *Warzęcha*, roślina z rodziny *Krzyżowych*, należąca do klassy XV, rzędu *łuszczynkowego, v. strączkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: a)=*zwyczajny, v. warzęcha chrzan* (C. armoracea), rośnie wszędzie w ogrodach wilgotnawych między warzywem, lubo właściwie nie jest krajową dziką rośliną, korzeń ma gruby, biały, długi, nader ostrego smaku i przenikającego zapachu, znany powszechnie pod imieniem *chrzanu* w kuchenném użyciu, jako przyprawa do potraw. Stąd nazwanie potrawy *Sztuka mięsa z chrzanem.* Przysł. *Chrzan się chlubi:* "*dobry ja z miodem.*" *a miód na to:* „*kat cię prosi, dobry ja i bez ciebie.*" b)=*lekarski,*

łep. *warzęcha lekarska* (C. officinalis), łodygę ma jedną czwarto łokciową, gałęzistą, liście soczyste, kwiaty gronkowe, białe, stroczki kuliste.

Chrzanowanie, a, *lm.* a, *n. med.* okładanie chorego chrzanem zamiast gorczycy dla rozdrażnienia skóry.

Chrzanowy, a, e, *p.* od chrzanu. *Chrzanowe liście.*

Chrząkać, *ob. Krzątać.*

Chrząstek, tka, *lm.* i, *m. v* **Chrząstka**, i, *lm*, i, *ż.* 1) *an.* część ciała miększa od kości, ale twardsza od innych części zwierzęcia. *U młodych zwierząt więcéj jest chrząstek, u starych obracają się w kości.* 2) *chrząstki nalewkowe* (cartilagines arythenoideae), *med.* chrząstki wchodzące do składu krtani. 3) = *posp.* nazwa grzyba z rodzaju Bedłki, zwanego także *Mleczajem* (agaricus piperatus).

Chrząstkoklej (chondrinum), *v.* **Chrząstnik**, u, *blm. an*, pierwiastek znajdujący się w chrząstkach ciała, w rogówce.

Chrząstkotorbiel, a, *lm.* e, *m. an.* torbiel zawierający w sobie masę chrząstkowatą.

Chrząstkowacieć, ał, eje, *sn. nd. med.* zamieniać się w masę chrząstkową.

Chrząstkowacizna, (cartilaginescentia) y, *blm. ż. med.* tworzenie się massy podobnéj do chrząstek.

Chrząstkowaty, a, e, *p.* nakształt chrząstki. *bot. Liście chrząstkowate.*

Chrząstkowiec, wca, *lm.* wce, *m.* (Ammocoetes) 1) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *wielooszparowych*, wsysających. 2)=*bot.* (Polycnemum), roślina; gatunek jéj: = *pospolity* (P. arvense).

Chrząstkowy, a, e, *p.* od chrząstki.

Chrząstkozrost, u *lm.* y, *m. med.* spojenie kości chrząstkowe, zupełnie zrośnięte.

Chrząstniak, a, *lm.* i, *m. med.* (chondroid), narośl mająca budowę podobną do chrząstek.

Chrząstnica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Ceramium) roślina z gromady *wodorostów*, rzędu *Zielenic*; gatunek: = *przejrzysta* (C. diaphana); wyrzucaną bywa z morza z innemi porostami; listowie ma włoskowate, gałęziste, czerwonawe, o przezroczystych członkach.

Chrząstnik, a, *v.* u, *lm.* i, *m.* 1) *bot.* (Chondrus), nazwa dawana grzybowi: *Bedłka Mleczaj* (Agaricus piperatus), *ob. Chrząstka.* 2)=*med.* (Chondrinum) *ob. Chrząstkoklej.*

Chrząszcz, a, *lm.* e, *m.* i **Chrabąszcz**, a, *lm.* e, *m.* 1) *zool.* owad (scarabaeus), którego wiele jest gatunków; pospolicie tak nazywamy wszystkie robaki, które mają skrzydła w pochwach. *Chrząszcz majowy. Chrząszcz pospolity. Chrząszcz złoty. Chrząszcze łapać. Chrząszcze na nitce puszczać. fig. Chrząszcza komu po nosie v. przez nos puścić*, t. j. na nosie mu grać, do gniewu pobudzać, jątrzyć figlami. 2) = pospolita nazwa grzyba: *Bedłka hrózd* (Agaricus lactifluens). *ob. Hrózd.*

Chrząszczowy, Chrabąszczowy, a, e,*p.* od chrząszcza. *Rzęd chrząszczowy* (coleoptera).

Chrząszczyca, y, *lm.* e, *ż.* (Phasia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze są; 1 = *tęgoskrzydła* (Ph. suberleoptrata). 2 = *pstra* (Ph. hemiptera). 3 = *purpurowa* (Ph. atropurpurea). 4 = *gruboskrzydła* (Ph. crassipennis). 5 = *mieniąca* (Ph. analis).

Chrząszczyk, a, *lm.* i, *m.* (*zdr.* od *Chrząszcz*) *zool.* mały chrząszcz. *Chrząszczyk kuśnierz.*

Chrząścica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Chondrus), rodzaj *wodorostu koralowatego*, listowie ma chrząstkowate, ku górze rozpłaszczone w płat bezneruwowy, czerwony; po wyschnięciu biało-żółty; gatunek: = *strzępiasta*, rośnie na brzegach Anglii; oddawna lud irlandzki używa jéj za pożywienie, pod nazwą *Karagen*, *v. Mech karagen*, służy do przyrządzania pożywnéj galarety; ma kilka odmian, z których *rozwata* zwie się *Odmieńcem wodorostów.*

Chrząścić, *ob. Chrzęścić.*

Chrząściec, ścca, *lm.* ćcce, *m. med.* (enchondroma), obrzmienie chrząstkowate.

Chrzciciel, a, *lm.* e, *m.* chrzczący, który chrzci, chrzest daje. *Święty Jan Chrzciciel. Sylwester Papież chrzciciel Konstantyna W.*

Chrzcić, ił, i, *scz. nd.* 1) chrzest ś. odprawiać, chrzest komu dawać. *Chrzcić, zanurzając w wodzie, pokrapiając, polewając wodą. Ja ciebie chrzczę w Imię Ojca i Syna i Ducha Ś.* 2) = do chrztu trzymać. 3) = nazywać, mianować, imię nadawać. *Przewrotności cnotami chrzcili.* 3) = *żart.* oblewać, skrapiać wodą. *Chrzcić wino*, t. j. rozprowadzać wodą. 4) = *kogo*; *żart.* ćwiczyć, smagać.

Chrzcielnica, y, *lm.* e, *ż.* **Chrześnica**, y, *lm.* e, *ż.* 1) naczynie, w którém znajduje się święcona woda do chrzczenia. *W sobotę wielkanocną i świąteczną, wodę do chrztu święcą w chrzcielnicach.* 2)=miejsce, gdzie chrzczą. *Chrzcielnica Konstantyna W.*

Chrzcielniczny, a, e, *p.* od chrzcielnicy. *Woda chrzcielniczna.*

Chrzcielny, *ob. Chrztowy.*

Chrzcinny, a, e, *p.* od chrztu, tyczący się chrzcin. *Chrzcinna biesiada.*

Chrzciny, chrzcin, *blp.* obchód chrztu, akt chrzczenia. *Zaproszeni jesteśmy na chrzciny. Był w kościele, ale aż na swoich chrzcinach, przys.* t. j. nie nabożny, nie bywa w kościele. *Nie długo będzie miał chrzciny, v. będzie prosił na chrzciny.*

Chrzczony, a, e, *p.* który chrzest odebrał. *fig. Chrzczony w ogniu*, (o żołnierzu) który był w batalji.

Chrzpczecz, *m. prze.* grzbiet.

Chrzept, Chrzepczina, *ob. Pochrzept.*

Chrzesnak, Chrześniak, a, *lm.* i, (daw. *Krzesnak*) *m.* 1) chrzestna koszula w któréj dziecię chrzczą. 2) = syn chrzestny.

Chrzesny, *ob. Chrzestny.*

Chrzest, (daw. *Krzest*), **chrztu**, *lm.* **chrzty**, *m.* 1) obrządek chrześcijański, który się odbywa przez polanie wodą, lub nurzenie w wodzie, z wypowiedzeniem słów: „ja ciebie chrzczę w Imię Ojca i Syna i Ducha Ś.“ *Sakrament chrztu. Chrzest Ś. na miejsce obrzezania nastąpił. Mieczysław po przyjeździe Dąbrówki chrzest Ś. obrzędem chrześcjańskim przyjął r.* 965. — *posp. Wyrzekać się kogo, jak djabła na chrzcie. fig. Chrzest żołnierski, bojowy, wojenny, ogniowy. Chrzest krw .* 2) = *teat.* hulanka pomiędzy maszynistami teatru, z powodu zawieszenia nowéj dekoracji.

Chrzestny, a, e, *p* od chrztu. *Imię chrzestne. Ojciec chrzestny. Matka chrzestna. Syn chrzestny. Córka chrzestna.*

Chrześć, ści, *lm.* ście, *ż. prze. ob. Chrząstek.*

Chrześcjanin, a, *lm.* nie, *m.* wyznający naukę Jezusa Chrystusa i przez chrzest odrodzony. *Prawym chrześcjaninem jest, który chowa naukę Pana Chrystusową. Być dobrym chrześcjaninem nie zawisło od wiedzenia, ale od czynienia tego, co Bóg przykazał.*

Chrześcjanka, i, *lm.* i, *ż.* 1) wyznająca religję chrześcjańską. *Miał matkę pobożną chrześćjankę.* 2) = *bot.* nazwa pewnego gatunku *Gruszy zwyczajnéj* (Pyrus communis), lub jéj owocu.

Chrześcjański, a, ie, *p.* od chrześcjanina, *v.* chrześcjaństwa. *Świat chrześcjański. Miłość chrześcjańska. Król chrześcjański*, t. j. francuski.

Chrześcjańsko, *ps.* i **Po chrześcjańsku**, *ps.* zwyczajem chrześcjan, jak przystoi na chrześcjanina. *Żyć po chrześcjańsku. Umrzéć po chrześcjańsku.*

Chrześcjaństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) wiara, *v.* religja chrześcjańska, życie chrześcjańskie. *Chrześcjaństwa różnego dosyć jest na świecie.* 2) = *zb.* chrześcjanie. *Niewierni zagrażali chrześcjaństwu.*

Chrzęsło, a, *lm.* a, *n. bot.* (Sphaerococcus), roślina zwana posp. *Szuwarem.*

Chrzęst, u, *lm.* y, *m.* brzęk, dźwięk, szczęk. *Chrzęst zbrojnego nieprzyjaciela słyszę. Chrzęst przeraźliwy pałaszów.*

Chrzęstnąć, *ob. Chrzęścić.*

Chrzęścić, ił, i, *scz. nd.* i **Chrzęsnąć**, *v.* **Chrzęstnąć, ął, ie**, *dk.* chrzęst wydawać. *Upadł rycerz, a zbroja na nim przeraźliwie chrzęsła. Piasek dobry do wapna, który chrzęści u garści ścisnięty.*

Chrztowy, Chrzcielny, a, e, *p.* od chrztu, do chrztu należący. *Woda chrztowa.*

Chrzypanie, (Craquement), a, *lm.* a, *n. med.* rodzaj dźwięku skrzypiącego w płucach chorego, dający się słyszeć przy ich wysłuchiwaniu.

Chrzypieć, ało, i, *sn. nieos.* chrypkę mieć. *Chrzypi mu w gardle.*

Chrzystek, stka, *m. wit.* czesko-pogański bożek domowy, znaczący to samo, co kraliński *Krysztek*, zaczém tyle, co *Skret, Sykrzyt.*

Chrzyzmał, u, *lm.* y, *m.* naczynie do chowania Śgo Chrzyzma.

Chrzyzmo, a, *lm.* a, *n.* (z grec.) maść z balsamu i oliwy, poświęcona przez biskupa, służąca do bierzmowania. *Chrzyzmem pomazywać, ob. Chrzyzmować.*

Chrzyzmować, ował, uje, *scz. nd.* chrzyzmem pomazywać, bierzmować.

Chu, *nieod.* (moneta), *ob. Hao.*

Chuch, u, *lm.* y, *m.* 1) puszczanie z ust tchu na co, dech, oddech. *Taki słaby, żebyś go jednym chuchem obalił. Ani chuchu, ani duchu*, t. j. zimno po wypaleniu; nic sala się nie ogrzała; mało palono. 2) = głos puszczonego tchu 3) = grając w warcaby, bierka wzięta przeciwnikowi za opuszczone wzięcie przez niego. *Dostać chuch. Wziąć chuch.*

Chuchać, ał, a, *scz. nd.* i **Chuchnąć, ął, ie**, *dk.* 1) dech z niejakim przyciskiem wypuszczać, grzać tchem. *Chuchać w ręce. I chuchać i dmuchać, przys.* t. j. zmiennym być. *fig. W garść chuchać*, t. j. być w przykrém położeniu. *fig. Chuchać na kogo*, t. j. pieścić kogo. *Ta matka nazbyt chucha na swoje dzieci.* 2) = grając w warcaby, zabrać drugiemu bierkę, którą zapomniał zabić.

Chuchrak, a, *lm.* **cy**, *m.* i *zdr*, **Chuchraczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) słaby, wyniszczony, wychuchany, papinek. 2) = biedak, chudy pachołek.

Chuchro, a, *lm.* a, *n.* 1) ksieniec, rybi żołądek. 2) = wnętrzności ludzkie lub zwierzęce. 3) = *ob. Chuchrak.*

Chuczeć, ał, y, *sn. nd.* (o osłach, mułach, a w *myśl.* o grzywaczach), głos wydawać, zam. *huczeć.*

Chuć, ci, cie, *ż.* chęć silna a zła do czego, namiętność, żądza. *Chuć ludowa jest dwojaka, jedna ku dobremu, Druga za się świat zwodzi ku wszystkiemu złemu. Chuć cielesna. Poddać się chuciom, v. dać się powodować swym chuciom. Poddać chuci pod władzę rozumu. Hamować swe chuci.*

Chudactwo, a, *lm.* a, *n.* 1) biedny człowiek, chudzina. 2) = *zb.* biedni ludzie, ubodzy. *Biedne chudactwo odtąd w kruchcie siada.*

Chudaczka, i, *lm.* i, *ż.* kobiéta nieszczęśliwa, lub uboga, biédna.

Chudak, a, *lm.* cy, *m.* i *zdr.* **Chudaczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* człowiek chudy na umyśle, lub ubogi, biédny, chudy pachołek. *Nie często bogactw swoich zażywają panowie na wsparcie chudaków.*

Chudawo, *ps.* mizernie, chudo. *Chudawo wyglądać.*

Chudawość, ści, *blm. ż.* stan mizerny, zmizernienie.

Chudawy, a, e, *p.* nieco mizerny, wyglądający dość chudo. *Człowiek chudawy.*

Chuderlawo, *ps.* chudo, mizernie. *Wyglądać chuderlawo.*

Chuderlawość, ści, *blm. ż.* chudość, mizerność twarzy.

Chuderlawy, a, e, *p.* pociągłéj, chudéj twarzy, suchy.

Chudeusz, a, *lm.* e, *m. żart.* chudy pachołek, hołysz.

Chudeuszowski, a, e, *p.* od chudeusza; do niego należący, jemu właściwy.

Chudeuszowstwo, a, *lm.* a, *n.* stan chudeusza, biedactwo, chudopacholstwo.

Chudka, i, *lm.* i, *z.* (Tanypeza), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek Europejski jeden: = *białoboczna* (T. longimana).

Chudniec, ał, eje, *v.* **Chudnąc, chudł, chudnie**, *sn. nd.* 1) z ciała spadać, chudym się stawać. *Coraz chudnie. Pychą się rozdyma i z chciwości chudnie.* 2) = *fig. posp.* ubożéć.

Chudnienie, a, *lm.* a, *n.* przedwczesne niszczenie, mizernienie.

Chudo, *ps.* 1) nie tłusto, mizernie. *Chudo wyglądać, ob. Chuderlawo.* 2) = nędznie, ubogo, skąpo. *Chudo jada*, t. j. skąpo. *Chudo z nim*, t. j. źle koło niego. 3) = nie obficie w masło, zakrasę. *Jada chudo.*

Chudoba, y, *lm.* y, *ż.* 1) ubogie mienie, nędza, ubóstwo. *Nie boli mnie chudoba, bo ta jest poczciwa. Chudoba cnoty nie traci, przys. Chudoby poddanych niszczeją gdy pan łakomy.* 2) = chudak, nędzarz, nieborak. *Chudobie wszędzie piskorz, przys.* t. j. ubogiemu wszędzie krzywda się dzieje.

Chudobny, a, e, *p.* nędzny, mizerny.

Chudonóg, oga, *lm.* **ogi**, *m.* (Arachnocebus, u *Jarockiego* Stenops), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, malpozwierzów; gatunek jeden: = *cejlański* (A. Lori).

Chudopacholę, ęcia, *lm.* ęta, *n.* dziécię chudopacholskie; biédne, nędzne, ubogie.

Chudopacholski, a, ie, *p.* od chudego pachołka, ubogi, chudobny. *psł.* **Po chudopacholsku**, chudo, ubogo, nędznie. *Człowiek po chudopacholsku ubrany.*

Chudopacholstwo, a, *blm. n.* stan chudopacholski, nędza, biéda, mizeractwo.

Chudopachołek, łka, *lm.* i, *m.* biedak, nieborak, nędzarz.

Chudość, ści, *blm. ż.* nietłustość, niemięsistość, suchość ciała.

Chudowaty, a, e, *p. nieuż.* przychudszy, nieco chudy.

Chudy, a, e, *p.* 1) nie wiele ciała mający, nie tłusty, suchy, wyschły. *Tak chudy, że tylko skóra i kości. Chudy, jak szczep, jak gont, jak deska. Chude mięsiwo. Chudy grunt. fig.* jałowy, nie żyzny. *Chudy rok*, t. j. nieurodzajny. 2) = *fig.* nędzny, ubogi, mizeruy. *Ze szlachetnego, acz chudego domu. Chuda fara, sam pleban dzwoni, przys. Trudno chudemu skrzydeł podnieść do góry. Chudy pachołek, v. chudopacholek*, gołysz, chudeusz. *Od chudego końca co rozpocząć*, t. j. z wolna, stopniami wyżéj, z dołu.

Chudypachołek, chudegopachołka, *lm.* **chudzipachołkowie**, *ob. Chudopacholek.*

Chudzić, ił, i, *scz. nd.* 1) chudym czynić, suszyć. *Post chudzi.* 2)=*fig.* niszczyć, ubożyć. *Nieszczęście chudzi człowieka.*

Chudziec, dzca, *lm.* dzce, *m.* bydlę chude, nie karmne, szczególniéj wieprz chudy.

Chudzię, ęcia, *lm.* ęta, *n.* i **Chudziątko, a**, *lm.* a, chudy człowiek, biédak, nad którym aż litość bierze.

Chudzik, a, *lm.* i, *m.* (Leptogaster), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, łownych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *siwiejący* (L. cylindricus). 2) = *brunatny* (L. fuscus). 3 = *czarny* (L. Pallasii).

Chudzina, y, *lm.* y, *ż. zdr.* **Chudzinka, Chudzineczka, i**, *lm.* i, *ż.prze.* 1) biedny, ubogi człowiek, nieboraczek. *Pan jak chce, a chudzina jak może, przys. Leżał Łazarz chudzineczka przed wrotami bogacza. Za chudziną Pan Bóg, przys. Prawa za mocą idą, pan chudzinę gniecie.* 2) = *zb.* ubogi lud, ubóztwo.

Chudziuchny, Chudziusieńki, Chudziuteńki, Chudziutki, a, ie, *p.* bardzo chudy; bardzo ubogi.

Chujec, jca, *lm.* jce, *m.* wieprz cały, niepokładany.

Chundak, a, *m. mit.* jest u Wendów nazwą słowiańskiego Czernoboha.

Chuppa, y, *lm.* y, *ż.* baldachim, pod którym żydzi ślub biorą.

Churkotać, otał, oce, *sn. nd.* 1) churkot, łoskot wydawać, turkotać. *Powozy churkocą.* 2) = *nieos.* chrachać, glegotać. *Churkoce mu w brzuchu.*

Churkotanie, a, *lm.* a, *n.* 1) turkot, turkotanie. *Churkotanie powozów.* 2) = chrachanie, glegotanie. *Churkotanie po brzuchu.*

Churstak, a, *lm.* i, *m. posp. ob. Wienik, Chwostak.*

Chusta, y, *lm.* y, *ż.* 1) płat, kawał płótna, do owinięcia, uwiązania i t. d. *Zbladnąć jak chusta.* 2) = w *lm. Chusty, chust;* bielizna, brudna bielizna. *Suszyć chusty.*

Chustać, ał, a, *scz. nd.* **Chustnąć**, *dk. jednt.* kołysać, lulać; na chustawce kołysać. = **się**, *stz.* na chustawce kołysać się.

Chustanie, a, *blm. n.* kołysanie, na chustawce zabawa; hojdanie. = **się**, kołysanie się na chustawce.

Chustawka, *v.* **Chustaczka, i**, *lm.* i, *ż.* hojdawka, kołyska; to na czém się dla zabawy kołyszą.

Chusteczka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Chustka*) mała chustka. *Dzieciątko owinięte w chusteczki.*

Chustka, i, *lm.* i, *m.* (*zdr.* od *Chusta*) 1) niewielki kawał płótna, lub materji jakiéj. *Chustka do nosa. Chustka batystowa, kolorowa, jedwabna.* 2) = zawiązanie na szyję (u mężczyzn). *Chustka na szyję, v. Chustka. Zawiązać sobie chustkę.* 3) = *myś.* znak biały na pośladku u sarny; serwetka, zwierciadło, talerz.

Chuszcza, y, *lm.* e, *ż. nieuż.* tłuszcza, tłum, rzesza. *Stanął przed wielką ludzi chuszczą.*

Chuściany, a, e, *p.* z chust, chustowy, lniany, płuciennny. *Chuściany woreczek.*

Chuścina, y, *lm.* y, *ż.* zła, nędzna chustka.

Chuścisko, a, *lm.* a, *n.* brzydka, gruba chustka.

Chuśtać, Chuśtanie, Chuśtawka, *ob. Chustać, Chustanie, Chustawka.*

Chuśtem, *ps. prze.* strumieniem, gęsto, obficie.

Chutka, *ob. Chętka.*

Chutki, a, ie, Chutliwy, Chutny, a, e, *p. prze.* 1) chętny, ochoczy do czego, przez ochotę prędki do czego. *Chutliwego, a wesołego dawcę Bóg miłuje.* 2) = szybki, prędki, chyży. *Lekkość podków czyni też konia chutkiego ku podniesieniu nóg.* 3) = przyjemny, miły, wdzięczny. *Pokarm przedtém chutliwy zbrzydza się teraz duszy jego.*

Chutko, Chutliwie, Chutnie, *ps. prow. posp.* 1) chętnie, ochoczo. *Dęby na dźwięk Orfeuszowej lutnie, Tańczyły chutnie.* 2) = szybko, prędko, chyżo. *Co chutniej wysłuchaj mię Panie, boć ustawa duch mój.* 3) = przyjemniéj, miléj. *Dziecko kołyszą, aby spało chutniej.*

Chutkość, Chutliwość, ści, *blm. ż. prze.* 1) ochocza do czego gotowość, ochota. *Schowajcie na inszy czas téj chutliwości.* 2) = szybkość, prędkość. *Skoki nie tak na mocy, jako na chutliwości zależą.*

Chutor, a, *lm. y, m. prow.* (na Podolu i Ukrainie) mały, odosobniony folwark; nie wielkie odosobnione gospodarstwo.

Chwacki, a, e, *p. posp.* tęgi, zuchowaty, dziarski, zamaszysty. *Chwacki chłopiec.*

Chwacko, *ps. posp.* tęgo, zuchwale, dziarsko.

Chwalacz, *ob. Chwalca.*

Chwalba, y, *lm. y, ż.* przechwalanie się, próżna chwała. *Chwalba niweczy zasługę najuczciwszych postępków.*

Chwalca, y, *lm.* **e**, *v.* **y**, *m.* 1) który chwali, przechwalacz. *Chwalca jurgieltowy*, t. j. któremu płacą za chwalenie. 2) = wielbiciel, czciciel. *Prawdziwi chwalcy, będą chwalić Boga w duchu i prawdzie. Sługi Chrystusowe i chwalce prawego Boga.*

Chwalczy, a, e, *p.* od chwalenia, chwalący. *Chwalcza mowa.*

Chwalebnie, *ps.* 1) z chwałą, chlubnie. 2) = z pochwałą, pochwalnie.

Chwalebność, ści, *blm. ż.* stan i przymiot tego, co jest godne chwały.

Chwalebny, a, e, *p.* godny chwały, pochwał, chluby. *Insza być sławnym, a insza być chwalebnym. Przenieś, skon chwalebny nad długie życie. Postępowanie chwalebne. Chwalebne święta*, t. j. Bożego narodzenia. *Pan chwalebny*, t. j. Pan chwały, Chrystus.

Chwalenie, a, *lm. a, n.* 1) oddawanie pochwał, sławienie. 2) = **się**, przechwalanie się, chlubienie się.

Chwaleńskie, y, *p. n. prze. morze;* nazwanie słowiańskie Kaspijskiego morza.

Chwaliburca, y, *lm.* **e**, *m.* wielki samochwał, chełpiciel.

Chwaliciel, *ob. Chwalca.*

Chwalicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która chwali, chwaląca, wielbicielka.

Chwalić, ił, i, *scz. nd.* 1) zalety czyje uznawać, przymioty czyje zalecać. *Co kto lubi, to chwali. Każdy swoje chwali. Każda liszka swój ogon chwali, przys. Chwalić sobie kogo, co. Chwalić sobie u kogo*, t. j. powiadać że mu dobrze w czyim domu, na czyjéj służbie. *Konia nie dowiadczywszy, potrawy nie skosztowawszy, człowieka nie sprobowawszy, nie chwal.* 2) = wielbić, czcić, sławić, błogosławić. *Chwalić Pana z jego świątobliwości, Chwalić Pana z Jego wielkiéj możności. Mądry, i gdy milczy, Boga chwali. Chwalić bałwany, ob. Bałwochwalić.* 3) = **się**, *złz. nd.* chlubić się, chełpić się. *Kto się chwali, ten się gani, przys. Dwaj ci pisarze chwalą się nawzdjem bezczelnie. Chwalić się z czém;* wyjeżdżać z czém na popis, popisywać się z czém, chełpić się.

Chwalny, a, e, *p.* 1) chwalebny, chwały godny. *Nauka wielka nie zawsze chwalna.* 2) = *nieuż.* chwalący, zalecający, pochwalny. *Wiersz chwalny.* 3) = *nieuż.* chwalący się sam, chełpiący, chełpliwy.

Chwał, a, *lm.* **owie**, *m.* imię staropolskie z słowiańskich czasów.

Chwała, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) pochwalanie, uznanie znakomitości, zaleta. *Sława urasta ze zdań wielu, chwała z dobrych.* 2) = cześć, uczczenie, uszanowanie. *Jednemu Bogu należy się chwała. Bogu niech będzie chwała. fig. Chwała Boża*, t. j. religja, obrzędy religijne, służba Boża. *Chwała Bogu! Lepsze jedno chwała Bogu, niżeli dwoje da-li Bóg, przys.* 3) = chwalenie głośne od ludzi, sława. *Chwała za cnotą idzie. Zarabiać na chwałę. Dobić się chwały. Umrzéć z chwałą.* 4) = zaszczyt czego, ozdoba. *Wy, coście chwałą kraju a rycerstwa chlubą. Chwałę jednać komu. Syn Boży przyjdzie w swej chwale.* 5) = *niebieska, wieczna;* uwielbiona szczęśliwość zbawionych. *Mieszkanie, v. przybytek chwały. Chwała, którą Bóg zgotował wybranym. Rozświeciła się ziemia od chwały Jego.*

Chwałka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Chwała*), *nieuż.* mała pochwała. *Jeden drugiemu zazdrościł chwałki mizernéj.*

Chwałochciwość, ści, *blm. ż. nieuż.* pragnienie chwały.

Chwałochciwy, a, e, *p. nieuż.* pragnący chwały.

Chwałolubny, a, e, *p.* lubiący chwałę.

Chwałopiew, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* pieśń pochwalna.

Chwarszczeć, ał, y, *sn. nd. prze.* chrzęścić, szeleścić. *Sutanna i mantolet chwarszczą.*

Chwast, u, *lm.* **y**, *m.* **Chwaścisko, a**, *lm.* **a**, *n.* zielsko. *Nie wyrywa gospodarz pszenicy dla chwastu. Zarastać chwastem. By nie mróz na złe pokrzywy, Byłby ten chwast zawsze żywy, przys.* t. j. gdyby złego nie karcono, onoby rozszerzało się coraz więcéj.

Chwastowaty, a, e, *p.* nakształt chwastu.

Chwastowy, Chwaściany, a, e, *p.* od chwastu.

Chwastówka, i, *lm.* **i**, *ż. zool. ob. Gajówka.*

Chwaścić się, *złz. nd.* (o chwastach) gnieździć się, wkorzeniać się. *W owsach chwaści się śnieć, wyka, len, oset.*

Chwaścieć, ał, eje, *sn. nd.* chwastem zarastać, w chwast się obracać.

Chwaścisto, *ps.* z chwastem. *Jeżeli pszenica w polu na garściach przemoknie, chwaścisto porośnie i zepsuje się.*

Chwaścisty, a, e, *p.* pełen chwastu.

Chwat, a, *lm.* **y**, *m. posp.* tęgi, zuch.

Chwatać, ał, a, *częstl.* od *Chwytać*; łapać, sięgać. *Tęc za wody chwata. Lepiéj swoje łatać, niż cudze chwatać, przys.*

Chwatki, a, ie, *p.* chwytający, chwytny. *Kleszcze chwatkie. fig. Już śmierć, ta nędza wybladła, Chwatkie hartem śmiertelnym na łuk groty kładła.*

Chwatny, *v.* **Chwytny, a, e**, *p. myś.* o charcie, który dogoniwszy zwierza, zaraz go zręcznie łapie; bierczy.

Chwaty, ów, *blp. m. myś.* półkola w żelazie karkowém i denkowém, które zwierza imają.

Chwiać, ał, eje, *scz. nd.* i **Chwiewać, ał, a**, *częstl.* 1) tam i sam poruszać; ważyć, obracać czém. *Wyniosłą sosną częściej chwieją wiatry. Wiatr chwieje liśćmi drzew.* 2) = **się**, *złz. nd.* w jedną i drugą stronę chylić się, skłaniać się, ważyć się. *Zęby mu się chwieją. Chwieje się na nogach, v. nogi się chwieją pod nim. Chwieje się jak osika. Most chwieje się.* 3) = *fig.* być niepewnym, niestałym, wahać się. *Chwiać się w wierze. Szczęście chwiać się zaczyna. Jeszcze się chwieje.* 4) = *fig.* słabieć, wątléć, marnieć. *Gdzie wzruszona sprawiedliwość, tam zaraz chwiać się muszą Rzeczypospolitéj filary.*

Chwianie, a, *lm. a, n.* 1) tam i sam poruszanie, kołysanie; *ob. Ochwiewanie, Ochwianie, Zachwianie.* 2) = **się**, *n.* przechylanie się, kołysanie się. *ob. Ochwianie, Zachwianie.* 3) = i **Chwiejność, i**, *ż. fig.* niepewność, wahanie się. *Chwiejność umysłu.*

Chwiblejana, y, *ż. mit.* celtycka bogini, pomocnica Otwedy, znaczy tyle, co fińska Tapiolon, Emaenda. Jest to Nimfa rzeczna, strzeżąca drzew po ogrodach, przepowiadająca przyszłość, to widoma, to niewidoma.

Chwiejący się, Chwiejny, a, e, *p.* 1) na jedną i drugą stronę się chylący, poruszający. *Chwiejący się o kiju staruszek. Trzcina chwiejąca się od wiatru.* 2) = *fig.* wahający się, niepewny. *Umysł chwiejący się. Tron chwiejący się.*

Chwierutać, utał, uta, *v.* **uce**, *v.* **ucze**, *scz. nd.* **Chwierutnąć**, *jednłl. prze.* tu i owdzie poruszać, wstrząsać. *Beczką nie chwierutaj, aby się napój nie zmącił, ob. Chowierać.* = **się**, *złz. nd.* poruszać się, wstrząsać się, chowierzyć się. *Kurom trzeba czynić mocne gniazdo, aby się nie chwierutało.*

Chwiewać, *ob. Chwiać.*

Chwila, i, *lm.* **e**, *ż.* 1) przeciąg jakiś czasu, mały moment, mgnienie. *I chwili jednéj nie mam spoczynku. Chwila obecna. Ostatnia chwila. Na chwilę. Proszę cię na chwilę. Wracam za chwilę. Spóźnił się chwilę v. o chwilę. Spodziewają się go co chwila v. łada chwila. W chwili. Po chwili*, t. j. w krótce, potém. *Po chwili milczenia.* 2) = doba, pora. *Trafić w dobrą chwilę, w złą chwilę. Chwila zła*, t. j. czas zły, niepogodny, burza. 3) = **wywiązania**, *chem.* stan jakiegobądź pierwiastku lub ciała podczas wywiązywania się, czyli wydzielania się jego z jakiejś chemicznéj kombinacji, czyli, ze związku z jedném lub wielu innemi ciałami.

Chwilka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Chwila*) i **Chwileczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Chwilka*) krótka cząsteczka czasu, okamgnienie. *Chwileczka czasu jest roskoszy, wieczność drgczenia.*

Chwilowo, *ps.* na chwilę, na moment.

Chwilowy, a, e, *p.* od chwili, chwilę trwający. *Chwilowa ucieczka, roskosz.*

Chwist, *ob. Świst, Świstanie. Chwistać, Chwiszczeć. ob. Świstać, Świszczeć.*

Chworz, a, *m.* postać z mitologji słowiańskiéj, pierwszy stup cienisty w służbie Czernoboha, jest wielki smok na niebie, walczący ze Światowidem i sprawujący zaćmienia słoneczne. Spuszcza się on i na ziemię. On, a nie kto inny, był smokiem, w jaskini Wawelskiéj, którego ubił Krok. Zabicie smoka w Krakowie, to tyle, co zniesienie czci bogów czarnych, a zaprowadzenie na miejsce jéj czci bogów białych. Chworz nie zawsze ma postać skrzydlatego gadu. Ukazuje się on także *zmokłym ptakiem, kulą ognistą po powietrzu latającą, rozpalonym łańcuchem, rozwieszonym od Czernoboha na niebie.* W bajkach ludowych jest to król złośliwy, mieszkający na czarnéj górze i w czarnym zamku, a jeżdżący na skrzydlatym koniu czarnym, wojujący zaś z sąsiadem swoim, królem dobrym, który mieszka na białéj górze i w zamku białym, jeździ na skrzydlatym koniu białym, a jest, jak każdy to widzi, Światowidem. Pod Chworzem upostaciowano *wodę*, która staje się ulecią, unosi się w górę, sprawuje chmury i zaciemnia słońce, a przynosi nakoniec zimę. To potęga *Wodna.* Stąd przysłowia: „Mokry, jako smok; smok moczydła nie utnca.“ *ob. Chors, Kors.*

Chwosnąć, *ob. Chwostnąć.*

Chwost, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Chwościk, tka**, *lm.* **tki**, *m. v.* **Chwościk, ka**, *lm.* **i**, *m.* **Chwościsko, a**, *lm.* **a**, *n.* (z ross.) ogon (koński, bydlęcy).

Chwosta, *ob. Chłosta.*

Chwostać, ostał, oszcze, *scz. nd.* **Chwostnąć**, *v.* **Chwosnąć**, *jednłl.* siec, ćwiczyć rózgą *v.* biczem, chłostać, biczować, ściobać. *Chwostać konia. Deszcz chwoszcze*, zam. gęsto, nawalnie pada.

Chwostak, a, *lm. i*, *m.* pęk gałęzi, wiennik do trzepania ciała w łaźni.

Chwostanie, a, *blm. n. ob. Chłosta.*

Chwostanina, y, *lm.* **y**, *ż.* ustawiczne bicie, ciągła lub częsta chłosta.

Chwostka, i, *lm* **i**, *ż.* (Malurus) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki: 1 = *okietzana* (M. frenatus). 2 = *rudawa* (M. galactodes). 3 = *bramowana* (M. marginalis). 4 = *wysmukła* (M. gracilis) 5 = *wrzaskliwa* (M. clamans). 6 = *szara* (M. polychronus). 7 = *czarna* (M. africanus). 8 = *ogoniasta* (M. macrourus). 9 = *falista* (M. undatus). 10 = *strzępiasta* (M. malachurus). 11 = *rudogłówka* (M. longicaudus). 12 = *modra* (M. cyaneus). 13 = *strychowana* (M. textilis). 14 = *białoskrzydlna* (leucopterus).

Chwostowaty, a, e, *p.* nakształt chwostu, ogona, ogonowaty, ogoniasty.

Chwostowy, a, e, *p.* od chwostu, ogonowy.

Chwoszcz, u, *lm.* **e, m.** 1) *v.* **Chwoszczka, i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Equisetum hyemale), in. *Strzępką wielką* zwana, roślina stanowiąca gatunek *skrzypu;* łodygę ma nick. pół łokciową, nieco gałęzistą, pochwy na wierzchu i ze spodu czarne, kłos jajowaty, czarny; rośnie w lasach i na łąkach wilgotnych; używa się do polerowania drzewa, rogu, metali i t. p. z powodu zawierającéj się w nim krzemionki. 2) *Chwoszczka, zool.* włosy ogona na rzapiu wyrastające.

Chwoszczkowy, a, e, *p.* od chwoszczki.

Chwoszczowy, a, e, *p.* od chwoszczu.

Chwościsty, a, e, *p.* od chwostu, ogoniasty.

Chwycica, y, *ż. mit.* córka Leżuchny, a matka Mędrygały, jeden z duchów słowiańskiego piekła, należący do rodu Powaliski, żony Marchólta.

Chwycić, ił, i, *scz. nd.* łapać, porywać, imać. *Chwycić kogo za kołnierz. Chwycić kogo za włosy, za ramię. fig. Chwycić kogo za słowo.* = **się**, *złz. nd.* 1) brać się nagle, porywać się. *Chwycić się za włosy. Chwycił się za boki, a śmiał się do rozpuku.* 2) = *czego;* przedsiębrać co, brać się do czego. *Chwycić się jakiego rzemiosła.* 3) = *fig.* przystawać do czego, przyjąć co. *Lud snadno się każdej nowości chwyci. Niech się was chwycą słowa moje. fig. To się jego głowy nie chwyci.* — (o rzeczach) *Ta farba nie chce chwycić się (muru, płótna* i t. d.) *v. nie chce chwycić. Atrament nie chwyci się papieru utłuszczonego.*

Chwytacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który chwyta, łapacz. *fig. Chwytacz testamentów.* 2) = *zool.* (u Wagi *Wiktawiec*), (Cercoleptes) zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych* chwytnoogoniastych, wikławców; gatunek jeden: = *Guszumbi* (C. caudivolvulus).

Chwytać, ał, a, *częst.* od *Chwycić*, łapać, imać. *Chwytać kogo za płaszcz. fig.* = **się**, *złz. nd.* brać się nagle za co, sięgać po co. *Chwytać się różnych środków, różnych zdań. Tonący brzytwy się chwyta, przys. ob. Łapać się.*

Chwytka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) skórzana piłka do grania. 2) = *zool.* (Hemerodromyia) owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, szybkich. Gatunki pospolitsze są: 1 = *zabkowana* (H. monostigma). 2 = *pstra* (H. ephippiata). 3 = *żółtonoga* (H. albicornis). 4 = *znaczona* (H. supplicatoria). 3) = *prow.* (na Szląsku) podejście, podstęp, przebiegłość.

Chwytny, a, e, *p.* zdolny chwytać, chwytki. *Trąba u słonia długa, chwytna. Ogon małpy chwytny.*

Chwytopis, *ob. Skoropis.*

Chwytwa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Pisonia) roślina.

Chyba, *sp.* 1) jeśli nie, pod warunkiem że... *Nikt ci tego nie wytłumaczy, chyba mój brat. Przyjdę jutro do ciebie, chyba że deszcz będzie padał. Chyba w grobie wypoczną. Chyba że tak.* 2) = *nieuż.* wyjąwszy, oprócz, mimo, krom. *Żaden inny nie był z nami, chyba nas dwie.* = **y, lm. y, ż.** 1) *ob. Uchybienie, Pochyba.* 2) = *blm.* (z niem.) las wysokopienny i wysoko wzrosły, w którym znajdują się drzewa budowlowe.

Chybać, ał, a, i **Chybotać, ał, oce**, *v.* **ocze**, **Chybnąć, ął, nie**, *jednłl.* 1) *czém;* chwiać czém, ruszać, rzucać, ciskać. *Na koniu siedząc, sam sobą, jak koń stąpi, z lekka chyba. Byle chybnął dzbanem, rozlewa się woda. Wiatr chybotał wisielcami. Chybotać czółnem.* 2) = *prow. sn. nd.* biedz prędko. = **się**, *złz. nd.* chwiać się, ruszać się, kołysać się. *Grunt był słaby, za łada powiewiem wiatru, chybocą i wyjmują się kotwice.*

Chybanie, Chybotanie się, *blm. n*, chwianie, kołysanie, chwianie się, kołysanie się. *Chybanie się powozu, statku.*

Chybant, a, *lm.* **y**, *m.* wielki gładnik, hebel, którym zbierają kanty desek, aby dobrze do siebie przystawały.

Chybiasty, a, e, *p.* od chyby. *Chybiaste drzewo;* wysokie, zdatne na budulec.

Chybić, ił, i, *scz. nd.* i **Chybiać, ał, a**, *częstl.* 1) nie trafić, mijać. *Chybiać celu, v. do celu, v. chybić. fig. Chybić celu*, t. j. nie dopiąć zamierzonego przedsięwzięcia. *To rozumowanie, ten argument chybia celu. Chybić do zwierza, v. chybić. Łacniéj chybić, niż trafić, przys. Chybić drogi. Chybić do prawdy*, t. j. rozmijać się z prawdą. *Chybić komu. ob. Uchybić, Ubłżać.* 2) = omijać. *Obiecana zapłata chybiła go. To cię nie chybi!* 3) = o zbożach, ogrodowinach i t. d.) nie zarodzić, zdarzać się. *Kartofle, zboża chybiły w tym roku.* 4) = (w niektórych wyrażeniach) *Chybił trafił*, t. j. na los, na szczęście. *Iść na chybił trafił. Rzec co na chybił trafił. Ani chybi*, t. j. bez wątpienia, nieochybnie. = **się**, *złz.* rozmijać się. *Chybiać się z prawdą.*

Chybki, a, *ie, p. nieuż.* szybki, żartki, prędki. *Napięty łuk przed sobą z chybką strzałą niesie. Nie patrza Bóg na dzielność wyprawnych koni, Ani oka za chybkim szermierzem skłoni.*

Chybko, *ps. nieuż.* szybko, żartko, prędko.

Chybkość, ści, *blm. ż.* szybkość, żartkość, prędkość. *Dzika koza broni się nie umie, tylko uciekając; jéj obrona chybkość nóg.*

Chybnąć, *ob. Chybać.*

Chybnięcie, a, *lm. a, n.* przechylenie się, kołysanie (czółna, łódki).

Chybność, ści, *blm. ż.* możność chybienia. *Chybność wyroczni.*

Chybny, a, e, *p.* chybiający, nie trafiający. *Chybny strzał. ob. Niechybny.*

Chybota, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Tetranthera) roślina; gatunek jęj: *T. Glabraria*, zwie się *Gładeczníkiem.*

Chybotać, *ob. Chybać.*

Chybotanie, a, *lm.* **a,** *n.* ruszanie się, kołysanie się. *Chybotanie czółna.*

Chybotek, tka, *lm* **tki,** *m.* (Carinaria) *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *brzuchopełzych*, tarczoskrzelnych.

Chyc! odgłos nagłego porwania się zkąd. *Chyc! skoczył do wody. Baba zaraz chyc z tapczana.*

Chych, u, *lm.* **y,** *m.* rozśmianie się przytłumione, cichy śmiech. *Będziesz ty miał chychy.*

Chychot, u, *lm.* **y,** *m.* i **Chychotanie,** *n.* 1) *ob. Chichotanie.* 2) **Chychot, a,** *lm.* **ci,** *m.* śmieszek, rozśmieszający drugich, żartowniś.

Chychotać, *v.* **Chichotać, ał, oce,** *sn. nd.* i **Chichotać się,** *złz.* 1) śmiać się po cichu szydząc, najgrawając z kogo. 2) = dusić się od śmiechu, śmiać się do rozpuku.

Chychotka *v.* **Chichotka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) lubiąca się śmiać. 2) = *w lm. Chichotki*, ciche, przytłumione śmiechy. *Co znaczą te chichotki?*

Chyciło się, *prow.* (czas przesz. od nieuż. sł. *Chycić się*), zajął się ogień.

Chyl, u, *lm.* **e,** *m.* 1) (*chylus*) *chem. i fizjol.* (z łać.) płynna substancja powstała w ciągu trawienia pokarmów w kiszkach, zwana in. *mléczem kiszkowym*; jest następném przeobrażeniem *chymu*, przygotowaném do wejścia w naczynia mléczonośne (vasa chilifera). 2) = miejsce pochyłe, spadzistość nagła góry. *Chył nadmorski*, t. j. góra nadmorska. *fig. Być, v. stać na chyłu*, t. j. w niebezpiecznem, narażoném na ciosy położeniu. *Narażać się na chył. Wzięty za chył od przeciwnéj fortuny*, t. j. na szczęście, za cel.

Chylać, ał, a, *częstl.* **Chylić, ił, i,** *scz. nd.* 1) zniżać, nuginać, skłaniać na dół, ku dołowi. *Chylić głowę. fig. Chylić kogo do czego*, t. j. nakłaniać, przychylać. *Chylił go od młodości do dobrego.* 2) = *nieuż.* uchylać, utaić. *Chylił go przed jego nieprzyjaciołmi.* 3) = chyłkiem biegać, we dwoje zgięty, pokryjomu. *Chylił przez pola co tchu żeby go niepostrzeżono.* = **się,** *złz.* 1) zginać się na dół. *Drzewo rodzajne, im więcej ma owocu na sobie, tém się niżéj do ziemi chyli. Słońce chyliło się ku zachodowi. fig. Chylić się ku zachodowi*, t. j. starzéć się. *Chylić się ku starości, ku ziemi.* 2) = skłaniać się, pochylać się na jaką stronę. *fig. Zwycięstwo chyli się na tę stronę. To państwo chyli się do upadku.* 3) = tulić się, chronić się, kryć. *Tymczasem się u zaufanego przyjaciela chyli, nim zła burza minie.*

Chylić, *ob. Chylać.*

Chylifikacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *med.* proces tworzenia się chylu czyli mléczu w kiszkach.

Chylologja, ji, *blm. ż. med.* nauka o chylu czyli mléczu kiszkowym w ciele zwierzęcém.

Chylowy, a, e, *p.* od chylu. *Naczynia chylowe*, *v. mléczowe* (w ciele ludzkiém).

Chył, i *zdr* **Chyłek, a,** *v.* **u,** *blm. m.* wychylenie, krzywizna, wygięcie. *Chył w przodku buta. Ten but nie ma dobrego chyłu.*

Chyłem, Chyłkiem, *ps.* ku ziemi się schyliwszy, zgarbiwszy. *Wtym lew wielki i mocny z jaskini wyziera, Pabiwszy. Wtym lew wielki i mocny z jaskini wyziera, Pabiwszy. Chyłkiem, borem, czarnym szlakiem, przys.* t. j. zdradziecko, ukradkiem, podstępem.

Chyłka, i, *lm* **i,** *ż.* (Lonchaea) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *czarna* (L. chorea). 2) = *stalista* (L. tarsata). 3 = *zielonawa* (L. pusilla).

Chyły, a, e, *p. ob. Pochyły.*

Chym, u, *blm. m.* (*chymus*) *chem.* i *fizjol.* (z łać.) zwany inaczéj *mléczem żołądkowym*, jest pierwszém przeobrażeniem pokarmów do żołądka przyjętych; jest to miękka, brunatnawa, nieprzezroczysta, właściwego zapachu papka, wyrobiona na substancję pożywną działaniem śliny, soków żołądkowych (pankreatycznego, gastrycznego) i żółci; składa się po większéj części ze zwierzęcego białka; po spaleniu daje jakąś ilość ciał nieorganicznych. W dalszym ciągu trawienia przechodzi w *chył* (mlécz kiszkowy).

Chymera, *ob.,* *Chimera.*

Chymifikacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) proces tworzenia się chymu, *v.* mléczu żołądkowego w żołądku.

Chymja, *ob. Chemja.*

Chynak, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) 1) szyna żelazna z hakiem. 2) = hak żelazny, na którym baba do wbijania pałów wisi.

Chynąć, ął, ie, *scz. jednłl. nieuż.* chylić, kłaniać, nakłaniać. *Tu ledwie dzień z południa na dół głowę chynie, Zaraz się cień rozciągnie po wszystkiéj nizinie.* = **się,** *złz.* nachylić się, skłonić się, spaść, rzucić się, uskoczyć. *Już się był dobrze dzień z południa chynął. Wiek mój już chynął się ku nocy, jako cień wieczorny. Konie czasem się kręcą, w bok się chyną. Chynąć czego*, t. j. wciągać w się. *Chynął ognia wszystkiemi kościami. Wiatr chynął*, t. j. nagle powiał.

Chyr, a, *v.* **Chyra, y,** oba *blm. m. med.* (Cachexia), chyrlanie; stan człowieka, którego trawi wewnętrzna, powolna choroba.

Chyrlaczek, czka, *lm.* **owie,** *m.* (*zdr.* od *Chyrlak*) słabowity, cierpiący, osłabiony chorobą.

Chyrlać, ał, a, *sn. nd.* niszczéć na ciele, nędznieć, cierpieć z powodu choroby. *Długo chyrlał, aż po długiém cierpieniu umarł.*

Chyrlak, *v.* **Cherlak,** *v.* **Charłak, a,** *lm.* **ki,** *v.* **cy,** *m.* schorzały, cierpiący, zniszczony chorobą. *Ma jednego syna i to chyrlak.*

Chyrlanie, a, *blm. n.* ciągłe cierpienie z powodu jakiéj choroby, długie a powolne chorowanie.

Chystać, *v.* **Chistać, ał, a,** *scz. nd.* chwiać, kołysać.

Chytrcowy, a, e, *p. nieuż.* od chytrca, do chytrca należący, ostrożny. *Mądrość chytrcowa.*

Chytrek, trka, *lm.* **trki,** *m.* **Chytrzec, trca,** *lm.* **trce,** *m.* **Chytrzelek, lka,** *lm.* **lki,** *m.* 1) przebiegłec, przebiegły na złe. *Uwodził ją obłudnémi obietnicami stary chytrek. Bóg zawsze srogi chytrzelkom, dobrym był łaskawy.* 2) = *nieuż.* mądry, ostrożny.

Chytro, Chytrze, *ps.* z chytra, chytrym sposobem. *Począł sobie chytrze. Chytro mądro, a nie z wielkim kosztem, przys.* t. j. z pyszna skąpo. *Zawsze na hak taka przyjdzie, która z mężem chytrze idzie.*

Chytroba, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* chytra sztuka.

Chytrobiegi, a, ie, *p. nieuż.* chytrze, sztucznie biegający, wymykający się. *Lis hardy, k'temu chytrobiegi.*

Chytrochwyt, a, *lm.* **y,** *m.* (Chromis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopletwych, bezbronnych.

Chytrogarny, a, e, *p. nieuż.* chytrze podgarnywający, skarbiący sobie.

Chytromówność, ści, *blm. ż.* mówienie chytre.

Chytromówny, a, e, *p.* chytrze mówiący.

Chytromyślność, ści, *blm. ż.* chytrość w myśleniu, myślenie chytre.

Chytromyślny, a, e, *p.* chytrze myślący.

Chytroskoki, a, ie, *p. nieuż.* skaczący chytrze, uskakujący. *Chytroskoka liszka.*

Chytroszki, ek, *blp. nieuż.* podchwytki.

Chytrość, ści, *blm. ż.* przebiegłość na złe drugim, skłonność do podstępów, wybiegów. *Chytrość lisia. To jest prawdziwa mądrość, która się od cnoty nie odstrzela; a inaczéj tedy nie jest mądrość, ale chytrość przewrotna.*

Chytrotajny, a, e, *p. nieuż.* tający chytrze.

Chytrowaty, a, e, *p.* nieco chytry.

Chytry, a, e, *p.* przebiegły, zdradliwy, wykrętny, podstępny. *Liszki chytre. Wrony chytre. Wąż chytrzejszy nad inne zwierzęta. Chytry, jak wół, przys.* t. j. nie mający nic w sobie chytrości.

Chytrze, *ob. Chytro.*

Chytrzec, *ob. Chytrek.*

Chytrzeć, ał, eje, *sn. nd.* chytrym się stawać.

Chytrzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* (Epibulus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopletwych, bezbronnych.

Chytrzyć,ył, y, *scz. nd.* chytrze postępować; na chytrości się rzucać; wybiegami, podstępem kogo łudzić.

Chyz, u, *blm. m. or.* wiatr pomyślny dla orłów.

Chyża, y, *lm.* **e,** *ż.* chata, chałupa.

Chyżka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Dropetis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, szybkich. Gatunki: 1 = *małutka* (D. exilis). 2 = *błyszcząca* (D. aenescens).

Chyżo, i **Chyżutko, Chyżuteńko, Chyżuchno,**

ps. szybko, prędko, wartko; *prow.* zaraz, wnet, śpiesznie, natychmiast. *Czas w lot bieży chyżo. Ptak mi pod czapkę chyżucho wlatywał.*

Chyżolotny, Chyżoloty, a, e, *p.* prędko lecący. *Strzała chyżolotna.*

Chyżonogi, a, ie, *p.* prędkich nóg. *Chyżonogim wymierza wszystkie miejsca krokiem.*

Chyżość, ści, *blm. ż.* szybkość, wartkość, śpieszność. *Chyżość jest porównaniem długości czasu z długością drogi przebieżonéj.*

Chyży, a, e, *p.* wartki, rączy, szybki, prędki. *Cyga chyża.*

Ci, 1) *przyrost. ob. Ć.* 2) = *z. 1szy przyp. lm.* od *Ty.* 3) = *z. 3ci przyp. lp.* od *Ty.* 4) *Ci! Ci!* odgłos ptaków niektórych śpiewających. *Strzyżyk ci ci się odzywa.*

Ciahły, ego, *lm.* **li,** *m. prow.* (na Rusi), chłop odrabiający pańszczyznę, *ob. Ciągły.*

Ciało, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* **Ciałko, a,** *lm.* **a,** *n.* i **Ciałeczko, a,** *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Ciałko*) 1) wszystko to, co nie jest duchem i co zmysłami poznać możemy. *Wszelkie ciało ma trzy rozmiary, długość, szerokość i wysokość. Ciała nie mogą się przenikać nawzajem.* 2) = mięso, pokrywające kości, szczególniéj człowiecze, oraz cała materjalna budowa człowieka. *Mieć ciało zdrowe, niezdrowe. Tracić ciało, spadać na ciele v. z ciała. Nabierać ciała, ob. Utyć, Koń na się nie mógł brać ciała*, t. j. nie mógł się rozkarmić. *Człowiek złożony jest z duszy i ciała. Martwić ciało. Czuć bole w całém ciele. fig. Oddać się komu duszą i ciałem, v. z duszą i z ciałem. Wojsko bez wodza jest, jak ciało bez duszy. Z ciałem się rozstać, rozdzielić, v. wyjść z ciała*, zam. umrzéć. *fig. Ciału służyć*, t. j, dogadzać mu. *Co ciało lubi, to duszę gubi, przys. Kiedy się ciało na swą wolą uda, Już tam na duszy radość bardzo chuda. Dziwuje się ciało, Czego nie widziało, przys.* t. j. głupie zawsze dziwi rzecz nie znana. 3) = ludzkość, ciało ludzkie. *Słowo stało się ciałem.* 4) = krewkość ludzka, cielesność. *Żyć w ciele bez ciała*, t. j żyć na tym świecie w czystości szczéréj, trudno. 5) = *bez duszy;* umarły, trup *Pole było zasłane ciałami poległych. Pochować ciało. Iść za ciałem. Zmartwychwstanie ciał.* 6) = *Pańskie, v. Boże;* Sakrament Ciała Bożego, *v.* Ciało i Krew Pańska. *Hostją albo opłatek święcony Ciałem Bożém zowią. Boże Ci to*, t. j. święto Bożego ciała. 7) = *fig.* całość czego, ogół, spójność części. *Zespolić się w ciało polityczne. Kościół jest ciało, którego Chrystus jest głową, a wszyscy wierni członkami. Ciało prawo-dawcze*, t. j. izba sejmująca, parlament. *Ciało dyplomatyczne*, t. j. zbiór posłów zagranicznych przy jakim dworze. 8) = *an. prążkowane* (corpus striatum), część mózgu. 9) = *rzęskowe* (corpus ciliare), część wewnętrzna oka. 10) = *szklanne* (corpus vitreum), część oka za soczewką napełniona płynem szklannym. 11) *mech. Ciało o równym oporze*, które we wszystkich przecięciach poprzecznych jednakowy opór pokazuje przeciw złamaniu. 12) = *mech. i fiz. Ciała stałe, v. twarde;* których części tak są z sobą połączone, że potrzeba użyć pewnéj siły, ażeby kształt tych ciał zmienić, albo rozdzielenie cząstek spowodować. *Ciała płynne;* których cząstki jedne od drugich najmniejsza siła oddzielić może *Ciała powietrzne;* które przedstawia nam powietrze atmosferyczne. 13) = *Ciało jeometryczne*, *v. Bryła jeometryczna.* 14) w chemji zowie się wszystko to, co działając na nasze zmysły, wywiera na nie wrażenia i w skutek tego obudza w nas stosowne poczucie. Ciała dzielą się: a) na *proste, v. niezłożone* (*ob. Chemiczne pierwiastki*), których liczy się dziś 61 (11 ciał nie metalicznych, *v. metaloidów* i 50 *metalów*) i *złożone*, których liczba do nieskończoności się rozciąga; pod względem chem. *ciała złożone* bywają *chemicznemi połączeniami*, *v. związkami rzędu*, *v. stopnia* 1, 2 i 3go (*ob. Chemiczny związek.* b) na *promieniste* (ob. ten wyr.), *sprężyste*, *v. lotne* (*ob. Gazy, Pary*); *płynne*, *v. ciekłe*, *v. kropliste* (ob. te wyrazy); *zsiadłe*, *v. skrzepłe*, *v. twarde* (ob. te wyrazy). c) na *rozpuszczające się*, *v. rozpuszczalne* w innych ciałach *i nie rozpuszczające się*, *v. nierozpuszczalne.* Nadto, *ciałem rozpuszczającém* zowie się to, w którém się jakiekolwiek inne solwuje czyli rozpuszcza; *Ciałem osadzającém*, *v. strącającém* to, które z roztworu wydziela czyli strąca rozpuszczone w nim ciało; *Ciałem palącém* zwał się dawniéj gaz kwasorodny, który miał być jedyną przyczyną gorzenia; *Ciałem palném* zwano dawniéj: najprzód wszelkie ciało, zawierające niby w sobie *flogiston*, później wszelkie ciało, mogące się łączyć z kwasorodem; dziś *ciałem palném* zowie się jak w chemji, tak w zwyczajnéj mowie, ciało dające się palić lub służące za paliwo. 15) = *leś.* robotnicy trudniący się obróbką drzewa zowią tak biel pod korą będący. *Kora łatwo oddziela się od ciała.* 16) = *v.* ***Cielesność,** oznaczają w pismach czysto polskich, a obcego wyrazu unikających tyle, co *materja; cielesny* tyle, co materjalny; *cielesnik*, co materjalista; *cielesnictwo*, materjalizm; *cieleśniczy*, materjalizmem tchnący.

Ciałobójca, y, *lm.* **y,** *m.* zabijający ciało.

Ciałochrońca, y, *lm* **y,** *m. nieuż.* stróż chroniący ciała czyjego, drab, drabant, gwardzista.

Ciałogrzej, eja, *lm.* **eje,** *m. nieuż.* cokolwiek ciało ogrzewa.

Ciałokupiec, pca, *lm.* **pce,** *m.* ludźmi handlujący, rajfur, rufjan. *Dom na ubogie panienki, od lotrów i ciałokupców wybawione, wystawił.*

Ciałolubny, a, e, *p. nieuż.* cielesny, zmysłowy.

Ciałonośny, a, e, *p. nieuż.* ciało mający, wcielony, oczłowieczony.

Ciałoruch, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* 1) agitacja, mocja. 2) = giestykulacja, giest.

Ciałoskład, u, **Ciałotwór, u,** *lm.* **y,** *m.* budowa, skład ciała, konstytucja, własności lub przymioty ciała utworzonego.

Ciałotocz, (sarcoptes) **a,** *lm.* **e,** *m. med.* pasorzyt, sprawujący świerzbę (scabies) na skórze.

Ciałotwór, *ob. Ciałoskład.*

Ciałotwórca, y, *lm.* **y,** *m.* stworzyciel ciała.

Ciałowitość, ści, *blm ż.* grubość ciała, otyłość.

Ciałowity, a, e, *p.* grubego ciała, otyły.

Ciałowodnistość, ści, *blm. ż.* (leucophlegmatia), wodnistość w ciałach organicznych, wodocielność.

Ciamcia, i, *lm.* **i,** *ż.* (Trichocephalus) *zool.* robak, należący do gromady *wewnętrznych*, nitkowatych.

Ciap! ciap! 1) głos wyrażający chód powolny; ociężały, *v.* mowę niewyraźną, cedzoną. *Tamten stąpał, ten za nim ledwie na palcach dreptał ciap, ciap. Ciapu kapusta, ciapu groch*, t. j. nie mający swojego zdania, przyjmujący wszystko, co kto powie. 2) = głos chodu po błocie. *Ciap! ciap! po błocie.*

Ciapa, y, *lm.* **y,** *m*, i *ż.* nie umiejący gadać, tłumaczyć się, *v.* śpioch, ospalec.

Ciapać, ał, ie, *scz. nd.* 1) słówko za słówkiem nie domawiając, nie wyraźnie cedzić. *Ciapał, jakby nie wiedział co mówić.* 2) = uderzać z lekka (siekierą, szablą).

Ciapanie, a, *blm. n.* chodzenie po błocie, z odgłosem. *Słychać jakieś ciapanie po błocie.*

Ciapnąć, ął, ie, *scz. jednłl.* 1) *kogo*; uderzyć, szarpnąć kogo nieumyślnie (siekierą, szablą). 2) = iść po błocie z wydawaniem ciapania.

Ciarki, rek, *blp. ż.* 1) dreszcz, czucie cierpkie, mrówie. *Aż ciarki przechodzą. Gdy patrzę na niego, przechodzą mię ciarki.* 2) = posp. nazwa owocu ciernistego krzewu, zwanego *tarniem, tarniną, tarką, bot. ob. Śliwa tarń* (Prunus spinosa); owoc ten, także *tarkami* zwany, koloru jest ciemno-fioletowego, smak ma kwaśno-cierpki.

Ciarlatan, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* (z włos.) oszust, kuglarz, szczególniéj wdający się w leki, nie posiadając nauki lekarskiéj. *ob. Szarlatan, Szalbierz, Kuglarz.*

Ciarlatanić, ił, i, *sn. nd. nieuż.* prowadzić życie, rzemiosło ciarlatańskie

Ciarlatański, a, ie, *p.* od ciarlatana. *ob. Szarlatański.*

Ciarlataństwo, Ciarlatanizm, Ciarlatanerja, *ob. Szarlataństwo* i t. d.

Ciarnieć, ał, eje, *scz. nd.* (*dk.* **Ściarnieć,** *posp.* drętwieć, cierpnąć. *Ręce mi ciarnieją.*

Ciasno, *ps.* (st. wyż. **Cieśniej**) 1) nieprzestronnie. *Ciasno mieszkać. fig. Komu tu ciasno, niech idzie sobie. Ciasno w tym powozie. Ciasno mi w gorsecie. ob. Ciasnąć. Gdzie nie ma zgody, tam zawsze ciasno. przys.* 2) = *komu*; znajduje się w ambarasie, w przykrém położeniu. *Krajowi ciasno trochę. Ciasno mu (od nieprzyjaciół).* 3) = ściśle, jak najściślej. *Przełożony cieśniéj ich chował niż oni chcieli. Ciaśniuchno, Ciaśniutko, Ciaśniuteńko, ps.* bardzo ciasno.

Ciasnocha, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Ciasnoszka, i,** *lm.* **i,** *ż. posp.* kaftan długi, opięty, kobiet wiejskich, odziemnica, spódnica. *Ona się drapie w nóżkę, podniosłszy ciasnoszkę.*

Ciasnodłoni, ia, ie, *p. nieuż.* skąpy.

Ciasnodrogi, a, ie, *p. nieuż.* drogi ciasne mający. *Kraj ciasnodrogi.*

Ciasnoszyi, ja, je, *p.* szyję ciasną mający. *Ciasnoszyja flasza.*

Ciasność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* i **Ciasnota, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) nieprzestronność, własność miejsca, naczynia i t. d. niewystarczającego temu, co ma mieścić w sobie. *Domeczek nie wielki, w ciasności musi się mieszkać. Ciasność przejścia. f'g. Ciasność umysłu.* 2) *w lm. Ciasności, Ciasnoty*; przejścia wązkie, wąwozy, ciaśniny. *Już swoje hufy przez ciasności przeprawili.* 3) = *prze.* ucisk, nędza, ostatnia potrzeba. *Jużeś w tej ciasności, że nie masz nad czém myśleć, tylko uciekać.* 4) = *prze.* ścisłość, ściste pilnowanie.

Ciasny, a, e, *p.* st. wyż. **Cieśniejszy,** 1) nieprzestronny, trudno mieszczący w sobie. *Drogą, ulica ciasna. Frak ciasny. Ciasna głowa,* t. j. nie wiele objąć mogąca, niepojętna. *fig. Zapędzić kogo w ciasny kąt,* t. j. przydybać, że nie może wyjść, związać, skrępować wywodami. 2) = *fig. Ciasna dłoń,* t. j. skąpa, nie wypuści grosza. *W ubóstwie i życiu ciasném i głodném Bogu służył. Ciasne sumienie,* t. j. skrupulatne. *Lepsze ciasne sumienie, niżeli przestronne.* 3) = ścisły. *Ciasny sąd. Ciasne prawo.*

Ciasto, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* **Ciastko, a,** *lm.* **a,** i **Ciasteczko, a,** *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Ciasto*) 1) mąka rozczyniona. *Przerabia się ciasto po należytém kiśnieniu do przyzwoitej gęstości robienia z niego bochenków.* 2) = pieczone bułki, pierogi. *Przynieś od piekarza ciasta.* 3) = i w *lm.* różne z mąki upieczone przysmaki. *Ciasta są rozmaite: torty, makarony, kreple, pączki, placki* i t. d. *Ciasto francuzkie.* 4) = rzecz sypka z wodą zamieszana do gęstości ciasta. *Glinę zamiesić na ciasto.*

Ciastoch, Ciastuch, a, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Ciastuszko, a,** *lm.* **i,** *n.* człowiek miękki, nie mający swéj woli, flak, *v* delikatny, wrażliwy na zimno.

Ciastowaty, a, e, *p.* nakształt ciasta, miętkawy jak ciasto, dający się gnieść jak surowe ciasto. *Glina wilgotna staje się ciastowatą.*

Ciastwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Eschara) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, kamieniorośli.

Ciaścisto, *ps* nie wypieczono, z zakalcem.

Ciaścistość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* niewypieczoność, zakalistość.

Ciaścisty, a, e, *p.* 1) niewypieczony. 2) = gleisty. *Droga ciaścista.*

Ciaśnina, Cieśnina, y, *lm.* **y,** *ż.* ciasne miejsce, przejście. *Ciaśnina morska*; przesmyk, kanał ciasny, łączący dwa morza z sobą. *Ciaśnina Gibraltarska, Magiellańska.*

Ciata, *prow. ob. Czarownica.*

Ciawniata, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Ocoteą), roślina.

Ciąć, ciął, tnie, *scz. nd.* 1) rznąć, strzydz. *Ciąć na kawałki, v. w kawałki, v. kawałkami. Ciąć nożyczkami, nożem. ob. Pociąć.* 2) = uderzać czém np. pałaszem, biczem, batogiem i t. d. *Ciąć w co pałaszem. Ciąć kogo pałaszem, toporem. fig. Ciąć kogo,* dom. *słowami,* t. j. przyciąć, przymówić komu. *Ciąć kogo, co kiem nienawiści. Ciąć komu prawdę, ob. Rąbać. Ciąć (rózgą, batem). ob. Ociąć.* 3) = ścinać, rąbać. *Ciąć drzewa, łąg. Ciąć linją w lesie.* 4) = *fig.* gładko, gracko, z wprawą i biegłością co odbywać. *Ciąć komplementa v. y. Ciąć mazura. Ciąć kieliszek po kieliszku.* 5) = *gdzie, dokąd*; biedz bez zatrzymania się, czesać gdzie. *Tnie do lasu. Tnę zaraz do obozu nie bawiąc.* 6) = *myś.* kąsać, mówiąc o zwierzu drapieżnym.

Ciąg, u, *lm.* **i,** *m.* 1) ciągnienie, cug. *Koń do ciągu. Jednym ciągiem.* 2) = pociąg (w pisaniu, rysowaniu), rys. *Pięknym ciągiem pisze.* 3) = przeciąg, pasmo. *Prawda, że ciąg dni szczęśliwych ma także swoje przygody.* 4) = szyk, szereg. *W jednym ciągu kilkuset żołnierzy stało. fig. Ciąg wyobrażeń. Ciąg opowiadania,* 5) = przedłużenie. *Dalszy ciąg w przyszłym numerze* 6) = **ptaków,** *v.* **Cug,** *myś. ob. Ciągnięcie.* 7) = **w oraniu,** bróżda. 8) = *or.* mocniejsze w pewnych miejscach płynięcie wody, aniżeli w drugich.

Ciągacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co ciągnie lub ciągu.

Ciągaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* która ciągnie.

Ciągadło, a, *lm.* **a,** *n.* koło do ciągnienia.

Ciągarz, a, *lm.* **e,** *m. górn.* który kubły, *v.* wiadra w górę po linie ciąga.

Ciągawka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* chęć przeciągania się, dająca się czuć po stawach.

Ciągiem, *ps.* ciągle, nieprzerwanie, wciąż. *Pracować ciągiem od rana do wieczora. Przez piętnaście dni ciągiem były bale.*

Ciągle, Ciągło, *ps.* wciąż. *Kłócą się ciągle. Uczy się ciągle.*

Ciąglica, y, *lm.* **e,** *ż.* u górników, tłusta gliniasta ziemia, warstwy kamienia przedzielająca.

Ciągławość, ści, *blm. ż. ob. Ciągłość.*

Ciągławy, a, e, *p. ob. Ciągły.*

Ciągłopapkowaty, a, e, *p.* mający własność ciągnącéj się papki.

Ciągłość, ści, *blm. ż.* 1) *fiz.* i *chem.* własność służąca niektórym ciałom (metalom), iż będąc rozciągane lub silnie gniecione, dają się bez zerwania się wyciągać na najcieńsze druty, lub wypłaszczać na subtelne blaszki; własność więc ta dzieli się na *ciągłość, na druty* (ductilitas) i na *klepalność, v. kowalność* (malleabilitas); obie te własności, różnie się zmieniające, postrzegamy w miedzi, złocie, platynie, i t. d. 2) = ciągłe trwanie, bezprzestanność, nieustanność. *Ciągłość pracy. mat. Prawo ciągłości.*

Ciągły, a, e, *p.* 1) dający się ciągnąć, rozciągać. *Złoto jest ze wszystkich metalów najbardziej ciągłe. Łuk ciągły,* t. j. dający się naciągnąć. 2) = ciągłe trwający (co do miejsca i co do czasu), bezprzestanny, nieustanny. *Ciągła praca. Ciągła pomyślność. Ciągłe zdrowie. fig. Ciągły gość. Ciągła mowa,* t. j. proza. 3) = *mat.* nieprzerwany. *Linja ciągła. Proporcja ciągła.* 4) = i *Ciahły, prow.* bydłem pańszczyznę odrabiający, pociężny. *Ludzie ciahłe albo danne.*

Ciągnąć, ął, ie, *scz. nd.* 1) ciężkiego co prowadzić, wlec. *Ciągnąć wóz, pług. Ciągnąć wodę ze studni, v. Ciągnąć wodę. Ciągnąć do góry, na dół. Ciągnąć do góry (ciężary), ob. Windować. Ciągnąć statek w górę. Ciągnąć statek jeden drugim, v. za pomocą drugiego. Ciągnąć kogo za suknię, za włosy. fig. Ciągnąć kogo za język,* t. j. macać go, dobadywać się. *Ciągnąć co do siebie. Magnes ciągnie do siebie żelazo. fig. Ciągnąć kogo do siebie,* t. j. zyskać sobie, zjednywać, ujmować. *Ciągnie do siebie ludzi,* t. j. bardzo miły jest, *ob. Przyciągać, Pociągać, Przeciągać. Ciągnąć kogo do domu jakiego. fig. Ciągnąć kogo do czego,* t. j. pobudzać, przynęcać, przywabiać. *Jakiś urok ciągnie mnie do niej. Natura ciągnie witka do lasu, przys. Ciągnąć co gdzie*; kierować, nakierować, nakręcać. *Na swoje koła wodę ciągnąć,* t. j. na swój pożytek obracać. *fig. Ciągnąć za sobą*; przyczyną być jakiego skutku, ściągać. *Wojna ciągnie za sobą rozliczne klęski. Ciągnąć złoto, srebro,* t. j. rozciągać, wyciągać, przedłużać. *Ciągnąć skórę, rzemień. Ciągnąć sprawę, ob. Przeciągać, Przewlekać. Ciągnąć dalej rzecz. Ciągnąć korzyść, v. zysk z czego. Ciągnąć kogo, v. z kogo (zysk, dochód). Plaster ciągnie,* t. j. pęcherzyki robi. *Ciągnąć bank, v. Ciągnąć. Ciągnąć wino, wódkę, v. Ciągnąć,* t. j. pić, łykać. *Ciągnąć tytuń,* t. j. kurzyć. *Ciągnąć w siebie powietrze, mgłę, zapach potraw. Ciągnąć w siebie wodę, ob. Wciągać, Napawać się. Ciągnąć losy. Ciągnąć komu kabałę. Ciągnąć mur, rów, wał, ob. Wyciągnąć. — muz. Ciągnąć ton, ob. Wyciągać.* 2) = *gdzie, v. dokąd*; dążyć dokąd, zmierzać. *Chmura ciągnie ku nam. Wojsko ciągnie w głąb' kraju. Ciągnąć w lasy, w pole. Ciągnąć na co, do czego, ku czemu. Właśnie do tego, v. na to ciągnąłem. Ciągnie na dziesięć talarów* (o przedającym). *Powietrze ciągnie, v. Ciągnie tu,* t. j. ciąg jest, wieje. *Słomki ciągną, v. przeciągają,* t. j. przelatują. = **się,** *stz.* 1) wyciągać się, rozciągać się. *Metal ten bardzo się ciągnie w kowaniu. Góry ciągną się po nad morzem. fig. Rozmowa ciągnęła się późno w noc. Mleko ciągnie się,* t. j. sopłami spada. 2) = usiłować, wysilać się, szczególniéj co do wydatków. *Ciągnął się, aby wychować dzieci. Ciągnąć się do ostatniego.*

Ciągnięcie, *v.* **Ciągnienie, a,** *lm.* **a,** *n.* rzeczownik od słowa *Ciągnąć. Ciągnienie metalów. Ciągnienie loterji. Ciągnienie wojska. Ciągnienie, v. ciąg ptaków,* mian. dzikich kaczek, gęsi, żórawi i t. p., lot ich, przelot.

Ciągnięty, a, e, *p.* 1) przyciągany, wleczony. 2) = (o metalach), rozciągnięty, przedłużony.

Ciągni-skóra, y, *lm.* **y,** *m. żart.* szewc.

Ciągota, y, *lm.* **y,** *ż. med.* (Pandiculatio), wytężenie chwilowe całego ciała połączone z poziewaniem.

Ciągowy, a, e, *p.* od ciągu, do ciągu, *v.* ciągania należący, *ob. Cugowy, Pociągowy.*

Ciąż, Ciąża, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) brzemię, ciężar. *Ulżyj nam trochę téj ciąży, chcesżli byśmy ci służyli.* 2) = dolegliwość, ucisk, ciężkość. *Taż to jest przyczyna mojej téj ciąży i troski dolegliwéj. Ciąże;* podatki, ciężary publiczne. 3) = *nieuż.* kara, karność. *Kto żołnierza w ciąży nie ma, sam się zwojuje bez wojny.* 4) = *prow. prze.* zastaw, rzecz przyaresztowana. *Z ubogiego ciążą biorą. Kto ma ciążą, tego nie wiążą, przys.* 5) = *nieuż.* pociąg, zaprząg, sprzężaj. *Ma dwoje ciąży wołów. Zabrać chłopa ciążą.* 6) = *kobiet*; brzemienność, ciężarność, czas brzemienności, czas noszenia płodu. *Być w ciąży. Być w siódmym miesiącu ciąży, v. Być w siódmym miesiącu. Zajść w ciążą, ob. Począć, Zastąpić.*

Ciążacz, a, *lm.* **e,** *m. prow. prze.* który ciąży, t. j. grabi, zajmuje sądownie.

Ciążać, ał, a, *scz. nd. prze. nieuż.* 1) obciążać kogo, ciężar nakładać na kogo, ładować go. *fig.* uciskać, uciążać. 2) = *prow.* zagrabiać, zajmować sądownie. *Kto komu w łące pasie, taki ma być ciążan na sukni.* 3) = *na kogo*; żalić się na kogo, narzekać. *Na króla niektórzy sobie ciążyli, że ludziom nierządnym urzędy zlecał.*

Ciążenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) * (gravitatio) najpotężniejsza z sił przyrodzonych. Czynnikami jego są: przyciąganie, odpychanie i wirowanie. Siła ta utrzymuje ruch gwiazd i porządek we wszechświecie. 2) = ciśnienie, brzemieniem naciskanie. 3) = *prze. prow.* poszukiwanie prawne na kim.

Ciążyć, ył, y, *sn. nd.* ważyć, przygniatać ciężarem, naciskać. *Ta belka nazbyt ciąży na murze. fig. Ciąży mi to na sercu, na sumieniu. Sekret mu ciąży. Głowa mi ciąży.*

Cibora, *v.* **Cybora, y,** *blm. ż. bot.* (Cyperus), roślina należąca do klassy 3éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *turzycowych* (Cyperaceae); gatunki: 1 = *żółtawa* (C. flavescens); 2 = *rdzawa* (C. fuscus); 3 = *jadalna* (C. esculentus); zdźbła ma pół łokciowe, kolankowate, liście trawiaste, korzeń z wielu bulw okrągławych, ciemno-brunatnych, wielkości orzecha laskowego złożony; z suszonych bulw otrzymuje się nie zły olej; pozostałe wytłoczyny za przydaniem mąki służą do pieczenia chleba; pieczone bulwy mają smak do kasztanów podobny, mogą być surrogatem kawy i czekolady; zdźbła i liście cybory są dobrą paszą dla bydła; 4) = *lekarska* i w. inn.

Ciborowate rośliny, *bot. ob. Turzycowe rośliny.*

Cicha, y, *ż. mit.* słowiańska dziewica moru, w służbie Marzanny. Chodzi przed *Kanią* i czarnym prętem zabija dziatki. Wychodzi z jodłowego lasu w białéj szacie. Twarz ma śniadą, oczy wylupiaste, chłodne, urocze. Na czarnych włosach wianek z polnego maku czerwonego. Krwawa chustka obwija warkocz. Dzierży w ręku czarny pręt. Chodzi leniwo. Gdzie stąpi, kwiatki usychają i trawa gore. Otacza ją zimno grobowe, wilgoć pleśni i stęchłe powietrze. Do nikogo słówka nie rzecze. Szuka dziatek. Które z nich tknie prętem, to pada natychmiast martwe i sine, *ob. Marzanna, Kania.*

Cichacz, (używa się tylko *psk.* w przyp. 2m i lep. 6m i 7m), **Cichacza, Cichaczem,** po cichu, milczkiem, pokryjomu, ukradkiem. *Zrobić co cichaczem. Nieprzyjaciel wyniósł się cichaczem.*

Cichać, ał, a, *scz. nd. posp.* nakazywać milczenie, mówić: cicho!

Cichnąć, ął, ie, *sn. nd.* ciszeć, cichym się stawać. *Burza cichnie. Morze cichnie. Wiatr cichnie, ob. Ucichnąć.*

Cicho, *ps.* (*st. w.* **Ciszej**) i *psk.* **Po cichu, Z cicha,** bez hałasu, bez zgiełku, nie głośno. *Mówić cicho, v. po cichu. Wymknął się po cichu. Cicho siedzieć. Wielkie rzeki cicho płyną, przys.* **Cicho!** i **Ciszej!** *w.* z nakazem milczenia, cyt! *Cicho bądźcie, v. cicho być, v. cicho! ciszej!*

Cichochód, *zool. ob. Leniwiec.*

Cichopławny, a, e, *p.* i **Cichopłynny, a, e,** *p.* płynący spokojnie. *Wody cichopławne. Cichopłynny nurt.*

Cichość, ści, *blm, ż.* milczenie, spokój, spokojność. *Głęboka cichość. Cichość nocna. Cichość grobowa. W cichości. Cichość charakteru, ob. Słodycz.*

Cichuchnie, Cichuczko, Cichusieńko, Cichutko, Cichuteńko, *ps.* bardzo cicho. *Milczcie wszyscy, ani szepczcie, I cichuczko ziemię depczcie. Chodził sobie cichuteńko. Dawid oderwał cichuczko kraj płaszcza Saulowego.*

Cichuchny, Cichuczki, Cichutki, Cichuteńki, a, ie, *p.* bardzo cichy. *Widział prorok Boga w cichuchnym wietrze. Pan nasz (Chrystus) cichuchny i serca pokornego.*

Cichy, a, e, *p.* (*st. wyż.* **Ciższy,** *v.* **Cichszy**) *w lm.* **Ciszy,** *v.* **Cisi** (do imion ludzkich męzkich), nie głośny, spokojny. *Głos cichy. Chód cichy. Miejsce ciche Powietrze było ciche. Cicha woda brzegi rwie, przys. Nie to mistrz, co się na cichéj wodzie wozić umie. Cichy człowiek. Cichy jest, który nic nie mówi, albo skromnie mówi, nie czyni żadnego hałasu. Z cicha frant, v. z cicha pęk, v. cicha woda,* t. j. figlarz, z układną minką, inszy w rzeczy, jak na pozór. *Po cichu. Z cicha, ob. Cicho. Na cichego wiatr nieszczęściem nawieje, a człowiek żyvcy sam na nieszczęście nadbiegnie, przys. Błogosławieni cisi. Nadobny posag to i białej głowie, Gdy cicha w sprawach, cicha i w rozmowie.*

Ci-ci, *myś. ob. Ci.*

Ciec, ciekł, ciecze, *sn. nd.* i **Cieknąć, ciekł, cieknie,** *jednTl.* 1) (o płynach), płynąć, kroplami spadać, kapać. *Krew', pot ciecze mu z czoła. Krew' ciekła mu z nosa. fig. Cieką godziny, dni, lata.* 2) = przeciekać, zaciekać. *Beczka, garnek ciecze. Ciecze mu z oczu. Za kołnierz ciecze, fig.* do mieszkania przez dziury w dachu zacieka. *Ciecze z dachów.* 3) = *czém*; płynąć. *Brzozy dzięciem cieką.* 4) = *dokąd*; upływać. *Czas szybkim ciecze pędem.* Mówi się także i o innych rzeczach, gdy te nieznacznie ustępują. np. *Kuropatwa ciecze. Bekas ciecze. Proso ciecze.*

Ciechotka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Correa), roślina.

Ciecierzyca, y, *lm.* **e,** *ż. bot. ob. Cieciorka ogrodowa* (Cicer).

Ciecierzyczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Cieciorka dzika* (Cicer silvestris).

Ciecioreczka, i, *lm.* **i,** *ż* 1) mała cieciorka (ptak). 2) = *bot.* a) *Cieciorka, v.* = *ogrodowa; v. Ciecierzyca* (Cicer), roślina zwana także *włoskim grochem.* b) = *v. Cieciorka* (Coronilla), *ob Otoczka,* roślina.

Cieciorka, i, *lm.* **i,** *ż.* i *zdr.* **Ciecioreczka.** 1) *zool.* ptak, samica cietrzewia. *Cieciorki kukały, cietrzewie grały.* 2) = *bot.* a) = *v. Ciecioreczka* (Coronilla), *ob. Otoczka,* roślina. b) = *dzika, v. Ciecierzyczka* (Cicer silvestris), roślina.

Cieciotka, *ob. Czeczotka.*

Cieckać się, *ob. Cackać się.*

Ciecz, y, *lm.* **e, m.** i **Ciecza, y,** *lm.* **e, ż. Cieklizna, y,** *lm.* **y,** *ż.* płyn. *Sok pożywny roślin jest ciecza wodna. Ciecz wodnista* (humor aqueus), płyn znajdujący się w komórkach oka przedniéj i tylnéj. *Ciecz szklanna* (humor vitreus) płyn znajdujący się w tylnéj części oka, w komórkach ciałka szklannego.

Cieczenie, a, *lm.* **a,** *n, ob. Płynienie.*

Cieczka, i, *blm. ż. myś.* czas popędu płciowego wilków.

Ciećwierz, *v.* **Cietrzew, u,** *blm. m. prow.* budnicy w okolicach Warszawy zowią tym wyrazem drewka rąbane jak do użycia na komin.

Ciek, u, *lm.* **i,** *m.* cieczenie, płynienie. *Bismut czyni ciek kruszców to topieniu bardzo subtelny.*

Cieka, i, *lm.* **i,** *ż. myś.* noga kuropatwy.

Ciekać, ał, a, *v.* **ciekł, ciecze,** *sn. nd.* 1) szybko biegać, uciekać. *Bystrym lew zjęty jadem, Cieka po puszczy zwierzęcym śladem. Cieka i kráży po miejscach różnych. ob. Pociec.* 2) = *około czego*; usilnie chodzić koło czego. *Mistrz krzyżacki usilnie około tego ciekał, jakby wszystkie one zawziątki rozpróć.* 3) = dochodzić, dociekać, ślakować. *Ciekał wszystkie jego myśli.* = **się,** *stz.* (o wilkach i psach) biegać się, grzać się, parzyć się.

Ciekanie się, *n.* bieganie się, grzanie się, parzenie się. *Wilki tylko chodzą gromadnie w czasie ciekania się wilczycy.*

Ciekawie, *ps.* 1) z ciekawością, z chęcią dowiedzenia się. *Pytać o co ciekawie.* 2) = z przeczeniem). *Nie ciekawie, nie osobliwie,* bez zajęcia. *Nie ciekawie mówi, pisze.*

Ciekawiec, wca, *lm.* **wce,** *m. ob. Ciekawski.*

Ciekawość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) chęć dowiedzenia się czego, pragnienie uczenia się, nabywania jakiéj wiadomości. *Ciekawość mię bierze czy..... Przez ciekawość. Ciekawość*

wość pierwszy stopień do piekła. przys. Cudze rzeczy wiedzieć ciekawość jest, a swoje potrzeba, przys. 2)=*posp.* przedmiot ciekawości, rzecz ciekawa. *A to ciekawość, co za piękny ubiór!*

Ciekawska, iej, *lm* **ie,** *ż. posp.* kobieta ciekawa.

Ciekawski, ego, *lm.* **scy,** *m. v.* **Ciekawiec,** mężczyzna ciekawy.

Ciekawy, a, e, *p.* 1) *nieu.* ciekający, szybki, prędki. *Tchórz ma nogi ciekawe. Zająca prędkiego myśliwy zwie ciekawym.* 2)=*nieu.* prędki, porywczy, popędliwy. *W postępkach swoich zawsze był ciekawy.* 3)=chciwy wiedzieć i dowiedzieć się. *Kobiéty zawsze są ciekawe. Ciekawy jestem, jak się z tego wywinie.* 4)=domyślny, przenikający. *Darmo co przed tak ciekawym umysłem ukryć.* 5)=ciekawość wzbudzający, wart ciekawości. *Co ciekawsza, v. co najciekawsza to że..... To rzecz ciekawa!* 6)=(o psach gończych) mający węch dobry, *ob. Ciekły.*

Ciekący, a, e, *p.* który ciecze, ucieka. *Zdrój ciekący, v. woda ciekąca. Oczy ciekące.*

Ciekączka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) biegunka choroba. 2)=polucja. *Ciekączka jadowita,* t. j. tryper, rzeżączka. 3)=*v.* **Biegunka,** *ż. bart.* choroba pszczół, kiedy wydają z siebie wymioty czerwonawe i niemi oko i plastry zanieczyszczają.

Ciekięć, cia, *blm,* ż. sącząca się woda pod warstwą wierzchnią ziemi.

Cieklizna, y, *lm.* **y.** *ż. ob. Ciecz.*

Ciekławka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Tlarella) roślina.

Ciekłość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* płynność. *Ciekłość wody zawisła od pewnego stopnia ciepła, albo ognia.*

Ciekły, a, e, *p.* 1) płynny. *Woda jest ciało ciekłe bez zapachu, bez smaku.* 2)=(o psach) mający dobry węch. *Ciekły chart.*

Cieknąć, ął, ie, *sn. nd. myś.* pod sieć nastawioną podchodzić. *Kuropatwy pod sieć cieknę. Kuropatwy cieknę, cieką,* (czyli uciekają). *w trawie, gdy pies wyżeł do nich staje.*

Ciekolas, *bot. ob. Licyna.*

Ciekoł, *v.* **Badyl,** *v.* **Pęczak,** *v.* **Pamłódka, i,** *lm.* **i,** *ż. leś.* latorośl, pęd wierzchołkowy przeszłoroczny na sosenkach 8—15 letnich.

Ciekun, a, *lm.* **y,** *m.* który prędko cieka, t. j. biega, biegun.

Cielak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) cielę podrosłe, byczę, byczak, *ob. Ciołek.* 2)=*fig.* człowiek leniwy, gnuśny, leżuch.

Cielątko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Cielę*), 1) młode cielę. *Rośnie Jaś, jak cielątko, będzie wołek z niego.* 2)=*fig.* człowiek rozlazły, nieumiejący sobie radzić. *Ach! jakże to niezgrabne cielątko, ruchać się nie umié!*

Cielątkowa, (herb); księżyc jak na nowiu, rogami do góry, z którego środka takiegoż połowę widać księżyca; na każdym rogu gwiazda.

Cielcowy, a, e, *p.* od cielca. *Stopa nogi cielcowéj.*

Cielec, lca, *lm.* **lce,** *m.* 1) odchowane cielę, młody wół. 2)=*złoty,* bałwan. *fig. Kłaniać się złotemu cielcowi,* t. j. hołdować bogactwu.

Cielemecka, ej, *lm.* **ie,** *ż.* **Cielemecki, ego,** *lm.* **eccy,** *m.* gap', głuptas, gamoń.

Cielepajło, a, *lm.* **a,** *m. posp.* 1) dobroduszny, nie energiczny człowiek; niewieścinch; nieczynny, ciemięga. 2)=człowiek zużyty pod wzgl. sił fizycznych.

Ciele piele, *nieod.* ni to ni owo, nie wiedzieć co, ni w pięć ni w dziewięć. *Ot prawisz kumie, właśnie ciele piele, Jeść, pić nie dajesz, tylko mówisz wiele.*

Cielesność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) istność pod zmysły podpadająca. *Wykorzenienie namiętności w téj cielesności być nie może. Cielesność z duchem się nie zgodzi.* 2)=cielesne złączenie się. *Cielesność, v. nieczystość z samym sobą, ob. Psota, Samogwałt. Cielesność z wolną, ob. Porubstwo. Cielesność z krewną, ob. Kazirodztwo. Cielesność z niemą rzeczą, ob. Sodomja.* 3)=skłonność do nieczystości, zmysłowość, lubieżność. *Przodkuje przed cielesnością zapalenie i swawola; idzie za nią smród i nieczystość, kończy żal i pokuta.*

Cielesny, a, e, *p.* 1) od ciała, do ciała należący. *Bole duszne większe, niż cielesne.* 2)=zmysłowy, lubieżny, jurny. *Uczynki cielesne. Sprawa cielesna.*

Cieleśnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobieta zmysłowa, lubieżna.

Cieleśnie, i **Cielesno,** *ps.* 1) według ciała, cielesnym sposobem. *Ukarać cieleśnie.* 2)=zmysłowie, lubieżnie.

Cieleśnik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek cielesny, ciału oddany.

Cielę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* 1) płód krowy. *Cielę beczy, beka. Chodzi za mną, jak cielę za krową. Skakać jak cielę u kołka, przys.* t. j. cieszyć się bez przyczyny. *Ruszył konceptem jak zdychające cielę ogonem, przys.* t. j. nie udał mu się koncept. *I cielęta mają swoje akcenta,* t. j. głupi bywa niekiedy dowcipnym. *Kto cielęciem wyjedzie, wołem do domu wróci, przys. Między cielęty się wychował,* t. j. źle wychowany.

Cielęcina, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Cielęcinka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) cielęce mięso, cielęca pieczeń. 2)=liche i biédne cielę. 3)=człowiek nie energiczny, nie decydujący się.

Cielęcy, a, e, *p.* 1) od cielęcia. *Cielęca pieczeń. Cielęca głowa. fig. Cielęca głowa,* t. j. niepojętna, nierozgarnięta. 2)=*bot. Cielęca główka,* (Antirrhinum orontium), gatunek wyźlinu, roślina jadowita.

Cielętnik, a, *lm.* **i,** *m.* miejsce ogrodzono przy budowlach gospodarskich, gdzie się pasają cielęta.

Cielętnikowy, a, e, *p.* od cielętnika, doń należący. *Ogrodzenie cielętnikowe.*

Cielica, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Cieliczka, i,** *lm.* **i,** *ż. prow.* **Cieluszka,** 1) cielę krowiego rodzaju, krowieczka, *ob. Jałowiczka.* 2)=w ogólności, wszelka młódź stadna.

Cielić się, *sir. nd.* płód wydawać, cielę rodzić, (o krowach, łoszycach, łaniach).

Cielistość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) dostatek ciała, otyłość. 2)=kolor cielisty.

Cielisty, a, e, *p.*1)dużo ciała mający, otyły, mięsisty. 2)=koloru ciała będący.

Cielny, a, e, *p.* 1) *nieu.* od ciała, cielesny. *Bez narzędzi cielnych, dusza ani widzieć, ani słyszeć może.* 2)= z cielęciem. *Krowa, łania cielna,* t. j. cielęciem chodząca, brzemienna.

Cielsko, a, *lm.* **a,** *n. z pog.* ciało szpetne, obmierzłe. *O duszę się nie stara, cielsko ma na pieczy. Wyjdź z mego cielska, duszo obrzydzona.*

Cieluszka, i, *lm.* **i,** *ż. prow. ob. Cielica.*

Ciemcowy, *v.* **Cymcowy, a, e,** *p. nieu.* z ciemca, zamszowy. *Skóry ciemcowe.*

Ciemiączko, a, *lm.* **a,** *n. an.* (fontanella), szpara między kościami w głowach dzieci nowonarodzonych.

Ciemiec, *v.* **Cymiec, mca,** *blm. m. prze. ob. Zamsz.*

Ciemieniowy, a, e, *p.* od ciemienia. *Kości ciemieniowe.*

Ciemieniucha, y, *lm.* **y,** *ż.* skorupki z przyschłéj rany, zaskorupiałość, szczególniéj na głowie; strupki pokrywające u dzieci ciemię.

Ciemiernik, u, *blm. m. bot.* (Helleborus), niek. *Ciemierzycą* zwany, roślina należąca do klassy 13, rzędu *Wielosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*czerwonawy* (H. purpurescens), łodygę ma pół łokciową, 2-kwiatową, listną, liście palczaste, piłkowane, kwiaty spełzło-czerwonawe, =*czarny* (H. niger), ma sprzecznie z nazwiskiem wielki, biały kwiat; =*śmierdzący* (H. foetidus).

Ciemierzyca, cy, *blm. ż.* 1) *bot.* (Veratrum) roślina z rodziny *Zimowitowych* (Colchicaceae), należąca do klassy 6-téj rzędu *trzysłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*czarna* (V. nigrum), rośnie na łąkach, pastwiskach, w lasach; korzeń ma niby cébulkowaty, białemi łuskami osłoniony, u dołu włóknisty; łodygę wyprostowaną, dwułokciową, włosami białémi, jakby pajęczyną okrytą, a wiechą o brudnopurpurowych kwiatach; korzeń ma zapach nader mocny, i utarty na proszek kichanie wzbudza; =*biała* (V. album), różni się głównie od poprzedzającéj, białym kolorem swego nasienia; ziarna obu tych gatunków używają się za lekarstwo. 2) = zam. *Trędownik wodny* (Scrofularia aquatica). 3)=niek. zam. *Ciemiernik* (Helleborus). *Pij ciemierzycę, przys.* zam. lecz się od szaleństwa, lub szalony jesteś, (gdyż roślinę tę uważają za środek przeciw szaleństwu).

Ciemię, ienia, *lm.* **miona,** *n. zdr.* **Ciemiączko, a,** *lm.* **a,** *n.* najwyższa część *v.* wierzch głowy. *Ciemiączko dziecinne. fig. Nie w ciemię bity, v. nie w ciemię go bito,* t. j. nie głupi.

Ciemięga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *nieu.* nużenie się, suszenie mozgu, mozół. *Im co z większą ciemięgą przychodzi, Tém milsze.* 2)=(Hexatoma) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* pałkorogich; gatunek jeden: = *pstra* (H. bimacula). 3)=człowiek ociężały, nieczynny,

do niczego, głur, domator, nieokrzesany. 4)=znudnik, nudziarz, który drugich bez potrzeby kłopoce.

Ciemięgać, ał, a, *sn. nd.* mantyczyć, głowę komu bez potrzeby suszyć.

Ciemienica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Acrocera) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* rozdętych; gatunki są: 1 = *krwawa* (A. sanguinea). 2 = *ceglasta* (A. nigrofemorata). 3 = *pstra* (A. globulus). 4) = *żałobna* (A. orbiculus).

Ciemiężca, y, *lm.* **y,** *m.* i **Ciemiężyciel, a,** *lm.* **e,***m.* który ciemiężyciel, uciska drugiego. *Ciemiężyciel wynosi głowę aż pod obłoki, a niewinność nogami zdeptana.*

Ciemiężenie, a, *lm.* **a,** *n.* uciskanie, trapienie. *ob. Uciemiężenie.*

Ciemiężyca, cy, *blm. ż.* bl. zam. *Ciemierzyca* (Veratrum) i *Ciemiernik* (Helleborus).

Ciemiężycielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która ciemiężyciela, uciska. *Ciemiężycielka ludu.*

Ciemiężyć,ył, y, *scz. nd.* uciążać, uciskać, trapić. *Biada tym, co ciemiężą poddanych! ob. Uciemiężać.*

Ciemiężyk, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Cynanchum) in. *Obojnik,* roślina z rodziny *toinowych* (Apocyneae), należąca do klassy 5téj rzędu *dwusłupkowego,* ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (C. vincetoxicum); łodygę ma prostą, łokciową, osadzoną z dwóch stron linją włosów, korony białawe; korzeń działa skutecznie przeciw wściekliźnie.

Ciemku (po), *pst.* w ciemności, po omacku, bez światła. *Kto w pocienku chodzi, nie wié, gdzie idzie.*

Ciemnawo, *ps.* nie zupełnie ciemno.

Ciemnawość, ści, *blm. ż.* kolor nieco ciemny, nie zupełna ciemność.

Ciemnawy, a, e, *p.* nie zo wszystkiém ciemny. *Ciemnawa cera.*

Ciemnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* ciemność, miejsce ciemne, ciemnota. *Co za pociecha w ciemni duszy mojej.*

Ciemnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce ciemne, pozbawione światła. *Kazawszy zamknąć okna, został w ciemnicy.* 2) = więzienie ciemne, zwyczajnie podziemne, taras. *Przy Apostołach w więzieniu był Anioł i ciemnicę im otworzył.* 3) = *nositelna; fiz.* (camera obscura). 4) = w kościele miejsce w którém w Wielki czwartek się modlą przed złożeniem ciała Pańskiego do grobu.

Ciemniczny, a, e. *p.* 1) od ciemnicy, więzienia. 2) = **ego,** *lm.* **ni,** *m.* stróż ciemnicy, *v.* więzienia.

Ciemnić, ił, i, *scz. nd.* ciemnym czynić, zaciemiać. *Mężnych serc w grobie śmierć sama nie ciemni. ob. Zaciemniać.*

Ciemnieć, iał, ieje, *sn. nd.* ciemnym się stawać. *Już ciemnieje. Oczy w starości ciemnieją. fig. Powoli sława jego ciemnieje. ob. Zaćmić się.*

Ciemnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) *nieuż.* człowiek ciemnotę lubiący. 2) = *v.* **Zasłonidło,** daszek zielony do oczu.

Ciemnisto, *ps.* zupełnie ciemno.

Ciemnisty, a, e, *p.* pełen cienia, ciemnoty. *Szukałem w lesie ciemnistego chłodu.*

Ciemniuchny, Ciemniutki, Ciemniuteńki, Ciemniusieńki, a, ie, *p.* bardzo ciemny.

Ciemno, *ps.* niejasno, niewidno, bez światła. *Ciemno jest, v. ciemno. Ciemno tu. Ciemno jak w miechu. Ciemno choć oczy wykol. fig. Ciemno w głowie, w worku. Ciemno mówić, pisać, tłumaczyć się.* = **a,** *lm.* **a,** *n.* brak, niedostatek światła.

Ciemnobarwy, a, e, *p.* koloru ciemnego.

Ciemnobłękitny, a, e, *p.* ciemno-modry, ciemno-niebieski.

Ciemnobrunatny, a, e, *p.* z ciemna brunatnawy.

Ciemnocisawy, a, e, *p.* (o koniach) kasztanowaty.

Ciemnoczerwony, a, e, *p.* mocno czerwony, ponsowy.

Ciemnofałeczny, a, e, *p. nieuż.* niezrozumiale fałsze podający.

Ciemnogniady, a, e, *p.* (o koniach) kasztanowatogniady.

Ciemnomglisty, a, e, *p.* mgłą gęstą zaćmiony. *Noc ciemnomglista.*

Ciemnogłów', wiu, *blm. m. bot.* (Nigritella), roślina należąca do klassy 20téj, rzędu *jednopręcikowego,* wedł. ukł. Linn.; gatun. = *wąskoliściowy* (N. angustifolia), łodygę ma ćwierć-łokciową, liście drobne, równowązkie, kwiaty drobne, wonne, ciemno-purpurowe, niek. przewrócone, składające kłos gęsty; rośnie w miejscach suchych; = *kulisty,* i inne.

Ciemnooki, a, ie, *p.* 1) oczu ciemnych, czarnych. 2) = nie widzący, ślepy. *Fortuna ciemnooka.*

Ciemnoród, a, *lm* **y,** *m. nieuż.* ślepo urodzony.

Ciemnorusy, a, e, *p.* ciemno-kasztanowaty.

Ciemnosiwy, Ciemnoszary, a, e, *p.* szaro-brunatny.

Ciemność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) niejasność, brak światła. *Światłość jest ciało istotne, a ciemność jest utratą jego.* 2) = *fig.* niejasność, niezrozumiałość. *Ciemność mowy, pisma.* 3) = ociemniałość, ślepota.

Ciemnota, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) brak światła, ciemność. 2) = *med.* brak zmysłu widzenia przy czystém oku. 3) = *fig.* brak oświecenia.

Ciemnowid, Ciemnowidz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) człowiek niejasno widzący, ciemnego wzroku. 2) = *prze.* widmo, straszydło nocne.

Ciemnowrony, a, e, *p.* (o koniach) kary.

Ciemnozielony, a, e, *p.* w czarno wpadający.

Ciemnożółty, a, e, *p.* w czerwono wpadający, szafranowy.

Ciemny, a, e, *p.* 1) niejasny, bez światła, bez blasku będący. *Noc ciemna. Las ciemny. Ciemne mieszkanie.* 2) = (o kolorach) nie jasny, brunatny. 3) = nie widzący, niewidomy, ślepy. *Przygania ślepy ciemnemu, przys.* 4) = *fig.* niejasny do zrozumienia, niezrozumiały. 5)=nieoświecony, nieświatły. *Lud ciemny. Ciemny na co,* t. j. zaślepiony. *Ciemny, jak tabaka w rogu.* 6)=*v.* **początkowy ręb,** *leś.* wycinanie drzew starych, iżby drzewa pozostałe na pniu końcami gałęzi mniéj więcéj dotykały się między sobą i wschodzącéj młodzieży udzieliły ochrony i cienia.

Cienica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Cinna) pewien rodzaj trawiastéj rośliny.

Cienić, *ob. Zacieniać.*

Cienik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* od *Cień, nieuż.* mały cień, cionek.

Cieniować, ował, uje, *scz. nd.* 1) cienie dawać, siekać (sztychując). 2) = (w nauce języka, muzyki i t. p.) odróżniać znaczenia rozmaite jednego wyrażenia.

Cieniowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) (w malarstwie) dawanie cieniów. 2) = (w nauce języka, muzyki i t. p.) odróżnianie znaczeń rozmaitych jednego wyrażenia. *Cieniowanie znaczeń słowa.*

Cieniowy, a, e, *p.* od cienia; należący, odnoszący się do cienia.

Cienistość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* wielość cienia.

Cienisty, a, e, *p.* w cień obfitujący. *Cienista lipa. Lasy cieniste.*

Cieniuchny, a, e, **Cieniuczki, Cieniusieńki, Cieniuteńki, Cieniuśki, Cieniutki, Cieniusieneczki, Cieniuteneczki, a, ie,** *p.* bardzo cienki. **Cieniuchno,** i t. d. *ps.* bardzo cienko. *ob. Cienki, Cienko.*

Cienka, i, *blm. ż. or.* mała, czyli płytka woda.

Cienki, a, ie, *p.* (*st. wyż.* **Cieńszy, a, e,**) 1) nie gruby, nie mięszy. *Jeleń ma nogi cienkie, jak badyle. Cienki stan wzrostu,* t. j. smukły, wysmukły. *Cienka materja,* t. j. przednia, delikatna, *v.* w złym gatunku, niedychtowna. *Płótno cienkie. Od cienkiego końca począć,* t. j. powoli, stopniami. *Gruby można zastrugać, ale cienki grubym zrobić nie można,* t. j. są rzeczy, które raz zrobiwszy, cofnąć w żaden sposób nie można. 2) = (o płynach, trunkach) rzadki, nietęgi, słaby. *Cienka kawa. Cienkie piwo. ob. Cienkusz.* 3) = *nieuż.* delikatny, ostry, bystry. *Cienki ma smak, nos, węch.*

Cienko, *ps.* (*st. wyż.* **Cieniéj**) niegrubo, nie miąszo, nie gęsto. *Gdzie cienko, tam się rwie. przys. fig. Cienko śpiewać,* t. j. spuszczać z tonu. *fig. Cienko koło niego,* t. j. chudo, chudeusz, kuso koło niego.

Cienkogłosy, Cienkogłośny, a, e, *p.* głosu cienkiego. *Cienkogłośna piszczałka.*

Cienkołusk, a, *lm.* **i,** *m.* (Fiatola) *zool.* ryba koścista należąca do rzędu *skrzelowatych,* bezpłetwobrzuchych, różnokształtnych.

Cienkomówny, a, e, *p.* mówiący cienko.

Cienkonogi, a, ie, *p.* nogi cienkie mający. *Pająk cienkonogi.*

Cienkopłaski, a, ie, *p.* w szerz cienki.

Cienkosz, *v.* **Cienkusz, u,** *lm.* **e,** *ż.* 1) mączka,

osiadająca na dnie w postaci ciasta, przy robocie piwa. 2) = piwo poślednie, tasbir. *Upijałeś się pierwéj piwem, teraz na cienkuszu przestawaj.* 3) = w ogólności, każdy słaby trunek.

Cienkość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* niegrubość, niemiąższość, szczupłość, delikatność. *Cienkość ciała. Cienkość głosu. Cienkość napoju.*

Cienkota, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Lechea), roślina.

Cienkouszka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Hapalotis) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, myszkowatych; gatunki: 1 = *białonoga* (H. albipes). 2 = *mysza* (H. murinus).

Cienkusznik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* który cienkusz przedaje.

Ciennica, y, *lm.* **e**, *ż.* miejsce otoczone małemi krzakami i wygodném siedzeniem, wśród którego zasadzone bywa wielkie cieniste drzewo; altana drzewiasta, uchronek, uchronka.

Ciennik, a, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Cienniczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) *nieuż.* zasłona od upału słonecznego, światła i t. p. parasol, umbrelka. 2) = miejsce cieniste. 3) = *leś.* zachowane drzewo przez dwie koleje na trzecią.

Cienny, a, e, *p. nieuż.* od cienia, w cieniu zostający. *fig. Cienny żywot*, t. j. ukryty.

Cienszy, *ob. Cieńki.*

Cień, nia, *lm.* **nie**, *m. v.* **Cienie, a,** *lm.* **a**, *n* 1) powtarzanie się widoku słabsze i ciemne za odbiciem się promieni. *Chodzi za nim jak cień. Cienia się swego boi.* 2) = miejsce cieniste, od słonecznego upału wolne, chłód. *W cieniu spoczywać, przechodzić się.* 3) = *fig.* rzecz wątła, marna. *Cień łapać, chwytać. Upędzać się za próżnym cieniem.* 4) = w malarstwie, ciemne miejsce na obrazach, dla lepszego odbijania się jaśniejszych. *Cienie dawać, ob. Cieniować.* 5) = najmniejszy, najsłabszy pozór. *Cienia prawdy w tém nie ma. Strzegę się, abym cieniowi nawet nieukontentowania między mną, a Rzecząpospolitą, nie dał miejsca.* (Stan. Aug.). 6) = *fig.* człowiek wycieńczony, schorzały. *Ledwo cień z niego został.* 7) = dusza z ciałem rozłączona, duszyca, mara. *Cień Achillesa. Cień marny. Blade cienie.* 8) = mamidło, obłuda, fałszywa postać, straszydło. *Tatarzy cieniów na konie nawiązali, i tak straszydłami Polskę plondrowali.* 9) = obrona, ochrona. *Pod cieniem mądrego króla śmiało uczeni wykonywają swoje prace.* 10) = miejsce ciemne, ustronie, ciemnota. *fig. Z ostatniego cienia na najświetniejsze wylecieli urzędy.* 11) = *bot. Nocny cień* (Platanthera bifolia), roślina zwana zwykle *Podkolanem wonnym.* 12) = *myś.* a) bałwan z chust zrobiony, którego myśliwi używają polując na niedźwiedzia. b) ptak do wabienia wypchany lub malowany.

Cieńciwa, *ob. Cięciwa.*

Cieńczeć, *v.* **Cienieć, ał, eje,** *sn. nd.* 1) cieńszym się stawać, subtelnieć. *Znakiem suchot, kiedy oczy wpadają, nosa koniec cieńczeje.* 2) = *fig.* maleć, mniejszéć. *Starsi rozumieją, iż powaga ich cieńczeje, jeśli surowości nie przyłożą.*

Cieńczyć, ył, y, *scz. nd.* cieńszym czynić, umniejszać. *Cieńczyć swe zasługi. Cieńczyć kogo*; niszczyć na majątku, ubożyć. *ob. Wycieńczać.* = **się,** *zlz.* stawać się cieńszym.

Cieńki, *ob. Cienki.*

Cieplarnia, i, *lm.* **ie**, *ż.* izba ogrzewana do przechowywania w porze zimowéj roślin w wazonach, lub hodowania takich, które w klimacie naszym zimnym na otwartém miejscu rosnąć nie mogą, jako wymagające większego ciepła.

Ciepać, ał, a, *scz. nd* **Ciepnąć, ął, ie,** *dk. prow. posp.* podawać, przynosić, podnosić. *Ciepnij mi tu cegły.*

Ciepiec, lca, *lm.* **lce**, *m. v.* **Ciepiek, lka,** *lm.* **lki**, *m. nieuż.* gatunek kamienia drogiego (apsyctos).

Ciepieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się ciepłym. *Woda od słońca ciepieje, ob. Ociepłać się.*

Cieplenica, y, *lm.* **e**, *ż.* naczynie do ogrzewania łóżek.

Cieplica, y, *lm.* **e**, *ż.* wanna parowa, łaźnia. *Myć się w cieplicy. Chodzić do cieplicy.* = *blp. ż. zdr.* **Cieplicki, czek,** *blp.* 1) źródła mniéj więcéj ciepłe, czasem gorące, mające coś z rzeczy kopalnych, służące do leczenia różnych chorób. 2) = *ob. Cieplica*; wanny parowe, łaźnie. 3) = *fig.* kraj ciepły, powietrze ciepłe. *Bociany na zimę do cieplic uchodzą.* 4) = *ogrod*, trephauz, roślinarnia, cieplarnia, cieplodom.

Cieplicznik, a, e, *p.* 1) od cieplic. *Tatry siła wód cieplicznych z siebie wydają,* 2) = od łazien. *Gruzy cieplicznе.*

Cieplić, ił, i, *scz. nd.* 1) grzać, ogrzewać, ciepłym czynić. *ob. Ociepłać.* 2) = *prow.* palić w piecu.

Ciepliga, i, *lm.* **i**, *ż.* (Pangonia) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, bąkowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *pstra* (P. maculata). 2 = *płowa* (P. flava). 3 = *pręgowana* (rostrata).

Cieplik, a, *blm. m. chem.* i *fiz.* (*caloricum*; principium *v.* causa caloris), istota promienista, nie ważka, nie widzialna, która rodzi w nas poczucie ciepła, a mniejsza jéj ilość lub brak, poczucie zimna; = *promienisty* (c. radians) oznacza ten stan cieplika, kiedy nie będąc od niczego zatrzymywanym, z niepojętą szybkością rozlewa się na wszystkie strony w kształcie promieni; = *związany v. skombinowany* (c. combinationis) znajdujący się we wszystkich ciałach płynnych i lotnych, i swą ilością stanowiący stan ich skupienia; = *sposobności v. właściwy* (c. capacitatis *v.* specificum) wyraża tę ilość cieplika, jakiéj potrzebują równe massy ciał różnorodnych do podniesienia lub zniżenia temperatury o równą liczbę stopni; jest to więc summa uwalniającego się jednocześnie cieplika wolnego z utajonym; = *utajony* (c. latens) wyraża ilość cieplika w cialach, która równoważąc się w nich z attrakcją, najbardziéj się przyczynia do osłabienia lub wzmocnienia spójności (kohezji) pomiędzy ich cząstkami; = *wolny* (c. liberum) jest tą cząstką cieplika, która we wszystkich ciałach w pewnéj znajdując się ilości, stanowi ich temperaturę.

Cieplikomiar, *v.* **Cieplikomierz, u,** *lm.* **y**, *m.* narzędzie do poznania ilości zawartego w ciałach ciepliku; kalorymetr.

Ciepluchny, a, e, Cieplуczki, Cieplutki, Cieplusieńki, Cieplуteńki, Cieplusieneczki, a, ie, *p.* bardzo ciepły.

Cieplusieńko, *ps.* bardzo ciepło, mile ciepło.

Ciepławy, a, e, *p.* nieco ciepły, letni, wolny. *Zefir ciepławy.*

Ciepło, a, *lm.* **a**, *n.* **Ciepłość, ści,** *blm. ż.* i **Ciepłota, y,** *lm.* **y**, *ż.* stopień mniejszy gorącości, większy letności; pewien rodzaj właściwego uczucia, którego przyczyną jest cieplik obficiéj do nas przypływający. *Ciepło naturalne ciała zwierzęcego. Ciepło żołądkowe. Na wiosnę ziemia rozgrzewa się ciepłotą.* = *ps.* nie zimno, mniéj gorąco, a więcéj niż letnio. *Ciepło mi. Ciepło tu. Ciepło się chować. fig. Będzie tobie ciepło, v. gorąco*, t. j. w przykrém się znajdziesz położeniu. *fig. Ciepło się miéć*, t. j. dobrze, dostatnie. *fig. Ciepło w głowie*, t. j. szumno, pijano. *Ciepło jak w uchu, v. jak w niedźwiedziém uchu*, zam. bardzo ciepło. W jęz. myśl. *ciepło* zam. *czapka. Włóż ciepło na głowę*; na psa: *szukaj ciepło! Daj tu ciepło!* zam. zerwij czapkę.

Ciepłoczyn, *ob. Cieplik.*

Ciepłodom, *nieuż. ob. Cieplice.*

Ciepłoletni, ia, ie, *p.* będący ciepła letniego, słyngnącego. *Ciepłoletnie zgliszcze.*

Ciepłomiar, Ciepłomierz, u, *lm.* **e**, *m.* narzędzie do mierzenia ciepła, *ob. Termometr, Cieplomierz Reaumura, Farenhejta. Cieplomierz dyfferencjalny*, in. *Termoskop*; gatunek powietrznego cieplomierza.

Ciepłonośny, a, e, *p.* przynoszący ciepło. *Wiosnę pożéra rok ciepłonośny.*

Ciepłorodny, a, e, *p.* ciepło rodzący. *Ciepłorodne wiatry.*

Ciepłostan, u, *lm.* **y**, *m. fiz.* wysokość średnia temperatury; pośredni stan ciepła jakiéj okolicy, kraju, części świata i t. d.

Ciepłosuchy, a, e, *p. nieuż.* suchy, a ciepły. *Ciepłosuchy baran* (konstellacja).

Ciepłość, *ob. Ciepło.*

Ciepłośliski, a, ie, *p. nieuż.* ciepły i śliski. *Broń ciepłośliska.*

Ciepłota, y, *lm.* **y**, *ż.* wyższy stopień temperatury. *ob. Ciepło.*

Ciepłowiewny, a, e, *p.* ciepło powiewający. *Ciepłowiewne zefiry.*

Ciepłowolny, a, e, *p. nieuż.* wolno-ciepły, wolnoletni.

Ciepłowy, a, e, *p. geol.* (*termalny*) odnoszący się do ciepła, uważany pod wzgl. ciepła; np. linje *ciepłowe v. termalne*, są to linje przeprowadzone myślą na powierzchni ziemi (a nakreślone na kartach geog.) łączące punkta albo jednakowego ciepła, albo jednakiéj średniéj temperatury jakiéjbądź pory roku; stąd linje *równociepłowe, równozimowe, równoletnie.*

Ciepły, a, e, *p.* 1) średni między gorącym, a letnim. *Ciepłego co*, t. j. ciepłe jedzenie, ciepła potrawa. 2) = *fig.* gorliwy, nieobojętny. *Ludzie owi bez gorącości, są ani ciepli, ani zimni.* 3) = *posp.* majętny, bogaty. *Ciepła wdówka.* 4) *Ciepłą ręką*, t. j za życia. *Dać ciepłą rękę. Trafić na ciepłe nóżki*, t. j. znaleźć kogo w łóżku jeszcze, albo wnet po wstaniu.

Cierać, ał, a, *częstl. ob. Trzeć.*

Cierkać, *ob. Ćwierkać.*

Cierkadło, a, *lm.* **a**, *n. bot.* (Stilbe) roślina.

Cierlica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) tarlica, narzędzie do otłukiwania paździerzy od włókna. *Po ususzeniu len potłamie się w drewnianéj najprzód międlicy, a potém cierlicy, gdzie się części przędzy od nieużytecznych paździerzy oddzielają.* 2) = wozek, którym dawniéj w miejscu młócki zboże pocierali. *Jeszcze we Włoszech cierlicą zboże pocierają.* 3) = *kuch.* garnek gliniany, obręczami nabity, w którym trą mak, tytuń na tabakę i t. p.

Cierniawa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Astrocaryum) pewien rodzaj drzewa palmowego; ob. jego gatunek zwany *Murumura.*

Ciernica, y, *lm.* **y**, *ż.* (Maja) *zool.* skorupiak skrytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, ostroczelnych; gatunki: 1 = *czarna* (M. squinado). 2 = *jeżowata* (M. erinacea).

Ciernić, ił, i, *scz. nd.* cierniem grodzić, obsadzać.

Cierniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. bot.* 1) *ob. Rozdzieniec* (Acanthus). 2) = *ob. Kaktus*, roślina.

Cierniec, iał, eje, *sn. nd.* cierniem zarastać, w cierń wyrastać.

Ciernik, a, *lm,* **i**, *m.* 1) *zool.* a) (Gasterosteus) ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych wrzecionkowatych. b) = (Hispa) owad skrzydlaty należący do gromady *chrząszczowatych*, czterostawnych, złotkowatych. 2) = *bot.* nazwa dawana niek. roślinie *Kolcowoj* (Lycium).

Cierniogłów, owa, *lm.* **owy**, *m.* (Cephalocanthus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych.

Cierniogon, ona, *lm.* **ony**, *m.* (Limulus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *przytylnych*; gatunki jego: 1 = *amerykański* (L. americanus). 2 = *mołucki* (L. mollucanus), 3 = *znaczony* (L. Maclaci). 4 = *ząbkowany* (L. Sowenbii). 5) = *ostroogonny* (L. Latreillii). 6 = *zielony* (L. Lichtensteinii). 7 = *trójzębny* (L. tridentatus).

Ciernioróg, oga, *lm.* **ogi**, *m.* (Heniochus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych listkowatych.

Cierniory b, a, *lm.* **y**, *m.* (Scomberoides) *zool.* ryba koścista należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych.

Cierniowaty, a, e, *p.* nakształt ciernia, na ciernie zakrawający.

Cierniowy, *prze.* **Cierzniowy, a, e,** *p.* od ciernia, do ciernia należący. *Cierniowa korona. wł.* i *fig. Cierniowy płot. Cierniowy krzak. Cierniowa tarnka, bot. ob. Tarnki. Cierniowy ogórek, bot. ob. Kołczoch* (Sechium) roślina.

Cierniówka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Xymenia) roślina.

Ciernipląt, u, *lm* **y**, *m. bot.* (Toddalia) roślina.

Cierniско, Cierniowisko, a, *lm.* **a**, *n.* ciernie, miejsce cierniem zarosłe. *Chodzili po cierniskach i ostach nogami zranionemi.*

Ciernistо, *ps.* pełno ciernia.

Ciernistręt, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Picnomon) roślina.

Ciernisty, a, e, *p.* pełen ciernia *v.* cierniów. *fig. Zawód ciernisty. Życie jest ciernisto.*

Ciernota, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Tryphasia), roślina zwana niek. *Cytrynówką.*

Cierń, nia, *lm.* **nie**, *m.* 1) *bot.* a) (Spina), nazwa dawana ostrym, twardym wyros'kom z roślinnéj łodygi lub jéj rozgałęzień, będącym jednéj z nią natury; ciernie tém się różnią od *kolców* (aculei), że te ostatnie połączone są tylko z naskórkiem łodygi lub gałązek, i dla tego łatwo odrywanemi być mogą; b) = (Zysiphus), pewien rodzaj rośliny; c) = nazwa dawana niek. roślinie: *Śliwatarń* (Prunus spinosa) lub jéj owocom; d) = *Chrystusa* (Paliurus australis), roślina zwana także *Ostrokrzewem*; e) *ciernie kozłowe v. wirgińskie, ob. Kolcowój* (Lycium), roślina; f) *ciernie białe*, krzew (Berberis dumetorum), *ob. Berberys.* 2) = *fig.* dolegliwość, ucisk, przykrość. *Nic nie jest na tym świecie bez ciernia. Złote korony ciernie w sobie mają.* 3) = strępa, drzazga, w ogólności wszystko, co ostrzem wbija się do ciała. 4) *ciernie v. prze. cierznie*, krzew rozmaitego gatunku, nizko rosnący, kolców ostrych pełny, na płoty zdatny. *Cierznie i osty rodzić ci będzie ziemia. Nic po cierniu, kiedy róża spadnie, przys.*

Ciernowate rośliny, *bot. ob. Opuncjowe rośliny.*

Cierpiec, pca, *lm.* **pce**, *m. nieuż.* 1) cierpkość, gorzkość, przykrość, niesmak. *Niechajże ciało cierpi, byle się tym cierpcem dusza jako z długu wypłaciła.* 2) = cierpliwość. *Skurczywszy ramiona, a cierpcu przyłożywszy, mówił...*

Cierpieć, iał, i, *sn. nd.* 1) ponosić przykrość, przykrego co czuć. *Cierpieć ból. Cierpieć głód, pragnienie. Cierpieć warjacją. Cierpieć na głowę.* 2) = znosić cierpliwie, przenosić. *Cierp, co i drudzy. Pan Bóg długo cierpi, a czeka. Nie cierpię go, nie mogę go cierpieć. Do czasu co cierpieć.* 3) = *fig.* dopuszczać, dozwalać. *Rzecz nie cierpi zwłoki.* 4) = *komu, nieuż.* czekać komu, cierpliwości z nim używać. *O rodzie niewierny! dokądże cierpię wam?* 5) = *komu czego, nieuż.* pobłażać, płazem puszczać. *Takiej śmiałości panowie nikomuby z dworu swego nie cierpieli.*

Cierpielnik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Henriettea) roślina.

Cierpienie, a, *lm.* **a**, *n.* trwanie uczucia przykrego, i to co się cierpi. *Cierpienia ciała, duszy. Bytem dobrowolną cierpień jego przyczyną.*

Cierpiętliwie, *ps. ob. Cierpiętliwy.*

Cierpiętliwość, ści, *blm. ż.* 1) (sensibilitas) wyraz lekarski. *Spostrzega się w nerwach cierpiętliwość i oburzliwość* (die Sensibilitaet und die Irritabilitaet). Jest także *odrodliwość* (die Reproductionskraft). 2) = podległość cierpieniu, stan podpadający cierpieniu. *Dar ciał zmartwychwstałych, niecierpiętliwość.* 3) = *nieuż.* cierpienie, piérwszy stan cierpienia.

Cierpiętliwy, a, e, *p.* 1) cierpieniu podległy. *Syn Boży niecierpiętliwy, stał się cierpiącym.* 2) = *nieuż.* cierpliwy. *Żaden nie może być tak pokorny i cierpiętliwy, jak Pan nasz* (Chrystus).

Cierpka, i, *lm.* **i**, *ż.* istota cierpka, cóś przykrego, niemilego, mian. posiadającego smak cierpki, *np.* niedojrzały owoc.

Cierpkawość, ści, *blm. ż.* łagodna cierpkość.

Cierpkawy, a, e, *p.* nieco cierpki, nieco kwaśny i przykry. *Cierpkawy smak.*

Cierpki, a, ie, *p. st. wyż.* **Cierpczejszy, a, e,** *nieuż.* 1) smaku kwaskowatego, usta ściągającego. *Cierpki owoc. Cierpkie wino.* 2) = *fig.* nie łagodny, niemiły, przykry, ostry w obejściu się.

Cierpko, *ps.* przykro, ostro. *Głosy, które cierpko w uszy wpadają.*

Cierpkość, ści, *blm. ż.* 1) smak cierpki, kwaskowatość. 2) = *fig.* niełagodność, przykrość, ostrość. *Cierpkość humoru, charakteru, mowy.*

Cierpliwie, *ps.* z cierpliwością, *ob. Cierpliwy.*

Cierpliwość, ści, *blm. ż.* 1) wydoływanie dolegliwościom, przykrościom. *Anielska, święta, Jobowa cierpliwość. Cierpliwość najlepsze lekarstwo. Cierpliwość panią rzeczy, przys. Ile kto ma cierpliwości, tyle mądrości, przys.* t. j. cierpliwość broni nas od porywczych i nierozważnych postępków i mów. *Cierpliwość wszystko przezwycięża. Uzbroić się, zaopatrzyć się w cierpliwość. Proszę o cierpliwość. Nie staje, v. braknie mu cierpliwości. Wyjść z cierpliwości.* 2) = wytrzymywanie, odwloka, czekanie komu. *Cierpliwość Boża nad ziemi.*

Cierpliwy, a, e, *p.* 1) znoszący cierpienie, przykrości. *Cierpliwy w nieszczęściu. Bądź cierpliwy.* 2) = nie skory, wytrzymujący. *Bóg długo cierpliwy.* 3) = cierpki, kwaskowaty. *Żołądź cierpliwa.*

Cierpło, a, *lm.* **a**, *n, bot.* (Penthorum), roślina.

Cierpna, y, *lm.* **y**, *ż.* (Catechu, *v.* terra Catechu, *v.* Guvaca), sok zgęsły, kruchy, otrzymywany z owoców drzewa palmowego: *Żuwna Guwaka* (Areca-Guvaca) i inn.

Wschodnio-indyjs. roślina; używa się przez krajowców do żucia, w medycynie zaś jako środek mocno ściągający.

Cierpnąć, ął, ie, *sn. jednt.* **Ciepnieć, iał, ieje**, *nd.* 1) z oskominy tępieć (o zębach). *Po tych owocach zęby cierpną i drętwieją. fig. Ojcowie jedli kwaśne jagody, a synom zęby cierpną.* 2)=drętwieć, twardnąć, tarnieć.

Cierpnienie, *v.* **Cierpnięcie**, a, *lm.* **a**, *n.* 1) z oskominy tępienie. *C erpnienie zębów.* 2)=drętwienie. *Cierpnienie nóg.*

Cierpność, *v.* **Cierpniącość, Cierpny**, *ob. Cierpkość, Cierpki.*

Cierpota, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Salvadora), roślina.

Cierzeńcowy, a, e, *p.* od cierzeńca, do cierzeńca należący.

Cierzeniec, ńca, *lm* **ńce**, *m.* sak na ryby.

Cierznie, *ob. Ciernie.*

Cies, i, *lm.* **i**, *ż. prze.* ciosane drzewo, belka, najgrubsza belka i najpierwsza od ziemi leżąca w budowli.

Ciesać, *ob. Ciosać.*

Ciesielczyk, a, *lm.* **cy**, *m.* ciesielski czeladnik, *v.* chłopiec.

Ciesielka, *v.* **Ciesiołka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) ciesielstwo, rzemiosło ciesielskie. *Ciesielką się bawić.* 2) = robota ciesielska, *v.* dzieło jakie roboty ciesielskiéj. *Zamek drewniany wybornéj ciesielki, tak w zamknięciu, jak w swéj budowie.*

Ciesielski, a, ie, *p.* od cieśli. *Ciesielska robota. Ciesielska siekiera, v. ciesielski topór.*

Ciesielstwo, a, *blm. n.* ciesielskie rzemiosło, ciesielka. *Ciesielstwo robić. Justyn robił ciesielstwo, a wszedł na Cesarstwo.*

Ciesiołka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Ciesielka.* 2)=strug, narzędzie żelazne w kształcie noża w półkrąg zgiętego, na drewnianéj rękojeści osadzone, służące do wyżłobienia koryt, nieczek lub innych przedmiotów.

Cieszący, *ob. Pocieszający.*

Cieszenie, a, *lm.* **a**, *n.* łagodzenie zmartwienia, pocieszanie. **Cieszenie się**, *n. z czego, v. czém*; pocieszanie się, rozweselanie się.

Cieszyciel, Cieszycielka, *ob. Pocieszyciel, Pocieszycielka.*

Cieszyć,ył, y, *scz. nd.* 1) rozweselać, uweselać. *To mię cieszy. To co nas dziś cieszy, jutro zasmucić może.* 2)= łagodzić czyjo zmartwienie, dodawać otuchy. *Kędy płaczą, tam cieszyć; kędy smutno, tam bawić. Łacno cieszyć chorego, gdyśmy zdrowi sami.* 3)=*fig. z ir.* bawić, śmieszyć. *Cieszy mię, że.....* = **się**, *złz. z czego, v. czém*, 1) weselić się. *Cieszę się niewymownie, że cię tu widzę.* 2)=ulżywać sobie umartwienia, dodawać sobie otuchy. *Tylko się płaczem cieszą. Tém się cieszę, że.... Cieszy cię jak djabeł schwyciwszy poczciwą duszę, przys.* mówiąc o czyjejś radości ze zguby bliźniego. *ob. Pocieszać się.*

Cieść, cieścia, *v.* **Ccia**, *lm.* **cieściowie**, *prze.* 1) *ob. Teść.* 2)= **ści**, *lm.* **ście**, *ż. prze. ob. Synowa, Niewiastka.*

Cieśla, i, *lm.* **e**, *m.* 1) rzemieślnik od ciosania drzewa do budowli, robiący ciesielstwo. 2) *nieuż. Cieśle; cztery* przednie zęby. 3)=*zool.* gatunek korki (cerambyx aedilis), lęgnie się w drzewach. 4)=*ob. Dzięcioł.*

Cieślarka, i, *lm.* **i**, *ż.* żona cieśli, lub kobiéta zajmująca się ciesielstwem.

Cieślarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* ciesielski dwór, fabryka ciesielska.

Cieślica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) siekiera ciesielska. 2)=ostrze zębu przedniego. 3)=zęby mocne i ostre.

Cieślictwo, a, *blm. n.* umiejętność trudniąca się kierowaniem działań rzemieślniczych, użytych do wykonania budowli, budownictwo, architektura.

Cieśliczy, ego, *lm* **owie**, *m.* wyćwiczony w nauce cieślictwa i biegły w stosowaniu jéj prawideł do potrzeb życia towarzyskiego, budownik, budowniczy, architekt.

Cieślin, a, e, *p. prze.* do cieśli należący, *ob. Ciesielski.*

Cieśń, ni, *lm.* **nie**, *ż.* i **Cieśnia, ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) ciasne miejsce, ciasne położenie. *fig. Być w cieśni. Umysł się wzmaga, zostający w cieśni. Psa w cieśni źle drażnić, przys.* 2)=*nieuż.* ścisk, nacisk, ciżba. *Wielka dziś na rynku cieśń była.* 3)=*med.* (Strictum), miejsce zwężone w kanale organizmu zwierzęcego.

Cieśnić, *ob. Ścieśniać.*

Cieśnieć, iał, ieje, *sn. nd.* cieśniejszym się stawać, *ob. Ścieśnić się.*

Cieśniej, *ps. st. wyż.* od *Ciasno.*

Cieśnina, y, *lm.* **y**, *ż. ob. Ciaśnina.* **Cieśniny**, *fort.* otwory porobione między poprzecznicami i szczytem stoku, dla przechodzenia po całéj rozciągłości drogi ukrytéj, i przytém dla dostania się z placu broni wklęsłego do placu broni wyskakującego.

Cietrzew', wia, *lm.* **wie**, *m.* 1) *zool.* ptak mniejszy od głuszca (tetrao tetrix). *Cieciorki kokały, cietrzewie grały. Cietrzewie tokują. Cietrzew' głuchy, ob. Głuszec.* 2)=łając: głupiec. *Głupi cietrzewiu.*

Cię, Ciebie, *ob. Ty.*

Cięcie, a, *lm.* **a**, *n* 1) raz, uderzenie. *Jedném cięciem, v. za jedném cięciem*, (szablą, siekierą i t. d.). 2)=blizna, szrama od cięcia, krésa. 3)=*leś.* spuszczanie drzewa z pnia, podług różnych celów gospodarskich; porębka. *Cięcie zwyczajne*, t. j. planem gospodarczym na każdy rok wskazane. *Cięcie nadzwyczajne*, t. j. nad przepis planu gospodarczego dla uprzątnięcia drzew pozbawionych wzrostu przypadkiem, *np.* przez pożar, burze, owady.

Cięciwa, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Cięciwka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) struna na łuku rozpięta. *Nawiązać cięciwę. Wypuścić strzałę z cięciwy.* 2)=*mat.* linja prosta łącząca dwa końce łuku. 3) = *nieuż.* sznur, nić. *Cięciwka złota, srebrna.* 4)=*an.* sucha żyła, ścięgno. 5) *Cięciwy głosowe* (ligamenta vocalia) związki znajdujące się w krtani. 6)=*ar.* największa wewnętrzna szérokość sklepienia; otworzystość.

Cięciwny, a, e, *p. med.* od cięciwy.

Cięga, i, *lm.* 1) pręga, krésa, szram. 2)=chłosta, bicie. *fig. Dostał, wziął cięgi. Dano mu cięgi.*

Cięgaczka, i, *lm.* **i**, *ż.* i **Cięgoty, ów**, *blp.* przeciąganie w stawach, łamanie w stawach, *ob. Rwanie.*

Cięgatura, y, *lm.* **y**. *ż. ob. Przepaska, Przepasanie.*

Cięgiel, gla, *lm.* **gle**, *m.* 1) u skrzypców, deszczułka o którą jednym końcem struny założone po nad podstawkiem w górę idą. 2)=*u strzelby, ob. Cyngiel.*

Cięgota, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob. Ciągota.* 2)=*bot.* (Condaminea), roślina.

Cięgotać, otał, oce, *v.* **ocze**, *sn. nd.* (o kuropatwach) głos wydawać. *Kuropatwy cięgocą, a potresty świerczą.*

Cięgotka, i, *lm.* **i**, *ż. med.* (Priapismus), pociąganie się jako oznaka silnego płciowego popędu.

Cięty, a, e, im. b. od scz. *ciąć* 1) zraniony uderzeniem, *v.* cięciem jakiego ostrego narzędzia, szczególniéj broni siecznéj, *np.* pałaszu, szabli i t. p. *Cięty został w głowę. Przez łeb cięty.* 2)=uderzony czém smagłém. 3)= *fig.* pijany, podpity. 4)= *myś.* (o zwierzętach), dobrze się broniący.

Cięża, *ob. Ciąż, Ciąża, Ciężenie.*

Cięžadło, a, *lm.* **a**, *n. nieuż.* narzędzie do ciągnięcia, dyszel.

Ciężar, u, *lm.* **y**, *m.* 1) waga rzeczy przyrodzona, ciężkość, to co cięży. *Wziąć na siebie ciężar. Włożyć na kogo ciężar. Ciężar z siebie złożyć. fig. Być komu ciężarem.* 2)=*właściwy* czyli *gatunkowy, fiz.* (gravitas specifica), inaczéj zwany gęstością, wyraża stosunek ciężaru rozmaitych ciał w jednostajnéj objętości, zwykle do wody; w chemji przyjęto gatunkowy ciężar ciał gazowych wyrażać stosunkiem ich ciężaru do wodorodu. *Ciężar bezwzględny, v. absolutny* (gr. absoluta) danego ciała, jest to ilość wagowych jednostek, *np.* pudów, łotów, i t. p. urównoważająca na wagach lub szalkach dane ciało. 3)=rzecz ciężka, uciążająca, brzemię. *Ciężary wojskowe, v. obozowe*, bagaże. 4)=*fig.* rzecz trudna do spełnienia, ciężka powinność. *Wielki go ciężar, zacność familji gniecie. Pokazały się ciężary przewyższające wartość majątku*, t. j. długi. *Ciężar na roli, na gruncie*, t. j. powinność.

Ciężarna, *p. ż. dom. kobieta*; będąca w ciąży, brzemienna.

Ciężarność, ści, *blm. ż.* brzemienność, ciąża. *Znaki ciężarności są jedne pewne, drugie wątpliwe.*

Ciężarowaty, a, e, *p.* ciężar mający, ważący, ciężki. *Ciężarowate ciało.*

Ciężarowy, a, e, *p.* od ciężaru. *Wozy furmańskie, v. ciężarowe.*

Ciężeć, ał, eje, *sn. nd.* 1) ciężkim być, albo się stawać. *Głowa mu myślami ciężeje. Ciało ciężeje w długim*

spoczynku, ob. Ociężyć. 2) = ulegać sile ciężkości, *v.* ciężeniu do środka ziemi.

Ciężek, żka, żkie, *p. prze. ob. Ciężki, Uciążliwy.*

Ciężenie, a, *lm.* **a**, *n.* ociężałość. *Ciężenie głowy.*

Ciężki, a, ie, *p.* 1) wagę mający, ważący, nie lekki. *Ciężkie działa. Ciężka artylerja. Ciężka kawalerja.* 2) = nieruchawy, ociężały, nieskory, leniwy. *Żubry ciężkie. Koń ciężki*; spasły. *Pies ciężki*, w myśl. nie prędko za zwierzem goniący. *Starzec laty ciężki. Ciężki językiem, v. ciężka mową*, t. j. zająkliwa. *Ciężki człowiek.* 3)= trudny. *Ciężki oddech. Poród ciężki. Ciężka praca.* 4) = trudny do znoszenia, do wytrwania, mocny, potężny. *Ciężka choroba. Ciężka rana.* 5) = przykry, uciążliwy, ciężarem stający się. *Ciężka konieczność. Ciężkim być na poddanych. Ciężkie czasy.* 6) = uciążliwy. *Stan, obowiązek ciężki.* 7) = *nieuż. Ciężka*; brzemienna, ciężarna. *Porodniwszy dziecię, bo była ciężka, zaraz umarła.* 8) = *myś.* (mówiąc o dropiu i innem ptastwie) tłusty. 9) *Ciężkie drzewo, v. Ciężkodrzew, bot.* a) (Sideroxylon), roślina zwana in. *Złotorębem*, lub *Żelaznikiem.* b) (Stadmannia), roślina, lep. *Miodowiec, v. Mastoka* (Melicocca). 10) *Ciężkie metale*, pod wzgl. chem. są następne: *żelazo, mangan, kobalt, nikiel, cynk, kadm, cyna, uran, cer, lantan, dydym; ołów, bizmut, miedź; wolfram, molibden, tellur, tytan, tantal, wanad, niob, chrom, antymon, arsen; aryd, ruten; rtęć, srebro, złoto, platyna, pallad, iryd, rod, osm*; z liczby tych 34 ciężkich metali, ośm ostatnich zowie się *szlachetnemi, ob. Metal.* 11) *Ciężki szpat, min. ob. Szpat.*

Ciężko, *ps.* (*st. wyż.* **Ciężéj**) 1) ważno, nie lekko, trudno. *Ciężko stąpać. Ciężko nosić* (o koniu). *Ciężko być ubranym, ubrojonym. Ciężko mi z tém.* 2) = nie łatwo co do pracy, trudno. *Trzeba pracować ciężko na kawałek chleba.* 3)= mocno, tęgo, co do stopnia. *Ciężko chorować. Ciężko zranić kogo. Ciężko zgrzeszyć.* 4) = uciążliwie, z uciskiem, ciasno. *Pyrrusowi przed Fabrycjuszem było bardzo ciężko.* 5) = przykro, gorzko, markotno. *Ciężko mi na sercu. Ciężko na nas bardzo.* 6) *nieuż. Ciężką, v. ciężko chodzić*; z dziatkami chodzić; brzemienną, ciężarną być.

Ciężkochodnik, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* który ciężko chodzi.

Ciężkodrzew, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Ciężkie drzewo* (Stadmannia, Sideroxylon).

Ciężkojęzyczny, a, e, *p.* ciężkiego języka, momot.

Ciężkomiar, u, *lm* **y**, *m.* i **Ciężkomierz, a**, *lm.* **e**, *m.* narzędzie okazujące stopień ciężkości i prężenia, *ob. Barometr.*

Ciężkomierz, a, *lm.* **e**, *m. fiz.* i *chem.* 1) (*Grawimetr*), in. *Areometr*, narzędzie służące do wynajdywania właściwego ciężaru ciał stałych i płynnych. 2) = niek. bierze się w znacz. *Barometr.*

Ciężkomówny, a, e, *p.* mowy ciężkiéj.

Ciężkomyślny, a, e, *p. nieuż.* z ciężkością myślący.

Ciężkonogi, a, ie, *p.* nogi ciężkiéj.

Ciężkopojętny, a, e, *p. nieuż.* pojęcia ciężkiego, lub tąż do pojęcia ciężki.

Ciężkorunchy, a, e, *p.* który się z ciężkością porusza.

Ciężkosercy, a, e, *p. nieuż.* serca ciężkiego, melancholiczny.

Ciężkościomierz, a, *lm.* **e**, *m.* lep. *Ciężkomierz.*

Ciężkość, ści, *blm. ż.* 1) waga, własność tego, co jest ciężkie. *Ciężkość bierze ciała zawsze na dół. fiz. Ciężkość gatunkowa, ob. Ciężar gatunkowy. Środek ciężkości.* 2) = ociężałość, nieruchawość. *Ciężkość budowli, ciężkość stylu.* 3) = trudność fizyczna, lub moralna. *Ciężkość w piersiach. Ciężkość oddechu. Dobre uczynki z ciężkością czynimy.* 4)=uciążliwość, dolegliwość, przykrość. *Jezus wziął na się ciężkości nasze, t. znosił boleści nasze.* 5) = umartwienie, zgryzota. *Własne sumienie ciężkość największą w nim budzi.* 6) = wielki stopień, moc, tęgość jakiego złego. *Ciężkość choroby.*

Ciężkouczny, a, e, *p.* który się ciężko uczy.

Ciężkowaty, a, e, *p.* nieco ciężki, przycięższy.

Ciężuchno, *ps. ob. Ciężuchny.*

Ciężuchny, a, e, Ciężutki, Ciężuteńki, Ciężusieńki, Ciężusieneczki, a, ie, *p.* zupełnie, w miarę ciężki.

Ciężyć, *ob. Ciążyć.*

Cikawac, ał, a, *scz. nd. prow.* dochodzić, uważać.

Cimahać, ał, a, *sn. nd. prow.* kląskać.

Cinać, *częstl. ob. Ciąć.*

Cinchona, Cinchonina, *ob. Cynchona, Cynchonina.*

Cindelin, *v.* **Cyndelin**, *v.* **Czyndalin, u**, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Sandałowe drzewo* (Santalum).

Cinquino (moneta), *ob. Czynkino.*

Ciocia, ci, *lm.* **cie**, *ż. zdr. ob. Ciotka.*

Ciokać, Czokać, Cmokać, Ceckać, ał, a, *scz. nd.* **Cioknąć, ął, ie**, *jednłł.* lekko głaskać ręką, płaskać konia dłonią, mlaskając na niego.

Ciokanie, Czokanie, Ceckanie, a, *lm.* **a**, *n.* głaskanie rękoma młodych koni jeszcze płochych i odzywanie się do nich pieszczonym głosem, w celu oswojenia.

Ciokolata, Czokolata, Czekulata, *ob. Czekulada.*

Ciołak, Cielak, a, *lm.* **i, m.** i **Ciołek, łka**, *lm.* **łki**, *m.* 1) cielę podrosłe, byczę, byczek, wołek młody. 2) = *fig.* leń, gnuśnik, leżuch, *ob. Cielak.*

Ciołek, 1) (herb); byk rogaty we środku tarczy stojący, czerwony, w prawą stronę obrócony; na hełmie pół takiego byka, z korony jakoby wyskakującego. 2) = *Poniatowskiego, as.* nazwa jednéj z północnych konstellacji. 3)= *ob. Ciołak.*

Ciołka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Jałówka.*

Ciołkowy, a, e, *p.* od ciołka, byczy. *Jowisz w ciołkowém ukryty ciele.*

Ciołuch, a, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Ciołuszek, szka**, *lm.* **szki**, *m.* z przyganą: byczysko. *Sprośny Ciołuch.*

Ciołucha, y, *lm.* **y**, *ż. ob. Ciołka.* **Ciołuszka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Ciołucha*), *ob. Cieluszka.*

Cionek, nka, *lm.* **nki**, *m. nieuż.* (*zdr.* od *Cień*), cienik, mały cień.

Ciora, Ciorka, *ob. Ciura, Ciurka.*

Cios, u, *lm.* **y**, *m.* 1) cięcie, mach, raz. *Jęczą dęby ciężko, od siekier cios odbierające. Jednym ciosem, gęba z nosem.* 2) = szram, karb, krésa, blizna. 3) = *fig.* klęska, plaga, nieszczęście. *Cios zadać komu. Cios dotkliwy. Cios zgubny, śmiertelny.* 4) = ciosane drzewa, ciosane kamienie. *Wszystkie kościoły w Krakowie są z ciosów ogromnych zbudowane.*

Ciosać, ał, a, *v.* **Ciesać, ał, sze**, *scz. nd.* 1) siekierą obrabiać, okrzesywać. *Ciosze kamień*, t. j. okrzesuję, kwadruję, gładzę. 2) = *fig. kogo*; gładzić, kształtować. *Ciosałem cię przez proroki. Nieciosany, nieociosany*, t. j. gruby, nieokrzesany. *Kliny na głowie komu ciesać, ob. Klin, Kołek.*

Ciosanie, Ciesanie, a, *lm.* **a**, *n.* siekierą obrabianie, okrzesywanie (drzewa, kamienia, marmuru).

Ciosany, a, e, *p.* siekierą obrobiony, okrzesany. *Drogi kamieniem ciosanym brukowane. Nie ciosany kamień, ob. Orela.*

Ciosek, ska, *v.* **Cioska, i**, *lm.* **i**, *m.* i *ż.* (*z ross.*) *prow.* jednoimiennik, lub jednoimienniczka. *Tyś mój cioska, bo i tobie na imię Józef.*

Ciosna, y, *lm.* **y**, *ż.* nacięcie, narznięcie.

Ciosować, ował, uje, *scz. nd.* u flisów, kiedy sztuka z wodą w tył się cofa.

Ciosowy, a, e, *p.* od ciosu. *Ciosowy kamień. Gmach z ciosowego kamienia.*

Ciota, y, *ż. mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu niebieskich pań ostatnia, żeński *Dobrogost*, jest posłannica niebios. Objawienie się jéj zwiastuje szczęście. Chodzi po ziemi i robi cuda. Uzdrawia chorych, nie ziołami, jak Sobota lub Kupała, lecz zaręgnywaniem. Miała przy sobie wciąż proszek wężowy, żabi i jaszczurczy, smalec pchlany i inne dziwne lekarstwa. Od niéj przezwano później czarownice *Ciotami*. Ptakiem jéj poświęconym *wrona siodłata*. Stąd w języku flisów wrona ta ma imię *ciotuchny*. Ciota czyniła wiele dobrego na ziemi. Od niéj siostry rodzicielskie, a dziatkom zazwyczaj bardzo życzliwe, otrzymały miano *Ciotek.*

Ciotczany, Ciotczony, Ciotczyn, Cioteczny, a, e, *p.* od ciotki. *Cioteczni bracia albo siostry, które się rodzą od dwóch siostr. Cioteczny spadek*, t. j. po ciotce. *fig. Pochlebca prawie dobrze wyćwiczony, Jest panom łgarzom ciotczony rodzony.*

Ciotecznie, *ps.* po ciotce.

Ciotka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr.* **Ciotucha, Ciotuchna, y**, *lm.* **y**, *ż.* i **Ciotula, Ciotunia, Ciocia, i**, *lm.* **i**, *ż.* matki lub ojca siostra. *Marja pozdrowiła Elżbietę: pokój tobie, moja miła ciotuchno! Stara ciotka*, t. j. mego dziada lub mojéj babki siostra. *Starsza ciotka, v. Przeciotka*, t. j.

mego pradziada albo prababki siostra. *Bliższa koszula ciała, niż rodzona ciotka, przys.* 2) = u pospólstwa *Ciotuchna*, febra. 3) = *żydowska*, świnia. 4) u flisów *Ciotuchna*, siodlata wronka. 5) = *prow.* zam. *ćetno* (gra). *Zgadnij czy ciotka czy liszka*, zam. czy do pary, czy nie do pary, t. j. czy jakaś zakryta ilość czegoś, np. ziarn, kalin i t. p. jest parzystą lub nie parzystą.

Ciperowe *v.* **Cyperowe korzenie**, nazwa dawana korzeniom rośliny: *Cibora jadalna* (Cyperus esculentus), a niek. i saméj roślinie.

Cis, a, e, u, lm. y, m. bot. 1) (Taxus), drzewo z rodziny *iglastych, v. szpilkowych* (Coniferae), należące do klassy 22éj, rzędu *jednowiązkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *zwyczajny, v. pospolity* (T. baccata), drzewo mierniéj wysokości, dawniéj dość pospolite, dziś zdarzające się zwykle w postaci krzewu gdzieniegdzie w gęstych lasach; zawsze zielone, gałęzie ma gęste, poziomo-rozłożysto, liście trwałe, z wierzchu ciemnozielone, nieco do jodłowych podobne, dwóma rzędami na gałązkach osadzone; kwiaty międzylistne, małowidoczne, owoce podłużne, orzeszkowate, czarne, do połowy czerwoném, mięsistém okryciem otoczone, podobne do jagód; cis wzrasta powoli; uważa się za godło *smutku i zmartwienia*; w Szwajcarji zowią go *łukiem Wilhelma* i w wielkiém mają poszanowaniu; drewno, zwane także *cisem*, jest czerwonawe, twarde, po śliwie i wiązie najspójniejsze, wybornie się gładzi i poleruje, do wszelkich przeto pięknych stolarskich i snycerskich robot pożądane; drewno to, równie jak kora i młode gałązki używały się niegdyś w medycynie; jagody mają smak słodkawo-mdły; liście posiadają własność odurzającą. 2) = *v.* **Cys**, *nieod. muz.* a) nuta *C* jednym krzyżykiem oznaczona. b) = **dur**, rodzaj tonu z 7 krzyżykami. c) = **moll**, rodzaj tonu z 4 krzyżykami.

Cisawka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Cistela), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, borzewkowatych.

Cisawy, a, e, *p.* koloru kasztanowatego, orzeszkowego, jasno-gniadego. *Sierść cisawa samą maścią podobna ogniowi.*

Cisik, a, *lm*, **i**, *m. bot.* (Podocarpus), roślina, zwana także *Zutrzalinem.*

Cisina, y, *lm.* **y**, *ż. zb.* cisowe drzewo, drzewa cisowe.

Cision, a, *lm.* **y**, *m.* cis wielki, rozłożysty. *Wyniosły cision.*

Cisk, u, *lm.* **i**, *m. nieuż.* 1) ciskanie, rzucanie, rzut. 2) = ciągłe lub częste przyciskanie, gniecenie.

Ciskacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) ciskający, co ciska, rzuca, miota. 2) = przyciskający, co przyciska, gniecie.

Ciskać, ał, a, *scz. nd.* i **Cisnąć, ął, ie**, *jedn.* 1) rzucać, miotać. *Ciskać kamienie, v. kamieniami. Ciskać, v. cisnąć na kogo. Cisnąć co w górę. Cisnąć kogo, v. kim o ziemię. Ciskać kim tam i sam, v. ciskać kim. Morze ciskało nami przez trzy dni i nocy bez ustanku Ciskać kim, jak piłką. Ciskać ognie, v. ogniem. Ciskać iskrami, v. promieniami. Ciskać pieniędzmi, ob. Rzucać, Szafować.* 2) = przyciskać, ciągle lub często gnieść. *Ciskać orzechy;* kruszyć twardą łuską orzechów za pomocą ciskawki, kamienia i t. p. = **się**, *złz.* rzucać się, miotać się. *Cisnąć się na ziemię. Ciskać się ze złości, z gniewu, z niecierpliwości. Ciskać się na kogo*, t. j. gniewać się. *Ciskać się, v. cisnąć się na kogo*, t. j. rzucić się.

Ciskanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) rzucanie, miotanie. 2) = przyciskanie, częste gniecenie czego.

Ciskanka, i, *lm.* **i**, *ż* gra dzieci ciskających pieniędzmi, lub liczmanami; *prow. orlanka.*

Ciskawica, y, *lm* **e**, *i v. Wydymanie, med.* napieranie na stolec.

Ciskawka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) narzędzie, *v.* kij do ciskania; sygawka; palcat rozszczepiony do rzucania nim kamyków; proca. 2) = narzędzie do ciskania orzechów, t. j. tłuczenia ich twardéj łuski. 3) *med. Ciskawki*; wyrostki mięsiste, blizny dawnych wrzodów wenerycznych, w kanale urynowym.

Ciskawy, a, e, *p. nieuż.* rzutny, rzutliwy.

Cisnąć, ął, ie, *scz. nd.* 1) gnieść, tłoczyć. *Cisnąć do piersi. Trzewik mnie ciśnie. Cisnąć cytrynę, ob. Wyciskać. Cisnąć księgi, ob. Tłoczyć, Drukować.* 2) = *fig. kogo*; ściskać, uciskać, ciemiężyć. *Ciśnie głód, wojna, powietrze. Możny ciśnie ubogiego. Cisną nas podatki.* 3) = *kogo na co, v. do czego*; naglić, napędzać, przymuszać do czego. *Gwałt cisnący nas do ich wiary. Cisnąć nieprzyjaciół na bagna.* 4) *Ciśnie, nieos.* zwiera, ściska. *Ciśnie mię w piersiach. Ciśnie mię w żołądku.* 5) *Cisnąć, jednt. ob. Ciskać.* = **się**, *złz.* tłoczyć się, przedzierać się, gwałtem się wdzierać. *Tłum cisnął się do niego. Cisnąć się przez tłum. Wszędzie się ciśnie. Różne myśli cisnęły mu się do głowy. Do konia którego pożyczają, do pana którym słudzy rządzą, do wioski w złém sąsiedztwie, nie masz się czego cisnąć.*

Cisowy, a, e, *p.* od cisu drzewa. *Cisowe liście, jagody, drzewo.*

Cissoida, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) linja krzywa, podobna do liścia bluszczowego.

Cistrawa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Anthesteria), roślina trawiasta.

Cistronka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Ternstroomia), roślina.

Cistronkowate rośliny (Ternstroemiaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 16éj (*v. dennokwiatowych*), ukł. de Cand.

Cisza, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) cichość, spokojność. *Cisza morska, v. cisza.* 2) = ustronie, prywatne życie. *Świat ma rozrywki, ciszą ma zakąt domowy, ob. Zacisza.* 3) = cichy, spokojny czas, ciche, spokojne życie. *Nie długo Rzeczpospolita używała ciszy.*

Ciszczka, i, *lm.* **i**, *ż. prow.* tłuk wielki, wałec.

Ciszeć, ał, eje, *sn. nd.* ciższym się stawać, umilkać, uspokajać się. *Morze ciszeje*, t. j. wnet się uciszy, *ob. Cichnąć.*

Ciszéj, *st. wyż. ob. Cicho.*

Ciszkiem, *ps.* milczkiem, ukradkiem, z cicha, po cichu. *Wilk na górę się skrada ciszkiem.*

Ciszyciel, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* uciszający, uciszyciel.

Ciszycielka, i, *lm* **i**, *ż.* uciszająca, uciszycielka.

Ciszyć, ył, y, *scz. nd.* koić, uspakajać, śmierzyć, ciższym czynić. *Kołus łamuje i ciszy wiatry.* = **się**, *złz.* ciszéć, uspakajać się, *ob Uciszać, Uciszać się.*

Ciśnienie, *v.* **Ciśnięcie, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) rzucenie, rzut, miecenie, *ob. Ciskanie.* 2) = ściskanie, pewien rodzaj wewnętrznego bolu. *Ciśnienie jakieś czuję w piersiach.* 3) = *fiz.* ciążenie, przyciskanie swym ciężarem, tłoczenie. *Ciśnienie wody. Ciśnienie powietrza, v. atmosfery*, jest to ugniatanie czyli parcie atmosferycznego powietrza na ziemię, skutkiem siły ciążenia, równające się ciężkości słupa rtęci na 28 cali wysokiego lub 13 i pół razy wyższego słupa wody, t. j. wysokiego na 32 stopy (gdyż rtęć 13 i pół razy cięższą jest od wody); narzędzie, za pomocą którego postrzega się i wymierza siła *ciśnienia powietrza*, zowie się *Ciśniomierzem, Ciężkomierzem, v. Barometrem.* **Ciśnienie się**, *v.* **Ciśnięcie się**, *n.* tłoczenie się, tłumne wdzieranie się dokąd.

Ciśniomierz, a, *lm.* **e**, *m. fiz. ob. Barometr.*

Ciu ciu, *nieod.* 1) tak wyrażają myśliwi głos cięby. 2) = wołanie na szczeniąt lub małych psów.

Ciuciubabka, i, *lm.* **i**, *ż.* gra, *ob. Babka, Ślepa babka.*

Ciuciury, ciuciur, *blp.* trele śmieszne. *Nie dam się w klasztorze zasklepić, pewnie tam mam śpiewać ciuciury.*

Ciukać, ał, a, *sn. nd. żart. prow.* rąbać co powoli.

Ciułać, Czułać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* z trudem i powoli zbierać.

Ciupa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) izba ciemna i mała, koza, więzienie. *Ronty się ustawicznie włóczą; śliczniéby było, gdyby nas wsadzono do ciupy.* 2) = (o człowieku) głupek, ni to ni owo, ni go weź, ni go połóż. 3) = chleb nadrobiony do zimnéj wody i na kaszę zamieszany; farmuszka.

Ciupać, ał, ie, *scz. nd.* słabo bić, słabo rąbać. *Nie ma siły ciąć, ledwie ciupie szablą, ob. Ciapać.*

Ciupas, u, *lm.* **y**, *m prow.* odsyłanie winowajcy pod straż. *Odesłać ciupasem*, t. j pod dozorem, pod strażą.

Ciupka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr.* od *Ciupa.* 2) = posp. nazwa dawana w niektórych miejscach roślinie *Pokrzywa żegawka* (Urtica urens).

Ciura, v. Cióra, y, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* 1) leżak wojskowy. *Ciura obozowy; w lm. Ciury, v. Ciurowie;* łóżna czeladź, zaszkodnicy, picowni. 2) = głupiec, gamoń.

Ciurba, *v.* **Ciorba, y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* chleb nadrobiony do zimnéj wody i posolony jako potrawa. *W niewoli ziemia mu i toże darniowe i ciorba była.*

Ciurczeć, *v.* **Ciorczeć, ał, czy**, *sn. nd.* **Ciurknąć, ął, ie**, *jednt.* **Ciurkać, ał, a**, *częst.* 1) strugą się lać, nitką się lać, sikać, z szmerem ciec. *Krew' z ręki na mie-*

dnicę ciurczy. 2) *Ciurkać*, głos podobny do dzięciołego wydawać. *Ciurkał dzięcioł.*

Ciurkiem, *v.* **Ciórkiem**, *v.* **Czurkiem**, *psł.* strugą z szmerem, kropla za kroplą. *Wlewała mi się z gałęzi woda ciurkiem za kołnierz. Polała się krew' ciurkiem.*

Ciurko, *v.* **Ciórko**, *ps. nieuż.* trelem ciągłym, jakoby ciurkiem. *Toć mi to dworzanie, za magierką piórko, pośpiewują ciórko.*

Ciurma, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) więzienie na galerach; niewolnicy galerowi.

Ciwun, Tywun, Tymon, a, *lm.* **owie**, *m.* (z ross.). 1) *prze.* rządca dóbr królewskich na Litwie, które zwano Ciwuństwami, *v.* Ciwunatami. 2) = urzędnik w dawnéj Litwie, któremu policja wojskowa w obozie była poruczona. *Ciwunów Wileńskich i Trockich, bo insze Województwa Litewskie tego urzędu nie mają, prerogatywa zależy na przodkowaniu przed urzędnikami ziemskiemi i zagajanie sejmików. W Księstwie Żmudzkiém może ciwun sprawcy graniczne, czyli urząd Podkomorzego sprawować.* 3) = urzędnik wiejski. *Urzędnikom, włodarzom, tymonom, nie każą robić, ale doglądać.* 4) = podekonom, czuwający nad pańszczyznianymi robotnikami przy ich pracy. *Nie pójdziem na skargę do Ciwuna, przys.* t. j. zgodzim się, nie będziemy o to spierać się, kłócić się.

Ciwunowski, *v.* **Ciwuński, a, ie**, *p.* od ciwuna.

Ciwunowstwo, Ciwuństwo, a, *lm.* **a**, *n.* urząd, władza ciwuna.

Ciża, y, *ż. mit.* bogini słowiańska, *ob. Cyca.*

Ciża, y, *lm.* **e**, *ż.* starodawny podatek podobny do akcyzy, *ob. Akcyza.*

Ciżba, y, *lm.* **y**, *ż.* cieśń, tłum, tłok, ścisk. *fig.* mnóstwo, gromada.

Ciżemka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) u ptaków, powłoka nóg gładka, nieoznaczona ani tarczkami, ani łuskami, ani żadną inną jakiegokolwiek bądź rodzaju, chropawą lub ziarnistą powierzchnią. 2) = rodzaj obówia, półbócik.

Ciżemkarz, *v.* **Ciżmarz, a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* rzemieślnik od ciżm.

Ciżmy, *v.* **Czyzmy, żem**, *blp. m.* (z węg.) rodzaj obuwia, półbucie, półcholewek. *Krok mu za każdem ciżmieniem się płata, Dla nieuważnie wspak obutych ciżem.*

Ckawać, ał, a, *scz. nd. myś.* szczwać psami.

Cklić się, Cknić się, *złz. nd.* **Cknąć się**, *jednt.* 1) zwijać się, zabierać się na womity. *Cklą się zwykle ci, którzy się na morze puszczają. Cknić się komu*; mierznąć mu, przykrym mu się stawać. 2) = *v.* **Cknąć sobie**, *sn. nd.* przykrzyć sobie, mierzić. *Serce cknі (sobie), choć skaczą nogi.* 3) = *nieos. Ckni się komu do czego*; tęskni za czém, zachciewa mu się.

Ckliwica, y, *lm.* **e**, *ż.* nazwa dawana niek. roślinie *Scylla*, zwanéj także *Cebulą morską, Cebulicą, Oszlochem.*

Ckliwie, Ckliwo, *ps.* obrzydliwie, obmierzle, nudno. *Ckliwie mówić, pisać. Ckliwo mi*, t. j. ckni mi się, zabiera na womity.

Ckliwość, ści, *blm. ż.* 1) zbieranie się na womity, *v.* wymioty, morzenie się, zwijanie się w żołądku, czczenia. *Ckliwość mię bierze. Ckliwość sprawiać. Ckliwość morska, v. choroba morska. Dostać ckliwości. Czuć ckliwość.* 2) = *fig.* obrzydzenie, obmierzłość, wstręt. *Syta i nazbyt wolna zabawa w miłości ckliwość mi rodzi.*

Ckliwy, Ckny, a, e, *p.* 1) sprawujący ckliwość, morzenie. *wł. i fig.* 2) = skłonny do cknienia. *Żadnym ust ckliwych nie zostrzy nektarem.*

Cknąć się, Cknić się, *ob. Cklić się.*

Clarz, a, *lm.* **e**, *m. ob. Celnik.*

Clić, ił, i, *scz. nd.* 1) *co*; ustanawiać, nakładać cło na co. 2) = cło płacić.

Cło, a, *lm.* **a**, *n.* (zgł *przyp. lm.* **ceł**), 1) opłata skarbowi z towarów wchodzących i wychodzących z kraju, myto. *Cło nałożyć na co. Cło pobierać, opłacać. Myśl cła nie płaci.* 2) = miejsce wybierania cła, komora celna. *Gdy szedł mimo cło, ujrzał Lewiego, a on siedzi na cle. Na cle przyszło, na przewozie odeszło, przys.* t. j. źle nabyte nie idzie na korzyść. 3) = urząd, administracja celna. *Urzędnik przy cle, ob. Tamożnia.*

Ćma, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) ciemnota, ciemność. *Jako ćma od słońca i proch od wiatru, nieprzyjaciele się rozproszyli. fig. Jakaś ich ćma rozumu, jakaś niewiadomość prawdy zaślepia.* 2) = *mit.* w słowiańskiéj Klechdzie jest olbrzym ciemny w służbie Czernoboha, z dziesięciu tysięcy Stworzeń zrosły, lub z grecka, myrjada tytanich sił. Pokrewna jest może z egipską *Smą*, która znaczy *Babisa*, lub *Tyfona*, ale jako przeciwnika *Ammona*, t. j. najgorętszego słońca letniego, *ob. Stwolin, Dziewięsił, Kroć, Wciornastek.* 3) = tłum czego, gęstwa, tłuszcza. *Ćmy ludzi na około stały. Ćma niezliczona w chmurach się wieszała duchów piekielnych.* 4) = *nieuż* dziesięć tysięcy, lub trzynaście tysięcy. *Była ich liczba ćmy ciem, i tysiące tysięcy.* 5) = mara, duszyca, przeszkoda. *Na czarnoksięzkie zaklęcie straszliwe, Okropnym jęklem ćmy nocne zawyły.* 7) = *zool.* a) (Sphinx) nocnica, owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów wieczornych. b) mol ulowy. 7) = *nieuż.* (o człowieku) krótkiego wzroku, krótkowidz.

Ćmak, u, *blm. m. posp.* ciemność. *To konie pewne i po ćmaku*, t. j. trafiające i w ciemności.

Cmentarnik, a, *lm.* **i**, *m.* trudniący się grzebaniem ciał na cmentarzu; stróż cmentarny.

Cmentarz, a, *lm.* **e**, *m. zdr.* **Cmentarzyk, a**, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) 1) miejsce poświęcone, gdzie grzebią umarłych, grobowisko. *Cmentarz żydowski, ob. Okopisko, Kierkut.* 2) = plac koło kościoła. *Procesja szła po cmentarzu.*

Cmentarzowy, a, e, *p.* od cmentarza. *Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe.*

Ćmiakać, ał, a, *sn. nd.* jedząc wydawać językiem i ustami odgłos jakby ciągłego przylipania i odrywania się czegoś ciastowatego. *Nieprzyzwoitością jest ćmiakać przy jedzeniu.*

Ćmiakanie, a, *lm.* **a**, *n.* wydawanie językiem i ustami odgłosu przy jedzeniu lub ten sam odgłos. *Nie można go oduczyć od ćmiakania. Gdy słyszę ćmiakanie, przykro mi się robi.*

Ćmiany, a, e, *p. prow.* (mówiąc o chlebie, drobném ziarnie, mące), nie czysty, ciemny, nie mający należytéj białości. *Z tegorocznego żyta, znać z powodu ciągłych deszczów, mamy chleb ćmiany. Otrzymano i krupy ćmiane i mąkę ćmianą.*

Ćmić, ił, i, *scz. nd.* robić ciemnym, zaciemniać. *Nie można było nic widzieć, dym kurzawa ćmiły wszystko. fig.* = *Czyjąś sławę, prow. posp.* = **łulkę**, kurzyć fajkę. = **się**, *złz.* utracać jasność, ciemnym się stawać, tracić własność jasnego widzenia przedmiotów. *Popatrzywszy na słońce, ćmi się już nam potém wszystko, co widzim. Ćmią się oczy*, v. nieos. *ćmi się w oczach*, nie dojrzę, nie dowidzę. *fig. Ćmi się mu w głowie*, t. j. w głowie się mu wikła, miesza.

Ćmiel, *v.* **Czmiel, u**, *lm.* **e**, *m. v.* **Ćmielina, y**, *lm.* **y**, *ż. ob. Trzmiel.*

Ćmienie, a, *blm. n.* 1) *nieuż.* zaciemnianie, robienie ciemnym. 2) = *oczu*, *v. w oczach*, pewien rodzaj cierpienia oczu, gdy się przedmioty ćmią, migają, lub w innych niejasnych kolorach wydają.

Cmok, u, *blm. m.* mlask; *pouf. zam.* całus. **Cmok**, *nieodm.* odgłos cmoknięcia lub głośnego całusa. *Słyszałem, jak on ją cmok, nie wiem, w rękę czy w usta.*

Cmokać, ał, a, *sn. nd.* **Cmoknąć, nął, nie**, *jednt.* 1) mlaskać, wydawać głos podobny do głośnego smoktania lub całusa. *Cmokać na konie*, wzywając je do siebie, lub dla pobudzenia ich do biegu. 2) = *żart. zam.* całować. *Ustawicznie cmoka ją w rękę.*

Cmokanie, a, *lm.* **a**, *n* i **Cmoknięnie**, *v.* **Cmoknięcie, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) kilkakrotne lub jednorazowe wydanie *cmoku.* 2) = *żart.* całowanie, całus.

Cnić się, cniło się, cni się, *złz. nieos.* nudzić. *Cni mi się nie wiém z jakiego powodu*, t. j. nudno mi się robi.

Cnie, *ps. prze.* zacnie, zacno.

Cnota, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) zbiór, ogół dobrych przymiotów i skłonności, objawiających się w życiu przez zacne, godne czci postępki. *Cnota z człowiekiem się nie rodzi. Od lat najrańszych trzeba układać dzieci do cnoty. Praca doskonali cnotę. Cnota jest rozumem słuszności się rządzącym. Mądre rządzenie wolą jest cnota. Cnota jest wad unikać, a głupstw się pozbywać. Święta cnoto, mieszkaj między nami! Zawsze należy postępować drogą cnoty. Cnota treścią człowieka, a reszta przypadkiem. Cnota grunt. Ubogi cnotą sławy i chleba nabędzie. Cnota się sama zaleca, cudzych pochwał nie potrzebuje. Za cnotą chwała idzie. Cnota ma zawsze nieprzyjaciół. Nic tak nie zdobi jak cnota. Cnota więcéj waży niż szlachectwo, lub niż dobre urodzenie.* Przysłowia: *Lepsza cnota niż kopa*, t. j. lepiéj być cnotli-

wym, niż bogatym, *v.* więcéj trzeba cenić cnotliwych, niż bogatych. *Lepsza cnota w błocie, niż niecnota w złocie. Cnota tam za błoto, gdzie ma wagę złoto. Cnota bez przysady ujdzie zawżdy. Cnota jest klejnot nieoszacowany, bo ta ozdabia ubogie i pany. Miło tam patrzéć, gdzie w nadobném ciele, cnota z rozumem gniazdo sobie ściele. Szpetną twarz cnota przyozdobić może, ale nic cnocie gładkość nie pomoże.* 2)= wewnętrzne usposobienie człowieka ku dobremu; wrodzona potrzeba zacności. **„Cnota* w głębi znaczenia jest *prawdą;* jako prawda wyjawiona dla zmysłów i na łonie przyrodzenia, zowie się *pięknością*, tak *prawda* na polach ludzkiego żywota i działania, czyli w powinnach moralnych, jest *cnotą*. Porówn. *Prawda, Piękność, Świętość, Prawo.“ Niéma tak już występnego człowieka, któryby, pomimo swych zbrodni, pokryjomo cnoty nie cenił.* 3)=częściéj w lm. *cnoty;* zbiór przymiotów, właściwych pewnemu stanowi, powołaniu. *Cnoty chrześcjańskie, obywatelskie, towarzyskie.* 4)=szczególny jaki użyteczny przymiot, pewna zalecająca własność, siła, moc, lub zaleta jakiéj osoby, rzeczy, zwierzęcia, i t. p. *Ma on wielką cnotę sprawiedliwości. Dobroczynności cnota ją zdobi. Z musu lub z potrzeby cnotę jaką czynić—nie jest cnotą. Jedna cnota—nie cnota. Posiada tę cnotę, iż nigdy nie kłamie. Jest to cnota nad cnotami, trzymać język za zębami, przys.* t. j. zaletą jest umieć zamilczéć o tém, czego mówić nie potrzeba. *Cnota niewieścia, dziewicza*, wstyd niewieści; skromność, niewinność; czystość niewieścia lub dziewicza. Przys. *Konia i niewiastę trudno dostać ze wszystkiemi cnotami. Ma tę cnotę mój koń, iż się niczego niestracha.* 5)=*przen.* a) osoba cnotliwa, ludzie cnotliwi. *Cnotę zawsze nagradzać należy. Na ziemi często bywa cnota prześladowaną. Cnota nogę złamała fig. żart.* mówiąc o człowieku który przestał być cnotliwym, zepsuł się nagle, został złym; b) mówiąc o zwierzęciu, posiadającym dobreprzymioty. *Ten pies, to cnota, panie.*

Cnotka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Cnota*), 1) *z ir.* mniemana, fałszywa, pozorna cnota. *To nie jest cnota, ale cnotka.* 2)=drobny jakiś zalecający przymiot. *Chlubi się tą cnotką, że u nikogo nie pożycza.* 3)=*z urąg.* (o osobach) niby to cnotliwy lub cnotliwa; świętoszek; obłudnik lub obłudnica. *Oj, to cnotka!*

Cnotliwie, *ps.* wedle cnoty; wedle praw, zasad cnoty; zacnie; sposobem prawym. *Ten człowiek cnotliwie postępuje.*

Cnotliwość, **ści**, *blm. ż.* wykonywanie cnoty; postępowanie wedle praw, zasad cnoty. *Stan twój obowiązuje cię do cnotliwości.*

Cnotliwy, **a**, **e**, *p.* 1) pełen cnoty; wedle cnoty postępujący; zacny, prawy, poczciwy. *Człowiek cnotliwy ma czyste sumienie.* Przys. *Kto cnotliwy ten szczęśliwy. Nie ten cnotliwy, co pięknie o cnocie mówi, ale który cnotliwie postępuje.* 2)= prawdziwy, szczéry, honorowy, nie zmieniony, i czciwy. *Nie zmyślam, wierz memu cnotliwemu słowu.* 3)=*przen.* przywrócony do czci. *Odpuszczony zbiegom z wojska i czynimy ich cnotliwymi tą teraźniejszą konstytucją.* 4)=(o rzeczach, postępkach) wedle cnoty zrobiony, dokonany. *Cnotliwe postępki zawsze się cenią, choć nie zawsze się wynagradzają.* 5)=**Cnotliwy**, **ego**, *m.* (jako rz.) zam. cnotliwy człowiek, cnotliwy mąż. 6)= *Cnotliwa, v. cnotliwa kobieta, niewiasta*, strzegąca wstydu, czystości; zachowująca niewieścią cnotę.

Cnotnie, *ps.* i **Cnotny**, **a**, **e**, *p. przc. ob. Cnotliwie, Cnotliwy.*

Cny, **a**, **e**, *p.* 1) czcigodny, zacny, chlubny, zaszczytny. *Cny bohaterze! otwierają się ci wrota cnéj sławy.* Przeciwny *cnemu* jest *bezecny, niecny.* 2)=*przé.* wyborny, przedni. *Na cnym koniu jechał.*

Co, (w dawniejsz. pismach *czo*; dalsze pdki: *czego, czemu, co, czém, w czém*) *z. wzgl.* (a raczéj *rz. blm. n.*), oznaczający w ogólności jakąś rzecz, nieokreśloną ilość, liczbę, i t. p., niek. zamieniа się na *z. pyt.*, gdy zachodzi pytanie, niek. zaś na *ps.* lub *sp.*, gdy kładą się przy jakim *ps.* lub *sp.*, stanowi z nim jakby jeden wyraz; dla wyraźniejszego znaczenia lub oznaczając pytanie, przybiera przyrostek *ś. ż. kolwiek*, lub słówko *bądź*, zachowując zawsze powyższą odmianę przez pdki, *np. czegoż, czemuś, czémkolwiek, cobądź, o czémkolwiek bądź*, i t. p. **Co** łączy się niek. z osobowémi zakończeniami osoby 1széj lub 2giéj, *lp.* lub *mn.* następującego po niém słowa (położonego w czasie przeszłym) lub domyślnego słowa *być* (w cz. teraźn.)*np. com zrobił, czegoś się zląkł, czemużeś nie poszedł, czémeśmy zawinili, w coście się obrócili, czżem winien, czegożeś wart, czémeśmy dzisiaj, coście za jedni*, zam. co zrobiłem, czego się zląkłeś, czemu nieposzedłeś, czém zawiniliśmy, i t. p. cóż winienem, czego wart jesteś, czém dziś jesteśmy, co za jedni jesteście, i t. p. **Co** używa się: 1) wyrażając względność, t. j. odnosząc się do *z. ukaz.* wyrażonego lub domyślnego w pierwszém zdaniu. *Ziściło się więc to, co powiedział. Nie z tego sądź o artyście, co gra, ale jak gra. Nie wiém, co mówią. Tém się nie pokazuj, czém nie jesteś.* 2)=zam. *który, a, e*, lm. *rzy, re* (o osobach i rzeczach): *Człowiek co sądzi. Kobiéta, co ma staranie o gospodarstwie. Dziécko, co się bawi. Obywatele, co kraj kochają. Koń, co rży. Kwiaty co więdną.* Używając *co* zam. *który, a, e*, (nie w 1ym przyp.), dodawano dawniéj stosowne pdki zaimka *on, ona, ono*, np. *co go, co ją, co mu, co jej, co ich, co je, co im, co z nim, co z nimi, co w nim, co w nich*, i t. d. zam. *którego, którą, której, których, które, którym; z którym, z którymi, w którym, w których*, i t. p. *Człowiek, coś go widział. Ten, coć pieniędzy pożyczył. Trzcina, co ją wiatr minta. Tej nie kochał, co kochała wielu.* Niek. kładzie się w takich razach, *on, ona, ono*, w pdku 1szym: *Jednegoż jestem co i on wieku. Nie jednakowéj co ona fortuny. Przybyliście z mniejszym co oni przepychem.* 3)=v. *cóś, cokolwiek, cośkolwiek*, a) zam. trochę, nieco, nie wiele, jakaś rzecz mała. *Powiedz mi co nowego. Daj mi co pieniędzy. Lepiéj cóś przed czasem, niż po czasie wszystko. Jest jeszcze cóś droższego nad bogactwo. Musi w tém cóś być. Był kiedyś czémś, a teraz jest niczém. Mówi lada co, v. co mu ślina do ust przyniesie.* b) zam. *byle co*, cośkolwiek bądź. *Co dać, to dać, byleby nabyć.* c) przed stop. wyż. przymiotnika w pdku 2gim. *Co z miąższego tylko obciosali kamień. Obrobcie co z grubsza, v. co z grubszego.* 4)=oznaczając: dosyć, rzecz dość ważną, znaczną, ilość dostateczną. *Mam co czynić z moim urzędem. Jest teraz co z sobą robić. Było na co patrzéć. Jest wam czego zazdrościć. Ma z czego żyć.* Z poprzedzającém przeczeniem *nie. Nie mamy za co dziękować. Dziękuję ci;—niéma za co! Nie ma co robić*, zam. nie ma nic do roboty, *v.* nie wié co począć. *Niema co jeść*, zam. zostaje bez kawałka chleba, bez sposobu do życia. *Nie ma co mówić*, przysł. zam. ani słowa, bez wątpienia. 5)=zam. *ile tylko, jak wiele, jak wielu* (przed rz. w pdku 2gim). *Co było jeńców, wszystkich pozabijać kazał. Krzyczał co gardła*, zam. z całego gardła. *Ucieka co siły, v. co mu sił staje. Co tylko mam przy sobie, oddaję* (dom. *wszystko*). *Co zarobi, to przepije* (dom. *wszystko*). 6)=wyliczając podziały czasu lub przestrzeni, zam. *każdego, za każdym*, i t. d. (rz. zależący od *co*, kładzie się w pdku 1szym, a niek. 2gim). *Co dzień, co tydzień, co miesiąc, co rok, v. co dnia, co tygodnia*, i t. d. *Co poniedziałek, co wtorek, co niedziela, v. co niedzieli. Co rano, co wieczór, co lato, co wiosna. Co 2 godziny. Co trzeci dzień. Co chwila. Co pierwszy nie siąca, v. co pierwszego. Co poczta. Co święto. Co krok. Co mila, co ćwierć mili.* 7)=zam. *toć, to właśnie, prze. Co było nieszczęście twoje. Co nie miało być tak.* 8)=zam. *jak wiele, ile*, a) wykrzykując: *Co tu kłopotu! Czego mi on nie nagadał! Co tam tego licha było! Co się tu nabrało! Co wdzięków w tej osobie. Co to potrzeba na to czasu!* b) pytając: *Co zapłaciłeś za kapelusz? Co to kosztuje? Co dasz za to?* 9)=w znaczeniu miejsca zam. *gdzie: Bogdaj to żyć na wsi, co wszystko bawi.* 10)=zam *bo, że, ponieważ, prze. Iść nie mogą, co ich tam piaski osypały.* 11)=wyrażając naprężenie stopnia najwyższ. (przed stopn. równym, wyższ. i najwyższ.). *Co żywo*, t. j. jak najżywiéj najprędzéj, najochotniej. *Co żywo do roboty! Co żywo, prze.* zam. ile tylko było żywych. *Biegło co żywo, chłopi, chłopięta, niewiasty i baby. Trzeba co najmniej spać. Co prędzej pobiegł. Posłał posłów co najzacniejszych. Dał mu kilka sztuk co lepszego bydła.* 12)=mówiąc o rzeczy jakiéjś pewnej. *Co się nie odstanie. Co ma wisieć, nie utonie*, przys. 13)= *Co—co*, wyrażając odróżnienie. *Co innego jest mówić, a co innego pisać. Zna każdy co pochodnia, zna każdy co świeca.* 15)= *Co—to*, w różnych znaczeniach: a) dla wzmocnienia wyrażenia; *Co piękna, to piękna, ani słowa! Co się upił, to upił. Co dobrze, to dobrze powiedział.* b) zam. *ile—tyle, każdy, z każdym, w każdym*, i t. p. *Co głowa, to rozum. Co kraj, to obyczaj. U niego co słowo, to kłamstwo. Co Czech—to muzykant, co Włoch—to doktor, co Niemiec—to kupiec, co Polak—to szlachcic.* c) zam. *ile razy—tyle razy, za każdą razą. Co mu wspomnę o tém, to płacze. Co spojrzę na nią, to się zaśmiać muszę. Co krok, to się potknie, to jakieś głupstwo zrobi.* Niek. zam. *to*, kładzie się *tém: Co spojrzy na nią, tém więcej ją kocha.* d) z lekceważeniem *v.* z pogardą. *Com napisał, tom napisał. Co się stało, to się stało.* e) zam. *im—tém; Co dalej, to gorzéj. Co dalèj w las, to (v. tém) więcej drew.* f) zam. *jeżeli—to* (często z opuszczeniem *to*). *Co tak, to pozwalam.* g) zam. *w czasie gdy—to*, zamiast tego coby (często z opuszczeniem *to*). *Co inne dzieci płakały na widok książek, to jam płakał, gdy mi je brano. Coby miał walczyć, to prosi o pokój. Co miała być pogoda, dészcz pada. Bawi się, co by się uczył. Co śpisz, to lepiéj byś pracował.* h) oznaczając trwanie przymiotu lub stanu; wyrażonego przez rzeczownik. *Co matka, to matka*, t. j. matka zawsze matką. i) *Co—to*, dwakroć powtórzone, porównywając dla wyrażenia różnicy. *Co matka—to matka, a co macocha—to macocha.* 16) *Co do* (z pdkiem 2gim) zam. *co się tycze: Co do mnie, ja się zgadzam. Co do twego interesu, wiedz, że nic z tego nie będzie.* b) zam. *aż do: Zginęli co do jednego, v. co do nogi.* c) *co (mi, tobie, jéj, jemu, im) do tego, v. tam*, z niedbałością lub pogardą. *Co mi do tego, v. co mi tam?* t. j. co mię to obchodzi. *Co tobie do cudzych spraw.* t. j. nie mieszaj się nie w swoje. *Co mi tam wdawać się w swatowstwa!* 16) *Co by, ob. Coby* (jeden wyraz). 17) *Co dosyć, prze.* zam. obficie. 18) *Co gdyby, v. co jeśliby*, zam. w razie gdyby, w przypadku żeby; *Co gdyby był biskupem, nie dałbym nigdy zgorszenia. Co jeśliby został wybranym, mógłby wiele dokazać.* 19) *Co nieco, prze.* zam. nieco. 20) *Co nie miara*, zam. niezmierne mnóstwo. 21) *Co tylko, v. ledwie co*, zam. zaledwie, skoro tylko. *Co tylko u drzwi stanął, padą na kolana. Tylko co, v. dopiero co*, zam. przed chwilą. *Słońce tylko co weszło. Tylko cośmy przyjechali. Tylko co nie*, zam. o mało co nie, *v.* omal że nie. *Tylko co nie upadłem. Tylko co go nie widać, za chwilę będzie.* 22) *Co trochę, prze. v. ledwie co*, zam. zaledwie trochę. 23) *Co wiedzieć*, zam. niepodobna wiedzieć, nie ma sposobu wiedzieć. *Co wiedzieć, jak rychło przyjadą.* 24) *Co za, v. co to za*, wykrzykując lub pytając, zam. *jaki, a, e: Co za mina! Co to za uroda! Co był mój za błąd! Co teraz za ludzie na świecie! Co to za człowiek?* zam. kto to taki? *Co to za jedna?* zam. kto jest ta kobiéta? 25) *Cóś*, zam. jakoś. *Cóś dzisiaj źle wyglądasz. Coś za długo się bawią.* 26) *Cóż*, zam. jakże. *Cóż, podoba ci się Warszawa? Cóż nie* (*v. prze. coć nie*, zam, a jakżeby nie, czemużby nie?) *Cóż nie miałem poznać, wszak to brat WPana.* 27) *Cóż kiedy*, zam. co po tém gdy, na co się zda gdy. *Rozumny, poczciwy, cóż kiedy biedny! Otoż i ona—cóż kiedy mąż z nią razem!* 28) *Co, cóż*, pytając: a) w pdku 1szym lub 4tym *Co tam leży? Cóż jest życie! Co zrobiłeś, v. cóś zrobił.* b) w pdku 1m, 2m, 3m zam. dla jakiéj przyczyny? *Co v. cóż się ociągasz? Czego v. czegoż się śmiejecie? Czemu, v. czemuż to dzisiaj tak? A to czemu, v. a to dla czego? prze. K'czemu te dygressje? K'temu, aby...* c) z przyimkami: *Po czemu?* zam. za jaką cenę, jak drogo? *Na co? na cóż?* zam. na jaki cel, koniec? *O co?* zam. o jaką rzecz? *O co pójdziem o zakład*, i t. p. d) *Czém?* zam. jakim sposobem? *Czém to się dzieje?* 29) dawni pisarze, kładąc *co* z przyimkami, robili następne skrócenia: *nacz*, zam. na co; *ocz*, zam. o co; *pocz*, zam. po co; *przecz*, zam. przez co (dla czego); *zacz*, zam. za co (za).

Coby, *ps.* by, aby, jak. *Coby najwięcej. Coby najprędzéj.*

Coć, 1) skróć. zam. *co ci, v. co tobie. Coć jest, że się krzywisz?* 2)= *ps. prze.* zam. *cóż* (w znaczeniu: *jakże, dla czegożby?*) *Coś nie poznam, wszak to brat twój?*

Coda (cz. *Koda*), z włos. *muz.* dodatek zakończający utwor muzyczny.

Codziennie, *ps.* każdodziennie; powszednio; co dzień, każdego dnia. *Właśnie mu to powtarzam codziennie, v. co dzień, v. co dnia.*

Codzienny, **a**, **e**, 1) *p.* każdodzienny, powszedni. *Codzienna praca. Gazeta codzienna. Suknia codzienna, v. na co dzień.* 2)=co dzień, *v.* każdego dnia odbywający się. *Codzienny gość*, t. j. gość, który co dzień bywa.

Cofać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Cofnąć**, **ął**, **ie**. *jednił.* 1) wstecz ciągnąć, wstecz pchać, wracać, odwracać. *Cofnąć końmi, końmi, dyszlem. Cofnij końmi, v. Cofnij. Cofnąć zegar, zegarek*, t. j. wstecz pędzić. *Chcieć cofnąć bieg rzeki, v. wodę w rzece*, t. j. daremne usiłowania czynić, *v.* chcieć rzeczy nie podobnéj. *Cofnąć batalion z wioski. Cofnąć tłum.* 2)=wstrzymać, odwołać. *Cofnąć rozkaz, przyrzeczenie. Cofnąć słowo. Cofnąć co się powiedziało. Cofnąć posła, ob. Odwołać.* = **się**, *złz.* wstecz iść, wspak iść. *Na koniu, co się cofa, jechać nie bezpiecznie. fig. On się nie cofnie. Nie cofnie się przed niczém. Cofać się, cofnąć się*, t. j. odwołać, wyprzéć się.

Cofanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* i **Cofnienie**, *v.* **Cofnięcie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) wstecz ciągnienie, pchanie. *Cofanie powozu.* 2)=odwołanie. *Cofanie słowa, obietnicy. Cofanie się Cofnienie się, n.* wsteczne poruszenie, *ob. Odskok. fig.* odwołanie, wyparcie się.

Cofnięty, **a**, **e**, *p.* 1) którego cofnięto, odwołany. 2)=i **Cofny**, którego cofnąć można, podobny do cofnięcia, *ob. Niecofnięty, Niecofny.*

Cofny, **a**, **e**, *p.* 1) *myś.* który się daje łatwo odwołać. *Cofny wyżeł.* 2) = *ob. Cofnięty.*

Cogodzinnie, *ps.* każdo-godzinnie, w każdéj godzinie.

Cogodzinny, **a**, **e**, *p.* każdogodzinny, co godzina przypadający; co godzinę odbywający się, bywający.

Cojestwo, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* bycie czém (quidditas).

Cokolwiek, **Cośkolwiek**, **Cożkolwiek**, **Czegokolwiek**, **Czegośkolwiek**, **Czegożkolwiek**, *zdr.* **Cokolwieczek**, *nieod. m.* 1) byle trochę, aby trochę, *ob. Cóś. Jeżeli mam cokolwiek wiary u ciebie.* 2)=wszystko, a wszystko, jakiekolwiekbądź, bez braku. *Cokolwiek mu dasz, straci* 3)=to lub owo. *Daj mu cokolwiekbądź.* 4)= *ob. Cokolwiekbądź, v. cóśkolwiekbądź, v. cóżkolwiekbądź, jakkolwiekbądź*; znaczy: tak, czy siak, w ten sposób lub inny.

Cokół, **ła**, *lm.* **oły**, *v.* **Cokul**, **a**, *lm.* **e**, *m.* fundament z cegły lub kamienia; wysunięcie muru, gdzie się fundament kończy.

Colak, **a**, *lm.* **i**, *m.* zielsko w jęczmieniu.

Comber, *v.* **Czomber**, (bł. *Cząber*), **bra**, *m.* 1) *myś.* grzbiet zwierząt ssących. 2)=*prow. posp.* (w Krakowskiém): a) tłusty czwartek; b) uczta, bankiet w tłusty czwartek. *Wyprawiać tany na combrze, Pięć razy na czombrze marszałkowała i swojej własnej kompozycji śpiewała pieśni. Czomber babski*, t. j. hulanka przekupek krakowskich w tłusty czwartek.

Combrzyć, *v.* **Comrzyć**, **ył**, **y**, *scz. nd. prow. posp.* targać, tarmosić kogo za włosy. *Otoż wycombrzył go za głowę.*

Comiesięcznie, *ps.* i **Comiesięczny**, **a**, **e**, *p.* każdomiesięczny, co miesiąc przypadający.

Cominutnie, *ps.* i **Cominutny**, **a**, **e**, *p.* co minuta przypadający.

Coniedzielnie, *ps.* i **Coniedzielny**, **a**, **e**, *p.* co niedziela przypadający.

Conocnie, *ps.* i **Conocny**, **a**, **e**, *p.* co noc przypadający.

Cora, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* córka. *Jakie drzewo, taka kora, Jaka matka, taka cora. przys.* t. j. córka we wszystkiém naśladuje swą matkę. *ob. Córa:*

Coraz, *pmk.* i *ps.* ciągle, bardziéj i bardziéj. *Coraz piękniejsza. Coraz lepiéj. Coraz insze suknie bierze. Choroba coraz się pogorsza. Zdrowie jego coraz się polepsza.*

Cornado, (moneta), *ob. Kornado.*

Coroa, (moneta), *ob. Koroa.*

Corocznie, *ps.* co rok.

Coroczny, **a**, **e**, *p.* co rok przypadający, każdoroczny. *Uroczystość obchodzona corocznie. Komitet odnawiany corocznie. ob. Roczny, Rocznie.*

Coronilla, (moneta), *ob. Koronilla.*

Coruchna, **Córunia**, i t. d. *ob. Córa.*

Coś, **Cosiś**, 2gi *prz.* **czegoś**, **czegosiś**, 3ci *prz.* **czemuś**, 6ty *prz.* **czemś**, **czemsiś**, *n.* 1) jakaś rzecz, którą widzę, że jest, przecież czém jest, nie wiém. *Powiem ci coś, v. mam ci coś powiedzieć. Ludzie myślą, że to coś, a to nic. Musi tu w tém coś być. Zapewne to coś zabawnego. Byłem czemsiś. Ma coś czarującego w twarzy,* 2)=*ps.* nie wiem dla czego, nie wiem, coby to miało znaczyć, zdaje się *Coś nie przychodzi, v. coś go nie widać. Coś mu się tu nie podobało. Coś jesteś pomieszana. Wiécie też państwo, że hamulcem w naukach, zawadą postępu, utrudzeniem w życiu, przeszkodą w pojęciu, wabikiem złego, taranem na obyczajność, burzycielem zasad niezłomnych, woźnicą na koziołku naszych zamiarów i przedsięwzięć, ostrogą w uczyn-

kach, wyrocznią w wątpliwościach, mętami w spokojności domowéj i wspólnéj, a jedném słowem, wielkim światowym kuglarzem jest Coś i Jakoś.

Cotygodniowie, *ps.* co tydzień, każdego tygodnia.

Cotygodniowy, **a**, **e**, *p.* co tydzień przypadający. *Druki cotygodniowe. Dziennik, pismo cotygodniowe.*

Cotrzeciodziennie, *ps.* co trzeci dzień.

Cotrzeciodzienny, **a**, e, *p.* co trzeci dzień przypadający.

Cotrzecioletni, **a**, **ie**, *v* **Cotrzecioroczny**, **a**, e, *p.* co trzeci rok przypadający, przezroczny.

***Cozacz**, *nieod.* jest to w l. icie *Dowód Cozacz*, probatio Quid, który okazuje, *czém* i *jaką* rzecz jest, lub *cozacz* jest *ob. Acz, Przecz.*

Córa, **y**, *lm.* **y**, *ż. poet.* **Córka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Córeczka**, **i**, *lm.* **i**, **Córunia**, **Córusia**, **Córuś**, **i**, *lm.* **ie**, i *zdr.* **Córuchna**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) dziécię czyje płci żeńskiéj. *Jaka matka, taka córka, przys. Żona i ba córusia stroi mi cherchele. Ojczyzna do was kobiét mówi: miłe moje córuchny! Córka chrzestna.* 2)=*fig.* skutek czego. *Prawda jest córą czasu.*

Córczyn, **a**, **e**, **Córeczny**, **a**, **e**, *p.* od córki. *Córeczny wnuk.*

Cpać, **ał**, **a**, *scz. ndk. prow.* jeść powoli, ustawicznie pakować w siebie jadło. *Wszyscy się już najedli do syta, a on jeszcze cpa.*

Crazia, (moneta), *ob Kracja.*

Credit, (*v.* kredyt), *nieod.* (z łac.) wł. ma (w księgach kupieckich).

Credo, (czyt. kredo) *nieod.* 1) wyznanie wiary chrześcjańkie, artykuły wiary, Wierzę w Boga. *Wmieszał się jak Piłat w Credo, przys.* t. j. całe nie potrzebnie, nie w miejscu. 2) = *muz.* trzecia część mszy.

Criterium, (cz. kryterjum), *nieod.* (z łac.) zasada, na któréj sąd się wydaje o rzeczy jakiéjkolwiek.

Crown, (moneta), *ob. Krone.*

Cuartillo, (moneta), *ob. Kuartillo.*

Cuarto, (moneta); *ob. Kwarto.*

Cuch, **u**, *lm.* **y**, *m.* i **Cuchnienie**, *v.* **Cuchnięcie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) smród zgniły. *Cuch od człowieka. Cuch v. cuchnienie z gęby.* 2) = zatęchnienie, stęchlizna. *Cuchnienie mięsa, potrawy. Cuchnienie zwierzyny. Cuch psi. ob. Czuch.*

Cuchna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (Scatophaga) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *czerwonawa* (S. scybolaria). 2 = *ruda* (S. stercoraria). 3 = *popielata* (S. merdaria). 4 = *dwumaściста* (S. lutaria). 5 = *czarniawa* (S. fucorum).

Cuchnąć, **ął**, **ie**, *sn. nd.* 1) zgnilizną trącić, czuć. *To mięso zaczyna cuchnąć. Zwierzyna cuchnie.* 2) = *nieos.* śmierdzi. *Cuchnie mu z nóg, z pachwin. Cuchnie mu z gęby.*

Cuchny, **a**, **e**, *p. nieuż.* cuchnący, cuch wydający.

Cuchthauz, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *ob. Dom poprawy.*

Cucić, **ił**, **i**, *scz. nd.* czucie w kim wzniecać, rzeźwić, budzić. *Upada prawie bez życia, przyskoczywszy cucą go wszyscy. fig. Roskosze będziem roskoszami cucić, w owych przybytkach saméj szczęśliwości. ob Ocucić.* = **się**, *złz.* 1) przychodzić do siebie, sił, mocy nabywać. *ob. Ocucić się.* 2) = *ze snu; ob. Budzić się, Ocknąć się.*

Cud, **u**, *lm.* **a**, *m.* i **Cudo**, **a**, *lm.* **a**, *n. prze.* 1) zdarzenie nadprzyrodzone, którego przyczyny dojść nie można. *Czynić cuda. Dar czynienia cudów. Słynąć cudami. Wierzyć w cuda. Doznać cudu.* 2) = rzecz jaka dziwna, niezwyczajna, dziw, zjawisko. *To cud piękności, ta kobieta. To cud stworzenia. Cudo sztuki.* z ir. *Nie doczekasz się cudu galilejskiej Kany, Kędy winem na godach płynęły fontany. Co za cud! Wielki cud! Siedm cudów świata. To ósmy cud świata. Cudów dokazywać. Cuda o kim v. o czém prawić, opowiadać. pst. Cudem*, cudownym sposobem. *Cudem uszedł śmierci. ob. Cudownie. posp. Cuda wyrabiać, v. wyprawiać. ob. Cudaczyć.*

Cuda, **y**, *ż. mit.* mieszkanie podziemne Kadaira, celtyckiego Deiwra, urabiającego granit i kamienie drogie. W tajemnicach była komórką czarną, do którego zamykano wstępnia.

Cudacki, **a**, **ie**, i **Cudaczny**, **a**, **e**, *p.* dziwaczny, pocieszny, chimeryczny. *Cudackie postacie. Cudacka wyobraźnia. Cudackie ubranie. pst. Po cudacku. Po cudacku ubrany. Jak ten autor cudacki, Co to więcej napisał jak przeczytał Czacki.* (Dmochowski o Jacku Przybylskim).

Cudactwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* dziwactwo, dziwaczne postępowanie. *Cudactwa wyrabiać.*

Cudaczeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* 1) dziwakiem zostawać. *Coraz bardziej cudaczeje.* 2) = *co; nieuż.* zaplątać, zabałamucić.

Cudaczek, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *zdr.* od *Cudak* 2) = *bot.* a) *ob. Rozciemla* (Mirabilis), roślina; b) = *ob. Wieczelina* (Mirbelia), roślina.

Cudaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta śmieszna, dziwaczka.

Cudaczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* dziwaczyć, wydziwiać. *Nie dogodzi mu nikt, zawsze cudaczy. Powiedz, czego chcesz, nie cudacz.* = **się**, *złz. ob. Cudaczeć.*

Cudak, **a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Cudaczek**, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) osoba lub rzecz śmieszna, nadzwyczajnéj postaci. *Cóż to za cudak! Stawiać, robić cudaki. ob. Potwór.* 2) = dziwak, niedogodny, nie tak żyjący, jak drudzy. *Cudakowi nikt nie dogodzi. Ciężko z cudakiem wyżyć.* 3) = pokazujący niby to cuda, kuglarz. 4) = *nieuż.* cudotwórca, cudodziéj. *Nie ma cudaka nad mojego ś. Antoniego.* 5) = *Święty cudak*, nabożniś, liziobrazek. 6)=*mit.* w bajce słowiańskiéj jest człowiek morskiego dna, lub podwodny. *ob. Czud, Czar.*

Cudnie, *ps.* 1) cudownie pięknie, arcypięknie. *Cudnie śpiewa, tańczy, maluje. Cudnie zrobione. Cudnie piękna.* 2) = *prze.* przystojnie, grzecznie. *Milczeć młodemu cudniej, niżeli wiele mówić.*

Cudność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* uroda niepospolita, piękność. *Jadwiga była niepospolitej urody i cudności. Widzisz, w co się kończą cudności i roskosze świata.*

Cudny, **a**, **e**, *p.* 1) cudownie piękny, arcypiękny. *Co szpetnego, to i złego, a co cudnego, to też dobrego. Cudne przy cudniejszém gaśnie.* 2) = przedziwny, wart zadziwienia. *Kobiéty mają cudny talent domysłu.* 3) = *komu; prze.* miły, słodki, wdzięczny. *Drzewo oczom cudne, a wejrzeniu roskoszne.*

Cudo, **a**, *lm.* **a**, *n. zdr.* **Cudko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *ob. Cud.* 2) = dzika jakaś postać, potwora, straszydło. *Nie małpa, nie pies, nie wilk, nie kozieł, ot jakieś cudo!* 3) = pokusa djabelska, przeszkoda, djablik. *Święty bił się w piersi, a oto jedną razą w końcu komina pokazało mu się jakieś cudo.*

Cudomówny, **a**, **e**, *p. nieuż.* opowiadający o cudach.

Cudonęta, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Mussaenda), roślina.

Cudopręty, **a**, **e**, *p. nieuż.* prętem czyli laską cuda czyniący. *Mojżesz cudopręty.*

Cudorodny, **a**, **e**, *p. nieuż.* cuda wydający. *Cudorodne Cyrcy gmachy*, że w nich czarami swémi dziwy czyniła.

Cudosławnie, *ps. nieuż.* słynnie z powodu cudów. *Mąż ten po dziś dzień wielom świeci cudosławnie.*

Cudosławny, **a**, **e**, *p. nieuż.* słynący cudami.

Cudośny, **a**, **e**, *p. nieuż* słynący cudami.

Cudotworny, *ob. Cudotwórczy.*

Cudotworstwo, *ob. Cudotworność.*

Cudotworzyć, **ył**, **y**, *scz. nd. nieuż.* czynić, pokazywać cuda.

Cudotwór, **u**, *lm.* **y**, *m.* potwora. *Cudotwór natury.*

Cudotwórca, **y**, *lm.* **y**, *m.* który czyni cuda, sprawca cudów. *W Marji była większa wiadomość, aniżeli wszystkich cudotwórców. Cudotwórca szalbierski v. czartowski*, t. j. czarnoksiężnik.

Cudotwórczy, **a**, **e**, *v.* **Cudotworny**, **a**, **e**, *p.* cuda sprawujący. *Dzielność cudotworna. Natura cudotworna. fig. Cudotworna wymowa. Obraz cudotworny, ob. Cudowny.*

Cudotwórczyni, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* sprawująca cuda. *Wszystkiches cudów ty cudotwórczyni.*

Cudotwórnie, *ps.* przez cuda, sposobem nadprzyrodzonym, przez moc boską.

Cudotwórność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* i **Cudotwórstwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* moc działająca cuda, czy to boska, czy przyrodzenia, czyli też z umiejętności.

Cudować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* cudaczyć, dziwaczyć, wydziwiać. *Cudujesz z czeladzią bez końca; jeśli będziesz tak cudował nie utrzymasz sługi.* = **się**, *złz. nd.* dziwić się nad czém, dziwować się. *Temu słusznie cały wiek potomny ma się cudować. Pierwszy raz w życiu wschód słońca zobaczywszy, cudował się, ani się nacudował.*

Cudowidz, **a**, *lm.* **e**, *m.* widujący cuda. *Cudowidzowie Azjatyccy*, t. j. zabobonniki.

Cudowisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* widowisko za cud uchodzące. *fig. Uczony ten prawdziwym był czasów swoich cudowiskiem.*

Cudownie, *ps* 1) cudem, dziwnie, nadzwyczajnie. *Święty Piotr cudownie uwolniony był z więzów od Anioła.* 2) = *ob. Cudnie.*

Cudownik, *ob. Cudak.*

Cudowność, **ści**, *blm. ż.* 1) moc cudowna, moc czynienia cudów. *Cudowność obrazu, relikwij.* 2) = piękność nadzwyczajna. *Cudowność twarzy.* 3) = nadzwyczajność, osobliwość. *Cudowność zdarzenia, rzeczy. Cudowność znika, skoro człowiek zacznie rozbierać i roztrząsać. Cudowność w epopei, w poemacie.*

Cudowny, **a**, **e**, *p.* 1) zadziwiający przez osobliwość, nadzwyczajny. *Cudowna pomoc, cudowne wyleczenie. Cudowne zdarzenie.* 2) = czyniący cuda. *Cudowny obraz Najświętszéj Panny.* 3) = dziwnie piękny, cudny. *Dzieło cudowne.* 4) *Człowiek cudowny, ob. Cudak, Dziwak.*

Cudzar, **a**, *lm.* **y**, *m prow.* dozorujący, by na rzeź przyprowadzane bydło zdrowe było.

Cudze, **ego**, *blm. n.* własność kogo drugiego. *Daj pokój cudzemu. Co cudze to i dobre, a co swoje to ładaco.*

Cudzić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) zgrzeblem konia czesać, czyścić. 2) = *fig.* ćwiczyć, bić, czesać. *Turków częstokroć mężną ręką cudził.* 3) = *kuch.* okładać, bić. *Kucharz nim sztokfisza włoży do garka, wprzód go wałkiem cudzi.*

Cudzołozki, *ob. Cudzołożny.*

Cudzołoztwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* złamanie wierności małżeńskiéj. *Cudzołoztwo jest krzywda małżeńskiemu łożu.*

Cudzidło, **a**, *lm.* **a**, *n.* zgrzeblo, drapaczka, szropa końska; szczotka do czyszczenia skóry na koniu.

Cudzołożca, **y**, *lm.* **y**, *m.* i **Cudzołożnik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* kto z cudzą żoną żyje. *Cudzą żonę wziął, jako cudzołożnik, za żywota jéj męża.*

Cudzołożnica, **y**, *lm.* **e**, *m.* 1) która miasto męża swego przyjmuje cudzego. 2)=nałożnica. *Nic sprośniejszego, jeno miłować żony jak cudzołożnice.*

Cudzołożniczy, **Cudzołożnikowy**, **a**, **e**, *p.* od cudzołożnika. *Oko cudzołożnikowe przystrzega mroku. Pełni obrzydliwości Sodomskich, cudzołożniczych. Dzieci cudzołożnicze.*

Cudzołożnie, *ps.* sposobem cudzołożnym; przez cudzołoztwo.

Cudzołożnik, *ob. Cudzołożca.*

Cudzołożny, **a**, **e**, i **Cudzołożki**, **a**, **ie**, *p.* 1) od cudzołoztwa. *Miłość cudzołożka. Związek cudzołożny.* 2) = z cudzołoztwa spłodzony. *Dzieci cudzołożne, v. Cudzołożni.*

Cudzołożyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* cudzołoztwo popełniać, mieć sprawę z cudzą żoną, z cudzym mężem. *Cudzołożyć z kim, v. kogo. Kto wejrzy na białogłowę, aby jéj pożądał, ten już w sercu cudzołoży.* = **się**, *złz.* cudzołoztwem się hańbić.

Cudzomił, **a**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* cudze lubiący.

Cudzopaniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. prow. posp.* włościanin z majątku należącego do innego pana, cudzy poddany. *Cudzopańce przekosili naszą łąkę.*

Cudzopański, **a**, **ie**, *p. nieuż.* inszego pana.

Cudzorodak, **a**, *lm.* **i**, *m. nieuż. ob. Cudzoziemiec.*

Cudzorody, **a**, **e**, *p. nieuż.* cudzego narodu, *ob. Cudzoziemski.*

Cudzostronny, **a**, **e**, *p.* z innéj cudzéj strony.

Cudzowłościec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. nieuż.* do innéj cudzéj włości należący.

Cudzoziemcowy, **a**, **e**, *p.* do cudzoziemca należący.

Cudzoziemczeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* stawać się cudzoziemskim, przekształcać się na sposób cudzoziemski.

Cudzoziemczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* na cudzoziemca przerabiać.

Cudzoziemczyzna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) wszystko, co jest cudzoziemskie, obce, jako: język, obyczaje, zwyczaje. *Zamiłowanie cudzoziemczyzny.* 2) = (w języku) wyraz, wyrażenie pożyczone z obcego języka.

Cudzoziemiec, **mca**, *lm.* **mce**, *v.* **cy**, *m.* nie tego kraju, obcy, przychodzień.

Cudzoziemka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* niewiasta nie tego kraju, obca, przychodnia. *Pojąć żonę cudzoziemkę, v. cudzoziemkę za żonę. Wszystkie królowe polskie były cudzoziemki, prócz Pileckiej i Barbary Radziwiłłówny.*

Cudzoziemski, **a**, **ie**, *p.* obcy, cudzy, zagraniczny. *Akcent cudzoziemski. pst. Po cudzoziemsku. Z cudzoziemska*, po zagranicznemu. *Z cudzoziemska ubrany. Cudzoziemska iwa, bot. ob. Iwa cudzoziemska*, lub *Żywotnik* (Thuia).

Cudzoziemstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) cudzoziemczyzna, nie swojskie obyczaje i t. d. *Sposobili do cudzoziemstwa starych i młodych umysły.* 2) = *zb.* cudzoziemcy. *Pełno tam cudzoziemstwa.*

Cudzy, **a**, e, *p.* 1) nie nasz, do kogo inszego należący. *Cudza własność. Cudza żona. Żyć cudzym kosztem. Bawić się cudzym kosztem. Śmielszy kur na swoich śmieciach, niż na cudzych wrotach. Cudzemi rękami dobrze żar tylko grabać, przys.* t. j. każdy około własnych interesów najpilniejszy, *v.* sami sobie najlepiéj doradzić umiemy, *v.* sami najlepiéj wiemy, czego nam trzeba. *Cudzego nie pragnij, a swojego broń. Cudzemu psu, cudzemu koniowi i cudzej żonie nie trzeba dowierzać. Trzy rzeczy żadnego nie przynoszą użytku: cudze pieniądze liczyć, cudzego psa karmić i z cudzą żoną gamratować.* 2) = obcy, cudzoziemski, zagraniczny. *Cudze kraje. Cudza ziemia. Dziś wszystko cudze milsze nam się zdaje, Stąd miłość kraju własnego ustaje.*

Cudzysłów, **u**, *lm.* **y**, *m.* (*Cudzymów, nieuż.*) 1) *gram.* znak w pismach i drukach, odróżniający słowa autora od wypisu z innego, lub mowy kogo innego („“). 2) = miejsce cudzysłowem oznaczone, cytacja.

Cug, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) 1) *wiatru; ob. Ciąg, Przeciąg. Cug w pokoju. Cug wody, ob. Prąd, Bieg.* 2) = *prze.* ciąg, pasmo. *Idąc zwycięztwa szczęśliwego cugiem, Jeden posiłek posyła za drugim.* 3) = zaprząg sześciokonny jednéj maści. *Cugiem jechać*, t. j. poszóstno, sześciokonno, sześcią końmi maściстémi *Sześć koni siwojabłkowitych w cugu.* 4) = jedna para z trzech cugowych. *Przeprzągam konia z pierwszego cugu na ostatni.* 5) = *woj. nieuż.* część kompanji piechoty, większa od roty, pluton. *Maszerować cugami*, t. j. plutonami. 6) = *nieuż.* przeciąg, odległość, dalekość drogi. *Nowogród dalekim bardzo cugiem leży od Kijowa.* 7) = *nieuż.* wymiar pewnéj drogi od rana do noclegu; jazda na dzień. *Koniom taki cug na cztery mile nigdy nie wadzi. Cug w oraniu, w ciągnięciu*, przegon, ciąg. 8) = *nieuż.* ciąg, przeciąg czasu. *Długosz tylko ośmią lat cug panowania Ziemomysłowego wymierzył.* 9)= *prze. Cug puścić*; ustępować, zupełną wolność zostawić. *Puszczam cug komu*, t. j. ustępuję komu płacu. *prow.* ustępować stronie przysięgi. *W sprawach kryminalnych nie ma być cug puszczan do przysięgi.* 10) = *prow. prze.* sekwela, pochop sędziemu dany. 11) = *myś. ob. Ciągnięcie.*

Cugiel, **gla**, *lm.* **gle**, *m.* i **Cugle**, **i**, *v.* **ów**, *blp.* (z niem.) 1) pasy rzemienne, do munsztuku przyprawione, któremi się konie wstrzymują i kierują. *Wjeżdżeniu, jak cuglów nie popuszczać, tak też zbytnie skracać nie potrzeba. fig. Cugli komu skrócić*, t. j. powściągnąć. *Cugli komu popuścić. Puścić cugle namiętnościom.* 2) = *u sieci*; sznury, któremi się sieć ściąga.

Cuglować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* cugle wkładać, chełznać.

Cuglowy, **a**, **e**, *p.* od cugla. *Cuglowy rzemień.*

Cugowy, **a**, **e**, *p.* od cugu, ciągowy. *Cugowy koń.*

Cukier, **kru**, *lm.* **kry**, *m.* (z niem.) *chem.* (saccharum) substancja roślinna słodka, dobywana z trzciny cukrowej (arundo saccharifera), składająca się z kwasorodu, węgliku i wodorodu, zowie się *cukrem zwyczajnym*; = *buraczkowy*, otrzymywany z ćwikły; = *galaretowy*, dobywany ze zwierzęcéj galarety traktowaniem jéj mocnym siarkowym kwasem, lubo on jest substancją zwierzęcą i zawiera w sobie azot, lecz na wino nie fermentuje; = *grzybowy*, dobyty z grzybów; = *krochmalny*, otrzymujący się z krochmalu za pośrednictwem siarkowego kwasu, lub dopuszczeniem tak zwanéj zgniłéj fermentacji; =*lukrecjowy* (glycyrrhizinum, glycion), dobywany z drzewa lukrecjowego; = *miodowy*, wydzielany z miodu; = *mlęczny, v. laktyn*, otrzymywany z mléka lub serwatki, nie zawiera jednak w sobie azotu; = *winogronowy*, dobywany z jagód winnych; = *żółciowy, ob. Pikromel*; = *słodkomoczu* (ob. ten wyr.); w przedaży, stosownie do dobroci, zowie się *melisem*, *kandysem*, *v. kandysbrodem* i t. d. *Cukier lodowaty, jęczmienny, owsiany*, gatunki wyrobów z cukru, przedawanych w cukierniach. *Cukrem, bl.* nazywa się niek. *Trzcina cukrowa* (ob. ten wyr.). *Głowa cukru, v. cukrowa*, przedażny cukier w postaci ostrokręgu. *Jak głowa cukru, v. nakształt*

głowy cukru. Rąbać cukier. Utłuc cukru. Utrzeć cukru. Cukier tłuczony, v. tarty. Ma djabeł dosyć cukru i grzech czyni słodki, przys. I cukier bez dobrej woli w piołun się obróci, przys. Cukru! głos synogarlicy.—*Cukry, blp. m.* (ob. niżej).

Cukierek, rka, *lm.* **rki,** *m.* łakotek cukrowy. *Zbytek w cukierkach stołowych i pokarmach cukrowanych bardzo czerni zęby.*

Cukierkandel, dla, *lm.* **dle,** *m. nieuż.* cukier lodowaty.

Cukierlan, a, *lm* **y,** *m. nieuż.* polewanie cukrowe.

Cukiernia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) miejsce gdzie cukry, cukierki i w ogólności wszelkie łakocie robią i przedają. 2) = *ob. Cukrownia.*

Cukiernica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Cukierniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) puszka od cukru. 2) = żona cukiernika, lub kobieta utrzymująca sama cukiernią.

Cukiernicki, *ob. Cukierniczy.*

Cukiernictwo, a, *blm. n.* sztuka robienia cukrów, cukierków.

Cukierniczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* czeladnik cukierniczy, chłopiec w cukierni.

Cukierniczka, *ob. Cukiernica.*

Cukierniczy, a, e, i Cukiernicki, a, ie, *p.* od cukiernika. *Kunszt cukierniczy, v. sztuka cukiernicza. pst. Po cukiernicku,* według sztuki cukierniczéj.

Cukiernik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) co robi cukry, cukierki, łakocie. 2) = *zool.* rodzaj owadu (lepisma), podobny do poczwarki motowéj, znajdujący się koło cukru.

Cukrolek, a, *lm. i,* *m. med.* wszelkie słodkie, cukrowe lekarstwo.

Cukromierz, a, *lm.* **e,** *m. gorz.* (in. *Sacharometr*), pewien gatunek przyrządu (ponurzającéj się wagi), wykazującego ilość nie rozłożonego cukru w fermentującéj się brzeczce, bo skoro cukier się rozkłada, brzeczka musi stawać się rzadszą; gdy więc narzędzie to, zamiast 12°, okazuje 8°, należy wstrzymać fermentację, inaczéj bowiem, w skutek zupełnego rozłożenia się cukru, brzeczka utraciłaby smak swój właściwy.

Cukro mleczan, u, *lm.* **y,** *m. chem, ob. Klejan.*

Cukrosmażki, (confectiones), **żek,** *blp.* cząstki roślinne smażone w cukrze; konfekciki.

Cukrowacieć, ał, eje, *sn. nd.* w cukier się obracać, lub smaku cukrowego nabierać.

Cukrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) cukrem zaprawiać, przyprawiać, słodzić. *Cukrować poziomki, konfitury.* 2) = polewać cukrem, lukrować. 3) = *fig.* słodzić, przyjemnym, powabnym czynić. *Chrystus świętym słodził i cukrował miłość bożą.* 4) = *myś.* mówi się o psach gończych, kiedy gonią głosem przyjemnym. = **się,** *stz.* w cukier się obracać, cukru krzyształki z siebie objawiać. *Miód się cukruje. Konfitury cukrują się.*

Cukrowanie, a, *lm.* **a,** *n.* osypywanie, polewanie cukrem.

Cukrowany, a, e, *p.* 1) cukrem zaprawiony. *Te konfitury są nazbyt cukrowane, ob. Cukrowy.* 2) = *fig.* grzeczny, uprzejmy pozornie. *Kompliment cukrowany.*

Cukrowarz, a, *lm.* **e,** *m.* fabrykant cukru, warzący sok na cukier.

Cukrowaty, a, e, *p.* podobny do cukru, mający smak cukru. *Alun cukrowaty. Melon cukrowaty, ob. Cukrowy.*

Cukrowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. v.* **Cukrownik, a,** *lm.* **i,** *m. bot. ob. Trzcina cukrowa.*

Cukrownia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* fabryka cukru.

Cukrownica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) (Lippia), roślina zwana także *Prawką.* 2) = *ob. Trzcina cukrowa.*

Cukrowny, a, e, *p.* jak cukier słodki, pełen cukru. *Po gorzkiem cukrowniejszą słodycz, przys. Będąc słówka cukrowne, a postawka cudna, Pójrzysz jeno kęs dalej, alić myśl obłudna.*

Cukrowy, a, e, *p.* 1) od cukru, z cukru zrobiony, wyłany. *Cyfra cukrowa. Trzewiczki cukrowe.* 2) = zaprawiony cukrem. *Wódka cukrowa.* 3) = słodki jak cukier. *Gruszka cukrowa.* 4) = do fabrykacji cukru służący. *Młyn cukrowy.* 5) = z cukrów, ze słodkich, cukrowanych potraw składający się. *Kolacja, v. wieczerza cukrowa,* która się zastawia w pokoju sypialnym państwa młodych dla swatów i gości. *Słodycz małżeństwa często się z cukrową wieczerzą kończy.* 6) = *fig.* słodki, miły, przyjemny. *Cukrowe usta. Pocałowanie cukrowe. Słówka cukrowe, ob. Jedwabne.* 7) *bot. Cukrowy groch, ob. Groch cukrowy. Cukrowy korzeń:* a) nazwa dawana roślinie *Wężymord ogrodowy* (Scorzonera hispanica). b) = *v. cukrowe korzonki,* posp. nazwa rośliny *Marek cukrowy* (Sium sisarum). *Cukrowa palma, ob. Palma cukrowa. Cukrowa trzcina, ob. Trzcina cukrowa.*

Cukrówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* nazwa pewnego gatunku *gruszy pospolitéj* lub jéj słodkiego owocu.

Cukry, ów, *blp.* łakotki, przysmaki cukrowe. *Stracił zęby od cukrów.*

Cukrzan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (saccharias), połączenie niby-solne cukru z jakąbądź zasadą, np. *Cukrzan potażu.*

Cukrzeć, ał, eje, *sn. nd.* 1) zamieniać się w cukier, krystallizować się. 2) = stawać się słodkim, przybierać smak cukru.

Cukrzeliczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Hedypnois), roślina zwana także *Słodziczką.*

Cukrzyć,ył, y, *scz. nd. ob. Cukrować.*

Cukrzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Coereba) *zool.* ptak z rzędu *przyrosłopalcowych*; gatunki jego: 1 = *zielony* (C. Spiza). 2 = *turkusowy* (C. cyanea). 3 = *szafirowy* (C. coerulea), 4 = *żółtobrzuchy* (C. flaveola).

Cukuł, u, *lm.* **y,** *m. ar.* podstawa słupowa, *ob. Cokół, Cokul.*

Culag, u, *lm.* **i,** *m.* i **Culaga, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) przydatek do pensji, powiększenie gaży. *Miałby nierównie ozdobniejszą usługę kraj z kawalerji narodowéj za małym cudagu przydatkiem.*

Cuma, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Cumka, i,** *lm.* **i,** *ż.* u flisów, lina którą się statek do lądu zawinąwszy uwiązuje do hartfula. *Zakładać cumę. Miejsce zgodne cumie.*

Cumować, ował, uje, *scz. nd.* strzosować, przybiwszy do lądu, statek u hartfula uwiązać.

Cumowanie, Przycumowanie, a, *lm.* **a,** *n. statku;* przybicie do lądu i przywiązanie statku.

Cup! 1) odgłos znaczący chwytanie, złapanie, *ob. Cap!* 2) = odgłos uderzenia, *ob. Ciup! Łup!* 3) = właściwie, hasło przydybania niespodziewanego. *Dybał na niego długo, aż zawołał: cup! a tuś mi!*

Cupać, ał, ie, *scz. nd. za kim;* z nienacka noga za nogą, powoli, milczkiem na kogo dybać; iść za kim, żeby go złapać. *Postrzegłszy z daleka idącego, cupał za nim aż go przycupał. Wilk cupie, ob. Przycupać.*

Cupel, *ob. Cypel.*

Cwał, Cztwał, Szczwał, u, *lm.* **y,** *m.* pęd najrączszy końskí, galop. *Cwałem, v. w cwał pędzić. Przybiegli cwałem. Puścić się cwałem.* (o człowieku) *cztwałem,* t. j. skokiem. *A dalej, dalej, w cztwał, w cztwał! fig. Kto cztwałem nie ucieka od pokusy, pokusa bierze go za kark i obali.*

Cwałać, Cztwałać, Cwałować, ował, uje, *scz. nd.* 1) pędzić koniem jak najrączéj, galopować. 2) = *fig.* chodzić pieszo koło czego, uwijać się. *Cwałuje dniem i nocą za tym interesem.* 3) = czytać nadto prędko. *Po co tak cwałujesz? czytaj wolniéj.* 4) *Cwała mi co w głowie,* t. j. uwija mi się, snuje mi się po głowie. 5) *Cwałać w czém, v. Cwałać się,* brnąć w czém, z biédą i ciężkością się posuwać. *Cztwałać na kogo, ob. Czyhać.*

Cwancygier, a, *lm.* **y,** *m.* moneta austrjacka na 20 grajcarów, *ob. Krejcerówka.*

Cwejnos, a, *lm.* **y** *m.* (z niem.) dwóchnosek, dwójnos, gatunek psów z nosem rozdzielonym.

Cwelich, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) tkanina lniana z podwójnéj osnowy.

Cwelichowy, a, e, *p.* od cwelichu.

Cwiartka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Cwiarteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Cwierć*). 1) czwarta część jakiéj drobniejszéj rzeczy. *Cwiartka cielęciny, baraniny. Rozkroić jabłko na cztéry ćwiartki.* 2) = *posp.* czwarta część miary, korca. *Cwiartka zboża, v. Ćwiartka.* 3) = format książki, in quarto (in 4to). *Dzieło to wyszło we ćwiartce, ob. Cwiartkowy.* 4) = *papieru;* czwarta część arkusza, *v.* papier listowy.

Cwiartkować, *ob. Ćwiertować.*

Cwiartkowy, a, e, *p.* od ćwiartki, in quarto. *Format ćwiartkowy. Tom ćwiartkowy. Cyna ćwiartkowa,* do któréj czwartą część ołowiu dodają.

Ćwiczenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wprawianie, wkładanie kogo w co. *Tego się tylko przez długie ćwiczenie nauczyć można. Ćwiczenie ciała. Ćwiczenie umysłowe. Ćwiczenie rozumu. Ćwiczenie duchowne. Dowcip ćwiczeniem ostrzeje.*

2) = nauka, wychowanie. *Jesteś u dobrego mistrza na ćwiczeniu. Jakie ćwiczenie, takie pociechy,* t. j. jakie wychowanie, takie owoce. *Dać kania na ćwiczenie.* 3) = napominanie, strofowanie. *Synu mój, słuchajże ćwiczenia ojca swego, a nie opuszczaj nauki matki swéj.* 4) = zadanie szkolne, temat. *Nie skończył jeszcze ćwiczenia.* 5) = chłostanie, smaganie. *Wziął rózgę dobre ćwiczenie.*

Ćwiczeństwo, a, *lm* **a,** *n. nieuż.* ćwiczenie, układność, karność. *Trzeba zawsze ćwiczeństwa z karności około siebie użyć, aby gniewem władnąć.*

Ćwiczny, a, e, *p. nieuż.* przyjmujący ćwiczenie, pojętny. *Głowy ćwiczne.*

Ćwiczony, a, e, *st. wyż.* **Ćwiczeńszy, a, e,** *p.* 1) wprawiany w co, sposobiony do czego. *Ćwiczony w rzemiośle jakiém. Umysł ćwiczony.* 2) = chłostany, smagany.

Ćwiczyciel, a, *lm.* **e,** *m.* ćwiczący drugich, upominacz, nauczyciel. *Filozofowie są ćwiczycielami rodu ludzkiego.*

Ćwiczycielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która ćwiczy drugich, upominaczka, nauczycielka.

Ćwiczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) wprawiać, wkładać kogo w co, sposobić kogo, *v.* co do czego. *Ćwiczyć żołnierzy w robieniu bronią. Ćwiczyć swoję pamięć. Ćwiczyć kogo w sztuce jakiéj. Ćwiczyć, v. układać psy do polowania.* 2) = chłostać, smagać. *Konia gniewliwego, żony niewstydliwéj, chłopa łżystego, bodaj nikt dobry nie ćwiczył tego. Ćwiczyć konie, dzieci, ob. Ochwiczyć.* = **się,** *stz.* 1) wprawiać się w co, wkładać się w co, doskonalić się. *Ćwiczyć się w robieniu bronią. Ćwiczyć się w śpiewaniu, w bieganiu.* 2) = chłostać się, smagać się. *Koń chłopa uporem, a chłop konia przemysłem, będą się ćwiczyć oba, ob. Biczować się.*

Ćwiczyzna, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* ćwiczenie, biegłość, wprawa, doświadczenie. *Wy przez rycerskie na wojnach ćwiczyzny, Zasłużyliście względy u ojczyzny.*

Ćwieczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Ćwiek*) mały ćwiek. *Ćwieczki do butów. Ćwieczek bez główki, ob. Sztyft.*

Ćwieczkować, *ob. Ćwiekować.*

Ćwieczysto, *ps. ob. Ćwieczysty.*

Ćwieczysty, a, e, *p.* pełen ćwieków, ćwiekami pobity.

Ćwiek, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Ćwieczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (z niem.) 1) gatunek gwoździ żelaznych z wypukłą głową. *Kupić ćwieków, ćwieczków. fig. Siedzi w książkach, jakby go ćwiekiem przybił, ob. Przykuty. fig. Ma ćwieka w głowie,* t. j. bito go w ciemię, nie staje mu klepki. 2) = *fig.* mozół, trudność, przeszkoda, kłopot. *Wbić komu ćwieka, v. zabić komu ćwieka, dom. w głowę,* t. j. dać do myślenia, do roboty. *To nie lada ćwiek! W tém, v. tu jest ćwiek, ob. Sęk.* 3) = *w głowie;* a) *med.* (clavus hystericus) ból w jedném jakiém miejscu głowy z powodu dolegliwości histerycznych (u kobiét). b) *Ćwiek w głowie, żart.* myśl przesądna, która opanowawszy umysł, nie dozwala pojmować prawdy. *Ma jakiegoś ćwieka w głowie. Wlazł mu jakiś ćwiek do głowy. Ani wybić mu tego ćwieka z głowy.*

Ćwiekarczyk, a, *lm.* **i,** *m.* czeladnik, *v.* chłopiec ćwiekarski.

Ćwiekarka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona ćwiekarza.

Ćwiekarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* kowalnia ćwiekarska.

Ćwiekarski, a, ie, *p.* od ćwiekarza. *Ćwiekarskie rzemiosło.*

Ćwiekarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło ćwiekarskie, handel ćwiekami.

Ćwiekarz, a, *lm.* **e,** *m.* rzemieślnik od ćwieków.

Ćwiekować, Ćwieczkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) ćwieki wbijać, ćwiekami pobijać. 2) *fig. Ćwiekować;* smagać nielitościwie aż do krwi, katować, męczyć. *Wolisz kucharza ćwiekować, Niźli zająca ćwiertować.*

Ćwiekowy, a, e, *p.* od ćwieka. *Ćwiekowa głowa.*

Ćwiekrzyn, u, *v. a,* **y,** *m.* **y,** *bot.* (Tapura), roślina.

Ćwiekulec, lca, *lm.* **e,** *m.* rodzaj drzewa na ćwieki, od szewców używanego do przybijania obcasów. *Ćwiekulcem nabić obcas.*

Ćwierć, ci, *lm.* **ci,** *ż. zdr.* **Ćwiartka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) czwarta część czego. *Ćwierć korca, v. Ćwierć. Ćwierć łokcia. Łokieć i trzy ćwierci. Pięć ćwierci łokcia. Ćwierć mili. Ćwierć funta. Pół ćwierci łokcia, funta. Ćwierć,* t. j. sztuka ćwiertowanego winowajcy. *Dulega poszedł żywcem na ćwierci i ogień,* t. j. został ćwiertowanym i spalonym. *Ćwierć drzewa,* t. j. połeć drzewa, deska. *Ćwierć łanu,* miara pewna inwentarska, czwarta część łanu. *Ćwierć bór;* piętnaście barci. 2) = miara tow. syp. a) polska = 32 litrom. b) krakowska = 30,750 litrom. 3) = kwartał, rata płacy wysłużonéj. *Wysłużył swoję ćwierć. Wypłacono mu jego ćwierć.*

Ćwierćarkuszowy, a, e, *p.* ćwiartkowy, na ćwierć arkusza wielki. *Format ćwierćarkuszowy.*

Ćwierćbeczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* czwarta część beczki, *ob. Antał.*

Ćwierćfuntowy, a, e, *p.* ćwierć funta wynoszący.

Ćwierćienny, a, e, *p.* od ćwiertni, co ćwiertnię waży, korzeczny.

Ćwierćień, *ob. Ćwiertnia.*

Ćwierćiokrąg, ęgu, *lm.* **ęgi,** *m* i **Ćwierćkole, a,** *lm.* **a,** *n.* narzędzie matematyczne, składające czwartą część okręgu.

Ćwierćiowy, a, e, *p.* ćwierć biorący w się, jakąkolwiek miarą albo wagą; obejmujący ćwierć. *Ćwierćiowy worek. Ćwierćiowa nuta, muz. ob. Ćwierćnuta. Ćwierćiowe wydzielanie, chem.* otrzymywanie złota za pomocą chemicz. procesu, z ałjażu srebra ze złotem, w którym na trzy czwartych części srebra znajduje się jedna czwarta złota.

Ćwierćeć, ał, y, *scz. nd.* **Ćwierkać,** *v.* **Cierkać, ał, a,** *częstl.* i **Ćwierknąć, ął, ie,** *jedn.* skrzyp wydawać jak świerszcz, świerszczeć, ćwiergotać. *Świerszcz ćwierka. Skowronek ćwierka. Wróble ćwierkają.*

Ćwierćłokciowy, a, e, *p.* od ćwierci łokcia; szeroki, długi na ćwierć łokcia.

Ćwierćmilowy, a, e, *p.* od ćwierć mili.

Ćwierćmurołom, u, *lm.* **y,** *m. art.* rodzaj działa. *Ćwierćmurołomy dwunastofuntową kulę strzelają.*

Ćwierćnuta, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Ćwierciowa nuta,** *muz.* czwarta część całéj nuty.

Ćwierćrocznie, *ps. ob. Ćwierćroczny.*

Ćwierćroczny, Ćwierciroczny, a, e, *p.* trzymiesięczny, kwartalny.

Ćwierćsokół, u, *lm.* **y,** *m. art.* rodzaj działa. *Ćwierćsokoły jednofuntową kulę strzelają.*

Ćwierćwąż, ęża, *lm.* **ęże,** *m. art.* rodzaj działa. *Ćwierćwęże cztero, albo pięciofuntową kulę strzelają.*

Ćwierk, u, *lm.* **i,** *m.* świerkanie, świegot, skrzyp. *Świerszcz skrzydłami swemi ruszając, ociera je o grzbiet, a powietrze tym sposobem poruszone, wydaje ćwierki.*

Ćwierkanie, a, *lm.* **a,** *n.* świegotanie, skrzypienie, *ob. Ćwierk.*

Ćwiertnia, ni, *lm.* **nie,** **Ćwiercień,** *ż. prze.* miara zboża różnéj w różnych stronach wielkości, maldr. *Łaszt dobrej miary ma ćwiertni 26; ćwiertnia korcy trzy. Ćwiertnia poznańska ma garcy 12. Ćwiertnia krakowska ma garcy 36, Kaliska 52. Sto ćwierci pszenicy.*

Ćwiertnik, a, *lm.* **cy,** *m.* kmieć na ćwierci roli osiadły.

Ćwiertować, ował, uje, Ćwiartować, Czwartować, *scz. nd.* na cztery części rozszarpać, np. złoczyńcę.

Ćwiertowanie, a, *lm.* **a,** *n.* rozcięcie na cztery części (kara złoczyńców) *Wskazano go na ćwiertowanie.*

Ćwik, a, *lm.* **i,** i **owie,** *m.* 1) kogut nie zupełnie wykapłuniony. *Czerwony jak ćwik. Wpadł, jako ćwik głodny między małe kuropatwy.* 2) = ćwiczony, doświadczony, weteran. *Wojenni ćwikowie. Więcéj w jego wojsku było młodzików, aniżeli ćwików.* 3) = *fig.* przebiegły, szczwany, kuty na cztéry nogi. *Stary ćwik. Słyszałem to od Sienickiego, ćwika starego i sławnego męża.* 4) = stary karp', ryba. *Za trzy lata stare karpie już będą ćwikami i okrasą gatunku.* 5) = gra w karty. *Grać w ćwika.* 6) = *myś.* a) ptak, którego podejść, lub zwabić nie można. b) = ptak który dobrze wabi.

Ćwikel, Cwykel, kla, *lm* **kle,** *m.* (z niem.) *ob. Klin.*

Ćwiklany, a, e, *p.* od ćwikły. *Ćwiklane liście. ob. Boćwina. Ćwiklany list. ob. Rdest wodny.*

Ćwintnal, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) na statku, *v.* szkucie, symbelek na który zamykają linkę, *v.* kalaryfy. 2) = kijek poprzeczny u dołu karnatów, na którym też karnaty okręcają się.

Ćwizgult, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) złoto w blaszkach z podłożonem srebrem.

Ćwikła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *zdr.* **Ćwikiełka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) rodzaj rośliny warzywnéj. *ob. Burak pospolity,* mian. jego odmianę. *Beta cicla. Zwyczajnie zowią buraki*

zaprawne ćwiklą, a liście ich zaprawne boćwiną. Ćwikła czerwona, biała, czarna. Ćwikła leśna v. polna (limonium). *Ćwikła pomorska* (atypum). 2) = rodzaj przyprawy na sałatę z buraków słodkich gotowanych, z octem zaprawionych.

Ćwikłowy, **a**, **e**, *p.* od ćwikły, jéj właściwy. *Buraki ćwikłowe, v.* ćwikły.

Ćwikulec, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* 1) posp. nazwa rośliny: *Trzmielina brodawkowata* (Evonymus verrucosus). 2) = *ob. Ćwiekulec.*

Ćwiła, **y**, *lm.* **y**, *ż.* siekiera długa i wązka do wydłubywania wgłąb drzewa służąca. *ob. Cieślica.*

Cwy, cwego, *m. mit.* celtycki Deiwr, jest ogromne oburzenie, namiętność, gotująca się do wybuchu piorunów rykiem, tyle, co Normandzki Niord.

Cyan, **u**, *blm. m. chem. v.* **sin, sinnik cyan, cyanoród**, ciało gazowe, składające się z węglika i azotu; z powodu jednak, że się chemicznie zachowuje jak chlor, brom, a mian. fluor, mieści się w rzędzie pierwiastków, zwanych solorodami; w połączeniu z wodorodem daje znany ze swéj silnéj truciznowéj własności kwas *wodocyanowy*, zwykle zowiący się *wodosinnym v. pruskim*; w połączeniu z żelazem daje malarską farbę: *berliński lazurek, v. berliński błękit.*

Cyanek, nka, *lm.* **nki**, *m. chem. ob. Sinek.*

Cyanit, **u**, *lm.* **y**, *min.* nazwa minerału, składającego się głównie z krzemianu zasadowego glinki; krystalizowany, zwykle błękitnego koloru.

Cyannik, **a**, *lm.* **ki**, *m. chem.* toż samo, co *nadsinek* (super-cyanuretum), *ob. Sinek.*

Cyanometr, tru, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do oznaczenia stopnia błękitnéj barwy nieba i czystości powietrza.

Cyanoród, u, *blm. m. chem. ob. Cyan.*

Cyano-siarkan, u, *lm.* **y**, *m. chem. ob. Sino-siarczan.*

Cyanotyczny (cyanoticus), **a**, **e**, *p.* (z grec.), *med.* posiniały, odznaczający się kolorem sinym skóry.

Cybant, **a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Cybancik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) żelazo, którém się fugi okolka u koła zepsutego ściskają, wyrwant.

Cybeb, **a**, *m. mit.* kapłan Attysa i Cybeli. Gdy bóg umarł, Cybebowie snuli się po górach, dolinach i polach, wydając jęki. Inne imię ich *Kybeb.*

Cybela, **i**, *ż. mit.* siostra i żona Attysa, bogini frygijska, do Rzymu przeniesiona, oznacza księżyc, równa się Izydzie, Mylicie. W świątnicach jéj obchodzono śmierć i zmartwychwstanie boga Attysa. Inne imię jéj *Kybela.*

Cybet, *v.* **Zybet**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) 1) *zool.* gatunek drapieżnego zwierza, z rodzaju *Viverry.* 2) = tłuszcz, znajdujący się w worku tylnym pomienionego zwierza, używany dawniéj za środek lekarski.

Cybora, **y**, *blm. ż. bot.* (cyperus esculentus) roślina, w korzeniu któréj oléj się znajduje, gdy przeciwnie w innych roślinach, zwanych olejnemi, przebywa on wyłącznie w nasionach, a niekiedy w owocach, *ob. Cibora.*

Cyborjum, *nieod. n.* (Ciborium) (z grec.-łać.) miejsce w ołtarzu, w którém poświęcone hostje z kielichem u katolików chowane bywają.

Cybuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z turec.) rurka do ciągnięcia tytuniu, która się w lulkę wsadza. *Cybuchy do kurzenia tytuniu bywają hordowidowe* (kalinowe); *cybuch czereśniowy*, t. j. z drzewa czereśni, zowie się *antypką.*

Cybuchowy, **a**, **e**, *p.* od cybucha. *Munsztuk cybuchowy.*

Cybula, *ob. Cebula.*

Cybusznik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Philadelphus) posp. nazwa rośliny, zwanéj zwykle *Jaśminkiem v. Dzielzaminem dzikim.*

Cyc, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) (z ind.) gatunek materji. 2) = (z niem.) brodawka *v.* guzik u piersi. 3) = pierś kobiéca, wypukłość u piersi. *ob. Cycek.* 4) = wymię, część organizmu u samic (zwierząt ssących) wydzielająca mléko.

Cyca, **y**, *ż. mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu niebieskich pań dziewiąta, żeński Godun, jest Opiekunką matek, karmiących piersiami własnemi niemowlęta, zaczém coś nakształ *Cybeli*, a raczéj *Mameli.* Posąg jéj wielopiersisty. Na cześć jéj zbudowano miasto *Cesc.* Inne imiona jéj: *Ciza, Zyza, Siza.*

Cycać, ał, a, *sn. nd. ob. Ssać.*

Cycal, Cycał, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) *posp.* ssący piersi. 2) = *fig.* pieszczoch, niewieściuch.

Cycasty, Cycaty, **a**, **e**, *p. posp.* piersisty, pełnych piersi. *Cycasta dziewka.*

Cycek, cka, *lm.* **cki**, *m.* (*zdr.* od *Cyc*) 1) część podniesiona na piersiach, po środku której znajduje się brodawka. *Jeszcze w pieluchach i przy cycku. Cycek v. cycka dawać*, t. j. piersiami karmić, *ob. Pierś.* 2) = u zwierząt; *ob. Promień, Wymię, Grzyż.*

Cycero, *nieod. n.* (Cicero), 1) gatunek średniéj wielkości liter do drukowania. 2) = bl. zam. *cziczerone* (ob. ten wyr.). 3) = im. wł. znakomitego mówcy i pisarza rzymskiego.

Cyceronjanizm, **u**, *blm. m.* (Ciceronianismus) (z łać.) sposób pisania sławnego mówcy rzymskiego Cycerona, naśladowanie Cycerona.

Cychla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (Cichla) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbronnych.

Cycka, **i**, *lm.* **i**, *ż. posp.* pierś niewieścia.

Cyckowy, **a**, **e**, *p.* od cycków, piersiowy. *Brodawka cyckowa.*

Cycoch, **a**, *lm.* **y**, *m.* i **Cycoń, nia**, *lm.* **nie**, *m. ob. Cycal.*

Cycowaty, **a**, **e**, *p.* nakształt cyców.

Cycowy, **a**, **e**, *p.* od cycu, z cycu (materji).

Cyda, **y**, *ż. mit.* bogini celtycka, *ob. Keda.*

Cyder, *v.* **Cydr, dru**, *lm.* **dry**, *m.* (z fran.) sok z jabłek, jabłecznik.

Cyferblat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) tarcz zégarowa. 2) = tarcz, na któréj znajdują się liczby do oznaczenia.

Cyfonja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (Ciphonie) pewien rodzaj instrumentu ze strunami.

Cyfra, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Cyferka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) znak liczebny. *Znajome znaki liczebne* 1, 2, 3, 4, i t. d. *nazwane cyframi. Cyfry arabskie, rzymskie. Liczba wyrażona cyfrą v. w cyfrze, v. przez cyfrę. Cyfra dziesiętna*, t. j. należąca do licznika, ułamku dziesiętnego, a więc leżąca zaraz po przecinku oddzielającym liczbę całą; *cyfra setna* leżąca w prawo po dziesiątéj; *cyfra tysiączna*, leżąca w prawo po setnéj i t. d. 2) = zero, przez siebie nie znaczące żadnéj ilości. *fig. Być cyfrą, v. za cyfrę ważyć*, t. j. nic. *Nie mieć za sobą tylko same szlachectwo, jest to być to, co w rachunku nazywają cyfrą, przy któréj kiedy żadna rozumu, cnoty, poczciwości zaleta się nie znajduje, nic nie waży.* 3) = litery początkowe czyjego imienia związane z sobą, np. *S. A.* (Stanisław August). *Wyrznąć cyfrę na pieczątce.* 4) = *w lm. Cyfry, cyfer;* sposób tajemnego pisania. *Przejęto list cyframi pisany. Odmienić cyfry.*

Cyfrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) cyframi oznaczać, liczbować. *Cyfrować rejestr.* 2) = cyframi, t. j. tajemnemi znakami pisać.

Cyfrowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) cyframi oznaczanie, liczbowanie. 2) = cyframi, t. j. tajemnemi znakami pisanie.

Cyfrowy, **a**, **e**, *p.* od cyfry.

Cyga, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kraglica, bąk, fryga, wartałka. *Cyga, kiedy się od rzemienia kręci, Jaką po długich salach grą się bawią dzieci W długim kole patrząc, to biczmi pędzona, Krzywym kołem potata... Lata myśl szalona, jako cyga od dzieci biczami sieczona. Latać v. kręcić się jak cyga.* 2) = *ar.* in. *żłobek składany*, wkięsek, żłobek złożony z podwójnéj kołowéj krzywizny.

Cygan, **a**, *lm.* **ie**, *m. zdr.* **Cyganek, nka**, *lm.* **nki**, *m.* (z łać. śred.) 1) człowiek z plemienia cygańskiego. *Syngara, miasto w Mezopotamji, skąd znać owi cyganie, którzy się po wielu królestwach włóczą. Banda cyganów. Włóczyć się jak cygan po świecie. Świadczy się cygan swemi dziećmi. przys.* t. j. łotr wzywa łotra na świadectwo. *Dał się cygan dla kompanji powiesić*; mówi się o człowieku, co bez względu na własne przekonanie i na swą zgubę łatwo się skłania do życzenia drugich. *Czarny, jak cygan. Odarty, jak cygan.* 2) = *fig.* szalbierz, matacz, krętacz, złodziéj, łotr. *To wielki cygan! Poczekaj, ty stary cyganie!*

Cyganek, nka, *lm.* **nki**, *m.* 1) *ob. Cygan.* 2) = u kmieci, mały nóż składany z trzonkiem drewnianym, kozik.

Cyganiątko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Cygan*) małe cygańskie dziecko.

Cyganić, ił, i, *scz. nd.* oszukiwać, jak cygan, w polo

wyprowadzać, matać, kręcić. *Już raz przynajmniéj skończ tę sprawę, nie cygań ze mną dłużéj, ob. Ocyganić.*

Cyganieć, iał, ieje, *sn. nd.* zostać cyganem, człowiekiem cyganowi podobnym.

Cyganię, ęcia, *lm.* **ęta**, *n.* dziecię cygańskie.

Cyganka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Cyganeczka, czki**, *lm.* **czki**, *ż.* 1) kobiéta rodu cygańskiego. 2) = wróżka, wieszczbiarka. 3) = mataczka, filutka. 4) = kobiéta płci oliwkowatéj, płowéj, ogorzałej na słońcu. *A ty cyganeczko, wiedź białoszyje siostry, jaskółeczko.* 5) = pewien gatunek jabłek. 6) = *myś.* zła strzelba.

Cyganowaty, a, e, *p.* do cygana podobny, na cygana zakrawający.

Cygański, a, ie, *p.* 1) od cygana, do cygana należący. *Król cygański. fig. Cygański żywot prowadzić*, t. j. włóczęgą się bawić, tułać. *fig. Cygańska strzelba*, t. j. niegodziwa, popsuta. 2) = *fig.* szalbierski, złodziejski. *psł. Po cygańsku, v. z cygańska;* jak zwykli robić cygani, po szalbiersku, po złodziejsku.

Cygaństwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) ród cygański, obyczaje i postępowanie cygańskie. 2) = *zb.* cyganie.

Cygarnica, y, *lm.* **e**, *ż. zdr.* **Cygarniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) 1) futeralik do cygar. 2) = trzonek, trzymadełko do cygar, mundsztuczek.

Cygaro, a, *lm.* **a**, *n.* skręcone sztucznie listki tytuniowe służące do palenia jak w fajce. *Cygaro hawańskie. Palić cygaro. Paczka cygar.*

Cygarówka, i, *lm.* **i**, *nieuż.* trzonek, trzymadełko do cygar, np. z rogu, z bursztynu.

Cygęź, zi, *blm. ż. prow.* zarośle sosnowe młodociane, gęsto zwarte.

Cygrynowy, a, e, *p.* (z niem.) *nieuż.* morskozielony.

Cyk, *nieod.* pewien rodzaj głosu lub dźwięku (jaki np. daje się słyszeć od ruchu wahadła w zégarze).

Cykać, ał, a, *scz. nd.* **Cyknąć, ął, ie**, *dk.* wydawać głos lub dźwięk, podobny do brzmienia: *cyk. Zégar przestał cykać*, t. j. zatrzymał się. *Cyknij na niego, a obejrzy się.*

Cykada, Cykata, y, *lm.* **y**, *ż.* skórka cytrynowa cukrem zaprawna.

Cykanie, a, *lm.* **a**, *n.* wydawanie głosu lub dźwięku cyk. *Nie lubię tego ciągłego cykania zégaru.*

Cykatowy, a, e, *p.* od cykaty, z cykaty.

Cykatryzacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *med. ob. Zabliźnienie.*

Cykl, u, *lm.* **e**, *m.* (z grec.), in. *Okres, Okręg.* 1) *astr.* perjodyczna przestrzeń czasu, w któréj się ponawiają téż same biegi i obroty ciał niebieskich; = *księżycowy, v. = Metona*, perjod lat 19, po upływie którego nowie i pełnie księżycowe powracają prawie w tych samych dniach; liczba wyrażająca rok bieżący *cyklu księżycowego* zowie się *Liczbą złotą* (ob. ten wyr.). 2) = *indykcji, v. Indykcja rzymska, v. Poczet rzymski*, perjod lat 15; rachuba ta, nie mająca żadnego związku z biegiem ciał niebieskich, zaczęła się na 3 lata przed Nar. Chrystusa u Rzymian (u których służba wojskowa tyleż lat trwała), i używa się dziś jeszcze przez kościół Rymski, *ob. Poczet rzymski.* 3) = mały poemat grecki.

Cyklamina, y, *blm. ż. chem.* roślinna substancja, zaliczana do rzędu alkaloidów czyli zasad organicznych; otrzymuje się z rośliny: *Gduła ziemna* (Cydamen europaeum).

Cyklicy, ków, (z grec.) epiczni poeci w Grecji po Homerze, których poezje tworzyły jedną łączną całość.

Cykliczny, a, e, *p.* 1) od cyklu (pewnego okresu lat). 2) = od cyklu (poematu). *Poeci cykliczni*, t. j. opiewający w małych poematach, zwanych cyklami, bohaterskie wieki Grecji. *Poematu, poezje cykliczne.*

Cykloida, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) *mech.* linja krzywa płaska, która zakreśla każdy punkt koła, toczącego się po linji prostéj; kołucha; bywa ona *zwyczajną, przedłużoną i skróconą.*

Cyklometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie kół.

Cyklop, a, *lm.* **y**, *m.* 1) (Cyclops) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, zwrótnookich. Gatunki jego: 1 = *białawy* (C. minutus). 2 = *pstry* (C. coeruleus). 3 = *krwawy* (C. rubens). 4 = *zmienny* (C. quadricornis). 5 = *strzępiasty* (C. lacinulatus). *wrzecionkowiec* (C. claviger). 2) = *blm. mit.* syn Gai i Urana, olbrzym grecki, znaczy elektryczny wybuch. Trzy są cyklopy sławne: *Arges, Brontes* i *Steropes*, łyskawica, grzmot i wicher. Cyklopy są także dziećmi Neptuna. Było ich przeszło stu. Mieszkali w Sycylji. Najsławniejszy z nich Polifem. Mieli jedno oko śród czoła. Drugi ten rodzaj Cyklopów zwał się *Arymaspy.* 3) = *fig. żart.* człowiek ślepy na jedno oko.

Cyklopejski, a, ie, *p.* od cyklopa, olbrzymi. *Pomniki cyklopejskie. Budowle cyklopejskie.*

Cyknąć, *ob. Cykać.*

Cyklus, *ob. Cykl.*

Cykorja, ji, *blm. ż. bot.* (Cichorium), roślina z działu *języczkowych, v. cykorjowych* (Cichoreae), któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 19 (*Zrosłogłówkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zwyczajna, v. pospolita* (C. Intybus), daw. *Podróżnikiem* zwana, rośnie na brzegach pól i dróg, w miejscach suchych, trawiastych, łodygę ma 3 stopową, twardą, chropowatą, o gałęziach rozłożystych, liście chropowate, kwiaty blado-błękitne, parzyste; odmiana z kwiatem białym zdarza się niek.; korzeń cykorjowy dość gorzki, posiada prawie też same własności lekarskie co *Brodawnik mleczowaty*, lecz najczęściéj się używa jako surrogat kawy lub przydatek do niéj; w tym celu cykorja umyślnie uprawia się w ogrodach i na polach, przez co korzeń jéj staje się większy i soczystszy; = *Endywja, v. = szczerbak* (C. Endivia), pochodzi ze wschodu, u nas hoduje się w ogrodach; łodygę ma półtora-stopową, gałęzistą, gałęzie pogięte; liście pod nazwiskiem *Endywji* używają się jak sałata; ma kilka odmian, mianow. z liściem szerokim, wązkim, poszarpanym i kędzierzawym, zwana *fryzowaną.*

Cykorjowate, v. Cykorjowe rośliny (Cychoraceae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 10éj ukł. Juss. (Epicorollia-Synantheria) roślin *dwulistkowych*; in. *podróżnikowate.*

Cykorjowy, a, e, *p.* od cykorji, z cykorji. *Kawa cykorjowa. Syrop cykorjowy. Rośliny cykorjowe, ob. Cykorjowate.*

Cykoryjkowy, a, e, *p.* nakształt cykorji. *Cykoryjkowe rośliny jeden składają rodzaj.*

Cykucieć, ał, eje, *sn. nd. nieuż.* szaleć, oszaleć.

Cykuta, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *v. = wodna, bot. ob. Szalej, v. Szaleń jadowity* (Cicuta virosa), roślina; = nazwa dawana niek. roślinie: *Szczwół plamisty* (Conium maculatum). 2) = *fig.* zam. trucizna. *Wypić cykutę.*

Cyl, Cylować, *ob. Cél, Célować.*

Cylinder, dru, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Walec.* 2) = nazwa dawana pewnemu gatunkowi zegarków z lepszym mechanizmem.

Cylindrokuń, nia, *lm.* **nie**, *m.* (Pereis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Cylindrowy, a, e, *p.* od cylindru. *Żwierciadło cylindrowe. Zégarek cylindrowy, ob. Cylinder.*

Cylindryczny, a, e, *p.* mający kształt cylindra czyli walca.

Cylistyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka stania na głowie i chodzenia na rękach.

Cymbalista, y, *lm.* **ści**, *m.* grający na cymbałach. *Było cymbalistów wielu.*

Cymbalistka, i, *lm.* **i**, *ż.* grająca na cymbałach.

Cymbał, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Cymbałek, łka**, *lm.* **łki**, *m.* i **Cymballk, a**, *lm.* **i**, *m*, i **Cymbały, ów**, (z grecko-łać.) 1) w *lm. Cymbały;* narzędzie muzyczne strunami naciągnięte, które w graniu uderzają się pałeczkami (palcatkami). *Grać na cymbałach.* 2) = dzwon u zégara, który godziny bije. *Człek jest zégar, ma w sobie skład onego cały, Dusza jest jak sprężyny, ciało jak cymbały.* 3) = **a**, *lm.* **y**, *m.* głupiec, zgłupiały, nie wié, co powiedzieć. 4) = *posp.* tylna część ciała, tyłek. *Wziął w cymbał.*

Cymbałownik, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* który cymbały robi.

Cymborjum, *ob. Cyborjum.*

Cymbule, a, *lm.* **y**, *m. prze.* wielka strzała, niegdyś pospolita.

Cymbury, ów, *blp. nieuż.* więzy, kajdany. *Już więźnie w cymburach wiodą.*

Cyment, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) *ob. Cement.* 2) = *prze.* zam. *Cynamon.*

Cymes, *niep.* (z pospolitéj mowy żydowskiéj) używa się w tém wyrażeniu: *Sam cymes*, t. j. co najlepszego, sam kwiat, sam wybór.

Cymmeryer, *ob. Kimmeryér.*

Cymodocea, ei, *ż. mit.* oceanida, *wł.* przypatrująca się falom.

Cymolit, u, *lm.* **y**, *m. min.* miękki, dający się rozciągać kamień, z rodzaju gliuki.

Cymopolja, ji, *ż. mit.* córka Neptuna.

Cyna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) (Stannum), powszechnie znany, ciężki, giętki, miękki, łatwo się topiący, biały metal, mniejszéj ciągłości od ołowiu, znany dawniéj pod imieniem Jowisza. *Cyna angielska jest najczystsza. Cyna płatkowa do zwierciadeł. Naczynia kuchenne cyną pobielają.* 2) = *zb.* cynowe naczynia. *Jadać na cynie. Rzemieślnik od cyny, ob. Konwisarz.*

Cynadra, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) wnętrzności śniedne z ryby, jako kiszonce, wątróbki. 2) = (u zwierząt), *ob. Nérki.*

Cynamon, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Cinnamomum), *v. drzewo cynamonowe*, dawniéj *Skorycą* zwane; jest drzewem z rodziny *laurowych* (Laurineae); gatunki: = *cejlański* (C. zeylanicum), tworzy na wyspie Cejlan znaczne lasy, dorasta do 30 stóp wysokości; hoduje się także na wyspach zachodnio-indyjskich; liście ma za młodu pięknie czerwone, kwiaty białe w bukietach, jagodę wielkości żołędzi, po dojrzeniu ciemno-brunatną, biało-poplamioną. 2) = *v.* = *prawdziwy* (C. acutum, *v.* verum), nazwa dawana korze tego drzewa, oswobodzonéj z naskórka, znanéj w handlu w długich, zwiniętych nakształt papieru kawałkach, kojoru żółto-czerwonawego; kora ta smak ma korzenny, przyjemny, nieco rozgrzewający, słodkawy; użycie ma rozliczne, jako przyprawa korzenna; niek. pod témże imieniem sprzedaje się *kassja cynamonowa*, która jest grubszą. 3) = *aromatyczny* (C. aromaticum), zwana zwykle *kassją cynamonową*, stanowi odmianę drzewa cynamonowego rosnącą w Chinach; kwiaty ma żółtawo-białe i włosiste jak gałęzie i liście, jagodę kształtu żołędzi błękitno-brunatną, z jądrem czerwonawo-błękitnym; kora smaku mniéj delikatnego niż cynamon prawdziwy, znaną jest w handlu pod imieniem także *cynamonu*. 4) = *biały*, *v. drzewo cynamonu białego* (Canella), drzewo wysp zachodnio-indyjskich, z rodziny żywicowych (Gummiferae), in. *Korzybielem* zwane, liście zawsze zielone, kwiaty silnie pachnące, fioletowe, jagodę kolczastą, mięsistą, wielkości porzeczki, słodko-korzenną, która zasuszona przed dojrzeniem ma pieprzową ostrość; *cynamonem białym*, *v. korzybielem* zowią też w handlu korę młodych gałęzi tego drzewa, przedawaną w kawałkach kilko-calowych, w połowie zwiniętych, która zewnątrz jest czerwonawo-żółtą, niek. z gębczastym naskórkiem, w dole białą, smak ma gorzki, korzenny, zapach silny. *Palić jak cynamonem*, t. j. skąpo opalać izbę, bez jéj ogrzania.

Cynamonik, a, *lm.* **i**, *m. zool.* ptak (u Plinjusza: cinnamologus)

Cynamonka, *v.* **Cynamonówka, i**, *lm.* **i**, *ż.* wódka przepalana z cynamonem.

Cynamonowy, a, e, *p.* od cynamonu. *Woda cynamonowa. Olejek cynamonowy. Kora cynamonowa. Cynamonowe drzewo, ob. Cynamon Cejlański. Cynamonowa kassja, ob. Cynamon aromatyczny. Cynamonowe kwiaty* (Flores Cassiae), nie dojrzałe owoce drzew cynamonowych i laurowych, otoczone twardawym, brunatnym kielichem. *Cynamonowe wyspy*, nazwa niektórych zachodnio-indyjskich wysp, obfitujących w cynamonowe drzewa.

Cynan, lub **Cynin, u**, *m. mit.* jest Hu, jako wszech rzeczy początek, celtycki świata pierwiastek. Zeń wyszedł świat i wyjdzie po powszechnym pożarze. On odmęt. Zowie się także *Kynan* i *Kynin*.

Cynawod, *ob. Cynowod.*

Cynchona, y, *blm. ż.* (cinchona), *bot.* rodzajowa nazwa drzew, których kora, zwana *chiną*, dostarcza ważne w medycynie chinowe i cynchoninowe związki, *ob. China, Chinina, Cynchonina.*

Cynchonina, y, *blm. ż. chem.* jedna z ważnych organicznych, v. roślinnych zasad (alkaloidów), bardzo podobna do chininy, znajdująca się w szarój chinowéj korze; krystalizująca się w białe słupki.

Cyndal, *v.* **Cyndał, Cyndałowy**, *ob. Sandal; Sandałowy.*

Cyndelin, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* 1) kitajka cienka. 2) = *bot. ob. Cindelin.*

Cyndloch, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.), *ob. Zapał* (u strzelby).

Cyndlont, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.), *ob. Lont.*

Cyndpulwer, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.), *ob. Podsypka* (na panewce).

Cynek, nka, *lm.* **nki**, *m. nieuż.* 1) figura z pięciu sztuk czego utworzona, nakształt pięciu punktów na kostkach (quincunx). *Drzewa w cynek rozsadzać.* 2) = piątka na kostce (cinque). *Wszystkie rzucił cynki.* 3) = cętka, plama. *Cynkami upstrzone rysie.* 4) = *fig. Cynki*; cięgi, blizny, szramy. *Wielka cnota milczenie; drugi, co mu ślinki Niosą do gęby gada; ma też po niej cynki.* 5) = **nku**, *lm.* **nki**, *m.* (z niem.) pewien rodzaj instrumentu dętego. 6) = *ob. Cynk.*

Cynfolja, *ob. Cynofolja.*

Cynglel, Cięglel, gla, *lm.* **gle**, *m.* haczyk pod zamkiem (u strzelby), za którego poruszeniem kurek w panewkę bije. *Nie ruszaj cynglа. Pociągnąć za cynglel.*

Cyniak, u, *lm.* **i**, *m. min.* ruda cynowa, składająca się głównie z okwaszonego metalu cyny, zwana niek. *kornwalską* od miejsca dobywania; *cyniak* z układem włóknistym, zowie się *drzewnym.*

Cynik, a, *lm.* **cy**, *m.* (z grec.) 1) zwolennik filozoficznéj sekty w Grecji, którzy wszystkie naturalne potrzeby publicznie odbywali i bardzo wstrzemięźliwie żyli. 2) = *przen.* człowiek bezwstydny.

Cyniczny, a, e, *p.* (z grec.) nieobyczajny, bezwstydny.

Cynin, u, *m. mit.* bóg celtycki, *ob. Cynan.*

Cynizm, u, *blm. m.* (z grec.) 1) filozofja cyników. 2) = nieobyczajny i prosty sposób życia. *Wyuzdany cynizm.*

Cynk, u, *blm. m. chem.* (zincum) in. *zynk*, znany w powszechném użyciu, ciężki, klepalny, łatwo-topny (a nawet lotny) metal, dobywający się z rudy, zwanéj *galmejem, v. galwanem;* cynk znajomym jest w handlu pod imieniem *spiauter*, w dawnych pols. pismach zwano go *kontryfał.*

Cynka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot.* (Zinnia) roślina letnia z południ. Ameryki, hodująca się u nas w ogrodach pod nazwaniem *Zinnji* lub *Jakobinki*, dla pięknych bladopurpurowych (Z. grandiflora) lub szkarłatnych kwiatów (Z. multiflora). 2) = narzędzie przy robieniu płótna, na które przędza się nawija. 3) = bł. zam. *Cętka*, plamka, znaczek.

Cynkatura, y, *lm.* **y**, *ż.* materja, gatunek barusu.

Cynkograf, a, *lm.* **owie**, *m.* który odbija ryciny za pomocą cynku.

Cynkografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) sposób odbijania rycin za pomocą cynku w miejsce kamienia litograficznego, wynaleziony w r. 1828 przez p. Brugnot. 2) = zakład do wykonywania robót sposobem cynkografji.

Cynkografować, ował, uje, *scz. nd.* odbijać ryciny za pomocą cynku.

Cynkografowanie, a, *lm.* **a**, *n.* odbijanie rycin za pomocą cynku.

Cynkografowany, a, e, *p.* (o rysunku) odbity za pomocą cynku (nie na kamieniu litograficznym).

Cynkopstrość, ści, *blm. ż. nieuż.* cynkowatość. *Złych w cynkopstrości czarna tygrysów Jndja się boi.*

Cynkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *co;* nakładać, powlekać co cynkiem. 2) = *górn.* kuć żelazo; trzymać żelazo obcęgami przy kuciu.

Cynkowatość, Cynowatość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) kształt cynkowaty. 2) = pstrocina, pstrość, upstrzenie w cynki.

Cynkowaty, Cynowaty, a, e, *p.* 1) kostkowaty, nakształt cynku, sadzony w cynek. *Cynkowate płótno.* 2) = cętkami, plamkami osypany, upstrzony. *Ryś cynkowaty. Futro rysie, im bielsze i cynkowate, tem droższe.*

Cynkowy, a, e, *p.* od cynku, z cynku.

Cynkszpat, u, *lm.* **y**, *m. min.* nazwa dawana niek. kruszcowi, składającemu się z metalu cynku i małéj ilości siarki.

Cynober, bru, *blm. m.* (Cinnabarum), chemiczne połączenie siarki ze rtęcią, szkarłatno-czerwonego koloru; tworzy się sztucznie i nadarza się w przyrodzeniu w postaci rudy z któréj się zwykle rtęć na wielką skalę dobywa; z przyczyny swéj nierozpuszczalności mniéj jest szkodliwy zdrowiu, jak inne rtęciowe związki; *cynober* zowią *siarczykiem żywego srebra, siarkową rtęcią*; używa się za farbę.

Cynobrowaty, a, e, *p.* podobny do cynobru, czerwonawy.

Cynobrowy, a, e, *p.* 1) od cynobru, z cynobru. 2) = koloru podobnego do cynobru, t. j. szkarłatno-czerwonego.

Cynofolja, e. Cynfolja, ji, *lm.* **je**, *ż.* blaszki cynowe w kształcie papieru; zwane także *stannjolem.*

Cynografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie psów.

Cynolej, Cynolejnik, *ob. Konwisarz.*

Cynować, ował, uje, *scz. nd.* pobielać.

Cynowanie, a, *lm.* **a**, *n.* pobielanie, *np.* naczyń kuchennych.

Cynowód, u, *lm.* **y**, *m. bot.* 1) dawna nazwa rośliny: *Orlik pospolity* (Aquilegia vulgaris). 2) = (Coptis), roślina zwana także *Złotnicą.*

Cynowy, a, e, *p.* od cyny, z cyny. *Cynowe naczynia. Cynowy towar. Cynowa kopalnia.*

Cynówka, i, *lm.* **i**, *ż.* rodzaj rohoży.

Cyntar, moneta starożytna żydów (40 min) = 1234 rub. 61 kop. = 8230 zł 20 gr.

Cyntja, ji, (Cynthia), *ż. mit.* 1) przezwisko Djany. 2) = bogini celtycka, żona Lorda Talachana, znaczy księżyc, jako jedno niebieskie, od słońca oświecone ciało. Przydomkiem jéj *Lady.*

Cynwawr, u, *m. mit.* Deiwr celtycki, byk w służbie Moin-Kada, znaczy *piechotę*, jako wojenną moc. Nazywan bywa w tajemnicach pierwiastkową wielkością walki, smokiem bitwy.

Cynwelin, u, *m. mit.* celtycki Deiwr, syn Tenkwana, gniewny i skory wódz, który trupami wrogów karmi drapieżne ptastwo, jest piąty Mars. Przedzierza się w rumaka i przeprowadza szczęśliwie przez niebezpieczeństwa bitwy. Jeździł do Manona, jasności króla.

Cypel, pla, *lm.* **ple**, *m.* (z niem.) 1) koniec śpiczasty jakiéj rzeczy, *np.* skały szczyt. *Siedział na cyplu wysokiéj skały.* 2) = klin lądu wchodzący do morza. *ob. Przylądek.* 3) = góra na brzegu morskim, przedgórze. 4) = gwóźdź u główni, który w rękojeść wchodzi. 5) = *les. ob. Wykiel.*

Cyperowe korzenie, *ob. Ciperowe korzenie.*

Cyplik, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* nosek w naczyniu. *Konewieczka mała z cyplikiem.*

Cyplisko, a, *lm.* **a**, *n.* nazwa dawana górom, których wierzchołek przedstawia massę ostrokręgową, mniéj więcéj zaostrzoną, takie góry są zwykle w krajach wulkanicznych, wierzchołki ich zakończone kończystościami ostremi, ząbkowatémi, składającémi się zwykle z gnejsu (jak w Alpach) zowią się stosownie do kształtu *iglicami, ząbami, albo rogami, narożnicami.*

Cyprowaty, a, e, *p.* podobny do drzewa cyprowego.

Cyprowy, a, e, *p. przez.* od cyprysu. *Miły mój jest mi jak grono cyprowe.*

Cypryda, y, *lm.* **y**, *ż.* (Cypris), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, dwuskorupnych. Gatunki: 1 = *ozdobna* (C. ornata). 2 = *nerkowata* (C. detecta). 3 = *zielona* (C. graminea). 4 = *smugowana* (C. strigata). 5 = *pstra* (C. picta). 6 = *podłużna* (C. fasciata). 7 = *plowa* (C. crassa). 8 = *śnieżna* (C. candida). 9 = *brunatna* (C. pilosa). 10 = *kutnerowata* (C. pubera). 11 = *przygowana* (C. vidua). 12 = *żałobna* (C. monacha). 13 = *kulista* (C. laevis).

Cypryjski, Cyperski, a, ie, *p.* od Cypru (wyspy). *Wino cypryjskie. Cypryjska pani*, t. j. Wenera. *Cyperski korzeń*; dawniejsza nazwa rośliny: *Ostryż wonny.*

Cyprys, u, *lm.* **y**, *m.* (dawniéj *Kuprys* i *Kupras*), *bot.* 1) (Cupressus), drzewo pochodzące ze Wschodu, hodujące się u nas w ogrodach i oranżerjach dla ciemnéj, posępno-wspaniałéj swéj zieloności; godłem jest *żałobyi* na zwa dawana roślinie: *Żywotnik zachodni* (Thuja occidentalis). 3) = posp. nazwa rośliny: *Świętolina cyprys* (Santolina chamaecyparissias). *Cyprysy żałobne. Cyprys próchna i starości nie zna.*

Cyprysek, ska, *lm.* **ski**, *m.* 1) mały cyprys. 2) = r. tylko w lm. **Cypryski**, posp. nazwa rośliny: *Bylica czarnomorska* (Artemisia pontica).

Cyprysowy, a, e, *p.* od cyprysu. *Las cyprysowy. Cyprysowa gałka, v. macharzynka; Cyprysowe drzewo, ob. Cyprys* (Cupressus). *Mumje egipskie zwykle składano w cyprysowych trumnach.*

Cypryśnik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Taxodium), roślina zwana także *Szubertnią* (Szubertia).

Cyprzyk, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Callitris), roślina zwana także *Żywiczlinem*; gatunek jéj: *C. quadrivalvis*, *v. Thuia articulata*, zwie się niek. *Sandaraką.*

Cyprzyn, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Gerascanthos), roślina.

Cyra, *v.* **Cera, y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob. Cera.* 2) = ślad rany, szram, blizna. 3) = *blm. ż. mit.* normandzka Azynja, mistrzyni sztuki lekarskiéj. Zagaja rany poległym w boju bohatérom i udziela matkom wiadomości swoich. Zowie się *Zyra.*

Cyranka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Cyraneczka, i**, *lm.* **i**, *ż. zool.* gatunek dzikiéj kaczki (circia, crecea). *Cyranka cyrka.*

Cyrce, y, *ż. mit.* córka słońca, sławna czarnoksiężnica.

Cyrenajskie ziele, dawniejsza nazwa rośliny: *Okrzyn, v. Bucień* (Laserpitium), z któréj się otrzymuje smrodliwa gumma, zwana *Czarciém łajnem* (Assafoetida).

Cyrk, u, *lm.* **i**, *m.* (z łać.) 1) *nieuż.* koło, okrąg, *ob. Cyrkuł.* 2) = *ob. Igrzysko.* 3) = *bł. chem. ob. Cyrkon.*

Cyrkać, ał, a, *scz. nd.* 1) (o cyrance) głos wydawać, *Porwał się tabun cyranek i cyrkając wzbijał się w powietrze.* 2) = *v. cérkać*, poniewiele dawać, cedzić po trosze. *Nie chcę, abyś mi cyrkał moją należność, oddaj mi wszystko razem.*

Cyrkanie, *v.* **Cérkanie, a**, *lm.* **a**, *m.* 1) głos cyranek. 2) = oddawanie czegoś po niewiele, cedzenie potrosze.

Cyrkiel, Cérkiel, kla, *lm.* **kle**, *m.* (z łać.) narzędzie do nakreślenia cyrkułu czyli koła służące. *Nakreślić koło cyrkłem, v. za pomocą cyrkla. fig. Robić co pod cyrkiel*, t. j. regularnie, według prawideł. *Robić wszystko pod cyrkiel. fig. Okresy pod cyrkiel, v. cyrklem odmierzone.*

Cyrkielnictwo, *v.* **Cérkielnictwo, a**, *lm.* **a**, rzemiosło cyrkielnicze.

Cyrkielniczy, *v.* **Cérkielniczy, a, e**, *p.* od cyrkielnika.

Cyrkielnik, *v.* **Cérkielnik, a**, *lm.* **i**, *m.* rzemieślnik co cyrkle robi.

Cyrklina, *v.* **Cerklina, y**, *lm.* **y**, *ż.* zły, nędzny cyrkiel. *Prości mularze dłubią po kole cyrkliną drewnianą.*

Cyrklisko, *v.* **Cérklisko, a**, *lm.* **a**, *n.* niezgrabny cyrkiel.

Cyrklisty, Cyrklasty, *v.* **Cérklisty, Cérklasty, a, e**, *p.* według cyrkla. *Linje cyrkliste*, t. j. ellipsy, hyperbole.

Cyrklować, *v.* **Cérklować, ował, uje**, *scz. nd.* 1) okrążyć, okołować, obwieść w okrąg. *Cyrklował mi to kijem na piasku.* 2) = *nieuż.* kolować, krążyć. *Sokół pod niebem bezpiecznie cyrkluje.*

Cyrklowy, *v.* **Cérklowy, a, e**, *p.* od cyrkla. *Cyrklowy nit. Cyrklowe rozkroczenie.*

Cyrkon, u, *blm. m.* 1) *chem.* in. *cyrk, zyrk, zirconium, cyrkonium*, metal ziemny, znajdujący się w pewnym gatunku ziemi zwanéj *cyrkonę.* 2) = *min. cyrkon* (zirconius), kamień, składający się głównie z ziemi cyrkony, krzemionki i małéj ilości niedokwaśnego żelaza, tytanu, i t. p. podobnym więc jest ze składu do kamieni zwanych *hjacyntem* i *cyrkonitem.*

Cyrkona, y, *blm. ż.* (zirconia) *chem.* pewien gatunek ziemi, złożony głównie z okwaszonego metalu *cyrkonu.*

Cyrkonit, u, *lm.* **y**, *m. min.* nazwa mineralu, składającego się głównie z cyrkony, tudzież krzemionki, i inn. części (podobnież jak *cyrkon* i *hjacynt*), wrostego wielkiemi kryształami w skałach syenitu w Norwegji i na Uralu.

Cyrkonium, *nieod. n. chem. ob. Cyrkon.*

Cyrkulacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) bieg, obieg czego, krążenie. *Harwey najpierwszy odkrył cyrkulacją krwi w ciele ludzkiém. Cyrkulacja krwi w ciele naszém dzieje się za pomocą serca. Cyrkulacja powietrza. Cyrkulacja monety, ob. Obieg.*

Cyrkularny, a, e, *p.* 1) od cyrkułu krajowego, *ob. Obwodowy.* 2) = list, *ob. Okólny.*

Cyrkularz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) okólnik, obiegnik, pismo (pospolicie drukowane) przez które uwiadamia się o czém wiele osób, *np.* w handlu o utworzeniu, rozdzieleniu, zamknięciu jakiego domu handlowego, o znaczniejszych przedażach towarów i licytacjach, o cenie i ruchu znakomitszych miejsc handlowych, i t. p. 2) = *bł. zam. Cyrkiel.*

Cyrkulować, ował, uje, *sn. nd.* 1) (o krwi, sokach roślinnych), *ob. Obiegać, Krążyć.* 2) = (o pojazdach, powietrzu i t. d.), *ob. Przeciągać, Przechodzić.* 3) = (o pieniądzach, kapitałach i t. d.) być w obiegu, *ob. Obieg.*

4) = (o pogłosce, anekdocie, piśmie i t. d.), *ob. Krążyć, Biegać, Chodzić.*

Cyrkuł, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Cyrkulik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) linja na około pewnego punktu środkowego w równéj zewsząd od niego odległości obwiedziona. *ob. Obwód, Koło.* 2) = część pewnéj przestrzeni kraju, miasta i t. d. *Pożar wszczął się w trzecim cyrkule, i rozszerzył się po całém mieście.* 3) = *jeog.* prowincja, powiat. *Kraj ten dzieli się na dziewięć cyrkułów, ob. Obwód, Okrąg.* 4) = *nieuż.* zjazd, zgromadzenie u dworu. 5) = narzędzie do robienia komunikantów.

Cyrkułowy, a, e, *p.* od cyrkułu, należący do cyrkułu. = **ego,** *lm.* **i,** *m.* zarządzający cyrkułem, urzędnik policyjny zawiadujący w cyrkule, kwartalny.

Cyrkumferencja, ji, *blm. ż.* (z łać.) okrąg, obwód (koła).

Cyrkumfleks, *ob Daszek* (nad zgłoskami).

Cyrkumnawigacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) okrążenie, opłynięcie kuli ziemskiéj.

Cyrkumnawigator, a, *lm.* **owie,** *m.* ten który opłynął na około kulę ziemską.

Cyrkumwallacja, ji, *blm.*(Circumvallatio) *ż.* (z łać.) otoczenie w koło wałem i rowem.

Cyrograf, *v.* **Cérograf, Chyrograf, a,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.łać.) 1) *prze.* własnéj ręki zapis, karta, skrypt. *Juźeś nie po cyrografie, kiedy długi popłacone. Cyrograf iść ców,* t. j. kwit. 2) = zapis na duszę djablu, czyli zapisanie się djablu. *Cyrografy djabłom, które nierozsądni podpisywali, były pisane krwią, jako największéj przysięgi świadectwo.*

Cyrografowy, a, e, *p.* od cyrografu, zapisowy.

Cyrować, Cyrowanie, *ob. Cérować, Cérowanie.*

Cyrroza, y, *lm.* **y,** *ż* (z łać.) *med.* przeistoczenie się jakiego narzędzia (organu) w organiźmie zwierzęcym na massę podobną do wosku.

Cyrsoftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* rozszerzenie żyły w oku.

Cyrsotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *chir.* odjęcie rozszerzonéj żyły.

Cyrulicki, a, ie, *p.* od cyrulictwa. *Cyrulickiéj nauki się uczyć.*

Cyrulictwo, a, *blm. n.* 1) nauka opatrywania ran, puszczania krwi, stawiania pijawek, baniek, robienia mniejszych chirurgicznych operacij. 2) = barwierstwo.

Cyruliczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* czeladnik *v.* chłopiec cyrulicki.

Cyruliczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta cyrulictwem trudniąca się, lub téż żona cyrulika, barwierka.

Cyruliczy, a, e, *p. nieuż.* od cyrulika. *Cyrulicza pomoc.*

Cyrulik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) zajmujący się cyrulictwem 2) = *ob. Barwierz, Golibroda.*

Cyrylskie pismo, wynalezione *v.* w użycie wprowadzone przez ś. Cyrylla słowiańskie głoski.

Cyspadański, a, ie, *p.* z téj strony rzeki Po, czyli Padu leżący.

Cysta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *anat. ob. Torebka.*

Cystalgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* ból pęcherza moczowego.

Cysteolit, u, *lm.* **y,** *m med.* kamień z pęcherza moczowego wyjęty.

Cysterka, i, *lm* **i,** *ż.* zakonnica reguły ś. Bernarda.

Cysterna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) rów, studnia, sadzawka, w ogólności wszelkie miejsce na wodę deszczową obmurowane, lub ciosowym kamieniem wyłożone. *Cysterna wykuta w skale. Woda z cysterny. ob. Deszczarnia.*

Cysters, a, *lm.* **i,** *m.* 1) zakonnik reguły ś. Bernarda, od klasztoru Cistertium w Burgundji. 2)= *w lm Cystersi;* zakon Cystersów, klasztor, kościół Cystersów.

Cysterski, a, ie, *p.* od Cystersów. *Zakon Cysterski. Klasztor Cysterski.*

Cystoskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *med.* narzędzie do rozpatrywania pęcherzów.

Cyś, sia, *lm.* **sie,** *m. piesz.* mały cyceк, mała pierś.

Cyt! *w.* 1) cicho. *Cyt! już dosyć tego. Cyt! ktoś idzie.* 2) = **u,** *lm.* **y,** *m. nieuż.* milczenie, uciszenie. *Okropny cyt świat wydaje.*

Cytacja, ji, *lm.* **je,** *v.* **Cytata, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) wezwanie do sądu, zapozew, *ob. Pozew.* 2) = przytoczenie miejsca z dzieła jakiego. *Długa cytacja. Cytacja Wirgiljusza. ob. Przytoczenie, Wypis, Wyciąg.*

Cytadella, i, *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) 1) *fort.* warownia zupełna i całkiem wojskowa, która nie zamyka w sobie innych budowli cywilnych, jak tylko załodze nieodbicie potrzebnych, i w któréj nie znajduje się także żadnych mieszkańców procz wojskowych. 2) = zwykle mała warownia, forteczka, zamek obronny, *prze.* nadgrodzie; 3) = więzienie w cytadelli. *Wzięto go do Cytadelli.*

Cytara, Cytarzysta, *ob. Cytra, Cytrzystar*

Cytaroidy, oid, *blp. zool.* gatunek wymoczków.

Cytarystyka, i, *blm. ż.* sztuka grania na cytarze.

Cytata, *ob. Cytacja.*

Cytera, y, *lm.* **y,** *ż.* (Cythere) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych,* dwuskorupnych; gatunki: 1 = *garbata* (C. gibba). 2 = *zielona* (C. viridis). 3 = *żółta* (C. lutea). 4 = *podłużna* (C. flavida). 5 = *wklęsła* (C. gibbera).

Cyterjady, ad, *blp. ż. mit.* przezwisko Gracij.

Cytować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *ob.Pozwać.* 2) =robić cytacje, cytaty. *Cytować autorów starożytnych. ob. Przytaczać.*

Cytowanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Przytaczanie.*

Cytr, Cyter, tra, *lm.* **try,** *m. nieuż. bot.* cytrynowe drzewo (Citrus).

Cytra, *v.* **Cytara, y,** *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Cyterka, i,** *lm.* **i,***ż.* 1) dawny instrument muzyczny,którego struny tak zwaném *piórem* szarpane były. *Grać v. brzękać na cytrze. Cytara hiszpańska. ob. Gitara.* 2) = *bot.* (Citrus decumana), nazwa pewnego gatunku cytrynowego drzewa lub jego owoców, in. *rajskiemi jabłkami,* a bł. *portugalami, szadokami* zwanych.

Cytronatka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Citrosma) roślina.

Cytrowy, a, e, *p.* 1) od cytru (drzewa) zam. cytrynowy. *Drzewo cytrowe. Liść cytrowy. Jabłko cytrowe,* cytryna. 2) = od cytry, instrumentu muzycznego. *Dźwięki cytrowe.*

Cytryn, u, *blm. m. min.* blado-żółty kryształ górny.

Cytryna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *bot.* (Citrus) *v. drzewo cytrynowe,* należy do klassy 18téj, rzędu *wielopręcikowego,* z rodziny *pomarańczowych* (Aurantiaceae) rośnie w krajach ciepłych, mian. w południ. Azji, na wyspach zachodnio-indyjskich, brzegach Śródziemn. morza, i t.d.; gatunki: 1= *pospolita* (C. medica Risso), gałęzie ma kolczyste, młode pędy fjoletowe, liście prawie skórzaste, kwiaty zewnątrz czerwone, wewnątrz białe, owoce, zwane także *cytrynami,* podługowate, pomarszczone, o naskórku grubym, miazdze kwaśnéj, za młodu fjoletowe, a po dojrzeniu pięknie żółte, które zbierają się zwykle przed dojrzeniem i przesyłają w handel, by się prędko nie psuły; odmiana: = *limona v. limunia* (C. limonium Risso), daje owoce podługowatsze, gładkie, jaśniéj żółte, kwaśniejsze, soczystsze, o naskórku cieńszym; od nazwy téj zwie się *limonadą* napój chłodzący, z soku cytrynowego przyrządzony; = *bergamota* (C. bergamium Risso), *ob. Bergamota* (drzewo i owoc); = *pomarańcza* (C. aurantium), *ob. Pomarańcza* (drzewo i owoc); = *cytra* (C. decumana), któréj owoce zwą niek. *rajskiemi jabłkami, portugalami, szadokami.* 2) = nazwa owoców drzewa *cytryny pospolitéj* i *cytryny limony,* powszechnie znanych w użyciu dla kwaśnego ich soku. *fig. Wyciśnięte cytryny precz się wyrzucają,* t. j. niepotrzebnych usuwamy.

Cytrynata, y, *blm. ż.* skórka cytrynowa, okrojona.

Cytrynian, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (citras *v.* sal citricum) ogólna nazwa soli, w skład których wchodzi kwas cytrynowy i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Cytryniatka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Cytrynka;* pewien rodzaj gruszek.

Cytryniasty, a, e, *p.* nakształt cytryny, podobny do cytryny.

Cytrynka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Cytryna*) 1) młode lub małe cytrynowe drzewko. 2) = mała lub nędzna cytryna (owoc). 3) = *v. Cytrynianka,* pewien rodzaj małych gruszek.

Cytrynowy, a, e, *p.* 1) = od cytryny, drzewa. *Lasek cytrynowy.* 2) = od cytryny, z cytryny, z cytryną. *Kolor cytrynowy. Sok cytrynowy. Skórka cytrynowa. Zupa cytrynowa.*

Cytrynówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Limonia), roślina zwana także *Milonią.* 2)= nazwa dawana niek. roślinie *Ciernota* (Triphasia).

Cytrzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* grający na cytrze. *Głos, jako cytrzystów, grających na cytrach swoich.*

Cytula, *zool. ob. Ostrolin.*

Cytyzyna, y, *blm. ż. chem.* (cytisinum), gorzka ekstraktowa substancja, własności laksującéj, dobywana z rośliny *Szczodrzenica wielkokwiat* (Cytisus laburnum)

Cytwar, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Curcuma Zerumbet, *v. bl.* Kaempferia), gatunek rośliny wschodnio-indyjskiéj, z rodzaju *Ostryżu* czyli *Kurkumy,* zwany *Kurkumą plamistą,* kłąb ma podobny do imbierowego, wewnątrz żółty, bulwki białe, bez smaku, liście zielone z plamką czerwoną, przysadki kwiatowe karmazynowe, kwiaty żółto-czerwonawe; kłęb pod nazwą *korzenia cytwarowego* (radix Zedoariae) smaku korzennego, palącego, zapachu kamforowego, używający się do lekarstw, znanym jest w handlu w dwóch odmianach: *okrągły* i *długi,* różniący się tylko nadaną sztucznie postacią. 2) = *bot.* (Zingiber Zerumbet), zwany także *dzikim* lub *leśnym imbierem,* gatunek także rośliny wschodnio-indyjs. z rodzaju *Imbieru,* podobny do *imbieru lekarskiego;* korzeń téj rośliny używa się w lekarstwach. 3) = nazwa dawana niek. *Bylicy żydowskiéj* (Artemisia judaica, *v.* contra).

Cytwarowy, a, e, *p.* od cytwaru. *Cytwarowe nasienie na proszek utarte, dawać dzieciom na robaki. Cytwarowy korzeń, ob. Cytwar.*

Cywa, Cywka, *ob. Céwa, Céwka.*

Cywilizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) uobyczajenie, okrzesanie; stan oświecenia narodu. *Cywilizacja dojrzała. Postęp cywilizacji, ob. Oświecenie.*

Cywilizować, ował, uje, *scz. nd.* obyczaić, okrzesywać. *Stosunki z Grekami cywiltzowały barbarzyńców, ob. Oświecać.* = **się,** *slz.* uobyczajać się, okrzesywać się. *Ludy te cywilizowały się powoli. posp. Cywilizuje się,* t. j. staje się układniejszym, grzeczniejszym, *ob. Oświecać się.*

Cywilizowanie, a, *lm.* **a,** *n.* uobyczajanie, okrzesywanie. *Głównem zadaniem polityki europejskiej powinno być cywilizowanie reszty świata, ob. Oświecanie.*

Cywilizowany, a, e, *p.* kształcony w obyczajach, okrzesywany, *ob. Ucywilizowany, Oświecony.*

Cywilnie, *ps.* ze względu na stan współczesny, na prawa krajowe. *On cywilnie umarł, gdy już praw wszelkich pozbawionym został.*

Cywilność, ści, *blm. ż.* 1) stan świecki, obywatelski, nie duchowny, nie wojskowy. *Cywilność i wojskowość.* 2) = sprawy obywatelskie, mieszczańskie. *Księdzu wdawać się w cywilność nie godziło.*

Cywilny, a, e, *p* (z łać.) obywatelski, mieszczański, świecki. *Stan cywilny. Prawa cywilne,* t. j. nie kryminalne. *Śmierć cywilna,* t. j. odjęcie wszelkich praw służących obywatelowi. *Odwaga cywilna,* t. j. obywatelska, nie wojskowa, nie żołnierska. *Urząd cywilny,* t. j. nie wojskowy, nie duchowny. *Władze cywilne,* t. j. nie wojskowe, nie duchowne. = **ego,** *lm* **ni,** *m.* obywatel prywatny, nie żołnierz, nie ksiądz. *Wojskowi i cywilni. pst. Po cywilnemu;* po obywatelsku, po mieszczańsku. *Być ubranym po cywilnemu.*

Cywizm, u, (Civismus), *blm. m.* (z łać.) cnota obywatelska, gorliwość o dobro ogółu.

Cywryda Krodona, *ż. mit.* celtycka bogini, żeński Krodon, Saturnia, znaczy przedświat, lub czas in potentia. Piastuje na łonie dusze ludzi narodzić się mających. Najlepsza przewodnicza w przedsięwzięciach, wymagających wiele wytrwałości.

Cywun, *ob. Ciwun.*

Cyzalpiński, a, ie, *p.* z téj strony Alp leżący. *Rzeczpospolita Cyzalpińska.*

Cyzefa, y, *lm.* **y,** *ż.* moneta starożytna żydów. 1) *wielka* = 12 rub. 86 kop. = 86 złp. 22 gr. 2) = *mała, ob. Sykl.*

Cyzjojanus, *v.* **Cizjojanus,** *nieod. nieuż.* kalendarz świąt, świątnik. *Z Wielkiejnocy liczy cizjojanus, dalekoli do Ś. Jana.*

Czaban, a, *lm.* **y,** *m. prow.* wół wielki, mianowicie z gatunku wołów podolskich.

Czabanka, i, *lm.* **i,** *ż.* wielka krowa podolska.

Czabański, a, ie, *p.* od czabanów.

Czabatura, y, *lm.* **y,** *ż. prze.* pewien rodzaj dawniejszego sprzętu, służącego za schowanie, *v.* skład niewieścich rzeczy, niby dzisiejsza komoda.

Czaboty, *ob. Czoboty.*

Czach, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) dół górniczy.

Czackja, ji, *lm.* **je,** *ż.* nazwa dana na pamiątkę Tadeusza Czackiego roślinie *Naszyniec* (Anthericum).

Czad, u, *blm. m. ob. Zagorzenie.* (*prow. posp* Sopuchy).

***Czadz-adzu,** *blm. m. fil.* (praestigiae, das Gaukelwerk), pojęcie, które rzuca się gminowi, a pod którém człowiek myślący odkryje wnet co innego. Kto np. filozofuje, oblekając myśli swoje w słowa wiarowe, używa w obec osób, nie znających się na tém, czadzu, *ob. Szatr.*

Czadz, Czacz, Czac, a, *lm.* **e,** *m. prze.* 1) podarek pieniężny, który między lud rzucają. *W czacz co rzucić,* t. j. w tłok, bez różnicy komu się dostanie. *Nie ma się komu upominać, kto w czacz rzuci. Jeszcze łakomcy przeklętą duszą konają, a już majętność ich, właśnie jakby w czac rzucił.* 2) = cacko, błyskotka. *Nakoniec niefortuna albo śmierć przypadnie, To drugi, choćby nie rad, czacz porzuci snadnie.*

Czahar, a, *lm.* **y,** *m. prow.* 1) drzewo karłowate. 2) *Czachary, blp.* miejsce nierówne, nizkie, zarosłe dzikiemi krzakami.

Czaić się, ił—, i—, *slz nd.* 1) *na kogo, v. na co;* z cicha, nie pokazując nic po sobie, na co godzić, ukryć się, zasadzić się na co, zatаić się. *Czajmy się ze wszystkich stron na niego. Obłudniku, czaisz się protestacjami, jakobyś był obyczajnym, a przecię szczypiesz.* 2) = *do kogo, v. do czego, ob. Skradać się.*

Czałk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) statek wojenny na Dunaju, *ob. Czajka.* 2) = (Tetragnatha) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących,* brzuchatych; gatunek europejski jeden: = *złocisty* (T. extensa).

Czaj, u, *lm* **e,** *m. prow. ob. Herbata.*

Czajczy, a, e, *p.* od czajki (ptaka), do niéj należący. *Czajcze jaja.*

Czajka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Vanellus) *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych;* gatunki: 1 = *siewnica* (V. melanogaster). 2= *towarzyska* (V. gregarius). 3 = *śniada* (V. modestus). 4 = *przepasana* (V. cinctus). 5= *właściwa* (V cristatus). 6 = *czarnopierś* (V. cayanensis). 7= *czarnolbista* (V. ludovicianus). 8 = *białogłowa* (V. albicapillus). 9 = *miedzista* (V. cucullatus). 10 = *żałobna* (V. goensis). 11 = *długoskrzydła* (V. macropterus). 12= *szczudlata* (V. grallarius). *Zdybał go jak czajkę na gnieździe, przys.* t. j. przecięż go uchwycił. *Wybiera się jak czajka za morze, przys.* t. j. długo się gdzie wybiera. *Czajka kihicze.* 2) = łódź rzeczna większego rozmiaru. *Most na czajkach.* 3) = statek zbrojny, jakich używali kozacy po Dnieprze i po brzegach morza Czarnego, czyniąc napady na tureckie posiadłości.

Czajkista, y, *lm.* **ści,** *m.* żołnierz od statków nazwanych czajkami. *Austrjaccy, tureccy czajkiści.*

Czakać, ał, a, *sn. nd.* **Czaknąć, ął,** *v.* **kł,** *jednll.* zahaczać, na hak wbijać. *Czakli go i na pożarcie bestjom oddali.*

Czakan, *v.* **Czekan, a,** *lm.* **y,** *m.* instrument muzyczny dęty, do fletu podobny, zwykle w lasce urządzany.

Czal, u, *lm.* **e,** *m. nieuż.* tył, zad. *W tym szyku najwięcéj na tém zależy, abyś czoło i czal, abo tył, mocnémi ludźmi osadził. Wpaść z czału na nieprzyjaciela, v. na czał nieprzyjaciela.*

Czałbatka, *v.* **Szczałbatka, i,** *lm.* **i,** *ż. nieuż.* czaszka główna. *Zabiwszy go, z głowy jego, z czałbatki czaszę uczynił. Zwycięzca dał sobie z szczałbatki głowy Swentosława czaszę uczynić.*

Czamanaga, i, *lm.* **i,** *ż.* gatunek sztuki mięsa ormiańskiéj, wprzódy kilką dniami marynowanéj w saletrze i ziołach różnych.

Czamara, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze.* gatunek sukni długiéj z rękawami do ziemi, zwyczajnie prałackiéj lub kanonickiéj. 2) = przykrycie długie, zwyczajnie z białego atłasu, którém przykrywają w trumnie ciało zmarłéj kobiéty.

Czamarka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* suknia perska zwierzchnia, z guzikami do zapinania aż po szyję. *Miał na sobie żupan gredytorowy, czamarkę sukienną, ob. Kontusz.*

Czambół, u, Czamбuł, u, *lm.* **y,** *m.* (z tat.) raptowna i krótka wojenna wyprawa, napad, najazd, zagon nagły, dorywczy. *Pójść w czambół. Puszczać czambóły. Stra-*

szny jak czambuł tatarski, ob. Zagon. W czambuł konia puścić, t. j. w cwał. *W czambuł*, t. j. cwałem, spiesznо. *pst. W czambuł*, t. j. w bród, obficie, podostatkiem. *Mieć wszystkiego w czambuł.*

Czambr, Czambrowina, *ob. Cembrowina.*

Czamlet, Czamletowy, *ob. Kamlot, Kamlotowy.*

Czanka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z tat.) drążek u munsztuka końskiego. *Munsztuk złożony jest z czanek, z wędzidła i z podbródka. Czanki bywają proste, albo wprzód pochylone; są zakrzywione nieco nazad, są też i bardzo krzywe.*

Czanwik, a, *m.* syn Andysława, księcia Mazurów, imię staropolskie.

Czapczasty, *ob. Czapczysty.*

Czapczyna, y, *lm.* **y**, *ż.* zły, nędzna czapka. *U górala siekierka za pasem, Czapczyna z kutasem.*

Czapczysko, a, *lm.* **a**, *n.* czapka nie kształtna, niezgrabna.

Czapczysty, Czapczasty, a, e, *p. nieuż.* mający nakrycie owiesiste, daleko zachodzące, okapisto. *Czapczysty żydowin. Czapczaste ćwieczki*, t. j. z czapkami, *v.* daszkami.

Czapeczka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Czapka*) mała czapka. *Czapeczka księża*, którą koronę czyli plesz przykrywają, *ob. Piuska. Czapeczka dziecinna. Czapeczka, v. czaszka żołędziowa.* 2) = *zool. ob. Ślepowron.*

Czapecznik, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* ten co robi czapki, *ob. Czapnik.*

Czapetony, ów, *blp. m.* (Chapetones) (z hisz.) nowo przybyli europejscy osadnicy w południowéj Ameryce.

Czapiga, *ob. Czepiga.*

Czapka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) część ubioru męzkiego, służąca do nakrywania głowy, szczególniéj zimą. *Czapka czworograniasta, rogata. Czapkę wdziać. Czapkę zdjąć. Czapkę zdjąć przed kim, v. uchylić przed kim czapki. Ruszyć czapki, v. uchylić czapki. Trzymać czapkę przed kim, v. stać przed kim z czapką pod pachą. Czapkę umieścić. Nie zdejmować przed kim czapki, fig.* nieobawiać się kogo, niepodlegać komu. *fig. Czapkę natłoczyć na uszy.* t. j. nie chcieć słuchać, zatknąć sobie uszy. *fig. Czapkę nasunąć, v. nasadzić na oczy*, t. j. nie chcieć widzieć, zamknąć oczy. *Z czapką na głowie, v. w czapce. Czapkę mieć na bakier*, t. j. junaczyć się, fanfaronować. *fig. Czapkę na stole położyć*, t. j. hardzie pokazać się, imponować. *fig. Czapkę na czém wieszać*, t. j. zasadzać się, opierać się. *Na złodzieju czapka gore, przys.* t. j. kto winien, ten jest w ustawicznéj trwodze. *Każda głowa ma swoją czapkę, przys. v.* co głowa to rozum, t. j. każdy ma swój sposób widzenia rzeczy. *Czapka na głowie, a czapki szuka*, mówi się o człowieku rostargnionym, zapominającym się, nieprzytomnym. *Kto ma sześć koni w wozie, tysiąc złotych w szkatule, a pannę we dwu mitach, ten może czapkę na stole położyć*, t. j. w innych razach trzeba ją w ręku trzymać, gdyż popełniłaby się nieprzyzwoitość, wedle dawnego u nas obyczaju. *Znać że dobrze pszenicę przedał, bo czapkę brożcem* (na bakier) *na łeb wdział*, t. j. znać z miny, że się mu dobrze powodzi, *v.* kiedy w kieszeni suto, to i minę śmielszą mamy, *v.* kiedy szczęście płuży, to i humor służy. *Jak o starą czapkę, tak o niebo dbamy. Czapka biskupia, ob. Infula. Czapka książęca, ob. Mitra. Czapka książęca Litewska była z aksamitu czerwonego w strefy złote, kamieniami drogiemi osadzona.* 2)=*fig.* oświadczenie grzeczności, ukłon. *Pospólstwo można sobie czapką zniewolić. Czapką i papką ujmują się ludzie, v. Czapką, chlebem i solą ludzie sobie ludzi niewolą, przys.* t. j. uprzejmością i gościnnością jednamy sobie serca innych. 3)= przykrycie jakie podobne do czapki. *Czapka alembikowa. Czapki szańcowe. Czapka u gwoździa.* 4)= u węglarzy, ostatnia warstwa przy składaniu stosu, z drzewa gałęziowego, ażeby wierzchnią część stosu zaokrąglić. 5)= *les.* choroba gałęzi, *ob. Kunie gniazdo.* 6)=*myś. ob. Kaptur.*

Czapkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *komu, v. przed kim*; trzymać czapkę przed kim, kłaniać się, prosić mu się, nadskakiwać. *Przedtém czapkował, a teraz chce, aby ma czapkowno.* 2)=*nieos. gorz.* mówi się o tworzeniu się i gęstnieniu piany na fermentującém się piwie w kadziach. *Piana jeszcze czapkuje.*

Czapkowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) klanianie się, nadskakiwanie komu. 2)=*gorz.* tworzenie się i gęstnienie piany na fermentującém się piwie w kadziach.

Czapkownik, sia, *lm.* **sie**, *m.* i **Czapkujący, ego**, *lm.* **cy**, *m.* lubiący się kłaniać, nadskakiwać drugim.

Czapkowy, a, e, *p.* od czapki. *Czapkowy baranek*, futerko baranie u czapki.

Czapla, i, *lm.* **e**, *ż.* 1) (Ardea) *zool.* ptak z rzędu podkasalych; gatunki: I. **Cz. właściwe**: 1=*Goljat* (A. Goliath). 2=*Tyfon* (A. Typhon). 3=*Zachodnia* (A. occidentalis). 4=*czarnobrzucha* (A. Coevi). 5=*modra* (A. Herodias). 6=*siwa* (A. cinerea). 7=*purpurowa* (A. purpurea). 8=*Forga* (A. egretta et alba). 9=*grzywiasta* (A. egrettoides). 10=*nadobna* (A. garzetta). 11=*śnieżysta* (A. nivea et candidissima). 12=*szybista* (A. ludoviciana). 13= *złotawa* (A. russata). 14=*rudawa* (A. Verany). 15=*rdzawoszyjna* (A. rufescens). 16=*modrawa* (A. coerulescens). 17=*modrodzioba* (A. coerulea). 18=*białobrzucha* (A. leucogaster). 19=*białogardlista* (A. gularis). 20=*czarna* (A. Novae Guineae). 21=*kędziorzysta* (A. Agami et fusca). 22=*świstająca* (A. sibilatrix). 23=*modronos* (A. comata). 24=*zielona* (A. virescens). II. **Ślepowrony**, *ob. Ślepowron.* III. **Cąki**, *ob. Rąk. Czaple są czarne, białe, popielate, niebieskawe, rdzawe i pstre. Umizga się, jak czapla w kobieli, przys. Czapla wypłakuje, v. płacze.* 2)=*fig.* (o człowieku) wysokonogi. 3) **Czapla** (herb); czubata czapla cała stojąca, skrzydła do lotu podnosząca, w pysku rybkę mająca, takąż w hełmie.

Czaplę, ęcia, *lm.* **ęta**, *n* i *zdr.* **Czaplątko, a**, *lm.* **a**, *n.* piskłę czaple. *Młode czapięta we Francji jedzą za specjał.*

Czapli, a, e, *p.* od czapli. *Pióro czaple. Kita czapla. Kosztowne dwie czaple kity wieszają się z zawoju, bot. Czapli dziób. posp.* nazwa dawana roślinie: *Iglica* (Erodium), zwanéj także *Dziebrenoskiem. Czapli nosek, posp.* nazwa dawana niek. roślinie: *Muszkatel* (Pelargonium).

Czaplin, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Ornithidium), roślina zwana także *Łodzią.*

Czapliniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. bot.* (Erodium) *ob. Iglica, Dziebrenosek.*

Czaplowe, lub **Czaplowy pieniądz**, także *wykupne bogów*, gra rolę w Eddzie. Skarbem tym wykupili się trzéj Azowie: Odyn, Hoenir i Lodur; *ob. Hrejdmar, Fofner, Reig, Andwar, Zygurd.*

Czapnictwo, a, *lm.* **a**, *n.* rzemiosło czapnika.

Czapniczy, a, e, *p.* od czapnika. *Cech czapniczy.*

Czapnik, ka, *lm.* **ki**, *v.* **cy**, *m.* zajmujący się robieniem czapek; kuśnierz

Czapracznictwo, a, *blm. n.* rzemiosło czapracznicze.

Czapraczniczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* czeladnik czapraczniczy.

Czapraczniczy, a, e, *p.* od czapracznika.

Czapracznik, a, *lm.* **i**, *m.* rzemieślnik od czapraków.

Czaprak, a, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Czapraczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* (z tur.) 1) przykrycie na konia. *Czaprak haftowany złotem. Złej szkapie czaprak zacności nie przydaje.* 2) *Czapraszki, v. Czapraczki*, pętlice srebrne przyszyte na żupanach, jak noszą Wołosi, Arnauci.

Czapstrzyk, *ob. Capstrzyk.*

Czar, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *bł. zam. Car.* 2)=*w lm.* **Czary, ów**, gusła, czarodziejstwa, czarnoksięzkie. sztuki. *Wierzyć w czary. Robić czary. Kto wierzy w czary, tego wemie djabeł stary, przys.* 3)=*fig. ob. Urok.* 4)=*Czar morski* w bajce słowiańskiéj jest Car ludzi podwodnych, na dnie morza mieszkających. *ob. Czud.*

Czara, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) czasza, kielich. *Pić z czary. Napełnić czarę. Insze czary w gusłach, a insze na stole.* 2)=otwor wulkanu. 3)=*as. (v. dzban)*, nazwa jednéj z południowych konstellacij.

Czarci, ia, ie, *p.* od czarta, czartowski, djabli. *Przeniknął Chrystus czarcie grody. Czarcia sztuczka. Czarcie łajno, ob. Assa-foetida.*

Czarcik, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Czart*), djablik.

Czarka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Czareczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) mała czara, czaszka, kubek. *Pijaczka zaraz znowu do czarki.* 2 =*ob. Filiżanka.* 3) *bot. Czarki, blp.* posp. nazwa dawana farbierskiéj roślinie: *Czerwieniec, v. Miodunka* (Anchusa).

Czarkowy, *v.* **Czareczny, a, e**, *p.* od czary lub czarki.

Czarne, ego, *blm. n.* to, co jest czarne. *Pokój wybity*

czarném. Chodzić w czarném. Różni się, jak czarne od białego. Czarne w białe obracają, t. j. źle w dobre. *Czarne na białém*, t. j. piśmiennie, na piśmie.

Czarniawość, ści, *blm. ż.* kolor ciemny, czarniawy. *Czarniawość twarzy, osoby.* t. j. płeć ciemna, śniada.

Czarniawy, *v.* **Czarnawy, Czernawy, a, e**, *p.* nieco czarny, smagławy, śniady. *Już noc czarnawa rozwijała włosy. Przyodziany pióry czarniawémi. Czarniawe oczy.*

Czarnik, a, *lm.* **i**, *m.* (Scaurus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, mącznikowatych.

Czarniuchny, a, e, Czarniutki, Czarniuteńki, Czarniusieńki, a, e, *p.* bardzo czarny; zupełnie, całkiem czarny.

Czarno, *ps.* w kolorze czarnym. *Czarno się ubrać. Czarno się nosić. Ufarbować na czarno. Czarno wyglądać. fig. Świat mu czarno wygląda*, t. j. smutno.

Czarnobarwny, Czarnobarwy, a, e, *p.* koloru czarnego.

Czarnobil, u, *blm. m. bot.* 1) (Malaleuca), roślina, *ob. Kajaputa.* 2)=nazwa dawana niek. roślinie: *Krasnokłos* (Calothamnus).

Czarnoblady, a, e, *p.* **o**, *ps.* siny, zsiniały, śniady.

Czarnobłękitny, a, e, *p.* ciemnobłękitny. *Dama oczów czarnobłękitnych.*

Czarnobrewa, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Czarnobrewka**, *v. bł.* **Czarnobrywka, i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta brwi czarnych.

Czarnobrewy, *bł.* **Czarnobrywy**, *przе.* **Czarnobrwy, a, e**, *p.* brwi czarnych. *Czarnobrewa dziewoja.*

Czarnobrunatny, a, e, *p.* ciemnobrunatny.

Czarnobyl, a, *m. bot.* posp. nazwa rośliny: *Tojad mordownik, v. Tojad Stoerka* (Aconitum napellus, *v.* stoerkeanum), należącéj do rzędu truciznowych, niek. *bernardynem* zwanéj.

Czarnogardl, a, *lm.* **e**, *m.* czarne gardło mający, *zool. Czarnogardl pliszka* (Motacilla phoenicurus).

Czarnogłowy, a, e, *p.* mający czarną głowę. *Koń czarnogłowy.*

Czarnogłów, owu, *blm. m. bot. ob. Orlikowiec* (Siler) roślina.

Czarnogłówka, i, *lm.* **i**, *ż. zool.* sikorka (parus atricapill.)

Czarnogrzywy, a, e, *p.* z grzywą czarną. *Koń czarnogrzywy. fig. Burze czarnogrzywe. Fale czarnogrzywe.*

Czarnoiskry, a, e, *p. nieuż.* iskrzący się z dymem czarnym.

Czarnoklon, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Acer austriacum, *v.* campestre), drzewo, *ob. Klon czarny.*

Czarnokorzeń, nia, *lm.* **ie**, *m. bot.* (Acfea), *ob. Czerniec*, roślina.

Czarnokrusz, u, *lm.* **e**, *m. nieuż.* kruszec czarny, mający w sobie miedz, siarkę i żelazo.

Czarnokrwistość, ści, *blm. ż. nieuż.* melancholja, melancholiczność.

Czarnoksięzki, a, ie, *p.* czarodziejski, czarownicy, guślarski. *Pas czarnoksięzki. Różga czarnoksięzka. Pałac czarnoksięzki, ob. Zaczarowany.*

Czarnoksięztwo, a, *lm.* **a**, *n.* nauka, sztuka czarnoksięzka. *Być oskarżonym o czarnoksięztwo, ob. Czarodziejstwo, Czarownictwo, Czarowność.*

Czarnoksięznica, y, *lm.* **e**, *ż.* bawiąca się czarami, czarodziejka, czarownica. *Medea była czarnoksięznicą.*

Czarnoksięzniczy, a, e, *p. ob. Czarnoksięzki.*

Czarnoksięznik, a, *lm.* **cy**, *m.* czarami się bawiący, czarodziéj, czarownik. *Szymon czarnoksięznik przez sztuki djabelskie latał po powietrzu. fig. Nie czarnoksięznik. Nie trza być na to czarnoksięznikiem, aby to zrobić, v. nie trza na to czarnoksięznika.*

Czarnoksięznikowy, a, e, *p. prze.* od czarnoksięznika. *Zamek czarnoksięznikowy.*

Czarnokwit, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Czartawa* (Circaea) roślina zwana także *Czarownikiem, Niewieściemi psinami, Czarownicą.*

Czarnolicy, a, e, *p.* mający twarz czarną.

Czarnomiedź, dzi, *blm. ż. min.* miedź, zawierająca w sobie żelazo, siarkę, ołów, i t. p. otrzymana ze zredukowania okrowatéj miedzianéj rudy w piecach szachtowych, z dodaniem roztopów (topników), z czarnomiedzi za pomocą dalszych hutniczych działań, otrzymuje się sam czysty metal miedź.

Czarnomorski, a, ie, *p.* od morza Czarnego.

Czarnomorzec, rca, *lm.* **rce**, *m.* kozak mieszkający nad morzem Czarném.

Czarnonakrapiany, a, e, *p.* z cętkami czarnémi.

Czarnonogi, a, ie, *p.* nóg czarnych. *Chart czarnonogi.*

Czarnonosz, a, *lm.* **e**, *m nieuż.* noszący się czarno.

Czarnonośny, a, e, *p. nieuż.* czarno kolory noszący.

Czarnooki, a, ie, *p.* oczu czarnych.

Czarnopierś, sia, *lm.* **sie**, *m. zool.* ptak z rodzaju *Dzięciołów* (Picus multicolor).

Czarnopióry, a, e, *p.* piór czarnych. *Czarnopióry kruk. Czarnopióry orzeł Pruski.*

Czarnopstrawy, a, e, *p.* koloru czarno-pstrawego. *Bób czarnopstrawy.*

Czarnopstry, a, e, *p. ob. Czarnonakrapiany.*

Czarnopysk, u, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) (Atrostemma), roślina zwana prawidłowiéj: *Jaliną* (Rhexia). 2) = *ob. Zaczerń* lub *Gardzielnik* (Melastoma).

Czarnorak, a, *lm.* **i**, *m. med.* (Cancer melanods) gatunek choroby raka, kiedy massa rakowa połączona z barwnikiem.

Czarnoresza, Cernoressa, y, *lm.* **y**, *ż.* (z ross.) *nieuż.* czarna ryza, t. j. zakonniczy ubiór, mian. kobiét. *Romunt zrzucił z siebie kaptur, abo kapicę, cernoressę czerniecką.*

Czarnoróg, rogu, *lm.* **rogi**, *m. zool.* ptak z rodzaju *Dzioborożców* (Buceros atratus).

Czarnosiny, a, e, *p. nieuż.* ciemno-siny. *Chmury czarnosine.*

Czarnosiwy, a, e, *p.* ciemno-siwy. *Czarnosiwy koń.*

Czarnoskroń, i, *lm.* **ie**, *ż. zool. ob. Opocznik.*

Czarnoskrzydlaty, Czarnoskrzydły, a, e, *p.* skrzydeł czarnych. *fig. Już nad głową krąży śmierć czarnoskrzydlata. Czarnoskrzydlata noc.*

Czarnoszyi, ja, je, *p.* mający szyję czarną. *Ptak czarnoszyi.*

Czarność, ści, *blm. ż.* kolor czarny. *Czarność hebanu, atramentu, włosów. fig. Poznałem czarność jéj duszy. Czarność postępku.*

Czarnotwarzy, a, e, *p.* mający twarz czarną.

Czarnowełny, a, e, *p.* mający wełnę czarną. *Owce czarnowełne.*

Czarnowłosy, a, e, *p.* mający włosy czarne.

Czarnoziel, u, *lm.* **e**, *n. bot. ob. Czarne ziele.*

Czarnoziem, u, *lm.* **y**, *m.* grunt ziemi czarny, próchnica. *Przekopawszy ten czarnoziem, piasek się pokazuje.*

Czarnożółciowy, a, e, *p.* żółć czarną mający. *Ludzie czarnożółciowi do szaleństwa skłonni.*

Czarnucha, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* posp. nazwa rośliny: *Firletka kąkol* (Lychnis githago), zwanéj także *Kąkolem, Czarnuchą żytnią, Czarnuszką. ob. Firletka.*

Czarnuszka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Czarnucha*) *bot.* 1) *ob. Czarnucha, v. Firletka kąkol* (Lychnis githago). 2) = (Nigella) roślina z rodziny *jaskrowych* (Ranunculaceae), należąca do klassy 13éj, rzędu *pięciosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *polna* (N. arvensis), rośnie na polach między zbożem, łodygę ma ćwierć-łokciową, gałęzistą, gładką, liście wielodzielne, kwiaty błękitnawe; = *ogrodowa* (N. sativa), rośnie dziko w Egipcie, Indjach i południ. Europie, u nas wszędzie utrzymuje się w ogrodach; łodygę ma niek. na 2 stopy wysoką, liście szersze, kwiaty brudno-białawe, zielonawe lub blado-błękitne, ziarna kątowate, czarne, niek. cytrynowo-żółte, właściwego korzennego smaku i zapachu, znane pod imieniem *czarnuszki*, jako korzenna przyprawa, mian. do ciasta; = *rzymska v. włoska* (N. damascena), w południ. Europie rośnie dziko między zbożem, u nas zasiewa się w ogrodach; różni się powłoką kwiatową, kwiaty ma wielkie, błękitne, niek. białe, ziarna także czarne, aromatyczne.

Czarnusznik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Garidella), roślina zwana dawniéj *Łyszczycą.*

Czarny, a, e, *p.* najciemniejszy ze wszystkich kolorów, wszelkiego światła pozbawiony. *Czarny, jak atrament. Czarny, jak węgiel. Czarny, jak kruk. Czarna, jak sadze, v. jak sadze w kominie. Czarna chmura. Czarna kawa*, napój bez śmietanki. *Chleb czarny. Płeć czarna. Trzeba mu czarnéj kury, kokoszy*, t. j. zwarjował. *fig.*

Czarny smutek. Czarna troska. Czarne myśli. Czarny humor. Czarna niewdzięczność. Czarna potwarz. Mieć duszę czarną. = **charakter**, *teat.* intrygant. *Ten pan zaangażowany na czarne charaktery*, t. j. grywający rolę intrygantów. = **dobytek**, *prow.* chlewna trzoda, nierogacizna, świnie. = **zwierzyna**, *myś.* dziki. *Czarnym szlakiem v. borem;* kiedy człowiek schylony czając się podchodzi pod lotną zwierzynę. *Chytkiem, borem, czarnym szlakiem, przys.* t. j, ukradkiem, tajkiem, pokryjomo. — *fig. Czarny łabędź* (*v.* biały kruk), *ob. Kruk. Moneta czarna*, t. j. miedziana, zdawkowa. *Czarna miedź*, t. j. prosto z rudy, nie czyszczona. *Czarny las*, t. j. gęsty, zarosły, sosnowy lub świerkowy. *Czarne drzewo*, liściowy las. *Do liściowego, czyli, jak u nas zowią, do czarnego drzewa, należą dęby, jawory, jesiony, wiązy, lipy, brzozy* i t. d. *Na czarne pole, v. na czarny zwierz jechać*, t. j. na dzika. *Czarna izba, ob. Dymnik. Choroba czarna*, melancholja, niek. zam. wielka choroba, kaduk, ś. Walentego niemoc. *Czarny anioł, Czarny duch. ob. Czart, Djabeł. Czarna księga*, t. j. rejestr ludzi notowanych, poczet źle osławionych. = **róża**, nazwa dawana roślinie: *Prawoślaz różowy* (Althaea rosea), zwanéj także *różą zieloną* lub *malwą. Czarne jagody, bot. ob. Borówka czernica* (Saccinium myrtillus). *Czarny korzeń v. Czarnokorzeń, bot. ob. Czerniec* (Actea). *Czarne korzonki*, posp. nazwa korzeni roślin: *Wężymord ogrodowy* (Scorzonera hispanica), używających się na jarzynę. *Czarne ziele*, posp. nazwa rośliny: *Sasanka zwyczajna* (Anemone pulsatilla).

Czarodziej, a, *lm.* **e,** *m.* i **Czarodziejnik, a,** *lm.* **cy,** *m.* czary robiący, czarownik, czarnoksiężnik, *Czarodzieje, co się wieszczki czynią, ludzi zdradzają.*

Czarodziejka, i, *lm.* **i,** *ż.* czarownica, czarnoksiężnica. *fig.* (o kobiecie pięknéj). *Istna czarodziejka!*

Czarodziejski, a, ie, *p.* 1) od czarodzieja, czarnoksięzki. *Moc czarodziejska. Słowa czarodziejskie. Zaklęcie czarodziejskie.* 2) = *fig. ob. Czarowny, Czarujący.*

Czarodziejstwo, a, *lm.* **a,** *n.* czarnoksięztwo, czary. *Jest w tém czarodziejstwo. fig. Czarodziejstwo muzyki, stylu*, słowa.

Czaromcha, *ob. Czeremcha.*

Czarostwo, a, *lm.* **a,** *n.* czarowanie, czary. *Ludwik XIV zakazał juryzdykcjom, aby zaskarżeń o czarostwa nie przyjmowały.*

Czarować, ował, uje, *scz. nd*, 1) czarownikiem być, czary czynić, gusłować. 2) = *kogo*; czarów nabawiać, opętać. *Po wsiach wierzą dotąd, że są czarownicy, którzy czarują ludzi, zwierzęta* it. d *ob. Urzekać. Czarować wzrokiem. Ona czaruje wszystkich. Czarować umysły, ob. Omamić.*

Czarowanie, a, *lm.* **a,** *n.* gusłowanie, nabawienie kogo czarów. *ob. Oczarowanie.*

Czarowiercа, y, *lm.* **e,** *m.* wierzący w czary.

Czarownica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Czarowniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* czarami się trudniąca, czarodziejka, guślarka. *Gdy dészcz ustał w Maju, czarownica przyczyną; zdechł wół jeden drugi, czarownicę winią. fig. Stara czarownica*, t. j. brzydka i zła baba. *Wygląda jak czarownica z Łysej góry, przys.* t. j. szpetna, brzydka, szkaradna. = *bot.* posp. nazwa rośliny: *Czartawa* (Circaea).

Czarownicek, *ob. Czarownik.* **Czarowniczka,** *ob. Czarownica,*

Czarowniczy, a, e, *p.* od czarownika, *v.* czarownicy, czarodziejski, czarnoksięzki, cudny. *fig. Słowo, spojrzenie, oko czarownicze, ob. Czarowny, Czarujący.*

Czarownik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Czarowniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) czarami się zajmujący, czarodziej, czarnoksiężnik. *Zwyczaje i zaklinania guślarzów i czarowników. fig. To czarownik, nie malarz. To czarownik, nie poeta.* 2) = *bot.* posp. nazwa rośliny: *Czartawa* (Circaea).

Czarowny, a, e, *p.* od czarów, czarodziejski, czarnoksięzki. *Słowa czarowne. Wiersz czarowny. fig. Wierszowanie czarowne. Poezja czarowna. Spojrzenie czarowne. Styl czarowny. ob. Czarujący, Uroczy.*

Czart i *posp.* **Czort, a,** *lm.* **ci,** *m. zdr.* **Czarcik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) djabeł, szatan, wróg, czarny duch, bies. *Tysiącami czarty liczyć*, t. j. kląć. *Gniewa się, jak czart. Zły czart melancholja, Anioł myśl wesoła. Poj swoje, czart. Zły czart melancholja, Anioł myśl wesoła. Poj swoje, czart swoje. przys.* t. j. z upartym trudna rada. 2) = *mit.* rodzaj jeden słowiańsko-pogańskich Dydków lub djabłów, znaczy czarnego ducha, trapiącego grzeszników białych, lub Radykalizm, karcący nadużycia historyzmu, rokosz dolny przeciw górnemu ciemięztwu. Dopiero później zlał się w znaczeniu w jedno z chrześcjańskim djabłem, *ob. Dydek, Dyd, Dyt.* Perski wyraz *Dschert*, niger, ma być albo ojcem, albo krewniakiem polskiego *Czarta.* 3) = licho, biéda, nieszczęście. *Co za czart was podżega i rządzi? Czarci go nadali. Maleparta idzie do czarta*, t. j. zły nabytek nie idzie na pożytek.

Czartawa, y, *blm. ż. bot.* (Circaea), in. *Czarnokwit*, roślina należąca do klassy 2éj rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn., z rodziny *wierzbowkowych v. wiesiołkowatych* (Onagrariae); gatunki: = *zwyczajna v. pospolita* (C. lutetiana), trwała, rośnie w lasach wilgotnych, cienistych, u ludu zwana także *Czarownikiem, Czarownicą, Niewieściemi psinami.*

Czartnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Malthe) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *dwuszparowych*, dziwacznych.

Czartopłoch, a, *lm.* **y,** *m.* 1)* po łacinie: exorcismus. *Czartopłoszyciel*, egzorcysta; *Czartopłoszenie*, egzorcyzowanie: *Ego exorciso te, spiritus immunde:* Ja cię wyklinam duchu nie czysty. 2) = *bot.* a) posp. nazwa dawana roślinie: *Popłoch pospolity* (Onopordon acanthium), zwanéj także *Ostem podwórzowym*; jest to największy i bardzo pospolity gatunek ostu, o liściach i kielichu kolących; b) = in. *Bedłka odrażliwa v. mlerzliwa* (Agaricus fastibilis *v.* emeticus *v.* integer), zwana także *Syrojeszką żółtą, Syrojeszkówką*, gatunek grzyba z rodzaju *bedłki*, podrodzaju *Skórzak*, jadowity, smaku rzodkwiowego, woni odrażliwéj.

Czartostwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zły duch, djabelstwo. 1) = *zb.* czarci, djabli.

Czartowski, a, ie, *v.* **Czartowy, a, e,** *p,* 1) od czarta, czarci, djabelski. *Czartowska w tobie gnieździ się pycha. Czartowe łajno, ob. Smrodzieniec* (assa foetida) 2) = **mleko,** *bot.* gatunek Euforbji, posp. nazwa rośliny *Wilczomlecz szerokoliściowy* (Euphorbia platyphylla). 3) = **żebro,** posp. nazwa rośliny: *Drjakiew łąkowa* (Succisa pratensis).

Czarujący, a, e, *lm.* ujmujący, łudzący. *ob. Czarowny.*

Czary, ów, *blp. ob. Czar.*

Czas, u, *lm.* **y,** *m.* 1) ciąg następujących po sobie chwil. *Czas niniejszy v. obecny, v. teraźniejszy. Czas przeszły. Czas przyszły. Przyszły czas to pokaże. Czas płynie, upływa, szybko bieży.* as. *Czas prawdziwy, ob. Gwiazdowy rok, Gwiazdowy dzień. Czas płaci, czas traci, przys.* t. j. rozmaicie się dzieje, czasem się straci, czasem się zarabia. *Szkoda czasu i atłasu*, t. j. szkoda na to starań i kosztu. *Czas ma skrzydła. Dla więźnia czas jest bezskrzydły. Czas wszystko trawi. Nie mieć czasu. Jeszcze nie czas. Będzie na to czas. Czasu, czasów, za czasu, za czasów;* podczas, w przeciągu czasu. *Coć pieniądze pomogą czasu śmierci. Za naszych czasów. Za czasów Augusta.. — Za czasu*, t. j. za wczasu, wcześnie. *Obacz za czasu. Każdego czasu;* zawsze. *Do czasu;* na jaki czas, do niejakiego czasu. *Opatrzność tylko do czasu gwałcicielów ludzkości cierpi. Do tego czasu, dotychczas* (zam. czasów), dotąd, do téj godziny, do tego momentu. *Od tego czasu;* odtąd, od téj godziny. *Od czasu do czasu;* od doby do doby, kiedy niekiedy. *Na czas;* nie na zawsze, na niejaki czas, do czasu. *Kto na czas się czém trapi, czyż już na zawsze będzie nieszczęśliwym? v. Na czas;* czasem, niekiedy, nieustawnie. *Zły człowiek na czas dobrze uczyni. v. Na czas;* na czasie, na umówiony czas, w swoim czasie. *Na czas co oddać. Nie na czas*, t. j. w zły czas, w złą porę, nie na termin oznaczony. *Zniknąłeś mężu wielki, nie na czas zniknąłeś. Podczas;* w przeciągu, gdy się działo, gdy trwało, w czasie, czasu. *Podczas Te deum laudamus, armaty słyszeć się dały. Podczas—podczas;* czasem—czasem, raz—drugi raz. *Bogactwo to podczas Francuzi, podczas Rzymianie przechodzili. Pod czasem;* pod umówiony czas, pod należyty czas, swego czasu. *Słowo stało się ciałem pod czasem przyjąwszy na się naturę ludzką. v. Pod czasem;* nie razem, z czasem, za czasem, pomału, z wolna. *Żywot matczyny nie zaraz dziesięcioro urodzi, ale pod czasem. W czas;* w należyty, w naznaczony czas, właśnie swego czasu. *W czas powróciła. v. W czas;* zawczasu, wcześnie. *W czas się opatrować na przyszłe przygody potrzeba. v. W czas;* w miarę, jak wypada, przystoi. *Co w czas jest, zawżdy obiraj. Co w czas to z nas; co w czas, to dobrze. W sam czas;* w samą porę, w samą miarę. *Nie w czas;* za późno. *v. Nie w czas;* nie w sposobną porę, *ob. Niewcześnie. Nie w czas eś nam, o wielki umarł Władysławie! W ten czas;* tedy, wtedy, ondzie. *Czasem, Czasami;* niekiedy, kiedy niekiedy. *Czasem słońce świeci, Czasem z burzą pochmurną dészcz hanieb ny leci. v. Czasem;* przypadkiem, może. *Czy nie ma tam czasem mojego służącego? Tym czasem;* pod ten czas, w tém. *v. Tym czasem;* tymczasowo, docześnie. *Z czasem;* za czasem, za czasy, za postępkiem czasu. *Wszystko się z czasem mieni. Przed czasem;* czas uprzedzając, za wcześnie. *Lepiéj przed czasem, niż po czasie, ob. Przedwcześnie. Przed czasy,* przed dawnemi czasy, przed laty. *Czas z czasem, czas za czasem, czas przed czasem, czas po czasie, wszystko się z czasem mieści. Przejażdżka w miarę, droga prędka, pan odprawny, nie wiele potrzebnego uszkodzą czasu. Każda rzecz, którą czas zgryzie, wieczną nie bywa. W czasie;* wcześnie, zawczasu. *v. W czasie;* z czasem, kiedyś. *Po czasie;* za późno. *Po czasie daremne są wszelkie sposoby. Po czasie, już nie rychło. Do tego czasu, ob. Dotychczas.* 2)=*wolny czas*, utrudnienie, wolność od zatrudnień. *Nie ma chwili wolnego czasu. Mieć dosyć wolnego czasu. Robić co wolnym czasem. W wolnym czasie.* 3) = *w lm.* **y, ów,** czasowe okoliczności. *Dobre, złe czasy. Ciężkie czasy. Już to nie te czasy, co były. Czasy nie są po temu.* 4) *Czas na dworze;* stan powietrza. *Piękny, brzydki czas na dworze. Słotny czas.* 5) = pora, godzina, chwila. *Dobry czas. Zły czas. Daj Boże w dobry czas mówić, a w zły milczeć. Nie w dobry czas*, t. j. w złą godzinę. *W boży czas*, t. j. w dobry czas, za bożą pomocą, w imię Boże. *Krzyknie na żołnierze, aby się w dobry czas potykali. Czas boży!* dla Boga! *Czasie Pański!* 6)= (u kobiét) miesięczne upływy; perjody. *W pięćdziesiątym pospolicie roku przestają niewiasty miewać swe czasy. Na czasie v. na czasach kobieta*, t. j. w ciąży, przy nadziei. *Żona mi na czasach.* 7)=*gram. Czas i Czasy;* odmiana słów podług czasu. *Czas teraźniejszy, przeszły, przyszły. Czasy pierwotne. Czasy złożone.*

Czasem, *ps.* niekiedy, kiedy niekiedy. *Zdarza się czasem, że... Zdarza się to częsem.*

Czasik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Czas*) 1) mała cząstka czasu, chwilka. *Upraszał o czasik jaki, iżby zgubionego towarzysza mógł odszukać.* 2) = pora, sposobność, okazyjka. *Czasik sobie upatrzył.*

Czasobój, oja, *lm.* **oje,** *m.* **Czasobójca, y,** *lm.* **e, y,** *m* **Czasostraw, a,** *lm.* **y,** *m.* **Czasostrawca, y,** *lm.* **e,** *v.* **y,** *m,* **Czasomorca, y,** *lm.* **e,** *v.* **y,** *m.* marnujący czas, trawiący czas na niczém; trujący, zabijający czas.

Czasomierz, a, *lm.* **e,** *m. v.* **Czasomiar, u,** *lm.* **y.** in. *Chronometr*, dokładny astronomiczny zegar, nie ulegający wpływowi zimna i ciepła, nie chybiający ani na sekundę.

Czasopis, a, *lm.* **y,** *m.* 1) trudniący się wyrachowaniem czasów, chronolog, *ob. Czasopisarz.* 2) = **u,** *lm.* **y,** *m.* chronologja, dzieło chronologiczne. *Czasopis królów Egipskich.*

Czasopisarski, a, ie, *p.* od czasopisarza.

Czasopisarstwo, Czasopistwo, a, *lm.* **a,** *n.* nauka mająca na celu dokładne oznaczenie czasu zdarzonych wypadków, chronologja.

Czasopisarz, a, *lm.* **e,** *m.* trudniący się nauką czasopisarstwa, chronolog.

Czasopiski, a, ie, *p. nieuż.* od czasopistwa, chronologiczny.

Czasopismo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) pismo perjodyczne, w pewnym oznaczonym czasie wychodzące. *Czasopismo zakładu imienia Ossolińskich.* 2) = *nieuż.* chronologja, *ob. Czasopisarstwo.*

Czasopismowy, a, e, *p* 1) od czasopisma, *v.* pisma perjodycznego. 2)= od czasopisma, chronologji. *Ze wszystkich epok czasopismowych, rachunek indykcji podlega najczęściej wątpliwościom.*

Czasosłów, a, *lm.* **y,** *m.* (z ross.) *nieuż.* książka do modlitwy dla duchowieństwa, brewjarz, rubrycella.

Czasować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *nieuż.* zwlekać, czasu czekać. 2) = *gram.* odmieniać słowo przez czasy i osoby, konjugować. *Czasować słowo. Umieć czasować.*

Czasowanie, a, *lm.* **a,** *n. gram.* zbiór odmian, które w słowie zachodzą, konjugacja. *Prawidła czasowania słów greckich. Uczyć się czasowania, ob. Forma.*

Czasowładnie, *ps. ob. Czasowładny.*

Czasowładny, a, e, *p.* rządzący, władnący czasem.

Czasownik, a, *lm.* **i,** *m. gram.* część mowy podlegająca czasowaniu, *v.* konjugacji, słowo.

Czasowny, a, e, *gram.* od czasowania, *v.* konjugacji, mogący się czasować.

Czasowość, *ob. Doczasowość, Doczesność.*

Czasowy, a, e, *p.* 1) od czasu, czasu się tyczący. *Podziały czasowe są: rok, miesiąc, tydzień* i t. d. 2) = od czasu zawisły, tymczasowy. *Urząd czasowy, ob. Doczasowy* 3) = przemijający. *Czasowe niknq próżności, ob. Doczesny.* 4) *leś.* = *drzewo*; budowlowe, we właściwéj porze spuszczone

Czasza, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Czaszka, Czaszeczka, Czaszułka, Czaszułeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) czara, czarka, kubek, naczynie do picia. *Skoro w rękę wezmę czaszę, Wnet z głowy troski wystraszę. I mnie po pracy dajcie wina czaszę. Czaszą się bawić*, t. j. piciem, kuflem, kielichem. 2) = u rury, u fontanny, w którą woda spływa. *Rurna czaszа.* 3) = pewna ustanowiona miara płynów. *Czasza jest miara do miodu przaśnego w Litwie, inaczej miednica, ma garcy 12, czyli garcy cechowych 6.* 4) = coś nakształt czaszy, kubka, wydrążonego coś, nakrywającego drugie. *Czasza ślimacza, perłowa, żółwiowa, ob. Skorupa, Koncha, Małż. Czaszka żołędziowa, v. Czarka, Czaszułka.*

Czaszarz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* co czasze robi.

Czaszka, i, *lm.* **i,** *ż* 1) kość mózg okrywająca, głowia kość, czerep, czalbatka. 2) = *an.* wydrążenie, wklęsłość kości, w którą wchodzi inna kość. *Czaszka biodr, ramion. Czaszka goleniowa, v. kula w kolanie.* 3) = *ob. Czasza.*

Czaszkowato, *ps. ob. Czaszkowaty.*

Czaszkowaty, a, e, *p.* nakształt czaszki. *Nogi czaszkowate polipów.*

Czasznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Patellaria), roślina z rzędu *Liszajców okrytoziarnowych*, działu *otwartowocowych*, zdarza się na korze starych, gniłych drzew, na gliniastéj ziemi, niek na wapiennych kamieniach i murach; gatunki; = *bladozielony, drobnoklapkowy, orzechowy, różowy, czarny.*

Czaszułka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* (Patella), zwierzę miękliwe, należące do gromady *Bruchopełzych*, kręgoskrzelnych. *Czaszułka uchowa, an.* (concha auris), zewnętrzna chrząstkowata część ucha, posp. uchem zwana. *Czaszułki ślimaków wodnych, v. Małżowiny.* 2) = *ob. Czasza.*

Czat, a, *lm* **y,** *m.* (Uloborus) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących*, brzuchatych; gatunek jeden: = *płowy* (U. Walchenaerius).

Czata, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Czaty, ów,** 1) szpiegowanie, wzwiady. *Czaty ruchowe. Stać na czatach. Czaty rozstawić.* 2) = łożowanie się straży w nocy, doba żołnierska. *U Rzymian nocna pora dzieliła się na cztéry czaty* (vigiliae).

Czatnik, Czatownik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* 1) czychający, czatujący na co. *Czatowniki na cudze dobra, ptakami pismo zowie ognistémi,* 2)=stróż nocny, obozowy, szyldwach.

Czatować, ował, uje, *scz. nd.* 1) czychać na co, dybać na co, nieznacznie na co godzić, zaczajać się, zasadzać się. *Złodzieje czatują na przechodzących. Zabójcy czatowali na niego. Czatować na co, ob. Czychać, Dybać.* 2) = *nieuż. kogo, czego*; pilnować, strzedz. *Daremnie czatowali duszy mojej.*

Czatowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) pilnowanie, strzeżenie, *ob. Czata.* 2) = *ob. Dybanie, Czychanie.*

Czatownia, ni, *lm.* **nie,** *ż. fort.* małe wieże murowane lub drewniane, służące za przytułek szyldwachom czyli czatom w czasach burzliwych i niepogodnych.

Czatownik, *ob. Czatnik*

Czatowstwo, *ob. Czatowanie.*

Czatowy, Czatowny, Czatny, a, e, *p.* 1) od czaty, na czaty wysłany. 2) = do czatowania, czychania, zasadzania się skłonny.

Czaus, Czausz, a, *lm.* **y,** *m.* u Turków pokojowiec, goniec. *Czausów nazwać można woźnemi, albo niejakiemi sługami, gdyż ich posługi osobliwie używają w sprawach domowych i prawnych.*

Czaz, a, *lm.* **y,** *m. or.* zgięcie przy kręceniu wici, służące do wiązania z sobą chlub.

Czaber, v. Czabr, u, *lm.* **y,** *m. bot.* 1) zam. *Czaberek* (Satureia) roślina lekarska. 2) = *ob. Macierzanka*

(Thymnus), roślina; = *szanta* (Th. Nepeta), łodygę ma pół łokciową, wzniesioną, u spodu leżącą, kosmatą, koronę białawą, czerwono plamistą.

Cząberek, rka, *lm.* **rki,** *m. bot.* (Satureia), roślina, zwana niek. *Cząbrem*, z rodziny *wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun: = *ogrodowy* (S. hortensis), łodygi ma zielone, czerwonawe, liście wązkie, kwiaty o koronach czerwonawych; pochodzi z południ. Europy, w ogrodach raz zaprowadzony, sam się zasiewa; roślina lekarska.

Cząbr, *ob. Czaber.*

Cząstka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Część*) i **Cząsteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Cząstka*) 1) mała część. *Atom, czyli drobna cząsteczka materji. Każdy człowiek jest cząstką towarzystwa, w którem żyje. Po cząstce*, cząstkami. 2) = część wydzielona, dział. *Podzielono spadek na trzy cząstki. fig. Wszyscy wybrani będą mieli cząstkę w niebie.*

Cząstkowie, Cząstkowo, *ps. ob. Częściowo.*

Cząstkowy, a, e, *p.* po cząstce się udzielający. *Siły pierwiastkowe, v. cząstkowe.*

Czchnąć, *ob. Kichnąć.*

Czchnienie, *ob. Kichnięcie.*

Czcia, ci, *lm.* **cie,** *ż. prze.* matka żony, *ob. Teścia.*

Czcichuć, ci, *lm.* **cie,** *ż. nieuż.* zbyteczna żądza czci, ambicja.

Czcichutny, a, e, *p. nieuż.* ambitny.

Czciciel, a, *lm.* **e, m.** 1) czczący, cześć wyrządzający, wielbiący. *Czciciele prawego Boga. Prawi czciciele. Czciciele ognia.* 2) = szanujący, kochający kogo, *v.* co. *Czciciele prawdy. Czciciele cnoty.* 3) = *prze.* raczący, częstujący, pojący do upadłego. *Wielki czciciel w domu swoim.* 4) = *nieuż.* który czyta, czytający, *ob. Czytelnik.*

Czcicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) czcząca, cześć wyrządzająca. 2) = szanująca, kochająca kogo. *Mężowie mają także swoje czcicielki.* 3) = *nieuż.* która czyta, czytająca, *ob. Czytelniczka.*

Czcić, ił, i, *scz. nd.* 1) poważać, szanować kogo. *Czcij ojca swego i matkę swoję. Czcić Boga, świętych. Czcić bałwany. Czcić pamięć czyjąś, ob. Uczcić.* 2) = *kogo czém*; zaszczycać go, uwielbiać go czém. *Niebem zwykła czcić muza.* 3) = szanownym czynić, upoważniać, powagi dodać. 4) = *kogo u siebie; prze.* częstować, podejmować czém, być mu radym. *Moi towarzysze już kilkakroć mię u siebie czcili.* 5) = *z ir. Czcić, uczcić kogo*; źle się z kim obejść, wyczubić, wybić. *Czcił go po plecach, pędząc przez cały dziedziniec.* 6) *Czci mię, Czciło mię* i t. d. *nieos. nieuż.* zaszczyca mię, honor mi czyni. *Nie czciłoby mię to, gdybym zamysły, raz gruntownie postanowione, ładajako puścić miał.* 7) = i **Czyścić, Czyć, czedł, tcie,** *scz. nd. prze. nieuż. ob. Czytać.*

Czcienie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż. ob. Czytanie.*

Czcigodnie, *ps. ob. Czcigodny.*

Czcigodność, ści, *blm. ż.* stan i przymiot tego, co jest godne czci.

Czcigodny, a, e, p. 1) wart czci, uwielbienia. *Jeden Bóg jest czcigodny.* 2) = wart uszanowania, poważania. *Czcigodny starzec. Czcigodne zgromadzenie.*

Czcilubny, a, e, *p. nieuż.* cześć, honor lubiący.

Czcionka, i, *lm.* **i,** *ż.* litera lana, drukarska; głoska. *Czcionki nowe, zużyte. Odlewać czcionki.*

Czciszkodny, a, e, *p. nieuż.* naruszający cześć, *v.* honor.

Czciwiarski, a, ie, *p. nieuż.* bez czci i wiary. *Zbójca czciwiarski.*

Czcizapamiętność, ści, *blm. ż. nieuż.* nie pamiętanie na cześć, *v.* honor.

Czcizapamiętny, a, e, *p. nieuż.* nie pamiętający na cześć, *v.* honor.

Czczeć, czczał, czczy, *sn. nd. prze. ob. Stérczeć, Wystawać.*

Czczenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) oddawanie czci komu, szanowanie, wielbienie. 2)=morzenie, nudy, czczość, *ob. Czczyca.*

***Czczewo, a,** *lm.* **a,** *n. fil.* główne prawo, prawidło, coś będącego czci przedmiotem, tyle co w teologji *Kanon.*

Czczo, *ps.* próżno, nic w sobie nie zawierając. *Czczo mi (jest), v. Czczo mi w żołądku,* t. j. głodny jestem, *v. Czczo mi jest*, czczy mi się, ckni mi, nudno mi. *fig. Czczo mi było w takiém życiu. Na czczo*, pokarmu w siebie nie wziąwszy, nie jadłszy, nie piwszy jeszcze. *Być na czczo. Brać lekarstwo na czczo. fig. Być już nie na czczo*, t. j. być podpiłym, mieć w czubku.

Czczonka, *ob. Czcionka.* **Czczony,** *ob. Cześć.*

Czczość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) próżne miejsce wewnątrz czego, próżnia. *Czczość w żołądku. Jest to zagadką filozofów, czyli zupełna czczość znajduje się gdzie w naturze.* 2)=*fig.* próżność, marność. *Poznał czczość wielkości światowych. Czczość w duszy. Czczość w życiu.* 3) = uczucie przykre z chęci jadła pochodzące, czczenie, nudność, ckliwość.

Czczy, a, e, *p. prze.* **tczy, tszczy, tzczy,** 1) próżny, pusty. *Czczy żołądek.* 2)=(o ziarnie) nikły. *Czczy orzech. Czczy owies.* 3)=(o polu) czysty, szczery, otwarty. *Czcze pole.* 4)=wydęty, wewnątrz wydrążony. *Czcza gałeczka.* 5)=wywietrzały. *Czcze wino. Czcze piwo.* 6) = *fig.* próżny, pusty, marny. *Czcze słowa. Serce czcze. Czcze groźby. Czcze usiłowania.*

Czczyca, y, *lm.* **e,** *ż.* ckliwość, nudność, czczość, morzenie. *fig. Dopiéroby cię czczyca zdejmowała, gdybyś ich pieszczoty widział.*

Czczyć się, *stz. ob. Cktić się, Cknić się.*

Czczyn, u, *lm.* **y,** *m.* w piecu hutnym, sklep niższej kontygnacji. *Czczyny w piecach powinny być z najtwardszego kamienia.*

Czech, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *prze.* grosz czeski. 2)=rodem z prowincji Czeskiéj w Austrji.

Czechać się, *stz. ob. Czochać się.*

Czechczery, ów, *blp. nieuż.* spodnie od kostki do kolana obcisłe płócienne dla piechoty.

Czechczerzasty, a, e, *p. nieuż.* co w czechczery się przybiera.

Czecheł, *v.* **Czechoł, ła,** *lm.* **ły,** *m.* i **Czechło, a,** *lm.* **a,** *n. prze.* 1) koszula, szczegolniéj niewieścia; gzło, giezło. 2)= śmiertelna koszula. 3)= *prow.* futerał na kaszkiet, czapkę, lub na inny jaki przedmiot dla ochronienia od pyłu, zwykle powłoka z ceraty.

Czechrać, *ob. Czochrać.*

Czechraniec, Czuchraniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. nieuż.* zalebka, bitwa, rwanie za włosy.

Czechrzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* nazwa dawana: 1) roślinie: *Trybula, v. Trebula, Trzebula,* (Anthriscus), i 2) roślinie: *Świerząbek* (Chaerophyllum).

Czeczena, *prze.* fale morskie, nawałność.

Czeczotka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Czeczoteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* pliszka kąkacz (motacilla sibila), *ob. Łuszczak. Jak czeczotki na lepie pobrał*, t. j. wszystkich razem, jednym zamachem. 2)=*fig.* wiele i prędko mówiąca; paplająca bez ustanku. *Nie cierpię kobiét czeczotek.* 3)= *v. czeczotkowe drzewo*, drewno z pnia brzozy, (a niek. topoli), rosnących na gruntach chudych, stąd guzowate, sękowate, nierówne, używające się do robót stolarskich i tokarskich dla pięknych fladrów i deseni. 4)=kij, pałka z drzewa czeczotkowego. *Zajmuje się przedawaniem czeczotek.*

Czeczotkowy, a, e, *p.* 1) od ptaka czeczotki. 2)= zrobiony z drzewa czeczotkowego. *Komoda czeczotkowa.*

Czeczuga, i, *lm.* **i,** *ż.* pewien rodzaj ryby.

Czedola (Cedola), **i,** *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) bilet bankowy rzymskiego banku.

Czego (2 *przyp.* od *Co*) używa się niekiedy *zam. Dla czego. Czego go bijesz? Niech mi tu kto powie, czego on się zagniewał? ob. Dla.*

Czekać, ał, a, *scz. nd.* zatrzymywać się na co, póki co nie nastąpi. *Czekać kogo, czego. Czekać na kogo, na co, v. za kim, za czém. Będę cię czekał do godziny drugiéj. Czekać kogo na obiad, v. Czekać kogo z obiadem. Czekać na dogodną porę. Czekać czego od kogo, v. po kim, ob. Wyglądać, Spodziewać się. Czekać czego złego*; obawiać się. *Czekać kogo tęskliwie, śmierci się równa, v. Czekać kogo a niedoczekać, to najgorsze. Wielka rzecz, umieć czekać. Czekaj! dostaniesz. z ir. Czekaj na to, a będziesz się miał dobrze. Czekać komu czego;* dać komu czas oddawać. *Będę ci czekał aż do nowego roku. Czekać komu*; cierpieć komu, cierpliwość z nim mieć. *Ma-li Pan Bóg dłużej nam czekać? Czeka kogo co, przeznaczenie, los;* gotuje mu się co, wisi nad nim, grozi mu. *Giną wojenne narody, swoją czeka zwycięzców zguba. Jeżeli rolnik jest niewolnikiem, czeka kraj cały niewola.*

Czekan, a, *lm.* **y,** *m.* (z węg.) 1) rodzaj broni dawniéj używanéj; gatunek obucha Czekan, albo nadzian

różni się tém od obucha, że koniec od młotka idący jest zakrzywiony w obuchu, w czekanie zaś na prost idzie. 2)=*ob. Czakan.*

Czekanie, a, *lm.* **a,** *n.* zatrzymywanie się na co, póki co nie nastąpi, *ob. Oczekiwanie.*

Czekman, a, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Czekmanik, a,** *lm.* **i,** *m. prze.* kuntusz tatarskim krojem.

Czekolada, *v.* **Czekulada,** *v.* **Czokolada** *prze.* **Czekulata, Czekolata, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) massa i napój z kakao, cukru, ziarnek manilli, cynamonu, goździków. *Tabliczka czekolady. Filiżanka czekolady. Filiżanka od czekolady, v. do czekolady. Czekolada zdrowia*, nazwa dawana aptecznemu preparatowi, podobnemu do czekolady, w skład którego wchodzi głównie *porost islandzki, ob. bot. Tarczownik islandzki.*

Czekoladniczy, a, e, *p.* od czekoladnika.

Czekoladnik, a, *lm.* **cy,** *m.* robiący lub przedający czekoladę.

Czekoladowy, a, e, *p.* od czekolady. *Kolor czekoladowy. Ciastka czekoladowe.*

Czelada, y, *lm.* **y,** *m. nieuż.* sługus, służący. *Ja to, ów Hołotkiewicz, poczciwy czelada, którym się u pańskiego wychował sąsiada.*

Czeladka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Czeladź*) nie liczna służba domowa. *Gospodyni sama wszystkiego nie zrobi, trzeba jéj czeladki. fig. Usłuchaj Boże głosu czeladki twojéj*, t. j. wiernych, tobie oddanych.

Czeladne, ego, *blm. n.* opłata na utrzymanie czeladzi; strawne dla czeladzi.

Czeladnica, y, *lm.* **e,** *ż.* izba czeladna, izba dla czeladzi.

Czeladniczek, *ob. Czeladnik.*

Czeladniczysko, a, *lm.* **a,** *n. zgr.* czeladnik prosty, rzemieślniczysko.

Czeladnik, a, *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Czeladniczek, czka.** *lm.* **czki,** *m.* rzemieślniczek, towarzysz pod majstrem robiący. *Czeladnik krawiecki. Czeladnik stolarski. Być czeladnikiem, v. za czeladnika u majstra. Czeladnik kupiecki. Starszy czeladnik.*

Czeladno, *ps.* bogato w czeladź, gromadnie, z wielkim sługpocztem. *W kilka lat syn do domu powrócił zuchwały, i konno i czeladno.*

Czeladny, a, e, *p.* od czeladzi, tyczący się czeladzi. *Izba czeladna Chléb czeladny*, t. j. razowy, rozchodny, jaki czeladzi dają. *Ojciec czeladny*, t. j. gospodarz domu, ojciec czeladki. *Matka czeladna*; gospodyni domu. *Syn czeladny*; do gospodarstwa się przykładający. *Ojciec jeśli syna chce mieć gospodarzem, a synem czeladnym, doma przy sobie niechaj go trzyma.*

Czeladź, dzi, *blm.* i *zdr.* **Czeladka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *zb.* osoby obojéj płci, którzy za pewną zapłatę i codzienne pożywienie służą; służba. *Lokaj i służąca, tyle wszystkiéj czeladzi u mnie. Ojciec czeladki, ob. Czeladny. Czeladź biała;* kobiéty służące. 2) = *zb.* czeladniczy, rzemieślniczki. *Krawiec ten trzyma dużo czeladzi. Czeladź obozowa, v. Ciurowie. fig. Niech Bóg radzi, o swojéj czeladzi*, t. j. o swoich, o wiernych mu, posłusznych.

Czele (na), *ob. Czoło.*

Czelik (Chalies), *nieod.* moneta na wyspie Cejlan = 0,5833 kop. = 1,166 gr.

Czelność, ści, *blm. ż.* zuchwałość, bezwstyd, *ob. Bezczelność.*

Czelny, a, e, *p.* 1) *an.* od czoła, czołowy. *Wypukłość czelna.* 2) = od frontu, frontowy. *Spotkanie czelne*, t. j. od czoła, *v.* frontu. 3) = bezwstydny, bezczelny. *Czyi będzie tak czelnym aby utrzymywał... Trzeba być czelnym.* 4) = na czele będący, naczelny, przodkujący. *Czelni urzędnicy, panowie. Kąt czelny*, t. j. węgieł.

Czeluść, ści, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Czelustka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) szczęka, kość w której zęby. *Samson czeluścią osłowa kilka tysięcy ludzi pobił. Czeluść niższa. Czeluść wyższa.* 2) = i *Czeluści*; otwór między szczękami, otwór gęby; stąd: *Czeluści u pieca*; otwór u pieca, kędy się opał kładzie i napływa powietrze, niek. zaś sklepienie i otwór górny pieca. *Napisałby to węglem na czeluściach, v. węglem na kominie, żart.* zam. to nowina, niezwykły wypadek, który dla pamiątki zapisać należy.

Czeluściowy, a, e, *p.* 1) *an.* od czeluści, szczękowy. *Kość czeluściowa, v. szczękowa. Gruczołki czeluściowe*; w policzkach. 2) = od czeluści piecowych. *Dym wychodzi rurą czeluściową w komin.*

Czém, 6 przyp. od *Co.* **Czemu,** 3 przyp. od *Co*; używa się często jako *ps. zam. Dla czego. A to czemu? Czemużbym nie miał tego zrobić? Czemu nie?*

Czemeryssy, ów, *blp. prze. nieuż.* rodzaj lekkiéj jazdy.

Czempowanie, *v.* **Mięsienie, a,** *lm.* **a,** *n. med.* ugniatanie ciała palcami, np. brzucha, dla wzmocnienia mięśni brzusznych, używane u Indjan i innych wschodnich narodów.

Czep, u, *lm.* **y,** *m.* u zwierząt odżuwających, drugi żołądek; żołądek siatkowy, czepiec.

Czepać, ał, a, *scz. nd. prze. ob. Zaczepiać.*

Czepcowy, a, e, *p.* od czepca.

Czepczyk, a, *lm.* **i,** *m. zdr. ob. Czepiec.*

Czépek, v. Czypek, pka, *lm.* **pki,** *m. zdr.* **Czépeczek, Czypeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) ubranie na głowę kobiét lub dzieci. *Chodzić w czépku*, i *fig.* (o mężczyźnie) być zniewieściałym, być pod pantoflem. *Czépek nocny. W czépku się urodził*, t. j. jest szczęśliwy, *ob. Czépiec. Nie w czépku się rodził, lecz w całéj sukience*; t. j. nieszczęśliwy w zabiegach miłosnych. 2) = *v. odziecki*; błony obwijające płód.

Czepiać, ał, a, *scz. nd.* przypinać przyhaczać, *ob. Przyczepiać, Zaczepiać.* = **się,** *stz. nd.* i **Czepić się.** 1) chwytać się, zahaczać się o kogo, *v.* o co. *Czepiać się kogo v. przy kim. Czepiać się czego, v. za co, v. gdzie. fig. Czepiać się kogo, v. do kogo, ob. Przyczepiać się, Uczepiać się.* 2) = *fig.* wieszać się. *Czepiają się mali przy wielkich. Ledwie czepia się przy dworze, a ma się za dworzanina.* 3) = (o rzeczach) chwytać się, łgnąć. *Bluszcz wiązu się czepia. Ta farba nie czepia się muru. Smoła czepia się rąk.* 4) = *nieos. Czepia się co kogo;* chwytą się go, trzyma się go. *Bieda go się czepiła. Cóż cię znowu za głupstwo się czepia? Nic się to głowy jego nie czepia.*

Czepiak, a, *lm.* **i,** *m.* (Ateles) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpiastych, ogonatek. Gatunki jego: 1 = *czteropalczasty* (A. paniscus). 2 = *strzępiasty* (A. marginatus). 3 = *czarny* (A. ater). 4 = *mieszaniec* (A. hybridus). 5 = *jasnobrzuszek* (A. Belzebuth). 6 = *czarnorękí* (A. melanochir). 7 = *pięciopalczasty* (A. chamek). 8 = *czarnoczoły* (A. frontatus).

Czepić, ił, i, *scz. nd.* czepek wkładać. *Czepić pannę młodą;* odbywać obrządek weselny wkładania czépka na pannę młodą. *Czepić kogo kwiatami, wieńcem;* koronować go, wieńczyć. *Pasterka każda swego kochanka świeżym wieńcem czepi.*

Czepiec, pca, *lm.* **pce,** *m.* i **Czépek, pka,** *lm.* **pki,** *m.* 1) błony obwijające płód. Jeżeli po urodzeniu część tych błon zostanie na głowie dziecięcia nowonarodzonego, pospólstwo bierze to za znak przyszłego jego szczęścia; przeto część tę pilnie chowają, rozumiejąc, iż gdyby zginęły, ci, którzy z niemi się urodzili, nieszczęśliwszemi nad innych byliby; stąd: *W czépku się urodził*, t. j. szczęśliwy, wszystko się mu powodzi. *W czépku się urodził, a w powrozku zginie, przys.* t. j. wróżki zawodzą; inaczéj mu się wyświęciło. 2) = *an.* skórka otaczająca tłustość w ciele zwierzęcém. 3) = *an.* żołądek drugi zwierząt przeżuwających. 4) = *bot. v. Czépek* (Caliptra), kielich okrywający części owocowania nakształt czapki. 5) = *bot.* (Xanthium); rodzaj roślin, tak zwany od czepiających się ramion; in. *Rzepień*; gatunek: = *pospolity* (Xanthium strumarium).

Czepiga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Colnis) *zool.* ptak z rzędu *ziarnojadnych*; gatunki jego: 1 = *białogrzbieta* (C. leuconotus et capensis). 2 = *błękitnawa* (C. senegalensis). 3 = *pręgowana* (C. striatus et panayensis). 2)= *v.* **Czapiga**, ramię nad pługiem wychodzące, za które chodzący za pługiem się trzyma, kozica, pogrzebka pługowa.

Czepin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Luzuriaga), roślina z rodziny *kolcowojowatych* (Smilacineae); gatunek jéj: = *korzeniący się* (L. radicans), podkrzew porastający pnie drzew w Chili i Peru; łodygi ma długie, wysmukłe, kwiaty żółte. korzenia jego używają tam jak sarsaparylli.

Czépkarka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* kobiéta robiąca czépki.

Czepnąć, ął, ie, *scz. jednk. ob. Zaczepić.*

Czepnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* (Cephea) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *promienistych*, ukwialowatych.

Czepny, a, e, *p.* szczepiony, połączony. *Czepne łoże,* dwa łoża w jedno złączone.

Czepota, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Uncaria), roślina.

Czer, Czyr, u, *blm. m.* spróchniałe wewnątrz drzewo bukowe, *v.* brzozowe, zdatne do krzesania ognia.

Czerak, *v.* **Czyrak, a,** *lm.* **i,** *m.* wrzód. *Czéraki bydło miewa na języku.*

Czerecha, y, *lm.* **y,** *ż.* pospolita u ludu nazwa *Czereśni v. Trześni* (Prunus-*v.* Cerasus avium), lub jéj owoców.

Czereda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) długi rząd, kolej, szereg. *Czereda dzieci, krewnych.* 2) = motloch, chałastra. *Zniszczyły nas kozackie czeredy. Czeredą sług.* 2) = *ob. Kupa, Zgraja.*

Czerek, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Torenia), roślina.

Czeremcha, *v.* **Czaromcha, Czeromcha, y,** *lm.* **y,** *ż. bot. Wiśnia czeremchá* (Cerasus Padus *v.* Prunus Padus), nazwa powszechnie znanego drzewa (odznaczającego się zapachem), tudzież kwiatu tego drzewa.

Czerep, u, *lm.* **y,** *m.* 1) czaszka głowy. 2) = i *prow.* **Czerepa, y,** *lm.* **y,** *ż.* kawał rozbitego garnka, *ob. Skorupa.* 3) = *min. (geol.)* nazwa dawana kamieniom zwykle krzemiennym, kształtu nérkowatego, wewnątrz próżnym, mającym takowe wydrążenia okryte kryształami lub solami, albo wypełnione ciałem sproszkowaném, które po wyschnięciu w nich się porusza; widzieć to można w tak zwanych *oślich kamieniach.* 4) = *górn.* worek rudy.

Czerepacha, Czerpacha, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Żółw'.* 2) = *ob Ropucha.*

Czerepka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Brissus) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *promienistych,* szkarłupniów.

Czereśnia, *v.* **Czeresznia, śni,** *lm.* **śnie,** *ż. ob. Trześnia* (drzewo i owoc).

Czerewo, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* brzuch, wnętrze. *Wisiał Judasz, a za tym też trzewa Z rozpukłego niekiedy płynęły czerewa.*

Czerkas, u, *lm.* **y,** *m.* 1) gatunek materji wełnianéj. 2) = i **Czerkies, Cerkies, a,** *lm.* **y,** *m,* rodem z kraju Czerkieskiego (na Kaukazie). 3) = *fig.* gaszék, modnis, junaczek. *Zakochała się w młodym Czerkiesie.* 1) = *fig.* junak, żwawiec, zuch. *Szlachcic ten czerkies nie do saméj misy, Zna się z żołazem. To mi to czerkies!*

Czerki, Czerko, *ps. nieuż.* czerstwo, krzepko, żwawo, żywo. *Czerki na świecie we waszem przestrzegamy. Czemuż nie czerko staruszku zmieramy.*

Czerkiesica, y, *lm.* **e,** *ż. rub.* kobiéta, lub dziewczyna żwawa, swawolna, płocha.

Czerkieski, Czerkaski, a, ie, *p.* 1) z kraju Czerkiesów na Kaukazie, od czerkiesa. 2) = *fig.* eleganckí, wymuskany. *Czerkieska czuprynka. Czerkierski rządzik,* t. j. lekki, blachmalowy. 3) = ladajaki, byle zbyć. *Czerkieska robota. Czerkieski bankiet.* 1) = junacki, zuchowaty. *Mina czerkieska. psł. Czerkiesko v. po czerkiesku;* a) niedbale, byle zbyć, nieporządnie. *Zbyć kogo po czerkiesku;* b) o odzieniu), dziwacznie, bez gustu, dziwotwornie. *Patrz, jak go krawiec wystroił po czerkiesku,* t. j. jak mu dziwacznie zrobił odzienie, jak mu je popsuł.

Czerkwiny. win, *blp. n.* (Corallina) *zool.* zwierzokrzewy wątpliwe, które niektórzy naturaliści odnoszą do królestwa roślinnego.

Czermień, nia, *lm.* **nie,** *m. bot.* 1) *ob. Czerwień błotny* (Calla palustris), roślina. 2) = *ob. Czermieniec.*

Czermieniec, nca, *lm* **nce,** *m. bot.* dawniejsza nazwa rośliny: *Aronek egipski, v. Obrazki egip. v. murzyńskie* (Arum Aegiptianicum), zwanéj także *Czermieniem, Kolokassją;* korzeń jéj używał się za lekarstwo; *ob. Potwarek afrykański, v. Richardja afrykańska.*

Czermiotło, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Carmichaelia), roślina.

Czerniówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Homolonema), roślina z rodziny *obrazkowatych* (Aroideae); gatunek jéj: = *wonna* (H. aromaticum), rośnie we Wsch. Ind., gdzie jest nader cenną, jako lekarstwo; za zranieniem wydaje woń jakby imbieru.

Czerń, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) kolor czarny, ubiór czarny. *Chodzić w czerni.* 2) = *zb.* chłopstwo, pospólstwo. *Zbuntował czerń, albo chłopów ukraińskich.* 3) = chmara czego, ćma czego. *Czerń szarańczy.* 4) = bunt chłopstwa, zbuntowane chłopstwo. *Ruszyła się cała wieś na czerń. Czerń była za panowania Jana Kazimierza pod heraztem Chmielnickim.* 5) = *chem.* (Pigmentum nigrum) pierwiastek farbny w organizmie zwierzęcym, nadający ciału kolor czarny. 6) = **miedziana,** *min. bb. Miedniak czarny.* 7) = *ob.* czarne robaczki w psującém się mięsie.

Czerńczy, a, e, *p. ob. Czerniecki.*

Czerniaczka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* 1) (Icterus niger), czarna barwa skóry, tworząca się z przyczyn chorobliwych. 2) = szczególne cząstki krwi wynaczynionéj (melanoses).

Czerniak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Melothria), roślina.

Czerniący, a, e, *im.* od czernić *fig.* potwarczy.

Czernica, y, *ż.* 1) *mit.* żona i siostra Chworza, a smoczyca na niebie, bojująca z Nocną lub księżycem. Znaczy tyle, co *Semergla* lub *Zamarela.* Imię jéj tłuma, nie od marznięcia, lecz od czarności chmur pochodzi, *ob. Zernita.* 2) = (Chyliza) *zool.* a) owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *pstra* (Ch. leptogaster). 2 = *żółtonoga* (Ch. atriseta). 3 = *smugowana* (Ch. vittata). b) = rodzaj ryby (sepia); gatunki: 1= *pospolita* (S. loligo *v.* officinalis), dająca atrament, w malarstwie wysoko ceniony, zwany *sepią.* c) = *ob. Kaczka.* 3) = *bot. ob. Borówka czernica* (Vaccinium myrtillus), znana powszechnie krzewinka, któréj jagody zwą także *czernicami, borówkami, borowemi v. czarnemi jagodami.* 4) = zakonnica obrządu greckiego.

Czerniciel, a, *lm.* **e,** *m.* potwarzający drugich, osławiający.

Czernicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która potwarza drugich, osławia.

Czerniczek, czka, *lm.* **czki,** *m. zool.* pliszka murzynek (Motacilla maura).

Czernić, ił, i, *scz. nd.* 1) czarnym czynić. *Czernić włosy, brwi. Słońce czerni,* t. j. opala. 2) = *fig. kogo.* hańbić, potwarzać, osławiać kogo, *ob. Oczerniać.* = **się,** 1) *złz. nd.* czarnym się wydawać. *Czerni się coś z daleka.* 2) = czarnym siebie robić. 3) = *fig. nawzajem;* potwarzać się, osławiać się nawzajem

Czernidłak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Coprinus), ogólna pódrodzajowa nazwa grzybów, należących do rodzaju *Bedłki;* rosną one gromadnie i nagle w późne lato na miejscach gnojnych; jadalne, póki mają blaszki białe; gatunki ob. przy *Bedłce czernidłaku*

Czernidło, a, *lm.* **a,** *n,* 1) czarna farba. *Czernidło do farbowania włosów, brwi. Czernidło drukarskie, malarskie. Czernidło do pisania, v. Czernidło, ob. Atrament, Inkaust.* 2) = *fig.* i **Czernidła, deł,** osławianie, potwarz, obmowa. *Rzucać czernidła na kogo.* 3) = *nieuż.* czarny kolor, czerń. *Któż kiedy wymyje czernidło z murzyna? fig. Czernidło we krwi;* melancholja. 4) = *bot.* (Agaricus atramentarius *v.* fugax), gatunek grzyba z rodzaju *Bedłki,* podrodzaju *Czernidłak.*

Czerniec, nca, *lm.* **nce,** *r.* **cy,** *m.* 1)* nazwa w polityce na wszech ludzi uświęconego twierdzenia. Wszyscy ci, co bronią uporczywie przywilejów swoich, co nienawidzą postępu w imię wiary i narodowości, co chcą zwrotu w przeszłość, zowią się *Czarni,* a z przyciskiem *Czerńce.* Inne ich imię *Dziejowce.* 2) = w ogólności, człowiek czarny, uczerniony. *v.* czarno ubrany. 3) = zakonnik, mnich, w kościele greckim. *W czerńce dać,* t. j. do klasztoru na czerńca lub czernicę oddawać. 4) = *bot.* (Actea), roślina z rodziny *jaskrowych* (Ranunculaceae), należąca do klassy 13éj rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *kłosowy v. gronkowy* (A. spicata) korzeń ma gruby, prawie drzewiasty, łodygę prostą, łokciową, kwiaty białe, w gronach wierzchołkowych; jagody czarne, szkodliwe. rośnie w zaroślach cienistych; = *pluskiewnik v. pluskwica* (A. cimicifuga), cała roślina jest odrażliwego zapachu, dorasta niek. 3 łokci wysokości, liście pod spodem bledsze i iglaste, kwiaty w gronach żółtawo-białe.

Czernieć, ał, eje, *sn. nd.* czarnym się stawać. *Płeć czernieje od słońca, ob. Sczernieć, Poczernieć.*

Czerniecki, a, ie, *p.* 1) od czerńców, zakonniczy, mniszy. *Zrzucił z siebie kapicę czerniecką.* 2)=od czerni, chłopstwa buntowniczego, buntowniczy. *Czerniecka rada.*

Czerniectwo, a, *blm. n.* zakonnictwo, mnichostwo wschodniego zakonu.

Czernielica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Melanorrhoea), roślina.

Czernienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) farbowanie na czarno. *Czernienie brwi, włosów.* 2) = *fig.* osławianie, potwarzanie. *Czernienie uczciwego człowieka jest zbrodnią.*

Czernik, a, *blm. m. med.* pierwiastek farbny czerniący, znajdujący się w naczyniówce, płucach, czerniaczkach (melanoses) i t. d.

Czernilec, lca, *lm.* **lce,** *m. bot.* (Melanthium), roślina; gatunek: = *kochin chiński* (M. cochinchinense), korzeń ma bulwonośny, łodygę krzewną, gałęzistą, liście drobne, kwiaty białe, nasiona czarne, używa się przez mieszkańców krajowych w wielu chorobach za lekarstwo.

Czernina, y, *lm.* **y,** *ż. kuch. prow. Juszka, Czarna zupa* 1) rosół (osobliwie z kaczki i gęsi) krwią zapuszczony i kwaśno zaprawny. 2)=podróbki z gęsi z czarnym sosem.

Czernipłoń, nia, *lm.* **nie,** *m. bot.* (Alonsoa), roślina.

Czernitwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Thethys) *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *brzuchopełzych,* nagoskrzelnych.

Czerniuchuy, a, e, Czerniuczki, Czerniuśki, Czerniusieńki, Czerniuteńki, Czerniutki, a, ie, *p.* bardzo czarny, zupełnie czarny.

Czernoboh, a, *m. mit.* który powstał z głowy i krwi czarnéj Trygława, jest, równie jak przeciwnik jego Biełboh, *Jessa sam,* ale wyczyniający się jako *Ciemność* lub *Duch burzyciel,* jako *przeczenie boże,* lub *Czas,* który przerabia wieczność w znikomość. Jest to pan i król wszech bogów czarnych, lub potęg światoburczych, bóg ciemności i złego, odpowiedni perskiemu *Arymanowi,* indyjskiemu *Kryszne,* litewskiemu *Tyknisowi.* Zowią go *rozdawcą i szafarzem nicestwa,* a twórcą *śmierci.* Jako Biełboh jest *Stwórzyciel,* tak Czernoboh *Niweczyciel.* Obaj sporządzają słowiańską *Dwójcę.* Czczono ich powszechnie, tu jednego, tam drugiego. Dotąd widzi się w Bambergu, mieście niegdyś słowiańskiém przy kościele głównym kamienny posąg Czernoboha z napisem runicznym w języku polskim. Bóg ten nazywał się jeszcze: *Siebog, Wełbog, Chaudak* i *Chundak.* Pod rozkazami Czernoboha stoi siedm potęg nocnych i złych, lub siódemka piekielna. Imiona ich są: *Chworz, Semergla, Strybohi i Stryba, Mrakonos i Mrakota, Stwoliny, Hładołej i Merot.* Patrz bliżéj pod każde z tych imion. Czernoboh bojuje wściekle z Biełbohiem i potęgami jego. *Hamuje* obu w walce *Ham,* który tym sposobem tworzy z dobrego i złego złożony świat.

Czeromcha, *ob. Czeremcha,* drzewo lub jego kwiat.

Czerpadło, Czerpadełko, *ob. Czerpaczka.*

Czerot, *v.* **Oczeret, u,** *lm.* **y,** *m. bot. ob. Trzcina pospolita* (Phragmites communis).

Czerotowy, a, e, *p.* 1) czerotem zarosły. *Błota czerotowe.* 2) = z czerotu, z trzciny czerotowéj zrobiony. *Cygarnica czerotowa. Cybuszek czerotowy.*

Czerp, a, *lm.* **y,** *m.* 1) wiaderko, kożubek, naczynie do czerpania wody, *ob. Czerpaczka.* 2) = siatka mała okrągła na kiju, którą ryby ze skrzyni dobywają, *ob. Kacerz.*

Czerpacz, *v.* **Czyrpacz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) który wodę czerpa, albo lud świeżą wodą opatruje. 2) = naczynie do czerpania, *ob. Czerp, Czerpaczka.* 3) = *fig. nieuż.* badacz, szperacz.

Czerpaczka, *v.* **Czerpaszka, i,** *lm.* **i,** *ż,* **Czerpadło, a,** *lm.* **a,** *n.* i *zdr.* **Czerpadełko, a,** *lm.* **a,** *n.* **Czerpak, a,** *lm.* **i,** *m.* **Czerp, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) naczynie do czerpania, wiaderko. 2) *Czerpaczka;* kobiéta która wodę czerpie. *fig.* badaczka, szperaczka. 3) *Czerpak;* naczynie drewniane, osadzone na rękojeści, którém w sal trzarni war czerpa się z kotła, *v.* naczynie drewniane w hucie szklannéj. 4) *Czerpak;* mała czworograniasta sieć na ryby. 5) *Czerpak, v.* **Rząp, ępu,** *lm.* **ępy,** *m. górn.* ściek wody, woda stojąca.

Czerpać, ał, a, v. ie, *scz. nd.* i **Czerpnąć, ął, ie,** *jednłł.* 1) naczyniem skąd wody lub innego płynu nabierać. *Czerpać wodę ze źródła, z rzeki. Przetakiem, v. sitem czerpać wodę, przys.* t. j. daremnie pracować. 2) = *fig. co skąd;* brać, wybierać. *Czerpać ze źródeł. Czerpać dowody z historji, z doświadczenia, ob. Wyczerpać.*

Czerpanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dobywanie wody naczyniem. *Prawo czerpania wody.* 2) = *fig. skąd;* branie, wybieranie. *Czerpanie ze źródeł (literackich).*

***Czerpaniec, nca,** *lm.* **nce,** *m. fil.* (po łać. *Cesare*), samit pierwszy umyślników grzędy wtóréj, kędy Mirz na końcu przesłanek. Do składu jego wchodzą E, A, E zdania, jedno ogólnie niepozwalające, drugie ogólnie pozwalające, trzecie ogólnie niepozwalające. Przykład: *Żaden z królów nie jest półbóg. Wszystkie Herosy greckie są półbogi. Żaden z królów przeto nie jest Herosem greckim.*

Czerpaszka, *ob. Czerpaczka.*

Czerpik, a, *lm.* **i,** *m.* (Crabro), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych,* kopiących.

Czerpiotka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Calyptraea), *zool.* zwierzę miękkie, należące do gromady *Brzuchopełzych,* tarczoskrzelowych.

Czerstwić, ił, i, *scz. nd.* czerstwym czynić, krzepić, rzeźwić, posilać.

Czerstwieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) (o chlebie, pirogu) czerstwym się stawać, zsychać się. 2) *fig.* orzeźwić się, posilić się.

Czerstwienie, a, *lm.* **a,** *n.* (o chlebie) stawanie się czerstwym, zsychanie się.

Czerstwina, y, *lm* **y,** *ż. bot.* (Cassino), roślina.

Czerstwo, *v,* **Czerstwie,** *ps.* świeżo, zdrowo, krzepko. *Czerstwo wyglądać.*

Czerstwość, ści, *blm. ż.* 1) suchość i stwardnienie chleba. *Dla zbytniej czerstwości jeść nie mógł tego chleba, ile mdłe mając zęby.* 2) = rzeźwość, rzeźkość, żywość, dziarskość. *Czerstwość zdrowia, v. Czerstwość. Czerstwość na twarzy. Dotąd jego miłości, Póki twojej czerstwości. fig. Dotąd zachował czerstwość umysłu.*

Czerstwy, a, e, *p.* 1) (o chlebie) wyschły, suchy, nie świeży. *Chleb ten tak długo leżał, że aż czerstwy.* 2) = rzeźwy, krzepki, jary, rzeźki. *Staruszek jeszcze czerstwy. Czerstwe zdrowie. Czerstwa starość. fig. Czerstwy na ciele i na umyśle.*

Czerw', ia, *lm.* **ie,** *ż. zdr.* **Czerwik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) robaczek drzewo i inne rzeczy toczący, mól. *Czerw' drzewny. Czerw' żytny. Robaczek czerw', ob. Czerwiec.* 2) = płód młodych pszczół, zaptód pszczelny. *Pszczoły w lipcu najbardziej na miód, na czerw', z którego roje się mnożą, robią.* 3) = trąd, trucień, truteń, nierobotna pszczoła. 4) = bób na zębach końskich; plama czarna z któréj się starość konia poznaje.

Czerwcowaty, a, e, *p. zool.* podobny do czerwca (owadu). *Owady czerwcowate.*

Czerwcowy, a, e, *p.* 1) od czerwca, miesiąca. *Dnie czerwcowe.* 2) = od czerwca, robaczka i rośliny. *Roślina czerwcowa. Ziarnka czerwcowe.* 3) = karmazynowy. *Czerwcowy jedwab'.*

Czerwczyk, a, *lm.* **i,** *m. zool.* (Melolontha solstitialis) gatunek krótkotrwałéj istniejącéj w miesiącu Czerwcu gąsienicy.

Czerwić, ił, i, *scz. nd.* (o owadzie) zapładzać, na płód nanosić. *Zwyczajnie pszczoły z jednéj strony plastru miód robią, a z drugiej strony czerwią.* = **się,** *złz. nd.* 1) w czerw' się zapładzać. *Czerwi się, nieos.* płodzi się, rodzi się, gnieździ się. 2) = *v.* **Czerwiec, ał, eje,** *sn.* (o drzewie, owocach i t. d.), czerwiwym, robaczliwym się stawać, robaczéć.

Czerwie, i, *blp. m. posp. prow.* owoce robaczywe, zwykle prędzéj dojrzewające i słodsze od zdrowych, gdyż przez ukłucie nasiennika przez owad, składający tam swe jaja, przyspiesza się krążenie soków, a stąd i dojrzewanie owocu.

Czerwiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) (Coccus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pluskwowatych,* piersiodziobnych, którego poczwarki wylęgające się w roślinach, używają się na piękną szkarłatną farbę; gatunki: = *amerykański, v. koszenilla amerykańska* (C. cacti), żyjąca na roślinie: *Opuncją koszenillową* (Opuntia cacti); = *dębowy* (C. ilicis), niegdyś przed poznaniem koszenilli, wielce poszukiwany do farbierstwa; = *polski* (C. polonicus), wylęgający się w ziarnkach rośliny: *Czerwiec trwały* (Scleranthus perennis). 2) = (*v. kermes*) *minerulny, chem* solny (zasadowy) związek, w skład którego wchodzi kwas wodorodno-siarkowy i niedok. antymonu; wedł. Fonberga zwie się *przy-wodo-siarczanem antymonu;* często jest używany w medycynie. 3) = *bot.* a) (Scleranthus), roślina z rodziny *zapartnicowych* (Paronychieae), należąca do klassy 10éj rzędu *dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *roczny* (S. annuus), składa się z kilko-calowych, gałęzistych łodyżek, o kwiatach drobnych, zielonawych, w kupki skupionych; rośnie na miejscach piaszczystych; = *trwały* (S. perennis), nieco mniejszy, cały sino-zielony; rośnie często na suchych polach; przy korzeniu trwałym téj rośliny, znajdują się w połowie miesiąca *czerwca* ciemno-fjoletowe ziarnka, zawierające poczwarki owadu zwanego *czerwcem polskim* (Coccus polonicus). b) = *amerykański,* nazwa dawana roślinie *Cactus chochenillifer,* z rodzaju *Kaktusów.* 4) = szkarłat, karmazyn, *ob. Czerwień.* 5) = drogi przedni jedwab'. 6) = szósty miesiąc roku, Junjus.

Czerwić, *ob. Czerwić.*

Czerwieniałość, *ob. Szczerwieniałość.*

Czerwienica, cy, *lm.* **ce**, *ż.* 1) *bot.* (Vaccinium vitis idaea), krzewina lub jej jagoda, zwane zwykle *Borówką, Brusznicą, Kamioneczką*, 2) = *med.* (erythriasis), wysypka plamista.

Czerwienić, ił, i, *scz. nd.* 1) czerwonym robić. 2)= *fig.* wstydu, rumieńca, raka kogo nabawić, *ob. Rumienić.* **=się**, *stz.* i **Czerwienieć, ał, eje**, *sn. nd.* 1) stawać się czerwonym. *Raki gotowane czerwienieją.* 2) = *fig.* piec raka, wstydzić się, sromać się, *ob. Rumienić się. Czerwienić się jak Łęczyca*, t. j. oblać się żywym rumieńcem, zapłonić się od wstydu, *ob. Zaczerwienić się, Szczerwienieć.*

Czerwienidło, a, *lm.* **a**, *n.* róż, rumienidło, barwiczka

Czerwieniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* 1) *nazwa w polityce wszech ludzi przeczenia. Ci, co burzą wiarę i wszech prawo stare w imię rozumu, a chcą szalonego ruchu naprzód, zowią się Czerwoni, lub Czerwieńce, ob. Przeczenie, Twierdzenie, Czerniec, Rozumowiec.* 2) = *bot.* a) *ob. Tysiącznik* (Eryttraea), roślina z rodziny *goryczkowych* (Gentianeae), zwana in. *goryczką, centurją, serdecznikiem.* b)= *ob. Miodunka* (Anchusa), roślina. c) = *ob. Urzet farbierski* (Isatis tinctoria), roślina. 3) = *carogrodzki*, nazwa dawana w handlu korzeniowi pewnego gatunku rośliny: *Czerwieniec, v. Miodunka* (Anchusa), dającemu tynkturę pięknéj czerwonéj barwy. 4) = i *zdr.* **Czerwieńczyk, Czerwończyk, a**, *lm.* **i**, *m.* czerwony złoty, przez skrócenie: czaty; dukat. *Trzysta czerwieńców, v. czatych.*

Czerwienieć, *ob. Czerwienić się.*

Czerwienik, a, *lm.* **i**, *m.* (Diaphorus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, skrzywionych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *przepasany* (D. flavicinctus). 2 = *czarnonogi* (D. Winthemi). 3 = *rudonogi* (D. cyanocephalus).

Czerwieniuchny, *ob. Czerwoniuchny.*

Czerwienny, a, e, *p.* od czerwieni (w kartach), kierowy. *Niżnik czerwienny.*

Czerwień, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) czerwony kolor, szkarłat, karmazyn. *Chodzić w czerwieni.* 2) = (w kartach) jedna ze czterech maści (coeur). 3) = *chem.* pierwiastek roślinny (barwnik), któremu niektóre części roślin winny swój kolor czerwony; *czerwień* bywa *kwiatowa, liściowa, wyciągowa* (rozpuszczalna w wodzie, otrzymująca się z wielu porostów, w postaci białego proszku, który przez działanie dopiero alkaljów nabiera barwy czerwonéj); *żywiczne* (własności żywicznéj), jako: *sandałowa, smocza* (z drzewa *smokowca*) i *krokoszowa* (rozpuszczające się tylko w wyskoku i eterze); *burakowa, marzannowa* i inne. 3) = *bot.* (Calla), roślina z rodziny *tatarakowych, v. obrazkowych* (Aroideae), należąca do klassy 6éj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *błotna* (C. palustris), korzeń ma poziomy, łażący, pochwę zielonawą, wewnątrz śnieżno-białą, jagody szkarłatne; w stanie świeżym jadowita, dawniéj używała się za lekarstwo; zwą ją także *Czermieniem, Grzybieniem, v. Grzebieniem.*

Czerwieńczyk, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Czerwieniec*), dukat.

Czerwietlica, cy, *lm.* **ce**, *ż. bot.* (Acluporus), pewien rodzaj trawy, *ob. Wiklina krótkolistna* (Poa brevifolia).

Czerwik, a, *lm.* **i**, *m. zdr. ob. Czerw'.*

Czerwi nor. u, *blm. m. bot.* (Andina), roślina.

Czerwioda, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Spigelia), roślina.

Czerwirzepa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Dorstenia), pewien rodzaj rośliny; gatunek jéj: = *robaczna* (D. contrayerva).

Czerwistka, i, *lm.* **i**, *ż.* ogólna nazwa robaczków czerwcowych, t. j. żyjących w roślinach, dających szkarłatną farbę; *Czerwistki Hamelego* (Porphyrophosa Hamelii) robaczki żyjące na korzeniach trawy: *Wiklina krótkolistna* (zwanéj także *Czerwiecicą*), przesyłane w handel pod nazwiskiem *Kokcynelli armeńskiéj, v. araratskiéj.*

Czerwiwość, ści, *blm. ż. med.* wielka ilość robaków w ciele lub kiszkach.

Czerwiwy, Czerwliwy, a, e, *p.* pełen czerwu, robaczliwy, stoczony przez robactwo. *Jabłko czerwiwe. Czerwiwy owoc. fig. Korzeń czerwiwy wiary naszéj.*

Czerwonak, a, *lm.* **i**, *m.* (Phoenicopterus), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich*; gatunki jego: 1 = *karmazynowy* (Ph. roseus). 2 = *płomienisty* (Ph. ruber.). 3= *mały* (Ph. minor).

Czerwonawość, ści, *blm. ż.* kolor nieco czerwony. czerwonawy.

Czerwonawy, i *nieuż.* **Czerwonasy, a, e**, *p.* nieco czerwony, na czerwono pochodzący. *Niebo jest czerwonawe.*

Czerwonek, nka, *lm.* **nki**, *m.* (Trombidium), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Roznaitych*, toczących. Gatunki pospolitsze są: 1 = *aksamitny* (T. holosericeum). 2 = *ciemny* (T. fuliginosum).

Czerwoniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. prow.* dukat, czerwony złoty.

Czerwoniuchno, *ps. ob. Czerwoniuchny.*

Czerwoniuchny, Czerwoniuchny, a, e, Czerwoniuczki, Czerwoniuśki, Czerwoniutki, Czerwoniuteńki, Czerwoniusieńki, a, ie, *p.* bardzo czerwony.

Czerwonka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (Diceum), *zool.* ptak z rzędu *przyrosłopalcowych*, rodzaju Nektarników; gatunki jego: 1 = *czerwonogrzbieta* (D. rubrocapilla). 2 = *czerwonosiwa* (D. rubrocanum). 3= *żółtorzytka* (D. chrysorrheum). 4 = *krwawa* (D. sangrinolentum). 5 = *śpiewaczka* (D. cantillans). 6 = *Machlot'a* (D. Machlotii). 7 = *żołtawa* (D. flavum) 8 = *czarna* (D. niger). 2) = *med.* (dysenteria) zapalenie kiszek grubych. = *kałetkowa* (dysenteria folliculosa), zapalenie kałetkowe w kiszce grubéj.

Czerwono, *ps. Farbować czerwono. Wyglądać czerwono, ob. Czerwony.*

Czerwonobarwy, a, e, *p.* farby czerwonéj.

Czerwonobrody, a, e, *p. ob. Rudobrody.*

Czerwonoczub, a, *lm.* **y**, *zool. ob. Łuszczak.*

Czerwonodziób, dziobu, *lm.* **dzioby**, *m.* ptak z rodzaju *Dzioborożców* (Buceros hydrocorax).

Czerwonogardł, a, *lm.* **y**, *m. zool.* ptaszek, gatunek pliszki (motacilla rubecula).

Czerwonogardły, a, e, *p.* gardła czerwonego. *Dzwonek* (ptak) *czerwonogardły.*

Czerwonoglinny, a, e, *p.* glinę czerwoną mający. *Czerwonoglinna ziemia.*

Czerwonogłowy, a, e, *p.* głowy czerwonéj. *Szczygieł czerwonogłowy*

Czerwonogon, a, *lm.* **y**, *m. zool.* pliszka, ptaszek (Motacilla erithacus).

Czerwonokrusz, u, *lm.* **e**, *m. min.* 1) kruszec w srebro dosyć bogaty. 2)=kruszec cynkowy do blendy podobny.

Czerwononosy, a, e, *p.* nosa czerwonego. *Czerwononose indyki.*

Czerwonooki, a. ie, *p.* oczu lub oczek czerwonych. *Czerwonooka kartofla*, gatunek kartofli z oczkami czerwonémi, dość plenna, nie zbyt krucha, cierpi od suszy letniéj.

Czerwonoszyj, ja, *lm.* **je**, *m.* ptak z rodzaju *Dzięcioł*ów (Picus rubricollis).

Czerwoność, ści, *blm*, *ż.* farba czerwona, kolor czerwony, cera czerwona. *Czerwoność nieba przy zachodzie lub wschodzie słońca. Rozpalić łopatkę do czerwoności. Piękna czerwoność, ob. Rumieniec. fig. Czerwoność grzechów naszych.* t. j. krwawe grzechy nasze.

Czerwonoucha, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Czerwonouszka, i**, *lm.* **i**, *ż.* miano, które dają czerwonym krowom.

Czerwonowłosy, a, e, *p. ob. Rudowłosy, Rudy.*

Czerwonożółty, a, e, *p.* lisowaty (o kolorze).

Czerwony, a, e, *p. st. wyż.* **Czerwieńszy, a. e**, kolor żywy nieskładany główny, w porządku siódmy. *Czerwony jak ogień, jak rak, jak burak, jak kogut, v. indyk, jak upior. Czerwony na twarzy. Czerwony jak Toruńska cegła*, t. j. bardzo rumianéj twarzy. *Czerwony jak Łęczyca, przys.* t. j rumianny, zaczerwieniony. *Mieć plamy czerwone na twarzy. Czerwone drzewo. Do sapilkowatego, czyli jak u nas zowią, do czerwonego drzewa należą: sosny, jodły, modrzew' i jałowiec. Czerwona moneta*, t. j. złota. *Czerwona niemoc, ob. Czerwonka. Czerwony złoty, v. Dukat.* U nas dawniéj nazywano: *złoty* albo *floren węgierski* i t. p. którego wartość mało albo wcale nie różniła się od teraźniejszych holenderskich dukatów. Najdawniejszy polski jest Wacława II, bity po roku 1291. Podówczas wart był 12 szerokich groszy pragskich, a gdy pod jedném nazwiskiem wybijano coraz podlejsze pieniądze, za Kazimierza IV wart był 16, za Władysława Jagiełły 20, za Kazimierza Jagiellończyka 24, za Zygmunta I 1545 roku 50, w początkach panowania Zygmunta III 56, w końcu zaś 164, za Jana Sobieskiego 360, za Stanisława Augusta 502 i pół i 540 groszy, *ob. Dukat.* **=śnieg**, *ob. Śnieg czerwony, v. Krwisty.* **Czerwone jagody**, *bot. ob. Poziomka* (Fragaria vesca), roślina lub jéj owoce. **= korzeń**, *v. Czerwony wołowy język*, dawn. nazwy rośliny *Czerwieniec farbierski, v. Miodunka farb.* (Anchusa tinctoria).

Czerwoń, i, *blm. ż. bot.* (Erythrina), roślina zwana także *Koralodrzewem, v. Koralowém drzewem*; gatunek jéj: =*koguci grzebień* (E. crista galli).

Czerwończyk, *zdr. ob. Czerwoniec*, dukat.

Czerwota, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Mesogloea), pewien rodzaj porostu wodnego.

Czerwotocz, u, *lm.* **e**, *m.* toczenie czerwów, robaczliwość. *Piołun zachowywa pisma od molów, od czerwotoczu i od myszy.*

Czerwotoczny, a, e, *p.* czerwiwy, toczony od czerwów.

Czerwowaty, a, e, *p.* do czerwia podobny.

Czeryn, u, *lm.* **y**, *m. v. Trzon pieca*, podstawa ogniska w piecu, tudzież wierzch pieca poziomo zrównany.

Czerznie, i, *blp. m. prow.* krzaki kolczaste, tarnina.

Czesać, sał, sze, *scz. nd.* **Czosać**, *prze.* 1) grzebieniem co przeciągnąć. *Czesać włosy. Czesać brodę, wąsy. Czesać grzywę koniowi. Czesać konia, ob. Cudzić. Czesać len, konopie. Czesać wełnę, jedwab', sukno. Czesać rybę*, t. j. skrobać, z łuski obierać. 2)=*fig. kogo;* ćwiczyć, boki komu okładać. 3)=*fig. Czesać, oczesać kogo;* oszwalić, oszulerować, oszukać go. 4)=*sn. nd.* biedz prędko, umykać. *Czesać przez pole.* 5)=zaostrzać siekierą, strugać kończato, *Czesać koły na płot.* **=się**, *stz.* 1) włosy sobie grzebieniem przeciągać. 2)=(o koniach) kiedy się wzajemnie, po szyjach gryząc, czyszczą. *Włosy, gdy się nie czeszą, w kupę się zrastają, ob. st. dk. Przeczesać, Rozczesać, Wyczesać.*

Czesadło, a, *lm.* **a**, *n.* wszystko to, co służy do czesania, *ob. Grzebień, Zgrzebło.*

Czesanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) grzebieniem przeciąganie. 2)=*fig.* pobicie, chłosta. *Dał mu nieszpetne czesanie*, in. sprawił mu łaźnią, bankiet. 3)=*fig.* oszwabienie, ogranie. *Dał mu czesanie*, in. puścił go w koszuli, zgrał go 4)= zaostrzanie końców polana, kija i t. p. *Czesanie kołków.*

Czeski, a, ie, *p.* od Czech, z Czech. *Po czesku mówić*, t. j. językiem czeskim. *Z czeska mówić*, t. j. zarywać czeszczyzny. *Czeski grosz, v. Czeski*; sześć groszy polskich, *ob. Prazki. Czeski kamień*, t. j. fałszywy djament; kamień sztucznie naśladujący djament. **= iego**, *lm.* **ie**, *m.* grosz czeski, sześć groszy polskich.

Czesławka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Tolpis) roślina; gatunek jéj: =*brodata* (T. barbata).

Czesłota, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Echinacea), roślina.

Czesne, go, *blm. n. prze.* podarunek sędziemu, *ob. Pamiętne.*

Czesny, Czestny, a, e, *p. prze.* 1) od czci, uczciwy, honorowy. 2)=czcigodny, zacny. 3)=od czasu, czasowy, doczesny. *Błogosławił im Bóg, tak na czesnych, jak i na duchowych dobrach.* 4)=wczesny. *Bóg da ziemi waszej dészcz czesny i późny. Połóg czesny*, w należytą porę okazujący się.

Czestka, Czostka, *nieuż.* **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Cześć*) drobna część. *Kiedy wstąpi w nas chciwość zbytnia czestki, człowiek prawie nic nie widzi. My się na świeckich rozkoszach, zyskach, czostkach, łakomstwie bawim.*

Czestnik, *ob. Uczestnik.*

Czestny, *ob. Czesny.*

Czeszczeć, ał, eje, *scz. nd.* Czechem się stawać, na Czecha zarywać.

Czeszczewik, a, *lm.* **i**, *m.* posp. nazwa grzyba z rodzaju *Huby, ob. Podbrzeźniak* (Boletus scaber), jadalny, niek. *babką* zwany.

Czeszczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* wszystko, co jest czeskiego, jako to: język, sposób, obyczaj, towar czeski i t. d.

Czeszka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta z Czech rodem.

Cześć, ści, *v.* **czci**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) honor, uszanowanie, czczenie, poważenie, dobre imię. *Zarabiać na cześć, dostawać czci. Jemu należy cała cześć ze zwycięstwa. Cześć waleczným! Cześć imienia Polskiego. Ryć we czci. Utrzymywać cześć swego rodu. Skarać kogo na czci. Człowiek bez czci, v. Człowiek bez czci i wiary. Cześć komu oddawać, wyrządzać. Ze czcią należną kogo przyjąć. Robić co na cześć czyję. Ostatnia cześć*, t. j. chowanie umarłego, pogrzeb. *Czci pragnienie, ob. Ambicja, Zaszczyt. Cześć Boska. Cześć N. Pannie. Cześć świętym.* 2)=*prze.* uczta, biesiada, bankiet na czyję cześć. *Mieszczanin jeden Krakowski prosił Cesarza i Królów na cześć do siebie w dom i obficie ich uczęstował.*

Cześcić, ił, i, *scz. nd.* 1) cześć komu oddawać, okazywać, czcić. 2)=*ob. Czestować.*

Cześciwy, a, e, *p.* pełen czci, uszanowania. *Ludzie nabożni i cześciwi.*

Cześnik, a, *lm.* **cy**, *m.* urzędnik ziemski, od czaszy zwany, że w czasie przyjazdu Króla w swojéj ziemi miał mieć staranie o trunki. *Cześnik koronny. Cześnik litewski.*

Cześnikowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona Cześnika.

Cześnikowicz, a, *lm.* **e**, *m.* syn Cześnika.

Cześnikowski, a, ie, *p.* od cześnika

Cześnikowstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd Cześnika. 2)=*zb.* Cześnik z żoną.

Cześnikówna, y, *lm.* **y**, *ż.* córka cześnikostwa.

Czetwert', i, *lm.* **i**, *ż.* (z ross.) *ob. Ćwierć.*

Czetwertak, *v.* **Połupołtynnik, a**, *lm.* **i**, *m.* pieniądz srebrny rossyjski na ćwierć rubla = 25 kop. = 1 zł. 20 gr.

Czetweryk, a, *lm.* **i**, *m* (z ross.) miara zboża, stanowiąca czwartą część czetwierti, czyli szesnastą część beczki.

Czeznąć, ął, ie, *sn. nd. nieuż.* ginąć, zużywać się, niknąć. *fig. Chwała światowa czeznie za chwilę.*

Częstny, a, e, *p. nieuż.* na części dzielny, *ob. Podzielny.*

Często, *ps. st. wyż.* **Częściej**, wiele razy prędko powtarzając. *Mało a często stoi za wiele. przys. Często gęsto, posp.* bardzo często. *Dosyć często. Tak często*; tyle razy. *Chodził tam tak często że....*

Częstobit, a, *lm.* **ci**, *m. nieuż.* którego często biją.

Częstobył, ła, *lm.* **li**, *m. nieuż.* uczęszczający gdzie, bywający często. *Ten jegomość częstobył w mym domu.*

Częstochowa, y, *blm. ż.* im. wł. nazwa miasteczka w b. Wojew. Kaliskiem Obrazem N. Panny Marji słynnego, które dało powód wielu przysłowiom: *I w Częstochowie tego nie widać*, t. j. to osobliwość, rzecz nader rzadka, cudo. *Gada jak w Częstochowie*, t. j. prawi niestworzone rzeczy; plecie jak opętany. *Pożyczył butów do Częstochowy*, t. j. boso chodzi. *To pan Częstochowa*, t. j. skępiec, liczykrupa, sknera, kutwa. *To tak trudno, jak Częstochowę obronić*, t. j. rzecz nader snadna. *Potrzebny jak djabeł w Częstochowie*, t. j. całe niepotrzebny; potrzebny jak dziura w moście, jak piąte koło u woza.

Częstochowski, a, ie, *p.* od Częstochowy (miasta). *Obrazy częstochowskie*, t. j. wyrażające N. Pannę, jaka znajduje się w Częstochowie. *Cud częstochowski, v. Cud większy nad częstochowski*, t. j. bardzo wielki. *Częstochowski żołnierz*, t. j. niećwiczony, niewprawny, *ob. Odpustowy. Poszły zbiory, jak częstochowskie skarby, przys.* t. j. nie wiedzieć, gdzie się podziały, znikły z dymem. *Krésa częstochowska*, t. j. tęga krésa (od kresy w obrazie cudownym na twarzy N. Panny, zadanéj od poganina). *Kadencje, v. wiersze częstochowskie*, t. j. wierszyska ładajakie bez ładu i składu.

Częstokół, u, *lm.* **y**, *m.* 1) palisady, zasieka palisadami, *ob. Ostrokół.* 2)=*myś.* ogródek do łapania zajęcy, w który kiedy zając wejdzie, zaraz się zamyka.

Częstokroć, *ps.* raz w raz często, bardzo często.

Częstokrotnie, *ps.* wiele, a wiele razy. *Schadzali się częstokrotnie.*

Częstokrotny, a, e, *p.* raz po raz częsty.

Częstorodny, a, e, *p. nieuż.* rodzący często. *W kościele łaska Pańska duchem świętym płodna, W nowe syny częstorodna.*

Częstość, ści, *blm. ż.* wielokrotne powtarzanie, lub powtarzanie się czego. *Częstość jego odwiedzin przykrzy się.*

Częstotliwie, *ps.* często powtarzając, w znaczeniu częstotliwém.

Częstotliwość, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co zawiera w sobie wyobrażenie częstego powtarzania, lub powtarzania się; znaczenie częstotliwe (słowa).

Częstotliwy, a, e, *p.* zawierający w sobie wyobra-

żenie częstego powtarzania. *Słowa częstotliwe*, jakiemi są np. czytywać, jadywać, i t. d. *Język polski ma wiele słów częstotliwych. Znaczenie częstotliwe.*

Częstować, ował, uje, *scz. nd.* **Częstowywać**, *częstl.* 1) dawać jeść i pić, raczyć, ugaszczać, podejmować gościa *Dobrze częstuje, kto co ma, nieżałuje. Częstować kogo butelką wina. Częstować kogo*; poić go. *Częstował go, aż nie trafił do domu. fig. Częstować kogo kijem*, t. j. wyłatać mu skórę, wygarbować. *Częstować kogo tubaką.* 2)= *kogo czém*; tykać kogo czém, ofiarować mu co poczciwego. *Częstowano go województwem, ale wolał starostwo. I jego nią częstowano*, t. j. swatano z nią, rajono mu ją. = **się**, *słz, ob. Raczyć się nawzajem. Częstować się kolejno.*

Częstowanie, a, *lm.* **a**, *n.* raczenie, podejmowanie gościa, biesiada, uczta.

Częstownik, a, *lm.* **cy**, *m.* który lubi częstować, biesiady sprawiać.

Częsty, a, e, *p. st. wyż.* **Częstszy**, *v.* **Częściejszy**, w krótkim czasie wielokrotnie powtórzony, lub powtarzający się. *Wolę częsty, a mały zysk, niż większy, a rzadszy. Jako siekiera częsta w ręku, rękę czyni twardą, tak grzechy częste twarde serce.*

Część, ści, *blm. ż.* 1) jedna z tych rzeczy, z których się składa całość. *Część pierwsza, druga, trzecia* i t. d. *Trzecia część, czwarta część (jakiej rzeczy). Największa część. Całość większa jest od części. Pięć części świata. Większa część uczonych. Po części*, t. j. częściami, nie całkowicie. *Dostali po części. Po równéj części. Należeli po równej części do rządu. psł. Po części*, t. j. nie ze wszystkiém, nie zupełnie. *Po części i to prawda. Po większéj części, v. po największej części. Ludzie są po największej części interesowani. Częścią.... Ryś częścią biały, częścią bury. 'Częściami*; nie całkowicie, nie całkiem, *v.* jedną część po drugiéj. *Częściami mu dług wypłacał. Części organiczne, chem.* są to płyny i części stałe, *v.* zsiadłe, składające organizm roślin i zwierząt; różnią się od *związków organicznych* tém, że najczęściéj powstają z mieszaniny tych ostatnich między sobą, lub ze *związkami organicznémi. Część skrzepła i część wodnista krwi, chem. ob. Krew.* 2)= dział, udział (w majątku, w sukcessji). *Posiadacz części*, t. j. części wsi, nie całéj wsi.

Częściej, *st. wyż.* od *Często.* **Częściejszy**, *v* **Częstszy**, *st. wyż.* od *Częsty.*

Częściowo, *ps.* częściami, nie całkowicie. *Płacić częściowo.*

Częściowy, a, e, *p.* od części. *Wypłata częściowa. Summy częściowe. Zaćmienie częściowe* (lep. *cząstkowe*) *słońca lub księżyca.*

Częściuchno, *ps.* bardzo często. *Prawda częściuchno pokryta siedzi.*

Czkać, ał, a, *sz. nd.* mieć czkawkę, *prow. Ikać.*

Czkawka, (*prow. Szczkawka*), **i**, *blm. ż* (singultus), *prow. Ikanie*, konwulsyjne ściąganie się djafragmy, t. j. przepony, skutkiem czego powstaje prędki i głośny wdech, *v.* wciągnięcie powietrza (inspiratio); *czkawka* bywa *idjopatyczna*, właściwa cierpieniu wspomnionéj błony, i *symptomatyczna*, jako następstwo innych przyczyn, np. rozjątrzenia żołądka.

Człapaki, ów, *blp. or.* drewniane samorodne haki, czyli kluczki, któremi przy skręcaniu chłuby, t. j. wici przy chlubownicy do ziemi się przybijają.

Człeczek, *ob. Człowieczek.*

Człeczeństwo, *ob. Człowieczeństwo.*

Człeczy, a, e, *p. ob. Człowieczy.*

Człeczyna, y, *lm.* **y**, *m.* (zam. *Człowieczyna*), z pogardą, lub pożałowaniem. *Dobry człeczyna Biedny człeczyna.*

Człeczysko, a, *n.* (zam. *Człowieczysko*), w rubasznéj mowie: *Dobre człeczysko, choć czasem lubi się gniewać.*

Człek, a, *lm.* **ludzie**, *m. ob. Człowiek.*

Człekobóg, *ob. Człowiekobóg.*

Człekobójca, *ob Mężobójca.*

Człekobójstwo, *ob. Mężobójstwo.*

Człekolubność, ści, *blm. ż. ob. Ludzkość, Miłość ludzkości.*

Człekolubny, a, e, *p. ob. Ludzki, Filantropijny.*

Człekorodny, a, e, *p.* rodzący, wydający na świat ludzi.

Człekożerca, Człekożerczy, *ob. Ludożerca, Ludożerczy.*

Człon, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* i **Członek, nka**, *lm.* **nki**, *m. zdr.* **Członeczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) część jaka oddzielna ciała zwierzęcego. *Mają wzrost olbrzymi i ogromne członki. Wszystkie członki należą do zupełności ciała ludzkiego. Członki silne, gibkie.* 2) = staw, sustawa w jakiéj części ciała, w jakim jego organie. *Wszystkie palce, oprócz wielkich, mają po trzy członki, wielkie zaś po dwa, ob. Członkowatość.* 3) *Członek*, t. j. członek męzki, *v.* wstydliwy, plemienny, płodny, tajemny, nizki, wszeteczny. 4)= **a**, w *lm. Członkowie;* należący do jakiego współczeństwa, towarzysz. *Członkowie Instytutu francuskiego. fig. Biedni, członkowie Chrystusowi.* 5) = (u źdźbła, trzciny, łodygi, zieła, drzewa), kolano, kolanko; wyrost poprzeczny. *Członek, v. żabek czosnku.* 6)=*perjodu, okresu;* punkt, paragraf, artykuł. *Dwanaście członków wiary ś.* t. j. symbolum, kredo, skład apostolski. *psł. Członkami*; po członku, na członki.

***Członiec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m. fil.* (po grecku *Organon*) jest czegoś członkiem, sporządzającym istniejącą z osobna i dla siebie całość.

Członkowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) budowa członków (ciała) 2)= rozdzielenie czegoś na członki, na części dające się oddzielić od siebie.

Członkowatość, ści, *blm. ż.* 1) spojenie kości z sobą, przegub, staw. *Palce składają się z trzech członkowatości.* 2) = przymiot rzeczy, która ma członki, stawy.

Członkowaty, a, e, *p.* 1) członki, przeguby mający; z członków składany. *bot. Łodyga gwoździków jest członkowata.* 2) = członków wiele, albo wielkie członki mający.

Człowieczek, czka, *lm.* **czki**, *v. żart.* **owie**, *m.* (*zdr.* od *Człowiek*) 1) mały, nizki wzrostem, lub małego znaczenia człowieczek. *My jesteśmy mdli a słabi jego człowieczkowie. Człowieczek to z główką*, t. j. nizki wzrostem, ale wielkiéj głowy, rozumny. 2) = nazwa dawana roślinie *Poczwarnik widełkowaty* (Himathoglossum, *v.* Ophrys anthropoforum). 3) = in. *Lalka*; środkowa część źrenicy, w któréj się jak w zwierciadle odbija widziany przedmiot.

Człowieczeński, a, ie, *p. ob. Ludzki.*

Człowieczeństwo, a, *blm. n.* 1) ludzkie, czyli człowiecze przyrodzenie, stan człowieczy. *Człowieczeństwo Chrystusowe. Jezus Chrystus przyodział nasze człowieczeństwo. Wypłacić dług człowieczeństwu.* 2) = *nieuż.* ciało człowiecze, *v.* ludzkie. *Widząc synaczka nagiego, Zakryła rąbeczkiem człowieczeństwo jego.* 3) *nieuż.* ludzkość duszy, *ob. Ludzkość.* 4) = ludzie, ogół ludzi, *ob. Ludzkość.*

***Człowieczoch, a**, *lm.* **y**, *m. fil.* przeciwstaw *Bożocha*, znaczy ogół-Bóg (Bożyrko), przeistoczony w człowieka, ogół bytu, zrobiony bogiem i uczłowieczony. Słowem, jest to tak zwany *Bóg antropomorfistyczny.* Wyznawcy Człowieczocha, to tyle, co zwolennicy *Antropomorfizmu.*

Człowieczy a, e, *p.* od człowieka, od ludzi, ludzki. *Ród, rodzaj człowieczy. Rozum człowieczy. Syn człowieczy.*

Człowieczyca, y, *lm* **e**, *ż. nieuż.* kobieta.

Człowieczyna, *ob. Człeczyna.*

Człowieczysko, *ob. Człeczysko.*

Człowiek, a, *lm.* **ludzie**, i *skróc.* **Człek, a**, *lm.* **ludzie**, *m.* 1) jestestwo duszą rozumną obdarzone. *Bóg stworzył człowieka na obraz i podobieństwo swoje. Wszyscy ludzie podlegli są śmierci. Znać ludzi, v. człowieka. Syn Boży stał się człowiekiem. Rycerski człowiek*; wojskowo służący, żołnierz. *Każdy rycerski człowiek winien o prawdę ręką czynić. Pospolity człowiek, zb.* pospólstwo, lud, ludzie. *Ryba rybą, ptak ptakiem, a człowiek człowiekiem żyją. Od tego człowieka odrzynaj poły, uciekaj*, t. j. unikaj złego towarzystwa. *Człowiek, nie dla siebie się rodzi, żyć mu też tylko sobie, to się nie godzi.* 2)= pod względem uczuć, namiętności wspólnych wszystkim ludziom, człowieczeństwo, krewność. *Cierpienia przypomniały mu, że był człowiekiem. Człowiek zawsze człowiekiem. Umorzyła w sobie ś. Tekla zwierzchniego człowieka.* 3) = płci męzkiéj, mężczyzna. *Pierwszy człowiek. Człowiek w wieku. Człowiek z głową. Człowiek rzetelny, słowny. To człowiek do wszystkiego. Armja od stu tysięcy ludzi.* 4)= mąż, sługa, człowiek jak potrzeba. *To mi to człowiek! Całą gębą człowiek. Pokazać się człowiekiem. Okaż się człowiekiem.* 5) = służący, lokaj. *Miał dobrego człowieka. Mój człowiek. Zawołać na moich ludzi.* 6) =*prze. zb.* zam. ludzie. *Kilka, v. kilkoro człowieka.*

Człowiekobóg, Człekobóg, a, *blm.* Bóg i człowiek razem, Jezus łączący w sobie bóstwo z człowieczeństwem.

Człowiekobójca, Człekobójca, y, *lm.* **y**, *m. ob. Mężobójca.*

Człowiekobójstwo, *ob. Mężobójstwo, Zabójstwo.*

Człowiekokształty, a, e, *p. nieuż.* kształt człowieczy mający.

Człowiekolubiec, bca, *lm.* **bce**, *m. nieuż.* lubiący człowieka. *W psałterzu słowiańskim Bóg nazwany człowiekolubcem.*

Człowiekolubnie, *ps.* po ludzku.

Człowiekolubność, ści, *blm. ż. ob. Ludzkość.*

Człowiekolubny, a, e, *p.* człowieka lubiący, miłujący, *ob. Ludzki.*

Człowiekonienawiść, ści, *blm. ż. nieuż.* nienawiść ludzi, mizantropja.

Człowiekorodny, a, e, *p.* rodzący ludzi.

Człowiekozbawny, a, e, *p. nieuż.* zbawienny dla ludzi.

Człowiekożgubnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* gubiący człowieka

Człowiekożerca, y, *lm.* **e**, *m.* ludożerca, samojed.

Człowiekożerny, a, e, *p.* jedzący ludzi.

Czmer, u, *lm.* **y**, *m. prze.* nie zupełne upicie się, podchmielenie się.

Czmerać, Czmyrać, ał, a, *v. rze.* 1) *nieos. prze.* być podchmielonym, mieć w czubku. *Czmera, v. czmerze mu po głowie.* 2) = *scz. nd.* gmerać, kręcić. *Piórkiem w gardle czmeraj.* 3) = *sn. nd.* kręcić się, szamotać się jakby szukając czegoś skwapliwie.

Czmiel, *v.* **Cmiel**, *ob. Trzmiel.*

Czoboty, *v.* **Czahoty**, niek. **Choboty, ów**, *blp. m. posp. prow.* rodzaj butów z odkładanémi cholewami. *Widziawszy czoboty, pojechał w zaloty.*

Czochać się, Czechać się, *slz. nd.* (o zwierzętach) trzeć się o co, suwać się. *Czocha się świnia o węgieł. Konie czochały się jeden o drugiego.*

Czochanie się, *n.* ocieranie się.

Czochra, y, *lm.* **y**, *ż.* narzędzie do czochrania lnu.

Czochrać, Czechrać, Czuchrać, ał, chrze, *scz. nd.* 1) len z główek wyczesywać, wełnę rozskubywać. 2)= włosy mieszać, kudłać, jeżyć, *ob. dk. Rozczochrać.* 3) = *ob. Czuchać.* = **się**, *slz. nd. ob. Rozczochrać się. Czochrać się z kim;* targać się z kim, iść za łby, czubić się.

Czochranie, a, *lm.* **a**, *n. lnu, wełny* i t. d. czesanie, wyczesywanie.

Czolisty, a, e, *p.* wielkiego, szerokiego czoła; czołowaty.

Czolny, a, e, *p.* 1) od czolna. 2) = od czoła, czołowy. 3) = *art. Czolny rygiel, v. Czołna szpona;* sztuka drewniana, spajająca dwie ściany łoża armatnego.

Czolsko, a, *lm.* **a**, *n. z pog.* nieformne, nie kształtne czoło, *ob. Łbisko.*

Czołdar, a, *lm.* **y**, *m.* (z pers.) przykrycie wełniane kosmate na konia. *Koń pod złotym czołdarem.*

Czołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* (Mormoops) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, owadożernych, liścionośnych; gatunek jeden: = *Błęwita* (M. Blainvilii).

Czołem, *ps.* przodem, wprost, przen. *czołem!* witam! kłaniam!

Czołg, a, *lm.* **i**, = *nieuż.* czołgacz, płaz, ziemiopłaz, gadzina czołgająca się. *psł. Czołgiem, Czołgami*; czołgając się. *Tatarzy czołgiem się podmykali pod okopy. Czołgiem idzie przy brzegu.*

Czołga, i, *lm.* **i**, *ż.* nazwa dawana roślinie *Widłak goździsty* (Lycopodium clavatum).

Czołgacz, a, *lm* **e**, *m.* 1) gad pełzający, pełzacz. *Wąż czołgacz.* 2) = *fig.* nikczemnik podły, pochlebca.

Czołgać się, *slz. nd.* **Czołgnąć się**, *jednrl.* 1) płazać się, pełzać, chodzić ślizgając się na brzuchu. *Węże czołgają się. Czołga się na brzuchu*, t. j. chylkiem. (o roślinach) *Bluszcz się czołga po ziemi. fig. Bojąc się czołgać drugi, w obłokach się gubi.* 2) = uniżać się pokornie, pokorzyć się. *Czołgać się przed kim, v. u nóg czyich. Niż mi pióra bogomyślności odrosną, czołgać się będę do krzyża.* 3) = *fig.* uniżać się nikczemnie, podlić się, płaszczyć się. *Czołga się w prośbach, dumny w faworach.* 4) *ar. Czołgające się strzelanie;* taki strzał działowy, gdy kula leci z podskokami (a ricochets), t. j. dotykając raz lub kilkakrotnie ziemi.

Czołganiec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* 1) czołgacz, płaz, ziemiopłaz. 2) = czołganie się, czołganina. *Piaski ważą orze, długie swego czołgańca zostawując ścieżki.*

Czołganie się, Czołganie, a, *lm.* **a**, *n.* **Czołgania, y**, *lm.* **y**, *ż.* płazanie się, pełzanie *Już ważą dążyć ku Ewie, nie tak jak przedtém pochyłą czołganiną, lecz do góry się wznosząc.*

Czołgaty, a, e, i **Czołgliwy, a, e**, *p.* mogący się czołgać, czołgający się.

Czołgiem, *ob. Czołg.*

Czołko, Czółko, a, *lm.* **a**, *n. zdr.* **Czołeczko, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) małe, nizkie czoło. 2) = opaska czoła, używana od kobiet. *Co przedtém chodziły w czołeczkach, dziś o trzech piętrach noszą fryzury. Czołkowa jejmość*, w czółko ubrana, t. j. mieszczka, parafjanka, prostaczka.

Czoło, a, *lm.* **a**, *n.* 1) wydatna część przedniéj głowy nad oczami między skroniami. *Czoło szerokie, wysokie. Czoło pogodne, zmarszczone. Marszczyć v. sępić czoło. Uderzyć czołem o ziemię, bić czołem o ziemię;* na znak pokory, poddaństwa. *Czołem! prze. nieuż.* zam. witam! *ob. Czołem.* 2) = *fig.* (jako siedlisko poczciwości, wstydu lub przeciwnie). *Nie mieć czoła. Człowiek bez czoła. Jakiem czołem śmiesz? Miedziane czoło. Kto ma czoło po temu, może....* 3)=przód głowy u zwierząt. *Koń mający gwiazdkę na czole.* 4) = (*budynku, gmachu*) front, facjata. *Czoło okrętowe*, brzeg. *Czoło koła;* okrągła powierzchnia koła. 5) = (o wojsku) przód, front. *Stać czołem do nieprzyjaciela. Czoło kolumny fig. Stawić komu czoło, v. stawić się komu czołem. Czoło w czoło*, t. j naprzeciw siebie. *Czoło trzymać, v. dzierżyć, v, mieć*, t. j. być na przodzie, w pierwszym rzędzie. *W przyp.* 7m. *Na czele*, zam. *Na czole. Stać na czele*, t. j. być naczelnikiem. *Postawić kogo na czele (interesów, wojska, rządu* i t. d.). *Stanąć na czele buntowników. fig. Na czoło wyjeżdżać*, t. j. na popis wyjeżdżać. 6) = wybór, kwiat, zaszczyt. *Czoło zboża*, t. j. najlepsze ziarno. *Czoło stanu szlacheckiego. Czoło narodu. Między pismami Seneki czoło trzymają listy.* 7) = *kuch.* tłustość na wierzch się wzbijająca. 8) = *ar.* pionowy koniec, czyli brzeg przez całą grubość sklepienia uważany. 9) = *leś.* grubszy koniec belki obrobionéj na 4 kanty. 10)=*blp. fort.* tak nazywają części jakiegokolwiek dzieła najwięcéj w pole wysunięte. Są czoła bastjonów, przeciw strzy, pół księżyca i t. p.

Czołobarwy, a, e, *p. nieuż.* czoło barwiący, zdobiący. *Wiążą mię czołobarwe kolory twej twarzy.*

Czołobitnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* bicie czołem, najpokorniejszy ukłon *I serca i bramy miała stolica otworzona, z czołobitnią pana czekając.*

Czołobitnie, *ps.* najuniżeniéj. *Dziękuję czołobitnie.*

Czołobitność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* cześć, czczenie, największe uszanowanie, adoracja. *Czołobitność komu czynić v. oddawać. Królowie Persey kazali sobie czołobitność oddawać. Świat czyni czołobitność swojemu Stwórcy.*

Czołobitny, a, e, p. najuniżeńszy. *Czołobitne oddał ukłony.*

Czołodziobny, a, e, *p. zool.* mający dziób na czole. *Owady czołodziobne.*

Czołona, *ar. ob. Przyczołek.*

Czołowaty, a, e, *p.* nakształt czoła, *v.* wielkiego czoła, czolisty.

Czołowy, a, e, p. 1) od czoła. *Kość czołowa.* 2) =na czele czyli przodzie się znajdujący. *Skoczył z trzemasty ussarji na piechotę czołową nieprzyjacielską.* 3)= przedni, celny, główny. *Ulice w ogrodzie czołowe i ulice węższe. Ziarna czołowe*, t. j. lepsze, bujniejsze.

Czołwik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Chelone), roślina zwana in. *Żółwik, Żółwi obraz, Tarcznik.*

Czomber, *v.* **Czombr**, *ob. Cząbr, Comber.*

Czop, a, *lm.* **y**, *m.* 1) kończaste drzewo do zatykania beczki. *Handlować i korcem i czopem*, t. j. i żytem i trunkami. *Piwo młode czop wysadza*, t. j. młody nie cierpi władzy nad sobą 2) = zarzezanie drewna do wiązania. 3) = biegun, oś, na którym się co obraca, jak np. drawi. *Czopy w armacie;* dwa wałki, z tegoż samego spiżu co armata, na których rura, jak na osiach, spuszczać ją można na dół albo podnieść do góry. 4) = (u flisów) *Czop liny;* koniec połnéj liny, do którego zaczinają się flisi. 5) = *fig.* (o człowieku) gap', drągal, głupiec, niezgrabiarz. *Stoi na-*

kształt czopa. 6) = *ar. ob. Piętka.* 7) = *an.* dolny koniec rdzenia pacierzowego. 8) = **wału**, *górn.* klin, szpunt, zasuwa. 9) = *mech.* okrągłe końce, na których kołowrot spoczywa.

Czopek, pka, *lm*, **pki**, *m. zdr.* **Czopeczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* (od *Czop*) 1) mały czop. *Czopek do flaszy*; zatyczka, korek. 2) *art. Czopek woźnionowy*; służący do robienia bomb. 3) *med. Czopek lekarski, v. klinik*; (suppositorium) zatyczka z lekarstwa, którą wsuwają w otwór zadni w celu poruszenia stolca; in. *pigułka stolcowa.* 4) *an. Czopek na podniebieniu v. języczek*; cialo okrągławe, gąbczaste, zawieszone w głębi podniebienia na korzonku języka (uvula). 5) = *an.* blonka krtani w ujściu jéj (epiglottis).

Czopować, ował, uje, *scz. nd.* 1) zatykać czopem. 2) = czopowe opłacać.

Czopowe, ego, *n.* opłata od rozmaitego rodzaju trunków. *Wszystkie miasta od wyrobku piwa, gorzałek i wszelkich miodów, czopowe do skarbu wnoszą,*

Czopownik, a, *lm.* **cy**, *m.* poborca czopowego.

Czopowy, a, e, *p.* od czopu. *Czopowa dziura. Czopowy brat*, t. j. opiwosz, moczywąs. *art. Opaska czopowa*: obręczka opasująca czopy armaty. *Czopowa sztuka*; ta część armaty, gdzie dwa boczne czopy *v.* walki się znajdują.

Czopuch, *ob. Czepuch.*

Czort, *ob. Czart.*

Czosad, *ob. Czesad.*

Czosnaczek, czka, *lm.* **czki**, *m. bot.* (Alliaria), roślina z rodziny *krzyżowych* (Cruciferae), należąca do klassy 15éj rzędu *łuszczynowego v. strąkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *lekarski* (A. officinalis), rośnie w miejscach cienistych, wilgotnych; dorasta stóp kilka, łodygę ma wyprostowaną, u dołu omszoną, kwiaty białe, nie wielkie; wszystkie części téj rośliny, mian. liście i nasiona, po roztarciu wydają mocny czosnkowy zapach. 2) = zam. *Pszonak czosnkowy* (Erysimum alliaria), roślina, zwana także *Czosnkowém zielem.*

Czosnak, u, *lm.* **i**, *m. bot.* (Teucrium scrodium), in. *Czosnkowe ziele*, roślina, zwana także *Ożanką czosnkowatą. Czosnakiem trącić, fig.* być filutem, kręcielem, oszustem.

Czosnek, snku, *lm.* **snki**, *m. v.* posp. **Czostek, stku**, *lm.* **stki**, *m.* 1) *bot.* (Allium), roślina z rodziny *Złotogłowowych* (Asphodelene) należąca do klassy 6éj rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *rynienkowaty* (A. carinatum), dość pospolity, mocnego właściwego zapachu, kwiaty ma czerwone, szypułki fjoletowe; = *walcowaty v szorstki* (A. vinсale), niek. *Łukiem* zwany, kwiaty ma czerwone, cebulorodne, cebulę korzeniową białą, zapach właściwy, mocny; = *kanciasty v. kątowaty* (A. angulosum), korzeń ma włóknisty, który starzejąc się twardnieje i prawie drzewiastym się staje; = *zielonawy* (A. oleraceum), łodygę ma obłą, listną, koronę brunatno-purpurową z ciemniejszemi smugami; = *por* (A. Porrum), *ob. Por.*; = *ogrodowy v. pospolity* (A. sativum), pochodzi z Sycylji, dziś w ogrodach wszędzie się hodnje do użytku kuchen., łodygę ma łokciową, cebulę otuloną kilkakrotną powłoką, pod którą znajduje się wiele małych, podłużnych cebulek *ząbków* nader ostrego zapachu i szczypiącego smaku, kwiaty blado-purpurowe lub białawe; = *łuczny v. łukowy* v. = *rokambuł* (A. scorodoprassum), *ob. Rokambuł.* = *cebula* (A. cepa), *ob. Cebula*, roślina powszechnie znana, hodująca się po ogrodach dla użytku kuchennego; = *szczypiorek*, bł *trybulka* (A. Schoeno prassum), *ob. Szczypiorek v. Tatareczka*; = *szarlotka* (*v.* posp. *Szalotka*), *ob. Szarlotka*, któréj odmiana znaną jest w ogrodach pod imieniem *zwyczajnego szczypioru*; = *płodziszek, v. por dziki* (A. ampeloprassum); = *piżmowy* (A. moschatum); = *płodzist* (A. fistulosum) in. *Cebula płodzist, ob. Płodzist*: = *siatkowy* (A. victoriale); = *żółty* (A. mole); = *niedźwiedzi* (A. ursinum); inne gatunki lub odmiany: = *polny, dziki, leśny, babczy, psi, biały.* przys. *Czosnek trzykroć przesadzony obraca się w truciznę*, t. j. częsta zmiana miejsca, stanu, powołania, szkodzi. *Nie jadłszy czosnku śmierdzieć nie będziesz, przys.* t. j. nie przestając ze złymi, nie będziesz unikany. 2) = i w *lm.* zaczosane pole, zasieka, palisady. *Miejsce to czosnkiem z patów zaostrzonych i przekopem warowne.*

Czosnkować, ował, uje, *scz. nd.* czosnkiem zaprawiać, np. jaką potrawę.

Czosnkowaty, a, e, *p.* mający kształt czosnku, lub podobieństwo do czosnku

Czosnkowy, a, e, *p.* od czosnku. *Czosnkowy zapach. Czosnkowa główka. Czosnkowy ząbek. Czosnkowa podłéwa.*

Czosn. ziele, *bot.* nazwa dawana 1) roślinie: *Pszonak czosnkowy* (Erysimum alliaria); 2) roślinie: *Ożanka czosnkowa* (Teucrium scrodium) zwanéj niek. posp *Gęsim polejem.*

Czosyk, a, *lm* **i**, *m. nieuż.* nać, łodyga podrzosu.

Czosz, Czusz, Cusz, *prze. nieuż.* co jest, to jest, jest; mianowicie. *Umniejszyłeś go, czusz, Puna Chrystusa Syna twego. Żebyście odtąd byli inneyo, to cusz tego który zmartwychwstał.*

Czółeczko, *ob. Czółko.*

Czółenko, a, *lm.* **a**, *n* (*zdr.* od *Czółno*) małe czółno.

Czółko *ob. Czotko.*

Czółn, a, *lm.* **y**, *m.* i **Czółno, a**, *lm.* **a**, *n.* łódka rybitwin. *Czółny albo łodzi z jednego drzewa są wydrążone. Czółna do wożenia się po wodzie bywają bukowe, sosnowe, topolowe.*

Czółnek, Czołenek, nka, *lm.* **nki**, *m.* i **Czołnik, a**, *lm.* **i**, *m.* **Czołenko, Czołnko, Czołneczko, a**, *lm.* **a**, *n* (*zdr.* od *Czołno*) 1) małe czółno. *Wsiada w czołnik płytki. Czołnik przy brzegu uwiązany.* 2) = *Czołnek tkacki*; iglica tkacka, na którą się nawijają nici na wątek. 3) *Czołnek do kadzidła*; naczynie kościelne, z którego ksiądz kadzidło do kadzielnicy sypie, łódka. 4) = *an.* (os naviculare *v.* scapholdeum), jedna z kości stawu pokrętowego (articulatio carpi).

Czółnik, a, *lm.* **i**, *m.* który czółnem powozi, wioślarz, łodnik.

Czółnisko, a, *lm.* **a**, *n*, źle niezgrabne czołno. *Trzask nazbierał z czółniska starego.*

Czółnko, *mat. ob. Dwukąt kulisty.*

Czran, u, *lm.* **y**, *m.* (dawn. pisało się *chran*), 1) nazwa kotłów, w których warzono sól, otrzymaną z jezior lub źródeł solnych. 2) = miara *v.* ilość soli zawarta w jednym takim kotle, in. *War, Cerun*

***Czta, y**, *ż.* (hymus), wyraz lekarski, znaczy polewkę, w którą rozwiązują się potrawy w żołądku, a która zamienia się w górnych wnętrznościach w *miałkę* (chylus).

Czterdziesiątnica, y, *lm.* **e**, *ż* 1) pierwsza niedziela postu, dla tego tak nazwana, że jest w czwartym dziesiątku dni do Wielkiéj nocy; in. *Wstępna niedziela, Invocavit.* 2) = *ob. Czterdziestnica.*

Czterdziesiętnik, a, *lm.* **cy**, *m.* heretyk, członek sekty czterdziesiętników, t. j. tetradytów i Apollinarystów.

Czterdziestek, stka, *lm.* **stki**, *m.* ogół z czterdziestu. *Jaki czterdziestek złotych.*

Czterdziestka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) czterdzieści lat (wieku). *Być bliskim czterdziestki. Dojść do czterdziestki. Przejść za czterdziestkę.* 2) = *ob. Czterdziestówka* (moneta).

Czterdziestnica, Czterdziesiątnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) post wielki, 10 dni trwający. *Pościć czterdziestnicę. Adwent nazywał się też kiedyś czterdziestnicą, że czterdzieści dni do wielkich świąt poszczono.* 2) = nieuż. kokieta 40 lat mająca. 3) = *ob. Czterdziestówka.*

Czterdziestnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) czterdziestek, liczba czterdzieści w sobie mająca. 2) = *nieuż.* człowiek czterdziestoletni.

Czterdziestny, a, e, *p.* zawierający w sobie czterdzieści jedności. *Liczba czterdziestna. Post czterdziestny, v. czterdziestodniowy.*

Czterdziestodniowy, a, e, *p.* dni czterdzieści trwający. *Post czterdziestodniowy.*

Czterdziestodziennie, *ps.* co 10 dni.

Czterdziestodzienny, a, e, *p.* co czterdzieści dni przypadający.

Czterdziestogodzinny, a, e, *p.* godzin 40 trwający. *Nabożeństwo czterdziestogodzinne.*

Czterdziestoletni, ia, ie, *p.* lat czterdzieści trwający. *Czterdziestoletnia praca. Człowiek czterdziestoletni. Co czterdziestoletni*; co czterdzieści lat przypadający.

Czterdziestoludny, a, e, *p. nieuż.* ludzi czterdziestu mający. *Czterdziestoludną gromadę strachem przeraził.*

Czterdziestomiesięczny, a, e, *p.* miesięcy 40 trwający.

Czterdziestówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) moneta zawierająca

w sobie czterdzieści groszy polskich. 2) = i **Czterdziestnica**, *prow. prze.* przeciąg czterdziestu dni, podczas których skrzywdzony nie mógł się mścić za wyrządzoną mu krzywdę. 3) = 40 lat: *Już mu czterdziestówka stuknęła*, t. j. już przeżył lat 40.

Czterdziestu, stu, *im. licz.* (z imionami męzkiemi ludzi). *Czterdziestu ludzi. Czterdziestu członków akademji francuskiéj. Trybunał czterdziestu* (w Wenecji).

Czterdziesty, a, e, *p.* w porządku po trzydziestym dziewiątym następujący. *Czterdziestego dnia. Ma czterdziesty pierwszy rok życia. Czterdziesta część całości.* Wyrażenia ułamkowe: *Jedna czterdziesta. Trzy czterdzieste v. czterdziestych*, i t. d. *Po czterdziesty raz. Po czterdzieste.*

Czterdzieście, *bl.* **Czterdzieścia, stu**, *im. licz.* cztery razy dziesięć. *Czterdzieście kobiet. W czterdzieście koni jeździ. Za czterdzieście dni. Numer czterdzieście. Czterdzieście razy. Po czterdzieście. Czterdzieście marjaszy*, wyrażenie kartowe w grze marjaszu, oznaczające znajdywanie się w jednym ręku króla i damy kozérnych; *ze czterdziestu*, mówi się w téjże grze, zadając kartę z pary kozérnéj, króla lub damę. *Ucierać nos ze czterdziestu*, żart. znaczy, bez chustki, w rękę lub gdzie w stronę.

Czterdzieścioro, ściorga, czterdzieści. Używa się z imionami różnéj płci. *Czterdzieścioro dzieci, ludzi. Czterdzieścioro prosiąt.*

Czterechsetny, a, e, *p.* w porządku po trzechset dziewięćdziesiątym dziewiątym następujący. *Rok czterechsetny. Jedna czterechsetna.*

Czterej, czterech, *p.* (z imionami męzkiemi ludzi) *Czterej panowie zasiadają do stołu. Czterej Monarchowie, o których mówiliśmy. Czterech żołnierzy. Jeść, pić za czterech.*

Czternaście, stu, (dawniéj *Czworonaście*) *im. licz.* cztery nad dziesięć. *Czternaście kobiet. Czternaście dni, mil. Po czternaście. Czternaście razy, v. Czternaście kroć.*

Czternaścioro, orga, *n.* (z imionami różnéj płci) *Czternaścioro dzieci. Czternaścioro szczeniąt.*

Czternastka, i, *lm.* **i**, *ż.* liczba, czyli cyfra 14 wyrażająca.

Czternastnik, a, *lm.* **cy**, *m.* jeden z heretyków 2-go wieku, którzy święcili Wielkanoc 14-go Marca.

Czternastodniowy, a, e, *p.* dni 14 trwający.

Czternastolatek, tka, *lm.* **tki**, *m.* chłopiec mający wieku lat 14.

Czternastolatka, i, *lm* **i**, *ż.* dziewczyna o 14 leciech.

Czternastoletni, a, ie, *p.* lat 14 trwający, *v.* mający.

Czternastomiesięczny, a, e, *p.* miesięcy 14 trwający, *v.* liczący.

Czternastu, stu, *im. licz.* (używa się tylko z imionami męzkiemi ludzi). *Czternastu ludzi, żołnierzy.*

Czternasty, a, e, *p.* (dawniéj **Czwartonasty** i **Czwartynasty**) w porządku po trzynastym następujący. *Czwartynasty potomek Rzymskiego Cesarza. Ludwik czternasty z imienia v. Ludwik czternasty Klemens czternasty. Rozdział czternasty. Mamy dziś czternasty (dom. dzień) miesiąca, v. Mamy dziś czternastego (dom. dnia miesiąca). Jedna czternasta (dom. część) Trzynaście czternastych (dom. części). Czternasty raz. Po czternaste.*

Czterny, a, e, *p. nieuż.* poczwórny, cztery w sobie zawierający.

Czterobok, *ob. Czworobok*

Czterodniowy, *v.* **Czterydniowy, a, e**, *p.* i **Czterodzienny, a, e**, *p.* cztery dni trwający, lub co cztery dni przypadający. *Czas czterodniowy. Łazarza czterydniowego Chrystus wskrzesił*, t. j. po czterech dniach jego śmierci.

Czterofuntówka, i, *lm.* **i**, *ż. art.* armata czterofuntową kulą strzelająca.

Czterofuntowy, a, e, *p.* cztery funty ważący.

Czterogłos, u, *lm.* **y**, *m. muz.* jeden z głównych muzycznych akordów, złożony z tercji wielkiéj, takiejże kwinty i septymy małéj.

Czterogłoskowy, a, e, *p. gram.* z czterech głosek, v. liter złożony. *Wyraz czterogłoskowy.*

Czterogodzinny, a, e, *p.* cztery godziny trwający, lub co cztery godziny przypadający.

Czterogran, Czterokąt, *ob. Czworogran, Czworokąt.*

Czterograniastość, Czterograniasty, *ob. Czworograniastość, Czworograniasty.*

Czterokitny, a, e, *p.* o czterech kitach. *Czterokitny na głowę mocny szyszak bierze.*

Czterokołowy, *ob. Czterokoły.*

Czterokonny, a, e, *p.* o czterech koniach. *Wóz wielki czterokonny.*

Czterokrotny, a, e, *p.* cztery razy powtórzony.

Czterolecie, a, *lm.* **a**, *n.* cztery lata, przeciąg lat czterech

Czteroletni, ia, ie, i **Czworoletni, ia, ie**, *v. prze.* **Czworoletny, a, e**, *p.* cztery lata mający, lub co czwarty rok przypadający. *Wino czteroletnie. Dzik czteroletni.*

Czterołokciowy, a, e, *p.* o czterech łokciach. *Wzrost czterołokciowy.*

Czteromiarowy, a, e, *v.* **Czterostopny, a, e**, *p.* (w poezji miarowéj) ze czterech stóp złożony (tetrametr).

Czteromiesięczny, a, e, *p.* (dawniéj **Czworomiesięczny**), cztery miesiące trwający, lub co cztery miesiące przypadający.

Czteronogi, *ob. Czworonogi.*

Czteronocny, Czworonocny, a, e, *p.* przez cztery noce trwający, co czwartą noc przypadający.

Czteropiętrowy, Czteropiętry, a, e, *p.* o czterech piętrach.

Czteropręcikowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach stanowiących 4tą *klassę* (Tetrandria) ukł. Linn., mających cztery pręciki wolne w kwiecie dwupłciowym.

Czterosetny, Czterysetny, a, e, *p.* 1) czterysta obejmujący. *Oddział czterosetny.* 2) *Czterysetny, Czwartysetny, Czworosetny, ob. Czterechsetny.*

Czterosłupkowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach (Tetragynia), mających w kwiecie dwupłciowym 4 słupki całkowite lub niecałkowite.

Czterostawny, a, e, *p. zool.* mający po cztery stawy u wszystkich podymków. *Owady czterostawne.*

Czterostopowy, *ob. Czteromiarowy.*

Czterosyllabny, *v.* **bowy, Czworosyllabny**, *v.* **bowy, a, e**, *p. ob. Czterozgłoskowy.*

Czterowiersz, a, *lm.* **e**, *m.* utwor poetyczny z czterech wierszy złożony.

Czteroząb, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Tetraphis), rodzaj mchu gałęzistego; gatunek: = *przezroczysty* (T. pellucida), rośnie u spodu gnijących pni, łodyżki ma pół calowe, torebki 4-ząbkowe.

Czterozgłoskowy, a, e, *p.* z czterech zgłosek *v.* sylab złożony. *Wyraz czterozgłoskowy.*

Czteroziarn, a, *lm.* **ny**, *m. bot.* (Cenobium), gatunek ziarna niektórych roślin (jak *wargowych, szorstkolistych*), składającego się z 4 komórek, niby osobnych owoców, zwanych *eremi*, mających w sobie po jednóm nasieniu, o roślinach takich mówi się, że mają 4 nasiona nagie. Tu można zaliczyć i *wieloziarn*, o więcéj niż 4 ziarnkach, *np.* o sześciu.

Czterozłotówka, i, *lm.* **i**, *ż.* dawna moneta polska, cztery złote w sobie zawierająca

Cztery, (dawniéj **Czterzy**), **czterech**, (z imionami męzkiemi ludzi **Czterzej**), liczba między trzema, a pięcią środkująca. *Cztery konie. Cztery pory roku. Po cztery. Cztery razy. Dom w którym cztery kąty, a piec piąty*, t. j. pusty. *Wsadzono go między cztery kąty, v. między cztery ściany, v. między cztery mury*, t. j. do więzienia. *Mam cię za cztery litery*, t. j. za kpa. *Cztery kąty*, gra dziecinna. *Upić się jak cztery dziewki*, t. j. zupełnie się upić, aż z nóg się walić.

Czterykroć, (dawniéj **Czterykroć**) cztery razy. *Czterykroć sto tysięcy ludzi. Czterykroć sto tysięcy* (*dom. złotych*). Że się mówi: *Czterykroć razy, zam. Czterykroć, v. Czterysta razy.*

Czterykrotnie, *ps.* cztery razy.

Czterykrotny, a, e, *p.* cztery razy powtórzony.

Czterypalcowy, Czteropalcowy, a, e, *p.* na cztery palce.

Czterypalczasty, Czteropalczy, a, e, *p.* o czterech palcach.

Czterysta, czterechset, cztery razy sto. *Po czterysta. Czterysta koni.*

Czterysta, stu, *im licz.* (z imionami męzkiemi ludzi) *Czterystu ludzi.*

Czub, a, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Czubek, bka**, *lm.* **bki**, *m.*

1) chochół na wierzchu, czupryna stérczęca, zjeżona. *Nosić czub do góry. fig.* Podnosić czuby, t. j. podnosić głowę, pysznić się. *Czub sobie zalać, v. nalać w czub, v. mieć w czubie, v. w czubku*, t. j. upić się, podpić sobie. *Pójść w czuby*, t. j. za łby, poczubić się. *Przyszło do czubów. Przytrzeć komu czuba*, t. j. uskromić, przytrzeć rogi, stąd: *Czuby, Czubki, Zaczubki*; zalebki, bitwa. 2)=*końskiej*; włosy nad czołem między uszami, albo też kutasy stojące z frendzlami dla ozdoby. *Konie w czubach.* 3)=*kobiecy, prze.* strój głowy bardzo wysoki, i wszelki podobnego rodzaju ubior, trzęsidła, pióra. *Kto to widział takie czuby na łbach!* 4)=*w czapki*; pióro, kutas. 5)=(u ptaków, wężów i t. d.) *Każdy dudek ma swój czubek, przys.* t. j. nikt bez ale, *v.* każdy ma swą miłość własną. *Znać dudka z czubka, przys. Czubek kura, koguta*; grzebień koguci. 6)=*góry, nieuż.* wierzch, wierzchołek, szczyt. *Lekko się Parnas wznosi, dwa czuby mający.* 7)=(w mierzeniu, nalewaniu) to, co nad strych wychodzi. *Namierzyć z czubem. Nasypać z czubem. Nalać z czubem. Tylko z czubem*, t. j. pełniuteńko. 8) *Czubki, posp.* bracia miłosierdzia, dom Bonifratrów, u których utrzymuje się szpital okłąkanych, jak *np.* w Warszawie, Wilnie, stąd: *Czubki*, szpital dla obłąkanych. *Oddać, v. zapakować kogo do czubków. Od czubków się wyrwał.* 9)=**korzeniowy**, *bot.* skupione drobniutkie przezroczyste włoski u włókien niektórych korzeni roślinnych, rozrastające się od większéj wilgoci ziemi; otrzymane sztuką zwykle się u ogrodników *lisim ogonem.*

Czuba, *prze. ob. Szuba.*

Czubacz, a, *lm. e*, 1) *zool.* zwierzę jakiekolwiek czubate, szczególniéj, gatunek gołębia z piórkami na głowie (columba cucullata). 2)=(Crax) *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1=*kędzierzawy* (C. alector). 2=*kasztanowaty* (C. rubra). 3)=*szyszkonos* (C. globicera). 4)=*grzebieniasty* (C. carunculata).

Czubajka, i, *lm. i, ż.* 1) *posp.* potarganie kogoś za czub, potarmoszenie za włosy. 2)=posp gatunek grzyba z rodzaju *Bedłki.*

Czubatek, *zool. ob. Małpeczka.*

Czubatka, i, *lm. i, ż.* (Penelope), *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki: 1=*czubata* (P. cristata). 2=*wrzaskliwa* (P. Murail). 3=*brunatna* (P. obscura). 4=*Peva* (P. supercillaris). 5=*piskliwa* (P. pipile). 6=*czarnoczelna* (P. nigrifrons). 7=*sopłowata* (P. Abouri). 8=*Paraka* (P. Parraqua). 9=*Goudot'a* (P. Goudotii). 10=*pręgowana* (P. squamata).

Czubato, *ps.* z czubem.

Czubaty, Czubiasty, a, e, *p.* 1) czub mający. *Kura, v. Kokoszka czubata. Dzierlatka czubata. Czubata przybłica. fig. Rodem kokoszka czubata*, t. j. całe to plemię nic nie warto, jedno w drugie ladaco. 2)=nakształt czuba, wydatny, wypukły.

Czubek, bka, *lm.* **bki**, *zdr. ob. Czub. Czubek turecki.* posp. nazwa rośliny *Chaber lekarski, v. kleisty* (Centaurea benedicta), zwanéj także *Kurdą benedyktą.*

Czubiasto, *ps. ob. Czubaty.*

Czubiasty, *ob. Czubaty.*

Czubić, ił, i, *scz. nd.* 1) *posp.* czub na głowie stroić. *Czubi łeb w trzy piętra. Czubić konie*, t. j. czubami, kitami je przystrajać. 2)=*fig. kogo*; bić, czesać, targać za czuprynę. = **się**, *stz.* wzajemnie w czuby z sobą pójść, za łby się wodzić. *Walek czubił Maćka, Maciek czubi Walka; ot tak na świecie, raz ten górą, drugi raz ów.*

Czubienie, a, *blm. n.* targanie kogoś za czub, za włosy. *Czubienie się, v.* czubki, wzajemne targanie się za włosy, za czuby.

Czubki, ów, *blp. m.* 1) *bart.* choroba pszczół: powstaje z wydobywania się lipkiéj wilgoci na ich głowie, do któréj, kiedy zwiedzają kwinty, pyłek kwiatowy przylepia się. 2)=czubienie się. *Iść w czubki.*

Czubowy. Czubkowy, a, e, *p.* 1) od czuba, czubka. 2)=od czubków, czubienia się. *Czubkowi rycerze.*

Czuch, u, *lm. y*, *m. mys.* (o psach) powonienie, in. *Pach, Węch, Wiatr.*

Czucha, Czuha, y, *lm. y, ż.* szuba, czuba, suknia długa futrem podszyta.

Czuchać się, ał,—a—, *stz. posp. prze.* 1) wstawszy ze snu niezgrabnie się poprawiać, nieprzytomnie się ruszać. 2)=gmerzyć, gmerać.

Czucie, a, *lm. a, n.* 1) wrażenie przyjemne lub nieprzyjemne, które jaki przedmiot czyni na duszy za pośrednictwem zmysłów. *Czucie ciepła, zimna. Stracił czucie w ramieniu. Stracił już zupełnie czucie.* 2)= władza czucia, to co się czuje, uczucie. *Mieć czucie wykształcone, delikatne. Są rzeczy, które jedynie czuciem pojmujemy. Sądzić czuciem. Za nadto się powoduje czuciem, ob. Uczucie.* 3)=zmysł powonienia, *ob. Wech.*

Czuć, czuł, czuje, *scz. nd.* 1) mieć zmysły czém poruszone i posiadać tego zeznanie. *Czuję, więc jestem. Czuć jest to żyć. Czuć zimno, ciepło, głód.* 2) = wewnętrznie być wzruszonym, czuć w duszy. *Czuć roskosz, radość, smutek. Czuć słodycz przyjaźni, roskosze ustronia. Serce jego jeszcze nie czuje. Czuję całą okropność twego położenia. Czuć co dla kogo. Czuć miłość ku komu. Bardziéj to czujemy, Na co patrzymy, niż co słyszymy.* 3) = i **Czuwać, ał, a**, mieć pieczę, staranie o kim, *v.* o czém. *Czuć, czuwać o kim, v. nad kim. Opatrzność czuje o wszystkich, ob. Czuwać.* 4) = widzieć, znać. *Czuć Boga nad sobą. Czuję, że mnie oszukują. Czuje do siebie, że piękna.* 5) = czuć węchem, powonieniem. *Czuję tu zapach róży.* 6) = *nieos.* zapach wydawać, trącić, śmierdzić. *Czuć tu czosnek. Coś tu czuć. Czuć mu z ust. Czuć mięso. Czuć czém. Karpia tego czuć błotem. To czuć spaleniznę, zgniliznę.* 7) = *sn. nd.* czuwać, nie spać. *Śpisz, czy czujesz? Czujcie, bo nie wiecie dnia, ani godziny. Czujcie, a będziecie zawżdy gotowi, ob. Czuwać.* 8) = przeczuwać, domyślać się, przewidywać. *Czuję jakieś nieszczęście. On czuje u tej wdówki grosiwo. Czujesz pieniądze, lub co u kogo jest w mieszku.* = **się**, *stz.* uczuwać się; czuć, że jesteśmy sobą lub w takim to a takim stanie. *Czuję się słabym. Nie czuć się od zimna. Czuć się na siłach, na mocy. Czuć się w czém, v. do czego*; znać się godnym, zdatnym do czego, poczuwać się. *Czuć się na siłach, w możności. Czuć się być winnym czego. Kto się nie czuje, niech się nie frasuje, A kto się czuje, niech się poprawuje. Do czego się nie czuję, do serca nie przyjmuję. Czuć się*; wchodzić w się, brać do serca. *My którzyśmy yrzyjęli jego prawo, mamy się czuć i znać, żeśmy jego poddani, v. Czuć się*; strzedz się, czuć o sobie, na pieczy się mieć, pilnować się. *Czujmy się bracia, pan bliski, oto idzie, strzeżmy się, aby nas nie gotowémi nie zastał. Czuć się*; w znacz. bierném, *nieos. Ból się mniéj czuje, gdy się nań nie uważa.*

***Czud, a**, *lm.* **y**, *m.* 1) imię jednego ze szczepów ludności europejskiéj, po którym są dotąd okruchy, jako np. Litwini, Żmudzini, Finczycy, Łapończycy i Madziarowie. Wytępieni Prusacy, Jadźwingowie i Pieczyngowie należeli do Czudów. Podług najnowszych dociekań Czudy, mają być Mongołami. Dawniéj zwała ich Europa *Scytami*, dziś zowie ich *Finnami.* 2) = *v. Czudak* w bajce słowiańskiéj. Na dnie morza mieszkają ludzie podwodni, których imię *Czudy*, lub *Czudaki.* Tworzą naród, na którego czele stoi Car, zwan *Czar morskoje.* Dotąd majtkowie rossyjscy widują Czudy, które szkodzą li wtedy, gdy się ich drażni.

Czugun, Czuhun, u, *lm. y, m.* (z ross.) lane żelazo; żelazo w rudzie, surowiec.

Czugunka, *v.* **Czuhunka, i**, *blm. ż. posp. prow.* droga żelazna.

Czuchać, *bt. ob. Czyhać.*

Czuhaj, u, *lm. e, m.* **Czuja, i**, *lm. je, ż. zdr.* **Czujka, i**, *lm. i, ż.* 1) czuba, czucha, płaszcz z rękawami tatarski, ruski. *Kontusze, żuki i czuhaje, wschodowe ubiory.* 2) = *Czujka*; gatunek opończy; wierzchnie odzienie.

Czuhun, *ob. Czugun.*

Czuhunka, *ob. Czugunka.*

Czujki, jek, *blp. ż.* tkliwe brodaweczki, drobne jakby oczka, pokrywające powierzchnię zwierzęcego ciała, za pomocą których poczuwa ono świat zewnętrzny.

Czujliwie, *ps. nieuż.* czule.

Czujliwy, a, e, *p. nieuż.* dotkliwy, snadny do obrażenia, *ob. Czuły.*

Czujnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* nazwa dawana niek. przenośnie *osierdziu* (ob. ten wyr.).

Czujnie, *v.* **Czujno**, *ps.* z czujnością; czutko, nie senliwie.

Czujnik, a, *lm. i, m.* 1) *an.* (nervus sensitivus), nerw czuły, czujący wrażenie odbierane skądinąd. 2) = *bot.* (Inga), roślina zwana także *Strzygoniem*; gatunek jéj: = *koci szpon* (I. unguis cati).

Czujność, ści, *blm. ż.* 1) przymiot tego co ma sen lekki, co się budzi za najmniejszym szelestem. 2) = nie

spanie, czucie, czuwanie. *Postami, czujnościami i modlitwami się trapił.* 3) = *fig.* baczność, pieczołowitość, pilnowanie. *Czujność pasterska. Oszukać czujność nieprzyjaciela. Od starej surowości i czujności rycerskiej odstąpili. Od starej surowości i czujności rycerskiéj odstąpili.* 4) = *prze.* władza czucia, czułość. *Nie było ani głosu, ani czujności, ani zmysłu dziecięcia.* 5) = jako wykrzyknik, zam. strzeż się, miéj się na baczności. *Czujność bracia!*

Czujny, a, e, p. 1) lekkiego snu, prędko się ocucający. *Czujne żurawie. Czujne koguty.* 2) = nie śpiący, czuwający. *Czujne smutki nędzne wycięczały ciało.* 3) = *fig.* baczny, uważny, pilny. *Nie łatwo go podejść, to człowiek czujny. Czujne starania.* 4) = *prze.* czujący, czuły. *Nieczujna natura.* 5) = *komu; nieuż.* dający się mu uczuć, uciążliwy. 6) *bot. Czujne ziele, ob. Czułoziół, Czułek.* 7) = *myś.* o psie, który za tropem zwierza dobrze goni.

Czule, *ps.* z czułością, z żywém czuciem. *Czule ją kocha. Spoglądać czule. Czule mówić. Czule pisać do kogo. Czule być dotkniętym jaką stratą.*

Czułek, łka, *lm.* **łki**, *m.* 1) *bot. v. Czułodrzew, Czułoziół.* a) *ob. Akacja* (Acacia), roślina zwana niekiedy *Ostrostręczyną.* b) (Mimosa), roślina godna uwagi pod względem czułości, jaka się objawia za najmniejszém dotknięciem, stulaniem się liścia; zwie się niek. z franc. *Sensytiwą*; godłem jest *niepokalanéj czystości i prawdziwéj miłości.* 2) = człowiek drażliwych nerwów, z delikatném czuciem na wszelkie wrażenia. 3) *Czułki, lm.* (tentacula), macki, pewne organa u zwierząt mięczaków.

Czułko, *bt. ob. Czółko.*

Czuło, *ps. prze. ob. Czule.*

Czułodrzew, a, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Czułek* (Acacia et Mimosa).

Czułość, ści, *blm. ż.* 1) władza czucia w nerwach, która za każdém ich dotknięciem czucie sprawia. *Czułość na zimno, na gorąco. Organa te mają niezmierną czułość. Śliczna czułość serca, nie może patrzéć jak kurczę rzną, a sługę łatują.* 2) = *fiz.* łatwość w przyjmowaniu wpływów zewnętrznych. *Czułość ważek, termometru.* 3) = zdolność do uczuć, uczuciowość. *Wielka, głęboka, nadzwyczajna czułość. Fałszywa, przesadna czułość. Czułość na nędzę bliźniego. Czułość ojcowska, macierzyńska, synowska. Chłopa leniwego głód, konia leniwego ostrogi, pana skąpego wojna, do czułości przywodzą czasem. psł. Z czułością, ob. Czule.* 4) = czujność, baczność, posłuszeństwo. *Ostrogami konia, datkiem sługę, groźbą chłopa do czułości przywiedziesz rychłéj.* 5) = i *lm.* **ści**, *ż.* pozorne, zewnętrzne oznaki niby uczucia. *Cierpieć nie mogę tych ciągłych czułości, tej nieustannéj sentymentalności.*

***Czułotliwca, y**, *lm. e, m. fil.* człowiek sentymentalny, lub taki, co ma albo rozdrażnione, albo zbyt wystawne i wszystkim zawadzające, a jemu samemu uciążliwe uczucia. Stąd *Czułotliwy, Czułotliwość* i t. p.

Czuły, a, e, p. 1) mający władzę czucia (w nerwach). *Oko jest bardzo czułe. Być czułym na zimno.* 2) = *fiz.* łatwo przyjmujący wpływy zewnętrzne. *Czułe ważki termometr.* 3) = zdolny do uczuć, uczuciowy. *Czuły człowiek. Mieć duszę czułą, serce czułe. Czuły ojciec, czuła matka, czuły kochanek.* 4) = tkliwy, rzewny. *Czuła przemowa. Czułe słowa, wiersze. Czułe wyznanie.* 5) = pilny, baczny, czujny. *Pod czułém ona wychowana okiem, ob. Czujny.* 6) = *nieuż.* czujny, nie śpiący. *Nikt nie był z mężów tak ranny, tak czuły. Czuła noc*; nie spana, bezsenna.

Czuma, *bt.* **Cuma**, *ob. Dżuma.*

Czumacki, a, e, p. od czumaka, doń należący, jemu właściwy. *Wóz czumacki.*

Czumaczka, i, *lm. i, ż.* 1) kobieta czumacka, t. j. żona, córka i t. p. czumaka. 2) = zajęcie się, powołanie czumaka. *Poszedł na czumaczkę.*

Czumadrycha, y, *blm. ż.* pewien rodzaj dawniejszego tańca u ludu, mianowicie na Rusi.

Czumak, a, *lm. i, m.* włościanin południowo-wschodniéj Rossji, najmujący się do przewożenia ciężarów na wozach zaprzężonych wołami, zwanych *maiami.*

Czupić, ił, i, *scz. nd.* **Czupnąć, ął, ie**, *jednił. prze.* uczepnąć, przyczepnąć, przyczaić się, schylić się. *Ledwie co w krzewiu czupiąc Witezia dojrzała.*

Czupryna, y, *lm. y, ż.* (*daw. Szupryna*), *zdr.* **Czuprynka, i**, *lm. i, ż.* 1) czub na wierzchu głowy. *Junak to, znać i z miny i z czupryny. Wziął się za czuprynę*, t. j. za łby, za czub. *Powiedz Jegomości: niech przestanie, by nie miał na czuprynę gości. Nastroić czuprynę*, t. j. wymuskać się. *Kurzy mu się z czupryny*, mówi się o pijącym aż do potu. *Głaskać, muskać czuprynę. Czupryna jak u Łaszcza*, t. j. podgolona po staropolsku. *Ani z miny, ani z czupryny*, t. j. z niczego się nie podoba. *Wąs barabański, czupryna cietrzewska; Nie uważaj dziewcze choć uroda kiepska, żar. Z kilku włosów nastroił czuprynę, Aby i teraz zwieść jaką dziewczynę.* 2) = *u konia*; włosy między uszami nad czołem. *Przyciągnij koniowi czuprynę.* 3) = *poet.* nieuż. wierzch, szczyt. *Kołysne czupryny drzew.* 4) = cypel, ucho u woru. *Worki z związanemi czuprynami.*

Czuprynek, *zool. ob. Szataniec.*

Czupurność, ści, *blm. ż.* sierdzistość, junactwo.

Czupurnie, *ps.* po junacku, szorstko.

Czupurny, a, e, *p.* jeżący się, junakowaty, nadstawiający minę, sierdzisty, szorstki. *Już teraz to pan zacny, co kołpakiem wstrząsa Sobolim, czupurnego potrząsając wąsa.*

Czupurzyć się,ył—, y—, *stz. nd.* nadstawiać się, nadymać się; junaczyć, indyczyć się, najeżać się. *Zaczął się tedy czupurzyć, hałasować.*

Czur, a, *m. mit.* bożek słowiański w służbie wielkiéj bogini Żywiény, przełożony nad miedzami i granicami pól. Inne imię jego jest *Czurpan, ob. Żywiena.*

Czurczyć, *ob. Ciurczyć.*

Czurgłowy, a, e, p. od czuryla, czerkieski, chłystkowy.

Czurkiem, *ps.* cichą strugą, kropla za kroplą (mówi się tylko o wyciekających płynach). *Krew polała się z nosa czurkiem. Czurkiem lać się.*

Czurpan, a, *m. mit.* bożek słowiański, *ob. Czur.*

Czurydło, v. Czuryło, a, *lm. a, n. bot.* (Reseda sesamoides, v. sesamoides parvum), gatunek rośliny z rodzaju *Rezedy.*

Czuryło, a, *lm. a, n.* (z ross.) 1) czerkies, pologłowiec, chłystek. *Patrzajże, jak się stroi on czuryło młody.* 2) = *bot.* roślina, *ob. Czurydło.*

Czurzyca, y, *lm. e, ż. bot.* (Curculigo), roślina zwana także *Paszczęką, Lilją paszczękową.*

Czutki, a, ie, *p.* łatwo się ze snu obudzający; czuły, nie senliwy. *Sen czutki.*

Czutko, *ps.* czule, nie senliwie; nie ospale. *Czutko spać.*

Czutkość, ści, *blm. ż.* czujność, łatwość obudzenia ze snu; nie senliwość.

Czuwacz, a, *lm. e, m. nieuż.* 1) czuwający nad kim, *v.* nad czém. 2)= czuwający na co, czychający, czatujący.

Czuwać, ał, a, *scz. nd.* 1) nie spać. *Czuwałem noc cdtą. Czuwać przy chorym.* 2) = *fig.* czujnym na co być, baczność na co mieć. *Czuwać nad dobrem, nad spokojnością państwa. Czuwać nad kim, v. nad czém. Czuwać nad sobą samym. Czuwajcie, albowiem nie wiecie dnia ani godziny.* 3) = *na co*; czyhać, dybać, czatować. *Wilk czuwa na zdobycz.*

Czuwaliczka, i, *lm. i, ż. bot.* (Cathа), roślina znana zwykle pod nazwiskiem *Roślidłowy* (Celestrus), a posp. *Kota drzewnego, Zimosza.*

Czuwałość, ści, *blm. ż. prze ob. Czujność.*

Czuwanie, a, *lm. a, n.* 1) nie spanie. *Ciągłe czuwanie nadweręża zdrowie.* 2) = *fig.* czujność, pieczołowitość, baczność. *Czuwanie nad kim, nad czém.*

Czwał, Czwałować, *ob. Cwał, Cwałować.*

Czwarcizna, y, *lm. y, ż.* czwarta część czego, np. dochodu; kwarta.

Czwartaczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* 1) *mat. nieuż.* czworościenna figura, tylko po dwie ściany i po dwa kąty równe mająca. 2) = *an.* muszkul w tył ruszający łopatkę.

Czwartaczka (febris intermittens quartana), i, *lm. i, ż. med.* zimnica, *v.* febra co czwarty dzień przypadająca.

Czwartak, a, *lm. i, m.* 1) moneta, cztery grosze polskie w sobie zawierająca. 2) = gatunek jęczmienia, który ma cztery rzędy ziarn w kłosie. 3) = *mat. nieuż.* czworościenna figura, cztery ściany równe mająca i po parze kątów równych. 4) = koń czwarty, do trzech przyprzężony. 5) = gatunek lekkiego pitnego miodu, *ob. Dwójniak.* 6) = *v. Cwerak*; poczwórny grosz; pieniądze bite na Litwie za Zygmunta Augusta od 1563 do 1569, = 27,5 kop. = 55 gr. 7) = uczeń czwartéj klassy. 8) = żołnierz 4go pułku b. wojska polskiego.

Czwartek, tku, *lm.* **tki**, *m.* czwarty dzień po niedzieli, w tygodniu piąty. *Widziałem go przeszłego czwartku.*

Był u mnie w przeszły czwartek. Tłusty czwartek; ostatni przed postem. *Wielki czwartek;* czwartek przed wielkanocą.

Czwartka, *v.* **Ćwiartka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) czwarta część. *Czwartka papieru. Czwartka baraniny,* t. j. pieczeni baraniéj połowa. 2) = *Rd.* zam. *Kwadra* 3) = *ob. Ćwiartka.*

Czwartkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dzielić, rznąć na cztery części, *ob. Czwiartkować, Ćwiartkować.* 2) = obchodzić czwartki, być wolnym w ten dzień od zatrudnienia.

Czwartkowy, a, e, *p.* od czwartku, we czwartek, lub co czwartek przypadający. *Obiady czwartkowe*, t. j. te, które król Stanisław August dawał dla literatów we czwartki.

Czwartny, a, e, *p.* czwartego stopnia. *as. Aspekt czwartny (księżyca), v.* kwadra.

Czwartodni, ia, ie, *prze.* **Czwartodniowy, Czwartodzienny, a, e,** *p.* co czwarty dzień przypadający, lub też cztery dni trwający.

Czwartoletni, ia, ie, *p.* mający cztery lata. *Co czwartoletni;* co czwarty rok przypadający.

Czwartonastnik, a, *lm.* **cy,** *m.* należący do sekty, która czternastego dnia miesiąca (księżycowego) Wielkanoc obchodziła.

Czwartostopniowy, a, e, *p. aryt.* podniesiony do czwartego stopnia, *v.* potęgi.

Czwartować, *ob. Ćwiertować.*

Czwarty, a, e, *p.* w porządku po trzecim następujący. *Mamy dziś czwartego (dom.* dnia). *Czwarta, dom.* godzina. *Sama czwarta. Pół do czwartéj. O czwartéj. (Po) czwarty raz. psł. Po czwarte;* czwarty raz

Czwartynasty, *prze. ob. Czternasty.*

Czwarzyć,ył, y, *scz. nd. prze.* 1) udawać, zmyślać, przekręcać mowę. *Mowę sobie czwarzyłem, a białogłowskie wziąwszy na się krezy, podszedłem ją.* 2) = *ob. Swarzyć, Wadzić.* = **się,** *stz.* 1) udawać jakbyś nie chciał drożyć się, niby to odrzucając, dziękować. 2) = *v. czwierzyć się,* kłócić się; żyć w ciągłym swarze, niezgodzie.

Czwiercień, *ob. Ćwiercień.*

Czwiertować, *ob. Ćwiertować.*

Czwierzyć się, *ob. Czwarzyć się.*

Czworak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) cztery grosze w całku. *Dałem mu czworaka na obwarzanki, ob. Czwartak*, moneta. 2) = *nieuż.* zamykający czterech; budynek w którym cztery rodziny mieszkają. 3) = położenie człowieka opartego na ziemi na rękach i nogach. *Chodzić na czworakach. Aby nie być postrzeżonym, mimo okna pełzał na czworakach.* 3) = (Homola), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, zwrotnonogich. Gatunek: *Czworak kolczasty* (H. spiniforus).

Czworaki, a, ie, *p.* (daw. **Czwor, Czwory, a, e**). 1) czterech rodzajów. *Czwor rodzaj majowej miodunki znajdujemy. Czworaka jest rzecz najlepsza ku zachowaniu pospolitego dobra: dobrze czynić, dobrze się sprawować, dobrze dziatki wychować i dobrze orać. Na czworą, ob. Czworo.* 2) = cztery razy tyle czyniący. *Czwora ośm czyni* 32. *W czwor sposób. W czwornasób*; czworakim sposobem, czworako.

Czworako, *ps.* na cztery gatunki, na cztery części, na cztery razy. *Jeślim kogo w czém oszukał, nagradzam czworako.*

Czworakować, *ob. Czworkować.*

Czworkować, Czworakować, ował, uje, *scz. nd. nieuż.* w czwornasób przyczyniać, jedną miarę brać cztery razy, kwadruplikować.

Czworkowanie, a, *blm. n. nieuż.* poczwarte powtórzenie.

Czworniak, a, *lm.* **i,** *m. med.* (sarcina ventriculi), grzyb pasożyt, znajdujący się czasem w żołądku.

Czwornogi, *ob. Czworonogi.*

Czworny, a, e, *p.* cztery w sobie zamykający; poczwórny.

Czworo, orga, *n. zb.* cztery czego (używa się z imionami różnéj płci). *Czworo dziatek. Czworo ludzi.* Zamiast daw. *Cztery księgi*, mówi się *Czworo ksiąg. Na czworo*; na cztery części. *Pomarańczę rozkroić na czworo. psł. We czworo;* cztery razy, na cztery. *Złożyć chustkę we czworo. Przyszli do mnie we czworo,* t. j. cztery osoby różnéj płci. *Czworgiem*; czterema. *Czworgiem robi, dom.* bydła, lub ludzi.

Czworoboczny, a, e, *p.* o czterech bokach.

Czworobok, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *mat.* figura o czterech bokach. 2) = (w wojsku) karre. *Złamać czworobok piechoty.*

Czworoczęstny, a, e, *p. nieuż.* 1) na cztery części się dzielący. 2) = czwartą część zawierający.

Czworoczubny, a, e, *p.* o czterech czubach. *Na głowie blask się świeci czworoczubnéj kity.*

Czworodroże, a, *lm. a, n.* miejsce gdzie się cztery drogi schodzą.

Czworodrożny, a, e, *p.* na cztery drogi. *Czworodrożne rozstanie;* gdzie się cztery drogi schodzą, *ob. Czworodroże.*

Czworodzielnie, *ps.* z podziałem na cztery.

Czworodzielny, a, e, *p.* dzielący się na czworo, *v.* na cztery części. *Czworodzielne bywają zęby.*

Czworodzienny, a, e, *p.* cztery dni trwający. *Łazarz czworodzienny w grobie,* t. j. od czterech dni przebywający w grobie.

Czworodziury, Czworodziurny, a, e, *p.* o czterech dziurach.

Czworogłosie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż. ob. Kwartet.*

Czworogłowy, Czworogłówny, a, e, *p.* o czterech głowach.

Czworogran, u, *lm.* **y,** *m.* i **Czworograniec, nca,** *lm.* **nce,** *m. mat.* figura kwadratowa, kwadrat. *W czworogran. ar. Ilość każda przez siebie rozmnożona, czyni czworogran liczby;* t. j. kwadrat czyli drugi stopień, *v.* drugą potęgę téj liczby.

Czworograniasto, Czworogranno, *ps.* na cztery boki, *v.* kanty.

Czworograniastość, Czworograniastość, Czworogranność, i **Czterograniastość, ści,** *blm. ż.* 1) czterorożność, kwadratowość, figura kwadratowa. 2) = charakter, cecha figury kwadratowéj.

Czworograniasty, Czworogranisty, Czworogranny, a, e, *p.* 1) kwadratowy. *Studnia czworograniasta. Miasto czworograniaste. Rota czworograniasta.* 2) = *Czworogranny;* o czterech kątach, czworokątny, czwororożny. *Czworogrannym drogi zawalił głazem.*

Czworogranosześciogran, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. mat.* piąty stopień, *v.* piąta potęga.

Czworojarzemny, a, e, *p. nieuż.* zaprzężony czterema wołami. *Wóz czworojarzemny.*

Czworojedni, ia, ie, *p. nieuż.* w czterech jeden.

Czworojęzyczny, a, e, *p* 1) o czterech językach. 2) = mówiący, piszący w czterech językach.

Czworokąt, a, *lm.* **y,** *m. mat.* figura cztery boki mająca.

Czworokątny, Czworokątowy, Czworkątowy, a, e, *p.* o czterech kątach. *Figura czworokątna. fig. Arystoteles dobrego człowieka czworokątowym zowie, to jest, trwałym, statecznym, gdyż jak czworokątowa kostka, na którąkolwiek padnie stronę, mocno stoi.*

Czworokoły, Czterokołowy, a, e, *p.* o czterech kołach.

Czworokonny, *ob. Czterokonny.*

Czworokończaty, *v.* **Czworokończasty, a, e,** *p.* o czterech końcach. *Czworokończaty szyszak.*

Czworokrotnie, *ps. ob. Czworokrotny.*

Czworokrotny, a, e, *p.* cztery razy powtórzony, czworaki.

Czworokształtny, a, e, *p.* o czterech kształtach.

Czworolecie, a, *lm.* **a,** *n.* czteroletni czas. *Po wojnie punickiéj, zaledwie pokój trwał przez czworolecie.*

Czworoletni, Czworletni, *ob. Czteroletni.*

Czworolicy, a, e, *p. mit.* mający cztery twarze. *Czworolicy Janus*

Czworoliczebny, a, e, *p.* cztery liczący.

Czworolist, u, *blm. m. bot.* (Paris), roślina z rodziny *szparagowych*, należąca do klassy Séj, rzędu *1-słupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *pospolity* (P. quadrifolia), ostro-odurzająca roślina, której korzenia, ziela i jagód używano za lekarstwo, zwana także *Jednojagodą, Wilczyjeprzem*, daw. *Wroniém okiem swojskiém*, rośnie w lasach na miejscach pulchnych, łodygę ma pół łokciową, w górze o 4 liściach okręgowo ułożonych, z szypułką jednokwiatową, kwiaty zielone, jagody czarne; = *przewrotnie jajowaty* (P. obovata); = *wielolistny* (P. polyphylla), niek. zwany *Wilczą jagodą.*

Czworolistny, Czworolisty, Czworoliściany, a, e, *p.* o czterech liściach. *Kwiat czworoliściany.*

Czworonaście, *ob. Czternaście.*

Czworonocny, a, e, *p. ob. Czteronocny.*

Czworonog, Czwornóg, a, *lm.* **ie,** *m.* 1) zwierzę czworonożne. *Wielki, mały czworonóg.* 2) = *v. Czwornog*, czworo nóg mający.

Czworonogi, Czwornogi, Czworonożny, a, e, *p.* o czterech nogach. *Zwierzęta czworonożne jedne są dzikie, drugie swojskie.*

Czworooki, a, ie, *p. zool.* mający czworo oczu. *Skorupiaki czworookie.*

Czwororęki, a, ie, *p.* mający cztery ręce. *Małpa jest zwierz czwororęki.*

Czwororoczny, a, e, *p.* czteroletni, cztery lata mający.

Czwororogi, a, ie, Czwororożny, a, e, *p.* 1) o czterech rogach. 2) = o czterech kątach, czworogranny.

Czwororożność, ści, *blm. ż.* czworogranność.

Czworóg, *zool. ob. Antylopa.*

Czworosetny, *ob. Czterechsetny.*

Czworosiek, a, *lm.* **i,** *m.* świder do wiercenia armat.

Czworosilny, a, e, *p. bot. ob. Nierównosześciopręcikowy.*

Czworoskładnie, *ps. ob. Czworoskładny.*

Czworoskładny, Czworospójny, a, e, *p.* czworako złożony. *Czworoskładne słowo, ob. Czworosłowie.*

Czworosłowie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zdanie, maksyma zawarta w czterech słowach. 2) = wyraz złożony z czterech wyrazów.

Czworosowity, a, e, *p. nieuż.* poczwórny, czworaki, we cztery złożony.

Czwerosprzęgi, a, ie, *p.* w poczwórnym sprzężaju, *Czworosprzęgie konie.*

Czworostraż, y, *lm.* **e,** *m.* straż poczwórna, ze czterech ludzi.

Czworostronny, a, e, *p.* o czterech stronach. *Kościeł czworostronny.*

Czworoszczepny, a, e, *p.* co się na czworo rozszczepia.

Czworościan, u, *lm.* **y,** *m. mat.* figura o czterech ścianach.

Czworościenność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* czworakość ścian.

Czworościenny, a, e, *p.* o czterech ścianach. *Figura czworościenna, ob. Czworościan.*

Czworośnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Myginda), roślina.

Czworośpiczasty, a, e, *p.* o czterech śpicach.

Czworotoczny, a, e, *p. nieuż.* toczący się czworgiem, ze czterech stron, czworako płynący.

Czworowęgielny, a, e, *p.* o czterech węgłach, czworokątny.

Czworowiosły, Czworowiosłowy, a, e, *p.* o czterech wiosłach. *Bat czworowiosłowy.*

Czworowładzca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż.* samoczwart władający, panujący z równą władzą z trzema jeszcze, tetrarcha.

Czworozamczysty, a, e, *p.* o czterech zamkach, pod czterema zamkami. *Czworozamczysta wieża.*

Czworozął, ęba, *lm.* **ęby,** *m. zool.* rodzaj gadu morskiego (tetrodon).

Czworozęby, Czworozębny, a, e, *p.* o czterech zębach.

Czworożeniec, nca, *lm.* **nce,** *m.* 1) po czwarty raz się żeniący. 2) = który ma cztery żony.

Czworożeństwo, a. *lm.* **a,** *n.* 1) małżeństwo po czwarty raz powtórzone. 2) = posiadanie czterech żon.

Czworynek, nka, *lm.* **nki,** *m. nieuż.* 1) czwórka, czworo czego. 2) = kostka z czterma okami. *psł. Czworynkiem;* po cztery.

Czworzec, rca, *lm.* **rce,** *m. bot.* (Notoceras) roślina.

Czworzysty, a, e, *p. ob. Poczwórny, Czworaki.*

***Czwórdziel, i,** *ż.* (tetrachotomia), dział czwórdzielna, (dividendum quatermembre), coś dającego dzielić się przez cztery.

Czwórka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) czworo czego, czworynek. *We czwórkę;* we czworo, czterech razem łącznie. *Iść czwórkami,* t. j. po czterech. 2) = cyfra cztery wyrażająca. 3) = (w kartach) karta mająca cztery oka, albo dobrana do téj liczby. 4) = jedna czwarta część. 5) = zaprzęg z czterech koni.

Czwórmiarowy, a, e, *p.* cztery miary trzymający. *Czwórmiarowe naczynie.*

Czwórmiesięczny, a, e, *p. ob. Czteromiesięczny.*

Czwórnasobny, a, e, *p.* 1) cztery razy tyle wynoszący. 2) = samoczwarty.

Czwórnasób, w Czwórnasób, Czwórnasobnie, *ps.* poczwórnie, cztery razy tyle wynoszące. *Mój ogród jest w czwórnasób większy od twego, v. jest w czwórnasób twojego. Zapłacę ci w czwórnasób. W czwórnasób pomnożył, v. powiększył swój dochód.*

Czwórnog, a, *lm.* **i,** *m.* o czterech nogach. *Chodzić na czwórnogu.*

Czy, czyż, czyli, czyliż, *ps.* 1) z zapytaniem na początku mowy: azali, aza, izali, albo. *Czy ja wiem? Czyż on odjeżdża? Czyliż to ona? Czy może być? Czy nie prawda?* 2) = we środku mowy: a) azali, jeżeli. *Nie wiem czy to prawda. Nie wiem, czy mu dał. Wątpię, czy zrobi.* b) albo. *Ten, czy nie ten?* 3) *Czy.... czy;* albo (lub)—albo.... bądź.... bądź.... *Czy ty sam przyjdziesz, czy twój brat. Czys bogaty, czy ubogi, umrzesz. Czy tobie dam, czy jemu, to wszystko jedno.*

Czyczerone, *nieod.* (Cicerone) *m.* (z włos.) przewodnik cudzoziemców.

Czyczyszbej, a, *lm.* **je,** *m.* (z włos.) codzienny towarzysz zamężnéj damy we Włoszech.

Czyć, ył, *scz. nd. prze.* zam. *Czytać*, stąd *Czcionka.*

Czyhać, (*daw. Czuhać*), **ał, a,** *scz. nd. na kogo, v. na co*; pilnować, czatować, oko mieć na co bacznie. *Szatan ustawicznie na dobre czyha. Czyha, a czeka na rozdrapanie twoje. Na zdrowie jego czyhać miano. Czyha jak djabeł na dobrą duszę, przys.*

Czyj, ja, je, *z. dzierż.* 1) z zapytaniem: do kogo należący? przez kogo? *Czyj to kapelusz? Czyje to dziecko? Czyje to dzieło?* 2) = to, co do kogo należy, kogosiś. *Dajcie co czyje każdemu, Bogu, sobie i bliźniemu. Oddaj co czyje. Ten, czyja to własność. Na czyjem wozku jedziesz, tego piosnkę śpiewaj, przys.* 3) = *v.* **czyjś, czyjaś, czyjeś,** nie wiedzieć czyj, kogoś tam. *Mówić przez czyje usta. Po co mieszać się do czyich spraw? Czyjś pieniądz znalazł.*

Czyjkolwiek, czyjakolwiek, czyjekolwiek, *p.* kogokolwiekbądź, bądź czyj. *Czyjekolwiek towarzystwo podoba mu się.*

Czyjostronny, a, e, *p. nieuż.* do czyjéj strony należący. *Łatwo poznać kto czyjostronny.*

Czyjś, *ob. Czyj.*

Czyke, (Chike), *nieod. zool.* ziemna pchła, owad amerykański, który swoje jaja składa pod paznogciami nóg ludzkich i tym sposobem sprowadza zapalenie.

Czykitaj, *zool. ob. Koń.*

Czyl, u, *lm.* **e,** *m. górn.* forma. *Czyl surowizny na gęsi*; czuhunna forma do odlewów czuhunnych.

Czyli, 1) *ps. v. czyliż, ob. Czy, Czyż. Czyliż mogę to zrobić?* 2) = *sp. ob. Albo, Lub. Roślina czyli ziele.*

Czym, 1) *zam.* czy jestem. *Czym nie przy zdrowych zmysłach?* 2) = *zam.* czém, *ob. Co.* 3) = *psk. zam.* Czém. *Czym prędzéj*; jak najprędzéj. *Czym—tym*; im—tym. *Czym głupszy, tym śmielszy. Czym więcéj pieniędzy, tym mniéj spokojności.*

Czymbury, *ob. Cymbury.*

Czymsik, Czymsiś, *prze. zam. czemś* (od *Coś*).

Czyn, u, *lm.* **y,** *m.* 1) co uczyniono, uczynek, fakt. *Sprowadzić możność do czynu. Czynów trzeba nie słów. Trzeba nam ludzi do czynu, a nie rozprawiaczy. Czyn szlachetny. Czyn zbrodniczy. Wielkie czyny. Czyny wojenne, ob. Dzieło.* *2) = (factum) w loice *przekonanie i czyn*, uporządzają trzeciego rodzaju wykładniki Zasady dostatecznego powodu, *ob. Powód.* 3) = czynienie, sposób czynienia, postępowania. *Przykład moralny jest czynem narodu.* 4) = *nieuż.* dzieło, robota, praca, gatunek pracy. *Tam kilka obrazów i rzniętych sztuk czynu misternego.* 5) = stworzenie, twór. *Bóg ziemi i wszystkiego co na niéj jest, jako czynu swego, nie przebaczywa.* 6) = *nieuż.* naczynie. *Jako na śmieciach leży z domu wyrzucony Wiotchy czyn, takem jest od ludzi wzgardzony.* 7) = *nieuż.* ofiara. *Ja sam za ojczyznę, za się, za syny sporządzał Jowiszowi uroczyste czyny.* 8) = *nieuż.* i **Czyny,** machiny wojenne, wieże, tarany, i t. d. *Do szturmu potym przysposabia czyny, I przeciw basztom*

wiele swe zatacza. 9)=moneta *ob. Mata.* 10)=(z ross.) *prow.* ranga, stopień w zasługach rządowych.

Czyndalin, *ob. Cindelin.*

Czyniać, Czyniwać, ał, a, *scz. częstl. prze.* często czynić, zwykle czynić, powtarzając czynić. *Dobry żołnierz rad prawdę miłuje, jako czyniwali ojcowie nasi. Za radą Nigidjusza Cycero wiele czyniwał.*

Czyniciel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który co uczynił, sprawca, wykonywacz. *Bądźcie czyniciele słowa, nie tylko słuchacze.* 2)=*nieuż.* czyniący za kim, zastępca, rzecznik, adwokat.

Czynicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która co czyni, wykonywa, *ob. Sprawczyni.*

Czynić, ił, i, *scz. nd.* 1) czyn, uczynek jaki dopełniać wykonywać, domierzać, działać, robić. *Długo myśl, prędko czyń. Czyńcie pokutę. Czyń co masz czynić. Masz-li co czynić, czyń dobrze. Co źle czynić, to źle i mówić. Nie przy mnie robiono, czyniono,* t. j. nie rozumiém tego, obca to rzeczalla mnie. 2)=postępować, obchodzić się, przedsiębrać co. *Powiedz mi jak mam czynić w takim razie? Czyń tu dobrze ludziom! Nie czyń ze mną żadnych ceremonij.* 3)=domierzać, sprawiać, wyrządzać. *Czynić komu honory. Czynić sprawiedliwość. Czynić pogrzeb, wesele. Czynić wiele zachodu. To mu czyniło wiele przykrości, boleści. Czynić komu wesele,* t. j. bawić go, rozweselać, zajmować, rozrywać go. *Strach czynić,* t. j. strachu nabawiać, straszyć. *Dosyć, zadosyć, v. zadość czynić.* t. j. wypełnić co; niszczać się z czego; oddać co komu należy. *Pomoc czynić,* t. j. nieść komu pomoc, pomagać. 4)=**co sobie**, starać się o otrzymanie, o pozyskanie, *v.* dosięgnięcie czego; sprawiać, wyrządzać co sobie. *Wygodę sobie czynić,* t. j. dogadzać, wygadzać sobie. *Czynić sobie wczas,* t. j. wczasować się, odpoczywać, *v.* wypróżniać się, odbywać stolec. *Czynić sobie żarty, śmiechy z czego, v. kogo,* t. j. żartować, stroić żarty. 5)=(w rachunkach) wynosić, składać, dawać. *Dwa a dwa czyni cztery. Wszystkie te liczby razem czynią tyle. Ta majętność czyni tyle dochodu.* 6)=rodzić, wydawać. *Złe drzewo złe owoce czyni.* 7) *Liczbę komu czynić,* t. j. zdawać z czego rachunek, sprawiać się z czego. *Czynić z kim liczbę,* t. j. rachować się z kim, słuchać liczby, rachunku. 8)=*co z czego*, tworzyć. 9)=*prze. z kim*, mierzyć się, walczyć, wojnę prowadzić. *Sami z sobą tak długo broniami czynili, Pokąd ostatni nie legł i ducha nie oddał. Każdy rycerski człowiek winien o prawdę ręką czynić. Czynić słowami*, wadzić się, spór wieść. *Czynić prawem*, prawować się. *Czynić za kim*, ujmować się. *Czynić za kogo*, zastępować go. *Czynić z kim o co*, traktować z nim, negocjować. *Czynić o czém*, traktować o czém. *O łasach i żytach w osobnym dziele czynić będziemy.* =**się**, *stz. nd* 1) *bier.* robić się, stawać się. 2)=udawać się za kogo, zmyślać się. *Głupi, a mądrym się czyni. Nie czyń się tym, czymeś nie jest.*

Czynienie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) robienie czego, zajęcie, zatrudnienie, robota. *Mam co do czynienia bez tego. Ma wiele do czynienia.* 2) = zajście, sprawa. *Mieć z kim do czynienia. Będzie miał ze mną do czynienia.* 3) = uczynek, wykonanie, uskutecznienie. *Chcenie pożytku nie przyniesie, ale dobre czynienie.*

Czyniród, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* dawniejsza nazwa rośliny: *Kuczlin kolczysty* (Calanchoe pinnata *v.* Bryophyllum calycinum), zwanéj także *Płodnolistem*; pierwsza i ostatnia nazwa téj rośliny powstała z błędnego dawniéj mniemania, jakoby udzielała kobiétom płodności.

Czynkino, *nieod.* (Cinquino), moneta neapolitańska = 2,5 kop. *v.* 5 gr.

Czynliwy, a, e, *p. nieuż.* 1) mogący być uczynionym, podobny do uczynienia. 2)=czasem *v.* częstokroć czynny, skłonny do czynności.

Czynnie, *ps.* z wielką pilnością, pracowicie. *Czynnie zajmuje się interesami. Brać się czynnie do dzieła, do roboty.*

Czynnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) który czyni, sprawia co, *ob. Czyniciel.* 2) = *ar.* i *alg.* nazwa dawana każdéj z ilości wchodzących w skład *iloczynu v. mnogości, czynnikami* przeto zowią się jak liczba *mnożna* tak *mnożąca. Czynnik pierwiastkowy, alg.* różnica między ilością niewiadomą, a pierwiastkiem zrównania. 3)=* (factor) znaczy w umiejętności jedno z pojęć, które przykłada się powszołu z innemi do czynienia innego pojęcia wyższego. *Czynnikami rozumu są np. zmysł, wyobraźnia i pamięć. Przeciwieństwa wszelakie są czynnikami prawdy wszechstronnej* (sind die Factoren der Wahrheit). *ob. Rozczłonek.*

Czynność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) czyn, postępek, działanie. *Wszystkie jego dobre lub złe czynności. Czynności jego administracji.* 2) = skłonność, ochota do czynienia, pracowania. *Podziwiam czynność tego człowieka.* 3) = zatrudnienie, sprawa, robota, praca. *Sejm w swych postępuje czynnościach. Jużem swoje czynności pokończył, załatwił.*

Czynnościowy, a, e, *p.* odnoszący się do czynności jakiego organu (narzędzia) w organizmie, zależący od takowéj czynności.

Czynny, a, e, *p.* ciągle zajęty, zatrudniony, działający. *Człowiek bardzo czynny. Służba czynna. Zostawać w służbie czynnéj. Brać czynny udział w czém. gram. Słowo czynne, które* wyraża sąd o téj rzeczy, która co czyni względem drugiéj.

Czynsz, u, *lm.* **e**, *m.* 1) wszelki podatek pieniężny, szczególniéj płaca z roli. *Na czynsz, w czynsz puścić; v. na czynsz przeprowadzić. Na czynszu osadzić;* zmienić robociznę w opłatę; in. *Na czynsz puścić rolę;* oddać w arendę, dzierżawę. *Na czynszu siedzieć;* z gruntu czynsz płacić, dzierżawę trzymać: *Czynsz z najmu, z domu, ze stanci,* i t. d. komorne. *Czynsz od kapitału,* procent. 2) = *fig. nieuż.* dochód, intrata, bogactwo. *Układność wszędzie wielkie czynsze bierze.*

Czynszować, ował, uje, *scz. nd* płacić komu dochód coroczny, płacić z roli zamiast roboty, czyli pańszczyzny. *Czynszować komu*, być czyim dannikiem, haraczowym.

Czynszownik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) co czynsz jaki daje, szczególniéj chłop opłacający się zamiast odbywania pańszczyzny. 2) = *nieuż.* co czynsz wybiera, nakazuje.

Czynszowny, a, e, i Czynszowy, a, e, *p.* od czynszu. *Czynszowy przychód. Czynszowy grunt. Czynszowa szlachta,* t. j. trzymająca pod panami w dobrach ziemskich grunty za najem pewny. *Najwięcéj możnowładzcy uciskali obywateli przez czynszową szlachtę.* = **ego**, *lm.* **i**, *m.* na czynszu siedzący.

Czynszyk, a, *lm* **i**, *m.* (*zdr.* od *Czynsz*) drobniejsza inwentarska danina, którą poddani oprócz robocizny z roli czyli najmu opłacają.

Czypek, *ob. Czépek.*

Czypolino, *nieod. blm n. min.* (cipolino), nazwa dawana włoskiemu marmurowatemu wapieniowi.

Czyrek, *v.* **Czyrak, a**, *lm.* **i**, *m. med.* (furunculus) wrzód kończaty, rdzeń mający, czerwony, bolący.

Czyrk! *w.* 1) odgłos czyrkającego świerszcza, lub jakiego ptaka. 2) = odgłos skrzypnięcia zawias.

Czyrkać, ał, a, *scz. nd.* **Czyrknąć, ął, ie**, *dk. jedtl.* głos podobny świerszczowi wydawać, ćwierkać. *I rozpędzone kuropatwy gromadzą się czyrkając.*

Czyrkanie, a, *blm. n.* ćwierkanie. *Czyrkanie wróbla, kuropatwy, świerszcza.*

Czyrnidło, a, *lm.* **a**, *n.* nazwa dawana w niek. miejscach roślinie: *Czartawa* (Circaea).

Czyryg, a, *lm.* **i**, *m.* nazwisko krymskie tureckiego piastra *v.* grosza.

Czystaczek, czka, *lm.* **czki**, *m. bot. ob. Gojnik* (Sideritis), roślina.

Czystek, stka, *lm.* **stki**, *m.* i **Czyścioch, a**, *lm.* **y**, *m.* 1) wykwintniś, w ochędóstwie zbytkujący. 2) *bot. Czystek;* rodzaj rośliny (Cistus) zwanéj także *Różą pszczelną;* gatunek jéj: = *kozilep* (C. creticus).

Czystkowe, *v.* **Czystkowate rośliny**, (Cisti) stanowią familiję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj ukł. Juss. (Hypopotalia) roślin *dwulistkowych.*

Czysto, *ps.* 1) chędogo, porządnie. *Czysto się nosić.* 2) = całkiem, zupełnie. *Pobudki jego powołania czysto ludzkie.* 3) = poprawnie. *Mówić czysto jakim językiem.* 4) = próżno, pusto. *Czysto w domu jak wymiótł.* 5) = jawnie, widocznie. *Czysto ma jakieś podejrzenie.* Używa się także jako rzeczownik z przyim *Do* i *Na. Do czysta;* ze szczętem. *Do czysta zrujnowany. Okradli nas do czysta, Zmokł do czysta. Na czysto;* otwarcie, wyraźnie. *Powiedz na czysto czego chcesz.*

Czystodrzew, a, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Niepokalanek. v. Baranek* (Vitex).

Czystokrzewowate rośliny, (Vitices) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 8éj ukł. Juss. (Hypocorollia) roślin *dwulistkowych.*

Czystość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) przymiot tego, co jest czyste, ochędożność, ochędóstwo. *Czystość zwierciadła, djamentu. Czystość mieszkania. Czystość w ubiorze. fig. Czystość stylu, języka. Czystość wysłowienia. Czystość zamiarów, obyczajów, serca.* 2) = *fig.* panieństwo, dziewictwo. *Czystość dziewicza, anielska. Grzechy przeciw czystości. Czystość ślubować. Czystość chować, dochować. Umrzeć w czystości.*

Czystota, *ob. Czystość.*

Czystotny, a, e, *p. prze. ob. Czysty.*

Czysty, a, e, *p. st. wyż.* **Czystszy**, *v.* **Czyściejszy**, 1) chędogi, niebrudny, nieplugawy. *Mieć ręce, zęby czyste. Czysta koszula. Wino czyste. Chleb z czystéj (z samej) pszenicy. fig. Człowiek czysty jak bursztyn v. jak szkło, v. jak kryształ. Czysty jak niemeńska woda,* t. j. bez najmniejszéj skazy, czystego sumienia. *Czysty jak krynicżna woda, jak łza, jak rosa. Głos czysty. Powietrze czyste. Czysty las, leś.* zarosły jednym drzew gatunkiem. *Czysty rąb,* zupełne wycięcie drzew od razu, bez pozostawienia nasienników. *Ręby czyste w porządku ciągłym,* t. j. gdy są wykonywane z kolei jeden po drugim. *Ręby czyste w porządku przeskakującym,* t. j. gdy po każdym rębie zostawia się pas lasu nie wyciętego. *Czysty baranek, bot.* (Vitex agnus castus) roślina z rodziny *Niepokalanek v. Baranek* (Vitex). *fig. Czysty styl, język, wysłowienie.* 2) = *fig.* nieskażony, uczciwy, skromny. *Czyste serce. Czyste sumienie. Czyste zamiary. Czysta miłość.* 3) = *prze.* jaki być ma, jaki być powinien, doskonały, zupełny, należyty. *U dworów, im kto najwszetecznieiszy, tym się ma za najczystszego dworzanina.* 4) = (o dochodach) z potrąceniem kosztów, wydatków, długów i t. p. *Ma dziesięć tysięcy złotych czystego dochodu. Po spłaceniu długów zostaje mu czystych sto tysięcy.* 5) = prawdziwy, istny. *To czysty warjat. To czysta prawda. Czysta cyganka,* zam. podobniutka do cyganki. *Daj mi czysty pokój,* zam. zostaw mię w spokojności. 6) = jawny, oczéwisty. *To czyste kłamstwo.* 7) = (o polu) otwarte, nie zarosłe.

Czystykrzew, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Vitex), *ob. Niepokalanek v. Baranek.*

Czyszciec, *ob. Czyściec.*

Czyszczący, a, e, *im.* od *scz. Czyścić, med.* rozwalniający, purgansowy (mówiąc o lekarstwach).

Czyszczec, *ob. Czyściec.*

Czyszczenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) robienie czego czystém, chędogiém. *Czyszczenie metalów, krwi, humorów. Czyszczenie portu. Czyszczenie cukru.* 2) = rzezanie, pokładanie. *Czyszczenie konia, byka.* 3) = *miesięczne*, miesiączka, czas, *ob. Oczyszczenie.*

Czyszczony, a, e, *im. b.* od *sł. Czyścić, ob. Oczyszczony; przen.* rzezany, trzebiony, pokładany (mówiąc o zwierzętach).

Czyścica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* nazwa dawana roślinie: *Storzyszek drugi* (Clinopodium alter).

Czyściciel, a, *lm.* **e**, *m.* który czyści. *Czyściciel złota.*

Czyścicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która czyści.

Czyścić, ił, i, *scz. nd.* 1) czystym czynić, czystym robić, chędożyć. *Czyścić zboże. Czyścić metale, wosk, krew. Ogień czyści powietrze. Czyścić (rany).* Czyścić (naczynia). 2) = *bydlę;* rzezać, trzebić, pokładać. *Czyścić barana.* 3) *Czyścić wódkę;* dystyllować. 4) *leś. Czyścić cięcie,* oczyszczać las z wyciętego drzewa. = **się**, *stz.* 1) czystym się robić, oczyszczać się. *Czyści się od rana do wieczora, a przecię brudna.* 2) = purgować się, brać na rozwolnienie żołądka. *Czyścił się pigułkami.* 3) = *fig.* wypogadzać się. *Niebo się czyści.* 1) = *bart.* mówi się o pszczołach, gdy pierwszy raz na wiosnę, w czasie ciepłego i pogodnego dnia z barci wylatując, pozbywają się w locie wymiotów.

Czyście, *ps. prze.* 1) *ob. Czysto.* 2) = dawne znaczenia: a) = zupełnie, wcale, ze wszystkiem. *Mądry bez wojska czyście się obejdzie.* b) = doskonale, dobrze, wyśmienicie. *Umié czyście pływać. Czyście nań tak!* t. j. dobrze mu tak! c) = jak potrzeba, dokładnie; należycie. d) = otwarcie, jawnie, oczéwiście. *Tyś czyście skłamał.* e) = *z ir.* pięknie, ślicznie, wyśmienicie. *Ej, czyście sprawił.*

Czyściec, v. Czyszciec, ścа, v. szcza, *lm.* **ście**, i *prze.* **Czyszczec, szcza**, *lm.* **szcze**, *m.* 1) u katolików, miejsce, gdzie dusze ludzi pobożnych do czasu pewnego męki za grzechy swe cierpią, mając nadzieję, że oczyszczone przez ogień do nieba przeniesione będą. *Prosić za dusze w czyścu będące. Mieć czyściec na ziemi. Czyściec wytrzymał z złą żoną.* 2) = * *fil.* pojęcie pewne, będące dla pewnéj nauki lub wiedzy czyszczącym ją ogniem probierczym a odpowiada temu, co zowie się z grecka *Katartikon.* 3) = *bot.* (Stachys) in. *Żyriczka*, roślina z rodziny *wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 11éj rzędu *nagoziarnowego* wedł. ukł. Linn.: gatunki: = *błotny* łodygę ma łokciową, wstecznie szorstką, kwiaty purpurowe, kielichy kołące; korzenie téj rośliny hodowanéj dostarczać mogą pożywnego mączystego pokarmu; = *leśny*, odznacza się odrażliwą wonią, = *roczny*, rośnie między zbożem; =*prosty*, kwiaty ma siarczyste, kielichy kołące; = *kutnerowaty v. niemiecki* (S. germanica), koloru białawego od miękkiego, pokrywającego kutneru; koronę ma czerwonawą.— *Łani czyściec*, nazwa dawana roślinie: *Czarnogłów v. Orlikowiec* (Siler). 4)=*med.* (medicamentum drasticum) lekarstwo sprawiające oczyszczenie żołądka, biegunkę. *Czyściec krwi* (medicamentum haematocatarticum), lekarstwo oczyszczające krew z takich składowych jéj części, które są przyczyną choroby.

Czyściej, Czyściejszy, *st. wyż.* od *Czysto, Czysty.*

Czyścik, a, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Niecierpek pospolity v. żółty* (Impatiens nolitangere), roślina.

Czyściuchny, a, e, Czyściutki, a, ie, Czyściusieńki, Czyściuteńki, a, ie, *p.* bardzo czysty. *Woda przezroczysta i czyściuteńka. Gołębiczka jest cichuchne, proste a czyściuchne zwierzątko.*

Czyścowy, i Czyszczowy, a, e, *p.* od czyśca. *Ogień czyścowy.*

Czyślboh, a, *m. mit.* postać w mitologji słowiańskiéj. *Masch* w obotryckich starożytnościach podaje *Zislboha*, a widząc, iż to bóstwo czarne, nocne, mieni go mylnie bogiem księżyca. Hanka odniemcza *Zislboha* na czeskiego *Czyślboha*, co znaczy *Czasliwy Bóg*, lub *Czas Bóg, Czasboh.* Nie jest bóg ten przeto co innego, tylko jedna z nazw boga *Hladoleja.*

Czytacz, a, *lm* **e**, *m. posp. nieuż.* który czyta, czytywa. czytelnik. *Wielki czytacz romansów.*

Czytać, ał, a, *scz. nd.* **Czytywać, ał, a**, *v.* **uje**, *częst.* 1) znaki pisma zbierać i wyrozumiewać. *Czytać głośno, płynnie. Nie umié czytać, źle czyta. To człowiek, co czytał wiele. Czytać dobrze po grecku, po hebrajsku, v. greckie, hebrajskie,* dom. *pismo,* i *Czytać po grecku, po hebrajsku, v. w greckim, w hebrajskim,* t. j. rozumieć, co napisano w tych językach. *Czytać piszączemu, ob. Dyktować. Czytać mszę,* t. j. odprawiać mszę czytaną. 2) = dawać lekcje, wykładać. *Czytać prawo rzymskie. S. Augustyn w Kartaginie retorykę czytał.* 3) = *fig.* pojmować, dochodzić, domyślać się. *Czytać w czyjéj duszy, w czyjém sercu, w czyich oczach. Czytać w gwiazdach, w przyszłości.*

Czytający, a, e, *p.* i **Czytający, ego**, *lm.* **ący**, *m.* który czyta, *v.* lubi czytać, czytelnik, czytelniczka. *Liczba czytających coraz się powiększa.*

Czytana msza, *ż.* msza cicha, nie śpiewana.

Czytanie, a, *lm.* **a**, *n.* sam czyn czytania i to, co się czyta. *Czytanie kształci umysł. Czytanie Biblji. Godzina, lekcja czytania.*

Czytanina, y, *blm. ż.* 1) obfity materjał do czytania. 2) = częste lecz niedbałe czytanie *v.* czytywanie.

Czytelnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) sala do czytania, gdzie czytają. 2) = audytorjum, lektorjum, gdzie kursa czytają. 3) = gdzie książki do czytania abonują. 4) = tytuł wielu pism perjodycznych. *Czytelnia niedzielna.*

Czytelnica, y, *lm.* **e**, *ż. v.* **Czytelniczka, czki**, *lm.* **czki**, *ż.* czytająca, rada czytać, lektorka.

Czytelnie, *ps.* co może być łatwo przeczytane, wyraźnie.

Czytelnictwo, a, *lm.* **a**, *n.* czytanie i to, co czytają. lektura. *Przyzwyczajony do zagranicznéj mowy i czytelnictwa, myśl swoją francuską po polsku przetłumaczył.*

Czytelnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) ten co czyta, rad czytać. *Główna rzecz dla pisarza, podobać się czytelnikowi. Do czytelnika.* 2) = urząd w dawnym kościele czytania pisma głośno i nauczania pacierza. 3) = który czyta głośno drugim, lektor.

Czytelność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co może być czytaném, wyczytaném.

Czytelny, a, e, *p.* mogący, dający się czytać, wyraźnie napisany. *Pismo jego niejest piękne, ale czytelne.*

Czytywać, *ob. Czytać.*

Czytywanie, a, *lm.* **a**, *n.* nałóg czytania, częste, ciągłe czytanie.

Czywa, Czuwa, y, *lm.* **y**, *m.* u Indjan, bóg utrzymujący wszystko, utrzymywacz światа w należytym porządku i dobrym stanie, *ob. Żywa.*

Czyzma, *ob. Ciżma.*

Czyż. 1) *ob. Czy.* 2)= **a**, *lm.* **e**, *m. zdr.* **Czyżyk, a**, *lm.* **i**, dawn. **owie**, *m. zool.* ptaszek mniejszy od szczygła, na grzbiecie oliwkowy (fringilla spinus, *v.* linaria viridis). *Czyżykowie psykali, ob. Łuszczak.*

Czyżowy, Czyżykowy, a, e, *p.* od czyża, czyżyka.

D.

D, czwarta głoska alfabetu. W odmianie polskich wyrazów, *d*, jako spółgłoska twarda, nie miękczy się jak inne kréską (np. *b' ś*), lecz się zamienia powszechnie na *dź*, (t. j. *dzi*, gdzie *i*, zastępuje miękczącą kréskę), np. *kładę, kładziesz; idę, idziesz; dzida, dzidzie; dziecię, dziewczę, dzieża.* Dawniéj we środku wyrazów, zam. *dz*, kładziono częstokroć *j*, lub *y*, np. *świętokrajca*, zam. *świętokradzica; włayca*, zam. *władzca.* Jako zaś spółgł. słaba, *d* ma odpowiednią sobie mocną *t*, na którą się niek. zamienia: a) przed innémi mocnémi spółgłoskami, np. *dech, tchu.* b) na końcu wyrazów (lecz tylko w wymawianiu), np. *dziad, płód* (jak gdyby było *dziat, płót*). *D*, łącząc się z poprzedzającą samogłoską *o*, ścieśnia ją, t. j. zamienia na *ó*, które znowu przechodzi na otwarte *o*, jak skoro *d* połączy się z jaką następną po niém samogłoską, np. *głód, głodu; bród, brodem; bródka, broda; wód, woda* i t. p., z wyjątkiem dwóch przyimków *od* i *pod*; *oda* ma 2 przypadek lm. *ód.* W spływaniu spółgłoski *d* na *s*, zamienia *s* na *z*, lecz utworzone *dz*, łagodząc się przy wymawianiu, brzmi prawie jak *c*, np. *lud, ludzki* (zam. *ludski*).

D. (wielkie) używa się: a) oznaczając 500, jako jedna z liczb rzymskich, *v.* kościelnych, np. MDLI, zam. r. 1551. b) = w skróceniu, zam. *Domino* (Panu), zwykle na kamieniach nagrobnych, w wyrażeniu: D. O. M., oznaczającém: *Domino Omnipotenti Maximo* (Panu Wszechmocnemu Najwyższemu), tudzież zam. *Dominus* (Pan), przy imieniu, nazwisku, lub godności osób, w dawniejszym sposobie tytułowania z łacińska. c) = (częściéj *Dr.*) zam. *doktor*, np. *D. medycyny*, zam. doktor medycyny; *D. fil.* zam. doktor filozofji. — **d** (małe) używa się: a) zam. dnia, np. *d.* 23 *Listopada.* b) = zam. daléj, w wyrażeniu: *i t. d.* zam. i tak daléj. c) = zam. dalszy, w wyrażeniu: *d. c. n.* zam. dalszy ciąg nastąpi.

D-dur, *muz.* rodzaj tonu z dwoma krzyżami.

Da, *nieod.* 1) godło dziecinne kłaniania się lub dziękowania. *Tatuniowi za jabłuszko Jasiek: da Tatuniu.* 2) = słowo przydatkowe niepotrzebne, używane szczególniéj na Żmudzi. *Da porzuć że. Da cóż robisz?* 3) = mniejsza o to, niech tak będzie. *Nie wieliczka to zbroja, mówi, da dobreńka.* 4) = da, da, da, głos śpiewającego bez wyrażenia słów. *Matusia w lasek pognała jagniątka: da, da, da, da.*

Daald'er, a, *lm.* **y**, *m.* moneta holenderska = 62 kop. = 4 zł. 4 gr.

Dabis, *v.* **Debis**, *nieod. m. mit.* bałwan japoński.

Da-capo, *ob. Dakapo.*

Dach, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) przykrycie, *v.* pokrycie domu. *Dach słomiany, ob. Strzecha. Dach ceglany, v. z dachówek. Dach dwuisty, spiczasty, płaski, łamany. Dach szczytowy, v. dwupoły, v. dwuokapowy*, t. j. dach na dwa okapy, o dwóch połaciach, z obu stron zamknięty ścianami trójkątnémi, które się szczytami zowią. *Dach półszczytowy, v. jednopoły, v. jednookapowy, v. pojedyńczy, v. pulpitowy*; u którego jedna krokiew do pionu ze ścianą jest ustawiona. *Dach namiotowy, v. wielopoły, v. wielookapowy*, mający trzy, cztery i więcéj połaci stoczystych. *Dach stożkowy, v. wkołookapowy*; postaci ostrokręgowéj. 2) = *fig.* dom, mieszkanie. *Pod jednym dachem z kim mieszkać. Przyjąć kogo pod dach. Kryć dach*, zam. pokrywać dom dachem. 3) = wierzchnia część domu, strych. *Mieszkać pod dachem*, t. j. na strychu, na poddaszu.

Dacharz, a, *lm.* **e**, *m.* robotnik pokrywający dachy.

Dachowe, ego, *n.* płaca od dachu, od mieszkania, komorne.

Dachownia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* cegielnia od dachówek.

Dachownik, *ob. Dachówkarz.*

Dachowy, a, e, *p.* daszny, od dachu. *Kamień, łupek dachowy, v. dachówkowy.*

Dachówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) cegła dachowa. *Dachówka płaska. Dachówka wklęsła, żłobkowata.* 2) = dach ceglany, dom pod dachówką. 3) = gatunek gołębi.

Dachówkarz, a, *lm.* **e**, *m.* **Dachownik**, co dachówki robi.

Dachówkowaty, a, e, *p.* w dachówkę, nakształt dachówki. *bot. Łodyga dachówkowata*, t. j. łuskami dachówkowato przykryta.

Dachówkowo, *ps.* w kształcie dachówek.

Dachówkowy, a, e, *p.* od dachówek. *Łupek dachówkowy.*

Dachubca, y, *blm. ż.* bogini słowiańska, *ob. Daszba.*

Dać, *ob. Dawać.*

Dadgach, u, *lm.* **y**, *m. mit.* irańskie ognisko święte.

Dadzibóg, *ob. Dadźbóg.*

***Dadzimił, a**, *lm.* **y**, *m. fil.* (po łać. *Datisi*) w loice, samit pierwszy grzędy trzeciéj, kędy Mirz stoi na początku przesłanek. Zamyka w sobie A, I, I zdania, lub wszystkie trzy pozwalające, lecz pierwsze ogólnie, a dwa następne szczególnie. Przykład: *Wszystkie dzieci lubią zabawki. Niektóre dzieci są bardzo złe. Zaczém i złe dzieci lubią zabawki.*

Dadźbóg, a, *blm. m. mit.* w szeregu czwarty pomiędzy dwunastu bogami niebieskiemi, jest słowiański rozdawca szczęścia, pan losu dobrego, Perun, zaopatrujący po niebiańsku poczciwych ludzi. Czczono go głównie na Rusi. W pieśni Igora Ruś téż zowie się *Dziedziną wnuków Dadźboga. Dadźbóg* posłał z *Radogostem* odprawiają podróże po ziemi, nagradzając ludziom za dobre, a karcąc ich za złe przyjęcie, które im ofiarowali. Oni to byli aniołami kroniki, co odwiedzili Piasta i Rzepichę. Inne imiona Dadźboga są: *Dadzibóg, Daszbóg, Daszboh, Daje-Bóg, Datan.*

Dadżjawir, a, *blm. m. mit.* litewska nazwa półboga, lub bajecznego bohatéra, jakim był np. *Alcys, Gelo.*

Daezaje, *nieod.* moneta srebrna perska = 67,5 kop. = 4 zł. 15 gr.

Dafna, y, *blm. ż.* 1) *mit.* córka rzecznego boga Peneusza, Nimfa grecka, w któréj rozkochał się Helios. On zabił zdradą kochanka jéj Leucyppa. Gdy prześladował ją miłością, gonił za nią i już miał ją uścisnąć, wezwała Gai na pomoc. I obróciła się nagle w drzewo wawrzyn. 2) = *lm.* **y**, *ż. v. Dafne, nieod. bot. ob. Wawrzynek, v. Wilcze łyko* (Daphne), roślina.

Dafnina, y, *blm. ż. chem.* właściwa gorzka substancja, uważana za alkaloid czyli roślinną zasadę, znaleziona w korze *Wawrzynku górnego* (Daphne alpina), i *Wawrzynku* zwanego *Wilczém łykiem* (D. mezereum).

Dafnis, idy, ida, *lm.* **idy**, *ż.* (Daphnia), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, dwuskorupnych. Gatunki: 1 = *rdzawka* (D. pennata). 2 = *kolczasta* (D. longispina). 3 = *garbata* (D. quadrangula). 4 = *mopsikowata* (D. sima). 5 = *wycięta* (D. rectirostris). 6 = *krzywodzioba* (D. curvirostris). 7 = *ciernista* (D. mucronata). 8 = *ucięta* (D. truncata). 9 = *przezroczysta* (D. crystallina). 10 = *kępiasta* (D. setifera).

Dafnomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie za pomocą wrzuconego w ogień listka lauru *v.* wawrzynu.

Daga, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Daszka, i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* (z włos.) puginał, sztylet.

Dagerotyp, u, *lm.* **y**, *m.* rysunek sposobem Daguerra, czyli za pomocą dagerotypji otrzymany. *Portret dagerotypowy; przen.* jak najpodobniejsza czegoś kopja.

Dagerotypista, y, *lm.* **ści**, *m. ob. Dagerotypownik.*

Dagerotypja, ji, *blm. ż.* zdejmowanie, *v.* sztuka zdejmowania portretów, oraz wszelkich rysunkowych z czegokolwiek kopij, sposobem podanym przez Daguerra, za pomocą światła; jest to zastosowanie (do jakby rysunkowego kopjowania przedmiotów) wpływu światła na chemiczny związek jodu ze srebrem, przy pośrednictwie rtęciowéj (merkurjalnéj) pary.

Dagerotypować, ał, uje, *scz. nd.* zdejmować portrety, lub rysunkowe z czegokolwiek kopje, sposobem Daguerra (*ob. Dagerotypja*); *przen.* jak najpodobniéj coś kopjować; jak najdoskonaléj naśladować kogo.

Dagerotypowanie, a, *blm. n.* czynność zdejmowania dagerotypów.

Dagerotypownik, a, *lm.* **cy**, *m.* (*v. Dagerotypista*), zajmujący się dagerotypją, czyli robieniem dagerotypów; zdejmowaniem portretów za pomocą sposobu Daguerra.

Dagerotypowy, a, e, *p.* zrobiony, otrzymany sposobem Daguerra, czyli za pomocą dagerotypji, np. *dagerotypowy portret, przen* jak najpodobniejszy.

Dagoda, y, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini, znacząca to samo, co *Pogoda, ob. Dogada.*

Dagon, a, *blm. m. mit.* syn Ilusa i Homichli, czasu i mgły, bóg fenicki, znaczy Eter. Ma do bioder kształt mężczyzny, a miasto nóg ogon rybi, z którego atoli wyrastają nogi ludzkie. Tym sposobem może pływać po morzu i chodzić po lądzie, a wyobrażnikiem być Fenicjanina. O Dagonie wspomina stary zakon. Gdy skrzynię pańską postawiono na noc w kościele jego, z rana najdowali go wciąż, jak leżał przed nią twarzą na ziemi. (1 Samuel 5, 1—8). Inne imię jego *Syton.*

Dagur, a, *blm. m. mit.* pokrewny z wyrazem niemieckim der Tag, olbrzym normandzki, syn Delingura i Notty, lub świtu i nocy, znaczy *Dzień.* Jeździ na ogierze *Skinfaksym.* Stał się czwartym matki własnéj Notty małżonkiem i spłodził z niéj *Sola*, oraz *Maanę*, słońce i księżyc. Chciał Maanę wydać za *Glemura*, ale Alfadur inaczéj rozporządził. Syn i córka Dagura przeniesione zostały na niebo.

Dahab, *v.* **Harf**, *nieod.* moneta Beduinów = przeszło 5 kop. = 10 gr.

Dairi, *nieod.* u Indjan, uroczystość wody.

Dairo, *v.* **Daika**, *nieod. m.* najwyższy kapłan w Japonji.

Dajczer, ozra, *lm.* **y**, *m.* i **Dajczmanek, nka**, *lm.* **nki**, (z niem.) *przen. nieuż.* niemiaszek, skąpiec.

***Daje-Bóg**, *ob. Dadźbóg.*

Dajnos, *nieod. m.* pieśń litewska, mająca tę właściwość, iż poczynają się w niéj zwrotki zawsze jednako, jako *np.* od wyrazów: „Tam w ogrodzie kwitnie w maju słodko, wdzięcznie sześć do trzech.“

Da kapo (da capo), (z włos.) *psk.* od początku, na nowo; w *muz.* od początku.

Dakła, i, *blm. ż. mit.* łotewska bogini wolności, tyle, co litewska Lietua.

Daks, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Jamnik.* 2) = *ob. Taks.*

Daktyl, a, *lm.* **e**, *m.* (z grec.) 1) *bot. ob. Daktylowiec* (Phoenix), drzewo z rodzaju palm wachlarzowych. 2) = nazwa owoców tego drzewa, zwanych także *datellami, datami*, które są podługowato-okrągławe, mięsiste, żółtawe, prawie na cal grube, smaku bardzo miłego, słodkawego, o pestce bardzo twardéj, szaréj i służą do jedzenia, a niek. do użycia lekarskiego, dochodzą do nas suche. 3) = miara czyli stopa w prozodji greckiéj i łacińskiéj, używająca się i w nowożytnych miarowych wierszach; składa się z jednéj długiéj i dwóch krótkich zgłosek (—*vv*). 4) *Daktyle idejscy, blp. mit.* dzieci słońca, ojcowie Kuretów, kapłani Cybeli.

Daktyljografja, ji, *blm. ż.* (z grec,) opisanie pierścieni.

Daktyljologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o rzniętych kamieniach.

Daktyljomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) przepowiadanie z pierścieni.

Daktyljon, u, *nieod. n.* (z grec.) narzędzie wynalezione przez Herza, składające się ze stalowych pręcików zakończonych kółkami, przez które wkładane palce uderzać mogą po klawiszach, i tym sposobem nabierają większéj wprawy i siły.

***Daktyljosyllogizm, u**, *lm.* **y**, *m. ob. Ogniwnik.*

Daktylografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mowa za pomocą znaków palcami.

Daktylomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wróżenia za pomocą palców.

Daktylonomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rachowanie za pomocą palców.

Daktylowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Phoenix), rodzaj drzewa z rodziny palm wachlarzowych, zwany także *Daktylem*; gatunki: = *właściwy* (P. dactilifera), in. *Drzewo daktylowe, v. palmowe, Daktylowa palma*, pochodzi z północ. Afryki i wschodnio-południ. Azji, uprawa jego nader jest rozpowszechnioną w licznych odmianach; kłodzinę ma grubą i wysoką, liście modrawe, owoce (*ob. Daktyl*) jadalne; = *leśny* (P. sylvestris), od niektór. poczytywany za osobny rodzaj, *ob. Poślawa* (Elate), drzewo nizkie, rosnące we Wsch. Ind., gdzie liście jego i zielone owoce używają się za lekarstwo; z soku otrzymuje się wino, cukier palmowy i wyskok, z rdzenia sago, z owoców robi się sorbet; = *mąkodajny* (P. farinifera), kłodzinę ma nader małą, rośnie we Wsch. Ind. jagody czarne, lśniące, wielkości bobu, mączaste, słodkawe; z rdzenia otrzymuje się sago = *ciernisty* (P. spinosa), kłodzinę ma sążniową, jagody orzechowe, rośnie w Afryce; = *nagięty* (P. reclinata), ma kłodzinę małą, rośnie na Przylądku Dobréj Nadziei; nasiona prażone jadają jak kawę, ze świeżych otrzymuje się wyskokowy napój.

Daktylowy, a, e, *p.* od daktylów, palmowy. *Sok daktylowy. Daktylowe drzewo, v. daktylowa palma, bot. ob. Daktylowiec* (Phoenix dactylifera), drzewo z rodziny palm wachlarzowych. *Daktylowa śliwa, bot. ob. Śliwa daktylowa* (Diospyros).

Dal, i, *blm. ż.* dalekość, oddalenie, odległość. (Używa się tylko z przyi. *z. v. na*) *Z dala. W dal. W dali. Na dal. Będziesz na dal ostrożniejszy.*

Dala, i, *blm. ż. mit.* córka Lietui, bogini wolności litewskiéj, i złego Trynetasa, odgrywa rolę normandzkiéj Nossy, córki Frei i złego Odura.

Dalaiści, stów, *blp.* sekta dyssydencka w Szkocji, utworzona w 18-m wieku przez Dawida Dale'a.

Dalaj-Lama, y, *lm.* **y**, *m.* lub wielki Lama, imię najprzedniejszego kapłana w Tybecie, który przemieszkuje w mieście Lassa, a w którego wciela się niebieski mędrzec *Fo.*

Dalece, *ps.* (używa się tylko z *tak* i *jak*). *Tak dalece*, do tego stopnia. *To mię tak dalece rozgniewało, że.... Tak dalece jest prawda, że....* (z przeczeniem) *Nie jest on tak dalece głupi. Nie obraził go tak dalece.*

Dalecze, a, *n nieuż.* dal, oddalenie, dalekość, odległość. *Dalecze obrazu.*

Daleczki, a, ie, *p. posp.* (używa się tylko z przeczeniem) nieco oddalony, opodal leżący. *Nie daleczki. Nie daleczko.*

Daleczko, *ps.* opodal. *Nie daleczko*; blizfutko.

Daleczník, a, *lm.* **i**, *m.* (Erotylus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, czterostawnych, maczugogłastnych.

Daléj, *ob. Daleko.*

Daleki, a, ie, *p. st. wyż.* **Dalszy, a, e**, *p.* niebliski, odległy. *Kraj daleki. Daleka okolica. Daleki krewny. Daleka droga. Daleki jestem od tego, abym miał ganić jego postępowanie. Dalecy jesteśmy pobożności, v. od pobożności naszych naddziadów. Dalszy*, daléj leżący. *Dalsza Galicja. Dalszy ciąg. Na dalszą odłożyć.*

Daleko, *ps. st. wyż.* **Daléj**, 1) nie blisko, odległe. *Pójść daleko. Daleko rzeczy posunąć. Mamy daleko do domu. Ja mam najdaléj do domu. fig. Jesteśmy daleko od siebie*, t. j. jeszcześmy się nie zgodzili (na co). *fig. Daleko do tego. fig. Zajdzie daleko. fig. Nie daleko pociągnie. Daleko w noc. Daleko do wieczora. Daleko sięgać po dowód, po porównanie. Nie daleko szukając. Idź daléj. Czytaj daléj! Cóż daléj? Daléj! Daléj, do roboty! Daléj w drogę! v. daléj. Z Warszawy do Paryża daléj na Wiedeń niż na Berlin. Najdaléj za godzinę. I tam daléj, v. i tak daléj, v. i t. d. Dobro daleko słychać, a złe jeszcze daléj. Daleko* używa się także rzeczownie, ale tylko w pdku 2gim, z przyi. *z. Z daleka widzieć, mówić, przyjść. Znać kogo z daleka. Le-*

pszy z daleka niż z bliska. Z daleka od ludzi. Jak z daleka, v. Z jak daleka, np. przyjechałeś, przybyłeś, jesteś rodem? i t. p. 2)=znacznie, bardzo. *Daleko lepiéj, daleko gorzéj.*

Dalekość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* oddalenie, odległość.

Dalekowidz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) ten który lepiéj widzi, daleko niż blizko leżące przedmioty. 2)=*ob. Teleskop.*

Dalibóg, Dalipan, *nieod.* rodzaj przysięgi i potwierdzającego co mówimy przymówiska, zam. tak mi Panie Boże dopomóż. *Dalibóg nie wiém, v. nic o tém nie wiem. Dalibóg, dalipan ma słuszność, v. że ma słuszność.*

Dalina, y, *blm. ż. chem.* krochmal omanowy, *ob. Inulina.*

Dalja, lji, *lm.* **lje**, *ż.* ogrodowa nazwa rośliny *Georgina różnofarbna* (Georgina variabilis) lub jéj kwiatu.

Dalmatyka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z łać.) ubior, którego djakoni i subdjakoni w obrzędach kościelnych używają.

***Dalopis, u**, *lm* **y**, *m.* wyraz od Kraińców używany, znaczy telegraf. Wiadomości *dalopisarskie*, to tyle, co telegraficzne.

Dalowid, a, *lm.* **y**, *v.* **Dalowidz, a**, *lm.* **e**, *m. ob. Teleskop.*

***Dalozór, oru**, *lm.* **ory**, *m.* lepszy wyraz od *dalekowidu*, znaczy *teleskop. Pogląda się w niebo przez dalozory.*

Dalszość, ści, *blm. ż.* 1) większa odległość, dalekość. 2)=przyszłość. *Nie mam przyczyny czekać dalszości.*

Dalszy, a, e, *p. st. wyż.* od *Daleki.*

Dama, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) 1) zacna, znakomita białogłowa. *Wielka dama. Dama dworu. Dama honorowa. Dama przyboczna. z ir. Jaka mi dama! Przestawanie z damami jest najlepszą grzeczności szkołą.* 2)=(w grze kartowéj) *Dama pikowa, karowa, czerwienna, żołędna* i t. d. *Zrzucić damę. Wyjść z damy, zagrać od damy, zagrać damę.* 3)=(w grze w warcaby) *Jechać, pojechać do damy.*

Damascena, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Damascenka**, *v.* **Damaszka**, nazwa dawana jednéj z najlepszych odmian *Śliwy wyczojnéj* (Prunus domestica), jak samemu drzewu, tak też jego owocom, które są nie wielkie, prawie kuliste, czarno-fjoletowego koloru, smaku wybornego.

Damascenka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) gatunek szabli, strzelby, wyrobionéj ze stali zwanéj *damasceńską*, *v. dziwierowaną*, okazującéj na sobie bardzo piękne sloje, w kształcie powikłanych żyłek, odznaczającéj się przytém wielką twardością, ostrością i wytrzymałością. 2)= *ob. Damascena.*

Damasceński, a, e, *p.* wyrabiający się w mieście Damaszku (w Azjatyc. Turcji), *damasceńska, v. dziwierowana stal*, gatunek stali sztucznie przygotowanéj, służący do wyrabiania różnego rodzaju broni siecznéj i palnéj, a mian. szabel, kindżałów i luf do fuzij; po wygładzeniu i polaniu kwasem, okazuje zwykle na sobie bardzo piękny sloj, w kształcie powikłanych żyłek, co się widzieć nie raz daje na wyrabianych z niéj fuzjach; dawniéj wyroby z takowéj stali sprowadzały się z Damaszku, dziś otrzymuje się w Europie za pomocą *dziwierowania.*

Damaszer, *ob. Adamaszek.*

Damaszka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Damascena.*

Damaszkować, *v.* **Demaszkować, ował, uje**, *scz. nd.* urządzać stal damasceńską, *v.* dziwierowaną.

Damaszkowy, Damaszkowny, a, e, *p. bł. zam. Adamaszkowy.*

Damba, *nieod.* moneta na wybrzeżu Złotém (10 kauris) =przeszło 1,5 kop. *v.* 3 gr.

Dammar, u, *lm.* **y**, *m. bot.* żywiczne drzewo na wyspach Molucckich. *Dammar pokost;* pokost przygotowany z żywicy tego drzewa, używający się do powlekania obrazów olejnych.

Damno, *nieod. han.* (z łać.) strata, potrąccnie, zwykle w stosunku do sta liczące się.

Damski, a, ie, *p. od* **dam**, kobiecy. *Kapelusz damski. Krawiec damski. Siodło damskie.*

Damula, Damulka, Damuleńka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr. od Dama*) 1) mała, niewielka dama, kobiécina. *Zabawne damuleńki, z ir.* pieszczoszka, grymaśnica. 2)=*zool. Damula*, samica danjela.

Dan, *skróc.* od *Dano*, (w dokumentach przed datą *zam.* wygotowano, sporządzono). *Dan w Wilnie 1-go Lipca 1855-go roku.*

Danae, i, *blm. ż.* 1) *mit.* córka Akryzjusza, króla Argiwskiego, któremu przepowiedziano, że wnuk odbierze mu życie, trzymana była od ojca w więzieniu na wieżycy wysokiéj. Zeus się w niéj rozkochał i spadł do niéj w postaci złotego deszczu. Zaplodnił ją Perseuszem. Ojciec, poznawszy jéj stan, wsadził ją do skrzyni i rzucił na morze. Dyktos, brat Polidekta, króla Seryfu, ocalił Danaę. 2)=*bot.* (Danae), roślina z rodziny *kolcowojowatych* (Smilacineae); gatunek: =*groniasta* (D. racemosa), korzeń i łodygi ma myszopłochowe, rośnie po lasach górzystych Kaukazu i wysp Archipelagu; dawniéj używała się za lekarstwo w bolach żołądkowych i wielu innych niemocach.

Danajda, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* jedna z pięćdziesięciu cór Danausza, libijskiego króla i z potępiennic greckiego Tartaru. Zamordowały na rozkaz ojca mężów swych a synów Egipta, pierwszéj nocy po ślubie, wyjąwszy Hypermnestrę, za co poszły do piekieł i napełniają wodą dziurawą beczkę.

Danaus, a, *blm. m. mit.* syn Bela, król Libji, a ojciec pięćdziesięciu cór Danajdami zwanych.

Dandy, *v.* **Dandys**, *nieod. m. v.* **Dandy, ego**, *lm.* **dowie**, *v.* **dzi, dych**, *m.* (z an.) elegant, człowiek światowy, pilnujący prawideł mody.

Danebroga order; duński order, tak nazwany od świętéj chorągwi *danebrog* (Daenen burg).

Danga, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *mit.* bicz w ręku Tyermesa, łapońskiego piorunowładzcy, znaczy *Tęczę.* 2) =(moneta), *ob. Denga.*

Dangiel (herb); pas przez środek tarczy, na którym dwa listki winne.

Danica, y, *blm. ż. mit.* inne imię słowiańskiéj bogini *Juternicy*, znaczy światłość łamiącą się z cieniami w Jutrzence, *ob. Juternica, Dnica, Świetłusza.*

Danie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) udzielenie czego ze swéj własności komu, darowanie. *Dla dania pomocy. Wysłać kogo bez dania pewnych rozkazów.* 2) = potrawa dawana do stołu. *Obiad był na trzy dania.* 3)= miara, *v.* waga (lekarstwa), *ob. Doza.*

Daniel, *v.* **Danjel, a**, *lm.* **e**, *m. zool.* zwierz mało co większy od sarny (cervus dama); niek. zam. *Jeleń.*

Danielątko, *v.* **Danjelątko, a**, *lm.* **a**, *n.* **Danielę, ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* cielę daniele.

Danieli, *v.* **Danjeli, a, e**, *p.* od daniela. *Róg danieli.*

Danielica, *v.* **Danjelica, y**, *lm.* **e**. *ż.* samica daniela.

Danime, *nieod.* moneta batawska =1,35 kop. =2,7 groszy.

Danina, *ob. Dań.*

Dank, u, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) 1) nagroda zwycięzka, którą zwycięzca odnosi; hołd. *Dank odnieść. Dank przyznać.* 2) = pierwszeństwo, prym, przodek. *Dać, dawać dank. Djamentowi należy dank pomiędzy klejnotami. Dank mieć, trzymać, otrzymać.* 3) = podziękowanie, oznaka dziękczynna.

Dannictwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) hołdownictwo, leństwo. 2) = majątek lenny, lenność.

Danniczy, a, e, *p.* 1) od dani, lub daniny, podatkowy, czynszowy. 2)= hołdowniczy, haracz płacący. *Wołoszа była raz dannicza Polsce, drugi raz Węgrom, teraz jest Turkom.* 3)= nadawczy, nadawający co.

Dannik, a, *lm.* **cy**, *m.* wassal, hołdownik, lennik. *fig. Jesteśmy wszyscy dannikami śmierci.*

Danny, a, e, *p. nieuż* 1) co może się dać, datny, dawalny. 2)= skory do dawania, datliwy. 3) = z czego się dań oddawa, dauniczy.

Danuwandri, *nieod. mit.* u Indjan, przeobrażenie Wisznu.

Dań, ni, *lm.* **nie**, *m.* i **Danina, y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) należytość, która się płaci, albo daje zwierzchności, podatek, czynsz, osep. 2) = trybut, haracz, płata lennicza. *Wołosi i Mołdawianie płacą daninę Turkom, fig. Pochwały są daniną płaconą zasłudze.* 3) = *ob. Nadanie.*

Dapesz, u, *blm. m.* (z fran.) elastyczna ziemna żywica z południowéj Ameryki.

Dapifer, a, *lm.* **y**, *m. prze.* dawniejszy urząd dworski zarządzającego potrawami.

Dapoka, *ps. prow.* (na Szlązku) póki.

Dar, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Darek, rku**, *lm.* **rki**, *m.* 1) co się komu daruje, podarek, podarunek. *Dać co komu w darze. Dać darem. Dar za dar, przys. Dać się ująć darami.* 2) = datek z nieba, duchowny. *Dar Ducha świętego. Wiara jest dar Boży. Dar proroczy, v. prorokowania. Przyjaźń, dar niebios. Dary boże*, t. j. chleb, jadło. 3) = talent, sposobność do czego. *Mieć dar do poezji. Mieć dar tłu-*

maczenia się, v. dar wymowy. Dar podobania się wszystkim.

Daraj, ju, *lm.* **je**, *m. prze.* pstra kitajka turecka, wprowadzona do Polski za Sobieskiego.

Darakusmin, (moneta), *ob. Daryjka.*

***Darapti**, *nieod.* (w loice), *ob. Działalis.*

Darcia, a, *lm.* **a**, *n.* 1) rozdzieranie. *Darcie sukien było i jest u żydów oznaką żałoby, boleści i oburzenia. Darcie odzienia;* znaszanie, zużywanie. *Darcie butów.* 2) = obdzieranie, obrywanie. *Darcie piór.* 3) = *we wnętrznościach;* boleści, kolki. 4) = zdzieranie, łupienie. *Darcie łyka. Darcie ze skóry. Darcie kozła, v. fig.* womitowanie. 5) = (u sążniarzy) nie gładkie łupienie drzewa, gdy w niém włókna nie są wężykowate, lecz raczéj drobno pomarszczone.

Darcze, y, *blm. ż. mit.* bogini słowiańska, *ob. Daszba.*

Darć, darł, drze, *st. cz. nd. prow.* zam. *Drzeć*, szarpać, rozrywać na poły, lub na kawałki. *Darć papier. Darć perkal. Kozła darć, fig.* t. j. womitować.

Darda, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) *nieuż. ob. Włócznia, Oszczep, Pocisk, Grot.*

Dardanidy, ów, *blp.* Trojańczycy.

Dardanja, ji, *blm. ż.* przezwisko Troi.

Dardanus, sa, *v.* **dana**, *m. mit.* syn Jowisza.

Dardański, a, ie, *p.* Trojański. *fig. Osieł dardański*, t. j. głupiec i leniuch wierutny.

Daremnić, ił, i, *scz. nd.* daremnym, próżnym, bezskutecznym uczynić.

Daremnie, Daremno, *ps.* i **Nadaremnie, Nadaremno**. 1) próżno, bezskutecznie. *Daremnie się trudzić, kłopotać. Daremnie usiłować.* 2) = bez korzyści, niepożytecznie. *Żadnej sposobności nie puści daremnie. Brać imię Pana Boga nadaremnie*, t. j. wzywać Boga dla błahych przyczyn, *v.* zbyt często.

Daremnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) robiący, pracujący komu za darmo, bez zapłaty. *Zwykle obrabia swe pola daremnikiem, v. daremnikami, sąsiedzi użyczają mu swych ludzi.* 2)= jedzący czyj chleb darmo, t. j. nic za to nie pracując. *Mam wielu w domu daremników, których karmić muszę.* 3) *Daremnika, psł.* darmo, bez wynagrodzenia, gratis. *Dać komu co daremnika.*

Daremność, ści, *blm. ż.* nieużyteczność, próżność, bezskuteczność. *Daremność naszych starań.*

Daremny, a, e, *p.* 1) darem, darmo dany. *Daremny dzień*, t. j. nie za najem, nie za pańszczyznę. 2) = bez przyczyny, nie zasłużony. *Nie daremna to kara.* 3) = bezskuteczny, próżny, bez użytku. *Praca daremna. Usiłowania daremne. Daremna to... dom.* rzecz.

Daremszczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* robota nie za pieniądze, ani z powinności, daremny dzień. *Jechać do lasu za daremszczyznę.*

***Darii**, *fil. ob. Babimir.*

Darmadewe, *nieod. m.* u Indjan, bóg cnoty.

Darmo, *ps.* 1) za nic, darem, bez zapłaty. *Mieć darmo wikt i mieszkanie. Leczyć kogo darmo. Darmo nie, przys. Pół darmo, na pół darmo.* 2) = nie pożytecznie, na próżno. *Darmo się za tém upędzasz.* 3) = bez przyczyny, bez powodu. *Darmo się na niego gniewasz. Nie darmo go tak zowią. Nie darmo to tak było parno.* 4) = (w niektórych sposobach mówienia). *Darmo chciéć mur głową przebić. Chciałem ci dopomódz, ale kiedy się wzbraniasz, to darmo.*

Darmobit, a, *lm.* **ci**, *m.* nieokrzesany, którego darmo bito.

Darmocha, y, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Daremszczyzna.* 2) = *ż.* kobieta nierządna, rozwiązła, wygodnica, *ob. Darmodajka.*

Darmochleb, a, *lm.* **y**, *m. ob. Darmojad.*

Darmochlub, Darmochwał, a, *lm.* **y**, *m.* próżno się chlubiący, chełpliwy, butny. *Darmochwał i sroka do siebie podobni, głos tylko obu a więcéj nic.*

Darmochlubny, a, e, *p.* chełpliwy, butny.

Darmodajka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta szafująca swojém ciałem, nie dbająca o swój honor.

Darmogonny, a, e, *p.* bezskutecznie, daremnie goniący za czém.

Darmohardy, a, e, *p.* bez przyczyny hardy, z głupia pyszny.

Darmojad, Darmostraw, Darmozjad, Darmochleb, a, *lm.* **y**, *m.* pasożyt, próżniak.

Darmojedny, a, e, *p.* od darmojada, darmostrawski, próżniacki.

Darmojedztwo, a, *lm.* **a**, *n.* pasożytwo, chodzenie po cudzych obiadach.

Darmoleg, a, *lm.* **i**, *m.* leżuch, gnuśny, ospalec.

Darmomówny, a, e, *p.* płotliwy, który nic do rzeczy nie mówi.

Darmomyślny, a, e, *p.* rojący sobie coś w myśli, po powietrzu latający.

Darmopłoch, a, *lm.* **y**, *m.* tchórz, który się swego cienia lęka.

Darmopych, a, *lm.* **owie**, *m.* 1) pyszniący się nie wiedzieć z czego. 2) = *mit.* jeden z Dydków, lub słowiańskich djabłów, który tchnie w niegodziwego człowieka czczą dumę i wystawia go przez to na karę za złości jego, czyli na powszechny śmiech, *ob. Dyd, Dydek, Dyt.*

Darmosilny, a, e, *p.* daremnie się siłący. *Darmosilna śmierć. Darmosilna fortuna.*

Darmostój, a, *lm.* **e**, *m.* kręciwąs, wiercipięta, zawalidroga. *Liczny go poczet darmostojów okrąża.*

Darmostraw, a, *lm.* **y**, *m. ob. Darmojad.*

Darmoswar, a, *lm.* **y**, *m.* swarzący się, wadzący o lada co. *Rychłej zwalczy poczciwego człowieka skromne milczenie każdego, niżli darmoswara wszeteczne, a sporne słowa.*

Darmotrawca, y, *lm.* **y**, *m.* 1) marnotrawca, utracjusz. *Darmotrawca czasu.* 2) = darmojad, próżniak.

Darmowski, iego, *lm.* **scy**, *m. żar.* darmo wszystkiego chcący. *Kupiowskiego w tém użyć potrzeba, Darmowskiego proszę zaniechać.*

Darmozjad, *ob. Darmojad.*

Darmozwad, a, *lm.* **y**, *m.* kłótnik, zawadjak, *ob. Darmoswar.*

Darniarz, a, *lm.* **e**, *m.* co darń kładzie, darniną wykłada.

Darnina, y, *blm. ż.* 1) zielona ogrodowa łąka; murawa. 2) = kawał zielonéj łąki wydarty. *Okładać co darniną, ob. Darń, Darna.*

Darniowanie, a, *lm.* **a**, *n.* wykładanie darniną.

Darniowy, a, e, *p.* z darnia. *Darniowe siedzenie.*

Darnisty, a, e, *p.* pełen darni, okryty murawą.

Darno, a, *lm.* **a**, *n. ob. Darnina, Darń.*

Darnowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. zool.* gatunek mrówek, które w trawie żyją, rozproszone, bez kopca (formica cespitum).

Darń, nia, *v.* **niu**, *lm.* **nie**, *m.* **Darń, ni**, *lm.* **nie**, *ż.* in. **Darnina.** 1) płat ziemi trawami zarosłéj; murawa. *Odpoczywać na darniu, v. darni. Piękna darń, jakby dywan zielony.* 2) = część wycięta, lub wydarta takowéj, zarosłéj trawą ziemi. *Siedzenie z darni. Okładać, stłać darniem, v. darniną.* 3) = bryła ziemi do palenia sposobnéj, torfu. 4) = *nieuż.* forma do robienia pustych odlewów. 5) = *w tokarni*; otwór w tokarskim warstacie, do przytrzymania obrabianego przedmiotu.

Darobierca, y, *lm.* **e**, *m.* biorący dary, obdarowany.

Darodawca, y, *lm.* **y**, *m.* darownik, dający darem, darujący.

Darować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *komu;* dawać darem, obdarzać. *Darował mi pierścionek. Darowanemu koniowi nie patrzają w zęby, przys.* t. j. na wartość podarunku nie należy zwracać uwagi. *Darować kogo czém, ob. Darzyć, Udarować.* 2) = odpuścić, ułaskawić, przebaczyć, wybaczyć. *Król darował mu karę. Darowano mu karę pieniężną. Darowano mu życie. Darować urazy. Tą razą daruję ci. Nie mogę sobie darować tego głupstwa. Daruj, co powiem.*

Darowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) dawanie danin, obdarzanie. 2) = ułaskawienie, przebaczenie. *Darowanie kary. Darowanie urazy, krzywd.*

Darowany, a, e, *im. b.* od *Darować.* 1) darem dany. 2) = przebaczony, ułaskawiony.

Darowizna, y, *lm.* **y**, *ż.* czyn darowania i to, co się daruje, podarunek, nadanie. *Darowizną co dać, przekazać.*

Darownica, y, *lm.* **e**, *ż.* darująca co, nadawczyni.

Darownik, a, *lm.* **cy**, *m.* darujący co, nadawca.

Darowny, a, e, *p.* 1) pochodzący z daru. 2) = który może być darowany, przebaczony. 3) = ściągający się do darowizny. *List darowny.*

Darowywać, ał, a, *częstl.* od *Darować, nieuż. ob. Dawać, Oddawać.*

Darski, a, ie, *p.* **Darsko**, *ps.* **Darskość, ści**, *blm. ż. prze. ob. Dziarski, Dziarsko, Dziarskość.*

Dartopłetwy, a, e, *p. zool.* mający płetwy piersiowe darte. *Ryby dartopłetwe.*

Darty, a, e, *p.* rozdarty, na poły rozdarty. *Orzeł darty*, t. j. dwugłowny (herb państwa Rossyjskiego i Austrjackiego).

Darunek, nku, *lm.* **nki**, *m.* co się darem daje, podarek, podarunek.

Daryjka, i, *lm.* **i**, *ż.* moneta. 1) = *v. Stater*: moneta złota starożytnych greków (20 drachm) = 4 rub. 63,5 kop. 30 zł. 27 gr. 2) = *v. Darakusmin*; moneta starożytna żydów (12 stater), = 6 rub 17,25 kop. = 11 zł. 4,5 gr. 3)= moneta starożytna Persów, tudzież Małéj Azji (3 tetrastery), = 6 rub. 17,5 kop. = 11 zł. 4,5 gr.

Daryk, *v.* **Tela**, (moneta), *ob. Tilla, Or.*

Darznąć, ął, ie, *św. nd. nieuż.* wydołać, odważyć się śmieć. *Nie darzną ręce na złe.*

Darzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) błogosławić, szczęścić, *ob. dk. Zdarzyć, Nadarzyć.* 2) = obdarowywać, udarowywać, *ob. dk. Obdarzyć. On pan, darzy kogo mu się podoba* = **się**, *złz.* 1) wieść się, udać się. *Co przedsięweźmie, wszystko mu się darzy. Jabłonie darzą się na tych miejscach.* 2) = przypadać, przystawać. *W jego wieku takie zabawy się nie darzą. Ten służący mi się nie darzy.* 3) = trafiać się, przytrafiać, *ob. Zdarzać, Zdarzać się.*

Darzymlecznia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Brosimum), roślina.

Darzyna, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Guilielma), in. *Wilhelmka*, drzewo z rodziny palm kokosowych; gatunek: = *wytworna* (G. speciosa), kłodzinę ma wysoką, grubą, kolczastą; rośnie w południ. Ameryce nad wielkiémi rzekami; owoce jéj słodko-mączaste (pestczaki okrągławe, lśniące, od góry żółte, nieco zaczerwienione, od dołu zielonawe), służą za główny pokarm tameczných mieszkańców.

Dasymetr, tru, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia gęstości powietrza.

Daszba, y, *blm. ż. mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu bogiń niebieskich czwarta, żeński *Dadźbóg*, jest boginí szczęścia, lub Fortuna. Pod Daszbą rozumiano, nie ślepe szczęście, lecz dary z niebios, na które zarabia się zasługą i cnotą. Inne imiona jéj *Dażba, Daszuba, Dachubca, Darcze, Kalita.* Zwała się także, jako rozdawczyni szczęścia *Dola*, a jako rozdawczyni nieszczęścia *Niedola.* Ona, jako ta, co zsyła dobroczynny deszcz, ma imię: *Doda, Dodo, Dodola.* Porównaj *Dadźbóg.*

Daszbóg, a, *blm. m. mit. v. Daszboh, ob. Dadźbóg.*

Daszeczki, czek, *blp. prze.* ozdoba należąca do stroju kobiécego.

Daszek, szku, *lm.* **szki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Dach*) mały dach. *Daszek u okna. Daszek nad amboną. Daszek u kaszkieta;* kozérek, brylik. 2) = *gram* znaczek przedłużenia nad zgłoską (^). 3) = *prze.* kapelusik damski. 4) = wszelki przedmiot, lub dodatek do czego, dla niezupełnego przykrycia lub zakrycia.

Daszka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Daga*) pugnalik, sztylecik.

Daszkogłów, owa, *lm.* **y**, *m.* (Salurias), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłowatych, śliskich.

Daszkowato, *ps.* nakształt dachu.

Daszkowatość, ści, *blm. ż.* stan tego, co jest na kształt dachu.

Daszkowaty, a, e, *p.* 1) nakształt dachu, spuszczony, owiesisty. *Wieko skrzyni daszkowate.* 2) = *gram.* z daszkiem. *Daszkowate ĉ francuskie.*

Dasznica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Discomyza), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek jeden: = *dołkowana* (D. incurva).

Dasznik, a, *lm.* **i**, *m.* (Bungarus), *zool.* gad należący do rzędu *Węży* nierównołuskich; niejadowity.

Daszny, a, e, *p. ob. Dachowy.*

Daszuba, y, *blm. ż. mit.* bogini słowiańska, *ob. Daszba.*

Data, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) 1) wyrażenie dnia, którego się co działo. *Położyć datę. Dwa listy z jednejże daty. Od téj daty. Pod tąż datą.* 2) = *fig.* wiek. *Człowiek staréj daty, v. Człowiek nie dzisiejszéj daty*, t. j. staroświecki, staromodny. 3) = *fig. Być pod datą, dobrze pod datą, v. pod dobrą datą*, t. j. być podpiłym, pijanym.

Datan, a, *blm. m. mit.* słowiański bóg szczęścia, znaczący tyle co *Dadźbóg.*

Datarjusz, a, *lm. e, m.* (z łac. średn.) prezydent papiezkiéj beneficjalnéj kamery, *v.* izby rozdającéj beneficja.

Datek, tku, *lm.* **tki**, *m.* 1) co się daje, dar, płaca. *Łaska pańska bez datku nie nie waży. Wedle datku służba, v.* jaka płaca, taka praca. *Prędka odmowa, Datku połowa, przys.* 2) = wydatek. *Cokolwiek wydasz, zlicz, a datek każdy i wziątek napisz.*

Datel, a, *lm.* **e**, *m.* i **Datelek, lka**, *lm.* **lki**, *m.* nazwa dawana niek. *Daktylom* jako owocom.

***Datisi**, *nieod.* (w lotce), *ob, Dadzimil.*

Datliwość, Datność, ści, *blm. ż.* hojność, dobroczynność, szczodrość.

Datliwy, Datny, a, e, *p.* 1) lubiący dawać, szczodry, hojny. *Miłość ostatniego sknerę datnym i wspaniałym czyni. Pan nie datny, gniewliwy, marny, nie długo sługi zachowa.* 2) = dawalny, co może być danym.

Daton, a, *blm. m. mit.* brat Komy, Numejasa i Siemiego, Dewajtas litewski, jest duch szczodrobliwości, rozdawca podarunków krewnym i przyjaciołom. Inne imię jego *Datan.*

Datować, ował, uje, *scz, nd.* datę kłaść, datę oznaczać. *Datować list. List jego datowany..... z Londynu.*

Datowanie, a, *lm.* **a**, *n.* kładzenie daty, oznaczanie datą.

Daulis, y, *ż. mit.* nimfa, córka Cefiza.

Datura, y, *blm. ż. bot. ob. Bieluń* (Datura), roślina.

Daturyna, y, *blm. ż. chem.* silna trucizna, z rzędu alkaloidów czyli organicznych zasad; otrzymuje się z rośliny: *Bieluń dzigdzierzawa* (Datura stramonium), szczególniéj z nasion, w postaci bezbarwnych iglastych kryształków.

Daumling, a, *lm.* **i**, *m. mit.* jeden z germańskich Elbów, lub Wichtów białych, jest człowieczek maluczki, jak wielki palec u ręki

Dawacz, a, e, *m.* który dawa, t. j. często daje.

Dawać, dawał; daje, *scz. nd.* i *częst.* **Dać, dał, da**, *dk.* 1) udzielać co ze swéj własności komu drugiemu, ofiarować, darować. *Przysł. Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje. Kto chce dać, musi pierwéj mieć. Nie jednako Pan Bóg daje, jednemu gęś, drugiemu jaje. Dwakroć daje, kto rychło daje. Dałem ci, babko, grosz*; mówi się, żartując z chełpiącego się, że coś dał komuś. *Dać na własność. Dać zadatek. Dać na piwo, na wódkę. Dać na kościół, na szpital, na ubogich, na mszę, na ofiarę. Dać za córką, v. córce posag.* 2) = odważać, stawić, ręczyć czém za co. *Dawać życie, gardło, zdrowie, głowę za kogo, v. za co. Dałbym głowę, że tak się rzecz ma.* 3) = z zamiarem odebrania kiedyś, pożyczać, umieszczać, lokować jakieś mienie, pieniądze. *Dawać do schowania, na lokatę, na procent. Dać na borg, na kredyt. Dać na zastaw.* 4) = w zamian czego; płacić np. kupując; oświadczać się z pewną kwotą, ilością, np. targując co, lub oceniając. *Nie dam za to więcéj nad 30 złotych. Dawałem za książkę 3 ruble. Nie dałbym za to złamanego grosza.* 5) = powierzać co komu. *Dał mu wyższe miejsce, posadę.* 6) = kazać co zrobić, wręczyć do zrobienia. *Dać wymyć, v. wyprać bieliznę*, lub *dać ją do wymycia, v. do wyprania. Dałem rękopism do druku.* 7) = podawać, podnosić. *Dała choremu lekarstwo.* 8) = wydawać, wyprawiać, wręczać, użyczać. *Dać bitwę. Dać bal, koncert, obiad, wieczór. Dać pozwolenie, odstawkę.* 9) = wyrzec, powiedzieć. *Dać błogosławieństwo. Dać wymówkę, burę, v burkę. Dać słowo, v. słowo honoru*; przyrzec honorem. *Dać odpowiedź*; odpowiedzieć ustnie lub na piśmie. 10) = naznaczyć. *Dać rok, miesiąc, dzień czasu. Dał mu mało czasu do refleksji. Dał godzinę schadzki, v. na schadzkę.* 11) = pozwolić, dozwolić. *Daj mi powiedzieć. Nie dajesz mu pracować. Daje poznać myśl swoją.* 12) = oddać kogo dokąd, umieścić gdzie. *Dał syna do szkół, do majstra, na naukę.* 13) = wyświadczyć, okazać. *Dać pomoc, ratunek.* 14) = ustąpić. *Dać komu pierwszeństwo, prym.* 15) = przypuszczać. *Dajmy, że to prawda, v. dajmy na to.* 16) = podać, rozdać, przygotować. *Dać zupę. Dać na stół, v. do stołu. Dawać karty*, rozdawać (w grze kartowéj). *Na kogo dawać?* t. j. czyja kolej rozdawania kart. 17) = *czém, v.* = *kogo w co, v. po czém*, = *v. komu co*; zadać raz, cios, uderzyć. *Dał dziecięciu rózgą.*

Dać komu kije, baty, v. kijami, batami. Dałem mu dobre cięgi. Dać komu w twarz, v. w policzek, v. policzek, v. rub. w pysk, w mordę, w łampę. Dać komu w plecy, w kark, po ręku, po łapach i t. p. *Dał mu po nosie*, zam. uderzył go po nosie. *fig.* zam: zawstydził, zdetonował. *Otóż, dał mu dobrze!* zam. otóż go wybił, *v. fig.* spylił go, zhasał, zdekoncertował. Odgrażając się: *Dam ja tobie!* 18)=w rozmaitych sposobach mówienia: *Dawać ognia;* wystrzelić z czego. *Dawać wiarę komu;* uwierzyć. *Dawać głos za kim;* wydawać potwierdzające za kim zdanie, np. przy wyborach. *Daję za nim*, zam. wotuję na jego korzyść. *Przys. Kto sam taki, Takie drugiemu daje znaki*, t. j. zwykle obwiniamy drugich o te błędy, które sami posiadamy. *Dać susa;* zrobić skok. *Dać czuba;* wytargać kogoś za czub. *Dać komu daremnika, ob. Daremnik. Dać kubana, ob. Kuban. Dać podeszwę, podnoski do butów*, zam. przyszyć. *Dać łatę w sukni*, zam. załatać ją. *Dać feler;* omylić się, nie trafić. *Dać pudło, v. pudła;* nie trafić (strzelając), spudłować. *Dawać podorywkę, ob. Podorywać. Dać komu prawą rękę;* umieścić kogo po prawéj stronie względem siebie. *Dać komu nosa;* wymówić ostro, napomnieć surowo. *Dać czemu ucha*, chętnie czego słuchać. *Co ci to da?* zam. jaką ci to korzyść przyniesie? *Daj go katu; żart.* zam. niech cię licho porwie! *Dać radę*; zaradzić; przen. umieć postąpić jak należy. *Damy z nimi rady. Biédak, nie da, v. nie może sobie dać rady. Dać duchu;* w łaźni zwiększyć ilość gorącéj pary. *fig. Dać duchu komu;* odkić kogo porządnie, złajać, wystrofować należycie. *Dałem sobie duchu*, zam. dogodziłem sobie. *Dać do zrozumienia;* napomknąć o czém tak, by można było domyślić się. *Dać do myślenia;* zadać komu wiele w czém trudności. *Dać do namysłu;* użyczyć czasu potrzebnego do namysłu. *Dać wystawkę na bilardzie*, rozpocząć grę postawieniem bili lub nieznaczącém pierwszém uderzeniem. *Dać szlema, beta*, (w grze kartowéj). *Dać mata* (w grze szachowéj). *Daj Boże, by się to ziściło! Da Bóg, a będziemy szczęśliwi. Daj go Bogu!* zam. mniejsza z nim, *v.* niech się Bóg nad nim opiekuje; *żart. Daj go Bogu, jak on nas ubawił! Dali Bóg*, zam. *Oby tak Bóg dał!* pewien rodzaj pospolitéj przysięgi, uręczenia, *v. Dali Pan.*

Dawać się, *złz. nd.* **Dać się**, *dk. Dam się widzieć wszystkim. On da się namówić. Dają się uprosić. Dać się z czém słyszeć*, odezwać się z czém. *Dawać się komu*; ustępować, ulegać. *Nie daj się mu!* t. j. nie poddaj się, broń się. *Dawać się komu we znaki*, zamiast dokuczać czém srodze, stawać się nie miłą na długo pamiątką. *To się da zrobić, widzieć. Daje się jeść ta potrawa. To wino pić się daje. Dawać się na kogo*; zdawać się, spuszczać się na kogo.

Dawalja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Osłężyna* (Davalia), rodzaj rośliny paprociowéj.

Dawanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) kilkakrotne, *v.* częste danie, ofiarowywanie, *ob. Dawać.* 2) = *muz. Dawanie taktu;* czynność przewodniczącego wykonaniu muzyki.

Dawca, y, *lm.* **y**, *m.* który dał, lub daje. *Dobre serce dawcy dodaje szacunku darom. Ochotnego dawcę Bóg miłuje. Dawca zakonu, ob. Zakonodawca.*

Dawczyni, ni, *lm.* **nie**, *ż.* i **Dawczyna, y**, *lm.* **y**, *ż.* która dała, nadawczyni. *Dawczyna żywota.*

Dawica, y, *lw.* **y**, *ż.* ślinogórz, wrzód, który w gardle zalega. *Dawica go zadusiła.*

Dawiciel, *ob. Dławiciel, Dusiciel.*

Dawić, i **Dawić się**, *ob. Dławić, Dławić się, ob. Udawić się.*

Dawien, 1) *p.* zam. *dawny.* 2) = 2 *pdk. lm. nieużywanego rz. dawno. Z dawien poszło. Z dawien dawna*, (ob. nieuż. *Dawna*).

Dawienie, i Dawienie się, *ob. Dławienie, Dławienie się.*

Dawienki, Dawniuchny, Dawniutki, Dawniuteńki, a, ie, *p.* bardzo dawny, *ob. Dawny.*

Dawka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *prow.* (na Śląsku) składka, podatek, danina. 2) = *med.* dawienie się, dławienie się. 3) = *prow.* ciżba, natłok, ścisk.

Dawki, a, ie, *p.* trudny do przeklnięcia, dawiący. *Ciasto dawkie.*

Dawnić, ił, i, *scz. nd. nieuż.* dawne dzieje wspominać.

Dawniéj, *ps.* 1) *st. wyż.* od *Dawno.* 2) = niegdyś, przedtém. *Mniemano dawniéj, że.... Był to dawniéj zwyczaj.*

Dawnik, a, *lm.* **i**, *m.* (Palaeyon) *zool.* rodzaj ten zwierząt wyginął, z rzędu *drapieżnych*, gatunek jeden: = *pierwotny* (P. primaevus).

Dawno, 1) *ps.* (*st. wyż.* **Dawniéj**) długi czas temu. *Dawno się znamy. Jak dawno pamiętam. Dawnoż temu? Jak dawno tu jesteś? Dawniéj tu jestem niż ty.* 2) = **a**, *n. rz. nieuż.* zam. *daleka przeszłość* (używa się tylko z pmk. *od* i *z*, w *prz.* 2m *lp.* i *m.*) np. *Od jak dawna? Od jak dawna pamiętam. Z dawna. Z dawien dawna.*

Dawnobyły, a, e, *p.* istniejący przed wielą laty.

Dawnoletni, a, ie, *p.* stary, podeszły w leciech.

Dawnomysz, a, *lm. e, m.* (Archaeomys) *zool.* rodzaj zwierząt ssących, który zaginął, z rzędu *szczurowatych*, grzebinorków.

Dawnopomny, a, e, *p.* dawne dzieje pamiętający. *Nestor dawnopomny.*

Dawność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) trwanie jakiéj rzeczy. *Wszystko się psuje dawnością. Dawność téj wojny.* 2) = czas dawno upłyniony. *Rzeczy dawnością poważne. Dawność rodu, familji.* 3) = **praw**, upłynięcie czasu prawem przepisanego, w którym dochodzić należności można, dziesięć lat, przedawnienie, preskrypcja. *Dawność ziemska. Zaszły już dwie dawności prawne.*

Dawnozwierz, a, *lm.* **e**, *m.* (Palaeotherium) *zool.* rodzaj tén zaginął zwierząt ssących, z rzędu *Ociężałych*; gatunki: 1= *wielki* (P. magnum). 2=*średni* (P. medium). 3 = *gruby* (P crassum). 4 = *szeroki* (P. latum). 5 = *krótki* (P. curtum). 6 = *mniejszy* (P. minus). 7 = *najmniejszy* (P. minimum). 8 = *orleański* (P. aurelianense). 9 = *isselski* (P. isselanum). 10 = *welajski* (P. velannum). 11 = *koński* (P. equinum).

Dawny, a, e, *p.* 1) czemu już długi czas, dawnobyły. *Dawne to czasy! Od dawnego czasu. Dawny obyczaj. Dawna przyjaźń. Dawna szlachta. Dawni ludzie, ob. Starodawny, Staroświecki, Starowieczny, Starożytny. Po dawnemu*, według dawnego zwyczaju. 2) = były. *Dawny oficer. Dawny urzędnik.* 3) = *myś.* zwierz, którego na polowaniu najpiérwiéj psy ścigały. *Dawnego kota ogary gonią.*

Dawory, ego, *blm. m. mit.* nazwa dalmacka Harewita, słowiańskiego Marsa, mająca może związek z rzymskim *Maworsem, ob. Harewit, Gerowit, Tur, Wtor.*

Dażba, y, *blm. ż. mit.* bogini słowiańska, *ob. Daszba.*

Dąb, dębu, *lm.* **dęby**, *m.* 1) *bot.* (Quercus), drzewo z rodziny *kotkowych* (Amentaceae), należące do klassy 21éj rzędu *wielopręcikowego*, działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zwyczajny v. pospolity*, niek. *gronkowym* zwany (Qu. robur), najokazalsze i najdłużéj trwające u nas drzewo, rośnie w lasach listkowych, stanowiąc niek, małe gaje, *dąbrowami* zwane; pień bywa niek. ogromnéj grubości; gałęzie grube, rozłożyste, obszerną tworzą koronę; liście w klapy wycinane, nieco lśniące, z wierzchu ciemniejsze; owoc znanym jest pod imieniem *żołędzi* (ob. ten wyr.); przez zakłócie drobnych owadów z rodzaju *galasówek*, tworzą się na liściach i gałęziach okrągławe narośle, zwane *dębianką v. galasem*, zdatne do robienia czarnéj farby i atramentu;=*szypułkowy* (Qu. pedunculata), podobny do poprzedzającego, rośnie prędzéj i kwitnie wcześniéj; różni się nieco liściem i owocem; = *korkowy* (Qu. suber), daje korę gąbczastą, z któréj się robią zwyczajne czopki czyli *korki* do butelek; rośnie w południ. Europie; = *farbierski* (Qu. infectoria), drzewo małego wzrostu, rośnie w Afryce; na jego liściach tworzą się obficie *galasowe* galki. *Ten człowiek wysoki jak dąb, silny jak dąb. Łakomca myśli o tém, aby darł i z dębu łyka.* = * drzewo Panu niebios i ziemi u Słowian poświęcone. Gwagnin donosi, że *Perunowi* poświęcony był dąb; że na cześć tego boga *ogień z dębowych drew* dziennie i nocnie bez przestanku palono, a gdyby się zdarzyło, iżby przez niedbałość strażników zagasł, toć ich na życiu karano. Helmold zaręcza, że sam widział słowiańskie dęby święte, *Prowemu* przynależne, że bóg ten, nie w udziałanéj rękami ludzkiemi świątnicy, ale w lasach, bóżnicami zwanych, był czczony; do bóżnic tych przystęp był każdemu, wyjąwszy kapłanów, wzbroniony. 2) = *morski* (Qu. marina), dawniejsza nazwa dawana pewnemu gatunkowi suszonego wodorostu, *ob. Morszczyn pęcherzykowaty* (Fucus vesiculosus), który się używał w medycynie. 3) = drewno dębowe, jako materjał korzystnie się używający do wszelkiéj budowy, miun. podwodnéj, tudzież na sprzęty i naczynia; nader ciężkie i twarde, od buczyny mniéj spojne; z *dębu*

zwyczajnego brunatnawe, z *szypułkowego* bledsze i twardsze; długo leżąc w wodzie lub mokréj ziemi, bardziéj twardnieje i nabiera czarnego koloru, w suchym piasku prędko butwieje. 4) = posp. nazwa kory dębowéj (niek. zaś i świerkowéj), zawierającéj w sobie wiele garbniku i kwasu galasowego, używanéj przeto po garbiarniach do garbowania skór; kąpiele przyrządzone z korą dębową są wzmacniającym środkiem. 5) = (herb); na tarczy młodociany dąbek o pięciu korzonkach, na trzech jego gałązkach trzy żołędzie.

Dąbek, bka, *lm.* **bki**, *m. zdr.* od *Dąb*, mały, nie wielki dąb.

Dąbień, bnia, *lm.* **bnie**, *m.* dębowy kij, dębiec. *Ubijają glinę dąbniami.*

Dąbin, u, *lm.* **y**, *m.* gatunek tkaniny.

Dąbinowy, a, e, *p.* od dąbinu, z dąbinu.

Dąbr, u, *lm.* **y**, *m. prze.* dąb, gaj dębowy, dąbrowa.

Dąbrowa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) gaj dębowy. *Chodzić po dąbrowie.* 2) = pole, na którém kiedyś dębina rosła. 3) = (herb); w polu błękitném, podkowa biała, na niéj krzyż złoty i przy ocelach z obu stron takie dwa.

Dąbrowisty, Dąbrowny, a, e, *p.* (o krajn), pełen dąbrów, okryty dębami.

Dąbrówka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Ajuga), in. *Gądziel*, niek. *Iwa, Iwinka*, roślina z rodziny *wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *drobnoliściowa v. małoliściowa* (A. genevensis), rośnie w lasach, na wzgórkach i łąkach suchych, łodygę i liście ma włosiste, dorasta kilku cali, kwiatki okręgowe błękitne, cieliste lub białe; = *piramidalna*, liście korzeniowe wielkie, okółki piramidalne z kwiatów błękitnych; = *rozłogowa* (A. reptans) gładka, odznacza się rozściełającemi się po ziemi rozłogami; = *gałęzista*. 2) = posp. nazwa rośliny: *Srebrnik drzewianka* (Potentilla tormentilla). 3) = posp. nazwa trawy; *Turówka v. Tomkowica północna* (Hierochloe borealis), zwaną także *Żubrówką*, bł. *Tomką*, 4) = *prow.* (na Wyłyniu) nazwa rośliny: *Wawrzynek główkowy, v. Wilczełyko główk.* (Daphne cneorum).

Dąć, dął, dmie, 1) *sn. nd.* dmuchać, powietrze z siebie wypychać. *Wiatr dmie. Dąć na ogień. Dąć w organy. Wiatr dmie w żagle.* 2) = i **Dąć się**, *fig.* nadymać się, puszyć się. *Dmie się książęcém urodzeniem, v. z książęcego rodu, v. z tego, że syn książęcy, v, w to, że syn książęcy.* 3) = *scz. nd.* (w hucie szklannéj) wydymać. *Dąć szkło.*

Dąga, i, *lm.* **i**, *ż.* klepka, deszczka od dna beczki.

Dąpecz, *m. prze.* łaska.

Dąs, u, *lm.* **y**, *m.* (używa się tylko w licz. mn.) gniewanie się, krzywienie się, marszczenie się na kogo, fochy. *Cierpliwa dobroć nie wywiera dąsów. Mówić do kogo z dąsami.*

Dąsać się, ał—, a—, *złz. nd.* krzywić się na kogo, sapać z gniewu. *Ustawicznie się dąsa. Dąsać się na kogo. Dąsać się na co. Niechaj się nigdy słaby na mocnych nie dąsa.*

Dąsanie się, *n.* gniewanie się, krzywienie się na kogo, fochy.

Dąterki, *ob. Flaterki.*

Dążenie, a, *lm.* **a**, *n.* dążność, kierowanie się do pewnego punktu. *Dążenie ciał do środka. Dążenie do celu, do zamierzonego kresu.*

Dążka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *prow.* rączka u kosza. *Dążka się złamała.* 2) = *blp.* dążanie się, pasowanie, kto kogo obali, zabawa młodych chłopców. 3) = **blp. fil.* (contraria) rzeczy z sobą sprzeczne, wszech przeciwy, dążące do wzajemnego z sobą boju. Dobra niekiedy dla Antynomji nazwa.

Dążność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* zmierzanie do czego. *fig,* skłonność. *Człowiek ma przyrodzoną dążność do samolubstwa. Zbrodnicze dążności jakiego pisma.*

Dążyć,ył, y, *an.* 1) iść pospiesznie, spieszyć, zdążać. *Przyrodzenie wszystkiego, co jedno rośnie, dąży wzgórę.* 2) = *scz. nd. do czego*; zmierzać do czego, kierować się ku czemu, usilnie się starać o co. *Dążyć do celu. Dążyć do zaszczytów, do godności, do władzy.*

Dbać, ał, a, *scz. nd. o kogo, o co*; baczyć, wzgląd mieć, uważać, mieć co na pieczy, troszczyć się o co. *O nic nie dba. Dbać o czyje dobro. Nie dbać o życie. Nie dbać na śmierć. Nie dbają wcale na niego. Mądra głowa nie dba na głupie słowa, przys. Dbać o co v. o kogo, jak pies o piątą nogę*, t. j. nic nie dbać.

Dbale, *ps.* bacznie, starannie, uważnie; przeciwne temu: *Niedbale.*

Dbałość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* piecza, pieczołowitość, staranność, starowność; przeciwne temu: *Niedbałość, Niedbalstwo.*

Dbały, a, e, *p.* baczny, pieczołowity, starowny. *Dbały o honor, o dobre imię, o dobrą sławę*; przeciwny temu: *Niedbały.*

Dbanie, a, *lm.* **a**, *n.* piecza, staranność o co.

Dealbacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *nieuż. ob. Pobielanie.*

Debankować, wał, uje, *scz. ndk.* (w grze kartowéj), znosić bank, cały założony bank zgrywać.

Debarkacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z an.) wykładanie z okrętu, wyładowywanie, wystąpienie na ląd.

Debatować, ował, uje. *scz. nd.* (z fran.) spór toczyć, obradować, rozprawiać, wyjaśniać rzecz jaką.

Debaty, ów, *blp.* (z fran.) spory, przemówienia się, obrady.

Debet, *m. nieod.* (z łać.) *han.* 1) w stosunkach handlowych, toż samo, co: *winien* 2) = w księgach kupieckich, rubryka po lewéj stronie na wpisywanie należytości.

Debetować, *ob. Debitować.*

Debit, *m. nieod.* (z łać.) *han. ob. Odbyt, Przedaż.*

Debitant, a, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) *han.* każdy, co towary cząstkowie v. w partjach przedaje; nie fabrykant.

Debitor, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) *ob. Dłużnik.*

Debitować, ował, tuje, *scz. nd.* (z łać.) *han.* 1) zapisywać w księgach handlowych pod rubryką *Debet* (winien), że kto na pewną summę z jakiegobądź powodu został dłużnym. 2) = mieć odbyt na towary, przedawać.

Debint, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *teat.* pierwszy występ aktora na scenę.

Debiutant, a, *lm.* **ci**, *m.* (z fran.) który pierwszy raz występuje (szczególniéj na scenie).

Debiutantka, i, *lm.* **i**, *ż.* która pierwszy raz występuje (szczególniéj na scenie).

Debiutować, ał, uje, *scz, nd.* po raz pierwszy w czém występować (szczególniéj na scenie).

Debosz, u, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) 1) *nieuż.* hulanka, hulanie. 2) = **a**, *lm.* **e**, *m.* hulak, rozpustnik. *Wielki stary debosz.* 3) = człowiek osłabionych sił przez rozpustę, przez nadużycie rozkoszy cielesnych.

Deboszerja, ji, *lm.* **je**, *ż.* hulatyka, rozpusta. *Pogrążony w deboszerji. Puścić się na deboszerją, rzucić się w deboszerją.*

Deboszować, ował, uje, *scz. nd.* hulać, rozpustnie żyć.

Deboszowanie, Zdeboszowanie się, *n.* hulanie, prowadzenie rozpustnego życia.

Debra, y, *lm.* **y**, *ż.* **Debrze, a**, *lm.* **a**, *n.* in. *Jar, Parów*, głębokie, spadziste, suche wynurtowanie ziemi na pochyłościach gór, przez spad wód nawalnych utworzone, które w stanie zwyczajnym są suche, a po deszczach, wody z pędem przeprowadzają.

December, bra, *lm* **bry**, *m.* (z łać.) ostatni miesiąc roku, Grudzień.

Decemwir, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) 1) przełożony nad dziesięcią ludźmi. 2) = jeden z dziesięciu (urzędnik w dawnym Rzymie).

Decemwirat, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) panowanie dziesięciu. 2) = godność decemwira.

Decenalny, a, e, *p.* (z grec. łać.) *nieuż.* trwający dziesięć lat.

Decernent, a, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) sędzia dekretujący, wyrokujący.

Deces, u, *lm.* **a**, *m.* (z łać.) mylny rachunek, mylka w rachunku. *Wpaść w dęces.*

Dech, tchu, 3 p. **tchowi**, 6 p. **tchem**, *blm. m.* 1) powietrze którem zwierzęta żyją wciągając i wypuszczając. *We wszystkich znajomych językach wyraz znaczący dech, przeniesiony jest do znaczenia duszy,* (spiritus, anima). *Dech stracić. Dech w sobie zatrzymać. Tchu w sobie nie czuć. Póki mi tchu stanie. Do ostatniego tchu. Jednym tchem (przeczytać co, wypić co). Biedz co tchu stanie. Co tchu puścił się do Warszawy. Bez tchu, ob. Oddech, Oddychanie, Tchnienie, Odetchnienie, Duch.* 2) = *gram. ob. Przydech.*

Dechomierz, u, *lm.* **e**, *m.* (spirometrum, v. pneumometrum), narzędzie do mierzenia wdychanego i wydychanego powietrza.

Dechościsk, u, *lm.* **i**, *m.* (trachelismus), *med.* kurczowe ściśnienie tchawicy.

Dechowy, a, e, *p.* od tchu, tyczący się oddychania, *ob. Oddechowy.*

Decigramm, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) waga francuska = 0,1 gramma.

Decilitr, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) miara objętości francuska = 0,1 litra.

Decimetr, u, *lm* **y**, *m.* (z fran.) miara długości francuska = 0,1 metra.

Decister, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) miara drew francuska = 0,1 stera.

Decort (handl.) *ob. Dekort.*

Decrescendo (czyt. *dekreszczendo*), (z włos.) *muz.* stopniowane przejście z dźwięków silnych do słabych.

Decydować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) 1) zdanie dawać, stanowić, postanawiać. *Jakże decydujecie? Lubi decydować o wszystkiém. Decydować w prawo i na lewo.* 2) = *kogo do czego*; nakłonić kogo do czego. = **się**, *złz. nd.* 1) skłaniać się, nakłaniać się. *No, decyduj się. Nie prędko się decyduje.* 2) = rozstrzygać się, nieos. *Dziś twój los się decyduje.*

Decydująco, *ps.* stanowczo. *Decydująco mówić.*

Decydujący, a, e, *im.* wyrokujący o rzeczach, stanowczy. *Człowiek decydujący. Mieć, przybrać ton decydujący.*

Decyfrować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) z trudnością wyczytywać, litera za literą czytać niewyraźny charakter.

Decyfrowanie, a, *blm. n.* czytanie niewyraźnego charakteru.

Decym, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) moneta francuska = 2,5 kop. = 5 gr.

Decyma, y, *lm.* **y**, przedział obejmujący dziesięć całych tonów.

Decymalny, *ob. Dziesiątny, Dziesiątkowy.* **Decymować**, *ob. Dziesiątkować.*

Decyzja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) wyrok, postanowienie. *Oddać co komu do decyzji, v. Poddać pod czyję decyzję. Zostawić co do czyjej decyzji. To zależy od jego decyzji.* 2) = mocne postanowienie, stanowczość. *Oblężeni pokazali wiele decyzji. Człowiek z decyzją.*

***Dedukcja, ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *ob. Wywód.*

Dedykacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) przypis, przypisowanie dzieła komu, *ob. Przypisanie.*

Dedykować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) przypisać, ofiarować, poświęcić. *Dedykować komu dzieło.*

Defalka, i, *lm.* **i**, **Defalkata, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) *ob. Odtrącenie, Potrącenie.*

Defalkować, *ob. Odtrącać, Wytrącać, Potrącać.*

Defekacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* wypróżnienie stolca.

Defekować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) oczyszczać sok burakowy, dla przygotowania go na wyrób cukru, od zawierających się w nim obcych części, jako to: białka, szczątków komórek burakowych, kwasów, soli, i t. d. dokonywa się to w cukrowniach za pomocą siarkowego kwasu lub wapna, a niek. obu tych ciał razem. *Sok zdefekowany*, t. j. oczyszczony.

Defekowanie, a, *lm.* **a**, *n.* (z fran.) oczyszczanie soku burakowego w cukrowarni, *ob. Defekować.*

Defekt, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) niedostatek, niezupełność, brak. *W summie tysiąca rubli, pokazało się dziesięć rubli defektu, ob. Deficyt.* 2) = wada, przywara, ułomność (fizyczna). *Ma jakiś defekt w figurze.* 3) = choroba zadawniona, chroniczna, niewyleczona. *Nie wyjdzie z tego defektu.* 4) = *prze* wada, przywara, ułomność (moralna). *Chwalić defekty jest więcej niż zdradzać.* 5) = *han.* wszelki towar mający jaką wadę, niedostatek, brak wagi lub liczby. 6) = *han.* to, przez co rzecz jaka jest uszkodzoną, niezupełną. 7) = (*u zecera*) brakujące, albo też zbywające czcionki jakiego gatunku druku.

Defektowy, a, e, *p* 1) (o rzeczy jakiéj, *np.* książce) niezupełny, nie cały. 2) = (o osobie) mający chorobę chroniczną.

Defensiwe, *ps.* (z łać.) odpornie.

Deferencja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) *prze.* uległość, poważanie, uniżoność. *Być dla kogo z wielką deferencją.*

Deferować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) 1) *komu*; ustępować, ulegać komu. 2) = naznaczać. *Deferować komu przysięgę.*

Deficyt, u, *lm.* **a**, *m.* (z łać.) 1) niedostatek, niezupełność, brak. *Jest, v. pokazał się ogromny deficyt w skarbie publicznym. Potrzeba tyle, aby zapłacić deficyt.* 2) = *han.* strata w bilansie, *v.* w obrachunku porównawczym.

Defilować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) (o wojsku) postępować szeregami, przeciągać. *Kazano wojsku defilować półkami.*

Definicja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) określenie, opisanie, wyłuszczenie, wykład. *Dać definicję wyrazu. Definicja jakiej nauki, ob. Orzeczenie.*

Definitarz, a, *lm.* **e**, *m.* izba zakonnych obrad.

Definitor, a, *lm.* **owie**, *m.* radzca zakonny (osobliwie w zakonach S. Franciszka).

Definitos, a, *blm.* bożek litewski, *ob. Derfintos.*

Definjować, ował, uje, *scz. nd.* opisywać, określać, wyłuszczać.

Definjowanie, a, *lm.* **a**, *n.* określanie, wyłuszczanie, orzeczanie. *Prawidła definjowania.*

Definitacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) stopienie, splawienie czego.

Deformacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) zmienienie formy ciała albo jakiéj jego części.

Defraudacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) ogólnie, sfałszowanie, oszukaństwo przez fałsz. 2) = nieopłacanie przez podstęp akcyzy, *v.* podatku należącego skarbowi od pewnych przedmiotów, lub opłacenie go w mniejszéj ilości, niż przypada, jako to: cła, podatku konsumpcyjnego i t. p. 3) = przemycanie, kontrabanda. 4) = *leśna*; szkoda pokryjomo popełniona w lesie.

Defraudacyjny, a, e, *p.* tyczący się defraudacji.

Defraudant, a, *lm.* **ci**, *m.* popełniający defraudację; fałszerz, szkodnik, kontrabandzista.

Defraudować, ał, uje, *scz. nd.* fałszować, szkodę wyrządzać pokryjomo, przemycać.

Defterdar, a, *lm.* **owie**, *m.* wielki podskarbi państwa w Turcji.

Defter-Emini, *m.* (z tur.) przełożony nad archiwum państwa.

Degeneracja, ji, *blm. ż.* (z łać.) wyrodzenie się, przeradzanie się, odrodzenie się.

Deglutycja, cji, *blm. ż.* (z łać.) *ob. Połykanie.*

Degradacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) utrata lub pozbawienie stopnia szlachectwa, godności jakiéj, odświęcenie (o duchownych).

Degradować, ował, uje, *scz. nd. kogo;* usunąć z wyższego stopnia na niższy (szczególnie o wojskowych). *Degradować kogo na prostego żołnierza.*

Deista, y, *lm.* **ści**, (z łać. śred.) wierzący w jednego Boga, na zasadzie tylko rozumowania. *U deistów cała rzecz wyznawać Boga i słuchać rozumu.*

Deistka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta wyznająca samego tylko Boga.

Deistowski, a, ie, *p.* od deisty. *psł. Po deistowsku*, jak zwykli deiści.

Deistowstwo, a, *lm.* **a**, *n ob. Deizm.*

Deiwr, a, *lm.* **y**, *m. mit.* imię zwyczajnego boga celtyckiego, będące jednym z przymiotów Godama. Napotyka się mnóstwo Deiwrów, stojących wziąż siodemkami.

***Deizm, u**, *blm. m.* (z łać. śred.) wiara w jednego Boga, pochodząca z samego tylko rozumowania. *ob. Bożeńskość, Deistyczny*, bożeński; *Deista*, bożnik, bożeńczyk.

Dej, a, *lm.* **owie**, *m.* wł. obrońca, protektor. (tytuł władzcy mahometańskiego w Trypolisie).

Dejanira, y, *blm. ż. mit.* córka Eneusza, ostatnia żona Heraklesa, z którą mieszkał w Trachinie Gdy przebyć z nią miał rzekę Ewen, oddał ją na łódź ku przewiezieniu Nessowi, a sam rzucił się w pław. Nessus chciał korzystać z Dejaniry, którą miał w mocy. Gdy krzyczéć poczęła, Herakles przeszył go strzałą, zatrutą we krwi Hydry lerneńskiéj. Nessus umierając radził Dejanirze, ażeby wzięła nieco krwi jego i zachowała ją sobie; że gdy nią namaści szatę mężowi, rozpali w nim stygnącą miłość Usłuchała niebaczna, nie pomuąc, iż w krwi Nessa utkwił jad lerneńskiéj hydry. Później, gdy Herakles zabił Eurytа i wziął dawną kochankę Jolę do niewoli, a uczynić chciał Zeusowi za to ofiarę i prosił Dejaniry o białą suknią, ona, zazdrością zdjęta, namaściła mu szatę krwią Nessa. Gdy ją wdział, czuł takie boleści, iż spalił się żywcem na górze Oecie. Dejanira zaś z żalu i wyrzutów sumienia powiesiła się rychło.

Dejki, ów, *blp. m.* (z an. *dikes*) *geol.* tamy, grobel, *ob.* geol. *Przepierzenia.*

Dejona, y, *ż. mit.* żona Apollina.

Deka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) (na konia) przykrycie, derka. *Deka pod siodło, ob. Wojtok.* 2)=(na sprzęty) kilim, opona, pokrowiec. 3)=*ob. Deko.* 4)=*an.* kość piersiowa, mostek. 5)=*ob. Daga.* 6)=*mys.* pokrycie wilczego dołu, potrząs.

Dekachord, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) instrument muzyczny o dziesięciu strunach.

Dekada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) liczba dziesięć. 2)=przeciąg dziesięciu dni (według kalendarza Rzpltéj francuskiéj). 3)=*ob. Dekadi.*

Dekadi, *v.* **Dekada, y,** *lm.* **y,** *ż.* (Decadi) dziesiąty dzień dekady w kalendarzu Rzpltéj francuskiéj, który był dniem odpoczynku.

Dekagram, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) waga francuska = 10 grammom.

Dekalitr, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) miara objętości francuska = 10 litrom.

Dekalog, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) dziesięć bożych przykazań.

Dekameron, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) opowiadanie rzeczy zaszłych w dziesięciu dniach, (tytuł dzieła Bokacjusza). 2)=pismo perjodyczne co 10 dni wychodzące.

Dekametr, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) miara długości francuska = 10 metrom.

Dekanalny, a, e, *p.* należący do dekanatu, *ob. Dziekański.*

Dekanat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) obręb, okrąg urzędowania dziekana, dziekanja. 2)=posada dziekana, dziekaństwo.

Dekanonizacja, cji, *lm.* **cje,** *m.* (z łać.) wykreślenie z liczby świętych.

Dekantyrowanie, a, *lm.* **a,** *n. chem. ob. Zlewanie.*

Dekapitacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) odjęcie głowy.

Dekarbonizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) odwęglenie, pozbawienie kwasu węglowego. *Dekarbonizacja krwi.*

Dekarz, *bł. zam. Dacharz.*

Dekaster, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) miara drew francuska =10 sześciennym metrom.

Dekasyllabny, a, e, *p.* (z grec. łać.) 10-zgłoskowy. *Wyrazów dekasyllabnych, jakie się zdarzały w greckim języku, u nas niema.*

Dekatyzować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) *ob. Stępować, Kutnerować.*

Dekatyzowanie, a, *blm. n. ob. Stępowanie, Kutnerowanie.*

Dekiel, kla, *lm.* **kle,** *m.* 1) nakrywka panewki u strzelby. *Strzelba pistonowa nie ma dekla.* 2)=*druk.* rama żelazna u prassy, płótnem obciągnięta, na którém nakłada się arkusz do odcisku przeznaczony. *Założyć arkusz na dekiel.*

Deklamacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) stosowanie tonu i giestów do znaczenia wymawianych wyrazów. *Deklamacja teatralna.* 2)=rodzaj wymowy, rozprawianie. *Deklamacja Kwintyljana, Seneki.* 3)=*muz.* śpiew zastosowany do prawideł wymowy. 4)=*fig.* czcze rozprawianie, bez dowodów. *Wszystko to są deklamacje, czekamy dowodów.*

Deklamacyjny, a, e, *p.* od deklamacji.

Deklamator, a, *lm.* **owie,** *m.* który deklamuje, rozprawia.

Deklamatorski, a, ie, *p.* od deklamatora. *Styl deklamatorski. Ton deklamatorski.*

Deklamować, ował, uje, *scz. nd.* 1) głosem i giestami myśl silnie wyrażać. *Deklamować wiersze, scenę z tragedji. Pięknie, źle deklamować.* 2)=czytać, powtarzać z naléżytością. 3)=*przeciw komu, przeciw czemu*; powstawać głośno, gadać przeciw komu, v. czemu.

Deklamowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) stosowanie tonu i giestów do wyrażanych myśli. *Sztuka deklamowania.* 2)= czcze, nadęte rozprawianie.

Deklan, a, *blm. m. mit.* irlandzkie imię celtyckiego Dylana, Deiwra wiosny. Świątek jego był w dniu 21 Marca. Uważanego za ogień, wydostający się z wód, za niebo, wyjeżdżające z głębi.

Deklaracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) (z łać.) zeznanie, oświadczenie, obwieszczenie, oznajmienie. *Złożyć deklaracją u urzędnika policji.* 2)=obietnica, przyrzeczenie. *Mieć od kogo deklaracją czego.*

Deklarent, *ob. Oświadczyciel.*

Deklarować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *co*; oświadczać, oznajmiać, obwieszczać. *Deklarować towary na komorze.* 2)=*komu co*; obiecać, przyrzec. *Deklarował nam pomoc swoję.* = **się,** *złz. posp.* (*względem czego*) oświadczać się. *Nie chce się względem tego deklarować. Deklarować się za kim. Deklarować się komu z czém. Deklarować się komu, że....*

Deklarowanie, 1) *ob. Oświadczenie.* 2)=*ob. Przyrzeczenie, Obietnica.*

Deklinacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *gram.* przypadkowanie, spadkowanie, forma, odmiana. 2)=zbaczanie. *Deklinacja magnesowej igły, ob. Zboczenie.*

Deklinować, *scz. ob. Przypadkować, Spadkować, Odmieniać przez przypadki.*

Deko, a, *lm.* **a,** *n.* (z niem.) 1) przykrycie, przykrywka, pokrywka. 2)=część jakiego przedmiotu, *np.* instrumentu (fortepjanu), stanowiąca przykrycie.

Dekokt, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Dekokcik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z łać.) napój lekarski, powstały z wywarzenia roślin lub innych jakich substancij, wywarzenie, wywar, odwar.

Dekoktura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) sposób robienia dekoktów.

Dekoloryzacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) znikanie naturalnéj barwy jakiego przedmiotu. 2) = pozbawianie czegoś barwy, odbarwianie.

Dekombustja, ji, *blm. ż.* (z łać.) dawniejszy chem. wyraz, oznaczający czynność odkwaszania czyli odkwasorodniania (desoxydatio) jakiegobądź ciała za pomocą ognia, t. j. palenia, żarzenia, prażenia; dziś nie używany z powodu innych pojęć o gorzeniu i kwasorodzie.

Dekompozycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *chem. ob. Rozkład.*

Dekoncertować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.), zbijać kogo z toru, z humoru, pozbawiać zwykłéj przytomności umysłu, zawstydzić. = **się,** *złz.* mieszać się nagle, tracić zwykłą przytomność umysłu.

Dekoracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) *teat.* a) w ogólności, przybór sceny. b) tylna kortyna *v.* zasłona, stanowiąca ścianę wprost widzów. *Dekoracja petynetowa*; przezrocze, przez które widać inną jeszcze kortynę, używana najczęściéj kiedy scena przedstawia piękną okolicę, ogród lub las. 2) = znak orderowy. 3)= ubranie stołu lub półmiska.

Dekoracyjny, a, e, *p.* od dekoracji, tyczący się dekoracji.

Dekorator, a, *lm.* **owie,** *m.* robiący rozmaite ozdoby i upiększenia malowane i t. p. a szczególniéj po teatrach.

Dekorować, ował, uje, *scz. nd.* ozdabiać. *Dekorować stół, półmisek* i t. p. upiększać jakiemiś ozdobami znajdujące się na nich jedzenie. *Dekorować kogo,* ozdabiać orderem, znakiem honorowym.

Dekort, *nieod.* (z fran.) *han. ob. Potrącenie.*

Dekortować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) *han.* od summy strącać, potrącać.

Dekreszczendo, *ob. Decrescendo.*

Dekret, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *ob. Wyrok. Dekret oczywisty. Dekret zaoczny v. kontumacyjny.*

Dekretały, ów, *blp.* wyroki papieskie (decretalia papae).

Dekretarz, a, *lm.* **e,** *m.* księga, w któréj się mieszczą ostateczne wyroki, podług formy, z dowodami i odwodami ułożone.

Dekretować, *sn. ob. Wyrokować, Skazywać, Wskazywać.*

Dekretowany, a, e, *ob Skazany.*

Dekretowy, a, e, *p.* odnoszący się do dekretu, wyrokowy.

Deksjokardja, ji, *blm. ż.* (zgrec.) nienormalne położenie serca po prawéj stronie piersi.

Dekstans, (Dextans) **u,** *lm.* **y,** *m.* moneta starożytnych Rzymian, dziesięć dwunastych asa, *v.* 10 uncij, *ob. As.*

Dekstryn, u, *blm. m. v.* **Dekstryna, y,** *blm. ż.* (z łać.) *chem.* in. *gumma krochmalna* (dextrinum), 1) pewien rodzaj cieczy (powstałéj ze zwyczajnego *krochmalu*, rozpuszczonego w wodzie), któréj cząstki wykonywają bieg biegunowo wirowy w prawą stronę; stąd i nazwisko *dekstryny* (po łacinie *dexter*—prawy), *ob. Synistryn.* 2)=pewien gatunek nie przezroczystéj galarety (otrzymanéj z zagotowania w wodzie słodu jęczmiennego z krochmalem), która

po wysuszeniu jest twardą i suchą, podobną do gummy arabskiéj; dekstryna pod wpływem rozcieńczonego siarkowego kwasu, za zgotowaniem, przeistacza się na cukier owocowy.

Deksytea, (Dexithea) *ż. mit.* żona Minosa.

Dekurażować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran) odbierać komu odwagę, czynić kogo nieśmiałym.

Dekurjon (Decurio), **a,** *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) przełożony nad dziesięcią, *v.* nad małym oddziałem.

Delacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* oskarżenie tajemne przed kim, *prow.* donos, delata.

Delata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) wykaz podatków i należności skarbowych, na terminie prawem przepisanym nieuiszczonych, podawany przez kassy władzom nad niémi przełożonym, w celu zarządzenia egzekucji. *Formować, sporządzać, podawać delatę. Być na delacie.* 2) = odniesienie, doniesienie do sądu, delacja.

Delator, a, *lm.* **owie,** *m.* donosiciel, oskarżyciel.

Delatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* donosicielka, oskarżycielka.

Delegacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) deputacja, urząd deputowanego. *Iść, jechać w delegacji do kogo.* 2) = *zb.* deputowani. 3) = *prow. ob. Nowacja.*

Delegat, a, *lm.* **ci,** *m.* delegowany, do delegacji należący, deputat.

Delegować, ował, uje, *scz. nd.* z ramienia swego kogo zsyłać. *Delegować kogo do rozsądzenia jakiej sprawy.*

Delegowany, egq, *lm.* **i,** *m. ob. Delegat.*

Delektować się, ał—, uje—, *złz.* (z łać.) *czém*; cieszyć się, pieścić się, rozkoszować się czém.

Delficki, a, ie, *p.* z Delf, miasta Grecji, gdzie niegdyś była wyrocznia. *Wyrocznia delficka*; mówi się przen. o czyjémś niby niemylném wyrokowaniu, wróżeniu.

Delfin, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (Delphinus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *pryskających*, delfiniastych; gatunki: I. **Pyszczaki**: 1 = *dziobaty* (D. Geoffroi). 2 = *wieńczony* (D. coronatus). 3 = *Bredégo* (D. Bredaensis). 4 = *gangietański* (D. gangeticus). 5 = *małogłowy* (D. micropterus). II. **Delf. właściwe**: 6=*pospolity* (D. delphis). 7 = *Bory* (D. Boryi). 8 = *krzyżowy* (D. cruciger). 9 = *cętkowany* (D. maculatus). 10 = *Nezarnak* (D. Tursio). 11 = *malajski* (D. malayanus). 12 = *zauzdany* (D. fraenatus). 13 = *szybki* (D. velox) 14 = *Harlana* (D. Harlani). 15 = *błękitnawo-biały* (D. coeruleoalbus). 16 = *Abusalam* (D. Abusalam). 17=*księżycocętki* (D. lunatus). 18 = *cętkoboki* (D. leucopleurus). 19 = *najmniejszy* (D. minimus). III. **Dwupłetniki**: 20 = *Mongitor* (D. Mongitori). 21=*rogacz* (D. rhinoceros). IV. **Morswiny**: 22= = *morswin* (D. phocoena). 23 = *białogłowy* (D. lencocephalus). 24 = *dwuprzegowy* (D. bivittatus). 25 = *białobrewny* (D. superciliosus). 26 = *kosatka* (D. orca) 27 = *szary* (D. griseus). 28 = *kulistogłowy* (D globiceps). 29=*Bonnatera* (D. Feres). V. **Delfinowce**: 30=*Bieługa* (D. leucas). 32 = *Perona* (D Peronii). 32 = *Dala* (D. Dalei). 2) = tytuł, który nosił następca tronu francuskiego od przyłączenia Delfinatu aż do r. 1830. 3) = *fig. żart.* starszy syn, następca, pierworodny. 4) = *as.* nazwa jednéj z północnych konstellacji.

Delfina, y, *lm.* **y,** *v.* **Delfinowa, y,** *lm.* **e,** *ż.* żona Delfina, królewiczowa francuska.

Delfinian, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (delphinas, phocenas) nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas delfinowy i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Delfinina, y, *blm. ż.* truciznowa roślinna substancja z rzędu alkaloidów czyli organicznych zasad, otrzymywana z nasion *Ostróżki ogrodowéj* (Delphinium staphysagria).

Delfinowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. zool. ob. Delfin.*

Deliberacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Narada, Namysł, Rozwaga.*

Deliberować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *nad czém; ob. Namyślać się, Rozważać.*

Delicje, ów, *blp. ż.* (z fran.) 1) rozkosz, słodycz. *To są jego delicje. Co za delicje!* 2)= życie rozkoszne. *Delicje u niego miałem.*

Delikacik, a, *lm.* **i,** *v.* **Delikatniś,** *m.* któremu trudno dogodzić, papinkarz, pieszczoszek. *Delikacik w jedzeniu. Delikacik żołnierzem nie będzie.*

Delikatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta wymyślna, wykwintna, pieszczoszka.

Delikatnie, *ps.* starannie, pracowicie, misternie, cieniuchno, subtelnie. *Delikatnie zrobić, wyrobić, wypracować co.* 2) = pieszczenie, wykwintnie, wytwornie, wymyślnie. *Być wychowanym delikatnie.* 3)=grzecznie, przyzwoicie, uważnie, bacznie. *Postąpić sobie delikatnie.* 4)= lekko, nie śmiało, ni emocno. *Dotknąć czego delikatnie.*

Delikatnia, sia, *lm.* **sie,** *m. ob. Delikacik.*

Delikatność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) cienkość, subtelność. *Delikatność rysów, zarysów. Delikatność roboty ręcznej. Delikatność pędzla.* 2) = skrupulatność, co się tycze przyzwoitości. *Jest to za daleko posuwać delikatność. Strofować kogo z delikatnością. Człowiek bez żadnéj delikatności.*

Delikatny, a, e, *p.* 1) cienki, subtelny. *Skóra delikatna. Rysy delikatne. Pęzel delikatny. Delikatne uczucie. Smak, ucho delikatne.* 2) = lekki, nie znaczny. *Delikatny wyrzut. Delikatna przymówka.* 3)=nie mocny, słaby. *Zdrowie delikatne. Kompleksja delikatna.* 4)=(o osobach) pełen delikatności, uczuć delikatnych. *Człowiek nadzwyczaj delikatny.*

Delikwent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) zbrodniarz na śmierć skazany.

Delikwentka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) zbrodniarka skazana na śmierć.

Delimacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) rozmiar, pomiar, wymiar.

Delingur, a, *lm.* **y,** *m. mit.* normandzki olbrzym z jasnego Muspelheimu, trzeci mąż *Notty*, lub Nocy, oznacza *Świt.* Synem jego *Dagur*, dzień.

Delinkwent, Delinkwentka, *ob. Delikwent, Delikwentka.*

Delirium, *nieod. n.* (z łać) *ob. Bredzenie.*

Delirujący, a, e, *p.* bredzący, w manji, w krótkim szaleństwie zostający.

Deliżans, *ob. Dyliżans.*

Delja, ji, *lm.* **je,** *ż. zdr.* **Delijka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *przez.* szata zwierzchnia, gatunek kierei wciętéj, opończa. 2) = **dębowa**, nazwa dawnego lekarstwa, używanego w chorobie wenerycznéj.

Deljura, y, *lm.* **y,** *ż. przez.* wołoszka, ferezja, szuba, *ob. Delja.*

Delta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) nazwa czwartéj zgłoski greckiego alfabetu **d.** 2) = wyspa lub półwysep trójkątnego kształtu, utworzony przy ujściu jakiéj rzeki jéj prądem lub u brzegów jakiego lądu falami morza, z ciągłych nanoszeń piaskowych; stąd *delty* Renu, Nilu, Dunaju i t. d., także płaskie, piaszczyste, trójkątne przylądki niektórych krajów zowią się *deltami.*

Deltowy, a, e, *p.* mający podobieństwo do litery greckiéj **d** (delta) np. *mięsnia deltowa* (musculus deltoideus).

***Demagog, a,** *lm.* **owie,** *v. i,* *m.* (z grec.) ludowiec, ludowczyk, stronnik, wódz gminu zagorzały.

Demagogiczny, a, e, *p.* ludowczy, właściwy demagogowi.

Demagogizm, u, *lm.* **y,** *m.* zasady demagogiczne, dążność do przewodzenia nad ludem.

Demagogja, ji, *blm. ż.* przewaga u gminu, gminowództwo, szerzenie zasad demagogicznych.

Demarkacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) przeprowadzenie granicy, rozgraniczenie, odgraniczenie.

Demarkacyjny, a, e, *p.* odnoszący się do rozgraniczenia, stanowiący granicę. *Linja demarkacyjna.*

Demaroon, a, *blm. m. mit.* wielki bóg fenicki, brat bliźniaczy Sydeka, wtóry Knefis i wykładnik Jacha, znaczy ruch ogniowy, lot słonecznego światła, lub tyle, co egipski Knef. To duch, wstępujący w materją.

Demaskować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) zdjąć komu maskę. *fig.* odkryć prawdę w czyjém postępowaniu, sposobie myślenia. = **się,** *złz.* zdjąć sobie maskę. *fig. posp.* przedstawić się w prawdziwém świetle.

Demaskowanie, a, *lm.* **a,** *n.* zdjęcie maski (komu), *wł.* i *fig.* = **się,** *n* zdjęcie maski sobie. *wł.* i *fig.*

Demaszkować, Demaszkowanie, Demaszkowany, *ob. Demeszkować,* i t. d.

Demesz, a, *lm.* **e,** *m.* i *zdr.* **Demeszka, i,** *lm.* **i,** *ż.* szabla damasceńska; główna Szamska, tak nazwana od miasta Damaszku czyli Szamu.

Demeszkować, *v.* **Demaszkować, ował, uje,** *scz. nd.* żelazo na wzór fabryk Damaskich zdobić, kwiecić, blachmalować.

Demeszkowanie, *v.* **Demaszkowanie, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) nabijanie szabli drótem srebrnym lub złotym, blachmalowanie. 2) = robota damaszkowana, blachmalowana.

Demeszkowany, *v.* **Demaszkowany, a, e,** *p.* blachmalowany, jak szable damasceńskie. *Nóż demeszkowany. Pistolety demeszkowane.*

Demetra, y, *blm. ż. mit.* córka Chrona i Rei, czasu i przestrzeni, a siostra Zeusa, lub Eteru, matka bogów, znaczy Agatodemona ziemi. Zowią ją Psychą Gai, lub Afrodytą Gają, a czczą jako boginią zbóż i żniwa. Nauczyła Greków rolnictwa. Z brata Zeusa powiła Persefonę, której, gdy wykradł ją drugi brat Ais i uwiozł z sobą do piekieł, szukała rozpaczając po całej ziemi. Ze śmiertelnika zaś Jazyona, otrzymała syna Plutusa. Nosi żniwiarski wieniec z kłosów na głowie, a snopek makówek i róg obfitości w ręku. Towarzyszy jéj często Dyonizy.

***Demiurg, a,** *lm.* **i,** *m.* (z grec.) *mit.* jeżeli znaczy tyle, co Bóg-Ogół, *ob. Bożoch*; jeżeli zaś tyle, co Bóg-Ogół uczłowieczony, *ob. Człowieczoch*; jeżeli wreszcie znaczy najwyższego kapłana, *ob. Bożar.*

Demobilizacja, ji, *blm. ż.* (z łać. średn.) rozbrojenie; postawienie armji na stopie pokoju.

Demokracja, ji, *blm. ż.* (z grec.) gminowładztwo, gminorządztwo, ludowładztwo, rząd ludowy. *Rzeczpospolita Ateńska była czystą demokracją.*

Demokracki, a, ie, *p.* gminowładzki, gminorządny.

Demokrat, a, *lm* **ci,** *m.* i **Demokrata, y,** *lm* **ci,** *m.* stronnik wszechwładztwa ludu; *ludowiec, ludowczyk.

Demokratka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta zasad demokratycznych.

Demokratycznie, *ps.* gminowładnie; sposobem ludowym. *Odziewa się demokratycznie,* t. j. jak najprościéj, najubożéj.

Demokratyczny, a, e, *p.* od demokracji, gminowładny; ludowczy, ludowładny.

Demokratyzm, u, *lm.* **y,** *m.* sposób myślenia demokratyczny, uczucia demokratyczne.

Demon, a, *lm.* **y,** *m.* 1) grecka nazwa ducha, osobiście myślanego. Demonami są bogowie pogańscy. 2) = zły duch, djabeł.

Demonjak (Daemoniacus), **a,** *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) nawiedzony (od złego ducha), szalony, chorobliwie egzaltowany, doświadczający widzenia duchów; hallucynat.

Demonofobja, ji, *blm. ż. med.* (z grec.) djabłowstręt, bojaźń szatanów czyli złych duchów (pewien rodzaj szaleństwa, pochodzącego z przesądnéj obawy kar piekielnych).

Demonolatrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) oddawanie czci duchom; czczenie złego ducha, djabła.

Demonologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o duchach; uzmysłowione wyobrażenie najwyższéj istoty.

Demonomanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) nawiedzenie od złego ducha, powstające stąd pomięszanie zmysłów. 2) = bojaźń duchów, upiorów.

Demonstracja, ji, *lm.* **je,** *ż* (z łać.), *ob. Dowodzenie, Okazywanie, Przekładanie, Przedstawianie.*

Demonstracyjny, a, e, *p* (z łać.) do demonstracji służący; okazujący, przedstawiający.

Demonstrować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) okazywać, przedstawiać; przekładać, dowodzić.

Demontować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) *art.* (o armatach) znosić, zbijać, *ob. dk. Zdemontować.*

Demoralizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać. średn.) zepsucie obyczajów, nadwerężenie moralności, rozwiązłość.

Demoralizować, ował, uje, *scz. nd.* psuć dobre obyczaje, nadwerężać, podkopywać cnotę; sprowadzać z drogi moralności.

Dena, y, *lm* **y,** *ż.* pieniądz srebrny etruryjski = około 2 rub. 10 kop. = 11 zł.

Denakon, *nieod.* moneta starożytna używana w Małéj Azji (2 pondjon) = 2,15 kop. = 1,3 gr.

Denar, a, *lm.* **y,** *m.* 1) moneta starożytna Rzymian = 20,25 kop. = 1 zł. 10,5 gr. 2) = *v. Drachma*; moneta starożytnych żydów = 13 kop. = 26 gr. 3) = dawny polski, mały pieniążek srebrny; przez trzy wieki, 11, 12 i 13, stanowił u nas jedyną prawie monetę. Gdy Kazimiérz W. grubszą monetę, groszem zwaną, wprowadził, denar stał się 18tą jego częścią, i tak pozostał aż do czasów Jana Kazimiérza, kiedy ostatni raz, r. 1653, pojedyńczy denar wybito. Wartość wewnętrzna denara naszego z najdawniejszych czasów, wynosiła około 9 groszy, za Kazimierza W. około 2 gr.; za Jana Kazimiérza jedna szósta gr. Dziś wspomina się tylko jako moneta liczalna = jedna szósta szel. 4) = moneta Szląska = 0,2 kop. = 0,4 gr. 5) = moneta w Antwerpji = 0,256944.. kop. = 0,51388.. gr. 6) = moneta we Włoszech (jedna dwónasta solda). = 0,075 kop. = 0,15 gr. 7) = moneta szwajcarska = 0,074... kop. = 0,158... gr.

Denarek, rka, *lm.* **rki,** *m.* trójnóg, dryfus, narzędzie kuchenne.

Denaro, *nieod.* 1) waga srebrna i złota genewska = 1,1 gramma. 2) = waga medjolańska = 1 gramm. 3) = waga neapolitańska = 26,730 grammom. 4) = waga rzymska = 1,178 grammom.

Dendera, *v.* **Denderewa, y,** *blm. ż. bot. prow. ob. Bieluń pospolity* (Datura stramonium).

Dendrachot, u, *lm.* **y,** *m. prze. min.* gatunek agatu, *v.* chalcedonu, z żyłkami wyobrażającemi drzewo.

Dendrografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie drzew.

Dendrolit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *geol.* skamieniałe całe drzewo, lub część drzewa.

Dendrologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) znajomość drzew.

Dendrometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia drzew.

Dendrometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia drzew.

Dendryczny, a, e, *p. min.* krzewiasty, mający postać krzewu (przymiotnik dawany pewnemu gatunkowi złożenia minerałów, lub ich zewnętrznéj postaci).

Dendryt, u, *lm.* **y,** *m. min.* 1) nazwa dawana niek. pewnemu gatunkowi margłu, z naturalnemi rysunkami drzew i krzewów. 2) = ogólna nazwa dawana skamieniałościom drzewnym lub zwierzokrzewnym 3) = (jako przymiot) drzewkowatość, drzewokształt.

Deneb, u, *blm. m.* (z arab.) (dosłownie: ogon), w *astr.* ogólna nazwa dawana kiedyś wielu gwiazdom stałym.

Denga (Danga, *v.* Tainga) (z tat.), także *Denuszka* (Dieniuszka); dawna moneta rossyjska = 0,5 kop. = 1 gr.

Denko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) (*zdr.* od *Dno*), niewielkie dno. *Denko u szklanki, u filiżanki. Denko u kapelusza, u czepka.* 2) = niewielkie wieko, przykrywka.

Denkówka, i, *lm.* **i,** *ż.* drzewo dębowe i sosnowe, używane na dna do naczyń.

Dennahuba, y, *lm.* **y,** *m. prow.* nazwa grzyba *Sromotnik smrodliwy* (Phallus impudicus).

Denniak, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *górn.* pospolita nazwa, dawana w górnictwie rudom, których płaskury leżą w spodzie pokładu. 2) = *med.* twór chorobowy twardy, powstały w skutek *dny*, najczęściéj formujący się na końcach kości, sustawowych, albo na zasłonkach serca.

Dennica, y, *lm.* **e,** *ż.* deska od wozu, służącego do wywózki gnoju, zwykle z drzewa iglastego.

Dennokwiatowe rośliny, *bot.* (Thalamiflorae), nazwa dawana, wedł. ukł. De Cand. roślinom z klassy 1széj (*dwulistkowych*), mającym liczne płatki przytwierdzone do dna kwiatowego; stanowiącym 1szą podklassę, *v.* podgromadę tegoż ukł.

Dennopręcikowy, a, e, *p. bot. ob. Wielopręcikowy.*

Denność, ści, *lm* **ści,** *ż.* dna, denna choroba, łamanie stawów, podagra, sciatyka, artrytyzm.

Denny, a, e, *p.* 1) od choroby zwanéj *dną*; sciatyczny, artrytyczny, podagryczny. *Denna niemoc.* 2) = od wyrazu *dno*, mający dno, z dnem, *ob. Bezdenny*, nie mający dna.

Denominacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) mianowanie, nazwanie.

Dentagra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *med.* ból zębów, rwanie w zębach.

Dentumoger, u, *m. mit.* niebo i pierwiastkowa Madżiarów ojczyzna, tak zupełnie, jak u Słowian Indje. Pełno w kraju tym najduje się złota i srebra, a djamenty i kamienie drogie płyną z wodami rzek. Późniejsi badacze widzą w nim ziemię, między Kaspijskiém morzem i rzeką Donem położoną, w któréj Madżiarowie, opuściwszy Azją, najprzód mieszkali, sąsiadując z Finnami. Dentumoger oznaczał także najwyższego boga, przypominającego Serwanę Akerenę u Persów, Atłaiba u Litwinów i starego Turylainena u Finnów.

Dentysta, y, *lm,* **ści,** *m.* (z łać.) lekarz zębów, lekozęb.

Denuncjacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Delacja.*

Denuncjant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) donoszący, oskarżający, delator (mian. przed trądem, zwierzchnością), posp. szpieg.

Denuncjować, ował, uje, *scz. nd.* donaszać, oskarżać potajemnie, szczególniéj przed zwierzchnością, rządem.

Denuszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (moneta), *ob. Denga.*

Deodalit, u, *lm.* **y,** *m. min* gatunek feldspatu.

Deokuppacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *prow.* oddanie majątku uprzedniemu właścicielowi.

Deon, a, *blm. m. mit.* celtycki Dewr, jest rozdzielacz cielesności przedstworzennéj pomiędzy rzeczy, rośliny, zwierzęta i ludzi; Szatny z niebios, ubierający świat w ciało. Najduje się w służbie Jauksa i Aeda. Taliesin zowie go rozgarniaczem żywota niebieskiego od żywota ziemskiego, kapłanem Huego, mocarzem wszech świata, panem Brytanji, marszałkiem w powiatach skał, wielkim Ojcem. *Rozkoszne ogrody ojca Deona*, znaczą miejsca tajemnic.

Deontologiczny, a, e, *p.* należący do deontologji.

Deontologja, ji, *blm. ż.* (z łać.) nauka o obowiązkach.

Depaktacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *prow.* zdzierstwo, branie nad taksę, *v.* branie, wyciąganie, gdzie się nie należało, t. j. gdzie opłata nie była postanowioną.

Depansować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) wydawać na co lub napróżno pieniądze.

Departament, u, *lm.* **y,** *m.* 1) obwód, okręg. *Francja dzieli się na* 86 *departamentów.* 2) = wydział jakiego wyższego sądownictwa. *Departament Ministerstwa Spraw wewnętrznych.* 3) = dawniéj na Litwie Sąd Główny.

Departamentowy, a, e, *p.* od departamentu, *ob. Okręgowy, Wydziałowy.*

Departycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać. śr.) rozdzielenie.

Dependencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Zależność, Zawistość.*

Dependent, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) zostający w zależności od kogo. 2) = sposobiący się do nauki prawnéj pod mistrzem w téj nauce biegłym, czyli mecenasem.

Dependować, ował, uje, *sn. nd.* 1) *od kogo;* zależéć, zawisłym być od kogo. 2) = *u kogo*; być dependentem u mecenasa, sposobić się do nauki prawnéj.

Depesza, y, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1) pismo w rzeczach tyczących się spraw krajowych. 2) = ważny list prywatny, wymagający pospiesznego wręczenia.

Depka, Debka, i, *lm.* **i,** *ż.* u szewców, drewienko śpiczaste, które się pod haskę na kopycie posuwa.

Deplecja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* wyczerpanie, wypróżnienie; niek. przen. upuszczenie krwi.

Deponent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) składający rzecz jaką, np. summę w banku. 2) = świadek u sądu.

Deponować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *łan.* i *praw.* pieniądze, towar, dokument, ważne papiery i t. p. w ręce kogo trzeciego do pewnego schowania składać.

Depopularyzacja, ji, *blm. ż.* (z fran.) utracenie popularności.

Depopularyzować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) pozbawiać kogo popularności. = **się,** *złz.* tracić popularność.

Deportacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wywiezienie, wydalenie z kraju w odległe gdzieś miejsce za karę.

Deportacyjny, a, e, *p.* od deportacji. *Okręt deportacyjny*, odwożący na miejsce przeznaczone wygnańców.

Deportować, ował. uje, *scz. nd.* wywozić, wydalać z kraju za karę.

Depozycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* zeznanie świadków w jakiéj sprawie.

Depozyt, u, *lm.* **y,** *m* (z łać.) rzecz powierzona na schowanie, pokład, skład. *Pieniądze złożyć do depozytu. Odebrać z depozytu.*

Depozytarjusz, a, *lm.* **e,** *m. praw.* ten, komu się powierza depozyt, lub na czyje ręce powierzono co, poufnik.

Depozytka, i, *lm.* **i,** *ż.* pieniądz papierowy, bilet kassy depozytowéj.

Depozytowy, Depozytny, a, e, *p* od depozytu, składu. *Depozytne bilety*, t. j. na summę złożoną gdzie w depozycie.

Deprawacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) zepsucie obyczajów, rozpusta. *Dawniéj takiéj deprawacji nie było.*

Deprekacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ret.* prośba usilna.

Depres, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *muz.* struna wydająca ton opadający, ustający, niby przytłumiony.

Depressja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* sposób zdjęcia katarakty za pomocą zdławienia, ściśnięcia, wycisku.

Deptacz, a, *lm.* **e,** *m.* co depce, np. wino, glinę.

Deptać, ał, pce, *scz. dk.* 1) *co*; ciskać, tłuc nogami, chodzić po czém. *Deptać komu v. kogo po nogach. Deptać po błocie. Deptać wino*, wyciskać nogami sok z winogron. *Deptać glinę*, wymiękczać ją nogami. 2) = *za czém*; krzątać się około czego, pilnie za czém chodzić. 3) = *fig.* lekceważyć, pogardzać czém. 4) = *myś.* popęd płciowy zaspakajać, mówiąc o ptastwie.

Deptak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) walec, walek do folowania. 2) = młyn, w którym konie siłą swoją mielą.

Deptalnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) gdzie się co depce. *Deptać wino w deptalni.* 2) = folusz na sukno, skóry i t. d.

Deptanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) ciśnienie, tłoczenie nogami. 2) = krzątanie się około czego, pilne za czém chodzenie. 3) = *fig.* lekceważenie, pogardzanie czém, 4) = *myś.* parzenie się dzikiego ptastwa, mian. kaczek.

Deputacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wysłanie, posłanie kogo, poselstwo. 2) = *zb.* osoby wysłane, deputowani. *Deputacja z pięciu osób.* 3) = poselstwo, urząd posła, deputowanego. *Dążyć do deputacji.*

Deputat, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) deputowany, poseł na sejm. *Deputaci od kleru, szlachty i miast.* 2) = w dawnéj Polsce, sędziowie trybunału głównego, z ziem i województw od współobywatelów wybrani. 3) = członek deputacji wywodowéj w Gubernjach zachodnich Państwa Rossyjskiego. 4) = *prow. posp.* (na Szląsku) mierzywo, zsypka. 5) = *v.* **deputatowe drzewo,** *leś.* drzewo opałowe w sążniach, przeznaczone corocznie bez opłaty lub za opłatą pniowego, zgromadzeniom klasztornym, proboszczom, dożywotnikom i t. d. na mocy dawnych przywilejów lub zapisów.

Deputować, *ob. Delegować.*

Deputowany, ego, *lm.* **ni,** *m.* posłannik, poseł na sejm. *Izba deputowanych (we Francji).*

Dera, Derha, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Derka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kilim, przykrycie na konia w stajni, gunia.

Derceta, y, *blm. ż. mit.* córka Ilusa i Homichli, Czasu i Mgły, bogini fenicka, znaczy Noc i odpowiada egipskiéj Atorze. Jest pół niewiastą i pół rybą, a mieszka równie na lądzie, jak w wodach. Bratem jéj bliźniaczym jest Dagon, który stał się wnet jéj mężem. Usłali sobie małżeńskie łoże na łonie *My*, lub ziemi, w którém wylęgły się wszystkie rośliny, robaki, gady, owady, ptaki i zwierzęta.

Derchem, *nieod.* (Once *v.* Uhhia) moneta srebrna marokańska = 9 kop. *v.* 18 gr.

Dereniak, u, *lm.* **i,** *m.* trunek, wyrabiany na Podolu z jagód dereniowych, t. j. owoców drzewka, zwanego *Dereniem właściwym v. pospolitym* (Cornus mascula).

Dereniowy, a, e, *p.* od derenia, z derenia. *Drzewo dereniowe. Jagody dereniowe. Sok dereniowy.*

Dereń, nia, *lm.* **nie,** *m. bot.* 1) (Cornus), roślina, należąca do klassy 4éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *świdwa* (C. sanguinea), krzew niek. dość wysoki, u ludu *świdsiną* zwany, rośnie wszędzie w lasach i zaroślach; = *właściwy v. pospolity* (C. mas *v.* mascula), krzew większy od poprzedzającego, niek. wyrastający w drzewo, owoce ma kształtu oliwek, eliptyczne, czerwonawe, mięsiste, smaku kwaśno-słodkawego; na Podolu robią z nich trunek *dereniakiem* zwany; drzewo twarde i ciężkie; z gałęzi w Niemczech robią laski; = *biały* (A. alba), gałęzie ma jasno-czerwone, jagody białe; pochodzi z Kanady; u nas utrzymuje się w ogrodach. 2) = bł. zam. *Cierń v. Szakłak pospolity* (Zizyphus vulgaris *v.* Rhamnus sizyphus).

Deresz, a, *lm,* **e,** *m. zdr.* **Dereszek, szka,** *lm.* **szki,** *m.* koń czarnéj albo czerwonéj maści z pomięszaną szerścią białą.

Dereszowaty, a, e, *p.* pstréj maści, siwowaty. *Dereszowata klacz.*

Derfintos, a, *blm. m. mit.* brat Warpasa, Ligieza i Letusa, dewajtas litewski, jest duch zgody, któréj pragnie się po wojnie. Inne imię jego *Definitos.*

Derha, *ob. Derka, Dera.*

Derkacz, a, *lm.* **e,** *m.* (Crex) *zool.* ptak z rzędu *podkasalych*, rodzaju *chróścieli*; gatunki jego: 1 = *właściwy* (Rallus Crex). 2 = *myszaty* (R. mustelinus). 3 = *krótkoskrzydły* (R. brachypterus). 4 = *miedzistoskrzydły* (R. femoralis). *Nie bywał na derkaczach, przys.* t. j. nie ma doświadczenia, nie bywalec.

Dermatografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie skóry.

Dermatolog, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) poświęcający się nauce o chorobach skóry lub posiadający tę naukę.

Dermatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o skórze.

Dermatomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, anatomizowanie skóry.

Dermatopatologja, ji, *ż.* (z grec) nauka o chorobach skóry.

Derogacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *praw. prze.* ubliżenie, ujma, naruszenie.

Derus, a, *lm.* **y,** *m. posp.* 1) zdzieracz, co drze, zdzierca. 2)=*ob. Obdartus.*

Derwisz, (*bł.* **Derbisz**), **a,** *lm.* **e,** *m.* 1) zakonnik turecki. 2)=*fig.* ubogi, chudy pachołek. *Chudy derwisz,* in. *tureckl święty.*

Derywacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *ob. Odciągnienie, Pochodzenie.*

Des (moneta), *ob. Bes.*

Descens, u, *lm.* **a,** *m.* (z łac.) *med.* zstok, spadek, *np.* od głowy. *Descens humorów, puchliny.*

Des-dur, *nieod. muz.* rodzaj tonu z 5ma bemolami.

Deseczka, *ob. Deska.*

Deseń, niu, *lm.* **nie,** *m.* (z fran.) rysunek, wzór, wzorek.

Deser, *v.* **Desser, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *ob. Wety.*

Desinfekcja, ji, *lm.* **je.** *ż.* (z łac.) zniszczenie zaraźliwej własności powietrza; oczyszczanie powietrza od złej woni.

Deska, i, *lm.* i **Deszczka,** *v.* **Deseczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) tarcica, dyl. *Usiąść na desce. Deskami pokładać, wyłożyć. fig. Przejść po jednéj desce,* t. j. nie być zupełnie pijanym. 2)=*prze. Deski;* okładki książki, stąd: *Od deski do deski przeczytać, przewartować książkę.* 3)=*fig.* grobowa deska, trumna, grób, śmierć. *Być komu wiernym aż do grobowéj deski. Leżéć na grobowéj desce,* t. j. umrzeć. 4)=*u sochy, ob. Odkładnica.* 5)=*myś.* gatunek samolówki na kuropatwy, którą zabijane bywają.

Deskrypcja, cji, *lm.* **cje,** *ż.* (z łac.) opisanie.

Desman, a, *lm.* **y,** *m. zool.* gatunek bobra, znajdujący się w Laponji i Rossji północnéj, wielkości szczura.

Despekt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) niecześć, uchybienie, ubliżenie. *Despekt komu czynić.*

Desperacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *posp.* rozpacz, zupełna utrata nadziei. *Desperacja mię bierze. Przyprowadzić kogo do desperacji. Zrobić co z desperacji.*

Desperacki, a, ie, *p. prze.* (z łac.) rozpaczający, zrozpaczony. *Mina desperacka. Myśl desperacka, psł. Po desperacku,* rozpaczliwie. *Bić się, grać po desperacku.*

Desperat, a, *lm.* **ci,** *m.* rozpaczający, zrospaczony, *prze.* śmiałek zuchwały. *Wygląda jak desperat jaki.*

Desperatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rozpaczająca, na wszystko gotowa.

Desperować,ował,uje, *scz. nd.* (z fran.) oddawać się rozpaczy, nie wiedzieć jak postąpić z rozpaczy, *prze.* rozwodzić się z gorzkiemi żalami na los.

Despot, a, *v.* **Despota, y,** *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) 1) pan, rządca jedynowładny. *Despota nie zna prawa, krom woli własnéj.* 2)=dawniejszy tytuł panujących w Serbji, dziś godność równająca się prawie godności książęcéj w innych krajach.

Despotycznie, *ps.* sawowładnie, jedynowładnie. *Rządzić despotycznie,* t. j. bez ograniczenia władzy prawami. *Państwo rządzone despotycznie.*

Despotyczność, ści, *blm. ż.* samowolność, arbitralność. *Despotyczność działania. Despotyczność człowieka.*

Despotyczny, a, e, *p.* samowładny, samowolny, absolutny. *Władza despotyczna. Rząd despotyczny.*

Despotyzm, u, *blm. m.* despotyczne panowanie, absolutność.

Destrukcja, cji, *lm.* **cje,** *ż.* (z łac.) zniszczenie, zrujnowanie.

***Destur-Mobeds,** *nieod. m.* arcykapłan irański, lub jeden z Magów trzeciego stopnia.

Destylacja, cji, *lm.* **cje,** *ż chem.* (z łac.) *przekroplanie, przecieklanie,* zwykle *przepędzanie, pędzenie,* działanie za pomocą ognia się odbywające, którego celem jest oddzielenie płynu lotniejszego od gęstszego lub od ciał skrzepłych, a w którém chodzi przedewszystkiém o zebranie tego płynu, jaki się w stanie pary podnosi i w przyjemniku gromadzi; *destylacja* dzieli się na *górną* (destyllacia per ascensum), kiedy płyn przepędzony w stanie pary, w wierzchniéj części naczyń powraca do właściwego sobie stanu skupienia, spływając potém do podstawionego naczynia, jak w alembikach, na *dest. boczną* (d. per latus), kiedy krzepnie na stronie, gdy się destyluje z retorty i na *dolną* (d. per descensum) kiedy przechodzi do stanu płynnego u dołu, używa się tylko do pędzenia dziegciu i do wyrabiania rtęci z jéj kruszców.

Destylarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* gdzie destylują wódkę, olejki, gorzelnia.

Destylat, u, *blm. m. chem.* produkt otrzymany za pomocą destylacji, ciało destylowane, *v.* przedestylowane, przepędzone, przecieklone, przekroplone.

Destylator, a, *lm.* **owie,** *m.* który destyluje, pędzi wódkę, olejki, gorzelnik; fabrykant destylowanych wódek.

Destylować, ował, uje, *scz. nd.* przepędzać przez alembik. *Destylować wodę rzeczną. Destylować wódkę, oleje.*

Destylowanie, a, *lm.* **a,** *n.* przepędzanie przez alembik.

Destytucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) oddalenie od obowiązku, od służby rządowéj, danie odstawki, degradacja.

Destytuowany, a, e, *p.* oddalony ze służby (rządowéj), od urzędu, degradowany.

Deszarżować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) wystrzelić w celu tylko pozbycia się naboju.

Deszcz, u, *v.* **dżdżu,** 3 *p.* **deszczowi,** *lm.* **deszcze,** *v.* **dżdże,** 2 *p.* **deszczów,** *m.* wyziewy ziemi, z chmur w kroplach spadające. *Duży, rzęsisty, nawalny deszcz. Deszcz pada, kropi, leje. Zbiera się, v. zanosi się na deszcz. Stać, być na deszczu. Chronić się od deszczu. Pragnie jak kania dżdżu, przys. Po deszczu bywa pogoda, przys. Z deszczu pod rynę, przys. Jak deszcz, v. deszczem, v. gradem padają na niego żarty. Deszcz krwawy, ob. Krwawy deszcz. Deszcz siarczysty, ob. Siarczysty deszcz.*

Deszczarnia, i, *lm.* **e,** *ż.* studnia nie zdrojowéj lub rzecznéj, lecz dżdżowéj wody, ściekwa, rząp', cysterna.

Deszczka, *v.* **Desecska, i,** *lm.* **i,** *ż. ob. Deska.*

Deszczochron, u, *lm.* **y,** *m.* 1) rozpinający się daszek z rączką, używany powszechnie dla ochronienia się od dżdżu, paraplui; bl. lecz zwykle *parasolem* zwany. 2)=*bot. Bedłka wyniosła* (Agaricus procerus, *v.* annulatus), gatunek grzyba jadalnego.

Deszczonośny, a, e, *p.* deszcz przynoszący, dżdżowy, deszczowy. *Wiatr deszczonośny. Chmura deszczonośna.*

Deszczorodny, a, e, *p.* deszcz rodzący, dżdżysty. *Jesień nasza zwykle bywa deszczorodną.*

Deszczownik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zool. in.* siewka, ptak (pardalus pluvialis). 2)=*bot.* pospolita nazwa dawana roślinie: *Nogiet deszczownik* (Calendula pluvialis), pochodzącéj z Afryki, hoduje się u nas w ogrodach dla pięknych, promieniowych fjoletowego koloru kwiatów, które się zamykają na noc i przed deszczem.

Deszczowy, a, e, *p.* od deszczu, dżdżowy. *Woda deszczowa. Chmura deszczowa.*

Deszczówka, i, *lm.* **i,** *ż* 1) woda deszczowa. 2)=*fig.* cieńkie wino takiego koloru, jak woda deszczowa, wino austrjackie.

Deszczułka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Deszczka*), mała deska.

Deszczyć,ył, y, *scz. nd.* deszczem spadać, *ob. Dżdżyć, Zadeszczyć się.*

Deszczyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Deszcz*) mały, drobny deszcz. *Ciepły deszczyk. Wiosenny deszczyk. Deszczyk majowy i łzy panny młodéj nie długo trwale.*

Deszczysty, a, e, *p. bł. ob. Dżdżysty.*

Deszossować się, ował—, uje—, *złz. nd.* (z fran.) rozzuć się, rozdzinć się.

Detaksowanie, a, *lm.* **a,** *n.* (z łac.) naznaczenie ceny, ocenianie.

Detal, u, *lm.* **e.** *m.* (z fran.) *ob. Szczegół, Opowiadać z detalami.*

Detalicznie, *ps.* z detalami, szczegółami, drobiazgami, rozwlekle. *Opowiadać zbyt detalicznie.*

Detaliczny, a, e, *p. ob. Szczegółowy, Drobiazgowy, Rozwlekły.*

Detalista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) *han.* kupiec, przekupień, który towary w drobnych częściach przedaje, kramarz.

Detencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) ujęcie, zatrzymanie,

uwięzienie (kogo); trzymanie w więzach. *Detencja zbiegłego żołnierza.*

Deterjoracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) pogorszenie, zepsucie, poniżenie, mianowicie pogorszenie dóbr, lub budowli, przyprowadzenie ich do złego stanu.

Determinacja, ji, *blm. ż.* (z fran.) śmiałość przytomna, odwaga, stałość, gotowość poświęcenia się. *Człowiek z determinacją. Iść z determinacją na śmierć. Brak determinacji.*

Determinizm, u, *blm. m.* (z łac. śr.) nauka, że wszystkie przemiany na świecie wypływają z przeznaczenia; uniknąć ich nie można.

Determinować, ował, uje, *scz. nd.* (z łac.) 1) oznaczać, określać. 2) *Determinować kogo do czego;* przywodzić do stanowczego postanowienia, do jakiéj decyzji, nakłaniać, decydować kogo. 3)=**się,** *złz. na co;* nakłaniać się, decydować się do czego, przedsiębrać co; stanowczo postanawiać.

Determinowany, a, e, *p.* 1) określony, oznaczony. 2)=śmiały, ryzykowny. *Człowiek determinowany.*

Detonacja, ji, *ż.* (z łac. śr.) 1) fałszywe śpiewanie, spadnięcie z tonu. 2)=*chem.* nagłe z hukiem zapalenie się jakiego ciała, wystrzał.

Detonować, ował, uje, *scz. nd.* 1) sprawiać że ktoś spuści z tonu, zmitręży się, *v.* upokorzy się, zbijać z terminu. 2)=*muz.* spadać głosem w śpiewie coraz niżéj.

Detrektacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) zaprzeczanie, zapieranie się, ubliżenie (komu).

Detronizacja, ji, *blm. ż.* (z łac. śr.) złożenie z tronu, pozbawienie officjalne władzy monarszéj.

Detronizować, ował, uje, *scz. nd.* pozbawiać (kogo) tronu, usunąć z tronu; odjąć komu władzę monarszą.

Detrunkacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) odtrącenie, potrącenie, np. pewnéj summy pieniężnéj z pensji, z należności.

Detrunkować, ował, uje, *scz. nd.* odtrącać, potrącać (summę jaką, należność).

Detto, *v.* **Ditto,** *nieod.* 1) i *skróc.* D°, *v,* Dto, *v.* dtto. (z włos.) toż samo, jak wyżéj, również. 2) = moneta florencka (4 Piastrino) = 1 rub. 12,5 kop. = 7 zł. 15 gr.

Deukaljon, a, *m. mit* syn Prometeusza; syn Minosa.

Deunx, *nieod.* moneta starożytnych Rzymian 11/12 asa, *v.* 11 uncij, *ob. As.*

Deutoronomium, *n. npr.* (z grec.) powtórzenie zakonu, tytuł piątéj księgi Mojżesza.

Deverra, y, *ż. mit.* u Rzymian, bogini własności.

Dew, *nieod. m. mit.* u Persów, zły genjusz.

Dewa, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* po litewsku nazwa bogini, przypominająca łacińskie *Dea.*

Dewaj, a, *lm.* **e,** *m. mit.* zowie się wszelaki bóg litewski, tyle co po łacinie *Deus.*

Dewajtas, a, *lm.* **y,** *m. mit.* litewska nazwa na bóstwa drobne, znacząca tyle, co *bożek.*

Dewandiren, *v.* **Dewendren,** *nieod. m.* u Indjan, król półbogów.

Dewastacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) zniszczenie, spustoszenie, ruina.

Dewinacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) wróżenie, przepowiadanie przyszłości, lub zdolność do tego.

Dewiza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) godło, emblema. 2) = pewien gatunek weksłów. 3) **Dewizy, wiz,** *blp. ż. han.* listy weksłowe, weksle. *Dewizy zagraniczne,* t. j. weksle na miasta zagraniczne.

Dewizka, i, *lm.* **i,** *ż.* kluczyk wraz z małą pieczątką przy zegarku kieszonkowym; breloki.

Dewocja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *ob. Pobożność.* 2)= *ob. Bigoterja, Nabożnisiostwo.*

Dewot, a, *lm.* **ci,** *m.* nabożniś, świętoszek, liziobrazek.

Dewotka, i, *lm.* **i,** *ż.* nabożnisia, świętoszka.

Dewwy, ego, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest mocarz słoneczny, biorący wodę w posiadłość, lub słońce, pijące wodę. On sprawca deszczu.

Dezawantaż, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) strata, niekorzyść, ujma. *Na dezawantaż, ob. Dezawantażownie.*

Dezawantażownie, *ps.* na niekorzyść, nie korzystnie, z ujmą. *Wyglądasz coś dzisiaj dezawantażownie,* t. j. nie tak dobrze jak zwykle.

Dezercja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) zbiegostwo z wojska.

Dezerter, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) zbieg z wojska.

Dezerterować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) uciekać z wojska; opuszczać nieprawnie służbę wojskową.

Dezoksydacja, *v.* **Dezoksygenacja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) *chem. ob. Odkwasorodnianie, Upierwotnianie.*

Dezolacja, ji, *blm. ż.* (z łac. śr.) 1) spustoszenie. 2) = brak pociechy, rozpacz.

Dezolować, ał, uje, *scz. nd.* (z łac. śr.), *ob. Psuć, Niszczyć* (mian. budynki).

Dezorganizacja, ji, *blm. ż.* (z fran.) 1) nieład, rozstrojenie. 2) = rozprzężenie wszystkich organów zmysłowych przez magnetyzowanie.

Dezorganizować, ał, uje, *scz. nd.* 1) bezład, nieporządek wprowadzić. 2) = pozbawić zmysłów (przy magnetyzowaniu).

Dezyderjum, *lm.* **Dezyderja,** *n.* (z łac.), *ob. Żądanie.*

Dezygnacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wykaz, *v.* spis jakich przedmiotów, mian. w towarzystwach assekuracyjnych dokładny spis towarów zabezpieczających się, szczególniéj takich, które łatwemu zepsuciu podlegają.

Deżdż, *ob. Deszcz.*

Dębak, u, *lm.* **i,** *m.* wino cierpkie, kwaskowate, *v.* wino zbyt wytrawne, drętkie.

Dębczak, a, *lm.* **i,** *m.* kij dębowy.

Dębczyna, y, *lm.* **y,** *m.* 1) młody dąb. 2) = dąbrowa, gaj dąbrowy.

Dębianka, *v.* **Dębionka, i,** *lm.* **i,** *ż.* **Dębnik, a,** *lm.* **i,** *m.* narośl na liściu dębowym, *ob. Galas.*

Dębica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) dębowy gaj, dębczyna. 2) = młody dąb.

Dębicz (herb); na tarczy trzy oszczepy do góry ostrzem, takież trzy w hełmie.

Dębić, ił, i, *scz. nd.* 1) skóry dębową korą wyprawiać, garbować. *Skóra dębiona.* 2) = zdejmować korę z dębów.

Dębiec, bca, *lm.* **bce,** *m.* dębowy kij. *Kazano ich u pręgierza dębcami wychłostać.*

Dębienie, a, *lm.* **a,** *n.* zaprawianie skór dębową korą; garbowanie.

Dębik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Dryas), roślina, zwana także *Sylinicą.*

Dębikufel, fla, *lm.* **fle,** *m.* moczywąs, moczymorda, opój.

Dębina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dębowe drzewo. 2) = dębowy las, dąbrowa.

Dębinka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Dębina*) 1) mały lasek dębowy. 2) = pałka dębowa.

Dębionka, *ob. Dębianka.*

Dębniak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) gaj, las dębowy. 2) = *bot.* gatunek grzyba z rodzaju *Huby,* rosnący na dębach (Boletus arborens sessilis), in. hubka; = *ob. Siniak* (Boletus cyanensis).

Dębnica, y, *blm. ż. ob. Garbnik.*

Dębnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) las dębowy, dąbrowa. 2) = *ob. Dębianka.* 3) = *ob. Garbnik.*

Dębno (herb); na tarczy krzyż, spodem na lewym rogu abdank; na hełmie między dwóma rogami bawolemi krzyż.

Dębny, a, e, *p.* koloru dębiastego, liścia dębowego.

Dębonosek, ska, *lm.* **ski,** *m. zool.* krzywonos, wywielga ptak.

Dęborog (herb); pień dębowy, z którego wierzchołka dwa jelenie rogi wyrosły.

Dębosiek, a, *lm.* **i,** *m.* co dęby siecze.

Dębowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* kij dębowy, dębczak, dębiec.

Dębowy, a, e, *p.* od dębu. *Drzewo dębowe. Drwa dębowe. Wieniec dębowy. fig. Dębowe słowa. Kto gardzi słowy prostémi, tego trzeba dębowemi, przys. bot. Dębowa gąbka, ob. Huba ogniowa,* *v. żagwiowa* (Boletus igniarius, *v.* fomentarius).

Dęcie, a, *lm.* **a,** *n.* wianie, nadymanie. *Dęcie wiatrów Dęcie* (*szkła*).

Dęczak, a, *lm.* **i,** *m.* gatunek świdra, którego używają do statków wodnych i okrętów.

Dęfry, ów, *blp. m.* (z niem.) *muz.* przyrząd za pomocą jednego z pedałów fortepianu podnoszący się i spadający, by dozwolić drgać strunom, lub drganie to powściągnąć.

Dęga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) klepka z drzew iglastych, lub miękkich liściastych, na beczki do soli i wapna. 2)= pręga, blizna, szram. *W czerwonych dęgach ciało na grzbiecie się wzdyma.* 3) = *prow.* (na Szląsku) tęcza.

Dęsta, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Hiraea), roślina.

Dętka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) dętego co, *ob. Bańka.* 2) = perła fałszywa.

Dętość, i, *lm.* **i,** *ż.* wydęcie. *Dętości szpikowe* (cavitates medullares), *an.* puste miejsca w kościach szpikiem napełnione.

Dęty, a, e, *p.* 1) wydęty, wydrążony, czczy wewnątrz. *Dęta robota. Dęty posąg. Żyła dęta. Łodyga dęta.* 2) = na czém się dmie. *Instrument dęty.*

Diak, Diakowiec, Diakowstwo, *ob. Dziak, Dziakowiec, Dziakowstwo.*

***Dibatis,** w loice, *ob. Filarnik.*

Dibrachys, *v.* **Dybrach, a,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) stopa rytmiczna, składająca się z dwóch krótkich zgłosek (*vv*).

Dice, y, *v.* **Dike, i,** *ż. mit.* córka Jowisza, *wł.* sprawiedliwość.

Dichotomiczny, a, e, *p.* (z grec.) dwudzielny.

***Dichotomja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z grec.), *ob. Dwudział.*

Dichroizm, u, *blm. m.* (z grec.) *min.* dwubarwność, t. j. własność niektórych minerałów przezroczystych, krystalicznych, iż patrząc przez nie, okazują kolory w dwóch kierunkach; zależy ona od krystalizacji i podwójnego załamywania się światła.

Didrachma, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) moneta starożytnéj Grecji = 46,33 kop. = 3 zł, 2,66 gr. 2) = moneta w Małéj Azji = 25,75 kop. = 1 zł. 21 i pół gr.

Didryk, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Kukułka.*

Didym, u, *blm. m. chem. ob. Dydym.*

Didymalgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) ból w jądrach.

Dieduszka, i, *lm.* **i,** *m. mit.* bóstwo domowe na Rusi, stojące pod rozkazami Hospodarzyczka. Znaczył ducha jednego z dziadów, opiekującego się rodziną.

Dien, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Dona, jest słońce piątego światła na niebie i w tajemnicach. Znaczy biały dzień. Pszenicznémi dary pojednywa się z kanarem ulów, tudzież z wonią aloesu i myrry.

Dies, *nieod. ż. mit.* żona nieba, *wł.* dzień.

Diesiatina (dziesięcina), **y,** *lm.* **y,** *ż.* miara powierzchni rossyjska = 109,25 arom; 4 diesiatiny = 437 arom.

Diffamacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) osławianie, oczernianie, pozbawianie kogo dobrego imienia.

Diffamować, wał, muje, *scz. nd.* (z fran.) osławiać, oczerniać, pozbawiać kogo dobrego imienia.

Diffenbacja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Dieffenbachia), roślina z rodziny *obrazkowych* (Aroidene); gatunki: = *jadowita* (D. Segine), rośnie w Ind. Wsch., gdzie się używa za środek lekarski, łodygę ma drzewiastą, pochwicę blado-zieloną, wewnątrz szkarłatną, zawiera w sobie ostry i jadowity sok; odmianę jéj stanowi: = *plamista* (D. maculata).

Differencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *ob. Różnica, Spór.* 2) = ziemia pod sporem będąca, grunt sporny. 3) = *kursu* lub *ceny, han.* różnica, która przez podniesienie, lub zniżenie się kursu, stanowi odmienną wartość wekslów lub towarów dla kupującego i przedawającego.

Differencjalny, a, e, *p.* (*rachunek*), *ob. Różniczkowy.*

Differencyjny, a, e, *p.* odnoszący się do differencji (spornego gruntu). *Sprawa differencyjna,* t. j. o granicę.

Diffrakcja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *fiz.* uginanie się światła.

Diffuzja, ji, *blm. ż. gazów* (z łać.) *chem.* rozpraszanie się gazów wchodzących w skład atmosferycznego powietrza, t. j. urównoważanie się ich wszędzie jednostajne, w skutek którego, pierwiastki składowe powietrza w każdéj wysokości atmosfery są w jednakowym stosunku.

Digestja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *ob. Trawienie, Strawność.* 2) = *chem.* działanie, w którém dane ciało wystawia się, przy pomocy lekkiego ciepła, na czynność (reakcję) rozpuszczającego je płynu, in. *Wytrawianie.*

Digiesta, ów, *blp. n.* (z łać.) zbiór praw z dzieł dawnych prawoznawców rzymskich z rozkazu cesarza Justyniana porządnie ułożony.

Digitalina, y, *blm. ż. chem.* pierwiastek z rośliny: *Naparstnica purpurowa* (Digitalis purpurea).

Digressja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Ustęp.*

Dijambus, *nieod. v.* **Dyjamb, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) podwójny jamb, czterozgłoskowa stopa rytmiczna.

Diken, *nieod.* dawna moneta kantonu Szwyc w Szwajcarji = 30 kop. = 2 zł.

Dilapidacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) rujnowanie, obałanie; *przen.* marnowanie, trwonienie.

Dilemma, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Dilemmat, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) w logice, wniosek obosieczny; rodzaj syllogizmu dozwalający wyboru między dwoma sprzecznémi zdaniami, *ob. * Dwójganiec.*

Diletant, *v.* **Dilletant, a,** *lm.* **ci,** *m.* i **Diletantka,** *v.* **Dilletantka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z wlos.) amator lub amatorka, zamiłowany lub zamiłowana w jakiéj sztuce lub nauce, bez wyłącznego jéj oddania się.

Diletantyzm, *v.* **Dilletantyzm, u,** *blm. m.* (z wlos.) amatorstwo w czém, lubowanie w jakiéj sztuce lub nauce, bez wyłącznego jéj oddania się.

Dilucydacja, *ob. Dylucydacja.*

Dime, *v.* **Disme,** *nieod.* moneta w Nowym Yorku = 12,857... = kop. 25,7... gr.

Dimerli, *nieod.* miara towarów sypkich w Bukareście = 21,6 litrom.

Dimorficzny, a, e, *p.* (z grec.) *chem.* dwukształtny, np. *ciało dimorficzne,* przedstawiające się w dwóch różnych kształtach.

Dimorfizm, u, *blm. m.* (z grec.) *chem.* dwukształtność ciał, własność ich przedstawiania się w dwóch różnych kształtach.

Dinametr, Dinamiczny, Dinamika, i t. d. *ob. Dynametr, Dynamiczny, Dynamika,* i t. d.

Dinero, *nieod. n.* 1) moneta hiszpańska = 0,02kop. = 0,01 gr. 2) = de Mallorca, na Majorce = 0,3611 kop. = 0,722... gr.

Diomed, Dionizy, Diopedya, i t. d. *ob. Dyomed, Dyonizy, Dyopedja.*

Diona, *ob. Djona.*

Diopsit, Dioptas, Diopter, i t. d. *ob. Djopsit, Djoptas, Djopter.*

Diorama, Diorf, Dioryt, *ob. Djorama, Djorf, Djoryt.*

Dios, Dioskur, *ob. Djos, Djoskur.*

Diplazjon, *ob. Dyplazjon.*

Dipondius, moneta starożytnych Rzymian = 4 kop. *v.* 8 gr.

Dipondjon, *nieod.* starożytna moneta w Małéj Azji = 1,0833... kop. = 2,166... gr.

Dipterologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie dwuskrzydłych owadów.

Dipyr, u, *lm.* **y,** *m. min.* (z grec.) *ob. Łopień.*

Dires, *nieod. blp. mit. ż.* córki Acherontu i Nocy; *wł.* gniewy bogów.

Dis, *nieod. muz.* podwyższenie głosu o pół tonu.

***Disamis,** *nieod.* (w loice) *ob. Dziadaspis.*

Disconto, Diskontować, *ob. Dyskonto, Dyskontować.*

Disjunkcja, *ob. Dyzjunkcja.*

Diskrazja, Diskrazyjny, *ob. Dyskrazja, Dyskrazyjny.*

Disme, *nieod.* (moneta) *ob. Dime.*

Dispondeus, *nieod. v.* **Dyspondej, a,** *lm.* **e,** *m.* (z grec.) podwójny spondeus, miara czterozgłoskowa (— — — —).

Dissentery, ów, *blp. n.* (z ang.) protestanci w Anglji, którzy nie uznają panującego biskupiego kościoła.

Distater, u, *lm.* **y,** *m.* (uncja srebra) moneta starożytna Małej Azji = 1 rub. 3 kop. *v.* 6 zł. 26 gr.

Disunita, *ob. Dyzunita.*

Diteista, Diteizm, *ob. Dyteista, Dyteizm.*

Ditrocheus, *v.* **Ditrochej, a,** *lm.* **e,** *m.* (z grec.) podwójny trocheus, czterozgłoskowa miara wierszowa (— *v* — *v*).

Dittaleloklang, u, *lm.* **i,** *m. v.* **Dittanaclavis,** instrument muzyczny, podobny do fortepianu, wynaleziony w Wiedniu 1808 r. przez Millera.

Ditto, *ob. Detto.*

Diuim, *nieod.* miara długości holenderska = 0,01 metra. = rossyjska, *ob. Cal.*

Diukwantol, a, *lm.* **e,** *m.* nazwa ogrodowa *Tulipanu pachnącego* (Tulipa svaveolens), utworzona z nazwiska księcia Tolą (Duc-van-Tol); kwiaty ma wonne, zwykle purpurowe, pochodzi z południ. Europy, u nas utrzymuje się w ogrodach.

Diuretyczny, Diurnał, Diurnista, i t. d. *ob. Diuretyczny, Djurnał, Djurnista.*

Div.... *ob. Dyw....*

Każdy osłania gwiazdę sobie przekazaną ciemnemi skrzydły, starając się ją zadławić. Są Arcy-Diwy, bojujące z siedmią Amszaspandami. Aryman jest wszystkich Diwów król,

Diw, a, *lm.* **y,** *m. mit.* irański bis, mający kształt ozarnego smoka, walczący z gwiazdą. Ile gwiazd, tyle Diwów, który za ich pomocą wojuje z Ormuzdem. Namiestnik zaś jego zowie się *Eszem.* Są *diwy* i w Arabji.

Diwagować, *ob. Dywagować.*

Diwani, *v.* **Diwini;** tak w Abissynji zowie się Para (moneta) *ob. Para.*

Diwersja, *ob. Dywersja.*

Diwidenda, *ob. Dywidenda.*

Diwidować, ał, uje, *scz. nd. druk.* (u zecera), przedzielać w składaniu wyraz, który z jednego wiersza na drugi przechodzi, znakiem -

Diwis, *nieod. druk.* (u zecerów) znak rozdzielenia wyrazu w druku, nakształt klamry.

Diwizja, Diwizyjny, *ob. Dywizja, Dywizyjny.*

Diwizorjum, *nieod* (złać.) *druk.* u zecerów, narzędzie służące do przytrzymywania rękopismu i również do wskazywania wiersza, który się ma układać.

Dizjunkcja, *ob. Dyzjunkcja.*

Dizunita, *ob. Dyzunita.*

Dja, ji, *blm. ż.* jedna z Muz.

Djabaz, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min.* zielony kamień, gatunek skały składającéj się z feldszpatu i hornblendy.

Djabelnie, *ps,* kaduecznie, nadzwyczajnie. *Djabelnie gorąco. Djabelnie brzydka. Djabelnie kłamiesz. Wódka djabelnie mocna.*

Djabelny, a, e, *p.* od djabła, kaducznie mocny, nadzwyczajny. *Djabelne zimno. Djabelny deszcz. Djabelny strach. Djabelna sprawa.*

Djabelski, a, e, *p.* czartowski, szatański. *Djabelskie podszepty. Złość djabelska. Sztuka djabelska. Djabelska praca,* t. j. bardzo trudna. *pał. Po djabelsku,* po czartowsku, po szatańsku, djabelsko.

Djabelsko, *ps.* po czartowsku, po szatańsku. *Rzecz, potwarz djabelsko wymyślona. Spisek djabelsko uknuty.*

Djabelstwo, a, *lm* **a,** *n.* 1) rzeczy, sprawy, skutki djabelskie. *W tém wszystkiém jest jakieś djabelstwo.* 2) = *zb.* djabli, czarci. *Narody te dzieci swoje ofiarowały djabelstwu.*

Djabeł, bła, *lm.* **bli,** *m.* (z grec.) 1) właściwie potwarca, obmawiacz. 2) = czart, bies, zły duch. *Mieć djabła w sobie. Wyganiać djabłów. Djabłu duszę sprzedać. Djabłu świeczkę,* t. j. złemu nadskakiwać. *Czy go djabeł opętał? To djabła warto. Żeby tam djabeł na djabła! I sam djabeł nic nie zrozumie. Djabłami na kogo rzucać v. nasyłać. Idź do djabła v. do sto djabłów! Bodajcie djabli wzięli v. porwali. Zje djabła, kto to zrobi. To cały djabeł, to istny djabeł. To djabeł nie człowiek (ze swoją zręcznością). Do djabła! to nie łatwo! Skąd u djabła on to wszystko bierze? Jaki djabeł ci to powiedział, v. kto u djabła ci to powiedział? Jakiego tam djabła zrobiłeś? Zbił go, jak sto djabłów. Krzyczy, jak sto djabłów. Po djabła sprawa. Co djabeł zgubi, to my znajdziem, przys.* t. j. nic dobrego nie znajdziem. *Nie taki djabeł czarny v. straszny, jak go malują, przys.* t. j. pozory często mylą. *fig. Jest tam kiś djabeł, v. kiś djabeł tam siedzi. Djabeł warzył piwo i słodzin się wyrzekł, przys.* t. j. nabroił biedy, licha i sam zemknął. *Nie trzeba bratać djabła z szatanem,* t. j. złego ze złym. *Gdzie djabeł nie może, tam babę poszle. Kto przed pieklem mieszka, musi djabła prosić w kmotry, przys.* t. j. niek. z konieczności musimy ze złymi się bratać. = *** południowy,** o którym donosi Bokshornius, jest jeden z bożków słowiańskiego piekła. Podczas żniw przechadza się po wsiach moskiewskich w postaci baby. Gdy kto mu czci nie odda, połamie mu ręce i nogi. Co znaczy djabeł ten? Jest to *Koczkodan.*

Djabełek, łka, *lm.* **łki,** *m.* (*zdr.* od *Djabeł*) 1) mały djabeł, pokuska. *fig.* dziecko zabawne, figlarczyk. 2) = hazardowna gra w karty, in. landsknecht. *Utniem sobie w djabełka.*

Djabetes, *nieod. ż.* (z grec.) *med. ob. Moczówka.*

Djabetyk, ka, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) podległy niemocy, zwanéj *Djabetes v. Moczówka.*

Djabetyka, i, *blm. ż. v.* **cukier djabetyka,** *chem.* gatunek słodkiéj zwierzęcéj substancji, wyrabiający się w nerkach chorowitym sposobem; z natury swéj podobny do roślinnego cukru, nie zawiera bowiem w sobie azotu; na wino nie fermentuje.

Djable, *ps. ob. Djablo.*

Djablę, ęcia, *lm.* **ęta,** i **Djablątko, a,** *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Djabeł*) mały djabeł, djablik, złośliwe dziecko.

Djabli, a, e, *p.* 1) od djabła, szatański. *Rogi, pazury djable. Djable podszepty, ob. Djabelski.* 2) = kaducznie mocny, nadzwyczajny. *Djable zimno, ob. Djabelny.* 3) = lichy, nędzny, kiepski. *Djabli komplement. Djabła nagroda.* 4) = *Djable łajno, bot.* (Assa foetida), *ob. Czarcie łajno. Djable jaje,* nazwa dawana roślinie *Sromotnik smrodliwy* (Phallus impudicus). *Djable palce, geol. ob. Pelemnity. Djable szpony v. pazury, geol. ob. Wrzecionki* (*strombity*).

Djablica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobieta zła, jak djabeł. *Istna djablica, czysta djablica. Zła djablica.*

Djablik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (*zdr.* od *Djabeł*), *ob. Djablę.* 2) = *bot.* dawniejsza nazwa rośliny: *Aronek pospolity v. Obrazki pospolite* (Arum maculatum); *Djablik wielki, ob. Aronek włoski v. Obrazki włoskie* (A. italicum); *Djablik mniejszy, ob. Ziejec pospolity* (Dracunculus vulgaris).

Djablo, *ps.* 1) djabelnie, kaducznie mocno. *Djablo go poczęstował.* 2) = licho, nędznie.

Djablotyny, tyn, *blp. ż.* (z fran.) rodzaj cukierków.

Djabłowy, a, e, *p.* do djabła należący, djabelski. *Dzieci djabłowe.*

Djabolista, y, *lm.* **iści,** *m.* należący do sekty djabolistów *v.* opętanych, mających na sobie piętna djabelskie, we Francji niegdyś egzystującéj.

Djabologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o djabłach.

Djacheł, chła, *lm.* **y,** **Djasek, ska,** *lm.* **ski,** **Djaszek, szka,** *lm.* **szki,** *m. prze. zam.* djabeł. Jest to wykręt tych ludzi, którzy wymawiając *djacheł, djasek* i t. p. sądzą, iż nie grzeszą, bo wyrazu *djabeł* nie mówią.

Djachylon, (posp. djachilum) *nieod. n.* (z grec.) gatunek rozmiękczającego plastru.

Djadem, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Djadema, y,** *lm* **y,** *ż.* (z grec.) przepaska na głowie, godło królewskie, przen. korona.

Djafonometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia przezroczystości powietrza.

Djaforetyczny, a, e, *p. środek;* środek służący do wzbudzenia transpiracji.

Djaforeza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* potnienie.

Djafragma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *an.* otoczna; osierdzie; przepona; błona przedzielająca jamę piersiową od brzusznéj.

Djagnostyczny, a, e, *p. med.* od djagnostyki; tyczący się djagnostyki.

Djagnostyk, ka, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) wprawny w rozeznawaniu chorób. *Ten lekarz jest wybornym djagnostykiem.*

Djagnostyka, i, *blm. ż.* (z grec.) *med.* nauka rozpoznawania chorób.

Djagnoza, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Djagnozis,** *nieod. ż.* (z grec.) *med.* określenie choroby z jéj symptomatów, t. j. z oznak chorobliwych.

Djagonal, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) djagonalna linja.

Djagonalny, a, e, *p.* (z grec.) w poprzek idący, od jednego kąta do drugiego jemu przeciwległego; przekątny; przeciwkątny. *Linja djagonalna;* linja łącząca w czworoboku dwa przeciwległe kąty.

Djagraf, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) u sztycharza, narzędzie służące do tego, ażeby linje jakiego rysunku wiernie przenieść na plitę, in. *Pantograf.*

Djagrafika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka rysowania, in. *Pantografja.*

Djagrafja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka obchodzenia się z djagrafem.

Djagridjum, *ob. Scammonium.*

Djakarcynum (Diacarcinum), *n.* (z grec.) lekarstwo przeciw ukąszeniu psa wściekłego.

Djakatolikon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) konfekcik mający służyć na wszystkie choroby.

Djaklas, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Djallag.*

Djakon, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) duchowny stopniem niższy od kapłana. *Do djakona należy czytanie ewangelji.*

Djakonica, y, *lm.* **e,** *ż.* w pierwiastkowym kościele, kobieta używana do pewnych posług.

Djakonowy, a, e, *p.* od djakona. *Subdjakon djakonowemu urzędowi usługuje.*

Djakoński, a, ie, *p.* od djakonstwa.

Djakonstwo, a, *lm.* **a,** *n.* stopień duchowny; porządek święcenia dający się przez biskupa. *Postąpić na djakonstwo.*

Djakustyka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) nauka o odgłosie.

Djalekt, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *ob. Narzecze.*

Djalektyczny, a, e, *p.* (z grec.) biegły w rozumowaniu; według djalektyki, *ob. Saczny.*

Djalektyk, a, *lm.* **cy,** *m.* podług djalektyki rozumujący, wprawny w rozumowanie. *Wielki z niego djalektyk. Biegły djalektyk człowieka z chłopskim rozumem zawsze wyprowadzi w pole i wystawi go na nieuka, ob. Sacznik.*

Djalektyka, i, *blm. ż.* (z grec.) umiejętność rozumowania, biegłość w rozumowaniu. *Djalektyka stanowiła pierwszą część filozofji scholastycznéj, a teraz stanowi drugą część logiki, a piątą część filozofji, podług najnowszego systematu, ob. Sacz.*

Djallag, u, *lm.* **i,** *m. min.*, in. *Djaklas, Mignik;* kamień stanowiący jedną z odmian *Augitu, v. Piroksenu*, rzadko krystaliczny, zwykle blaszkowy, koloru oliwkowego, niek. szarego, krawędzie ma przeświecające się; zdarza się z hornblendą.

Djalog, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) 1) rozmowa dwóch lub więcéj osób między sobą. 2) = *muz.* kompozycja na kilka głosów naprzemian odpowiadających sobie. 3) = *teatralny*, rozmowa na scenie. *Nie ma prawdy, v. brak prawdy w tym djalogu. Djalog żwawy, ożywiony.* 4) = widowisko sceniczne, przedstawiane w wiekach średnich.

Djalogicznie, *ps.* w kształcie djalogu, rozmowy.

Djalogiczny, a, e, *p.* od djalogu, odnoszący się do djalogu.

Djament, u, *lm.* **y,** *m.* najcenniejszy ze wszystkich kamieni, z przyczyny twardości, blasku, a nadewszystko gry kolorów, czyli własności rozkładania i odbijania światła; pod wzgl. chem. djament jest czystym *węglikiem;* najważniejsze kopalnie tego kamienia są we wsch. Indjach i Brazylji; djamenty szlifują się za pomocą ich własnego proszku; dwa główne kształty, jakie nadają obrobionym djamentom dla żywszego odbijania światła, są: *rozeta* i *brylant*; najdroższemi są djamenty zupełnie czyste, t. j. nie mające żadnych skaz, plam, czyli, jak zwykle się mówi, *djamenty czystéj wody*; wartość djamentu ocenia się na *karaty*, jeden z cenniejszych ze swéj wielkości djamentów, należący do korony francuskiéj, zowie się *Regentem. Djamentem*, także zowie się bl. u szklarzy wszelki kamień, za pomocą którego rznie się szkło.

Djamentowy, a, e, *p.* od djamentu, brylantowy. *Szpilka djamentowa. Pierścień djamentowy.*

Djametr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *mat. ob. Średnica.*

Djametralnie, *ps.* (z grec.) przeciwległe; odległe na całą długość *średnicy*; *przen.* zupełnie, *v.* wbrew przeciwnie, opacznie.

Djametralny, a, e, *p.* (z grec.) *mat.* średnicowy (*ob. Średnica*); przeciwległy, odległy na całą długość średnicy (lep. *djametralnie przeciwległy*); *przen.* zupełnie, *v.* wbrew przeciwny; *djametralna przeciwległość, as.* (ob. ten wyr.).

Djana, y, *blm. ż.* 1) *mit.* rzymska bogini polowania, uroboina na wzór greckiéj Artemidy i znacząca księżyc. Artemida grecka atoli przeobraziła się we dwie rzymskie boginie: *Lunę* i *Djanę*. 2) = nazwa dawana niek. w dawniejszych czasach srebru. *Djany drzewo, ob. Drzewo djany.*

Djapazon (Diapason), **u,** *m.* (z grec.) *muz.* 1) oznaczenie rozległości skali głosu, lub narzędzia muzycznego. 2) = widełki strojowe (Kammerton). 3) = nazwanie oktawy u Greków.

Djarchja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rząd kraju zostający w ręku dwóch władzców, *v.* monarchów.

Djarja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) 1) biegunka (choroba), zbyteczne rozwolnienie żołądka; dyssenterja. 2) = *górn.* dzienna porcja.

Djarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) opis codziennych czynności, dziennik. *Djarjusz sejmowy. Djarjusz podróży królewskiéj.*

Djas, a, *lm.* **y,** *m.* djabeł słowiański, *ob. Dyd, Dyt, Dydek.*

Djasek, Djaszek, *ob. Djas. Po djasku*, zam. po djabelsku. *Tam do djaska*; wyrażenie, mniéj niby grzechu przynoszące, niż *Tam do djabła*; *ob. Dydek, Dydys, Łada.*

Djasfikoja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) *med.* oznacza toż samo co bicie tętna (pulsu).

Djasporometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie rozproszenia się światła.

Djastaz, u, *blm. m. v.* **Djastaza, y,** *blm. ż.* (z grec.) 1) *med.* rozsunięcie się, *v.* rozejście się kości. 2) = *chem.* pierwiastek roślinny, tworzący się przy kiełkowaniu ziaren zbożowych, znajdujący się w słodzie jęczmiennym i kartoflowych roślinach; posiada własność wspólną kwasom, rozcieńczonym wodą, zamieniania mączki i dekstryny na cukier owocowy.

Djateza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* zakażenie, zepsucie krwi jakiegokolwiek rodzaju. *Djateza weneryczna.*

Djatoniczność, ści, *blm. ż.* (z grec.) *muz.* stopniowanie tonów w oktawie.

Djatoniczny, a, e, *p. muz.* wedle prawideł djatoniczności ułożony. *Porządek djatoniczny.*

Djazostyka, i, (Diasostica) *blm. ż.* (z grec.) sztuka zachowania zdrowia.

Djecezalny, a, e, *p.* od djecezji. *Biskup djecezalny. Duchowieństwo djecezalne. Katechizm djecezalny.*

Djecezanin, a, *lm.* **owie,** *m.* do pewnéj djecezji należący.

Djecezja, ji, *blm.* **je,** *ż.* (z grec.) biskupstwo, prowincja należąca do zarządu biskupa.

Djereza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *ob. Rozkleć.*

Djeta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) wstrzymywanie się od jadła dla zdrowia, głodzenie się. *Przepisano mu ścisłą djetę. Zachowywać ścisłą djetę. Być na djecie.* 2) = płata dzienna robotnikowi po tyle od dnia. 3) = *v. stołowe*; płata dodatkowa do zwykłéj pensji urzędnikowi, któremu się poruczą czasowo jakiś ważny obowiązek.

Djetarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* pobierający djetę, t. j. płatę za pracę dzienną, lub dopłatę do zwykłéj pensji.

Djetetyczny, a, e, *p.* od djety, należący do djety; wedle djety, stosowny do jéj przepisów.

Djetetyka, i, *blm. ż.* (z grec.) 1) nauka o zdrowiu; sztuka utrzymania zdrowia, *ob. Hygiena.* 2) = część medycyny przepisująca sposoby utrzymywania się chorych co do pokarmu.

Djezys, *nieod.* (z grec.) krzyżyk w muzyce przed nutą położony na znak, że należy wziąć wyżéj półtonem.

Djona, y, *blm. ż. mit.* jedna z Tytanid greckich, oznacza pianę morską.

Djonea, i, *ż. mit.* przezwisko Wenery.

Djopsit, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień, stanowiący odmianę *Augitu, v. Piroksenu*, zdarza się w *serpentynie*, tworząc podłużne, przezroczyste, zielonawe kryształy.

Djoptas, *v.* **Dioptaz, u,** *lm.* **y,** *m, min.* in. *Miedník szmaragdowy;* krzemian miedzi, zdarzający się w stepach kirgizkich, w postaci krystalliczněj, z odłamem muszlowym, koloru szmaragdowego.

Djopter, tru, *lm* **y,** *m v.* **Djoptra, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) narzędzie do skierowania ocznego promienia na jakibądź przedmiot lub punkt na powierzchni ziemi, używane w miernictwie; in. *Celownik;* w astronomji, do skierowania promienia ocznego na jakiebądź ciało niebieskie; in. *Unjał z celownikami.* 2) = narzędzie chirurgiczne, służące do rozszerzania naturalnych otworów ciała, w celu zobaczenia wewnętrznych części.

Djoptryczny, a, e, *p.* od djoptryki; wedle praw djoptryki.

Djoptryka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o łamaniu się promieni światła, stanowiąca część optyki.

Djorama, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) okrągłe przeświecające się malowidło, któremu się przygląda z ciemnego stanowiska, przy rozmaitém oświetleniu.

Djorf, a, *blm. m. mit.* irański bóg w sercu Sapandomady. Jest to Mitras, lub słońce, przenoszące się w środek ziemi, wypiekające tu kruszce i kamienie, słowem podziemny, *ignis mas.* Grecy podają, że Mitras jest bóg w skałach narodzony, i że z niektórej opoki spłodził Djorfa. Mitras i Djorf, to tedy słońce, upałem brzemienne, lub ogień w wydrążeniach skał, wnikające aż do jądra ziemi. Żoną ostatniego jest *Djorfa*. Inne imię jego *Perses.*

Djorfa, y, *blm. ż. mit.* irańska bogini, Djorf żeński, podziemny *ignis femina*, jest Mitra, w środek ziemi przeniesiona, księżyc piekielny, pani wszech czarnoksięztwa. Inne imię jéj *Persea.*

Djoryt, u, *lm* **y,** *m. min. v.* **Zieleniec,** gatunek polnego kamienia, składającego się z feldspatu zwanego *albitem* i z *amfibolu*, (ob. te wyrazy); z djorytu składają się ciemne skały, podobne bazaltowym.

Djos, *nieod. m. mit.* bóg grecki, tyle co *Zeus.* Z niego urobiła się łacińska nazwa Boga *Deus.*

Djoskur, a, *v.* **Kastor, a,** *v.* **Polluks, a,** *lm.* **y,** *m. mit.* dwaj to Djoskury są synami Astrei i trzymają pod bo-

ki ojca Urana, jeden na wschodzie, drugi na zachodzie, a znaczą gwiazdę poranną i wieczorną. Uchodzą za bliźnięta, a opiekują się rycerzami, jeźdcami i żeglarzami. Inne ich imię: *Tyndarydy.*

Djuretyczny, a, e, *p. środek, med.* środek, którego skutkiem otrzymuje się obfity odpływ uryny. *Djuretyczne lekarstwa.*

Djurna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) to, co się na dzień daje, bierze, płaci, *ob. Djeta.*

Djurnal, la, *lm.* **le,** *m. v.* **Djurnał, a,** *lm.* **y,** *m.* (z łać. śr.) książka do codziennego nabożeństwa katolickich księży, dziennik kapłański.

Djurnista, y, *lm.* **y,** (z łać.) *ob. Djetarjusz.*

Dla, *pmk* (rządzi pdk 2gim; zaim. *on, ona, one*, rządzony od *dla*, przybiera dla łagodniejszego brzmienia głoskę *n*, mówi się przeto: *dla niego, dla niéj, dla nich*, zam. *dla jego, dla jéj, dla ich*; zam. *dla niego, dla niéj*, używa się niek. skrócenie: *dlań*). **Dla** z pdk. 2gim kładzie się: 1) zam. pdk. 3go: *Dla matki to zrobiłem. Nic nie zapisał dla swych krewnych.* 2) wyrażając przyczynę, powód: *Dla niego muszę siedzieć w domu. Poważają go dla dobrych jego przymiotów. Dla braku pieniędzy żyje oszczędnie.* 3) wyrażając kierunek, względ, stosunek, zam. *względem, ku: Czułość matki dla dzieci. Co dla ciebie jest dobre, nie byłoby dobre dla mnie. Ci ludzie stworzeni są jeden dla drugiego.* 4) wyrażając cel, zamiar. *Królowie dla ludu, nie zaś lud dla nich jest postanowion. Przyszedłem dla widzenia się z tobą. Dla rozrywki to robię. Podróżuję dla zdrowia.* 5) zam. *w imię, na*, (zaklinając, prosząc, wykrzykując). *Dla Boga, nie rób tego! A dla miłości Boskiéj!*

***Dlasobistość, ści,** *ż. fil.* (proseitas, das Fuersichsein), wszystko co istnieje samo *dla siebie.* Bóg, to tameczna, a człowiek tuteczna dlasobistość. Jest trójka wiedzników Stanu, do któréj przynależą: *Przysobistość, Wsobistość* i *Dlasobistość.* Stąd pochodzą: *dlasobisty, dlasobiście, dlasobić, udlasobić* i t. p.

Dłabić i **Dławić,** *scz. nd. co*; 1) gnieść, ściskać. *Dławić glinę, winogrona.* 2) = dawić, dusić. *Herkul w kolebce jeszcze węże dławi małemi ręczynami. fig. Dławić robotę*, t. j. nie robić z chęcią, jak się należy.

Dłabikura, *v.* **Dławikura, y,** *lm.* **y,** *m. posp.* duszący kury, kurygoń. *Lis dławikura.*

Dławica, y, *lm.* **e,** *ż. med.* (inflammatio mucosae pseudo membranacea) zapalenie błony śluzowej z formowaniem się fałszywych błon.

Dławić się, *złz.* dawić się, dusić się.

Dławiec, wca, *lm.* **wce,** *m. med.* (croup), zapalenie w gardle z wysiękiem gęstym formującym fałszywe błony, in. *Krup.*

Dławienie, a, *lm.* **a,** *n.* dawienie, duszenie.

Dławigad, a, *lm.* **y,** *m.* (Tantalus) *zool.* ptak z rzędu podkasałych; gatunki jego: 1=*indyjski* (T. leucocephalus). 2=*amerykański* (T. loculator). 3=*różowoskrzydły* (T. ibis). 4=*biały* (T. lacteus).

Dławik, a, *lm.* **i,** *m.* (Edolius) *zool.* ptak z rzędu owadożernych: gatunki jego: 1=*szafirowy* (E. puellus). 2=*szczeciasty* (E. Balicassius). 3=*czubaty* (E. forficatus). 4=*błękitnawy* (E. coeruleseens). 5=*zielony* (E. paradiseus). 6=*dwunitkowy* (E. setifer). 7=*włosterny* (E remifer). 8=*wąsal* (E. hottentotus).

Dławimuszka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* 1) rodzaj jaszczurki. 2) = muchołówka, ptak.

Dławipacierz, a, *lm.* **e,** *m.* nabożnis, liziobrazek.

Dłażyć, żył, y, *scz. nd. przez. ob. Deptać, Dławić.*

Dłoniasty, a, e, *p. bot.* (Palmatus), mówi się o liściu wielodzielnym niektórych roślin, w którym każde wcięcie opatrzone jest osobnym nerwem, wychodzącym wprost z jego ogonka, jak w *Rącznika pospolitym.*

Dłoniatki, tek, *blp. ż. v.* **Pępawa,** *ar.* ozdoba z pięciu lub siedmiu gładkich liści złożona, do rozpostartéj dłoni podobna.

Dłoniatonogi, a, ie, *p.* splaszczonych nóg, płetwonogi. *Dłoniatonogie gąski.*

Dłonisty, a, e, *p.* szeroki na dłoń.

Dłoniowy, a, e, *p* od dłoni. *Dłoniowa linja, v. prążka.*

Dłoń, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) wewnętrzna część ręki od spojenia do końca palców. *fig. Widać, jak na dłoni. Wykazać, jak na dłoni. To jasno, jak na dłoni.* 2) = zam. ręka. *Dłoń komu podać. W dłoni dłoń. Dawać całą dłonią*, t. j. hojnie. *Ściskać dłoń, zamknąć dłoń*, t. j. przestać dawać. 3) = miara, cztery cale, piędź. 4) = *bot. Dłoń Chrystusowa, v. Dłoń Krystowa, v. Dłoń Boża, v. Dłoń samiec, v. Dłonki*, nazwy dawane roślinie: *Storczyk szerokolistny* (Orchis latifolia) i roślinie: *St. plamisty* (O. maculata). *Dłoń samica, ob. Gołek długostrogowy* (Gymnadenia conopsea). *Dłoń mniejsza, ob. Goł. najwonniejszy* (G. odoratissima). *Dłoń Krystowa, ob.* gatunek rośliny *Rącznik, v. Kleszczowina* (Ricinus palma Christi). 5) = *myś.* powierzchnia szeroka rogów łosia, z której gałęzie wyrastują.

Dłoński, niek, *blp. ż. bot. ob. Dłoń Chrystusowa.*

Dłóto, Dłótko, Dłótować, Dłótowanie, Dłótowy, *ob. Dłuto, Dłutko*, i t. d.

Dłubacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który dłubie, wydrąża, żłobi co. 2) = który powolnie co robi, marudzi, *ob. Dłubała.*

Dłubaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) narzędzie do dłubania, żłobienia. *Dłubaczka snycerska.* 2) = *do zębów*; piórko do zębów, zębodłub.

Dłubać, ał, ie, *scz. nd.* 1) drążyć, ryć, żłobić, rzeźać. 2) = *w czém*; gmerać, skrobać. *Dłubać w zębach. Dłubać w nosie*, 3) = *myś.* mylić, źle gonić (mówiąc o psie). 4) = i **dłubać się**, od niechcenia co robić, marudzić. *Dłubać się w czém.* 5) *Dłubać się*, drapać się, powoli się gdzie dostawać. *Robak dłubie się do góry.*

Dłubała, y, *lm.* **y,** *m.* i **Dłubalski, ego,** *lm.* **scy,** *m.* opieszale co robiący, maruda. **Dłubalska, iéj,** *lm.* **ie,** *ż.* kobiéta opieszała, marudnica.

Dłubanie, a, *lm.* **a,** *n.* wiercenie, drążenie, żłobienie.

Dłubanina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) opieszałe chodzenie koło czego, marudztwo. 2) = robota nudna, przykra. 3) = *zb.* rzeczy dłubane, rzezane, żłobione. 4) = *fig.* dzieło z wielkim trudem, z ciężkością dokonane.

Dłubanki, *ob. Gnojówki.*

Dłubiuch, a, *lm.* **y,** *m.* łyżeczka do dłubania w uszach.

Dłubiząb, ząba, *lm.* **ęby,** *m.* dłubaczka do zębów, zębodłub.

Dłubnia, i, *blm. ż. mit.* pogańskie imię rzeki wpadającéj do Wisły, przy któréj ujściu naleziono ciało Wandy.

Dług, u, *lm.* **i,** *m.* 1) należytość komu od kogo, którą kto komu płacić winien. *Długi robić, zaciągać. Uiścić się z długu. Być utopionym w długach. Być w długach po uszy, v. mieć długów po uszy.* 2) = używa się niekiedy w znaczeniu: należność, wierzytelność. *Mam wiele pieniędzy na długach. Upominać się o dług.* 3) = *fig.* powinność, należytość. *Uiścić się z długu wdzięczności, Wypłacić dług ojczyźnie. Wypłacić dług naturze, v. śmiertelności*, t. j. umrzéć.

Długa, *ż. blm.* (używany tylko w pdku 4tym) *W długą to pójdzie*, t. j. w przewlokę. *Na długą to się zanosi*, t. j. nie prędko to się skończy.

Długacz, a, *lm.* **e,** *m.* (Nerius) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, skrzywionych; gatunek jest pospolitszy jeden: =*brunatny* (N. fuscus).

Długawy, a, e, ę, *p. ob. Obdłużny, Podłużny.*

Długi, a, ie, e, *p.* 1) co do czasu; długotrwający, trwały. *Długie lata. Choroby długie. Czas każdy długi w kłopocie. Dłuższa Sobota, niż Niedziela, przys.* 2) = co do miejsca: mający rozciągłość większą od szérokości i głębokości. *Długa budowa. Długa ulica. Paść jak długi. fig. Mieć długi język*, t. j. być gadatliwym. *Mieć długie ręce*, t. j. lubić kraść. *Mieć długie uszy; być ograniczonym, głupowatym, być osłem. Mieć długie nogi, fig.* prędko chodzić.

Długielno, a, *lm. a, n. bot. ob. Tęgosz* (Phormium), roślina z rodziny *Liljowatych.*

Długięza, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Cercocarpus), roślina.

Długo. *ps.* (*st. wyż. Dłużéj*) 1) co do czasu: dawno oddawna, przewlekle. *Żyć długo. Mówić długo. Długo, za długo trwać. Długo u mnie nie bywał. Jak długo*; póki. *Jak długo mu się spodoba. Jak długo człowiek młody. Nie za długo*; w krótce. *Nie zadługo powróci, nie zadługo ujrzycie go na powrót. Dłużéj tu nie mogę zostać. On mówił najdłużéj. To się zanosi na długo. Z długa*; z dawna. 2) = co do przestrzeni: *Długo się nosić*, t. j. nosić długie odzienie. *Długo koniowi ogon spuścić.*

Długobrzuch, a, *lm.* **y,** *m.* (Lophotus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, wstęgowatych.

Długocierpliwość, *ob. Cierpliwość, Długomyślność. Przewłoczność.*

Długocierpliwy, a, e, *ob. Długomyślny, Przewłoczny.*

Długoczesny, a, e, *p.* przez czas długi trwający, długotrwały.

Długoczub, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Sokół.*

Długodzienny, a, e, *p.* przez wiele dni trwający.

Długodzioby, a, e, *p. zool.* mający długi dziób.

Długodziób, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Tracz.*

Długogłów, owa, *lm.* **owy,** *m.* (Macroglossus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *skrzydlatych*, roślinożernych, rudawkowatych, gatunek jeden: = *psi* (M. minimus)

Długojęzyczny, a, e, *p.* języka długiego, *fig.* papla, gadatliwy.

Długokleszcz, a, *lm.* **e,** *m.* (Munida) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *oburzędnych*, różnokształtnych; gatunek jeden: = *zmarszczkowaty* (M. rugosa).

Długoletni, a, ie, *p.* od wielu lat trwający, długo żyjący.

Długoletność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* długie lat pasmo, długowieczność,

Długoletny, a, e, *p.* mogący długo lecieć (zwykle o ptakach).

Długomówiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* rozwlekły w mowie.

Długomówność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* rozwlekłość w mowie, gadatliwość.

Długomówny, a, e, *p.* rozwlekły w mowie, gadatliwy.

Długomyszka, i, *lm* **i,** *ż.* (Colomys) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, myszkowatych, zajęczo-myszych. Podrodzaje: I. **Chinchille,** *ob. Chinchilla.* II. **Uszanki,** *ob. Uszanek.* III. **Zającomysze,** *ob. Zającomysz.*

Długomyślnie, *ps.* rozważnie, cierpliwie.

Długomyślność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* rozwaga, cierpliwość, wytrzymywanie.

Długomyślny, a, e, *p.* rozważny, cierpliwy, nieskory.

Długonogi, a, ie, *p.* nóg długich.

Długonos, a, *lm.* **y,** *m.* (Macrognathus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, bezpłetwobrzuchych, węgorzowatych.

Długonosy, a, e, *p.* nosa długiego.

Długonóg, oga, *lm.* **ogi,** *m. v.* **Postrzałka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (Pedetes) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, skoczków; gatunek jeden: = *Kapski* (P. capensis).

Długooczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (Podophtalmus) *zool*, skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, wiosłonogich; gatunek jeden: = *kolczasty* (P. spinosus).

Długoogoniasty, a, e, *p. zool.* mający długi ogon. *Skorupiaki długoogoniaste.*

Długooki, a, ie, *p. zool.* mający oczy osadzone na długich słupkach. *Skorupiaki długookie.*

Długopamiętny, a, e, *p.* 1) godny pamięci, o którym długo pamiętają. 2) = pamiętający długo.

Długopłacja, y, *lm.* **e,** *m. prze.* płacący długi (swoje lub cudze).

Długopłetw, a, *lm.* **y,** *m.* (Orcynus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych.

Długopłynność, ści, *blm. ż.* płynienie długie. *fig.* trwanie długie.

Długopłynny, a, e, *p.* płynący, ciągnący się, trwający długo.

Długopomność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest godne pamięci, co długo się pamięta.

Długopomny, a, e, *p.* długo pamiętny, co się długo pamięta.

Długopysk, a, *lm.* **i,** *m.* (Rostrinus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, bezpłetwobrzuchych, węgorzowatych.

Długorąk, ęka, *lm.* **ęki,** *m.* (Hylobates) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpiastych; gatunki jego: 1 = *palcobłon* (H. syndactylus). 2 = *siwy* (H. leuciscus). 3 = *białoręki* (H. lar). 4 = *pstry* (H. variegatus). 5 = *Unko* (H. Unko). 6 = *łysek* (H. Honloch). 7 = *wąsacz* (H. Choromandus). 8 = *długowłosy* (H. leucogensis). 9 = *błady* (H. Entelloides).

Długoręki, a, ie, *p.* 1) *zool.* długich rąk. 2) = *fig.* sięgający po cudze, smyk, złodziej.

Długoroczny, a, e, *p. ob. Długoletni.*

Długoróżka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Loxoura) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze: 1 = *żółtobrzuszna* (L. fulviventris). 2 = *brudnostopna* (L. silvatica). 3 = *żółtonoga* (L. ichneumonea).

Długospalski, ego, *lm.* **scy,** *m.* sypiający długo, śpioch. **Długospalska, iéj,** *lm.* **ie,** *ż.* sypiająca długo, śpioszka.

Długosz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) człowiek długi, wysoki, *przen.* powolny, opieszały. 2) = *bot.* a) (Onosma), roślina, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *piaskowy* (O. arenarium); = *żmijowcowy* (O. echioides); = *farbierski* (O. tinctorium) używający się do farbowania na żółto. b) = *ob. Podeźrzon* (Osmunda), roślina paprociowa. c) = *ob. Miodunka farbierska, v. Farbownik* (Anchusa tinctoria), roślina zwana także *Czerwonym korzeniem*, dawniej zaś błędnie *Gwoździkiem indyjskim* (Flos africanum).

Długoszatny, a, e, *p.* ubrany w długie szaty *v.* suknie.

Długoszczęsny, a, e, *p.* przez długi przeciąg czasu szczęśliwy.

Długoszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Macroscelides) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *poziomych*, kretomyszów, ślepuszonek; gatunki: 1 = *właściwa* (M. typicus). 2 = *skalna* (M. rupestris). 3 = *Intufa* (M. Intufi). 4 = *wązkrucha* (M. Eduardii). 5 = *krótkopyska* (M. brevirostris). 6 = *Aleksandra* (M. Alexandri). 7 = *czarnopyska* (M. melanotis). 8 = *Rozeta* (M. Rozeti).

Długoszpar, a, *lm.* **y.** *m. zool. ob. Krawędnik.*

Długoszpon, a, *lm,* **y,** *m.* (Parra) *zool.* ptak z rzędu *podkasałych*; gatunki jego: 1 = *kasztanowaty* (P. Jacana). 2 = *białokarczysty* (P. albinucha). 3 = *miedzisty* (P. aenea). 4 = *grzebieniasty* (P. gallinacea). 5 = *ogoniasty* (P. sinensis).

Długoszyj, a, je, Długoszyjowy, a, e, Długoszyjny, a, e, *p.* mający szyję długą (o naczyniach i zwierzętach).

Długoszyjka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Stenorhynchus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *płetwonogich*, fok; gatunki: 1 = *bezpazurowa* (S. leptonyx). 2 = *Weddela* (S. Weddelii).

Długość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) długotrwałość, dłuża, dłużyzna, co do czasu, lub co do miejsca. *Długość lancy, ulicy, drogi. Długość dni i nocy.* 2) = *mat.* rozciągłość w jednym pewnym kierunku (pospolicie w poziomym). 3) = **geograficzna,** *geogr.* odległość danego miejsca na ziemi od *pierwszego południka;* bywa ona *wschodnią* i *zachodnią;* wyraża się w stopniach *Równika* (na *równoleżniku* przechodzącym przez dane miejsce), licząc je od *pierwszego południka* ku wschodowi lub zachodowi; największą długością geogr. tak wschodnią jak zachodnią jest 180° (stopni); jeśli zaś długość geogr. przyjmuje się bezwzględnie (t. j. bez podziału na wschodnią i zachodnią), to wówczas największą długością geogr. jest 360°, najmniejszą 0° (zero stopni), obie na pierwszym południku. = **ciał niebieskich,** *as.* łuk ekliptyki, zawarty między punktem wiosennego przesilenia, t. j. pierwszym punktem Barana (jednego ze znaków zodjaku), a punktem przecięcia się ekliptyki z *kołem długości v. zboczenia* ciała niebieskiego; *długość geocentryczna v. środko-ziemna* (ob. ost. ten wyr.); = *heljocentryczna v. środko-słońcowa* (ob. ost. ten wyr).

Długotrwałość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* trwanie długie.

Długotrwały, a, e, *p.* trwający, ciągnący się długo; (o chorobach) chroniczny.

Długouchaty, *v.* **Długouchy, a, e,** *p.* ucha długie mający.

Długousty, a, e, *p. zool.* mający gębę przedłużoną. *Owady długouste.*

Długouszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*Gliscebus* u Jarockiego *Otolicnus*) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, malpozwierzów; gatunki: 1 = *mysza* (C. murinus). 2 = *czerwona* (G. rufus).

Długouszny, Długouszy, a, e, *p.* uszy długie mający. *Długouszy,* t. j. osieł; *wł.* i *fig.* szpieg *v.* szpiegiesz po dawnemu.

Długowąs, a, *lm,* **y,** *m.* (Pimelodus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopletwych, sumowatych.

Długowiecznie, *ps.* bardzo długo.

Długowieczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* trwanie długie, życie długie.

Długowieczny, a, e, *p.* trwający długo, żyjący długo. *Długowieczna wojna. Długowieczne życie. Długowieczna potomność.*

Długowięzitość, ści, *lm.* **ści,** *ż. nieuż.* wysokość, uroda.

Długowięzny, Długowięzy, a, e, *p. nieuż.* wysoki, na długich nogach.

Długowłosy, a, e, *p.* włosów długich; — (o zwierzętach) szerści długiéj.

Długowy, a, e, *p.* odnoszący się do długu, dłużny. *Długowy rejestr. Długowa książka.*

Długożytny, a, e, Długożywotny, a, e, *p.* żyjący długo, długowieczny, długoletni.

Dłuto, Dłóto, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* **Dłutko, Dłótko, a,** *lm.* **a,** *n.* narzędzie do wydłubywania, rylec snycerski. *Dłutem co wyrabiać. fig.* snycerstwo, talent snycerski.

Dłutować, Dłótować, ował, uje, *scz. nd.* dłutem wyrzynać, rzezać.

Dłutowanie, Dłótowanie, a, *lm.* **a,** *n.* wyrzynanie, rzezanie dłutem.

Dłutowy, Dłótowy, a, e, *p.* od dłuta. *Dłutowa robota. Dłutowy snycerz.*

Dłuziuchny, *v.* **Dłużuchny,** *v.* **Dłuziutki, a, ie,** *piesz.* bardzo długi.

Dłuż, y, *lm.* **e,** i **Dłuża, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) długość, dłużyzna, co do miejsca. *Firanki te mają dwa łokcie na dłuż v. na dłużą v. w dłuż. W dłuż czego iść. Rozciąć co w dłuż. ob. Wdłuż, Wzdłuż, Podłuż.* 2) = *nieuż.* co do czasu. *Na dłuż, w dłuż,* t. j. na długo, na długi czas. *Na dłuż odkładać. Choroba idzie w dłuż.* 3) *Dłuż,* szmur ciesielski.

Dłużatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Dexia) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze: 1 = *znaczona* (D. volvulus), 2 = *czarnoskrzydła* (D. melanoptera). 3 = *murzynka* (D maura). 4 = *węglarka* (D., caminaria). 5 = *mieniąca* (D. leucozona).

Dłużec, żca, *lm.* **żce,** *m.* rzemień długi, który się sokołowi do nóg przypina, dla ściągania go napowrót, lub którym się przywiązuje sokół do berła.

Dłużéj, *st. wyż. ob. Długo.*

Dłużek, żka, *lm.* **żki,** *m.* (*zdr.* od *Dług*) mały, niewielki dług. *O nędzny dłużek umordował bliźniego swego.*

Dłużelina, y, *blm. ż bot.* (Macrocnemum), roślina.

Dłużen, Dłużny, a, e, *p.* 1) winien co komu, mający długi do zapłacenia. *Dłużen mi. Jestem ci dłużny.* 2) = *fig.* winien, powinien, obowiązany. *Uważ, jaką wierność dłużnyś jego łaskom.*

Dłużeń, żnia, *lm.* **żnie,** *m.* 1) (Tillus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych* pięciostawnych, główkorożnych. 2) = i **Dłużnia, ni,** *lm.* **nie,** *ż. bart.* deska podłużna do zamykania barci. 3) = *prze.* zam. *Dłużen, v. Dłużnik.*

Dłużka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Longina), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, skrzywionych; gatunek jeden: = *dziwaczna* (L. abdominalis).

Dłużmiernica, y, *lm.* **e,** *ż.* narzędzie do mierzenia długości.

Dłużmiernictwo, a, *lm.* **a,** *n.* nauka matematyczna mierzenia długości.

Dłużmiernik, a, *lm.* **cy,** *m.* mierzyciel długości.

Dłużnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) dłuża, dłużyna, długość. 2) = deska podłużna, *v.* wzdłuż czego się kładąca, *ob. Dłużeń, bart.*

Dłużnica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Dłużniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) która dług winna. *Jesteś moją dłużniczką.* 2) = *v. Dłużnia;* rzecz jaka długa, np. deska, tarcica długa, *ob. Dłużeń, Dłużnia, bart.* 3) = strona barci odkryta od przodu.

Dłużniczy, a, e, *p.* od dłużnika. *Dłużnicze wybiegi.*

Dłużnik, a, *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Dłużniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) który dług winien; debitor. *Od złego dłużnika, bierz i łyka, v. i plewy bierz, przys.* 2) = *bl.* ten, któremu dłużno, wierzyciel, kredytor. 3) = *ob. bart. Dłużeń, Dłużnia.*

Dłużno, *ps. nieuż.* należy się dług. *Dłużno mi jest. Dłużno mu jest.*

Dłużność, ści, *blm. ż. nieuż.* dług, zadłużenie, powinność.

Dłużny, *ob. Dłużen.*

Dłuższość, ści, *blm. ż.* długość przewyższająca, większa długość.

Dłuższy, a, e, *p. st. wyż. ob. Długi.*

Dłużuchny, a, e, *p. ob. Dłuziutchny.*

Dłużyć, yła, y, *scz. nd.* długim czynić, przedłużać. = **się,** *stz. nd.* 1) wzdłuż się ciągnąć, przedłużać. 2) = długi zaciągać, w długi wpadać. *Kto się nie dłuży, żywot swój przedłuży, przys. Dłużyć się komu;* stawać się komu dłużnym, winnym, obowiązanym.

Dłużyna, Dłużyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* dłuża, długość miejsca. *Ogień całą dłużynę cyrku zajął.*

Dma, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* 1) wianie wiatru, powiew, podmuch. *Nasze płonne nadzieje, Po powietrzu dma rozwieje.* 2) = wiatr chłodny w lecie, chłód nocny.

Dmidzban, *ob. Moczywąs, Moczymorda.*

Dmuch, u, *lm.* **y,** *m.* dmuchnienie, dęcie, podmuch. *Lekki dmuch zefirów.*

Dmuchacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) co dmucha, poddymacz. 2) = człowiek otyły.

Dmuchać, ał, a, *scz. nd.* **Dmuchnąć, nął, nie,** *dk.* 1) dąć, dymać, powietrze oddechem silniéj wypychać. *Dmuchać na ogień. Dmuchać na kogo, na co. Kto się na gorącem sparzy, i na zimno dmucha, v. I na wodę dmucha kto się mlékiem sparzył, przys. I dmucha i chucha,* t. j. ani ciepły ani zimny, bez charakteru. *Dmuchać w palce,* t. j. cierpieć chłód, zziębnąć. *Dmuchać komu do ucha,* t. j. szeptać, namawiać do czego. *Dmuchnę tylko a zaraz będzie. Dmuchać w niebo, v. Dmuchać;* pysznić się. *Dmuchać komu pod nos, v. w nos;* pyszno się stawiać, grać komu na nosie. *Przeciw wiatru dmuchać,* t. j. próżne wysilenia czynić; niepodobnych pragnąć rzeczy. *Dmuchać komu w kaszę,* t. j. mieszać się do spraw cudzych. *Nie pozwoli sobie dmuchać w kaszę.* 2) = *fig.* poddymać, poduszczać. *W ul dmuchnąć,* t. j. licho pobudzać, narażać się na co niebacznie. 3) = *myś.* (o napadniętym zwierzu) głos wydawać ze strachu. *Odyniec dmucha od psów oskoczony.* 4) **Dmuchnąć,** *żart.* uciec, drapnąć, czmychnąć. *Dmuchnął w nogi,* zam. szybko zemknął. 5) = *przen. żart.* palnąć, grzmotnąć. *Dmuchnąć w papę, v. dmuchnąć kogo w ucho;* uderzyć kogoś gracko w policzek.

Dmuchanie, a, *lm.* **a,** *n.* dęcie, tchnienie. *Dmuchanie na ogień.*

Dmuchawiec, wca, lm. woe, *m.,* posp. nazwa rośliny *Podróżnik pospolity, v. Brodawnik mleczowaty* (Leontodon taraxacum, *v.* dens leonis).

Dmuchawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) wszelka rura miernéj wielkości, przez którą dąć *v.* dmuchać można. 2) = *chem.* (bl. *letror*, z niem.) narzędzie używające się przy wielu chemicznych doświadczeniach do podsycania ognia, co się dokonywa za pomocą dmuchawki, powietrzem lub kwasorodnym gazem, lub też mieszaniną gazu kwasorodnego z wodorodnym w takim stosunku, w jakim wchodzą one do składu wody. 3) = mieszek papierowy; dziecinna zabawka do dmuchania, w kształcie małego miechu, która się robi, składając sztucznie ćwiartkę papieru.

Dmuchnąć, *ob. Dmuchać.*

Dmuchnienie, Dmuchnięcie, a, *lm.* **a,** *n.* jednorazowe podęcie, tchnienie. *fig. żart. Dmuchnięcie w ucho, w policzek;* uderzenie w twarz komu, *v.* kogo.

Dmuchoplew, a, *lm.* **y,** *m. żart.* nędzny wiejski gospodarz, zajmujący się niby tylko wydmuchiwaniem plew ze zboża.

Dmuszek, szka, *lm.* **szki,** *m. bot.,* (Lagurus) roślina.

Dna, y, *blm. ż., med.* (arthritis), in. *denność;* choroba znamienująca się bolami w stawach.

Dniak, a, *lm.* **i,** *m. ob. Podzienny, v. Podziennik.*

Dnica, cy, *blm. ż. mit.* tyle co *Danica,* znaczy *Juternicę,* siostrę Jutroboha, boginkę na wschodzie słońca, *ob. Danica, Juternica, Świetlusza.*

Dniec, dniało, dnieje, *nieos. nd.* dniem się stawać, świtać. *Już dnieje.* fig. *Słaba dniejących dotąd nauk poświata.*

Dnienie, a, *lm.* **a,** *n.* świt , brzask ; początek dnia.

Dniować, ał, uje, *scz. nd.* dniówkę gdzie odbywać; przez jeden dzień gdzie przebawić dla odpoczynku w czasie drogi, pochodu. *Żołnierze dniowali w tym dworze.*

Dniowanie, a, *blm. n.* odbywanie dniówki; przepędzanie dnia na wypoczynku w czasie pochodu, drogi.

Dniowy, a, e, *p.* 1) ode dnia, dzienny. *Dniowe światło. Dniowa gwiazda, poet.* zam. słońce. 2) = jeden dzień trwający, jednodniowy.

Dniówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) pobyt w jakiém miejscu jednodniowy, mian. wojska, pewnego oddziału żołnierzy, partji nówozaciężnych, i t. p., w czasie pochodu; mówi się: *odbyć* v. *przebyć dniówkę, stać dniówką* v. *na dniówce.* 2) = *blm., med.* (febris ephemera); gorączka jeden dzień trwająca.

Dno, a, *lm.* **a,** *n.* spód, grunt, głąb', tło. *Dno studni, naczynia, beczki, butelki. Dno garka, ob. Spód. Dno pieklel, ob. Głąb'. Dno rzeki, morza. Iść na dno. Osiąść na dnie. Bez dna. Wino już dna sięga,* t. j. męty osiadają na spodzie. *Wypić, wychylić do dna.*

Do, *pmk. roz.* (rządzi przyp. 2m) używa się dla oznaczenia: 1) dążności, kierunku do miejsca, przedmiotu, lub celu obranego, ze względem na wkroczenie w ich obręb, granice, lub zakres, zam. *wewnątrz, w; Wszedłem do pokoju. Idź do kościoła. Włożył do kieszeni, do szkatułki. Wsadzono go do więzienia. Wsiadł do pojazdu. Przybywszy do Rzymu. Nieprzyjaciel wkroczył do miasta. Uczęszczać do jakiego domu, do szkoły. Zmierza do wioski. Strzelać będzie do celu.* 2) = zwrócenia się ku osobie, lub przedmiotowi jakiemu. *Obrócić się do Boga w utrapieniach. Stanął do ściany przodem. Przysunąłem się do ognia. Udam się do przyjaciela. Droga ta wiedzie do doskonałości. Pisałem list do ojca. Jak do niego adresować. Oda do młodości. Wiersz do wiosny. Do ciebie kumie;* pijąc do kogo. *Do broni! A do chlewa! Idź do djabła! Do djabła! Tam do djabła!* wykrzyknienie wyrażające gniew z powodu nieudania się, zawodu doznanego. 3) = rozległości, kresu, granicy, celu, do jakich co sięga, dąży, zmierza, zam. *tak daleko, dopóty, do tego miejsca, aż do. Doszliśmy do rogatki. I do pół drogi nie dojechali. Z Wilna do Warszawy liczą 73 mile. Od stóp do głów. Od ucha do ucha. Od ciebie do mnie bardzo daleko. Od dworu do wioski, będzie kroków sto.* 4) = stosunku. *Jeden ma się do dwóch, jak dwa do czterech.* 5) = czasu, lub zakresu czasu, trwania, zam. *do jakiego czasu, tak długo, przez ciąg czasu. Odkładamy to do jutra. Wierny aż do śmierci. Raz, v. kilka razy do roku. Do widzenia. Do zobaczenia;* przy rozstaniu się, pożegnaniu się. *Zégar idzie regularnie co do minuty. To przywiązano do godziny. Zaczekam do pół, v. wpół do dwunastej (dom.* godziny). *Przyjdzie o pół, v. o wpół do drugiej.* 6) = użytku, zam. *do czego co jest, na co, ku czemu się zda. Łyżeczka do kawy. Kieliszek do wina. Stolik do gry. On i do rady i do palasza. Gotów zawsze i do wypitéj i do wybitéj,* t. j. do pijatyki i do bójki. *Ani do tańca, ani do różańca,* t. j. do niczego. 7) = zakresu przeznaczenia, zam. *na jaki cel, dla czego. Poszedł do spowiedzi. Przystąpiła do kommunji. Daj mu ten papier do podpisania. To kwestja jeszcze do rozwiązania. To nie do odgadnienia. Oddano go do rzemiosła, do szkół. Przeznaczony do stanu duchownego.* 8) = ilości, wielości, zam. *jak wiele, ile? prawie, około, blisko. Było tam dwadzieścia do trzydziestu osób. Zebrało się ich do pięćdziesięciu.* 9) = *Jak do,* zam. *według, stosownie do. Jak do jakiej miary. Jak do roku.* 10) = w niektórych przysłówkowych sposobach mówienia. *Do rzeczy,* zam. dorzecznie. *Do razu,* zam. od razu. **Do,** *pmk. nier.* oznacza: 1) dopełnienie, dokończenie czynności. *Dobić, Dojechać.* 2) dążność do dopełnienia, dokończenia czego. *Dobijać, Dojeżdżać.* 3) osiągnięcie celu czynności. *Dobadać się, Dorobić się.* 4) dążność do osiągnięcia. *Dobadywać się, Dorabiać się.* 5) nadatek, powiększenie. *Dodać, Dołożyć, Dopisać.*—(Ponieważ wszystkie prawie słowa składają się, lub mogą się składać z *pmk. do,* przeto nie podobna tu ich wszystkich wyliczyć , tylko używane umieszczono we właściwych miejscach).

Doba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pewny przeciąg czasu; chwila. *W każdéj dobie.* 2) = przyjazna okoliczność. *Dla tego to mi się podoba, że jest na dobie. Czas na dobie,* t. j. czas po temu. 3) = dzień, pora, dwadzieścia cztery godzin: *Płaci tyle na dobę. Nie było go przez dwie doby.* 4) = dola, stan. 5) = miara płynów, mian. oleju i masła, używająca się w posiadłościach franc. we Wsch. Indjach,= 47,771 lit.

Dobaczać się, *ob. Dobaczyć się.*

Dobaczenie, a, *lm* **a,** *n.* 1) domyślanie się, domysł. 2) = dopatrzenie, dojrzenie, dostrzeżenie uważne.

Dobaczyć się, ył—, y—, *stz. dk.* i **Dobaczać się,** *nd.* 1) robić domysły, domyślać się. *Często lekarz się tylko dobacza.* 2) = dojrzeć, wypatrzeć, dostrzedz.

Dobadać się, ał—, a—, *stz. dk.*, **Dobadywać się, ał—, a—,** *nd., czego , kogo ;* dopytywać się, dowiedzieć się, dojść, dochodzić czego; wydobyć co; wypytywać, śledzić kogo. *Dobadać się czego na kim. Dobadywać się prawdy. Dobadywać się złodzieja.*

Dobadywanie się, *n.* dochodzenie, poszukiwanie.

Dobazgrać *v.* **grzeć, grał, gra,** *v.* **grze,** *scz. dk.* (*nd. bazgrać, bazgrzec*), dokończyć jakąś bazgraninę; dopisać coś niepotrzebnie, lub nieporządnie, niewłaściwie, nieumiejętnie.

Dobek, a, *lm.* **i,** *m. piesz.* skrócenie imienia *Dobiesław.*

Dobić, Dobić się, *ob. Dobijać, Dobijać się.*

Dobiegać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Dobiedz, biegł, biegnie,** *v.* **Dobieżeć, ał, ży,** *dk.* 1) do kresu zdążać, zbliżać się, dopadać. *Już, już dobiegał celu. Dobiegł pierwszy do mety.* 2) = *kogo;* doganiać, dościgać 3) = *czego;* osięgać, otrzymywać. *Dobiedz zaszczytów.* 4) = dobijać, dochodzić. *Dobiega godzina.*

Dobieganie, a, *lm.* **a,** *n.* do kresu dążenie , zbliżanie się, dopadanie.

Dobiegły, a, e, *p.* który dobiegł, lub doścignął; stąd zam. *dojrzały.*

Dobiegnięcie , a, *blm. n.* zdążenie , dojście do kresu, celu; zbliżenie się, dopadnięcie do czego.

Dobielać, ał, a, *scz. nd.* **Dobielić, ił, i,** *dk.* kończyć bielenie; dostatecznie, należycie wybielać. **Dobielać się,** *stz. nd.* i **Dobielić się,** *dk. v.* **Dobieleć, ał, eje ,** *sn. dk.* stawać się i stać się zupełnie białym (o płótnie , niciachi t. p.)

Dobielanie, i **Dobielenie, a,** *lm.* **a,** *n.,* czynność niedokonana i dokonana bielenia czegoś.

Dobieracz, a, *lm.* **e,** *m.* który co do czego dobiera.

Dobierać, ał, a, *scz. nd.* i **Dobrać,** *dk.* 1) uzupełniać, dopełniać. *Dobrać materji na suknię. Dobiera reszty. Dobrać miarki grzechów. Dobierać wódki,* t. j. mieszać z wodą, ob. *Dopełnić, Domierzyć.* 2) = wybrać, wyczerpać. *Dobrać aż do dna.* 3) = wybierać stosownie do czego, wyszukiwać. *Dobierajmy ludzi zdatnych, kochających pracę. Dobierać klucza do zamku. Dobierać co sobie do gustu. Dobieraj słów podług myśli. Dobrać cug. Dobrane wyrazy. Dobrane towarzystwo. Dobrane małżeństwo.* = **się,** *stz. nd.* i **Dobrać się,** *dk.* 1) *do czego, dokąd;* z trudnością dochodzić, dosięgać czego, przedzierać się do czego. *Dobierać się do walu, do portu.* 2) = *z kim;* do pary się zgadzać, na coś podobnego sobie trafiać. *Dobrali się, v. Dobrała się para.*

Dobieranie, a, *lm.* **a,** **u,** wybieranie, dwóch rzeczy zgodnych z sobą łączenie.

Dobierek, rka, *blm. m. v.* **Dobierka, Dobiorka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) co się dobrało, dostało do rzeczy, do miary. 2) = *gorz.* nazwa dawana w piwowarstwie słabszéj brzeczce, która się otrzymuje poparzeniem *Słodzin* gorącą wodą i wylewa się na *chłodnicę* (*v. kilsztok*) po scedzeniu z niéj poprzednio studzącego się płynu, nareszcie ochłodzony spuszcza się razem z brzeczką do kadzi fermentacyjnéj.

Dobiesław, a, *lm.* **owie,** *m.* imię słowiańskie.

Dobiesława, y, *blm. ż. mit.* jeden z takich przydomków bogini *Dziewy,* lub *Żywie,* jakim jest *Bożena,* przydomek bogini *Żywieny.* Później przenoszono wyraz ten na *Dorotę.*

Dobieżeć, *ob. Dobiegać.*

Dobieżenie, *ob. Dobiegnięcie.*

Dobieżny, a, e, *p. as.* dobiegający. *Obiegi miesiąca dobieżny. Miesiąc dobieżny,* t. j. przeciąg czasu od jednego złączenia księżyca ze słońcem do drugiego.

Dobijacz, a, *lm.* **e,** *m. or.* ostatni rytmańczyk, *v.* podmajstrzy.

Dobijać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Dobić, ił, ije,** *dk.* 1) daléj wbijać. *Dobić gwoździa.* 2) = niszczyć, do reszty wymordować. *Ostatki wojska dobili.* 3) = *kogo;* przybijać do śmierci. *fig.* zadawać komu ostateczną klęskę, cios. *To*

go dobije. Ostatni kielich mię dobił. 4) = dokonywać, kończyć. *Dobijać targu. Dobić interesu. fig. Dobijać taktu.* 5) = doplywać, przybijać. *Dobić do lądu.* 6) = *druk.* dopełniać pewną liczbę druków, sztychów. *Dobijać sto egzemplarzy do kompletu.* 7) = *sn.* kończyć się, dobiegać. *Dobija godzina.* = **się,** *stz. dk.* i *częst.* **Dobić się,** *dk.* 1) zabijać się, domordowywać się. 2) = do szczętu niszczeć, gubić się. 3) = *dokąd;* gwałtem chcieć wejść. *Dobijać się do drzwi.* 4) = *do czego, v. o co, v. czego;* dążyć usilnie do czego. starać się posiąść, upędzać się o co. *Dobija się do urzędu. Dobijać się o pannę. Dobijać się o czyją łaskę.* 5) = *czego na kim;* wycisnąć co u kogo, wydrzec.

Dobior, *ob. Dobór.*

Dobiorka, *ob. Dobierka.*

Dobita, ej, *lm.* **e,** **Dobitka, i,** *lm.* **i,** *ż.* ostatni cios, dokonanie. *Na dobitkę,* zam. na zakończenie czego. *Na dobitkę nalał mi kieliszek starego wina.* 2) **Dobitka,* w loice (ultimum argumentum vincens), ostateczny mocnik, dokonywający dowodu

Dobitnie, *ps.* mocno, dosadnie, dokładnie.

Dobitność, ści, *blm. ż.* dosadność, moc, energja. *Dobitność stylu, wyrażeń.*

Dobitny, a, e, *p.* dosadny, dokładny. *Wyraz dobitny. Stare wyrazy bywają dobitniejsze. Wyrażenie dobitne.*

Doblero, *nieod. m.* moneta miedziana używająca się na wyspie Majorce = trzy czwartych kop. = półtora gr. pol.

Dobłon, (moneta), *ob. Dublon.*

Doborność, ści, *lm. ści, ż.* wybornność, wybór.

Doborny, a, e, *p.* dobrany, wyborny. *W dobornych wyrazach.*

Dobosz, a, *lm.* **si,** *m.* co w bęben bije, bębni. *Nie zda się chyba na dobosza,* t. j. nie wart być żołnierzem, człowiek na mało zdatny.

Dobownik, a, *v.* **u,** *lm.* **i,** *m. bot.* (Tradescantia), in. *Trzykrotka* bł. *Dobrownik,* roślina z rodziny *Strójkowatych* (Commelyneae); gatunki: = *moczpędzący* (T. diuretica), korzeń ma włóknisty, trwały, łodygę i pochwy szorstkie, kwiaty błękitnawe; rośnie w Brazylji, gdzie się używa za lekarstwo pędzące urynę; = *różnobarwny* (T. discolor), o liściach różnobarwnych.

Dobór, u, *lm.* **y,** *m.* wybór, zgodne zastosowanie. *Dobór młodzieży. Dobór kwiatów. Szczęśliwy dobór wyrazów.*

Dobość, ódł, odzie, *scz. dk.* 1) *kogo;* śpiczastém czém np. rogiem, dosięgnąć, dobić, przebić. 2) = *fig. komu;* dopiec, dokuczyć, dogryźć do żywego. *Biada temu domowi, gdzie krowa dobodzie wołowi, przys.* t. j. gdzie żona przewodzi.

Dobra, *nieod.* 1) moneta portugal. (12,000 Rees) = 22 rub. 23 kop. = 148 zł. 6 gr. 2) = *ob. Dobro.* 3) = *ob. Dobry.*

Dobrać, *ob. Dobierać.*

Dobranie, a, *lm.* **a,** *n.* wybór, dobór.

Dobrany, a, e, *im. bier. ob. Dobrać.*

Dobrao, *nieod.* moneta złota portugalska (24,000 Rees) = 41 rub. 68,1875 kop. = 277 zł. 26,375 gr.

Dobrawola, i, *blm. ż.* 1) *prze.* własna wola, nieprzymuszona. *Z dobrawoli,* z własnéj chęci, dobrowolnie. 2) = bez dania przyczyny. *Z dobrawoli zabolała mię głowa.*

Dobrnąć, ął, ie, *scz. dk.* w bród pleszą idąc, dojść dokąd. *fig.* dociec, trafić do źródła, do początku.

Dobro, a, *lm.* **a,** *n.* 1) rzecz dobra, pożyteczna, pożytek przynosząca. *Zrobiłem to dla twojego dobra. Dobra duszne, cielesne, ziemskie, znikome, doczesne. Dobro kraju, dobro pospolite, najwyższe dobro. Dobro długo się pamięta, a zło jeszcze dłużéj.* 2) = *moralne,* dobroć, cnotliwość. *Dobro i piękno.* 3) = *w lm.* **Dobra, dóbr,** posiadłość, własność, majątek. *Dobra ruchome, nieruchome. Dobra koronne, narodowe. Dobra spadkowe.*

Dobrobierca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** *m.* który odbiera dobrodziejstwa, obdarowany. *Lepiéj być dobrodziejem niż dobrobiercą.*

Dobrobyt, u, *lm.* **y,** *m.* 1) byt dobry, zamożność. 2) = niek. zam. człowiek zostający w dobrém położeniu i w niczém nie cierpiący niedostatku.

Dobrochętność, *ob. Dobrowoleństwo.*

Dobroczyn, u, *lm.* **y,** *m. ob. Dobrodziejstwo.*

Dobroczynność, ści, *blm. ż.* 1) świadczenie drugim, czynienie im dobrze. *Towarzystwo dobroczynności.* 2) = zam. dom towarzystwa dobroczynności. *On mieszka w dobroczynności.* Godłem dobroczynności jest kwiat ślazu.

Dobroczynny, a, e, *p.* 1) skłonny do czynienia drugim dobrze. *Dusze dobroczynne.* 2) = czyniący dobrze, zbawienny. *Dobroczynne skutki. Rosa dobroczynna. Przyroda dobroczynna.*

Dobroczyńca, y, *lm.* **y,** *m.* który dobrze komu czyni, dobrodziéj. *Należy się cześć dobroczyńców. Dobroczyńca ludzkości.*

Dobroczysty, a, e, *p.* nieskończenie, niewymównie dobry. *Bądź chwała Duchowi Ś. dobroczystemu.*

Dobroć, ci, *lm.* **ci,** *ż.* 1) przymiot, wartość, cnota. *Dobroć ziemi, napoju, konia, rzeczy zrobionej, postępku.* 2) = dobrotliwość, skłonność do czynienia dobrze *v.* ku dobremu. *Dobroć wrodzona. Dobroć serca. Nadużywać czyjéj dobroci. Dobroć nieskończona.*

Dobrodawca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** *m.* dający co dobrego, dobroczynny.

Dobrodusznie, *ps.* z dobrocią, w prostocie serca.

Dobroduszność, ści, *blm. ż.* dobroć duszy, prostota, szczérota. *I ty miałeś dobroduszność wierzyć mu?*

Dobroduszny, a, e, *p.* dobry, prosty, bez wykrętów, łatwowierny. *Dobroduszny jak dziecko. Dobroduszny małżonek.*

Dobrodziéj, a, *lm.* **je,** *m.* 1) dobroczyńca, łaskawca, czyniący komu dobrze. *To jest mój najosobliwszy dobrodziéj. Dobrodziéj naszéj rodziny. Dobrodziéj klasztoru.* 2) = tytuł dający się przez uszanowanie w mowie i w piśmie. *Ksiądz dobrodziéj. Proboszcz dobrodziéj. Pan v. Jegomość dobrodziéj.* (w listach) *Mości dobrodzieju! Wielmożny Mości dobrodzieju! Jaśnie Wielmożny Mości dobrodzieju! Jaśnie Oświecony Mości książę dobrodzieju! Co się niegdyś pokornie nazywał Maciejem, Dziś jest Jaśnie Wielmożnym Mości dobrodziejem.* 3) = *z ir.* chytry, przebiegły człowiek.

Dobrodziejka, *v.* **Dobrodzika, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) dobrze czyniąca komu, świadcząca łaski. 2) = *z ir.* chytra przebiegła kobiéta. *Oj to dobrodziejka!* 3) = (w tytułach) *Pani v. Mości dobrodziejka* i t. d., *ob. Dobrodziéj.*

Dobrodziejowy, a, e, *p.* 1) od dobrodzieja, tyczący się dobrodzieja. 2) = *posp.* księży, plebański. *Dobrodziejowe woły, snopki* i t. d.

Dobrodziejstwo, a, *lm.* **a,** *n.* dobrowolna uczynność, co się komu świadczy dobrego. *Wyświadczyć komu dobrodziejstwo. Darzyć, obdarzyć, osypywać kogo dobrodziejstwy. Dobrodziejstwa Opatrzności. Doznać od kogo dobrodziejstwa.*

Dobrodzika, *ob. Dobrodziejka.*

Dobrogost, a. *blm. m. mit.* słowiański bóg, w szeregu dwunastu bogów niebieskich ostatni, jest posłaniec bogów, miły pomyślności zwiastun, wynalazca sztuk, a znaczy tyle, co Merkury. Pielgrzymuje po ziemi z rozkazami bogów, a dokądkolwiek zajrzy, ukazuje się *dobrym gościem.* Stąd imię jego. Rozdaje dary ludziom, jakie bogowie uznali za najlepsze dla nich. Stąd drugie imię jego *Dobropan.* Nosi *chobuty,* które, gdy wdzieje, czyni co krok mil sto, a co skok mil dwieście. Pożycza ich niekiedy ludziom. On to był, a nie kto inny, który ukazał się w postaci maluczkiego człowieczka Waligórze i Wyrwidębowi śród lasu, a dał im chobuty. Inne imiona jego *Dzielon,* tudzież we zniemczeniu wyrazu tego, *Selan, Selon, Szylon, Zelon.*

Dobroić się, *stz. nd. czego;* brojąc ściągnąć co na się. *Dobroisz się kiedyś.*

Dobromówca, y, *lm.* **y,** *m.* dobrze mówiący o bliźnim, dobrorzeczący.

Dobromówny, a, e, *p. ob. Dobrorzeczliwy.*

Dobromyśla, i, *blm. ż. bot.* (Pleurogyne), roślina.

Dobromyślność, ści, *blm. ż.* dobre zasady, uczucia, chęci (w religji, polityce, postępowaniu).

Dobromyślny, a, e, *p.* dobrze myślący, dobrze usposobiony (dla kogo).

Dobronienawidnik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* nienawidzący dobra.

Dobronować, ował, uje, *scz. nd. pola;* bronowania dokończyć.

Dobroobyczajny, a, e, *p. nieuż.* obyczajów dobrych.

Dobropamiętność, ści, *blm. ż.* pamięć dobrego *v.* na otrzymane dobro.

Dobropamiętny, a, e, *p.* pamiętny dobrego.

Dobropan, a, *blm. m. mit.* słowiański bóg, znaczący tyle, co *Dobrogost* lub *Dzielon.*

Dobropłodny, a, e, *p.* płodny w dobre owoce.

Dobropływanie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* dobra żegluga.

Dobroprawie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* dobre prawodawstwo.

Dobroradny, a, e, *p. nieuż.* dobrze radzący.

Dobroród, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* dobre urodzenie, szlachectwo.

Dobrorzecze, a, *blm. n. nieuż.* mówienie dobrze o kim.

Dobrorzeczenie, a, *lm.* **a,** *n.* i **Dobrorzeczeństwo, a,** *lm.* **a,** *n. nieuż.* błogosławienie, błogosławieństwo.

Dobrorzeczliwy, a, e, *p.* dobrze o kim mówiący.

Dobrorzeczyć,ył, y, *scz. nd.* błogosławić, chwalić, sławić. *Dobrorzeczmy Panu. Wszyscy ci dobrorzeczą.*

Dobrosercy, a, e, *p. nieuż.* dobrego serca.

Dobrosław, a, *lm.* **owie,** *m.* **Dobrosława, y,** *lm.* **y, ż. Dobrosia, i,** *lm.* **e, ż.** *mit.* starosłowiańskie imiona. Sławna jest Dobrosia, żona najmłodszego brata Wukaszynowego, którą zamurowano żywcem przy budowaniu grodu *Skodry*, lub dzisiejszego miasta *Skutary*.

Dobrosławić, ił, i, *scz. nd.* błogosławić, wielbić, dobrorzeczyć.

Dobrosławny, a, e, *p.* 1) który błogosławi, błogosławiący. 2) = błogosławiony. *Pamięć jego dobrosławna.*

Dobrośniedny, a, e, *p.* do jedzenia dobry.

Dobrota, y, *lm.* **y, ż.** dobrotliwość, dobroć, skłonność do czynienia dobrze.

Dobrotliwie, *ps.* z dobrocią, łagodnie.

Dobrotliwość, ści, *blm. ż.* dobroć, łagodność, powolność.

Dobrotliwy, Dobrotny, a, e, *p.* skłonny do czynienia dobrze, dobroci pełen, łagodny. *Charakter dobrotliwy. Wpływ dobrotliwy. med. Choroby dobrotliwe,* t. j. które gwałtownych symptomatów nie sprowadzają, łatwo lekarstwom ustępują.

Dobrowierny, a, e, *p. nieuż.* prawowierny.

Dobrownik, *bt.* zam. *Dobownik* (Tradescantia), roślina.

Dobrowoleństwo, Dobrowolstwo, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* 1) chętliwość, chęć, uprzejmość, życzliwość. *Zobopólne dobrowoleństwo.* 2) = pozwolenie, wolność.

Dobrowolnie, *ps.* z dobréj woli, chętnie.

Dobrowolność, ści, *blm. ż.* 1) wolność woli moralna, wolna wola. 2) = co pochodzi z własnego popędu. *Dobrowolność uczynku.*

Dobrowolny, a, e, *p.* 1) z dobréj woli, bez musu, z chęci własnéj. *Uczynek dobrowolny. Ugoda dobrowolna. Podatek dobrowolny.* 2) = (o osobach) łagodny, powolny.

Dobrowonny, a, e, *p. nieuż.* dobrze pachnący. *Dobrowonne zioła.*

Dobrozíarny, a, e, *p. nieuż.* ziarna dobrego.

Dobrozielny, a, e, *p. nieuż.* ziół dobrych.

Dobroziemny, a, e, *p. nieuż.* ziemi dobréj.

Dobrożółczy, a, e, *p. nieuż.* żółci dobréj.

Dobrożyczliwy, a, e, *p.* sprzyjający dobrze.

Dobruchać, Dobruchać się, *stz. nd. ob. dk. Udobruchać się.*

Dobruchny, Dobrzuchny, Dobrutki, Dobruteńki, Dobreńki, a, ie, *p. piesz.* bardzo dobry.

Dobrudzać, ał, a, *scz nd.* **Dobrudzić, ił,** *dk.* do reszty pobrudzić. *Dobrudzam chustek.*

Dobrukować, ował, uje, *scz. dk.* brukowanie dokończyć, przyczynić bruku. *Dobrukować ulicy. Dobrukować dokąd.*

Dobry, a, e, ę, *p.* 1) jaki powinien być ze wszech miar. *Kto nie umie być dobrym mężem, dobrym ojcem, dobrym sąsiadem, dobrym przyjacielem; ten nigdy nie będzie dobrym obywatelem. Lepiéj ci być dobrym chłopem, niżeli złym popem.* 2) = poczciwy, cnotliwy. *Z dobrym będziesz dobrym, a ze złym, takim łotrem jak i on. Pierwéj być dobrym, potém mądrym człekiem. Do dobrego trudno o klusaka, a do złego jednochudniczek jakby tu był. Dobry kiedy pocznie się psować, przejdzie najgorszego.* 3) = znaczny, spory co do wielkości, liczby, siły, wagi. *Dobra głowa ks. Skargi, która one trzaski i wrzaski wytrwała. Ten człowiek ma dobrą głowę, v. dobra z niego głowa,* zam. to człowiek rozumny, lub to człowiek nie łatwo spić się mogący. *Dobre serce, że od żalu zostało żywe. Umarł w dobréj starości.* 4) = zacny, znakomity, prawy. *Dobrego domu. Dobrego łoża.* 5) = łagodny, łaskawy ludzki. *Z dobrym targ dobry. Bóy dobry widzi nasze żale.* 6) = *pog.* poczciwiec, flak, rozlazły. *Był z tego rodzaju ludzi, których to pospolicie nazywają dobra dusza.* 7) = *do czego*; zdatny, sposobny do czego. *Teraz czas dobry bankietować. Upatrzyć sobie dobry czas.* 8) = wart, godny. *Albo to ja nie taka dobra, jak kto?* 9) = wartość mający, ważen, mocen. *Dobra waga, miara. Dobra moneta. Dobry weksel.* 10) = użyteczny, pomocny. *Drugim dobry, sobie zły. Lekarstwo dobre na głowę, na piersi.* 11) = pomyślny, szczęśliwy. *Mam ci dobrą nowinę powiedzieć. Dobrego czasu używa, ma dobry byt.* 12) = (życząc, ciesząc się, winszując). *Dobrego zdrowia! dom. życzę. Dobra nasza! ot wygraliśmy, zyskaliśmy! Dobry dzień! dobry wieczór! Dobra noc, v. dobrej nocy!* 13)=względnie, stosownie do kogo dobry, dosyć dobry. *Dobra Matjaszowi płotka, przys. Dobra psu mucha, przys.* 14) = mierny, średni. *Dobry chléb, kiedy nie ma kołacza, przys.* 15) = wypogodzony, wesoły. *Dobry humor. Dobra myśl.* 16) = przychylny, łaskawy. *Chléb z solą, byle z dobrą wolą, przys. Dobra wola stoi za uczynek.* 17) = wolny, nie przymuszony. *Jeśli po dobréj woli nie pójdziem, musiemy.* 18) = uprzejmy, życzliwy. *Słowo dobre stoi za datek. Dobrego mu słowa żaden nie rzecze.* 19) = używa się jako rzeczownik. *Nic dobrego*; nic wart, nie wiele wart. *Wielki, v. wielkie nic dobrego.* 20)= jako przysłówek. *Na dobre. Zobaczysz, że ci to na dobre nie wyjdzie. Rozgniewał się na dobre,* t. j. zupełnie.

Dobrze, *ps.* 1) jako powinno być ze wszech względów. *Nie będzie prędzej dobrze, aż pierwéj bardzo źle.* 2) = pożytecznie, pomocnie, dogodnie. *Dobrze co umieć. Wszystko dobrze, w miarę. Dobrze mu z tém. Dobrze kupić. Dobrze się mieć.* 3) = snadno, łacno, nie trudno. *Dobrze to mówić, lecz nie doznawać.* 4) = toż samo, równo. *Tak dobrze jak*; stoi to za to, toż samo jak. 5) = w miarę, w sam raz. *Dobrześ mi się nagodził.* 6) = mocno, bardzo, sporo. *Jest on bogaty i dobrze bogaty. Mąż dobrze uczony.* 7) = ledwie, jedno co. *Dobrzem odszedł. Dobrzem żywo na to.* 8) = ludzko, dobrotliwie, dobroczynnie. *Dobrze czyń każdemu i niewdzięcznemu. Bogatemu dobrze czynić, strata.* 9) = zgodnie. *Oni z sobą dobrze... Dobrze z kim mieszkać.* 10) = potwierdzając. *Dobrze! stanie się tak ojcze!* 12) *By dobrze*; gdyby nawet, chociaż nawet. *By dobrze stała śmierć tu przedemną, Bać się nie będę, bo Pan mój ze mną.* 13) *Dobrze nie*; ledwie nie, o mało nie. *Dobrze już ze skóry ubogich ludzi nie łupiono.* 14) = w pewnych sposobach mówienia. *Dobrze ci tak, masz za swe. Dobrze się miał od niego.*

Dobrzeć, ał, eje, *sn. nd.* dobrym, lepszym się stawać, naprawiać się. *Leśne krzaki przy ogrodnicześm staraniu dobrzeją. Rana dobrzeje*, zam. goi się.

Dobrzuchny, a, e, *p. ob. Dobruchny.*

Dobrzyć,ył, y, *scz. nd.* dobrym czynić, naprawiać, polepszać. *Dobrzyjcie drogi i sprawy swoje.*

Dobrzynek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot.* (Paederota), roślina.

Dobudować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *czego*; budowania dokończyć. *Budował i dobudował kościoła. Dom jeszcze nie dobudowany.* 2) = do budynku przyczyniać, przybudować. *Do pałacu jeszcze dobudował pomieszkanie dla ludzi.*

Dobudzić się, *stz. dk. kogo*; cucić, ażby się ocknął, budząc cucić. *Zasypiają tak mocno, iż ich dobudzić się nie można.*

Dobycie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wzięcie szturmem, zdobycie. *Dobycie zamku, fortecy.* 2) = dostanie, wyciągnięcie. *Dobycie worka. Dobycie szpady.*

Dobyć,ył, ędzie, *sn. dk.* **Dobywać,** *częst.* 1) do pewnego czasu być, dostawać, doczekiwać. *Dobędę u niego do końca roku.* 2)= szturmem wziąć. *Dobyć zamku, twierdzy, obozu.* 3) = dostać, wyciągnąć. *Dobyć chustki z kieszeni, worka, szpady. Dobywać głosu. Dobywać sił.* 4) = *gosp.* wyorać ze spodu, wydobyć na wierzch. *Dobyć gliny w oraniu.* 5)=*or. Dobywać tratwę*; z piasku tratwę spychać drążkami sosnowémi, 4 łokcie długiémi, czyli tak nazwanémi *świécami.* = **się,** *stz. dk.* **Dobywać się,** *częst.* 1) *dokąd*; wdzierać się, wcisnąć się, gwałtem się gdzie włamywać. *Dobywać się do drzwi. Złodziéj się do komory dobywa.* 2) = *skąd*; wydobywać się, występować. *Radby się dobył jako z wody mucha. Woda dobywa się ze skały. Oliwa dobywa się na wierzch. Dym dobywa się ciasnym otworem.*

Dobytek, tku, *blm. m.* 1) bydło domowe, zaprzęg, obora, inwentarz. *Stracił cały swój dobytek.* 2) = chudoba, mienie. *Zabrano mu cały dobytek.* 3) = *nieuż.* zdobycz. *Ciało, że skazitelne, ziemia dobytkiem mieć będzie.*

Dobytkowy, a, e, *p.* odnoszący się do dobytku, bydlęcy.

Dobyty, a, e, *im. bier.* od *Dobyć*; wyjęty, wyciągnięty (z pochwy). *Z dobytym pałaszem. Z dobytą szpadą.*

Dobywanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *czego*; dostawanie, wyciąganie. 2) = branie szturmem. *Dobywanie twierdzy.* 2) = wykopywanie, dostawanie z głębi ziemi. *Dobywanie kruszców. Dobywanie spodniej warstwy ziemi. Dobywanie pługiem gliny.* = **się,** *n.* 1) *dokąd*; usiłowanie dostania się gdzie. 2) = *skąd*; usiłowanie wydobycia się skąd.

Dobywca, y, *lm.* **y,** *m.* dobywający miasta, fortecy.

***Docapion, u,** *lm.* **y,** *m.* (po łać. *Bocardo*), w loice, samit piąty umyślników grzędy trzeciéj, kędy Mirz na przodzie przesłanek. Zamyka w sobie O, A, O zdania, lub piérwsze i ostatnie nie pozwalające szczególnie, środkowe zaś pozwalające ogólnie. *Niektóre zwierzęta, jako np. wielbłądy, nie są czworonogi, lecz wszystkie zwierzęta właściwie są istoty ssące. Z czego znać, iż niektóre istoty ssące nie są czworonogi.*

Docent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) nauczyciel w Uniwersytecie, wykładający w nim kurs jakiéj nauki, lecz nie będący rzeczywistym professorem.

Docety, ów, *blp. m.* (Docetae), sekta chrześciańska w 2m wieku.

Dochmius, *m.* (z grec.) pięciozgłoskowa stopa rytmiczna (*v – – v –*).

Dochodny, a, e, ę, *p.* 1) *nieuż.* czego dojść można, dostępny. 2) = zyskowny, intratny. *Posiadał dochodne starostwo.*

Dochodowy, a, e, *p.* od dochodu. *Księga dochodowa.*

Dochodzenie, a, *lm.* **a,** *n. czego*; badanie, poszukiwanie, roztrząsanie. *Dochodzenie prawdy. Dochodzenie sądowe. Dochodzenie (prawa).*

Dochodziciel, a, *lm.* **e,** *m.* 1) dochodzący czego, badacz, poszukiwacz. 2) = poszukujący krzywdy, powód, powodowa strona.

Dochodzić, ił, i, *scz. nd.* 1) *dokąd*; zbliżać się, dosięgać kresu. *Już dochodził do miasta, gdy... Dochodzimy do wsi. Już trzecia (dom. godzina) dochodzi. Dochodzą nas wieści.* 2) = *czego*; badać, dobadywać się, poszukiwać. *Wszelkiemi sposobami dochodzić czego. Dochodzić praw swoich. Dochodzić czego sądownie.* 3)= równać się z czém, zbliżać się do czego. *Dochodzić kogo pięknością, mądrością. Dochodzi mię wzrostem.* 4) = *fig.* przenikać, pojmować. *Dochodzę wreszcie, co on chciał powiedzieć. Teraz dochodzę jak się to stało.* 5) = donaszać. *Dochodzić sukni.*

Dochować, ował, owa, *scz. dk.* i **Dochowywać,** *częst.* 1) strzedz, zachować. *Dochowałem do dziś dnia kopję jego listu. Ten owoc nie da się dochować do roku.* 2)=hodować, pielęgnować. *Dochowałem go do dwudziestego roku.* 3) = dotrzymać, zachować. *Dochować wiary, tajemnicy, słowa, przysięgi. Dochować komu przyjaźni.* = **się,** *stz. czego*; chowając, wychowując, doczekać się, dochować się. *fig. Dochować się wielkiéj pociechy ze swoich dzieci. Dochować się hańby z dzieci. Dochowałem się pięknych kwiatów.*

Dochowanie, a, *lm.* **a,** *n.* **Dochowywanie, a,** *lm.* **a,** *n.* strzeżenie, zachowanie, hodowanie do pewnego czasu. *Dochowanie wiary, tajemnicy.*

Dochowawca, y, *lm.* **y,** *m.* **Dochowywacz, a,** *lm.* **e,** *m.* który strzeże, dochowuje. *Dochowywacz przykazań Bożych, rozkazów książęcych.*

Dochowawczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* która strzeże, dochowuje. *Dochowawczyni reguły.*

Dochowek, wku, *lm.* **wki,** *m. ob. Przychowek*; przypłód od hodowanego u siebie bydła.

Dochowny, a, e, ę, *p.* sposobny do dochowania, trwały.

Dochowywacz, *ob. Dochowawca.*

Dochowywać, *ob. Dochować.*

Dochód, odu, *lm.* **y,** *m.* 1) dochodzenie, dosięganie do kresu. 2)=intrata, prowent, przychód. *Ma tysiąc rubli rocznego dochodu. Dochód czysty. Urząd jego czyni mu, v. przynosi mu tyle dochodu. Dochody publiczne.*

Dochrapać się, pał—, pie—, *stz. posp. czego*; dogramolić się do czego, dojść po wielu trudnościach, przeszkodach. *Dochrapał się dobrego urzędu. Ledwo się dochrapał tysiąca rubli.*

Dochwycić, ił, i, *scz. dk.* i **Dochwycić się,** *stz. czego*; chwytając dosięgnąć czego, zachwycić.

Dochwytka, *v.* **Dochwatka,** *ż.* używa się niekiedy tylko w tych wyrażeniach: *W dochwytkę, W dochwatki,* w *dochwytki*, dorywczo, z nienacka, na prędce.

Dociąć, ciął, tnie, *scz. dk.* i **Docinać, ał, a,** *nd.* 1) do szczętu, całkiem uciąć. *Kat nie mógł mu dociąć głowy. Dotnę do tego sęku.* 2)=*fig. komu*; przyciąć słowami, dojechać, uszczypnąć. *Docinał mu cały wieczór. Zawsze sobie docinają. Tego mu dociął.* 3)=*komu*, wybić kogo, oćwiczyć tego.

Dociągać, ał, a, *scz. nd.* **Dociągnąć, gnął, gnie,** *dk.* 1) *co dokąd*; ciągnąć co do pewnego kresu. *Konie ledwo co dociągnęły na miejsce.* 2)=*czego*; ciągnąć do pewnego stopnia, doprowadzać. *Dociągnąć łuku cięciwy. Dociągnąć sprzączki.* 3)=*sn.* zadość mieć, obchodzić się. *Spodziewam się tém dociągnąć do końca miesiąca.* 4)=kończyć pić, dopijać. *Dociągnął do trzech butelek.* 5)=*dokąd*; stanąć, przybywać gdzie. *Na noc dociągnę do domu.* 6)=*fig.* (o chorym) dożyć, dotrwać. *Ledwo do miesiąca dociągnie. Może do wieczora dociągnie.* 7)=*myś. pies dociągnie*; kiedy zwietrzywszy blisko, wyprowadza zwierzynę.

Dociec, ciekł, ciecze, *scz. dk.* **Docieknąć, knął, knie,** *dk. jedn.* i **Dociekać, ał, a,** *dk. częst.* 1) (o płynach) do końca ciec, do reszty yyciec. 2)=domierzyć kresu, wybiedz, dobiedz. *fig. Zegar życia docieka. Ostatnia godzina docieka.* 3)=*czego*; dochodzić czego, śledzić, odgadywać. *Dociec tajemnicy. Bóg docieka najskrytszych myśli naszych.* 4)=*myś. dociekać*; wypędzać z nory. *Lisy dociekać.*

Docieczenie, a, *lm.* **a,** *n.* wyśledzenie, dojście, odkrycie, zbadanie. *Tortury były dzikim i niepewnym docieczenia prawdy sposobem.*

Docieczony, a, e, *im.* 1) którego docieczono, zbadany, wyśledzony. 2)=mogący być docieczonym. *Ma jakieś niedocieczone sposoby.* 3)=mogący być dostrzeżonym, dostrzegalny.

Dociek, u, *lm.* **i,** *m. ob. Docieczenie.*

Dociekać, *ob. Dociec.*

Dociekanie, a, *lm.* **a,** *m.* badanie, śledzenie, poszukiwanie.

Docieknąć, *ob. Dociec.*

Docierać, ał, a, *scz. nd.* i **Dotrzeć, dotarł, dotrze,** *dk.* 1) dokończyć trzeć, na drobne zetrzeć. *Dotrzej téj farby na kamieniu. Dotrzeć cukru.* 2)=*dokąd*; zdążyć, przybyć aż do jakiego punktu. 3)=*czego*; dobić, dokonać. *Dotrzeć sprawy, rzeczy, ugody, targu.* 4)=dopiąć. *Dotrzeć swego.* 5)=*komu, v. kogo*; dojąć do żywego, doskórzyć. *Dotarła mu ciężka nędza.* = **się,** *stz. czego*; wytrzeć zupełnie, należycie. *fig.* dobić się czego z trudem. *Nie mogę się dotrzeć tego. Dotrzeć się oczu, wzroku. Dotrzeć się kogo, v. dotrzeć się duszy w kim,* t. j. otrzeźwić zemdlałego.

Docieranie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Dotarcie.*

Docierpieć, iał, i, *scz. dk.* do pewnego kresu, lub do samego końca wycierpieć. *W czyścu ostatka docierpieć mamy.*

Docinać, *ob. Dociąć.*

Docinek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) docinanie czego, zupełne ucięcie. 2)=*fig.* przycinek, przymówka, przekąs. *Zawsze jakieś docinki, zawsze jakaś kłótnia.*

Dociosać, ał, osa, *v.* **ciesze** (bł. **czesze**) *scz. dk.* i **Dociosywać, ywał, uje,** *nd. częst.* ciosać po jakie miejsce, lub kończyć ciosać.

Docisk, u, *lm.* **i,** *ob. Dorzut, Rzut.*

Dociskać, ał, a, *scz. nd.* i **Docisnąć, snął, śnie,** *dk.* 1) dorzucić, dosięgnąć rzuceniem. *Docisnął mety kamieniem.* 2)=*czego na kim*; wyciskać co na kim, wymagać, wymuszać. *Jako ty masz czego dociskać na nim, gdyś jest jako nędzny robaczek.* 3)=*kogo*; dognębiać, domorzyć. *Ubóstwo, głód go dociska.* 4)=*kogo do czego*; przymuszać, musić. *Trzeba go jako ostrogami do tego docisnąć.* =**się,** *stz. dk. do kogo, dokąd*; przecisnąć się, przedrzeć się, przebić się. *Nie mogłem docisnąć się do ministra. Ani sposób docisnąć się do kościoła.*

Dociskanie, a, *lm.* **a,** *m.* dognębienie, dotłoczenie, ostatni ucisk.

Dociśnienie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Dorzucenie, Dognębianie.*

Do cna, *ps.* zupełnie, wcale, całkiem, do reszty, do szczętu.

Docymastyka, i, *v.* **Docymazja, ji**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka probiercza.

Doczasowo, Doczasowie, *ps. ob. Tymczasowie.*

Doczasowość, ści, *blm. ż.* stan i przymiot tego, co jest doczesne, tymczasowe.

Doczasowy, a, e, *p.* doczesny, tymczasowy.

Doczekać, ał, a, *sn. dk.* 1) czekać aż póki.... dotrwać czekając. *Doczekał do wieczora. Doczekał go na drodze.* 2)=*fig. czego; kogo;* skutek czekania osiągnąć. *Nie doczekasz się jego dzisiaj. Doczekał się pociechy z dzieci. Nie doczekam się ją tu niczego.*

Doczernić, ił, i, *scz. dk.* poczernić do pewnego miejsca, zupełnie poczernić. *Doczernić reszty, v. resztę.*

Docesać, ał, sze, *scz. dk.* i **Doczesywać, ywał, uje**, *nd.* zupełnie wyczesać.

Doczesność, ści, *blm. ż.* trwanie ograniczone czasem, czas pobytu na tym świecie. *Doczesność jest nic nieznaczącym punktem względem wieczności.*

Doczesny, a, e, *p.* 1) do czasu trwający, ziemski, za życia na tym świecie. *Dobra doczesne i wieczne.* 2)=tymczasowy. *Urząd doczesny. Użytkowanie doczesne.*

Doczesywać, *ob. Doczesać.*

Docześnie, *ps.* do czasu, tymczasowie. *Źli mogą być szczęśliwi tylko docześnie.*

Doczynić, ił, i, *scz. dk.* od *czynić, ob. Dokonać,* **Dorobić**, *ob. Przydać.*

Doczyścić, ił, i, *scz. dk.* do końca, zupełnie poczyścić. =**się**, *czego. Nie mogę się tego doczyścić.*

Doczytać, ał. a, *scz. dk.* i **Dyczytywać, tywał, tuje**, *nd. częst.* skończyć czytać, do końca przeczytać. *Doczytaj rozdziału. Warto doczytać do końca.* =**się**, *złz. czego;* przez czytanie dowiedzieć się czego, znaleźć co. *Doczytasz się tego w Cyceronie. Pięknych się rzeczy doczytuję z jego listu.*

Doćwiczyć, ył, y, *scz. dk. kogo;* 1) skończyć kogo ćwiczyć (rózgami). 2)=do końca wyćwiczyć, wydoskonalić, wyegzercytować.

Doda, y, *blm. ż. mit.* bogińka słowiańska, *ob. Dodola, Daszba, Dydys-Lada.*

Dodać, ał, a, *scz. dk. ob. Dodawać.*

Dodając, *ob. Dodoić.*

Dodanie, a, *lm.* **a**, *n.* do danego przydanie, przyłożenie.

Dodarcie, a, *lm.* **a**, *n.* dokończenie darcia, doszarzanie (sukni).

Dodatek, tku, *lm.* **tki**, *m*, co się do czego przydaje, przydatek. *Porobił liczne ważne dodatki do swego dzieła. Dodatek do dziennika, do gazety. To stoi w dodatku. fig. Nic nie powie bez dodatku,* t. j. zawsze musi przymieszać kłamstwa.

Dodatkowo, *ps.* z dodatkiem, jako dodatek.

Dodatkowy. a, e, *p.* od dodatku, przydatkowy. *Artykuł dodatkowy. Kredyt dodatkowy.*

Dodatni, ia, ie, *p.* 1) *mat.* mający się dodawać, dodawaniu służący. *Ilości dodatnie. Znak dodatni czyli plus* (więcéj) *wyraża się krzyżykiem.* 2)=*fiz.* i *chem.* znakiem dodawania czyli plusem oznaczony. *Elektryczność dodatnia. Ciała proste, t. j. niezłożone dzielą się na dodatnie i ujemne.* Przeciwny dodatniemu jest *ujemny,* v. *odjemny.*

Dodatnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) **fil.* jako przeciwstaw ujemni, znaczy podwyżkę czegoś; np. *Bóg stworzył duchów. Po upadku szatana rozdzieliło się królestwo duchów na dwa rozstępy. Aniołowie, którzy odepchnąwszy od siebie złe, utracili zdolność do złego i stali się lepsi, niż byli pierwiastkowo, są pierwotnych duchów dodatnią, a czarci, którzy wyzuli się z istoty pierwiastkowéj, są ich ujemnią.* 2)= *gram.* dodanie głoski do jakiego wyrazu, albo wyrazu jakiego do mowy, np. *niemowlę,* zam. *niemowię; gardło,* zam. *garło; widziałem oczyma,* zam. *widziałem.* 3)= w algiebrze, ilość mająca przed sobą wyraźnie lub domyślnie znak (+). Znaczenie takowéj ilości jest twierdzące.

Dodawać, awał, aje, *v.* **awa**, *scz. nd. częst.* **Dodać**, *dk.* 1) do danego przyczyniać, przydawać, powiększyć co przez dodanie. *Dodałeś tysiąc złotych, dodaj drugie tysiąc. Dodaj do tego, że.... Co będzie brakło to ja dodam.* 2) = *fig.* zachęcać, zapalać, zagrzewać. *Dodawać ochoty żołnierzom. Dodać komu serca, odwagi. Nadzieja, myśl ta dodaje mi sił.* 3) =*aryt.* liczby summować przez działanie, zwane dodawaniem. *Trzeba dodać te wszystkie summy. Nie umieć tego dodać.*

Dodawanie, a, *lm.* **a**, *n. aryt.* działanie arytmetyczne, za pomocą którego dochodzimy ile dwie lub więcej liczb razem czynią. *Sprawdzić dodawanie. Próba dodawania. Przez dodawanie otrzymuje się summa danych ilości.*

Dodąć, *ob. Dodymać.*

Dodekarchja, ji, *blm. ż.* (z grec.) panowanie 12stu władzców.

Dodłubać, dłał, dłie, *scz. dk.* 1) *czego;* do końca wydłubać. 2) = *fig.* dokończyć nareszcie jakiéj pracy opieszale robionéj.

Dodniówka, i, *lm.* **i**, *ż.* zaranie, czas przed świtem; w *myśl.* polowaniu przededniem, zwykle odbywające się na lisa.

Dodo, y, *blm. ż. mit.* bogińka słowiańska, *ob. Doda, Dodola, Daszba, Dydys-Lada.*

Dodoić, ił, i, *scz. dk.* **Dodając, ał, a**, *nd.* 1) resztę wydoić. *Nie mogły dodoić krów.* 2) = *fig. kogo;* wyciągnąć u kogo ostatni pieniądz. *Dodoili go zupełnie.* = **się**, *złz. żart.* upić się. *Już się dodoił.*

Dodola, i, *blm. ż. mit.* jest bogińka słowiańska, dająca z niebios deszcz. Lud odprawiał uroczysty pochód podczas suszy na pola, prosząc o deszcz i śpiewając: „Boga błaga nasza Doda, oj Doda, Dodola; by z obłoków spadła woda, oj Dodo, Dodola i t. d. Jest to jeden rodzaj wielkiéj bogini *Daszby, ob. Dydys-Lada.*

Dodon, a, *blm. m. mit.* syn Jowisza.

Dodona, y, *blm. ż. mit.* córka Jowisza i Europy.

Dodrant, a, *lm.* **y, m.** (Dodrans); moneta starożytna Rzymian (dziewięć dwunastych asa, *v.* 9 uncij), = 1,5 kop. = 3 gr.

Dodrapać, pał, pie, *scz. dk. czego;* do końca podrapać. = **się**, *złz.* 1) dotrzeć się. *Dodrapać się krwi, rany.* 2) = *dokąd;* dostać się gdzie pomimo przeszkód. *fig. Dodrapać się urzędu.*

Dodrukować, ował, uje, *scz. dk.* 1) *co;* więcéj co wydrukować, przydać do już wydrukowanego. 2)= *czego;* skończyć drukować.

Dodrzeć, darł, drze, *scz dk.* i **Dodzierać, ał, a**, *nd.* 1) do końca drzeć, tyrać, doszarzać. *Dodzierać dobrze sukni. Wnuczka dodziera sukni po babce.* 2) = dokonywać roboty dziejącéj się darciem, skubaniem. *Trzeba dodrzeć tych piór.* = **się, Dodzierać się**, *złz.* dodrapać się, np. krwi, rany.

Dodusić, ił, i, *scz. dk. kogo;* dodławić, dokonać dusząc. *Pchnął go puginałem a potém dodusił. fig. Dodusić kieliszka, żart.* dopić z trudnością kieliszka. *Dodusić roboty jakiej;* dokonać jéj z trudnością.

Dodychać, ał, a, *sn. dk.* ostatni duch wyzionąć, życia dokończyć.

Dodymać, ał, a, *scz. nd.* **Dodąć, dął, dmie**, *dk.* 1) dopełnić co powietrzem dmąc. *Dodymać pęcherza.* 2)= *fig.* poddawać, podmuchiwać. *Djabeł mu te myśli dodyma.* = **się**, *złz. czego;* donieść się, rozniecić nareszcie. *Dodąć się ognia.*

Dodysputować się, ował—, uje—, *złz. dk. czego;* dysputując osięgnąć czego. *fig. Dodysputował się guzów.*

Dodziałać. ał, a, *scz. dk.* dokonać dzieła.

Dodzienny, a, e, *p.* 1) do jednego dnia tylko, na jeden dzień służący. 2) = doczesny, czasowy, doroczny.

Dodzierać, *ob. Dodrzeć.*

Dodzierżeć, żał, ży, *scz. dk. czego;* dotrzymać, dochować. *On dodzierży tego co ma. Widząc, że zamku nie dodzierży, poddał się. Dodzierżeć pola, słowa, wiary.*

Dodziewać, ał, a, *scz. nd. komu; nieuż. ob. Dojmować.*

Dodzwonić się, nił—, ni—, *złz. dk. kogo, v. czego;* sprowadzić kogo dzwonieniem. *Nie mogę się nikogo dodzwonić.*

Dodźwignąć, nął, nie *scz dk. jednt. co dokąd;* podnieść ciężar do pewnéj wysokości; donieść go do pewnego miejsca z trudnością.

Dofarbować, ował. uje, *scz. dk. czego;* zupełnie lub do pewnego miejsca pofarbować.

Do-fosforan, u, *lm.* **y**, *m. chem.* (hypo-phosphas), ogólna dawn. nazwa solnych związków, powstających z *do-*

kwasu fosforycznego (acidum hypo-phosphoricum) i jakiejbądź zasady, *ob. Dokwas, Sól.*

Dog, *nieod.* 1) moneta na Trinidad = 3 kop. =6 gr. 2) = **a**, *lm.* **i**, *m.* (z an.) pewien gatunek psa wielkiego.

Dogada, y, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini, znacząca to samo, co *Pogoda.*

Dogadać się, ał—, a—, *złz. dk.* 1) *czego;* otrzymać co gadaniem, *v.* ściągnąć na siebie co gadaniem. *Dogadasz się czego złego.* 2) = *z kim;* dopytać się, dociec, dojść czego gadaniem. *Nie mogę się z nim dogadać.*

Dogadywać, ał, uje, *scz. nd.* 1) *komu;* docinać, przymawiać komu. 2) = dorzucać (do rozmowy) słowo, zdanie swoje.

Dogadzać, ał, a, *scz. częst.* 1) *komu;* gwoli czynić, ulegać, pobłażać. *Dogadzać komu we wszystkiém. Dogadzać sobie.* 2) = *fig.* pochlebiać, schlebiać. *Wszystko, co zmysłom dogadza. To dogadza jego dumie, próżności, ambicji.*

Dogadzanie, a, *lm.* **a**, *m.* 1) *komu;* gwoli komuś czynienie; uleganie komu. 2)= *sobie;* zadość czynienie swym żądzom, nawyknieniom.

Doganel, (moneta), *ob. Duganik.*

Doganiacz, a, *lm.* **e**, *m.* co tuż goni za czém; myśliwy doganiający na koniu zwierzynę (zwykle z chartami).

Doganiać, ał, a, *scz. nd.* **Dogonić, Dognać**, *dk.* 1) aż do pewnego miejsca gnać, pędzić, dościgać. *Już pasterz dogania bydło do szałasu. Dogonię ja go. Chociaż wyszedł przedemną, wkrótce go dogoniłem.* 2) = przypędzać, przynaglać (do roboty). *Włodarz dogania żniwiarów.* 3) = dokonywać, kończyć. *Dogania długiego żywota.* 4) = *komu czém; fig.* nacierać na kogo, w ciasny kąt zapierać. 5) = *komu;* ścigać, gonić z bliska za kim. *Doganiałem nieprzyjaciół swoich i dogoniłem ich.* 6) = *fig.* zrównać, dorównać komu. *Nie dogania pasterza z Syrakuzy.*

Dogarać, ał, a, *sn. nd.* dopalać się, gasnąć, *ob. Dogorywać.*

Dogarnąć, nął, nie, *scz. dk.* **Dogarnywać, ał, a**, *częst.* zgartywać, skupić co w jedno. =**się**, *złz. dk. do czego;* dochrapać się czego, dogramolić się. *Ledwie się do tego urzędu dogarnął.*

Dogaszać, ał, a, *nd.* i **Dogasić, ił, i**, *scz. dk. czego;* kończyć gasić. *Jak skoro dogasi świéce.*

Doginać, ał, a, *scz. nd.* i **Dogiąć, giął, gnie**, *dk. czego;* do pewnego kresu nagiąć. *Nie mogę dogiąć sprężyny.*

Doglądacz, a, *lm.* **e**, *m.* **Doględca, y**, *lm.* **y**, *m.* 1) dozorca, nadzorca. *Panu temu nie trzeba doglądacza.* 2) = dopatrujący, badacz, postrzegający. *Łaskawy wszech rzeczy doględca.*

Doglądaczka, i, *lm.* **i**, *ż.* dozorczyni, dopatrująca czego.

Doglądać, ał, a, *scz. nd.* 1) dosięgać okiem, dopatrywać, dostrzegać. *Nie patrz ty na człowieka postawy, Jeno prawie doglądaj do serdecznéj sprawy.* 2) = *kogo, czego;* dozierać, dozorować. *Doglądać robot. Doglądać czego pilnie.* 3) = pieczę mieć, hodować. *On doględa piwnicy. Doglądać drzew.*

Doglądanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) dozór, nadzór. *Doglądanie-mieć nad czém.* 2) = piecza, staranie.

Doględawa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Grindelia), roślina.

Dogładzać, ał, a, *scz. nd.* i **Dogładzić, ił, i**, *dk.* skończyć gładzić, zupełnie wygładzać. **Dogładzać, ał, a**, *scz. nd.* i **Dogłodzić, ił, i**, *dk.* morzyć kogo głodem, umarzać, jeść nie dawać by umarł z głodu.

Dogma, tu, *lm.* **ta**, *n.* i **Dogmat, u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) prawda, zasada pewna i niewątpliwa w religji lub filozofji. *Dogmaty religji, filozofji. Dogma o nieśmiertelności duszy, ob. *Kościel.*

Dogmatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o zasadach, dogmatach.

Dogmatycznie, *ps.* według dogmatu *v.* dogmatów. *Traktować rzecz dogmatycznie. Mówić dogmatycznie,* t. j. tonem wyrokującym, nauczycielskim.

Dogmatyczność, ści, *blm. ż.* 1) barwa, ton dogmatyczny (filozofji, pisma). 2) = * gdy znaczy tyle, co kategoryczność, tłumaczy się na polskie przez *Stanowczość.*

Dogmatyczny, a, e, *p.* 1) należący do dogmatu; oparty na dogmatach, traktujący o dogmatach. *Filozofja dogmatyczna.* 2) = nauczycielski, stanowczy, wyrokujący o wszystkiém. *Mówić tonem dogmatycznym.*

Dogmatyk, a, *lm.* **cy**, *m.* wierzący w pewne dogmata, nauczający dogmatów. *Dogmatycy i sceptycy.*

Dogmatyzm, u, *lm.* **y**, *m.* nauka dogmatów, zupełne poleganie na dogmatach.

Dogmatyzować, ował, uje, *sn. nd.* wyrokować stanowczo. *Nieustannie dogmatyzuje. Dogmatyzuje o wszystkiém, w każdym przedmiocie.*

Dogmatyzowanie, a, *lm.* **a**, *n.* rozprawianie tonem nauczycielskim, stanowcze wyrokowanie. *Nudzi swojém dogmatyzowaniem.*

Dognać, *ob. Dogonić*

Dognębić, ił, i, *scz. dk.* zniszczyć kogo gnębiąc, uciskając, dognieść.

Dogniatać, ał, a, *scz.nd.* i **Dognieść, gniótł, gniecie**, *scz. dk.* 1) *czego;* do końca ugnieść. 2)= *kogo; fig.* do końca przygnieść, uciemiężyć.

Dognić, ił, ije, *sn. dk.* i **Dogniwać, ał, a**, *nd.* gnić do końca, zupełnie. *fig. Dognijesz jak widzę do południa,* t. j. przeleżysz w pościeli, prześpisz do południa. *On dognije za piecem.*

Dognieść, *ob. Dogniatać.*

Dogniwać, *ob. Dognić.*

Dognoić, ił, i, *scz. dk. czego;* do końca zgnoić, przegnoić. *Dognoić pole,* do reszty, zupełnie zawieść je gnojem; całkowicie, ile trzeba założyć gnojem.

Dogoda, y, *lm.* **y**, *ż. prze. ob. Dogodzenie, Wygoda, Wygodzenie, Dogodność.*

Dogodliwość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* powolność na czyje żądanie, pobłażanie, uprzejmość. *Dogodliwość ma być wzajemna.*

Dogodliwy, a, e, *p.* 1) chętnie dogadzający, powolny, powodujący się. 2) = przydatny, podług życzenia, potrzeby. 3) = któremu łatwo dogodzić, niewybredny, nie dziwaczny.

Dogodnie, *ps.* przydatnie, według życzenia, potrzeby. *Bardzoś mi dogodnie przyszedł.*

Dogodność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* wygoda komu, wczesność. *Dogodność miejsca. Zrobiłem to dla twojej dogodności.*

Dogodny, a, e, *p.* 1) wygodny, stosowny. *Mieszkanie dogodne. Czas dogodny. Port dogodny.* 2)= zdatny, przydatny. *Sposobność dogodna. Miejsce dogodne do wylądowania.* 3) = dogodliwy, któremu łatwo dogodzić.

Dogodzenie, a, *lm.* **a**, *n.* zadowolenie, zadośćuczynienie chęci. *Dla dogodzenia swéj ambicji. Dla dogodzenia swéj żądzy.*

Dogodzić, ił, i, *scz. dk.* 1) *komu;* zadowolić, zadość uczynić chęci czyjéj. *Jemu nikt nie dogodzi. Jemu w niczém dogodzić nie można. Wszystkim dogodzić trudno, przys. Trudno dwóm panom dogodzić. Jeszcze się ten nie urodził, Coby wszystkim ludziom dogodził.* 2) = wyświadczyć usługę, wygodzić. 3) = *z ir.* do żywego dojąć, dokuczyć, dobość. *Po grzbiecie komu dogodzić.*

Dogoić, ił, i, *scz. dk.* uleczyć zupełnie ranę, do końca zagoić, dokończyć gojenie. = **się**, *złz.* zgoić się, zamykać się (o ranach).

Dogolić, ił, i, *scz. dk.* do końca ogolić.

Dogon, u, *blm. m.* 1) reszta pozostała po odejściu wódki, z któréjby jeszcze można pędzić, ale mniéj już dobrą i trącącą. 2) = dogonienie. 3) = *ob. Pogoń.*

Dogonić, ił, i, *v.* **Dognać, ał, a**, *ob. Doganiać.*

Dogorać, ał, a, *scz. nd. komu v. kogo; ob. Dopiekać. Doskwierać, Dokuczać.*

Dogorywać. ał, a, *sn. nd.* i **Dogorzeć, rzał, rze**, *dk.* 1) dopalać się. *Ogień, świeca, lampa dogorywa.* 2)=*fig.* gasnąć, konać. *Już dogorywa. Tam dogorywał mąż wielki.* 3) = być na schyłku, kończyć się. *Już czas obrad naszych dogorywa.*

Dogotować, ował, uje, *scz. dk.* i **Dogotowywać, ał, a**, *nd. czego;* 1) dokończyć, zupełnie gotowym uczynić. 2)=ugotować, dowarzyć (potrawę). = **się**, *złz. dk.* skończyć się gotować, ugotować się jak potrzeba.

Dograć, ał, a, *scz. dk.* i **Dogrywać, ał, a**, *nd.* 1) kończyć grę. *Dograć ostatka, reszty partji.* 2)= kończyć granie na instrumencie. *Nie dograwszy taktu, wstała od fortepjanu.*

Dogradzać, *ob. Dogrodzić.*

Dogramiać, *ob. Dogromić.*

Dogramolić się, ił—, i—, *slz. dk.* **Dogramoliwać się, ał—, a—,** *nd. dokąd, do czego*; 1) doczołgać się, dowlec się. 2) = *fig.* dochrapać się, dodrapać się. *Nie dogramolisz się do tego urzędu.*

Dogrodzić, ił, i, *scz. dk.* **Dograd zać, ał, a,** *nd.* do pewnego kresu ogrodzić.

Dogromić, ił, i, *scz. dk.* i **Dogramiać, ał, a,** *nd.* zbiwszy dobić, porazić do szczętu. *Dogromił przecież wrogów.*

Dogrywać, *ob. Dograć.*

Dogryz, u, *lm.* **y,** *m.* dojmowanie, męka. *Trosk dogryzy.*

Dogryzacz, a, *lm.* **e,** *m.* dogryzający komu, swarliwy, kłótliwy.

Dogryzać, ał, a, *scz. nd.* **Dogryźć, gryzł, gryzie,** *dk.* 1) całkiem zgryźć. *Mięso tak twarde, że go nie można dogryźć.* 2) = *fig.* zagubić, zagładzić. *Czego ząb czasu nie dogryzł.* 3) = dopiekać, dokuczać, docinać komu. *Muszę jéj także dogryźć nawzajem.* 4) = *fig.* zadać cios, dobić zgryzotą. *Ten wypadek, to zmartwienie go dogryzło, v. to go dogryzło.* = **się,** *slz. dk.* umrzeć ze zgryzoty. *Tém się dogryzł.*

Dogryzki, zek, *v.* **ków,** *blp. m.* 1) resztki pokarmu nie zjedzone. 2) = *przen.* uszczypliwe docinki. *Nie mogę znieść jego ciągłych dogryzków.*

Dogrzać, grzał, grzeje, *sn. dk.* i **Dogrzéwać, ał, a,** *nd.* 1) dostatecznie grzać, ogrzewać ile dosyć. *Słońce dogrzewa. Dogrzał mi ogień.* 2) = *fig.* dopiekać, dokuczać komu. 3) = *scz. czego*; grzać do pewnéj miary ciepła, dogotowywać. *Dogrzéj wody, nie dosyć zgrzana.*

Dogrzebać, ał, ie, *scz. dk.* **Dogrzebywać,** *częst.* dokończyć grzebania. = **się,** *slz. dk. czego*; grzebaniem dojść do czego, dogramolić się.

Dogrześć, grzebł, grzebie, *scz. dk.* skończyć grześć **Dogrzewać,** *ob. Dograć.*

Doiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który doi. *fig.* który odziera, wyłudza u kogo pieniądze.

Doicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która doi, *ob. Dojka.*

Doić, ił, i, *scz. nd.* 1) *prze.* mlékiem karmić, piersiami karmić ssącego. *Niewiasta mlékiem chłopca doi.* 2) = mléko wyciskać z wymion. *Krowy, owce, kozy doić. Mléko doić.* 3) = *fig.* odzierać kogo, wyłudzać pieniądze. *On im z worka dobrze złoto doi.* 4) = u flisów: *Szkuta doi,* t. j. że przez nię woda się sączy.

Doigrać, ał, a, *scz. dk.* dokończyć igrania. *Dzieci doigrawszy uciszyły się.* = **się,** *slz. czego*; dożartować się, przez figle i lekkość jaką na siebie przykrość ściągnąć. *Igrał, i doigrał się nakoniec, że kark skręcił.*

Doimek, mka, *lm.* **mki,** *m.* 1) *winny*; ostatnie, poślednie wino, lura. 2) = *piwny*; poślednie piwo, cienkusz.

Doiskać, iskał, iszcze, *scz. dk.* **Doiskiwać, ał, skuje,** *nd. nieuż.* 1) szukanie kończyć, szukać czego aż do znalezienia, najdywać. 2) = *kogo*; dobadnć, do ostatniego wyegzaminować. 3) = wyłudzić komu pieniądze do ostatniego grosza. = **się,** *slz. nieuż.* 1) skończyć iskać samego siebie. *Doiskać się czego we włosach v. w głowie.* 2) = *fig.* wyszpiać się do ostatniego grosza.

Doiszczyć się, *prze. ob. Uiścić się.*

Doiwo, a, *lm.* **a, n.** 1) dojenie. *Skopiec do doiwa.* 2)= zbiór mléka za jedném udojem. *Na jedno doiwo, lub udój, jest mléka* 10 *garcy.*

Dojadać, *ob. Dojeść.*

Dojazd, u, *lm.* **y,** *m.* podjazd, miejsce podjeżdżania dokąd, częste jeżdżenie dokąd na krótki pobyt.

Dojąć, ął, mie, *scz. dk.* i **Dojmować, ował, uje,** *nd.* 1) *nieuż.* do pewnéj miary brać, pewną ilość brać. 2)= *do czego v. czego*; dosięgnąć, przeniknąć, przerazić. *Tak tego płatnął szabliskiem, że dojął aż do ciała.* 3) = *fig. komu*; dokuczać, dopiekać, dogrzewać komu. *Dojąć komu do żywego.*

Doje, ów, *blp.* 1. *prow.* cyce u krowy.

Dojechać, ał, jedzie, *scz. dk.* **Dojeżdżać,** *częst.* 1) *dokąd*; zajechać aż do końca (wozem, koniem, statkiem), stanąć u kresu. *Kto wpierw dojedzie do słupa, wygra zakład.* 3) = *kogo*; doścignąć, łapnć, dopędzać. *Polecałem pocztą, abym go dojechał.* 3) = *fig. kogo czém*; nacierać na kogo, uderzać czém. *Dojechać kogo pięścią.* 4) = *fig.* dogrzewać, dojmować, dokuczać. 5) = oberwać, zarobić (guza). *Sam guza dojechał i drugiego pokałeczył.*

Dojemny, a, e, *p.* dokuczający, dopiekający, dojmujący. *Dojemne bole.*

Dojenie, a, *lm.* **a,** *n.* wyciskanie mléka z wymion.

Dojeść, jadł, je, *scz. dk.* i **Dojadać, ał, a,** *nd.* 1) do szczętu zjeść, resztę zjeść. *Ostatek czego nie zjadła gąsienica, dojadła szarańcza.* 2)=do sytu, do woli się najeść. *Kto nie doje, nie dopije, Ten mądrze i długo żyje, przys. Kto doje, dopije, ten w rozum nie łyje, przys,* 3) = *fig.* dogryzać, dojmować komu. *Do żywego mi dojadłaś.*

Dojezdny, a, e, *p. nieuż.* na którym dojechać można. = **woda,** *cr.* woda takiéj głębokości, iż drzewo na niéj wygodnie płynąć może.

Dojeżdżacz, a, *lm.* e, *m.* 1) myśliwiec, który z psami zwierzę dojeżdża. 2) = natarczywy, nie dający odetchnąć.

Dojeżdżać, ał, a, *scz. częst. ob. Dojechać.*

Dojka, i, *lm.* **i, ż.** 1) dojnica, skopiec od dojenia, naczynie drewniane, dokąd się zdaja mléko. 2)=dojna krowa. 3) = kobiéta dojąca krowy.

Dojmować, *ob. Dojąć.*

Dojnica, y, *lm.* e, *ż.* 1) skopiec, skopek, *ob. Dojka.* 2) = pewna miara na rzeczy sypkie.

Dojnik, a, *lm.* **i,** *m.* miejsce, gdzie krowy doją.

Dojny, a, e, *p.* (*st. wyż.* **Dojniejszy**) od dojenia. *Dojna krowa, owca. Dojniejsze cudze bydło.*

Dojrzale, Dojrzale, *ps.* dośpiale, w swéj porze.

Dojrzałość, Dojźrzałość, Dojrzałość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* dostałość, dośpiałość, dojście. *Dojrzałość owocu. fig. Dojrzałość wieku. Dojrzałość rozumu, sądu. Dojść, dochodzić do dojrzałości.*

Dojrzały, Dojźrzały, Dojrzały, a, e, *p.* dostały, dośpiały, w swojéj porze, należycie rozwinięty co do wieku. *Owoc dojrzały. Zboże, kłosy dojrzałe. fig. Dojrzały człowiek. Umysł dojrzały. Niedojrzałe ma lata, ale dojrzały rozum. Dojrzała panna.*

Dojrzéć, Dojźrzéć, Dożrzéć, ał, rzeje. *sn. dk.* i **Dojrzewać, ał. a,** *nd.* dostawać się, dośpiać, do pory przyjść. *Zboża już dojrzały. Wino już dojrzało. Nie dać dojrzéć owocom. fig. Niech ta rzecz, sprawa dojrzeje. Ten człowiek nigdy nie dojrzeje. O tém nic nie myślimy, iż dożrzewamy, a urwać się możemy leda kiedy.*

Dojrzéć, Dojźrzéć, ał, rzy, *v.* **zrzy,** *scz. dk.* 1) okiem, wzrokiem dosięgać, widzieć. *Oczy jego starością zaćmione były, iż nie mógł dojrzeć.* 2)=*fig.* dopatrzéć, dobaczyć, postrzedz. *Prawie byli dójźrzeli oczyma swémi do tajemnicy Bóstwa jego.* 3)=dozorować, oko mieć, pilnować czego. *Kto nie dojrzy okiem, dołoży workiem, ob. Doglądać, Dozierać.* 4)=**się,** *slz.* samego siebie zobaczyć, postrzedz, okiem dosięgnąć, poznać się.

Dojrzewanie, *ob. Dozrzewanie.*

Dojść, doszedł, dojdzie, *sn. dk.* **Iść,** *nd.* **Dochodzić,** *częst. do czego*; idąc dostąpić do czego, zbliżyć się. *Dojść do czego. fig.* osiągnąć co. *Doszedł do wysokich urzędów.*

Dojutrek, trka, *lm.* **trki,** *m. zdr.* **Dojutraszek, szka,** *lm.* **szki,** *m.* 1) do jutra tylko mający trwać, doczesny. *Ludzie dojutrkami na ziemi.* 2)=do jutra odkładający, wahający się, opieszały. *Dojutrkowie nigdy nie żyją, ale żyć mają.*

Dojutrzni, ia, ie, *v.* **Dojutrzny, a, e,** *p.* do jutra trwały, doczesny. *Ta miłość nie wieczna, ale dojutrznia.*

Dok, u, *lm.* **i,** *m.* (z an.) warsztat okrętowy; wewnętrzna część portu, do budowania okrętów przeznaczona.

Dokapać, ał, a, *sn. dk.* **Dokapywać,** *częst.* (o płynach) dosączyć się kapaniem, *ob. Kapać.*

Dokarczować, ał, czy, *scz. dk. czego*; do końca wykarczować. *Dokarczować pola, lasu, ob. Karczować.*

Dokarmić, ił, i, *scz. dk.* 1) dotuczyć, wypaść, wykarmić do końca. *Dokarmić wolu, wieprza.* 2)=dziecię dochować. *Mamka go dokarmiła.* 3)=do śmierci dochować.

Dokaz, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* 1) dowód, dokazanie, okaz. 2)=dopięcie, uiszczenie, przywiedzenie czego do skutku.

Dokazać, zał, że, *scz. dk* **Dokazywać,** *nd.* 1) dopiąć, dojść czego, postawić na swojém. *Nie wiele dokazał. Pieniędzmi wiele dokazać można. Cnota może dokazać wszystkiego. Czego nie mógł prośbami, dokazał groźbą i podstępem.* 2)=dowieść, przekonać. *Żaden mi tego nie dokaże.* 3)=*komu*; wyrównać, dorównać komu. *Cezar nie dokazał Aleksandrowi działania.*

Dokazalny, a, e, *p.* mogący się dokazać, dowieść, wykonać.

Dokazywać, *v.* **Dokazować, wał, zuje,** *scz. nd. częst.* 1) dopinać, dochodzić czego, *ob. dk. Dokazać.* 2)= swawolić, wiele sobie pozwalać, zbytniéj wesołości oddawać się. *W młodości bardzo dokazował.* 3)=*czego*; działać przeważnie, popisywać się. *Dokazywali całą noc.* 4)= *nad kim*; wydziwiać, pastwić się. *Dokazywać nad słabym nie wielkie męztwo.*

Dokąd, *ps.* 1) względem miejsca, gdzie, do którego miejsca? *Dokąd idziesz! Dokąd go posyłasz! Idź, dokąd ci się podoba.* Z przyrostkiem: *Dokądże,* gdzie? *Dokądkolwiek,* byle dokąd, byle gdzie. 2)=względem czasu, stopnia: dopóki, jak daleko, jak długo. *Dokądże będziecie tak twardego serca? Dokąd się twoja zuchwałość posunie?*

Dokąsać, sał, sa, *scz. dk.* **Dokąsywać,** *nd. częst.* dogryźć, do reszty przegryźć.

Doki, *ps. nieuż.* 1) dopóki, dokąd, jak długo. *Doki to znowu tego będzie.* 2)=*ob. Dok.*

Dokisnąć, snął, śnie, *sn. dk.* dokwaśnieć, do reszty przekisnąć, *ob. nd. Kisnąć.*

Dokleić, ił, i, *scz. dk. czego*; zupełnie lub więcéj jeszcze przykleić. *Dokleić co do czego, ob. nd. Kleić.*

Doklepać, pał, pie, *scz. dk. czego*, 1) do reszty poklepać. *Doklepać kosy.* 2)=*fig.* być jak skończyć, zbyć. *Doklepać lekcji, pacierza, ob. nd. Klepać.*

Dokluć, uł, uje, *scz. dk.* **Dokluwać, ał, a,** *częst.* dziobem przeklóć, *ob. nd. Kluć.*

Dokład, u, *lm.* **y,** *m.* i **Dokładka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) dodatek, przyczynek, przydatek, dopełnienie. *Dam mu tyle pieniędzmi w dokładzie. Zawiłość stylu pochodzi częścią z dokładek.* 2)=*prze.* warunek, kondycja. *Przyjął od nieprzyjaciół pokój z témi dokładami...* 3)=dokładający się przez rzeźników kupującemu kawałek gorszego mięsa lub przy kości dla wagi. *Nie chcą przedać kilku funtów mięsa bez dokładki.* 4) **Dokład,** *prow.* (na Litwie i Rusi) przełożenie, wyłożenie sprawy, interesu. *Sekretarz poszedł z dokładem do Prezesa.*

Dokładać, ał, a, *scz. nd.* i **Dołożyć, ył, y,** *dk.* 1) dopełniać, przykładać, przyczyniać, domierzać. *Ile będzie brakło, ja dołożę. Dokładać, dołożyć starania, pilności. Dokładać pracy, usilności do czego.* 2)=**się,** *slz. do czego*; przykładać się do czego. *Dokładała się Kapituła do fundacji.* 3)=*kogo, v. z kim*, znosić się z kim, radzić się kogo. *Justynjan biskupów we wszystkiém się dokładał.*

Dokładanie, a, *lm.* **a,** *n.* i **Dołożenie, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) przyczynianie, przydawanie. *Dołożenie się do czego, ob. Przyłożenie się.* 2)=usiłowanie, staranie się o co. *Dokładanie, dołożenie pilności, starania, pracy.* 3)=radzenie się, rada. *Uczynił to bez dołożenia się mego.*

Dokładka, *ob. Dokład.*

Dokładnie, *ps.* 1) wiernie, istotnie, ściśle biorąc. *Przepisuje dokładnie. Chcę wiedzieć dokładnie, ile on lat ma.* 2)= szczegółowie, ze wszystkiemi okolicznościami. *Opisał ten wypadek bardzo dokładnie.*

Dokładność, ści, *blm. ż.* ścisłość, trafność, akuratność, staranność. *Dokładność rachunku. Obroty wykonane z dziwną dokładnością.*

Dokładny, a, e, *p.* 1) ścisły, szczegółowy, zupełny. *Dokładne roztrząśnienie, badanie. Mieć o czém wyobrażenie dokładne.* 2)=właśnie jak należy, akuratny. *Wyrażenie dokładne. Język dokładny.*

Dokłaniać, ał, a, *scz. nd.* **Dokłonić, ił, i,** *dk.* 1) kończyć nachylanie czego. 2)=**się,** *slz. dk. czego*; kłanianiem się, v. ciągłemi ukłonami zjednać co sobie, *ob. Kłaniać się.*

Dokluć, *v.* **Dokłóć, kłół, kole,** *scz. dk.* zupełnie, do szczętu pokłóć, *ob. nd. Kłuć.*

Do koła, *pmk.* 1) na około czego, w około, w okrąg. 2)=*ps. ob. Koło.*

Dokołatać, tał, ta, *v.* **ce,** *scz. dk.* 1) właściwie, dogruchotać, dopsuć. *Dokołatać powozu. fig. Dokołatać wieku,* biedząc się dożyć do starości, *v.* przeżyć wiek swój. 2)=*komu*; dosadzić, dokuczyć, dojąć. = **się,** *slz. czego, v. kogo*; dokołataniem wskórać, dopukać się, doprosić się, *ob. nd. Kołatać.*

Dokompletować, tował, tuje, *scz. dk.* dopełnić, uzupełnić, *ob. nd. Kompletować.*

Dokonać, ał, a, *scz. dk.* **Dokonywać,** *częst.* 1) *czego*; do końca przywieść, dokończyć. *Dokonać wieku życia. Dokonać zawodu.* 2) = *kogo*; dobić, domorzyć. *Starość wszystkiego dokona.* 3)=*gram. słowo dokonane,* t. j. oznaczające czynność zupełnie uiszczoną. 4)=wykonać, spełnić, dopełnić. *Dokonałem tego, czego chciałeś.*

Dokonanie, a, *lm.* **a,** *n.* spełnienie, wykonanie. *Dokonanie zupełne przedsięwzięcia, zamachu.*

Dokonawca, y, *lm.* **y,** *m.* **Dokonywacz, a,** *lm.* **e,** *m.* który dokonywa, kończy, *ob. Wykonawca.*

Dokonywać, ał. a, *scz. częst. ob. Dokonać.*

Dokończenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) przywiedzenie do końca, dokonanie. *Lepsze jest dokończenie rzeczy, niż początek jéj.* 2)=zawarcie, zamknięcie (dzieła, poematu).

Dokończyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który dokończa. **Dokończycielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* która dokończa.

Dokończyć,ył, y, *scz. dk.* 1) *czego*; do końca doprowadzić, spełnić, ukończyć. 2)=*kogo*; dokonać, dobić, zgubić.

Dokopać, pał, pie, *scz. dk.* i **Dokopywać, ał. uje,** *częst. czego*; do pewnego kresu, lub do końca wykopać; na kopane przyczynić. *Dokopać do pewnéj głębokości. Dokopię dzisiaj rowu tego.* = **się,** *slz. czego*; kopaniem dojść czego, trafić na co. *Dokopano się skarbu. Nie mogę się wody dokopać. fig. Dokopać się czego, kogo*; dobadać, domacać się, dowiedzieć się, *ob. Dokopać, Wykopać.*

Dokopcić, ił, i, *scz. dk.* kopciem do pewnego kresu, lub do końca powlec.

Dokopcieć, ciał, cieje, *scz. dk.* do końca przekopcieć, *ob. nd. Kopcieć.*

Dokopywać, *ob. Dokopać.*

Dokosić, ił, i, *scz. dk.* 1) koszenie dokończyć. *Dokosić łąki.* 2)=przykosić do nakoszonego. *Gdy trawy nie stało, poszedł, aby jéj jeszcze dokosił, ob. nd. Kosić.*

Dokrajać, *ob. Dokrawać.*

Dokrasić, ił, i, *scz. dk.* i **Dokraszać, ał, a,** *nd.* krasy dodawać, upiększać więcéj (co jest już pięknem), dofarbować (mian. na czerwono), *ob. Krasić.*

Dokrawać, *v.* **Dokrajać, ał, a,** *scz. nd.* kończyć krojenie, *ob. dk. Dokroić.*

Dokręcić, ił, i, *scz. dk.* do reszty pokręcić, więcéj przykręcić, *ob. nd. Kręcić.*

Dokroić, ił, i, *scz. dk.* do pewnego kresu przekroić; dokończyć krojenia.

Dokryć, ył, yje, *scz. dk.* **Dokrywać, ał, a,** *częst.* do pewnego kresu pokryć. *ob. nd. Kryć.*

Doksologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) chwalenie Boga, cześć Bogu oddawana.

Doksozofja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) mędrkowanie, zarozumiałe o sobie trzymanie.

Doktor, a, *lm.* **Doktorowie, Doktorzy,** *v.* **Doktory,** *m.* (z łać.) 1) właściwie, nauczyciel. 2)=stopień Uniwersytecki, *v.* Akademicki. *Doktor teologji, prawa, filozofji, medycyny, nauk wyzwolonych i filologji.* 2)=lekarz, medyk. *Doktora o zabój nie pozywają. Czas najlepszy doktor.* 3)=nauczyciel kościoła, jeden z Ojców ŚŚ. *Święci Doktorowie. Doktor anielski.*

Doktorat, u, *lm.* **y,** *m.* godność doktorska. *Dostąpić doktoratu.*

Doktorka, i, *lm* **i,** *ż.* 1) która zajmuje się leczeniem, lekarka. 2)=*posp. zam. Akuszerka.*

Doktorowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona doktora.

Doktorować, ał, uje, *scz. nd.* 1) na doktorstwo kogo promować, doktorem czynić. 2)=*nieuż.* leczyć, lekarzem być. = **się,** *slz.* lep. **Doktoryzować się,** doktorem zostawać; starać się o stopień doktora. *Doktorować się z prawa, z teologji,* i t. d. *Sarbiewskiemu w czasie doktorowania się jego w Wilnie, Władysław IV pierścień włożył na palec.*

Doktorski, a, ie, *p.* 1) od doktora. *Stopień doktorski. Biret doktorski.* 2)=*fig.* pedancki, nadęto-uczony. *Ton doktorski. Pycha doktorska.* 3)=lekarski, medyczny. *Pomoc doktorska. Książka doktorska. psł. Podoktorsku,* po lekarsku, medycznie.

Doktorstwo. a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Doktorat.* 2)=sztuka leczenia. *Znać się na doktorstwie. Trudnić się, bawić się doktorstwem.*

Doktoryzować się, *slz. ob. Doktorować się.*

Doktorzysko, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *posp.* dobry, kochany doktor. *Otóż i nasze kochane doktorzysko.* 2) = zły, niebiegły doktor. *Głupie doktorzysko.*

Doktryna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) racjonalna czegoś teorja; zbiór zasad politycznych, lub religijnych na rozumie tylko osnutych; pozorno-naukowy systemat.

Doktryner, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **y**, *m.* (z fran.) twórca jakiéj doktryny lub zwolennik, rozszerzyciel jakiéj doktryny.

Doktrynerski, **a**, **ie**, *p.* od doktrynera, *v.* doktrynerów. *Było to ministerjum doktrynerskie (Guizot'a).*

Doktryneryzm, **u**, *blm. m.* (z fran.) rozszerzanie lub chęć rozszerzania jakiéj doktryny.

Dokuczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Dokuczyć**, **ył**, **y**, *dk. komu;* przykrość komu wyrządzać, dopiekać, dogryzać, ból sprawiać. *Kaszel mu bardzo dokucza. Głód, bieda mi dokuczały. Podagra nie przestaje dokuczać. Co bardziej dokuczy, to rychlej nauczy, przys. Ręka mi jeszcze cokolwiek dokucza.*

Dokuczanie, i **Dokuczenie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* przykrości komu wyrządzanie, dopiekanie, dogryzanie.

Dokuczliwie, *ps.* sposobem dokuczającym, z przykrością.

Dokuczliwy, **a**, **e**, *p.* lubiący dokuczać, sprawiać przykrość drugim. *Nad dokuczliwego nic gorszego.*

Dokucznik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* dokuczający drugim. *Tego dokucznika sami czarci się boją.*

Dokuczność, **ści**, *blm. ż.* co jest dokuczające, przykrość skrawiające. *Dokuczność tego człowieka mi obrzydła.*

Dokuczny, **a**, **e**, *p. ob. Dokuczliwy.*

Dokuczyć, *ob. Dokuczać.*

Dokuć, **uł**, **uje**, *scz. dk.* do kresu pewnego, lub też do końca pokuć.

Dokuka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Dokuczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* dokuczanie, nacieranie, naleganie. *Próżne były nasze wrzaski i do króla bezpotrzebne dokuki.*

Dokument, **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Dokumencik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z łać.) pismo urzędowe, stwierdzające zobopólną umowę; dowód piśmienny. *Odwołać się do dokumentów.*

Dokumentalny, *ob. Dokumentny.*

Dokumentnie, *ps.* dowodnie, niewątpliwie. *Wiem to dokumentnie.*

Dokumentny, **a**, **e**, *p.* istny, pewny, niewątpliwy.

Dokumentowicz, **a**, *lm.* **e**, *m.* pieniacz, siedzący nad dokumentami.

Dokupić, **ił**, **i**, *scz.dk.* **Dokupować**, **ował**, **uje**, *częst. czego;* na uzupełnianie braku przykupić, przynabyć. *Do własności po ojcu spadłych wiele jeszcze dokupił.* = **się**, *dk.* i **Dokupywać się**, *częst.* starać się kupić, nabyć czego. *Nie dokupisz się tego. fig. Kto hardy próżnoby się wziętości dokupował.*

Dokurczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Dokurczyć**, **ył**, **y**, *dk. nieuż.* 1) do ostatniego ściągać, ściskać *Już tedy oblężonych nędza dokurczyła.* 2) = *komu;* dojmować, dokuczać.

Dokurczanie, **a**, *lm.* **a**, *nieuż.* naleganie, nacieranie. *Popież za częstém dokurczaniem panów polskich, Witoldowi o koronę Litewską więcéj się starać zakazał.*

Dokurczać, *ob. Dokurczyć.*

Dokurzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Dokurzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) dopalać. *Dokurzyć lulki.* 2)= *komu;* dojmować, dokuczać, dogrzewać. *Mnie złe przygody fraszką, choć innym dokurzą.*

Do·kwas, **u**, *lm.* **y**, *m. chem. fosforyczny,* (acidum hypo-phosphoricum); *dokwas saletrowy* (a. hypo-nitricum); *dokwas siarczany* (ac. hypo-sulfuricum); dawniejsze chemiczne nazwy kwasów, mających w sobie mniéj kwasorodu, niż *kwasy fosforyczny, saletrowy, siarczany* (ac. phosphoricum, nitricum, sulfuricum), a więcéj niż *podkwasy* z tych samych ciał (ac. phosphorosum, nitrosum, sulfurosum), *ob. Kwas.*

Dokwasić, **ił**, **i**, *scz. dk.* do pewnego stopnia ukwasić.

Dokwitać, **ał**, **a**, *sn. nd.* i **Dokwitnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* być na schyłku kwitnienia, kwitnienie kończyć.

Dola, **i**, *lm.* **e**, *ż.* 1) przeznaczenie, los, stan. *Taka to moja dola! Narzekać na swoję dolę. Pomyślna, szczęśliwa, zła dola. fig. Od złéj doli, głowa boli.* 2) = pomyślność, szczęście, fortuna. *Dola z nami czy niedola, Bądź Jego święta wola, ob. Niedola.* 3)= *mit.* słowiańska bogini dobrego losu. Przeciwniczką jéj *Niedola.* Patrz główne imię jéj *Dasżba.* 4) = jedna dziewięćdziesiąta szósta część złotnika (wagi rossyjskiéj), = jednéj trzeciéj części łóta, =0,015 grammom; 1000 doli =45 grammom; 1 rubel zawiera zwykle 4 złotniki i 21 dola czystego srebra.

Dolać, *ob. Dolewać.*

Dolar, *v.* **Dollar**, **a**, *lm.* **y**, *m.* pieniądz (talar) w północnéj Ameryce, wartujący 8—9 złp. *Dolar nowy* (na San Domingo) i *kolonjalny, ob. Piastr.*

Dolatać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Dolecieć**, **ciał**, **ci**, *dk.* **Dolatywać**, **ał**, **tuje**, *częst.* 1) *do czego, v. czego;* lataniem stawać gdzie, polecieć aż do kresu, dobijać gdzie skrzydłami. *Słońca nigdy nie doleci sowa. Złoty orzeł wszędzie doleci.* 2) = doścignąć. *Sokół kuropatwy doleciawszy, porwał ją.* 3) = *sn.* dopadać, zlecieć aż gdzie. *Dolecieć do dna jamy.* 4) = niek. *kogo;* dochodzić, dosięgać. *Dolatały tymczasem różne wieści biskupa. Dolatuje mię jakiś zły zapach.*

Doleczyć, **ył**, **y**, *scz. dk. kogo, v. co;* zupełnie kogo wyleczyć, uzdrowić, dogoić. *Doleczyć chorego. Doleczyć chorobę.* = **się**, *sts.* 1) *kogo;* lecząc wyleczyć, do zdrowia przywracać. *Nie mógł się go doleczyć.* 2) = *czego;* leczeniem nabywać. *Doleczył się wielkiego majątku.*

Dolegać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Doleżeć**, **ał**, **y**, *dk.* 1) leżeć aż... wylegać się, odpoczywać do woli. *Zbyt długo w łóżku dolega, bo aż do południa. Godziny nie doleżałem. Kto chce żyć z swojéj pracy, dolegać nie trzeba.* 2) = *do czego;* stykać się z czém, dochodzić do czego. *Grunty moje do twoich dolegają.* 3) **Doleżeć**, *v.* **Doleżeć się**, *sts.* zostawać na swojém miejscu. *Nic się przed nim nie doleży.* 4) = *sn.* (o owocach) dojrzéć na słomie. *Dać się doleżeć owocom;* (o winie), *ob. Wystać się.* 5) = *myś.* przypaść do ziemi z przestrachu (o kuropatwach). *Gdy kuropatwy dolegają, na bliski strzał zejść je można.* **Dolegać**, **ał**, **a**, (daw. *Dołegać*), *scz. nd.* **Doledz**, **legł**, **legnie**, *dk. nieuż.* 1) *kogo;* sprawiać w kim czucie przykre, uciskać kogo. *Dzień-li na niebie świecił, noc-li wstała, Twoja mię ciężka ręka dolegała. Gdzie kogo dolega, tam i ręka sięga, przys. Dolega mię mocno twój żal.* 2)= boleć, bolem przykrość robić. *Żeby ją dolegają.*

Doleganie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) leżenie do pewnego czasu, wyleganie się. 2) = dolegliwość, ucisk, ból.

Dolegliwie, *ps.* dokucznie, dojmująco.

Dolegliwość, *v. nieuż.* **Doległość**, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) co kogo dolega, ból, cierpienie, umartwienie, choroba. *Bóg nas nawiedza dolegliwościami. Ty mnie chciej wspomódz w mojej doległości, Boże litości! Dolegliwość hypochondryczna.* 2) = *od kogo;* pokrzywdzenie, przykrość, krzywda. *Dolegliwości od sąsiadów równie ponośmy.*

Dolegliwy, **a**, **e**, *p.* 1) dokuczliwy, dotkliwy. *Dolegliwa strata. Ból dolegliwy.* 2) = *bier.* dolegliwość cierpiący, bolący. *Dolegliwe miejsce.*

Doległość, *ob. Dolegliwość.*

Doletni, **nia**, **nie**, *p.* ten, który doszedł do normalnego wieku, wzrostu. *Doletni chłopak. Doletni płot;* płot żywy, który już dorosł należytéj wysokości.

Dolewacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który dolewa, napełnia co, np. beczki, szklanki.

Dolewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Dolać**, **ał**, **eje**, *dk.* 1) lejąc dopełniać, przyczyniać. *Dolać do pełna. Dolać tyle wody, ile jest wina.* 2)= zbytnie w siebie lać, upijać się. *Dolałże sobie, dolał!*

Dolewek, **wku**, *lm.* **wki**, *m.* i **Dolewka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* co się dolewa. *Jedną beczkę zostawić na dolewek.*

Doleźć, *ob. Dołazić.*

Doleżały, **a**. **e**, *im.* dojrzały, dostały, wyleżały. *Owoce dobrze doleżałe.*

Doleżeć, *ob. Dolegać.*

Dolęgliwie, **Dolęgliwość**, **Dolęgliwy**, *prow. ob. Dolegliwie, Dolegliwość, Dolegliwy.*

Dolichen, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, w Hiszpanji czczony, do Belena podobny, i dla tego od Rzymian Apollinem zwany, oznacza *Słońce-Rok*, t. j. całoroczne, źródłem wszech zbawienia ziemi będące. Jest to mąż w rycerskiéj zbroji, siedzący na byku i mający orła przy stopach. Świątek jego zwał się *Biltana*, odprawiany był 1 maja, a nie różnił się wiele od naszych sobotek.

Doliczać. **ał**, **a**, *scz. nd.* **Doliczyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) do obliczonego przydawać. *Do téj summy trzeba jeszcze doliczyć procenty.* 2) = z pełna policzyć, wyliczyć. *Nie doważając, nie domierzając, nie doliczając, zebrał wielki ma-*

jątek. 3)= **się**, *sts. nd.* i **Doliczyć się**, *dk. czego;* znajdować liczeniem, dorachowywać się. *Nie módz się czego doliczyć.*

Dolicznik, **a**, *lm.* **i**, *m. aryt.* liczba mniejsza, dopełniająca większą do jakiéjś oznaczonéj trzeciéj liczby.

Doliczyć, *ob. Doliczać.*

Dolik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Dolichos) roślina, zwana także: *Wołowa, Fasolą drzewną v. afrykańską, Groszkiem, Groszeczkiem.*

Dolina, **y**, *lm.* **y**, *zdr.* **Dolinka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* nizina, padół. *Dolina głęboka. Dolina Józefata.*

Dolisko, **a**, *lm.* **a**, *n. zgr.* dół brzydki, błotnisty, dół wielki.

Dolistość, **ści**. *lm.* **ści**, *ż. nieuż.* wklęsłość. *Dolistość ziemi.*

Dolisty, **a**, **e**, *p.* 1) pełen dolin. 2) = pełen dołów, dołkowaty. *Doliste miejsce.*

Doliwa, (herb); w polu błękitném, na wstędze szerokiéj białéj, z prawéj strony od dołu ku lewéj w górę idącéj, trzy róże pełne.

Dolizać, **ał**, **że**, *scz. dk.* **Dolizywać**, **ał**, **uje**, *częst. czego;* do pewnego kresu lub do końca polizać.

Dollar, *ob. Dolar.*

Dolm, **u**, *lm.* **y**, *m. mit.* jest celtycka piramida trójkątna i ścięta, jedynie dolny, wewnętrzny przybytek egipski przedstawiająca, do stołu lub do ołtarza ofiarnego podobna, dziś *grotte des fées* zwana. Było to miejsce święte, przeznaczone na misterje Druidek. Budowano je z tablic kamiennych, ogromnych, całe ściany stanowiących, lecz ręką ludzką nie tkniętych, i od samego przyrodzenia utworzonych. Podobnież tablicami pokryto cztery ściany, jak deską stół. Okien Dolmy nie miały. Obrócone były tylem zawsze ku Brytanji. Inne imiona ich: *Dolminy, Kromlechy, Gromlechy, Antasy.*

Dolman, *v.* **Dołoman**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z węg.) węgierski krótki płaszczyk kształtu kurtki zwierzchniéj (zwykle u huzarów).

Dolmin, **u**, *blm. m. mit.* przybytek dla tajemnic Druidek, *ob. Dolm.*

Dolny, **a**, **e**, *p.* 1) od dołu, spodni, niski, niższy. *Dolna część budynku. Dolna warga. Dolna szczęka. Dolna wieża*, więzienie jako kara kryminalna (w dawnéj Polsce), różniące się od *górnéj wieży*, więzienia za przestępstwa mniejsze. *Dolna wieża na łokci 12 głęboka była. Dolny kraj. Dolna Bretanja. Dolny Egipt. Dolny Szląsk.* 2) = *muz.* niski. *Dolne tony.* 3) = *fig. nieuż.* uniżony, pokorny. 4) = ziemski, doczesny. *Porzuć dolne rzeczy, a o niebieskie się postaraj.*

Dolomit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* in. *Burospat*, nazwa minerału, z którego w wielu miejscach powstają skały, a który składa się głównie z węglanu wapna i magnezji; odmiany jego: *Spat magnezjowy* (Bitterspath), *Dolomit, Braunkalk.*

Dolomizacja, **ji**, *blm. ż. geol.* naturalne zamienianie się wapiennych pokładów na *dolomity*, w skutek zetknięcia się ich ze skałami piroksenowemi, melafirami i inn. porfirami, które dobywając się na powierzchnią ziemi, połamały i porozsuwały pokłady wapienne.

Doloryt, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Piroksen.*

Dołot, **u**, *lm.* **y**, *m.* dołożenie gdzie, zdążenie łotem. *Już była ptaszyna na dołocie do gniazda.*

Dołutować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* skończyć lutować, zlutować, *ob. Lutować.*

Dołutrować, **ował**, **uje**, *scz. dk.* (z niem.) doczyścić, zupełnie czystym zrobić. *Dołutrować kawał szkła sinego.*

Dołacić, **ił**, **i**, *scz. dk.* dobić łat, *ob. Łacić.*

Doładować, **ował**, **uje**, *scz. dk.* przydać co do ładunku, dokończyć ładowania, obciążyć. *Doładować statku.*

Dołamać, **ał**, **mie**, i *nieuż.* **Dołomić**, **ił**, **i**, *scz. dk.* 1) do reszty złamać, ułamać, przełamać. *Bóg mój natomiast nie dołamał trzciny.* 2) *Dołomić komu;* dokuczyć, dogrzać do ostatniego. *Zygmunt Wołochów w ziemi ich dołomił.*

Dołatać, **ał**, **a**, *scz. dk.* do reszty połatać, *ob. Łatać.*

Doławiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Dołowić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) przełowów dokończyć. *Dołowiwszy do wieczora wrócił do domu.* 2) = łowieniem przyczynić połowu. *Nie mając dosyć ryb, poszedł ich dołowić.* = **się**, *sts. nd.* **Dołowić się**, *dk. czego;* łowieniem dostać. *fig.* być bliskim dostania, osiągnięcia czego. *Doławiać się prawdy. myś. Psy doławiają się, wrzeszczą, wypadły na trop, grają, ujadają...*

Dołazić, **ił**, **i**, *scz. nd.* **Doleźć**, **azł**, **ezie**, *dk.* łażąc gdzie dojść, dowlec się, dogramolić się. *Doleźć do domu. Doleźć na wierzch góry. Drzewa, co wysoko na skale stoi, żaden doleźć nie może.*

Dołączać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Dołączyć**, **ył**, **y**, *dk.* z czém co łączyć, przyłączać, załączać. *Dołączył do swéj prośby świadectwa.*

Dołączony, **a**, **e**, *p.* z czém złączony, połączony. *Dołączone papiery, świadectwa, dowody.*

Dołączyć, *ob. Dołączać.*

Dołbieszka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* żerdź z osadzoną u dołu kłodeczką lub zgrubiała u dołu w kształcie kłodeczki, służąca do ubijania kapusty w kadziach; przen. pałka *v.* żerdź gruba na końcu.

Dołczyna, **y**, *lm* **y**, *ż.* dołek niewielki.

Dołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m.* i **Dołeczek**, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Dół*) 1) mały dół, jamka. *Dołek na brodzie. Dołek na twarzy. Dołek pod piersiami. Dołek oczny. fig. Dołki pod kim kopać*, t. j. sidła na kogo stawiać, zgubę gotować. *Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada. przys.* 2) = *myś.* gatunek samołówki, w ziemi wykopany, do łapania ptasząt służący. *Dołki na kaczki.* 3) *Dołki połapkowe, leś.* dołki w kształcie rowków, kopane w około części lasu napadniętéj od gąsienic, dla oddzielenia od lasu zdrowego.

Dołęga, *v.* **Dołęka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *prze.* siła, gwałt. 2) = dostatek, zapas. 3) = człowiek dołężny, podoływający czemu, silny. 4) *Dołęga* (herb); w polu błękitném postawiona jak brama podkowa srebrna, na któréj barku krzyż złoty, a przez spodek jéj strzała idzie; w hełmie skrzydło sępie strzałą przestrzelone.

Dołężność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. prze.* **Dołęztwo**, **a**, *lm.* **a**, *n, nieuż.* mocność, zdolność, siła podoływającą czemu; przeciwne temu: *Niedołężność, Niedołęztwo.*

Dołężny, **a**, **e**, *p. prze.* równy czemu, zdolny, podoływający. *Umysł człowieka nie jest dołężny pojąć nieskończoności*; przeciwny temu: *Niedołężny.*

Dołknąć, **ął**, **ie**, *scz. dk. nieuż.* i **Dołykać**, **ał**, **a**, *nd.* do reszty lub ze wszystkiém połknąć płyn jaki. *Dołykać, fig.* dopijać.

Dołkowaciéć, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* dołkowatym się stawać, zapadać się, wklęsnieć.

Dołkowatość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* dołkowatość, wklęsłość miejscami. *Między wyrostkami w czasce jest dołkowatość.*

Dołkowaty, **a**, **e**, *p.* pełny dołków, wklęsły, dołkowaty. *bot. Liście dołkowate*, t. j. mające dołki na sobie pomarszczone.

Dołogłowicc, **wca**, *lm.* **wce**, *m. szeroki*; (taenia lata) *zool.* rodzaj robaka tasiemca, znajdywanego w kiszce cienkiéj, znanego pod imieniem *Solitera.*

Dołomić, *ob. Dołamać.*

Dołowaty, **a**, **e**, *p.* nakształt dołów *v.* pełen dołów, dolisty.

Dołowić, *ob. Doławiać.*

Dołożenie, *ob. Dokładanie.*

Dołożliwie, **Dołożnie**, *ps.* dokładnie, dostatecznie, szczegółowie. *Prawo o wszystkiém dołożnie nie może rozkazować.*

Dołożliwy, **a**, **e**, **Dołożny**, **a**, **e**, *p.* 1) dokładny, dostateczny, szczegółowy. *Dołożny traktat. Dołożna miara. Dołożny opis.* 2) = pilny, usilny. *Dołożna praca.*

Dołożyć, *ob. Dokładać.*

Dołów, **u**, *lm.* **y**, *m.* doławianie; kończenie i skończenie łowu.

Dołupać, **ał**, **pie**, *scz. dk. czego;* do pewnego kresu, lub do końca połupać.

Dołykać, *ob. Dołknąć.*

Dom, *v.* **Tum**, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Katedra.* 2) = budynek dla mieszkania ludzi wystawiony. *Dom o piętrze, o kilku piętrach. Dom drewniany. Dom murowany v. z cegły, z ciosowego kamienia. Dom od ulicy, od dziedzińca. Dom miejski, letni. W tym domu mieszka. Chodzę od domu do domu, chleba proszą.* 3) = mieszkanie, u siebie *Siedzieć w domu, zostać w domu. fig. Siedzieć w domu*, t. j. żyć samotnie. *Mieć swój dom*, t. j. żyć oddzielnie. *Każdy pan w swym domu, przys. fig. Nie ma pana w domu.* t. j. stracić głowę. *Wszędzie dobrze, ale w domu najlepiej.*

Przed swym domem wprzód umieć, przys. t. j. patrzaj swego *v.* siebie. *fig. Teraz jestem w domu,* t. j. pojąłem, zrozumiałem. 4) = zarząd domowy, gospodarka. *Wielki dom prowadzić. Dom na stopie przyzwoitéj utrzymać.* 5) = rodzina, domowi. *Wszyscy go w domu kochają. Gospodarz, gospodyni domu. Dom rodzicielski.* 6) = ród, familja. *Dawny, wielki dom. Dom panujący. Panna dobrego v. z dobrego domu. Kto ona z domu?* 7) = zakład, gmach na co przeznaczony. *Dom bankowy, v. bank Dom żółty, v. dom obłąkanych, warjatów,* zam. szpital. *Plecieszjakbyś z żółtego domu wracał,* t. j. gadasz niedorzecznie, jak warjat. *Dom Boży v. Pański,* zam. kościół. *Dom zajezdny,* hotel, austerja *Dom rady, v. Ratusz.* = *ochrony,* przytułek, w którym dzieci biednych wyrobników lub włościan przebywają dni całe, otrzymując początkowe wychowanie; = *schronienia,* instytut dobroczynny do pielęgnowania w parafji sierot małych, niedołężnych starców i kalek; = *schronienia S. Ducha i Panny Marji,* najdawniejszy zakład dobroczynny w Polsce, założony jeszcze przez książąt mazowieckich, gdzie się mieszczą ubodzy starcy płci obojéj; egzystuje w Warszawie. = *przytułku,* zakład dobroczynny dla kalek i starców; = *roboczy v. pracy,* gdzie się odsyłają za wyrokiem policji włóczędzy i żebracy; = *poprawy,* gdzie ludzi niemoralnych na drogę cnoty prowadzą; = *podrzutków i Dzieciątka Jezus,* dla opuszczonych lub podrzuconych dzieci: = *przytułku dla niemowląt v. Jaselka* (la Creche), zakład tak zwany od żłobu Dzieciątka Jezus w Betleem, gdzie ubogie wyrobnice, udające się na dzienny zarobek, składają swe dzieci i zabierają je na noc. 8) = schronienie. *Domami im jaskinie bywały.* 9) = w dawnéj astrologji: *Dom planet,* t. j. pewne części nieba w stosunku do odpowiednich lub innych części ziemi. 10) = *myś.* legowisko niedźwiedzia.

Doma, *ps.* w domu, u siebie. *Doma, jak chcesz; u ludzi jak przystoi. Bezpiecznie myszy biegają, gdy kota doma nie mają, przys.*, t. j. gdzie nie ma dozoru, tam nie ma porządku.

Domacać się, *szt. dk.* (*ob. scz. nd. Macać*) 1) *czego;* macaniem na co trafić. *Domacać się pulsu u chorego. Ledwiem się drzwi w pociemku domacał.* 2) = *fig.* dojść, dobadać się, dowiedzieć się. *Domacać się prawdy. Domacać się w kim duszy. fig.* a) bez zmysłów leżącego ożywić; b) poruszyć w końcu duszę nie czułą; c) zadrasnąć kogo do żywego.

Domacalny, **a**, **e**, *p.* do domacania, mogący się domacać.

Domacywać się, *szt. częst.* **Domacać się**, *dk.* usiłować czegoś się domacać, być bliskim domacania się. *fig.* dochodzić, dowiadywać się.

Domaczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Domoczyć**, **ył**, **y**, *dk.* do reszty wymoczać, kończyć moczenie. *Len lepiej jest nie domoczyć, niż przemoczyć.*

Domagać się, *szt. nd.* **Domódz się**, *dk. czego;* usilnie o co stać, wymagać, wyciągać czego. *Domagać się zwrotu, oddania jakiej rzeczy.*

Domaglować, **ował**, **uje**, *scz. dk.* do końca pomaglować, wymaglować. *To trzeba domaglować. fig. żart. Niedomaglowana uroda,* t. j. nie doskonała, zmarszczona.

Domak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Domownik.* 2) = *ob. Domator.*

Domakać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Domoknąć**, **ął**, **knie**, *dk.* moknąć do końca, do reszty, zupełnie przemakać.

Domalować, **ował**, **uje**, *scz. dk. czego;* do malowania przydać, lub też malowania dokończyć, *ob. nd. Malować.*

Domarad, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* tęsknota, *v.* tęga za krajem, za rodziną; choroba zwana *tęsknotą do rodzinnego kraju* (Nostalgia).

Domarodak, **a**, *lm.* **i**, *m.* **Domarodny**, **Domóroduy**, **a**, **e**, *p.* w domu, w ojczyznie, w kraju zrodzony, krajowy. *Zioła domarodne. Domarodny;* sługa w domu urodzony.

Domarzać, *ob. Domorzyć.*

Domarzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Domarznąć**, **nął**, **nie**, *dk.* do reszty, zupełnie zmarznąć.

Domaszka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* nazwa jaskółki, gnieżdżącej się pod strzechą domów.

Domator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* piecuch, domak, legart, niebywalec. *Poszedł na wędrówkę, aby nie był domatorem. Jeden z domatorów, który nie postał nigdzie na wojnie, na sejmach. Nie bądźmy takiemi domatorami głupiemi, wstydźmy się domowej pychy.*

Domatorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która na świecie nie bywała, która pilnuje domu.

Domatorski, **a**, **ie**, *p.* od domatora. *Życie domatorskie. Usposobienie domatorskie.*

Domawiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Domówić**, *dk. czego;* kończyć mowę, do końca wymawiać. *Domawiać modlitwy. Nie domawiasz słów, ostatnich zgłosek.* 2) = *komu;* dosadnie przymawiać, dosadzać, docinać komu mową. = **się**, *szt. czego, v. komu o co;* przymawiać się, przypominać się, z daleka z żądaniem, mową zachodzić.

Domawianie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wymawianie wyraźne. *Domawianie zgłosek, wyrazów.* = **się**, *szt.* wypowiadanie zręczne otrzymania czego; przymawianie się o co.

Domazać, **ał**, **że**, *scz. dk. czego;* skończyć mazać, lub do pewnego kresu pomazać.

Domek, **mku**, *lm.* **mki**, *m. zdr.* **Domeczek**, **czku**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr. od Dom*) szczupły, niewielki dom. *Domek wiejski. Żółw' ma na grzbiecie domek swój.*

Domęczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Domęczyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) *kogo;* do końca zmęczać, dogubiać mękami. *Nie racz mojej domęczać siwizny.* 2) = z trudnością skończyć. *Domęczyć mowy, książki, roboty. Nie domęczę tego kieliszka, ob. Męczyć.* = **się**, *szt. dk.* skończyć życie w mękach, w cierpieniach. *Domęczyć się czego na kim;* wymódz co na kim mękami, *ob Wymęczyć.*

Domężna, (*panna*), *ż. p.* dorodna, na wydaniu. *Jeszcze nie jest domężna.*

Domiar, **u**, *lm.* **y**, *m.* dopełnienie, dodatek, dokład. (Używa się najczęściéj z pmk. *Na*) *Na domiar nieszczęścia stracił majątek. Na domiar chwały.*

Domiarkować się, **ał**—, **uje**—, *szt. dk. czego;* miarkując postrzedz, domyślić się. *Ktoby się domiarkował, że nas ten starzec szpiegował.*

Domiatać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Domieść**, **miótł**, **miecie**, *dk.* kończyć zamiatanie.

Domiąć, **ął**, **mnie**, *scz. dk. czego;* do reszty pomiąć, *ob. Miąć.*

Domicella, **i**, *lm.* **e**, *ż. zool. ob. Papuga.*

Domicyljum, *nieod. n.* (z łać.) *prze.* mieszkanie, miejsce pobytu; pobyt.

Domierny, **a**, **e**, *p.* przypadający do miary.

Domierzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Domierzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) miary dopełniać, z pełna mierzyć. *Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą, nie doliczą.* 2) = mierząc dodawać. *Domierz jeszcze łokieć.* 3) = *fig.* dodać, dołożyć, dopełniać. *Kto łacno wierzy, ten swojém domierzy, przys.* 4) = dochodzić, dosięgać. *Domierzać kresu. Domierzyć życia, ob. Mierzyć.*

Domieszać, **ał**, **a**, *scz. dk. czegoś do czego;* dodać jaką rzecz do innéj dla zmieszania ich razem. *Domieszać miedzi do srebra.*

Domieszczać, **ał**, **a**, *scz, nd.* **Domieścić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *kogo gdzie;* w miejsce przyjmować, wmieszczać, pomieszczać. *Domieść nas swe dzieci, gdzie królują anieli.* 2) = *kogo, czego; nieuż.* nabawiać kogo czego, zdarzać komu. *Głód domieszcza człowieka, co się nie godzi.*

Domieszkać, **ał**, **a**, *scz. dk.* pomieszkać aż do czasu pewnego. *Domieszkam tu do kwartału.* = **się**, *szt. dk. czego;* doczekać, dotrwać, dożyć. *Domieszkać się lat starych z żoną.*

Domieścić, *ob. Domieszczać.*

Domieść, *ob. Domiatać.*

Domiękczać, **ał**, **a**, *sn. nd.* i **Domiękczyć**, **ył**, **y**, *dk. czego;* do reszty pomiękczyć, *v.* miękkim zrobić.

Domiętek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* (Cebrio), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, piłkorożnych.

Dominikalny, **ego**, *lm.* **i**, *m.* dawniejsza nazwa wójta gminy (za czasów rządu austrjackiego).

Dominikan, **a**, *lm.* **anie**, *m.* zakonnik reguły od Śgo Dominika ustanowionéj, pod imieniem zakonu kaznodziejskiego. *w lm.* **Dominikanie**, *niek. zam.* kościoł, klasztor Dominikanów. *Dać komu dominikana, fig. żart.* dać komu w podarunku lub dla podkupienia sér, *v.* kawałek séra.

Dominikanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) zakonnica reguły Śgo Dominika. 2) = niek. dom, grunt należący do klasztoru dominikanów. 3) = *zool. ob. Mewa.*

Dominikański, **a**, **ie**, *p.* od Dominikana. *Zakon dominikański.*

Dominjum, *w lp. nieod., lm.* **ja**, **jów**, i t. d. *n.* (z łać.) 1) własność mian. ziemska; prawo ziemskiéj własności; wolne jéj posiadanie 2) = ziemia z osiadłymi na niéj włościanami, jako własność pańska. 3) = władza pańska nad włościanami, jego ziemię zamieszkującymi; urząd wójtowski za czasów austrjackiego rządu. 4) = *niek. przen.* sam pan, jako wójt, przedstawiciel wójtowskiego urzędu. *Porożnieni z sobą włościanie poszli do dominjum* (zam. do pana) *na skargę.*

Domino, (z włos.) 1) *nieod. blm. n.* gra zwana *kostką, v. kostki. Wygrał w domino kilka złotych.* 2) = *lp. nieod. v.* **a**, *lm.* **a**, **in**, **nom**, i t. d. *n.* pewien rodzaj czarnego płaszcza, raczéj zwierzchniéj osłony na odzienie, z kapturem, używający się zwykle jako skromny maskaradowy kostium; *przen.* osoba ubrana w domino. *To jakieś nieznane mi domina,* zam. nieznane osoby ubrane w domina.

Dominować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) panować, górować nad kim, *v.* nad czém. *Punkt dominujący,* zam. wyższy nad wszystkie inne do koła.

Domisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* wielki, pusty, *v.* zrujnowany dom.

Domitrężać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Domitrężyć**, **ył**, **y**, *dk.* jako tako dokończyć, dokonać z mitręgą. *Domitrężyć swego dnia, swego życia, swego świata.*

Domknąć, **ął**, **nie**, *scz. dk. ob. Przymykać* (drzwi).

Domleć, **domiołł**, (*v.* **domełł**), **domiele**, *scz. dk.* do reszty pomléć, lub więcéj jeszcze przymléć.

Domłacać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Domłócić**, **ił**, **i**, *dk.* do reszty pomłócić, lub więcéj jeszcze przymłócić, *ob. Młócić.*

Domniemać się, **ał**—, **a**—, *szt. dk. nieuż. ob. nd. Domniemywać się.*

Domniemanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* dorozumiewanie się, domysł. *Opierać swe domniemanie na czém. Gubić się w domniemaniach.*

Domniemany, **a**, **e**, *p.* niepewnie wiadomy, przypuszczany, prawdopodobny.

Domniemywać się, **ał**—, **a**—, (*prze.* **Domniemawać**) *szt. nd.* **Domniemać się**, *dk. nieuż.* domyślać się, dorozumiewać się, wnosić. *Nic pewnego nie powiada, tylko się domniemywa, ob. Mniemać.*

Domoczyć, *ob. Domaczać.*

Domoknąć, *ob. Domakać.*

Domordować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* dobić mordując, dokonać powolnego nad kim mordu, *ob. nd. Mordować.*

Domorodny, *ob. Domarodny.*

Domorosły, **a**, **e**, *p.* w domu wychowany. *Konie domorosłe. fig.* nie bywały na świecie. *Kawaler domorosły.*

Domorządca, **y**, *lm.* **y**, *m.* rządzący domem, murgrabia.

Domorzyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* **Domarzać**, **ał**, **a**, *nd. kogo;* dokonać kogo, dobić, morząc śmierć komu sprawić. *Głód domorzył człowieka. Ciągłém głodzeniem domorzył ich nareszcie.*

Domostwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) zabudowanie wszelkie gospodarskie w jednym obrębie. *Domostwo jego w pośrodku wsi.* 2) = sprzęty domowe. 3) = osoby dom składające, familja, domownicy. 4) = sam dom mieszkalny. *Między innémi gospodarskiémi budynkami stało jego domostwo.*

Domotać, **ał**, **a**, *scz. dk.* do reszty namotać, lub więcéj namotać, *ob. nd. Motać.*

Domować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* prywatne życie prowadzić, domem się bawić. *Domować u kogo;* być jak domowy.

Domowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* domowe, prywatne życie. *Domowanie u kogo;* zostawanie w czyim domu, jak domowy.

Domowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* i **Domowit**, **a**, *lm.* **ci**, *m.* domowy przyjaciel.

Domowik, **a**, *lm.* **i**, *m. prow.* (na Rusi), zły duch strzegący domu, djabeł domowy, wyręczający niek. gospodarza domu.

Domownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) domowy, w tymże domu mieszkający. w *lm.* **Domownicy**, czeladź domowa, służba. 2) = *fig.* tegoż kraju, rodak, ziomek.

Domowy, **a**, **e**, *p.* 1) od domu, do domu należący, ściągający się do domu. *Życie domowe. Sprawy, interesa domowe. Zmartwienia domowe.* 2) = w jednym domu mieszkający. *Kot domowy. Złodziéj domowy.* 3) = prywatny, domem się bawiący, niepubliczny. *Człowiek nieszczęśliwy w pożyciu domowém. Stosunki domowe.* 4) = krajowy, ojczysty. *Zaburzenia domowe. Wojna domowa. Przelać krew domową. psł. Po domowemu,* jak zwykle w domu. *Przyjąć kogo po domowemu.* = **ego**, *lm.* **i**, *m ob. Domowik.*

Domódz się, **domógł**—, **domoże**—, *szt. dk. ob. Domagać się.*

Domówić, **ił**, **i**, *scz. dk. ob. nd. Domawiać,* = **się**, *szt. dk.* przypominaniem, naleganiem wskórać, zyskać, dokazać czego. *Umieć się domówić. Domówić się czego złego,* t. j. ściągnąć na siebie mową co złego.

Domówienie, **a**, *lm.* **a**, *n. ret.* zakończenie mowy, opowiadania. *Domówienie ma być gwałtowne, mocne, poruszające.* = **się**, *n.* 1) dodanie słów, uwag kilku, do rozpraw toczących się w jakiém zgromadzeniu. *Po domówieniu się Ministra, przystąpiono do głosowania.* 2) = *o co;* zręcznie okazana chęć otrzymania czego, przymówienie się o co.

Domówny, **a**, **e**, *p.* lubiący, *v.* umiejący domawiać się, upominać się. *Kot głodny, gdy nie łowny; chłop, gdy nie domówny.*

Domra, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* dawniejszy instrument muzyczny. *Chwalcie Jehowę na strunach i na domrze.*

Domrażać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Domrozić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *czego;* do końca zmrażać. 2) = *nieos. komu;* mrozem dokuczać. *Domraża mi.*

Domurować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* **Domurowywać**, **ał**, **ywa**, *v.* **uje**, *częst. czego, v. co;* do końca wymurować, lub więcéj jeszcze przymurować. *Zaczęłych rzeczy domurowano i dokończono. Domurował skrzydła do pałacu.*

Domyć, **ył**, **yje**, *scz. dk.* i **Domywać**, **ał**, **a**, *nd.* do końca, lub resztę domyć. = **się**, *szt. czego;* z trudnością co wymyć. *Nie mogę się domyć téj plamy.*

Domykać, **ał**, **a**, *nd.* i **Domknąć**, **knął**, **knie**, *scz. dk. drzwi, ob. Przymykać.*

Domysł, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) dorozumienie się, domniemanie, przypuszczenie. *Domysł na pewnym fundamencie oparty. Domysł na niczém nie oparty. Mówię o tém na domysł, z domysłu.* 2) = *ob. Domyślność.*

Domyślacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* człowiek domyślny, domyślający się, wynalazca, szperacz.

Domyślać się, *ob. Domyślić się.*

Domyślanie się, i **Domyślenie się**, **a**—, *lm.* **a**—, *n.* domysłem zgadywanie, wnoszenie, wnioskowanie.

Domyślić się, **ił**—, **i**—, *szt. dk.* **Domyślać się**, **ał**—, **a**—, *nd.* 1) domysłem odgadnąć. *Jak się domyślam. Tego się nie trudno domyślić.* 2) = na domysł co czynić, podług swego widzimi się. *Nigdy się nie domyśli, żeby to zrobić. fig. Domyślił się do cudzego mieszka,* t. j. wpadł na myśl przywłaszczenia cudzéj własności.

Domyślnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. gram.* domyślenie się opuszczonego wyrazu, *ob. Wyrzutnia.*

Domyślnie, *ps.* 1) na domysł, z domysłu. *Nie sądź, że domyślnie tylko o tém mówię.* 2) = przenikliwie, przemyślnie. *Znalazł się domyślnie.*

Domyślność, **ści**, *blm. ż.* przemysł, przewidzenie, przeczucie. *Domyślność serca.*

Domyślny, **a**, **e**, *p.* 1) łatwo domyślający się, przenikliwy. *Jedni ludzie są tępi, drudzy domyślni.* 2) = oparty na domyśle. *To rzecz nie dowiedziona, ale tylko domyślna.* 3) = którego się łatwo domyślić. *Przywrócić wyrazy domyślne.*

Domywać, *ob. Domyć.*

***Don**, **a**, *blm. m.* 1) od którego pochodzą włoskie, hiszpańskie i portugalskie wyrazy *Don* i *Donna*, czyli *Pan* i *Pani*, bóg kartagiński, jest skrócenie fenickiego *Adona*, pokrewnionego z greckim *Adonisem*, a wyobrażającego Serapisa, lub mdłe zimowe słońce. 2) = *mit.* celtycki Deiwr, żywcem od Kartagińców przejęty, syn Ona, jest słońce czwartego światła na niebie i w tajemnicach. 3) = imię właściwe rzeki w Rossji południowéj, wpadającéj do morza Azowskiego.

Dona, **y**, *lm.* **y**, *ż.* siedełko na małe ptaszki, szczególniéj na kwiczoły.

Donacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *praw.* w prawie polskiém znaczy wszelkie przeniesienie własności, szczególniéj sprzedaż (venditio), w ścieśnionem znaczeniu obejmuje także właściwą darowiznę z czystéj szczodrobliwości.

Donacyjny, **a**, **e**, *p.* darowany, darowny. *Dokument donacyjny.*

Donacyt, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* skamieniała trójkątna muszla.

Donaglać, ał, a, *scz. nd.* **Donaglić, ił, i,** *dk. komu, i komu o co;* zmuszać kogo naleganiem, *ob. Naglić.*

Donar, a, *blm. m.* skąd urodził się niemiecki wyraz *der Donner*, jest jedno z imion wielkiego boga normandzkiego *Tora.* = **u,** *blm. m. chem.* (donarium) ciało odkryte jako metal, dziś przez wielu chemików za pierwiastek nieuznane.

Donaszać, ał, a, *ob. Donieść, Donosić.*

Donat, a, *blm. m.* łacińska grammatyka dla szkół (tak nazwana od sławnego Grammatyka Alius'a Donat'a)

Donatarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) obdarzony donacją, szczególniéj, który ma sobie darowane od Monarchy dobra rządowe.

Donator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) który dał co, darował, darzyciel.

Donatywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) dar, podarunek, szczególniéj podarowanie komu dóbr narodowych za zasługi lub z łaski. 2)=*prawo.* podatek od kupców, niby dar, ale złożyć się powinny.

Donda, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* słowiańska djablica, *ob. Dunda, Dyda, Dydys-Lada.*

Donder, dra, *lm.* **dry,** *m.* (z niem.) *posp. żart.* piorun. *Niech donder weźmie tego półgłówka!*

Donderować, ował, uje, *scz. nd. na kogo,* fukać, piorunować.

Donia, i, *lm.* **ie,** *ż. prow.* (na Ukrainie) panienka, dziewczę, córka.

Donica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) naczynie gliniane kuchenne. 2)=*prow.* danina w miodzie.

Doniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Donica*) małe naczynie gliniane. 2)=*do rąk, ob. Miednica.* 3)=*do kwiatów, v. na kwiaty, ob. Wazon.*

Doniczkowy, a, e, *p.* o roślinach mian. kwiatowych, które się sadzą wcześnie w doniczkach, a za nastaniem cieplejszych dni wiosny przesadzają się na grzędy.

Doniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* kozak z nad Donu.

Doniekąd, *ps. nieuż.* do niejakiego czasu.

Doniesienie, a, *lm.* **a, n.** 1) przyniesienie, zaniesienie czego do pewnego miejsca. 2)=uwiadomienie, wiadomość. *Odebrać, otrzymać, dostać doniesienie. Odebrano doniesienie o przegranej.* 3)=ogłoszenie. *Zrobić doniesienie w dziennikach. Doniesienie urzędowe.* 4)=oskarżenie, denuncjacja. *Nie należy stanowić o życiu człowieka na proste doniesienie.*

Donieść, niósł, niesie, *scz. dk.* 1) *co;* zanieść, przynieść do pewnego kresu, miejsca, lub czasu. *Nie doniosę tego do miasta.* 2) = *czego;* do tego, co już zaniesiono, przydać. *Donieś drew, aby na cały dzień wystarczyły.* 3)= *komu o czém, v. co;* uwiadomić, oznajmić, dać znać komu. *Doniósł mi wiernie wszystko, co słyszał. Doniosę ci o wszystkiém. bier. Doniosło się to do Króla.* 4)=*kogo;* oskarżyć, obżałować. *Donieść kogo do urzędu, do władzy, do rządu.* 5)=*dokąd;* dosięgnąć, doleciéć. *Nie podobna, aby działa z twierdzy aż tu doniosły. fig. Tak daleko mój wzrok nie doniesie. Sława jego obłoków doniesie.*

Doniosłość, *art. ob. Dosięgłość, Donośność.*

Doniosłe, Doniosły, *ob. Donośnie, Donośny.*

Doniszczyć, ył, y, *scz. dk. czego, kogo;* do szczętu zniszczyć, zgubić. =**się,** *złz. dk.* do reszty się zniszczyć, zrujnować (na zdrowiu, majątku).

Donkiszot, a, *lm.* **y,** m. nazwisko błędnego rycerza wznanem pod tymże tytułem dziele Cerwantesa; stąd *Donkiszotem* zowią żartobliwie człowieka dziwacznie postępującego, cudaka, walczącego z urojonemi przeszkodami i t. d. *Donkiszotami 19 wieku są abstrakcyjni filozofowie, bojujący z rozumną rzeczywistością.*

Donkiszoterja, rji, *lm.* **rje,** *ż.* dziwaczne rycerstwo, śmieszne bojowanie z czémś urojoném. *Jakąś donkiszoterję widać w dzisiejszych krytykach.*

Donna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pani; tytuł kobiét wyższego stanu w Hiszpanji i Portugalji. 2)=śpiewaczka w operze. *Prima donna;* pierwsza śpiewaczka.

Donos, u, *lm.* **y,** *m.* (z ross.) oskarżenie, denuncjacja, *ob. Doniesienie.*

Donosiciel, a, *lm.* **e,** *m.* donoszący co, *v.* o czém, *v.* kogo, delator, oskarżyciel, szpieg. *Donosiciele są w ohydzeniu u wszystkich poczciwych. Chciał wiedzieć kto byli jego donosiciele.*

Donosicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która donosi, delatorka, oskarżycielka.

Donosicielski, a, ie, *p.* od donosiciela, delatorski. *Nikczemne rzemiosło donosicielskie.*

Donosić, ił, i, *scz. nd.* i **Donaszać, ał, a,** *częst.* 1) *ob. dk. Donieść.* 2) = *komu czego;* podnosić, przynosić. *Donosili żywności oblężonym.* 3) = do szczętu znosić, zedrzéć. *Donosić sukni.* 4) = (o niewieście brzemiennéj) *Donosić płodu v. dziecięcia.* 5) = *fig.* równać się z czém, wystarczać czemu. *Dochód nie donosi wydatkom.* 6) = dowažać. *Donosi moneta,* t. j. należytéj jest wagi.

Donośnie, *v.* **Donośno,** *ps.* 1) daleko, na wielką odległość. *To działo, ta fuzja strzela donośnie.* 2) = mocno, głośno. *Śpiewać donośnie.*

Donośność, ści, *blm. ż* 1) doniesienie (strzału, pocisku). *Zbliżyć się na donośność działa. Donośność strzelby. fig. To wybiega za donośność rozumu ludzkiego.* 2) = moc, rozciągłość (głosu).

Donośny, a, e, *p.* 1) dosięgający, daleko sięgający. *Wzrok donośny. Oko donośne.* 2) = mocny, rozciągły. *Głos, śpiew donośny.* 3) = *myś.* dobry (mówiąc o charcie).

Donucić, *v.* **Donócić, ił, i,** *scz. dk.* nucąc dośpiewać. *ob. nd. Nucić.*

Donużyć,ył, y, *scz. dk. prze.* dobić, *ob. Nużyć.*

Donwy, ego, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest Hu, jako stworzyciel wody. W rozdołach przepaści urobił sobie mieszkanie i ma trzy studnice, zwane *Zdroje ze średzin głębi.* Jeden zdrój rozlewa się w morza i rzeki, drugi spada z chmur w postaci deszczu, trzeci nurtuje we wnętrznościach ziemi i w żyłach gór. Zabija słońce Deiwr ten, zabija i lato. Inne imię jego *Dronwy.*

Doń, *skrócz.* zam. *do niego v. do niej, ob. On.*

Doorać, ał, rze, *scz. dk.* **Doorywać, wał, ywa,** *częst.* do pewnego kresu poorać, do reszty poorać, lub więcéj przyorać. *fig. Gdy starość czoła ci doorze.*

Doostrzać, ał, a, *scz. nd.* i **Doostrzyć, ył, y,** *dk.* do reszty, lub do pewnego kresu poostrzać. *Doostrzyć noża, ob Ostrzyć.*

Dopad, u, *lm.* **y,** *m.* dochwycenie czego, dobieżenie, dopadnięcie.

Dopadać, ał, a, *scz. nd.* **Dopaść, padł, padnie,** *dk.* 1) padać aż do ziemi, doleciéć. *Nie dopadli dna.* 2) = *dokąd;* dojść, dobiedz. *Pozwól mi dopaść do wioski.* 3) = *do czego;* przypadać. *Wieko nie dopada do kufra.* 4) = *kogo;* doleciéć, doścignąć. *Dopadli go na przeprawie nasi. Jeśli go kiedy dopadnę.* 5) = *czego;* pochwycić, dorwać się. *Czego kto dopadł, tém bił. Dopaść chciwie napoju.*

Dopadek, dku, *lm.* **dki,** *m.* (*zdr.* od *Dopad*) używa się tylko w *pdku* 6m *Dopadkiem,* dorywczo, dorywkiem, i w lm *W dopadki,* w dorywki.

Dopadkowo, *ps. ob. Dopadek. Dorywczo.*

Dopadkowy, a, e, *p. ob. Dorywczy.*

Dopadnienie, *v.* **Dopadnięcie, a,** *lm.* **a,** *n.* dochwycenie, dobieżenie dokąd.

Dopajać, *ob. Dopoić.*

Dopalać, ał, a, *scz. nd.* i **Dopalić, ił, i,** *dk.* 1) *czego;* ogniem trawić do szczętu. *Dopalić świécy.* 2) = wypalić co, dopiekać czego. *Dopalić kawy.* 3) = *komu;* dopiekać, doskwierać, dokuczać komu. = **się,** *złz.* 1) do reszty spalić się, kończyć palić się. *Nie długo ta lampa dopali się.* 2) = paleniem, jak należy, rozegrać. *Nie dopalisz się tego pieca.*

Dopamiętać się, ał—, a—, *złz. dk. czego;* spamiętać, przypomnieć sobie. *Kto się wszystkich zwycięztw dopamięta?*

Doparać, ał, a, *scz. nd.* **Dopróć,** *v.* **Dopruć, ół,** *v.* **uł, porze,** *dk.* do pewnego kresu lub do końca poprać.

Doparzać, ał, a, *scz. nd.* i **Doparzyć, ył, y,** *dk.* do pewnego kresu lub do szczętu sparzyć, więcéj jeszcze poparzać, przygrzewać. *fig. Doparzać, doparzyć komu,* dogrzać, dokuczyć komu.

Dopaść, *ob. Dopadać.*

Dopatrywać, ał, uje, *scz. nd.* **Dopatrzyć, ył, y,** *dk.* 1) doglądać, dozierać. 2) = *fig.* badać, poszukiwać. *Dopatrywać prawdy. Dopatrzyłem z dawna cnoty siedlisko w sercu twojém.* =**się,** *złz. nd.* przyglądać się.

Dopchać, ał, a, *scz. dk.* **Dopychać, ał, a,** *częst.* i **Dopchnąć, pchnął, pchnie,** *jedn.* 1) pchać aż dokąd. *Dopchnął mię do okna. Nie mogę dopchnąć drzwi.* 2)=*czego;* dopełnić, doładować. *Dopchać brzucha. Dopchać worka.* 3) = spieszyć się, *v.* pospieszać z czém, robić byle jak. *Dopychał tylko roboty, nie mając do niéj ochoty.* = **się,** *złz. gdzie;* dociskać się, wtłaczać się.

Dopełniacz, a, *lm.* **e,** *m. v.* **Dopełniciel, a,** *lm.* **e,** *m.* dopełniający, wykonywacz (prawa, obowiązków).

Dopełniać, ał, a, *scz. nd.* i **Dopełnić, ił, i,** *dk. co,* częściéj *czego;* 1) miarę albo liczbę uzupełniać, dokładać, dosypywać, dolewać, dolliczać. *Dopełniać beczkę. Dopełnić zdania autora. Dopełnić summy. fig. Dopełniać miarę swych zbrodni, miarki swych grzechów.* 2) = *czego;* wypełniać, spełniać, wykonywać. *Dopełnić obietnicy. Dopełniać prawa, obowiązków.* = **się,** *złz. dk. ob. Spełnić się, Wypełnić się.*

Dopełnianie, a, *lm.* **e,** *n.* i **Dopełnienie, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) wypełnianie, wykonanie. *Dopełnianie obietnicy, warunków, przymierza, zobowiązań.* 2) = dodatek, domiar, *To prawo jest dopełnieniem tamtego. Dopełnianie wyrazu. Na dopełnienie téj liczby, téj summy. mat. Dopełnienie logarytmu,* różnica między liczbą 10 i logarytmem. *Dopełnienie łuku v. kąta,* liczba stopni, brakujących jakiemu łukowi lub kątowi do 90° (stanowiących *kąt prosty*); stąd *as. dopełnienie wysokości* jakiegobądź niebieskiego ciała, jest odległością jego od *zenitu;* dopełnienie zaś *szerokości* (*v. złoczenia*) jest odległością biegunową.

Dopełniciel, *ob. Dopełniacz.*

Dopełnicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta dopełniająca, wykonywająca (obowiązki, zobowiązania).

Dopełniczy, a, e, *p.* służący do dopełnienia czego, dokompletowania. *Wiadomości dopełnicze.*

Dopełnić, *ob. Dopełniać.*

Dopełzać, ał, a, *scz. nd.* **Dopełznąć, ął, znie,** *dk.* a) *dokąd;* pełzając dojść, doczołgać się, doléźć. 2) = *sn.* (o kolorach, materjach) do reszty spełznąć, wypełznąć, zblakować, stracić przeszłą barwę.

Dopędny, a, e, *p.* mogący być dopędzonym.

Dopędzacz, a, *lm.* **e, m.** ten co dopędza, dogania.

Dopędzać, ał, a, *scz. nd.* **Dopędzić, ił, i,** *dk.* 1) pędzić aż dokąd, zapędzać, wpędzać. *Dopędzić stado do lasu.* 2) = *kogo;* doganiać, dościgać. *fig. Dopędzać kogo w naukach, w sławie.* 3) = *czego;* dokonać, dokończyć. *Dopędzę już do końca zaczętego dzieła. Dopędzić zagonu.*

Dopiąć, *ob. Dopinać.*

Dopić, *ob. Dopijać.* = **się,** *złz. czego,* nabyć, osiągnąć cokolwiek piciem. *Dopić się śmierci, choroby. Pij złe, dopijesz się lepszego, v. pij, a dopijesz się, przys.*

Dopiec, piekł, piecze, *scz. dk.* **Dopiekać, ał, a,** *nd.* 1) do końca upiec, wypiec. = **się,** *złz. Chleb się jeszcze nie dopiekł. Jak się pieczeń dopiecze.* 2) = do pieczonego co więcéj upiec. *Trzeba jeszcze dopiec parę gołębi.* 3) = silnie dogrzewać. *Słońce dopieka.* 4) = *fig. komu;* doprażać, doskwierać komu, dojmować, dokuczać komu.

Dopieczony, a, e, *p.* co należycie się wypiekł.

Dopiekać, *ob Dopiec.*

Dopierać, ał, a, *scz. nd.* i **Doprzeć, parł, prze,** *dk.* 1) dociskać, domykać, zamykać całkiem (drzwi). 2) = *kogo gdzie;* przypierać. 3) = *komu;* ciężko na kogo nalegać, nacierać. 1) *Dopierać się czego, ob. Napierać się, Domagać się czego.* **Dopierać, ał, a,** *scz. nd.* i **Doprać, prał, pierze,** *dk.* kończyć pranie, do czysta wyprać. *Jak dopierze naszéj bielizny.* = **się,** *złz. czego;* z trudnością co oczyścić, wymywać, wypierać. *Nie mogę się doprać téj plamy.*

Dopiéro, *p.* **Dopiér,** *przz.* **Dopierutko, Dopieruteńko,** 1) tylko co, ledwo co trochę, trochę przedtém, przed chwilką, niedawniusieńko, moment temu, świeżo. *Był tu dopiéro, v. dopiéro co. Widziałem go dopiéro co. Dopiero co przyszedł.* 2) = ledwo, zaledwo. *Wtenczas dopiéro poznajem wartość zdrowia, kiedyśmy je stracili. Ma dopiéro lat piętnaście. To dopiéro początek.* 3)=zam. *zaledwo,* z odpowiedniem *Jući. Dopiéro przyszedł, jużci odchodzi. Dopiéro się śmiał, jużci płacze.* 4) = (z przeczeniem *nie*) dla silniejszego przeczenia. *Nie dopiéro dzisiaj się znamy.* 5) = przysłówkowie. *A dopiéroż, A cóż dopiéro, A nie dopiéroż, Cóż dopiéro, Nie dopiéroż,* tém bardziéj, tém więcéj. *Trwałéj sławy nabyć niepodobna, a cóż dopiéro wiecznej. Mówić z nim nie chcę, a cóż dopiéro kochać go! Jabym potrafił, a cóż dopiéro on!* 6) = zam. *aż wówczas, aż wtedy. Dopiéro miecza szukać, gdy się już czas potykać. Dopiéro wierzymy, kiedy cierpiemy.*

Dopierutéńki, a, ie, *p. piesz.* tylko co, przed chwilą odbyty. *Po dopierutéńkiém śniadaniu jeść prosi!*

Dopięcie, a, *lm.* **a,** *n.* osiągnięcie czego, postawienie na swojém. *Dopięcie celu, zamiaru.*

Dopijać, ał, a, *scz. nd.* **Dopić, pił, pije,** *dk.* 1) do końca, do ostatka wypijać. *Dopić butelki, szklanki.* 2) = *kogo;* przeciw komu zrównać. 3) = pić do woli, zadość sobie czynić w piciu. *Kto doje, dopije, ten w rozum nie tyje, przys.*

Dopilnować, ował, uje, *scz. dk. czego v. kogo;* dojrzéć czego, doglądać, pilnie dostrzedz. *Nie mogłem dopilnować wszystkiego. Jakem ludzi dojrzał i dopilnował, wszystko było lepiéj.* = **się,** *złz. w czém;* dojrzéć się w czém, mieć się na baczności. *Umié dopilnować się w interesach. Dopilnować się w prawie, w gospodarstwie.*

Dopiłować, ował, uje, *scz. dk. czego;* całkiem, lub do pewnego kresu przepiłować, piłą przerzynać.

Dopinać, ał, a, *scz. nd.* **Dopiąć, piął, pnie,** *dk.* 1) *czego;* do końca zapinać, z wielką trudnością zapinać. *Nie mogę dopiąć surduta. Dopinać sprzączki. Dopiąć koniowi popręgów. fig. Dopiąć komu popręgów;* ukrócić, uskromić kogo. 2)=dokazać, do skutku przywodzić, na swojém postawić. *Dopiąć zamierzonego celu, v. Dopiąć swego.* 3) *Dopinać komu;* dosadzać, dojmować, dokuczać.

Dopisać, *ob. Dopisywać.* = **się,** *złz. dk.* 1) *ob. Przypisać się.* 2) = pisaniem zyskać, nabawić sobie czego, ściągnąć na się. *Z uczonych ów krzesła, ten się kozy dopisze.*

Dopisek, sku, *lm.* **ski,** *m.* przypisanie do czego, przypisek, dodatek *np.* do listu, post-scriptum.

Dopisywać, wał, uje, *scz. częst.* **Dopisać, ał, sze,** *dk.* 1) *czego;* dokończyć pisma. *Dopisać stronnicy. Jak dopiszę do końca.* 2) = *co;* dodać, przypisać (na końcu, na marginesie). 3) = zarodzić, udać się. *Zboże dopisało, nie dopisało w tym roku.* 3) = *komu;* wydarzyć się komu, wygodzić. *Skutek nie dopisał naszym oczekiwaniom. Karta mu dopisała, nie dopisała. Szczęście mu nie dopisało. Nie dopisał nam,* t. j. nie dotrzymał słowa, zawiódł.

Dopłatać, *ob. Dopleść.*

Dopłatać, ał, cze, *scz. dk.* do końca zagmatwać, *ob. Płatać.* = **się,** *złz. dk. dokąd;* doleźć, dogramolić się, z trudnością dojść dokąd; *v.* do czego.

Dopleć, dopiółł, piele, *scz. dk.* ukończyć pielenie.

Dopleść, plótł, plecie, *scz. dk.* **Doplatać, ał, a,** *częst.* 1) ukończyć plecienie, do końca zapleść. 2) = *fig.* do końca bzdurzyć, bajać, lub więcéj jeszcze nabzdurzyć, nabajać, *ob. Pleść.*

Doplunąć, nął, nie, *scz. dk. czego;* do pewnego kresu plunąć, i **Dopluwać, ał, a,** *częst.* kończyć pluć, lub więcéj jeszcze napluć, *ob. Pluć.*

Dopłacać, ał, a, *scz. nd.* i **Dopłacić, ił, i,** *dk.* resztę zapłacić, do już zapłaconego przydać. *Dziś tyle tylko oddaję, za tydzień dopłacę.*

Dopłacanie, Dopłacenie, a, *lm.* **a,** *n.* reszty płacenie, lub przydanie do zapłaconego.

Dopłacić, *ob. Dopłacać.*

Dopłakać się, ał—, cze—, *złz. dk.* otrzymać co, doczekać się czego płakaniem. *Niczego się nie dopłaczesz.*

Dopłata, y, *lm.* **y,** *ż.* co się do jakiéj summy dopłaca, dopłacanie reszty. *Niedopłata,* reszta długu nie dopłaconego.

Dopławić, ił, i, *scz. dk.* wpław dokąd doprowadzić. *Dopławić koni, ob. nd. Pławić.* = **się,** *złz. dk. dokąd;* wpław dokąd dojść. *Na morzu świata tego daj mi dopławić się skały.*

Dopłazić się, ił—, i—, *złz. dk.* dopełzać, doczołgać się.

Dopłukać, *v.* **Dopłókać, ał, cze,** *scz. dk.* ze wszystkiém wypłukać. = **się,** *złz. czego;* domyć się czego, wyczyścić co, *ob. nd. Płukać.*

Dopłynąć, ął, nie, *scz. dk.* **Dopływać, ał, a,** *nd. dokąd;* do brzegu dobić, przypłynąć *Dopłynąć do wyspy, do brzegu. Jak dopłyniemy do Hamburga, dalej puścimy się lądem.*

Dopływ, u, *lm.* **y,** *m.* przypłynięcie do pewnego kresu.

Dopływać, *ob. Dopłynąć.*

Dopnatać się, ał—, a—, *złz. dk. prow.* dowlec się dokąd; dojść powoli, z trudnością. *Ledwom dopnatał się do domu.*

Do-podfosforan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (hypo-phosphis), ogólna dawn. nazwa solnych związków, powstających z połączenia *do-podkwasu fosforycznego* (acidum hypo-phosphorosum) z jakąbądź zasadą, *ob. Do-podkwas, Sól.*

Do-podkwas, u, *lm.* **y,** *m. fosforyczny,* (acidum hypophosphorosum); *do-podkwas siarczany* (ac. hypo-sulfurosum), dawn. chemiczne nazwy kwasów z mniejszą ilością kwasorodu niż *podkwasy fosforyczny* i *siarczany* (ac. phosphorosum, sulfurosum), *ob. Kwas.*

Do-podsiarczan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (hypo-sulfis), ogólna dawn. nazwa solnych związków, powstających z połączenia *do-podkwasu siarczanego* (acidum hypo-sulfurosum) i jakiejbądź zasady, *ob. Do-podkwas, Sól.*

Dopoić, ił, i, *scz. dk.* **Dopajać, ał, a,** *nd.* 1) *ob. Napoić.* 2) = *kogo;* do pewnego kresu, lub całkiem upoić. *Kazano mu pić jeszcze, aby go dopoić.*

Dopokąd, *ps. ob. Dopóki, Pokąd. Dopokąd będę żył. Dopokąd świat trwać będzie.*

Dopołudnie, a, *lm.* **a,** *n.* przeciąg czasu od rana do południa, przedpołudnie. *Spać całe dopołudnie.*

Dopomagacz, a, *lm.* **e,** *m.* który dopomaga, popiecracz, wspólnik. *Dopomagacze zbrodni, buntu.*

Dopomagać, *ob. Dopomódz.* = **się,** *przz. ob. Dopominać się.*

Dopomaganie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Pomaganie.*

Dopominać się, ał—, a—, *złz. nd.* i **Dopomnieć się, niał—, nie—,** *dk czego, v. o co;* z naleganiem upominać się. *Dopominać się u kogo należytości, v. o należytość.*

Dopomożenie, a, *lm.* **a,** *n.* przyniesienie pomocy, współdziałanie.

Dopomódz, mógł, może, *scz. dk.* **Dopomagać, ał, a,** *nd.* 1) *do czego;* dokładać się pomocą, posiłkować, współdziałać. *Dopomódz do wspólnego załatwienia jakiéj sprawy. Dopomódz do wygranéj.* 2) = *komu w czém;* czynić co z kim wspólnego, dzielić co z kim. *Mądry łzom innych sprawi folgę, ale płakać nie dopomoże.* (forma przysięgi). *Tak mi Panie Boże dopomóż, i niewinna męka Syna Jego.*

Dopościć, ił, i, *scz. dk.* post zakończyć, do pewnego kresu post zachować.

Dopowiadać, ał, a, *scz. nd.* i **Dopowiedzieć, działł, wie,** *dk.* 1) *czego, v. co;* opowiadania dokończać, domawiać. *Muszę i resztę dopowiedzieć w krótkich słowach.* 2) = *komu;* podpowiadać, podszeptywać. *Temu człowiekowi zazdrość wszystko dopowiada.*

Dopóki, *ps.* (*skr. nieuż.* **Doki**) 1) jak długo, póki jeno. *Będę tu siedział, dopóki nie przyjdzie. Dopókiż to? Dopókiż to cierpieć będziemy? Dopóki nie zobaczę, nie uwierzę.* 2) = (z odpowiedniém *Dopóty*) *Dopóty, dopóki chcesz. Dopóki nie zobaczę, dopóty nie uwierzę.* 3) = dokąd? do jakiego miejsca? *Dopóki, v. dopokąd masz się nauczyć? Nauczę się, dopóki, v. dopokąd będę mógł.*

Dopóty, *ps.* 1) z odpowiedniém *Dopóki, ob. Dopóty.* 2) = tak długo aż..., póty. *Dopóty... aż. Dopótym go męczył, aż zgodził się na to. Dopóty jeść nie dostaniesz, aż się lekcji nauczysz.* 3) = aż dotąd, *ob. Dotąd, Póty.*

Doppelmittel, u, *blm. m.* (z niem.) *druk.* n zecera, gatunek czcionek od 14 ćwierćpetitów, służący do tytułów i t. p.

Doppia, *v.* **Dopla,** moneta złota włoska. 1) w Lukce =3 rub. 78 kop. =25 zł. 6 gr. 2)=w Medjolanie =4 rub. 81,25 kop. =32 zł. 8,5 gr. 3)= w Rzymie = 1 rub. 41,25 kop. = 9 zł. 12,5 gr. 4) = w Sardynji = 4 rub. 91 kop. = 32 zł. 22 gr.

Dopracować, ał, uje, *sn. nd. myś.* dogonić zwierza, mówiąc o psie. = **się,** *złz. dk.* pracą czegoś się dobić. *Dopracował się nareszcie majątku.*

Doprać, *ob. Dopierać.*

Dopraszać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Doprosić się, ił—, i—,** *dk. kogo o co, v. czego od kogo, v. u kogo;* prośbą co wyjednywać, upraszać. *Dopraszał się o ten urząd, ale się go nie doprosił. Chłop biédny nie przestaje dopraszać się swego.*

Doprawdy, *ps.* istotnie, oczywiście. *Doprawdy?* czy istotnie, czy prawdziwie?

Doprawiać, ał, a, *scz. nd.* **Doprawić, ił, i,** *dk.* 1) *roli, winnicy;* uprawę skończyć, rolę przygotować. *Jeszcze nie doprawił winnicy, aby mogli z niéj owocu pożywać.* 2) = w ogólności: dodziałać, dokonać, dokończyć. *Jużeśmy doprawili budowania swego.* 3) = *czego, v. doprawić do końca;* dopowiadać, dobajać, dopleść.

Doprosić się, *ob. Dopraszać się.*

Doprowadzać, ał, a, *scz. nd.* **Doprowadzić, ił, i,** *dk.* aż do pewnego kresu przyprowadzać, zaprowadzać, zawozić. *Doprowadzić do domu. Dzieło doprowadzone do dziesięciu tomów. Doprowadzić co na miejsce, np. towary, żywność. Doprowadzić kogo do czego, np. do wydatku, do jakiego kroku. Prędzej czy później rozpusta doprowadza do nędzy. Ufam, że równie ze mną będziecie utrzymywać i doprowadzać do końca to zaczęte dzieło.*

Dopróć, *v,* **Dopruć,** *ob. Doparać.*

Doprządz, *ob. Doprzędać.*

Doprząść, ądł, ędzie, *scz. dk.* wyprząść, przędzenie skończyć. *fig. Płynęły wszystkim łzy, gdy jego nici Parka tak doprzędła.*

Doprzeć, *ob. Dopiérać.*

Doprzedawać, ał, a, *scz. nd.* **Doprzedać, ał, a,** *dk.* wszystko do reszty wyprzedawać.

Doprzęgać, ał, a, *scz. nd.* **Doprządz, ągł, ęże,** *dk. (konia, dwa, trzy konie),* do zaprzężonych przyprzęgać. *Trzeba było doprządz jeszcze dwa konie.*

Dopsować, ał, uje, *v.* **Dopsuć, uł, uje,** *scz. dk.* do szczętu zepsuć, *ob. nd. Psuć, częst. Psować.* = **się,** *złz. dk.* do reszty się zepsuć, *wł.* i *fig.*

Dopustny, a, e, *p.* do dopuszczenia, mogący być dopuszczonym.

Dopuszczać, ał, a, *scz. nd.* **Dopuścić, ił, i,** *dk.* 1) *czego;* nie przeszkadzać do czego, dozwalać, pozwalać. *Trzeba dopuścić, czemu zapobiedz nie można. Bóg często dopuszcza (dom. tego), aby się złym wiodło. Bóg dopuszcza złe, a nigdy nie jest sprawcą złego.* 2) = *kogo do siebie, v. do czego, v. dokąd;* dozwalać przyjść, przystąpić, zbliżyć się. *Taka dumna, że nikogo do siebie nie dopuszcza.* = **się,** *złz.* 1) *czego;* zbroić co złego, przewiniać. *Dopuszczać się zbrodni, złego uczynku, grzechu. Dopuścić się okrucieństwa na kim.* 2)=cielesność popełniać. *Dopuszczać się kobiety. Dopuścić się dziecka* (o dziewczynie).

Dopuszczenie, a, *lm.* **a,** *n.* i **Dopust, u,** *lm.* **y,** *m.* przepuszczanie czego na kogo, zesłanie, zrządzenie. *Dopust boski, dopuszczenie boskie. Cokolwiek się dzieje na świecie, dzieje się z dopuszczenia bożego.* = **się,** *n. czego;* zbrojenie, przekroczenie.

Dopuściciel, a, *lm.* **e,** *m.* dopuszczający czego.

Dopuścić, *ob. Dopuszczać.*

Dopychać, *ob. Dopchać.*

Dopytać się, ał—, a—, *złz. dk.* **Dopytywać, ał, tuje,** *częst. o kogo, v. o co;* pytając dowiedzieć się, dojść. *Nie mogłem się o jego dom dopytać. fig.* dobrać się, skraść. *Sługa mój dopytał się do mojéj szkatuły.* **Dopytywać się,** *złz. nd. o kogo, v. o co;* dowiadywać się, wywiadywać się, pytaniem dochodzić. *Dopytywałem się wszędzie o tego człowieka. Dopytywano się na nim srogiemi mękami jego nauki.*

Dorabiać, ał, a, *scz. nd.* **Dorobić, ił, i,** *dk.* 1) *czego;* roboty dokończyć. 2) = *co do czego;* do już zrobionego więcéj przydać. *Kazać dorobić klucz do zamku, ob. Podrobić. Dłonią komu dorobić,* t. j. wyczosać kogo, wytłuc. **Dorabiać się,** *złz. nd.* **Dorobić się,** *dk.* pracą przychodzić do czego, nabywać pracą czego. *Ja się dorabiam majątku, tyś go się już dorobił, v. ja się dorabiam, tyś się już dorobił. Mądrością się staraj sławy dorobić.*

Dorachować, ał, uje, *scz. dk.* **Dorachowywać, ał, wywa,** *v.* **wnje,** *częst.* 1) skończyć rachunek. *Ledwię dorachował téj summy.* 2)=*co do czego;* przyrachować, dodać do rachunku. *Dorachuj do dziesięciu tysięcy dwa jeszcze.* **Dorachować się,** *złz. dk. czego;* **Dorachowywać się,** *częst.* doliczyć się, rachując dojść, znaleźć. *Nie mógł się dorachować summy. fig. Nie mógł się łat swych dorachować. fig. Skąpy, ustawicznie licząc, żadnego szczęścia dorachować się nie może.*

Dorada, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Porada, Rada, Doradzenie.* 2) = (z fran.) *zool.* piękna, złotawego koloru ryba w Oceanie Atlantyckim.

Doradczy, a, e, *p.* służący do rady, radny.

Doradczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* która radę podaje, radzi. *fig. Namiętność zła doradczyni.*

Doradylli ziele, *ob. Ziele śledzionowe, v. zanogcicowe.*

Doradzać, ał, a, *scz. nd.* **Doradzić, ił, i,** *dk.* namówić radą na co, podać jaki sposób komu na co. *Kto ci to doradził? Doradzać, doradzić komu dobrze, źle, ob. Radzić, Poradzić.* **Doradzać się,** *złz. nd.* **Doradzić się,** *dk. kogo, ob. Radzić się.*

Doradzca, y, *lm.* **y,** *m.* który daje radę, doradzający. *Baczny, rostropny, mądry doradzca. Zły doradzca. Rozpacz złym jest doradzcą, v. rozpacz zły doradzca.*

Doradzić, *ob. Doradzać.*

Doradziciel, a, *lm.* **e,** *ob. Doradzca.*

Doradzicielka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Doradczyni.*

Dorastać, ał, a, *scz. nd.* **Dorosnąć,** *v.* **Dorość, dorósł, dorośnie,** *dk.* 1) stawać się dorosłym, urość, wyrość. *On już dorasta, v. dorósł.* 2)=(o drzewach, krzewach) rosnąć do pewnéj wysokości. 3)=*kogo;* dorównać komu wzrostem. *Za rok cię dorośnie.* 4)=*czego;* rosnąc osięgnąć. *Dzieci, które nie dorosły siódmego roku. Dorość rozumu.*

Dorastanie, a, *n.* przybliżanie się wzrostem do kogo, do czego.

Dorazić, *ob. Dorażać.*

Dorazowy, a, e, *p.* 1) *ob. Doraźny.* 2)=na raz tylko służący.

Doraźliwy, a, e, *p.* 1) *ob. Przeraźliwy.* 2)=dotkliwy. *Słowa doraźliwe.*

Doraźny, a, e, Dorazowy, a, e, *p.* 1) do razu, *v.* od razu, *v.* natychmiast się dopełniający, natychmiastowy. *Doraźne, v. dorazowe, v. gorące prawo. Doraźny wyrok. Doraźna praca.*

Dorażać, ał, a, *scz. nd.* **Dorazić, ił,** *dk. kogo;* klęskę spełnić, dogubić, dobić, dokonać. *Ty ich doraź, o Panie! fig. Sen ciał i trosk doraził. Dorażać do końca,* t. j. wypowiadać wszystko, co jest na myśli, na sercu, *ob. Razić.*

Dorąbać, bał, bie, *scz. dk.* (drzewa) do pewnego kresu lub do reszty porąbać, więcéj przyrąbać. *Dorąbać drew.*

Dordadzena, y, *blm. ż.* gatunek materji. *Dordadzeny sztuka.*

Dordzewiały, a, e, *p.* do końca, całkiem rdzą przegryziony.

Dordzewieć, wiał, wieje, *sn. dk.* dogryzionym być od rdzy.

Dorea, (moneta) *ob. Duryk.*

Dor-Emul, u, *blm. m.* wschodnio-indyjski kwiecisty muślin.

Doręcze, *v.* **Dorędzie,** *n.* (używa się tylko w 1m pdku z *pmk. Na). Na doręczu, na dorędziu;* pod ręką, przy ręce, na pogotowiu. *fig. Mieć na doręczu wymówkę.*

Doręczenie, a, *lm.* **a,** *n praw.* zakomunikowanie, oznajmienie, ogłoszenie.

Doręcznik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) książka podręczna potrzebnych wiadomości. *Doręcznik Epikteta.* 2)=sposzyt do wpisywania notat, rachunków i t. p. 3)=książka w wydziale kontrolli jeneralnéj i dochodów stałych, do któréj wpisywane są codzień numera, jakiemi się oznaczają pisma do rzeczonego wydziału przeznaczone.

Doręczny, a, e, *p.* na doręczu, pod ręką, przy ręce będący, *ob. Podręczny.*

Doris, Doridy, *blm. ob. Doryda.*

Dor-Mart, a, *blm. m.* celtycki pies pickielny, greckiemu Cerberowi odpowiedni, stróż Hojandoru. Znaczy *bramę trosk.*

Dormeza, y, *lm.* **y,** *ż.* (Dormeuse) (z fran.) 1) wygodny do spania urządzony powóz podróżny. 2)=czepiec nocny.

Dornowskie dachy, które się robią nad wiejskiemi domami z mięszaniny garbowin z gliną.

Dorobek, bku, *lm.* **bki,** *m.* 1) nabywanie pracą. *Być na dorobku,* t. j. zacząć dorabiać się fortuny, majątku. 2)=nabytek, rzecz nabyta pracą. *Wolno mu rozporządzać swym dorobkiem.*

Dorobić, *ob. Dorabiać.*

Dorobkowicz, a, *lm.* **e,** *m* ten, który chce grać rolę pana z panów, dorobiwszy się jakiegoś mienia. *Śmieszni są ci panowie dorobkowicze.*

Dorobkowy, a, e, *p.* od dorobku, nabyty pracą, zarobiony. *Cały mój majątek jest dorobkowy.*

Dorocznie, *ps.* rocznie, co rok.

Doroczny, a, e, *p.* 1) trwający przez rok, albo do roku, roczny. *Doroczne urzędy. Przeor doroczny.* 2)=co rok przypadający. *Doroczny wylew Nilu.* 3)=raz w roku przypadający. *Dzień doroczny. Święto doroczne. Obchód doroczny, ob. Rocznica.*

Dorodlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Cryptocaria), roślina.

Dorodność, ści, *blm. ż.* piękna uroda, kształtność, przystojność.

Dorodny, a. e, *p.* 1) urodziwy, kształtny, przystojny. *Dorodny mężczyzna, dorodna kobiéta.* 2)=*nieuż.* obficie rodzący, żyzny. *Sady dorodne.*

Dorosłość, ści, *blm. ż.* dojście rośnięciem do dojrzałéj pory, do normalnego wzrostu.

Dorosły, a, e, *p.* który dorósł (wieku męskiego), urodziwy. *Ma dzieci już dorosłe. Panna dorosła,* t. j. mająca lata, na wydaniu. *Dzieci chcą udawać ludzi dorosłych.*

Dorosnąć, *ob. Dorastać.*

Dorostek, *ob. Wyrostek, Młodzieniaszek.*

Dorość, *ob. Dorastać.*

Dorośnienie, *v.* **Dorośnięcie, a,** *lm.* **a,** *n.* zbliżenie się wzrostem do kogo, lub do czego.

Dorozumieć się, ał—, mie—, *złz. dk.* **Dorozumiewać się, ał—, a—,** *nd. czego;* domyślić się, domniemać się. *Natychmiast się dorozumiał, o co chodziło. Dorozumiał się reszty. Nie wiém, dorozumiewam się jednak....*

Dorozumiewanie, a, *lm.* **a,** *n.* domniemanie, domysł. **Dorozumiewanie się, a—,** *lm.* **a—,** *n.* domyślanie się, domniemywanie się.

Dorożka, i, *lm.* **i,** *ż.* mały pojazd na resorach, o dwóch lub o jednym koniu, fjakr, drendulka.

Dorożkarz, a, *lm.* **e,** *m.* wożący dorożką.

Dorównać, ał, a, *scz. dk.* **Dorównywać, ał, a,** *nd.* 1) *czego, v. co;* kończyć, równać co, do reszty zrównać. *Dorównać alei, dorównać drogę.* 2)=*fig. czego, v. czemu;* wyrównać czemu. *Nic jego smutku, v. smutkowi nie dorówna.* 3)=*kogo;* równać się z kim, wyrównać komu. *On go dorówna majątkiem, nauką.*

Dorsz, a, *lm.* **e,** *m.* (Morhua), *zool.* ryba koscista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* gardłopłetwych, miętuzowatych. **Dorsz, u,** *blm. m.* potrawa, przyrządzona z téj ryby. *Dano półmisek dorszu.*

Dorsznik, a, *lm* **i,** *m.* (Poecillopus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych,* różnonogich; gatunek jeden: =*płowy* (P. Milleri).

Dortuar, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) pokój sypialny (szczególniéj w klasztorach i pensjach), sypialnia.

Dorwać, *ob. Dorywać.*

Doryczny, a, e, *p* od Dorów (szczepu greckiego) pochodzący. *Doryczny djalekt* (języka greckiego). *Doryczny porządek* (w architekturze).

Doryć, ył, yje, *scz dk.* skończyć rycie, poryć, *ob. nd. Ryć.*

Doryda, y, *blm. ż. mit.* córka Oceana i Gai, a siostra i żona Nereusza, któremu powiła niezmiernie wiele córek, Nereidami zwanych, znaczy moz, tworzącą perły, korale, bursztyn, wszystkie skarby podmorskie. Przydomkiem jéj: *bogata.*

Dorysować, ował, uje, *scz. dk.* 1) *czego;* rysowanie ukończyć. 2) = rysować do pewnego czasu. *Dorysuj jeszcze do południa, ob. Rysować.*

Dorywać, ał, a, *scz. nd.* **Dorwać, ał, ie,** *dk.* 1) do końca rwać, wyrywać. *Zaledwie dorwał postronka.* 2) = wyrywanie dokończyć. *Skoro dorwię konopi, niech je zarwą moczą.* 3)= rwaniem przyczynić. *Nie dość téj szalwji, trzeba jéj jeszcze dorwać.* = **się,** *złz. dk.* 1) *czego v. do czego;* dopaść czego, uchwycić. *Skoro się dorwał majątku, zaczął żyć hucznie. Wiele razy dorwać się może, łyka wino. Dorwał się jéj.* 2) = *dokąd;* dobiedz, dopaść dokąd.

Dorywczo, *ps.* **Zdorywcza, Dorywkami, W dorywki,** *ps.* w dopadki, na urwy, nie ciągle. *Robić co dorywczo, v. dorywkami. Dorywczo szarpać nieprzyjaciela.*

Dorywczy, a, e, *p.* 1) dopadły, na prędce uchwycony; w nieoznaczonym czasie działany. *Żołnierz z dorywczym orężem. Syn dorywczy,* t. j. nieprawego łoża, bękart. 2) = na prędce zrobiony, sklejony, dorazowy. *Twierdze dorywcze.* 3) = często przerywany, nieciągły, w dorywki robiony. *Dorywcze czytanie.* 4) = nagły, przypadkowy, nieprzewidziany. *Dorywcza utarczka. W dorywczą,* przysłówkowie, zam. *Dorywczo.*

Dorywek, *m.* używa się tylko w *pdku* 6m. *Dorywkiem, Dorywkami, ob. Dorywczo.*

Dorządzić się, ił—, i—, *złz. dk. czego*; złym rządem ściągnąć na się. *Dorządził się wiecznego upadku swego. Dorządzili się rewolucji.*

Dorzec, rzekł, rzecze, *scz. dk.* skończyć mówić, domówić.

Dorzecznie, *ps.* do rzeczy, przyzwoicie, roztropnie. *Znachodzić się, znaleźć się dorzecznie. Mówić dorzecznie*; przeciwne temu: *Niedorzecznie.*

Dorzeczność, ści, *lm.* **ści,** *ż. nieuż.* 1) stosowność, zdatność. 2) = *człowieka*; przyzwoitość, roztropność; przeciwne temu: *Niedorzeczność.*

Dorzeczny, a, e, *p.* 1) do rzeczy będący, stosowny. 2) = przyzwoity, roztropny. *Człowiek bardzo dorzeczny*; przeciwne temu: *Niedorzeczny.*

Dorzezać, *scz. dk.* (od *nd. Rzezać*), *ob. Dorzynać.*

Dorznąć, *ob. Dorzynać.*

Dorzucać, ał, a, *scz. nd.* **Dorzucić, ił, i,** *dk.* 1) rzucić aż póty, docisnąć, dosięgnąć rzutem. *Tak daleko nie dorzucę. fig Jak daleko okiem dorzuci.* 2)=*co do czego*; przydać, przyrzucić, przysypać. *Dał kopę raków za złoty i dwa dorzucił.* 3) = *komu* (*gębą, słowy*); przymówić, dociąć, przyciąć. *Gęba dorzuci każdemu, przymówi, nałaje.*

Dorzucenie, a, *lm.* **a,** *n.* do kresu rzucanie, przyrzucenie.

Dorzynać, ał, a, *scz. nd.* **Dorznąć, ął, nie,** *v* **Dorzezać, ał, a,** *dk.* 1) *kogo v. czego*; do końca czyli zupełnie urznąć, zarznąć. *Dorznąć kogo. Dorznąć bydlęcia* (*chorego*). 2) = *kogo, fig.* doniszczyć, dogubić do ostatka, w niwecz obrócić. *Dorznął się czego*, trafić na co rzeźaniem. *Nie dorznąłbyś się w nim krwi.*

Dorzynanie, a, *lm.* **a,** *n.* do końca zarzynanie, domordowanie.

Dorżyń, nia, *lm.* **nie,** *m. prow.* miejsce bez dachu dla bydła.

Dosada, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Dosadność.*

Dosadnie, *ps.* dobitnie, z wielką mocą i dokładnością. *Dosadnie pisać.*

Dosadność, ści, *blm. ż.* dobitność, ścisłość, moc i dokładność wyrażenia. *Żaden naród nie traktował nauki obyczajowej z większą dosadnością, wyrazistością i głębokością rozumu, jak angielski.*

Dosadny, a, e, *p.* dobitny, pełen mocy i dokładności, wyrazisty. *Styl, wyrazy, sposoby mówienia dosadne.*

Dosadzać, ał, a, *scz. nd.* **Dosadzić, ił, i,** *dk.* 1) *czego*; mnożyć, lub kończyć sadzenie, dopełnić sadzenia. *Dosadzić drzew w ogrodzie, kwatery.* 2) = *czém*; zadać mocno, dać co dobrą miarą. *Dosadził mi arakiem*, t. j za dużo mi dolał (do herbaty). *Dosadził tekarstwem.* 3) = dać *v.* wziąć pełną, słuszną miarę. *Albo przeszadzi albo nie dosadzi.* 4) = *dokąd*; doskoczyć, dobiedz, dopaść. 5) = *fig. komu*; dojąć do żywego, zadać komu wiele przykrości

Dosalać, *ob. Dosolić.*

Do-saletran, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (hypo-nitras), ogólna dawn. nazwa solnych związków, powstających z *dokwasu saletrowego* (acidum hypo-nitricum) i jakiejbądź zasady, *ob. Dokwas*; *sól.*

Dosądzać, ał, a, *scz nd.* **Dosądzić, ił, i,** *dk.* sądzić do pewnego czasu lub kresu, albo też dokończyć sądu. = **się,** *złz. czego*; sądząc dojść, nabyć, ściągnąć na się.

Doschnąć, *ob. Dosychać.*

Dosi, ia, ie, *p.* używający się tylko w następnych wyrażeniach: *Dosiego lata, Dosiego roku*; które przez jednych uważają się za skrócenia zam. *Dowsiego v. woszego* (t. j. *wszystkiego*) *lata, roku*; przez drugich za przemianę zam. *do siego* (t. j. do tamtego, do przyszłego) *lata, roku*; przez niektórych zaś zam *długiego lata, roku*, wyprowadzając to od wyrazu *Dosia* (ob. ten wyr.): *Życzę ci szczęścia v. długich lat v. pomyślności dosiego roku.*

Dosia, si, *lm.* **sie,** *ż.* skrócenie imienia, nie Doroty, lecz Dobiesławy. Życzyć się zwykło w wilją Bożego Narodzenia *Dosiego roku.* Jest to zabytek z pogańskich czasów. Dosią jest tu *Dobiesława* lub *Dziewa, Żywie*, bogini rozdająca ludziom i znaczona *żywot długi, ob. Dosi.*

Dosiać, *ob. Dosiewać.*

Dosiadać, ał, a, *scz. nd.* **Dosiadywać,** *częst.* **Dosiąść,** *v.* **Dosieść, siadł, siedzi,** *dk.* 1) dosięgać siedzenia, szczególniéj konia. *Nie umié dosieść bachmata. fig. Bodaj go przeciwieństwa żadne nie dosiadły.* 2) =*ob. Dosiedzieć.*

Do-siarczan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (hypo sulfas), ogólna dawn. nazwa solnych związków, powstających z *dokwasu siarczanego* (acidum hypo-sulfuricum) i jakiejbądź zasady, *ob. Dokwas*; *sól.*

Dosiądz, bł. zam. *Dosiąść.*

Dosiąg, sięgu, *lm.* **sięgi,** *m. nieuż.* dosięgnięcie, dosięganie, dostawanie aż do dotknięcia się z czém.

Dosiąść, *ob. Dosiadać.*

Dosiec, *ob. Dosiekać.*

Dosieczna, ej, *lm.* **e,** *ż. mat.* (Cosecans) sieczna dopełniającego kąta (w trygonometrji).

Dosiedzieć, dział, dzi, *sn. dk.* **Dosiadać, ał, a,** i **Dosiadywać, wał, uje,** *częst.* 1) siedzieć do pewnego kresu lub do końca, dotrwać, domieszkać, dobawić. *Dosiedzieć do wieczora. Nie może dosiedzieć na miejscu. myś. Kuropatwy nie dosiadają*, t. j. natychmiast się zrywają z ziemi. *Zając dosiada*, t. j. gdy zostaje na miejscu, nie ucieka, usłyszawszy głosy myśliwych. 2)=*komu v. z kim*; dotrwać komu, siedząc z nim do końca, dopomagając mu towarzystwa. *Dosiadać komu u stołu v. późno w noc. Dosiedzieć się czego*; siedzeniem doczekać się, nabawić się, ściągnąć na się. *Dosiedział się, aż go wypchnięto za drzwi.*

Dosiego (lata, roku), *ob. Dosi, Dosia.*

Dosiekać, ał, a, *scz. nd.* **Dosiec, siekł, siecze,** *dk.* do szczętu przesiec lub posiec. *Dosiec łąki, siana.*

Dosieść, *v.* **Dosiąść,** *ob. Dosiadać.*

Dosiewać, ał, a, *scz. nd.* **Dosiać, siał, sieje,** *dk.* dokończyć wysiewu, do pewnego kresu posiać, do posianego przydać.

Dosięgać, ał, a, *scz. nd* **Dosiądz, gł,** *v.* **ągnął, dosięgnie,** *v.* **Dosięgnąć, gnął, gnie,** *dk. kogo, czego*; sięgać aż po, sięgając dostać, dojść czego. *Dosięgnął go kijem, kamieniem. Dosięgnąć celu, zamysłu. Dosięgać głową pułapu v. do pułapu. Prędzéj czy później kara dosięga winnych. fig. Dosiądz co rozumem*, t. j. przeniknąć, zgłębić.

Dosięgłość, *v.* **Doniosłość, ści,** *lm.* **ści,** *ż. art.* odległość, którą przebiegają wyrzucone z rozmaitych dział pociski.

Dosięgły, a, e, i **Dosiężny, a, e,** *p.* dościgły, którego dosiądz, dorówać można; przeciwne temu: *Niedosięgły, Niedosiężny.*

Dosiężny, *ob. Dosięgły.*

Doskakiwać, *ob. Doskoczyć.*

Doskocz, a, *lm.* **e,** *m.* sługa do pobiegu, do posyłek, nazwa dawana niek. psom.

Doskoczny, a, e, *p.* 1) szybki, dolotny, dopadkowy. 2) = którego doskoczyć, dosiądz można.

Doskoczyć,ył, y, *scz dk.* **Doskakiwać, ał, a,** *nd.* i *częst.* 1) skokiem dojść, dostać się gdzie, wskoczyć na co. *Doskoczyć do pewnego miejsca. Gdzie szkapa nie doskoczy, pewnie ptak doleci.* 2) = z prędka dorywczo gdzie wpaść. *Doskocz do krawca, żeby suknie na jutro zgotował.* 3) = *kogo, czego*; doścignąć, dogonić, dopędzić. *Doskoczył uciekających za lasem.*

Doskok, u, *lm.* **i,** *m.* doskoczenie, nagła, urywkowa napaść. *Chart nie tak siłą, jak żartkim doskokiem uderza zwierza. Tatarzy ustawicznemi z boków doskokami srogie w wojsku czynili klęski.*

Doskonale, *ps.* wybornie, wyśmienicie, dostatecznie. *Gra doskonale na skrzypcach. Pełni doskonale swój obowiązek. Nie potrafię ci doskonale wymówić, co czuję.*

Doskonalenie, a, *lm.* **a,** *n.* kształcenie, obrabianie, oczyszczanie z wad. *Pracować nad doskonaleniem języka. Przyłożyć się do udoskonalenia języka.* = **się,** *złz.* dochodzenie, dojście do doskonałości, wykształcenie się. *Zalecam ci doskonalenie się w języku polskim. Przebywa w Rzymie dla wydoskonalenia się w sztukach.*

Doskonalić, ił, i, *scz. nd.* 1) *co*; do doskonałości doprowadzać, doskonałym czynić. 2 = *kogo*; uczyć, ćwiczyć kogo w czém. = **się,** *złz. nd.* doskonalszym się stawać, ćwiczyć się w czém, gruntownych wiadomości nabywać. *Doskonalić się w nauce, w rzemiośle jakiém.*

Doskonalność, ści, *blm. ż.* zdolność, sposobność do udoskonalenia. *Doskonalność rodu ludzkiego. Nieograniczona doskonałość rozumu ludzkiego.*

Doskonalny, a, e, *p.* mogący się udoskonalić. *Człowiek z przyrodzenia swego jest istotą doskonalną.*

Doskonalstwo, a, *blm. n. nieuż. ob. Doskonałość.*

Doskonałość, ści, *blm. ż.* celowanie (w czém), brak wszelkich wad. *Im więcej człek błędy swoje poprawia, tém*

się bardziej ku doskonałości zbliża. Dojść, przyjść, przybliżyć się do doskonałości chrześcjańskiéj. Godłem doskonałości jest róża stulistna.

Doskonały, a, e, *p.* 1) celujący (w czém), wolny od wad. *Doskonały człowiek. Doskonała piękność. Doskonały muzyk, tancerz, kucharz. Nie ma nic doskonalszego na ziemi. Sam Bóg jest doskonały.* 2) = zupełny. *Doskonała czczość. Doskonała ciemność.*

Doskórzyć,ył, y, *scz. dk. komu*; do żywego dokuczyć, dojąć komu. *Tyran do żywego im doskórzył.*

Doskrobać, ał, bie, *scz. dk.* **Doskrobywać wał, bywa,** *v.* **buje,** *nd.* i *częst. czego*; do końca zeskrobać, ze szczętem wyskrobać, oskrobać, *ob. Skrobać.* = **się,** *złz. dk.* i **Doskrobywać się,** *nd. v. częst. czego.* 1) skrobiąc zdjąć, oczyścić. *Nie mogę się doskrobać tej plamy na papierze. Nie mogę doskrobać się tego stołu.* 2) = *fig.* powoli przyjść do czego. *Doskrobać się majątku. Doskrobać się urzędu.*

Doskrzeć, *prze. ob. Dopiec, Dogrzać, Doskwarzyć.*

Doskubać, ał, bie, *scz. dk.* skończyć skubać, do jakiegoś kresu oskubać, *ob. nd. Skubać.*

Doskwarzyć,ył, y, *scz. dk.* 1) *czego*; dogrzać, dosmażyć w rynce, lub w rądlu. 2) = *komu*; *ob. Doskwierać, Skwarzyć.*

Doskwier, a, *lm.* **y,** *m.* (Aedes), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komarowatych; gatunek jeden: = *brunatny* (A. cinereus).

Doskwierać, ał, a, *scz. nd. komu*; dopiekać komu, dogrzewać, dokuczać. *Niedostatek, głód mu doskwiera. Ból, mróz doskwiera. Widać, że ci łakomstwo nad miłość doskwiera.*

Dosłać, 1) *ob. Dosyłać.* 2) = *ob. Dościełać.*

Dosłonecznik, a, *lm.* **i,** *m.* i **Dosłoneczny punkt,** *m. as.* punkt drogi jakiéj planety lub komety, na którym się znajdując, jest ona w najbliższéj odległości od słońca. *Komety z miejsc od ziemi najodleglejszych przychodzące, gdy się ku swemu dosłonecznikowi zbliżają, zaczynają być widzianemi.*

Dosłowie, a, *lm.* **a,** *n. gram. ob. Przysłówek.*

Dosłownie, *ps.* 1) słowo w słowo. *Tłumaczyć co dosłownie. Brać co dosłownie.* 2) = co do słowa. *Nauczyć się czego dosłownie. Przepisać dosłownie.*

Dosłowny, a, e, *p.* 1) według litery, literalny. *Tekst dosłowny Pisma Ś. taki jest...* 2) = słowo w słowo dokonany. *Tłumaczenie dosłowne. Przekład dosłowny.*

Dosłuchać, ał, a, *scz. dk.* **Dosłuchywać, ał, a,** *nd.* i *częst. kogo, v. czego.* do końca słuchać (mówiącego, opowiadającego, proszącego). *Dowiesz się, jeżeli zechcesz do końca dosłuchać. Dosłuchaj powieści.* = **się,** *złz. dk.* i **Dosłuchywać się,** *nd.* dojść, *v.* dowiedzieć się czego słuchając.

Dosłuchnąć, ął, nie, *sn. jednt. nieuż.* z słuchania powziąć, dowiedzieć się, usłyszeć. *Skoro o tém dosłuchnie, wnet rozgłosi, ob. Dosłyszeć.*

Dosługiwać, ał, uje, *scz. nd.* **Dosłużyć,ył, y,** *dk.* służyć do pewnego kresu. *Dosłużyć do końca roku.* = **się,** *złz. nd.* **Dosłużyć się,** *dk. czego*; służbą co otrzymać, wysłużyć, doroblć się czego służbą. *Dosłużył się stopnia oficerskiego. Z prostego żołnierza dosłużył się jenerałstwa.*

Dosłyszeć, ał, y, *sn. nd.* 1) miéć słuch jak się należy, dobrze słyszeć. *On nie dosłyszy, zam. jest nieco głuchy.* 2) = *czego*; słuchaniem wiadomość powziąć. *Wątpię, żeby dosłyszał, cośmy mówili. Nie dosłyszałem, co powiedział.* 3) = *o czém*; zasłyszeć, z daleka posłyszeć. *Jeśli ojciec dosłyszy o tém.*

Dosmażyć,ył, y, *scz. dk. czego*; do końca usmażyć, wysmażyć. *Śliw na powidła jeśli nie dosmażysz w jednym dniu, przez noc skwaśnieją.* = **się,** *złz.* do końca, zupełnie się usmażyć.

Dosolić, ił, i, *scz. dk.* **Dosalać, ał, a,** *nd. czego*; do miary posolić, lub więcéj jeszcze nasolić. *Zły kucharz albo nie dosoli, albo przesoli.*

Dospać, ał, i, *sn. dk.* **Dosypiać, ał, a,** *nd.* i *częst.* 1) do potrzeby lub do woli naspać się. *Nie dospać trzeba, kto chce dostać chleba, przys.* 2) = spać do pewnego czasu. *Dospać do białego dnia.*

Dossać, ał, sie, *scz. dk.* 1) *czego*; do końca wyssać, lub do woli się nassać. 2) = ssać (do pewnego czasu). *Potrzeba, aby dziecko dossało najmniéj do roku.*

Dostać, *ob. Dostawać.*

Dostałość, ści, *blm. ż. ob. Wystałość, Dojrzałość.*

Dostały, a, e, *p. ob. Wystały, Dojrzały.*

Dostanie, *ob. Dostawanie.*

Dostarczać, ał, a, *scz. nd.* **Dostarczyć,ył, y,** *dk.* 1) *komu czego*; dostawiać, opatrzyć, zaopatrzyć. *Dostarczać żywności dla armji. Dostarczyć pieniędzy komu. Dostarczać komu posiłków.* 2) = *sn.* wystarczać. *Na tak wielkie rozchody, szczupły majątek nie dostarcza.* 3) = *fig. prze.* równać się komu czém. *Cycero Demostenesowi dostarcza wymową.*

Dostarczający, a, e, 1) *im.* od *Dostarczać.* 2) = *prze.* zam. wystarczający, dostateczny.

Dostarczyć, *ob. Dostarczać.*

Dostarzeć się, ał—, eje—, *złz. nd.* dojść do starości.

Dostatecznie, *ps.* ile potrzeba. *Jest dostatecznie uwiadomiony o téj rzeczy. Oświeciłem go o tém dostatecznie.*

Dostateczność, ści, *blm. ż.* wystarczenie, stan dostateczny, dobre mienie. *Dostateczność zapasów, dowodów.*

Dostateczny, a, e, *p.* wystarczający. *Miéć dostateczne utrzymanie. Przyczyna dostateczna, dowód dostateczny. Ta summa jest dostateczna.*

Dostatek, tku, *lm.* **tki,** *m.* 1) majątek wystarczający, obfitość. *Miéć dostatek wszystkiego. pst.* **Dostatkiem, Po dostatku,** dostatecznie, obficie. 2) = *w lm.* **Dostatki, ów,** dobre mienie, bogactwo, zbytek. *Żyć w dostatkach. Dostatek czyni statek, a niedostatek niestatek, przys. Lepsza jest nierność, niż zbytnie dostatki.* 3) = *v.* = *wojenne, nieuż.* amunicja, wszelkie potrzeby wojenne.

Dostatkowy, a, e, *p. ob. Amunicyjny.*

Dostatni, ia, ie, *p.* 1) dostarczający, wystarczający, obszerny. *Suknia dostatnia, bardzo dostatnia.* 2) = majętny, bogaty, obfity. *Dom dostatni, człowiek dostatni. fig. Być dostatnim samemu sobie*, t. j. wystarczać sobie.

Dostatnio, *ps.* obszernie, obficie.

Dostawa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dostawienie, dostarczenie, liwerunek. *Dostawa dla wojska. Podjąć się dostawy, wziąć na siebie dostawę. Dostawa rekrutów.* 2) = *mat.* (Cosinus), wstawa dopełniającego kąta. *Dostawa odwrócona*; wstawa odwrócona dopełnienia (w trygonometrji).

Dostawać, ał, aje, *v.* **awa,** *sn. nd.* i *częst.* **Dostać, ał, oi,** *dk.* 1) *do*; stać albo stojąc trwać aż do... *Nie dostoję do wieczora.* 2) = *komu*; nie ustępować, dotrzymać, dotrwać. *Dostać komu placu, kroku, v. dostać komu, v. dostać. On dostoi*, t. j. nie cofnie się. 3) = *ob Dojrzewać, Dojrzewać.* 4) *Dostaje, dostawca, nieos.* wystarcza, jest podostatkiem. *Dostaje mu na życie. Wszystkiego nam nie dostaje. Nie dostaje mi trzech rubli. Tegoć jeszcze nie dostawało!* = **się,** *złz. nd.* **Dostać się,** *dk.* 1) (o płynach, trunkach) wyczyszczać się staniem, wyjaśniać się. *Piwo w beczce już się dostało.* 2) *Dostać się czego*; staniem czegoś nabyć lub ściągnąć co na się. *Niczego się tu nie dostoisz.* 3) *Dostać się, v. Dostać*; zostawać na miejscu, nie poruszać się. *Nie dostoi, v. nie dostoi się tu ta butelka. Przed nim nic się nie dostoi.* **Dostawać, ał, aje,** *scz. nd.* i *częst.* **Dostać, ał, anie,** *dk.* 1) otrzymywać co, dostępować czego, osiągać, wziąć. *Dostać podarunek, v. co w podarunku. Dostać co testamentem. Żołnierze dostali żywności na trzy dni. Dostać dowództwo, urząd, krzyż. Dostać dachówką w łeb. Dostać kijem, v. kije, policzek. Dostać w skórę*; być obitym. *Dostać za swoje, v. dostać. Oj, dostaniesz!* (grożąc). *Dostać pieniędzy. Gdzie tego można dostać? Dostać kataru, febry* i t. p. *Dostawać, dostać liści, pączków* (o roślinach). *Dostać zębów* (o dzieciach). 2) = dosiądz, dochwycić. *Dostać kogo kijem, lancą. Tłucze wszystko, czego dostanie. fig. Dostać sławy. Kto nie pracuje, sławy nie dostanie.* 3) = dobywać, wydobywać, wyjmować, wyciągać. *Dostawać pieniędzy z kuferka, z worka. Dostać wody ze studni.* 4) = *dokąd*; dotykać się, dosięgać. *Dostawać głową, ręką do sufitu. Nie dostanę tak daleko.* 5) *Dostanie, nieos.* zam. można dostać. *Gdzie tego dostanie? Czy dostanie tu co jeść? Tego dzieła już nie dostanie.* = **się,** *złz. nd.* **Dostać się,** *dk.* 1) stawać się czyjém. *Zbiera i nie wié komu się dostanie. Co się kupi tanie, psom się to dostanie, przys.* 2) = otrzymywać co, miéć w czém udział. *Mnie się to dostało. Dostanie się i tobie. Przy winnym dostało się i niewinnemu.* 3) = zda-

rzyć się. *Dostało mi się widzieć, czytać.* 4)=*dokąd*; dojść gdzie, dojechać, stanąć gdzie. *Trzeciego dnia dostaliśmy się do portu. Dostać się do kogo na służbę.* 5)= *skąd*; wydostać się, wydobyć się. *Dostałem się przecież z niewoli.*

Dostawanie i Dostanie, a, *n.* 1) dotrwanie, wystanie na miejscu. 2) = otrzymywanie, osiągnięcie, dosięgnięcie.

Dostawca, y, *lm.* y, *m.* 1) który dostał, nabył, wziął. 2) = przystaw, dozorca czego, albo gdzie. 3) = dostawiający co, *ob. Liwerant.*

Dostawiać, ał, a, *scz. nd.* **Dostawić, ił, i**, *dk.* 1) *komu czego;* dostarczać, przystawiać. 2) = *co dokąd;* przystawiać, przywozić do jakiego kresu, miejsca. 3) = *kogo dokąd;* przyprowadzać, przysyłać kogo (pod strażą). 4) = (w grze kartowéj) pomnażać stawkę

Dostawka, i, *lm.* i, *ż.* 1) dostawienie, dostawa, *ob. Liwerunek.* 2) = (w grze kartowéj) co się przydaje do stawki.

Dostąpić, *ob. Dostępować.*

Dostęp, *ob. Przystęp.*

Dostępność, ści, *blm. ż.* możność, lub łatwość dostąpienia; łatwość w przypuszczaniu, przyjmowaniu, *ob. Przystępność.*

Dostępny, a, e, *p.* przystępny. *Prawda jest dostępna dla wszystkich.*

Dostępować, ował, uje, *v.* **Dostępywać, ywał, uje**, *scz. nd* **Dostąpić, ił, i**, *dk.* 1) *do kogo, v. do czego;* krokiem dosiądz, dojść, zbliżyć się. *Nie dać nikomu do siebie dostąpić. Nie można dostąpić do rzeki.* 2) = *czego;* dostać, nabyć, otrzymać. *Dostąpić zaszczytów, godności, urzędu. Dostąpić chwały, nauki, odpustu.*

Dostojen, *ob. Dostojny.*

Dostojeństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) zacność, wspaniałość, wartość. *Przestrzegać swego dostojeństwa, ob. Dostojność.* 2) = urząd znaczny, dygnitarstwo, godność *Przyjść do dostojeństw. Piastować najwyższe dostojeństwa.*

Dostojnie, *ps.* przystojnie, godnie, zacnie.

Dostojnik, a, *lm.* **cy**, *m.* dostojeństwem zaszczycony, dygnitarz.

Dostojność, ści, *blm. ż.* 1) godność, znakomitość, znaczenie. 2) = urząd znakomity, dostojeństwo. 3)= tytuł honorowy, który dają szczególniéj kardynałom. *Jego dostojność kardynał...*

Dostojny, a, e, *p.* 1) godny, wart, zasługujący na co. 2) zacny, szanowny, czcigodny. *Dostojny mój przyjaciel. Dostojny obywatel.* 3) = przymiotnik dodawany do tytułów znakomitych osób. *Dostojny książę .. Król z dostojną rodziną swoją.* 4) = tytuł honorowy dawany duchownym, szczególniéj kardynałom. *Dostojny Ojcze!*

Dostrajać, ał, a, *scz. nd.* **Dostroić, ił, i**, *dk.* 1) *kogo, v. czego;* do końca ustroić, ubrać. *Dostroić kaplicy, ołtarza.* 2)= nastroić narzędzie jakie muzyczne. *Dostroił skrzypców.* 3) = *fig.* rozporządzić, uknować. *Kiedy już wszystko należycie dostroił.* = **się**, *słz.* skończyć stroić się, ubierać się.

Dostrojnia, i, *lm* **ie**, *ż. bot.* (Calycophyllum), roślina.

Dostrugać, ał, a, *scz. dk. czego;* do końca postrugać, ustrugać.

Dostrzedz, *ob. Dostrzegać.*

Dostrzegacz, a, *lm.* e, *m.* 1) który co postrzega, widzi, uważa. *Dostrzegacz zjawisk przyrodzenia. Dostrzegacz fenomenów serca ludzkiego. Dostrzegacz Austrjacki* (tytuł gazety niemieckiéj). 2)=dozierający, pilnujący czego, *ob. Stróż, Strażnik.*

Dostrzegać, ał, a, *scz. nd.* **Dostrzedz, egł, eże**, *dk.* 1) *kogo;* pilnując spostrzegać, dopilnowywać. 2) =*co, v. czego;* dojrzéć, zobaczyć, postrzedz. *Dostrzegam w odległości przedmiot, którego kształtów nie mogę dobrze rozeznać. On pierwszy dostrzegł tej prawdy.* 3)=uważać, zauważać, znaleźć. *Dostrzegłem wiele pięknych rzeczy w tém dziele.*

Dostrzegalnia, i, *lm.* **ie**, *ż.* **pożarowa**, *leś.* rusztowanie w lesie zrobione, ażeby dozorca z niego mógł las przeglądać, i na przypadek pożaru, wskazać z pewnością w którém miéjscu ogień zajmuje się.

Dostrzegalność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co może bacznie dostrzegać, dojrzéć. *Wymagałem od was większej dostrzegalności*, t. j. więcéj baczności w dostrzeganiu. *Posiada wielką dostrzegalność*, t. j. dar postrzegania wszystkiego.

Dostrzegalny, a, e, *p.* mogący być dostrzeżonym, dojrzanym

Dostrzeganie, a, *lm.* a, *m.* uważanie, rozważanie, obserwacja. *Dostrzeganie jest główną podstawą wszelkich umiejętności.*

Dostrzelić, ił, i, *dk.* 1) *dokąd*; dosięgnąć strzałem. 2)=dobić co podstrzelonego. 3)=(o broni palnéj) donieść (do celu, do pewnego miejsca).

Dostrzeżenie, a, *lm.* a, *n.* zobaczenie, spostrzeżenie.

Dostrzygać, ał, a, *scz. nd.* **Dostrzydz, gnął, gnie**, *v.* **że**, *dk.* zupełnie postrzydz, lub do pewnego kresu ostrzydz. *Dostrzydz owcy.*

Dostudzić, ił, i, *scz. dk.* zupełnie ostudzić, dokończyć studzić, wychłodzić

Dostyczna, ej, *lm.* e, *ż. mat.* (Cotangens); styczna dopełniającego kąta (w trygonometrji).

Dostygać, ał, a, *sn. nd.* **Dostygnąć, gnął, gnie**, *dk.* do reszty wystygać.

Dosuć, uł, nje, *scz. dk. prze.* dosypać czego, dolać, aby było w miarę, jak raz.

Dosunąć, *ob. Dosuwać.*

Dosuszać, ał, a, *scz. nd.* **Dosuszyć, ył, y**, *dk. czego;* zupełnie susząc, wysuszać do reszty.

Dosuwać, ał, a, *scz, nd.* **Dosunąć, ął, ie**, *dk. czego, v. co do czego;* do pewnego kresu posuwać, przysuwać.

Dosużny, a, e, *p.* 1) *prze.* dzielny, należycie zdolny, sposobny do czego. 2)=*prow.* wolny od jakiéjś pracy, zajęcia się. *Na próżnowaniu dni dosużne przepędza.*

Dosużość, ści, *blm. ż.* 1) *prze.* dzielność, należyta zdolność, sposobność do czego. 2)=*prow.* czas wolny od jakiéj officjalnéj pracy; brak stałego zajęcia się. *Nudzi się od dosużości.*

Doswarzyć się, ył—, y—, *złz. dk. czego;* swarem czego nabyć, *v.* nabawić się, ściągnąć na się.

Dosycać, ał, a, *scz. nd.* **Dosycić, ił, i**, *dk.* do reszty nasycać.

Dosychać, ał, a, *sn. nd.* **Doschnąć, ął, ie**, *dk.* do reszty usychać, wysychać. *Niech doschną chusty, bo jeszcze wilgotne. Już dosycha*, t. j. drogi, ulice wkrótce będą suche.

Dosyć, Dość, *ps.* do sytu, tyle, ile trzeba, więcéj nie trzeba. *Dosyć pieniędzy, przyjaciół, ludzi. Dosyć i nadto dosyć. Chciwemu nigdy dosyć, przys. Dość rychło, jeśli dobrze, przys. To dla mnie dosyć, v. tego mi dosyć, v. mam dosyć. Dosyć tego gadania, tych sporów. Dosyć o tém, v. dosyć tego. Dosyć to na niego, v. jak na niego to i to dosyć. Dosyć też, płaczów! Dosyć już tych płaczów.* Przed przysł. i przym. *Ma się dosyć dobrze. Mieć dosyć znaczny majątek. Dość ładna.* Ze słowem: *Módz*, z przeczeniem: *Nie mogę się dosyć nadziwić jego mądrości. Nie módz się dosyć naczytać, napatrzéć, nagrać. Dosyć że... Nie idzie o to, ileś dał, dosyć, żeś dał. Dosyć, żem swego dokazał. Dosyć uczynić, ob. Zadosyć, Zadość.*

Dosyćczynienie, *ob. Dośćczynienie.*

Dosycić, *ob. Dosycać.*

Dosyłać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Dosłać, ał, szle**, *v.* **śle**, *dk. często v.* niek. posyłać co komu.

Dosypać, ał, ie, *scz. dk.* **Dosypywać, ywał, uje** *nd.* 1) (zboża) dopełnić sypiąc, lub do nasypanego przydać. *Dosypać miary. Dosypać, dosypywać kurmu. fig, Ciało nasze, osioł ten bardzo jest bujny, gdy mu dosypują tych doczesnych swawolności.* 2)=*fig.* *komu* (słowy), dojąć, dokuczyć komu. =**się**, *złz. dk. czego;* sypaniem na się ściągnąć. *fig. Sypał majątkiem i dosypał się tego, że z torbą chodzi.*

Dosypiać, *ob. Dospać.*

Dosypka, i, *lm.* i, *ż.* dokład rzeczy jakich sypiących się, jako dodatek do rzeczy, które się dają. *Jedenaście beczek soli z dosypką. Dał to na dosypkę. Z dosypką*, t. j. suto, nad strych.

Dosypywać, *ob. Dosypać.*

Dosyt, u, *v.* **Dosytość, ci**, *blm. m.* 1) nasycenie się, sytość, przesyt. *Najeść się do dosytu.* 2)=miara, umiarkowanie, co jest dosyć. *Potrzebą tylko stoi roskosz i dosytem. Dosytem*, dostatecznie, obficie.

Doszarpać, ał, ie, *scz. dk.* 1) dokończyć szarpania. *Doszarpała baba swych piór, v. swego pierza.* 2)=do reszty rozszarpać, rozedrzéć. *Jastrząb doszarpał gołąbka.*

Doszczepać, ał, ie, *scz. dk.* dokończyć szczepania lub więcéj jeszcze przeszczepać *np.* drew, *ob. Szczepać.*

Doszczepić, ił, i, *scz. dk.* do końca zaszczépić, szczepienia dokończyć. *Domu nie dobudował, winnicy nie doszczepił. Doszczepić ospy, ob. Szczepić.*

Doszczętu, *ob Szczęt.*

Doszlifować, wał, fuje, *scz. dk.* skończyć szlifowanie, do pewnego kresu wyszlifować, *np.* brzytwę, *ob. Szlifować.*

Doszły, a. e, *p. ob. Dojrzały.*

Doszorować się, ał—, uje—, *złz. dk. czego;* dotrzéć się czego, doczyścić się szorowaniem.

Doszrubować, Doszrubowywać, *ob. Dośrubować. Dośrubowywać.*

Doszukać się, ał—, a—, *złz. czego;* szukaniem znaleźć, dojść, *wł.* i *fig.*

Doszywać, ał, a, *scz. nd.* **Doszyć, ył, yje**, *dk. czego;* do końca szyć, dokończać szycia. *Doszyć koszuli.*

***Doś**, skrócenie imienia *Dobiesław.*

Dość, *ob. Dosyć.*

Dośćczynienie, *v.* **Dosyćczynienie**, a, *n.* czynienie zadość, zaspokojenie. *Dośćczynienie obowiązków.*

Dośoiełać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Dosłać, słał, ście-le**, *dk.* kończyć słanie, wyścielanie czego, *ob. Stać.*

Dościg, u, *lm.* i, *m.* i **Dościgienie**, *v.* **Doścignięcie**, a, *lm.* a, *m.* 1) dogonienie (kogo), dojście (do jakiego miejsca). *fig:* docieczenie, przeniknięcie, poznanie. *Wysilają się uczonych pióra na dościg pierwiastków Litwinów. Próżno się ludzie kuszą o dościgienie tajemnic świętych.* 2)=*ob. Dojrzałość, Dojrzewanie.*

Dościgać, ał. a, *scz. nd* **Dościgнąć, dościgł**, *v.* **gnął, gnie**, *dk.* 1) *kogo, czego;* dochodzić, doganiać, dopędzać. *Czego trudno dościgнąć, przestać trzeba gonić. fig. Nie mogłem go dościgнąć*, t. j. pojąć, przeniknąć. *Tego rozum ludzki dościgнąć nie zdoła. Któż dościgнąć może tajemnicy sądów bożych?* 2)=dochodzić, dobiegać, dociekać. *Ostatnia chwila dościga.* 3)=*nieuż.* dojrzewać. *Krosty czarne dościgają w dziewiątym dniu.* **Dościgać się**, *złz. nd.* poznawać się, rozpoznawać się. *fig. Zaledwie mój umysł począł się dościgać.*

Dościgłość, ści, *blm. ż.* 1) możność dościgнięcia, pojętność; przeciwne temu: *Niedościgłość.* 2)=*nieuż.* dojrzałość.

Dościgły, a, e, *p.* 1) łatwy, podobny do dościgнięcia *wł.* i *fig.* przeciwny temu: *Niedościgły.* 2)=*nieuż.* dojrzały.

Dośledzić, ił. i, *scz. dk.* śledząc dojść, odkryć, wybadać. *Trzeba koniecznie dośledzić, kto to wziął.* = **się**, *złz. dk. czego;* dojść, dowiedzieć się. *Dośledzono się potém tego, że Tatarów Litwa do Rusi posłała.*

Doślepiać, ał, a, *scz. nd.* **Doślepić, ił, i**, *dk. kogo;* zupełnie oślepić, ośmić. *Złośliwym obiecano, rozumu i oczu dośledzić, aby widząc, nie widzieli.*

Doślifować, *ob. Doszlifować.*

Dośmiać się, ał—, ieje—, *złz. dk.* 1) skończyć śmiać się. *Poczekaj niech się dośmieje.* 2)=śmianiem się ściągnąć co na siebie. *Dośmiejesz się czegoś, v. czego złego.*

Dośmiardać, ał, a, *sn. nd.* **Dośmiardnąć, Dośmierdnąć, ął, ie**, *dk.* i *jednt.* zupełnie zaśmierdnąć, psuć się do cuchnięcia. *Kto śmierdzi, niech dośmiarda, nie radzę go ruszać.*

Dośmiewać, ał, a, *sn. nd.* do ostatniéj śmiałości przychodzić. *Dośmiewać co zrobić.* = **się**, *złz. nd. częst.* do reszty się naśmiewać.

Dośpiać, *ob. Dośpiewać.*

Dośpiałość, ści, *lm.* **ści**, *ż. ob. Dojrzałość, Dojrzałość.*

Dośpiały, a, e, *p. ob. Dojrzały, Dojrzały.*

Dośpianie, a, *lm.* a, *n* 1) *ob. Dojrzewanie, Dośpiewanie.* 2)=nadejście. *Za dośpianiem lata.*

Dośpieszać, ał, a, *scz. nd.* **Dośpieszyć, ył, y**, *dk. co. v. czego, z czém;* podążać, nadążać, śpiesznie dokonywać. *Nie dośpieszyć zrobić czego. Rzemieślnik niech dośpieszy roboty. Trzeba z tém dośpieszyć, ob. Pośpieszać.*

Dośpiewać, ał, a, *sn. nd.* **Dośpiać, ał, ieje**, *dk.* 1) dojrzewać, do pory i dojrzałości przychodzić, *ob. Dojrzewać.* 2) = *fig.* być bliskim dojrzałości, okazania się. *Spisek dośpiewał. Burza dośpiewa.* 3)=zdążać, wyśpieszać. *Nie dośpiał wskoczyć na konia. Nie dospiejesz zobaczyć go, v. aby go zobaczyć.* 4)=*scz. dk. nieuż.* dojmować komu, dogrzewać. *Nigdy tak gorącem słońce niedośpieje w Apulji, gdzie silnie grzeje, jak miłość.* **Dośpiewać, ał, a**, *scz. dk.* **Dośpiewywać, ywał, ywa**, *v.* **uje**, *nd.* śpiewania dokończyć, lub śpiewać do pewnego czasu. *Tak dośpiewali do wieczora.*

Dośpiewanie, a, *lm.* a, *n. ob. Dośrzewanie, Dostawanie.*

Dośrodkowy, a, e, **Dośrzedni**, *v.* **Dośrednł, ia, ie**, *p. fiz.* do środka dążący. *Siła dośrodkowa, v. dośrednia. bot. Dośrodkowe rośliny, ob. Okrytorostkowe.*

Dośrubować, bował, buje, *scz. dk.* **Dośrubowywać, ał, a**, *nd.* i *częst. czego;* do końca, zupełnie zaśrubować.

Doświadczać, ał, a, *sn. nd.* **Doświadczyć, ył, y**, *dk.* 1) *kogo, v. czego;* probować, wyprobować. *Bóg nas doświadcza. Doświadczać czyjej wierności, stałości. Doświadczać dzielności lekarstwa.* 2)=*czego;* doznawać czego przez siebie samego, lub na sobie. *Doświadczył różnej doli. Kto nic nie doświadczył, mało wié. Doświadczyć biédy, nędzy. Wiele doświadczył.* **Doświadczać się**, *złz. nd.* **Doświadczyć się**, *dk.* 1) *w czém;* probować sił swoich, biegłości, i t. d. *Doświadczać się w bieganiu, w pływaniu.* 2)=*na kogo;* pokazać się na kogo, okazać się czém. *Nie doświadczy się to na mnie, abym miał żebrać, mogąc pracować.*

Doświadczalny, a, e, *p.* na doświadczeniu oparty. *Fizyka doświadczalna.*

Doświadczanie, a, *lm.* a, *n* probowanie, dochodzenie, doznawanie.

Doświadczenie, a, *lm.* a, *n.* 1) próba, dojście czego, *v.* doznanie, przekonanie się o czém faktycznie. *Zrobić doświadczenie o czém, v. nad czém. Wiedzieć co z doświadczenia. O tém nas codzienne doświadczenie przekonywa. Mieć wielkie doświadczenie, v. wiele doświadczenia. Człowiek z doświadczeniem, bez doświadczenia.* 2)=*fiz.* i *chem.* działanie służące do wyśledzenia własności ciał, ich składu i odmian, jakich doznają pod wpływem innych.

Doświadczeniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* człowiek leczący choroby nie tyle z nauki ile z doświadczenia, empiryk.

Doświadczeństwo, a, *lm.* a, *ob. Doświadczenie.*

Doświadczony, a, e, *im. bier.* 1) doświadczeniem doznany, wyprobowany. *Doświadczona przyjaźń, wierność. Doświadczony przyjaciel. Człowiek doświadczonej cnoty.* 2) = pełen doświadczenia. *W szczególnych wypadkach radź się ludzi doświadczonych. Doświadczony w sztuce rządzenia ludźmi.*

Doświadczyciel, a, *lm.* e, *m. nieuż.* który doświadcza, dochodzi.

Doświadczyć, *ob. Doświadczać.*

Doświecać, ał, a, *scz. nd. ob. Świecić, Przyświecać.*

Doświecić, ił, i, *dk. do;* do pewnego kresu świecić. *Gwiazda jutrzenna doświeci ci aż do oświecenia słońca.* = **się**, *złz. dk. nieuż.* dopalić się świecąc, dogorzéć. *Doświeciła się świéca, daj inszą. fig. Świecił się, i doświecił się tego, że go do kozy wzięto*, t. j. paradując zadłużył się tak, że go do kozy wzięto.

Doświtka, i, *lm.* i, *ż. prow.* śniadanie *v.* jedzenie przed świtem, u podzienników lub ludzi odbywających roboty wiejskie, *ob Okurek.*

Dotacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) uposażenie, oprawa, obdarzenie, szczególniéj nadanie dochodów kościołowi.

Dotaczać, *ob. Dotoczyć.*

Dotańcować, ał, uje, *v.* **Dotańczyć, ył, y**, *scz. dk.* potańcować do pewnego czasu, lub skończyć taniec. *Dotańcować do rana. Dotańcować kadryla.* =**się**, *złz. nd. czego;* tańcowaniem nabyć lub ściągnąć na się. *Dotańcowała się suchot.*

Dotapiać, iał, ia, *scz nd.* **Dotopić, ił, i**, *dk.* 1) *czego;* do szczętu stopić. 2)= zupełnie utopić. = **się**, *złz. dk.* zupełnie się stopić. *Jak się srebro dotopi.*

Dotarcie, a, *lm.* a, *n. do jakiego miejsca;* dojście gwałtem, przedarcie się. *Dla dotarcia do nieprzyjacielskiego obozu, ob. Dotrzeć.*

Dotarczka, i, *lm.* i, *ż. ob. Dotarcie, Harc, Utarczka.*

Dotargać, ał, a, *scz. nd.* **Dotargnąć, ął, ie**, *dk.* do pewnego kresu, lub do końca potargać.

Dotargować, ał, uje, *scz. dk.* targu dobić. = **się**, *złz. czego;* po długim targu nabyć.

Dotąd, *ps.* (o miejscu) do tego miejsca, tak daleko, póty. *Stąd, dotąd.* (o czasie) do tego czasu, do téj pory. *Dotąd jeszcze go nie ma.*

Dotegodniowy, a, e, *p.* do tego dnia trwający, lub należący, ściągający się, *ob. Tegodniowy.*

Dotegoroczny, a, e, *p.* do roku tego ściągający się, należący, trwający, *ob. Tegoroczny.*

Dotérać, *ob. Dotyrać.*

Dotkać, ał, a, *scz. dk.* 1) tkania dokończyć. *Dotkać płótna, sukna, lnu.* 2) = do gotowéj tkaniny więcéj przytkać. *Dotkasz mi jeszcze dwa łokcie.* 3)=skończyć zatykać. *Dotkam tylko jeszcze dwie butelki.* 4) = tężéj zatkać. *Dotkaj butelki, żeby wino nie wietrzało.*

Dotkliwie, *ps.* dolegliwie, obrażliwie, dokuczliwie. *Dotkliwie to uczuł. Dotkliwie mu przymówił.*

Dotkliwość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) własność rzeczy materjalnych, mogących być dotykanemi, *ob. Dotykalność.* 2) = władza, zmysł dotykania. *Nerwy dotkliwości ciału udzielają, ob. Dotykanie.* 3) = *fig.* czułość, tkliwość, czucie poruszenia z dotknięcia od czego. *Dotkliwość dobrych obywateli nad upadkiem kraju.* 4)=dolegliwość, dokuczliwość. *Człowiek różnym podlega dotkliwościom.*

Dotkliwy, a, e, *p.* 1) dotykalny, mogący być dotkniętym. 2) = *fig.* czuły, tkliwy. *Nieszczęśliwi ludzie zazwyczaj są dotkliwymi.* 3) =czujący, zmysł dotykania mający. *Zmarzłe członki śniegiem dopóty nacierać, póki się znowu dotkliwemi nie staną.* 4) = bolesny, obrażliwy, bodący, uszczypliwy. *Dotkliwe zmartwienie, dotkliwy cios. Dotkliwa boleść. Dotkliwe żarty.*

Dotknąć, *ob. Dotykać.*

Dotknięcie, a, *lm.* **a, Dotknięcie się,** *n.* 1) przytknięcie, zetknięcie, tknięciem czego poruszenie. *Chrystus Pan leczył choroby samém dotknięciem v. dotknięciem się. Za dotknięciem uczujesz chropowatość.* 2) = *fig.* napomknięcie, traktowanie z lekka jakiego przedmiotu. *Dla dotknięcia tego przedmiotu.*

Dotknięty, a, e, *p.* 1) którego się dotknięto lub dotykano, tknięty. 2) = *fig.* wskróś przejęty, strapiony. *Żywo, mocno jest tém dotknięty. Dotknięty chorobą. Kraj dotknięty klęską.* 3) = wspomniany, wzmiankowany, traktowany. *Dotknięte przez nas punkty.*

Dotleć, tlał, tleje, *sn. dk.* i **Dotlić się, ił—, i—,** *złż. dk.* zgasnąć powoli, tleniem dopalić się. *Dotleć, dotlić się do jakiegoś czasu.*

Dotlić, ił, i, *scz. dk. czego;* tleniem dopalić.

Dotłaczać, ał, a, *scz. nd.* **Dotłoczyć,ył, y,** *dk.* 1) *wina, jagód;* tłoczenia dokończyć, dogniesć, docisnąć. 2) = *beczki, beczułki;* natłoczyć, żeby pełno było, żeby się więcéj nie mieściło. 3) = *księgi, książki;* dodrukować, do końca wydrukować, wybić księgi. = **się,** *złż. dk.* (*dokąd*); tłoczeniem się dojść, docisnąć się gdzie.

Dotłuc, ukł, ucze, *scz. dk. czego;* do reszty potłuc, wythuc, lub do tłuczonego przydać. *Dotłuc szklanki, szklanek.* = **się,** *złż. dk. czego;* tłuczeniem przyjść do czego, dokazać czego. *Dotłuc się czego na kim. Nie mogę dotłuc się nikogo,* t. j. dostukać się, żeby otworzono. 2) =*dokąd;* dowlec się; doléźć gdzie. *Nawycierawszy kątów, dotłukł się przecie do Warszawy.*

Dotoczyć,ył, y, *scz. dk.* **Dotaczać, ał, a,** *nd.* i *częst.* 1) *czego;* zatoczyć aż gdzie, przytoczyć. *Nie dotoczę tego do muru.* 2) = *czego;* tokarską robotę uzupełnić, zaokrąglić. *Dotoczył kuli.* 3) = *czego;* do końca wyostrzyć, lub resztę wyostrzyć. *Nie dotoczył brzytwy i trzech nożów.* 4) = *beczki;* do końca utoczyć, lub do utoczonego płynu przydać. *Dotocz jeszcze dwa garce wina.* = **się,** *złż. nd.* (*dokąd*); tacząjąc się dowlec się. *Dotoczył się przecie ten pijak wielkiém szczęściem do domu.*

Dotopić, *ob. Dotapiać.*

Dotowany, a, e, *p. nieuż.* uposażony.

Dotrawa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Pemphis), roślina.

Dotrawiać, ał, a, *scz. nd.* **Dotrawić, ił, i,** *dk.* 1) *czego;* zupełnie przetrawiać, ze wszystkiém trawić. 2) = *kogo v. czego;* zupełnie zniszczyć, dogubić, wygładzić. *Głód i ucisk nareszcie ją dotrawią.* = **się,** *złż.* 1) (o winie), *ob. Przetrawić się, Wytrawić się.* 2) = (o człowieku) zniszczeć do reszty.

Dotrawianie, a, *lm.* **a,** *n. med.* (Maturatio) dojrzewanie wrzodu lub zapalenia

Dotrąbić, ił, i, *scz. dk.* **Dotrąbywać, ał, a,** *v.* **uje,** *częst.* do końca trąbić, wytrąbić.

Dotropić, ił, i, *scz. dk. myś.* odszukać nareszcie trop zwierza, wpaść na trop, *ob. Tropić.*

Dotrwać, ał, a, *sn. dk.* 1) do końca wytrwać, wytrzymać, dostać, doczekać. *Dobrze zaczął, ale nie dotrwał do końca, v. ale nie dotrwał. Kto dotrwa do końca, ten zbawion będzie. Dotrwać w dobrém, w wierze, w cnocie.* 2) = trwać aż dopóki. *Zima dotrwa aż do końca marca. Te owoce dotrwają do wiosny.* 3) = *czego;* doczekać się, dożyć. *Dotrwać późnego wieku. Nie dotrwał lat przodków swoich.*

Dotrwanie, a, *lm.* **a,** *n.* wytrwanie, pozostawanie przy jedném. *Dotrwanie w pracy, w dobrém.*

Dotrząsać, ał, a, *scz. nd.* **Dotrząsnąć, ął, ie,** *dk. jednt.* do końca wytrząsać.

Dotrzeć, *ob. Docierać.*

Dotrzepać, ał, ie. *scz. dk.* **Dotrzepywać, ał, uje,** *nd.* 1) *czego;* na czysto wytrzepać, trzepaniem oczyścić. *Dotrzepać sukni, dywana. fig. Dotrzepać kogo,* dokończyć bić, np. rózgami. 2) =dogadać, językiem domleć. *Dotrzepał pacierza.* 3) = *skrzydłami;* doganiać, dolatywać. *Orzeł lecący trzepał skrzydłami i aż do gniazda dotrzepywał.* = **się,** *złż. czego,* zdołać wytrzepnć, doczyścić się trzepaniem. *Mie mogę się dotrzepać dywana. Dotrzepać się czego na kim,* t. j. biciem czyli trzepaniem dowiedzieć się, wymęczyć, wymódz.

Dotrzeźwić się, ił—, i—, *złż. dk.* 1) *kogo;* trzeźwieniem kogo do siebie przyprowadzić, ocucić. 2) = wytrzeźwić się zupełnie. *Już nie był bardzo pijany, a teraz się dotrzeźwił.*

Dotrzymać, ał, a, *scz. dk.* **Dotrzymywać, ał, a, v. uje,** *nd* 1) *kogo v. czego;* dodzierżéć, utrzymać do pewnego czasu lub końca, przytrzymać. *Nie mogliśmy go dotrzymać, iż był mocniejszy niżli my. fig. Nie proś tego od Boga, czego pozyskawszy dotrzymać nie możesz. Dotrzymał go aż do przybycia żandarmów.* 2) = *fig. pola, placu, kroku;* dostać komu, utrzymać się na placu, w polu, w kroku nie ustąpić. *Nietylko dotrzymał placu, ale nawet nieprzyjaciela do ucieczki zmusił. On największemu pijakowi dotrzyma. Dotrzymywać komu kompanji.* 3) = *co w sobie;* zatrzymać w sobie do czasu. *Dotrzymać lekarstwo, enemę.* 4) = dochować, dopełnić. *Dotrzymać słowa, obietnicy, przyrzeczenia. Dotrzymać przysięgi, wiary. Dotrzymał tajemnicy.* 5) = *myś.* o zwierzynie, kiedy się pozwala z bliska podejść. *Zając dotrzymuje.* = **się,** *złż. dk.* 1) *na nogach;* dostać do końca. *Kaducznie pili, on przecie dotrzymał się.* 2) = dochować się. *Dotrzymał się do lepszych czasów.* 3) = przytrzymywać do końca. *Ledwie się go mógł dotrzymać.* 4) = *gdzie; ob. Utrzymać się.*

Dotrzymanie, *v* **Dotrzymywanie, a,** *lm.* **a,** *n.* dochowanie, dopełnienie. *Dotrzymanie słowa, obietnicy, traktatu.*

Dotrzymywać, *ob. Dotrzymać.*

Dotuczać, ał, a, *scz. nd.* **Dotuczyć,ył, y,** *dk.* z pełna wytuczać, dokarmiać, wykarmiać. *Dotuczać wieprzów.* = **się,** *złż.* dopaść się, dokarmić się. *Ten się chlebem dotuczył, a ów słowem bożém. Dotuczyć czego v. kogo;* dopaść się kogo, wytuczyć go. *Tak chudego wieprza kupił, że się go ledwie dotuczył.*

Dotuczenie, a, *lm.* **a,** *n.* dokarmienie, wykarmienie.

Dotuczyć, *ob. Dotuczać.*

Dotychczas, Dotychmiast, *ps.* 1) do teraźniejszego czasu, do dziś dnia. *Pamiątkę tę na owém miejscu dotychczas chowają.* 2) = *ob. Dopóty.*

Dotyczeć, *v.* **Dotyczeć się, ało,** *v.* **yło—, e—,** *sn. v. złż. nd. nieos.* ściągać się, odnosić się do czego. *We wszystkiém, co się dotycze interesów Państwa. Wszystko, co dotycze waszéj rodziny, mocno mię obchodzi.* **Dotyczyć się,** *złż. ob. Tyczyć się.*

Dotyć,ył, yje, *sn. dk.* do pewnéj grubości, *v.* objętości utyć, *ob. nd. Tyć.*

Dotykać, ał, a, *scz. nd.* **Dotknąć, ął, ie,** *dk.* i **Dotykać się,** *złż. nd.* **Dotknąć się,** *dk. czego;* 1) dotykaniem z lekka poruszać, dotknięcie wykonywać. *Dotknąć się ręką, nogą, łokciem. Anim się go palcem dotknął. Nogą ziemi nie dotyka.* 2) = leżeć jedno obok drugiego, stykać się. *Mój dom dotyka twojego. Te dwa domy dotykały do siebie.* 3) = *fig.* z lekka co traktować, wspominać o czém. *Ledwie że dotknął, v. tylko że dotknął przedmiotu.* 4) = *kogo;* ubość, dolegać. *Te słowa dotknęły go do żywego. Twoje nieszczęście mocno mię dotknęło.* 5) = doświadczyć, nawiedzać. *Bóg dotknął Joba na ciele i na majętności. Podówczas nowa klęska kraj nasz dotknęła.* 6) *Dotykać, ob. Dotyczeć, Dotyczeć się.* 7) *Dotykać kogo krwią, fig.* być

bliskim krewnym. = **się,** *złż. nd. czego;* tykaniem, t. j. zbytniém spoufaleniem się z kim nabawić sobie czego, ściągnąć na się. *Nie tykaj go tak, żebyś się czego złego nie dotykał.*

Dotykalnie, *ps.* przez dotknięcie, sposobem dotykalnym. *fig.* wyraźnie, oczéwiście.

Dotykalność, ści, *blm. ż.* własność ciał, że mogą się dać uczuć przez dotknięcie

Dotykalny, a, e, *p.* 1) mogący być dotkniętym, pod dotknięcie podpadający. *Materją zowiemy co jest widzialnego i dotykalnego w ciałach.* 2) = wyraźny, oczéwisty. *Tak dobrze rzecz wytłumaczył, że ją nam uczynił dotykalną.*

Dotykanie, a, *lm.* **a, Dotykanie się,** *n.* 1) dotknięcie, przytknięcie się (do czego). *Twardość lub miękkość ciała poznaje się przez dotykanie.* 2) = zmysł dotykania. *Dotykanie jest zmysł najmniéj czuły.*

Dotyrać, *v.* **Dotérać, ał, a,** *scz. dk. czego;* do końca zużyć, doniszczyć. *Dotyrałem wieku swojego, ob. nd. Tyrać.*

Dotyskować, *v.* **Dotyskiwać, ał, uje,** *scz. nd. nieuż.* mocno utyskiwać.

Douczać, ał, y, *scz. nd.* **Douczyć,ył, a,** *dk. kogo, v. czego;* doskonale wyuczać kogo lub czego, więcéj jeszcze uczyć kogo. *Douczyłem go łaciny.* = **się,** *złż.* 1) doskonale nauczyć się, całkiem wyuczyć się. *Kto się nie douczy albo przeuczy, szkodliwszym bywa od prostaka.* 2) = więcéj się nauczyć, przyuczyć. *Doucz się jeszcze tego kawałka.*

Dowabić, *ob. Przywabić.*

Dowadzać, ał, a, *scz. nd.* **Dowadzić, ił, i,** *dk. komu;* ostatniéj szkody kogo nabawić, zaszkodzić komu. = **się,** *złż.* skończyć wadzenie się.

Dowaga, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* doważanie, waga należyta, doważność.

Dowalać, *scz. dk.* (*Walać, nd.*), *ob Dobrudzić, Dobrukać.* **Dowalać, ał, a,** *scz. nd.* **Dowalić, ił, i,** *dk. czego;* obalać co do gruntu, zwalić do reszty. *Dowalić domu, ob. Walić.* = **się,** *złż. nd.* **Dowalić się,** *dk.* ze szczętem się obalać.

Dowar, u, *lm.* **y,** *m. v. zdr.* **Dowarek, rku,** *lm.* **rki,** *m. v.* **Dowarzanie, a,** *lm.* **a,** *n.* zupełne ugotowanie, dogotowanie.

Dowarzać, ał, a, *scz. nd.* **Dowarzyć,ył, y,** *dk. ob. Dogotowywać, Dogotować.* = **się,** *złż. dk. ob. Dogotować się.*

Doważać, ał, a, *scz. nd.* **Doważyć,ył, y,** *dk.* 1) *czego;* więcéj jeszcze albo resztę odważyć. *Doważ mi jeszcze funt cukru. Jutro doważym reszty.* 2) = skończyć ważyć. *Jak skoro tego doważę.* 3) = naważyć ile należy, w zupełnéj wadze dawać. *Nie doważyłeś mi pół uncji.* 4)= *fig. kogo;* być komu równym. *Wirgiljusz zapewnie doważa Homera.* 5) = *sn.* należytą wagę mieć, ważnym być. *Doważa talar, dukat.*

Doważanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) należyte ważenie czego, wedle sprawiedliwéj wagi; przeciwne temu: *Niedoważanie.* 2)=*ob. Dowożenie.*

Doważny, a, e, *p.* mający wagę należytą, *ob. Ważny.*

Dowbnia, bni, *lm.* **bnie,** *ż.* narzędzie używane do ubijania ziemi, lub wbijania kołków, *ob. Szłaga.*

Dowcip, u, *lm.* **y,** *m.* 1) szybkość, bystrość myśli; łatwość pojęcia i żywość wyobraźni. *Dowcip bystry. Dowcip czasem potrzebny, ale rozum zawsze. Bywa i w dziecinach rozum, ale z rzadka, i bardziéj dowcipem, niż się rozumem zowie. Miłość bystrego dowcipu zabawą. Ma wiele dowcipu, ale żadnego sądu.* 2) * = *blm.* (argutatio, der Witz), bujny i swywolnie igrający rozum. Bierze on rozumowe pojęcia, pamięciowe przypomnienia, wyobraźniowe wyobrażenia i zmysłowe wrażenia, a w rzeczie rzeczy i ludzi, zestawia je śmiesznie i bawi sam siebie i innych. Jest to potęga li empiryczna. Oznacza więc ludzi świata, lecz rzadko głębiéj myślących uprawiaczy nauki. Porównaj *Zmysł, Wyobraźnia, Pamięć, Rozum* i *Rozmysł.* 3) = co dowcipnego, koncept. *żart. Wydać dużo dowcipu na nic. Gadać dowcipy. Płaski dowcip.* 4) = sztuka, fortel. *Zaszedł na niego tym dowcipem. Zażył go takim dowcipem.* 5) = *przе.* zdolność tworzenia, wynalezienia, genjusz. *Największe dowcipy naszego wieku. Bossuet, Fenelon, Paskal, wielkie dowcipy, które wsławiły wiek swój.*

Dowcipek, pku, *lm.* **pki,** *m.* (*zdr.* od *Dowcip*) 1) nie dojrzały, nie dowarzony dowcip. *On ma nie dowcip, ale dowcipek.* 2) = fałszywy, wymuszony dowcip. *Przykład Seneki namnożył owych dowcipków.* 3) = koncept, żart niezręczny, niedorzeczny. 4) = *fig. ob. Dowcipnić.*

Dowcipkować, ał, uje, *scz. nd.* gadać dowcipy, udawać dowcipnego, popisywać się z dowcipem.

Dowcipkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* upędzanie się za dowcipem, popisywanie się z dowcipem.

Dowcipnie, *ps.* bystro, zręcznie, z dowcipem. *Bardzo mu dowcipnie odpowiedział. To jest dowcipnie wynyślone.*

Dowcipniś, sia, *lm.* **sie,** *m.* chcący uchodzić za dowcipnego, żartowniś, facetus, facecjonista.

Dowcipność, ści, *blm. ż.* siła dowcipu, płód dowcipu, przemyślność. *Lubią rymy dowcipność, lecz nie zbyt wytworną.*

Dowcipny, a, e, *p.* 1) pełen dowcipu, przemyślny, żartobliwy. *Człowiek dowcipny. Dowcipna, jak anioł. Dowcipny wyraz twarzy. Dowcipny pomysł, wynalazek. Dowcipny koncept.* 2) = bystry, przebiegły. *Na swój wiek za nadto dowcipny.*

Dowecować, ował, uje, *scz. dk. czego;* do reszty wywecować, doostrzyć, dotoczyć, *ob. nd. Wecować.*

Dowiać, *ob. Dowiewać.*

Dowiad, u, *lm.* **y,** *m. ob. Dowiedzenie się.*

Dowiadać się, ał—, a—, *prze.* **Dowiadywać się, ał, ywa, v. uje,** *złż. nd.* i *częst. czego, v. o czém;* zasięgać wiadomości, dobadywać się, dopytywać się. *Dowiadywać się o czyjém zdrowiu. Dowiadywać się o czém u kogo, v. od kogo. Dowiadywać się o kim.* **Dowiedzieć się, dział—, dowie—,** *dk. o czém, v. czego u kogo, od kogo, przez kogo;* powziąć wiadomość, dobadać się, dopytać się. *Nie jest rzecz tak skryta, żeby się o niéj nie dowiedziano.*

Dowiadowanie, *v.* **Dowiadywanie, a,** *lm.* **a,** *n. prze.* badanie, szukanie wiadomości o czém. *Wielkie jest między ojcami kościoła dowiadowanie, jak i kiedy Matka boska ze świata ustąpiła.* = **się,** *n.* zasięganie wiadomości, dopytywanie się, dobadywanie się.

Dowiadywać się, *ob. Dowiadać się.*

Dowiarstwo, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* dowierzanie, wiara w kim, ufność; przeciwne temu *Niedowiarstwo.*

Dowiastka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Dianella), roślina z rodziny *szparagowych*, plemienia *smokowcowych.* Gatunki: = *wonna* (D. odorata), kłąb' czołgający się, prawie drzewiasty, łodygi wzniesione, półtora stopowe, kwiaty modre, jagódki czerwonawe; rośnie w Ind. Wsch. dziko i uprawiana w ogrodach; korzeń używa się za lekarstwo i do kadzenia; = *trzypręcikowa* (D. triandra), łodygi ma szorstkie, liście mnogie, włosiste, które odwarzone używają się w morzyskach; rośnie w Zach. Afryce.

Dowiązać, ał, że, *scz. dk.* **Dowiązywać, ał, uje,** *nd.* i *częst.* mocniéj jeszcze zawiązać, lub więcéj czego przywiązać.

Dowić, *ob. Dowijać.* = **się,** *złż. dk.* dokazać, żeby się co w porządku zwiło. *Tak był jedwab' poplątany, że ledwo go się dowiłem. fig.* dojść powoli do dowiedzenia się o czém. *Dowił się kłębka po nici.*

Dowidzieć, dział, dzi, *scz. dk. kogo, v. czego;* dostrzedz, dopatrzyć. *Trudno mi go było dowidzieć w cibie. Nie dowidzieć czego. Nie dowidzę tak daleko, ob. Niedowidzieć.*

Dowiedzenie się, a—, *blm n. o czém, czego;* dopytanie się, dobadanie się czego; otrzymanie wiadomości o czém.

Dowiedzieć się, *ob. Dowiadać się.*

Dowiedziony, a, e, *im. p.* pewny, dowodzeniem wyjaśniony, okazany. *Jest to rzecz dowiedziona. Dowiedziona jest, że... ob Dowieść.*

Dowieńczać, ał, a, *scz. nd.* **Dowieńczyć,ył, y,** *dk.* wieńczenia dokończać, do reszty uwieńczać. *Dowieńczyć kogo. Dowieńczyć ołtarza.*

Dowier, u, *lm.* **y,** *m. prze. ob. Dowiarstwo.*

Dowierać, ał, a, *scz. nd.* **Dowrzeć, warł, wrze,** *dk.* 1) zamykać zupełnie, domykać. *Dowierać drzwi.* 2)= *sn. nd.* **Dowrzeć, ał, y,** *v. e, dk.* (o płynach) dogotowywać się, dowarzać się. *Woda nie dowrzała.*

Dowiercać, ał, a, *scz. nd.* **Dowierćić, ił, i,** *dk.* 1) do końca powiercać, wywiercać, przewiercać; doświdrowywać. *Dowiercić dziury w czém. Dowiercić klucza, studni artezyjskiéj. Dowiercić działa.* 2) = do końca zetrzéć, ro-

zetrzeć. *Dowierzać maku.* = **się**, *złz. dk. czego*; wierceniem osiągnąć, znaleść co. *Dowiercić się wody.*

Dowiernie, *ps.* z zupełną wiarą, zaufaniem.

Dowiernoręctwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) przekaz dany osobie otrzymującej zapis, złożenia go innéj osobie, fideikomis. 2) = leństwo, maństwo. *Usiłowano dowieść, że Kazimierz II książęta Mazowieckie od hołdowania i dowiernoręctwa wyłączył.*

Dowiernoręczny, a, e, *p.* 1) fideikomisowy. 2) = *ob. Lenny.*

Dowierność, ści, *blm. ż. ob. Dowierzanie, Ufność.*

Dowierny, a, e, *p. ob. Zaufany*; przeciwny temu: *Niedowierny.*

Dowiertywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst. ob. Dowierzać.*

Dowierzać, ał, a, *sn. nd.* **Dowierzyć, ył, y**, *dk.* zupełną wiarę komu lub czemu dawać, zupełnéj wiary do czego przychylać, ufać. *Nazbyt sobie dowierzać. Zanadto dowierzać komu. Źle jest nadto dowierzać, gorzéj nic nie wierzyć. Nazbyt dowierzać swym siłom. Nie dowierza własnemu sercu. Nie dowierzam tym wszystkim pogłoskom. Nie dowierzać, przen.* nie być stałym w swéj wierze, chwiać się.

Dowierzający, a, e, *im.* ufność pokładający, łatwo wierzący. *Charakter dowierzający. Dowierzający sobie*; zaufany w sobie, *ob. Dowierzać.*

Dowierzanie, a, *lm.* **a**, *n.* pokładanie w kim ufności, zaufanie. *Psuje się czeladź zbytniém dowierzaniem.*

Dowieść, wiódł, wiedzie, *scz. dk.* **Dowodzić**, *nd.* 1) *czego*; dowodami wywieść, okazać, wykazać. *Dowieść zadania. Dowieść czego w sądzie, v. przed sądem, v. u sądu. Teraz trzeba dowieść, v. pozostaje dowieść. Czego to dowiedzie?* 2) = *na kogo*; zadawać komu, przeświadczać kogo. *Kto na kogo wiedzie a nie dowiedzie, karan będzie.* 3) = *czego*; *przen.* dokazać, sprawić, do skutku przyprowadzić. *Serce straszliwe, a czegoż dowiedzie, I sławę straci i guza dojedzie.*

Dowiewać, ał, a, *nd.* **Dowiać, ał, eje**. *scz. dk.* 1) (o wietrze), *dokąd, do kogo, v. kogo*; dojść, przeniknąć aż dokąd. 2) = (o wietrze) donieść co dokąd. 3)=*czego*; (o zbożu) kończyć wiać, przewiewać.

Dowieźć, wiózł, wiezie, *scz. dk.* **Dowozić**, *nd. dokąd*; *ob. Dowozić.*

Dowijać, ał, a, *scz. nd.* **Dowić, ił, ije**, *dk.* wicie dokończyć. *Dowijać nici, motka. Dowić wianka.*

Dowieźć, *ob. Dowozić.*

Dowlonąć, nął, nie, *scz. dk. jednt. ob. Dowiać.*

Dowlekać, ał, a, *scz. nd.* **Dowlec, okł, ecze**, *dk.* 1) *kogo, v. co dokąd*; zawlec aż gdzie. *Ledwie tak dowlókł osłabione ciało.* = **się**, *złz. dk. dokąd*; dojść dokąd noga za nogą, zawlec się. *Z trudnością dowlókł się do domu.* 2) **Dowlec i Dowłóczyć, ył, y**, *dk.* skończyć włóczyć, t. j. dobronować. *Dowlec, v. dowłóczyć pola, morga.* 3)= **i Dowłóczyć**, *dk.* **Dowlekać**, *nd.* skończyć nawlekać. *Dowlec pręt. Dowlekać paciórek.*

Dowodliwie, *ps.* z dowodami, z wielką pewnością, nieomylnie, niechybnie. *Wystawić co dowodliwie.*

Dowodliwość, ści, *blm. ż.* cecha, stopień pewności, prawdopodobieństwa czego.

Dowod, *ob. Dowód.*

Dowodliwy, a, e, *p.* mogący się okazać, dowieść. *Są rzeczy dowodliwe i niedowodliwe. To mniemanie dowodliwsze jest od tamtego.*

Dowodnie. *ps.* sposobem przekonywającym, oczywiście, pewnie. *Dowodnie co okazać. Wiém to dowodnie.*

Dowodność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) gruntowność na dowodach oparta, zasadność. *Dowodność rozumowania.* 2)= *czego*; cecha pewności, prawdy, oczéwistości (jakiéj rzeczy).

Dowodny, a, e, *p.* 1) dowody mający, przekonywający, pewny, jasny. *Dowodna jest każdemu twoja dobroć.* 2) = dostateczny, skuteczny. *Dowodne sieci.* 3)=*mys.* który na czele innych goni, (mówiąc o ogarze).

Dowodzący, a, e, *im.* który dowodzi (wojskiem). *Naczelnie dowodzący, ob. Dowodzić.*

Dowodzenie, a, *lm* **a**, *n* 1) popieranie dowodami, dowodne okazywanie. *Całe twoje dowodzenie chybia celu.* 2)=*ret.* i *fil.* część mowy, w któréj się dowody skupiają. =*(demonstratio), znaczy drugą część zadania lub założenia, która pracuje około dowodów, *ob. Tytanie* i *Rozwiązanie, Dowodzenie*, (probatio, argumentatio) gra rolę w loicznéj Całokształci, lub Systematyce, a stanowi umiejętne utwierdzanie rzeczy, którą się wykłada. 3)=*mat.* kolejne następstwo praw wiadomych, prowadzące do wykrycia nowéj prawdy. 4)=*czém*; komenderowanie. *Dowodzenie półkiem, armją.*

***Dowodzeniec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m. fil.* (fundamentum probationis), pewna zasada, będąca kamieniem probierczym dowodów. Najwyborniejsze dowody nic nie znaczą, jeżeli dowodzeńca nieomylnego im braknie.

Dowodziciel, a, *lm.* **e**, *m.* który co pokazuje i wywodzi, dowodnie wspiéra.

Dowodzić, ił, i, *scz. nd.* 1) *czego*; dowodami wspierać, wykazywać, *ob. dk. Dowieść.* 2)=*czém*; przywodzić, prowadzić do boju, komenderować. *Dowodzić armją, przednią strażą. Dowodzić lewém skrzydłem, prawém skrzydłem, v. dowodzić na lewém skrzydle, na prawém skrzydle. Dowodzić oblężeniem, v. dowodzić* (wojskiem) *przy oblężeniu, ob. Wieść, Wodzić.*

Dowojować, ował, juje, *scz. dk.* wojny dokończyć, wojując pokonać. *Dowojować barbarzyńców.* =**się**, *złz. dk. czego*; wojując zyskać, nabawić się czego, ściągnąć co na się. *Stracił rękę, ot i wszystko, czego się dowojował.*

Dowolnie, *ps.* według woli, samowolnie, według swojego widzimi się. *Dawać i odbierać urzędy dowolnie. Możesz zrobić dowolne, pojechać lub zostać.*

Dowolność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* dobra wola, samowolność. *Zostawić co czyjéj dowolności. Słuchać swojej dowolności.*

Dowolny, a, e, *p.* od woli zawisły, dobrowolny, arbitralny. *Znaki pisarskie nie są dowolne. Jest to rzecz przez kościół nie zakazana, a więc dowolna. W pewnych razach kary są dowolne, v. do woli sędziów zostawione. Dowolny ruch.*

Dowołać się, ał—, a—, *złz. dk. kogo*; wołaniem kogo sprowadzić, przywołać. *Nie mogłem się nikogo dowołać. Dowołać się kogo ze snu.*

Dowora, y, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* 1) postęp, przystęp, wstęp otwarty do czego. *Nie dajcie dowory szatanowi wstąpić do serca swojego.* 2)=okazja dobra, zręczność. *Judasz szukał dowory, za którą mógłby wydać Jezusa.* 3)=powód, przyczyna. *Bluźnierstwo jest dowora albo przyczyna do zgorszenia.*

Dowozić, ił, i, *scz. nd.* i *częst.* **Dowieźć**, *dk. kogo, v. dokąd*; zawozić, przywozić aż dokąd, dostawiać wozem, pojazdem, statkiem. *Nieraz go dowoziłem do domu. Dowozić komu czego, np. żywności, zboża. Dowozić gruntu*, t. j. więcéj gnoju nawozić. = **się**, *złz. dk. czego*; wożąc zarobić, zyskać, lub ściągnąć na się.

Dowożenie, a, *lm.* **a**, *n.* przywożenie, dostawianie do pewnego miejsca. *Ukarany za dowożenie żywności nieprzyjacielowi.*

Dowód, *v.* **Dowod, u**, *lm.* **y**, *m.* 1) czém dowodzą czego, próba. *Dowód przekonywający, autentyczny, niezaprzeczony, stanowczy. Dowody na piśmie. Dowody przez świadki. Dać dowód, przytoczyć dowód. Poprzeć co dowodami. Wykazać, zbić co dowodami.* 2)=dowodzenie, wniosek, argument. *Dowód silny, słaby, stanowczy.* ***Dowód** (probatio, vel argumentatio) znaczy w loice, pewne myśli lub rzeczy pasmo, okazujące, iż założenie dane jest prawdziwe. 3)=oznaka, świadectwo. *Dać dowód odwagi, męztwa, nauki, wytrwałości. Dawać komu dowody przyjaźni, przywiązania.* 4)=*lm.* **Dowody, ów**, świadectwa, papiery, dokumenty. *Dowody szlachectwa.* 5)=*nieuż. Dowód szkolny*, popis, okazanie się. *Dowód z prawa cywilnego, z różnych umiejętności.* 6 = *nieuż.* dowiedzenie swego zamysłu, wykonanie. 7)=*nieuż.* powód, przywód. *Za dowodem Glińskiego wtargnęła Moskwa do Polski.*

Dowódzca, *v.* **Dowódca, y**, *lm.* **y**, *m.* 1) przywódzca, naczelnik. *Mieć dobrych dowódzców. Przykład dowódzców dodaje ducha żołnierzowi.* 2)=komendant. *Dowódzca twierdzy. Dowódzca oddziału.* 3)=*ob. Wódz.*

Dowództwo, a, *lm.* **a**, *n.* komenda, naczelnictwo, zwierzchnictwo w wojsku. *Naczelne dowództwo. Mieć dowództwo nad wojskiem. Objąć, przyjąć dowództwo. Złożyć dowództwo. Złożyć kogo z dowództwa.*

Dowóz, ozu, *lm* **y**, *m.* i *zdr.* **Dowózka, i**, *lm.* **i**, *ż.* dostawienie czego wozami, dostawka. *Dowóz żywności dla wojska. Znaczny dziś dowóz na rynku.*

Dowróżyć się, *złz. dk.* **Dowróżywać się**, *częst. nieuż. czego*; dochodzić wróżbą. *Dowróżyć się z gwiazd, z jelitów. Dowróżyć się czego*; wróżeniem nabyć, zarobić, zyskać, ściągnąć na się.

Dowrzały, a, e, *p.* dosyć wrzący, dostatecznie ugotowany.

Dowrzan, a, *lm.* **y**. *m. bot.* (Calepina), roślina.

Dowrzeć, warł, wrze, *scz. dk. ob. Domknąć, Dowierać* (*np.* drzwi).

Dowyd, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, normandzkiemu Baldurowi równy, uśmierzacz dzikiéj i gwałtownéj chuci zmysłowéj, rozbrajacz gniewu i oburzenia, hamowywacz wybuchów zemsty.

Doza, y, *lm.* **y**, *ż. v.* **Dozys**, *nieod.* (z grec.) 1) ilość, miara. *Ma dobrą dozę miłości własnej.* 2)=miara lekarstwa do użycia na jeden raz. *Wziąć, zażyć dozę chininy.*

Dozgonnie, *ps.* aż do zgonu, do śmierci. *Będę ci dozgonnie wdzięczny. Twój dozgonnie.*

Dozgonność, ści, *blm. ż. czego*; dozgonna trwałość, ciąg do śmierci. *Dozgonność związku małżeńskiego.*

Dozgonny, a, e, *p.* do zgonu, do śmierci trwający. *Dozgonny przyjaciel. Winien ci dozgonną wdzięczność.*

Doziemny, a, e, *p.* ku ziemi zbliżony. *as.* **Doziemny punkt**. *Księżyc jest na punkcie doziemnym.*

Dozieracz, a, *lm.* **e**, *m. v. prze.* **Dozierca, y**, *lm.* **y**, *m.* dozorca, doglądacz *Dozieracz bydła.*

Dozierać, ał, a, *scz. dk. ob. Doglądać.*

Doznać, ał, a, *scz. dk.* **Doznawać, ał, aje**, *nd.* 1) *czego*; poznać do końca, gruntowniéj dojść, doświadczyć. *Doznałem skutku tego lekarstwa. W potrzebie, mówią, doznać przyjaciela. Złota ogniem doznawać, a człowieka złotem.* 2)=*czego*; doznawać na sobie, być celem, na który doświadczenie pada. *Doznał zemsty rozbukanego pospólstwa. Doznałem skutku jego łaski.* 3)=*kogo*; *ob Doświadczyć kogo.* **Doznać się**, *złz. dk. czego*; doświadczyć, świadkiem być czego, postrzedz. *Doznać się czego na kogo, nieuż.* poszlakować kogo w czém, doczekać się czego na kim. *Nie doznasz się tego na mnie iżbym był zły człowiek.*

Doznawca, y, *lm.* **y**, *m.* **Doznawacz, a**, *lm.* **e**, *m.* doznawający, doświadczający, dochodzący. *Nie bądźcie słuchaczami potwarzy, ale doznawcami prawdy.*

Dozorca, y, *lm.* **y**, *m.* **Dozornik, a**, *lm.* **cy**, *m.* mający dozór, straż, strażnik, nadzorca, inspektor. *Dozorca więzienia. Dozorca dzieci.*

Dozorczy, a, e, *p.* od dozorcy lub dozorczyni, dozorujący.

Dozorczyni, ni, *lm.* **nie**, *ż.* **Dozorczyna, y**, *lm.* **y**, *ż.* mająca dozór, nadzorczyni, strażniczka. *Mądra dozorczyni.*

Dozorność, ści, *blm. ż.* zabiegłość, pilność, pieczołowitość.

Dozorny, a, e, *p.* 1) *czego*; dozierający, doglądający, pilnujący czego. *Ja pługu dozorny, wiersze piszę.* 2) = przezorny, przewidujący. *Dozorna gospodyni.* 3) = *do czego; prze.* pilnujący się czego, dbały o co. *On jest bardzo do nauk dozorny.*

Dozorować, wał, uje, *scz. nd. nad czém*; dozór mieć, dozierać, doglądać, pilnować.

Dozorowanie, a, *lm.* **a**, *n.* dozieranie, doglądanie, czuwanie nad czém.

Dozorstwo, a, *lm.* **a**, *n* urząd dozorczy, nadzorstwo.

Dozowanie, a, *lm.* **a**, *n. chem.* oznaczanie ilości składowéj; *farm.* rozdzielanie lekarstwa na przepisane ilości, czyli dozy.

Dozór, oru, *lm.* **ory**, *m.* 1) dozieranie, doglądanie, pilnowanie, strzeżenie. *Oddać komu co, v. kogo pod dozór. Wziąć co, v. kogo pod dozór. Mieć co pod dozorem. Mieć dozór nad czém, v. czego. Być, zostawać pod czyim dozorem.* 2) = *zb.* którzy mają dozór nad czém, zwierzchność dozorująca. *Dozór parafjalny*; zbiór osób wybranych przez parafjan, a przez władzę rządową zatwierdzony, zarządzający parafjalnym domem schronienia, *v.* ochrony.

Dozrzeć, żarł, żre, *scz. dk.* **Dożerać, ał, a**, *nd.* do reszty pozrzeć. **Dozrzeć, Dożrzewać**, *ob. Dojrzeć.*

Dozwalać, ał, a, *scz. nd.* **Dozwolić, ił, i**, *dk. czego*; dopuścić, zdać na czyją wolę, pozwolić. *Zrobił li to, czego mu prawo dozwoliło? Dozwól mi odejść. Dozwolić czego komu.*

Dozwolenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) wolność komu na co dana, koncessja. *Dozwolenie, prawa, przywileju (przez Panującego).* 2) = *ob. Pozwolenie.*

Dozwolić, *ob. Dozwalać.*

Dozwolony, a, e, *im. b.* 1) pozwolony, nie zabroniony. 2) = *nieuż.* dozwalający. *List dozwolony.*

Dozys, *ob. Doza.*

Dozysk, u, *lm.* **i**, *m. nieuż.* dopadkowy zysk.

Dozyskać, ał, a, *scz. dk* zyskać jeszcze coś, zarobić.

Dożrzało, *ps. ob. Dojrzale.*

Dożrzałość, ści, *blm. ż. ob. Dojrzałość.*

Dożrzały, a, e, *p. ob. Dojrzały.*

Dożrzewanie, a, *lm.* **a**, *n.* przychodzenie do dojrzałości. *Ten czas przeszkadza do dożrzewania owoców.*

Doża, y, *lm.* **owie**, *m.* pierwszy urzędnik, albo książę byłéj Rzeczypospolitéj Weneckiéj.

Dożarzać, ał, a, *scz. nd.* **Dożarzyć, ył, y**, *dk.* żarem dopiec, dogrzać, dożgnąć.

Dożąć, *ob. Dożynać.*

Dożdać, dał, da, *v. dże*, *scz. dk.* (z ros.) 1) *prow.* doczekać. *Nie dożdać mu tego!* 2) *nieuż.* zam. dojrzeć, zoczyć.

Dożebrać się, brał—, brze—, *złz. dk. czego*; 1) żebraniną co zyskać, uzbierać. *Dożebrał się pięknego grosza.* 2) = nabawić się czego. *Kozy się dożebrzesz*, t. j. pójdziesz do więzienia za żebraninę.

Dożegać, ał, a, *scz. nd.* **Dożegnąć, ął, nie**, *dk.* dogrzewać, dopiekać. *Pokrywa dożega. fig. komu*; doskwierać, dokuczać.

Dożeglować, ał, uje, *scz. dk. dokąd*; żeglując dopłynąć.

Dożegnąć, *ob. Dożegać.*

Dożerać, *ob. Dozrzeć.*

Dożęcie, a, *lm.* **a**, *n.* dokończenie żęcia, koniec żniwa. *Być na dożęciu*, t. j. kończyć żniwo.

Dożgać, ał, a, *scz. nd.* **Dożgnąć, ął, nie**, *v. prze*, **Dożognąć, ął, dożognie**, *dk. jednt. kogo*; dokłuć, dobić.

Dożostwo, a, *blm. n.* urząd, godność Doży. *Dożostwo w Wenecji było dożywotnie. To się działo za dożostwa....*

Dożuć, uł, uje, *scz. dk.* **Dożuwać, ał, a**, *nd.* do reszty pożuwać, całkiem pożuć, zżuć.

Dożyczać, ał, a, *scz. nd.* **Dożyczyć, ył, y**, *dk.* więcéj jeszcze użyczać, przypożyczać.

Dożyć, ył, yje, *sn. dk* 1) doczekać się czego za życia. *Wieczora nie dożyje. Obym tego dnia dożył jeszcze!* 2) = dopełnić żyjąc pewnego kresu, dokonać życia. *On ci już dożył swego wieku, ale sławk jego żyje dotąd.*

Dożynać, ał, a, *scz. nd.* **Dożąć, ął, nie**, *dk.* żniwa czyli żęcia dokończyć, do końca zżąć. *Tam dożynają złote obszary, Tu dojne trzody pędzą w koszary. Dożynaj!* t. j. prędzéj żnij.

Dożynki, ów, *blp.* 1) uczta dawana dla żeńców po skończeniu żniwa; okrężne. 2) = wieniec żniwiarski. *Dokończywszy żniwa, przyniosłam dożynki.*

Dożyty, *v.* **Dożyły, a, e**, *im.* doszły do zwyczajnego kresu życia. *Jest to osoba dożyła, wymagająca należnego sobie szacunku.*

Dożywić, ił, i, *scz. dk. kogo*; do śmierci lub do pewnego kresu wyżywić, dochować. *Dożywić kogo do roku.*

Dożywocie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) posiadanie czego do śmierci, dochód dożywotni. 2) = prawo nadające posiadanie do śmierci. *Mieć dożywocie na kawałku ziemi. Zapisać komu majętność w dożywocie. Dożywocie na królewszczyznach, ob. Dzierżawa. Dożywocie gołe*, zwały się te, na które summy nie były dane. 3) = zapis dożywotni żonie, jeśli przeżyje męża.

Dożywotni, ia, ie, *v.* **Dożywotny, a, e**, *p.* do śmierci, póki życia, dozgonny. *Pensja dożywotnia. Urzędnicy dożywotni. Przyjaciel dożywotni.*

Dożywotnica, y, *lm.* **e**, *v* **Dożywotniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* wdowa mająca zapisane sobie dożywocie na majątku.

Dożywotnie, *ps.* do końca życia, póki życia, do śmierci.

Dożywotnik, ka, *lm.* **cy**, *m* mający dożywocie na czém.

Dój, oju, *lm.* **oje**, *m.* 1) dojenie. *Pasterki do doju statki gotowały.* 2) = mléko z jednego doju, wydój.

Dójka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* 1) kobiéta do dojenia krów. 2) = krowa dojna.

Dół,ołu, *lm.* **y,** *m.* 1) jama, loch. *Wpaść w dół. Dół na gnój. Dół wapienny. Kto chce upornie w dół, jeszcze go popchniej.* 2) = grób, mogila. *Wykopano mu dół na cmentarzu. Spuścić, złożyć ciało do dołu. Pójść do dołu, zstąpić do dołu.* 3) = niższe piętro domu, najniższe piętro. *Sprowadził się na dół. Mieszka na dole.* 4) = spód, grunt, dno jakiéj rzeczy. *Ciągnąć z dołu do góry. Lecieć z góry na dół. Głową wisieć na dół. Spuszcza oczy na dół, v. w dół. To lekarstwo pędzi górą i dołem.* 5) = wklęsłość, zapadlina. *Oczy, policzki w dół mu zapadły.* 6) = ziemia. *Spaść na dół.* 7) = *wilczy, myś. ob. Wilkowina.* = *żubrowy;* przykryty gałęziami i darniną, do łapania w nim żubrów. = *niedźwiedzi;* czworoboczny, ośm łokci głęboki, cembrowany. 8) = *or.* każde miejsce na rzece położone w téj stronie, dokąd woda płynie. 9) = *minowy, fort. ob. Lejek.*

Drab, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *nieuż.* żołnierz pieszy, piechór. 2) = (w grze szachowéj) *nieuż. ob. Pieszek, Pion.* 3) = drągal, basałyk, chłop tęgi, niezgrabny. 4) = biegus, hultaj, włóczęga. **Drab', bi,** *lm.* **bie,** *ż.* wielka drabina wozowa. *Drabie u wozu.* 5) = *ob. Draby.*

Drabant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z szwedz.) 1) rodzaj żołnierza noszącego halabardę. 2) = rodzaj dawniejszego tańca. *Utnij drabanta.*

Drabarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *zool.* rodzaj wielbłądów, *ob. Dromader.* 2) = *prze.* koń prędki w biegu.

Drabik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *nieuż.* (*zdr.* od *Drab*) żołnierz pieszy. 2) = *zool.* (Hybos), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, łownych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *pstry* (H. muscarius). 2 = *czarny* (H. funebris). 3 = *żółtonogi* (H. flavipes). 3) = *bot.* (Climatium), rodzaj mchu gałęzistego; gatunki: = *drzewkowaty* (C. dendroides), łodyżki ma 2—3 calowe i = *żółtawy* (C. lutescens), łodyżki rozesłane, 4-calowe; rosną na łąkach i w lasach.

Drabina, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Drabinka,** i **Drabka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) dwie żerdzi szczeblami połączone, służące zamiast schodów. *Wieźć na drabinę, v. po drabinie. I ten złodziej co kradnie i ten co drabinę trzyma, przys. Drabina z postronków, v. drabina pleciona Drabina z podporą, v. z podstawkiem.* 2) *w lm. Drabiny* (u wozu drabnego), *ob. Drab'.* 3) *Drabina sienna;* w stajni nad żłobem. *Wrzucić siana za drabinę.* 4) = *fig.* coś ogromnego, olbrzymiego, niezgrabnego. *Taka drabina, zam. takie końsko rosłe.*

Drabiniarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który robi drabiny. 2) = *zool.* chrząszcz, na którego pokrywach krésa jest, naśladuje pół drabiny (serambyx scalaris).

Drabiniasty, *v.* **Drabny, a, e,** *p.* z drabiami, z letrami. *Drabiniasty wóz.*

Drabinienie, a, *blm. fort.* sposób zdobywania twierdzy przez przelezienie murów drabinami, nie będąc przymuszonym zburzyć wprzódy żadnych fortyfikacij.

Drabinka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Drabina*), 1) mała drabina. 2) = kratka żelazna do zakładania w pysk koniom przy zadawaniu lekarstw tymże. 3) = *muz. skala (muzyczna). ob. Gamma.*

Drabka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Drabina.*

Drabny, *ob. Drabiniasty.*

Drabować, ał, uje, *scz. nd.* 1) klusać, truchtować. *Drabować konia,* t. j. ujeżdżać go truchtem. *Drabować koniem v. na koniu.* 2) = *fig. co;* przetrząsać, roztrząsać, rozbierać. *Drabować sprawę. Drabować archiwa.* 3) = *fig. posp. kogo;* nicować kogó, krytykować.

Drabski, a, ie, *p. nieuż.* od draba, piechury, piechoty.

Draby, ów, *blp.* 1) *zool.* rzęd XIIty ptaków, według układu ornitologicznego Temminck'a, zawiera w sobie 4 rodzaje. 2) = *v. Tycze v. Sztandary, ar.* wysokie, proste, mocno w ziemi utkwione całe źdźbła drzew, na których za pomocą rozpór, waculców, podpór i przewięseł rokitowych, wznosi się wraz ze wzrastającym murem, całe do roboty potrzebne rusztowanie.

Drachma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) a = moneta *attyeka,* w starożytnéj Grecji (5 obolów) = 23,166.. k. = 1 zł. 16,33 gr. b) = w Małéj Azji = 23 k. = 46 gr. c) = u starożytnych żydów, *ob. Denar.* d) = *v. Fenix,* moneta nowogrecka = 22,5 k. = 1 zł. 15 gr. 2) = waga aptekarska: w Polsce = ćwierć łóta = gram. 3,734; w Bawarji = gram. 3,750; w Belgji = gram. 3,906; w Holandji = gram. 3,906; w Prussach = gram. 3,651; w Austrji = gram. 4,371; w Szwecji = gram. 3,713; w Anglji = gram. 3,888; w Państwie Rzymskiém = gram. 3,532; w Toskanji = gram. 3,534: w Wenecji = gram. 3,166.

Dracica, y, *lm.* **ce,** *ż. mit.* słowiańska Jędza. Jak *Dydki* męzkie, tak *Dracice* żeńskie wojsko piekielne, trapiące grzeszników na ziemi i w piekle. Przybierają postaci straszliwe. Znaczą wyrzuty sumienia. Odpowiadają greckim Eumenidom i łacińskim Furjom. Inne imiona ich: *Ostudy, Lutyce, Tassany.*

Dracz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *prze.* zdzieracz, łupieżca. 2) = *bot.* (Eccremocarpus), roślina, zwana także *Trąbeczkami.*

Dracza, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* zdzieranie, zdzierstwo. *Niech się ten wilk urzędnik tą draczą wspomoże.*

Dragan, a, *lm.* **y,** *m.* i **Dragonisko, a,** *lm.* **a,** *m.* (z włos.) 1) *pog.* żołnierz stary, wiarus. *To stary dragonisko. Włóczy się z draganami.* 2) = kobiéta wysokiego wzrostu, męzkiéj postawy. *Baba dragan.* 3) = *zool. Brudny dragan,* gatunek kulików (Tringa littorea).

Dragancka gumma, *ob. Dragant* (gumma).

Draganek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) *zool.* ptak, z gatunku kulików (Tringa pusilla). 2) = *bot.* in. *Estragon,* aromatyczna roślina, służąca za przyprawę do potraw, *ob. Bylica draganek* (Artemisia dracunculus). 3) = oznaka lat służby u prostych żołnierzy. *Ma pięć draganków,* czyli *szewronów.*

Draganisko, *ob. Dragan.*

Dragant, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Astragalus tragacantha), krzew, zwany także *Kozłowym cierniem, Lisią brodą,* rośnie na Wschodzie, łodygi ma grube na cal, długie na 2—3 stopy, leżące na ziemi, gałązki kolczaste, liście białawe, parzysto ułożone, zakończone ostrym kolcem. 2) = gumowaty, lipki sok z tego krzewu, mający własność chłodzącą i łagodzącą; in. *gumma dragant v. gumma dragancka.* **Draganty, ów,** *blp. m.* cukry ozdobne (nazwa od *Dragantu,* pewnego rodzaju gummy, która się używa przy ich fabrykacji).

Dragański, a, e, *p.* od dragana, żołnierski.

Dragma, *ob. Drachma.*

Dragoman, *ob. Drogman.*

Dragon, a, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) żołnierz konny. *Pułk dragonów. Służyć, być u dragonów.*

Dragonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* dragoni, pułk dragonów. *Dragonja potyka się konno i pieszo. Służyć w dragonji.*

Dragoński, a, ie, *p.* od dragona, dragonów. *Pułki dragońskie. Kułpak dragoński. Po dragońsku,* sposobem, zwyczajem dragonów. *fig.* gburowato, zuchwale, obcesowo.

Dragun, Draguński, *ob. Dragon, Dragoński.*

Draig, a, *blm. m, mit.* celtycki wyraz, pokrewny z niemieckim *Drahe,* znaczy smoka i stanowi jeden z przydomków Huego. Jest to przedstworzenny pierwiastek świata, przypominający arabskiego ptaka *Borraka,* a odnoszący się zawsze do słońca.

Drak, a, *lm.* **i,** *m.* deszczka wybita z drzewa iglastego lupnego. Draków używają do grodzenia, wplatając pionowo pomiędzy trzema łatami; płot podobny nazywa się *drakowy.*

Draka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z ross.) *prow. gm.* darcie się, bitwa, bójka.

Drakonit, u, *lm.* **y,** *m. min.* smoczy kamień, skamieniałość z rysunkami podobnemi do gwiazd.

Drała, *nieod. żart.* wyraz oznaczający ucieczkę, zmykanie. *Rzucili się ku niemu, a on drala w nogi,* t. j. uciekł *v.* począł szybko uciekać.

Drama, y, *lm.* **y,** *ż.* **Dramat, atu,** *lm.* **ata,** *n.* **Dramat, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) w ogólności, sztuka teatralna. *Jedność akcji, czasu i miejsca, są to główne prawidła greckiego dramatu.* 2) = pewien rodzaj sztuk teatralnych. *Drama historyczne v. dramat historyczny. Tragedje, komedje i dramy v. dramaty. fig. Straszny dramat rewolucji francuskiéj.*

Dramaturg, a, *lm.* **owie,** *m. ob. Dramatyk.*

Dramaturgja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Dramatyka.*

Dramatycznie, *ps.* sposobem dramatycznym. *fig.* strasznie, okropnie.

Dramatyczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* charakter dramatyczny (sceny, opowiadania), interes dramatyczny, forma dramatyczna.

Dramatyczny, a, e, *p.* od dramy, dramatu. *Poema, dzieło dramatyczne. Rodzaj dramatyczny. Sztuka dramatyczna. Artysta dramatyczny, aktor. fig. Powieść bardzo dramatyczna,* t. j. pełna scen okropnych, przerażających.

Dramatyk, a, *lm.* **i,** *m.* in. *Dramaturg,* 1) pisarz dramatyczny, t. j. piszący dramy. 2) = piszący o dramach *v.* o sztuce dramatycznéj. 3) = niek. przen. zam. artysta sceniczny, aktor.

Dramatyka, i, *lm.* **i,** *ż.* nauka o dramie, *v.* dramatyczna, dramaturgja.

Dramię, enia, *n. leś.* sześćset sztuk drzewa dębowego w kształcie zgiętego kolana, czyli wręgów, stanowiących cały komplet do okrętu.

Dramma, Drammaturg, Drammatyczność, i t. p. *ob. Drama, Dramaturg, Dramatyczność.*

Dranica, y, *lm.* **e,** *ż.* deszczka darta lub oddarta, odszczepana z drzewa iglastego, zwykle sosnowego, drań. *Dach dranicami kryty.*

Dranki, ek, *v.* **ów,** *ob. Błonki.*

Drań, *v.* **Dreń, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* 1) nędzota, hałastra, wybiórki, rzecz nędzna, do niczego nie zdatna. 2) = *ob. Dranica.*

Drapacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) drapieżca, zdzierca. 2) = *posp.* który tęgo drapie, umyka. 3) = zły skrzypek, rzępoła. 4) = *bot.* a) *ob. Szczeć* (Dipsacus), roślina, mian. gatunek jéj: *Szczeć barwierska v. suknowalska* (D. fullonum); b) = (Cnicus), roślina, któréj gatunek: *Drapacz łąkowy* (Cn. oleraceus), zowie się pospolicie: *Ostrożeń chrobust* (Cirsium oleraceum); *Drapacz lekarski* (Cn. benedictus), bł. zam. *Chaber lekarski v. kleisty* (Centarea benedicta), roślina zwana także: *Bernardynkiem, Czubkiem tureckim, Kardą benedyktą;* c) = nazwa dawana niek. roślinie: *Koprzywo* (Thapsia). 5) = narzędzie do kruszenia brył i spólchniania roli, ekstyrpator.

Drapaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) szczotka łaziebna, skrobaczka. 2) = końskie zgrzebło, cudzidło, szropa. 3) = *chem.* szczoteczka z drutów mosiężnych, która, przy processie pozłacania wyrobów metalowych w ogniu za pomocą amalgamatu złota (związku rtęci ze złotem), macza się w azotanie rtęci, następnie w amalgamacie i powierzchnię przedmiotu naciera, który potém, dla odpędzenia rtęci, zwolna się rozgrzewa na roszcie żelaznym.

Drapacznik, a, *lm.* **i,** *m. med.* (Cnicinum), istota roślinna, otrzymująca się z rośliny *Drapacz lekarski* (ob. ten wyr.) i działająca na wymioty.

Drapaczowate rośliny, *bot. ob. Szczecinowe rośliny.*

Drapać, ał, ie, *scz. nd.* **Drapnąć, ął, ie,** *dk. jedn.* 1) paznogciami szarpać, skrobać. 2) = **się,** *stz. nd.* skrobać się, trzéć się. *Drapać we drzwi. Pies drapie się. Drapać się, kiedy świerzbi. To wino drapie w gardle. fig. Drapać po uszach. fig. Drapać się po głowie.* 3) = *posp. co;* porwać, zabrać, rozdrapać. 4) = *kogo;* szarpać tu i owdzie, targać. 5) = umknąć, uciec. 6) = świerzbić *v.* swędzić. *Drapie mię coś w gardle.* = **się,** *stz. nd.* 1) drapać samego siebie, *ob. Drapać.* 2) = *dokąd;* drzéć się, wdzierać się, wdrapywać się. *Drapać się na sam wierzch drzewa. Drapać się na skały v. po skałach.*

Drapak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) miotła wydrapana, która drapie zamiast zamiatać. 2) = używa się tylko w tém wyrażeniu: *Dać drapaka,* t. j. drapnąć, uciec, pierzchnąć. *Dał drapaka, jak tylko nogi koniowi starczyły.*

Drapanie, a, *lm.* **a,** *n.* skrobanie. = **się,** *n.* 1) drapanie samego siebie. 2) = *dokąd;* darcie się, wdzieranie się, włażenie.

Drapanina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) łupieztwo, drapieztwo, zdzierstwo. *Co tam za drapanina!* 2) = *nieuż.* potrawa pewna, bigos, siekanka.

Draperja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) ozdoba czegoś, utworzona ze zgrabnego ułożenia okrycia, osłony, sukni, odzienia, i t. p.; malownicza wpół osłona, zwykle falidująca się, swobodnie spadająca; *przen.* wszelka dodatkowa ozdoba. *Draperje u okien, u drzwi, u łoża* i t. d.

Draperować, Draperjować, Drapirować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) ozdabiać, układać co w draperję. = **się,** *stz. fig.* nadawać sobie *v.* przybierać malownicze położenie.

Drapichrust, a, *lm.* **y,** *m.* 1) tchórz, uciekający w krzaki. 2) = włóczęga, hultaj, rozbójnik.

Drapieztwo, a, *lm.* **a,** *n.* zdzierstwo, łupieztwo, wydzieranie. *Kradzież częstsza między ludźmi, niż drapieztwo, albo wydarcie przez gwałt.*

Drapież, y, *lm.* **e,** *ż.* drapieztwo, łupież. *Żyć drapieżą v. z drapieży.*

Drapieżca, y, *lm.* **y,** *m.* 1) i **Drapieżnik, a,** *lm.* **cy,** *m.* łupieżca, zdzierca, wydzierca; *w lm. Drapieżcy,* zb. zbójcy, rozbójnicy, plemię rozbójnicze. 2) = *zool.* (Galeus) ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *wielooszparowych,* żarłocznych.

Drapieżliwość, *ob. Drapieżność.*

Drapieżliwy, *ob. Drapieżny.*

Drapieżnica, y, *lm.* **e,** *ż.* zdzieraczka, łupicielka; *mit.* harpja.

Drapieżnie, *ps.* łupieżnie, ze zdzierstwem.

Drapieżnik, *ob. Drapieżca.*

Drapieżność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* chciwość drapieży, łupieztwo. *Drapieżność ptaka. Nic nie może nasycić drapieżności lichwiarza.*

Drapieżny, a, e, *p.* 1) chciwy drapieży, żyjący z drapieży. *Zwierzęta drapieżne. zool. Drapieżne ptaki,* należące do Igo rzędu ptaków, według układu ornitologicznego Temminck'a; zawierają w sobie 6 rodzajów. *fig. Człowiek drapieżny.* 2) = drapieżą wzięty, wydarty. *Tatarowie z Mińskiego powiatu drapieżny plon zabierali.*

Drapieżyć, ył, y, *scz. nd.* rabować, plondrować. *Domicjan dobra poddanych swych, żywych i umarłych, drapieżył.*

Drapieżyna, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* drapieztwo, łupieztwo, zdzierstwo.

Drapnąć, *ob. Drapać.*

Drapota, y, *lm.* **y,** *ż. prow. posp.* klótnia, w któréj bicie i szarpanie się miało miejsce.

Drasnąć, ął, ie, *scz. nd.* 1) skórę na ciele przedrapać. *Kula drasnęła go tylko. Drasnąć kogo pałaszem.* 2) = *fig.* obrazić, urazić. = **się,** *stz. nd.* 1) skórę sobie przedrapać. *Drasnąć się igłą, szpilką.* 2) = *kogo;* obrazić, urazić, zadrasnąć.

Draszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (z niem.) *prow.* młocek, młocarz.

Draśnięcie, *v.* **Draśnienie, a,** *lm.* **a,** *n. ob. Zadrąśnięcie.*

Dratewka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Dratwa,* 1) krótka lub cienka dratwa. 2) = *fig. żart.* szewc. *To mi dratewka co nigdy nie pije!*

Dratwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) nić szewcka, w któréj końcach szczeć wkręcona. *Szewcy do dratew potrzebują szczecin wieprzowych.*

Drażlinek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot.* (Codon), roślina.

Drażliwość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* sposobność, łatwość do rozdrażnienia, czułość na co. *Drażliwość nerwów. fig. Drażliwość charakteru, ob. Obrażliwość.*

Drażliwy, a, e, *p.* 1) łatwy do rozdrażnienia. *Temperament drażliwy.* 2) = *fig.* łatwo obrażający się, obrażliwy. *Jest to człowiek bardzo drażliwy.* 3) = *fig.* mogący być powodem do obrazy, trudny do bezstronnego roztrząśnienia. *Rzecz to delikatna i drażliwa. Wszczęła się nader drażliwa kwestja.*

Drażniący, a, e, *im.* który drażni, rozjątrza. *Lekarstwa drażniące. fig. Spojrzenie drażniące,* t. j. zalotne.

Drażniciel, a, *lm.* **e,** *m.* który drażni, jątrzy na siebie kogo.

Drażnicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta drażniąca, jątrząca kogo.

Drażnić, ił, i, *scz. nd. kogo;* i **Drażnić się,** *stz. z kim;* 1) zaczepiać, podburzać, do gniewu pobudzać. *Drażnić psa v. drażnić się z psem. Drażnić się z dzieckiem. Drażnisz go tylko.* 2) = *co;* jątrzyć, podbudzać. *Drażnić nerwy. Sosy drażnią apetyt. fig. Zaszczyty drażnią ambicją, zamiast ją uśpić. To jeno drażni umysły.* 3) = *ob. Przedrzeźniać, Małpować.*

Drażnienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) jątrzenie, podbudzanie. *Strawiać drażnienie.* 2) = przedrażnianie, małpowanie.

Drażnięta, ląt, *blp. n. żart.* cycki, piersi kobiéce. *W drobne cyrki warkocz kręty, Tuż się wiesza nad drażnięty.*

Drący, a, e, im. od *st. Drzeć.*

Drączek, *prow. ob. Drążek.*

Drąg, u, i, *m.* 1) pręt gruby, długi, z drzewa lub żelaza. *Przegrodzić konie drągami, żeby się nie gryzły. fig. Chłop, jak drąg,* t. j. niezgrabny, nieruchawy, *ob Drągal.* 2) = *mech.* drewniany albo żelazny pręt do podnoszenia ciężarów, dźwignia. *Podważyć drągiem.* 3) = *u po-*

wozu, pojazdu. Drągi do karet, kolasek, bywają brzostowe, jesionowe. 4) = *drąg do zawarcia drogi*; kobylice, rogatki. 5) = *fig. Na drągu siedzieć*, t. j. posiadać godność tytularną, *ob. Drążkowy.* 6) = *mech.* ciało podległe działaniu sił i obracające się około stałéj osi. *Drąg matematyczny*, jeżeli wyobrazimy go sobie bez ciężaru. *Drąg materjalny v. fizyczny*, jeżeli wyobrazimy go sobie z ciężarem. *Drąg prosty*, jeżeli ramiona drąga tworzą jedną linję prostą. *Drąg łamany*, jeżeli ramiona drąga nachylają się do siebie pod kątem. 7) = *górn.* kij żelazny do łamania *v.* podnoszenia kamieni, skał. *Drąg wpuszczony do wytłumywania spustu. Drągi pompy*, rękojeści, szpągi. 8) = *jarzmowy, leś* sztuka drzewa dębowa, jesionowa lub brzozowa do żagli, do 25 stóp długa, 6 cali gruba w odrębie. *Drąg linowy*, sztuka z takiegoż drzewa i téjże długości, tylko cieńsza, do 4 cali w odrębie.

Drągal, a, *lm.* **e,** *m.* basałyk, grondal, nieokrzesany, dorosły nieuk. *Mam wielkiego drągala syna.*

Drągarz, *ob. Drążnik, Tragarz.*

Drągowe, ego, *n. ob. Rogatkowe.*

Drągowy, a, e, *p.* 1) od drąga, drążny. 2)= na drągi zdatny. *Sosna drągowa.*

Drąst, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Leskea) rodzaj *mchu galęzistego*, o szczecinie międzylistnéj, rośnie najczęściéj na pniach drzew żyjących, na płotach, niek. na ziemi w lasach; gatunki: = *spłaszczony, tępolistowy, maczugowaty, delikatny, wielokwiatowy, brunatnawy, wielotorebkowy, błotny, i jedwabnisty*, który się używał jako środek tamujący krew; porasta skały, mury i pnie drzew.

Drąta, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* wielki tłusty ptak, podobny do indyka, lecz kusy i większy; nazywano go też *Dudu*. Dziś nie ma już ani jednego z tych ptaków.

Drążek, żka, *lm.* **żki,** *m.* (*zdr.* od *Drąg*) 1) mały drąg, żerdka. 2) = (*u wozu*) hołobla; ztąd *Drążki*, pojazd lekki jedno lub dwukonny. 3) *Drążki* (do chodzenia), *ob. Szczudło.* 4) = *myś.* a) kawał drzewa, którym się spinają kundle po parze. b) para. *Drążek kundlów.* 5) = **tłokowy,** *górn.* dźwignia, pompa do wydobywania wody z kopalni.

Drążkarz, a, *lm.* **e,** *m.* powożący drążkami.

Drążkować, ał, uje, *scz. nd. myś.* kundle drążkami spinać, t. j. sprzęgać je drążkiem w pary.

Drążkowy, a, e, *p.* tytularny. *Drążkowy kanonik.*

Drążnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot. ob. Armatnica.*

Drążniczy, a, e, *p.* od drążnika, tragarzowy.

Drążnik, a, *lm* **cy,** *m. v.* **Drągarz,** 1) tragarz. *Prosty drążnik, a umysł pański.* 2) = który chodzi na drągach, na szczudłach. 3) = woźnica drążkowy.

Drążny, a, e, *p.* od drąga, drągowy. *Sługa kuchenny, drążny.*

Drążyć, ył, y, *scz. nd. ob Wydrażać, Wydrążać.*

Drdzenny, a, e, *p. ob. Rdzenny, Rdzeniowy.*

Drdzeń, *ob. Rdzeń.*

Drebkuls, u, *blm. m. mit.* którego potędze przypisywano trzęsienia ziemi, jest łotewski *Poklus.*

Drejer, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem) rodzaj monety, *ob. Trojak.*

Drejling, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) rodzaj monety, *ob. Trzeciak.*

Drejpoelher, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) półtorak, *ob. Poelher.*

Drekslarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Tokarz.*

Drel, Drelować, *ob. Dryl, Drylować.*

Drelich, *v.* Drylich, u, *lm.* **y,** *m.* in. *parcianka*, gatunek prostego krajowego płócienka, zwykle gumowanego, najczęściej w granatowe pasy farbowanego, używa się pospolicie na piernaty, materace płócienne, fartuchy, spódnice włościanek, i t. d.; *przys. Nasz Andrychow chociaż lichy, przyodziewa świat w drelichy*; miasto bowiem Andrychow (pod Karpatami w Galicji) sławne jest z warsztatów drelicharskich.

Drelicharski, a, ie, *p.* odnoszący się *v.* należący do drelichu lub drelicharstwa. *Warsztat drelicharski. Chłopiec drelicharski.*

Drelichowy, a, e, *p.* z drelichu zrobiony. *Sukienko drelichowe, ob. Drelich.*

Drelink, u, *v. a,* *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *prze.* miara winna 30tu wiader w Austrji.

Dremla, *ob. Drumla.*

***Dremlachłop, a,** *lm.* **y,** *m.* (po łacinie: *Felapton*), w logice, samit drugi umysłników grzędy trzeciéj, kędy Mirz na początku przestanek. Zamyka w sobie E, A, O zdania, lub pierwsze niepozwalające ogólnie, a drugie pozwalające ogólnie, trzecie zaś nie pozwalające szczególnie. Przykład: *Żaden z lisów nie jest wilk. Wszystkie lisy są długoogoniaste czworonogi. Zaczém niektóre z długoogoniastych czworonogów nie są wilki.*

Dren, a, *lm.* **y,** *m.* (z an.) in. *Sączek*, nazwa rur glinianych, używanych do osuszenia gruntów i łąk wilgotnych, *ob. Drenowanie.*

Drendulka, *ob. Dryndułka.*

Dreniarka, i, *lm.* **i,** *ż.* machina do wyrabiania z gliny drenów *v.* rur drenowych, służących do osuszania gruntów.

Drenować, ał, uje, *scz. nd.* osuszać grunta lub łąki wilgotne za pomocą *drenów v. sączków.*

Drenowanie, a, *lm.* **a,** *n.* osuszanie gruntów i łąk wilgotnych za pomocą *drenów v.* rur glinianych, w dwułokciowéj przynajmniéj głębokości od siebie umieszczonych i wyłącznie na ten cel zrobionych.

Drepcić, ił, i, *v.* **Dreptać, tał, cze,** *v.* **ce,** *scz. nd.* 1) drobne kroki stawiać, tuptać. *Dreptać po błocie. Drepcze nogami z kąta w kąt.* 2) = ciągle chodzić.

Dreptanie, a, *lm.* **a,** *n.* chodzenie drobnémi krokami, tuptanie. *I dreptanie i zbytnie wyciąganie nóg jest inieszne, potrzeba mieć chód naturalny.*

Drescz, *ob. Dreszcz.*

Dressować, *v.* **Tressować, wał, uje,** *scz. nd.* (z fran.) układać do czego, przyuczać, kształcić. *Dressować psa, ob. dk. Wydressować, v. Wytressować.*

Drest, *v.* **Drzest, u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Nectris), roślina.

Dreszcz, y, *lm.* **e,** *ż. v.* **Dreszcz, u,** *lm.* **e,** *m.* (*prze.* **Dresz, Drescz, Drez, Drocz, Droszcz, Dresc**) chłodne drżenie w ciele, mrówie, ciurki. *Dreszcz po członkach, po ciele. Dreszcz mię przechodzi. Gorączki zaczynają się z dreszczą, z zimnem. fig* Dreszcz mię przechodzi, *v. przejmuje kiedy o tém wspomnię. Aż mię dreszcz przeszedł na tę wiadomość.*

Dreszczyk, u, *lm.* **i,** *m. med.* (horripilatio), uczucie małego zimna w całem ciele.

Drewienko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Drewno*), niewielki kawałek drewna. *w lm.* **Drewienka,** *v.* **Drewka, wek,** drobno poszczepane drwa do palenia. *Gospodyni rada gościowi, drewek na komin przykłada.*

***Drewlanie, an,** *blp. n.* jeden naród słowiański, słynący czcią *Hama*, wielkiego stworzyciela świata, na którego chwałę zbudowali sobie miasto *Hamboch*, przezwane dziś od Niemców *Hamburgiem*

Drewnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* i **Derewnia, ni,** *lm.* **nie,** *nieuż.* 1) drewnik, drewutnia, gdzie drwa składają albo rąbią, drwalnia. 2) = budowanie z drzewa, budynek drewniany; *niek.* zbiór budynków, wioska.

Drewniak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zool.* rodzaj owadu, który się wgryza w suche drzewa, ściany i t. d. (Termes). 2) = *bot.* (Hypoxylon), rodzaj grzyba z rzędu *Jądrzaków kulnicowych*; gatun. = *palczasty*, rośnie zwykle po starych budowlach, które niszczy. 3)=tym wyrazem nazywają w Gdańsku kupca, lub handlującego drzewem, którego drzewo Wisłą na sprzedaż spławione zostało.

Drewnianka, i, *lm.* **i,** *ż.* budowla drewniana, chałupa.

Drewniany, a, e, *p.* od drzewa, z drzewa zrobiony. *Dom, most drewniany. Noga drewniana. Kazimierz Wielki Polskę drewnianą zastał, zostawił murowaną. Drewniana materja*, t. j. afrykańska, z łyka robiona tak pięknie, że jedwabnym nie ustępuje.

Drewniasty, Drewnisty, a, e, *p.* mający własności drzewa, na drzewo zakrawający, drzewiasty. *Włókna drewniaste. Roślina drewniasta. Skorupa orzecha jest drewniasta. Korzeń drewnisty.*

Drewnictwo, Derewnictwo, a, *lm.* **a,** *n.* leśnictwo, dozór nad drzewami, lasami.

Drewniczy, ego, *lm.* **owie,** *m.* dozorca drzewa, drewny, co około drzew chodzi.

Drewnieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) w drzewo się obracać. 2) = drętwieć, jakby drzewem się stawać, kamienieć, kościéć (od zimna, od strachu), *ob. Drętwieć.*

Drewnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) skład drzewa, szychta drzewa, stos. *Pójść po drwa do drewnika.* 2)=*ob. Drewutnia, Drwalnia.* 3) = *ob. Drewniczy.*

Drewnisty, *ob. Drewniasty, Drzewiasty.*

Drewno, a, *lm.* **a,** *n.* 1) co jest drewnianego, drzewo. *To twarde jak drewno.* 2) = kawał drzewa, polano. *Zawiły łacno o drewno, kto psa chce uderzyć, przys. Dołóż parę drewien, v. drewek na komin, ob. Drwa.* 3) = *w lm. Drewna, v. Trzy drewna*; szubienica, gałąź. *Nieuk: doktor, kucharz, woźnica, na trzy drewna*, t. j. warci są szubienicy.

Drewny, a, e, *p.* do drew, na drwa. *Siekiéra drewna*, t. j. do drew rąbania. *Rynek drewny; gdzie się drwa sprzedają. bot. Korzeń drewny*, t. j. z fibr zdrewniałych złożony, *ob. Drewniasty.* **Drewny, ego** *lm.* **ni,** *m. ob. Drewniczy.*

Drewutnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) *ob. Drwalnia.* 2) = *prow.* miejsce leśne w górach, skąd mieszkańce dolin drzewo biorą

Drez, *prze. ob. Dreszcz.*

Drezlować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) wyciągać złoto lub srebro z galonów starych.

Dręcz, a, *lm.* **e,** *m.* (Gamasus), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, toczących. Gatunki jego: 1 = *żuczny* (G. coleoptratorum). 2 = *obrąbiony* (G. marginatus) 3 = *drzewny* (G. telurnis).

Dręczarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) izba gdzie dręczą, gdzie tortury zadają 2) = *ob. Dręczenie.*

Dręczenie, a, *lm.* **a,** *n.* męka, męczarnia, trapienie, utrapienie. *Dręczenie ciała, ob. Umartwienie.* = **się,** *n.* męczenie się, trapienie się. *Po co te ciągłe dręczenie się.*

Dręczyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który dręczy, trapi, katownik.

Dręczycielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która dręczy, trapi, katownica.

Dręczyć, ył, y, *scz. nd. kogo*; męczyć, gryźć, martwić, trapić. *Dręczy go podagra. Ma kolkę, co go dręczy dniem i nocą. fig. Być dręczonym zgryzotą. Bóg nas nie stworzył, by nas dręczył nudów tłumem, Lecz do uciechy, a téj złączonej z rozumem. Dręczyć swe ciało, ob. Martwić.* = **się,** *stz. nd.* martwić się, trapić się, gryźć się.

Drętki, a, ie, *p. prze.* przykry, cierpki (o smaku). *Drętkie wino.*

Drętwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Torpedo), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wielosparowych*, płaskich, posiadająca wiele siły elektrycznéj.

Drętwić, ił, i, *scz. nd.* zdrętwiałym czynić, zdrętwiałości nabawić. *Drętwa drętwi rękę temu, kto się jéj dotknie. Drętwić zęby;* oskomy nabawić. *Lekarstwo drętwiące, v. Narkotyczne.*

Drętwieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) czucie utracać, martwieć, cierpnąć. *Ręce drętwieją od zimna.* 2) = truchléć. *Drętwieć od strachu, v. ze strachu.* 3) = ścinać się, krzepnąć, zsiadać się. *Krew upuszczona rychło drętwieje.*

Drętwienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) utracanie czucia, odrętwienie. *Drętwienie nóg.* 2) = oskoma, oskomina. *Drętwienie zębów.*

Drętwik, a, *lm.* **i,** *m.* (Gymnotus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, bezpłetwobrzuchych, węgorzowatych. Posiada wiele siły elektrycznéj.

Drętwość, ści, *blm. ż.* odrętwienie, zdrętwiałość, odrętwiałość.

Drętwy, a, e, *p. prze.* zdrętwiały, skośniały, osłupiały (z zimna, ze strachu).

Drgać, ał, a, *scz. nd.* **Drgnąć, ął, nie,** *dk. jednt.* 1) podrygać, ruchać sobą lub jakim członkiem, drżéć, trząść się. *Wszystkie członki w nim drgają. Nogi mu drgają do biegu, do tańca. Serce mu drgnęło, kiedy ją ujrzał. Jeszcze drgały wnętrzności ofiary. Powieka mu drga. Padł i ani drgnął.* 2)= *czém*; poruszać czém. *fig. Drgnął nogą*, t. j. umarł, rozstał się ze światem.

Drganie, a, *lm.* **a,** *n.* podryganie, ruszanie się, drżenie. *Drganie powieki, serca, nerwów, struny. Drganie gwiazd, as.* ciągły ruch ich światła, czém właśnie różnią się gwiazdy stałe od planet; pochodzi on od mnóstwa obcych ciał, bezustannie miotających się w atmosferze i zakrywających nam chwilowo gwiazdy, także od krótkich przerw w falowaniu atmosfery stosownie do jéj gęstości.

Drgawka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* kurcz momentalny i popuszczający w mięśniach.

Drgęga, i, *lm.* **i,** *ż.* drganie końskie, przecharśnienie (choroba końska).

Drgnąć, *ob. Drgać.*

Drjada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *mit.* nimfa leśna, rusałka.

Drjakiew', kwi, *lm.* **kwie,** *m.* (z gree.) 1) *med.* konfekt apteczny kojący, używany dawniéj na ukąszenie od jadowitego gadu. 2)= w ogólności, wszelkie przeciw truciznom lekarstwo. *Czosnek jest drjakiew' chłopska, bo w nich gorąco przyrodzone pomnaża. Nie tak dobra drjakiew' z rozmaitych gadzin zgotowana, jako jałmużna.* 3)= *bot.* a) (Scabiosa Succisa), in. *Gwiazdnik* (Asterocephalus), roślina z rodziny *szczecinowych*, *v. drapaczowych* (Dipsaceae), należąca do klassy 1éj, rzędu jednoslupkowego wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *siarczysta* (S. ochroleuca), odznaczająca się żółto-białémi kwiatami; = *łąkowa* (bł. *polna*), (S. pratensis), łodygę ma łokciową, zwykle 3-kwiatową, kwiaty przed rozwinięciem się łazurowe, późniéj czerwonawe, wielkie; liście służą do farbowania wełny na zielono; = *górna* (S columbaria); = *podgryziona* (S. succisa), korzeń ma włóknisty, jakby odgryziony; = *nagięta* (S. inflexa). b) = *bydlęca*, *posp.* nazwa u ludu rośliny *Marzymłodek*, *v. Starzec podbałdaszkowy* (Senecio jacobaea). c)=*polna*, *bł.* zam. *Świerzbnica polna* (Knautia arvensis).

Drjakwia, *bł.* zam. *Drjakiew'.*

Drjakwiany, Drjakwowy, a, e, *p.* od drjakwi. *Woda drjakwiana. Objął sienie, przysionki, zapach drjakwowy.*

Drjawnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* in. *Kozłek wielki*, *Chrościna* (Valeriana Phu).

Drobczyzna, y, *blm. zb. ob. Drobnica, leś.*

Drobiałka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Hydrastis), roślina zwana także *Gorzknikiem.*

Drobianka, i, *lm.* **i,** *ż.* piwo lub wino chlebem drobno zatarte, *ob. Kalteszał, ob. Zacierka.*

Drobiazg, u, *lm.* **i,** *m.* i *zdr.* **Drobiażdżek, dżku,** *lm.* **dżki,** *m.* 1) fraszka, mała rzecz, drobnostka, małostka. *Skupować drobiazgi.* 2) = *zb.* maleństwo, małostki, *Drobiazg*, t. j. małe dzieci. *Drobiazg folwarczny*; drobne ptastwo domowe. *Drobiazg rybi, ob. Narybek.* 3) = *prow.* zam. *Drób* (ptak).

Drobiazgowie, *v.* **Drobiazgowo,** *ps.* wchodząc w drobnostki, drobnostkowo.

Drobiazgowość, ści, *blm. ż.* przymiot człowieka, co się zajmuje drobnostkami, minuciarstwo.

Drobiazgowy, a, e, *p.* zajmujący się drobnostkami, szczegółkowy, minuciarski. *To człowiek drobiazgowy.*

Drobiątko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Drobię*), maluchne, drobniuchne zwierzątko.

Drobica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Perdicium), roślina.

Drobiciel, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który dzieli na drobne części, drobi. *fig. Drobiciele myśli swojego mistrza.* 2) = *nieuż.* który ujmuje (komu), uwłacza. *Drobiciele cudzéj zasługi.*

Drobić, ił, i, *scz. nd.* 1) drobno dzielić, kruszyć kroszyć. *Drobić chléb do zupy.* 2)=*fig.* na części, dzielić, rozdzielać. 3)=*sn. nd. ob. Drepcić.*

Drobienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *chleba*; kruszenie. 2)= dzielenie na części, rozdrabnianie.

Drobię, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* **Drobiec, bca,** *lm.* **bce,** *m. nieuż.* zwierzątko, bydlątko.

Drobik, a, *lm.* **i,** *m.* (Psaltria) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunek jego: =*malutki* (P. exilis).

Drobina, *ob. Odrobina.*

Drobinek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Orthochile) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, skrzywionych; gatunek jeden: =*błękitnawy* (O. nigrocoerulea)

Drobinka, i, *lm.* **i,** *ż.* (mollecula), drobniutka cząsteczka ciała; drobniutkie ciałko.

Drobiszcze, a, *blm. n. zb. prow.* garnuszki kwartowe i mniejsze, dla zabawki dziecinnéj, wyrabiane z gliny w okolicach Iłży.

Drobnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *nieuż.* minuta (czasu). 2)= *v.* **Drobczyzna,** *leś.* wiory drobne, kora i odłamki gałęzi przy spuszczaniu i obróbce drzewa odchodzące. 3) = drobna moneta. *Czy nie masz drobnicy za rubla?*

Drobnieć, iał, ieje, *sn. nd.* 1) (o ludziach) drobnym się stawać, maléć, słabiéć. *Powszechne jest mniemanie, że ród ludzki drobnieje.* 2) = (o zwierzętach) wyradzać się, karłowaciéć. 3) = (o rzeczach) mniejszym się stawać, zmniejszać się.

Drobniuchno, Drobniutko, Drobniuteńko, Drobniusieńko, *ps. piesz.* bardzo drobno. *Drobniutko pisać, krajać, siekać.*

Drobniuchny, a, e, Drobniutki, a, ie, Drobniu-

sieńki, a, ie, Drobniuteńki, a, ie, *p. piesz.* bardzo drobny, maluchny. *Przedmiot drobniuchny. Deszcz drobniuchny. Drobniuchna ręka. Drobniuchne, drobniusieńkie pismo.*

Drobno, *ps.* malutko, w małe kawałeczki. *Drobno pokrajać co, posiekać. Drobno pisać.*

Drobnołusk, a, *łm.* **i,** *m.* (Grammistes) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Drobnomiar, u, *łm.* **y,** *m. v.* **Drobnomierz, a,** *łm.* **e,** *m.* (*v. mikrometr*), *as.* narzędzie przystosowane do lunet, służące do mierzenia bardzo małych kątów, *np.* przy znajdywaniu średnic ciał niebieskich.

Drobnostka, i, *łm.* **i,** *ż.* rzecz małéj wagi, fraszka, szczegół. *Bawić się drobnostkami. Nie kłopoć się o tę drobnostkę. Pogniewał się o drobnostkę. Gubi się w drobnostkach, w drobiazgach. Obstawać przy drobnostkach, upierać się przy drobnostkach.*

Drobnostop, u, *łm.* **y,** *m. bot.* (Micropus), roślina, zwana także *Niskierkiem.*

Drobnosypki, a, ie, Drobnosypy, a, e, *p.* drobno się sypiący, miałki.

Drobność, ści, *łm.* **ści,** *ż.* maleństwo. *Drobność jego rysów. Drobność druku.*

Drobnowąs, a, *łm.* **y,** *m.* (Pogonias) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbronnych.

Drobnowid, a. *łm.* **y, Drobnowidz, a,** *łm.* **e,** *m.* narzędzie do widzenia drobnych rzeczy, których samém okiem dojrzéć nie możemy, mikroskop. *Tylko przez drobnowidz dostrzeżonym być może.*

Drobny, a, e, *p.* **1)** mały, małéj objętości. *Drobne drewka. Drobne pismo. Drobna moneta, v, drobne pieniądze, v. drobne. Nie masz drobnych przy sobie?* 2)=nizki, szczupły. *Drobny człowiek, drobne dziatki. Drobne kształty.* 3) =mało ważny, mało znaczący. *Drobne wydatki. Drobne szczegóły. Drobna szlachta. Drobna rzecz, ob. Drobiazg, Drobnostka.*

Drobysz, (herb); litera mała *h*, przez któréj wierzch strzała żelazem przechodzi; koło niéj dwie gwiazdy.

Drocz, Droszcz, *ob. Dreszcz.*

Droga, i, *łm.* **i,** *ż.* 1) miejsce, którém dokąd jadą, idą, płyną. *Droga równa, gładka, v. ubita, utarta. Droga uboczna, poprzeczna. Bita droga, ob. Gościniec. Droga brukowana, żwirowa, wysadzona. Droga krzyżowa, rozstajna. Drogę robić, torować, zakładać. Droga żelazna, ob. Kolej. Mieć się z drogi,* zbaczać, ustępować drogi komuś jadącemu. *Ustąp się z drogi, ustąp' mi się z drogi, v. z drogi! Otworzyć, utorować sobie drogę, ob. Przejście.* 2)=(w ogrodzie, w lesie), *ob. Ulica.* 3) *as. Droga mleczna,* wielki ślad, *v.* pas białawy na niebie, dający się widzieć w ciemnych, t. j. nie miesięcznych (pod nieobecność księżyca) nocach; jest to nie zliczone mnóstwo małych (t. j. zbyt odległych) gwiazd i świateł mgławych, *v. mgławisk*, nie dających się odznaczyć bez pomocy bardzo silnych teleskopów. *Droga planetarna. Droga słoneczna. Droga ziemi, księżyca,* i t. p. *ob. Orbita.* 4)=udawanie się do jakiego miejsca, kierunek powzięty. *Mieć wielką drogę przed sobą. Odbywać drogę pieszo, konno, w powozie. Stąd aż tam, duża droga. To miasto jest mi po drodze, lub jest z drogi, v. nie po drodze. Mieszka o dwie mile z drogi,* t. j. w stronę, w bok od drogi o 2 mile. *mech. Droga poruszonego ciała;* przestrzeń, którą tworzy ciągłe następstwo punktów, jakie ciało w ruchu będące jedne po drugich zajmuje. 5)=podróż (szczególnie za interesem), czas podróży. *Być w drodze. Gotować się w drogę, v. do drogi. Puścić się w drogę. Już jest w drodze. Zatrzymał się, zachorował w drodze. Szczęśliwa droga, v. szczęśliwéj drogi!* (jako życzenie). *Komu w drogę, temu i czas. Droga ślubna. Droga święta, nieuż.* pielgrzymka do jakiego świętego miejsca. *Droga,* opisanie drogi przez kogo odprawionéj. 6)=*praw.* przejście, prawo przejścia. *Droga przez cudzy grunt.* 7)=kanał, miejsce transportu. *Droga dla handlu, dla produktów.* 8)=*fig.* sposób zachowania się, postępowania, dojścia do czego. *Droga cnoty. Droga dostojeństwa, zaszczytów, sławy, v. do dostojeństw, do zaszczytów, do sławy. Jesteś na złéj drodze. Tą drogą nie daleko zajdzie. Droga prosta, najkrótsza. Drogi kręte, uboczne. Droga łaski. Iść po ubitéj drodze. Ustać w pół drogi. Iść, v. postępować prostą drogą, drogą honoru. Iść swoją drogą, v. iść raz obraną drogą. Wejść, wleźć komu w drogę,* t. j. przeszkodzić w czém. *Ta swoją drogą, a ta swoją. Nie z drogi jest lub nie z drogi będzie,* zam. nie od rzeczy, *ob. Rzecz.* 9) *Droga ukryta, for.* przestrzeń otaczająca cały obwód przeciwskarpy, prawie równolegle, a zasłoniona stokiem czyli przedpiersieniem 6 do 7 stóp wysokim i ginącym w polu spadzistością bardzo wolną o 20 lub 25 sążni od strony zewnętrznéj tejże drogi ukrytéj. 10) *Droga sucha, droga mokra,* wyrażenia chem. oznaczające sposoby postępowania z ciałami, w rozmaitych chemicznych czynnościach, bez pomocy płynów (zwykle za pomocą naturalnego lub sztucznego ciepła), albo też za pomocą płynów.

Drogi, a, ie, *p.* 1) kosztujący wiele, nie tani. *Djamenty są w każdym czasie drogie. W Paryżu życie jest drogie. Kupić co za drogie pieniądze.* 2)=kosztowny, drogocenny. *Droga materja. Drogie kamienie. Czas jest drogi.* 3)=*fig.* luby, szacowny, kochany. *Mój drogi! Moja droga! Drogi przyjacielu! To mojém najdroższém życzeniem. Zdrowie liczy się między najdroższe dobra.* 4)=pewnéj ceny. *Jak drogi?* 5)=przedający drogo. *Kupiec, rzemieślnik drogi.* 6)= skąpy w co, ubogi. *Drogi rok, drogie czasy.*

Drogiet, u, *łm.* **y,** *m.* (z fran.) materja pół wełniana, pół jedwabna.

Drogman, a, *łm.* **owie,** *m.* tłumacz przy poselstwach wschodnich. *Pierwszy drogman poselstwa francuskiego w Stambule.*

Drogo, *ps.* kosztownie, nie tanio. *Drogo kupować. Drogo mię to kosztuje. Drogo sprzedać życie.*

Drogocenny, a, e, *p.* kosztowny, wielkiéj ceny. *Złoto szacowne i drogocenne.*

Drogokupny, a, e, *p.* drogi, wiele kosztujący. *Drogokupne sobole.*

Drogoman, a, *łm.* **y,** *m. zool. ob. Drozd.*

Drogomir, (herb); w polu czerwoném trzy nogi zbrojne z ostrogami.

Drogopłatny, a, e, *p.* kosztowny, drogocenny.

Drogoskaz, u, *łm.* **y,** *m.* słup drożny, wskazujący drogę.

Drogosłany, a, e, *p.* kosztownie wysłany. *Drogosłane mary.*

Drogosław, (herb); w polu czerwoném pół pierścienia srebrnego, do góry barkiem stojącego, na nim strzała.

Drogość, ści, *blm. ż.* 1) *czego*; cena wielka, drożyzna. *Drogość wielka, jednym zębem trzeba chleb jeść.* 2)=wartość wielka. *Nic w drogości nie przechodzi zdrowia.*

Drogotkany, a, e, *p.* kosztownie tkany. *Jadwabne szaty drogotkane.*

Drogowe, ego, *n.* myto, opłata od drogi.

Drogowódca, y, *łm.* **e,** *ob. Przewodnik.*

Drogowy, a, e, *p.* od drogi, *ob. Drożny.*

Drojet, *ob. Drogiet.*

Drok, u, *blm. m. posp.* u ludu nazwa rośliny: *Janowiec* (Genista); gatunki: =*kolący, ob. Janowiec cierniasty* (G. germanica); =*gładki, ob. Janowiec farbierski* (G. tinctoria), dawniéj *Gienistą, v. Lubieżną włoską* zwany.

Dromader, Dromedar, a, *łm.* **y,** *m.* (z łac.) *zool.* drabarz, rodzaj wielbłądów (dromedarius).

Dromla, *ob. Drumla.*

Dron, u, *łm.* **y,** *m.* (Drohn), miara powierzchni Hanowerska=10,65 arom.

Dront, u, *łm* **y,** *m.* (Didus) *zool.* ptak z rzędu pletwonogich; gatunki jego: 1=*właściwy* (D. ineptus). 2=*samotny* (D. solitarius). 3=*Nazareński* (D. nazarenus). 4= *modry* (D. cyaneus).

Dronwy, ego, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Donwy.*

Drop', pia, *łm.* **pie,** *m.* (Otis), *zool.* ptak z rzędu *Drabów*; gatunki jego: 1 = *czubaty* (O. Kori). 2 = *czarnogłowy* (O. nigriceps). 3 = *brodacz* (O. tarda). 4 = *arabski* (O. Arabs). 5 = *Denham'a* (O. Denhamii). 6 = *nubijski* (O. nuba). 7 = *bengalski* (O. bengalensis). 8 = *kołnierzasty* (O. Houbara). 9 = *Wigors'a* (O. Vigorsii). 10 = *siwomodry* (O. coerulescens). 11= *obrożny* (O. torquata). 12 = *czarny* (O. affra). 13 = *rdzawoczub* (O. ruficrista). 14 = *strepet* (O. Tetrax). 15 = *sausznik* (O. aurita). *Drop' ksyka. Dropie tokują w Marcu. Myśliwi dropia zwą niekiedy indykiem.*

Dropiaty, a, e, *p.* upstrzony ciemnosiwoczerwono jak drop'. *Siwy koń dropiaty. Gatunek siwéj szerści jest dropiaty.*

Drosiezłot, u, *łm.* **y,** *m. bot.* (Diplostephium), roślina zwana także *Gwiazdką.*

Drosometr, u, *łm.* **y,** *m.* (z grec.) rodzaj wagi, którą ilość spadłéj rosy bywa mierzoną.

Drosometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie ilości rosy.

Drottar, a, *łm.* **y,** *m.* jeden z kościelnych naczelników normandzkich. *Zygge*, który na czele Normanów zdobył Skandynawją, ustanowił dwunastu Drottarów i postawił ich na czele kapłaństwa.

Drozd, a, *łm.* **y,** *m.* 1) (Turdus), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: I **Drozdy właściwe:** 1 = *pstry* (T. varius). 2 = *jemiołowy* (T. viscivorus). 3 = *kwiczoł* (T. pilaris). 4= *śpiewak* (T. musicus). 5= *mniejszy, v. rdzawoboczny* (T. iliacus). 6= *ołowiasty* (T. plumbeus). 7 = *wędrowiec* (T. migratorius). 8 = *oliwkowy* (T. olivaceus). 9 = *czerwononogi* (T. rubripes). 10 = *gliniasty* (T. Daulias). 11 = *białobrzuchy* (T. cardis). 12 = *rudoboczny* (T. chrysolaus). 13 = *obrożny* (T. torquatus). 14 = *kos* (T. merula). 15 = *rdzawy* (T. rufus). 16 = *wielogłos, v. żartownis* (T. polyglottus). 17 = *czarnogardłisty* (T. atrogularis). 18 = *Naumann'a* (T. Naumannii). 19 = *blady* (T. pallen). 20 = *białobrwisty* (T. leucocillus et sibiricus). 21 = *płowy* (T. auroreus). 22 = *czarnogłowy* (T. atricapillus). 23= *czerwonoskrzydły* (T. erythropterus). 24 = *żelazisty* (T. mindanensis). 25 = *urowany* (T. urovang). 26 = *złotogon* (T. madagascariensis). 27 = *gniady* (T. spadiceus et fuscus?). 28 = *zielonawy* (T. indicus). 29 = *palmowy* (T. palmarum). 30 = *czarnoniebieski* (T. nigerrimus). 31 = *oliwarez* (T. hispaniolensis). 32 = *zdrobniały* (T. dimidiatus). 33= *żółtobrzuchy* (T. guianensis). II. **Drozdy skalne:** 34 = *modrak* (T. cyanus et solitarius). 35 = *siwomodry* (T. manillensis). 36 = *Pustelnik* (T. Eremita). 37 = *wabiarz* (T. Revocator). 38 = *skalny* (T. saxatilis). 39 = *podgorzały* (T. canorus). 40 = *żółty* (T. citrinus). 41 = *Drogoman* (T. Interpres). 42 = *żółtogłowy* (T. ochrocephalus et zeylanicus). 43 = *zausznik* (T. amaurotis). 44 = *czarnolicy* (T. melanotis). 45 = *zbroczony* (T. carolinensis). 46 = *krótkonogi* (T. barbaricus). 47=*żółtawy* (T. tripolitanus). 48= *chiński* (T. sinensis). 49 = *rdzawoszyjny* (T. philippensis). 50 = *popielaty* (T. cinereus). 51 = *kasztanowaty* (T. amboinensis). 52 = *żółtoplamisty* (T. surinamus). 53 = *czerwonodzioby* (T. aurantius). 54 = *mniszek* (T. monacha). 55= *czarnogrzbiety* (T. melanotus). III. **Drozdziki,** *ob. Drożdzik. Drozdy skrzypią.* W myślistwie zwie się *paszkot, kwiczoł, kos, zawojec, średniak.* 2) *Drozd morski*; pewien rodzaj ryby nakrapianéj.

Drozdowy, a, e, *p.* od drozdów.

Drozdówka, i, *łm* **i,** *ż. zool. ob. Gajówka, Tanagra.*

Drożdzik, a, *łm.* **i,** *m.* (Ixos), *zool.* ptak z rzędu owadożernych, rodzaju drozdów; gatunki jego: 1 = *ciemny* (I. obscurus). 2 = *lazurowy* (I. azureus). 3 = *czerwonoskrzydły* (I. phoenicopterus). 4 = *Levaillant'a* (I. Levaillantii). 5 = *brunatny* (I. capensis). 6 = *rainy* (I. jocosus). 7 = *czubaty* (I. cafer). 8 = *srokaty* (I. orientalis). 9 = *krwawy* (I. dispar). 10 = *czarnogłowy* (I. atriceps). 11 = *modrogłowy* (I. chalcocephalus). 12 = *pancernik* (I. squammatus). 13 = *zielonka* (I. virescens).

Drożdżany, *ob. Drożdżowy.*

Drożdże, dży, *blp. ż.* 1) *posp.* gęsty brunatny muł, obficie się gromadzący na powierzchni płynu podczas winnéj fermentacji; *chem.* ogólna nazwa właściwych roślinnych substancij, wyrabiających się przez fermentacją, zawierających w swym składzie, oprócz trzech pierwiastków wspólnych roślinnym częściom (t. j. węglika, wodorodu, kwasorodu), jeszcze i azot; stąd skłonność *drożdżowéj kombinacji* do własnego rozkładania się i przyczyniania się do dobrowolnego rozkładania innych roślinnych płynów, czyli do fermentacji (winnéj lub octowéj); *kombinację drożdżową* (fermentum, zuminum), zwą jeszcze *kisem, zakisem. Podano piwo z drożdżami. To ciasto na drożdżach pieczone. Rośnie jak na drożdżach,* zam. szybko, prędko. 2)=*przen.* wszelkie fusy, męty (*np.* w oleju, kawie i t. d.). *fig. Wypić co z drożdżami,* zam. do samego dna.

Drożdżownik, a, *łm.* **i,** *m. bot.* (Cryptococcus fermentum), gatunek wodorostu trzęsidłowatego z rodzaju *Komorczaków.*

Drożdżowy, Drożdżany, a, e, *p.* od drożdży, z drożdży. *Smak drożdżany. Drożdżowa kombinacja, ob. Drożdże.*

Drożdżysty, a, e, *p.* pełen drożdży.

Drożeć, ał, eje, *sn. nd.* w cenę iść, w górę, droższym się stawać.

Drożéj, *st. w. ob. Drogo.*

Drożenie, a, *łm.* **a,** *n.* wydrążanie, kopanie.

Drożkarz, v. Doroszkarz, v. Drążkarz, a, *łm.* **e,** *m.* furman po większych miastach, który za opłatą wozi drążkami.

Drożnik, a, *łm.* **i,** *v.* **cy,** *m.* 1) *nieuż.* co droży, wydraża, tocznik, *ob. Drożyciel.* 2) = opisanie drogi, którą gdzie jechać trzeba, przewodnik podróżnych. 3) = robotnik, zajęty naprawianiem drogi, lub pilnujący drogi. 4) = człowiek drożący się o co, ceniący zbyt drogo siebie lub swoję pracę, fatygę i t. p. kupiec przedawający swój towar zbyt drogo i t. p.

Drożny, a, e, *p.* 1) od drogi, drogowy. *Drożne skręty.* 2) = do podróży służący, podróżny. *Wóz drożny.* 3) = *nieuż.* gdzie droga, drożysty, przystępny. 4) = *fig. nieuż.* niezdrożny, dogodny, stosowny. *Zdało im się, że nadto nic drożniejszego u siebie należć nie mogli.*

Drożony, a, e, *p.* 1) wydrożony, wykopany. 2) = ryty, rznięty (na miedzi, na stali).

Droższy, a, e, *p. st. w. ob. Drogi.*

Drożyciel, a, *łm.* **e,** *m. nieuż.* ten co obrazy rzeże, rzeźbiarz.

Drożyć,ył, y, *scz. nd.* 1) *co*; droższym czynić. *Potrzeba rzeczy drożyć.* 2) = drogo szacować, cenić. *Drożyć się na co*; wynosić się w wartości. 3) = **się,** *złz.* wysoką cenę kłaść, nie chcieć nic ustąpić. *Drożyć się z czém. fig. Drożyć się i drożyć się z czém;* trudnym się pokazywać, chcieć być proszonym. **Drożyć, yła, y,** *scz. nd.* 1) wydrążać, żłobić. *Drożyć kamień.* 2) = dłutować, dłubać. *Niech to wschód i zachód w twardy marmur drożą.*

Drożydło, a, *łm.* **a,** *n.* rylec, dłóto.

Drożyna, y, *łm.* **y,** *ż.* 1) mała droga, ścieżka. 2) = zła, wązka droga.

Drożysko, a, *łm.* **a,** *n.* zła, fatalna droga. *Leśne i bagniste drożysko.*

Drożysty, a, e, *p.* 1) poprzerzynany drogami, pełen dróg. 2) = wydrożony, wyryty.

Drożyzna, y, *łm.* **y,** *n.* drogość znaczna żywności. *Drożyzna wielka jest, gdy cena przechodzi drugie tyle pospolitą. Zapobiedz, zaradzić drożyźnie.*

Dróbˈ, iu, *blm.* **Dróbˈ, u,** *łm.* **y,** *m.* 1) *zb. nieuż.* maleństwo, mały kawałek, kruszyna, *ob. Drobiazg.* 2) = domowe ptastwo. *Żyć, karmić się drobiem. Folwarkowy drób': kury, gęsi, indyki, kaczki* i t. d. 3) = *rybi;* drobiazg, małe rybki. *Półmisek drobiu rybiego. Sam drób' w tym stawie.* 4) *w łm.* **Droby,** *zdr.* **Dróbki,** skrzydełka, nóżki, pępki, wątrobki, szyjki i główki, które od gęsi, kaczek i innego drobiu czyli ptastwa odkrawają; *ob. Podróbki. Dróbki cielęce, z jagnięcia, wieprzowe.* 5) = niek. zam. *Drop'* (Otis), rodzaj ptaka.

Dróciany, *ob. Druciany.*

Dróciarz, *ob. Druciarz.*

Dróżki, a, ie, *p. nieuż.* zbyt słodki, do znudzenia słodki.

Dróż, Drótowy, *ob. Drut, Drutowy.*

Dróżka, i, *łm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Droga*) 1) mała droga. *Swoje modlitwy odprawił, żeby mu Bóg w jego dróżce błogosławił. Dróżka Ś. Jakóba, v. dróżka Jakóbowa. posp. ob. as. Droga mleczna. Dróżka w pończosze,* t. j. łańcuszek, który przez środek łydki od góry do dołu idzie, z ók odwrótnie branych się składający. 2) = *bł.* zam. *Drążki* (rodzaj powozu).

Druch, *ob. Druh.*

Druchna, y, *łm.* **y,** *ż.* towarzyszka do ślubu, drużka.

Druciany, v. Dróciany, a, e, *p,* 1) z drutu, drutowy. *Druciana robota. Druciana klatka.* 2) = na drutach robiony. *Pończochy druciane.*

Druciarz, a, *łm.* **e,** *m.* który handluje drutem, *ob. Drutownik.*

Druczeć, ał, e, *v.* **Druczyć,ył, y,** *scz. nd.* gorgolić, ćwierkać. *Dzierlatka druczała.*

Druczek, czku, *łm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Druk*), drobny druk. *Drukowano jest drobnym druczkiem, ob. Czcionki.*

Druczkarnia, i, *łm.* **ie,** *ż.* fabryka, gdzie się płótna, płócienka, lub inne jakie tkaniny druczkują, *ob. Druczkować.*

Druczkarz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co się zajmuje druczkowaniem.

Druczkować, ował, uje, *scz. nd.* płótna, płócienka, lub inne jakie tkaniny nabijać kolorami, t. j. wytłaczać na nich rozmaite kolorowe kratki, desenie, rysunki, a t. p. in. *Drukować. Druczkowane płócienka Druczkowana materja.*

Druczkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* wytłaczanie na płótnie, płócienku lub innéj jakiéj tkaninie kolorowych deseni, rysunków i t. p.

Druczysko, a, *lm.* **a,** *n.* druk niezgrabny, brzydki.

Drudzy, *lm. m. ob. Drugi.*

Drúgan, u, *lm.* **y,** *m. bart.* rój drugi tegoż roku, od tychże samych pszczół oddzielony, *ob. Poród, Powtórki.*

Drugdy, *ps. nieuż.* czasem, podczas, niekiedy. *To, co się drugdy mówi, albo pisze, ja mam nie tak z wielkiego czytania, jako z ustawicznego myślenia.*

Drugdzie, *ps. nieuż.* gdzie indziéj, gdzie niegdzie. *W drodze drugdzie po mału jadą, a miejscy prędko poganiają.*

Drugi, a, ie, *p.* 1) w porządku liczby po piérwszym następujący, wtóry. *Mieszkać na drugiém piętrze. Być drugim na liście. Tom drugi, rozdział drugi Henryk drugi, król francuski, v. Henryk, z imienia drugi, król francuski. Każdego drugiego dnia, miesiąca, v. co drugi miesiąca. Po drugie,* zam. powtóre, secundo. *Drugie tyle. O drugie tyle większy, dłuższy.* Dziwiąc się nad czém, mian. nad jaką nowością: *No proszę o drugie tyle! Która godzina? druga.* 2) = inny, inszy. *Jeden po drugim. Jeden przed drugim. Przyjdź drugą razą. Jeden płakał a drugi się śmiał. Jednemu gody, drugiemu głody, przys. Jednemu się zmiele, drugiemu się skrupi, przys. Jednemu szydła golą, drugiemu i brzytwy nie chcą, przys. Jeden do sasa, drugi do lasa, przys. To druga rzecz.* 3)=*fig.* drugi taki, podobny do drugiego. *To drugi Aleksander, drugi Cezar. Kochać kogo, jak drugiego ojca.* 4) = jaki taki, pewien, inny. *Drugi rozdaje, a długów nie płaci. Druga, chcąc łapać, sama się złapie.* 5) = jaki inny. *Drugi na jego miejscu zrobiłby toż samo. Jeden w drugiego,* zam. obaj jednacy, *v.* wszyscy jednostajni. *Jeden w drugiego rosłe chłopy.* 6) = jaki, jeden. *Biskup ten żył, jak drugi zakonnik.* 7) = niektóry. *Starzy drudzy wielomówni są.* 8)= *mat. Druga potęga, ob. Sześcian.*

Drugokrotny, a, e, *p.* drugikroć powtórzony.

Drugożeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* co się drugi raz ożenił.

Drugożeński, a, ie, *p.* tyczący się drugiego małżeństwa.

Drugożeństwo, a, *lm.* **a,** *n.* powtórzone małżeństwo.

Drugubica, Drygubica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) sieć na ryby. 2) = sieć na przepiórki, słomki i t. d.

Druh, *v.* **Druch, a,** *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* przyjaciel, towarzysz, wspólnik. *Jako druh dobry do swojéj drużyny, Pócian do liszki przyszedł, w nawiedziny. Wam druhowie piosnkę niosę.*

Druid, a, *v.* **Druida, y,** *lm.* **owie,** *m. mit.* kapłan celtycki. Nazwa jego pochodzi od *dryw,* wieszcz. Druidowie powstali i urobili się w Bretanji. Stąd dopiéro przeszli do Grecji. Trzy były ich rodzaje, któremi są: *Bard, Eubuta* i *Senan.* Urządzoną było to kapłaństwo silniéj, niż gdzielkolwiek indziéj i stanowiło wielką potęgę. Na łonie jego pielęgnowano głębokie i bardzo ciekawe tajemnice. Były i kapłanki *Druidkami* zwane. Arcykapłan ich zowie się *Koibi, Wergobret.*

Druidki, ek, *ż* (*lp.* **Druidka, i**), *mit.* zwane z łacińska *Druiades,* są kapłanki celtyckie. Również niewiast tych świętych były trzy rodzaje: *Galiceny, Barrygeny* i *Seonki.* Druidki żyły po miejscach samotnych, w niedostępnych lasach, lub na wysepkach, które zwano klasztorami. Po zaprowadzeniu chrześcjaństwa zwano je Matrae, Matrae, Herae, Bonae, Dominae, Pythiae, Sagae, Strigae, Lamiae i t. p.

Druidyczny, a, e, *p.* do druidów należący.

Druidyzm, u, *lm.* **y,** *m* religja druidów.

Drujki, ek, *blp. ż. ieś.* owoce leśne, smak słodkomdły mające.

Druk, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) 1) czcionka, charakter, litery lane. *Druk drobny. Wielki druk.* 2) =drukowanie, wydrukowanie, odbicie. *Oddać v. podać co do druku. Wyjść z druku. Omyłki druku. Wolność druku, ob. Prasa.* 3) = książka drukowana. *Stare druki są dziś poszukiwane.* 4) = sztuka drukarska, drukarstwo. *Wynalazca druku.* 5) = *fig. nieuż.* wyraz, wyrażenie, wizerunek. *Utrzymywał Sokrates kształty wieczne i wszystkich rzeczy niby druki.* 6) = *nieuż.* sztaba (żelaza).

Drukarczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) biegły w sztuce drukarskiéj, lub pracujący w drukarni. 2) = uczeń drukarski.

Drukarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta, co książki drukuje.

Drukarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce, gdzie drukują, tłocznia. *Kupić, założyć drukarnię.*

Drukarski, a, ie. *p.* od drukarza *v.* druku. *Patent drukarski. Papier drukarski. Prasa drukarska. Po drukarsku,* jak zwykle u drukarzy, sposobem, zwyczajem drukarzy. *Drukarski atrament, ob. Atrament.*

Drukarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* sztuka drukarska, typografja. *Drukarstwo zrobiło znaczny postęp w Polsce.*

Drukarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) co drukuje, tłoczyciel. *Drukarz i księgarz, ob. Typograf.* 2) = wybijacz w drukarni, który w prasie wybija, co składacz (zecer) ułożył. 3) = *płótna,* co płótno drukowane *v.* druczkowane, to jest kolorowe prasuje.

Drukarzowa, éj, *lm.* **e, ż.** żona drukarza.

Drukoskładnik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Składacz, Zecer.*

Drukować, ał, uje, *scz. nd.* 1) wybijać litery, wytłaczać, cisnąć. *Drukować książki. Poprawnie drukować.* 2)= *płótna, płócienka, ob. Druczkować.* = **się,** *stz. nd.* być w druku, być pod prasą. *To dzieło już się drukuje.*

Drukowanie, a, *lm.* **a,** *n.* odbijanie, tłoczenie (książki, raportu, mowy i t. d.).

Drumla, Dromla, Dremla, i, *lm.* **e,** *ż.* (z niem.) rodzaj prostego muzycznego narzędzia, t. j. żelazko ze sprężynką, na którém przyłożywszy je do zębów, za wciąganiem oddechu, tony wydają. *Grać na drumli.*

Drut, *v.* **Dród, tu,** *lm.* **ty,** *m.* 1) nić kruszcowa. *Drut złoty, srebrny, mosiężny. Z drutu, ob. Druciany. Drut v. druty ciągnąć.* 2) = **a,** *lm.* **y,** *m.* prątek lub iglica do robienia pończoch i t. d., wałeczek. *Pończochy robione na drutach. Kołdra na drutach robiona, ob. Druciany.* 3) = mosiężne albo miedziane piórko, którém Rzymianie pisali, styl. 4) = (*do włosów*) żelazko do trefienia włosów. 5) = u mularzy, ostry kant w wyprawie na winklach.

Drutarnia, *v.* **Drótarnia, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* **Drutownia,** *v.* **Drótownia, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* fabryka, w któréj z żelaza i innych kruszców ciągną druty.

Drutować, *v.* **Drótować, ał, uje,** *scz. nd. co;* drutem co naciągać, związywać, ściskać.

Drutowany, *v.* **Drótowany, a, e,** *im.* drutem opatrzony, związany. *Okno drutowane.*

Drutownia, *ob Drutarnia.*

Drutownik, *v.* **Drótownik, a,** *lm.* **cy,** *m.* chodzący koło ciągnięcia *v.* robienia drutów, albo robiący co z drutu.

Drutowność, *v.* **Drótowność, ści,** *blm. ż.* własność metalów, dających się ciągnąć na druty.

Drutowy, *v.* **Drótowy, a, e,** *p.* od drutu, z drutu, *ob. Druciany. Robota drutowa* (złotnicza). *Złoto, srebro drutowe,* t. j. w drutach.

Druzga, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Drzazga.*

Druzgać, ał, a, i **Druzgotać, ał, oce,** *v.* **ocze,** *scz. nd.* z trzaskiem, łamać, kruszyć, tłuc, rozbijać. =**się,** *stz. nd.* łamać się z trzaskiem, kruszyć się, rozbijać się.

Druzgot, u, *blm m.* małe kamyki i ułamki innych kamieni, połączonych z sobą więzem wapiennym.

Druzgotać, *ob. Druzgać.*

Druzgotka, *ob. Rozgniatacz, chir.*

Drużba, y, *lm.* **owie,** *m.* 1) dziewosłąb, rający małżeństwo, swat. 2) = odprowadzający pannę młodą do kościoła 3) = *nieuż.* imiennik, jednego z kim imienia (nie nazwiska) *Proś za drużby swe grzeszne, Stanisławie!*

Drużbart, a, *lm.* **y,** *m.* pewna gra w karty.

Drużka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Druchna*) panna drużąca, towarzyszka, assystentka panny młodéj.

Drużyć, yła, y, *scz. nd. komu;* towarzyszyć, assystować do ślubu.

Drużyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *zb.* co żyje razem, czeladz. 2) = *zb.* drużowie, towarzysze, poczet. *Przybył w licznéj drużynie. fig. Drużyna pszczół,* t. j rój. 3) = (herb), *ob. Śrzeniawa.* 4) = **y,** *zb.* * *fil.* pojęcia, towarzyszące jakiemu pojęciu głównemu, np. *Piękność, Cnota, Świętość, Prawo, Wolność i Miłość, to drużyna Prawdy, ob. Gówink.*

Drwa, drew, *blp. n.* 1) drzewo rąbane (do palenia). *Iść, jechać po drwa. Kłaść drwa na ogień. Rąbać drwa. fig. Drwa do lasu nosić, przys.* t. j. nie potrzebną zajmować się pracą *v.* niepotrzebującemu pomagać. *Im dalej w las, tém więcéj drew, przys.* 2)=*fig. nieuż.* czcze mowy, rzeczy bez sensu, bez smaku, czczość, próżność. *Nasza z nowemi coraz elekcja pany, Pełna błędu, pełna drew i pełna nagany, ob. Drwić, Drwina.*

Drwal, a, *lm.* **e,** *m.* 1) co drwa przedaje, drwami handluje. 2) = co drwa rąbie, *ob. Drwalnik.* 3) = *fig.* człowiek gruby, nieokrzesany, gbur, bałwan.

Drwalnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* skład na drwa; stos drew.

Drwalnik, a, *lm.* **cy,** *m.* co drwa rąbie, drwal.

Drwiarz, a, *lm.* **e,** *m.* lubiący drwić, szydzić z drugich, szyderca.

Drwić, ił, i, *scz. nd.* 1) drwa albo czcze rzeczy gadać, bajać, pleść trzy po trzy. *Drwić rzeczą v. drwić łada co. Drwi trzy po trzy jak w zachwyceniu.* 2) = i *Podrwić, dk.* potknąć się, pobłądzić, poszkapić się. *Drwić, podrwić głową,* t. j. zrobić wielkie głupstwo. *Niech się śmieją z rozumnych, co rozum stracili, Azaż mądrzy dla tego głową będą drwili. Nie drwij waszeć głową.* 3) = (*sobie*) *z kogo v. z czego;* kpić, żartować, szydzić z kogo *v.* z czego. *To drwić sobie z ludzi trzeba. Drwią z ciebie. Drwi sobie ze wszystkiego. Ja drwię z tego.*

Drwina, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Drwinka, i,** *lm.* **i,** *ż.* żarcik, przycinek, przymówka (używa się pospolicie w licz. mn.). *Drwinki sobie robić, v. stroić z kogo, z czego. To czyste drwinki.*

Drwinkarz, a, *lm.* **e,** *m.* co drwinkami się bawi, szyderca, wyśmiewacz.

Drwinkować, ał, uje, *v.* **Drwinkować sobie,** *z kogo v. z czego, scz. nd.* drwinki (sobie) stroić, naśmiewać się, szydzić. *On nie rozumuje, ale drwinkuje sobie z najpowabniejszych rzeczy.*

Drwinkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* szydzenie, wyśmiewanie.

Drwionek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Gymexylon) *zool,* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych,*, pięciostawnych, piłkorożnych.

Dryada, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* imię greckich Nimf, przemieszkujących w drzewach. Zowie się także *Hamadryada.*

Dryakiew, Dryakwiany, *v.* **Dryakwowy, Dryawnik,** *ob. Drjakiew, Drjakwiany, Drjakwowy, Drjawnik.*

Dryblas, a, *lm.* **y,** *m.* 1) chłop ogromny, niezgrabny, wałkoń. 2) = koń przerosły, niezgrabny, drabina.

Dryfus, *ob. Trójnożek.*

Dryga, i, *lm.* **i,** *ż.* sieć na jesiotry, podwójna, z rzadkiemi i gęstemi okami.

Drygać, ał, a, *sn. nd.* podskakiwać, trząść się w skokach, trzepotać się, brykać, *ob. Podrygać, Podrygiwać.*

Drygant, a, *lm.* **y,** *m. przc.* koń, ogier, stadnik. *Ludzie rycerscy częściéj wałachów, niż drygantów używać zwykli. fig. Szedłeś z domu drygantem, wrócisz wałachem, utrzebi cię rzezimieszek.*

Drygawka, i, *lm.* **i,** *ż.* u flisów, rudel tratwiany, wiosło tratwiane; jest to przyrząd do kierowania tratew lub płytów, z długiéj sosny, zwykle na tylnym ich końcu osadzony.

Drygliwy, a, e, *p. nieuż.* drżący, mający zbyteczną skłonność drygania.

Drygotka, i, *lm.* **i,** *ż. posp.* drżenie, drżączka.

Drygubica, *ob. Drugubica.*

Dryit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) skamieniałe drzewo dębowe.

Dryja, yji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) 1) trójka. *Dryja na kostkach* (do grania). 2) = *prze.* potrójnie, po trzech, trzema. *Co ojciec jeździł dryją, to pan syn chowa koni procesyją.* 3) = (herb); w czerwonem polu między dwiema łinjami, które od prawéj na lewo ukosem idą, trzy kamienie żółte, na hełmie trzy strusie pióra.

Dryjas, *mit.* 1) **a,** *blm. m.* Centaur, syn Marsa. 2)= *v.* **Dryada, y,** *lm.* **y,** *ż.* córka Fauna, nimfa leśna.

Dryl, *v.* **Drel, u,** *lm.* **e,** *m.* (z niem.) gatunek świdra, lub szpicy świdrowéj.

Drylich, Drylicharski, Drylichowy, *ob. Drelich, Drelicharski, Drelichowy.*

Drylować, Drelować, ował, uje, *scz. nd.* 1) drylem wiercieć, przewiercać. 2)=*owoce;* wyjmować pestki, ziarnka z owoców.

Drylownik, *v.* **Drelownik, a,** *lm.* **i,** *m.* świder, dryl, narzędzie chirurgiczne (trepan).

Drynameton, u, *blm. m.* celtycki sejm powszechny, coś podobnego do sądów amfiktjonów i olimpijskich igrzysk w Grecji.

Dryndać, ał, a, *sn. nd. posp.* walać czém, ruszać, machać. *Dryndać nogami. fig. posp. Dryndać nogami, v. Dryndać,* być powieszonym.

Dryndulka, i, *lm.* **i,** *ż.* dorożka, fajetonik, gatunek małych pojazdów.

Drypy, dryp, *v.* **Kuchy,** *blp. ż.* 1) kora garbarska już zużyta, z któréj w formach wygniatają bryły podobne do cegły, a po wysuszeniu zdatne na opał. 2)= wytłoczyny z bukwi, rzepiku i t. p., pozostałe części mięsno i skórkowe, po wytłoczeniu z nasion oleju. *Kuchy z bukwi najszkodliwsze są bydłu.*

Dryssawr, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, bóg tajemnica w przyrodzeniu i mysterjach, pan za zaryglowanemi drzwiami, jest Hu, ukryty w rzeczach tego i tamtego świata. Odpowiada litewskiemu Atlaibowi. Uchodzi za boga milczenia. Przeznaczenie i on, to jedno. Przemieszkuje w Gorsedenie za gwiazdami, w uroczysku świętém przedwiecznych wyroków. Jest księga Dryssawra, w któréj złożone zostały tablice przeznaczeń celtyckich. Strzegł jéj sam *Koibi.*

Dryś, sia, *lm.* **sie,** *m. zdr.* od *Drygant,* ogierek, stadniczek.

Drywon, a, *blm. m. mit.* syn celtyckiego Deiwra Nuda, boga mgły, o którym pieją nie raz bardowie, nie jest bogiem, lecz urzędnikiem tajemnic w służbie Nuda. Zarobił sobie na rozgłośne imię przez dobrowolny pobyt w Arderydzie, miejscu upadku Gwendoleja.

Drzanwa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Arduina), roślina.

Drzasnąć się, nął—, nie—, *stz. jednt. nieuż.* zlęknąć się.

Drzazga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Trzaska.* 2)=w chirurgji, kawałek kości.

Drzażdża, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Baphia), roślina.

Drzażdżka, i, *lm* **i,** *ż.* mała drzazga, trzaseczka.

Drząstwisty, a, e, *p.* dziarstwisty, grubo płaszczysty, żwirowaty. *Ziemia drząstwista. Owoce drząstwisty. Drząstwisty kamień,* krzemienisty, z bujnych ziarn kwarcu złożony.

Drząstwo, a, *lm.* **a,** *n.* piasek gruby, żwir, dziarstwo.

Drżączka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) drżenie, drygotka. *Zdjęty był nagłą drżączką po wszystkich członkach.* 2)=*posp.* febra, zimnica (choroba). 3)=*bot.* (Brizn), roślina z rodziny *trawiastych,* dawniéj *Trawą zajęczą* zwana, należy do klassy 3ciéj rzędu *dwulistkowego,* według ukł. Lin.; gatunki: =*średnia* (B. media), rośnie na łąkach i w zaroślach, niek. między zbożem; kłoski téj pięknéj, drobnéj trawy, będąc dość ciężkie i osadzone na cienkich szypułkach, za najmniejszym powiewem wiatru drżącym ulegają ruchom; =*mniejsza* i *najmniejsza* (B. minor et minima).

Drzeć, darł, drze, *scz. nd.* 1) drapać paleami, paznogciami rwać, szarpać. *Drzeć list na kawałki. Drzeć suknie na sobie. Drzeć pierze.* 2)=używaniem przecierać, znaszać. *Drzeć suknie.* 3)=piłować, szczepać. *Drzeć deski, łaty.* 4)=odzierać. *Drzeć łyka. Drzeć łyka kiedy się dadzą, przys.* 5)=*fig. Drzeć kogo ze skóry,* zdzierać, łupić kogo. *fig. Drzeć po uszach,* razić słuch nieprzyjemnym dźwiękiem, brzmieniem. *fig. Drzeć z kim koty,* kłócić się z kim, zatargi mieć. 6)=*myś.* głos wydawać (o łyskach).

Drzeć się, *stz. nd.* 1) krzyczeć, wrzeszczeć z całych sił. *Ona nie śpiewa, ale drze się.* 2)=*do kogo, v. do czego;* cisnąć się, dobywać się. *Drzeć się do zaszczytów, do godności, do pierwszych urzędów. Drze się do wojska.* 3)=*v.* zatargi z kim chodzić, kłócić się, bić się. *Drą się z sobą, v. drą się, jak pies z kotem.* 4) = znaszać się, dziurawić. *Odzienie się drze.* 5)=*nieuż.* targać, rwać. *Drze mię* (*np.* w lewém ramieniu).

Drżeć, drżał, drży, *sn. nd.* 1) trząść się, drygać. *Liście na drzewach drżą za lada wiatrem. Drży za lada szelestem. Drżeć od zimna, od strachu, v. ze strachu. fig. Cała Europa drżała przed nim.* 2)=wzdrygać się. *Drżeć z gniewu, z oburzenia.* 3)=*o kogo, v. o co;* lękać się, obawiać się. *Drżę o konstytucją moję, bo widzę codziennie pisma przeciw niéj powstające.* (Stan. Aug.)

Drzém, Drzémać, Drzémka, Drzémlik, Drzémlin, i t. d. *ob. Drzym, Drzymać,* i t. p.

Drżenie, a, *lm.* a, *n.* 1) poruszanie się, drganie. *Drżenie powietrza, liścia, dzwonu, strun muzycznego narzędzia. Drżenie ziemi, ob. Trzęsienie.* 2)=*med.* trzęsienie się, drżączka, choroba. *Drżenie serca.* 3)=*med* odgłos podobny do drżenia, dający się słyszeć w chorobach piersiowych, za pomocą posłuchiwania klatki piersiowéj. 4)= *myś.* brzég znaku białego na tyle sarny.

Drzenisty, a, e, *p. ob. Rdzenisty.*

Drzenność, ści, *blm. ob. Rdzenność.*

Drzenny, a, e, *p. ob. Rdzenny.*

Drzeń, *v.* **Drdzeń**, a, *lm.* e, *m. ob. Rdzeń.*

Drzest, *ob. Drest, bot.*

Drzewce, a, *lm.* a, *n.* i **Drzewiec**, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) rękojeść u kopji, spisy, oszczepisko. 2)=w ogólności: kopja, spisa, pika.

Drzewczyk, a, *lm.* i, *m. ob. Dzierlatka.*

Drzeweczko, a, *lm.* a, *n. zdr.* od *Drzewce* i *Drzewko.*

Drzewiak, ka, *lm.* i, *m.* 1) *min.* (in. *Drzewo bitumiczne*), *ob. Lignit, Podwęgiel;* do gatunku drzewiaka zaliczają niektórzy tak zwany *Gagas, v. Gagat,* (ob. ten wyr.) 2) **Drzewiaki** (Lignariae) ogólna nazwa pewnéj gromady roślin, do któréj należą Palmy. 3)=*bot.* (Sickingia), roślina zwana także *Modrzybielem.*

Drzewianka, i, *lm.* i, *ż.* 1) *zool.* żaba mała, gładka, zielonawa, na drzewa łażąca (Rana arborea). 2) = *bot.* in. *Kurze ziele* (Tormentilla potentilla), gatunek rośliny z rodzaju *Srebrnika* (Tormentilla), dawniéj *Pępawą* zwany, b. pospolity na łąkach i w zaroślach; korzeń ma prawie drzewiasty, gruby, sokiem czerwonym napełniony, łodygi cienkie, listki lśniące, kwiatki żółte.

Drzewiany, a, e, *p.* 1) *ob. Drewniany.* 2)=*ob. Drzewny.*

Drzewiasty, a, e, *p.* do drzewa podobny. *bot. Torebka drzewiasta,* gdy skórka jest twarda, na ściany podzielona.

Drzewibób, **bobu**, *lm.* **boby**, *m. bot.* (Amerimnum), roślina zwana także *Bobem kartagieńskim.*

Drzewica, (herb); w polu błękitném miesiąc żółty, rogami do góry, gwiazda jedna pod nim, druga nad nim. W hełmie pięć piór strusich.

Drzewice, **ic**, *blp. ż. mit.* są to słowiańskie boginki, mieszkające w drzewach, a służebnice Dziewonji, pani lasów. Odpowiadają litewskim *Raganom.* Strzegą drzew, w których mieszkają, broniąc ich od szkody. Mają promienistą do słonka lub księżyca podobną postać, gdy się komu ukażą. W Opoczyńskiém jest miasto *Drzewica,* niegdyś na cześć Dryad tych zbudowane. *Patrz Ochechuła.*

Drzewidło, a, *lm.* a, *n. bot.* (Pereskja), roślina.

Drzewie, ia, *blm. n. zb.* drzewa. *Wszystko drzewie kołące dobrze sadzić po groblach.*

Drzewiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) *ob. Drzewce.* 2)= *zool. Sokolik drzewiec, v.* sokół mniejszy, (Falco subbuteo).

Drzewiec, **iał**, **ieje**, *sn. nd. bot.* drzewem się stawać, w drzewo rosnąć.

Drzewiéj, *ps. prze.* prędzéj, rychléj, pierwéj. *Nie drzewiéj będę jadł, aż pierwéj odprawię rzecz swoję.*

Drzewielina, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Lojophyllum), roślina zwana in. *Bagnem* (Ammyrsine).

Drzewiga, i, *lm.* i, *ż.* (Phora) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* baldasznic. Gatunki jego pospolitsze są: 1=*czubata* (Ph. incrassata). 2=*pstra* (Ph maculata). 3=*ruda* (Ph. flava). 4=*błyszcząca* (Ph. nitidula). 5=*bezbronna* (Ph. arcuata). 6=*gromadna* (Ph. Danci). 7=*czelna* (Ph. aterrima). 8=*aksamitna* (Ph. velutina).

Drzewigroszek, **szka**, *blm. m. bot.* (Orobus), in. *Wołowik, Wołownik, Orobek, Groch zajęczy;* roślina z rodziny *groszkowych, v. łupinowych* (Leguminosae), należąca do klassy 17 rzędu 10-*pręcikowego* wedł. ukł. Linn. gatunki: =*wiosenny* (O. vernus), łodygę ma ½ łokciową, słabą, liście o 3 parach, kwiaty czerwono-błękitne; =*czerniejący* (O. niger), wyższy, liście ma o 4—6 parach, kwiaty blado-purpurowe, korzeń słodki nakształt lukrecji; cała roślina po zamszeniu całkiem czernieje; =*rdzawo-żółty* (O. laevigatus), piękna lecz dość rzadka roślina, wysoka na łokieć, kwinty ma rdzawo-żółte, podobną jest do =*żółtego* (O. luteus) o kwiatach okazalszych, rosnącego w górzystych krajach Europy; =*bulwowy* (O. tuberosus), korzeń ma z wielu bulwek złożony, kwiaty purpurowe.

Drzewina, y, *lm.* y, *ż.* i *zdr.* **Drzewinka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) małe drzewko, krzew. 2)=nędznie rosnące drzewo. *I dęby są podległe zepsuciu jak inne drzewiny.*

Drzewipest, a, *v.* u, *lm.* y, *m. bot.* (Caryocar), roślina zwana in. *Kasztanem chińskim.*

Drzewiporzec, *v.* **Drzewoporzec**, **rca**, *v.* **rcu**, *blm. m. bot.* (Dendrobium), roślina z rodziny *storczykowatych* (Orchideae); gatunek; = *pojedyńczy* (D. Cerasja *v.* simplicissimum), korzeń ma włóknisty, czołgający się, łodygę wzniesioną, pojedyńczą, liście nie liczne, małe, kwiaty blade, szypuleczkowe; rośnie w lasach Chin; używa się skutecznie w cierpieniach nerwowych i w padaczce.

Drzewisty, a, e, *p.* pełen drzew, lesisty.

Drzewiszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* Dendrolagus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych,* długonogich. Gatunki: 1=*niedźwiedziasty* (D. ursinus). 2= *podgorzały* (D. inustus).

Drzewiwęsta, y, *blm. ż. bot. ob. Angurek* (Angraecum), roślina.

Drzewko, a, *lm.* a, *n. zdr.* od *Drzewo, bot. Drzewko boże, ob. Rożе drzewko* (Artemisia abrotanum). *Drzewko koralowe, ob. Koralowe drzewko* (Solanum pseudocapsicum), in. *Korallina.*

Drzewkowatość, ści, *lm.* ści, *ż. min.* in. *Dendryt,* ogólna nazwa kamieni mających jakby roślinną postać, *np. drzewkowatości manganezowe,* znajdujące się często między warstewkami łupnego kruszcorodnego wapienia.

Drzewkowaty, a e, *p.* nakształt drzewka. *Odziomek drzewkowaty.*

Drzewlinka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Ceramium), in. *Chrząstnica,* pewien rodzaj porostu wodnego.

Drzewna, (*v. afrykańska*) *fasola, bot.* (Dolichos), roślina zwana także *Wołową, Dolikiem, Groszkiem, Groszeczkiem.*

Drzewnieć, **ał**, **ieje**, *sn. nd. ob. Drzewieć, Drewnieć.*

Drzewno, a, *n.* 1) *blm. bot.* (Lignum) część roślinna, prawie całkiem z włókien złożona, wypełniająca wnętrze drzewa aż do kory. 2)=*lm.* a, kawałek drzewa, polano; bierwionko, drzewo obrobione.

Drzewny, a, e, *p.* od drzewa, drzewowy. *Kora drzewna. Żaba drzewna, ob. zool. Drzewianka. Drzewny czerw'. Drzewny mech. Drzewna jeżyna,* nazwa dawana niek. drzewu morwowemu, *ob. bot. Morwa* (Morus).

Drzewo, a, *lm.* a, *n.* 1) (Arbor) jako roślina. *Drzewo leśne, owocowe, płonne, kartowate. Jakie drzewo taki owoc, v. znać z owocu drzewo, przys. Na pochyłe drzewo i kozy skaczą, przys.* t. j. powolnego człeka łada kto nadużywa. 2)=*bot. Drzewo ambrowe, baniorodne, bawełne, błękitne, bobkowe, bobrowe, brzęczące, cedrowe, chinowe, chlebowe, cynamonowe, cyprysowe, cytrynowe, daktylowe, figowe , goździkowe, v. gwoździkowe, granatowe, grochowe, gwajakowe , gwiazdowe , hebanowe , herbatowe , ilmowe, jambusowe , judaszowe , jujubowe , kajaputowe , kakaowe, kawowe, kokosowe, kokowe, koralowe, koronne, kostowe, liljowe, lotusowe, łojowe, mahagonione, v. mahoniowe, mastykowe, mastyksowe, melonowe, migdałowe, mirrowe, mirtystykowe, morwowe, modrzewiowe, morowe, moszenkowe, ·muszkatowe, młotowe, nerkowe, oliwne, orle, orzechowe, palmowe, panamkowe, piękne, pistacjowe, pistakowe, pomarańczowe, pozionkowe, rajskie, rycynowe, sagowe, sandałowe, v. santałowe, sassafrasowe, siodłowe, skórzane, skrzypcowe, smocze, v. smokowe, smutne, śnieżne, sprężne, styrakowe, v. styraksowe, symarubowe, szarańczowe, tamaryndowe, terebintowe, terpentynowe, tulipanowe, tonkowe, wężowe, żydowskie* (*ob.* znaczenie tych wyrazów pod przymiotnikami: *ambrowy, baniorodny, bawełny, błękitny,* i t. d. i t. d.). *Drzewo aloesowe, ob. Aloes. Drzewo angustury, ob. Febrzystręt* (Cusparia *v.* Galipea). *Drzewo Arystotelesa* (Aristotelia), roślina zwana in *Samoką. Drzewo balsamowe,* u) *ob. Balsamowe drzewo* (Copaifera); b)=(Myroxylon), rodzaj drzewa rosnącego w Ameryce, mian. Południ.; dwa główne jego gatunki: =*peruwiańskie* i =*tołutańskie, v. drzewo tolu,* dają balsamy tychże nazwań; c) = nazwa dawana drzewu *mirrowemu* (Balsamodendron Myrrha). *Drzewo baniowe, ob. Baniorodne drzewo. Drzewo bergamotowe, ob. Cytryna bergamota. Drzewo bobowe, ob. Bób kamienny* (Anagaris). *Drzewo brazylijskie, ob. Zaczepnia* (Guilandina). *Drzewo bursztynowe. ob. Ambrowe drzewo. Drzewo fernambukowe, ob. Zaczepnia* (Guilandina). *Drzewo francuskie, ob. Gwajakowe drzewo. Drzewo guzikowe* a) *ob. Guzikowiec* (Cephalantus); b) =(Paliurus),

roślina zwana także *Rodzieńcem,* któréj gatunek: =*wschodni* (P. australis) zwą niek. *Ostrokrzewem, Cierniem Chrystusa. Drzewo kapustne, ob. Euterpe,* rodzaj żuwnowéj palmy: gatunek: =*warzywne* (E. oleracea). *Drzewo krwiste, ob. Błękiciec* (Haematoxylon). *Drzewo korzenne, ob. Goździkowe drzewo. Drzewo metalowe, ob. Niespłik mączny* (Mespilus Oria). *Drzewo pachnące, ob. Boswellja. Drzewo perukowe, ob. Sumak perukowaty. Drzewo podróżnych, ob. Pielgrzan* (Ravenala). *Drzewo rozmarynowe, ob. Rokitnik ciernisty. Drzewo różowe,* na zwa dawana w handlu łodygom i korzeniom rośliny: *Powój różowaty,* które za potarciem mają zapach różowy, smak aromatyczno-gorzki. *Drzewo śmierdzące, ob. Bób kamienny* (Anagaris). *Drzewo Św Jańskie, ob. Sarańczyn* (Ceratoria). *Drzewo Św Łucji* (Prunus Mahaleb), drzewo z rodzaju śliwowych, owoce ma czarne, małe, gorzkie. *Drzewo Tolu, ob. Drzewo balsamowe tołutańskie. Drzewo woskowe, ob. Wrzośnia woskowa* (Myrica cerifera). *Drzewo wroniego oka, ob. Wronie oko* (Strychnos nux vomica). *Drzewo życia, ob. Żywotnik* (Thuia); =*amerykańskie, ob. Żyw. zachodni* (T. occidentalis). 3)=*an. drzewo życia* (Arbor vitae), *v. Drzewo djany* (A. dianae), dawniejsza nazwa białéj substancji mozgu (cerebellum), rozchodzącéj się w kształcie drobnych gałązek po szaréj jego substancji; poczytywała się przez starożytnych za lekarstwo zdolne przedłużać życie. 4)=*fig. Drzewo żywota, v. drzewo wiadomości dobrego i złego. Drzewo genealogiczne, v. rodowodowe, v. drzewo krewności.* 5)=kopja, pika, oszczepisko, *ob. Drzewiec.* 6)=drewno, drzewo obrobione. *Drzewo budowlane, ob. Budulec. Drzewo opałowe, szczepowe, szczepkie. Drzewo karpowe, leś.* pnie i korzenie na opał wyrobione po spuszczeniu drzewa. *Zaopatrzyć się w drzewo, ob. Drwa.* 7)= *zb.* (w oznaczeniu gatunku drzewa) *Drzewo liściowe, v. czarne. Drzewo szpilkowe, v. iglaste, v. czerwone.* 8)=*jezuickie, v. Jadwiga, v. Jezuita, leś.* drzewo, które z jednego korzenia przy ziemi dwa pnie wypuszcza; stąd nazwane, iż jakoby pewnego razu Jezuici, kupiwszy w lasach sto drzew, gdy las w sosny podwójne na jednym pniu rosnące był obfity, wybrali zamiast 100, 200 sztuk drzewa. 9)=*bartne, v. dziane, ob. Barć. Drzewo zastawne, bart.* na które zaciągnięty jest ul próżny dla zwabienia roju pszczelnego. 10)=*chem.* a) *Drzewo, v. drzewo* (Lignum), substancja roślinna, prawie całkiem złożona z włókien (ligninum), stanowiąca miazgę drzewa. *Drzewo brezylijskie, ob. Brezylja, Brezylka. Drzewo kampesz, ob. Kampesz. Drzewo kopalne,* jest drzewem, które znajdując się długo pod wodą lub zagrzebane w ziemi, uległo niezupełnemu rozkładowi i przeszło w stan włókna, zmieszanego z węglem, stąd brunatnego koloru. b) *Drzewo djany, v. drzewo filozoficzne,* sztucznie utworzony srebrny amalgamat (ortęć srebrna), t. j. związek merkurjuszu ze srebrem, który w chwili tworzenia się ma postać świetnych rozgałęziających się kryształów. c) *Drzewo ołowiane, v. drzewo saturna,* metaliczny pokwit, tworzący się w postaci świetnych ołowianych łuszczek, gdy mosiężny zwinięty drut, z kawałkiem cynku na końcu, pogrąży się do octanu ołowiu, cynk bowiem, zastępując miejsce ołowiu, ruguje go z solnego związku w postaci metalicznych łuszczek. 11)=*min. Drzewo górne,* ciało kopalne, stanowiące odmianę *Azbestu,* tworzy ono lekkie massy, złożone z brunatnych, poplątanych włókien, naśladujących tkankę drzewa. *Drzewo smoliste,* ciało kopalne, stanowiące odmianę *Lignitu,* t. j. brunatnego, kopalnego węgla; tworzy massy ścisłe, w których kształt i słoje drzewa zupełnie są wyraźne.

Drzewobranie, a, *lm.* a, *n.* zbieranie drzewa.

Drzewodziej, **eja**, *lm.* **eje**, *m. nieuż.* robiący co z drzewa, kołodziéj, cieśla, stolarz, stelmach.

Drzewodziejstwo, a, *lm.* a, *n. nieuż.* robienie czego z drzewa, ciesielstwo, stolarstwo, kołodziejstwo.

Drzewogryz, **Drzewosiek**, *ob. Drzewołocz.*

Drzewojad, u, *lm.* y, *m.* nazwa dawana niek. roślinie *Pomornik* (Arnica), zwanéj in. *Omieg, Kupalnik.*

Drzewolist, a, *v.* u, *lm.* y, *m. bot.* (Xylophylla), roślina zwana także *Kwiatolistem, Prawolomianem.*

Drzewołaz, a, *lm.* y, *m.* (Anabas), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, listkowatych.

Drzewołom, u, *lm.* y, *m.* 1) wiatr wielki łamiący drzewa, huragan. 2) = powaliska drzew przez wiatry, burze i wichry.

Drzewołomny, *v.* **Drzewołomy**, a, e, *p.* drzewa łamiący. *Dębom stóletnim ani wiatr sprosta, ani gromy drzewołomne.*

Drzewomyszka, i, *lm.* i, *ż.* (Dendromys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych,* myszkowatych. Gatunki: 1 = *właściwa* (D. typicus). 2) = *czarnoucha* (D. melanotis). 3 = *mała* (D. pumilio).

Drzewoniszcz, a, *lm.* e, *m. bot.* (Xylophagus lacrimans), *ob. Stroczek rosisty* (Merulius lacrimans), gatunek grzyba jadowitego, porastającego na wilgotnych drewnianych ścianach.

Drzewoporzec, *ob. Drzewiporzec.*

Drzewostan, u, *lm.* y, *m. leś.* stan drzew w lesie ze względu na ich gatunek, zwarcie i wiek. = *czysty* gdy las zawiera w sobie jeden rodzaj drzewa; = *pomięszany*, gdy kilka rodzajów drzew las składają; = *panujący*, gdy w lesie, z różnych gatunków drzew złożonym, jednego (panującego) jest najwięcéj.

Drzewotocz, a, *lm.* e, *m.* **Drzewosiek**, a, *lm.* i, *m. zool.* czerw' drzewowy.

Drzewowy, a, e, *p. ob. Drzewny.*

Drzewożerny, a, e, *p. zool.* gryzący, toczący drzewo. *Owady drzewożerne.*

Drzewsko, a, *lm.* a, *n.* 1) nędznie rosnące drzewo, niepożyteczne. 2) = *nieuż.* mary. *Skoro się Jezus drzewska dotknął, ożył martwy.*

Drzon, u, *lm.* y, *m. bot.* (Tetraspora), pewien rodzaj wodnego porostu.

Drzonek, **nku**, *lm.* **nki**, *m. leś.* ośrodek drewna w leżałém drzewie, jeszcze nie zgniły i zdatny do opału.

Drzwi, *blp. ż.* 1) otwór sam, plac do wejścia, wejście. *Drzwi skryte, boczne, przednie, tylne. Drzwi poziome, v. spustne. Stać we drzwiach. Zamurować drzwi.* 2)= drzwi z deski, podwoje, dźwierze. *Drzwi drewniane, żelazne. Drzwi skrzydłate , v. dwuskrzydłe. Dwoje , troje, kilkoro drzwi, ob. Podwoje. Drzwi odemknąć, v. otworzyć. Drzwi zamknąć, v. zawrzeć. Zamknąć drzwi na klucz. Zamknąć drzwi przed kim. Kto drzwi za sobą nie zamyka, albo pańskiéj, albo psiej natury zakrawa. Prosić kogo za drzwi. Wyprosić, wypchnąć , wyrzucić kogo za drzwi. Proszę za drzwi! v. za drzwi! fig. Za drzwiami. Zima już za drzwiami. Chodzić ode drzwi do drzwi,* t. j. prosić jałmużny, żebrać. *Zastąpić komu ode drzwi, ob. Brama, Wrota.*

Drzwiczki, **czek**, *blp. ż.* (*zdr.* od *Drzwi*) małe drzwi, furtka. *Drzwiczki u szafy. Drzwiczki do klatki. Drzwiczki u pieca.*

Drzwiczny, a, e, *p. nieuż.* ode drzwi.

Drzyk, u, *lm.* i, *m. prow.* (na Szląsku), sprzeczka, spór

Drzym, *v.* **Drzém**, u, *blm. m.* 1) *nieuż.* sen niepewny, łatwy do rozbudzenia. 2) = a, *lm.* y, *m.* (Capito), *zool.* ptak z rzędu *dwuparzystopalcowych*; gatunki jego: 1= *wielkodziób* (C. macrorhynchos). 2 = *obróżny* (C. collaris). 3 = *czarnouchy* (C. melanotis). 4 = *plamisty* (C. maculatus). 5 = *pstry* (C. Tamatia). 6 = *czarnopierś* (C. melanoleucos). 7 = *śniady* (C. fuscus). 8 = *długopalczasty* (C. cyphos).

Drzymać, *v.* **Drzemać**, **ał**, **ie**, *sn. nd.* nie mocno, i nie długo zasypiać. *Nie spałem, drzymałem tylko. fig. Czasem boski Homer drzymie.* = **się**, *komu; słz. nieos.* sen go napada, oczy mu się kleją, *ob. Zdrzymać się, Zasnąć. Drzymięcy, im.* który drzymie, zasypiający.

Drzymała, *v* **Drzémała**, y, *lm.* y, *m.* drzymiący, który zawsze drzymie; człowiek senliwy, zbyt powolny, flegmatyk.

Drzymanie, *v*, **Drzémanie**, a, *lm.* a, *n.* lekkie, nie długie spanie, senliwość.

Drzymka, *v.* **Drzemka**, i, *lm.* i, *ż.* **Drzymliwość**, **ści**, *blm. ż.* skłonność do drzémania, senliwość, ospałość, zasypianie nad pracą. *Drzymkę uciąłem, żart.* zam. przespałem się, *v.* chrapnąłem nieco. *Drzymka chorobliwa* (Coma), *med.* ciągła senność, niepokonana chęć spania.

Drzymlik, *v.* **Drzémlik**, a, *lm.* i, *m. zool. ob. Sokół. Drzymlik kwili* (głos wydaje).

Drzymlin , *v.* **Drzémlin**, a, *v.* u, *lm.* y, *m. bot.* (Porliera), roślina zwana także *Spiszkiem.*

Drzymliwy , *v.* **Drzemliwy**, a, e, *p.* senliwy, ospały.

Drzymota, *v.* **Drzémota**, y, *lm.* y, *ż.* ospalstwo, letarg. *fig. Drzymota dziś na świecie panuje.*

Drzyst, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Kozi drzyst,** *posp.* nazwa dawana niek. pewnemu gatunkowi *Jaskru.*

Dualista, y, *lm.* **ści,** *m.* znawca, zwolennik dualizmu.

Dualistyczny, a, e, *p. chem.* dwumienny, np. *Dualistyczna teorja Berzeljusa,* oparta na elektryczności.

Dualizm, u, *blm. m.* (z łać. śr.) 1) wiara w dwie wieczne istoty, z których od jednéj wszystko dobre, a od drugiéj wszystko złe na świecie pochodzi. 2) = nauka, według któréj tylko bardzo mała liczba wybranych będzie, wszyscy inni do piekła pójdą. 3) = *ob. Dwójca,* np. zło i dobro, ciepło i zimno.

Duanna, y, *lm.* **y,** *ż.* nazwa pewnego gatunku gruszy (Pyrus communis), lub jego owoców.

Duar, a, *lm.* **y,** *m.* wieś arabska, złożona z wielu rzędów namiotów.

Dub (herb), *ob. Dąb.*

Dub', bia, *lm.* **bie, Dup', pia,** *lm.* **pie, Dziób', bia,** *lm.* **bie,** *m. ob. Dziupla.*

Dubas, a, *lm.* **y,** *m.* szkuta, statek, który bierze na siebie od 8—11 ludzi i do 20 łasztów.

Dubelt, v. W dubelt, *ps.* (z niem.) po dwa razy, podwójnie. *Dubelt, v. w dubelt zapłacić.* **Dubelt, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) piwo dubeltowe, t. j. mocniejsze, lepsze od zwyczajnego. 2) = wielki bekas, *ob. Bekas.*

Dubelties, moneta holenderska = 4 kop. = 8 gr.

Dubeltowo, *ps.* w dubelt, podwójnie.

Dubeltowy, a, e, *p. posp.* podwójny. *Dubeltowe okno. I imo dubeltowe.*

Dubeltówka, i, *lm.* **i,** *ż.* fuzja o dwóch rurkach, dwórurka.

Dubica, y, *lm.* **e,** *ż. prow.* kloc drzewa gruby, wyżłobiony, używający się na rzekach, mian. po Bugu, zamiast czółna, zwykle dębowy, skąd poszło i nazwanie *dubica.*

Dubiel, bla, *lm.* **ble,** *m.* 1) *zool.* ryba, do karasia podobna (cyprinus pinguior). 2) = głupi i prosty człowiek, osieł. *Zdradzi przyjaciela, jeszcze się k'temu naśmieje z prostego dubiela.*

Dubla, i, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1) (w grze kartowéj zwanéj marjaszem), partja dubeltowa. 2) = (w grze bilardowéj), *ob. Dublet.* 3) = (Double), dawna moneta francuska = prawie 0,25 kop. = 0,5 gr.

Dublet, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (w grze bilardowéj) uderzeniem jednéj bili o drugą przeprowadzić na przeciwną stronę łuzy, dubla. *Grać na dublet.* 2) = duplikat, drugi egzemplarz (dzieła, medalu i t. d.). *Mieć dublety w bibljotece.*

Dublon, u, *lm.* **y,** *m* moneta 1) polska, czerwony złoty podwójny, których wiele bito za Jana Kazimierza i później. 2) = hiszpańska na 8 Escudos, in. *Medalla, v. Quadruple* = 29 rub. 80 kop. = 198 zł. 20 gr. 3) = hiszpańska na 4 Escudos (de a quarto) = 14 rub. 50 kop. = 96 zł. 10 gr. 4) = hiszpańska na 2 Escudos (de a ore), *ob. Pistola.* 5) = hiszpańska srebrna (Doblon de plata) = 3 rub. 92 kop. = 26 zł. 4 gr. 6) = szwajcarska złota na 20 franków = 6 rub. 60 kop. = 44 zł.

Dublować, ował, uje, *scz. nd.* 1) podwoić. *Dublować stawkę.* 2) = (w grze bilardowéj), przeprowadzić bilę na przeciwną stronę łuzy. *Dublować bilę, kulę, v. Dublować.*

Dubowy strom, u, *lm.* **y,** *m. mil.* jest król dębów w słowiańskiéj bajce, *ob. Swida.*

Duby, ów, *blp.* i **Duby smalone,** *m.* baje, brednie, niedorzeczne gadanie. *Pleść, prawić duby, duby smalone.*

Duca, y, *lm.* **e,** *ż. prow.* wydrążenie w stempie.

Duch, u, *lm.* **y,** *m.* 1) dech, tchnienie, powietrze, którém oddychamy. *Wszyscy się z legowisk ruszają co duchu,* zam. *co tchu. Biegł tak szybko, że duchu zabrakło.* 2) = para, wyziew. *Duch od pieca. Duch piecowy do suszenia lnu tak ma być umiarkowany, aby ciepła słonecznego nie przechodził. Duch saletrowy, prze. zam.* serwaser, kwas saletrowy chemicznie otrzymywany z saletry. *Poddać ducha,* w łaźni powiększyć ilość gorącéj pary. *fig. dać komu duchu,* t. j. napędzić kogo, wyłajać, wybić. 3) = płyn, który się w nerwach znajduje i niémi porusza. *Duchy ożywiające v. ożywcze, v. serdeczne v. cielesne. Wino, te duchy ożywiające, które w sercu bytność swoją mają, oczerstwia.* 4) = a, *lm.* **y,** *m.* to, co nas ożywia, życie. *Bóg stwarzając człowieka, tchnął weń ducha. Zostawiono go bez ducha. Wyzionąć, wypuścić ducha.* 5) = to, co zagrzewa umysł, dobra myśl, ot..cha, odwaga. *Wojsko jest pełne ducha. Bez ducha. Nie ma ducha. Ożywiać ducha.* 6) = fantazja, opinja, urojenie. *Ani chce błędu poznać, ani prawdy słucha, Pełen o swym rozumie wysokiego ducha.* 7) = natura, własność. *Duch języku. To jest przeciw duchowi naszego języka.* 8) = umysł, wola, myśl. *W duchu. Duchem. Duchem był z nami. Świat ducha. Postępujcie według ducha, a nie według ciała. Mieć ducha handlarskiego. Duch narodowy. Duch wieku. Duch publiczny. Duch praw. Nie pojąłeś ducha tego pisarza. To dzieło napisane jest w tymże samym duchu.* 9) = rozum, i serce. *Wielkie duchy. Wielkie duchy nie upadają pod przeciwnościami.* 10) = strach, upiór, mara. *Bać się duchów. Duchy,* t. j. dusze zmarłych, duszyce. *Wszelki duch Pana Boga chwali.* 11) = rozumna istota bez ciała. *Bóg duch jest, ciało nie jest, nie jest rzecz widoma, bo ducha własność jest być niewidzialnym. Dusza nasza duchem się zowie, gdy z anioły, którzy są szczerzy duchowie, obmyśla rzeczy niebieskie, ale się duszą zowie, gdy rzeczy ziemskie i te z bydłem równe zabawy na sobie nosi. Duchy dobre, duchy niebieskie, duchy światłości,* t. j. aniołowie. *Duchy złe, duchy nieczyste, duchy ciemności,* t. j. djabli, czarci, szatani. 11) = *święty v. Duch pocieszyciel,* trzecia osoba Trójcy Przenajświętszéj. *Duch święty jest miłość boża, którą Bóg samego siebie miłuje. Dary ducha św. Do świętego Ducha, nie zdejmuj kożucha, a po świętym Duchu, chodź jeszcze w kożuchu, przys.* (mówi się tu o Zielonych świątkach). *W duchu,* t. j. w sobie, potajemnie. *Nie nawidzi go w duchu. Zazdrości mu w duchu. Cieszyć się w duchu. Śmiać się w duchu. W duch v. duchem, zam.* natychmiast, wnet, w dym. *Czujesz ty duch?* t. j. rozumiesz, co to rozkaz? *Czuj duch,* t. j. karnie, krótko. *Czuj duch, on u mnie.* 12) = **y, ów,** *blp. prow.* (na Szląsku) zapusty.

Ducha, y, *lm.* **y,** *ż.* czapka nocna z puchu, *ob. Duchna.*

Duchak, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* ksiądz od kościoła Św. Ducha. *Duchacy krakowscy.*

Duchenka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Duchna.*

Duchlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Mohria), pewien rodzaj paprociowéj rośliny; gatunek: = *kadzidłowa* (M. thurifraga), rośnie między skałami Przylądka Dobréj Nadziei, kłąb ma czołgający się, gęsto włóknisty, przejęty będźwinową wonią, używany przeto za kadzidło.

Duchna, v Poduchna, y, *lm.* **y.** *ż. prze.* 1) wielka poduszka, pierzyna. 2) = czapka nocna puchem watowana. 2) = i **Duchenka, i,** *lm.* **i,** *ż.* czapka, którą u kmieci wkładają na umarłych. 3) = *fig.* nałożnica.

Duchniak, a, *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Duchniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. nieuż. z pog.* duchowny, pop. **Duchniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* zakonniczka, ksieni.

Duchociąg, u, *lm.* **i,** *m. nieuż.* powietrzociąg, machina pneumatyczna.

Duchomór, a, *lm.* **y,** *m. prze.* ducha czyli duszę morzący, utrzymując, że śmiertelna. *Bluźnią duchomory, utrzymując śmiertelność duszy, czynią ją potworem Boga dziwacznym.*

Duchonośny, a, e, *p. nieuż.* pełen ducha (świętego).

Duchoweselny, a, e, *p. nieuż* rozweselający ducha.

Duchowidz, a, *lm.* **e,** *m.* mający przywidzenia, urojenia, któremu się zdaje, że widzi coś nadzwyczajnego, nadnaturalnego.

Duchowidztwo, a, *lm.* **a,** *n.* przywidzenia, urojenia duchowidzów.

Duchowieństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) stan duchowny. *Udał się na duchowieństwo.* 2) = *zb.* ludzie duchownego stanu. *Duchowieństwo polskie. Wyższe, niższe duchowieństwo.* 3) = *nieuż.* duchowność. *Dusza nasza jest z cielesności i duchowieństwa spojona.*

Duchownie, *ps.* w duchu, duchowo, nie cieleśnie.

Duchownik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* 1) duchowny, ksiądz, nie świecki. 2) = spowiednik, ojciec duchowny.

Duchowność, ści, *blm. ż.* 1) istność duchowna, duchowość. *Duchowność duszy.* 2) = bogomyślność, nabożność. *Książki o duchowności.*

Duchowny, a, e, *p.* 1) od ducha, nie materjalny. *Dusza, istność wcale duchowna. Dusza jest duchowna, nie materjalna, nie składana.* 1) = nie cielesny, nie zmysłowy. *Życie duchowne. Rozmowy duchowne. Ojciec duchowny. Władza duchowna i władza świecka.* 3) = do stanu duchownego należący, księdzowski. *Osoba duchowna. Sąd duchowny. Książęta duchowni. ps. Po duchownemu,* po księdzowsku. 4) = **ego,** *lm.* **wni,** *m.* jeden ze stanu duchownego, ksiądz. *Zostać duchownym.*

Duchowo, *ps.* duchem, nie materjalnie, nie cieleśnie. *Żyć duchowo.*

Duchowość, ści, *blm. ż.* umysłowość, nie materjalność.

Duchowy, a, e, *p.* należący do ducha, umysłowy, nie materjalny. *Dusza, istność duchowa v. duchowna. Prawdy duchowe.*

Duchy, *ob. Duch.*

Duczaj, a, *lm.* **e,** *m. prow.* okrągły otwór na środku wierzchniego młyńskiego lub żarnowego kamienia.

Duczaja, ja, *lm.* **je,** *ż. nieuż.* trąbka zwinięta. *Żelazna duczaja.*

Duczajka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* dołek wykopany. *Kopie w ziemi duczajkę.*

Duczek, *ob. Tynka.*

Duda, y, *lm.* **y,** *m.* 1) co na dudach gra, gajda. *Nie ma duda na pobór, znajdzie na gorzałkę.* * *Duda* znaczył za starych czasów tyle, co dziś muzykant. Stąd jeszcze u ludu żyją wyrazy: *dudka, dudarz.* 2) = dudek, głuptas. *Ma syna wielkiego dudę.* 3) = *ż. mit.* słowiańska djablica, *ob. Dunda, Dyda, Dydys-Lada.* **Dudy, dud,** *blp. ż.* instrument dęty, gajdy, multanki. *Grać na dudach. Tańcować po dudach. Jak dudy nadmiesz tak grają, przys.* o człowieku, który nie ma swojego zdania. *Jak dudy powolny, v. chłop, jak dudy.*

Dudać, ał, a, *scz. nd.* 1) grać na dudach. 2) = głos podobny do dudy *v.* dudka udawać. *Dudkowie dudały.* 3) = *fig. Ani dudać o czém,* t. j. ani nryśléć, ani dudu. *O złém nie dudając, przybyła.*

Dudarz, a, *lm.* **e,** *m.* co gra na dudach, gajda, gędźbiarz, duda. *Zawołany dudarz już nadyma skórę.*

Dudek, dka, *lm.* **dki,** *m. zdr.* **Dudeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (Upupa) *zool.* ptak z rzędu *przyrostopalcowych*; gatunki: 1 = *właściwy* (U. Epops). 2 = *afrykański* (U. africana et minor). 2 = *biały* (U. capensis). *Śmierdzi, jak dudek, przys. Dudek i sam śmierdzi, i gniazdo swe zaplugawi. Znać dudka między dziećmi, przys. v. znać dudka z czubka. Dudek dudzi. Pokazać komu dudka na kościele, fig. żart.* zam. oszukać kogo. 2) = *fig.* głupiec, głuptas. *Nie dudek Jakubek, przys. Na dudka kogo wystrychnąć. Myśli, że na dudka trafił. Tak bracie dudki łowią! Dudek od żony,* t. j. rogal. 3) = *prze.* potrójny grosz. *Czują na jego śmierć, na jego dudki.*

Dudka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Dudeczka. i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) mała duda, piszczałka. 2) = *prze.* duda, dudarz, gędźbiarz. 3) = *zool.* (Aulostoma), ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* brzuchopłetwych, piszczałkowatych.

Dudki, dek, *blp. ż.* 1) małe dudy, multanki. *fig. Dudki stroić,* t. j. piszczeć, płakać. 2) = *ob. Piszczek.* 3) = **ów,** żelaza, któremi koniowi, gdy niesforny, nos ujmują. 4) = *prze.* wązkie księgi sądowe w aktach Mazowieckich, Rawskich i innych pobliższych *fig. Dudki wyprawiać,* t. j. błaznować, śmieszki stroić. *Siać w dudki,* tak w Krakowskiém zowią siew grochu na ścierniu czyli rżysku.

Dudkować, ał, uje, *scz. nd.* 1) na dudach grać, dudać. *Tam radzi dudkują, gdzie dudy ładują, przys.* t. j. jaka płata, taka robota. 2) = *komu;* nadskakiwać, płaszczyć się, podlić się. *Dworzanin u dworu zabiega, dudkuje, usługuje. Nie dudkuj złemu plemieniu; Nic na tém, choć ma w rzemieniu. Każdy przed tobą dla bogactwa dudkuje.*

Dudkowy, a, e, *p.* od dudka.

Dudlić, ił, i, *scz. nd.* na dętym instrumencie nieumiejętnie, niedbale grać. *Cały dzień dudli na flecie. fig. W dzbanie wina pijany wargi swoje dudla.*

Dudlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Triplaris), roślina zwana także *Trójkwiatem.*

Dudnienie, (amphorischer Hall), **a,** *lm* **a,** *n. med.* dźwięk podobny temu, jaki daje się słyszéć przy dmuchaniu w butelkę do połowy wodą napełnioną, słyszany w niektórych chorobach płuc przy posłuchiwaniu.

Dudu, 1) *nieod.* (Doodee) moneta miedziana w Pondichery = 2 szelągom = 0.33 k. = 0,66 gr. 2) = *ps.* używa się tylko w tém wyrażeniu: *Ani v. ni dudu,* wcale nic, ani trochę. *Ani dudu o tém! O pieniądzach, ani dudu!*

Dudy, *ob. Duda.*

Dudzić, iał, eje, *sn. nd.* 1) głupio wyglądać, nie módz słowa przemówić. 2) = **iał, i,** *scz. nd.* trudzić, turbować. *Nie dudź mi głowy.*

Dudzista, y, *lm.* **ści,** *m.* co gra na dudach, dudarz, duda, gajda.

Duenja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z hisz.) dozorczyni dziewcząt, pilnująca młodych panien w Hiszpanji.

Duern, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* wyraz drukarski, oznaczający, że pod jedną literą alfabetu, którą na spodzie dla liczby kładą, dwa arkusze podciągnięte.

Duet, u, *lm.* **y,** *m. zdr* **Duetto, Duettino,** (z włos.) 1) *muz.* a) śpiewanie, lub granie we dwoje. *Śpiewać, odśpiewać, przegrać duet.* b) utwor muzyczny na dwa głosy lub na dwa instrumenty. 2) = *prze.* gatunek stroju kobiécego na głowę. **Duetto,** *nieod.* moneta miedziana Lukkańska = około 0,5 kop. = 1 gr.

Dufać, Dufność, Dufny, *ob. Ufać, Ufność, Ufny.*

Dufałość, ści, *blm. ż. prze.* śmiałość, zbytnie ufanie.

Duga i Duha, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kabłąg nad chomątem. *Duha do wózka jednokonnego bywa brzostowa, czeremchowa.* 2) = *nieuż.* tęcza. 3) = u cieśli. *Wziąć co na dugę,* t. j. podnieść, podważyć, *ob. Dugować.*

Duganik (Duganei), **a,** *lm.* **i,** *m. v.* pojedyncza Pica; moneta w Bombaj = 0,75 kop = 1,5 gr.

Dugna, y, *blm. ż. mit.* królowa *Wandyn,* lub *Gudełek,* litewskich Nimf. Łasicki zowie ją Dea subactae farinae. Inne imię jéj *Nerys, ob. Gudełka.*

Dugong, v. Dugung, a, *lm.* **i,** *m. zool.* zwierzę ssące podobne do wieloryba w oceanie indyjskim.

Dugować, ował, uje, *scz. nd. co*; podważać, podnosić.

Duha, *ob. Duga.*

Duk, u, *lm.* **i,** *m. ob. Dziupel.*

Dukacina, y, *lm.* **y,** *ż.* **Dukacisko, a,** *lm.* **a,** *n.* zły, stary, nieważny dukat, *ob. Kulfon.*

Dukać, ał, a, *scz. nd.* i **Duknąć, ął, ie,** *dk. jednt.* 1) w róg trąbić. *Pastuch duknął w lesie.* 2) = (o żabie) skrzeczéć. *Żaby wrzaskliwie dukają.* 3) = *fig. komu, v. na kogo*; powtarzać jedno i to samo z uprzykrzeniem. *Ustawicznie mi o tém duka.*

Dukat, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Dukacik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z łać.) 1) moneta rachunkowa polska = 2 rub. 70 kop. = 18 zł. 2) = pieniądz złoty holenderski i na wzór jego innych krajów podobne = 18 zł. i agio, *ob. Czerwieniec. Czerwony złoty. W średnich wiekach, kiedy floreny zaczęły być podlejsze, zaczęto wybijać z czystego złota monetę, zwaną dukatami od księstwa* (ducatus) *Apulji, w którém nasamprzód je bito. Dukat ważny, holenderski. Dukat oberznięty,* in. *Kulfon.* 3) = waga złota we Frankfurcie nad Menem = 3,480 gram.; toż wiedeńska = 3,491 gram.

Dukatello, *nieod.* (Ducatello), moneta syryjska = 11,25 kop. = 22,5 gr.

Dukato, *nieod.* (Ducato), moneta 1) = raguzańska = 60 kop, = 4 zł. 2) = wenecka (ducato di banco) = 1 rub. 23 kop. = 8 zł. 6 gr. 3) = neapolitańska (ducato di regno) = 1 rub. i 2 niespełna kop. = 6 zł. 23,833.. gr. 4 = neapolitańska (a 7 lire), *ob. Szkud.*

Dukaton, a, *lm.* **y,** *m.* moneta 1 = brabancka (podwójny dukat) = 4 rub. 5 kop do 4 rub. 50 kop. czyli od 27 do 30 zł. 2) = holenderska = 75 kop. = 5 zł. 3) = medjolańska = 73 kop. = 4 zł. 26 gr.

Dukatowy, a, e, *p.* od dukata. *Złoto dukatowe ma 23 karaty i 16 gran.*

Duklak, a, *lm* **i,** *m.* dół do kilku sążni głęboki, najczęściéj drzewem obudowany, z którego rudę żelazną wierzchnią, nie głęboko w ziemi ukrytą, wydobywają. *Dzisiaj dobywanie rudy duklakami jest już w części zaniechane.*

Duknąć, *ob. Dukać.*

Dukt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) ciąg, linja, droga przez las w prostéj linji wycięta.

***Dukwiat, a,** *lm.* **y,** *m.* co duka około czego, idąc żółwim krokiem, a nie ważąc się uczynić żadnego śmielszego kroku, słowem *Pedant.* Stąd *dukwiarstwo* pedanterja, *dukwiarski* pedantyczny.

Dukwieć, ał, ie, *sn. nd. nad czém*; faldów nad czém przysiadywać, ślęczéć. *Dukwieć nad książkami.*

Dul, a, *lm.* **e,** *m. górn.* kawałek surowcu żelaznego, z którego, po oczyszczeniu od obcych cząstek, kują sztaby, *v.* pasy żelazne; kolba, łupa.

Dula, i, *lm.* **e,** *ż.* gatunek wielkiéj okrągławéj gruszki. *Nos mu zbrzękł jak dula, żart.*

Dulcynea, ei, *lm.* **eje,** *ż.* i **Dulcina, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) kochanka (od nazwiska pani uczuć *Don Kiszota*).

Dulcyniści, stów, *blp. m.* sekta na początku XIV wieku wprowadzona przez Dulcynę, która chciała zaprowadzić wspólność własności.

Dulczyć, ał, y, *sn. nd.* 1) *ob. Dukwieć, Ślęczeć.* 2) = zrzędzić, narzekać. *Ustawicznie dulczy.*

Dulicz, (herb); pół pierścienia, a na nim litera wielka T; w hełmie pięć piór strusich.

Duljanie, ów, *blp. m.* sekta IV wieku, w Aleksandrji przez Duljusa ustanowiona.

Dulka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) gatunek gruszek. 2) *Dulki, or.* są po dwa kołki w burcie dla każdego z flisów, między które kładą wiosła, kiedy niemi robią.

Dulowjusz, a, *blm. m. mit.* jedno z gallickich imion Bellena.

Duma, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) zastanowienie się, uwaga, rozmysł, *ob. Dumać.* 2) = poemat elegiczny, elegja rycerska. *Duma o Stefanie Potockim.* 3) = *fig.* smutne śpiewanie. *W majowej chwili, Już o wschodzie słońca dawne słowik dumy kwili.* 4) = wysokie o sobie rozumienie, huta, pycha. *Chciéć być, czém być nie możem, duma to podła. Duma ze zwycięztwa. Wbić kogo w dumę. Poskromić czyją dumę. Głaskać czyją dumę. Duma możnych, duma arystokratyczna. Nieznośna duma. Szlachetna duma, v. ambicja.* 5)= sąd miejski (w Cesarstwie Rossyjskiém). *Zasiada w Dumie.*

Dumać, ał, a, *sn. nd.* 1) w myśli co układać, marzyć. 2) = *nieuż.* zadumawszy się, melancholijnie śpiewać. *Sobie ja dumam; nie pragnę by skały, I lasy po mych baletach skakały.*

Dumanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) myślenie bez żadnego oznaczonego celu, przedmiotu; marzenie. *Pogrążyć się w dumaniach. Spędzać godziny na dumaniu.* 2) = (tytuł małego poematu) rozmyślanie. *Dumania Lamartina.*

Dumca, y, *lm.* **y,** *m.* i **Dumiec, mca,** *lm.* **mce,** *m. nieuż.* człowiek dumny, wiele o sobie trzymający.

Dumieć się, ał—, eje—, *złz. nd.* z podziwem zastanawiać się, zdumiewać się. *ob. dk. Zdumieć się.*

Dumka, i, *lm.* **i,** *ż.* piosnka melancholijna, zwykle ludowa. *Lubię dumki małorossyjskie.*

Dumnie, Dumno, *ps.* butnie, hardo, pysznie. *Spojrzeć na kogo dumnie. Spoglądać dumnie. Dumnie odpowiedzieć.*

Dumnomyślnie, *ps.* górnomyślnie, wyniośle.

Dumnomyślność, ści, *blm. ż.* górnomyślność, wyniosłość, ambicja.

Dumnomyślny, a, e, p. górnomyślny, wyniosły, ambitny. *Schył pod swe nogi dumnomyślne ich głowy.*

Dumnopłaski, a, ie, *p.* nadęty a czczy, próżny (o stylu, wyrażeniach). *Pełne są śmiesznych a dumnopłaskich wyrazów ostatnich wieków panegiryki.*

Dumność, ści, *blm. ż.* wyniosłość, górność, pyszność. *Dumności swojej założyć nie umieją granic.*

Dumny, a, e, *p.* 1) wysoko o sobie trzymający, butny, wyniosły. *Szlachta w tym kraju nadzwyczaj jest dumna. Być dumnym z czego. Dumna jest ze swej córki, ob. Pysznić się kim, czém. Zrobić kogo dumnym.* 2)= w dawnéj Rossji, zasiadający w radzie Carskiéj. *Dumny Bojarzyn. Dumni Bojarowie.*

Dumplery, ów, *blp. m.* (z an.) sekta odrzucająca grzech pierworodny i piekło.

Dunaj, ju, *blm. m.* 1) *posp.* w znaczeniu wszelkiéj dalekiéj lub nieznanéj rzeki, a niek. i odległego morza, 2)= imie własne rzeki do morza czarnego wpadającéj.

Dunal, a, *lm.* **e,** *m.* dunale, są dwa gwoździe z uchami od haków, na wylot do budy na szkucie wychodzące i szpilintami zabite.

Dunalwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z tur.) uroczystość ludowa, trwająca 7 dni i 7 nocy, z powodu jakiego szczęśliwego wypadku.

Dunąć, ął, ie, *scz. nd. nieuż.* 1) dąć, dmuchnąć, chuchnąć. 2) = czmychnąć, drapnąć, uciec. *Nie dufaj, radzę, nikt prawie fortunie, Zawiodłszy cię w las, ni wzwiesz kiedyć dunie.*

Dunda, y, *blm. ż. mit.* tyle, co *Dyda*, lub *Dyda-Lada*, niewieścia moc karcąca w słowiańskiém piekle. Jest na Rusi dziś jeszcze przysłowie: „Na swantą *Dyndy*, co ne bude nikdy.“ Jest taniec ze śpiewem taki: „Królowa nas wyprawiła, hoja Dunda, hoja! By kamieni zebrać siła, hoja Dunda, hoja!“ *ob. Dyda, Dydys-Lada.*

Dunra, y, *lm.* **y,** *ż.* lapoński śpiew, którym lud wtórował kapłanowi, śpiewającemu Jociko i bijącemu w Kannus.

Dunst, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) śrót najdrobniejszy, którego używają myśliwi na drobną ptaszynę. 2) = zaduch, wyziew ogniowy, węglowy i t. p.

Duny, dun, *blp. ż.* (z fran.) piaski wzdłuż brzegów morskich, wysepy.

Duodecym, *nieod. m.* (z łać.) format książki, w którym arkusz składa 12 kart, czyli 24 stronnic.

Duodenum, *ob. Dwunastnica.*

Duodi, *nieod.* (z fran.) drugi dzień dekady, według kalendarza Rzeczypospolitéj Francuskiéj.

Dup', pia, *lm.* **pie,** *m. ob. Dziupel, Dziupla.*

Dupa, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Dupka, i,** *lm* **i,** *ż.* 1) *posp.* pośladek, rzyć, tył, zadnica, zadnia część ciała. *Wolno dupce w swojéj chałupce, przys.* 2) *Kurza dupa, v. Kurza dupka*, narostek blisko otworu pośladkowego, brodawka.

Dupel, pla, *lm.* **ple,** *m. ob. Dziupel.*

Dupelhak, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) podwójna hakownica, rodzaj dawnéj strzelby.

Dupla, i, *lm.* **e,** *ż.* (z niem.) *nieuż.* 1) podwójne, drugie tyle. *Kitajka dupla.* 2) = *ob. Dziupla.*

Duplak, a, *lm.* **i,** *m. prze.* podwójny grosz.

Duplika, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) *praw.* odpowiedź strony pozywającéj na obronę przeciwnéj strony, czyli na replikę.

Duplikat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) drugi egzemplarz (dokumentu kwitu i t. p.). *Posłano mu duplikaty różnych depeszy.* 2) = *nieuż.* nie prawdziwy drogi kamień.

Duplikować, Duplować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *nieuż.* brać dwa razy wielkość jednę. 2) = *praw.* podawać duplikę, czyli odpowiedź na obronę pozwanéj strony.

Duplon, Dublon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) podwójny dukat. *fig.* podwójny, sowity.

Dupniasty, *ob. Dziuplasty.*

Dupło, a, *lm.* **a,** *n. myś.* mieszkanie łasicy.

Dupnieć, ał, eje, *sn. nd.* zostawać wydupniałym, czczym, wydrążonym. *Zęby pruchnieją mu i dupnieją.*

Dupny, a, e, *p.* od dupy.

Dupondius (moneta), *ob. Dipondius.*

Dur, u, *lm.* **y,** *m.* (z ross.) 1) upor, krnąbność. 2) = *med.* tyfus, *ob. Loźnica.*

Durancja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *prze.* rodzaj polewki (potrawa).

Duren, rnia, *lm.* **rnie,** *m.* 1) *posp.* hardy głupiec, nieprzyzwoicie, niegrzecznie się znajdujący. 2) = udany głupiec, z durna frant. *fig. Grać w durnia*, t. j. udawać głupiego. *fig. Humański duren. Humański duren z cudzego woza na swój nakłada, przys.* 3) = pewien rodzaj gminnéj gry w karty, w którym kto przegra, ten durniem zostaje.

Durillo, *v.* **Coronilla,** *nieod.* pieniądz hiszpański złoty, którego wartość zrównana jest ze zwyczajnym piastrem srebrnym i dla tego zowie się jeszcze *złotym piastrem, v. złotym talarem* (Peso duro de oro, *v.* Medio escudo de oro, *v.* Escudillo de oro) = 1 rub, 22,5 kop. = 8 zł. 5 gr.

Durniać, iał, ia, *scz. nd. nieuż. kogo;* nazywać kogo durniem, łajać.

Durnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *ob. Błaźnica.* 2) = *nieuż.* bzdurstwo, drwina. 3) = posp. nazwa rośliny trawiastéj *Życica durnica, v. Kąkolnica roczna* (Lolium temulentum), *ob. Kąkolnica.*

Durnieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się durnym, głupieć. *Coraz więcej durnieje.*

Durniowatość, *ob. Durnowatość.*

Durno, *ps.* głupio. *Wiązł durno w tę sprawę. Durno się znalazł.*

Durność, ści, *blm. ż.* 2) głupia duma 2) = głupota, prostota. 3) = *med.* kręcenie się głowy (vertigo).

Durnowatość, *v.* **Durniowatość, ści,** *blm. ż.* głupawość, głupowatość, słabość umysłu. *Zrobić co z durnowatości.*

Durnowaty, a, e, *p.* głupowaty, niedołężny.

Durny, a, e, *p.* głupi, głupowaty, mazgajowaty. *Taki durny, że pierwszy lepszy go oszuka. Durna mina. Durna sprawa.*

Duro, *nieod.* moneta Chilijska = 1 rub. 27,5 kop. = 8 zł. 15 gr.

Durować, ował, uje, *scz. nd. nieuż* szaleć, błaznować. *Niechaj pan błaznuje, łacno mu durować.*

Durowy, a, e, p, od duru. *Gorączka durowa*, zam. tyfoidalna. *Zepsucie krwi durowe.*

Durs, a, *lm.* **y,** *m. mit.* jedna z nazw germańskiego olbrzyma, *ob. Etan.*

Durszlak, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) 1) przetak blaszany, *v.* miedziany. *Durszlak od gras winnych. Durszlak kuchenny.* 2) = u ślosarza, śpiczaste narzędzie do przebijania dziury w żelazie.

Duryk, a, *lm.* **i,** *m. v.* **Dorea, i,** *lm.* **i,** *ż.* moneta miedziana w Bombay = około 1 kop. = 2 gr.

Durzeć, ał, eje, *sn. nd.* odurzałym się stawać, zadumiałym, zapamiętałym.

Durzenie, a, *lm.* **a,** *n.* łudzenie, oszukiwanie. *Durzenie ludzi.*

Durzyca, y, *lm.* **e,** *ż. med.* zepsucie krwi durowe *v.* łożnicowe (discrasia typhosa), jakie bywa w tak zwanych gorączkach durowych, *v.* tyfoidalnych, *v.* łożnicowych, *ob. Dur.*

Durzyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który durzy, łudziciel, zwodziciel.

Durzycielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która durzy, łudzicielka, zwodzicielka.

Durzyć, ył, y, *scz. nd. kogo;* łudzić, zwodzić. *Dawne były matki wesołe i zdrowe, Nie durzyły im głowy dymy romansowe. Już ją tak od trzech lat durzy.* = **się,** *złz. nd.* łudzić się, zwodzić się.

Duser, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) komplement, pochlebstwo, przymilenie się. *Prawić komu dusery.*

Dusiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który dusi, dławi. *zool. Wąż dusiciel* (Boa constrictor), *ob. Dławiciel.*

Dusić, ił, i, *scz. nd.* 1) *kogo*; duszę mającego, żyjącego, dawić, dławić. *Chciał go dusić, v. zadusić, v. udusić. Kolnierz od koszuli dusi go.* 2) = duszność, duszenie cierpieć. *Katar mię dusi. Zapach zbyt mocny dusi. Dusisz mię*, t. j ściskasz nadto, przyciskasz. 3) = tłumić, przytłumiać. *Ogień, co go dusisz, to się bardziej żarzy. Dusić w sobie żal.* 4) = *kuch. prze.* smażyć. *Dusić cielęcinę, ob. Duszony.* 5) = *co*; trzymać przy sobie, ukrywać. *Ma ciekawe rękopisy, ale dusi je. Dusi pieniądze. fig. Dusić w sobie sekret.* 6) = ślęczeć nad czém, dukwieć, dulczyć. *Zawsze dusi książkę. Dusić jaką robotę.* 7) = wychylać, wysuszać. *Dusić flaszę.* 8) = u flisów. *Dusić gąsiora*, t. j. statek z piasku spychać. = **się,** *złz. nd.* 1) duszenie cierpieć, dawić się. *Gwałtu, duszę się! Dusi mię w gardle, v. dusi mię, ob. Duszno. Dusić się od śmiechu, v. Dusić się, ob. Zanosić się.* 2) = (o ogniu) nie jasno się palić. *Ogień gdy się dusi, będzie niepogoda.*

Dusidło, a, *lm.* **a,** *n.* narzędzie duszenia, dławidło, szubienica.

Dusiel, a, *blm. m.* nazwa dawana (przez mieszkańców Chełmna i jego okolic) gazowi duszącemu (kwasowi węglowemu), ukrywającemu się w głębokich (tamecznych) podziemiach, wydrążonych w skale kredowéj i in. *Zaduch.*

Dusienica, y, *lm.* **e,** *ż. nieuż.* dusidło, szubienica. *Wronki się pasą koło dusienicy.*

Dusień, ia, *blm. m chem. ob. Azot.*

Dusikufel, fla, *lm.* **fle,** *m. posp.* pijak, moczymorda.

Dusza, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Duszyczka, Duszka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) władza życia, życie, żywot. *Dusza świata. Położyć duszę. Ujść z duszą. Dusza w niego wstąpiła. Bez duszy.* 2)=uczucie, serce. *Pierwszych Chrześcjan było serce jedno i dusza jedna. Życzę ci dobrego z duszy całéj. Kochać Boga z całéj duszy. Z duszy i serca wielbię wspaniałe to hasło: naród z Bogiem, Bóg z narodem* (Stan. August). 3) = istność w nas myśląca, przez ciało działająca, wolę i rozum mająca. *Dusza człowieka, jest to jestestwo i moc niejaka, która się okazuje przez rozum i wolę. Dusza jest niepodzielna, duchowa, nieśmiertelna. Piękna to, wielka, szlachetna dusza! Nikczemna, podła, brudna, fałszywa dusza. Dobra dusza, v. poczciwa dusza, v. Bogu duszę winien*, t. j. człowiek nie szkodliwy, prosty człowiek. *Oczy są zwierciadłem duszy.* 4)= człowiek żyjący, bez różnicy płci i wieku. *Miasto od stu tysięcy dusz. Ma sto, tysiąc dusz*, t. j. poddanych. *Żywa dusza. Nie było żywej duszy w domu. Nie zastaniesz, v. nie znajdziesz tam żywej duszy.* 5) = *fig.* sprężyna czynności, duch, ożywiający. *Wojsko bez wodza jest, jak ciało bez duszy. Być duszą posiedzenia, towarzystwa. On jest duszą przedsięwzięcia. On był duszą spisku. bot. Dusza członków* (anima articul.), dawniejsza nazwa cebulic *Zimowita pstrego* (Colchicum variegatum), że służyły za skuteczne lekarstwo w *dnie.* 6) = zmarły, nieboszczyk. *Dusze zmarłych. Panie, świeć nad jego duszą! Modlić się za czyją duszę. Za dusze w czyścu zostające. Dusze błogosławionych, dusze potępionych.* 7) = (w skrzypcach, w basetli i t. p.) wydrążenie, próżne miejsce; klocek drewniany wewnątrz skrzypiec, podpierający podstawek, na którym struny leżą. 8) = *v. Duszka*; żelazko do prasowania bielizny. *Wsadzić duszę, v. duszkę w ogień.* 9) = (w bzie, w piórze) rdzeń wewnętrzny. 10) = *armaty, formy*; część jéj wewnętrzna, którą metal oblewa.

Duszak, u, *blm. m. mit.* lub *Duzak*, otchłań przy górze Aldborszu, do któréj strąca Aryman potępione dusze. Jest to piekło perskie.

Duszący, a, e, *im.* który dusi, duszenie sprawia. *Powietrze duszące. Ciepło duszące. Wyziew duszący.*

Duszeborcy, ów, *m.* grecko - chrześcjańska sekta w Rossji, nie wierząca w Trójcę ś., nie mająca swych kościołów i kapłanów, odrzucająca wszelką przysięgę i służbę wojenną.

Duszejka (Duszeńka), i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* przyjaciółka, kochanka.

Duszenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dławienie, *ob. Uduszenie, Duszenie nocne, ob. Zmora.* 2) = *kuch.* smażenie *v.* tuszenie (np. mięsa) w zakrytém naczyniu.

Duszetratny, a, e, *p. prze.* duszę gubiący, tracący. *Złe i duszetratne rzeczy.*

Duszewny, a, e, *p. prow. ob. Duszny.*

Duszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Dusza*) 1) *nieuż. Pani duszka*, miłośnica, kochanka. 2) = jako wyrażenie pieszczotliwe. *Moja duszko!* zam. moje serce! *fig. Da on duszkę świętą*, nie da nic. 3)=*v.* **Macierduszka,** *bot.* posp. nazwa rośliny: *Lebiodka pospolita* (Origanum vulgare). 4) = serce w żelazku od prasowania, które się napala w ogniu.

Duszkiem, *ps.* jednym tchem, nie oddychając, nie odpoczywając. *Wypić, łyknąć duszkiem.*

Duszkoby, Duszkożby, *prze.* oby to, o gdyby to! *Duszkoby znaleść człeka takiego, By mnie pozbawił gościa tak złego (podagry). Duszkożby i prędzéj umierać, ale dosyć woli boskiej rychło.*

Dusznica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *wet.* choroba bydlęca, znamionująca się utrudnionym oddechem z powodu rozdęcia gruczołków gardzielowych krwią lub flegmą; *dusznica* odpowiada *ślinogorzowi ludzkiemu*; bywa *zapalną* i *kataralną.* 2) = *med.* obrzęknięcie płuc, opuchlina płuc. *Dusznica wozgrzywa* (oedema pulmonum). 3) = *bolesna* (Stenocardia), uczucie duszenia połączone z bolem (choroba nerwowa).

Dusznie, *ps.* 1) z duszy, serdecznie, z całego serca. *Duszniem się z tego radował.* 2) = koniecznie, koniewoli. *Dusznie chciał odejść. Chcę go dusznie widzieć.* 3)=w duszy, z duszy, za pomocą władz duszy.

Dusznik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) *nieuż.* duszny nieprzyjaciel. 2) = *w lm. duszniki*, luft, lufcik (w piecu, w oknie, w suficie) dla wprowadzenia cieplejszego lub zimniejszego, świeżego powietrza.

Duszno, *ps.* 1) parno. *Duszno tu (jest)*, tu jest zaduch, ciężkie, duszące powietrze. *Duszno na dworze.* 2) = *fig.* ciężko, ciasno. *Duszno mu było. Że duszno mu było, prosił o pokój.*

Duszność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* trudność w oddychaniu, ciężkość na piersiach, dychawica.

Duszny, a, e, Duszewny, a, e, p. 1) od duszy, duszy się tyczący, duchowy, psychiczny. *Świeckie rzeczy i duszne. Dobra duszne. Choroby duszne.* 2) = który ma duszę, ożywiony. *Rzeczy duszne i bezduszne.* 3) = który dusi, duszący.

Duszoborcy, *ob. Duszeborcy.*

Duszobójca, y, *lm.* **e,** *m*; zabójca duszy, dusz.

Duszobójny, a, e, p. zabijający duszę.

Duszobójstwo, a, *lm.* **a,** *n.* zabójstwo duszy, dusz.

Duszodawca, y, *lm.* **e,** *m.* który dał nam duszę, życie.

Duszohubka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* łódka mała i płytka, nie mieszcząca w sobie więcéj nad dwóch ludzi.

Duszolubnik, a, *lm.* cy, *m.* lubiący, kochający duszę *v.* dusze.

Duszołowny, a, e, *p.* dusze chwytający. *Duszołowne grzechy.*

Duszonienawistnik, a, *lm.* cy, *m.* nienawidzący duszy *v.* dusz.

Duszony, a, e, *p. kuch.* w zamkniętém naczyniu gotowany, tuszony. *Sztuka mięsa duszona.*

Duszorozbójca, Duszorozbójstwo, *ob. Duszobójca, Duszobójstwo.*

Duszoskazny, a, e, *p. prze.* każący duszę.

Duszozbawczy, a, e, *p. v.* **Duszozbawienny**, *ob. Zbawienny.*

Duszozgubny, a, e, *p. ob. Duszetratny, Zgubny.*

Duszyca, y, *lm.* e, *ż.* 1) dusza zmarłego, duch, cień. *Blade duszyce.* 2) = biedna dusza. *Jest-li że na tém dosyć, iż ciało ubrane, A na miłéj duszycy wszystko odrapane.*

Duszyczka, i, *lm.* i, *ż.* 1) (*zdr.* od *Dusza, Duszka*). *Duszyczko miła! gościu i towarzyszko tego ciała, gdzie ty teraz pójdziesz?* 2) = jako wyrażenie pieszczotliwe: *Moja duszyczko! ob. Duszka.*

Duś, sia, *lm.* sie, *m.* (*zdr.* od *Dukat*) dukacik. *fig. Miéć dusie. Lubić dusie*, t. j. pieniądze.

Dutepas, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) *prze.* zwątpienie; *fig.* ucieczka w skutek zwątpienia w swe siły. *Poganie poszli w dutepasy.*

Dutka, i, *lm.* i, *ż.* 1) trąbka zwinięta, *ob. Dudka.* 2)= *ob. Torebka.*

Duumwir, a, *lm.* owie, *m.* (z łac.) jeden z dwóch urzędników, piastujących pewną władzę w dawnym Rzymie.

Duumwirat, u, *blm. m.* (z łac.) rząd w dawnym Rzymie zostający w ręku dwóch mężów.

Duyt, *nieod.* (moneta), *ob. Deut.*

Duzak, u, *blm. m. mit.* piekło perskie, *ob Duszak.*

Duzjusz, a, *lm.* e, *m. mit.* imię celtyckich karłów, *ob. Kryon.*

Dużać się, ał—, a—, *złz. nd. z kim, z czém;* walczyć z kim, passować się, mocować się z kim *v. z* czém. *Dużać się z przeznaczeniem.*

Dużanie się, a—, *lm.* a—, *n. z kim, z czém;* walczenie, passowanie się, mocowanie się z kim *v.* z czém.

Dużeć, ał, eje, *sn. nd.* duższym, większym, silniejszym się stawać. *Sił mu coraz przybywa, codzień to dużeje.*

Dużność, *ob. Dużość.*

Dużo, *ps.* 1) wiele, mocno, bardzo, znacznie, mnogo. *Dużo się odmienił. Miéć dużo pieniędzy. Jeść, chodzić, gadać dużo. Jak dużo? ob. Ile.* 2) = daleko. *To jest dużo lepsze. Dużo uczeńszy.*

Dużolotny, a, e, *p. prze.* mogący długo latać (o ptakach).

Dużomówny, a, e, *p. ob. Wielomówny.*

Dużonogi, a, ie, *p.* mający nogi wielkie. *Byki dużonogie.*

Dużoręki, a, ie, *p* mający ręce wielkie.

Dużość, *v. prze.* **Dużność, ści**, *lm.* **ści**, *ż.* wielki wzrost; *fig.* siła, moc.

Duży, a, e, (*st. wyż.* **Duższy**), *p.* 1) wielki, wysokiego wzrostu. *Człowiek duży. Koń duży.* 2) = silny, mogo wzrostu. *Człowiek duży. Koń duży.* 2) = silny, mocny. *Gdzie prawa żadnego nie ma, tam kto duższy ten lepcny. Gdzie prawa żadnego nie ma, tam kto dłuższy ten lepszy.* 3)= *fig.* obszerny, znaczny, wysoki. *Duży dom. Duższy. wydatek. Duża płaca.*

Dwa, u, imię licz. pośrednie między jednym, a trzema; jako *przym.* używa się z imionami męzkiemi rzeczy i zwierząt i z nijakiemi rzeczy i niematerjalnych przedmiotów. *Dwa konie. Dwa świeczniki. Dwa wyobrażenia, ob. Dwoje.*

Dwaj, *v.* dwóch, *p.* używa się z imionami męzkiemi ludzi. *Dwie, dwóch v. dwu*, z wszelkiemi imionami żeńskiemi. *Dwaj żołnierze v. dwóch żołnierzy (było). Dwie kobiéty. Dwie sroki. Dwie rzeczy. Po dwa. Po dwóch. Dwa razy tyle. Dwa razy większy,*

Dwacetnik, a, *lm.* i, *m. prow.* (na Szląsku), moneta 20-groszowa, ewancygler.

Dwadzieścia, 2 *przyp.* **dwudziestu**, im. licz. dwa razy dziesięć. *Dwadzieścia koni. Dwadzieścia krów. Dwadzieścia okien. Po dwadzieścia, ob. Dwudziestu* i *Dwadzieścioro.*

Dwadzieściakrotnie, *ps.* dwadzieścia razy.

Dwadzieścioro, orga, *n.* dwadzieścia sztuk różnéj płci. *Dwadzieścioro dzieci. Dwadzieścioro koni.*

Dwaj, *ob. Dwa.*

Dwakroć, *ps.* 1) dwa razy, dwa razy tyle. *Dwakroć leniwy robi, dwakroć skąpy płaci.* 2) = zam. dwakroć sto tysięcy. *Ma dwakroć funduszu.*

Dwakrotnie, Dwakrotny, *ob. Dwukrotnie, Dwukrotny.*

Dwanaście, dwunastu, *n.* dziesięć i dwa. *Dwanaście pomnożone przez pięć, daje sześćdziesiąt. Po dwanaście, ob. Dwanaścioro.*

Dwanaściekroć, Dwanaściekrotnie, *ps.* dwanaście razy, dwanaście razy tyle.

Dwanaściekrotny, a, e, *p.* dwunastorazowy, dwanaście razy powtórzony.

Dwanaściepalcowa kiszka, *an. ob. Dwunastnica, Dwunastocałówka* (Duodenum).

Dwanaściokąt, *ob. Dwunastokąt.*

Dwanaściopięciokąt, u, *lm.* y, *m. mat.* figura pełna ze dwunastu pięciokątów złożona.

Dwanaścioro, orga, *n.* dwanaście nie jednakowéj płci. *Dwanaścioro dzieci. Dwanaścioro prosiąt.*

Dwanaściory, a, e, i **Dwanaścioraki**, a, ie, *p.* dwunastu różnych rodzajów.

Dwargont, a, *blm. m. mit.* król Markopolów, litewskich opiekunów szlachty i panów. Był to karzeł w koronie złotéj. Nie sami panowie oddawali mu cześć. Kłaniali się mu Bajsztuki, opiekunowie chłopstwa i sam król ich Puschajtys, prosząc go, ażeby tchnął w serca panów miłosierdzie nad ludem.

Dwian, u, *lm.* y, *m. bot.* (Dialium), roślina.

Dwieście, 2 *pdk.* **dwustu**, dwa razy sto. *Dwieście ludzi, ob. Dwustu. Dwieście kobiét. Dwieście dzieci.*

Dwoibka, i, *lm.* i, *ż.* (Diphyes) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Promienistych*, ukwiałowatych.

Dwoiciel, a, *lm.* e, *m.* 1) we dwoje pomnażający, podwajający. 2)=rozdzielający na dwoje, rozdwoiciel.

Dwoić, ił, i, *scz. nd.* 1) drugie tyle pomnażać, podwajać. 2)= na dwie części rozdzielać, rozdwajać. 3)=mówić z poszanowaniem używając liczby mnogiéj. *On mi dwoi, bo zawsze mówi do mnie: słuchajcie Pietrze.* =**się**, *złz. nd.* 1) okazywać się podwójnym, podwajać się. *Dwoi mu się w oczach.* 2)=dzielić się na dwoje, rozdwajać się. *Nie dał się duch narodowy dwoić, ani od sejmu i zamysłów jego obywatelskich oddalać. Dwoją się umysły, zdania.*

Dwoimiony, *ob. Dwuimienny.*

Dwoisto, *ps.* dwojako, podwójnie.

Dwoistość, ści, *blm. ż.* 1) rozdzielność na dwoje, dwojakość. 2)= *fig.* chytrość, dwuznaczność.

Dwoisty, a, e, 1) podwójny. *Dwoiste drzwi. Dwoisty rząd kolumn.* 2)=na dwoje złożony. 3)=chytry, dwuznaczny. *Człowiek dwoistego języka.*

Dwojaczki, *ob. Dwojak.*

Dwojak, a, *lm.* cy, *m.* 1) bliźniak. *Dwojacy*, bliźnięta. 2) **Dwojak**, a, *lm.* i, *m.* a) podwójny krajcar (moneta na Szląsku. b)=naczynie podwójne, z dwóch złożone. c)= (o owocach) *w lm. Dwojaczki*, sporysze.

Dwojaki, a, ie, *p*, 1) dwóch różnych gatunków. *Dwojaka waga i dwojaka miara. Dwojakim sposobem.* 2)= dwuznaczny, dwustronny. *Mąż dwojakiego umysłu. Słowa dwojakiego rozumienia, v. słowa dwojakie.*

Dwojako, *ps.* 1) dwojakim sposobem. *Dwojako to można uważać*, 2)=*nieuż.* na dwie części, na dwoje. *Dwojako co podzielić.* 3)= dwa razy, we dwójnasób.

Dwójakość, ści, *blm. ż.* 1) podwójny charakter (jakiéj rzeczy), podwójność. 2)=dwuznaczność, dwustronność. *Dwojakość umysłu. Dwojakość znaczenia wyrazu.*

Dwoje, (*prze. dwojgo, dwojko*), 2 pdk **dwojga**; dwie sztuki, para. *Dwoje dzieci, kurcząt. Było nas dwoje. Z dwojga złego obrać należy mniejsze. Jedno z dwojga.*

Dwojeczlina, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Dicliptera), roślina.

Dworacki, a, ie, *p.* mający manjerę, sposób obejścia się dworski.

Dworactwo, a, *lm.* a, *n.* sposób postępowania, nauka dworskiego życia.

Dworaczka, i, *lm.* i, *ż.* kobieta, która żyjąc po dworach, poznała świat; *fig.* przebiegła, chytrze układna.

Dworak, a, *lm.* cy, *m.* 1) żyjący u dworu Monarszego, lub magnackiego. *Ziem się udał, daremniem staranie postradał, A któż się u dworaków o prawdzie wybadał!* 2)= który żyjąc po dworach, poznał świat, *fig.* przebiegły, chytrze układny człowiek. *To mi dworak!*

Dworakierja, ji, *lm.* je, *ż. z pog.* zło obyczaje dworskie, szyderstwa, obłuda. *Na tem swoję dworakierją zasadza, żeby każdego wyśmiać.*

Dworakować, ał, uje, *scz. nd.* żartować, mówić facecje, podkpiwać.

Dworek, rka, *lm.* rki, *m.* (*zdr.* od *Dwór*) małe pomieszkanie porządniejsze na wsi lub w mieście.

Dwornica, y, *lm.* e, *ż.* i **Dworniczka, i**, *lm.* i, *ż. prze.* dozorczyni folwarczna, gospodyni. *Dworniczka*, niek. zam. *Dworaczka, Dwórka.*

Dwornie, Dworno, *ps.* 1) wystawnie. *Dwornie żyć, dwornie zajechać.* 2)=po dworsku, grzecznie, układnie, zręcznie. 3) =*nieuż.* ciekawie. *Nikt się dwornie pytać nie ma o tajemnicach Pańskich.*

Dworność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) ton, postępowanie dworskie, dworskość. 2)=ciekawość. *Dworność, ludziom przykra.* 3)=*ob. Wystawność.*

Dworny, a, e, *p.* 1) ode dworu, dworski, nadworny. *Urzędnicy dworni.* 2) = *nieuż.* ciekawy, wszystko rad wiedzieć. *Swych rzeczy opatrzyć nie umieją, a w cudzych bywają dwornymi.* 3)=*nieuż.* ciekawość budzący, dowcipny. *Księga ta pełna dwornych rzeczy.*

Dworować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dworsko służyć, żyć na dworze. *Takiego się dziś namnożyło próżnowania, iż każdy dworować chce, a nic nie robić.* 2)=żarciki stroić, żartować, szydzić. *Okrutna dziewka z méj się niewoli cieszy i dworuje. Ba, to ty ze mnie szydzisz i dworujesz.*

Dworowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) życie dworskie, służba dworska. 2) = żartowanie, szydzenie. *Cudze wady materją były jego dworowania.*

Dworownik, a, *lm.* cy, *m. nieuż.* żartowniś, szyderca.

Dworowy, a, e, *p.* 1) od dworu, t. j. placu przed domem. *Dworowe gołębie.* 2)=należący do dworu, *v.* domu pańskiego, dworny, dworski. *Sługa dworny. Dworowa budowa. Dworowe, v. dworne, v. dworskie grunty.*

Dworski, a, ie, *p.* 1) należący do dworu, t. j. do pana, dziedzica. *Grunty dworskie. Dom dworski. Służący dworscy.* 2)=należący do dworu Monarszego, żyjący na dworze. *Urzędnik dworski. Dama dworska.* 3)=*fig. ton dworski, ob. Dworzanin. Dworska choroba, v.* weneryczna. 4) *Dworski*, t. j. stronnik dworny królewski. *Nie dowierzano jego obywatelstwu, bo go mieli za dworskiego.*

Dworsko, *ps.* po dworsku, dworskim sposobem. *Trafnie, a dworsko się z kogo naśmiać.*

Dworskość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* ton, postępowanie, sposób życia dworski.

Dworstwo, a, *lm.* a, *n.* 1) postępowanie dworskie, manjera dworska, *ob. Dworactwo.* 2)=życie dworskie, *v.* przy dworze, *ob. Dworowanie.* 3) = obyczajność, grzeczność. *Sercem, urodą, dworstwem i ludzkością, we wszystkiem wojsku nikt go nie celuje, ob. Dworskość.* 4)=żart dowcipny, drwiny. *Juljan (Cesarz) skarby kościołów brał, mówiąc dworstwem, iż ja to czynię, abyście rychléj byli zbawieni.*

Dworszczyzna, y, *lm.* y, *ż.* 1) życie dworskie, ton dworski. *Arystoteles lepiéj jeszcze się znał na dworszczyźnie niż na filozofji, ob. Dworactwo.* 2)=powinność dworowi, pańszczyzna. *Odrabiać dworszczyznę, ob. Pańszczyzna.* 3)=*nieuż.* dworstwo, żarty. *Przepędziliśmy resztę czasu na zabawnych dworszczyznach.* 4)=*zb.* dworscy ludzie, dworzanie.

Dworzanek, nka, *lm.* **nkowie**, *m. zdr.* od *Dworzanin.*

Dworzanin, a, *lm.* **rzanie**, *m.* 1) u dworu (Monarszego) zostający. 2)=*prze.* szlachcic zostający na służbie u jakiego pana. *Jeden z dworzan księcia. Dworzanin pokojowy.* 3) = *fig.* który do dworu uczęszcza. *Pan dworski.* 4)=żartowniś, jowialista, *ob. Dworownik.* 4)=*prow.* szlachcic. *Zebrali się dworzanie na wybory.*

Dworzański, a, ie, *p.* 1) od dworzanina, dworski. 2)=*prow.* szlachecki, od szlachty, *v.* dworzan.

Dworzaństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) *zb.* dworzanie, dworscy ludzie. *Przy ponurym królu dworzaństwo zaniemiałe stało.* 2)=dworska służba. *Dworzaństwo ustało, nie ma się gdzie szlachecki synek umieścić.* 3)=dworskie obyczaje, obyczajność, grzeczność. 4)=*zb. prow.* szlachta. *Dworzaństwo całej gubernji się zjechało.*

Dworzec, rca, *lm.* **rce**, *m.* 1) dwór we wsi, folwark. 2)=*nieuż.* podwórze, obora. 4)=dwór stary, dworzysko. 4)=pałac.

Dworzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) *komu;* nadskakiwać, zasługiwać się. *Dworzyć kobiécie.* 2)=sztuk, fortelów używać.

Dworzysko, a, *lm.* a, *n.* 1) brzydki, niekształtny dwór. 2)=plac, grunt dworski.

Dworzyszcze, a, *lm.* a, *n. nieuż.* dworzec, folwark.

Dwuchy, *v.* **Dwuuchy, a, e**, *p.* o dwu uchach. *Dzban dwuchy.*

Dwóch, 2 *pdk.* **dwóch**, używa się zimionami męzkiemi osób. *Szło dwóch żołnierzy.*

Dwóchsetnie, *ps* po dwóchsetny raz.

Dwóchsetny, *v.* **Dwusetny, a, e**, *p.* po sto dziewięćdziesiątym dziewiątym następujący. *Jesteś dwóchsetny na liście. Jedna dwóchsetna część.*

Dwój, oja, oje, *p. nieuż.* ze dwóch złożony, *ob. Dwojaki, Dwoisty.*

Dwójbarwisty, *ob. Dwubarwny.*

***Dwójca, y**, *ż. fil.* (dualismus), wyjawia się na łonie wiary, lub umiejętności wtedy, gdy przyjmuje się albo dwu bogów, Biełboha i Czernoboha, Ormuzda i Arymana, albo też dwa przeciwne sobie pierwiastki świata, jeden *np.* cielesny, a drugi niecielesny. Gdy Dwójca utwierdzi się na początku, będzie widoczna w całéj roztoczy dalszéj.

***Dwójczak, a**, *lm.* i, *m. fil.* (enthymema) jeden z umysłników rozsworzonych. W nim wypuszcza się jedna z przesłanek, jako *minus necessarium, quod per se in animo versatur.* Dwójczak tedy składa się, nie z trzech, jako być powinno, ale z dwu zdań. Stąd polska jego nazwa. Przykład: *Umrzesz, boś człowiek.* Porówn. *Przewijak, Zawijak.*

***Dwójganiec, nca**, *lm.* **ńce**, *m. fil.* (dilemma) umysłnik rozjemczy (syllogismus disjunctivus), którego ogólnik stał się rzeczniczym, rozpadł się w przedetwierdź i twierdź, w przedetwierdzi umieścił główne pojęcie, mające być dowiedzione, a w twierdzi dwa sprzeczne z sobą pojęcia tego czynniki. Przykład: *Si* A *non est* D, *est aut* B, *aut* C. *Jeżeli istota ludzka nie jest jaźnią, musi być albo ciałem, albo duszą. Atqui* A *est neque* B, *neque* C; A *igitur est* D.

Dwójgatunkowy, Dwójgłowy, Dwójgraniasty, *ob. Dwugatunkowy, Dwugłowy, Dwugraniasty.*

Dwójgrod, u, *lm.* y, *m.* miasto z dwoma grodami, *v.* zamkami. *Z Leonowego dwójgrodu* (t. j. ze Lwowa).

Dwójgrodny, a, e, *p.* mający dwa grody, *v.* zamki.

Dwójgroszniak, a, *lm.* i, *m. ob. Dwugroszówka.*

Dwójjęzyczny, *ob. Dwujęzyczny.*

Dwójka, i, *lm.* i, *ż.* 1) liczba dwa. 2) = (w grze kartowéj) *Dwójka kierowa, pikowa.* 3) = (w grze zwanéj domino) *Dwie dwójki.*

Dwójko, *v.* **Dwójgo**, (*zdr.* od *Dwoje*) *prze. ob. Dwoje.*

Dwójkończaty, *ob. Dwukończaty.*

Dwójkowy, a, e, *p. prze.* dwójce służący, podwójny. *Zakończenia dwójkowe.*

Dwójlist, u, *lm.* y, *m. v.* **Dwójlistnik**, *v.* **Dwulistnik, a**, *lm.* i, *m. bot.* 1) (Orphya) roślina z rodziny *storczykowych* (Orchideae); gatunki: =*muchowaty* (O. myoides), =*pszczołowaty* (O. apifera) i *pająkowaty* (O. arachnoides), tak zwane od kształtu swych szkarłatno-czarnych, lub różowych, zielono pręgowatych kwiatów, bulwy dają dobry *salep;* roślinę tę zwą także *Podkolanem dwuliściowym* (Platanthera bifolia) lub *Storczykiem wanilłowym, v. dwuliściowym* (Orchis bifolia). 2)=*ob. Gnieźnik* (Neottia).

Dwójnasób, *v.* **w Dwójnasób**, *ps.* we dwoje, podwójnie. *W dwójnasób ci to odpłacę. Majątek jego powiększył się w dwójnasób.*

Dwójnastek, stka, *lm.* **stki**, *m. bot.* (Dodecas) roślina.

Dwójniak, u, *lm.* i, *m.* gatunek mocnego pitnego miodu, w którym po odgotowaniu tyle być powinno wody, ile użyto patoki; mocniejszy jeszcze gatunek zowie się *półtorakiem*; słabszy *trzeciakiem, czwartakiem* i t. p.: dla wyrobienia *czwartaku*, czyli miodu lekkiego, używa się trzy części wody a czwartéj miodu; miód *półtorak* i *dwójniak*, z powodu swéj gęstości, dłużej fermentować powinny, a jako tłuste, zdatne są do długiego przechowywania.

Dwójnoskrzydły, a, e, *p. zool.* mający skrzydła wzdłuż podwojone. *Owady dwójnoskrzydłe.*

Dwójny, a, e, *p.* 1) *ob. Podwójny.* 2)=*fig.* obostronny, chytry. *Dwojne serce, dusza.*

Dwójsieczna, ej, *lm.* **e,** *ż. mat.* linja prosta, dzieląca kąt na dwie równe części.

Dwór, oru, *lm.* **ory,** *m.* 1) zewnętrze domu. *Dom piękny od dworu, ze dworu. Przyjść ze dworu. Jaki tam czas na dworze? Wyjdziemy na dwór.* 2) = zagrodzenie przy pomieszkaniu, podwórze, dziedziniec. *Kareta już stoi na dworze. Wypuścić kury na dwór.* 3)= (*we wsi*) celniejsze pomieszkanie pana. *Dwór sobie buduje. Do dworu opłacać daninę. We dworze służyć.* 4) = służba składająca dom pański. *Cały dwór wyszedł naprzeciw swego pana.* 5) = panujący, monarcha i osoby otaczające monarchę, panującego. *Dwór papieski, cesarski, królewski. Król z całym dworem. Posłano mu rozkaz od dworu. Jest dobrze, źle widziany u dworu, v. na dworze. Poseł przy dworze rzymskim, francuskim.* 6) = służba, życie dworskie. *Cnota i pokora, nie ma miejsca u dwora, przys. Fora ze dwora, kto chce w cnocie żyć. Błogo temu przy dworze, komu doma pług orze. przys. Bywał Janek u dworu, wié jak w piecu palą, przys.* t. j. nie gruntownie, z daleka tylko powziął wiadomość. 7) = ci co we dworze mieszkają, pan i ci co do niego należą, dworscy, czeladź. *Starzy panowie dwór wielki chować lubili. Wielki dwór prowadzić. fig. Swoim dworem żyć,* t. j. na swój sposób, według swego widzi mi się. *Żyją, każde swoim dworem* (o małżonkach). 8) = *prze. królewski;* żołnierz nadworny, przy boku królewskim znajdujący się. 9) = *ob. Stolec. Pójść na dwór. Chce mi się na dwór,* t. j. na przechód, na potrzebę.

Dwórka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) żyjąca na dworze monarszym, lub pańskim. *Wiesz co gładka dziewoja, co jest ładna dwórka? Raj oczu, piekło duszy, a czyściec dla worka.* 2)= *ob. Dworaczka.* 3) = sługa folwarczna.

Dwubarwność, ści, *blm. ż. min.* (dichroizm); własność niektórych przezroczystych krystalicznych minerałów podwójnego łamania światła, a stąd wykazywania dwóch kolorów, za zmianą położenia ich do światła.

Dwubarwny, Dwubarwiony, Dwubarwisty, Dwubarwy, a, e, *p.* dwumastny, dwufarbisty, o dwóch barwach, dwóch kolorach. *Dwubarwna topola. Dwubarwione oliwki.*

Dwuboczny, a, e, *p.* o dwóch bokach.

Dwubrzmiący, a, e, *p.* 1) mający dwa brzmienia. 2) = *fig.* dwuznaczny. *Dwubrzmiące słowa. Dwubrzmiąca odpowiedź.*

Dwucalowy, a, e, *p.* mający dwa cale szerokości, *v.* grubości, *v.* długości.

Dwucalówka, i, *lm.* **i,** *ż.* deska na dwa cale grubości.

Dwuchlina, y, *lm.* **y,** *ż.* (Diphylidia), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brauchopełzych*, nagoskrzelnych.

Dwuciały, Dwucielisty, Dwucielny, a, e, *p. mit.* o dwóch ciałach, dwókształtny. *Pan bożek dwuciały, połowicą człowiek, drugą połowicą kozieł.*

Dwucielny, a, e, *p.* 1) *ob. Dwóciały.* 2) = o dwóch cielętach. *Krowa dwucielna,* t. j. karmiąca dwoje cieląt.

Dwucienny, a, e, *p.* o dwóch cieniach; używa się, mówiąc o mieszkańcach pasa gorącego ziemi, przebywających blisko zwrótników, w ciągu bowiem roku raz mają słońce względem siebie na południe, a drugi raz na północ; w pierwszym razie ich cień pada w stronę północną, a w drugim w stronę południową; zowią się też oni prócz tego i *bezcieniami*, gdy się znajdują na samym równiku

Dwucin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Fissilia), roślina.

Dwuczelny, Dwuczoły, a, e, *p. mit.* mający dwa czoła, *v.* dwa oblicza. *Dwuczoły Janus*; lep. *Dwulicy, Dwuliczny.*

Dwuczęściowy, Dwuczęstny, a, e, *p.* z dwóch części. *Ilość dwuczęściowa.*

Dwuczołek, łka, *lm.* **łki,** *m. or.* z przodu i z tyłu budowli jednakie podczołki.

Dwuczub, a, *lm.* **y,** *m.* (Dicholophus), *zool.* ptak z rzędu *Alektorów, v. Kurodziobych*; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *Kurjama* (D. cristatus).

Dwuczubowy, *v.* **Dwuczuby, a, e,** *p. zool.* o dwóch czubach.

Dwudachowy, *v.* **Dwudaszy, a, e,** *p.* o dwóch dachach.

Dwudenarek, rka, *lm.* **rki,** *m. v. Denarek podwójny;* dawna moneta polska. Pierwsze bito za Zygmunta Augusta 1565 r. *ob. Denar.*

Dwudłoniowy, *v.* **Dwudłonny, a, e,** *p.* na dwie dłoni.

Dwudniowy, a, e, *p. ob. Dwudzienny.*

Dwudroże, a, *lm.* **a,** *n.* dwu dróg rozstanie, rozdroże.

Dwudrożny, a, e, *p.* rozstajny. *Krzyż dwudrożny.*

Dwudrótowy, *ob. Dwudrutowy.*

Dwudrutowy, *v.* **Dwudrótowy, a, e,** *p.* o dwóch drutach, dwunitny. *Pończochy dwudrutowe.*

***Dwudziel, i,** *ż.* (dichotomia), dziel dwudzielna (dividendum bimembre), czyli system dzielenia wszystkiego na dwie części.

Dwudzielny, a, e, *p. bot.* (dichotomus), mówi się o łodydze roślinnéj (caulis), jeśli każda gałązka rozdziela się na dwie mniejsze, jak np. w *Bieluni dzięcierzawej* (Datura stramonium).

Dwudzienny, a, e, *p.* dwa dni trwający. *Dwudzienna droga.*

Dwudziestka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) liczbá, cyfra dwadzieścia. 2) = dziewczyna dwudziestoletnia. 3) = moneta 20 groszy zawierająca.

Dwudziestkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) karać osobę jedną z dwudziestu, losem wybraną, *ob. Dziesiątkować.* 2) = wybierać każdego dwudziestego z rzędu.

Dwudziestkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) karanie dwudziestego. 2)= wybieranie każdego dwudziestego z rzędu.

Dwudziestność, ści, *lm.* **ści,** *ż. prze.* dwudziestoczęstny pobór.

Dwudziestny, a, e, *p.* od dwudziestu sztuk, liczbę dwadzieścia w sobie zawierający.

Dwudziestobok, u, *lm.* **i,** *m. mat.* figura z dwudziestu boków.

Dwudziestoczterofuntowe działo; *ar.* armata wyrzucająca z siebie kulę 24 funty ważącą.

Dwudziestoczterogodzinny, a, e, *p.* przez godzin 24 trwający.

Dwudziestodzienny, a, e, *p.* dni dwadzieścia trwający, lub co dwadzieścia dni przypadający. *Co dwudziestodzienny.*

Dwudziestogodzinny, a, e, *p.* godzin dwadzieścia trwający, lub co dwadzieścia godzin przypadający. *Co dwudziestogodzinny.*

Dwudziestokąt, a, *lm.* **y,** *m. mat.* figura o dwudziestu kątach.

Dwudziestokątny, a, e, *p.* od dwudziestokąta, mający 20 kątów.

Dwudziestoletni, ia, ie, *p.* 1) o dwudziestu latach. *Dwudziestoletni młodzieniec. Dwudziestoletnia panna.* 2)= dwadzieścia lat trwający. *To praca dwudziestoletnia.* 3)= co dwadzieścia lat odbywający się. *Co dwudziestoletni. Dwudziestoletni to obchód.*

Dwudziestomiesięczny, a, e, *p.* o dwudziestu miesiącach, lub dwadzieścia miesięcy trwający.

Dwudziestopręcikowy, a, e, *p. ob. Kielichopręcikowy.*

Dwudziestościan, u, *lm.* **y,** *m. mat.* figura o dwudziestu ścianach.

Dwudziestościenny, a, e, *p.* od dwudziestościanu, mający dwadzieścia ścian.

Dwudziestówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) pieniądz zawierający w sobie dwadzieścia mniejszych, grzywna. 2) = *żart.* dwadzieścia lat. *Już jej dwudziestówka minęła. Ma już dwudziestówkę.*

Dwudziestu, 2*pdk.* **Dwudziestu,** (używa się z imionami męzkiemi osób). *Dwudziestu ludzi. Było nas dwudziestu.*

Dwudziesty, a, e, *p.* po dziewiętnastym następujący. *W dwudziestym* (dom. dniu) *miesiąca. Przybyć dwudziestego* (dom. dnia jakiego miesiąca). *Sam dwudziesty.*

Dwudzioby, a, e, *p.* o dwóch dziobach, końcach, szpicach. *Dwudzioby młot.*

Dwudźwierny, a, e, *p.* o dwóch drzwiach.

Dwufarbny, a, e, *p.* o dwóch farbach, kolorach, barwach, *ob. Dwubarwny.*

Dwufuntowy, a, e, *p.* mający wagę dwóch funtów.

Dwugarcowy, *v.* **Dwugarncowy, a, e,** *p.* zawierający w sobie dwa garce. *Dwugarcowa flasza.*

Dwugarcówka, *v.* **Dwugarncówka, i,** *lm.* **i,** *ż.* miara zawierająca w sobie dwa garce, *ob. Garniec.*

Dwugatunkowy, Dwójgatunkowy, a, e, *p.* gatunku dwojakiego.

Dwugęby, *ob. Dwuliczny.*

Dwugląd, u, *lm.* **y,** *m. as. ob. Paralłaksa.*

Dwugłos, u, *lm.* **y,** *m. muz.* dwa tony równocześnie brzmiące i stanowiące akord, który jest tylko skróceniem większego tonu.

Dwugłoska, i, *lm.* **i,** *ż.* dwie samogłoski razem wymawiające się, dyftong, np. francuskie *ou, ai* i t. d.

Dwugłosowy, *v.* **Dwugłośny, a, e,** *p.* o dwóch głosach.

Dwugłowie, a, *lm.* **a,** *n. med.* głowa z dużą narośla.

Dwugłowy, Dwójgłowy, *v.* **Dwójgłowiasty, a, e,** *p.* o dwóch głowach. *Dwugłowy orzeł.*

Dwugraniasty, Dwójgraniasty, *v.* **Dwugranisty, a, e,** *p.* o dwóch granach, węgłach, kątach, rogach, szpicach. *Dwugranistym szermował jęzorem.*

Dwugroszówka, i, *lm.* **i,** *ż.* moneta miedziana, 2 grosze wartująca, równa jednéj kopiejce srebrem.

Dwuimienny, *v.* **Dwuimiony, a, e,** *p.* o dwóch imionach.

Dwuistny, a, e, *p.* podwójną istność mający, podwójném życiem żyjący.

Dwuistotny, a, e, *p.* dwie istoty *v.* natury w sobie zawierający.

Dwujarzmy, a, e, *p. fig.* o dwóch jarzmach.

Dwujętny, a, e, *p.* o dwóch końcach do ujęcia. *Dwujętne miechy.*

Dwujęzyczny, Dwójjęzyczny, a, e, *p.* 1) *zool.* z dwoma językami. 2) = dwoma językami mówiący. *Na pograniczu ludzie zwyczajnie bywają dwujęzyczni.* 3)=*fig.* chytry, nie szczery, przewrotny. *Usty dwujęzycznemi brzydzę się.*

Dwukąt kulisty, *v.* **Czółnko,** *v.* **Taśma śpiczasta,** *mat.* część powierzchni kuli, zawarta między dwoma półokręgami kół wielkich kuli.

Dwukątny, a, e, *p* o dwóch kątach.

Dwukłoć, ci, *lm.* **cie,** *ż. bot.* (Barnadesia), roślina.

Dwukłykty, a, e, *p. prow.* o dwóch kłykciach, sustawach. *Dwukłykty palec.*

Dwukolczak, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Drzewo guzikowe* (Paliurus), zwane także *Bodziencem.*

Dwukole, a, *lm.* **e,** *m.* (Acanthopodus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Dwukolny, a, e, *p.* o dwóch kołach. *fig. Dwukolny wóz nocy.*

Dwukolorowy, a, e, *p. ob. Dwufarbny, Dwubarwny.*

Dwukonny, a, e, *p.* od pary koni, parokonny. *Wózek dwukonny.*

Dwukończaty, Dwójkończaty, Dwukończysty, a, e, *p.* o dwóch końcach, ostrzach.

Dwukopytny, a, e, *p.* o dwóch kopytach.

Dwukropek, pka, *lm.* **pki,** *m. gram.* dwie kropki (znak pisarski), duopunkta.

Dwukrotnie, *ps.* dwiérazowie, dwa razy, po dwa razy.

Dwukrotny, a, e, *p.* po raz drugi, dwa razy wzięty, powtórzony.

Dwukształtnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Amphisporium), rodzaj grzyba z rodziny *purchatkowatych*; gatunek: = *różnokolorowy*, rośnie na cebulach hjacyntu.

Dwukształtny, a, e, *p. mit.* o dwóch kształtach, lub o dwóch różnych ciałach. *Dwukształtny Centaur. Dwukształtny Minataur. mat. Funkcje dwukształtne.*

Dwukwiat, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Lophospermum), roślina.

Dwulatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* **Dwulatka, i,** *lm.* **i,** *ż.* mający dwa lata (o koniach, bydle). *Owca dwulatka, v. dwulatka.*

Dwulecie, a, *lm.* **a,** *n.* dwa lata, przeciąg dwuletni. *Dwa, trzy dwulecia.*

Dwuletni, a, ie, *p.* dwa lata mający, lub przez dwa lata trwający. *Dwuletni koń, wół. Dwuletnia praca.*

Dwulicny, *prze. ob. Dwulicowy.*

Dwulicość, *v.* **Dwulicowość, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* 1) *rzeczy;* dwojaka strona rzeczy. 2) = *fig.* fałszywość, obłuda.

Dwulicowy, Dwulicy, Dwuliczny, a, e, *p.* 1) *mit.* dwojakiego lica, dwojakiéj twarzy. *Janus dwuliczny.* 2) = na obie strony. *Dwuliczna materja, kitajka,* t. j. barwa na obie strony. 3) = *fig.* (o człowieku) fałszywy, obłudny.

Dwuliczność, Dwuliczny, *ob. Dwulicość, Dwulicowy.*

Dwulist, *ob. Dwójlist.*

Dwulistkowy, *v.* **Dwulistniowy, a, e,** *p.* (dicotyledoneus), mający jeden *listek zarodkowy* (cotyledo), *ob. Zarodek, Roślina, Jednolistkowy;* rośliny *dwulistniowe* obejmują 10 klass, od 5éj do 15éj włącznie, ukł. Juss.

Dwulistnik, a, *v.* **u,** *lm.* **i,** *m. bot.* 1) *ob. Gnieźnik* (Neotia). 2) = *ob. Dwójlist* (Orphys).

Dwulistny, a, e, *p. bot.* o dwóch liściach, z dwóch liści składający się. *Pochew dwulistna.*

Dwulokciowy, *v. prze.* **Dwułokietny, a, e,** *p.* dwa łokcie wynoszący.

Dwułopatny, a, e, *p.* 1) o dwóch łopatach. 2) *Owce dwułopatne*, które po dwóch latach swoje dwa zęby zgubiły, a natomiast dwóch innych, owczemi zębami zwanych dostały.

Dwumastny, a, e, *p.* (o koniach) o dwóch maściach, farbach, dwufarbisty.

Dwumasztowy, a, e, *p.* o dwóch masztach. *Okręt dwumasztowy.*

Dwumężny, a, e, *p.* (o kobiécie) która ma, lub miała dwóch mężów.

Dwumiarowy, a, e, *p. ob. Dwustopowy.*

***Dwumiennik, a,** *lm.* **i,** *ż. fil.* (symbebecos) mylnik odwrotu. *Przykład; Iljada, którą czytam, jest moja. Ja przeto jej autor,* lub: *Ona więc me dzieło.*

Dwumiesięczny, a, e, *p.* dwa miesiące trwający.

Dwumorski, a, ie, *v. prze.* **Dwumorzy, a. e,** *p.* między dwoma morzami leżący. *Dwumorzy Korynt.*

Dwumorze, a, *lm.* **a,** *n. ob. Międzymorze.*

Dwunastek, stka, *lm.* **stki,** *m. nieuż.* dwanaście sztuk, tuzin.

Dwunastka, i, *lm.* **i,** *ż.* liczba, cyfra 12.

Dwunastnica, y, *lm.* **e,** *ż. an.* (Duodenum), kiszka dwunasto-calowa, piérwsza z kiszek cienkich leżąca między żołądkiem, a kiszką *długą*, in. *Dwunastocalówka, Dwanaście palcowa kiszka.*

Dwunastnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* nazwa dawniejsza rośliny: *Bożygléd v. Bożykwiat* (Dodecatheon).

Dwunastny, a, e, *p.* liczbę dwanaście w sobie zawierający.

Dwunastocalówka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Dwunastnica.*

Dwunastodniowy, Dwunastodzienny, a, e, *p.* dni 12 trwający, lub co 12 dni przypadający. *Co dwunastodniowy.*

Dwunastogodzinny, a, e, *p.* godzin 12 trwający, lub co 12 godzin przypadający.

Dwunastokąt, u, *lm.* **y,** *m. mat.* figura o dwunastu kątach i ścianach.

Dwunastokątny, a, e, *p.* o dwunastu kątach.

Dwunastokrotnie, *ps.* dwanaście razy tyle, dwunasty raz. *Zapłacę ci dwunastokrotnie. Już to dwunastokrotnie cię ostrzegam.*

Dwunastokrotny, a, e, *p.* 1) dwanaście razy tyle czyniący. 2) = po raz dwunasty powtarzający się.

Dwunastoletni, a, ie, *p.* dwanaście lat mający, od lat dwunastu trwający.

Dwunastolistny, a, e, *p.* o dwunastu liściach.

Dwunastomiesięczny, a, e, *p.* od dwunastu miesięcy, całoroczny.

Dwunastopalcowa (kiszka), *ob. Dwunastnica.*

Dwunastopręcikowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 11tą klassę (Dodecandria), ukł. Linn., mających 12—19 pręcików wolnych w kwiecie dwupłciowym.

Dwunastosłupkowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach (Dodecagynia), mających w kwiecie dwupłciowym 12 słupków całkowitych lub niecałkowitych.

Dwunastościan, u, *lm.* **y,** *m. mat.* figura o dwunastu ścianach.

Dwunastościenny, a, e, *p.* od dwunastościanu, dwanaście ścian mający.

Dwunastu, 2 *pdk.* **dwunastu,** używa się z imionami

ludzkiemi męzkiemi. *Dwunastu apostołów. Było ich dwunastu. Było nas dwunastu u stołu.*

Dwunasty, a, e, *p. licz.* po jedenastym następujący. *Dwunasty (dom. dzień) miesiąca, v. dwunasty. Wyjedziemy dwunastego. Jedna dwunasta, dom.* część. *Pięć dwunastych, dom.* części. *Dwunasta godzina v. dwunasta. O saméj dwunastéj. Już dwunasta, ob.* Południe, Północ; przysłówkowie: *Po dwunaste*, dwunasty raz.

Dwuniedzielny, a, e, *p.* dwutygodniowy, przez dwa tygodnie *v.* co dwa tygodnie przypadający.

Dwunitny, a, e, *p.* z podwójnie skręconych nici, włosów, drutu.

Dwunogi, a, ie, *v.* **Dwunożny**, a, e, *p.* o dwóch nogach. *Dwunożne zwierzę. Człowiek jest zwierzę dwunożne.*

Dwuoogonna, y, *lm.* e, *ż. v.* **Dwuoogonnik**, a, *lm.* i, *m. bot.* (Diuris), roślina zwana także *Dzierocznikiem, Dzieraczyżnikiem.*

Dwuokienny, a, e, *p.* o dwóch oknach.

Dwuorzeszek, szka, *lm.* **szki**, *m. bot. ob. Sprzeżak*

Dwupalcowy, a, e, *p.* na dwa palce szeroki, długi.

Dwupalczasty, a, e, *p. zool.* o dwóch palcach.

Dwuparzystopalcowy, a, e, *p.* (o ptakach) mający nogi z dwoma palcami na przód, a z dwoma w tył obróconemi. *Ptaki dwuparzystopalcowe* należą do rzędu Vgo, według układu ornitologicznego Temminck'a, i zawierają w sobie 23 rodzaje.

Dwupiędzisty, a, e, *p.* na dwie piędzi szeroki, *v.* długi.

Dwupiętrowy, *v.* **Dwupiętry**, a, e, *p.* o dwóch piętrach. *Dwupiętry dom.*

Dwupiętrze, a, *lm.* a, *n.* dwupiętrowy dom, dwupiętrowy budynek.

Dwupiłek, łka, *lm.* **łki**, *m. bot. ob. Piłowiec* (Biserrula), roślina.

Dwupłciństwo, a, *lm.* a, *n.* (hermaphroditismus), *med.* zniepodobienie części płciowych, tak, że nie można rozróżnić czy są męzkie lub żeńskie; obojnoctwo.

Dwupłciowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. ob. Obojnak, Hermafrodyt.*

Dwupłciowy, *v.* **Obupłciowy**, a, e, *p.* obojéj płci. *zool. Zwierz dwupłciowy, ob. Hermafrodyt; = bot.* mówi się o kwiatach, a w ogóln. roślinach, mających w jednym kwiecie organy męzkie i żeńskie, t. j. *pręciki* i *słupki; rośliny dwupłciowe* (Monoclinae, *v.* Hermaphroditae), obejmują 20 klass ukł. Linn.

Dwupłetnik, a, *lm.* i, *m. zool. ob. Delfin.*

Dwupłodny, a, e, *p.* podwójny płód, owoc, lub dwa płody, owoce przynoszący.

Dwupręcikowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 2 klassę (Diandria), ukł. Linn. mających dwa pręciki wolne w kwiecie dwupłciowym.

Dwuramienny, a, e, *p.* o dwóch ramionach. *mech. Dwuramienna dźwignia.*

Dwuramnik, a, *lm.* i, *m. fort.* in. *Redan;* szaniec w piłę; dzieło fortyfikacji polowéj, składające się z dwóch czół, których zejście się czyni kąt, zwany *kątem broniowym*, i z jednéj szyji, która jest linją łączącą obadwa rogi tychże czół.

Dwuramnikowy, a, e, *p. fort.* in. *Redanowy*; od dwuramnika. *Linja dwuramnikowa, v. redanowa*, t. j. linja szańców dwuramnika.

Dwuraźny, a, e, *p.* 1) dwakroć powtórzony. *Dwuraźne ostrzeżenie. Krzątka dwuraźna*, t. j. dwie kréski zarazem piszące. 2) = *fig.* nie szczéry, obłudny. *Człowiek dwuraźny.*

Dwurękі, a, ie, *p. zool.* o dwóch rękach.

Dwuroczniak, a, *lm.* i, *m.* (o koniu, byku i t. d.), mający dwa lata.

Dwuroczny, a, e, *p.* mający dwa lata, dwuletni.

Dwurodnik, a, *lm.* i, *m. min. ob. Amfigen.*

Dwurodny, a, e, *p. mit.* mający dwie matki. *Dwurodny Bachus.*

Dwurodzajowy, a, e, *p.* dwóch rodzajów; pochodzący ze zmieszania dwóch rodzajów.

Dwurogaty, a, e, *p. ob. Dwurogi, Dwurożny.*

Dwurogi, a, ie, *p.* o dwóch rogach. *mit. Bachus dwurogi.*

Dwurogowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Dichondria), roślina zwana także *Dwuróżnią.*

Dwurosła wełna; wełna trudno się rozdzielająca.

Dwurożce, ców, *blp. m. geol.* (*v. Dykaretyty*), gatunek skamieniałych muszli, nierównoskorupowych, pękatych, w poprzek pomarszczonych, z dwoma śpiczastemi, zagiętemi, nierównemi rogami.

Dwurożnia, i, *lm.* ie, *ż. ob. Dwurogowiec.*

Dwurożny, a, e, *p.* o dwóch rogach, końcach, szpicach. *Księżyc dwurożny. Dwurożni Faunowie. Dwurożny kapelusz.*

Dwururka, i, *lm.* i, *ż.* fuzja o dwóch rurkach, dubeltówka. w *lm.* **Dwururki, rek**, *ż. geol.* (Bitubulity), gatunek skamieniałych jednoskorupowych muszli, bez skrętów.

Dwururny, a, e, *p.* o dwóch rurach. *Dwururna fuzja.*

Dwurząd, rzędu, *blm. m. bot. ob. Wielichota* (Diplotaxis), roślina.

Dwurzędny, Dwurzędowy, a, e, *p.* o dwóch rzędach. *Dwurzędny okręt*, t. j. o dwóch rzędach wioseł. *Dwurzędny jęczmień, v. płaskur* (Hordeum distichon). *bot. Łodygi, liście dwurzędne*, t. j. z dwóch przeciwnych stron wyrastające.

Dwusetny, *ob. Dwóchsetny.*

Dwusieczny, a, e, *p.* o dwóch ostrzach, obosieczny. *Siekiera dwusieczna.*

Dwusilny, a, e, *p. bot. ob. Nierównoczteropręcikowy.*

Dwuskaz, u, *lm.* **y**, *m. gram.* liczba podwójna (Morz.).

Dwuskładny, a, e, *p.* z dwóch złożony.

Dwuskorupny, a, e, *p. zool.* mający ciało zawarte między dwoma skorupami. *Skorupiaki dwuskorupne*

Dwuskrzydła, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Dipterocarpus), roślina.

Dwuskrzydlasty, Dwuskrzydły, a, e, *p.* o dwóch skrzydłach. *zool. Ptaki dwuskrzydłe. Drzwi dwuskrzydłaste*, t. j. rozchodzące się, z dwóch połów składające się.

Dwusłowie, a, *lm.* a, *n. nieuż. gram.* wyraz z dwóch wyrazów złożony.

Dwusłowność, ści, *blm. ż.* dwujęzyczność, nieszczerość, obłuda.

Dwusłowny, a, e, *p. fig.* dwujęzyczny, nieszczeromówny.

Dwusłupkowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach (Digynia), mających w kwiecie dwupłciowym dwa słupki całkowite lub niecałkowite.

Dwuspójny, a, e, *p.* z dwóch spojony, dwuskładny.

Dwusprzężny, a, e, *p.* dwujarzmy, z dwóch sprzężajów złożony, *ob. Sprzężaj.*

Dwustawny, a, e, *p. zool.* mający podymki o dwóch stawach. *Owady dwustawne.*

Dwustopny, Dwustopowy, a, e, *p.* o dwóch stopach; na dwie stopy długi, szeroki. *Wiersz dwustopowy, ob. Dwómiarowy.*

Dwustronny, a, e, *p.* 1) z dwóch stron, obostronny. *Dwustronne niebezpieczeństwo. Dwustronna ugoda*, t. j. dwustronnie obowiązująca. 2) = wątpliwy, dwóznaczny. *Dwustronna wyrocznia.*

Dwustrzyżka, i, *lm.* i, *ż.* 1) wełna od takich owiec, które po dwa razy na rok strzygą. 2) = owca strzyżona dwa razy w jednym roku.

Dwusylabny, *ob. Dwuzgłoskowy.*

Dwuszóstny, a, e, *p.* zamykający w sobie dwa razy liczbę sześć.

Dwuszparowy, a, e, *p. zool.* mający dwie szpary do oddychania. *Ryby dwuszparowe.*

Dwuśpiczasty, a, e, *p.* o dwóch ostrzach, śpicach.

Dwuświecznik, a, *lm.* i, *m.* lichtarz o dwóch ramionach, *v.* dwóch świécach.

Dwutarcznik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Biscutella), roślina, zwana także *Pieszczotką, Tarczykiem podwójnym.*

Dwutulny, a, e, *p.* (*pasza*), dwubuńczuczny, mający buńczuk o dwóch ogonach końskich.

Dwutygodniowy, a, e, *p.* dwa tygodnie trwający. *Co dwutygodniowy;* co dwa tygodnie przypadający.

Dwutysięczny, a, e, *p.* dwa tysiące dopełniający lub zamykający. *Rok dwutysięczny. Dwutysięczna załoga.*

Dwuuchy, *ob. Dwouchy, Dwójuchy.*

Dwuwargowy, a, e, *p. bot.* mający dwie wargi (bilabiatus), mówi się o *koronie* kwiatowéj niektórych roślin, mającéj kraj podzielony na dwie części zwane wargami, z których górna zowie się niek. *hełmem*, iż częstokroć jest sklepisto-wypukłą; gardziel w takowéj koronie zowie się

ziewem (victus); korona dwuwargowa bywa jeszcze *ziejącą*, mocno-otwartą, o dolnéj wardze rozszerzonéj (jak *np.* w *Dymnicy*), *poczwarowatą, v. maskową*, któréj ziew przez wypukłość warg jest zamknięty (jak *np.* w *Lnicy*), i *przewróconą*, kształtu rozmaitego, któréj górna warga obrócona jest ku dołowi, a dolna ku górze, *ob. Jednowargowy.*

Dwuwiązkowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach stanowiących 17stą klassę (diadelphia) ukł. Linn., mających kwiaty dwupłciowe, o 5—10 pręcikach we dwie związki, nitkami zrosłych.

Dwuwieczny, a, e, *p.* dwa wieki zamykający, dwusetny. *Dwuwieczny zakon Lojolistów.*

Dwuwiosłowy, a, e, *p.* o dwóch wiosłach.

Dwuwykładnie, *ps.* podległe dwojakiemu wykładowi. *Napisano to dwuwykładnie.*

Dwuwykładność, ści, *blm. ż.* podległość dwojakiemu wykładowi, dwuznaczność.

Dwuwykładny, a, e, *p.* różnie wykładać się mogący, obojętny, dwuznaczny.

Dwuzrostowe rośliny, *bot.* (Acramfibria), ogólna nazwa roślin, wzrastających zarówno w zdłuż i w obwód.

Dwuząb, ębu, *lm.* **ęby**, *m. bot. ob. Uczep* (Bidens), roślina.

Dwużęby, Dwójzęby, a, e, *p.* o dwóch zębach. *Dwużębe grace. Dwójzębe widły.*

Dwuzgłoskowy, *v.* **Dwójzgłoskowy**, a, e, *p.* składający się z dwóch zgłosek, syllab.

Dwuziarnczak, a, *lm.* i, *m. bot.* (diachenium), gatunek *nasiennika* prawdziwego, jak w roślinach *baldaszkowych* (umbelliferae), *ob. Ziarnczak.*

Dwuzłotówka, i, *lm.* i, *ż.* moneta polska zawierająca w sobie dwa złote.

Dwuznacznie, *ps.* dwuwykładnie, obojętnie, wątpliwie. *Pisać, mówić dwuznacznie. Odpowiedzieć dwuznacznie. Dwuznacznie postępować.*

Dwuznaczność, ści, *blm. ż.* dwuwykładność, niejasność, obojętność. *Jest jakaś dwuznaczność w tém wyrażeniu. Dwuznaczność charakteru. Dwuznaczność postępowania.*

Dwuznaczny, *v.* **Dwójznaczny**, a, e, *p.* 1) dwuwykładny, nie jasny, dający się i tak i tak tłumaczyć. *Dwuznaczna odpowiedź. Wyraz dwuznaczny.* 2) = *fig* rodzący wątpliwość, podejrzany. *Postępowanie dwuznaczne. Człowiek dwuznaczny.* 3) *Dwuznaczne wodorosty, bot.* (Amphibolae), nazwa dawana roślinom, stanowiącym 7my rząd *Porostów wodnych.*

Dwuzwy, a, e, *p. nieuż.* dwojakie nazwisko mający.

Dwużeniec, v. Dwójżeniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* 1) dwie żony razem mający. *Niegdyś dwużeńcy byli karani śmiercią.* 2) = powtórnie żonaty. *Dwużeńców na żaden stopień kapłański przyjmować nie można.*

Dwużenny, a, e, *p.* 1) mający dwie żony. 2)=*bot.* mówi się o roślinach (Diocesa), które należąc do klassy *Pomieszanopłciowych*, mają kwiaty obupłciowe na jednéj, a jednopłciowe na drugiéj roślinie.

Dwużeństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) mienie dwóch żon razem. *Żyć w dwużeństwie.* 2)=powtórne śluby małżeńskie.

Dwywacha, y, *blm. ż. mit.* celtycka Pyrra, *ob. Dwywan.*

Dwywan, a, *blm. m. mit.* celtycki Noe, Deukaljon. Miał żonę Dwywachę, najpiérwszą niewiastę na ziemi po potopie. Gdy Ljon wyszedł na brzegi i zalał całą Brytanją, utonęli wszyscy ludzie, wyjąwszy Dwywana i Dwywachę, którzy schronili się na okręt bez żagli, lub do arki, zwanéj *Newyd-Nawneiwion*. Po 147 dniach panowania Ljonowego, woły Godama wyciągnęły z wód bóbra Awanka. Ukazała z łona Ljonowego zieloną pierś ziemia. Dzieci Dwywana i Dwywachy zaludniły Brytanją na nowo, a nad głowami ich zajaśniała Arjanroda.

Dyabaz, *ob. Djabaz.*

Dyabetes, Dyabetyk, Dyabetyka, *ob. Djabetes, Djabetyk, Djabetyka.*

Dyachilon, *posp.* **Dyachilum**, *ob. Djachilon.*

Dyafanometrja, *ob. Djafanometrja.*

Dyaforeza, Dyaforetyczny, *ob. Djaforeza, Djaforetyczny.*

Dyafragma, *ob. Djafragma.*

Dyagnostyk, Dyagnostyczny, i t. d. *ob. Djagnostyk, Djagnostyczny*, i t. d.

Dyagonal, Dyagonalny, *ob. Djagonal, Djagonalny.*

Dyagraf, Dyagrafika, i t. d. *ob. Djagraf, Djagrafika.*

Dyagridium, *ob. Scammonium.*

Dyakatolikon, *ob. Djakatolikon.*

Dyaklas, *ob. Djaklag.*

Dyakon, Dyakonica, i t. d. *ob. Djakon, Djakonica.*

Dyakustyka, *ob. Djakustyka.*

Dyalekt, Dyalektyk, i t. d. *ob. Djalekt, Djalektyk*, i t. d.

Dyallag, *ob. Djallag.*

Dyalog, Dyalogicznie, i t. d. *ob. Djalog, Djalogicznie*, i t. d.

Dyament, Dyamentowy, *ob. Djament, Djamentowy.*

Dyametr, Dyametralnie, i t. d. *ob. Djametr, Djametralnie*, i t. d.

Dyana, *ob. Djana.*

Dyaparon, *ob. Djaparon.*

Dyarchya, *ob. Djarchja.*

Dyarya, *ob. Djarja.*

Dyaryusz, *ob. Djarjusz.*

Dyas, Dyasek, *ob. Djas, Djasek.*

Dyasfikcja, *ob Djasfikcja.*

Dyastaz, *ob. Djastaz.*

Dyateza, *ob. Djateza.*

Dyatoniczność, *ob. Djatoniczność.*

Dyazostyka, *ob. Djazostyka.*

Dyba, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *nieuż.* pręgierz, słup, do którego przywiązanych złodziejów smagają. 2)=wilk, kloda, tram przewiercony, który za karę wkładają na ręce lub nogi. *Wziąć kogo w dyby. Dać komu dyby na ręce.*

Dybacz, a, *lm.* e, m. (Ocydromyia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, łownych. Gatunki pospolitsze są: 1=*pstry* (O. glabricula). 2)=*pręgowany* (O. ruficollis).

Dybać, ał. ie, *scs. nd.* 1) skradać się, jak gdyby na palcach; cicho, dybkiem iść. *Dybać dokąd. Dybać za kim. fig. Gdziekolwiek stąpisz, śmierć za tobą dybie.* 2)=*na kogo, na co;* czekać. *Lis dybie na kury. Dzień Pański dybie na nas jako złodziej. fig. Dybać na kogo, na co;* ścigać, upędzać się za kim, za czém. *Dybać na urząd.*

Dybanie, a, *lm* a, *n. za kim, na kogo. na co;* ściganie; czyhanie na kogo, na co.

Dybik, u, *lm.* **i**, *m. nieuż. posp.* uszczerbek, uszkodzenie, dokuczenie, *Dać, napędzić komu dybiku.*

Dybikufel, fla, *lm.* **fle**, *m.* **Dybidzban, a**, *lm.* **y**, *m.* moczywąs, moczymorda, szukający, żeby się upić.

Dybkiem, *ps.* na palcach, cichuteńko. *Ptaszka postrzegłszy kot dybkiem nań czatuje.*

Dyblik, a, *blm. m. mit.* we słowiańskiéj Klechdzie szósty słup czerwony i pomocnik w służbie Hama, jest równoważycielem walki *Świcza z Hładolejem*, lub światłości z cieniem, ciepła z zimnem, przestrzeni z czasem, cielesności z duchem. Jest to *ignis vitalis* we wszech stworzeniu, żywotna iskierka z niebios wszędy przytomna, słowiański *Prometeusz*. Na cześć jego ogień nieustanny palono. Stąd Stredowski wziął go niesłusznie za Westę.

Dybrach, *ob. Dibrachis.*

Dych, a, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Dychanie, Oddech.*

Dychać, ał, a, i **Dyszeć, ał, e, v. y**, *sn. nd.* 1) oddychać. *Ledwie dycha, v. dysze. Jeszcze dycha, dysze. Wszystko, co dysze. Dyszeć zemstą, wojną.* 2)=ciężko, chorobliwie dyszéć. *Nieustannie dysze. Dycha, v. dysze jak wół. Pierś moja ciężko dycha.* 3)=*fig.* jęczéć. *Dyszeć w niewoli, w poddaństwie.* 4)= *na co;* z wielkiéj żądzy dyszéć. *Król Achab mordem na Proroki dycha.*

Dychanie, a, *lm.* a, *n.* 1) oddychanie. 2)=ciężkie, *v.* przyśpieszone oddychanie, zadychanie się.

Dychawica, y, *lm.* e, *ż. med.* (asthma), stan chorobliwy, w którym człowiek lub zwierzę odetchnąć pełną piersią nie może, jakby mu brakowało powietrza; in. astma, zatchnienie, uduszliwość, zaducha.

Dychawiczeć, ał, eje, Dychawiczniec, iał, ieje, *sn. nd.* dychawicznym się stawać.

Dychawiczność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* podległość dychawicy.

Dychawiczny, a, e, *p.* mający dychawicę; podległy gwałtownemu kaszlowi z krztuszeniem się. *Koń dychawiczny.*

Dychawiczyć, ył, y, *scs. nd.* dychawicznym uczynić.

Dychawka, i, *lm.* **i,** *ż.* u ryb i owadów miejsce, którém oddychają; skrzele u ryb.

Dychawkowaty, a, e, *p. zool.* mający dychawki trwale, wyraźne. *Płazy dychawkowate.*

Dychawkowiec, wca, wce, *lm.* **wce,** *m.* (Axolotus) *zool.* płaz należący do rzędu *Dychawkowatych.*

Dychotomia, *ob. Dichotomja.*

Dychroizm, *ob. Dichroizm.*

Dycht, *ps. posp.* (z niem.) jak raz, właśnie tak, rychtyk. *Dycht wlazł, mieści się. Przyszedł dycht na naznaczoną godzinę.* **Dychtować, ował, uje,** *scz. nd.* zatykać, zalepiać dychtem, *np.* okręt, drzwi i t. p.

Dychtowanie, a, *lm.* **a,** *n.* zatykanie, zalepianie dychtem, pakułami. *Smoły i wosku żeglarze zażywają do dychtowania okrętów.*

Dychtownie, *ps.* 1) spójnie, szczelnie. *Deski dychtownie spojone, zbite.* 2) = mocno, tęgo. *Dychtownie co ukrochmalić.*

Dychtowność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) spójność, szczelne przystawanie. 2) = gęstość, tęgość. *Dychtowność materji, sukna.*

Dychtowny, a, e, *p.* 1) w częściach swoich ściśle spojony, szczelny, gęsty, tęgi. *Sukno, płótno dychtowne. Materja dychtowna.* 2) = *fig.* sztywny, wymuszony. *Styl dychtowny.*

Dycki, *prow.* (na Szląsku), *ob. Dyć.*

Dyć, *posp.* (u Mazurów) wżdy, wszakże, przecież, pono. *Dyć to Kazimirek, o którym dziś rano powiadałam panu.*

Dyd, a, *lm.* **y,** *m. mit.* słowiański duch piekielny, odpowiedni czartu, lecz mający inne znaczenie. Jest to djabeł, nie kuszący do złego, lecz karcący i na ziemi i w piekle za złe. Dydów jest ogromna moc. Są to poczciwe paroby Rugewita, lub podziemni aniołowie Jessy, doglądający sprawiedliwości, wykonywający jéj przykazania. Przyjmują niekiedy postać psa, kota, lub innego zwierza czerwonéj maści. Komu się pokażą, to przestroga, ażeby starał się o poprawę. Już samo to znaczenie słowiańskich djabłów wykrywa etyczne znaczenie wiary dziadów naszych pogańskich. Inne imiona jego są: *Dydo, Dydko, Dydak, Dydek, Dyas, Dyasek, Dyes, Dyesek, ob. Dydo, Dyda, Dydys-Lada, Dunda, Dyt, Dydek.*

Dyda, y, *blm. ż. mit.* słowiańska czarcica, karcąca w piekle niewiasty za złe. Jest to Ladon i Lada na niebie. Imię ich w piekle *Dyd* i *Dyda.* Karamzin podaje, że podczas gód i tańców weselnych brano się za ręce i wykrzykiwano: Lada! Dyda Lada! *ob. Dyd, Dydo, Dydak, Dydys-Lada.*

Dydak, a, *lm.* **i,** *m. mit.* słowiański czart, istota dobra, mszcząca się za złe. Czém są Lel i Polel dwaj synowie Lady na niebie, tém Dydak trzeci syn Lady w piekle, t. j. miłością. Ale miłość piekielna jest karcącą złe potęgą. Prawda, iż tylko Lela i Polela wzywał lud razem; lecz za to Dydak staje dość często obok Lady. Stryjkowski, sądząc z wykrzyków ludowych: Dydak-Lada! Dydys-Lada! wnosi, że w Polsce *Dzidzis-Lado* był wielki bóg, Narbutt zaś mówi o Litwie: „*Lado Didis* musu Dewie.“ *ob. Dyd, Dydo.*

Dydaktycznie, *ps.* (z grec.) naukowo, nauczającym sposobem.

Dydaktyczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* przymiot tego, co jest naukowe, nauczające.

Dydaktyczny, a, e, *p.* naukowy, nauczający. *Poema dydaktyczne,* t. j. zamykające prawidła nauk, sztuk.

Dydaktyk, a, *lm.* **cy,** *m.* biegły w sztuce uczenia, posiadający znajomość nauki, uczenia.

Dydaktyka, i, *lm.* **i,** *ż.* sztuka nauczania.

Dydek, dka, *lm.* **dki,** *m.* 1) *mit.* słowiański djabeł, jako dobra potęga, karcąca złe w piekle. „Dydkiem, mówi Birkowski, mieni Ruś djabła.“ Dydkiem przezwano w Polsce zły pieniążek. Dydek wszelakoż był istotą zacną, jak Rugewit i Peklenc sam, a stojąc przy *cnocie,* był również istotą rozumną. Obok niego djabeł chrześcjański, Ziemu i Chytrości oddany, okazał się słowiańskiemu ludowi bardzo głupi. Stąd np. powieści takie, jako ta: Mazur mędrszy od djabła. 2) = (Diitchen), moneta niemiecka (3 grajcary) = 3 kop. *v.* 6 gr.

Dydelf, a, *lm.* **y,** *m.* (Didelphis) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *workowatych,* dydelfiastych; gatunki: 1 = *Maniku* (D. virginiana). 2 = *Gamba* (D. Azarae). 3 = *rakojad* (D. cancrivora). 4 = *Kwika* (D. Quica). 5 = *myszoogoniasty* (D. myosurus). 6 = *Opossum* (D. Opossum). 7 = *Filander* (D. Philander). 8 = *Kalifornijski* (D. Californica). 9 = *krótkoglowy* (D. breviceps). 10 = *popruszony* (D. pruinosa). 11 = *długouchy* (D. aurita). 12 = *białobrzuchy* (D. albiventris). 13 = *ozdobny* (D. elegans). 14 = *jasno-siwy* (D. incana). 15 = *Derbijski* (D. Derbiana). 16 = *białuwy* (D. poecilonota). 17 = *różnoogonowy* (D. dichrura). 18 = *żółtonogi* (D. ochrapus). 19 = *małostopy* (D. microtarsus). 20 = *aksamitny* (D. velutina). 21 = *jednopręgowy* (D. unistriata). 22 = *pokrewny* (D. affinis). 23 = *domowy* (D. domestica). 24 = *kątoogonowy* (D. lanigera). 25 = *popielaty* (D. cinerea). 26 = *grzbietonos* (D. dorsigera). 27 = *myszy* (D. murina). 28 = *Tuan* (D. tricolor). 29 = *szary* (D. Grisea). 30 = *krótkoogonowy* (D. brachyura). 31 = *gruboogonowy* (D. crassicaudata). 32 = *trójpręgowy* (D. tristriata). 33 = *mały* (D. pusilla). 34 = *ozdobny* (D. ornata). 35 = *nocny* (D. noctivaga). 36 = *śmiały* (D. impavida).

Dydko, a, *lm.* **i,** *m. mit.* djabeł słowiański, *ob. Dydek, Dyd, Dydo, prow. posp.* straszydło nocne, mara.

Dydo, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *mit.* czart słowiański, znaczący tyle, co *Dyd.* Miał bardzo wysokie znaczenie. *Jungman* okazuje, iż nazwa jego pochodzi z indyjskiego *Didi,* nitens, serenus, formosus. On też związan ze słońcem, przenieśionem do piekieł, z Rugewitem i Peklencem. *Popow* i *Kayssarów,* robią go synem *Lady,* twierdząc, iż bogini ta miała trzech synów: Lela, Polela i Dyda. To tedy Lel i Polel piekielny, *ob. Dyd, Dydek.* 2) = **dony** (Dido), *blm. ż.* założycielka i królowa Kartaginy.

Dydrachma, *ob. Didrachma.*

Dydylja, ji, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini miłości, *ob. Dziedzilja.*

Dydym, u, *blm. m. chem.* (*didymium, didym*) metal z rzędu ciężkich, należący do rzadkości chemicznych.

Dydymalgja, *ob. Didymalgja.*

Dydys-Lada, *mit.* jest męzki, a *Dydy-Lada* żeński czart słowiański, karcący złe. To *Dyd* i *Dyda,* dzieci piekielne niebiańskiéj Lady. Od *Dydy-Lady* pochodzić ma *Dydilja* lub *Dziedzilja,* bogini miłości, co łacno pojąć, wiedząc, iż zgoła słowiańskie piekło ukazuje się miłością. *Dyda* i *Dodo* znaczą to samo, a z *Dodo* i *Lada* urodziła się *Dodola,* jedna z nazw *Daszby,* lub Łaski Bożéj. *Dyda, Dydi* i *Dodo* zamieniają się u różnych szczepów słowiańskich w *Duda, Dynda, Donda* i *Dunda, ob. Dyd, Dydo, Dydak, Dyda, Dunda, Dyt.*

Dyecezalny, Dyecezja, i t. d. *ob. Djecezalny, Djecezja,* i t. d.

Dyereza, *ob. Djereza.*

Dyes, *ob. Djes, Djas.*

Dyeta, Dyetaryusz, Dyetetyczny, Dyetetyk, *ob. Djeta* i t. d.

Dyezys, *ob. Djezys.*

Dyffamacya, Dyffamować, *ob. Diffamacja, Diffamować.*

Dyffenbachja, *ob. Diffenbachja.*

Dyfferencya, Dyfferencyalny, Dyfferencyjny, *ob. Differencja, Differencjalny, Differencyjny.*

Dyffidencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Niedowierzanie.*

Dyffrakcja, *ob. Diffrakcja.*

Dyffuzja, *ob. Diffuzja.*

Dyftong, a, *lm.* **i,** *m.* (z łać.) *ob. Dwugłoska.*

Dyftyk, *ob, Tyftyk.*

Dyftykowy, *ob. Tyftykowy,*

Dyftyrytyczny, a, e, p. (pseudomembranaceus), fałszywo-błoniasty.

Dyg, u, *lm.* **i,** *m.* ukłon (kobiét) szczególniéj staroświecką modą. *Weszła cała w dygach.*

Dygać, ał, a, *scz. nd.* i **Dygnąć, ął, nie,** *jednt. dk.* robić ukłon, kłaniać się, nieco kolana przyginając.

Dygamja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) drugie zaślubienie, powtórne małżeństwo.

Dygesta, *ob. Digesta.*

Dygestja, *ob. Digestja.*

Dygitalina, *ob. Digitalina.*

Dygnąć, *ob. Dygać.*

Dygnitarski, a, ie, *p.* do dygnitarstwa należący, dostojny. *Po dygnitarsku,* jak na dygnitarza przystoi.

Dygnitarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* (z łać.) 1) dostojeństwo, godność. 1) = *prze.* urząd honorowy w dawnéj Polsce. *Dygnitarstwa w obyczajach odmianę zwykły czynić.*

Dygnitarz, a, *lm.* **e,** *m.* dostojnik, wysoki urzędnik. *Dygnitarze państwa.*

Dygocący, a, e, *p.* drgający, drżący, trzęsący się.

Dygotać, ał, oce, *v.* **ocze,** *scz. nd.* drgać, drżeć, trząść się, chwiać się. *Dygoce od zimna. Wszystkim nam z przestrachu członki dygotały.*

Dygotanie, a, *lm.* **a,** *n* **Dygotka, i,** *lm.* **i,** *ż.* drganie, drżenie, trzęsienie się członków (szczególniéj nóg).

Dygressja, *ob Digressja.*

Dyjamb, *ob. Dijamb.*

Dyka, i, *blm. ż. mit.* tytanka grecka, córka Chrona i Rei, która przeobraziła się późniéj w Temidę, boginię Sprawiedliwości.

Dykasterja, ij, *blp. ż.* (z grec.) w ogóle oznacza zbiorowe urzędy sądowe, sądownictwo, juryzdykcja; w szczególności zaś: sąd wyższy i sąd zajmujący się tylko kryminalnemi sprawami i wyrokami, tudzież izba sądowa i sąd rozstrzygający sprawy kollegjalnie.

Dykcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wysłowienie, sposób ustnego wyrażania się, wymowa.

Dykcjonarz, a, *lm.* **e,** *m. zdr.* **Dykcjonarzyk, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) zbiór słów *v.* rzeczy według porządku głosek abecadła, *ob. Słownik. Dykcjonarz geograficzny.*

Dykcjonarski, a, ie, *p. ob. Słownikarski.*

Dykeologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) filozoficzna nauka prawa. 2) = nauka rozumu *v.* logika.

Dykształn, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *jub.* djament mający u wierzchu i u spodu jednakową grubość, t. j. grubszy, rznięty na brylant mniéj facetowany, szlifowany, nie w drobne tabliczki. *Szlifowane djamenty na dykształny.*

Dyktator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) w dawnym Rzymie, najwyższy tymczasowy urzędnik państwa z władzą nieograniczoną.

Dyktatorski, a, ie. *p.* od dyktatora. *Władza dyktatorska. fig. Ton dyktatorski,* zam. nakazujący. *Po dyktatorsku,* w sposób dyktatorski, nakazujący.

Dyktatorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* i **Dyktatura, y,** *lm.* **y,** *ż.* urząd dyktatora. *Być na dyktatorstwie v. mieć dyktaturę. Zejść z dyktatorstwa, v. zrzec się dyktatorstwa, v. złożyć dyktaturę.*

Dykteryjka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) gadka, powiastka, mian. dowcipnie żartobliwa. *Opowiem wam dykteryjkę. Zabawna to dykteryjka.*

Dyktos, a, *blm. m. mit.* brat Polidekta, króla Seryfu, znalazłszy skrzynię, płynącą morzem, i wydobywszy z niéj od ojca tam zamkniętą Danaę, umieszcza ją we własnym pałacu, a gdy powiła syna Perseusza, opiekuje się matką i wychowywa chłopca. Za co odplacił mu późniéj Perseusz, uczyniwszy go królem Seryfu na miejscu Polidekta, którego obrócił w kamień głową Meduzy.

Dyktować, ał, uje, *scz. nd.* 1) powiadać piszącemu. *Dyktować list swemu sekretarzowi.* 2) = *fig.* podawać, na mykać. *Podyktowano mu jego odpowiedź. Sam rozsądek nam to dyktuje. Dyktować prawa,* t. j. narzucać, przepisywać.

Dyktowanie, a, *lm.* **a,** *n.* powiadanie piszącemu. *Pisać za dyktowaniem.*

Dyktum, *v.* Diktum, *nieod. n.* (z łać.) *żart.* wyrzeczenie, powiedzenie. *Na takie dyktum trzeba milczeć.*

Dyl, a, *lm.* **e, m.** (z niem.) tarcica gruba, pospolicie trzechcalowa; deska, bal *Dyłów używa się na pomosty pod działa.*

Dylan, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn *Mora,* lub morza, król świeżego stworzenia, bóg poranku rocznego i odrodzin świata, jest jeniusz wiosny, rodzący się z piany morskiéj. Bliskoznaczny z Iluem i Gwairem, lub Kawem, lecz wyobraża prostą wiosnę, jako porę roku. W tajemnicach gra rolę i spotyka się z Gwidjonem. Umiera i pogrzeban bywa w kościele *Beuna.* Inne imię jego *Deklan.*

Dylata, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Dylacja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) odroczenie, odwłoka, przewłoka. *Dylacja przedłuża tylko, ale nie umarza rozpoczętej sprawy.*

Dylatoryjny, a, e, *p.* odnoszący się do dylaty. *Dylatoryjny uniosek,* prośba o przewłokę terminu.

Dylądź, a, *lm.* **e, m.** (Prionus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* czterostawnych, kołorożnych.

Dylema, *v.* **Dilemat,** *ob. Dilemma.*

Dyletant, Dyletantka, Dyletantyzm, *ob. Diletant, Diletantka, Diletantyzm.*

Dylica, y, *lm.* **e,** *ż. or. ob. Podłożnica.*

Dyližans, u, *lm.* **y,** *m.* publiczny duży pojazd z końmi, przewożący podróżnych w pewnym oznaczonym czasie.

Dylować, ował, uje, *scz. nd.* dylami pokładać. *Dylować izbę.*

Dylowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wykładanie dylami. 2) = pokład, *v.* podłoga drewniana z dylów. 3) = przegrodzenie w gumnie między sąsiekiem a bojowiskiem, *v.* klepiskiem; błąg.

Dylowany, a, e, *p.* dylami wymoszczony. *Dylowana podłoga.*

Dylucja, ji, *blm.* (z łać.) *ż. ob. Rozcieńczenie.*

Dylucydacja, ji, *ż.* (z łać.) wyświecenie, rozświecenie, wyjaśnienie, wyłuszczenie.

Dym, u, *lm.* **y,** *m.* 1) ciemne węgliste wyziewy, przy gorzeniu nad płomień się wynoszące. *Dym z komina, z fajki. Dym od pochodni. Czuć tu dym. Potrawa ta traci dymem, v. czuć ją dymem. Dusić, udusić kogo dymem. fig. Z dymem pójść,* zam. marnie przepaść, zniknąć. *Wszystkie jego zamiary z dymem poszły. Puścić kogo z dymem,* t. j. spalić komu dom. *Uderzać, uderzyć w kogo, v. do kogo jak w dym, v. w kogo jak w dym,* t. j. udawać się do kogo z prośbą na pewno, prosto. *fig. Wszystko to dym,* t. j. rzecz marna, czcza. *Wszystko, co światowe, czczy dym. fig. Paść się, karmić się dymem, kochać się w dymie,* t. j. w pochlebstwach. *Człowiek pełen dymu,* t. j. pychy, próżności. 2) = dom, chata wieśniacza. *Wioska od stu dymów.* 3) = *bażantowy;* rodzaj dymu bażantom przyjemny, za pomocą którego odleciale z bażantarni, napowrót można przywabić. 4) = *skróc.* zam. dymissionowany.

Dyma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z tur.) tkanina bawełniana, *v.* bawełniano-lniana.

Dymaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* i **Dymaczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* miech kowalski niewielki; ręczny mieszek do dymania.

Dymaczkowaty, a, e, *p. zool.* oddychający za pomocą dymaczek, *v.* rurek krzewistych. *Pająki dymaczkowate.*

Dymać, ał, a, *scz. nd.* dąć, dmuchać, szczególnie miechem. *Dymać na węgle.*

Dymalny, a, e, *p.* 1) służący do dymania, dmuchania. *Miechy dymalne.* 2) = co poddymać się daje. *Węgle dymalne.*

Dymanie, a, *lm.* **a,** *n.* dęcie, dmuchanie, mian. miechem.

Dymarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) piec mały, w którym rudę topią, fryszerka, kuźnia. *Za Zygmunta I w dobrach królowéj Bony na dymarkach żelazo wyrabiać zaczęto.* 2) = chata włościańska bez komina, w któréj dym wychodzący przez czeluści z pieca, rozchodzi się w górę pod sufit i albo otworem w suficie zrobionym albo drzwiami odchylonemi wyprowadza się na zewnątrz. *fig.* kurna chata.

Dymarz, a, *lm.* **e, m.** który żelazo topi, szczególnie na dymarce.

Dymek, mku, *lm.* **mki,** *m.* (*zdr.* od *Dym*) niewielki dym. *Dymek z pieczeni. fig. Gdy się gorzałki napije, dymek mu mózg zamroczy. Winko nie młode ma dymek, v.* myszkami trąci, ma bukiet. *To wino ma przedni dymek, ob. Myszka.*

Dymensja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wymiar, pomiar, rozmierzanie. 2) = *ob. Odstęp, Przedział.*

Dymiący, a, e, *im.* dym z siebie wypuszczający.

Dymica, y, *lm.* **e,** *ż.* (fumarolla), nazwa dawana niektórym wapiennym pagórkom (w Toskanji), z których podnoszą się hjale, wysokie słupy gorącéj pary z dość mocnym odgłosem, podobnym do pary, uchodzącéj z parowego kotła.

Dymiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który dymi, fajkarz.

Dymić, ił, i, 1) *scz. nd. co; ob. Przydymiać.* 2) = *zn.* i **Dymić się,** *str.* dym wypuszczać z siebie. *Wulkan dymi jeszcze. Komin, drzewo dymi. Na wiosnę łąki i bagniska dymią, v. dymią się. fig. Jeszcze ich krew się dymi. W tym budynku, w téj izbie dymi się.* 3) *Dymić;* kopcić. *Piec źle wylepiony dymi wszystkie ściany.*

Dymienica, y, *lm.* **e,** *ż. med.* nabrzmiałość, guz; zapalenie gruczołów weneryczne. *Dymienica powietrzna,* t. j.

z morowéj zarazy pochodząca. *Dymienice dżumami zwane, zdarzają się na Rusi.*

Dymieniczne ziele, *posp.* nazwa dawana w niektórych okolicach roślinie *Gwiazdosz* (Aster).

Dymienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wypuszczanie dymu, kurzenie. *Dymienie komina.*

Dymię, **enia**, *lm.* **ona**, *n.* wklęsłość , *v.* wpuklizna między biodrem a udem. *Ból, świerzb czuje w dymionach. Dymiona, ob. Pachwiny.*

Dymionko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Dymię*) dymię u dziecka.

Dymionny, **a**, **e**, *p.* od dymienia, *v.* dymion. *Choroby dymionne. Dymionne ziele, ob. Dymieniczne.*

Dymissja, **ji**, *lm.* **je**, *ż*, (z łac.) uwolnienie od służby, szczególniéj wojskowéj, odstawka.

Dymiesjonowany, **a**, **e**, *p.* uwolniony od służby, odstawny.

Dymka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr.* od *Dyma* (ob. ten wyr.). 2) = gatunek dzikiéj sadzonéj cebuli (Alium cepa). *Dymkami* zowie się także zbiorowo drobniejsza cebula , suszona na słońcu, w cieple lub w dymie w tym celu , aby wyschła i straciła przez to zdolność wyrastania w kół, czyli wydawania nasienia.

Dymnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) guz, nabrzmialość, *ob. Dymienica.* 2) = *nieuż.* pagórek z piasku wzdłuż brzegu morskiego. 3) = izba, w któréj dymią, *v.* wędzą mięsiwa, *ob. Dymnik.* 4) = izba z dymnikiem zamiast komina. 5) = *bot.* (Fumaria), roślina z rodziny *dymnicowych* (Fumariae), któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 17éj, rzędu 6-*prącikowego* ukł. Linn.; gatunki: = *lekarska*, *v. Vaillanta* (F. officinalis, *v.* Vaillantii) , in. *Kokoryczem lekarskim*, a *posp. Polną rutą*, lub, gdy w czasie kwitnienia zebrana, *Ptasią rutą* zwaną; łodygę ma modrawą, rozpierzchło-gałęzistą, korony purpurowe z wierzchem ciemnym; cała roślina, a mian. jéj owoc, nader gorzka, używa się w medycynie; = *kłosowa* (F. spicata), kwiaty ma w gęstych kłosach.

Dymnicowate rośliny (Fumariaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Dymnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) gdzie co dymią, izba, w któréj mięsiwa wędzą. 2) = dziura , którą dym odchodzi w chałupach bez komina. 3) = otwór nad kapt rem alembikowym. 4) = okno w pośrodku dachu , na poddaszu. 5) = *bot. ob. Płuczlin* (Schinus), roślina.

Dymnisty, **a**, **e**, *p.* dym z siebie wypuszczający; pełen dymu. *Wrze ukrop od ognia, potok wody dymnisty burzy się.*

Dymny, **a**, **e**, *p.* 1) dymiący, zadymiony, pełen dymu. *Dymna izba, ob. Dymnica. Dymna zużel.* 2) = *nieuż. Dymny kamień* (u Pliniusza, capnius). 3) = *fig.* nie jasny, mglisty. *Myśli dymne.*

Dymopłód, **u**, *lm.* **y**, *m.* płodzidym , kopcidym. *fig.* wietrznik, pustak.

Dymowąch, **a**, *lm.* **y**, *m.* patrzący, gdzie się z komina dymi, szukający obiadu.

Dymowe, **ego**, *n. ob. Podymne.*

Dymowy, **a**, **e**, *p.* 1) od dymu. *Woń dymowa.* 2) = od dymy, z dymy. *Sukna dymowa.*

Dymówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool.* jaskółka, która się gnieździ osobliwie w kominach (Hirundo rustica). 2) = *bot. ob. Dymka*, gatunek cebuli.

Dyna! *w.* wyrażający wesele , radość przy muzyce. *Oj dyna, oj dyna, oj dyna! Niech żyje Pan Jezus dziecina!*

Dynametr, **tru**, *lm.* **try**, *m.* (z fran.) narzędzie do mierzenia powiększającéj siły dalekowidzów (teleskopów).

Dynamiczna teorja, w nauce chemji oznacza teorją Kanta, zasadzającą się na przypuszczeniu , że wszystkie ciała są nieskończenie podzielne i całkowicie wypełniają miejsce przez siebie zajęte, oraz łączą się z sobą, skutkiem wzajemnego przenikania; teorja takowa ustąpiła *Atomistycznéj.*

Dynamika, **i**, *blm. ż.* część mechaniki , mająca za przedmiot rozbiór sił, o ile takowe ruch sprawiają.

Dynamilogja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o siłach pojedyńczych.

Dynamist, **u**, *blm. m.* (z grec.) wyjaśnienie wszelkich przejawów życia z sił wewnętrznych. 2) = **a**, *v.* **Dynamista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* zwolennik dynamizmu.

Dynamizacja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) działanie jakiekolwiek, dochodzenie czegoś za pomocą dynamiki.

Dynamizm, **u**, *blm. m.* (z grec.) nauka o powstawaniu materji ze wzajemnego działania na się dwóch sił.

Dynamologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o siłach jak są same w sobie.

Dynamometr, **tru**, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia sił i ich oporu, *ob. Siłomierz.*

Dynamometrja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie sił, lub nauka o tém.

Dynarek, *ob. Denarek.*

Dynasta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) królik, książę ulegający innemu mocarstwu.

Dynastja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) 1) familja panująca. *Zmiana dynastji. Założyciel dynastji.* 2) = *ob. *Tetwa.*

Dynastyjny, **a**, **e**, *p.* od dynastji. *Interes dynastyjny. Dziennik dynastyjny.*

Dynastyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* zwolennik, partyzant dynastji, *v.* dynastji panującéj.

Dynda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *posp.* rzecz wahająca się, wahadło, szczególniéj dzwon. *Ogromne dyndy hałaś czynią poruszone.* 2) = *mit.* słowiańska djablica, *ob. Dunda, Dyda, Dydys-Lada.*

Dyndać, **ał**, **a**, *śn. nd.* wahać się, ruszać się, dygotać wisząc. *fig. posp.* być powieszonym. *Może już gdzie nogami dynda na gałęzi.*

Dyndel, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* małe wahadło; kolczyk, zausznica.

Dyndować, **ał**, **uje**, *śn. nd. myś.* biedz, mówiąc o lisie. *Lis dynduje.*

Dyndymena, **y**, *blm. ż. mit.* przezwisko *Cybeli.*

Dyndyrz, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż. ob. Skomoroch.*

Dyngarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) górnik, który stopioną rudę centnarami wedle ustanowionéj umowy oddaje.

Dyngus, *v.* **Dyngust**, **a**, *blm. m. mit.* 1) pachołek bogini słowiańskiéj Nii, królowéj piekieł, *ob. Smigurst.* 2) **Dyngus**, **u**, *blm. m.* zlewanie wodą i bicie rózgą (obyczaj ludowy w czasie świąt wielkanocnych), śmigus.

Dynia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Cucurbita) , roślina należąca do klassy XXI, rzędu *jednowiązkowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *zwyczajna, v. arbuz* (C. maxima, *v.* C. melopepo), in. *Banią*, na Litwie pospolicie *Arbuzem*, *v. Harbuzem* zwana, dość pospolita w ogrodach; liście ma wielkie, łodygi długie, po ziemi rozpostarte , koronę kwiatową pomarańczowo-żółtą , owoc zwany *banią*, *arbuzem*, *v. harbuzem*, a niek. bl. *melonem*, bardzo wielki, prawie kulisty, gładki, żółtawy lub zielony, jadalny po zgotowaniu; = *tykwica* (C. aurantia), łodygi ma leżące lub pnące się, liście 3-klapowe, chropowate, owoce pomarańczowe, kuliste, skórkę nader twardniejącą; utrzymuje się w ogrodach; = *jajkowata* (C. ovifera) liście ma 5-klapowe, plamiste, omszone , hoduje się w ogrodach dla piękności owoców, które są wzdłuż biało-smugowane; = *pospolita* (C. Pepo), liście ma 5-klapowe, owoce szorstkie, okrągławe; odmiany jéj brodawkowate, lub z 10 wydatnościami na wierzchu, posp. *mitrami* zwane, pod nazwą *dyń* utrzymują się w ogrodach; = *kawon* (C. citrullus) in. *Ogórkiem arbuzem* (Cucumis citrullus), a posp. *Kawonem* zwany, *ob. Kawon. Dynia wielkoowocowa* (Pepo melocampus), *ob.* wyżéj *Dynia zwyczajna* (Cucurbita Melopepo).

Dyniak, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (pepo , peponium , *v.* anguriun), nasiennik, *v.* owoc mięsisty, nie otwierający się, zawierający w miazdze mięsistéj wiele komórek, z których każda ma jedno nasienie ściśle do ścian jéj przylegające, jak w roślinach tykwowych.

Dyniowy, **a**, **e**, *p.* od dyni. *Zupa dyniowa.*

Dyomed, **a**, *blm. m. mit.* król tracki , słynny z mitologji greckiéj. Miał ludożercze rumaki. Żądając upewnić im obrok, zwabiał do siebie wędrowców, zabijał ich w nocy, a ciało ich niósł koniom do żłobu. Herakles nareszcie przybył. Udusił Dyomeda, a ludożercze konie jego powiódł z sobą do Myceny.

Dyonizy, **ego**, *blm. m.* 1) *mit.* syn Zeusa i Semeli, który dojrzał zaszyty w ojcowskie udo, jest grecki bóg pijanic, lub Demon, przebywający w winie. Zeus oddał go niemowlęciem Hermesowi, który zaniósł go na wychowanie do Sylena. Od niego nauczył się uprawy wina. Jeździł późniéj po ziemi na wozie, ciągnięty od lwów , objawiając światu dobrodziejstwa przeznaczonego dla ludzi nektaru. Chodzi z nim Sylen, Satyry i Menady, wyśpiewując pijackie pienia, grając na fletach i bijąc w bębny. Ubiorem ich winne liście i błuszcz. Napotkawszy na wyspie Naksie *Arjadnę* , rozkochał się w niéj i ona późniéj z nim jeździła. Zowie się także *Bachusem* i *Eleleosem.* 2) = imię własne u chrześcjan.

Dyonizjady, **ad**, *blp.* lub **Dyonizje**, **ij**, *blp. mit.* które odróżniać trzeba od Bachanalij, świątku Bachusa; są tajemnice greckie. I tak np. w Atenach ukazują się trojakie Dyonizje : wiejskie i miejskie, które odprawiały się dla ludu, tudzież *Antesterje*, lub *Lenaje*, przyjmujące poświęconych.

***Dyopedja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (diopedia, vel ficta universalitas), *ob. Jowiał, Ryczałtołąg.*

Dyopsit, **Dyoptas**, **Dyopter**, *ob. Djopsit* i t. d.

Dyoptyczny, **Dyoptyka**, *ob. Djoptyczny, Djoptyka.*

Dyorama, *ob. Djorama.*

Dyplazjon (Diplasion), **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) rodzaj fortepjanu z dwoma naprzeciw siebie leżącemi klawjaturami.

Dyplom, **u**, *lm.* **y**, *m.* **Dyploma**, **tu**, *lm* **ta**, *n.* **Dyplomat**, **tu**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) akt publiczny, od najwyższéj władzy, lub osób wielkiemi prerogatywami zaszczyconych, pochodzący; patent. *Dyplom doktorski. Jest to najdawniejsze dyploma, v. najdawniejszy dyplomat jaki z nano.*

Dyplomacja, **ji**, *blm. ż.* 1) nauka o stosunkach między państwami. *Uczyć się dyplomacji.* 2) = *zb.* dyplomaci, osoby działające w interesach wzajemnych państw. *Dyplomacja europejska. Być, służyć w dyplomacji, należeć do dyplomacji.* 3) = *fig. posp.* zręczny sposób postępowania, taktyka w życiu. *Zwyczajna to jego dyplomacja.*

Dyplomacki, **a**, **e**, *p.* od dyplomaty, należący do dyplomaty.

Dyplomacyjnie, *ps.* według dyplomacji, drogą układów, *ob. Dyplomatycznie.*

Dyplomacyjny, **a**, **e**, *p.* od dyplomacji, dyplomatyczny. *Język dyplomacyjny, nauka dyplomacyjna.*

Dyplomat, *ob. Dyplom.*

Dyplomata, **y**, *lm.* **ci**, *v.* **Dyplomatyk**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) trudniący się dyplomacją lub biegły w niéj. *Wypadek omylił rachuby dyplomatów.* 2) = *przen.* człowiek zręczny w postępowaniu.

Dyplomatycznie, *ps.* 1) według dyplomatyki. 2) = *niewł.* według dyplomacji, *ob. Dyplomacyjnie.*

Dyplomatyczny, **a**, **e**, *p.* 1) od dyplomatyki, odnoszący się do dyplomatyki. *Kodeks dyplomatyczny.* 2) = *niewł.* od dyplomacji, należący do dyplomacji. *Język dyplomatyczny. Stosunki dyplomatyczne.*

Dyplomatyk, *ob. Dyplomata.*

Dyplomatyka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z grec.) nauka o dyplomatach, przywilejach dawnych. *Dyplomatyka daje powód do wielkich sporów pomiędzy uczonymi.*

Dyplostom, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* zwierzę ssące amerykańskie, na brzegach rzeki Missury.

Dypsas, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) pewien rodzaj jadowitéj gadziny, węża.

Dyptam, *lep.* **Dyptan**, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Dictamnus) roślina podzwrótnikowa, zwana także *Jesionką, Frzemdałą*, należy do kl. V, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn. ; Gatun.: *biały, v. kreteński* (D. albus), dawniéj od liści podobnych do jesionu (Fraxinus), *Fraxynellą* zwany. Łodygę ma ½ łokciową, włoskami czerwonawémi u góry pokrytą, kwiaty biało-czerwonawe, płyn żywiczny, pachnący wypuszczające; przytém, w czasie letnim, ulatniają one z siebie pewien gaz zapalny, który chłodem wieczoru zgęszczany, tworzy dokoła atmosferę zapalającą się z szelestem za zbliżeniem ognia; korzenie téj rośliny używają się jako lekarstwo, pod nazwą *Korzeni macicowych.*

Dyptychy, **ów**, *blp. m.* (z grec.) 1) u starożytnych, lista imienna urzędników. 2) = lista kollatorów lub dobroczyńców klasztoru. *Wymazowanie z dyptychów było znakiem wyłączenia ze społeczeństwa kościelnego.*

Dyrd, *m. posp.* szybki a drobny krok. *Dyrdem lecieć, biedz. Pobiegł w dyrdy.*

Dyrda, **y**, *lm.* **y**, *m posp.* grubjańskich i sprośnych obyczajów duchowna osoba.

Dyrdać, **ał**, **a**, *scz. nd.* dreptać, drobnémi krokami śpiesznie biegać.

Dyrdos, **a**, *lm.* **y**, *m. nicuż.* koń ciężko noszący, trzęsący.

Dyreita lub **Dyreta**, **y**, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, Talja , piastująca w ręku przeznaczenia świata , żeński Dryssawr, Cerydwa tajemnica , znaczy tyle, co grecka Ejmarmena. Przeprowadziła Kedę przez potop szczęśliwie. Wiedzie rycerzów do chwały.

Dyrekcja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) kierunek, zarząd, przewodnictwo. *Dyrekcja poczt. Dyrekcja dóbr narodowych.*

Dyrekte, *ps.* (z łac.) wprost.

Dyrektor, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) rządzący, dozór mający. *Dyrektor szkoły, v. szkół. Dyrektor teatru, truppy. Dyrektor muzyki, v. orkiestry.* 2) = *przen.* nauczyciel dzieci. 3) = nauczyciel duchowny, spowiednik.

Dyrektorjalny, **a**, **e**, *p.* od dyrektorjatu, do dyrektorjatu należący.

Dyrektorjat, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) najwyższa władza we Francji, z ściu członków składająca się , ustanowiona w 1795 r. 2) = władza rządząca w Szwajcarji.

Dyrektorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zarządczyni, zawiadowczyni.

Dyrektorstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd dyrektora, dyrekcja. 2) = *przen.* obowiązek nauczyciela w domu prywatnym.

Dyrkacz, *ob. Derkacz.*

Dyrrachus, **usa**, *v.* **cha**, *blm. m. mit.* syn Neptuna.

Dyrsa, **y**, *blm. ż.* posp. nazwa pewnego gatunku trawy, rosnącéj między zbożem i zanieczyszczającéj potém jego ziarno; *ob. bot. Stokłosa dyrsa* (Bromus secalinus), in. *Kostrzeba, v. Kostrzewa.*

Dyrwan, **u**, *lm.* **y**, *m.* ziemia, rola od kilku lat nieużywana, nie wyrobiona, opuszczona, zarosła zielskiem lub trawą; odłog.

Dyrygować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łac.) *czém, v. kim*, kierować czém, zawiadywać, rządzić. *Dyrygować muzyką. Dać komu dyrygować sobą. Dyrygować zajęciem się w naukach. Dyrygować fabryką, zakładem jakim.*

Dyrygujący, **a**, **e**, *lm.* rządzący, zawiadujący.

Dys, **a**, *blm. mit.* Deiwr celtycki, *ob. Gwartawn.*

Dyscyplina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) 1) karność. *Dyscyplina kościelna. Dyscyplina wojskowa.* 2) = biczowanie się z nabożeństwa. 3) = narzędzie, którém się biczują, i w ogólności, narzędzie do bicia, z kilku rzemieni złożone. 4) = uderzenie dyscypliną. *Dostać pięć dyscyplin.*

Dyscyplinant, **a**, *lm.* **ci**, *m. nieuż.* biczownik.

Dyscyplinarny, *v.* **Dyscyplinaryjny**, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do karności, karny, poprawczy. *Dyscyplinaryjny proces.*

Dyscyplinny, **a**, **e**, *p.* od dyscypliny. *Dyscyplinne z ciałem bitwy, w niebie mu łaskę zjednały.*

Dyscyplinować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* dyscypliną ćwiczyć, biczować. *Dyscyplinował ciało swe aż do krwi, siekąc je okrutnie.* = **się**, *stz.* biczować się.

Dyscyplinowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* bicie dyscypliną, ćwiczenie. = **się**, *n.* biczowanie się z nabożeństwa.

Dyscyplinowany, **a**, **e**, *p. ob. Karny.*

Dyscypuł, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *posp. ob. Uczeń.*

Dyscyty, **ów**, *blp. m.* (*v. puklerzyki, gładkie jakobinki*), gatunek skamieniałych dwuskorupnych muszli z gładką powierzchnią.

Dysenterja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) zapalenie kiszek grubych, biegunka krwawa, choroba, *ob. Czerwonka.*

Dysenteryjny, **a**, **e**, *p.* od dysenterji, biegunkowy.

Dysertacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) uczona rozprawa, rozprawa wyjaśniająca, sporna, przy dobijaniu się stopnia magistra lub doktora; roztrząsanie gruntowne.

Dysertować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) rozprawiać, rozwodzić się szeroko nad czém.

Dysertowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* rozprawianie, rozwodzenie się nad czém.

Dysfagja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *med.* trudne połykanie.

Dysgleiryawr, *niecd. m. mit.* jest celtycki planina Wenera. Ma się dwa bóstwa tego imienia, jak w Egipcie dwu Memnonów.

Dysgracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) wypadnięcie z łaski, niełaska.

Dysgracjonować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* łaski swojéj kogo pozbawić, niełaskawym się okazać.

Dysgracjonowany, **a**, **e**, *p.* który popadł w niełaskę, znienawidzony.

Dysgust, u, *lm.* **a,** *m.* (*z fran.*) *nieuż.* niechęć, nieukontentowanie, zły humor, niesmak.

Dysgustowany, *v.* **Zdysgustowany, a, e,** *p. nieuż.* zniechęcony.

Dysharmonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec) 1) *muz.* fałszywe dźwięki. 2)=rozgłos przykry, niezgodność. *Dysharmonja dźwięków, kolorów, części budowli.* 3)=*fig.* niezgoda, poróżnienie (między osobami). *Żyją z sobą w dysharmonji.*

Dysharmonjować, ował, uje, *scz. nd. z kim, v. z czém*; nie być w zgodności, w zgodzie z kim, *v.* z czém.

Dyshonor, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *posp.* niecześć, bezcześć, hańba. *To dla nich dyshonor, v. to jest z dyshonorem dla nich. Mieć sobie za dyshonor.*

Dysk, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) 1) krąg kamienny płaski, którym w Greckich i Rzymskich igrzyskach do mety rzucano. 2)=zam. okrąg, krąg, okrągła powierzchnia. *Dysk słońca,* zam. tarcza słońca.

Dyska, i, *lm.* **i,** *ż.* (z fran.) *posp.* dziesiątka.

Dyskant, *ob. Dyszkant.*

Dyskonto, *nieod.* (Disconto), (z włos.) 1) odciągnięcie, odrachowanie. 2)=potrącone procenty przy kupowaniu weksłu przed terminem opłaty. 3)=wynagrodzenie przy zamianie pieniędzy, lub spieniężeniu weksli, przekazów.

Dyskontować, *v.* **Eskontować, wał, tuje,** *złz. nd. han.* weksel na pewien termin przed upływem jego za gotowe pieniądze przedać, i za to umówiony procent (Disconto) odstąpić, lub też podobny weksel za gotowe pieniądze kupić i pewien procent (Disconto) przedającemu zapłacić.

Dyskrazja, zji, *lm.* **zje,** *ż.* (z grec.) *med.* nienormalny stan krwi, jakiekolwiek jéj zakażenie, *np. dyskrazja skrofuliczna, rakowa,* i t. d.

Dyskrazyjny, a, e, *p. med.* mający popsutą, zakażoną krew.

Dyskrecja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) wzgląd, baczność, roztropność, oględność. *Roztropność albo dyskrecja, jest jako woźnica cnót wszystkich.* 2) = łaska. *Zdać się na czyją dyskrecją. Zdać się na dyskrecją zwycięzcy, ob. Łaska.*

Dyskredyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) utrata *v.* brak kredytu, wiary, znaczenia, zła opinja o uczciwości lub zamożności jakiéj osoby, domu lub rządu, *przen.* niełaska. *Popaść w dyskredyt. Podać kogo v. co w dyskredyt.*

Dyskret, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) *nieuż.* człowiek baczny, względny, grzeczny.

Dyskretnie, *ps.* bacznie, obacznie, względnie. *Postępować dyskretnie.*

Dyskretność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* baczność, ostrożność, względność. *Można licząć na jego dyskretność.*

Dyskretny, a, e, *p.* baczny, względny, umiejący dochować sekretu. *Jest to człowiek bardzo dyskretny. Dyskretne postępowanie.*

Dyskurować, Dyszkurować, ał, uje, *scz. nd. nieuż. ob. Rozmawiać, Rozprawiać.*

Dyskurs, Dyszkurs, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Dyskursik, u,** *lm.* **i,** *m.* (z łać.) rozmowa. *Z dyskursu wypadło o tém, a o tém.*

Dyskusja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) rozbiór, dochodzenie, roztrząsanie szczegółowe, wyjaśnienie słowne, rozprawa.

Dyskutować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) roztrząsać, rozpoznawać jaki przedmiot.

Dyslizin, u, *blm. m. fizjol.* substancja organiczna, napotykana w zawartościach kiszek, powstająca całkowicie z przeistoczenia się kwasów żółciowych.

Dyslokacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) rozmieszczenie czego, mian. wojska na biwakach, w obozie lub na kwaterach. 4) = *med.* zruszenie z miejsca np. kości.

Dyslokacyjny, a, e, *p.* odnoszący się do dyslokacji. *Mappa dysłokacyjna,* na któréj oznaczono rozpołożenie wojsk.

Dyspensa, y, *lm* **y,** *ż.* **Dyspensacja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wyjęcie od zachowania ustawy jakiej, uwolnienie. *Dyspensa od zapowiedzi. Dostać dyspensę z Rzymu. Za dyspensą papieską. Dyspensa od postu, v. do jedzenia z mięsem. Dyspensa od przeszkód do małżeństwa, v. dyspensa do małżeństwa z krewną.*

Dyspensatorja, ij, *blp. ż.* (z łać.) rozstrzygnienia, postanowienia duchownéj władzy.

Dyspensować, ał, uje, *scz. nd.* udzielać dyspensę, uwalniać. *Dyspensować od postu.*

Dyspeptyk, a, *lm.* **i,** *m. med.* źle trawiący, mający złe trawienie.

Dyspondej, *ob. Dispondens.*

Dysponent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) *han.* odpowiedzialny zawiadowca, zwierzchnik, dyrektor domu handlowego, banku, fabryki i t. p.

Dysponować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) gotować, przygotowywać, usposabiać. *Dysponować kogo na śmierć, v. dysponować kogo.* 2) = *kim, czém;* rozrządzać, rozporządzać, zarządzać. *Możesz nim dysponować jak chcesz. Dysponować obiad.* 3) = *komu; posp.* rozkazywać. *Co ty mi masz dysponować?* = **się,** *złz. na śmierć;* gotować się na śmierć.

Dysponowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *kim v. czém;* rozrządzanie, rozporządzanie. 2)= *komu;* wydawanie rozkazów, rozkazywanie.

Dysponowany, a, e, p, 1) *do czego*; usposobiony. 2) = *na co;* przygotowany. *Dysponowany na śmierć.*

Dyspozycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) rozkład, układ, rozporządzenie. *Piękne, uczone dyspozycje (w sztuce wojennéj).* 2) = przygotowanie do śmierci. *Uczynił ostatnią dyspozycję.* 3) = usposobienie, skłonność. *Dyspozycja ciała do jakiéj choroby. Trwa w tychże samych dyspozycjach dla ciebie.* 4) = *kim v. czém;* rozrządzenie. *Mam to do mojej dyspozycji. Oddać co do czyjéj dyspozycji.* 5) = rozkazanie, rozkaz. *Wydałem dyspozycje. Z jego dyspozycji.*

Dyspozycyjny, a, e, *p.* mogący być rozrządzonym rozrządzalny. *Fundusz dyspozycyjny,* t. j. którym można rozrządzić. *Skarbiec dyspozycyjny.* t. j. w którym złożone są fundusze dyspozycyjne.

Dyspozytor, a, *lm.* **owie,** *m.* rządca.

Dyspozytorka, i, *lm.* **i,** *ż.* rządzicielka.

Dysproporcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) brak lub niezachowanie w czém proporcji.

Dysputa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) spór, rozprawa, rozprawianie ustne. *Wdać się z kim w dysputę. Mieć z kim dysputę. Dysputy publiczne v. uczone.*

Dysputant, a, *lm.* **ci,** *m.* który dysputuje, rozprawia, mian. w przedmiotach uczonych.

Dysputować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *z kim v. przeciw komu;* spierać się. *Nieustannie dysputują.* 2) = rozprawiać. *Dysputować w Sorbonie.* 3)=*fig. posp.* rozumować, rezonować. *Nie dysputuj, ale rób, co ci każą.*

Dysputowanie, a, *lm.* **a,** *n.* rozprawianie, spieranie się, rozumowanie.

Dyssekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać. śr.) rozbiór trupa, otworzenie ciała, anatomizowanie.

Dyssekować, ał, uje, *scz. nd.* rozbierać trupa za pomocą noża.

Dyssenterja, Dyssenteryjny, *ob. Dysenterja, Dysenteryjny.*

Dyssentery, *ob. Dissentery.*

Dyssertacja, *ob. Dysertacja.*

Dyssonans, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) fałszywy, niezgodny dźwięk, ton

Dyssydencki, a, ie, *p.* od dyssydenta *v.* dyssydentów, różnowierczy. *pst. Po dyssydencku,* według zwyczaju dyssydentów.

Dyssydent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) różniący się w religji, różnowierca; protestant.

Dyssydentka, i, *lm.* **i,** *ż.* różniąca się w religji; protestantka.

Dyssymulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) udawanie, zmyślanie, obłuda.

Dyssymulować, ał, uje, *scz. nd. posp.* ukrywać, taić, nie dać czego poznać po sobie. *Dyssymulować urazę, gniew, roztropność czasem nakazuje.*

Dyssymulowanie, a, *lm.* **a,** *n.* ukrywanie, tajenie, udawanie.

Dystancja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Dystans, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) odległość, oddalenie jednego miejsca od drugiego.

Dysten, u, *lm.* **y,** *m. min.* nazwa minerału, składającego się głównie z krzemionki i glinki, izomorficznego z *korundem,* od którego się różni fizycznemi własnościami i nieco większą ilością krzemionki.

Dystokologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o trudnych porodach.

Dystrakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) roztargnienie myśli. *Zrobić co przez dystrakcją.* 2) = rozerwanie się, rozrywka. *Potrzebujesz dystrakcji.* 3) = niek zam. przeszkoda, przerywanie komu. *Robisz mi dystrakcją.*

Dystrakt, a, *lm.* **ci,** *m.* człowiek roztargniony, zapominający się.

Dystrybucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) rozdawanie, rozdzielanie. *Dystrybucja żywności.* 2) = *posp.* rozkład. *Dystrybucja tego apartamentu jest dobra, wygodna. Zła dystrybucja.* 3) =cząstkowa przedaż. *Dystrybucja tabaki, tytuniu, cygar.*

Dystrybucyjnie, *ps.* podzielnie, szczegółowo.

Dystrybucyjny, a, e, *p.* rozdawczy, podzielny, szczegółowy (nie zbiorowy).

Dystrybutywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *nieuż.* rozdawanie wakansów i urzędów.

Dystrykt, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) pewny niewielki obręb kraju, obwód, powiat, okręg.

Dystylacja, *ob. Destylacja.*

Dystyngwować się, ał—, uje—, *złz. nd.* (z łać.) *ob. Odznaczać się, Popisować się.*

Dystyngwowany, a, e, p. znakomity, pełen znaczenia. *Osoba dystyngwowana. Oficer dystyngwowany, bardzo dystyngwowany.*

Dystynkcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) różnica pomiędzy ludźmi co do stanu, pochodzenia, darów losu lub natury. *Dystynkcje towarzyskie. Bez żadnej dystynkcji.* 2) = odróżnienie. *Trzeba tu zrobić dystynkcją.* 3) = uważanie, wzgląd. *Być dla kogo z dystynkcją.*

Dysunita, *ob. Dyzunita.*

Dysurja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) trudne moczenie się połączone z boleściami.

Dysymulacja, Dysymulować, Dysymulowanie, *ob. Dyssymulacja, Dyssymulować,* i t. d.

Dysza, y, *lm.* **e, i,** *ż.* 1) w giserniach, rurka blaszana, przez którą wiatr w piec wpada. 2) = rura żelazna w miechu kowalskim. 3) = *mit. v. Dyza,* bogini wiosny i kwiecia, jest łotewska Grubita.

Dysze, y, *blp. n.* (*v.* **Oddechy**), małe otwory, 1 cal średnicy mające, przebijane w stosie węglarskim, aby ogniem kierować i na dół go ściągnąć.

Dyszeć, ał, y, *scz. nd. ob. Dychać.*

Dyszel, szla, *lm.* **szle,** *m. zdr.* **Dyszelek, lka,** *lm.* **lki.** *m.* (z niem.) 1) drąg, którym konie pojazd zawracają. *Dyszel u karety, u powozu. fig. Rzemiennym dyszlem jechać,* t. j. jechać zbaczając z drogi, wstępując gdzie. *fig. Życie na dyszlu prowadzi,* t. j. w ustawicznéj włóczędze. *Dyszel pługowy, ob. Grządziel.* 2) = w młynie wietrznym, drąg, którym wiatrak obracają naprzeciw wiatru.

Dyszkancista, y, *lm.* **ści,** *m.* śpiewający dyszkantem.

Dyszkant, Dyskant, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *muz.* najwyższy głos muzyki wokalnéj, *ob. Sopran. Młodzi ludzie głos cienki mają i dyszkantem śpiewają.* 2) = **a,** *lm.* **ci,** *m. ob. Dyszkancista.*

Dyszkantowy, a, e, *p.* od dyszkantu. *Głos dyszkantowy.*

Dyszkurować, Dyszkurs, Dyszkutować, *ob. Dyskurować, Dyskurs, Dyskutować.*

Dyszlowy, a, e, p. od dyszla. *Konie dyszlowe,* do dyszla przyprzężone, w dyszlu chodzące. *Powóz dyszlowy,* t. j. z dyszlem.

Dyszlówka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* opłata od wjeżdżających do miasta dyszlowych powozów.

Dyt, a, *lm.* **y,** *m. mit.* słowiański djabeł, to samo co *Dyd.* Dyt, Dytko spotyka się z wyrazami *ditko, dietatko,* co znaczy *dziecko, dzieciaczko.* Stąd pokazuje się także, iż Dyt jest piekielny *Amor,* syn Lady, *ob. Dyd, Dydo, Dydak, Dydys-Lada.*

Dyteista, y, *lm.* **ści,** *m.* czciciel dwóch bóstw.

Dyteizm, u, *blm. m.* (z grec.) wiara w dwóch bogów, w dwa bóstwa.

Dyt-Lada, y, *blm. m. mit.* tyle, co *Dyd* lub *Dydys-Lada,* słowiański czart. Rusini śpiewają dotąd pieśń treści takiéj: Czarzyca każe zbierać trzy wozy kamieni ku zbudowaniu trzech złotych mostów. Koło tanecznków nie chce wysłańców jéj przepuścić bez wykupnego. I śpiewa się: „Da czémże wam wykupit, wykupit? Oj *Dyt-Lada* wykupit.“ Ostatnie słowa powtarza się co zwrotka, *ob. Dunda, Dydys-Lada.*

Dytrochej, *ob. Ditrocheus.*

Dytrych, a, *blm. m. mit.* germański Amelung czwarty, oznacza nijakość. Kojarzy Gudrunę z Zygfrytem lub żeńskość z męzkością.

Dytto, *ob. Ditto.*

Dytyramb, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) pieśń pochwalna na cześć Bachusa; *przen.* wzniosła, pełna natchnienia pieśń.

Dytyrambiczny, a, e, p. od dytyrambu; *przen.* pełen natchnienia, entuzjazmu, wzniosły.

Dyurna, Dyurnał, Dyurnista, *ob. Djurna, Djurnal, Djurnista.*

Dywagować, ał, uje, *sn. nd.* pleść bez sensu, jakby w manji; odstępować w mowie od głównego przedmiotu.

Dywan, u, *lm.* **y.** *m.* 1) izba w seraju Sułtana Tureckiego, do sądów i rady przeznaczona. 2)=najwyższy turecki sąd, rada wielka. *Wielki Wezyr jest naczelnikiem dywanu.* 3)=kobierzec. *Dywan turecki, perski.*

Dywański, a, ie, *p. nieuż.* na kształt tureckiego kobierca. *Ściany obite były kobiercami dywańskiemi.*

Dywdyk, *ob. Tyftyk.*

Dywdykowy, *ob. Tyftykowy.*

Dywed, u, *blm. m. mit.* celtycki świat, stworzony od bogów na mieszkanie ludzi, tyle, co normandzki Mannheim.

Dywersja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) odwrócenie uwagi, rozerwanie. *Wtargnąć w kraj nieprzyjacielski dla zrobienia dywersji.* 2)=uszczerbek, szczerba. *Ten wydatek zrobił wielką w mojej kassie dywersją. Zrobić komu dywersją,* t. j. popsuć czyje plany, zamiary.

Dywertyment, u, *lm.* **a,** *m.* (z fran.) *nieuż.* rozrywka, zabawa.

Dywidenda (Dividenda), **y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) *wł.* podział, podział funduszów. Skarb Księstwa Warszawskiego w r. 1811, nie mogąc podołać obarczającym go wydatkom, porozdzielał fundusze swoje i do każdego ich działu przywiązał zaspokojenie pewnych wydatków; po dział ten funduszów zwano w swoim czasie *dywidendą.* 2)=*han.* część zysku, która według umowy, rozdziela się corocznie, gotowemi pieniędzmi, pomiędzy biorącemi udział w jakiém przedsięwzięciu handlowém, niek. i odpowiednia część straty.

Dywinacja, ji, *lm.* **e,** *ż.* (z łać.) 1) ubóstwianie, wyższanie do bóstwa. 2) = niek. zam. *Dewinacja.*

Dywizja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) oddział wojska, część korpusu. *Dywizja składa się z dwóch lub trzech brygad. Dywizja lewego, prawego skrzydła. Generał dywizji. Dywizja morska.* 2)=we Francji, podział kraju pod względem wojskowym. *Paryż należy do pierwszej dywizji.* 3)= pewien oddział wojska z rozmaitéj liczby żołnierzy złożony. *Przeciągać dywizjami.*

Dywizjon, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* dwa szwadrony konnicy.

Dywizorjum, *ob. Diwizorjum.*

Dywizyjny, a, e, *p.* od dywizji. *Generał dywizyjny.*

Dywona, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* celtyckie źródło święte.

Dyza, y, *ż. mit.* 1) to samo, co *Walkira.* 2) = *v.* **Dysza,** *ob. Dysza.*

Dyzarmować, ował, uje, *scz. nd. ob. Rozbroić.*

Dyzg-Twedawg, *nieod. m. mit.* celtycki Deiwr, pożeracz i niweczyciel mądrości Druidów, a wróg Kowa, znaczy Zapomnienie.

Dyzhonor, *ob. Dyshonor.*

***Dyzjunkcja, ji,** *lm.* **e,** *ż.* **Dyzjunkcyjny,** *ob. Rozjemczość.*

Dyzunita, y, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) *prze.* należący do kościoła greko-rossyjskiego.

Dyżur, u, *lm.* **y,** *m.* kolej służbowa zostawania przez cały dzień przy zwierzchniku, kassie, archiwum, i t. p. *Być na dyżurze.*

Dyżurować, ał, uje, *scz. nd.* zostawać przez dzień cały na służbie przy zwierzchniku, kassie, i t. d.

Dyżurowanie, a, *lm.* **a,** *n.* zostawanie na służbie urzędowéj przez dzień cały.

Dzambas, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) *prow.* faktor (na Podolu)

Dzban, a, *lm.* **y,** *m.* 1) naczynie baniaste z uchem, do wody i rozmaitych trunków. *Dopóty dzban wodę nosi, póki się ucho nie urwie, v. do czasu dzban wodę nosi, przys.* 2)=*as. ob. Czara.*

Dzbaneczek, *ob. Dzbanuszek.*

Dzbanecznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Nepenthes), roślina

zwana także *Łagiewnicą*, *Kufelką*; gatunek jej: = *koneweczki* (N. distillatoria).

Dzbanek, nka, *lm.* **nki**, *m.* (*zdr.* od *Dzban*) 1) mały dzban. *Dzbanek wody*, *Dzbanek do oliwy*. 2)=pełny dzbanek (piwa, wina i t. p.)

Dzbaniec, nca, *lm.* **nce**, *m.* wielki dzban.

Dzbaniwo, a, *lm.* **a**, *n. bot.* (Crescentia), in. *Baniorodne*, *v. Baniowe drzewo*; gatun. =*kalabassja* (C. cuiete).

Dzbankarz, Dzbanarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) co dzbany lub dzbanki robi. 2)=*fig.* dybikufel, moczywąs.

Dzbanowy, Dzbankowy, a, e, *p.* od dzbanów, *v.* dzbanków. *Piwo dzbanowe*. *Cyna dzbankowa*, t. j. zmieszana z ołowiem, z której się dzbany robią

Dzbanuszek, szka, *lm.* **szki**, *m.* **Dzbaneczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Dzbanek*) mały dzbanek.

Dzber, *ob. Ceber.*

Dzbuk, u, *lm.* **i**, *m. v.* **Martwica, y**, *blm. ż. v.* **Naparst, u**, *blm. m. v.* **Zaprzał, u**, *blm. m. bart.* płód obumarły u pszczół, kiedy liszki w plastrze, z powodu wilgoci lub jakiéj innéj przyczyny, nie wylęgają się i zamrą.

Dziać, iał, ieje, *scz. nd.* 1) działać, robić, czynić. *Ku zbawieniu swemu dziejcie co.* 2)=dziać tkane roboty, tkać, robić co na drutach, prątkach. *Dziać pończochy*. *Dziać rękawiczki jedwabne*. 3)=*prze. wiersze*; składać, tworzyć. *Serca język posłuszny pełnemu, odbiera słowa i nowy rym dzieje*. 4)=*komu*; *nieuż.* zwać, nazywać kogo po imieniu. *Jak ci dzieją? Tankred mu dzieją*. 5) **Dziać barć**, *bart.* wyrabiać barć w drzewie narzędziem zwaném *bartnica*. 6) **Dziać dzień**, *bart.* dłubać drzewo na barć. **Dziać się**, *złz. nd.* 1) stawać się. *Uczmy się, iż się wszystko zrządzeniem boskiem, a nie przygodą dzieje. Działo się to za dni ojców naszych. Niech się dzieje wola Boża. Działo się w Wilnie roku pańskiego* 1855. *Rzecz dzieje się w Rzymie, w Paryżu* (w sztukach teatralnych). 2)= *komu co*; trafiać się, zdarzać się, powodzić się. *Nie porzucaj nadzieje, jakościkolwiek dzieje. Nie dobrze się dzieje. Źle nam się dzieje. Oby nam się dobrze działo!* (pijąc zdrowie). 3) *Dzieje się o czém*; *nieuż.* traktuje się, rozprawia się. *W księgach Salomonowych o marności świata tego się dzieje*. 1) *Dziać się w co*; obrócić się w co. *Wszystko tu ginie, wszystko w nic się dzieje*. 5) *Dziać się gdzie*; podziać się gdzie. *Słowa krzywoprzysięzcy jako punkcik jeden, i ci, co nań patrzyli, rzekną: Gdzie się działa?*

Dziad, a, *lm.* **y**, *m.* 1) ojca albo matki ojciec. *Dziad od ojca*, *v. po ojcu*. *Dziad od matki*, *v. po matce*. 2) *w lm.* **Dziady, ów**, naddziady, przodkowie. *Przecz chwalisz dziady, Gdyś sam szkarady?* 3)=(względem lat) stary, zgrzybiały. *Stary dziad*. 4)=*kościelny*; starzec usługi kościelne odprawujący. 5)=żebrak stary. *Wyjść*, *v. pójść na dziady*. 6)=we młynie, *Dziady na trybach*. 7) **Dziady**, *posp. ob. Malina* (*Jeżyna*, *v. Ożyna*. 8) **Dziady**, u ludu obrzęd (zachowujący się od czasów pogańskich), w celu uczczenia dusz zmarłych bliskich osób.

Dziadek, dka, *lm.* **dki**, *m.* (*zdr.* od *Dziad*) 1) *ob. Dziad*. 2)= staruszek. *Śmierć lub dziatki lub dziadki mknie, jako się nawiną*. 3) = *do orzechów*; orzechołów, stryszek. 4) *fig. Kościany dziadek*; człowiek poruszający się jak machina, jak automat. 5) = (w grze kartowéj) osoba niema, idealna, zastępująca miejsce gracza. *Grać z dziadkiem*. *Wygrać z dziadkiem*.

Dziadko, a, *lm.* **i**, *m. prow.* stryjaszek, wujaszek.

Dziadoski, *ob. Dziadowski.*

Dziadosko, Dziadowisko, Dziadzisko, a, *lm.* **a**, *n.* **Dziadyga, i**, *lm.* **i**, *ż.* brzydki, nieznośny starzec. *Przeklęte dziadosko*; niek. zam. staruszek. *Poczciwe dziadosko*.

Dziadowina, Dziadzina, y, *lm.* **y**, *m. piesz.* dziad starzec. *Luby dziadowina*. *Nieborak dziadowina*.

Dziadowizna, y, *lm.* **y**, *ż.* spadek po dziadku. *Kostyrowie o ojczyznę, przyprawują nie jednego i o dziadowiznę*.

Dziadowski, Dziadoski, a, ie, *p.* 1) od dziada. *Dziadoska sztuka, tycze się wnuka, przys.* t. j. zła opinja przechodzi i na potomków. 2) = żebraczy. *Dziadowska woda*, t. j. droga piasczysta. *Po dziadowsku*; po żebracku, jak żebrak.

Dziadów, (zam. *Dziadowy*), **owa, owe**, *p.* od dziada, starca, żebraka.

Dziadunio, a, *lm.* **a**, *n. piesz.* dziadek kochany.

Dziaduś, sia, *lm.* **sie**, *m. ob. Dziadowina.*

Dziadyga, i, *lm.* **i**, *m.* **Dziadzisko, a**, *lm.* **a**, *n. ob. Dziadosko.*

Dziadzina, y, *lm.* **y**, *m. ob. Dziadowina.*

Dziak, Diak, a, *lm.* **i**, *m.* 1) kantor, śpiewak (w kościele greckim). *Dziak cerkiewny*. 2) = *nieuż.* pisarz, sekretarz.

Dziakielny, a, e, *p.* od dziakła, pomocny.

Dziakieł, kła, *lm.* **kły**, *m. ob. Dziakło.*

Dziakło, a, *lm.* **a**, *n v.* **Dziakiel, Dziakieł, kła**, *m.* na Litwie, danina od włościan, początkowie w ziarnie, a potém i w różnych osypach; ciężar podobny zwał się w Polsce *pomocne*.

Dziakowiec, Diakowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* członek pewnéj sekty (w kościele greko-rossyjskim). *Filiponi dzielą się na popowców i djakowców; popowcy mają kapłanów, diakowcy tylko sług kościelnych djakami zwanych.*

Dziakowski, Diakowski, a, ie, *p.* od dziaka, *v.* dziaka.

Dziakowstwo, Diakowstwo, a, *lm.* **a**, *n.* służba diaka cerkiewnego.

Dzialny, *ob. Działowy.*

Działˌ u, *lm.* **y**, *m.* 1) *nieuż.* dzieło, robota, praca. *Dał Cesarz Zygmuntowi konew srebrną bardzo pięknym działem. Trzysta kościołów w Kijowie rozmaitym działem budowanych.* 2) = **fil.* (divisum), jest członkiem pewnym *dzieli*, jéj cząstką. Znaczy niekiedy tyle, co *podział* (divisio). 3) = dzielenie, rozdzielanie, podział. *Książę Witold obchodził się z bracią, jako lew z osłem, w dziale*. 4)= część, szczególniéj sukcessji, scheda. *Sprzedać swój dział*. 5) = udział, podział. *Turcy mówią, że Bóg dał działem wodę Chrześcjanom, a im ziemię*. 6) = część (księgi, książki). *Dział pierwszy.*

Działacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który działa, czyni co. *On jest działaczem, nie gadaczem tylko*. 2) = piérwsza przyczyna, sprawca. *My jesteśmy nieszczęścia swojego działacze. fig. Wielki działacz. Powszechny działacz*, t. j. Bóg. 3) = *chem.* pierwiastek oddziaływający, oddziaływacz, *ob. Odczynnik* (reagens).

Działać, ał, a, *scz. nd.* 1) robić, czynić. *Bogactwa tę własność mają, że głupiego mądrym działają. Co nie ma słuszności, to też pożytku nie działa*, t. j. nie przynosi. *Co; Dobrze znamy, a nie działamy. Działać w czyjém imieniu*. 2) = wpływ mieć, wpływać. *Wymowa działa na umysły. Przykład starszych działa mocno na podwładnych.* 3) = skutkować. *To lekarstwo działa bardzo mocno*. 4)= processować. *Działać sądownie przeciw komu*. 5) = (w sztuce wojennéj). *Działać zaczepnie przeciw nieprzyjacielowi. Działać odpornie*. 6) = *prow.* (na Śląsku) robić masło.

***Działalis, a**, *lm.* **y**, *m. fil.* (po łacinie *Darapti*) w loice, samit trzeci umysłników grzędy trzeciéj, kędy Mirz na początku przesłanek. Zamyka w sobie A, A, I-zdania, zaczém wszystkie trzy pozwalające, lecz dwa piérwsze ogólnie, a trzecie szczególnie. Przykład: *Wszyscy dzicy Amerykańscy byli ludożercami. Wszyscy dzicy w ogóle są doskonali tancerze. Stąd wynika, iż niektórzy doskonali tancerze są ludożercy.*

Działalność, ści, *blm. ż.* 1) moc, możność działania. *Działalność ognia. Działalność duszy. Obręb działalności.* 2) = *ob. Skuteczność.*

Działalny, a, e, *p.* 1) mający moc, możność działania. 2) = skuteczny. *Lekarstwo bardzo działalne.*

Działanie, a, *lm.* **a, n.** 1) czynienie, czynność. *Działanie ognia, światła, słońca. Działanie i oddziaływanie ciał jednych na drugie. Działanie duszy na ciało. Działanie lekarstwa.* 2) = *mat.* czynność prowadząca do zwiększenia lub zmniejszenia ilości. *Cztery działania. Sprawdzić działanie.*

Działka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Podziałka. bot. Działki kielicha kwiatowego* (Sepala).

Działko, a, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Działo*), małe działo, armatka.

Działlejnia, Działlejnik, *ob. Działolejnia, Działolejnik.*

Działo, a, *lm.* **a, n.** 1) strzelba większego kalibru, armata. *Strzelbę ogromną, którą działem pospolicie nazywany, ze śpiżu albo z miedzi ulaną, jeden niemiec u Wenetów wymyślił r.* 1378. *Działo lane. Działo żelazne, śpiżowe. Okręt o stu dwudziestu działach, v. od stu dwudziestu działˌ Ciężkie działa. Działa polowe. Działa wystawne, zawalne, odpolne, forteczne* i t. d. *Rychtować, nabijać działa. Zagwoździć działo. Tego tylko z działa zabiją, kogo piorun ma zabić* (przys. króla Stefana).

Działobitnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) baterja, miejsce obwarowane szańcem, gdzie działa, *v.* armaty stoją. *Wznieść, v. usypać działobitnię. Działobitnia nadszańcowa, strzelnicowa, nadmorska, ukośna, pozioma* i t. d. 2) = uparta walka działami; ciągłe strzelanie z dział. *Słyszeliśmy odległą, dwugodzinną działobitnię.*

Działolej, a, *lm.* **e**, *m.* który działa leje, ludwisarz.

Działolejnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce, gdzie działa leją, ludwisarnia.

Działomiar, u, *lm.* **y**, *m.* narzędzie do mierzenia kalibru działa.

Działostrzelec, lca, *lm.* **lce**, *m. nieuż.* artylerzysta, kanonjer.

Działosza (herb); w polu czerwoném szary róg jeleni; po lewéj jego stronie skrzydło sępie; na hełmie trzy pióra strusie.

Działowy, a, e, *p.* 1) od działu, z działu. *Układ działowy*. 2)= od działa, armatni. *Strzał działowy. Proch działowy*. 3) *Działowe towarzystwo*; które nie pobiera stałéj pensji, ale w stosunku do dochodów.

Działywać, ał, a, *scz. nd.* często działać. *Wiele częstokroć działywał dla niego.*

Dzianek, nka, *lm.* **nki**, *m. v.* **Dzianka, i**, *lm.* **i**, *ż.* drzewo bartne, *v.* dziane, t. j. na którém barć, czyli ul nieruchomy jest wyrobiony.

Dzianet, a, *lm.* **y**, *m.* (z hisz.) koń piękny, szczególniéj rasy hiszpańskiéj. *Dzianety hiszpańskie. Dzianety tureckie.*

Dzianie, a, *lm.* **a**, *n.* tkanie, tkanina.

Dzianka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) odzienie dziane, t. j. tkane, nie szyte. 2)= *zdr.* od *Dzienia* (pszczelna), plastr miodu. 3) = *bart. ob. Dzianek.*

Dzianwa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Gaillardia), roślina.

Dziardyn, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) *nieuż.* wirydarz, piękny ogród. *Zakwitły piękne dziardyny. Z suchych wydmów rozkoszne wyrabiam dziardyny*. 2) = * gra rolę w loice przy wynikach. Ma się trzy wynikowe dziardyny (tria toparia vel tres modus consequentiae, Hauptschlussarten, Hauptschlussgestalten). Dziardynu piérwszego wzorzec: P—S—O, lub pojedyncość, szczególność, ogólność. Tu pojedyncość, za pośrednictwem szczególności, podciągnięta zostaje pod ogólność. Stąd rodzą się trzy pojęć tych stosunki, lub trzy zdania następne, jedno S—O; drugie P—S, a trzecie P—O. Przykład: *Człowiek jest rozumna istota; Gustaw zaś jest człowiek; Gustaw przeto jest rozumna istota.* Dziardynu drugiego wzorzec: S—P—O. Tu szczególność, za pomocą pojedyncości, podciągnięta zostaje pod ogólność. Stąd trzy zdania: P—O; S—P; S—O. Przykład: *Gustaw jest człowiek gorączka; wiele ludzi jest takich jak Gustaw; wiele ludzi przeto jest człowiek gorączka.* Dziardynu trzeciego wzorzec P—O—S. Tu pojedynek za pomocą szczegółu związan zostaje z ogółem. Stąd trzy zdania: O—S; P—O; P—S. Przykład: *Każdy człowiek jest niekiedy głupcem; Gustaw jest człowiekiem; Gustaw przeto jest niekiedy głupcem.* Robiąc wyniki, zważaj w którym jesteś dziardynie; inaczéj utworzysz mylnik.

Dziarnina, y, *lm.* **y**, *ż. bart.* miód przez starość w ziarna obrócony, scukrzony, znajdujący się także w komórkach plastrowych, in. *miód krupnisty.*

Dziarnisty, a, e, *p.* 1) od dziarni, żwirowaty. *Ziemia dziarnista.* 2) = pełen ziarn, ziarnisty.

Dziarń, ni, *lm.* **nie**, *ż. v.* **Dziarno, a**, *lm.* **a**, *n.* dziarstwo, drzastwo, żwir, gruby piasek.

Dziaro, a, *blm. n. bot.* piasek suchy i gruby, którym wodę zaskórną w pasach bursztynowych zasypują.

Dziarski, a, ie, *p.* ochoczy, hoży, śmiały, żwawy. *Dziarski chłopiec. Dziarska dziewczyna. Dziarska mina.*

Dziarsko, *ps.* ochoczo, hożo, żwawo.

Dziarskość, ści, *blm. ż.* ochoczość, hożość, żwawość.

Dziarstwisko, a, *lm.* **a, n.** miejsce piaskiem grubym, żwirem zasute.

Dziarstwisty, a, e, *p.* podobny do piasku gruzłowatego, drzastwisty, żwirowaty. *Dziarstwisty kamień. Ziemia dziarstwista.*

Dziarstwo, a. *lm.* **a, n.** 1) w ogóln. piasek gruby, drzastwo, żwir. 2) = *med.* piasek w moczu, *v.* moczowy (stan chorobliwy).

Dziatki, tek, *blp. n. zdr.* **Dziateczki, czek**, (*zdr.* od *Dzieci*) małe dzieci. *Wiele złych dziatek z rodziców cnotliwych. Dobre dziatki zdobią matki. Jako ty rodzice swoje, tak cię uczczą dziatki twoje. Koniec małżeństwa są dziateczki. Dopuśćcie dziateczkom malutkim do mnie przychodzić.*

Dziatwa, y, *blm. ż. zb.* (z ubolewaniem) małe, biedne dziatki. *Ze złego zbioru drobna dziatwa nie ucieszy się. Wielbij i ty drobną dziatwo niepojętego Pana w dobroci.*

Dziąsło, a, *lm.* **a**, *n.* mięsista część, wewnętrzną stronę szczęki składająca, w któréj zęby są osadzone. *Choroba dziąseł, ob. Dzięgna.*

Dziąsłowy, a, e, *p.* od dziąseł. *Dziąsłowe komórki szczęki.*

Dziążki, (*zdr.* od *Dzięgi*), *ob. Pieniążek.*

Dzicz, y, *blp. ż.* 1) dzikość. *Minęły czasy dziczy, już i lud myślić poczyna.* 2) = *zb.* dzicy ludzie. *Przechody północnej i wschodniej dziczy ku państwom Rzymskim.* 3) = *prze.* piasek lub inne odrobiny ciała obcego rozrzucone w żelazie. 4) = narastające na ranach (żywe) mięso.

Dziczak, a, *lm.* **i**, *m.* zwierz dziki. *Dziczak ubieżeć złemu się zdał razowi.*

Dziczeć, ał, eje, *sn. nd.* dzikim się stawać. *Człek dzicześje, nie mając zwierzchności. Nie trzeba z bydłem groźno się obchodzić, inaczéj z bojaźni dzicześje. Drzewa ogrodowe, choćby były najlepszego szczepu, do lasu przeniesione dzicześją.*

Dziczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* 1) *zdr.* od *Dzik*. 2)= płonka, dzika latorośl, drzewko które się uszlachetnia przez zaszczepienie.

Dziczka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* 1) dzika dziewczyna. 2)= dzika latorośl. 3)=*zool. ob. Antylopa.*

Dziczlina, y, *blm. bot.* (Brabcium), roślina.

Dziczyć, ył, y, *scz. nd.* bestwić, dzikim robić.

Dziczyna, *ob. Dzikowina.*

Dziczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) dzikość, surowość. *Biada tym nikczemnikom służebnym dziczyzny.* 2)=dzikie zwierzęta, ptastwo dzikie. 3)=wieprzowina dzika, dzikowina. 4)=rośliny dziko rośnące. 5)=miejsce dzikie, nieuprawione. *W ogrodzie widzim kwatery, drzewa, dziczyzny.*

Dzida, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Dzidka, i**, *lm.* **i**, *ż.* włócznia, lanca, pika, rohatyna.

***Dzidaspis, a**, *lm.* **y**, *m. fil.* (po łacinie *Disamis*), w loice, samit szósty, umysłników grzędy trzeciéj, kędy Mirz na przodzie przesłanek. Zamyka w sobie J, A, J zdania, lub wszystkie trzy pozwalające, piérwsze i ostatnie szczególnie, środkowe zaś ogólnie. Przykład: *Niektóre zwierzęta, jako np. psy, konie, są towarzyszami ludzi, lecz wszystkie zwierzęta są istoty bezrozumne. Niektóre istoty bezrozumne są tedy towarzyszami ludzi.*

Dzidka, *ob. Dzida.*

Dzidłak, a, *v.* **u**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Chamaepeuce), roślina.

Dzidzilja, Zizilja, ji, *lm.* **je**, *ż.* u starożytnych słowian, bogini miłości, Wenera.

Dziebrenosek, ska, *lm.* **ski**, *m. bot.* 1) *ob. Bodziszek czerwony* (Geranium sanguineum). 2)=*ob. Iglica* (Erodium).

Dziebrzan, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Rhynchanthera), roślina.

Dzieciak, a, *lm.* **i**, *m.* **Dzieciuch, a**, *lm.* **y**, *m.* dziecko, szczególniéj grube, tłuste. *Już spory dzieciuch. fig. Nauczę tego dzieciucha statkować.*

Dzieciątko, a, *lm.* **a**, *m.* (*zdr.* od *Dziecię*) małe dziecko. *Rzekł anioł pasterzom: najdziecie malućkie dzieciątko, w pieluchy uwinięte. Dzieciątko Jezus*, nazwa szpitalu i domu przytułku dla podrzutków i sierot, (w Warszawie za staraniem Ks. Baudoin, Missjonarza założony).

Dziecię, ęcia, *lm.* **dzieci**, *n.* 1) względem rodziców, syn lub córka. *Dziecię za rękę, matkę za serce, przys*, t. j. matkę sobie ujmuje, kto się z dzieckiem jéj pieści. *Komu Bóg da dzieci, da i na dzieci, przys.* 2)=względem wieku, niedojrzałości, nierozumu. *Dziecię ma być rzeczone, póki nie dojdzie siedmiu lat. Nie stawajcie się dziećmi na rozumie, ale we złości bądźcie małemi. Dziecię prawdę powie. Starzy dwa razy dziećmi.* 3)=*piesz. Słuchaj, co ci powiem, moje dziecię. Moje dziecię kochane, mój anioełeczku!*

Dziecięcy, a, e, *p.* od dziecięcia. *Twarz dziecięca. Głos dziecięcy. Miłość dziecięca dla rodziców. Wiek dziecięcy, ob. Dziecinny.*

Dziecina, y, *lm.* y, *m.* i *ż. zdr.* **Dziecineczka**, i, *lm* i, *m.* i *ż.* mało dziecko. *Biedna dziecina. Ładna dziecina.*

Dziecinić się, ił—, i—, *stz. nd.* naśladować dziecko, robić po dziecinnemu.

Dziecinnie, *ps.* po dziecinnemu, jak dziecko. *Dziecinnie się w niej rozmiłował.*

Dziecinnieć, ał, ieje, *sn. nd.* dziecinnym się stawać. *Dziecinnieje już w swym sędziwym wieku.*

Dziecinność, ści, *lm.* ści, *ż.* przymiot tego co jest dziecinne. *Dziecinność rozumowania.*

Dziecinny, a, e, *p.* 1) od dzieci. *Dziecinny wiek. Dziecinne lata. Wspomnienia lat dziecinnych.* 2) = *fig.* obyczajem dzieci. *Przestrach dziecinny. Radość dziecinna. Postępowanie dziecinne. psł. Po dziecinnemu*, jak dziecię. *Po dziecinnemu szczebiocze.*

Dzieciński, a, ie, *p. ob. Dziecięcy, Dziecinny.*

Dzieciństwo, a, *lm.* a, *n.* 1) wiek dziecinny. *Od dzieciństwa, v. z dzieciństwa. Przyjaciel od dzieciństwa. Wyjść z dzieciństwa. fig. Dzieciństwo sztuki. W owej epoce, malarstwo było jeszcze w dzieciństwie.* 2)=obyczaje, postępowanie dziecinne. *Dzieciństwa robić. Dzieciństwa gadać. To dzieciństwo.*

Dzieciobójca, y, *lm.* y, *m.* morderca dzieci. *Herod dzieciobójca.*

Dzieciobójczy, a, e, *p.* zabijający dzieci. *Dzieciobójcze dłonie, ob. Ojcobójczy, Dzieciobójcze żelazo.*

Dzieciobójczyni, ni, *lm.* nie, *ż.* zabijająca dzieci. *Matka dzieciobójczyni.*

Dzieciobójstwo, a, *lm.* a, *n.* morderstwo na dziecięciu, *v.* dzieciach. *Dopuścić się dzieciobójstwa, v. popełnić dzieciobójstwo. Dzieciobójstwo karze się śmiercią.*

Dzieciogubny, a, e, *p.* gubiący dzieci, dzieciobójczy.

Dzieciojad, a, *lm.* y, *m. posp. ob. Dzieciożerca.*

Dzieciolubnik, a, *lm.* cy, *m. nieuż.* lubiący dzieci.

Dzieciolubny, a, e, *p.* lubiący, kochający dzieci. *Dzieciolubna Ceres.*

Dzieciolubość, ści, *ż. nieuż.* lubienie, kochanie dzieci.

Dzieciopłodziciel, a, *lm.* e, *m.* który płodzi dzieci; dzieciorób.

Dzieciopłód, u, *lm.* y, *m. nieuż.* płodzenie dzieci.

Dzieciorodny, a, e, *p.* dzieci rodzący. *Pan Bóg stworzył i te dzieciorodne członki.*

Dzieciorób, oba, *lm.* oby, *m. posp.* którego niby jedynem jest zajęciem się płodzenie dzieci.

Dzieciowódz, a, *lm.* e, *m. nieuż.* mistrz szkolny, pedagog.

Dzieciożerca, y, *lm.* y, *m.* pożerający dzieci. *Saturn dzieciożerca.*

Dzieciuch, a, *lm.* y, *m. ob. Dzieciak.*

Diecki, iego, *lm.* **dzieccy**, *m. prze.* w dawnej Litwie, posłaniec od panującego, który nosił jego rozkazy i pilnował ich wykonania; *Dieccy* tedy byli to samo, co niegdyś *Missi Dominici*, za czasów Cesarstwa Rzymskiego zachodniego, *ob. Dzieckować.*

Dziecko, a, *lm.* a, *v.* **dzieci**, *n.* dziecię, małe dziecię. *Dziecko u piersi. Od dziecka, v. dzieckiem jeszcze przywykał do trudów. Znaleźć się, postąpić sobie, mówić jak dziecko. fig. Jesteśmy wszyscy dziećmi Adama. Dzieci kościoła. Dzieci ojczyzny. Dzieci światłości. Dziecko szczęścia. fig. Nie bądź dzieckiem. Jakieżeś ty dziecko! Dziecko podrzucone, ob. Podrzutek. Dziecko komórka, an.* komórka mniejsza powstała z większej.

Dzieckować, ował, uje, *scz. nd. prze.* zajmować, zagrabiać, na dziedzica zabierać. *Jagiełło poddane kościelne, gdy mu stacji* (t. j. koni na przejazd królewski) *nie dawali, bydło im zabierając, dzieckować począł. Królowa tedy* (Jadwiga) *nauczała: juści dobytek chłopom podzieckowanym jeszcze przywrócić możemy; ale łzy ich kto ukoi?*

Dziedzic, a, *lm* e, *m.* 1) spadkiem po kim fortunę biorący, następca. *Dziedzicem kogo zrobić. Dziedzic wielkiego majątku. fig. Synami boskiemi jesteśmy, a jeśli synami, pewnie i dziedzicami i współdziedzicami z Chrystusem. Niebieski dziedzic, na ziemi nie ma nic.* 2)=dziedziczny pan jakich dóbr. *Przedtém królowie, po tytułach prowincij, Polskę składających, używali tego słowa:* **dziedzic**; *ale po śmierci Zygmunta Augusta ustanowiono, aby tego zaniechali.* 3) = *prow.* pojedynczy starodrzew sosnowy w pośród młodzieży stojący.

Dziedzictwo, a, *lm.* a, *n.* 1) prawo dziedziczne, dziedziczność. *Zrzec się dziedzictwa.* 2)=spadek po kim, sukcessja. *Dziedzictwo po ojcu, po matce. Dziedzictwem, v. w dziedzictwie co dostać. Małe dziedzictwo, wieczne kalectwo, przys. Mieć wielkie imię w dziedzictwie po przodkach.* 3)=posiadłość, własność. *Sprzedać, kupić dziedzictwo. Nabyć dziedzictwo.*

Dziedziczenie, a, *lm* a, *n.* 1) otrzymanie w spadku, odziedziczenie. *Prawo dziedziczenia, v. dziedziczenie, ob. Dziedzictwo.* 2)=posiadanie dziedzictwa, własność dziedziczna.

Dziedziczka, i, *lm.* i, *ż.* 1) która spadkiem po kim bierze. 2)=pani dziedziczna, lub żona dziedzica.

Dziedzicznie, *ps.* prawem dziedzictwa, spadkowie, sukcessyjnie. *Dziedzicznie co posiadać. Ta choroba przeszła dziedzicznie na synów.*

Dziedziczność, ści, *lm.* ści, *ż.* własność dziedziczenia lub dziedziczna. *Dziedziczność tronu.*

Dziedziczny, a, e, *p.* spadkowy, sukcessyjny. *Dobra dziedziczne. Urząd, tron dziedziczny. fig. Choroba dziedziczna. Nienawiść dziedziczna.*

Dziedziczyć,ył, y, *scz. nd.* 1) *co po kim;* dziedzicem spadkowym być. 2)= dziedzictwem posiadać. *Dziedziczyć wielkie dobra.*

Dziedzierzysty, a, e, *p. nieuż.* mocny, zwięzły, krępy, tęgi. *Młodość jego rzeźwa, dziedzierzysta. Chłop dziedzierzysty.*

Dziedzilja, ji, *blm. ż. mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu niebieskich pań ósma, żeński Lubicz, jest miłość niewieścia uosobiona i ubóstwiona, a znaczy tyle, co *Wenera.* Pojęcie Wenery tóż było atoli czyste, niepokalane. Ona tak święta, jak grecka Hestja, a przy świątnicach jéj, podług Tkanego, były szkolne zakłady ku dobremu wychowaniu dziewcząt. Posąg jéj był taki: „Prześliczna pani zwyczajnego wzrostu. W oczach jéj dobroć i przymilenie. Włosy rozpuszczone. Wieniec na głowie z myrtu, różami czerwonemi przepleciony. W ustach pączek róży. Bok jéj lewy tak otwarty, iż przezeń serce widzieć się daje, ażeby każdy mógł się przekonać, iż nie ma w nim nic nieczystego, ani zemsty, ani zdrady. W lewéj ręce kula świata, a w prawéj trzy złote jabłka. Do złotego dwukolnego jéj rydwanu zaprzężona jest para gołębi i para łabędzi. Inne imiona jéj *Dydylja, Zezylja, Zyzylja, Krasnica, Krasopani.* W towarzystwie jéj są: *Miłosteńki*, lub *Lubleńki*, znaczące *Gracje.*

Dziedzina, y, *lm.* y, *ż.* 1) wieś, majętność, grunt czyj. *Jaka dziedzina, tacy kmiecie, przys. Bez przyczyny, nie szukaj dziedziny, przys.* t. j. nie przenoś się do innéj wsi. 2) = dach ojczysty, miejsce rodzinne. *Wygnać kogo z dziedziny. Być z dala od dziedziny, od ojczystéj dziedziny. Wrócić do swojéj dziedziny.* 3)=*fig.* dziedzina nauki, dziedzina sztuk pięknych. *Przebywam we Włoszech, jako dziedzinie sztuk pięknych.*

Dziedziniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* przedwórze *v.* podwórze przed domem, pałacem, zamkiem. *Wielki dziedziniec. Główny dziedziniec. Dziedziniec przed domem v. od przodu. Dziedziniec za domem, v. od tyłu, v. tylny. Mieszka od dziedzińca, a nie od ulicy.*

Dziedzińcowy, *v.* **Dziedzinny**, a, e, *p.* od dziedzińca

Dziedzizna, y, *lm.* y, *ż. nieuż.* udział spadkiem przypadły, dziedzictwo.

Dziegciarnia, i, *lm.* ie, *ż.* miejsce, gdzie dziegieć wyrabiają *v.* pędzą, warzą.

Dziegciarz, a, *lm.* e, *m.* warzeniem dziegciu trudniący się, lub przedający dziegieć. *Brzozowe lasy najmują dziegciarze na dziegieć.*

Dziegciowaty, a, e, *p.* nakształt dziegciu. *Wody dziegciowate.*

Dziegciowy, a, e, *p.* od dziegciu. *Wolę żyć w szałasach z dziegciowemi gbury, Niż z Jaśnie Wielmożnemi Pany łupiskóry.*

Dziegieć, gciu, *lm.* **gcie**, *m.* smoła pędzona z palonéj kory brzozowéj, którą dziegciarze odzierają bez naruszenia miazgi tak, że znowu nowa kora narasta. Używają go do wykręcania skór i smarowania obuwia, a także w aptekach. *Namaż ty chłopa masłem, przecie on dziegciem śmierdzi, przys.*

Dziejarski, a, ie, *p ob. Dziejowy.*

Dzieje, ów, *blp. n.* 1) właściwie to, co się działo, stało, czyny, sprawy. *Dzieje Batorego, Sobieskiego. Stare dzieje wspominasz.* 2) = opisanie tego, co się działo lub stało, historja. *Księga dziejowa. Dzieje cesarzów rzymskich. Dzieje apostolskie.*

Dziejodziw, u, *lm*, y, *m. nieuż.* czyn zadziwiający. *A za kto jeszcze chętliwy, Wspomni jego dziejodziwy.*

Dziejopis, a, *lm.* owie, *m.* 1) piszący dzieje, historyk, historjograf. *Powinnością dziejopisa jest powiadać o rzeczach, jak się stały.* 2) = pisane dzieje, dziejopismo, historja.

Dziejopisarski, a, ie, *p.* od dziejopisarza, dzieje opisujący. *Dziejopisarska księga.*

Dziejopisarstwo, a, *lm.* a, *n.* nauka *v.* sztuka pisania dziejów, historjografja.

Dziejopisarz, a, *lm.* e, *m.* piszący dzieje, historyk, historjograf. *Dziejopisarze starożytni. Dziejopisarz królewski, książęcy.*

Dziejopisca, y, *lm.* owie, *m.* historyk, kronikarz, *ob. Latopisiec.*

Dziejopismo, a, *lm.* a, *n.* historja, pismo, dzieło historyczne.

Dziejopisny, a, e, *p.* należący do historji, historyczny. *Styl dziejopisny.*

Dziejowiec, wca, *lm.* **wce**, *v.* **wcy**, *m.* znaczy tyle w polityce, co zwolennik dziejów ślepy, niewolnik historyzmu, orędownik przeszłości. Inne imię jego *Czarny* lub *Czerniec.* Za granicą zowią go *Arystokratą, Patrycjuszem, Wstecznikiem* i t. d.

Dziejowy, a, e, *p.* z dziejów wyjęty, historyczny, odnoszący się do dziejów. *Powieść dziejowa. Osoba dziejowa. Czasy dziejowe.*

Dziekan, a, *lm.* i, *m.* (z łać.) 1) tytuł godności kościelnéj, starszy nad niższymi księżmi. *Dziekan kapituły, kollegjaty.* 2) = tytuł godności uniwersyteckiéj, naczelnik fakultetu, t. j. pewnego wydziału nauk. *Dziekan wydziału literackiego, wydziału medycznego.*

Dziekanja, ji, *lm.* je, *ż.* 1) urząd dziekana, dziekaństwo. 2) = mieszkanie, dom dziekana. *Pójść do dziekanji v. na dziekanją.*

Dziekanowy, a, e, *p.* należący do dziekana.

Dziekański, a, ie, *p.* od dziekana. *Urząd dziekański.*

Dziekaństwo, a, *lm.* a, *n.* władza i urząd dziekański. *Dziekaństwo wydziału filozoficznego. Za jego dziekaństwa.*

***Dziel**, i, *blm. ż. fil.* (dividendum), gra w loice tę samą rolę, co *Dzielna* w nauce liczenia. Znaczy przedmiot dany do podziału, lub działu.

Dziel—dziel, *ps. prze.* częścią—częścią, bądź—bądź. *Celniki u żydów za gorsze miano, dziel, żeby się żydzi podatków nie nauczyli byli dawać, dziel, że też samych celników było wielkie niemiłosierdzie.*

Dzielaciel, a, *lm.* e, *m. nieuż. ob. Działacz, Czyniciel.*

Dzieląca, ej, *lm.* e, *ż. v.* **Dzielnik**, a, *lm.* i, *m. aryt.* dany czynnik przy dzieleniu, którym dzielimy liczbę podzielną.

Dzielca, y, *lm.* e, *m.* i **Dzielczy, ego**, *lm.* e, *m.* który dzieli, czyni podział, dzielnik, podzielnik. *Któż mię postanowił sędzią, lub dzielcą nad wami?*

Dzielczy, a, e, *p.* od działu *v.* dzielenia, działowy. *Tranzakcja dzielcza, v. dokument dzielczy.*

Dzielenie, a, *lm.* a, *n.* 1) podział na części, rozdzielanie. 2) = *aryt* działanie arytmetyczne, za pomocą którego mając iloczyn dwóch ilości i jedną z nich, wynajdujemy drugą.

***Dzieleniec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m. fil.* (fundamentum divisionis), to na czém się opiera podział rzeczy, zatém grunt podziału; w rzeczach umiejętnych dzieleńcem jest *Bożyniec.*

Dzielić, ił, i, *scz nd.* 1) rozkładać na części, rozdrabiać. *Dzielić co na równe części. Dzielić majątek między dzieci. Dzielić summę, ob. Obdzielić.* 2) = *co z kim*; uczestnikiem się robić. *Dzielić z kim władzę, chwałę, trudy, niebezpieczeństwa. Dzielić z kim radość, żal, obawę. Dzielić, nie dzielić z kim zdania.* 3) = oddzielać, odtączać. *Pireneje dzielą Hiszpanję od Francji.* 4) = udzielać co komu, rozdzielać co między drugich. *Drugich dzieląc siebie nie zapominaj.* 5) = *aryt.* przez działanie arytmetyczne szukać, ile razy mniejsza liczba zawiera się w większéj. *Dzielić sto przez cztery.* = **się**, *stz. nd.* 1) rozdzielać co między sobą. *Zbójcy niesprawiedliwie wydzierają, a sprawiedliwie się dzielą. Dzielić się zyskiem, summą. Dzieli się majątkiem z ubogimi.* 2) = rozpadać się na części, oddzielać się, rozłączać się. *Ta rzeka dzieli się na dwie odnogi. Rok dzieli się na dwanaście miesięcy. Tu się droga dzieli.* 3) = różnić się, oddalić się od czego. *Racz być ze mną, a ja nigdy od ciebie dzielić się nie chcę i przy tobie trwać będę.*

Dzielna, ej, *lm.* e, *ż. aryt.* liczba przez którą dzielę, *ob. Dzielnik, Dzieląca.*

Dzielnia, *ob. Dzielnica, fil.*

Dzielnica, y, *lm.* e, *ż.* 1) część komu udzielona. *Dzielnica biskupia, v.* djecezja. *Dzielnica książęca.* 2) = część od drugiéj oddzielona, dział, oddział. *Dzielnica domu, rodu*, t. j. poboczna linja. *Dzielnica miasta, ob. Część, Kwartał. Dzielnica herbu*, t. j. część tarczy herbu czémsiś oddzielona. *Dzielnica książki, karty*, t. j. kolumna. 3) = to, co jedno od drugiego oddziela. *Dzielnica gruntów, ob. Miedza.* 4) = * *v.* **dzielnia**, i, *lm.* e, *ż. fil.* (regio divisum tenentis), jest krajem pewnego działu i dzielnika. 5) = **przyozdobienia**, *ar.* przyozdobione tło, *v.* otoczyna, ograniczona i zamknięta szlakiem albo ramką (compartiment). 6) = **żyły wrotnéj**, *an.* miejsce rozdzielenia się żyły wrotnéj.

Dzielnicznik, a, *v.* u, *lm.* i, *m. bot.* (Eranthemum), roślina zwana także niek. *Rumieniem.*

Dzielniczy, a, e, *p.* który dzieli, dzielczy, dzielący. *Liczba dzielnicza, aryt.* (w ułamkach) liczba spodnia, czyli mianownik, przez który się dzieli liczba wierzchnia *v.* licznik.

Dzielnie, *ps.* 1) mężnie, odważnie. *Bronić się dzielnie. Natarł dzielnie na nieprzyjaciela.* 2) =skutecznie. *Dzielnie zapobiegł temu.*

Dzielnik, a, *lm.* i, *m.* 1) *nieuż.* który działa, *ob. Działacz.* 2) = *aryt.* dzieląca, dzielna, t. j. liczba, przez którą się druga dzieli. *Gdy się dzieli sto przez dziesięć, dziesięć jest dzielnikiem, a sto dzielna.* 3) = * *fil.* pojęcie służące do dzielenia dzieli, dzielnéj.

Dzielnopłatkowy, a, e, *p. bot.* (dichopetalus), *ob. Wieloplatkowy.*

Dzielnopłciowy, a, e, *p. bot. ob. Oddzielnopłciowy.*

Dzielność, ści, *lm.* ści, *ż.* 1) możność bycia podzielonym, podzielność. 2) = czynność skuteczna, moc, siła, potęga. *Dzielność charakteru. Dzielność lekarstwa. Nie mogłem się oprzéć dzielności słów jego.* 3) = męztwo, waleczność. *Jan III dzielnością ramienia swego rozgromił Turków.*

Dzielny, a, e, *p.* 1) od działu, mogący się dzielić, podzielny. *Liczba dzielna.* 2) =od działania, mężny, odważny. *Dzielny charakter. Dzielny opór. Dzielny człowiek.* 3)=energiczny, potężny, skuteczny. *Dzielny umysł. Dzielna pomoc. Dzielne lekarstwo.* 4)=(o koniu) żwawy, ognisty, kształtny. *Dzielny rumak.* 5) = *nieuż.* od działa, armatni. *Dzielny szaniec.*

Dzielsimin, Dzielzamin, *v.* **Dzielżamin**, u, *lm.* y, *m. bot.* 1) *ob. Jaśmin* (Jasminum). 2) = *dziki*, nazwa dawana niek. roślinie *Jaśminek bukietowy, v. Jaśmin ogrodowy* (Philadelphus coronarius).

Dzielżaminowate rośliny, *bot. ob. Jaśminowe rośliny.*

Dzielżan, u, *lm.* y, *m. bot.* (Helenium), roślina zwana in. *Helenką słoneczníkową.*

Dzielżmin, *ob. Jaśmin.*

Dziełko, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Dzieło*) małe, szczupłe dzieło.

Dzieło, a, *lm.* a, *n.* 1) *nieuż.* sprawa, interes. *Mieć dzieło z kim.* 2)=praca, zajęcie się. *Dzieło rycerskie.* 3)=czyn. *Wielkie dzieła. Dzieła wojenne.* 4) = skutek działania, twór, płód. *Człowiek jest dziełem rąk bożych. Dzieło stworzenia. Dzieło odkupienia. Ten zakład jest jego dziełem.* 5)= płód piśmienniczy, pismo. *Dzieła poetyczne, filozoficzne. Dzieła jego dokonane są, v. wyszły w dziesięciu tomach. Dzieło prozą, wierszem. Ogłosić, wydać dzieło.* 6)=* (opus) w loice wypadek mocy. *Moc i dzieło* (potestas et opus) są najgłówniejszym wykładem powodu i następstwa, lub Zasady dostatecznego powodu. Malarz np. i obraz jego, to moc i dzieło, *ob. Moc, Powód.* 7) = *fort.* nazwisko, które daje się powszechnie rozmaitym częściom fortyfikacji,

użytym do obwarowania twierdzy. *Dzieło rogowe;* dzieło, składające się z jednego frontu fortyfikacyjnego i z dwóch długich boków lub ramion; często też robi się półksiężyc przed frontem jego. *Dzieło koronowe, v. korona;* zewnętrze obszerne, zdziałane przez dwa zupełne fronty fortyfikacji i dwa ramiona lub długie boki. *Dzieła naprzodnie,* te które robią się po za stokiem. *Dzieła oddzielne,* t. j. zewnętrzne, odłączone od warowni.

Dziełoń, nia, *blm. m. mit.* słowiański poseł bogów niebieskich, odpowiedni Merkuremu. Zowie się tak, że wynalazcą jest *dziel,* lub sztuk i że *działa* wiele dobrego na ziemi. Znaczy to samo, co *Dobrogost.* Niemcy zowią go: *Selan, Selon, Zelon.*

Dziełorodny, a, e, Dziełowy, a, e, *p. nieuż.* (o sztukach) tworzący dzieła, twórczy.

Dziełotwórca, y, *lm. y, m.* ten, który dokonywa dzieła, pisarz oryginalny.

Dziendziera, *ob. Dziędziera.*

Dzienia, *v.* **Dzień, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* pszczelna robota w ulu, samo miejsce, gdzie jest pszczelna robota, plastr miodu. *Miodowych dzieni wydzieranie, i pszczelne kradzieństwo, świętokradztwem mienią.*

Dzienie, a, *lm. a, n. prow.* wydrążenie zrobione w drzewie na barć, czyli ul leśny na pszczoły.

Dziennia, i, *lm.* **ie,** *ż. Rd. ob. Djorama.*

Dziennica, y, *lm. e, ż. nieuż.* 1) funkcja, *v.* kolej dzienna. *Za króla Dawida kapłański naród był podzielony na 24 części, ordynki czyli dziennice, z których każda pewne dni swe posługi miała.* 2)=*bot. v. Dziennik,* roślina, *ob. Liljowiec* (Hemerocallis).

Dziennie, *ps.* 1) każdego dnia, codziennie. *Wydaje dziesięć rubli dziennie.* 2)=od dnia na dzień, podziennie. *Płaci ludzi dziennie. Najmować ludzi dziennie.*

Dziennik, a, *lm. i, m.* 1) księga urzędowa, lub kupiecka do zapisywania wszelkich czynności. 2) = pamiętnik, djarjusz. *Dziennik podróży. Utrzymywać dziennik, pisać dziennik* 3)=pismo perjodyczne, żurnał. *Wydawać dziennik. Pisać do dziennika. Umieścić artykuł w dzienniku. Dziennik polityczny, literacki. Dziennik rządowy. Dziennik praw.* 4)=*zool.* rodzaj owadu (ephemera), który zrzuciwszy skórkę poczwarki, zostawszy latającym i poparzywszy się, tegoż dnia jeszcze umiera. 5)= *v. Dziennica,* roślina, *ob. Liljowiec* (Hemerocallis). 6)= *gosp.* miejsce ogrodzone żerdziami lub dylami, służące do zamykania bydła w lecie podczas silnego upału, gdy zaczynają dokuczać bąki.

Dziennikarski, a, ie, *p. od* dziennikarza, *v.* dziennikarstwa. *Rzemiosło dziennikarskie. Potęga dziennikarska.*

Dziennikarstwo, a, *lm. a, n.* 1) stan dziennikarza, wydawnictwo dziennika. *Chwycił się dziennikarstwa.* 2)= *zb.* dzienniki. *Potężny wpływ dziennikarstwa.*

Dziennikarz, a, *lm. e, m.* 1) który wydaje dziennik. *Został dziennikarzem.* 2)=utrzymujący księgę *dziennikiem* zwaną, *ob. Dziennik.*

Dziennonocny, a, e, *p.* dzień i noc trwający.

Dzienny, a, e, *p.* 1) ode dnia, dniowy, dzień jeden trwający. *Kwiat dzienny. Dzienna robota,* t. j. którą można zrobić za jeden dzień 2) = we dnie się dziejący, *v.* działający we dnie. *Dzienna robota,* t. j. która się w nocy robić nie może. *Ptak dzienny, motył dzienny.* 3)=na dzień jaki służący. *Rozkaz dzienny. Dzienna gwiazda.* 4)=do dnia przywiązany, odnoszący się. *Płaca dzienna. Dzienny robotnik. Dzienny obrachunek.* 5) = *as. Dzienny bieg, v. ruch ziemi, ob. Wirowy bieg jej, v. ruch. Dzienny łuk,* łuk opisany ciałem niebieskiém od pozornego wschodu do zachodu.

Dzień, dnia, *lm.* **dni,** *v.* **dnie,** *m.* 1) cząstka czasu objęta między wschodem a zachodem pozornym słońca. *Dzień i noc. Siedł dniem i nocą. Przededniem, v. Do dnia,* zam. przed wschodem słońca. *Wraz ze dniem, v. równo ze dniem,* zam. o świcie. *Dzień się robi, v. Już dzień, v. Już dobrze dzień, v. posp. Dzień już jak wół,* zam. już ranek, już dawno słońce weszło. *Za dnia jeszcze zajdziemy,* t. j. przed wieczorem. *Pracuje w nocy, a śpi za dnia,* t. j. w dzień, pod czas dnia. *Dzień pochmurny, pogodny, wietrzny.* 2)=pół doby, od nocy do nocy. *Dni zwyczajne rachują się od rana do wieczora. Po złym dniu zwykle zła noc. Dzień roboczy, v. powszedni. Dzień niedzielny, świąteczny. Wypowiedzieć komu dzień,* zam. wypowiedzieć służbę. *Dzień jazdy,* przestrzeń drogi, którą w dzień jeden ujechać można. *Dzień królewski, posp.* zam. poniedziałek (u rzemieślników przedłużających niedzielną hulankę o cały dzień następny). Pozdrawiając; *Dzień dobry! v. Dobry dzień! v. Dobrego dnia (dom. życzę). Dzień w dzień, v. Co dnia,* zam. codziennie, każdego dnia. 3)=w życiu cywilném, *v.* społeczném bierze się za dobę, t. j. przeciąg 24 godzin od północy, czyli jak zwykle się mówi: od pory do pory. *Jeden dzień upłynął, a tyle odmian! Już trzy dni temu, jak wyjechał. W tym miesiącu mamy (v. Ten miesiąc ma)* 30 *dni.* 4)=*as. Dniem astronomicznym* zowie się niek. 24-godzinny przeciąg czasu od jednego do drugiego południa. *Dzień gwiazdowy,* przeciąg czasu potrzebny na obrót ziemi około swéj osi, czyli na powrót jakiejbądź gwiazdy do tegoż samego południka; krótszym on jest od *dnia średniego* (ob. niżéj), blisko o 4 minuty; służy do wyrażenia obrotu planet, komet, i t. d. *Dzień słoneczny, v. prawdziwy,* przeciąg czasu potrzebny do powrotu słońca na tenże sam południk; ma on rozmaitą długość, zawsze większą od długości *dnia gwiazdowego;* takowe dni okazują nam zégary słoneczne. *Dzień średni,* który się otrzymuje z dodania razem wszystkich dni całego roku i podzielenia summy przez liczbę dni roku; takowe dni okazują nam zégary zwyczajne. *Dzień przybyszowy (v. przestępny), ob. Przybyszowy dzień.* 5)=zam. czas. *Do dzisiejszego dnia, v. Do dziś dnia, v. Po dziś dzień,* t. j. do tego czasu, aż dotąd. 6)=zam. dniowa powinność, pańszczyzna. *Należy się panu od tego chłopa, cztery dni. Policzono mu tę posługę za jeden dzień. Tyle dni pieszych, a tyle sprzężajnych potrzeba odbyć.* 7)= *w lm. Dni,* zam. istność, życie. *Przy schyłku dni naszych. Za dni naszych. Umarł dni pełen.* 8)=*ob. Dzienia.* 9)= **i noc,** *bot.* roślina, *ob. Pszeniec fjoletowy* (Melampyrum nemorosum).

Dzier, a, *lm. y, m.* (Harpalus) 1) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, drapieżnych. 2)=*ob. Dzior.*

Dzieraczyżnik, a, *v.* **u,** *lm.* **i,** *m. posp. ob. Dwuogonna* (Diuris), roślina.

Dzieraza, y, *blm. ż. prow.* nazwa rośliny: *Widłak goździsty* (Lycopodium clavatum).

Dzierbian, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Allámanda), mała lekarska roślina o żółtych kwiatach; rośnie po brzegach Atlant. morza; rozmnaża się łatwo przez przesypywanie leżących na ziemi gałęzi.

Dziergacz, a, *lm. e, m. zool. ob. Derkacz.*

Dziergaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* narzędzie z długiemi zębami, służące do dziergania lnu, t. j. do obrywania jego główek przed czesaniem.

Dziergać, *v.* **Dzierżgać, ał, a,** *scz. nd.* 1) robić na klockach, wiązać na kluczki, oszywać co pewnego rodzaju drobnym ściegiem. *Dziergana robota. Dziergać dziurki od guzików.* 2)=*len,* przeciągnąć garście zerwanego lnu po żelaznym grzebieniu, *v.* dziergaczce, by główki się poodrywały.

Dzierganie, a, *lm. a, n.* robienie koronek, wiązanie na kluczki. *Dzierganie lnu, ab. Dziergać len.*

Dzierglica, *ob. Rafa.*

Dzierkacz, *ob. Derkacz,*

Dzierlatka, i, *lm. i, ż. zool.* skowronek czubaty, przebywający blisko domów (alauda capitata, cristata, viarum), drzewczyk. *Dzierlatka druczała, ob. Skowronek.*

Dzierocznik, a, *v.* **u,** *lm.* **i,** *m. bot. ob. Dwuogonna* (Diuris), roślina.

Dzierotka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Clarkia).

Dzierożnica, y, *lm. e, ż.* (Parnus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, główkorożnych.

Dzierstwa, y, *lm. y, ż.* 1) *zool.* (Polyclinum), zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów,* nagiet. 2)= *bot.* (Triumfetta), roślina.

Dzierwota, y, *lm y, ż. bot.* (Ortegia), roślina.

Dzierzbieniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot.* (Hamadryas), roślina zwana także *Pawiankiem.*

Dzierzepnica, y, *lm.* **ce,** *ż. bot.* (Ricotia), roślina.

Dzierzwolina, y, *lm. y, ż. bot.* (Prockia), roślina.

Dzierżak, a, *lm. i, m.* rękojeść, trzonek, cepisko, ta połowa cepów, która się w ręku trzyma.

Dzierżan, a, *v.* **u,** *lm. y, m. bot.* (Chimarrhis), roślina.

Dzierżawa, y, *lm. y, ż.* 1) *nieuż.* dzierżenie, trzymanie, posiadanie czego. *Mieć co w dzierżawie.* 2)=*w lm. Dzierżawy;* posiadłości. *Dzierżawy angielskie w Indjach. Tatarzy pustoszyli dzierżawy polskie. Ogromne dzierżawy.* 3)=arenda. *Wypuścić dobra w dzierżawę. Wziąć w dzierżawę. Trzymać w dzierżawie.* 4)=majętność w dzierżawie trzymana, dobra arendowane, possesja. 5)=*prow.* opłata arendowna. *Ile płacisz dzierżawy?*

Dzierżawca, y, *lm. y, m.* 1) *nieuż.* dzierżący co, posiadający. *Dzierżawca jest ten, co dzierży jaką własność. fig. Dzierżawca nieba i ziemi.* 2)=trzymający majątek, *v.* dom w dzierżawie, *v.* w arendzie, possesor. *Dzierżawcy mu nie płacą. Dzierżawca domów gry.*

Dzierżawczy, a, e, *p.* 1) od dzierżawy, należący, odnoszący się do dzierżawy. 2) = *gram. Zaimki dzierżawcze (np. mój, twój,* i t. d.)

Dzierżawczyni, ni, e, *lm.* **nie,** *ż.* trzymająca co w dzierżawie, possesorka.

Dzierżawić, ił, i, *scz. nd. co;* trzymać w dzierżawie, arendować, mieć w possesji. *Dzierżawić grunt, majątek, wieś od kogo.*

Dzierżawka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr. od Dzierżawa*), *nieuż.* 1) posiadłość, majątek. 2) = mała possesja, mały w arendzie zostający majątek.

Dzierżawny, a, e, *p.* od dzierżenia, *v.* dzierżawy. *Kontrakt dzierżawny, v. umowa dzierżawna. Wieś dzierżawna.*

Dzierżba, y, *lm.* **y,** *ż.* (Lanius), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego następne: 1=*Srokosz* (L. excubitor). 2=*popielata* (L. meridionalis). 3=*czarnoczelna* (L. minor). 4=*rdzawokarczysta* (L. rufus). 5=*ciernio-kręt* (L. collurio). 6=*hełmiasta* (L. frontatus). 7=*żółtobroda* (L. zeylonus). 8 =*czarnopręga* (L. virgatus). 9= *białobarczysta* (L. collaris). 10=*białoczelna* (L. personatus). 11=*czarnobiała* (L. aethiopicus). 12=*czarnogłowa* (L. erythropterus). 13=*ruda* (L. rutilans). 14=*murzynka* (L. madagascariensis). 15=*czerwonobrzucha* (L. barbarus) 16=*sześciopręga* (L. senegalus). 17=*białogłowa* (L. leucocephalus. 18=*błękitna* (L. bicolor). 19=*rdzawostérna* (L. ruficaudus). 20=*siwa* (L. ludovicianus). 21=*czubata* (L. canadensis).

Dzierżbik, a, *lm. i, m.* (Allotrius) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego są następne: 1 = *żółtobarki* (A. flaviscapis). 2=*zielonożółty* (A. aenobarbus).

Dzierżbokos, a, *lm. y, m.* (Crocias) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: =*nakrapiany* (C. guttatus).

Dzierżbowron, a, *lm. y, m.* (Barita) *zool.* ptak z rzędu żarłocznych; gatunki: 1=*żelazisty* (B. chalibea). 2= *Kerandren'a* (B. et Phonygamma Kerandreni). 3=*popielaty* (B. anaphonensis). 4 =*nocny* (B. strepera). 5= *gwiżdżący* (B. tibicea). 6=*pstry* (B. varia). 7=*łysy* (B. gymnocephala). 8=*rozbojnik* (B. destructor). 9=*Quog'a* (B. Quogi).

Dzierżeć, *ob. Dzierżyć.*

Dzierżek, rżka, *lm.* **rżki,** *m. żart.* który dzierży, posiada, posiadacz. *Nie pożyczę, nie wierzę, żadnym obyczajem, Wolę być zawsze dzierżikiem, niżeli czekającym.*

Dzierżenie, a, *lm. a, n. czego;* trzymanie, posiadanie czego.

Dzierżęga, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) *ob. Rzęsa wodna, v. mniejsza* (Lemna minor), roślina, której drobne listki pływają po wodzie. 2)=*ob. Niestatek* (Selago), roślina. 3)= *ob. Turzyca gęstokłosa* (Carex vulpina), roślina zwana także *Wikwą, Osoką.* 4)=*blp. ż. bot.* (Cryptophyta), nazwa dawana całéj gromadzie roślin skrytokwiatowych, do któréj należą rośliny: *Meszkowate, Mchowate, Widłakowate, Gałuszkowate, Paprociowate, Chwoszczkowate.*

Dzierżgać, *ob. Dziergać.*

Dzierżny, a, e, *p. nieuż.* od dzierżenia, mogący być dzierżanym.

Dzierżyciel, a, *lm. e, m.* który dzierży, trzyma, posiada. *Nieprawy dzierżyciel.*

Dzierżycielka, i, *lm. i, ż.* która dzierży, trzyma, posiada. *Niesłuszna, nieprawa dzierżycielka.*

Dzierżyć, ył, y, *scz. nd.* 1) mieć w dzierżeniu, posiadać. *Muhometanie dzierżą najpiękniejsze prowincje Azji. Dzierżyć kraj w posiadaniu, ob. dk. Odzierżyć.* 2)=trzymać. *Dzierżyć kogo na wodzy. Dzierżyć na sobie nieprzyjaciela.* 3)=zachowywać, utrzymywać. *Pilność z oszczędnością dzierży gospodarstwo.* 4)=*prze. Dzierżyć o czém; sądzić, trzymać o czém. Panne Marję Najbłogosławieństwą między niewiastami być dzierżę. Dzierżyć z kim,* t. j. tak mniemać jak on. *Dzierżyć czém na kogo;* przy kim obstawać z czém, przysądzać komu. *Dzierżyć kogo na czém,* zawód mu czynić, odwiązać. 5)= dotrzymywać. *Dzierżyć komu danego słowa.* 6)=*myś.* kiedy pies długo i rączo goni. *Ogar dzierży mocno kota.* **Dzierżyć się,** *złz. nieuż. ob. Trzymać się.*

Dziesiatina, *ob. Diesiatina.*

Dziesiątek, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *v.* **Dziesiątka,** *v.* **Dziesięciogroszówka,** moneta. U nas dziesiątakiem był ort za Zygmunta III, kiedy talar szedł 40 groszy. Stanisław August od r. 1787 kazał znowu bić dziesiątaki po 10 gr. miedzianych. 2) = dziesięć w liczbie, dziesięć sztuk. *Miał koło dziesiątek tysięcy intraty. Było tam z dziesiątek osób.* 3) = *aryt.* liczba dziesięć razy więcéj znacząca od jedności. *Kolumna dziesiątków.* 4) = dziesiątek żołnierzy, dekurja u dawnych Rzymian. 4)=*ob. Dziesiętnik.*

Dziesiątka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) cyfra wyrażająca liczbę 10. 2) = w grze kartowéj: kralka, dyska. *Dziesiątka pikowa.* 3) = pieniądz, *ob. Dziesiątek, Dziesięciogroszówka.*

Dziesiątkować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dziesiątego karać. *Dziesiątkować pułk. Buntowników dziesiątkowano.* 2) = na dziesiątki, na dekurje dzielić.

Dziesiątkowanie, a, *lm. a, n.* 1) karanie dziesiątego. *Dziesiątkowanie żołnierzy.* 2) = na dziesiątki dzielenie.

Dziesiątkowate rośliny (Hydrophylleae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 3éj (*v. koronokwiatowych*) ukł. De Cand.

Dziesiątkowy, a, e, *p. ob. Dziesiętny.*

Dziesiątnica, y, *lm. e, ż.* 1) rocznica dziesięcioletnia, dziesiątoroczna uroczystość. 2) = *nieuż.* część wieku, dziesięć lat zawierająca. *Ostatnia dziesiątnica wieku ośmnastego.*

Dziesiątnictwo, a, *lm. a, n.* urząd dziesiątnika w wojsku.

Dziesiątnik, *ob. Dziesiętnik.*

Dziesiątny, *ob. Dziesiętny.*

Dziesiątoroczny, a, e, *p.* 1) co dziesiąty rok przypadający. 2) = dziesięcioletni.

Dziesiąty, a, e, *p.* w porządku liczby po dziewiątym następujący. *Co dziesiąty raz. Dziesiąta część, v jedna dziesiąta. Dziewięć dziesiątych. Dziesiąta godzina, v. dziesiąta. Dziesiąty miesiąca, v. dziesiąty. Pół do dziesiątéj. pst. Po dziesiąte. fig. I dziesiątemu o tém powié,* zam. wszystkim rozgada. *Dziesiąty tego nie wié ,* zam. wielu o tém już wié. *posp. Piąte przez dziesiąte,* t. j. nie dokładnie. *Wiedzieć co piąte przez dziesiąte. Rozumié piąte przez dziesiąte.*

Dziesięcina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) część dziesiąta pożytków ziemi, którą jako opłatę oddają. *Dawać dziesięcinę. Dziesięcinę wybierać, wytykać. Dziesięcinę wytykać w polu. Dziesięcinę pobierać ze wsi.* 2) = dziesiąta część czegokolwiek. *Wielki post jest dziesięciną wszystkiego roku.* 3) = *prow.* miara powierzchni rossyjska (*diesiatina*) = 109,25 arom. 4 dziesięciny = 437 arom.

Dziesięcinnik, a, *lm.* **cy,** *m.* który dziesięcinę odbiera, *ob. Wytycznik.*

Dziesięcinny, a, e, *p.* 1) od dziesięciny. *Dziesięcinne zboże.* 2) = do dziesięciny obowiązany. *Dzierżawca ten dziesięcinny jest kościołowi. Dziesięcinna rola.* 3) = co się jako dziesięcina daje. *Snop dziesięcinny.*

Dziesięcinować, ował, uje, *scz. nd. nieuż.* dziesięcinę dawać.

Dziesięciobok, u, *lm.* **i,** *m. mat. ob. Dziesięciokąt.*

Dziesięciodniowy, a, e, *p.* dziesięć dni mający, albo trwający. *Co dziesięciodniowy;* co dziesięć dni przypadający, powracający.

Dziesięciogłowy, a, e, *p.* o dziesięciu głowach.

Dziesięciogodzinny, a, e, *p.* dziesięć godzin mający, albo trwający. *Walka dziesięciogodzinna. Co dziesięciogodzinny;* co dziesięć godzin powracający.

Dziesięciogroszówka, i, *lm.* **i,** *ż.* pieniądz, *ob. Dziesiątka, Dziesiątek.*

Dziesięciokąt, a, *lm.* **y,** *m. mat.* figura prostokreślna dziesięć kątów, *v.* boków mająca. *Dziesięciokąt foremny.*

Dziesięciokątny, a, e, *p.* dziesięć kątów mający. *Figura dziesięciokątna.*

Dziesięciokrotny, *v.* **Dziesięćkrotny**, a, e, *p.* dziesięć razy powtarzany.

Dziesięciolecie, a, *lm.* a, *n.* przeciąg lat 10. *Urodził się w ostatniém dziesięcioleciu XI wieku.*

Dziesięcioletni, ia, ie, *p.* dziesięć lat mający, albo trwający. *Dziesięcioletni chłopiec. Dziesięcioletnia wojna.*

Dziesięciomiesięczny, *v.* **Dziesięćmiesięczny**, a, e, *p.* dziesięć miesięcy trwający, lub mający. *Bole cierpiał dziesięciomiesięczne. Co dziesięciomiesięczny*, co dziesięć miesięcy przypadający.

Dziesięcion, u, *blm. m. prze.* dziesięcioro Bożego przykazania.

Dziesięcionogi, a, ie, *p. zool.* o dziesięciu nogach.

Dziesięciopręcikowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 10tą klassę (Decandria) ukł. Linn. mających dziesięć pręcików wolnych w kwiecie dwupłciowym.

Dziesięcioraki, a, ie, *p.* 1) o dziesięciu różnych gatunkach, rodzajach. 2) = dziesięć razy tyle wynoszący.

Dziesięciorako, *ps.* 1) dziesięcią sposobami. 2) = dziesięć razy tyle.

Dziesięciorakość, **ści**, *blm. ż.* stan i przymiot tego, co jest dziesięciu gatunków, lub co dziesięć razy tyle wynosi.

Dziesięciornasobny, a, e, *p.* wynoszący dziesięć razy tyle.

Dziesięciornasób, *v.* **W dziesięciornasób**, *ps.* dziesięć razy tyle. *W przeciągu lat kilku majątek w dziesięciornasób pomnożył.*

Dziesięcioro, **orga**, *n* czegoś dziesięć; używa się przed imionami zwierząt, także przed imionami nijakiemi, żywotnemi i temi nieżywotnemi, które nie mają liczby pojedynczéj. *Dziesięcioro Bożego przykazania, v. Dziesięcion. Tych dziesięcioroga ludzi. Dziesięcioroga dzieci. Z dziesięciorgiem bydła. Dziesięcioro drzwi. Dziesięcioro nożyczek. Panie Boże nagródź tyle dziesięcioro*, zam. w dziesięcioro.

Dziesięciory, *ob. Dziesięcioraki.*

Dziesięciosłupkowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach (Decagynia), mających w kwiecie dwupłciowym 10 słupków całkowitych lub niecałkowitych.

Dziesięciotysięczny, *ob. Dziesięćtysięczny.*

Dziesięciozłotówka, i, *lm.* i, *ż.* polskie pieniądze bite od roku 1820 z krajowego srebra = 1 rub. 50 kop. = 10 zł.

Dziesięciu, *m.* (używa się z imionami męzkiemi ludzi). *Dziesięciu ludzi. Dziesięciu żołnierzy, ob. Dziesięć.*

Dziesięć, **ciu**, liczba kardynalna, między dziewięcią, a jedénastu środkująca. *Dziesięć koni. Dziesięć kobiét. Dziesięćkroć, v. dziesięć razy. Dwa razy dziesięć, ob. Dziesięciu, Dziesięcioro.*

Dziesięćkroć, *ps.* dziesięć razy. *Dziesięćkroć na dzień.*

Dziesięćkrotny, *ob. Dziesięciokrotny.*

Dziesięćmiesięczny, *ob. Dziesięciomiesięczny.*

Dziesięćstopny, a, e, *p.* dziesięć stóp wynoszący. *Dziesięćstopna laska*, t. j pręt mierniczy.

Dziesięćtysięczny, a, e, *p.* od dziesięciu tysięcy.

Dziesiętka, i, *lm.* i, *ż.* (Hydrophyllum), roślina.

Dziesiętnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) perjod 10-letni. 2) = *leś.* okręg gospodarczy, lub przestrzeń lasu na 10 cięć rocznych podzielona.

Dziesiętnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) mający władzę nad dziesięciu, *np.* domami włościan, żołnierzami i t. p. 2) = najniższy urzędnik policyjny w mieście.

Dziesiętny, a, e, *p. aryt.* od dziesiątka, *v.* dziesiąków. *Rachunek dziesiętny. System dziesiętny. Ułamki dziesiętne.*

Dziesprzyn, a, *v.* u, *lm.* y, *m. bot.* (Seriphium), roślina.

Dziewa, y, *blm. ż.* 1) *mit.* bogini wielka słowiańska, siódmy słup czerwony i siódma potęga w służbie Hama, siostra i żona tegoż boga, ruda olbrzymka, żeński wcielonastek boży, ćmą bogów brzemienny, jest pani nad walką *Kalady z Merotem*, czyli początku bytu z końcem bytu, kolebki z grobem, urodzin ze śmiercią, a stąd rozdawczyni krótkiego lub długiego istnienia na świecie. Ima wypadającą z rąk Dyblika iskrę niebieską i zamienia ją w udzielny żywot. Ham stworzył ziemię i rzeczy na niéj wszystkie. Inni, po nim następujący bogowie, jako np. Ładon, Łada, Lel, Polel, Kuślak, Dyblik, uporządkowali te rzeczy. Dziewa zaś stworzyła *wody*, będące krynicą żywota, *lasy* i *zwierzęta*, jako żywot coraz wyższy. Stworzyła wreszcie ludzi; mężczyzn na obraz *Hama*, a niewiasty na obraz *własny*. Dziewa jedzie z mężem od Indji do Bałtyku, siejąc po drodze *człowieczeństwo*. Dziewa ucieka przed potęgami ziemi, które ją, jako matkę bogów i ludzi ścigają. Ona, chcąc je powstrzymać, ciska *chustkę*, *wstęgę* i *warkocz*, które stają się morzem, rzeką i borem. Najznakomitsi z jéj synów są *Perun*, *Wodan* i *Peklenc*, lub król niebios, wód i piekieł. Ham i Dziewa, to *Mitra* i *Mitra* w słowiańskiéj wierze, lecz jako *światotwórcze* potęgi. Na cześć bogini téj zbudowano było miasto *Dziewin*, zowiące się dziś Magdeburgiem. Inne imiona jéj *Ziewa*, *Żywa*, *Żywie* i *Siwa*. 2) = poufale, zamiast *Dziewczyna. To mi dziewa!*

Dziewać się, **ał—**, **a—**, *złz. częst. nieuż. ob. Dziać się.*

Dziewanna, y, *blm. ż.* 1) *mit.* którą odróżniają od matki bogów i ludzi *Dziewy*, od pani miłości *Dziedzilji*, tudzież od *Dziewonji*, jest Dziewa panna, lub żeński *Jodut*, a równa się greckiéj Hestji. Brała w opiekę dziewice takie, co albo nie chciały nic wiedzieć o Godunie, albo téż nie miały łaski u niego. Pod pieczą jéj stały panny, co poślubiły niepokalaność. Jéj oddała się *Wanda*. Kwiatem jéj poświęconym jest dziewanna. Inne bogini téj imię *Zievanna*. 2) = *bot* (Verbascum), roślina z rodziny *psiankowych* (Solaneae), należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *wielka*, *v. lekarska* (V. Thapsus), rośnie na miejscach piaszczystych, łodygę ma grubą, wełnistą, kwiaty długie w gronach kłosowych, złocisto żółte, słabéj, lecz przyjemnéj woni; = *wielokwiatowa*, *v. wiązkowata* (V. phlomoides), korzeń ma wielki, białawy, kwiat żółty; pachnący; = *uniejska* (V. Lychnitis), szaro-kutnerowata, kwiaty światło-żółte, nieco pachnące; = *pospolita*, *v. czarna* (V. nigrum), liście ma ciemno-zielone, przykréj woni za potarciem; = *gładka*, *v. buchtowata* (V. Blattaria), i = *purpurowa* (V. phaeniceum), z ciemno purpurowemi kwiatami. — *Dziewanna guzowata*, *ob. Żarnik bulwowy* (Phlomis tuberosa). *Dziewanna górna* (Verbascum montanum), *ob. Gorzykwiat. przys. Bez posagu panna, gdzie rośnie dziewanna*, t. j. grunt to jałowy, na którym rodzi się dziewanna.

Dziewczarz, a, *lm.* e, *m.* za dziewkami, kobiétami się uganiający.

Dziewczątko, a, *lm.* a, *n* (*zdr.* od *Dziewczę*), małe, ładne dziewczę. *Miłuchne dziewczątko.*

Dziewczę, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *ż.* (*zdr.* od *Dziewka*) młoda, niedorosła dziewczyna. *Co za rozum mój pokochać to dziewczę bez duszy?*

Dziewczęcy, a, e, *p.* od dziewczęcia, do dziewczęcia należący. *Strój dziewczęcy. psł. Po dziewczęcemu*, jak dziewczę. *Ubierać się po dziewczęcemu.*

Dziewczy, a, e, *p.* od dziewki. *Dziewczy Helikon:* że na nim Muzy mieszkały.

Dziewczyna, y, *lm.* y, *ż.* 1) młoda dziewka, panienka. *Dobra, ładna dziewczyna.* 2) = służąca dziewka, panna, pokojówka. *Zawołać dziewczynę. Odprawić dziewczynę.*

Dziewczyni, **nia**, **nie**, *p. ob. Dziewczy.*

Dziewczynina, y, *lm.* y, *ż.* biedna dziewczyna. *Dziewczynina nie ma z czego żyć.*

Dziewczynisko, **Dziewczysko**, a, *lm.* a, *n.* gruba, *v.* stara, *v.* nieokrzesana dziewka. *Z wiejskiém się dziewczyskiem dożywotnie złączył.*

Dziewczynka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Dziewczyna*) mała, młoda dziewczyna.

Dziewczyzn, a, e, *p. nieuż.* od dziewczeki, co do dziewczeki należy.

Dziewczeczka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Dziewka*) młoda, zgrabna dziewka.

Dziewczecznik, a, *lm.* i, *m.* obrządek rozplatywania kosy u panny młodéj w wigilją ślubu (na Rusi i Polesiu), przy stosownych do téj okoliczności śpiewach; in. *Dziewicz-wieczór.*

Dziewiątka, i, *lm.* i, *ż.* 1) liczba, numer dziewięć. 2) = w kartach, nefka. *Mam wszystkie dziewiątki.*

Dziewiąty, a, e, *p.* w porządku liczby po ósmym następujący. *Dziewiąty miesiąc, dzień. Jest już ona w dziewiątym miesiącu*, t. j. w dziewiątym miesiącu ciąży. *Karol dziewiąty. Dziewiąty miesiąca, v. dziewiąty. Dziewiąta godzina, v. dziewiąta. Jedna dziewiąta, dom.* część. *psł. Po dziewiąty raz. Po dziewiąte, v. dziewiąte.*

Dziewiątny, *ob. Dziewiętny.*

Dziewica, y, *lm.* e, 1) panna, prawica. *Młodzieńcy i dziewice. Dziewica Orleańska. Bogarodzica dziewica. v. Marja dziewica.* 2) = *przen.* mężczyzna niepokalany. *Święty Jan był dziewicą. Ci, którzy się z niewiastami nie pomatali, dziewice są.*

Dziewictwo, a, *lm.* a, *n.* 1) panieństwo, bezżeństwo. *W dziewictwie żyć. Ślubować dziewictwo.* 2) = czystość, dziewiczość. *Józef dziewictwo swoje i czystość cielesną aż do śmierci zachował.*

Dziewiczlin, u, *lm.* y, *m. bot.* (Kirganella), roślina, zwana także *Panienką.*

Dziewiczo, *ps.* powściągliwie, z czystością dziewiczą.

***Dziewiczon**, a, *lm.* y, *m. fil.* (po łacinie *Ferison*), w loice, samit czwarty umysłników grzędy trzeciéj, kędy Mirz na początku przesłanek. Zamyka w sobie E, I, O zdania, lub piérwsze nie pozwalające ogólnie, drugie pozwalające, a trzecie nie pozwalające szczególnie. Przykład: *Żaden z mędrców nie jest głupiec. Niektórzy mędrcy, jako np. Demokryt z Abdery, uchodzili długo za głupców. Zaczém ma się niektórych za głupców, co nie są głupiemi.*

Dziewiczość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* czystość dziewicza. *Dziewiczość serca, ducha.* Godłem *dziewiczości* jest roślina *Spinoza v. Głóg* (Mespilus).

Dziewicz-wieczor, u, *lm.* y, *m. ob. Dziewiecznik.*

Dziewiczy, a, e, *p.* 1) od dziewicy, panieński. *Wstyd dziewiczy. Skromność dziewicza.* 2) = czysty, niepokalany. *Serce dziewicze, myśl dziewicza. Sny dziewicze.* 3) = nie tknięty. *Ziemia dziewicza. Grunt dziewiczy. Lasy dziewicze.*

Dziewierz, a, *lm.* e, *m. nieuż.* 1) brat męża, szwagier. *Agamemnon dziewierz Heleny.* 2) = ojciec męża, świekier, teść.

Dziewierzowy, a, e, *p.* od dziewierza, szwagrowy.

Dziewięciernik, *ob. Dziewięciornik.*

Dziewięciny, **cin**, *blp. ż.* nabożny obchód pamięci zmarłego, dziewiątego dnia po zaszłéj śmierci.

Dziewięciokąt, u, *lm.* y, *m. mat.* figura prostokreślna dziewięć kątów *v.* boków mająca. *Dziewięciokąt foremny.*

Dziewięciokrotny, a, e, *p.* dziewięć razy powtórzony.

Dziewięciolecie, a, *lm.* a, *n.* przeciąg, perjod lat dziewięciu.

Dziewięcioletni, a, ie, *p.* dziewięć lat mający lub trwający.

Dziewięciomiesięczny, a, e, *p.* dziewięć miesięcy trwający. *Co dziewięciomiesięczny*, co dziewięć miesięcy przypadający.

Dziewięcionogi, a, ie, *p.* o dziewięciu nogach.

Dziewięciopręcikowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących dziewiątą klassę (Enneandria) ukł. Linn., mających dziewięć pręcików wolnych w kwiecie dwupłciowym.

Dziewięcioraki, a, ie, *p.* dziewięciu gatunków, rodzajów.

Dziewięciorako, *ps.* dziewięcią sposobami.

Dziewięciornik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Parnassia), roślina z rodziny *rosiczkowych* (Droseraceae), należąca do klassy 5éj, rzędu *czterosłupkowego*, wedł. ukł Linn.; gatunek: = *pospolity* (P. palustris), zwany w niektórych miejscach *Przywrótem*, rośnie na ziemi wilgotnéj, łodygę ma delikatną, kwiat wielki, biały.

Dziewięciorny, a, e, *p.* dziewięć razy tyle w sobie zawierający.

Dziewięcioro, **rga**, *n.* dziewięć sztuk czego, *ob. Dziesięcioro. Dziewięcioro dzieci, źrebiąt. Było nas dziewięcioro. psł. W dziewięcioro, v. tyle dziewięcioro.*

Dziewięciu, **ciu**, *m.* (używa się z imionami męzkiemi ludzi). *Dziewięciu ludzi, żołnierzy, młodzieńców, chłopców, ob. Dziewięć.*

Dziewięciuset, dalsze *pdkł* **dziewięciuset**, (używa się z imionami męzkiemi ludzi). *Dziewięciuset ludzi.*

Dziewięć, **ciu**, liczba kardynalna, środkująca między ośmiu a dziesięciu. *Dziewięć razy. Po dziewięć. Dziewięć Muz. Dziewięć tysięcy. posp. Ni w pięć ni w dziewięć, przys.* t. j. bez sensu. *ob. Dziewięciu, Dziewięcioro. Dziewięć mocy*, nazwa dawana niek. u ludu roślinie *Przetacznik* (Veronica).

Dziewięćgłosy, a, e, *p. muz.* z dziewięciu głosów złożony.

Dziewięćkroć, *ps.* dziewięć razy. *Dziewięćkroć powtórzyć.*

Dziewięćlistnik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Enneaphyllon), roślina.

Dziewięćset, **Dziewięciuset**, *p. licz.* (używa się przed imionami wszelkiego rodzaju). *Dziewięćset koni, owiec, kobiét, osób, dzieci, ob. Dziewięciuset.*

Dziewięćsetny, a, e, *p.* 1) w porządku liczby po 899 następujący. *Jedna dziewięćsetna. Karta dziewięćsetna. psł. Po dziewięćsetne.* 2) = z dziewięciuset złożony, dziewięćset w sobie mający.

Dziewięćsił, a, *lm.* y, *m.* 1) *mit ob. Dziewięsił.* 2) = *bot.* a) = *ob. Kąsina* (Carlina), roślina; b) = *ob. Mieczyk pospolity* (Gladiolus communis), roślina; c) = *v. Dziewięsił, ob. Oman wielki* (Inula helenium).

Dziewięćdziesiąt, **dziewięćdziesięciu**, *im. licz. kard.* dziewięć razy dziesięć. *Dziewięćdziesiąt koni. Dziewięćdziesiąt kobiét. Dziewięćdziesiąt miljonów. Dziewięćdziesiąt jeden. Dziewięćdziesiąt dwa* i t. d.

Dziewięćdziesiątletni, a, ie, *p. ob. Dziewięćdziesięcioletni.*

Dziewięćdziesiąty, a, e, *p.* w porządku liczby po 89 następujący. *Jedna dziewięćdziesiąta. Dziewięćdziesiąty piérwszy v. dziewięćdziesiąt piérwszy. as. Stopień dziewięćdziesiąty. psł. Po dziewięćdziesiąte.*

Dziewięćdziesięcioletni, i **Dziewięćdziesiątletni**, a, e, *p.* 90 lat mający. *Człowiek dziewięćdziesięcioletni, kobiéta dziewięćdziesięcioletnia. Dziewięćdziesięcioletnia praca.*

Dziewięsił, *v.* **Dziewięsioł**, a, *lm.* y, *m. mit.* we słowiańskiéj Klechdzie jest istotą ogromną i taką, w któréj znajduje się *siła* aż dziewięciu olbrzymów. Liczba dziewięć jest tajemnicza i święta. Olbrzym ten ma trudną do przełamania moc. Jest to coś podobnego do greckiego Tytana, *ob. Stwolin, Ćma, Krzć, Weiorniastek.*

Dziewięsiłka, *v.* **Dziewięsiołka**, i, *blm. ż. mit.* jest to żeński Dziewięsił, olbrzymka, mająca siłę olbrzymów dziewięciu.

Dziewiętnaście, **stu**, *im. licz. kard.* dziewięć nad dziesięć.

Dziewiętnastka, i, *lm.* i, *ż.* liczba, cyfra, dziewiętnastu.

Dziewiętnastoletni, a, ie, *p.* lat dziewiętnastu.

Dziewiętnastu, **stu**, (używa się z imionami męzkiemi ludzi). *Dziewiętnastu żołnierzy.*

Dziewiętnasty, a, e, *p.* w porządku liczby między ośmnastym, a dwudziestym środkujący; dziewiętnaście w sobie zawierający. *Jedna dziewiętnasta. Dziewiętnasty miesiąca, v. dziewiętnasty. psł. Po dziewiętnaste.*

Dziewiętny, **Dziewiątny**, a, e, *p.* dziewięć obejmujący. *Dziewiętne grono Muz. Dziewiętne siostrzyce.*

Dziewin, a, *blm. m.* miasto na cześć bogini słowiańskiéj *Dziewy* zbudowane, które zowie się dziś Magdeburgiem.

Dziewiosił, a, *v.* u, *lm.* y, *m. bot. ob. Oman wielki v. pospolity* (Inula helenium).

Dziewka, i, *lm.* i, *ż.* 1) białogłowa młoda niezamężna. *Tęga dziewka.* 2) = służąca niezamężna. *Dziewki folwarczne.* 3) = wieśniaczka, młoda wieśniaczka. 4) = *prze.* córka. *Wydał dziewkę za mąż. Dziewka królewska.* 5) = *prze.* niewiasta, synowa, *ob. Dziewa.*

Dziewkarz, a, *lm.* e, *m. ob. Dziewczarz.*

Dziewnica, y, *lm.* e, *ż. v.* **Wylina**, y, *lm.* y, *ż. v.* **Koszulka**, *bart.* powłoka jedwabista, którą poczwarka przeobrażona na pszczołę, wylając z komórki, pozostawia przy jéj ścianach.

Dziewobójca, y, *lm.* e, *m. nieuż.* zabójca dziewki, panny.

Dziewogwałt, u, *lm.* y, *m. nieuż.* gwałcenie dziewki, czyli panny.

Dziewoja, **woi**, *lm.* **woje**, *ż.* dziewica, siły i odwagi męzkiéj. *Śliczna dziewoja. Mądre Parnasu dziewoje*, t. j. Muzy.

Dziewonia, i, *blm. ż. mit.* którą odróżniają od *Dziewanny* i *Dziewy*, żeński Światybór, postać wodna i w słu-

żbie Wodany, jest słowiańska bogini lasów, opiekująca się jednak, nie już drzewami, ale zwierzętami, ptakami, wszech żywiątkami leśnemi. Błogosławi, lub nieszczęści łowcom, a odpowiada rzymskiéj *Djanie*, estońskiéj *Salmie*. Czczono ją głównie w Polsce. Inne imię jéj *Ziewonia*.

Dziewosił, *ob. Dziewiosił.*

Dziewosłąb, ąb, *lm.* **y**, *m.* 1) który rai małżeństwo, swat, druch, drużba. *fig. Mówi z świętą dziewosłąb dziewicą, By pozwoliła Bożą być rodzicą. fig. Oczy dziewosłęby niewstydu*, t. j. pokusę czyniący. 2) = u starożytnych: przełożony wesela, który odprowadzał nowo zaślubioną do domu męża.

Dziewosłębić, ił, i, *scz. nd.* 1) raić małżeństwo, swatać. *Juno, która dziewosłębić rada.* 2) = być przełożonym wesela. *Wesele to godne, by Helena w niém dziewosłębiła.*

Dziewosłębica, y, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* swachna, druchna.

Dziewosłębstwo, a, *lm.* **a**, *n.* rajenie małżeństwa, swatowstwo. *Posłać kogo w dziewosłębstwie, v. z dziewosłębstwem.*

Dziewucha, y, *lm.* **y**, *ż. rub.* dziewka, dziewczyna.

Dzieża, y, *lm.* **e**, i *zdr.* **Dzieżka, Dzieżeczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) okrągławe, dość przestronne gospodarskie naczynie, w którém się mąka na chleb rozczynia i miesi. *Miesić chleb w dzieży.* 2) *Dzieżka; prow.* garnek na mleko.

Dzieżęga, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Dzierżęga**, *posp.* nazwa rośliny *Turzyca gęstokłosa* (Carex vulpina).

Dzieżny, a, e, *p.* od dzieży. *Kwas dzieżny.*

Dzięcielin, u, *blm. ż.* nazwa dawana roślinie *Macierzanka, v. Cząber* (Thymus).

Dzięcielina, y, *blm. ż. bot.* 1) *ob Koniczyna* (Trifolium), rodzaj pastewnéj rośliny. 2) = *ob. Lucerna dzięcielina, v. Luc. sierpikowata* (Medicago falcata), roślina pastewna. 3) = *ob. Macierzanka pospolita, v. Cząber posp.* (Thymus serpyllum) 4) = *ob. Kanianka tymowa, v. Wyłup tymowy* (Cuscuta epithymum). 5) = *ob. Rzęśnia sparcetta* (Onobrychis sativa).

Dzięcielinka, i, *lm.* **i**, *ż.* posp. nazwa (na Litwie) rośliny *Koniczyna rozesłana* (Trifolium repens), in. *Koniczyną białą* zwanéj, dającéj dobre pożywienie dla koni, i używającéj się na zasiew sztucznéj darniny.

Dzięcielnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Macierzanka tymian* (Thymus vulgaris).

Dzięcioł, a, *lm.* **y**, *m.* (Picus) *zool.* ptak z rzędu dwuparzystopalcowych; gatunki jego: 1 = *czarny* (P. martius). 2 = *zielony* (P. virldis). 3 = *zielonosiwy* (P. canus). 4 = *białogrzbiety* (P. leuconatus). 5 = *pstry większy* (P. major). 6 = *pstry średni* (P. medius). 7 = *pstry mały* (P. minor). 8 = *trójpalczasty* (P. tridactylus). 9 = *oracz* (P. olivaceus). 10 = *nakrapiany* (P. nubicus). 11 = *siwogłowy* (P. capensis). 12 = *plamisty* (P. notatus). 13 = *siwobrzuchy* (P. Goertan). 14 = *złotoskrzydły* (P. fulviscapus). 15 = *złotawy* (P. Senegalensis). 16 = *karzełek* (P. minutus). 17 = *mielnik* (P. pulverulentus). 18 = *białobrzuchy* (P. leucogaster). 19 = *żółtogrzbiety* (P. chrysonotus). 20 = *srokaty* (P. cardinalis). 21 = *białokarczysty* (P. goensis). 22 = *szpakowaty* (P. philippinarum). 23 = *pstroczelny* (P. bengalensis). 24 = *gardlisty* (P. mentalis). 25 = *wielkodziób* (P. validus). 26 = *zielonawy* (P. dimidiatus). 27 = *Awokera* (P. Awokera). 28 = *karmazynowy* (P. puniceus). 29 = *Macc'go* (P. Macei). 30 = *jarzębaty* (P. poicilophos). 31 = *cętkowany* (P. maculosus). 32 = *krępak* (P. concretus). 33 = *upstrzony* (P. molucensis). 34 = *Kizuki* (P. Kizuki). 35 = *kasztanowaty* (P. badius). 36 = *czupryniasty* (P. pileatus). 37 = *maskowany* (P. larvatus). 38 = *popielaty* (P. carolinus). 39 = *włosisty* (P. villosus). 40 = *kosmaty* (P. pubescens). 41 = *pstry kanadyjski* (P. canadensis). 42 = *czerwonogłowy* (P. erythrocephalus). 43 = *czarnogardlisty* (P. varius). 44 = *białodzioby* (P. principalis). 45 = *Boje'go* (P. Boié). 46 = *czerwonosiwy* (P. rubricollis). 47 = *brzuchopręgi* (P. lineatus). 48 = *tęgi* (P. robustus). 49 = *słomiasty* (P. flavescens). 50 = *polny* (P. campestris). 51 = *czarnobrwisty* (P. superciliaris). 52 = *Buffon'a* (P. Buffonii). 53 = *zielonopstry* (P. melanochloros). 54 = *białogłowy* (P. Dominicanus). 55 = *helmiasty* (P. galeatus). 56 = *czarnopiers* (P. multicolor). 57 = *różowoszyjny* (P. auratus). 58 = *czarnolbisty* (P. striatus). 59 = *gniady* (P. cinnamomeus). 60 = *złocisty* (P. aurulentus). 61 = *czarnobrody* (P. melanopogon). 62 = *zbroczony* (P. percussus). 63 = *chilijski* (P. chilensis). 64 = *złotogłowy* (P. chlorocephalus). 65 = *pstrogardlisty* (P. cayenensis). 66 = *dwupręgi* (P. undatus). 67 = *żółtoczelny* (P. flavifrons). 68 = *jaskółnik* (P. hirundinaceus). 69 = *rdzawy* (P. rufus). 70 = *wróblowaty* (P. passerinus). *Dzięcioł* w myśliwstwie zwie się niekiedy *kowalem. Dzięcioł tokuje. Dzięcioł ciurka. Dzięcioł dziobem bijąc o drzewo wydobywa liszki. przys. Dzięcioł drzewo kluje, a nos sobie psuje*, t. j. sam sobie szkodzi.

Dzięciołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* 1) *zdr.* od *Dzięcioł.* 2) = *zool. ob. Dzięcioł wróblowaty* (Picus passerinus).

Dzięciołowy, a, e, *p.* od dzięcioła. *Rodzaj dzięciołowy do rzędu srocze go należy.*

Dzięcior, a, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Dzięciorek, rka**, *lm.* **rki**, *m.* klatka bez dna, z wązkim otworem na wierzchu, na chowanie drobiu.

Dzięciur, a, *lm.* **y**, *m.* (Picumnus), *zool.* ptak z rzędu dwuparzystopalcowych; gatunki jego: 1 = *malutki* (P. minutissimus). 2 = *czubaty* (P. cirrhatus). 3 = *drobny* (P. exilis). 4 = *trzypalcowy* (P. abnormis).

Dziędziera, y, Dzięddzierzawa, y, *blm. ż. bot. ob. Bieluń pospolity, v. Bieluń dzięddzierzawa* (Datura stramonium).

Dzięga, i, *lm.* **i**, *ż.* (z ross.) 1) dawny srebrny grosz moskiewski, albo pół grosza. 2) = *posp. w lm.* **Dzięgi, ów**, pieniądze, osobliwie moskiewskie. *Mieszka dzięgami nie napełnisz, ale dzięgami, przys. Mieć dzięgów, jak lodu.*

Dzięgiel, glu, *blm. m. bot.* (Angelica), roślina z rodziny *baldaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn. Gatunki ważniejsze: = *zwyczajny, v. pospolity* (A. silvestris), rośnie wszędzie w lasach mokrych i miejscach wilgotnych, łodygę ma 2-łokciową, kwiaty białawe, korzeń gruby, zewnątrz brunatny, w środku biały, mocnego aromatycznego zapachu i ostrego smaku, znany pod nazwą *dzięglu*; = *szerokoliściowy, v. lekarski* (A. archangelica, v. A. officinalis), łodygę ma grubą, dętą, linjowaną; korzeń ma liczne użycie w medycynie, *ob. Arcydzięgiel*; = *cudzoziemski* i in. *Dzięgiel drzewny, ob. Dzięglawca* (Aralia), roślina zwana także *Bluszczownikiem. Dzięgiel włoski*, dawna bł. nazwa rośliny *Lubczyk pospolity* (Ligusticum vulgare). *przys. Dać kminu z dzięglem*, t. j. dojąć do żywego.

Dzięgielnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* ziele, dla podobieństwa z dzięglem tak nazwane, in. *Lubszcze* (Sylphium).

Dzięglawa, y, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Bluszczownik* (Aralia), roślina.

Dzięgna, y, *lm.* **y**, *ż.* i **Dzięgna, gien**, *blp. med.* (Stomacace), psucie się i gnicie dziąseł, w ogóle zapalenie jamy ustnéj. *Każdodziennie usta płókać czystą wodą, aby uniknąć dzięgien i szkorbutu.*

Dzięka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *nieuż.* dobra wola, zezwolenie. *Bez dzięki*, t. j przeciw woli, gwałtem. *Przyprowadzić ją bez dzięki. Chciał bez dzięki, v. przez dzięki zostać Biskupem*, t. j. koniecznie. 2) = *w lm.* **Dzięki, ów**, *m.* dziękczynienia, podziękowania. *Złożyć komu najczulsze dzięki. Dzięki Bogu! v. Bogu dzięki! Dzięki twoim staraniom, twojéj pieczołowitości, wyszedł z niebezpieczeństwa.*

Dzięk czynienie, a, *lm.* **a**, *n.* składanie dzięków, dziękowanie. *Złożyć, składać dzięk czynienie. Odśpiewano Te Deum na dzięk czynienie.*

Dzięk czynny, a, e, *p.* składający dzięki, dziękujący. *List dzięk czynny. Hymn, v. śpiew dzięk czynny. Modły dzięk czynne.*

Dzięk ować, ował, uje, *scz. nd.* 1) wdzięczność swoję za co oświadczać. *Dzięk ować Bogu za dobrodziejstwa. Dzięk uję ci za twoje rady. ir. Dzięk uję za taką wolność. Dzięk uję ci za taki urząd.* 2) = grzecznie się wymawiać z nieprzyjmowania czego. *Dzięk ować za urząd, za służbę.* 3) = winszować sobie czego. *Dzięk uję sobie, żem jéj nie wziął za żonę.*

Dzięk owanie, a, *lm.* **a**, *n.* oświadczenie wdzięczności. *Jakie częstowanie, takie dzięk owanie, przys.*

Dzięk owny, a, e, *p. nieuż. ob. Dzięk czynny.*

Dzik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) wieprz leśny. *Dzik w myśl.* zowie się *odyńcem*, rocznik *pojedynkiem*, młody, *warchlakiem*; samica *maciorą, łochą, v. samurą*; inne nazwy dzika są: *biociarz, smolak*; ryjak dzika zowie się *gwizdem*, szczecina *piórami*, kieł *szablą* lub *świecą*; dzik *obcina*, znaczy: kaleczy, *idzie na dym*, t. j. po strzale na strzelca (toż o niedźwiedziu, łosiach); dzik odzywa się *gwizdaniem, gruchaniem, kwikaniem, grzechotaniem, krzykaniem, szumem; buchta*, miejsce poryte przez dzika; *droga*, miejsce jego przechodu; krew dzika *posoka*; dzik tłusty zwie się *sadlisty. Sieci na dzika*, t. j. płachty, z któremi się robi obława na dzika. 2) = *u drzewa*; wilk, wyrostek dziki. 3) = dziki człowiek, unikający ludzi. *To dzik, co ani się pokaże w świecie. Jego żona wielki dzik, nie widuje nikogo.*

Dzikawy, a, e, p. żelaznéj farby. *Komonica ziele ma nasicnie drobne dzikawe.*

Dziki, a, ie, *p.* 1) drapieżny, srogi. *Dzikie zwierzęta. Lud dziki. Obyczaje dzikie. fig. To zwierz dziki. Dzikie serce. Dziki charakter. Dzika radość.* 2) = nieugłaskany. *Zając jest bardzo bojaźliwy i dziki. Nie bądź tak dzika. Jeszcze dziki.* 3) = (o gruntach, roślinach), nieuprawny, leśny, polny. *Dzika okolica. Dzika przyroda. Dziki ogród. Dzikie krzewy. myś. Dzikie pole*, zam. puste. 4) = gorący, popędliwy. *Koń dziki.* 5) = dziwny. *Dzikie postacie. Dzika pretensja. Dziki smak, zapach.* 6) = *med. Dzikie mięso, v. żywe mięso*, które w ranach jątrzących się narasta. 7) = *farba*; żelazna farba, koloru żelaznego.

Dzikmin, u, *v. a*, *lm.* **y**, *m. bot.* (Lagoecia), roślina.

Dziko, *ps.* 1) srogo, surowo. *Dziko z kim postąpić, obejść się.* 2) = bez uprawy. *Dziko rość.* 3) = dziwnie. *Dziko wyglądać, wydawać się.* 4) = nieprzyjemnie. *Dziko pachnąć, smakować.*

Dzikokształty, a, e, *p. nieuż.* kształtu dzikiego.

Dzikoludy, ów, *blp. nieuż.* rodzaj małp, podobnych do ludzi.

Dzikość, ści, *blm. ż.* 1) srogość, nieugłaskane obyczaje. *Spojrzenia w których się maluje dzikość. Dzikość mieszkańców téj wyspy.* 2) = *ob. Dziwaczność.*

Dzikośmieszny, a, e, p. srogi i śmieszny razem. *Dzikośmiesznym bawiąc świat widokiem.*

Dzikowina, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) dzikie zwierzęta. 2) = mięso z dzika. *Jeść dzikowinę.* 3) = *nieuż.* dzikie pole, pustynia, puszcza.

Dzikowy, a, e, *p.* od dzika. *Dzikowe kły.*

Dzin, u, (Gin), *ob. Dżin.*

Dziobacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) (Psaris), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego są następne: 1 = *szary* (P. cayanus). 2 = *pomarańczowy* (P. aurantius). 3 = *czarnogłowy* (P. atricapillus). 4 = *czarnolbisty* (P. pileatus). 2) = *ob. Kulig.*

Dziobacze, ów, *blp. m. geol. ob. Gryfity.*

Dziobać, ał, ie, *scz. nd.* **Dziobnąć, ął, ie**, *jednt.* dziobem kłuć. *fig. Dziobnąć kogo*, t. j. coś przykrego powiedzieć. *fig. posp. Dziobnąć czego*, t. j. skosztować. = **się**, *złz.* dziobami się kłuć.

Dziobak, a, *lm* **i**, *m.* 1) (Ornithorhynchus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych*, dziobatych; gatunek jeden: = *niby ssący* (O. paradoxus). 2) = *bot.* a) (Cakile), in. *Rukwiel, Gorczyca morska*, roślina należąca do klassy 15éj, z dzinlu *łuszczynowych* wedł. ukł. Linn. Gatun. = *nadmorski* (C. maritima), łodygę ma pół łokciową, liście grube, pierzasto-dzielne, kwiaty różowe. b) = *bł.* zam. *Przygielka, v. Sitek* (Rhynchospera).

Dziobanie, a, *lm.* **a**, *n.* kłócie dziobem.

Dziobanka, i, *lm.* **i**, *ż.* u hutników, flaszka w kształcie baniki, z szyjką długą.

Dziobato, *ps.* ospowato *Dziobato wygląda.*

Dziobatość, ści, *blm. ż.* znaki od ospy, ospowatość.

Dziobaty, a. e, p. dołkowaty od ospy, ospowaty.

Dziobek, bka, *lm.* **bki**, *m.* (*zdr.* od *Dziób*) mały dziób. *Bot. Dziobek żórawi, ob. Żórawi dziobek.*

Dziobiasty, a, e, *p.* z wielkim dziobem. *Dziobiasty bocian.*

Dziobnąć, *ob. Dziobać.*

Dzioborożec, żca, *lm.* **żce**, *m.* (Buceros) *zool.* ptak z rzędu żarłocznych; gatunki: 1 = *nosorożec* (B. rhinoceros). 2 = *jednorożec* (B. monoceros). 3 = *księżycoróg* (B. lunatus). 4 = *helmiasty* (B. cassidix). 5 = *rdzawoszyi* (B. ruficollis). 6 = *wzniosłoróg* (B. elatus). 7 = *walcoróg* (B. cylindricus). 8 = *dwurożny* (B bicornis). 9 = *czwororóg* (B. atratus). 10 = *czarny* (B. Abyssinicus). 11 = *czerwonodziób* (B. hydrocorax). 12 = *przyłbicowy* (B. galeatus). 13 = *fałdzistoróg* (B. plicatus et undulatus). 14 = *nastroszony* (B. galeritus). 15 = *węglarz* (B. anthrocicus). 16 = *brzuzdowany* (B. corrugatus). 17 = *szczupłoróg* (B gracilis). 18 = *baniastoróg* (B. convexus). 19 = *rytowany* (B. sulcatus). 20 = *trębacz* (B. buccinator). 21 = *żłobiastoróg* (B. exaratus). 22 = *strojny* (B. comatus). 23 = *uwieńczony* (B. malayanus). 24 = *rygowany* (B. panayensis et manillensis). 25 = *popielaty* (B. cinereaceus). 26 = *białodziób* (B. malabaricus). 27 = *nosaty* (B. nasutus). 28 = *biały* (B. erythrorhynchos).

Dzioboszczęk, ęka, *lm* **i**, *m.* (Gavial), *zool.* gad należący do rzędu jaszczurek przyrostojęzykich.

Dziobowaty, a, e, p. nakształt dzioba, *bot. Strąk dziobowaty*, t. j. zakończony jakby dziobem.

Dziobowy, a, e, p. od dzioba, do dzioba należący. *Kleszcze dziobowe.*

Dziobówka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Rhynchoea), *zool.* ptak z rzędu podkasałych; gatunki jego: 1 = *zmienna* (R. variabilis). 2 = *brunatna* (R. bilarea).

Dzioł, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* rodzaj tańca. *Ruskie dzioły.*

Dzion, u, *lm* **y**, *m.* ul pszczelny, drewniany lub słomiany, in. *Koszka.*

Dzionek, nka, lm nki, *m.* (*zdr.* od *Dzień*) 1) świt, brzask. *Ledwo co był dzionek.* 2) = dzień. *Dobry dzionek, dobre dwa, przys.*

Dzior, Dzier, u, *lm.* **y**, *m.* i **Dziery, ów**, pierwsze najgrubsze wyczoski lnu lub konopi, *ob. Paździerze, Paczesie, Zgrzebie.*

Dziób, oba, *lm.* **oby**, *m.* 1) gęba ptaka. *U ptaków miejsce zębów zastępuje dziób rogowy. fig. Kruczy dziób*, narzędzie do rwania zębów, lub wyjmowania potrzaskanych kości. 2) = dołek na twarzy od ospy.

Dziobas, a, *lm.* **y**, *lm.* 1) wielki dziób, klukas. 2) = siekierka mała do wydrążania drzewa. 3) = koniec okrągły, ostry oskarda do rąbania muru.

Dzióbosznik, a, *lm.* **i**, *m.* (Lynceus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, dwuskorupnych. Gatunki jego: 1 = *ostrodzioby* (L. longirostris), 2 = *krótkoogoniasty* (L. brachyurus). 3 = *kulisty* (L. sphaericus). 4 = *graniasty* (L. quadrangularis). 5 = *okazały* (L. lamellatus). 6 = *obcięty* (L. trigonellus). 7 = *smugowany* (L. truncatus) 8 = *długoogoniasty* (L. macrourus). 9 = *owalowaty* (L. socors).

Dziryd, Dziryt, a, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) krótki pocisk, włócznia, rohatyna.

Dzirża, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Olyva), roślina.

Dzisiejszy, (*v. prow.* **Dzisiajszy**), **a, e, p.** 1) tegoż dnia jeszcze. *Dzień dzisiejszy. Jaje dzisiejsze, chleb wczorajszy, cielę sześćniedzielne, a wino łońskie najlepsze.* 2) = teraźniejszy, tegoczesny, niniejszy. *Dzisiejszá młodzież. Dzisiejsza moda. Człowiek nie dzisiejszy.*

Dziś, Dzisia, Dzisiaj, *ps.* 1) obecny ten dzień. *Nie od dzisiaj znamy się, v. nie od dziś dnia się znamy. Na dziś, po dziś dzień, do dziś dnia. Od dziś za tydzień. Dziś tydzień. Dziś rano. Dziś wieczór. Co mnie dziś, tobie jutro.* 2) = czas teraźniejszy, teraźniejszość. *U Pana Boga zawsze dziś, nie ma przeszłego ani przyszłego czasu. Dziś wóz drew za kopę, co był pierwéj za groszy cztery.* 3) = jako rzeczownik rodz. n. *Ze złego dziś, może być jutro dobre. Od dziś za dwa dni, ob. Pojutrze.*

Dziub, Dziubać, Dziubaty, i t. d. *ob. Dziób, Dziobać, Dziobaty*, i t. d.

Dziugi, ów, *blp. m.* osad pozostały od wytopionéj żywicy i *paku*, czyli smoły, zdatny do wyrobu sadzy.

Dziupleń, nia, *lm.* **nie**, *m.* (Xylophagus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, leśnych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *żółtonogi* (X. ater). 2 = *przepasany* (X. cinctus). 3 = *pstry* (X. maculatus). 4 = *prążkowany* (X. varius).

Dziura, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) wszelki otwór w jakiejkolwiek rzeczy. *Zrobić dziurę w murze, w podłodze, w ziemi, ob. Wyłom. Dziura w płocie. Dziura w sukni. Zrobić, v. wybić dziurę w głowie. fig. Dziurę ma w głowie*, t. j. postrzelony, wartogłów. *Schował się do dziury, ob. Jama, Zatkać dziurę. fig. Zatkać dziurę*, potrzebę zaspokoić, dług jaki opłacić. *Dziura w moście. Potrzebny, jak dziura w moście, przys. posp. fig. Złe dziury, najgorsze dziury kim zatykać*, t. j. w niebezpiecznem położeniu kogo stawiać. 2) = wylot, otworzystość *np.* w strzelbie. 3) = *nieuż.* wybieg. *Dziur używać. Nie jedną dziurę królik ma do jamy, przys. Dziurą wejść, wleźć na urząd*, t. j. nie prawą drogą. 4) = więzienie. *Wsadzić kogo do dziury.* 5) = ciasny kąt, niewygodne mieszkanie. *Mieszkać w dziurze.*

Dziurawcowate, *v.* **Dziurawcowe rośliny** (Hypericinæ) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13tej układu Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych*.

Dziurawić, ił, i, *scz. nd.* dziury porobić. *Kropla wody, kapając ustawicznie, najtwardszy kamień dziurawi. Obmówcy cudzą sławę, jak czerw', wiercą i dziurawią.*

Dziurawiec, *v.* **Dziurkawiec, wca**, *blm. m. bot.* (Hypericum) roślina z rodziny *dziurawcowych*, której i dała nazwanie, należąca do klassy XVIII rzędu *wielopręcikowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: =*pospolity* (H. perforatum), in. *Panny Marji dzwonki*, *v. Śto Jańskie ziele*, bardzo pospolity, łodygę ma 4-stopową, obosieczną, liście przezroczysto-kropkowane, kwiaty żółte; =*czworoboczny* (H. quadrangulum), rośnie w miejscach wilgotnych, łodygę ma 4-boczną, kwiaty mniejsze i bledsze; zwie się także niek. *Śto Jańskiem zielem*; =*górny* (H. montanum) łodygę ma niedzielną, obłą, liście i kwiaty większe; =*rozpostarty*, *v. leżący* (H. humifusum), łodygi ma delikatne, nitkowate, kilkocalowe, leżące, liście drobne, kwiaty małe, żółte; =*zgrabny* (H. elegans); =*sercowaty* (H. pulchrum), i =*kosmaty* (H. hirsutum).

Dziurawieć, iał, ieje, *sn. nd.* i **Dziurawić się**, *slz.* 1) dziurawym się stawać. 2)=*fig.* naruszać się, nadwerężać się. *Dla marnego złota, dziurawieje cnota, przys.*

Dziurawka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Fissurella), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, kręgoskrzelnych.

Dziurawość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* stan tego, co jest podziurawionem, niecałość.

Dziurawy, a, e, *p.* 1) mający w sobie dziurę, rozdarcie; pełen dziur. *Dziurawe pończochy. Dziurawa suknia. Dziurawy wór, worek. fig. Dziurawy wór*, t. j. człowiek rozrzutny, nienasycony. 2)=skażony, nadwerężony. *Sumienie dziurawe, cnota dziurawa.*

Dziureczka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Dziurka*) bardzo mała dziura. *Dziureczki* (*w roślinach, na skórze zwierzęcej*), *ob. Pory.*

Dziurka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Dziura*) 1) mały otwór. *Dziurka od klucza. Dziurki u fletu. Dziurki w nosie, ob. Nozdrze. fig. posp. Ma dziurki w nosie*, t. j. ma dobry węch, wszysko zwącha, filut. *fig. posp. Miéć czego po dziurki*, t. j. po uszy, w bród. *Najeść, napić się po dziurki, po same dziurki. Dziurka* (*do guzika*). *Dziurka* (*do sznurowania*) 2) *w lm. Dziurki* (w ciele, w roślinach) otwory znajdujące się na powierzchni, *ob. Pory.*

Dziurkawiec, *ob. Dziurawiec* (Hypericum).

Dziurkować, owań, uje, *scz. nd.* dziurki robić, rzezać, kłóć. *Dziurkowany*, pełen dziurek.

Dziurkowatość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* mianie mnogich dziurek. *Dziurkowatość ciał* (porositas), jedna z ogólnych, *v.* głównych własności ciał wszystkich.

Dziurkowaty, a, e, *p.* pełen dziurek, gąbczasty. *Pumeks jest dziurkowaty. Wszystkie ciała są dziurkowate.*

Dziurnik, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* otwór stolca. *Grzybki, figi koło dziurnika wyrastające.*

Dziurowce, wców, *lm. m. geol.* gatunek skamieniałych świdrowatych muszli, zwykle ze skrzywionym, podziurawionym dziobem nad zawiasami. in. *Terebratulity.*

Dziurzysty, a, e, *p.* pełen dziur, podziurawiony.

Dziw, u, *lm.* **y**, *m.* 1) rzecz zadziwiająca. *Dziwy prawić. To dziw, że zapłacił długi. Nie wielki dziw, v. to nie dziw. Dziwy wyprawiać, wyrabiać, stroić. Nie wielkie dziwy, że łotr szczęśliwy, przys. Troje dziwów*, t. j. bardzo dziwne, *v.* dziwaczne rzeczy. *Dziw na podziw; dziw nad wszystkie dziwy.* 2)=rzecz przechodząca bieg i siły natury, cud. *Chrystus tyle dziwów uczynił, a przecię mu nie wierzyli.* 3)=*ob. Dziwowisko.* 4)=**a**, *lm.* **y**, *m.* dziwoląg, dziworód, dziwopłód. *Satyr, ten dziw obrzydły. Zdanie wszystkich senatorów o Zbigniewie było, aby dłużej nie cierpiéć dziwa takiego.* 5)=*v.* **Dziwo**, *mit.* słowiański bożek piekielny, przeochraniający się na ziemi w nigdy niewidziane rzeczy, ptaki lub zwierzęta i przerażający ludzi w celu odwrócenia ich od przedsięwzięcia złego. Igor *np.* wyjeżdża i spotkać go ma nieszczęście. Pieśń więc pieje: „Psy, wilki wyją, huczy puszcz złowieszczy, A z wierzchu drzewa *straszne Dziwo* wrzeszczy.“ Inne jego imię *Dziwo*. 6) **Dziw! dziw!** naśladowanie świergotu wróbla.

Dziwacki, a, ie, Dziwaczny, a, e, *p.* pełen urojenia, chimeryczny. *Humor dziwacki. Myśl dziwacka*, *v. dziwaczna. Zdania dziwaczne. Strój dziwaczny. psł. Po dziwacku*, dziwacko, dziwacznie. *Postąpić po dziwacku. Ubrać się po dziwacku.*

Dziwacko, Dziwacznie, *ps.* dziwnie, śmiesznie, fantastycznie. *Dziwacznie, dziwacko ubrany. Dziwacznie wyglądać, wydawać się.*

Dziwactwo, a, *lm.* **a**, *n.* humor, dziwaczny, chimeryctwo, tetryctwo. *On chce udawać Anglika przez dziwactwo. Jego dziwactwo odstręcza od niego wszystkich, ob. Dziwaczność.*

Dziwaczéć, ał, eje, *sn. nd.* dziwacznym się stawać. *Przed śmiercią człowiek dziwaczeje.*

Dziwaczek, czka, *lm.* **czki**, *m. bot.* 1) (Mirabilis), roślina zwana in. *Dziwacznicą, Cudaczkiem, Rozciemlą, Nocną ozłobą.* Gatunki u nas znane: =*jalapa* (M. jalapa), rośnie w Indjach, kwiat ma okazały, karmazynowo-ognisty, rozwijający się tylko w nocy, należy do ogrodowych piękności, ogrody indyjskie tym kwiatem się odznaczają; =*długokwiatowy* (M. longiflora) pochodzi z Meksyku, ma piękny, biały, pachnący kwiat. 2)=*ob. Nocnica* (Nyctago) roślina.

Dziwaczenie, a, *lm.* **a**, *n.* postępowanie dziwaczne, strojenie kaprysów.

Dziwaczka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta pełna urojenia, chimeryczka, kapryśnica.

Dziwacznie, *ps. ob. Dziwactwo.*

Dziwaczność, ści, *blm. ż.* wymyślanie, kaprysy. *Dziwaczność humoru, umysłu, mniemań. Dziwaczność mód.*

Dziwaczny, a, e, *p. ob. Dziwacki.*

Dziwaczyć,ył, y, *scz. nd.* i **Dziwaczyć się**, *slz.* 1) dziwakiem być, dziwactwa stroić, kaprysić. *Nie dziwacz. Dziwaczyć z kim.* 2) = dziwy broić, wydziwiać. *Wiatr dziwaczy.*

Dziwaczyna, y, *lm.* **y**, *ż.* (z pożałowaniem) biedny dziwak.

Dziwadło, a, *lm.* **a**, *n.* co zadziwia, czemu się dziwują. *Ma jedną głowę, nie trzy, bo to już byłoby dziwadło.*

Dziwak, a, *lm.* **i**, *m.* człowiek dziwaczny, tetryk, któremu nikt nie może dogodzić; —*jako przym. Człowiek dziwak.*

Dziwe mięso, *ob. Dzikie mięso.*

Dziwer, *v.* **Dźwier, Dźwier, u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) robota damasceńska, blachmalowanie, flader (w stali, w zbrojach, w główniach).

Dziwerować, *v.* **Dźwierować**, *v.* **Dźwierować, ał, uje**, *scz. nd.* robotę damasceńską robić, demeszkować, blachmalować, *ob. Dziwerowanie.*

Dziwerowanie, *v.* **Dźwierowanie**, *v.* **Dźwierowanie, a**, *lm.* **a**, *n. stali*; demeszkowanie, blachmalowanie, t. j. przygotowanie tak zwanéj *dziwerowanéj v. damasceńskiéj stali*, zależące na skręceniu w jeden jakby powróz pewnéj liczby stalowych i żelaznych drutów, który zbija się potém w sztabkę i obwija szrubowato około żelaznego pręta, nakoniec kuciem na gorąco skręty owéj sztabki łączą się w jedną całość; tak otrzymana objawia na sobie bardzo piękne słoje, utworzone z ciemniejszych i jaśniejszych powikłanych żyłek, jest przytém nader twardą i wytrzymałą.

Dziwerowany, *v.* **Dźwierowany, Dźwierowany, a, e**, *p.* otrzymany za pomocą *dziwerowania*, demeszkowany, blachmalowany. *Dziwerowana v. damasceńska stal*, jest to gatunek stali, używającéj się na różnego rodzaju broń sieczną i palną, a mianowicie na szable, kindały i lufy do fuzij, okazujący na sobie bardzo piękne słoje w kształcie powikłanych żyłek, posiadający przytém wielką twardość i wytrzymałość.

Dziwerówka, *v.* **Dźwierówka, Dźwierówka, i**, *lm.* **i**, *ż.* strzelba, fuzja, któréj lufa wyrobiona jest z *dziwerowanéj stali.*

Dziwiciel, a, *lm.* **e**, *m.* który podziwią co.

Dziwić, ił, i, *scz. nd.* wzbudzać podziw, zadziwienie, zdumiewać. *Dziwi mię twoje postępowanie; nieos., Dziwi, dziwiło* (z wyraźném lub domyślném *to*). *Dziwiło mię to, żeś nie przewidział swej zguby. Dziwi mię, że postępujesz za ziemi radami.* = **się**, *slz. nd.* 1) *komu, czemu v. nad kim, nad czém*, z podziwieniem uważać, zdumiewać się. *Dziwić się mądrości, waleczności, wspaniałości czyjéj. Nie znajdziesz nikogo, coby się twoim dziełom nie dziwił, ob. Podziwiać kogo, co.* 2) = z zadziwieniem patrzéć na co. *Dałbym się, widząc to.* **Dziwować, ał, uje**, *scz. nd. komu; prze.* miéć za złe. *Nie dziwuję Njobie, że na martwe*

ciała swoich najmilszych dziatek patrząc, skamieniała = **się**, *slz. nd. ob. Dziwić się.*

Dziwidło, a, *lm.* **a**, *n. bot.* (Amorphalus), roślina z rodziny *obrazkowatych* (Aroideae); gatunek: = *dziwonkowate* (A. campanulatus); dziwaczna ta roślina, niby grzyb, rosnąca w Południ. Azji, na wyspach Wschodnio-Indyjskich i w Afryce, dostarcza tam korzenia leczącego rany od strzał i mającego własność pędzącą oczyszczenia miesięczne, z kłębu téj rośliny robią gatunek mąki sagowéj.

Dziwielipa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Sauravia), roślina.

Dziwienie się, a—, *lm.* **a**—, *n.* podziwianie, zdumiewanie się.

Dziwisz, a, *blm. m.* imię słowiańskie z pogańskich czasów, znajdujące się w pieśniach serbskich.

Dziwizna, y, *blm. ż. prow.* nazwa rośliny *Dziewanna* (Verbascum).

Dziwło, a, *lm.* **a**, *n. bot.* (Echeveria), roślina, zwana niek. *Rozłogiem.*

Dziwnie, *ps.* 1) na dziwy, na podziw, do zadziwienia. *Dom dziwnie wielki. Dziwnie piękna. Dziwnie pięknie śpiewa, maluje.* 4) = szczególnie, nadzwyczajnie. *Dziwnie się zdania zmieniły.*

Dziwno, *ps.* zam. zadziwia (to mię). *Dziwno mi* (*jest*). *Dziwnoby mi było, gdybym...*

Dziwnostraszny, a, e, *p.* potworny. *Dziwnostraszna poczwara.*

Dziwność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* nadzwyczajność, rzecz zadziwiająca. *Dziwność zdarzenia.*

Dziwny, a, e, *p* 1) zadziwiający. *Cóż dziwnego, że... Dziwna pamięć, zręczność. Dziwny człowiek.* 2) = podziwienia godny. *Dziwny głos, śpiew.* 3) = dziwaczny. *Starzy zazwyczaj są dziwni.* 4) = w tém wyrażeniu: *Aż mi się coś dziwnego dzieje. Aż mi się coś dziwnego dzieje na to, v. kiedy to widzę.*

Dziwnysz, a, *lm.* **e**, *m.* (Ranina) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogonniastych*, wiosłonogich; gatunki jego: 1 = *gładki* (R. dorsipes), 2 = *szorstki* (R. serrata).

Dziwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) rzecz dziwna, zadziwiająca, cud. *Co za dziwo słabości i cnoty!* 2) = dziwotwór, poczwara. 3) = *mit.* bożek piekielny, *ob. Dziw.*

Dziwocizna, y, *lm.* **y**, *ż.* nazwa dawana niek. czarnéj, twardéj srebrnéj glejcie.

Dziwocza sieć, *myś.* gatunek sieci kliniastéj, używanéj na sokoły dziwoki.

Dziwocznia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot. ob. Bezkwiat* (Epimedium), roślina.

Dziwogłowy, a, e, *p. zool.* mający głowę dziwnie ukształconą. *Ryby dziwogłowe.*

Dziwogłów, a, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Wielkogłów.*

Dziwok, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *nieuż.* sokół, 2)=*w lm. prow.* dziwne rzeczy.

Dziwoki, a, ie, *p. nieuż.* dziki. *Osłów jest dwojaki rodzaj: jedne dziwokie, które zowią łosic, drugie swojskie. Wieprz dziwoki, ob. Dzik.*

Dziwoklowate rośliny, *bot.* (Rhizophoreae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 26j (*v. kielichokwiatowych*) ukł. De Cand.

Dziwoląg, a, *lm.* **i**, *m.* potwór, dziwotwór, poczwara, straszydło, dziw. *fig. Dziwolągi popisał.*

Dziwolężny, a, e, *p.* potworny, dziwotworny.

Dziwoni, *zool. ob. Gil.*

Dziwonos, a, *lm.* **y**, *m.* (Nycteris) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *skrzydlatych*, owadożernych, liściono sych; gatunki: 1 = *tebański* (N. thebaicus). 2 = *Dobentona* (N, Daubentonii). 3 = *jawański* (N. Javanicus).

Dziwopłód, u, *lm.* **y**, *m.* **Dziworód, u**, *lm.* **y**, *m.* dziwotwór, dziwoląg, poczwara. *Zazdrość, to srogi dziworód.*

Dziworodny, a, e, *p.* 1) czarnoksiężnik. *Dziworodne maście widzimy.* 2) = potworny. *Dziworodny kształt.*

Dziworyb, a, *lm.* **y**, *m.* (Callionymus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, gardłopłetwych, płaskogłowych.

Dziworzesznia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Lodoicea), drzewo z rodzaju palm *winodaniowych* (Palmae Borassineae); gatunek: = *sechelska* (L. sechellarum), roślina olbrzymia, porastająca brzegi wysp Sechellów, skąd jéj owoce (ogromne pesteczki) wpadają w morze i dopływają do wysp Maldywskich, gdzie pod nazwą *Orzechów maldywskich* (ob. ten wyr.) łowione, rozwożą na sprzedaż.

Dziwosprawca, y, *lm.* **y**, *m.* cudotwórca, czarnoksiężnik.

Dziwostręt, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Mandragora), roślina.

Dziwostroja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Ferraria), roślina z rodziny *kosaćcowych* (Trideae); gatunki; = *przeczyszczająca* (F. purgans) i = *rozwalniająca* (F. cathartica), mająca liście mniéj modrawe; obie rosną w Brazylji; bulwy ich kleisto-ostre, mają własność rozwalniającą; kłąb bulwiasty, łuskowaty.

Dziwoszczęk, a, *lm.* **i**, *m.* (Guathobolus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, bezpletwobrzuchych, różnokształtnych.

Dziwota, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) rzecz zadziwiająca, dziwność. *Nie ma dziwoty, v. nie dziwota*, zam. nie dziw, nie dziwno. 2)= *zool.* (Mira) owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, leśnych; gatunek jeden: = *zielonawa* (M, macrocera).

Dziwotka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Eriospermum), in. *Lilijka*, roślina.

Dziwotworca, y, *lm.* **y**, *m.* który robi dziwy, cuda, cudotworca.

Dziwotwór, u, *lm.* **y**, *m.* 1) poczwara, dziwoląg. 2)= (Antennarius) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *dwuszparowych*, dziwacznych.

Dziwować, Dziwować się, *ob. Dziwić.*

Dziwowanie, a, *lm.* **a**, *n.* uważanie z podziwem, podziwienie. *Daj nam Panie Jezu gorące sprawom Twoim dziwowanie i dobrodziejstw Twoich pilne rozmyślanie.* = **się**, *komu v. czemu*; podziwianie, zdumiewanie się, dziwienie się.

Dziwowidz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) patrzący na jakie dziwo. *Żydzi, ślepi cudów Pańskich dziwowidze.* 2) = fantastyk, urojeniec. *Jest rodzaj marzących na jawie dziwowidzów, co ich miłośnikami zowią.* 3) = *nieuż.* dziwny do widzenia, dziwotwór. *Dziwowidze morskie.*

Dziwowisko, a, *lm.* **a**, *n.* 1) rzecz dziwna, zadziwiająca, cudowna. *Zbiegli się jak na dziwowisko.* 2) = przedmiot podziwienia, dziwotwór. *Jest to dziwowiskiem dla głupich.* 3) = miejsce ku patrzeniu na widok, teatr. *Świat dziwowisko, życie podróż, przyszedłeś, poszedłeś.* 4)=widok, spektakl. *Być dziwowiskiem ludziom.* 5) = *nieuż.* ludzie się dziwujący, dziwowidze.

Dziwożona, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* córa wilgoci, osobliwa istota z klechdy słowiańskiéj. Jest zawsze Dziwożon kilka razem. Znajdują się dotąd na Podhalu w Karpatach. Mieszkają w ciemnych borach, w niedostępnych rozdołach, w pieczarach i wydrążeniach skał. Mają kształt karłowaty i twarz bardzo szpetną, włos długi, rozpuszczony i pokudłany, a piersi tak ogromne, iż plorą i maglują na nich gieczka własne. Najulubieńsze ich pożywienie ziółko *Słodyczka*. Dokuczają nierządnym niewiastom srodze. Wykradają im ładne dziecko, podsuwając na miejsce jego własne, szkaradne, garbate, w pięciornasób wykrzywione i pokośławione, a złe straszliwie. Tłapią i mężów, niedotrzymujących małżeńskiéj wiary. Trudno je odpędzić. Nawet czarów się nie boją. Jeden kwiat *dziwonki* ma nad nimi moc.

Dziwy, a, e, *p.* dziki. *Dziwe v. dzikie mięso*, mięso narastające w jątrzących się ranach.

Dzwon, u, i **a**, *lm.* **y**, *m.* (*prze. Zwon*) 1) narzędzie do dawania znaku, albo zwoływania ludzi dzwonieniem. *Uderzyć w dzwon, w dzwony. Bić w dzwony. Dzwon na mszą woła, a sam w kościele nie bywa, przys. fig. Ruszać dzwona*, t. j. gabać kogo, drażnić, podszczać. *fig. Pod jednym dzwonem siedzieć*, t. j. pod jedném prawem. *fig. Od wielkiego dzwonu*, t. j. od wielkiego święta, świąteczny. *Chować co od wielkiego dzwonu*, t. j. na wielką pamiątkę, miéć co w wielkim poważaniu. 2) = u bijącego zégara. *Dzwon zégarowy.* 3)= (u ogrodników, kuc arzów) naczynie kształt dzwonu mające do przykrywania roślin, potraw. 4) = **nurkowy**, za pomocą którego nurkowie spuszczają się w głąb morza. 5)= brzęk, dźwięk, np. węgla wypaleńcie do wybijania ilości nabojów. 7) *muz. Dzwon chiński*, *ob. Tam-Tam.* 8) = *fiz.* i *chem.* szklanne naczynie otwarte z jednéj, a zaokrąglone z drugiéj strony, używające się do rozrzedzania powietrza za pomocą *pneumatycznéj machiny* i do zbierania gazów; bywa *prosty* i z *robinetem* (kranem), dla przelewania gazu do pęcherza

lub innego jakiego naczynia· 9) = *myś.* sléć na kuropatwy w kształcie dzwon i lub namiotu. 10) = *v.* **Samobitnia**, *bart.* kloc drzewa uwiązany na wici, przybity poniżéj zatworu barci, w tém miejscu, którędy niedźwiedź do dzieni ma dołazić, dla przeszkodzenia mu dopięcia zamiaru.

Dzwonarz, a, *lm.* **e,** *m.* który dzwony leje, ludwisarz.

Dzwonecznik, a, *v.* **u,** *lm.* **i,** *bot.* (Calandrina), in. *Ziębłokrasa*, roślina.

Dzwonek. nka, *lm.* **nki,** *m.* (*zdr.* od *Dzwon*) i **Dzwoneczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Dzwonek*) 1) mały dzwon. *Dzwonek srebrny. Przed sankami konie z dzwonkami. Sumienie niby dzwonek budzi. fig. Ruszyć dzwonka, t. j.* oburzyć kogo na siebie, narazić się. 2) = u bydła, psów, ptaków łownych, przy obroży. *Obróż z dzwonkami.* 3) = *zool.* a) *ob. Mrówkotów.* b) *ob. Dzwoniec* (ptak). 4) = *bot.* a) (Campanula), roślina z rodziny *dzwonkowatych*, któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł ukł. Linn. Gatunki: a) z liściem gładkim: = *okrągłoliściowy* (C. rotundifolia), bardzo pospolity, łodygę ma szczupłą, kwiaty nie liczne, błękitne; = *rozpierzchły* (C. patula), dość pospolity, ma wiechę kwiatową rozpierzchłą; = *brzoskwiniowaty* (C. persicifolia), kwiaty dość wielkie, błękitno-fjoletowe; = *liljowaty* (C. lilifolia). b) z liściem szorstkim: = *drobnokwiatowy, v. bonoński* (C. bononiensis), = *jednostronny* (C. rapunculoides), o kwiatach groniastych, jednostronnych, zwisłych; = *wielkokwiatowy, v szorstki* (C. Trachelium), gatunek okazały; = *kosmaty* (C. cervicaria); = *skupiony* (C. glomerata); = *syberyjski* (C. sibirica) **b)** = *średni* (C. media), *ob. Kotpaki*; = *kolnik* (C. rapunculus), *ob. Kolnik.* **c)** = *Matki Bożej, v. Dzwonki Panny Marji*, *ob. Dziurawiec pospolity* (Hypericum perforatum). Dalsze znaczenia *ob. Dzwońki.*

Dzwoniarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Dzwonnik.*

Dzwonica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Dzwonnica.*

Dzwonić, ił, i, *scz. nd.* 1) dzwonem ruszać, bić we dzwony. *Dzwonić na pogrzeb. Słyszał, że dzwonią, ale nie wié w którym kościele, przys.* 2) = brzęk, odgłos jaki wydawać. *Dzwonić szklankami. Dzwonić zębami. Dzwonić nogami.* 3) = *na kogo;* głosem dzwonka przyzywać. *Dzwonić na swoich ludzi. Dzwonić u drzwi, u drzwi czyich.* 4) = *w co;* uderzać, robić żeby co brzmiało. *Dzwonić w struny. Dzwonić w lutnią. Dzwonić w tarcze. fig. Dzwonić komu w ucho.* 5) = *sn. nd.* dźwięczyć, brzmieć. *Dzwony dzwonią. Struny dzwonią.* 6) = *nieos. Dzwoni mu w uszach. Zgadnij, w którym uchu dzwoni? fig. Przykro mu w uszach dzwoni, t. j.* nie lubi, kiedy mu co powtarzają, przypominają. 7) = u flisów, gdy ściągają linę, przestając holować. 8) = *ogonem; myś.* machać ogonem, mówiąc o psie; mardać, *v.* merdać. *Wyżeł stojąc dzwoni ogonem, snać dostrzegł zwierzynę.*

Dzwoniec, úca, *lm.* **úce,** *m.* 1) *zool.* gatunek kleszków, rzędu wróblego, konopka (loxia chloris). 2) = *bot.* a) pospolita nazwa rośliny *Szelężnik większy, v. pospolity* (Rhinanthus grandiflorus, *v.* Crista galli); b) *ob. Pszeniec* (Melampyrum); c) *ob. Dziurawiec pospolity* (Hypericum perforatum).

Dzwonieczlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Canarina), roślina.

Dzwonienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) bicie we dzwony. *Dzwonienie na pogrzeb, na gwałt.* 2) = klapanie, szczękanie. *Dzwonienie zębami.* 3) = gwar, tętnienie. *Dzwonienie w uchu.*

Dzwonka, i, *lm.* **i,** *ż.* w grze kartowéj, pewna maść, karo. *Grać dzwonkę. Wyświecić dzwonkę.*

Dzwonki, 1) (herb); trzy dzwonki, jakie do nóg jastrzębiom wieszają. 2) = **ów,** *m blp.* mięsiste wiszące cząstki pod szczęką dolną, jak np. u koguta, indyka, i niektórych świń. 3) = kwiatki na Podhalu w Karpatach, mające tę własność, iż odpędzają trapiące kogo, a nie lękające się niczego *Dziwożony.* 4) = *ar.* ozdóbki w postaci dzwonkowatych kwiatów. 5) = *med.* (vorticellae) wymoczki napotykane w ropie.

Dzwonko, *ob. Dzwono.*

Dzwonkolej, ja, *lm.* **je,** *m.* ten co odlewa dzwonki.

Dzwonkowaty, a, e, *p.* nakształt dzwonka, *v.* dzwonków. *bot. Korona kwiatów dzwonkowata. Dzwonkowate, v. dzwonkowce rośliny* (Campanulaceae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 9éj ukł. Juss. (Pericorollia) roślin *dwulistkowych.*

Dzwonkowy, a, e, *p.* od dzwonki (maści w kartach). *Dzwonkowy niżnik, król. Dzwonkowa lilja, bot. ob. Ogniczerka* (Eustephia), roślina.

Dzwonne, ego, *n.* zapłata, którą dają bijącym we dzwony, *ob. Podzwonne.*

Dzwonnica, y, *lm.* **e,** *ż.* wieża przy kościele, na któréj dzwony wiszą.

Dzwonnik, a, *lm.* **oy,** *m.* który bije we dzwony, dzwoniarz.

Dzwonny, a, e, *p.* wydający dźwięk nakształt dzwonu.

Dzwono, a, *lm.* **a,** *n.* 1) część obłąku kołowego, obod. *Dzwona u kół bywają brzostowe, brzozowe.* 2) = obłąk, w który się węże i tym podobne płazy zwijają. *Smok pozwijany w przeogromne dzwona.* 3) = i *zdr.* **Dzwonko, a,** *lm* **a,** *n.* część, kawał urzniętý ryby. *Dzwono ryby wtóre i trzecie z grzbieta najlepsze.*

Dzwonowy, a, e, *p.* 1) od dzwona, *v.* dzwonów. *Sława ta z brzękiem dzwonowym przemija.* 2) = od dzwona (rybnego).

Dzygietaj, *v.* **Dżygietaj,** *v.* **Dżagataj, a,** *lm.* **e,** *m. zool.* (Dsiggetai); gatunek konia z długiemi uszami, a raczéj osła, bardzo szybko biegającego, żyjącego dziko w stepach Azji.

Dzyndzyk, a, *lm.* **i,** *m.* to co się dynda; dzwonek, kutasik.

Dzyngi, ów, *blp. prze.* zele w orkiestrze (gatunek instrumentu).

Dżbło, *ob. Żdżbło.*

Dżwęga, i, *blm. ż. prow. ob. Żujka.*

Dżwiągać, ał, a, *scz. nd. prow. posp.* przeżuwać.

Dżwier, Dżwierować, Dżwierowanie, Dżwierówka, *ob. Dziwer, Dziwerować* i t. d.

Dżwierze, ów, *v.* **y,** *blp.* i *zdr.* **Dżwierzki,** *ob. Drzwi, Drzwiczki.*

Dżwięczeć, ał, y, *sn. nd.* dźwięk wydawać. *Pszczoły dźwięczą bardzo, gdy się z nieprzyjaciołmi swémi potykają.*

Dżwięczenie, a, *lm.* **a,** *n.* wydawanie dźwięku. *Dźwięczenie w uchu.*

Dżwięcznie, *ps.* rozgłośnie, harmonijnie. *Dźwięcznie śpiewać.*

Dżwięczność, ści, *blm. ż.* 1) wydawanie dźwięku, dźwięczenie. 2) = zgodne dźwięki, harmonja. *fig. Dźwięczność stylu, okresów.*

Dżwięczny, a, e, *p.* 1) rozgłośny, harmonijny. *Głos dźwięczny. Śpiew dźwięczny.* 2) = pięknie brzmiący, z pełnością tonów. *Styl, wiersz, perjod dźwięczny.*

Dźwięk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) brzmienie, odgłos. *Szklankę poznać po dźwięku, ludzi po mowie. Chrapliwy dźwięk trąby. Dźwięki żałośne.* 2) = szmer. *Dźwięk wiatru. Dźwięk fali.*

Dźwiękotek, tka, *lm* **tki,** *m. bot.* (Roella), roślina.

Dźwiękowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. geol.* in. *Fonolit*, skała stanowiąca odmianę trachitu, zwykle szarego lub zielonawego koloru, dzieląca się na blaszki, a niek. na pokrzywione graniastosłupy.

Dźwigacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) noszący ciężary, *ob. Drążnik.* 2) = *an.* (atlas), pierwszy kręg szyjny, na którym osadzona głowa, *ob. Obrotnik.*

Dźwigać, ał, a, *scz. nd.* i *jednt.* **Dźwignąć, ął, ie,** *dk.* 1) nieść, nosić (co ciężkiego). *Dźwigać wór ze zbożem. Dźwigać co na plecach, na barkach, na ręku. fig. Dźwigać cały ciężar interesów. Dźwigać krzyż. Dźwigać kajdany.* 2) = podnosić co ciężkiego do góry. *Nie dźwigniesz tego ciężaru. Trzy pudy dźwignął jedną ręką.* 3) = wznosić, budować. *Po całym kraju dźwigał zamki i miasta.* 4) = naprawiać, restaurować, *ob. Podźwigać, Podźwignąć. Dźwignąć zrujnowane fortyfikacje. fig. Dźwignąć dom, ród.* 5) *Dźwignąć*; wydobyć, wyrwać. *Dźwignąć kogo z poniżenia, z upadku, z nieszczęścia* = **się,** *dk. nd.* **Dźwignąć się,** *dk.* 1) z trudnością się przenosić z miejsca na miejsce. *Ledwie się dźwiga.* 2) = podnosić się, powstawać. *Jedno państwo upadnie, a drugie się dźwignie. Rzeczpospolita zdała się dźwigać z poniżenia, z upadku.*

Dźwigalny, a, e, *p.* od dźwignia, do dźwigania. *Drąg dźwigalny.*

Dźwiganie, a, *lm.* **a,** *n.* noszenie, podnoszenie ciężarów, *ob.* znaczenia *Dźwigać.*

Dźwignąć, *ob. Dźwigać.*

Dźwignia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) *mech.* drąg, za pomocą którego ciężar się porusza. *Podważyć za pomocą dźwigni. Dźwignia jednoramienna, dwuramienna. fig. Rolnictwo jest główną dźwignią pomyślności kraju.* 2) = *gosp.* narzędzie do wydobywania pniów z roli.

Dźwignienie, v. Dźwignięcie, a, *lm.* **a,** *n.* podnienie (ciężaru). *fig. Dźwignienie kraju. Dźwignięcie potęgi państwa.*

Dźwignięty, a, e, *p.* 1) podniesiony. 2) = do udźwignięcia, co się da udźwignąć. *Ogromne, a ledwie ludzką siłą dźwignięte ciężary.*

***Dźwigoń, onia,** *lm.* **onie,** *m.* 1) (filamentum; der Traeger); tyle co piastun. *Pewniki poznania, są wielkich umiejętnych światów dźwigonie.* 2) = *ob. Drążnik.*

Dżabi, ego, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) wybierający dochód meczetu.

Dżagataj, *ob. Dżygietaj.*

Dżalut, a, *lm.* **y,** *m. mit.* trzeci Kab arabski, Harpokratowi egipskiemu równy, a po Dżybcie najmocniejszy z bogów, jest planeta Saturn. Wodzi rok i zowie się Heraklesem arabskim na niebie. Objaśniacze koranu stawią go obok filistyńskiego Goljata.

Dżam, a, *blm. m. mit.* irański kubek cudowny, zwany także kubkiem *Dżemszyda.* Nalazł go *Dżemszyd*, kopiąc ziemię ku założeniu miasta *Estchakaru.* Kubek ten zowie się czarnoksięzkiém świata zwierciadłem i łaski Bożéj zakładem. Ma takie same znaczenie w Persji, co Narzaniec, lub lotusowy kwiat w Egipcie; jest kolebką świata i rogiem obfitości.

Dżamja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Dżeami,** *nieod.* (z tur.) wielka turecka świątynia, główny meczet.

Dżbyt, a, *lm.* **y,** *m. mit.* drugi Kab arabski, Horosowi egipskiemu równy, jest planeta Mars. Jest to mściciel Taguta, bóg przemożny, nieraz jako słońce wtóroletnie, nowe i zwycięskie, wyżéj od samego Taguta mieszczony. Stąd mówi Koran: „Azali nienapotyka się takich, co przyjąwszy pismo, wierzą jeszcze w Dżbyta i Tauta, powtarzając za niewiernemi, iż prawdziwszą idą od Muzułmanów drogą?“ (Sura 4, w. 54).

Dżdżawy, a, e, *p. ob. Dżdżysty.*

Dżdżenośny, a, e, *p.* deszcz przynoszący. *Dżdżenośne obłoki. Wiatr dżdżenośny.*

Dżdżewny, a, e, *p.* od dżdżu, deszczowy. *Woda dżdżewna.*

Dżdżownica, *v.* **Dżdżewnica, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) deszczowa woda, deszczówka. 2) = *zool.* deszczowy robak, glist ziemny (Lumbricus), z gromady *Pierścienic.* 3) = *bot.* gatunek grzyba z rodzaju *Bedłki.* 4) = niek. zam. kamień z deszczem spadający, *ob. Piorunek.* 5) = *as.* siedm gwiazd na czele konstellacji *Byka*, które przynoszą deszcze.

Dżdżownik, a, *lm.* **i,** *m. zool.* a) = deszczowy robak, *ob. Dżdżownica* (Lumbricus). b) (Charadrius), ptak z rzędu podkasałych; gatunki jego: 1 = *czarnogłowy* (Ch. melanocephalus). 2 = *uwieńczony* (Ch. coronatus). 3 = *białogłowy* (Ch. albiceps). 4 = *czubaty* (Ch. spinosus). 5 = *dwubarwny* (Ch. bicolor). 6 = *czupurny* (Ch. pileatus). 7 = *dwupłatkowy* (Ch. bilobus). 8 = *srokaty* (Ch. cayanus). 9 = *Winterfeldta* (Ch. Winterfeldtii). 10 = *błyszczący* (Ch. resplendens). 11 = *siewka* (Ch. pluvialis). 12 = *fladrowany* (Ch. virginicus). 13 = *górny* (Ch. morinellus et sibiricus). 14 = *rdzawopierś* (Ch. pyrrothorax). 15 = *obrożny* (Ch. hiaticula). 16 = *obrożny amerykański* (Ch. semipalmatus). 17 = *rzeczny* (Ch. minor). 18 = *półobrożny* (Ch. cantianus). 19 = *krótkodzioby* (Ch. melodus). 20 = *Wilson'a* (Ch. Wilsonii). 21 = *skalny* (Ch. montanus). 22 = *rudostérny* (Ch. vociferus). 23 = *ogoniasty* (Ch. Azarai). 24 = *trzypręgowy* (Ch. trifasciatus). 25 = *dwupręgowy* (Ch. bitorquatus). 26 = *bydlarz* (Ch. pecuarius). 27 = *czarnoczelny* (Ch. nigrifrons). 28 = *rdzawogłowy* (Ch. ruficapillus). 29 = *Mnich* (Ch. Monachus).

Dżdżowy, a, e, *p.* od dżdżu. *Ptaki dżdżowe należą do rzędu bocianiego, ob. Dżdżewny.*

Dżdżu, 2gi *przyp.* od *nieuż.* **Dżdżd,** zam. **Dżeszcz,** *Wyglądać, v. pragnąć czego, jak kania dżdżu, przys.*

Dżdżyć, ył, y, *scz. nd.* deszcz spuszczać. *Bóg dżdżył im manną ku jedzeniu. Ogniem i siarką dżdżyć będę nań i na jego wojsko.—nieos.* **Dżdży,** deszcz pada.

Dżdży się, *nieos.* ma się na deszcz, chmurzy się

Dżdżysty, a, e, p. pełen dżdżu, mokry. *Dzień, czas dżdżysty. Pora dżdżysta. Klimat dżdżysty. Woda dżdżysta, ob. Dżdżewny.*

Dżeami, *ob. Dżamja.*

Dżebedzij, ego, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) trzymający straż ammunicji.

Dżemszyd, a, *blm. m. mit.* irańskie wcielenie Mitrasa na ziemi, Herakles perski. Był królem całego człowieczeństwa; żył przez tysiąc, a panował przez siedmset lat. Pokonał Eszema i Arymana; utwierdził na ziemi raj i wiek złoty. Zbudował miasto *Esthakar*, a kopiąc jego fundamenty, znalazł *Dżam.* Oddzielił rośliny pożyteczne od szkodliwych, odsłonił tajemnice chemji i cuda przyrodzenia; zaprowadził rolnictwo, ogrodnictwo, nauki i sztuki. Zginął, zabity od ludzi, których oszukał *Zohak.* Inne imiona jego: *Serosz, Sandes.*

Dżentlmen, a, *lm.* **ny,** *m.* (z an.) (Gentleman) honorowy, poczciwy człowiek, ukształcony, człowiek ze znaczeniem.

Dżeryd, u, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) *ob. Dżiryd.*

Dżgać, ał, a, *scz. nd.* i **Dżgnąć, ął, ie,** *dk. jednt. ob. Zgać, Zgnąć.*

Dżin, (*v.* **dżyn**), **u,** *blm. m.* gatunek słodkiéj jałowcowéj wódki, która się przyrządza z jagód jałowcowych, nasienia anyżu, cynamonu, cukru, wody i wyskoku.

Dżokéj, a, *lm.* **e,** *m.* (z an.) handlujący końmi; masztalerz, forys.

Dżuma, y, *blm. ż.* 1) *mit.* ruska dziewica moru, mająca te same własności, co sławońska *Kruga, ob. Kruga, Cicha, Marzanna.* 2) = morowa zaraza. *Uciekać jak od dżumy.*

Dżwier, Dżwierować, Dżwierowanie, Dżwierówka, *ob. Dziwer, Dziwerować, Dziwerowanie, Dziwerówka.*

Dżygietaj, *ob. Dzygietaj.*

E.

E, piąta głoska alfabetu; z pomiędzy samogłosek druga. **E** trojako wymawiamy: 1) otwarto, *np. panowie, dobrze.* 2) ściśniętemi trochę ustami, *np zrozumiéj najmniéj.* (Dawni często kréskowali e otwarte). 3) nosowo t. j. *np. wolę, matkę.* Nie ma żadnego wyrazu **E** prawdziwie polskiego (wyjąwszy parę wykrzykników, wspólnych wszelkiéj mowie ludzkiéj), któryby się od e zaczynał; to stąd pochodzi, że organizm mowy słowiańskiéj do tego nieusposobiony. **E!** *w.* rzadko w pismach używany, oznacza uczucie żalu ze straconéj nadziei pochodzące, lub obojętność mówiącego, *np. E! co mi tam! E! daj mi pokój. E! nie stoję o to! E! bądź mi zdrów.* ***E** znaczy w loice ogólne niepozwalanie, podług prawa: *Asserit A, negat E, sed universaliter ambo*, lub: A grzmi: *Pozwalam*, E *Niepozwalam*, obydwa ogólnie. Zdaniem *E* jest *np.* takie: *Nie wszyscy ludzie są bogaci.*

Eagle, *v.* **Unit,** *nieod.* moneta złota w Ameryce północnéj = 12 rub. 82,5 kop. *v.* 83 zł. 15 gr.

Eak, a, *blm. m. mit.* jeden z trzech greckiego piekła sędziów, mieszkających w Orku, *ob. Minos.*

Eastra, y, *blm. ż. mit.* bogini germańska *Ostara.*

Ebadjery, ów, *blp. m.* chrześcjański szczep Arabów w Irak-Arabji.

Ebjonici, tów, *błp. m.* chrześcjańska sekta 2go wieku w Palestynie.

Eblis, a, *lm.* **y,** *m. mit.* zły bóg arabski, znaczący tyle, co gdzieindziéj Aryman, Tartak, Bablis, Czernoboh. Walczy z Tagutem, panem i rozdawcą ściatłości, a znaczy ciemność. Mahomet zrobił z niego w Koranie naczelnika djabłów, którego porównywa z żydowskim szatanem. Są w Arabji, równie jak w Persji, *Diwy*. Wodzem ich jest Eblis.

Ebrejczyk, a, *lm.* **i,** *m.* tak się zowią niektóre dawniejsze pieniądze duńskie, z powodu hebrajskich liter w wyrazie *Jehovah* ich legendy, *ob. Justus judex*.

Ebuleusz, a, *blm. m. mit.* syn Aisa i Persefony, bożek grecki, oznacza oziminę. Bratem jego jest Zagreusz.

Ech! *w.* głos żalu, *ob. Ah! Eh!*

Eche, *ob. Ehe*.

Echej, *w.* he! słysz no!

Echejastechnja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka zmyślania głosu, brzuchomówstwo.

Echidna, y, *blm. ż. mit.* żona Tyfona, a matka psa Cerbera, potwor piekielny najokropniejszy, jest djablica grecka, równa egipskiéj *Bucie*.

Echinity, ów, *m. geol.* rodzaj skamieniałości skorupiaków, in. zowią się *Jeżowce, Jeże morskie, Żabie kamienie, Jaja wężowe, Morskie jabłka, Bufonity, Skolopendryty*. Ułamki kopalne echinitów, jak *np.* ich kolce, zwą się niek. *Kamieniami żydowskiemi*.

Echinoftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* zapalenie powiek.

Echjon, a, *m. mit.* syn Merkurego, jeden z towarzyszów Kadmusa.

Echo, a, *lm.* **a,** *n.* (z grec.) 1) odgłos, dźwięk głosu odbijający się. *Echo z lasu, z dolin, z gór, v. po lasach, po dolinach, po górach. Echo powtórzone.* 2) = *mit.* nimfa Echo. *Smutna, v. smutne Echo*.

Echometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia dźwięku.

Echometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie dźwięku.

Eć, *ps.* i *w. prow.* od się, od siebie, na lewo, (mian. u ludu, gdy się wola na zaprzężone woły, by się zwróciły na lewo).

Ećny, a, e, *p. prow.* po lewéj stronie idący, *np.* wół zaprzężony.

***Ed, a,** *blm. m.* piérwszy z madżiarskich Kumanów.

***Edam, a,** *lm.* **y,** *m.* drugi z madżiarskich Kumanów.

Edda, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* jest książeczka, któréj nazwa znaczyć ma krynicę poezji, zamykająca w sobie zbiór normandzkich klechd świętych i bohatérskich. Treść jéj wybiega z Islandji, rozszerzając się przez Norwegją, Szwecją, Danją i północne Niemcy aż do batawskiego Renu. Ułożył ją około 1100 roku Saemund Sigfuson, ksiądz chrześcjański, gdy pogaństwo normandzkie już runęło, a pienia Skaldów utraciły religijną wartość. Leżała przez 500 lat w ukryciu. Dopiéro w r. 1643 Brynjolf Swensen, biskup Skalholcki w Islandji, wydobył ją na widocz. Odtąd wzbudzała ciekawość, uwielbienie i krytykę. Jest także *Edda* młodsza, którą ułożył na podaniach ludu norwegski dziejopis Snoro Sturleson. Obie Eddy stanowią dziś główne do poznania wiary normandzkiéj źródła.

Edematycznie, *ps. med.* (z łać.) przez obrzęknięcie, przez opuchnięcie.

Eden, u, *blm. m.* (z hebr.) raj.

Edesja, ji, *ż. mit.* bogini jedzenia u starożytnych Rzymian.

Edredon, a, *lm.* **y,** *m.* puch z pewnego gatunku ptaka z rodzaju kaczek (eiderdon).

Eduardeus, moneta, *ob. Rozenobl*.

Eduka, i, *blm. ż. mit.* 1) bóstwo wychowania u starożytnych Rzymian. 2) = i **Edulja, ji,** *v.* **Edulika, i,** *v.* **Edussa, y,** bogini dzieci.

Edukacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wychowanie, wykształcenie umysłowe. *Dać edukacją dzieciom*.

Edukacyjny, a, e, *p.* od edukacji. *Instytut edukacyjny. Komissja edukacyjna*, ustanowiona w Polsce po skasowaniu Jezuitów w r. 1773.

Edukować, ował, uje, *scz. nd.* wychowywać, uczyć, wykształcać umysłowo.

Edukowany, a, e, *im.* dobrze wychowany, dobrze ukształcony. *Człowiek edukowany*.

Edukt, u, *lm.* **a,** *m.* (z łać.) *prze. praw.* 1) dowodzenie sądowe szlacheckiego pochodzenia. 2) = wyciąg ze sprawozdania, dokumentu, i t. p.

Edycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wydanie, wydrukowanie dzieła.

Edykt, u, *lm.* **a,** *m.* (łać.) wyrok, ukaz. *Edykta Cesarzów Rzymskich*.

Edyl, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) w dawnym Rzymie, urzędnik mający dozór nad budowami publicznemi.

Edylostwo, a, *lm.* **a,** *n.* urząd edyla.

Edylski, a, e, *p.* od edyla.

Edytor, a, *lm.* **owie,** (z łać.) *ob. Wydawca dzieła*.

Edytorstwo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Wydawnictwo*.

Efebja, ji, *blm. ż.* (z grec.) dojrzałość wieku młodzieńczego, chłopięcego.

Efej, *bb. Efeus*.

Efekt, *ob. Effekt*.

Efemeryczny, a, e, *p.* krótkotrwały, jednodniowy.

Efemerydy, ryd, *błp. ż.* 1) *as.* nazwa tablic astronomicznych, obejmujących miejsce ciał niebieskich, ich codzienne biegi, i t. d. 2) = *zool.* ogólna nazwa krótkotrwałych żyjątek, mian. owadów.

Efendi, *v.* **Effendi, ego,** *lm. nieuż.* (z tur.) uczony prawnik w Turcji; w ogóln. uczony, mistrz. *Reis-Effendi*, kanclerz państwa Tureckiego.

Efeus, a, *v.* **Efej, a,** *blm. m.* (Ephoeus) *mit.* syn Neptuna i Alcjony.

Effekt, u, *lm.* **a,** *m.* (z fran.) 1) wrażenie, skutek wrażenia. *To na mnie nie zrobiło żadnego effektu*. 2) = rzecz jaka, przedmiot. *Effekta*; własność ruchoma, ruchomości.

Effekty, ów, *błp. m. han.* wszelkie listy wekslowe, weksle właściwe, obligacje skarbowe i t. p.

Effendi, *ob. Efendi*.

Efflorescencja, ji, *blm. ż.* 1) *chem.* a) właśc. *pokwitanie* (ob. ten wyr.); b) = *wysychanie, wietrzenie* (ob. ten wyr.). 2) = *farm.* (efflorescentia), rozpadanie się kryształów na miałki proszek, przez zostawienie kryształów niektórych soli w ciepłém miejscu, przez co tracąc wodę krystalizacyjną, zmieniają się w proszek, np. siarkan lub węglan sody.

Effronter, a, *lm,* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z fran.) bezczelny śmiałek.

Effronterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) bezwstyd, bezczelność, zuchwalstwo.

Efor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) urzędnik w dawnéj Lacedemonji.

Eforski, a, ie, *p.* od efora.

Eframity, ów, *błp,* *m.* tak nazywano za Augusta III pieniądze fałszowane przez Efraima Brenn w Wrocławiu. *Eframity srebrne*, były tymfy fałszywe. *Eframity złote*, fałszywe August-dory.

Egerja, ji, *blm. ż. mit.* bóstwo połogów, nimfa.

Egestja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* 1) wydalenie z ciała cząstek zużytych, jemu niepotrzebnych. 2) = wydalenie z ciała przez womit lub wolność żołądka cząstek pokarmu nie mogących się strawić.

Egeusz, a, *blm. m. mit.* król Ateński, ojciec Tezeusza. Dał się ujarzmić od Minosa, króla Krety, któremu płacił haracz i posyłał pewną ilość młodzieży ateńskiéj corocznie na pożarcie dla Minotaura w Labiryncie. Od hańby téj uwolnił Ateny Tezeusz.

Egho, *nieod. m. mit.* bóg Negrów w Gwinei.

Egida, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) świetna, ogromna tarcza (w poezji); *przen.* silna w kim obrona, opieka. *On jest moją egidą*.

Egides, a, *blm. m. mit.* potwór zrodzony z ziemi.

Egipcjan, u, *blm. m. druk.* (u zecerów) łaciński, gruby gatunek czcionek, który się używa zwykle do tytułów i t. p.

Egipski, a, ie, *p.* od Egiptu, z Egiptu. *Egipska niewola. Egipskie baranki, przen.* zam. wszy. *bot. Egipski bób, ob. Bób wodny* (Nelumbium). *Egipska jarka*, bł. posp. nazwa tak zwanéj *Pszenicy polskiej* (Triticum polonicum). *Egipska pszenica, ob. Pszenica angielska* (Triticum turgidum *v.* compositum). *Egipskie żyto*, odmiana *żyta zwyczajnego* (Secale cereale), odznaczająca się wielkością ziarn i prędszém dojrzewaniem; łatwo się przeto wysypuje z plewek.

Egle, *nieod. ż. mit.* właściwie błyskawica; Hesperyda, córka Eskulapa; Gracja, Najada.

Egofonja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* dźwięk podobny

do kozłego beczenia, dający się słyszéć przez wysłuchiwanie piersi w niektórych chorobach piersiowych.

Egoista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) samolub, sobek, sobolub.

Egoistka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta samolubna, sobka.

Egoistowski, a, ie, *ob. Egoistyczny, psł. Po egoistowsku, ob. Egoistycznie*.

Egoistowstwo, a, *blm. n. ob. Egoizm*.

Egoistycznie, *ps.* samolubnie, jak zwykli samoluby.

Egoistyczność, ści, *blm. ż.* samolubność, sobkowstwo.

Egoistyczny, a, e, *p. v.* **Egoistowski,** samolubny, sobkowy, sobolubny.

Egoizm, u, *blm. m.* samolubstwo, sobolubstwo, sobkowstwo. *Z egoizmu, przez egoizm. Rządzić egoizmem*.

Egotyczność, ści, *blm. ż. ob. Samobyt, Samoistność*.

Egotyczny, a, e, *p. ob. Samobytny, Samoistny*.

Egres, a, *blm. m, mit.* fiński bożek lnu i ogrodowych jarzyn, coś nakształt litewskiego Wajźganta.

Egzagieracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) przesada, przesadzenie.

Egzagierator, a, *lm.* **owie,** *m.* który przesadza, powiększa rzeczy.

Egzagierować, ał, uje, *scz. nd.* przesadzać. *Ma zwyczaj egzagierować*.

Egzakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) pobór, pobieranie, wybieranie przymuszone. np. podatków.

Egzaktor, a, *lm.* **owie,** *m.* który gwałtownym sposobem wybiera podatki.

Egzaltacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) zapał, wzburzenie, uniesienie, przesada, zbytnia czułość. *Egzaltacja umysłu. W egzaltację wprawiać. W egzaltację wpadać*.

Egzaltować, ał, uje, *scz. nd.* przesadzać, wpadać w zapał, w uniesienie, wzburzać się.

Egzaltowany, a, e, *p.* łatwo się unoszący, przesadny, zapalony. *Głowa egzaltowana. Człowiek egzaltowany*.

Egzamen, (*v.* **Egzamin**), **u,** *lm.* **a,** *m.* (z łać.) próba, popis, badanie. *Składać, złożyć egzamen. Pódać się do egzamenu. Słuchać egzamenów*.

Egzamenacyjny, a, e, *p.* od egzamenu. *Kommissja egzamenacyjna*, t. j. śledcza, badająca, słuchająca.

Egzaminator, a, *lm.* **owie,** *m.* słuchający egzamenu, dochodzący, badający.

Egzaminatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* słuchająca egzamenu, dochodząca, badająca.

Egzaminatorski, a, ie, *p. ob. Egzaminacyjny*.

Egzaminować, ał, uje, *scz. nd.* słuchać egzamenu, wybadywać.

Egzarch, a, *v.* **Egzarcha, y,** *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) 1) starosta *v.* wielkorządca cesarza Greckiego. 2) = (w kościele greckim) Metropolita.

Egzarchat, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) wielkorządztwo, godność wielkorządcy (za cesarzów Greckich).

Egzartykulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) odczłonkowanie, odjęcie jakiego członka.

Egzdywizja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) podział majątku na cząstki pomiędzy wierzycielów. *Narobił mnóstwo długów i pójdzie pod egzdywizję*.

Egzdywizorski, a, ie, *p.* tyczący się egzdywizji. *Sąd egzdywizorski*.

Egzegietyczny, a, e, *p.* odnoszący się do egzegiezy.

Egzegieza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) wykład grammatyczny tekstu Pisma św.

Egzekracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) odjęcie świętości.

Egzekucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wykonanie, uskutecznienie. *Prawo jest martwe bez egzekucji*. 2) = spełnienie, dopełnienie. *Egzekucja wyroku, dekretu*. 3) = domierzanie kary, stracenie. *Egzekucja złoczyńcy*. 4) = (o dziełach sztuki) oddanie, wykonanie. 5) = wybieranie podatków. 6) = żołnierze posłani dla wybrania podatków. *Posłać, postawić komu egzekucją*.

Egzekucyjny, a, e, *p.* od egzekucji, wybierania podatków. *Wydać palet egzekucyjny*.

Egzekutne, ego, *n.* opłata pieniężna, sztraf, opłata żołnierzom przysłanym na egzekucją.

Egzekutor, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) wykonawca. *Egzekutor testamentu*. 2) = żołnierz *v.* policjant posłany dla wybrania podatków.

Egzekutorka, i, *lm.* **i,** *ż.* wykonawczyni. *Egzekutorka testamentu*.

Egzekutywus, a, *lm.* **y,** *m. żart.* człowiek ściśle egzekwujący polecenia, umiejący egzekwować.

Egzekwje, ij, *błp. ż.* (z łać.) obrządek pogrzebowy, żałobne nabożeństwo za dusze zmarłe.

Egzekwować, ał, uje, *scz. nd.* 1) wykonywać. *Egzekwować wyrok, dekret*. 2) = (o dziełach sztuki). *Egzekwować sztukę muzyczną*. 3) = wybierać, zyskiwać. *Egzekwować podatki zaległe*.

Egzempcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) uwolnienie; wyjęcie od czego.

Egzemplarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) dzieło, jedna sztuka dzieła. *Odbić dzieło na dwa tysiące egzemplarzy. Egzemplarz sposzyty, oprawiony*. 2) = *fig.* człowiek śmieszny.

Egzempt, a, *lm.* **ci,** *m.* który otrzymał uwolnienie, wyjęcie od czego.

Egzenteracja, ji, *lm.* **je,** *ż,* **Egzenterowanie, a,** *lm.* **a,** *n.* (z łać.) otworzenie, wywnętrzenie trupa.

Egzenterować, ał, uje, *scz. nd.* otwierać, wywnętrzać trupa.

Egzercerować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) *nieuż.* uczyć robić bronią, ćwiczyć. *Egzercerować żołnierzy*.

Egzercerunek, nku, *lm.* **nki,** *m. nieuż.* robienie bronią, musztra.

Egzercirhauz, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) gmach, budowa, gdzie się wojsko egzercytuje, t. j. ćwiczy się w musztrach.

Egzercycja, *ob. Ćwiczenie*.

Egzercytacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Ćwiczenie*.

Egzercytować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) ćwiczyć, kształcić, doskonalić. = **się,** *slz.* ćwiczyć się, kształcić się, wprawiać się do czego. *Egzercytować się w śpiewaniu, w graniu*.

Egzhalacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) właśc. wyziewanie, wydychanie. 2) = *med.* wyjście płynu z jakiegokolwiek miejsca ciała, który zostaje wsiąkniętym przez narzędzie do tego przeznaczone dla przeniesienia go w inne miejsce. 3) = *bot.* wydalanie z siebie przez rośliny gazu niepotrzebnego do ich istnienia.

Egzhalacyjny, a, e, *p.* wyziewający, wyziewny.

Ekshalować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) wyziewać z siebie (pary, gazy).

Egzorbitancja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *nieuż.* wykroczenie przeciw prawu publicznemu, przeciw ustanowionemu porządkowi.

Egzorbitować, ał, uje, *sn. nd. nieuż.* z pod praw się uchylać, wykraczać.

Egzorcysta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z grec. łać.) mający moc wypędzania djabła z opętanych.

Egzorcyzm, u, *lm.* **y,** *m.* zaklinanie czarta, wypędzanie mocą boską złego ducha, *gmin. Czartopioch*.

Egzorcyzmować, ał, uje, *scz. nd.* zaklinać, zażegnywać czarta, wypędzać go z opętanego człowieka, z domu.

Egzorta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) nauka upominalna, napomnienie religijne, przemowa pogrzebna.

Egzostoza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *med.* narost na kości tworzący się z massy kostnéj.

Egzotyczny, a, e, *p.* zagraniczny, obcy. *Rośliny, drzewa egzotyczne. Do egzotycznych drzew liczą się u nas: drzewo życia* (Thuja), *jawory, akacje, sumaki, kasztan gorzki, orzech włoski* i t. p.

Egzulant, a, *lm.* **ci** *m.* (z łać.) wygnaniec, wywołaniec.

Egzulceracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* owrzodzenie.

Egzystencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) byt, bytność, istność.

Egzystować, ał, uje, *scz. nd.* być, istnąć, istnieć, żyć.

Egzystymacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) ocenienie, poszanowanie.

Eh! *w.* oznaczający gniew, nieukontentowanie. *Eh! rób, co ci się podoba, ja o to nie dbam*.

Ehe, *v.* **Ehę,** głos potwierdzającego, aha, tak, tak istotnie, niek. *żart.* zam. czy tak? a więc tak?

Ej, Ejże! *w.* 1) głos grożącego i ostrzegającego. *Ej oberwiesz! Ej poczekaj-no!* 2) = wątpiącego. *Ejże! czy to prawda?*

Ejakulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wyrzucenie, wytryśnięcie.

Ejdylik Kor, a, *lm.* **y,** *m. mit.* szósty celtycki świniarz, lub założyciel tajemnic Cerydwy. Obrzędy jego zgadzały się z nauką Rudhoma Gawra. Zwał się także Gwyddelin Kor.

Ejdyn, u, *blm. m. v.* **Ejdjol, a,** *blm. m v.* **Ejdyt, a,** *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, żywy rozstawiacz wojennych szyków, pan ze szlachetną piersią, jest Mars trzeci. On Lew i Bard. Zamordował go zdradziecko Albion na biesiadzie Joeru.

Ejekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* wymioty, rzygi.

Ejera, y, *blm. ż. mit.* Azynja normandzka, zwiastunka i roznosicielka szczęścia.

Ejgira, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, trzecia Cerydwy matka, żona Utyra-Pendragona, pomocnica Genatywgi, eleuzyjska Afrodyta, jest miłość, związująca duszę z ciałem, niebo z ziemią, śród macierzyńskiego żywota. Artur był jéj więźniem.

Ejhelin, a, *blm. m. mit.* bard celtycki, głośny pieśniami.

Ejm, u, *blm. m. mit.* dziś Embach niedaleko Dorpatu, estońskie jezioro święte, o którém piękna jest legenda, iż było niegdyś w kraju próżniaków, których znienawidziwszy, uleciało w górę w postaci obłoku, a po długiéj podróży pomiędzy słońcem i ziemią, spuściło się w Estonji.

Ejmarmena, y, *blm. ż. mit.* córa Fanesa, a żona i siostra Chaosa znaczy tyle u Greków, co u Rzymian *Fatum*. Bogini ta jest nieubłagana, nielitościwa, okrutna i twarda w wyrokach swoich. Bez niéj nic się nie staje. Drżą przed nią sami bogowie. Rozkazy jéj zawsze żelazne i niepodobne do cofnięcia. Godłem jéj młot. Inne imiona jéj: *Moira, Fatum*. Dziećmi jéj są: *Chronos* i *Rea*. Zniosła także ogromne jaje, które otworzył Chronos, a z którego wydobyły się: *Uran, Ereb* i *Gaja*.

Ejmer, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) miara rzeczy płynnych, *ob. Wiadro.*

Ejnał, Hejnał, Hajnał, u, *lm.* **y,** *m.* (z węg.) *prze.* 1) pieśń budząca. *Hejnał wszyscy zaśpiewajmy.* 2)=*prze. nieuż.* zorza.

Ejnherjar, a, *lm.* **y,** *m. mit.* normandzki duch bohatéra i poległego w bitwie rycerza. Ejnherjary mieszkają w Walhalli, siedząc za stołami uciechy, pijąc miód wiecznego żywota, nalewany i podawany im od *Walkir*, dziewic boju. Co poranek wyjeżdżają konno, powtarzając krwawe tańce, jakie wyprawiali za życia i ćwicząc się do bitwy, jaka na nich czeka przed pożarem świata. Pod wieczór wracają do Walhalli, jedząc, pijąc i odpoczywając w słodkich uściskach Walkir.

Ejnmyrja, ji, *blm. ż. mit.* córka Loka i Gloedy, ognia i zarzewia, olbrzymka normandzka, znaczy popiół.

Ejrene, *v.* **Irena, y,** *blm. ż. mit.* córka Jowisza, właściwie Pokój.

Ejrometr, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie wskazujące cienkość włoska wełny. *E. Dollonda, E. Koehlera*, od wynalazców tak nazwane.

Ejsspat, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *min.* spat lodowaty, rodzaj minerału.

Ejza, y, *blm. ż mit.* córka Loka i Gloedy, ognia i zarzewia, normandzka olbrzymka, znaczy żużelicę.

Ekarte, *nieod.* (z fran.) gra w karty, między dwoma osobami, z 32 kartami.

Ekbatana, y, *blm. ż. mit.* gród siedmiu planet, lub Kabirów, otoczon siedmiobarwnemi murami, miasto starożytnéj Persji.

Ekdemiczna (choroba), *ż.* (z grec.) nie epidemiczna i nie endemiczna.

Ekerken, a, *lm.* **y,** *m. mit.* imię jednego z Koboldów.

Ekier, u, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Ekierka, i,** *lm.* **i,** *ż. ob. Węgielnica.*

Ekiu, (Ecu) moneta, *ob. Talar.*

Ekiwok, u, *lm.* **i,** *m. ob. Dwuznaczność, Przecherka.*

Ekke, ego, *blm. m. mit.* germański rodziciel świata, bóg ciemności, tyle, co normandzki Fimbultyr. Jest to również olbrzym. Przeciwnikiem jego *Fazolt*.

Eklampsja, ji, *blm.* (z łać.) *med.* nerwowa choroba najczęściéj nawiedzająca kobiéty położnice i dzieci.

Eklamptyczka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* chora na eklampsję.

Eklegma, y, *lm.* **y,** *ż. farm.* (Eclegma *v.* linctus) wszelka mikstura gęstawa, smaku słodkiego.

Eklektyczność, ści, *blm. ż. v.* **Eklektycyzm, u,** *blm. m.* (z grec.) wybieranie z różnych systematów filozoficznych i tworzenie z nich nowego; wybieranie co najlepszego i skupianie tego w jedną całość.

Eklektyczny, a, e, *p.* od eklektyczności, wyborowy, doborowy, zbiorowy.

Eklektyk, a, *lm.* **cy,** *m* 1) filozof wybierający z różnych systematów to, co się mu podoba. 2)=*fig.* niesamodzielny, zbieracz.

Eklektyzm, u, *lm.* **y,** *m.* wybieranie co najlepszego i skupianie tego w jedno.

Eklezjarchja, ji, *blm. ż.* (z grec.) władza kościelna, panowanie kościoła.

Eklezjasta, y, *lm.* **ści,** *m.* duchowny, kapłan.

Eklezjastyczny, a, e, *p.* 1) kościelny, tyczący się nauki kościoła. 2) = niek. zam. duchowny, kapłański.

Eklezjastyk, a, *blm. m.* (z grec.) 1) tytuł ksiąg Salomonowych. 2) =niek. zam. Salomon, domyślny twórca ksiąg Eklezjastyku. 3) = *ob. Eklezjasta.*

Eklik, u, *lm.* **i,** *m.* moneta turecka (2 piastry), *ob. Piastr.*

Eklipsa, *ob. Zaćmienie.*

Ekliptyka, i, *blm. ż.* (z grec.) *as.* in. *Rd. Zaćmica*, wielkie koło sfery niebieskiéj, opisane biegiem rocznym ziemi około słońca, nachylone ku płaszczyznie *równika* pod kątem 23 (z czemś) stopni; ekliptyka jest *istotną drogą ziemi* około słońca, czyli pozorną drogą słońca około ziemi; *znaki ekliptyki, ob. Znaki zodjaku.*

Ekloga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) rodzaj poezji sielskiéj, sielanka, idylla. *Ekloga Wirgiljusza.*

Ekonom, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) 1) rządca folwarczny, dwornik. 2) = *fig.* znający się na gospodarstwie, gospodarz. *Dobry z niego ekonom.* 3)=*ob. Szafarz.* 4)= *prze.* człowiek oszczędny, rządny. *Z niego wielki ekonom.*

Ekonomicznie, *ps.* 1) według zasad ekonomji (politycznéj). 2)=gospodarnie, oszczędnie.

Ekonomiczny, a, e, *p.* 1) tyczący się ekonomji, gospodarstwa. 2)=gospodarny, rządny, oszczędny.

Ekonomik, a, *lm.* **cy,** *m.* i **Ekonomista, y,** *lm.* **ści,** *m.* 1) posiadający naukę ekonomji (politycznéj), piszący w tym przedmiocie. 2) *Ekonomik*, człowiek ekonomiczny, t. j. gospodarny, oszczędny.

Ekonomika, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) gospodarstwo, *ob. Ekonomja.* 2)=gospodarność, oszczędność. 3)=rozrządzenie, rozporządzenie części.

Ekonomista, y, *lm.* **ści,** *m. ob. Ekonomik.*

Ekonomizować, wał, uje, *scz. nd.* oszczędzać, oszczędnie się rządzić.

Ekonomja, ji, *lm.* **je,** *ż.* i **Ekonomika, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) gospodarstwo, rząd domowy. *Ekonomja krajowa. Ekonomja polityczna*, t. j. nauka wykładająca zasady dobrego kraju gospodarowania. *Ekonomja domowa.* 2)=*w lm. Ekonomje*, w dawnéj Polsce, dobra skarbowe, królewskie. 3)= mieszkanie rządcy dóbr. 4)=*fig*, oszczędność, gospodarność, rządność.

Ekran, *v.* **Ekran, a,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) daszek, kapturek; zasłona od pieca; zasłona od światła, od ognia. 2)=*myś.* gatunek zasłony, na której bywa wymalowane jakie zwierzę, *np*, krowa, cielę, i *t. p.* za którą potém ukrywa się myśliwy i czatuje na zwierza, (in. *krowa, kobyła, cielę, tarcza*).

Ekrynologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wymiotach ludzkiego ciała.

Ekrytuar, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) przyrząd do pisania; to co do pisania należy razem zebrane, stanowiące rodzaj ozdobnego sprzętu.

Eks, *ż. mit.* 1) koza, karmicielka Jowisza. 2)=zam. były, wyłączny, w złączeniu z innemi wyrazami.

Eksaktor, *ob. Egzaktor.*

Eksccellencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) *nieuż.* dostojność, wysokość, wielmożność. *Wasza Eksccellencja. Jego Ekscellencja, ob. Jaśnie.*

Ekscentrycznie, *ps.* dziwacznie, oryginalnie, daleko od zwyczajnego uważania.

Ekscentryczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* (z łać.) 1) *as.* największa odległość od środka. 2)=*fig.* dziwaczny sposób życia, dziwaczność, oryginalność. 3)=gwałtowność, wybujałość myśli.

Ekscentryczny, a, e, *p.* 1) *mat.* odśrodkowy. 2)=

fig. dziwaczny, oryginalny, uważający rzeczy dotąd niesłychanym sposobem.

Ekscepcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wyjątek. *Są ekscepcje od reguł pospolitych.* 2) *praw.* **Ekscepcje, ij,** *blp.* obrony ze strony pozwanego, nie wdające się w samą sprawę *in principali*, przez które się akcja powodu usuwa, albo tylko od sądu, że niewłaściwy, albo się zyskuje odroczenie, czyli na czas zawieszenie, albo się niszczy, czyli, jak najczęściéj, zbija pozew, albo się przecina sama akcja dla przedawnienia rzeczy zagodzonéj lub osądzonéj. Ogólnie zwano u nas *ekscepcje* także *akcessorjami*.

Ekscepta mazowieckie, *praw.* niektóre przepisy, z dawnych statutów zebrane, których zachowanie księstwo mazowieckie, przy połączeniu z koroną, zastrzegło sobie.

Ekscerpt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) wyciąg, wypis (z ksiąg).

Eksces, u, *lm.* **a,** *v.* **y,** *m.* (z łać.) 1) wykroczenie, nadużycie czego, wybryk; przestępstwo. *Robić ekscessa.* 2)=zbyteczny pobór, zdzierstwo.

Ekscypować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) *sobie co*; warować sobie, wyjmować. *Ze sprzedanego ogrodu ekscypował sobie kilka drzew.* 2)=odrzucać, wyłączać. *Ekscypować sędziego.*—**Ekscypować się,** *złz.* wyłączać się. *Sędzia sam się ekscypował.*

Ekscytacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) podniecanie, drażnienie, pobudzanie.

Ekscytarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) co wzbudza, pobudza, budziciel. *Zegar ekscytarz. Zegar z ekscytarzem.*

Ekscytatorjum, *nieod. n.* (z łać.) przypominanie, powtórne polecenie, wydane dla przyśpieszenia skutku pierwszego.

Ekscytować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) pobudzać, podniecać.

Ekshalacja, Ekshalacyjny, Ekshalować, *ob. Egzhalacja, Egzhalacyjny i Egzhalować.*

Ekshibit, *nieod. m.* (z łać.) *praw.* papier, dokument, należący do sprawy sądowéj.

Ekshipotekować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) wymazać z ksiąg hipotecznych.

Ekshipotekowany, a, e, *im.* wymazany z ksiąg hipotecznych.

Eksbumacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wygrzebienie ciała.

Eksjezuita, y, *lm.* **ici,** *m.* były jezuita.

Ekskanclerz, a, *lm.* **e,** *m.* były kanclerz.

Eksklamacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wykrzyk, wykrzyknięcie.

Ekskludować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *ob. Wyłączać.*

Ekskluzja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Wyłączenie.*

Ekskluzywe, *ps.* (z łać.) wyłącznie.

Ekskomunika, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Klątwa.*

Ekskomunikować, *ob. Wykląć.*

Ekskorjacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* zejście skóry z którejkolwiek części ciała.

Ekskrecja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* odchód szkodliwych humorów.

Ekskrementa, ów, *blp. n. fizjol.* i *chem.* wyrzuty, v. odchody (*v.* sekrecje odchodowe) wydalające się z organizmu zwierzęcego drogą kiszki odchodowéj, zwykle w postaci w półzsiadłéj, niek. gęstopłynnéj składające się, oprócz wody, ze szczątków roślinnych i zwierzęcych, właściwéj ekstraktowéj substancji, żółci, białka, pikromelu, części solnych i nierozpuszczających się w wodzie kombinacij, in. *Wymiot, Pomiot, Łajno, Stołec.*

Ekskursja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Wycieczka.*

Ekskuza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) wymówka, tłumaczenie.

Ekskuzować, ował, uje, *scz, nd.* (z łać.) *kogo;* tłumaczyć, uniewinniać, wymawiać. = **się,** *złz.* tłumaczyć się, uniewinniać się, wymawiać się.

Eksofficja, ów, *blp.* (z łać.) *prze.* urzędowne powinności, ciężary. *Eksofficja miast, czyli dawanie kwater dla dworu królewskiego, senatorów, posłów.*

Ekspedjent, a, *lm.* **ci,** *m.* kommissant wyprawujący, wysyłający towary.

Ekspedjować, ował, uje, *scz. nd.* 1) wysyłać, wyprawiać (towary, sprawę, i t. p.). 2) = wygotowywać, kończyć.

Ekspedjowanie, a, *lm.* **a,** *n.* wysyłanie, wyprawianie. *Ekspedjowanie poczty. Ekspedjowanie spraw.*

Ekspedjowany, a, e, *p.* wyprawiony, wygotowany, odrobiony.

Ekspedycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) odprawa, wyprawa. *Ekspedycja pocztowa. Ekspedycja generalna, v.* pospolite ruszenie. 2)=kopja urzędowa aktu.

Ekspedycyjny, a, e, *p.* tyczący się ekspedycji, od ekspedycji. *Ekspedycyjne bióro. Ekspedycyjna księga;* księga handlowa w tych domach, które się zajmują ekspedycjami, służąca do zapisywania ekspedjujących się rzeczy, oraz kosztów na to poniesionych.

Ekspedyte, *ps.* (z łać.) biegle, doskonale, z łatwością. *Mówić jakim językiem ekspedyte.*

Ekspedytor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) który odprawia, odprawujący; urzędnik do czynności ekspedycyjnych.

Ekspedytura, y, *lm.* **y,** *ż.* bióro ekspedycyjne.

Ekspektant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) oczekujący czego; kandydat do posady jakiéj. 2)=*praw.* który ma udzielony sobie przywiléj na przeżycie.

Ekspektatywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *prze.* 1) oczekiwanie. *Być w ekspektatywie. Mieć ekspektatywę na urząd.* 2)=*praw.* przywiléj otrzymany na przeżycie.

Ekspens, u, *lm.* **a,** *m.* (z łać.) koszt, wydatek, rozchód.

Ekspensować, ował, uje, *scz.* i *n. nd.* wydawać, łożyć na co.

Ekspensownie, *ps.* z wielkim nakładem, kosztownie.

Ekspensowny, a, e, *p.* 1) wiele kosztujący, kosztowny. 2)=niek. zam. stratny, nieumiejący bacznie wydatkować.

Eksperyment, u, *lm.* **a,** *m.* (z łać.) 1) próba, doświadczenie. 2)=*prow. prze.* rozkaz sądowy do stawania strony u sądu.

Eksperymentalny, a, e, *p.* na doświadczeniu oparty, doświadczalny. *Fizyka eksperymentalna.*

Ekspijar, a, *lm.* **owie,** *m.* który był niegdyś w zakonie Pijarów.

Ekspiracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) skończenie, wyjście, np. kontraktu; upłynienie lat, terminu. 2) = *prze.* zam. skon, śmierć. 3) = niek. zam. wyziew z ciał zwierzęcych lub roślinnych. 4)=*fizjol.* oddech, odetchnięcie.

Ekspjacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) odpokutowanie.

Eksplikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) tłumaczenie, wyjaśnienie; tłumaczenie się, *ob. Roztocz, Rozwój.*

Eksplikować, *ob. Wyłuszczać, Wyjaśniać.*

Eksploatacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) *wł.* wydobywanie. 2) = wyrównanie, wypłaszczanie ziemi, np. pod kolej żelazną. 3) = wyzyskiwanie, t. j. ciągnięcie zysków z cudzéj pracy, nauki i t. d.

Eksploatować, ał, uje, *scz. nd.* 1) dobywać co skąd; ciągnąć z czego korzyści; obracać co na swą korzyść; mieć zysk z czyjejś pracy, nauki i t. p. *Eksploatować ziemię*; wyciągać z niéj możliwe zyski; lub téż, wyrównywać, wypłaszczać. *Eksploatować człowieka.*

Eksplozja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Wybuch.*

Eksponować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) wyjaśniać, okazywać, przedstawiać dowody. 2) = narażać, wystawiać.

Eksponowany, a, e, *p.* wyjaśniony, okazany, wystawiony.

Eksportacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wyprowadzenie, wywiezienie, wywóz. *Eksportacja towarów za granicę. Eksportacja przestępców.* 2) = wyprowadzenie ciała, pogrzeb. *Iść za eksportacją.*

Eksportować, ował, uje, *scz. nd.* 1) wyprowadzać towary za granicę; wywozić przestępców lub obwinionych o nadużycie praw. 2) = *ciało;* wynosić do grobu, grzebać umarłego.

Eksportowanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Eksportacja.*

Ekspostulować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) *z kim;* żądać od kogo zdania sprawy z czego.

Ekspressja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wyraz, wyrażenie; wyrazistość, dosadność. *muz. Z ekspressją,* t. j. z czuciem.

Ekspressywe, *ps.* (z łać.) wyraziście, dokładnie.

Ekspromissja, *pro w. ob. Nowacja.*

Ekspromissor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) rękojemca, ręczyciel, poręcznik.

Eksproprjacja, *ob. Wywłaszczenie.*

Ekspulsja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wyrugowanie, usunięcie, np. z majętności.

Ekstabulacja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Ekstabulowanie, a,** *lm.* **a,** *n.* (z łac.) wykreślenie, wymazanie z księgi hipotecznéj opłaconego długu.

Ekstabulować, ował, uje, *scz. nd.* (z łac.) wykreślać dług opłacony z księgi hipoteczněj.

Ekstaza, y, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) uniesienie, zachwycenie, zachwyt.

Ekstazjować się, ał—, uje—, *stz. nd. nad czém;* unosić się, zachwycać się nad czém; podwyższać co wielbiąc.

Ekstazjowany, a, e, *im.* uniesiony, zachwycony.

Ekstensja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) rozciągnienie, rozszerzenie, rozpostarcie. 2) = *prow.* wykonanie dekretacji.

Ekstensywe, *ps.* (z łac.) rozciągle, obszernie.

Ekstennacja (Extenuatio) **ji,** *ż.* (z łac.) *prow.* dzierżawa dóbr królewskich na wytrzymanie summy na téż dobra danéj.

Ekstern, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) uczeń przychodzący na pensją; nie stale mieszkający. 2) = doktor szpitala zewnętrzny.

Ekstirpacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wyluszczenie narośli z miejsca jéj siedliska.

Ekstra, *ps.* (z łac.) *nieuż.* 1) oprócz. 2) = nader, arcy, nadzwyczajnie. 3) = pewien rodzaj gry w piłkę.

Ekstradycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wydanie przestępcy na czyje ręce.

Ekstrakcja, *ob. Wyciąganie.*

Ekstrakt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) *chem.* i *farm.* in. *wyciąg;* sok wyciśnięty z mającéj medyczne działanie rośliny lub części roślinnéj i wyparowany do gęstości, albo téż otrzymywany z niéj wymoczeniem w zimnéj wodzie (maceratio), lub nalaniem gorącą wodą (infusio), lub wygotowaniem (decoctio), a potém odparowaniem; gdy zamiast wody użyje się winny spirytus lub eter, otrzymujemy *spirytusowe* i *eterowe ekstrakty*, lub *ekstraktowe*, *v. ekstraktywne* pierwiastki roślin; posiadają zawsze w spotęgowaniu smak, medyczną własność, a niek. i farbnik téj rośliny, z któréj dobytemi zostały. *Ekstrakt zwierzęcy*, *v. ekstraktowa zwierzęca substancja*, *ob. Osmazony.* 2) = *prow.* wyciąg, wypis z ksiąg.

Ekstraktowy, *v.* **Ekstraktywny, a, e,** *p.* np. *związek*, *kombinacja*, *substancja* i t. d. *chem. ob. Ekstrakt.*

Ekstraordynarja, ij, *v.* **jów,** *blp. ż. v.* (z łac.) niezwykłe, nadzwyczajne wydatki.

Ekstraordynaryjny, a, e, *p.* (z łac.) nadzwyczajny, niezwykły.

Ekstrapoczta, y, *lm.* **y,** *ż.* szybka, nie zwykła poczta; szybka lub w niezwykły czas jazda pocztowemi końmi, za które drożéj się płaci. *Wziąć ekstrapocztę. Jechać, jeździć ekstrapocztą. fig. posp. Robić co ekstrapocztą*, t. j. bardzo prędko.

Ekstrawazat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) *med.* krew przesiąkła przez ściany naczynia w organizmie zwierzęcym.

Ekstyrpator, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) pług do karczowania, gracownik; narzędzie do oczyszczania i spulchniania gruntu, składające się z kilku krojów, *v.* lemieszów, które w dwa naprzemian rzędy umieszczone są w drewnianych ramach.

Eksudacja, ji, *blm. ż. v.* **Eksudat, a,** *blm. m.* (z łac.) *med. ob. Wysięk.*

Ekumenicki, a, ie, *v.* **Ekumeniczny, a, e,** *p.* (z grec.) powszechny. *Sobór ekumenicki.*

Eksutorjum, *nieod. n.* (z łac.) *med.* środek zewnętrzny palący.

Ekwator, u, *blm. m.* (z łac.) koło równoległe od biegunów, otaczające ziemię od wschodu na zachód, i dzielące ją na dwie półkule: północną i południową, *ob. Równik.*

Ekwatorjał, u, *lm.* **y,** *m.* in. *Machina równikowa*, bardzo używane astronomiczne narzędzie, składające się głównie z koła wyobrażającego równik, koła zboczeń i lunety utwierdzonéj na płaszczyźnie koła zboczeń; używa się do brania wysokości ciał niebieskich, azimutu, prostego wznoszenia się i t. d.

Ekwilibrjum, u, *nieuż.* (z łac.) równowaga.

Ekwilibrycznie, *ps.* równoważnie, według praw równowagi.

Ekwinokcjalny, a, e, *p. geog.* i *as. Linja ekwinokcjalna*, *ob. Równonocny.*

Ekwipaż, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) 1) sprzęt wojskowy. bagaże. *Ekwipaż wojenny.* 2) = *mor.* służba na okręcie, osada. *Ekwipaż okrętowy.* 3) = pojazd z końmi. *Mieć piękny ekwipaż. Jeździć własnym ekwipażem.*

Ekwipować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) mundurować, zbroić, sztyftować. = **się,** *stz.* umundurować się, uzbroić się.

Ekwipowanie, a, *lm.* **a,** *n* **Ekwipówka, i,** *lm.* **i,** *ż.* umundurowanie, uzbrojenie. = **się,** *n.* umundurowanie się, uzbrojenie się. *Potrzeba mu tyle na wyekwipowanie się.*

Ekwiwalent, u, *lm.* **y,** *m. chem. ob. Równoznacznik.*

Ekwiwans, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) *muz.* dwa pełne równobrzmiące tony.

Ekwiwok, u, *lm.* **i,** *m.* (aequivocum), *ob. Dwuznacznik*, *Przecherka.*

Ekzantematyczny, a, e, *p.* (z grec.) na skórze się rozwijający. *Choroby ekzantematyczne.*

Ekzekutne, *ob Egzekutne.*

Ekzercycja, ji, *lm.* **je,** *ż. muz. ob. Ćwiczenie.*

Ekzmissja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wyprowadzenie się, ustąpienie z majątku.

Ekzmissyjny, a, e, *p.* wydalający, wyprowadzający.

Ekzmitować, ował, uje, *scz. nd.* wydalać z posiadłości na mocy prawa, wyrzucać kogo z dzierżawy.

Elada, y, *lm.* **y,** *ż.* (Scincus), *zool.* gad należący do rzędu *Jaszczurek* zwykłonogich.

Elagowy kwas, *chem. ob. Garbnik.*

Elaina, y, *blm. ż. chem. ob. Oleina.*

Elajl, u, *tlm. m. chem.* nazwa pewnéj chemicznéj kombinacji wodorodu z węglikiem, zwanéj dawniéj *gazem olejotworzącym;* przyjmuje się za *radykał.*

Elaopten, u, *blm. m. chem. ob. Eleopten.*

Elastycznie, *ps.* sprężyście, mocą sprężystości.

Elastyczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* sprężystość.

Elastyczny, a, e, *p.* sprężysty. *Gumma elastyczna*, *ob. Gumalastyka.*

Elateryna, y, *blm. ż. chem.* substancja z rzędu alkoloidów czyli zasad roślinnych, znaleziona w owocach *Balsamka sprężystego* (Momordica Elaterium).

Elateryt, u, *blm. m.* elastyczna smoła górna *v.* ziemna.

Elatynek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot. ob Nadwodnik*, roślina zwana także *Powoińczykiem.*

Elatyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) skamieniałe jodłowe drzewo.

Elb, a, *lm.* **y,** *m. mit.* germański Wicht biały, normandzkiemu Liosalfarowi, lub Elfowi białemu równy. Istoty te mają wszystkie własności i dzieje słowiańskich *Krasnalków.* Strzałą ich *Albszos*, a maczugą *Albbolt.* Król ich zowie się *Alberon.* Sługi jego są: *Alban, Alberych* i *Elberych.* Najsławniejsze Elby są: *Mermeut, Hler, Kary, Baldak, Hermunt* i *Daumling.* Żony ich *Elbinki.* Inne imiona ich: *Alby* i *Alpy.*

Elberych, a, *blm. m. mit.* jeden ze sług Alberona, króla giermańskich Elbów, lub Wichtów białych.

Elbinka, i, *lm.* **i,** *mit.* żeński Elb, lub Wicht biały, jest germańska karlica, normandzkiéj i celtyckiéj Fei równa. Istoty te ukazują się po domach ludzkich przy narodzinach dziatek. Lubią gędźbę, śpiew i taniec. Widują je po łąkach, jak odprawiają nocne bale. Tańce ich oznaczają urodzajny rok. Przepowiadają przyszłość. Przędą w służbie Frykki, lub Huldy. Rączek ich dzieło latająca po powietrzu podczas babiego lata pajęczyna. Królową ich żywcem od Celtów przejęta *Morgana.*

Eldorado, *nieod. n.* (z hisz.) bajeczny złotodajny kraj.

Elear, a, *lm.* **owie,** *m. ob. Eljer.*

Elefantiasis, *nieod.* (z grec.) *med.* choroba skóry, *ob. Słoniowina.*

Elegancja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) wykwintność, wytworność, gustowność. *Ubior pełen elegancji.* 2) = *zb.* osoby wykwintnie, strojnie ubrane. *Cała elegancja zbiera się u niego.*

Elegancki, a, ie, *p.* (z fran.) wykwintny, wytworny, kształtny, modny. *Ubior, strój elegancki. Towarzystwo eleganckie. Zwroty, wyrażenia eleganckie. psł. Po elegancku, ob. Elegancko.*

Elegancko, *ps.* wykwintnie, wytwornie, modnie. *Ubrany elegancko, v. po elegancku.*

Elegant, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) wykwintnie, modnie ubierający się, modnis, *ob. Gładysz.* 2) = *zool. ob. Kurtaczek.*

Elegantka, i, *lm.* **i,** *ż.* lubiąca się stroić, gustownie, modnie ubierająca się.

Elegantować się, ał—, uje—, *stz. nd.* gustownie, modnie ubierać się, stroić się.

Elegja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) rodzaj poezji, smutny, żałośny 2) = *muz.* utwor smutny, żałośny.

Elegjacki, a, ie, Elegijny, a, e, *p.* od elegji, smutny, żałośny.

Elejson, *niep.* (z grec.) zmiłuj się! *Kirje, elejson!* Panie zmiłuj się!

Elekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) obiór, wybór. *Elekcja królów. Elekcja urzędników.*

Elekcyjny, a, e, *p.* od elekcji, obieralny. *Król elekcyjny. Tron elekcyjny. Sejm elekcyjny*, t. j. zwołany dla obioru króla.

Elekt, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) nowo obrany.

Elekta, y, *blm. ż.* wełna owiec cienkowełniastych hiszpańskich, we wszystkich swych przymiotach najdoskonalszą, wyższy jeszcze stopień wyraża się przez *super-elekta*, t. j. najcieńsza wełna.

Elektor, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) co obiera, obierający, wyborca. 2) =tytuł dawniéj nadawany dziewięciu udzielnym rzeszy niemieckiéj książętom, mającym przywilej obierania cesarza niemieckiego.

Elektoralny, a, e, *p.* wyborczy. *Pole elektoralne. Zgromadzenie elektoralne.*

Elektorat, u, *lm.* **y,** *m.* władza i państwo elektorskie.

Elektorka, i, *lm.* **i,** **Elektorowa, ej,** *lm.* **e,** *ż.* żona elektora.

Elektorski, a, ie, *p.* od elektora *v.* elektorstwa. *Pałac elektorski. Godność elektorska.*

Elektorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) godność elektora, wyborcy. 2) = panowanie elektora. 3) = *zb.* elektor z swoją żoną.

Elektra, y, *blm. ż.* 1) *mit.* Atlantyda, córka Oceanu; Danajda, córka Agamemnona. 2) = * (w loice) *ob. Wiklacz.*

Elektrjona, y, *blm. ż. mit.* córka słońca.

Elektrochemizm, u, *blm. m.* własność elektryczności, sprawiania objawów chemicznych, odkryta przez Berzeljusa.

Elektrochemja, ji, *blm. ż.* nauka o działaniach chemicznych, za pomocą elektryczności.

Elektrod, u, *lm.* **y,** *m.* biegun stosu galwanicznego.

Elektrododatne ciała, *chem.* zowią się te, które w skutek właściwéj ich istocie elektryczności dodatniéj, przy działaniu stosu Wolty, udają się ku biegunowi ujemnemu; z pierwiastków, wszystkie metale względem metaloidów są w rozmaitym stopniu *elektrododatniemi* (najbardziéj potas); zasady solne, względem kwasów, także są *elektrododatniemi ciałami.*

Elektrodynamika, i, *blm. ż.* nauka o elektryczności prądującéj, t. j. zostającéj w ruchu *v.* strumieniejącéj.

Elektrofor, u, *lm.* **y,** *m. fiz.* i *chem.* narzędzie, służące do obudzania i przechowywania elektryczności (miano przy doświadczeniach *eudjometrycznych*); używa się do zapalania mieszaniny gazów; *elektrofory* są rozmaite od nazwisk wynalazców, Rd. *Iskiernik.*

Elektromagnetyzm, u, *blm. m.* (z grec.) magnetyzm otrzymany za pomocą elektryczności, Rd. *Gromłomagnesowość.*

Elektrometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) machina do poznania stopnia natężenia i gatunku elektryczności ciała jakiego, in. *Elektroskop*, *Elektroskaz*, Rd. *Gromłomierz*, *Gromłoskaz.*

Elektromotor, u, *lm.* **y,** *m.* sprawca, wzbudziciel elektryczności, takim jest np. *Stos Wolty.*

Elektropunktura, y, *blm. ż.* (z łac.) ukłucie igłami naelektryzowanemi.

Elektroskaz, u, *lm.* **y,** *m. fiz. ob. Elektrometr.*

Elektroskop, u, *lm.* **y,** *m. fiz. ob. Elektrometr.*

Elektrojemne ciała, *chem.* zowią się te, które w skutek właściwéj ich istocie elektryczności ujemnéj, przy działaniu stosu Wolty, udają się ku biegunowi dodatniemu; z pierwiastków, wszystkie metaloidy względem metalów są w rozmaitym stopniu *elektrojemnemi* (najbardziéj kwasoród); kwasy względem zasad solnych także są *elektrojemnemi ciałami.*

Elektrostatyka, i, *blm. ż.* nauka o elektryczności nieruchomėj, t. j nie prądującéj.

Elektrycznie, *ps.* za pomocą elektryczności, siłą elektryczną.

Elektryczność, ści, *blm. fiz.* i *chem.* istota promienista, nieważka, niewidzialna, dająca się tylko badać na fenomenach przez nią wywołanych, objawiająca się tak zwanemi elektrycznemi skrami, właściwego zapachu i działania, w skutek którego dane złożone ciała rozkładają się na dwie składowe ich części czyli dwa bliższe pierwiastki, które się oddzielając, skupiają na dwóch osobnych biegunach elektryczności, *ob. Stos Wolty.* Elektryczność bywa *dodatnią* i *ujemną.* **Elektryczność* przekłada się w czystéj polszczyznie bardzo dobrze przez *Łyskawiczość.* Iskra łyskawicza wybiega niejedno z chmury, lecz także ze szkła i kruszcu, a nawet z nerwów ciała ludzkiego, *Rd. Gromło, Gromlik, Gromlictwo.*

Elektryczny, a, e, *p.* mający w sobie elektryczność, *Rd. Gromły, Gromliczy. Płyn elektryczny. Źródłem płynu elektrycznego jest ciepło właściwe ziemi. Elektryczne telegrafy*, druty naelektryzowane, po których w jednéj chwili przesyłają się wiadomości w najodleglejsze strony.

Elektryka, i, *lm.* **i,** *ż. fiz.* narzędzie do wzbudzania elektryczności, *Rd. Iskiernica.*

Elektryzacja, ji, *lm.* **je,** *ż. fiz.* wzniecanie elektryczności.

Elektryzacz, a, *lm.* **e,** *m.* (Malapterus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych, sumowatych, posiadająca siłę elektryczną.

Elektryzm, u, *lm.* **y,** *m.* własności, działanie, siła elektryczności spoczywającéj, używającéj się niek. za środek leczenia.

Elektryzować, ał, uje, *scz. nd.* (*dk. Rd. Gromlić*). 1) elektryczności udzielać. *Elektryzować jakie ciało.* 2)= *fig.* wzruszać, pobudzać kogo do czego.

Elektryzowanie, a, *lm.* **a,** *n.* udzielanie elektryczności.

Elektwarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łac.) *prze.* konfekcik aptekarski, kordjał, in. *łektwarz, łakwarz* (Electuarium).

Eleleos, a, *blm. m. mit.* inne imię Djonizego, lub Bachusa, greckiego boga pijanic. W towarzystwie boga szedł Sylen, otoczon Satyrami, Menadami i niewiastami. Wszyscy wywijali nad głową tyrsem, śpiewali pieśni pijackie i wykrzykiwali: *Evoé, Eleleos!* Stąd imię boga, *ob. Djonizy.*

Element, u, *lm.* **y,** *m.* 1) żywioł, jako główny składowy pierwiastek. *Dawniéj mniemano, że wszystko co istnieje składa się tylko z czterech elementów: wody, ognia, ziemi i powietrza.* 2) = żywioł, jako jedyny warunek życia. *Ryba w swym tylko elemencie, to jest wodzie żyć może.* 3) = *chem. ob. Chemiczne pierwiastki.* 4) = *w lm. Elementa*, początki czego, zasady. *Elementa jakiéj nauki.*

Elementarny, a, e, *p.* uczący początków. *Dzieło elementarne. Szkoła elementarna. Towarzystwo elementarne.*

Elementarz, a, *lm.* **e,** *m.* książka początkowa, ucząca czytać.

Elementarzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* początkujący, *ob. Abecadarjusz.*

Elemi, *nieod. blm. ż. chem. ob. Żywica elemi.*

Elemozynarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) *prze. ob. Jałmużnik.*

***Elench** (w loice) (Ignoratio elenchi), *ob. Traciknot* (Mutatio elenchi), *ob. Kręciknot.*

Eleopten, u, *blm. m. chem.* in. *Higruzyn*, jedna z dwóch składowych części każdego lotnego olejku, drugą składową jego częścią jest *Steraopten.*

Eleud, a, *lm.* **y,** *m. mit.* drugi z madżiarskich Hetumojerów i syn Ugega.

Eleuterja, ji, *blm. ż. mit.* swoboda. *Eleuterje*, uroczystości na cześć Jowisza.

Eleuterjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wolności woli.

Eleuther, era, *m.* 1) właśc. wolny. 2) = *mit.* syn Apollina, przezwisko Jowisza.

Eleuwer, *v.* **Eliwer, a,** *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Gwendoleja, brat Ceidawa i Paba, promienisty bóg, znaczy słoneczny blask.

Eleuza, y, *blm. ż. mit.* najsławniejsze miasto po Atenach, położone nad morzem, a 200 staj odległe od Aten. Tu Ais wykradł Demetrze córkę Persefonę, a Tezeusz pokonał Prokrusta; tu mieszkał niegdyś i kościół miał późniéj Tryptolem. Tu albo byli, albo coś uczynili Zeus, Tyfon, Helios, Artemida, Herakles, Perseusz, Achelous, Pazyfae, Cyrce, Medea, Hekata, Lato. Tu wreszcie znajdowały się sławne *Eleuzyńskie tajemnice.*

Eleuzyna, y, *blm. ż. mit.* przezwisko Cerery. **Eleuzyńskie tajemnice,** *v.* **Eleuzynje, ij,** *blp. ż.* obrzędy na cześć Cerery, *v.* Demetry.

Elew, a, *lm.* **wi,** *v.* **owie,** *m.* (z fran.) wychowaniec, uczeń.

Elewa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) wychowanica, uczennica.

Elewacja, ji, *blm. ż.* (z fran.) 1) wzniosłość, wysokość. *Elewacja biegunowa, as.* 2)= podniesienie Najśw. Sakramentu. 3)=*art.* takie podniesienie działa przy strzelaniu, by kula leciała po linji obłącznéj. *Strzelać przez elewację.*

Elewacyjny, a, e, *p. art.* od elewacji, obłąkowaty, t. j. okrągławo podnoszący się i zniżający.

Elewator, a, *lm.* **y,** *m. ob. Winda.*

Elf, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *mit.* normandzki karzeł. Elfów są wojska nieprzeliczone. Walczą z olbrzymami w ogóle, mianowicie zaś z lodowemi, lub z Isjotami. Stworzenia te arcyosobliwe, albowiem, acz małe, posiadają większe siły od olbrzymów. Inne imiona ich *Alfary.* Są *czarne* i *białe,* lub tak zwane *Swartalfary* i *Liosalfary.* Piérwszych ulepili Borejczykowie z prochu ziemskiego, drugich z prochu słonecznego, *ob. Utgardsloki, Swartalfar, Liosalfar.* 2)= Elfami zwą się powietrzne i ziemskie duchy według półrocznéj mitologji.

Elfin, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, pan Taliesina, król piastunów zbożowego wieńca, lub Bardów i czwarty pomocnik Angora, syn Gwidnawa, gra rolę w tajemnicach.

Eliksyr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *med.* wymocz złożona z kilku leków *r.* mieszanka z wyciągów i płynów wyskokowych. *Eliksyr długiego życia.*

Elil, a, *lm.* **e,** *m mit.* celtycki byk w służbie Mora lub morza. Są trzy takie byki: *Elil Gwidawl,* duch wirującéj burzy; *Elil Lir Meryni,* duch bałwanniącego się górami morza i *Elil Gwertemwel Wlidyg,* duch pana jednorodnéj masy.

Elim, a, *blm. m. mit.* bóg kartagiński, który zdaje się być we związku z hebrajskim Elohimem, znaczy Baalata zwycięzkiego. Odpowiada fenickiemu Ammusowi lub Tammusowi, a egipskiemu Ammonowi. Jest on letnie słońce gorące. Inne imiona jego są: *Elionim, Elionot.*

Eliminacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *prow.* zniesienie, unikczemnienie przyznanych w księgach sądowych zapisów, zobowiązań, wykreślenie z ksiąg. 2) = (w algiebrze) wyrzutnia, uproszczenie.

Eliminować, ał, uje, *scz. nd.* unikczemniać, wykreślać z ksiąg sądowych *v.* aktów.

Elipsa, *v.* **Ellipsa, y,** *lm.* **y,** *ż.* (in. *Kolica, Rd.*) *mat.* linja krzywa, stanowiąca koło prawidłowo-podłużne, t. j. owalne, jajowate; linja prosta wzdłuż ją dzieląca, zowie się *wielką osią* elipsy, w poprzek zaś *małą osią*; przecięcie się ich jest *środkiem* elipsy; dwa punkta leżące na wielkiéj osi w równéj odległości od środka zowią się *ogniskami* elipsy, odległość zaś między dwoma ogniskami *mimośrodem*; główną własnością elipsy jest to, że summa długości dwóch jéj *promieni wodzących* (radii vectores) t. j. linij prostych, poprowadzonych z obu ognisk do jakiegobądź punktu na obwodzie, zawsze jest niezmienna.

Elipsoid, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Elipsoida, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *mat.* bryła jajowata, *Rd. Kulina, Okula, Nibykula.*

Eliptycznie, *ps.* formą *v.* nakształt elipsy.

Eliptyczność, ści, *blm. ż.* kształt elipsy.

Eliptyczny, a, e, *p.* (in. *Koliczny, Kolisty, Rd.*) mający kształt elipsy, od elipsy, wzięty z niéj, należący do niéj. *Eliptyczny wycinek, ob. Wycinek eliptyczny.*

Eliwagar, u, *blm. m. mit.* imię normandzkich dwunastu rzek olbrzymich, które wylały się ze studnicy Hoergelmera w Niflhejmie i wpadły do otchłani Ginpapagu, marznąc tu warstwami w pokłady lodowe, na których siadły najprzód Isjoty, a później ziemia z rzeczami, zwierzętami i ludźmi, *ob. Isjot.*

Eliz, a, *blm. m. mit.* syn Ereba i Gai, a brat Orka i Tartara, on Olimp we wnętrznościach ziemi, jest greckie niebo, przeznaczone dla błogosławionych. Stanowi trzecią część Erebu. Idzie się do niego przez Ork i Tartar. Leży za rzeką Letą. Przerzyna go rzeka Erydan. Śród niego mieszka Zeus czarny lub Ais, i małżonka jego Persefona. Tutaj są *pola elizejskie,* łąki i gaje zbawienia, pałace wiekuistéj uciechy.

Elizabetanka, i, *lm.* **i,** *ż.* zakonnica reguły św. Elżbiety.

Elizejski, a, ie, Elizowy, a, e, *p.* od Elizu lub Eliz-eum. *Pola elizejskie. Spoczynek elizejski v. elizowy. Cienie elizejskie v. elizowe.*

Elizeum, *v.* **Elizjum,** *nieod. n. mit.* pola elizejskie, t. j. raj starożytnych, miejsce pobytu dusz błogosławionych, według mitologji starożytnych, *ob. Eliz.*

Eljer, Elear, Heljer, a, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *nieuż.* harcownik, poprzedzający wojsko przed bitwą, flankier, zaczepnik.

Eljonim, a, *blm. m. mit.* bóg kartagiński, *ob. Elim.*

Eljonot, a, *blm. m. mit.* bóg kartagiński, *ob. Elim.*

Eljud, u, *blm. n mit.* skąd niemiecki wyraz *Elend,* jest sala normandzkiéj bogini piekieł Heli, w któréj płacz i zgrzytanie zębów.

Ella, i, *lm.* **e,** *ż. mit.* jedna z normandzkich olbrzymek lodowych, tak silna, iż gdy bóg Tor porwał się na nię, jęła go we szpony i postawiła go najprzód na kolana, a później w kuczki, by dziecko mdłe. Znaczy przełamującą wszystko starość.

Ellhorn, *v.* **Ellhorna, y,** *blm. ż. mit.* jedna z germańskich *Hold,* przemieszkująca we dzie. Gdy zbierano dzowy kwiat, śpiewano: *Frau Ellhorn, gib mir was von Deinem Leib!*

Ellipsa, Ellipsoid, Ellipsoidalny, Elliptyczny, *ob. Elipsa, Elipsoid,* i t. d.

Ellops, a, *m. mit.* syn Jowisza, *właśc.* niemy.

Elmur, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Kadaira, jest duch statku, charakter silny, byk męzkości.

Elnis, a, *blm. m. mit.* Kobol lub bożek domowy litewski, odganiacz chorób, znaczył jelenia oswojonego, hasającego na podwórcu.

Elohim, a, *blm. m.* (chociaż *Elohim* w hebrajskim języku jest liczbą mnogą) jedno z imion hebrajskiego Boga, lub Jehowy, urobione na wzór egipskiego Knefa. Znaczy wiatr, lub dech boży, unoszący się po nad wodami. Jako Knef przewodniczy Kabirom, tak Elohim Cherubinom.

Elokucja, ji, *blm. ż.* (z łac.) wyrażenie, wysłowienie, krasomówcze wysłowienie.

Elokwencja, ji, *blm. ż.* (z łac.) wymowa, krasomówstwo.

Elongacja, cji, *lm.* **cje,** *ż. v.* **Kąt elongacji,** *as.* kąt tworzący się z dwóch linij, poprowadzonych od miejsca badacza, jedna do słońca, druga do planety; jestto więc różnica między miejscem słońca a miejscem *geocentrycznem* planety.

Elsa, y, *blm. ż. mit.* bogini giermańska, odpowiednia słowiańskiéj Dziewoni, jest pani lasów, nosząca szaty zielone Dzika to niewiasta. Uwodzi rycerza Wolfdytrycha w gęszczary z sobą i zniewala go do małżeństwa na długi czas. W służbie jéj są *Minny, Waldholdy* i *Ellhorn.*

El-Szadai, *nieod. m.* jedno z imion hebrajskiego Jehowy, wyrażające łaskawość i dobrotliwość bożą. Jako *Adonai* jest sprawiedliwy, surowy Ojciec i Sędzia wybranego ludu; tak *El-Szadai* dobrotliwy i pobłażający opiekun tegoż ludu. Jak tamten *ojcowskie,* tak ten *macierzyńskie* serce w bogu Piérwszy urobił się z egipskiego *Ozyrysa,* drugi zaś z *Izydy.*

Elukubracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) rzecz wypracowana (szczególniéj piśmiennicza), nocami wypracowana.

Elza, y, *lm.* **y,** *ż.* koło z żelaza lanego jak *np.* w siekarni tak zwane koło szalone, w którém rzezaki są umieszczone.

Emalja, ji, *lm.* **je,** *ż.* in. *Szkliwo, chem.* szklista powłoka, jaką się naprowadzają rozmaite metale, naczynia gliniane, fajansowe i porcelanowe, a któréj za podstawę służy zawsze jakiś gatunek szkła, łatwo topniejącego; dzieli się na *emalję przezroczystą* i *nieprzezroczystą. Emalją zębową* (tartarus dentium) zowie się zewnętrzna, znacznéj twardości, lśniąca się powłoka zębów, składająca się głównie z fosforanów ziemnych, zmieszanych z kilką zwierzęcemi substancjami.

Emaljować, ował, uje, *scz. nd.* powlekać *emalją,* szmelcować: *Emaljować porcelanę.*

Emaljowanie, a, *lm.* **a,** *n.* powlekanie emalją, szmelcowanie.

Emaljowany, Emaljowy, a, e, *p.* powleczony emalją, szmelcowany.

Emanacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wypływ, wypływanie, wyciekanie, ulatnianie się; *fiz.* wypływ promieni światła.

Emanacyjny, a, e, *p.* **systemat;** teorja o świetle, zasadzająca się na przypuszczeniu, że promienie jego wypływają.

Emancypacja, ji, *blm. ż.* (z łac.) usamowolnienie, uwolnienie z pod opieki; stawienie na równi z innemi w obec prawa i dobrodziejstw jego; wyzwolenie.

Emancypować, ował, uje, *scz. nd.* usamowalniać, wyzwalać. **=się,** *stz.* usamowalniać się, wyzwalać się.

Emancypowany, a, e, *im.* usamowolniony, przypuszczony do równości praw z drugiemi.

Embargo, *ob. Ambargo.*

Embarkader, u, *lm.* **y,** *m.* miejsce z kąd przychodzą i wychodzą powozy parowe.

Embla, i, *blm. ż. mit.* normandzka Ewa, ożywiona Olsza, matka rodu ludzkiego, *ob. Ask.*

Emblemat, u, *lm.* **a,** *m.* (z grec.) zmysłowy obraz, figura allegoryczna, *ob. Godło, Symbol.*

Emblematyczny, a, e. *p.* zmysłowo przedstawiony, pod figurą.

Embolizm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) wkładanie dnia jednego w miesiąc.

Embrjografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie płodu w łonie macierzyńskiém.

Embrjon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *ob. Zarodek.*

Embrjotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) rozbiór, anatomizowanie płodu. 2)=oderznięcie sznurka pępkowego.

Emersja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *as.* dobywanie się, *v.* wychód jakiegobądź ciała z cienia, lub z za innego ciała, które je zakrywało; mian. *immersją* zowią koniec zaćmienia *satellitów.*

Emeryt, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) wysłużony, pobierający pensję za wysłużone lata. *fig.* niezdolny do pracy, niedołężny.

Emerytalny, a, e, *p.* odnoszący się do emeryta, lub emerytury; wysłużony. *Pensja emerytalna.*

Emerytka, i, *lm.* **i,** *ż.* wysłużona, pobierająca pensję za wysłużone lata. *fig.* niezdolna do zajęć, niedołężna.

Emerytura, y, *lm.* **y,** *ż.* pensja wysłużona.

Emetologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o środkach sprawiających wymioty.

Emetyk, u, *blm. m. chem. i far. (wymiotowy winny kamień)* podwójna sól, składająca się z winianu potażu (okwasu potasowego) i winianu okwasu antymonu, używana najpowszechniéj jako lekarstwo wzbudzające womity.

Emetyna, y, *blm. ż. chem.* jedna z ważniejszych organicznych zasad (alkaloidów), otrzymywana z korzenia ipekakuany; czysta w postaci białego proszku, niezupełnie czysta w postaci brunatnego ekstraktu; silny środek na womity.

Emfiteuzys, *ż. nieod.* (z grec. łac.) dzierżawa na długie lata.

Emfiteuta, y, *lm.* **ci,** *m.* trzymający dzierżawę emfiteutyczną.

Emfiteutyczny, a, e, *p.* tyczący się emfiteuzys, dzierżawny. *Dzierży majątek na prawie emfiteutycznem.*

Emfizema, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* odęcie jakiéj części ciała z powodu rozwinięcia się gazów lub nagromadzenia większéj ilości powietrza.

Emfizematyczny, a, e, *p.* mający podobieństwo do wzdęcia powietrznego.

Emigracja, ji *lm* **je,** *ż.* (z łac.) 1) wywędrowanie, wynoszenie się z kraju, wychodztwo. *Zostawać w emigracji, v. na emigracji.* 2)=*zb.* emigranci, wychodzcy. *Emigracja francuska.*

Emigracyjny, a, e, *p.* od emigracji, z emigracji.

Emigrant, a, *lm.* **ci,** *m.* który się z kraju wynosi lub wyniósł, wychodźca, wychodzień.

Emigrantka, i, *lm.* **i,** *ż.* która się z kraju wynosi lub wyniosła.

Emigrować, ował, uje, *scz. nd.* wynosić się z kraju, przesiedlać się, przebywać za granicą jako wychodźca.

Emigrowanie, a, *lm.* **a,** *n.* wynoszenie się z kraju, przesiedlanie się.

Emina, y, *lm.* **y,** *ż.* miara tow. sypk. nawarska = 15,009 litrom; = nefszatelska = 15,234 litrom; = szwajcarska = 1,500 litrom.

Eminencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wysokość, przewiełebność, (tytuł Kardynałów).

Eminens, *v.* **Eminent, ta,** *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) celujący, ten który otrzymuje lub otrzymał pierwszeństwo przed innymi *np.* w naukach.

Emir, a, *lm.* **owie,** *m* (z arab.) naczelnik, władca u Arabów, książę. *Emir al Mumenin;* władca wiernych. *Emir Hagszti;* naczelnik pielgrzymów karawaną do Mekki idących, Pasza Damaszku.

Emissarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) wysłaniec z tajemném poleceniem lub na zwiady.

Emissja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) puszczenie w kurs, wypuszczenie. *Listy zastawne drugiéj emissji.*

Emocja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) waruszenie.

Emolumenta, ów, *blp.* dochody poboczne, przydatnie.

Empanda, y, *ż. mit.* bogini opiekująca się miasteczkami.

Empir, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) sfera najwyższa; trzecie niebo.

Empirejski, a, ie, *p.* od empiru. *Niebo empirejskie.*

Empireumatyczny, a, e, *p.* (z grec.) przypalony, przysmalony. *Zapach empireumatyczny,* t. j. zapach przysmalonéj tłustości. *Oléj empireumatyczny,* otrzymywany dystyllacją jakiéjbądź substancji lub części organicznéj, nader przykrego zapachu.

Empirimetodyzm, u, *blm. m.* (z grec.) sposób leczenia zasadzający się na doświadczeniu.

Empirja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka lub sztuka opierająca się na samém tylko doświadczeniu, wyłączająca rozumowanie.

Empirycznie, *ps.* z doświadczenia, według doświadczenia.

Empiryczny, a, e, *p.* na doświadczeniu oparty. *Wyobrażenia empiryczne. Medycyna empiryczna.*

Empiryk, a, *lm.* **cy,** *m.* (z grec. łac.) 1) na samém doświadczeniu zasadzający się, bez należytéj teoretycznéj wiadomości. *Empirycy i Idealiści.* 2) = lekarz mający wiele doświadczenia, a mało nauki.

Empiryka, i, *lm* **i,** *ż.* **Empiryzm, u,** *lm.* **y,** *m.* sztuka leczenia opierająca się na samém doświadczeniu.

Emporja, ij, *blp.* (z łac.) *prow.* miejsca uprzywilejowane, szczególniéj miasta, w których przewożący towary mieli obowiązek składania tychże przez czas pewny, w przeciągu którego w mieście składowém sprzedane byćby mogły mieszczanom.

Empusa, y, *ż. mit.* widmo, które Hekata zsyłała na ludzi dla ich przestraszenia.

Empiema, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) ropienie w jakiejkolwiek próżności ciała.

Emulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przesadzanie się, ubieganie się. *Szlachetna, chwalebna emulacja.*

Emulować, ował, uje, *sn. nd. posp. z kim, w czém, v. o co,* iść o lepszą, o piérwszą, *v.* o piérwszeństwo; iść w zawody, wyścigać się.

Emulsja, sji, *lm.* **sje,** *ż farm.* mechaniczna mieszanina tłustości lub olejnego jakiego ciała z wodą, mająca pozor mléka, płyn przeto takowy zowią niek. *roślinném mlékiem; emulsja* bywa albo prosto *olejną,* gdy jaki płyn olejny zmieszamy z wodą i dla utrzymania w niéj w zawieszeniu części tłustych dodamy nieco gummy lub białka, *v.* żółtka jajkowego, albo też *emulsją z nasion* (olejnych), gdy *np.* mak, migdały, w moździerzu rozterte, wodą się rozprowadzą.

Emulsyn, u, *blm. m.* (z łac.) *chem.* 1) pierwiastek mléka nasiennego. 2)=nazwa dawana niek. *białku roślinnemu* (albumen vegetabile).

Emunktorjum, *nieod. n.* (z łac.) *med.* narzędzie do wycierania, oczyszczania, wyciągania brudów.

Enallage, *nieod.* (z grec.) *gram.* zamiana wyrazu za wyraz.

Encefalalgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) bolenie mozgu.

Encefalologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o mozgu.

Encefalopatja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z grec.) cierpienie mozgowe jakiegokolwiek rodzaju.

Encefalotomja, ji, *blm. ż.* (*z* grec.) rozbiór, anatomizowanie mozgu.

Encelade, y, *blm. ż. mit.* jedna z muz.

Enchelidy, ów, *blp.* (z grec.) wymoczki wodne.

Encyklika, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) nazwa okólników, jakie się wydają przez zgromadzenie św. inkwizycji rzymskiéj do wszystkich katolickich biskupów, w rzeczach tyczących się herezji.

Encyklografja, ji, *blm. ż.* (z grec) wszechstronne przedstawienie umiejętności.

Encyklopedja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) zbiór. rys ogólny wszystkich wiadomości, nauk, umiejętności ludzkich, lub téż jednéj jakiéj rozgałęzionej nauki, umiejętności, *np. Encyklopedja prawa. Encyklopedja medycyny.*

Encyklopedycznie, *ps.* sposobem obejmującym wszystkie umiejętności.

Encyklopedyczność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co obejmuje cały okrąg wiądomości ludzkich.

Encyklopedyczny, a, e, *p.* obejmujący wszystkie wiadomości, umiejętności. *Słownik encyklopedyczny.*

Encyklopedysta, y, *lm.* **ści,** *m.* pracujący nad encyklopedją; mający dużo wiadomości z wielu nauk i umiejętności.

Endemja, ji, *lm.* **je,** *ż. med.* przyczyna chorobna, właściwa pewnéj krainie lub okolicy, stała, czyniejsza w pewnych epokach, atmosferyczna lub geologiczna, i mogąca przemieniać się w epidemją.

Endemiczność, ści, *blm. m.* panowanie endemiczne jakiéj choroby.

Endemicznie, *ps.* w jednym kraju, okolicy.

Endemiczny, a, e, *p.* (z grec.) od endemji. *Kolłun jest chorobą endemiczną w Polsce.*

Endermicznie, *ps. med.* przez wcieranie w skórę (o użyciu zewnętrznego lekarstwa).

Endosmometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) instrument mierzący siłę wsysania.

Endymjon, a, *blm. m. mit.* syn Zeusa, król Elidy, wyprosił sobie u ojca nieśmiertelność, nieprzestanną młodość i ciągły rozkoszných marzeń pełny sen. Gdy Artemida, na miłość nieczuła, obaczyła na górze Latmie śpiącego, cudnie wdzięcznego młodzieńca tego, spuściła się cichutko z niebios i całowała jego usta.

Endywja, ji, *blm. ż. bot. ob. Cykorja Endywja, v. Cyk. Szczerbak* (Cichorium Endivia), roślina ogrodowa.

Enema, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* in. *lawatywa*; wpuszczenie lekarstw do kiszki odchodowéj za pomocą syrgi.

Energicznie, *ps.* z energją, sposobem energicznym.

Energiczność, ści, *blm. ż.* przymiot tego co jest energiczne, mocne, dzielne. *Energiczność stylu, wyrażenia.*

Energiczny, a, e, *p.* pełen energji, mocny, dzielny. *Lekarstwa energiczne*, t. j. mocno działające. *Postępowanie energiczne.*

Energja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) moc, tęgość, dzielność. *Energja stylu. Energja charakteru. Mówić z energją. Okazać wiele energji.*

Energologja, ji, *ż.* (z grec.) nauka o wpływie lekarstw na ustrój (organizm).

Enerwacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) osłabienie nerwów, wyniszczenie.

Enharmoniczny, a, e, *p. muz.* (o tonach) sprowadzony do jednego brzmienia, lubo innego nazwiska. *Tony enharmoniczne.*

Enigma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *ob. Zagadka.*

Enigmatyczny, a, e, *p. ob. Zagadkowy.*

Enkaustyka, i, *blm. ż.* (z grec.) malowanie za pomocą roztopionego wosku.

Enkracja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wstrzemięźliwość, powściągliwość.

Enometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia siły.

Enoptromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie ze zwierciadła.

***Entelechja, ji,** *blm. ż. fil.* wyraz grecki, od Arystotelesa rozsławiony i dziś w umiejętności często używany. Przeciwieństwem jest cielesności martwéj i bezwładzy, a znaczy pierwiastek wszech ruchu i czynności, przyczynowość najpierwszą, słowem ducha. On to tyle, co hebrajski Elohim, lub egipski Knef. Jest to duch boży, unoszący się po nad wodami i tworzący świat.

Enumeracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wyliczenie.

Enten, a, *lm.* **y,** *m. mit.* jedna z nazw germańskiego olbrzyma, *ob. Etan.*

Enteralgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* nerwowe cierpienie kiszek.

Enterografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie wnętrzności, jelitów.

Enterolit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) kamień jelitowy.

Enterologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wnętrznościach.

Enteropatja, ji, *blm. ż.* (z grec.) bolenie wnętrzności, kiszek.

Enterotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, anatomizowanie kiszek.

Entoftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) zapalenie wewnętrznéj części oka.

Entolity, ów, *blp. m.* (*z* grec.) *min.* skamieniałości owadów, znajdowane w kamieniu wapiennym, w pokładach węgla brunatnego, w bursztynie, i t. d.

Entomografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie owadów.

Entomolit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) skamieniały owad.

Entomolog, a, *lm.* **owie,** *m.* badacz owadów.

Entomologiczny, a, e, *p.* tyczący się entomologji, według entomologji.

Entomologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o owadach. *Entomologja leśna*; część ogólnéj nauki o owadach, opisująca te mianowicie ich gatunki, które drzewom leśnym szkodzą.

Entomozoologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna owadów.

Entozoologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna robaków jelitowych.

Entrypsologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wcieraniu.

Entuzjasta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z grec.) człowiek pełen zapału, gorliwości, zapaleniec.

Entuzjastka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta pełna zapału, gorliwości.

Entuzjazm, u, *blm. m.* zapał, gorliwość.

Entuzjazmować się, ał—, uje—, *złz.* być przejętym entuzjazmem.

Enwael, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Andrana, jest wydobywacz iskry żywota z łona martwości. Wyobrażeniem jego krzemień, lub sucha deska.

Eoceniczny, a, e, *p.* (z grec.) *geol.* trzeciorzędowy, spodni; używa się mówiąc o jednéj z *gromad*, składających pokłady osadowe, zwanéj *paryską*, zawierającéj w sobie gips paryski, wapień gruby, glinę.

Eol, a, *m mit.* bóg wiatrów.

Eon, a, *lm.* **owie,** *v.* **y,** *m. mit.* fenicka nazwa egipskiego Kabira, lub Demona gwiazdy. Jest siedm planet w starożytności znanych i czczonych. Stąd Fenicja ma siedmiu Eonów. Królem i panem Eonów jest *Sydek*, znaczący Kanikułę, lub Syrjusza.

Eorosz, a, *blm. m. mit.* bajeczny ptak irański. Wyobrażał Serwanę-Akerenę. Zamienił się później w ptaka *Skalę*, znanego z powieści wschodnich.

Eos, a, *blm. m. mit.* syn Hyperjona i Teiny, a brat Selena, jest grecki bóg jutrzenka. Przed wyjazdem Heljosa otwiera mu bramy wschodu i ukazuje się w różanym płaszczu porannym na niebie.

Eostra, y, *blm. ż. mit.* bogini germańska *Ostara.*

Epaf, a, *blm. m. mit.* syn Zeusa i Jo, który, podług chełpliwych, z wiary własnéj wywodzących początek wiary egipskiéj, acz miała się rzecz w prost przeciwnie, Greków, urodził się w Egipcie i zamienił się w Ozyrysa.

***Epagoga,** *nieod. ob. Prawdowywodnik.*

Epakta, *v.* **kty, kt,** *blp. ż.* (z łac.) *roczne*; *as.* przewyżka roku słonecznego nad rokiem księżycowym; wartość jéj, dochodząca około 11 dni, pokazuje, że odmiana księżyca posuwa o tę ilość czasu epokę zmiany poprzedzającego roku, przypadającą w jakimbądź miesiącu, in. *Nowica. Rd.*

Eparchja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) wielkorządztwo; djecezja greckiego biskupa.

Epenteza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) wtrącenie głoski w wyraz.

***Epicheremа,** *nieod. ob. Przedfilatnik.*

Epicykl, u, *lm.* **e,** *m. as.* (z grec.) małe koło, którego środek leży na obwodzie koła większego; *epicykle* wymyślone przez starożytnych astronomów dla wytłumaczenia spoczynkowych i wstecznych biegów planet, wyszły z użycia za zjawieniem się naturalnego systematu Kopernika.

Epicykloid, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Epicykloida, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z grec.), *as.* okrąg epicyklu, t. j. takiego koła, którego środek leży na obwodzie większego jakiegoś koła.

Epiczny, a, e, *p.* (z grec.) ściągający się do epopeji, jéj właściwy.

Epidemiczny, a, e, *p.* zaraźliwy, panujący, grassujący (o chorobach).

Epidemja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) *med.* przyczyna chorobna przypadkowa, pod wpływem któréj pewna choroba razi nagle i bez widomej przyczyny wielką liczbę osób na raz; *posp.* zaraza panująca pomiędzy ludem w jakiéj części świata.

Epidemjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o chorobach panujących, w ogóle o epidemjach.

Epiderma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *an.* powierzchowna skóra piérwsza.

Epidermoidalny, a, e, *p.* skórny, naskórny.

Epidoty, ów, (Epidótes), *blp. mit.* bogowie dzieci.

Epifanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) święto Trzech Króli.

Epifenomen, u, *blm. n.* zjawisko chorobliwe (symptom), towarzyszące innym zjawiskom.

Epifityczny, a, e, *p.* (z grec.) grzybowy.

Epigastrjum, *nieod. n.* (z grec.) *an.* okolica żołądkowa około dołka sercowego.

Epigastryczny, a, e, p. (z grec.) *an. ob. Podłyżkowy.*

Epiglota, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *ob. Języczek.*

Epigraf, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec) napis, nadpis, dewiza.

Epigrafika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o epigrafach.

Epigramma, tu, *lm.* **ta,** *n.* **Epigrammat, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) myśl krótka, dowcipnie wierszem wyłożona. *Dowcipne epigramma, v. dowcipny epigrammat.*

Epigrammatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) zbiór napisów, epigrammatów; nauka o epigrammatach.

Epigrammatycznie, *ps.* krótko, żwięźle, sposobem epigrammatycznym.

Epigrammatyczny, a, e, *p.* od epigrammatu. *Styl epigrammatyczny.*

Epika, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) nauka o wychowaniu całéj ludzkości, według zasad boskich, objawiających się w dziejach człowieczeństwa.

Epikureizm, u, *blm.* (z grec.) nauka Epikura (o mądrem użyciu życia); *przen.* rozpusta, zmysłowość.

Epikurejczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* zwolennik (źle zrozumianéj) nauki Epikura w Atenach; stąd *przen.* rozpustnik, rozwiązle żyjący.

Epilema, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *ret.* zarzut, który mówca sam sobie czyni i zaraz nań odpowiada.

Epilepsja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* wielka choroba, *posp.* chorobą ś. Walentego, kadukiem zwana, *ob. Padaczka.*

Epileptyczny, a, e, *p.* od epilepsji, tyczący się téj choroby, wykazujący ją, mający do niéj podobieństwo. *Symptomata epileptyczne.*

Epileptyk, a, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) cierpiący epilepsję, podległy téj chorobie.

Epilog, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) zakończenie poematu, mowy, opowiadania; domówienie.

Epimeleja, i, *blm, ż. mit.* żona Ergina, a matka Trofonjusza, boginka grecka, znaczy Pilność.

Epimelidy, id, *blp. ż. mit.* nimfy, które się opiekowały stadami.

Epipedometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka mierzenia płaszczyzn.

Epirreologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wpływie zewnętrznych działaczów na organiczne istoty.

Episkopalny kościoł, reformowany kościoł w Anglji, na którego czele stoi panujący i biskupi.

Epistolografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka pisania listów.

Epistoła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) posłanie, pismo mian. wierszowane posłane do kogo. 2)=część mszy, która się odmawia lub śpiewa przed Ewangelją.

Episyllogizm, u, *lm.* **y,** *m. ob. Ogniwnik.*

Epitafja, ji, *lm.* **je,** *ż. v* **Epitafjum,** *nieod. n.* (z grec.) 1) napis nadgrobny. 2)=kamień grobowy, nadgrobek.

Epitalamium, *lm.* **a,** *n.* (z grec.) wiersz weselny, ślubny; pieśń weselna.

Epitet, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) wyraz oznaczający przymiot jaki, imię przymiotne dodane komu dla uczczenia, wyśmiania, i t. p., przydomek.

Epizod, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) rzecz nienależąca do głównego przedmiotu, ustęp. *Poemat ten zawiera w sobie wiele pięknych epizodów.*

Epizootja, ji, *blm. ż.* (z grec.) zaraza bydła; pomorek.

Epizootyczny, a, e, *p.* (z grec.) o chorobach, panujących między bydłem; *choroby epizootyczne* niektóre właściwe są pewnym krajom, stosownie do klimatu, ziemi, pastwisk, i t. d.; inne są przybyszowe czyli przemijające.

Epoka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) pewny punkt czasu, odznaczający się jakim ważnym faktem. *Wypadek ten stanowi epokę w dziejach ludzkości.*

Epolet, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *ob. Szlifa, Naramiennik.*

Epona, y, *blm. ż. mit.* jedno z imion Belizany.

Epopeja, ji, *lm.* **eje.** *ż.* (z grec.) poema bohaterskie.

Epopeusz, a, *m. mit.* syn Neptuna.

Eppona, y, *blm. ż. mit.* grecka boginka, chodowaniem koni zajęta. Zowie się także *Hyppona.*

Epunda, y, *blm. ż. mit.* bogini opiekująca się rzeczami zostającemi pod gołem niebem.

Epuracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) oczyszczenie, (mian. żołądka).

Epuzer, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z fran.) *żart.* żeniący się, mający ochotę do żenienia się.

Er, a, *blm. m. mit.* germański bóg wojny. *Er,* lub *Ir,* znaczy tyle w staréj niemczyźnie, co łacińskie *vir. Ertag,* był dzień Marsa, lub Wtorek. Od Era urobiło się imię *Eryk*, grające rolę u Szwedów, *ob. Irmin.*

Era, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) czas, rachowanie czasu (od jakiéj epoki). *Era Chrześcjańska,* (od narodzenia J. Ch.) *Era Mahometańska,* (od ucieczki Mahometa z Mekki do Medyny).

Eraint, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, Erbina syn, jest okręt ziemia, lub główny Caer. Inne imię jego *Geraint.*

Erajczan, a, *blm. m. mit.* brat Kurwajczana, Kirnisa i Lietuwanisa, Dewajtas litewski, jest duch, karcący dziewczęta, gdy zakradły się do cudzego sadu po jabłka. Na świst jego wybiegał król Kauków *Ajtwaros*, który odbierał dziewczynie winnéj, nietylko jabłka, ale i cnotę.

Erato, y, *blm. ż. mit.* jedna z muz, przełożona nad Erotykami, lub pieśniami miłosnemi.

Erb, u, *v.* **Erben, u,** *blm. m. chem.* (Erbium) pewien gatunek ziemnego metalu.

Erbin, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, powietrza pan. Znaczy Amaetonowe ciało, czyli powietrze, jako płyn. Ma okręt, zwany *Eraint ab Erbin,* będący morzem, które zamieszkuje bóbr Awank. On, książę Bardów i staje obok muzy Aweny.

Erbina, y, *blm. ż. chem.* gatunek ziemi, z któréj się otrzymuje metal ziemny, zwany *erbem.*

Erdache, *nieod. n. mit.* imię sądu ostatecznego u Celtów. Gdy Buanawr zatrąbi, nastąpi zmartwychwstanie ciał. Umarli staną przed Samem i pocznie się Erdache.

Ereb, a, *v.* **u,** *blm. m. mit.* brat Urana i Gai, Tytan grecki, który wydobył się z jaja Ejmarmeny, znaczy podziemny świat. Podobny jest do kotła, który tak głęboki i szeroki, jak niebo nad ziemią. W objęciach dzierży małżonkę *Lato,* która powija mu Tytana po Tytanie, jako *np.* Orka, Tartara, Eliza, Mery, Erynny, Harpie, Kabiry. Posąg jego ma na głowie koronę z pochodni gorejących.

Erekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) wzniesienie, założenie, wystawienie, *np.* gmachu. 2)=zadład, fundacja. 3)= w dawnéj Astrologji, szukanie gwiazdy, pod którą się kto urodził. *Erekcją komu czynić.* 4) = naprężenie członka męzkiego.

Eremit, ta, *v.* **Eremita, ty,** *lm.* **ci,** *m. ob. Pustelnik, Samotnik.*

Eretyczny, a, e, *p.* (z grec.) rozdrażniający chorobliwie.

Eretyzm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec) wzbudzona czynność naczyń krwistych.

Ergin, a, *blm. m. mit.* mąż Epimelei, a ojciec Trofoniusa, bożek grecki, znaczy Pracowitość.

Ergocista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z łac.) uparcie dysputujący. *Nieprzegadany ergocista.*

Ergotyna, y, *blm. ż. chem. ob. Sporysznik* (Ergotinum).

Ergotyzm, u, *lm*, y, *m.* stan chorobliwy spowodowany otruciem się przez *Sporysze* (Clavus secalinus *v.* Secale cornutum).

Eridan, u, *blm. m. as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij.

Erinit, u, *lm.* y, *m. min.* pewien gatunek rudy miedzianej.

Erinna, *v.* **Erynnys**, **nny**, *blm. ż. mit.* Ceres; furja; furja mścicielka.

***Eristes**, *nieod. fil.* mylnika nazwa, *ob. Gomoń.*

Erjawoboh, a, *blm. m. mit.* co znaczy rudy, lub czerwony bóg, Czerwieniec, Czerwieńczyk, jest Krańska nazwa boga słowiańskiego *Hama*, który wstrzymuje *Bielboha* i *Czernoboha* w boju, *ob. Ham.*

Erjometr, **tru**, *lm.* **try**, *m.* (z grec) narzędzie do mierzenia delikatności tkaniny.

Erman, a, *blm. m. mit.* germański bóg wojny, *ob. Irmin*

Ermen, a, *blm. m. mit.* germański Mars, *ob. Irmin.*

Ermin, a, *blm. m. mit.* germański Mars, *ob. Irmin.*

Ermitarz, u, *lm* e, *m.* (z fran.) 1) pustelnia, pustelnicze mieszkanie. 2)=pałac Cesarski w Petersburgu, w którym pomieszczone są dzieła sztuk pięknych.

Eros, a, *blm. m. mit.* syn Aresa i Afrodyty, bóg miłości u Greków. Jest najpiękniejszy z niebian. Ma postać chłopca, lub młodziana skrzydlatego z łukiem i strzałami, któremi zapala miłość. Rozsławił się miłością kochanki *Psychy.* Bratem jego był *Anteros.* W tajemnicach Eleuzyjskich *Eros* stoi na czele bogów, jako miłość stwarzająca świat. On poruszył nieplodnego Chaosa.

Erotomanja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) szał miłosny.

Erotyczny, a, e, *p.* miłosny.

Erotyk, u, *lm.* i, *m.* pieśń miłosna.

Errata, y, *lm.* y, *ż. v.* **Errata**, *blp. n.* (z łac.) wykaz na końcu książki omyłek drukarskich i poprawek.

Erudycja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) wielka nauka, uczoność.

Erudyt, a, *lm.* **ci**, *m.* uczony, oczytany, posiadający wiele naukowych wiadomości.

Eruktacja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) odbijanie się, odrzyganie się.

Erwalenta, *v.* **Rewalenta**, y, *blm. ż.* mąka z soczewicy, zalecana przez Wartona jako pożywny i wzmacniający pokarm.

Erydan, u, *blm. m. mit.* rzeka wśród greckiego Elizu, następująca po Acheroncie, Styksie, Kocycie i Lecie, zaczem piąta i ostatnia w Erebie. Wody jéj falują szeroko i wspaniale, a rozlewają się na prawo i na lewo w krocie mruczących rozkosznie ruczajów. Przy niéj wyśpiewują podziemną muzykę sfer chory słowicze i rosną drzewa pełne owocu jesiennego i wiosennego kwiecia. Powietrze ma tu własności nektaru i tchnie nieśmiertelność.

Eryka, i, *blm. ż. mit.* różczka sławna z mitologji egipskiéj, rosnąca w Fenicji przy mieście Byblosie, przy któréj zatrzymała się skrzynia z ciałem zabitego Ozyrysa, a która rozrosła się tak cudownie, iż zamknęła w sobie ciało boże pospołu ze skrzynią, a ścięta, została jednym ze słupów pałacu króla Malkandra: znaczy roślinkę, zowiącą się *urzosem.* Grała rolę później w wolném mularstwie.

Eryry, *nieod. ż. mit.* góra święta, poświęcona Belenowi, bogu zimy i natchnienia, o któréj pienia Bardów wspominają często; ma znaczenie celtyckiego Parnasu.

Erys, **rydy**, *blm. ż. mit.* grecka boginka niezgody. Rzuciła jabłko między trzy boginie, z napisem: dla najpiękniejszéj. Parys przysądził je Afrodycie, która dopomogła mu do zapoznania i wykradnięcia pięknéj Heleny.

Erytrejskie morze, dawniejsza nazwa morza Czerwonego.

Es, a, *lm.* y, *m.* 1) as, jedna liczba, na kostce, w kartach. 2)=najdrobniejsza waga złota lub srebra. 3)=kształt wielkiego łacińskiego *S.* 4) =zygzak, wężyk. *Gąsienica esem lezie.* 5) = znak muzyczny, okazujący wstrzymanie czyli milczenie tonu. 6) = *v.* **Esak**, a, *lm.* i, *m.* nóż skrzywiony w kształcie S. *Esem lub esakiem lepiéj się sieka kapusta, niż siekaczem.* 7) = *leś.* sztuka drzewa dębowego, w dwóch przeciwnych kierunkach łukowato w kształcie litery *S* wzrosła. 8) = waga duńska =0,061 gram.

Esencja, **Esencjonalny**, *ob. Essencja, Essencjonalny.*

Eskadra, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) część floty z kilku okrętów złożona.

Eskadron, u, *lm.* y, *m.* (z fran.) część pułku jazdy z czterech kompanij złożona; szwadron.

Eskadronista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z fran.) 1) dowódzca eskadronu, rotmistrz. 2) = nazwa dawana kardynałowi, który w konklawie nie jest stronnikiem żadnego dworu.

Eskalin, u, *lm.* y, *m.* moneta, *ob. Szylling.*

Eskandal, a, *lm.* e, *m.* marsylska miara do wina = 15,923 litrom.

Eskarpa, *ob. Skarpa.*

Eskonto, *nieod.* (z fran.) wytrącony procent przy obrachunkach wekslowych.

Eskontować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* wytrącać, potrącać, procenta, *ob. Dyskontować.*

Eskontowanie, a, *lm.* a, *n.* wytrącanie, potrącanie procentów.

Eskorta, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) przystawa, konwój, straż. *Pod eskortą, pod dobrą eskortą.*

Eskortować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* konwojować, odprowadzać pod strażą, towarzyszyć komu jako straż honorowa.

Eskortysta, y, *lm.* **ści**, *m.* eskortujący, który eskortuje.

Eskudo, *nieod.* 1) moneta złota portugalska (1,600 Recs) = 2 rub. 77,8 k. = 18 zł. 15,75 gr. 2) = hiszpańska srebrna = 63,75 kop. = 4 zł. 7,5 gr.

Eskudillo, (Escudillo d'oro) moneta, *ob. Durillo.*

Eskulap, a, *blm. m. mit.* 1) rzymski półbóg, lekarz przesławny, *ob. Asklepius.* 2) = *lm.* **ówie**, *v.* **i**, *m. przen. żart.* lekarz.

Eskulina, y, *blm. ż. chem.* substancja z rzędu alkaloidów czyli zasad roślinnych, znajdująca się w owocach *kasztanu pospolitego* (Aesculus hypocastanum).

Eskweir, a, *lm.* **owie**, *m.* (z an.) noszący tarcz (tytuł niższéj szlachty i znakomitszych mieszczan w Anglji).

Esmun, a, *blm. m. mit.* wielki bóg fenicki, brat lub syn Sydeka, trzeci Knefis i wykładnik Jeha, znaczy ciepło niebieskie i źródło powszechnego żywota, lub tyle, co egipski *Feniks.* Grecy widzą w Esmunie swojego Asklepiusa, lub Eskulapa. Kochała go *Astronoa*, lecz on ją odpychał. Chcąc ją raz na zawsze odstraszyć od siebie, kazał się wyrzekać. To znaczy, że ciepło i żywot przywiązują się nie do gwiazd, ale do ziemi. I Kartagińcy mają *Esmuna* jako trzeciego Knefisa.

Esowatość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* krzywość mająca podobieństwo do głoski *S.*

Esowaty, a, e, *p.* nakształt *S* łacińskiego, zygzakowaty.

Esownica, y, *lm* e, *ż. ob. Gruszec.*

Esownik, a, *lm.* i, *m.* 1) gzems w kształcie litery *S.* 2) = *ar. ob. Gruszec.*

Esozą̨bek, **bka**, *blm. m. zool. ob. Bawełnianka.*

Esparcetta, *ob. Sparcetta.*

Esplanada, y, *lm.* y, *ż*, (z fran.) 1) *fort.* miejsce wygładzone przed fortem. 2) =wszelka sztucznie wzniesiona płaszczyzna.

Essencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) wywar, wyciąg, ekstrakt. *Essencja różowa, rozmarynowa, cynamonowa. Essencja z ziół. To sama essencja.* 2) = *fig.* treść, istota jakiéj rzeczy, osnowa, wątek. *Dużo słów, a mało essencji w téj mowie, książce. Wyciągnąć essencją z książki.*

Essencjonalny, a, e, *p.* 1) z samej istoty rzeczy składający się, pożywny. *Pokarm essencjonalny.* 2) = pełen istoty, treści. *Mowa essencjonalna.*

Esseni, **ów**, *blp. m.* (z hebr.) starożydowska nabożna sekta.

Essylta, y, *blm. ż. mit.* postać z celtyckich bajek, córka królowéj Dublinu, a żona króla Kornwalu, uczennica i kochanka cnotliwa Trystana, któréj miłość wielka, a losy nieszczęśliwe, gra rolę niepospolitą w tajemnicach Cerdwy. Inne imię jéj *Izonda.* Jako bogini, znaczy *kometę.*

Estadal, a, *lm.* e, *m.* miara długości Kastylska = 3,34 metr.

Estamp, u, *lm.* y, *m.* (z fran.) kopersztych, rycina, odcisk na miedzi.

Esterlin, u, *lm.* y, *m.* waga belgijska = 1 gram.

Estetyczny, a, e, *p.* wedle estetyki, zgodny z prawidłami estetyki. *Estetyczne uczucie*; smak, znawstwo i upodobanie w sztukach pięknych.

Estetyk, a, *lm.* **cy**, *m.* mający estetyczne uczucie; posiadający naukę estetyki, wykładający tę naukę.

Estetyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka smaku, *v.* gustu w sztukach pięknych, nauka o pięknie.

Esthakar, u, *blm. m. mit.* miasto irańskie, założone od Dżemszyda. Gdy tenże bóg wcielony kopał ziemię na fundamenty miasta, natrafił tu sławny *Dżam.*

Estragon, u, *blm. m. bot.* roślina aromatyczna, służąca za kuchenną przyprawę, *ob. Draganek*; otrzymuje się z niéj także dobry ocet, zwany *estragonowy.*

Estromanja, **ji**, *blm. ż. ob. Nimfomanja.*

Estyma, y, *lm.* y, *ż.* (z łac.) *prze.* szacunek, poważanie. *Być w wielkiéj u kogo estymie. Ma estymę u ludzi.*

Estymować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łac.) *prze.* poważać, szanować, czcić.

Esus, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest tajemniczy bóg lasów. Mieszkał głównie przy Massylji w dębowéj dąbrowie, któréj siekiera nigdy nie tknęła.

Eswara, y, *blm. ż. mit.* bóstwo Brachmanów.

Eszem, a, *blm. m. mit.* namiestnik Arymana, wielki Diw irański, bis zazdrości, jest siedmiołbowy smok. Walczy z Bahmanem. Wyprawion od Arymana na ziemię przeciwko Kojomotorowi, pierwszemu człowiekowi, będącemu mężczyzną i kobietą zarazem, podał mu owoc, ze śliny swéj powstały i otruł go podle.

Etablissować, *ob Etablizować.*

Etablissowanie, *ob Etablizowanie.*

Etablizować, **Etablować**, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) otworzyć handel, zakład przemysłowy.

Etablizowanie, a, *lm.* a, *n.* (z fran.) otworzenie handlu, zakładu przemysłowego.

Etal, u, *blm. m. chem.* organiczna substancja (gatunek ohojętnéj tłustości), zawierająca się w olbrocie (spermaceti).

Etalides, a, *blm m. mit.* syn Merkurego.

Etan, a, *lm.* y, *m. mit.* nazwa germańskiego olbrzyma, tyle, co u Normandów *Jot.* Etany są dobre lub złe, czyli Hegelingi i Nibelungi. Rozumie się pod niemi atoli zwykle Amelungów, jako w Normandji Izjotów. Mają głos potężny, a głów wiele. Są dobroduszni, gburowaci, a w gniewie dzicy i srodzy. Złoszcząc się, tupają nogami, wbijając je w ziemię po kolana. Tym sposobem rycerze podołają ich schwytać i okuć w łańcuchy. Żonami ich są *Etanki.* Imiona pojedynczych olbrzymów kończą się zwykle na *old*, lub *olt*, np. *Fazolt, Tagold, Mamerold, Witolt.* Zowią ich także *Eteny, Dursy, Tursy, Tussele, Hunny, Enty* i *Ryże.*

Etanka, i, *lm.* i, *ż. mit.* olbrzymica germańska. Etanki słyną niekiedy nadprzyrodzoną krasą, jak np. *Gedra.* Imiona pojedynczych Etanek kończą się zwykle na *hilda*, lub *ilda*, np. *Nachthilda, Grymhylda, Huenilda.* Zowią się także Etenninami, Dunkami i t. p. *ob. Etan.*

Etap, u, *lm.* y, *m.* (z fran) 1) żywność dla żołnierzy, prowjant, zakup i rozdawanie żołnierzom prowjantu. 2)= miejsce składu żywności, a razem miejsce odpoczynku dla żołnierzy. 3) = oddział straży wewnętrznéj odprowadzający czyli eskortujący aresztantów. *Odesłano go po etapie*, t. j. pod strażą jako aresztanta.

Etapowy, a, e, *p.* od etapu. *Etapowa droga*; wojenna droga, kędy wojsko zwykło przechodzić.

Etat, u, *lm.* y, *m.* (z fran.) 1) *wł.* stan, położenie. 2) = oznaczenie, czyli wykazanie zamierzonego przychodu i zamierzonych wydatków na rok jeden, lub na dłuższy przeciąg czasu. *Etat materjalny leśny*; roczny dochód drzewa, planem gospodarczym wskazany. *Etat rębów, cięć*; obszerność przestrzeni rocznie do cięcia planem gospodarczym oznaczonéj. *Etat uprawy sztucznéj*; wykazuje obszerność gruntu leśnego, przypadającą do uprawy rocznéj. 3) = pensja, płaca służbowa; żołd. *Być na etacie*, t. j. pobierać pensją.

Etatowy, a, e, *p.* odnoszący się do etatu. *Miejsce etatowe*, t. j. do którego przywiązana jest pensja.

Etaż, u, *lm.* e, *m.* (z fran) *ob. Piętro.*

Etażerka, i, *lm.* i, *ż.* (z fran.) pewien rodzaj sprzętu składającego się z kilku półek, na książki, naczyńka drobne i t. d.

Et cetera, (*skróc.* etc.) *nieod.* (z łac.) i tam daléj, i tak daléj, i temu podobnie (*skróc.* i t. d. i t. p.)

Eten, a, *lm.* y, *m. mit.* jedna z nazw germańskiego olbrzyma, *ob. Etan.*

Eter, u, *lm.* y, *m. chem.* (ether) *bł. nafta*; substancja roślinna bardzo lotna, wyrabiająca się działaniem kwasów na wyskok; *etery* główniejsze znane są: *octowy, saletrowy, t. azotowy, siarczany, winny, wodochlorowy*; są to połączenia tworzące się przez działanie kwasów na wyskok; = *ognio-drzewny* (ether pyro-lignicus), zowie się otrzymywany przez destyllację kwasu siarczanego z oczyszczonemi produktami drzewa, jest więc odmianą eteru octowego.

Eteryczny, a, e, *p.* 1) od eteru. 2) = *fig.* bardzo lekki, lotny, powiewny. *Eteryczna postać.*

Eteryzacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *med.* usypianie chorego za pomocą eteru.

Etindy, **ów**, *blp. m.* (z fran.) rysunki dla wprawy robione; początkowe wzory do rysowania.

Etini, *nieod.* (z fran) igielnik (damski sprzęcik).

Etjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) *med.* nauka o przyczynach chorób.

Etjops, a, *blm. m. mit.* syn Wulkana.

Etljus, a, *blm. m. mit.* syn Jowisza; syn Eola.

Etnicy, **ków**, *blp. m.* (z grec.) poganie, bałwochwalcy.

Etnogienja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o tworzeniu się narodów.

Etnograf, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) opisujący lud, jego obyczaje.

Etnograficznie, *ps.* z punktu widzenia wskazanego przez etnografją.

Etnograficzny, a, e, *p.* należący, odnoszący się do etnografji.

Etnografja, **ji**, *blm. ż.* nauka mająca za przedmiot szczegółowe opisanie narodów z ich zwyczajami i obyczajami.

Etnologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) znajomość ludów, pod względem ich obyczajów i zwyczajów.

Etografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) znajomość obyczajów ludu jakiego, *v.* ludów.

Etologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisanie obyczajów i zwyczajów.

Etra, y, *blm. ż. mit.* żona Egeusza, króla Ateńskiego, a matka Tezeusza, półboga.

Ettara, y, *lm.* y, *ż.* miara powierzchni turyńska = 100 arom.

Ettogramma, y, *lm.* y, *ż.* waga turyńska = 100 gram.

Ettolitro, *nieod.* miara objętości turyńska = 100 litr.

Ettometro, *nieod.* miara długości turyńska = 100 metrom.

Etu, *nieod. m mit.* trzeci z mądziarskich Kumanów.

Etuza, y, *blm. ż. mit.* córka Neptuna.

Etyczny, a, e, *p.* wedle prawideł, przepisów etyki, obyczajowy, moralny.

***Etyka**, i, *blm. ż.* (z grec.) tłumaczący się na polskie przez *Umiejętność cnoty*; jest to nauka moralna *v.* obyczajowa.

Etykiet, u, *lm.* y, *m* 1) (u introligatorów i księgarzy) kawałek papieru z tytułem dzieła i nazwiskiem autora na grzbiecie nieoprawnéj książki lub rękopismu. 2)=*v.* **Etykieta**, *zdr. Etykietka, han.* do naczynia, skrzyni, pak, flaszki i t. p. z towarami przyklejona, przywiązana lub zawieszona karteczka, na któréj nazwanie, gatunek, numer, cena towaru się oznacza.

Etykieta, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) 1) zwyczaj, ustanowiona formalność, ceremonja, *przystojeństwo. *Etykieta dworska. Uchybić przeciw etykiecie. Zastosować się do etykiety.* 2) = niek. zam. *Etykiet.*

Etykietalnie, *ps.* według praw etykiety.

Etykietalność, **ści**, *blm. ż.* *przystojeńskość, zachowywanie etykiety.

Etykietalny, a, e, *p.* wedle etykiety, *przystojeński. *Obiad etykietalny.*

Etykietka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Etykieta*) w znacz. kartki wykazującéj tytuł, nazwisko czego, *ob. Etykiet. *Zapomniano przywiązać etykietki do lekarstwa.*

Etykoteologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) teologja moralna.

Etyl, Aetyl, u, *blm. m. chem.* jeden z liczby przypuszczalnych czyli organicznych pierwiastków (radykałów) składający się z 4ch atomów węgliku i 5 atomów wodoru; grecka nazwa *etylu* oznacza jakby mającego własność palenia.

Etymolog, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) zajmujący się nauką etymologji.

Etymologja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) źródłosłów, wywód wyrazu *v.* wyrazów. 2)=*blm.* nauka mająca za przedmiot źródło i wywód wyrazów.

Etymologicznie, *ps.* według prawideł etymologji.

Etymologiczny, a, e, *p.* od etymologji.

Euamerjon, a, *blm. m. mit,* wtóry syn Hypna i Pazyteі, grecki bożek, jest niweczyciel snu, lub dzień dobry, którego pozdrawiano rankiem.

Eubjotyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka dobrego życia.

Eubolja, ji, *blm. ż. mit.* bogini dobréj rady, właśc. roztropność.

Eubuta, y, *lm* **y,** *ż. mit.* drugi, wyższy, środkowy rodzaj celtyckiego kapłaństwa, lub druidów. Eubuty są wykładaczami woli bogów, objawiającéj się przez różne znamiona w przyrodzeniu. Bawią się około fizyki, matematyki, astronomji, magji i nauki lekarskiéj. Sporządzają jedno wielkie mysterjalne ciało, rozdzielone na siedm coraz wyższych stopni. Słyną czarami. Inne imię ich *Owaty.*

Eucharystja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) sakrament ciała i krwi Pańskiéj (*wł.* dziękczynienie, podziękowanie).

Euchloryna, y, *blm. ż. chem.* dawne nazwanie najniższego związku kwasorodu z chlorem.

Euchroit, u, *lm* **y,** *m. min.* pewien gatunek rudy miedzianéj.

Eudemonizm, u, *blm. m, v.* **Eudemonologja, ji,** *blm. ż.* (z grec.) nauka o szczęśliwości, o szczęśliwém życiu.

Eudemonja, ji, *blm. ż. mit.* bogini pomyślności.

Eudjometr, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (z grec.) narzędzie używane do wyznaczania ilości kwasorodu w danéj mieszaninie gazów.

Eudjometrja, ji, *blm. ż. chem.* (z grec.) dawniéj osobna gałęź chemji, któréj celem było śledzenie ilości kwasorodu, zawartego w atmosferyczném powietrzu, w rozmaitych okolicznościach i w danéj do rozbioru mieszaninie gazów.

Eudora, y, *blm. ż. mit.* Nerejda; Oceanida, Hjada.

Eufemus, Eufem, a, *blm. m. mit.* syn Neptuna.

Eufon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *muz.* narzędzie muzyczne, wynalezione przez Chladni'ego.

Eufoniczny, a, e, *p.* mile brzmiący.

Eufonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) złagodzenie przykrego brzmienia, głos przyjemny, *ob. Harmonja.*

Euforbja, ji, *blm. ż.* 1) *bot. ob. Ostromlecz v. Wilczomlecz* (Euphorbia). 2) = *chem.* i *farm.* gumma żywiczna (*v.* gummo-żywica) pochodząca z tego ziela, zawierająca nader ostrą substancję, skutkiem czego naciąga na skórze pęcherze, a przyjęta w postaci proszku sprawia zapalenie i gwałtowne kichanie.

Euforbjowe rośliny, (Euphorbiaceae) *bot.* stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 15éj ukł. Juss. (Dielinia), czyli roślin *oddzielnopłciowych,* in. *ostromleczowate.*

Eufrozyna, y, *blm. ż.* 1) *mit.* jedna z Charyt greckich, która jest nieprzemiennie myśli wesołéj. 2) = imię własne chrześcijan.

Eugenja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *bot. ob. Jambusowe drzewo.* 2) = imię własne chrześcijan.

Eugerja, ji, *blm. ż. mit.* bogini ciężarności.

Eugjasz, a, *blm. m. mit.* król Elidy, miał stajnią ogromną, w któréj trzymał trzy tysiące dobytku. Herakles, z rozkazu Eurystensza, mając oczyścić tę stajnią, wykopał kanał do niéj, w który wpuściwszy wody z rzek Alfensza i Peneusza, dokonał dzieła. Stąd mowa często o *stajniach Eugjaszowych.*

Euklaz, u, *lm* **y,** *m. min.* in. *Kruszynice,* minerał, należący do drogich kamieni, zielonego koloru, pochodzi z Brazylji, łatwo się dzieli; składa się podobnież jak *beryl* i *smaragd* (także drogie kamienie) głównie z krzemianu glinki i glucyny, z przymieszaniem innych części.

Eukrynit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min. ob. Pokroit.*

Eumenidy, nid, *blp. ż.* (z grec.) *mit.* boginie mściciełki, furje, jędze.

Eunice, y, *blm. ż. mit.* jedna z Muz.

Eunomja, ji, *blm. ż. mit.* córka Junony, Jowisza, Oceanu, *wł.* słuszność, prawość.

Eunopa, y, *blm. ż. mit.* jedna z Muz.

Eunuch, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) rzezaniec, trzebieniec. *Biali i czarni eunuchowie pilnują seraju.*

Eunyd, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest bóg wichru, tyle, co Pochwist. Słynie jako czarownik. Inne imię jego Mat-Eunyd.

Eupatoryna, y, *blm. ż. chem.* substancja z rzędu alkaloidów, *v.* zasad roślinnych, znajdująca się w roślinie, zwanéj posp *Konopnicą, bot.* zaś *Sadzcem, v. Upatrkiem konopnym* (Eupatorium cannabinum).

Europa, y, *ż.* 1) *mit.* córka Agienora; Oceanida; Ceres. 2) = *jeog.* jedna z pięciu części świata.

Europejczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* mieszkaniec Europy.

Europejka, i, *lm.* **i,** *ż.* mieszkanka Europy.

Europejski, a, ie, *p.* od Europy, z Europy. *pst. Po europejsku;* według zwyczajów, wyobrażeń europejskich.

Eurus, v. Eur, u, *blm. m.* (z grec.) wiatr południowo-wschodni.

Eurwała, i, *blm. ż. mit.* imię jednéj z Gorgon.

Eurycjon, a, *blm. m. mit.* jeden z Hekatonchirów, strzegący Gerjonowego bydła. Poległ pod maczugą Heraklesa.

Eurydyka, i, *blm. ż. mit.* małżonka Orfeusza, która, od żmij ukąszona, umarła w pierwszym dniu gód weselnych. Mąż szedł po nię do piekieł i odzyskał za pomocą lutni, lecz utracił na nowo przy samej furtce orkowéj, gdy się na nią, pomimo zakazu, obejrzał.

Eurykles, u, *blm. m. bot.* (Euricles), roślina z rodziny *Amarylkowych*; gatun. = *leśny* (E. sylvestris), rośnie na wyspach wschodnio-indyjskich; cebula jéj używa się tam w wielu razach za lekarstwo.

Eurymedon, a, *blm. m. mit.* ojciec Prometeusza; olbrzym kochanek Junony.

Eurynome, y, *blm. ż. mit.* córka Oceanu; córka Apollina; nimfa, bóg piekielny.

Eurysteusz, a, *blm. m. mit.* syn Stenela, brata Amfitrjona, otrzymał, na mocy rodowego prawa starszeństwa, panowanie nad Heraklesem. Był wymoczek, zgnilec i babiarz z charakterem podłym. Hera zrobiła go zemsty swéj naczyniem. On wskazał Heraklesa na 12 prac, któremi się uniesmiertelnił.

Eutanasja, ji, *blm. ż.* (z grec.) śmierć łatwa, spokojna, bez boleści; *przen.* śmierć w stanie łaski.

Euterpe, *niend.* 1) *bot. ob. Warzywnia* (Euterpe), rodzaj palmy żuwnowéj. 2) = *v.* **Euterpa, y,** *blm. ż. mit.* jedna z dziewięciu Muz, przełożona nad gędźbą. Jest dziewicą w wieńcu z kwiatów na głowie, z flétem i nutami w ręku. Szafuje uciechą.

Eutymja, ji, *blm. ż. mit.* u Greków, bogini radości, *ob. Wituł v.*

Eviternus, a, *blm. m. mit.* bóg, *v.* genjusz wyższy od Jowisza.

Evoe, Evohe, *v.* **Evan,** *nieod. m. mit.* przezwisko Bachusa.

Ewadne, y, *blm. ż. mit.* córka Marsa.

Ewakuacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wypróżnienie, oczyszczenie, ustąpienie. *Ewakuacja jakiego kraju. Ewakuacja wojsk.*

Ewakuować, ował, uje, *scz. nd.* wypróżniać, oczyszczać; wyprowadzać wojska z jakiego miejsca.

Ewaluacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) szacunek rzeczy według jéj prawdziwéj wartości, ocenienie. *Ewaluacja przybliżona.*

Ewangelja, (Wujek, Kopczyński i Linde piszą *Ewanielja*), **ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) 1) *wł.* dobra, pożądana wiadomość. 2) = tytuł czterech ksiąg nowego Testamentu, zawierających życie Jezusa Chrystusa. *Opowiadać ewangelją. Światło ewangelji. Przysiądz na ewangelją. Wierzyć w co, jak w ewangelją.* 3) = część z tych ksiąg wyjęta, którą w święta czytają i objaśniają po kościołach.

Ewangielicki, *v.* **Ewanielicki, a, ie,** *p.* tyczący się ewangelików, czyli wyznawców nauki reformowanéj, *v.* protestanckiéj. *Szwajcarja ma kantony katolickie i ewangelickie. pst. Po ewangelicku;* według nauki, zasad kościoła reformowanego.

Ewangieliczka, *v.* **Ewanielicka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) należąca do kościoła reformowanego, protestantka. 2) = *posp.* książeczka zawierająca w sobie ewangelją.

Ewangieliczny, *v.* **Ewanielicznу, a, e,** *p.* od Ewangelji, według Ewangelji. *Nauka ewangeliczna. Kobieta ewangeliczna,* t. j. o której jest mowa w Ewangelji.

Ewangelik, v. Ewanielik, a, *lm.* **cy,** *m.* protestant, należący do kościoła reformowanego; w dawnéj Polsce dyssydent.

Ewangelista, v. Ewanielista, y, *lm.* **ści,** *m.* pisarz ewangelji. *Mamy czterech Ewangelistów: S. Mateusza, S. Marka, S. Łukasza,* i *S. Jana.*

Ewangelistwo, v. Ewanielistwo, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* godność, urząd ewangelisty.

Ewangelizować, Ewanielizować, ował, uje, *scz. nd.* przepowiadać ewangelją, nauczać ewangelji. *Ewangelizować między pogany, pomiędzy narody.*

Ewaporacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wyziew, egzhalacja, parowanie.

Ewazja, ji, *blm. ż.* (z łać) *praw.* w prawie polskiém ma dwojakie znaczenie: 1) kiedy aktor powód na termin sprawy swéj nie stawił się, i wtedy upadał w sprawie, a w niektórych razach utracał tylko termin. 2) = odbicie, odparcie dowodu ze strony pozwanego, czyli usprawiedliwienie się.

Ewcha, y, *blm. ż. mit.* bogini celtycka, *ob. Keda.*

Ewekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *as.* nierówność w biegu księżyca, około kwadr, czyli pociąganie jego za linją poprowadzoną ze środka ziemi do środka słońca; *kąt ewekcji* największy zawiera ledwo 1° 20' (t. j. jeden stopień, minut 20); *ewekcja* wpływa na zmianę *długości* księżyca.

Ewekt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *nieuż.* 1) wywóz. 2) = cło od wywozu.

Ewektowy, a, e, *p.* odnoszący się do ewektu; wywozowy. *Handel ewektowy,* t. j. wyprowadzający towary krajowe za granicę.

Ewentualnie, *ps.* (z łać.) na wszelki wypadek.

Ewentualność, ści, *blm. ż.* (z łać.) wypadkowość; możliwość jakiego wypadku, zdarzenia.

Ewentualny, a, e, *p.* wypadkowy, mogący się zdarzyć.

Ewenus, nusa, *v.* **na,** *blm. m. mit.* syn Marsa.

Ewernja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Evernia), rodzaj *porostu ziemnego;* rośnie na starych płotach, dachach gontowych, nie na pniach drzew, na ziemi, skałach i kamieniach. Gatunki: = *wilcza* (E. vulpina), daje piękny żółty barwnik *wulpininą* zwany, używa się do zaprawy trutek na wilki; = *śliwkowa* (E. prunastris, *v.* mollis), używała się, jako środek gorzko-ściągający pod nazwą *mchu czuło-drzewowego, y. drzewnego;* =*otrębowata* (E. furfuracea), b. pospolita, darnista; jako środek ściągający i gorzki, używa się w Anglji przeciw zimnicom.

Ewidencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *nieuż.* oczéwistość, jawność.

Ewikcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* gwarancja, ubezpieczenie. *Ewikcją dojść,* t. j. waruję co komu, zabezpieczam. *Ewikcją biorę,* t. j. waruję co sobie, zabezpieczam.

Ewikcjonalny, *ob. Ewikcyjny.*

Ewikcjonować, ował, uje, *scz. nd.* zabezpieczać, warować.

Ewikcyjny, v. Ewikcjonalny, a, e, *p.* odnoszący się do ewikcji. *Summy ewikcyjne, v. ewikcjonalne,* w prawie polskiém znaczy: summy posagowe i wyderkuffy, oraz summy funduszu edukacyjnego.

Ewiktor, a, *lm.* **owie,** *m. praw.* iściec, przedawca odpowiadający za dobra sprzedane.

Ewiracja, *ob. Kastracja.*

Ewokacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* zapozwanie strony do sądu nieodpowiednego, *v.* niewłaściwego.

Ewolucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *woj.* sposób rozmaitego szykowania i obrotów żołnierzy. *Ewolucja wojenna, ob. Obroty.* 2) = *med.* rozwinięcie się jakiego organu.

Ex, (z łać.) kładzie się przed tytułami, *zam.* były, dawny, niegdyś; np. *Exjezuita, expijar, exkanclerz, exlokaj.* **Ex...** *ob. Egz...* i *Eks...*

Ezagulis, a, *blm. ż. mit.* żmudzki bóg, dozorca umarłych, którego wzywano wraz z duszami na święto dziadów, wołając, jak pisze Łasicki: *Veni cum mortuis, farcimina nobiscum manducaturus!*

Ezar, a, *blm m. mit.* pisany po łacinie *Aesar,* skąd urodził się później *Caesar,* jest Rzymski bóg jedynie prawdziwy, najwyższy, nieznany, znaczący tyle, co u Greków *Fanes,* a w Egipcie *Jah.* Imienia jego nie wolno było wymawiać. Słyszeli te tylko poświęceni i śród tajemnic. Powstał u Etrusków i przeszedł do Rzymian. Urobion był, a przynajmniéj ukazuje się pokrewny z normandzkim *Azem.*

Ezechjeliści, stów, *blp. m.* zwolennicy Jana Brothersa, który w końcu XVIII wieku wystąpił w Anglji jako prorok.

Ezernis, a, *blm. m. mit.* pochodzący od słowiańskiego wyrazu *jezioro,* był litewskim bogiem jeziora, lub morza, *ob. Atrympos.*

Ezotyczny, a, e, *p.* (z grec.) wewnętrzny, tajemniczy, nie wszystkim znany.

Ezurwedam, *nieod.* księga święta Indjan.

F.

F, szósta głoska alfabetu; nie jest ona słowiańską, dla tego też nie ma prawie żadnego prawdziwie polskiego wyrazu zaczynającego się od *F.*, wyjąwszy takie wyrazy, w których *f* zastępuje *ch* (według ludowego wymawiania), np. *Faliboj,* zam. *Chwalibóg,* albo w których *f* powstało z *p,* np. *fastryga, fastrygować* i t. d. od *prze. pastrzyga,* albo nareszcie takie, które są jakby naśladowaniem głosu, np. *fiukać, fujara* i t. p. Dawni pisarze z łać i grec. języka przyswojonym wyrazom zostawują *ph,* np. *philosophia, Phaeton;* dziś zwykle piszą się one przez *f,* np. *filozof, Fajeton.* Jakkolwiek przyswojona głoska *f,* wyrobiła sobie odpowiednią miękką *f',* z którą się zamienia, np. *filozof, filozofje; traf, trafu* (rzecz.), *traf'* (tryb roz.) od *trafić.* = nuta muzyczna.

Fabryczny, a, e, *p.* od fabryki, należący do niéj, pochodzący z fabryki. *Robota fabryczna.*

Fabryka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *wł.* budowanie, stawianie, wzniesienie. *Przeznaczyć fundusz na fabrykę kościoła parafjalnego.* 2) = *nieuż.* budowla, gmach. 3) = fabrykacja, fałszowanie pism urzędowych. 4) = warsztat rękodzielny, rękodzielnia, miejsce, gdzie za pomocą rąk ludzkich lub machin otrzymują się rozmaite wyroby. *Fabryka sukna, pończoch, kapeluszy. Fabryka cukru, ob. Cukrownia. Fabryka papieru, ob. Papiernia.*

Fabrykacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) fabrykowanie, podrabianie, fałszowanie. 2) = niek. zam. wyrabianie, produkowanie. *Coraz się wzmaga u nas fabrykacja cukru.*

Fabrykancki, a, ie, *p.* od fabrykanta, rękodzielniczy.

Fabrykant, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) rękodzielnik, wyrabiający co na fabryce. *Fabrykant wyrobów jedwabnych, bawełnianych* i t. p. *Fabrykant powozów, ob. Karetnik.* 2)= niek. zam. zawiadowca lub właściciel fabryki. 3) = *fig.* wymyślacz. *Fabrykant kłamstw, plotek. Nieudolny fabrykant nowych wyrazów.* 4) = fałszerz, podrabiacz. *Sądzono go jako fabrykanta monety.*

Fabrykantka, i, *lm.* **i,** *ż.* rękodzielniczka wyrabiająca co na fabryce; niek. zam. właścicielka fabryki.

Fabrykat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) przedmiot z fabryki pochodzący, wyrób fabryczny; rękodzieło. 2) = niek. zam. coś zfałszowanego, podrobionego.

Fabrykować, ował, uje, *scz. nd.* 1) robić, wyrabiać. 2) = *co;* kleić, jakkolwiek urabiać; *przen.* wymyślać, kłamać. *Lubi fabrykować nowiny.* 3) = podrabiać,

fałszować. *Fabrykować monetę, wino. Fabrykować testament, ob. Podrobić.*

Fabrykowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) robienie, wyrabianie. *Fabrykowanie materij jedwabnych, porcelany* i t. d. 2) = podrabianie, fałszowanie. *Fabrykowanie aktu, testamentu. Fabrykowanie wina, monety* i t. d.

Fabulista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) *prze.* bajkopisarz.

Facecja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z włos.) żart, koncept. *Facecje prawić. Przez facecją,* t. j. żartem. *To facecja!*

Facecjonat, a, *lm.* **ci,** *m.* **Facecjonista, y,** *lm.* **ści,** *m.* i *posp.* **Facetus, a,** *lm.* **y,** *m.* człowiek żartobliwy, wesoły. *Wielki facecjonista. Facetus miejscowy.*

Facecjonować, ował, uje, *scz. nd.* żartować, dowcipkować.

***Facelet, u,** *lm.* **y,** *m. fil.* (po łacinie *Calentes*), w lotce, samit czwarty umyślników grzędy czwartej, kędy Mirz zamyka pierwszą, a otwiera drugą przesłankę. Zamyka w sobie A, E, E zdania, lub pierwsze pozwalające, a dwa następne niepozwalające, wszystkie trzy zaś ogólnie. *Każdy z sokołów jest ptak drapieżny, a żaden z drapieżnych ptaków nie należy do drobiu. Żadne z drobiu zatém nie jest sokołem.*

Facetować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) *jubil.* rznąć, szlifować, obrabiać drogie kamienie; nadawać im kształt foremnych wielościanów; *djamenty* większe bywają mniéj *facetowane,* t. j. nadaje się im mniéj płaszczyzn przy szlifowaniu.

Fach, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) przedmiot właściwy zajęcia; specjalność; nauka, *v.* sztuka, któréj się kto wyłącznie poświęca. 2) = (u zecera) podziałka w skrzynce drukarskiéj. 3) = *ob. Facha.* 4) = gałąź, wydział nauk, przemysłu i t. d.

Facha, y, *ż.* i **Fach, u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) przegroda.

Fachel, *ob. Wachel.*

Fachowy, a, e, *p.* wyłącznie czemu poświęcony, specjalny; oddziałowy, wydziałowy.

Facit, *nieod.* (z łać.) 1) *wł.* robi; *prze.* (w liczeniu) zam. wypada, daje, czyni. *Dwa a trzy facit pięć.* 2) = u dołu stronnicy w książkach rachunkowych znaczy wypadek, ilość summarji.

Facjata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) przednia ściana domu, czoło, przedsień. *Facjata budynku, kościoła, pałacu. Facjata Luwru.* 2) = *żart.* twarz, oblicze. *Mieć szeroką facjatę, ob. Pyza, Papa.* 3) = *fig. posp.* tył, tyłek.

Facjenda, y, *lm* **y,** *ż.* (z łać.) 1) handelek, frymark. *Zyskać, stracić na facjendzie. Wdać się w facjendy.* 2) = szachrajstwo, tandeciarstwo. *Bawić się facjendą.*

Facjendarka, i, *lm.* **i,** *ż.* tandeciarka, szachrajka.

Facjendarz, a, *lm.* **e,** *m.* który facjendami się bawi; tandeciarz, szachraj.

Facjendować, ował, uje, *scz. nd.* 1) facjendy robić, frymarczyć. 2) = *co, v. co za co;* zamieniać, handlować.

Facolet, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *nieuż. ob. Chustka;* stąd używane tylko *w lm. ż.* **Facoletki, tek,** i *m.* **Facoleciki, ów,** różne kobiéce skrawki od materji.

Facsimile, (czytaj *Faksymile*) *nieod.* (z łać.) najpodobniéj skopjowany podpis (np. jakiego sławnego człowieka) lub napis; podobizna.

Fada, y, *blm. ż. mit.* tyle, co celtycka *Feja.*

Faenna, y, *blm. ż. mit.* jedna z Charyt greckich, znaczy tyle, co *Jaśniejąca.*

Faensal, u, *blm. m. mit.* pałac Fryggi, normandzkiéj królowéj niebios w Azgardzie, kędy zbierają się ku obradom boginie. Zdaje się znaczyć tyle, co der *Feensaal,* izba Fei. Inne imię jego *Fonsal.*

Faeton, a, *blm. m.* 1) *mit.* syn Heljosa i Klimeny, a brat Heljad. Matka go namówiła, ażeby zaklął ojca na Styks i prosił go, ażeby pozwolił mu na jeden dzień wozu słonecznego. Gdy to się stało, zbiegały się rumaki Heljosa, zrzucily Faetona z niebios i rozbiły o ziemię. Jeden z koni Aurory zwał się Faeton. 2) = **a,** *lm.* **y,** *m* (Phaeton) *zool.* ptak z rzędu *Pietwonogich;* gatunki jego: 1 = *czerwonosterny* (Ph. phoenicurus). 2 = *białosterny* (Ph. aethereus). 3 = *żółtodzioby* (Ph. flavirostris). 3) = *v. Fajeton,* gatunek karjolki na wysokich kołach.

Faetuza, y, (Phaetusa). *ż. mit.* siostra Faetona.

Fafałki, *v.* **Fafołki, ków,** *blp. nieuż.* świecidełka; okruszyny, przysmaczki.

Fafełek, łka, *lm.* **łki,** *m.* mały kawałek, np. płótna, łatka.

Fafle, ów, *blp.* wargi ogara, a w ogólności, wielkie, obwisłe wargi.

Faflować, ował, uje, *scz. nd.* gadać jakimś niezwykłym, nieprzyjemnym i niezrozumiałym sposobem.

Fafuła, y, *lm.* **y,** *m. rub.* próżniak, człowiek do niczego; głuptas.

Fagas, a, *lm.* **y,** *m. posp. żart.* 1) służący, pokojowy, posługacz. 2) = latawiec, powsinoga.

Fagedeniczny, a, e, *p. med.* (z grec.) *wł.* gryzący, kancerowaty, jadowity, zjadliwy.

Fagocista, *v.* **Fagotysta, y,** *lm.* **ści,** *m.* grający na fagocie.

Fagot, a, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) narzędzie muzyczne dęte wydające odgłos basu.

Faja, i, *lm.* **aje,** *ż. żart.* 1) wielka, gruba fajka. 2) = *z pog.* ksiądz nygus i próżniak, darmozjad.

Fajans, u, *lm.* **e,** *m.* (od miasta włoskiego Faenza) 1) rodzaj glinki czerwonéj. 2) = gatunek naczyń, wyrobionych z czerwonawéj glinki, powleczonych nieprzezroczystą emalją, złożoną z krzemionki, niedokwasów ołowiu i cyny, udzielającą im wejrzenia porcelany; fajans dzieli się na rozmaite gatunki, z których *sztejngut* znany jest niek. pod nazwą *farfurki.*

Fajansowy, a, e, *p.* od fajansu, z fajansu. *Fajansowe naczynia, v. fajanse,* in. *Farfura.*

Fajczarz, *v.* **Fajkarz, a,** *lm.* **e,** *m.* lubiący kurzyć, palić tytuń, tytuniarz.

Fajczarnia, *v.* **Fajkarnia, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* 1) pokój do palenia tytuniu, knajpa. 2) = wszystko, co jest potrzebne do palenia, jako puszka na tytuń, fajki i t. d.

Fajczysko, a, *lm.* **a,** *n.* ogromna lub brzydka, nieznośna fajka.

Fajdać, *v.* **Fejdać, ał, a,** *scz. nd.* i **Fajdać się,** *złz. nd.* paskudzić, smrodzić, *ob. dk. Sfajdać się, Zafajdać się.*

Fajeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Fajka*) mała lub zgrabna fajka.

Fajerka, Fejerka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) naczynie z ogniem do ogrzewania potraw. 2) = *do kadzenia;* kadzielnica. 3) = *nieuż. do kwiatów;* doniczka, wazon.

Fajerkasa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) *nieuż.* 1) towarzystwo ogniowe. 2) = skarbona na wspomożenie pogorzelców. 3) = ogniowa zapłata.

Fajerwerk, *v.* **Fejerwerk, u,** *lm.* **i,** *m.* (z niem.) ognie sztuczne. *Puszczać fajerwerki.*

Fajerwerkarz, a, *lm.* **e,** *m.* **Fajerwernik, ka,** *lm.* **cy,** *m.* co robi fajerwerki, ogniomistrz.

Fajerwerker, a, *lm.* **y,** *m.* nazwa dawana podoficerom artyllerji.

Fajeton, *ob. Faeton.*

Fajfena, y, *lm.* **y,** *ż.* japońska galera z dwudziestu wiosłami po każdéj stronie.

Fajfer, fra, *lm.* **fry,** *m.* (z niem.) 1) grający na pikulince, piszczek. 2) = gatunek gołębi.

Fajka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) lulka, cybuch z lulką do palenia tytuniu. *Wypalić fajkę, dwie fajki, pięć fajek. Palić, v. kurzyć fajkę. Ćmić, smolić fajkę.* 2) = nazwa dawana niek. roślinie *Kokornak lewarowy* (Aristolochia sipho).

Fajkarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) miejsce gdzie się robią, przedają fajki. 2) = *ob. Fajczarnia.*

Fajkarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który robi, przedaje fajki. 2) = *ob. Fajczarz.*

Fajn, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *posp.* czyste złoto lub srebro.

Fajnowaty, a, e, *p. teat. posp. żart.* (o aktorze) pojmujący najdrobniejsze odcienia sztuki.

Fajt! *w.* oznaczający naglość, prędkość; smyk! *Fajt i w nogi, v. fajt i uciekł. Fajt! przewrócił się i leży.*

Fajtać, ał, a, *scz. nd. czém; posp.* kiwać, śmigać. *Pies fajta ogonem.*

Fajtuś, sia, *lm.* **sie,** *m. żart.* błazen, pyszałek.

Fakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) partja, stronnictwo. *Na dwie fakcje podzieliło się miasto.*

Fakcjonista, y, *lm.* **ści,** *m.* robiący fakcje, stronnictwa; *przen.* burzyciel, buntownik.

Fakir, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z arab.) arabski jmnich żebrzący.

Faksymile, *ob. Facsimile.*

Fakt, u, *lm.* **y,** *v.* **a,** *m.* (z łać.) 1) czyn spełniony, czyn rzeczywisty; wypadek, zdarzenie. *Fakta historyczne. Opowiadano o dziwnym fakcie.* 2) = zam. dowód. *Przekonam cię faktami v. na faktach.*

Faktor, a, *lm.* **owie,** *v.* **rzy,** *m.* (z łać.) 1) sprawujący interesa, zarządzający; niek. dyrektor i dysponent handlowego domu, który miejsce naczelnika domu lub towarzystwa handlowego zastępuje; albo też pod bezpośrednim zarządem właściciela zostający dyrektor fabryki, rękodzielni i t. p. 2) = usłużny stręczyciel. 3) = *aryt.* mnożnik, czynnik, liczba przez którą się mnoży.

Faktorja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *han.* osada handlowa lub skład towarów w kraju oddalonym od miejsca pobytu właściciela, gdzie interesa handlowe muszą się załatwiać przez faktora. 2) = kantor europejskiéj (szczególniéj angielskiéj) handlowéj kompanji w Indjach Wschodnich.

Faktorka, i, *lm.* **i,** *ż.* usłużna stręczycielka.

Faktorne, ego, *blm. n.* zapłata za faktorstwo.

Faktorować, ał, uje, *scz. nd. komu;* zajmować się faktorstwem, stręczyć.

Faktorski, a, ie, *p.* od faktora *v.* faktorstwa.

Faktorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* usłużne stręczycielstwo. *Trudnić się faktorstwem.*

Faktotum, *nieod. n.* (z łać. *Fac-totum*) wszystko działający, wszystkiém zarządzający, prawa ręka, popychadło, totumfacki.

Faktura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) *han.* dokładny i szczegółowy rachunek, który kupiec udziela komu, względem towarów przedanych i wydanych przez niego, albo które on z polecenia kogo innego przedał lub kupił. 2) = *v. Fakturkięga;* kupiecka księga zawierająca w sobie spis należytości za towary. 3) = *muz.* sposób mniéj więcéj naukowy układania czyli komponowania muzyki.

Fakturować, ał, uje, *scz. nd. han.* udzielać komu szczegółowego rachunku (faktury) względem przedanych jemu, albo na jego rachunek kupionych lub przedanych towarów.

Faktycznie, *ps.* dowodnie, na faktach, faktami.

Fakultet, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) oddział naukowy w wyższych zakładach naukowych. *Fakultet prawny, matematyczny* i t. d.

Fakultetowy, a, e, *p.* od fakultetu, wydziałowy.

Fala, i, *lm.* **e,** *ż.* bałwan wodny, wał. *Fale morskie. Fale jeziora. Łoskot fal. Fala na morzu,* t. j. wzburzone morze.

Falacer, a, *blm. m. mit.* bóg Rzymian.

Falanga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) oddział wojska u starożytnych Macedonów. *Wielka falanga miała w sobie* 16,000 *ludzi.*

Falanruk, a, *lm.* **i,** *m.* (Eupleres) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *poziomych,* kretomyszów, ślepuszonek; gatunek jeden: = *Gudota* (E. Goudoti).

Falansterjanie, an, *blp. m.* mieszkańcy falansterij.

Falansterje, ij, *ż. v.* **Falanstery, ów,** *m. blp.* (z grec.) ogromne budowle, które według kommunistycznego systematu Fourie'ra należałoby budować dla pomieszczenia całych gmin.

Falansteryczny, a, e, *p.* odnoszący się do falansterów.

Falaryzm, u, *blm. m.* (z grec.) okrutny rząd (jakim był tyrańa Falarysa).

Falbala, i, *lm.* **e,** *ż. prze. ob. Falbana.*

Falbana, y. *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) obszycie zmarszczone u dołu sukni kobiécych. *Suknia z falbaną, z falbanami.*

Falc, u, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) (u stolarzy i cieślów) zakład. *Dać na falc,* t. j. złożyć na zakład, spoić brzegami. 2) = u introligatorów, wystający pasek papieru, wprawiony do książki zamiast brakującego arkusza lub karty, ażeby później ten arkusz lub kartę do niego przykleić.

Falcgrabia, bi, *lm.* **owie,** *m.* i **Falcgraf, a,** *lm.* **owie,** *m.* (z niem.) elektor palatyn, elektor bawarski.

Falcgrabina, y, *lm.* **y,** *ż.* żona falcgrabiego, elektora palatyna.

Falcgrabski, a, ie, *p.* od falcgrabiego. *Dom falcgrabski.*

Falcgrabstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) godność elektora palatyna. 2) = palatynat. *Falcgrabstwo wyższe, niższe.* 3) = *zb.* falcgrabia z żoną.

Falcować, ał, uje, *scz. nd.* (z niem.) u introligatorów, składać arkusze do oprawy; u cieślów i stolarzy, spoić brzegami, *np.* deski.

Falcydyjny, a, e, *p.* wyraz prawny, używany za byłego rządu austrjackiego, jako przymiotnik długu przy dobrach pozostałego.

Faldistorjum, *nieod. lm.* **je,** *v.* **ja,** *n.* (z łać. śr.) krzesło biskupie w kościele rzymskim.

Faleder, dru, *m. v.* **Faledra, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) skóra od wewnętrznéj strony wyprawiana, wewnętrzną stroną na wierzch obrócona, mianowicie końska, jałowicza.

Faledrowy, a, e, *p.* od faledru. *Skóra faledrowa.*

Falendysz, u, *lm.* **e,** *m. prze.* cienkie sukno holenderskie lub angielskie.

Falendyszowy, a, e, *p.* z falendyszu.

Falenity, ów, *blp. m.* (z grec.) *zool.* nocne motyle.

Falezy, ów, *blp. m.* (z fran.) *geol.* urwiskowe skały podmyte falami.

Falgild, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) opłata przy rogatkach.

Falistwo, a, *lm.* **a,** *n.* (z fran.) *nieuż.* bankructwo.

Falisty, a, e, *p.* 1) strzępiący się. *Faliste morze.* 2) = *bot.* nakształt fal morskich. *Liście faliste.*

Falit, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) *nieuż.* bankrut.

Falkonat, u, *m. v.* **Falkoneta, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) wł. jastrząb; pewien rodzaj dawnéj strzelby, sokolnica, śmigownica.

***Fallacja, ji,** *lm.* **je,** *ż. ob. Mylnik.*

Falloragja, ji, *blm. ż.* (z grec.) cieczenie krwi z męzkiego członka.

Fallus, a, *blm. m. mit.* bożek egipski, wyobrażający członek męzki, z sykomorowego drzewa utoczony, a podczas uroczystego święta i pochodu od niewiast noszony. Zaprowadziła cześć jego Izyda, na pamiątkę rozsiekanego Ozyrysa, którego członki wszystkie znalazły się późniéj, wyjąwszy płodny, od psa morskiego połknięty. Urobiono więc go z sykomorowego drzewa. I bóg zmartwychwstał, a na dowód doskonałości pełnéj, Harpokrata spłodził. Grecy przeobrazili Fallusa w *Pryapa.*

Falmować, ał, uje, *scz. nd.* (w hucie szklannéj) odszumowywać szkła roztopione.

Falować ał, uje, *scz. nd.* 1) (z włos.) *posp. nieuż.* chybiać szwankować. 2) = upadać. *Ten koń zaczyna falować na nogi.* 3) = i **Falować się,** *złz. nd.* (od *fala*) mówi się o wodzie, przewracać fale *v.* falami. *Dziś morze silnie coś faluje.*

Falsecista, y, *lm* **ści,** *m.* który falsetem śpiewa.

Falset, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) głos fałszywy w śpiewaniu, fistuła.

Faluna, y, *lm.* **y,** *ż. geol.* (z fran.) nazwa warstwy ziemi, składającéj się z piaskowca zmieszanego z wapieniem, zasłana przez *molassy* morskie, lub przez pokłady muszli pokruszonych; *falunami* bywają w niektórych miejscach powierzchnie całych okolic nadmorskich.

Fałagi, ów, *blp.* (z tur.) *posp.* plagi w pięty. *fig. Dać komu fałagi;* szukać kogo, ograć.

Fałd, u, *lm.* **y,** *m.* i **Fałda, y,** *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Fałdka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) zmarszczek (w materji, w bieliźnie, i t. d.) *Z fałdami,* t. j. pomarszczony. *W fałdy układać, ob. Fałdować. fig. Fałdów przysiadywać, przysiedzieć,* t. j. pilnie bez odpoczynku pracować. *Tylko fałdki na innych liczy. fig.* zam. rozpatruje drobnostkowie jak kto ubrany.

Fałdować, ował, uje, *scz. nd.* w fałdy zbierać, marszczyć. *Spodnicę, koszulę, kołnierzyk fałdować.*

Fałdowanie, a, *lm.* **a,** *n.* robienie fałdów, marszczenie.

Fałdowany, a, e, *p.* marszczony.

Fałdowy, a, e, *prze. ob. Fałdzisty.*

Fałdzić, ił, i, *scz. nd. prze.* fałdować, marszczyć. *fig. Wiatr fałdził powierzchnię morza.*

Fałdzik, a, *lm.* **i, m.** (*zdr.* od *Fałd*).

Fałdzistorog, a, *lm.* **i,** *m. zool.* ptak z rodzaju *Dziebrożców* (Buceros plicatus, *v.* undulatus).

Fałdzistość, ści, *blm. ż* przymiot tego, co jest pełne fałdów, zmarszczków.

Fałdzisty, a, e, *p.* pełen fałdów, zmarszczek. *Suknia fałdzista.*

Fałesznie, Fałesznik, Fałeszność, Fałeszny, *prze. ob. Fałszywie, Fałszerz, Fałszywość, Fałszywy.*

Fałsz, u, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) nieprawda, kłam. *Fałsz prawdy nie lubi. Fałsz wierutny. Rozsiewać fałsze o kim* 2)=stan rzeczy sfałszowanéj, sfałszowanie. *Za Władysława silny fałsz w monetach się okazał.*

Fałszerka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta nie trzymająca się prawdy, *v.* fałszująca co.

Fałszerski, a, ie, *p.* od fałszerza.

Fałszerstwo, a, *lm.* **a,** *n. prow.* fałszowanie, podrobienie. *Popełniać fałszerstwo. Dowieść fałszerstwa.*

Fałszerz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) fałszujący co. *Fałszerz monety.* 2)=fałszem się parający, kłamca.

Fałszoapostoł, a, *lm.* **owie,** *m. nieuż.* przepowiadacz fałszu, fałszywy apostoł.

Fałszomówca, y, *lm.* **e,** *m.* łgarz, kłamca.

Fałszopiszec, sca, *lm.* **sce,** *m. nieuż.* piszący kłamstwa.

Fałszorodny, a, e, *p.* rodzący czyli płodzący fałsze. *Fałszorodne herezje.*

Fałszować, ował, uje, *scz. nd.* pozbawiać jaką rzecz istotnéj jéj wartości, psuć podrabianiem, fabrykować. *Fałszować podpis, kontrakt, oblig. Fałszować monetę. Fałszować wino, lekarstwo.*

Fałszowanie, a, *lm.* **a,** *n.* pozbawianie istoty rzeczy, podrabianie, fabrykowanie.

Fałszowany, a, e, *p.* pozbawiony istoty rzeczy, fabrykowany. *Fałszowany akt, dowód. Fałszowany podpis.*

Fałszownik, a, *lm.* **cy,** *m.* który fałszuje, fałszerz.

Fałszura, y, *lm.* **y,** *ż. prze.* niezupełny żupan, z przodu tylko z materji a na plecach z płótna. *Turecka fałszura.*

Fałszywie, Fałszywo, *ps.* 1) niezgodnie z prawdą, nieprawdziwie. *Utrzymywać co fałszywie. Świadczyć fałszywie.* 2)=błędnie, mylnie. *Rozumować fałszywie. Śpiewać, grać fałszywie.* 3)=nieszczerze, nierzetelnie. *Postąpił sobie ze mną fałszywie.*

Fałszywość, ści, *blm. ż.* 1) nieprawdziwość, nieprawda. 2) = nieszczerość, nierzetelność. *Nienawidzieć kogo za fałszywość.*

Fałszywy, a, e, *p.* 1) niezgodny z prawdą, nieprawdziwy, bajeczny. *Fałszywa wieść. Fałszywe zdanie. Fałszywe pojęcie.* 2)=mylny, pozorny. *Fałszywy blask. Fałszywa wielkość.* 3)=nierzetelny. *Fałszywa obietnica.* 4)= pusty, próżny. *Fałszywy wstyd. Fałszywy punkt honoru.* 5)=omylny, błędny. *Rachuba fałszywa. Fałszywy sąd. Fałszywe rozumowanie.* 6)=*nieuż.* nie harmonijny. *Głos, akord fałszywy.* 7)=zmyślony, sfabrykowany. *Fałszywy akt, testament, podpis. Fałszywe złoto, srebro.* 8)=udany. *Fałszywa skromność, pokora. Fałszywy attak.* 9) = nieszczery. *Fałszywy człowiek, fałszywa kobiéta. Charakter fałszywy.* 10)=kłamany, udany. *Fałszywe łzy. Fałszywa trwoga.* 11)=kłamliwy. *Fałszywy duch w ustach waszych proroków.*

Fama, y, *blm. ż.* (z łać.) 1) wieść, pogłoska. 2)=*mit.* bogini sławy.

Famenofis, a, *blm. m. mit.* jeden z egipskich Memnonów, oznaczający gwiazdę poranną, lub Lucyfera. Filologicznie znaczy tyle, co *strażnik miasta*, a to z powodu, iż Memnon stał przy Tebach, mieście Ammona, trzymając straż przy tym bogu, jako planeta Wenera przy słońcu i otwierając co poranek bramy.

Familja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) rodzina, dom. *Mieć liczną familję. Członkowie familji. Ojciec familji. Głowa familji.* 2)=ród, szczep. *Dobra, uczciwa familja. Szlachetna familja.* 3)= (w historji naturalnéj), rodzaj.

Familjant, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) pokrewny, do jednejże familji, *v.* do jednegoż herbu należący, herbowny. 2)=zacnego, znakomitego rodu, czyli domu. *Szesnastoherbowny familjant.*

Familjantka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) pokrewna, z jednéj familji. 2)=dama zacnego, znakomitego rodu.

Familjarnie, Familjarny, *ob. Poufale, Poufały.*

Familjaryzować się, *złz. ob. Poufalić się.*

Famulus, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *żart.* sługa literata, akademika. *fig.* nadskakujący komu, pochlebca.

Pamuła, *v.* **Pamuła, y,** *lm.* **y,** *ż. nieuż.* potrawa z owoców rozgotowanych, lub chleba, garnizorówka.

Pamurały, *blp.* (z łać.) *prze.* gacie, fartuch.

Pan, u, *blm. m.* djalekt sanskrycki Buddystów w Chinach.

Fanaberja, ji, *lm.* **je,** *ż. posp.* roszczenie, wymaganie, ton dumny. *Robić, stroić fanaberje.*

Fanam, *v.* **Fanum,** *v.* **Fanon,** *v,* **Fanos,** *nieod.* 1) moneta w wielu stronach Indij Wschodnich, w Pondichery, w Malabarze = 11,7 kop. = 23,42 gr. 2)= moneta złota w Malabar, *in. Paunchea* = 1 rub. 74 kop. = 11 zł. 18 gr.

Fanar, u, *blm. m.* część miasta w Konstantynopolu zamieszkana przez Greków.

Fanarjota, ty, *lm.* **ci,** *m.* Grek mieszkaniec Fanaru (kwartału Konstantynopolitańskiego).

Fanarjotka, i, *lm.* **i,** *ż.* Greczynka z Konstantynopola (z Fanaru). *Zofja, żona Szczęsnego Potockiego była Fanarjotką.*

Fanatycznie, *ps.* zbyt gorliwie, żarliwie.

Fanatyczność, ści, *blm. ż.* przymiot tego co jest fanatyczne, nader żarliwe, zagorzalstwo w czém.

Fanatyczny, a, e, *p.* zbyt gorliwy, nader żarliwy, zagorzały w czém. *Gorliwość fanatyczna.*

Fanatyk, a, *lm.* **cy,** *m.* (z łać.) czyniący co ze zbytnią gorliwością, lub ślepo wierzący w co przeciwko rozumowi, zagorzalec. *We wszystkich religjach są fanatycy. Kaznodzieja fanatyk.*

Fanatyzm, u, *lm.* **y,** *m.* żarliwość w czém zbyteczna, zaślepienie, zagorzalstwo. *Szaleństwa fanatyzmu.*

Fanciarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Fantownik.*

Fandango, a, *lm.* **i,** *n.* (z hisz.) narodowy taniec hiszpańskiego ludu.

Fanes, a, *blm. m. mit.* bóg najwyższy, nieznany, niemający nazwiska, niepodobny do wypowiedzenia i bliższego oznaczenia, wielki bez granic, piastujący we wnętrznościach wszystko, a żyjący od wieków na wieki. Godłem jego samotnie stojąca kula. Znaczy tyle, co *Przedwieczny.* Niewolno było wymawiać imienia jego, wyjąwszy wtedy, gdy oznajmiano z nim uczniа tajemnic eleuzyjskich. Stoi on na czele mitologji helleńskiéj. Bóg ten zapragnął obaczyć samego siebie za sobą i wydobył z wnętrza własnego dwa podobne do siebie bożyszcza, *Chaosa* i *Ejmarmenę*, poruczając im stworzenie świata i przelewając na nich wszechmoc swoję, *ob. Feneh.*

Fanfara, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) *nieuż.* muzyka na instrumenty dęte, szczególniéj metalowe, należy przedewszystkiém do muzyki wojskowéj. *Fanfary, w lm.* niek. zam. odgłos trąb. *Dały się słyszeć fanfary.*

Fanfaron, a, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) 1) junak, wietrznik, pyszałek. *Fanfaron chełpi się dobrem, którego nie zrobił.* 2)=*posp.* modniś, elegant.

Fanfaronada, y, *lm.* **y,** *ż.* junakierja, chełpliwość, *Co za śmieszna fanfaronada!*

Fanfaronka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta chełpliwa, pysznięca się.

Fanfaronować, ował, uje, *scz. nd.* junaczyć, chełpić się. *Fanfaronować po ulicach. Fanfaronować czém.*

Fankiel, *v.* **Fankul, a,** *v.* **u,** *lm.* **e,** *m. bot.* (Foeniculum) in. *Fenikl*, roślina z rodziny *bałdaszkowatych* (Umbelliferae) należąca do klassy 5téj rzędu *dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn., gatunek: = *pospolity* (F. vulgare), w niekt. okolicach zwany *koprem włoskim*, rośnie dziko w południ. Europie, u nas umyślnie w ogrodach się zasiewa; smak i zapach całéj rośliny, a mian. kwiatów i owoców przyjemny, słodkawy, podobny do anyżu i ziarna jéj często zam. tego ostatniego bywają używane.

Panklowany, a, e, *p. posp.* zam. zaprawiony koprem włoskim, *ob. Fankiel.*

Fanna, y, *lm.* **y,** *ż.* miejsce gdzie wapno rozczyniają. *Wapienna fanna.*

Fanon, *v.* **Fanos,** *ob. Fanam.*

Fant, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) zastaw, zakład. 2) = rodzaj gry. *Grać w fanty, v. na fanty. Dać fant.* 3) = *w lm.* kosztowności, jako: drogie kamienie, perły, złoto i t. d. 4) = niek. zam. rzeczy, manatki. *Sprzedano wszystkie jego fanty.* 5) = *górn. ob. Stempel.*

Fantasmagorja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) 1) rodzaj optycznego widowiska, malującego obrazy prawdziwe, przeroczyste wstecz lub naprzód posuwające się, *ob. Lutarnia czarnoksięska, Megaskop.* 2) = *przen.* * urojenie, umidło, niebylica.

Fantasmagoryczny, a, e, *p.* 1) od fantasmagorji, widziadeł. 2) = *fig.* wymyślony, urojony, ubrdany.

Fantasta, y, *lm.* **ści,** *m. ob. Fantastyk.*

Fantastycki, a, ie, *p.* (z łać.) od fantastyka, dziwaczny.

Fantastycznie, *ps.* sposobem urojonym, dziwacznie.

Fantastyczność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest fantastyczne, urojone.

Fantastyczny, a, e, *p.* dziwaczny, urojony. *Istota fantastyczna. Powieści fantastyczne.*

Fantastyk, a, *lm.* **cy,** *m.* dziwak, urojeniec.

Fantastykować, ował, uje, *scz. nd.* fantastycznie myśleć, roić.

Fantaz, a, *blm. m. mit.* syn Hypna i Pazytei, a pomocnik Morfeusza, bożek grecki, który ubiera się przed duszą osób śpiących w postaci rzeczy widzianych we śnie. Od imienia jego zowią *um* fantazją.

Fantazja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) siła twórcza w człowieku, potęga tworzenia obrazów, *v.* wyobraźni. *Fantazja płodna, bogata, dzika. Puścić wodze fantazji.* **Fantazja*, znaczy po polsku, nie *wyobraźnia*, jak dotąd mniemano, lecz *um, ob. Um* i porównaj *Wyobraźnia.* 2) = wyobrażenie, myśl. *Żyć według swej fantazji. Przyszła mu fantazja do głowy.* 3) *w lm. Fantazje*; dziwactwa, śmieszności. *Ma dziwne, śmieszne fantazje.* 4) =dobra myśl, ochota. *Wypić co na fantazję. Tracić fantazję. Zbić kogo z fantazji.* 5) = muzyczna kompozycja, mieszcząca w sobie różnorodne pomysły, czasem kilku autorów, która się żadną formą nie wiąże, lubo składać się zwykła z kilku pieśni.

Fantazjaści, stów, *blp. m.* sekta, która wierzyła, że Chrystus tylko pozornie miał ciało ludzkie.

Fantazjować, ował, uje, *scz. nd.* roić, marzyć; fantazją się rządzić, dziwaczyć.

Fantazjowanie, a, *blm. n.* rojenie, marzycielstwo; dziwaczenie.

Fantazm, u, *lm.* **ata,** *m. v.* **Fantazma, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) urojenie, mara. 2) = *przen.* straszydło, upior.

Fantazmagorja, *ob. Fantasmagorja.*

Fantazyjny, a, e, *p.* od fantazji, imaginacyjny.

Fantom, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) mara, straszydło, upior. 2)= *med.* wielka lalka służąca do praktycznéj nauki bandażowania i zwrotów akuszeryjnych.

Fantować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *kogo*; zajmować, zagrabiać. 2) =i **Fantować się,** *złz. nd.* zastawiać swe rzeczy, w zakład, *v.* w zastawę je oddawać; pozbywać się fantów, rzeczy potrzebnych. *Gdy nie stało pieniędzy, począł się fantować.*

Fantownia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* gdzie dają pieniędzy na zastaw, na fanty; lombard.

Fantownik, a, *lm.* **cy,** *m.* fanciarz, zastawnik; ten co użycza pieniędzy na zastaw, na fanty.

Fantowy, a, e, *p.* składający się z fantów. *Loterja fantowa.*

Fanum, *ob. Fanam.*

Faon, a, *v.* **onta,** *blm. m.* kochanek Safony, poetki greckiéj.

Fara, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) parafja, kościół parafjalny. *Chuda fara, ob. Chudy.* 2) = szkoła parafjalna.

Faradyzm, u, *blm. m.* elektryczność wpustowa, *v.* indukcyjna.

Faradyzować, ował, uje, *scz. nd. med.* używać elektryczności wpustowéj.

Faradyzowanie, a, *lm.* **a,** *n. med.* użycie elektryczności wpustowéj.

Faramuszka, *ob. Farmuszka.*

Farandola, i, *blm. ż.* (z fran.) żwawy dawniejszy taniec francuski i muzyka do niego.

Faraon, a, *blm. m. mit.* 1) celtycki Deiwr, olbornik w służbie Gwiłlona, bóg kopalni, doglądający wyrobu kruszców. Pod rozkazami jego stoją *Ferylci.* Imię jego *Farroch, Ferrag.* 2) = *lm. y, m.* (z fran.) pewien rodzaj gry azardowéj w karty.

Fararz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *prze.* parafjaniu, do fary jakiéj należący. 2) = farski ksiądz, pleban, proboszcz. 3) = uczeń szkoły parafjalnéj.

Farba, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) barwa, kolor. *Farby pierwiastkowe. Farby pochodne.* 2) = *nieuż.* cera, płeć. *Mienić farbę*, t. j. mienić się na twarzy. 3)= maść malarska. *Trzeć farby. Farbę chwytać. Trzymać, tracić farbę, ob. Kolor. Farba berlińska, v. lazurek berliński, ob. Berlińska farba.* 4)= *fig.* pozór, płaszczyk. *Gnocie obce farby szkodzą.* 5) = *myś.* krew' zwierząt. 6) = *bart.* zaręta, którą wnętrze baré wymazują, czyli *farbują*, aby do takowéj zwabić rój nowy.

Farbant, a, *blm. m. mit.* olbrzym normandzki, który, podług podania ludu, niezdolnego pojąć, ażeby szatan był wprzódy aniołem, lub Azem, miał być złego Loka ojcem.

Farbić, ił, i, *scz. nd. ob. Farbować, Barwić.*

Farbiczka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* farba do malowania twarzy, barwiczka, *ob. Bielidło, Rumienidło.*

Farbierczyk, a, *lm.* **i,** *m.* uczeń, chłopiec farbierza.

Farbiernia, ni, *lm.* **nie,** *m.* miejsce, gdzie farbują, warsztat farbierski.

Farbierski, a, ie, *p.* od farbierza, *v.* farbowania. *Rzemiosło farbierskie. Rośliny farbierskie, bot. Drzewo farbierskie, ob. Perukowe drzewo* (Rhus cotinus), in. *Sumak perukowaty, Skąpia.*

Farbierstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) sztuka farbierska, *v.* farbowania materji. 2) = farbierstwo staroświeckie, folowanie.

Farbierz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) co materje, lub sukno farbuje. *Dać do farbierza.* 2) = niek. zam. folarz, walkarz; ten co płótno bieli.

Farbisto, *ps.* barwisto, z mocnemi kolorami. *Farbisto malować. Farbisto wyglądać.*

Farbistochwosty, a, e, *p.* mający ogon pstro malowany.

Farbisty, a, e, *p.* 1) barwisty, farbny. 2) = pełen farb, mocnych kolorów 3) = rozmaitych kolorów, pstry.

Farbnik, u, *lm.* **i,** *m. v. ekstraktowa farbująca substancja* (principium colorans), związek roślinny lub zwierzęcy, posiadający przedewszystkiém farbującą własność w spotęgowaniu; farbniki bardzo są podobne do kombinacij ekstraktowych, niektóre do żywic, zawsze bywają w połączeniu z innemi substancjami. *Farbnik krwi, v. Brocz* (cruor), pierwiastek nadający jéj czerwoną barwę, ze składu swego podobny do białka; *farbnik krokoszu, ob. Karthamin*, substancja farbująca roślinna; *farbnik liści, v. chlorophyll*, substancja, któréj liście winny swą zieloną barwę; *farbnik marzanny* (erythrodonum), i inne.

Farbny, a, e, *p.* kolorowy, żywych kolorów.

Farbować, ował, uje, *scz. nd.* 1) farbą napuszczać, napijać. *Farbować na zielono, na czerwono. Farbować nici, wełnę, sukno. Farbować szkło, kryształ.* 2) = rozpuszczać farbę w płynie jakim, nadawać jakiemu płynowi inny kolor przymieszaniem drugiego płynu. *Farbować wodę winem. fig. Rzeka była farbowana krwią.* 3) = kolor puszczać, brudzić. *Jeżyny farbują ręce. To sukno, ta materja farbuje.* 4)= *fig.* barwić, piększyć. *Farbować niesprawiedliwość. Farbować swą nikczemność.* 5) = *myś.* o zwierzu, kiedy raniony krew' w tropach zostawia. *Kot farbuje*, t. j. ranny zając krwią broczy.

Farbowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) napuszczanie farbą. *Farbowanie szkła, kryształu.* 2) = *fig.* barwienie, piększenie. *Mówić bez farbowania słów.*

Farbowany, a, e, *p.* 1) kolorowany, barwiony. 2)= *fig.* pozorny, nieszczery, fałszywy. *Przyjaźń farbowana. Słówka farbowane. Farbowane to lisy, przys.*

Farbownik, a, *v.* **u,** *blm. m. bot.* 1) *ob. Miodunka* (Anchusa). 2) = *ob. Urzet farbierski* (Isatis tinctoria); obie rośliny farbierskie.

Farbowny, a, e, *p.* 1) kolorowany, mocno kolorowany. 2)= do farbowania służący. *Ziele farbowne, ob. Farbownik.*

Farbowy, a, e, *p.* od farby, koloru.

Farbówka, i, *lm.* **i,** *ż. myś.* młoda gęś, kaczka lub kuropatwa, u któréj na głowie, skrzydłach, a szczególniéj ogonie, zaledwie zaczynają się pokazywać piórka.

Farfura, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Farfurka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z tur.) 1) *ob. Fajans.* 2) = naczynia i rozmaite wyroby z fajansu. *Sługa obie farfurki stłukła.*

Farfurowy, a, e, *p.* z farfuru, fajansowy. *Naczynie farfurowe.*

Farmaceuta, y, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) sporządzający i sprzedający lekarstwa, *ob. Aptekarz, Lekorób, v. Lekorobnik.*

Farmaceutyczny, a, e, *p. ob. Aptekarski, Lekorobny.*

Farmaceutyka, i, *blm. ż.* sztuka przyrządzania lekarstw, aptekarstwo.

Farmacja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o przyrządzaniu lekarstw, *v.* aptekarska.

Farmakochemja, ji, *blm. ż.* chemja zastosowana do przyrządzania lekarstw.

Farmakodynamika, i, *blm. ż.* nauka o działaniu lekarstw.

Farmakolit, u, *lm.* **y,** *m. min.* (z grec.) nazwa minerału, składającego się głównie z arsenianu wapna i wody, in. *kwiat arszenikowy*; rodzaj silnéj trucizny.

Farmakolog, a, *lm.* **owie,** *m.* nauczyciel sztuki aptekarskiéj.

Farmakologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do farmakologji.

Farmakologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o lekarstwach.

Farmakomorfika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o nadaniu pewnéj formy lub podoby lekom.

Farmakomagnetyzm, u, *blm. m.* zastosowanie lekarskie magnetyzmu.

Farmakopea, ei, *blm. ż.* część nauki farmacji, wykazująca sposoby robienia lekarstw.

Farmazon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *posp.* wolny mularz (t. j. należący do stowarzyszenia massońskiego czyli *wolnych mularzy*).

Farmazoński, a, ie, *p.* od farmazona, wolnomularski.

Farmuszka, Faramuszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) drobianka z chleba, rozgotowanego w wodzie lub piwa z chlebem, grammtka. 2) = polewka gęsta z mąki.

Farnace, *nieod. ż. mit.* żona Apollina.

Farnaces, a, *blm. m. mit.* bóg poncki (Deus Lunus, lub Anaita mas), inna postać Anandata, znaczy księżyc. Wyobrażano go sobie jako młodzieńca z obnażoną głową.

Farniente, *nieod.* (z włos.) wł. robić nic; próżniactwo, przyjemny wypoczynek.

Farny, a, e, *p.* od fary, parafjalny. *Kościół farny.*

Farroh, a, *blm. mit.* celtycki Dejwr, *ob. Faraon.*

Farsa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) komedja z płaskiemi żartami, bufonada. 2) = gruby żart, śmieszna niedorzeczność.

Farser, *v.* **Farserz, a,** *lm.* **e,** *m.* (z fran.) 1) aktor płaski, z nieznośnemi konceptami. 2) = prawiący śmieszne niedorzeczności.

Farsistan, u, *blm. m. mit.* światłości kraj, miano starożytnéj Persji właściwéj.

Farski, a, ie, *p. nieuż.* od fary, farny. *Dom farski.*

Farsz, u, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) siekane mięso, siekanka, nadziewanie.

Farszować, ał, uje, *scz. nd.* siekaném mięsem napełniać, nadziewać.

Farszowanie, a, *lm.* **a,** *n.* nadziewanie siekaném mięsem

Farszowany, a, e, *p.* nadziewany siekaném mięsem.

Farthing, u, *lm.* **i,** *m.* moneta angielska = 0,375 kop. = 0,75 gr.

Fartować, ał, uje, *scz. nd. nieuż.* dressować, ujeżdżać. *Konie fartować.*

Fartuch, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) zapaska, osłona żołądka przy jakiéj robocie. *Fartuch płócienny, skórzany.* 2) = *u powozu*, przednie, krótkie, skórzane przykrycie u powozu.

Fartuszek, szka, *lm.* **szki,** *m,* (*zdr.* od *Fartuch*) 1) mały fartuch kobiécy. *Fartuszek kitajkowy.* 2) = *fig.* kobiéta. *Lubić fartuszek, przepadać za fartuszkiem, ob. Spódnica.* 3) = *u spodni;* część przednia w majtkach dawnego kroju, odpinająca się dla potrzeby.

Faryna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) mączka cukrowa, cukier okruchowy. 2) = *prze.* garkuchnia, licha traktjernia. 3) = *prze.* jedzenie pod gołém niebem. 4) = *prze.* pewna gra, naksztalt loterji. 5) = *przen.* rodzaj, gatunek, w następném wyrażeniu: *Ludzie jednéjże faryny, z jednéjże faryny.*

Faryngografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie gardzieli.

Faryniarka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* utrzymująca garkuchnię.

Faryniarski, a, ie, *p.* od faryniarza *v.* faryniarki.

Faryniarz, a, *lm.* **e,** *m.* utrzymujący garkuchnię, garkuchnik.

Farys, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z arab.) jeździec arabski.

Faryzajski, *v.* **Faryzejski, a, ie,** *p.* od faryzeusza, *ob. Faryzeuszowski.*

Faryzeusz, a, *lm.* **e,** *v.* **owie,** *m.* (z hebr.) 1) należący do sekty żydowskiéj faryzeuszów. 2) = *fig.* obłudnik, nabożniś, licewiernik.

Faryzeuszowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* obłuda, fałszywa nabożność, licemierstwo.

Faryzeuszowski, a, ie, *p.* od faryzeusza, obłudny, licemierczy. *Po faryzeuszowsku,* zwyczajem faryzeuszów, obłudnie.

Fasa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) naczynie drewniane z jedném dnem. *Fasa śliwek. Fasa mąki v. na mąkę.* 2) = liczba rzeczy, sto buntów. *Nożów fasa.* 3) = *fig.* człowiek otyły, brzuchal.

Fasada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) przód, przednia część budowli, wystawa.

Fasąg, *v.* **Wasąg, u,** *lm.* **i,** *m.* 1) wierzch bryczki lub powozu, nadosie. 2) = półkoszyk, wyplecenie.

Fascja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* 1) błona. 2) = bandaż używany w chirurgji.

Fascykuł, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) zwitek, plik papierów, dokumentów. 2) = sposzyt jakiego dzieła.

Fascynacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) oczarowanie, urok.

Fascynować, ał, uje, *scz. nd.* oczarowywać, rzucać urok na co.

Faska, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Faseczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Fasa*) mała fasa. *Faska masła, v. do masła, v. od masła.*

Fasola, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Phaseolus) roślina z rodziny *groszkowatych v. łupinowatych* (Leguminosae), należąca do klassy 17éj, rzędu 10cio-pręcikowego, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolita v. zwyczajna* (Ph. vulgaris), pochodzi ze Wsch. Ind., hoduje się wszędzie w ogrodach pod nazwiskiem *fasoli tyczkowej, bobu tureckiego, grochu tureckiego v. włoskiego v. szablastego, szabelbonu, szablaku,* łodygę ma kilkołokciową, wijącą się, kwiaty zwykle białe; pod względem kształtu, wielkości i koloru ziarn dzieli się na liczne odmiany, z których ważniejsze: *jednokolorowa, pręgowana, upstrzona* i *pertowa* (o nasionach białych, okrągławych); = *wielokwiatowa* (Ph. multiflorus), łodygę ma także wijącą się, kwiaty pąsowe, niek. białe, nasiona wielkie, czerwono-fjoletowe; pochodzi z Ameryki południ., utrzymuje się w ogrodach dla ozdoby także pod nazwaniem *szabelbonu;* = *karłowata v. piesza* (Ph. nanus) posp. *piechotą* zwana, łodygę ma pół stopową, nie wijącą się, kwiaty i nasiona białe, pochodzi z Ind. Wsch. Do kuchennego użycia zwykle używane są z wymienionych gatunków nasiona białe, dające nader pożywną potrawę. *Fasola drzewna v. afrykańska, ob. Dolik* (Dolichos).

Fasolny, a, e, *p. nieuż.* basowy, gruby. *Głos fasolny.*

Fasolowy, a, e, *p.* od fasoli (rośliny) lub jéj ziarn.

Fasol, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* 1) *ob. Swar, Rozterk.* 2) = *ob. Frasunek, Mozół.* 3) = *ob. Figiel, Żart.*

Fason, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) krój, kształt nowomodny; *w lm.* **Fasony, ów,** ceremonje, etykietalne formy. *Bez fasonów.*

Fasować, ał, uje, *scz. nd.* 1) kłaść w fasę, ładować, pakować. *Fasować mąkę, śledzie.* 2) = *woj.* brać z magazynu. *Fasować chleb, furaż.* 3) = napełniać, nabijać. *Fasować co czém.* 4) = *nieuż.* forsować, szarpać, nacinać. *Fasować konia.*

Fassoit, *v.* **Sahlit, u,** *lm.* **y,** *m. min.* minerał zielonawo-szary, stanowiący odmianę *augitu v. piroksenu*, znajduje się w pokładach gnejsu.

Fassja, ji, *lm.* **je,** *ż. prow.* obliczenie przychodu i rozchodu z jakiéj majętności, dla wykazania czystego dochodu, od którego ustanawia się jaka na rzecz rządu opłata.

Fast, u, *blm. m.* 1) *prze.* duma, pycha. 2) = *nieuż. ob. Chwast.*

Fastryga, Fastrzyga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z wyrazu przest. *Pastrzyga*) u krawców, szerokiemi ściegami przeszywanie.

Fastrygować, Fastrzygować, ał, uje, *scz. nd.* szerokiemi ściegami, przed obrobieniem szwów, przyszywać. *Fastrygować frak, suknię, ob. Fastryga.*

Fasunek, nku, *lm.* **nki,** *m. prze.* 1) żywność dla wojska. 2) = wierzch bryczki, powozu, t. j. drzewo, które potém na ten cel wyplatają lub wybijają. 3) = kształt, postać.

Faszerować, ał, uje, *scs. nd.* nadziewać.

Faszerowanie, a, *lm.* **a,** *n.* nadziewanie.

Faszerowany, a, e, *p.* nadziewany.

Faszjonabl, *nieod. ps.* (z ang.) wykwintny, gustownie modny, wedł. gustownéj mody.

Faszyna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *zb.* wiązki chrustu. *Żarzucić rów faszyną, ob. Gać.*

Fata, y, 1) *blm. ż. mit.* tyle, co celtycka Feja. Wspominają często *Fata Morgana,* lub *Feję Morganę.* 2) *w lm.* przypadki nieszczęśliwe, nieszczęście; przeznaczenie, *ob. Fatum.*

Fatalista, y, *lm.* **ści,** *m.* wierzący w fatalność, *v.* przeznaczenie.

Fatalistka, i, *lm.* **i,** *ż.* która wierzy w fatalność, *v.* przeznaczenie.

Fatalistyczny, a, e, *p.* nacechowany fatalnością. *To jakiś rok fatalistyczny, pełno w nim przygód okropnych.*

Fatalizm, u, *blm. m.* (z fran.) przypisywanie wszystkiego konieczności, nieuchronnemu przeznaczeniu.

Fatalja, ów, *blp.* (z łać.) *prow. nieuż.* wymiar czasu dochodzenia sądownie swego prawa.

Fatalnie, *ps.* 1) koniecznie, nieuchronnie. 2) = nieszczęśliwie, nieszczęściem. *Fatalnie skończył.* 3) = *posp.* niegodziwie, bezecnie. *Fatalnie gra, śpiewa. Fatalnie się śpisał.*

Fatalność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) los nieuchronny, przeznaczenie, konieczność. 2) = nieszczęście, wypadek okropny. *To jakaś fatalność.*

Fatalny, a, e, *p.* 1) konieczny, nieuchronny, niecofnięty. *Wyrok fatalny. Kres fatalny.* 2) = nieszczęsny, zgubny. *Fatalna miłość. Fatalny cios.* 3) = niegodziwy, bezecny. *To fatalna rzecz.*

Fatałaszki, ek, *blp. ż.* drobnostki, rzeczy małéj wartości, lichotki.

Fata morgana, *nieod. blp. n.* (z włos.) *fiz.* odbicie się na morzu (mian. w ciaśninie Messyńskiéj) zjawisk nadpowietrznych, *np.* zamków, miast, i t. d. *ob. Mamidło, Miraż.*

Fatua, i, *blm. m. mit.* nimfa rzymska, *ob. Fauna.*

Fatum, *nieod. n. w lm.* **a,** *nieod.* (z łać.) *mit.* 1) ślepe przeznaczenie, nieubłagana konieczność u Rzymian. U Greków zowie się w odniosłości do świata *Ejmarmeną,* a w odniosłości do ludzi *Moirą.* 2) = *posp. ob. Fatalność.*

Fatyga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z fran.) znużenie, utrudzenie, trud. *Nie żałować fatygi. Dać komu za fatygę.*

Fatygować, ował, uje, *scz. nd.* 1) męczyć, mordować, nużyć. 2) = trudzić, utrudzać. = **się,** *złz.* męczyć się, mordować się, trudzić się. *Fatygować się chodzeniem. Nie fatyguj się,* zam. nie zadawaj sobie trudu.

Fatygujący, a, e, *im.* trudzący, nużący, mordujący.

Faun, a, *lm.* **owie,** *m. mit.* bożek rzymski leśny. Jest dość Faunów. Są dziećmi Pana, boga pasterzy, i Faunę, od któréj otrzymali imię. Podobni są do ojca. Chodzą we skórach koźlich. Ubierają się w liście winne i łączą się z Satyrami na uczczenie podróżującego po ziemi Bachusa.

Fauna, y, *blm. ż.* (z łać.) 1) *mit.* jedna z nimf rzymskich, żona Pana, boga pasterzy, a matka Faunów. Fauna, jako żona Pana, zowie się jeszcze *Fatua.* 2) = spis, wykaz zwierząt w jakim pojedyńczym kraju. *Fauna polska.*

Fautor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) *nieuż.* łaskawca, życzliwy, sprzyjający.

Fautorka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* łaskawczyni, dobrodziejka.

Fawonjus, *v.* **Fawoni,** *nieod. m. blm.* (z łać.) zachodni wiatr, *ob. Zefir.*

Fawor, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Faworek, rku,** *lm.* **rki,** *m.* (z fran.) 1) łaska, wzgląd. *Zrobić komu fawor. Zostawać, być w faworach u kogo.* 2) = *prze.* część ubioru kobiécego, *ob. Faworki.*

Faworka, i, *lm* **i,** *ż. ob. Faworyta.*

Faworki, ów, *blp. m.* 1) *kuch.* ciasteczko lekkie do ponczu. 2) = wstążki u koszuli Krakowiaków (chłopców i dziewcząt).

Faworyt, a, *lm.* **ci,** *m. zdr.* **Faworytek, tka,** *lm.* **tki,** *m.* (z fran.) 1) ulubieniec, kochanek. *Faworyt królewski. To faworyt matki.* 2) = przedmiot upodobany, rzecz ulubiona. *Graj mi swojego faworyta.* 3) = *ob. Faworyty.*

Faworyta, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Faworytka, i,** *lm.* **i,** *ż* 1) ulubiona. *Faworyta królowej.* 2) = nałożnica. *Jedna z faworyt królewskich.*

Faworytalny, Faworytny, a, e, *p.* ulubiony.

Faworyty, ów, *blp. m.* (z fran.) część zarostu brody zostawiona na obu policzkach, bakiembardy. *Mieć, nosić, faworyty. Zapuścić faworyty.*

Faworyzować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) *posp. kogo, co*; sprzyjać komu, *v.* czemu; protegować, mieć kogo w ciągłéj łasce.

Faza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) odmiana; odmienna postać czegoś z powodu innego położenia. *Przez dziwne fazy przechodziło jego życie. Fazy, v. zmiany księżyca,* as. odmiany jego położenia wzgl. słońca i ziemi, stąd zmiany widzialnych, oświetlonych jego części, *ob. Kwadry, Lunacje* Głównych takich faz jest 4: *Now', Pełnia, Pierwsza* i *Ostatnia kwadra.*

Fazan, u, *lm.* **y,** *m. ob. Bażant.*

Fazeolit, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. in.* Grochowiec, Bobownik (kamień).

Fazjan, a, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Bażant.*

Fazjas, a, *blm. m* (Phasias) *mit.* syn Apollina.

Fazjoli, *nieod. nieuż. ob. Fasola.*

Fazolt, a, *blm. m. mit* giermański niweczyciel świata, bóg światłości, ogień; tylo, co normandzki *Surtur.* Przeciwnikiem jego *Ekke.*

Fe! *v.* **Pfe!** *w.* wstręt, obrzydzenie; nagana czego. *Ale! jaka to brzydota. Fe! nie rób tego.*

Feb, a, *v.* **Febus,** *nieod. m. mit.* bóg rzymski, znaczący słońce. Zbito weń dwóch bogów greckich: *Hejosa* i *Apollina.*

Febe, *nieod. blm. ż.* (Phoebe), *mit.* córka nieba; Djana, *v.* Luna (księżyc), siostra Apollina.

Febra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *med.* ograżka, zimnica; rodzaj gorączki którą zowią przepuszczającą, t. j. zjawia, paroksyzmem, *ob. Zimnica. Febra trzęsąca, przestająca* się *codzienna, tercjana, v. trzeciaczka, kwartana, v. czwartaczka. Febrę zgubić, stracić.*

Febrifugi, ów, *blp. m.* (z łać.) lekarstwa od febry.

Febrowy, a, e, p. 1) od febry. *Dzień febrowy.* 2) = febry nabawiający. *Kraj, klimat febrowy, ob. Febryczny.*

Februa, i, *v* **Februalis,** *v.* **Februata, y,** *ż. mit.* bogini oczyszczeń.

Februar, *v.* **Februarjus, ji,** *blm. m.* drugi miesiąc w roku, *ob. Luty.*

Februjący, ego, *m. nieuż.* chory na febrę.

Febryczny, a, e, *p.* gorączkowy. *Puls febryczny, ob. Febrowy.*

Febrzystręt, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Galipea, *v.* Cusparia), roślina zwana także *Drzewem angustury.* Gatun. = *prawdziwy, v. drz. angustury prawdziwe* (G. *v.* C. officinalis), którego kora używa się w medycynie.

Febus, *ob. Feb.*

Fechtarski, a, ie, *p.* od fechtarza, szermierski, fechtunkowy. *Sztuka fechtarska. Sala fechtarska.*

Fechtarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) szermierz.

Fechtmistrz, a, *lm.* **e,** *v.* **owie,** *m.* (z niem.) nauczyciel fechtowania, *v.* robienia bronią.

Fechtować, ował, uje, *scz. nd.* i **Fechtować się,** *złz.* szpadą, *v.* pałaszem robić, szermować.

Fechtowanie, a, *lm.* **a,** *n.* robienie bronią, szermowanie. *Uczyć się fechtowania.*

Fecit, *nieod.* (z łać.) zrobił, dokonał (napis obok podpisu na obrazach).

Fecjal, a, *lm.* **i,** *m.* (z łać.) kapłan u dawnych Rzymian, który wypowiadał wojnę i zawierał pokój imieniem ludu rzymskiego.

Federacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* związek, sprzymierzenie, połączenie, *ob. Konfederacja.*

Federacyjny, a, e, *p.* związkowy, sprzymierzony. *Sejm federacyjny.*

Federalista, y, *lm.* **ści,** *m.* związkowy, zwolennik federacji.

Federalizm, u, *lm.* **y,** *m.* chęć związku, związkowania; system sprzymierzenia się.

Federkil. u, *lm,* **e,** *m.* (z niem) *nieuż.* pipa od pióra, pieniek pióra.

Federpusz, u, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) *ob. Pióropusz.*

Fefer, u, *blm. m.* (z niem.) *gm. żart. wł.* pieprz, *Dam ja ci feferu,* zam. dam ja tobie! nauczę cię! popamiętasz!

Fegor, a, *blm. m. mit.* chaldejski bóg, znaczący Kabira, lub ducha na Jowiszu, Plutona i Bachusa, *ob. Bel-Fegor.*

Feja, i, *lm.* **e,** *ż. mit.* normandzka Ljosalfara, lub żona Elfa białego. Istoty te są przecudnie piękne, mądre i dobre. Jeżdżą po niebie na białych obłoczkach łabędzich,

a spuszczają się ku ziemi po promieniach słońca i księżyca. Mężami ich są *Ljosalfary*, a królową *Tytanja*.

Fejerka, Fejerwerk, Fejerwernik, Fejerwerker, *ob. Fajerka, Fajerwerk*, i t. d.

Fekalny, *ob. Kałowy.*

Feks, u, *lm.* **y**, *m. ob. Fez, Fezka.*

***Felapton**, *nieod.* (w loice) *ob. Dremlachtop.*

Felcech, u, *lm.* **y**, *m.* pendent (u pałasza, *v.* szabli).

Felczer, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) chirurg, cyrulik.

Felczerski, *ob. Cyrulniczy, Chirurgiczny.* **Felczerstwo, a**, *lm.* **a**, *n. ob. Cyrulictwo.*

Feldfebel, bla, *lm.* **ble**, *m.* (z niem.) sierżant, podoficer.

Feldjeger, gra, *lm.* **gry**, *m.* (z niem.) kurjer rządowy (u Rossjan).

Feldmarszałek, łka, *lm.* **łkowie**, *m.* (z niem.) właściwie Marszałek Polny; najwyższy stopień wojskowy, naczelny dowódzca.

Feldmarszałkowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona feldmarszałka.

Feldmarszałkowski, a, ie, *p.* tyczący się feldmarszałka, lub do niego należący.

Feldmarszałkowstwo, a, *lm.* **a**, *n* 1) urząd, godność feldmarszałka. 2)=*zb.* feldmarszałek z żoną.

Feldspat, *v.* **Feldszpat, u**, *lm.* **y**, *m. min.* nazwa minerału, bardzo pospolitego, składającego się głównie z krzemianu glinki i potażu; jest on główną częścią *granitu, gnejsu, syenitu* i innych skał, które całe pasma gór stanowią; kwasy nie działają na feldszpat; w wysokiéj temperaturze topi się na szkło mleczne; wchodzi do składu polewy na porcelanie. Odmiany feldszpatu: a) *adular*, b) *feldszpat pospolity*, i c) *feldszpat zbity.*

Fele, ów, *blp. m. górn.* okładziny, wypukłości.

Felejzen, u, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Tłómok, Mantelzak.*

Feler, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) błąd, omyłka. 2) = wada. *Feler w materji, w papierze, w drzewie* i t. d.

Feljant, a, *lm* **ci**, *m.* (z fran.) członek pewnego politycznego klubu w rewolucji francuskiéj.

Feljantyn, a, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) należący do pewnego zakonu, zostającego pod regułą ś. Bernarda.

Feljantynka, i, *lm.* **nek**, *ż.* zakonnica reguły ś. Bernarda.

Feljeton, a *lm.* **y**, *m.* (z fran.) przydatek do pisma (perjodycznego), odcinek, ulotne pisemko.

Feljetonista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z fran.) który pisze feljetony.

Feljetować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) *nieuż.* przewracać stronice książki lub rękopismu, przeziérając je, lecz nie czytając.

Fellah, a, *lm.* **y**, *m.* rolnik w Egipcie.

Felloplastyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wyrabiania figur z drzewa korkowego (korkodębu).

Felpa, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) materja jedwabno-wełniana.

***Felpanos, u**, *lm.* **y**, *m. fil.* (po łacinie *Fesapo*) w loice, samit drugi umyślników grzędy czwartéj, kędy Mirz zamyka piérwszą, a otwiera drugą przesłankę. Zamyka w sobie E, A, O—zdania, lubi piérwsze niepozwalające, drugie pozwalające, a oba ogólnie; trzecie zaś niepozwalające szczególnie. Przykład: *Żaden z bogów nie jest człowiek. Wszelaki człowiek zaś jest obrazem Boga. Są zatém niektóre obrazy Boga nie będące bogami.*

Fels, *w lm.* F'lus, moneta miedziana w Fez i Maroko =0,045 kop. = 0,09 gr.

Felsyt, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* błękitny feldszpat.

Feluka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) mały okręt z wiosłami.

Femorały, ów, *blp. m.* (z łać.) *żart. prze.* gacie, kalesony.

Fen, (moneta), *ob. Kondoryn.*

Fenakit, u, *lm.* **y**, *m. min* nazwa bardzo rzadkiego kamienia, z Ekaterynburga w Syberji; krystallizuje się w romboedry znacznéj twardości; składa się głównie z krzemianu glucyny.

Fendel, dla, *lm.* **dle**, *m.* (z niem.) *nieuż. ob. Chorąży.*

Feneh, a, *blm. m. mit.* przydomek Jaha, najwyższego boga egipskiego, znaczy Wiekuisty. Z niego urobił się grecki *Fanes*.

Fengrek, u, *blm. m.* (z łać.) *bot. ob. Boża trawka* (Trigonella foenumgraecum), roślina zwana nick. *Koziorożcem.*

Fenig, *v.* **Fenik, a**, *lm.* **i**, *m.* (Pfennig) moneta 1) = brabancki = 0,174 kop. = 0,348 gr. 2) = pruski dzisiejszy 0,25 kop. = 0,5 gr. i austrjacki = 0,2625 kop. = 0,525 gr. 3) = saski dzisiejszy 0,3 kop. = 0, 6 gr. 4) = pruski dawniejszy = 0,625 kop. = 1,25 gr. 5) *Feniki złotowe, ob. Złotowe feniki.*

Fenikl, a, *v. u*, *blm. m. bot. ob. Fankiel v. Fankul* (Foeniculum), roślina zwana pospolicie *Koprem włoskim*, bl. *Kminem weneckim.*

Feniks, a, *blm. m.* 1) *mit.* trzeci z egipskich trzech Knefisów, lub uosobionych przymiotów ognia, Jeha, najprzedniejszego boga, bliźniaczy brat Ftasa i Knefa, znaczy *Ciepło, Żywot.* Ftas daje na rzeczy cielesność, Knef tchnie w nie pewną myśl bożą, a *Feniks* wymierza im czas bytu, początek, trwanie i koniec. *Feniks* sprawuje wszech przeobrażania się w przyrodzeniu. On źródło Metamorfozy, Metampsychozy i Palingenezji. Nie ginie nigdy. Pali się we własnym ogniu, a odradza się z własnych popiołów. Znaczy odrodziny i zmartwychstanie. Perjodem jego na niebie 500 lat. Wygląda z gwiazdy Sotysa. Świątek jego przypadał wtedy, gdy palą się polskie sobótki. Palono stos, zbudowany z myrry, a z pośrodku płomienia wypuszczano w obłoki pospołu z dymem orła. To powód, iż grecy urobili z Feniksa osobliwego ptaka z ognistemi pióry, palącego się co 500 lat na stosie, a zmartwychwstającego z własnych popiołów. Feniks wszedł do Hebrajszczyzny jako *Ruah*, jedno z imion Jehowy, a do Słowian, jako *Ogniwaczek* lub *Wyczyniec.* 2)=*fig.* osoba lub rzecz rzadka, jedyna w swoim rodzaju. *To feniks!* 3) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij. 4)= moneta, *ob. Drachma.*

Fenkel, klu, *blm. m. ob. Fenikl.*

Fenokalligrafja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wyuczenia się w krótkim czasie pięknego pisania.

***Fenomen, u**, *lm.* **a**, *v.* **y**, *m.* (z grec.) 1) * znaczy po polsku *zjawisko, przejaw.* W umiejętności, np. u Kanta, odgrywają rolę: *numena* et *phaenomena.* Po polsku przekłada się to przez *istoty i zjawiska rzeczowe;* pospolicie znaczy: rzecz rzadka, zadziwiająca. 2)=*med.* zjawisko, symptomat choroby.

Fenomenologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) nauka o naturalnych zjawiskach ducha i t. d.; nauka zjawisk. 2) = *med.* nauka o oznakach chorób.

Fenomenoskopja, ji, *blm. ż.* (z grec.) obserwacja zjawisk, badanie nad zjawiskami, fenomenami.

Fenon, a, *blm. m. mit.* drugi z trzech kartagińskich Knefisów, odpowiedni fenickiemu Demaroonowi i egipskiemu Ftasowi. Pokrewny jest z greckim *Fanesem*, a oznacza lśnienie, ruch Jeha.

Fenrer, a, *blm. m. mit.* normandzki wilk piekielny, straszliwa poczwara, *ob. Fenrys.*

Fenrys, a, *blm. m. mit.* syn Loka i Angerbody, normandzki wilk piekielny. Azy wykradli go matce, gdy był szczeniakiem, chcąc go wychować i ułaskawić. Lecz nie udało się im dzieło. Ugryzł Tyrowi rękę, gdy tenże zbliżył się do niego za nadto. Elfy czarne skrępowały Fenrysa, a Azowie wpakowawszy mu miecz w ogromną paszczę, strącili go do Helhejmu, gdzie siedzi aż do skończenia świata i chwili zemsty. Znaczy *ogień podziemny.* Inne imię jego *Fenrer.*

Feod, u, *lm.* **y**, *m.* część ziemi, na prawie lennem dzierżana przez wassala (w śred. wiekach).

Feodalizm, u, *blm. m.* prawo średniowieczne zwierzchniego pana (suzerena) nad podległemi mu (wassalami), trzymającemi od niego *feody v. feudy* (ziemie), *ob. Lenność.*

Feodalnie, *ps.* według lennego prawa.

Feodalność, ści, *blm. ż. ob. Feodalizm, Lenność.*

Feodalny, a, e, *p. ob. Lenny, Lenniczy.*

Feralny, a, e, *p.* (z łać.) żałobny, nieszczęśliwy. *Feralny dzień.*

Ferdek, u, *lm.* **i**, *m. ob. Pokrycie.*

Ferdyng, *v.* **Varding, u**, *lm.* **i**, *m.* moneta w Inflantach i Kurlandji (jedna 80ta talara) = 1,5 kop. = 3 gr.

Feredże, *nieod. n.* (z tur.) tureckie zwierzchnie odzienie, podobne do szlafroka; stąd zapewnie pochodzi dawny wyraz polski *Ferezja.*

Fereng, Ferens, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* hołysz, goły.

Feret, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* 1) ozdoba kobieca, sprzączka. 2) = pokrycie głowy mężatek owdowiałych.

Ferezja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z tur.) *prze.* 1) suknia zwierzchnia nie przepasana. 2) = rodzaj ubioru kobiécego, kozaczynka.

Fergus, a, *blm m. mit.* syn Fina, jeden z bardów.

Fergusonit, u, *lm.* **y**, *m. min.* ciemno brunatny minerał, zawierający w sobie między innemi metal tantal.

***Ferio**, *nieod.* (w loice), *ob. Biesiżon.*

***Ferison**, *nieod.* (w loice), *ob. Dziewiczon.*

Ferjarz, a, *lm.* **e**, *m.* (z łać.) *prze. praw.* protokół przez pisarza trybunału utrzymywany, w który się wpisuje to wszystko, co na posiedzeniu sądu zaszło; nazywa się teraz protokółem posiedzeń, czyli czynności sądu.

Ferje, ij, *blp.* (z łać.) wakacje. *Ferje szkolne. Ferje sądowe.*

Ferklejdunk, u, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) listwa do drzwi, okien i t. d.

Ferma, y, *lm* **y**, *ż.* (z an.) małe gospodarstwo wiejskie; folwark; część ziemi na czynsz się oddająca. *To ferma wzorowa. Wziął w dzierżawę skarbową fermę.*

Ferman, *ob. Firman.*

Permata, y, *lm* **y**, *ż.* (z włos.) *muz.* zatrzymanie się na jednym tonie dłużéj (mniej więcéj drugie tyle) niż kształt jéj wskazuje.

Permensewl, a, *blm. m. mit.* jedno z bóstw domowych u Kraińców, nieznane bliżéj, *ob. Hospodarzyczek.*

Ferment, u, *lm.* **y**, *m. chem.* i *tech.* in. *Zaroba, Zakis, Zaczyn, Kiśnik;* substancja ulegająca dobrowolnemu rozkładowi przez działanie powietrza i wilgoci, tudzież przez samo zetknięcie się z innemi żywotnemi substancjami i pobudzające je do rozkładu; *fermenty* zwykle zawierają w sobie azot i nie krystallizują się; takiemi są substancje białkowate, włókno, twaróg, i t. p.; najdzielniejszym ze wszystkich fermentów są *drożdże piwne*, działaniem ich cukier zamienia się w wyskok i kwas węglowy.

Fermentacja, ji, *lm.* **je**, *ż. chem.* szereg odmian dobrowolnego rozkładu części roślinnych lub zwierzęcych, po ustaniu w nich życia i postawieniu ich w przychylnych ku temu okolicznościach; części te, dążąc do ostatecznego rozrobienia się, przeistaczają się nakoniec w wodę, kwas węglowy, węglan a niekiedy i wodosiarkan ammonjaku, niektóre gazy i nieco popiołu. *Fermentacja* dzieli się zwykle na a) *winną, v. spirytusową*, któréj ulegają same tylko substancje słodkie, przeistaczając się na płyn upajający, który po oczyszczeniu i wzmocnieniu zowiemy spirytusem *v.* wyskokiem. b) *octową, v. kwaśną*; któréj ulega wino, wszelki płyn spirytusowy, kleje, galareta, kwasy roślinne i niektóre zwierzęce i t. d. wyrabiając z siebie ocet; i na c) *zgniłą*; która jest ostatecznym kresem rozkładu, gdy części i związki organiczne przeistaczają się całkiem na połączenia chemiczne; *fermentację* zowią niektórzy *Robieniem, Kiśnięciem. Fermentacja piwa* bywa *spieszną, v. górną*, t. j. szybko (około 24 godzin) się kończącą, gdy przy oziębieniu odwarzonéj brzeczki do + 15° R. na chłodnicy, cukier szybko się rozkłada, a drożdże nie mogą na dno opaść, bo je kwas węglowy, nieustannie się dobywający, na wierzchu utrzymuje, i *powolną, v. dolną*, t. j. odbywającą się od 7—10 dni, gdy przy oziębieniu brzeczki do + 8° R; rozkład cukru odbywa się powoli, a powstałe stąd drożdże na spód opadają; w obu wszakże razach fermentacja i jéj wypadki są jednakowe.

Fermentować, ował, uje, *scz. nd.* 1) kisać, ulegać fermentacji. *Wina włoskie albo mało fermentują, albo wcale nie.* 2) = *przen.* burzyć się. *Umysły fermentują.*

Permjer, a, *lm.* **y**, *m.* (z an.) drobny dzierżawca w Anglji, trzymający na prawie czynszowém jakąś część ziemi.

Fermuar, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) zapinka, szczególniéj do sznurków paciórek, łańcuszków i t. p.

Fernambuk, u, *blm. m. v.* **Fernambukowe**, *v* **Brazylijskie drzewo**, 1) *bot.* (Guilandina, *v.* Caesalpinia echinata), wielkie drzewo z rodziny *Kassjowych*, rośnie w Brazylji, korę ma ciernistą, kwiaty żółte, czerwono kropkowane, zapachu b. przyjemnego. 2) = (lignum fernambuci, *v.* lign. brasiliense rubrum), część wewnętrzna tego drzewa, przedająca się w ciemno-czerwonych kawałkach do użytku farbierskiego.

Fernec, (czyt. *Fernek*), **u**, *blm. m. bur.* gatunek kruchego bursztynu.

Ferner, a, *blm. m. mit.* genjusz, duch. *Ferner kłętki wpędził niedobitki w góry.*

Ferować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *praw.* stanowić, ustanawiać. *Ferować wyrok.*

Ferrag, *ob. Faraon.*

Ferricjan, *v.* **Ferridcjan, u**, *lm.* **y**, *m. chem.* in. *Nadżelazin*, nazwa chemicznego związku, który jest podwójnym ferrocjanem, t. j. składającym się z 6 proporcij cjanu i dwóch żelaza; w połączeniu z inn. ciałami gra rolę pierwiastku.

Ferrikalcyt, u, *blm. m. min.* ziemia wapienna, zawierająca w sobie żelazo.

Ferris, *nieod. m. mit.* u Celtów, wilk potworny, godło złego pierwiastku.

Ferrocjan, u, *lm.* **y**, *m. chem.* in. *Żelazin*; nazwa chemicznego związku, powstałego z trzech proporcij cjanu i jednéj prop. żelaza; w połączeniach z inn. ciałami gra rolę pierwiastku.

Ferrocjanek, nka, *lm.* **nki**, *m. chem.* ogólna nazwa połączeń tego rzędu (związków obojętnych) ferrocjanu z jakimbądź pierwiastkiem, np. *Ferrocjanek potassu.*

Fertać, ał, a, *scz. nd. posp. żart. czém;* obracać tu i ówdzie, szastać. *Pies ferta ogonem.* = **się**, *złz.* szastać się, wartać się. *Ferta się, skacze, kręci się jak cyga.*

Fertalski, ego, *lm.* **scy**, *m.* **Fertalska, iéj**, *lm.* **ie**, *ż. posp. żart.* kręcący się, *v.* kręcąca się ciągle, szastająca się.

Ferton, monéta, *ob. Wiardunek.*

Fertuna, y, *blm. ż. mit.* słowiańska boginka, żeński Fertunz lub Pochwiściel, służebnica Wodany, lub Nehody, królowéj wód, znaczy i cieply i zimny, wodorodem przepełniony, wilgotny wicher.

Fertunz, a, *blm. m. mit.* u Kraińców tyle, co *Pogwizd*, zwyczajny bóg wiatrów słowiański.

Fertyczność, ści, *blm. ż. posp. żart.* zwinność, zgrabność.

Fertyczny, a, e, *p. posp. żart.* zwinny, zgrabny, gracki. *Fertyczna dziewczyna.*

Ferwor, u, *blm. m.* (z fran.) zapał, gorliwość.

Ferydun, a, *blm. m. mit.* irański bóg wcielony, mający w sobie krew *Dżemszyda*, a mszczący się śmierci jego, walczył z Zohakiem szczęśliwie, wziął go do niewoli i zamknął w kamiennéj skrzyni. Przypomina to egipskiego Horosa mszczącego się nad Babisem za śmierć Ozyrysową. Ferydun ukazuje się praojcem Persów.

Feryk, a, *lm.* **owie**, *m.* (z tur.) stopień wojskowy u Turków, odpowiadający generałowi dywizji.

Feryłt, a, *lm.* **y**, *m. mit.* kowal podziemny w służbie Faraona. Jest Feryłtów mnóstwo. Są olbrzymy; kują złoto, srebro i żelazo.

Ferzegang, u, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) *teat.* miejsce, gdzie urządzona podłoga z maszynerją do zapadania.

***Fesapo**, *nieod.* (w loice), *ob. Felpanos.*

***Festino**, *nieod.* (w loice), *ob. Ceglitron.*

Fessonja, *v.* **Pessorja**, *ż. mit.* bogini podróżujących.

Fest, u, *lm.* **y**, *m.* uroczystość. *Będziemy jutro na wielkim feście. Wyprawiać fest dla kogo.*

Feston, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) wieniec z owoców lub kwiatów, malowany lub rzeźbiony. 2)= *przen.* wszelka ozdobna do koła czego przysłona w kształcie wieńca.

Festunek, nku, *lm.* **nki**, *m.* (z niem.) *prze.* mała forteca, miejsce warowne.

Festyn, u, *m. v.* **Festyna, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) bankiet, uczta, biesiada, uroczystość. *Festyn wspaniały, przepyszny.*

Feta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) *ob. Festyn.*

Feteć, cia, *v.* **ci**, *lm. cie*, *ż. v. m. prow.* życzka, taśmiełka czerwona. *Feteć u koszuli.*

Fetfa, y, *lm.* **y**, *ż.* = **Fetfah**, *nieod.* (z arab.) wyrok sądowy u Turków, rezolucja, dekret. *Fetfah-Emini*, tajemna rada, składająca się z Muftego i jego pomocników.

Fetor, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) woń przykra, smród.

Fetować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) uraczać kogo, ugaszczać, biesiadować.

Fettmaenchen, *v.* **Fettmaenger**, *nieod.* moneta w Kliwji i Kolonji = około 0,75 kop = 1,5 gr.

Fetysz, a, *lm.* **e**, *m.* bałwan, bożek Negrów.

Fetyszyzm, u, *blm. m.* wiara w Fetysze, służba na cześć Fetyszów odprawiana.

Feud, *ob. Feod.*

Feudalizm, Feudalność, Feudalnie, Feudalny, *ob. Feodalizm, Feodalność* i t. d.

Fez, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Fezka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) turecka wełniana mycka pod turbanem. 2) = turecka czerwona czapeczka w kształcie niskiego kołpaku, z kutasem.

Fi! *w. ob. Fe!*

Fibr, a, *m. v.* **Fibra, y**, *ż. lm.* **y**, *wł.* włókno zwierzęce; *posp.* żyłka, muskuł. *Wszystkie fibry we mnie zadrżały.*

Fibroid, a, *lm* **dy**, *m. med.* narośl włóknista, *ob. Włokniak.*

Fibrolit, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* pewien gatunek włóknistego kamienia.

Fibryn, u, *blm. m. v.* **Fibrina, y**, *blm. ż. chem. ob. Włókno zwierzęce.*

Ficlaus, *v.* **Ficlauz, a**, *lm.* **y**, *m. myś.* bekas mały (Leolopax gallinula).

Ficygierna, y, *lm.* **y**, *ż. prze. żart.* kobieta lubiąca się stroić, muskać, kokietka.

Fidalgo, a, *lm.* **owie**, *m.* niższy, uboższy szlachcic w Portugalji, *ob. Hidalgo.*

Fideikomis, a, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *praw.* zawierzenie zupełne, prawie to co pełnomocnictwo.

Fidejussoryczny, a, e, *p.* (z łać.) poręczony wiarą, wierzytelnością czyją.

Fidelis, a, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *żart.* powiernik, wierniś, wiernek.

Fideliska, i, *lm.* **i**, *ż. żart* powiernica, konfidentka.

Fidibus, a, *lm.* **y**, *m.* zwitek papieru do zapalania fajek.

Fidryganc, a, *lm.* **e**, *m. żart.* wiercipięta, wietrznik.

Fidziak, *v* **Fidżak, a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Sycomus), nasiennik, *v.* owoc, właściwy drzewom figowym; tworzy się z pokrywy kwiatowéj jednolistnéj, wewnątrz mięsistéj, zawierającéj wiele małych pestkowców, powstałych z kwiatów żeńskich.

Figa, i, *lm.* **i, ż.** 1) *bot.* a) (Ficus) *v. Drzewo figowe*, należy do klassy 22, rzędu trzypręcikowego wedł. ukł. Linn., z rodziny *pokrzywowych* (Urticeae), rośnie w całéj Azji i połudn. Europie. Gatunki: = *dzika* (F. caprificus); = *pospolita*, *v. karyjska* (F. Carica, *v.* Carica Papaya), utrzymywać się może u nas w cieplarniach; drzewo to, dla cienia, który daje jego rozłożysta korona, bardzo jest cenione w krajach gorących, a starożytni Grecy oddawali mu cześć boską; sądzono dawniéj, że nigdy nie kwitnie, a jednak daje owoce; kwiaty jego ukryte są w dnie owocowém, które rozrośnięte po dojrzeniu znane jest pod nazwą *Fig*, z przyjemnego smaku i licznego użytku; przez różne hodowanie powstaje bardzo wiele odmian *fig*, różniących się wielkością, kształtem i smakiem; w handlu znane są 3 gatunki: *smyrneńskie, genueńskie* i *narsylskie;* dla powiększenia ich używają na wschodzie *kaprifikacji* (ob. ten wyr.); drzewo figowe do zupełnego dojrzenia owoców przesiękle jest sokiem mlecznym odrażliwego zapachu; = *elastyczne* (F. elastica), u nas nie kwitnie; ma wielkie, piękne, błyszczące liście, trwające lat kilka. b) *Figa amerykańska*, ob. *Kaktus, figa indyjska* (Cactus ficus indica, *v.* C. Opuntia). c) *Figa morwowa, v. egipska*, ob. *Figomorwa* (Ficus sycomora). d) *Figa rajska, drzewo* z rodzaju *Bananów*, *ob. Bogosława* (Musa paradisiaca). 2) = *rub.* pewne złożenie palców ręki, okazujące komu pogardę. *Pokazać, dać komu figę. Dał mu pod nos figę. Nie wielkie to męztwo pokazać komu figę w kieszeni. przen. zam.* nic, zupełnie nic. *Figę dostaniesz. A tobie figa.*

Figarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* budynek dla chowania na zimę drzew figowych.

Figatelc, i, *blp. kuch.* farsze, pulpety z cieléczyny, kapłuna, i t. p.

Figiel, gla, *lm.* **gle**, *m.* 1) sztuka komu wyrządzona, psikus. *Figle robić, płatać. Wyplatać komu okropnego figla.* 2) = pustota, błaznowanie. 3) = sztuka krotochwilna, zręczność. *Wyuczył swego psa tysiąca figlów.* 4) = *fig* wybieg, fortel, zręczne podejście. *Figle komu robić. Nie wié już na jaki figiel wziąć się.* 5) = skok, sus. *Małpa stroiła figle.* 6) = ozdóbka, dziwaczna ozdóbka. *Figiel malarski, snycerski.*

Figielek, lka, *lm.* **lki**, *m.* (*zdr.* od *Figiel*) 1) mała sztuczka komu wyrządzona, mały psikus. 2) = mały wybieg, drobne podejście. 3) = mała ozdóbka.

Figlarczuk, a, *lm.* **i**, *m.* 1) mały figlarz. 2) = *bot. daw.* (Diplacus), *ob. Figlarz* (Mimulus), roślina.

Figlarek, rka, *lm.* **rki**, *m, bot.* a) (Leucocarpus), roślina; b) = *ob. Figlarz* (Mimulus), roślina.

Figlarka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta figle strojąca, wyrządzająca.

Figlarnie, *ps.* z figlami, żartobliwie, filuternie.

Figlarność, ści, *blm. ż.* skłonność do robienia figlów, żartobliwość.

Figlarny, a, e, e, *p.* figle płatający, żartobliwy, filuterny. *Dziecko figlarne. Dowcip figlarny. Uśmiech figlarny.*

Figlarstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) płatanie figlów, filuterstwo. 2) = sztuki kuglarskie, kuglarstwo.

Figlarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) człowiek figle płatający, żartobliwy. 2) = *fig.* matacz, szachraj. 3) = sztuki pokazujący, kuglarz. 4) = *bot.* (Mimulus), roślina zwana także *Figlarkiem, Milišlepkiem.*

Figlarzyk, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Figlarz*) mały figlarz.

Figlować, ował, uje, *sn. nd.* 1) figle stroić, wyrządzać. 2) = *z kim, scz.* bawić się, swawolić, baraszkować.

Figlowanie, a, *lm.* **a**, *n.* bawienie się, swawolenie, baraszkowanie.

Figojadka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool.* ptak od fig nazwany, któremi się karmi (Ficedula luscinia altera). 2) = *bot.* (Mesembryanthemum edule), roślina z rodzaju *Figówek.*

Figomorwa, y, *lm* **y**, *ż. bot.* in. *Figa morwowa* (Ficus sycomorus), zwana także *Figą egipską, Sykomorem, Karwią, Sykiem.*

Figowaty, a, e, *p.* nakształt figi.

Figowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot. ob. Melonowiec, v. Melonowe drzewo* (Carica).

Figownica, y, *lm.* **e**, *ż.* ogród figowy.

Figowy, a, e, *p.* od figi, z fig. *Ogród figowy. Drzewo figowe, ob. Figa* (Ficus).

Figówka (Sycosis), **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *med.* zbytek mięska w ranie lub wrzodzie, pospolicie zwany żywém mięsem; dawniéj oznaczało to i inne owrzodzenia na ciele. 2) = *bot.* (Mesembryanthemum), roślina zwana także *Przypołudnikiem, Południkiem, Włókniakiem.* Gatunki: = *mróz* (M. crystallinum); = *figojadka* (M. edule). 3) *w lm. Figówki, wek, geol.* in. *Bullity, Ślimaki bankowe*; gatunek skamieniałych jednoskorupowych konch, ze skrętami, podobny do owocu figi.

Figura, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) 1) kształt, postać zewnętrzna. *Figura ziemi.* 2) = osoba, postać, posąg. *Figury w obrazie. Figura z bronzu, z marmuru.* 3) = postać P. Jezusa, krzyż, krucyfiks. 4) = postawa, talja, kibić. *Ładną, wysmukłą ma figurę. Suknia do figury zrobiona.* 5) = *fig* osoba. *Mieć się za wielką figurę. Głupia, zabawna, śmieszna figura.* 6) = obraz, postać symboliczna, *v.* allegoryczna. *Baranek wielkanocny był figurą Eucharystji.* 7) = *mat. Figura płaska;* płaszczyzna, ograniczona ze wszystkich stron linjami. *Figura prostokreślna, v. prostolinijna, v. Wielobok, v. Wielokąt;* figura płaska, ograniczona linjami prostemi. *Figura kulista*; część powierzchni kuli, zawarta między łukami jéj kul wielkich. *Figury geometryczne. Kreślić, nakreślić figurę na tablicy.* 8) = (w tańcu) *Figura w kontradansie. Figura baletowa.* 9) = *gram.* postać, przenośnia. *Figury krasomówskie, ob. Przekleć.* 10) = *(w syllogizmach), ob. Grzęda.*

Figuracja, i, *lm.* **e**, *ż. nieuż. ob. Kształtowanie.*

Figuralnie, *ps.* pod figurą, *ob. Figuryczne.*

Figuralność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest pod figurą, symboliczność.

Figuralny, a, e, p. 1) postaciowy, symboliczny. 2) = melodyjny. *Śpiew figuralny. Muzyka figuralna*, symfonja.

Figurał, u, *blm. m.* (z łać.) *nieuż. prze.* muzyka świecka, symfonja, melodja.

Figurant, a, *lm.* **ci**, *m.* (z fran.) 1) aktor występujący na scenę, ale nic nie mówiący. 2) = *posp.* mający piękną postać, figurę.

Figurantka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) występująca na teatrze w niemej roli. 2) = *posp.* mająca piękną figurę.

Figurarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *teol.* który wszystko figuryczne wykłada. 2) = który robi figury z gipsu.

Figurować, ował, uje, *sn. nd.* 1) grać na teatrze w niemej roli. *Będziesz tylko figurował.* 2) = mieć lub udawać znaczenie. *Figurował niegdyś na dworze.* 3) = *han.* w księgach handlowych, w rachunkach i t. p. znajdować się, być umieszczonym, zapisanym.

Figurowanie, a, *lm.* **a**, *n.* zgrywanie roli pana, znakomitéj osoby. *Myślą tylko o figurowaniu.*

Figurycznie, *ps.* 1) pod figurą, postaciowo. *Tajemnice Nowego Zakonu wyrażone są figurycznie w Starym.* 2) = przenośnie. *Mówić figurycznie.*

Figurzysta, y, *lm.* **ści**, *m.* który figuralnéj muzyce, *v.* symfonji dopomaga.

Fijałeczek, Fijałek, *v.* **Fijołeczek, Fijołek**, i t. d. *ob. Fjołeczek, Fjołek*, i t. d.

Fijola, Fijolet, i *poch.* **Fijorytury**, *ob. Fjola, Fjolet, Fjorytury.*

Fijord, (z duń.), **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Liman.*

Fik, u, *lm.* **i**, *m.* 1) *med.* wrzód na tylnéj części ciała. 2) = *ob. Fajt.* 3) *Fik, Wik*; z krętactwem, z matactwem. *Jakoś postępuje fik, wik.*

Fikać, ał, a, *scz. nd.* i **Fiknąć, ął, je**, *jedn. ob. Wierzgać, Wierzgnąć.*

Fikcja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *ob. Zmyślenie, Wymysł.*

Fikcyjnie, *ps. ob. Przypuszczalnie.*

Fikcyjny, a, e, *p. ob. Zmyślony, Urojony, Przypuszczalny.*

Fiknąć, ął, nie, *sn. jedn. posp.* 1) paść na ziemię, przewrócić się. 2) = *ob. Fikać.*

Fiksacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) rodzaj chloroby umysłowéj, zajęcie się wyłączne jedną myślą, jednym przedmiotem. 2) = *fig.* upór, uporczywe obstawanie przy swojém, choćby najmylniejszém zdaniu.

Fiksat, a, *lm.* **ci**, *m.* 1) cierpiący fiksację. 2) = człowiek zbyt uporczywy, dziwak.

Fiksatuar, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) umocnidło do włosów (rodzaj pomady).

Fiksować, ał, uje, *sn.* i **Fiksować się**, *złz. nd.* dziwaczyć, głupstwa robić, postępować jak fiksat.

Filadelfja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) braterstwo, miłość braterska.

Filander, dra, 1) *blm. m. mit.* (Phylandros) syn Apollina. 2) = *lm.* **dry**, *m. zool.* zwierzę z rodzaju *Dydelfów* (Didelphus Philander).

Filandrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) miłość mężczyzn, do mężczyzn.

Filantrop, a, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) przyjaciel ludzi, kochający ludzi. **Filantropka, i**, *lm.* **i**, *ż.* przyjaciółka ludzi, kochająca ludzi.

Filantropijnie, *ps.* z miłością ludzi.

Filantropijny, a, e, *p.* od filantropji. *Zakład filantropijny. Towarzystwo filantropijne. Uczucia, zamiary, widoki filantropijne.*

Filantropja, ji, *lm.* **je**, *ż. v.* **Filantropizm, u**, *lm.* **y**, *m.* miłość ludzi, ludzkości.

Filar, u, *lm.* **y**, *m.* 1) słup murowany podpierający sklepienia, kolumna. 2) = *fig.* podpora. *Filar państwa, religji.*

Filaret, a, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) 1) kochający cnotę. 2) = imię chrzestne, dawane często w kościele Wschodnim.

Filargyrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) miłość, *v.* żądza pieniędzy.

Filarmoniczny, a, e, *p.* lubiący muzykę. *Towarzystwo filarmoniczne.*

***Filarnik, a**, *lm.* **i**, *m. fil.* (po łacinie *Dibatis*), w loice, samit piąty umysłników grzędy czwartéj, kędy Mirz zamyka pierwszą, a otwiera drugą przesłankę. Do składu jego należą J, A, J-zdania, lub wszystkie trzy pozwalające, lecz piérwsze i ostatnie szczególnie, środkowe zaś ogólnie. Przykład: *Niektóre niewiasty są matkami, wszystkie zaś matki dla dziatek, istnemi Miłosteńkami. Niektóre Miłosteńki przeto są niewiastami.*

Filarowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) rząd filarów, kolumnada. 2) = rozporządzenie, układ kolumn.

Filarowany, a, e, *p.* filarami ozdobiony. *Filarowany ganek.*

Filarowy, a, e, *p.* od filarów, słupowy.

Filata, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) 1) *nieuż.* szereg, pasmo długie. 2) = * w loice znaczy jeden, który bądź z pojedynczych umysłników *Ogniwnika*, lub jedna z części *Łańcusznika, ob. Ogniwnik, Łańcusznik.*

Filc, u, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) pilśń; kapelusz.

Filcowy, a, e, *p.* od filcu, pilśniowy; kapeluszowy.

Filet, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) u introligatora, linijki lub wzorki wyzłacane na oprawie, tudzież narzędzie mosiężne, *v.* stemple do wybijania tych ozdób.

Filets, u, *blm. m. kuch.* zraziki kapłonie, lub z młodych kur bite i zapiekane.

Filigran, u, *lm.* **y**, *m.* delikatna ażurowa robota w złocie.

Filigranowy, *v.* **Filgranowy, a, e**, *p.* 1) ażur zrobiony. 2) = *fig.* bardzo delikatny, łatwy do zniszczenia, grożący ruiną. *Filigranowe zdrowie. Filigranowy most, budynek.*

Filhellen, a, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) przyjaciel Greków.

Filhellenizm, u, *blm. m.* (z grec.) miłość Greków.

Filipek, pka, *lm.* **pki**, *m.* 1) pieniądz złoty włoski. 2) = *zdr.* od im. wł. *Filip.*

Filipika, i, *lm.* **i**, *ż.* mowa uszczypliwa Demostenesa przeciwko Filipowi królowi Macedońskiemu; stąd, wszelka mowa gwałtowna, uszczypliwa, satyryczna.

Filipowiec, wca, *lm.* **wcy**, *v.* **Filipony**, *m.* starowierec (w kościele Grekorossyjskim). *Sekta Filipowców dzieli się na Popowców i Djakowców.*

Filippina, y, *lm.* **y**, *ż.* chirurgiczna sikawka.

Filippo, *nieod.* 1) (talar medjolański), stary = 1 rub. 42,5 kop. = 9 zł. 15 gr. 2) = lombardzki nowy (Scudo della corona) = 1 rub. 37,25 kop. = 9 zł. 4,5 gr.

Filister, a, *lm.* **y**, *m.* 1) człowiek obojętny na dobro ogółu. 2) = niek. nieuależący do Uniwersytetu, nie student. 3) = pożyczający konie do przejażdżki. 4) = pożyczony koń.

Filisterski, a, ie, *p.* od filistera, należący do filistera.

Filistyn, a, *lm.* **i**, *m.* (u uczniów Uniwersytetu) wszelka osoba nie należąca do Uniwersytetu, szczególnie kupiec.

Filiżanka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Filiżaneczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z tur.) 1) kubek do herbaty, kawy i t. d. *Filiżanka porcelanowa.* 2) = napój zawierający się w filiżance. *Wypić filiżankę kawy, herbaty.* 3) = kubek ze spodkiem. *Kupić sześć par filiżanek.*

Filiżankowaty, a, e, p. mający kształt, podobieństwo do filiżanki.

Filja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *wł.* córka. *fig.* kościół przyboczny, przydatni.

Filjalny, a, e, p. poboczny, przydany.

Filjatrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) zamiłowanie w nauce lekarskiéj.

***Filodoks, a**, *lm.* **y**, *m.* (filodoxus), *ob. Prawdozbir.*

Filogynja, ji, *blm. ż.* (z grec.) zamiłowanie w kobiétach.

Filoktet, a, *blm. m. mit.* towarzysz Herkulesa; Argonauta.

Filolog, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) literaturą i nauką języków się trudniący; głęboki badacz języków. *Uczony filolog.*

Filologicznie, *ps.* według nauki filologji.

Filologiczny, a, e, p. od filologji. *Poszukiwania filologiczne.*

Filologja, ji, *lm.* **je**, *ż.* nauka języków.

Filoman, a, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) kochający naukę.

Filotechniczny, a, e, p. miłujący sztuki piękne i dzieła wytworne.

Filotechnik, a, *lm.* **cy**, *m.* (z grec.) wielbiciel sztuk pięknych.

Filotechnja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) zamiłowanie sztuk pięknych.

Filować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) 1) w grze karta wéj: ciągnąć, przeciągnąć. 2) = *nieuż.* napełniać, nalewać płynem jakie naczynie.

Filozof, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) mędrzec, miłośnik mądrości. *Pitagoras pierwszy z pomiędzy Greków przyjął nazwę filozofa. To filozof, v. to człowiek filozof* (o człowieku prowadzącym życie niepodległe i ustronne). *przym. Król filozof. Poeta filozof.* **Filozof* tłumaczy się na polskie to przez *Człowiek umiejętności*, to przez *Mędrzec*, *ob. Prawdosłąb.*

Filozofaster, tra, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) ladajaki filozof, nie głęboki myśliciel.

Filozofek, fka, *lm.* **fki**, *m. z pog.* mędrek, rozumak. *Banda filozofków.*

Filozoficznie, *ps.* sposobem filozofów, według filozofji. *Mówiąc filozoficznie. Filozoficznie, jest to fałsz.*

Filozoficzność, **ści**, *blm. ż. czego*; charakter filozoficzny jakiéj rzeczy. *Filozoficzność jakiego dzieła.*

Filozoficzny, **a**, **e**, *p.* od filozofji. *Rozumowanie, poszukiwania filozoficzne. Słownik filozoficzny. Historja filozoficzna. Kamień filozoficzny*, t. j. mniemana sztuka robienia złota.

Filozofizm, **u**, *blm. m.* (z grec.) mniemana, *v.* pozorna mądrość, mędrkowanie.

Filozofja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) *wł.* miłość mądrości, poszukiwanie prawdy i wolności. 2) = nauka zgłębiająca przyczyny i dochodząca początku wszelkiego istnienia; nauka wnikająca w najgłębsze tajniki całéj przyrody, a szczególniéj dochodząca ducha bożego i ludzkiego. *Filozofja platońska, epikurejska, scholastyczna. Filozofja ośmnastego wieku.* 3) = część teoretyczna jakiéj nauki, będąca w związku z ogólném badaniem ducha ludzkości. *Filozofja historji. Filozofja wojny, ob. Umiejętność.*

Filozofka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobléta zajmująca się filozofją. *Rzadko filozofka bywa dobra gospodyni.*

Filozofować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) roztrząsać, rozbierać po filozofsku. *Sokrates lubił filozofować tylko o obyczajach. Po co tu tyle filozofować, tu działać trzeba.* 2) = mędrkować, rozprawiać.

Filozofowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) roztrząsanie, rozumowanie filozoficzne. *Filozofowanie perypatetyków, stoików.* 2) = mędrkowanie, rozumkowanie. *Zbytniém filozofowaniem odchodzi się od prawdy.*

Filozofski, **a**, **ie**, *p.* od filozofa, *v.* filozofów. *Wieść żywot filozofski. psł. Po filozofsku*; sposobem filozofów. *Żyje po filozofsku.*

Filtr, **u**, *blm. m. chem. ob. Cedzidło, Sączek.*

Filtracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. ob. Cedzenie.*

Filtrować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) cedzić, przecedzać.

Filtrum, *nieod. n.* (z grec.) 1) miłośny napój, t. j. dla pobudzenia miłości. 2) = *ob. Filtr, Cedzidło, Sączek.*

Filung, *v.* **Filunek**, *ar. ob. Otoczyna.*

Filut, **a**, *lm.* **ci**, *v.* **ty**, *m.* (z fran.) 1) frant, oszust. *Do was więc mowę zwracam, sztuczni a ostrożni, Filuty oświecone i Jaśnie Wielmożni, Wielmożni i Szlachetni.* 2) = ćwik, szpak, lis szczwany. *Oj to filut!* 3) = krętacz, matacz. *Musi być wielki filut, kto go oszukać potrafi.* 4) = *przym.* chytry, przebiegły. *Filut dziewczyna. Filut baba.*

Filuterja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) *ob. Filuterność.* 2) = *ob. Filuterstwo.*

Filuternie, *ps.* chytrze, przebiegle. *Postąpić sobie filuternie. Patrzeć na kogo filuternie.*

Filuterność, **ści**, *blm. ż.* chytrość, przebiegłość.

Filuterny, **a**, **e**, *p.* chytry, przebiegły, frantowski. *Postępowanie filuterne. Mina filuterna.*

Filuterski, **a**, **ie**, *p.* 1) *ob. Filuterny.* 2) = kręcielski, matacki.

Filutersko, *ps. ob. Filuternie.*

Filuterstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* kręcielstwo, matactwo.

Filutka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta filut, frant.

Filutowaty, **a**, **e**, *p.* nieco chytry, nieco przebiegły.

Filutowstwo, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Filuterstwo.*

Filyra, **y**, *blm. ż mit.* córka Oceanu.

Fimbulfyr, **a**, *blm. m. mit.* wielki odrodziciel świata normandzki. Wychodzi z łona Alfadura. Oznacza ciemność, cielesność najpierwszą. On urodził świat i jest stwórcą jego; odrodzi go później po wielkim pożarze. Odpowiada chaldejskiemu Nebahazowi, lub perskiemu Ormuzdowi. Przeciwnikiem jego *Surtur*. Spotkawszy się z nim, przeobraża wieczność w czas. Jest to żywot, przetwarzający się ciągle, moc świeżego wykwitania z popiołów, zgonu. Porównaj *Surtur, Huch.*

Fimfa, *ob. Finfa*

Fin, **Fint**, **a**, *lm.* **y**, **i**. 1) *nieuż.* człowiek ćwik, kos, szczwany. 2) = *mit.* jeden z bardów.

Finalnie, *ps.* ostatecznie, konjec końców.

Finalny, **a**, **e**, *p.* ostateczny, końcowy.

Finał, **u**, *lm.* **y**, **i**, *m.* (z łać.) *muz.* 1) dokończenie, szczególniéj sztuki, wodewilu, aktu opery. 2) = najgrubszy ton w muzyce, szczególniéj u organów.

Finanse, **ów**, *blp.* (z fran.) 1) przychody, skarb. *Minister finansów.* 2) = *posp.* interessa. *Finanse jego źle stoją.*

Finansista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* 1) znający się dobrze na finansach. *Biegły finansista.* 2) = niek. zam. pisarz o finansach, wykładający naukę finansów.

Finansowość, **ści**, *blm. ż. ob. Skarbowość.*

Finansowy, **a**, **e**, *p. ob Skarbowy.*

Fines, **u**, *v. a*, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *posp.* 1) chytrość, przebiegłość. *To jego finesy.* 2) = człowiek chytry, przebiegły. *To fines! Nie słuchaj tego finesa.*

Finesa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) *nieuż.* subtelność, delikatność.

Finfa, *v.* **Fimfa**, **y**, *lm* **y**, *ż.* 1) dym trąbką w nos puszczony. *Finfę komu (w nos) puścić.* 2) = *fig.* afront, zniewaga, obelga. *Puszczać, robić komu fimfy. Dostał ogromną fimfę.* 3) = w sztuce minerskiéj, kamuflet, podkopanie prochu w takiém miejscu, by eksplozją przerwać nieprzyjacielowi minę, t. j. przeszkodzić mu w podziemnych robotach.

Finn, **a**, *blm. m.* od którego zowią się Finlandczycy, znaczy tyle co *Czud* (ob. ten wyr.).

Finstra, **y**, *blm. ż. mit.* córka Narfiego, siostra Notty, matka Niorda, Freja i Odura, a żona Bura, jest olbrzymka normandzka, znacząca ciemność.

Fiok, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z łać.) 1) kutas, ozdoba u koni. 2) = *w lm.* strój przesadny, mian. na głowie kobiét.

Fiokować się, **ał**—, **uje**—, *złz. nd. żart.* przesadzać się w stroju, śmiesznie się ubierać.

Fiola, **Fiolet**, i poch. *ob. Fjoła, Fjolet*, i pochodne.

Fiolnir, **a**, *blm. m. mit.* jeden z dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura, *Wszechwiedzący.*

Fiorgier, **a**, *blm. m. mit.* olbrzym normandzki, *ob. Forgier.*

Fiorino, (moneta) *ob. Złoty.*

Fiorytury, *ob. Fjorytury.*

Firanka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Firaneczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) 1) zasłona. *Firanka u łóżka, u karety, u okna. Zasunąć, zasłonić firanki. Odsunąć, odsłonić firanki. Zasunąć, zasłonić co firanką.* 2) = *w lm. an.* (velum pendulum) boczne skrzydła wiszącego *v.* miękkiego podniebienia.

Fircyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) elegancik, modniś. 2) = trzpiot, wiercipięta.

Fircykowaty, **a**, **e**, *p.* od fircyka, nakształt fircyka. *Ułożenie fircykowate.*

Firenk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z tur.) cudzoziemiec bawiący w Konstantynopolu, *ob. Frank.*

Firka, **i**; *lm.* **i**, *ż. nieuż.* 1) moneta miedziana wartości czterech groszy. 2) = *fig.* rzecz mało warta, drobnostka. *Stoi za firkę. Mam go za firkę.*

Firleje, **ów**, *blp.* używa się tylko w tém wyrażeniu: *Stroić firleje*, t. j. robić głupstwa, szaleństwa. *Stroić z kogo firleje*, t. j. żartować, szydzić z kogo. *Stroi baba firleje, kiedy w czubek należe, przys.* poszło stąd, że królowa Bona, będąc na panów Firlejów łaskawa, kiedy była dobrego humoru, najwięcéj ich darzyła i bogato stroiła, mając ich przy swym boku.

Firletka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Lychnis) roślina z rodziny *goździkowych* (Caryophylleae), należąca do klassy 10éj rzędu *pięciosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki wszystkie o kwiatach jaskrawo-czerwonych, niek. czerwono-fjoletowych, cielistych lub białych; = *smołka* (L. viscaria), dość pospolita, łodygi ma lokciowe, przy kolankach lipkie, brudno czerwonawe, hoduje się w ogrodach w licznych odmianach; = *biała v. rozdzielno-płciowa* (L. dioica), roślina dość pospolita, lekarska, kwiaty ma białe pachnące; = *leśna* (L. sylvestris), kwiaty czerwone, bezwonne; = *poszarpana* (L. flos Cuculi), niek. *Smolanką, Kukułką* zwana, bardzo pospolita, łodygę ma czerwoną, w górze kosmato-lipką; hoduje się w ogrodach w liczn. odmianach; = *kąkol zwyczajny* (L. githago), niek. *Czarnuchą v. czarną żytnią* zwana, rośnie między zbożem, cała szaremi włoskami pokryta, łodygę ma nieco gałęzistą, kielichy długie, tęgie, ziarna kątowate, czarne; = *gasztald* (L chalcedonica), niek. *Płomieńczykiem, Gasztwą, Krzyżakami* zwana, liście ma włókniste, dość pospolita; = *różyczka v. różyczka Panny Marji* (L. coeli rosa); = *kwiat Jowisza* (L. flos Jovis) i inne. *Firletka* w języku emblematycznym kwiatów oznacza *gorącą miłość.*

Firma, **y**, *lm.* **y**, *ż. v.* **Handlowa firma**, *han.* 1) nazwisko pod którém kupcy, towarzystwa i kompanje handlowe i t. p. swoje interesa handlowe prowadzą, i którego

używają przy podpisywaniu listów, wekslów i innych dokumentów handlowych. *Dom handlowy pod firmą Stieglitz i Spółka v. Stieglitza i Spółki.* 2) = podpis sam, albo sposób podpisywania.

Firmament, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) utwierdzenie *v.* sklepienie niebieskie, niebokrąg. *Gwiazdy ukazują się na firmamencie.*

Firman, *v.* **Ferman**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) ukaz *v.* rozkaz sułtański. *Ogłosić firman. Otrzymać firman.*

Firzac, **a**, *v.* **u**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) *nieuż.* blacha stawiąca się przed otworem pieca hutnego.

Fisharmonika, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z grec.) narzędzie muzyczne, w którém powietrze miechami zgęszczone i wypchnięte w cylindry różnéj wielkości, zmusza języczki z cienkiéj blachy zrobione, do grania i wydawania tonów.

Fisk, **u**, *lm.* **i**, *m. v.* **Fiskus**, (z łać.) skarb publiczny.

Fiskalnie, *ps.* co się tycze skarbu publicznego.

Fiskalność, **ści**, *blm. ż.* skarbowość. *Duch fiskalności.*

Fiskalny, **a**, **e**, *p.* skarbowy. *Dobra fiskalne. Prawa fiskalne.*

Fiskał, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) urzędnik skarbu publicznego. 2) = *prow. posp.* wyszukiwacz, szpieg.

Fiskus, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Fisk.*

Fistularny, *ob. Cewkowaty.*

Fistuła, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) 1) *med. ob. Cewa. Fistuła ławowa, ob. Cewka ławowa. Fistuła otworzadnia.* 2) = (w śpiewie) falset. *Śpiewać fistułą.* 3) = *bot. Fistula Kassja*, owoc drzewa indyjskiego (Cassia fistula) na półtory stopy długi, zwany daw. *Strączce powidlne.* 4) = *bot. ob. Cewka.*

Fistułować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* falsetem śpiewać, przez fistułę.

Fistułowaty, **a**, **e**, *p.* nakształt fistuły. *Wrzód fistułowaty.*

Fiszbin, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) róg wierzchni szczęki wieloryba. *Brykla z fiszbinu.*

Fiszka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) znaczek do gry.

Fitobjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o życiu roślin.

Fitochemja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) chemja roślinna, stanowiąca część *roślinoznawstwa* (botaniki).

Fitogeografja, **ji**, *blm. ż* (z grec.) nauka o miejscach rośnięcia roślin na kuli ziemskiéj.

Fitognozja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) *ob. Roślinoznawstwo, Botanika.*

Fitografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) część ogólnego czyli teoretycznego *roślinoznawstwa* (botaniki), wskazująca prawidła i porządek w opisywaniu roślin niezbędne.

Fitokol, **u**, *blm. m. chem.* pierwiastek roślinny, podobny do klajstru, wchodzący z *grzybownikiem* w skład grzybów, znajdujący się także w lnie, ogórkach i t. p.

Fitolit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* skamieniałość roślinna.

Fitologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o roślinach mian. o roślinach lekarskich.

Fitomorfy, **ów**, *blp. m.* (z grec.) kamienie z rysunkami podobnemi do roślin.

Fitonomja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) anatomja zwyczajna roślin, stanowiąca część *Organografji* (ob. ten wyr.); *Fitonomją* zwą także niek. i *Fizjologię roślin, v. Przyrodnictwo roślinne.*

Fitoteologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauką o Bogu z rozumowanego rozważania roślin.

Fitotomja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, anatomja roślin.

Fitotypolit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) odcisk roślinny na kamieniu.

Fitozoon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) zwierzokrzew, a raczéj roślinozwierz.

Fitz, (z an.) syn (przed nazwiskami angielskiemi, np. *Fitz Herbert*).

Fiu fiu, *v.* **Fiufiu**, *nieod. w głowie*; wyrażenie oznaczające: wietrznik, pustak.

Fiukać, **ał**, **a**, *scz. nd. posp.* gwizdać, pogwizdywać. *Fiukać sobie, o nic nie dbając. Fiuka na konie, a te nie biegą.*

Fiur, **a**, *blm. m. mit.* od którego pochodzi niemiecki wyraz das Feuer, jest piérwszy germański Hegeling, znaczący ogień, a równy normandzkiemu *Logi*. Wyobrażeniem jego czerwony kogut. Potrzebuje corocznego odnowienia.

Fiuta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* **Fiuty**, **ego**, *lm.* **ci**, *m. ob. Fiutyniec.*

Fiutyniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* u którego fiu fiu w głowie.

Fiuzyljer, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) strzelec, karabinjer, żołnierz lekkiéj piechoty.

Fizalit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* minerał stanowiący odmianę *Topazu*, znajduje się wrosły w granit w Szwecji.

Fizjogenja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) historja tworzenia się natury.

Fizjognom, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) badacz fizjognomij ludzkich.

Fizjognomika, **i**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o fizjognomji, o znaczeniu rysów i układu twarzy.

Fizjognomista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* ten, który z rysów twarzy umie poznawać charakter człowieka.

Fizjognomja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) kształt, wyraz twarzy. *Mieć przyjemną, ujmującą fizjognomję.* 2) = *przen.* cecha charakterystyczna. *Każdy naród ma właściwą sobie fizjognomję.*

Fizjognozja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o tajemnicach przyrodzenia.

Fizjograf, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) opisujący przyrodzenie.

Fizjografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisanie przyrodzenia.

Fizjokracja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) zwolennictwo systematu fizjokratycznego.

Fizjokrata, **y**, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) zwolennik systematu fizjokratycznego.

Fizjokratyczny systemat, nauka gospodarstwa krajowego, według któréj kwitnięcie rolnictwa jest jedyném źródłem bogactwa narodowego.

Fizjokratyzm, **u**, *blm. m.* (z grec.) filozoficzny pogląd, według którego natura jest najwyższą przyczyną działającą.

Fizjolog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) trudniący się nauką fizjologji.

Fizjologicznie, *ps.* według zasad fizjologji.

Fizjologiczny, **a**, **e**, *p.* od fizjologji.

Fizjologja, **ji**, *blm. ż.* nauka o przejawach i warunkach życia (zwierząt, roślin); znajomość roślinnego i zwierzęcego życia. *Fizjologja zwierzęca. Fizjologja roślinna*, in. *Przyrodnictwo zwierząt, roślin.*

Fizjonomista, **Fizjonomja**, *ob. Fizjognomista, Fizjognomja.*

Fizjonomograf, **a**, *lm.* **y**, *v.* **Fizjonotyp**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do prędkiego schwycenia rysów twarzy; pantograf.

Fizognomista, *v.* **Fizonomista**, i **Fizognomja**, *v.* **Fizonomja**, *bl. ob. Fizjognomista, Fizjognomja.*

Fizolit, *ob. Fizalit.*

Fizy, **ów**, *blp.* u bednarza, miara żelazna, służąca do oznaczenia wysokości i szerokości naczynia.

Fizycznie, *ps.* według praw, *v.* zasad fizyki.

Fizyczno-matematyczny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do fizyki i do matematyki. *Oddział nauk fizyczno-matematycznych.*

Fizyczność, **ści**, *blm. ż.* przymiot tego, co się odnosi do fizyki.

Fizyczny, **a**, **e**, *p.* 1) od fizyki. *Jeografja fizyczna. Narzędzia, doświadczenia fizyczne.* 2) = niek. zam. materjalny.

Fizyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* (z greckołać) 1) trudniący się nauką fizyki. 2) = lekarz miejscowy, rządowy.

Fizyka, **i**, *blm. ż.* 1) nauka o siłach rody, *v.* natury w pierwotnym stanie, oraz wykładająca własności ciał i zjawiska na nich się dziejące. *Uczyć się fizyki, pracować nad fizyką. Fizyka eksperymentalna*, t. j. oparta na doświadczeniach. 2) = umiejętność przyrodzenia, nauki przyrodzone, *ob. Rozumowość.* 3) = w farbierstwie, nazwa pewnego gatunku roztworu cyny w mieszaninie kwasów wodochlorowego z azotowym; jest to wodan chlorowéj cyny, używający się za *łącznik*, czyli *bejcę* przy farbowaniu materij.

Fizykalny, **a**, **e**, *p. ob. Fizyczny.*

Fizykat, **u**, *lm.* **y**, *m.* zakład sądowo-medyczny w Petersburgu i Moskwie.

Fizykateologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o Bogu z rozważaniem przyrodzenia.

Fizyljer, *ob. Fluzyljer.*

Fizys, *nieod. ż. posp.* postać, powierzchowność. *Co za fizys!*

Fiżerajza, y, *lm.* **y**, *ż. intr.* żelazko, którem u książek i pugilaresów brzegi fizeruje, t. j. linijkę po brzegach na gorąco wyciska.

Fiżerować, ował, uje, *scz. nd. intr.* wyciskać na gorąco żelazkiem linijki po brzegach książek i pugilaresów.

Fiżerowanie, a, *lm.* **a**, *n.* czynność wyrażona słowem *fiżerować.*

Fiżka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) póduszeczka do szpilek. 2) = mała, drobna figa.

Fjakier, *v.* **Fjakr, kra**, *lm.* **kry**, *m.* (z fran.) 1) pojazd uliczny do najęcia. 2) = woźnica uliczny.

Fjałeczek, Fjałek, i t. d. *ob. Fjołeczek, Fjołek*, i t. d.

Fjałkowy, a, e, *p.* 1) *ob. Fjołkowy.* 2) = *ob. Fjoletowy.*

Fjola, i, *lm.* **e**, *ż. chem.* dawna nazwa małéj podłużnéj flaszki, *v.* kolbka.

Fjolet, u, *lm.* **y**, *m.* kolor fjołkowy, błękitno-czerwony. *Fjolety, w lm.* ubranie biskupie fjoletowego koloru. *Pasterz włożył już na się fjolety.*

Fjoletowo, *ps.* w kolorze fjoletowym. *Być ubranym fjoletowo.*

Fjoletowy, a, e, *p.* od fjoletu. *Sukno fjoletowe, atlas fjoletowy. Królowie francuscy nosili żałobę fjoletową, v. fjoletowego koloru.*

Fjolka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* flaszeczka, bańka, kolbka.

Fjołeczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Fjołek*) 1) mały fjołek. 2) = *bot.* (Erpetion), roślina.

Fjołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* (z łać.) 1) *bot.* a) (Viola), roślina z rodziny *fjołkowych* (Violarieae), któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn. Gatunki: 1, bezłodygowe: = *pachnący, v. wonny* (V. odorata), znany nick. w *lm. Fjołkami marcowemi, v. brunatnemi;* rośnie na suchych łąkach i pagórkach, rozłogi ma łażące, kwiaty międzylistne, ciemno-fjoletowe, przyjemnéj woni; = *błotny* (V. palustris), kwiaty bezwonne, blado-błękitne, niek. prawie białe. 2, gat. łodygowe: = *dziki* (V. canina), b. pospolity i zmienny gatunek, kwiaty bezwonne, blado-błękitne; = *dwoisto-kwiatowy* (V. mirabilis), rośnie w lasach, kwiaty dolne ma z koroną blado-błęk., bezwocnę, drugie zaś późniejsze, u góry, bezkoronowe, rodzajne; = *trojkolorowy* (V. tricólor), nader zmienny, kwitnie przez wiosnę, lato i jesień; ma 3 główne odmiany: *ogrodowy* (hortensis), znany pod imieniem *Bratków, Braciszków, Brat z siostrą*, i t. d. kwiaty ma o płatkach dwóch górnych fjoletowych, dolnych żółto-fjoletowych lub żółtych, rozmaicie krésowatych; *pośredni* (degener), dość posp., kwiaty mniejsze, nie tak uksamitnéj barwy; *polny* (arvensis), u ludu *Maślukami* zwany, b. posp., kwiaty małe, zwykle blado-żółtawe; = *kosmaty* (V. hirsutus), bezwonny, kwiaty blado-błękitne. *Fjołek* w języku emblematycznym kwiatów oznacza *skromność.* b) *Fjołek biały, ob. Śnieżyca* (Leucoium), roślina. c) *Fjołki nacne*, nazwa dawana niek. roślinie *Wieczornik smutny* (Hesperis tristis). d) *Fjołki żółte*, posp. nazwa rośliny *Lak pospolity* (Cheiranthus Cheiri). e) *Fjołki, ob. Podejrzon* (Osmunda), roślina paprociowa. 2) = *myś.* koniec ogona u lisa, kiść. 3) = *Mieć w głowie fjołki, v. mieć w głowie bzika, v. szusta;* być pomieszanego rozumu; dziwacznie myśléć, roić.

Fjołkowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Amphiconium), roślina z gromady *Wodorostów*, rzędu *Morszczyzn czerlconych*, rośnie na kamieniach wodnych, listowie ma listowate, chropawe; gatunek: = *zwyczajny* (A. rupestre), ma kutnerek czerwony, składający się z włókien przezroczystych, który później popiełato-zielonym się staje.

Fjołkowy, *v.* **Fjałkowy, a, e**, *p.* 1) od fjołku, lub fjołków. *Fjołkowy kwiat. Fjołkowy zapach. Fjołkowy korzeń.* a) korzeń rośliny: Fjołek. b) = *ob. Kosaciel* (Iris florentina), roślina. *Fjołkowe kamienie*, nazwa dawana u ludu w Karpatach, pewnemu gatunkowi *trzęsidłowatego wodorostu*, zwanemu *bot. Bisiorek fjołkowy* (Chroolepus Jolinthus), który się zjawia na kamieniach i skałach; są to poplątane, tęgie włókna, koloru czerwonego, później zieleniejące, woni fjołkowéj; używa się u ludu w wielu niemocach za lekarstwo. *Fjołkowe rośliny* (Violarieae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand. 2) = *ob. Fjoletowy.*

Fjorytury, tur, *łlp.* (z włos.) *muz.* ozdoby przy wykonywaniu melodji używane.

Flacha, y, *lm.* **y**, *ż.* wielka flasza, butla, gąsior.

Flaczarka, Flaczarnia, Flaczarz, *ob. Flakarka* i t. d.

Flaczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Flak*).

Flaczysty, a, e, *p.* podobny do flaków. *Flaczysty długi nos indyka.*

Flader, dru, *lm.* **dry**, *m.* (z niem.) 1) żyła w drzewie, w kamieniach i t. d.; słojowatość, słój. 2) *Fladry, myś.* straszydła z piór i różnokolorowych papierków na sznurek przymocowanych, dla odstraszenia zwierza, żeby nie uciekał z kniei.

Fladrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) farbami naśladować słoje drzewa, lub marmuru. 2) = *myś.* polować z fladrami. 3) = *rub.* żartować, zmyślać, kłamać.

Fladrowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) naśladowanie słojów drzewa lub marmuru. 2) = *rub.* żartowanie, zmyślanie.

Fladrowato, *ps.* 1) słojowato, w słoje, w fladry. 2) = niek. przen. zam. brudno, niechlujnie.

Fladrowaty, a, e, *p.* pełen słojów, słojowaty. *Drzewo fladrowate.*

Fladrowisko, a, *lm* **a**, *n. myś.* miejsce otoczone fladrami.

Fladrowy, a, e, *p.* z drzewa słojowatego. *Meble fladrowe.*

Fladżeolet, u, *lm.* **y**, *m.* (z włos.) *muz.* bardzo wysokie tony, podobne do głosu fletu lub gwizdania, w grze na narzędziach smyczkowych.

Flafor, u, *lm.* **y**, *m.* 1) ucho ogara wiszące, klapiate. 2) = każda rzecz obwisła, np. pierś kobiéty podstarzałéj.

Flaga, i, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) 1) dżdżyste powietrze, chmura gęsta. 2) = burza, nawałnica. 3) = *mor.* banderа, *v.* chorągiew okrętowa, przedstawiająca barwę lub herb narodu, lub właściciela statku. *Flaga francuska, angielska. Flaga neutralna.*

***Flagarnik, a**, *lm.* **i**, *m.* (po łacinie *Baralip*), w łoice, samit trzeci umysłników grzędy czwartéj, kędy Mirz zamyka pierwszą, a otwiera drugą przesłankę. Zamyka w sobie A, A, I-zdania, lub wszystkie trzy pozwalające, lecz dwa pierwsze ogólnie, trzecie zaś szczególnie. Przykład: *Każdy z ludzi jest wizerunek Boży, a każdy wizerunek Boży istota osobista. Zaczém niektóre istoty osobiste są ludźmi.*

Flagellancja, ji, *blm. ż.* (z łać.) biczowanie się, dyscyplinowanie się umyślne.

Flagiellant, ta, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) biczownik, dyscyplinujący się umyślnie; należący do pokutnéj sekty (w wiekach średnich) biczowników.

Flak, a, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Flaczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) kiszka, wnętrzności. 2) w *lm. Flaki;* potrawa z flaków. *Karmić się flakami. Sprzedawać flaki.* 3) *fig. Flak;* człowiek słaby, miękki. *Flaki ma w głowie*, t. j. pusto w głowie. 4) *an. Flak pępkowy* (funiculus umbilisi).

Flakarka, *v.* **Flaczarka, i**, *lm.* **i**, *ż.* przedająca flaki.

Flakarnia, *v.* **Flaczarnia, ni**, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce, gdzie przedają flaki.

Flakarz, *v.* **Flaczarz, a**, *lm.* **e**, *m.* przedający flaki.

Flakon, u, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Flakonik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) buteleczka (szczególniéj do perfum).

Flakowacieć, ał, eje, *nn. nd.* stawać się miękkim, słabym, rozlazłym.

Flakowato, *ps.* rozlazło, ślamazarnie.

Flakowaty, a, e, *p.* zbyt miękki, słaby, rozlazły. *Mieć ciało flakowate. fig. Styl flakowaty, v. sflaczały.*

Flamandczyk, a, 1) *lm.* **owie**, *v.* **cy**, *m.* mieszkaniec Flamandji, rodem z Flamandji (jednéj z prowincji królestwa Belgijskiego). 2) = *lm.* **ki**, *v.* **Flamiec, mca**, *lm.* **mce**, *m.* nazwa dawana pewnemu gatunkowi żurawi.

Flamandzki, a, ie, *p.* od flamandczyka, *v.* flamandczyków. *Flamandzkie malowidło. Flamandzka szkoła malarzy* (zam. staro-hollenderska).

Flaminy, ów, *blp. m.* kapłani w starożytnym Rzymie. *Flaminiki*; ich żony.

Flamski, a, ie, *p. nieuż.* z Flandrji, flamandzki, brabancki. *Płótno flamskie.*

Flanc, *v.* **Flans, u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Flanca**, *v.* **Flansa, y**, *lm.* **e**, *ż.* (z niem.) szczep, odjęta część rośliny dla zaszczepienia lub posadzenia.

Flancować, *v.* **Flansować, ował, uje**, *scz. nd. ob. Sadzić, Szczepić.*

Flancowanie, *v.* **Flansowanie, a**, *lm.* **a**, *n. ob. Sadzenie, Szczepienie.*

Flanela, i, *lm.* **e**, *ż.* (z fran.) materja wełniana.

Flanelowy, a, e, *p.* z flaneli.

Flank, u, *lm.* **i**, *m. v.* **Flanka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) 1) *woj.* bok. *Uderzyć na nieprzyjaciela z flanku.* 2) = *fort.* bocznica, ramię narożnika.

Flankier, a, *lm.* **y**, *m.* żołnierz rozsypany, strzelający przed kolumną wojska. *Posłać na flankiery.*

Flankierować, ował, uje, *scz. nd.* strzelać przed kolumną lub z boku kolumny do ataku idącéj.

Flankować, ował, uje, *scz. nd.* flankami, *v.* bocznicami opatrywać fortecę.

Flans, Flansa, Flansować, *ob. Flanc, Flancować.*

Flasza, y, *lm.* **e**, *ż. ob. Flacha.*

Flaszka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) 1) butelka. 2) = i *zdr.* **Flaszeczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* buteleczka. *Flaszki Woulfa; chem. ob. Aparat* (Woulfa). 3) = *bot. ob. Flaszodrzew.*

Flaszkowaty, a, e, *p.* nakształt flaszki.

Flaszkowiec, wca, *lm.* **wce**, *m bot. ob. Flaszodrzew.*

Flaszodrzew, a, *lm.* **y**, *m. v.* **Flaszka, Flaszkowiec**, *v.* **Flaszowiec**, *v.* **Flaszowe drzewo**, *bot.* (Annona), roślina, zwana także *Sięiyśnią.*

Flaszowcowate rośliny (Annonae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do kl. 13éj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych*, lub jeden z rzędów podklassy 1éj (t. j. *dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Flaszowy, a, e, *p.* w butelkach, butelkowy.

Flaterka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) polatka, trzęsidło, dąterka.

Flath-Junis, *nieod. mit.* raj starożytnych Gallów.

Flądra, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Fląderka i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (Pleuronectes), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bokopływych; gatunek: = *bokopław* (P. flesus), in. *Kulbata.* 2) = *fig.* kobiéta brudna, niechlujna.

Flądrowaty, a, e, *p.* brudny, niechlujny.

Flebografja, ji, *blm.* ż. (z grec.) opisanie żył.

Flebologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o żyłach.

Flecik, a, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Flet*) mały flet, pikulinka.

Flegieton, u, *blm. m.* (z grec.) *mit.* bajeczna rzeka ognista, piekielna rzeka.

Flegjas, ady, *blm. ż. mit.* córka Marsa.

Flegma, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) 1) płyn wydzielany przez śluzowe błony, wozgrza. 2) = *med.* mul w żołądku, szlam. *Oddawać dużo flegmy.* 3) = *fig.* obojętność, zimna krew. *Człowiek z flegmą. Robić co z flegmą. Odpowiedzieć z flegmą.*

Flegmacja, ji, *lm.* **je**, *ż. med.* (z łać.) zapalenie naczyń udowych u kobiét popołogowych.

Flegmatycznie, *ps.* obojętnie, z zimną krwią.

Flegmatyczność, ści, *blm. ż.* charakter obojętny, zimny.

Flegmatyczny, a, e, *p.* obojętny, zimnokrwisty. *Flegmatyczny temperament.*

Flegmatyk, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) człowiek wiele flegmy mający. 2) = powolny, obojętny, zimnokrwisty.

Flegmisko, a, *lm.* **a**, *n.* brzydka, paskudna flegma.

Flegmistość, ści, *blm. ż.* 1) wielka obfitość wilgoci, flegmy. 2) = humor, materja flegmista.

Flegmisty, a, e, *p.* od flegmy, pełen flegmy.

Flegmona, y, *lm.* **y**, *ż. med.* (z łać.) zapalenie błon powierzchownych.

Flegmonodyczny, a, e, *p. med.* mający podobieństwo do podskórnego zapalenia.

Flejtuch, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) knot do rany, szarpia. 2) = kłak do zabijania naboju (u strzelby). *Przybić flejtuch.* 3) = *fig.* niechluj, flądra. *Dziewczyna ta wielki flejtuch.*

Flejtuchowaty, a, e, *p.* brudny, niechlujny, rozlazły.

Fleret, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) szpada do fechtowania się, rapir.

Flerysta, *v.* **Florysta, y**, *lm.* **ści**, *m. nieuż.* (z fran.) kwiaciarz, t. j. 1) znawca, amator kwiatów. 2) = handlujący kwiatami. 3) = robiący sztuczne kwiaty.

Flerystka, *v.* **Florystka, i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* (z fran.) kwiaciarka, t. j. 1) amatorka kwiatów. 2) = handlująca kwiatami. 3) = robiąca sztuczne kwiaty.

Flesza, y, *lm.* **e**, *ż.* (z fran.) *ob. Strzałczan.*

Flet, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) narzędzie muzyczne dęte. *Grać na flecie.*

Fletnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) piszczałka poprzeczna, fletrowers. 2) = w organach, rząd piszczałek odgłos fletu wydających.

***Fletnigłos, u**, *lm.* **y**, *m.* (po łacinie *Fresison*), w łoice, samit pierwszy umysłników grzędy czwartéj, kędy Mirz zamyka pierwszą, a otwiera drugą przesłankę. Zamyka w sobie E, I, O-zdania, lub jedno niepozwalające ogólnie, drugie pozwalające, a trzecie niepozwalające szczególnie. Przykład: *Żaden z aniołów nie jest czart. Niektórzy czarci są służebniki ludzkie. Niektóre służebniki ludzkie przeto nie są aniołami.*

Fletnista, y, *lm.* **ści**, *m.* grający na flecie, *v.* fletrowersie.

Fletrowers, *v.* **Flotrowers, u**, *lm.* **y**, *m.* narzędzie muzyczne dęte.

Flibot, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) dwumasztowy okręt, z okrągłą tylną częścią.

Flibustier, a, *lm.* **y**, *m.* (z an.) morski awanturnik, morski rozbójnik.

Flicpenzel, zla, *lm.* **zle**, *m.* (z niem.) penzel do wygładzania w malowidle farb olejnych.

Fliggea, ei, *lm.* **eje**, *ż. bot.* (Fluggea), roślina z rodziny *kolcowojwatych* (Smilacineae); gatunek: = *japońska* (F. japonica), ziele darniste, kłębiaste, jagodę ma przejrzysto-lśniącą, wielkości grochu; rośnie w Chinach i Japonji; bulwy téj rośliny słodkie i kleiste poczytują się za najpożywniejsze po Salepie.

Flinis, a, *m. mit.* słowiański wskrzesiciel umarłych, *ob. Flins.*

Flinna, y, *m. mit. ob. Flins.*

Flinrych, u, *lm.* **y**, *m.* moneta bremeńska = 1,25 kop. = 8,5 gr.

Flins, a, *m. mit.* jest słowiański wielki bóg piekielny, Rugewitowi i Peklencowi samemu równy, który *wskrzesza umarłych.* Słowianie pojmowali *wiekuiste zbawienie*, lecz nie umieli myśléć *wiekuistego potępienia.* Niebo bez końca, na to zgoda; ale nie piekło bez końca. Boleść najwyższéj potęgi przechodzi w otrętwiałość. Wieluiste potępienie, to tyle, co *zatracenie*, które nie godzi się z *niesmiertelnością ludzką.* Z tych powodów jest potęga, wskrzeszająca potępieńców, gdy wytrzymali już karę i rozwiązali się w nicestwo, do nowego bytu i żywota. Jak Nija, tak każdy potępieniec opuszcza piekło i rodzi się na nowo na ziemi tak długo, aż dusza jego się oczyści i godna będzie Jessy. Jest słowo Halu i w piekle, które, lubo zamarznie, z wiosną odtaja. *Flins*, równie jak *Fertunz* i *Fertuna*, są pamiątką po Sarmatach na słowiańskiéj ziemi. *Flins* znaczyć miał u Sarmatów *krzemień.* Inne imiona jego: *Flinis, Flinna, Ożywicz, Życiowrat, Sytywrat.*

Flinta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) fuzja myśliwska, strzelba.

Flintglas, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) szkło białe, mające w swoim składzie jedną piątą część niedokwasu ołowiu.

Flintowy, a, e, *p.* od flinty. *Łoże flintowe;* kolba.

Flintpas, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) pas od fuzji, napleczник.

Flip, u, *blm. m.* (z an.) napój robiony z piwa, wódki i cukru.

Flis, a, *lm.* **y**, *m.* i **Flisak, a**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) 1) majtek rzeczny, szkutnik. 2) = służba flisowska, flisowstwo. *Pójść na flis. Bawić się flisem.* 3) = spław zboża, handel wodą. 4) = *zool.* (Limnochares), pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, wodnych; gatunek jeden: = *aksamitny* (L. holosericea).

Flisa, *v.* **Fliza, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) plita, *v.* płyta kamienna, tafla.

Flisować, ował, uje, *scz. nd.* 1) być flisem, majtkiem na szkucie. 2) = spuszczać zboże wodą.

Flisowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) pełnienie służby flisowskiéj. 2) = spuszczanie zboża wodą.

Flisowski, a, ie, *p.* do flisów należący. *Flisowskie życie. fig. Flisowskie nabożeństwo,* t. j. przeklinanie, klęcie. *Po flisowsku;* sposobem flisów.

Flisowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* stan, życie flisowskie.

Flisówka, i, *lm.* **i, ż.** 1) służba flisowska, flisowstwo. 2) = drzewo spławiane.

Flitka, *ob. Raška.*

Fliza, *ob. Flisa.*

Flogistologja, ji, *blm.* **ż.** (z grec.) rozprawa o materjach palnych.

Flogiston, u, *blm. m.* (z grec.) dawniejsza chem. nazwa pierwiastku gorzenia, który podług nauki Stahla miał się znajdować we wszystkich ciałach palnych i udzielał im możności wspłomieniania się; odkrycie kwasorodu przez Lavoisiera obaliło teorję opartą na flogistonie.

Flogistyczny, a, e, *p.* zdolny do palenia, zapalny, palny. *Powietrze flogistyczne.*

Flogistyk, a, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) zwolennik nauki o flogistonie.

Flogistyka, i, *blm.* **ż.** (z grec.) nauka o ciałach palnych i ich własnościach.

Flogochemja, ji, *blm.* **ż.** (z grec.) nauka o zapalnych ciałach, stanowiąca część chemji.

Floks, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Phlox), roślina dla pięknych kwiatów hodująca się w ogrodach, *ob. Płomyk.*

Flondra, Flonderka, Flondrowaty, *ob. Flądra, Flądrka, Flądrowaty.*

Flora, y, *blm.* **ż.** 1) *mit.* rzymska bogini kwiecia i wiosny. Ukazuje się piękną dziewicą, ubraną w maj, fjałki i róże. Ubiegają się o względy jéj Wertumnus i Zefir. Ona zaś pieści się z niemi dość czule, lecz woli zwiędnąć, niźli wejść we związek małżeński. 2) = *bot.* dzieło opisujące rośliny jakiego kraju, lub przeznaczenia. *Flora Polska. Flora lekarska.* 3) = *as.* jedna z 18 *głównych planet,* krążących około słońca, należy do liczby *asteroid,* czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się między *Marsem* a *Jowiszem;* kończy swój obieg w 1191 dniach; średnia odległość od słońca wynosi 46 miljon. mil geograf.; odkryta w r. 1847. 4)=*ob. Krepa.*

Florans, u, *blm. m.* (z fran.) materja jedwabna, mniéj tęga niż kitajka i przerabiana inaczéj. *Florans pojedyńczy, podwójny.*

Floreal, a, *lm.* **e,** *m.* miesiąc kwiatów w nowofrancuskim (utworzonym podczas Rzeczypospolitéj) kalendarzu, od 20 Kwietnia do 19 Maja.

Floren, *ob. Floryn.*

Florencka szkoła, sławni Florenccy malarze i rzeźbiarze w 13 wieku.

Flores, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) girlanda, ozdoba (w architekturze, malarstwie, snycerstwie). *Wszędzie są esy i floresy.*

Floresować, ował, uje, *scz. nd.* floresami ozdabiać.

Floret, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) *ob. Fleret.* 2)= gatunek jedwabnéj tkaniny.

Florymanja, ji, *blm.* **ż.** (z łac. i gr.) nadzwyczajne zamiłowanie w kwiatach.

Floryn, (*v.* **Floren**), **a,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) tak z początku nazywano dukaty, a dziś złote cudzoziemskie *Floryn, v. Floren Wiedeński zawiera w sobie 4 złote polskie, ob. Złoty* (moneta).

Florysta, Florystka, *ob. Flerysta, Flerystka.*

Flota, y, *lm.* **y, ż.** zbiór okrętów, szczególnie wojennych. *Flotę wystawić. Flotą dowodzić.*

Flotrowers, *ob. Fletrowers.*

Flotylla, i, *lm.* **e, ż.** mała flota, z kilku okrętów lub statków złożona.

Fluch, *nieod.* moneta marokańska = 0,5 kop. = 1 gr.

Fluche, *nieod.* moneta batawska = 4 i trzynaście pięćdziesiątych denara.

Fludrybus, a, *lm.* **y,** *m. teatr.* młody człowiek przy teatrze, hulaka, zdolny, ale któremu nie można powierzyć ról; najczęściéj chórzysta.

Fluiddrachma, y, *lm.* **y, ż.** waga aptekarska, jedna ósma część fluidunçji.

Fluidskrupuł, a, *lm.* **y,** *m.* waga aptekarska, jedna trzecia część fluiddrachmy.

Fluiduncja, ji, *lm.* **je, ż.** waga aptekarska, 16ta część pinty (kilogramu).

Fluks, *ob. Flus.*

Fluksja, ji, *lm.* **e, ż.** (z łac.) spływ nagły humorów na jaką część organizmu. Pospolicie *fluksją* zowią ból zębów z obrzęknięciem w twarzy i dziąsłach.

Flukt, u, *lm.* **a,** *v.* **y,** *m.* (z łac.) *nieuż.* bałwan, wał, fala, wełna. *Rozbujałe flukty.*

Fluktuacja, ji, *lm.* **je, ż** (z łac.) wahanie się, chwianie się płynów.

Fluo-boran, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (fluo-boras) ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi, jako kwas, połączenie fluoru z borem i jakakolwiek zasada, *ob. Sól.*

Fluor, u, *blm. m. chem. dawn.* **Fluoryna,** ciało proste, niemetaliczne, z własności podobne do chloru; składowa część kamienia flusspatu; nieotrzymano go dotąd w stanie czystym.

Fluoran, *chem. ob. Wodofluoran.*

Fluorek, rku, *lm* **rki,** *m. chem.* (fluoretum) ogólna nazwa chemicznych połączeń jakiegobądź prostego ciała z fluorem; *Fluorek wapnianu* (fluoretum calcii) zwany pospolicie *flusspatem* jest związkiem fluoru z metalem wapniem (stąd może się nazwać fluorowém wapniem).

Fluoro-krzemian, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (fluo-silicias), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi jako kwas, połączenie fluoru z krzemem i jakakolwiek zasada, *np. Fluoro-krzemian ammonjaku, ob. Sól.*

Fluoryna, y, *blm. ż chem. ob. Fluor.*

Fluorzaki, ów, *blm. m. min.* ogólna nazwa ciał kopalnych, w skład których wchodzi *fluor.*

Flura, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, żeński Kaswalon, córka Mygmacha, lub Tryatmora, znana z karolingskich klechd bohatérka, znaczy *białe kwiecie,* lub *lato.* Wyobrażeniem jéj trójlistna koniczyna. Sprawiła wtargnięcie Rzymian do Brytanji. Przeciwko ojcu jéj walczył olbrzym Urgan. Trystan zaś, pokonawszy olbrzyma, oddał Flurze ojcowskie berło.

Flus, *v.* **Fluks, u,** *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) *med. prze.* przeniesienie się humorów z jednéj części ciała do drugiéj. *Fluks dyssenteryjny, hemoroidalny, miesięczny.* 2) **Flus, a,** *lm.* **y, m.** *nieuż.* w grze kartowéj, wszystkie jednego koloru po sobie idące karty 3) **Flus,** *chem. ob. Topnik, Roztop.*

Flusspat, u, *lm.* **y,** *m. chem.* i *min.* kamień głównie się składający z chemicznego związku fluoru z met. wapniem, *ob. Topnik. Flusspat bywa blaszkowy, zbity* i *ziemisty.*

Fo, *nieod. m. blm. mit.* wielki mędrzec niebieski u Mongołów, będący bogiem samym, za siebie samego przeniesionym, lub synem, który wydobywa się z ojca, a wcielającym się w każdego Dalaj-Lamę, lub arcy-kapłana. Znaczy tyle w Tybecie, co *Budda* w Japonji.

Fobetor, a, *blm m. mit.* syn Hypona i Pazytei, pomocnik Morfeusza, grecki bożek, który ubiera się przed duszą osób śpiących w postaci zwierząt we śnie widzianych. Inne imię jego *Ikelos.*

Fochiarz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* **Fochiarka, i,** *lm.* **i,** *ż. nieuż.* jątrzący, jątrząca kogo; pobudzający, pobudzająca do gniewu.

Fochować, ował, uje, *scz. nd.* jątrzyć kogo, gniewać.

Fochy, ów, *blp. m.* dąsy, gniewy. *Fochy stroić. Ustawicznie być w fochach.*

Foczmejster, (zam. **Forstmejster**), **stra,** *lm.* **strowie,** *m* (z niem.), zawiadowca lasów skarbowych w pewnym okręgu; okręgowy leśniczy (zwykle oficer straży leśnéj).

Foder, dra, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* miara różnych rzeczy, osobliwie wina. *Foder gdański zawiera 4 oksefty, v.* 480 *garców.*

Fodrum, *n. nieod. prze.* żywność i furaż wybierane dla dworu królewskiego.

Fofner, a, *blm. m. mit.* syn czarownika Hrejdmara, grający rolę w Eddzie, przy powieści Niflungów, lub czaplowego, Wykupna bogów. Bratem jego był *Rejg.* Zabił ojca i strzegł skarbca jego jako smok, mając przy sobie miecz straszliwy *Hrot.* Przeniósł skarb do *Gnytahejdu.*

Pohista, sty, *lm.* **ści,** *m.* czciciel *Foha,* lub *Fo,* Tybetańczyk, *ob. Fo.*

Foizm, u, *blm. m.* cześć oddawana bogu *Fo;* religja chińczyków.

Foka, i, *lm.* **i, ż.** (Phoca) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu płetwonogich. *Podrodzaje:* I **Nerpy,** *ob. Nerpa.* II **Długoszyjki,** *ob. Długoszyjka.* III **Morzaki,** *ob. Morzak.* IV **Kapturniki,** *ob. Kapturnik.* V **Płaskogłowy,** *ob. Płaskogłów.* VI **Siwucze,** *ob. Siwucz.* VII **Skomięgi,** *ob. Skomięga.* VIII **Trębacze,** *ob. Trębacz.* Pospolicie **Fokę** zwą *Psem morskim, Krową morską, Cielęciem morskim, ob. Morswin.*

Foksal, Foksalowy, *ob. Wokshal, Wokshałowy.*

Fokus, u, *blm. m.* (z łac.) 1) punkt zapalny, ognisko (w szkłach i zwierciadłach palących). 2) = **a,** *mit.* syn Neptuna.

Folarda, y, *blm. ż. ob. Folarska glina.*

Folarski, a, e, *p* od folarza, *v.* folusznika. **Folarska,** *v.* **suknowalska glina, v. ziemia,** (seweryt), gatunek gliny (zawierającéj oprócz wodnistego krzemianu glinki, wapno), tłustéj w dotknięciu, połyskującéj za naciśnięciem paznogcia; pęczniejąc w wodzie, rozrabia się na mydlasty roztwór; ważną jest przy fabrykacji sukna, gdzie się używa dla odjęcia tkaninie oleju, nasiękając nią wełnę do przerabiania.

Folarz, a, *lm.* **e, m.** 1) *ob. Folusznik.* 2)=trudniący się wywozem węgli z lasu.

Folblut, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) czysta krew', czysta niezmieszana rasa. *Koń falblut.*

Folbun, u, *lm.* **y,** *m. góra. ob. Zrąb.*

Folejza, y, *lm.* **y, ż.** w hutach szklanych, widłowate żelazko do ostrzygania szkła.

Folga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) u jubilerów, listek cienki złota lub srebra. 2)=część powrozu okręcona na kołowrocie. 3) = ulga, ulżenie, wytchnięcie. *Czynić folgę sercu,* t. j. pocieszyć się w boleści, w cierpieniu.

Folgować, ował, uje, *scz. nd.* 1) popuszczać; ulgę przynosić. 2) = *komu;* oszczędzać, ochraniać kogo, pobłażać komu. *Folgować nieprzyjacielowi. Folgować sobie.* 3) = *komu, czemu;* robić co przez wzgląd na kogo, na co, dogadzać. *Czynię to, jedynie folgując tobie. Muszę ja dziś światu folgować.* 4)=*sn.* łagodnieć, zwolnieć. *Mróz folguje.*

Folgowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *komu;* oszczędzanie, ochranianie, pobłażanie. 2) = *czemu;* wzgląd na co.

Folgownie, *ps. st. wyż.* **Folgowniej,** *prze.* z pobłażaniem, oszczędzając.

Folgowny, a, e, *prze.* pobłażający, powolny. *Przyjaźń folgowna. Charakter folgowny.*

Foljał, u, *lm.* **y,** *m.* księga całoarkuszowa, in folio. *Dwa grube foljały.*

Foljo, *nieod. n.* (z łac.) 1) *kup.* jedna strona karty w księdze handlowéj, numerem bieżącym oznaczona. 2)= arkusz. *In foljo, ps.* w arkusz. *Tom in foljo. fig. Głupiec in foljo,* t. j. kompletny.

Foljować, *v.* **Paginować, ał, uje,** *scz. nd.* (z łac.) *han.* w księdze handlowéj, od początku karty liczbami oznaczać.

Folkfang, u, *blm. m. mit.* znaczące tyle, co po niemiecku *der Volkfang,* łowienie ludu, jest poszyte gwiazdami mieszkanie Frei, normandzkiéj bogini miłości. Sławna w niém sala zowie się *Sefrumner.*

Folować, ał, uje, *scz nd.* (z łac. śr.) 1) wałkować sukno, zbijać je, aby grubsze było. 2) = tłustością napuszczać, zatłuszczać, zabrudzić. 3) = u węglarzy, dopełniać drzewem próżno miejsca w czasie palącego się stosu.

Folowanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona przez słowo *Folować.*

Folusz, a, *v.* **u,** *lm.* **e,** *m.* młyn do folowania *v.* wałkowania sukna,

Folusznik, a, *lm.* **cy,** *m.* wałkarz, pracz, blecharz sukna.

Foluszować, *ob. Folować,* **Foluszowanie,** *ob. Folowanie.*

Folwarczany, Folwarczny, Folwarkowy, a, e, *p.* od folwarku. *Grunt, koń folwarczny. Bydło folwarczne.*

Folwarczny, ego *lm.* **ni,** *m.* zawiadujący folwarkiem, starosta, włodarz.

Folwark, u, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Folwarczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (z niem.) 1) oddzielona część wsi, przysiołek. 2) = dwór we wsi, mieszkanie dzierżawcy, włodarza. 3)= majętność, grunt z zabudowaniem, ferma.

Folwarkowy, *ob. Folwarczany.*

Folżeć, ał, eje, *sn. nd* łagodnieć, uśmierzać się.

Foldrować, ał, uje, *scz. nd. na kogo; prze.* nastawać, powstawać na kogo. *Foldrować co v. kogo,* popierać czyją sprawę, u sądu zaczém stawać. *Fałsz jawnie foldrujesz.*

Foldrowanie, a, *lm.* **a,** *n. prze.* 1) nastawanie na kogo, oskarżanie. 2) = popieranie czego.

Foldrownik, a, *lm.* **cy,** *m prze.* pieniacz, oskarżyciel, instygator.

Fomenta, ów, *blp. n.* (z łac.) *med. ob: Okładania, Naparzenia.*

Fomentacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *med.* naparzanie, zagrzewanie; nieк. tylko zwilżanie, obmoczenie chorego miejsca czy zimnym czy ciepłym płynem. 2) = podżeganie, poduszczanie.

Fomentować, ał, uje, (z łac.) *scz. nd.* 1) *med.* naparzać, zagrzewać, zwilżać. 2) = poduszczać, podżegać, buntować.

Fomfry, *ob. Fonfry.*

Fond, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *han.* 1) kapitał *v.* majątek, który kupiec ma w obrocie. 2) = *v.* **publiczne fondy,** papiery krajowe, obligacje i wszelkie rewersy w pożyczonych przez rząd jaki kapitałach. *Fondy poszły w górę lub spadły,* t. j. że kurs papierów krajowych podniósł się lub zniżył się. 3) = wszelkie gotowe pieniądze przeznaczone na rozchody Państwa.

Fundjuk, a, *lm.* **i,** *m. v.* **Fondjukli,** *nieod.* (z tur.) (moneta) *ob. Cekin.*

Fonfry, Fonfy, *v.* **Fomfry, ów,** *blp. posp.* krnąbrność, kaprysy, dziwactwa. *Ma fonfry w nosie. Patrzcie, jakie fonfry stroi!*

Fonolit, u, *lm.* **y,** *m. geol. ob. Dźwiękowiec.*

Fonometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia dźwięku, odgłosu.

Fonometrja, ji, *blm.* **ż.** (z grec.) sztuka mierzenia dźwięku, odgłosu.

Fonsal, u, *blm. m. mit.* pałac Azgardowy, *ob. Faensal.*

Fontana, *v.* **Fontanna, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) wodotrysk. *Fontana bijąca. Czasza u fontany, v.* kotlina, miednica.

Fontanella, i, *lm.* **e,** *ż. med. ob. Apertura, Źródełka.*

Fontanka, i, *lm.* **i,** *ż. (zdr. od Fontana)* 1) mały wodotrysk. 2) = *ob. Apertura, Źródełka.*

Fontaż, zia, *lm.* **zie,** *m. zdr.* **Fontazik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) kokarda z wstążek, węzeł. *Chustkę na dwa fontazie zawiązać.*

Fora! *w.* 1) drugi raz, da capo, bis. *Krzyknąć, krzyczeć fora!* 2) = *posp.* precz stąd. *Fora z mego dworu!* 3)=**y,** *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) ustąpienie w grze jakiéjkolwiek, t. j. zaliczenie komu z góry ok nie zrobionych. *Dam ci* 30 *for, bo źle grasz.*

Forak, a, *lm* **i,** *m.* hak u sani.

Foralja, ij, *blp.* (z łac.) *praw.* dawniéj, opłata targowego; teraz oznacza świadectwo cen targowych produktów, po franc. *Mercuriales.*

Forbot, u, *lm.* **y,** *m. prze.* koronka, antolarz. *Wymowa bez cnoty, z łyków forboty, przys.*

Forbotni, a, ie, *p. prze.* strojny w forboty *v.* koronki.

Forbotnie, *ps. prze.* z koronkami.

Forczpan, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *ob. Woźnica.*

Fordan, a, *v* **u,** *lm.* **y,** *m. nieuż.* pobór wodny, cło na rzece.

Fordyment, *ob. Furdyment.*

Foremka, *ob. Forma.*

Foremnie, *ps.* 1) kształtnie, kształtownie. 2)=według formy, reguł, regularnie.

Foremniuchny, a, e, *p.* bardzo regularny, nadobny.

Foremność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) kształtność, kształtowność. 2) = regularność. *Foremność rysów twarzy, budowli. jeom. Foremność figury.*

Foremny, a, e, *p.* 1) kształtny, kształtowny. 2) = regularny. *Budynek regularny. mat. Foremny wielobok,* wielobok, którego boki i kąty są sobie równe. *Foremny wielościan,* wielościan, którego ściany są wielobokami foremnemi, akąty bryłowe sobie równe. *gram. Słowa foremne, ob. Regularny.*

Foresterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z wlos.) w klasztorach pokój dla gości wyznaczony.

Forga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *nieuż. ob. Kita, Pióropusz.* 2)= *zool. ob. Czapla.*

Forgier, a, *blm. m. mit.* normandzki olbrzym, znaczący ducha ziemi, którego córką miała być żona Odyna, królowa niebios Frygga. Inne imię jego *Fiorgier.*

Forkis, a, *blm. m. mit.* syn Oceana i Tetydy, bożek grecki, który buduje przylądki i rafy. Podług Sofoklesa ojcem jest *Syren, Gorgon.*

Forli, moneta egipska = 0,133... kop. = 0,266... gr.

Forma, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Foremka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z łac.) 1) kształt, modła. *Materja może przybierać różne formy. Coby to było, gdyby materja formą, nie zaś forma materją rządziła! Forma sakramentu, albo kształt poświęcenia chleba w sakramencie, to jest Ciało moje. Forma rządu.* 2) = wzór, model. *Nie zachować formy, uchybić w formie. Podług formy.* 3) = pozór, powierzchowność. *Dla formy.* 4)=krój, figura. *Forma trzewika, kapelusza.* 5)= *gram.* (Zoch.) wyłączna zmiana dla niektórych wyrazów, stanowiąca bardziej jakąś szczególność odrębną. *Forma dopełnienia ludzkich, męzkich. Forma dołączenia,* jak w zaimku osobistym, np *widziałem go. Forma zwyczajna,* np. *jego książka. Forma poprzedimkowa,* kładąca się tylko z przedimkiem, np. *poszedłem do niego. Forma skrócona,* nie stanowiąca różnicy w znaczeniu, ale używająca się z powodu harmonji np. *swego, twego,* zam. *swojego, twojego.* 6)=*wlm.* stalle, siedzenie w chórze dla kanoników. 7) = pewien rodzaj naczynia, w które się wlewa lub kładzie jaki materjał, by takiż sam kształt otrzymał. *Formy do cegieł, dachówek* (zwykle dębowe). *Formy do pieczenia ciast, bab* i t. p. *Formy do odlewania medalów, gipsatur* i t. d. 8)= do drukowania płócien, zwanych *malowanki* (zwykle z drzewa gruszkowego). 9) =*druk.* (u zecerów) w żelaznych ramach zamknięte, do druku przygotowane czcionki, które po jednej stronie całego arkusza mają się odbić; przeto jeden arkusz drukowany dwie formy stanowią.

Formacja, ji, *lm* **je,** *ż* (z łac.) 1) tworzenie, kształcenie, formowanie. *Formacja pułku, szwadronu.* 2)=*geol.* utwor, tworzenie się, powstawanie gór, skał, pod wzgl. czasu. *Te góry są najpóźniejszej formacji.*

Formak, u, *lm.* **i,** *m.* kamień, w którym forma osadzona.

Formalista, y, *lm.* **ści,** *m.* przestrzegacz form, ten co wyznacza formy.

Formalizm, u, *blm. m.* zewnętrzność, uważanie rzeczy ze strony zewnętrznéj, sądzenie z powierzchowności, bez względu na wartość wewnętrzną.

Formalizować, ał, uje, *scz. nd.* trzymać się form, być skrupulatnym w zachowaniu form, wskazywać, wyznaczać formy.

Formalnie, *ps.* według form, reguł, przepisów.

Formalność, ści, *lm.* **ści,** *ż. praw.* sposób urzędownie przepisany do postępowania. *Formalności kontraktowe, testamentowe.*

Formalny, a, e, *p.* 1) według formy *v.* form, reguł, przepisów. 2) =*fig.* zupełny, skończony. *Formalne błazeństwo. Formalny głupiec.*

Format, u, *lm.* **y,** *m.* 1) forma, kształt książki. *Format in folio v. arkuszowy, in 4to v. w ćwiartce, in 8vo v. wósemce, in 12mo v. w dwunastce* i t. d. **Formaty, ów,** *blp. m.* list świadeczny od biskupa do innéj djecezji.

Formiany, a, e, *p. prze.* w formie zrobiony, ulany. *Świeca formiana*

Formierka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) która wylewa figury z wosku, z gipsu i t. d. 2) = żona formierza.

Formierski, a, ie, *p.* od formierza. *Formierski kunszt. Formierska robota.*

Formierstwo, a, *lm.* **a,** *n.* kunszt wybijania obrazów na wosku, gipsie.

Formierz, a, *lm.* **e,** *m.* który obrazy na wosku, gipsie, alabastrze wytłacza, robi rozmaite sztukaterje.

Formikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wrażenie podobne do chodzenia mrówek po ciele.

Formisty, a, e, *p. prze.* kulisty, pełny. *Formisty arbuz.*

Formja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Tęgosz, v. Długielno* (Phormium), roślina.

Formować, ował, uje, *scz. nd.* 1) kształtować, kształcić. *Formować sobie rękę, v. charakter.* 2) *Formować komu proces,* zam. wytaczać. *Formować pretensje,* zam. rościć pretensje. 3) = *woj. Formować ;* w linję, w szyk bojowy stawić. = **się,** *złz.* 1) układać się, nabierać formy, kształtu. *Człowiek ten formuje się w świecie.* 2) = robić się, tworzyć się, powstawać. *Z tego formuje się wielka summa. gram. Czas ten formuje się od trybu bezokolicznego.* 3) = *woj.* stawać w linję. *Formuj się!* t. j. stawaj w linję.

Formowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kształtowanie, kształcenie. 2)= *gram.* tworzenie. *Prawidła formowania. Formowanie czasów.* = **się,** kształtowanie się, kształcenie się, tworzenie się.

Formowość, i, *blm. ż.* własność mienia formy. *Forma plastyczna pod przewagą właśnie formowości swojéj, najmniéj treść swoją prześwietla, a stąd najmniéj do myślenia podaje.*

Formularz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) przepisy o formułach, zbiór formuł. 2) = wiadomość o czyjéj służbie publicznéj. *Formularz służby* 3) = *han.* wzór, treść podana jakiego artykułu lub dokumentu (wekslu, rewersu, kwitu i t. p.), żeby według tego żądane pismo można było wygotować, i jak się często zdarza, w licznych egzemplarzach wydrukować.

Formuła, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Formułka, i,** *lm.* **i,** *ż.* prawidło przepisane, przepis, wzór, forma, aryngа. *Formuła prawna. Formuła algebraiczna. Formuły chemiczne, ob. Chemiczne formuły. Formuła aptekarska.*

Formyl, u, *blm. m. chem.* przypuszczalny organiczny pierwiastek kwasu mrówkowego, *v.* mrówczanego; składa się z 2 atom. węglika i 1 at. wodorodu ; w stanie wolnym nie został wydzielony, znane są jednak rozmaite połączenia jego z chlorem, bromem, jodem i siarką; związek jego z pewną ilością chloru, zwany *Chloroformem*, nabył wielkiego użycia.

Fornaks, a, *blm. m. mit.* rzymski bożek, strzegący komina i broniący domu od pożaru.

Fornal, a, *lm.* **e,** *m.* parobek na wsi od koni, stajenny.

Fornalik, a, *lm.* **i,** *m.* hak na końcu dyszla do zaczepiania naszyjnikiem.

Fornalka, i, *lm.* **i,** *ż.* cztery konie wiejskie do pociągu.

Fornalski, a, ie, *p.* od fornala, lub fornalki. *Ubiór fornalski. Koń fornalski.*

Fornersban, a, *blm. m. mit.* smokobójca, przydomek Zygurda, który zagladził Fofnera.

Fornioter, a, *blm. m. mit.* siódmy z Wajnemoinenów fińskich, ojciec Finlandczyków. Wajnemoinen stworzył ród ludzki, a Fornioter ród Fiński. Tamten był pierwszy, ten zaś drugi Finlandji król, tak zupełnie, jako u Madżiarów *Magog* i *Ugeg.*

Fornir, u, *lm.* **y,** *m.* u stolarzów, wykładanie mebli, lub innych stolarskich robót drzewem kosztownem.

Fornirować, ował, uje, *scz. nd.* u stolarzy, wykładać meble lub inne stolarskie roboty deszczułkami z kosztownego drzewa. *Fornirować mahoniem, hebanem.*

Fornirowanie, a. *lm.* **a,** *n. ob. Fornir.*

Fornirowany, a, e, *p.* od forniru, *v.* fornirowania. *Stół fornirowany.*

Forometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka mierzenia ciężarów.

Foronomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia ruchu.

Forować, ował, uje, *scz. nd.* wyganiać, wypędzać. = **się,** *złz. nieuż.* wynosić się skąd, ustępować.

Forpoczta, y, *lm.* **y,** *ż. woj.* straż przodowa, podsłuch. *Nieprzyjaciel atakował nasze forpoczty.*

Forsa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) usiłowanie, popieranie, moc, siła. *Wielka jest za nim forsa.* 2)= *żart.* datek pieniężny dla przekupienia kogo.

Forset, a, *blm. m. mit.* Baldura i Nany syn, najbezstronniejszy z Azów, jest normandzki bóg współczeńskich węzłów. On sędzia najwyższy, rozjemca sporów, strażnik przyjaźni i zgody. Ma w Azgardzie pałac *Glitner.*

Forsować, ował, uje, *scz. nd.* 1) usiłować, popierać co usilnie. *Wszelkiemi sposobami forsować.* 2) = gonić na umór. = **się,** *złz.* silić się, wysilać się do zmożenia się.

Forsowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) usiłowanie, upędzanie się za czém. 2)= *zwierza;* gonienie na umór. = **się,** silenie się do zmożenia się.

Forspąg, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *prow.* dawniejszy obowiązek gmin szlązkich utrzymywania kolejno po parze koni w mieście powiatowém, dla wożenia urzędników królewskich.

Forst, Forszt, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) las, bór, w należytym porządku utrzymywany. 2) = dyl krajny, z jednéj strony z kory nieociosany; tarcica.

Forstować, Forsztować, ował, uje, *scz. nd.* 1) zakładać nowy las, robić gaje; gajeć. 2) = dylami wykładać.

Forstowanie, Forsztowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zakładanie nowego lasu, robienie zagajów. 2)= wykładanie dylami, moszczenie; przepierzenie.

Forstowy, Forsztowy, a, e, *p.* od forstu; borowy, leśny.

Forszlag, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *muz.* nuta mała przy nucie dodana, która zawsze półtonem jest wyższa.

Forszman, a, *lm* **y,** *m.* (z niem.) stangret z konia powożący.

Forszpan, *ob. Forszman.*

Forszt, *ob. Forst.*

Forsztan, u, *lm.* **y,** *m.* w hucie szklanéj, kamienie leżące przed samemi dziurami, któremi płomień wyducha.

Forsztat, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) przedmieście przed forteca. 2) = gatunek materji jedwabnéj.

Forsztelacja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Przedstawienie, Podanie.*

Forsztelować, ował, uje, *scz. nd. ob. Przedstawiać, Podawać.* = **się,** *złz. ob. Wynosić się, Dochodzić, Dosięgać.*

Forsztelowanie, a, *lm* **a,** *n. ob. Przedstawienie, Podanie.*

Forszter, u, *lm.* **y,** *m.* urzędnik mający dozór nad lasem, starszy leśniczy.

Forsztować, Forsztowanie, Forsztowy, *ob. Forstować, Forstowanie, Forstowy.*

Forszus, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) zaliczenie, przedpłata, zapomoga, zadatek; pieniądze naprzód dane.

Forszusować, ował, uje, *scz nd.* zaliczać, wypłacać z góry; naprzód dawać zadatek, zapomogę.

Fort! *w.* 1) (z niem.) precz! za drzwi. 2) = **u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) miejsce obronne, mała forteca, część obronna fortecy. 2) = gatunek mocnéj wódki.

Forteca, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Forteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) miejsce obronne, twierdza, warownia.

Forteczny, a, e, *p.* od fortecy, fortyfikacji. *Wał forteczny. Budownictwo forteczne.*

Fortel, u, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) podejście, podstęp. *Kiejstut więcéj zwykł był fortelami i chytrością, niźli mocą walczyć. Fortelem;* podejściem, podstępnie.

Fortelnie, *ps.* sztucznie, przez podejście.

Fortelnik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek chytry, pełen fortelów.

Fortelność, ści, *blm. ż.* chytrość, sztuczność, podstępność.

Fortelny, a, e, *p.* chytry, sztuczny, podstępny.

Fortepjan, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. v.* **Fortepjano, a, a,** *n.* (z włos.) instrument muzyczny; pjano, daw. klawikord. *Grać na fortepjanie. Stroić fortepjan.*

Fortrag, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *nieuż.* posunięcie na wyższy urząd.

Fortragować, ował, uje, *scz. nd. nieuż.* posuwać kogo na wyższy urząd.

Fortuna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) *mit.* bogini dobrego mienia, córka Jowisza. 2) = los nami rządzący. *Fortuna ślepa, niestała, zmienna. Fortuna kołem się toczy, przysz.* 3) = *nieuż.* szczęśliwy los, szczęście. 4) = bogactwo, majątek. *Wielka, ogromna fortuna. Powiększyć fortunę.* 5) = *bot. ob. Szczęśliwoń* (Clerodendrum), roślina.

Fortunat, a, *lm.* **y,** *m. posp.* 1) mający wielką fortunę, bogacz. 2) = imię własne.

Fortunatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta majętna, bogaczka.

Fortunić, ił, i, *scz. nd. komu, v. kogo, v. co; nieuż.* darzyć, szczęścić. *Będzie Bóg tobie fortunić.* = **się,** *złz.* darzyć się, szczęścić się, wieść się.

Fortunka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) mała fortuna, nie wielki majątek. 2) = gra losowa, loteryjka.

Fortunnie, *ps.* szczęśliwie. *Fortunnie mu się powiodło.*

Fortunny, a, e, *p.* szczęśliwy, błogosławiony.

Fortunowładny, a, e, *p.* władający losem, szczęściem.

Fortyfikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) *woj.* sztuka powiększenia mocy pewnéj liczby ludzi przeznaczonych do atakowania lub bronienia twierdzy, lub innego jakiego miejsca i przyprowadzenia go do możności oparcia się z małą liczbą ludzi, nacieraniu nieprzyjaciela liczniejszego. *Użyć się fortyfikacji.* 2)=dzieła na ten koniec wystawione, np. wały, mury obronne, nazywają się *fortyfikacjami. Zdobyć fortyfikacje. Zrzucić, zniszczyć, znieść fortyfikacje. Fortyfikacja graniasta,* której cały obwód zajęty jest przez kąty wyskakujące i wklęsłe, formujące proste kleszcze. *Fortyfikacja nieforemna;* w której boki wielokąta wzmocnić się mającego, są nierówne i formują kąty mniéj lub więcéj rozwarte. *Fortyfikacja foremna;* ta, której boki wielokąta są równe, podobnież jako i kąty, które między sobą czynią. *Fortyfikacja podziemna;* podkopowe ganki i galerje prowadzące do pieców, których pod ziemią do zaczepki lub odporu użyć można.

Fortyfikować, ował, uje, *scz. nd.* obwarowywać, umacniać. *Fortyfikować miasto, zamek, obóz.*

Fortyfikowanie, a, *lm.* **a,** *n.* umacnianie, obwarowywanie.

Forum, *n. nieod.* (z łac.) 1) sąd właściwy. *Naznaczyć forum według prawa.* 2) = plac na zgromadzenie ludu w starożytnym Rzymie. *Forum Trajana.*

Forut, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *górn.* stan skarbu, zasoby pieniężne.

Foryś, sia, *lm.* **sie,** *m.* żokiéj, chłopczyk siedzący na jednym z koni przodowych w poczwórnym lub poszóstnym zaprzęgu.

Forytarski, a, ie, *p.* 1) od forysia. *Koń forytarski,* na którym foryś siedzi. 2) = od forytarza, dopomagający.

Forytarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) *nieuż. ob. Foryś.* 2) = dopomagacz, stronnik. *Jeden z najgorliwszych forytarzy reformy.* 3) = oskarżyciel prawny, foldrownik.

Forytować, ował, uje, *scz nd.* 1) forysiem być, kierować przodowemi końmi. 2) = *kogo;* dopomagać komu, popierać czyją sprawę. *Forytować kogo na tron. Forytować rzecz czyję.* 3) = *na kogo;* oskarżać kogo sądownie, foldrować.

Forytowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kierowanie przodowemi końmi. 2) = dopomaganie, popieranie czyjéj sprawy.

Forzac, u, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) w hucie szklanéj, sztuka z gliny zamykająca okno w piecu.

Fosa, *ob. Fossa.*

Fosfamid, u, *lm.* **y,** *m. chem.* pierwiastek ciał proteinowych

Fosfor, u, *blm. m.* 1) *chem.* ciało proste, nie metaliczne, podobne do siarki; posiada wielką zapalność, przy zetknięciu się nawet z powietrzem ulega słabemu gorzeniu; ma własność truciznową; = *balduina;* nazwa wypróżnego związku chloru z wapniem (solnika wapiennego), któremu służy własność świecenia w ciemności ; = *kantona;* mieszanina utartych na miałki proszek muszel, ostryg i wyprażonych z siarką, mająca własność świecenia po wniesieniu jéj ze światła do ciemności; = *bononski;* nazwa siarkanu baryty zarobionego tragantą na gęstą zarobę, a po wysuszeniu wyżarzonego między węglami; zostawiony na świetle słonecznym w szczelnie zamkniętych naczyniach, świeci potém w ciemności. 2)=*v.* **Fosforos,** *mit.* grecki bóg, urobiony na wzór egipskiego Memnona Famenofisa, a znaczący gwiazdę poranną. Rzymianie nazwali go Lucyferem.

Fosforan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (phosphas) ogólna nazwa soli, w skład których wchodzi kwas fosforowy i jakąbądź zasada, *ob. Sól.*

Fosforek, rku, *lm.* **rki,** *m. chem.* (phosphoretum), ogólna nazwa połączeń tego rzędu fosforu z jakiembądź innem ciałem prostém, np. *fosforek platyny, fosforek antymonu, fosforek chlorowy,* toż samo znaczy co *chlorek (v. solnik) fosforu.*

Fosforescencja, ji, *blm. ż. fiz.* i *chem.* in. *Fosforyzm, Świetlenie;* własność służąca wielu ciałom, które, po zuajdywaniu się przez czas jakiś na działaniu światła, jakby wsiąkają je w siebie i do czasu zatrzymują; wniesione bowiem do ciemności, okrywają się bladawém światłem, podobném do fosforyczenego; np. gnile drzewo, świętojańskie robaczki i t. d.; własność fosforescencji mają niektóre minerały po ogorzeniu lub natarciu.

Fosforyczny, a, e, *p.* od fosforu. *Światło fosforyczne.*

Fosforyt, u, *lm.* **y,** *m. min.* (apatites terrosa), naturalny fosforan wapna, zmieszany z małą ilością tak wapna, jak krzemionki, niedokwasu żelaza i kwasu fluorowego.

Fosforyzm, u, *blm m.* 1) *ob. Fosforescencja, Świe-*

tlenie. 2) = nazwa dawana przez niektórych przypuszczalnemu nieważkiemu ciału, rodzącemu się z cieplika i światła.

Fosforzaki, ów, *blp. m. min.* ogólna nazwa dawana minerałom, składającym się głównie z fosforanów, np. *mylnik, turkus* i inne.

Fosit, a, *blm. m. mit.* germański bóg, urobiony na wzór normandzkiego *Forseta.*

Posówka, i, *lm.* **i,** *ż.* ziemia tłusta, iłowata, gliniasta, nieprzepuszczająca wody; używana do wybijania fos, lub zrębów studniowych.

Fossa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) rów, dół, przekop, kanał.

Fossegrim, a, *blm. m. mit.* bóg germański, *ob. Nek.*

Fossylje, ów, *blp. m.* (z łac.) ciała kopalne; skamieniałości najdywane w ziemi.

Foszki, ek, *blp.* (*zdr.* od *Fochy*) małe dąsy, niewielkie kaprysy.

Fot, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) błąd, mylka, mian. w pisaniu, w ortografji.

Fota, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) fartuszek huculek, czyli kobiét góralskich (w Karpatach). 2) = włosiennica, tkanina z włosia.

Fotarlę, ęcia, *lm.* **ęta,** *m. nieuż.* bękart mały.

Fotel, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) wyścielane krzesło z poręczami.

Fotofobja, ji, *blm. ż.* (z grec.) niemożność zniesienia światła w chorobach oczu.

Fotograf, a, owie, *m.* (z grec.) zajmujący się fotografją. t. j. robieniem fotograficznych rysunków, portretów i t. d.

Fotograficznie, *ps.* sposobem fotografji.

Fotograficzny, a, e, *p.* zrobiony, otrzymany za pomocą fotografji. *Fotograficzny portret.*

Fotografja, ji, 1) *blm. ż.* zastosowanie wynalazku Daguerra (*ob. Dagerotypja*) do robienia na papierze portretów lub rysunkowych z czegokolwiek kopij, za pomocą światła, kamery-obskury i skombinowanych chemicznych działań. 2) = *lm.* **je,** *ż. posp.* zam. rysunek lub portret fotograficzny, t. j. za pomocą fotografji zrobiony.

Fotografować, ował, uje, *scz. nd.* czynność wyrażona przez *Fotografję.*

Fotografowanie, a, *blm. n.* zajęcie się fotografją.

Fotologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o świetle.

Fotometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia światła.

Fotometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia światła.

Fotus, *niebd.* (z łac.) *med.* in. *Fomenta, ob. Okładanie, Naparzanie.*

Fotynjanie, ów, *blp.* sekta biskupa Fotyna w Panonji w 4m wieku.

Foza, *v.* **Fuza, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) kształt, wzór, model, gatunek, sposób. 2) = *ob. Fuza.*

Fórciany, *v.* **Furciany, a, e,** *p.* od **fórty.**

Fórta, *v.* **Furta, y,** *lm.* **y,** *ż* i *zdr.* **Fórtka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) drzwi małe (w klasztorze, ogrodzie, zamku i t. d.). *fig. Otworzyć fórtę nadużyciom fig. posp. Być już u fórtki,* t. j. być bliskim śmierci. 2) = galerja podziemna w fortecy.

Fórteczka, *v.* **Furteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Furtka*), maleńka furtka; odmykająca się szyba w oknie.

Fórtjan, *v.* **Furtjan, a,** *lm.* **y,** *m.* odźwierny klasztorny, lub szpitalny. *Brat fórtjan.*

Fórtjanka, *v.* **Furtjanka, i,** *lm.* **i,** *ż.* **Fórtjanna,** *v.* **Furtjanna, y,** *lm.* **y,** *ż.* zakonnica pilnująca furty.

Fracha, y, *lm.* **y,** *ż.* (*zgr.* od *Fraszka*) *prze.* rzecz marna, małej wagi. *Czas na frachach tylko i zabawach pędzi.*

Frachciarz, *v.* **Frakciarz, a,** *lm.* **e,** *m.* (z niem.) przewożący towary cudze, lądem lub wodą.

Fracht, *v.* **Frakt, u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *han.* 1) przewóz towarów. 2) = pakunek, towary przewożone. 3) = należność, *v.* opłata za przewóz lub dostawę ciężarów (towarów).

Frachtowy, *v.* **Fraktowy, a, e,** *p.* od frachtu, transportowy, przewoźny; ciężki. *Poczta frachtowa,* t. j. z ciężarem, z pakami. *Frachtowy list; han.* otwarty list, albo raczéj piśmienna informacja, w któréj wyszczególnia się liczba towarów, ich cena, tudzież należność za ich dostawę; informację takową przesyłający towar daje furmanowi lub szyprowi dla wręczenia ją temu, który towar ma odebrać. *Frachtowy makler,* który furmanom i szyprom, za pewne wynagrodzenie, dostarcza ładunku. *Frachtowy statek;* przewożący towary. *Frachtowa buda, v. wóz frachtowy* do przewożenia towarów.

Fracta pagina, 1) *druk.* kolumna (stronnica) ułożona we dwie szpalty, np. jak słownik niniejszy. *To dzieło ułożone jest na fracta paginę,* t. j. stronnice jego podzielone są na dwie szpalty. 2) = jakiekolwiek pismo ręczne, zapisane tylko przez połowę w długości.

Fraczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Frak*), mały, modny, elegancki frak. *posp. Fraczek* i *Kusy fraczek;* ciasny, wązki frak.

Fraczkowy, a, e, *p.* od fraczka, w fraczek ubrany. *Fraczkowy młodzik. Fraczkowy rycerz,* zam. elegancik, modniś.

Fraczyć się,ył—, y—, *v.* **Frakować się,** *stz. żart.* we frak się ubierać, elegantować się.

Fragmenciarz, a, *lm.* **e,** *m. druk. rub.* ten który fragmenta robi, rozsypuje ułożone czcionki.

Fragment, u, *lm.* **a, y,** *m.* (z łac.) 1) ułamek, kawałek czego, cząstka, szczątek; ustęp. 2) = *druk.* u zecera; czcionki, *v.* litery z jednego lub kilku gatunków rozsypane i w jedną masę złączone. *Rozbierać fragmenta,* t. j. gatunkować czcionki zmieszane.

Fragmentować, owął, uje, *scz. nd. druk.* robić fragmenta, rozsypywać ułożone czcionki.

Fragmentowanie, a, *lm.* **a,** *n. druk.* robienie fragmentów, np. przy rozbieraniu ułożonych kolumn, przez wrzucenie czcionki w niewłaściwe miejsce, lub przez zmieszanie jednego gatunku czcionek z drugim.

Frairka, *zdr.* **Fraireczka, i,** *lm.* **i,** *ż. prow.* (u Podhalan) kochanka. *Nie płacz fraireczko, otrzyj sobie oczka.*

Frajbiter, tra, *lm.* **try,** *m.* rozbójnik morski, *ob. Korsarz.*

Frak, a, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) suknia męzka kroju francuskiego. *Frak przypadający do stanu, wpadający w stan. Wdziać, włożyć frak.*

Frakciarz, *v.* **Fraktarz, Frakt, Fraktowy,** *ob. Frachciarz, Fracht, Frachtowy.*

Frakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *ob. Ułamek, Cząstka, Odłamek.*

Frakować się, ował—, uje—, *stz. ob. Fraczyć się.*

Frakta pagina, *ob. Fracta pagina.*

Frambuga, *nieuż.* i **Framuga, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *prze.* sklepienie, arkada. *Frambuga tryumfalna, ob. Obłączyna.* 2) = mucloch, nisza, miejsce wolne w murze dla postawienia czego. *Posąg we framudze. Łóżko we framudze, ob. Kozub.*

Framugowy, a, e, *p. ob. Framużny.*

Framużka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Framuga*) mała framuga, nisza.

Framużny, a, e, *p.* od framugi, niszy.

Framużysty, a, e, *p.* z framugami, pełen framug.

Franca, y, *lm.* **e,** *ż. posp.* weneryczna zaraźliwa choroba, daw. dworską chorobą zwana. *Na końcu wieku XV franca najprzód do Polski przyniesiona. Przyniosła ją jedna białogłowa z Rzymu do Krakowa, co tam na odpust chodziła.*

Francik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Frant*), szalbierczyk, oszuścik.

Franciszkan, *v.* **Franciszkanin, a,** *lm.* **anie,** *m.* zakonnik reguły ś. Franciszka. *Franciszkan konwentualny. Franciszkan trepkowy, v. ścisłej reguły. w lm. Franciszkanie,* niek. zam. klasztor, kościół Franciszkanów.

Franciszkanka, i, *lm.* **i,** *ż.* zakonnica reguły ś. Franciszka. *w lm. Franciszkanki,* niek. zam. klasztor, kościół Franciszkanek.

Franciszkański, a, ie, *p.* od Franciszkanów, należący do Franciszkanów. *Klasztor franciszkański. Zakon franciszkański. Po franciszkańsku,* według zwyczaju Franciszkanów.

Francjada, y, *blm. ż.* (z fran.) przeciąg czterech lat, wedle zmienionego przez rewolucję francuską kalendarza.

Franco (czyt. Franko), *ob. Franko.*

Fracowacieć, ał, eje, *sn. nd.* choroby weneryczněj dostawać.

Francowaty, a, e, *p.* chorobą weneryczną zarażony.

Francowy, a, e, *p.* od francy. *Francowy jad.*

Francuz, a, *lm.* **i,** *m.* rodem z Francji. **Francuzka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rodem z Francji.

Francuzczyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) język francuski. 2) = wszystko, co jest francuskiém, co pochodzi z Francji.

Francuzieć, ał, eje, *sn. nd.* przejmować się francuczyzną, stawać się podobnym do francuza.

Francuzki, *v.* **Francuski, a, ie,** *p.* od Francuza *v.* Francji. *Lud, naród francuzki.*

Francymer, *ob. Fraucymer.*

Franczeskino, *nieod.* moneta toskańska (5 Paoli) = 66 kop. = 4 zł. 12 gr.

Franczeskono, *nieod.* moneta toskańska (10 Paoli) = 1 rub. 32 kop. = 8 zł. 24 gr.

Frandzla, Franzla, *ob. Frężla.*

Frank, a, *lm.* **i,** *m.* 1) moneta francuska = 21 kop. = 18 gr. pol. *Frank zawiera w sobie* 20 *sous, a* 100 *centymów.* 2) = *lm.* **i,** *v.* **owie,** Europejczyk mieszkający na Wschodzie. 3) *Frankowie,* nazwa narodu germańskiego pochodzenia, od któréj poszła nazwa Francji, Francuzów i t. d.

Frankatura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) *han.* to, co za frankowanie, t. j. przesłanie *franco* listów lub posyłek płacić potrzeba.

Frankijski, a, ie, *p. nieuż.* od franka. *Frankijski język. Frankijskie miasto.*

Frankista, y, *lm.* **ści,** *m.* należący do sekty żydowskiéj frankistów, znajdującéj się niegdyś w Polsce.

Franklinit, u, *lm.* **y,** *m. min.* pewien gatunek północno-amerykańskiego minerału.

Frankmason, a, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) wolny mularz, nazwa należącego do towarzystwa *Frankmassonerji, ob. Mason.*

Frankmasonerja, *v.* **Frankmasonja, ji,** *blm. ż.* (z fran.) wolne mularstwo (tajemne towarzystwo), *ob. Masonerja.*

Frankmasoński, a, ie, *p.* od frankmasona, lub frankmasonerji, *ob. Masoński.*

Franko, *ps.* (z fran.) bez opłaty, porto. *Odebrać co z poczty franko.*

Frankolin, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Francolinus) ptak z rzędu kur, rodzaju kuropatw: gatunki: 1 = *zbroczony* (Perdix cruenta). 2 = *Adanson'a* (P. Adansonii). 3 = *nagoszyjny* (P. nudicollis, rubricollis et capensis). 4 = *rdzawogardlisty* (P. ponticeriana). 5 = *właściwy* (P. francolinus). 6 = *perłowy* (P. perlata). 7 = *pstry* (P. ceylonensis). 8 = *gniady* (P. spadicea). 9 = *księżycowaty* (P. lunulata). 10 = *oczkowany* (P. aculea). 11 = *długodzioby* (P. longirostris).

Frankomanja, ji, *blm. ż.* (z łac. i grec.) upodobanie we wszystkiém co jest francuskie, naśladowanie francuczyzny.

Frankować, ał, uje, *scz. nd. co;* przesyłać franko, t. j. za opłatą z góry (list, pakiet).

Frankowanie, a, *lm.* **a,** *n.* przesyłanie czego za opłatą z góry kosztów przesyłki. *Frankowanie listu, paczki.*

Frankowany, a, e, *im. b. od Frankować.*

Franmason, Franmasonerja, *v.* **Franmasonja, Franmasoński,** *ob. Frankmason* i t. d. *ob. Mason* i t. d.

Frant, a, *lm.* **ci,** *v.* **ty,** *m.* 1) człowiek chytry, filut, szalbierz. *Frant, jako mówią, karmiony szpakami. Stary frant. przym. Dziewczyna frant.* 2) = niek. zam. elegant wymuszony.

Frantować, ał, uje, *scz. nd.* oszukiwać, szalbierzyć.

Frantowaty, Frantowny, *a, e, p.* mający minę frantowatą, nieco frant.

Frantowski, a, ie, *p.* 1) chytry, zwodniczy, szalbierski. *Frantowski postępek.* 2) = niek. zam. przesadnie elegancki. *Po frantowsku,* jak zwykł frant czynić.

Frantowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* chytrość, filuterja, szalbierstwo.

Frapować, ał, uje, *scz. nd.* (z fran.) uderzać, czynić uderzające wrażenie, zadziwiać, zatrważać.

Fras, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Frasunek.*

Frasobliwie, Frasowliwie, *ps.* z troską, z kłopotem, z niespokojnością. *Frasobliwie żyć.*

Frasobliwość, Frasowliwość, ści, *blm. ż.* troszczenie się, kłopotanie się, niespokojność.

Frasobliwy, Frasowliwy, a, e, *p.* pełen trosk, kłopotów, niespokojny. *Bogaty zwykle jest bojaźliwy, frasowliwy.*

Frasować, ał, uje, *scz. nd. kogo;* troskać, kłopotać kogo. *Frasują mię nieprzyjaciele moi.* = **się,** *stz.* troszczyć się, kłopotać się. *Frasować się o co, o kogo. nieuż. Frasować się na kogo,* t. j. uskarżać się, żalić się.

Frasowanie, a, *lm.* **a,** *n.* troskanie kogo, niepokojenie. = **się,** troszczenie się, kłopotanie się, niepokojenie siebie.

Frasowitość, ści, *blm. ż.* **Frasowity, a, e,** *p. ob. Frasobliwość, Frasobliwy.*

Frasowliwie, Frasowliwość, Frasowliwy, *ob. Frasobliwie, Frasobliwość, Frasobliwy.*

Frasownik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* który sprawia komu troskę, kłopot.

Frasowny, a, e, *p.* pełen frasunków, trosk, *ob. Frasobliwy.*

Frasunek, nku, *lm.* **nki,** *m.* troska, zmartwienie, zgryzota. *Złożyć, zalać frasunek. Dobry trunek na frasunek, przys.*

Fraszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) drobnostka, maleństwo, bagatela. *Fraszki,* dzieło Jana Kochanowskiego, t. j. drobne żartobliwe wiersze. *Bawić się fraszkami. Mieć co za fraszkę.*

Fraszkopis, a, *lm.* **y,** *m.* poeta fraszki piszący.

Fraszkownictwo, a, *lm.* **a,** *n.* zajmowanie się fraszkami, drobiazgowość.

Fraszkownik, a, *lm.* **cy,** *m.* **Fraszkowniś, sia,** *lm.* **sie,** *m.* człowiek zajęty fraszkami, wchodzący w drobiazgi.

Frater, tra, *lm.* **try,** *m.* (z łac.) brat; tytuł, który dają w klasztorach zakonnikom.

Fraucymer, *v.* **Francymer,** *v.* **Froncymer, u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) pomieszkanie kobiét, dwór panieński składających. 2) = *zb.* osoby dwór panieński składające.

Fraucymerny, a, e, *p.* od fraucymeru, należący do fraucymeru.

Fraza, y, *lm.* **y,** *ż.* **Frazes, u,** *lm.* **y,** *m.* (z łac.) okres, zdanie. 2) = sposób mówienia, wysławiania się. *Jego frazy mnie się nie podobają.* 3) = *muz.* cząstka melodji, mająca pewne zaokrąglenie.

Frazeolog, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) gładkiemi frazesami mówiący lub piszący przy ubóstwie myśli. *To tylko frazeologja.*

Frazeologja, ji, *lm.* **je,** *m.* 1) budowa okresów, zdań, szykowanie wyrazów. 2) = sposób gładkiego wysławiania się przy ubóstwie myśli. *To tylko frazeologja.*

Frazes, *ob. Fraza.*

Frazesowicz, a, *lm.* **e,** *m.* gawędziarz, rozprawiacz.

Frazować, ał, uje, *scz. nd. muzykę;* każdą istotną melodji cząstkę oddzielić w wykonaniu od innéj, właściwym ją opatrzyć akcentem i t. d.

Frea, i, *blm. ż. mit.* germańska niebios królowa, *ob. Frykka.*

Fregata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) okręt mały wojenny. *Fregata czterdziesto-działowa, v. o czterdziestu działach, v. od czterdziestu dział.* 2) = *zool.* (Tachypetes) ptak z rzędu płetwonogich, gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *długoskrzydła* (T. Aquila), zwany in. *Nawałnikiem.*

Freir, a, *blm. m. mit.* Wan normandzki, *ob. Frej.*

Frej, 1) *ps.* (z niem.) swobodnie, bez opłaty, gratis, daremnie. 2) = **a,** *blm. m. mit.* syn Bura i Finstry, brat Niorda, drugi normandzki Wan, wyobraża uczucie rodu ludzkiego, wzięte odrębnie. Jest to bóg gorączka, lubiący gwałt. Depcze rad nogami wszystko, czego nie rozumie. Oddechem jego miłość i nienawiść, a pięść wyrasta mu z serca. Mieni się być bogiem wolności, a jest swywolą. Twarz jego jako niwa w szkarłatnych słońca promieniach. Suknią jego wiosna. Jeździ na dziku, mającym szczecinę złotą. Inne imię *Freir.*

Freja, i, *blm. ż. mit.* córka Niorda i Skady, nieszczęśliwa żona Odura, królowa normandzkich Wanic, jest boginí miłości. Mieszkanie jéj w Azgardzie zowie się *Folkfang.* Siaduje w sali *Sefrumner.* Na cześć jéj nazwano piątek *Frejtagiem.*

Frejbiter, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z niem.) 1) rozbojnik morski, korsarz. 2) = właściciel okrętu prywatnego; kaper, chwytający nieprzyjacielskie statki.

Frejbiterka, i, *lm.* **i,** *ż. żart.* rozpustnica, fryjerka.

Frejbiterski, a, ie, *p.* od frejbitera, korsarza. *Okręt frejbiterski.*

Frejer, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) człowiek wolny od

wszelkiego zajęcia się; próżniak. 2)=u szulerów, nieznający gry, łatwo ograć dający się; nowicjusz.

Frejowy, a, e, *p.* daremny, gratisowy, bez opłaty. *Dostał bilet frejowy na teatr.*

Freki, iego, *blm. m. mit.* jeden z dwu wilków niebieskich, będących w służbie normandzkiego Odyna, zastępujących mu miejsce psów wiernych, a karmionych ze stołu Azów. Drugi zowie się *Gery.*

Frekwencja, ji, *blm. ż.* (z łać.) 1) częstość, mnogość, wielość, natłok. 2)=częste powtarzanie.

Frekwencyjny, a, e, *p.* mnogi, pełny, pełen natłoku.

Frekwentacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) 1) częstość, mnogość, *np.* użytkowania, odwiedzania. 2)=wielki odbyt, *np.* towarów.

Frenetyczny, a, e, *p.* szalony, zbyt gwałtowny, niepowściągliwy.

Frenezja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *med.* szaleństwo, rodzaj choroby.

Frengistan, u, *lm.* y, *m.* u narodów wschodnich nazwa Europy zachodniej, *v.* kraj Franków.

Frenolog, a, *lm.* owie, *m.* zajmujący się frenologją, lub znawca tej nauki.

Frenologiczny, a, e, *p.* tyczący się mozgu, *v.* czaszki mozgowéj.

Frenologja, ji, *lm.* je, *ż.* (z grec.) 1) nauka o składzie i budowie czaszki i mozgu, nauka o mozgu. 2) = wnioskowanie o zdolnościach człowieka z czaszki; system at Galla.

Frenopatja, ji, *blm. ż.* (z grec.) choroba duszy; niespokojność, udręczenie duszy.

***Fresison**, *nieod.* (w loice) *ob. Fletnigłos.*

Fresko, *v.* **Alfresko**, *nieod. lm.* i, *n.* (z włos.) malowidło suchemi farbami (szczególniéj na murze).

Fret, a, *lm.* y, *m. zool. ob. Tchórz.*

Frey, a, *blm. m. mit.* u Celtów, najłagodniejszy z bogów, bożek łagodności.

Frez, *ob. Fryz.*

Frezla, i, *lm.* e, *ż. zdr.* **Frezelka**, i, *lm.* i, *ż.* (z włos.) bramowanie nitkami wiszącemi końcem na dół. *Frezla złota, jedwabna. Firanki z frezlami.*

Frezlować ował, uje, *scz. nd.* frezlą obszywać, bramować.

Frezlowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) obszywanie frezlą. 2)=frezle.

Frezlowany, a, e, *im.* od frezli, z frezlami.

Frimer, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) miesiąc szronu, w byłym nowofrancuskim kalendarzu, od 21 Listopada do 20 Grudnia.

Frior, u, *blm. m.* spuszczanie wodą zboża do portu. *ob. Fryjor.*

Fritilarja, ji, *lm.* je, *ż. bot. ob. Korona, v. Iskroń* (Fritilaria), roślina.

Frocht, Frochtowy, Frochtarz, *ob. Fracht, Frachtowy, Frachciarz.*

Froklarz, a, *lm.* e, *m.* kupiec który sam bezpośrednio w lesie drzewo zakupuje i na handel spławia.

Froncymer, *ob. Fraucymer.*

Fronda, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) *wł.* proca; niegdyś partja we Francji, przeciwna dworowi, czyli raczéj Kardynałowi Mazaryniemu.

Front, u, *lm.* y, *m.* (z łać.) 1) czoło, przednia strona (kolumny wojska, budowli). *Stanąć przed frontem. Dom obrócony frontem na południe.* 2) = *fortyfikacji, fort*, część obwodu twierdzy, znajdująca się między kątami bronionemi dwóch bastjonów i składająca się zawsze z dwóch półbastjonów, połączonych z sobą przez kursją. *Front obozowy;* linja czyniąca przodek obozu, za którą stawiają się namioty lub baraki składające pierwszy rząd. *Front attaku;* front najsłabszy twierdzy i który oblegający najłatwiéj i z najmniejszą stratą ludzi opanować spodziewa się.

Fronton, u, *lm.* y, *m.* ozdoba architektoniczna w trójkąt nad drzwiami budynku.

Frontynjan, u, *blm. m.* (z fran.) muszkatelowe wino francuskie.

Frontyspis, u, *lm.* y, *m. ob. Fronton, Fasada.*

Froter, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) który froteruje, woskuje posadzkę.

Froterować ował, uje, *scz. nd.* woskować, polerować posadzkę.

Froterowanie, a, *blm. n.* woskowanie, polerowanie posadzki.

Frottowanie, a, *lm.* a, *n. ogrod.* ocieranie suchą wełnianą szmatą drzewek owocowych, mających jeszcze gładką korę a porostych mchem, nie tylko dla oczyszczenia, lecz oraz dla pobudzenia i powiększenia żywotności przez tarcie, które włóknom i naczyńkom dodaje drażliwości i przyśpiesza obieg soków.

Fru, Fru! głos naśladujący huk, hałas, szum (skrzydeł). *Fru na fru, bru na bru, przys.* t. j. dobrze atakowane, dobrze bronione.

Fruczeć, ał, y, *sn. nd.* huczeć, brzęczeć. *Fruczą kołowroty.*

Fruczek, czka, *lm.* i, *m. zool.* koliber (ptaszek).

Fruczenie, a, *lm.* a, *n.* huczenie, brzęczenie.

Fruczka, i, *lm.* i, *ż. ob. Fryga.*

Fruhaniec, *ob. Furmaniec.*

Frukt, u, *lm.* a, *v.* y, *m.* (z łać.) owoc. *Na wety dają się frukta.*

Frukteza, y, *blm. ż. mit.* u starożytnych, bogini płodów.

Fruktowy, a, e, *p.* od fruktu, owocowy. *Ogród fruktowy, ob. Sad.*

Fruktydor, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) miesiąc owoców w byłym nowofrancuskim kalendarzu, od 18 Sierpnia do 16 Września.

Frunąć, ął, nie, *sn. nd.* (o ptastwie) szybko skąd wzlecieć, zerwać się pierzchliwie

Frustratoryjny, a, e, *p.* (z łać.) *prze.* nadaremny.

Frya, i, *blm. m. mit.* giermańska niebios królowa. *ob. Frykka.*

Fryanica, y, *lm.* e, *prow.* (u Podhalan) zamieć zimowa, in. *Karmiawa.*

Fryc, a, *lm.* e, *m.* nieobeznany z czém, nowicjusz. *Fryc z niego. To nie fryc!*

Frycować, ował, uje, *scz. nd. kogo;* wyśmiewać, szydzić z nowicjusza.

Frycowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) wyśmiewanie, szydzenie, *ob. Frycówka.* 2)=pierwiastkowa nauka, terminowanie.

Frycówka, i, *lm.* i, *ż.* figiel wyplatany nowicjuszowi, dla wyśmiania go, dla żartu. *fig. Dać komu frycówkę,* t. j. dać komu nauczkę, wytrzepać skórę. *Frycówkę opłacić.* t. j. przypłacić za niezręczność, niewprawę, będąc w czém początkującym.

Frycz, *ob. Fryc.*

Fryd, a, *blm. m. mit.* imię normandzkiego Baldura w Danji.

Frydrychsdor, (moneta) *ob. Luidor.*

Fryer, *v.* **Fryerz, Fryjer**, *v.* **Fryjerz**, a, *lm.* y, *m.* 1) (z niem.) zalotnik, gach, gamrat. 2)=*ob. Frejer.*

Fryerka, Fryjerka, i, *lm.* i, *ż.* zalotnica, gamratka, nierządnica.

Fryerski, Fryjerski, a, ie, *p.* od fryjera lub fryjerki, zalotniczy, gamracki.

Fryerstwo, Fryjerstwo, a, *lm.* a, *n.* zalotnictwo, gamractwo, rozwięzłe życie.

Fryerz, Fryjerz, *ob. Fryer.*

Fryga, i, *lm.* i, *ż.* 1) wartalka, cyga, kràglica (zabawka dziecinna). *Kręcić się jak fryga,* (o tancerzu, tancerce). 2)=*ob. Kryka.*

Frygga, i, *blm. ż. mit.* zwana niegdyś *Joerdą,* lub *Hertą,* córa *Noty* i *Anara,* lub *Forgiera,* olbrzymka, która z Jotunki stała się Azynią, żoną Odyna i matka wszystkich niemal Azów, królowa niebios normandzka, znaczy tyle, co Demetra-Juno. Jest to płodność ziemi, mądra szafarka i gospodyni. Dzierży w ręku misę błogosławieństwa i kielich obfitości. Siada obok Odyna na tronie *Hlidskialfie.* Mieszka we własnym pałacu *Fonsal,* który ma w Azgardzie. Pod zarządem jéj stoi także *Wingolf.*

Fryj, a, *lm.* e, *m.* 1) *ob. Fryer.* 2)=u, *lm.* e, *n. ob. Fryerstwo.*

Fryja, i, *blm. ż. mit.* giermańska niebios królowa *Frykka.*

Fryje, ów, *blp.* zaloty, gamractwo, gachowstwo. *Fryje z kim stroić.*

Fryjer, *v.* **Fryjerz, Fryjerka**, i t. d. *ob. Fryer, Fryerka,* i t. d.

Fryjor, Fryor, u, *lm.* y, *m. fl.* wiosenne spławianie zboża, szczególnie Wisłą do Gdańska.

Fryjorowy, Fryorowy, a, e, *p.* od fryjoru. *Fryjorowe statki. Fryjorowe złotko,* t. j. wzięte za zboże spławione do Gdańska.

Fryjować, Fryować, ował, uje, *scz. nd.* fryje stroić, gamratować.

Fryjowny, Fryowny, a, e, *p.* zalotny, gamracki, rozwięzły.

Frykas, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) potrawa z różnego mięsa, białym sosem zaprawiona, *ob. Potrawka.*

Frykcja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) *med. ob. Nacieranie, Wcieranie.*

Frykka, i, *blm. ż. mit.* najprzedniejsza z bogiń germańskich, Wuotan żeński, wyczyniona i na niebie osadzona Nerta, królowa niebios i ziemi, znaczy to samo, co normandzka Frygga. Wyobrażeniem jéj wóz święty, osłoniony suknią. Imion ma wiele, jako np. *Frygga, Frea, Frya, Fryja, Holda, Hulda, Hulta, Berchta, Berta, Perchta, Perata, Stempa, Holla, Hulla, Hruoda, Hreda, Reda, Werra, Gawa, Hlodyna, Hludana, Hlotunia, Hlotynjara, Tamfana, Néhallenia.*

Frymarczник, a, *lm.* cy, *m.* handlarz, tandeciarz.

Frymarczyć,ył, y, *scz. nd.* 1) *co za co;* mieniać, zamieniać. 2) = *cném;* kupczyć, zysku z tego szukać. *fig. Frymarczyć honorem, cnotą. Frymarczyć świętościami, urzędami.*

Frymark, u, *lm.* i, *m.* (z niem.) 1) handel, zamiana, *Na frymarku zawsze jeden traci, przys.* 2) = *fig.* kupczenie. *Na frymark co puścić. Frymark niegodziwy, haniebny, ohydny.*

Fryor, i t. d. *ob. Fryjor.*

Frypon, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) oszust, szalbierz; łajdak.

Frysz, *p. niepr.* (z niem.) *żart.* żwawy, lepski. *Stary jeszcze frysz. Frysz dziewczyna.*

Fryszer, *ob. Fryszerz.*

Fryszerka, i, *lm.* i, *ż. hutn.* 1) nazwa nizkich pieców, w których się odbywa wyrabianie surowcu na żelazo kute, najprzód za pomocą jego roztopienia (przez co węgiel i obce metale się przepalając, tworzą na wierzchu żużel), a potém kucia młotami ostudzonego żelaza (przez co oddzielają się części żużlowate, a metal robi się zbitszym), *ob. Rafinerja.* 2) = sam powyższy proces, t. j. wyrabianie surowcu na żelazo kute.

Fryszerski, a, ie, *p.* od fryszera, fryszerki. *Fryszerski piec, ob. Fryszerka.*

Fryszerz, a, *lm.* e, *m.* (z niem.) który żelazo surowe oczyszcza i przerabia na kute.

Fryszki, a, e, *p. prow.* (u Podhalan) rączy, prędki, wartki; niek. chytry.

Fryszować, ował, uje, *scz. nd.* przerabiać; oczyszczać kruszec w piecach fryszerkach, mian. żelazo surowe i przerabiać je na kute.

Fryszowanie, a, *lm.* a, *n.* czynność wyrażona przez słowo *Fryszować,* in. *Świeżenie.*

Fryszt, u, *lm.* y, *m.* (z niem.) 1) odwloka w prawie, termin sądowy. 2) = rozejm, zawieszenie broni. 3) = *górn.* wyznaczone miejsce do szybu.

Frytały, ów, *blp. m. ob. Frytata.*

Frytata, y, *lm.* y, *ż.* (z włos.) *nieuż.* potrawa z jaj.

Frytta, y, *lm.* y, *ż.* (z niem.) mieszanina, miazga, z której się szkło robi.

Fryty, ów, *blp. m. ob. Frytata.*

Fryz, u, *lm.* y, *m.* 1) (z niem.) średnia część belkowania. 2) = *v.* **Frez**, a, *lm.* y, *m. prze.* koń fryzyjski, rodzaj dzielnych koni w Niemczech i Polsce.

Fryza, y, *lm.* y, *ż.* w robocie ciesielskiéj, beleczka. 4) = *ob. Kryza.*

Fryzjer, a, *lm.* y, *m.* który fryzuje, trefi włosy.

Fryzjerka, i, *lm.* i, *ż.* 1) która fryzuje, trefi włosy. 2) = żona fryzjera. 3) = niek. zam. rzemiosło fryzjerskie. *Trudni się fryzjerką. Żyje z fryzjerki,* t. j. z rzemiosła fryzjerskiego.

Fryzjerski, a, ie, *p.* od fryzjera. *Fryzjerskie żelazko.*

Fryzle, i, *blp. ż. med.* wysypka; krosteczki białe i czerwone.

Fryzować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) *kogo;* trefić, kędzierzyć. *Kazać się fryzować.* = **się**, *słz.* (o włosach) być kędzierzawym, kręcić się; trefić się.

Fryzowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) trefienie, kędzierzenie. *Tracić dużo czasu na fryzowanie.* 2) = głowa trefiona, kędziory.

Fryzownik, a, *lm.* cy, *m. ob. Fryzjer.*

Fryzura, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) włosy utrefione, kędziory, ubranie włosów. *Nosić fryzurę. Wiatr rozrzucił mu fryzurę.*

Fryzurka, i, *blm. ż.* podgatunek ogrodowéj, zielonéj, niesklądającéj się w głowy *Kapusty* (Brassica oleracea bullata, *v.* crispa), zwanéj także *Sabaudką, Sawojką.*

Fryzy, ów, *blp.* 1) śródbelk. 2) = nizkie, szerokie, pięknie wyrabiane kafle do pieców.

Fryżłowy, a, e, *p.* (z niem.) *ob. Prosówkowy.*

Ftas, a, *blm. m. mit.* najpiérwszy z trzech egipskich Knefisów i główny, a uosobiony i w osobnego boga urobiony przymiot Jaha, lub ognia, znaczy zewnętrznie *światłość,* a wewnętrznie *mądrość* bożą, słowo, stające się ciałem i myślą. On stworzyciel wszech światłości, którą zwił w gwiazdy. Mieszka na słońcu słońc, lub na Syrjuszu, na gwiaździe Kanikule, zowiącéj się po egipsku Sotys. Jako stworzyciel wszech światłości jest stworzycielem świata. Czasem jego *wielki rok niebieski* z 3ch tysięcy lat złożony. Po ukończeniu każdego roku takiego nastąpi pożar i odnowienie świata. Ftas, jako Syrjusz, jest bóg żeglarzy i przewódzca okrętów na morzu, a wodzem gwiazd na niebie i ojcem hebrajskiego Zabaota. Wyobraża go na ziemi koza dzika, przez któréj róg patrzano na gwiazdy, a który zamienił się u Greków w róg Amaltei, *ob. Sotys.*

Ftyzjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o suchotach.

Fuang, *v.* **Sombaja**, *nieod.* moneta w Sjam=0,265625 kop. = 18,53125 gr.

Fucety, ów, *blp. m.* (z łać.) porosty morskie skamieniałe.

Fuchse, *nieod.* (lisy), tak w prowincjach nadreńskich zowią fenigi, jakich tam i idzie na Stueber, czyli jedną sześćdziesiątą talara, *ob. Stueber.*

Fuchsja, ji, *lm.* je, *ż. v.* **Fuchsiniec, nca**, *lm.* nce, *m. bot. ob. Ułanki* (Fuchsia), roślina.

Fuchtel, Fuchtelować, *ob. Fukiel, Fukielować.*

Fudea, *v.* **Fudyg**, *nieod.* (podwójna Pica), moneta w Bombay = około 1,5 kop. = 3 gr.

Fuga, i, *lm.* i, *ż.* (z niem.) 1) spajanie w drzewach lub kamieniach, zwora. *Wszystkie deszczki jedna fuga będzie trzymała.* 2) = (z włos.) *muz.* jedna ze znakomitszych form polyfonicznych, w któréj głównie występuje *naśladowanie,* czyli powtarzanie jednego pomysłu to wyżéj to niżéj, w części lub skróceniu, bez zmian, lub z lekką przemianą w tym samym głosie lub innych.

Fugas, *nieod. posp.* w tém wyrażeniu: *Fugas chrustas zrobić,* t. j drapnąć w nogi, uciec.

Fugasa, y, *lm.* y, *ż. fort.* rodzaj podkopu, miny.

Fugilert, u, *lm* y, *m. ob. Ptaszyniec.*

Fugja, ji, *blm. ż. mit.* u starożytnych, bogini radości.

Fugować, ował, uje, *scz. nd.* fugami spajać.

Fugówka, i, *lm.* i, *ż. myś.* strzelba, któréj rura we środku ma rowki wzdłuż idące.

Fuj! *w. posp.* fe, fi! *Fuj do djabła!*

Fujara, y, *lm.* y, *ż.* i *zdr.* **Fujarka**, i, *lm.* i, *ż.* flet pastuszy, fletnia, piszczałka.

Fujarowy, a, e, *p.* od fujary. *Dźwięk fujarowy.*

Fuk, u, *lm.* i, *m.* fukanie, strofowanie z gniewem, z hałasem. *Od fuku przyszło do puku, przys.* t. j. od swaru i połajań przyszło do bitwy.

Fukać, ał, a, *scz. nd.* 1) *kogo;* gromić, łajać, jeździć po kim. 2) = i **Fuknąć, ął, ie**, *jednt. na kogo;* słowami miotać, oburzać się na kogo. *Na starszego nie fukaj, ob. Ofuknąć, Pofukać się.* 3) = *prow.* silnie dmuchać, np. na gorącą strawę dla ostudzenia, na węgle dla rozniecenia ognia, w ręce zimne dla ich ogrzania, *ob. Chuchać.*

Fukanie, a, *lm.* a, *n.* gromienie, łajanie. *Służący nawykli do jego fukania.*

Fukarowa, y, *lm.* y, *ż.* jędza, sekutnica.

Fukiel, kla, *lm.* kle, *m.* (z niem.) *posp.* płaz, uderzenie płazem, plaga. *Dostał 20 fuklów,* t. j. uderzeń płazem szabli, palasza i t. p.

Fukierowe rośliny (Fouquieraceae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych,* należący do podklassy 2éj (*Kielichokwiatowych*) ukł. de Cand.

Fukliwy, a, e, *p.* skłonny do fukania, gniewliwy, *ob. Ofukliwy.*

Fuklować, ował, uje, *scz. nd. kogo*; płazem bić, płazować.

Fukologja, ji, *blm. ż.* (z łać. i grec.) nauka o porostach morskich; ich opisanie.

Fuksja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Ułanki* (Fuchsia), roślina.

Fular, u, *blm. m.* (z fran.) 1) indyjska wybijana materja jedwabna. 2) = *lm.* **y**, *m*, chustka do nosa z téj materji.

Fularowy, a, e, *p.* z fularu. *Chustka fularowa, v. Fular.*

Fularz, a, *lm.* **e**, *m. ob. Folarz.*

Fulgor, a, *blm. m. mit.* u starożytnych, bóstwo błyskawic.

Fulgoryt, u, *lm.* **y**, *m. z.* **Piorunowiec**, *min.* nazwa dawana nieforemnym, zwykle krzemionkowym rurkom, powstałym w skutek stopienia się piasku, przez uderzenie w niego piorunu i chropowatym na powierzchni zewnętrznéj, a gładkim i szklistym na wewnętrznéj; *fulgoryty* znajdują się niek. na wyniosłych piaskowych wydmach, wywiane z dolnych ich warstw przez wiatr i zwykle na krótkie kawałki pokruszone; nie trzeba ich brać za jedno z *Belemitami*, *v. Strzałkami piorunowemi*, które są skamieniałościami, nie zaś kamieniami i składają się nie z krzemionki, lecz z wapna.

Fulgurometr, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać. średn.) narzędzie do mierzenia siły piorunów.

Fulguryt, u, *lm.* **y**, *m. min. ob. Piorunek.*

Fulla, i, *blm. ż. mit.* normandzka Azynia, powiernica i panna młodsza u Fryggi, królowéj niebios, wzór pokojówek, wieczna dziewica, jak Gezyona, słynna pięknemi lokami i złotą przepaską na czole. Inne imię jéj *Fylla.*

Fulminacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) łoskot trzaskającego złota, srebra lub prochu. 2) = zapowiedzenie, oznajmienie klątwy kościelnéj.

Fulminować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) piorunować, fukać. *Wyliczywszy złe kacerze, Fulminuje na nich szczerze.*

Fulohoja, i, *lm.* **je**, *ż. zool. ob. Miodojad.*

Fum, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) wyziew, dym, para. 2) = *fig.* próżność, czczość, wiatr, dym, szum i nic więcéj.

Fumarowy kwas, *chem.* (acidum fumaricum), kwas otrzymany z rośliny *Dymnica lekarska* (Fumaria officinalis).

Fumel, mla, *lm.* **mle**, *m.* (z niem.) u szewców, drewienko wyrznięte do gładzenia podeszwy.

Fumigacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *med.* okadzanie, nakadzanie, okurzanie.

Fumigacyjny, a, e, *p.* od fumigacji. *Kąpiel fumigacyjna.*

Fumy, ów, *blp.* (z łać.) *posp.* próżność, duma, dym. *Ma fumy w głowie.*

Funcik, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Funt*). **Funciki, ów**, *blp. myś.* zwitki z papieru robione nakształt lejka, do których cienkiego końca kawałek mięsa się wkłada, a boki pociągają się lepem, do łowienia wron służące.

Funda, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) uczta, biesiada pomiędzy studentami.

Fundacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) założenie. *Fundacja szkoły, kościoła, klasztoru.* 2) = fundusz zapisowy, legat. *Fundacje pobożne.* 3) = sprawienie uczty, bankietu kolegom (studentom).

Fundacyjny, a, e, *p.* od fundacji, zakładowy, zapisowy. *Dokument fundacyjny.*

Fundament, u, *lm.* **a**, *v.* **y**, *m.* (z łać) 1) podstawa budynku, na czém się budowla opiera. *Kopać, zakładać fundamenta, ob. Posada.* 2) = *fig.* grunt, podstawa, posada, zasada. *Sprawiedliwość jest fundamentem najpewniejszym dla tronu. Mówić na pewnym fundamencie, z fundamentem, z fundamentu*, t. j. na pewnéj zasadzie, gruntownie. 3) = (u drukarzów) ta część prassy drukarskiéj, na któréj forma leży i zo wszystkich czterech stron drewnianemi się klinami lub żelaznemi szrubami przymocowywa.

Fundamentalnie, *ps.* zasadnie, gruntownie.

Fundamentalność, ści, *blm. ż.* zasadność, gruntowność.

Fundamentalny, a, e, *p.* 1) węgielny, zasadniczy, zasadny. 2) = gruntowny.

Fundator, a, *lm.* **owie**, *m.* 1) założyciel. 2) = nadawca funduszu. 3) = *posp.* wydający biesiadę, ucztę.

Fundatorka, i, *lm.* **i**, *ż.* założycielka, nadawczyni. *Fundatorka kościoła.*

Fundatorski, a, ie, *p.* od fundatora *v.* fundatorki.

Fundować, ał, uje, *scz. nd.* 1) założyć. *Fundować kościół, klasztor, szpital, szkołę.* 2) = *posp.* częstować, raczyć. 3) = *co na czém*; opierać, zasadzać, zakładać, pokładać. *Fundować na czém mniemanie, nadzieję, żądanie.* = **się**, *stz.* 1) *gdzie*; osiąść, osadowić się. 2) = *na czém*; gruntować się, opierać się, zasadzać się. 3) = *w co*; opatrywać się w co. *Ja się w bydło nie funduję.*

Fundowniczka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Fundatorka.*

Fundownik, a, *lm.* **cy**, *m. ob. Fundator.*

Fundusz, u, *lm* **e**, *m.* i *zdr.* **Fundusik, a**, *lm.* **i**, *m.* 1) majątek, kapitał, stan majątkowy. *Mieć znaczne, wielkie fundusze. Nie mam na to funduszu.* 2) = fundacja, nadanie, zapis.

Funduszowy, a, e, *p.* od funduszu, fundacji, zapisu. *Domy funduszowe. Być, zostawać na funduszu.*

Funechoregrafja, ji, *blm. ż.* (z łać. i grec.) sztuka tańczenia na linie.

Fünfer, moneta w Rydze (jedna 16ta talara) tyle co pół złotek = 7,5 kop. = 15 gr.

Fungit, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *geol.* koralowa narość, skamieniałość podobna do bedłki, *ob. Gąbkowiec.*

Funkcja, ji, *lm.* **je**, *ż.* i *zdr.* **Funkcyjka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z łać.) 1) obowiązek, miejsce, sprawowanie urzędu. *Mieć, dostać funkcję. Być bez funkcji. posp. Złapać jaką funkcyjkę.* 2) = czynność, działanie części ciała w zwierzęciu. *Żołądek odbywa porządnie swoje funkcje.* 3) *mat. Funkcja symetryczna*; wyrażenie złożone z ilości ilukolwiek, które się nie odmienia, gdy za jedną ilość téj funkcji postawimy drugą i odwrotnie. *Funkcja cała*, gdy ilość zmienna nie jest w mianowniku. *Funkcja ułamkowa*, gdy ilość zmienna jest w mianowniku. *Funkcja wykładnicza*, gdy ilość zmienna jest w wykładniku. *Funkcja przestępna*; ogólna nazwa funkcji trygonometrycznéj i wykładniczéj. *Funkcja ilości zmiennéj*; wyrażenie zawierające w sobie ilość zmienną. *Funkcja trygonometryczna*, gdy ilość zmienna jest łukiem linji trygonometrycznéj, wchodzącéj w skład funkcji. 4) = *bot. ob. Ślubojawka* (Funkia), roślina.

Funt, a, *lm.* **y**, *m* (z niem.) 1) miara ciężarów. *Funt kupiecki waży łutów 32. Francuski demi-kilogram wynosi prawie tyle co funt. fig. Funtami*, obficie, mnóstwo. *fig. Na funty złapać v. sekpać kogo.* 2 = a) *banco*, moneta pruska = 1 rub. 17,5 kop. = 7 zł. 25 i pół gr. b) = *szterling*, moneta angielska nominacyjna, t. j. na którą się tylko rachuje = 6 rub. 1,0625 kop. = 40 zł. 2,125 gr., niek. mówi się bez przydania *szterling*. *Zapłacono za to 2 funty* (dom. *szterling*). 3) = *talent*, moneta dawna rachunkowa, *ob. Talent.* 4) = *myś. Funt dać*, uderzyć kordelasem. *Dał mu trzy funty.*

Funtowizna, y, *lm.* **y**, *ż.* opłata morska, cło, myto.

Funtowy, a, e, *p.* od funta, funt ważący. *Funtowy kamień. Funtowa waga. Funtowa podeszew*, t. j. gruba, z grubéj skóry. *myś. Funtowy bekas*, bekas właściwy, dubelt.

Funtówka, i, *lm.* **i**, *ż.* pewien gatunek wielkiéj kartofli.

Fura, y, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) 1) wóz do przewożenia ciężarów. 2) = wóz z ciężarem. *Fura drzewa, siana. Fura kamieni, piasku.* 3) = *posp.* powóz. *Nie mogę fury znaléźć, dostać.* 4) = *myś. Fura ostatnia*, ostatnie przypuszczenie psa do suki, dla dopełnienia popędu płciowego.

Furać, *v.* **Furkać**, *v.* **Furnać, ał, a**, *scz. nd.* **Furnąć**, *v.* **Furknąć, ął, nie**, *dk.* latać z szelestem. *Ptak furnął z drzewa.*

Furaż, u, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) 1) karm dla koni wojskowych, jako: siano, słoma, owies i t. d. 2) = dostawanie karmi dla koni, furażowanie, dawn. *przystaw, pica.*

Furażer, a, *lm.* **owie**, *m.* (z fran.) dostawca karmi dla koni wojskowych, dawn. zwał się *przystawca, picownik.*

Furażować, ał, uje, *scz. nd.* dostawać karmi dla koni wojskowych. *Furażować na polu, we wsi*, dawn. *picować.*

Furażowanie, a, *lm* **a**, *n.* dostawanie karmi dla koni, dawn. *przystawstwo, picowanie.*

Furda, y, *lm* **y**, *ż.* fraszka, bagatelka. *U mnie to furda, jednym zamachem dziesięciu położyć. Furdy burdy*, hałas, tartas, który robi pijany, zawadjaka.

Furdyment, Fordyment, u, *lm.* **y**, *m.* blacha na główni pałasza lub szpady, kaptur u rękojeści, garda.

Furfancki, a, ie, *p.* od furfanta, fanfaroński. *Mina furfancka. Furfanckie gadanie.*

Furfant, a, *lm.* **ci**, *m.* (z włos.) *nieuż.* frant, samochwał, fanfaron.

Furfanterja, ji, *lm.* **je**, *ż. nieuż.* fraytowstwo, fanfaronada.

Furgon, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) wóz pakowny, wóz do zapasów wojskowych.

Furja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *mit.* (u Rzymian) jędza piekielna, urobiona z greckiéj Eumenidy. *Trzy furje były: Alekto, Megera i Tyzyfona.* 2) = *posp.* wściekłość, szał, gniew zapędny. *Wpaść w furją. Wpaść na kogo z furją.* 3) = *posp.* kobiéta złośliwa, krzykliwa. 4) = *prze.* pewny strój niewieści. 5) = *zool.* (Furia) zwierzę ssące, należące do rzędu *skrzydlatych*, owadożernych, nietoperzastych; gatunek jeden: = *straszna* (F. horrens).

Furjat, Furyat, u, *lm.* **ci**, *m.* szaleniec, wściekły, zapaleczywy.

Furjatka, Furyatka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta szalona, wściekła, zapaleczywa.

Furjer, a, *lm.* **owie**, *m.* w wojsku, dostarczający obrok koniom.

Furjować, Furyować, *nieuż. ob. Szaleć.*

Furka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Fura*) a) mały wóz. b) = wóz z niewielkim ciężarem. 2) = (z łać.) a) u dawnych Rzymian, trzy drewna ułożone nakształt szubienicy, przez które jeńców prowadzono. b) = szubienica.

Furkać, *ob. Furać.*

Furkadło, a, *lm.* **a**, *n. posp.* to co furkocze, robi furkot, *np* kołowrótek.

Furknąć, *ob. Furać.*

Furkot, u, *lm.* **y**, *m.* szelest skrzydeł szybko lecącego ptastwa; łoskot obracającego się koła u powozu, kołowrótka, i t. p.

Furkotać, ał, cze, *scz. nd.* robić *furkot.*

Furkotanie, a, *lm.* **a**, *n.* robienie *furkotu.*

Furkroja, i, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Ostroża* (Fourcroya), roślina.

Furlon, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) opłata od fury, myto za przewożenie ciężarów.

Furman, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) przewożący towary, ciężary. *Klnie jak furman.* 2) = forszpan, woźnica. 3) = *ast.* gromada gwiazd (brotes), niedaleko woza gwiazdistego. 4) = *prow.* garść zżętego zboża.

Furmaniec, v. Furhaniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. prow.* (u Podhalan) gościniec bity.

Furmańczyk, a, *lm.* **i**, *m.* parobek, posługacz furmański.

Furmanić, ił, i, *scz. nd.* 1) przewozić towary, ciężary. 2) = być furmanem, powozić.

Furmanka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) pohór od furmanów. 2) = żona furmana. 3) = stan furmański, furmaństwo. 4) = fura, wóz. 5) = fornalka, cug, zaprząg czterokonny.

Furmański, a, ie, *p.* od furmana. *Koń furmański. Wóz furmański. psł. Po furmańsku*, jak furman, zwyczajem furmanów.

Furmaństwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) stan furmański. *Bawić się furmaństwem.* 2) = *zb.* furmani, przewożący brykami towary. *Karczma dla furmaństwa.*

Furnać. Furnąć, *ob. Furać.*

Furnieryzm, u, *blm. m.* systemat urządzenia społeczeństwa *v.* socjalny Fournier'a.

Furniser, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) dostawca, liwerant.

Furor, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) wściekłość, szał, gwałtowność.

Furstar, u, *blm. m.* gatunek materji. *Sztuka furstaru.*

Furstus, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *górn.* kruszec nie zupełnie jeszcze oczyszczony.

Furta, Furteczka, Furtjan, Furtjanna, Furtka, *ob. Fórtka, Fórteczka*, i t. d.

Furtać, ał, a, *scz. nd. czém*; szmér robić kręcąc co. *Dzieci wartalką furtają.*

Furtka, *ob. Fórtka.*

Furtiwe, *ps.* (z łać.) *prze.* ukradkiem, sposobem złodziejskim.

Furunkuł, a, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *med.* maleńki wrzodzik na skórze bardzo bolący, znany posp. pod imieniem psiego wrzodzika.

Furya, Furyat, Furyatka, Furyować, *ob. Furja, Furjat*, i t. d.

Fus, Fuz, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) męty osiadłe na spodzie jakiego płynu. *Fus oliwy. Fus od masła* (roztopionego). Częściéj się używa w liczbie mnogiéj *fusy.*

Fusberta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) *prze.* włócznia, halabarta.

Fuscyt, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *nieuż.* gatunek norwegskiego mineralu.

Fusta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) *prze.* gatunek lekkiego okręciku.

Fustygacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) wybijanie kijem.

Fuszer, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) partacz, partola. 2) = rozlazły, ślimazarnik.

Fuszerka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta rozlazła, ślimazarnica. 2) = partactwo, fuszerstwo.

Fuszerski, a, ie, *p.* od fuszera, partacza. *Fuszerska robota, psł. Po fuszersku*, po partacku. *Robić co po fuszersku.*

Fuszerstwo, a, *lm.* **a**, *n.* partactwo.

Futawka, i, *lm.* **i**, *ż.* fartuch tkany, szeroki, który zamiast spodnicy noszą góralki.

Futerał, u, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Futeralik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) pokrowiec, pochwa. *Futerał na kapelusz. Futerał na pistolety.*

Futerbarchan, u, *blm. m. prze.* rodzaj barchanu, na podszewki używany.

Futor, u, *lm.* **y**, *m.* (na Ukrainie) folwark, dzierżawa, kolonja.

Futro, a, *lm.* **a**, *m.* i *zdr.* **Futerko, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) odzienie ciepłe ze skóry zwierzęcéj niewyprawnéj. 2) = skóra zwierzęca niewyprawna, kosmata. *Futro sobole, lisie, zające. Surdut z futrem, czapka z futrem. Futrem podszyć, ob. Podbić. Sprowadzić futra z Rossji. Handlować futrami.* 3) = *myś. ob. Podwój.* 4) = *ob. Futrowanie, Futryna.*

Futrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *co*, podbić futrem, podszyć. 2) = *czém*; obijać. 3) = powlekać. *Futrować gipsem, wapnem.* 4) = sadzić, taflować. *Futrować marmurem ściany.*

Futrowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) obijanie (deskami), taflowanie. 2) = u szewca, wykładanie skórką we środku trzewika.

Futrowany, a, e, *p.* obijany deskami, taflami. *Pokój futrowany.*

Futrowizna, y, *blm. ż.* futra, odzienia futrzane.

Futryna, y, *lm.* **y**, *ż.* (częściéj w lm.) 1) główna rama, w którą się okno wstawia. 2) = uszaki w drzwiach.

Futrzany, a, e, *p.* od futra, z futrem. *Rękawice futrzane.*

Futrzec, rca, *lm.* **rce**, *m. zool.* (Semnocebus), zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpozwierzów; gatunek jeden: = *wełnisty* (S. Avahi).

Futur, a, *lm.* **y**, *m.* przygotowujący się do egzaminu na ucznia Uniwersytetu.

Fuza, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) 1) *muz.* zaczerniona nuta z kreską do lebka jéj wybiegającą. 2) = *fig. Fuzą*; szybko, prędko. *Czas mi fuzą uchodzi.* 3) = *ob. Foza.*

Fuzel, u, *blm. m. chem.* nazwa dawana niekiedy śmierdzącéj wódce, która zwykle się otrzymuje przy końcu destylacji wyskoku z kartofli; posp. *odwódek.*

Fuzelowy, *v.* **fuzlowy**, **fuselowy olej**, *chem.* jest wodanem niedokwasu *amylu*; tworzy się przy końcu destylacji wyskoku z kartofli, w postaci mętnego płynu zmieszany z alkoholem i wodą; po oczyszczeniu jest to płyn bezkolorowy, oleisty, bardzo lotny, mocnego, nader obrzydliwego zapachu; para jego wciągnięta oddechem sprawia kaszel, i pobudza do wymiotów; smak ostry, palący; zapalony płonie błękitnawo; na papierze robi tłustą plamę, która po jakimś czasie ginie, *ob. Fuzel.*

Fuzja, ji, *lm.* **je**, *ż.* i *zdr.* **Fuzyjka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) strzelba, strzelba myśliwska. *Zabić kogo z fuzji.*

Fuzjonista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z łac. śr.) zwolennik politycznego systematu zlewania się, ścisłego łączenia się (szczególniéj starszéj linji Burbonów z młodszą).

Fylla, i, *ż. mit.* u Celtów, bogini dziewica, powiernica Friggi.

Fyllity, ów, *blp. m.* (z grec.) skamieniałe listki roślin.

Fyllorodomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) pewien sposób wróżenia z listków róży.

Fyn, (moneta) *ob. Kondoryn.*

Fyrk, u, *lm.* **i,** *m.* moneta miedziana duńska = blisko 0,75 kop. = 1,5 gr.

Fytobjologja, Fytochemja, Fytogeografja, Fytognozja, Fytografja, Fytokol, Fytolit, Fytologja, Fytomorfy, Fytonomja, Fytoteologja, Fytotomja, Fytotypolit, *ob. Fitobjologja, Fitochemja, Fitogeografja, Fitognozja,* i t. d.

G.

G, siódma głoska alfabetu, *nieod. n.* Wymawiamy *g* zawsze grubo, nigdy jak *j;* po téj głosce nigdy następować nie może samogł. *e*, (oprócz w niektórych cudzoziemskich wyrazach), przeto albo wtrącamy pomiędzy *g* a *e*, samogł. *i*; np. *giermek, giełda*; albo spółgłoskę *g* twardą zmieniamy na jéj odpowiednie miękkie *dz, ź*, w całym mechanizmie języka, np. *noga, nodze, nóżka; waga, wadze, ważka; mógł, módz, może; strzygł, strzydz, strzyże; Bóg, Boże; ubogi, ubodzy, uboższy.*. W wyrazach z łacińskiego przyswojonych, piszemy pospolicie *j*, lub *i* w miejscu *g*, np. *rejestr* (nie *regiestr*), *anioł* (nie *angioł*, jak w dawniejszych drukach); jednakże *giest, gienerał, v. generał*, pospoliciéj się używają, niż *jest, jenerał.* **G,** używano dawniéj i teraz jeszcze niekiedy używną w miejscu *k* (co jest skróceniem przyimka *ku*), np. *gmyśli, gwoli, grzeczy* (skąd *grzeczny*), zamiast *ku myśli, ku woli, ku rzeczy.*— *G. Adj. skróc.* zam. Generał Adjutant. *G. Art. skróc.* zam. Generał Artylerji. *G. Z. P. skróc.* zam. Generał Ziem Podolskich. **G,** nuta muzyczna.

Gab, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Gabina* (Ulmus effusa), drzewo.

Gabacz, a, *lm.* **e,** *m.* co gaba, drażni, drażniciel, napastnik.

Gabać, ał, bie, *v.* **ba,** *scz. nd.* niepokój czynić, drażnić, napastować. *Gabać kogo o co;* nalegać na niego o co, *ob. Nagabać.*

Gabanie, a, *lm.* **a,** *n.* napastowanie, zaczepianie, drażnienie, *ob. Nagabanie.*

Gabar, a, *lm.* **y,** *m. zool.* afrykański krogulec.

Gabara, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) płaski i szeroki statek do naładowywania i wyładowywania wielkich okrętów, oraz do przewożenia towarów po rzekach; ciągnie go parowiec zwany z fran. *remorkierem.*

Gabassa, y, *lm.* **y,** *ż.* ciężki szwedzki statek.

Gabbro, *ob. Gabro.*

Gabela, i, *lm.* **e,** *ż.* nazwisko we Francji podatku na sól włożonego.

Gabiauja, i, *blm. ż. mit.* bogini pruska, rozdająca bogactwa, tyle, co litewska *Pilwita.*

Gabie, a, *blm. m. mit.* bóg litewski. Do niego modlił się Litwin często. Gdy np. lato było wilgotne i przynależało suszyć zboże w osieciach, tak go wzywał: „Gabie, luby boże, wzmóż ciepło, ale niezamieniaj go w żar!" *ob. Sotwar.*

Gabina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* posp. nazwa dawana *Wiązowi*, a mian. *długoszypułkowemu* (Ulmus effusa); drzewo dość pospolite, twarde, ścisłe, dające się skręcać, zwane niekiedy *Brzostem, Kopakiem, Kopaczyną, Limem, Limakiem.*

Gabinet, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Gabinecik, u,** *lm.* **i,** *m.* 1) pokoik poboczny ciższy. *Zamknął się w gabinecie.* 2)= u Monarchów jest miejscem sekretniejszych obrad w interessach krajowych; *przen.* rada sekretna monarsza. *Gabinet Wiedeński, Berliński.* 3) = skład, zbiór różnych kosztowności, sztuk pięknych. *Gabinet naturalny. Gabinet numizmatyczny.*

Gabinetowy, a, e, *p.* od gabinetu. *Kurjer gabinetowy. Rozkaz gabinetowy. Wojna gabinetowa.*

Gablotek, Gablotek, tka, *lm.* **tki,** *m.* deszczułka do ściany z góry przybita, żeby na niéj co postawić.

Gabro, *nicod. n. geol.* skała złożona ze zbitego albitu lub labradoru i z djallagu (mignika), z pozoru niek. granitowa, często złożenia listkowatego, in. *Eufotyd, Djabas.*

Gabronit, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Skaleń.*

Gacek, cka, *lm.* **cki,** *m. zool.* (Taphozous, u Jarockiego: Saccopteryx) posp. zwany *nietoperzem, latoperzem, latonką*; zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, owadożernych, nietoperzastych. Gatunki: 1 = *nagobrzuchy* (T. nudiventer). 2 = *przezroczysty* (T. perforatus). 3 = *Senegalski* (T. Senegalensis). 4 = *białoskrzydły* (T. leucopterus). 5= *torebkowaty* (T. saccolaimus). 6=*czarnobrody* (T melanopogon). 7 = *długoręki* (T. longimanus). 8 = *dwubarwny* (T. bicolor). 9 = *filipiński* (T. philippinensis).

Gach, a, *lm.* **y,** *m.* 1) kochanek, zalotnik; człowiek nadskakujący, zalecający się płci pięknéj. *Ona ma gachów. Tu w tym lesie z swym gachem kryje się, ob. zdr. Gaszek.* 2) = *myś.* zając samiec w czasie porkania się.

Gachostwo, *v.* **Gachowstwo, a,** *lm.* **a,** *n.* gamratowanie, zalecanie się, włóczenie się za kobiétami.

Gachować, ował, uje, *scz. nd.* 1) zalecać się kobiétom, nadskakiwać im, uganiać się za niémi; włóczyć się po nocach dla spraw miłosnych. = **się,** *slz. nd.* spędzać czas na gachostwie, zalecaniu się kobiétom, strojeniu im koperczaków.

Gachowanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Gachostwo.*

Gachowstwo, *ob. Gachostwo.*

Gacić, ił, i, *scz nd. prze.* gacią mościć; groblę naprawiać lub bić, robić tamę. *Aby snadniej przez rzekę przebyć mogli, gacili ją i mościli chróstem.*

Gacie, i, *blp. ż.* ubranie spodnie z płótna, mian. męzkie, *ob. Gatki.*

Gacnica, y, *lm* **e,** *ż.* (Strebla), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, skórowatych; gatunek jeden: = *ruda* (S. vespertilionis).

Gać, ci, *lm.* **cie,** *ż.* 1) faszyna, pęki z gałęzi wiązane. *Naprawiać złe drogi gacią* 2) = pomost z takich pęków, grobla.

Gad, a, *blm. m.* 1) *mit.* chaldejski bóg, od którego pochodzić ma teutoński *God* i niemiecki *Gott, ob. Bel-Gad.* 2) = **u,** *lm.* **y,** *m. zool.* ziemiopłaz, czołgacz, płaz. *Gadami* nazywamy te zwierzęta, które mają krew' czerwoną, zimną, serce o jednéj komórce i o jednem uszku, a nadto jeszcze płuca do oddychania.

Gada, y, *lm.* **y,** *ż. przz.* piętro. *Były trzy gady,* t. j. trzy piętra.

Gadactwo, a, *lm.* **a,** *n nieuż.* wielomówstwo, świegotliwość. *Gadactwa dosyć, a mądrości mało.*

Gadacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) dużo i szeroko gadający, świegot, paplacz. 2) = przegadywnjący się z kim, spierający się o co. *Co jest jawnego bez sporu, niepotrzebuje żadnego gadacza.* 3) = *prz.* mądry, który lacno zgaduje, wieszczek.

Gadaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) świegotka; ta co wiele mówi, paplaczka. 2) = *prze.* prorokini, wieszczka.

Gadać, ał, a, *scz. nd* 1) mówić, rozmawiać. Mniéj poważnie używa się *gadać*, niż *mówić. Mówi się z myślą, gadać można bez myśli i dla tego papugi, szpaki* i t. p. *gadają, a nie mówią. Nie należy gadać głośno w pokoju chorego. Uczyć papugę gadać. Gadać o czém, z kim, do kogo, na kogo. Gadać co ślina przyniesie, v. gadać na chybi trafi.*

Gadać byle gadać. Mówić do niego, to samo co gadać do ściany, t. j. nie chce słuchać lub rozumiéć. *Łatwo jemu gadać, przys. Nie warto o tém gadać.* 2) = próżne, blahe rzeczy mówić, nabijać uszy. *Wiele gada, a nic nie mówi. Co też ty gadasz?* 3)= *prze.* zgadywać, dorozumiewać się, wróżyć. *Gadaj nam tę gadkę, v. zagadkę.* = **się,** *slz. prze.* rozmawiać z kim, dysputować, rozpierać się. *Oni się o to ze mną gadali, v. spierali.*

Gadanie, a, *lm.* **a,** *n.* **Gadanina, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) świegotanie, próżne słowa. *Gadaninie téj końca nie ma. Próżna gadanina.* 2)=wieść niepewna, plotka. *Różne gadaniny chodzą po mieście.*

Gadatliwie, *ps.* świegotliwie, wielomównie.

Gadatliwość, ści, *blm. ż.* gadulstwo, wielomówstwo, chęć ciągłego gadania.

Gadatliwy, a, e, *p.* świegotliwy, wielomówny, lubiący wiele mówić. *Żgarz gadatliwy. Co to za kobiéta gadatliwa!*

Gadka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) gadanie, mowa o kim, o czém. *Próżne, czcze gadki. Być gadką* (zam. *przedmiotem gadki*) *całego świata.* 2) = *prze.* rozmowa, spór, dysputa. *Od wyznania prawdy nie dał się wwieść żadnemi gadkami ani namowami przeciwników.* 3) = *prze.* trudne, zawiłe, ciemne pytanie, zagadka. *Zgadnijcie mi taką gadkę.* 4) = przypowieść, przysłowie. *Stara gadka.* 5)=* jest w loice tak zwana *Gadka o każdym i żadnym* (dictum de omni et nullo). Prawem jéj: *Quidquid de omnibus valet, valet etiam de quibusdam et de singulis; quidquid autem de nullo valet, nec de quibusdam, nec de singulis valet.*

Gadolinit, u, *lm.* **y,** *m. min.* in. *Itterbit* (Ytterbit), kamień szwedzki, czarnéj lub brunatnéj barwy, z odłamem muszlowato-szklistym; do tyła twardy, że krzesze ogień i rysuje szkło; nader ciężki, topliwy, zamieniający się działaniem ognia na szkło czarne; daje się rozetrzeć na proszek; działa na igłę magnesową; składa się z ziemi ittrji, krzemionki, żelaza, glinki i inn. części.

Gadownik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* 1) *prze.* gaduła, gadacz. 2) = *lm.* **i,** *m. bot.* a) (Massonia), roślina; b)= dawniejsza nazwa *Czosnku piegawego* (Allium victorialis).

Gadowy, a, e, *p.* 1) od gadu. 2) = *bot. Gadowe ziele, ob. Gadownik.*

Gaducha, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* gad, gadzina, czołgacz, *ob. Gad.*

Gadu-gadu, *nieod.* na oznaczenie gadaniny, wielomówstwa, ciągłéj gadaniny. *Gadu, gadu, aniśmy się spostrzegli jak dziesiąta uderzyła. Gadu, gadu, a psy w krupach, v. a świnia ryje, v. a wilk w owce, przys.*

Gadulja, ji, *lm.* **je,** *ż. nieuż. ob. Gadulstwo.*

Gadulski, ego, *lm.* **scy,** *m.* **Gadulska, iéj,** *lm.* **ie,** *ż. żart. ob. Gaduła.*

Gadulstwo, a, *lm.* **a,** *n.* świegotliwość, paplanie, świegotanie, paplarstwo.

Gaduła, y, *lm.* **y,** *m.* i *ż.* paplacz, świegot; paplaczka, świegotka. *Wielki z ciebie gaduła. Stary gaduła. Otoż baba gaduła.*

Gadzieniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot.* (Ceanothus colubrinus), roślina, *ob. Puzyrnik.*

Gadzina, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* 1) płaz, ziemiopłaz, gad, zwierzę po ziemi się płazające. 2) = rodzaj gadu, którego ukąszenie po większéj części śmierć sprowadza. 3) = *fig.* stworzenie szkodliwe, jadowite, zapalczywe. *Nie ma gadziny jadowitszéj nad obmówcę. Co za zła gadzina!* 4) = **folwarczna,** *prow.* ptastwo domowe, drób' domowy, mian. kury, gęsi, indyki, kaczki, gołębie. 5) = *fig. zb.* gawiedź, ludzie niehamowni, *ob. Jaszczurcze plemię.*

Gadzinny, a, e, *p.* od gadziny, żmijowy, wężowy. *Od grzechu, jako od żądła gadzinnego stronić należy.*

Gagas, u, *lm.* **y,** *m.* **Gagat, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min.* (bitumen gagas) gatunek zbitéj ziemnéj żywicy, czarnego koloru i szklistego blasku, poczytywany przez niektórych za gatunek węgla kopalnego lub za czarny bursztyn; daje się polerować; wyrabiano z niego dawniéj rozmaite drobne sprzęty, które przywożone do nas z Anglji i Francji, zwane były pod nazwą *gagatków* i dość drogo cenione.

Gagatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (*zdr.* od *Gagat*) 1) mały kosztowny sprzęcik wyrobiony z gagatu. 2) = *fig.* pouf ały, ulubiony, serdeczny przyjaciel. 3)=*z ir.* pieszczoch, ulubieniec. *Stał gagatek u rodziców.* 4) = człowiek delikatny, deliś. *Jaki mi gagatek!*

Gagatkowy, Gagatowy, a, e, *p.* 1) od gagatka. 2) = koloru gagatu, czarny.

Gaiczek, v. Gajeczek, czka, *lm.* **czki,** *m. zdr. ob. Gaik.*

Gaić, ił, i, *scz. nd.* 1) las otworzyć do rąbania, las zasiewać, zapuszczać. 2) = *sąd,* t. j. warować pod winą, trzymać sąd, *ob. dk Zagaić.* 3) = okrywać co gałęziami, liśćmi *Gaić budkę gęstemi liśćmi; ob. Maić.* = **się,** *slz. leś.* pobierać zbiórkę drzewa na opał, w pewnych dniach do tego wyznaczonych.

Gaiga, i, *lm.* **i,** *ż.* (Ochtiphila) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki europejskie pospolitsze są: 1= *kropkowana* (O. juncorum). 2 = *żółtonoga* (O. polystigma). 3 = *popielata* (O. aridella).

Gaik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* 1) mały gaj, zarośle. 2) = stanowisko ptasznika, półko; gumienko. 3) = *v.* **Kogutek,** *mit.* jest dziś jeszcze w Polsce obchodzony świątek *Gaiłek*, który przypada na wiosnę. Ponieważ mianowan on jeszcze bywa Turzyce, co znaczy święto Tura; ponieważ Hailki mieszkają w Turzycach, lub w tataraku i trzcinie; ponieważ Turzyce zamieniły się w Zielone świątki, podczas których rzuca się tatarak na podłogi, przeto zdaje się, iż w jednym tym świątku chrześcjańskim zlały się dwa świątki pogańskie, świątek Harewita i Hailek. Gaik obchodzon był pieśniami, które zwano *Gailkami, Hailkami, Wiośniankami.*

Gaiła, y, *blm. ż. mit.* siostra Miechuteli, Budyntogi i Lajbegeldy, dewajtasa litewska, jest budziciełka uśpionego we zbrodniarzach sumienia, cnotliwa Furja. Miała służebnic moc, które rozsylała ku dręczeniu i poprawie ludzi złych, a które trapiły niekiedy także zwierzęta.

Gaiłka, i, *lm.* **i,** *ż. mit.* śpiewaczka nadprzyrodzona przed nawałnicą, która wyje straszliwie. Istoty tego rodzaju przesiadują po *gajach*, od których też wzięto ich nazwę, *ob. Hailka.*

Gainura, y, *blm. ż. mit.* żona Artura, walizejskiego króla, cnotliwa pani z celtyckich bajek. Morgana sprawiła, iż będąc na polowaniu zabłąkała się i żyła długo w jaskini pospolu z Sir Gawainem, który wreszcie odprowadził ją do męża i odprawił tysiące pojedynków przeciwko tym, co w podejrzeniu mieli jéj cnotę.

Gaisty, a, e, *p.* krzewisty, zarosły, cienisty. *Pod drzewem gaistém.*

Gaj, u, *lm.* **je,** *m.* 1) las, bór, dąbrowa. 2) = maj, liście zielone. *Gajem młodocianym z różnych drzewek chłodnik opleść, ob. Gaik.*

Gaja, i, *blm. ż. mit.* siostra Urana i Ereba, Tytanida grecka, która wydobyła się z jaja Ejmarmeny, znaczy *ziemię.* Stoi pomiędzy Uranem i Erebem w pośrodku, lub tak, iż rozciąga się piérwszy nad nią, a drugi pod nią. Nie miała męża, ale kochankami jéj są bracia Uran i Ereb. Z Urana powija Cyklopów i Hekatonchirów, Brontesa, Stereopesa, Argesa, Okeana, Keosa, Japeta, Hyperjona i t. p., a z Ereba wielką moc Orów, jako np. Atłasa, Olimp, Parnas, Idę, Etnę. Nosi na głowie koronę z gór.

Gajda, y, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Gajdki,** *blp. m.* 1) dudy, multanki, *ob. Dudy.* 2) = duda, dudarz, co gra na gajdach, *ob. Dudarz.* 3) *w lm. fig.* żarty, przytyki. 4) *Gajdy, ob. Gajdaki.*

Gajdaki, *v.* **Gajdy, ów,** *blp. m. prow.* kartofle.

Gajdos, a, *lm.* **y,** *m. prow.* (u Podhalan) muzyk, grający na gajdach lub kobzie, *ob. Dudys.*

Gajdy, ów, *blp. m. prow.* (u Podhalan) spodnie, hajdawery.

Gajeczek, *ob. Gaiczek.*

Gajek, *ob. Gaik.*

Gajenie się, a—, *blm. n. leś.* rąbanie drzewa na mocy prawa lub przywileju w cudzym lesie.

Gajer, a, *lm.* **y,** *m. hut. ob. Gichta, Szychta.*

Gajewnik, a, *lm.* **cy,** *m.* gajowy, leśniczy, pobereżnik, owcznik, *ob. Gajowy.*

Gajny, a, e, *p.* 1) *ob. Gajowy.* 2)=*ob. Gajony.*

Gajony, a, e, *im. b.* od *Gaić*, otwarty rozpoczęty. *Gajone sądy.* t. j. sądy zapowiedziane urzędownie.

Gajowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) *zool.* (Hylophilus), ptak z rzędu *ziarnojadych;* gatunki: 1=*kadłubek* (H. thoracicus). 2=*rdzawogłowy* (H. poicilotis). 3= *sosnówka* (H. pinus). 4=*dwubrwisty* (H. vermivorus). 5=*lusterkowy* (H. speculiferus). 6= *maskowany* (H. Guira). 7=

czarnogłowy (H. pileatus). 2) = *bot.* (Galeobdolon), in. *Bezzęb, Ziejec*, roślina z rodziny *wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14, rzędu *nagoziarnowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *żółty* (G. luteum), dość pospolity w lasach cienistych, kwiaty ma żółte, w gardzieli czerwonokropkowane.

Gajowina, y, *lm.* **y,** *ż.* **Gajowizna, y,** *lm.* **y,** *ż.* **Gajowisko, a,** *lm.* **a,** *n.* grunt gajem okryty; pole na las zapuszczone.

Gajowisko, a, *lm.* **a,** *n.* wielki lub nieczysty, dziko zarosły gaj.

Gajowy, a, e, *p.* od gaju, *ob. Leśny.* **Gajowa miodunka,** *bot. ob. Rdest wężownik* (Poligonum bistorta), roślina. **=ego,** *lm.* **owi,** *m.* strażnik gaju, leśniczy, gajewnik.

Gajówczyka, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Nektarnik.*

Gajówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Sylvia), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki: I. **Gajówki trzcionki**: 1=*drozdówka* (S. turdoides). 2=*oliwna* (S. olivetorum). 3=*strumieniowa* (S. fluviatilis). 4 = *świerszczak* (S. Locustella). 5 = *strzałka* (S. certhiola). 6=*wodniczka* (S. aquatica). 7=*rokitniczka* (S. phragmitis). 8=*trzcionka* (S. arundinacea). 9=*łozówka* (S. palustris). 10=*cetti* (S. cetti). 11=*wierzbówka* (S. luscinioides). 12=*czarnouzda* (S. melanopogon). 13=*chwastówka* (S. cisticola). 14 =*nakrapiana* (S. lanceolata). II. **Piegże,** *v.* **Gajówki właściwe**: 15=*słowik rdzawy* (S. luscinia). 16=*słowik szary* (S. philomela). 17=*jedwabista* (S. sericea). 18=*lutniczka* (S. orphea). 19=*jarzębata* (S. nisoria). 20=*rdzawoczerwona* (S. fuliginosa et galactotes). 21 = *Ruppell'a* (S. Rappellii). 22 = *czarnotbista* (S. atricapilla). 23= *czarnogłowa* (S. melanocephala). 24 = *czarniawa* (S. sarda). 25 = *ogrodowa* (S. hortensis). 26 = *popielata* (S. cinerea). 27= *piegża* (S. curruca). 28 = *okularowa* (S. conspicillata). 29 = *czerwonobrzucha* (S. provincialis et Dartfordiensis). 30 = *białowąsa* (S. leucopogon). 31 = *Rudzik* (S. Rubecula). 32 = *modra* (S. suecica). 33 = *Kopciuszka* (S. Tithys). 34=*Ptaszka* (S. Phoenicurus). III. **Gajówki mucharki:** 35 = *szczebiotliwa* (S. hyppolais). 36 = *świstunka* (S. sibilatrix). 37 = *żółtaczka* (S. icterina). 38=*Pierwiosnka* (S. Trochilus). 39 = *rudawa* (S. rufa). 40 =*Natterer'a* (S. Nattererii). 41 = *śniada* (S. fuscata). 42=*słomiasta* (S. subflava). 43=*popielatobrzucha* (S. liventer). 44=*żółtawa* (S. flavescens). 45=*rdzawobrzucha* (S. rufigastra). 46=*modrawa* (S. mauritiana). 47=*sina* (S. livida). 48 = *zielonawa* (S. madagascariensis). 49 = *białooka* (S. palpebrosa). 50=*Komadori* (S. Komadori). 51= *szafirka* (S. scalis). 52 =*rudogartlista* (S. Akahige). 53 = *upstrzona* (S. novae boracensis et tigrina). 54 = *uwieńczona* (S. coronata). 55 = *żółtopiersista* (S. Trichas et marilandria) 56=*rdzawochwostka* (S. ruficauda). 57= *śniadoszyjka* (S. fuscicollis). 58=*błękitnawa* (S. coerulescens). 59=*rdzawoboczna* (S. americana). 60=*żółtoszyjka* (S. pensilis). 61=*rdzawoskrzydlna* (S. gujanensis). 62=*złotogłowa* (S. Blachburniae et chrysocephala). 63=*czupryniasta* (S. mitrata). =64 *czarnoplamista* (S. petechia). 65 =*pstra* (S. auricapilla). 66=*nakrupiana* (S. aestiva et albicollis). 67=*zielonawobiała* (S. chloroleuca). 68=*złotogartlista* (S. auricollis). 69=*popielatogłowa* (S. maculosa). 70=*brunatna* (S. fuscescens). 71=*czarnogartlista* (S. virens). 72=*kropkowana* (S. tigrina). 73=*żółtouzda* (S. dominica). 74=*karłowata* (S. pumila). 75=*rudogłowa* (S. ruficapilla). 76=*żelazista* (S. coerulea). 77=*żółtoskrzydlna* (S. chrysoptera et flavifrons). 78=*czubata* (S. cristata). 79 =*wielobarwna* (S. multicolor). 80=*oliwkowa* (S. aequinoctialis). 81=*siwokuprzysta* (S. Protonotarius). 82=*półobrożna* (S. semitorquata). 83=*płowa* (S. fulva). 84=*popielatogartlista* (S. griscocollis). 85=*siwa* (S. cana). 86= *palmowa* (S. palmarum). 87=*czarna* (S. bonariensis). IV. **Gajówki leśne:** 88=*różnobarwna* (S. relia). 89=*błękitna* (S. cayana). 90=*błękitnogłowa* (S. cyanocephala et lineata). 91 = *zielonogrzbietna* (S. venusta). 92 =*rodorzytka* (S. speciosa).

Gakt, a, *lm.* **y,** *m. prow.* przód w saniach prostych, umocowany do płoz w ich zakrzywieniu dwoma prętami drewnianemi.

Gala, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) uroczystość u dworu. *Gala u dworu.* 2)=wszelka zabawa, uczta. *Była gala u twego ojca, ob. Biesiada, Uczta.*

Galago, *nieod. m. zool.* (Galago) zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpozwierzów. Gatunki: 1= *grubbogoniasty* (G. crassicaudatus). 2 = *Senegalski* (G. Acaciarum). 3=*Moholi* (G. Moholi). 4=*mały* (G. minor).

Galaita, y, *lm.* **ci, tów,** *m.* (z grec.) należący do Galaitów, t. j. mahometańskiéj sekty Alego.

Galak, *v.* **Golak, a,** *lm.* **i,** *m.* (**Golas, Skrzek, Skrzeczak**) *leś. prow.* drzewo młode podkrzesane u dołu z gałęzi, albo też drzewo stojące, z którego kora od góry opada, albo wreszcie karłowate świerki, lub sosny żerdziowe. *Wyrosł jak galak w boru.*

Galakit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *nieuż.* minerał zwany także *mlecznym kamieniem, mlecznym jaspisem.*

Galaktofagja, ji, *ż.* (z grec.) żywienie się pokarmami mlecznemi.

Galaktografja ji, *ż.* (z grec.) opisanie soków mlecznych lub mléka.

Galaktologja, ji, *ż.* (z grec.) nauka o sokach mlecznych, *v.* o mléku.

Galaktometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia mléka, do poznawania dobroci mléka.

Galaktyn, u, *blm. m.* (z grec.) *chem.* in. *Wosk mlékowcowy*; gatunek wosku otrzymywany z soku rośliny *Mlékowca* (Galactodendron).

Galancki, Galancko, *ob. Galantski, Galantsko.*

Galant, a, *lm.* **ci,** *m.* i *zdr.* **Galancik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) gladysz, elegant; grzeczny, zgrabny kawaler. *Wielki galant z niego.* 2)=gach, gaszek. 3)=walec szklany z bulawką na końcu do rozcierania farb, gładzenia skór przy wyrabianiu safjanów i t. p.

Galanterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) dworstwo obyczajów, światowość modna. *Galanterja polska.* 2) = miłostki, komplementa, dusery. *Tysiąc jéj powiedział galanterij, ob. Zalotność.* 3)=strój, ozdoby gustowne, modne. *Galanterje fontan są ludzie, zwierzęta, konchy, trąby, z których woda wypada, z rozweseleniem patrzących.*

Galanterniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) złotniczka, robiąca różne ozdobne przedmioty ze złota i srebra. 2) = żona galenterinka; sprzedająca towary galanteryjne.

Galanternik, a, *lm.* **cy,** 1) *m.* złotnik, robiący różne ozdobne przedmioty ze złota i srebra. 2)=sprzedający towary galenteryjne.

Galantka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* elegantka, lubiąca modną światowość kobiéta.

Galantność, i, *blm. ż. prze.* zalotliwość, zalotność. *Miłość, galantność w dawnych wiekach używały środków najuczciwszych.*

Galanto, *ps. prow. żart.* pięknie, wybornie, doskonale, wyśmienicie.

Galantom, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) modniś, elegant.

Galantomja, ji, *lm.* **je,** *ż nieuż.* galantność, galanterja. *W miastach modna panuje galantomja.*

Galantować się, ował—, uje—, *stz. nd.* 1) ubierać się elegancko, piększyć się. 2)=przedstawiać się jako galant.

Galantski, *v.* **Galancki, a, ie,** *p.* elegancki, modny, modnostrojny, zalotny.

Galantsko, *v.* **Galancko,** *ps.* elegancko, modnie, zalotnie.

Galanty, a, e, *p.* (o osobach) zalotny, ugrzeczniony, dobry, lepski; = (o rzeczach) modny, elegancki. *Galanty frak. Galanta maskarada.*

Galar, u, *lm.* **y,** *m.* rzeczna galera, statek rzeczny większego rozmiaru bez masztu, który potrzebuje ludzi najwięcéj 12, bierze zaś łasztów 15, 20 do 30, in. *Berlinka, Barka.*

Galarapa, *ob. Galarepa.*

Galarda, y, *lm.* **y,** *ż.* skoczny taniec włoski.

Galareda, *ob. Galareta.*

Galarek, rka, *lm.* **rki,** *m.* (*zdr.* od *Galar*), mały galar.

Galarepa, *v.* **Galarapa, y,** *blm. ob. Kalarepa* lub *bot. Kapusta kalarepa* (Brassica oleracea caulerapa), roślina warzywna.

Galareta, Galareda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *chem.* (gelatina) ogólna nazwa miękko-skrzepléj, drżącéj massy, która jest organiczną *klejową substancją*, nie zastygłą jeszcze zupełnie, lub nie mogącą zastygnąć przy zwyczajnem cieple; ze składu swego podobna do białka; otrzymuje się długiém gotowaniem skóry, błon, chrząstków, ścięgn, kości, rogu, i t. d., stanowi także śluzową błonę wielu ryb, i t. d.; wyschła na twarde ciało stanowi *kléj*, który przegotowany z wodą znowu galaretę tworzy; klejowa tá subst. jest właśnie przyczyną krzepnięcia mięsnego soku najprzód na galaretowaty płyn, a później na suchy *buljon*, na niéj też zależy sztuczne robienie galaretowych *kisielów. Roślinną galaretą, v. pektyną* zowie się sok wielkiéj liczby owoców, jagód, rzepy, i t. d. posiadający w sobie kléj za pomocą któregó, po zagotowaniu z cukrem, ścina się na miękko-skrzepłą drżącą massę. 2)=gatunek potrawy galaretowatéj. *Galareta z nożek cielęcych, z jabłek*, i t. d. *ob. Nazimne.*

Galaretowy, Galaretowaty, a, e, *p.* mający postać galarety, t. j. miękko-skrzepléj, drżącéj massy.

Galaretówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Gelidium), rodzaj *wodorostu koralowatego*; listowie ma szkarłatne; gatunki: = *chrząstkowata* (G. cartilagineum), rośnie w morzu indyjskiém, jadana wprost lub w postaci gniazd jaskółczych, zlepianych z jéj sitowia; jako lekarstwo zwala się dawniéj *morzorostem koralowatym*; = *rogowata* (G. cornuosum) rośnie w Adrjatyku; użycie jak poprzedniéj.

Galas, u, *blm. m.* 1) *v. galasowe jabłka* (gallae), *v. dębianki*; narośle tworzące się na młodych gałęziach dębu, w skutek nakłucia takowych przez pewien gatunek owadu, zwanego *Galasówką dębową*, który składa tam swe jaja. *Galas*, składa się głównie (oprócz roślinnego włókna) z garbniku, *v.* garbnikowego kwasu, kwasu galasowego, i innych solnych i roślinnych substancij; używa się w farbierstwie i do robienia atramentu. 2) = w Krakowskiém, polewka z rozgotowanych owoców, osobliwie z gruszek suszonych.

Galasan, u, *lm.* **y,** *m chem.* dawn. *Gallan*; ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas galasowy i jakabądź zasadá, *ob. Garbnikan.*

Galasolężny, a, e, *p. zool.* których gąsienice lęgną się w narośłach (w galasie). *Owady galasolężne.*

Galasownik, a, *lm.* **i,** *m. ob. Galasówka.*

Galasowy, a, e, *p.* z galasu, od galasu. *Galasowy kwas, chem. ob. Kwas*, także *Garbnik.*

Galasówka, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Galasownik** (Cynips), *zool.* owad skrzydlaty, mały, podobny do osy, należący do gromady *Pszczołowatych*, galasolężnych; z gatunków znana najbardziéj = *dębowa* (C. quercus folii), *ob. Galas.*

Galatea, ei, *ż. mit.* Nerejda.

Galatyna, *v.* **Giełatyna, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *ob. Galareta.*

Galban, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Galbanowiec, wca,** *lm.* **wce,** *m. bot.* gatunek *Opichu* (Bubo galbanum), roślina afrykańska wiecznie zielona, która się u nas chowa w naczyniach; z naciętego jéj korzenia otrzymuje się sok pachnący, który po zgęstnieniu daje gummę żywiczną znaną pod nazwaniem *Galbanum.*

Galbanum, *nieod. chem.* i *farm.* gatunek gummy żywicznéj, *ob. Galban.*

Galeassa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) trzymasztowy, a niek. jednomasztowy z wiosłami handlowy okręt.

Galemon, u, *lm.* **y,** *m. ob. Galman.*

Galena, y, *blm. ż. chem.* i *min.* ruda; naturalne połączenie siarki z ołowiem (plumbum galena) in. *Błyszcz ołowiany.*

Galenita, ty, *lm.* **ci,** *v.* **tów,** *m.* należący do galenitów, t. j. partji niderlandzkich nowochrzczeńców.

Galeota, ty, *lm.* **ci,** *m.* nazwa wieszczków Sycylijskich, którzy się uważali za potomków syna Apollina.

Galeotes, a, *blm. m. mit.* syn Apollina.

Galeotta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z wlos.) jednomasztowy statek, mały, *v.* półwiosłowy okręt.

Galer, u, *lm.* **y,** *m. prze.* gatunek płótna. *Płótna kolońskiego galeru sztuka.*

Galera, y, *lm.* **y,** *ż. mor.* 1) rodzaj okrętu, na którym przy żaglach i wiosłach się używa. *Dostać się na galery*; za niewolnika oddanym być do robienia wiosłami na galerze. *Skazać kogo na galery.* 2) = *art.* rękoczyn, służący do przeciągnięcia ludźmi znacznych ciężarów z jednego miejsca na drugie.

Galerja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) ganek okryty w domach mieszkalnych. 2) = *fort.* budowa z drzewa lub z muru, sklepiona i pospolicie kształtu dłuższego niż szerokiego, która służy do kommunikacji podziemnéj, dla udawania się ku rozmaitym punktom, w których umieszczone być mają podkopowe piece. *Galerje skarpowe*, które znajdują się wewnątrz dzieła i pod tarasem jego. *Galerje magistralne, v. główne, v. przeciwskarpy*, które opierają się o wewnętrzną ścianę przeciwskarpy i mają kilka wychodów do rowu. *Galerya ogniowa, v. zabójcza*, która rozciąga się pod całą drogą ukrytą, opierając się o przeciwskarpę. *Galerje powłóczne, v. obwodowe*, które znajdują się pod stokiem, idąc równolegle do czół i boków drogi ukrytéj, a oddalone w pewnéj odległości od szczytu stoku. *Galerje kommunikacyjne*, przechodnie, które prowadzą od galerji magistralnéj do powłóczné, i od jednéj galerji powłóczné do drugiéj. *Galerje poprzeczne*, które łączą galerje podłużne z sobą, i zastępują galerje kommunikacyjne, gdy powłóczne nie są użytemi. *Galerje podsłuchowe*, wyprowadzone naprzód ku polu w pewnym kierunku, dla podsłuchów. *Galerje podkopowe*, takie same jak przeciwpodkopowe, lecz różnią się tém, że ziemia w nich podparta jest cembrowaniem na ramach. 3) = miejsce przechadzki nakryte. Galerje bywają dawane przed pałacami, domami i na wejściu do ogrodów. *Przechodzić się po galerji.* 4) = nazwisko gmachu, pospolicie rozległego, gdzie najczęściéj zbiór obrazów, lub posągów się umieszcza. *Galerja obrazów w Luwrze.* 5) = *teat.* najwyższe pomieszczenie dla widzów w teatrze, paradys. *Odwołać się do galerji, ob. Korytarz.*

Galernik, a, *lm.* **cy,** *m.* galerowy niewolnik, złoczyńca na galery za karę osadzony.

Galerowy, a, e, *p.* od galery. *Węzeł galerowy.*

Galeryjka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Galerja*) mała galerja.

Galeta, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* (u Podhalan) wiaderko do dojenia.

Galgant, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Alpinia), roślina z rodziny *żażbicowych* (Scitaminеae), plemienia *amonkowych* (amomeae); gatunki: = *galganowy* (A. galanga), posp. *Galganem* zwany, rośnie na wyspach oceanu indyj., daje prawdziwy *galganowy, v. galgantowy korzeń* (radix galangae), znany w handlu (*większy i mniejszy*), jako przyprawa korzenna; = *ostrokrężny* (A. pyramidata); = *zwisły* (A. nutans); = *groniasty* (A. racemosa); = *lśniący* (A. alluginа) i = *biały* (A. alba).

Galicena, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* imię piérwszego rzędu Druidek. Kapłanki te odpowiadają bardom. Nie śpiewają wierszów, lecz wpadają w stany somnambuliczne, prorokują i słyną wyroczniami. Inne imię ich *Gwalljona, Gwiljonka.*

Galicjanin, a, *lm.* **nie,** *m.* rodem z Galicji.

Galicjanka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rodem z Galicji.

Galicyjski, *v.* **Galicjański, a, ie,** *p.* z Galicji, do Galicji należący. *Stany galicyjskie. Po galicyjsku*, sposobem galicjanów, według ich zwyczaju.

Galić, ił, i, *scz. nd. prze.* 1) podawać. *Galić piłkę*; podawać piłkę w graniu. *Jak kto galí, tak mu odbijają, przys.* 2) = *komu*; sprzyjać komu, forytować, stręczyć. *Prawdzie powinienem zawsze galić. Sobie gali, gdy się zły chwali, przys., ob. Forytować, Służyć, Sprzyjać.* 3) = *co komu, v. co na kogo*, stręczyć co komu. *Królestwo mu galili, ob. Życzyć.* 4) = *na co, v. na kogo*; mierzyć na co, ważyć na co, zachodzić na kogo, lub na co. *Galić na czyje życie, na czyje nieszczęście, ob. Godzić na co.* 5) = *na kogo, na czyją stronę*; ciągnąć, kierować, obracać. *Polakiem jesteś, więc na stronę Polaków galisz.*

Galidja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (Galidia), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych; gatunki: 1= *jednokolorowa* (G. concolor). 2 = *ozdobna* (G. elegans). 3 = *oliwkowa* (G. olivacea).

Galijnik, ka, *lm.* **cy,** *m.* sternik, kapitan łodzi zwanéj *Galją.*

Galik, a, *lm.* **i,** *m. med* choroba weneryczna, *ob. Franca.*

Galilejczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) mieszkaniec Galilei, prowincji dawnéj Palestyny. 2) =Jezus Chrystus, a stąd i wszelki chrześcjanin. 3) = członek pewnéj sekty żydowskiéj.

Galilejka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rodem z Galilei.

Galilejski, a, ie, *p.* z Galilei, należący do Galilei. *Morze galilejskie.*

Galimacja, *v.* **Galimatja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* **Galimatjas,** *nieod. blm. m.* 1) gadanina bez sensu. *Nie rozumiem ani słowa z téj galimacji.* 2)=wszelka bezsensowna czegoś mieszanina.

Galja, ji, *lm.* **je,** *ż. nieuż.* łódź o pięciu rzędach wiosel.

Galjon, u, *lm.* **y,** *m. mor.* rodzaj statku kupieckiego.

Galjondży Aga, i, *m.* naczelnik majtków u Turków.

Gall, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, rozbójca i wróg Adwaona, lub celtyckiego ludu, bóg złowrogi i straszliwy, jest potęga nieprzyjacielskiéj przemocy i obcego gwałtu. Imię to przenosiło się na Rzymian i Saksonów, jako najeźdźników brytańskiéj ziemi. On zabił Gwendoleja.

Gallan, u, *lm.* **y,** *m. chem. ob. Galasan.*

Gallicyzm, u, *lm.* **y,** *m.* sposób tłómaczenia się, pisania francuski.

Gallikanin, a, *lm.* **nie,** *m.* członek kościoła gallikańskiego (francuskiego). *Swobody kościoła Gallikańskiego.*

Gallikański, a, ie, *p.* należący do kościoła gallikańskiego. *Obrzędek Gallikański.*

Gallikomanja, ji, *blm. ż.* (z łać.) zamiłowanie w francuszczyźnie, naśladowanie wszystkiego, co jest francuskie.

Gallon, u, *lm.* **y,** *m.* miara angielska, *ob. Galon.*

Galloty, *ob. Galljoty.*

Galman, Galmen, Galmon, Galemon, u, *v.* **Galmaj, Galmej, u,** *m. v.* **Galmaja, ji,** *ż. blm. min.* nazwa dość obficie znajdywanéj w przyrodzie cynkowéj rudy, z któréj się sam metal cynk otrzymuje; w skład galmanu wchodzi głównie węglan cynku; *galmanem* zowią także pozostałość rudy w piecu, po wytopieniu z niéj cynku.

Galon, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Galonik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) bramowanie kosztowne. *Wyszyć galonem, v. galonami. Kapelusz ze złotym galonem. Z galonami.* 2) = miara do trunków, mniejsza od garnca, na którą kupcy porter i piwo angielskie rachują.

Galonować, ował, uje, *scz. nd.* galonami obszywać, bramować. *Lokaj galonowany.*

Galop, u, *blm. m.* cwał, *v.* cwał; szybki bieg konia. *Puścić się galopem, ob. Cwał.* niek. zam. *Galopada.*

Galopada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) rodzaj szybkiego tańca.

Galopować, ował, uje, *sn. nd.* 1) (o koniu), biedz cwałem; czwałować, *v.* cwałować. 2) = (o ludziach) konno cwałem jechać; czwałować, *v.* cwałować. 2) = tańczyć galopadę.

Galosz, *v.* **Kalosz, a,** *lm.* **e,** *m.* zwierzchni trzewik z przygrubszą podeszwą dla wstrzymywania wilgoci. *Galosze, v. para galoszy.*

Galoty, *ob. Galljoty.*

Galować, ował, uje, *scz. nd.* bawić się, hulać, bankietować, ucztować. *Dzień i noc galuje, a potym choruje.*

Galowy, a, e, *p.* od. gall. *Ubior, strój galowy.*

Galsztyn, u, *lm.* **y,** *m. prze.* gatunek witrjolu. *Hałun i galsztyn wodę mętną czynią przejrzystą.*

Galwaniczność, ści, *blm. ż. ob. Galwanizm.*

Galwaniczny, a, e, *p.* od galwanizmu, do galwanizmu odnoszący się; *Rd.* prądowy, *v.* prądujący gromlem. *Strumień galwaniczny, Stosy galwaniczne, v. Rd.* prądniki.

Galwanizm, u, *blm. m. fiz.* drażliwość metaliczna, działająca na muszkuły i nerwy, odkryła przez Galvani'ego, in. elektryczność płynąca, czyli w ruch wprowadzona; *Rd.* prądowanie, *v.* prądowanie gromłem.

Galwanizować, ował, uje, *scz. nd.* 1) działać galwanizmem na ciała; używać środka drażliwości metalicznéj, według wynalazku Galvani'ego. 2) = pozłacać, posrebrzać, platynować, miedzić, cynkować, za pomocą galwanizmu.

Galwanokaustyka, i, *blm. ż. med.* przyżeganie tkanek ciała zdrowych lub chorych za pomocą galwanizmu.

Galwanomagnetyczny, a, e, *p.* należący do galwanomagnetyzmu.

Galwanomagnetyzm, u, *blm. m. fiz.* połączenie galwanizmu z magnetyzmem; *Rd.* prądomagnesowość.

Galwanometr, tru, *lm.* **try,** *m.* narzędzie do mierzenia siły prądu galwanicznego; *Rd.* prądomierz.

Galwanoplastyczny, a, e, *p.* odnoszący się do galwanoplastyki. *Roboty galwanoplastyczne.*

Galwanoplastyka, i, *blm. ż.* (z grec.) zdejmowanie odcisków na miedzi, srebrze i t. d. z rozmaitych przedmiotów, robienie rozmaitych odlewów metalowych, za pomocą galwanizmu; *Rd.* prądownictwo.

Galwanoskop, u, *lm.* **y,** *m. fiz.* zwierciadło galwaniczne, t. j. narzędzie wskazujące kierunek prądu galwanicznego; *Rd.* prądoskaz.

Gała, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż. ob. Gałka. Gały, fig.* dwoje wielkich oczu. *Wytrzeszczył gały, ob. Ślepie.* niek. zam. jądra.

Gałamaja, ji, *lm.* **je,** *m. nieuż.* basałyk, nieokrzesaniec.

Gałązka, *zdr.* **Gałązeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* gałąź młoda, latorośl. *Gałązka oliwna. Gałązka róż. Gibkie gałązeczki. Gałązkami. Po gałązce. myś. Gałązka lepowa,* t. j. pociągnięta lepem dla łowienia ptaków.

Gałązkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* sadzenie drzew i krzewów za pomocą gałązek pociętych i jednym końcem w ziemię zapuszczonych.

Gałązkowaty, a, e, *p.* nakształt gałązki. *Bluszcz ma szypułki gałązkowate.*

Gałązwa, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* (Cassiopea), zwierzokrzew należący do gromady *Promienistych*, ukwiatowatych.

Gałąź, ęzi, *lm.* **ęzie,** *m.* 1) gałęzie, są to niby ramiona na pniu porządkiem pewnym osadzone i na-coraz drobniejsze rózczki się dzielące. *Gałąź oliwna, znak pokoju. Gałąź laurowa, znak tryumfu. Gałąź sucha, susz.* 2) = *fig.* szubienica, wisiadło, trzy drewna. *Skończy na gałęzi. Pójdzie na gałąź. Powiesić kogo na pierwszej gałęzi.* 3) = *fig.* część jakiéj umiejętności, przemysłu. *Jest to gałąź umiejętności fizycznych, matematycznych. Nowa gałąź przemysłu.* 4) **Gałęzie, zi,** *blp. ż. myś.* rogi dorosłego jelenia, których części zowią się stosownie do ich wzrostu, czyli wieku jelenia: *mchem*, ledwie pokazujące się rogi u jelonka, daléj *pierścieniem, różą, perłami*, naresztie *gałęziami.* 5) = *wodne, v. Wodniaki;* odrośle na pniach drzew starych, *ob. Wyzianki, Wilki.* 6) *an.* gałęzie tętnicowe, oskrzelowe.

Gałban, *prze. ob. Galban.*

Gałda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze. ob. Giełda.* 2) = *prow.* pijaństwo, opilstwo. *Cały zarobek obraca jedynie na gałdę.*

Gałdziarka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* kobieta upijająca się; pijaczka. *Fantować rzeczy, a nawet wyprzedawać garnki, Jest to codzienną robotą twéj kumy gałdziarki.*

Gałdziarz, a, *lm.* **e,** *m. prow.* człowiek, któremu najprzyjemniejszym do podtrzymania życia jest trunek odurzający zmysły; opilec, pijanica. *Nie byliby tak opaśli szynkarze, Gdyby ich nie odwiedzali gałdziarze.*

Gałeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Gałka*) 1) mała gałka, kulka. *Gałeczki krwi, ob. Gałka, Pigułka.*

Gałeczanica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *ap.* narzędzie do krajania na równe części wałeczków zrobionych z ciasta pigułkowego. 2) = *bot.* a) (Sphaerococcus) rodzaj *wodorostu koralowatego*, in. *Chrząstka*, posp. *Szuwar.* b) = (Balanophora) roślina.

Gałecznik, a, *lm.* **i,** *m.* (globulinum) pierwiastkowa istota gałek krwi.

Gałęza, y, *lm.* **y,** *m. v.* **Gałęznik,** (pogard. *v.* z połajaniem) łotr, człowiek, co wart być powieszonym na gałęzi; szubienicznik.

Gałęziorodny, a, e, *p.* lesisty, drzewisty, drzeworodny, *ob. Gałęzisty.*

Gałęziorogi, a, ie, *p.* o rogach gałęzistych, lub rosochatych. *Gałęziorogie sarny.*

Gałęziowy, a, e, *p.* z gałęzi. *Gałęziowy chłodnik (altana). Gałęziowe drzewo, leś.* najcieńsze strzały drzewa i gałęzie, nie więcéj jak 3 cale grubości mające, dla zbytniéj krzywości na sążnie nie zdatne.

Gałęzisto, *ps.* pełno gałęzi, nakształt gałęzi. *Wydawać się, wyglądać gałęzisto.*

Gałęzistość, ści, *blm. ż.* obfitość w gałęzie.

Gałęzisty, a, e, *p.* 1) pełen gałęzi. *Drzewa gałęziste. Roślina gałęzista,* 2) = w kształcie gałęzi. *Rogi gałęziste, ob. Rosochaty.*

Gałęznik, a, *lm.* **ki,** *m.* 1) *łow.* a) krogulec, który

zwiódłszy się z gniazda, od gałęzi do gałęzi z matką przelatuje, tak nazwany dla różnicy od gniazdowców. b) młody sokół, mogący zaledwo z gałęzi na gałąź przelatywać, wzięty w téj porze najlepszym bywa do polowania. 2) = *fig.* wisielec, wart gałęzi albo szubienicy, *ob. Wisielec, Szubienicznik.*

Gałęźny, a, e, *p.* do gałęzi należący. *Gałęźny obcinacz.*

Gałga, i, *blm. m.* 1) (z tur.) *prze.* następca tronu tatarskiego. 2) = *prze.* ajer, tatarak.

Gałgan, 1) *bot.* **u,** *blm. m.* a) nazwa dawana roślinie: *Galgant* (Alpinia). a miau. jéj gatunkowi: *Galgant galganowy* (A. galanga); b) = *dziki, polny, granowity,* dawniejsze nazwy rośliny *Cybora długa* (Cyperus longa); c) = *wielki,* dawn. nazwa ajeru. 2) = **a,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Gałganek, nka,** *lm.* **nki,** *m prze.* chrzciny. *Idzie na gałganki,* t. j. na chrzciny, ponieważ na chrzcinach zwyczajnie pito wódkę gałganową. 3) = łata, łachman, szmat, coś odartego. *Nagość swoją okrywać gałganami.* 4) = *w lm.* szmaty do robienia papieru. 5) = *fig.* rzecz nikczemna, nic nie warta. *Chustka, suknia wygląda jak gałgan.* 6) = *fig.* odartus, gołota, człowiek nikczemny. *On, co miljonami facjendował, został teraz gałganem, ob. Łajdak, Szelma.*

Gałganiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) zbierająca i przedająca gałgany. 2) = *fig.* złego charakteru kobieta.

Gałganiarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) zbierający i przedający gałgany. 2) = *fig.* zły człowiek.

Gałganica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobieta nikczemna, nic warta, *ob. Łajdaczka.*

Gałganowaty, a, e, *p.* nieco gałgański, zakrawający na gałgana.

Gałganowy, a, e, *p.* 1) od galganu rośliny. *Korzeń gałganowy.* 2) = łachmanowy.

Gałgant, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Cytwar gałganowy* (Kaemferia galanga), roślina, której kłąb i bulwy mają smak i woń imbieru, rośnie w Ind. Wsch. Błędnie mniemano dawniéj, że znany w handlu korzeń *gałganowy v. gałgantowy* pochodzący z *galgantu gałgana* (Alpinia galanga), jest z powyższéj rośliny.

Gałgantowy, *ob. Gałganowy.*

Gałgański, a, ie, *p.* odarty, lichy. *pał. Po gałgańsku,* podle, nikczemnie, sposobem szelmowskim.

Gałgańsko, *ps.* odarto, licho, chudo; podle, nikczemnie.

Gałgaństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) to, co na nic nie warte, gałgany, łachmany. *To gałgaństwo. Nakupił gałgaństwa.* 2) = postępek nikczemny, niegodziwy. 3) = *fig. zb.* hołota, nędzarze.

Gałka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kulka. *Gałka z kości słoniowéj,* służąca do gry zwanéj bilardem, *ob. Kula billardowa. Dzwonnica z gałką na wierzchu. Gałka do wotowania cichego. Gałka biała, gałka czarna. Gałki u łóżka. Gałka u wilka* (od komina). *Gałka u szpady. Gałka u tylnej części armaty. Gałką z wosku, z papieru, z chleba. Gałka oczna,* cialko mniéj więcéj kuliste z błon i płynów złożone. 2) *Gałka cyprysowa,* zam. szyszka cyprysowa. *Gałka muszkatowa* (nux moschata), owoc rośliny: *Muszkatowiec zwyczajny* (Myristica moschata), z gałek muszkatowych otrzymuje się tak zwane *masło muszkatowe* (butyrum macidis). 3) *Gałki morskie* (pilae marinae *v.* aega gropilae), szczątki liści rośliny *wełło morskie* (Zostera marina) pozbijane bałwanami morskiemi w niewielkie bryłki; używały się dawniéj w wielu chorobach, jako zawierające w sobie wiele jodu i bromu 4) = *kuch.* z ciasta, z mąki, służące do tuczenia drobiu lub z mięsa siekanego używane do potraw, albo z ryby. 3) = *fig. Stracić gałkę,* t. j. leb, głowę.

Gałkodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Eucalyptus), roślina zwana in. *Rozdrębem.*

Gałkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. min.* in. *Sferulit,* minerał z liczby bezwodnych alkalicznych krzemianów.

Gałkówki, ek, *blp. ż. geol.* in. *Globozyty,* gatunek skamienialych ślimakowych muszli, ze skrętami kulistego kształtu.

Gałucha, y, *lm.* **y,** *ż. v. w lm.* **Gałuchy,** *ż. bot.* (Oenanthe), in. *Przewłoka,* niek. *kropidło,* roślina z rodziny *baldaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwuslupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *giersz v. giersz wodny, v.* = *końskі v. wodny koper* (O. Phelandrium) zwany niek. *konkoprzycą,* rośnie w wodach stojących, błotnistych, zwykle między ajerem, łodygę ma dętą, rozłożysto-gałęzistą, kwiaty białe; = *dęta* (O. fistulosa), korzeń ma włóknisty, między włóknami jest zwykle kilka bulwek, łodygę dętą; rośnie w rowach, na błotach; rośliny téj żadne bydle nie tyka; użyta wewnątrz sprawia drganie członków, kurcze lub konwulsje, sok z niéj wyciśnięty ma własność truciznową.

Gałuszka, i, *lm.* **i,** *ż. posp.* 1) galeczka, galka z mąki, kluseczka lub gałka z mięsa siekanego. 2) = *bot.* a) główka u ziół z nasionami. *Główką v. gałuszka u lnu. Gałuszka maku,* makówka; b) = owoc na drzewie dopiero zawiązany po odpadnięciu kwiatu. c) = (Pilularia), roślina należąca do gromady *korzenioziarnowych paproci* (Rhizospermae), in. *Rozgubka,* a dawn. niek. *Paprotnicą* zwana; gatunek: = *kulisto-owocowa* (R. globulifera), ścieląca się, mocno do ziemi włóknami przyrosła, rośnie na miejscach mulistych. 3) = *ob. Pigułka. Gałuszki włoskie* (pilulae italicae Graevii) *med.* pigułki złożone z alony i siarkanu żelaza wyprażonego.

Gałuszyć, ył, y, *scz. nd. posp.* ogłuszać, bałuszyć, bałuch czynić.

Gamba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (z włos.) *muz.* rodzaj altówki dawniéj używany. 2) = *zool.* zwierzę z rodzaju *dydelfów* (Dydelphus Azarae).

Gambit, u, *lm.* **y,** *m.* (z pers.) termin szachowniczy, oznaczający wyrzucenie pionków przed giermkowych.

Gamgać się, ał—, a—, *stz. prow.* dyndać się, koły sać się, chwiać się.

Gamma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *muz.* szereg tonów kolejnych, do tonacji należących, od pierwszego czyli *toniki,* do ostatniego czyli *oktawy.*

Gammarograficzny, a, e, *p.* należący do gammarografji.

Gammarografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie rozmaitych gatunków raków.

Gammarolit, u, *blm. m. min.* rakowy kamień; rak skamieniały.

Gammarologiczny, a, e, *p.* należący do gammarologji.

Gammarologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *zool.* nauka o rakach.

Gamologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka, traktat o małżeństwie.

Gamoń, nia, *lm.* **nie,** *m.* **Gamuła, y,** *lm.* **y,** *m.* człowiek ani be ani me, gap'. *Wielki on prostak i gamoń. Z czego się ten gamoń śmieje? ob. Gap'.*

Gamorzyć, ył, y, *scz. nd. prze.* gaworzyć chełpliwie, junaczyć się.

Gamracić się, ił—, i—, *stz. nd.* zalecać się, umizgać się. *Gamracić się z kim.*

Gamracja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Gamractwo.*

Gamracki, a, ie, *p.* fryjerski, libertyński. *Pieśni gamrackie.*

Gamractwo, a, *lm.* **a,** *n.* fryje, gachowstwo, poruhstwo. *Wdał się w nieczystość cielesną albo w gamracją.*

Gamrat, a, *lm.* **ci, m.** 1) towarzysz, wspólnik. 2) = zalotnik, gach, zakochany w mężatce. 3) = *w loice znaczy jeden z przykładów na bazyliszka, lub krokodylca, słowem na dwój-lub trójgańcowego mylnika. Oto on: Jeżeli się mam żenić, to mogę poślubić niewiastę ładną, lub brzydką, starą lub młodą, bogatą lub ubogą. Ładna miéć będzie zalotników; brzydka zmusiłaby do niewiary. Stara obrzydliwy koczkodan; młoda to gąska. Bogata chciałaby, żebym był jéj pachołkiem, a przy ubogiéj, byłoby mi i chłodno i głodno. Skoro tak, przeto dobrze mi bez żony.* Porówn. *Babożeń.* 4) = *myś.* odyniec w porze odbywania popędu płciowego.

Gamratka, i, *lm.* **i,** *ż.* fryjerka, nałożnica. *Męża w podejrzeniu ma, że przy niéj sobie gamratkę chowa.*

Gamratliwy, a, e, *p.* do gamractwa skłonny. *Kierunek jednéj farby lepszy, niżeli pstry, a gamratliwy.*

Gamratny, a, e, *p. ob. Gamracki.*

Gamratować, ował, uje, *scz. nd.* zalotny stroić, miłować, dworzyć. *Gamratować komu,* być z kim w stosunkach miłośnych.

Gamuła, y, *lm.* **y,** *ż* 1) *ob. Gamoń.* 2) = bydle od urodzenia nie mające rogów.

Gamut, a, *lm.* **y,** *m.* (z an.) najniższa nuta w nowéj skali muzycznéj; nowa skala muzyczna.

Gan, u, *lm.* **y,** *m. leś.* wierzch wzgórza pasmem cią-

gnącego się, lub wysoki brzeg parowu lasem pokryty. *Gany bukowe.*

Ganasze, ów, *blp. m. prow.* boki szczęk u koni.

Gancarczyk, Gancarka, Gancarnia, Gancarski, Gancarstwo, Gancarz, Gancarzowa, Gancarzowy, *ob. Garncarzyk, Garnczarka, Garnczarnia,* i t. d.

Gandazula, i, *lm. e, ż. bot.* (Hedychium), roślina, zwana także *Wianecznicą, Wianecznikiem.*

Gandziara, y, *lm. y, ż. prow. rub.* batog, korbacz. *Dać komu gandziarą.*

Ganek, nku, nki, *m.* 1) galerja, korytarz, *ob. Korytarz.* 2)=(w kopalniach) przejście podziemne, galerja. 3)= *mor.* ganek okrętowy. 4)= otoczenie balasowe zewnątrz domu, *ob. Balkon, Krużganek.* 5)= (w kościele) galerja; miejsce dla śpiewaków, chór. 6)= *for.* w działobitni zostawiony przechód na okół strony zewnętrznej przedpiersienia. *Ganki podkopowe,* podziemne minowe galerje. 7)=nick. zam. miejsce ustronne, prewet. *Poszedł na ganek.*

Ganesa, y, *blm. m. mit.* u Indjan, bóg mądrości.

Gang, u, *lm. i, m.* (z niem.) 1) bicie perpendykułu lub sprężyny w zegarkach; odgłos tego bicia. 2)= *górn.* chód podziemny; wykopany pod ziemią przechód. 3) *w lm.* **Gangi,** ławki u statków, na których siedzą wiosłem robiący.

Ganga, i, *blm. ż. mit.* u Indjan, bogini wód. *Ganga-Gramma,* szatan-kobieta.

Ganglje, jów, *blp. m.* sploty nerwów.

Gangljonarny, Gangljowy, a, e, *p. an.* mający węzły, zwoje.

Gangrena, y, *lm. y, ż. ob. Zgorzelina.*

Gangrenisty, a, e, *p. ob. Zgorzelinowy.*

Ganiać się—, ał, a—, *złz. częst. ob. Gonić się.*

Ganiciel, a, *lm. e, m.* ten, który gani, *ob. Gańca.*

Ganicielka, i, *lm. i, ż.* która gani.

Ganić, ił, i, *scz. nd.* niedoskonałości wytykać i zadawać. *Ganić kogo, co. Ganić komu co,* strofować kogo o co. *Ganić przed kim kogo, co. Ganić wyrok sądowy,* nie uznając go, appellować.

Ganiebny, a, e, *p. nieuż.* haniebny, godny nagany, naganny.

***Ganiec, ńca,** *lm.* **ńce,** *m. fil.* (lemma) będący kagańca w izbie i trzygańca na niebie źródło-słowem, jest zdanie od innéj jakiéj umiejętności pożyczone, a przedmiot nasz objaśniające. Wszystkie nauki pożyczają gańców od filozofji. Prawdo- i wiedzoblamy są dla wszech nauk dobroczynne gańce.

Ganienie, a, *lm. a, n.* czynność wyrażona przez słowo *Ganić.*

Ganimed, a, *blm. m. mit.* syn Trosa i Kalliroi, królowskiéj pary trojańskiéj, dziecko śmiertelnéj krwi, które porwał Zéus, przeobraziwszy się w orła, unieśmiertelnił i uniosł z sobą do Olimpu, a zrobił swoim podczaszym, ukazuje się jako przecudnie piękny młodzieniec. Heba przedstawia *niebiańskiéj,* a Ganimed *ziemskiéj* młodości krasę.

Ganit, u, *lm. y, m. min.* nazwa minerału, składającego się głównie z glinianu cynku; krystallizuje się w ciemnozielone, twarde oktaedry; różnokształtny jest zo *spinelem cejlańskim.*

Ganjawas, a, *lm. y, m.* mały turecki statek.

Gankiel, kla, *lm.* **kle,** pewnego rodzaju naczynie w hutach szklanych.

Ganna, y, *blm. ż. mit.* wieszczka giermańska, o której donosi Djo Kassjusz.

Gantan, a, *lm. y, m.* moneta magindańska (21 kongon, czyli 10 piastrów hiszpańskich) =12 rub. 45 kop. = 83 zł.

Ganymedes, a, *blm. m. mit. ob. Ganimed.*

Ganza, y, *lm. y, ż.* moneta peguańska z miedzi i cyny =około 3 kop. *v.* 6 gr.

Ganba, y, *lm. y, ż. nieuż.* hańba, ganienie, nagana.

Ganca, y, *lm.* **ce,** *m.* ganiciel, który wszystko gani.

Gap', ia, *lm.* **ie,** *m.* 1) gluptas, gawron, dziwujący się wszystkiemu, *ob. Gawron. Idź precz gapiu! Nie bądźże takim gapiem.* 2)=gra w karty, którą także *kasztelanem* zowią. 3)=*zool.* (Sula) ptak z rzędu płetwonogich; gatunki jego: 1=*biały* (S. bassana). 2=*czarnosterny* (S. capensis). 3=*białobrzuchy* (S. parva). 4=*czerwonodzioby* (S. piscatrix).

Gapa, y, *lm, y, ż.* 1) *posp.* wrona. 2) = *fig.* głupiec, gap'.

Gapić się, ił—, i—, *złz. nd. ob. Gawronić.*

Gapień, iał, ieje, *sn. nd.* gapiem się stawać; odurzonym być; dziwić się nad wszystkiém.

Gapiowato, *ps.* głupowato.

Gapiowatość, ści, *blm. ż.* gapiowaty układ człowieka; przymiot gapia.

Gapiowaty, a, e, *p.* na gapia zakrawający; głupowaty. *Mina gapiowata.*

Gar, a, *lm. y, m. prow.* wielki garnek.

Gara, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dziura w drzewie wyciosana, dziura od szpunta u beczki, kadzi, i t. d. *W drzewie tém wytnicj garę na wylot, ob. Garować.* 2)=ogrzewadło, fajerka, garnek z żarzącémi się węglami. *Baba ma garę pod nogami.*

Garauchir, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Gwidnaw.*

Garantować, *ob. Gwarantować.*

Garb, u, *lm.* **y,** *m.* 1) naturalna wyrosłość na grzbiecie. *Garb wielbłądzi.* 2)= (gibbosis) *med.* skrywienie kolumny pacierzowéj w którąkolwiek stronę, wrodzone lub nabyte w skutek niektórych chorób *np.* angielskiéj, rozmiękczenia kości, i t. p. Porównaj: *skosność, przodowygięcie, tylopochyłość. Mieć jeden garb z przodu, drugi z tyłu. Schylać się pod garbem, chodzić złamanym.* 3)= *garby gór, dróg,* t. j. wydatności, nierówne wysokości. 4) *garby,* zmarszczki (w bieliźnie, w sukniach). *Płótna maglują, aby się garby wygładziły.* 5) *garb na nosie,* wypukłość na nosie.

Garbacić, ił, i, *scz. nd.* garbatym czynić; *przen.* robić w czém wypukłości, nierówności, wzgórza. *Kret kopie, grzebie i garbaci ulice w ogrodach.*

Garbacieć, iał, ieje, *sn. nd.* garbatym się stawać, garbu dostawać.

Garbacizna, y, *lm.* **y,** *ż.* to co jest garbatém; garby.

Garbarczyk, a, *lm.* **ki,** *m.* czeladnik lub syn garbarski.

Garbarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która skóry garbuje, albo też żona garbarza.

Garbarnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* miejsce gdzie garbują, wyrabiają skóry.

Garbarski, a, ie, *p.* od garbarza, albo garbowania. *Garbarska kora. Garbarski nóż. Garbarskie ziele, v. Garbarskie ziarna; bot. ob. Sumak. Garbarski, v. Jeleni róg* (Rhus coriaria), roślina używająca się w garbarniach.

Garbarstwo, a, *blm n.* rzemiosło garbarskie.

Garbarz, a, *lm.* **e,** *m.* rzemieślnik od garbowania skór, skórnik, *ob. Każemiak, Białoskórnik. Garbarze do wyprawy skór na obówie używają pospolicie dębowej kory.*

Garbata, ej, *lm.* **e,** *ż.* mająca garb, ułomna.

Garbatka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* (Cyrtoma), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* szybkich. Gatunki: 1=*czarna* (C. atra). 2=*grubopięta* (C. nigra). 3=*brudna* (C. rufa).

Garbato, *ps.* z garbem; nierówno. *Garbato się trzymać, ob. Pochyło. Garbato wyglądać.*

Garbatość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) mienie garbu. 2)= nierówność, chropawość.

Garbaty, a, e, *p.* 1) mający garb, *Wielbłąd garbaty. Krogulca nos garbaty.* 2)=nierówny, chropawy. *Garbata droga.* **Garbaty, ego,** *lm.* **ci,** *m.* mający garb, ułomny.

Garbek, bku, *lm.* **bki,** *m. zdr.* mały garb. *Garbek łokietkowy,* u łokcia.

Garbić, ił, i, *scz. nd.* garbacić, krzywym robić; pochylać. *Wiek go garbi.* = **się,** *złz.* pochyło się trzymać. *Garbi się siedząc na koniu.*

Garbienie, a, *lm. a, n.* czynność wyrażona słowem *Garbić. Garbienie się,* pochyłe trzymanie się, *ob. Garbatość.*

Garbnik, u, *blm. m. v.* **kwas garbnikowy** (tannin) *chem.* substancja roślinna, nader cierpkiego, ściągającego smaku, obficie się znajdująca w galasie i korze dębowéj (stąd nick. *dębiczą* zwana); wydzielona ma postać żółtawéj massy; łącząc się: a) ze zwierzęcą skórą, tworzy nierozpuszczalny, nie podlegający zgniliznie związek, używane przeto do *garbowania* czyli wyrabiania skór materjały, mian. kora dębowa, zwykle *garbnikiem, (v. dębnikiem)* się zowią; b) z żelaznémi solami, tworzy błękitno-czarny osad (*garbnikan niedokwasu żelaza*), używający się do farbowania tkanin na czarno, fabrykacji atramentu i t. d.; rozciek kwasu garbnikowego (a stąd i atrament) od dłuższego na niego działania powietrza, rozpada się na *kwas galasowy* (podobny do garbnikowego, lecz nie garbujący skór) i *kwas elagowy; garbnikiem sztucznym* zowie się substancja roślinna dobyta z indychtu, żywicy, i t. d. przez kwas azotowy, własności prawie garbnikowych; używa się w medycynie jako pierwiastek ściągający.

Garbnikan, u, *lm. y, m. chem.* ogólna nazwa chemicznych połączeń kwasu garbnikowego, *v.* garbniku z zasadą; czarna sól będąca *garbnikanem* lub galasanem okwasu żelaża używa się do farbowania tkanin i fabrykacji atramentu, *ob. Sol.*

Garbnikowate rośliny (Coriarieae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych,* należący do podklassy 1széj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Garbnikowy, a, e, *p.* od garbnika, właściwy jemu. *Smak garbnikowy.* **Garbnikowy kwas,** *chem. ob. Garbnik.*

Garbonos, a, *lm.* **y,** *m.* **Garbonosy, a, e,** *p.* nosa wypukłego, garbatego.

Garboryb, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Curtus), ryba koścista, należąca do rzędu *Bezskrzelnych.*

Garbować, ował, uje, *scz. nd.* 1) skórę wyprawiać. 2)=*fig. garbować kogo, v. komu skórę,* wybić kogo, wybatożyć, ukarać dobrze.

Garbowanie, a, *lm. a, n.* wyprawianie skór. *Do garbowania skór potrzebują dębowéj kory.*

Garbowiny, win, *blp.* drzewne wyrzutki garbarskie, które posłużyły do garbowania skór; mogą one się używać na opał, na pognój, mian. dla wzbudzenia sztucznego ciepła w inspektach; zmieszane z gliną, służą do robienia tak zwanych *dachów dorhowskich.*

Garbownik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Coriaria), roślina, bl. niek. *Skąpią* zwana.

Garbuś, a, *lm.* **y,** *m.* **Garbusek, ska,** *lm.* **ski,** *zdr.* człowiek garbaty, ułomny.

Garbuz, a, *lm.* **y,** *m. ob. Arbuz, Harbuz.*

Garcarstwo, *ob. Garncarstwo.*

Garcowy, Garcówka, *ob. Garncowy, Garncówka.*

Garcynja, ji, *lm* **je,** *ż. bot. ob. Żółtopla* (Garcinia), roślina, jeden z jéj gatunków: *Garcynja żółta, Gumigutnik* (G. cambogia).

Garczek, *ob. Garnczek.*

Garda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) w rapirach, szpadach, pałaszach, to co ochrania pięść ręki; blacha otaczająca rękojeść.

Gardełko, a, *lm. a, n.* (*zdr.* od *Gardło*) i **Gardełeczko, a,** *lm. a, n.* (*zdr.* od *Gardełko*), małe gardło. *Gardełko słowika, skowronka.*

Gardenja, ji, *lm.* **je,** *ż, bot. ob. Przepyszlin* (Gardenia), roślina.

Garderoba, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) szatnica, pokój na schronienie szat lub sukien. *ob. Szatnia, Szatarnia.* 2) = suknie, szaty; wszystko co do garderoby należy. *Mieć piękną garderobę.*

Garderobiana, ej, *lm.* **e,** *ż.* **Garderobianka, i,** *lm.* **i,** *ż.* która ma dozór nad garderobą, szatna, szatnica.

Garderobna, ej, *lm.* **e,** *ż ob. Garderobiana.*

Garderobny, a, e, *p.* 1) od garderoby. 2)= **ego,** *lm.* **ni,** *m. ob. Szatny, Kamerdyner.*

Garderóbka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Garderoba*), mały pokój służący do chowania sukien, ubiorów.

Gardets, a, *blm. m. ob. Gardoel.*

Gardjan, *ob. Gwardjan.*

Gardlany, *v.* **Garlanny, Garlany, a, e,** *p.* gardłowy, od gardła. *Suchoty gardlane prędko śmiercią się kończą.*

Gardlica, y, *lm.* **e,** *ż. v.* **Gardliczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) samica gołębia gardlacza. 2)= *bot.* a) dawniejsza nazwa rośliny *Miechunek* (Physalis) i jej jagód. b) częściéj w *lm. Gardliczki, v. Garliczki* (Gendarussa), roślina.

Gardlinę, *v.* **Garlina, y,** *lm.* **y,** *ż.* snop prostéj a równéj słomy, kłoć, albo wiązka trzciny.

Gardłacz, *v.* **Garłacz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) wole na szyi mający. 2)= gatunek gołębia większy od pospolitego, tak zwany, że może nadąć swe wole prawie do wielkości całego ciała. 3) = *fig.* wiele i głośno gadający, lub też dobrze pijący.

Gardłeczko, *ob. Gardełko.*

Gardło, *v.* **Garło, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) część gardzieli najbliższa podgardła. *Gardło mię boli. Ból gardła, v. w gardle. Piecze, pali mię w gardle. Najeść się aż w gardle stoi, najeść się po gardło. Porwać, chwycić kogo za gardło. Gardło sobie, v. komu poderznąć. Nastąpić komu na gardło. fig. Siedzieć komu na gardle;* zmuszać kogo do czego. *Z gardła, co gardła, całém gardłem;* jak najgłośniéj, z całego głosu. *Wrzeszczeć co gardła, z całego gardła, wszystkiém gardłem. Śmiać się na całe gardło. fig. Wydrzeć co komu z gardła;* odebrać co komu. *fig. Przez gardło cały majątek przepuścić;* roztrwonić majątek na wytworne życie. *Jest, v. stoi mi kością w gardle;* rzecz jaka albo osoba przykrą mi, nieznośną jest. *W gardle nieprzyjacielskiém być;* mieć go na karku, na sobie. 2) = życie, głowa. *fig. Uciekać, uchodzić, ujść z gardłem. Gardło dać, stracić, położyć; zbyć gardła;* stracić życie. *Na gardło komu odpowiedzieć;* na śmierć go wyzywać. *Na gardle karać;* na życie, albo śmiercią karać. *Gardłem darować,* t. j. życiem. *Gardło brać;* zabić. *Pod gardłem;* pod karą śmierci. *Zakazać pod gardłem. Na gardło;* na śmierć. *Gardłem przypłacić. Zobowiązać się pod gardłem. Do gardła;* do ostatka, ze wszystkich sił, do ostatniéj kropli krwi. *Gardłem pachnąć;* śmierć za sobą ciągnąć. 3) = wyrosłe gardło gardlacza, *ob. Wole. Gardła od nieczystéj wody narastają.* 4) = *ptaka;* wole, podgardle. 5) = *u bydląt niektórych;* wole bydląt, *ob. Podgarle, Wole.* 6) = wyrzynek skóry zwierzęcéj pod zwykłém gardłem. *Kunie gardła. Lisie gardła.*

Gałdłodech, v. Garłodech, a, *lm.* **y,** *m.* (Synbranchus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Wężowatych.*

Gardłodół, v. Garłodoł, oła, *lm.* **oły,** *m. zool.* dołek powyżéj mostka u spodu krtani.

Gardłopłetwy, v. Garłopłetwy, a, e, *p. zool.* mający płetwy pod gardłem. *Ryby gardłopłetwe.*

Gardłopłoki, v. Garłopłóki, ów, *blp. med.* środki do płókania gardła.

Gardłować, Garłować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *przez.* wdawać się w niebezpieczeństwo życia. 2) = *za kogo, za co;* obstawać, stawać w obronie czego; wiele mówić, rozprawiać. *Gardłować w czyjéj sprawie.*

Gardłowanie, Garłowanie, a, *lm. a, n.* 1) *przez.* narażanie się na śmierć. 2) = *za kogo, za co;* obstawanie, stawanie w obronie czego; rozprawianie, dowodzenie.

Gardłowaty, Garłowaty, a, e, *p.* wołaty, gardłacz, gardlaczka, *ob. Wołowaty.*

Gardłowy, Garłowy, a, e, *p.* od gardła. *Gardłowe, v. gardlane suchoty. Gardłowa sprawa;* kryminalna. *Gardłowy sąd, ob. Kryminalny. Gardłowa kara. Gardłowy wrzód. Gardłowy głos.*

Gardnie, *ps. nieuż.* z pogardą, gardząc.

Gardoel, a, *blm. m. mit.* litewski bóg wichrów i nawałności morskich. Był to okropny olbrzym, przesiadujący kędyś śród morskich brodów, któremu wiatry były posłuszne. Skinieniem ręki wzniecał, lub skromił nawałnice wodne. Kapłan jego nazywał się *Sygonolt.* Inne imiona jego: *Gardueldyis, Gardeoajtys, Gardets, Perdoite, Perdoitus.*

Gardoeldyis, a, *blm. m. mit.* Eol litewski, *ob. Gardoel.*

Gardunit, a, *blm. m. mit.* brat Swieczpaukszтyna, Pryparszasa i Goniglisa, Dewajtas litewski, jest opiekun jagniąt, rozmnażający i błogosławiący owczarnię.

Gardyny, yn, *blp. prze. ob. Firanka.*

Gardzenie, a, *lm. a, n.* pogardzanie, wzgarda; pogarda, *ob. Gardzić.*

Gardziciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten co pogardza, pogardzający.

Gardzicielka, i, *lm. i, ż.* ta, co pogardza, pogardzająca.

Gardzić, ił, i, *scz. nd.* pogardę okazywać, nie cenić, nie ważyć, nie szacować. *Nie trzeba nikim gardzić. Jako ludźmi gardzisz, tak też tobą gardzą wszyscy. Gardzić radami. Gardzić niebezpieczeństwy. Gardzić przyjaźnią, ob. Pogardzać, Wzgardzić.*

Gardziel, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *an.* kanał pokarmowy (Aesophagus), poczynający się w gardle, którym pokarm przechodzi do żołądka, to jest leżący między połykiem a żołądkiem. *Majętność swoję przez gardziel przelać;* utracić. *fig. Po gardziel w siebie nalać.* 2) = *an.* daw.

kanał oddechowy, rura oddechowa w zwierzętach, krtań (trachea). *Inszy jest gardziel, którym jemy i piejemy, a inszy, którym mówimy i śpiewamy.* 3) = *zool.* kraina szyi poniżéj podgardla, przód szyi. 4) = dziura w wierzchu pieca, aby przez nię wychodził wyziew węgli palących się i wiatr, który je rozżarza, *ob. Czeluść.* 5) = niebezpieczne miejsce między górami; przerwa; wir na morzu.

Gardzielnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Melastoma), roślina, zwana także *Czarnopyskiem, Zaczernią.*

Gardzielny, Gardzielowy, a, e, *p.* od gardziela, w gardzielu będący. *Gardzielny wrzód. an. Arterja gardzielna* (aesophagea).

Gardziołko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Gardło, Gardziel*), małe gardło. *Gardziołko głosowe*; krtań. *Wpada czasem potrawa w gardziołko głosowe i zatém dusi.*

Garełko, *ob. Gardełko.*

Gareuajtys, a, *blm. m. mit. ob. Gardoel.*

Gargalizm, u, *blm. m.* (z grec.) łechtanie, szczególniéj przeciwne naturze.

Gargaryzm, u, *lm.* **y,** *m.* 1) płókanie gardła. 2) = czóm gardło płóczą, *ob. Płókanie.*

Gargaryzować, ował, uje, *scz. nd.* gardło płókać, gardłem gległotać. *Saletry z krynicznq wodą umieszawszy, na stronę bolejącego zęba gargaryzować.*

Garkoskrób, a, *lm.* **y,** *m. żart.* darmojad, darmochléb, próżniak.

Garkowiec, Garnkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* lawet; kamień po wierzchu pieco śliski, składający się po większéj części z glinki; robią z niego naczynia, które dla większéj twardości wypalają się w piecach garncarskich.

Garkowy, Garnkowy, a, e, *p.* od garka, *ob. Garnek. Piec garnkowy chemiczny.*

Garkuchenny, a, e, *p.* od garkuchni, z garkuchni. *Garkuchenny plac. Garkuchenna potrawa.*

Garkuchmistrz, a, *lm.* **e,** *m.* **Garkuchnik, a,** *lm.* **cy,** *m.* utrzymujący garkuchnię.

Garkuchmistrzyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* utrzymująca garkuchnią.

Garkuchnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* zwyczajna, niewyszukana, pospolita traktjernia.

Garkuchnik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Garkuchmistrz.*

Garlanny, Garlany, *ob. Gardlany.*

Garleta, *ob. Galareta, Nazimne.*

Garlica, Garliczka, Garliczki, Garlina, *ob. Gardlica, Gardliczka,* i t. d.

Garłacz, Garło, Garłodech, Garłodół, Garłopłetwy, Garłopłóki, Garłować, Garłowanie, Garłowaty, Garłowy, *ob. Gardlacz, Gardło, Gardłodech,* i t. d.

Garm, a, *blm. m. mit.* normandzki pies piekielny, Cerberowi odpowiedni, syn Loka i Angerbody, wierny brat, sługa i pomocnik Heli, poczwara tak sroga, iż sam opis jéj zadałby śmierć słuchaczom. Splodził z olbrzymki *Gueglę* dwoje szczeniąt: *Skolla* i *Hatego*, psów, lub wilków piekielnych. Inne imię jego *Gram.*

Garmont, *druk.* (u cecerów), *ob. Korpus.*

Garnąć, ął, ie, *scz. nd.* garścią w kupę zsuwać, zbierać, grabić. *Garnąć do siebie. Garnąć pod siebie. Na widok niebezpieczeństwa kura garnie pod siebie kurczęta. fig. Garnąć pod siebie;* podbijać pod swą władzę, chować dla siebie, *ob. Zagarnąć.* = **się,** *złz.* dążyć gdzie, brać się, chronić się gdzie śpiesznie. *Garnąć się do pracy, do nauki. Garnąć się do urzędu. Garnie się do niéj. Garnie się jak może;* stara się wynieść wszelkiemi sposobami.

Garncarczyk, *v.* **Gancarczyk, a,** *lm.* **i,** *m.* czeladnik lub syn garncarski.

Garncarka, Garncarnia, Garncarski, Garncarstwo, Garncarz, Garncarzowa, Garncarzowy, *ob. Garncarka, Garncarnia, Garncarski* i t. d.

Garncowy, *v.* **Garcowy, a, e,** *p.* od garnca, zawierający w sobie cztery kwarty.

Garncówka, *v.* **Garcówka, i,** *lm.* **i,** *ż.* naczynie zawierające w sobie garniec, albo cztery kwarty.

Garnczarka, *v.* **Garncarka,** *v.* **Gancarka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) żona garnczarza. 2) = która robi garnki. 3) = która przedaje garnki.

Garnczarnia, *v.* **Garncarnia,** *v.* **Gancarnia, i,** *lm.* **ie,** *ż.* warsztat garnczarski, gdzie się wyrabiają garnki.

Garnczarski, *v.* **Garncarski,** *v.* **Gancarski, a, ie,** *p.* od garnczarza. *Gancarska glina. Gancarski piec. Gancarskie koło, warsztat.*

Garnczarstwo, *v.* **Garncarstwo,** *v.* **Gancarstwo,** *v.* **Garcarstwo, a,** *lm.* **a,** *n.* rzemiosło garnczarskie.

Garnczarz, *v* **Garncarz,** *v.* **Gancarz, a,** *lm.* **e,** zdun, który garnce, albo garnki robi. *Garncarz garncarza nienawidzi, przys.*

Garnczarzowa, *v.* **Garncarzowa,** *v.* **Gancarzowa, ej,** *lm.* **e,** *ż. ob. Garnczarka*

Garnczarzowy, *v.* **Garncarzowy,** *v.* **Gancarzowy, a, e,** *p.* do garnczarza należący. *Dom garnczarzowy. Rola garnczarzowa.*

Garnczek, Garczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* *v.* **Garnek, nka,** *v.* **garka,** *lm.* **nki,** *v.* **garki,** *m.* (*zdr.* od *Garniec*), zwyczajne gliniane lub żelazne naczynie do gotowania. *Garnczek od wody, od mléka, od masła. Garnczek wody, mléka, masła, v. z wodą, z mlékiem, z masłem. Garnek gliniany. Garnek żelazny. W cudze garki rad zagląda, przys. Kocieł garkowi przygania, a obadwa smołą, przys. Ciemno jak w garku. Woli każdy w swój garnek grosz rzucić niż w cudzy, przys. Nie sami święci garki lepią, przys.* mówiąc o łatwości zrobienia, dokonania czego. *Garnek papina, fiz.* i *chem.* (digestor papini), naczynie żelazne lub miedziane, ze szczelnie przystającém i mocno osadzoném wiekiem, za pomocą którego można temperaturę rozmaitych płynów podnieść daleko wyżéj nad punkt gotowania się; używa się do wyciągania rozmaitych części roślinnych przez wodę lub wyskok, do rozgotowania kości i t. d. *Garnki ogniste, art.* gatunek kul, napełnionych palnym materjałem, pękających w powietrzu.

Garnek, *ob. Garnczek.*

Garniec, nca, *v.* **garca,** *lm.* **nce,** *v.* **garce,** *m.* 1) wielki garnek do rozmaitego użycia. *Nie dbam o wielki garniec, kiedy się z małego najem, przys. Garnca natłuczonego dłużéj, przys. v.* latane zdrowie trwalsze, gorsze rzeczy dłużéj trwają. 2) = miara średnia do mierzenia rzeczy sypkich i ciekłych; dzieli się albo na 2 półgarce, albo na 4 kwarty, albo na 16 kwaterek. *Garniec* ma w głąb' cali 7, ćwierci 2 i ósmą część cala; na szerz cali 1, ćwierci 3 i ósmą część cala.

Garnirować, ował, uje, *scz. nd.* bramować, obszywać co w koło ozdóbkami. *Garnirować suknią wstążkami, koronkami.*

Garnirowanie, a, *lm.* **a,** *n.* bramowanie, obszywanie. *Garnirowanie u koszuli, u sukni.*

Garnirunek, nku, *lm.* **nki,** *m. ob. Garnirowanie. Garnirunek z wstążek.*

Garnitur, u, *lm.* **y,** *m.* 1) całkowite ubranie męczyzny. *Garnitur czarny, granatowy.* 2) = *prze. ob. Garnirowanie.* 3) = sztuki stroju, naczyń lub mebłów dobrane; dobór, całość czego. *Garnitur klejnotów. Garnitur guzików. Garnitur do kawy.*

Garniturowy, a, e, *p.* dobrany. *Szklanki garniturowe.*

Garnizon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) warunek, część wojska obrócona na bronienie i straż miasta. *Garnizonem stać, ob. Załoga, Osada.*

Garnizonny, *v.* **Garnizonowy, a, e,** *p.* od garnizonu, tyczący się garnizonu.

Garnkowiec, *ob. Garkowiec.*

Garnuszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Garnczek, Garnek*). **Garnuszeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Garnuszek*). *Garnuszeczek fajansowy, gliniany. Garnuszeczek od śmietanki.*

Garomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie za pomocą szklanek, albo flasz z wodą.

Garować, ał, uje, *scz. nd.* 1) dziurę w drzewie robić. *Garę wyrąbać.* 2) = (o wietrze) *garuje wiatr,* t. j. bokiem w żagle dmie, *ob. Garuga.*

Garowy, a, e, *p. hutn.* (wł. wytapiający) np. *bieg świeżenia* (*v. fryszowania*) *surowca garowy*, zowie się taki bieg tego processu, gdy surowiec, przebywając strumień wciskanego do ogniska miechami powietrza, traci swą ciekłość i zbliża się do żelaza lanego; gdy zaś nie traci swych własności, wówczas bieg świeżenia zowie się *surowy; garowemi dodatkami* zowią się substancje bogate w niedokwasy żelaza, jak np. zendra i zasadowe krzemiany żelaza.

Garrota, y, *lm.* **y,** *ż.* (z hisz.) narzędzie do zadawania

śmierci, mian. duszenia przestępców.

Garson, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) chłopiec służący w sklepie, traktjerze, kawiarni i t. p.

Garstka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Garść*), **Garsteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Garstka*) mała garść. *fig. Garść, garstka, garsteczka ludzi, żołnierzy. Garstka mężnych, ob. Przygarść.*

Garściany, a, e, *p. ob. Garściowy.*

Garściowe, ego, *blm. n. bart.* dar dobrowolny od bartnika składający się z plastru miodu, udzielany oficjaliście do ukroju wysłanemu.

Garściowy, a, e, *p.* od garści, takiéj ilości lub wielkości, ile garść zmieści; garściami brany.

Garść, ści, *lm.* **ście,** *ż.* 1) ręka albo dłoń skrzywiona dla garnięcia, lub objęcia czego. *Wziąć co do garści. Trzymać w garści. Brać, dawać, rozrzucać pieniądze garściami. Z garści mu wypadło. fig. W garść chuchać,* ślinki połykać, straconéj nadziei żałować. *W garści mieć kogo, co, fig.* mieć w mocy swojéj. *Trzymać kogo w garści, fig. Wpaść komu w garść v. w ręce.* 2) = (jako miara) tyle, ile garścią objąć można. *Garść cukierków, soli, rubli. Garść włosów. Podwójna garść v. obie garście. Weź garść kwiatu pomarańczowego, ob. Szczypta.* 3) = wiązka, tak wiele, jak żeńca w ręce utrzymać może. *Zboże leży na garściach. Żąć na garści. Zbierać garście.* 4) = *fig.* mała liczba, *ob. Garstka. Garść wojska, żołnierzy.*

Garuga, i, *lm.* **i,** *ż. mor.* wiatr z boku, po którym jednakowo iść można. *Iść na garugę, flis. ob. Garować.*

Garun, a, *lm.* **y,** *m. or.* 1) skręcony postronek z chluby, służący do przymocowania rykli biegowych przez wierzch. 2) = bat z wici skręcony na orylów. *Garun stoi,* t. j. wisi na kołku przy skarbówce.

Garwy, ego, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Gerainta, a wnuk Erbina, jest brzeg morski, a w ogóle cel, do którego wszelaki Caer podąża, kres każdéj myśli i czynności.

Gary, ów, *blp.* 1) *mor.* sznury po obu końcach rei, któremi się podczas hysu żagiel kieruje. 2) = *prow.* wóz do przewozu drzew wielkich służący, *ob. Kary.*

Gas, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *ob. Gaz.* 2) = *nieuż.* uderzenie na kogo po cieniku. *fig. Mieć gas na kogo,* czuwać na kogo, mieć urazę. 3) = *nieuż. fig.* zguba, raz, cios. *Widzę, że się zbliża gas nieszczęśliwy.*

Gasiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który gasi.

Gasić, ił, i, *scz. nd.* 1) co się pali tłumić. *Gasić ogień, świécę, światło, ob. dk. Pogasić. Gasić pożar. Gaś! gaś!* gore! ratuj. *Gasić wapno. Gasić pragnienie. Wody dystylowane nie gaszą pragnienia.* 2) = *fig.* przewyższać, zaćmiewać. *Paw' swoją pięknością gasi wszystkie ptaki. Nowe imię gasi dawne, ob. Ćmić, Zakasowywać.* 3) = *fig.* uśmierzać, uspakajać. *Gasić niechęci, niesnaski.*

Gasidło, a, *lm.* **a,** *n.* naczynie *v.* narzędzie do gaszenia.

Gaskonada, y, *blm. ż.* (z fran.) chełpliwość, przechwalanie się.

Gasiświeczka, *v.* **Gasioświeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *żart.* ostatni w cechu, lub jakiejkolwiek społeczności. 2) = maszynka, która gasi świécę, gdy ta do oznaczonego miejsca się dopali.

Gasnąć, ął, śnie, *sn. nd.* 1) przestawać się palić, lub świecić. *Słońce gaśnie. Świeca gaśnie. fig.* zachodzi. *Dzień gaśnie. Gwiazdy gasną.* 2) = *fig.* zmniejszać się. *Gaśnie w nim zapał Tyle chwały czyi może w jednym dniu gasnąć?* 3) = *fig.* umierać, przestawać istnieć; konać. *Gasła na ręku swoich dzieci. Dom ten począł gasnąć.* 4) = *przy kim v. przed kim, przy czém v. przed czém;* tracić na wartości. *Przy takiéj piękności każda inna gaśnie.*

Gass, (moneta). *ob. Goz.*

Gasteraz, a, *blm. m. chem.* pierwiastek soku żołądkowego.

Gastralgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med,* cierpienie żołądka natury nerwowéj.

Gastrointestinalny, a, e, *p.* (z łac.) *med.* żołądkowo-kiszkowy.

Gastrologiczny, a, e, *p.* do gastrologji należący.

Gastrologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka i sztuka kucharska.

Gastromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rodzaj wróżenia u Greków za pomocą kobiéty ciężarnéj, albo brzuchomówstwa.

Gastronom, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) lubiący łakotki, łakotnis, smakosz; umiejący robić łakotki, smaczne jadło.

Gastronomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) upodobanie w łakotkach; sztuka robienia łakotek, smacznych potraw.

Gastrotomja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) *med.* operacja, za pomocą któréj otwiera się jama brzuszna.

Gastryczyzm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *med.* cierpienie żołądkowe znane pod imieniem niestrawności.

Gastryczny, a, e, *p.* pospolicie oznacza żołądkowy, *fizjol. Gastryczny sok* (succus gastricus), wyrabiający się w gruczołach osadzonych pomiędzy błonami wyścielającemi żołądek, przyczyniający się z innemi sokami do przeistoczania *chymu*, (pokarmu zamienionego w papkę). *Gastryczna gorączka*; gorączka pochodząca od niestrawności żołądka.

Gastrylog, a, *lm.* **owie,** *m.* mówiący brzuchem, brzuchomówca.

Gastrylogja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mówienie brzuchem, brzuchomówstwo.

Gastryca, y, *lm.* **e,** *ż.* kuper u ptaka, kustrzyca, guzica, huzica, rząp'.

Gaszek, szka, *lm* **kowie,** *m.* (*zdr.* od *Gach*) gamracik. zalotnis. *Wystrojony gaszek. Modni gaszkowie.*

Gaszenie, a, *blm.* czynność wyrażona słowem *Gasić.*

Gaszkować, ował, uje, *scz. nd.* gachować, gamratować, dworzyć, zalecać się kobiétom, *ob. Gachować.*

Gasztald, *v.* **Gaształd, a,** *lm.* **y,** *m.* *v.* **Gasztwa, y,** *lm.* **y,** *ż. bot. ob. Firletka Gaształd* (Lychnis chalcedonica), roślina o kwiatach pąsowych, różowych lub białych, pochodzi z Rossji południ., w ogrodach dość pospolita; godłem jest *gorącéj miłości.*

Gaszy, a, e, *p.* od gacha albo gachów.

Gaśba, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* zguba, śmierć pewna. *Wysłać na gaśbę,* na zgubę, na pobicie.

Gaśnienie, *v.* **Gaśnięcie, a,** *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Gasnąć.* = *ognia. fig.* = *rodu, familji, tronu, linji.* = *gwiazdy, słońca,* i t. d.

Gaśnik, a, *lm.* **i,** *m. chem.* nazwa dawana niekiedy *Azotowi.*

Gat, u, *lm.* **y,** *m.* blaszka czworograniasta, którą gwoździe nitują.

Gatka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* a) (volva) kielich bdeł; b) (ochrea) błona otulająca łodygę pochwową, powstająca z przydatków liściowych zrosłych zewnątrz liścia.

Gatki, tek, *blp.* gacie, podspodnie zwykle płócienne. *Być w gatkach. Mieć gatki na sobie. Chodzić w gatkach,* zam. być nieubranym.

Gatkowaty, a, e, *p. bot.* (ochraeformis), mówi się o ogonku liści niektórych roślin, jeżeli połączona z nim jest błona otaczająca łodygę, zwana (ochrea), jak u roślin *rdestowych* (Polygonaceae).

Gatunek, nku, *lm.* **nki,** *m.* 1) *fil.* pojęcie cząstkowe tego, co jest w jednotniku. * (species, die Art), gra także rolę w loice. Znaczy tu pojęcie niższe, lub pojęcie zakresu ciaśniejszego, w innem pojęciu zawarte. I tak np. wilk, lis, ogar, chart są gatunki psa. Porówn. *Rodzaj.* 2) = *h.nat. W układzie roślin Linneusza, gromady dzielą się na rzędy, rzędy na rodzaje, a rodzaje na gatunki. Gatunki ptaków, ryb, drzew, roślin.* 3) = jakiéj rzeczy, towaru. *Zły gatunek wina. Różnego gatunku. Wnajlepszym gatunku. Jednego gatunku ludzie, ob. Rodzaj.*

Gatunkować, ował, uje, *scz. nd.* na gatunki dzielić. = **się,** *złz. nd.* rozradzać się w nowe gatunki. *Pierwiastkowe rodzaje i gatunki skorupiaków wyginęły, ale w ich miejsce inne się gatunkowały i rodzajowały.*

Gatunkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* dzielenie na gatunki. *Gatunkowanie ryb, drzew, roślin.*

Gatunkowy, a, e, *p.* od gatunku. *Wyraz gatunkowy, gram.* odnoszący się do wielu przedmiotów, należących do jednego gatunku, stanowiących jeden gatunek, np. człowiek. *Ciężkość gatunkowa, fiz.* właściwa jakiéj rzeczy, *np,* metalów, *ob. Ciężar właściwy, v. gatunkowy.*

Gaua, i, *blm. ż. mit.* zwana od niemieckiego słowa die Gau, obszar polny, jest giermańska *Werra*, nabywająca znaczenia greckiéj *Gai.*

Gaubdaj, a, *lm.* **e,** *m. mit.* lapoński bęben czarnoksięski, *ob. Kannus.*

Gaut, a, *blm. m. mit.* giermański bohatér, drugi ojciec

Gotów, może tyle, co Hermlon, Irmin, Er. Inne imiona jego *Gautr*, *Got*.

Gautr, a, *blm. m. mit.* bohatér germański, *ob. Gaut.*

Gawa, y, *lm.* y, *ż. prze.* powieść bajeczna, bajka.

Gaweł, wła, *lm.* **owie**, i *zdr.* **Gawełek, łka**, *lm.* **łkowie**, 1) imię własne. *Ja o Pawle, ty o Gawle, przys. Mniejsza o to, co Paweł lub Gaweł na to powié. Czy Paweł, czy Gaweł, to mnie wszystko jedno.* 2) *Gawełek* u flisów zowie się kołek na końcu hamulca, za który sternik trzyma, gdy przez rudlem.

Gawęda, y, *lm.* y, *m.* i *ż.* ten lub ta, co lubi gawędzić, paplać; gadula. **Gawęda**, y, *lm.* y, *ż.* i *zdr.* **Gawędka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) gadanie, rozmawianie poufne, pogadanka, pogawędka, powieść z życia potocznego. *Dawniej ojcowie nasi gawędami się bawili, dziś stoliki zielone zajmują.* 2)= *prze.* członki wstydliwe chore. 3) = *bot. ob. Aster zależny* (Aster amellus), roślina ta zwana *gawędą* z tego powodu, iż wedł. ludowego mniemania ma niby wracać wigor członkom wstydliwym.

Gawędziarka, i, *lm.* i, *ż.* która gawędzi, papla, *ob. Gawęda.*

Gawędziarz, a, *lm.* e, *m.* który gawędzi, papla, *ob. Gawęda.*

Gawędzić, ił, i, *scz. nd.* mówić o rozmaitych rzeczach, paplać; gadać ni w pięć, ni w dziewięć.

Gawial, lu, *lm.* e, *m. przedpotopowy, geol.* (Crocodilus priscus), zwierzę świata pierwiastkowego z rodzaju jaszczurek, którego kopalne szczątki odkrywają w kamieniu wapiennym.

Gawiarz, a, *lm.* e, *m.* ten co prawi gawy, powieści stare, do prawdy niepodobne.

Gawiedź, dzi, *ż. zb.* chałastra, czeladź podlejsza dworska, wojenna, miejska; dużo ludzi, która jeść potrzebuje, *ob. Chałastra, Motłoch.*

Gawor, *v.* **Gowor, u**, *lm.* y, *m. nieuż.* mowa, rozmowa, rozprawa, *ob. Rozgowor*, niek. przen. zam. szelest. *Słychać drzew gowor.*

Gaworzyć, *v.* **Goworzyć, ył, y**, *scz. nd.* gadać ni to ni owo, pleść, paplać. *Papugi gaworzą.*

Gawot, a, *lm.* y, *m.* **Gawota**, *v.* **Gawotta, y**, *lm.* y, *ż.* (z fran.) rodzaj dawniejszego fran. tańca. *Grać gawota. Tańcować gawota.*

Gawron, a, *lm.* y, 1) *zool.* ptak podobny do kruka, ale mniejszy i nie tak czarny, lata z kawkami (Corvus coronae). W pogańskiéj wierze słowian, poświęcony był bogu Bajowi. *Gawron kracze.* 2)=emblema głupstwa, gil, gęś. *Patrzy gębę rozziewiwszy jak gawron.*

Gawronek, nka, *lm.* i, *m. zool. ob. Kormoran.*

Gawroni, a, e, *p.* od gawrona. *Gawroniе pióro.*

Gawronić, ił, i, *sn. nd.* i **Gawronić się**, *zlz. nd.* gapić się; z głupią ciekawością przypatrywać się czemu.

Gawronieć, iał, ieje, *sn. nd.* głupiéć, stawać się głupim.

Gawronię, cia, *lm.* **ęta**, *n.* pisklę gawronie.

Gawryło, *v.* **Hawryło, a**, *lm.* **owie**, *m.* gap', gawron, gil. *Oto Gawryło połocki!*

Gaz, u, *lm.* y, *m. chem.* (fluidum aeriforme), ciało podobne do powietrza, pary, (niek. dymu), nie dające się, chyba przy nadzwyczaj silném ciśnięciu, ze stanu lotnego na płyn lub ciało skrzepłe zamienić; prawdopodobne jest przypuszczenie, że gazy powstają z połączenia szczególnych ciał stałych z cieplikiem (a może też i światłem); wiele ciał prostych (chemicz. pierwiastków) i związków tego stopnia, *np.* kwasoród, wodoród, azot, chlor; połączenie wodorodu z azotem (ammonjak) z chlorem, jodem, kwas węglowy, i t. d. znanemi są tylko w postaci gazów; nawet niektóre sole, *np.* ammonjacka, bywają niek. gazami; = **duszący**, *ob. Azot;* = **kwasorodny**, *ob. Kwasoród;* = **chlorowy**, *ob. Chloryna*, i t. p. *gaz olejny*, jest lotném połączeniem wodorodu z węglikiem, zwaném gazem *wodorodnym nadwęglistym.* Polska nazwa gazu *Uleć.*

Gaza, y, *lm.* y, *ż.* gatunek krepy gładkiéj. *Gaza jedwabna, srebrna. Welon z gazy, ob. Gazowy.*

Gazda, y, *lm.* y, *m.* 1) *starosłowiańskie imię, spoty kane dziś jeszcze w Karpatach, znaczące gospodarza. *Siedzi zamożny gazda na wielkiéj polanie.* 2)=folwark, zabudowanie folwarczne (u gó ali karpackich).

Gazdynia, ni, *lm.* **nie**, *ż. prow.* (u ludu Karp.) gospodynia.

Gazeciarka, i, *lm.* i, *ż.* gazetami się bawiąca, nowiniarka.

Gazeciarski, a, ie, *p.* od gazet, właściwy gazetom. *Gazeciarskiego cechu ludzie. Styl gazeciarski.*

Gazeciarstwo, a, *lm.* a, *n.* 1) pisanie gazet, stan gazeciarza, *ob. Dziennikarstwo.* 2) = nowiniarstwo, gonienie za nowinami.

Gazeciarz, a, *lm.* e, *m.* 1) który pisze gazetę, *ob. Dziennikarz.* 2) = który gazety czyta, lubi, z nich rozprawia. 3) = nowiniarz, nowinki rozsiewający, za niemi się ubiegający.

Gazele, (*v.* Ghazele), *niecd. ż.* rodzaj wschodnich lirycznych poezij.

Gazella, i, *lm.* e, *ż. zool. ob. Antylopa.*

Gazeta, y, *lm.* y, *ż.* i *zdr.* **Gazetka, i**, *lm.* i, *ż.* (wyraz ten pochodzi od figury pewnego małego ptaka, zwanego w języku włoskim *Gaza*, którą umieszczano na czele pisma perjodycznego, udzielającego wiadomości publicznych). 1) pismo perjodyczne udzielające wiadomości publicznych. *Gazeta literacka, polityczna, ob. Dziennik.* 2) = *przen.* nowiny. *Bawić się zbieraniem gazet.*

Gazetny, a, e, *p.* od gazet. *Ekspedycja gazetna.*

Gazetta, y, *lm.* y, *ż.* moneta papiezka (7 Quatrini), 1,4 kop. = 2,8 gr.

Gazochemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) chemiczne badanie natury gazów.

Gazometr, u, *lm.* y, *m.* (z grec.) podłużna wąska szklanka z podziałami, za pomocą której wymierza się ilość danego gazu, co do objętości i wagi, in. *Gazomiar, Gazomierz; Rd. Równopływ*, stąd, że gazy z tych naczyń jednostajnie, czyli równo płyną.

Gazometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie gazów.

Gazomiar, u, *lm.* y, *m. v.* **Gazomierz, a**, *lm.* e, *m.* 1) *ob. Gazometr.* 2) = narzędzie służące do wymierzania gęstości powietrza, in. *Aerometr.*

Gazon, u, *lm.* y, *m.* (z fran.) murawa, plac przed domem murawą zarosły; trawnik.

Gazoterapja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* nauka o leczeniu chorób gazem lub parą.

Gazowy, a, e, *p.* 1) z gazy. *Welon gazowy*, t. j. z gazy, *ob. Gaza.* 2) = od gazu, podobny do gazu; ulotny. *Powietrze ma postać gazową, ob. Gaz.*

Gaża, y, *lm.* e, *m.* pensja z urzędu za służbę cywilną lub wojskową; płaca, pensja. *Gaża żołnierska, ob. Żołd.*

Gąbczastość, Gębczastość, *v.* **Gąbkowatość, Gębkowatość, ści**, *b'm. ż.* dziurkowatość; przymiot rzeczy, mającéj podobieństwo lub własności gąbki. *Gąbkowatością roli* zowie się jéj niespójność, od przerw oddzielających jéj cząstki.

Gąbczasty, Gębczasty, *v.* **Gębczysty**, *v.* **Gąbkowaty, Gębkowaty**, *v.* **Gąbkowy, a, e**, *p.* mający podobieństwo lub własności gąbki; nader dziurkowaty. *an.* massa kości wewnętrzna, szczególniéj kubiczną formę mających, zowie się częścią kości gąbczastą (pars spongiosa). *Gąbczaste, v. Gębczaste drzewo, leś.* a) drzewo, szczególniéj sosna, rosnąca na gruncie wilgotnym, która ma drewno dziurkowate, nie trwałe do budowy, a nawet na opał nie dobre. b) = drzewo, na którém gąbki się znajdują, i pod któremi drewno zwykle jest nadgniłe i nadpsute. *Gąbczasta, v. Gębczasta płatyna, chem. ob. Platyna.*

Gąbka, i, *lm.* i, *ż.* 1) (*v.* **Gębka**, *zdr.* od *Gęba*) usteczka. *Daj mi swéj gąbki*, t. j. daj mi pocałunek. 2) = (Spongia), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, gąbkowatych; rośnie po skałach w morzu; uważała się dawniéj za produkt roślinny; używa się do czyszczenia, ocierania i t. p. *Istna z tego człowieka gąbka*, t. j. wciąga wiele w siebie, pije. 3) = *v. Gębka jelenia;* gatunek grzyba bedłki; rośnie na nadpsutém drzewie, pełna wilgotności mlecznéj tak, że się trzęsie jak galareta. 4)= *med. ob. Trąd.* 5) = *płatynowa, ob. Platyna gąbczasta.* 6) = *ob. Hubka.*

Gąbkarz, a, *lm.* e, *m.* co gąbki zbiera, gąbkami handluje.

Gąbkowatość, *ob. Gąbczastość. Drzewa im więcéj w swych okręgach mają rdzenności, tém mniéj gąbkowatości.*

Gąbkowaty, *ob. Gąbczasty. Polipniki gąbkowate, zool.* jedna z gromad *Zwierzokrzewów*, *v. Zoofitów.*

Gąbkowce, ów, *blp. m. geol.* (*v.* fungity), gatunek koralowych gąbkowatych skamieniałości.

Gąbkowy, a, e, *p.* 1) od gąbki. 2) = *ob. Gąbczasty.*

Gąbr, *ob. Cząbr.*

Gądek, dka, *lm.* **dki**, *m. zdr. prze. ob. Gędziec.*

Gądziel, i, *lm.* e, *ż. bot. ob. Dąbrówka* (Ajuga), roślina soczysta, od pszczół, rogaciny i owiec bardzo lubiona.

Gąga, i, *lm.* i, *ż.* sztuka drzewa młodocianego, około 5 cali średnicy mająca, prosta i bez sęków, służąca do zbijania belek spławić się mających, *ob. Ramię* (u tafli browarczanéj).

Gąglić, ił, i, *scz. nd. posp.* przez nos (nie wyraźnie) mówić.

Gąpnik, a, *lm.* i, *m.* (Proto), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych*, szmurkowatych.

Gąsiątko, a, *lm.* a, *n. ob. Gąsię.*

Gąsienica, y, *lm.* e, *ż. zool.* wąsienica, wąsionka, niek. liszką zielną zwana. *Gąsiennica* wylęgłszy się z jajka, zamienia się po jakimś czasie na *pupkę*, która dopiero w motyla się przeobraża.

Gąsienicznik, a, *lm.* i, *m.* (Ceblepyris), *zool.* 1) ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *siwy* (C. canus). 2 = *popielaty* (C. Levaillantii). 3 = *czarny* (C. niger). 4 = *żółty* (C. flavus). 5 = *maskowany* (C. personatus). 6 = *płatkowiec* (C. lobatus). 7 = *czarnoprąg* (C. popuensis). 8 = *dwubarwny* (C. bicolor). 9 = *olowiasty* (C. Novae Guineae). 10=*okularowy* (C. perspicillatus). 11= *czarny* (C. fimbriatus). 12 = *rdzawobrzuchy* (C. aureus). 2) = (Ichneumon), drobny skrzydlaty owad, należący do gromady *Pszczołowatych*; koląc żywe gąsienice motylów, składa w nich swe jaja, skutkiem czego gąsienice przeobrażają się nie w motyle lecz w gąsieniczniki.

Gąsienicznikowaty, a, e, *p. zool.* podobny do gąsienicznika (owadu). *Owady gąsienicznikowate.*

Gąsieniczny, a, e, *p.* od gąsienicy.

Gąsień, nia, *lm.* **nie**, *m. bot.* (Scorpiurus), roślina zwana także *Pacierzyczką*, niek. *Gąsionką*, należy do klassy 15éj, działu *łuszczynkowych* (Siliquosa), wedł. ukł. Linneusza; gatunek: = *robaczkowaty* (S. vermiculatus).

Gąsierza, y, *blm. ż. bot.* (Beckmania), roślina trawiasta, należąca do klassy 3éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *robaczkowata* (B. erucaeformis), rośnie na Podolu.

Gąsię, ęcia, *lm.* **ęta**, *n.* i *zdr.* **Gąsiątko**, młoda gąska. *Młodym gąsiotkom szkodzi bardzo parzenie pokrzyw.*

Gąsionka, i, *lm.* i, *ż.* 1) *ob. Gąsienica.* 2) = *ob. Gąsień.*

Gąsior, Gęsior, a, *lm.* y, *m.* 1) rodzaj ptaka domowego. *Gąsior samiec, gęś samica, gąsięta młode. Kto chce wygrać gąsiora, trzeba ważyć kaczora, przys.* 2) = kuna żelazna, kloda, więzienie. *Do gąsiora wsadzić kogo, ob. Dyby.* 3) = dachówka szeroka, wierzchowa, łuby na prostych domach. *Do dachówek wyginanych narożnice są gąsiory.* 4) = *flis.* belka trójgraniasta, w zęby wycinana, którą spychają statek, gdy na haku stanie. *Dusić gąsiora;* nazywają flisy, kiedy stanąwszy na piasku, wpuszczają gąsiora, i nim podważając statek, z piasku spychają. 5)= naczynie do trunków, bania, flacha, butla. 6)= rodzaj zakrzywionego drąga u powozów. 7) = *Iść gąsiorem;* iść jeden za drugim, tak jak gromada gęsi lecących.

Gąsiorek, *v.* **Gęsiorek, rka**, *lm.* **rki**, *m.* (*zdr.* od *Gąsior*) szklanne naczynie do trunków.

Gąska, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Gęś*) 1) mała *v.* młoda gęś. 2) = sztuka żelaza. *Żelazo z kruszcu albo rudy wytapia się w sztuki gąskami lub gąsiami zwane.* 3) = rodzaj gry. 4) = część trafty = płytwy złożona ze czterech tafel *v.* dwunastu bal. 5) = posp. nazwa grzyba: *Stroczek lisica v. Str. pieprznik* (Merulius *v.* Agaricus Cantharellus). 6)= *fig.* człowiek głupi i wiele mówiący; dziewczyna głupowata, łatwowierna.

Gąsława, y, *blm. ż. bot.* (Chuquinaga), roślina.

Gąsłeczki, czek, *blp. ż. nieuż. ob. Gęśl.*

Gąstać, ał, a, *scz. nd. prow.* mrucześć, skrzypieć, szemrześć z niezadowolenia, burczeć.

Gąszcz, u, *lm.* e, *m.* 1) rzecz gęsta, płynne rzeczy; sos bardzo gęsty; powidło, sok z owoców; *med.* wyciąg wydobyty z wyżęcin. 2) = fuzy, ustolny, drożdże. *Gąszcz pokarmowy, ob. Chym*, in. *mlécz żołądkowy.* 3) = gęstwina, gęsto rosnące drzewa, krzaki, gęszcza.

Gąt, Gątal, *ob. Gont, Gontal.*

Gątewka, i, *lm.* i, *ż.* (Evania) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pszczołowatych*, gąsienicznikowatych.

Gątyna, *ob. Gontyna.*

Gątwa, y, *lm.* y, *bot.* (Mabea), roślina.

Gążewka, i, *lm.* i, *ż.* surowcowe *v.* skórzane wiązadło łączące w cęcach bijak z dzierżakiem, kapturek.

Gążewnik, a, *v.* **u**, *lm.* i, *m. bot.* (Loranthus), roślina zwana także *Rzemiennikiem.*

Gążewnikowate rośliny, (Lorantheae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*) ukł. de Cand.

Gążwy, gążew, *blp. ż. ob. Gążewka.*

Gbur, a, *lm.* y, *m.* 1) *prze.* chłop, wieśniak. 2) = *fig. z przyganą;* grubianin, człowiek nieokrzesany.

Gburka, i, *lm.* i, *ż. prze.* kmiotka, wieśniaczka.

Gburny, a, e, *p. prze.* chłopski, gminny.

Gburowacieć, ał, ieje, *sn. nd.* stawać się prostakiem, grubjaninem, nieokrzesanym człowiekiem.

Gburowato, *ps.* po prostacku, po grubjańsku.

Gburowatość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* prostactwo, grubjaństwo, gburstwo.

Gburowaty, a, e, *p.* zarywający na gbura, prostaczy, grubjański. *Człowiek gburowaty. Mina gburowata.*

Gburowic, a, *lm.* e, *m. prze.* prosty człowiek, syn chłopski.

Gburski, a, ie, *p.* a) *prze.* chłopski, grubjański; b) prostaczy, gminny (mówi się tylko o rzeczach).

Gburstwo, a, *lm.* a, *n.* 1) *zb.* gburowie, chłopstwo. 2) = prostactwo, grubjaństwo, gburowatość. *Gburstwa zarywać*, t. j. wykazywać się, wymykać się niek. z gburowatością.

Gburzanka, i, *lm.* i, *ż. prze.* chłopówna, chłopianka.

Gburzysko, a, *lm.* a, *m.* nieokrzesany człowiek, grubjanin.

Gdakać, ał, a, *v.* **cze**, *scz. nd.* 1) kwokać (mówi się o krzyku kokoszy, osobliwie po zniesieniu jaja). 2) = *fig.* wiele mówić, paplać. 3)= chwalić się, przechwalać się.

Gdak, u, *lm.* i, *m.* 1) świegot, gaduła. 2) = *v.* **Gdakanie, a**, *lm.* a, *n.* a) kwokanie, kwok. b) paplanie, świegotanie. *Głuszy mię swojém gdakaniem*

Gdakanie, *ob. Gdak.*

Gdéra, Gdyra, y, *lm.* y, *m.* i *ż.* zrzęda, niedogodnik, nudziarz.

Gderać, Gdyrać, ał, a, *v.* **rze**, *scz. nd.* zrzędzić, mruczeć, łajać. *Gderać na kogo.*

Gderacz, Gdyracz, a, *lm.* e, *m. ob. Gdéra.*

Gderaczka, Gdyraczka, i, *lm.* i, *ż.* kobieta zrzęda, *ob. Gdéra.*

Gderanie, Gdyranie, a, *lm.* a, *n.* zrzędzenie.

Gderliwość, Gdyrliwość, ści; *lm.* **ści**, *ż.* zrzędność.

Gderliwy, Gdyrliwy, a, e, *p.* skłonny do gderania.

Gdo, *prow.* (na Szląsku). *ob. Kto.*

Gduła, i, *v.* **Gdуła, y**, *lm.* e, *ż.* 1) rodzaj gruszek. 2)= *bot. ziemna* (Cyclamen), roślina zwana także *Rzepą leśną. Świniakiem, Wieprzowym v. świnim chlebem, Świnim orzechem;* gatunek jej: = *ziemna* (C. europeum).

Gdy, *sp.* 1) wtenczas, kiedy. *Gdy przychodzę, on odchodzi. Umié podobać się nawet gdy się przeciwi. Gdy wojska stanęły przeciw siebie, ob. Kiedy, Skoro, Jak skoro.* 2) = (oznaczający przyczynę) ponieważ, gdyż. *Co gdy tak jest. Gdy tam nie mogłem dotrzeć.*

Gdyby, *sp.* 1) jeżeli, jeśliby. *Gdybym miał, tobym ci dał. Lepiejby było, gdyby był tak zrobił, ob. Jeżeli.* 2) = (oznaczający życzenie), gdybyż, o gdyby, oby, gdyby tylko. *Gdybyż przyjechał co prędzej, ob. Żeby, Oby, Bogdajby, Byle.* 3) = jakby, jak. *Dziewczę gdyby róża rozkwitła. Pija wino gdyby wodę.*

Gdyra, Gdyrać, Gdyracz, Gdyraczka, Gdyranie, Gdyrliwość, *ob. Gdéra, Gderać, Gderacz, Gderaczka*, i t. d.

Gdyż, *sp.* ponieważ. *Naprózno się radzić, gdyż to rzecz już zdecydowana, ob. Ponieważ, Albowiem.*

Gdzie, *ps.* oznacza: 1) miejsce, w którém się co znajduje, kędy.. *Gdzie Pan Bóg, tam zwycięztwo. Dom, gdzie mieszkam. Gzie indziéj*, zam. nie tu, na innem miejscu. *Gdzieniegdzie*, zam. miejscami. 2)=(pytając) kędy, na którém miejscu. *Gdzie położyłeś?* 3) = (z powątpiewaniem). *O gdzie zaś.* 4) = daleko. *Gdzie lepiéj*, zam. nie do poró-

wnania. *Gdzie piękniejsza od tamtéj.* 5)=gdy, kiedy. *Teraz wiele czyta, gdzie przedtém kartami się bawił.* 6) = *bł. prow. zam. dokąd. Gdzie jedziesz?*

Gdziekolwiek, *ps.* 1) byle gdzie. *Połóż gdziekolwiek. Gdziekolwiek się obrócę.* 2) = dokądkolwiek. *Gdziekolwiek idziesz, pójdę z tobą.* 3) = kędykolwiek. *Gdziekolwiek będę, nie zapomnę o tobie.*

Gdzieś, *ps.* wyraża miejsce niepewne, niewiadome. *Idę gdzieś, ale nie powiem gdzie. Czytałem to gdzieś. Gdzieś indziéj.*

Gdzież. *ps.* złożony z *gdzie* i przyrostka *ż*. 1) (pytając) w jakiém miejscu? *Gdzież jesteś?* 2) =(oznaczając zadziwienie). *Gdzież tam! gdzież zaś!* 3) = (oznaczając życzenie), *prze. O gdzież to kija!*

Gea, **i**, *blm. ż. mit.* normandzka Azynia, zwana od *Gehen*, chodzić, jest posłanka królowéj niebios Fryggi, jeżdżąca na promieniach słońca.

Geat, **a**, *blm m. mit.* giermański Manczyk trzeci, piérwowzór i stwórca ludzi najniższego rzędu, gminu i zbrodniarzy.

Gedebli, *nieod. ż.* straż honorowa sułtańska konna.

Gedko, *ob. Giedko.*

Gefjona, **y**, *blm. ż. mit.* normandzka Azynia *Gefjona.*

Gefrejter, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) kapral; starszy szeregowy żołnierz, rozstawiający wartę, uczący nowozaciężnych i t. d , niek. żołnierz policyjny.

Gefrejterski, **a**, **ie**, *p.* od gefrejtera, kapralski. *Gefrejterski obowiązek.*

Gehenna, **y**, *blm. ż. mit.* piekło, otchłań u Hebrajczyków, znacząca to samo, co u Normandów *Gingapag.*

Gekon, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* (Gecho), gad należący do rzędu *Jaszczurek* zwyklonogich.

Geirjawn, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest Teutates ostatecznego wyroku. Znaczy sąd najwyższy. Do niego odwołać się może, kto nie zadowolon ze wskazu Meirchiawna. Pod rozporządzeniem jego *sądy boże* lub *Ordalja.*

Geirjonyd, **u**, *blm. m. mit.* posiadłość Gwaira, celtyckiego Deiwra, tak zwany od Gwairowego ojca, jest miejsce i jezioro święte, gdzie Hu miał zawsze otwartą błagalnią, a Taliesin mieszkanie.

Gejrod, **a**, *blm. m. mit.* olbrzym normandzki, który odprawiał gonitwę z Azem Torem.

Gejzer, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) źródło gorące.

Gekon, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* jadowita jaszczórka w Egipcie.

Gelanja, **ji**, *blm. ż. mit.* żona Herkulesa.

Gelatyna, **y**, *lm.* **y**, *ż* (z łac.) *ob. Galareta.*

Gelejtcettel, **tlu**, *lm.* **tle**, *m.* (z niem.) tak się nazywają świadectwa udzielane za opłatą na granicy żydom zagranicznym, do królestwa polskiego przybywającym.

Gelon, **a**, *blm. m. mit.* syn Elony, Iglony, lub Jaglony, dadżjawir, lub bajeczny bohatér litewski, a praojciec Jagiellonów. Wygladził hydry, harpie, chimery i inne potwory, które trapiły Litwę. Zniweczył na północy mieszkających ludożerców i króla ich srogiego, który napadał na Litwinów, a pożarłszy ich, układał białe z kości ich góry. Potomstwo jego było w czci wielkiéj, panowało długo i dało początek Jagiellonom zwanym, jako i Jagiełło sam, od prababy *Jaglony.* Jest to żywcem powtórzony Tezeusz grecki.

Geloskopiczny, **a**, **e**, *p.* do geloskopji należący.

Geloskopja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie ze śmiechu.

Gelzamin, *ob. Dzelzamin* lub *Jaśmin.*

Gemara, **y**, *blm. ż.* (z hebr.) księga objaśniająca żydowskie tradycje i prawa, stanowiąca drugą część talmudu, dopełniająca piérwszą, która się nazywa *Miszna.*

Gemejn, **a**, *lm.* **y**, *m.* i **Gemejna**, **y**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *prze.* prosty żołnierz, szeregowiec.

Genatywga, **i**, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, dziewica boża, greckiéj Korze równa. Ubiera duszę w ciało, wiedzie ją przez narodziny i snuje nić żywota.

Gencjana, **y**, *blm. ż. bot. ob. Goryczka* (Gentiana), roślina.

Gencjanina, **y**, *blm. ż. chem.* ekstraktywna rośl. substancja, nader gorzka, otrzymywana z korzeni *Goryczki, v. Gencjany.*

Genea, **i**, *blm. ż. mit.* córa My, lub Moity, ziemi, a siostra Genosa, ogółu, rodzaju, która narodziła się pospołu z matką i bratem, bogini fenicka, znaczy szczegóły, układające się w ogół, gatunki, stanowiące razem rodzaj.

Genealog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* rodopis. *Genealogowie narobili dużo szlachty.*

Genealogicznie, *ps.* rodowo, rodosłownie.

Genealogiczny, **a**, **e**, *p.* rodowy, rodosłowny. *Genealogiczne księgi książąt Ruskich od S. Olgi do Jana Wasilewicza. Drzewo genealogiczne;* wykaz rodowodu jakiéj familji.

Genealogista, **y**, *lm.* **owie**, *m.* rodopis, *ob. Genealog.*

Genealogizować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* trudnić się dochodzeniem genealogji, kreślić drzewa genealogiczne.

Genealogja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) rodowód, szereg następstwa przodków jakiéj familji, ród, rodzaj, rozrodzenie.

Generacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) wiek ludzki. 2) = pokolenie, potomstwo. 3) = niek. przeciąg 30 lat.

Generalicja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* **Generalność**, **ści**, *blm. ż.* zbiór piérwszych przełożonych. *Generalicja, v. generalność konfederacji Barskiéj. Generalność konfederacji Targowickiéj.*

Generalik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Generał*), *żart.* wódz małego wzrostu, lub nie wielki, nie tęgi wódz. 2) = (*zdr.* od *Generału*, zjazdu). *Generalik Województwa Pomorskiego poprzedzał generalny stanów ziem Pruskich kongres.*

Generalissymus, **a**, *m.* (z łać.) najwyższy wódz wojska, najstarszy feldmarszałek.

Generalista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* chrześcjanin nie chcący należéć do żadnego chrześcjańskiego wyznania, do żadnej chrześcjańskiéj sekty.

Generalizować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* uogólniać.

Generalizowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* uogólnianie.

Generalnie, *ps.* ogólnie, powszechnie; jednozgodnie.

Generalność, **ści**, *blm. ż. ob. Generalicja.*

Generalny, **a**, **e**, *p.* powszechny, główny; jednozgodny. *Generalny kongres stanów pruskich. Generalny sztab. Generalny marsz. Prokurator generalny. Inspektor generalny.*

Generalski, **a**, **ie**, *p.* od generała lub od generalstwa. *Generalska powinność jest utrzymywać dobrą karność w wojsku. Szlify generalskie. Stopień generalski.*

Generalstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) władza generalska. 2) = *zb.* generałowie. 3) = generał z żoną.

Generał, **a**, *lm* **owie**, *m.* 1) wódz, dowódzca, naczelnik wojskowy. *Generał dywizji. Generał brygady. Generał porucznik. Generał major. Generał piechoty. Generał jazdy. Generał artylerji. Generał anszef, ob. Anszef, Szef, Głównodowodzący. Generał adjutant.* 2) = w niektórych zakonach, najwyższego przełożonego zowią generałem, różniąc go od Prowincjałów, np. *Ojciec generał zakonu Jezuitów, Dominikanów.* 3) w dawnéj Polsce wojewodowie niektórzy, jako to: Kijowski, Ruski, Mazowiecki, Rawski, Czernichowski, nazywali się *generałami*, z téj podobno przyczyny, że wszystkie ziemie tych prowincij od nich zależały. Starosta Kamieniecki i Latyczewski miał tytuł *Generała Podolskiego.* Starostę Wielkopolskiego nazywano, od obszerniejszéj nad innych starostów jurysdykcji, *Generałem Wielkopolskim. Generał Małopolski* wprzód starostą Krakowskim się nazywał. Starosta Żmudzki miał także tytuł *generała.* 4)= w Litwie, w każdym województwie i powiecie nad insze, jeden woźny ustawiony był, którego zwano *generałem, ob. Woźny.* 5)= **u**, *lm.* **y**, *m.* zjazd powszechny prowincji w dawnéj Polsce. *Generał Pruski bywał raz w Grudziądzu, drugi raz w Malborgu. Sejmiki generału ruskiego.* 6) = *nieuż.* generalna reguła lub maksyma. 7) = *nieuż.* główny klucz.

Generałbas, **u**, *blm. m. muz.* nauka o harmonji.

Generałowa, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona generała.

Genetycznie, *ps. ob. Genetyczny.*

Genetyczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) odnoszący się do przejawu istnienia, lub objaśniający go; stosujący się do praw rozwoju, rozradzania się czego; rodowodny, układniony, ubierczy, ustrojny.

Genetyka, **i**, *blm. ż. ob. Ubierz.*

Geneza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) rodowód, układnia, ubierz, ustrój.

Genezis, *v.* **Genezys**, *nieod. ż* (z grec.) *wł.* płód, rodzaj; księga rodzaju (tytuł piérwszéj księgi Mojżesza, opisującéj historję stworzenia świata.

Genezjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o rodzeniu, płodzeniu.

Genezys, *ob. Genezis.*

Genista, **y**, *lm* **ści**, *m.* (z grec.) należący do *genistów*, t. j. starożydowskiéj sekty, która miała pochodzić w prostéj linji od Abrahama. **Genista**, **y**, *blm. ż. bot. ob. Janowiec* (Genista).

Genita-Mana, **y**, *ż. mit.* bogini opiekująca się rodami.

Genitalja, **ów**, *blp. n.* (z łać.) części rodzajne u ludzi i zwierząt.

Genjalnie, *ps.* sposobem dowodzącym genjusz, np. u autora.

Genjalność, **ści**, *blm. ż.* 1) genjusz. 2) = cecha genjuszu wypiętnowana na jakiéj rzeczy, utworze.

Genjalny, **a**, **e**, *p.* 1) od genjuszu, mający genjusz. *Człowiek genjalny.* 2) = napiętnowany cechą genjuszu. *Myśl genjalna.*

Genjusz, **u**, *lm.* **e**, *m.* 1) umysł wyższy nad pospolite umysły. *Człowiek z genjuszem. Polot genjuszu. Mieć genjusz poetycki, malarski, muzyczny, v. do malarstwa, do muzyki. Genjusz wojenny, v. wojskowy.* 2) = charakter, sposób myślenia, duch. *Genjusz języka. Genjusz narodu, v. narodowy, ob. Duch.* 3) = **a**, *lm.* **e**, *m.*, duch, istota nie cielesna, *ob Duch, Demon. Genjusz miejscowy. Genjusz opiekuńczy. Genjusz malarstwa, poezji, muzyki. Genjusz wojny.*

Genjuszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* 1) *żart.* (o dzieciach) cudo natury; dziecię obiecujące być genjuszem, okazujące genjalne zdolności. 2) = mały demon, asmodeuszek, chochlik.

Genjuszowski, **a**, **ie**, *v.* **Genjuszowy**, **a**, **e**, *p nieuż.* od genjuszu, należący do genjuszu, właściwy jemu; genjalny.

Genos, **a**, *blm. m. mit.* syn My, lub Moity, ziemi, a brat Genei, który narodził się pospołu z własną matką, bóg fenicki, znaczy ogół, w który układają się szczegóły wszechświatowe, lub rodzaj, mieszczący w sobie gatunki.

Genowina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* moneta genueńska = 20 rub. 47,5 kop. = 130 zł. 15 gr.

Gentil, *v.* **Gentyl**, **a**, *lm.* **e**, *m* in. *Mudrahel, myś.* sokół, który się ułowi w czerwcu, lipcu i sierpniu; łatwy jest do unoszenia, do nabycia zręczności do łowów.

Geocentryczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.-łać.) *as. ob. Środoziemny.*

Geocykliczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) ziemiokręgowy. *Geocykliczna machina;* narzędzie astron, składające się z mosiężnych kółek, przedstawiające podwójny bieg ziemi i bieg księżyca około niéj; służy do wytłómaczenia głównych fenomenów ziemi i księżyca.

Geod, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min. ob. Czerep.*

Geoda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) *min.* nazwa dawana wydrążeniom, naturalnie powstałym w skałach, mniejszym od jaskiń, skutkiem działania wydymającéj siły gazów i pary, ukrywających się niegdyś i dotąd nawet w łonie ziemi.

Geodesta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* zajmujący się geodezją; *Rd. Ziemiomierca.*

Geodezja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wyższe miernictwo, czyli nauka podająca sposoby robienia mapp rozległych części powierzchni ziemi, np. całych państw, stron świata, i t. d. *Rd. Ziemiomierstwo.*

Geodezyczny, *v.* **Geodyczny**, **a**, **e**, *p.* tyczący się geodezji, należący do niéj; odbywający się wedł. téj nauki, lub za pomocą podanych przez nią sposobów; *Rd. Ziemiomierczy.*

Geofrea, **ei**, *ż. bot. ob. Umora* (Geoffroea), któréj gatunek: *Geofrea Kanadyjska* zawiera w sobie roślinną, ostrojadowitą zasadę, zwaną *surynaminą, v jamaicyną.*

Geogeniczny, *v.* **Geogoniczny**, **a**, **e**, *p.* należący do geogenji, jéj właściwy.

Geogenja, *v.* **Geogonja**, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) ziemiotworstwo; zbiór ogólny rozumowań geologicznych i wniosków o tworzeniu się ziemi, wynikłych z geologji, t. j. nauki o składzie ziemi.

Geognosta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* badacz pokładów ziemi, *ob. Geolog.*

Geognostyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) *ob. Geognozja.*

Geognostyczny, **a**, **e**, *p.* od geognozji, tyczący się téj nauki. *Wiadomości geognostyczne.*

Geognozja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) część nauki mineralogji, zajmująca się poznawaniem minerałów złożonych z różnorodnych części w wielkich massach, opisaniem stosunków między temi częściami, dochodzeniem sposobu tworzenia się skał, epok ich powstawania, jak również całéj kuli ziemskiéj; stąd téż *geognozja* bogatą jest w rozmaite hypotezy czyli przypuszczenia; in *Ziemioznawstwo; Rd. Ziemiorodztwo, Ziemnictwo, ob. Geologja.*

Geogoniczny, *ob. Geogeniczny.*

Geogonja, *ob. Geogenja.*

Geograf, **a**, *lm.* **owie**, *m.* ziemiopis; zajmujący się geografją.

Geograficznie, *ps. ob. Geograficzny.*

Geograficzny, **a**, **e**, *p.* ziemiopisarski, krajopisarski. *Szerokość, długość geograficzna. Karta geograficzna, ob. Mappa. Podział geograficzny. Geograficzna miła, ob. Miła geogr.*

Geografja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) ziemiopisarstwo, ziemiopistwo; krajopisarstwo, krajopistwo. *Geografja astronomiczna, fizyczna, polityczna, starożytna, nowożytna. Wykład geografji. Traktat o geografji.*

Geolog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) posiadający naukę geologji, uczący jéj, *ob. Geognosta.*

Geologiczny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do geologji, *ob. Geognostyczny.*

Geologja, **ji**, *blm. ż.* nauka zajmująca się poznaniem i opisaniem warstw ziemnych i budową kuli ziemskiéj, *ob. Geognozja.*

Geomancja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie, przepowiadanie z piasku, *v.* z ziemi.

Geometra, **y**, *lm.* **owie**, *m.* mierniczy gruntów, ziemiomiar, ziemiomierca, ziemiomiernik; *Rd. Miernik, ob. Mierniczy.*

Geometrja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) in. *Ziemiomierstwo, Miernictwo;* część matematyki, któréj przedmiotem ilość ciągła w przestrzeni, czyli nauka wykrywająca własności brył, powierzchni i linij, oraz ucząca je mierzyć; dzieli się głównie na *Planimetrję, v. Płaskomiernictwo* i *Solidometrję, v. Brylomiernictwo;* geometrja bierze się niek. w znaczeniu cząstkowém, zam. *Płaskomierstwo. Geometrja praktyczna*, in. *Polomierstwo. Geometrja analityczna*, in. *Miernictwo zieni rozbiorowe; Rd. Przekładnictwo równań, Wysłownictwo równań. Geometrja opisująca;* nauka kreślenia za pomocą rzutów; *Rd. Rzutnictwo, Rzutownictwo.*

Geometrycznie, *ps. ob. Geometryczny.*

Geometryczność, **ści**, *blm. ż.* dokładność, ścisłość geometryczna.

Geometryczny, **a**, **e**, *p.* od geometrji, ziemiomierniczy. *Postęp geometryczny*, t. j. ciągły rząd wyrazów matematycznych, z których każdy zawiera w sobie poprzedzający, albo w nim jest zawarty. *Stosunek geometryczny.* t. j. jeżeli w przystosowaniu dwóch ilości, uważamy wiele razy jedna drugą w sobie mieści, albo w niéj jest umieszczona, wypadek z takowego przystosowania nazywa się *stosunkiem geometrycznym.*

Geonomiczny, **a**, **e**, *p* należący do geonomji.

Geonomja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o gatunkach ziemi; nauka o użytkowaniu z ziemi.

Georgiki, *blp.* (z grec.) poezje, śpiewy o gospodarstwie wiejskiém. *Georgiki Wirgiljusza, Delill'a. Ziemiaństwo Kozmiana, można nazwać Georgikami.*

Georgina, **y**, *lm* **y**, *ż.* 1) pieniądz srebrny genueński =1 rub. 5 kop. *v.* 7 zł. 2)=*v.* **Georgja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Georgia, *v.* Georgina) roślina należąca do klassy 19, *z działu promienistych* (Radiatae), wedł. ukł. Linn., zwana niek. *Dalją* (Dahlia), pochodzi z Meksyku, dziś w ogrodach nader pospolita, kwiaty ma wielkie, rozmaitego koloru, o środkach zwykle żółtych, korzeń z wielu długich bulw złożony, która na zimę przechowuje się w ziemi lub sklepach, mogą też być użyte na karm dla bydła; z gatunków najpospolit. jest: =*różnofarbna, v. pstra* (G. variabilis), tysiączne jéj odmiany noszą oddzielne nazwiska; najpiękniejszą jest ciemno-czarna, zwana *królową nocy*, najrzadsza niebieska.

Georgsd'or, (moneta) *ob. Luidor.*

Geostatyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o równoważności ciał zsiadłych.

Geozofja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) filozoficzne rozważanie kuli ziemskiéj.

Gerach, **a**, *lm.* **y**, *m.* (moneta) *ob. Obol.*

Geraint, a, *blm. m. mit.* celtycki Delwr, *ob. Eraint, Caer.*

Geranity, ów, *blm. m.* (z grec.) skamieniałości podobne do oczu żórawich.

Geranja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Geranjum,** *nieod. n. bot.* 1) *ob. Bodziszek* (Geranium). 2)=niek. zam. *Muszkatel różowy* (Pelargonium roseum).

Geranjowe rośliny (Geraniae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13téj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych*, in. *bodziszkowate.*

Gerara, y, *blm. ż. mit.* jedna z czternastu kapłanek doglądających czternastu ołtarzy w Ateneerjach greckich. Znaczy tyle, co *Przewielebna.*

Gerazja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rada starców; nowogrecka rada stanu.

Gerda, y, *blm. ż. mit.* córka olbrzyma *Gimera*, kochanica i żona Freja, jedna z Wanic normandzkich, wyobraża miłość nieprawą i przełożona jest nad gamratkami. Była kochanicą Freja i Niorda.

Gerdra, y, *blm. ż. mit.* olbrzymka giermańska, ma wdzięk, urzekający bogów i ludzi, a tak lśniące ramiona, że gdy otwiera drzwi Himelowi, noc rozjaśnia się światłością dnia. Znaczy jutrzenkę.

Gerjon, a, *blm. m. mit.* król na krańcach greckiego zachodu, posiadał bydło, będące cudem świata, a strzeżone od Hekatonchira Eurycjona i psa Ortra. Herakles zabiwszy dwu tych strażników, zabrał bydło i powiódł je do Eurysteusza w Tebach.

Germanizm, u, *lm.* **y,** *m* zwrót, lub wyrażenie właściwe mowie niemieckiéj; naśladowanie niemczyzny. *Pisząc po polsku nie może uniknąć germanizmów, tak się przejął niemieckim językiem.*

Germek, Germkowstwo, Germkowy, *ob. Giermek*, i t. d.

Geroldsek, u, *blm. m. mit.* górne zamczysko niemieckie w rozwalinach, kędy, podług podań giermańskiego ludu, przebywać ma Zygfryt z mnóstwem bohatérów starych, lub Wuotan z bogami, od Chrystusa pokonanemi.

Gerowit, u, *blm. m. mit.* imię słowiańskiego boga wojny *Herowita.* Opat bamberski w żywocie Ottona powiada, iż gdy ten Biskup zbliżał się do Habelberga, zastał miasto ostawione do około chorągwiami *Gerowita*, którego obchodzono świątek, *ob. Harewit, Herowit, Stanice.*

Gersemi, *nieod. blm. ż. mit.* Wanica normandzka, córka Odura i Frei, oznacza miłość zawiązującą się w żywot nowy. Zowią ją bogini wód i gamratką Odyna. Odpowiada Wenerze, występującéj z piany morskiéj.

Gersz, *nieod.* 1) dawniejszy pieniądz srebrny trypolitański na 100 para = 1 rub. 12,5 kop. = 7 zł. 15 gr. 2) = *v.* **Resz**, nowy pieniądz turecki (1 piastr) = 6,5 kop. = 13 gr. 3)=pieniądz srebrny egipski na 1 piastr tameczny, *ob. Piastr.*

Gery, ego, *blm. m. mit.* jeden z dwu wilków niebieskich, będących w służbie normandzkiego boga Odyna, zastępujących mu miejsce psów wiernych a karmionych ze stołu Azów. Drugi zowie się *Freki.*

Gerydon, u, *lm. y, m.* (z fran.) mały stoliczek kątowy, wyższy od zwyczajnego; podnoże na lichtarz.

Gerylas, a, *lm. y, m.* (z hisz.) hiszpański wolny strzelec, powstaniec; *gerylasów* można nazwać zbrojną ruchawką.

Gest, *v.* **Giest,** *bł.* **Jest, u,** *lm.* **y,** *v.* **a,** *m.* (z łac.) poruszenie zewnętrzne członków ciała, wyrażające wewnętrzne uczucia, towarzyszące mowie. *Gest szlachetny, nieprzymuszony. Wyrażać co gestami. Zachęcać głosem i gestami. Gesta powinny być stosowne do myśli, do głosu. Gestami nadrabiać.*

Gestykulacja, *ob. Gestykulowanie.*

Gestykulator, a, *lm.* **owie,** *m.* lubiący gestykulować; posiadający sztukę gestykulowania.

Gestykulować, ował, uje, *scz. nd.* robić gesty, gestami nadrabiać. *Dosyć dobrze mówi, ale gestykuluje bezustannie, nazbyt gestykuluje.*

Gestykulowanie, a, *lm.* **a,** *n.* **Gestykulacja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* robienie gestów; ciągłe używanie gestów.

Gewar, a, *blm. m. mit.* ojciec Nany, żony Aza Baldura, jakaś postać z mitologji normandzkiéj nieznana bliżéj.

Gezjona, y, *blm. ż. mit.* normandzka Azynja, boginі panieństwa i czystéj duszy dziewiczéj, odpowiada Weście. Inne imię jéj Gefjona.

Gęba, y, *lm.* **y,** 2 p. *lm.* **gąb,** 3 p. **gębom,** *ż.* 1) gęba u człowieka, pysk u innych zwierząt, jest ten otwór, którym najpiérwiéj pożywienie wchodzi, nim pójdzie do żołądka. *Otworzyć, zamknąć gębę. Krew' mu szła, v. płynęła gębą i nosem. Zawsze u niego fajka w gębie. Pocałować w gębę, ob. Usta. Gadać co ślina do gęby przyniesie. fig. Gębę komu zawiązać, zaszyć, zamknąć, zam.* zmusić do milczenia. *Słuchać z rozdziawioną gębą. fig. zam.* z podziwieniem. *Sznurować gębę. fig. zam.* powstrzymywać się od śmiechu. *Mieć pełną gębę. Ponieść co do gęby. Aż ślinka do gęby idzie. fig. Od gęby sobie odejmować. fig. zam.* od potrzeb koniecznych. *Ledwo mu na gębę wystarcza, zam.* na jedzenie. *Zatkać, v. załać komu gębę. fig. zam.* nakarmić, napoić kogo. *Dać komu, co od gęby odpądnie. fig. zam.* co jest zbyteczne. *Daleko gęba od potrawy; często od saméj gęby łyżka odpadnie; nie wierz gębie, położ na zębie;kęs i z gęby zginie, gdy nie obiecany, przys. Uderzyć kogo w gębę, dać komu w gębę, ob. Policzek, Pysk. Gębą wojuje, szermuje. fig. zam.* mową, językiem. *Gęby otworzyć nie umieć. fig. zam.* słowa jednego przemówić. *Gęba nie wyparzona*, t. j. człowiek mówiący bez względu na przyzwoitość o wszystkiém *Wyjąłeś, v. wziąłeś mi to z gęby. fig. zam.* powiedziałeś to, com właśnie chciał powiedzieć. *Gębę sobie kim wycierać*, t. j. źle o kim mówić. *myś. Gębą zarzynać*, odzywać się pełnym głosem (o ogarach). *Całą gębą, zam.* kompletnie. *Wrzeszczeć całą gębą, zam.* na całe gardło. *Całą gębą chwalić. Człowiek całą gębą uczony. Bogacz całą gębą. Głupiec całą gębą. Łotr całą gębą. Dać komu gęby, ob. Całus, Pocałowanie, Pocałunek.* 2)=*chleba, naięsa, nieuż. ob. Kęs.* 3)=*rzeki, źródła, ob. Ujście.* 4)=*naczynia jakiego, ob. Otwór.* 5)=*fig.* wielomówny człowiek. *Co to za gęba! ob. Gębacz, Gębal, Gębaczka.*

Gębacz, a, *lm.* **e,** *m.* człowiek wielomówny, co gębą wojuje, całą mądrość w gębie pokłada.

Gębaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta wielomówna.

Gębal, a, *lm.* **e,** *m.* 1) wielkogęby, gębiasty, który wielkie wargi ma. 2)=człowiek wielomówny.

Gębaty, Gębiasty, Gębiaty, a, e, *p.* 1) wielkiéj gęby, *ob. Pucołowaty.* 2)= głośny, chlubnogłośny, krzykliwy.

Gębaczak, a, *lm.* **i,** *m. min. ob. Pumeks.*

Gębczastość, Gębczasty, Gębczysty, *ob. Gąbczastość, Gąbczasty, Gąbczysty.*

Gębiasty, Gębiaty, *ob. Gębaty.*

Gębka, *ob. Gąbka*, w następ. tylko dwóch znaczeniach: 1) *zam.* usteczka. 2)=gatunek grzyba bedłki. **Gębka liściowa,** *bot. ob. Strzępek* (Arcynia), rodzaj purchatkowatego grzybka.

Gębkowatość, Gębkowaty, *ob. Gąbczastość, Gąbczasty.*

Gębny, a, e, *p.* od gęby, ustny.

Gębolotny, a, e, *p.* płochy.

Gębować, ował, uje. *nd. prze.* 1) szkalować, szczekać. *Gębować na kogo.* 2)=*flis.* zamawiać. *Dla warunku statku sztuby gębować należy.*

Gębowor, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Saccostomus) zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszowatych; gatunek jeden: =*polny* (S. campestris).

Gębula, i, *lm.* **e,** *ż.*, **Gębulka, i,** *lm.* **i,** *ż.*, **Gębunia, i,** *lm.* **e,** *ż.* **Gębusia, i,** *lm.* **e,** *ż.* (*zdr.* od *Gęba*), usteczka, = *z ir. To gębula! To gębusia! zam.* to mi wyprawny język.

Gędegrać, ał, a, *scz. nd. żart.* przegrywać, brząkać na gędźbie.

Gędzenie, a, *lm.* **a,** *n. prze.* granie na jakim instrumencie muzycznym, rzępolenie, *ob. Gędzić.*

Gędzić, ił, i, *nd.* i **Gądać, ał, a,** *nd. prze* grać na instrumencie muzycznym, rzępolić. *Gędzić na harfie, na dudach.*

Gędziebny, Gędcowy, Gędziecki, a, e, *p. prze.* od gędzenia, od gędźca; muzyczny. *Narzędzia gędziebne. Kunszt gędziebny.*

Gędziec, dzca, *lm. dzce, m. prze.* **Gądek, dka,** *lm.* **dki,** *m. zdr.* 1) muzyk, gracz muzyczny, lutnista, harfista, cytrzysta, i t. d. *Orfeusz był muzyk, albo gędziec znamienity. Gędziec znamienity Arjon.* 2)= *fig.* poeta, śpiewak. *Gędziec sławny polskiemi rymami.* 3)= *ob. Łabędź.*

Gędziecki, *ob. Gędziebny.*

***Gędźba, y,** *blm. ż.* wyraz staropolski, znaczy 1) tyle, co muzyka. Stąd *Gędzenie, Gędzić, Gędźbiarz, Gędźbiarski*, i t. p. 2)=starożytny instrument muzyczny u słowian.

Gędźbiarski, a, e, *p. ob. Gędziebny.*

Gędźbiarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Gędziec.*

Gęg, u, *lm.* **i,** *m.* krzyk gęsi, gęganie.

Gęga, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* gęś.

Gęgać, ał, a, *scz. nd.* (o gęsiach) głos wydawać.

Gęganie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) krzyk, krzeczanie gęsie. 2)= mówienie przez nos.

Gęgawa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Gęś szara* (Anser cinereus). 2)=*prow. żart.* zam. *Gęś.*

Gęgliwy, a, e, *p.* przez nos mówiący, albo mówiony. *Człowiek gęgliwy, słowa gęgliwe.*

Gęgnienie, a, *lm.* **a,** *n.* krzyk gęsi; *przen.* mówienie przez nos.

Gęgnogłosy, Gęgogłosy, a, e, *p.* to, co gęgający głos wydaje; *przen.* krzykliwy. *Ptaki gęgogłose.*

Gęgoć, cia, *lm.* **cie,** i **Gęgot, u,** *lm.* **y,** *m.* 1) krzyk gęsi, gęgotanie, gęgnienie, *ob. Gęg.* 2) = przez nos mówiący.

Gęgotać, ał, oce, *v.* **ocze,** *scz. nd.* 1) gęgać. 2) = gległotać jak bocian.

Gęsi, a, ie, *p.* 1) od gęsi. *Gęsie mięso, jaja, sadło, pióro. Gęsi pastuch. Gęsia skóra, fig. Gęsi trunek v. gęsie wino, fig.* zam. woda. *Gęsi chód*, taczanie się pijanego. *Gęsiego chodu żakrawa*, t. j. podpity. *Iść gęsiego*, t. j. iść jeden za drugim. 2) = *bot. Gęsie łapki, prow. ob. Gwiazdosz pospolity* (Achemilla vulgaris), roślina. *Gęsie pępki, prow.* (na Szlązku), *ob. Stokroć* (Bellis), roślina. *Gęsi polej*, nazwa dawana roślinie: *Ożanka czosnkowa* (Teucrium scrodium) zwanéj także *Czosnkowém zielem*, i niek. roślinie: *Tojeść rozestana* (Lysimachia nummularia). *Gęsia stopa*, posp. nazwa rośliny *Serdecznik pospolity* (Leonurus cardiaca). *Gęsia stopa, v. gęsia noga, v. gęsi ślad*, nazwy rośliny: *Mącznik v. Komosa* (Chenopodium) z podobieństwa liści do gęsiéj nogi. *Gęsia wyka, ob. Szoszewica* (Ervum). *Gęsie ziele, ob. Srebrnik pospolity* (Potentilla anserina), roślina ulubiona od gęsi.

Gęsica, y, *lm.* **e,** *ż.* in. *Warzęcha, zool.* ptak trochę mniejszy od gęsi, nogi ma wysokie jak czapla, kolor biały, dziób na końcu ma podobieństwo łyżki lub warzęchy (Platalea cochlearia).

Gęsić się, ił—, i—, *słz. nd.* marszczyć się jak skóra u gęsi. *Gdy trwoga człowieka ogarnie, drży ciało, jak osinowy listek, skóra się gęsi, jakby zimnem oblana.*

Gęsiniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* chlew gęsi.

Gęsioła, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* i *min.* (Gorgonia), nazwa pewnego gatunku korali i koralowych skamieniałości, zwanych *gorgoniami, ob. Veratofity.*

Gęsiwoda, y, *lm.* **y,** *m. prze.* gąsior przewodnik.

Gęsior, Gęsiorek, *ob. Gąsior, Gąsiorek.*

Gęsiówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Arabis), in. *Nictota*, roślina z rodziny *Krzyżowych* (Cruciferae), należąca do klassy 15éj rzędu *łuszczynowego v. strąkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *kosmata* (A. hirsuta); = *gałęzista* (A. thaliana); = *piaskowa* (A. arenosa); = *uszkowata* (A. auriculata) i = *kosmato-owocowa* (A. dasycarpa). 2) *Gęsiówkami* (Arabideae) zowią się rośliny *boczonokorzeniowe strąkowe* (Pleurorhizeae siliquosae) z rodziny *krzyżowych.*

Gęsnąć, *v.* **Gęstnąć, ął, ie,** *sn. nd.* i **Gęścieć,** *v.* **Gęstnieć, ał, eje,** *sn. nd.* gęstym się stawać, *ob. Zgęszczać się, Zsiadać się, Ścinać się.*

Gęsto, *ps. st. wyż.* **Gęściej,** zsiadle, ściśle, często. *Zboże posiane bardzo gęsto. Kute gęsto latały. Sadzić krzewy gęsto. Gęsto rozstawione warty. Ugotować co na gęsto. Często gęsto*, częstokroć, *ob. Często, Nieraz.*

Gęstobrudny, a, e, *p.* ciemny, czarny. *Gęstobrudna noc.*

Gęstobrwisty, a, e, *p.* brwi gęstych.

Gęstodziurawy, a, e, *p.* pełny dziur, gębczasty, dziurkowaty. *Kamienie morskie gęstodziurawe.*

Gęstokwitły, a, e, *p.* gałęzisty. *Gęstokwitła łoza.*

Gęstoliści, a, e, *p.* mający dużo liści. *Między gęstoliściem lasem. W gaju gęstoliścim. Pod gęstoliściem gór namiotem.*

Gęstomglisty, a, e, *p.* pokryty mgłą gęstą. *Gęstomglistym zasłepiona cieniem.*

Gęstomierz, a, *lm.* **e,** *m.* narzędzie służące do mierzenia gęstości płynów, ponurzająca się waga, in. *Areometr* (wynalazek Ottona Gwerzyka).

Gęstooki, a, ie, *p.* wiele oczu mający. *Argus gęstooki. Sieć gęstooka*, t. j. drobne oka mająca.

Gęstopiór, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Pochyptila), ptak z rzędu *pletwonogich*, rodzaju *Petreli*; gatunek tego oddziału jeden = *modry* (P. vittata).

Gęstość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) ilość materji w ciele zawartéj. 2) = wielka liczba cząstek pod małém objęciem, zsiadłość, skupienie cząstek rzeczy lotnych lub płynnych. *Gęstość powietrza, gęstość krwi.* 3) = ścisłość, dychtowność. *Gęstość płótna, sukna.* 4)= wielka liczba rzeczy rozłożonych. *Gęstość drzew w lesie.* 5) = mnogość, częstość. *Gęstość odwiedzin. Gęstość spraw, zatrudnień.*

Gęstowłosy, a, e, *p.* mający gęste włosy.

Gęstrzan, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Randia), roślina.

Gęstrzelno, a, *blm. n. bot.* (Linckia), roślina z gromady *wodorostów*, rzędu *trzęsidłowatych*; gatunek: =*twarde* (L. dura), massa galaretowata z ciemno-zielonych kulek, wewnątrz obrączkowatemi nitkami wypełniona; rośnie na drzewie i kamieniach w wodzie zanurzonych.

Gęstwa, y, *lm.* **y,** *ż* 1) gęstość, ścisłość rzeczy rozłożonych, *ob. Gęstwina.* 2) = mnogość, tłum, tłok. *Gęstwa ludu. Gęstwa żołnierza, ob. Mnogość, Tłum.*

Gęstwia, i, *lm.* **ie,** *ż.* las gęsty.

Gęstwić, ił, i, *scz. nd.* 1) gęścić, gęstym czynić. 2) = na kupę zbierać, skupiać, *ob. Zgęstwić.*

Gęstwina, y, *lm.* **y,** *ż.* gąszcz w lesie. *Zniknąć w gęstwinie. Przedrzeć się w gęstwinę. Skryć się w gęstwinie, ob. Zarośle, Krzoki.*

Gęsty, a, e, *p.* (*st. wyż.* **Gęstszy,** *v.* **Gęściejszy**) 1) zsiadły, ścisły. *Ciało gęste. Woda jest gęstsza od powietrza. Sos gęsty. Dym gęsty. Gęsta mgła. Gęste powietrze. Gęsta krew, gęsty atrament.* 2)= blisko siebie licznie będący. *Gęste zboże. Gęsta trawa. Gęsty deszcz. Gęsty las*, t. j. gęsto zarosły. *Gęsta grzywa. Gęsta broda. Gęste bataljony.* 3) = liczny, częsty. *Gęsty lud tam osiadł. Zjazd był gęsty. Gęste odwiedziny. Gęste listy.* 4) = ścisły, dychtowny. *Gęste sukno, płótno.* 5) = *żart. Mina gęsta. Fantazja gęsta*, zam. niby groźna, niby sroga.

Gęszcza, y, *blm. ż.* 1) *ob. Gąszcz.* 2) = *ob. Gęstwina.*

Gęś, si, *lm.* **sie,** *ż.* 1) *zool.* (Anser) ptak z rzędu *pletwonogich*, rodzaju kaczek; gatunki: = *kanadyjska* (A. canadensis); = *Hutchiusa* (A. Hutchiutii); = *białolica* (A. leucopsis); = *Bernikla* (A. Bernicla); = *jarzębata* (A. pictus); = *białoskrzydła* (A. leucopterus et magellanicus); = *popielata* (A. Sandwichensis); = *czerwonoszyja* (A. ruficollis); = *egipska* (A. aegyptiacus); = *krótkodzioba* (A. brachyrhynchus); = *Hechel'a* (A. Hechelii); = *białoczelna* (A. albifrons); = *śnieżyca* (A. hyperboreus); = *szara v. gęgawa* (A. cinereus); = *zbrojna* (A. gambensis); = *grzebieniasta* (A. melanotus); = *górna* (A. montanus); = *rdzawobarczysta* (A. cygnoides). *Gęś gęga. Gęś domowa, gęś dzika. Gęś zaśwna, myś.* sytna, tłusta gęś dzika. *Rządzić się w domu jak szara gęś po niebie, przys. Szastać się, jak szara gęś po niebie v. po Dunaju, przys. Gęś*, w czarnej polewce, dana na stół, znaczyła, że odmawia się córkę zgłaszającemu się o nię zalotnikowi. 2) = sztuka żelazna z pieca w kopycie odlana, trójgraniasta, ostro na końcach kończąca się, zowie się w hutach *gęś v. gąska;* bywa długa na 12 albo 15 stóp; *gęsiami* w hutnictwie zowią także formy piaskowe, wktóre się odlewa żelazo wytopione na surowiec; stąd *żelazem w gęsiach* zowie się *żelazo lane v. surowiec.*

Gęścić, ił, i, *scz. nd.* gęstym czynić, *ob. Zgęszczać, Zagęszczać, Zagęścić.*

Gęścieć, ał, eje, *sn. nd. ob. Gęstnąć Gęstnieć.*

Gęściej, *ps. ob. Gęsto.*

Gęściejszy, *st. wyż. ob. Gęsty.*

Gęścioł, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Gorgonia) zwierzokrzew należący do gromady *Polipników.*

Gęściuchny, a, e, *p.* bardzo gęsty, *ob. Gęsty.*

Gęśl, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) dawny instrument muzyczny, gatunek cytry. 2) = *prze. fig* poemat liryczny, oda.

G. Feld., skróc. zam. generał feldmarszałek.

Gi, *prze.* zam. *go, jego*, 4ty *pdk.* zaimka *on.*

Gialar, a, *blm. m. mit.* róg w ręku normandzkiego Aza Hejmdala. Bóg ten, postrzegłszy, iż zbliżają się do

Asgardu Joty i zwiódłszy most Bifrost, trąbi na Gialarze Na hasło to wybiegają Azowie i Einherjary do wojennego tańca.

Giaur, a, *lm.* y, *m.* (z tur.) niewierny; przezwisko dawane chrześcjanom przez Arabów i Turków. *Chełpliwy giaur.*

Giąć, giął, gnie, *scz. nd.* naginać, prostą rzecz nakrzywiać. *Giąć pręcie. Daje się giąć jak wosk, fig. ob. częst. Zginać, Naginać, Uginać.* = **się**, *złz.* uginać się. *To drzewo się gnie pod ciężarem owoców. Trzcina, kij, pręt gnie się. Gnie się, jak trzcina za lada wiatrem, fig. ob. Zginać się, Naginać się, Uginać się.*

Gibać, ał, a, *scz. nd.* naginać. *Gibać kogo v. kim.* = **się**, *złz.* uginać się.

Gibas, *ob. Gilbas.*

Gibbelin, a, lm. owie, *m. ob. Gwelf, Woelfingi.*

Gibki, a, ie, *p.* giętki, smagły, co się giąć daje. *Gałąź gibka. Łozina gibka Ciało gibkie. Zrobić, uczynić gibkim. Mowę twardą i nieokrzesaną uczynić gibką. Głos gibki. Umysł gibki.*

Gibko, *ps.* giętko, smagle.

Gibkość, Gibkowatość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* giętkość, sprężystość. *Gibkość trzciny, łoziny. Gibkość ciała. Gibkość głosu. Gibkość umysłu. Gibkość stylu.*

Gibnąć się, ął—, ie—, *złz.* przechylić się nagle na którą stronę lub w tył.

Gibniesz, a, *lm.* e, *m. v.* **Gibnięte drzewo**. *leś.* drzewo tak krzywe, że na płaszczyznie równéj nie da się położyć.

Gibon, u, *lm.* y, *m. v.* **Golok, u**, *lm.* i, *m. zool.* gatunek małp z długiemi rękoma.

Gichciarz, a, *lm.* e, *m.* szychciarz, robotnik, który materjały w piec huciany sypie.

Gichta, y, *lm.* y, *ż.* szychta. Gdy rudę, albo węgle w piec hutny sypać potrzeba, gichciarz wchodzi na gichtę, albo jak niektórzy zowią gajer, *ob. Szychta.*

Giczal, a, *lm.* e, *m. zool.* (Dolichopeza) owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komarowatych; gatunek jeden: = *białostopy* (D. silvicola).

Giczał, a, *lm.* y, *m.* piszczel, noga cienka, goleń. *Olbrzymy z silnemi giczały.*

Giczel, i, *lm.* e, *ż.* goleń, wierzch kości goleniowéj, *ob. Giczał.*

Gid, a, *lm.* y, *m. prow.* (u Podhalan) obmierzły, brzydota. *Poczekaj-no ty gidzie!*

Gidja, ji, *lm.* je, *m.* i *ż. prow. żart.* gilbus, rosły i niezgrabny *v.* rosła i niezgrabna.

Gidzał, *żart. ob. Giczał. Długie gidzały*, zam. cienkie długie nogi.

Giedko, *v.* **Gedko, a**, *v.* **i**, *lm.* **i**, *m. zdr.* od imienia męskiego *Gosław.*

Giefes, *ob. Gifes.*

Giefrejter, Giefrejterski, *ob. Gefrejter, Gefrejterski.*

Giehenna, *ob. Gehenna.*

Giejzer, *ob. Gejzer.*

Giel, *zb. Gil.*

Gielatyna, *ob. Gelatyna, ob. Galareta.*

Gielnik, a, *lm.* i, *m. (chleba) prow.* (na Szląsku), pokromka *v.* kromka chleba, skibka, porcyjka.

Gieloskopiczny, Gieloskopja, *ob. Geloskopiczny, Geloskopja.*

Gielzamin, *ob Gelzamin v. Dżelzamin, ob. Jaśmin.*

***Giel.gła**, *blm. m. f.l.* wielka nieoznaczona bliżéj mnogość np. *giel pomysłów, wyrazów.*

Giełda (*nieuż* **Gałda**), **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) miejsce, gdzie się konfraternja kupiecka schodzi, bursa. *Pójść na giełdę v. do giełdy. Chodzić na giełdę.* 2) = towarzystwo albo kompanja kupiecka. *Giełda paryska, londyńska.* 3) = gospoda, karczma. *Karczemna giełda. Nie chodź na giełdę*, t. j. do karczmy. *Giełda wszeteczeństwa. fig.* 4) = gawiedź, hałastra, motłoch. *Gnuśna barbarzyńców giełda. Giełda frazunków, fig. Giełda namiętności, fig.* 5)=hałas, wrzawa, zgiełk. *To prawdziwa giełda żydowska, każdy gada, a nikt nie słucha*

Giełdowy, a, e, Giełdziany, a, e, *p.* 1) = od giełdy. *Wieści, wiadomości giełdowe v. giełdziane. Dom giełdowy v. giełdziany.* 2) = karczemny. *Giełdziany hałas.*

Giełek, Giełg, Giełk, *ob. Zgiełk.*

Giemara, *ob. Gemara.*

Giemejn, *v.* **Giemejna**, *ob. Gemejn.*

Giemielnica, y, *lm.* e, *ż. prow.* wysypka; rodzaj choroby dziecięcéj.

Giemza, Giemża, y, *lm.* e, *ż.* koza dzika, która się wiesza rożkami, gdzie stanąć na dzrzewie nie może, *ob. Koza.*

Giemzić, ił, i, *scz. nd.* **Giemzać, ał, a**, *częst.* swędzić, świerzbić. *Giemzi mię cóś. fig.* t. j. rupi mię, *ob. Swędzić, Świerzbić.*

Giencjana, Giencjanina, *ob. Gencjana, Gencjanina.*

Gienealog, Gienealogiczny, Gienealogja, i t. d. *ob. Genealog, Genealogiczny*, i t. d.

Gieneracja, *ob. Generacja.*

Gieneralicja, Gieneralik, Gieneralissymus, i t. p **Gieneralnie, Gieneralność**, i t. p. **Generał, Generałbas**, i t. p. *ob. Generalicja, Generalik*, i t. d.

Gienetycznie, Gienetyczny, i t. p. **Gieneza**, i t. p. *ob. Genetycznie, Genetyczny*, i t. d.

Gienista, *ob. Genista.*

Gienitalja, *ob. Genitalja.*

Gienjalnie, Gienjalność, Gienjalny, Gienjusz, i t. p. *ob. Genjalnie, Genjalny*, i t. d.

Gientyl, *ob. Gentil.*

Gieocentryczny, Gieocykliczny, Gieod, Gieoda, Gieodesta, Gieodezja, *v* **Gieogonja**, i t. p. **Gieognosta, Gieognostyczny**, i t. p **Geograficznie, Geograficzny, Geografja, Gieolog, Gieologiczny, Gieologja, Gieonomja**, i t. p. *ob. Geocentryczny, Geocykliczny, Geod*, i t. d.

Gieorgiki, *ob. Georgiki.*

Gieorgina, *v.* **Gieorgja**, *ob. Georgina.*

Gieostatyka, Gieozofja, *ob. Geostatyka, Geozofja.*

Giepard, a, *lm.* y, *m. zool. ob. Pantera.*

Gier, a, *lm.* y, *m. prze.* 1) *ob. Giersz*, roślina. 2)= *ob. Krzywodziób*, ptak.

Giera, y, *lm.* y, *ż. gm. zgr. zam.* noga, *ob. Szkieła.*

Gierada, y, *lm.* y, *ż.* (z niem.) *prze.* 1) *praw.* wyprawa, przywianek; co dają pannie przy posagu, *ob. Szczebruch, Wyprawa.* 2) = *zb. zam.* naczynia, *v.* narzędzia rzemieślnicze, sprzęt domowy, posp. *grat*, szczebruch domowy, naczynia.

Gieranity, *ob. Geranity.*

Gieranja, *v.* **Gieranjum**, *ob. Geranja.*

Gierebować, ował, uje, *scz. nd. flis.* przy odbijaniu od lądu robić pojazdami, sbijąc na burcie, aby się statek sztabą obrócił na wodę.

Giergiedanowy, a, e, *p. prze.* z rogu nosorożca zrobiony. *Giergiedanowy nóż.*

Gierka, i, *lm.* i, *ż. prze.* 1) fryjerka, gamratka. 2)= *zdr.* od *Gra.*

Gierlanda, *ob. Girlanda.*

Gierlina, y, *lm.* y, *ż. prze. ob. Kul, Pęk.*

Giermanizm, *ob. Germanizm.*

Giermak, v. Giermiak, *ob. Jermiak.*

Giermek, mka, *lm.* **mki**, *m.* (z węg.) orężnik, orężny, nosiciel oręża czyjego; sługa, paź. *Rycérz z giermkiem.*

Giermka, i, *lm.* i, *ż. nieuż.* nosząca za kim zbroję.

Giermkowstwo, a, *lm.* a, *n.* służba giermkowa.

Giermkowy, a, e, *p.* do giermka należący.

Gierny, a, e, *p.* od gier, gry. *Dom gierny*, zam. gdzie się gra odbywa.

Gierydon. *ob. Geridon.*

Gierylas, *ob. Gerylas.*

Giers, u, *blm. m. prow.* groch zielony.

Giersz (*prze.* **Gier, Gir, Girz**), **u**, *lm.* **e**, *m. bot.* 1) *v.* = *wodny*, *bot. ob. Gałucha koński koper* (Oenanthe Phellandrium), roślina rosnąca w wodach zwykle między ajerem, lub nad wodami. 2 = nazwa dawana roślinie *Podagrycznik, v. Śnitka* (Aegopodium).

Gierszownik, a, *v. u*, *blm m. bot.* (Smyrnium), roślina, której gatunki: = *gierz* (S. olustratum), znane warzywo ogrodowe; = *przewłoka* (S. perfoliatum).

Gierta, y, *lm.* y, *ż. prze.* gatunek sukna.

Gierz, a, v u, *blm. m. bot.* (Smyrnium olustratum), *ob. Gierszownik.*

Gierzyk, *ob. Irzyk.*

Gies, *ob. Giez.*

Giesłko, Giesłeczko, *ob. Giezlko. Giezleczko.*

Giest, Giestykulacja, Giestykulata, Giestykulować, Giestykulowanie, *ob. Gest, Gestykulować*, i t. d.

Giez, gza, *lm.* **gzy**, *m. v.* **Gzik**, *zool.* (Gastrus) owad skrzydlaty należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, bezustnych, w tyle kałduna ma kolec, którym przebija skórę bydląt i tam składa swe jaja. Gatunki pospolitsze są: 1 = *żółty* (G. equi). 2 = *obrączkowany* (G. haemorrhoidalis). 3 = *przepasany* (G. pecorum). 4 = *garbaty* (G. salutaris) 5=*pstry* (G. nasalis). **Giez, gzu**, *lm.* **gzy**, *m.* 1) gżenie, gdy bydło się gzi, srożeje i biega od bolu rany, zadanéj od gza czyli gzika. 2) = żądza, chęć płciowa, *ob. Grzanie się.* 3) = szaleństwo, manja. *fig. Giez poetycki. Giez go napadł.* 4) *w lm.* **Gzy, ów**, swawole. *Gzy stroić. Zawsze ci się gzy trzymają.*

Giezło, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Gzło*), i *zdr.* **Giezłeczko, a**, *lm.* a, *n.* czechło, dziecinna suknia płócienna, koszulka.

Giezło, *ob. Gzło.*

Gięcie, a, *lm.* a, *n.* naginanie, zginanie; schylanie.

Giętki, a, ie, *p.* mogący być giętym, giąć się dający, gibki. *Metale są giętkie. To żelazo jest giętkie, ob. Miętki. Charakter giętki. fig. Umysł giętki. fig. ob. Gibki.*

Giętkość, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co się giąć daje, gibkość. *Giętkość metali. Giętkość charakteru. fig. Bez giętkości charakteru trudno cóś zyskać u dworu.*

Giętkoząb, ęba, *lm.* **ęby**, *m.* (Synodontis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, sumowatych.

Gifes, v. Giefes, a, *lm.* y, *m.* jelca szpadowe, miejsce gdzie się zaczyna rękojeść szpady. *Wpukować szpadę aż po gifes.*

Gifrejter, Gifrejterski, *ob. Gefrejter, Gefrejterski.*

Giga, i, *lm.* i, *ż. prze.* skrzypce.

Gigant, a, *lm* **y, v. ci**, *m.* olbrzym, stwolim, stoliman.

Gigantologiczny, a, e, *p.* należący do nauki o gigantach czyli olbrzymach.

Gigantologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o gigantach, czyli olbrzymach.

Gigantyczny, a, e, *p.* olbrzymi.

Gigawa, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Citharexylon), roślina zwana także *Bandurowcem, Skrzypcowem drzewem*, *v. Skrzypcodrzewem.*

Gigon, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest bóg soku złotego, sprawca natchnienia, Bachus.

Gil, (niek. *Giel*), **a**, *lm.* e, *m.* 1) (Pyrrhula) *zool.* in. *Popek*, ptak z rzędu *ziarnojadych*; gatunki jego: = *klęsk* (P. enucleator); = *karmazynowy* (P. rosea); = *dziwoni* (P. erythrina); = *właściwy* (P. vulgaris); = *długoogonowy*.(P. caudata); = *popielaty* (P. cinereola); = *żuchwiak* (P. falcirostris); = *białodzioby* (P. torrida); = *okularowy* (P. diops); = *czarny* (P. nigra); = *białoczelny* (P. lineola); = *kędzierzawy* (P. crispa); = *dwubarwny* (P. bicolor); = *drobny* (P. minuta); = *rdzawogarlisty* (P. noctis); = *fioletowy* (P. violacea); = *towarzyski* (P. synaica); = *różowy* (P. githaginea); = *krótkoskrzydły* (P. brachyptera). *Gil świszcze.* 2) = *fig. na nosie;* z zimna czerwoność na nosie, lub czerwona nabrzękłość na nosie od zimna. *Masz gila na nosie.*

Gilbas, *v.* **Gibas**, *v.* **Gilbus, a**, *lm.* y, *m.* drylbas, rosły i niezgrabny człowiek. *Hajduki gilbasy.*

Gilja, ji, *lm.* je, *ż. bot. ob Zazierka* (Gilin) roślina.

Gilotyna, y, *lm.* y, *ż* narzędzie do zadawania śmierci, mian. ścinanie głowy przestępcom, wynaleziona we Francji przez Guillotin'a.

Gilotynować, ował, uje, *scz. nd.* zadawać śmierć przez gilotynę.

Gilować, ował, uje, *scz. nd.* (o bydle), kryć się od owadów, sprawujących swém ukąszeniem ból dotkliwy w czasie upałów; *przen.* biegać niespokojnie, skakać jak bydle kryjące się od owadów w czasie upałów.

Gilowanie, a, *lm.* a, *n.* czynność wyrażona słowem *Gilować.*

Giltyna, y, *blm ż. mit.* bogini pruska, znacząca panią wieczności, lub litewską *Wellonę.*

Gimer, a, *blm. m. mit.* jakiś olbrzym normandzki, ojciec Wanicy Gerdy, pani gamratek.

Gimnastyczny, a, e, *p.* odnoszący się do ćwiczenia ciała. *Sztuki gimnastyczne*, wykazujące zręczność w ruchach ciała.

Gimnastyk, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek wprawny w ćwiczeniach gimnastycznych.

Gimnastyka, i, *lm.* i, *ż.* (z grec.) nauka ćwiczenia ciała, robiąca go udatném i czerstwém, stanowiąca część fizycznéj edukacji.

Gimnazista, y, *lm.* **ści**, *m* uczeń chodzący do gimnazjum.

Gimnazjalny, a, e, *p.* od gimnazjum, należący do gimnazjum, z gimnazjum.

Gimnazjum, *nieod. w lp.* w mnogiéj: 1, 1, 5, *przyp. gimnazja*, 2gi *gimnazjów*, 3ci *gimnazjom*, 6ty *gimnazjami*, 7my *w gimnazjach*, (od wyrazu greckiego *gymnos*, nagi, że się w nim nago młodź ćwiczyła), miejsce, szkoła do ćwiczenia ciała w różnych sztukach, jako to: w zapasach, w bieganiu, szermowaniu; dziś zwykle tak nazywają szkołę, gdzie się początkowe nauki udzielają.

Gimnozofista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) mędrzec indyjski, nago prawie chodzący.

Ginal, a, *lm.* e, *m. prow. posp.* drągal, mazgajowaty podrostek.

Ginąć, ął, ie, *scz. nd.* 1) obracać się w niwecz, niszczeć, gubić się, tracić życie; przepadać. *Wieleć to ludzi ginie na wojnie! Nic nie ginie w naturze, lecz tylko się przeobraża. Codzień coś mi ginie, snać złodziej domowy kradnie.* 2) = znikać, podziewać się niewiadomo gdzie. *Balon ginie w obłokach. Rzeka ta ginie w piaskach, w bagnach, ob. Niknąć.* 3)=(o kolorach) blakować, płowieć. 4) = *fig.* być mocno przywiązanym do kogo lub do czego. *Ginąć za kim. Ginąć za czém, ob. Przepadać za kim, za czém.*

Gindżał, *ob. Kindżał.*

Gingapag, u, *blm. m. mit.* sławna z Eddy otchłań normandzka. Na górze, w wysokościach wysokości, mieszkał Alfadur. Pod nim nie było ani niebios, ani powietrza, ani wody, ani ziemi. Była tylko otchłań bez granic, czczość nieskończona, która zowie się Gingapag, a przypomina Duzak Zenda Westy. Alfadur oznacza *byt pierwiastkowy*, a Gingapag *nicestwo*, z którego stworzon jest świat. Mają się tak do siebie, jako w Egipcie Jach do Atory, *ob. Huch.*

Gingas, u, *blm.* gatunek indyjskiéj bawełnianéj tkaniny.

Gips, u, *lm.* y, *m. min.* naturalny siarkan wapna połączony z wodą, jest to kamień biały, miękki, upalony i zamieszany z wodą staje się masą twardą; z gipsu odlewają się tak zwane gipsowe figury; używają go też do sufitów, i innych ozdób architektury. *Kopalnia gipsu. Gipsem powlec, bielić, ob. Gipsować.*

Gipsatura, y, *lm.* y, *ż.* robota z gipsu, figura lub jaka ozdobka odlana z gipsu.

Gipsować, ował, uje, *scz. nd.* gipsem powlekać, bielić. *Gipsować łąki*, posypywać je sproszkowanym gipsem dla powiększenia wegetacji trawy.

Gipsowanie, a, *lm.* a, *n.* bielenie gipsem. *Gipsowanie łąki*, posypowanie jéj gipsem.

Gipsowany, a, e, *p.* gipsem powlekany, pobielony.

Gipsowaty, a, e, *p.* mający w sobie gips; podobny do gipsu.

Gipsowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Gipsophila), roślina, zwana także *Gipsówką, Waplinkiem, Łyszczcem, Łyszczycą.*

Gipsowy, a, e, *p.* od gipsu; z gipsu. *Gipsowa figura. Gipsowy kamień*, miękki, nożem się łatwo skrobie, wewnątrz ma lśniące iskierki. *Gipsowa ziemia;* zawierająca w sobie gips.

Gipsówka, i, *lm.* i, *ż. bot. ob. Gipsowiec.*

Gir, *ob. Giersz.*

Girafa, y, *lm.* y, *ż.* 1) *zool.* zwierz jeden z najwyższych, biorąc wysokość od głowy do ziemi; znajduje się w Etjopji (Cervus camelopardalis), *ob. Wielbłądoryś.* 2)=*as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij

Girlanda, *v.* **Gierlanda, y**, *lm.* y, *ż.* (z fran.) wieniec. *Girlanda z kwiatów, z róż.*

Giro, (moneta) 1) *ob. Talar.* 2)=(czyt. *Żiro*) *han.* podpis upoważniający do odbioru należności za weksel, lub przekaz.

Girować, ał, uje, *scz. nd.* (czyt *Żirować*) (z włos.) *han.* podpisywać ustępstwo wekslu, lub przekazu.

Girowany, a, e, *p.* (o wekslach, biletach bankowych i t. p.) opatrzony napisem ustępnym, *v.* przelewnym.

Giry, gir, *blp. ż.* ciężary (*np.* kamienie), używające się do ważenia ciężkich rzeczy; niek. zam. większego rozmiaru wagi.

Girystys, a, *blm. m. mit.* brat Kaunisa, Pucysa i Lublenicza, dewajtas litewski, jest duch miłości zwierzęcéj, chuci leśnéj, Satyr, a raczéj król Satyrów. Chłop to kosmaty, poczwarliwy, z rogami i nogami koźlemi, a ze złotemi racicami, złośliwy i bardzo lubieżny. Niekiedy podczas świąt Rossy, sobótki litewskiéj, wypada z lasów i porywa najpiękniejszą z tańcujących panien. W służbie jego są *Pusiny*.

Girz, *ob. Giersz.*

Gisarnia, *ob. Gisernia.*

Giser, a, *lm.* **y**, *m.* odlewacz wszelkich rzeczy z kruszców. *Giser charakterów drukowych*, t. j. czcionek, *ob. Odlewacz.*

Gisernia, *v.* **Gisarnia, i**, *lm.* **ie**, *ż.* dom *v.* warsztat giserski, fabryka odlewania z metalu, *ob. Larnia, Odlewnia.*

Giserski, a, ie, *p.* od gisera, należący do gisera.

Gitara, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włós.) gatunek cytry; narzędzie muzyczne. *Grać na gitarze. Gitara angielska*, o strunach metalowych. *Gitara hiszpańska*, o strunach z kiszek baranich.

Gitarzysta, y, *lm.* **ści**, *m.* grający na gitarze.

Giuk, a, *blm. m. mit.* znany z Eddy i powieści o wykupném bogów, król, który miał żonę Grymhildę, trzech synów: Gunnara, Hoegna i Guttormura, tudzież córkę Gudrunurę, Zygurdową żonę. Jest to rodzina Niflungów.

Giustine, *nieod.* moneta wenecka (11 lir) = 1 r. 39 kop. = 9 zł. 8 gr.

Giwojt, a, *lm.* **y**, *m. v.* **Giwojta, y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* jeden rodzaj Kobolów lub bożków domowych na Litwie. Bywała nią żmija nie szkodliwa, po domach hodowana, mlékiem od niewiast karmiona, która użyczać miała mężom siły do powinności małżeńskiéj.

Gizd, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Gizda, y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* brud, błoto.

Gizdała, *v.* **Gizduła, y**, *lm.* **y**, *m. prow.* człowiek zabrudzony, zabłocony.

Giża, y, *lm.* **e**, *ż.* **Giżela, i**, *lm.* **e**, *ż.* **Giczel, a**, *lm.* **e**, *m.* wierzch kości goleniowéj.

G. J. skróc. zam. generał jazdy.

G. L. skróc. zam. generał lejtnant.

Gladhejm, u, *blm. m. mit.* sala radości nadziemskiéj w normandzkim Azgardzie.

Gladjator, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łac.) w starożytnym Rzymie najemny szermierz, zapaśnik, bijący się niek. na śmierć w szrankach dla popisu.

Gladjatorski, a, ie, *p.* szermierski, zapaśniczy.

Glan, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* fuz, męty, ustoiny, gąszcz.

Glanc, Glancować, Glancowanie, Glancownik, Glancowność, Glancowny, *ob. Glans, Glansować*, i t. d.

Glanek, nka, *lm.* **nki**, *m. prze.* ozdoba u sukni prostéj, np. u sukmany.

Glans, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) blask, błysk, połysk, gładkoblask. *Glans marmuru. Glans sukna. Glans kapelusza. Mieć piękny glans. Stracić glans. Glans kamieni drogich, ob. Woda.* 2) = *fig.* krasa, piękność uderzająca. *Glans twarzy. Glans na jagodach, ob. Blask, Świetność.* 3) = *nieuż.* okazałość błyszcząca. *Cnota jego bez glansu, lecz gruntowna.*

Glansować, ał, uje, *scz. nd.* glans czynić, nadawać, polerować, błyskogładzić. *Glansować materję, kapelusz, skórę, buty, trzewiki.*

Glansowanie, a, *lm.* **a**, *n.* polerowanie; poloru, blasku nadawanie.

Glasowany, a, e, *im.* polerowany. *Rękawiczki glansowane. Płótno glansowane.*

Glansownik, a, *lm.* **i**, *m.* który różne rzeczy glansuje, glansu im nadaje.

Glansowność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* polor, blask.

Glansowny, a, e, *p.* lśniący się, błyszczący, *ob. Świetny, Połyskujący.*

Glaskord, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) instrument muzyczny z sztabkami szklanemi i młoteczkami.

Glaskopf, (z niem.) *ob. Błyszcz żelaza.*

Glasy, ów, *blp. m. fort. ob. Stok.*

Glaubera, *v.* **glauberska sól**, *ob. Sól glauberska.*

Glaubicz, (herb); w polu błękitném ryba żółta, do karasia podobna, niby pływająca w lewą tarczy; na hełmie pięć piór strusich; z Niemiec przyniesiony.

Glaukomatyczny, a, e, *p. med.* mający skazę na oku.

Glaukonit, u, *blm. m. min.* zielona kréda.

Glaukus, a, *blm. m. mit.* syn Neptuna; syn Hippolita; syn Syzyfa i Meropy, ojciec Bellerofonta i Chrysaora; wnuk Bellerofonta; syn Imbrasusa i brat Gadesa.

Glaz, Glazur, u, *lm.* **y**, *m. min.* 1) srebro mieszane ze złotem. 2) = żywica ziemna, przy któréj jest niby nieco srebra (electrum).

Glazgal, u, *lm.* **e**, *m.* powłoczka na roztopioném szkle; pływający po niém niby olejek.

Glazor, u. *blm. m. mit.* gaj ze złotemi drzewami w normandzkim Azgardzie, miejsce przechadzki dla Azów i Azyń.

Glazować, Glazowanie, *ob. Glasurować, Glazurowanie.*

Glazur, u, *lm.* **y**, *m.* **Glazura, y**, *lm.* **y**, *ż.* powłoka którą garki polewają, polewa, szkliwo. *Glazur dawać. Glazurem powlekać.*

Glazurować, ał, uje, *scz. nd.* glazurem powlekać. *Glazurować garczek, talerz, ob. Powlekać.*

Glazurowanie, a, *lm.* **a**, *n.* powlekanie glazurem, polewanie.

Glażny, a, e, *p. nieuż.* zwinny, zręczny.

Glądać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* baczyć, bacznie patrzéć i widzieć, *ob. dk. Doglądać, Poglądać, Spoglądać, Zaglądać, Wglądać.*

Gleba, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) gruda ziemi, ziemia, grunt. *Przywiązany do gleby. Poddani przypisani są do gleby.*

Gleczer, u, *lm*, **y**, *m.* (z niem.) *ob. Lodowica.*

Glegot, Glegotać, Glegotanie, Glegotka, *ob. Klekot, Klekotać, Klekotanie, Klekotka.*

Glegotanie, a, *lm.* **a**, *n.* (gargarisatio) plókanie jakim płynem gardła; charkanie.

Gleisty, *v.* **Glejasty, Glejowaty, a, e**, *p.* pełen gleju *v.* gliny, gliniasty. *Grunt gleisty.*

Glej, u, *lm.* **e**, *m. gosp.* ziemia gliniasta, w któréj składzie więcéj jest gliny niż piasku i wapna; w czasie wilgotnym tworzy zwięzłą, klejką i mocno przylegającą do pługa massę, w suchym zaś tarwdnieje i tworzy bryły.

Glejchenja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Gleichenia), roślina paprociowa; gatunek jéj: = *Hermanna*, *v. widlastodzielna* (G. Hermanni), rośnie w Ind. Wschodnich, Japonji, Nowéj Hollandji i t. d. kłąb ma mączasty, gorzko-korzenny, po upieczeniu jadalny; używa się za lekarstwo w biegunkach.

Glejowaty, a, e, *p. ob. Gleisty. Grunt glejowaty.*

Glejowy, a, e, *p. ob. Gleisty. Glejowa wierzba, bot. ob. Wierzba glejowa* (Salix limosa).

Glejt, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) *zdr.* **Glejcik, a**, *lm.* **i**, *m.* list, pismo na wolne przejście, pasport; list żelazny od króla, t. j. pismo ułaskawiające kogo bezwarunkowie. *Wydać, otrzymać glejt.* 2) = *ob. Glid.*

Glejta, y, *blm. ż. chem.* niedokwas ołowiu; tworzy się w wielkiéj ilości, jako uboczny produkt w hutach przy odciągu srebra od ołowiu, lub przy oczyszczaniu miedzi; używa się do robienia plastrów.

Glejtak, u, *lm.* **i**, *m.* hak do wyprowadzenia glejty z pieca.

Glejtować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dać komu glejt, glejtem ubezpieczać. 2) = *prze.* odprowadzać kogo, dla wyrządzenia czci, z towarzystwem.

Glejtowy, a, e, *p.* 1) od glejty. *Maść glejtowa.* 2) = od glejtu. *Glejtowy list, ob. List żelazny, Glejt.*

Glemor, a, *lm.* **y**, *m.* szeroki miecz góralów szkockich.

Glemur, a, *blm. m. mit.* biały Jot wesela, olbrzym normandzki z Muspelhejmu. Starał się o rękę *Maany*, siostry Sola, a córki Dagura i Notty, dnia i nocy, znaczącéj księżyc. Rodzice, brat panny i ona sama byli mu przychylni, ale Alfadur przeniósł oblubienicę na niebo i kazał jéj tam jeździć.

Gleń, v. Glenia, ni, *lm.* **nie**, *m.* 1) *or.* para plenic z sobą związanych. 2) = duży kawał chleba.

Glewijnik, a, *lm.* **cy**, *m.* kopijnik, *v.* żołnierz rzymski głową uzbrojony, *ob. Glewja.*

Glewik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Anthoceros), roślina z rzędu *mchów wątrobowych*; gatunek: = *kropkowany* (A. punctatus), listowie ma zielono-żółtawe, pól całowe, do ziemi przylegle; rośnie na polach torfowych.

Glewja, ji, *lm.* **je**, *ż.* **Glewina, y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *nieuż.* spisa, rodzaj oręża pociskowego u dawnych Rzymian (verutum); była to dzida na półczwartéj stopy długa, mająca na końcu żelazo trójgraniaste, na pięć cali długie. 2) = *bot.* (Lamarckea), roślina.

Głęda, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Coris), roślina.

Gliadyna, y, *blm. ż.* substancja roślinna, dająca się odłączyć od klajstru przez wygotowanie go z wyskokiem i odparowanie tego roztworu; po oczyszczeniu jest kruchą, słodkawą i wydaje woń miodową.

Glibiel, *v.* **Gnibicl**, *v.* **Glibiela, i**, *lm.* **e**, *ż. prze.* przepaść, otchłań, bezgruncie. *Nieprzebyte, błotniste glibiele.*

Glicerola, i, *lm.* **e**, *ż. farm.* i *chem.* połączenie gliceryny z jakimkolwiek organicznym pierwiastkiem, np. z olejkiem blokotu, z ekstraktem jakim i t. p.

Gliceryna, y, *blm. ż. chem.* wodan niedokwasu lipylu, wydziela się z tłuszczu przez działanie alkaliów lub niedokwasów metalicznych.

Glicjon, *v.* **Glicyrrycyn, u**, *blm. m.* substancja ekstraktowa z korzeni lukrecjowych, słodkiego smaku, zwana przeto *cukrem lukrecjowym.*

Glicyna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *bot.* roślina amerykańska, którą jedzą z korzeniem. 2) = *min.* gatunek słodkiéj ziemi gliniastéj.

Glicza, y, *lm.* **e**, *ż. ob. Szwajca.*

Gliczyca, y, *lm.* **e**, *ż.* (Notoxus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, kanturydowatych.

Glić, ił, i, *scz. nd.* palić, rozżarzać ogniem.

Glid, *v.* **Glejt, u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *nieuż.* rząd, szereg.

Glif, u, *lm.* **y**, *m. ar.* wręb; ukośność muru przy oknach dla światła, lub przy drzwiach dla przestrzeńszego wejścia.

Glijować, ował, uje, *scz. nd.* (z niem.) rozpalać. *Glijować żelazo.*

Glika, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Leontice), roślina, któréj gatunek *L. leontopetalum*, zwano daw. *Świrzepą.*

Glikocholan, u, *lm.* **y**, *m. chem.* sól pochodząca z połączenia się jakiejkolwiek zasady z kwasem glikocholowym.

Glikocholowy, a, e, (kwas), *chem.* kwas znajdujący się w żółci zwierzęcéj.

Glin, u, *blm. m. chem.* (aluminium), metal ziemny, w połączeniu z kwasorodem stanowi glinkę, która jest jedną z głównych części składowych ziemi. Niedawno odkryto w nim wiele własności podobnych do srebra.

Glina, y, *blm. ż.* (argilla), *chem.* gatunek ziemi, w skład któréj głównie wchodzi *glinka* (t. j. związek metalu ziemnego glinu z kwasorodem); jest ciągłą, nie tak kruszącą się, jak inne ziemie, w palcach zdaje się być tłustą, w wodzie zostaje lipką i plastyczną, t. j. daje się urabiać na różne kształty; ususzona twardnieje. *Naczynia z gliny. fig. Sądzi, że jest z innéj gliny ulepionym. Glina zduńska, v. garncarska. Glina porcelanowa, ob. Kaolin. Glina folarska, v. suknowalska*, in. *Seweryt, ob. Folarska glina.*

Glinek, nku, *blm. chem. ob. Glin.*

Gliniaki, ów, *blp. m. min.* ogólna nazwa dawana minerałom, podobnego z sobą gliniastego składu, jakiemi są *korund*, ze swemi gatunkami *spinel, ganit, pleonast, chryzoberyt.*

Glinian, u, *blm. m. chem. ob. Glin.*

Glinianka, i, *lm.* **i**, *ż.* miejsce, gdzie kopie się glina garncarska, stryczarska lub fajansowa; dół pozostały po wykopanéj glinie.

Gliniany, a, e, *p.* z gliny. *Gliniane statki, v. naczynia. Garnki gliniane.*

Gliniarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* izba służąca na glinę.

Gliniasty, i *nieuż.* **Gliniaty, a, e**, *p.* 1) pełen gliny. *Ziemia gliniasta.* 2) = z koloru do gliny podobny.

Gliniec, nca, *lm.* **nce**, *m. chem.* rodzajowa nazwa *ziemnych metali*, dołączając tu i metal *lantan.*

Glinin, u, *blm. m. chem. ob. Glin.*

Glinka, i, *blm. ż.* 1) pospolicie pewien podgatunek ziemi gliny, odznaczający się ciemnym kolorem i większą tłustością i plastycznością, używa się na delikatniejsze garncarskie wyroby. 2) = *chem.* (alumina), związek naturalny ziemnego metalu *glinu* z kwasorodem; czysta, w stanie krystallicznym tworzy minerał *korund.* 3) = *ciesielska*; rubryka, którą cieśle znaki swoje na drzewie wypisują. 4) = *lm.* **i**, dół po wykopanéj glinie, a stąd *glinki*, kąpiele w podobnych dołach.

Glinki, nek, *blp. ż.* 1) *ob. Glinianki.* 2) = pewien gatunek kartofli.

Glinny, a, e, *p.* 1) = *ob. Gliniasty.* 2) = na glinę przeznaczony. *Glinny dół, ob. Glinianka.*

Glinomaz, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* zdun, garncarz.

Glinowanie, a, *lm.* **a**, *n.* w cukrownictwie, sposób wybielania cukru surowego bez rafinowania, pokrywając go gliną, pozbawioną pirytów, soli i niedokwasu żelaza; dziś wychodzi on z użycia.

Gliptograficzny, a, e, *p.* należący do gliptografji.

Gliptografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie rzniętych kamieni, figur.

Gliptoteka, i, *blm. ż.* (z grec.) zbiór rzniętych kamieni; zbiór albo galerja robót rzeźbiarskich, posągów, i t. p.

Gliptyka, i, *blm. ż.* (z grec.) w ogólności sztuka rzeźbiarska; w szczególności zaś sztuka wyrzynania, rzeźbienia nagrobków.

Glist, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Glista, y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* 1) (Lumbricus), in. *Dżdżownica, Dżdżownik*, rodzaj ziemnych robaków. 2) = (Ascaris) rodzaj robaków zdarzających się w ciele ludzkiém, mian. w kiszkach cienkich; należy do gromady *Wewnętrznych*, nitkowatych; gatunek: = *lumbryk* (A. lumbricoides). 3) = *tasiemkowy*, *v. serdeczny*; robak zdarzający się w kiszkach na kilka lub kilkanaście łokci długi, *ob. Soliter, Tasiemiec* (Solitarius tenia). 4) *Glisty dyniowe*; gatunek robaków wyglądających jak pasmo ziarnek dyniowych, jedno w drugie powtykanych, *ob. Rupie.* 5) *Glista morska, ob. Natepian.* 6) = *fig.* człowiek szczupły, cienki, konop'.

Glistewnik, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Chelidonium), in. *Glistnik*, niek. *Żółtnik*, roślina z rodziny *makowych* (Papaveraceae), należąca do klassy 13éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *jaskółcze ziele* (C. majus), dawniéj *Cęcelja* zwane, b. pospolite, odznacza się ostrym, szafranowo żółtym sokiem, który po przerwaniu sączy się z każdéj jego części; korzeń ma krótki, czerwono-żółty, łodygę włosistą, kwiaty cytrynowo-żółte. 2) = *prow.* nazwa rośliny *Słodkogorz* (Solanum dulcamara).

Glistnica, y, *lm.* **e**, *ż. robaczkowa* (oxyurys vermicularis (używa się zwykle w *lm.*), in. *Owsik, Rupie*; robaczki zdarzające się w kiszce odchodowéj u dzieci.

Glistnik, v. Gliśnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *bot.* a) (Artemisia santonica), roślina z rodzaju *Bylicy*, in. *Piołun glistny, Glistne ziele*; tak zwana, że glisty w żołądku morzy i z niego wywodzi. b) = *ob. Glistewnik* (Chelidonium), roślina. c) = dawniejsza nazwa rośliny *Robaczla* (Helminthia). d) = *morski*, in. *Koralowy mech, Gniazdo koralowe* (Muscus corallinus), rośnie na morskich skałach, na skorupach małżowych. 2) = *zool. ob. Glista, Dżdżownica.*

Glistny, a, e, *p.* 1) pełen glist. 2) = wyniszczający glisty. *Glistne ziele, bot. ob. Glistnik* (Artemisia santonica), roślina.

Glistomorny, a, e, *p.* zabijający glisty.

Glistowacieć, ał, eje, *scz. nd. nieuż.* mléć glisty, chorować na glisty.

Glistownik, a, *lm.* **i**, *m. ob. Miękkodziób.*

Glit, *v.* **Glut, u**, *blm. m.* (z niem.) *prow.* żar gorący, czerwony.

Glita, *ob. Glejta.*

Glitner, a, *blm. m. mit.* pałac normandzkiego boga Forseta w Azgardzie, zbudowany na słupach złotych.

Glizda, *prow. ob. Glista.*

Glny, Glność, *skróc.* od *Generalny, Generalność. Marszałek Glnéj konfederacji.*

Glob, u, *lm.* **y**, (z łac.) 1) kula ziemska, ziemia. *Wszystko, co żyje na naszym globie...* 2) = machina kulista, wyrażająca okrąg świata i wszystkie jego przedziały.

Głob ziemski. Głob niebieski. 2) = kula złota, oznaka godności monarszéj.

Globozyty, ów, *blp. m.* (z łać.) in. *Gałkówki*; okrągłe skręcone skamieniałości ślimaków.

Globularny, a, e, *p.* (z łać.) *med.* okrągły, kulisty, kulkowaty.

Globulina, y, *blm. ż.* (dawniéj *Krystalinem* zwany), *chem.* i *fiz.* ciecz wodnista, która wspólnie z hematynem wypełnia kulki czyli komórki krwi, sama zaś soczewkę oka; rozpuszczalna, gotowaniem na nierozpuszczalną się zamieniająca; należy do związków *proteinowych*.

Gloeda, y, *blm. ż. mit.* olbrzymka normandzka zła, z któréj Lok splodził Ejzę i Einmyrją, znaczy ogniste żagwie. Inne imię jéj *Gluta*.

Gloksynja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Mimodziękla*, roślina zwana także *Marcinką*.

Glom, u, *lm.* **y**, *m.* szlam, który zostaje np. na kłszkach wieprzowych po ich oczyszczeniu (materia mucilaginosa).

Glomza, y, *lm.* **y**, *m. prow.* twaróg.

Glon, *v.* Glan, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Glonek, nka**, *lm.* **nki**, *m.* 1) *ob. Gleń.* 2) = *prow. ob. Glina.* 3) *Glon, bot. ob. Zielenica* (Conferva), rodzaj wodnego porostu.

Glonówka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Hydrachna), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Roztmaitych*, wodnych; gatunki: = *ozdobna* (H. geographica); = *krzyżaczek* (H. abstergens). = *krwista* (H. cruenta).

Glorja, ji, *blm. ż.* (z łać.) 1) *wł.* chwała. 2) = część Mszy Ś., zwana *Hymnem anielskim*, która się w dni żałobne opuszcza. 3) = *żart.* zbyt wysoka kobiéta, dziewczyna. *Ależ to glorja!*

Glorjeta, y, *lm.* **y**, *m.* i **Glorjetka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) namiot, pawilon, altana.

Glorjoza, y, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Wdzięksosława* (Gloriosa), roślina, zwana także *Pysznokwiatem, Liljq malabarską*.

Gloska, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *prze.* kluska. *Więc mi też spuściła gospodyni pół garca glosków, które była nagotowała.* 2) = *ob. Glosska.*

Glossa, *v.* **Gloza, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) in. *Cytacja*; uwaga obok tekstu, krótkie objaśnienie na brzegu stronicy; tłumaczenie wyrazu lub sensu trudnego. *Glossa marginesowa, nabrzeżna. Glossa do prawa kanonicznego, ob. Komentarz, Przypisy, Objaśnienia, Wykład.*

Glossarjusz, a, *lm.* **e**, *m.* (z grec.) zbiór uwag; objaśniający słownik. *Glossarjusz etymologiczny;* słownik ze wskazaniem pochodzenia wyrazów.

Glossator, a, *lm.* **owie**, *m.* wykładacz, objaśniacz wyrazów.

Glosska, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Glossa*), między wierszami co drobno przypisanego; dopisek.

Glossograficzny, a, e, *p.* należący do glossografji.

Glossografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie języków (części ciała).

Glossologiczny, a, e, *p.* należący do glossologji.

Glossologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o językach (częściach ciała).

Glossopetry, ów, *blp. m.* (z grec.) *geol.* skamieniałe zęby ryb świata pierwiastkowego (przedpotopowych), znajdywane jako ciała kopalne w kamieniu wapiennym muszlowym i gipsie; zowią się także *Buffonitami, Wężowemi językami, Jaskółczemi* i *Żabiemi kamieniami*.

Glossotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, anatomja języka.

Glossomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z języka, z własności języka.

Glot, u, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Glotka, i**, *lm.* **i**, *ż.* siekanica, grankulka, siekany ołów do nabijania strzelby (na grubego zwierza).

Gloza, *ob. Glossa.*

Glozatka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Gloza.*

Glozka, *ob. Glosska.*

Glozna, y, *lm.* **y**, *ż.* kut, kostka nożna. *Kostki w nogach między stopą a między glozną. Glozna solona*; wieprzowa szołdra albo goleń.

Glozować, *ob. Gluzować.*

Glu glu, wyraża bełkot, gdy się co leje z naczynia, wąską szyję mającego, in. bul bul, *ob. Glukać.*

Gluba, y, *lm.* **y**, *ż. nieuż. ob. Kluba.*

Glubka, i, *lm.* **i**, *ż. prow. ob. Miwka, Lubaszka.*

Gluc, Glucen, u, *blm. m. v.* **Glucinium, Glucjum**, *niecd. n. ob. Glucyn.*

Glucyn, u, *blm. m. chem.* jeden z rzędu ziemnych metalów, mało jeszcze poznany, otrzymujący się z ziemi glucyny; zwą go także niektórzy *Berylem.*

Glucyna, y, *blm. ż.* (glucina, beryllia), *chem.* pewien gatunek ziemi, powstałéj z połączenia się metalu glucynu z kwasorodem, z któréj się otrzymuje sam metal glucyn, *ob. Beryl*

Gluglarka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż* pijaczka, łajdaczka.

Gluglarz, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* pijak, łajdak.

Glukanie, a, *lm.* **a**, *n.* bełkotanie, burczenie. *Glukanie w brzuchu.*

Glukoz, u, *v.* **Glukoza, y**, *blm. ż. chem. cukier owocowy*, znajdujący się obficie w wielu owocach i stanowiący ich słodycz; z winogron daje się fabrycznie otrzymywać; *glukozem* są ziarna cukru, spostrzegane na rodzynkach, tudzież powłoczka jakby mączysta fig i śliwek suszonych; znajduje się także w miodzie i słodkich sokach kwiatów; w wodzie zimnéj mniéj jest rozpuszczalny od cukru trzcinowego; zwą go także *cukrem klejowym* lub *dekstrynowym.*

Glut, u, *lm.* **y**, *m.* 1) (z niem.) *ob. Glit.* 2)=*ob. Glot, Głotka.* 3) *Gluty, prow.* smarki, sople.

Gluta, y, *blm. ż. mit.* olbrzymka normandzka *Gloeda.*

Gluten, u, *blm. m. chem. ob. Kłej roślinny.*

Gluzować, ował, uje, *scz. nd. nieuż. ob. dk. Wygluzować.*

Glyceryna, *ob. Gliceryna.*

Glycjon, Glicyrricin, *ob. Glicjon, Glicyrrycyn.*

Glyptograficzny, Glyptografja, Glyptoteka, Glyptyka, *ob. Gliptograficzny, Gliptografja, Gliptoteka, Gliptyka.*

Gładecznik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Tetranthera glabriaria), roślina z rodzaju *Chybota.*

Gładek, dka, *lm.* **dki**, *m.* (Xestomyza), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych; gatunki jego: = *czarny* (X. lugubris). = *pstry* (X. costalis).

Gładki, a, ie, *p. st. w.* **Gładszy, a, e**, 1) gładki na dotknięcie, nie chropawy, nie sękowaty. *Powierzchnia gładka. Ciało gładkie. Płótno gładkie. Materja gładka. Papier gładki.* 2) = nie kosmaty, nie obrosły. *Podbródek gładki.* 3) = prosto zrobiony, bez faldów, wygubów, bram, *Suknia gładka.* 4) = dobrze wyrobiony. *Wino gładkie. Pędzel gładki. Styl gładki.* 5) = *fig.* piękny, śliczny. *Gładka twarz. Gładka żona. żart. Człowiek gładkiej twarzy*, t. j. bez nosa. 6) = *mlecz, bot. ob. Mlecz gładki, v. Łoczyga* (Sonchus), roślina

Gładko, Gładce, *ps. st. w.* **Gładziéj**. 1) niechropowato, równo. *Gładko wyrobiona deska. Gładko leżeć* (o sukniach). 2) = ze szczętem. *Gładko mu łeb uciął.* 3) = pięknie, pięknym sposobem, udatnie, nadobnie. *Gładko pisać. Gładko mówić.* 4) = pomyślnie, zręcznie. *Gładko się wywinął. Gładko co ściągnąć. Umié gładko skłamać. Gładko mu to idzie.* 5) = po przyjacielsku, bez kłótni, hałasu. *Resztę tę gładko uspokoił. Gładko uszedł.*

Gładkoblask, u, *lm.* **i**, *m. nieuż.* polituta.

Gładkobrzmiący, a, e, *p.* dźwięczny, miły w słuchaniu.

Gładkolicy, a, e, *p.* mający gładkie lice. *Gładkolica niewiasta.*

Gładkomówca, y, *lm.* **e**, *m.* krasomówca.

Gładkomówność, ści, *blm. ż.* dar pięknego mówienia, krasomówstwo.

Gładkomówny, a, e, *p.* pięknie mówiący, krasomówca.

Gładkopowierzchny, a, e, *p.* mający gładką powierzchnię. *Miękisz kwiatu jest zbyt mięsisty i nie dosyć gładkopowierzchny.*

Gładkość, ści, *blm. ż.* 1) nie chropowatość, nie szorstkość. *Gładkość szkła, zwierciadła.* 2) = polor, wytworność. *Gładkość obyczajów. Gładkość stylu, mowy.* 3) = piękność, uroda. *Gładkość białogłowy.*

Gładkowłosy, a, e, *p.* 1) prostowłosy, nie kędzierzawy. 2) = mający piękne włosy.

Gładkoząb, ęba, *lm.* **ęby**, *m.* (Glyptodon), *zool.* rodzaj dziś nie istniejący zwierząt ssących, z rzędu *Szczerbatych*, pancerników; gatunek jeden: = *pałkonogi* (G. clavipes).

Gładnąć, ął, ie, *v.* **Gładnieć**, *v.* **Gładzieć, ał, eje**, *sn. nd.* gładkim się stawać, pięknieć; niek. tyć.

Gładycz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *zool.* (Hyas), skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych*, ostroczelnych; gatunki jego: = *pająkowaty* (H. araneus); = *mały* (H. evaretatus). 2) = *bot.* a) *ob. Ośniał* (Cerinthe), roślina. b) = *ob. Przebiśnieg* (Galanthus), roślina zwana także *Kwiatem mlecznym, Śnieżycą.* 3) = wysmukły, galant; starający się o krasę ciała, strojniś, elegant. 4) = *prow.* garnek, dzban do zlewania mléka.

Gładyszka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) piękna białogłowa, piękność. *Gładyszki pieszczone.* 2) = *żart.* kochanka, metressa. *Był u swojej gładyszki.* 3) = gładzidło, narzędzie do gładzenia, np. słoniowa kość introligatorska do gładkiego składania papieru, kamień półokrągły do gładzenia płótna, papieru i t. p.

Gładyszowa, ej, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* piękna kobiéta, *ob. Gładyszka.*

Gładza, y, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* gładkość, piękność.

Gładzenie, a, *lm.* **a**, *n.* czynność wyrażona słowem *Gładzić.*

Gładziciel, a, *lm.* **e**, *m.* który co gładzi, t. j. znosi, niszczy. *Gładziciel grzechów naszych.*

Gładzić, ił, i, *scz. nd.* 1) równym czynić, chropowatości odejmować, polerować. *Gładzić żelazo, marmur, drzewo hebanowe, orzechowe. Gładzić koronki, papier. Gładzić (sobie) włosy. Gładzić zmarszczki.* 2) = przyozdabiać, piększyć. *Twarz swoję gładzi i przybiera* 3) = kaptować, ujmować, jednać sobie, *ob. Głaskać.* 4) = *fig.* zacierać złe, poprawiać. *Gładzić wiersze, prozę, ob. Ogładzać, Wygładzać.* 5) = plamy wywabiać. *Sól szczawiowa najlepiej gładzi plamy atramentowe.* 6) = znosić, niszczyć. *Baranek, który gładzi grzechy świata, ob. Zacierać.* = **się**, *stz. nd.* piększyć się. *Żona dla męża samego ma się gładzić.*

Gładzidło, a, *lm.* **a**, *n.* narzędzie do gładzenia, wygładzania; hebel do wyprawiania drzewa na czysto.

Gładzieć, *ob. Gładnąć.*

Gładziuchno, Gładziutko, Gładziuteńko, Gładziusieńko, *ps.* **Gładziuchny, Gładziutki, Gładziuteńki, Gładziusieńki, a, ie**, *p.* (wyrazy pieszczotliwe), *ob. Gładki, Gładko.*

Gładzizna, y, *lm.* **y**, *ż.* miejsce nagie, obnażone. *Gładzizna ziemi.*

Gładzony, a, e, *im.* polerowany. *Papier gładzony, ob. Glanzowany.*

Głasać, Głaszać, ał, a, *scz. nd. prze.* wołać, publicznie wywoływać, oznajmiać, mówić, *ob. Rozgłaszać, Ogłaszać.*

Głaskacz, a, *lm.* **e**, *m.* głaszczący drugiego, pochlebca.

Głaskać, ał, a, v głaszcze, *scz. nd.* **Głasnąć, ął, nie**, *dk. nieuż.* 1) ręką łagodnie muskać kogo pieszczotliwie. *Głaskać pod włos. Głaszcz ty kotowi skórę, a on ogon w górę, przys.* 2) = musnąć, pomuskiwać, lekko się dotykać, lechtać. *Zefir głaszcze kwiaty. Głaskać struny lutni. Głaskać podniebienie. Głaskać uszy, ob. Pieścić.* 3) = *fig.* pochlebiać, słowami lechtać. *Głaskać lud. Głaskać czyją dumę, próżność, ob. Schlebiać.* 4) = łagodzić, gładzić. *Mówić, głaszcząc prawdę.* = **się**, *stz.* niek. pieścić się. *Głaszcze się pod brodę. Kobiéty przez cały dzień z pieskami się głaszczą.*

Głaskanie, Głaszczenie, a, *lm.* **a**, *n.* muskanie, pieszczenie, *przen.* pochlebianie.

Głaskliwy, a, e, *p.* co się daje ogłaskać, *ob. Łaskawy.*

Głasnąć, *ob. Głaskać.*

Głaszczek, szczka, *lm.* **szczki**, *m.* (częściéj w lm.) in. *macki* (palpi), *zool.* ruchome wstawowate narzędzia przy nasadzie szczęki u skorupiaków, a przy pyszczku u owadów.

Głaszczenie, *ob. Głaskanie*

Głaszczkorożny, a, e, *p.* mający głaszczki długości rożków. *Owady głaszczkorożne.*

Głaszczyca, y, *lm.* **e**, *ż.* (Glossina) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, długoustych; gatunek jeden: = *pstra* (G. longipalpis).

Głaz, u, *lm.* **y**, *m.* i *nieuż.* **Głaza, y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Głazik, a**, *lm.* **i**, *m.* wielki kamień pospolity, skała. *Bruk z głazów. Ostrzyć noże na głazie. fig. Serce twarde jak głaz, v. twardsze od głazu, ob. Skała, Stal.*

Głazik, a, *lm.* **i**, *m.* kamień probierski.

Głazołomny, a, e, *p.* kamieniołomy. *Głazołomny oszkard.*

Głazotek, tka, *lm.* **tki**, *m. bot.* (Velezia), roślina.

Głazować, ał, uje, *scz. nd. prze. ob. Brukować.*

Głazowaty, a, e, *p.* nakształt głazu. *Kamyki głazowate a krzemieniste. Ziemia głazowata.*

Głaźny, a, e, *p. prze. ob. Gładki.*

Głąb, a, *lm.* **y**, *m.* i **Głąbek, Głąbik, Głębik, ka**, *lm.* **ki**, *m.* 1) pień niektórych ziół, jako kapusty, sałaty, *ob. Łodyga, Kłączek, Kaczan.* 2) = *fig.* basałyk, niezdara, nieokrzesaniec, pień. 3) = *ar.* część kapitelu, naśladująca głąbik rośliny, wchodząca w skład przyozdobienia głowicy korynckiéj; kłącz. 4) = ryba, *ob. Głębik.*

Głąb', *v.* Głęb', *v.* Głębia, głębi, *lm.* **głębie**, *ż.* 1) głębizna, głębokość, miejsce głębokie. *W głębi morza. W głębi ziemi. W głębi przepaści piekielnych. Wypłynął na samą głąb' morza*, t. j. tam, gdzie ono jest najgłębsze. *Głos co wychodzi z głębi piersi. W głąb' wpaść, wskoczyć. Z głębi się wydobyć, ob. Bezdeń, Otchłań, Przepaść.* 2) = *w głąb', w głąbsz*, zam. głębokości. *Mieć tyle sążni w głąb'.* 3) = dal, oddalenie, odległe miejsce. *W głębi sceny widać pałac. W głębi doliny płynął strumyk. W głębi pustyń, lasów. Z samej głębi Azji. Przedrzeć się, zajść w głąb' Afryki. Wkroczyć w głąb' Niemiec.* 4) = *fig.* sam środek, dno. *To wspomnienie zapisane jest w głębi mojej duszy. W głębi sumienia. Bóg czyta w głębi serc naszych.*

Głąbek, *ob. Głąb.*

Głąbia, i, *lm.* **ie**, *ż.* 1) *ob. Głąb, Kłącz.* 2) = *bot.* (Zamia), roślina zwana także *Maczugowcem.*

Głąbiasto, Głąbisto, Głąbowato, *ps.* szeroko a listowato.

Głąbiasty, Głąbisty, Głąbowaty, a, e, *p.* rosnący szeroko a listowato.

Głąbieć, ał, eje, *sn. nd.* w głąb wyrastać.

Głąbigroszek, szka, *lm.* **szki**, *m. bot.* (Tetragonolobus), roślina.

Głąbik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *zdr.* od *Głąb.* 2) *bot.* (scapus), podpora kwiatów w roślinie, różniąca się tém od łodygi, że wyrasta bezpośrednio z korzenia i nie porasta liśćmi. 3) **Głąbiki**, *blp.* pospolita nazwa w Krakowskiém tak zwanéj *Sałaty krakowskiéj*, stanowiącéj podgatunek *Sałaty ogrodowéj* (Lactuca sativa) i jarzyny z niéj przygotowanéj.

Głęb', *v.* Głębia, *ob. Głąb'.*

Głębia, i, *lm.* **e**, *ż. ob. Głąb'.*

Głębić, ił, i, *scz. nd. ob. Zgłębiać. Głębiciel, ob. Zgłębiacz.*

Głębiej, *ps.* st wyż. od *Głęboko.*

Głębielisko, a, *lm.* **a**, *n.* błoto głębokie, topielisko, *ob. Topielisko.*

Głębik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *zdr. ob Głąb.* 2)=* *fil.* (Bolis, der Senker), pojęcie do dna morza umiejętności sięgające. Bóg, Słowo Boże, Jaźń, każde oznaczenie tamecznéj istoty rzeczy są takie głębiki. 3) = *zool.* a) (Pompilus) in. *Przynawek*, gatunek ryby morskiéj; b) = *ob. Kielb', Kielbik* (ryba rzeczna).

Głębin, a, *lm.* **y**, *m.* (Lysmata) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *długoogoniastych*, przegiętych; gatunek jeden: = *smugowany* (L. seticauda).

Głębina, Głębizna, y, *lm.* **y**, *ż.* miejsce głębokie, *ob. Głąb'.*

Głęboki, a, ie, *p.* (*st. wyż.* **Głębszy**). 1) mający głąb', głębokość. *Głęboka studnia, przepaść, rzeka, jaskinia. Głęboka rana. Głęboki ukłon. Szyk głęboki, takt, ob. Szyk.* 2) = trudny do pojęcia, zbyt wysoki. *To, co mówisz do mnie jest za głębokie dla mnie. Głęboka nauka. Głęboka tajemnica. Głęboka polityka.* 3) = głęboko przenikający, bystry, przenikliwy, gruntowny. *Głęboki rozum. Głęboka uczoność. Głęboka znajomość rzeczy. Głębokie pismo, dzieło. Człowiek głęboki. Głęboki matematyk, polityk, myśliciel.* 4) = wielki, ciężki. *Głęboka ciemność. Głębokie milczenie. Głęboki sen. Głębokie uszanowanie. Głębokie zmartwienie. Głęboki smutek.*

Głęboko, *ps.* (*st. wyż.* **Głębiej**), 1) nie mialko, daleko przenikając. *Głęboko ziemię kopać. Głęboko zapuścić korzenie.* 2)=*fig. zam.* silnie. *Głęboko co uczuć, np. obelgę. Ma to głęboko wyryte w sercu. Głęboko wkorzenione mniemanie. Zapisz to głęboko w swojej pamięci, w swém sercu. Głęboko westchnąć. Głęboko myślący.*

Głębokomówny, a, e, *p.* który mówi zgłębiając przedmiot, niepowierzchownie.

Głębokomyślność, ści, *blm. ż.* głębokość umysłu.

Głębokomyślny, a, e, *p.* mający umysł głęboki.

Głębokość, ści, *lm.* **ości,** *ż.* 1) rozciągłość jakiegobądź wydrążenia w kierunku pionowym. 2)=*(profunditas, die Tiefe) znaczy w lotce wyczerpanie wewnętrznych, podrzędnych, składniczych i zbijających znamion. Porównaj *Obszerność, Zupełność.* 3)=co duleko w głąb' zachodzi. *Głębokość rzeki, studni.* 4)=*takt. Głębokość szyku, wojska, bataljonu.* 5)=głąb', miejsce głębokie. *fig. Z głębokości wołałem do Ciebie, o Panie!* 6)=*fig.* niedościgłość, niepojętość. *Głębokość sądów Bożych.*

Głobić, ił, i, *scz. nd.* 1) ściskać, spajać. 2) = *fig. nieuż.* cisnąć, uciskać. *List ów głobi serce jego.* 3) *Głobić się o co, stz. nieuż.* troszczyć się.

Głodać, ał, a, *v.* **głodze,** *scz. nd.* 1) *prze.* gryźć. *Pies głoda kość, czerw' głodze suknie.* 2) = *fig.* nacierać, wycierać, ocierać. *Brzegi woda głodze.*

Głodek, dka, *lm.* **dki,** *m. bot.* (Draba), roślina z rodziny *krzyżowych* (Cruciferae), należąca do klassy 15, rzędu *łuszczynkowego, v. strączkowego,* wedł. ukł. Linn , zwana także *Wiosnówką.* Gatunki: =*wiosenny* (D. verna), in. *wiosnówka pospolita, v. biała,* mała, do 3 cali dorastająca roślinka, rośnie na miejscach suchych, piaszczystych, kwiaty ma białe, drobne, wierzchołkowe; uważa się u ludu za wróżbę nieurodzaju; =*uralski* (D. uralensis; =*obwódkowy* (D. ciliaris); = *żółty* (D. neinorosa, *v.* muralis); =*mrzygłód* (D. aizoides).

Głodnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Jossinia), roślina.

Głodnie, *ps. ob. Głodny.*

Głodnieć, iał, ieje, *sn. nd.* głodnym się stawać, głodnym być, głód cierpieć, łaknąć.

Głodnik, a, *lm.* **cy,** *m. prze.* człowiek łaknący, głodny.

Głodno , *ps. ob. Głodny. Głodno tam u nich! Choć głodno i chłodno, ale żyjem swobodno, przys. Głodno wygląda.*

Głodnokary, a, e, *p. nieuż.* przyzwyczajony do głodu. *Głodnokare szczenię.*

Głodnokupny, a, e, *p. nieuż.* głodem zjednany, objadem kupiony. *Głodnokupni pochlebiacze.*

Głodność, ści, *blm. ż. nieuż.* łaknienie.

Głodnozły, a, e, *p. nieuż.* głodem dojmujący. *W tak głodnozłej dobie.*

Głodny, (dawn. niek. *Głodzien*), **a, e,** *p.* 1) łaknący jedzenia, zgłodniały. *Głodny jak pies. Głodny woli jeść, niż muzyki słuchać, v. głodnego żołądka bajką nie zabawisz. przys. Głodnych i mucha powadzi. przys. Głodny kija się nie boi. przys.* 2) = *fig.* łakomy, chciwy. *To człowiek głodny.* 3)=głód przynoszący, nieurodzajny; drogi. *Czas głodny, rok głodny,* in. czas, rok drogi, drożyzna. *Kuracja głodna.* 4)=niedostatek cierpiący. *Kościół głodny.*

Głodotwórca, cy, *lm.* **ce,** *m.* tworzący głód, przykładający się do drożyzny.

Głodzić, ił, i, *scz. nd.* głodem morzyć. *Głodzić miasto, prowincją, kraj cały.*

Głodzien, *ob Głodny.*

Głogotać, (niek. **Gogotać**), **ał, oce,** *scz. nd.* wydawać głos bełkotliwy, *ob. Głegotać, Klekotać.* Orzeł głogoce.

Głogowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. zool.* (papilio crataegus), motyl dzienny, dosyć pospolity; ma skrzydełka okrągławe, białe, z żyłkami czarniawemi.

Głogownik, a, *lm* **i,** *m. v,* **Głogówka, i,** *lm.* **i.** *ż. bot.* (Pyrus polveria), gatunek gruszy (drzewa); *głogówkami* zowią się też owoce tego drzewa.

Głogowy, a, e, *p.* z głogu, od głogu. *We Francji wiązkami głogowemi wapno palą. Głogowy krzak. Głogowa jagoda.*

Głombaty, (zam. **Głąbaty**), **a, e,** *p. nieuż.* gruby, nieokrzesany, niećwiczony.

Głomza, *v.* **Głomzda, y,** *lm* **y,** *ż. prow.* miękki ser, nie zupełnie wyciśnięty ze serwatki, twaróg.

Głos, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *w ogólnem fizycz. znacz.* wibracja powietrza działająca na zmysł słuchu, szczególniéj zaś powietrza, dobywającego się z płuc zwierzęcych kanałem oddechowym. *Ze wszystkich głosów najpiękniejszym jest ludzki. Rozmaite są głosy zwierząt. Głos mocny, słaby, przenikliwy. Stłumić głos. Głos zmyślać,* nie własnym głosem mówić albo śpiewać. *Naśladować, udawać czyj głos. Głos pełny, dźwięczny, czysty. W głos, v. na głos;* głośno z całego gardła. *Głos piersiowy, gardłowy. Głosem,* zam. głośno. *Głosem gonić, myś.* (o psach) gonić szczekaniem. *Zniżyć, v. spuścić głos.* 2) = *muz.* ton przez głos wydany. *Na dwa, trzy, cztery głosy muzyka albo pieśń. Który głos będziesz śpiewał, będziesz trzymał? Głos z głowy, mus.* tony gładkie, jakby fletowe, łagodniejsze od piersiowych, stanowiące *falset* czyli *fistułę. w lm. Głosy,* a) cały szereg piszczałek w organach. b) *wokalne, instrumentalne, v. orkiestrowe,* w wielogłosowéj muzyce pojedyńcze na każdy głos lub instrument przeznaczone do wykonania nuty. 3)= dźwięk jakiéj rzeczy, brzmienie. *Głos instrumentów muzycznych, dzwonów, ob. Brzmienie, Dźwięk, Łoskot, Odgłos, Ton,* i t. d. 4) = *fig. Głos natury, ludzkości. Usłuchać głosu sumienia. Pósłuchaj głosu przyjaciela. Nie bądź nieczułym na głos matki. To głos wołającego na puszczy,* zam. to daremne wołanie. *Nie bądź głuchym na głos nieszczęśliwych, ob. Prośba, Wołanie.* 5)=odgłos, pogłoska, wieść. *Puścić głos.* 6) = przyzwolenie czyje na kogo, aby był obrany lub wzięty na urząd; wotum. *Dać komu, v. za kim głos. Dać głos na co. Liczyć, obliczać głosy. Zostać wybranym większością głosów, zgodnemi głosy. Miał o tyle głosów więcej. Starać się o czyj głos.* 7)=prawo głosowania. *Nie ma jeszcze głosu w zgromadzeniu. Mieć głos doradczy.* 8)=*fig.* sąd, wyrok, opinja. *Głos publiczny jest za nim, przeciw niemu. Ma głos publiczny za sobą. Głos ludu, głos Boga, przys.* 9)=prawo mówienia, samo mówienie. *Prosić o głos. Mieć głos. Dać głos. Odmówić komu głosu. Cofnąć komu głos. Zabrać głos. Má głos pan N...* 10)=mowa przymówienie się w publicznem zebraniu. *Głos Pana Ministra Spraw Wewnętrznych. Głos P. Marszałka Sejmowego. Zabrać głos,* zam. zacząć mówić. *Podnieść głos,* zam. odezwać się.

Głosek, ska, *lm.* **ski,** *m.* (*zdr.* od *Głos*), i **Głoseczek,** (*zdr.* od *Głosek*). *Co za głosek miłutki! Cieniuchne głoseczki.*

Głosiciel, a, *lm.* **e,** *m* głoszący co, ogłosiciel.

Głosicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* głosząca co, ogłosicielka.

Głosić, ił, i, *scz. nd.* 1) ogłaszać; wiadomo lub głośno czynić. *Głosić co. Głosić czyje wielkie czyny Głosić czyją sławę. Jak poeci głoszą. Głoszą, że.... Głoszono, że.... ob. Ogłaszać, Rozgłaszać, Opiewać, Powiadać.* 2)= *prow. posp.* rozwodzić żale, płaczliwie rozglaszuć zalety nieboszczyka w czasie pogrzebu. *Gdy wynoszono trumnę, wszystkie baby głosić poczęły.*

Głosisty, a, e, *p.* wielkoglosy, rozgłośny. *Głosiste trąby.*

Głoska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) litera. *Głoski dzielą się na samogłoski i współgłoski.* 2)= czcionka drukarska. 3)= *ob. Głoska, zdr.* od *Głossa.* 4)=*niedzielna; as. ob. Niedzielna litera.*

Głoskowy, a, e, *p.* od głosek czyli liter, literalny. *Głoskowe pismo.*

Głoskozbiór, u, *lm.* **y,** *m. gram.* (Morz.) alfabet, abecadło.

Głosochwalny, a, e, *p. nieuż.* głos łapiący. *Głosochwalne po lasach echa.*

Głosować, ował, uje, *scz. nd.* głosy dawać, kréskować, wotować. *Głosować za kim, przeciw komu. Głosować za czém, przeciwko czemu. Głosować przez powstanie. Głosować nad czém, ob. Wotować, Uchwalać, Postanawiać.*

Głosowanie, a, *lm.* **a,** *n.* dawanie głosów, kréskowanie, wołanie. *Wezwać do głosowania nad czém, dać co pod głosowanie. Przystąpić do głosowania. Po głosowaniu. Do głosowania!*

Głosowy, a, e, *p.* 1) od głosu; wokalny. *Muzyka głosowa. Organ głosowy. Dziurka głosowa, ob. Głośnia.* 2)= głos lub słowa wyrażający. *Głosowe pismo duleko jest wygodniejsze i zrozumialsze nad rzeczowe albo hieroglificzne, ob. Pismo.*

Głosujący, ego, *lm.* **ący,** *m.* wotujący. *Było trzydziestu głosujących.*

Głośliwy, a, e, *p* głośnobrzmiący, rozgłośny. *Głośliwe bębny.*

Głośnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. an.* (glottis, *v.* rima glottidis), szpara głosowa w krtani, stanowiąca początek kanału oddechowego.

Głośnik, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* akcent, sposób wymawiania.

Głośno, Głośnie, *ps.* (*st. wyż.* **Głośniéj**) 1) w głos. *Głośno czytać. Głośno mówić. Mów' głośniej! Głośno o tém mówią. Głośno krzyczeć. Głośno się śmiać.* 2)=wiadomo, sławnie. *Głośno co wyznawać. Głośno to będzie. Głośno słynąć. Oświadczyć się głośno za kim.*

Głośnobrzmiący, a, e, *p.* głośliwy, rozgłośny. *Głośnobrzmiący instrument. fig. Głośnobrzmiąca sława.*

Głośność, ści, *blm. ż.* 1) brzmienie głosu. 2) = rozgłos, sława. *Zyskać głośność. Ubiegać się za głośnością. Głośność zdarzenia.*

Głośnotworny, a, e, *p. nieuż.* głośnéj sławy nabawiający.

Głośny, a, e, *p. st. w.* **Głośniejszy.** 1) wydający głos brzmiący. *Wie z dla czego dzwon głośny? dla tego, że próżny, przys.* 2) = rozgłośny, sławny, chwalebny. *Jest wieść o tém głośna, To jest głośne. Czyn głośny. Głośny to człowiek. Głośne komu dawać pochwały. Waszyngton rozumem swoim w Ameryce zasłużony, a głośny w Europie.* 3) = *myś.* o psie gończym, który najgłośniéj od wszystkich zwierza goni.

Głowa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) najwyższa część ciała u ludzi lub zwierząt, rozciągająca się od jego wierzchołka, do piérwszego pacierza w karku. *Wierzchołek głowy, ob. Ciemię. Przód głowy, ob. Twarz, Oblicze. Tył głowy, ob. Patelica, Zatylek. Podnieść, spuścić, v. zwiesić głowę. Podnosić głowę, fig.* hardnieć, panoszyć się. *Skinąć głową. Kiwać, kręcić głową. Zmierzyć, obejrzeć kogo od stóp do głowy. Być uzbrojonym od stóp do głowy. Znieść komu głowę za jedném cięciem. Spaść głową na dół. Biedz, lecieć na łeb, na głowę,* zam. z wielkim pośpiechem, bez względu na nic. *Stłuc sobie głowę. Otrzymać coś w głowę. Z nakrytą głową. Z odkrytą, v. gołą głową. Cierpieć ból głowy. Głowa mię boli. Nie boli mię o to głowa, fig.* zam. nic mię to wcale nie obchodzi. *Iść,* lub *pójść, v. skoczyć po rozum do głowy, żart.* zam. za późno zaczynać lub zacząć rozmyślać nad czém. *Głowa mi ledwie nie pęknie z bólu, z kłopotów* i t. d. *Mieć w głowie, v. nieco w głowie, v. w czuhu, żart.* zam. być podchmielonym. *Mieć w głowie, v. oléj w głowie, v. dobrze w głowie,* zam. mieć rozum. *Od zbytku głowa nie boli, przys* zbytek nie może szkodzić. *Głupia głowa nie siwieje,* lub *nie łysieje, przys. Z głupiéj głowy włosy uciekają, przys. Ma wiele na swéj głowie, fig.* zam. wiele interesów, trosk, kłopotów. *Brać co na swoją głowę, fig.* zam. na swą odpowiedzialność. *Od zbytku myśli aż się w głowie kręci. Nie patrz w dół, żeby ci się w głowie nie zakręciło, v. żebyś nie dostał zawrotu głowy. Przewróciło mu się w głowie, fig. żart.* zam. ogłupiał, sfiksował. *Głową muru nie przebijesz, fig.* zam. nic temu nie poradzisz. *Wyższyś odemnie o całą głowę* (mówiąc o wzroście). *Nosi głowę nie dla proporcji, v. nie dla kształtu, przen.* zam. ma rozum. *Głowa do pozłoty, v. kapuściana, głupia, pusta, barania głowa,* (*v. łeb*), zam. głupiec. 2) = jako siedlisko zmysłów, pamięci, rozumu, talentów i t. d. *Nie kłopoć mi głowy. Mieć dobrą, mocną, tęgą głowę,* zam. mieć rozum, niek. zam. nie módz dać się spoić. *To głowa, v. To człowiek z głową,* zam. to człowiek rozumny. *Tępa, słaba, twarda głowa,* zam. głupiec. *Słaba głowa,* niek. zam. łatwo spoić się dający. *Głowę sobie łamać nad czém,* zam. trudnić się głębokiém myśleniem. *Nabić sobie czém głowę. U niego to tylko jedno w głowie. Przyszło mu do głowy, v. zajechało mu do głowy, v. w głowę, żeby to a to zrobić. Nie można mu wybić, v. wyrugować tego z głowy. Co ci wlazło do głowy? Nie łezie mu nauka do głowy. Dużo czyta, a nic mu z tego w głowie nie zostaje. Nie mojej to głowy sprawa. Nie przypuszczaj do głowy tak smutnych myśli. Nic nie może powiedzieć z głowy,* zam. sam z siebie, z własnego rozumu. *Cudzą głową się posiłkujesz. Sam swoją głową wszystko robi. Pracować głową,* zam. zajmować się umysłową pracą. *Ruszyć głową, żart.* z konceptem się odezwać. *Tracić głowę,* zam. przytomność. *Mądréj głowie dość na słowie, v. dość dwie słowie. prays. Zapaloną ma głowę,* zam. egzaltowany umysł. 3)= zam. życie. *Dałbym głowę że tak jest. Głową za ten postępek przypłacił. Głowy swéj nie chce nadstawić. Odpowiesz za to głową. Idzie tu o głowę. Nałożono cenę na jego głowę. Głowa za głowę,* t. j. za zabójstwo kara śmierci. 4) = zam. kark, szyja. *Nieprzyjaciel wisi nam nad głową. Leć na złamanie głowy!* 5) = zam. cały człowiek, osoba. *Podatek od głowy, ob. Pogłówne. Płacić od głowy. Drię o tak drogą mi głowę. Przyprowadził z sobą dwa tysiące głów. Co głowa, to rozum, przys. Głowa ukoronowana,* zam. monarcha, król. *Swą głową, prze.* zam. swoją osobą, osobiście. *Sam Sułtan głową swoją nad Dniestrem stanął. Narymunt przeniósł stolicę do Kiernowa, iżby w pośrodku Litwy, Żmudzi i Rusi sam głową zawsze mieszkał.* 6) = *fig.* starszy, przełożony, rządca, zawiadowca główny. *Król jest głową państwa. Papież jest głową widomą kościoła. Głowa familji, domu. Był głową tego przedsięwzięcia. Głowa miasta* (urząd miejski). 7) = *fig.* stolica, główne, naczelne miejsce. *Długo Wenecja była głową handlu i bogactw. Rzym był głową wszystkiego poganstwa i całego starożytnego świata.* 8) = *zwierzęcia, ryby* (jako potrawa). *Głowa dzika. Głowa łososia, szczupaka.* 9) = (w rozmaitych potocznych znaczeniach). *Głowa kapusty;* jedna sztuka tak zwanéj głowiastéj kapusty, której liście kulisto się zwijają. *Głowa cukru;* przedażny cukier w kształcie ostrokręgu. 10) = jako wierzchołkowa lub przednia, ważniejsza część czego: a) *Głowa u słupa. Głowa armaty, v. działa. Głowa wałca. Głowa* (lep. *główka*) *gwoździa, od szpilki, makowa* i t. d. b) = *bart.* główna część dzieni, *v.* barci. c) = *or.* piérwsza plenica w pasie naprzód płynąca, najwęższa ze wszystkich plenic, i żadnym ciężarem nie obtadowana. d) = *górn.* przód górniczego młota. e) = część drewnianego słupa wpuszczona w ziemię i dla zabezpieczenia od zgnilizny zwykle opalona, lub smołą nasmarowana. f) = *fort.* główna linja bastjonu. 11) = *martwa, chem. i techn.* (caput mortuum), nazwa czerwonéj substancji będącéj niedokwasem żelaza, pozostałéj w retorcie po odpędzeniu kwasu siarkowego dymiącego z siarkanu żelaza. Zwają także *colcothar vitrioli;* używaną bywa jako farba. 12) =*bot.* a) *Głowa meduzy* (Caput medusae), gatunek rośliny z rodzaju *wilczomlecza* (Euphorbia). b) = *murzyńska;* nazwa dawana owocom b. wielkiego drzewa: *Słoniorość wielkoowocowa* (Phytelephas macrocarpa). c) = *ptasia, ob. Ptasia głowa* (Passerina et Struthiola). d) = *smocza, ob. Pszczelnik* (Dracocephalum), roślina. e) = *Śgo Jana;* daw. nazwa rośliny *Aronek plamisty, v. pospolity* (Arum maculatum). 13) = *zool. Głowa meduzy, ob. Jeżygłowa.* 14) = *an.* koniec gruby, kulisty w kościach długich. *Głowa ramieniowéj kości* (Caput brachii). *Głowa udowéj kości* (Caput femoris). 15) *na głowę, psł.* ze szczętem, zupełnie. *Na głowę nieprzyjaciela pobili. Przegrał bitwę na głowę.* 16) *Głowy, w lm.* łóżkowa deska u głowy; strona, miejsce w łóżku u głowy. *Położyć co w głowy, v. w głowach. Płakał, siedząc w głowach chorego.* 17) = (herb) a) *Głowa bawoła;* czarna głowa bawoła z rogami w polu czerwoném; w hełmie trzy pióra strusie. b) *Głowa trupia;* głowa trupia szablą z wierzchu cięta; wprost idzie szabla do lewego boku tarczy z rękojeścią złotą. 18) = *prow. ob. Pogłówne;* rodzaj jakiéjś daniny.

Głowaciec, ał, eje, *sn. nd.* (o kapuście i innych ogrodowinach) rozrastać się w głowy, pęcznieć.

Głowacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) człowiek lub zwierz o wielkiéj głowie, wielkogłowy. 2) = *fig.* człowiek z tęgą, rozumną głową; myśliciel. 3)= *zool.* (Hypsicebus), zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych,* małpozwierzów; gatunek jeden: = *Bonkański* (H. Boncanus). *Głowacz suchy, ob. Dorsz.* 4) = (Cottus), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, dziwogłowych. 5) = szczupak wielki, albo główny, *ob. Półmiskowy, Trawnik.* 6) = karp', *ob. Cwik.* 7) = *zool.* owad morski (po fran. *Tétard*). 8) = *bot.* a) *ob. Poptoch* (Onopordon), roślina. b) = częściéj w *lm. Głowacze,* in. *Głowaczka, Głowatka, Branka, Maciory;* nazwa dawana zwykle żeńskim konopnym roślinom, które się zostawiają na gruncie dla dojrzenia nasion, a potém się wyrywają, *ob. Konopie* (Cannabis sativa); mają one kwiaty pojedyńcze lub parzyste, bezszypułkowe, w kłosach. 9) = gatunek gwoździów o szerokich głowach, *ob. Gontale, Bretnale, Szkutniki.* 10) = *prze.* przełożony, rządca, głowa, czoło. 11)=*prow.* snopek do poszycia dachu, w jednéj trzeciéj części przewiązany.

Głowaczka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Głowacz* (żeńska konopna roślina)

Głowatka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) * *fil.* (maxima), zasada moralna lub pierwiastek etyczny. Jest to myśl stająca się tak czynu, jak pąkowie owocu zawiązkiem. Inna Epikurejczyków, a inna Stoików głowatka. 2)= *bot.* (Codonoprasum), podgatunek cebuli (Alium cepa), który bywa: = *warzywna, v. zielonawa* (C. oleraceum) i = *żółta* (C. flavum). oba jadalne 3) = *ob. Głowacz* (żeńska konopna roślina). 4) = *v. Gwoźdź, ar.* rznięta albo gładka toczona ozdoba, naśladująca głowę gwoździa.

Głowozasty, *ob. Głowiasty.*

Głowczyna, Głowczyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* grzywny,

czyli opłata, którą dawniéj szlachcic za zabójstwo chłopa opłacał.

Głoweczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Główka.*

Głowi, **ia**, **ie**, *p.* od głowy. *Głowia kość.*

Głowiasty, **Głowisty**, **Głowczasty**, **Głowiaty**, **a**, **e**, *p.* 1) rosnący, *v.* zwijający się w głowy. *Głowiasta kapusta. Głowiasta sałata.* 2) = mający guzik na końcu. *Nóż głowiasty*, który służy do wytaczania zebranéj ropy z piersi. 3) = z wielką głową *Ryby głowiaste, ob. Głowacz. Cebula głowiasta.* 4) = (o korzeniu niektórych roślin), okrągły, kulisty.

Głowica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) *prze.* łeb, łbisko, *ob. Łeb.* 2) = koniec grubszy jakiéj rzeczy. *Głowica szpady. Głowica laski. Głowica pierścieniowa*; wierzch pierścienia, gdzie osadzono kamień, pieczęć lub coś podobnego. *an. Głowice kości stawowych.* 3) = *ar.* rozszerzony wierzchołek słupa, rzeźbą przyozdobiony; kapitel, makowica.

Głowienka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Głowia*), *Głowienka od szpady. Głowienka strzelby. Głowienka drewna, v. palna.* 2) = ołowianka do mierzenia głębokości morskiéj. 3) = lub w *lm. Głowienki, bot.* a) (Prunella), roślina z rodziny *Wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn., służy za dobrą paszę dla bydła; gatunki: = *pospolita* (P. vulgaris), kwiaty ma fjoletowe, niek. białe, w kłosach; = *wielkokwiatowa* (P. grandiflora). b) *Głowienki czerwone, ob. Nawłoć pospolita* (Solidago virgaurea), roślina.

Głowik, **a**, *lm* **i**, *m. bot.* (Sphaeranthus), roślina.

Głowina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* biédna głowa.

Głowisty, *ob. Głowiasty.*

Głowizna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *pog.* łbisko, głowica. *Pusta głowizna.* 2) = *an.* grubszy koniec kości goleniowéj. *Dolna głowizna* (malleolus). 3) = *wieprzowa*; głowa świnia przyrządzona na potrawę. *Głowizna z chrzanem smaczna.*

Głowne, **Głownia**, *ob. Główne*, i t. d.

Głownik, **a**, *lm.* **i**, *m. prze.* główny przestępca, kryminalista, mężobójca, morderca.

Głowoc, **a**, *lm.* **e**, *m.* nazwa dawana niek. roślinie *Postrzał polny* (Trichera arvensis).

Głowociąg, **u**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* chustka, którą żydzi przy modlitwach głowę przykrywają.

Głowąkręty, **a**, **e**, *p nieuż* głową przewracający.

Głowokształty, **a**, **e**, *p. nieuż.* kształt głowy mający.

Głowołomny, **a**, **e**, *p.* łamiący, t. j. zbyt utrudzający głowę. *Robota głowołomna, ob. Łamigłówka.*

Głowopławy, **ów**, *blp. m zool.* nazwanie gromady zwierząt miękkich, pływających głową na dół.

Głowosiek, **a**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* mistrz, kat.

Głowotułów, **u**, *lm.* **y**, *m.* (cephalothorax) część łącząca głowę z tułowiem u pająków.

Głowowiąz, **ązu**, *lm.* **ęzy**, *m*, *nieuż.* to, co do wiązania głowy służy.

Głowszczyzna, *ob. Głowczyzna.*

Głożan, **a**, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Alibertia), roślina.

Głożek, **żka**, *lm.* **żki**, *m. bot.* (Rhaphiolepis), roślina zwana także *Ścigodą.*

Głożyna, **y**, *blm. ż. bot ob. Głóg* (Crataegus), roślina.

Głód, **odu**, *lm.* **ody**, *m.* 1) konieczna potrzeba pokarmu, objawiająca się żądzą jedzenia, gdy czczy żołądek dolegliwością fizyczną sprawia tę żądzę. *Głód cierpieć. Głodem mrzeć. Z głodu umrzeć. Głodem kogo morzyć. Nasycić głód. Głód mu dokuczał. O głodzie. Głód najlepsza przyprawa v. najlepszy kucharz, przys. Głód wilka z lasu wyprowadza, przys. Głód dowcipny, v. głód u szystkiego nauczy, przys. Jednemu gody, drugiemu głody, przys. Zła miłość o głodzie, przys.* 2) = *wielki*, mór, *ob. Przemór, Pomór.* 3) = **psi**, *med.* (bulimia), żądza jedzenia zbyt wielka, nieodpowiednia siłom żołądka. 4) = *fig.* wielka chciwość, pragnienie lub łaknięcie czego. *Głód bogactw. Głód Słowa Bożego, ob. Pragnienie.* 5) = niedostatek chleba, żywności i pierwszych potrzeb życia. *W czasie głodu. Nastał głód w mieście. Wziąć miasto głodem. Głodem się leczyć, ob. Dieta.* 6) = *nieuż.* brak napoju, brak wody, pragnienie, łaknienie.

Głóg, **głogu**, *lm.* **głogi**, *m.* 1) *bot.* a) (Crataegus), in. *Głożyna*, bł. *Obrostnica*, roślina z rodziny *różowatych* (Rosaceae), należąca do klassy 12éj rzędu 5cio-*słupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity* (C. oxyacantha), in. *Bodlak*, krzew piérwszéj wielkości, uzbrojony gęstemi cierniami, dość pospolity, nader zdatny na żywe płoty, kwiaty ma białe, dość przyjemnéj woni, owoce kuliste, czerwone, o dwóch kamykowatych ziarnach, drewno bardzo twarde; = *jednostupkowy* (C. monogyna), u ludu niek. *jaworem* zwany; odmiana z kwiatami czerwonemi utrzymuje się w ogrodach; = *irga* (C. Cotoncaster), niek. *Niesplikiem wetnistym* zwany, krzew o liściach pod spodem kutnerowatych, kwiaty ma blado-czerwone, owoc czerwony, później czarny, gładki; = *berek* (C. azarolus). b) = *ob. Niesplik* (Mespilus) roślina. c) = *ob. Świdwa, v. Dereń świdwa* (Cornus sanguinea) krzew. 2) = ciernie *v.* tarń róży; niek. owoc róży polnéj; różowa jagoda. 3) = w ogól ności kolce, ciernie. *Uroda i piękność bez cnoty, na głogu jagody. fig. Po cierniach i głogach deptać, fig.* t. j. doznawać nieszczęść.

Główka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Głowa*), *zdr.* **Główeczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* mała głowa, *ob. Głowa wł.* i *fig. Ładna główka. Dobra główka. Główka jak makówka, a rozumu pusto, v. główka jak makówka, a rozumu jak napłwał.* 2) *główka kapusty, główka cukru, ob. Głowa kapusty, Głowa cukru.* 3) *główka gwoździa, szpilki* i t. p. wierzchnia, okrągła część gwoździa, szpilki i t. d. 4) = *na członku męzkim, an.* (glans) okrągławe jego zakończenie = w *kościach*, koniec kości długich zaokrąglony i zgrubiały. 5) = *bot.* a) *główka nasienna*, owoc skorupkowy niektórych roślin, w którym się drobne nasiona zawierają, np. *główka makowa*; b) = (bulva), korzeń niektórych roślin w kształcie główki, np. *główka czosnku, cybuli, lilji, hjacyntu* i t. d. c) = (capitulum) gatunek kwiatostanu, właściwy roślinom *zrostogłówkowym* (synantherea), gdy skupienie drobnych kwiatków osadzone jest na nabrzmiałym wierzchołku szypułki; d) = *pręcika v.* = *pyłkowa* (anthera), górna część pręcika (organu męzkiego w roślinie), zawierająca pyłek nasienny, bł. *pyłkowcem v. pyłkarnią* zwana; e) = *Główki złote, ob. Złotogłowiec v. Złotogłów* (Chrysocoma) roślina; f) *główki kokosze*, nazwa dawana niek. *Rzęśni* (Onobrychis sativa *v.* Hedysarum onobrychis) zwanéj także *Sparcettą;* g) *Główka ś. Jana*, nazwa dawana w niek. miejscach roślinie: *Jastrun v. Złotokwiat pospolity* (Chrysanthemum leucanthemum). 6) *Główki ś. Jana*, tak lud w niektórych miejscach nazywa wykopywane u nas rzymskie pieniążki.

Główkociąg, **a**, *lm.* **i**, *m. chir.* narzędzie do wyciągania głowy dziecięcia w położnictwie.

Główkorodny, **a**, **e**, *p. bot.* rodzący czyli noszący główki. *Łodyga główkorodna.*

Główkorożny, **a**, **e**, *p. zool.* mający różki zakończone główką. *Owady główkorożne*

Główkowaty, **a**, **e**, *p.* 1) główkę mający. *Ćwieczki główkowate.* 2) = *bot.* cebulkowaty, kształtu główki.

Główkowy, **a**, **e**, *p. bot. ob. Bulwonośny.*

Główkozrosły, **a**, **e**, *p. bot. ob. Zrostogłówkowy.*

Główne, **ego**, *lm.* **e**, *n. nieuż. ob. Główczyzna, Pogłówne.*

Główna, **ni**. *lm.* **nie**, *ż. zdr.* **Główienka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) szczepa drzewa paląca się, albo też niedopalona. *Główna żywa v. żarzysta. Główna zagaszona. Główna rozpalona, rozżarzona. fig.* Główną, *a mieczem kruj pustoszył.* 2) = *ar.* średnia z trzech części słupu, trzon. 3) = szabla nieprawna. *Główna spadowa, nożowa. Główna hartowna, ob Brzeszczot.* 4) = *strzelby, działa*; rura. 5) = choroba pszenicy. 6) = *leś.* in. *zapalenie pnia*, obumieranie i paucie się drzewa z zewnątrz ku środkowi.

Głównie, *ps.* arcy—, bardzo, jak najbardziéj, przedewszystkiém, szczególnie. *Głównie trzeba mu polecić, aby... Głównie dowodzący v. główny dowodzący.*

Głównik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) * (princeps), w loice jakieś główne pojęcie, coś głównego. Jako np. w człowieczéj istocie, nie ciało, ani dusza, lecz jaźniak z niebios jest głównik, *ob. Drużyna.* 2) = *prze. ob. Głównik.*

Główny, **a**, **e**, *p.* 1) od głowy, tyczący się głowy. *Poduszeczki główne, ob. Węzgłowie. Gorączki główne*, w których chorzy cierpią mocny ból głowy. 2) = *nieuż.* gardłowy, decydujący o gardle, śmierci. *Sprawa v. kara główna*, zam. kryminalna, *ob. Gardło, Śmierć.* 3) = nad innemi przełożony, naczelny, przedniejszy. *Krakowski główny starosta. Szkoła główna Krakowska, Wileńska, ob. Uniwersytet. Główne miasto, główna kwatera.* 4) = **ton**, *muz.* ton, do którego inne odnosimy. 5) = piérwszy, pryncypalny, celny. *Przyczyna główna. Siedm grzechów głównych.*

Główna w tém rzecz. Główna wada. Summa główna, ob. Kapitał, Iścizna. Główne artykuły traktatu. Główna scena dramatu, główna rola. Główna myśl dzieła. Główne zdarzenie. 6) = *prze.* urzędowny, urzędownie przepisany. *Główna miara. Główny korzec, łokieć.*

Głuch, **a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Głuszek**, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* niedosłuch, wcale nic albo mało co słyszący *v.* dosłuchujący. *Nie ma gorszych głuchów jak ci, którzy słyszeć nie chcą.*

Głuchać, **ał**, **a**, *scz. nd.* (o głuszcach, dzięciołach), tokować, puchać, t. j. stukać dziobem o drzewo

Głuchnąć, **ął**, **nie**, i **Głuchnieć**, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* 1) tracić słuch, głuchym się stawać. *Głuchnę na jedno ucho.* 2) = *poet.* (o dźwiękach) umilkać, konać.

Głucho, *ps. ob. Głuchy.* 1) *Spać głucho, prze.* zam. twardo. 2) *Głucho o czém wspomnieć, mówić, pisać*, zam. z lekka, powierzchownie. 3) = zam. cicho. *Głucho wszędzie, ciemno wszędzie.* 4) *Głucho o tém*, zam. nic nie słyszeć. 5) *Głucho gonić, myś.* kiedy pies bez szczekania za zwierzem goni.

Głuchoniemy, **a**, **e**, *p* nie mający słuchu i mowy. *Instytut głuchoniemych.*

Głuchość, **ści**, *blm. ż.* **Głuchota**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) nie słyszenie, osłabienie lub utrata słuchu. *Zupełna głuchota. Wyleczyć kogo z głuchoty.* 2) = zam. głuch, głuszek. *Nieboraczek głuchota.* 3) = *fig. Zatwardziałość i głuchota żydowska*, t. j. upor w nieprzyznawaniu prawdy.

Głuchowaty, **a**, **e**, *p.* nieco głuchy, nie dosłyszący.

Głuchy, **a**, **e**, *p.* 1) nie słyszący. *Głuchy od urodzenia. Od urodzenia głusi bywają niemi. Głuchemu próżne słowa.* 2) = *fig* nie chcący słuchać. *Głuchym być na prośby, na przestrogi v. upomnienia. Głuchego udawać.* 2) = nie wyrazisty, nie jasny, przytłumiony, którego mało co słychać. *Głuchy odgłos, szmer, dźwięk. Głuche jęki, jęczenia. Ten fortepjan jest jakiś głuchy.* 1) = gdzie się żaden głos nie rozlega, cichy, milczący. *Głucha noc. Głuche góry. Głuche miejsce, głuchy kościół, głucha sala. Głuche milczenie.* 5) *Głucha niedziela*, t. j. trzecia niedziela postu. 6) = bez ziarna, jądra. *Głuchy owies. Głuchy orzech.* 7) *Głucha pokrzywa*, dawniejsza nazwa rośliny: *Jasnota biała* (Lamium album). 8) *myś. Głucha jesień*, gdy z drzewa liście poodpadały i zające tak w roli przysiadają, że je ledwie najechawszy wzruszyć można. 9) *leś. Głuchy las*, w którym z najdują się bagna.

Głumić, **ił**, **i**, *scz. nd.* nie obracać na pożytek, marnować, niweczyć. *Gospodyni winna dozierać, aby się nic nie głumiło.* = **się**, *stz. nd.* niweczyć się, marnować. *U nich wszystko się głumi od bezładu.*

Głumienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* czynność wyrażona słowem *Głumić.*

Głupawo, **Głupawość**, **Głupawy**, *ob. Głupowato, Głupowatość, Głupowaty.*

Głupczyzna, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* głupiec, głuptas.

Głupek, **pka**, *lm* **pki**, *m.* (*zdr.* od *Głupiec*) głuptas, głupowaty człowiek.

Głupi, **ia**, **ie**, *p.* (*st. w.* **Głupszy**, **a**, **e**), bez rozgarnienia będący, nie mający żadnego rozsądku. *Głupi jak cielę, jak osieł. Głupi jak but, jak stołowe nogi. Głupi popstrek. Głupia odpowiedź. Jakiż on głupi! Nie taki głupi jak się wydaje. Głupi projekt, głupia książka. Na głupie pytanie nie odpowiadaj, v. nie ma odpowiedzi. Nie głupim! go łacno poznać, sam się wyda przys. Głupi, kiedy milczy za mądrego ujdzie. przys. Poznać głupiego ze śmiechu wielkiego v. ze śmiechu jego, przys. Trudna z głupim sprawa, siać, sami się rodzą, v. głupich ani orzą, ani sieją, sami się rodzą, przys. Głupi znajdzie głupszego, co mu się zadziwi, v. głupi znajdzie głupszego, który go pochwali, przys. Lepiéj z rozumnym stracić, niż z głupim znaléść, przys. Z głupim i znalazłszy, nie podzielisz się, przys. Z głupia frant*, udający głupiego; z głupia filut, dureń humański. *O, to z głupia frant! słyszysz, jak dowcipnie odpowiada.*

Głupie, *ps. ob. Głupio.*

Głupiec, **pca**, *lm.* **pce**, *v.* **pcy**, *m.* człowiek pozbawiony zdrowego rozsądku, umysłowych zdolności, cymbał, dureń, duda, cietrzew', pień, dubiec. *O ty głupcze! Głupiec u niego, kto nie ma pieniędzy.*

Głupieć, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* 1) głupim się stawać, tracić zdrowy rozsądek. *Od zbytku pijaństwa głupieć zaczyna.* 2) = *prze.* zdumiewać się głupowato, do osłupienia, *ob. dk. Zgłupieć, Ogłupieć.*

Głupio, *ps.* bez rozgarnięcia, nieroztropnie, nierozsądnie. *Głupio gadać, postępować. Głupio odpowiedzieć. Głupio się znalazł.*

Głupiomówność, **ści**, *blm. ż.* szerokie, a głupie, nierozsądne gadanie.

Głupiomówny, **a**, **e**, *p.* głupio rzeczy gadający.

Głupiosztucznie, *ps. ob. Głupiosztuczny.*

Głupiosztuczność, **ści**, *ż.* z głupia frantostwo, gdy kto sztucznie głupiego udaje.

Głupiosztuczny, **a**, **e**, *p.* z głupia frant, *ob. Głupi.*

Głupiuchno, **Głupiutko**, **Głupiusieńko**, **Głupiuteńko**, *ps.* bardzo głupio.

Głupiuchny, **Głupiutki**, **Głupiusieńki**, **Głupiuteńki**, *p.* bardzo głupi, kompletnie głupi. *Jaśnie dowiodę, żeś głupi, głupiuchny, głupiusieńki i głupissimus głupiec per omnes casus et modos*, (przez wszystkie przypadki i stopnie).

Głupka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* głupia kobiéta, gąska.

Głupość, **ści**, *blm. ż. nieuż. ob. Głupstwo.*

Głupowacieć, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* głupim się stawać.

Głupowato, *ps.* nieco głupio, nieroztropnie.

Głupowatość, **ści**, *blm. ż.* nierozgarnięcie, brak rozsądku; niezdolność do dobrego rozumowania i należytego o rzeczach sądu.

Głupowaty, **a**, **e**, *p.* nieco głupi, przygłupi, mający podobieństwo do głupiego.

Głupstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) niemądrość, nierozum; brak zdrowego pojęcia o rzeczach. *Głupstwo go zgubiło. Takie jest głupstwo ludzkie, że.... Podziwiam głupstwo tego człowieka.* Godłem *głupstwa* jest roślina *Bodziszek* (Geranium). 2) = postępek, albo mowa głupia. *Wielkie głupstwo zrobił, powiedział. Całe życie głupstwa robi. Wymknie, v. wypsnie mu się zawsze jakie głupstwo. Nie otworzy gęby, żeby głupstwa nie powiedział.* 3) = mowa nieprzystojna, gorsząca. *Gadać głupstwa przy kobiétach, jest to rzecz niegodna uczciwego człowieka.* 4) = mowa krzywdząca, obelżywa. *Głupstw mi nagadał.*

Głuptas, **a**, *lm.* **y**, *m.* głupiec, dudek, duda, cymbał.

Głuptawo, **Głuptawość**, **Głuptawy**, *ob. Głupowato, Głupowatość, Głupowaty.*

Głuszec, **szca**, *lm.* **szce**, 1) (Tetrao) *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki: = *właściwy* (T. urogallus); = *średni* (T. medius); = *cietrzew* (T. tetrix); = *ostrosterny* (T. urophasianus); = *śniady* (T. obscurus); = *kolnierzasty* (T. umbellus et togatus); = *dwuczubny* (T. cupido); = *ogoniasty* (T. phasianellus); = *jarząbek* (T. bonasia); = *białochy* (T. canadensis); = *pardwa gniada* (T. scoticus); = *pardwa górna* (T. lagopus); = *pardwa właściwa* (T. saliceti); = *pardwa islandzka* (T. islandorum); = *pardwa białolotna* (T. brachydactylus); = *pardwa białostérna* (T. leucurus); = *Sabinie'go* (T. Sabinii); = *Franklina* (T. Franklini); = *Richardsona* (T. Richardsonii). *Głuszec pucha, głucha tokuje. Gdy głuszce na zejściu zimy grają i tokują, nic nie widzą, ani słyszą dokoła siebie.* 2) = niedobrze słyszący, niedosłuch, głuszek.

Głuszec, **ał**, **eje**, *ob. Głuchnąć.*

Głuszek, **szka**, *lm.* **i**, *m.* 1) *zool. ob. Poświerka.* 2) = nie dobrze słyszący, niedosłuch, głuszec.

Głuszka, **i**, *lm* **i**, *ż.* nie dobrzo słysząca, niedosłysząca kobiéta.

Głuszyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) słuch komu odejmować, słuchu kogo pozbawiać, ogłuszać. *Huk działa głuszy. Głuszył nas swoim wrzaskiem. Huk, wrzask głuszy. Dzwony głuszące.* 2) = tłumić, niedozwalać rość, zagłuszać (o roślinach). *Zielska głuszą zboże. To drzewo głuszy sąsiednie krzewy.* 3) = *myś.* zabijać złapane ptaki, kołąc je piórkiem w tył głowy. 4) = zabijać zająca, ręką pod słuchy go uderzając.

Głuszyn, **a**, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Guevina), roślina.

Gmach, **u**, *lm* **y**, *m.* (z niem.) 1) *prze.* pokój, gabinet, apartament. *Na zamku tym gmachów ani mieszkania nie ma żadnego.* 2) = wielki jakie zabudowanie, wielka budowa. *Gmachy publiczne. Postawić, zbudować, wznieść gmach, ob. Budynek, Budowla.* 3) = *fig.* (o okrętach) *Gmachy pływające.* 4) = *fig.* (o człowieku) *Co to za gmach męczyzna!* zam. jaki ogromny!

Gmaszek, **szku**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Gmach*) 1) *prze.* pokoik. 2) = mała lecz okazała budowla.

Gmaszysty, a, e, *p.* wielkiego obwodu, wielkiéj objętości, ogromny.

Gmatwać, *v. nieuż.* **Gmatać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* plątać, mieszać, wiklać, *wl.* i *fig. Gmatwać nici. Gmatwać rzecz jaką, interes.*

Gmatwanina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *nieuż.* **Gmatwa**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* nieporządna mieszanina, plątanina; powikłanie; **coś* zagmatwanego, tyle co na Wschodzie *Tohuwa Bohu*; chaos, zamęt.

Gmatwek, **twka**, *lm.* **twki**, *m. bot. ob. Siatkowiec* (Daedalea), rodzaj grzyba.

Gment, *v.* **Kment**, **u**, *lm.* **y**, *m. prze.* cienkie przednie płótno, batyst.

Gmeracz, **a**, *lm.* **e**, *m. ob. Szperacz.*

Gmerać, (**Gmyrać**), *v.* **Gmerzeć** (**Gmyrzeć**), **ał**, **a**, *v.* **gmerze**, *scz. nd.* i **Gmerać się**, *złz. nd.* 1) grzebać, dłubać, szperać bez wielkiéj korzyści. *Gmérać w czém, np. w piasku. fig. Gmérać w książkach, w archiwach. Gmérać w czyjém życiu, w czyich postępkach. Gmérać w języku, w tajemnicach bożych.* 2)=*myś.* (o psach) zgubiwszy ślad zwierza, długo jego szukać. *Ogar gméra.*

Gméranie, *v.* **Gmeranie się**, **a**, *lm.* **a**, *n.* (w czém), *ob. Szperanie.*

Gméranina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* grzebanie, dłubanie się, robota bez zapału i korzyści, *ob. Szperanina.*

Gmérzenie, *ob. Gméranie.*

Gmin, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *prze.* lud, towarzystwo ludzi pod wspólném prawem żyjące. 2)=niższy stan miejski, prości mieszczanie, lud. 3)=gromada, kupa, mnóstwo, tłuszcza, rzesza, tłok, stek. *Zwykłe gmin sam nie wié, czego chce. Gmin ciemny, głupi, płochy i plotliwy. Człowiek z gminu. Walczyć z gminem.* 4)=(z przyganą) motłoch. *Najpodlejszy gmin.*

Gmina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) gromada wiejska; ogół mieszkańców jakiéj wsi, miasta lub okręgu. *Wójt gminy. Kosztem gminy.* 2)=stowarzyszenie. *Gmina ewangielicka.*

Gminnie, *ps.* po prostu, sposobem pospolitym. *Wyrażać się gminnie.*

Gminność, **ści**, *blm. ż.* 1) prostota, pospolitość, nikczemność, podłość. *Gminność ułożenia. Gminność wysłowienia.* 2)=wszystko co jest pospolite, nikczemne.

Gminny, **ego**, *lm.* **inni**, *m.* (w dawném prawodawstwie polskiém) reprezentant prostego mieszczaństwa.

Gminny, **a**, **e**, *p.* 1) należący do ludu, w tém *np.* wyrażeniu: *Trybun gminny, ob. Trybun.* 2)=należący do gromady wiejskiéj. 3)=pospolity, nikczemny. *Wysłowienie, wyrażenie gminne. Wyraz gminny. Ułożenie gminne. Żart gminny. Przesądy gminne.*

Gminowicz, **a**, *lm.* **e**, *m. prze. żart.* z gminu pochodzący człowiek, plebejusz, proletarjusz.

Gminowładnie, *ps.* ludowładnie, demokratycznie.

Gminowładny, **a**, **e**, *p.* ludowy, ludowładny, demokratyczny. *Rząd gminowładny.*

Gminowodzca, **cy**, *lm.* **ce**, *v.* **cy**, *m.* ludowodzca, demagog, przewodniczący pospólstwu. *Zuchwały, zręczny gminowodzca.*

Gminowładztwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* ludowładztwo, demokracja, rząd gminowładny, t. j. przez lud, pospólstwo sprawowany.

Gmyrać, *v.* **Gmyrzeć**, **Gmyracz**, **Gmyranie**, *v.* **Gmyrzenie**, **Gmyranina**, *ob. Gméracz, Gméranie*, i t. d.

Gmyśli, *ps. zam.* ku myśli; podług myśli, wedle żądania.

Gmyślny, **a**, **e**, *p. prze.* podług myśli dziejący się, pomyślny.

Gnacik, **a**, *lm.* **i**, *m.* i **Gnatek**, **tka**, *lm.* **tki**, *m. ob. Gnat.*

Gnać, **ał**, **a**, (*daw.* **Żenić**) *scz. nd.* (*gnać* ze swemi złożonemi *wygnać, dognać* i t. d., mają tylko czas przeszły), pędzić, gonić. *Gnać bydło w pole. Żenie krowy do sadzawki.* **Gnać**, **ał**, **goni**, (cz. ter. od słowa *Gonić*), *sn. nd.* pędzić się, doganiać, biedz dokąd. *Gnać za kim, dokąd. Gnał przez całą noc na koniu.*

Gnarować, **ował**, **uje**, *scz. nd. prze.* utrzymywać, żywić. *Gnarować żywot swój.* — **się**, *złz.* 1) życie swoje utrzymywać, żywić się, opędzać swoje potrzeby, sustentować się. *Gnarować się czém. Dobrze, źle się gnarować.* 2) = gospodarzyć, rządzić się, sprawować się. *Chłopi, którzy się źle gnarują...* 3) = *fig.* dobrze się przyjmować, krzewić się (o drzewach). *Drzewa się na takim gruncie gnarują.* 4) = *nieuż.* obchodzić się z kim albo z czém; chodzić koło czego. *Dobrze się z kim, źle się z kim gnarować.*

Gnarowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* **Gnarowanie się**, *prze.* 1) opędzanie potrzeb, żywienie się, obejście. *Gnarowanie się końmi, orężem, winem.* 2)= przestawanie z kim. *Gnarowanie się z grzecznemi ludźmi.*

Gnat; **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) kość wielka z mięsa obrana. *Stérczą mu gnaty.* 2) = u sążniarzy, kloc drzewa opałowego, trudny do połupania na szczapy. 3) = nasada u prostych sani, łącząca płozy, zwykle brzozowa.

Gnatek, *ob. Gnacik.*

Gnąbić, *prze. ob. Gnębić.*

Gnejs, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* głaz odwieczny piérwotnego utworu, *ob. Feldszpat.*

Gnębić, **ił**, **i**, *scz. nd.* przytłaczać, gnieść; *przen.* uciemiężać. *Gnębić kogo. Ciążył nas, a gnębił twardém jarzmem.*

Gnera, **y**, *lm.* **y**, *m. ob. Sknera, Liczykrupa.*

Gniadosz, **a**, *lm.* **e**, *m.* gniady koń. *Gniadosz białonogi.*

Gniady, **a**, **e**, *p.* (o koniach) maści kasztanowatéj. *Gniada sierść na sześć się sierści dzieli: na jasnogniadą, żółtą, kasztanowatą, ciemnogniadą, jabłkowitą i na gniado-pleśniwą.* **Gniady**, **ego**, *lm.* **e**, *m. ob. Gniadosz.*

Gniazdeczko, **a**, *lm.* **a**, *n* (*zdr.* od *Gniazdko*) i **Gniazdko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Gniazdo*) 1) małe gniazdo. *Gniazdeczka ptaszął. Ptaszek pod cudzym dachem gniazdko ściele, ob. Gniazdo.* 2) *Gniazdeczka, w lm. bot.* (Molucella), roślina zwana także *Pszczelnią.*

Gniazdo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) pomieszkanie, albo przechowanie, które ptak dla siebie i swoich ptasząt ściele. *Parę gołąbków w gnieździe, v. w gniazdzie. Gniazdo sroce, wronie, słowicze. Jaskułki misternie budują swe gniazda. Stać sobie gniazdo. Złe to serce wydzierać gniazda ptasie. Zły to ptak, który gniazdo swoje plugawi, przys:* 2) = ptaszęta w gniazdach. *Całe gniazdo się wylęgło. Wziął matkę z całym gniazdem.* 3) = *przen.* (wówiąc o zwierzętach). *Gniazdo mysie. Psy jednego gniazda. Świnia maciora wydaje raz lub dwa razy na rok, czasem dwanaścioro prosiąt na jedno gniazdo.* 4) = zam. ród, dom, pokolenie, skąd kto pochodzi; szczep. *Sarmatowie, przodkowie i gniazdo Polaków. Paprocki w księdze: Gniazdo cnoty, początki herbów szlacheckich w Polsce opisuje.* *Wziął żonę z dobrego gniazda. Gniazdo tych koni wyginęło. Dobrego gniazda, dobre plemię, przys.* 5) = pomieszkanie, siedlisko. *Gniazdo ojczyste. Ateny były gniazdem nauk i sztuk, ob. Siedlisko, Ognisko, Ojczyzna.* 6) = kryjówka, jaskinia. *Gniazdo tygrysów, niedźwiedzi, wężów. fig. Gniazdo rozbójników.* 7) = *bocianie, mor.* kosz majtka na maszcie okrętowym. *Maszty wyniosłe z bocianiemi gniazdy.* 8) = (u cieśli, stolarzów), łoże, dziura do spojenia drewien, *ob. Fuga, Macica.* 9) *Gniazda, w lm. prze.* przegródki, komórki, przegrody, *v.* piętra w spichlerzach, szafach i t. p., *ob. Szuflada, Przegródka.* 10) = miejsce, z którego wydma piaskowa wzięła swój początek. 11) = *v. Chłappa, bur.* miejsce osobne, gdzie bursztyn się znajduje, do którego żaden pas nie doprowadza. 12) = *v. oklek, bart.* plastry w głowie barci, w których się pszczoły młode wylęgają. 13) = *ar. ob. Stępka.* 14) = *octowe, chem.* substancja galaretowata, podobna do grzyba, pleśni, lub śpilśnionych włókien, opadająca na dno naczynia w czasie octowania, czyli ukwaszania się wyskoku podczas fermentacji octowéj; in. *Macica octowa.* 15) = *min.* przypadkowe, nieregularne, drobne skupienie kryształów w jakim minerale, mające podobieństwo do gniazda. 16) = *górn.* pokład wielki jakiego kruszcu. 17) = *bot. Gniazdo koralowe, ob. koralowy mech* (Muscus corallinus). *Gniazdo ptasie, ob. Gniazdosz, v. Gnieźnik bezlistny* (Neottia nidus avis), roślina. *Gniazdo ptasie, v. srocze, ob. Marchew zwyczajna dzika* (Daucus carota silvestris), roślina.

Gniazdosz, **a**, *lm.* **e**, *m.* **Gniazdowiec**, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* **Gniazdowię**, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *n* **Gniazdoszę**, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *n. zdr.* 1) krogulec lub sokół, który po zwiedzeniu innych, zostaje się na gniazdzie; takowego łowcy zowią gniazdowcem; bywa on łaskawy. 2) = *fig.* domator, który domu pilnuje; paparona gąska. 3) = *v. Ptasie gniazdo, bot. ob. Gnieźnik bezlistny* (Neottia nidus avis), roślina.

Gniazdowy, **a**, **e**, *p.* 1) od gniazda. 2) = *fig.* rodzinny. *Gniazdowe nasze miasto. Gniazdowa nasza wieś.*

myś. Gniazdowe zwierzę; wzrosłe w jakim lesie i ciągle w nim przebywające.

Gnibiel, **i**, *lm.* **e**, *m. prow.* przepaść, otchłań.

Gnicie, **a**, *blm. n. chem.* dobrowolny rozkład, czyli psucie się ciał organicznych, pozbawionych życia, połączone z wydobywaniem się smrodliwych wyziewów, w skutek działania umiarkowanego ciepła, wilgoci, a niek. i powietrza (in. *fermentacja zgniła, v. gnicia*); odbywa się ono zwykle przez wodę i pod wodą, która w tym processie główny bierze udział; częstokroć gnicie zamienia się na *butwienie.*

Gnić, **ił**, **ije**, *scz. nd.* 1) ulegać gniciu, psuć się, rozkładać się, butwieć, gnoić się. *Owoce zbyt długo chowane gniją. Ten melon zaczyna gnić. Trup gnije.* 2) = *fig.* gnuśnieć, próżnowaniem się bawić. *Gnić w lenistwie, w próżniactwie.* 3) = być zmarłym, obróconym w proch. *On już dawno gnije.*

Gnida, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Gnidka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) gnidy są jaja wszów. 2) = *fig.* człowiek mały i brzydki.

Gnidosz, **a**, *lm.* **e**, *m. bot.* 1) (Pedicularis), roślina z rodziny *Szelężnikowych* (Rhinanthaceae), należąca do klassy 14éj, rzędu *okrytoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *błotny* (P. palustris), łodygę ma ½ łokciową, korony purpurowe; = *leśny* (P. sylvatica), mniejszy, korony ma blado-czerwone; = *wyniosły, v. okazały* (P. sceptrum carolinum), in. *Berło*, łodygę ma łokciową, kwiaty okazałe żółte, z wierzchołkami czerwonemi; = *listny* (P. comosa), korony żółte w kłosie gęstym, listnym. 2) = *ob. Ostróżka wsze nasienie* (Delphinium staphysargia) roślina zwana także *Sokolą greką*, używająca się za lekarstwo od wszów.

Gnidoszowe, *v.* **Gnidoszowate rośliny** (Pediculares) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 5éj układu Juss. (Hypocorollia), roślin *dwulistkowych.*

Gnidowy, **a**, **e**, *p.* od gnid. *Gnidowy grzebień.*

Gnidzisty, **a**, **e**, *p.* pełen gnid.

Gnieść, **gniótł**, **gniecie**, *scz. nd.* 1) ściskać, uciskać. *Gnieść pomarańczę, cytrynę. Gnieść wino, jabłka. Trzewik mię gniecie, ob. Cisnąć, Uciskać.* 2) = mieszając ściskać. *Gnieść ciasto.* 3) = przygniatać. *Ciężki go smutek gniecie. Ciężar sumienia gniecie nas.* 4) = *fig.* ciemiężyć, nękać. *Gnieść lud. Gnieść karki nieprzyjaciół.* = **się**, *złz.* być ścieśnionym. *Odsuń się trochę, nie będziemy się tak gnieśli, fig.* dusić się, męczyć się. *Gnieść się z czém. Już rok, jak się gniecie z tém dziełem.*

Gniew, **u**, *lm.* **y**, *m.* wielki stopień niechęci, np. za jaką urazę, oburzenie. *Gwałtowny, szalony gniew. Gniew jest krótkiém szaleństwem. Sprawiedliwy gniew. Gniew Boga, v. boży. Wpaść w gniew. Gniew w kim wzbudzić. Gniew czyj na siebie ściągnąć. Hamować gniew. Ułagodzić, uśmierzyć, ugłaskać czyj gniew. Nie umieć pohamować gniewu, v. pohamować się w gniewie. Zapalony gniewem. Ochłonąć z gniewu. Gniew na kogo wywrzeć. Mieć gniew do kogo, v. na kogo. Skłonny do gniewu. Najmniejsze sprzeciwienie się pobudza go do gniewu. Gniew w sercu warzyć przeciw komu, ob. Złość, Żal, Zagniewanie, Zażalenie. Gniewy, lm. ob. Dąsy.*

Gniewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* gniew wzbudzać w kim, złościć. *Złego każda rzecz gniewa. Nie ma być gniewano, co ma być oddano, stare przys.* = **się**, *złz. nd. Gniewać się na co, v. o co, v. na kogo. Gniewać się z kim. Gniewają się z sobą. Gniewa się buba na targ, a targ o tém nie wié, przys. Gniewając się nie wiele sprawisz, ob. dk. Rozgniewać się, Zagniewać się, Pogniewać się.*

Gniewanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wzbudzenie gniewu w kim. = **się**, zagniewanie, gniew przeciw komu.

Gniewica, **y**, *lm.* **e**, *ż. v.* **Gniewnik** (Baca), roślina.

Gniewien, *ob. Gniewny.*

Gniewliwie, *ps.* w gniewie, gniewając się. *Gniewliwie mu odpowiedział.*

Gniewliwość, **ści**, *blm. ż.* skłonność do gniewu.

Gniewliwy, **a**, **e**, *p.* 1) skłonny do gniewu; ten co się ustawicznie gniewa. *Rozgniewany może być nie gniewliwym; gniewliwy może czasem nie być rozgniewanym.* 2) = gniewający się, gniewny. *fig. Morze gniewliwe.* 3) = do gniewu przyprowadzający. *Żart gniewliwy.*

Gniewnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) *nieuż.* gniewający, do gniewu pobudzający. *Gniewnik boży.* 2) = *ob. bot. Gniewica* (Baca).

Gniewno, *ps.* z gniewem, gniewając się. *Gniewno mu odpowiedział.* **Gniewno mi**, *nieos.* markotno mi. *Gniewno mi było porzucić ją.*

Gniewność, **ści**, *blm. ż.* rozgniewanie, gniew, złość.

Gniewny, (**Gniewien**), **wna**, **wne**, *p.* zagniewany, rozgniewany; gniewliwy. *Zwycięzca gniewny. Król gniewny był na biskupa. Morze gniewne, fig.* zam. burzące się, burzliwe.

Gniewosz, **a**, *lm* **e**, *m.* 1) człowiek gniewliwy, podległy gniewowi. 2)= *bot.* a) *ob. Niecierpek pospolity, v. żółty* (Impatiens nolitangere), in. *Czyścik, Nietykałek*, roślina; b) *ob. Rzeżucha sprężysta, v. Rz. niecierpek* (Cardamine impatiens), in. *Skoczek*, roślina; c) posp. nazwa grzyba *Bedłka hrózd, ob. Hrózd.*

Gniezno, **a**, *n.* 1) *prze.* zam. *Gniazdo.* 2)=nazwa starożytnego polsk. miasta w Poznańskiém.

Gnieździć, **ił**, **i**, *scz. nd.* gniazdo robić, słać, budować; *fig.* rozpładzać, pielęgnować. *Gnieździć nienawiść w sercu. fig. Gnieździć łoże, zam.* gnieździć się. **Gnieździć się**, *złz. nd.* 1) gniazdo sobie słać. *Jaskółki gnieżdżą się w kominach, w oknach. Drobne ptastwo gnieździ się na drzewach, w krzakach.* 2) = *fig.* osiadać gdzie; rozradzać się; zajmować sobą całe jakie miejsce. *Duma i skępstwo gnieżdżą się w jego sercu, ob. Zagnieździć się.*

Gnieździsty, **a**, **e**, *p.* pełen gniazd.

Gnieźnieński, **a**, **e**, *p.* od miasta *Gniezna.*

Gnieźnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Neottia), in. *Dwulistnik, Nowotnik*, roślina należąca do klassy 20 (*storczykowych*). rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*dwuliściowy, v. szerokolistny* (N. latifolia), dawniéj *Podkolanem, Dwujlistem, Trojajestem żółtym* zwany, dość pospolity, korzeń ma włóknisty, łodygę pół łokciową, kwiatki żółtawo-zielone, kłos rzadki, długi; =*bezlistny* (N. nidus-avis), in. *Gniazdosz, Ptasie gniazdo*, rośnie przy korzeniach lub na psujących się korzeniach drzew, stąd uważany przez niektórych za roślinę pasorzytną, cały brunatno-rdzawego koloru, korzeń składa się z gęstoskupionych włókien, które niby ptasie gniazdo wyobrażają, głąbik łuskowaty, kwiaty rdzawe; = *sercowaty* (N. cordata), łodygę ma 3-calową, kwiaty żółte, później czerwone, formujące kłosek.

Gnieżdżenie się, **a**—, *blm. n.* robienie, słanie, budowanie gniazda. *Czas gnieżdżenia się.*

Gnilec, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* 1) (Scorbutus), *med.* szkorbut, dziegna, gnilizna ust; choroba pochodząca od pewnego zakażenia krwi. 2)=choroba pszczół, pochodząca najczęściéj od zbytniéj wilgoci. *W skutek gnilca wyginęły mi wszystkie roje.*

Gnilik, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* (Hister), owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, główkorożnych.

Gniliwo, **a**, *blm. n. bot.* in. **Ziarnowłos**, (Sporotrichum), rodzaj włóknistego grzybka, zwany także *Zarodniakiem.*

Gnilizna, **y**, *lm.* **y**, *ż. ob. Zgnilizna.*

Gnilny, **a**, **e**, *p.* gniłości nabawiający. *Kiszenie gnilne, ob. Fermentacja zgniła. Gnilna niemoc, v. choroba kartofli*, gnicie, *v.* psucie się kartofli z powodu gnieżdżącego się pod ich przyskórnią pewnego rodzaju pleśniowego grzybka, zwanego *bot. Korzeniak ziemniakowy* (Rhizosporidium solani).

Gniłek, **łka**, *lm.* **łki**, *m.* 1) **fil.* (sophisma pigrum), jeden rodzaj Maslocznika, lub mylnika rozjemczego. Przykład: „Czynność ludzka, to *nierozum*. Czemu? Albowiem to, co mogą w skutek czynności otrzymać, jest albo coś, co samo przez się i koniecznie nastąpi, albo też coś, co nigdy nastąpić nie może. W piérwszym razie więc czynność moja *niepotrzebna*, a w drugim *głupia*.“ Po co się uczyć? Nauka wiedzie albo do błędu, niezgodnego z wiarą, albo do prawdy, wyjawionéj nam już w pacierzu. W piérwszym razie więc *szkodliwa*, w drugim *niepotrzebna*.“ 2) = *bot.* (Aethalium), rodzaj purchatkowatego grzybka, gat.: =*żółty, v. pospolity* naprzód tworzy galaretowatą massę, później staje się suchym, ziarnistym; zdarza się na pniach jodłowych i na korze garbarskiéj; ma kilka odmian.

Gniłka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) rzecz zgniła. 2)=dom zły, obaliny. 3)=gruszka zgniła, *ob. Odleżałka, Ulężałka.*

Gniłość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. ob. Gnicie, Zgniłość.*

Gniłowód, **oda**, *lm.* **ody**, *m.* (Helophilus), *zool.* owad

skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *pstrobrzuszny* (H. pendulus). 2 = *białobrzuszny* (H. trivittatus). 3 = *pstry* (H. frutetorum). 4 = *haczykowany* (H. transfugus). 5 = *księżycowany* (H. lineatus).

Gniły, a, e, *p. ob. Zgnity.*

Gnioł, a, *lm.* **y**, *m. myś.* 1) gałka z pakuł łojem oblepiona, która daje się na pokarm ptakom drapieżnym, używanym do łowów. 2)=wymioty psa.

Gniot, u, *lm* **y**, *m.* 1) ciśnienie, ucisk, gniecenie. 2)=*bot.* (Gnetum), roślina.

Gniotek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* **Gniotka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) placek nagnieciony, placek z makiem i miodem. 2)=który się z robotą jaką gniecie.

Gniotka, i, *lm.* i, *ż.* 1) in. **Ciskawica**, silenie się przy wypróżnieniu stolca. 2)=*ob. Gniotek.*

Gnip, *ob. Gnyp.*

Gnius, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *nieuż.* zgnilizna. 2)=człowiek gnuśny, *ob. Gnus.*

Gnoić, **ił**, i, *scz. nd.* 1) zgniłym czynić, robić, żeby co gniło, dać gnić. *Pot gnoi powoli bieliznę. Zbytnie deszcze gnoją plony. Gnoić kogo w więzieniu. fig.* 2)=do ropienia przymuszać. *Gnoić wrzód. Gnoić ranę.* 3)=nawozić gnojem, sprawiać gnojem. *Gnoić rolę, ob. Nawozić, Sprawiać.* **Gnoić się**, *złz. ob. Gnić, Ropić się.*

Gnoisty, a, e, *p.* 1) nagnojony. *Gnoista rola.* 2)= pełen gnojnicy, albo wody gnojnéj, gnojówki. *Gnoisty nawóz na roli na spód kładą, a suchy, niedognojony na wierzch.* 3) = ropisty. *Mocz gnoisty. Świerzbiączka albo gnoisty liszaj.*

Gnojarnia, i, *lm.* **ie**, *ż. pog.* zam. ptaszkarnia.

Gnojek, **jka**, *lm* **jki**, *m.* 1) gnojnik, charlak, na gnoju siedzący, mieszkający. 2) = *fig.* człowiek plugawy, obrzydliwy. *Lada gnojek pastwi się dziś nad żydem.* 3)= domator, piecuch.

Gnojenie, a, *lm.* **a**, *n.* nabawianie gnicia czyli zgnilości. *Gnojenie ziemi, roli, ob. Nawożenie.*

Gnojewisko, *ob. Gnojowisko.*

Gnojka, i, *lm.* i, *ż.* (Kristalis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych. Gatunki pospolitsze europejskie są: 1= *kątowana* (E. horticola). 2=*rudoroga* (E. rupium). 3= *przepasana* (E. nemorum). 4 = *pszczelowata* (E. tenax). 5 = *obrąbiona* (E. arbustorum). 6=*pstronoga* (E. intricarius). 7=*pręgowana* (E. florens).

Gnojkostwo, a, *lm.* **a**; *n.* 1) plugastwo, nieochędóztwo. 2)=brudne zmindactwo.

Gnojnica, **y**, *lm.* **e**, *ż* 1) gruba; jama gnojna. *Młode drzewka świeżo sadzone trzeba polewać wodą z gnojnicy, albo inszą zagniłą wodą.* 2)=*bot.* (Tremella nostoc) gatunek trzęsidła, substancja galaretowa, za poruszeniem drżąca, blado-zielonawa, faldzista, po deszczach się pokazująca, w czasie suchym niknąca; zdarza się po deszczach na łąkach, w szpalerach ogrodowych i w lasach, *ob. Kisielec.*

Gnojnik, a, *lm.* i, *m.* 1) gnojek, ubogi na gnoju leżący, charlak. *Ks. Skarga, tknięty widokiem leżących w gnojach i umierających po ulicach chorych, założył, jak pisze w erekcji, szpital gnojników.* 2)=gnojny wóz. 3)=gnojowisko, skład gnoju przy folwarku, kupa gnoju. 4) = *bot. Bedłka gnojnik* (agaricus fimetarius), gatunek grzybka, którego miękkie błonki w ciecz czarną śmierdzącą później się zamieniają; rośnie w ogrodach i na polach gnojem nawiezionych; *Gnojnikiem* zowią także grzybek: *Bedłka kołpak* (agaricus comatus).

Gnojny, a, e, *p.* 1) gnojony. *Gnojna woda, ob. Gnojówka.* 2) = od gnoju. *Gnojne nosidło, ob. Nosze. Gnojne widła.* 3)=gnoisty. *Nawóz gnojny i gęsty. Kapusta żąda ziemi tłustéj i dobrze gnojnéj.*

Gnojowica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (Borborus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze są: 1= *czarna* (B. subsultans). 2= *ceglastousta* (B. nitidus). 3=*zielonawa* (B. equinus).

Gnojowiec, **wca**, *lm* **e**, *m. zool. ob. Sęp.*

Gnojowisko, **Gnojewisko**, a, *lm.* **a**, *n.* 1) *ob. Gnojownia. Przy folwarku dobrze mieć dwa gnojniki albo gnojowiska.* 2)=*fig.* stek, *v.* ściek brudów, nieczystości.

Gnojownia, i, *lm.* **ie**, *ż.* miejsce do składania gnoju wyrzucanego z obory, stajni i chlewów, zwykle na podwórzu, lub na tak zwanym dzienniku znajdujące się.

Gnojownica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* nazwa pobocznych deszczek wozu gnojnego, zrobionych zwykle z drzewa iglastego, wpuszczonych w latry, t. j. w słupki brzozowe, in. *Gnojówki.*

Gnojownik, a, *lm.* **cy**, *m.* nawoźnik, który gnój na wozi.

Gnojowy, a, e, *p.* od gnoju. *Gnojowa góra.*

Gnojówka, i, *lm.* i, *ż.* gnojnica; woda gnojna, tworząca się z części gnoju i uryny, zmieszanych z wodą. *Do uprawy gruntu pod len używają gnoju golębiego, z gnojówką bydlęcą.* **Gnojówki**, w *lm. ob. Gnojowiec.*

Gnojstwo, a, *lm.* a, *n. ob. Gnojkostwo.*

Gnój, u, *lm.* e, *m.* 1) wyrzut ostatków pokarmu zwierzęcego, już gnić poczynających. *Gnój bydlęcy, wołowy, krowi, v. krowiniec. Gnój koński. Gnój myszy, owczy, kozi, v. bobki. Wymieść gnój ze stajni. Mieć pieniędzy jak gnoju.* 2) = gnoje, nawóz, mierzwa. *Koński gnój jest nad wszystkie gorętszy. Najlepszy gnój na rolę, pańskich stóp ślady, przys.* 3)=śmieci, brudy, wyrzuty. *Wyrzuć to na gnój. Umrzéć na gnoju.* 4) = człowieczy, *ob. Łajno.* 5)= *z wrzodu, uszny, oczny, ob. Ropa.* **Gnój**, **oja**, *lm.* **owie**, *m. nieuż.* człowiek plugawy, *ob. Gnojek.*

Gnom, a, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) duch ziemny; działacz niewidzialny kabalistów.

Gnomida, **y**, *lm.* **y**, *ż.* żeński gnom.

Gnomik, a, *lm.* **cy**, *m. v.* **Gnomiczny poeta**, (z grec.) autor przypowieści, przysłów.

Gnomologiczny, a, e, *p.* należący do gnomologji.

Gnomologja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) zbiór przypowieści.

Gnomon, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *as.* narzędzie używane przez starożytnych astronomów do znajdywania wysokości i zboczeń ciał niebieskich.

Gnomonika, i, *blm. ż.* nauka o robieniu kompasów czyli zegarów słonecznych.

Gnostyk, a, *lm.* **cy**, *m.* (z grec.) należący do sekty gnostyków, posiadających jakoby znajomość tajemnic, znajomość prawdziwego Boga.

Gnostyka, i, *blm. ż.* tajemnicza znajomość objawień boskich, nauka o objawieniu.

Gnozymach, a, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) należący do gnozymachów, chrześcjańskiéj sekty z 7go wieku, która odrzucała wszystkie dogmata.

Gnus, a, *lm.* **y**, *m.* człowiek zgnuśniały, leżuch, gnojek. *Gnusa po spaniu prędko poznają.*

Gnuśliwie, *ps. ob. Gnuśno.*

Gnuśliwość, **ści**, *blm. ż.* skłonność do gnuśnienia, do gnuśliwéj, próżniaczéj miękkości.

Gnuśliwy, a, e, *p.* skłonny do gnuśności.

Gnuśnica, **y**, *lm.* e, *ż.* kobiéta lub dziewczyna gnuśna, leniwa.

Gnuśnie, *ps. ob. Gnuśno.*

Gnuśnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* gnuśnym zostawać albo być, próżnować, lenieć. *Długo-li będziesz gnuśniał w tym bezwstydzie? Gnuśnieć w próżnowaniu. Wiele czynić, jest to żyć, a gnuśnieć jest to być w grobie.*

Gnuśnik, a, *lm.* **cy**, *m.* gnus, leniwch.

Gnuśno, *v.* **Gnusnie**, *ps.* leniwo, próżniaczo. *Żyć gnuśnie. Tak gnuśnie się do tego bierze!*

Gnuśność, **ści**, *blm. ż.* lenistwo, ospałość. *Gnuśność jest gorsza od lenistwa. W gnuśności życie pędzić, ob. Lenistwo, Próżniactwo.*

Gnuśny, a, e, *p.* leniwy, ospały, próżniaczy. *Gnuśni w błocie się tarzają. Mężnych szczęśliwszy jest pogrzeb, niżeli gnuśnych żywot.*

Gnyk, a, *lm.* i, *m. an.* (os hyoideum) kość podjęzykowa.

Gnyp, *v.* **Gnip**. a, *lm.* **y**, *m.* nóż szewczy.

Gnytahejd, a, *blm. m. mit.* miejsce, na którém *Fofner* ukrył wykupne bogów i strzegł skarbu tego w postaci strasznego smoka. Prawi o nim Edda.

Go, 4ty pdk lp. męz. zaimka *on. Widziałem go.* Dawni często piszą: *gi, ii, ji, i, j*, zamiast *go, ob. On.*

Goa, i, *blm. ż. mit.* normandzka Azynia *Gea.*

Gobeliuy, **ów**, *blp. m.* (z fran.) kobierce wyrabiane w królewskiéj fabryce w Paryżu.

Gocha, **y**, *lm.* **y**, *ż. rub.* zam. gorzalka.

Gocki, a, **ie**, *p.* od Gotów pochodzący, gotycki. *Pismo gockie. Język gocki. Litery gockie. Druki gockie.*

God, **Gode**, a, *blm. m. mit.* teutońskie nazwy Odyna.

Godam, *v.* **Godan**, a, *blm. m. mit.* celtycka nazwa Boga.

Godan, a, *blm. m. mit.* 1) imię Odyna, używane niek. w Eddzie, *ob. Odyn.* 2) = *ob. Godam.*

Godło, a, *lm.* a, *n.* 1) znak ugodzony, umówiony. *Godło wojenne, ob. Hasło.* 2) = oznaka przyszłości, wróżba. *Sprawiedliwość jest każdéj sprawy najlepszém godłem, ob. Znak, Wróżba, Przepowiednia.* 3) = emblema, symbol. *Palma i wawrzyn są godłami zwycięztwa. Miasto Paryż ma okręt za godło. Wziął to, a to za godło. Godła królewskości v. władzy królewskiéj.*

Godnie, *v.* **Godno**, *ps.* 1) należycie. *Nie potrafię ci godnie za to podziękować.* 2) = zacnie. *Godnie urpdzony. Godnie się znalazł.* 3) = wolno jest, godzi się. *Nie jest godno żadnemu wnijść do tego kościoła jeno boso.*

Godnostka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* mała wartość, zasługa; małe dostojeństwo.

Godność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) poczucie wartości, zasługi wewnętrznéj. *Pełen godności. Mówić, postępować z godnością. Bez godności.* 2) = dostojeństwo, urząd wysoki. *Wysokie godności piastować. Sprawować godność królewską. Dojść najwyższych godności. Godność duchowna, kapłańska, ob. Kapłaństwo. Godność odmienia każdego, v. godność wynurzy, co się w kim burzy, przys. ob. Dostojeństwo, Zaszczyt.* 3) = nazwisko rodu, familji. *Jak godność pańska?* zam. jak się pan nazywasz? *Nie wiedziałem jak godność pańska.*

Godny, a, e, *p* (*st. wyż.* **Godniejszy**), 1) zacny, szanowny. *Godny człowiek, godna kobiéta v. osoba. Postępowanie jego w téj okazji było jak najgodniejsze.* 2) = *v.*

Godzien, **dna**, **dne**, *czego;* wart co. *Godzien pochwały, nagrody, szacunku, zaufania. Wzgardy godzien, kary godzien. Lepszego losu godzien. Los twój godzien zazdrości. Przedmiot godny uwagi. Widowisko politowania godne. Godzien zasiąść na tronie. Godny wiary v. wiary godzien, ob. Wiarogodny. Przedmiot godny jego genjuszu. Postępowanie godne uczciwego człowieka. Syn godny ojca.*

Gododyn, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Cynwelina, rozdzielacz łupu, jest szóstý Mars.

Godować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* biesiadować, sprawiać gody. *Godowano przez cztery dni. Goduje tylko.* = *scz. nd.* (kogo), raczyć, ugaszczać świetnie. *Godować przyjaciół.*

Godowanie, a, *lm.* a, *n.* biesiadowanie, częstowanie.

Godownik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) co gody sprawuje. 2) = gość zaproszony na gody, biesiadnik. 3) = *prze.* miejsce godowania.

Godowny, **Godowy**, a, e, *p.* od godów, biesiadny, weselny. *Suknia godowa, strój godowy, odzienie godowe. Śpiew godowy. Dom godowy.*

Godu, *nieod. blm. m. mit.* bóg słowiański weselnych gód, *ob. Godun.*

Godun, a, *blm. m. mit.* bóg słowiański, pomiędzy dwunastą bogami niebieskiemi w szeregu dziewiąty, piérwszy towarzysz Lubicza, chodzący za nim w pewnéj oddali, jest pan weselnych gód, lub tyle, co *Hymenej.* Święto jego przypada w dniu 30 listopada. Inne imię jego *Godu.* Poświęcono mu rozmaryn i kalinę.

Gody, (daw. 2 pdk. **Gód**, dziś **Godów**) *blp. m.* 1) święto Bożego Narodzenia. 2) = biesiada, uczta, szczególniéj weselna. *Gody wyprawiać. Dziś gody, jutro głody, v. nie zawsze gody, przys.* 2) = dobry byt, wesołość. *Sumienie dobre, ustawiczne gody. Jednemu gody, drugiemu głody, przys.*

Godzenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) celowanie, mierzenie w co. 2) = * (conciliatio), używa się w loice wtedy, gdy okazawszy, czém rzecz jest i czém nie jest, godzi się jedno z drugiém i wyświeca, czém rzecz ta na dnie jest i być musi. Są znamiona świadczące, zbijające i godzące. Porównaj *Świadczenie.* 3) = *kogo;* przyprowadzanie kogo do zgody, jednanie. *Godzenie zwaśnionych.* 1)= *na kogo, na co;* zamierzanie ciosu na kogo lub na co, czyhanie. *Godzenie na wroga, na czyje życie, sławę.*

Godziciel, a, *lm.* e, *m.* 1) który godzi, t. j. zgadza, przywodzi do zgody, jedna, *ob. Jednacz, Pojednawca. Święty Ludwik był godzicielem pomiędzy książęty chrześcjańskiemi. Pan Podkomorzy godziciel całej okolicy.* 2) = *nieuż.* który godzi na kogo lub na co, gotuje, zamierza cios, czyha. *To godziciel na moje dobre imię.*

Godzicielka, i, *lm.* i, *ż.* ta co godzi, *ob. Pojednawczyni.*

Godzić, **ił**, i, *scz. nd.* 1) *w kogo, w co;* mierzyć, celować, chcieć trafić. 2) = *kogo o co;* umawiać się, traktować o co. *Godzić kogo, v. godzić się z kim. Godzić służącego, robotnika.* 3) = *kogo,* np. *spornych;* przyprowadzać do zgody, jednać. *Godzić umysły, strony. Godzić osoby poróżnione.* 4) = *na kogo, v. na co;* gotować, zamierzać cios; chcieć ugodzić. *Widzę, że na mnie godzisz. Godzić na czyją śmierć, sławę, zgubę. Godzić na czyje życie.* 5) = *na co; fig.* chcieć co osiągnąć, dojść do czego. *On dawno na to godził.* = **się**, *złz.* 1) *Godzić się z kim;* ugadzać się, umawiać się o co. 2) = *z sobą;* przychodzić do zgody, pojednania. *Dzieci kłócą się i godzą dziesięć razy na dzień.* 3) = *na co, v. czemu, do czego;* przystawać na co, zezwalać, zgadzać się. *Godzi się do wszystkiego. Dziewczyna już godzi się za mąż. Nie godzę się na to.* 4) *do czego, na co;* być przydatnym. 5) = *nieos.* pozwala się, można, należy, przystoi. *Godzi się to tak z bratem postępować? Nie godzi się pracować w dzień świąteczny. To się nie godzi. Nie godzi się chwalić siebie samego, v. chwalić samemu.*

Godziły, a, e, *p. nieuż. ob. Godziwy.*

Godzina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* dwódziesta czwarta część pory, doby. np teraz liczymy tylko dwanaście godzin od północy do południa i od południa do północy; w XVI jeszcze wieku w Polsce, jak dotąd we Włoszech, liczono 24 godzin, zacząwszy od zachodu słońca, aż do zachodu drugiego dnia, a to były godziny podług zegaru; nachuba zaś dwunastu tylko, była wedle półzegarza. *Zygmunt dwudziestéj wtórej godziny na zamek był wprowadzon. Pół godziny. Półtorej godziny. Nie powróci aż za godzinę. Przybył we dwie godziny potém. Szli całą godzinę. Ubić, upalić, ujść, ujechać tyle mil na godzinę. Minęło dwie, trzy godzin. Co godzina, co dwie godziny. Poświęcić na co trzy godzin dziennie. Nie mieć godziny wolnego czasu. Powiedz mi, która godzina? O któréj godzinie przyjdziesz?* (albo z opuszczeniem wyrazu *godzina*) *Wstał o trzeciéj z rana. Przyjdę do ciebie o piątéj w wieczór. O każdéj godzinie we dnie lub w nocy. O téjże samej godzinie. Jest (godzina) trzecia i minut dwadzieścia na zegarze. Nastawić zegar na godzinę. Naznaczyć godzinę. Umówić-się o godzinę. Stawić się na godzinę, na umówioną, v. naznaczoną godzinę, ob. Czas. W godzinę śmierci. Godziny kapłańskie, ob. Godzinki. Godziny, prow.* (u Podhalan) zegar.

Godzinka, **Godzineczka**, i, *lm.* i, *m.* 1) *zdr.* od *Godzina.* 2) **Godzinki**, **nek**, *blp. ż.* pacierze, kapłańskie modlitwy. *Godzinki kapłańskie. Godzinki Panny Marji;* pacierze, lub książka zawierająca nabożeństwo do N. Panny. 3) *Godzinka, Rd.* zam. *minuta,* t. j. 60 część godziny. 4) *Godzineczka, Rd.* zam. *sekunda,* t. j. 60 część minuty.

Godzinnik, a, *lm.* i, *m. nieuż.* zegar. *Godzinnik słoneczny, ob. Kompas.*

Godzinny, **Godzinowy**. a, e, *p.* 1) od godzin. *Wskazówka godzinna. Godzinny zegar,* t. j. bijący tylko godziny. 2) = godzinę trwający. *Po godzinnej rozmowie.* 3) = *nieuż.* nie stateczny. *Umysł godzinny.*

Godzinopłynny, a, e, *p. poet.* godziny całe trwający.

Godzinowy, *ob. Godzinny.*

Godziwie, **Godziwo**, *ps.* godzi się, wolno, słusznie. *Czy można godziwie to a to zrobić.*

Godziwość, **ści**, *blm. ż.* słuszność, przyzwoitość. *Dowiodę wam godziwość jego postępku.*

Godziwy, a, e, *p.* co się godzi, wolny, nie zakazany. *Nie jest to rzecz godziwa. Innych zysków nie ciągnie, jedno uczciwe i godziwe.*

Goecja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) mniemane czarowanie za pomocą wzywania złych duchów.

***Goes**, a, *lm.* **y**, *m.* (incantator), jeden z mylników, *ob. Urzeknik.*

Gofry, **ów**, *blp. m.* (z fran.) gatunek ciasta kratkowego, wafle, *ob. Andrut.*

Gog, a, *blm. m. mit.* bóg madziarski, syn Dentumogera. Był on na początku i znaczy coś nakształt odmętu. Wyszedł z niego *Magog*, który stworzył świat i Madziarów, a synem jego był *Ugeg*. Gog, Magog i Ugeg sporządzają trójcę, która przypomina Ormuzda, Tasztera i Mitrasa u Persów; Okkapirma, Prygirdyta i Pramżymasa u Litwinów; Kawego, Wainemoinena i Ilmarynena u Finnów. Później zrobiono z Goga i Magoga imiona sąsiednich Madziarom ludów.

Gogołka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* gołanka, gałuszka, owoc na drzewie świeżo zawiązany. *Gogołki figowe.*

Gogotać, *ob. Głogotać.*

Gograbia, ego, *lm.* **owie,** *m.* (z niem.) daw. sędzia powiatowy. *Gograbiowie do prędkiego osądzenia gwałtów byli obierani.*

Gograbski, a, ie, *p.* od gograbiego. *Gograbski rząd.*

Gograbstwo, a, *lm.* **a,** *n.* władza gograbska.

Goić, ił, i, *scz. nd.* leczyć zewnętrznie. *To lekarstwo goi rany. Gojący plaster. fig. Jego słowa goją me serce.* = **się,** *slz.* leczyć się zewnętrznie, zaleczać się. *Rana się goi.*

Goisty, a, e, *p.* co może być gojono, łatwo do gojenia.

Goim, a, *lm.* **y,** *m.* (z hebr.) każdy kto nie jest żydem, poganin i chrześcjanin.

Goj, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *ob. Goim.* 2) = *prow. pg.* drągal, cymbał. *Wyrosł na wielkiego goja, a nic nie umié.*

Gojenie, a, *lm* **a,** *n.* zewnętrzne leczenie. = **się,** *n.* leczenie się, uleczanie się.

Gojnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) (Sideritis), in. *Czystaczek,* w niektórych miejscach *Siwiosnka, Szanka,* z rodziny *Wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *górny* (S. montana), łodygę ma zieloną, szorstko-włosistą, kielichy kolące, korony żółte. 2) = nazwa dawana niek. roślinie *Gniazdosz pospolity* (Alchemilla vulgaris).

Gola, i, *lm.* **e,** *ż.* golizna, miejsce gołe, otwarte. *Na goli co leży,* t. j. otworzyście, na widoku, na gołéj ziemi. *Na goli i na jaśni go postawił.*

Golacz, *ob. Golarz.*

Golak, *ob. Galak.*

Golanka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Gogołka, Gałuszka.*

Golarnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* izba golarza, *v.* balwierza; miejsce do golenia.

Golarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobiéta zajmująca się goleniem. 2) = żona golarza.

Golarski, a, ie, *p.* balwierski, cyrulicki.

Golarz, *v.* **Golacz, a,** *lm.* **e,** *m.* brodogol, golibroda, cyrulik, felczer, balwierz.

Golas, a, *lm.* **y,** *m. ob. Golak.*

Golcz, u, *lm.* **e,** *m. prze.* gatunek płótna.

Goldemar, a, *blm. m. mit.* jeden z królów, panujących nad Nikerami, lub czarnymi Elfami germańskimi. Miał wielkie skarby i rozdawał je ulubieńcom. Wykradł królewnę prześliczną i żył z nią w górach.

Goldgulden, moneta Bawarska i Wirzburgska = 2 rub. 11,6875 kop. = 14 zł. 3,375 gr.

Goldrejter, moneta złota niderlandzka=7 rub. 70,125 kop. = 51 zł. 10,25 gr.

Goldwasser, u, *blm. m.* gatunek słodkiéj wódki (kremu), która się przyrządza z pestek brzoskwinowych, korzenia tatarokowego, galganu, korz. fjołkowego, korz. cytwaru, kardamonu, gwozdzików, kwiatu muszkatelowego, kubeby, skórek pomarańczowych, cytrynowych, rozmarynu, ziarna piżmowego, rafinowanego cukru, wody i wyskoku.

Golec, lca, *lm.* **lce,** *m.* 1) człowiek obnażony, całkiem goły. 2) = hołota, charlak. 3) = *nieuż.* łysy, głowę golą mający.

Goleć, ał, eje, *sn. nd.* gołym się stawać, łysiéć.

Golemy, a, e, *p. nieuż.* bardzo duży. *U nóg kostki z golemym gruczołem wypięte.*

Golenie, a, *lm.* **a,** *n.* odejmowanie włosów brzytwą.

Goleniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* gołowąs, małojczyk, otroczek.

Goleniowy, a, e, *p.* od goleni. *Kość goleniowa.*

Goleń, ni, *lm.* **nie, i,** 1) *an.* kość większa nogi, między kością udową a nogą; mniejsza zowie się piszczałką, piszczelą. 2) = część nogi między kolanami a piętą (czyli nogą samą). *Długich goleni. Tak rana boli w goleni jako i w głowie. przys.* 2)= (na winnéj macicy) kolano, kolanko. 3) = szyna, laska kruszcowa. *Goleń złotd, srebrna.*

Golf, u, *lm.* **y,** *m.* wybrzeże, zatoka, odnoga morska.

Golgota, y, *lm.* **y,** *ż.* góra w pobliżu Jerozolimy, *ob. Kalwarja.*

Golgus, a, *blm. m. mit.* syn Wenery i Adonisa.

Golibroda, y, *lm.* **y,** *m.* brodogol, golarz, cyrulik, felczer, co brodę goli, balwierz.

Golić, ił, i, *scz. nd.* 1) gołym czynić, obnażać, zdejmować włosy lub brodę brzytwą. *Golić kogo. Golić brodę. Ta brzytwa nie goli. Golić kogo bez mydła v. bez brzytwy. fig.* zam zręcznie oszukiwać, oszwabiać. *A golono? golono! strzyżono? strzyżono! przys.* oznaczające potakiwanie. *I strzyże i goli. fig.* zam. gracko oszukuje. *Szydła mu golą. przys.* zam. lada czém zręcznie się posługuje. 2) = zam. strzydz. *Golić owce.* 3) = obierać z łuski. *Golić rybę, ob. Łuskać.* 4) = *fig.* golocić, ogołacać, gołym czynić, obnażać. 5) = *fig. żart.* pić wiele. *Golić wino. Tego goli!* 6) = *fig. prze.* obracać się, kierować się. *Potrzeba w tym razie dobrze golić, aby ujść niebezpieczeństwa.* = **się,** *slz.* brodę, wąsy, baki sobie golić. *Goli się często, rzadko.*

Golidło, a, *r lm.* **a,** *n.* (remedium depilatorium) lekarstwo na zniszczenie wadliwych lub źle rosnących włosów, a także cebulek włosowych.

Golina, *ob. Holizna.*

Golipot, u, *blm. m. ob. Terpentyna.*

Golizna, y, *lm.,* **y,** *ż.* 1) miejsce gołe, szczególniéj, gołe pole, wygorzałe, wyprzałe. 2) = *fig.* niedostatek, ogołocenie ze wszystkiego. *Święta golizna. U niego zawsze golizna.*

Goljacki, a, ie, *p.* od goljata, olbrzymi.

Goljasz, *v.* **Goljat, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) sławny olbrzym Filistyński. *Dawid poraził Goljata.* 2) = w ogólności, olbrzym, człowiek wysokiéj urody. 3) = *żart.* człowiek goły, nic nie mający, *ob. Golec.* 4) = *zool. ob. Czapla.*

Goll, a, *blm. m. mit.* celtycki mystagog, *ob. Koll.*

Golnąć, ął, nie, *scz. dk.* 1) palnąć, uderzyć, bić, ciąć. *Golnąć kogo w twarz.* 2) = wypić, wychylić. *Golnąć kieliszek wina, ob. Wygolić. Golnął sobie,* zam. upił się.

Goltslar, a, *lm.* **owie,** *m.* (z niem.) ten, co złoto na blaszki bije.

Goluchny, Golutki, Golusieńki, Goluteńki, a, ie, *p. piesz.* od *Goły.* **Goluchno, Golutko, Goluteńko, Golusieńko,** *ps. piesz.* od *Goło.*

Gołaźń, i, *lm.* **nie,** *ż. ob. Gołobórz.*

Gołąb', gębia, *lm.* **gębie,** *m.* 1) *zool.* (Columba) ptak z rzędu gołębi; gatunki jego: 1 = *grzywacz* (C. Palmatus). 2 = *siniak v. siwak* (C. Oenas). 3 = *skalny* (C livia). 1 = *turkawka* (C. turtur). 5 = *Capell'a* (C. Capellei). 6 = *Sieboldʼa* (C. Sieboldii). 7= *Komandor* (C. militaris). 8 = *ostrosterny* (C. oxyura). 9 = *wonny* (C. aromatica). 10 = *żółtobrzuchy* (C. vernans). 11 = *pachnący* (C. olax). 12 = *rdzawy* (C. cinnamomea). 13 = *okularowy* (C. perspicillata). 14 = *gniady* (C. spadicea). 15 = *wspaniały* (C. magnifica). 16 = *biały* (C. luctuosa). 17 = *nadmorski* (C. littoralis). 18 = *dwuczubny* (C. dilopha). 19 = *Muller'a* (C. Mulleri). 20 = *miedziasty* (C. aenea et pacifica). 21 = *różowy* (C. rosacea). 22 = *różowogardlisty* (C. lucernulata). 23 = *białogardlisty* (C. capistrata). 24)=*metaliczny* (C. metallica). 25= *popielaty* (C. cineracea). 26=*fjoletowy* (C. jonthina). 26=*oceanowy* (oceanica). 28=*purpurospodni* (C. Pinon). 29 = *purpurogrzbiety* (C. leucomelana). 30=*Kitlizʼa* (C. Kitlizii). 31 = *paletra* (C. scripta). 32=*Dussumierʼa* (C. Dussumieri). 33=*zausznik* (C. leucotis). 34=*malowany* (C. picturata). 35=*przepasany* (C. porphyrea). 36=*plamisty* (C. perlata). 37=*fjoletowobrzuchy* (C. hyogastra). 38=*purpuroczelny* (C. purpurata). 39 = *uwieńczony* (C. diademata). 40 = *lazurowolbisty* (C. monacha). 41 = *modrozielony* (C. cyanovireus). 42= *nadobny* (C. pulchella). 43 = *karzełek* (C. nana). 44 = *purpurowogardlisty* (C. viridis). 45 = *czarnogłowy* (C. melanocephala). 46 = *zielonogrzbiety* (C. javanica). 47= *żółtosterny* (C. xanthura). 48 =*długoczuby* (C. lophotes). 49 = *śmieszek* (C. Gelastis). 50 = *poziomy* (C. humilis). 51 = *kasztanowaty* (C. Pampusan). 52 = *oczkowaty* (C. Maquaria). 53 = *mieniący* (C. axancana). 54 =*czerwonolbisty* (C. rubricapilla). 55 = *naszyjnikowy* (C. Jambos). 56 = *czerwonoskrzydły* (C. erythroptera). 57 = *sopłowaty* (C. auricularis). 58=*Reinwardtʼa* (C. Reinwardtii). 59 = *przyćmiony* (C modesta). 60 = *gniady* (C. phasianella). 61 = *wieloprąg* (C. leptogrammica). 62 = *rdzawogłowy* (C. ruficeps). 63=*rdzawobarczysty* (C. humeralis). 64 = *miedzistoskrzydły* (C. chaleoptera). 65 = *pstroszyjny* (C. suratensis). 66 = *zbroczony* (C. cruenta et sanguinea). 67 = *szerokosterny* (C. molacensis). 68 = *grzywiasty* (C. nicobarica). 69 = *podwiązany* (C. armillaris). 70 = *trefniś* (C. elegans). 71 = *wspaniały* (C. superba). 72 = *Mangegʼo* (C. Mangei). 73 = *gołębiokur* (C. caruncula). 74 = *plamistoskrzydły* (C. guinea). 75 = *modry* (C. madagascariensis). 76 = *szurpaty* (C. Frumiae). 77=

pstrogardlisty (C. camboyensis et senegalensis). 78 = *naramnikowy* (C. abyssinica). 79 = *modroplamisty* (C. afra). 80 = *czarnogardlisty* (C. capensis). 81 = *zielony* (C. australis). 82 = *synogardlica* (C. visoria prima). 83 = *ogoniasty* (C. macroura). 84=*upstrzony* (C. hottentota). 85= *grzywaczek* (C. arquatrix). 86 = *maskowany* (C. larvata). 87 = *bębenek* (C. tympanistica). 88 = *dwugłośny* (C. bitorquata). 89=*wędrowiec* (C. migratoria et canadensis). 90= *pręgoster* (C. carabica). 91 = *krasny* (C. Denisea). 92 = *gwarny* (C. locutrix). 93=*pozorny* (C. speciosa). 94=*białogłowy* (C. leucocephala). 95 = *modrogłowy* (C. cyanocephala). 96 = *szary* (C. corensis). 97 = *brunatny* (C. carolinensis et marginata). 98 = *czarnouzdy* (C. dominicensis). 99 = *okopcony* (C. infuscata). 100 = *gniadopurpurowy* (C. martinica). 101 = *myszaty* (C. cinerea). 102 = *wróblowaty* (C. passerina). 103 = *talpakoti* (C. talpacoti). 104 = *drobny* (C. minuta). 105 = *turkaweczka* (C. venusta). 106 = *górny* (C. montana). 107 =*łysak* (C. gymnophtalmos). 108 = *rudy* (C. rufina). 109 = *Geoffroyʼa* (C. Geoffroy). 110 = *łuskowany* (C. squamata). 111 = *pleszak* (C. frontalis). *Gołąb' gartacz, gołąb' samiec, gołąb' samica, ob. Gołębica. Gołąb' pocztarski, wędrowny, gołąb' dziki,* w myś. *Grzywacz. Gołąb' grucha, brukuje, bębni. Gołąb' był ptakiem Wenery. Siwy jak gołąb'.* 2)= *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij.

Gołąbek, bka, *lm.* **bki,** *m.* (*zdr.* od *Gołąb'*), **Gołąbeczek, czka,** *lm'* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Gołąbek*), 1) młody, mały gołąb'. 2) = *fig. gołąbku,* zam. serce, rybko, duszko! 3) = *bot.* a) (Agaricus cinnamomeus), grzyb z rodzaju *bedłki,* in. *Hołubek,* rośnie w lasach, ma zapach nieco korzenny; b) ogólna nazwa dawana u ludu jadowitym, lecz mniéj szkodliwym gatunkom grzybą *bedłki,* o blaszkach żółtych; grzyby te po ugotowaniu tracą gorycz i bywają jadane bez szkody?; c) *gołąbki*; posp. nazwa dawana niek. roślinie: *Tojad mordownik* (Aconitum Napellus). 4)=*zool. ob. Petrel.* 5) = *myś.* nazwa *Turkawki.*

Gołąbię, Gołąbiątko, *ob. Gołębię, Gołębiątko.*

Gołąbka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Gołębica.* 2)=*fig. gołąbko,* zam. serce, rybko, duszko!

Gołek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) *ob. Golec.* 2) = *bot. ob. Koślązek* (Gymnadenia), roślina.

Gołębi, ia, ie, *p.* 1) od gołębia lub gołębi. *Gołębie łajno. Gołębi gnój. Gołębie jaje, gniazdo. Gołębi kolor,* t. j. niebieski, błękitny. 2) = *bot. ob. Gołębie ziele, ob. Korzysko* (Verbena), roślina.

Gołębiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta wychowująca gołębie, mająca o nich staranie; handlująca gołębiami.

Gołębiarstwo, a, *blm. n.* utrzymywanie, chowanie gołębi; handel gołębiami.

Gołębiarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) amator gołębi. 2) = sługa mający pieczę o gołębiach. 3) = handlujący gołębiami.

Gołębiatka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* nazwa dawana u ludu jadowitemu grzybowi *bedłka* (*v. Syrojeszkówka*) *mierzliwa* (Agaricus emeticus).

Gołębica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Gołębiczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* gołąbka, gołąb' samica. *Duch święty zstąpił w postaci gołębicy. Bądźcie roztropni jako węże, a prości jak gołębice.*

Gołębiczy, a, e, *p.* od gołębicy. *Gołębicza prostota.*

Gołębie, bi, *blp. zool.* rząd 9ty ptaków, wedł. układu ornitologicznego Temminck'a, zawiera w sobie 2 rodzaje.

Gołębieniec, Gołębiniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) *v.* **Gołębnik, a,** *lm.* **i,** *m.* okrągłe lub czworograniaste, umyślnie dla gołębi wybudowane mieszkanie. 2) = gnój gołębi. 3) = *bot.* (Scabiosa columbaria), roślina z rodzaju *Drjakwi.*

Gołębień, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Argas) *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *rozmaitych,* wysysających; gatunek jeden: = *pstry* (A. reflexus)

Gołębieńcowy, a, e, *p.* od gołębińca. *Gołębieńcowe przegródki, komórki.*

Gołębię, ęcia, *lm.* **ęta,** *ż. zdr.* **Gołębiątko, a,** *lm.* **a,** *n.* piskle gołębię.

Gołębiokur, a, *lm.* **y,** *m. zool.* ptak z rodzaju *gołębi* (Columba caruncularis).

Gołębnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) gołębiniec, miejsce, w którém się trzymają domowe gołębie. 2)=*v. jastrząbek, zool.* (falco columbarius), *ob. Krogulczyk.* 3) = ten który gołębie chowa, koło nich chodzi, *ob. Gołębiarz.*

Gołgotać, otał, otce, *v.* **ocze,** *scz. nd.* wydawać głos bełkocący. *Indyk ogon rastacza i gołgoce.*

Gołka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) podgatunek *pszenicy zwyczajnéj* (Triticum vulgare, *v.* sativum), z kłosami gładkiemi bez ości. 2) = goły, obnażony tył ciała. *Dostał w gołkę. Dano mu plagi w gołkę.* 3) = *v. gułka muzyczna;* nuta cała, mająca w sobie dwie ogonatki. 4) = (w grze kartowéj) ósemka dzwonkowa.

Goło, *ps.* od *Goły. Goło być. Goło leżéć, ob. Nago. fig. Goło koło niego,* zam. ubogo.

Gołobiodry, a, e, *p.* gołe biodra mający, bez spodniego ubioru.

Gołobórz, *v.* **Gołoborze, a,** *blm. n. v.* **Gołaźń,** 1) miejsce suche bezdrzewne, pod żadną uprawą nie będące, w lasach sosnowych. 2) = pole, na którém niegdyś wzrastał las, a później po wydobyciu pni, przeznaczone na uprawę

Gołobrody, a, e, *p.* gołowąs, bez brody.

Gołobrzuchy, a, e, *p. zool.* nie mający płetw brzuchowych. *Ryby gołobrzuche.*

Gołocić, ił, i, *scz. nd.* obnażać, gołym czynić, ogołacać.

Gołodupski, a, ie, *p. rub.* golobiodry, nagi, który nie ma spodniego ubioru.

Gołogłowy, a, e, *p.* 1) z odkrytą głową. 2) = bezwłosy, łysy.

Gołogłów, a, *lm.* **y,** *m.* 1) = człowiek łysy, bez włosów. 2) = *zool.* (Gadus), ryba, mająca głowę gładką, a na kadłubie drobne bardzo łuski.

Gołogon, a, e, *p.* o gołym ogonie. *Myszy gołogone.*

Gołogrzbiet, a, *lm.* **y,** *m.* (Carapus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* bezpłetwobrzuchych, węgorzowatych.

Gołogumno, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* plac między gumnami.

Gołogus, a, *lm.* **y,** *m. prze. gm.* błazen.

Gołolednia, ni, *lm.* **nie,** *ż. v.* **Gołoledź, dzi,** *lm.* **dzie,** *ż.* lód gładki, śliski, z deszczu zmrożonego, lub skutkiem nagłego po odeldze mrozu powstały. *Gołoledź na dworze.*

Gołomacz, a, *lm.* **e,** *m.* gatunek więciorków małych, bez skrzydeł, na ryby.

Gołonogi, a, ie, *p. ob. Bosy.*

Gołonóg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Adapis), *zool.* rodzaj zwierząt ssących, zaginionych, z rzędu *Ociężałych*; gatunek jeden: = *paryski* (A. Parisiensis).

Gołoręki, a, ie, *p.* nie mający nic w ręku, lub na ręku.

Gołoskrzydły, a, e, *p.* o gołych nieopierzonych jeszcze skrzydłach.

Gołosłownie, *ps.* słowami tylko, ustnie.

Gołosłowny, a, e, *p.* w samych słowach zawarty, ustny. *Obietnica gołosłowna.*

Gołość, ści, *blm. ż.* 1) golizna, nagość. 2) = *fig.* ubóstwo, golizna.

Gołota, *v.* **Hołota, y,** *lm.* **y,** **Gołotka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) gołość, nagość; *przen.* golizna. 2) = *m.* człowiek goły, ubogi, chudy pacholek. 3) = *prze. praw.* człowiek nieosiadły (impossessionatus), taki odpowiadał w grodzie, chociaż sprawa była cywilna; zwał się także *odartusem. Szlachta zgołociała* nazywała się ta, która dobra ziemskie sprzedała i w mieście siedząc, z kapitałów, a raczéj z lichwy żyła. 3) = *zb.* ubóstwo, ubodzy, ubogi lud, *ob. Hołota.*

Gołowąs, a, *lm.* **e,** *m.* bez wąsów młodzik, z dzieciństwa wyrastający, goleniec.

Gołowąsy, a, e, *p.* bez brody; *przen. żart.* zbyt młody. *Gołowąsy gach. Gołowąsy cenzor.*

Goły, a, e, *p.* (*st. w.* **Golszy,** *nieuż.*). 1) nagi, nie odziany, nie okryty, obnażony. 2) bez włosów na głowie, łysy; (o ptakach) bez pierza, (o rybach) bez łuski. *Goły łeb. Gołe pisklęta. Węgorz jest ryba goła.* 3) = sam tylko bez przydatków. *Małżeństwo nie jest gołą obietnicą, ale samego siebie oddaniem. Sama goła wola nie jest dobrodziejstwem. Pole gołe,* zam. niezarosłe. *Goła woda, prow.* w któréj ryb nie ma. *Gołe Pismo Święte,* t. j. bez komentarzów, bez wykładu. *Jeść gołą chleb, gołe mięso. Ćwiartka gołego papieru. Goła kartka. Gołe tytuł. Gołe słowa, groźby, ob. Czczy, Próżny, Daremny. Uwierzono mu na gołe słowo. Goła obietnica. Pójść z kim na gołe łby. Z golemi rękami przyjść, wrócić.* 4) = nie zakryty, nie nakryty. *Z gołą głową. Gołe nogi, ob. Bosy. Golemi rę-*

kami. Na gołej ziemi leżeć, spać. Pod gołem niebem spać. 5) = ubogi, biedny. *Goły przyszedł, gołego wziąłem, v. przyjąłem. Goły jak bicz, jak bizun, jak palec, jak święty turecki. Goły rozboju się nie lęka, przys.*

Gołysz, a, *lm.* **e,** *m.* golotka, chudzina, hołysz, biedak.

Gołyszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (Gymnura), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych*, kretomyszów, ślepuszonek; gatunek jeden: = *białogłowy* (G. Raffl.).

Gomolatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Sphaeridium), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, głaszczorożnych.

Gomołówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Aphyteia), roślina.

Gomoły, a, e, *p. prow.* 1) nie śpiczasty, tępokończasty. *Drzewo gomołe*, t. j. bez liści. *Kłoc gomoły*, t. j. nie ościsty. 2) = bezrogi. *Baranek gomoły. Miesiąc gomoły*, zam. w pełni.

Gomon, u, *lm.* **y,** *m. prow.* 1) zwada, poswarek, zatargi. *Gdy gomon mam w domu, nie radem nikomu, przys. Mając gościa w domu, nie czyń z czeladzią gomonu, przys. W małżeństwie często kłopotu i gomonu końca nie ma.* 2)= hałas, wrzawa, gwar. *Szczebiotliwy gomon ptastwa drobnego. Jarmarkowy gomon ludu.*

Gomonić się, ił—, i—, *złz. nd.* swarzyć się z kim, wadzić się.

Gomonny, a, e, *p.* swarliwy, krzykliwy, gwarny, rozgłośny. *Ledwo gomonny bęben a dzwon ryknął z wieży...*

***Gomoń, nia,** *lm.* **nie,** *m.* 1) *fil.* (eristes vel litigator), mylnik najwyższego rzędu, krzywy Bożyniec, lub tyle, co *Chłopokoń*. Kłótnia Protagorasa z Ewatlem, przywiedziona przy Chłopokoniu, nazywać się zwykła *Gomoniem*. Porów. *Bombizon*, *Pomecznik*. 2) = *rub.* człowiek swarliwy, z którym się zładzić nie można.

Gomółka, i, *lm.* **i,** *ż.* i *zdr.* **Gomółeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* sér biały twarożny.

Gon, u, *lm.* **y,** *m.* 1) gonienie, gonitwa, łowy, polowanie. 2) = *bobrowy*; bobrownia, bobrowe gniazdo. *Bóbr wypłoszony z gonu traci wszystek przemysł.* 3) *zool. Gon pajączy*; gatunek pająka, *ob. Skorpion, Krzeczek, Tarantula.* 4) = *mysi, bot.* (Vulpia myuros), roślina z rodzaju *Lisianek.* 5) = *myś.* czas popędu płciowego samu i daniela.

Gonagra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *med.* choroba denna, *v.* artrytyczna w kolanie.

Gonalgiczny, a, e, *p.* odnoszący się do bolu kolana.

Gonalgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) ból kolan.

Gonciany, a, e, *p.* od gontów, gontowy, szkudlany. *Dach gonciany*, t. j. kryty gontami. *Ćwieki gonciane, v. gontowe.*

Gonciarz, a, *lm.* e, *m.* co gonty robi, szkudlarz.

Gonda, y, *blm. m. mit.* siostra Leli, Peskii i Maślu-Baby, Lublenicz żeński, dewajtasa litewska, mistrzyni gód weselnych. Wydawała za mąż dziewice i sprawiała im sute wesela. Urobiona może ze słowiańskiego *Goduna*. Równa się rzymskiej *Manturnie*. Kapłan jéj nazywał się *Swalgon*.

Gondola, i, *lm.* e, *ż.* (z włos.) bacik służący do przewozu i przejażdżki (w Wenecji).

Gondoljer, a, *lm.* **y,** *m.* przewoźnik na gondolach (w Wenecji).

Gondoła, *ob. Gondola.*

Gonfalonjer, a, *lm.* **owie,** *m.* (z włos) właściwie niosący chorągiew'; najwyższy urzędnik w Lucca i San-Marino.

Goniara, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Agyneia), roślina.

Goniarnia, i, *lm.* e, *ż.* dźwignia górnicza przez konie obracana.

Goniarz, a, *lm.* e, *m.* co konie u goniarni pogania.

Goniasy, ów, *blp. m. prze.* gonienie się na wyścigi; *fig.* prześladowanie.

Goniciel, a, *lm* e, *m.* 1) który goni, ściga. 2)=*nieuż. fig.* prześladowca.

Gonić, ił, i, *szcz. nd.* 1) biédz, pędzić się za kim, gnać, doganiać. *Gonić kogo, v. za kim. Odjechał, goń go, v. goń za nim. Dwa dni goniono nieprzyjaciela, ob Ścigać. Gonić zwierza na umór.* 2) = *fig.* starać się dosiądz, zrównać z kim. *Gonić kogo.* 3)=*fig.* szukać czego, upędzać się za czém. *Gonić za czém. Gonić za sławą. Gonić za próżną chwałą. Wiatr gonić, przen.* za niczém się uganiać. 4)= napędzać, naganiać. *Gonić kogo do czego. Gonić kogo do pracy, do roboty.* 5)=śpiesznie gdzie dążyć, pędzić. *Gonić do pierścienia. Gonić na ostre.* 6) = dążyć do czego, czyhać na co. *Gonić na co. Gonić na swoją zgubę. Gonić na czyją zgubę. Gonić na zwałę.* 7) = ostatnich sposobów używać, być przywiedzionym do ostatka. *Resztą gonić, v. ostatkiem.* 8) = *myś. Gonić na oko* (o psach), t. j. gonić zwierza nie po tropie, lecz zoczywszy go, odzywać się zarazem mocniejszym głosem. *Patrz, jak charty gonią zająca na oko.* **Gonić się,** *złz.* 1) uganiać się, wyścigać się, pędzić jeden za drugim. *Gonić się z kim, ob. Ścigać się.* 2)=upędzać się o co, uganiać się. *Gonić się za czém.* 3)= (o zwierzętach) chcieć łączyć się, parzyć się, latować się. *Wilk goni się z samicą przez dwanaście dni, ob. Czekać się.*

Goniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *v.* **ce,** *m.* 1) kurjer, kursor, gońca. *Goniec nadzwyczajny. Wysłać gońca. Gońcem jechać. Gońcem kogo posłać. Gońcem przyszła wiadomość.* 2)=*fig.* zwiastun. *Skowronki są gońcami wiosny. Gończe złotego słońca, różanna jutrzenko!*

Gonienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) ściganie, gnanie. *Gonienie za urojeniem.* 2) = polowanie z gończémi. *Gonienie za zającem, za lisem.* **Gonienie się,** bieganie na wyścigi. 3)= chęć parzenia się, latowanie (o bydle).

Goniglis, a, *blm. m. mit.* brat Swieczpauksztyna, Pryparszasa i Gardunita, Dewajtas litewski, jest opiekun obór i bożek pasterzy, odpowiedni rzymskiemu Panowi. Odpędza wilków od bydła. Miał postać kija, ze skówką żelazną, który, gdy wilk uczynił szkodę, noszon był w uroczystym pochodzie po wsi, śród pieśni: Przebudź się Henilu! Jest to bez wątpienia słowiański *Goniło*. Inne imię jego *Henil.*

Goniło, y, *blm. m. mit.* pomocnik *Wołosa*, słowiańskiego boga pasterzy, z którego urodził się litewski *Goniglis*, ma postać kija z własnościami bożemi, *ob. Henilo, Znachor, Wołos.*

Goniometr, Goniometrja, Goniometryczny, *ob. Gonjometr*, i t. d.

Goniony, a, e, *im.* ścigany, *ob. Gonić.* **Goniony, ego,** *lm.* e, *m.* 1) gra, gdzie jeden drugich ściga. *Grać w gonionego.* 2)=rodzaj tańca gawota.

Gonipieniądz, a, *lm.* **e,** *m.* liczykrupa, liczygrosz, łakomca.

Gonisz, a, *lm.* **e,** *m.* (Damalis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, łownych; gatunek znakomitszy jeden: = *łagrowaty* (D. capensis).

Gonitewny, a, e, *p.* od gonitwy.

Gonitwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (**Gońba,** *nieuż.*) 1) zawód, ubieganie się do mety. *Gonitwa końmi. Gonitwa do pierścienia. Gonitwa na ostrą, v. ostre.* 2)=miejsce gonitwy. *Gonitwy, ob. Turnieje.*

Gonjometr, u, *lm.* **y,** *m* narzędzie, używające się do poznawania geometrycznéj natury kryształów, t. j. mierzenia kątów, pod jakiemi płaszczyzny ich przecinają się z sobą in. *Węgłomiar, Kątomiar.* Gonjometry bywają rozmaitego składu i zowią się zwykle od nazwisk swych wynalazców, np. *Gon. Wallastona, Babineta*; i t. d.

Gonjometrja, ji, *blm ż.* (z grec.) nauka, *v.* sztuka mierzenia kątów, (w kryształach) i wyrażania ich przez linje proste na płaszczyznie.

Gonjometryczny, a, e, *p.* należący do gonjometrji.

Gonka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* 1) gonicielka. 2) = *ob. Gunka.*

Gonny, a, e, *p.* od gonu. *Dziwuję się gonnéj krotofili.*

Gonorrea, i, *blm. ż.* (z grec.) *med. ob. Śluzotok, Rzeżączka, Tryper.*

Gont, a, *lm.* **y,** *m.* **Gonta, y,** *lm.* **y,** *ż.* **Gontek, tka,** *lm.* **tki,** *m. zdr.* szkudła, deszczułka; dranica do pokrywania dachu. *Dom pokryty gontami. Gonty dębowe, sosnowe.*

Gontal, a, *lm* e, *m.* gontowy gwoździ, bretnal.

Gontarz, a, *lm.* e, *m. ob. Gonciarz.*

Gontowy, a, e, *p. ob. Gonciany.* **Gontowy gwoździ,** *v.* **cwiek,** *ob. Gontal.*

Gontyna, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* imię świątnicy, lub błagalni pogańsko-słowiańskiéj. Gontyny lubo jak nazwa pokazuje, zwykle były drewniane, kryte gontami, zdarzały się jednak murowane, i pełne przepychu, zazwyczaj zaś z cłosowego, *gontami* z wierzchu ku trwałości dłuższéj obitego drzewa. Porówn. *Bóżnica.*

Gońba, y, *lm.* **y,** *ż. prze. ob. Gonitwa.*

Gońca, y, *lm.* **e,** *m. v.* **Goniec,** 1) który goni. *Gońców za złodziejem wysłano.* 2) = goniący w gonitwie, *ob. Zawodnik.* 3)=pies gończy. *Na zające zażywają gońców chartów.*

Gończa, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Gon, Gonitwa.*

Gończy, a, e, *p.* 1) od gonienia. *Gończy pies, v. gończy. Gończy chart. Gończe ogary.* 2)=od gonitwy. *Gończa zbroja. Gonić na ostre w gończéj zbroji.* 3)= w pogoń posłany. *List gończy.*

Goodjera, y, *lm* **y,** *ż. bot. ob. Tajęża* (Goodyera), roślina; gatun.: = *rozesłana* (G. repens).

Goplanka, i, *lm.* **i,** *ż. mit.* jedna z Goplanek, lub Zapadlisek w jeziorze Gople, *ob. Zapadliska.*

Gorąco, a, *lm.* **a,** *n.* ciepło, upał, gorąco ść. *Już nie tak gorąco. Okropne jest gorąco. Nie módz znosić gorąca, niewytrzymałym być na gorąco. Za gorąca,* zam. na uczynku. *Pojmać kogo za gorąca.* **Gorąco,** *ps.* (*st. wyż.* **Goręcéj**), 1) ciepło w najwyższym stopniu aż do palenia. *Gorąco na dworze. Gorąco mi. Gorąco mi w głowę.* 2)= *fig.* gorliwie, żarliwie; żwawo, z zapałem. *Gorąco tam było. Gorąco kąpany. Gorąco chodzić za czém. Gorąco wziąć się do czego, chwycić się czego. Gorąco czego pragnąć. Gorąco prosić kogo. Gorąco modlić się. Ten ogar gorąco goni.*

Gorącokrwisty, a, e, *p.* mający krew' gorącą, zapalczywy.

Gorącomierz, a, *lm.* **e,** *m. fiz. ob. Pirometr.*

Gorąconośny, a, e, *p. poet. nieuż.* gorące z sobą przynoszący. *Gorąconośny pies. Gorąconośna gwiazda,* zam. słońce.

Gorąco ść, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) ciepłość w wyższym stopniu. *Gorąco ść ognia. Gorąco ść żelaza rozpalonego.* 2)= zapał. *Gorąco ść młodzieńcza. Wielka była gorąco ść jego ku mądrości.*

Gorącować się, ał—, uje—, *złz. nd. prow.* (o ludziach) stawać się zbyt gorącym, t. j. niezwykle się ożywiać, przejmować się zbytnim zapałem, gniewem, i t. d. *Niegorącuj się wasze, lecz mów roztropnie.*

Gorący, a, e, *p.* (*st. w.* **Gorętszy**) 1) ciepły w najwyższym stopniu. *Gorąca woda. W gorącej wodzie kąpany, fig.* t. j. nader żywy, niecierpliwy. *Ogień jest gorący. Czas gorący. Klimat gorący. Gorące żelazo. Gorący piec. Zupa jest gorąca lub za gorąca. Mieć ręce gorące,* i *fig. Gorące ma ręce,* zam. skore do chwytania. *Pić gorące, jeść gorące.* 2)=*fig.* serdeczny, gorliwy, nieobojętny, żarliwy. *Gorący przyjaciel. Gorący stronnik. Gorące życzenie. Gorąca miłość. Gorąca żarliwość. Gorąca pobożność. Gorąca modlitwa.* 3)= *fig.* zapalony, zapalczywy, popędliwy, porywczy, ognisty. *Gorący człowiek. Gorący koń. Umysł, charakter gorący. Gorący temperament. Gdy gorąca bitwa była. Gorące przemówienie.* 4) = *pas, v. gorąca strefa*, część powierzchni ziemi, zawarta między *Zwrótnikami*, po obu stronach *Równika.* 5) = (o napojach) mocny, tęgi; (o korzeniach) rozpalający. 6)=ważny, pilny. *Gorący interes. Raz gorący.* 7) = świeżo popełniony. *Złapać, zastać kogo na gorącym razie, v. na gorącym uczynku.* 8) = pałający, ognistego koloru *Materja żółtogorąca.* 9)=*nawóz; gosp.* nawóz koński, ośli, owczy, ptasi, i t. d.

Gorączka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *med.* (febris), podniecona i jakiś czas trwająca działalność układu naczyniowego, szczególniéj serca. Gorączki, jako choroby, dzielą się na *idjopatyczne* i *symptomatyczne*; gorączki bywają *przepuszczające* (intermittentes), *zwalniające* (remittentes) i *ciągłe* (continuae). Jako podrodzaje są: *Gorączki nerwowe, katarowe, reumatyczne, zapalne, wysypkowe, gnile, żołądkowe* (*v. gastryczne*), i t. d. *Gorączka przemożna* (f. hypersthenica), tak starożytni nazywali *gorączkę zapalną*; *Gorączka zwrótnikowa*; zjawiająca się u ludzi mieszkających w strefach zwrótnikowych. *Gada jak w gorączce. Leżeć w gorączce.* 2) = *fig.* człowiek gorący, zapalony, gorąco kąpany, popędliwy, porywczy. *Jaki też z WPana gorączka!*

Gorączkować, ował, nje, *sn. nd. nieuż.* mieć gorączkę, znajdować się w gorączce.

Gorączkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* znajdowanie się w stanie gorączkowym.

Gorączkowaty, a, e, *p.* do gorączki podobny. *Puls gorączkowaty.*

Gorączkowy, a, e, *p.* od gorączki. *Paroksyzm gorączkowy. Temperament gorączkowy. Kraj, klimat gorączkowy. Puls gorączkowy. Człowiek gorączkowy*, zam. mający gorączkę. *Choroby gorączkowe.*—**Gorączkowy, ego,** *lm.* **i,** *m.* chory na gorączkę. *Sala gorączkowych w szpitalu.*

Gorączkujący, a, e, *p. im.* (febricitans), mający gorączkę, *ob. Gorączkować.*

Gorczan, u, *v.* **a,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Vitmamia), roślina.

Gorczeć, ał, y, *sn. nd. myś.* głos wydawać (o ptaszku rzepniaczku).

Gorczejszy, *prze. st. w.* od *Gorzki.*

Gorczelina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Buena), roślina.

Gorczyca, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) (Sinapis), roślina z rodziny *krzyżowych* (Cruciferae), należąca do klassy 15, rzędu *łuszczynowego, v. strąkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*polna. v. świrzepa* (S. arvensis), rośnie wszędzie, łodygę ma prawie łokciową, u dołu włosistą; =*czarna* (S. nigra), początkowie roślina obca, utrzymuje się w ogrodach, wysokości od 1—3 łokci, łodygę ma gładką, nasiona brunatne, ostro-gorzkawe, używane do robienia musztardy i do wytłaczania oleju; =*biała* (S. alba), zasiewa się w ogrodach, strąki ma włosiste, nie wieloziarnowe, łodygę niższą, porysowaną, nasiona blado-żółte, smaku łagodniejszego; ziarna obu tych gatunków, po starciu, służą na tak zwane *synapizmy*, od łacin. nazwiska rośliny; = *wschodnia* (S. orientalis), łodygę i strąki ma wstecznie włosiste. *Gorczycę do przysmaków stołowych gorczyczkami, drudzy musztardami od moszту winnego, z którym przyprawiana, zowią.* 2)=*gorzka, v. morska, ob. Dziobak, v. Rukwiel* (Cakile), roślina.

Gorczycowaty, Gorczyczkowaty, a, e, *p.* małemi punkcikami, niby ziarnami gorczycy upstrzony. *Konie siwe gorczyczkowate.*

Gorczycowy, *ob. Gorczyczny.*

Gorczyczka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Gorczyca, ob. Musztarda.*

Gorczyczkowaty, *ob. Gorczycowaty.*

Gorczycznik, u, *v.* **a,** *blm. m.* 1) *bot.* (Barbaraea), roślina z rodziny *krzyżowych* (Cruciferae), należąca do klassy 15, rzędu *łuszczynowego, v. strąkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity* (B. vulgaris) in. *Rzeżucha zimowa, Barbarka*, cała roślina smaku ostrego, łodygę ma prawie łokciową, liście lirowate, karbowane, kwiaty żółte; = *łękowaty* (B. arcuata), o strąkach zakrzywionych; =*wczesny* (B. praecox), smak liści ma gorzki. 2)=niek. zam. *Gorycznik, v. Pszonak* (Erisimum), roślina o długich strąkach, będąca dobrą paszą dla owiec. 3)=*med.* (sinapismus) mieszanina z nasion tłuczonych gorczycy, mąki żytniéj i wody, a czasem i octu, do zewnętrznego użycia, in *Synapizmem* zwany.

Gorczyczny, Gorczycowy, a, e, *p.* od gorczycy. *Gorczycowe ziarna lub nasiona są smaku ostrego, szczypiącego.*

Gorczyć,ył, y, *scz. nd.* gorzkim czynić.

Gorczyniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot. ob. Gorczycznik.*

Gordel, a, *lm.* **e,** *m.* sznur ukręcony z łozy lub młodéj iwy, brzozy, niek. też z sosnowych korzeni, służący do przywiązywania tratew z sobą, albo do uwiązywania in u brzegu do mocno wbitego słupa; zwykle jest trwalszy i mocniejszy od konopnego.

Gordyjski, a, ie, *p. węzeł, fig.* rzecz bardzo zawiła, trudna do rozwiązania, do odgadnięcia.

Goreć, *ob. Gorzeć.*

Gorejący, a, e, *p.* zapalony, ognisty. *Serce gorejące miłosierdziem. Wyobraźnia gorejąca. Głownia gorejąca. Spojrzenie gorejące. Gorejący kwiat, bot.* dawniejsza nazwa rośliny *Miłek* (Adonis).

Goręcéj, *ps. st. w. od Gorąco.*

Goręt szy, *st. wyż.* od *Gorący.*

Gorg, u, *lm.* **i,** *m.* i **Gorga, i,** *lm.* **i,** *ż. prze.* sztuczne wywodzenie głosem treli. *Gorgi czynić, stroić, ciągnąć. Słowiki polne ciągną gorgi wolne.*

Gorgolić się, Gorlić się, ił—, i—, *złz. nd. prze.* szemrać, żałośnie narzekać; *fukać*; kokoszyć się, *ob. dk. Rozgorgolić się.*

Gorgona, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *mit.* sławna z mitologji greckiéj. Tam daleko na zachodzie, gdy przeżeglował Ocean, blisko furtki Orkowéj, w dziedzinach wiekuistéj nocy, przemieszkuje liczny ród Gorgon, z których li jedna, nazwiskiem *Meduza*, jest śmiertelna i może być zabita.

Siostry te są wielce straszliwe. Włosami ich węże, przepaską na biodrach siatka ze żmij, padalców i najjadowitszych gadów. Kto na nie pojrzy, obrócon zostaje w głaz. Podają, że Gorgony były córami Forkisa i Cety, że było ich tylko trzy; że imiona ich takie: *Eurwala*, *Stena* i *Meduza*. Co są Gorgony? Nic innego, tylko *przesądy uświęcone*. Walczy też z niemi Perseusz, bohatér grecki, mający się tak do Heraklesa, jak dusza do ciała, lub myśl do rzeczy. Ubija Meduzę, której leb staje się poźniéj ozdobą tarczy *Ateny*, bogini mądrości. 2 = *v.* **Głowa Meduzy**, *zool.* gatunek polipu.

Gorgonje, nij, *lm. ż geol. ob. Keratofity.*

Gorlić, Gorlić się, ił, i, *scz. nd.* 1) gorgi, *v.* trele stroić, trelować. *Gorli synogarlica.* 2)=*ob. Gorgolić się.*

Gorliwie, *ps.* gorącym umysłem, żarliwie, zapalczywie. *Służyć komu gorliwie. Pełnić gorliwie obowiązek. Gorliwie bronił dobréj sprawy. Gorliwie dopełnia obowiązków religijnych.*

Gorliwiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* żwawiec, żarliwiec. *Wielki gorliwiec o chwałę bożą, o zbawienie dusz.*

Gorliwość, ści, *blm. ż.* żwawość, żarliwość, zapał, gorącość umysłowa. *Gorliwość o chwałę bożą, o wiarę. Gorliwość o dobro publiczne. Być z wielką gorliwością o wszystko, co kogo dotycze. Pełen jest gorliwości. Wielką okazał w tém gorliwość. Z gorliwością.*

Gorliwy, a, e, *p.* (*st. w.* **Gorliwszy**), gorąco obstawający, żarliwy. *Człowiek bardzo gorliwy, kaznodzieja bardzo gorliwy. Gorliwy sługa. Gorliwy sługa boży. Gorliwy o wiarę. Gorliwy nauczyciel.*

Goronwy, ego, *blm. m. mit.* celtyzki Deiwr, znaczący Donwego postaci trzeciéj, jest *bóg, zwyczajna Woda.* Obecny jest głównie w dolinach Edrywu i przynależy do tajemnic. Mówią o *Zmroku Mężów Goronwego*, znaczącym tyle, co normandzki Ragnarokr, lub koniec świata.

Gors, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) 1) garnirowanie wierzchnie u sukni damskiéj, kryza. 2) = szyja i pierś kobiety. *Ma piękny gors. Płaski ma gors. Do gorsu ubrana,* t. j. z odsłoniony gorsem. 3)=wyższa część koszuli kobiécéj.

Gorseden, u, *blm. m. mit.* celtyckie uroczysko, lub miejsce sądów, położone w bliskości Kingartu.

Gorset, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) część ubioru kobiecego, stanik; sznurówka. *Włożyć, wziąć gorset. Zasznurować gorset. Gorset płócienny, jedwabny.* 2) = kaftanik (u wieśniaczek). *Gorset w kwiaty.*

Gorsować się, ował—, uje—, *złz. nd.* ubierać się do gorsu, t. j. tak, by gors był odsłonięty. *Nie powinnaby się tak gorsować. Nazbyt się gorsuje.*

Gorszący, a, e, *p.* przynoszący zgorszenie. *Gorszący postępek. Gorsząca książka. Gorszący żywot. Gorszące nauki. Gorszący stosunek. Gorszące mowy. Żyć w sposób gorszący.*

Gorszeć, ał, eje, *sn. nd. nieuż.* gorszym się stawać.

Gorszenie, a, *lm. a, n. ob. Zgorszenie.*

Gorszy, a, e, *p.* (*st. w.* od *Zły*). *To wino gorsze jeszcze od tamtego. Gorszy strach, niż sama bieda, przys. Kto przebiera, gorsze dostaje. Co gorsza, to że... Brzydką jest, a co gorsza złą.*

Gorszyciel, a, *lm.* **e,** *m.* **Gorszycielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* gorszący, gorszęca drugich. *Gorszyciel młodzieży.*

Gorszyć, ył, y, *scz. nd.* 1) gorszym robić, psuć, pogorszać. *Gorszyć młodzież.* 2) = do złego pobudzać przykładem, mową. *Gorszy mię taka mowa.* = **się,** *złz. nd.* 1) gorszym się stawać, psuć się, minn. w skutek złego przykładu. 2) = *z kogo, v. z czego*; być niezadowolonym z czyjegoś złego postępowania, zléj mowy i t. p. *Gorszę się ze słów twoich.*

Gorterja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Urzekla* (Gorteria), roślina.

Goruk, a, *lm.* **i,** *m. zool. ob. Miodojad.*

Goryca, *ob. Goryczka* (Gentiana), roślina.

Goryczy, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) gorzkość, smak gorzki; rzecz gorzkiego smaku. 2) = *fig.* smutek, udręczenie. *Mieć serce przepełnione goryczą. Mówię ci o tém z goryczą serca. Goryczą zaprawiać czyje życie. Gorycze życia. Zawsze się jakaś goryca miesza do uciech światowych. Słowa jego zaprawne są goryczą. Mówił mi o nim z goryczą, ob. Żółć.* 3) = *chem.* (elementum amarum), gorzki, ekstraktowy pierwiastek niektórych roślin; *gorycze* takowe dzielą się na a) *czyste;* jako: *bobrkowa* (menyanthinum), *chmielowa* (lupulinum) i w. inn. b) *ostre*; jako: *aloesowa naparstnicowa* (digitalinum), *senesowa* (catarthinum), *kopytnikowa* (asarinum), *scillityna* (scillitinum), *przestępowa* (bryonicum) i w. inn. c) *odurzające;* jako: *sałatowa* (lactucarium), *trzmielinowa* (evonyminum); *gorycz kurkas* (curcassinum), *gorycz upas* (upas, *v.* anthiarinum) i w. inn. 4) = **u,** *blm. m. bot.* a) *ob. Goryczel* (Picris). b) = *ob. Aloes.*

Goryczak, a, *lm.* **i,** *m. bot. Huba grubotrzonowa* (Boletus pachypus, *v.* olivaceus), gatunek niejadalnego grzyba z rodzaju *Huby*, kapelusz ma poduszeczkowaty, płowoczerwonawy, woń pluskwową, smak gorzkawy.

Goryczel, i, *blm. ż. bot.* (Picris), in. *Gorycz, Gorzycz,* roślina z działu *języczkowych*, *v. cykorjowych* (Cichoreae), należąca do klassy 19éj *Zrostogłówkowych*, wedł. ukł. Linneusza; gatunek: *szorstka, v. Jastrzębcowata* (P. hieracioides), dość posp., łodygę ma łokciową, szczecinowatą, kwiaty żółte.

Goryczka, i, *blm. ż.* 1) *bot.* a) (Gentiana), in. *Goryczka, Goryca,* roślina z rodziny *goryczkowych*, któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *wązkoliściowa, v. płucowa* (G. pneumonanthe), dość posp. na stopę wysoka, kwiaty ma ciemno-błękitne, na fałdach zielonawe; = *krzyżowa* (G. cruciata), korzeń jéj nader gorzki używa się przeciw wściekliznie; = *łąkowa* (G. amarella), nader gorzka, ma liczne odmiany, pochodzące od klimatu i miejsca, łodygę ma kilko-calową; = *rzęsowata* (G. ciliata); = *polna* (G. campestris). b) = *ob. Tysiącznik goryczka* (Erythraea centaurium), roślina, zwana in. *Czerwieńcem, Jasieńcem, Centurją, Sercecznikiem, Żółcią ziemną.* 2) = smak gorzki, gorzkawy; gorzkawość.

Goryczkowate, *v.* **Goryczkowe rośliny** (Gentianeae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj, ukł. Jussieu, (Hypocorollia), roślin *dwulistkowych.*

Gorycznik, u, *v.* **a,** *blm. m. bot.* 1) *ob. Pszonak* (Erysimum). 2) = *ob. Gorysz* (Peucedanum).

Goryczyn, u, *v.* **a,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Triosteum), roślina.

Goryk, a, *blm. m. mit.* imię celtyckiego karła, podobnego do Krasnalka, lecz umiejącego rozciągać się w potrzebie aż do ogromu gór, *ob. Kryon.*

Gorysz, a, *v.* **u,** *lm.* **e,** *m. bot.* (Peucedanum), in. *Gorycznik, Wieprzyniec*, roślina z rodziny *baldaszkowych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *żółtawy* (P. alsaticum); = *siny* (P. cervaria), in. *serdeczny, v. jeleni korzeń, jeleniec*, dawniéj *świni, v. wszywy kopr, siarkowy, v. sarni korzeń*; = *rozwarty* (P. oreoselinum), in. *pietruszeczka*, bl. *Olszeniec rozwarty*, b. posp., za potarciem wydaje mocny, aromatyczny zapach; = *leśny* (P. sylvestre), bl. *Oleśnik*; = *lekarski* (P. officinale), łodygę ma łokciową, krêsowatą; = *rossyjski* i = *piaskowy.*

Gorywać, ał, a, *sn. nd. częst.* często gorzéć.

Gorz, u, *lm.* **e,** *m. nieuż.* palenie w gardle, zgaga.

Gorzalnia, Gorzalnik, i t. p. *ob. Gorzelnia, Gorzelnik,* i t. p.

Gorzała, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *pog.* gorzałka, wódka 2) = *fig.* zapach gorzałczany. *Gorzałka z niego bucha.*

Gorzałczany, a, e, *p.* od gorzałki. *Gorzałczany pijak.* **Gorzałczany, ego,** *lm.* **i,** *m.* gorzelnik, który gorzałkę pędzi.

Gorzałczyca, y, *lm.* **y,** *ż.* **Gorzałczysko, a,** *lm.* **a,** *n.* zła, śmierdząca gorzałka.

Gorzałka, *zdr.* **Gorzałeczka, i,** *lm.* **i,** *ż. ob. Wódka, Polanka.*

Gorzałkoś, sia, *lm.* **sie,** *m.* gorzałczany pijak.

Gorzczej, *st. w. prze.* od *Gorzko.*

Gorzczyć, ył, y, *scz. nd. nieuż.* gorzkim czynić.

Gorzeć, ał, gore, *v.* **rzeje,** *sn. nd.* 1) palić się. *Oto dom gore. Przed tym ołtarzem ustawicznie lampa gore. Świece gorzały około trumny. Ogień gore. Ogień święty, co gorzał w świątyni Westy. Gore!* zam. pożar, ratujcie! 2) = *v.* **Goreć,** *fig.* palać, mieć żądzę do czego, do kogo. *Goreje do bitwy. Goreje żądzą chwały. Goreje do niéj. Goreje zemstą.* 3) = być w ogniu, w płomieniach. *Ze wszech stron (wojna) gore.* 4) = *med. prze.* zaognać się. *Kopyto końskie gorzeje.*

Gorzéj, *ps.* (*st. w.* od *Źle*). *Gorzéj są z sobą niż kiedykolwiek. Miał się trochę lepiéj, ale znów jest gorzéj niż kiedy. Tém gorzéj.*

Gorzekwiat, u, *lm.* **y,** *m.* daw. nazwa rośliny *Miłek* (Adonis).

Gorzelina, y, *lm.* **y,** *ż.* **Gorzelisko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) stos drewny. 2) = drzewo do gorzelni zdatne. 3) = *ob. Pogorzelisko.*

Gorzelitka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Seriola), roślina, zwana także *Pokrzywną sałatą.*

Gorzelnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* nazwa budowy, gdzie się pędzi czyli wyrabia wódka, uważanéj ze wszystkim należącym do tego przyborem; = *prosta*; kocioł, garniec, lub inne jakie do pędzenia wódki naczynie, bezpośrednio na ogniu się stawiające, z własnym w nie wyfermentowanym zacierem; = *parowa;* budowa, w któréj za pomocą pary i dalszych przyrządów od razu pędzi się wódka lub spirytus; = *półparowa*, w któréj się otrzymuje *witka* czyli niedogon, a następnie wódka; = zwie się *gorzelnią Pistorjusa, Adamsa, Kasperowskiego* i t. d. od nazwisk wynalazców, którzy wprowadzili różne w niéj ulepszenia, *ob. Browar.*

Gorzelniany, a, e, *p.* odnoszący się, należący do gorzelni.

Gorzelnik, a, *lm.* **cy,** *m.* palacz gorzałki.

Gorzelny, a, e, *p.* 1) odnoszący się do palenia gorzałki. 2) = palny. **Gorzelny, ego,** *lm.* **i,** *m. ob. Gorzelnik.*

Gorzenie, a, *blm. n. chem.* a) palenie się, t. j. przy działaniu ognia uleganie chemicznemu rozkładowi, w skutek łączenia się składowych pierwiastków z kwasorodem powietrza; b) *chem. przen.* wszelki naturalny, powolny, chemiczny rozkład ciała, w skutek łączenia się składowych jego pierwiastków z kwasorodem; stąd *gorzeniem* zowie się butwienie, gnicie, oddychanie, trawienie, wszelka fermentacja, a nawet samo organiczne życie.

Gorzenieć, ał, eje, *sn. nd. prze. ob. Gorzknąć.*

Gorzkawość, ści, *blm. ż.* 1) smak nieco gorzki. 2) = *fig.* nieco goryczy, żółci.

Gorzkawy, a, e, *p.* nieco goryczy zawierający. *fig.* nieco przykry.

Gorzki, a, ie, *p. st. w.* **Gorzczejszy,** *prze.* 1) smaku przykrego, szczypiącego, piołunowatego. *Gorzkie wino. Gorzkie zioła. Gorzki sok. Gorzki smak.* 2) = *Gorzka sól. Gorzka ziemia, chem. ob. Magnezja, Sól.* 3) = *v. pachnąca wiśnia, bot.* (Prunus mahaleb), gatunek *śliwy*, zwany in. *Drzewem Świętéj Łucji.* 4) = przykry, żałosny. *Gorzkie żale. Gorzkie wspomnienia. Gorzkie zmartwienia. Gorzki ból, gorzka boleść. Gorzkie łzy. Gorzkie skargi. Gorzkie wyrzuty. Gorzki uśmiech. Gorzka ironja.*

Gorzkliwość, Gorzkliwy, *ob. Gorzkawość, Gorzkawy.*

Gorzknąć, nął, nie, *v.* **nieje,** *sn. nd.* gorzkim się stawać.

Gorzknia, i, *blm. ż. bot ob. Kwassia* (Quassia), roślina.

Gorzknieć, *ob. Gorzknąć.*

Gorzknik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Hydrastis), roślina zwana także *Drobiałką.*

Gorzko, *ps. st. w.* **Gorzczéj,** *prze.* (od *p. Gorzki*). *Gorzko smakować. Gorzko co zaprawić, przyprawić. fig. Żalić się, użalać się gorzko. Płakać gorzko. Bardzo mi z nim gorzko wspomniał. Gorzko mi to przyszło. Gorzko zapracowany grosz.*

Gorzkodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Kwassja* (Quassia), roślina.

Gorzkolist, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Exacum), roślina zwana in. *Paliczką.*

Gorzkopieprzny, *v.* **Gorzkopierny, a, e,** *p.* gorzki, przytém pieprzny; mający pieprzną gorycz. *Ziele to smaku jest gorzkopieprznego.*

Gorzkość, ści, *lm. ści, ż.* 1) gorycz, smak gorzki. *Gorzkość aloesu. Gorzkość i słodkość są dwa przymioty sprzeczne.* 2) = *fig.* niesmak, przykrość, trudność. *Do królestwa niebieskiego przez mękę i gorzkość droga jest.* 3) = *fig.* gniew, niechęć, żal. *Z gorzkością serca mu wymawiał.*

Gorzkówka, i, *lm, i, ż. bot.* gatunek grzyba.

Gorzla, i, *lm.* **e,** *ż. bot. ob. Kwassja* (Quassia), roślina.

Gorzycz, y, *blm. ż. bot. ob. Goryczel* (Picris), roślina.

Gorzyczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Goryczka* (Gentiana), roślina.

Gorzyć się, ył—, y—, *sls. nd. prze.* srożyć się, sierdzić się.

Gorzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Pipra) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *modrogrzbietny* (P. paveola). 2 = *czerwony* (P. aureola). 3 = *złotogłów* (P. erythrocephala). 4 = *białogłowy* (P. leucocapilla). 5 = *białogardlisty* (P. gutturalis). 6 = *białoczelny* (P. serena). 7 = *czerwonogłowy* (P. rubrocapilla). 8 = *rubinek* (P. strigillata). 9 = *mniszek* (P. Monacus) 10 = *czarnobłisty* (P. pileata). 11 = *zielonka* (P. chloris). 12 = *czerwonoczelny* (P. militaris). 13 = *ogoniasty* (P. caudata). 14 = *Laplas'a* (P. Laplacei).

Gorzyknot, u, *lm.* **y,** *m. bot.* 1) (Ramondia), roślina zwana także *Knotnicą.* 2) = nazwa dawana niek. roślinie: *Dziewanna górna* (Verbascum montanum).

Gorzykwiat, u, niek. **Gorzykwit, u,** *lm.* **y,** *m. bot.* 1) *ob. Miłek* (Adonis), roślina. 2) = nazwa dawana niek. *Dziewannie górnej* (Verbascum montanum).

Gorzypłan, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Bolax), roślina.

Gorzysko, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Petalia), roślina.

Gorzysz, *bot. ob. Gorysz* (Peucedanum), roślina.

Gorżeret, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie chirurgiczne używane w operacjach przy wyjęciu kamieni i leczeniu cewkowrzodów (fistuł).

Gospoda, y, *lm.* **y,** *ż. prze.* 1) dom gościnny, gościna. *Nie było miejsca w gospodzie. Na tym świecie tylko do czasu, jako na gospodzie mieszkamy.* 2) = mieszkanie, bawienie w domu gościnnym. *Być v. stać gospodą u kogo. Gospodą stanąć gdzie.* 3) = ucieczka, schronienie. *Panie! gospodą ty naszą byłeś od rodu do rodu.* 4 = miejsce posiedzeń czeladników rzemieślniczych.

Gospodarczy, a, e, *p.* od gospodarstwa. *Mądrość gospodarcza. Nauka, umiejętność gospodarcza. Rada gospodarcza.*

Gospodarczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) nie wiele znaczący gospodarz. 2) = *prow.* duch domowy.

Gospodarnie, *ps.* z ekonomiką, oszczędnie. *Żyć gospodarnie. Rządzi się gospodarnie.*

Gospodarność, ści, *blm. ż.* 1) dobry zarząd ekonomiczny. *Gospodarność u niego dziwna we wszystkiém.* 2)= oszczędność, ekonomika. *Nie zna co gospodarność. Źle zrozumiana gospodarność.*

Gospodarny, a, e, *p.* 1) oszczędny, dobrze się rządzący. *Człowiek bardzo gospodarny, kobieta bardzo gospodarna. Młodzi ludzie nie są gospodarni,* t. j. oszczędni. 2) = tyczący się gospodarstwa, *ob. Gospodarczy.*

Gospodarować, ał, uje, Gospodarzyć, ył, y, *sn. nd.* 1) gospodarstwa pilnować, domem rządzić. *Gospodarować na wsi, v. gospodarować. Najlepiéj, gdzie jeden w domu gospodarzy.* 2)=rządzić, zarządzać. *Gospodarować czém.* 3) = *fig.* niszczyć, rabować. *Udał się pod opiekę do Szwecji, pod ten czas gospodarującéj w kraju.* 4) = rządzić się. *Dobrze, źle gospodaruje.*

Gospodarowanie, a, *lm. a, n.* zajmowanie się gospodarką; rządzenie domem, majątkiem, *ob. Gospodarstwo.*

Gospodarski, a, ie, *p.* 1) od gospodarza lub gospodarzów, do gospodarza należący. *Gospodarskie zdrowie! Gospodarska córka.* 2) = od gospodarstwa. *Księgi gospodarskie. Wiadomości, znajomości gospodarskie. Sztuka v. nauka v. umiejętność gospodarska. Gospodarskie sprzęty. Zatrudnienia gospodarskie. Po gospodarsku,* t. j. oszczędnie, ekonomicznie.

Gospodarstwo, a, *lm. a, n.* 1) obręb pewnego przemysłowego zatrudnienia; = *narodowe*, in. *Ekonomja polityczna*, nauka, podająca środki i sposoby materjalnego urządzania kraju i podniesienia jego bytu do najwyższego stopnia pomyślności. 2) = *wiejskie*, przemysł, mający na celu dobywanie z ziemi a niek. i przerobienie rolniczych płodów, służących do utrzymania życia i wygód człowieka; = *domowe;* porządny zarząd i utrzymywanie domu z wynajdywaniem środków i sposobów do lepszego i wygodniejszego zaspokojenia potrzeb; = *leśne;* zarząd lasów, utrzymujący je w dobrym stanie i umiejący należyte ciągnąć z nich korzyści; = *rybne;* porządne utrzymywanie, pomnażanie i łowienie ryb; = *żeńskie v. kobiece;* zatrudnienie około nabiału, drobiu, urządzenia lnu, wyrobu płócien, oparzenia czeladzi, domowéj kuchni, i t. d.; = *polowe v. rolne;* obejmujące wyrób gruntu, uprawę zboża i różnych

pastewnych, handlowych i aptekarskich roślin; = *płodozmienne;* metoda uprawy gruntów i ich posiewu, według której corocznie naprzemian po zbożu idą rośliny okopowe lub pastewne, dopóki w przeciągu lat kilku zakreślony płodozmian nie przejdzie; = *przemienne;* w którém przez lat dwa, trzy i więcéj uprawia się zboże, a potém przez następnych lat kilka pole to zostawia się pod pastwiskiem; = *trzypolne;* najzwyczajniejsze, gdy po dwóch latach usiewu pola naprzód oziminą, potém jarzyną, na rok trzeci zostawia się ono ugorem; = 5cio, 6cio, 7mio, 8mio i t. d. *polne v. polowe;* są to rodzaje gospodarstwa płodozmiennego, według którego jedno i toż samo pole przez lat 5, 6, 7, 8 i t. d. co rok innem obsiewa się ziarnem, nie zostawując ugorem. 3) = bywa *praktyczne, teoretyczne, rachunkowe, fabryczne* i t. d.; = *dobre* oznacza w ogólności prowadzenie porządne jakiego zatrudnienia, przemysłu lub interesów; = *złe* albo *żadne,* oznacza nierząd, bezrząd; *złe leśne gospodarstwo* zowie się niek. *plądrującém.* 4) = zam. gospodarz z gospodynią. 5) = *zb.* narzędzia, naczynia i wszelkie potrzeby gospodarskie, dobytek.

Gospodarz, a, *lm.* **e,** *m.* (u górali *Gazda*) 1) rządzący gospodarstwem domowém, domem. *Stary gospodarz Pan Bóg, wié, czego każdemu potrzeba.* 2) = rolnik, zajmujący się rolnictwem. *Gospodarz dobry wiele przedaje, mało kupuje.* 3) = dobrze się u siebie rządzący, ekonomik. *Kto gospodarz, temu zawsze staje.* 4) = podejmujący u siebie gości, czy to z przyjaźni, czy za zapłatę. 5) = szafujący czém, szafarz. *Gospodarz balu, obiadu.* 6) = *or.* najstarszy oryl na trutnie, który ma dozór nad nią.

Gospodarzyczek, czka, *blm. m. mit.* król domowych bożków w pogańskiéj Polsce, *ob. Hospodarzyczek.*

Gospadarzyć, *ob. Gospodarować.*

Gospodka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* mała gospoda.

Gospodne, ego, *blm. n.* płaca od kwatery albo stancji.

Gospodny, a, e, *p.* od gospody.

Gospodyn, a, *lm.* **i,** *m. prze.* pan. *A witajże, witaj nasz miły gospodynie!*

Gospodyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) pani domu, rządząca gospodarstwem, domostwem. *Gospodyni powinna wiedzieć o kuchni, o śpiżarni, o piwnicy.* 2) = dobrze rządząca. *Co to za gospodyni! Mrówki są gospodynie, nigdy głodnemi nie były.* 3) = sługa zajmująca się rządem domowym *v.* folwarcznym. *Ma gospodynię, z któréj bardzo kontent.* 4) = w starych księgach *gospodze* zam. *gospodyni* (w 5m pku), *gospodzą* zam. *gospodynią* (w 6m pku) szczególniéj o N. Pannie: *Godzi się Ciebie Marjo zwać panią i gospodzą; przyczyń się gospodze i pani za nami!* 5) = gościnna karczmarka.

Gospodze, *ob. Gospodyni.*

Gosposia, si, *lm.* **sie,** *ż* (*zdr.* od *Gospodyni*). *Dobry wieczór gosposiu! Słyszycie gosposiu!*

Gostek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (*zdr.* od *Gość*). *Przypłaci mi ten gostek.*

Goszo, y, *lm.* **owie,** *m.* (Gauchos) mieszkający nad brzegami rzeki Rio-de la Plata w połud. Ameryce, trudniący się szczególniéj wychowaniem bydła.

Gość, cia, *lm.* **cie,** *m.* 1) odwiedzający drugiego w jego domu. *Mam u siebie bardzo miłych gości. Częstować gości.* 2) = podejmowany w cudzym domu, i bawiący tam przez niejaki czas, czy za zapłatę, czy darmo. *Gościem stać u kogo,* zam. gospodą stać. *Goście przyjmuję,* zam. gospodę trzymam. 3) = *fig.* mający czasowy pobyt. *Człowiek jest tylko gościem na ziemi. Zima zły gość.* 4) = obcy, przybysz. *Gość z obcych krajów. Przybyli gośćmi w te strony, ob. Cudzoziemiec.* 5) *Gościem być,* zam. być nieświadomym. *Być gościem w jakiej nauce, sztuce. Jam jeszcze gość w téj nauce.* 6) = *przen. ob. Wiewiór.*

Gościcowaty, *ob. Goździcowaty.*

Gościa, ci, *lm.* **cie,** *ż.* odwiedzająca kogo, oddająca wizytę.

Gościciel, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* gość podejmujący, przyjmujący; niek. zam. oberżysta.

Gościć, ił, i, *sn. nd.* 1) gościem być. *Gościć gdzie, ob. Bawić, Zostawać, Przebywać. Dopóki z nami będziesz gościł. Gościć u kogo. Gościć w czyjém sercu. fig. Gościć w czyim kraju.* 2) = podejmować kogo, raczyć, częstować. *Gościł dwór królewski u siebie.*

Gościec, ścca, *blm. m. med. ob. Goździec.*

Gościna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) bawienie gościem. *Ja tu jestem tylko w gościnie. Przyjąć kogo w gościnę. Nikomu nie odmawia gościny, ob. Schronienie, Przytułek, Gościnność.* 2) = odwiedziny, wizyta. *W gościnę jechać. Uczęszczać do kogo w gościnę.* 3) = pobyt w domu zajezdnym, w oberży. *Stawać, stanąć gdzie gościnę.* 4) = dom gościnny, gospoda. *Publiczna gościna. W publicznéj gościnie stoję.* 5) = droga, podróż, bawienie za granicą. *Argonauty przyszli po gościnie do króla Oeti.*

Gościniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) *prze.* gościnny dom przy drodze, zajazd, karczma. *Porządny, wygodny gościniec.* 2) = droga pospolita, torowana, bita. *Rozbijać po gościńcach. fig. Gościniec, v. bity gościniec. Na bitym gościńcu trawa nie rośnie, przys. Cnota z rozumem i fortuną, różnemi gościńcy chodzą,* zam. każde swoim dworem. *Gościńca się trzymać.* 3) = nurt, wart rzeki. *Gościniec główny jakiej rzeki.* 4) = podarunek z podróży. *Nie mam innego gościńca nad własne serce.* 5) = *olbrzymów, min. ob. Bruk olbrzymów.*

Gościnne, ego, *blm. n.* zapłata za gospodę.

Gościnnica, y, *lm.* **e,** *ż.* karczma przy drodze dla podróżnych, austerja.

Gościnnie, *ps.* z gościnnością, uprzejmie.

Gościnność, ści, *blm. ż.* 1) gościnna uprzejmość. *Gościnność spotykamy często u barbarzyńców. Gościnność wielka zaleta.* 2) = zachowanie gościnne, publiczne, prywatne, przyjacielstwo gościnne. *Prawo gościnności. Zgwałcić prawa gościnności. Ateny i Lacedemona związane były prawem gościnności, sojuszem gościnności, przymierzem gościnności, v. Ateny i Lacedemona miały z sobą gościnność, przyjacielstwo gościnne. Godłem gościnności jest drzewo dąb.*

Gościnny, a, e, *p.* 1) od gości, dla gości. *Gościnny pokój. Dom gościnny;* gospoda. *Stół gościnny. Gościnna izba.* 2) = goszczący u kogo, albo gdzie. *Bogi gościnne.* 3) = który rad obcych do siebie przyjmuje, częstuje i ludzkość im okazuje. *Być gościnnym. Człowiek bardzo gościnny. Ruska szlachta gościnna. Gościnny dom, gościnne mieszkanie.* **Gościnny, ego,** *lm.* **i,** *m.* gospodarz domu gościnnego, oberżysta, austernik.

Gościńcowy, a, e, *p.* od gościńca; austerniczy, drogowy. *Gościńcowy rozbójnik.*

Gościobójca, y, *lm.* **y,** *m.* morderca gościa.

Gościobójstwo, a, *lm.* **a,** *n.* morderstwo, zabójstwo gościa.

Got, a, częściéj w *lm.* **Gotowie,** *v.* **Goty,** *m.* 1) naród barbarzyński, który państwo Rzymskie zniszczył. *Gotowie wschodni, v. Ostrogotowie. Gotowie zachodni, v. Wizygotowie.* 2) = *mit.* bohatér germański, *ob. Gaut.*

Gotard, *v.* **Gotart, a,** *lm.* **owie,** *m.* imię męskie. *Znalazła Marta swego Gotarta, przys.* zam. swoja swego znalazła.

Gotczyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* sposób gotski, język, gust ich; barbaryzm. *Gotczyzna,* zam. gotski, *v.* gocki druk. *Z trudnością czytam gotczyznę. Gotczyzna przeważa w tej budowli.*

Gotow, *ob. Gotowy.*

Gotować, ował, uje, *scz. nd.* 1) przyrządzać, urządzać co, by gotowém było. *Wszystko jest gotowe na twoje przyjęcie. Gotować widowisko. Gotować wojnę. fig. Gotować ścieżki Pańskie. To nam gotuje wielkie nieszczęście. Gotuje odpowiedź na to dzieło.* 2) = przygotowywać, robić sposobnym do czego; usposabiać. *Gotować kogo do egzaminu. Gotować kogo na śmierć. Gotować dzieci do pierwszéj kommunji.* 3) = warzyć. *Gotować mięso, ziemniaki,* i t. d. *ob. Dusić, Piec.* = **się,** *złz.* (mówiąc o rzeczach). 1) zabierać się, zanosić się. *Gotuje się burza. Wielka rewolucja gotowała się nadwczas w kraju. Wojna się gotuje.* 2) = (o osobach) przyrządzać się, usposabiać się. *Gotować się do czego, na co. Gotować się do wyjazdu, do podróży, do mówienia publicznie. Gotuje się do spowiedzi powszechnej. Gotować się do bitwy, do boju, do walki. Gotować się do wojny. Gotować się na czyje przyjęcie.* 3) = warzyć się, wrzeć. *Jeszcze się mięso nie gotuje. fig. Gotuje się we mnie* (zam. burzę się wewnętrznie), *kiedy coś podobnego słyszę.*

Gotowalnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* 1) toaleta ze wszystkiemi potrzebami do ubierania się i trefienia głowy. *Przybliż gotowalnię do komina. Siedzieć przy gotowalni. Piękna, bogata gotowalnia.* 2) = pewien rodzaj zabawy towarzyskiéj. *Gdy zawołam: Cała gotowalnia! wszyscy się zerwać z miejsc swych powinni.*

Gotowalniany, a, e, *p.* od gotowalni. *Rycerz gotowalniany, mędrzec gotowalniany, obaj nie warci.*

Gotowanie, a, *blm. n.* 1) *chem.* (ebullitio), warzenie, rozgrzewanie jakiegobądź płynu do tego stopnia, że obficie przeistacza się w pary silnie się burząc, t. j. stan płynny zamienią na lotny; = **się,** zamienianie się szybkie jakiegobądź płynu na pary, w skutek ciepła, przy szumném burzeniu się, *v.* wrzeniu. 2) = *ob. Przygotowanie,* = **się,** *ob. Przygotowywanie się,* do czego lub na co.

Gotowcem, *ps. nieuż. ob W pogotowiu, Gotowo.*

Gotowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) *nieuż.* człowiek na wszystko przygotowany, rezolut. 2) = **fil.* (conceptus in promtu; fertiger Begriff), oznacza pojęcie jakie gotowe, które nosi się z sobą jak oręż ku odpieraniu przeciwnika. Kto ma na wszystko zdania już gotowe, krótkie, węzłowate, a w sęk trafiające, ten zaopatrzył się w gotowce.

Gotowiu, *ps. nieuż. Na gotowiu;* w pogotowiu, na przygotowaniu, w gotowości.

Gotowiuchny, a, e, Gotowiuteńki, Gotowiusieńki, a, ie, *p.* zupełnie, całkiem gotowy.

Gotowizna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) gotowego co, zapas, co się na doręczu ma. *Gotowizna drzewa, wina, ob. Zapas, Zasób* 2) = gotowe pieniądze, gotówka. *Ma tyle w gotowiznie. Zostawił tyle w gotowiznie. Płacić gotowizną. Mieć znaczną gotowiznę.*

Gotowo, *ps.* na doręczu, w pogotowiu. *Wszystko gotowo. Znosić co gotowo,* zam. z rezygnacją.

Gotowość, ści, *blm. ż.* przyrządzona sposobność. *Gotowość do służenia komu. Okazać komu gotowość do czego. Gotowość do wierzenia czemu. Zastał nieprzyjaciela w wszelkiéj gotowości.*

Gotowy, *v.* **Gotow, a, e,** *p.* 1) przyrządzony, przysposobiony. *Gotów jestem uczynić, co ci się będzie podobało, v. zrobić co ci się spodoba. Gotów jest do odjazdu. Za dwie godziny bądź gotów do drogi. Zawsze gotów do mówienia. Zawsze gotów do dobrego. Obiad już gotowy. Wojsko było gotowe do marszu. Gotów jestem raczej znieść wszystko, niżeli...* 2) = dokończony, przygotowany. *Sprzedawać suknie gotowe. Znalazł rzecz gotową w tém a tém dziele. Z gotową rzeczą przyszedł.* 3) = pewny, będący na doręczu. *U wdowy, chléb gotowy, lecz nie zawsze zdrowy, przys. Śmierć gotowa, kiedy medyk głupi.* 4) = skłonny co robić, decydowany. *On gotów temu uwierzyć. Gotów ci zaszkodzić w jej umyśle. Gotów nie dotrzymać słowa Gotów mu pożyczyć pieniędzy. Ta choroba gotowa go zabić.* 5) = może, podobno że... *Niedługo gotów dészcz padać. Gotów lada dzień przyjechać.* 6) *Gotowe, v. gotowe pieniądze;* gotowizna, gotówka. *Płacić gotowemi pieniędzmi, v. gotowemi.*

Gotowe, ego, *blm. n.* rzecz, lub sprawa przygotowana, ukończona. *Na gotowe, v. do gotowego przyjść. Przystąpić do gotowego.*

Gotówka, i, *lm.* **i,** *ż.* gotowe pieniądze, gotowizna. *Mieć gotówkę. Oto chata moja gotówka. Zebrał znaczną gotówkę. Kupować na gotówkę, v. za gotówkę. Sprzedawać za gotówkę. Płacić gotówką.*

Gotski, a, ie, *p.* od Gotów, *ob. Gocki, Gotycki.*

Gotycki, a, ie, *p.* od gotyzmu. *Architektura gotycka. Rzeźby, ozdoby gotyckie. Kościół zbudowany w guście, w stylu gotyckim. Budowla gotycka.*

Gotyzm, u, *lm.* **y,** *m.* duch gotski, gotczyzną.

Gowor, *ob. Gawor.*

Goworzyć, *ob. Gaworzyć.*

Gowr, a, *lm.* **y,** *m. mit.* imię celtyckiego olbrzyma w ogóle. Jest Gowrów moc wielka. Są w służbie Gwartawna. Znaczą światowość, walczącą z niebem, zbory kacerskie, wrogów kraju i t. p.

Goz, *v.* **Goss,** *nieod.* mały miedziany pieniążek u Arabów w Maskat (jedna 20ta Mahomedi) = 0,3 kop. = 0,6 gr.

Gozdawa, (herb); w polu czerwoném dwie lilje, przez które związka żółta; na helmie pięć piór pawich, takież lilje na nich.

Goździanek, nka, *lm* **nki,** *m bot.* (Drypis) roślina.

Goździanka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Goździeniec* (Clavaria) rodzaj grzyba.

Goździcznia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Dilatris), roślina.

Goździebek, bka, *lm.* **bki,** *m.* (Caryophyllaeus) *zool.* robak należący do gromady *wewnętrznych* płaskatych.

Goździec, dzca, *lm.* **dzce,** *m. v.* **Gwoździec, Gościec,** 1) *med.* (rheumatismus) reumatyzm; choroba krwi, doznaczająca się bolami w rozmaitych miejscach, najczęściéj w stawach. 2) = *prze. med.* a) koltun choroba. (*Goździec* właściwie jest chorobą, *Koltun* zaś oznacza włosy poplątane i sklejone z sobą); b) franca, dworska choroba.

Goździeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot.* 1) (Illecebrum), roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *okręgowy* (I. verticillatum), rośnie na miejscach wilgotnych i piaszczystych, mała 3 calowa roślinka, o łodydze gałęzistéj, rozpostartéj na ziemi, liście ma czerwonawe jak łodyga, kwiatki liczne, śnieżnobiałe. 2) = (Clavaria), in. *Goździanka* rodzaj grzyba z rodziny *Pleśniaków łukawkowatych;* gatunki: = *stępłowy v. patkowaty* (C. pistillaris); = *łopatkowaty* (C. Ligula) gromadny, obu żółtobrunatne, rosną w lasach; = *pleśniowaty* (C. mucida), drobny, biały, przezroczysty, rośnie gromadnie na drzewach gnijących i na ziemi; = *koralowaty* (Corralloides) zwany niek. *Płaskoszem grzebieniastym, Borysem, Kozią bródką, Koziarem, Kozakiem;* = *graniasty* (C. Botrytis); = *strojny,* koloru żółtego; = *szary;* = *ametystowy;* = *drzewny;* = *mchowy;* = *palczasty;* = *kozia broda* (C. fastigiata), prawie wszystkie jadane od ludzi i ptaków.

Goździeń, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Gomphosus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* piersiopłetwych, bezbronnych.

Goździeńcowaty, *v.* **Goździeńcowy, a, e,** *p.* od goździenca. *Goździeńcowate rośliny* (Paronychiae), *bot.* stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*) ukł. de Cand. *Goździeńcowa kulnica, bot.* (Sphaeria militaris), gatunek grzyba z rzędu *Jądrników.*

Goździk, a, *lm* **i,** *m. v.* **Gwoździk,** (*zdr.* od *Goździ v. Gwoździ*) 1) mały goździ, *ob. Gwoździk.* 2) = *bot.* (Dianthus), roślina z rodziny *goździkowcowych* (Caryophylleae), należąca do klassy 10éj, rzędu *dwusłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; hoduje się w ogrodach dla pięknych kwiatów; gatunki a) o kwiatach skupionych: = *kosmaty v. dziki* (D. armeria); = *karłuski v. karłuzek* (D. carthusianorum); = *główkowaty v. wycięty* (D. prolifer), inne: *pagórkowy, długołuskowy, ciemnoczerwony, wielokształtny;* b) o kwiatach po łodydze rozrzuconych: = *kropkowany v. trawny* (D. deltoides), bardzo pospolity; = *frenzlowany* (D. superbus), kwiaty ma blado-różowe lub białe przyjemnéj woni; = *jedno v. niewielo-kwiatowy* (D. serotinus) rzadszy od poprzedzających, kwiaty ma białe, pachnące; =, *ogrodowy* (D. caryophyllus), kwiaty ma wonne, białe, różowe, krwiste, pstre i t. d., pochodzi z południ. krajów, u nas w ogrodach na suchym gruncie dobrze się hoduje; ma dwie główne odmiany: *goździki włoskie,* o kwiatach półpełnych, koloru krwistego i *goździki hollenderskie,* o kwiatach pełnych lub pojedyńczych, koloru różowego z rozmaitemi odmianami; inne gatunki: = *polny, dwufarbny, cienkopłatkowy, pierzasty i piaskowy.* 3) = *bot.* (Caryophyllus), in. *Goździkowiec,* drzewo indyjskie wielkości jabłoni, nader grube; gatunek; = *aromatyczny* (C. aromaticus); *goździkami sklepowemi v. kramnemi* zowią się wonne korzenie, mające kształt małych gwoździ, smaku ostrogryzącego; są to niedojrzałe owoce *aromatycznego goździkowca,* razem z kwiatem odbite i wysuszone; użycie ich powszechnie znane. 4) = *bot.* nazwa dawana niek. roślinie: *Szarańcza aksamitek* (Tagetes patula) 5) *Goździki psie, bot. ob. Mydlnica lekarska* (Saponaria officinalis).

Goździkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot. ob. Goździk* (Caryophyllus); drzewo indyjskie, z którego się otrzymują tak zwane *goździki sklepowe.*

Goździkowy, a, e, *p.* od goździków, im właściwy. *Smak, zapach goździkowy. Goździkowa kora,* kora z drzewa *goździkowca* (Caryophyllus) do kory drzewa oliwnego podobna. *Goździkowy olejek,* otrzymywany *z goździków sklepowych. Goździkowa lilja, bot.* (Aphyllanthes), roślina zwana in. *Mąsierką. Goździkowe drzewo v. Korzenne drzewo, bot.* (Ptelea). **Goździkowcowe,** *v.* **Goździkowe,** *v.* **Goździkowate rośliny,** (Caryophylleae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj, ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych.*

Goździkówka, i, *blm. ż.* wódka na goździki nalewana.

Goździsty, a, e, *p. ob. Gwoździsty.*

Goździ, *ob. Gwoździ. Goździ histeryczny v. maciczny, med.* (clavus hystericus) ból głowy, czuć się dający w jedném tylko miejscu z powodu dolegliwości histerycznych.

Goździcowaty, Gościcowaty, a, e, *p.* 1) reumatyszny. 2) = koltunowy. *Z goździcowatéj ostrości soków pochodzą nahrzmienia. Jest wiele gościcowatych na Rusi.*

Góra, y, *lm.* **y, ż.** 1) wysoka ziemi wyniosłość. *Góra Synai. Góra Kalwarja, Góra Etna. Wielka, wysoka góra. Pionowo ścięta v. pionowa v. urwista góra. Szczyt, wierzch wierzchołek góry. Pochyłość, schodzistość, grzbiet, boki, strona, v. potać, stopy v. spód góry. Wchodzić, wejść v. włazić, wleźć na górę. Schodzić, zejść v. złazić, zleźć z góry. Góry Karpackie. Góry Szkocji. Złote góry komu obiecywać, fig. Przez góry i lasy, v. po górach, po lasach. Góra z górą się nie zejdzie, ale człowiek z człowiekiem się zejdzie, przys. Góry lodowe. Łańcuch gór v. pasmo gór. Góry Olbrzymie. Jasna góra v. Częstochowska.* 2) = *w lm.* zam. *Kopalnie, Zupy. Francja ma dużo gór żelaznych. Góry wapienne. Góry kamienne.* 3) = miejsce wyższe, wzgórze, szczególniéj piętro wyższe domu. *Z góry na dół. Ku górze. Spoglądać z góry na kogo, fig. Akcje bardzo poszły w górę,* zam. podniosły się. *Patrzeć w górę. Skoczyć do góry. Nosa zadzierać do góry, v. nos w górę zadzierać, fig.* t. j. pysznić się, hardzieć. *Mieszkam na górze, a on na dole. Jest na górze. Ruch z dołu do góry. Napisz to u góry, ob. Wierzch. Odebrać rozkaz z góry. Łaski, które na nas spływają z góry,* zam. z nieba. *Iść do góry, w górę, na górę, pod górę. Skoczyli z góry na dolinę. Powóz nasz omal nie wywrócił z góry. Iść w górę,* zam płynąć przeciw wodzie. *Iść w górę,* zam. postępować (w naukach, sztuce, oświacie), *ob. Postęp, Postąpić. Iść w górę,* zam. nabywać wyższych godności, urzędów. *Wznosi się, wzbija się w górę ptak, balon. Z góry na kogo wsiąść, powstać, fig.* 4) = przydatek, okład. *Z górą nierzyć. Trzysta talarów z górą. Ma lat pięćdziesiąt z górą.* 5) = gromada, kupa. *Góra z ciał pobitych.* 6) = *fig.* górowanie, przewaga. *Górę brać, wziąć, mieć (nad kim, nad czém). Namiętności nad rozumem górę biorą. Górą nasi,* zam. zwycięztwo! zwyciężamy! 7) =początek. *Zacząć rzecz z góry. Czytaj z góry,* zam. od początku. *Z góry powiedziałem, że nic z tego nie będzie.* 8)=naprzód, wcześnie. *Z góry dać, płacić. Z góry zaliczyć tyle a tyle. Z góry cię ostrzegam, że... Z góry się cieszę z tego.*

Góral, a, *lm.* **e,** *m.* 1) mieszkaniec gór. *Górale szkoccy. Górale,* mieszkańcy gór Karpackich. 2) w Paryżu deputowani najwyższe ławki zasiadający po lewéj stronie, nazywani bywają *montagnards, góralami.* 3)=rodzaj tańca góralom właściwy.

Góralek, lka. *lm.* **lki,** *m.* (Hyrax) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *ociężałych,* góralkowatych; gatunki: 1 = *kapski* (H. capensis). 2 = *drzewny* (H arboreus). 3 = *Syryjski* (H. Syriacus). 4 = *czerwono-głowy* (H. ruficeps). 5 = *abissyński* (H. abyssinicus).

Góralik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* od *Góral.*

Góralka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) mieszkanka gór. 2) = *zool. ob. Wydra.*

Góralkoświń, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Hyracotherium) *zool.* zaginiony rodzaj zwierząt ssących, z rzędu *ociężałych.*

Góralski, a, ie, *p.* od góralów, im właściwy. *Góralski ubior. pst. Po góralsku,* sposobem góralów.

Górka, Góreczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Góra*) 1) mała góra, pagórek, wzgórek. *To nie góry, lecz górki. Górka Wenusowa, an.* (mons Veneris), wypukłość nad płciowemi częściami. *Strona tylna nogi sklepista, górką kości piąty nazwana.* 2) *Górka,* imię familji polskiéj. 3)=*v.* **Gurka,** nazywa się cielęcina, którą używają na kotlety, odcinając każde żeberko osobno, lub też samą nadziewaną pieką, *ob. Górnica.*

Górkowatość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* małe wzgórze, podniesienie.

Górkowaty, a, e, *p.* wyniesiony, wzgórzysty.

Górkowy, a, e, *p.* od górki *v.* góreki. *Bursztyn górkowy,* po górkach wynajdywany.

Górmistrz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Barkmistrz.*

Górne. ego, *n. prov. tel.* opłata za zepsucie powierzchni, czyli górnéj warstwy ziemi wśród lasu, przy wydobywaniu kamienia młyńskiego.

Górnica, y, *lm.* **e,** *ż.* in. *Górka v. Gurka,* górna pieczeń z nérką. *Górnica cielęca, wołowa.*

Górnictwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) nauka i sztuka szukania kruszców we wnętrznościach gór. 2) = kopalnia. *Służyć w górnictwie,* zam. w kopalniach.

Górniczek, czka, *lm.* **czki,** *m. zool. ob. Łuszczak, ob. Skworonek.*

Górniczy, a, e, *p.* od górnictwa lub górników. *Sąd górniczy. Urzędnik górniczy. Prawo górnicze. Nauka górnicza v. metalurgja. Górnicza szkoła. Język górniczy. Górniczy ubior.*

Górnie, v. Górno, *ps.* 1) wzniośle, szczytnie. *Górnie myśleć, mówić, pisać.* 2) = nadęcie, wyniośle, dumnie, z piętra, pysznie. *Górnie myśleć v. górnie o sobie trzymać. Górnie mówić, pisać. To dla mnie za górnie.*

Górnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) który w górach kopie co, kamiennik, kruszcowy górnik. 2) = co na górach mieszka, orze, pasie; góral. 3) *Górniki, v. Połniki,* sekta chrześcjańska. 4) = *bot. ob. Wawrzynek główkowy, v. Wilczołyko główkowe* (Daphne cneorum), roślina.

Górno, *ob. Górnie.*

Górnochciwie, *ps.* ambitnie.

Górnochciwość, ści, *blm. ż.* ambicja. *Górnochciwość i niesprawiedliwość nie znajdą, czego szukają w wojnie.*

Górnochciwy, a, e, *p.* ambitny; pragnący dostojeństw, zaszczytów.

Górnokot, a, *lm.* **y,** *m. zool.* zwierzę wielkości największego psa, znajduje się w Ameryce (felis pardalis).

Górnokryw, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Gzems.*

Górnolotny, Górolotny, a, e, *p.* bujający, wysoko się wzbijający. *Orzeł górnolotny. Słońce górnolotne. Górolotne pióra. Górolotny ogień. Umysł górolotny. fig. Styl górnolotny.*

Górnomyślnie, *ps.* wyniośle, dumnie.

Górnomyślność, ści, *blm. ż.* wyniosłość, pycha, duma.

Górnomyślny, a, e, *p.* wyniosły, dumny, pyszny. *Górnomyślne głowy. Górnomyślny Brytańczyk.*

Górnorozumny, a, e, *p.* zarozumiały. *Ludzie nadęci i górnorozumni.*

Górność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) wyższość, wysokość, górnomyślność. *Młódź bierze łatwo na siebie niejaką nieprzystojną górność, ob. Wzniosłość, Podniosłość.* 2)=szczytność. *Longin napisał traktat o górności.*

Górny, a, e, *p.* 1) od gór, do gór należący. *Mieszkańcy górni. Ziele górne. Górne poziemki.* 2)=wzgórę będący, nagórny, wyższy. *Górne piętro. Górna wieża.* 3)=(o kraju, pod wzgl. jego położenia): a) *kraj* między górami lub przy górach leżący zowie się *górny,* niemający zaś gór *dolny,* stąd: *Szląsk górny i dolny.* b) Część jakiego kraju blisko źródła leżąca nazywa się *górna,* a ku ujściu zbliżona *dolna,* stąd: *Górna i dolna Saksonja od Elby.* c) Kraje bliskie morza są *dolne,* a oddalone od niego *górne,* stąd: *Górna i dolna Normandja.* 4)=*pieczeń górna,* górka cielęca, skopowa, *ob. Górnica.* 5) *Górne linje* (w nutach muzycznych), które nad rygami na nutach się dodają. 6)= *fig.* główny przełożony, najwyższy. *Górny sąd. Górne rozkazy. Górne prawa, wyroki,* t. j. boskie. 7)=*fig.* wysoki, wzniosły. *Styl górny. Górne wyrażenie. Lot górny.* 8) = *fig.* górnomyślny, dumny. *Umysł górny. Fantazja górna. Hiszpanie są górni, i górno gadają i górno o sobie rozumieją.* 9) *Górny trank, bot. ob. Trank angielski, roślina.*

Górobłąkacz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* po górach się błąkający.

Górochodny, a, e, *p. nieuż.* chodzący po górach.

Górochwytny, a, e, *p. nieuż.* po górach chwytający się, t. j. którego w górach łowią.

Górokopny, a, e, *p. nieuż.* od kopania gór, górniczy, kopalny.

Górolotny, *ob. Górnolotny.*

Górołaz, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* 1) łażący po górach. 2)= droga wąska, po górach; łaz, oblaz.

Górostaśnik, a, *blm. m. mit.* jedna z nazw Olbrzyma we słowiańskiéj Klechdzie, *ob. Stwołin. Stolim.*

Górotwór, u, *lm.* **y,** *m. geol.* ogólna nazwa, dawana skałom, tworzącym góry; *górotwory* bywają: *pierwotne, przechodowe, drugorzędowe, v. warstwowe, trzeciorzędowe, czwororzędowe,* pod względem czasu ich powstania i położenia; = *osadowe,* utworzone w różnych okolicznościach drogą mokrą; = *krystalliczne,* z powodu ich kształtu.

Górować, ował, uje, *nn. nd.* 1) *as.* być na wysokości; przechodzić przez punkt najwyższy. *Góruje gwiazda,* kiedy o dwunastéj godzinie wstępuje na południk. 2)= *nad czém,* być wyższym, wyżéj położonym. *Orzeł nad wszystkie ptastwo zwykł górować. Od północy dwie wyniosłości górują nad miastem.* 3)= *nad kim,* mieć przewagę

pierwszeństwo; przewyższać. *fig. Młody siłą, a stary rozumem góruje. Prawo zawsze nad pany góruje i górować powinno.*

Górowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *as. górowanie gwiazd,* chwila ich przechodzenia przez południk, bywa ono wyższe i niższe. 2)=*fort.* położenie miejsca wyższe nad inne. 3)=*fig.* przewaga, wyższość, pierwszeństwo.

Górowaty, a, e, *p.* nierówny, chropowaty, pagórkowaty. *Miejsca górowate.*

Górozielon, a, e, *p. nieuż. ob. Bergryn.*

Górożółty, a, e, *p. nieuż.* żółtawy.

Górski, a, e, *p.* góralski; właściwy mieszkańcom gór. *Góralski ubiór; przen.* leżący w ziemi Sanockiéj (w Galicji).

Górujący, a, e, *im.* od sł. *Górować. Górujący punkt.*

Górz, a, *v.* **u,** *lm.* **e,** *m. prze.* 1) palenie w gardle. W składanych, *ob. Ślinogórz, Winogórz, Srebrogórz. Złotogórz.* 2) = gorzenie, pogorzenie, pogorzelisko. 3) = to, co jest na górze, na powierzchni. *Ziemia się raduje, zbywszy z zimy swego gorza.*

Górzysko, a, *lm.* **a,** *n.* przykra, spadzista góra.

Górzysto, *ps.* pełno gór, z górami.

Górzystość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) mnogość gór, nierówność z powodu gór. 2)=*nieuż.* pasmo, *v.* ciąg gór z sobą związanych. *Górzystość kruszcowa. Górzystość warstwiana.* 3)=wypukłość, puklastość.

Górzysty, a, e, *p.* 1) pełny gór, górny. *Górzyste ciemnolasy.* 2)=puklasty, okrągły. *Górzyste Watykanu wieże.* 3)=po górach rosnący, górny. *Izop górzysty.* 4)=*noga,* noga w schyleniu stópowém gruba.

Górzyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* miejsce górzyste.

Górde, (gourde; moneta) *ob. Dollar.*

Gówienko, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* od *Gówno.*

Gówienny, Gówniany, a, e, *p.* od gówna.

Gówniarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) co gówno wywozi, gównem trącący. 2)=*przen. pogar.* szpetny sknera, skąpiec.

Gówniasty, a, e, *p.* pełen gówna.

Gówno, a, *lm.* **a,** *n.* gnój odchodzący od zwierząt z pokarmów przetrawionych, zwłaszcza od człowieka. (Dla uniknienia brzydkiego tego słowa, gmin mawia *ono* zam. *gówno: np.* świnie tu były, człowieka nie poznały, a *ono* zwietrzyły; dla tejże przyczyny mówią: *wlazł w żelaza, w złoto,* zam. *w gówno*).

Gównował, a, *lm.* **y,** *m. zool.* gatunek chrabąszczów, w gnojach żyjących (scarabeus stercorarius).

G. p. skrócenie, zam. *Generał piechoty.*

Gra, y, *lm.* **gry,** (2 pdk. *lm.* **gier**) *ż.* 1) zabawa, rozrywka. *Gra hazardowna. Gra szachów, v. w szachy. Gra w karty. Gra w kręgle. Gra w kostki. Gra w fanty,* (*ob. Szachy, Karty, Kręgle, Kostki, Fanty*). *Namiętność do gry. Lubić grę. Zasiąść do gry. Pokłócili się przy grze. Dom gry. Wejść w grę, albo przyjść do gry.* 2)=sposób, jakim kto gra. *Gra jego wyśmienita, doskonała. Zna grę.* 3) = ogół kart przychodzących do ręki graczowi *Zepsułem sobie grę zrzucając kartę, ob. Karta.* 4)=sposób grania na jakim instrumencie muzycznym, lub aktora w danéj roli. *Gra jego mi się nie podoba. Gra téj aktorki czaruje widzów. Gra tego artysty jest świetna, poruszająca.* 5)=*fig.* zam. główna rzecz, interes, to o co idzie. *Tu gra o mój honor, o moje życie. Krzyżakom nie o wiarę, ale o panowanie gra była. Rozumiemy, o co gra idzie.* 6) =*fizjonomji;* zmiana częsta wyrazu twarzy. 7) = *v.* **Granie,** *myś.* wydawanie szczególnego głosu przez samca głuszca, cietrzewia i jarząbka w czasie parzenia się; *przen.* parzenie się ich.

Grab, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Carpinus), drzewo z rodziny *kotkowych* (Amentaceae), należące do klassy 21, rzędu *wielopręcikowego,* działu *osobnopłciowych,* wedł. uki. Linn. Gatunek: =*pospolity* (C. betula), in. *Grabina;* jest drzewem średniéj wysokości, często ukazującém się w postaci krzewu; dla twardości i trwałości używa się w rozmaitych rzemiosłach; w ogrodach tworzy gęste, piękne i trwałe żywe płoty, pod wzgl. opału każde inne przewyższa; liście są dobrą paszą dla owiec i bydła; z owoców, któremi są orzeszki wielkości grochu, można wybijać olej.

Grabarka, i, *lm* **i,** *ż.* (z niem.) 1) która kopie ziemię, szczególniéj doły dla umarłych. 2)=żona grabarza. 3)=chodzenie koło kopania ziemi, stawów, i t. p.

Grabarski, a, ie, *p.* od kopania. *Majster grabarski. Łokieć grabarski. Grabarska robota.*

Grabarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* rzemiosło grabarza.

Grabarz, a, *lm.* **e, m.** 1) kopacz, osobliwie, który doły dla umarłych kopie. *Płacić grabarza.* 2)=(Schizodon), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych,* myszkowatych, grzebionorek; gatunek jeden: = *śniady* (S. fuscus).

Grabarzowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona grabarza.

Grabia, i, *lm.* **owie,** *m.* 1) *prze. ob. Hrabia. Graf* albo *Grabia* według staréj saskiéj niemczyzny znaczy sędziego. *Grabia na Tęczynie.* 2) = *prow.* burgrabia, podstarości.

Grabiarka, i, *lm.* **i,** *ż. gosp.* machina do zgrabiania siana na łąkach, z zaprzęgiem końskim. 2) = kobiéta użyta do grabienia siana.

Grabiciel, a, *lm.* **e,** *m.* i **Grabicielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* który, która grabi, wydziera, *ob. Wydzierca.*

Grabić, ił, i, *scz. nd.* 1) grabiami zmiatać. *Grabić siano, owies. Grabić ulice (w ogrodzie).* 2) = *komu co, v. kogo;* zabierać co u kogo, wydzierać, gwałtem zatrzymać; zatradować za należność. *Grabią mu całe mienie.*

Grabie, bi, *blp. gosp.* 1) narzędzie gospodarskie, którem żyto i siano grabią. *Grabie żelazne. Grabie drewniane. Grabie pełne czego. Grabie pełne siana. Robotnik, v. chłop z grabiami. Potrzeba tylu (ludzi) z grabiami.* 2)= *as. ob. Orjon.* 3) = (herb); grabie białe do góry postawione, utkwione na wzgórku zielonym, o siedmiu zębach, w polu żółtém, w hełmie pięć piór strusich.

Grabieć, ał, eje, *scz. nd. prze. wł.* przybierać podobieństwo grabi; kurczyć się od zimna, kostnieć. *Ręce, palce grabieją mi od mrozu.*

Grabieztwo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Grabież, Grabieżność.*

Grabież, y, *lm.* **e,** *m.* 1) *prze.* zabranie na skarb, konfiskata. 2) = *prze.* rzeczy skonfiskowane. 3) = łupież, łupieztwo, rabunek. *Żyć z grabieży. Wzbogacił się grabieżą. Ludzie nawykli do grabieży. Grabież grosza publicznego.*

Grabieżnik, a, *lm.* **cy,** *m.* zagrabiacz; człowiek, który się wzbogacił łupieżą, lub który żyje z łupieztwa.

Grabieżność, ści, *blm. ż.* łupieztwo; chciwość łupu.

Grabieżny, a, e, *p.* 1) od grabieztwa; skłonny do grabieztwa, do łupieży. *Lud grabieżny. Żywot grabieżny.* 2) = od grabieży, zagrabiony, zabrany. *Grabieżny koń. Grabieżne stado.*

Grabieżyć, ył, y, *scz. nd.* zabierać, łupieżyć. *Grabieżył po całym kraju.*

Grabina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) drzewo grabowe, *ob. Grab pospolity* (Carpinus betulus). *Grabina do opału bardzo jest przednią.* 2) *Grabina, ob. Hrabina.*

Grabiony węgiel, *ob. Węgiel.*

Grabisko, Grabiszcze, a, *lm.* **a,** *n.* trzonek. *v.* osada grabi.

Grabki, bek, *blp.* (*zdr.* od *Grabie*) 1) małe grabie, szczególniéj przy kosie; *prow. Graby. Grabki przy kosach bywają, gdy owies albo tatarkę sieką. Siec owies, jęczmień na grabki.* 2) = gatunek widelców mnogokończatych. *Grabki stołowe, ob. Widelec.*

Grable, bli, *blp. ob. Grabie.*

Grabnik, a, *lm.* **i,** *m.* gaik grabowy.

Grabolić się, *ob. Gramolić się.*

Grabołusk, a, *lm.* **i,** *m. zool.* ptak wielkości kwiczoła, żywi się jądrkami pestek wiśniowych i orzechów, które dziobem dobywa; gatunek klesków, rzędu wróblego (loxia coccothranstes), *ob. Klesk.*

Grabota, y, *lm.* **y,** *ż.* (Eupheus), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrostookich,* dziwacznych. Gatunki jego: 1= *wielkonoga* (E. talpa). 2 = *szczupłonoga* (E. ligioides).

Grabowy, a, e, *p.* od drzewa grabu. *Drzewo grabowe jest bardzo twarde i białe; na osi do pojazdów bardzo zdatne.*

Grabówka, i, *lm.* **i,** *ż.* gatunek kartofli o wielkich, okrągławych, żółtych bulwach, we środku biała, mączna; bardzo plenna.

Grabski, Grabstwo, *ob. Hrabski, Hrabstwo.*

Grabsztych, u, *lm.* **y,** *m.* **Grabsztykiel, kla,** *lm.* **kle,** *m.* (z niem.) *ob. Rylec.*

Graca, y, *lm.* **e,** *ż.* (z niem.) 1) narzędzie do kopania, siekania i t. d. *Graca ogrodnicza,* do czyszczenia ulic. *Graca szeroka, ob. Motyka. Graca wapienna, v. mularska. Graca kominiarska.* 2) *Graca dróciane,* do wyciągania kłaków z przędziwa.

Gracisko, a, *lm.* a, *n.* grat, sprzęt stary, nic nie wart.

Gracja, ji, *lm.* je, *ż.* 1) *mit.* jedna z trzech Gracij, córek Jowisza. *Aglae, Eufrozyna i Talja są trzy Gracje. Gracje*; boginie wdzięków, otaczające Venerę. U Słowian zowią się *Miłosteńki, Lubleńki. fig. poet. Gracje ją wypieściły, ob. Wdzięknia.* 2) = wdzięk, przyjemność. *Wszystko robi z gracją. Pełna jest gracji.* 3)= *teat.* przyjemne poruszenie na scenie aktora lub aktorki; *przen.* baletniczka pełna gracji. 4) = *duchowna*; beneficjum greckie.

Gracjolina, y, *lm.* **y**, *ż.* ekstraktowy pierwiastek rośliny *Konitrud lekarski* (Gratiola officinalis.

Gracjować, *v.* **Aggracjować, owała, uje**, *scz. nd. prow. prze.* ulaskawiać.

Gracjozny, a, e, *p.* (z fran.) pełen gracji, t. j. wdzięku; uroczy; zgrabny w postawie i ruchach.

Gracki, a, ie, *p.* 1) od gracza, *ob. Gracz, Graczowy.* 2) = tęgi, walny. *Gracki chłopiec. Gracka dziewczyna. Gracki z ciebie chłopak. Gracki człowiek.* 3) = zręczny.

Gracko, *ps.* tęgo, walnie, zręcznie, gładko. *Gracko się spisał. Gracko się wywinął. Gracko tę rzecz poprowadził. Gracko zaiyć kogo.*

Gracować, ował, uje, *scz. nd.* kopać, przerzucać ziemię, gdy już weszło nasienie. *Gracować ulice ogrodu, v. ogród*, t. j. oczyszczać je z zielska gracą. *Gracować wapno*, t. j. gracą mularską je poruszać.

Gracowanie, a, *lm.* a, *n.* kopanie, poruszanie ziemi, wapna.

Gracownik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) który gracą robi, gracuje. *Gracownik mularski*; jeden z pomocników, do gracowania wapna najęty. 2) = narzędzie do oczyszczania ulic ogrodowych, lub placów, stanowiące nóż szeroki, przytwierdzony do rękojeści i zastosowany do siły pociągowéj, a stąd *ręczny* i *konny*.

Gractwo, a, *blm. n.* namiętność do gry, *ob. Szulerstwo.*

Gracya, Gracyolina, Gracyować, Gracyozny, *ob. Gracja, Gracjolina* i t. d:

Gracz, a, *lm.* e, *m.* 1) który gra w jaką grę. *Wielu ich jest graczy? Dobry, zły gracz. Nie ma nic świętego dla gracza, ob. Szuler, Kostera.* 2) = grający na instrumencie jakim. *Doskonały graez na fortepjanie, na skrzypcach.* 3) = teatralny gracz, aktor. 4) = *fig.* gracki człowiek, tęgi, walny. *Gracz do wszystkiego. Z takim graczem trudno co począć.* 5) = *zool. ob. Mrówkołów.* 6) = *myś.* szybki, przebiegły zając lub lis, lub inne jakie uganiane przez myśliwych zwierzę.

Graczka, i, *lm.* **i**, *ż.* grająca w karty, lub lubiąca grę kartową, *ob. Szulerka.*

Graczowy, a, e, *p.* od gracza.

Grać, ał, a, *scz. nd.* **Grywać, ał, a**, *częst.* 1) bawić się w jaką grę, zająć się jaką grą bądź o pieniądze, bądź darmo. *Grać w co. Grać w ślepą babkę, w chowanego* i t. d. *Grać w szachy, w karty, w kości. Grać w piłkę, w wolanta, w bilard. Grać w bostona, w wista. Grać z kim. Grać przeciw komu, v. na kogo. Gra jak umie najlepiéj. Gra dobrze, ale nieszczęśliwie. Grać na pewną. Grać na kwitę. Już nie gra, v. nie grywa. Grać w jaką grę. Czy grasz, v. grywasz w bostona, w pikietę? Grać w co, po czemu. Grywać o wielkie pieniądze, o wielkie summy. Grać po tyle partję, ob. Stawiać. Grać o pacierze, na pacierze. Grać dla zabawki. Po czemu gramy?* 2) = tony wybierać na narzędziu muzycznem. *Grać na czém. Grać na skrzypcach, na harfie, na flecie. Czy grasz na czém? Z jakiego tonu będziesz grał?* 3) = *myś.* szczekać (o psach); wabić się, parzyć się (o ptakach). *Psy w kniei grają. Cietrzewie grały, a ich cieciorki kwokały.* 4) = bić, wytryskać (o fontannach, kaskadach i t. p.). *Wody cały dzień grały.* 5) = *art.* bić, palić (o działach). *Armaty grają. Sto armat naszych grało. Działobitnie wyłomowe powinny grać dniem i nocą.* 6) = *fig. Grać komu na nosie, ob. Nos. W to mi graj!* zam. bardzo dobrze, to mi się podoba! 7) = chrapliwie się ozywać. *Gra mu w piersiach, w gardle.* 8) = (w grzo kartowéj) wychodzić z jakiéj karty. *Grać kier, karo, v. Czerwień, dzwonkę.* 9) = przedstawiać, występować na teatrze. *Grano Andromachę w teatrze francuskim. Panna Rachel grała rolę Hermjony, grała Hermjonę. Gra bardzo dobrze, gra po raz pierwszy. fig. Grać rolę*, zam. udawać kogo. *Grać wielką rolę. Grać małą rolę. Grać głupią rolę. Jeden grał rolę pana, a drugi służącego, ob. Odegrywać, Udawać.* 10) = robić, musować (o trunkach). *Likwor zaraz grać zaczyna i kwas swój traci.* 11) = *z kim u sądu*; zam. prawować się z kim.

Grad, u, *lm.* **y**, *m.* gradem zowią się krople deszczu w padaniu zmarzłe, i na lód zamienione. *Grad pada. Grad spadł, v. grady spadły. Grad zniszczył, spustoszył całą okolicę. Grad ustał, przestał padać. Burza z deszczem i gradem. Strzały szły gęsto, jak grad. fig. Grad pocisków, kul. Żołnierze przywitani zostali gradem kamieni. Kule jak grad padały. Wypuścić na nieprzyjaciela grad pocisków. Grad słów, złorzeczeń. Grad elektryczny, fiz. ob.* Rd. *Nibygrad.*

Gradacja, ji, *blm. ż.* (z łac.) stopniowanie; wstępowanie, lub zstępowanie.

Gradał, u, *lm.* **y**, *m. ob. Graduał.*

Gradjernia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce, w którém słona woda spadając przez ciernie, słomę, i t. p. zgęszcza się, a potém sól się z niéj warzy.

Gradjerować, ał, uje, *scz. nd.* sól robić, czyścić sól wywarzoną z wody, usadzać sól na dnie.

Gradobić, ci, *lm.* **cie**, *ż.* i **Gradobicie, a**, *lm.* a, *n.* 1) bicie lub padanie gwałtowne gradu, uszkodzenie przez grad. *Cała ta prowincja ucierpiała od gradobicia, zniszczona od gradobicia. Właściciel ten poniósł szkodę od gradobicia.* 2)=pole przez grad wybite, spustoszone, gradowisko, gradowizna. 3) = połamane, potłoczone narzędzia, sprzęty, meble, naczynia.

Gradobitny, a, e, *p.* bijący gradem. *Gradobitna nawałność.*

Gradobity, a, e, *p.* 1) od gradu spustoszony. 2)= białonakrapiany.

Gradochron, a, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m.* elektryczny przyrząd, zabezpieczający od gradu (t. j. rozbrajający gradową chmurę).

Gradonośny, a, e, *p.* noszący grad. *Chmura gradonośna.*

Gradorodny, a, e, *p.* rodzący grad.

Gradowaty, a, e, *p.* 1) podobny do gradu, nakształt gradu. *Gradowaty kamień*, kolorem do gradu podobny. 2)= *prow.* ospowaty.

Gradowisko, a, *lm.* a, *n.* pole gradem bite i zniszczone.

Gradowizna, y, *lm.* **y**, *ż.* owoc lub zboże gradem potłoczone.

Gradowy, a, e, *p.* od gradu. *Kamień gradowy. Gradowa nawałność. Gradowa chmura. Gradowa sól, ob. Gradówka* **Gradowa kawa**, *prze. zam. perłowa kawa.*

Gradówka, i, *lm.* **i**, *ż.* sól krupiasta, z wody słonéj wywarzona, *ob. Warzonka.*

Graduał, u, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) 1) część mszy, którą po epistole śpiewają. *Śpiewać graduał.* 2)=księga zawierająca w sobie graduał. *Kupić graduał.*

Gradus, a, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) 1) stopień. *Gradus u ołtarza. Ona w ostatnim gradusie warjatka. fig.* 2)= *mat.* 360ta część koła. *Gradus dzieli się na 60 minut.* 2) = *prow. prze.* sposób postępowania prawnego, przez który strona niezkontentowana wyrokiem jurysdykcji mniejszéj, do wyższéj się odwołuje, *ob. Apellacja.* 4)= (na oznaczenie temperatury powietrza). *Dziś mamy piętnaście gradusów mrozu. Dwanaście gradusów ciepła, ob. Stopień.*

Gradynapol (Gros de Naples), **u**, *lm.* **e**, *m.* jedwabna materja, którą najpierwéj robić zaczęto w Neapolu.

Gradytur, (Gros de Tour). **u**, *lm.* **y**, *m.* ciężka jedwabna materja, pochodząca z Tours we Francji.

Gradyw, (*v.* **Gradywus**), **a**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *mit.* Mars, bóg wojny u Rzymian.—*poet. Prace Gradywa, rzemiosło Gradywa*, zam. trudy, zajęcie się wojenne.

Gradywowy, a, e, *p.* marsowy, wojenny. *Gradywowe tańce*, zam. wojenne turnieje.

Gradywus, *ob. Gradyw.*

Gradzisty, a, e, *p.* gradu pełen. *Gradzista chmura.*

Graf, a, *lm.* **owie**, *m. ob. Hrabia.*

Grafianka, i, *lm.* **i**, *ż.* córka grafa, hrabianka.

Grafik, a, *lm.* **i**, *m. min.* kamień łupkowy, łupkowiec.

Grafinia, Grafini, ni, *lm.* **nie**, *ż.* żona grafa, hrabina.

Grafit, u, *lm.* **y**, *m. min. ob. Ołówek.*

Grafjon, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do linjowania i kreślenia linij.

Grafka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z grec.) 1) pręcik, którym rysować można co na piasku, którym niegdyś matematycy figury rysowali. 2)=ołówek do pisania na tablicy marmurowéj, in. **Gryfel**. 3)=pręcik do pokazywania liter dzieciom.

Grafowski, a, ie, *p.* od grafa, hrabiowski.

Grafowstwo, a, *lm.* **a**, *n.* godność grafowska, hrabiowska.

Graja, ji, *lm.* **e**, *ż. prze.* zgraja, kupa, rzesza.

Grajcar, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) wykręt, wyrwicz, *ob. Grajcarek.* 2) = żelazo o jednym lub dwóch wąsach krętych, osadzone na pręcie, do wykręcania rzeczy uwięzionych w strzelbie. 3)=instrument do toczenia kul z kości. 4)=rodzaj monety (Kreutzer), *ob. Krajcar.*

Grajcarek, rka, *lm.* **rki**, *m.* (*zdr.* od *Grajcar*), korkociąg, narzędzie do wyrywania korków, zatyczek; tyrbuszonik.

Grajek, jka, *lm.* **jki**, *m.* skrzypek, grający na skrzypcach. *Grajek wiejski.*

Gram, u, *lm.* **y**, *ż.* 1) waga francuska, zawierająca 16 naszych granów. 2) = *mit.* normandzki pies *Garm.*

Gramatka, i, *lm.* **i**, *ż.* farmuszka, polewka dość gęsta z wody i tartego chleba, lub z chleba, piwa i żółtka.

Graminologja, ji, *blm. ż.* (z łac.) opisanie traw.

Grammatycki, a, ie, *p.* od grammatyka, lub grammatyków.

Grammatyczka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Grammatyka*) mała grammatyka. 2)=zajmująca się grammatyką, posiadająca naukę grammatyki.

Grammatycznie, *ps.* po grammatycznemu, według grammatyki.

Grammatyczność, ści, *blm. ż.* co jest grammatyczne; ścisłość grammatyczna.

Grammatyczny, a, e, *p.* od grammatyki. *Przypisy grammatyczne. Zasady grammatyczne. Błąd grammatyczny.*

Grammatyk, a, *lm.* **cy**, *m.* uczący grammatyki, albo posiadający ją dobrze.

Grammatyka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) nauka o mówieniu i pisaniu dobrém. *Grammatyka szczególna. Grammatyka porównawcza. Grammatyka powszechna. Uczyć, nauczać grammatyki, wykładać grammatykę. Znać dobrze grammatykę.* 2)=książka zawierająca w sobie wykład prawideł grammatycznych. 3) = *prze.* klassa druga w szkołach dawniejszych, po infimie. *Promował się z infimy na grammatykę.*

Gramolić, ił, i, *scz. nd.* dłubać, końcami palców poruszać. *Po wierzchu tylko gramolim. fig.*—**Gramolić się**, *slz.* (dokąd) przez zawady się z trudnością przebierać, telepać się. *Gramolić się do urzędu, do znaczenia. fig.*

Gran, a, *lm.* **y**, *m.* 1) (z łac.) miara ciężkości. Gran ma wagę pieprzu lub ziarnka jęczmiennego. *Skrupuł zawiera w sobie granów* 20. *Klejnoty ważą się na grany i karaty. Ta sztuka złota nie doważa jednego grana, v. o jeden gran.* 2)= *mit.* rumak Zygurda w Eddzie, na którym rycerz ten wyjechał w świat z Gnytahejdu, zabrawszy z sobą skarb Fofnera, lub wykupne bogów. 3)=*ob. Graf.*

Granacie, a, *blm. n. prze.* sukno granatowe.

Granadjer, Grenadjer, a, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z fran.) żołnierz z pułku grenadjerów. *Kapitan grenadjerów. Oddział grenadjerów.*

Granadjerski, a, ie, *p.* od grenadjera, *v.* grenadjerów. *Granadjerska czapka. Kompanja granadjerska. Po granadjersku.*

Granat, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *artyl.* pocisk wojenny, rodzaj kuli, procheм napełnionéj, pękającéj później na części, różniący się od bomby tém, że jest mniejszéj średnicy i uszu nie potrzebuje; małe, co się rzucają z ręki nazywają się *ręczne. Granaty puszczać. Rzucać granaty.* 2) = rodzaj broni, jakoby obuch z puginałem wewnątrz. 3)= *mor.* żerdź na przedzie okrętu postawiona z dwoma żaglami. **Granat, u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* (Punica, *v.* Malus punica), in. **Granatowiec, Granatowe drzewo**, rodzaj drzewa, pielęgnowanego w ogrodach dla kwiatów i owoców, mian. gatunek: = *zwyczajny, v. pospolity* (P. granatum). *Granatami* zowią się też owoce tego drzewa, czyli *granatowe, v. punickie jabłka*, dawn. pod nazwą *ziarnistych jabłek, pomagranów, malogranatów* zwane. = **pospolity**, nazwa dawana roślinie: *Szafran siewny* (Crocus sativus). 2) = *min.* kamień przezroczysty, zwykle ciemno czerwonego koloru, z pomiędzy drogich kamieni najtańszy, używa się na ozdoby; największą wartość mają *granaty syryjskie; do wyrabiania* paciorek (*granatami* a mniejsze *granatkami* zwanych), służą *granaty czeskie.* 3)=kolor granatowy. *Ciemny, światły granat.* 4)= sukno koloru granatowego. 5)=*zool.* mały rak morski.

Granatczak, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Balausta), gatunek nasiennika, *v.* owocu, właściwego roślinie *Granatowi* (Punica) i wszystkim *Mirtowym*; powstaje z guzika owocowego dolnego, dla tego też opatrzony jest zawsze resztkami kielicha kwiatowego, wewnątrz mięsisty, wielokomórkowy i wielonasienny.

Granatek, tka, *lm.* **tki**, *m.* 1) *bot. ob. Szałwja łąkowa* (Salvia pratensis), roślina. 2) = *zool. ob. Kolibr, Łuszczak.* 3) = *v.* **Granatka, i**, *lm.* **i**, *ż.* drobna paciorka z granatu.

Granatnica, y, *lm.* **e**, *ż.* i **Granatjerka, i**, *lm.* **i**, *ż.* ładownica do granatów ręcznych.

Granatnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *art.* in. *Haubica*, rodzaj moździerza nieco dłuższego, a krótszego od armaty, do strzelania granatami, który kładzie się na łożach polowych, mających siodło ruchome, żeby można było nim celować o 45 stopni, gdy się go wyjmie. 2) = co granaty robi, chowa.

Granatowcowate rośliny (Granateae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 2giéj (*v. kielichokwiatowych*), ukł. De Cand.

Granatny, a, e, *p.* od granatów wojennych.

Granatowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot. v.* **Granatowe drzewo**, *ob. Granat* (Punica), drzewo.

Granatowo, *ps.* kolorem granatowym. *Granatowo ufarbować.*

Granatowy, a, e, *p.* 1) od granatów wojennych, in. *Granatny. Granatowy ogień* 2) = od drzewa granatu. *Jabłko granatowe, ob. Granat. Kwiat granatowy. Syrop granatowy. Wino granatowe.* 3)=*kamień granatowy*, podobny granatom, tylko że wielkością częstokroć pięści i głowie ludzkiéj wyrównywa. 4) = koloru brunatnego, indychowego, fjoletowy. *Sukno granatowe. Surdut granatowy.*

Granatyna, y, *blm. ż. chem.* alkoloid otrzymywany z kory *granatowca zwyczajnego, v. pospolitego* (Punica granatum).

Grand, a, *lm.* **owie**, *m.* 1) maguat hiszpański; zacnie urodzony. *Grand hiszpański pierwszej klassy.* 2) = *gorz.* naczynie przeznaczone do zbierania brzeczki odciągniętéj z kubła zatornego, także *zbiornikiem* lub *studnią zuciernią* zwane.

Grandeca, y, *lm.* **y**, *ż.* ród znakomity, dostojność grandowska. *Dumne w swojéj grandecy Hiszpany.*

Grandesa, *v* **Grandessa, y**, *lm*, **y**, *ż.* (z fran.) wielka dama, bogata dama.

Graniastka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (Aspidophoroides), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzełowatych*, piersiopłetwych, dziwogłowych. 2)=gatunek owadu.

Graniasto, *ps.* węglasto, pryzmatycznie.

Graniastodzioby, a, e, *p.* (o ptakach) mający dziób prawie czterograniasty. *Ptaki graniastodzioby, v. Alcjony*, należące do rzędu 7, według układu ornitologicznego Temminck'a, zawierają w sobie 1 rodzaje.

Graniastodziób, a, *lm.* **y**, *m* (Leptosomus), *zool.* ptak z rzędu dwuparzystopalcowych; gatunki jego: 1=*zielony* (L. viridis); 2=*rdzawy* (L. crombus).

Graniastogon, a, *lm.* **y**, *m.* (Tetragonurus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, tępogłowych.

Graniastosłup, a. *lm.* **y**, *m. mat. v.* **Pryzmat, u**, *lm.* **y**, *m.* bryła zawarta między równoległobokami i zakończona wielobokami równemi i sobie równoległemi, które się nazywają *podstawami* graniastosłupa. *Graniastosłup trójkątny, pięciokątny*, i t, d. od liczby kątów w podstawie.

Graniastosłupowy, a, e, *p.* pryzmatyczny. *Figura graniastosłupowa.*

Graniastość, ści, *lm. ści, ż.* węglastość, co ma wiele węgłów.

Graniasty, a, e, *p.* z graniami albo rogami, węglasty,

węgielny. *Figura graniasta. Ciało graniaste. Łodyga tej rośliny graniasta. Tatarka ma ziarna graniaste. Szkło graniaste, ob. Pryzma. Djament graniasty*, o wielu szlifowanych kątach. *fort. Fortyfikacja graniasta*; ta, w której zam. układów bastjonowych, używa się prostych kleszczy, formujących kąty wyskakujące i wklęsłe; wszystko jest w takowym układzie czołem i karkiem.

Granica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) kres kończący obwód jakiéj rzeczy. *Góry, rzeki, są naturalnemi granicami krajów. Rozszerzać, posunąć, ścieśnić granice. Rozszerzyć granice państwa. Przejść, przebyć granicę. Granica jest dobrze osadzona. Pozostać w swych granicach. Oznaczyć granice. Spór o granice. Na granicy. Za granicą. Ostatnie, v. najdalsze granice królestwa, ob. Kończyny. Być, v. siedzieć, v. mieszkać z kim o granicę. fig. Jego ambicji nie było granic. Przestąpił, przekroczył granice swéj władzy. Nie kładzie granic swym chęciom, żądaniom. Przekroczyć granice przyzwoitości. Zachować się, pozostać w granicach obowiązku. Naznaczyć sobie granice. Granice rozumu ludzkiego. Bez granic. Miłość bez granic. Chciwość bez granic. Ufać komu bez granic. Kochać kogo bez granic.* 2) = *za granicą*, w kraju obcym, cudzoziemskim. *Bawić, siedzieć, żyć za granicą, Dziela polskie, co się drukują za granicą. Wyjść, schronić się za granicę. Przesyłać towary za granicę. Z zagranicy.* 3) = *nlg. Granica;* ilość stała, do której zbliża się ilość zmienna, a chociaż różnica między niemi może stać się mniejszą od wszelkiéj mogącéj się pomyśleć ilości, nigdy jednak nie jest zerem.

Granicik, a, *lm.* **i,** *m. min.* gatunek ślimaczkowego marmuru, zawierającego muszle, korale, i t. p. które tworzą na nim jakby plamy; używa się do mebli; zapach ma bitumiczny lub zwierzęcy.

Granicznenie, a, *lm.* **a,** *n.* zostawanie z kim o granicę; położenie kraju sąsiednie względem drugiego. *Graniczenie z czém.*

Granicznik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) który graniczy z kim, sąsiad. 2) = do oznaczenia granic należący, mierniczy, komisarz. 3) = kopiec, kamień graniczny. 4) = *bot.* (Sticta), roślina z rzędu *Liszajców okrytoziarnowych*, działu *otwarłoowocowych*; gatunek: = *płucnik* (S. pulmonacea), rośnie na starych drzewach.

Graniczny, a, e, *p.* 1) od granicy. *Proces graniczny. Kamień graniczny.* (Hetmanów polnych w Polsce nazywano dawniéj *granicznymi*, dla tego, że obowiązani byli pilnować granic od nieprzyjaciela). 2) = sąsiedni, zostający o granicę, *ob. Pograniczny, Nadgraniczny.* 3) = *fiz. graniczny środek*, granica wysokości, w któréj może być położony środek ciężkości.

Graniczyć, ył, y, *sn. nd.* 1) stykać się granicami. *Graniczyć z kim. Francja graniczy na południe z Hiszpanją, na zachód z morzem. Ich grunta graniczą z naszemi. Prowincje graniczące z Niemcami.* 2) = *scz. nieuż.* ograniczać, granice stawiać. *Polskę graniczą Karpaty, ob. Odgraniczać, Ograniczać.* **Graniczyć się,** *stz.* ograniczać się, określać się.

Granie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czynność tego, co gra; sposób grania; gra. *Granie szulerów. Granie, v. igranie dzieci. Granie komedji.* 2) = *myś.* gonienie psów, czyli ich odzywanie się, gdy gonią zwierza. 3) = czas popędu płciowego głuszca, cietrzewia i jarząbka. 4) = głos donośny głuszca w chwilach porankowych wydawany.

Granilit, u, *lm.* **y,** *m. min.* drobno ziarnisty granit.

Granisty, *ob. Graniasty.*

Granit, u, *lm.* **y,** *m. min.* dość pospolity kamień, składający się głównie z *feldszpatu*, tudzież kwarcu i miki; nader twardy, w braku innych kamieni używający się w budownictwie, a zwykle do stawiania wszelkich pomników; granity, w których przemaga mika, są mniéj twarde i łatwo się kruszą; granit zwany *brukowcem*, dla swéj ciężkości i twardości, służy na fundamenta domów, na bruk i do robienia dróg bitych (szosse). *Kolumny z granitu. Serce ma jak z granitu, fig.* zam. twarde, nie czuje, jak granit.

Granitowy, a, e, *p.* z granitu. *Skały granitowe.*

Grankulka, i, *lm.* **i,** *ż. myś.* kula mniejsza od zwyczajnéj, a większa od loftki.

Grannawr, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Angara, znaczy upał. Inne imię jego Granwyn.

Grano, a, *lm.* **y,** *n.* 1) moneta neapolitańska = 1,03 kop. = 2,06, gr. 2) = meksykańska = 1,406 kop. = 2,812 gr, 3) = *ob. Gran.*

Granolit, u, *blm. m. min.* rodzaj kamienia do granatu podobny, krzyżowy kamień.

Granowitość, Granowity, *ob. Graniastość, Graniasty.*

Granulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *med.* formowanie się ziarnistych wysięków.

Granulizacja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Granulizowanie, a,** *lm* **a,** *n.* czynność wyrażona słowem *Granulizować.*

Granulizować, ał, uje, *scz. nd.* obracać co w ziarna, t. j. nadawać kształt ziarnisty. *Granulizować ołów na śrót.*

Granulizowanie, *ob. Granulizacja.*

Granwyn, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Grannawr.*

Grań, *ob. Gran.*

Grapa, y, *łm.* **y,** *ż.* kuchenne naczynie o trzech nogach do gotowania, z prostego lanego żelaza, *ob. Sagan.*

Grasancja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *nieuż.* zbijanie bruków, włóczenie się po bruku.

Grasant, Grassownik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* brukownik, zbijający, szlifujący bruki po nocach.

Grasować, *v.* **Grassować, ał, uje,** *scz. nd.* (z łac.) 1) na bruku w nocy się włóczyć i dokazywać. 2) = panować (o chorobach). *Febry grasowały przez całą jesień. Zaraza grasuje po kraju.*

Grat, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *prze.* sprzęt domowy. 2) *w lm.* **y, ów,** stare sprzęty, rupiecie. 3) *fig. Stary grat, rub.* stary, niedołężny człowiek; stara baba.

Gratek, tka, *lm.* **tki,** *m. prow.* cebrzyk.

Gratiam, *ob. In gratiam.*

Gratis, *ob. Gratys.*

Gratka, i, *lm.* **i,** *ż.* obrywka, prezencik,, na piwo, na szpilki. *W tym domu często się gratka zdarzy. Zdarzyła mu się gratka niedawno.*

Gratulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) życzenie, powinszowanie.

Gratulować, ał, uje, *scz. nd.* życzyć, winszować.

Graty, 1) *prow. ob. Grabki.* 2) = *ob. Grat.*

Gratyfikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) nagroda, wynagrodzenie.

Gratyfikować, ał, uje, *scz. nd.* (z łac.) wynagradzać, obdarzać.

Gratys, *ps.* (z łac.) darmo, bez płaty. *Wydano mu bilet gratys. Gratys chodzi do teatru; przen.* zam. bezkarnie. *Gratys mu to uszło.*

Gratysowy, a, e, *p.* bezpłatny.

Grawaka, i, *blm. ż. min. ob. Szaroglaz.*

Grawać, *ob. Grywać.*

Grawamina, *blm. nieod.* (z łac.) zażalenie, oskarżenie, żal.

Grawimetr, u, *lm.* **y,** *m. fiz. ob. Ciężkomierz, Areometr.*

Grawitacja, ji, *blm. ż. ob. Ciążenie* (mian. do środka ziemi).

Grażnożny, a, e, *p. prze.* grążący, przenikający, mian. nogi. *Podagra grażnożna.*

Grąbla, i, *lm.* **e,** *ż. prow.* zagon. *Sadzić ziemiaki w grąble;* tak w Krakowskiém zowią sadzenie kartofli w zagony.

Grączla, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Heliocarpus), roślina.

Grąd, u, *lm.* **y,** *m. prow.* miejsce wzniosłe i suche pośród łąk błotnistych.

Grądal, a, *lm.* **e,** *m.* chłop nieokrzesany, prostak.

Grądowy, a, e, *p.* od grądu, z grądy; rosnący na grądzie. *Siano grądowe*, in murożne, muroh.

Grądziel, a, *v. i,* *lm.* **e,** *m. v. ż.* dyszel u sochy lub pługa, z dwiema w grubszym końcu odnogami, zwykle samorodnemi, najczęściéj świerkowy.

Grądzić, *ob. Grązić.*

Grądzik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Grąd*) *leś.* wynioślejsze miejsce na łąkach lub bagnach, niekiedy drzewami porosłe.

Grąz, Grąż, ężu, *lm.* **ży,** *m.* 1) kal do ugrążnięcia, topielisko, brocko. *Kraj pełen grzęzów.* 2) = *w lm.* fusy, ustoiny. 3) = *ob. Grzęzł.*

Grązel, zli, *lm.* **zle,** *ż.* **Grędzidło, a,** *lm.* **a,** *n.* **Gręży,** *blp. U niewodu grązle*, pierścienie żelazne, na powróz dolnego niewodu nawleczone, żeby ten dobrze do ziemi grążnął.

Grązić, Grążyć, ył, y, *scz. nd. nieuż. ob. Pogrążać, Zagrążać.*

Grąznąć, Grzęznąć, ął, ie, *sn. nd.* 1) pogrążać się, tonąć w błocie, w wodzie i t. d. *Koń grąznie (w błocie) po piersi.* 2) = *fig.* zagłębiać się w czém. *Grąznąć w długach po uszy.*

Grąż, *ob. Grąz.*

Grążel, a, *lm.* **e,** *m. bot.* (Nuphar), roślina z rodziny *grzybieniowych*, (Nymphaeaceae), należąca do klassy 13éj, rzędu *jednostupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *żółty* (N. lutea) rośnie w wodach stojących, podobny do *grzybienia białego*, lecz pospolitszy, kwiaty mniejsze, żółte; *prow. Bonczewie.*

Grążyć, *ob. Grązić.*

Grdać, ał, a, *scz. nd.* (o głosie derkacza), wabić.

Grdanie, a, *lm.* **a,** *n.* głos derkacza, wabienie się jego.

Grduła, y, *lm.* **y,** *ż. prze. ob. Wiecha, Wiecheć. Grduła ze słomy.*

Grdyca, y, *lm.* **e,** *ż.* i **Grdyka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i **Grdycze, a,** *lm.* **a,** *n. prze.* 1) *an.* (cartilago thyroidea) wypukłość na krtani, posp. zwana ogryzkiem lub jabłkiem Adama. 2) = gardło, krtań.

Grecki, a, ie, *p.* od Grecji, z Grecji. *Kościół grecki. Grecki obrządek. Język grecki v. grecki. Uczyć się greckiego v. po grecku. Umieć po grecku. Mówić po grecku. Pisać po grecku. Wyspy greckie. Królestwo greckie.*

Grecyzm, u, *lm.* **y,** *m. ob. Hellenizm.*

Greczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *nieuż. ob. Greczynka.* 2) *ob. Greczycha, Gryka.*

Greczycha, y, *lm.* **y,** *ż. prow. bot. ob. Rdest gryka* (Polyganum fagopyrum) *v.* posp. *Gryka*, roślina zbożowa lub jej ziarna. *Kupił beczkę greczychy.*

Greczyn, a, *lm.* **i,** *m. ob. Grek.*

Greczynka, i, *łm.* **i,** *ż.* 1) kobiéta rodem z Grecji. 2) = rodzaj sukni kobiécéj, z materji bogatéj tureckiej, zwykle granatowego lub purpurowego koloru, z czasów Stanisława Augusta.

Greczyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) język grecki. *Uczyć, uczyć się greczyzny. Stara, dawna greczyzna. Nowa greczyzna.* 2) = greckie starożytności, pisma, zwyczaje i t. d. 3) = obrządek grecki.

Gregorjanek, nka, *łm.* **nki,** *m. prze.* 1) nowy uczeń, przyjęty niedawno do szkoły, tak nazywany, że dawni Polacy pospolicie w dzień Ś. Grzegorza synów swych do szkół oddawali. 2) = uczeń nie przykładający się do nauk. 3) = uczeń szkolny, obchodzący Gregorjanki. **Gregorjanki, nek,** *blp. ż.* święto S. Grzegorza i podówczas rozrywki uczniów szkolnych.

Gregorjański, a, ie, *p.* od Papieża Grzegorza III. *Gregorjański śpiew. Gregorjański kalendarz, ob. Kalendarz gregor. Gregorjański rok*, jest rok nowego stylu, t. j. wedle kalendarza gregorjańskiego.

Grejdjawl, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest Grannawr szalejący, lub upał bez miary. Znaczy *Przeparzacz.*

Greja, ei, *lm.* **je,** *ż. mit.* bajeczna postać w mitologji greckiéj. Perseusz, wyprawując się po łeb Meduzy, a popieran od Ateny i Hermesa, udaje się do siostr, zwanych Greje, których było trzy, a które miały jedno wspólne oko i jeden ząb. Uławia je, wylupia im oko i wyrywa ząb. Błagają go o oddanie im oka i zęba. On przyrzeka to uczynić, jeżeli wystarają się dla niego o sierp djamentowy Zeusa, którym tenże zwalczył Tyfona, a który był potrzebny do ucięcia łba Meduzie, o szyszak Aisy, robiący tego, kto go wdzieje, niewidzialnym, i o wór Poscidona, w którym można było schować ucięty łeb Meduzy. Greje powiodły Perseusza do Oread sykulskich, a wyjednawszy dlań sierp, szyszak i wór, będący zwierciadłem, otrzymały napowrót oko i ząb. Co znaczą greje? Imię ich pochodzi od greckiego wyrazu *graia*, vetula, anus. Wyobrażają trzy stare przesądy, trzymające się razem, a mające jedno oko i jeden ząb. Są niemi: stara nauka kapłańska, stary interes rządu, popierający ją i stara wiara ludowa.

Grekomanja, ji, *blm. ż.* upodobanie w greczyźnie, naśladowanie wszystkiego, co jest greckie.

Grele, *v.* **Krele, ów,** *blp. m.* rodzaj gry chłopskiéj z pałkami.

Gremjalnie, *ps. prow.* wszyscy razem, gromadnie.

Grempla, *v.* **Grępla, i,** *lm.* **e,** *ż.* szczotka drewniana do czyszczenia welny.

Gremplarka, *v.* **Grępplarka, Grempłowniczka,** *v.* **Grępłowniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobiéta grempłą robiąca.

Gremplarnia, *v.* **Grępplarnia, i,** *lm.* **ie,** *ż.* warsztat gdzie grempłują.

Gremplarz, *v.* **Grępplarz, a,** *lm.* **e,** *m. v.* **Grempłownik,** *v.* **Grępłownik, a,** *lm.* **cy,** *m.* który grempłą welnę lub sukno czesze.

Grempłować, *v.* **Grępłować, ował, uje,** *scz. nd.* grempłą welnę lub sukno czesać.

Grempłowanie, *v.* **Grępłowanie, a,** *lm.* **a,** *n.* czesanie welny lub sukna grempłą.

Grempłownia, *v.* **Grępłownia, ni,** *lm.* **nie,** *ż. ob. Gremplarnia.*

Grempłowniczka, Grempłownik, *ob. Gremplarka, Gremplarz.*

Grempłowy, *v.* **Grępłowy, a, e,** *p.* od grempli.

Grenadjer, Grenadjerski, *ob. Granadjer, Granadjerski.*

Grendel, a, *błm. m. mit.* germański bóg zły, a przeciwnik Beldera, tyle, co normandzki *Lok*, celtycki *Gwyn*, słowiański *Peklenc.*

Greszel (Groschel), moneta austrjacka = 0,7775 kop. = 1.555 gr.

Greta, y, *lm.* **y;** *ż.* (z niem.) Malgorzata, imię kobiéce.

Greżyna, *v.* **Gryżyna, y,** *blm. ż. prow.* 1) *ob. Kapusta brukiew* (Brassica napobrassica). 2) = potrawa z naci i liści téj rośliny, zwana także *Warzywkiem.*

Gręda, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* rześcia, bieg konia średni, trucht. *Grędą jechać. Grędą biedz* (o koniu).

Grędzidło, a, *lm.* **a,** *n. ob. Grązel.*

Grępla, Gremplarz, i t. p. *ob. Grempla, Gremplarz,* i t. p.

Gręz, a, *lm.* **y,** *m.* (Tetrarhynchus), *zool.* robak należący do gromady *Wewnętrznych*, płaskatych. **Gręży, ów,** *blp. m. prow.* 1) cyce u świni maciory. 2) = *ob. Grąz.*

Grimellino, *nieod.* moneta miedziana trypolitańska = około 7,5 kop. = 15 gr.

Grimmja, v. Grymmja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Strzechwa* (Grimmia), rodzaj *mchu gałęzistego.*

Griscio, *v.* **Abukepo,** *nieod.* moneta Syryjska=33,75 kop. = 2 zł. 7,5 gr.

Groat, *nieod.* (4 Penny) moneta angielska = 10 kop. = 20 gr.

Grobarka, *ob. Grabarka.*

Grobarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *ob. Grabarz.* 2) = *zool* (Silpha), owad chrząszczowaty, żyjący ścierwem, podkopując te miejsca, na których leżą.

Grobelka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Grobla*) mała grobla.

Grobelne, ego, *blm. n.* myto, cło od grobli.

Grobelny, ego, *lm.* **i,** *m.* dozorca grobli. **Grobelny,** *v.* **Groblany, a, e,** *p* od grobli.

Grobla, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) ziemia nasypana dla zatrzymania wody, albo dla przejazdu przez bagna, *ob. Tama. Grobłę usypać. Według stawu grobla, przys.* 2) = *med. ob. Międzykrocze.*

Groblany, *ob. Grobelny.*

Groblowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) robienie grobli. 2) = przygotowany materjał do grobli.

Grobnik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten, co się zajmuje urządzeniem obchodu pogrzebnego.

Grobokradzca, y, *lm.* **e,** *m. nieuż. ob. Grobownik.*

Grobowcowy, a, e, *p.* od grobowca.

Grobowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* grób, nagrobek, nagrobny pagórek; pomnik. *Wznieść grobowiec. Wzniesiono mu wspaniały grobowiec. Grobowiec cesarza Adrjana.*

Grobowisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wielki grób. 2) = cmentarz, grzebisko, pogrzebowisko.

Grobownik, a, *lm.* **cy,** *m.* co groby okrada, ryje się po grobach.

Grobowy, a, e, *p.* 1) od grobu, właściwy grobom. *Ciemność grobowa. Milczenie grobowe. Kamień grobowy. Kolumna, lampa grobowa. Położyć napis na grobowym kamieniu. fig. Aż do grobowej deski,* zam. aż do śmierci. 2) pogrzebny, ponury, żałobny. *Grobowy głos. Śpiewy grobowe.*

Grobsztyn, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) kamień grobowy.

Groch, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *bot.* a) (Pisum), roślina z rodziny *groszkowych*, *v. łupinowych* (Leguminosae), należą-

ca do klassy 17ej, rzędu 10-pręcikowego, wedl. ukł. Linneusza. Gatunki: = *zwyczajny, v. pospolity, v. swojski* (P. sativum, *v.* vulgare), łodygę ma pnącą się, liście pierzaste, zwykle trzema wąsami zakończone, kwiaty białe, purpurowe lub błękitnawe, strąki zwisłe; znana powszechnie w gospodarstwie roślina, hodująca się w rozmaitych odmianach, jako to: *groch ogrodowy, cukrowy, wielkogroch, kartowaty, v. karlik, biały, bury, v. burczak,* o kwiatach czerwonych, nasionach brunatno-upstrzonych; *kwadratowy, v. zielony,* o nasionach kwadratowych, białych lub zielonych; *warmiński, hollenderski, hiszpański, baldaszkowy (bukietowy, v. uwieńczony, v. wieńcowy)*, hodujący się zwykle dla ozdoby. = *polny, v. dziki* (P. arvense), daw. *Ględziwiec leśny*, łodygę ma niższą, szypułki 1—2 kwiatowe. b) = *tyczny*, in. *niemiecki, turecki, szablasty*, niek. *włoskim* zwany, daw. *Wielogroch, ob. Fasola pospolita* (Phaseolus vulgaris). c) = *włoski, ob. Cieciorka ogrodowa* (Cicer sativum). d) = *zajęczy, v.* = *orobek, ob. Drzewigroszek* (Orobus); = *gołębi, v. leśny* (Orobus hirsutus), gatunek *Drzewigroszka*. e) = *sybirski, ob. Akacja biała* (Robinia pseudo-acacia, *v.* sibirica). f) = *wilczy, ob. Traganek lukrecjowy* (Astragalus glycyphyllos). g) = *pruski*, niek. zam. *Soczewica* (Ervum). h) = *słoneczny*, daw. zam. *Słonecznik* (Helianthus). i) = *sowi, v. sowiazob, przez.* zam. *Bob leśny* (Faba sylvestris). 2) = *w łuskach*, zam. grochowe stręczе z ziarnem. *Łuskać groch*; dobywać ziarna ze strączy. *Mieć się jak groch przy drodze, przys.* zam. nędznie się mieć, być w takiém położeniu, że każdy łatwo krzywdzić może. 3) = *zb.* ziarna grochu. *Przedałem beczkę grochu. Pole grochem obsiane. Rzucać groch na ścianę, fig.* nadaremno mówić do kogo lub napominać. 4) = potrawa z grochu. *Groch prażony, gotowany, ob. Grochówka. Lepszy groch doma, niż w gościnie zwierzyna, przys. Groch z kapustą, fig.* zam. nieład, gmatwanina, galimatjas. *Groch z kapustą pomieszał, fig.* zam. niedorzecznie połączył (np. mówiąc) jedno z drugiém. 5) = * kwiat grochowy, upleciony w wianek, lub snopek grochowin do bryki przypięty, oznaczał, iż odmawia się córki starającemu się o nię zalotnikowi.

Grochodrzew, a, *lm.* **y,** *m. v. Grochownik, grochowe drzewo amerykańskie, Groch sybirski, bot. ob. Akacja biała* (Robinia pseudo-acacia, *v.* sibirica).

Grochot, u, *lm.* **y,** *m. prow.* stuk, łoskot, szelest (jakby sypiącego się grochu).

Grochotać, ał, ce, *v. cze, scz. nd. prow.* wydawać grochot.

Grochowaty, a, e, *p.* nakształt grochu, soczewicowaty.

Grochowiec, wca, *lm.* **y,** *m.* 1) *min.* in. *Pizolit;* ogólna nazwa minerałów, mających kształt jakby powstały z ziarnek zlepionych grochu; formują się one z ziarnek piasku, unoszonych przez ciekącą wodę i obleczonych potém współśrodkowemi powłokami, które się tworzą z ciał mineralnych, osadzających się z téjże wody, *ob. Grubowapień.* 2) = *ob. Grochodrzew, v. Groch sybirski. Grochowiec lepki* (Robinia viscosa), gatunek *Akacji.*

Grochowinowy, a, e, *p.* od grochowin. *Ługiem z grochowinowego popiołu psa parszywego smarują.*

Grochowiny, win, *blp. ż.* bieliny i strąki grochowe po zbieranym grochu. *Grochowiny krowom i owcom wyśmienitą są pastwą na zimę.*

Grochowisko, a, *lm.* **a,** *n.* rżysko grochowe, polo grochowe.

Grochownik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Grochodrzew, v. Groch sybirski.*

Grochowy, a, e, *p.* z grochu. *Grochowa mąka. Grochowa zupa. Placek grochowy. fig. Grochowy wianek. Dać komu grochowy wianek. Dostać grochowy wianek,* zam. dostać odmówną odpowiedź od panny. *Grochowe drzewo amerykańskie, bot. ob. Grochodrzew, v. Groch sybirski.*

Grochówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) potrawa z grochu, gęszcz grochowy. *Być w grochówce, albo polewce z grochu warzyć. Grochówka dobrą jest z flądrami.* 2) = *bot. ob. Ryiyca* (Manisuris), rodzaj rośliny trawiastéj.

Grocik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (*zdr.* od *Grot*), mały pocisk. 2) = pręcik wskazujący, skazówka. *Grocik na kompasie słonecznym.*

Groden, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Krodon.*

Grodenapl, u, *blm. ob. Gradynapol.*

Grodetur, u, *lm.* **y,** *m. ob. Gradytur.*

Grodka, i, *lm.* **i,** *ż.* małe ogrodzenie czego, *ob. Grodź.*

Grodowy, a, e, *p.* od grodu. *Grodowy starosta* (w dawnéj Polsce) starosta mający juryzdykcją sądową.

Grodza, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) zagrodzenie od napływu wody, ażeby nie zalała roboty, na dnie rzeki uskutecznić się mającéj. 2) = *ob. Grodź.*

Grodzianin, a, *lm* **anie,** *m.* 1) mieszkaniec grodu lub zamku. 2) = rodem z miasta Grodna.

Grodzianka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta mieszkająca w grodzie. 2) = rodem z Grodna.

Grodziciel, a, *lm.* **e,** *m* grodzę robiący, zamykający co ogrodzeniem.

Grodzić, ił, i, *scz. nd.* 1) ogradzać, zamykać ogrodzeniem. *Grodzić płotem. Miasto wałem ogradzać. Płot grodzić, ob. Ogradzać.* 2) = *fig.* tamować, przeszkadzać, *ob. Zagradzać.*

Grodzieński, a, ie, *p.* od Grodna. *Sejm Grodzieński. Ekonomja Grodzieńska należała do dóbr stołowych królewskich.*

Grodzisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) brzydki, stary gród; zamek zrujnowany, *ob. Mieścisko, Zamczysko.* 2) = plac grodowy.

Grodzki, a, ie, *p.* 1) od grodu. *Sędzia grodzki. Sąd grodzki,* t. j. sąd powiatowy pierwszéj instancji, decydujący w sprawach kryminalnych. *Akta grodzkie, v. sądu grodzkiego.* 2) = *ulica grodzka*, w Krakowie, Lublinie.

Grog, u, *blm. m.* (z ang.) napój z wody, rumu, cukru i jakiéj aromatycznéj zaprawy; rodzaj ponczu.

Grogowy syrop, sztuczny syrop, który się przyrządza gotowaniem cukru w wodzie i dodaniem do otrzymanéj cieczy pewnéj ilości rumu jamajki, wyskoku i wyciągu wanilji; syrop takowy w zmieszaniu z wodą, tworzy napój zwany *grogiem.*

Grojecznik, a, *lm* **i,** *m. bot.* (Cercis), roślina zwana także *Judaszowém drzewem*; gatunek: = *żydowskie drzewo* (C. siliquastrum).

Grok, *ob. Grog.*

Grola, i, *blm. ż. prow.* kłopot, niepokój. *Przeżyć swoją grolę.*

Grolować, ował, uje, *sn. nd. prze.* doznawać biéd, kłopotów, niepokojów.

Grom, u, *lm.* **y,** *m.* 1) huk piorunu, piorun huczący, grzmot. *Grom grzmi, v. huczy. Grom uderzył. Miciwy grom. Ciskać gromy. fig. Gromy wojenne. Gromy kościelne, gromy Watykanu. Gromy słów, v. Gromy. Rażony tém został jak gromem.* 2) = pogrom, klęska, bicz na co, zguba. *Nabuchodonozor grom mściwy Syonu.* 3) = *mit.* jedno z imion słowiańskiego boga piorunu, zwanego zwykle *Perunem.* Stryjkowski pisze: „Chrystusowi ustąpiły *Grom*, Ladon, Marzanna, Pogwizd i Ziewanna", *ob Perun.*

Gromada, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) kupa rzeczy, kupa czyli tłum ludzi. *Gromada służących. Ma gromadę łokajów. Wesoła gromada. Gromada chłopów. Gromadą,* zam. gromadno, kupami. *Gromadami. Jagiełło kazał chrzcić Litwę gromadami.* 2) = w historji naturalnéj: *klassa. Gromada zwierząt ssących. Rośliny dzielą się na gromady, rzędy, rodzaje, gatunki, odmiany.* 3) = gmina wiejska. *Zwołać gromadę. Nakazać gromadę. Odprawić gromadę. Jaki wójt, taka i gromada, przys.*

Gromadka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Gromada*). *Gromadka tańcujących, ob. Gruppa. Gromadka drzew, ob. Kępa. Modrzewnica ma listeczków gromadkami pełno.* 2) = (Oryctomys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, ślepców. Gatunki: 1 = *cebulkowa* (O. bulbivorus). 2 = *torebkowata* (O. bursarius). 3 = *Meksykańska* (O. mexicanus). 4 = *północna* (O. borealis). 5 = *Townsenda* (O. Townsendii). 6 = *czarna* (O. ater). 3) *Gromadki, prow.* zam. *Bdły* (grzyby).

Gromadna, ej, *blm. ż.* zam. liczba mnoga. *Mówić w gromadnéj,* t. j. w liczbie mnogiéj.

Gromadnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Hilara), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, wojkowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *czarna* (H. chorica). 2 = *smugowana* (H. globulipes). 3 = *brunatna* (H. cilipes). 4 = *siwa* (H. fuscipes). 5 = *czarniawa* (H. nigrina).

Gromadnie, Gromadno, *ps.* kupą, licznie. *Weszli, zbiegli się gromadnie. Ptaki te latają gromadnie. Gromadno chodzić. Gromadno,* zam. ludno.

Gromadny, a, e, *p.* kupami leżący, w kupach będący, liczny. *Wojsko gromadne. Lud gromadny. Ptaki gromadne,* t. j. kupami latające.

Gromadzenie, a, *lm.* **a,** *n.* zgromadzanie, zbieranie.

Gromadziciel, a, *lm.* **e,** *m.* który gromadzi, zbiera.

Gromadzicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która gromadzi, zbiera.

Gromadzić, ił, i, *scz. nd.* zbierać w jedno miejsce, kupić, *ob. Zgromadzać, Nagromadzać. Gromadzić materjały do budowli. Gromadzić półki. Czyniąc dobrze, najpewniejsze bogactwa gromadzisz.* = **się,** *stz.* kupić się, zbierać się, *ob. Zgromadzać się, Nagromadzać się.*

Gromadzisto, *ps. ob. Gromadno.*

Gromadzisty, a, e, *p. ob. Gromadny.*

Gromadzki, a, ie, *p.* od gromady, *v.* gminy, należący do niéj. *Las gromadzki. Gromadzkie bydło. Gromadzkie pastwisko. Gromadzka kassa.*

Gromaz, a, *blm. m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga piorunu, zwanego zwykle *Perunem.* Nadano mu miano to z powodu, iż *grom ma, ob. Perun.*

Gromca, y, *lm.* **e, m.** 1) gromiciel, gromiący, piorunujący. *Gromca najwyższy, ob. Jowisz.* 2) = pogromca, wojownik. *Dżengischan ów sławny gromca wschodnich krajów.*

Gromian, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Xylocarpus), roślina.

Gromiciel, a, *lm.* **e,** *m. ob. Grzdal.*

Grondy, ów, *blm. m.* 1) *myś.* las iglasty starodrzewny, obrzednio rosnący, do którego sarny w jesieni wynoszą się, i gdzie sarnę opodal dostrzedz można. 2) = *v* **Grzędy,** *leś.* kępy lasów na gruncie mniéj więcéj wyniosłym, w pośród obszernych bagien lub łąk.

Gronlak, a, *lm.* **a,** *n. m. med.* (staphyloma) choroba oka, kiedy się na rogówce jakby gronko jakie znajduje.

Gronik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *bot.* (Botrytis), rodzaj włóknistego grzyba; gatunek: = *modrawy*, rośnie na grzybach i owocach gnijących, składa się z rozesłanych, splecionych kosmków. 2) = *prow.* (u Podhalan) wierzchołek. *Nic nie robią tylko pasą, Na groniki wybiegają.*

Gronisko, a, *lm.* **a,** *n.* pęk jagód, *ob. Grono.*

Gronisty, Gronorodny, a, e, *p.* pełen gron jagodowych, *v.* na podobieństwo jagód. *Gronisty drogi kamień, ob. Gronowiec, Gronista dymna zużel.*

Gronko, a, *lm.* **i,** *n. zdr.* od *Grono.*

Gronkowy, a, e, *p.* mający gronka, w kształcie gronek. *Gronkowa paproć, bot.* (Onoclea), roślina zwana in. *Żyłową.*

Grono, a, *lm.* **a,** *n* 1) pęk jagód na jednym sosniku razem rosnących. *Grono winne, ob. Winogron. Grono porzyczkowe, kalinowe, błuszczowe.* 2) = *fig.* zbiór, wybór, dobrane towarzystwo, czoło. *Małe grono przyjaciół. Trzeba go przyjąć do naszego grona, trzeba go wyrzucić z naszego grona. Sławne, świetne, uczone grono. Ktoś z grona naszego. Wesołe grono.* 3) = *art. Grono u armaty,* gałka metaliczna, przylana do dna armaty, t. j. do tylnéj jéj części. 4) = *bot.* (Racemus), odmiana kwiatostanu, kiedy na ogólnéj szypułce, szypułki szczególne z kwiatami są osadzone i z różnych wyrastają punktów, *np.* w berberysie, porzeczce. **Grono morskie,** *bot. ob. Gronodrzew,* roślina.

Gronodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Coccoloba), roślina, zwana także *Morskiém gronem, Rozdestnicą.*

Grononośny, a, e, *p.* noszący, *v.* rodzący grona. *Grononośny Bachus, ob. Gronisty.*

Gronorodny, *ob. Gronisty.*

Gronorost, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Sargassum), in. *Morzypło,* rodzaj *wodorostu morszczynowego,* o listowiu łodygowatém, rozgałęzioném, koloru rudego, po wyschnięciu ciasawo-czarnego; gatunki: = *pospolity* (S. vulgare, *v.* salicifolium), rośnie w tak ogromnych massach w morzach cieplych klimatów, iż tworzy wyspy do 150 mil morskich rozległe, *morzami gronostowemi* zwane; dość zwykły w morzu Atlant. i Adrjat. około Wenecji; używa się do otrzymywania jodu i *sody wareku* zwanéj *kelpem;* w Hiszpanji zaprawny octem służy do ostrych przypraw lub za sałatę; dostarcza téż wielkie massy nawozu; = *jagodowaty* (S. baccíferum), rośnie z poprzedzającym i zarówno z nim używany.

Gronostaj, Hronostaj, Hornostaj, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *zool.* zwierzę, większe cokolwiek od łasicy pospolitéj, krótkim białym włosem pokryte, ogon ma od połowy do końca czarny (Mustella erminea). *Gronostaje znajdują się w Szwecji, Rossji i Polsce, ob. Łaska.* 2) **Gronostaje, ów,**

żniaj od boga Gromowita, jest imię polskie ze starych czasów.

Gromot, Gromotny, *ob. Łoskot, Łoskotny.*

Gromowit, a, *blm. m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga piorunu, zwanego zwykle *Perunem.* W Bartolda dziejach wyczytuje się, że w Serbji Perun miał imię *Gromowita.* Jest to tedy *gromiący Wit,* lub Słońce, piorunem zbrojne. Swantewit zatém równa się *Ormuzdowi,* a Gromowit *Mitrasowi, ob Perun, Wit.*

Gromowładca, y, *lm.* **y,** *m.* gromem władający, gromobójca. *Jowisz gromowładca.*

Gromowładczyna, y, *lm.* **e,** *ż.* władnąca gromem. *Gromowładczyna Junona.*

Gromowładny, Gromowłady, a, e, *p.* gromem, lub piorunem ciskający, piorunowładny. *Gromowładny Jowisz. Ojciec gromowłady,* zam. Jowisz.

Gromowód, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* konduktor gromowy, *ob. Konduktor.*

Gromowy, a, e, *p.* 1) od gromu. *Ogień gromowy.* 2) *bot. Gromowy korzeń, v. Gromowe ziele,* dawn. nazwa *Szparagu zwyczajnego* (Sparagus officinalis), na trawiastych pagórkach rosnącego.

Gromówki, wek, *blm. ż. ob. Gromowy korzeń.*

Grondal, a, *lm.* **e,** *m. ob. Grądal.*

Grondy, ów, *blm. m.* 1) *myś.* las iglasty starodrzewny, obrzednio rosnący, do którego sarny w jesieni wynoszą się, i gdzie sarnę opodal dostrzedz można. 2) = *v* **Grzędy,** *leś.* kępy lasów na gruncie mniéj więcéj wyniosłym, w pośród obszernych bagien lub łąk.

Gronlak, a, *lm.* **a,** *n. m. med.* (staphyloma) choroba oka, kiedy się na rogówce jakby gronko jakie znajduje.

Gronik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *bot.* (Botrytis), rodzaj włóknistego grzyba; gatunek: = *modrawy*, rośnie na grzybach i owocach gnijących, składa się z rozesłanych, splecionych kosmków. 2) = *prow.* (u Podhalan) wierzchołek. *Nic nie robią tylko pasą, Na groniki wybiegają.*

Gronisko, a, *lm.* **a,** *n.* pęk jagód, *ob. Grono.*

Gronisty, Gronorodny, a, e, *p.* pełen gron jagodowych, *v.* na podobieństwo jagód. *Gronisty drogi kamień, ob. Gronowiec, Gronista dymna zużel.*

Gronko, a, *lm.* **i,** *n. zdr.* od *Grono.*

Gronkowy, a, e, *p.* mający gronka, w kształcie gronek. *Gronkowa paproć, bot.* (Onoclea), roślina zwana in. *Żyłową.*

Grono, a, *lm.* **a,** *n* 1) pęk jagód na jednym sosniku razem rosnących. *Grono winne, ob. Winogron. Grono porzyczkowe, kalinowe, błuszczowe.* 2) = *fig.* zbiór, wybór, dobrane towarzystwo, czoło. *Małe grono przyjaciół. Trzeba go przyjąć do naszego grona, trzeba go wyrzucić z naszego grona. Sławne, świetne, uczone grono. Ktoś z grona naszego. Wesołe grono.* 3) = *art. Grono u armaty,* gałka metaliczna, przylana do dna armaty, t. j. do tylnéj jéj części. 4) = *bot.* (Racemus), odmiana kwiatostanu, kiedy na ogólnéj szypulce, szypułki szczególne z kwiatami są osadzone i z różnych wyrastają punktów, *np.* w berberysie, porzeczce. **Grono morskie,** *bot. ob. Gronodrzew,* roślina.

Gronodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Coccoloba), roślina, zwana także *Morskiém gronem, Rozdestnicą.*

Grononośny, a, e, *p.* noszący, *v.* rodzący grona. *Grononośny Bachus, ob. Gronisty.*

Gronorodny, *ob. Gronisty.*

Gronorost, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Sargassum), in. *Morzypło,* rodzaj *wodorostu morszczynowego,* o listowiu łodygowatém, rozgałęzioném, koloru rudego, po wyschnięciu ciasawo-czarnego; gatunki: = *pospolity* (S. vulgare, *v.* salicifolium), rośnie w tak ogromnych massach w morzach cieplych klimatów, iż tworzy wyspy do 150 mil morskich rozległe, *morzami gronostowemi* zwane; dość zwykły w morzu Atlant. i Adrjat. około Wenecji; używa się do otrzymywania jodu i *sody wareku* zwanéj *kelpem;* w Hiszpanji zaprawny octem służy do ostrych przypraw lub za sałatę; dostarcza téż wielkie massy nawozu; = *jagodowaty* (S. baccíferum), rośnie z poprzedzającym i zarówno z nim używany.

Gronostaj, Hronostaj, Hornostaj, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *zool.* zwierzę, większe cokolwiek od łasicy pospolitéj, krótkim białym włosem pokryte, ogon ma od połowy do końca czarny (Mustella erminea). *Gronostaje znajdują się w Szwecji, Rossji i Polsce, ob. Łaska.* 2) **Gronostaje, ów,**

blp. m. skórka, futro gronostajowe. *Suknia podbita gronostajami. Płaszcz podszyty gronostajami.*

Gronostajowy, Hronostajowy, Hornostajowy, a, e, p. z gronostaju, podszyty gronostajami. *Futro gronostajowe.*

Gronowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) *min.* in. *Botrjolit,* minerał, składający się z boranu i krzemianu wapna, tudzież wody. 2)=*bot.* (Botrychium), rodzaj *języcznikowéj paproci;* gatunki: = *pospolity, v. pierzasty* (B. lunaria), łodygę ma kilkocalową, opatrzoną jedném pierzastém listowiem; dawniéj pod nazwą *ziela podejrzonowego* (Herba lunaria, *v.* Lunaria botritidos), używał się na wrzody i rany; odmiana o listowiach troisto 2 razy pierzastych, zowie się = *rutowym* (B. rutaceum); = *wirginski* (B. virgineum), łodygę ma łokciową, opatrzoną jedném, bladozielonem liczno-pierzastém listowiem; = *świniowszowy* (B. cicutarium), rośnie w Ind. Zach., gdzie jest środkiem na rany od wężów jadowitych.

Gronowiny, win, *blp. ż. nieuż.* gronisko. *Sok z gronowin, ob. Grono, Gronowisko.*

Gronowity, a, e, p. nakształt grona, podobny do grona.

Gronowy, a, e, p. od grona. *Szypułka gronowa. Gronowe kartacze,* rodzaj artyl. pocisku, złożony z wielu kul ołowianych, albo żelaznych, później pękających.

Groń, ia, *lm.* **ie,** *m. prow.* (u Podhalan.) wierzch.

Grończa, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Botryanthus), roślina z rodziny *Złotogłowowatych* (Asphodelaceae); gatun.: = *pospolita* (B. vulgaris), zwana także *Szafirkiem drobnoliściem,* kwiaty ma bezwonne, zwykle błękitne lub białe, niek. różowe.

Grossetto, *nieod.* moneta raguzańska=1,5 kop.=3 gr.

Grossular, u, *lm.* **y,** *m. min.* gatunek *granatu,* zwany *granatem agrestnikiem;* składa się głównie z bezwodnego krzemianu glinki i wapna.

Grosz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łac.) 1) pierwsza moneta grubsza, po blaszkowatych brakteatach i denarkach, bita najpierwiéj od r. 1210, w mieście Tours we Francji, stąd pierwsze grosze zowią się *turońskiemi* (Grossi turronenses, fr. Tournois); król czeski Wacław II r. 1296, zaczął na ich wzór wybijać *grosze pragskie* (Grossi pragenses), i wprowadził je do Polski. Wewnętrzna ich wartość wynosiła 43 gr. Potém Kazimierz W. w r. 1333 wybijał *grosze szerokie krakowskie,* wartości mało co mniejszéj od pragskich. Grosz za Władysława Jagiełły wart był tylko 30 gr., za Zygmunta I, 11 gr., za Zygmunta III r. 1620. 5 gr., za Jana Kazimierza 2 i pół gr. Stanisław August zmienił stopę menniczną i zaczął wybijać po 4 srebrne grosze na złoty a po 30 miedzianych: a) = *turońskí;* dawna moneta francuska srebrna = 21 kop. *v.* 1 zł. gr. 12. b) *czeski, v. szeroki,* dawna moneta polska srebrna, =20 kop. *v.* 1 zł. 10 gr. c) = *czeski, v. pragski,* dawna moneta czeska =15 kop. *v.* 1 zł. d) *litewski,* do Zygmunta Augusta miał 10 pieniędzy, *v.* denarów. Wartość wewnętrzna jego była o jedną czwartą część większa od współczesnych polskich. Grosze litewskie nazywano *groszami płaskiemi.* e) teraźniejszy *polski,* miedziany =3 szel. f) = *pruski, węgierski* =2 gr. g) = *rossyjski* =1 kop. *v.* 2 gr. h) = *austrjacki* (3 grajcary) = 3 kop = 6 gr. i) = *srebrny* (srebrnik) = 3,75 k. = 7,5 gr. k) = *srebrny pruski* = 6 gr. l) = *saski* = 6 gr. m) = *dobry pruski* = 15 gr. 2) = mały pieniądz, halerz, maleństwo, fraszka. *Nie ma grosza przy duszy. To i grosza nie warto. I groszabym za to nie dał, że tak jest. Nie ma rozumu i za grosz.* 3) = *fig.* pieniądze, majątek. *Mieć grosz, zebrać znaczny grosz. Gotowy grosz. Żyć z grosza. Zbijać grosze Zbierać grosz do grosza. Na groszu grosz zarabiać. Łakomy na grosz. Nieutrzyma, v. nie uchowa grosza. Grosz publiczny.*

Groszaczek, czka, *lm.* **czki,** *m. zdr.* od *Groszak.*

Groszak, a, *lm.* **i,** *m.* moneta miedziana grosz.

Groszeczek, czka, *lm.* **czki,** *m. ob. Dolik* (Dolichos), roślina.

Groszek, szku, *lm.* **szki,** *m.* 1) *zdr.* od *Groch;* młody zielony groch. *Lepszy groszyk niż groszek, przys.* 2) = *bot. ob. Lcdźwian* (Lathyrus), roślina. 3) = *syberyjski, bot. ob. Akacja* (Robinia). 4) = *zajęczy, bot. ob. Wyka pastewna* (Vicia sativa). 5) = *v.* **Groszeczek,** *ob. Dolik* (Dolichos), roślina.

Groszkownica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Seabania), roślina zwana in. *Skorośnicą.*

Groszkowy, *v.* **Łupinowy, a, e,** *p. bot.* (Leguminosus), mówi się o całéj familji roślin, mających owoc zwany *łupiną* (legumen); familja ta należy do klassy 11éj ukł. Juss. (Peripetalia) roślin *dwulistkowych.*

Groszowy, a, e, *p.* od grosza. *Książka groszowa, v. za grosz. Żołnierz groszowy,* t. j. płatny, pieniężny. *Tytuł groszowy,* t. j. za pieniądze.

Groszówka, i, *lm.* **i,** *ż.* moneta miedziana, grosz.

Groszyk, *v.* **Grosik, a,** *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Grosz*), grosz lub inna jaka moneta. *Mile groszyki! Uprosił sobie groszyk jeden.*

Groszyna, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Groszysko, a,** *lm.* **a,** *n.* (od *Groch*), wielki groch.

Grot, u, *lm.* **y,** *m.* 1) żelezce strzały, kopji, włóczni. *Grota złotego szłych nieodbity, fig.* 2) = rodzaj włóczni, pocisku, *ob. Glewja.* 3) = *fig.* raz, cios. *Ciskać groty.* 4) = znak, chorągiew', sztandar. *Grot wystawiony, v. złożony,* zam. chorągiew' rozwinięta, zwinięta. 5) = *bot. ob. Paprotka paprotnica* (Aspidium lonchitis), roślina. 6) *Groty* (herb); trzy groty szare w polu żółtém, blisko siebie do góry końcami obrócone. 7) = *v.* **Groot,** moneta: a) bremeńska = 1,166 kop. = 2,33 gr.; b) = flamandzka 1,479 kop. = 2,858 gr. c) = oldenburgska = 1,25 kop. 2,5 gr. 8) = *an. Grot serca;* koniec serca ostry.

Grota, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (z fran.) chłodnik murowany, jaskinia. *Przy wejściu do groty. W głębi groty.* 2) = *prow.* pewien rodzaj kosy do koszenia jarzyny.

Grotowy, a, e, *p.* 1) od groty. 2) = od grotu.

Grotuna, y, *lm.* **y,** *ż. or.* próżne miejsce między jedną a drugą sztuką drzewa wzdłuż całéj plenicy, albo też próżne miejsce w szychcie drzewa złożonego na brzegu.

Grotyna, y, *lm.* **y,** *ż.* bal służący na pomost do promu, położony na wierzchu wręgów.

Growalny, *v.* **Grywalny, a, e,** *p. nieuż.* od gry; do gry używany lub mogący się użyć.

Groza, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) strach z wzdryganiem; przestrach, zgroza. *Uszom groza od lwich ryków. O tych okrucieństwach aż groza wspomnieć, ob. Zgroza.* 2) = groźna karność, srogość, rygor. *Trzymać kogo w grozie. Nie ma wojska bez grozy. Zaburzone pospólstwo grozą samą łatwo uspokoisz.* **Groza;* wola na serjo (pochodzi od *grozić*). Przykład: *Gdy to uczynisz, doznasz całéj grozy praw. I objawił mu to ze wszystką woli swéj grozą.*

Grozbota, y, *lm.* **y,** *ż. prze.* gatunek koronek. *Na kornetach robione grozboty.*

Groziciel, a, *lm.* **e,** *m.* który grozi, odkazuje się.

Grozicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która grozi, odkazuje się.

Grozić, ił, i, *scz. nd.* odgrażać się, odkazywać się, straszyć karą lub wyrządzeniem czego złego. *Grozić komu. Grozić komu ręką, laską. Stan powietrza grozi nam burzą. Niezgody panujące w tym kraju grożą nam krwawą wojną. Uszedł niebezpieczeństwa, które mu groziło, ob. Zagrażać.* = **się,** *stz. nd ob. Odgrażać się.*

Groźba, y, *lm.* **y,** *ż.* pogróżka, przegrażanie się. *Daremna, próżna groźba. Groźny się twéj nie boję.*

Groźliwie, *ps. ob. Groźnie.*

Groźliwość, *ob. Groźność.*

Groźliwy, a, e, *p. ob. Groźny.*

Groźnić, ił, i, *scz. nd. prow.* zawalać, zasypywać (np. przejście jakie).

Groźnie, Groźno, *ps.* sposobem groźnym, z groźbą; straszliwie.

Groźność, ści, *blm. ż.* sposób grożący; surowość, straszliwość.

Groźny, a, e, *p.* 1) grozę sprawujący, grożący, straszący; straszliwy. *Twarz groźna. Groźne słowa. Spojrzenie groźne, okrzyki, v. wrzaski groźne. Groźnym głosem. Groźny list. Groźna postawa. Groźna, v. groźliwa przepowiednia. Groźna, v. groźliwa przyszłość. Groźne, v. groźliwe morze.* 2) = surowy, srogi. *Groźny dowódzca. Groźna pani.*

Groźnomówny, a, e, *p.* strasznomówny; którego mowa jest groźną.

Groźnorogi, a, ie, *p.* rogami straszący. *Groźnorogie woły.*

Grożenie, a, *lm.* **a,** *n.* odgrażanie się, odkazywanie się.

Grób, obu, *lm.* **oby,** *m.* loch w ziemi zrobiony do chowania zmarłego, miejsce pokładu ciała umarłego. *Rodzina ta ma (swój) grób na tym a tym cmentarzu. W Krakowie*

są groby Królów polskich. Wykopać grób. Grób wykuty w skale. Złożyć ciało do grobu. Ponieść do grobu. Płakać nad czyim grobem. Grób Pański, t. j. Boży grób, Jezusa. *fig. Jedną nogą być już w grobie,* t. j. być bliskim śmierci. *Grób sobie kopać. Stać nad grobem. Groby pobielane. Będę ci wierną do grobu,* zam. do samej śmierci. *Ta choroba, to zmartwienie zaprowadzi, wpędzi go do grobu. Być w grobie. Wygląda, jakby z grobu wstał. Należysz się, v. odpocznieszw grobie, przys. Zakołatać do grobu. Bliskim być grobu. Grób znaleźć w morzu. Za grobem. w lm.* **Groby, ów,** pomniki, grobowce *Groby;* ubranie po kościołach katolickich, naśladujące grób Chrystusa, w Wielki Piątek i Wielką Sobotę *Obchodzić groby.*

Gród, odu, *lm.* **ody,** *m.* 1) miasto, wielkie miasto. 2) = zamek, twierdza. 3) = *prze.* sądowe miejsce szlacheckie. Starostowie w zamkach królewskich (*grodach*), powierzoną mieli dawniéj władzę sądzenia niektórych spraw, stąd: *Pozwać kogo do grodu. Zapisać w grodzie.* 4) = niegdyś sąd kryminalny pierwszéj instancji na Litwie, *ob. Grodzki sąd.*

Gródek, dka, *lm.* **dki,** *m.* (*zdr.* od *Gród*), mały zamek, kasztel.

Gródź, dzi, *lm.* **dzie,** *ż.* **Grodza, Grodka.** 1) ogrodzenie, zagroda; łąka ogrodzona. *W grodzy wrzeszczą jagnięta.* 2) = cmentarz; stąd przysłowie ludowe, naśladujące niby głos wołającego puszczyka: *Pójdź, pójdź, na księżą gródź!* t. j. umrzyj. 3) = *v.* **Gródźba, y,** *blm. ż.* materjał drzewny do grodzenia, t. j. chrust i kołki.

Gruba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze.* dół, loch, ziemianka do chowania ziół, win, owoców. 2) = otwór pieca. 3) = *prow.* zagon, grzęda.

Grubarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Grabarka.* 2) = *nieuż.* grzebanie, chowanie zmarłych.

Grubarski, a, ie, *p.* od grubarza, *ob. Grabarski.*

Grubarz, *ob. Grabarz.*

Grubas, a, *lm.* **y,** *m. posp.* niezgrabjasz.

Grubaszny, a, e, *p. posp.* grubowaty, grubawy, gruby. *Te nici takie grubaszne.* (Stąd się utworzyło *Rubaszny*).

Grubawo, *ps.* nieco grubo. *Grubawo wyglądać. fig.* nieco po grubjańsku, po prostacku.

Grubawy, a, e, *p.* nieco gruby. *fig.* nieco grubjański, prostacki.

Grubić, ił, i, *scz. nd.* grubszym czynić.

Grubieć, *v.* **Grubowacieć, ał, eje,** *sn. nd.* 1) mężnieć, grubszym się stawać; tyć. *Jakże grubiejesz, mój panie!* 2) = *fig.* dzikszym się stawać. *W obyczajach co raz grubieje.*

Grubiej, *ps. st. w.* od *Grubo.*

Grubień, nia, *lm.* **nie,** *m zool. ob. Zbrojnogrzbiet.*

Grubija, Grubijan, *v.* **Grubijanin, Grubijanka, Grubijański, Grubijaństwo,** *ob. Grubja, Grubjan,* i t. d.

Grubinia, i, *blm. ż. prow. posp.* zam. grubość.

Grubita, y, *blm. ż. mit.* litewska Dewa, pani zielna, lub Flora. Nowożeńcy tak modlił się do niéj: „Daj kwiecia, daj Grubito, ażeby uwić z niego wianeczki piękne! Daj święte podarki twoje, bym zaślubienicy swéj przyozdobił warkocze!" *ob. Pergrubja.*

Grubja, ji, *lm* **je,** *ż. ob. Grubosz* (Crassula), roślina.

Grubjan, *v.* **Grubjanin, a,** *lm* **nie,** *m.* nieokrzesaniec, mazgaj, prostak, nieobyczajny, parafjanin, gbur.

Grubjanić, ił, i, *sn. nd.* postępować względem kogo sposobem grubjańskim. *Niech nie grubjani, a nikt nad nim pastwić się nie będzie.*

Grubjanka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta lub panna nieokrzesana, prostaczka.

Grubjański, a, ie, *p.* prostacki, niezgrabny, chłopski, gburski. *Grubjańska odpowiedź. Grubjańskie ułożenie.*

Grubjańsko, *ps.* po grubjańsku. *Odpowiedzieć, obejść się z kim grubiańsko.*

Grubjaństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) prostactwo, gburowatość. *W onych czasach nieświadomości i grubjaństwa. Grubjaństwo obyczajów. Grubjaństwem jest mówić w ten sposób. Co za grubjaństwo tego człowieka!* 2) = mowa grubjańska, słowa niegrzeczne, ubliżające. *Powiedzieć komu grubjaństwo. Nagadał mu grubjaństw.*

Grubo, *ps.* 1) miąższo, nie cienko. *Grubo co pokrajać. Pieprz grubo tłuczony. Grubo wygląda w téj sukni.* 2) = wiele, znacznie. *Grubo wygrać. Grubo stawiać. Grubo grać.* 3) = szeroko. *Grubo na palec.* 4) = bardzo, ciężko. *Grubo się mylić. Grubo kogo oszukać. Grubo kogo obrazić. Z grubа,* zam. po grubjańsku. *Z grubsza, ob. Gruby.*

Grubobrzuchy, a, e, *p.* o grubym brzuchu, *ob. Brzuchaty.*

Grubodziób, a, *lm.* **y,** *m. zool.* ptak ziarnojad, wielkości drozda (Loxica coccothraustus).

Grubogęby, a, e, *p.* gęby grubéj.

Grubogłowy, a, e, *p. zool.* mający grubą głowę. *Grubogłowe ryby.*

Grubokla, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Rhizobolus), roślina.

Grubokłowate rośliny (Rhizobolеae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Grubokos, a, *lm.* **y,** *m.* (Myiophoneus), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *lśniący* (M. metallicus). 2 = *szafirek* (M. glaucinus).

Grubokości, a, ie, *p.* kości grubych.

Grubomówność, ści, *blm. ż.* mowa nieokrzesana, grubjańska, prostacka.

Grubomówny, a, e, *p.* mówiący nieokrzesanie, po grubjańsku.

Grubonogi, a, ie, *p.* nóg grubych.

Grubopłetw, a, *lm.* **y,** *m.* (Pimelepterus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, listkowatych.

Gruboskórzec, rca, *lm.* **rce,** *m.* (Pachidermis), *zool.* zwierzę grubo-skórne. *Olbrzymie i ociężałe postawy tak nazwanych gruboskórców.*

Grubosz, a, *lm.* **e,** *m. bot.* 1) in. *Grubja* (Crassula), roślina bł. niek. *Tłustoszem* zwana; gatunek: = *sierpowaty* (C. falcata). 2) = (Colosanthes), roślina.

Guboszka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* 1) (Melacothrix), zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych,* myszkowatych. Gatunki: 1 = *białoogoniasta* (M. albicaudata). 2 = *właściwa* (M typica). 2) = (Lipara), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* muchowatych; gatunek jeden: = *szara* (L. lucens).

Gruboszowate, *v.* **Gruboszowe rośliny** (Crassulaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*), układu De Cand.

Grubość, ści, *blm. ż.* 1) miąższość, objętość; *mat.* przymiot figury, mającéj wysokość mniejszą od szerokości. *Grubość osoby, drzewa. Kolumna ta nie jest dosyć wysoka na swoją grubość. Pręt grubości małego palca. Mur ten ma tyle a tyle stóp grubości. Grubość głosu.* 2) = *fig.* nieobyczajność, gburowatość, prostactwo. *Grubość ludu barbarzyńskiego. Grubość obyczajów. Grubość mowy.* 3) = niesubtelność, niedelikatność. *Grubość rysów czyni fizjonomję pospolitą.* 4) = ciężkość, ważność. *Grubość błędu, pomyłki.*

Grubowapień, nia, *lm.* **nie,** *m. min.* wapień ziarnisty w postaci skały, składającéj się z ziarn różnéj wielkości i różnego kształtu.

Grubowarg, a, *lm* **i,** *m.* (Labeo), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* brzuchopłetwych, karpiowatych.

Grubowato, Grubowaty, *ob. Grubawo, Grubawy.*

Gruboząb, ęba, *lm.* **ęby,** *m.* (Caelodon), *zool.* rodzaj już nie istniejący zwierząt ssących, z rzędu *Szczerbatych.*

Gruboziarnisty, a, e, *p.* ziarn grubych.

Grubryn, u, *lm.* **y,** *m prze* gatunek materji jedwabnéj. *Grubryn turecki. Grubryn niemiecki.*

Grubsz, *ps.* w tém wyrażeniu: *W grubsz,* zam. w grubość. *Chmury w grubsz mogą być na* 100 *stóp. Z grubsza, ob. Gruby.*

Grubszość, ści, *blm. ż.* grubość lub miąższość większa. *fig.* grubjaństwo większe.

Gruby, a, e, *p. st. w.* **Grubszy.** 1) miąższy, znacznéj objętości. *Gruby człowiek. Tłusty i gruby Gruba ręka, gruba noga. Gruby brzuch. Gruby tom in folio. Gruby powróz. Mur gruby na tyle a tyle stóp. Deska dwa cale gruba. Z grubego, z grubszego, v. z grubsza co obrobić.* 2) = nie cienki, nie delikatny. *Grube nici. Grube płótno. Grube sukno. Gruby chleb. Gruba odzież. Grube rysy twarzy. Gruba mgła. Gruba ciemność.* 3) = *fig.* grubjański, nieokrzesany, prostacki. *Przyszło pomiędzy nimi do grubych słów. Gruby głos. Gruby żart. Lud gruby. Grube obycza-*

je. Gruba mowa. 4) = ciężki, ważny. *Gruby błąd. Gruba omyłka.* 5) *or. Gruba woda*, zam. głęboka woda. 6) = *myś. Gruba zwierzyna, v. gruby zwierz;* ogólna nazwa żubra, łosia, jelenia. 7) = płód noszący. *Ubił wilczycę grubą.*

Gruca, y, *lm.* **e,** *ż* 1) owies lub orkisz, otłukany z łupiny i potłuczony. *Gruca owsiana, jęczmienna, ob. Kasza, Krupy.* 2) = polewka z owsa warzona, owsianka. 3) = *prow.* kora drzewna.

Gruchacz, a, *lm.* **e, m.** 1) (Psophia), *zool.* ptak z rzędu *Alektorów, v. Kurodziobych*; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *Taratan* (P. crepitans). 2) = nazwa dawana niek. gołębiowi.

Gruchać, ał, a, *scz. nd. ob. dk. Gruchnąć.* 1) głos, jak gołębie wydawać. *Gołębie i turkawki gruchają. fig. Gruchać koło kochanki, v. przy kochance.* 2) = *mys.* (o czarnéj zwierzynie) głos wydawać.

Gruchanie, a, *lm.* **a,** *n.* głos gołębia.

Gruchatka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Crotataria), roślina zwana także *Klekotnicą.*

Gruchawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* turkawka, trukawka, zwykle synogarlicą zwana. 2) = gruchotka, grzechotka, *ob. Grzechotka.*

Gruchnąć, ął, ie, *sn. dk. ob. nd. Gruchać.* 1) odgłos wydawać, dać się słyszeć, zabrzmieć, odezwać się. *Sława jego gruchnęła po świecie. Wieść gruchnęła, v. nieos. Gruchnęło.* 2) = runąć, uderzyć się. *Gruchnąć na ziemię. Gruchnąć głową o ścianę.* 3) = *kogo, prow.* uderzyć. *Gruchnąć kogo w papę, ob. Palnąć.*

Gruchot, u, *lm.* **y,** *m.* łoskot, szelest, chrząst, *ob. Grochot.*

Gruchotać, otał, oce, *v* **ocze,** 1) *sn. nd.* a) głos trąbki wydawać, gruchać. b) = łoskot wydawać, turkotać. *Po bruku wóz gruchoce.* c) = trzeszczéć. *Kości mu w barkach gruchotały.* d) = grzechotać. *Gruchotać czém.* 2) = *scz. nd.* trzaskać, łamać co z trzaskiem. *Przypadł doń z kijem i gruchoce mu kości.* = **się,** *złz. nd.* łamać się z łoskotem, kruszyć się. *Okręt gruchoce się o skały.*

Gruchotanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Gruchanie.* 2) = *ob. Łamanie*, mian. z trzaskiem (np. kości).

Gruchotka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Grzechotka.* 2) = *ob. Gruchatka.*

Gruczlin, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Barosma), roślina.

Gruczoł, Gruzoł, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Gruczołek, Gruzołek, łka,** *lm.* **łki,** *m.* 1) *an.* narzędzie (organ) miękkie w ciele zwierzęcém, służące do wydzielania rozmaitych płynów, i mające odpowiednią przeznaczeniu swemu budowę i t. d. *Gruczołek łzawy* (glandula lacrymalis). *Gruczołek ślinny. Gruczołki skórne v. jaglane. Gruczoł grdykowy* (glandula thyroidea), gruczoł leżący na przodzie gardła. *Gruczoł krokowy* (gland. prostata), gruczoł obejmujący kanał moczowy tuż przy jego zaczęciu, znajdujący się tylko u mężczyzn. *Gruczołki* (cryptae) maleńkie gruczoły znajdujące się w powłokach ciała. *Nauka o gruczołkach* (Adenologja). 2) = guz, guzik, nabrzmiałość. 3) = *w lm. ob. Skrofuły.* 4) = *w lm.* **y, ów,** *też.* korzenie boczne u drzew z sobą zrosłe, trudne do wydobycia z ziemi.

Gruczoła, y, *blm. m. mit.* syn Chłoptasa, a ojciec Rudka, jeden z duchów piekła słowiańskiego, odnoszący się do rodu Marchorta.

Gruczołkowaty, a, e, *p.* pełen gruczołków. *Błona gruczołkowata.*

Gruczułkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Adenanthera), roślina zwana także *Masielinią.*

Gruczołkowy, a, e, *p.* od gruczołów. *Naczynia gruczołkowe.*

Gruczołowatość, ści, *blm. ż.* 1) obfitość gruczołów. 2) = *ob. Zołzy.*

Grud, u, *blm. m. nieuż.* cząstki sypkie krzemienne, piasek.

Gruda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) kawał, bryła. *Gruda śniegu.* 2) = *zb.* błoto drożne zamarzłe, trzęska droga. *Ostatni mróz grudy narobił. fig. Jak po grudzie pisać. Idzie mu jak go grudzie*, zam. chropowato, z ciężkością. 3) = (u zwierząt) choroba skóry nad kopytem.

Grudek, dka, *lm.* **dki,** *m. bot.* (Dothidea), rodzaj grzyba z rodzaju *jądrników wyjątkowych*; gatunki: = *paprociowy* (D. pteridis) czarny, podługowaty, osadzony pod spodem listowia *Zgasiwki pospolitéj*; = *wietrznicowy* (D. anemones), stanowi kasztanowate, później czarne brodawieczki, znajdujące się na ogonkach i liściach *wietrznicy leśnej.*

Gruden, a, *blm. m. mit.* słowiański bóg czarny, od którego pochodzi nazwa miesiąca *Grudnia*, znaczy tyle, co *Hladolej, Hludan*, lub *Czyślboh.* Jest to siła *grudy*, lub ściąganie płynu w ciało stałe. To przeciwnik Swicza. Jako *Swicz*, lub światło i ciepło, rozdyma, tak Gruden, lub ciemność i zimno, ściąga rzeczy. Jako Swicz *cielesność najpierwsza*, przestrzeń zajmująca, tak Gruden Czas, Siła Duch, tyle, co litewski *Prygirdyt, ob. Hladolej, Hludan, Hladolet, Czyślboh.*

Grudka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) mała gruda, bryłka, kawałek zbitéj ziemi. *Grudka ziemi, śniegu, lodu.* 2) = gatunek sera owczego, z przegotowanéj żętycy zrobionego.

Grudniowy, a, e, *p.* od grudnia, decembrowy. *Grudniowe zimna. Grudniowa rata.*

Grudzień, dnia, *lm.* **dnie,** *m.* dwunasty miesiąc roku, December. *Miesiąc grudzień. Pierwszy grudnia. Stało się v. zaszło w grudniu.*

Grudzinka, i, *lm.* **i,** *ż.* mała *grudzina* (ob. ten wyr.).

Grudzisty, a, e, *p.* 1) pełen grudy. 2) = *fig.* chropowaty, niegładki. *Mowa grudzista.*

Grudzizna, y, *lm.* **y,** *ż.* kość piersiowa z zostawioną na niéj tłustością i skórą.

Grula, i, *lm.* **e,** *ż. prow.* (uPodhalan) kartofel, ziemniak.

Grum, a, *lm.* **y,** *m.* (z an.) chłopiec, służący, masztalerz.

Gruncik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Grunt*) mała ziemia, roleczka.

Grundal, a, *lm.* **e,** *m. ob. Grądal.*

Grundys, u, *lm.* **y,** *m. ob. Plan.*

Grundwaga, Gruntwaga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) deszczułka trzygraniasta, mająca przez środek na nici uwiązany ołów, służy przy budowaniu do nakreślenia linji pionowéj, czyli prostopadłéj do poziomu.

Grunt, u, *lm.* **y,** *v. a, m.* 1) ziemia, rola, przeznaczona pod uprawę pożytecznych roślin. Ze względu na swe własności lub składowe części bywa: *Grunt dobry, zły. Grunt urodzajny.* = **bagienny,** *v.* **bagnisty,** *v* **czarnoziemny,** czarnoziem, zwykle pulchny, prochnisty, nie tak wodą przesiąkły jak *torf.* = **gliniasty,** spójny i lepki, ugniatać się dający jak ciasto, trudny do obrabiania, i dla tego nazywają go *ciężkim.* = **tęgi,** gliniasty grunt, zawierający mało w sobie piasku. = **marglisty,** *v.* **margłowaty,** *v.* **iłowaty,** ma wiele w sobie margłu, który się składa ze znacznéj ilości wapna z gliną i piaskiem, ściśle przez naturę połączonego. = **owsiany,** zimny, iłowaty albo gliniasty, chudy z spodnią warstwą nie przenikliwą w czasie wilgoci, jasno-popielaty, lepki, ma zapach gliny. = **piaszczysty,** składa się z grubych ziarnek piasku, ma spojność niewielką, mało zabiera wody w siebie i tę prędko utraca. = **pastwiskowy,** ubogi, piaszczysty, z przenikliwą spodnią warstwą, w położeniu suchém na pastwisko tylko przydatny. = **pszenny,** gliniasty. = **wapnisty,** *v.* **wapienny,** zawiera w sobie skład wapna. = **zimny,** toż samo, co *tęgi*, także zowie się grunt *twardy; zbity, mokry, pulchny, lekki, suchy, gorący* i t. d.; *glejowaty, rędzinny, torfowy*, i t. d. *ob. Glej, Rędzina, Torf. Budować na cudzym gruncie. Grunt jest śliski. Właściciel gruntu. Kawał gruntu. Morg gruntu. Uprawiać grunty, ob. Rola, Ziemia.* 2) = *mal. ob. Tło.* 3) = dno, fundament. *Dom z gruntu odbudować. fig. Oto jest grunt jego nauki. Obalić system, naukę i t. d. z gruntu*, zam. zeszczętem. *Cnota grunt, przys. Pieniądz grunt, przys. Znać co z gruntu. To człowiek z gruntu poczciwy, z gruntu dobry, zły; z gruntu zepsuty. Chorobę z gruntu wyleczyć. W gruncie*, zam. w istocie. *W gruncie ma słuszność. Pozory są przeciw niemu, ale w gruncie nie jest to zły człowiek. Grunt serca ma dobry. Mówię to z gruntu serca.*

Gruntować, ał, uje, *scz. nd.* 1) gruntem umacniać. *Gruntować co na czém. fig. Gruntować na ciém swoje zdanie, domniemanie, uroszczenie, nadzieje, ob. Zasadzać. Naukę swoję gruntował na faktach.* 2 = (u malarzy) pierwszym kolorem nakładać. *Malarz pierwiej płótno gruntuje, potém farbami maluje.* 3) = gruntu albo dna szukać, zgłębiać. *Gruntować rzekę. fig Gruntować sądy Boże.* = **się,** *złz. nd.* fundować się, zależéć, założonym być na czém. *Wszystka wiara na Bogu się gruntuje. Na czém się to gruntuje? ob. Zasadzać się, Opierać się, Fundować się.*

Gruntowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zasadzanie, opieranie. *Gruntowanie swoich nadziei na czém.* 2) = (u malarzy) nakładanie pierwszym kolorem. 3) = szukanie gruntu, zgłębianie.

Gruntownie, *ps.* na pewnym fundamencie, z dokładnością. *Gruntownie co znać, umieć. Gruntownie uczony. Gruntownie myśléć, rozumować.*

Gruntownik, a, *lm.* **cy,** właściciel gruntu.

Gruntowność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* stałość, pewność, zasadniczość *Gruntowność rozumowania.*

Gruntowny, a, e, *p.* 1) zasadniczy. 2) = fundamentalny, mocny. *Gruntowny zanek. Gruntowna nauka. Gruntowna cnota. Gruntowny sąd o rzeczach.*

Gruntowy, a, e, *p.* od gruntu, *t. j.* ziemi, pola, roli. *Właściciel gruntowy. Podatek gruntowy. Czynsz gruntowy. Własność gruntowa. Gruntowe łąki*, w dolinach między polami rozłożone. *Kamień gruntowy*, bursztyn lepszego gatunku.

Gruntpal, a, *lm.* **e,** *m.* sztuka drzewa dębowa albo olszowa, nie obrobiona, służąca na fundamenty pod mosty i upusty.

Gruntwaga, *ob. Grundwaga.*

Grupa, *v.* **Gruppa, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) zbiór różnych figur, kształtnie z sobą połączonych bądź w rzeźbie, bądź w malowaniu. *W grupy ustawiać. Grupa Laokoona.* 2) = kilka osób, ludzi, stanowiących jakąś całość.

Grupować, *v.* **Gruppować, ował, uje,** *scz. nd.* w grupy układać, ustawiać.

Grusła, *ob. Gruzła.*

Grusz, *v.* **Birgrusz, a,** *lm.* **e,** *m. v.* **Torolo,** moneta turecka = 45 kop *v.* 3 zł.

Grusza, y, *lm.* **e,** *ż.* (*v.* **Gruszkowe drzewo**), *zdr.* **Gruszka,** *bot.* (Pyrus), rodzaj drzewa z rodziny roślin *różowatych* (Rosaceae), należącego do klassy 12, rzędu *pięciosłupkowego*, wedł. ukł. Linn., powszechnie znane ze swych owoców zwanych także *Gruszami, v. Gruszkami* (*ob. Gruszka*). Gatunki: = *dzika, v. leśna, polna, zwyczajna, pospolita* (P. communis), rośnie dziko gdzieniegdzie w lasach liściastych, na polach i przy drogach; drzewo dość wyniosłe o gałęziach rozłożystych, ciernistych, liście ma lśniące się, kwiaty białe, owoce t. j. *gruszki*, podługowate, u spodu zwężone, żółto-zielonawe; dwa są jéj podgatunki: 1, *podłóżno-owocowa*, i 2, *okrągło-owocowa*; z dzikiéj pochodzą nader liczne odmiany *gruszy ogrodowéj*, różniące się wielkością owoców, ich kształtem, kolorem, słodyczą smaku, i t. d. takich odmian liczą 119; = *jabłoń* (P. malus), *ob. Jabłoń*; = *jarzębina, v. jarząb* (P. *v.* Sorbus a cuparia), *ob. Jarzębina*; = *klonowa, v. głogowa* (P. torminalis), in. *Brzekinią* zwana, drzewo mierniéj wielkości, młode jéj liście kosmate, później gładkie, kwiaty białe, owoce brunatne, białemi kropkami upstrzone; kora z młodych gałązek ma skuteczne działać przeciw wściekliźnie; = *mączna* (P. coria); = *put, v. japut* (P. austera); = *pigwa* (P. cydonia), *ob Pigwa*; = *jabłoń syberyjska* (P. baccata), *ob. Jabłoń syberyjska.*

Gruszczanka, i, *lm.* **i,** *ż.* polewka z gruszek.

Gruszczany, Gruszkowy, a, e, *p.* od gruszki, z gruszek. *Sok gruszczany. Ocet gruszczany.*

Gruszczasty, Gruszczysty, a, e, *p. lep.* **Gruszkowaty,** mający kształt gruszki, podobieństwo z postaci do niéj. *Melon gruszczasty.*

Gruszczyca, y, *lm.* **e,** *ż bot.* (Statice limonium), roślina z rodzaju *Zatrwianu, v. Zawciągu* (Statice).

Gruszczyczka, *ob. Gruszyczka.*

Gruszczysty, *ob Gruszczasty.*

Gruszec, szca, *lm.* **szce,** *m. v.* **Esownik,** *ar.* postać pewnego członka kroju z brzegu żłobiasta, przy nasadzie wypukła, na podobieństwo głoski *S. Gruszec bywa prosty i odwrótny.*

Gruszeczka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Gruszka.*

Gruszecznik, *v.* **Grusznik, a,** *lm.* **i,** *m.* napój z gruszek przyrządzony.

Gruszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Grusza* (Pyrus), *v.* drzewo gruszkowe. 2) = owoc drzewa gruszkowego, mian. *Gruszy pospolitéj* (P. communis) *dzikiéj* lub *ogrodowéj.* Gruszek, różniących się między sobą wielkością, kształtem, słodyczą smaku, jest mnóstwo gatunków, z których potworzyły się następne osobne nazwania: *Baby*, wielkie, banaste, mięsiste; *Bąkrety, v. Bonkrety* (Bon-chrétien), in. *Chrześcjanki*, odmiana letnich *cukrówek*; *Bergamoty, v. bł. Pergamoty*; *Bery*, rozpływające się jakby masło (beurre); *Bugi*, odmiana lśniących się bergamótek; *Cegłówki; Cukrówki; Dawidki, v. Dawidówki; Duanny; Gdule* (cucurbitae); *Jakubówki; Kapustnice; Koniakówki; Kłuniackie gruszki; Małporzatki; Melonowe gruszki; Miodówki; Muszkatelki, v. Muszkatówki, v. Muszkatowe gruszki*, zapachu pižma; *Panny; Papierówki; Pasówki; Piglówki; Pomarańczówki; Rzępnice; Sapiežanki; Ulęgałki, v. Ulężałki* dzikie gruszki, które przez leżenie poczerniały i nabrały słodyczy (w stanie bliskim gnicia); *Winiówki; Wirgulezy; Zimostradki, v. Zimozrzałki, v. Zimozrzałe gruszki* (serotinae), zimowe cukrówki, i wiele inn. *Gruszka leśna, polna. Gruszka letnia, zimowa. Kompot z gruszek. Nie zaśpi gruszek w popiele. fig. To są gruszki na wierzbie. Obiecywać komu gruszki na wierzbie.* 3) = *bot. Gruszka miłośna*, gatunek psianki (solanum melongena). 4) = *ziemna, v.* = *wycza prze. Chobot* (Apios), roślina. 5) = zauszница. *Gruszka perłowa, djamentowa.* 6) = twardość około śledziony, *ob. Gruczoł, Guz.* 7) = *żart.* kuksa, szturchaniec, kułak. *Dał mu kilka tęgich gruszek w głowę.*

Gruszkowaty, a, e, *p.* nakształt gruszki, mający do niéj podobieństwo z postaci lub z niektórych własności. *Nos gruszkowaty*, t. j. kształtu gruszki. *Smak gruszkowaty*, t. j. jakby gruszek.

Gruszkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m zool.* zanokcica maleńka, gatunek motylów, składających jaja w gruszki lub jabłka (Tinca pomonella).

Gruszkowy, a, e, *p.* 1) od gruszki (owocu), *ob. Gruszczany.* 2) = od gruszy (drzewa). *Liście gruszkowe. Drzewo gruszkowe. Stół z drzewa gruszkowego.*

Gruszla, i, *lm* **e,** *ż. v.* **Gruszlina, y,** *lm.* **y,** *ż.* in. **Gujawodrzew,** *bot.* (Psidium), roślina.

Grusznik, *ob. Gruszecznik.*

Gruszt, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* (z niem.) rusztowanie. *fig. Cnotę na gruszt założyć.*

Gruszyczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Pyrola), roślina z rodziny *wrzosowatych* (Ericaceae), należąca do klassy 10, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn., liście ma gruszkowym podobne, latem i zimą zielone. Gatunki: = *okrągłoliściowa* (P. rotundifolia), niek. *jabłonką*, zwana, korzeń ma perzowaty, łodygę półtokciową, kwiaty białe, po zasuszeniu zielone lub rdzawo-żółte; należy do lekarstw rannych; = *wielkoliściowa* (P. grandiflora), jest odmianą tegoż gatunku; = *mniejsza* (P. minor); = *różowa* (P. rosea), jest piękniejszą odmianą tegoż gatunku, liście ma większe; = *jednostronna, v. jednoboczna* (P. secunda), rośnie w lasach szpilkowych, korzeń ma prawie drzewiasty, szeroko rozciągający się pod ziemią, kwiaty drobne, zielonawo-białe, w gronach jednostronnych; = *jednokwiatowa* (P. uniflora), *ob. Zimozielon* (Moneses); = *baldaszkowata* (P. umbellata), *ob. Pomocnik* (Chimaphila); = *zielonawa* (P. chlorantha). 2) = *ob. Gruszeczka.*

Gruz, u, *lm.* **y,** *m.* 1) rum, musor, rozbity na drobno mur. *Fura gruzu. Gruzem nawozić, nabijać. Gruz uprzątnąć.* 2) **Gruzy. ów,** *w lm.* ruiny, rozwaliny. *Gruzy Palmiry. W gruzy zamienić co. W gruzy się rozlatać, rozpadać, zapadać. Zakopać się, v. zagrzebać się w gruzach miasta. Z gruzów dawnego miasta wzniesiono nowe.*

Gruzeł, zła, *lm.* **zły,** *m.* 1) *ob. Gruzła, Bryła.* 2) = *ob. Gruczoł.*

Gruzełek, *v.* **Gruzołek, a,** *lm.* **i,** *m. zdr.* od *Gruzło*, pęcherzyk; okrągława, chropowata wypukłość czego; *Gruzełki, v. Gruzułki* (tubercula), wrzodziki maleńkie składające się z wysięków skrzepłych (T. cruda), lub płynnych (T. purulenta), tworzące się w narzędzinach ciała, suchotami dotkniętych.

Gruzełka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Gruzełek.*

Gruzła, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Gruzełka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) bryłka, grudka. *Gruzła soli. Mléko zsiada się w gruzły. Gruzła w wapnie. Gruzła mąki. Gruzła złota.* 2) = *ob. Gruzło.*

Gruzło, a, *n.* częściéj *w lm.* **gruzły, ów,** (glandulae) *an.* gruczołki, pęcherzyki, w skład zdrowego zwierzęcego ciała wchodzące. *Gruzłem* (pancreas), *an.* zowie się także gruczoł podżołądkowy, niżéj żołądka leżący.

Gruzłek, złka, *lm.* **złki,** *m. bot.* (Tuberculariа), rodzaj grzybka z rzędu *Proszniaków*, rośnie na korze drzew suchych, podkładkę ma galaretowato-pęcherzykowatą; gatunki: = *pospolity*, czerwony, i = *zlewający się*, o podkładkach zlewających się z sobą.

Gruzłowaciec, iał, ieje, *sn. nd.* gruzłowatym się

stawać, w gruzły się skupiać. *Mąka wilgotniejąc gruzłowacieje.*

Gruzłowatość, ści, *blm. ż. med.* rozwinięcie się wielu gruzełków.

Gruzłowaty, a, e, *p.* nakształt gruzłów, pełen gruzłów, brylkowaty. *Mąka gruzłowata. Ziemia gruzłowata. Krew gruzłowata.*

Gruzłowiec, wca, *lm* **wce**, *m. min.* in. **Warjolit**, skała składająca się z feldspatu gruczołkowatego, t. j. mającego postać nie zbitą, lecz stanowiącą tylko węzły krystalliczne, częstokroć prążkowane.

Gruzłowy, a, e, *p.* w gruzłach. *Sól gruzłowa*, t. j. okruchy soli rumowéj.

Gruzoł, Gruzołek, *ob. Gruzeł, Gruzełek.*

Gruzowisko, a, *lm.* **a**, *n. geol.*, *v.* **Żwirowisko**, kupa jakby żwirowatego gruzu, powstała ze stoczonych kamieni; w skutek działania wody (fal) na rozwalone skały.

Gruzowy, a, e, *p.* od gruzu. *Piasek gruzowy.*

Gruźlenie, a, *lm* **a**, *n. med.* (tuberculisatio), formowanie się gruzełków (tubercula) w jakiéjkolwiek części ciała.

Gruźlica, y, *lm.* **e**, *ż.* (tuberculosis), formowanie się maleńkich wrzodzików w jakimkolwiek narządziu, pochodzące z właściwego zakażenia krwi.

Gruźlina, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Mourinia), roślina.

Grużał, a, *lm.* **y**, *m. bot.* (Tarchonanthus), roślina.

Grużyca, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Gamphia), roślina.

Grużyłas, a, *blm. m. mit.* bożek litewski, syn Sauły i Menesa, znaczy gwiazdę, zwaną wozem niebieskim. Inne imię jego *Gryżdorata.*

Gry, *nieod.* 1) *Ani gry, ani krty* (o milczącym), ani be, ani me. 2) = *ob. Gra.*

Grycht, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* sztuka mięsa wołowego w ćwierci tylnéj, pod pieczenią zrazową.

Grycza, y, *ż. zb. prze.* ta część ludności, która tylko do gryzienia, czyli jedzenia jest przeznaczona; próżniaczy gmin.

Gryczak, a, *lm.* **i**, *m.* 1) gryska, placek, *v.* chléb, piérog z gryzu, t. j. mąki pszenicznéj pośledniéj. 2) = gryczany placek. 3) = *fig.* człowiek nieokrzesany, borys, gbur, grądal.

Gryczan, a, *lm.* **y**, *m.* (Melolontha horticola), *zool.* gatunek krótkotrwałéj, istniejącéj w początkach miesiąca czerwca gąsiennicy.

Gryczanik, Hreczanik, a, *lm.* **i**, *m.* kluski lub placki z mąki gryczanéj, in. *Hreczuszki.*

Gryczanka, i, *lm.* **i**, *ż.* słoma od gryki, albo tatarki.

Gryczany, Hreczany, a, e, *p.* od gryki. *Gryczana mąka. Gryczana kasza. Chleb, placek gryczany*, in. *Tatarczany.*

Gryczka, i, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Tasznik pospolity* (Thlaspi Burşa, *v.* Capsella pastoris).

Gryf, a, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) 1) ptak bajeczny, o którym powiadają starożytni piszą, że gniazdo swoje z szczerego robi złota, *ob Orioł w.* 2) = rękojeść skrzypców lub gitary. 3) *Gryf* (herb); w polu czerwoném gryf biały. 4) = łapa, paznogieć, szpona. 5) = *ob. Zraz.* 6) = **u**, *lm.* **y**, *m. druk.* część jaka stronnicy, szpalty. *Rozdzielać kolumnę* (stronnicę) *na gryfy. Ani jednego gryfu nie rozebrał jeszcze.*

Gryfa, y, *lm.* **y**, *ż.* na podkowach koni ciągowych bródka, na przodzie się znajdująca, *ob. Ocel.*

Gryfel, fla, *lm.* **fle**, *m. zdr.* **Gryfelek, łka**, *lm.* **łki**, *m.* (z niem.) marmurowa czarna paleczka, w kształcie ołówka, do pisania na marmurowych czarnych tablicach.

Gryfit, a, *lm.* **y**, *m. geol.* in. *Szponiec, Dziobacz*; gatunek skamieniałéj muszli, tak zwany ze swego kształtu, stanowiący przejście do *ostrygawców.*

Gryka, i, *lm.* **i**, *ż.* powszechnie znajoma roślina, hodująca się na polach jako zboże, zwana miejscami *hreczką, poganką, tatarką*, *ob. bot. Rdest gryka* (Polygonum fagopyrum) *Soko'a gryka*, *ob. Ostróżka wasze nasienie* (Delphinium staphysagria), roślina zwana także *Guidoszem.*

Grymas, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) dziwaczne twarzy krzywienie, dziwaczne miny, dziwactwo. *Grymasy miéć. Grymasy stróić.*

Grymasić, ił, i, Grymasować, ował, uje, *in. nd. ob. Dziwaczyć, Kaprysić.*

Grymaśnica, y, *lm.* **e**, *ż.* dziwaczka, kapryśnica.

Grymaśnik, a, *lm.* **cy**, *m.* dziwak, kapryśnik.

Grymaśny, a, e, p. dziwaczny, kapryśny.

Grymfary, ego, *blm. m. mit.* ogier ciemnogrzywy, na którym jeździ matka *Notta*, normandzka olbrzymka, znacząca noc. Pokrapia on co poranek i co wieczór ziemię pianą z pyska, spadającą na zioła i kwiaty jako rosa.

Grymhilda, y, *blm. ż. mit.* żona króla Giuka, a matka Gudrunary, małżonki Zygurdowéj, grająca rolę w Niflungach Eddy.

Grymmja, *ob. Grimmja.*

Grynszpan, v. Gryszpan, u, *blm. m.* (z niem.) *chem.* octan miedzi, znany w kupiectwie i farbierstwie, jako piękna zielona farba, obrzydliwego smaku, należy do gwałtownych trucizn; tworzy się często naturalnie na miedzianych naczyniach, w skutek zostawania w nich octu lub skwaśniałych potraw; *gryszpanem* zowią też niek. bł. *śniedź*, czyli zieleń miedzianą bezkrzemionkową, która jest wodowęglanem miedzi.

Grynszpanowy, a, e, *p.* od grynszpanu. *Woda grynszpanowa*, in. *kolorem wodnym* zwana, iż służy do oznaczania wód na mappach.

Gryp, *v.* **Gryps, u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Gryppa, y**, *lm.* **y**. *ż. med.* (grypa, influenti), rodzaj katarowego zapalenia kanałów oddechowych, połączonego często z gorączką.

Grypir, a, *blm. m. mit.* sławny w bajkach giermański prorok, przepowiadający bohaterom przyszłość, a urobiony z celtyckiego *Merlina.*

Grypsnąć, ął, ie, *scz. dk.* smyknąć, ukradkiem porwać, ukraść. *Ktoś mu grypsnął worek.*

Grys, a, *blm. m. prow.* (na Wołyniu) otręby, osypka, *ob. Gryz.*

Grysowy, *ob. Gryzowy.*

Gryszpan, Gryszpanowy, *ob. Grynszpan, Grynszpanowy.*

Grywać, ał, a, *scz. częst. ob. Grać.*

Grywalny, *ob. Growalny.*

Gryz, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *r.* **Gryzetka**, gryzowa, czyli pszenna, pośledniа mąka. 2) = prażona jęczmienna mąka. 3) *nieuż.* gryzienie, *ob. Zgryzota.* 4) = pokost do złocenia, albo malowania marmuru.

Gryzak, *v.* **Gryzyk, a**, *lm.* **i**, *m. posp. żart.* ząb. *Nie służą mi już gryzaki.*

Gryzawiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* zwierzę gryzące. *Gryzawce zajęczego rodu mają uszy długie.*

Gryzawka, i, *lm.* **i**, *ż* **Gryżka, i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* gryzienie, t. j. ból gryzący, np. w brzuchu.

Gryzący, a, e, *p.* ściskający, dojmujący. *Kwas gryzący. fig. Gryzące troski.*

Gryzeta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) 1) szara, prosta suknia francuskich kobiét. 2) = *v.* **Gryzetka**, szwaczka we Francji po wielkich miastach, dziewczyna utrzymująca się z pracy rąk swoich.

Gryzetka, i, *lm* **i**, *ż.* 1) *zdr.* od *Gryzeta.* 2) = *ob. Gryz.*

Gryziel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *zool.* (Oletera), pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących*, podziemnych. Gatunki: = *czarny* (O. atypus); = *kasztanowaty* (O. Baschii). 2) = *bot.* (Piqueria), roślina.

Gryzienie, a, *lm.* **a**, *n* kąsanie, głodanie, żucie. *fig.* dokuczanie, ból gryzący. *Gryzienie w żołądku.*

Gryzigłowa, y, *lm.* **y**, *m.* głowę gryzący, kłopocący.

Gryzikołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* zrzęda.

Gryzikrupa, y, *lm.* **y**, *m. ob. Liczykrupa.*

Gryzima (herb); w czerwoném polu trzy liszki białe; na hełmie trzy pióra strusie.

Gryzipacierz, a, *lm.* **e**, *m.* liziobrazek, świętoszek, nabożniś.

Gryzłok, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Agathophyllum), roślina.

Gryzmolenie, a, *lm.* **a**, *n.* bazgranie, ladajakie pisanie.

Gryzmolić, ił, i, *scz. nd.* bazgrać, ladajako pisać. *On nie pisze, ale gryzmoli.*

Gryzmolina, y, *lm.* **y**, *ż.* bazgranina, nędzne pisanie.

Gryzmoła, y, *lm.* **y**, *m.* bazgracz, nędzny pismaka.

Gryzmoła, y, *ż.* lub w *lm.* **Gryzmoły, ół**, *ż.* bazgranina; niewyraźne, ladajakie, nędzne pisanie.

Gryznąć, znął, znie, *scz. dk. prow. ob. Ugryźć.*

Gryzota, *ob. Zgryzota.*

Gryzowaty, a, e, *p.* nakształt gryzu. *Chleb gryzowaty otrębisty.*

Gryzowy, Grysowy, a, e, *p.* od gryzu. *Gryzowa kasza tuczy, ale nie strawna. Chleb grysowy*, t. j. pszeniczny, z grubéj mąki.

Gryzyk, *ob. Gryzak.*

Gryźć, zł, zie, *scz. nd.* 1) zębami ściskać, kąsać, żuć, głodać. *Nie może już gryźć. Trzeba gryźć, aby łatwiéj przełknąć. Pies gryzie kość. Szczury gryzą obicia. Gryźć, mięso. Koń gryzie wędzidło. Gryźć orzechy. Gryźć wargi, paznogcie, ob. Ogryzać. Rdza gryzie żelazo, ob. Przejadać.* 2) = *kogo*; *fig.* frasować, trapić, martwić. *Gryzie mię ciągle. Sumienie go gryzie. Każdy ma swego mola, co go gryzie, przys.* zam. każdy ma swe kłopoty, troski, co go trapią. 3) *gryźć ziemię, fig.* zam. a) nie miéć co jeść, głód cierpieć; b) umierać, konać. 4) = szczypać, piec. *Od zbyt korzennéj potrawy gryzie w gardle. Pieprz gryzie mi język. Dym gryzie oczy.* = **się**, *złz. nd.* 1) kąsać się. *Psy się gryzą o kość.* 2) = *o co v. z czém*; *fig.* frasować się, trapić się, martwić się. 3) = *z kim*; in. ogryzać się; kłócić się z kim ząb za ząb.

Gryźliwość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* gryzienie; *fig.* skłonność do gryzienia, bądź kogo drugiego, bądź siebie; urażliwość, uszczypliwość. *Gryźliwość serwaseru. fig. Gryźliwość jego epigrammatów.*

Gryźliwy, a, e, *p.* 1) zgryźliwy, urażliwy (o ludziach). 2) = uszczypliwy, ucinkowy, kąsający (o innych przedmiotach).

Gryża, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *bot.* (Sorghum), roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), plemienia *palczatkowych* (Andropogoneae); gatunki: = *pospolita* (S. vulgare), dawniéj *Prosem* lub *Berem indyjskim* lub *olbrzymim*, *Prosoberem*, dziś *Sorgą*, *Sorgum* zwana, korzeń ma roczny, grubowłóknisty, liście kukurudzowym podobne, ziarno białe z czarnym znaczkiem; rośnie to zboże we Wsch. Ind., uprawia się zaś w całéj Azji, Afryce, gdzie ważném jest pożywieniem ludu, w połud. Europie, mian. w Węgrzech i Mołdawji sieje się jedynie dla koni; = *cukrowa v Sorgum cukrowe* (S. sacharatum), ziarna ma żółte; z powodu, że zawiera w sobie wiele cukrowego pierwiastku, z korzyścią zaczęto ją uprawiać na wyrób cukru; = *altepeńska* (S. halfepense), korzeń ma trwały, gruby, czołgający się, słodkawy i kleisty, rośnie dziko w Syrji i połud. Europie jako chwast, we Włoszech zastępuje niek. sasaparyllę; = *czerwonawa* (S. rubens); = *zwisła* (S. cernuum); = *Arduina* (S. Arduini); wszystkie gatunki uprawiają się jako zboże. 2) = *prow.* wrzód gryzący.

Gryżdorata, y, *blm. ż. mit.* litewska boginka, córa Sauły i Menesa, znaczy gwiazdę, zwaną wozem niebieskim. Inne imię jéj *Gruźyłas.*

Gryżyna, *ob. Greżyna.*

Grzać, ał, eje, *scz. nd.* 1) ciepłości nabawiać, ciepłym robić. *Grzać wodę. Grzać sobie ręce, nogi. To drzewo lepiéj grzeje, niż tamto.* 2) = *fig.* zagrzewać, zachęcać. = **się**, *złz.* 1) ciepła większego nabywać. *Pójdź się grzać. Grzać się przy ogniu, u ognia. Grzać się na słońcu.* 2) = (o zwierzętach, mian. o psach) czuć pociąg płciowy.

Grzanej, a, *blm. m mit* zwan także *Grianei*, a od Rzymian *Apollo Grannus v. Grynaeus*, celtycki Delwr, jest słońce noworoczne, Aeddon zmartwychpowstały, tyle, co egipski *Horos.* Przypływa zwycięzko do świętéj wyspy Seonu. Staje się bykiem i orze na wzgórzach. Umiera śmiercią kwiatów.

Grzanie, a, *lm.* **a**, *n.* udzielanie ciepła. = **się**, *złz.* 1) nabywanie ciepła. 2) = parzenie się niektórych zwierząt.

Grzanka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Grzaneczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* kromka chleba lub ciasta, suszona. *Grzanka z winem, z oliwą, z masłem. fig. Nie zła dla niego grzanka, nie zła upiekła mu się grzanka.*

Grzany, a, e, *im.* od Grzać. *Grzane wino. Grzane piwo.*

Grządka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Grzęda*) lecha, leszka w ogrodzie. *Wszedł do ogrodu między grządki wonnych ziół.* 2) = *w lm.* laski w kurniku, na których kury siadają. 3) = *w lm.* drewniane palki do wieszania sukien.

Grządziel, *ob. Grądziel.*

Grząski, *v.* **Grzązki, Grzęski, Grzęzki, a, ie**, *p.* gdzie grzną, lgnący, błotny. *Miejsce grząskie, bagniste. Grząskie jeziora. Rzeka grząska. Polа mokre, grząskie.*

Grząskość, Grzązkość, Grzęskość, Grzęzkość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* błotnistość, kałużystość.

Grząskowaty, Grzązkowaty, Grzęskowaty, Grzęzkowaty, a, e, *p.* nieco grząski.

Grzbiecisty, a, e, *p.* grzbiet mocny mający, pleczysty, barczysty.

Grzbiet, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Grzbiecik, a**, *lm.* **i**, *m.* 1) tylna część piersi z pacierzami, która zaczyna się od karku, *ob. Plecy, Krzyż. Na grzbiecie leżeć. Nie miéć koszuli na grzbiecie. Świerzbi go grzbiet, fig.* zam. chce, żeby go bito. *Grzbiet pochylony, pochyły. O grzbiet się boi, fig.* zam. lęka się, aby go nie bito. *Dać komu po grzbiecie. Wysmarować komu grzbiet. Dostać v. oberwać po grzbiecie. Nie stoi o grzbiet. Grzbiet koński, grzbiet muła, osła. Grzbiet ryby.* 2) = pochyłość, bok. *Grzbiet góry.* 3) = tylna część, tylec. *Grzbiet noża, grzbiet książki.* 4)=*poet.* powierzchnia. *Grzbiet rzeki, jeziora. Grzbiet Wisły.* 5)= *ar. ob. Wilczek.* 6) *Grzbiety stoku, fort.* szczyty *v.* wierzchy daszkowate, ukształcone przez obustronne płaszczyzny stoku w kątach wyskakujących drogi ukrytéj, a spuszczające się zwolna według ich spadzistości aż naprzeciwko kątów wklęsłych, formujących przed niemi niejako fald, czyli szczyt przewrócony.

Grzbietokole, a, *lm.* **e**, *m. zool.* (Atropus) ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopletwych, listkowatych.

Grzbietolist, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Ruscus), roślina, zwana także *Myszopłochem, Iglicą, Listną jagodą.*

Grzbietonos, a, *lm.* **y**, *m. zool.* zwierzę z rodzaju dydelfów (Didelphus dorsigera).

Grzbietoród, a, *lm.* **y**, *m. zool.* (Pipa) płaz, należący do rzędu *bezogoniastych.*

Grzbietowy, a, e, *p.* od grzbietu. *Grzbietowa kość, ob. Pacierzowy. Pacierze grzbietowe. Muskuły grzbietowe.*

Grzbietówka, i, *lm.* **i**, *ż. myś.* strzelba, mająca pasek wzdłuż po wierzchu rury, od tylnéj szruby aż do celu.

Grzebać, v. Grześć, grzebał, grzebie, *scz. nd.* 1) gmérać, drapać, gramolić. *Grzebać co v. w czém. Grzebać w ziemi. Kury grzebią ziemię v. w ziemi, grzebią w śmieciach v. na śmieciach, szukając pożywienia. Dzieci grzebią w piasku. Koń nogą ziemię grzebie.* 2) = chować umarłego. *Jest to uczynek miłosierny grzebać umarłe.* 3))= *fig. Żyda grzebać*, zam. kryjomo co robić, knować. *Coś to jest, jakiegoś tam żyda grzebią. Powiedz prosto, a nie grzeb żyda.* = **się**, *złz. nd.* gramolić się, drapać się. *Grzebać się w wodzie, w błocie. fig. Grzebać się do czego*, zam. usiłować co posiąść.

Grzebanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) gmeranie. 2) = chowanie umarłych. *Grzebanie umarłych liczy się do uczynków miłosiernych.*

Grzebełko, a, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Grzebło*). *ob. Zgrzebełko.*

Grzebiel, a, *lm.* **e**, *m. zool.* (Gebia) skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *długoogoniastych*, rakowatych; gatunki: = *widlasty* (G. stellata) = *wietki* (H. deltura); = *zielonawy* (G. littoralis).

Grzebielec, lca, *lm.* **lce**, *m. ob. Zgrzebło.*

Grzebiełucha, y, *lm.* **y**, *ż. zool.* (Hirundo riparia), jaskółka brzegówka, która tylko po brzegach rzek przesiada.

Grzebieniak, a, *lm.* **i**, *m. zool.* (Lophyrus), gad należący do rzędu jaszczurek wolnojęzykich.

Grzebieniarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobiéta, robiąca grzebienie. 2) = żona grzebieniarza.

Grzebieniarski, a, ie, *p.* od grzebieniarza. *Grzebieniarskie rzemiosło.*

Grzebieniarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło grzebieniarskie.

Grzebieniarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) narzędzie do chowania grzebieniów. 2)=robiący grzebienie, rzemieślnik grzebieniarski. 5) = handlujący grzebieniami.

Grzebieniasty, Grzebienisty, a, e, *p.* 1) o grzebieniu, *v.* z grzebieniem. *Kogut grzebieniasty.* 2) = *zool.* mający podobieństwo do grzebienia.

Grzebienica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Cynosurus), roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), należąca do klassy 3éj rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolita v. grzebieniasta* (C. crispatus), niek. *Czechrzycą* zwana, rośnie prawie wszędzie.

Grzebieniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* 1) *zool.* a) (Diphylla)

zwierzę ssące, należące do rzędu *skrzydlatych*, owadożernych, liścionosych; gatunek jeden: = *bezogoniasty* (D. ecaudata) b) = (Rhiphidia) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunek jeden: = *pstry* (R. maculata). 2) = *bot. ob. Czerwień błotna* (Calla palustris), roślina.

Grzebieniowaty, **a**, **e**, *p.* nakształt grzebienia.

Grzebieniowy, **a**. **e**, *p.* 1) od grzebienia, należący do grzebienia. *Zęby grzebieniowe.* 2)=mający kształt grzebienia. *Cewy grzebieniowe.*

Grzebienisty, *ob. Grzebieniasty.*

Grzebień, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* 1) narzędzie do czesania włosów. *Grzebień bukszpanowy, rogowy, z kości słoniowej. Grzebień podwójny. Grzebień gęsty, rzadki.* 2) *Grzebień do lnu, ob. Gręple. Grzebień tkacki. Grzebień* (we młynie). *Grzebień do ubrania. Miała na głowie grzebień złoty.* 3)= mięsistość wyrastająca na głowie u koguta. *Ten kogut ma piękny grzebień. fig. Grzebienia podnosić*, zam. pysznić się. 4) *Grzebień podszyjny u kura*, broda, podgardłek. 5)=*an.* a) *Grzebień kura*, wydatność na dolnéj kanalu korzeniowego ściance; b) wyrostek kości sitowatéj. c)=*łędźwiowy*, (crista ilei), ostry brzeg kości łędźwiowéj w górę wystający. 6)= *zool.* rodzaj muszli; pław morski. 7)=**koguci**, *bot.* (Erithrina crista galli), roślina z rodzaju *Czerwoni*. 8)=**kurzy**, *bot. ob. Grzebionatka* (Celosia), 9)=**kurzy**, *geol. ob. Ostrygowiec.* 10)=początek członka rodzajnego u ogiera. *Ogier w chwili stanowienia klaczy rozwija, v. rozpuszcza grzebień.* 11)= *myś.* słup do łowienia wilków, mający przynętę na wierzchu położoną, żelaznemi hakami w koło obity, po którą wilk skacząc zahacza się łapami.

Grzebiesznik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Myricaria), roślina, *ob. Tamaryszek* (Tamarix).

Grzebiolinek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. zool.* (Pectunculus), zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów* skorupnych.

Grzebionatka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Celosia), roślina, zwana in. *Kurzym grzebieniem, Kitą.*

Grzebło, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Zgrzebło.*

Grzebuszek, *ob. Grzebyczek.*

Grzebuszka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Dactyloctenium), roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), plemienia *chlorynkowych* (Chlorideae). Gatunki: = *egipska* (D. aegiptiacum), rośnie w Azji, Afryce, Ameryce połud. i Europie, używa się w Egipcie na rany i wrzody; = *oścista* (D. cristatum), pospolita w Egipcie, liście ma długie, ościste.

Grzebyczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m* i **Grzebyszek**, *v.* **Grzebuszek**, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* (*zdr.* od *Grzebyk*), maleńki grzebień.

Grzebycznica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Plocanium), rodzaj *koralowatego wodorostu*; gatunek: = *właściwa* (P. coccineum), listowie ma cieniuchne, bardzo gałęziste, jasnoszkarłatne; rośnie w morzu Adrjat. i północ; u Rzymian używała się do robienia rumienidła, a pod imieniem *Drjakwi morskiej* stanowiła w średnich wiekach tajemne lekarstwo.

Grzebyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Grzebień*), 1) mały grzebień. 2) **Grzebyki**, *w lm. m. bot.* (Achyranthes), roślina zwana in. *Plewikwiatem.*

Grzebyszek, *ob. Grzebyczek.*

Grzech, **u**, *lm.* **y**, *m.* nieprawość, przestąpienie przykazania bożego. *Grzech pierworodny. Grzech śmiertelny. Grzech powszedni. Grzech ciężki, nie do odpuszczenia. Grzech główny. Grzech o pomstę do nieba wołający. Grzech przeciw Duchowi Świętemu. Grzech nieczysty, v. cielesny. Grzech z dopuszczenia, z opuszczenia. Grzech popełnić. Być, zostawać w grzechu. Popaść w grzech. Grzechów odpuszczenie. Tego mu nie policzono, v. nie wzięto za grzech. Spowiadać się grzechów, v. z grzechów. Umrzeć w grzechu. Pokutować za grzechy. Mam to za grzech, nie mam tego za grzech. Co prawda to nie grzech, przys. Już go grzechy opuściły.*

Grzecholubnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* lubiąca grzechy.

Grzecholubnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* lubiący grzechy.

Grzecholubny, **a**, **e**, *p.* mający skłonność do grzechów, lubiący je.

Grzechołka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zool.* jaskółka która się gnieździ w kratach okien, osobliwszym sposobem budując sobie gniazdo z ziemi, w pyszczku noszonéj, które sianem i piórami wyściela.

Grzechotać, **Grzegotać**, **otał**, **oce**, *v.* **cze**, *scz. nd.* 1) rzegotać, wydawać głos przykry, jaki powstaje ze ścierania żelaza lub rzeczy twardych; gruchotać, klekotać. 2)= (o żabach) skrzeczeć, skrzekotać. 3)= (o wężu grzechotniku) dźwięk ogonem wydawać.

Grzechotanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) rzegotanie, chrzęst, klekotanie. 2)=skrzekotanie (żab). 3)=dźwięk, jaki wąż grzechotnik wydaje.

Grzechotka, **Krzekotka**, **Grzegotka**, **Rzegotka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) drewniane narzędzie wydające grzechotanie, gruchotka. *W wielki czwartek i wielki piątek używają grzechotek zamiast dzwonów. Trędowaci nosili grzechotki, aby ich omijano.* 2)=*zool. ob. Kaczka.*

Grzechotnik, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* (Crotalus), gad należący do rzędu *Wężów* nierównołuskich; najjadowitszy ze wszystkich dotąd znanych zwierząt; dorasta sześciu stóp długości, ma ogon chrząstkami stawowatemi opatrzony, który za poruszeniem się, wydaje chrzęst nakształt grzechotki.

Grzechowy, **a**, **e**, *p.* od grzechu. *Zmaza grzechowa. Zapłaty grzechowe.*

Grzechozwodnictwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* prowadzenie do grzechu, pokuszenie.

Grzechozwodniczy, **a**, **e**, *p.* wiodący do grzechu, kuszący.

Grzechozwodziciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* i **Grzechozwodzicielka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kusiciel i kusicielka.

Grzecznie, *ps.* 1) *przy* g'rzeczy, ku rzeczy, do rzeczy, należycie, dobrze. *Konie grzecznie ubrane.* 2)= dwornie obyczajnie, uniżenie. (*st. wyż.* **Grzeczniej**). *Trzeba ze wszystkimi być, v. żyć grzecznie. Grzecznie się z kim obejść, postąpić. Przyjąć kogo bardzo grzecznie, jak najgrzeczniej. Grzecznie się obchodzić z damami. Grzecznie się witać.*

Grzeczniś, **sia**, *lm.* **sie**, *m. ir.* człowiek uniżony, przesadzający w grzeczności.

Grzeczniuchny, **a**, **e**, *p.* bardzo grzeczny.

Grzecznopoczciwy, **a**, **e**, *p.* pełen pozornéj cnoty i grzeczności. *Człowiek grzecznopoczciwy, kiedy kraść i zdradzać nakaże okoliczność, zdradzi i okradnie.*

Grzecznouprzejmy, **a**, **e**, *p.* z uprzejmością grzeczny. *Francuz grzecznouprzejmy, świegotliwy gadacz.*

Grzeczność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) *przy.* zdolność, stosowność. 2)= układność, obyczajność. *Człowiek pełen grzeczności. To jest przeciw prawidłom grzeczności. Prawdziwa grzeczność idzie z dobrowolstwa. Francuska grzeczność dla dam.* 3)=uprzejme obejście się, usługa. *Robił mu tysiąc, v. tysiące grzeczności. Zrobić, v. wyświadczyć komu grzeczność.*

Grzeczny, **a**, **e**, *p.* (*st. w.* **Grzeczniejszy**), 1) *przy.* do rzeczy będący, stosowny, dorzeczny, należyty, zdatny. 2)= *przy.* piękny, krasny, pozorny. 3)=obyczajny, udatny, dworny. *Należy być grzecznym dla każdego, v. dla wszystkich, v. ze wszystkimi. Bardzo ma grzeczne ułożenie. Ten człowiek najgrzeczniejszy w świecie. Grzeczny dla dam v. z damami. Grzecznyś, żeś to uczynił. Jakeś grzeczny, zrób mi tę przyjemność.*

Grzeczółka, *ob. Grzegółka.*

Grzeczy, *ps.* (g'rzeczy, k'rzeczy, ku rzeczy) *przy.* dorzecznie, stosownie, należycie.

Grzegotać, **ał**, **oce**, *scz. nd.* 1) *ob. Grzechotać.* 2) = (o grzegółkach), głos wydawać. *Grzegółka grzegoce.*

Grzegotanie, **Grzegotka**, *ob. Grzechotanie, Grzechotka.*

Grzegółka, **Grzeczółka**, **Gżegżółka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Kukutka.*

Grzejący, **a**, **e**, *im.* ciepło robiący, rozpalający.

Grzejskarb, **a**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* liczykrupa, żminda, skąpiec.

Grzesiowa, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona Grzesia, t. j. Grzegorza.

Grzeszek, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Grzech*), mały grzech.

Grzeszenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* popełnianie grzechu.

Grzesznica, **y**, *lm* **e**, *ż.* kobiéta pełna grzechów lub popełniająca wciąż grzechy. *Wielka grzesznica. Grzesznica z Ewangelji*, w dawnéj polszczyznie *Nawojka.*

Grzeszniczek, **czka**, *lm* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Grzesznik*), mały grzesznik.

Grzeszniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Grzesznica*), mała grzesznica, miła grzesznica.

Grzeszniczy, **a**, **e**, *p.* od grzesznika, *v.* od grzesznicy.

Grzesznie, *ps.* nieprawie, z grzechem. *Żyć grzesznie.*

Grzesznik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* pełen grzechów, grzeszący. *Wszyscy jesteśmy grzesznicy. Grzesznik jawny. ob. Jawnogrzesznik. Grzesznik zatwardziały. Nawracać grzeszników. Stary grzesznik.*

Grzeszność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* podległość grzechom; skłonność do grzeszenia; grzeszne przyrodzenie.

Grzeszny, **a**, **e**, *p.* 1) grzeszący, grzechów pełny. *Każdy człowiek jest grzeszny.* 2)=skłonny do grzechu, grzechowi podległy.

Grzeszyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) grzech popełniać. *Grzeszyć śmiertelnie. Kto to czyni, grzeszy. Grzeszyć przeciwko Bogu, bliźniemu, samemu sobie. Grzeszyć przeciw przykazaniom bożym, kościelnym. Czém kto grzeszy, tém pokutować będzie.* 2) = wykraczać. *Grzeszyć przeciwko prawdzie, przyzwoitości, rozsądkowi, prawidłom logiki, gramatyki. Grzeszyć zbytkiem.* 3) = niek. zam. zbyt wiele czego posiadać, występować z czém zbytecznie. *Grzeszyć prawdomównością, szczerotą.*

Grzeszysko, **a**, *lm.* **a**, *n.* wielki, szpetny grzech.

Grześ, **sia**, *lm.* **sie**, *m. zdr.* od *Grzegorz.*

Grześć, *ob. Grzebać.*

Grzęb, **a**, *lm.* **y**, *m.* miedza wśród pól krzakami zarosła i kamieniami z pola wydobytemi zarzucona.

Grzęda, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr* **Grządka** 1) zagon brózdami określony. *Robić grzędy. Grzęda tulipanów, ob. Kwatera.* 2) = żerdź, drąg, szczególniéj do siedzenia kurom. *Kury na grzędę idą. Spędzić kury z grzędy. Pozwól kurze grzędy, ona chce wszędy, przys.* 3) = *nieuż.* drążek do zawieszania sukien 4)=* w loice (figura syllogistica). Są cztery grzędy umysłnikowe (quatuor figurae syllogisticae). Wzorzec ich taki:

1	2	3	4
M—P	P—M	M—P	P—M
S—M	S—M	M—S	M—S
S—P	S—P	S—P	S—P

S znaczy tu wszędzie *Szysza* (terminum minorem, *v.* Subjectum), *P, Pieja* (terminum majorem, *v.* Praedicatum), a *M, Mirza* (medium terminum). *Krewniki* tu zmieniają miejsca, jak widzi każdy, w *przesłankach*, a wynikuik pozostaje wciąż jednaki. Pierwszy wzorzec podaje umysłnik sworny, trzy wzorce dalsze są umysłnikami nieswornemi. Nie mieszaj *grzęd* tycił z *dziardynami*. Są bowiem trzy dziardyny, a każdy z nich na własne, tu wskazane, cztery grzędy.

Grzępa, **y**, *lm* **y**, *ż.* 1) *zb.* drobne kamienie, szczególniéj na mialkiéj wodzie. 2) = *prow.* kupa gnoju bezładnie ułożona.

Grzęsiołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m. bot.* (Calligonum), roślina zwana także *Kakowa gałką.*

Grzęski, **Grzęskość**, **Grzęskowaty**, *ob. Grząski*, i t. d.

Grzęścicha, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Mundia), roślina.

Grzęśla, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Ruppia), roślina.

Grzęzki, **Grzęzkość**, **Grzęzkowaty**, *ob. Grząski*, i t. d.

Grzęznąć, *ob. Grążnąć.*

Grzęznica, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Bagnica* (Schenchzeria), roślina.

Grzęzy, **ów**, *blp.* 1) *ob. Grąz.* 2) = części pokarmowe u samic zwierząt rochmannych, jako to: łani, sarny i kłępy. 3) = ciężarki z ołowiu lub żelaza, które się przywiązują do sieci dla ponurzenia jéj do wody.

Grzmiący, **a**, **e**, *im.* od *Grzmieć*; który grzmi, głośny. *Głos grzmiący, ob. Piorunujący.*

Grzmieć, **grzmiało**, **grzmi**, *sn. nd.* 1) rozlegać się gromem. *Łyskało się i grzmiało przez całą noc. Niebo grzmi.* 2) = *fig.* wydawać huk podobny do grzmotu. *Grzmią spiże, działa. Działa grzmiały.* 3) = głośno brzmieć. *Muzyka grzmiała.* 4) *v.* **Grzmić**, **ił**, **i**, *scz. nd.* ciskać gromami, grzmotać. *Jowisz grzmi, grzmota.*

Grzmienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) odgłos grzmotu, piorunu. 2) = szum, dźwięk; głośne brzmienie.

Grzmocić, **ił**, **i**, *scz. nd.* **Grzmotnąć**, **ął**, **ie**, *dk.* z trzaskiem uderzyć; gruchnąć, palnąć. *Grzmotnąć* (kogo); dać, wymierzyć komu silny raz pięścią. *Grzmotnąć w twarz, w kark. Grzmotnąć kogo kijem. Grzmotnąć co o ziemię, ob. Cisnąć.* = **się**, **Grzmotnąć**, **się**, *złz. nd.* i *dk.* tłuc się, bić się, uderzać się. *Grzmotnąć się głową o mur.*

Grzmot, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) grom, huk, pospolicie wespół z piorunem lub po nim rozlegający się. *Wśród grzmotów i błyskawic. U nas częste są grzmoty.* 2) = *fig.* łoskot, trzask, szum.

Grzmotać, **ał**, **a**, *v.* **ce**, *scz. nd.* 1) *ob. Grzmieć.* 2)= *ob. Grzmocić.*

Grzmotek, **tka**, *lm.* **tki**, *m. bot. ob. Czerwiec trwały* (Scleranthus perennis), roślina.

Grzmotliwy, **Grzmotny**, **a**, **e**, *p.* trzaskliwy, łoskotny. *Grzmotliwy głos.*

Grzmotnąć, *ob. Grzmocić.*

Grzmotnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. posp.* silne stuknięcie o co pięścią; bójka, gdzie się wzajemnie grzmocą, t. j. biją się silnie pięściami lub kijami.

Grzmotny, **a**, **e**, *p. ob. Grzmotliwy.*

Grzmotowładny, **Grzmotowładzca**, *ob. Gromowładny, Gromowładzca.*

Grzmotowy, **a**, **e**, *p.* od grzmotu.

Grzunąć, **ął**, **nie**, *scz. nd. prze.* grześć, garnąć, gmérać.

Grzyb, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* a) ogólna nazwa roślin najmniéj wykształconych, krótko żyjących, stanowiących 5tą gromadę (Mycetes) klassy 24éj, t. j. *skrytopłciowych*, wedł. ukł. Linn. Grzyby dzielą się na 5 rzędów: 1 *Jądrniki*, *v. Jądrzaki* (Myelomycetes); 2 = *właściwe* (Fungi), których puszki tworzą na powierzchni warstwę powlekającą grzyb cały lub część jego; 3 = *purchatkowate* (Gastromycetes), których ziarniki zawarte w purchatkach; 4 = *włókniste*, *v. włókniaki* (Hyphomycetes), i 5 *Proszniki*, *v. proszniaki* (Coniomycetes), zwane in. *Obłoczakami* (Hymenomycetes). Wedł. Okena także na 5 rzędów: 1 = *tkaninowe*, 2 = *pochwowe*, 3 = *pniowe*, 4 = *kwiatowe*, i 5 = *owocowe*. b) = *ob. Huba* (Boletus), pewien rodzaj właściwego grzyba, różniący się tém od *Bedłki* (Agaricus), że ma spód dziurkowaty, gdy u bedłek spód blonkowaty. Gatunek: = *jadalny*, *v. prawdziwy*, *v. prawy* (B. edulis, *v.* bovinus, *v.* bulbosus), *ob. Borowik*; = *babka*, *v. Grzyb chropawy* (B. scaber). = *bzowy*, *ob. Uszak judaszowy* (Auricularia Judae). = *chirurgiczny* (Fungus chirurgorum), daw. nazwa *Purchatki ołowianej* (Lycoperdon plumbea), tak zwany, że się używał do wstrzymywania krwotoków. = *gąskoński* (Fungus porosus). = *jeleni*, *ob. Jeleniak ziarnowaty* (Elaphomyces granulatus). = *meliteński* (F. melitensis), daw. nazwa dawana kłębowi rośliny *Pąkiew czerwona* (Cynomorium coccineum). = *modrzewiowy* (F. Laricis). = *prowancki* (angulosus). = *Wierzbowy*, *v. Wrośniak wonny* (Trametes suaveolens). *Po deszczu grzyby rosną. Zbierać grzyby. Iść, pójść na grzyby. Grzyby jadalne. Potrawka, sos z grzybami. W jednym momencie wyrosł niby grzyb na wiosnę.* 2) = *fig. Pójść na grzyby*, zam. umknąć, powędrować *Idź, niech idzie na grzyby. Posłać kogo na grzyby. Siedź grzybie, aż cię kto zabije.* 3) = *morski, zool.* (Tethea), rodzaj ryby morskiéj. 4) = *med.* mięsiwa gąbczaste, miękkawe i śłamowate, czyli ośliże, które się wznoszą w głębi rany lub wrzodów, *ob. Dzikie mięso*; = *krwawy*; rodzaj raka zjadliwego, mającego wiele rozmaitych naczyń. 5) = grzybek na knocie u lamp i świec, nagar, żużel. 6)= w hutach, nazwa dawana zbierającym się w wyższym lejku pieca wielkim kawałom materij w szkło zamienionéj. 7) = zgrzybiałec, starzec, strych. 8) = *drzewny*, *ob. Gąbka.*

Grzybek, **bka**, *lm.* **bki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Grzyb*), *ob. Grzyb* 2) = potrawa mączna, zapiekana, rodzaj pudingu. 3) = *żart.* kapelusz płaski, do grzyba podobny. 4) *Grzybki*, *med.* pasorzyty roślinne zjawiające się na błonach jamy ustnéj, *ob Pleśniowki.*

Grzybian, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (fungas), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas grzybowy i jakaśkolwiek zasada, *ob. Sól.*

Grzybiasty, **a**, **e**, *p.* 1) szeroki w górze jako grzyb. 2) = jak grzyb miękki, dziurkowaty, *ob. Gąbczasty.*

Grzybieć, **ał**, **eje**, *sn. nd* zgrzybiałym się stawać, starzeć. *Świat grzybieje. Kto się rozkoszami bawi, grzybieje przed czasem.*

Grzybieniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. ob. Czerwień błotna* (Calla palustris), roślina.

Grzybieniowate, *v.* **Grzybieniowe rośliny**, *bot.*

(Nymphaeaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliścikowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukł. de Cand.

Grzybieniowy, a, e, *p.* od grzybienia (rośliny). *Grzybieniowy korzeń. Sok grzybieniowy. Grzybieniowe rośliny, ob Grzybieniowate rośliny.*

Grzybień, nia, *lm.* **nie,** *m.* 1) *bot.* a) (Nymphaea), roślina wodna z rodziny *grzybieniowych*, któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 13éj, rzędu *jednoztupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *biały* (N. alba), daw. *Grzybieniami* (*blp*), *Lilją białą, wodną* zwany, rośnie w wodach stojących, korzeń ma gruby, poziomo rozchodzący się, liście pod spodem czerwonawe, kwiaty wielkie, białe, wonne, po wodzie pływające; używa się w farbierstwie, drukowaniu tkanin i w medycynie; = *żółty* (N. lutea), *ob. Grążel żółty* (Nuphar lutea), niek. *Marchewką wodną* zwany, kwiaty ma żółte, nasienia większe, używa się podobnież. b) = *ob Czerwień błotna* (Calla palustris). c) *Grzybienie mniejsze*, dawniejsza nazwa rośliny *Podbiał pospolity* (Tussilago farfara). d) = *małe* daw. nazwa rośliny *Żabiściek pospolity, v. pływający* (Hydrocharis morsus ranae). 2) = *zool.* (Bolitophila), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych. Gatunki: = *szary* (B. cinerea); = *smugowany* (B. fusca). 3) = *med.* (fungus), narośl miękka rakowata.

Grzybieńczyk, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Kąplina* (Villarsia), roślina wodna.

Grzybistość, ści, *lm.* **ści,** *ż. med.* pulchny, unaczyniony nowotwór, powstały z utworu tyfusowego w kiszkach.

Grzybkowy, a, e, *p.* od grzybków.

Grzybla, i, *lm.* **e,** *ż. zool.* (Gergonia) z wierzokrzew, należący do gromady *promienistych*, ukwiałowatych.

Grzybnik, u, *blm. m. chem.* (funginum), włóknisty pierwiastek grzybów, budowy jest skórkowatéj, odznacza się wielką ilością azotu.

Grzybowaty, a, e, *p.* 1) nakształt grzyba. 2) = pełen grzybów, wyrostków. *Grzybowate dziąsła.*

Grzybownik, *v.* **Grzybowounik, a,** *lm.* **i,** *m. chem.* (pilzosmazon) nazwa dawana substancjom azotowym wpół zwierzęcym (należącym do rzędu pierwiastków organicznych obojętnych), znajdywanym w grzybach; ma odrębną woń i smak, środkujące między grzybowemi i moczowemi.

Grzybowy, a, e, *p.* od grzybów. *Grzybowa polewka. Grzybowy sos. Grzybowy pierwiastek, ob. Grzybnik. zool. Owady grzybowe*, t. j. żyjące na grzybach.

Grzymała, (herb); trzy wieże z otwartą bramą; na helmie także trzy wieże i pięć piór strusich.

Grzymka, i, *lm.* **i,** *ż prze.* więzienie, ciemnica.

Grzyt, Grzytać, Grzytanie, *ob. Zgrzyt, Zgrzytać, Zgrzytanie.*

Grzywa, y, *lm.* **y,** *ż.* włos dłuższy na karku u niektórych zwierząt, *ob. Włosie. Grzywa końska. Czesać, zaplatać koniowi grzywę. Trzymać się, chwycić się, v. uczepić się konia za grzywę. Koń z wiszącą grzywą. Grzywa lwa. Lew potrząsał grzywą. Grzywa mu się jeży. Długa, gęsta grzywa.*

Grzywacz, a, *lm.* **e,** *m. zool* 1) dziki gołąb', większy od pospolitego (Columba lignorum, palumbus), *ob. Gołąb'.* 2) = *myś.* zam. leśny *v.* dziki gołąb', *ob. Siniak. Grzywacz huczy.*

Grzywaczek, czka, *lm.* **czki,** *m. zool.* ptak z rodzaju *gołębi* (Columba arquatrix).

Grzywaczy, a, e, *p.* 1) od grzywacza. *Gniazdo grzywacze.* 2) = koloru gołębiego.

Grzywiasty, a, e, *p.* grzywę mający, z długą grzywą.

Grzywienka, *ob. Grzywna.*

Grzywiennik, a, *lm.* **i,** *m.* (z ross.) *prow.* pieniądz rossyjski srebrny = 10 kop. = 20 gr.

Grzywienny, a, e, *p. ob. Grzywnowy.*

Grzywna, y, *lm.* **y,** *i. zdr.* **Grzywienka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) (Marca *v.* Mark) moneta dawna słowiańska, miała 12 solidów, *ob. Solid.* 2) = dawna polska, ważyła 4,198 asów, *ob. As.* Liczalna miała 48 gr., zrazu srebrnych, później miedzianych. 3) = dawna pragska 5,280 asów. 4) = kolońska 4,864 asów. 5) = inflancka, pieniądz bity, w zastosowaniu się do stopy mennicznéj tamtejszéj, przez Chodkiewicza (1na 40ta talara) = 6 gr. litewskich *v.* 7 i pół polskich. 6) = dawna rossyjska = zrazu 72 później 96 złot. 7) = nowa rossyjska, *ob. Grzywiennik.* 8) = *banco* hamburgska = 45 kop. = 3 zł. 9) = *courant* hamburgska = 30 kop. = 2 zł. 12 gr. 10) = norwegska (ort) = 27,25 kop. = 1 zł. 25,59 gr. 11) = szwajcarska w Schaffhausen = 2 rub. 5,164 kop. = 13 zł. 20,928 gr. 12) = *kun;* moneta skórzana dawnych Słowiano-Russów = 25 kun. 13) = *nogat;* moneta skórzana tychże Słowian = 20 nogat, *ob. Nogata.* 14) = u niektórych tłomaczów biblji, zam. talent, *ob. Talent.* 15) = (w dawném prawodawstwie polskiém) kara pieniężna. *Wskazać kogo na grzywny, v. grzywnami kogo skarać; grzywnami kogo obłożyć.*

Grzywniasty, a, e, *p. prze.* grzywny przynoszący. *Grzywniasta sprawa.*

Grzywnowy, Grzywienny, a, e, *p.* grzywnę ważący. *Waga grzywienna.*

Guano, a, *blm. n.* (z hisz.) nawóz przedażny, składający się z gnoju ptaków wodnych (mian. czapli, czerwonków, alk i bezlotków), które w wielkiéj massie składają go po wysepkach Spokojnego oceanu przy brzegach Peru; *guano*, stanowiące ważny przedmiot handlu, używa się do użyźniania gruntów, szczególniéj pod uprawę kukurydzy.

Guaszo, *nieod. n.* (z włos.) pewien sposób malowania wodnemi farbami.

Gubać się, ał—, a—, (Gubić się), *stz. nieuż.* ugabać się, podkasać się.

Gubernacja, ji, *lm.* **je,** *ż. nieuż* rząd, zarząd.

Gubernator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) 1) rządca imieniem wyższego, wielkorządzca. *W prowincjach rossyjskich, przezwanych gubernjami, są gubernatorowie wojskowi i cywilni.* 2) = *prze.* nauczyciel, guwerner.

Gubernatorka, i, *lm.* **i,** *ż prze.* wielkorządczyni. *Elżbieta, matka Ludwika Węgierskiego, była gubernatorką w Polsce na miejscu syna.*

Gubernatorowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona gubernatora.

Gubernatorski, a, ie, *p.* od gubernatora.

Gubernatorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) urząd gubernatorski. *Ma tyle z gubernatorstwa, ob Wielkorządztwo.* 2) = *zb.* gubernator z żoną. *Państwo gubernatorstwo.*

Gubernja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) część kraju zostająca pod rządem gubernatora. *Gubernja Moskiewska, Kazańska* i t. d.

Gubernjalny, a, e, *p.* od gubernji. *Miasto gubernjalne. Radzca gubernjalny. Rozkaz gubernjalny.*

Gubernjum, *nieod n.* (z łać.) administracja, władza prowincjonalna w królestwie galicyjskiém.

Gubiciel, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który traci, gubi co. 2) = który naraża na zgubę. *Gubiciel ludzi. Gubiciele Troi, ob. Niszczyciel*

Gubicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która gubi, traci, *ob. Niszczycielka.*

Gubić, ił, i, *scz. nd.* 1) utracać, tracić. *Przez nieuwagę często gubię pieniądze.* 2) = pozbywać się. *Gubić febrę.* 3) = zatracać, wytracać, niszczyć. *Co ludzi wojna gubi! Gubić zwierzęta szkodne. Gubić płód.* 4) = *kogo; fig.* przywodzić do zguby. *Ten człowiek jego gubi.* = **się,** *stz. nd.* 1) niszczyć się, tracić się. *Tak jego gubi febra.* 2) = *fig.* zatapiać się. *Gubić się w myślach. Gubić się w domysłach. Gubić się w projektach. Gubić się w obłokach. Umysł gubi się w tém.* 3) = (w grze bilardowéj) wpędzić swoją bilę do luzy. 4) = *fig.* narażać się na zgubę, szkodę ponosić. *Co robisz nieszczęśliwy, gubisz się! Samochcąc się gubi.*

Gubienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) tracenie, zguba. 2) = niszczenie, wygubianie. = **się,** *n.* tracenie się.

Gubin, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Contavea), roślina.

Gubka, *ob. Hubka.*

Guca, y, *blm. ż. v.* **Gucie, a,** *blm. n. mit.* pruskie bóstwo, opiekujące się podróżnemi, tyle, co litewskie *Kielo.*

Guczy, (herb), in. *Zytynian*; tarcza linją szeroką przedzielona na ukos, od prawéj ku lewéj; po obu stronach po róży czerwonéj; na helmie trzy pióra strusie.

Gudak, a, *lm.* **i,** *m.* moneta w Prusach wschodnich = 7,5 kop. = 15 gr.

Gudan, a, *blm. m. mit.* westfalska nazwa najprzedniejszego boga, tyle, co *Guodan, Godan.*

Gudełka, i, *lm.* **i,** *ż. mit.* litewska Nimfa. Gudełek jest wiele, a królową ich *Dugna*, lub *Nerys*. Są to Ondyny, przypominające normandzkie *Niksy*, i królowę ich *Raganę*. Na uroczyskach łąk błotnych, gdzie gęste ałtowia, pokazują się niekiedy w postaci panien powabnych, wyprawiając śmieszki, pienia, tańce i krotofile różne. Błąda temu,

kto zagoreje ku nim pożądliwością! nie wypuszczą go żywcem.

Gudja, ji, *lm.* **je,** *ż. mit.* od *Gud* lub *Gott*, bożnik, znaczy tyle, co pogański kapłan giermański. Rodzajami Gudjów byli: *Harungary, Parawary* i *Pluoastry*. Najwyższy kapłan nazywał się *Synista*.

Gudjera, y, *blm. ż. bot. ob. Tajęża* (Goodyera), ro ślina.

Gudruna, y, *blm. ż. mit.* giermański Nibelung czwarty, oznacza żeńskość w przyrodzeniu. Inne olbrzymki téj imię *Chaudruna.*

Guega, i, *blm. ż. mit.* normandzka djablica i olbrzymka, żona Garma, psa piekielnego, a matka *Skolla* i *Hatego.*

Gugle, i, *blp. ż.* wierzchnie przykrycie górali tatrzańskich; pewien rodzaj dużego sukiennego płaszcza, białego lub czerwonego koloru, bez żadnego prawie kroju, z jednego bardziéj długiego niż szerokiego kawałka, który się w niepogodę lub zimą na ciało zarzuca i dwoma kutasami na szyji się przywiązuje.

Guguła, y, *lm.* **y,** *ż.* jagoda maliny jeszcze nie dojrzała, chociaż nieco już *zapalona*, t. j. zaczerwieniała.

Guj, a, *lm.* **e,** *m. mit.* słowiański wąż święty, *ob. Blazoor.*

Gujawodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Psidium), roślina zwana in. *Gruszlą, Gruszliną.*

Gula, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) *nieuż.* żarłoczność. *Więcéj gula zabija ludzi, niż wojna.* 2) = guz znaczny z uderzenia. *Ma gulę na czole.* 3) = guz na drzewie. *Drzewo z gulami bywa z pięknym wewnątrz śladrem.*

Gulardowa woda, *farm.* rozciek zasadowego octanu ołowiu, soli niekrystallizującéj się (który się otrzymuje gotowaniem *ołowianego cukru* z glejtą); znane w medycynie lekarstwo zewnętrzne.

Gulasz, u, *blm. m.* (z węg.) sztuka mięsa na sposób węgierski (potrawa).

Gulb', ia, *lm.* **ie, m.** i **Gulbia, i,** *lm.* **ie,** *m. mit.* litewskie duchy opiekuńcze mężczyzn i niewiast, coś nakształt Aniołów stróżów. Ile ludzi, tyle strzegących ich od Tyknisa i mocy jego Gulbiów. Królem ich Arcy-Gulb' *Klamats.*

Gulden, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) moneta, *ob. Złoty.*

Guldengroschen, *nieod. m.* (z niem.) moneta, *ob. Złotowe grosze.*

Guldenpfennig, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) moneta, *ob. Złotowe fenigi.*

Guldenthaler, *nieod. m.* (z niem.) dawniejsza moneta w Niemczech = około 75 kop. = 5 zł.

Guldynka, i, *lm.* **i,** *ż.* strzelba, fuzja, *ob. Gwintówka.*

Guliutan, a, *blm. m. mit.* złotozęby, przydomek normandzkiego Aza Hejmdala.

Gulka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Gula*) *prze.* klocek, pieniek.

Gułaj, a, *lm.* **e,** *m. prow. posp.* (około Warsz.) bałwan, głupiec, gamoń.

Guma, Gumalastyka, Gumalastyczny, Gumiguta, Gumilaka, Gumożywica, *ob. Gumma, Gummalastyka* i t. d.

Gumbi, *nieod. m. mit.* nazwa dzwonu, wiszącego po zamkach litewskich, a w który uderzano, gdy zbliżał się wróg. Wyobrażał *Warpasa*, boga pobudki wojennéj. Od niego bierze nazwisko miasto *Gumbin.*

Gumiak, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Calophyllum), roślina.

Gumienczysko, a, *lm.* **a,** *n. ob. Bojowisko, Klepisko.*

Gumienko, a, *lm* **a,** *n.* (*zdr,* od *Gumno*) 1) małe gumno. 2) = *nieuż.* gaik na ptaki, stanowisko ptasznika.

Gumienna, ej, *lm.* **e,** *ż.* dozorczyni gumien.

Gumiennica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *ob. Bojowisko, Klepisko* 2) = dozorczyni gumien, lub robot gumiennych, gumienna.

Gumiennik, a, *lm.* **cy,** *m.* gumienny, t. j. dozorca gumien lub robót gumiennych; przełożony nad gumnem, *ob. Karbownik, Karbowy.*

Gumienny, a, e, *p.* od gumna, gumna się tyczący.

Gumienny ego, *lm.* **i,** *m. ob Gumiennik.*

Gumigutnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) (Xanthochymus), roślina 2) = (Garcinia cambogia *v.* Cambogia gutta), drzewo indyjskie, zwane także *Garcynją żółtą*, z liści którego zbiera się *gummi-guta.*

Gumilli, *nieuż. zool. ob. Śmierdziel.*

Gumma, *v.* **Guma, y,** *lm.* **y,** *ż. chem.* (*gummi*) pewien rodzaj roślinnéj substancji, mdłego smaku, zwykle białego lub żółtego koloru, pod wzgl. chem. zajmującéj pośrednie miejsce między krochmalem a cukrem; jest to skrzepły kléj *v.* sok klejowy sączący się z wielu roślin; od właściwego *roślinnego kleju* (*v. leposoku*) różni się tém, że się rozpuszcza w wodzie na kleistą ciecz (*klej zaś roślinny* tylko rozmięka w wodzie), od *żywicy* tém, że w spirytusie wcale się nie rozpuszcza; *gumma* otrzymana z krochmalu zowie się *sztuczną v. krochmalną, v lejokomą v. dekstrynem*, substancją znajdującą się w soku każdéj rośliny. Gumma dzieli się na wiele gatunków, z których ważniejsze: = *arabska v. senegalska*, najbardziéj znajoma; jest to skrzepły kléj, wypływający z akacjowych drzew krajów gorących; = *tragantha v. tragacantha v. adragantha* otrzymywany z krzewu astragalus tragacantha (właściwie jest to kléj roślinny); = *wiśniowa, śliwowa*, i w. inn. *Gumma żywiczna, ob. Gummo-żywica. Gumma sprężysta v. elastyczna, ob. Gummalastyka.*

Gummalastyczny, a, e, *p.* z gummy elastycznéj, zkauczuku. *Piłka gummalastyczna. Kalosze gummalastyczne.*

Gummalastyka, i, *lm.* **i, ż.** gumma elastyczna *v.* elastyka, *ob. Kauczuk Podwiązki z gummalastyki.*

Gummata, y, *blp. n.* (z łać.) *zb. med.* massy wypocinowe pochodzące z zapalenia przykostni.

Gummi gutta, y, *blm. ż. chem.* gatunek gummo-żywicy, w postaci brylek lub sztabek czerwono-żółtego koloru; otrzymuje się z liści indyjskiego drzewa, zwanego *Gummigutnikiem* (Cambogia gutta), głównie się używa w malarstwie jako żółta wodna farba.

Gummiguttowe, *v.* **żółtosokowate rośliny,** (Guttiferae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych.*

Gummi-lakka, i, *blm ż. chem.* gatunek żywicy zmieszanéj z woskiem, używający się do fabrykacji laku pieczętarskiego (t. j. do pieczętowania); występuje na gałęzie *figi indyjskiéj.*

Gummo-żywica, y, *lm.* **e,** *ż. chem.* (*gummi-resina*) in. *gumma żywiczna* (*Lipożywica*) substancja, sącząca się z wielu roślin (za nacięciem), w postaci białego *v.* żółtowatego soku, wysychającego później na żółtą lub brunatną massę; jest to rozciek gummy naturalnie zmieszany z żywicą, stąd niek *klejo-żywicą* się zowie. Ważniejszemi z gummo-żywic są: *ammonjacka* (*v. gummo-ammonjak*), otrzymywana z pewnego rodzaju afrykańskich roślin, właściwego zapachu i smaku; *assa foetida v. Czarcie łajno; aloes, euforbja, galbanum, gummi-gutta, mirra, olibanum*, i wiele innych.

Gumno, a, *lm.* **a,** *n.* 1) plac we środku zabudowania stodołowego. *Do gumna należą: stodoła, brogi i stérty.* 2) = pospolicie używa się za jedno ze słowem *stodoła. Zboże do gumna zwozić.* 3) = klepisko, bojowisko, na którém młócą zboże.

Gumować, ał, uje, *scz. nd.* gumą przyprawiać, lub zaprawiać co. *Gumować płótno.*

Gumowanie, a, *lm.* **a,** *n* zaprawianie gumą.

Gumowny, a, e, e, *p.* 1) pełen gumy. *Drzewa gumowne i żywiczne v. smolne.* 1) = gumowany. *Płótno gumowne v. gumowane.*

Gumowy, a, e, *p.* od gummy. *Woda gumowa. Cząstki gumowe.*

Gunda, y, *lm.* **y,** *ż.* moneta w Kalkucie (4 kowrje *v.* kaury), *ob. Kowrja.*

Gungnir, u, *lm.* **y,** *m. mit.* nieochybnie śmiercionośny grom w ręku normandzkiego Odyna.

Gunia, Gunka, Gónka, *zdr* **Gunieczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) przykrycie (zwykle na koni) albo koc prosty, na obie strony kosmaty lub kudłaty. 2) = suknia gruba z guni. 3) = *fig. gunie*, chłopstwo, gburstwo, czerń.

Gunloeda, y, *blm. ż mit.* olbrzymka normandzka, któréj Elfy czarne, zabiwszy wieszcza Kwazyra, poruczyli do strzeżenia powstały z krwi jego miód natchnienia. Odyn, lękając się, ażeby zwycięztwo Azów nad Wanami nie było stracone, postanowił wydrzeć miód karłom. Bierze na się postać olbrzyma i zapala miłość ku sobie w Gunloedzie. Spał z nią przez trzy nocy i miał otrzymać za to trzy kubły miodu. Kubeł, który ma podała, tak rozszerzyć umiał, iż zaczerpnąwszy go po trzykroć, zabrał wszystek miód. Wrócił z nim do Azgardu i oddał go pod straż Bragura.

Gunnar, a, *blm. m. mit.* brat Gudrunary, Zygurdowéj żony, jeden z Niflungów w Eddzie.

Gunnura, y, *blm. ż. mit.* jedna z Walachur.

Gunter, a. *blm. m. mit.* drugi Amelung giermański, oznaczający płodność. Kojarzy Windera i Sumera, a sprawuje urodzaje. Bywa to wiosną, to jesienią, a żyje w ziarnach.

Guodan, a, *blm. m. mit.* giermańska nazwa najprzedniejszego boga, tyle co Godan i Wuodan.

Gurczeć, ało, y, *sn nd. nieos. ob. Kruczeć.*

Gurdyn, a, *lm.* **y,** *m.* pieniądz w St. Domingo=31,875 kop = 2 zł. 3,75 gr.

Gurdziel, *v.* **Kurdziel, a,** *lm.* **e,** *m.* wrzód, który się koniom na języku robi.

Gurko, i, *blm. m. mit.* litewski bóg urodzajów, *ob. Ziemienikas.*

Gurman, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) łakotnis, lubiący smaczno jeść

Gurmana, y, *lm.* **y,** *ż* suknia z grubego sukna.

Gurt, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) pas rzemienny u zaprzęgu

Gurtować, ował, uje, *scz. nd. nieuż.* opasywać.

Gurtowy, a, e, *p.* o pasach, lub na pasach. *Łóżko gurtowe.*

Guru, *nieod. m.* przezwisko, które Indjanie nadają swojemu ojcu duchownemu.

Guślarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kuglarząca czarownica. 2)= wierząca w gusła.

Guślarski, a, ie, *p.* 1) od guślarza. 2) = od guseł. *Sztuka, moc, potęga guślarska.*

Guślarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czarnoksięztwo, kuglarstwo czarodziejskie. *Długo wierzono w guślarstwa.* 2) = wiara w gusła; obrzędy czarodziejskie, *ob. Zabobonność, Zabobon.*

Guślarz, Guślnik, Gusłarz, Gusman, Guzman, a, *lm.* **y,** *m.* 1) czarnoksiężnik, guślarz. 2) = * w znaczeniu kapłana słowiańskiego, tłumaczącego dziwy śpiewem; nie ma związku z *gusłami*, lecz z *huślą*, lub *gęślą*. Za pogańsko - słowiańskich czasów byli w służbie Belina *huślarze*, lub *gęślarz*, którzy śpiewali na cześć bogów pieśni, przygrywając na *hušli*, lub *gęśli*. Od nich pochodzą nie jedno *guślarze*, ale i same *gusła*. 3) = człowiek, ktory wierzy w gusła. 4) * *Guślarz* (teratodes, vel prodigiosum), jeden z mylników myślniczych, a znaczy piérwszy rodzaj prawdowywodnika nieprawego (fałsne inductionis). Powstaje, gdy ogół lub prawidło przyczepiasz do szczegółów i pojedynków, z któremi on nie ma żadnego związku. Są trzy źródła guślarza: 1, *Non causa, pro causa.* Zasypiając np. doznaje ktoś duszności i prawi, że co noc siada mu na piersiach *Zmoru.* 2, *Cum hoc, ergo ex hoc.* Księżyc np. jest w czapce, zaczém mamy mróz. 3, *Post hoc, ergo propter hoc.* Była np. ogonatka, lub miotła na niebie, mamy więc wojnę. Porównaj *Bean, Jowjal.*

Guślić, ił, i, *scz. nd.* kuglarzyć, czarować.

Guślnik, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m. ob Guślarz.*

Guślny, a, e, *p.* od gusel; kuglarski, zabobonny.

Gusła, seł, *blp. ż.* czarownicze guślarstwo. *Wierzyć w gusła.* *Gusła pochodzą od starego wyrazu *husla*, znaczącego *gęślę*, ob. *Guślarz.*

Gusłarz, *ob. Guślarz.*

Gusłowaty, a, e, *p.* zarywający gusel, mający coś kuglarskiego.

Gusłowierny, a, e, *p.* wierzący w gusła, zabobonny.

Gusman, a, *lm.* **y,** *m. nieuż ob. Guślarz.*

Gust, u, *lm.* **a,** *v.* **y,** *m.* (z łać.) 1) smak, smakowanie. 2) = *fig.* smak, sposobność rozpoznawania piękności i wad w dziełach sztuki. *Dobry gust. Zły gust. Człowiek, pisara bez gustu. Człowiek z gustem. Ma gust. Brak mu gustu, nie staje mu gustu, nie ma gustu.* 3) = upodobanie, kochanie się w czém. *Różne są gusta. O gustach nie ma dysputy. To nie w moim guście, v. to nie przypada do mego gustu. To zależy od gustu. Mieć gust do czego. Obudzić, v. wzniecić w kim gust do czego. Nabierać gustu do czego. Bardzo mu w guście ta osoba.* 4) = sposób, rodzaj, w jakim rzecz jaka zrobiona; niek. zam moda. *Sprzęt w nowym guście. Gust teraźniejszy, v. dzisiejszy. Wiersze w guście Rasyna, obraz w guście Rafaela, ob. Styl, Rodzaj. psł. Do gustu,* zgodnie z upodobaniem. *To mi do gustu, a to nie do gustu,*

Gustownie, *ps.* z dobrym gustem, wytwornie. *Robota gustownie zrobiona. Gustownie ubrany.*

Gustowność, ści, *blm. ż.* przymiot dobrego gustu, wytworność. *Gustowność ubrania.*

Gustowny, a, e. *p.* z dobrym gustem, zrobiony z gustem. *Gustowny strój. Gustowne ozdoby.*

Guszczora. y, *lm.* **y,** *ż. ob. Białoryb.*

Guta, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* zachwyt, sen tak ciężki, że człek za martwo leży, *ob. Letarg.*

Gutapercza, *ob. Gutta-percha.*

Gutgesel, a, *lm.* **e,** *m. mit.* to samo co *Kobold.*

Gutta-percha. G percza, y, *v.* **G perka, i,** *blm. ż.* pewien gatunek gummo-żywicy, otrzymywany z mlécznego soku wielu drzew Zachodnio-Indyjskich, podobna ze swych własności do *Kauczuku*, posiadająca to piérwszeństwo przed nim, że od łagodnego rozgrzania robi się miękką i plastyczną, od oziębienia zaś znowu twardą i rogowatą; w nowszych czasach znalazła nader liczne zastosowania, mian. wyrabia się z niéj mnóstwo przedmiotów, których główną własnością jest nie przepuszczanie powietrza i wilgoci.

Guttomur, a, *blm. m. mit.* brat Gudrunary, Zygurdowéj żony, jeden z Niflungów w Eddzie.

Guwaka, i, *lm.* **i.** *ż. bot.* drzewo z rodziny *Palm żuwonowych, ob. Areka* (*v. Żuwna guwaka*).

Guwernantka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z fran). 1) kobieta, któréj poruczają wychowanie dzieci, nauczycielka. *Guwernantka twoich dzieci, ob. Ochmistrzyni.* 2) = *fig.* kobieta narzucająca się ze swemi radami. *Jaka mi guwernantka!*

Guwerner, a, *lm.* **owie,** *m.* (z fran.) dozorca i wychowywacz młodych ludzi, nauczyciel. *Guwerner następcy tronu. Przyjął guwernera do syna. Wziął tego, a tego za guwernera do dzieci, ob. Ochmistrz.*

Guwernerka, i, *lm* **i,** *ż.* stan, zajęcie się prywatnego nauczyciela. *Na guwernerkę się puścić. Sprzykrzyła mu się już guwernerka.*

Guwernerować, ował, uje, *sn. nd.* zajmować się obowiązkiem prywatnego nauczyciela

Guwernerstwo, a, *blm n. ob Guwernerka.*

Guz, a, *lm* **y,** *m.* 1) nabrzmiałość, narośl na ciele, z uderzenia, albo z nabiegłéj zepsutéj materji, *Guz mu wyskoczył na kolanie. Guz bojowaty. Martwy guz, v. skir. Guz mączany. Guz miodowy. Guz pulsowy. Guz nie cierpiętliwy. Guza sobie, v. komu zrobić. Dostał, v. oberwał guza. Guza szukać, v. na guzy gonić,* zam. narażać się na nieprzyjemności, na pobicie. 2) = na drzewie. 3)= wielki guzik do zapinania sukni, *ob. Guzik.* 4) = *fig.* karzeł, pigmejczyk, pędrak.

Guzacz, a, *lm.* **e,** *m. zool.* (Ourax), ptak z rzędu kur; gatunki: 1 = *hełmiasty* (O. galeata). 2 = *szczytny* (O. Mitu).

Guzdrać się, ał—, a—, *złz. nd.* gmerać, nie sporo się wybierać; leniwo się czém zajmować. *A nie guzdraj że się tak długo.*

Guzdralski, a, e, *p* gmerający się, nie sporo się wybierający. *Pani guzdralska.*

Guzica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *an.* (os coccygis), gastrzyca, rząp', hustryca, kuper. *Kość ogonowa albo guzica, leży pod kością kuprzastą.* 2) = *zool.* gżegrzółka (coccyx), *ob. Trzęsiogonek.* 3) = *bot. ob. Guzikowiec* (Cephalanthus).

Guziczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) (*dr.* od *Guzik*). *Guziczek od kamizelki, od koszuli, od rękawów.* 2) = *ob. Gruczołek.*

Guziczkowy, a, e, *p.* od guziczka.

Guziczny, a, e, *p.* od guzicy, kuprowy. *Kość guziczna.*

Guziec, żca, *lm* **żce,** *m. zool.* (Phacochverus), zwierzę ssące, należące do rzędu *Ociężałych*, wieprzastych, świń. Gatunki: 1= *szczerbaty* (S. aethiopicus). 2= *Eljana* (S. Aeliani).

Guzik, a, *lm* **i,** *m.* 1) przy sukni do zapinania. *Guzik metalowy, złoty, srebrny. Guzik gładki. Guzik wyrabiany. Przyszywać guziki. Zapiąć guziki. Zapiąć się na guziki). Odpiąć guziki. Guzik od fraka, od spodni. Guzik jedwabny, sukienny. Guziki drewniane, kościane. Fabryka guzików. Robić guziki.* 2) = nabrzmiałość. 3) = pryszcz, brodawka. 4) *Guziki w gardle, v.* ślinne jagody. 5) = *złoty, bot. ob. Jaskier ostry* (Ranunculus aeris), roślina. 6) = *owocowy, v. Jajownik, bot.* (ovarium), część dolna *słupka* (organu żeńskiego w roślinie), kształtu roz-

maitego, wewnątrz stale wydrążony, a niek. przegrodami podzielony na komórki, w których się wykształcają zawiązki nasion, czyli jajka.

Guzikarka, i, *lm* **i,** *ż.* która robi guziki.

Guzikarnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* fabryka, gdzie robią guziki.

Guzikarski, a, ie, *p.* od guzikarza. *Guzikarskie rzemiosło.*

Guzikarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* robienie guzików, rzemiosło guzikarskie; handel guzikami.

Guzikarz, a, *lm.* **e,** *m.* który guziki do sukien robi.

Guzikowaty, a, e, *p.* nakształt guza zakończony. *Nóż chirurgiczny krzywy z końcem tępo guzikowatym.*

Guzikowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Cephalanthus), in. *Guzikowe drzewo, Puchowicznik, Guzica.*

Guzikowy, a, e, *p.* od guzika lub guzików. *Guzikowe drzewo, bot.* 1) = *ob. Guzikowiec.* 2) = (Paliurus), roślina, któréj gatunek *P. australis*, zwie się *Ostrokrzewem, Cierniem Chrystusa.*

Guzman, a, *lm.* **y,** *m. nieuż ob. Guślarz.*

Guzorak, a, *lm.* **i,** *m. med.* (xelois), rak skórny guzowaty.

Guzowacieć, ał, eje, *sn. nd.* guzowatym się stawać; guzów nabierać, dostawać.

Guzowatość, ści, *blm. ż.* nabrzmiałość stwardniała.

Guzowaty, a, e, *p.* 1) o guzie, pełen guzów. 2) = *fig. nieuż.* sękowaty, zawiły. *Guzowata gmatwanina.* 3) *Guzowata dziewanna, bot. ob. Hełmek bulwowy* (Phlomis tuberosa), roślina.

Guzy, a, e, *p. prze.* karłowaty, pędrakowaty.

Gwaednert, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Menwyda, moc krwi i mściciel święty, jest rozłamywacz Galla i Hengista, lub najeźdców Brytanji. Pije z weselem przy uczcie krew' wrogów.

Gwair, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, nieprzestanny odnawiacz świata. Znaczy wiosnę, wykluwającą się wciąż z jaja lodów, wody i zimy. On, to Hu sam, jako byk wiosny, lub patrjarcha potopowy. Uchodzi także za wskrzesiciela tajemnic, ilekroć obumrą. Inne jego imię *Kaw.* Posiadłością jego *Gejrjonid.*

Gwair-Gwerhydgawr, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest Gwair, lub Kaw, przeniesiony ze świata w ducha ludzkiego, wskrzeszacz gienjuszów i talentów, sprawca powtarzającéj się wiosny celtyckiego Messjanizmu. Odmładnia święte ciało druidów znakomitemi duchami, jest heroldem w mysterjach.

Gwajacyna, y, *blm. ż. chem.* pierwiastek roślinny z rzędu alkaloidów, znajdujący się w drzewie *Gwajak lekarski.*

Gwajak, u, *blm. m.* 1) *chem.* i *farm.* lep. *żywica gwajak* (resina, *v.* gummi guaiaci) otrzymuje się we Wschodnich Indjach z drzewa: *Gwajak lekarski.* 2) = *bot.* (Guaiacum), drzewo rosnące we wschodnich Ind. i Jamajce, wysokie lecz nie grube, którego gatunek: = *lekarski* (Gu. officinale), dostarcza żywicę tegoż nazwania

Gwajakowate, *v.* **Gwajakowe rośliny** (Guajacanae), stanowią familję prz) rodzoną, należącą do klassy 9éj ukł. Juss. (Pericorollia) roślin *dwulistkowych.*

Gwajakowy, a, *e, p.* od gwajaku. *Owoc gwajakowy. Gwajakowe rośliny, ob. Gwajakowate rośliny. Gwajakowe, v. francuskie drzewo, bot. ob. Gwajak.*

Gwalljona. y, *lm.* **y,** *ż. mit,* jeden rodzaj druidek, tyle, co wieszczka, *ob. Galicena.*

Gwałcenie, a, *lm.* **a,** *n.* wyrządzanie gwałtu. *Gwałcenie przysięgi, traktatu, prawa, prawideł języka. Gwałcenie przykazań bożych. Gwałcenie kobiéty, ob. Gwałt, Zgwałcenie.*

Gwałciciel, a, *lm.* **e,** *m.* usilca, gwałtu wyrządziciel. *Gwałciciele ustaw. Gwałciciel prawa najświętszych. Gwałciciel kobiét. Gwałciciel kościołów.*

Gwałcicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* gwałt wyrządzająca.

Gwałcicielski, a, ie, *p.* od gwałciciela, gwałtownika

Gwałcić, ił, i, *scz. nd.* gwałt wyrządzać, gwałt czemu zadawać. *Gwałcić prawa, przysięgę, umowę. Gwałcić prawa gościnności. Gwałcić prawa narodów. Gwałcić przymierze. Gwałcić sprawiedliwość. Gwałcić dziewczynę, kobiétę. Żołnierze rabowali i gwałcili.*

Gwałt, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) usilstwo, przemoc, znaglenie. *Udać się, uciec się, posunąć się do gwałtu. Użyć gwałtu. Gwałty popełniać. Gwałt komu zadawać, czynić, ob. Przymuszać, Zmuszać. Gwałt czynić kobiécie. Gwałt gwałtem odpierać. Gwałt czyjemu sercu czynić. Gwałt czynić naturze.* 2) *Gwałtem*, zam. siłą, szturmem. *Zabrał mi papiery gwałtem. Chciał wejść do mnie gwałtem.* 3) *Na gwałt*, wołać, dzwonić, t. j. na trwogę, na powszechne zebranie ludzi ku pomocy. *Na gwałt dzwonić. Na gwałt bębnić. Na gwałt trąbić. Na gwałt*, zam. co najprędzéj. *Na gwałt biedz. Kazać co robić na gwałt. Gwałtu wołać, v. krzyczeć,* zam. o pomoc. *Gwałtu! Gwałtu! co ja widzę! Gwałtu! jakaż brzydka. Gwałtu! jakiż ślamazarny! Gwałtu! co tu tego! Gwałtu! jakże mię boli!* 4) = pewien rodzaj powinności włościańskiéj w razach nie zwykłych. *Gwałtów bywa kilka, lub co tydzień przez całe żniwo.* 5) = gwałtowne położenie, ostateczność, konieczność, ucisk. 6) = *prze.* wielka liczba czego, chmura, ćma, tłum. *Było tam gwałt ludzi. Gwałt pieniędzy.*

Gwałtem, *ps.* siłą, szturmem, *ob. Gwałt.*

Gwałtować, ował, uje, *scz. nd. prze. ob. Gwałcić.*

Gwałtowanie, *prze. ob. Gwałcenie.*

Gwałtownictwo, a, *lm.* **a,** *n. prze.* wyrządzenie gwałtu, *ob. Gwałt.*

Gwałtowniczy, a, e, *p. ob. Gwałcicielski.*

Gwałtownie, *ps.* gwałtem, z przymusem, silnie, nagle, natarczywie. *Wiatr wiał gwałtownie. Postępować gwałtownie. Lekarstwo działa gwałtownie.*

Gwałtownik, a, *lm.* **cy,** *m.* wyrządzający gwałt, *ob. Gwałciciel.*

Gwałtownikowy, a, e, *p nieuż.* od gwałtownika czyli gwałciciela, *ob. Gwałcicielski.*

Gwałtowność, ści, *blm. ż.* skłonność do używania gwałtownych sposobów; wyrządzanie gwałtu; gwałt wyrządzający się lub doświadczony; siła gwałtowna. *Gwałtowność wichru, burzy. Gwałtowność choroby, lekarstwa. Gwałtowność strumienia. Gwałtowność namiętności. Gwałtowność charakteru, v. Gwałtowność, ob. Porywczość. Natarczywość.*

Gwałtowny, a, e, *p.* 1) gwałtownie działający, postępujący; niepohamowany. *Człowiek gwałtowny, ob. Porywczy. Charakter gwałtowny. Wiatr gwałtowny. Gwałtowna burza. Gwałtowna namiętność, żądza, miłość. Gniew gwałtowny. Umysł gwałtowny. Użyć gwałtownych środków. Lekarstwo gwałtowne.* 2) = gwałtownie uskuteczniony. *Gwałtowna śmierć. Gwałtowne uderzenie.* 3) = nader silny, natarczywy. *Ból gwałtowny. Gwałtowna gorączka. Gwałtowna wymowa.* 4) = gwałtownie pilny, nalegający, nie cierpiący zwłoki. *Gwałtowna potrzeba. Gwałtowny interes, ob. Pilny, Nagły, Naglący.* 5) = obfity, rzęsisty. *Deszcz gwałtowny.* 6) = *przen.* znacznie wielki, liczny. *Gwałtowna summa pieniędzy.*

Gwamar, a, *blm. m. mit.* Deiwr celtycki, jest władca na niebie, rządzący ziemią, jedna z postaci Utyra-Pendragona i Menwyda. Pod opieką jego stoi *Taronwy*, lub drzewo świata.

Gwar, u, *lm.* **y,** *m.* 1) szmer, zgiełk z gadania wielu razem. 2) = szczebiotanie. *Gwar ptaszął.* 3) = *nieuż. prow.* rękojemstwo. *Gwar czynić ręka prawą podniesioną.*

Gwara, y, *lm.,* **y,** *m.* 1) brzechajło, przechera, wiele gadający. 2) = *prow.* mowa, rozmowa, język. *Słówka wam nie rozumiem, kiepską gwarę macie.*

Gwarancja, ji, *lm.* **je,** *ż* (z fran.) zaręczenie, ubezpieczenie, np. possesij przymierzem nadanych albo zachowanych, przez insze potencje, również wchodzące w przymierze. *Traktat zawarty został pod gwarancją Austrji.*

Gwaranina, y, *blm. ż. chem.* (guaraninum), zasada roślinna (alkaloid) z rzędu gorzkich, nie jadowitych, znajdująca się w owocach *Osmęty soczystéj* (Paullinia sorbilis).

Gwarant, a, *lm.* **ci,** *m* będący sprawcą, uczestnikiem gwarancji. *Jego Królewska Mość jest gwarantem tego traktatu.*

Gwarantka, i, *lm* **i,** *ż.* będąca sprawczynią lub uczestniczką gwarancji. *Cesarzowa Katarzyna była gwarantką rządu Polskiego.*

Gwarantować, *v.* **Gwarować, ował, uje,** *scz. nd.* zabezpieczać posiadanie, stawać się gwarantem czego. *Gwarantować komu co.*

Gwarchan, u, *blm. m. mit.* celtycka talizmanu nazwa.

Gwardja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) dosł. straż, warta; półki piechoty i jazdy, składające straż osoby Monarszéj i Monarszego domu. *Gwardja królewska, cesarska. Gwar-*

dja piesza, gwardja konna. Wszedł, v. zaciągnął się do gwardji. Gwardja przyboczna. Gwardja miejska. Gwardja narodowa.

Gwardjak, a, *lm.* **cy**, *m. ob. Gwardzista.*

Gwardjan, a, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) tytuł przełożonego w niektórych zakonach, np. u Bernardynów, Franciszkanów, Kapucynów. *Gwardjan Bernardynów. Ojciec Gwardjan.*

Gwardjański, a, **ie**, *p.* od gwardjana.

Gwardjaństwo, a, *lm.* a, *n.* urząd i władza gwardjana.

Gwardzista, y, *lm.* **ści**, *m.* żołnierz od gwardji, gwardjak. *Gwardzista miejski. Gwardzista narodowy.*

Gwarectwo, a, *lm.* a, *n. prze.* towarzystwo kopaczów.

Gwarek, rka, *lm.* **rki**, *m.* 1) *prze.* a) posiadacz żupy albo kopalni. b) = górnik, kopacz górny. 2) = *zool.* (Gracula), ptak z rzędu *żarłocznych*; gatunek tego rodzaju jeden: = *grzebieniasty* (G. religiosa).

Gwarny, a, e, *p.* gwar robiący, gwarzący; pełen gwaru. *Gwarna ciżba.*

Gwarować, 1) *ob. Gwarantować.* 2) = *ob. Warować.*

Gwartawn, a, *blm. m. mit.* zwan także ojciec *Dys*, jest celtycki Aryman, lub Czernoboh, atoli z innemi warunkami. Nie walczy wcale z dobrym Angorem, lecz tylko tchnie w wiekuiste dzieło jego, znikomość. Stąd ukazuje się on najwłaściwszym stworzycielem świata i ludzi, starym i dobrym ojcem Dysem. Jest to ogromny, straszliwy potwór z nadzwyczaj długą mordą. Mieszka między otchłanią nicestwa i skałami śmierci, gdzie zbudował sobie miasto, ulicę i pałac.

Gwartmor, a, *blm. m. mit.* Deiwr celtycki, król morza, jest Poscidon pierwszy. Bóg to srogi i wielce straszliwy. Walczy z Huem. Imię jego więc przenosi się na wroga ojczyzny.

Gwarunek, nka, *blm. m. ob. Gwarancja.*

Gwarzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) gaworzyć; niezrozumiale razem z drugimi gadając, zgiełk, *v.* gwar czynić. 2) = gawędzić, gadać. *Lubi gwarzyć, jak sroka. Starość lubi gwarzyć.* 3) = szczebiotać (o ptakach). *Wieczorem ptaszki gwarzą.*

Gwazdać, ał, a, *v.* **gwaździe**, i **Gwazgać, ał, a**, *scz. nd.* peckać, mazać, bazgrać, gryzmolić. *fig. On nie maluje, ale gwaździe, ob. dk. Nagwazdać, v. Nagwazgać.*

Gweber, bra, *lm.* **browie**, *m.* czciciel słońca, u Persów.

Gweg, a, *blm. m. mit.* celtycki olbrzym zły, *ob. Beljagog.*

Gwelf, a, *lm.* **owie**, *v.* **y**, *m.* i **Gibbelin**, a, *lm.* **owie**, *v.* **i**, *m.* nazwa dwu stronnictw włoskich za średniowiecznych czasów. (*Gwelfami* zwała się panująca rodzina we Włoszech w 11m wieku i jéj sprzymierzeńcy; przeciwnikami ich byli *Gibellini*, zwolennicy cesarza). Początek tych nazw giermański. *Gwelfy*, to tyle, co *Woelfingi*, czciciele *Woelfa*, świtu, zmroku, jedności światła z cieniem, lub Hegela i Nibela w różnojedni. Czcicielmi takimi byli Ostrogoty. *Gibbeliny* zaś tyle, co *Amelungi*, czciciele Amela, pierwiastku nijakości. Czcicielmi takimi byli Wisygoty, *ob. Woelfingi.*

Gwelfo, *nieod.* (z włos.) pieniądz florencki z XIV wieku, większy nieco od polskiéj dwuzłotówki.

Gwena, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, córka Cywrydy Krodony, jest pani miłości. Kwieciem jéj rozmaryn. Góra *Huorko* jéj poświęcona.

Gwendolej, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, Ceidywa syn, jest słońce siódmego i ostatniego światła tak na niebie, jako w tajemnicach. W służbie jego są dwa czarne ptaki, które strzegą mu skarbu świętego, dźwigają jarzmo złote, a pożywają dwu ludzi na obiad i dwu ludzi na wieczerzę. Podarował Merdynowi 117 jabłoni rosnących w morskiéj zatoce Mercy, osłonionych tajemniczą oponą, a powierzonych opiece Olwy. Mowa tu o wszystkich bogach celtyckiego panteonu. Bóg ten poległ pod Arderydą w r. 593.

Gwendolena, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, dziewica tęczy białéj, jest Cerydwa, jako czarownica nocna. Siostra to Gwendoleja, zaczém bardzo tajemnicza postać.

Gwendyda, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, piękna dziewica dnia, żeński Jour, jest jasnością dniową w obłokach i myślach. Zowie się ucieczką nauki bardów i uchodzi za jednę z Muz.

Gwent, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* (z niem.) *mal.* fałd, załamanie, zagięcie u sukni.

Gwenwynwyn, a, *blm. m. mit.* trzykrotnie piękny, wielki bóg celtycki. Jest to Hu w drugiéj Trójcy, lub jako Trygław wtóry. Stanowią istotę jego Cynin, Jauks i Pedrwy.

Gwenwywara, y, *blm. ż. mit.* służebnica Morgany w celtyckiéj bajce. Kocha się w niéj król Artur, lecz ona go nie cierpi. Ona znów kocha Lanzoleta, gościa Arturowego. Ma tę własność, iż choć jedna jest, ukazuje się trójcą, w kształcie trzech siostr zupełnie jednakich.

Gwer, u, *lm.* **y**, *m. prow.* (na Szląsku) (z niem.) pewien rodzaj fuzji, strzelby ręcznéj.

Gwergi-Gawr-Lwyd, a, *blm. m mit.* celtycki Deiwr, siwy olbrzymi pies ludojad, jest ogień, rozlewający się po żyłach gór, a sprawujący trzęsbę ziemi i wulkaniczne wybuchy. On to drugi pomocnik Menwyda, przy burzeniu świata. Gniew jego to najokropniejsza z okropności. Przebłagać się daje li ofjarami ludzkiemi. Otrzymywał też je codzień. Inne imię jego *Issodawr.*

Gwestyl, a, *blm. m. mit.* ojciec Gwairz, odnawiacza świata, jest burza morska, przypadająca w czasach marcowego porównania dnia z nocą i przynosząca wiosnę. Celtycki to Deiwr.

Gwiazda, y, *lm* **y**, *ż.* 1) promienisto błyszczące ciało niebieskie. *Gwiazdy* dzielą się na a) *stałe* i b) *niestałe. Stałemi gwiazdami* zowią się te, które świécą własném swém światłem i zdają się niezmieniać swego położenia na niebie; *gwiazd gołém okiem widzianych* liczą 2,000, a przez teleskop zaś dostrzeganych *v. teleskopowych* najmniéj 75 miljonów, stanowiących zaś *mgławiska* i *niedojrzanych* dotąd, jest niezliczone mnóstwo; gwiazdy stałe, stosownie do swego blasku dzielą się na 12 *wielkości*: najjaśniejsze zowią się gwiazdami *pierwszej wielkości* (których jest tylko 21), daléj *drugiéj, trzeciéj* i t. d.; gwiazdy sześciu pierwszych wielkości są widzialne gołém okiem, a sześciu drugich, tylko za pomocą teleskopu; każda z gwiazd jeszcze dla różnicy od gwiazd téjże *konstellacji* (ob. tenwyr.) oznacza się w astronomji głoską greckiego alfabetu; *gwiazdami podwójnemi, potrójnemi, poczwórnemi* i t. d są te, które się takiemi wydają, patrząc na nie przez teleskop, a rzeczywiście są pojedyńczemi gwiazdami, patrząc gołém okiem; *gwiazdy mgliste v. mgławe* są to gwiazdki teleskopowe, mające postać jakby małych obłoków lub chmurek; *gwiazdy nieforemne* zwały się u starożytnych gwiazdy nie objęte *konstellacjami. Gwiazdami niestałemi v. błąkającemi się* zowią się *Planety* i *Komety* (ob. te wyr.), które krążą około słońca i świécą świątłem od niego pożyczoném. *Gwiazdy spadające, fiz.* jedno z najpiérwszych zjawisk, powstające z pary *v.* gazów jakiegoś ciała, które znajdując się w powietrzu, powoli się skupiają, i zapalone od elektryczności, przebiegają w dół nieba, jakby istotne gwiazdy, i nareszcie gasną. *Gwiazdy świéca, iskrzą. Siedm gwiazd, ob. Plejady. fig. Gwiazda przyjazna, łaskawa, szczęśliwa. Zła gwiazda, smutna v. niesczęśliwa gwiazda. Pod szczęśliwą gwiazdą się urodził. Bieg gwiazd. Gwiazda zaranna v. poranna*, dawn. *Lucyfer, ob. Jutrzenka, ob. Merkury. Gwiazda zaranna*, tak zowią w litanji Matkę Boską. *Gwiazda wieczorna*, in. *Wieczornica*, dawniéj *Wesper, ob. Wenus. Gwiazda morska*, in. *Rozgwiazda, ob. Biegunowa gwiazda. Dniowa v. dzienna gwiazda, poet.* zam. *Słońce. Radzić się gwiazd, pytać gwiazd Odgadywać przyszłość z gwiazd. Czytać w gwiazdach, z gwiazd wróżyć Prawda niechaj będzie ci, gwiazdą* (t. j. przewodniczką) *w drodze twojéj.* 2) = plama biała, strzałka u konia na czole, in. *gwiazdka.* 3) = ogólna nazwa różnych rzeczy, w kształcie do gwiazd podobnych. *Wyszyć gwiazdę. Wgwiazdę.* 4) = rodzaj wysokiego orderu. *Noszenie przypiętéj gwiazdy do sukni, wzięło początek we Francji od r.* 1351. *Miał na piersiach gwiazdę świętego Ducha.* 5) = *art.* narzędzie do probowania wagomiaru i równości kanału armatnego. 6) = *fort.* wał usypany w gwiazdę. 7) = *zool.* (Stella) ryba, formę gwiazdy promienistéj w pływaniu pokazująca. 8) = *v. Kakt gwiazda, bot. ob. Jazgrza* (Echinocactus), roślina.

Gwiazdarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż. nieuż.* gwiazdopatrznia, *ob. Obserwatorjum.*

Gwiazdarski, a, ie, *p.* od gwiazd lub od gwiazdarza; astronomiczny. *Nauką gwiazdarską jest dziś Astronomja, dawniéj była nią i Astrologja.*

Gwiazdarstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) astronomja. 2) = astrologja.

Gwiazdarz, *v* **Gwiazdziarz, a**, *lm.* **e**, *m.* **Gwiazdmistrz, a**, *lm.* **e**, **Gwiazdopis, a**, *lm* **owie**, **Gwiazdownik, a**, *lm.* **cy**. **Gwiazdozórca, y**, *lm.* **y**, *m.* astronom. **Gwiazdmistrz, Gwiazdowidz, a**, *lm.* **owie**, **Gwiazdowieszczbiarz, a**, *lm.* **e**, **Gwiazdowróg, a**, *lm.* **owie**, *m.* astrolog.

Gwiazdeczka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Gwiazdka*) 1) mała gwiazdka. 2) = znaczek, który robi się w książkach, odsyłacz. 3) = *min.* rodzaj kamienia drogiego (asteria). *Gwiazdeczkowy kamień*, w którym się wydają zewsząd gwiazdeczki czarniawe (astroites). 4) = *w lm.* pospolita nazwa rośliny *Aster* (Aster) in. *Gwiazdosem* zwanéj.

Gwiazdecznia, ni, *lm.* **nie**, *ż. zool.* (Astrea) zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, kamieniorośli.

Gwiazdeczny, a, e, *p. prze.* pełen gwiazd, gwiazdzisty. *Niebo gwiazdeczne.*

Gwiazdka, i, *lm.* **i**, *ż* (*zdr.* od *Gwiazda*) i **Gwiazdeczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Gwiazdka*) 1) mała gwiazda. 2) = znaczek biały na czole u konia 3) = znaczek w książce. *Zwyczaj jest zastępować gwiazdkami zgłoski nazwiska, którego tylko piérwszą literę kładziemy. Pan trzy gwiazdki.* 4) = *bot.* (Diplostephium), roślina, zwana także *Drosie złotem.* 5) *w lm. bot. ob. Gwiazdosz v. Przywrótnik* (Alchemilla). *Gwiazdki wodne, bot. ob. Rzęśl wiosenna* (Callitriche verna). 6) = *zool.* włosy leżące, tak na skórze rozłożone, że ze wspólnego środka rozchodzą się w kształcie prostych promieni. 7) = narzędzie szewieckie do wybijania gwiazdek na podeszwach.

Gwiazdkowanie, a, *blm. n. min.* in. *Asteryzm*, własność przezroczystych kryształów (t. j. minerałów krystalicznego złożenia), w skutek któréj okazują się w nich przed mocném światłem, gwiazdki o licznych promieniach; liczba promieni takowych gwiazdek jest następstwem odpowiedniego krystalicznego składu minerałów.

Gwiazdkowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Sida), in. *Śliża, Ślazówka*, roślina należąca do klasy 16éj, rzędu *wielopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *dwurogi* (S. abutilon), łodygę ma zielną, gałęzistą, liście miękkowłosiste, kwiaty żółte, torebki ościste.

Gwiazdkowy, a, e, *p.* od gwiazdki lub gwiazdek. *Gwiazdkowy mech, bot. ob. Merzyk* (Mnium).

Gwiazdmistrz, *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdnica, *ob. Gwiazdownica.*

Gwiazdnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *zool.* (Stellifer) ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych. 2) = *bot.* (Asterocephalus) *ob. Drjakiew*

Gwiazdny, *ob. Gwiazdowy.*

Gwiazdokwiat, u, *lm* **y**, *m. bot. ob. Aster v. Gwiazdosz.*

Gwiazdolity, a, e, *p. poet.* gwiazdzisty, usiany gwiazdami.

Gwiazdomorski, a, ie, *p.* między morzem a gwiazdami położony, znajdujący się.

Gwiazdomorze, a, *blm. n. poet.* przestrzeń między morzem a gwiazdami.

Gwiazdonośny, a, e, *p. poet.* gwiazdy noszący. *Gwiazdonośny okrąg.*

Gwiazdopatrznia, ni, *lm.* **nie**, *ż. ob. Obserwatorjum.*

Gwiazdopis, *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdopisarski, a, ie, *p.* astronomiczny.

Gwiazdopisarstwo, a, *lm.* **a**, *n.* nauka o gwiazdach, astronomja.

Gwiazdoruchy, a, e, *p. nieuż.* poruszający gwiazdy. *Gwiazdoruche osie nocy.*

Gwiazdosiężny, a, e, *p. poet.* do gwiazd sięgający, bardzo wysoki. *Gwiazdosiężne Alpy.*

Gwiazdosz, a, *lm.* **e**, **m.** 1) *bot.* a) (Alchemilla), in. *Przywrót, Przywrótnik, Nawrótnik, Lwia łapa, Gwiazdki*, roślina z rodziny *różowatych* (Rosaceae), należąca do klasy 4éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity* (A. vulgaris), rośnie na łąkach i pastwiskach; lud w Augustowskiém zowie go *Gęsie łapki*, a w okolicach Warszawy *Nawrótek*, składa się z ćwierćłokciowych, nieco kosmatych łodyżek, wyrastających z czarnego, włóknistego korzenia; kwiaty ma w kupkach żółtawo-zielone, daje dobrą paszę dla bydła, liście goją świéże rany, z liści i kwiatów otrzymują żółtą farbę; = *polny v. skrytek* (A. arvensis *v.* Aphanes), roślinka jedwabnisteni włoskami omszona, kwiaty ma drobniutkie, międzylistne. b) = *ob. Aster* (Aster), roślina. c) = *ob. Rzęśla wiosenna* (Callitriche verna), roślina. d) = nazwa dawana niek. ziemnemu porostowi, zwanemu *Płucnik v. Granicznik płucnik* (Sticta pulmonacea). 2) *w lm. m. geol.* in. *Stellity*, rodzaj skamieniałych zwierzokrzewów, tak zwany od swego kształtu.

Gwiazdoświtny, a, e, *p. poet.* gwiazdami oświecony.

Gwiazdoumstwo, a, *lm.* **a**, *n.* nauka gwiazd, astronomja.

Gwiazdowaty, a, e, *p.* nakształt gwiazdy. *Rośliny gwiazdowate.*

Gwiazdowid, u, *lm.* **y**, *m. ob. Teleskop.*

Gwiazdowidowy, a, e, *p. ob. Teleskopowy.*

Gwiazdowidz, *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. min.* gatunek korału, obrócony w kamień achatowy lub marmurowy; grunt ma pospolicie biały, z ciemnemi na nim gwiazdami.

Gwiazdowieszczbiarz, *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdownica, *v.* **Gwiazdnica, y**, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Muchotrzew'.*

Gwiazdownik, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* 1) narzędzie astronomiczne; astrolabjum. 2) = *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdowróg, *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdowy, a, e, **Gwiazdny, a, e**, *p.* od gwiazd; gwiazdeczny. *Gwiazdowy dzień, miesiąc, rok, as. ob. Dzień, Miesiąc, Rok (gwiazdowe). Gwiazdowe drzewo, bot.* (Astranthus), roślina zwana in. *Gwiazdzieńcem.*

Gwiazdozbiór, u, *lm.* **y**, *m.* gromada gwiazd, *ob. Konstellacja.*

Gwiazdozór, u. *lm.* **y**, *m. zool. ob. Gwiazdozrał.*

Gwiazdozórca, *ob. Gwiazdarz.*

Gwiazdozrał, a, *lm.* **y**, *m. zool.* (Uranoscopus), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłopłetwych, płaskogłowych.

Gwiaździarnia, Gwiaździarski, Gwiaździarstwo, Gwiaździarz, *ob. Gwiazdziarnia, Gwiazdziarski*, i t. d.

Gwiaździć, ił. i, *scz nd. nieuż.* gwiazdami osadzać.

Gwiaździec, dzca, *lm.* **dzce**, *m. zool. ob. Jesiotr.*

Gwiaździeniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* 1) *as. ob. Konstellacja.* 2) = *bot.* (Astranthus), roślina, zwana także *Gwiazdowém drzewem.*

Gwiaździstość, ści, *blm. ż.* pełność gwiazd; to, co jest okryte gwiazdami, lub przymiot tego. *Gwiaździstość nieba.*

Gwiaździsty, a, e, *p.* 1) pełen gwiazd, gwiazdami osadzony. *Gwiaździste sklepienie. Noc gwiaździsta. Niebo było gwiaździste. Korona gwiaździsta.* 2) = nakształt gwiazdy, gwiazdowaty. *zool. Jaszczurki gwiaździste, v. ziemne. Ruda gwiaździsta.* 3) = *fort. Gwiaździsty okop.*

Gwicht, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) waga, która się kładzie na szali, *ob. Waga. fig. Na gwicht ważyć każde słowo.*

Gwichtowy, a, e, *p.* od gwichtu.

Gwidjon, a, *blm. m. mit.* wielki celtycki bóg, syn Dona, duch eteryczny, lub Zeus. On *duch*, dzielnica jego *duch.* Gorlasar, to tylko *ciało* jego. W służbie jego *niewidzialne ptaki*, lub górnolotne myśli. Nadza wstępnia do tajemnic na rumaka *Malingana.*

Gwidnaw, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, pan cudownego więcierza, bóg rybaków, zwyczajnie i przenośnie rozumianych. Więcierzem są tu tajemnice, rybakami poświęceni, rybami wstępnie. Więcierz jego cudowny najdował się pomiędzy Dywi i Aberystwytem. Łowił nim ryby raz jeden corocznie d. 1 Maja, a waga ich była zawsze sto funtów. Tajemnice jego uchodziły za kacerskie. Zowią go także *Gwidno, Garanchir.*

Gwidno. *nieod. blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Gwidnaw.*

Gwiezdnik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Diplopappus), roślina.

Gwieździeniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. mit.* zwan z łacińska Konstellacją, jest pewną gromadką przynależących do siebie i jedno imię noszących gwiazd. Czasami zowią go *Gwiazdozbiorem.*

Gwiljonka, i, *lm.* **i**, *ż. mit.* jeden rodzaj Druidek, tyle, co wieszczka, *ob. Galicena.*

Gwillin, *v.* **Gwillun, a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, bóg ogień, jest Hefestos i najwyższy pan w kruszcowych

podziemiach. W niego przeobrazi się Arkol, chcąc sprawić pożar świata. Mieszka w głębi, kędy jest Olla Gwillonia, lub Wulkanowa jama, a kędy goreje nieprzestanny ogień. W służbie jego był byk *Beer-Led.* Od niego pochodzi nazwa Gwiljonek, piérwszego rzędu Druidek. Inne imię jego *Gwillin.*

Gwinea, ei, *lm.* **eje,** *ż.* moneta angielska = 6 rub. 45 kop. = 43 zł.

Gwint, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) rówki na szrubie wyrznięte, kręcone nakształt ślimaka. 2)= szrubka. 3)= cug w ciągniętéj strzelbie.

Gwintorzeźnia, ni, znie, *ż. górn.* świder górniczy.

Gwintować, ował, uje, *scz. nd.* gwinty wyrzynać.

Gwintowany, a, e, *p.* o gwintach. *Rura gwintowana, v. ciągnięta.*

Gwintownica, y, *lm.* **e,** *ż.* narzędzie do wyrzynania gwintów.

Gwintówka, i, *lm.* **i,** *ż.* gwintowana strzelba.

Gwion, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, dozorca kotła Cerydwy, który szumując go, wykradł z niego krople Awenu, jest eter, wydobyty z ziół i owoców ziemi, a wracający do niebios. Gdy uciekał przed Cerydwą i przedziergnął się w końcu w snop zboża, ona została kurą i połknęła go; powiła go później, jak własnego syna.

Gwizd, u, *lm.* **y,** *m.* 1) świst, świstanie. *Gwizd wiatru, kuli.* 2) = *myś.* ryjak czarnego zwierza, np. dzika.

Gwizda, y, *lm.* **y,** *ż. myś.* ptak wilga.

Gwizdacz, a, *lm.* **e, m.** który gwiżdże; świstacz.

Gwizdaczka, *ob. Gwizdawka.*

Gwizdać, ał, a, *v.* **gwiżdże,** *scz. nd.* **Gwizdnąć, ął, ie,** *dk.* 1) świstać. *Mocno gwiżdże, dobrze gwiżdże. Gwizdnąć na kogo, na psa. Gwizdać koniowi żeby pił. Złodzieje gwiżdżą na znak. Gwizdać w teatrze, ob. dk. Wygwizdać. Nauczę ja go po kościele gwizdać, przys* t j. nauczę go rozumu, *v.* oduczę go od zuchwalstwa. *Gwiżdże mówiąc, śpiąc. Wiatr gwiżdże. Gwiżdże przez dziurkę od klucza. Kule gwizdały mu koło uszu. Gwizdać piosenkę. fig. Gwizdnąć kogo (w papę),* zam. uderzyć w twarz. 2)= *myś.* (o sowie) głos wydawać. *Gwiżdże sowa w ciemnej huszczy;* (toż o makolągwie, szpaku, żółwie i inn. ptakach). *I żółwie gwizdnie, dopatrzywszy pasieczysko.*

Gwizdanie, a, *lm.* **a, n.** świstanie. *Gwizdanie łokajskie. Głuszy nas swém gwizdaniem. Gwizdanie kosa.*

Gwizdawka, Gwizdaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* narzędzie do gwizdania. *Gwizdawka, srebrna, drewniana.*

Gwizdetchnąć, ął, ie, *sn. nd. nieuż.* odetchnąć z gwizdaniem.

Gwizdnąć, *ob. Gwizdać.*

Gwizdnięcie, *v.* **Gwizdnienie, a,** *lm.* **a,** *n.* gwizd, jednorazowe zagwizdanie; świstnięcie.

Gwnema, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* brytańska celtyckich Fei nazwa. Pochodzić ma od *gwenym,* pszczoła. Gwnemy budują Dolmy, znoszą Menhiry, a mieszkają po grotach i bezludnych miejscach.

Gwoli, *ps.* (g'woli, k'woli, ku woli), wedle woli, stosownie do woli, dogadzając. *Gwoli tobie. Człowiek nie sam sobie gwoli żyć ma. Gwoli czemu to? ob. Dla. Czynić komu gwoli. Wiatrom gwoli. Swym żądzom gwoli. Być komu gwoli, ob. Wola.*

***Gwolin, a,** *lm.* **y,** *m fil.* ten, co nie sam dla siebie i przez siebie, lub gwoli komu lub czemu innemu istnieje. Jest to przeciwieństwo *Samoiśca.* Bóg, który jest sam przez i dla siebie, zowie się *Samoiścem,* a człowiek, który istnieje przez i dla Boga, *Gwolinem.*

Gwortenej, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, radźca zdradziecki, *ob. Wortygern.*

Gwoździawa, y, *blm. m. bot.* (Exocarpus), roślina.

Gwóźdź, Goździ, dzia, dzie, *lm.* **dzie,** *m.* 1) kawał żelaza lub innego kruszcu, lub drzewa, z jednéj strony głowiasty, z drugiéj śpiczasty, do wbijania. *Gwóźdź wbić. Przybić, przybijać co gwoździem, gwoździami. Zbić dwie deski gwoździami. Zawiesić co na gwoździu. fig. Wbić komu gwoździa w głowę,* ob. *Ćwiek.* 2) = (u główni nożowéj, szablowéj i t. p.) szyjeczka wchodząca w rękojeść. 3) *gwoździe karpowe, fl.* gwoździe służące do przyciągania zymbratów do wręgów; *gwoździe cumowe,* służące do ściągania szycia. *Gwóźdź wiosłowy.* 1)=**histeryczny,** *ob. Gwóźdź histeryczny.*

Gwoździczowaty, *ob. Gwoździcowaty.*

Gwoździarczyk, a, *lm.* **i,** *m.* czeladnik gwoździarski, lub syn gwoździarza.

Gwoździarka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona gwoździarza, lub robiąca, przedająca gwoździe.

Gwoździarnia, ni, lm. nie, *ż.* warsztat, fabryka gwoździarska.

Gwoździarski, a, ie, *p.* od gwoździarza.

Gwoździarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* rzemiosło gwoździarskie: handel gwoździarski.

Gwoździarz, a, *lm.* **e,** *m.* rzemieślnik robiący gwoździe; przedający gwoździe.

Gwoździaty, a, e, *p.* mający kształt gwoździa.

Gwoździec, *ob. Goździec.*

Gwoździencowaty, Gwoździeńcowy, Gwoździenieć, *ob. Goździeńcowaty,* i t. d.

Gwoździk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Gwóźdź*) 1) mały gwoździ, *ob. Ćwiek.* 2)=*bot. ob. Goździk.*

Gwoździkowiec, Gwoździkowy, *ob. Goździkowiec, Goździkowy.*

Gwoździsty, *v.* **Goździsty, a, e,** *p.* pełen gwoździ.

Gwron, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn lub wnuk Eleuwera, jest groza i powaga męża. Działa po pendarońsku. Jest spokojny, a przecież straszny.

Gwyar, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, zsiadła krew', pomocnik Angora, opiekun miejsc świętych.

Gwyddelin-Kor, a, *blm. m. mit. ob. Ejdylik-Kor.*

Gwyn, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, władca najgłębszéj głębi, lub piekieł, jest Pluto lub Peklenc. Stoi pod rozkazami Sama. Dogląda potępieńców. Mieszka w Hojandorze, śródziemnym okręcie z żelaznemi drzwiami.

Gyneceum, *n. nieod.* mieszkanie kobiét, osobny pokój dla kobiét, szczególniéj u dawnych Greków.

Gynekolog, a, *lm.* **owie,** *m.* posiadający naukę o porodach lub poświęcający się téj nauce.

Gynekologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o stanie zdrowym i chorobliwym niewiast.

Gynekomanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) żądza niepowściągliwa do kobiét.

Gyneologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kobiétach, o naturze kobiét.

Gyran, a, *lm.* **i,** *v.* **y,** *m.* (z tatar.) bard, skald tatarski. *Wyrok na gyrany rzuci łaskawy; gyrany pieją.*

Gyromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z zakreślonych kół.

Gyry, ów, *blp. med.* zakręty mozgowe, włókna mozgowe kręcące się w różne strony.

Gzems, Gzemsik, Gzemsowy, Gzemsówka, *ob. Gzyms, Gzymsik,* i t. d.

Gzić, ił, i, *scz. nd.* żegać, kąsać mocno. *fig.* bosdź, pędzić, jątrzyć. **Gzić się,** *slz. nd.* (o zwierzętach) szaleć, biegać tu i ówdzie od bolu rany zadanéj od gzika. *fig.* pałać miłością. *Gzić się z kim.*

Gzik, a, *lm.* **i, m.** 1) *zool.* (Oestrus), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* bezustnych, dokuczający bydłu latem. Gatunki pospolitsze są: 1 = *pręgowany* (Oe. bovis). 2=*kosmaty* (Oe. tarandi). 3=*płaskorogi* (Oe. trompe). 4=*chropowaty* (Oe. ovis). 5=*żółtawy* (Oe. stimulator). 2)=czas gżenia się bydła. 3)=*fig.* szaleństwo ze zbytniego kochania lub radości. *Dostał gzika, ob. Giez, Gzu.*

Gziwy, a, e, *p.* gzić się lubiący; palający chucią.

Gzło, *v.* **Giezło, a,** *lm.* **y,** *n.* (*zdr.* **Giezłko**) 1) lniane przestronne odzienie mian. kobiéce, koszula. 2)= *fig.* zasłona. *Gzłó mgliste. Gzło czarnej zgryzoty.*

Gzygzag, Gzygzak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) linja złożona z kątów nakształt łacińskiego Z *Gzygzak narysować, nakreślić; gzygzaki rysować, kreślić. Gzygzaki robić idąc.* 2) *w lm.* **Gzygzaki.** *v.* **Wężyki,** *fort.* części zakopów, robiące się podczas oblężenia niemal zawsze na węgielnach bastjonu lub półksiężyca, dla postąpienia ku nim, zasłaniając się jednak zawsze przed ogniem oblężonego.

Gzyms, Gzems, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *ar.* sterczący okraj naokoło jakiego miejsca, żeby na nim co kłaść albo postawić, lub też dla ozdoby. *Wystawne gzymsy. Łuczaste gzymsy.* 2) = *art.* koronowanie, wyższa część słupa, *ob. Krajnik.* 3)=*fort. ob. Kordon.*

Gzymsik, a, *lm.* **i, m.** (*zdr.* od *Gzyms*), mały gzyms.

Gzymsowy, a, e, *p.* od gzymsu.

Gzymsówka, i, *lm.* **i,** *ż.* cegła na gzymsy, t. j. do wysadzania gzymsów, mająca wycięcia w formie wyrabiane.

Gżegżelica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Kukułka.*

Gżegżołczy, *ob. Kukułczy.*

Gżegżołka, *ob. Grzegółka,* (*Kukułka*).

Gżenie, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Gżenie się,** 1) szalone bieganie, bujanie, szczególniéj zwierząt ukąszonych od giesa albo gzika. 2)=czas parzenia się zwierząt. 3)=igranie, swawolenie z kim.

Gżeżołka, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Guzica, Trzęsiogonek.*

H.

H, ósma głoska alfabetu. Jest ona raczéj przydechem (spiritus asper), który u Greków zastępuje znaczek (**c**). Że go kładziono pierwiastkowo nad współgłoską *g,* to głównie dowodzi, że inne słowiańskie języki, *np.* ruski i rossyjski, mają tylko jeden znak na *g* i *h*; powtóre, że język polski zamienia *h* na *ż,* w niewielu wyrazach, *np. Sapieha, Sapieżyna, Sapieżanka;* potrzecie, że nasz język ma parę wyrazów, *np. drużyna, drużba, drużbić,* oczywiście pochodzących od pierwiastku *druh,* mało u nas używanego. W dalszym rozwoju języka polskiego, przydech ten łączył się z samogłoskami na początku wyrazów i stąd mamy do dziś dnia wyrazy zaczynające się od *h, np. hultaj* z *ultaj; Hanna, z Anna; Hufiec, z Ufiec,* i t. p. W środku wyrazów mimowiestnie starzy pisarze (może przez naśladowanie niemczyzny) kładli *h,* po współgłosce *t* szczególniéj *np. kto, tego, który,* i t. d. Ponieważ *g,* niechętnie brało przydech w języku polskim, co się najwidoczniej okazuje na wyrazach na tę współgłoskę się kończących; dla tego też *h,* (niezupełnie czysto polskie) nie wchodzi, czyli się nie znajduje w zbiegu z końcówkami przypadków, osób, liczb, i t. p., a wyraz *Sapieha, Sapieże, duha, duże,* i t. p. nie mogą stanowić prawidła. Częściéj za to zam. *h,* pisze się i mówi *ch. np. chabina* zam. *habina; chaba* zam. *haba.* **H,** *muz.* oznacza nutę muzyczną w oktawie.

Ha! *w.* oznaczający: 1) podziwienie lub inne jakie uczucie przyjemne, lub nieprzyjemne. *Ha! jesteś.* 2)=zgodzenie się, potwierdzenie. *Ha! mniejsza o to. Ha, wiém, co zrobię.* 3)=śmiech głośny. *Ha, ha, ha.* 4)=pobudzenie, zachęcenie. *Ha, ha, po lesie wszędzie się rozlega.*

Haba, Chaba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) grubę sukno białe, *ob. Gunia, Samodział, Parć.* 2)=*fig.* biéda, nędza, ubóstwo. *Cóż mi po łamie, kiedy wewnątrz chaba?*

Habanina, *ob. Chabanina.*

Habdalla, *v.* **Habdallah,** *nieod.* (z hebr.) poświęcenie szklanki wina, którą żydzi przy końcu szabasu wypijają, nim się rozejdą.

Habdank, Habdankować, *ob. Abdank, Abdankować.*

Habdurka, i, *blm. ż. mit.* jedna z giermańskich Nimf, lub Hold wodnych.

Habeas corpus, *nieod.* (z łac.) prawo angielskie, którém zastrzeżone jest bezpieczeństwo osób poddanych angielskich.

Habelek, *ob. Abelek.*

Haber, *prow. ob. Chaber.*

Habiany, a, e, *p.* z haby, z grubego sukna białego. *Opończa hab ana. Siermięgi habiane.*

Habina, *ob. Chabina.*

Habinka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* (u Podhalan) gałązka. *Ułam sobie, ułam habinkę bukową.*

Habit, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) szata, któréj mnisi z przepisu reguły swojéj, lub z zadawnionego zwyczaju używają, *ob. Sukienka. Oblec habit, zrzucić habit. fig.* zam. wstąpić do zakonu, wystąpić z zakonu. *Habit nie czyni mnicha, przys.*

Habrek. *prow. ob. Chabrek.*

Hacić, ił, i, *scz. nd. nieuż. ob. dk. Ohacić.*

Haczek, czka, *lm* **czki,** *m. v.* **Haczyk, a,** *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Hak*), 1) mały hak, kruczek. *Haczyk* (u drzwi). *Zamknąć drzwi na haczyk. Haczyk u wędki. Haczyk* (do zapinania), *ob. Haftka. Nos jak haczyk.* 2)=*bot.* mały zakrzywiony korzonek u roślin czepiających się, zapuszczony w ciała innych roślin, na których się wspinają, jak *np.* w bluszczu pospolitym. 3)=*chir.* haczyk dla podnoszenia arterji przy związywaniu. *Haczyk tępy, haczyk ostry.* 4) **Haczki,** *v.* **Haczyki,** *w lm.* a) (u koni), *ob. Łańcuszki.* b)=małe pukle włosów, które kobiéty do głowy przypinają. 5)=*fig.* podstęp, wykręt, wybieg. *Wszędzie tylko wynajduje haczyki, aby pokrył swoją niegodziwość.*

Haczkowaty, *v.* **Haczykowaty, a, e,** *p.* nakształt haczka zakończony.

Haczycz, *v.* **Haszysz, u,** *blm. m.* (z arab.), nazwa trucizny z rośliny: *Konopie indyjskie* (Cannabis indica) i znanego u Arabów i w półn. Afryce, upajającego napoju, który, na podobieństwo opjum, wprowadza w stan chwilowéj, chorobliwéj egzaltacji.

Haczyć, ył, y, *scz. nd.* hakiem chwytać, zakładać, *ob. Zahaczać.*

Haczyk, Haczykowaty, *ob. Haczek, Haczkowaty.*

Haczykowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Hamularia), *zool.* robak wnętrzny postrzegany w płucach.

Haczysty, a, e, *p.* jak hak zakrzywiony. *Kotwice haczyste Dziób haczysty.*

Hada, y, *blm. ż. mit.* imię Fei w Armoryce.

Hadakuttja, ji, *blm. ż. mit.* (via belli) madżiarska mleczna droga na niebie, która wskazywała Węgrom, idącym na zdobycie ojczyzny nowéj, drogę do Panonji.

Hades, a, *blm. m. mit.* grecki bóg piekieł, *ob. Ais, Aides.*

Hadki, a, ie, *p. prow. gm. ob. Brzydki, Obrzydliwy.*

Hadko, *ps. prow. gm. ob. Brzydko, Obrzydliwie.*

Hadrować, Hadrunkować, ował, uje, *sn. nd.* (z niem.) *nieuż. ob. Swarzyć się, Wadzić się.* **Hadrowniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* **Hadrownik, a,** *lm.* **cy,** *m. ob. Kłótniarka, Kłótnik.* **Hadrunek, nku,** *lm.* **nki,** *m. ob. Poswarka, Zwada.*

Hadżi, ego, *m.* (z arab.) 1) pielgrzym do Mekki. 2)= mieszkaniec północnéj Ameryki, który był w Europie.

Haemerlin, *v.* **Hemerlin, a,** *blm. m. mit.* bijący młotem, imię jednego z Kobołdów.

Haener, a, *blm. m. mit.* Az normandzki, *ob. Haenir.*

Haenir, a, *blm. m. mit.* pierwiastkowo zwan **Wili,** syn Bora i Belsty, rodzony brat Odyna i Lodura, dawniéj Wodana i Wego, normandzki bóg, wyobraża źródło wszech sił duchowych. On Odyna i wszystkich Azów myślący umysł. Stoi między Odynem i Lodurem w pośrodku. Jako Lok, tak i on przestał być Azem i policzon do Wanów. Istota jego jest nieskończona, nieprzeczerpana i arcytajemnicza. Po Alfadurze stanowi najtrudniejszą zagadkę. Inne imię jego *Haener.* On także król *Wanów.*

Haez, a, *blm. m. mit.* celtycki bóg, *ob. Aed.*

Hafiz, a, *lm.* **owie,** *m.* (z arab.) muzułmanin, który koran na pamięć umie.

Haft, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) przetykana robota. *Bogaty haft. Haft złoty, srebrny, jedwabny. Wzór na haft.* 2)=*chir.* zaszycie (rany).

Haftajz, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) narzędzie w hucie szklanéj używane; pręt żelazny, na który się bierze szkło, oderwawszy go od piszczała.

Haftarczyk, *ob. Haftarz.*

Haftarka, i, *lm.* **i,** *ż.* umiejąca haftować, *t. j* robić przetykaną robotę.

Haftarski, a, ie, *p.* od haftarza, haftarki. *Robota haftarska. Igła haftarska.*

Haftarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* sztuka przetykania, haftowania.

Haftarz, a, *lm.* **e, Haftarczyk, a,** *lm.* **i,** *m.* posiadający sztukę haftowania, rzemieślnik haftarski.

Haftka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) kolce, szpinka. *Spinać, spiąć co haftką, zapiąć co na haftkę.* = **brylantowa,** *ob. Szpinka.* 2)=kruk, kołko u słupa. *U haftki kobyłka i konik.*

Haftkarka, i, *lm.* **i,** *ż.* robiąca, lub przedająca haftki.

Haftkarz, a, *lm.* **e,** *m.* robiący lub przedający haftki.

Haftować, ował, uje, *scz. nd.* 1) przetykać, wyszywać. *Haftować suknię, chustkę, zasłonę. Haftować złotem, srebrem, jedwabiem. Haftować na krosienkach, na tamborku, ob. Wyszywać, Przetykać.* 2)=niek. zam. zszywać, zeszywać. *Haftować ranę.*

Haftowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) przetykanie, wyszywanie; haftarska robota. 2) = zszywanie, zeszywanie. *Haftowanie rany.*

Haftowany, a, e, *p.* przetykany, wyszywany w hafty. *Welon haftowany. Suknia złotem haftowana. Kołnierz haftowany. Ciżba galonowanych i haftowanych nieboraków.*

Hafua, i, *blm. ż. mit.* belgijska panna morska.

Hafue, *nieod. n.* (z tur.) 1) prywatna kassa sułtana. 2) = summa 10,000 worków, czyli 5,000 miljonów talarów.

Hagada, y, *blm. ż.* (z hebr.) modlitwa żydów wieczorem przed świętem Paschy.

Hagjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka rzeczy świętych, żywotów świętych.

Hagjopneumatyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o duchach świętych.

Hagjotyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka uświęcenia, *v.* polepszenia siebie.

Hagon, *nieod. m.* (z hebr.) pierwszy śpiewak w żydowskiéj szkole.

Ha ho, ha, ho! odgłos myśliwych, kiedy już zwierz ubity został.

Haiłka, i, *lm.* **i,** *ż. mit.* słowiańska z pogańskich czasów śpiewaczka nadprzyrodzona, przed burzą słyszeć się dająca. Haiłek zawsze jest kilka. Wyją przeraźliwie i szkaradnie, gdy nadchodzi nawałnica. Nazwa ich pochodzi od staropolskiego wyrazu *haja*, co znaczy *zawieruchę*. Mieszkają po gajach i rzekach, a kryją się w *turzycy*, lub trawie wodnéj, tataraku i trzcinie. Po świątku ich pozostał się dziś jeszcze obchodzony na wiosnę *gaik*, lub *kurek*. Inne imię ich *Gaiłki, Wiośnianki*. Dodać tu wypada, iż jako Wiośnianki, tak Gaiłki i Haiłki są piosenkami na cześć Wiosny. Haiłki np. zebrał i wydał Wacław z Oleśka.

Haj! 1) *w. ob. Hej!* 2)= *prow.* (u Podhalan) tak jest. 3) = *ps.* (na oznaczenie miejsca), *ob. Hajno!*

Haja, aji, *lm.* **aje,** *ż.* 1) (squalus) rodzaj gadu pływającego, bardzo żarłocznego, wszystko połykającego, nawet ludzi. 2) = *prze.* zawierucha.

Hajda! *w.* 1) (dla zachęcenia, postąpienia naprzód) odważnie! idźmy! naprzód! in. *Hajże!* 2) *Do hajda, ps. żart.* zam. siłą, gwałtem, prawem mocniejszego. *To człowiek de jure i de hajda,* zam. to człowiek z głową i skory do działania. *Jeden będzie de jure, a drugi de hajda,* t. j. jeden będzie spokojny, drugi burzliwy.

Hajdak, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m. prow.* poganiacz wołów.

Hajdamacki, a, ie, *p.* od hajdamaków, rozbójniczy. *Po hajdamacku,* sposobem rozbójniczym, łotrowskim, *ob. Hajdamak.*

Hajdamactwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) życie rozbójnicze, łotrowstwo. 2) = *zb.* kozacy żyjący z łupieży, gawiedź hajdamacka. *Hajdamactwo Ukraińskie.* 3) = w ogólności: rozbójnicy.

Hajdamaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) żona rozbójnika, hajdamaka. 2) = *fig.* kobiéta odważna, junaczka.

Hajdamaczyć,ył, y, *scz. nd.* po hajdamacku postępować, łotrować. = **się,** *złz. nd.* stawać się łotrem, hajdamakiem.

Hajdamaczyzna, y, *lm.* **y,** *i. zb.* 1) rozboje popełniane przez Kozaków. 2) = rozbójnicy (Kozacy).

Hajdamak, a, *lm.* **ki,** *v.* **cy,** *m.* i **Hajdamaka, i,** *lm.* **i,** *m.* 1) właściwie Kozak Zaporozki, łotrowstwem żyjący. 2) = w ogólności: rozbójnik, rabuś, łotr. *Hajdamaki, w lm.* rozbójnicy, banda rozbójników. *Pójść w hajdamaki.* 3) = *fig.* włóczęga, łotr, zawadjaka; junak.

Hajdawery, ów, *blp. m. posp. żart.* majtki, *v.* spodnie szerokie.

Hajducki, a, ie, Hajduczy, a, e, *p.* 1) od hajduka, *ob. Hajduk.* 2) = *fig.* rozbójniczy, łotrowski. *Hajduckie sumienie.*

Hajductwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) życie i stan hajducki. 2) = *zb.* hajducy, kupa hajduków.

Hajduczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) mały hajduk. 2) = lokajczyk ubrany po węgiersku.

Hajduczy, *ob. Hajducki.*

Hajduczysko, a, *lm.* **i,** *m.* wielki hajduk, chłop przebrany za hajduka. *Poczciwe hajduczysko.*

Hajduk, a, *lm.* **ki,** *v.* **cy,** *m.* (z węg.) 1) piechotnik lekko zbrojny, drab. *Hajduki,* właściwie, był to rodzaj piechoty, którą z Siedmiogrodu Stefan Batory Zygmuntowi Augustowi przysłał, a potém będąc królem Polskim doskonalił; mieli samopały, a za pasem siekierkę. 2) = służący po hajducku, po węgiersku ubrany. 3) w krajach Słowiańskich podległych Turkom, nazywają *hajdukami* ludzi, prowadzących z nimi wojnę na swój własny rachunek. *Cnota jak u hajduka, przys.* 4) = rodzaj tańca ludowego.

Hajnalić, *v.* **Hejnalić, ił, i,** *sn. nd.* śpiewać pieśń poranną, hajnal. *Las hajnali, Chórem ptasim Boga chwali.*

Hajnał, *v.* **Hejnał, Ejnał, u,** *lm.* **y,** *m.* (z węg.) pieśń na cześć Boga, budząca w obozie wojsko przed świtem; *Hajnałem* w Krakowie zwano granie na dętych instrumentach na wieży marjackiéj (t. j. N. Panny) przez kilka niedziel przed Bożém Narodzeniem, od północy do świtu, składające się z trzech pieśni na cześć Matki Boskiéj; też same pieśni otrąbiano na pobudkę w chorągwiach polskich, po wyjściu z użycia śpiewu *Boga Rodzica.* *Pochodzenie *hejnału* zdaje się być pogańskie i stanowić świątek bożka *Honiła, ob. Honiło.* W Kollarze jest piosenka: „*Hejnał świta, już dzień biały. Wstawajcie, wielki i mały! Dościeśmy długo już spali.*“ Hejnał znaczył więc dawniéj *przen. zorzę.*

Hajno, *v.* **Haj,** *ps.* 1) (na oznaczenie miejsca) tam. (Używa się tylko w mowie pospolitéj). 2) = *ob. Hajw.*

Hajster, stra, *lm.* **y,** *m. v.* **Hajstra, y,** *lm.* **y,** *ż.* ptak, jeden z większych, koloru szarawego, żyje połowem ryb, jak czapla po rzekach i polskich. Niektórzy niesłusznie nazywają hajstrami bociany czarne. *Czarny bocian, nocny hajster, dziobem postukuje.*

Hajta, Hajtuś, Hajty, *nieod.* wyraz dziecinny od mamek używany. *Pójdziemy na hajtuś,* zam. na przechadzkę.

Hajtować, ował, uje, *scz. nd.* popiół drzewny przepalać powtórnie do huty szklannéj.

Hajtuś, Hajty, *ob. Hajta.*

Hajw, Hajwo, Hajno, *ps.* (na oznaczenie miejsca), tu, tędy, sam, (używa się tylko w mowie pospolitéj). *Pójdź hajw, hajwo, hajno.*

Hajże! *w.* (dla zachęcenia, pobudzenia), daléj! chodźmy! bieżmy! *Hajże na niego! Hajże ha!* in. *Hyż ha!*

Hak, u, *lm.* **i,** *m.* 1) narzędzie na końcu zakrzywione do chwytania i trzymania czego. *Na haku co zawiesić. Złoczyńcę wrzucić na haki, dać na haki, ob. Pal. Hak rybacki. Hak do ognia. Hak kuchenny. Hak (wojenny), ob. Bosak. Hak u drzwi, ob. Zawiasa.* 2) = *fig.* dziób. *Hak orli.* 3) = *mor.* piasek pod wodą statkom niebezpieczny. *fig.* ostatnie niebezpieczeństwo, zły raz. *Przywieść kogo na hak. Na hak (ostatni) przyjść.* 4) *fort.* przy każdym kącie załamanego gzygzaka robią się przedłużenia na drugą stronę, nazwane *hakami.* 5) = dwudziesta część morga. *Hak ziemi.* 6) = *bart.* oko czyli utwor uzyska, t. j. sznura podwójnie złożonego, za pomocą którego bartnik wlazi na drzewo. 7) = *or.* piasek ukryty pod wodą, a w czasie małéj wody widzialny, lub też kamienie ukryte. *Spuścić tratwę z haka na dobrą wodę,* t. j. przeprowadzić tratwę z ostrożnością około haka.

Hakarndor, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Kawyla, ogrodnik i uprawiacz wierzchołków wzgórz, jest Bóg zieliny, częścią słowiańskiemu Kupale, a częścią Eskulapowi równy. On radzi Cerydwie, jakie zbierać ma zioła na *Awen.*

Hakelberg, a, *blm. v.* **Hakelblok, a,** *blm. m. mit.* imię Grendela, giermańskiego boga piekieł, jako *przewodnika umarłych.* W górach Jury, w Turyngskim lesie i w Odenwaldzie słyszeć się daje niekiedy ogromny hałas w powietrzu w górze po nad głowami. Lud mówi dziś jeszcze o tém zjawisku: *Hakelblok poluje, wojuje.* Dawniéj mówiono: *On prowadzi za sobą wojska dusz.*

Hakem, a, *lm.* **mi,** *v.* **owie,** *m.* (z tur.) Mufti jako najwyższy sędzia.

Haki, ów, *blp. m. zool.* ramiona żuchwy, *ob. Ramię.*

Hakim, a. *lm.* **mi, v. owie,** *m.* (z tur.) mędrzec, lekarz. **Hakim-Pasza, y,** *m.* najstarszy lekarz, lekarz nadworny w Persji.

Hakonos, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Callorhynchus) ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *dwuszparowych*, potworowatych.

Hakowa gałka, *bot.* dawn. nazwa rośliny *Grzęsiołek* (Calligonum).

Hakować, ał, uje, *scz. nd.* radlić, oraną już ziemię na ukos radlem przerzynać. *Hakować ziemię, ob. Odwracać.*

Hakowanie, a, *lm.* **a,** *n.* radlenie roli.

Hakowaty, a, e, *p.* nakształt haku.

Hakowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* 1) *ob. Szakłak zwyczajny v. ciernisty* (Rhamnus catharticus. 2)=(Notocheta) roślina.

Hakowity, *ob. Haczysty.*

Hakownica, y, *lm.* **e,** *ż.* rodzaj strzelby długiéj, wagomiaru kilku-łotowego, osadzonéj na klocu drewnianym; dawniéj po fortecach w wielkiém była użyciu.

Hakownik, a, *lm.* **cy,** *m.* wyrobnik hakiem pracujący.

Hala, i, *lm.* **e,** *ż.* (częściéj *w lm.*) *prow.* nazwa pastwisk w górach tatrzańskich.

Halabarda, *v.* **Halabarta, y,** *lm.* **y,** *ż.* **Halabart, u,** *lm.* **y,** *m.* kopja z okszą osadzoną.

Halabardnik, *v.* **Halabartnik, a,** *lm.* **cy,** *m.* który nosi halabardę.

Halabardny, *v.* **Halabartny, a, e,** *p.* od halabardy, zbrojny halabardą.

Hala, horlala! *myś.* odgłos w szczwaniu psami.

Halaspas, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* uczta wesoła, lusztyk; życie wesołe.

Halawa, y, *lm* **y,** *ż. prow. ob. Gołaź.*

Halba, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) *prow.* pół kwarty.

Halbecwelwe, *n. nieod.* (z niem.) pewna gra w karty.

Halcjon, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Zimorodek.*

Halele-lele, *nieod. mit.* pieśń, którą śpiewano w Polsce za czasów pogańskich.

Halena, *posp. ob bot. Alona, Aloes.*

Halerz, a, *lm.* **e,** *m.* i *zdr.* **Halerzyk, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) rodzaj drobnéj monety. (Król polski Wacław bił drobniejszą monetę, po sztuk dwanaście na jeden grosz większy szeroki. Nazywano je *denarii Halenses*, dla podobieństwa bitych w Hali w Saksonji, dla tego w Polsce *halerzami* je nazwano). *I halerza nie warto. Halerza nie ma, ob. Szeląg.* 2)=moneta: a) południowych Niemiec=0.131.. kop. = 0,262 .. gr. b) = akwizgrańska = 7 i pół denara, *ob. Denar.*

Halfpenny, *nieod.* moneta angielska = 2,75 gr. = 1,375 kop.

Haligrafja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie różnych gatunków soli.

Halina, y, *lm.* **y, ż.** 1) *zdr.* **Halka, i,** *lm.* **i,** *ż* i **Halszka. i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Helena*) imię własne. 2) *Haliny, blp. prow.* (w Galicji) sukno samodziałowe.

Halizna, y, *lm.* **y,** *ż. les. prow.* miejsce wśród lasu ani drzewem, ani krzewami nie porosłe. *Halizna sucha. Halizna mokra.*

Haljer, a, *lm.* **y,** *m.* poprzednik, przodowik w wojsku, prowadzący do boju.

Halkać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* w ręku przebierać, tam i sam kołysać.

Halkować, ał, uje, *scz. nd. nieuż.* kołować na wodzie statkiem, *ob. Hołować.*

Halleluja, Alleluja, (z hebr.) chwalcie Boga! (wyraz duchownéj radości w pieniach i obrządkach kościelnych używany).

Hallucynacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* marzenie, fałszywe zjawiska zmysłowe, zjawiające się w niektórych chorobach bez przyczyn zewnętrznych, np. iskry w oczach, dzwonienie w uszach, jakieś figury choremu pokazujące się, których w rzeczywistości nie ma, i t. d.

Halmem, *ps. nieuż.* dostatkiem, hurmem wszystkiego.

Halochemiczny, a, e, *p.* należący do halochemji.

Halochemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) część chemji, traktująca o solach.

Halogeny, ów, *blp. m. chem. ob. Solorody.*

Halografja, *ob. Haligrafja.*

Haloidalny, a, e, *p. chem.* solorodny; = *kwas*, znaczy kwas niekwasorodowy, powstały z jakiegobądź *haloidu* (np. chloru, jodu, bromu, *fluoru*, cyanu) i wodorodu; = *sól*, oznacza solny związek kwasu haloidalnego z jakąbądź zasadą, niek. zaś połączenie tgo rzędu jakiegobądź haloidu z metalem; *haloidalny* używa się w ogólności zwykle zam. *wodorodowy v. wodorodny.*

Haloidy, ów, *blp. m. chem. ob. Solorody, ob. Chlorzec.*

Halologiczny, a, e, *p.* do halologji należący.

Halologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o solach.

Halomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie, przepowiadanie z soli *v. z* kupek soli.

Halometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie, waga do mierzenia soli.

Haloskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do rozpoznania, wyprobowania wody słonéj.

Halosole, i, *blp. ż. chem.* (hałosalia) ogólna nazwa takich solnych związków, w skład których wchodzi *kwas haloidalny.*

Halsbancik, a, *lm.* **i,** *m. prze.* (z niem.) mały kołnierzyk, który kobiéty dawniéj na szyji nosiły.

Halsbant, u, *lm.* **y,** *m prze. ob. Naszyjnik.*

Halstuch, *v,* **Halstuk,** *v.* **Halsztuch, a,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) zawinięcie na szyję. *Halsztuch aksamitny, włosiany.*

Halt! *w.* (z niem.) wstrzymaj się!

Halty, ego, *blm. m. mit.* fiński opiekun ludzi, coś nakształt litewskiego Gulbia, lub Anioła stróża.

Halu, *nieod. n. mit.* jest słowo wszechmocne i światotworcze najwyższego boga słowiańskiego Jessy. Gdy bóg ten je wyrzekł, Tryglaw urywał sobie po kolei jedne, drugą i trzecią głowę. Z krwi jego białéj, czarnéj i czerwonéj urodzili się: *Bielboh, Czerneboh i Ham*, każdy z przynależącemi do siebie siedmią potęgami, *ob. Tryglaw.* Halu tworzy, odnawia i niweczy świat, a zamyka w sobie *wieczność*, stającą się *czasem.* Do niego przynależy *noc przeobrażania się ustawicznego*, przenikająca przyrodzenie. Stąd pięknie malują je podania ludowe, mówiąc o niém, że *chociaż śród tęgiej zimy zamarznie, odtaja na wiosnę.* Później i dotąd przed bitwą wykrzykują ludy słowiańskie: *halu!* Przekręcono je i tam i sam w *hala.*

Halurgiczny, a, e, *p.* do halurgji należący.

Halurgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kopalniach soli.

Haluszka, i, *lm.* **i,** *ż. kuch. prow.* kluska z ciasta. *Haluszki,* kluski (potrawa).

Hała! 1) okrzyk wojenny Tatarów, zam. Allah! 2) = **y,** *lm.* **y,** *ż. prow.* (z ross.) kawka.

Hałaburda, y, *lm.* **y,** *ż.* hałaśnik, krzykliwy burda.

Hałas, u, *lm* **y,** *m.* 1) zgiełk, krzyk, tartas. *Nie lubi hałasu. Co tu krzyku i hałasu! Cóż to za hałas v. za hałasy? Uciszyć hałas. Hałasu narobić, ob. Hałasować. Bez hałasu.* 2) = stuk, trzask *Otwierają się drzwi z hałasem.* 3) = huczny dźwięk wielu instrumentów muzycznych. *Hałas trąb i kotłów.*

Hałasić, ił, i. Hałasować, ał, uje, *scz. nd.* robić hałas, krzyk, zgiełk. *Proszę cię, nie hałasuj. Hałasować na kogo. Hałasować o co. Hałasuje o łada rzecz. Czego v. co on tak hałasuje?*

Hałasowanie, a, *lm.* **a,** *n.* robienie hałasu, krzyku, zgiełku.

Hałasownik, *ob. Hałaśnik.*

Hałasowny, *ob. Hałaśny.*

Hałastra, *ob. Chałastra.*

Hałaszenie, *nieuż. ob. Hałasowanie.*

Hałaśliwy, *ob. Hałaśny.*

Hałaśnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobiéta hałaśliwa, kłótnica.

Hałaśnik, a, *lm.* **cy,** *m.* który rad hałasuje, burda, junak.

Hałaśny, a, e, *p.* krzykliwy, wrzaskliwy.

Hałda, y, *blm. ż. górn.* in. *Warpa*, ziemia i nieczystości z szyby na powierzchnią ziemi wydobyte, i do koła zrębu usypane.

Hałun, Hałunisty, Hałunować, Hałunowanie, Hałunowy, *ob. Alun, Alunisty* i t. d.

Ham, 1) **a**, *blm. m. mit.* in. *Hamboh v. Erjawoboh*, co znaczy *Czerwony bóg, Czerwieniec, Czerwieńczyk*, powstał z głowy i krwi czerwonéj *Trygława, hamuje* w walce *Bielboha* i *Czernoboha*, tworzy tym sposobem świat taki, jaki jest rzeczywiście, lub z dobrego i złego złożony. Wyobraża cnotę *czerwoną*, lub trzecią, kojarzącą, lice i ręby przywodzącą do jedni. On to *Jessa sam*, jako najwłaściwszy stworzyciel świata, którego najgłówniejszém dziełem *ziemia*, ze wszystkiém, co do niéj przynależy. *Bielboh, Czernoboh* i *Ham* są *trzy* osoby, wychodzące z *Trygława* i stanowiące *Trójcę*. *Ham* odpowiada indyjskiemu *Żywie*, perskiemu *Mitrasowi*, litewskiemu *Pramiymasowi*. On, to świat *trzeci, tameczny*, na którym stoją dwa światy tuteczne, *cielesność* i *duch*. Czcili boga tego głównie *Drewlanie* i zbudowali mu na cześć miasto, od imienia jego zwane *Hambóg*, które dziś Niemcy przerobili w *Hamburg*. Pod rozkazami Hama stoi siedm słupów czerwonych, lub siedm potęg kojarzących, któremi są: *Ładon, Łada, Lel, Polel, Kusłak, Dyblik* i *Dziewa*, ob. bliżéj pod te imiona. 2) *ham! ham!* naśladowanie głosu psa, szczekanie (w języku dziecięcym).

Hamadrjada, **y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* imię greckich Nimf, przemieszkujących w drzewach. Zowią ją także *Drjadą*.

Hamał, **a**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* tragarz, drągarz. *Kupa hamałów do ciągnięcia beczek z piwnicy zgromadzonych.*

Haman, **a**, *lm.* **y**, *m. posp.* wyraz obelgi: dziki, prędki, natarczywy.

Hamboh, **a**, *blm. m. mit.* czerwony lub rudy bóg, znaczy tyle, co *Ham*, który hamuje *Bielboha* i *Czernoboha* w walce, *ob. Ham.*

Hamburczanin, **a**, *lm.* **anie**, *m.* **Hamburczanka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* mieszkaniec i mieszkanka miasta Hamburga; rodem z Hamburga.

Hamburg, **a**, *blm. m.* miasto dziś niemieckie, zwało się przed czasy *Hamboh*, słynęło czcią słowiańskiego boga *Hama* i było stolicą *Drewian*.

Hamburski, **a**, **ie**, *p.* od Hamburga, z Hamburga.

Hamernia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* (z niem.) młoternia, huta do żelaza, miedzi i t. d. *Hamernia żelazna. Hamernia miedziana.*

Hamernik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* właściciel hamerni; człowiek pracujący w hamerni, jako czeladnik.

Hami, *nieod. m. mit.* święty baran arabski, z przywilejami wołu Bahira.

Hammon, **a**, *blm. m. mit.* jedno z imion egipskiego Ozyrysa, znaczy słońce letnie, *ob. Ammon.*

Hamo, **y**, *lm.* **owie**, *v.* **y**, *m. mit.* imię starosłowiańskie, pochodzące od boga *Hama*, a mające znaczyć to samo, co *Imisław.*

Hamoroka, **i**, *blm. ż. mit.* chaldejska bogini, znaczy *ogromne jaje*, w które zamieniły się Nebahaz i Tartak, lub światłość i ciemność, po walce z sobą. Mabog przeciął to jaje. Wyszło z niego niebo z Nebahazowego i piekło z Tartakowego ciała, a w środku między niemi był żółtek. W żółtku tym rozbudziły się tak, jako w fenickim Mocie, łyskawica i grzmot, które wypłoszyły z niego *Odakona* i *Atargartę*. Inne imię postaci tej: *Homorka.*

Hamować, **ał**, ** uje**, *scz. nd.* 1) prędkość dalszego biegu powściągnąć, właściwie o kołach hamulcem. *Hamować wóz, koło.* 2) = *fig.* powściągać, wstrzymywać, tamować. *Nie go hamować nie zdoła. Hamować swe żądze. Hamować swój gniew. Hamować język. Hamować kogo. Hamować rozpustę. Hamować nieprzyjaciela. Hamować uciekających v. ucieczkę. Hamować płacz.* = **się**, *slz. nd.* powstrzymywać się, powściągać się. *Hamuj się, czego się tak unosisz?*

Hamowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* powściąganie, wstrzymywanie. *fig. Hamowanie się*, powściąganie się, powściągliwość.

Hamowny, **a**, **e**, *p.* mogący być hamowanym, powściągniętym; powściągliwy.

Hamra, **y**, *lm* **y**, *ż. or.* nasada drewniana *sprys*, którym oryle odpychają się, stojąc na tratwie, od lądu.

Hamulec, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* 1) narzędzie do hamowania, wstrzymywania, lub powściągania kół, woza lub koni. 2) = *fig.* powściąg, wodze, wszystko co hamuje i wstrzymuje, np. żądze i namiętności. *Namiętność jego nie miała już hamulca, nie znała żadnego hamulca. Hamulec na co. Hamulca mu potrzeba, ob. Wędzidło.* 3) = u flisów, drąg od rudła, czyli drygawki, którą stérnik kieruje, w skrzyni osadzonéj, albo też tępy koniec artfula.

Han, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) *ob. Chan.* 2) = gospoda, dom publiczny w Turcji.

Handel, **dlu**, *lm.* **dle**, *m.* (z niem.) 1) przemiana towarów jednych za drugie lub za pieniądze, kupczenie, kupiectwo, kupla. *Prowadzić wielki, mały handel. Prowadzić handel płótnem, suknem, korzeniami, skórami* i t. d. *Handel księgarski, korzenny, żelazny. Handel zbożem, końmi. Handel ludźmi. Handel z Chinami. Pójść, wejść do handlu. Chwycić się handlu, rzucić się do handlu. Porzucić handel. Wolność handlu. Handel kwitnie, upada. Ta książka wyszła z handlu*, zam. ze przedaży, rozkupiona. *fig. W handel poszła nauka.* 2) = skład, sklep, magazyn. *Założyć handel.*

Handelek, **lku**, *lm.* **lki**, *m.* (*zdr.* od *Handel*) mały handel, drobne kupczenie.

Handlarski, **a**, **ie**, *p.* od handlarza, kramarski. *Duch handlarski.*

Handlarstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* kupiectwo.

Handlarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* handlujący czém, kupiec, kramarz. *Handlarz zboża. Handlarz drzewem. Handlarz bydłem.*

Handlować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* kupczyć, przedawać towary. *Handlować wyrobami wełnianemi, bławatnemi* i t. d. *fig. Handlować świętościami, rzeczą pospolitą, ob. Frymarczyć. Handlujący, im.* zam. handlarz, kupiec.

Handlowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* zamiana jednéj rzeczy na drugą; kupczenie, targ.

Handlowniczy, **a**, **e**, *p.* od handlownika, kupiecki. *Handlownicza zamiana.*

Handlownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* handlarz, kupiec.

Handlowność, **ści**, *blm. ż.* handel kwitnący. *Handlowność kraju, miasta.*

Handlowny, **a**, **e**, *p.* handel prowadzący; słynny z handlu. *Miasto handlowne, kraj handlowny, państwo handlowne.*

Handlowy, **a**, **e**, *p.* 1) od handlu, tyczący się handlu, mający handel za przedmiot. *Naród, lud handlowy. Sąd handlowy, kodeks handlowy. Towarzystwo handlowe. Traktat handlowy. Handlowy interes. Dom handlowy. Szkoła handlowa.* 2) = będący przedmiotem handlu. *Handlowe rośliny.*

Handziar, *ob. Andzar.*

Hanefita, *v.* **Hanifita**, **y**, *lm.* **ci**, *m.* (z arab.) należący do Hanefitów, jednéj z czterech prawowiernych sekt muzułmańskich.

Haneta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Haneczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* imię własne, Anna.

Hangować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z niem.) *gór.* spuszczać po linie do szybu, *np.* drzewo. = **się**, *slz.* spuszczać się do lochu po linie.

Haniebnie, *ps.* 1) z hańbą, sromotnie. *Uciec haniebnie. Umrzeć haniebnie. Żyć haniebnie. Haniebnie sobie postąpić.* 2) = brudno, szkaradnie. *Haniebnie wyglądać.* 3) = *nieuż.* ogromnie, strasznie. *Haniebnie wielki.*

Haniebnik, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Hańbiciel.*

Haniebność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* sromota, sprośność. *Haniebność jego postępowania. Haniebność postępku.*

Haniebny, **a**, **e**, *p.* 1) sromotny, sprośny. *Haniebna ucieczka. Haniebne postępowanie. Haniebny czyn, postępek. Haniebny frymark. Haniebna śmierć, ob. Bezecny, Niegodny, Nikczemny.* 2) = *prze.* strasznie wielki, ogromny. *Haniebna wielkość ludzi zbrojnych. Haniebne koszta.*

Hanifita, *ob. Hanefita.*

Hankier, **kru**, *lm* **kry**, *m.* gatunek przeświecającego się bursztynu.

Hanréj, **a**, *lm.* **e**, *ż.* (z niem.) *nieuż.* rogal, ten, któremu żona rogi przypięła, (t. j. oszukiwany przez żonę mąż).

Hanspuk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) drąg krótki, brzozowy.

Hanulka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* **Hanusia**, **si**, *lm.* **sie**, *ż. zdr.* od *Haneta.*

Hanysz, *v.* **Hanyż**, *ob. Anyż.*

Hanyszek, **szka**, *blm. m.* (*zdr.* od *Hanysz*), posp nazwa u ludu nasienia Anyżu

Hanza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) związek handlowy niektórych miast niemieckich w wiekach średnich.

Hanzeatycki, **a**, **ie**, *p.* należący do hanzy.

Hańba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* wstyd, zelżywość, sromota. *Za hańbę co uważać. Hańbę na siebie ściągnąć. Hańbę komu przynosić. Postępek ten czyni, v. przynosi wieczystą hańbę jego pamięci. Być hańbą swojej rodziny, swego narodu. Z hańbą zginąć. Tył podać z hańbą. Na swoją hańbę kogo wychować. Nie zniosę, v. nie przeniosę na sobie tej hańby. We krwi jego omyję tę hańbę. Jest to hańbą naszego wieku. Na naszą hańbę. Co za hańba! To hańba! Okryty hańbą.*

Hańbiący, **a**, **e**, *im.* przynoszący hańbę, haniebny, zelżywy, sromotny. *Czyn hańbiący. Kara hańbiąca.*

Hańbiciel, **a**, *lm* **e**, *m.* który hańbi; oszczerca, obmówca, przechera.

Hańbicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która hańbi, obmawia, sromoci.

Hańbić, **ił**, **i**, *scz nd.* przynosić hańbę, sromocić, łżyć. *Hańbić kogo. Hańbić kobietę, ob. Plamić.* = **się**, *slz. nd.* sromocić się, szpecić się, *ob. dk. Zhańbić, Zhańbić się.*

Hańbienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* sromocenie, łżenie, *ob. Pohańbienie, Zhańbienie.*

Hańsba, **y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* opłata za skradzenie w nocy z pola zboża.

Hański, **a**, **ie**, *p. ob. Chański.*

Hao, *v.* **Chu**, *nieod.* moneta chińska rachunkowa = 0,018 kop. = 0,036 gr.

Hap, **Hapać**, **Hapanina**, **Hapanka**, **Hapun**, *ob. Chap, Chapać*, i t. d.

Hap, hap! *myś.* okrzyk, 1) pobudzający psów do gonienia za zwierzem; 2) po strzale, oznaczający że ubito zwierza; przeciwnie zaś: *na tu! na tu!* oznacza że strzał był chybiony.

Hara, **y**, *lm.* **y**, *ż. gm.* nazwa nędznéj wódki, trącącéj nieprzyjemną, browarną wonią.

Haracz, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z arab.) danina na niemahometańskich w Turcji mieszkańców nałożona, a stąd w ogólności, wszelka danina. *Haracz nałożyć. Haracz opłacać. Kraj. lud, haracz opłacający.*

Haracznik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* haraczowi podległy, opłacający daninę.

Haramza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* **Harandzia**, **dzi**, *lm.* **dzie**, *ż.* gawiedź. *Pogańska haramza.*

Harap, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) kańczug, batog myśliwski. 2) = *fig.* łowy, polowanie. *Już po harapie*, zam. po polowaniu. *Już przybył po harapie, już zastał po harapie.*

Harapnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* bicz myśliwych z krótkim biczyskiem, a długim bardzo sznurem.

Harapowy, **a**, **e**, *p. myś.* uszczwany, dognany z harapem. *Harapowy zając.*

Haras, *v.* **Aras**, **u**, *lm.* **y**, *m.* gatunek materji, *ob. Rasa.*

Harasowy, **a**, **e**, *p.* z harasu, rasowy.

Harbuz, **Harbuzowy**, *ob. Arbuz, Arbuzowy.*

Harc, **u**, *lm.* **e**, *m.* 1) *prze.* początek bitwy, pierwsza utarczka, pojedyńcze ucieranie się w obec dwóch wojsk. *Na harc wyjechać. Na harc wyzywać. w lm. Harce*, bitwy, utarczki. *Sławne harce.* 2) = popis. *fig. Na harc z czém wyjeżdżać*, zam. popisywać się z czém, *ob. Wyjeżdżać.*

Harcab, *v.* **Harcap**, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) długi warkocz, jaki dawniéj nosili mężczyzni, a szczególniéj wojsko.

Harcaki, **ów**, *blp. m. prow.* kartofle.

Harcerski, **a**, **ie**, *p.* 1) od harcu. 2) = od harcerza, halabardnika.

Harcerstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* służba harcerska.

Harcerz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) harcownik, staczający bitwę pojedyńczo. 2) = halabardnik.

Harcić, **Harcony**, *ob. Hartować, Hartowany.*

Harcować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) bić się pojedyńczo, przed szykiem. *Z obu stron harcowano tylko. Harcować z nieprzyjacielem.* 2) = skakać (na koniu) tu i ówdzie. *Harcować na koniu.* 3) = *fig.* bujać, unosić się, swawolić. *Wiatr harcuje po morzu. Zefir harcuje po łące. Rozpusta harcuje.*

Harcowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) pojedynkowanie lub szarmycelowanie, przed bitwą. 2) = skakanie na koniu, ćwiczenie konia.

Harcownik, **a**, *lm.* **cy**, *m. prze.* 1) ten co harcuje, albo który pierwszy wybiega z obozu na danie zaczepki. 2) = ten co harcuje na koniu.

Harcowny, **a**, **e**, *p.* od harcu, utarczkowy.

Harda, **ej**, *lm.* **e**, *ż. myś.* nazwa kuropatwy, która w jesieni dostaje z piór czerwone znamie nad oczami; wówczas nie daje się z bliska podejść, lecz porywa się ze znacznéj odległości.

Hardo, *ps.* dumnie, imponująco. *Hardo odpowiedzieć, hardo się stawić. Nie tak hardo, mój panie!*

Hardomówca, **y**, *lm.* **y**, *m.* hardo, wyniośle mówiący.

Hardomówność, **ści**, *blm. ż.* mowa harda, dumna, wyniosła.

Hardomówny, **a**, **e**, *p.* mówiący hardo, dumnie, wyniośle.

Hardomyślność, **ści**, *blm. ż.* charakter, umysł hardy, dumny, wyniosły.

Hardomyślny, **a**, **e**, *p.* myślący hardo, dumnie. *Hardomyślne głowy.*

Hardonosy, **a**, **e**, *p.* dumny, podnoszący nos do góry; wyżej nosa gęba.

Hardopłynny, **a**, **e**, *p.* łatwy w mówieniu zuchwałém, hardém. *Poskromić bluźnierców hardopłynne wargi.*

Hardosz, **a**, *lm.* **e**, *m.* i **Hardzina**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* pysznicc; człowiek dumny, hardy.

Hardość, **ści**, *blm. ż.* duma imponująca, wyniosłość, *ob. Buta, Duma. Hardość kobiety. Hardość podwładnego, służącego. Trzeba go ukarać za jego hardość. Hardość postawy, spojrzenia.*

Hardowyniosłość, **ści**, *blm. ż.* charakter, umysł pyszno-dumny.

Hardowyniosły, **a**, **e**, *p.* pyszno-dumny.

Hardy, **a**, **e**, *p.* (z niem.) 1) nie dający się uniżyć, zgiąć; dumny. *Człowiek hardy. Harda piękność. Harda postawa, harde wejrzenie.* 2) = zuchwały, nieposłuszny. *Hardy służący. Harde dziecko. Harda odpowiedź. Nie należy być hardym w pomyślności. Goły, a hardy.*

Hardzić, **ił**, **i**, *scz. nd.* hardym czynić, napuszać.

Hardzie, *ps. nieuż. ob. Hardo.*

Hardziec, **ał**, **eje**, *sn. nd.* hardym się stawać, hardości nabierać.

Hardzina, *ob. Hardosz.*

Harem, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) mieszkanie kobiet, żon muzułmańskich.

Harewit, **a**, *blm. m. mit* drugi, zaraz po Perunie następujący, z dwunastu bogów naczelnych, stworzonym już światem rządzących. Jest to *Wit*, zaczem *Swantewit*, słońce w sercu rycerzy, lub *Perun* w duszy słowiańskiéj. Znaczył boga wojny i zwycięztwa, lub słowiańskiego Marsa. Czczono go głównie w mieście *Hologaście*, kędy miał gontynę sławną i posąg z pięciu głowami. Stawiano go także przy rozdrożach na słupach. Na cześć jego obchodzono igrzyska. W służbie jego są: *Budzisz, Barewit* i *Perewit*. Inne imiona jego, pod któremi rozjaśnia się jego znaczenie są: *Harwit, Herowit, Gerowit, Serowit, Surowit, Jarowit, Jerowit, Tabor, Dawori, Tork. Tor, Tur, Wtór.* Stoją z nim we związku *Stanice, Turzyce.*

Harf, (moneta), *ob. Dahab.*

Harfa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *an.* część mózgu, mająca podobieństwo do harfy. 2) = *ob. Arfa.*

Harfista, **y**, *lm.* **ści**, *m. ob. Arfiarz.*

Harkot, **u**, *lm.* **y**, *m* odgłos żwawéj, gromadnie prowadzonéj, lecz nie przyjemnéj dla ucha rozmowy, gadaniny; szwargot. *Nie usłyszysz tam ludzkiej mowy, a tylko żydowski harkot i niemiecki szwargot.*

Harkotać, **ał**, **a**, *v.* **ce**, *scz. nd.* szwargotać; wydawać, robić harkot. *Nie zrozumiałem, co ten żyd harkotał.*

Harłak, *ob. Chartak.*

Harmalin, **u**, *blm. m. v.* **Harmala-barwień**, **ni**, *blm. ż. tech.* pierwiastek farbujący, otrzymywany z rośliny *Rutewnik pospolity* (Peganum Harmala).

Harmata, *ob. Armata.*

Harmider, **u**, *lm.* **y**, *m.* gwar, hałas, wrzawa, zgiełk, tartas, zamieszanie, niepokój.

Harmonichord, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie muzyczne ze strunami, wynalezione przez Fryderyka Kaufmann.

Harmoniczello, *nieod. n.* (z włos.) narzędzie muzyczne ze strunami, wynalezione przez biskupa z Dessau.

Harmonicznie, *ob. Harmonijnie.*

Harmoniczny, **a**, **e**, *p.* 1) *ob. Harmonijny.* 2) = *proporcja, mat.* proporcja o trzech liczbach, z których pier-

wsza tak się ma do *trzeciéj*, jak się ma *pierwsza mniéj drugą* do *drugiej mniéj trzecią*.

Harmonijnie, *ps.* z harmonją, zgodnie.

Harmonijność, ści, *blm. ż.* przymiot, cecha harmonji, tegoż, co jest zgodném, harmonijném.

Harmonijny, a, e, *p.* pełen harmonji, zgodny. *Śpiew harmonijny, głos harmonijny, język harmonijny, okres harmonijny.*

Harmonika, i, *lm.* **i**, *ż.* narzędzie muzyczne, wynalezione przez Franklina.

Harmonikon, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie muzyczne, wynalezione przez Meier'a.

Harmonita, ty, *lm.* **ci**, *m.* należący do *harmonitów*, pewnéj religijnéj sekty w Północnéj Ameryce, uznającéj wspólność małżeństwa i własności.

Harmonizować, ował, uje, *sn nd.* (z fran.) zgadzać się z kim, *v.* z czém, stosować się do kogo, *v.* do czego.

Harmonja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) 1) w ogólności, znaczy zgodę albo składność części rozmaitych; w szczególności zaś, co do muzyki, oznacza skutek rozmaitych tonów, zgadzających się z sobą (wedle pewnych sztuce służących względów) i czyniących dźwięk ogólny. *Miła harmonja, cudowna harmonja. Znać prawidła, zasady harmonji. Harmonja stylu, okresów, wiersza. Harmonja naśladowcza. Harmonja wszechświata. Harmonja żywiołów. Są, v. żyją z sobą w najlepszéj harmonji, ob. Zgoda.* **Harmonja* w gędźbie, zowie się *Słodkodźwięcznością*, a w myśleniu i postępowaniu *Jednozgodność*. 2) = *mus.* muzyka na same narzędzia dęte. 3) = *mit.* córa Aresa i Afrodyty, była żoną fenickiego Kadmusa. Przybyła z mężem do Grecji i zaprowadziła w niéj gędźbę. Zowie się także *Hermjoną*.

Harmonometr, tru, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia harmonji dźwięków muzycznych.

Harmotom, u, *lm.* **y**, *m. min. ob. Krzyżowiec.*

Harnasz, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* (z niem.) pancerz.

Harność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest *harnym*.

Harny, a, e, *p. prow.* łączący w sobie żywość, piękność, odwagę i t. d. niepozwalając jednak sobie w niczém ubliżyć.

Harować, ował, uje, *sn. nd.* 1) *ob. Horować.* 2) = *myś.* zacierać psią strawę żytniemi otrębami, gdy psy zbyt zatyją.

Harowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) *ob. Horowanie.* 2) = *myś.* zacieranie psiéj strawy żytniemi otrębami, gdy psy zbyt zatyją.

Harpa, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) miecz dawny nakształt sierpa.

Harpagon, a, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) sknera, łakomca.

Harpja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) *mit.* straszydło bajeczne. 2) = *fig.* człowiek drapieżny, *ob. Drapieżnica.* 3) = *zool.* (Harpya), zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, roślinożernych, rudawkowatych; gatunek jeden: = *Pallasa* (II Pallasii). 4) = *zool. ob. Jastrząb*'.

Harpokrat, a, *blm. m. mit.* trzeci, a zarazem ostatni syn Ozyrysa i Izydy, pomocnik zaś Horosa i Kanoba w walce przeciwko Babisowi, wielki bóg egipski, mieszkający na planecie Saturnie i będący jego Kabirem, znaczy Ozyrysowego ducha, który, acz opuścił ciało, czuwa nad ziemią bożą, acz pokonan został, potężnieje *milczkiem*, usposobiając się do nowego boju i zwycięztwa. Harpokrat zwycięża Babisa. Stąd bają Grecy, iż on zwyciężył Anteusza i robią go egipskim Heraklesem, a zowią *Sem-Heraklem*, lub *Semfukratem*. Harpokrat miał w przydomku *Macerys*. Uchodził za *boga milczenia*, z palcem na ustach, stojącego w przedsieniach do piramid i świątnic. Malowano go jako chude i słabe dziecko, karmione piersią od Izydy. Siedzi niekiedy w kielichu Narzańca. Czasami jeździ na baranie, na którego lbie kula wszechświata, dzierżąc maczugę i trzymając palec na ustach. Głowę ma w okrągłych zawojach, wyobrażających pierścienie Saturna.

Harpun, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) hak używany do połowu wielorybów. 2) = mała kotwica o czterech ramionach do zatrzymywania statków.

Harrysonja, ji, *lm.* **je**, *ż. ob. Nurzypłaz* (Harrisonia).

Hart, u, *lm.* **y**, *m.* (niem.) 1) hartowanie, stwardzenie żelaza rozpalonego przez nagłe ostudzenie w zimnéj wodzie. *Hart dawać. fig. Hart duszy. Hart umysłu. Hart serca.* 2) *Harty, w lm. fig. prze.* groty hartowne, oręże, bronie. 3) = *górn.* cienki popiół, którym glejtę od srebra odłączają.

Hartful, a, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) *flis.* drążek zaciosany, który się wbija do ziemi i służy do cumowania statków majtkom, po przybiciu do lądu.

Hartfulnik, a, *lm.* **cy**, *m. flis.* flis hartfula pilnujący.

Hartki. Hartko, *ob. Żartki, Żartko.*

Hartnie, *ps ob. Hartownie.*

Hartować, ował, uje, *v.* **Harcić, ił, i**, *scs. nd.* 1) żelazo rozpalone nagłém w zimnéj wodzie studzeniem twardsze robić; twardzić. *Hartować żelazo, stal.* 2) = *pióro*, przeciągając przez popiół gorący, lub nad świecą, robić je twardszém. 3) = *fig* zatwardzać, wzmacniać. *Trud hartuje ciało. Dobrze jest wcześnie hartować młodzież do pracy, na słoty, na niedostatek.* = **się**, *złz. nd.* zatwardzić się; nabywać wytrwałości, hartu, przez trud i ćwiczenie. *Hartować się do znoszenia wszelkich niewygód. Hartować się na wojnie, ob. dk. Zahartować, Zahartować się.*

Hartowanie, a, *lm.* **a**, *n.* żelaza rozpalonego w wodzie zimnéj nagłe studzenie, by nabrało hartu, twardości; twardzenie. *Zna się na hartowaniu żelaza, stali. fig. Hartowanie ciała.* = **się**, nabywanie wytrwałości.

Hartowany, a, e, *p.* przez hurt twardym uczyniony (o żelazie), *ob. Zahartowany. Pióro hartowane.*

Hartownie, Hartnie, *ps.* z hartem, twardo.

Hartowność, ści, *blm. ż.* hart, twardość, stalność; *fig.* wytrwałość.

Hartowny, a, e, *p.* dobrego hartu, twardy.

Haru, haru! *v.* **Haruj, haruj!** *w. posp.* pracuj, pracuj! *Ustawicznie haru, haru, ob. Harować, v. Horować.*

Harumpalcatnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* który rad na ludziach kija probuje, t. j. bije, *ob. Przystaw, Podstarości.*

Harungar, a, *lm.* **y**, *m. mit.* giermański Gudja, lub kapłan pogański niższego rzędu.

Harusa, y, *blm. ż. mit.* pierwszy Maon-Emoineny wyjaw, druga Wajnemoinena z matki Maon-Emoineny córa, żeński Wezl-Ilizi, jest wyższy białogłowi duch wody, fińska Tetyda, *ob. Akka, Homolainena.*

Harut, a, *blm. m. mit.* bohatér słowiański, król w Hambohu, walczący dzielnie przeciwko Niemcom, *ob. Barut.*

Harwit, a, *blm. m. mit.* tyle, co *Harewit*, słowiański Mars. Bezimienny pisarz żywota Ottona podaje, iż w mieście, Hologaście zwaném, bóg ten miał cześć i gontynę, tudzież iż wisiała tam tarcza niezmiernego ciężaru i bardzo sztucznéj roboty, blachami złotemi obwiedziona, a tak święta, że nikomu nie godziło się jéj tknąć, iż noszono ją podczas wojny, aby cudownym sposobem przyczyniła się do zwycięztwa, *ob. Harewit, Hologasta.*

Hasacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który lubi na koniu hasać, galopować. 2) = tancerz niezmordowany.

Hasać, ał, a, *sn nd. żart.* 1) (o koniu) ochoczo podskakiwać, biegać. 2) = *na koniu*; wiele jeździć konno. 3) = tańczyć, pląsać. *Całą noc hasał i nie zmordował się.* 4) = hasaniem mordować. *Hasać konia.*

Hasanie, a, *lm.* **a**, *n.* skakanie osobliwie końskie; jeżdżenie konno; tańcowanie do upadłego.

Hasen, u, *lm.* **y**, *m. prow.* (u Podhalan) zysk.

Haser, u, *lm.* **y**, *m. górn.* śniadanie.

Haska, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) u szewców, skóra jedna lub więcéj, która się kładzie na wierzchu kopyta. 2) = *zool. ob. Przodek.*

Hasło, a, *lm.* **a**, *n.* 1) wyraz jaki, który dawany bywa w wojsku, dla rozeznania swoich od nieprzyjaciół, parol. *Dać hasło.* 2) = znak. *Hasło do boju. Dać ognia na hasło. Na to hasło.* 3) = godło. *Hasło wiary. Chrystus hasło widome nazwiskiem ciała i krwi uczcił.* 4) = odezwa, ogłoszenie. *Dać hasło do buntu.* 5) = *myś.* trąbienie.

Hasłowy, a, e, *p.* od hasła. *Hasłowe trąbienie. Hasłowy wystrzał.* **Hasłowy, ego**, *lm.* **i**, *m.* hasło rozdawający.

Hasnować, ał, uje, *sn. nd. prow.* (u Podhalan) zyskiwać.

Hason, a, *blm. m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga wieszczów Belina. Zwał się tak, iż przy śpiewie i graniu sług jego huślarzy Assai lud na obrzędach świętych.

Haszcze, *v.* **Chaszcze**, *w lm. ż. les.* krzaki gęste, niskie i małe.

Haszysz, *ob. Haczysz.*

Haśnik, a, *lm.* **cy**, *m. prow.* (u Podhalan) chłopiec.

Hatiszeryf, *v.* **Hattiszeryf, u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) święte pismo, nieodwołalny rozkaz sułtana tureckiego.

Hatjar, a, *lm.* **y**, *m. prow.* (u Podhalan) źrebiec.

Hatlić, ił, i, *scs. nd. nieuż.* matlić, gmatwać mieszając. *Kto w kupę hatli rzeczy różne, ten dobrze uczyć nie może.*

Hator, u, *lm.* **y**, *m. prow.* (u Podhalan) pastwisko.

Haty, ego, *blm. m. mit.* syn Garma i Guegi, a brat Skolla, jest pies lub wilk piekielny. Skolla i Haty rozrastają się jako coraz ogromniejsze góry, ćwiczą się w roztwarzaniu paszczy bez granic i ostrzą zęby na Azów, czekając niecierpliwie na koniec świata. Wedle podań innych, są dziećmi Fenrysa.

Haubica, y, *lm.* **e**, *ż.* śmigowica, granatnik, gatunek działa.

Hauptwach, *ob. Odwach.*

Hauskiejd, a, *m.* (z niem.) *teat.* ubiór starożytny francuski lub niemiecki; *dost.* domowe odzienie.

Hausmanit, u, *lm.* **y**, *m. min.* kamień, będący związkiem niedokwasu z okwasem (niedokwasu 1go z niedok. 2im) manganu.

Hausknecht, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) stróż domowy, służący w oberży.

Haust, u, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) łyk, połknięcie.

Hawarja, ji, *lm* **je**, *ż.* (z fran.) zabezpieczenie szkody na morzu, na statkach wodnych, oraz wydatki na morzu na okrętach, jako to: zapłata majtkom, od przystani, i t. d.

Hawerz, a, *lm.* **e**, *m. prze. ob. Kopacz.*

Hawgan, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, ciało Jourowe, pan biały, znaczy świątłość dzienną. Manon ognisty równa się Zniczowi, a Hawgan jest jasność, choć nie widać słońca.

Hawiasz, a, *lm.* **e**, *m. prow.* (u Podhalan) górnik.

Hazaer-denari, *nieod.* teraźniejsza moneta perska =1 rub. 35 kop. *v.* 9 zł.

Hazard, Hazardować, Hazardowanie, Hazardowny, *ob. Azard, Azardować*, i t. d.

Hazuka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* rodzaj sukni wierzchniéj długiéj, *praetexta* rzymska.

Hchwech, a, *blm. m. mit.* przydomek celtyckiéj Cerydwy, znaczy świnia.

He, Hę, *w.* oznaczający zapytanie lub zadziwienie. *Czy chcesz, he! Hę, czy to być może?*

Heba, y, *blm. ż.* 1) *mit.* córa Zeusa i Hery, Eteru i Powietrza, oznacza ogień nieugaszony, lub żywot wiekuisty. Wyobraża nieśmiertelność. Dla tego pod dozorem jéj najduje się nektar, a ona podczaszyni Zeusa. Dla tego także modlił się do niéj kto kusił się o wiekopomną chwałę. Wieczny żywot nie starzeje się nigdy. Stąd Heba znaczy nieprzemiennie świeżą, lub niebiańską młodość. Zeus osądził, iż Herakles godzien był, niejedno naktaru, ale i szafarki jego, którą mu oddał na małżonkę. 2) = *as.* jedna z 18 *głównych planet*, krążących około słońca; należy do liczby *asteroid*, czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się między *Marsem* a *Jowiszem*; kończy swój obieg w 1381 dni; średnia odległość od słońca przeszło 50 miljon mil geograf., odkryta w r. 1847.

Hebać, ał, a, *v.* **ie**, *scz.* (góralskie), kosić, siec, ścinać (*np* siano). *Nie chce ci się hebać, boś głodny.*

Heban, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Ebenus et Maba), drzewo mające miazgę ciężką, czarną, pień gałęzisty, nie wysoki; ojczyzną jego właściwą Kandja. *fig. Włosy jéj czarne jak heban.*

Hebanista, y, *lm.* **ści**, *m.* stolarz robiący z drzewa hebanowego.

Hebanować, ował, uje, *scs. nd.* drzewo tak przyprawić, żeby się zdawało być hebanem.

Hebanowate rośliny (Ebenaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych*, należący do podklassy Jéj (*v. koronkowiatowych*) ukł. De Cand.

Hebanowy, a, e, *p.* 1) od drzew hebanowych. *Lasy hebanowe.* 2) = od drzewa hebanu. *Szafa hebanowa. fig. Włos hebanowy*, t. j. czarny jak heban. *Drzewo hebanowe, ob. Heban* (Ebenus).

Hebd, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Bez hebd.*

Hebdomarz, a, *lm.* **e**, *m.* (z grec.) oficjant albo urzędnik tygodniowy w kościele, w klasztorze.

Hebe, y, *blm. ż. mit.* bogini młodości, córka Jowisza.

Hebel, bla, *lm.* **ble**, *m.* (z niem.) rodzaj wielkiego dłóta, narzędzie stolarskie do gładzenia deszczek. *Równać, gładzić deskę hebłem. Wielki hebel*, strug, którym gładzą drzewa. *Hebel na łąki*, którym się kretowiny lub inne na łąkach wyniosłości równają.

Hebelkowy, a, e, *p. bot.* nakształt hebla, dłótowy. *Liście hebelkowe*, t. j. mięsiste, spłaszczone, na końcu okrągławo zaostrzone, spodem zaś wypukłe (dolabriformes).

Heber, u, *lm.* **y**, *m.* dźwignia, drąg, *ob. Lewar.*

Heblarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) machina do ogładzania drzewa. 2) = *ob. Stolarnia.*

Heblować, ował, uje, *scz. nd.* 1) heblem wygładzać. 2) = *fig.* ciosać, okrzesywać. *Heblować bruki*; zbijać bruki, być brukobojem.

Heblowanie, a, *lm.* **a**, *n.* wygładzanie, okrzesywanie heblem. *Drzewo sękate, trudne jest do heblowania.*

Hebłowiny, win, *blp. ż.* od hebla stróżyny, wiory.

Heblowy, a, e, *p.* od hebla.

Hebon, a, *blm. m. mit* byk święty, egipskiemu Apisowi równy w Djonizjach włoskich. Znaczył Korosa, lub Libera, słowem Jakcha, w gruncie zaś egipskiego Ozyrysa-Jaha.

Hebraista, y, *lm.* **ści**, *m.* umiejący dobrze po hebrajsku.

Hebraizm, u, *blm. m. ob. Hebrajszczyzna.*

Hebrajczyk, a, *lm.* **cy**, *m.* żyd. *w lm.* **Hebrajczycy**, *v.* **Hebreowie**, naród żydowski.

Hebrajski, a, ie, *p.* od hebrejów, żydowski. *Język hebrajski. Grammatyka hebrajska. Biblja hebrajska. Tekst hebrajski. Księgi hebrajskie.* **Po hebrajsku**, *pst. Umieć po hebrajsku.*

Hebrajszczyzna, y, *blm. ż.* język, obyczaje i wszystko co jest hebrajskiego. *Hebrajszczyzny zarywać*, zam. mówić z hebrajska.

Hebreowie, ów, *m. blp. ob. Hebrajczyk.*

Hebreusz, a, *lm.* **e**, *m. z urąg* żydowina.

Heca, y, *lm.* **e**, *ż.* (z niem.) 1) gon, szczwanie. 2) = cyrk, przeznaczony na widowiska dla pokazujących sztuki konne. 3) = skoki, podskakiwanie.

Hecarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż*, miejsce, na którém ujeżdżają i wprawują konie do sztucznéj jazdy, ujeżdżalnia do sztuk konnych.

Hecarz, a, *lm.* **e**, *m.* sztucznie jeżdżący na koniu; jeździec konny znakomity.

Hecia, *v.* **hec**, *w. posp.* na woły, zam. od siebie! na prawą rękę!

Heciak, a, *lm.* **i**, *m.* prostak, gbur, cham, wolarz.

Heciepiecie, ci, *ż. blp. żart.* hetki, szkapska, konie chude lecz prędko biegające.

Heco! *w. myś.* tak się woła ujrzawszy zająca, na charty by pognały; stąd tytuł książki *Cezarego: Heco, albo polowanie na zające.*

Hecować, ował, uje, *scz. nd. prze.* ostrzyć, szlifować, polerować, *ob. Wecować.*

Hecowanie, a, *lm* **a**, *n. prze.* ostrzenie, szlifowanie, polerowanie, *ob. Wecowanie.*

Hecowny, a, e, *p.* który może być wyostrzony, wywecowany.

Hec, *ob. Hecia.*

Hedometr, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia przebieganéj drogi.

Hedonizm, u, *blm. m.* (z grec) dawna nauka filozoficzna, która rozkosz uważała za najwyższe dobro.

Hefest, a, *blm m. mit.* syn Zeusa i Hery, Eteru i Powietrza, bóg grecki, oznacza *Ogień zwyczajny.* Jest kulawy, albowiem ogień, paląc się, to się podnosi, to opada, czyli chroma wciąż. Słynie jako kowal i sztukmistrz niepospolity, gdzie ogień nadaje kruszcom jakie chce postaci. Żoną jego jest *Afrodyta.* Ogień bowiem cielesny, który okazuje się w końcu zwierzęcą chucią, żeni się rad z cielesną miłością. Że miłość ta niedotrzymuje mu wiary, to także jasna.

Heftlada, y, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) *intr.* lada z haczykami i sztyftami, mająca dwie szruby, służąca do zszywania książek.

Hegard, a, *lm.* **y**, *m. myś.* sokół.

Hegel, gla, *blm. m. mit.* giermański Olbrzym upał, lub ogień, tyle, co normandzki *Muspel*. Urodził się pod ręką *Fazolta z Huchu*, lub tchnienia Wuta. Od niego pochodzą wszystkie potęgi ogniowe *Hegelingami* zwane, a normandzkim *Muspeljotom* odpowiednie. Przeciwnikiem jego *Nibel.*

Hegeling, a, *blm. m. mit.* czciciel *Hegela*, porówn. *Wuelfingi*. To pierwiastkowo Olbrzym ogniowy.

Hegemona, y, *blm. ż. mit.* jedna z Charyt greckich. Znaczy tyle, co przewodnica, przodownica.

Hegemonje, ij, *blp. ż. mit.* u starożytnych Greków, uroczystość Djany.

Hegira, y, *lm. y. ż.* (z arab.) era mahometańska. *Rok pierwszy hegiry przypada na rok 622 po Jezusie Chrystusie.*

Hegumen, *v.* **Igumen, a**. *lm. i, m.* (z grec.), starszy czyli przełożony nad zakonnikami, we Wschodnim Kościele.

Hegumenja, *v.* **Igumenja, i**. *lm. e, ż.* (z grec.) starsza, czyli przełożona nad zakonnicami, mian. we Wschodnim Kościele.

Hegzametr, *ob. Heksametr.*

Hej! *w.* 1) używany przy wołaniu kogo. *Hej, człowieku! Hej! słyszysz!* 2) = i *Hejże*, dla zachęcenia, pobudzenia. *Hej dalej na koń. Hej, dzieci wstawać!* 3)= ostrzegając żeby się mieć na ostrożności. *Hej, v. hejże, co robisz! Hejże, bo kije! Hejże, bo będzie źle!* 4)=dla oznaczenia żalu, politowania, boleści. *Hej, biednyś ty, jakże mi cię żal! Hej cóżeś zrobił! Hej, ja nieszczęśliwy!*

Hej hej! Hejah, *v.* **Hejda, Hejdaż**, *w.* oznaczający radość.

Hejdać, ał, a, *sn. nd. nieuż* wykrzykiwać radośnie, wołać hejdaż!

Hejlin, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, pomocnik Pena, lub opatrzności. Mieszka na słońcu i leje z niego na ziemię z okrętu swego karn' dla wszech żywiątek. W tajemnicach jest Druidą, zwolującym poświęconych na ucztę. Pokrewny nazwą z greckim *Heljosem*. Od niego pochodzić ma wyraz niemiecki *Heil*. Przydomkiem jego *Pasgadawr*, co znaczy *Paszodawca*.

Hejm, a, *blm. m. mit.* bajeczny bohatèr giermański. Ma cztery ręce, a więc należy do olbrzymów.

Hejmdal, a, *blm. m. mit.* normandzki Az, Odyna syn, porodzony cudownym sposobem od dziewięciu Olbrzymów na krawędzi Mitgardu, jest bóg polityki, dyplomacji, mądrości ministerjalnéj. Jako Lodur był chytry, tak on przezorny. Po wypędzeniu Lodura z Azgardu, zajął miejsce jego i rad bogom. Strzeże mostu Bifrostu. Wzrok ma tak bystry, iż dosięga nim rzeczy odległych o sto mil, słuch jego tak czuły, iż słyszy, jako wełna rośnie na grzbiecie owiec. Nosi róg *Gialar*. Ma złote zęby i stąd zowie się *Gullintan*.

Hejnalić, *ob. Hajnalić.*

Hejnał, Ejnał, *ob. Hajnał.*

Hejnik, u, *v. a, lm. i, m. bot. ob. Rumian farbierski.*

Hejrjan, a, *blm. m. mit.* jeden z dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura, znaczy *Pan*.

Hejsa! Hejza! *w.* oznaczający wesołość, tryumf, także zachęcający do pląsania, hasania.

Hekata, y, *blm. ż. mit.* córka Tartaru i Lety, na miesznica Persefony, jest grecka bogini piekielna nad czarami przełożona. Nimfy ją wychowały. Była pokojówką u Hery i dopomogła Zeusowi w miłości ku Europie. Wszystkie tajemne przyrodzenia moce stoją pod jéj rozkazami. Ma związek z księżycem i dla tego zowie się Artemidą chtonią. Na niebie imię jéj *Selena*, lub zorza, na ziemi *Artemida*, lub księżyc, a w piekle *Hekata*, lub czarownica. Postać jéj straszliwa. Węże wiją się około jéj ramion, szyji, piersi i całego ciała. Ma przydomek: *Trojlicowa bogini*. Ofiarowano jéj posąg na rozstajnych drogach.

Hekatomba, y, *lm. y, ż.* (z grec.) ofiara stu, ofiara ze stu zwierząt.

Hekatonchir, a, *lm. y, m. mit.* sturamienny Olbrzym grecki, wciąż wielka jakaś potęga przyrodzenia, *np.* moc upału, pożaru, wylewu wody. Hekatonchiry są dzieci *Urana* i *Gai*, nieba i ziemi.

Heksachord, u, *lm. y, m.* (z grec.) instrument muzyczny o sześciu strunach.

Heksadrachma, y, *lm. y, ż.* starożytna grecka moneta =77 kop. *v.* 5 zł. 4 gr.

Heksametr, u, *lm. y, m.* (z grec.) sześciostopowy starożytny wiersz, właściwy epopejom. *Iljada i Enejda pisane są heksametrem.*

Hektar, u, *lm. y, m.* (z grec.) miara powierzchni francuska = 100 arom; 1 hektar = 1 morg., 235 prętom kwadrat. polskim = 1 morg., 121 prętom kwadrat. litewskim.

Hektogramm, u. *lm. y, m.* (z grec.) waga francuska =100 grammom, 1 hektogramm = 7,9 łotom polskim.

Hektolitr, u, *lm. y, m.* (z grec.) miara tow. syp. i płyn. francuska = 100 litrom = 0.1 sześciennemu metrowi; 1 hektolitr =25 garncom polskim =30,51 garncom rossyjskim.

Hektometr, u, *lm. y, m.* (z grec.) miara długości francuska =100 metrom.

Hektyczny, a, e, *p.* od hektyki, podległy hektyce; guiły, popsuty. *Hektyczna gorączka.*

Hektyk, a, *lm.* **cy**, *m.* podległy hektyce.

Hektyka, i, *lm. i, ż.* (z grec.) opadnięcie z ciała, z gorączką powolną, niszczącą, na noc zawsze wyraźniejszą, złączone.

Hekzameter, *ob. Heksametr.*

Hel, a, *blm. m. mit.* bóg chaldejski, jest inną nazwą *Bela*. Od Hela, a tém samém i Bela, pochodzi, podług Seldena, grecki *Helios*, bóg słońce, i imię greków *Heleni*, czciciele Hela. Niemiecki wyraz *Hell*, jasny, ma tu również źródłosłów.

Hela, i, *blm. ż.* 1) *mit.* córka Loka i Angerbody, normandzka strażnica piekieł. Urodziła się w Azgardzie, lecz za złości strącona była do *Helhejmu*. Ma postać obrzydliwą, a blawą maść ciała. Siedzi na stolicy, ułożonéj z trupich głów i goleni. Sala jéj zowie się *Eljud*, łoże *Kor*, kołdra *Blinkandyhoel*, stół *Hungor*, a nóż *Sultur*. Sama znaczyć ma *chęć trapienia*. Ma wzrost tak ogromny, iż Olbrzymy są podle niéj karłami. Pożera nieboszczyków zębami pająka, wysysając im mózg. 2)=*v.* **Chela**, podło z desek do zwożenia ziemniaków brukwi i t. p. 3)=poglaszanie ma bydło.

Helan, u, *blm. m. mit.* góra święta u Celtów, mająca na wierzchołku wielkie jezioro.

Helen, u, *blm. m. chem.* in. *Kamfora omanowa*, substancja lotna, w stanie stałym znajdująca się w korzeniu rośliny: *Oman prawy* (Inula helenium).

Helenina, y, *blm. ż. chem. ob. Inulina*, *v. Krochmal omanowy.*

Helenka słonecznikowa, *bot.* (Helenium), roślina zwana także *Dzielżanem.*

Helgi, ego, *blm. m. mit.* bajeczny rycerz niemiecki. Miał Walachurę *Karę* za kochankę. Opiekowała się nim starannie i dawała mu zwycięztwa. Jednego razu, gdy pojedynkował się z wrogiem, a ona mu po nad głową latała, podniósł miecz za wysoko i uciął jéj nogę. Padła, a on był zwyciężon.

Helgoland, u, *blm. m. mit.* znaczy tyle, co Hegelland, kraj giermańskich Hegelingów. Panem jego *Hegel*, a królem *Fazolt*. Odpowiada normandzkiemu *Muspelheimowi*.

Helhejm, u, *blm. m. mit.* ogromny świat ciemnych pieczar w jądrze ziemi, ku mieszkaniu bogini *Heli* i dusz ludzi spokojnie umarłych. Jest to normandzkie piekło.

Helibometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia ślimakowatych, *v.* szrubowych linij.

Helice, y, *blm. ż. mit* jedna z Muz.

Helicyty, ów, *blp. m. geol.* skamieniałości ślimaków ogrodowych, *v.* ziemnych.

Helikon, u, *blm. m.* góra w Beocji, niedaleko od Parnasu, Apollinowi i Muzom poświęcona.

Helikonjada, y, *lm. y, ż. mit.* mieszkanka Helikonu, nazwa dawana Muzom.

Helikonka, i, *lm. i, ż.* 1) *bot. ob. Niebiana.* 2) = *ob. Helikonjada.*

Helikoński, a, ie, *p.* od Helikonu. *Helikońskie dziewice*, *v. Helikonki*, zam. Muzy.

Helikozofja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka prowadzenia ślimakowatych, *v* szrubowych linij.

Heliwa, y, *blm. ż. as.* wielka plama na księżycu, w części jego północno-wschodniéj, zdająca się być wulkanem.

Heljad, a, *blm. m. mit.* jeden z siedmiu synów boga Heljosa, którzy odznaczyli się wszyscy wielkim rozumem i znajomością gwiazd, a z których był najsławniejszy i dla tego od braci własnych zabity *Tenages*. Mieli tylko jedną siostrę *Elektrjonę*, która umarła panną.

Heljada, y, *lm. y, ż. mit.* jedna z córMeljosa i Nimfy Meropy, lub Klimeny. Śmierci brata swego *Faetona* opłakiwały przy brzegach Erydanu tak długo, aż przeobraziły się w topole.

Heljant, u, *lm. y, m. bot. ob Słonecznik* (Helianthus).

Heljer, *ob. Eljer.*

Heljocentryczny, a, e, *p.* (z grec.) *as. ob. Środosłoneczny.*

Heljografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie słońca.

Heljolit, u, *lm. y, m. min.* (heliantus), słonecznik, kamień.

Heljometr, tru. *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do oznaczania średnicy pozornéj tarczy słońca, lub księżyca.

Heljos, a. *blm m. mit.* syn *Hyperjona i Teiny*, Tytanów, guia i rozciągłości, a brat *Eosa* i *Selena*, jutrzenki i zorzy, jest bóg słońce. U Rzymian zrósł się z Apollinem, ale u Greków różnił się od niego i stał oddzielnie. Pałac jego najdował się w Oceanie za Kolchidą, gdzie sypiać zwykł pospołu z braćmi. Jeździ po niebie na łodzi złotéj, od Hefesa urobionéj, zaprzągłszy do niéj rumaki białe, ambrozją karmione i w ognistéj sadzawce kąpane. Rozstawił się miłością ku Dafnie. Godłem jego biały koń. Przeszedł on do Greków z Chaldei, a jest to samo, co *Hel* lub *Bel*.

Heljoskop, u, *lm. y, m.* (z grec.) teleskop do obserwowania słońca.

Heljostat, u, *lm. y, m.* (z grec.) narzędzie fizyczne, przez które skupiają się promienie słońca.

Heljotermometr, tru, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia ciepła słonecznego.

Heljotrop, u, *lm. y, m.* (z grec.) 1) *bot.* (Heliotropium) a) *ob. Tomitek*, in. *Słonecznica, Słońcokwiat.* b) *ob. Brodawiec*, *v. Brodawnik*; rośliny. 2) = *min.* chalcedon, zafarbowany ziemią zieloną i mający w swéj massie rozrzucone drobne cząstki krwistego jaspisu lub téż czerwonego krwawnika; po wygładzeniu służy do wyrabiania bardzo ozdobnych pomniejszych przedmiotów; *heljotropem* zowią niek. także *jaspis wstęgowy*. 3) = pewien rodzaj kompasu, t. j zegaru słonecznego.

Helkologja. ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wrzodach.

Helkysmometr, tru, lm. **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia siły przyciągania, *v.* attrakcji.

Hellas, *v.* **Hellada, y**, *ż.* (z grec.) nazwa Grecji starożytnéj.

Hellenista, y, *lm.* **ści**, *m.* znający dobrze język grecki.

Hellenistowski, a, ie, *p.* od hellenisty.

Hellenizm, u, *blm. m.* język, obyczaje i wszystko, co jest Helleńskiego.

Hellenowie, nów, *blp. m.* (z grec.) nazwa starożytnych, a niekiedy i nowożytnych Greków. *Wyswobodzenie Hellenów.*

Helleński, a, ie, *p.* od Hellenów, grecki.

Helmincja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Robaczla.*

Helmintofil, a, *lm. e, m. med.* (z grec.-łać.) człowiek, u którego bardzo się płodzą robaki w kiszkach.

Helmintolity, ów, *blp. m geol.* skamieniałe robactwo, znajdywane w pokładach ziemi; kopalne ich skorupy odkrywają się niek. w ogromnéj mnóstwie, zawalając całe gór pasma.

Helmintologiczny, a, e, *p.* należący do helmintologji.

Helmintologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o robakach.

Helmintotypolit, u, *lm. y, m.* (z grec.) odcisk robaka na kamieniu.

Helmja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Helmia), roślina z rodziny *pochrzynowatych* (Dioscoreae); gatunki: = *bulwonośna* (H. bulbifera), rozdzielnopłciowa, pospolita w Ind. Wsch., uprawia się w Ameryce i Nowéj Hollandji dla otrzymania na pokarm korzeni i bulw łodygowych; = *szorstka* (H. hirsuta), posp. na wyspach Moluckich i Jawie.

Helota, y, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) niewolnik w starożytnéj Sparcie.

Helotyczny, a, e, *p.* niewolniczy, sprzyjający poddaństwu.

Helotyzm, u, *blm. m.* 1) poddaństwo, niewolnictwo. 2) = chęć ku poddaństwu, obstawanie za poddaństwem, zabiegi dążące do zagarnięcia w poddaństwo. 3) = obyczaje poddańskie, niewolnicze.

Helusia, si, *lm.* **sie**, *ż* (*sdr.* od *Helena*), imię żeńskie.

Helze, ów, *blp. m.* podwaliny pod maszynerją młotową we fryszerce, do 8 stóp długie, 12—16 cali grube, w kwadrat.

Helm, u, *lm. y, m.* (z niem.) 1) szyszak, przyłbica. 2) = w heraldyce, wierzch herbu, t. j. szyszak lub korona na nim, niek. z dodanym jeszcze jakim znakiem *Na hełmie trzy pióra strusie*. 3) *Helm*, (herb); szyszak husarski cały, na którym dwa rogi wołowe i ogon wołowy. 4) = kapelusz alembikowy, *v.* czapka przykrywająca banię alembika. *Helm, albo kołbę z rurą na alembik włożyć.* 5) = *bot. ob. Dwuwargowe rośliny.* 6) = *v. Sklepienie hełmowe*, *v. żagielkowe*, *ar.* sklepienie, którego powierzchnia wnętrzna składa się w górze z odkrawka bani, w dole zaś ze czterech kulistych trójkątów tejże bani.

Hełmaty, a. e, *p.* w hełm ubrany.

Hełmek, mka, *lm.* **mki**, *m.* 1) mały hełm. 2) = *bot.* (Phlomis), in. *Żarnik, Ptomiennik, Żabieniec*, roślina należąca do klassy 14éj, z działu *nagoziarnowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: *bulwowy* (P. tuberosa), niek. *Dziewanną gusowatą* zwany, łodygę ma półtora łokciową, gładką, koronę kwiatową bladopurpurową; = *kolący* (P. pungens), liście ma z góry szorstkie.

Hełmik, Chełmik, a, *lm. i, m.* 1) mały hełm. 2) = *bot. ob. Tarczyca pospolita*, *v. większa.*

Hem, *ob. Hum.*

Hematin, u, *blm. m. chem.* 1) barwnik, czyli substancja farbująca, od któréj pochodzi czerwoność krwi; rozpuszczonego nie udało się go dotąd oddzielić, znany jest tylko jako niekrystalizujące się ciało. 2) = barwnik, czyli substancja farbująca w drzewie kampeszowém.

Hematografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie krwi.

Hematologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o krwi, *ob. Hematyka.*

Hematoteologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o przejedzaniu Boga przez krwawe ofiary.

Hematozyna, v. Hematyna, y, *lm. y, ż.* (z grec.) pierwiastek krwi.

Hematurja, ji, *lm.* **je**, *ż. med.* (z grec.) płynienie krwi przez kanały urynowe.

Hematyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o krwi, szczególniéj o tworzeniu się krwi.

Hematyna, *ob. Hematozyna.*

Hematyt, u, *blm m. min. ob. Krwawnica.*

Hemeksologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka układania kalendarza.

Hemeralopja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *med.* nocna ślepota.

Hemikranja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *med.* połowiczny ból głowy.

Hemiplegiczny, a, e, *p.* (z grec.) mający połowę ciała dotkniętą porażeniem, t. j. sparaliżowaną.

Hemisfera, y, *lm. y, ż.* (z grec.) pół kuli.

Hemisferyczny, a, e, *p.* półkulisty.

Hemitropja, ji, *blm. ż. min. ob. Półzwrot.*

Hemjopja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) (visus dimidiatus), wzrok połowiczny, kiedy się widzi połowę przedmiotu.

Hemofilja, *v.* **Hemorafilja, ji**, *blm. ż.* (z grec.) *med.* skłonność wrodzona lub nabyta do krwotoków.

Hemoroidalny, a, e, *p. med.* od hemoroid. *Naczynia hemoroidalne.*

Hemoroidarjusz, a, *lm. e, m. med.* który cierpi na hemoroidy.

Hemoroidy, roid, *blp. ż.* (z grec.) in. *Krwawnice, wł.* krwotok, płynienie krwi; posp. zaś choroba z ociekłego wzdęcia żył hemoroidalnych. *Mieć hemoroidy. Cierpieć na hemoroidy. Hemoroidy gronowe, brodawczane, pęcherzykowe* i t. d. *Hemoroidy ślepe. Hemoroidy mu się otworzyły.*

Hemorragja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) utrata krwi; wszelki wypływ krwi przeciwnaturalny, odchodzący jakąkolwiek częścią ciała; krwotok.

Hemostatyczny, a, e, *p.* (z grec.) *med.* wstrzymujący krwotok.

Hempen, a, *blm. m. mit.* celtycki bohatèr bajeczny z cudownym i straszliwym mieczem, towarzyszył królowi Arturowi we wszystkich jego wyprawach.

Hen! *w. prow.* znaczący odległość daleką, in. *wej! oto! Patrz, oto hen tam! Pojechał hen haleko!*

Hengist, a, *blm. m. mit.* celtycki Dolwr, rozbójca i wróg Molna-Kada, lub celtyckich wojsk, złowrogi i straszliwy bóg, wytępiający Brytańską wiarę, główny niweczyciel bohaterskiéj mocy. On sprawił *rzeź w Stonehendze.*

Henil, a, *blm. m. mit.* litewski bóg pasterzy, ze słowiańskiego *Honila* urobiony, *ob. Goniglis.*

Henotyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka jednania, przejednania.

Hentumojer, a, *blm. m. mit.* jeden z madżiarskich bogów, należący do siódemki świętéj, którą składają: *Alm, Eleud, Kundu, Ound, Tosu, Huba* i *Tuhotum.* Jest to siedmiu duchów dobrych, odpowiednich perskim Amszaspandom, lub fińskim Wainemoinenom. Później zrobiło się z nich siedmiu wodzów madżiarskich, zdobywających Panonję. Przeciwnikami ich jest siedmiu Kumanów. Inne imię téj postaci *Hetumojer.*

Henwena, y, *blm. ż. mit.* bogini celtycka, Cerydwy matka druga, pani stara, władczyni święta, tajemnicza Hwech, lub Swinia, jest Keda, brzemienna zbożem, okręt ziemia, wypróżniający się z ładunku. Była własnością Dalwyra, ślepego człowieka, lub Mystagoga Dallbena. Pasterzem jéj Meichiad, lub świniarz Koll. Przeznaczeniem jéj, przynieść najprzód pożytek, a później szkodę Brytanji, t. j. tajemnice święte i kacerstwa. Stąd wrogiem jéj Artur. Ona ucieka przed królem i obiega ziemię, a Koll siedzi na jéj grzbiecie, trzymając się szczeciny. W téj podróży równa się *Kruminie, Dziewie.*

Heortologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o świętach, dniach uroczystych.

Hepać, ał, a, *sn. nd. nieuż.* głośno się odbijać, rzygać.

Hepatit, u, *lm. y, m.* (z grec.) *nieuż. min. ob. Wątrobowiec* (kamień).

Hepatograficzny, a, e, *p.* należący do hepatografji.

Hepatografja, ji, *blm. ż.* (z grec) opisanie wątroby.

Hepatologiczny, a, e, *p.* należący do hepatologji.

Hepatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wątrobie.

Hepatotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór anatomiczny wątroby.

Hepatyczny, a, e, *p.* (z łać.) znaczy dosł. *wątrobowy*; = *gaz, v.* = *kwas, chem. ob. Siarkowodor. Hepatyczne lekarstwa,* t. j. od wątrobowych cierpień.

Hepatyk, a, *lm. i, m.* który cierpi na wątrobę.

Hepatyka, i, *lm. i, ż.* (z grec.) żyła wątrobna.

Hepatyzacja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Zwątrobienie.*

Heptametr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) siedmiostopowy wiersz.

Heptarchja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) panowanie siedmiu; podział dawnéj Anglji na siedm małych królestw.

Her, a, *blm. m. mit.* tyle, co *Er,* giermański bóg wojny, *ob. Irmin.*

Hera, y, *blm. ż. mit.* córa Chrona i Rei, lub czasu i przestrzeni, siostra a żona Zeusa, Olimpu królowa, matka i pani bogów, wyobraża pierwiastek Anaksymena, lub *powietrze.* Powietrze pokrewne jest z Eterem i dotyka go na wysokościach. Stąd Hera siostra Zeusa, a odprawuje z nim wesele na górze Tronaksji. Jako Eter jest wysoki, tak powietrze niski dech świata. Stąd Zeus oznacza wszechgenialność, a Hera mierność. Stąd także żywot niezgodny małżonków, a zazdrość i pycha żony. Bogini ta nosi na głowie koronę z półksiężyca, a na twarzy podwikę, ubramowaną gwiazdami. Służebnicą jéj *Irys.* Jeździ na rydwanie, ciągniętą od dwu pawiów. Ptastwem jéj są: *paw', kukułka i gęś.*

Herakles, a, *blm. m. mit.* syn Zeusa i Alkmeny, małżonki króla tyryńckiego Amfitrjona, najsławniejszy z bohatérów greckich. Zowie się tak, iż ciążyło na nim prześladownictwo *Hery* za to, iż był miłostek nieprawych mężа jéj owocem. Narodził się dnia 25 grudnia w Tebach, najpodlejszém mieście. W skutek rodowych praw starszeństwa, dostał się pod panowanie bratańca swego Eurysteusza, który, stawszy się naczynlem Hery, wskazał go na 12 prac sławnych, bohatérowi nieśmiertelność upewniających. Herakles dokonał jeszcze innych dzieł wiele. Wdziawszy na się nakoniec białą szatę, przesłaną sobie od Dejaniry, a namaszczoną jadem hydry lerneńskiéj, czuje boleść niesłychaną, a chcąc uwolnić się od niéj, pali się na stosie sam żywcem. Zaszło to na górze Oecie. Ciało jego obróciło się w popiół. Dusza jego poszła na elizejskie pola, a duch jego przeniesion był na Olimp. Tutaj dano mu Hebę za żonę. Rzymianie nazywają go Herkulesem.

Heraklida, y, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m. mit.* syn Heraklesa, lub który z jego Tetwy. Z córTespjusza, króla Cyteronu pięćdziesięciu spłodził Herakles najpierwszych Heraklidów.

Heraklita, y, *lm* **ci,** *m.* należący do *Heraklitów,* t. j. sekty odrzucającéj chrzest i małżeństwo.

Heraldyczny, a, e, *p.* od heraldyki. *Nauka heraldyczna.*

Heraldyk, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Herbopis.*

Heraldyka, i, *lm.* **i,** *ż.* nauka o herbach.

Herb, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) znak osobny nadany familjom za piętno szlachectwa. *Mieć lwa w herbie. Ma (za herb) lwa srebrnego w polu błękitném. Kazać wymalować, wyrzezać swój herb. Jakim się herbem pieczętuje? Kazać ozdobić herbami powóz, naczynia stołowe.* 2) = ród, dom. 3) = (na Szląsku) dziedzictwo.

Herbaciany, *v.* **Herbatni, a, e,** *p.* od herbaty. *Smak herbaciany.*

Herbarnik, a, *lm.* **cy,** *m.* znawca herbów.

Herbarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) (od wyrazu *Herb*) opisanie familij i herbów szlacheckich, jakie są: Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Niesieckiego. *Zaleca filozofję to najbardziéj, że w herbarze nie zagląda.* 2) = (od łać *Herba,* ziele) opisanie roślin, *ob. Zielnik. Herbarz lub zielnik Syrenjusza.*

Herbata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać. *herba* i *thea*) 1) liście z krzewu herbatowego rosnącego w Chinach. *Herbata czarna, zielona.* 2) = znaczy powszechnie napój z liści herbatnich. *Pić herbatę. Napić się herbaty. Dawać herbatę. Być proszonym na herbatę. Herbata burbońska;* napar z liści rośliny *Angurek wonny* (Angrecum fragrans). 3) = *ob. Herbatowe drzewo* (Thea).

Herbatni, *ob. Herbaciany.*

Herbatnica, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Herbatniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* puszka od herbaty.

Herbatnik, a. *lm.* **cy,** *m.* 1) *nieuż. ob. Herbopis.* 2) = *posp.* lubiący pić herbatę.

Herbatny, *ob. Herbaciany.*

Herbatowe drzewo, *v.* **Herbata,** *bot.* (Thea), krzew z familji roślin *żółtoxokowatych* (Gummiguttene), rosnący w Chinach, wysokości niek. do 6 stóp; podobny do rośliny *Kamelja sasanqua,* liście ma grube, szerokie, ciemnozielone, kwiaty wielkie, białe, podobne do róży; hoduje się dla zbioru liści, z których napar jest znanym powszechnie pod nazwą *herbaty* napojem.

Herbeds, a, *lm.* **y,** *m* irański kapłan najniższy, kapłan pierwszego stopnia, będący dopiéro uczniem Magów.

Herbopis, a, *lm.* **owie,** *m.* **Herbopisarz, a,** *lm.* **e,** *m.* autor, który pisze o herbach, heraldyk.

Herboryzacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) zbieranie roślin dla botanicznego ich rozklassyfikowania.

Herboryzować, ał, uje, *scz. nd.* rośliny po botanicznemu zbierać.

Herbować się, ał—, uje—, (czém) *slz. nd.* używać herbu jakiego.

Herbowniczy, a, e, *p.* odnoszący się do herbu, heraldyczny.

Herbowny, a, e, *p.* noszący *v.* mający herb. *Dom herbowny. Znaki herbowne.* **Herbowny, ego,** *lm.* **i,** *m.* do tegoż herbu należący. *To mój herbowny.*

Herbowy, a, e, *p.* od herbu. *Nauka herbowa. Pieczęć herbowa.*

Herbuarzysta, Herbularzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* **Herbularz, a,** *lm.* **e,** *m. prze.* zielnikarz, botanik, koło zbierania ziół chodzący.

Hercować, *ob. Harcować.*

Heremod, a, *blm. m. mit.* którego odróżniał od Elba Hermunta, jest drugi giermański Manczyk. To pierwowzór i stwórca ludzi miernych, lub takich, którzy namiętnościam nadają zły kierunek.

Heres, a, *blm. m. mit.* bóstwo dziedziczących.

Heretycki, a, ie, *p* kacerski. *Zdanie heretyckie. Pismo heretyckie. psł. Po heretycku.*

Heretyctwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kacerstwo. 2) = *sb.* kacerze.

Heretyczeć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się heretykiem, herezją się zarażać.

Heretyczę, ęcia, *lm.* **ęta,** *m. pg* heretyk, kacerz. *Hardość i chytrość tych heretyczął.*

Heretyczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kacerka, kobiéta zheretyczała.

Heretyczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* co jest heretycznego, kacerskiego. *Wykazać heretyczność jakiego zdania.*

Heretyczyć,ył, y, *scz. nd. kogo*; zarażać heretyctwem. *Sam w herezję wpadł i nas heretyczy.*

Heretyk, a, *lm.* **cy,** *m.* kacerz, nie ten, który wątpi w wierze, ale który to, co źle wierzy, upornie broni przeciw nauce kościoła powszechnego. *Heretycy są wyrzuceni z kościoła. Nawracać heretyków.*

Heretykować, ał, uje, *scz. nd. kogo*; heretykiem kogo łajać, o heretyctwo oskarżać.

Heretyzować, ał, uje, *sn. nd.* heretykiem być, heretyctwa uczyć.

Herezja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) kacerstwo, zaparcie się istotnych niektórych wiary chrześcjańskiéj artykułów. Herezja nazwaną jest od *wybierania,* bo w niéj każdy sobie to obiera, co mu się lepszego być zda. *Herezja Arjusa, Lutra, Kalwina. Walczyć z herezją v. przeciw herezji. Wyrzec się herezji. fig. To są herezje w literaturze, w medycynie* i t. d.

Herezjarcha, y, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) który herezję wprowadza, kacermistrz.

Herezosiewca, y, *lm.* **e,** *m.* rozsiewacz herezji.

Hergiewet, Hergwert, Herwegiet, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *pram. prze.* rzeczy ku wyprawie wojennéj służące, które wdowa dziedzicowi po mężu wydać musi.

Herhilainen, a, *blm. m. mit.* ptaszek Hilfjego, który wyleciał jednego razu z ziemi, gdy kopał w niéj Karsilainen, znaczy *szerzenia.*

Herkules, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* 1) bohatér grecki, syn Jowisza i Alkmeny, po śmierci w poczet bogów policzony, in. *Herakles, Alcyd.* 2) = człowiek silny i mężny. 3) = *as.* nazwa jednej z północnych konstellacji, około któréj według mniemania niektórych astronomów, miał krążyć cały system słoneczny.

Herkulesowa pałka, *bot.* (Zanthoxylon clava Herculis), roślina z rodzaju *Zęholicy v Pałki.*

Hermafrodyt, a, *v.* **Hermafrodyta, y,** *blm. m.* 1) *mit.* podług jednych Aresa, a podług drugich Hermesa i Afrodyty syn, był młodzian przecudnie piękny, lecz na miłość nie czuły. Rozkochała się w nim Nimfa Salmacys i uściskała go, gdy kąpał się w jéj źródle. Gdy zaś on ją odpychał, złośla się z nim w jedno ciało. I odtąd imię jego stało się nazwą istot zwanych *Hermafrodytami.* 2) = *lm.* **ty,** *v.* **ci.** *m* nazwa dawana człowiekowi lub zwierzęciu, który jest jakby obupłciową istotą, t. j. u którego organa płciowe zdają się być zarazem męzkiemi i żeńskiemi.

Herman, a, *blm. m, mit* giermański bóg wojny, którego imię przeniesiono, jak to dziać się zwykło, na szczęśliwego pogromcę Rzymian w Giermanji, *ob. Irmin.*

Hermelin, u, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Gronostaj.*

Hermen, a, *blm. m mit* giermański Mars, *ob. Irmin.*

Hermeneutyczny, a, e, *p.* wykładający, objaśniający.

Hermeneutyka, i, *blm. ż.* (z grec.) w ogólności: sztuka wykładania, objaśniania, w szczeg nauka tłumacząca Pismo św. na znajomości języków i pomników św. wsparta.

Hermes, a, *blm. m.* 1) *mit.* in. *Merkury,* syn Zeusa i Mai, córki Atlasa, jest grecki posłaniec bogów, a pan wymowy, przemysłu i sztuki wszelakiéj, aż do złodziejstwa. Posty płatał bogom i ludziom. Na nogach miał chlobuty skrzydlate, a w ręku astrolab, lub cudotwórczą laskę. Poświęcone mu były: pies, kogut i gałęź palmowa. 2) = *ob. Miedznik.*

Hermes-trismegistos, sta, *blm. m. mit.* jest tak zwany od Greków egipski zbawiciel, bóg wcielony i wiarowy prawodawca. Egipcjanie zwali go *Ftaszem trzykroć najprzedniejszym.* Jest to wielki duch słońca słońc, duch Syrjusza, *Sotys,* od którego pochodzi grecki wyraz *Soter,* znaczący odkupiciela. Grecy nazwali Hermesem, gdyż był *wysłańcem boga* na ziemię; On pokonał Babisa ostatecznie i odkupił lud wybrany. Upewnił cześć prawdziwego boga, napisał główną treść wiary na *Hermezjuńskim słupie* i oddał go pod straż zaprowadzonego od siebie kapłaństwa. Namaścił ciało Ozyrysowe. Stąd nazwa jego grecka *Chrystos* lub *Chrystofor.* Malowan bywa jako człowiek ze łbem psim, a niekiedy bocianim, dzierżący w ręku cyrkiel i węgielnicę. Uchodzi za słup niebios. Stąd poświęcony mu na cześć *obelisk.*

Hermetycznie, *ps.* tajemniczo; ściśle, szczelnie. *Wieko téj skrzyni powinno przypadać hermetycznie, by się powietrze nie zakradło.*

Hermetyczny, a, e, *p.* (z grec.) tajemniczy, ścisły, szczelny.

Hermetyka, i, *blm. ż. v. nauka hermetyczna,* to samo co *alchemja.*

Hermin, a, *blm. m. mit.* giermański Mars, *ob. Irmin.*

Hermjon, a, *blm. m. mit.* giermański Mars, od którego imienia nazwano Hermjonami Gotów, lub Amelungów, jeden z trzech głównych szczepów niemieckich, *ob. Irmin.*

Hermjona, y, *blm. ż. mit.* córka Menelausa i Heleny.

Hermjonka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Hermione), roślina z rodziny *Amarylkowatych,* plemienia *Narciszkowych*; gatunki: = *Tacetta* (H. Tazetta), zwana także *Narciszkiem wielkim, Szafranem tureckim, Szyszkowym korzeniem, Kwiatem królewskim,* cebulę ma jajowato-podłużną, liście wyżłobione, modrawe. kwiaty okólkowe, bardzo wonne, z których dawniéj otrzymywano *olejek narciszkowy,* rośnie w południ. Europie, hodowaną jest z upodobaniem; = *włoska* (H. itulica): = *papierowa* (H. papyracea) i = *wielokwiatowa* (H. polyantha).

Hermod, a, *blm. m. mit.* syn Odyna i Fryggi, skoromyślny i skoronogi Az, jest normandzki Hermes, poseł bogów, król przemysłu i kupiectwa, przewodnik umarłych. Przyprowadza dusze poległych w boju rycerzy do Walhalli, kędy w przedsieniach Bragur daje im powitanie.

Hermograficzny, a, e, *p.* należący do hermografji.

Hermografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie planety Merkurjusza.

Hermunt, a, *blm. m. mit.* giermański Elb, lub Wicht biały, trzymający namiot niebieski na południu. Bratem jego Baldak. Odpowiada Poluksowi.

Hernja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) ruptura, kiła.

Hernjotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) operacja dla wyleczenia ruptury.

Herodjasa, y, *blm. ż. mit.* jedno z imion Belizany.

Heroicznie, *ps.* bohatérsko.

Heroiczny, a, e, *p.* bohatérski. *Poema epiczne albo heroiczne. Lekarstwo heroiczne,* t. j. ryzykowne, mogące pomódz lub bardzo zaszkodzić.

Heroik, a, *lm.* **cy,** *m.* poeta heroiczny, t. j. piszący epopeję; epik.

Heroi-komiczny, a, e, *p.* bohatérsko-śmieszny.

Heroina, y, *lm.* **y,** *ż.* bohatérka. *Heroina romansu,* t. j. główna, działająca w nim osoba.

Heroizm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) bohatérstwo, wspaniałomyślność; gotowość poświęcenia się.

Herold, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) poseł który przymierze, pokój przynosi, publiczny głosiciel czego, zwiastun. *Wypowiedzieć wojnę przez herolda. Już heroldowie ogłosili początek turniejów.*

Heroldja, ji, *lm* **je,** *ż.* kommisja heraldyczna; kommisja dla rozpatrzenia dowodów szlachectwa; *przen.* dowody szlachectwa, legitymacja. *Potwierdzono mu heroldję,* zam. godność szlachecką.

Heroldstwo, a, *lm.* **a,** *n* urząd herolda.

Heroldzki, a, ie, *p* od herolda. *Heroldzka różga albo laska, którą pokój albo przymierze znamionowano.*

Herowit, a, *blm. m. mit.* tyle, co *Harewit,* słowiański Mars. Przed Herawitem, który jął tarczę i miecz, a szedł do boju, ukazywał się *Trzas,* nosobiony strach, który napadał na wrogów. Przybrał Herowitowi poświęconym był *kruk.* Herowit prowadził rad wojnę, lecz jeszcze radniéj skłaniał się do pokoju i zawierał sojusze. Dosyć mu było, że stała się sprawiedliwość, a zemsty nie szukał. Dla tego Kranz mówi o nim: Signa pacis utraque manu ostendit, a Vollmer powiada: To nie wojny, ale raczéj pokoju bóg, albowiem błagano go o pokój. Dawni słowianie, podług Rakowieckiego i Wojcirkiego, rzucali bez wątpienia na cześć Herowita, kamień do wody, dając przez to znać, iż jako kamień w wodzie, tak nienawiść w zapomnieniu ma przepaść. Stąd przysłowie z pogańskich czasów: Zginął, jak kamień w wodzie, *ob Harewit, Tur, Turzyce.*

Herpetografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie liszajów.

Herpetologiczny, a, e, *p.* do herpetologji należący.

Herpetologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie czołgających się zwierząt.

Herpetyczny, *ob. Linzajowcy.*

Herrengulden, a, *lm* **y,** *m.* (z niem.) daw. moneta w Kolońskiém (w Niemczech); 2 orty znaczyły 1 Herrengulden = około 13.kop. = 3 zł.

Herrylainen, a, *blm. m. mit. ob. Herhilainen.*

Hersylja, ji, *blm. ż. mit.* żona Romulusa, ubóstwiana pod imieniem *Horty, v. Horty.*

Herszel, a, *blm. m as. ob. Uran.*

Herszt, a, *lm* **y,** *v.* **owie,** *m.* wódz, głowa złych ludzi, albo sprawy złéj. *Herszt zbójców. Herszt kacerstwa, v. odszczepieństwa.*

Hersztować, ował, uje, *sn. nd. do czego, v. w czém;* rej wieść, przewodniczyć. *Herszтował huntownikom.*

Herta, y, *b'm ż. mit.* normandzka olbrzymka, od któréj pochodzi wyraz niemiecki die Erde, córka *Anara* i *Notty*, lub popędu płciowego i nocy, oznacza płodność ziemi, istotę odpowiednią greckiéj Demetrze. Inne imię jéj *Joerda, Frygga.*

Hertozy, ego, *blm. m mit.* przydomek egipskiego boga Horosa, znaczy tyle, co Mars.

Herwegiet, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* rynsztunek, uzbrojenie.

Heryna, y, *blm. m. mit.* żona Baruta, króla słowiańskiego w Hambohu, która za to, iż walczyła z mężem dzielnie przeciwko Niemcom, policzoną została od pogańskich Słowian do rzędu bogiń, a od Niemców do djablic, *ob. Barut.*

Hesperja, ji, *blm. ż.* nazwa dawna Włoch.

Hesperus, *v.* **Wesper, a,** *blm. m. mit.* grecki bóg, urobiony na wzór egipskiego Memnona Ozymandjasza, lub Izmandesa, znaczy *gwiazdę wieczorną*, lub *planetę Wenus.* Miał być synem Wenery i Cefala. Inni twierdzą, iż Atlas był jego ojcem, lub bratem. Żyjąc na ziemi, był wielkim astronomem. Wszedł na Atlas, ażeby rozglądać się w gwiazdach. Wiatry go zrzuciły i zabiły, a Zeus przeniósł go pomiędzy gwiazdy. Jest sławny romans Jean-Paula niemieckiego pisarza, zowiący się *Hesperus.*

Hesperydy, ryd, *blp. mit.* powabne dziewice, bawiące w ogrodach, pełnych jabłonek ze złotemi jabłkami, których strzegł straszliwy smok; tego zabił Herakles i przyniósł złote jabłko Eurystenszowi.

Hesperydyna, y, *blm. ż. chem.* (hesperidinum), substancja roślinna, z rzędu alkaloidów, znajdująca się w wewnętrznéj białéj warście nasiennika *Cytryny* (Citrus).

Hesperyjski, a, ie, *p.* Włoski.

Hester, a, *lm* **y,** *m. prze.* rodzaj koni szwedzkich, pospolitych kiedyś w Litwie, szczególniéj na Żmudzi; w ogóln. koń. rumak.

Hestja, ji, *blm. ż. mit.* córka Chrona i Rei, siostra Zeusa i Demetry, bogini grecka, oznacza żywot ziemi wiekuisty, ogień płonący w niéj bezprzestannie. Plotyn twierdzi, że Demetra jest *duszą*, a Hestja *duchem* ziemi. Hezjod zaś uczy, iż Hestja jest *Heba Gaja.* To rozjaśnia jéj istotę. W kościele jéj płonie ogień nieprzestanny, a strzeżony od niepokalanych kapłanek. Zwierzem jéj poświęconém jałowica. Bogini ta wyprosiła sobie u Zeusa niepokalaność. Opiekunką jest dziewic.

Het, *ps. posp.* (dla oznaczenia miejsca), daléj, daleko. *Pójść het. Tam heb.*

Heta, *w.* dla pobudzenia koni, szczególniéj dla zwrócenia ich na prawo.

Heterodoksja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) obca, błędna nauka, *v.* wiara.

Heteroptyka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) obłędność, zwodniczość, pozór.

Heterouzjanin, a, *lm.* **nie,** *m.* (z grec.) zwolennik sekty Aecjusza, który utrzymywał, że Chrystus jest innéj natury od Boga Ojca.

Heterozeteza, y, *lm.* **y,** *ż ob. Zarwon.*

Hetka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) koń ladajaki, szkapsko. 2) = *fig.* człowiek do niczego, wiercipięta. *Mieć kogo za hetkę pietkę.*

Hetman, a, *lm.* **i,** *m.* 1) wódz, naczelnik wojska, generał. *Wielki, sławny hetman. Obowiązki hetmana. Hetmanem wojsko stoi, v. jaki hetman, taki żołnierz.* 2) = w dawnéj Polsce urząd najwyższy wojskowy. *Hetman Wielki koronny. Hetman Wielki Litewski. Hetman Polny koronny. Hetman Polny Litewski.* 3) = wódz najwyższy Kozaków. *Hetman Kozaków, ob. Ataman.*

Hetmanić, ił, i, *sed. nd.* najwyższą komendę mieć, jako hetman wojsko sprawować. *Hetmanić wojsku, v. nad wojskiem. fig* przewodniczyć, być na czele. *Perypatetykom Arystoteles hetmani.*

Hetmanienie, a, *lm.* **a,** *n.* komenderowanie najwyższe.

Hetmanka, i, *lm.* **i,** *ż. żart.* najwyższą komendę sprawująca.

Hetmanowa, éj, *lm.* **e,** *ż* żona hetmana.

Hetmanować, ował, uje, *scz, nd. ob. Hetmanić.*

Hetmański, a, ie, *p.* od hetmana. *Przymioty hetmańskie. Godność hetmańska. Buława hetmańska. Władza hetmańska. Pułki hetmańskie. pst. Po hetmańsku.*

Hetmaństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) urząd hetmański, *ob. Buława.* 2) = hetmanienie, dowodzenie wojskiem. *Wojsko za hetmaństwem Tarnowskiego...* 3) = czas trwania urzędu hetmańskiego. *Wojsko za hetmaństwa Żółkiewskiego...* 4) = cnoty i przymioty hetmanowi potrzebne. *Wielkie się wydawało w Zamojskim hetmaństwo.* 5) = *zb.* hetman z żoną.

Hetmańszczyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dobra hetmańskie. 2) = dobra hetmana Kozaków. 3) = Kozacy Małorossyjscy, *v.* Zaporożscy.

Hetumojer, *ob. Hentumojer.*

Henrystyka, i, *blm. ż* (z grec.) nauka, *v.* sztuka wynajdywania, czyli inwencji.

Hewar, a, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) narzędzie do ciągnięcia wina z kufy, *ob. Lewar.*

Hewr-Eirjan, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, złoty porusznez żywota, znaczy słoneczny promień, sprawujący wzrost roślin i wszystkiego. Chodzi w towarzystwie Hejlina i Pena.

Hez, a, *blm. m. mit.* imię brytańskiego Aeda u Belgów.

Hezystasta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z grec.) *dosł.* spoczywający, cicho siedzący. *Hezystastami* zwał się pewien rodzaj fanatyków XIV wieku.

Hę, *w. ob. He.*

Hi, hi, hi, oznaka śmiechu tamowanego, mian. dzieci i kobiét.

Hiacynt, Hiacentowiny, Hiacentowy, *ob. Hjacynt* i t. d.

Hiady, *ob. Hjady.*

Hialit, Hialogeny, Hialograf, Hialografja, Hialosyderat, Hialurgiczny, Hialurgja, *ob. Hjalit, Hjalogeny* i t. d.

Hiberna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) danina pieniężna, którą dawniéj poddani dóbr królewskich i duchownych do skarbu publicznego dawali, na opłacenie żołdu wojska w czasie zimowym. 2) *Hiberny*, w *lm.* wojskowe zimowe leże, stanowiska.

Hiberyna, y, *blm. ż.* (z łać.) pewien rodzaj materji.

Hibometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia wypukłości.

Hibometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka mierzenia wypukłości.

Hicel, Hiclarnia, Hiclowski, *ob. Hycel, Hyclarnia, Hyclowski.*

Hidalgo, a, *v.* **i,** *lm.* **owie,** *m.* (z hisz.) z szlacheckiego rodu pochodzący, szlachcic hiszpański.

Hidalgijski, a, ie, *p.* należący do hidalga lub hidalgów. *Hidalgijskie komnaty.*

Hidranga, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Pieniawa.*

Hidraulicznie, *ps.* według nauki hidraulicznéj, według prawideł hidrauliki.

Hidrauliczny, a, e, *p.* odnoszący się do hidrauliki.

Hidraulik, a, *lm.* **cy,** *m.* zajmujący się hidrauliką, posiadający naukę hidrauliki.

Hidraulika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o sile wody, lub innych ciał płynnych.

Hidraulikostatyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o nacisku, jaki płynąca woda wywiera na ściany kanału.

Hidrjater, tra, *lm.* **ci,** *v.* **trowie,** *m.* (z grec.) leczący wodą.

Hidrjatyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o leczeniu wodą.

Hidrocefaliczny, a, e, *p.* (z grec.) *med.* mający wodę w głowie.

Hidrochemiczny, a, e, *p.* należący do hidrochemji.

Hidrochemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór chemiczny wody.

Hidrodynamiczny, a, e, *p.* należący do hidrodynamiki.

Hidrodynamika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o sile, czyli działaniu wody, in. *Płynomiernictwo.*

Hidrofan, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min* in. *Oko świata*, jest to zwietrzały *opal*, t. j. pozbawiony wody, a z nią i całéj swéj piękności, jaką się zwykle odznacza; kamień czy sto-krzemionkowy, mléczo-białéj, słabo-przezroczystéj barwy; włożony w wodę, łatwo się nią napawa, nabywając prawie takiéj przezroczystości, jaką ma kryształ górny lub szkło, nie odzyskując wszakże świetnych mieniących się barw opalu.

Hidrofitograficzny, a, e, *p.* należący do hidrofitografji.

Hidrofitografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie wodnych roślin.

Hidrofitologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna roślin wodnych.

Hidrofobja, ji, *blm. ż.* (z grec.) (choroba) wodowstręt, bojaźń wody, wściekliznа.

Hidroftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) ślepota oczu z powodu ich zaciekłości.

Hidrogeolog, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) ten co się zajmuje nauką hidrogeologji.

Hidrogeologiczny, a, e, *p.* należący do hidrogeologji.

Hidrogeologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka wyjaśniająca tworzenie się ziemi przez wodę.

Hidrognomoniczny, a, e, *p.* należący do hidrognomonji.

Hidrognomonja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wynajdywania źródeł za pomocą rózgi wieszczbiarskiéj.

Hidrognozja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wodach na kuli ziemskiéj.

Hidrograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) posiadający naukę hidrografji.

Hidrograficznie, *ps.* według praw hidrografji.

Hidrograficzny, a, e, *p.* odnoszący się do hidrografji. *Hidrograficzne mappy*, t. j. mappy mórz, rzek, jezior, i t. d.

Hidrografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie wód; nauka o wodach (ich obszerności, biegu i t. d.) na kuli ziemskiéj.

Hidrokellometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia szybkości biegu wody.

Hidrolat, u, *blm. m.* (z grec.) woda dystyllowana.

Hidrologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do hidrologji.

Hidrologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wodzie w ogólności.

Hidromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie, przepowiadanie z wody.

Hidromantyczny, a, e, *p.* odnoszący się do hidromancji.

Hidrometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia ruchu wody, lub innych płynów.

Hidrometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka mierzenia ruchu wody, lub innych płynów.

Hidrometryczny, a, e, *p.* należący do hidrometrji.

Hidromiczny, a, e, *p.* mający wodnistą krew.

Hidropata, ty, *lm.* **ci,** *m.* leczący za pomocą wody; zwolennik hidropatji.

Hidropatja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka leczenia za pomocą wody.

Hidropatyczny, a, e, *p.* odnoszący się do hidropatji.

Hidropik, a, *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) człowiek chory na wodną puchlinę.

Hidroskop, u, *lm.* **y,** *m* (z grec.) zegar wodny.

Hidroskopja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z patrzania na wodę.

Hidrostatyczny, a, e, *p.* należący do hidrostatyki.

Hidrostatyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o równowadze wody i innych płynów, uważająca je w spoczynku.

Hidrotachimetr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia szybkości wody.

Hidrotechniczny, a, e, *p.* należący do hidrotechnji, *v.* hidrotechniki.

Hidrotechnja, ji, *v.* **Hidrotechnika, i,** *blm. ż.* (z grec.) sztuka budownictwa wodnego.

Hidroterapja, *ob. Hidropatja.*

Hidrotionny, a, e, *p.* (z grec.) *chem.* (dosłownie) *wodosiarkowy*; =*gaz, v.* = *kwaś, ob. Siarkowodor.*

Hidrotoraks, u, *lm.* **y,** *m.* (z gr. łac.) woda w klatce piersiowéj (choroba).

Hiena, Hienoząb, *ob. Hjena, Hjenoząb.*

Hierarcha, (i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hier...*), *ob.* pod *Hjer...*

Hietometr, (i inne wyrazy zaczynające się od *Hiet...*) *ob.* pod *Hjet...*

Hiegieja, i, *blm. ż. as.* jedna z 18 głównych *planet*, krążących około słońca; należy do liczby *asteroid*, t. j. dostrzeganych tylko przez teleskop, znajdujących się między *Marsem* a *Jowiszem*; odkryta w r. 1849; kończy swój bieg w 2162 dni; średnia odległość jéj od słońca 65 miljonów mil geogr.

Higjastyka, i, *blm. ż.* (z grec.) *ob. Higjena.*

Higjena, y, *blm. ż.* (z grec.) nauka o zdrowiu, o zachowaniu zdrowia.

Higjenizm, *v.* **Hygenizm, u,** *blm. m.* zwolennictwo higjeny.

Higrobaroskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia wilgoci.

Higrologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wilgotności powietrza.

Higroma, tu, *lm.* **ta,** *n* (z grec.) *med.* guz napełniony wodą.

Higrometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *ob. Wilgociomierz.*

Higrometrja, ji, *ż. blm.* (z grec.) nauka zajmująca się dochodzeniem ilości wilgoci w powietrzu, zawartéj w daném miejscu.

Higroskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *ob. Wilgocioskaz.*

Higroskopiczny, *v.* **Higroskopijny, a, e,** *p.* wilgotniejący i należący do zwilżania, zmaczania, wodnéj kuracji.

Higroskopja, ji, *blm. ż. ob. Higrometrja.*

Higruzyn, u, *blm. m. chem. ob. Eleopten.*

Hiilerwa, y, *blm. ż. mit* służebnica trzecia Tapjolon-Emaendy, fińskiéj gosposi leśnéj; żeński Kittolainen; jest opiekunką rzek, przy których rosną wierzby. Uchodzi za żonę *Inaletara.*

Hijacynt, Hijacyntowiny, Hijacyntowy, *ob. Hjacynt*, i t. d.

Hijady, *ob. Hjady.*

Hijalit (i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hijal...*) *ob.* pod *Hjal....*

Hijena, Hijenoząb, *ob. Hjena, Hjenoząb.*

Hijerarcha, (i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hijer...*) *ob.* pod *Hjer..*

Hijeronimita, *ob Hjeronimita.*

Hijetometr (i inne wyrazy zaczynające się od *Hijet...*) *ob.* pod *Hjet....*

Hijo, *nieod. n. mit.* estoński las święty. Jak daleko padał cień jego, niezrywano tam ani ziółka, ani jagódki, bojąc się świętokradztwa.

Hijoscijamina, *ob. Hjoscjamina.*

Hiju-Immi, *nieod. blm. ż. mit.* córka Pahjola i Lubi, fińska Olbrzymka, nienaprawienie złośliwa, a stąd nieodstępna towarzyszka naczelnika bogów złych. Była przecież dziewicą nieposzlakowanéj czystości, a dawała włosy swe na struny do harfy naczelnikowi dobrych bogów.

Hijunkarki, ego, *blm. m. mit.* wyjaw Perkela trzeci, jest fiński strażnik mieszkań Tuoneli i dozorca nieboszczyków, *ob. Tuon, Manalon-Moety*

Hildra, y, *blm. ż. mit.* jedna z Walachór giermańskich.

Hildura, y, *blm. ż. mit.* zmyślone i nieprawdziwe imię śpiącéj w Hindarze Brynhildy, z którą zaręczył się Zygurd.

Hilfi, ego, *blm. m. mit.* służebnik trzeci Tappja, fińskiego boga łowców, który pokazuje bartnikom leśne pszczoły. Ptaszkiem jego jest *Herhilainen*, lub *Herrylainen*, szerszeń.

Hilitaera, y, *blm. ż. mit.* służebnica Kiwutary, fińskiéj bogini żywotnego tchnienia lasów, druga; żoński Leikioe, pani zielna, słowiańskiéj Sobocie równa. Leczy zapalenia oczu, goi rany.

Hilkola, i, *blm. ż. mit.* żona Hilkonainena finlandzkie-

go, kraj południa i olbrzymica ogniowa; tyle, co normandzki Muspel. Na łonie jéj przebywa naczelnik bogów złych ze wszystkiemi swojemi potęgami, ona zaś przebywa w *lucie Hilkoli*, lub w *Turji*, kędy, podług run, wieszają jelenie, mniszą lwy i mordują Tatarów. W Hilkoli przesiadują *Tara*, *Kokko*, *Kiwutar-Neita* i inne olbrzymy ogniowe, normandzkim *Muspeljotom* odpowiednie.

Hilkolainen, a, *blm. m. mit.* przeciwieństwo *Pahjola*, kraj gorącego słońca i król skwarnego południa, finlandzki olbrzym. Wyszedł z łona matki Kuntaryssy, jako drugi jéj syn, a znaczy to samo, co normandzki *Surtur*. Promieniem z ognistéj głowy jego czarna żmija. Mieszka on w *Hilkoli*.

Hilologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o materji, *v.* pierwiastku materjalnym.

Hiloteista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) uważający materję, *v.* świat za bóstwo.

Hilozoizm, u, *blm. m.* (z grec.) nauka o życiu materji.

Himen, i pochodne od niego wyrazy, *ob. Hymen...*

Himil, a, *blm. m. mit.* giermański olbrzym, znaczący sklepienie niebios. Jest skrzydlaty. Rozciąga się od wschodu do zachodu świata, nakształt ogromnego namiotu. Inne imię jego *Himin*. Od niego wyraz: der *Himmel*.

Himin, a, *blm. m. mit.* giermański olbrzym Himil. Małżonką jego *Nerta*.

Himn, i pochodne od niego wyrazy, *ob. Hymn*, i t. d.

Hindar, u, *blm. m. mit.* jedna z gór rozsławionych Eddą, kędy był zamek śpiącéj Brynhildy, z którą zaręczył się Zygurd.

Hindu, *nieod. v.* **Hindusowie, ów**, *blp. m.* Indjanie, pierwotni mieszkańce Indij Wschodnich.

Hinz, a, *v.* **Hinze, ego**, *blm. m. mit.* giermański Kobold, który zowie się zwykle *Katerman*.

Hio, *ob. Hijo.*

Hiosciamina, *ob. Hjoscjamina*

Hiperbola, i, *lm.* **e**, *ż.* (z grec.) 1) *mat.* Rd. *Odnożyca, Roznożyca, Ramiennica*; linja krzywa, płaska i mająca tę własność, że różnica odległości każdego jéj punktu od dwóch punktów niezmiennych jest stałą. 2)=przesada. *Mowa cała w hiperbolach.*

Hiperbolicznie *ps.* 1) kształtem hiperboli. 2)=przesadnie.

Hiperboliczny, a, e, *p.* 1) od hiperboli, podobny do niéj. Rd. *Odnogowy, Roznogowy, Ramienny.* 2) = przesadny.

Hiperboloid, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Hiperboloida, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) *mat.* bryła zajmująca przestrzeń obrotem hiperboli, około swéj osi, przebieżoną. Rd. *Odnoźnia, Roznoźnia, Ramiennia* (bania).

Hipcremiczny, a, e, *p.* (z grec.) *med.* odznaczający się napływem krwi.

Hiperjon, a, *blm. m. mit.* syn Urana i Gai, olbrzym grecki, znaczy światłą i ciepłą ziemi promiennicę, gdy słońce świeci, lub flogiston, gień.

Hipermnestra, y, *blm. ż. mit.* najlepsza z Danaid, która sama jedna nie zabiła w nocy poślubnéj męża swojego Linkeusza.

Hiperstenizujący, a, e, *p.* (z grec.) *med.* podwyższający czułość lub wrażliwość nerwu.

Hipertrofja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *med. in. Rozrost*, t. j. rozszerzenie się lub powiększenie się jakiego organu.

Hipnofor, a, *blm. m. mit.* przynosiciel snu, bóg greckiego Elizu, *ob. Hipnos.*

Hipnologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do nauki snu.

Hipnologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o śnie, lub snach.

Hipnos, a, *blm. m. mit.* syn Eliza i Lety, Raju i zapomnienia o wszystkiém, a brat Tanata, lub śmierci, jest grecki bóg snu. Przebywa w Elizie, mieszkając z bratem w jednymże pałacu. Kochanką jego nimfa *Pazytea*. Przebywał często na wyspach marzenia, kędy miał stolicę, ogromne miasto i dwu ministrów: *Taraksjona* oraz *Plutoklesa*. Z małżonki Pazytei spłodził pięciu synów: *Aleksanora, Euamerjona, Morfeusza, Fobetora* i *Fantazа*. Poświęcone mu są: jaszczurka, polny szczur, sosna i mak. Inne imię jego *Hipnofor*.

Hipnotyk, a, *lm.* **ki**, *m.* (z grec.) *med.* środek na sen.

Hipochondrja, *v.* **Hipokondrja, ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *med.* śledzionowa lub wątrobowa choroba. *Dostać hipokondrji. Zbyteczne odosobnienie może nabawić hipokondrji.*

Hipochondrjaczka, *v.* **Hipokondrjaczka, Hipochondryczka**, *v.* **Hipokondryczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* skłonna do hipokondrji, cierpiąca na nią.

Hipochondrjak, *v.* **Hipokondrjak, Hipochondryk**, *v.* **Hipokondryk, a**, *lm.* **cy**, *m.* skłonny do hipokondrji, cierpiący na nią.

Hipochondrjum, *nieod.* (z grec.) *an.* okolica boczna podżebrowa.

Hipochondryczny, *v.* **Hipokondryczny, a, e**, *p.* cierpiący na hipokondrję.

Hipochondryk, *ob. Hipochondrjak.*

Hipokrena, Hipokreński, *ob. Hippokrena, Hippokreński.*

Hipokryt, a, *lm.* **ci**, *m.* **Hipokryta, y**, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) obłudnik, licemiernik.

Hipokrytka, i, *lm.* **i**, *ż.* obłudnica.

Hipokryzja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) obłuda, obłudnictwo.

Hipostatycznie, *ps.* (z grec.) 1) osobiście. 2)=osadowo, sposobem sprawującym osad.

Hipostatyczny, a, e, *p.* przedmiotowy, osobowy, uosobowany.

Hipostazja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) przedmiotowość, osobistość.

Hipostrofa, y, *lm. y*, *ż.* (z grec.) *med.* zmiana choroby, odwrót.

Hipotecznie, *ps.* zastawnie, sposobem zastawy.

Hipoteczny, a, e, *p.* zastawny. *Wierzyciel hipoteczny. Dług, zapis hipoteczny. Księgi hipoteczne.*

Hipoteka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z grec.) *praw.* zastawa dóbr nieruchomych, na których bezpieczeństwo wierzycielowi zapisuje się. *Mieć hipotekę na czyich dobrach. Mieć pierwszą, czystą hipotekę.*

Hipotekarjusz, a, *lm.* **e**, *m.* wierzyciel z hipoteki.

Hipotekować, ował, uje, *scz. nd.* oddawać w zastaw, zastawiać; zapisywać do księgi hipotecznéj.

Hipotenuza, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) *mat.* najdłuższy bok, przeciwprostokątna linja w trójkącie prostokątnym.

Hipotetycznie, *ps.* przypuszczalnie.

Hipotetyczność, ści, *blm. ż. ob. Rzeczniczość, Przypuszczalność.*

Hipotetyczny, a, e, *p. ob. Rzeczniczy, Przypuszczalny.*

Hipoteza, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) przypuszczenie, prawdopodobieństwo; prawda przypuszczona, t. j. niby prawda, pewnik, nieudowodniony zupełnie, lecz tymczasowo mogący służyć za takowy, jako podstawa, wyjaśniająca jakiś szereg zjawisk; *hipotezy* czyli przypuszczenia przyjmują się czasowo w niektórych naukach *np.* matematyce, astronomji i t. d. by opierając się na nich, można było łatwiéj i systematyczniéj zbadać bliższe prawdy i zjawiska, *np.* wszystkie teorje światła są hipotezami, lubo odkryte własności światła i wszystkie prawa optyki są udowodnionemi pewnikami. **Przypuśnik, Przedetwierdź.*

***Hipotezowanie, a**, *blm. n.* mówienie hipotetycznym sposobem, *ob. Rzeczenie.*

Hippa, y, *blm. ż. mit.* imię Persefony w Djonizjach greckich i sąsiednich.

Hippika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o koniach.

Hippjatryczny, a, e, *p.* odnoszący się do hippjatryki.

Hippjatryka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka leczenia koni.

Hippo, y, *blm. m. mit.* wyjaw Rottyma pierwszy; fiński bóg lasów właściwy, dbający o dobry ich stan, a napędzający zwierza i ptastwo do sieci, *ob. Kuippana, Tappjo.*

Hippocentaury, ów, *m. w lm. mit.* dzieci-Centaurów.

Hippodrom, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) miejsce na wyścigi konne; wyścigi konne.

Hippodromja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wyścigi konne.

Hippogryf, a, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) bajeczny koń ze skrzydłami.

Hippokratyczna twarz (facies Hippocratica), *med.* zmienione rysy twarzy, będące oznaką bliskiéj śmierci.

Hippokrena, y, *blm. ż. mit.* końska krynica, kopytem Pegaza na wierzchu Helikonu wydobyta, była źródłem

muz. Kto napił się z niéj wody, otrzymał natchnienie do śpiewu.

Hippokreny, en, *v.* **Hippokrenidy, id**, *blp. ż. mit.* przezwisko Muz.

Hippokreński, a, ie, *p.* od Hippokreny, góry w Grecji leżącéj. *Hippokreńskie wody.*

Hippologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do nauki o koniach.

Hippologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o koniach.

Hippomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie ze rżenia koni.

Hippomanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) namiętne zamiłowanie w koniach.

Hippona, *v.* **Eppona, y**, *blm. ż. mit.* bogini koni, stajen, aurygów.

Hippopatologiczny, a, e, *p.* należący do hippopatologji.

Hippopatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o chorobach końskich.

Hippopotam, a, *lm.* **y**, *m.* (Hippopotamus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Ociężałych*, słoniowatych, gatunek jeden: = *ziemnowodny* (H. amphibius).

Hipposteologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kościach końskich.

Hippotalatyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka pływania pod wodą.

Hippotomiczny, a, e, *p.* należący do anatomji koni.

Hippotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) anatomja koni.

Hippuryt, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *geol.* skamieniała muszla, zwana rogiem obfitości.

Hipseologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wzniosłém.

Hipsometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka mierzenia wysokości.

Hipsometryczny, a, e, *p.* odnoszący się do nauki mierzenia wysokości.

Hir, a, *blm. m. mit.* tyle, co *Ir*, giermański bóg wojny, *ob. Irmin.*

Hircyna, y, *blm. ż. chem.* oléj kozłowy.

Hirman, Hirmin, a, *blm. m. mit.* giermański Mars, *ob. Irmin.*

Hirtella, i, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Rozdrza.*

Hiscen, *nieod. m.* chiński instrument muzyczny ze strunami.

Hissopina, *ob. Hizopina.*

Histera, y, *lm.* **y**, *ż.* macica, miejsce płodu, zarodku.

Histeralgja, *v.* **Histerja, ji**, *blm. ż.* (z grec.) macicznica, macinnica; nerwowe cierpienie maciczne u kobiét.

Histerofor, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do poprawienia nienormalnego położenia macicy.

Histeromanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) szał maciczny; nimfomanja.

Histerometr, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia położenia macicy.

Histeron-proteron, *nieod. m. ob. Olśnik.*

Histeroskop, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do rozpatrywania macicy.

Histerotom, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie używane w operacji rznięcia cesarskiego (sectio caesarea).

Histerotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozerznięcie macicy, sekcja cesarska.

Histeryczny, a, e, *p. med.* należący od cierpienia nerwowego macicy, *v.* od histerji.

Histeryzm, u, *blm. m. med.* nerwowe maciczne cierpienie.

Histjodromja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka żeglarska.

Histografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie tkanki siatkowéj (w ciele zwierzęcém).

Histologiczny, a, e, *p.* należący do histologji.

Histologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) nauka o tkance siatkowéj (w ciele zwierzęcém). 2)= anatomja mikroskopiczna roślin, stanowiąca część organografji.

Histonomiczny, a, e, *p.* należący do histonomji.

Histonomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o przyczynach i prawach rozwinięcia się tkanki siatkowéj.

Historja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) 1) dzieje, opisanie ważniejszych wypadków, skreślenie czynów narodu, znakomitego człowieka i t. p. *Historja powszechna. Historja święta. Historja kościelna. Historja francuska, angielska, polska* i t. p. *Historja Aleksandra, Karlomana* i t. d. *Historja wojny trzydziestoletniéj. Historja sztuk, umiejętności. Pisać historję. Historja literatury w pewnym okresie. Historja współczesna, dzisiejsza. Nazwisko znane w historji.* 2) = powieść, opowiadanie. *Historja jego miłostek. Historja dwojga kochanków. Opowiem ci zabawną historję.* 3) = dzieło historyczne w ogólności, wiadomość faktów przywodzonych przez historyków; nauka dziejów. *Znać historję. Oddać się, v poświęcić się historji, v nauce historji. Wykład historji. Professor historji. Odwołać się do historji, do świadectwa historji, powołać się na świadectwo historji. Uczy nas historja że... Historja naturalna*, t. j. *historja zwierząt, roślin, minerałów, Rd. Stworzenioznawstwo.* 4) = *posp.* scena, przygoda, awantura. *Historje wyprawiać. Historje prawić. Zdarzyła mu się dziwna historja. A to historja!*

Historjograf, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) piszący historję, dziejopis.

Historjografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka pisania historji, dziejopisarstwo.

Historyczka, i, *lm.* **i**, *ż.* dziejopisarka, posiadająca naukę historji.

Historycznie, *ps.* dziejowie, według podania dziejów.

Historyczność, ści, *blm. ż.* cecha historyczna, dziejowa. *Historyczność zdarzenia, faktu.*

Historyczny, a, e, *p.* od historji, właściwy historji; dziejowy; *przen.* prawdziwy. *Styl historyczny. Opowiadanie historyczne. Objaśnienia historyczne. Obraz, rys historyczny. Pamiątki, podania, fakta historyczne. Romans historyczny. Czasy historyczne. Mieć wielkie wiadomości historyczne. Malarz historyczny. Książka historyczna. Historyczny*, w polityce, *ob. Dziejowiec.*

Historyjka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Historja*) powiastka.

Historyk, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) dziejopis. *Historyk wiarogodny. Historyk wierny prawdzie, prawdomówny.* 2) = znający dzieje lub historję.

Historyka, i, *blm. ż.* teorja pisania lub pojmowania historji, dziejów.

Historyzm, u, *blm. m. ob. Historyczność.*

Histotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) anatomja tkanki siatkowéj.

Hiszpanka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta rodem z Hiszpanji. 2) = tabaka hiszpańska. 3) = mała bródka, w sposób hiszpański noszona.

Hiszpański, a, ie, *p.* od Hiszpanji. *Język hiszpański. Król hiszpański. Wojna hiszpańska. Hiszpańska wyka, bot. ob. Lędźwian pachnący* (Lathyrus odoratus), roślina. *Po hiszpańsku, ps.* sposobem hiszpanów. *Hiszpańscy księża*, nazwa dawana do końca XVI wieku Jezuitom.

Hiszpańszczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* język, obyczaje, zwyczaje, wszystko, co jest hiszpańskiego.

Hitaemoinen, a, *blm. m. mit.* finlandzki olbrzym, przebywający na piersiach Pahjola, potwór ze śniegu w lodowych sukniach. Synem jego *Puhuta*, a wnukiem *Pokkan.*

Hitolainen, a, *blm. m. mit.* król fińskich Ratykainenów, lub świętych wężów domowych, coś nakształt słowiańskiego Rohata-Waki. Ukazuje się złośliwym koboldem w postaci wężowłosego karła.

Hitta, y, *blm. m. mit.* żona Pokkana, sprawcy szronów, mieszkanka Pahjolu, jest lodową niewiastą w wierze finlandzkiéj.

Hizop, *v.* **Hyzop, Izop, u**, *blm. m. bot.* (Hyssopus), in *Józefek*, roślinka mała, należąca do klassy 14éj z działu *nagoziarnowych*, wed. ukł. Linn. Gatunek: = *zwyczajny, v. lekarski* (H. officinalis), łodygę ma ćwierćłokciową, u spodu drzewiastą, kwiaty błękitne lub czerwone, w wiązkach międzylistnych, jednostronne; pospolita w ogrodach; bywa odmiana z kwiatami białemi; zapachu mocno aromatycznego; używa się do zaprawy potraw i jako domowe lekarstwo.

Hizopina, *v* **Hissopina, y**, *blm. ż. chem.* (Hyssopinum), substancja roślinna z rzędu alkaloidów, w roślinie *Hizop lekarski.*

Hjacynt, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* a) (Hyacinthus), roślina należąca do klassy VI, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; pochodzi z Azji, dziś dla pięknych i przyjemnego zapachu kwiatów, w nader licznych gatunkach i odmianach, po ogrodach, oranżerjach i wazonach bardzo rozpowszechniona; dawniéj *Spilczem, Spilią, Łukiem polnym wielkim* zwana; w języku emblematycznym kwiatów

oznacza *sprzyjanie*. Gatunek: = *pospolity*, *p. wschodni* (H. orientalis), głąbik ma ćwierćłokciowy, cebule przygnieciono kuliste, kwiaty lejkowate, u spodu nabrzmiałe, rozmaitego koloru; odmiana, zwana *Djanną z Efezu*, ma na jednéj łodydze 2 lub 3 podwójnych kwiatów. b) = nazwa dawana roślinie *Szafirek piżmowy* (Muscari moschatus); = *ogrodowy*, nazwa dawana roślinie *Szafirek gronkowy* (M. racemosus). 2) = *mśw.* nazwa dawana granatom koloru czerwonawo-żółtego, ze składu podobnym do kamieni cyrkonowych, składają się bowiem głównie z cyrkony, małéj ilości krzemionki i niedokwasu żelaza. 3) = in. *Jacek*, imię własne

Hjacyntowiny, win, *blp. n.* uroczystość ś. Hjacynta (*v.* Jacka); imieniny Hjacynta (*v.* Jacka).

Hjacyntowy, a, e *p.* koloru hjacyntu (kwintu).

Hjady, hjad, *blp. ż. as.* nazwa konstellacji, leżącéj blisko gwiazdy, zwanéj *Aldebaranem* (z konstellacji *Byka*), na prawo od *Bliźniąt*.

Hjalfrek, a, *blm. m. mit.* rycerz pomocy w Eddzie, do którego udaje się za kowala *Reig*, brat *Fofnera*, gdy tenże zabił ojca *Hrejdmara* i opanował wykupne bogów.

Hjalit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min.* przezroczysty mineral, z rodzaju krzemieni, stanowiący gatunek *Opalu*.

Hjalogeny, ów, *blp. m. chem. ob. Szklorody*.

Hjalograf, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do zdejmowania perspektywy.

Hjalografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) malowanie za pośrednictwem hjalografa

Hjalosyderyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) pewien gatunek minerału.

Hjalurgiczny, a, e, *p.* należący do hjalurgji.

Hjalurgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka robienia szkła.

Hjena, y, *lm.* **y,** *ż.* (Hyaena), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych; wielkości wilka, nigdy się nie oswaja; w niedostatku zdobyczy wygrzebywa trupy; chciwe jest mian. ciała ludzkiego. Gatunki: 1 = *właściwa* (H. stricta). 2 = *brunatna* (H. brunea). 3 = *cętkowana* (H. crocuta).

Hjenoząb, ęba, *lm.* **ęby,** *m. zool.* (Hyaenodon), rodzaj zwierząt zaginiony, z rzędu *Drapieżnych*; gatunki: 1 = *szczupłopyski* (H. leptorhynchus). 2 = *grubopyski* (H. brachyrhynchus).

Hjerarcha, y, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) prałat kościoła greckiego; przełożony, rządzący.

Hjerarchalnie, *ps.* według hjerarchji. *Kościół rządzony był zawsze hjerarchalnie*.

Hjerarchalny, *v.* **Hjerarchiczny, a, e,** *p.* odnoszący się do hjerarchji *Porządek hjerarchalny*.

Hjerarchja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) rząd duchowieństwa kościelny; przełożeni, rządzący, stanowiący rząd. *Hjerarchja niebieska, anielska. Hjerarchja kościelna, duchowna. Hjerarchja polityczna, wojskowa*.

Hjeracyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min.* minerał, zwany także jastrzębim kamieniem.

Hjerodul, a, *lm.* **e,** *v.* **owie,** *m.* 1) *mit.* niewolnik kapłański w Fenicji. Bogini Astarta miała po wszystkich miastach fenickich przepyszne świątnice, tudzież ogromne dóbr klucze, zarządzane od bogatego kapłaństwa, a uprawiane od mnogiéj liczby hjerodulów. 2) = *ob. Bombizon, Mylnik*.

Hjerofant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) starożytny pogański kapłan Cerery.

Hjerofantyda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) starożytna pogańska kapłanka Cerery.

Hjeroglif, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) pismo starożytne nie literami, lecz osobnemi znakami wyrażone; *przen.* nieczytelne, niezrozumiałe pismo.

Hjeroglificznie, *ps.* hjeroglifami, przez hjeroglify, charakterem hjeroglificznym. *Cała teologja u Egipcjan wyrażona była hjeroglificznie*; *przen.* nieczytelnie, niezrozumiale.

Hjeroglificzny, a, e, *p.* złożony z hjeroglifów. *Pismo hjeroglificzne*; *przen.* nieczytelny, niezrozumiały.

Hjerograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) opisujący rzeczy święte.

Hjerogrammy, ów, *blp. m.* (z grec.) *dosł.* litery święte; pierwsze symboliczne znaki pisma, wynalezione przez boga Thota, *v.* Ozyrysa (Merkurego), pierwszego króla Egiptu (podług innych zaś przez Fenicjan); z hjerogrammów powstało później pismo alfabetyczne.

Hjerokracja, ji, *blm. ż.* (z grec.) władza księży, kościelna forma rządu.

Hjerokratyczny, a, e, *p.* odnoszący się do hjerokracji.

Hjerologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie duchownych rzeczy.

Hjeromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z ofiar.

Hjeronimita, ty, *lm.* **ci,** *m.* nazwa pustelników, żyjących według reguły S. Hjeronima w Hiszpanji i Włoszech.

Hjeroskopiczny, a, e, *p.* do hjeroskopji należący.

Hjeroskopja, ji, *blm. ż.* (z grec.) święte wróżenie, np. z chodu zwierzęcia na ofiarę przeznaczonego.

Hjerozolim, u, *blm. m.* egipska nazwa hebrajskiego ludu i Mojżesza, *ob. Judeusz*.

Hjetometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia ilości spadłego dżdżu.

Hjetometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie ilości spadłego deszczu.

Hjetometryczny, a, e, *p.* należący do hjetometrji.

Hjetoskop. u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *ob. Hjetometr*.

Hjoscjamina, y, *blm. ż. chem.* zasada roślinna, *v.* alkaloid, z rzędu gorzkich, odurzająco-jadowitych, otrzymuje się z rośliny *Lulek pospolity* (Hyosciamus niger), zwanéj posp. *Blekotem*.

Hlawaradze, ego, *blm. m. mit.* jeden z pomocników *Radogosta*, słowiańskiego gościnności boga. Wyobraża cnotę *zaradzenia się głowy* w trudniejszych razach, gdy chodzi o stosowne przyjęcie przemożnego, lub podejrzanego gościa.

Hlej u, *blm. m. ob. Mastnica*.

Hler, a, *blm. m. mit.* jeden ze sławnych giermańskich Elbów, lub Wichtów białych. Rozburza chmury i panuje nad nawałnicami.

Hlidskialf, u, *blm. m. mit.* stolica boga Odyna w pałacu Walaskialfie, z któréj daje się przepatrywać wszystek świat.

Hlina, y, *blm. ż. mit.* Wanica normandzka, łagodnością głośna, scalowywująca łzy z oczu nieszczęśliwych, bogini otuchy i łaski, towarzyszka Sioeny, jest wtóra służebnica Frei. Inne imię jéj *Lina*.

Hlodyn, a, *blm. m. mit.* tyle, co *Hładolej*, ciemny bóg słowiański. *Grimm* przywodzi to imię, jako starosłowiańskie bóstwo, niemieckiemu, od Tacyta przywiedzionemu *Nertusowi* odpowiednie. *Nertus* jest bóg ziemskości, znikomości. Hlodyn, to tedy Hlodolej, chłód ściągający ciepło, ograniczacz Świcza, lub cielesności, *ob. Hludan, Gruden, Czyślboh*.

Hlodyna, y, *blm. ż. mit.* giermańska bogini Frykka, Berchta lub Werra, około Renu.

Hlotunja, ji, *v.* **Hlotynjara, y,** *blm. ż. mit.* giermańska bogini Hlodyna.

Hludan, a, *blm. m. mit.* znaczy tyle, co Hładolej bóg słowiański, *ob. Hładolej, Hludyn, Gruden*. Odróżniaj Hludana lub Hładoleja od *Kołady*. Pierwszy oznacza bez początku i końca bieżący, a wszechcielesność trawiący Czas, czyli wszystko pożerającego *Saturna*, drugi zaś li początek pewnego czasu, narodziny *Janusa*.

Hludana, y, *blm. ż. mit.* giermańska bogini Hlodyna.

Hładolej, a, *blm. m. mit.* od krańskiego i kroackiego słówka *hlad*, znaczącego *chłód*, wyrażający więc tyle, co *Chłodolej*, jest w słowiańskiéj klechdzie szósty słup ciemny w służbie Czernoboha, lub czarny olbrzym straszliwy, czarna światotwórcza potęga. Jest to *ciemność* i *zimność* w ogóle, walcząca ze światłem i ciepłem. Stąd Hładolej przeciwnik i wróg *Swicza*, a ciało jego istny bezmiar. Jako Swicz przestrzeni, rozciągłości, tak Hładolej czasu i siły pierwiastek. To *Jednopodrugość* w zaczątku. *Swics* i *Hładolej* w boju jest dzień powszechny, łamiący się znocą powszechną pomiędzy gwiazdami, *ob. Hładolet, Hlodyn, Hludan, Gruden, Czyślboh*.

Hładolet, lub **Hładołet, a,** *blm. m. mit.* jest tyle, co *Hładolej*, którego znaczenie znajdziesz na miejscu Hładolet chodzi tak za *Swiczem*, jako cień za światłem, chłód za ciepłem. Po czesku i słowacku *hlad* znaczy *głód*. *Hładolet* to tedy tyle, co *Głodolej*, lub *Gruden*, pierwiastek ściągania, attractio, *ob. Hlodyn, Gruden*.

Hładysz, a, *lm.* **e,** *m. prow.* naczynie gliniane w kształcie dzbana bez ucha, do zbierania mleka.

Hładyszka, *v.* **Hładyżka,** *ob. Dziczka*.

Hładzić, ił, i, *scz. nd. prow.* (u Podhalan) upatrywać, pozierać.

Hłum, *ob. Głum*.

Hnek, Hnet, Hnetki, *ps. przе.* wnet, natychmiast, rychło, skoro.

Hnossa, y, *blm. ż. mit.* normandzka Wanica, córka Odura i Frei, jest bogini kobiecych doskonałości, mająca trzy tysiące nieprzezwyciężonych uroków, odpowiednia *Charytom*.

Ho! ho! Ho! ho! ho! *w.* oznaczający zadziwienie, przeczące zarazem temu, co go wywołało.

Hoboj, Hoboista, *ob Obój, Oboista*.

Hochmistrz, *ob. Ochmistrz*.

Hodegetyczny, a, e, *p.* odnoszący się do nauki nauczania.

Hodegetyka, i, *blm. ż.* (z łać.) nauka, jak po wyższych szkołach uczyć, wskazówka do nauczania, *ob. Metodyka*.

Hodena, y, *blm. ż. mit.* imię Nii, bogini piekieł u niektórych słowian, a to z powodu, iż podczas świąt Nii, przypadających z powrotem wiosny, obchodzono wszędy *hody v. gody*, po których pozostałość dzisiejsze Wielkanocne *święcone*

Hodometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia drogi, liczby kroków; drogomiar.

Hodometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia drogi.

Hodometryczny, a, e, *p.* odnoszący się do hodometrji.

Hodować, *bl.* **Chodować, ał, uje,** *sn. nd.* 1) godować, biesiadować, *ob. Godować*. 2) = *scz. nd.* a) pieścić, pielęgnować; b) = karmić, wychowywać (dzieci, zwierzęta, rośliny), niek. przechowywać. = **się,** *slz. nd.* wychowywać się, rosnąć, przechowywać się. *Jak się hodują twe dzieci? W naszym klimacie norwy się nie hodują*.

Hodowanie, a, *lm.* **a,** *n.* pielęgnowanie, karmienie, wychowywanie; przechowywanie.

Hodzia, *ob. Chodzia*.

Hoedr, a, *blm. m. mit.* giermański bóg, urobiony z normandzkiego *Odura* lub *Hoedura*. Zowią go także *Odr*.

Hoedur, a, *blm. m. mit.* syn Odyna i Fryggi, normandzki Az, znaczący *ślepe posłuszeństwo wojskowe*. Jest ślepy. Na zdradliwy rozkaz Lodura wypuścił w serce Baldura strzałę z jemioły i zabił dobrego brata. Odtąd Azowie nigdy nie wymawiali jego imienia. Padł od strzały *Watego*.

Hoegen, a, *blm. m. mit.* brat Gudrunary, Zygurdowéj żony, jeden z Niflungów w Eddzie.

Hoelmoe, ego, *blm. m. mit.* król fińskich Wuoren-Waeków, *ob. Holmoe*.

Hoergelmer, u, *blm. m. mit.* normandzka ogromna w północnym Niflhejmie studnica z okropnie zimną wodą, która utworzyła się z opadania ciągłego mgły, a w końcu wezbrała w dwanaście rzek i wylała się w otchłań Gingapng, *ob. Isjot*.

Hogjografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie żywotów świętych.

Hohapa! *v.* **opapa!** *nieod.* (w języku dziecięcym) tańcować, skakać, podskakiwać.

Hoja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Pertopłacznia*.

Hojandor, u, *blm. m. mit.* celtyckie piekło.

Hojdać, Hojdanie, Hojdawka, *ob. Hustać, Hustanie, Hustawka*.

Hojdaj, a, *lm.* **e,** *m. prow.* (na Ukrainie) ten co pędzi stado wołów.

Hojen, a, *blm. m. mit.* imię słowiańskiego boga ognia, *ob. Wajan*

Hojnie, *v.* **Hojno,** *ps.* szczodrze, obficie. *Hojnie dawać. Hojnie nagradzić. Natura hojnie ją uposażyła*.

Hojnorośłka, *v.* **Hojnorostka, i,** *lm.* **i,** *ż. bot.* roślina farbierska, mająca wiele rózg z korzenia pochodzących (Peganum, in. *Rutewnik*.

Hojność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* szczodrość.

Hojny, a, e, *p.* szczodry. *Wielka różnica pomiędzy rozrzutnym, a hojnym. Hojna ręka. Hojny dar. Hojnego udawać. Hojna rószczka*, dawniejsza nazwa rośliny *Hojnorostka v. Rutewnik* (Peganum).

Hokus pokus, *nieod. m.* sztuki kuglarskie; kuglarstwo, mamidło.

Hol, u, *blm. m. nieuż. ob. Holowanie. Iść w holu*, wyrażenie flisowskie, *ob. Holować*.

Hola! *w.* 1) oznaczający wezwanie, wołanie. *Hola! jest tam który?* 2) używający się dla wstrzymania czego; niek. zam. cicho! stójcie! *Hola! nie róbcie takiego hałasu! Hola! poczekaj, nie spiesz się!* 3) = **i,** *lm.* **e,** *ż. ob. Halizna*.

Holak, a, *lm.* **i,** *m.* (częściéj w lm.) *leś.* gałęzie suche na sośnie, które pobierający ugaj zwykle kluczkami oblamują, przyczyniając się przez to do gnicia drzewa.

Holarz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co holuje statki.

Holawa, *ob. Halawa, Gołaźń*.

Holcsznyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) rycina na drzewie, drzeworyt.

Holda, y, *blm. ż. mit.* bogini giermańska, *ob. Hulda*.

Helender, dra, *lm.* **dry,** *m.* 1) (w papierni) sztuka dębowa, 30—40 cali gruba, 18 stóp długa, wchodząca w skład machiny. 2) = *prow.* (na Żmudzi) młyn wietrzny.

Holendernia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* osada holenderska, folwark przez Holendra lub Holendrów osiadły, gdzie się najwięcéj doiwem i nabiałem zajmują.

Holenderski, a, ie, *p.* od Holandji lub Holendrów. *Wojsko, okręty holenderskie. Język holenderski. Królestwo holenderskie. Król holenderski. Płótno holenderskie. Sér holenderski. Dukaty holenderskie. psł. Po holendersku*, sposobem lub zwyczajem Holendrów.

Holendrować, ał, uje, *scz. nd. int.* w arkuszach złożonych, za pomocą piłki, robić wydrążenia na grzbiecie, naprowadzać je klejem i przytwierdzać do tego oprawę.

Holik, a, *lm.* **i,** *m. prze.* hołysz, golec.

Holla, i, *blm. ż. mit.* giermańska bogini *Hulla*.

Hollender, Hollendernia, Hollenderski, Hollendrować, *ob. Holender, Holenderski* i t. d.

Holmoe, ego, *blm. m. mit.* król fińskich *Wuoren-Waeków*, duchów olbornków, służebnik *Ilmarynena*, podziemny bóg żelaza, odpowiedni litewskiemu Kenkamsówi. Nosi hełm złoty. Inne imię jego *Hoelmoe* i *Rauta-Rekki*.

Hologasta, y, *blm. ż. mit.* słowiańskie miasto, słynne czcią Harewita, boga wojny. Była tu poświęcona bogu temu gontyna wspaniała, a w niéj cudowna tarcza, dająca zwycięztwo; wyobrażała ona *sklepienie niebios*. Stąd wniosek, iż Harewit był pierwiastkowo słońcem. Był on niém, zaiste, już jako *Wit*, *ob. Harwit*.

Holometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia kątów.

Holometryczny, a, e, *p.* należący do holometru.

Holować, ował, uje, *scz. nd.* ciągnąć statek w górę przeciw wody, za pomocą linek, idąc w szelkach brzegiem rzeki, co się u flisów nazywa *iść w holu*, albo też za pomocą koni lub parowego statku (na morzu). *Holować statek. Holuj!*

Holowanie, a, *lm.* **a,** *n. statków*, ciągnienie ich w górę rzeki, lub na morzu, *ob. Holować*.

Holownik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) statek ciągnący w górę rzeki, za pomocą ludzi lub koni, inne statki naładowane jakimś ciężarem, lub na morzu za pomocą pary, z powodu zepsucia, nie mogące zapłynąć same do przeznaczonego miejsca. 2) = miara dziesięciogarncowa smoły.

Holsztyński, a, ie, *p.* od Holsztynji. *Dom holsztyński. Księztwo holsztyńskie*.

Hołaczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* gołotka.

Hołd, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) *dawn.* homagium, akt uroczystego kontraktu, wykazujący uległość hołdownika względem najwyższego pana kraju; lenne poddaństwo. *Hołd składać. Hołd odbierać. Przypuścić kogo do złożenia hołdu*. 2) = uleganie, poddawanie się, wykazywanie należnéj komu czci, czołobitność. *Oddawać, v. składać hołd czyim cnotom. Złożyć komu powinne hołdy. Złożyć co komu w hołdzie. Hołd wdzięczności, uszanowania. Składanie hołdów* w jęz. emblemat. kwiatów wyraża się przez *lilję*.

Hołdować, ował, uje, *scz. nd.* 1) być względem kogo danniczym, hołdownikiem, poddanym. 2) = podlegać komu, *v.* czemu; składać hołdy. *Ten któremu wszystkie mocarstwa hołdują. Ludy, co hołdowały państwu Rzymskiemu. Hołdować ewangelji. Hołdować rozumowi, modzie. Wszyscy jéj powabom hołdują*. 3) = *nieuż.* zjednywać sobie, podbijać, *ob. dk. Zhołdować*.

Hołdowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) (komu, czemu) oddawanie komu hołdów; podleganie, uległość. 2) = (kogo, czego) podbijanie pod moc swoję, zniewalanie, *ob Zhołdowanie*.

Hołdownictwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) hołd; lenne poddaństwo. *Hołdownictwo obowiązywało do różnych powinności.* 2)=*zb.* hołdownicy.

Hołdowniczy, a, e, *p.* oddający hołd; lenno-poddany; danniczy. *Kraje hołdownicze. Przysięga hołdowniczа. Prawo hołdownicze, ob. Lenny.*

Hołdownik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten, co hołduje komu drugiemu, lennik.

Hołdowny, a, e, *p. ob. Hołdowniczy, Lenny.*

Hołdrych, u, *blm. m. prow.* nazwa *Kapusty polnéj, v. dzikiéj* (Brassica campestris), in. *Ognik.*

Hołobla, i, *lm.* **e,** *ż.* dyszle podwójne poboczne, w które konia do pojedyńczego wózka wprzęgają.

Hołobok (herb); na tarczy pół łososia przeciętego w polu czerwoném, toż w hełmie.

Hołodupiec, pca, *lm.* **pce,** *m. gm. prow.* hołysz, obdartus, bez spodniego odzienia.

Hołota, y, *lm* **y,** *m.* 1) *ob. Hołysz.* 2)=*zb.* biedni, nędzni ludzie; pospólstwo.

Hołowica, y, *lm.* **e,** *ż.* gatunek sztucznych drożdży używanych do zatorów wódczanych.

Hołownia, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) *zool. ob. Kaczka.* 2) = (herb); litera wielka T w czerwoném polu; w hełmie trzy pióra strusie.

Hołownik, a, *lm.* **i,** *m.* konew' zawierająca w sobie 10 garcy, której używają smolarze do ścieku smoły.

Hołub, a, *lm.* **y,** *m.* i **Hołubek, bka,** *lm.* **i,** *v.* **Hołubka, i,** *lm.* **i,** *ż. zdr.* (z ros.) *prow.* gołąb', gołąbek, gołąbka.

Hołubiec, *v.* **Hołubiec, bca,** *lm.* **bce, Hołupiec, pca,** *lm.* **pce,** *m.* pewien rodzaj ruskiego tańca.

Hołubek, bka, *lm.* **bki,** *m. prow.* 1) *ob. Hołub.* 2)= *prow.* gatunek grzyba bedłki (Agaricus cinnamoneus), in. *Gołąbek.*

Hołubka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Hołub.* 2) = *prow.* drąg z krukiem, którym wicie w czasie kręcenia około chlubownicy obwijają.

Hołupiec, pca, *lm.* **pce,** *m.* 1) w tańcu, szczególnéj w mazurze, uderzanie taktu obsacami. 2)=*ob. Hołubiec.*

Hołysz, a *lm.* **e,** *m* gołysz, biedak; człowiek goły jak turecki święty; odartus, golota.

Hom, u, *blm. m. mit.* jest w Tybecie i Japonji *słowo,* oraz *drzewo święte,* z którego wyrasta świat. Być może, iż ma związek z nim słowiański bóg *Ham.*

Homagjalny, a, e, *p.* hołdowniczy, poddański.

Homagjum, *nieod.* (łac.), *n.* hołd, hołdownictwo; przysięga wierności lenno-poddańczéj.

Homannes, a, *blm. m. mit.* irański zbawiciel pierwszy. Był wcieleniе Tasztera, lub gwiazdy Syrjusza. Nauczał ludzi wiary prawdziwéj i podał im *zakon światłości.* Zaprowadził kapłaństwo, lub magów, a podzielił je na *Herbedsów, Mobedsów* i *Destur-Mobedsów.* Jest i zowie się *Homem.* Przypomina chaldejskiego Oannesa, a nieróżni się od egipskiego *Hermesa trismegista.* Żył przy końcu rządów Dżemszydowych.

Homeonjerja, ji, *blm ż.* (z grec.) systemat filozoficzny, przypuszczający, że wszystkie rzeczy składają się z cząstek symilarnych, że każda pylinka połknięta dąży do podobnych sobie pylinek kości, ciała lub krwi.

Homeopat, a, *v.* **Homeopata, y,** *lm.* **ci,** *m.* (z grec.) zwolennik homeopatji; leczący podług zasad homeopatji.

Homeopatja, ji, (z grec.) metoda leczenia wynaleziona przez Dra Hahnemana, zależąca na leczeniu przez środki pobudzające symptomata danéj choroby i przez dawanie lekarstw w dozach nadzwyczaj drobnych.

Homeopatycznie, *ps.* 1) według homeopatji. 2)= *przen. żart.* w nadzwyczaj małéj ilości, zbyt mało.

Homeopatyczny, a, e, *p.* 1) odnoszący się do homeopatji, jéj właściwy. *Homeopatyczna metoda,* zastosowanie takich środków przeciw chorobie, które w zdrowym człowieku też samą chorobę sprawują. 2)=*przen. żart.* zbyt mały, zbyt drobny, nader w małéj ilości, jak *dozy homeopatyczne.*

Homeopatyka, i, *blm. ż ob. Homeopatja.*

Homerowy, *v.* **Homeryczny, a, e,** *p.* od Homera. *Poezja, pieśń homerowa, v. homeryczna. Wiersze homeryczne,* t. j. takie jakie w Iljadzie lub Odyssei Homera; właściwe starożytnéj epopei.

Homichla, i, *blm. ż. mit.* fenicka bogini, znacząca Mgłę. W skutek łyskania i grzmienia oddzieliła się od Mota. Mężem jéj Ilus. Z małżeństwa dwu tych istot rodzą się *Dagon* i *Darceta, Baetyl* i *Onka.* Później zniosła Homichla *jaje ogromne*, mieszczące w sobie wszechświat. Baetyl je otwarza. Wychodzą z jaja *Jach* i *Anaita, Sydek* z siedmią *Eonami, Demaron,* i *Esmun, Astronoa* i *Ma, Genos* i *Genea.*

Homileta, y, *lm.* **ci,** *m.* **Homiletyk, a,** *lm.* **cy,** *m.* (z grec.) wykładacz tekstu Pisma Św.

Homiletyka, i, *lm* **i,** *ż.* (z grec.) wykładanie tekstu Pisma Św.

Homilja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) nauka do ludu, wykładająca tekst Pisma Św. *Homilje Świętego Augustyna.*

Homiljarz, a, *lm.* **e,** *m.* książka zawierająca w sobie homilje.

Homolainena, y, *blm. ż. mit.* trzeci Maon-Emoineny wyjaw, gospodyni Wajnemoinena, żeński Akty, jest bogini fińska, pół niewiasta i pół ryba, moc jezior, przyciągająca piorun, *ob. Harusa, Akka, Uros.*

Homolec, lca, *lm.* **lce,** *m myś.* soszki na których zawieszają się poły i sieci.

Homologiczny, a, e, *p.* równobrzmiący, zgodny.

Homon, u, *lm.* **y,** *m. prow.* hałas, szum, *ob. Gomon.*

Homonić, ił, i, *scz. nd. prow.* hałasować, szumieć; (o kaczkach) głos wydawać. *W oczerecie i na hałzwach kaczki dziwnemi głosy homonią w powietrzu.*

Homonymja, ji. *blm. ż.* (z grec.) podobność brzmienia, *ob. *Skomoroch.*

Homorka, i, *blm. ż. ob. Hamoroka.*

Honeste, *ps.* (z łac.) *pouf.* dobrze, uczciwie, jak należy, co się nazywa. *Częstować honeste. Pić honeste.*

Hongasa, y, *blm, ż. mit.* służebnica Metoli, fińskiéj bogini polowania, wtóra, wstrzymuje niedźwiedzia od łowców i trzody.

Hongonan, a, *blm. m. mit.* służebnik Kuippana, fińskiego gospodarza leśnego, pierwszy, jest opiekun świerka i ojciec niedźwiedzia.

Hongotara, y, *blm. ż. mit.* służebnica Tapiolon-Emaendy, fińskiéj gosposi leśnéj, pierwsza, żeński Hongonan i małżonka Hongonana, jest opiekunka jodły i matka Obka, lub niedźwiedzia, pani dziko patrząca.

Honiło, a, *blm. m. mit.* pomocnik Wołosa, słowiańskiego boga pasterzy, a rodzic litewskiego Hennila, ma postać kija z własnościami bożemi. Dytmar pisze: ,,Słyszałem o jakimś kiju, na którego zwierzchnim końcu była ręka, dzierżąca obręcz żelazną. Bożyszcze to od pasterza wsi noszone bywało co noc do innego domu kolejno, a nazajutrz odbierało zewsząd powitanie. Posiadało zaś w Sorabji osobną gontynę i własnego kapłana. Czcili je także Miśnieńczycy, Turyngowie i Luzacy.'' Podczas świątku Honiła wypuszczano trzody, ufając boskiéj jego opiece, na pastwiska bez pasterza. Świątek jego odprawował się z rana, a polegał na uroczystym śpiewie, *ob. Goniło, Znahor, Hejnał, Wołos.*

Honor, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) cześć, uczciwość. *Targnąć się v. targać się na czyj honor. Obrazić czyj honor, v. kogo na honorze. Dotknąć czyjego honoru. Idzie tu o mój honor. Czynić uszczerbek v. z uszczerbkiem czyjemu honorowi. Wydrzeć, wrócić komu honor. Punkt honoru. Człowiek pełen honoru. Droższy mu honor, niż życie. Uczucie honoru. Człowiek bez honoru. Dbać o honor. Głos honoru. Idź, dokąd honor woła. Na honor. Świadczę się honorem. Honorem ręczę. Zrobić, co honor każe. Słowo honoru. Honor kobiecy v. kobiéty. Mam honor go znać, ob. Zaszczyt. Honory, (w lm.)* oznaki czci; zaszczyty; dostojeństwa. *Ubiegać się za honorami. Honory wojskowe. Honory w kartach,* sekwensa niektórych kolorów w kartach. *Robić honory domu,* wypełniać obowiązek gospodarza lub gospodyni względem gości.

Honorarjum, *n.* (z łac.) *nieod.* zapłata np. literatowi, patronowi, *ob. Poczesne.*

Honorowie, Honorowo, *ps.* według praw honoru, uczciwie.

Honorowość, ści, *blm. ż.* charakter honorowy, cecha wykazująca honor. *Honorowość postępku.*

Honorowy, a, e, *p.* 1) od honoru; mający honor. *Człowiek honorowy. Straż honorowa. Legja honorowa. Dama honorowa. Dług honorowy.* 2) = tytularny, nie rzeczywisty. *Radca honorowy. Opiekun honorowy. Być mężem honorowym, a mężem honoru, Słowa tak bliskie,—jak wielka różnica! Obydwa są kamienie lśniącego połoru; Lecz jeden tylko rzetelnie przyświeca.*

Hop! hop! *w.* 1) dla pobudzenia konia do skoku. 2) = *v. hup! hup! w.* myśliwego dla przywołania swego towarzysza.

Hoplometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia kopyt.

Hora, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* boginka grecka. Dwie są Hory: *Talło* i *Karpo.* Oznaczają końce północ, przynoszące błogosławieństwo. Znajdują się w służbie Zeusa dla tego, iż malując ludziom na drzewach albo kwiaty, albo owoce, odsłaniają im niebiańskie własności Eteru i wiodą do czci jego.

Horapollo, llina, *v.* **lla,** *blm m. mit.* grecka nazwa egipskiego boga *Horosa,* lub planety Marsa.

Horda, *v* **Orda, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z tatar.) 1) obóz, koczowisko, szczególniéj Tatarów. *Wielka horda. Horda barbarzyńców.* 2) = *v. Tatarowie;* plemię Tatarów. *Złota horda. Horda kipczacka. Dzika horda.* 3) = *przen.* kupa ludzi, zgraja, tłum, rzesza. 4) = *fig. prze.* tatarzyn, barbarzyniec, junak.

Hordeina, y, *blm. ż. chem.* (*hordeinum, cevadinum*), właściwa roślinna substancja, dobyta z mąki jęczmiennéj, przystępująca własnościami do włókna.

Hordowid, *v.* **Ordowid, a,** *lm.* **y,** *m. bot.* 1) *ob. Hordowina.* 2) = bł. zam. *Tawuła* (Spiraea).

Hordowidowy, *v.* **Ordowidowy, Hordowy,** *v.* **Ordowy, a, e,** *p.* z hordowiny. *Hordowidowe v. hordowe cybuchy.*

Hordowina, *v.* **Ordowina, y,** *lm.* **y,** *ż. v.* **Hordownik,** *v.* **Ordownik, Hordowid,** *v.* **Ordowid, a,** *blm. m. bot.* rodzaj drzewka bardzo giętkiego, którego kora rudawa, niby otrąbami mącznemi posypana; robią się z niego cybuchy, *ob. Kalina hordowina* (Viburnum lantana).

Hordyniec, *v.* **Ordyniec, ńca,** *lm.* **ńce,** *m.* jeden z hordy, Tatarzyn. *Hordyńce, w lm.* konni tatarscy żołnierze.

Hordynka, częściéj **Ordynka, i,** *lm.* **i,** *ż.* szabla tatarska. *Turczyn z krzywą hordynką.*

Hordyński, *v.* **Ordyński, a, ie,** *p.* należący do hordy, tatarski.

Hore! *w. prow* (z ross.) 1) biada! *Hore nam biednym!* 2) = zam. gore! pali się! 3) = **a,** *blm. n.* bieda, ucisk, kłopoty wielkie. *Żyje biédak na wpół z horem.*

Horelica, *ob. Horylica.*

Horeń, nia, *lm.* **nie,** *m. prow.* cygan.

Hornblenda, y, *lm.* **y,** *ż min.* minerał, składający się głównie z pewnéj kombinacji krzemianu magnezji z krzemianem wapna, mało się różniący co do składu od *angitu.*

Hornista, y, *lm.* **ści,** *m.* trębacz, grający na dętych instrumentach.

Horno, a, *lm.* **a,** *n.* piec garncarski do wypalania naczyń glinianych.

Hornostaj, Hornostajowy, *ob. Gronostaj, Gronostajowy.*

Horod, *ob. Gród.*

Horodnia, i, *lm.* **e,** *ż. v.* **Horodnica, y,** *lm.* **e,** *ż. prze.* gród prawny, gdzie sądy szlacheckie się odbywały.

Horodnictwo, Horodniczowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) urząd dawny miejski w prowincjach W. Ks. Litewskiego, którego obowiązkiem było pilnować zamków stołecznych, lub województw. *Horodnictwo Połockie.* 2) = urząd dzisiejszych horodniczych w Rossji. 3) *Horodniczowstwo,* horodniczy z żoną.

Horodniczy, ego, *lm.* **owie,** *m.* 1) urzędnik w dawnéj Polsce tak nazwany od straży grodów, czyli zamków warownych. 2) = obecnie w Cesarstwie Rossyjskiém, urzędnik pełniący obowiązki policmejstra po mniejszych miastach.

Horodykt, u, *m.* **y,** *m.* (z łac.) kompas, zegar.

Horodyszcze, a, *lm,* **a,** *n.* 1) * znaczyło za staropogańskich czasów słowiańskich *ogrodzone* miejsce w bliskości uroczyska, służące za wojenny zamek dla całéj słobody, lub z kilku wsi złożonéj osady. 2) = miejsce, gdzie było kiedyś takowe ogrodzenie *v.* zamek.

Horodziszcze, *ob. Horodyszcze.*

Horologjografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka robienia zegarów słonecznych *v.* kompasów.

Horometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie godzin.

Horos, a, *blm. m. mit.* najstarszy syn Ozyrysa i Izydy, wielki bóg egipski, znaczy słońce, co wiosna zmartwychwstające, lub Ozyrysa wskrzeszonego i zwyciężkiego. Ponieważ dzieje się to wtedy, gdy słońce wstępuje w znak planety Marsa, czyli około 21 marca; przeto Horos jest ozyrysowy duch, mieszkający na planecie Marsie, lub Demon, Kabir Marsa. Malowano go jako dziecko tłuste i silne z bardzo starannie uczesanemi i w kędziory zwiniętemi włosy, piastowane od matki Izydy, a bawiące się harapem, który był władzy Ozyrysowéj godło. Grecy zwali go, te Horusem młodszym, to Apollinem, Horus-Apollinem, lub Horapollinem, to Aresem. Miał przydomek *Hertozy.*

Horoskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) znak, znamię wieszczbiarskie; figura astrologiczna; przepowiednia z gwiazd.

Horoskopja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z położenia planet, wieszczbiarstwo.

Horować, ał, uje, 1) *sn. nd.* usilnie i ustawicznie ciężko pracować 2) = *scz. nd.* mordować kogo, pędzić do pracy. *Horować kim v. kogo. Staremu folguj, młodym horuj.*

Horowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) ustawiczna, ciężka praca. 2) = pędzenie, znaglanie kogo do pracy.

Hortensja, ji, *lm.* **je,** *ż* 1) *bot.* in. *Ogrodówka, Ogrodniczka,* roślina z rodziny *Pieniawy* (Hortensia *v.* Hydrangea hortensis), rośnie w Chinach i Japonji, hoduje się u nas w ogrodach dla pięknych kwiatów, zwanych także *Hortensjami*; w języku emblematycznym kwiatów oznacza: *jesteś zimna!* 2) = imię własne.

Hortologo, a, *lm.* **owie,** *m.* znawca ogrodniczéj sztuki, ogrodnik.

Hortologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do hortologji.

Hortologja, ji, *blm ż.* (z łac.) nauka ogrodnicza.

Horus, a, *blm. m. mit.* imię greckie boga egipskiego. Horusem starszym nazywano *Aruerysa,* lub ziemię, a Horusem młodszym *Horosa,* lub Marsa, syna Ozyrysa i Izydy.

Horwacki, a, ie, *p.* kroacki, z prowincji Kroacji. *Horwacka ziemia,* zam. Kroacja. *Koń horwacki.*

Horwat, a, *lm* **y,** *m.* rodem z Kroacji. **Horwatka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobiéta rodem z Kroacji.

Horyl, *ob. Oryl.*

Horylica, y, *lm.* **e,** *ż* **Horyłka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z ross.) *rub.* wódka prosta, gorzałka.

Horysmografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o granicach, opisanie granic.

Horyzont, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) widnokrąg, widokres, *ob Poziom. Horyzont widzialny,* jest tą częścią świata, którą na około siebie widzieć możemy. *fig.* zakres działania, kres pojęcia i t. p.

Horyzontalnie, *ps.* poziomo.

Horyzontalność, ści, *blm. ż.* poziome, *v.* horyzontalne położenie.

Horyzontalny, a, e, *p.* poziomy, poziomowy; płaskoprosty.

Horze, a, *blm. n. prow.* stos cgnia, na którym pali się drzewo i chrust, na potaż przeznaczone.

Hosanna! *nieod.* (z hebr.) znaczy zawitaj Panie, *v.* Panie, zbaw nas, wspomóż nas, daj szczęście!

Hosnadar-Basza, *m.* (z tur.) podskarbi sułtański.

Hospinjum, *w lp. nieod. lm.* **ja,** *n* (z łac.) dom gościnny dla podróżnych, gospoda; dom pijatyk studentów akademickich.

Hospodar, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) w słowiańskim znaczy gospodarza; tytuł ten dawniéj dawany był panującym w Litwie. W Statucie Litewskim powiedziano: *Sam hospodar, pan nasz, żadney zwierzchności nad nami zażywać nie może, ieno tylko wiele mu prawo dopuszcza.* 2) = tytuł książąt Wołoskich i Mołdawskich.

Hospodarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) godność, dostojeństwo hospodara. 2) = prowincja rządzona przez hospodara, mian. Mołdawja i Wołoszczyzna. 3) = *zb.* Hospodar z żoną.

Hospodarzyczek, czka, *blm. m. mit.* jest słowiański król domowych bóstw, po szparach zrąbnic i jamach w podłodze, w kominie i na przypiecku przebywających, a zapewnie różnego rodzaju owadem i gadem będących. Na Rusi nazywał się *Pokuć.* Pod rozkazami jego stały

Sietyk, Skrzytek, Obranitel, Krode, Anek, Pidymużyk, Fermensewi, Zedut, Zelman, Ispabóg, tudzież *Ssetki, Pabuhi, Przyboki*, lub *Maliki, Dieduszka.*

Hostja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) opłatek większy poświęcony, kommunikant kapłański. *Najświętsza hostja.*

Hotel, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) 1) wspaniały dom zajezdny, wielka oberża. 2) = pałac znakomitych urzędników, np. mieszkanie posła, ministra i t. p.

Hottonja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Okrężnica.*

Hoży, a, e, *p.* czerstwy, krzepki, żwawy. *Młodzieniec hoży. Panna hoża.*

Hr. *skróc.* zam. hrabia.

Hrabia, hrabiego, *v.* **hrabi,** *lm.* **owie,** *m.* graf. (*Hrabia*, dawniéj *Grabia*, pochodzi od słowa *gród, grad*, jakoby rządca zamku). *Hrabia państwa Rzymskiego. Hrabia na Tarnowie.*

Hrabianka, i, *lm.* **i,** *ż* córka hrabiego.

Hrabicz, a, *lm.* **e,** *m.* **Hrabik, a,** *lm.* **i,** *m.* **Hrabiątko, a,** *lm.* **a,** *n. żart.* syn hrabiego; *pg.* zam. hrabia

Hrabina, y, *lm.* **e,** *m.* i **Hrabini, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* żona hrabiego; grafini.

Hrabiowski, a, ie, *p.* od hrabiego. *Korona hrabiowska.*

Hrabiowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* godność, tytuł hrabiego.

Hrabski, *ob. Hrabiowski.*

Hrabstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Hrabiowstwo.* 2) = majątek, dobra hrabiowskie. *Dawne hrabstwo Szampanji. Wynieść ziemię, v. włość do godności hrabstwa. Anglja dzieli się na hrabstwa.* 3) = *zb.* hrabia z hrabiną. *Hrabstwo Zamojscy.*

Hrazisty, a, e, *p. prow. ob. Grząski.*

Hreczanik, *ob. Gryczanik.*

Hreczany, *ob. Gryczany.*

Hreczka, *v.* **Hryczka, i,** *blm. ż. ob. Gryka. fig. Hreczkę siać;* gospodarzyć na małém, własnemi rękami uprawiać ziemię.

Hreczkosiéj, a, *lm.* **e,** *m.* który grykę sieje. *fig.* własnemi rękoma uprawiający ziemię, gospodarujący na małém. *W młodości wiele obiecywał, ale potém zrobił się z niego hreczkosiéj,*

Hreczuszki, szek, *blp. ż.* placki gryczane, mian. na oleju smażone.

Hreda, y, *blm. ż. mit.* giermańska bogini Hulla, gdy opuszcza ziemię. Od niéj miesiąc marzec wziął imię Hredmonat. Stoi ze słowiańskim Hredenem, lub Grudenem w pokrewieństwie. Inne imiona jéj *Hruoda, Reda.*

Hrejdmar, a, *blm. m. mit.* normandzki czarownik, grający rolę śród Eddy w powieści o Niflungach. Przybyli do niego na nocleg Odyn, Haenir i Lodur, trzéj Azowie, niosąc czaplę ubitą, którą był jeden z trzech synów czarownika, wyprawiony od ojca na łowienie ryb. Czarownik z dwoma synami młodszymi *Fofnerem* i *Rejgiem*, domagają się od Azów Czaplowego, lub wykupna bogów. Udaje się po szukanie złota *Lodur.*

Hronostaj, Hronostajowy, *ob. Gronostaj, Gronostajowy.*

Hrot, a, *blm. m. mit.* bajeczny miecz normandzki, pochodzący od Hrymtuzara Naglfarego, którym Fofner zamordował ojca swojego *Hrejdmara*, wypędził brata *Rejga* i zdobył pieniądz Czaplowy, lub wykupne bogów.

Hrózd, *v.* **Hruzd, a,** *lm.* **y,** *m.* i **Hrózda,** *v.* **Hruzda, y,** *lm.* **y,** *ż bot.* 1) (Agaricus vellereus), grzyb z rodzaju bedłki, u ludu niek. *Chrząszczem* lub *Gniewoszem* zwany. 2) = *posp.* nazwa grzyba *Mléczaj*, z rodzaju bedłki (Agaricus piperatus), zwanego niek. *Chruszczem.*

Hrugner, a, *blm. m. mit.* olbrzym normandzki, który odprawiał gonitwę z Azem Torem.

Hruoda, y, *blm. ż. mit.* giermańska bogini Hreda.

Hruski, *prow. ob. Grząski.*

Hruzd, *v.* **Hruzda,** *ob. Hrózd.*

Hryc, a, *lm.* **e,** *m. prow.* (na Rusi) *pouf.* zam. Grzegorz, imię.

Hryczka, *ob. Hreczka.*

Hryć, cia, *lm.* **cie,** *m.* 1) *ob. Hryc.* 2) = *ob. Hreczkosiéj.*

Hrydnia, i, *lm.* **e,** *ż. prow.* (na Białéjrusi) izba czarna, gdzie zboże suszą; po innych miejscach zowią: jawia, osieć.

Hrymnąć, ął, ie, *sn. dk. żart.* paść na ziemię całym sobą. *Szedł i hrymnął jak kłoda.*

Hrymtuzar, a, *blm. m. mit.* jedno z imion normandzkiego olbrzyma, *ob. Jot.*

Hu, *nieod.v.* **ego,** *blm.m. mit.* celtycki bóg najprzedniejszy i jedyny. Okrom niego innych bogów nie ma i być nie może. Inni bogowie, to rozliczne, nieskończenie mnogie jego znaczenia, kształty i imiona. On bóg, jako bóg. Stąd mianem jego *Godam.* Panuje nad niebiosami, piekłem i ziemią, a królem jest wszechświata. Stworzył wszystko, co było, jest i będzie, a najduje się w całém przyrodzeniu, jako dusza jego. On bóg tajemnicy najgłębszéj. Słońce jego wizerunek. Wydobył ziemię z objęć Oceanu i wyzwolił ją od potopu. Co wiosna staje się *bykiem*, a ciągnąc pług, orze na wierzchołkach wzgórz. Przydomkami jego: *Draig, Awank, Melin.* Jest to zazwyczaj starzec długobrody, który albo jeździ na smoku, trzymając w ręku okręt z gwiazdami, albo stoi na rybie, piastując kielich z morzem, albo zrasta się z koniem, dzikiem, menhirem. On *Mony świętéj* król.

Hu! hu! *w.* 1) wyrażający wołanie lub ozywanie się. 2) = *v. huzia!* szczujący psów. 3) = naśladujący sowi głos.

Huan, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, powiewny wódz ze skrzydłami, rozdmuchującemi Zefiry, który podnosi się co chwila w górniejsze niebo, jest słońce wiosenne po 21 marca, tyle, co Ozyrys.

Huari, *nieod. n.* otwarty statek, z wysokiemi trójkątnemi rosochatemi żaglami.

Huba, y, *blm. m.* 1) *mit.* szósty z madżiarskich Hetumojerów i syn Ugega. 2) = *lm.* **y,** *ż. ob. Włoka.* 3) = *lm.* **y,** *ż. bot.* (Boletus), in. *Grzyb*, niek. *Hubka*, rodzaj właściwego grzyba, o kapeluszu tęgim, spód dziurkowato-rurkowaty; zwykle jadalna; gatunki: a) o trzonie środkowym, zwykle rosnące w lasach, borach, niek. na polach; = *maśluk* (B. luteus), jadalny, posp. *Koźlarz, Pępek, Maślarz, ob. Maśluk;* = *ziarnista* (B. granulatus), jadalny, in. *Mchowik, Żółtak, ob. Mochowik;* = *chropawa* (B. scaber), jadalny, in. *Czeszczewik, Babka, ob. Podbrzeźniak*, ma kilka odmian, z których *pomarańczowa* (rufus) zowie się *Podosinnik, v. Podosowik;* = *borowik* (B. edulis), in. *Grzyb jadalny, prawdziwy, ob. Borowik;* = *rzeszotnik* (B. subtomentosus), in. *Sitnik, Przetacznik*, niek. *Krowiak*, jadalny, *ob. Rzeszotnik;* = *wołak* (B. bovinus), także *Grzybem, Borowikiem* zwany, jad., *ob. Wołak;* = *pstra* (B. variegatus), jad., *ob. Piasecznik;* = *siniak, v. sinak* (B. cyanensis), in. *Borowik polny, v. zajęczy, Zajączek, Podabek, Pozar, ob. Siniak;* = *bulczak* (B. artemidorus), przyjemnego smaku, *ob. Bulczak;* = *biaława, v. nibyłuskowata; owcza, królewska, kleista, strojna, cisawa, kasztanowata, spiżowa* (miłéj woni), wszystkie jadalne; = *trwała*, rosnąca i na zgniłém drzewie; = *grubotrzonowa* (B. olivaceus), *ob. Goryczak;* = *wilcza*, i = *pieprzykowata*, wszystkie trzy niejadalne; = *szatańska* (B. satanus, *v.* sanguineus), b. jadowita, kapelusz ma żółto-cisawy, trzon krwisty; = *ponura* (B. luridus), b. jadowita, *ob. Świniak.* b) gatunki, rosnące na drzewach, o trzonie bocznym: = *gałęzista* (B. frondosus, *v.* ramosissimus), in. *Chorosz*, jadalna, *ob. Siedź;* = *łuskowata*, niek. jadalna; = *okółkowa*, gromadnie rosnąca, jad.; *lakierowana*, i = *zmienna.* c) gatunki rosnące na drzewach, beztrzonowe: 1, bokiem przyrosłe, gromadne: = *cytrynowa, ściągająca, czarniawa, promienista* i *rzędowa.* 2, bokiem przyrosłe, samotne: = *twarda, v. ogniowa* (B. igniarius), *ob. Hubka;* = *żagwiowa* (B. fomentarius), in. *bukowa, ob. Hubka;* = *obrzeżona* (B. marginatus), in. *jodłowa, ob. Hubka;* = *lekarska* (B. officinalis), in. *modrzewiowa*, żółtawa, smaku słodkogorzkawego, używa się w medycynie pod nazwą *grzyba modrzewiowego* (Fungus laricis), *v. Bedłki białéj;* = *chropawa* (B. hirsutus), na orzechach i jabłoni, służy do farbowania na żółto rozmaitych tkanin; = *pachnąca* (B. odoratus), na jodłach i sosnach, zapach prawie goździkowy; = *wonna* (B. svavcolens), na pniach wierzbowych, zapach prawie waniliowy; = *eliptyczna, drzewna, cynobrowa, różnokolorowa, strefowana.* 3, dolną częścią przyrosłe do drzewa, całe jakby złożone z dziurek: = *niszcząca* (B. destructor), *v. domowa*, biaława, niszczy pnie drzew i budowle na których rośnie; = *ukośna, fjoletowa, cielista, biała, pleśniowata.*

Hubczan, *v.* **Hubkan,** *ob. Hupczan, Hupkan.*

Hubiarz, a, *lm.* **e,** *m.* właściciel huby, t. j. jednéj włoki roli.

Hubielica, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Andromachia), roślina.

Hubka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *v.* = *handlowa*, sztucznym sposobem przyrządzona żagiew, czyli drzewny materjał z niektórych gatunków grzyba *Huby*, rosnących na drzewach (mian. z *huby żagwiowéj, v. bukowéj, z obrzeżonej, v. jodłowéj*) do rozniecania i przenoszenia ognia. 2) = *bot.* a) in. *Huba twarda, v. ogniowa* (Boletus igniarius), gatunek grzyba rosnącego na drzewach, kapelusz ma wieloletni, drzewiasty; zapalona zwolna tleje; z powodu swéj twardości nie przyrządza się na hubkę handlową, lecz po mocném zesaletrowaniu i wybiciu, używa się do rozniecania ognia; b) in. *Huba żagwiowa* (Boletus fomen arius), *v. bukowa*, grzyb także rosnący na drzewach, kapelusz ma wieloletni, wyprawia się na hubkę handlową, używa się niek. do tamowania krwotoków. c) *bl.* niek. zam. *Huba, v. Grzyb* (Boletus).

Hubkowy, a, e, *p.* od hubki (grzyba lub żagwi).

Huch, u, *blm. m. mit.* od którego pochodzi niemiecki wyraz der Hauch, znaczy *tchnienie twórcze* normandzkiego Alfadura, ale uosobione i jako bóg udzielny występujące. Huch wyszedł z ust Alfadura, padł w Ginpagap, a połączywszy się z nim, stał się pierwiastkiem świata. Jest to egipski *Sfinks* i fenicki *Mot.* Fimbultyr i Surtur, porwawszy za Hucha, rozdarli go pomiędzy siebie na poły. I oto powstały z niego *Nift* i *Muszpel*, lub mgła i ogień, coś nakształt Ilusa i Homichli w Fenicji.

Huciany, a, e, *p.* od huty. *Huciany robotnik. Huciany pisarz.*

Huculski, a, ie, *p.* od hucuła lub hucułów.

Hucuł, a, *lm.* **y,** *m.* nazwa górali zamieszkujących Karpaty ku Bukowinie.

Hucułek, łka, *lm.* **łki,** *m. prow.* koń niewielki huculski.

Huczéć, czał, czy, *sn. nd.* 1) grzmieć, brzmieć. *Morze huczy. Wiatr huczy w lesie. Działa, dzwony huczą. nieos. Huczy w kominie, w piecu. Huczy mi w uszach.* 2) = gruby krzykliwy głos wydawać, krzyczéć. *Huczéć komu za uszami. Huczéć na kogo.* 3) = rozlegać się, odbijać głosem huczącym. *Echo długo huczało po lesie.* 4) = (o głowie ptaków, mian. sowy) *ob. Hukać. Sowy i puhacze huczą żałośnie. Grzywacze huczały.*

Huczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Huk*) 1) szum, łoskot. 2) = radośny albo swawolny krzyk. 3) = *fig.* człowiek krzykliwy. 4) = *myś.* nazwa tych, co podczas obławy, krzykiem swym zapędzają zwierza do ostępu.

Huczenie, a, *lm.* **a,** *n.* grzmienie, szum, hałas.

Hucznie, Huczno, *ps.* 1) z hałasem, głośno, szumnie, *Hucznie wjechał do miasta. Wesele odbyło się hucznie. Muzyka grała hucznie. Hucznie o czém lub o sobie rozprawiać.* 2) = *przen.* wystawnie, pokaźnie, okazale. *Hucznie wystąpił. Hucznie przyjęto gości. Hucznie żyć.*

Huczny, a. e, *p.* 1) *v.* **Hukliwy, a, e,** *p.* huk wydający, głośny. *Huczne zabawy. Huczna muzyka Huczne oklaski. Wesele było huczne.* 2) = wystawny, pokaźny, okazały. *Huczne życie, przyjęcie, wystąpienie.*

Hud, a, *blm. m. mit.* wielki zbawiciel arabski, egipskiemu Hermesowi Trismegistowi równy. Koran mianuje go starym prorokiem z pokolenia Ad. Mahomet, którego polityką było opierać, ile można, wiarę nową na starej, który więc w tym celu nie tylko pogańskim bogom przeznacza różne urzędy w niebie lub w piekle, lecz także pogańskich zbawicieli i żydowskich proroków uważa za poprzedników swoich, opowiadających ludowi Allacha, lub jedynego boga, widzi w Hudzie wielkiego wysłańca niebios, pawi o nim często, aż do znudzenia, i kładzie jego imię nawet za tytuł Sury jedenastéj

Hudlat, u, *blm. m. mit.* czarodziejska rózga w ręku Mat Eunyda, celtyckiego Deiwra, któréj skinienie wywoływa, rozwściekla, lub uśmierza wiatry. Jest wiecznie zieloną, otacza okręt lub ziemię, a znaczy roślinny świat. Inne imię jéj *Hunwyt.*

Hudyna, y, *blm. ż. mit.* imię Nil, bogini piekieł u niektórych słowian, *ob. Hodena, Nia.*

Huf, 1) *v.* **Uf. u,** *lm.* **y,** *m.* i **Hufiec, Ufiec, fca,** *lm.* **fce,** *m.* gromada, kupa. *Rozdzielił lud swój na dwa hufy.* 2) = kolumna, pewna część wojska, ściśniętemi szeregami do attaku uszykowana. *Szedł na czele swojego hufcu.* 3) **Huf!** *w.* oznaczający szczekanie, czyli granie psów gończych.

Hufiec, *ob. Huf.*

Hufik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Huf*), hufiec niewielki.

Hufnal, *v.* **Ufnal, a,** *lm.* **e,** *m.* (z niem.) gwoździ od podkowy.

Hugie, ego, *blm. m. mit.* jeden z normandzkich olbrzymów lodowych, który walczył z Tyalfem na wyścigi, a choć tenże szybował nogami skorzéj, niż jaskółka skrzydły, zostawiał go ciągle w tyle, jak zając żółwia. Znaczy szybkolotną myśl, która wszystko prześciga.

Hugin, a, *blm. m. mit.* znaczący tyle, co *baczenie*, jeden z dwu kruków, siedzących na ramieniu normandzkiego Odyna, oblatujących codziennie po dwakroć świat i donoszących bogu, co na nim zaszło. Drugi kruk zowie się *Munin.*

Hugonot, a, *lm.* **ci,** *m.* wyznawca religji reformowanéj we Francji.

Huha! *m.* pobudzający do szybszéj, energiczniejszéj jakiéj czynności.

Huk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) huczenie, stuk, odgłos donośny, łoskot. *Huk bębnów, działa. Huk piorunu. Huki piorunowe. Z hukiem na kogo powstać. Więcej huku, niż puku, v. huk, stuk, puk, a daléj nic, przys.* 2) = *fig.* (częściéj *w lm.*) łajania, wrzaski. 3) = *fig.* obfitość czego, mnóstwo, co niemiara. *Ma huk pieniędzy. Złota u niego huk v. hukiem. Dał nam huk wina. Wina było hukiem. Huk ludzi przyszło na to widowisko.*

Hukacz, a, *lm* **e,** *m.* 1) *ob. Grzywacz.* 2) = *ob. myś. Huczek.*

Hukać, ał, a, *sn. nd.* **Huknąć, ął, ie,** *dk.* 1) wydawać huczne okrzyki; ozywać się lub wołać na kogo (np. w lesie). *Hukniéj na niego.* 2) = łukać, łajać. 3) = (o sowach, puszczykach) głos wydawać. = **się,** *złz. nieuż.* 1) bestwić się, rozwydrzéć, *ob. Zhukać się, Rozhukać się.* 2) = (o świniach) kiernozić się.

Hukał, *v.* **Hupał, a,** *lm.* **y,** *m.* w myśl. nazwa bąka (ptaka).

Hukanie, a, *lm.* **a,** *n.* wydawanie hucznych krzyków, wołanie, ozywanie się; łukanie, łajanie.

Huker, u, *lm.* **y,** *m.* mały holenderski okręt z dwoma albo trzema masztami.

Hukliwy, a, e, *p. ob. Huczny.*

Huknąć, *ob. Hukać.*

Hul! hul! *v.* **Hulala!** *w. myś.* krzyk na wilka.

Hulacz, *ob. Hulaka.*

Hulać, ał, a, *sn. nd.* żyć *v.* przepędzać czas hultajsko, zarazem hucznie, wesoło, marnotrawnie. *Hulać całą noc. Już trzy dni hula. Hulaj duszo, piekło gore! v. Hulaj dusza bez kontuszа! To hulaj dusza,* zam. to hulaka, marnotrawnik, *ob. Pohulać, Przehulać.*

Hulaka, i, *lm.* **i,** *m.* szumno, wesoło żyjący, marnotrawnik.

Hulanie, a, *lm.* **a,** *n.* szumne, huczne, wesołe przepędzanie czasu lub życia.

Hulanka, i, *lm.* **i,** *ż.* huczna zabawa, lusztyk, *ob. Pohulanka.*

Hulaszczy, a, e, *p.* hulający, rozpustny. *Hulaszcze życie. Człowiek hulaszczy. Hulaszcza fantazja.*

Hulda, y, *blm. ż. mit.* giermańska niebios królowa, ta sama bogini, co Frykka, lecz nabierająca znaczenia ceryckiéj Cerydwy. Wyobrażeniem jéj *okręt*, wożony uroczyście z miejsca na miejsce na wozie. Uścieła sobie łoże, gdy śnieg pada. Przez studnice idzie się do pałaców jéj podziemnych, *ob. Frykka.*

Huletka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z fran.) laska pasterska.

Hulla, i, *blm. ż. mit.* bogini giermańska Berchta, ale nie jedynie nad prządkami, także nad czarownicami przełożona. Jazda Hulli to tyle, co u Celtów jazda Belizany. Ma w szczególnéj opiece len, jak litewska Alabatysa.

Hulta, y, *blm. ż. mit.* bogini giermańska, *ob. Hulda.*

Hultać, ał, a, *sez. nd. prow.* skakać, dawać susy; przesadzać, przeskakiwać. *Patrz, jak ten koń hulta przez płoty i rowy.*

Hultać, ił, i, *sn. nd. v.* **Hultać się,** *złz. nd.* próżnować, żyć po hultajsku, włóczyć się. *Zaczął hultać. Hultać się,* hultajem się stawać, *ob. dk. Rozhultać się.*

Hultaj, a, *lm.* **e,** *m.* 1) próżniak, leniwiec; łoźny człowiek. 2) = człek nierządny, łajdak. 3) = *ar.* rynna w dachach łamanych.

Hultajka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) próżniaczka. 2) = kobieta

nierządna, łajdaczka. 3)= niek. życie niezgodne, rozwiąsłe. *Hultajkę klepać.*

Hultajowatość, ści, *blm. ż.* skłonność do próżniactwa, hultajstwa.

Hultajowaty, a, e, *p.* skłonny do próżniactwa, hultajstwa, nieco hultajski.

Hultajski, a, ie, *p.* próżniaczy, nierządny, rozwiązły. *Hultajskie życie. Bigos hultajski* (potrawa) bigos z różnego siekanego mięsiwa z kapustą przyrządzony. *Po hultajsku, psł.* obyczajem hultajów.

Hultajsko, *ps.* po hultajsku. nierządnie.

Hultajstwo, a, *blm. n.* 1) próżniactwo; życie hultajskie. 2)= nierząd, rozwiązłość. *Hultajstwu się oddać.* 3)= *zb.* hultaje, chałastra.

Hułan, *ob. Ułan.*

Hułanki, *ob. Ułanki.*

Hułański, *ob. Ułański.*

Hum, *v.* **Hem,** *w.* zadziwienia, powątpiewania, i t. p.

Huma, y, *lm.* **y,** *ż. flis.* naczynie, sprzęty na statkach.

Humanista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) 1) przyjaciel ludzi, ludzkości. 2)= ludzki pan, popularny. 3)=*prze.* biegły w językach, szkolny, uczony.

Humanitarny, a, e, *p* (z łać.) ludzki.

Humański, a, ie, *p.* od Humania, miasta na Ukrainie. *Humański dureń, ob. Dureń. Humańska rzeź, ob. Koliszczyzna.*

Humen, Humenja, *v.* **Humenica,** *ob. Ihumen, Ihumenja.*

Humerał, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) naramiennik, ręcznik kościelny.

Humor, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) rozciek, wszelka substancja płynna, rozpłodzona w ciele ludzkiém trawieniem pokarmów (używa się tylko w *lm.*). *Poruszać humory. Humory katarowe.* 2)=*fig.* skłonność, usposobienie ducha; sposób myślenia, gust, smak. wola. *Wesoły, kwaśny humor. Być w dobrym, w złym humorze. Wprowadzić, v. wprawić kogo w dobry humor. Zawsze w złym humorze. Wpadać w zły humor. Być w humorze do czego. Nie jesteś dziś w swoim humorze. Honory często zmieniają humory. przys.* 3)=(częściéj w *lm.*) kaprys, zły humor. 4)= wesołość dowcipna i satyryczna; oryginalność żartobliwa. *Prawdziwy humor przebija się w jego pismach.*

Humoralizm, u, *blm. m.* (z łać.) *med.* tłumaczenie początku choroby zepsuciem części płynnych w ciele.

Humorek, rku, *lm.* **rki,** *m.* (*zdr.* od *Humor*) *żart.* zły humor, kaprys. *Mieć swoje humorki.*

Humorowaty, a, e, *p.* pełen humorów, kaprysów.

Humorysta, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) lekarz objaśniający wszystkie choroby ze zmiany części płynnych w ciele ludzkiém. 2)=pisarz humorystyczny, t. j. w którego utworach przebija się humor, czyli żartobliwa oryginalność.

Humorystycznie, *ps.* z humorem, z wesołością dowcipną i satyryczną.

Humorystyczność, ści, *blm. ż.* humor (jako przymiot szczególny umysłu, dzieła), wesołość dowcipno-satyryczna.

Humorystyczny, a, e, *p.* pełen humoru; dowcipno-satyryczny.

Humorystyka, i, *lm.* **i,** *ż.* rodzaj literatury, której cechą jest humor, t. j, wesołość dowcipno-satyryczna.

Humus, u, *blm. m. agr. ob. Próchnica.*

Hun, a, *blm. m. mit.* jedna z nazw giermańskiego Olbrzyma, *ob. Etan.*

Huna, (moneta) *ob. Fanam.*

Huncfot, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) szelma, łotr, wisielec.

Huncfocki, a, ie, *p* od huncfota. *Po huncfotcku, psł.*

Huncfoctwo, a, *lm.* **a,** *n.* szelmostwo, łotrostwo.

Hundredwicht, u, *lm.* **y,** *m.* waga angielska, *ob Centnar.*

Hunek, nka, *lm.* **nki,** *m. nieuż.* prostak, ghur.

Hungar, u, *blm. m. mit.* stół Heli, normandzkiéj bogini piekieł. Od niego pochodzi wyraz niemiecki *der Hunger,* głód.

Hunwyt, u, *blm. m. mit. ob. Hydlat.*

Huńka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* pokrycie na konia w stajni.

Hup, *ob Hop.*

Hupał, *ob. Hukal.*

Hupczan, *v* **Hubkan, u,** *lm.* **y,** *chem.* (bolatsw). ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas hupczany, *v.* hupkowy i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Hupczany, *v.* **Hupkowy,** *v.* **Hubkowy, a, e,** *p.* z hubki, od hubki lub huby (grzyba).

Hura! 1) *w.* (z ross.) zachęcając do pochodu, do postępowania naprzód, szczególniéj podczas bitwy. 2)= *ob. Huryska.*

Huragan, u, *lm.* **y,** *m.* wielki, gwałtowny wiatr, wicher burzliwy, orkan.

Hurba, (niek. **Hurma**), **y,** *lm.* **y,** *ż. posp.* kupa, gromada czego. *Hurba zboża. Hurba śniegu.*

Hurgot, u, *lm.* **y,** *m. posp.* stuk, łoskot.

Hurgotać, tał, ce, *scz. nd.* stukać, łoskot wydawać. *Parowóz hurgoce.*

Hurja, ji, *lm.* **je,** *ż. zool.* (Hurria), gad należący do rzędu *Wężów* nierównołuskich, niejadowity.

Hurma, *ob. Hurba.* **Hurmą,** *v.* **Hurmem,** *ps.* tłumem, gromadno.

Hurman, a, *lm.* **y,** *m. górn.* głowa soli warzonéj.

Hurt, u, *lm.* **y,** *m.* 1) (z niem.) płot przewoźny, rachomy do ogrodzania na polu owiec, lub bydła, w celu ugnojenia pola, *ob. Grodza.* 2)=zbiorowa, *v.* ryczałtowa sprzedaż lub kupno. *Na hurt, v. hurtem,* ryczałtem, zbiorowo. *Zakupić hurtem wszystkie towary składu handlowego. Sprzedać na hurt, v. hurtem. Hurtem się zgodzić.*

Hurtować, ował, uje, *scz. nd.* (z niem.) w hurtach na polu bydło lub owce trzymać, dla ugnojenia pola. *Hurtować bydło, owce. Hurtować rolę,* t. j. gnoić ją takiém hurtowaniem.

Hurtowanie, a, *lm.* **a,** *n.* trzymanie bydła lub owiec w hurtach na polu dla jego gnojenia.

Hurtownik, a, *lm.* **cy,** *m.* hurtem kupujący lub przedający.

Hurtowny, a, e, *p.* ryczałtowy, zbiorowy. *Kupiec hurtowny. Handel hurtowny.*

Hurtowy, a, e, *p.* 1) od hurtów owczych lub bydlęcych. 2)=*ob Hurtowny, Ryczałtowy.*

Hurtówka, i, *lm.* **i,** *ż.* pasza niezjedzona przez owce, słoma z jasieł wyrzucona.

Huryska, i, *lm* **i,** *v.* **Hura, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z arab.) nazwa wiecznie młodych dziewic w raju Mahometa.

Husarja, ji, *lm.* **je,** *ż. zb.* zam. hussarzy, półki hussarskie.

Husarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta służąca w husarzach; żona husarza.

Husarski, a, ie, *p.* od husarza, *v.* husarzów. *Półki husarskie.*

Husarz, Usarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z węg.) nazwisko kawalerji w dawném wojsku polskiém, różniącéj się od chorągwi pancernych, nie tylko ubiorem ale i uzbrojeniem; gdyż nosili lance czyli kopje, i stąd nazywano ich niekiedy *Kopijnikami.*

Husing, a, *lm.* **i,** *v.* **owie,** *m. mit.* to samo, co *Kobold.*

Huska, i, *lm.* **i,** *ż.* (z ross.) (dosłow. *gąska*) figura konieczna, do któréj zlewa się sól warzona.

Hussyta, y, *lm.* **ci,** *m.* wyznawca Jana Hussa, który rozszerzał naukę Wiklefa w początku XV wieku w Czechach.

Hustać, Hustanie, Hustawka, *v.* **Huśtać, Huśtanie, Huśtawka,** *ob. Chustać,* i t. d.

Hustem, Husto, *ps. prze.* gęsto, obficie.

Husz! *ob Huż!*

Huśla, i, *lm.* **e,** *ż.* stary wyraz, zowiący się dziś *gęślą.* Od niego zwano niegdyś śpiewaków *huślarzami,* z których urobiono później *guślarzy.*

Huślarz, a, *lm.* **e,** *m.* imię wieszczów i pieśniarzy za czasów pogańskich, którzy najdowali się pod pieczą i w służbie boga *Belina* słowiańskiego. Znaczy tyle, co dziś *gęślarz, guślarz.*

Huta, y, *lm* **y,** *ż.* (z niem.) fabryka gdzie szkło robią lub metale topią *Huta szklanna. Huta żelazna. Huta kruszcowa Huta solna,* niek zam. warzelnia soli.

Huta Hilkoli, ego, *blm. m. mit.* fiński Muspel gorący, *ob. Hilkola, Hilkolainen.*

Hutarski, a, ie, *p.* od hutarza.

Hutarz, *ob. Hutnik.*

Hutman, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) dozorca huty, hutniczy.

Hutnicki, Hutniczy, Hutny, a, e, *p.* od huty, od hutarza. *Drzewo dobrze wyschłe, terminem hutnym nazywają szyty.*

Hutnictwo, a, *lm.* **a,** *n.* fabryka lub wyrób żelaza, szkła.

Hutniczy, *p. ob. Hutnicki.* **Hutniczy, ego,** *lm.* **owie,** *m. ob Hutman*

Hutnik, a, *lm.* **cy,** *m.* i **Hutarz, a,** *lm.* **e,** *m.* w hucie robiący, szkło lub kruszec topiący.

Hutny, *ob. Hutnicki.*

Huzar, a, *lm.* **y,** *m.* (z węg.) żołnierz z lekkiéj jazdy, ubranéj i uzbrojonéj z węgierska, *ob.* dawn. *Husarz. Półkownik od huzarów. Służył w huzarach.*

Huzarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta służąca w huzarach. 2)=rodzaj węgierskiego spencera, oszytego galonami.

Huzarski, a, ie, *p.* od huzara, lub huzarów. *Strój huzarski. Koń huzarski. Kołpak, dolman huzarski. Półki huzarskie. Pieczeń huzarska, ob. Pieczeń. Po huzarsku, psł.* sposobem, obyczajem huzarskim.

Huzia, *w. ob. Huż.*

Huzica, *ob. Guzica, Gastrzyca.*

Huż! Hazia! Huż (go)! Huż-ha! *w.* szczwanie psów.

Huż! *v.* **Huż-ha!** *w. ob. Huz.*

Huż, a, *lm.* **e,** *m. mit.* słowiański wąż święty.

Hwara, *ob. Gwara.*

Hyacynt, Hyacyntowiny, Hyacyntowy, *ob. Hjacynt,* i t. d.

Hyady, *ob. Hjady.*

Hyalit, Hyalogeny, Hyalograf, Hyalografja, Hyalosyderyt, Hyalurgiczny, Hyalurgja, *ob. Hjalit, Hjalogeny,* i t. d.

Hyber, a, *lm.* **y,** *m. ob. Rapier.*

Hyberna, Hyberyna, Hybometr, Hybometrja, *ob. Hiberna, Hiberyna, Hibometr, Hibometrja.*

Hycel, cla, *lm.* **cle,** *m.* sługa katowski, który psy bije, oprawca.

Hyclarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce, gdzie oprawcy zabijają psy lub inne zwierzęta i zdzierają z nich skóry.

Hyclowski, a, ie, *p.* od hycla. *Hyclowski plac, hyclowska buda.*

Hycze, a, *lm.* **a,** *n.* (z ross.) *prow.* warkoczyk.

Hyd, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Ohyda.*

Hydliwy, Hydny, a, e, *p.* obrzydliwy, ohydny. *Hydliwy postępek.*

Hydnie, *ps. ob. Ohydnie.*

Hydny, *ob. Hydliwy.*

Hydra, y, *lm* **y,** *ż.* 1)=**lerneńska,** *mit.* z mitologji greckiéj sławna; był to smok, mający sto łbów takich, że gdyś mu jeden odciął, wyrastało na miejsce jego łbów dwa. Herakles wyprawił się przeciwko niéj z mieczem i i zapaloną sosną. Mieczem ucinał łby, a sosną przypiekał po nich rany, ażeby nowe łby na miejscu tém nie urosły. Hydra ta znaczy pierwiastkowy, gadami napełniony Peloponez, który zwolna grecki duch oczyścił. 2)=**samica i=samiec,** *as.* nazwy dwóch północnych konstellacij.

Hydranga, i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hydr.... ob.* pod *Hidr....*

Hydzić, ił. i, *scz. nd.* (komu co), obrzydzać, ohydzać. *Hydzić przed kim kogo,* t. j. obrzydliwym robić, czernić, *ob. Mierzić.* = **się,** *slz nd.* (kim, *v.* kogo, czém, *v.* czego), brzydzić się, mieć wstręt; *przen.* wstydzić się. *Nie hydził się ubóstwa. Hydzić się winem.*

Hyena, Hyenoząb, *ob. Hjena, Hjenozą.*

Hyerarcha, i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hyer.. . ob.* pod *Hjer....*

Hyotometr, i inne wyrazy zaczynające się od *Hyot....* *ob.* pod *Hjot.*

Hygea, Hygiastyka, Hygiena, Hygienizm, *ob. Higiea, Higjastyka,* i t. d.

Hygrobaroskop, i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hygro.... ob.* pod *Higro....*

Hyjz, a, *lm.* **y,** *m. mit.* 1) najstarszy syn fińskiego Olbrzyma Kalewy, zastępujący miejsce zabitego Jukawainena, dusiciel Paiwego, lub słońca, najzacietszy wróg Wajnemoinena; jest naczelnik i król bogów złych, sfinszczony Tyknis i Lok. Mieszka w Hilkoli. Żoną jego *Hiden-Emaenda,* lub Hijena, a towarzyszką *Hiju Immi,* obie córy złośliwego Pahjola. 2)=fińskie imię, od Hyjza najstarszego syna Kalewy pożyczone i na wszystkich braci jego przeniesione. Jest Hyjzów, lub bogów złych, w służbie Kalewy będących, siedmiu: *Hyjz, Lempo, Panolainen, Lekkjo, Ajataja, Juntas-Wajpes* i *Lapon.* Siedmiu tych Hyjzów walczy z siedmią Wajnemoinenami.

Hyl, u, *lm.* **e,** *m.* 1) *prow.* miejsce wzniesione, odkryte dla wiatrów. *Czemu stawisz dom na hyłu?* 2)=*ob. Chył.* 3) **Hyl! hyl!** *nieod.* wołanie na gęsi.

Hylologia, Hyloteista, Hylozoizm, *ob. Hilologja,* i t. d.

Hymen, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) *mit. v.* **Hymeneus,** syn Aresa i Afrodyty, grecki *bóg małżeństwa.* Młodzian to prześliczny. Na skroni jego majeran, a w ręku pochodnia. Nosi złote sandały. 2)=*an.* krąg błonisty, czyli błona wyciągnięta nakształt półksiężyca w pochwie macicznéj; bytność hymenu jest znakiem nienaruszonego panieństwa. 3)=*fig.* wesele, małżeństwo.

Hymenograficzny, a, e, *p.* należący do hymenografji.

Hymenografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie błon.

Hymenologiczny, a, e, *p.* należący do hymenologii.

Hymenologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o własności błon.

Hymenotomiczny, a, e, *p.* odnoszący się do anatomji błony.

Hymenotomja, ji, *blm ż.* (z grec.) anatomja błon.

Hymenowy, a, e, *p.* od hymenu; weselny.

Hymn, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) oda poświęcona czci boskiéj, pieśń uwielbienia. *Śpiewać hymny. Hymn na cześć Apollina, Cerery. Hymny Kallimacha.*

Hymnista, y, *lm.* **ści,** *m.* śpiewak hymnów.

Hymnologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o hymnach, *v.* śpiewach kościelnych; śpiewanie hymnów.

Hymnopis, a, *lm.* **y,** *m.* piszący hymny.

Hymus, *nieod. m.* (z łać.) *ob. Chym, Czta.*

Hyndla, i, *blm. ż. mit.* jedna z prorokiń normandzkich, która napisała Ragnarokr, pieśń o zmroku Azów i końcu świata,

Hyościamina, *ob. Hjościamina.*

Hyperbola, i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hyp.... ob.* pod *Hip....*

Hyrara, y, *blm.* **y,** *ż. zool. ob. Ryś.*

Hyroglif, *prze. ob. Hjeroglif.*

Hys, Hyz, *v.* **Chyz, u,** *lm.* **e,** *m. flis.* wiatr bijący prosto w żagle, wiatr pomyślny. *Pod hyzem iść, płynąć. Podczas hysu żagiel kierują garami,* t. j. sznurami. *fig. Pod dobrym hysem zostawać, płynąć,* zam. mieć powodzenie w czém.

Hysować, Hyzować, ował, uje, *scz. nd.* (z niem.) *flis.* podnosić żagiel, gdy się hys zrywa. *Hysować żagiel.*

Hysteralgia, i wszystkie wyrazy zaczynające się od *Hys .. ob.* pod *His....*

Hyttlewanes, a, *blm. m. mit.* służebnik Tappja, fińskiego boga łowów, drugi, jest pan polowania na zające.

Hyz, *ob. Hys.*

Hyza, *ob. Chyża.*

Hyzop, *ob. Hizop.*

Hyzować, *ob. Hysować.*

Hyżha! *w ob. Huż! Hużha!*

Hyżo, Hyżość, Hyży, i pochodne, *ob. Chyżo, Chyżość,* i t. d.

I.

I, samogłoska, jest dziewiątą literą alfabetu. Po wszystkich współgłoskach miękkich kładzie się **i,** tudzież po twardych *k, g,* wyjąwszy miękkie *c, cz, sz, rz, ż. dz, dź,* poktórych następuje *y,* np. *wabi, robi, czyni, tani, ubogi, wysoki,* i t. d. W tym razie **i** niszczy kreskę nad poprzedzającą współgłoską i dla tego nie pisze się *tańi,* lecz *tani*

i t. p. (Niekiedy **i** staje się jakby znakiem miękczącym poprzedzającą współgłoskę, np. *ziemia*, czyta się jak gdyby napisano było *źemia*).

I, *sp.* 1) wiąże pozornie wyrazy, rzeczywiście zaś frazesy i całe perjody. *Aleksander, Cezar i Napoleon. Ogień i woda. Dobry i mądry. Śpiewać i tańczyć, ob. A. Iść i powiedz mu. Siedział i pisał coś. Oddałem mu list i zaraz wróciłem do domu.* 2) = kładzie się czasem z zapytaniem. *I cóż? I cóż, jak ci się zdaje? I czemużeś nie przyszedł?* 3) = także. *Grecy są temu przeciwni, że Duch święty pochodzi i od Syna. I ja tego nie słyszałem. Byłeś tam? nie. I ja nie.* 4) = nawet. *On i ciebie oszuka. I Piotrby to potrafił. On i ojcu nie wierzy. I słuchać nie chce. To i tyle nie warto. Sądzono, że umarł, a on i nie chorował.* 5) *i—i*, niemniéj to, razem to i owo *On i mnie, i siostrę i ojca z sobą zabierze. Co to za kobieta! bo to i dobra i ładna i dowcipna i dobrze wychowana. I jego i brata zaproszono.* 6) = wciąż, nieodmiennie. *Zawsze ładna i ładna. Siedzi i siedzi, i ani myśli odejść. Pisze i pisze, a nie może skończyć. I tak i nie. I to i owo. I t. d.* zam. *i tak dalej. I t. p.* zam. *i temu podobne.*

I! *w.* 1) oznacza uczucie niechęci, gniewliwości, popędliwości; w piśmie rzadko się to zdarza, w mowie zaś ustnéj nadzwyczaj często. *I! daj mi pokój! I! ja tego nie chcę! I! skądże ci wezmę!*

***I**, znaczy w lolce szczególne pozwalanie, podług prawa: *Asserit I, negat O, sed particulariter ambo*, lub *I* znaczy: *pozwalam*, O, *nie pozwalam*, obydwa szczególnie. Zdaniem *I* jest np. takie: *Niektórzy ludzie są bardzo dorodni.*

Iba, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż. ob. Ibis.*

Iberyjski, **a**, **ie**, *p.* od Iberji, nazwania dawnéj Hiszpanji; hiszpański. *Półwysep Iberyjski. Góry Iberyjskie. Rumak iberyjski.*

Ibis, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Ibis) *zool.* ptak z rzędu *podkasałych*; gatunki: 1 = *czczony* (I. religiosa). 2 = *bielak* (I. leucon). 3 = *czaplowaty* (I. Egretta). 4 = *łysy* (I. calva). 5 = *brodawkowaty* (I. papillosa). 6 = *grzywiasty* (I. Nippon). 7 = *nagoczelny* (I. nudifrons). 8 = *białoszyjny* (I. albicollis). 9 = *maskowany* (I. melanopsis). 10 = *leśny* (I. cyanensis). 11 = *ołowiasty* (I. plumbea). 12 = *miedziasty* (I. Hagedash). 13 = *czarnogłowy* (I. bengala). 14 = *kasztanowaty* (I. falcinellus). 15 = *biały* (I. alba). 16 = *pąsowy* (I. rubra). 17 = *czubaty* (I. cristata). 18 = *blaszkopiórny* (I. lamellicollis). Pierwszy z tych gatunków, czczony był jako hóstwo u starożytnych Egipcjan.

Ibrikdar-Aga, *nieod. m.* (z tur.) urzędnik dworu Sułtańskiego, zajmujący się laniem wody na ręce Sułtanowi.

Icek, **cka**, *lm.* **ckowie**, *m.* imię żydowskie Izaak, dość pospolite u żydów, stąd w ogólności w znaczeniu *żyda* się kładzie. *Przyszedł Icek*, zam. żyd jakiś. i *fig. To Icek! Icek jesteś*, zam. to żyd, żydem jesteś.

Ichmość, *pdk.* 1 *lm.* od *Jegomość* i *Jejmość*, skróc. *z jego miłość, jéj miłość, ich miłość. Ichmość Panowie NN.* Używa się téż *pdk.* 1 *lm. Ichmościowie* (od *Jegomość*) i *Ichmościanki* (od *Jejmość*), mówiąc z ubliżeniem, np. *Nie umiesz sobie postąpić z takimi Ichmościami, z takiemi Ichmościankami.*

Ichneumka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Ichneumia) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych*, zbikowatych; gatunki: = *biaława* (I. albescens). 2 = *białogoniasta* (I. albicauda). 3 = *wysmukła* (I. gracilis).

Ichneumon, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool. ob. Szczurnik.* 2) = *mit.* szczur poświęcony Latonie w Egipcie.

Ichnognomika, **i**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka dochodzenia śladów, czyli tropienia.

Ichnograficzny, **a**, **e**, *p.* należący do ichnografji.

Ichnografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka kreślenia planów

Ichtjodont, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *geol.* skamieniały ząb rybi.

Ichtjogloss, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *geol.* skamieniały język rybi.

Ichtjograficzny, **a**, **e**, *p.* należący do ichtjografji.

Ichtjografja, **ji**, *blm. ż* (z grec.) opisanie ryb.

Ichtjolit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *geol.* nazwa skamieniałości ryb świata pierwiastkowego, których kopalne szczątki, jako to: skielety, oscie, zęby, często się znajdują w ziemnych pokładach.

Ichtjolitologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisanie skamieniałości rybich.

Ichtjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o rybach. *Rd. Rybnictwo, Ryboznawstwo.*

Ichtjomancja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z ryb, z rybich wnętrzności.

Ichtjomorficzny, **a**, **e**, *p.* mający kształt rybi.

Ichtjomorfit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) odcisk rybi na kamieniu.

Ichtjotomja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) anatomja ryb.

Ichtjotypolit, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Ichtjomorfit.*

Ichtjozaurus, **ra**, *lm.* **ry**, *m. geol.* in. *Plezjozaurus*, nazwa pewnego rodzaju olbrzymich jaszczurek, żyjących kiedyś przed wielkiemi wstrząśnieniami ziemi na wodzie i na brzegach wód, a dziś wcale nie znanych, których skamieniałe szczątki znajdujemy w pokładach ziemi *ammonitowych* czyli *drugiego utworu.*

Ida, **y**, *blm. ż. mit.* dolina w normandzkim Azgardzie, w któréj schodzili się Azowie, częścią ku obradom, a częścią ku zabawie.

Idalir, **u**, *blm. m. mit.* dzielnica normandzkiego boga Ullera w Azgardzie, znacząca wądół deszczu.

Idea, *v.* **Ideja**, **i**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) wyobrażenie, obraz, wzór. *Ideje wrodzone, ideje napływowe, ob. Myśl, Pomysł, Wyobrażenie, Pojęcie.*

Idealista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* ten co zajęty jest swemi lub obcemi idejami.

Idealizm, **u**, *lm.* **y**, *m.* tworzenie, lub zajmowanie się idejami.

Idealizować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* tworzyć ideje; żyć w świecie idei *v.* idealnym.

Idealnie, *ps.* w idei; sposobem idealnym.

Idealność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż* 1) charakter tego, co jest idealne. 2 = świat ideij czystych. 3) = * *fil.* (idealitas) jeden z wiedzników Jakości. Należy do trójki, w któréj są: Realność, Idealność i Rzeczywistość. Idealność przetłumaczysz na polskie przez *niebo, ob. Realność.*

Idealny, **a**, **e**, *p.* 1) według ideału, według obrazu w myśli utworzonego. *Istota idealna. Piękno idealne, piękność idealna.* 2) = zmyślany, imaginacyjny.

Ideał, **u**, *lm* **y**, *m.* 1) * znaczy tyle, co w staréj polszczyźnie *wizerunek*. Malarz np chcący coś malować, tworzy sobie najprzód w głowie *wizerunek*, i dopiéro podług niego zarysowywa i wykończa *obraz. ob. Pierwowzór, Uzór, Krasowzór.* 2) = niek. zam. najwyższa doskonałość. *Ona jest ideałem kobiety*, zam. wzorem najwyższéj kobiécéj doskonałości.

Ideja, *ob. Idea.*

Identycznie, *ps.* jednorodnie, zgodnie, prawie toż samo.

***Identyczność**, **ści**, *blm. ż. ob. Tożsamość, Tożstwo, Obopólenie.*

Identyczny, **a**, **e**, *p.* jednorodny, zgodny, prawie tenże sam.

Identyfikacja, **ji**, *lm* **je**, *ż.* (z łac.) połączenie w jedno, zjednoczenie, wcielenie.

Ideogeniczny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do ideogenji.

Ideogenja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o rodzeniu się wyobrażeń.

Ideograficzny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do ideografji.

Ideografja, **ji**, *blm ż.* (z grec.) sztuka pisania przez znaki wyobrażeń, dające się wszystkim pojąć.

Ideolog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) posiadający naukę ideologji, lub nią się zajmujący; *fig.* marzyciel, fantastyk.

Ideologiczny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do ideologji.

Ideologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o idejach, *v.* wyobrażeniach; o rozwinięciu wyobrażeń, ideij.

Idjolatrja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) czczenie samego siebie; samolubstwo, egoizm.

Idjom, **u**, *v.* **Idjomat**, **u**, *lm.* **ta**, *v.* **ty**, *m.* (z grec.) właściwość, mian. językowa; djalekt, narzecze, język prowincjonalny.

Idjomatyczny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do idjomatu.

Idjomograficzny, **a**, **e**, *p.* należący do idjomografji.

Idjomografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisywanie jakiego idjomu, t. j. djalektu, narzecza.

Idjopatycznie, *ps.* samodzielnie, sposobem sobie właściwym.

Idjopatyczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) właściwy sobie, samodzielny.

Idjosynkrazja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) *med.* indiwidualne usposobienie organizmu, temperament właściwy jednéj osobie, w ścisłém znaczeniu, oznacza pospolicie wrodzony wstręt od jakiéj rzeczy, np. od poziomek niektórzy dostają pokrzywki.

Idjota, **y**, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) niedołęga umysłowy, pozbawiony zdrowego pojęcia o rzeczach; nienk.

Idjotyzm, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) właściwość jakiego języka, sposob mówienia jakiemu językowi, lub djalektowi właściwy. *Każdy język ma idjotyzmy.* 2)= niedołęstwo umysłowe; brak zdrowego pojęcia o rzeczach, brak pojętności.

Idolatrja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) bałwochwalstwo.

Iduna, *v.* **Ituna**, **y**, *blm. ż. mit.* normandzka Azynja, żona Bragurowa, nigdy nie drżąca pani, wyobraża genjalność niewieścią. Gra na harfie i śpiewa przecudnie. Strzeże *jabłek wiekuistego żywota*, które podaje bogom, gdy się podstarzeją i ludziom, którzy zarobili sobie na nieśmiertelność. Jest piękna i wiecznie młoda; odpowiada greckiéj Hebie.

Idylla, **i**, *lm* **e**, *ż.* (z grec.) sielanka, skotopaska, poezja pasterska, bukolika; rodzaj wierszy, w których się opisują pola, łąki, lasy i wszystkie wiejskiego życia wdzięki i rozkosze. *Idylle Teokryta, Moschusa, Bjona.*

Idyllliczny, **a**, **e**, *p.* sielankowy, wiejski, pasterski.

Ifigenja, **ji**, *blm. ż. mit.* córka Agamemnona; Djana.

Ifikles, **a**, *blm. m. mit.* bliźniaczy brat Heraklesa, z matki Alkmeny, a z ojca Amfitrjona.

Ifit, **a**, *blm. m. mit.* syn Euryta, króla Echalji, brat Joli, wielki przyjaciel i towarzysz niektórych wypraw Heraklesa. Zabity od tegoż Heraklesa, gdy tenże oszalał z powodu, iż odmówiono mu rękę Joli.

Igdrazyl, **a**, *lm* **e** *m. mit.* normandzki jesion tajemniczy i ogromny blisko studnicy Mimerowéj, znaczy *drzewo człowieczeństwa* lub *ród ludzki.* Korzeniami sięga do Helhejmu, a gałęźmi do Azgardu. Cztery jelenie pląsają po grubych jego konarach, a wąż olbrzymi okrąża pień. W liściu skacze wiewiórka, oznaczająca młodość, a ponad liściem unosi się orzeł bogów, lub genjusz pieśni. Przy stopach drzewa śpiewają dwa łabędzie o szczęśliwéj śmierci i wieknistym żywocie. Norny pielęgnują to drzewo, obcinając niepotrzebne w niém gałązki.

Igielczany, **a**, **e**, *p.* od igielki lub igiełek. *Igielczane końce.*

Igielnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Igielniczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) puszka igielna, czyli od igieł, krobeczka na igły. 2) = *zool.* (acus) *ob. Iglica.*

Igielnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) i *zdr.* **Igielniczek**, **czka**, *lm* **czki**, *m. ob. Igielnica.* 2) = ten co robi igły. 3) = *leś.* sztuka drzewa dłuższa od browarki.

Igielny, **Iglany**, **Igli**, **a**, **e**, *p.* 1) od igły. *Ucho iglane, v. igle.* 2) = do igieł. *Puszka igielna.*

Igiełka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Igła*) *Przestała szyć, bo igiełka się złamała. Igiełka magnesowa, ob. Igła magnesowa. Igiełki*, zam. kryształy igiełkowate.

Igiełkowaty, **a**, **e**, *p.* mający kształt igielki lub igiełek.

Iglany, *ob. Igielny.*

Iglarka, **i**, *lm* **i**, *ż.* kobiéta robiąca igły, szpilki.

Iglarski, **a**, **ie**, *p.* od iglarza. *Iglarskie rzemiosło.*

Iglarstwo, **a**, *lm* **a**, *n.* stan, rzemiosło iglarza.

Iglarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co igły robi, igielnik.

Iglasty, **a**, **e**, *p.* nakształt igieł, szpilkowaty. *Iglaste rośliny* (Coniferae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 15éj ukł. Juss. (Diclinia) czyli roślin *oddzielnopłciowych*, in. *szyszkowe, szpilkowe.*

Igli, **a**, **e**, *p. ob. Igielny.*

Iglica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) wielka igła. 2) = waleczek do wyszywania. 3) = *art.* narzędzie podkopnicze, służące do kucia w skale, czyli krótki kończasty kół żelazny. 4)= czółenko tkackie, na które nawijają się nici na wątek. 5) = *zool.* (Syngnathus) a) ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Zu ełnoskrzelnych*, gołobrzuchych b) = rodzaj gadu pływającego, mającego pysk do waleczka podobny, ciało stawowe, wężykowate. 6) = *bot.* a) (Erodium), in. *Dziebrenosek*, roślina z rodziny *Bodziszkowych* (Geraniaceae), należąca do klassy 16éj, rzędu 5-*pręcikowego* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *pospolita* (E. cicutarium), rośnie wszędzie, wysokości od cala do pół łokcia, łodygi ma leżące i jak liście pierzaste, korony blado-purpurowe; odmiany: 1, *biedrzeńcowata* (pimpinellae folium); 2, *wczesna* (praecox); 3, *kosmata* (pilosum), wydająca się białawą od pokrywających ją włosków; 4, *szalejowata* (cicutaefolium) większa od inn.; = *późna* (erotinum), łodygę ma zieloną, b. gałęzistą, korzeń trwały. b) = *v. włoska, ob. Grzbietolist kolczasty* (Ruscus aculeatus), ma liście ostrokolące. c) = (Scandix pecten Veneris), roślina z rodzaju *Trybuli*, nasienie ma w długich iglastych strączkach d)= *ob. Wiłżyna cierniста* (Ononis spinosa) 7) = *ar.* tramik przedziurawiony i zawieszony na przetyczkach przedzierzgniętych pomiędzy dwoma storczykami, dwóch społem czyli cetnem postawionych wigzarków, utrzymujące na sobie obiedwie ich jętki; trzpień wiszący. 8) = ostry wierzchołek góry *Poetyczna to sytuacja, gdy znana przez strzelców alpejskich koza stawa na szczycie iglicy; z jednéj strony przepaść chłonąca ją ogarnia, z drugiej śmierć ją goni.*

Igliczka, **i**, *lm* **i**, *ż.* drut z uszkiem w kształcie igły do przetykania, t. j. do przeciągania tasiemki lub czego innego; także prątek z dwoma widełkowatemi uszkami po obu końcach, do siatkowéj roboty.

Igliczniа, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot. ob. Bobodrzew, v. Bobowe drzewo.*

Iglisty, **a**, **e**, *p.* pełen igieł.

Igliszcza, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Raphia), drzewo z rodziny *palm śmigłowych* (Palmae calameae), kwiaty ma oddzielnopłciowe na tejże samej kolbie dwustronnie gałęzistéj i otoczonéj kilku niezupełnemi pochwicami; gatunki: = *winodajna* (R. vinifera), kłodzinę ma wzniesioną, kolby b. wielkie, rośnie w Gwinei; z rdzenia jéj otrzymują *sago*, z soku wytoczonego przez nawiercenie robią wino zwane *Bourdon*, z nasion pędzą mocny wyskok, młode pędy jadają za jarzynę, a kłodziny i liści używają jak innych palm; = *Ruffa* (R. Ruffa), kłodzinę ma b. wzniosłą, rośnie i uprawia się na wyspach maskareńskich; użycie jak poprzedniéj, mian. dla *sago.*

Igliwie, **a**, *blm. n. zb.* igły na drzewach iglastych. *Ciemny kolor igliwia, nadaje sosnie czerń żałobną, mianowicie z dala.*

Igła, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) narzędzie stalowe do szycia. *Koniuszek u igły. Nawlekać igłę. Za igłą, przed igłą szyć, ob. Szyć. Siedzieć, jak na igłach. Jak z igły zdjęte, v. jak z igły, v. dopiero z igły, v. prosto z igły.* 2) *Igły probierskie;* blaszki małe kruszcowe, podłużno-czworograniaste, zrobione według różnego umiarkowania srebra. 3) *Igły chirurgiczne;* do zszywania ran; bywają one proste, krzywe, okrągłe, trójkątne, haczkowate i t. d. 4) *Igła* a) *v. strzałka magnesowa, fiz.* wązka stalowa namagnesowana sztabka, kształtu igły lub strzałki, która, będąc swobodnie zawieszona w punkcie swéj ciężkości, zawsze jednym swym końcem zwraca się ku północy, a drugim ku południowi; służy przeto, z zastosowaniem do niéj kołem z podziałkami, do wielu doświadczeń fizycznych i astronomicznych, a w żeglarstwie niezbędném jest narzędziem; *igła magnesowa*, ze względu na użycie, zowie się *igłą zboczenia* (Declinatorium, *v. Rd. Zbocznica*, lub *igłą nachylenia* (Inclinatorium), *v. Rd. Skłonnica.* b) *Igłą magnesową*, *as.* zowie się także jedna z południowych konstellacij. 5) *Igły, v. kolki*, liście równo wązkie, szydłowate i tęgie u drzew żywicznych. 6) *Igły morskie, geol. ob. Zębiny, v. Dentality.*

Igława, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Auracaria), in *Jodłolbrzym*, roślina.

Igłonos, **a**, *lm* **y**, *m.* (Langaja), *zool.* gad należący do rzędu *Węży* nierówno łuskich, jadowity.

Igłowiec, *ob. Pirja.*

Ignacek, **cka**, *lm.* **cki**, *m. bot.* (Ignatia), nazwa dawana niek. roślinie *Kulczyba* (Strychnos).

Ignacja, **ji**, *blm. ż. gorska, bot.* (Ignatia amara), in. *Bob S. Ignacego*, roślina.

Ignorancja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) brak oświaty, zupełna nieświadomość czego, nieumiejętność.

Ignorant, **a**, *lm* **ci**, *m.* (z łac.) nic nie znający, niczego nie świadomy, człowiek ciemny, nie doświadczony.

Ignorantyzm, **u**, *blm. m.* (z łac.) systemat utrzymywania ciemnoty.

Ignorantysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* zwolennik ignorantyzmu.

Ignorować, ał, uje, *sez. nd.* 1) nieuważać sobie kogo, za nic mieć, nie chcieć znać. 2) = przez szpary patrzeć na kogo *v.* na co.

Igor, a, *blm. m.* imię słowiańskie. Jest sławna pieśń z staro-słowiańskich czasów o *półku Igora.*

Igra, y, *lm.* **y,** *i. prz.* krotochwilna zabawa. *Nie urodziliśmy się na igry, albo na krotochwile roskoszne, ale bardziéj ku pracy.*

Igracz, a, *lm.* **e,** *m. prz.* krotochwilnik. *Igracz teatralny, ob. Aktor.*

Igrać, ał, a, *sn. nd.* krotochwilnie się bawić. *Nasze dzieci razem igrały. Ptaki igrają na drzewach. Strumień igra po łące. Igrać z trudnościami. Igrać z życiem, ze zdrowiem. Kot igra z myszą. Los z nami igra, igrajmy z losem. Nie igraj z nim, bo on nie żartuje.*

Igranie, a, *lm.* **a,** *n.* igraszka, bawienie się. *Patrzałem na igranie koła ze szczurkiem.*

Igraszka, i, *lm.* **i,** *i.* zabawka, krotochwilka, igra. *Igraszka dziecinna v. wieku dziecięcego. Igraszki i śmiechy. fig. Największe trudności są dla niego igraszką. Igraszkę sobie czyni z moich cierpień. Igraszka złom. Igraszkę sobie robić z kogo, z czego. Natura zda się czasem czynić sobie igraszkę z umiejętności. Igraszki losu, ob. Igrzysko.*

Igrzysko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) gonitwy, zapasy, szermierka. *Igrzyska wprawiać dla ludu. Igrzyska Olimpijskie, Nemejskie* i t. d. *Igrzyska na cześć Jowisza. Rozpocząć igrzyska. Dać znak do rozpoczęcia igrzysk.* 2) = igraszka, zabawka. *Okręt będący igrzyskiem wichrów, fal. Być, stać się igrzyskiem fortuny, losu, nałogów* i t. d. *Być igrzyskiem własnych lub czyich namiętności, kaprysów.* 3) = *prow.* zabawa ludowa, hulanka. *Poszedł do karczmy na igrzysko.* 4) = miejsce, gdzie głuszce grają *v.* tokują. 5) = miejsce, gdzie wilcy ciekają się i wyją.

Igrzyskowy, a, e, *p.* od igrzyska lub igrzysk.

Igumen Ihumen, Igumenia Ihumenia), *v.* **Igumenica Ihumenica), y,** *lm.* **e,** *i. ob. Hegumen, Hegumenia.*

Ikać, ał, a, *sn. nd. prow.* głośno czkać, mieć głośną czkawkę.

Ikanie, a, *lm.* **a,** *n.* głośna czkawka.

Ikar, a, *blm. m. mit.* syn Deukaljona; leciał ku słońcu na skrzydłach, przylepionych woskiem, po którego roztopnieniu wpadł do morza.

Ikarja, ji, *blm. i. mit.* (od wyrazu mit. *Ikar*) wymarzona kraina szczęścia.

Ikelos, a, *blm. m. mit.* jeden z bożków greckich z Hypnem i Morfeuszem związanych, *ob. Fantas.*

Ikonograficzny, a, e, *p.* odnoszący się do ikonografji.

Ikonografja, ji, *blm. i.* (z grec.) opisanie obrazów; znajomość i malowanie obrazów (starożytnych).

Ikonoklasta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z grec.) burzyciel obrazów, obrazobórca.

Ikonolatrja, ji. *blm. i.* (z grec.) czczenie obrazów.

Ikonologja, ji, *blm. i.* (z grec.) mowa przez obrazy, czyli zmysłowe figury.

Ikra, y, *lm.* **y,** *i.* 1) jaja rybie, a raczéj jajeczniki rybich samic. 2) = *nieuż.* łydka, muszkuły w łydce.

Ikrny, (Ikrzny, a, e, *p.* ikrę w sobie mający. *Mleczna ryba jest samcem, a ikrzna samicą. Karp' ikrzny.*

Ikrorodny, a, e, *p* (o rybach) ikrę z siebie wydający. *Nie wszystkie ryby są ikrorodne.*

Ikrowcowy, a, e, *p.* od ikrowca. *Ikrowcowy wapień, ob. Ikrowiec.*

Ikrowiec, wca *lm.* **wce,** *m. min.* wapień ziarnisty w stanie skały złożonéj z ziaren równéj prawie wielkości i jednakowego kulistego kształtu, in. *Oolit.*

Ikrowy, a, e, *p.* od ikry, lub ikier (w obu znaczeniach tego wyrazu)

Ikrzak, a, *lm.* **i,** *m.* ikrzna ryba *v.* samica, mian. śledź. *Mleczak smaczniejszy od ikrzaka.*

Ikrzny, *ob. Ikrzny.*

Ikrzyca, y, *lm.* **e,** *i. min. ob. Ikrowiec.*

Ikrzyć się, yła, y—, *sta. nd.* 1) (o rybach) trzéć się, parzyć się, puszczać ikrę. 2) = *nieuż. ob. dk. Wyikrzyć się,* wydawać wszystkie swe pieniądze, niszczyć się.

Iksja, ji, *lm.* **je,** *i. bot. ob. Stawidlęcznia.*

Iksjon, a, *blm. m. mit.* jeden z potępieńców greckiego Tartaru lub piekła. Wplata się w koło i tasza się z nim pospołu.

Iksora, y, *lm.* **y,** *i. bot. ob. Zamrocznia.*

Ikterjas, *niecd. m. min.* żółty drogi kamień, którym niegdyś żółtaczkę leczono.

Ixus, a, *blm m mit. ob. Isk.*

Ilacja, *ob. Illacja*

Ilasty, *ob. Ilowaty.*

Ile, *ps.* 1) oznacza w pytaniu ilość rzeczy, lub osób rod. żeń. lub nij. *Ile chcesz mieć koni? I'e za dom zapłaciłeś? Ile tam było kobiét? Ile masz dzieci?* 2) = jak wiele (z odpowiedniem wyraźnem lub domyślnem *tyle*). *Ile v. o ile pamiętam, rozumiem. Ile v. o ile ze mnie jest. Ile v. o ile możności v. można. Pójdę, ile razy zechcesz. Pracuję ile mogę. O ile mogę o tém sądzić. Dam ci, ile będę mógł. Ile głów, tyle sposobów myślenia. Ile tylko Rohil, ile tylko mógł. Przysłał mu, ile tylko mógł zebrać wojska.* 3)=jako. *Ile ojciec, staram się jak najlepsze dać wychowanie dzieciom, ile obywatel podatki daję, ile majętny wspieram biédnych* 4) = zwłaszcza, nadewszystko. *Odludność miłszą mu była, niżeli życie pomiędzy ludźmi, ile dworskiemi.* 5) *Ile że,* tém bardziéj, że... *Na twojém miejscu nie poszedłbym tam, ile że nic cię do tego nie zmusza. Wierzę mu, ile że jest poczciwy człowiek.* 6) *Ile tyle v. Ileż tyleż,* nieco. *Miéć ile tyle pieniędzy. Ile tyle,* sp. mało li, wielelі, ilekolwiek. *Ile tyle żył, dosyć żył, gdy dobre imię po sobie zostawił.*

Ilekolwiek, *v.* **Ilekolwiekbądź,** *ps.* jakąkolwiek liczbę. ilecbące *Przyszli mi ilekolwiek ludzi Ilekolwiek ich jest. Ilekolwiek dałeś ojczyźnie, dosyć dałeś, jeśliś oddał wszystko. Ilekolwiek razy.*

Ilekroć, *ps.* 1) jak wiele razy. *Ilekroć na dzień jadał?* 2) = każdym razem. *Ilekroć przyjdzie, zawsze coś przyniesie.*

Ilekrocikolwiek, *ps.* ilekolwiek razy.

Ilekrotnie, *ps.* ile razy. *Kiedy wspomnę, ilekrotnie ja go napominałem*

Ilekrotny, a, e, *p.* ile razy powtórzony. *Porachuj, ilekrotne były moje skargi.*

Iler, a, *lm.* **y,** *m.* u szewców, narzędzie do gładzenia podeszwy.

Ili, a, e, Ilki, a, ie, *p. prze.* 1) jakiéj wielkości, jaki. *Iti jest? Oto ili ogień! Ili tyli,* jakiejkolwiek wielkości, wielki czy mały. *Mam ili tyli majątek.*

Ilisty, a, e, *p. ob Ilowaty.*

Ilitja, ji, *blm. i. mit.* córa Zeusa i Hery, eteru i powietrza, bogini grecka, jest *palność.* Trzy są rodzaje ognia, których wyobrażnikami Hefest, Ares i Heba; trzy są tedy i rodzaje palności lub *Ilitje.* Piérwsza jest palność cielesna; dla tego Ilitja podała kubkiem bratu Hefestowi węgle kowalskie. Druga jest palność duchowa; dla tego Ilitja dopomaga bratu Aresowi, rozszerzając wojenny ogień przez całe wojsk zastępy. Trzecia jest palność niebiańska, dla tego Ilitja popiera silnie siostrę Hebę, pracującą około unieśmiertelnienia wielkich mężów. Ilitja, jako palność, jest moc, babiąca ogień. Stąd uchodzi zwykle za *boginię akuszerkę.* Ilitja też pokrewna jest z arabską *Alitą,* lub *Lilitą,* i z chaldejską *Mylitą,* znaczącą tyle, co *dea xo', luna, Lucina* Bogini ta najmilszą jest córą Herze. Stąd Hera zowie się niekiedy sama Ilitją. W téj myśli Terencjusz pisze: „Juno Lucina, fer opem!"

Ilki, Ilkikowiek, *ob. Ili.*

Illacja, ji, *lm* **je,** *i.* (z łac.) 1) słowna do sądu prośba, wniesienie do sądu. 2) = dochód, przychód.

Illacyjny, a, e, *p.* 1) prośbowy, wnioskowy. 2) = przychodowy.

Illegalność, ści, *lm.* **ści,** *i.* nieprawność, sprzeczność z prawem.

Illegalny, a, e, *p.* nieprawny, sprzeczający się z prawem.

Illuminacja, ji, *lm.* **je,** *i.* (z łac) objaśnienie światłem, oświetlenie, oświecenie. *Iść na illuminację.*

Illuminat, a, *lm-* **ci,** *m.* (z łac) należący do stowarzyszenia illuminatów, mającego na celu rozszerzenie światła śród ludzi.

Illuminatka, i, *lm.* **i,** *i.* należąca do stowarzyszenia illuminatów.

Illuminista, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) *ob. Illuminat.* 2) = trudniący się illuminowaniem, t. j. naprowadzaniem kolorami.

Illuminizm, u, *blm. m.* stowarzyszenie, nauka illuminatów.

Illuminować, ał, uje, *sez. nd.* 1) objaśniać ogniem, światłem, oświetlać. *Illuminować miasto.* 2) = objaśniać, ozdabiać co farbami, kolorami. *Illuminować obrazki, ob. Kolorować.* 3) = oświecać.

Illuminowanie, a. *lm.* **a,** *n.* 1) oświecanie, oświetlanie np. miasta, domu 2) = kolorowanie np obrazków.

Illustracja, ji. *lm.* **je,** *i.* (z łac.) 1) wyświetlenie, wyjaśnienie; znakomitość. 2) = pismo perjodyczne, ozdobione sztychami, drzeworytami, i t. p. 3) *w lm.* sztychy, drzeworyty i t. p. ozdabiające jakie dzieło.

Illustrować, ał, uje, *sez. nd.* dzieło jakie drzeworytami, sztychami i t. p. ozdabiać.

Illustrowany, a. e, *p.* objaśniony, ozdobiony rycinami. *Illustrowana edycja,* t. j. z rycinami.

Illuzja, ji, *blm. i.* (z łac.) omamienie, złudzenie

Ilm, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Ilma, Ilmak,** *bot.* 1) *ob. Ilmowe drzewo* (Sponia). 2) = *ob. Wiąz biały* (Ulmus alba).

Ilma, y, *lm.* **y,** *i. bot.* (Ilex aquifolium), roślina stanowiąca gatunek *Ostrokrzewu.*

Ilza, Ilża, y, *lm.* **y,** *i.* raca. *Rosciek sprężysty zamknięty wewn trz iłzy, rozszerza się z szybkością proporcjonalną sile sprężystości.*

Ił, u, *lm.* **y,** *m.* gatunek tłustéj gliny; glina z małą ilością krzemionki i magnezji; grunt gliniasty z małą ilością miałkiego piasku; *fig.* zam. ziemia. *Tam łzy mych braci znajdziecie i krew ich zmieszaną z iłem.*

Iłki, a, ie, *p.* od iłu, iłowaty, glejowaty.

Iłkość, 1) *ob. Iłość.* 2) = *ob Iłowatość.*

Iłoporfir, u, *lm* **y.** *m. geol.* in. *Argilolit, Argiłoffr,* nazwa dawana czerwonym piaskowcom w lepszem tego słowa znaczeniu, które są zwykle drobnoziarniste, zawierają w sobie kawałki kwarcu, granitu, łupku i t. d. i przechodzą częstokroć w *porfir,* z powodu iłastych, mocno zbitych cząstek.

Iłowaciéć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się iłowatym, glejowatym (o ziemi).

Iłowatość, ści, *blm. i.* obfitość iłu. glejowatość.

Iłowaty, a. e, *p.* od iłu, glejowaty, *ob. Pędzinny.*

Iłowy, a, e, *p.* od iłu, z iłu.

Iłża, *ob. Ilza.*

Im. 1) *ps.* (porównania, z następującém *Tém*). *Im więcéj kto ma, tém więcéj żąda. Im prędzéj, tém lepiéj. Im kto wyższą dostojność piastuje, tém powinien być skromniejszy. Im dalej w las, tém więcéj drew, przys Im więcéj kto się, tém mniéj wątpi. Im bardziéj go będziesz czcił, tém mniéj zrobi.* 2) = *pdk* 3 *lm.* od *On, ona, ono.*

Imać, ał, a *sez nd. (prze. Imować),* **Jąć, ął,** *dk. kogo, co.* 1) łapać, chwytać, pojmać. 2) *Jać, z tr. bezok.* zaczynać, przedsiębrać. *Oskarżony jął się prawować. Jęła téż myśléć, co to widzenie znaczyło.* = **się, Jąć się,** *szt. kogo, czego,* chwytać się, ujmować się kogo lub czego, czepiać się. *Imał się jego za rękę, za suknię, v. jego ręki, suknі Tak się jęli z inie* (chwycili wzajem jeden drugiego), *że nie można ich było rozłączyć. fig. Jęła się go wariacja, fantazja. Biéda się go jęła. Cudy się imają. Nie wiem czego się jąć. Nie wiedziéć jak się czego jąć. Atrament nie ima się papieru złego. Pilnik nie ima się hartownej stali. Jąć się jakiego sposobu Jąć się jakiej roboty. Imać się czego, nieuż.* dochodzić czego prawnie.

Imaginacja, ji. *lm.* **je,** *i.* (z łac.) 1) wyobraźnia, fantazja. *Siła imaginacji Méć żywą, bujną imaginację. W imaginacji sobie co wystawić,* t. j wyobrazić co sobie. 2) = urojenie, przywidzenie. *Chorować przez imaginację, v. na imaginację. To czysta imaginacja!*

Imaginacyjnie, *ps.* przez wyobraźnię. *Przenieść się gdzieś imaginacyjnie.*

Imaginacyjny, a, e, *p.* od imaginacji, wyobraźni; fantazyjny. *Siła, potęga imaginacyjna.*

Imaginalnie, *ob Imaginacyjnie.*

Imaginalny, *ob Imaginacyjny*

Imaginować, ował, uje, *sez. nd. sobie co;* wystawiać co sobie w umyśle, tworzyć obrazy idealne; wyobrażać.

Imakulacyjny, a, e, *p.* (z łac.) nieskalany, nieskazitelny.

Imam, Iman, a, *lm.* **owie,** *v.* **ni,** *m.* (z arab.) turecki uczony, duchowny; zawiadowca meczetu i duchowny sędzia.

Ilot, a, *lm.* **owie,** *v.* **ci,** *m.* (z grec.) niewolnik u dawnych greków.

Ilotyzm, u, *blm. m.* stan niewolnictwa u dawnych greków

Iluzebo, *v* **Ityb,** *niecd.* złota japońska moneta = 2 rub. 70 kop = 18 zł.

Iluczki, a, ie. *p. nieuż.* 1) jak najmniejszy. *Gdybyś wiedział iluczki on jest.* 2) = *z zapyt.* jak maluchny? *Iluczkiż on jest?*

Iluminacja. Iluminat. Iluminatka. Iluminista, Iluminizm. Iluminować, Iluminowanie, *ob. Illuminacja. Illuminat,* i t. d.

Ilustracja, Ilustrować, Ilustrowany, *ob. Illustracja,* i t. d.

Iluzja, *ob. Illuzja.*

Ilus, a, *blm. m. mit.* fenicki bóg, znaczący czas. W skutek łyskania i grzmienia, oddzielił się od Mota. Żoną i siostrą jego *Homichta,* a dziećmi *Dayon* i *Derceta, Bartyl* i *Onka.*

Ilwa, y, *lm* **y,** *i. bot.* (Ilex aquifolium), roślina stanowiąca gatunek *Ostrokrzewu.*

Ilża, Iłża, y, *lm.* **y,** *i.* raca. *Rosciek sprężysty zamknięty wewn trz iłzy, rozszerza się z szybkością proporcjonalną sile sprężystości.*

Ił, u, *lm.* **y,** *m.* gatunek tłustéj gliny; glina z małą ilością krzemionki i magnezji; grunt gliniasty z małą ilością miałkiego piasku; *fig.* zam. ziemia. *Tam łzy mych braci znajdziecie i krew ich zmieszaną z iłem.*

Iłki, a, ie, *p.* od iłu, iłowaty, glejowaty.

Iłkość, 1) *ob. Iłość.* 2) = *ob Iłowatość.*

Iłoporfir, u, *lm* **y.** *m. geol.* in. *Argilolit, Argiłoffr,* nazwa dawana czerwonym piaskowcom w lepszem tego słowa znaczeniu, które są zwykle drobnoziarniste, zawierają w sobie kawałki kwarcu, granitu, łupku i t. d. i przechodzą częstokroć w *porfir,* z powodu iłastych, mocno zbitych cząstek.

Iłowaciéć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się iłowatym, glejowatym (o ziemi).

Iłowatość, ści, *blm. i.* obfitość iłu. glejowatość.

Iłowaty, a. e, *p.* od iłu, glejowaty, *ob. Pędzinny.*

Iłowy, a, e, *p.* od iłu, z iłu.

Iłża, *ob. Ilza.*

Im. 1) *ps.* (porównania, z następującém *Tém*). *Im więcéj kto ma, tém więcéj żąda. Im prędzéj, tém lepiéj. Im kto wyższą dostojność piastuje, tém powinien być skromniejszy. Im dalej w las, tém więcéj drew, przys Im więcéj kto się, tém mniéj wątpi. Im bardziéj go będziesz czcił, tém mniéj zrobi.* 2) = *pdk* 3 *lm.* od *On, ona, ono.*

Imać, ał, a *sez nd. (prze. Imować),* **Jąć, ął,** *dk. kogo, co.* 1) łapać, chwytać, pojmać. 2) *Jać, z tr. bezok.* zaczynać, przedsiębrać. *Oskarżony jął się prawować. Jęła téż myśléć, co to widzenie znaczyło.* = **się, Jąć się,** *szt. kogo, czego,* chwytać się, ujmować się kogo lub czego, czepiać się. *Imał się jego za rękę, za suknię, v. jego ręki, suknі Tak się jęli z inie* (chwycili wzajem jeden drugiego), *że nie można ich było rozłączyć. fig. Jęła się go wariacja, fantazja. Biéda się go jęła. Cudy się imają. Nie wiem czego się jąć. Nie wiedziéć jak się czego jąć. Atrament nie ima się papieru złego. Pilnik nie ima się hartownej stali. Jąć się jakiego sposobu Jąć się jakiej roboty. Imać się czego, nieuż.* dochodzić czego prawnie.

Imaginacja, ji. *lm.* **je,** *i.* (z łac.) 1) wyobraźnia, fantazja. *Siła imaginacji Méć żywą, bujną imaginację. W imaginacji sobie co wystawić,* t. j wyobrazić co sobie. 2) = urojenie, przywidzenie. *Chorować przez imaginację, v. na imaginację. To czysta imaginacja!*

Imaginacyjnie, *ps.* przez wyobraźnię. *Przenieść się gdzieś imaginacyjnie.*

Imaginacyjny, a, e, *p.* od imaginacji, wyobraźni; fantazyjny. *Siła, potęga imaginacyjna.*

Imaginalnie, *ob Imaginacyjnie.*

Imaginalny, *ob Imaginacyjny*

Imaginować, ował, uje, *sez. nd. sobie co;* wystawiać co sobie w umyśle, tworzyć obrazy idealne; wyobrażać.

Imakulacyjny, a, e, *p.* (z łac.) nieskalany, nieskazitelny.

Imam, Iman, a, *lm.* **owie,** *v.* **ni,** *m.* (z arab.) turecki uczony, duchowny; zawiadowca meczetu i duchowny sędzia.

Imanie, a, *lm.* **a, n.** 1) branie, chwytanie. 2)=*prze.* pojmowanie umysłem.

Imaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. prze.* jeniec, pojmaniec, braniec.

Imaństwo, a. *blm. n. nieuż. ob. Imanie, Jeństwo.*

Imbier, u, *blm. m. bot.* (Zingiber), roślina z rodziny *źdźbłowych* (Scitamineae), plemienia *amomkowych* (amomeae), rośnie w Ind. Wschodnich. Gatunki: =*lekarski* (Z. officinale), kłąb ma czołgający się, węzłowato-członkowaty, liście bezogonkowe, kwiaty żółtawo-białe, miłowonne, mniejsze niż w inn. gatunkach, w kłosach szyszkowatych; uprawia się na wielką skalę dla korzeni, zwanych w handlu *imbierem*, który bywa *biały* (suszony w cieniu) i *czarny*, *v. pospolity* (suszony zwykle w piecach), zapachu i smaku korzennego, należy do środków rozgrzewających, używa się do potraw mniéj strawnych, żeglarze żują go przeciw gnilcowi na czczo; przywożą także korzeń imbieru *smażony*; =*cytwar* (Z. zerumbet), zwany *dzikim* lub *leśnym*, używa się podobnież; =*gorzkawy* (Z. amaricans), na korzeniowych jego włóknach wiszą jakby bulwki; korzeń podobny do cytwarowego, lecz gorzki, w handlu dwa są jego gatunki: *długi* i *okrągły*; =*żółty* (Z. cassumunar), także *czerwonym* lub *Kaskumunaróm* zwany, kłąb ma poziomy, węzłowato-bulwiasty, korzeń woni kamforowéj, smaku gorzko-korzennego; =*obrzeżony* (Z. marginatum), kłos ma z przysadkami obrzeżonemi, korzeń najmniéj wonny, nasiona używają się jak kardamonki; =*wątpliwy* (Z. dubium), rośnie w Gwinei, i =*trawiasty* (Z. gramineum) na wyspach indyjskich.

Imbierowy, a. e, *p.* od imbieru, właściwy imbierowi. *Imbierowe rośliny* (Cannae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 4, ukł. Juss. (Monoepigynia) roślin *jednolistkowych*; in. *Kwiatotrzcinowate.*

Imbraher-Baszy, *nieod. m.* (z tur.) wielki koniuszy Sułtana.

Imbroljo, *nieod. n.* (z włos.) zamieszanie, zawikłanie.

Imbryk, a, *lm.* **i,** *m.* i *zdr.* **Imbryczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (z tur.) naczynie stołowe do kawy, herbaty. *Gotować wodę w imbryczku. Imbryczek na cztery, na sześć filiżanek.*

Imer, a, *blm. m. mit.* król Isjotów, lub normandzkich Olbrzymów lodowych. Początek jego taki: Górą po nad lodami, powstałemi w Gingapagu z Eliwagaru, spotkały się gradowe szrony, płynące z Niflhejmu, i cieple światła obłoki, wylewające się z Muspelhejmu. Z walki ich urodził się *Imer*, pierwiastek natury nieorganicznéj, *ob. Imir. Andumbla.*

Imid, u, *blm. m. chem.* związek chemiczny jednej proporcji wodorodu z jedną azotu, w połączeniach z inn. ciałami grający rolę pierwiastku.

Imienica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Josephinia), roślina.

Imienie, a, *lm* **a,** (*daw imiona*) *n.* 1) *nieuż.* majętność rodowa, familijna. *Przedał imienie, a kupił rzemienie, przys.* zam. stracił majątek. 2)=wszelka majętność, fortuna. *Połowicę imienia mojego daję ubogim, ob. Mienie.*

Imieniny, nin, *blp. ż.* rocznica imienia chrzestnego. *Imieniny obchodzić. Imieniny komu wyprawić. Winszować komu imienin.*

Imiennica, y, *lm.* **e,** i **Imienniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobiéta tegoż z drugą imienia. *To moja imienniczka.*

Imienniczy, a, e, *p.* tegoż imienia. *Miasto Białystok z imienniczym obwodem.*

Imiennie, *ps.* po imieniu, mianowicie. *Wezwany imiennie do odpowiedzi, oświadczył że....*

Imiennik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) tegoż samego imienia, nazwiska. *Ten pan nie jest z mojéj familji, tylko mój imiennik.* 2)=*w loice, coś, co tylko płaci, jako czcze imię. Są tutaj *imienniki* i *istniki* (nominalia et realia). *Imiennikami* zowią się pojęcia rozleglejszego zakresu, lub rodzaje. Owoc *np.* to li *imiennik.* Istnikami zaś jego są jabłka, gruszki, śliwki, wiśnie, na które patrzysz.

Imienno, *ob. Imiennie.*

Imienny, a, e, *p.* od imienia, wyrażający imię, mianowity. *Efekt imienny urzędników. Lista imienna przysięgłych. Ukaz imienny,* t. j. przez samego Cesarza podpisany.

Imiesłowowy, a, e, *p.* od imiesłowa. *Konstrukcja imiesłowowa.*

Imiesłów, u, *lm.* **y,** *m. gram.* część mowy, która ma własność już to imienia przymiotnego, już słowa; przymiotnik słowny.

Imię, (*prze.* **Imiono**), **imienia,** *lm.* **imiona,** *n.* 1) miano, nazwisko, nazwanie osoby lub rzeczy. *Imię własne. Chrzestne imię. Imię od świętego. Chwała jego imieniu. Nie jest bogaty, ma tylko dobre imię za sobą. Wróg imienia polskiego. Imię znakomite. Uśmiertelnić, uwiecznić, unieśmiertelnić, wsławić swe imię. Nazwać kogo po imieniu, zawołać na kogo po imieniu. W Imię Ojca i Syna,* i t. d. *W Imię Ojca! W Imię Ojca, kogoż ja to widzę? Z przeczen. Na cóżeś mu wziął tę książkę? Ja? W Imię Ojca! W Imię boskie, v. pańskie. Prosiłem go w imieniu króla, v. królewskiem. Najął nieszkanie na swoje, na czyje imię. Trafił mu na imię, nazywając go oszustem. Imię jego zostanie wyryte w sercach wszystkich. Imieniem, v. z imienia był tylko królem* 2) = w szczególności, imię chrzestne. *Jak ci na imię? Na imię mi Ludwik.* 3)=*przen.* sława, reputacja. *Zrobić sobie wielkie imię. Zarobić na imię.* 4) = *gram.* przedniejsza część mowy, rzeczownik lub przymiotnik. *Imię rzeczowne. Imię przymiotne, ob. Przymiotnik. Imiona własne bywają pospolite, zbiorowe, zdrobniałe. Imię męskie. żeńskie. W języku polskim są imiona nijakie.* 5) *Na zgubne imię,* zam. na wieczne nieuchronne zniszczenie. *Rzucił się na zgubne imię w najhazardowniejsze przedsięwzięcie. Idą na zgubne imię.* 6) *Imieniem, z imienia, na imię,* zam. pozornie, na pozór. *Są niektórzy, co imieniem tylko są przyjaciele. Bywa przyjaciel imieniem tylko.* 7)=majętność, *ob. Imienie.*

Imionnik, a, *lm.* **i,** *m.* album, sztambuch, księga wspomnień.

Imiono, *ob. Imię.*

Imionodawca. Imionotwórca, y, *lm.* **y,** *m.* nazywacz, który *rzeczom imiona nadaje.*

Imir, a, *blm. m. mit.* król Isjotów, lub normandzkich Olbrzymów lodowych, tyle, co *Imer.* Chmury zimne i ciemne z Niflhejmu starły się z obłokami gorącemi i jasnemi z Muspelhejmu po nad lodami średnicy Gingapagowej, i spadły na lody te jako życiorodny deszcz. Z deszczu powstaje rzeka ogromna, a z rzeki *Jot, Imir,* któremu później dano przydomek *Odwieczny.* Obok Imira powstaje krowa *Anłumbla,* z której wymion tryska mleko ku pożywieniu Olbrzyma. Imir i Andumbla znaczą to samo, co u Fenicjan Dagon i Derceta, lub u Chaldejczyków Odakon i Atara, istoty urodzone z wody. Imir przedstawia nieorganiczną, a Andumbla organicznéj natury matecznik. Inne imiona olbrzyma tego *Imer, Aurgelmir.*

Imisław, a, *lm.* **y,** *m* starosłowiańskie imię, znaczące tyle, co *Hamo.*

Imitacja, ji, *blm. ż.* (z łac.) naśladowanie, naśladownictwo.

Imitator, a. *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) naśladowca.

Imitować, ował, aje, *scz. nd.* naśladować, udawać, podrabiać co.

Imitowanie, a, *lm.* **a,** *n.* naśladowanie, podrabianie, udawanie czego.

Immatrykuła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) zapisanie do publicznych regestrów w trybunale.

Immedjate, *ps.* (z łac.) bezpośrednio.

Immersja, ji, *lm.* **je,** *ż* (z łac.) *as.* początek zaćmienia jakiegobądź ciała, mian. *satellitów* Jowisza, t. j. wchód czyli pogrążanie się ich w cień téj planety; także *immersją* zowią ten czas, gdy jaka gwiazda lub planeta, zbliżywszy się do słońca, niewidzialną się staje.

Immigracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) wejście, przybywanie, wtargnięcie cudzoziemców do jakiego kraju, w celu osiedlenia się w nim. 2 =*zb.* ciż przybysze cudzoziemcy. *Ogromna była do Europy immigracja ludów azjatyckich w średnich wiekach. Immigracja do Stanów Zjednoczonych wciąż wzrasta.*

Immisja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wprowadzenie urzędowne, oddanie czego urzędownie w posiadłość.

Imość, Imościanka, Imościn, *v.* **Imościny,** *ob. Jejmość, Jejmościanka,* i t. d.

Imować, *nieuż. ob Imać.*

Impas, u. *lm.* **y,** *m.* (z fran.) ulica bez wyjścia. 2)= (w grze kartowéj) przepuszczenie karty, nie bicie.

Impedycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) zawikłanie, przeszkody.

Imperator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) 1) u dawnych Rzymian, wódz naczelny. 2)=Cesarz (w tém znaczeniu tytuł *Imperatora* daje się szczególniéj Cesarzowi Rossyjskiemu), *ob. Cesarz.* 3)=nazwa dawana pewnemu obwiązkowi lepszego ucznia w dawniejszych szkołach.

Imperatorowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* Cesarzowa (mian. Rossyjska).

Imperatorski, a, ie, *p.* 1) od Imperatora. 2)=Cesarski. *Jego Imperatorska Mość* (mówiąc o Cesarzu Rossyjskim).

Imperatryna, y, *blm. ż. chem.* substancja roślinna z rzędu *alkaloidów*, znajdująca się w korzeniu rośliny: *Starodub miarz, v. Miarz wielki* (Imperatoria ostruthium).

***Imperatyw, a,** *lm.* **y,** *m.* imperativum, *ob. Rozkaźnik, Przykazanie.*

Imperfektum, *lm.* **a,** *n.* (z łac.) *gram.* czas przeszły niedokonany.

Imperjalista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik imperjalizmu, *v* cesarstwa.

Imperjalizm, u, *blm. m.* (z łac.) polityczne zasady imperjalistów.

Imperjalny, a, e, *p.* cesarski (mówiąc o Rzeszy niemieckiéj).

Imperjał, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) dawny talar twardy albo biły, (zdaje się że nazwisko to tylko Polskim dawane było talarom z Niemiec przychodzącym). 2)=moneta złota rossyjska wartości 10 r. 30 k. = 68 zł. gr. 20, lub nieco więcej, wedle kursu 3)=pewien rodzaj gry kartowéj. 4)= (u zecerów) gatunek czcionek od 54 ćwierć petitów, używany do ogłoszeń, i t. p.

Imperjum, *nieod.* (z łac.) *blm. m.* cesarstwo, t. j. państwo, rządzone przez Imperatora, *v.* Cesarza.

Impertynencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) niegrzeczność, grubjaństwo, obelga. *Nagadał mu impertynencji. Co za impertynencja!*

Impertynencki, a, ie, *p.* niegrzeczny, grubjański, ubliżający. *Odpowiedź impertynencka. Ton impertynencki.*

Impertynent, a, *lm.* **oi,** *m.* człowiek niegrzeczny, ubliżający; grubjanin.

Impertynentka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta niegrzeczna, ubliżająca, grubjanka.

Imperyalista, Imperyalny, Imperyalizm. Imperyał. Imperyum, *ob. Imperjalista, Imperjalny,* i t. d.

Impet, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) pęd, siła. *Impet wody, wiatru. Kula, co już straciła impet.* 2) = *fig.* uniesienie, zapęd. *W pierwszym impecie. Gdy z pierwszego impetu ochłonie. Wytrzymać pierwszy impet.*

Impetycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *praw.* roszczenie pretensji, dochodzenie prawa swego.

Impetycznie, *ps.* z impetem, zapędem. *Poczynać sobie impetycznie.*

Impetyczny, a, e, *p.* zapędny, unoszący się, gwałtowny, porywczy. *Człowiek impetyczny. Charakter impetyczny.*

Impetygologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o liszajach, krostach.

Impetyk, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek z charakterem impetycznym.

Impi, i, *blm. ż. mit.* córa Pahjólu i Luhi, finlandzka olbrzymka, dziewica północy pyszna, szyderczą, wielce układna, zadająca rany miłośne, lecz sama nienawidząca miłości. Uciekając przed zalotnikami; ukryła się w morzu. Tutaj atoli napotkał ją *Mery-Turysas,* morski Mars, a oczarowany jéj krasą, przemógł ją i spłodził z niéj dziewięciu synów złych, lub potworów morskiego dna. Zimna woda jéj istotą. Wzywano jéj w czasie pożarów. Ma pończochy ze śniegu, trzewiki z lodu, suknie ze szronu, kryzy na szyji ze śpiczastych okiści i sopli zamarzłych. Inne imię jéj *Pojolana-Imbi.*

Implikacja, ji, *lm.* **je,** *ż* (z łac.) wtrącenie, wciągnięcie kogo do sprawy.

Imponować, ał, uje, *scz. nd.* (z łac.) 1) *komu, przed kim;* dumnie się komu stawiać, wymagać czci, uszanowania; zadzierać nosa do góry. 2) = *nad kim; prow.* przewodzić nad kim, władać kim.

Imponowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) stawienie się dumne przed kim, wymaganie czci, uszanowania. 2) = przewodzenie nad kim, władanie.

Imponujący, a, e, *p.* dumnie się stawiający, wymagający czci, uszanowania; chcący wyższość okazać, zadzierający nosa do góry; przewodzący.

Import, u, *lm.* **a,** *m.* (z łac.) *han.* opłata od przywożonych towarów.

Importacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *praw.* złożenie dokumentów w sądzie. 2) = *han.* przywóz towarów zagranicznych.

Importun, a, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) *ob. Natręt.*

Impotencja, ji, *blm. ż.* (z łac.) brak możności; słabość; nieudolność mężczyzny do spółkowania.

Impotens, nta, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) mężczyzna nie udolny do spółkowania; niedołęga.

Impozycja, ji, *blm. ż.* (z łac.) 1) nałożenie czego na kogo, np. rąk, podatków. 2) = dumne obejście się, narzucanie swéj woli, swego widzimi się.

Impres, u, *lm* **y,** *m. nieuż.* (z łac.) 1) druk, sztuka drukarska. 2) = *ob. Wrażenie.*

Impressja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *ob. Wrażenie.*

Impreza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) zamysł, przedsięwzięcie.

Imprimatur, *nieod.* (z łac.) napis cenzorski na rękopismach (a stąd i na książkach), oznaczający: *dozwala się drukować.*

Improwizator, a, *lm* **owie,** *m.* (z fran.) mówiący wiersze, śpiewający, grający bez przygotowania, z natchnienia.

Improwizatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* mówiąca wiersze, śpiewająca, grająca bez przygotowania, z natchnienia.

Improwizować, ał, uje, *scz. nd.* 1) mówić, deklamować, śpiewać, grać bez przygotowania. 2) = *przen. żart.* zam. kłamać.

Impugnować, ał, uje, *scz. nd.* (z łac.) niedozwalać, opierać się czemu.

Impugnujący, a, e, *im.* niedozwalający, opierający się czemu. *Impugnujący intromissję,* niedozwalający intromisji do majątku.

Impuls, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Impulsja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) popęd, siła pędząca, np. siła serca pędząca krew; nadanie ruchu; *przen.* bodziec.

Imputacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przypisanie, zadanie komu czego; zaliczenie.

Imputować, ał, uje, *scz. nd.* (z łac.) przypisać, zaliczać na rachunek, policzać.

In actu, *nieod.* (z łac.) *dosł.* w uczynku; iście, w rzeczywistości, w saméj rzeczy, *ob. In potentia.*

Inaczej, *v. prze.* **Inak,** *ps.* 1) inszym, odmiennym sposobem, nie tak. *Zróbmy inaczej. Inaczej mówi, inaczéj czyni. Inaczéj to będzie. Człowiek tak, a Bóg inak, przys. Czy do prawdy? Nie inaczej.* 2)=w inszym razie, w przeciwnym razie. *Nie musiał wiele pieniędzy stracić, inaczéj byłby mi o tém doniósł. Nie rób tego więcej, inaczéj będę cię musiał zaskarżyć.*

Inaczejczęściowość, ści, *blm. ż. chem. ob. Metamerya.*

Inaczejczęściowy, a, e, *p. chem. ob. Metameryczny.*

Inaczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (Inachus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, ostroczelnych; gatunki jego: 1=*tępoczelny* (I. scorpio). 2 = *ostroczelny* (I. dorhynchus).

Inaczyć, ył, y, *scz. dk.* odmienić. = **się,** *złz.* stawać się innym, odmieniać się, *ob. Przeinaczyć, Przeinaczyć się.*

Inak, *ps. prze. ob. Inaczej.*

Inakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) bezczynność.

Inaki, a, ie, *p. ob. Inakszy.*

Inakość, ści, *blm. ż.* inszy sposób, odmienność, różność.

Inakszy, a, e, *p.* innego gatunku, inszy, inny.

Inatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (Ozaena) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, pięciostawnych, drapieżnych.

Inauguracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) obrządek, którego używają przy koronacji cesarzów, królów, konsekracji biskupów, nadawaniu stopni uczonych, i t. p. *ob. Poświęcenie, Installacja.*

Inauguracyjny, a, e, *p.* od inauguracji. *Rozprawa inauguracyjna,* t. j. pisana dla otrzymania uczonego stopnia.

Inąd, *ps.* (używa się tylko z wyrazami *Skąd* i *Dokąd*). *Skąd inąd,* z inszego miejsca. *Dowiedzieć się o czém skąd inąd. Niesłusznie przypisujesz mu swą niełaskę, pochodzi*

ena skąd inąd. Postaram się o to, sprowadzę to skąd inąd. Pójść dokąd inąd. Czemu nie idzie dokąd inąd?

Incepta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) nadawanie tonu w muzyce. *Dawać inceptę.*

Incest, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) *ob. Kazirodztwo.*

Incognito, (czyt. *Inkognito*) (z włos.) *ps.* skrycie, tajemnie, pod cudzém nazwiskiem. *Robi to incognito. Lubi jeździć incognito.* 2) = *rz. nieod. n.* tajemność, nie dawanie się poznać. *Ciągle zachowuje incognito. Nie lubię tego wiecznego incognito.*

Incydencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *praw.* prośba, w której jedna strona w odpowiedzi swojéj oświadcza, że jest przeciwną drugiéj stronie.

Incydentalny, a, e, *p.* sporny. *Incydentalny wniosek, praw.* wniosek, w którym pozwany w odpowiedzi swojéj wytacza poszukującemu nawzajem sprawę.

Incyza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) *chir.* nacięcie.

Incyzja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *chir.* przecięcie, rozcięcie np. wrzodu; nacięcie.

Indagacja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łac.) *praw.* inkwizycja, egzaminowanie oskarżonego. *Przystąpić do indagacji. Być wziętym na indagację. Indagację z kogo ciągnąć. Na indagacji przyznać się do zbrodni.*

Indagacyjny, a, e, *p.* od indagacji, informacyjny, śledczy. *Kommissja indagacyjna. Akta indagacyjne.*

Indagator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) sędzia albo urzędnik, któremu poruczono wyegzaminowanie obwinionego, lub świadków.

Indagować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *kogo*; egzaminować, badać, śledzić. 2) = *co*; rozstrząsać. *Indagować sprawę.* 3) = *fig.* poszukiwać starannie.

Indagowany, a, e, *im. b.* egzaminowany, znajdujący się pod śledztwem.

Indeks, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) rejestr księgi greckiéj lub łacińskiéj. 2) = rejestr ksiąg zabronionych przez kościół Rzymsko-katolicki. *To dzieło jest w indeksie,* t. j. zakazane. *To dzieło wniesione do indeksu.* 3) = skazówka zegarkowa, lub na kompasie. 4) = wskazujący czyli drugi palec u ręki.

Indeksowy, a, e, *p.* od indeksu. *Kółko indeksowe w zegarku.*

Indemnizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wynagrodzenie za szkodę uczynioną; splata.

Independent, ta, *lm.* **ci,** *m.* (z łac.) należący do independentów, t. j. niepodległych władzy kościoła biskupio-reformowanego w Anglji.

Independencja, ji, *blm. ż.* (z łac.) niepodległość, niezależność.

Inderak, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *prze.* część niższa ubioru kobiécego, spodnica.

Indermach, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* 1) tylna część domu. 2) = *fig. posp.* stara pani, tyłek. *Brzoza zdatna do zamiatania indermachu rozpustnéj młodzi.*

Indigo, *ob. Indygo.*

Indiferentnie, i inne wyrazy zaczynające się od *Indif... ob.* pod *Indyf...* .

Indigenat, Indigestja, *ob. Indygenat, Indygestja.*

Indikacja, Indikcja, Indikolit, *ob. Indykacja,* i t. d.

Indiwiduum, i wszystkie wyrazy stąd pochodne, *ob.* pod *Indywid...*

Indjanin, a, *lm.* **e,** *m.* 1) mieszkaniec Indjów, rodem z Indjów. 2) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstelacij.

Indjanista, y, *lm.* **ści,** *m.* znający język indyjski.

Indoeuropejski, a, ie, *p* pochodzący z Indjów, a znajdujący się w Europie. *Języki indoeuropejskie.*

Indogiermański, a, e, *p.* pochodzący z Indjów, należący do plemienia giermańskiego, *v.* niemieckiego. *Języki duński, holenderski, niemiecki,* i t. d. *należą do familji indogiermańskiéj.*

Indor, a, *lm.* **y,** *m. rub.* indyk, wielki indyk.

Indos, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Indossacja.*

Indossacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) napis na wekslu przekazujący go komu innemu; przekazywanie weksla komu innemu za pomocą stosownego na nim napisu.

Indossant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z włos.) przekazujący, *v.* ustępujący komu drugiemu swój weksel; przekaziciel.

Indossat, a, *lm.* **ci,** *m.* (z włos.) ten, na którego weksel przekazują; okaziciel.

Indossować, ował, uje, *scz. nd.* ustępować, *v.* przekazywać komu drugiemu swój weksel, robiąc na nim stosowny napis.

Indostański, a, ie, *p.* od Indostanu, indyjski. *Język indostański. psł. Po indostańsku.*

Induncja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *nieuż.* rozejm, armistycjum, zawieszenie broni.

Indukcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) wnioskowanie. 2) = wniosek, wywód, *ob. Prawdowywodnik.*

Indukt, u, *lm.* **y,** *m.* **Indukta, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) *nieuż.* 1) *praw.* wprowadzenie czyli opowiedzenie piérwsze sprawy przed sądem. 2) = *prze.* cło od towarów wprowadzonych. 3) = *prze.* towary wprowadzone.

Indulgencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) pobłażanie. 2) = darowanie winy, odpust, odpuszczenie grzechów, rozgrzeszenie. *Publiczna przedaż indulgencij, spowodowała piérwszą protestację przeciw Rzymskiemu kościołowi.*

Indult, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) zezwolenie, łaska udzielona od najwyższéj władzy duchownéj; dyspensa. *Ożenił się za indultem. Starać się o indult czyli dyspensę do zapowiedzi, ob. Dyspensa.*

Industrja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *ob. Przemysł.*

Indycht, u, *blm. m.* 1) *bot.* a) (Indigofera), in. *Indychtowe ziele, Indygo, Indygowiec,* roślina indyjska, z któréj gatunków, mian. z *indychtu farbierskiego* (I. tinctoria), otrzymuje się barwnik tegoż nazwania; = *krzemionkowy, v. zielny,* in. *Niedoszła krzewista* (Amorpha tinctoria), roślina, z któréj także otrzymuje się barwnik *indychtem* zwany. 2) = barwnik, czyli substancja farbująca, otrzymywana pewnego rodzaju fermentacją, z gatunków rośliny *Indychtu,* tudzież z *Niedoszli krzewistéj, Stawinu farbierskiego, Urzetu farb., Rdestu farb., Wrygcji farbierskiéj*; należy do barwników saletrorodowych; w roślinach pomienionych znajduje się w stanie bezbarwnym i dopiéro przez wolny rozkład w powietrzu, nabiera właściwéj, błękitnéj barwy; używa się do farbowania na błękitno lub granatowo; za pomocą działaczów chemicznych ulega różnym przeobrażeniom, do których należą *Indycht czerwony, v. Szkarłat indygowy* (fenicinum), *Zieleń, Żółcień* i *Indycht cisawy.*

Indychtowy, *v.* **Indygowy, a, e,** *p.* od indychtu (rośliny lub farby). *Indychtowe ziele, ob. Indycht.*

Indyczę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* piskle indyków. *Indyczęta trudne są do wychowania.*

Indyczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) samica indycza. 2) = *fig.* kobiéta z małém pojęciem, ograniczona, lub kobiéta skarżąca się często. 3) = nazwa dworskiéj kuséj szabelki (za Jana Kazimierza) od formy, podobnéj do szyji indyków. 4) = *bot.* nazwa dawana niek. roślinie *Krzyżownica pospolita* (Polygala vulgaris).

Indyczy, a, e, *p.* od indyka lub indyków. *Chlew indyczy. Mięso indycze.*

Indyczyć się,ył—, y—, *złz. nd.* komosić się, gniewać się. *Czemu się tak Waścina powaga indyczy? Już tylko się nie indycz, a weź język w kluby, ob. dk. Zaindyczyć się, Rozindyczyć się.*

Indyferentnie, *ps.* obojętnie.

Indyferentny, a, e, *p.* obojętny.

Indyferentysta, y, *lm.* **ści,** *m.* (z łac.) człowiek obojętny, oziębły.

Indyferentyzm, u, *blm. m.* (z łac.) obojętność, oziębłość, mian. w rzeczach wiary.

Indygenat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) w dawnéj Polsce, prawo obywatelstwa, szlachectwa, udzielane przez Stany sejmujące. *Otrzymać indygenat*

Indygestja, ji, *blm. ż.* (z łac.) *ob. Niestrawność.*

Indygo, *nieod. blm. n.* (*prze.* **Indyg, u,** *blm. m.*

Indyga, i, *blm. ż.*) *ob. Indycht.*

Indygowiec, wca. *lm.* **wce,** *m. bot. ob. Indycht.*

Indygowy, *ob* **Indychtowy.**

Indyjski, a, ie, *p.* z Indji, do Indij należący. *Języki indyjskie. Architektura indyjska. Ocean indyjski. Morze indyjskie. Indyki że z Indji pochodzą, kurami indyjskiemi się zowią.*

Indyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Meleagris), *zool.* ptak z rzędu kur, odznacza się mięsistym, czerwonym wyrostkiem nad dziobem; gatunki jego: 1 = *dziki* (M. galla-pavo). 2 = *oczkowany* (M. ocellata). 2) = *myś.* zam. *Drob'* (Otis).

Indykacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *dosł.* wskazanie; *med.* stan choroby, uważany z jéj wszystkiemi przypadłościami i symptomatami.

Indykcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *v. rzymska, ob. Cykl indykcji, Poczet rzymski.* 2) *Indykcje, blp. prze. praw.* wchodzenie osoby trzeciéj do sprawy pomiędzy dwoma wiedzionéj, teraz zowie się to *Interwencją.*

Indykolit, u, *lm.* **y,** *m.* (u jubiler.) *ob. Turmalin.*

Indywidualista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik systematu pojedyńczenia, objawiający swoje zdanie podług swojego zapatrywania się.

Indywidualizm, u, *blm. m.* (z łac.) systemat pojedyńczenia, sposób zapatrywania się na rzeczy pojedyńczego człowieka.

Indywidualizować, ował, uje, *scz. nd.* uważać indywidualnie, oddzielać od gatunku, uosabiać. = **się,** *złz. nd.* oddzielać się od gatunku, uosabiać się. *Gdy się żywioły indywidualizują, to jest w kształty ubierają, przybierają oraz barwy i ciemnieją.*

Indywidualizowanie, *ob. Uosobienie.*

Indywidualnie, *ps.* pojedyńczo, względnie jednéj osoby.

Indywidualność, ści, *blm. ż.* pojedyńczość, odrębność w zapatrywaniu się na rzeczy; osobistość.

Indywiduum, *nieod. lm.* **Indywidua, ów,** *n.* (z łac.) osoba; przedmiot pojedyńczo wzięty, *ob. Wszystkostka, Jednostka* i *Całostka,* także *Osóbnik.*

Indzie, Indziej, *ps.* na insze miejsce, na inszém miejscu. *Indziej powiada,* zam. na inszém miejscu powiada. Zwykle *indziej* poprzedzone bywa przez *Gdzie, Nigdzie, Kiedy, Którędy. Gdzie indziejby tego nie ścierpiano. Powiedzieliśmy gdzieindziej. Nie znajdziesz tego nigdzie indziéj. Kiedy indziej to powiem,* zam. innego dnia. *Którędy indziéj,* inną drogą, inném miejscem.

Inedy, *prze. ob. Inędy.*

Inegdy, *prze. ps.* innego czasu, innéj pory.

Inekwitacja, ji, *blm. ż.* (z łac.) *prze. praw.* w Lihądź twie, znaczyło objęcie majątku, bądź w skutek wyroku, w skutek umowy, zwanéj zapisem obligacyjnym, *v.* inekwitacyjnym.

Inekwitacyjny, a, e, *p.* od inekwitacji; obligacyjny.

Inelatar, a, *blm. mit.* mąż Hillerwy, przebywający w rzeczułkach, strumieniach, studniach, słowem, w wodzie do picia i gotowania stosownéj, a czczony od rybaków i gospodyń, jest fiński *Rungis.*

***Inercja, ji,** *blm. ż.* (vis inertiae), moc bez władzy.

Inędy, *ps.* 1) inszą stroną, inszą drogą. 2) = *ob. Indzie.*

Infamis, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) bezecnik, człowiek bez czci. *Nie gadaj mi o nim, to infamis.*

Infamiska, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta bezecna, bez czci.

Infamja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *praw.* uszczerbek sławy prawnie za karę winowajcy uczyniony. *Na infamję kogo wskazać,* t. j. odsądzić od czci. 2) = bezeceństwo, szkarada. *To infamja! Co to za infamja!*

Infant, a, *lm.* **y,** *m.* **Infantka, i,** *lm.* **i,** *ż.* tytuł nadawany dzieciom młodszym królów Hiszpańskich i Portugalskich. *Kardynał infant. Ożenił się z infantką hiszpańską, z jedną z infantek.*

Infanterja, ji, *blm. ż.* (z fran.) *ob. Piechota.*

Infanterzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* żołnierz od piechoty, *ob. Piechotnik, Piechur.*

Infekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) sposób rozwijania się zarazy przez powietrze.

Inferować, ował, uje, *scz. nd.* wnosić, wnioskować.

Infeudacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac. śr.) lenność.

Infiltracja, ji, *lm.* **je,** *ż. med.* in. *Wcieczenie,* t. j. zaciecżenie płynu do tkanek ciała, czyli rozprężenie przezeń tkanki w jakiéj części ciała.

Infima, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) *prze.* najniższa klassa w szkole.

Infimista, y, *lm.* **ści,** *m. prze.* uczeń z infimy.

Infirmarja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) izba chorujących po klasztorach.

Infirmarka, i, *lm.* **i,** *ż.* pilnująca chorych zakonnic.

Infirmarz, a, *lm.* **e,** *m.* pilnujący chorych zakonników.

Infirmerja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) szpital chorych nieuleczonych.

Inflammacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *ob. Zapalenie, Zapalenie.*

Infleksja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *fiz.* zaginanie się promieni światła.

Infleksjoskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac. grec.) narzędzie do przedstawiania zaginania się promieni światła.

Influencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* **Influks, u,** *lm.* **y,** *m.* (z łac.) wpływ. *Influencja, skuteczność albo sprawa niebios, gwiazd na ziemię.*

In foljo, *nieod.* (z łac.) in. w arkusz, t. j. w kształcie arkusza złożonego we dwoje. *Księga in foljo.*

Informacja, ji. *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) objaśnienie, nauczanie, nauka. *Dać komu informację. Powziąć informację.*

Informacyjny, a, e, *p.* udzielający objaśnień, wiadomości. *Bióro informacyjne.*

Informować, owała, uje, *scz. nd.* (z łac.) *kogo o czém,* uwiadamiać, nauczać. = **się,** *złz. nd. o czém,* dopytywać się, wypytywać się, wywiadywać się.

Infrakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) złamanie ugody, *v.* umowy, zerwanie układów.

Infulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) dostojeństwo biskupie, *ob. Infuła.*

Infuła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) czapka biskupia. *Celebrować w infule i z pastorałem.* 2)=dostojeństwo biskupie, biskupstwo. *Chcieć infuły. Po infułę sięgać.*

Infułat, a, *lm,* **ci,** *m.* prałat, któremu wolno używać zaszczytów biskupich.

Infułata, y, *lm.* **y,** *ż.* probóstwo infułowane.

Infułka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Helvella infula), gatunek grzyba z rodziny mitrowych, rodzaju *Piestrzenic.*

Infułowany, ego, *lm.* **ni,** *m. ob. Infułat.*

Infuzja, ji, *lm.* **je,** *ż. chem.* i *far.* ogólna nazwa dawana roztworom, otrzymanym przez wymoczenie jakiegobądź ciała w wodzie, wyskoku, eterze, occie, i t. d., albo zlewając to ciało powyższemi płynami w temperaturze zwyczajnéj, albo ogrzanemi, lecz bynajmniéj z niém nie gotowanemi, w takim bowiem razie otrzymany roztwór nie infuzją, lecz *dekoktem,* czyli *odwarem* się zowie; *infuzja lakmusu* jest rozpuszczony w wodzie lakmus, *ob. Naciąg, Wymoczenie, Nalew.*

Infuzorje, ów, *blp. m. v.* **Infuzorja, ij,** *blp. n.* (z łac.) in. *Wymoczki,* drobne zwierzątka w wodzie i innych płynach znajdujące się, golém okiem niedostrzeżone.

Ing, a, *blm. m. mit.* bohatér giermański, podług Tacyta, Mana syn a Tuiska wnuk, zaczém postać bardzo wysokiego rzędu. Otrzymał imię od Hartungów, lub Hernitów, którzy, podług Heldenbuchu, mają znaczyć Rasinów. Mówią o nim, iż dziadem był Niorda, a ojcem Freira. Inne imiona jego *Ingo, Ingaew.*

Ingaew, a, *blm. m. mit.* bohatér giermański, ojciec Ingaewowów lub Sasów, *ob. Ing.*

Ingar, u, *lm.* **y,** *m.* u bednarza, narzędzie z ostrzem do robienia uszu do naczyń różnych.

Ingestja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *med.* wprowadzenie potrzebnych materjałów do żywienia organizmu.

Ingo, a, *blm. m. mit.* bohatér giermański, *ob. Ing.*

Ingować, ał, uje, *scz. nd. kuch.* namazywać co tłustością, masłem rozpuszczonem, i t. p. *Inguj rybę masłem, olivą, ob. Tyngować.*

Ingredjencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przyprawa, część do składu czego wchodząca.

Ingrossacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) wpis, wniesienie do ksiąg, do rejestru.

Ingrossator, a, *lm.* **owie,** *m.* wpisujący do ksiąg.

Ingrossować, ował, uje, *scz. nd.* wpisywać do ksiąg.

Ingrycht, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) przegródki w żamku, które przechodzą bródkę klucza otwierającego. *Zamek z ingrychtem, v. ingrychtowy zamek.*

Ingrychtowy, a, e, *p.* od ingrychtu, z ingrychtem.

Inhalacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *właść.* wdychanie. 2)=*med.* wsiąkanie, przenikanie się jakiegokolwiek ciała płynem. 3)= *bot.* wciąganie w siebie przez rośliny gazu potrzebnego do ich istnienia.

Inhibicja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *praw.* wstrzymanie sprawy przez najwyższą władzę królewską; w Litwie nazywało się to *listem zapowiednim.*

Inicjatywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) rozpoczęcie, otwarcie czego; uprzedzenie (w czém kogo). *Wziąć inicjatywę,* t. j. wystąpić z czém naprzód.

Iniswrytys, **u**, *blm. m. mit.* celtycka wyspa święta, po Monie najsłynniejsza, gdzie spoczywa ciało Artura.

Inja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (Inia) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Pryskających*, delfiniastych; gatunek jeden: = *Boliwijska* (I. boliviensis).

Injekcja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *med.* rodzaj płynnego lekarstwa, które sikawką w różne otwory ciała się wstrzykuje, *ob. Wstrzykiwanie.*

Injurja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) krzywda, obelga.

Inka, **i**, *m.* tytuł dawnego króla w Peru.

Inkameracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) przyłączenie ziemi do duchownego majątku; wcielenie dochodu.

Inkarceracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) osadzenie w więzieniu.

Inkarnacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) wcielenie. 2)= (u malarzy) koloryt ciała ludzkiego.

Inkarnat, **u**, *lm.* **y**, *m.* jasnoróżowy, jasnoczerwony, cielisty kolor, t. j. kolor ciała ludzkiego.

Inkarnatowy, **a**, **e**, *p.* mający kolor inkarnatu, cielisty.

Inkassa, *nieod. n.* (z włos.) *han.* wzięcie, odebranie summy w gotowych pieniądzach za towary, weksle, należności i t. p.

Inkaust, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec. łac.) atrament, czernidło pisarskie.

Inkaustowy, **a**, **e**, *p.* od inkaustu, atramentowy. *Plama inkaustowa.*

Inklinacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) skłonność, pociąg, przechylanie się do kogo, *v.* do czego; nachylenie się.

Inklinatorjum, *nieod. n.* (z łac.) *fiz.* Rd. *Skłonnica*, *ob. Igły* w znacz. fiz.

Inkluz, **a**, *lm.* **y**, *m.* **Inkluza**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) zamknięty w jakiém naczyniu mniemany duch, czyli wróg, zabobonnikom pomocny; czary. *Mieć inkluzę*, posiadać jaki czarodziejski sekret.

Inkluzowy, **a**, **e**, *p.* od inkluza. *Inkluzowa sztuka. Inkluzowy pieniądz.*

Inkluzywe, *ps.* (z łac.) włącznie.

Inkognito, *ob. Incognito.*

Inkomodować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z fran.) niepokoić, przeszkadzać.

Inkompetencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) niewłaściwość sądu, sądzenia o czem.

Inkompetentny, **a**, **e**, *p.* nie mający prawa lub usposobienia do sądzenia.

Inkonsekwencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) nieloiczność, brak związku między założeniem, a wnioskiem.

Inkonsekwentny, **a**, **e**, *p* nieloiczny.

Inkorporacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) włączenie do jakiegoś towarzystwa; wcielenie.

Inkrustacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. chem.* i *min.* in. *Okamieniałość*, kamienny osad, tworzący się w niektórych źródłach na przedmiotach tam zanurzonych, lub w naczyniu z wodą źródlaną (mian. w skutek jéj gotowania), a składający się z różnych solnych cząstek, ziem i niedokwasów, w skutek wydzielania się z niéj kwasu węglowego (który je utrzymywał w rozpuszczeniu), przez parowanie wody; *inkrustacje* zwą niek. bł. *Skamieniałościami.*

Inkrustować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* powlekać marmurem, gipsem, tynkować; tworzyć na czém inkrustację.

Inkrustowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* powlekanie czego gipsem, marmurem, tworzenie na czém inkrustacji.

Inkrustowany, **a**, **e**, *im. ob. Inkrustować; mln.* uległy zwapnieniu (np. koście, muszle kopalne); przejęty lub powleczony tufem wapiennym.

Inkrutowiny, **win**, *blp.* uczta na wprowadzeniu się do nowego mieszkania sprawiona, wprowadziny.

Inkuba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) 1) *med.* rodzaj choroby, gdy człowiekowi we śnie zdaje się, jakoby odbywał z niewiastą spółkowanie. 2) *w lm. mit.* u starożytnych Rzymian, duchy złośliwe.

Inkubacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *med.* wejście do ciała pierwiastku chorobliwego.

Inkuby, **ów**, *blp. m. ob. Inkuba.*

Inkulpacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *praw.* obwinienie, oskarżenie.

Inkulpat, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) *praw.* obwiniony, oskarżony.

Inkunabuł, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) książka należąca do najdawniejszych, t. j drukowanych od wynalezienia druku, do końca XV wieku, in. *Paleotypja.*

Inkwartacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. chem.* wyrabianie takiego aljażu, w którym na 1 część złota znajduje się 3 części srebra, tudzież wydzielanie czystego złota za pomocą kwasu azotowego, który działając na powyższy aljaż, rozpuszcza srebro.

Inkwirent, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) urzędnik śledczy, inkwizytor, indagacyjny sędzia, sędzia pierwszéj instancji.

Inkwirować, **ował**, **uje**, *scz. nd. praw.* inkwizycję czynić, indagować, dośledzać oskarżonego, roztrząsać sprawę.

Inkwirowanie, **a**, *lm.* **a**, *n* indagowanie, roztrząsanie sprawy, dośledzanie oskarżonego.

Inkwizycja, **ji**, *lm* **je**, *ż.* (z łac.) 1) badanie, *ob. Indagacja, Rugi.* 2) = dawny urząd w Hiszpanji i we Włoszech, od Dominikanów piastowany na kacerzów. *Inkwizycja święta, jako duchowny sąd w Rzymie, i dziś wydaje niekiedy swe encykliki zapobiegające herezjom.*

Inkwizycyjny, **a**, **e**, *p.* od inkwizycji, śledczy. *Krajami inkwizycyjnemi zwały się te, w których inkwizycja się znajdowała. Sejm inkwizycyjny, odbyty za Zygmunta III, w r.* 1592.

Inkwizytor, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) roztrząsacz prawny, badacz, inkwirent. 2) *Wielki inkwizytor*, nazwa przełożonego w sądzie świętej Inkwizycji.

Inkwizytorski, **a**, **ie**, *p.* od inkwizytora. *Urząd inkwizytorski zaczął się za Grzegorza IX. pst. Po inkwizytorsku.*

Innerwacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *med.* czynność objawiająca się w nerwie jakiegokolwiek organu w ciele, z wyłączeniem jego narzędzia środkowego.

Innobarwny, **a**, **e**, *p.* innego koloru, różnego koloru.

***Innobyt**, **u**, *m. fil.* (das Anderssein), byt inny, lub przeobrażony. Hegel np. uczy, iż tylko duch jest *bytem.* Jemu więc cielesność, przyrodzenie, rzecz, jako uzewnętrzniony, uwidoczniony, uzmysłowiony duch, ukazują się li *innobytem* U kogo znów cielesność zowie się bytem, ten widzi w duchu innobyt.

Innogatunkowy, **a**, **e**, *p.* ten który jest innego gatunku. *Każdy głaz innogatunkowy, inne wnętrza swego roztwiera ściany i stropy.*

Innogłosy, **a**, **e**, *p.* odmiennego głosu.

Innoistny, **a**, **e**, *p.* innéj, różnéj istności.

Innojęzyczny, **a**, **e**, *p.* nie mówiący tymże samym językiem; mówiący innym, odmiennym językiem.

Innokolorowy, **a**, **e**, *p.* mający inny kolor. *Każdy promień słońca, mając inny stopień łamania się, sprawia wrażenie innokolorowego światła.*

Innokształt, **u**, *lm.* **y**, *m.* inny, różny, odmienny kształt.

Innokształtny, **a**, **e**, *p.* innego, różnego, odmiennego kształtu.

Innolicy, **a**, **e**, *p.* mający inne, odmienne lice. *Innolicy i odwiec wśród nie swego kraju czuje się obcym.*

Innomaścisty, **a**, **e**, *p.* innéj, odmiennéj maści, barwy. *Czyliż temperament zwierząt zupełnie czarnych, jest złośliwszy i dziksży od innomaścistych?*

Innomyślnie, *ps.* w innéj, odmiennéj myśli.

Innomyślny, **a**, **e**, *p.* nie myślący tak samo, mający myśl inną, odmienną.

Innoplemiennik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* człowiek innego plemienia.

Innorodny, **a**, **e**, *p* innego rodu, rodzaju. *Nieskończenie rozmaite są rasy i odmiany psów, a w każdéj rasie coraz inne podobieństwo do zwierząt innorodnych.*

Innostronny, **a**, **e**, *p.* (o punkcie widzenia, sądzie) różny, odmienny; (o człowieku) pochodzący z innéj strony, cudzoziemiec.

Inność, **ści**, *blm. ż.* różność, odmienność.

Innotescencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) uwiadomienie, oznajmienie.

Innowacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) nowy obyczaj, nowość; wprowadzanie czego na nowo; reforma.

Innowierca, **y**, *lm.* **y**, **Innowiernik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* człowiek innego wyznania, wyznający inną religję, *ob. Różnowierca.*

Innowierstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* wyznawanie innéj religji, należenie do innego wyznania.

Innoziemiec, **mca**, *lm.* **mcy**, *m. ob. Cudzoziemiec.*

Inny, *ob. Inszy.*

Inobedjencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) nieposłuszeństwo.

Inobserwancja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* nie zachowanie przepisów, prawideł.

Inochodnik, *ob. Jednochodnik.*

In oktawo, (In octavo), *nieod.* (z łac.) w ośmiorce, t. j. w kształcie ośmiej części arkusza. *Książka in oktawo* (dom. wydana).

Inokulacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *ob. Szczepienie, Zaszczepianie*

Inokulator, *ob. Zaszczepiacz.*

Inokwiat, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Heterotrichum), roślina.

Inolit, **u**, *blm. m.* (z grec.) *nieuż.* gatunek gipsu

Inopeksja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) *med.* choroba polegająca na zgęszczeniu się włóknika krwi w organizmie żywym.

Inostron, **u**, *lm* **y**, *m. bot.* (Schmidellia), roślina.

Inowłoka, **i**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Galax), roślina.

Inozyt, **u**, *blm. m. chem.* cukier mięsny, składem swym do gronowego bardzo się zbliżający; nigdy nie ulega fermentacji.

In potentia, *nieod.* (z łac.) *dosł.* w możności; możebnie, w nadziei, ołusznie, *ob. In actu.*

Insekt, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Insektum**, *nieod. lm.* **a**, *n.* (z łac.) *ob. Owad.*

Insektologja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.-grec.) nauka o owadach.

Inserat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) ogłoszenie jakie do publicznych pism podane.

Insignium, **Insinuacja**, **Insinuować**, *ob. Insygnjum. Insynuacja, Insynuować.*

Inskrypcja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) in. *Wpis*; dług nieutwierdzony rządowy, na który żadnego szczególnego nie ma dowodu, wciągniętym jest tylko w wielką księgę, wszystkie długi rządowe wykazującą. 2) = napis, nadpis.

Inspekcja, **ji**, *lm* **je**, *ż.* (z łac.) 1) czynność, urząd inspektora. 2)= to, nad czém się ma nadzór, dozór. 3)= *ob. Nadzór, Dozór.*

Inspekt, **u**, *lm.* **a**, *v.* **y**, *m.* (z łac.) (częściéj w lm.) zagon gnojem i pokryciem ze szkła lub słomy przeciwko mrozom opatrzony.

Inspektor, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **rzy**, *m.* (z łac.) 1) dozorca, dozieracz. *Inspektor generalny. Inspektor jazdy, piechoty. Inspektor dróg i mostów.* 2) = dozorca szkolny, prefekt. 3) = *nieuż.* ochmistrz przydany za przewodnika młodemu człowiekowi.

Inspektorjat, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) miejsce inspektora. 2) = bióro inspektora.

Inspektorski, **a**, **ie**, *p.* od inspektora.

Inspektorstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd, godność inspektoru. 2) = *zb.* inspektor z żoną.

Inspektowy, **a**, **e**, *p.* od inspektów; rodzący się na inspektach.

Inspicjant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) *teat.* utrzymujący porządek zakulisowy, do którego należy: dopilnowanie godziny rozpoczęcia przedstawienia, znak na uwerturę, podniesienie zasłony, utrzymanie scenarjusza i t. d.

Inspiracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *ob. Natchnienie.*

Inspirować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łac.) 1) *ob. Natchnąć.* 2) = komu co, *ob. Poddać, Poddmuchnąć.*

Inspisować, **ał**, **uje**, *scz. nd. nieuż.* gotować v. warzyć aż do zgęstnienia.

Instalacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) akt publiczny, przez który nowy urzędnik na urząd swój uroczyście się wprowadza; wprowadzenie na urząd.

Instalacyjny, **a**, **e**, *p.* od instalacji. *Instalacyjne pismo. Bankiet instalacyjny.*

Instalować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* wprowadzać kogo na urząd. *Instalowano go na tę godność od sześciu miesięcy.*

Instalowanie, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Instalacja.*

Instancja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) jurysdykcja sądowa. *Pierwsza instancja, v. trybunał pierwszéj instancji. Przegrawszy w pierwszej instancji, appelował do wyższéj. Sąd najwyższéj instancji.* 2) = przyczyna, przyczynienie się, zalecenie kogo, wstawienie się za kim. *Wnosić instancję do kogo za przyjacielem. Przebaczam mu na twoją za nim instancję.*

Instancjalny, **a**, **e**, *p. ob. Przyczynny.*

Instancjonować, **Instancjować**, **ał**, **uje**, *scz. nd. za kim*; przyczyniać się, wstawiać się, wnosić instancję.

Instrukcja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) nauczanie, nauka, *Instrukcja publiczna. Instrukcja nowozaciężnych.* 2)=przepis postępowania. *Dać komu instrukcję. Mam to w instrukcji. Postępować, działać według instrukcji. Postąpić w brew instrukcji, w brew swoim instrukcjom Wygotować instrukcję. Instrukcja słowna, tajemna, na piśmie* i t. d.

Instruktarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* taryfa, czyli wyszczególnienie ile od czego do skarbu opłacać należy *Instruktarz dominjalny*, taksa handlowego i jarmarkowego zboru.

Instruktor, **a**, *lm.* **owie**, *m.* ten, któremu poruczono nauczać, mian. w wojsku młodych żołnierzy musztry. *Kapitan instruktor. Instruktor wskaże ci obowiązki, udzieli szczegółów zajęcia.*

Instrument, **u**, *lm.* **a**, *v.* **y**, *m.* (z łac.) 1) narzędzie jakiekolwiek, a mian. muzyczne. *Instrumenta chirurgiczne. W każdém rzemiośle są właściwe instrumenta. Grać na jakim instrumencie. Instrumenta muzyczne bywają rżnięte i dęte.* 2) = *prze.* dokument, akt autentyczny, list urzędowy.

Instrumentacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *muz.* sztuka urządzenia głosów w orkiestrze, do stosownie żądanego efektu.

Instrumentalny, **a**, **e**, *p.* od instrumentu (muzycznego). *Muzyka instrumentalna. Koncert instrumentalny.*

Instygacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) *ob. Foldrowanie.* 2)= podnszczenie, nastawanie. *Zrobić co na czyją instygację, v. w skutek czyjéj instygacji.*

Instygator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) urzędnik w dawnéj Polsce, który dochodził krzywd krajowi wyrządzonych; prokurator królewski. *Instygator koronny. Instygator litewski.* 2) = dający powód, oskarżyciel. *On był tego instygatorem.*

Instygować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* (*na kogo przed kim*); pobudzać, podżegać, *ob. Foldrować.*

Instygowanie, **a**, *lm.* **a**, *n ob. Instygacja.*

Instynkt, **u**, *lm.* **a**, *v.* **y**, *m.* (z łac.) zmyślność; skłonność wrodzona; pociąg wrodzony. *Natura dała wszystkim stworzeniom instynkt zachowawczy Zwierzęta rodzą się z instynktem. Instynktem v. na instynkt co zrobić. Pójść za instynktem. Mieć instynkt do czego.*

Instynktowie, **Instynktowo**, *ps.* z instynktem, przeczuciowo, mimowiestnie, ze skłonności wrodzonéj.

Instynktowy, **a**, **e**, *p.* od istynktu; ze skłonności wrodzonéj pochodzący.

Instytucja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) obrządek uroczysty, przez który kościół lub beneficjum władzą urzędową powierza się duchownéj jakiéj osobie. *Instytucja proboszcza na parafję.* 2) = ustawa, prawo. *Instytucje polityczne, religijne, narodowe.* 3) = *w lm.* zbiór praw, księga praw. *Instytucje prawa rzymskiego, francuzkiego* i t. p. 4) = zakład jaki publiczny, np. nankowy, dobroczynny, i t. d. *ob. Instytut.*

Instytuować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) wprowadzać na urząd (duchowną osobę). 2) = czynić z kim prawnie. *Instytuować komu process.* 3) = robić jaki zakład.

Instytut, **u**, *lm.* **y**, *m.* publiczny jaki zakład, mian. naukowy lub wychowania. *Instytut dobroczynny*, zakład czyli ustanowienie zapewniające przytułek dla kalek lub opuszczonych dzieci; = *szpitalny*, właściwie *szpital*, trudniący się kuracją chorych; = *położniczy*, zakład trudniący się utrzymywaniem i pielęgnowaniem położnic; = *głuchoniemych* i *ociemniałych*, właściwie szkoła dla młodzieży ubogiéj, dotkniętéj jedném z pomienionych kalectw, w któréj wykładane są: religja, nauki elementarne i rzemiosła, a dla ociemniałych prócz tego, muzyka; = *moralnie zaniedbanych dzieci*, ustanowiony w celu poprawy młodzieży ujętéj przy spełnieniu występku i w ogólności młodzieży zepsutych obyczajów; = *S. Kazimierza* (w Warsz.) w zakładzie tym mieści się nowicjat Sióstr Miłosierdzia, oraz weterynki i inwalidki tegoż zgromadzenia, tudzież dom sierot płci żeńskiéj; = *szczepienia ospy ochronnej*; = *ubogich starców* i t p.

Insultacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) napaść, zbezczeszczenie, znieważenie.

Insurakcja, *v.* **Insurrekcja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *ob. Powstanie, Rokosz.*

Insurgent, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) *ob. Powstaniec.*

Insygnjum, *nieod. lm.* **ja**, **jów**, *n.* (z łac.) (częściéj *w lm.*) 1) znak lub znaki odznaczenia się, zasługi, lub też godności jakiéj. *Insygnjami królewskiemi były: korona, berło i jabłko.* 2) *Insygnja, blp.* klejnoty koronne.

Insynuacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) wmówienie, naprowadzenie kogo na myśl jaką; obudzenie w kim podejrzenia.

Insynuować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) *prze.* wręczać. 2) = *kogo do czego*; namawiać, skłaniać; 3) = *co komu*; naprowadzać kogo na myśl jaką.

Inszość, ści, *lm.* **ści,** *ż. ob. Inność, Różność.*

Inszy, a, e, Inny, a, e, *p.* (pomiędzy *Inny* a *Inszy* ta zachodzi różnica, iż piérwszy wyraża różnicę osobistą, drugi gatunkową, lubo różnica ta nie zawsze ściśle się zachowuje) 1) nie ten. *To co inszego. Wcale tu co innego opowiadają. Jestem całkiem innego zdania. Mówmy raczéj o czém innem lub inszém. Inną razą. To inna rzecz, to inna sprawa. Inszy on teraz, jak był wprzódy. Inszy teraz świat. Inszy wiek, insze obyczaje.* 2) = używa się jako rzeczownik np. w następnych wyrażeniach: *Kto inszy. Inszyby się rozgniewał. Wolę, żebyś się o tém od kogo innego dowiedział. Kto inny powié ci to lepiéj. Z nim, a nie z kim innym, chcę mieć do czynienia. Kto innyby ci pochlebiał, ja mówię prawdę. Komu innemu taniéj sprzedasz.* 3) = nowy, odmienny. *Coraz inszy v. coraz to inszy. Coraz kogo inszego przysyła.* 4) *Insza* (dom. rzecz) zam. co innego. *Insza słyszéć, insza widziéć. To insza!*

Intabulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wpisanie, wniesienie do ksiąg (np. zapisanie nieruchomego majątku do ksiąg hipotecznych).

Intabulować, ał, uje, *scz. nd.* zapisywać ciężary i obowiązki dóbr nieruchomych do hipoteki.

Integralny, a, e, *p.* pewną całość tworzący, istniejący sam przez się. *Integralny rachunek, mat.* wyższy rachunek, który przez porównanie nieskończenie drobnych części, przedstawia skończone wielkości, z których tamte powstały.

Intellektualista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennicy rozumu, którzy dowodzą, że zmysły pozór tylko rzeczy nam przedstawiają, rozum zaś samą istotę rzeczy, czyli prawdę nam odkrywa.

Intellektualizm, u, *blm. m.* (z łać.) nauka intellektualistów.

Intellektualność, ści, *blm. ż.* umysłowość, działalność rozumu; rozum.

Intellektualny, a, e, *p.* odnoszący się, należący do rozumu.

Intelligencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (zlać.) przenikliwość, pojętność, bystrość rozumu, umysłowa siła; istota rozumna.

Intencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) chęć, myśl, zamiar. *Zrobiłem to w dobréj intencji. Oko duszy naszéj jest dobre serce albo intencja.* 2)=wola, życzenie. *Taka była intencja fundatora.* 3) *Na intencję, aby ...* zam. w celu uproszenia Boga, aby... *Odmawiać modlitwy, dawać jałmużny, odprawiać mszę na intencję, aby...* (to i to się stało). *Na moją, twoją, jego... czyjąś intencję,* zam. w celu, aby się stało według życzeń moich, twoich, jego... czyich.

Intencjonalizm, u, *blm. m.* (z łać.) przekonanie, zasada, że cel uświęca środki.

Intendent, a, *lm.* **ci,** *m.* rządca, główny dozorca, nadzorca. *Intendent Skarbu,* urzędnik do osobnych poruczeń przy Zarządzie celnym. *Intendent szpitala,* urzędnik zarządzający szpitalem pod względem administracyjnym i kassowym.

Intendentura, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dozór, nadzór. 2) = urząd intendenta. 3) = bióro intendenta, lub dom, w którym intendent ma swe bióro.

Intercyza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) kontrakt, zapis urzędowy przed ślubem.

Interdykt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) zakaz, wzbronienie; wyłączenie z przyjmowania lub sprawowania sakramentów; zakaz odprawiania służby bożéj.

Interes, u, *lm.* **a, ów** (z fran.) 1) pożytek, korzyść. *Interes publiczny, ogólny, wspólny. Interes ludzkości. Większa część ludzi nie zna swojego interesu. Działać przeciw własnemu interesowi. Mieć interes osobisty na widoku. Interesem twoim jest. Mam w tém własny interes.* 2) = sprawa, rzecz interesująca kogo. *Interes pieniężny. Wdać się w interes. Podjąć się interesu. Skończyć z kim interes. Interes skończony. Mieć do kogo interes. Mieć z kim interes. Bieg interesów. Interesa miasta, zgromadzenia. Interesa jego są w dobrym, w złym stanie; na dobréj, na złéj stopie; dobrze, źle on stoi w interesach. Każdy ma swoje interesa. Zawiadywać czyjemi interesami, v. sprawować czyje interesa. Zdatny do interesów. Sprawujący interesa* (w dyplomacji), pełnomocnik. 3) = chęć zysku osobistego, chciwość. *On się rządzi tylko interesem, v. powodują się interesem, v. interes tylko nim włada, v. interes go tylko wiedzie. Interes jest kamieniem probierczym przyjaźni.* 4) = *prze.* procent, prowizja od kapitału, od pożyczonéj summy.

Interesant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) 1) człowiek interesowany, swego pożytku jedynie patrzący. *Interesant nie może być dobrym doradzcą.* 2) = jeden z należących do jakiego interesu, przedsięwzięcia; wspólnik. *Potrzeba podpisu wszystkich interesantów.* 3) = zgłaszający się do władzy lub prywatnéj osoby z prośbą, zleceniem, obstalunkiem, i t. d. 4) = mający lub roszczący prawo do pozostałości po bankrutach lub zmarłych osobach. *Po jego śmierci zjawiło się mnóstwo interesantów.* 5) = uwikłany w procesa, prawujący się. *To sławny interesant!* 6) = człowiek przemyślny, obrotny, sprężny w prowadzeniu swych interesów. *Szczęśliwy z niego, lubo ryzykowny interesant.*

Interesik, u, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Interes*), mały interes.

Interesować, ował, uje, *scz. nd.* (z fran.) obchodzić, zajmować, wzbudzać zajęcie. *Bardzo mię to interesuje. Interesuje mię ten młodzieniec.* = **się,** *stz. nd. czém, za czém;* nieobojętnie wchodzić w co, wdawać się w co. *Interesować się kim. Interesować się za kim.*

Interesowanie, a, *lm.* **a,** *n.* wzbudzanie zajęcia; przywiązanie. *Piérwszym celem pisarza jest zainteresowanie czytelnika.* = **się,** zajęcie się *kim* lub *czém. Interesowanie się rzeczą publiczną jest piérwszym obowiązkiem obywatela. Godzien on jest twego interesowania się. Oznaki, dowody interesowania się.*

Interesowany, a, e, *p.* 1) którego co obchodzi, należący do czego. *Strony interesowane.* 2) = człowiek swojéj korzyści bardzo patrzący bez względu na słuszność. *To człowiek interesowany. To kobiéta interesowana.*

Interesownie, *ps.* 1) *ob. Interesująco.* 2) = w widokach korzyści osobistéj.

Interesowność, ści, *blm. ż.* 1) zajęcie, przymiot tego, co jest zajmujące. 2) = przymiot i charakter człowieka interesowanego, t. j. mającego na widoku jedynie swą korzyść.

Interesowny, a, e, *p.* 1) *ob. Interesowany.* 2) = zajmujący.

Interesująco, *ps.* sposobem interesującym, zajmującym. *Przedstawić co interesująco.*

Interesujący, a, e, *im.* zajmujący. *Dzieło interesujące, sztuka interesująca, przedmiot interesujący, wiadomości interesujące, fizjonomja interesująca.*

Interferencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *fiz.* przeciwfalowanie światła, sprowadzające ciemność. *Mrok bywa szary i szare są kolory linij w Fraunhoferskich widmach i w interferencji światła.*

Interim, *v.* **Per interim,** *v.* **Interimalnie,** *ob. Interymalnie.*

Interimalny, *ob. Interymalny.*

Interjekcja, ji, *lm.* **je,** *ż. v.* **Interjekcjo,** *nieod.* (z łać.) *gram. ob. Wykrzyknik.*

Interlag, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *druk.* 1) w prasach jednocugowych, nazwa arkusza papieru zwykle przyklejonego na deklu, służącego preserowi do wypodkładania równości druku. 2) = w prasach dwucugowych, nazwa kilku lub kilkunastu arkuszy nieco zmoczonych, służących dla dobrego wyciśnienia druku, oraz jako zabezpieczenie od uszkodzenia czcionek.

Interlinearny, a, e, *p.* między wierszami pisany, *v.* drukowany. *Interlinearne tłumaczenie;* tłumaczenie umieszczone nad, lub pod wierszami.

Interlinja, ji, *lm.* **je,** *ż. druk.* u zecera, przedziałka dająca się pomiędzy wierszami dla rozszerzenia druku. *Składać na interlinje,* t. j. w układaniu czcionek przedzielać wiersze interlinjami. *Składać bez interlinij,* t. j. ściśle, bez przedzielań wierszy interlinjami.

Interlinjować, ował, uje, *scz. nd. druk.* przedzielać wiersze ułożonych czcionek interlinjami.

Interlinjowanie, a, *lm.* **a,** *n. druk.* przedzielanie wierszy ułożonych czcionek interlinjami.

Interludjum, *nieod. n.* (z łać.) przegrywki w muzyce.

Intermach, *ob. Indermach.*

Intermedzdzo (Intermezzo), *nieod.* (z włos.) farsa z muzyką i tańcami, dawana niegdyś między aktami większego scenicznego przedstawienia.

Intermistyczny, a, e, *p.* tymczasowy; do pewnego, nieoznaczonego czasu.

Intermittować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *med.* przechodzić ze stanu chorobliwego w stan zdrowy, i ze zdrowego znowu w chorobliwy.

Intern, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) sprawujący obowiązki lekarza w salach szpitalu.

Internakulum, *nieod.* (z łać.) *druk.* u zecerów, narzędzie służące do przytrzymywania rękopismu.

Internuncjusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) nuncjusz, czyli poseł papieski tymczasowy. *Internuncjusz Austrjacki,* t. j. przebywający w Austrji.

Interpellacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wezwanie do dania objaśnienia, (np. w Izbach prawodawczych). *Minister nie odpowiedział na żadną interpellację.*

Interpellować, ował, uje, *scz. nd.* wzywać do objaśnienia. *Interpellować ministrów.*

Interpellowanie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Interpellacja. Dzień naznaczony na interpellowanie, v. na interpellacje.*

Interpolacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) pomieszczenie swoich lub obcych wyrazów w gotowym tekście.

Interpolator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) pomieszczający jakie wyrazy w gotowym tekście.

Interpretacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wykład, wyjaśnienie, tłumaczenie.

Interpunkcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) punktuacja, kropkowanie, rozkropkowanie. 2) = nauka o stosownem używaniu znaków pisarskich czyli przestankowych, dla odznaczenia jednéj myśli od drugiéj

Interregnum, *nieod. n.* (z łać.) *ob. Bezkrólewie.*

Interrogatorje, ij, *blp. ż.* i **Interrogatorja, ów,** *blp. ż.* (z łać.) *praw.* pytania porządnie spisane, które podczas wyprowadzenia inkwizycji wedle okoliczności sprawy się układają i stawionym świadkom po porządku zadają.

Interwallum, *w lp. nieod.,* **wlm. lla, llów,** *n.* (z łać.) odstęp między czém, przerwa, pauza. *Interwalla w pracach umysłowych zapełnia ćwiczeniem ciała. W czasie i przestrzeni nie ma interwallów.*

Interwencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *praw.* wdanie się, wmieszanie się trzeciéj, obcéj sprawie osoby do sporu; pośrednictwo. 2) = (w polityce) wmieszanie się jakiego państwa do wojny lub układów, toczących się między innemi państwami; albo też do spraw wewnętrznych innego państwa. *Interwencja zbrojna;* wprowadzenie siły zbrojnéj do obcego państwa dla przyśpieszenia układów pomiędzy stronami wojującemi.

Interwenjent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) przyjmujący udział w jakiéj sprawie.

Interwenjować, ował, uje, *scz. nd. han.* w stosunkach wekslowych, kiedy ten, na którego weksel wystawiony, nie przyjmuje (nie akceptuje) go, i nie wypłaca, dobrowolnie ofiarować się z wypłatą wyrażonéj w nim summy; pośredniczyć w wypłacie wekslu.

Interymalnie, *ps.* (z łać.) *praw.* tymczasowie.

Interymalny, a, e, *p.* tymczasowy.

Intoksykacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *med.* zatrucie krwi.

Intolerancja, ji, *blm. ż.* (z łać.) brak tolerancji, czyli cierpienia obcych przekonań, wyznania, wiary; prześladowanie innych wyznań.

Intonacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *muz.* trafianie tonów głosem; rozpoczęcie pieśni; motyw śpiewu.

Intonacyjny, *v.* **Tonłczny, a, e,** *p. muz.* odnoszący się do intonacji. *Znaki intonacyjne, v. toniczne,* pokazujące w jakiéj tonacji zaczynają się rozwijać myśli muzyczne.

Intonować, ował, uje, *scz. nd.* zaczynać pieśń, *ob. dk. Zaintonować.*

Intrata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) dochód, przychód, zysk czysty. *Lepsza intrata z rozumu niż z folwarku. Największa intrata, oszczędność. Intrata roczna. Czysta intrata.*

Intratka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Intrata*), mały, szczupły dochód.

Intratność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co przynosi znaczny dochód.

Intratny, a, e, *p.* intratę czyniący, znaczny dochód przynoszący. *Włość intratna. Grunt intratny. Jest to urząd bardzo intratny.*

Introdukcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *dosł.* wprowadzenie; wstęp, (mian. w utworach muzycznych). 2) = *praw.* piérwsze wprowadzenie i zaczęcie sprawy.

Introligator, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) oprawiacz książek.

Introligatorczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* czeladnik introligatorski.

Introligatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) oprawiająca książki. 2)=żona introligatora.

Introligatornia, i, *lm.* **i,** *ż.* warsztat, gdzie oprawiają książki.

Introligatorski, a, ie, *p.* od introligatora. *Rzemiosło introligatorskie.*

Introligatorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* rzemiosło introligatorskie.

Intromissja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* wprowadzenie sądowe do posiadania ziemi lub innéj jakiéj posiadłości nieruchomej, *ob. Wwiązywanie.*

Intronizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wyniesienie na tron, wstąpienie na tron.

Intrus, *v.* **Intruz, a,** *lm.* **y,** *m.* (z łać.) wdzierca, właz w jaki urząd, na którym być nie powinien.

Intryga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z fran.) sztuka podstępna, chytry podstęp. *Zrobić, ułożyć, ukartować intrygę. Intrygi dworskie, gabinetowe. Prowadzić intrygę. Intryga dramatyczna,* t. j. węzeł akcji dramatycznéj. *Dobrze, źle prowadzona intryga.*

Intrygancik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Intrygant*), *iron.* intrygą nadrabiający.

Intrygant, a, *lm.* **ci,** *m.* człowiek zajęty intrygami, podstępami, działający skrycie i podstępnie.

Intrygantka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta intrygami zajęta, podstępnie, skrycie działająca.

Intrygować, ował, uje, *sn. nd.* intrygi czyli podstępy robić, dołki kopać, sieci stawiać, sidła kłaść. *Intrygują, aby go zgubić. Intrygować przeciw komu, za kim.*

Intuicja, ji, *blm. ż.* (z łać.) wewnętrzne widzenie, *v.* przeświadczenie; zmysłowe przedstawienie, *v.* poczucie, **ob. Widza.*

Intuicyjny, a, e, *p.* widzący, *v.* wiedzący, *v.* przeświadczony wewnętrznie.

Intussuscepcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* wewnątrz przyjęcie.

Intymacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* 1) *prze.* zatrzymanie egzekucji dekretu piérwszéj instancji przez pozew wydany do wyższego sądu. 2) = obwieszczenie pismem.

Intymowany, a, e, *p. prze.* obwieszczony.

Intytulacja, ji, *lm,* **je,** *ż.* (z łać.) położenie tytułu, nadpis.

Inulina, y, *blm. ż. chem.* in. *Dalina, Helenina,* krochmal omanowy, różniący się od zwyczajnego tém, że roztworzony w wodzie wrzącéj nie tworzy kleju, ale ciekły roczyn, z którego po ostudzeniu, opada w postaci proszku; obfituje weń korzeń *Omanu prawego, Cykorji pospolitéj, Georginy różnofarbnéj, Zimowitu, Konopi,* i t. d.

Inus, a, *blm. m. mit.* jedno z gallickich imion Belena.

Inwalid, a, *lm.* **dzi,** *m.* (z łać.) niezdolny dla niezdrowia do dalszéj służby. *Dom inwalidów,* gdzie starzy lub kalecy żołnierze mają swe pomieszczenie i potrzeby, opatrzone ze skarbu publicznego.

Inwalidny, a, e, *p.* należący do inwalidów, od inwalidów.

Inwekta, ów, *blp.* (z łać.) towary wchodowe; wprowadzanie towarów.

Inwencja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łać.) 1) zdolność tworzenia, twórczość, (mian. w sztukach pięknych). 2)=wynalezienie, wynalazek. *Potrzeba jest matką inwencji.*

Inwentarski, a, ie, *p.* do inwentarza należący, zrejestrowany, spisany.

Inwentaryzacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* sporządzanie inwentarza, spisywanie.

Inwentarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) rejestr, spis (tego, co się znajduje). *Inwentarz praw,* spis praw jakiego kraju. *Inwentarz gospodarski, v. gruntowy, v. księga gruntowa,* spis wszystkich nieruchomych części jakiéj majętności i wszystkich w niéj przedmiotów do gospodarki należących, stad 2) = *zb.* rzeczy zwyczajnie w inwentarzach gospodarskich spisane, jako to: bydło folwarczne, narzędzia rolnicze, i t. p. *Przedać majątek z całym inwentarzem, lub bez inwentarza. Inwentarz żywy,* oznacza w gospodar-

stwie bydło domowe wszelkiego rodzaju. 3)=spis i wykaz robociznу i innych ciężarów należących od rolnika właścicielowi za trzymany grunt. *Poprawić, przerobić inwentarz. Kommissja inwentarzowa.*

Inwentować, ował, uje, *scz. nd.* do inwentarza wpisywać.

Inwentowanie, a, *lm.* **a,** *n.* **Inwentura, y,** *lm.* **y,** *ż.* spisywanie inwentarza.

Inwersja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) przewrócenie, zwrot, *np.* w mowie, zamiana słów.

Inwestygacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) badanie, dosledzanie, wyśledzanie.

Inwestygować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *nieuż.* indagować, dośledzać, dochodzić czego.

Inwestytura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) nadawanie lub prawo nadawaniu lennéj władzy nad krajem lub dobrami. *Dać inwestyturę na biskupstwo,* t j nadać władzę zarządzania dobrami należącemi do biskupstwa. *Kłótnia pomiędzy stolicą apostolską, a cesarstwem rzymskiém o inwestytury.*

Inwitacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wezwanie, przywołanie, zaproszenie.

Inwitować, ował, uje, *scz. nd.* wzywać, przywoływać, zapraszać.

Inwokacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wołanie, błaganie.

Inżynjer, *v.* **Inżenjer, a,** *lm.* **owie,** *m.* (z fran.) oficer, którego głównem przeznaczeniem jest projektowanie i kierowanie robót fortyfikacyjnych, bądź to w twierdzach, bądź w obozach, bądź też w oblężeniach dla attaku lub obrony służących i kierowanie robotami, służącemi do kommunikacji (*szosse, dróg żelaznych* i t. d.) *Korpus inżynierów. Oficer od inżynierów.*

Inżynierski, a, ie, *p.* od Inżynjera, *v.* inżynjerów.

Inżynierstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) nauka fortyfikacji, oraz sztuka napadania i bronienia miejsc ufortyfikowanych, nauka kierowania robotami dróg. 2)= *zb.* żołnierz téj broni. *Inżynierstwo francuskie.*

Inżynierja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Inżynierstwo. Szkoła artylerji i inżynierji. Oficer od inżynierji, v. inżynierji.*

Ipabog, a, *lm.* **i,** *m. mit.* jedno ze słowiańskich bóstw domowych. Jest to jakiś zwierzo-bożek z różkami i promienicą na głowie, najdujący się w obotryckich starożytnościach Mascha fig. 9.

Ipekakuana, y, *blm. ż. chem.* i *farm.* in. *Wymiotowy korzeń, v. korzeń brazylijski,* korzeń, a mian. kora korzenia rośliny: *Cephaelis ipecacuanha,* używające się w medycynie jako środek na womity, z powodu zawierającego się w nich, mian. w korze, substancji roślinnéj, zwanéj *emetyną*; otrzymuje się z Ameryki południowéj.

Ipo, *v.* **Ippo,** *nieod. n.* jadowity sok dwóch rodzajów drzew indyjskiego Archipelagu.

Ipsylon, *nieod. n.* (z grec.) 1) nazwanie 20éj litery alfabetu greckiego. 2)=*v.* **y** grek, przezwisko samogłoski alfabetu polskiego, *ob. Y.*

Ipsym, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* pewien gatunek zaprawnego wina.

Ipsymować, ował, uje, *scz. nd.* zaprawiać (wino).

Ir, Jer, a, *lm.* **y,** *m* 1) *zool.* ptaszek podobny do wróbla, tylko większy, *ob. Jeryk.* 2)=*mit.* jedno z imion giermańskiego Marsa. Staro-niemieckie *Ir* i łacińskie *Vir* znaczą jedno, *ob. Irmin.*

Iran, u, *blm. n.* zowie się starożytna kraina Persów, Medów i innych pokrewnych ludów, rozpostarta między Chaldeą, Tybetem, Chinami i Indjami, czyli pomiędzy Zachodem a jądrem Azji.

Irbis, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Pantera.*

Ircha, y, *lm.* **y,** *ż.* wyprawna skóra wielbłądzia, barania, i t. d. *ob. Zamsz.*

Ircharz, a, *lm.* **e,** *m.* białoskórnik.

Irchowy, a, e, *p.* od Irchy; zamszowy.

Irga, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* gatunek krzewu, *ob. Głóg irga* (Crataegus, *v.* Mespilus cotoneaster), zwany także *Niesplikiem wełnistym, v.* posp. *Niesputką.*

Iridium, *nieod blm. n. ob. Iryd.*

Iris, Irizacja. *ob. Irys, Iryzacja.*

Irman, *v.* **Irmen, a,** *blm. m. mit.* giermański Mars, *ob. Irmin.*

Irmin, a, *blm. m. mit.* syn Mana, lub Mennora, jest giermański Mars, znaczy tyle, co u Normandów *Tyr.* Uważano go to za boga, to za wielkiego herosa, lub półboga. Ma mnóstwo imion, jak *np. Er, Ir, Her, Hir, Erman, Irman, Herman, Hirman, Ermin, Hirmin, Hermjon, Hermin, Hermen, Ermen, Irmen, Armin, Iryng, Zio, Ziu, Tyr* i *Tys.*

Irminsul, u, *lm.* **e,** *m. mit.* tyle co *Irmins-Saeule,* Irminowy słup, jest posąg Irmina, giermańskiego boga wojny. Było dość takich słupów, które noszono za wojskiem. W Saksonji na *Eresbergu,* górze Marsa, przy Dimelu, słup ten wyobrażał wojownika, trzymającego w ręku chorągiew', na któréj wyszyta róża. Na hełmie jego był kogut, a na tarczy lew.

Irmor, u, *lm.* **y,** *m.* (z ross.) *nieuż.* krótki wiersz w kancjonałach ruskich, nad pieśnią się znajdujący, któréj treść zawiera.

Ironicznie, *ps.* sposobem uszczypliwym, drwiącym. *Powiedział to ironicznie.*

Ironiczność, ści, *blm. ż.* przymiot, charakter tego, co jest ironiczne.

Ironiczny, a, e, *p.* od ironji, uszczypliwy, drwiący.

Ironizować, ował, nje, *sn nd nieuż.* używać ironji, przymawiać, przycinać, kąsać słówkami.

Ironja, ji, *blm. ż.* (z fran.) sposób uszczypliwy, drwiący wyrażania swych myśli; lekka pogarda. *Delikatna, gorzka, okrutna ironja. Spojrzał na nas z ironją.*

Irradjacja, ji, *lm.* **je,** *ż. as.* rozpromienianie się małych, niedojrzanych okiem gwiazdek, w skutek którego zdają się być białawym ciągiem światła.

Irrygacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) w ogólności: skrapianie, *v.* zlewanie wodą lub innym jakim płynem; w szczególności: skrapianie łąk wodą ze źródeł sprowadzoną rowkami na ich powierzchnię, różni się od *nawodnienia* tém, że się odbywa małą ilością wody; *nawodnianie* zaś robi się zwykle za pomocą śluz, wpuszczając na łąki zebraną wodę w znacznej ilości.

Irrygator, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) ten co skrapia, skrapiacz, pokropiciel. 2)=narzędzie do skrapiania.

Irrytacja, Irrytować, *ob. Irytacja, Irytować.*

Irszany, a, e, *p. v.* **Irszowy,** *ob. Irchowy.*

Irwisz, a, *blm. m. mit.* giermański duch, od Grendela, boga piekieł zaklęty, i na błąkanie się po bagnach, w kształcie ogników, wskazany.

Iryd, u, *blm. m. chem* (*iridium*), metal z rzędu ciężkich, *szlachetnych,* zawsze się znajdujący w małéj ilości przy platynie.

Iryng, a, *blm. m. mit.* giermański Mars.

Iryngesweg, u, *blm. m. mit.* gościniec Irynga, była to nazwa mlecznéj drogi na niebie, *ob. Irmin.*

Irys, *v.* **Iryda, y,** *blm ż.* 1) *as.* jedna z 18 *głównych planet,* krążących około słońca, należy do liczby *asteroid,* czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się między *Marsem* a *Jowiszem*; kończy swój obieg w 1335 dni; średnia odległość od słońca nie spełna 50 miljon. mil geogr., odkryta w r. 1847. 2) = *chem. ob. Iryd.* 3)=*bot.* a) *ob. Kosaciec.* b) błędna nazwa *Liljowca trawiastego* (Hemerocallis graminea). 4)=*mit.* posłanniczka Junony, tęcza.

Irytacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) drażnienie, rozdrażnienie; drażliwy stan, gniewliwość. *Doznaje w chorobie swojéj ciągłéj irytacji. Irytacja nerwowa.*

Irytować, ował, uje, *scz. nd. kogo,* drażnić, jątrzyć, wzburzać. = **się,** *stz. nd.* jątrzyć się, wzburzać się. *Irytować się czém.*

Irzeć, ał, *nieuż, ob.* pochodne od niego słowa *ak. Spojrzeć, Obejrzeć, Dojrzeć, Wyjrzeć, Zajrzeć,* i inne.

Iryzacja, ji, *blm. ż.* (*minerałów*), *min.* obrączki przedstawiające się w rozmaitych kolorach w minerałach krystalicznych, lub drobne pęknięcia przedstawujących.

Isagogiczny, a, e, *p.* wstępny, poprzednio wyjaśniający.

Isagogika, i, *blm. ż.* (z grec.) wstępna nauka, sztuka robienia poprzedniczych wyjaśnień.

Ischjagra, y, *blm. ż.* (z grec.) artrytyzm w biodrach, kulszowy ból.

Ischjalgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) ból w biodrach, ścjatyka.

Ischurja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mimowolne zatrzymanie uryny; bywa ono *fałszywe* i *prawdziwe,* t. j. *nerkowe* i *pęcherzowe.*

Isfendjar, a, *blm. m.* u Mahometanów, anioł stróż czystości.

Isiora, (herb); tarcza wzdłuż przedzielona; po lewéj stronie krzyż, nad nim gwiazda, po prawéj sępie skrzydło; nad hełmem także sępie skrzydło.

Isjot, a, *lm.* **y,** *m. mit.* tyle co *Eisjott,* normandzki Olbrzym lodowy. Początek ich taki: w Niflhejmie, znaczącym ostatni północny zakąt, mgła poczęła opadać i zebrała się w ogromną studnicę *Hoergelmer,* mającą zimniéjsze od zimnego lodu wody. Im więcej mgły zsiadało się, tém więcéj wód przybywało. Wezbrały nareszcie wody i rozlały się we dwanaście olbrzymich rzek, zwanych *Eliwagar.* Rzeki te, szukając ujścia, wypłynęły za krańce Niflhejmu i spadły w Gingapag. Warstwy wód marzły tu jedna na drugiéj, zamieniając się w pokłady lodu przy brzegach zimnego Niflhejmu, a ulatniały się w ciepłą parę, zamieniając się w chmury, obloki i powietrze przy brzegach gorącego Muspelhejmu, lub południowego ziemi bieguna. Tym sposobem w pośrodku ziewoliwnéj, między Niflhejmem i Muspelhejmem położnéj przepaści, zaległy warstwy lodu, stanowiąc pierwotny grunt dla mającéj stworzyć się ziemi. A na lodach tych osiadły *Isjoty,* jako potęgi zwyczajnego przyrodzenia. Królem ich jest: *Imer, Utgardslokie.*

Isjothejm, u, *blm. m. mit.* ojczyzna normandzkich Isjotów, oraz króla ich Utgardslokiego, kraina północna, pomiędzy Niflhejmem i Ziemią położona. Jest to państwo lodowych Olbrzymów za północnym ziemi biegiem, na górach z lodu i po opokach ze szronu mieszkających, a z olbrzymami czarnymi, lub *Niflingami,* w sąsiedztwie żyjących.

Isk, u, *blm. m.* 1) *zb. bart.* pszczoły wysłańce, t. j. kilkanaście pszczół, wysłanych dla wyszukania dogodnego miejsca do nowego osiedlenia, przez rój, mający wylecieć z barci. 2)=*mit.* giermański Adam. Utworzyli go trzéj Manczyki przy brzegu morskim z jesionowego pnia. Jest to przyjęty od normandów *Ask.* Inne imię jego *Iku.*

Iskać, ał, iszcze, *scz. nd.* 1) *nieuż.* szukać. 2) = *kogo, v. u kogo,* szukać u kogo wszów, wszy wybierać. = **się,** *stz. nd.* szukać się, wybierać sobie wszy.

Iskanie, a, *lm.* **a,** *m. prow.* 1) *czego,* szukanie. 2) = *kogo,* szukanie, wybieranie wszów komu.

Iskierka, i, *lm* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Iskra*) 1) mała iskra. *fig. Są gdzie niegdzie iskierki dowcipu w tém dziele. Nie ma ani iskierki rozumu, v. dowcipu, gienjuszu, odwagi. Przydusić, v. przygasić, v. zagasić wojnę, bunt, herezją w iskierce. Mała iskra wielkie pożogi wznieca.* 2) **Iskierki,** *m lm. bot. ob. Gwiazdosz* (Aster).

Iskiernia, i, *lm.* **ie,** *ż. prądowa, fiz.* baterja galwaniczna.

Iskra i Skra, y, *lm.* **y,** *ż.* cząsteczka ognia. *Iskry rzucać, sypać. Kiedy uderzysz krzemień krzesiwem, lecą, v. sypią się zeń iskry. fiz. Iskra elektryczna.*

Iskrawo, *ob. Iskrzysto.*

Iskrawy, *ob. Iskrzysty, Iskrzący się.*

Iskrobitny, a, e, *p. poet.* iskry-wydający. *Wrą podków iskrobitnych po bruku łoskoty.*

Iskrodmy, a, e, *p.* rodzący iskry, buchający niemi, ogniem tchnący. *Iskrodme zwierzę,* Chimera, u której z gęby iskry padały, według mitologji.

Iskroń, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot. ob. Korona,* (Fritillaria), roślina.

Iskrzący, a, e, i **Iskrzący się,** *im.* iskry rzucający, pełen iskier. *Iskrzące gwiazdy. Oczy iskrzące się od gniewu. Iskrzący dowcipem.*

Iskrzelica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Isertia), roślina.

Iskrzeluda, y, *lm.* **y,** *ż* (Pyrosoma), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Mątwów,* nagich.

Iskrzenie, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Iskrzenie się,** wydawanie iskier. *Iskrzenie, v. iskrzenie się węgla rozżarzonego, Iskrzenie się gwiazd,* drżenie ich światła skutkiem ruchu naszéj atmosfery.

Iskrzyć,ył, y, *sn nd. m, uż.* błyszczéć czém. *Iskrzyć dowcipem. Iskrzyć błaskiem broni.* = **się,** *stz. nd.* 1) iskry z siebie rzucać. *Są gwiazdy, które mocniej się iskrzą niż inne. Oczy mu się iskrzyły od gniewu. Dla nas się niebo iskrzy i ziemia zieleni.* 2)=pienić się (o winie). *Wino szampańskie iskrzyło się w kieliszkach.*

Iskrzyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *żelazny, min.* gatunek rudy żelaznéj, zwanéj inaczéj *żelaznym pirytem* (*v. starczykiem żelaza*), składającéj się z siarki i żelaza; odznacza się kruszcowym blaskiem, złocistym kolorem i twardością tak wielką, że iskry ze stalki wydobywa; stosownie do barwy znajduje się w trzech głównych odmianach; *iskrzyk złocisty,* = *żółtawy* (niek. *biały, szarawy*) i = *magnetyczny* (tombakowego koloru), mający własność działania na igłę magnesową z powodu, że zawiera w sobie daleko więcéj żelaza w stosunku do siarki, jak dwa piérwsze iskrzyki. 2)=*med. prze.* wrzód zapalny.

Iskrzypląt, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Quamoclit), roślina, któréj gatunek: =*pospolity* (Q. vulgaris) uważa się za gatunek *Wilca* (Ipomoea quamoclit).

Iskrzysto, *ps.* błyszcząco, pełno iskier.

Iskrzysty, a, e, *p.* błyszczący, iskrzący się, pełen iskier.

Islam, *v.* **Islamizm, u,** *blm. m.* (z arab.) *wł.* poddanie się (woli bożéj); religja Mahometańska.

Islandzki mech, *v.* **Islandzki porost,** *bot. ob. Tarczownik islandzki* (Parmelia islandica), roślina z rzędu *Liszajców skrytozarnowych,* zwana także *Płucnikiem*; używa się w medycynie.

Ismarus, a, *blm. m. mit.* syn Marsa.

Ismenka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Ismene), roślina z rodziny *amarylkowatych* (Amarillideae), okwiat ma górny, koronowy, więdniejąco-trwały, nasiona nieliczne, cebulkowate, mięsiste, zielone; gatunek: =*peruańska* (I. amancaes), kwiaty ma bezszypułkowe, b. wonne, żółte, głąbik obosieczny, dwukwiatowy; zwykła w Peru i Brazylji; cebuli téj rośliny używają tam dla przyśpieszenia ropienia.

Ispaboh, a, *blm. m. mit. ob. Ipaboh.*

Ispasz, u, *lm.* **e,** *m. nieuż.* wypaszanie, np. łąk, zboża, i t. p.

Issodawr, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, znaczy ogień ofiarny. Jest to *Gwergi, Garw, Lwyd,* nie w żyłach gór, ale na ołtarzu.

Issywedyt, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Syw.*

Ist, a, *blm. m. mit.* syn Mana, wnuk Tuiska, a brat Inga, jest giermański bohatér. Jakób Grim przypuszcza, że bohatér *Ist* i piérwszy człowiek *Isk* jedno są. Inne imiona jego *Isto, Istaew.* **Ist, Isty, a, e,** *p. prze.* 1) pewny, niewątpliwy. *Jeśli się tak modlisz, możesz być ist, że wysłuchan będziesz.* 2) = ten sam. *Przysiągłby każdy, że to ten isty.* 3) = prawdziwy, istny. *Pewna rzecz jest, że tam nie głęboka woda ista.* 4) = ten. *Pewna ista,* zam. to pewna.

Istaew, a, *blm. m. mit.* od którego zowią Franków *Istaewami,* jest bohatér giermański, *ob. Ist.*

Istliwy, a, e, *p. nieuż.* 1) co może mieć swą istność, byt; możebny. 2) = istotny, rzeczywisty.

Istm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) międzymorze

Istnąć, ął, nie, i **Istnieć, ał, eje,** *sn. nd.* bytność mieć, egzystować. *Najwyższa moc i władza istnie w narodzie.*

Istnia, i, *blm. ż.* istnienie. *Aż się stanie tak lichy, że padając, dojdzie chyba Do roślinnéj istni grzyba! *Istnia* (existentia), stoi prześlicznie miasto przyrodzenia i znaczy naturę.

Istnie, *ps.* rzeczywiście, istotnie.

Istnieć, *ob. Istnąć.*

Istniejący, a, e, *im.* (od *Istnieć*) mający swą bytność, egzystujący. *Wszystkie istniejące stworzenia. Traktaty istniejące.*

Istnienie, a, *lm.* **a,** *n.* byt, stan tego, co egzystuje. *Wszystko co jest, wzięło v. ma istnienie od Boga. Istnienie narodu. * Istnienie przedstworzenne,* zowie się *Stnieniem.*

***Istnik, a,** *lm.* **i,** *m.* w łoice, coś, co iści się w czemsiś. Są tutaj *imienniki* i *istniki* (nominalia et realia). Jabłka, gruszki, śliwki, wiśnie, są np. istnikami pojęcia *owoc,* będącego imiennikiem.

***Istnio-stnienie, a,** *blm. n. fil.* (existentia creatrix in existentia creata), takie istnienie, na którego dnie tai się stnienie. Istniostnieniem jest np. człowiek, który, acz *istnieje* tutecznie, *istnieje* tamecznie, a na dnie ukazuje się niesmiertelném bóstwem z niebios.

Istność, ści, *blm. ż.* 1) bytność, byt, egzystencja. *Wziąć istność.* 2) = jestestwo, substancja. 3) = istota. *Najwyższa Istność.*

Istny, a, e, *p.* 1) istotny, należący do istności. *Pies Ezopowy rzecz istną dla cienia z pyska upuścił.* 2) = rzetelny, prawdziwy. *To istna prawda.* 3) = czysty, szczery, wierutny. *Istna małpa. Istne głupstwo. Istny warjat.*

Isto, 1) *ps. nieuż.* pewnie, niewątpliwie. 2) = * **a.** *blm. m. mit.* bohatér giermański, *ob. Ist.*

Istoczyć,ył, y, *scz. nd. nieuż.* tworzyć, kształcić, istotę dawać. *Szabla kraje rozpościera, ale pióro je istoczy, ob. dk. Przeistoczyć.*

Istota, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) natura, *v.* przyrodzenie rzeczy byt swój mającéj. *Istota boska. Istota człowieka. Istota Sakramentu. Istota chleba i wina zamienia się w ciało i krew Jezusa Chrystusa. Bóg jest z istoty swojéj dobry.* 2) = grunt rzeczy, sama rzecz. *Opowiedz samą istotę rzeczy, ob. Treść. Tu, v. w tém jest istota rzeczy. Sięgać istoty rzeczy. W istocie;* rzeczywiście, w gruncie rzeczy. *Często, co złe z pozoru, dobre jest w istocie. W istocie ma słuszność.* * *fil. Istota, v.* substancja, jest gruntem, podstatą w znaczeniu najwewnętrzniejszéj treści, która pokazuje się ciągle ta sama. Istotą rzeczy np. nie jest objaw ich widzialny, ani rozliczne przymioty i działania jego, lecz Słowo Boże, stające się ciałem, myśl wieczna, faluj̨ąca przez czasy różnopostaciowo, pierwowzór z niebios, *ob. Podstata, Rozloga, Obłoga, Iścizna.* Istota znaczy również tyle, co *valentia, das Wesen, das Dasein*, a odnosi się do trójki wiedzników stosunku: *Treść, Miara* i *Istota.* 3) = *nieuż.* fant, zakład, zastawa. 4) = *nieuż.* majętność, mienie. 5) = rzecz bytność mająca, ciało istniejące, istność. *Istota moralna. Istota rozumna. Wszystko nam zdać się musi cieniem lub istotą. posp. Nikczemna istota. Nieznośna istota. Istoty* (*v.* ciała) *nieważkie, ob. Rd. Nieważniki, Niewążkowniki.*

Istotnie, *ps.* 1) w saméj istocie, prawdziwie. *W Eucharystyi przyjmujemy ciało Chrystusa Pana rzeczywiście i istotnie.* 2) = rzeczywiście, w saméj rzeczy. *To się istotnie zdarzyło. Tak jest istotnie.*

Istotnik, a, *lm.* **i**, *m. gram.* imię rzeczowne, *v.* rzeczownik (Morz.).

Istotność, ści, *blm. ż.* 1) przymiot tego, co jest istne, co należy do istności. 2) = rzeczywistość, przymiot, tego, co jest rzeczywiście. *Mogę zaręczyć o istotności tego faktu.*

Istotny, a, e, *p. st. w.* **Istotniejszy**, 1) do istoty rzeczy należący. *Cząstka istotna. Przymiot istotny. Wyciągać z książki co istotniejszego, co najistotniejszego.* 2) = prawdziwy, rzeczywisty. *To nie żadne urojenie, ale rzeczy istotne. To jest istotne zdarzenie.*

Isty, a, e, *p. prow.* (na Szląsku) zam. istotny.

Iszwambrat, a, *blm. m. mit.* litewski bóg ptasznictwa, tyle co *Sznejbrat.*

Iść, szedł, idzie, *sn. nd.* 1) stąpać, kroczyć, przychodzić. *Iść za kim, v. za czém. Iść do góry, na dół. Iść przez rzekę, przez most, przez miasto, ob. Przechodzić. Iść na przód, w tył. Iść na przodzie, v. przodem. Iść w tyle. Iść dokąd, skąd, ob. Przychodzić. Iść spory krokiem. Iść wolno, powoli. Iść na traf. Iść na rynek, v. na targ, iść na teatr. Iść z kim w parze. Idź precz, idź sobie precz. Idź do licha! Idź mi z oczu! Idź do kata! Obłoki dziś idą ze wschodu na zachód.* ' *Iść przeciw wiatru* (o okręcie). *Iść polem, lasem. Iść najkrótszą drogą. fig. Iść czyim śladem, v. w czyje ślady, ob. Wstępować. Iść piechotą, v. pieszo, v. prow. piechoty, v. piechty. Iść na mszę, na kazanie, na przechadzkę, na bal*, i t. d. *Iść na śmierć. Iść na bój, na nieprzyjaciela. Iść w ogień. Iść na piwo, na wino. Iść po co. Iść po wiśnie, po wino, po wodę. Iść po brata, po siostrę* i t. p. *Iść za kim z bliska, z daleka.* " *On szedł pierwszy, a drudzy szli za nim. Iść tuż za kim. Iść za czém, np. za drzewem, za wodą, za żywnością, prow.* zam. po co, np. po drzewo, po wodę, po żywność. Wyrażenia myś.: *Iść w pary*; o kupratwach, rzucając stada na wiosnę, par szukać. *Szedł na mnie zwierz dobrze, lub źle*, t. j. szedł na strzał blisko lub daleko. *Poszedł pies ku psom*, t. j. pies uniesiony wrócił się do tych, które tropem gonią, *Iść na dym*, o odyńcu, niedźwiedziu, łosiu; rzucać się na strzelca, który do niego wypalił i spudłował, t. j. nie trafił. *Iść czarnym szlakiem, v. borem*; podchodzić lotną zwierzynę. *or. Iść płotem, v. rakiem*, o tratwie, kiedy ta płynie w poprzek rzeki. *Tratwa płynie, v. idzie rakiem*, albo też *Tratwa dała obertasa.* Z tr. łezok. *Idź jeść. Idź spać. Idź odwiedzić siostrę.* 2) = (o rzeczach). *Dokąd idzie ta droga? ob. Prowadzić. Droga idzie przez las aż do wsi. Rzeka idzie przez miasto, ob. Przechodzić. Zegarek idzie dobrze, źle. Idzie za prędko, za późno*, t. j. śpieszy, spóźnia się. 3) = *fig. Jakoś nie idzie. Jakie ci teraz idzie? Jakże ci idzie robota, v. z robotą? ob. Postępować. Iść do rzeczy, v. wprost do rzeczy. Aż ślinka do gęby idzie. Wiosna idzie po zimie, ob. Następować. Idzie to od osoby, którą bardzo szanuję, ob. Pochodzić. Iść w górę, fig.* wznosić się. *Zboże idzie w górę*, t. j. droższém się staje. *Intryga idzie w górę, v, do góry*, t. j. tryjumfuje. 4) = być położonym, wychodzić. *Jedno okno idzie na ulicę, a drugie na ogród.* 5) = mieć bieg, kursować (o pieniądzach). *Dukaty holenderskie idą wszędzie. Te pieniądze już nie idą.* 6) = ważyć, mieścić w sobie (o wagach i miarach). *Cztery litry idą na garniec warszawski. Na talar idzie sześć złotych polskich.* 7) = *o co, o kogo; nieos. Idzie o co. Idzie tu o twoje życie. Idzie tu o nasz honor, o naszą wolność. O co tu idzie? Mnie nie idzie o wydatek, ale o czas. Idzie mnie o rzecz. O ciebie mi tylko idzie.* (Idąc w zakład, zakładając się). *O co idziesz, że nie przyjedzie dzisiaj? Idzie o dukata, że to fałsz!* 8) = **się**, *złz. nieos. Tą drogą dobrze się idzie. Tędy się idzie do miasta. Z razu szło się nie źle.*

Iścić, ił, i, *scz. nd.* 1) *prze.* potwierdzać, zapewniać, zaręczać. *Te obietnice iścił wszystkim. Iści dług i obiecuje go zapłacić.* 2) = uszlachetnić, dopełniać, niszczać. *Niech Bóg iści twoje życzenia.* = **się**, *złz. nd.* 1) uskuteczniać się, dopełniać. *Bodaj nasze i wasze życzenia iściły się. Wszystko według proroctwa iści się.* 2) = komu (*z długu, ze słowa danego*), wypłacać dług, uskuteczniać dane słowo i t. d.

Iście, *ps. prze.* 1) zaiste, pewnie, niewątpliwie, rzeczywiście. 2) = wprawdzie, w rzeczy saméj. **Iście, a**, *lm.* **a**, *n.* czynność stąpania, chodzenia.

Iściec, ścca, *v.* **istca**, *lm.* **istce**, *m.* 1) istny, t. j. prawdziwy właściciel. 2) = pryncypał, od którego co istnie albo rzeczywiście pochodzi; prawdziwy zastawca, przedawca. 3) = istny, prawdziwy wierzyciel *v.* kredytor. 4) = istny, prawdziwy dłużnik *v.* debitor. 5) = warownik, zastępca, ewiktor. 6) = wykonywacz, egzekutor, np. testamentu. 7) = świadek.

Iścizna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) summa główna, kapitał. 2) = grunt rzeczy, osnowa. 3) = własność, rzecz posiadana. 4) = * (substantia), jest podstatą pewnego znaczenia. Podstata jest to, co stoi pod wszystkiém i dźwiga wszystko, jako np. Bóg i Słowo Boże, będące rzeczy istotą. Iścizna zaś jest to, co *iści się* w rzeczach, co tedy znajduje się w nich wiekuistego, nieprzemiennego, tamecznego. Podstatą w człowieku jest bóstwo, lub tchnienie Boże, iścizną w nim, nie ciało, przynależące do przyrodzenia, ani dusza, odnosząca się do ogólnego ducha, ale *Jaźń*, lub osobistość udzielna, *ob. Podstata, Rozloga, Obłoga, Istota.* 5) = *(valor, die Valute), to, co się iści rzeczywiście. Pieniądze np. mają inną nominalną, a inną realną wartość. Otóż wartość ich realna, jest ich *iścizną*. Iścizna gra rolę w loice. Pojęcia mają treść, zakres i *iścizną*. Iścizną ich Słowo Boże, które nie ginie, a które je piastuje i dźwiga.

Iścowy, a, e, *p.* od istca; należący do prawego *v.* pierwszego posiadacza, lub też do wierzyciela lub dłużnika.

Itaganne, *nieod.* (moneta) *ob. Sznit.*

Italja, ji, *blm. ż.* (z łac.) kraj włoski, Włochy.

Italjanizm, u, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) właściwość mowy włoskiéj; sposób mówienia lub pisania właściwy językowi włoskiemu.

Italski, a, ie, *p.* od Italji, włoski.

Italus, la, *blm. m. mit.* syn Telegona, króla Arkadji, który nadał swe imię Italji.

Itatsi, *nieod. zool. ob. Tchórz.*

Item, i skróc. **It**, (z łac.) również, także.

Iteracja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) powtarzanie, częstotliwość.

Itr, u, *blm. m. chem.* (Itrium), metal ziemny, znajdujący się w pewnego gatunku ziemi, zwanéj *itrją.*

Itrjum, *nieod. n. ob. Itr.*

Itryn, u, *blm. m. ob. Itr.*

Itterbit, u, *lm.* **y**, *m. min. ob. Gadolinit.*

Ittrja, ji, *blm. ż. chem.* i *min.* pewien rodzaj ziemi, powstającéj z połączenia się metalu itru z kwasorodem, z któréj takowy metal się otrzymuje.

Ittro ceryt, u, *lm.* **y**, *m. min.* kamień, składający się z flusspatu, fluoranu ittrji i fluoranu ceru.

Ittro-tantalit, u, *lm.* **y**, *m. min.* kamień podobny do tantalitu, składający się głównie (w różnéj proporcji) z niedokwasu tantalu, z ittrji, daléj z wapna, kwasu wolframowego, niedokwasów żelaza i uranu: stosownie do składowych części bywa *czarny, brunatny* i *żółty*; nader ciężki, należy do najrzadszych ciał kopalnych.

Ituna, *mit. ob. Iduna.*

Ityb, (moneta) *ob. Ilszebo.*

Iwa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* 1) (Salix caprea), drzewo mierniéj wysokości, stanowiące gatunek wierzby, in. *Wierzbotoza, Blindzia* (na Polesiu), rośnie na miejscach wilgotnych, przy brzegach rzek w licznych odmianach; drewno téj dość łupkie, na obręcze, przetaki, kobiałki i t. d. zdatne, na opał lepsze od wierzb innych, kora do wyprawiania skór, a liście na zimową paszę dla bydła i owiec użyte być mogą; zwie się także *wierzbą palmową*, gdyż w kwietną niedzielę gałązek jéj używają na palmy. 2) = *ob. Dąbrówka v. Gądziel* (Ajuga). 3) = *cudzoziemska*, bl. zam. *Żywotnik* (Thuja). 4) = *piżmo, ob. Iwomianek piżmowy* (Iva moschata).

Iwidja, ji, *lm.* **je**, *ż. mit.* nazwa nimf leśnych północnych, znających przyszłość.

Iwina, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* drzewo iwowe, iwa, gatunek wierzby (Salix caprea).

Iwinka, i, *lm.* **i**, *ż. bot* 1) (*zdr.* od *Iwa*) mała lub młoda iwa. 2) = nazwa dawana niek. roślinie: *Dąbrówka v. Gądziel* (Ajuga). 3) = *piżmowa, ob. Iwomianek piżmowy.*

Iwomianek, nka, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Iva), in. *Powietrzne ziele*; gatunek: = *piżmowy* (Iva moschata) tak zwany od przyjemnéj woni.

Iwowy, a, e, *p.* od iwy.

Iza, Izali, Izaliż, *ps.* azali, czy, *prze. Że bez chleba żyć nie można, izali wszyscy rzucić się mają do orania?*

Izabela, i, *lm.* **e**, *ż.* dawny kolor brunatno-żółty.

Izabelowy, a, e, *p.* koloru brunatno-żółtego, masłowaty. *Koń izabelowy.*

Izba, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) komnata, pokój, sala. *Izba czeladna v. izba, ob. Czeladnia. Izba jadalna. Izba sądowa, rudna*, izba, gdzie sądy, rady się odbywają. 2) = *fig.* zgromadzenie sądownicze lub prawodawcze. *Izba Cywilna, Kryminalna, Skarbowa. Izba dóbr Państwa. Nie rad jestem z dekretu Izby Cywilnej, będę appelował do Senatu. Izba Wyższa*, zgromadzenie parów (we Francji), lordów (w Anglji). *Izba Niższa*, zgromadzenie deputowanych. W dawnéj Polsce: *Izba Senatorska. Izba Poselska.*

Izbica, y, *lm* **e**, *ż.* skrzynia trójwęglasta przy mostach dla utrzymania pędu wody i lodu; w ogólności: *Izbice*, zbite drzewa, wręby, fugowania.

Izbina, y, *lm.* **y**, *ż.* mała lub nędzna izba.

Izdebka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) mała izba, pokoik. 2) = *prze* małe muzeum, bibljoteczka. 3) = *prze.* więzienie, ciemnica.

Izdebny, a, e, *p.* od izby. *Izdebna służąca; v.* **Izdebna, éj**, *lm.* **e**, *ż.* służąca pokojowa, pokojówka.

Izelotti, *nieod.* moneta turecka = 90 kop. = 6 zł.

Izgrzyca, y, *blm. ż. bot.* pewien rodzaj trawy, *ob. Trzyząb* (Triodia).

Izmandes, a, *blm. m. mit.* jeden z egipskich Memnonów, znaczący gwiazdę wieczorną, lub Hespera, *ob. Ozymandjasz.*

Izochimenowy, a, e, *p.* (z grec.) *geol. ob. Równozimowy.*

Izof, u, *blm. m. posp.* zam. *Hizop* (Hyssopus), roślina.

Izolacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) odosobnienie.

Izolator, a, *lm.* **y**, *m. fiz.* stołek ze szklannemi nogami, odosobniający od ziemi, którego się używa przy doświadczeniach z machiną elektryczną, odosobniacz.

Izolować, ał, uje, *scz. nd.* odosobniać, odłączać, odcinać.

Izomeryczny, a, e, *p. chem.* i *min.* równoskładny; *ciała izomeryczne* są takie, które, różniąc się między sobą kształtem, mają skład jednakowy.

Izomeryzm, u, *blm. m.* (z grec.) *chem.* i *min.* równoskładność ciał, różniących się między sobą kształtem.

Izomorf, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *chem.* i *min.* ciało mające kształt podobny do kształtu innego ciała, lecz skład różny, np. siarczany ammonjaku, magnezji, manganu są izomorfami, *v* izomorficznemi ciałami.

Izomorficzny, a, e, *p. chem.* i *min.* równokształtny; *ciała izomorficzne* są takie, które, będąc różne między sobą, mają kształt jednostajny.

Izomorfizm, u, *blm. m.* (z grec.) *chem.* i *min.* równokształtność ciał różnych między sobą pod względem składu.

Izonda, y, *blm. ż. mit.* celtycka pani, *ob. Essylta.*

Izonomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) równość przed obliczem prawa.

Izop, *ob. Hyzop.*

Izopek, pka, *lm.* **pki**, *m.* wino izopowe *v.* z hyzopu.

Izopirek, rka, *lm.* **rki**, *m. bot. ob. Przyjemka.*

Izopowy, a, e, *p.* od izopu, z izopu. *Izopowy olejek. Izopowe wino.*

Izotermalny, *v.* **Izotermiczny, a, e**, *p.* (z grec.) *geol. ob. Równociepłowy.*

Izoteryczny, a, e, *p.* (z grec.) *geol. ob. Równoletni.*

Izrael, a, *lm.* **e**, *m.* (z hebr.) imię nadane Jakubowi od Anioła, oznaczające: *człowiek widzący Boga*; potém przyswojone całemu narodowi żydowskiemu, szczególniéj 10ciu pokoleniom od Judy oddzielonym. *Lud Izraela, zb.* zam. Izraelici. *Izrael powstał, jakoby jeden mąż.*

Izraelczyk, a, *lm.* **cy**, *m. v.* **Izraelita, y**, *lm.* **ci**, *m.* z królestwa Izraelskiego, żyd.

Izraelski, a, ie, *p.* od Izraela, żydowski. *Lud izraelski. Królestwo izraelskie.*

Izyda, *v.* **Izys, dy**, *blm. ż. mit.* córka Ftasa i Atory, wielka bogini egipska. Jest to Ozyrys żeński, słońce w odblasku, lub księżyc. On *ojciec przyrodzenie*; ona *matka przyrodzenie.* On sprawiedliwość i surowość pana wybranego ludu, lub *Adonai*, ona dobrotliwa i pobłażająca pani tegoż ludu, lub *El-Szadai.* Mieszczą się w niéj wszystkie boginie Grecji i Rzymu. Jako księżyc, jest Artemidą, Luną i Djaną; jako królowa niebios i żona Ozyrysa, Herą, Junoną; jako pani wiekuiście młoda, Hebą; jako moc babiąca, Ilitją; jako obudzicielka miłości Afrodytą; jako rozdawczyni mądrości, Ateną; jako władczyni wód, Amfitrytą; jako czarodziejka, Persefoną i Hekatą. Krom tego jest *Bubastysą, Tytrambą* i *Termutysą.* Grecka *Demetra* urobiła się na jéj wzór. Cialem Izydy na ziemi *rola* i *krowa egipska.* Jako pani Amentesu, zowie się *Neita.* Izyda wciela się pospołu z mężem w ciało ludzkie i zostaje królową Egiptu. Stanowi tu małżeństwo, sieje pszenicę i jęczmień, wynajduje żagle, zaprowadza mnóstwo dobrodziejstw. Dzieci jéj z Ozyrysa są *Horos, Kanob* i *Harpokrat*, a z Babisa *Memnony.* Posągiem jéj niewiasta z krowim łbem, lub krowiemi rogami.

Iż, *ob. Jeż.*

Iż, Iże, *sp.* toż samo co *Że*; używa się tylko dla uniknienia powtarzania tego ostatniego; np. *Powiada, że mówiono, iż bitwa przegrana. Iżby, sp. ob. Żeby, Aby.*

Iżówka, *ob. Jeżówka.*

J.

J, współgłoska, jest dziesiątą literą alfabetu. Jest ona współgłoską najmiększą i najsłabszą ze wszystkich współgłosek i z tego powodu nie ma ani odpowiedniéj twardéj, ani odpowiedniéj mocnéj. Miękkość jéj to sprawia, że trudno znaleźć różnicę między *i*, a *j*; stąd pisownia jéj jeszcze nie ustalona. Z powodu jéj słabości, może ją tylko poprzedzać współgłoska słaba, a z drugiéj strony utrzymuje ją bezpośrednio wsamogłoska, np. *wyjeżdżam, djabeł.* Po niéj może następować współgłoska mocna lub słaba, lecz wtedy przed *j* musi znajdować się bezpośrednio samogło-

ska, *np. wójt, pójdź.* **J**, jako skrócenie używa się 1) zam. *Jego, Jéj.* np. *J. K. M.* zam. Jego lub Jéj Królewska Mość. *J. C. M.* zam. Jego lub Jéj Cesarska Mość, *ob. Mość. J. C. W.* zam. Jego lub Jéj Cesarska Wysokość, *ob. Wysokość.* 2) = zam. *Jaśnie,* np. *JW.* Jaśnie Wielmożny. *JJWW.* Jaśnie Wielmożni. *JO.* Jaśnie Oświecony. *JJOO.* Jaśnie Oświeceni, *ob. Wielmożny, Oświecony.* 3) = zam. *Jegomość,* np. *JMCP, v. JP.* Jegomość Pan. *JX.* Jegomość Ksiądz, *ob. Jegomość.* 4) *J. N. R. J.* skróc. zam. *Jesus Nazarenus Rex Judeorum,* co znaczy: Jezus Nazarański król żydowski; zwykle jako napis nad ukrzyżowanym P. Jezusem.

Ja, *z. os.* którym się oznacza osobę mówiącą i działającą. *Kto z nim pójdzie? Ja. Ja mówię. Ja, któremu on tyle szkodzi, staram się mu w każdéj okazji usłużyć Jabym się miał podłości dopuścić! On i ja. Ja i mój służący. Ja ci za to ręczę. Gdybym to ja zrobił. Nikt, tylko ja. Kto tam? Ja. Co za ja?* Przed słowem, *ja* kładzie się wtedy tylko, kiedy osobę wyraźniéj i dobitniéj wytknąć potrzeba; inaczéj samo zakończenie słowa na *m*, albo *ę*, w czasie teraź, a w czasie przesz. dok. na *łem, łam, łom*, o osobie znać daje, np. *Ja robię, a drugi się z tego ma dobrze. Jam siał, kto inny żnie.* Opuszcza się też niekiedy słowo, np. *Ja o Pawle, a on o Gawle, przys.* dom. mówię. *Ja,* przyjmuje też przyrostki *ć, ci, ż, że. Nie jać to, on ci to winien. I jam ci taki. Jaż mam zrobić? * Ja,* zaimek, oznacza *osobę* moję, mój wiekuisty i tameczny *sób, tchnienie Boże,* a w końcu końców *samego Boga* w gruncie méj istoty. Już *Szymon Budny,* w Biblji z 1572 r. uczynił uwagę, że *Jehowa,* a skrócone z niego *Ja,* jedno są Egipski *Jah* i polskie *Ja,* to tosamo pierwiastkowo sanskryckie słówko. *Ja,* to *Jah, Jessa,* lub *Boh* we mnie. Stąd, jak nauczą Pismo, myśmy nie *swoi,* lecz *Boży.*

Jabłczak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (pomum, melonida, *v.* pyridium), nasiennik, *v* owoc, znany pospolicie pod nazwiskiem *jabłka* i *gruszki*; odznacza się tem od inn. owoców mięsistych, że w jego środku znajduje się torebka chrząstkowata albo koścista, pięciokomórkowa, mająca w każdéj komórce dwa lub więcéj nasion, jak np. w *Pigwie* (Cydonia); jabłczak powstaje zawsze z guzika owocowego dolnego i stąd uwieńczony jest stale szczątkami kielicha kwiatowego.

Jabłczany, a, e, *p. ob. Jabłeczny.*

Jabłczasty, a, e, *p.* do jabłka podobny. *Melon jabłczasty.*

Jabłczysty, a, e, *p.* pełen jabłek. *Drzewo jabłczyste.*

Jabłecznian, *v.* **Jabłkan, u,** *lm.* **y,** *m. chem.* (sal malicum, malas) ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas jabłeczny czyli jabłkowy i jakabądź zasada; takiż sam skład ma i *jarzębinian* (Sorbas), *ob. Sól.*

Jabłecznik, u, *blm. m.* gatunek przyjemnego spirytusowego napoju, podobnego do wina, który się otrzymuje utarciem jabłek, wyciśnięciem miazgi i zafermentowaniem soku; długo przechować się nie daje.

Jabłeczny, a, e, *p.* z jabłek. *Cukier jabłeczny.*

Jabłkaki, ów, *w lm. m. bot.* (Pomariae), ogólna nazwa roślin, mających nasiennikami *jabłczaki.*

Jabłkan, *chem. ob. Jabłecznian.*

Jabłko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) owoc drzewa zwanego jabłonią. Rozmaite są gatunki jabłek, jako to: polne, leśne, słodkie, winne, wiuniczki, windyczki, bursztówki, deporty, sztetyny, renety, balsamki, jestonki, cyganki, wanatki, wierzbówki, maryjki, pierzgnie, papierówki, kalwile, i t. d. *Jaki szczep, takie jabłko, v. Nie daleko pada jabłko od jabłoni, przys.* t. j. jacy rodzice, takie dzieci. *Zbić kogo na gorzkie, v. kwaśne jabłko.* 2) = *bot. Jabłko miłości, v. miłośne, v złote,* dawniejsza nazwa *pomidorów, ob. Pomidor jadalny.* = *zamorskie, ob Kolokwit zwyczajny* = *sodomskie, ob. Sodom jabłko* = *ziemne, ob. Słonecznik bulwowy.* = *zimowe, ob. Zimowe jabłko.* = *balsamowe,* a) *v. cudowne, ob. Balsamowe jabłko, v. Balsamka* (Momordica); b) *ob. Balsamka* (Amyris). = *granatowe, v. punickie, v. ziarniste, ob. Granat.* = *rajskie, ob. Rajskie jabłko.* 3) = kula złota z krzyżem, oznaka najwyższéj zwierzchności. 4) *an. Jabłko Adama*; maluczki pagórek, albo ugryzek przy gardle, większy u mężczyzny, niż u kobiéty. 5) *an. Jabłko oka, ob. Oko.* 6) = *v. Rzepka, an.* kość okrągława, odosobniona, na przedzie kolanowego sustawu leżąca (rotula, *v.* patella). 7) *Jabłka morskie, geol. ob. Echinity.* 8) *Jabłka, prow.* (na Szląsku), zam. ziemniaki, kartofle.

Jabłkobity, *prze. ob. Jabłkowity.*

Jabłkorodny, a, e, *p.* wydający wiele jabłek. *Kraj jabłkorodny. Jesień jabłkorodna.*

Jabłkowato-zielony, a, e, *p.* koloru jabłka. *Jasny piasek na gruncie morza; zmienia kolor morskiéj wody ultramarynowy na jabłkowato-zielony.*

Jabłkowity, a, e, *p.* mający na maści plamki niby jabłka. *Koń jabłkowity, siwojabłkowity.*

Jabłkowy, a, e, *p.* od jabłek. *Kolor jabłkowy.*

Jabłonina, y, *lm.* **y,** *ż.* daw. *zb.* jabłka. *Przez szczepienie niepłodne jawory noszą jabłoniny.*

Jabłonka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* mała jabłoń. 2) = *ob. Gruszczyczka okrągłoliściowa.* 3) = *w lm. ob. Szparag lekarski*

Jabłonkowy, a, e, *p.* od jabłonki, t. j. maléj jabłoni. *Drzewo jabłonkowe nie jest tak twarde, jak gruszkowe.*

Jabłonny, a, e, *p.* od jabłoni. *Sad jabłonny.*

Jabłonowy, a, e, *p. ob. Jabłonkowy, Jabłonny.*

Jabłoń, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot. Grusza jabłoń* (Pyrus malus), znane powszechnie drzewo, mian. ze swych owoców, zwanych *jabłkami;* rośnie w lasach nieco wilgotnych, zdarza się też i na polach, bywa znacznéj wysokości, liście ma pod spodem kutnerowate, kwiaty biało-różowe w baldaszkach; liczne odmiany jabłoni *ogrodowej* różnią się wielkością, kolorem i smakiem kwaskowatym lub słodkim owoców, *ob Jabłko*; odmianą jest = *leśna* (P. m. sylvestris), zwana *płonką. Jabłoń syberyjska* (P. baccata), pochodzi z południ. Syberji; u nas dobrze się utrzymuje, kwiaty ma białe, owoce wielkości śporéj wiśni, zrazu zielone, po dojrzeniu żółte, z jednéj strony zarumienione, smaku kwaskowatego.

Jabłuszko, Jabłuszeczko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Jabłko*).

Jabłusznik, u, *blm. m. bot.* (Hypomane mancinella), roślina z rodzaju *Koniszału.*

Jabmi Ajmo, *nieod. m. mit.* szwedzko-lapońska ojczyzna boga i bogów, odpowiednia fińskiemu Tawertowi. Tutaj mieszkają duchy świątłości, lub bogowie i dusze zbawione. Do krain tych jeżdżą *Noajdy* po lekarstwo dla ludzi i renów, oraz dusze osób, zostających w letargu.

Jabmo Akka, i, *blm. ż. mit.* przypominająca fińską Akkę, Bellonę morską. Bajwa podziemna, jest lapońska pani piekieł, a żona Sittego. Opiekuje się grobami i mogiłami. Karmi nieboszczyków mlékiem swych piersi tak długo, aż Tjermes, przyświecając im jasnością swoją, przeprowadzi ich przez ciemne drogi pośmiertne.

Jabojakista, y, *lm* **ści,** *m.* (z arab.) należący do jabojakistów, sekty muzułmańskiéj, która przypisuje Bogu ograniczoną tylko wiedzę przyszłości.

Jabrząb, ęba, *lm.* **ęby,** *m. prow.* nazwa *topoli białéj* (Populus alba, *v.* canescens).

Jabym, *ob. Ja,* i *By.*

Jacco, (czytaj *Jakko*) *nieod. m.* japoński arcykapłan, namiestnik Dairy.

Jach, a, *lm* **y,** *m. piesz. v. zdr.* od *Jacek.*

Jachna, y, *lm.* **y,** *ż.* Jaga, Jagnieszka, Agnieszka, Jagusia, Agneczka; imię niewieście.

Jacht, u, *lm.* **y,** *m.* (z an.) rodzaj statku.

Jachtel, *ob. Achtel.*

Jacy, *ps.* 1) *nieuż. ob. Tylko, Jedno.* 2) = *lm.* zaimka *Jaki. Jacy to są ludzie?*

Jacyna (herb); na tarczy w polu czerwoném podkowa, w któréj środku półtora krzyża.

Jacynt, *ob. Hjacynt.*

Jad, u, *lm.* **y,** *m.* 1) trucizna, którą gadziny, drzewa, zioła, zwierzęta niektóre w sobie mają. *Jad śmiertelny. Jad żmiji.* 2) = *fig.* rzecz szkodliwa, zaraźliwa. *Pryskać jadem. Sączyć jad. Jad swój wylać (na kogo). Jad potwarzy. Na wszystko jad swój sączy. Wiersze jadem zapraune, ob. Trucizna* 3)=furja, zajadłość, wściekłość. *Oczy mu iskrzą się jadem.*

Jadacz, a, *lm.* **e,** *m.* który jada lub jé, jedzący. *Jadacz trzew ludzkich.*

Jadaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) która jada lub jé; jedząca. 2)=*posp. prow.* policzek, morda. *Palnął mu w jadaczkę.* 3)=*posp. prow.* usta, gęba.

Jadać, ał, a, *scs. częst.* od *Jeść. W piątki nie jadam*

mięsa, ob. Pożywać. Jadać w restauracji, w traktjerni, w oberży. Razem jadają, ob. Stołować się.

Jadalnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* izba gdzie jedzą, jadalny pokój, *ob. Wieczernik, Refektarz.*

Jadalny, a, e, *p.* 1) od jadania. *Pokój jadalny, izba, v. sala jadalna.* 2) do jedzenia, mogący być jedzonym. *Grzyby jadalne.*

Jadanie, a, *lm.* **a,** *n.* przyjmowanie pokarmu, pożywanie.

Jadam, *prze. ob. Adam.*

Jadawy, a, e, *p.* mający w sobie jad, jadowity. *Jaszczurka jadawa.*

Jadła, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Camassia), roślina z rodziny *Złotogłowatych* (Asphodelaceae), plemienia *hjacyntowych*, rośnie w Amer. półn. po brzegach rzeki Kolumbji, gdzie się używa na pożywienie; okwiat ma koronowy, więdniejąco-trwały, rozpłaszczony, pochewka torebki papierowata, nasiona czarne, lśniące; gatunek: = *właściwa* (C. esculenta), któréj dwie są odmiany: *biała* zwana in. *Cebulicą jadalną* (Scilla esculenta), z kwiatami białemi, i *modra* zwana in. *Pajęczniczą jadalną* (Anthericum esculentum) z kwiatami szkarłatno-modremi.

Jadło, a. *lm.* **a,** *n.* jedzenie, pokarm, strawa, żywność. *Gospodyni jego przyrządza mu jadło. Wyborne, pożywne jadło. Jadła było dosyć. Wstrzymywać się od jadła. Mieć jadło u kogo, ob. Stół. Przed jadłem, po jadle.*

Jadłoczuia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Paropsia), roślina.

Jadłoszyn, u, *blm. m. bot.* (Prosopis), roślina.

Jadłość, ści, *lm.* **ści,** *ż. nieuż. ob. Zajadłość, Zjadliwość.*

Jadłowiec, *ob. Jałowiec.*

Jadłun, u, *blm. m. bot.* (Inocarpus), roślina

Jadnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Galeodes), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Kleszczonoszych*; gatunek pospolitszy jeden: =*pstry* (G. melania).

Jadomy, a, e, *p. nieuż.* zdatny, *v.* dobry do jedzenia, *ob. Jadalny, Śniedny.*

Jadonosy, a, e, *p nieuż.* jad mający, noszący w sobie.

Jadopłoch, u, *blm. m. bot.* (Ophioxylon), zwana in. *Węzowém drzewem.*

Jadowic, ił, i, *scz. nd. prze.* jadowitym czynić, jadem zaprawiać. = **się,** *slz. nd. fig.* zawziąć się, srożyć się, złościć się.

Jadowicie, *ps.* zajadle, wściekle.

Jadowiciel, iał, ieje *sn. nd.* stawać się jadowitym.

Jadowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Pseudoboa), *zool.* gad jadowity, należący do rzędu *Węzów* nierówno-łuskich; dorasta 8 stóp długości.

Jadowitość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) przymiot tego, co jest jadowite; możność zarażania jadem. *Jadowitość humorów.* 2)=*fig.* zajadłość, złośliwość, zjadliwość.

Jadowity, a, e, *p.* 1) jad mający, jadem napuszczony. *Ta żmija jadowita. Wiele jest roślin jadowitych.* 2)=*fig.* szczypiący, kąsający. *Język jadowity. Jadowite słowa.* 3)= *fig.* (o osobach) zajadły, zjadliwy. 4)=*myś. Jadowity głos,* psa, gdy nie rozkładając, rzeźwo się odzywa, jak gdyby naszczekiwał.

Jadro, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *myś.* wklęsłość sieci we środku. 2)=*prow. ob. Kuła.*

Jadrzysty, a, e, *p. myś.* mający jadro, czyli wklęsłość we środku. *Jadrzysta sieć.*

Jadwichna, y, *lm.* **y,** *ż.* **Jadwiżka, i,** *lm.* **i,** *ż.* poduszeczka u kobiét szyjących, używana do zatykania szpilek.

Jadwiga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) imię niewieście. 2)= statek rzeczny nie wielki, do którego potrzeba 4—8 ludzi; bierze łasztów 10—16. 3)=*leś. ob. Drzewo jezuickie.*

Jadwiżka, *ob. Jadwichna,*

Jadzić się, ił—, i—, *slz. nd. med.* jątrzyć się, utrzymywać się w stanie owrzodzenia ciągłego.

Jagaubis, a, *blm. m. mit.* Wulkan litewski, *ob. Krugis.*

Jagiellonka, i, *lm.* **i,** *ż.* **Jagiellonja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* księżniczka z domu Jagiellonów pochodząca, córka Jagiellonów. *Anna Jagiellonja żona Batorego.*

Jagiellony, ów, *blp. m.* członkowie dynastji króla polskiego Władysława Jagiełły, która wygasła w r 1572. *Ostatni z Jagiellonów.*

Jagiellończyk, a, *lm.* **cy,** *m.* syn Jagiełły; z dynastji Jagiellów.

Jagiellońsk, Jagiellowy, a, e, *p.* od Jagiełły, *v.* Jagiellonów. *Dom Jagielloński. Akademja Jagiellońska. Uniwersytet Jagielloński,* t. j. Krakowski.

Jagielnik, a, *lm.* **ki,** *m.* 1) *prow.* dwugarcowy garnek do gotowania jagły 2)=młyn, w którym się proso na krupy jaglane wyrabia.

Jagielny, *ob. Jaglany.*

Jagiełłów, *v.* **Jagiełłowy, a, e,** *p. ob. Jagielloński.*

Jagienki, nek, *blp. ż. bot. ob. Kocanka piaskowa* (Helichrysum arenaria), roślina.

Jaglak, *ob. Kaszak.*

Jaglany, Jaglelny, a, e, *p.* od jagieł. *Kasza jaglana Klejek jaglany. Mąka jaglana.*

Jaglasty, a, e, *p. med.* krupiasty, w krupki. *Liszaj jaglasty. Jaglasty kamień.*

Jagliwie, a, *blm. n. zb. leś.* kolki, igły suche z drzew iglastych na ziemię opadłe, *ob. Igliwie.*

Jagła, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Jagło, a,** *lm.* **a,** *n.* ziarno prosa. **Jagły, jagieł,** *blp.* proso otłoczone; krupy prosiane. *Proso zwyczajne, v. jagielne* (Panicum miliaceum).

Jagna, y, *lm.* **y,** *ż. skr.* od *Jagnieszka, Agnieszka.*

Jagniak, a, *lm.* **i,** *m.* baraneczek, jagnię samiec. **Jagniak jary,** *ob. Jarlik.*

Jagniątko, Jagniąteczko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Jagnię*), małe jagnię, mały baran.

Jagniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* owca młoda rasy poprawnéj.

Jagnieszka, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Agnieszka, Agneczka, Jaga, Jachna,** imię własne.

Jagnieszczyny, a, e, *p. prze.* od Jagnieszki. *Jagnieszczyna reguła nastała r.* 1112.

Jagnię, cia, *lm.* **ęta,** *n.* płód owczy, baranek.

Jagnięcina, y, *blm. ż.* mięso jagnięce, baranina. *W lecie zdrowsza jagnięcina, w zimie wołowina.*

Jagnięcy, a, e, *p.* od jagnięcia. *Skóra, wełna jagnięca. Jagnięce mięso, ob. Jagnięcina. Jagnięce pastwisko. Jagnięce mięso niestrawne. Sok mięsa jagnięcego jest bardzo tuczący.*

Jagoda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *bot,* (bacca *v.* rhax) owoc mięsisty, nie pękający, nie zawierający pestki, zam. któréj znajdują się nasionka porozrzucane w miazdze mięsistéj; powstaje z guzika owocowego górnego lub dolnego, i dla tego w ostatnim razie uwieńczony jest resztkami kielicha kwiatowego, jak np. w porzeczce, agreście. *Zbierać jagody. Pójść po jagody. Jagody bywają słodkie, kwaśne, cierpkie. Z jagód rozmaite robią się soki.* 2) = lice, policzek. *Śliczne u niéj jagody.* 3) = (wyraz przymilający) jak: serce, duszko i t. p. *Moja ty jagodo, moja perełko!* 4) = *fig.* wianek *v.* kwiat panieństwa, niewinność dziewicza. *Jagoda panieństwa. Dała sobie zerwać v. zebrać jagodę.* 5), *an. Ślinne jagody,* gruczołki wydzielające ślinę, czyli flegmistą wilgoć. 6) *bot. Jagoda babia, ob. Babia jagoda. Jagody czarne, ob. Borówka czernica. Jagody czerwone, ob. Poziomka właściwa. Jagody jarzębinowe, ob. Jarzębina. Jagoda jedna, ob. Jednojagoda v. Czworolist pospolity* (Paris quadrifolia). *Jagoda krucha, ob. Obrzydlucha* (Paedesia). *Jagoda listna, ob. Grzbietolist* (Ruscus). *Jagoda małpia, ob. Bagnówka czarna* (Empetrum nigrum). *Jagoda myszа, ob. Muchraniec* (Myoporum). *Jagoda przewrócona, ob. Czworolist przewrotnie jajowaty* (Paris obovata). *Jagoda wilcza, ob. Czworolist wielolistny* (Paris polyphylia). *Jagody wilcze, ob. Pokrzyk lekarski* (Atropa belladonna). *Jagody żydowskie, ob. Balsamka v. Przepęka* (Momordica).

Jagoda-Baba, y, *blm: ż. mit.* którą odróżniaj od *Jeży-Baby, Złotéj Baby* i *Baby*; znaczy tyle, co młodziutka i śliczna słowiańska bogini, zowiąca się zwykle *Pogodą.*

Jagodaki, ów, *blp. m. bot.* (Baccariae), ogólna nazwa roślin, mających owocem *jagody.*

Jagodlin, u, *blm. m. bot.* (Uvaria), roślina.

Jagodnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) sok z jagod. 2) = przestrzeń w lesie, gęsto zarosła borówką czernicą, i okryta drzewami pojedyńczo i obrzednio stojącemi. 3) = *bot.* a) (Rasella), roślina, zwana także *Wyćwiklinem;* b) (Prinos), roślina.

Jagodny, a, e, *p.* 1) od jagód. *Jagodny sok.* 2) = okryty jagodami. *Jagodne krzewy.*

Jagodorodny, a, e, *p.* wydający jagody.

Jagodowaty, a, e, *p. bot.* w kształcie jagody.

Jagodowy, **a**, **e**, *p.* 1) od jagód w ogólności, lub też od poziomek, *ob. Poziomkowy.* 2) *an. Błonka jagodowa* w oku, której przednia część w środku dziurawa. 3) = liczowy, obliczny.

Jagodzianka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* wywar z jagód, potrawa z nich.

Jagodziany, **a**, **e**, *p.* z jagód, mian. z winogron.

Jagodzisty, **a**, **e**, *p.* pełny jagód, obfity w jagody.

Jagódka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Jagoda*). 2) = *zool.* rodzaj owadu, którego poczwarki przy korzonkach roślin, nakształt jagódki przyczepione bywają, jak np. nasz-czerwiec (coccus). 3) *Jagódki*, *w lm. v. Różaniec*, *Paciorki*, *arch.* ozdoby architektoniczne w kształcie paciorek, po parze z pewnemi wartałkami na przemian powiązane, w które dla ozdoby pręcik *v.* prątek przekształcony bywa. 4) *Jagódki morskie*, *bot. ob. Węgloszowate* (Haloragis), roślina.

Jaguar, **a**, *lm* **y**, *m. zool.* amerykański tygrys.

Jagusia, **si**, *lm.* **sie**, *ż. zdr.* od *Jaga*, *Jagnieszka*, niek. od *Jadwiga*.

Jagut, **a**, *blm. m. mit.* pierwszy Knefis arabski, odnoszący się do Wodda. Znaczy światłość, cielesność, a odpowiada egipskiemu Ftasowi. Jest Syrjuszem, gwiazd wodzem.

Jah, **a**, *blm. m.* 1) *v.* **Jaho**, **Jao**, *nieod. m. mit.* najprzedniejszy, najwyższy i jedynie prawdziwy bóg Egiptu. Zwano go w mysterjach *Jeoua*, z którego urobił się hebrajski *Jehowa*. Przydomkiem jego *Feneh*, co znaczy wiekuisty, a co urodziło greckiego *Fanesa*. *Jah* wyszedł ze Sfinksa, lub z odmętu, a położył się około reszty ze Sfinksa, około Atory tak, jako dzień kładzie się około nocy. On, to jeszcze niedocieczona zagadka i głęboka tajemnica. Znaczyć ma tego, *który był, jest i będzie*. Jest istotą niewidzialną, wyobraźnikiem jego atoli ogień. Ukazuje się kapłanom w kształcie gorejącego płomienia. Rozumieją pod nim słońce pierwotne, źródło i środek świata stanowiące, czyli słońce słońc. 2) = wielki bóg fenicki, *ob. Jech*.

Jajak, **a**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* rękojeść, lub też w ogólności to, co się w ręku nosi, *ob. Tasak*.

Jajca, **jajec**, *blp. n. rub.* zam. *Jaje*.

Jaje, **a**, *lm.* **jaja**, **jaj**, *n.* 1) skorupa i legowisko, w którém się płód ptasi zamyka; składa się ze trzech części, t. j: *białka*, które jest prawie czystą substancją białkową czyli *białkiem* (albumen) we właściwém znaczeniu, połączoną z wodą i t. d.; z *żółtka*, w którém oprócz żółtéj tłustości, jest gatunek substancji sérnéj, woda i ślad galarety; nakoniec z *błony* (przylegającéj do skorupy), będącéj skrzepłém białkiem; sama zaś *skorupa* czyli *łuska* jaja składa się po większéj części z węglanu wapna, wody, nieco fosforanu wapna i innych substancij. *Jaje kurze*, *gęsie*, *strusie* i t. d. *Nieść jaja*. *Siedzieć na jajach*. *Ptaki wylęgają się z jaj*. *Na jajach kurę posadzić*. *Wysiedziała tyle jaj*. *Kuropatwa znosi zwykle piętnaście do szesnastu jaj*. *Ta kura znosi codzień jaje*. *Jaje* (dom. *kurze*) *świeże*, *nie świeże*. *Jaje tylko co z pod kury*. *Para jaj*. *Jaja na miękko lub twardo gotowane*. *Jaja sadzone*, *ob. Jajecznica*. *Ledwo się z jaja wylągł*. *fig. Teraz mędrsze jaja niż kury*, *przys.* t. j. dziś młodzi mędrsi od starych. 2) = miara dawn. aptekarska. *Weź jaj sześć soku jabłecznego*. 3) *Jaja*, jądra męzkie. 4) *Jaja wężowe*, *geol. ob. Echinity*. 5) *Jaja filozoficzne*, *fiz.* doświadczenie optyczne, naśladujące światło zorzy północnéj, *Rd. Zornica*. 6) *Jaje djabłe*, *bot. ob. Djabłe jaje*.

Jajeczko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Jajko*) maleńkie jajko. *Jajeczka Naboth'a* (ovula Nabothi) *an.* gruczołki z płynem, podobnym do białka, znajdujące się w pochwie macicznéj u kobiét, *ob. Jajecznik*.

Jajecznica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* jaja smażone różnym sposobem (potrawa z jaj).

Jajeczniczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m. bot.* nazwa komórek w jajeczniku roślin.

Jajecznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (ovarium) 1) (u kobiét) organ rodzajny przyczepiony do błony otrzewnéj tuż zaraz za trąbami Fallopiusza, zawierający jajeczka przyszłego płodu; (u ptaków samic), słupek, gdzie jaja, jak ziarneczka osadzone, z czasem rosną; (w roślinach) część najniższa *słupka*, żeńskiego rodzaju roślin, obejmująca zalążki.

Jajeczniko-pręcikowe rośliny, *bot.* (Hysterandria) rośliny mające więcéj jak 10 pręcików na wierzchu jajecznika; obejmują część 12éj klassy Linn.

Jajeczny, **a**, **e**, *p.* od jaj. *Jajeczna v. jajkowa skorupa*. *Jajkowa kasza*, t. j. jajkiem zaprawna. *Gniazda jajeczne* (u kobiét), *ob. Jajecznik*.

Jajęcznica, *prow. ob. Jajecznica*.

Jajko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Jaje*) małe jaje. *Święcone jajko*, *fig.* zam. uczta wielkanocna. *Proszę cię na jajko święcone*. *bot. Jajko krzewiste* (Solanum melongena) in. *Gruszka miłości*, roślina z rodzaju *Psianki*. *Jajka*, *lisie*, *ob. Storczyk wielkokwiatowy* (Orchis militaris), roślina.

Jajkonośny, **Jajkorodny**, **Jajkowaty**, *ob. Jajonośny*, *Jajorodny*, *Jajowaty*.

Jajnik, *ob Jajecznik*.

Jajo, *obł. Jaje*.

Jajonośny, **a**, **e**, *p.* (o ptakach) znoszący liczne jaja. *Ta kura bardzo jajonośna*.

Jajorodny, **a**, **e**, *p.* rodzący jaja. *Oprócz ptaków*, *wiele jest zwierząt jajorodnych*.

Jajosadka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Chalaza), nabrzmiewająca osada zalążka rośliny; bywa *cewkowa*, *naczyniowa* i *rdzeniowa*.

Jajotworek, **rka**, *lm.* **rki**, *m. bot.* (micropile), otwór oznaczający wierzchołek zalążka (w roślinie), z niezamykania się jego powłoczek pochodzący.

Jajowaty, **a**, **e**, *p.* mający kształt jaja, owalny.

Jajownik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) in. *Echiny*, *v. Wołowe oczy*, *arch.* ozdoba rzeźbiarska, w którą się przeistacza ćwierć wałka *v.* toczenica; składa się z naśladowania jaj ptaszych w pewnéj oprawie, niby skorupie rozwartéj poosadzanych i strzałkami albo liśćmi barszczowym poprzedzielanych. 2) = *ob. Jajecznik*.

Jajowody, **ów**, *blp. m* in. *Trąby Fallopjusza* (tubae Fallopii) *an.* kanały któremi przechodzi jajko zapłodnione do macicy.

Jajowy, **a**, **e**, *p.* od jaja, w kształcie jaja, jajowaty.

Jajuszko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Jaje*) jaje bardzo małe.

Jak, *sp. ps. w.* (stosownie do użycia) 1) używa się w porównywaniu rzeczy równych lub podobnych do siebie i ma odpowiednie sobie *Tak*, wyraźne lub domyślne. *Gorzki*, *jak piołun*. *Zimny*, *jak lód*. *Śmiały*, *jak lew*. *Niewzruszony*, *jak skała*. *Jest tak wielki jak ja*. *Tak się ma z tém*, *jak z kaidą inną rzeczą*, *ob. Tak*. *Człowiek taki*, *jak ty*. *Jak ludzie starzeją się z upływem lat*, *państwa starzeją się z biegiem wieków*. *Jakeś kazał*, *takem zrobił*. *Ty to wiesz tak dobrze*, *jak i ja*. *Odpowiedział*, *jak przystało na uczciwego człowieka*. *Jak się trafi*. *Jak to bywa*. *Jak kto może*. *Jak sobie kto pościele*, *tak się wyśpi*, *przys*. *Jak cię kocham*, lub *jakem szlachcic*, lub *poczciwy*, lub *jak Bóg w niebie v. na niebie*, *tak*.... *Zwyczajnie*, *jak*... *ob. Zwyczajnie*. *Nie tak*... *jak*. *Nic tak nie zagrzewa żołnierza*, *jak przykład dowódzców*. *Równie*... *jak. ob. Równie*. 2) *Jak*, *jakby*, zam. w pewien sposób, niby. *Jest*, *jakby szalony*. *Leży*, *jak nie żywy*. *Światło jest*, *jakby duszą kolorów*. *Jakby w istocie*. *Jak gdyby*, *jakby* (prawie to samo, co *jako*). *Traktuje mię*, *jak gdyby v. jakby v. jak swego lokaja*. *Nie śmiał iść naprzód*, *jakby się bał*, *żeby go niepoturbowano*. 3) = w stopniem najwyższym, dla nadania mu wyrazistości. *Człowiek jak najwyższy*, *jak najuczeńszy*. *Wszystko jest lub idzie jak najlepiéj*. *Jesteśmy z sobą jak najlepiej*. *Jedź jak najprędzéj*. *Zrobił wszystko jak najgorzéj*. 4) = *v. jakie*, ile, jak dalece (niek. z wykrzyknikiem). *Jakże się zmienił*! *Widzisz jak pracuje*. *Jak miło mi pomyśleć*, *że*... *Gdybyś wiedział*, *jak ona cię kocha*. *Jak potężny jest Bóg*! 5) = z zapytaniem: *Jak*? *Jakie*? *Jakto*? zam. jakim sposobem. *Czy chcesz wiedzieć*, *jak się rzecz miała*? *Jak on może wyjść*? *Powiedz*, *jak się ma twoja matka*? *Jak on mógł uciec*? *Jak to*? *Jak tu zrobić*? *Jak*, *co mówisz*? *Właśnie myślę*, *jakby to zrobić*? *Jak to*, *ty tu*? *Jak śmiesz tu przychodzić*? *Jak wielki*? *Jak dawno*? *Jak drogo*? *Jak wielu* (zam. *ilu*) *was jest*? 6) = dla oznaczenia trwania, dalszego ciągu czynności, wyrażonéj słowem, albo stanu oznaczonego przez przymiotnik lub przysłówek. *Tamten*, *jak bił*, *tak bił*. *Z ghorym jak źle*, *tak źle*. *Jak się kto urodził*, *tak urodził*, *byle był poczciwy*. *Jak zrobił majątek*, *tak zrobił*, *dość że bogaty*. 7) = porównywając co z czém, *jak na*. *Jak na chłopa*, *nie źle rozumuje*. *Jak na dziecko*, *i to dosyć*, *ob. Na*. *Uroda jak uroda*, *ale rozum*! *Uczony*, *jak uczony*, *ale dowcipny człowiek*. *Jeść jak jeść*, *ale pić mi się chce*. *Jakes dobry*, *jakżeś poczciwy*, *zrób mi to*. *Powiedz mi*, *jakeś łaskaw*. 8) = kiedy, odkąd, jak skoro. *Jak będziesz miał tę książkę*, *to mi ją dasz*. *Jak żyję*, *nie widziałem nic podobnego*. *Jak pójdziesz do niego*

nie zapomnij... *ob. Gdy*, *Kiedy*. *Jak świat światem*, *nie widziano nic podobnego*. *Jak ludzie ludźmi*, *ob. Odkąd*. *Jak tylko słońce weszło*. *Jak tylko się pokazał*. *Rok*, *jak nie pisał*. *Jak ludzie zapamiętają*. *Jak okiem zasięgnąć*. 9) = w mowie pospolitéj, dla oznaczania czegoś niespodzianego, nagłego. *A ona jak zacznie się śmiać*. *Jak wpadnie w złość*. niek. z *nie*, wszakże bez przeczenia. *Jak nie palnie mu w twarz*, zam. jak palnie. 10) = *Jak skoro*. *Jak skoro przystajesz na to*. *Jak skoro sobie tego życzysz*, *ob. Skoro tylko*.

Jaka, **i**, *lm.* **i**, *prow.* krótki spencer do żupana podobny.

Jakchos, **cha**, *blm. m. mit.* imię Bachusa w Antesterjach, przypominające egipskiego Jaha i urobione z niego nieomylnie. Djonizy też oznacza w tajemnicach tych słońce. Przedstawiano w Antesterjach *rozszarpanie Jakcha* od Tytanów, jako w Egipcie zgon Ozyrysa; przy czém dopuszczano się krwawych ofiar. Jeszcze Temistokles, przystępujących do ateńskich Djonizij, poświęcił *Jakchowi* trzech młodzieńców.

Jaki, **a**, **ie**, *p.* 1) pytając pośrednio lub bezpośrednio; niek. z wykrzyknikiem. *Jaki to człowiek*! *Jaką monetą ci zapłacił*? *Jaka ci korzyć z tego*, *v. jaką masz z tego korzyść*? *W jakim stanie są rzeczy*? *Mówiłem ci*, *jaki to człowiek*. *Jakie nieszczęście*! *Jaka dobroć*, *jaka słodycz*, *jakie szaleństwo*! *ob. Co za*. 2) = zam. który. *Nie wiem*, *o jakiéj książce mówisz*. *Nie wiem*, *jakim sposobem tego dokażesz*. *Paryż jest największe i najpiękniejsze miasto*, *jakie widziałem*. *Książki*, *jakie czytał*. 3) = porównywając, bądź z wyrażonym, bądź z opuszczonym *taki*. *Jaki pan*, *taki kram*, *przys*. *Jaka praca*, *taka płaca*, *przys*. *Taki obraz*, *jaki u mnie widziałeś*. *Jest to człowiek*, *jakich dziś mało*. 4) = przed przymiotnikiem, zam. przysłówka *jak*. *Jaki wielki*, *jaki piękny*. *Nie uwierzysz jaki on głupi*. *Jaki mądry*! *z ir*. 5) *Jaki taki*, jakikolwiek, jakibądź. *Było tam łóżko jakie takie*. *Dom jest jaki taki*, *ale żadnego sprzętu nie ma*. *Jaki taki myśli*... *Jaki taki kryje się gdzie może*. 6) = przed imionami liczebnemi, zam. *blisko*, *około*, *prawie*. *Jest temu jakie sześćdziesiąt lat*. *Nie było go jakie piętnaście dni*. *Wojsko jego liczyło jakich dwadzieścia tysięcy ludzi*. *Przejedziesz jakie pięć mil*. 7) = *Jakby jaki*, *jak jaki*, zam. *Niewiedzieć jaki*. *Znalazł się*, *jak jaki błazen*. *Wygląda*, *jakby jaki bohater*, *ob. Wiedzieć*. 8) *Jaki mi*, *z ir*. *Jaki mi pan*! *Jaki mi mędrzec*!

Jakibądź, **jakabądź**, **jakiebądź**, *v.* **Jakikolwiek**, **jakakolwiek**, **jakiekolwiek**, *p.* (w przypadkowaniu odmienia się tylko *jaki*, *a*, *ie*, przyrostek *bądź* i *kolwiek*, zostaje niezm.) bądź jaki chce. *Jakimbądź v. jakimkolwiek sposobem*. *Jakiekolwiek są twoje zamiary*, *widoki*. *Jakiekolwiekbądź były jego usiłowania*. *Jakiejkolwiek religji*, *z jakiegokolwiek kraju on będzie*.

Jakiś, **jakaś**, **jakieś**, *p.* niejaki, pewny. *Jakiś filozof powiedział*, *że*... *Jakiś czas* lub *przez jakiś czas*. *Dowiedziałem się*, *że jakiś pan N*... *rozsiewa te wieści*. *Jest to człowiek mający jakąś wartość*. *To jakiś warjat*! *Jakiś głupiec to zrobił*. *Przyniósł ci jakąś książkę*. *Mam jakieś listy do ciebie*. *Czeka tam jakiś na ciebie*, *ob. Ktoś*.

Jakiśkolwiek, *v.* **Jakiżkolwiek**, *p ob. Jakikolwiek*, *ob. Jakiś*. *Gdybyż znaleźć jakiśkolwiek v jakiżkolwiek sposób*, *środek*.

Jakkolwiek, *sp.* 1) chociaż, aczkolwiek; lubo, pomimo to, że... *Jakkolwiek on jest twoim przyjacielem*, *jednak*... *Jakkolwiek był ranny*, *wszakże*... *Jakkolwiek jest piękna*, *ale*... *Jakkolwiek on może być mądry*, *nie przeszkadza mu to wcale robić głupstwo*. 2) = jakimbądź sposobem. *Jakkolwiek uważać to będziemy*. 3) = *ob. Jakokolwiek*.

Jakkolwiekbądź, **Jakkolwiekniebądź**, *ps.* chociaż niewiedzieć jak. *Jakkolwiekbądź jest nieubłagany*.

Jakmiarz, *ps. prze.* bez miała, prawie, ledwie nie. *Jakmiarz ustawicznie obfite łzy z oczu jego płynęły*. *Jakmiarz było z nim czterysta mężów*.

Jako, 1) *w.* dla oznaczenia zadziwienia oburzenia, zam. co! 2) = *ps.* w porównaniach, z odpowiadającém mu *tak*; wyraźném lub domyślném; zam. równie jak, podobnie jak. *Jako słońce rozpędza ciemności nocne*, *tak umiejętność rozpędza ciemności błędu*. *Jako wosk miękki przybiera z łatwością różne kształty*, *tak młody człowiek*.... *Zwierzęta myślą jako i ludzie*, *ale nie myślą tak*, *jak oni*. 3) = za, o ile. *Papieża uważać można raz jako naczelnika kościoła*, *drugi raz jako księcia świeckiego*. *Mówię ci to*, *jako twój krewny i przyjaciel*. 4) *Jako v. Jako to*, zam. naprzykład. *Rzeczowniki polskie zakończone na* **a**, *są rodzaju żeńskiego*, *jako to*: *siostra*, *żona*. 5) *Jako tako*, niezgorzéj. *Mam się jako tako*. *Jak się masz*? *Jako tako*, *ob. Jakokolwiek*. 6) *Jako*, *sp.* z powodu że, ponieważ. *Jako niestały jest w swych zamiarach*. *Jako zawsze wolany był dla dobra publicznego*. *Obrano raczéj ten sposób*, *jako łagodniejszy*. *Odrzucono ten środek*, *jako zbyt gwałtowny*. 7) *Jako tako*, *ob. Jakokolwiek*.

Jakobin, **a**, *lm.* **ni**, *m.* członek klubu Jakobinów we Francji rewolucyjnéj; *fig.* republikanin egzaltowany, zwolennik czystéj demokracji. *To jakobin*! *Grać jakobinów*, t. j. udawać się za egzaltowanych zwolenników demokracji.

Jakobinizm, **u**, *blm. m.* republikanizm egzaltowany. *Opowiadać jakobinizm*.

Jakobinka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* egzaltowana demokratka.

Jakobiński, **a**, **ie**, *p.* od jakobina lub jakobinów. *Stronnictwo jakobińskie*. *Opinje jakobińskie*. *Mówi jakimś jakobińskim językiem*, t. j. wyrażeniami demokratycznemi.

Jakobita, **y**, *lm.* **ci**, *m.* nazwa dawana katolikom stronnikom wygnanego z Anglji w r. 1688 króla-Jakóba II, i syna jego Jakóba III.

Jakobniki, *ob. Jakóbniki*.

Jakoby, *ps.* jak gdyby, niby, że, że niby. *Mówiono mi jakoby on umarł*.

Jakokolwiek, *v.* **Jakośkolwiek**, **Jakożkolwiek**, *ps.* dość dobrze, jako tako. *Sprawił się jakokolwiek*. *Pisze jakokolwiek*. *Mówi po francuzku jakośkolwiek*. *Chory ma się dziś jakożkolwiek*.

***Jakostka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* część jakości, stanowiąca udzielną i dla siebie samej istniejącą jakość.

Jakoś, *ps.* 1) nie wiedzieć jak. *Wszedł tam jakoś*. *On to jakoś inaczéj robi*. 2) = nieco, trocha. *Jakoś się teraz poprawił*. *Jakoś mi niedobrze*. *Jakoś przyjaźń jego od owego czasu ostygła*. 3) = wyraz złożony z *jako* i *ś*, zam. jako jesteś. *Jakoś człowiek uczciwy*, *wierzę ci*.

Jakościwy, **a**, **e**, *p. chem.* tyczący się jakości ciał; odbywany w celu dojścia z jakich składowych części złożonem jest dane ciało. *Rozbiór chemiczny jakościwy*.

Jakość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* przymiot. *Białość*, *czarność*, *piękność*, *są to jakości*. *Jakości pierwsze*, *drugie*. *Po waszej stronie jest ilość*, *po naszej jakość*, *ob. Przymiot*. = * *Jakość* (qualitas), w loice, jeden z wiedzobłamów, *v.* pewna kategorja.

Jakośkolwiek, *ob. Jakokolwiek*.

Jakośla, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Kitajbelia), roślina.

Jakota, **y**, *lm*, **y**, *ż. bot.* (Quisqualis), roślina.

Jakować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* nadawać rzeczy pewną jakość.

Jakowość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* zbiór przymiotów. *Jakowości pierwsze są*: *wilgotność*, *suchość*, *gorąco i zimno*; *drugie są*: *ciężkość*, *lekkość*, *miękkość*, *twardość*, *śliskość*, *chropowatość*, *ob. Jakość*.

Jakowy, **a**, **e**, *p.* jakich przymiotów, jaki, *ob. Jaki*.

Jakoż, *ps.* w saméj rzeczy, też.

Jakożkolwiek, *ob. Jakokolwiek*.

Jakób, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) imię męzkie. 2) = *as. Gwiazda Św. Jakóba*, *v. Jakubowa paliczka v. laska* (Orion, jugula). *Droga Św. Jakóba* (lacteus orbis) *prze. Droga mleczna* — *Św. Jakób*, zam. dzień Św. Jakóba.

Jakóbek, **bka**, *lm.* **bki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Jakób*) imienia męzkiego. 2) = *bot. ob. Marzymłodek podbałdaszkowy* (Senecio Jacobaea).

Jakóbieć, **ał**, **eje**, *sn. nd. posp.* stawać się głupim, głupieć.

Jakóbinka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* nazwa dawana niek. roślinie: *Cynka* (Zinnia).

Jakóbiny, **in**, *blp. ż.* uroczystość imienia Jakóba; imieniny Jakóbów.

Jakóbniki, **ów**, *blp. m. geol.* gatunek skamieniałych wielkich, sfałdowanych muszli: = *gładkie*, *ob. Dyscyty*

Jakóbowy, **a**, **e**, *p.* od Jakóba. *Jakóbowa paliczka*, *v. łaska*, *as. ob. Gwiazda Ś. Jakóba* pod wyr. *Jakób*. *Jakóbowa droga*, *as. prze. ob Droga mleczna*. *Jakóbowe płaszczyki*, *ob. Jakóbniki*.

Jakóbówka, **i**, *lm* **i**, *ż.* 1) gatunek grusek. 2) = wezbranie wody na Wiśle zdarzające się na ś. Jakób.

Jakub, **Jakubek**, **Jakubiec**, **Jakubinka**, **Jaku**

biny, Jakubniki, Jakubówka, Jakubowy, *ob. Jakób, Jakóbek*, i t. d.

Jakże, *v.* **A jakże**, *ps.* 1) pytając o co, *ob. Jak.* 2)= potwierdzając co, zam. rozumié się, zapewnie.

Jalapa, *v.* **Jalappa, y**, *blm. ż.* 1) *bot.* (Batatas jalappa, *v.* Convolvulus jalappa), gatunek rośliny amerykańskiéj z rodzaju *Patatów*, zwany *Powojem*, *v. Wilcem jalapą*, niek. *Salapą*. 2) = *far.* korzeń pomienionéj rośliny, przywożony do nas z Ameryki w kawałkach gruszkowatych nieforemnych, zewnątrz brunatnych, wewnątrz białawych i napełnionych czarną, lśniącą się żywiczną substancją; powszechnie się używa jako środek przeczyszczający i ściągający. 3) = *far.* i *chem.* żywica jalapa, otrzymująca się z tego korzenia.

Jalapowe rośliny (Nyctagines), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 7éj, ukł. Juss. (Hypostaminia), roślin *dwulistkowych*; in. *Nocnicowate*.

Jalina, y, *lm. y, ż. bot.* (Rexia), roślina zwana także *Czarnopyskiem* (Arthrostemma).

Jaliwo, a, *lm. a, n. bot.* (Anychia), roślina.

Jalkier, a, *blm. m. mit.* jeden z dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura; *Odmładniacz*.

Jałbin, a, *v. u, lm. y, m. bot.* (Turpinia), roślina.

Jałdzina, y, *lm. y, ż. bot.* (Boerhavia), roślina.

Jałmonka, i, *lm. i, ż. prze.* rodzaj duchenki do spania.

Jałmużna, y, *lm. y, ż.* poratowanie człowieka, datek niemającemu zwłaszcza sposobu do życia. *Dawać, dać jałmużnę. Prosić jałmużny, v. o jałmużnę. Dać jałmużnę. Rozdawać jałmużny. Żyć z jałmużny. Chodzić po jałmużnie.*

Jałmużnica, y, *lm.* e, *ż.* i **Jałmużniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta miłosierna, co wiele jałmużny daje. *Bardzo była nabożna i jałmużnica wielka.*

Jałmużnictwo, a, *lm.* **a**, *n.* dawanie jałmużny; urząd jałmużnika.

Jałmużniczy, a, e, *p.* 1) jałmużnę dający. *Jałmużnicza ręka.* 2) = od jałmużnika. *Urząd jałmużniczy.*

Jałmużnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) który jałmużny daje. *Piast był człowiek prosty, ludzki jałmużnik. Jan Ś. jałmużnik.* 2) = urząd duchowny, szafujący jałmużnami. *Wielki jałmużnik państwa Francuskiego. Jałmużnik królewski. Jałmużnik królowéj.* 3) = *nieuż.* jałmużnę biorący, proszący o nię, żebrak.

Jałoszka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Jałówka.*

Jałuta, y, *lm. y, ż. bot.* (Tozzia), roślina.

Jałowcowy, *v.* **Jadłowcowy, a, e**, *p.* od jałowcu, z jałowcu. *Drzewo jałowcowe. Sok, olejek jałowcowy. Wódka jałowcowa. Jałowcowe jagody. myś. Jałowcowa buda;* krzak jałowcem osypany, z rózgami lepem ociągniionemi, służący do łowienia kwiczołów.

Jałowica, y, *lm.* e, *ż.* i *zdr.* **Jałówka, i**, *lm.* **i**, *ż.* młoda krowa jeszcze nie rodząca; cielica.

Jałowiczy, a, e, *p.* od jałowicy. *Nie będą ze psiéj skóry jałowiczé buty, przys. Jałowicze mięso.*

Jałowiec, *v.* **Jadłowiec, wca**, *blm. m.* 1) *bot.* (Juniperus), roślina z rodziny *igłastych*, *v. szpilkowych* (Coniferae), należąca do klassy 22éj, rzędu *jednowiązkowego*, wed. ukł. Linn. Gatunki: = *pospolity* (J. communis), krzow rozłożysty, niek. w małe drzewko wyrastający, bardzo pospolity, plen ma pokręcony, gałęzie bardzo liczne, liście wązkie, kolące, jagody (ob. niżéj *Jałowiec*); drewno żółtawo-białe, ciężkie i b. trwałe od żywicznego w niém soku, który chroni je od robactwa i butwienia; palony na ogniu, równie jak gałązki i liście wydaje aromatyczny zapach; w krajach cieplych z jałowcu, otrzymują żywicę *sandaraką niemiecką* zwaną; = *sabina* (J. sabina), *posp. sawiną*, a niek. *Nietotą* zwany, *ob Sabina*; = *cedr czerwony* (J. virginiana); = *kozodrzewina* (J. lycia). 2) = nazwa jagód *jałowcu pospolitego*, które są suchawe, w pierwszym roku małe, zielone, w drugim zwykłéj wielkości, a w trzecim czarnemi się stają; mają korzenno-słodkawy smak i właściwy zapach od zawierającego się w nim lotnego olejku i żywiczno-cukrowego pierwiastku; używają się w medycynie i do kadzenia; ulubioném są pożywieniem jemiołuszek i kwiczołów.

Jałowieć, ał, eje, *sn. nd.* być lub stawać się jałowym, nie rodzącym. *Po dobrym byku rzadko która krowa jałowieje.*

Jałowizna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob.* bydło młode jeszcze pożytku nie przynoszące, jałowice, cielęta. 2) = miejsce puste. 3)= *ob. Jałowość.* 4) = *fig.* dzieło ladajakie; *rub.* pusta głowa.

Jałownik, u, *lm.* **i**, *m. ob. Jałowizna.*

Jałowo, *ps.* (używa się tylko figuryczniе), sucho, źle, czczo. *Jałowo kogo przyjąć. Jałowo pisać.*

Jałowość, ści, *blm. ż.* 1) niepłodność. *Jałowość krowy. Jałowość ziemi.* 2) = *fig.* suchość, czczość, brak treści. *Jałowość stylu, mowy, duszy.*

Jałowy, a, e, *p.* 1) (o samicach zwierząt) niepłodny. 2) = (o polu, drzewie) nieurodzajny, pusty, płonny. *fig.* (o autorze, dziele, przedmiocie) bez myśli, bez treści, czczy. *teat.* (o aktorze) rutynista, którego gra nigdy nie sprawia wrażenia na publiczności, ani obudza sympatji. *Ziemia jałowa, grunt jałowy. Pismo jałowe, styl jałowy. Człowiek jałowy.* 3) = próżny, daremny. *Obietnica jałowa. Nadzieja jałowa.* 4) = zmyślony, udany. *Śmiech, płacz jałowy.* 5) = (o potrawach), bez zaprawy, surowy; gdzie nie dostaje masła, oliwy i t. p.

Jałówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Jałowica.* 2) = *myś.* kuropatwa, która albo jaj nie niosła, albo u któréj zniesione, w gniaździe zniszczone zostały. 3) *Jałówki*, *w lm. v. Maciory, Nierojniki, bart.* pszczoły, które się w ciągu roku nie roją,

Jałżyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Adenostemma), roślina.

Jama, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) nora, wydrążenie w ziemi, loch. *Wpaść w jamę. Wykopać jamę.* 2) = kryjówka zwierzęcia w ziemi, np. lisów, królików, raków, gadzin; łożysko ich. *Jama niedźwiedzia, lwia. Jama królicza, lisia. Jama borsucza. Jama krecia, myszia Wykurzyć lisa, borsuka z jamy. fig. Skryłby się w mysią jamę. Nigdy z jamy nie wyjdzie. Wilcza jama.* 3) = *an.* (cavitas) wklęsłość. *Jama piersiowa. Jamy oczne.* 4) *Jama rozbójnicza, fig. ob. Jaskinia.* 5)= *górn.* wydrążenie, pieczara, nadsiębiam. 6)= *fort.* zastawka, zagroda (baturdeau).

Jamabuk, u, *blm. m. bot.* (Kerria), roślina, zwana także *Złotlinem*.

Jamaicyna, y, *blm. m. chem.* in. *Surynamina*, substancja roślinna, ostrojadowita, z rzędu alkaloidów stałych, otrzymuje się z kory rośliny *Umora kanadyjska* (Geoffroea canadensis).

Jamała, y, *blm. m. mit.* fiński bóg wielki, jest Kawe drugiéj, a Turylainen trzeciéj potęgi, ojciec i król bogów zwyczajnych, pan niebios, ziemi i wszystkiego świata, który zaprowadził w przyrodzeniu ostateczny porządek i objął nad niém buławę. Utrzymuje walkę Kawego z Kalewą, tudzież Wajnemolnenów z Hyjzami na wodzy. Jest to tyle, co litewski *Pramżymas*. On dziedzic Tawertu. Słońce, głowa jego. Żoną jego *Sakamieta*.

Jamatologja, *v.* **Jamologja, ji**, *blm. ż* (z grec.) nauka o środkach leczenia.

Jamavas, u, *blm. m.* indyjska kitajka ze złotemi kwiatami.

Jamb, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) dwuzgłoskowa stopa, *v.* miara wierszowa (*v* —); *jambv*, niek. zam. wiersze tą miarą pisane.

Jambea, *nieod. m.* (z tur.) szeroki, krzywy, ostro zakończony nóż, który Turcy noszą za pasem.

Jambiczny, a, e, *p.* od Jambu. *Wiersz jambiczny. Miara wiersza jambiczna.*

Jambusowe drzewo, *bot.* (Eugenia), in. *Piernia*, drzewo z przyjemnym odświeżającym owocem w Australji; gatunek jego: *E. pimenta*, zowie się *Angielskim korzeniem*.

Jambusznik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Jambosa), roślina.

Jamerlonk, a, *lm.* **i**, *m.* (z tur.) turecki płaszcz.

Jami-Kiats, a, *blm. m. mit.* służebnik Peskata, jest szwedzko-lapoński duch podziemny wysokiego znaczenia. Odziewa nieboszczyków w nowe ciało i wskrzesza ich do świeżego żywota, jako słowiański Flins.

Jamisty, a, e, *p.* pełen jam, lochowaty.

Jamka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Jama*) dołek, norka. *Myszy polne kryją się wjamkach po rolach. an. Jamki oczne*; dwie wklęsłości koniczne, w kształcie lejka, obejmujące okrąg oczny, *ob Jama*.

Jamniczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Jamnik*).

Jamniczka, i, *lm.* **i**, *ż.* samica z rodzaju psów zwanych jamnikami, *v.* taksami.

Jamniczy, a, e, *p.* od jamnika, z jamnika.

Jamnik, a, *lm.* **i**, *m.* rodzaj psów, które zowią *taksami*;

mi; są one niskie, cienkie, długie, z krzywemi nogami; używają się w polowaniu na borsuki, kuny i t. p., wlazłszy bowiem w jamę, dają znać, gdzie się borsuk lub kuna znajduje.

Jamny, a, e, *p* od jam, w jamach mieszkający.

Jamologja, *ob. Jamatologja.*

Jamotechniczny, a, e, *p.* odnoszący się do sztuki przyrządzania lekarstw.

Jamotechnja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka przyrządzania lekarstwa

Jamraj, a, *lm.* **e**, *m.* (Perameles). *zool.* zwierzęta, należące do rzędu *Workowatych*, delfiniastych. Gatunki: 1 = *nosaty* (P. nasutus). 2 = *krótkopyski* (P obesutus). 3 = *Kalubu* (P. doreyanus). 4 = *białogrzbietny* (P. gunni) 5 = *długouchy* (P. lagotis) 6 = *Tukera* (P. Tucheri) 7 = *myszo-ogonowy* (P. myosurus). 8 = *długo-ogonowy* (P. macrourus). 9 = *Lawsona* (P. Lavsonii). 10 = *siodłaty* (P. arenaria).

Jamszczyk, *ob. Jemszczyk.*

Jamułka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Jarmułka* 2)= **lodowa**, *med.* pęcherz nadziany lodem dla położenia na głowę chorego. 3) *w lm. Jamułki biegunowe*, *Rd. as.* te części powierzchni kuli ziemskiéj, które stanowiąc okolice czyli strony jéj biegunowe, ograniczają się od *pasa umiarkowanego* ziemi kołami *biegunowemi*; są to miejsca wiecznych lodów i zimna.

Jamurłach, u, *lm* **y**, *m* (z tur.) *nieuż.* burka, opończa.

Jan, a, *lm.* **owie**, *m.* 1) imię męzkie. *Święty Jan. Na Święty Jan. Nie zawsze świętego Jana, przys.* 2)= *bot. Szarańcza ś. Jana*, *ob. Chleb ś. Jana. Główka ś. Jana*, *ob. Jastrun pospolity* (Chrysanthemum Leucanthemum). *Pas ś. Jana*, *ob. Widłak goździsty* (Lycopodium clavatum). *Ziele ś. Jana*, *ob. Dziurawiec pospolity* (Hypericum perforatum). 3) *zool. Robaczki ś. Jana*, co w czerwcu latając, w nocy świecą, *ob. Złotnik.* 4) *Pieniądz*, *v. grosz ś. Jana*, Świętojański grosz, zadatek, *ob Świętojański.*

Janczar, a, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* (z tatar.) żołnierz z piechoty tureckiéj. *Janczarów wygubił Sułtan Mahmud w 1826 roku. Bardzo są ciekawe Pamiętniki Janczara Polaka.*

Janczarka, i, *lm.* **i**, *ż* strzelba, rusznica janczarska.

Janczarski, a, ie, *p.* od janczara lub janczarów. *Janczarska muzyka*, w któréj najwięcéj jest trzęczących narzędzi.

Janczarstwo, a, *lm.* **a**, *n.* stan janczarski. Janczarowie. *Dzieci chrześcijańskie na janczarstwo brano.*

Janczarycha, y, *lm.* **y**, *ż. prze.* niewola nakształt tureckiéj u janczarów; tyranja.

Janczaryn, a, *lm.* **y**. *m. prze. ob. Janczar.*

Janek, nka, *lm.* **nki**, *m. zdr.* od *Jan.*

Janina, herb); brunatna tarcza w polu czerwoném, na hełmie pawie pióra.

Janitor, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) *ob. Odźwierny, Wrotny.*

Jankielnia, i, *lm.* **ie**, *ż.* w hutach szklannych, łopata żelazna, podobna do tych, jakie przy kominach do brania żaru się używają, lecz daleko większa.

Jankty, ów, *blp. ż. prow* dwa rzemienie lub powrozy do uwiązywania wołów za rogi przy jarzmie.

Jankurny, a, e, *p. prze.* swarliwy.

Janowcowy, a, e, *p.* z janowca.

Janowic, a, *lm.* e, *m.* syn Jana.

Janowiec, wcu, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Genista), roślina z rodziny *groszkowych*, *v. łapinowych* Leguminosae), należąca do klassy 17, rzędu 10 *pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; *prow.* (Kaszub.) *Jerkowiec*. Gatunki: = *kolący*, *v. cierniśty* (G. germanica), dawn. *Janowcem mniejszym*, *Mrzygłodem*, *Zinawką*, dziś u ludu *Drokiem kolącym* zwany, jest krzewem ciernistym, kwiaty ma żółte, drobne, groniaste, strąki kosmate; = *kosmaty* (G. pilosa), krzewinka gałęzista, bez cierni, jedwabnistym włosem pokryta; = *farbierski* (G. tinctoria), dawn. *Genista* lub *Lubiczną włoską*, dziś u ludu *Drokiem gładkim* zwany, krzew lokciowy, gałęzisty, o kwiatach długich, żółtych, kłosowych; = *czworokątny* (G. tetragona), gałęzie ma 4-kątne; = *miotłowy* (G. scoparia), także *Miotlichą*, *Witeczkami* zwany, *ob Żarnowiec miotłowy.*

Janowiny, win, *blp. ż.* imieniny Janowe

Janów, a, e, Janowy, a, e, *p.* od Jana. *Janów syn. Szymonie Janów, miłujesz mię?*

Jansenista, y, *lm.* **ści**, *m.* człowiek sekty Jansenjusza we Francji. *Klótnia Molinistów z Jansenistami.*

Jansenistka, i, *lm* **i**, *ż.* należąca do sekty jansenistów *Żartlina Jansenistka.*

Jansenistowski, a, ie, *p* od Jansenisty lub jansenistów. *Zasady jansenistowskie. Moralność jansenistowska.*

Jansenizm, u, *blm. m.* nauka, *v.* sektą religijna biskupa z Iperu Korneljusza Jansenjusza, zmarłego w 1638, o upadku Adama i łasce Bożéj.

Januarius, 2 i 7 pdk. **Januarji**, *lm.* **je**, *m.* (z łać.) miesiąc Styczeń, (nazwa pochodząca od *Janusa*). *Piątego (dom. dnia) Januarji. W miesiącu Januarji.*

Janus, a, *blm m. mit* rzymski bóg, otwieracz czasu i wszech rzeczy Odźwiernym jest przy bramach niebios i wpuszcza dzień na świat. Początek i koniec wszelaki, urodziny i śmierć są pod opieką jego. Wszystko otwiera i zamyka; stąd zowie się: *patulcius et cluisius*. Na cześć jego zowie się piérwszy miesiąc w roku *Januarius*, i piérwszy dzień tego miesiąca *Janualis*. Od niego zowią się drzwi *Janua*. Jest oprawcą wojny i pokoju, a szafarzem losu ludzkiego. Drzwi świątnicy jego otwarte, były znakiem wojny, a zamknięte pokoju. Miał dwie tarcze, znaczące przeszłość i przyszłość. Siedział na lśniącym tronie, dzierżąc w ręce jednéj berło, w drugiéj zaś klucz złoty. Czczon był wysoce, jak Jowisz.

Japet, a, *blm. m. mit.* syn Uranа i Gai, olbrzym grecki, znaczy siłę przyciągania, lub spadu.

Japoński, a, ie, *p.* od Japonji, z Japonji. *Morze japońskie. Porcelina japońska. Japońska ziemia; med.* ściągające lekarstwo z owoców archa-palmy.

Japurt, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* gatunek gruszy leśnéj, rodzaju wielkie, niesmaczne owoce; in. *Purt.*

Jar, u, *lm.* **y**, *m.* 1) jaruga, dół, wąwóz, zarosły krzewami szczególniéj w stepach Rossji południowéj. 2)= *ob. Jarz.*

Jaran, a, *lm.* **y**, *m. prze.* szturmak, petarda.

Jarczak, a, *lm.* **i**, *m.* (z tatar.) 1) gatunek lekkiego siodła, kulbaka. 2)= bóbr rocznik.

Jarczos, *ob. Oczkas.*

Jarczyca, y, *blm. ż. ob. Jarka, Żyto jare.*

Jarek, rka, *lm.* **rki**, *m. zool. ob. Szatanicc.*

Jargon, (czyt. *Żargon*), **u**, *blm. m.* (z fran.) ciemna, niezrozumiała, zawiklana mowa.

Jarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) jakakolwiek rzecz z téjże samej wiosny; jeszcze młoda, z tego samego roku. *Jarka krówka*, t. j. mająca rok, *ob. Jałówka. Jarka pszczółka*, t. j nowo wyrojona. *Jarka owieczka*, *v. jarłaczka Jarka kokoszka.* 2)=*blm.* zboże jare, jarkisz; jare żyto, *v.* jarzyca, odmiana zwyczajnego żyta (Secale cereale vernum), zasiewające się na wiosnę, mniejsze i szczuplejszych ziarn od *ozimego* żyta; = jara pszenica, odmiana pszenicy pospolitéj (Triticum vulgare aestivum), plewki ma zewnątrz ościste, korzeń roczny, uprawia się z wiosny; = *amerykańska*, *v. egipska*, *ob. Pszenica polska* (Triticum polonicum)

Jarki, a, e, *p.* 1) jary, wiosenny. 2)=kruchy. *Jarkie żelazo.*

Jarkisz, u, *lm.* **e**, *m.* zboże jare.

Jarklin, u, *blm. m. bot.* (Hasselquistia), roślina.

Jarkul, a, *lm.* **e**, *m. ob. Orczos.*

Jarlaczka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Jarka owieczka.*

Jarlak, *v.* **Jarlik, a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* **Jarliczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.*) jagnię tegoroczne, *ob. Latoś, Łoński, Rocznik, Nazimek.* 2)=*ob. Jerlik.*

Jarlęcy, a, e, *p.* z młodych rocznych owiec. *Wełna jarlęca.*

Jarmak, *v.* **Jermak, u**, *lm.* **i**, *m.* (z tatar.) gatunek ubioru, używanego przez lud prosty, miau. przez woźniców.

Jarmarczne, *v.* **Jarmarkowe, go**, *blm. n.* 1) płaca od jarmarku. 2)= podarunek jarmarczny.

Jarmarczny, *v.* **Jarmarkowy, a, e**, *p.* 1) od jarmarku. *Przybyłe jarmarczny. Dzień jarmarczny. Jarmarczne miasteczko*, *ob. Targowy.* 2) *prow. Jarmarczne prawo*, t. j. przywłaszczenie sądzenia ludzi z pod innéj jurysdykcji.

Jarmarczyć, ył, y, *scz nd.* kupczyć, zwłaszcza na jarmarku; *przen.* frymarczyć, handlować, szachrować.

Jarmark, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) 1) roczny targ, zjazd przedawających i kupujących. *Iść na jarmark. Jeździć, v. chodzić, v. włóczyć się po jarmarkach. Jarmark Lipski, Frankfurcki. Bywa trzy jarmarki do roku w tém mieście. Ten jarmark trwa dni piętnaście. W czasie jarmarku, v. na jarmarku kupić, sprzedać co. Po jarmarku zły targ, przys.* 2)=*fig.* wrzawa, zgiełk, hałas, gwar. 3)=niek. podarunek jarmarkowy.

Jarmarkowe, *ob. Jarmarczne.*

Jarmarkowy, a, e, *p.* 1) *ob. Jarmarczny.* 2)=**ego,** *lm.* **owi,** *m.* kupiec jarmarczny.

Jarmułka, (Jamułka), i, *lm* **i,** *ż. gm.* mycka, czapeczka, zwłaszcza księży, doktorów, tudzież starców, chorych; krymka przez żydów zwykle noszona. *Jarmułka czarna księża. Jarmułka czerwona kardynalska. Chodzić w jarmułce. v. nosić jarmułkę.*

Jarmułuk, u, *lm.* **i,** *m. nieuż.* rodzaj tkaniny; podwójny barkan.

Jarmuż, Jarnusz, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Brassica oleracea sabellica), znane powszechnie kuchennego użytku warzywo, stanowiące podgatunek ogrodowéj, niesklądającéj się w głowy kapusty; liście ma kędzierzawe o klapach wielodzielnych, nader rozmaita co do koloru. *Jarmuż zimowy. Jarmuż żółty, sabaudzki.* 2)=*nadmorski, ob. Kapusta morska* (Crambe).

Jarmużowy, a, e, *p.* od jarmużu. *Jarmużowe serce,* czyli listki ze środka puszczające się. *Jarmużowy podczos, v. głąb'. Jarmużowa polewka.*

Jarnfaksa, y, *blm. ż. mit.* normandzka *Jotunka,* gamratka piorunowładcy *Tora,* która umiała tego najmocniejszego boga uczynić nieprzezwyciężonym krasy swéj czarem, chcąc tym sposobem w nim nienawiść ku braciom swym *Jotom* osłabić. Była matką *Maniego,* jednego z wojennych bóstw.

Jarnik, a. *lm.* **i,** *m. bot. ob. Żyłeniec* (Samolus), roślina zwana także *Bobownicą.*

Jaro, *ps.* 1) jędrno, czerstwo. 2)=jasno. *Lampy te goreją jaro.*

Jarosław, a, *lm.* **owie,** *v.* **y,** *m.* imię słowiańskie. Wsławił się Jarosław, król Ranów, który w r. 1160 nawrócił wreszcie niecofniętym sposobem wyspę Rugją do chrześcjaństwa.

Jarosz, a, *lm.* **owie,** *m.* imię staropolskie męzkie, Hieronim.

Jarowit, a, *blm. m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga wojny, *ob. Harewit, Herowit.*

Jarożyr, a, *lm.* **y,** *m.* staro słowiańskie imię z ludowych powieści.

Jaruga, i, *lm* **i,** *ż.* 1) kałuża, wądół, jar błotnisty. 2)=*v* **Jarug, u,** *lm.* **i,** *m. v.* **Chmal,** *prow.* część lasu w niżkiém położeniu, rozmaitemi drzewami gęsto zarosła i podszyta, trudna do przebycia, w któréj wilczyca szczenięta swe wywodzi.

Jary, a, e, *p.* 1) wiosenny, letni, tegoroczny. *Zboże jare. Jare żyto, jara pszenica, ob. Jarka. Jara tatarka. Jara wełna. Jary miód, v.* lipiec. *Jary wosk, v.* jarzęcy, t. j. pierwszy, młodego roju *Jara pszczoła, v. jarka,* t. j. nowo wyrojona. 2) = *prze.* jasny, czysty. *Woda jara. Światłość jara. Dzień jury.* 3)=krzepki, czerstwy. *Stary, a'e jary.* 4) = *bot. Jary mlécz,* in. *Rozsiad jadalny* (peptus esula rotunda), roślina. 5)=**ego,** *lm.* **e,** *m. prow.* zagon szeroki.

Jarz, *v.* **Jarza, y,** *lm.* **y,** *v.* **e,** *ż. prze.* 1) wiosna. 2) = *ob. Jarzyna, Jare żyto.*

Jarząb, ębu, *lm.* **ęby,** *m. ob. Jarzębina* (Sorbus), *v. Grusza jarzębina* (Pyrus aucuparia).

Jarząbek, bka, *lm.* **bki,** *m.* 1) *zool.* ptak nieco większy od kuropatwy, karmi się jagodami jarzębiny; mięso ma białawe, kruchsze i zdrowsze od kuropatwy (Lagopus attagen), *ob. Głuszec* (Tetrax Bonasia). 2)=młody *jarząb.*

Jarzec, jarca, *lm.* **jarce,** *m. prow.* (n Podhalan), jęczmień.

Jarzekoła, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Hemitelia), roślina paprociowa.

Jarzębaty, a, e, *p.* nakrapiany, pstrokaty. *Kokoszka jarzębata.*

Jarzębi, ia, ie, *p.* od jarzębu. *Jarzębie jagody.*

Jarzębić, ił, i, *scz. nd.* pstrzyć, nakrapiać.

Jarzębina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *bot.* (Sorbus), *v. Grusza jarzębina* (Pyrus aucuparia), drzewo powszechnie znane, mian. ze swych jagod; rośnie w górach, lasach i około wsiów; pączki i młode liście ma kosmate, później gładkie, pierzaste, kwiaty białe, przyjemnéj woni; odmiany: *Jarzębina dzika, v. leśna* i *jarzębina domowa.* 2)=*v. jarzębinowe jagody,* któremi ptaki łowią i w lekarstwach używają; po dojrzeniu pięknéj czerwonéj barwy; mięsiwo ich blado-pomarańczowe, mączaste, cierpko-kwaskowatego smaku.

Jarzębinian, u, *lm.* **y,** *chem. ob. Jablecznian.*

Jarzębinowy, a, e, *p.* od jarzębiny drzewa, lub jagody.

Jarzębinówka, i, *blm. ż.* gatunek wódki, nalewka na jagody jarzębinowe.

Jarzęcy, a, e, *p.* 1) wiosenny, w wiośnie albo w lecie zrobiony. *Wosk jarzęcy, miód jarzęcy, ob. Jary.* 2) = czysty, jasny. *Jarzęca świeca,* t. j. biała woskowa.

Jarzęsta, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Hakea) in. *Musztowe drzewo.*

Jarzma, y, *lm.* **y,** *ż. górn.* podłużny brus, słupiec schodowy.

Jarzmia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Bumelia), roślina.

Jarzmianka, (*prow.* **Jerzmianka**), **i,** *lm.* **i,** *ż. bot.* (Astrantia), in. *Promienica,* roślina z rodziny *bałdaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5, rzędu *dwusłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *większa* (A. major), łodygę ma słabą, kwiatki drobne, skupione, różowo-białe lub białe.

Jarzmić, ił, i, *scz. nd.* jarzmo nakładać; pod moc swą podbijać. *Jarzmić prowincyją, naród. Daje się jarzmić swéj żonie. Mądrość ma jarzmić namiętności, ob. dk. Ujarzmić.*

Jarzmionka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Serapias), roślina dawn. *Wstawaczem* zwana, brana bl. za *Kruszczyk* (Epipactis).

Jarzmo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) narzędzie do sprzęgania wołów. *Zaprządz woły do jarzma. fig. Jarzmo ciężkie, nieznośne. Jarzmo ohydne. Jarzmo niewoli. Władać, dźwigać, przyjąć, zrzucić jarzmo. Jarzmo spadło na ich karki. Schylić kark pod jarzmo. Jarzmo małżeńskie.* 2) = znak niewoli u Rzymian. *Wojsko przepędzić przez jarzmo.* 3)= para sprzężonych bydląt roboczych. *Jarzmo wołów.*

Jarzmowaty, a, e, *p.* nakształt jarzma. *Pociąg kości jarzmowaty, an.*

Jarzmowy, a, e, *p.* od jarzma. *Jarzmowy wół. Jarzmowe wici. Jarzmowy rzemień. Kość jarzmowa,* (os. jugulare) *an.* leżąca w boku twarzy.

Jarzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) żyto jare. 2)=*blm. ż.* in. *Pierwiak. bart.* rój pierwszy tegoroczny, od pszczół starych albo przeszłorocznych pochodzący.

Jarzyć, ył, y, *scz. nd. ob. Żarzyć, Iskrzyć.*

Jarzyna, y, *lm.* **y,** *ż* 1) ogólna nazwa roślin ogrodowych, kuchennych lub też roślin polnych lub ogrodowych, które można zbierać ręką bez sierpa lub bez kosy, *np.* bób, groch, soczewica; ogrodowina. 2)=potrawa przyrządzona z jarzyny, warzywo. 3)=zboże jare, co się na wiosnę sieje i tegoż roku dojrzewa. *Jarzyna polna.* 4)= *niek.* nasiona roślin jarzynnych.

Jarzynny, a, e, *p.* 1) od ogrodowin, warzywa. *Jarzynny ogród.* 2) = od jarzy; jary. *Jarzynne zboże,* t. j. jare.

Jaselny, a, e, *p.* od nosideł, lub od jaseł.

Jasełka, *ob. Jasła.*

Jasiek, ska, *lm.* **ski,** *m.* 1) *zdr.* od *Jaś* (Jana) imienia męzkiego. 2)=mała poduszeczka.

Jasieniec, nca, *lm.* **nce,** *m. bot.* 1) (Jasione), in. *Jasionek, Pawiniec,* roślina z rodziny *dzwonkowatych* (campanulaceae), należąca do klassy 5, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (J. montana), rośnie wszędzie, mian. na piaskach; łodygi szorstko-włosiste, kwiatki drobne, błękitne, skupione w główkach; ulubiony od owiec i pszczół. 2) = *ob. Chaber* (Centaurea), mian. jego gatunek: (Centaurea centaureum).

Jasieńczyk, (herb); w polu błękitném klucz złoty do góry stojący; na hełmie pięć piór strusich.

Jasiokor, u, *lm.* **y,** *m. prow.* nazwa *Topoli czarnéj* (Populus nigra).

Jasion, *ob. Jesion.*

Jasionek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot. ob. Jasieniec* (Jasione).

Jaskier, skru, *lm.* **skry,** *m. bot.* (Ranunculus), roślina z rodziny *jaskrowych* (Ranunculaceae), któréj i dała nazwanie, należąca do klassy 13éj, rzędu *wielosłupkowego,* wed. ukł. Linn.; kwiaty ma lśniące, żółte, jaskrawe. Gatunki: = *wodny* (R. aquaticus), nader zmienny, rośnie w wodach, niek. na miejscach mokrych; w niektórych okolicach Francji, po wyjęciu z wody, suszy się i daje zam. siana krowom, przez co mleko i masło ma być obfitsze; daw. zwano go niek. *Merzykiem;* głównych odmian ma 4, *tarczoliściowy, wielkoliściowy, twardoliściowy* i *pływający,* z których ostatni za osobny gatunek (= *rzeczny*) uważają; = *wielki, v. długoliściowy* (R. lingua), mający dwie odmiany: *pospolity,* największy z naszych jaskrów i *szczupłoliściowy;* = *pochyły, v. mały, v. płomieniczyk, płomienniк* (R. flammula); = *leżący* (R. reptans; = *różnoliściowy* (R. auricomus), nie mający takiéj ostrości jak inne jaskry; = *jadowity* (R. sceleratus), rosnący na miejscach mokrych, dochodzi niek. do 2 łokci, na suchych zaś do 5 cali, zawiera w sobie, mian. w pączkach kwiatowych, jadowitą ostrość, zażyty wewnątrz śmierć sprawić może, przyłożony do ciała, naciąga pęcherze; zwierzęta mają doń (wyjąwszy rosnący na miejscach suchych) odrazę; = *ostry* (R. acris), in. *guzikiem złotym* zwany, gatunek najpospolitszy, świeży znaczną ma ostrość, odmiana o kwiatach pełnych znaną jest w ogrodach; w języku kwiatowym oznacza *niebezpieczeństwo miłości;* = *wielkokwiatowy, v. brózdowany* (R. polyanthemos); = *kosmaty* (R. lanuginosus); = *rozłogowy, v. rozesłany* (R. repens), o kwiatach pełnych, zwie się także *Przypołudnikiem żółtym* lub *Zerwuzą,* = *główkowy, v. bulwowy* (R. bulbosus); = *polny* (R. arvensis), dość jadowity; = *łodowy* (R. glacialis), daw. *Siarczołem* zwany; = *azjatycki* (R. asiaticus), in. *Ranunkuł;* = *górny, kaszubski, łagodny. Jaskier trędowy, v. trędowaty* (R. ficaria), *ob. Ziarnopłon pospolity, v. wiosenny.*

Jaskierek, rka, *lm.* **rki,** *m.* 1) *bot.* (Cerathocephalus) in. *Złotojeść, Woszczyca,* roślina należąca do klassy 11éj rzędu *wielosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *sierzpowaty* (C. falcatus), łodyżki ma 2—3 calowe, liście gładkie lub biało-kosmate, kwiatki żółte, nasiona o rogach sierzpowatych. 2) *Jaskierki, blp.* posp. nazwa roślíny *Aster, v. Gwiazdosz* (Aster).

Jaskierowy, *ob. Jaskrowy.*

Jaskinia, i, *lm.* **ie,** *ż.* wielkie wydrążenie w skale. *Schować się do jaskini. Wnijście do jaskini. Jaskinia łotrów, fig.* zam. dom lub miejsce pobytu złych ludzi.

Jaskiniaty, a, e, *p. nieuż.* pełen jaskiń. *Kraj, okolica jaskiniata.*

Jaskołę, *ob. Jaskółczę.*

Jaskoła, y, *blm. ż. posp. ob. Oskoła* (sok brzozowy).

Jaskólnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Proenias), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunek jego: = *niebieski* (P. ventralis). 2) = *ob. Dzięcioł.* 3) = *ob. Fruczek.*

Jaskółczę, Jaskołę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* młoda jaskółka, pisklę jaskólcze.

Jaskółczy, a, e, *p.* od jaskółki. *Jaskółcze gniazdo. Jaskółcze ziele, bot.* (Chelidonium majus), roślina z rodziny *Glistewnika. Jaskółcze mniejsze ziele,* daw. nazwa roślíny *Ziarnopłon pospolity, v. wiosenny* (Ficaria ranunculoides). *Jaskółcze kamienie, geol. ob. Glossopetry. Jaskółczy ogon, fort.* dzieło uformowane przez dwa boki, zbliżające się od strony warowni, i czyniące z przodu dwuramnik przewrócony, którego kąt wklęsły przynajmniéj sto stopni mieć powinien.

Jaskółeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Jaskółka*) mała jaskółka.

Jaskółka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Hirundo), *zool.* ptak z rzędu Jaskółek, *v.* paszczowatych; gatunki: 1 = *modra* (H. purpurea). 2 = *białobrzucha* (H. dominicensis). 3 = *żelazista* (H. chalybea). 4 = *okrzpciata* (H. Tapera). 5 = *pstra* (H. maculosa). 6 = *białoskrzydła* (H. leucoptera). 7 = *białopierś* (H. fasciata). 8 = *rdzawospodnia* (H. rufa). 9 = *rdzawogłowa* (H. fucata). 10= *ogrodowa* (H. jugularis). 11 = *jedwabista* (H. minuta). 12 = *napierśnikowa* (H. melanolenca). 13 = *rudobłista* (H. nubica). 14 = *rdzawoczelna* (H. rufifrons). 15= *dymówka* (H. rustica). 16 = *rdzawka* (H. capensis). 17 = *kasztanowata* (H. castanea). 18 = *oknówka* (H. urbica). 19 = *brzegówka* (H. riparia). 20 = *skalna* (H. rupestris et montana). 21 = *Boissonot'a* (H. Boissonotii). 22 = *obróżna* (H. torquata). 23 = *Solangana* (H. esculenta). 24 = *rdzawokuprzysta* (H. senegalensis). 25 = *zbożowa* (H. Borbonica), 26 = *woschodnia* (H. javanica). 27 = *czarnorzytka* (H. melanopyga). 28 = *czarnogrzbieta* (H. ponagana). 29 = *górna* (H. daurica). *Jaskółka piskoce,* t. j. odzywa się. *Jedna jaskółka nie czyni lata, przys.* 2) = *zool.* ryba morska (Chelidon). 3) *Jaskółki;* rząd Smy ptaków, wedł. ukł. ornitologicznego Temminck'a, zawiera w sobie 4 rodzaje. 4) *mit. Jaskółka,* szczebiotliwa a lotna, donosiła za staropogańskich czasów *Przyśnienie* bogini sprawiedliwości, o wszystkiém złém, które działo się potajemnie, i była poświęconym bogini téj słowiańskiéj ptakiem.

Jaskra, y, *lm.* **y,** *ż. prow. posp. ob. Iskra.*

Jaskrawie, Jaskrawo, *ps.* rażąco, zbyt mocnych kolorów. *Jaskrawo wyglądać.*

Jaskrawość, ści, *blm. ż.* barwa rażąca, blask rażący. *Jaskrawość oczu,* t. j. rażące spojrzenie.

Jaskrawy, a, e, *p.* oczy rażący blaskiem swoim, krzyczący. *To jest za jaskrawe dla osoby w twoim wieku.*

Jaskrota, y, *lm.* **y,** *ż.* (Embothrium), in. *Strojny kwiat,* roślina.

Jaskrowaty, Jaskrowy, a, e, *p.* od jaskru lub jaskrów; mający podobieństwo do jaskrów. *Jaskrowate, v. jaskrowe rośliny* (Ranunculaceae) stanowią familją przyrodzoną, należącą do klassy 13éj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych.*

Jaskrz, a, *lm.* **e,** *m.* (Sagra), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* czterostawnych, poskrzypkowatych.

Jaskrzyca, y, *lm.* **e,** *m. bot.* (Aphanostemma), roślina.

Jaskrzyn, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Felicia), roślina.

Jaskulnik, Jaskulczę, Jaskułeczka, Jaskułka, *ob. Jaskólnik, Jaskółczę* i t. d.

Jasła, seł, *blp. n.* 1) nosidło do noszenia osób lub ciężarów. 2) = *zdr.* **Jasełka, sełek,** żłobek, święta kolebka. 3) *Jasełka, blm.* figurki wyobrażające narodzenie Chrystusa w stajence, *ob. Szopka.*

Jasława, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Chirostemum), roślina, in. *Palcodrzew.*

Jasno, *ps.* 1) światło, nie ciemno. *Jasno świecić, błyszczeć. Księżyc jasno świeci. Świeca nie jasno się pali. Sala jasno oświecona. Jasno się robi. Jasno na dworze.* 2) = *fig.* czysto, wyraźnie. *Jasno widzieć. Człowiek jasno widzący. Jasno pojmować. Jasno się wyrażać, tłomaczyć. Jasno co wyłożyć, wywieść, wykazać.*

Jasnobarwy, a, e, *p.* koloru jasnego.

Jasnobiały, a, e, *p.* lśniącéj białości. *Anioł jasnobiałemi szaty odziany.*

Jasnoch, a, *blm. m. mit.* od jasny, lucidus, jedno z imion boga Świntowida.

Jasnocisawy, a, e, *p.* (o koniach) koloru wpadającego w czerwoność.

Jasnoczerwony, a, e, *p.* mocnéj, żywéj czerwoności.

Jasnogniady, a, e, *p.* (o koniach) światléj, gniadéj szerści.

Jasnogorący, a, e, *p.* płomienisty, koloru ognistego.

Jasnogwiaździsty, a, e, *p.* usiany wielą gwiazdami.

Jasnoizabellowy, a, e, *p.* światło izabellowy. *Myss żniwiarka jest jasnoizabellowego koloru.*

Jasnokościsty, a, e, *p.* mający tylko akórę i kości; któremu kości sterczą.

Jasnokrusz, u, *lm.* **e,** *m. żelaza, min. bl.* nazwa dawana niek. żelaznéj ilastéj rudzie, która zwykle bywa koloru siwego.

Jasnolity, a, e, *p.* ze światła udzielany. *Sukienka jasnolita.*

Jasnomodry, a, e, *p.* światło błękitny.

Jasnoniebieski, a, ie; *p.* światło niebieski. *Pas koloru jasno niebieskiego.*

Jasnooki, a, ie, *p.* mający jasne oczy.

Jasnopopielaty, a, e, *p.* światło popielaty. *Jawory smukłe z korą jasnopopielatą.*

Jasnorost, u, *lm.* **y,** *m. ob. Jasnotka.*

Jasnorumiany, a, e, *p.* wysoko czerwony.

Jasnorusy, a, e, *p.* lisowaty (o kolorze).

Jasnosiwiec, wca, *lm.* **wce,** *m. nieuż. zool.* koziorożec do jelenia podobny (Antilope capensis).

Jasność, ści, *blm. ż.* 1) światło, blask, świetność. *Jasność dnia, v. dzienna. Jasność słońca, v. słoneczna. Jasność księżyca, gwiazd. Jasność niebieska. fig. Oglądać jasność niebieską.* 2) = zrozumiałość, wyrazistość (stylu). *Pisze, mówi z wielką jasnością. Dodatek ten wyraz dla jasności.* 3) = oczywistość. *Jasność dowodu.* 4) = * claritudo, die Deutlichkeit), wielką grą rolę w loice. Cztery są tutaj poznaniolnamy: *Pełność. Jasność, Prawdziwość* i *Pewność.* 5) = dawny tytuł, pierwiéj monarszy, później książęcy.

Jasnościeliczny, a, e, *p.* pięknie świecący.

Jasnoświetny, a, e, *p.* świetla jasnego, błyszczący.

Jasnota, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) jasność, jaśnia, istność jasna. 2) = *bot.* (Lamium), roślina z rodziny *wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.: gatunki: = *plamista* (L. maculatum), dość rzadka, rośnie w lasach cienistych, łodygę ma pół łokciową, kwiaty bujne, purpurowe; = *biała* (L. album), in. *Jasnotka*. daw. *Pokrzywa głucha, v. martwa*, o białą zwana, rośnie przy płotach, kwiaty białe; = *purpurowa* (L. purpureum), b. pospolita, mniejsza od poprzedzających, mocnego, nieprzyjemnego zapachu, kwiaty nie wielkie, purpurowe; = *otulona, v. różowa* (L. amplexicaule), b. pospolita, kwiaty światło purpurowe, liśćmi drobnemi okryte.

Jasnotka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* 1) *ob. Jasnota biała*, roślina zwana także *Pokrzywą głuchą, v. martwą*. 2) = *prow.* nazwa dawana roślinie *Paproć pospolita* (Polypodium vulgare).

Jasnotkany, a, e, *p. nieuż.* z samego światła złożony. *Jasnotkana korona.*

Jasnowatość, ści, *blm. ż.* pochodzenie, *v.* zakrawanie na jasność.

Jasnowidz, a, *lm.* **e**, *m.* człowiek jasnowidzący we śnie somnambulicznym lub magnetycznym.

Jasnowidząca, ej, *lm.* **e**, *ż.* kobiéta jasno widząca we śnie somnambulicznym lub magnetycznym

Jasnowidzący, a, e, *p.* i **Jasnowidzący, ego**, *lm.* **y**, *m.* 1) przezorny, przenikliwy. 2) = uśpiony snem somnambulicznym lub magnetycznym.

Jasnowidzenie, i Jasnowidztwo, a, *lm.* **a**, *n* stan somnambulicznego lub magnetycznego uśpienia, w którém zdaje się uśpionemu, że wszystko jasno widzi (uważane przez wielu za chorobę nerwową).

Jasnowłosy, a, e, *p.* włosów jasnych, blond, lisowaty.

Jasnozłocisty, a, e, *p.* świetnie ozlocony.

Jasnozłoty, a, e, *p.* świetny, błyszczący. *Jasnozłoty okrąg słońca*

Jasny, a, e, (*st. wyż.* **Jaśniejszy**) 1) światły, świetny, błyszczący. *Słońce jest najjaśniejsze ze wszystkich ciał niebieskich. Z suchego drzewa ogień jest bardzo jasny. Jasne światło. Jasne promienie* 2) = widny, dobrze oświetlony. *Kościół, pokój, ganek jasny.* 3) = pogodny. *Niebo jasne. Dzień jasny. W jasny v. biały dzień. W noc jasną.* 4) = (o kolorach) światły, jaskrawy, świetny *Jasne farby.* 5) = czysty, przejrzysty. *Jasna woda. Jasne powietrze.* 6) = *fig.* w oczy wpadający, oczywisty, widoczny, łatwy do spostrzeżenia, pojęcia, zrozumiały. *Mieć o czém jasne pojęcie, wyobrażenie Myśl jasna. Styl jasny. Wyrażenie jasne. Jasne tłomaczenie się. Metoda jasna i łatwa. Rzecz jasna, że... Jest to prawda tak jasna. Jasne dowody* 7) = *med. Jasna ślepota*, kiedy oczy są jasne, bez żadnéj zasłony na nich, a przecię nie widzą, in *Amaurosa.* 8) = *leś. Jasny rąb*, cięcie roczne w lasach wysokopiennych, w celu oswobodzenia nastałéj młodzieży od cieniu dyższego, i dal-zego obsiewu.

Jaspid, Jaspidować, Jaspidowanie, Jaspidowy, *ob. Jaspis, Jaspisować*, i t. d.

Jaspis, u, *lm.* **y**, *m. min.* kamień krzemionkowo-glinkowy (z rodzaju *kwarców*), utworzony ze stopienia, albo raczéj przepalenia przez ogień podziemny gliny łupkowéj lub łupku glinianego; ma wielką spojność, twardość i wytrzymałość; z powodu tych własności, pięknego zielono-przezroczystego pozoru, wyrabiają się z niego niektóre drobne rzeczy, np. tabakierki, pieczątki, niek. naczynia a nawet kolumny; *jaspis* bywa *egipski, wstęgowy*, (*v. heljotrop*), *porcelanowy, pospolity, agatowy, opalowy* i *żywicowy* (*v. jaspopal, półopal*).

Jaspisować, ał, uje, *scz. nd.* pstrzyć kropkami zielonemi, czerwonemi i t. d., nakrapiać.

Jaspisowanie, a, *lm.* **a**, *n.* pstrzenie kropkami zielonemi, czerwonemi i t. d., nakrapianie.

Jaspisowy, a. e, p. od jaspisu, z jaspisu. *Jaspisowa porcelana*, przezroczysta, bardzo delikatna porcelana, wynaleziona przez Wedgewooda.

Jasplin, u, *v. a*, *lm.* **y**, *m. bot.* (Aspalathus), roślina.

Jaspopal, u, *lm.* **e**, *m min* in. *Jaspis żywicowy*, nazwa dawana niek *półopalowi*.

Jassyr, u, *lm.* **y**, *m.* (z tatar.) 1) plon, jeńce, lud zabrany na wojennéj wyprawie, lub przy wpadnieniu w kraj jaki. *Jassyr mnogi zebrać.* 2) = branie w niewolę, porywanie ludzi przez Turków, Tatarów. *Chan wysłał swoje hordy na jassyr w kraje polskie.* 3) = niewola, jeństwo (u Turków. Tatarów). *Uprowadzać kobiéty na jassyr. Wpaść, pójść w jassyr. Był w jassyrze w Tunis. Dostać się komu jassyrem*, t. j w niewolę.

Jaster, *bot. ob. Aster.*

Jasternik, a, *lm* **i**, *m. bot.* (Tripolium), roślina.

Jastrawa, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Astrouia), roślina.

Jastrun, a, *lm* **y**, *m. bot.* (Chrysanthemum), in. *Złocień, Złotokwiat*, roślina z działu *promienistych* (Radiatae), należąca do klassy 19éj *zrostogłówkowych*. wedł ukł. Linn. gatunki: = *pospolity* (Ch. Leucanthemum), u ludu w niektórych okolicach: *Wołowe oko, Króliki, Książki, Matecznik, Stokroć wielka, Główka Ś Jana* zwany; łodygę ma łokciową, małogałęzistą, kwiaty wielkie. pojedyńcze o promieninch białych, środku żółtym, dość pospolity; = *zbożowy* (Ch. segetum), rośnie między zbożem, które głuszy, mian. w Holandji, liście ma sinawe, kwiaty dość wielkie, żółte.

Jastrząb', ębia, *lm.* **ębie**, *m.* 1) (Astur) *zool.* ptak z rzędu drapieżnych (dziennych) rodzaju sokołów; gatunki: 1 = *dziarski* (Falco tyrannus). 2 = *ogorzały* (F. limnaetus). 3 = *czubaty* (F. cristatellus). 4 = *czarnogłowy* (F. atricapillus). 5 = *harpja* (F. destructor). 6 = *właściwy* (F. palumbarius). 7 = *królewski* (F. regalis). 8 = *wielopręg* (F. nitidus). 9 = *siwobrzuchy* (F. poliogaster). 10 = *czarnobiały* (F. melanops). 11 = *czarnopręg* (F. monogramicus). 12 = *Uribitinga* (F. Uribitinga). 13 = *nagolicy* (F. gymnogenys). 14 = *krótkopalcowy* (F. hemidactylus). 15 = *rdzawego teniowy* (F. pileatus). 16 = *rdzawopręgi* (F pensylvanicus) 17 = *białoczelny* (F. unicinctus). 18 = *strychowany* (F. radiatus). 19 = *krótkoskrzydły* F brachypterus). 20 = *śpiewak* (F. musicus). 21 = *półrdzawy* (F xantothorax). 22 = *białouzdy* (F. tachiro). 23 = *kolnierzysty* (F. torquatus). 24 = *wielkodziób* (F. magnirostris). 25 = *krogulec* (F. Nisus). 26 = *półsiwy* (F. Gnbar). 27 = *białokarczysty* (F. leucauchen). 28 = *kukułczka* (F. cuculoides). 29 = *Duszumier'a* (F. Dussumierii). 30 = *trzypręgowy* (F. trivirgatus). 31 = *gardłopręg* (F. virgatus). 32 = *drobny* (F exilis) *Jastrząb' kwili. Jastrząb'* młody zowie się niek. w myś. *kogutkiem. Z młodu można unosić jastrzębia do pola na kuropatwy i przepórki.* 2) = *myś. v. Falkonet*, pewny gatunek dawnéj wielkiéj strzelby.

Jastrząbek, bka, *lm.* **bki**, *m. zool.* in. *Gołębnik* (falco palumbarius), mniejszy od jastrzębia, największym jest nieprzyjacielem dzikich gołębi.

Jastrzębi, ia, ie, *p.* od jastrzębia. *Jastrzębie pióro, Jastrzębie szpony. Gniazdo jastrzębie. fig. Nos jastrzębi v. orli*, t. j. garbaty. *Jastrzębi kamień, min. ob. Hjeracyt*, kamień drogi, podobny kolorem do piór jastrzębich.

Jastrzębiaty, a. e, *p.* nakształt jastrzębia, pazurowaty. *Jastrzębiate palce.*

Jastrzębiec, bca, *lm.* **bce**, *m.* 1) *bot.* a) (Hieracium) roślina z działu *języczkowych v. cykoryjowych* (Cichoreae), należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatunki wszystkie o kwiatach żółtych: = *jednokwiatowy* = *v. kosmaczek* (H. pilosella), rośnie wszędzie na miejscach suchych, rozłogi ma rozesłane, długie, kwiat otwierający się przed południem, a wieczorem stulony, roślina ta używała się kiedyś w medycynie, ma być skutecznym środkiem od wścieklizny; przy jéj korzeniach bywają niek. poczwarki *czerwca polskiego*; = *bukietowy v. bałduszkowy* (H. auricula), in. *uszko*, *v. Myszе uszko*, posp. na miejscach wilgotnych; = *pagórkowy* (H. collinum), kielichy ma czarno-włosiste; = *długorozłogowy* (H. Bauhini); = *pomarańczowy* (H. aurantiacum), o kwiatach pomarańczowych, hoduje się w ogrodach; = *liściasty* (H. foliosum) dość rzadki; = *otulony v. wielokwiatowy* (H. sabaudum v. boreale); = *bałdaszkowaty* (H. umbellatum); = *łąkowy; wybiegły; szorstki v. żmijowcowy; murowy i leśny.* b) = *ugryziony* (H. praemorsum), *ob. Pąpawa podgryziona.* c) = *błotny* (H. paludosum), *ob. Pąpawa błotna.* 2) = *myś.* samołówka do łapania jastrzębiów i innych ptaków drapieżnych. 3) *Jastrzębiec* (herb), w polu błękitném podkowa złota, w środku jéj krzyż; nad koroną jastrząb', na nogach dwie pęciny mający.

Jastrzębieć, ał, eje, *sn. nd.* jastrzębią naturę przyjmować, *ob. Zjastrzębieć.*

Jastrzębnik, a, *lm.* **cy**, *m.* myśliwiec jastrzębiami polujący.

Jaszcz, a, *lm.* **e**, *m* 1) *ob. Jaźdź.* 2) = i *zdr.* **Jaszczyk, a**, *lm.* **i**, *m* drewniane naczynie na masło, bryndzę, powidła i t. p.

Jaszczur, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* (Dracoena) rodzaj zwierząt pięćpalczastych, których długość do trzech łokci dochodzi, od podobieństwa do jaszczurki tak nazwany. 2) = *prze fig.* gad srogi, jadowity, żmija. *Jaszczur śmiertelném jadem jadowity.* 3) = *zool.* (Lacertus ryba morska, ze łba do jaszczurki podobna. *Wjaszczur, px.* na podobieństwo skóry, łuski jaszczura *Rękojeść szabli w jaszczur oprawna.*

Jaszczurczę, ęcia, *lm.* **ęta**, *n* młoda jaszczurka.

Jaszczurczy, a. e, *p.* od jaszczurki, żmijowy. *fig. Oko jaszczurcze. Wzrok jaszczurczy. Jad jaszczurczy. min. Jaszczurczy kamień* (saurites), niby znajdujący się, według Plinjusza, w żywocie jaszczurki. *fig. Jaszczurczy ród v. jaszczurcze plemię*, zam. podłe, nikczemne. *Jaszczurcze serce. Jaszczurczy język. bot. Jaszczurcze ziele, ob. Ziejec pospolity* (Dracunculus vulgaris).

Jaszczurka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool.* (Lacerta) rodzaj gadów rozmaite gatunki w sobie zawierający, jako to: krokydyle, bazyliszki i t. d. *Jaszczurka pospolita. J. ziemna J. ogniowa v. krostawa. J. wiatrożyła.* 2 = *prze.* zwierzę jadowite, żmija; jaszczur. 3) = *fig.* (o kobiétach) zła, niewdzięczna, niby dobra z pozoru, a skrycie szkodząca. *Chowałem jaszczurkę, która mi się bokiem wypruła.* 4) = *zool. Jaszczurka jeziorna*, ryba na stopę długa, okrągła, do jaszczurki podobna, tylko nóg nie ma (salmo saurus). 5) = dawne działko małe, wyrzucające 5 uncij żelaza.

Jaszczurkowaty, a. e, *p. zool.* podobny do jaszczurki. *Płazy jaszczurkowate.*

Jaszczurowąż, ęża, *lm.* **ęże**, *m.* (Chalcides) *zool.* gad należący do rzędu *jaszczurek* zwyklonogich; rodzaj ten dzielą na dwa podrodzaje: 1 = *Niby węże* (Seps) i = *właściwy* (Chalcides).

Jaszczyk, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Jaszcz*) 1) skrzynia do przewożenia ammunicji. 2) = naczynie na masło, bryndzę, powidła i t. p.

Jaszmak, a, *lm.* **i**, *m.* (z tur.) zasłona tureckich niewiast.

Jaś, sia, *lm.* **sie, Jasiek, ska**, *lm.* **ski**, *m.* **Jasienko, a**, *lm.* **i, Jasio, a**, *lm.* **e**, *n. zdr.* od *Jan* (imię).

Jaślinek, nka, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Soldanella), roślina.

Jaśmin, *v.* **Jaźmin (Dzielżamin, Gelzamin), u**, *lm.* **y**, *m bot.* 1) (Jasminum), krzew piękny z białemi pachnącemi kwiatami, pochodzi z wysp Azorskich; w języku kwintowym znaczą one: *zbiór przymiotów czyniących godnym kochania*; = *wielkokwiatowy* (J. grandiflorum), pochodzi z Indji; = *sambak* (J sambac). 2) = *ogrodowy* (J. hortense), *ob. Jaśminek bukietowy.*

Jaśminek, a. Jaźminek, nka, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Philadelphus), roślina należąca do klassy 12éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn ; gatunek: = *bukietowy* (Ph. coronarius), krzew dwulokciowy, kwiaty ma białe, pachnące, w gronkach; kwiat wierzchołkowy, o 5 płatkach, najpierwiéj się rozwija, inne 4ro-płatkowe; w ogrodach dawn. pod nazwaniem *Cybusznika*, dziś *Jaśminu ogrodowego v. Dzielżaminu dzikiego* znajomy.

Jaśminowate, n Jaśminowe rośliny (Jasmineae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 8éj ukł. Juss (Hypocorollia), roślin *dwulistkowych*; in. *Dzielżaminorate*; = (Philadelpheae) stanowią jeden z rzędów podklassy 2éj (t. j. *kielichokwiatowych*) ukł. De Cand.

Jaśminowy, a, e, *p.* od jaśminu. *Olejek jaśminowy. Pomada jaśminowa.*

Jaśnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* jasność, jasne miejsce, jasnota, jaw. *Pokazać, wydać, wydobyć co na jaśnię. Nic nie jest tak skryte, aby się na jaśnią nie dostało. Księgę, dzieło na jaśnię wydać. Wyjść na jaśnię Na jaśniach ducha.*

Jaśnić, ił, i, *scz. nd.* jasnym czynić, *ob. Rozjaśniać.*

Jaśnie, *ps. ob Jasno;* zwykle się używa w tytułach: *Jaśnie Wielmożny, Jaśnie Oświecony* i t. d., *ob. J.*

Jaśnieć, ał, eje, *sn. nd* jasnym być, błyszczeć, lśnić się. *Pałac jaśniał tysiącem świateł. fig. Radość jaśnieje w jego spojrzeniu. Młodość i zdrowie jaśniały na jego twarzy. Sława jego jaśnieje po całym świecie v. przed całym światem. Jaśnieć chwałą, rozumem, wdziękami v. urodą. Jaśnieć w towarzystwach dowcipem.*

Jaśnielica. y, *lm* **e**, *ż. bot.* (Sprengelia), roślina.

Jaśniuchny, a, e, Jaśniusieńki, Jaśniuteńki, a, ie, *p.* bardzo jasny, jasny jak dzień.

Jaśń, śni, *blm. ż.* światło, blask, np. *o księżycowej jaśni, ob. Jaśnia*

Jata, y, *lm.* **y**, i *zdr.* **Jatka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *prze.* chata, chałupa chłopska. 2) = *prow.* (na Szlązku) szopa. 3) = *ob. Chłodnica.*

Jatagan, u, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) turecka krzywa szabla.

Jatczy, a, e, *p. ob. Jatkowy.*

Jaterja, *ob. Jatryka.*

Jatki, tek. *blp. ż.* (*zdr.* od *Jata*) 1) kramy przekupniów, gdzie mięso, ryby, jajka przedają, (mian. zaś mięso). *Postałem sługą do jatek. Jatki rybne. Wdawać się jak w jatkach. przys.* 2) = rzeźnica, bojnia, gdzie się bydło zabija. 3) = *fig.* rzeź. *Dać, wydać żołnierzy na jatki, na mięsne jatki.*

Jatkowy, a, e, *p.* od jatek, z jatek. *Jatkowe mięso. Rynek jatkowy.*

Jatnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) namiotnik; ten co umié jaty i letnie namioty w ogrodach przyrządzać. 2) = w jacie czyli chacie mieszkający.

Jatówka, i, *lm.* **i**, *ż. prow.* bratowa, jątrew', załowa.

Jatrochemiczny, a, e, *p.* należący do chemji lekarskiéj.

Jatrochemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) chemja lekarska.

Jatrofizyczny, a, e, *p.* należący do jatrofizyki.

Jatrofizyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka przyrodzenia w celu lekarskim.

Jatroliptyczny, a, e, *p.* należący do jatroliptyki.

Jatroliptyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka namaszczania, smarowania lekarskiego.

Jatromancja. ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie lekarskie.

Jatromatematyka, v. Jatromechanika, i, *blm. ż.* (z grec.) zastosowanie matematyczno-mechanicznych zasad do sztuki lekarskiéj.

Jatrotechnika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka leczenia, mian. sztuka leczenia ran

Jatryka, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Jaterja, ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) leczenie.

Jauczobolis, a, *blm. m. mit.* bóg litewski, *ob. Sotwar*

Jauhurunot, *nieod* pieśń fińska, od niewiast nucona przy żarnach.

Jauk, a, *blm. m. mit* drugi Knefis arabski, odnoszący się do Wodda. Znaczy ruch, ducha w przyrodzeniu, a odpowiada egipskiemu Knefowi.

Jauks, a, *blm. m. mit.* celtycki bóg, jest Hu, jako wielki budownik świata. Nietylko buduje, ale i dźwiga świat. Stąd wyobrażeniem jego *Menhir.* Czwartek był mu poświęcony. Inne imiona jego *Jeuks, Jouks.*

Jaw, u, *blm m. v.* **Jawa. y**, *blm.ż.* używa się tylko w następnych sposobach mówienia: *na jaw* (*bł. na jawią*), na wierzch, na jaśnię, na widok publiczny; *na jawie* (*prze. w jaw*), w rzeczywistości, widocznie, jaśnie, nie we śnie. *Prawda zawsze wyjdzie na jaw. Książka ta wyszła na jaw dopiero po śmierci swojego autora. Na jaw co wydać. Widziałem go w jaw*, t. j. rzeczywiście, własnemi oczyma. *Senie to, czy jawa? v. czy na jawie. Śniło ci się to, i zdaje ci się teraz, że to było na jawie. Czego kto pragnie na jawie, to mu sen przed oczy stawia, przys. Ledwom mógł wierzyć, że co widziałem i czułem, było na jawie. Sen, v. sny na jawie*, marzenia, rojenia, ułuda. *Śnić na jawie;* marzyć, roić.

Jawari, *nieod. ż* amerykańska dzika świnia.

Jawelnia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Andryala), roślina, zwana także *Ostem kosmatym.*

Jawia, wi, *blm. nieuż.* 1) czuwanie, *ob. Jaw.* 2) = izba, w któréj zboże suszą, *ob. Osieć, Hrydnia.*

Jawić, ił, i, *scz. nd.* jawnym czynić, wykazywać. *Im więcéj człowiek jawi grunt serca swojego, tém jest szanowniejszy. Taić mi dotąd należało, co wam teraz jawię, ob. Objawiać, Zjawiać, Przejawiać.* = **się,** *złz. nd.* 1) pojawiać się, zjawiać się, jawnym się stawać. *Często mi ona we snach się jawi.* 2) = przybywać. *Za późno się jawisz.*

Jawina, y, *blm. ż. mit.* pruska bogini zbóż, odpowiednia litewskiéj Kuminie.

Jawisko, a, *lm.* **a,** *n.* co się zjawia, *v.* zjawiło, t. j. co się przedstawia, *v.* przedstawiło, widzenie, *ob. Zjawienie, Zjawisko, Pojaw.*

Jawłotnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Eutaxia), roślina.

Jawłuda, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Tupa), roślina.

Jawnie, Jawno, *ps* 1) niekryjomo, publicznie. *Rzecz tę zrobił jawnie. Wyznawać jawnie jakie zasady. Oświadczył się jawnie przeciwko mnie.* 2) = widocznie, oczywiście. *Jawnie winien téj zbrodni.* 3) = dla powszechnéj wiadomości, by wiadomo było. *Jawno to wszystkim czynimy. Jawno to ogłoszono.*

Jawno, *ob. Jawnie.*

Jawnodychawkowy, a, e, *p. zool.* mający dychawki bokami pukierza nie zasłonione. *Skorupiaki jawnodychawkowe.*

Jawnogrzeszenie, a, *lm.* **a,** *n.* publicznych występków popełnienie.

Jawnogrzesznica, y, *lm* **e,** *ż.* niewiastą publicznie grzeszącą; nierządnica. *Jawnogrzesznica z Ewangelji.*

Jawnogrzesznik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek publicznie grzeszący. *Jawnogrzesznicy,* zam. ludzie złego prowadzenia się; rozpustnicy.

Jawnogrzeszny, a, e, *p.* nierządne, rozpustne życie prowadzący. *Niewiasta jawnogrzeszna. Mędrcy zakonni rozumieli o Chrystusie, że był przyjacielem jawnogrzesznych.*

Jawnopłciowy, a, e, *p. bot.* (phanerogamus), mówi się o roślinach, w których części rodzajne męzkie lub żeńskie, t. j. *pręciki* lub *słupki,* są wyraźne, dla odróżnienia od roślin, którym stale brakuje tych części, t. j. od *skrytopłciowych. Rośliny jawnopłciowe* (Phanerogamae), zwane in. *listniowemi, zarodkowemi, naczyniowemi,* wed. układu *płciowego, v.* Linneusza, obejmują 23 klass, które się dzielą jeszcze na rzędy, *ob. Układ roślin.*

Jawność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest jawne; publiczna wiadomość, głośność, jaw. *Jawność zbrodni czyni karę tém potrzebniejszą. Wydać co na jawność.*

Jawnostka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Nemesia), roślina.

Jawny, (**Jawien**), **wna, wne,** *p.* publicznie wiadomy, głośny, nie tajemny, nie skryty. *Grzesznik jawny. Rzecz to jawna. Zbrodnia jest jawną. Jawna jest, że... Jawny nieprzyjaciel. Jawny stronnik, v. zwolennik. Jawny wyznawca jakiejś zasady, nauki.*

Jawor, *v.* **Jawór, u,** *lm.* **y,** *m.* 1) *bot.* (Platanus, *v.* Acer pseudoplatanus), drzewo jedno z największych, rośnie prosto i bez gałęzi bardzo wysoko; korę ma gładką siwopopielatą, wierzch gęsto zarastający, in. *Klon jawor, v. Klon jaworowy. Jawor,* drzewo poświęcone *Świątyborowi,* słowiańskiemu bogu lasów. 2) = *bł.* nazwa dawana u ludu (na Litwie) *Głogowi jednosłupkowemu* (Crataegus monogyna).

Jaworowy, a, e, *p.* 1) od jaworu lub jaworów. *Jaworowy liść. Jaworowy las. Jaworowe drzewo, ob Jawor.* 2) = z drzewa jaworowego. *Sprzęty jaworowe.*

Jaworznia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Pourretia), in. *Otulina* (Puya), roślina z rodziny *zapylcowatych* (Bromeliaceae), torebki ma chrząstkowate, pękające po ścianach w 3 łuczyny, nasiona liczne, ściśnione. Gatunki: = *chilеńska* (P. chilensis), korzeń ma włókniśto-wiązkowy, łodygę grubą, wzniesioną, liście liczne, lśniące, grono wielkie z kłosów wielokwiatowych, korony żółto-zielonawe, u dołu ze szkarłatnemi plamami; rośnie w Chili, z okwiatu robią wyciąg lekarski, z łodygi korki; = *wełnista* (P. lanuginosa), rośnie w Peru, z ukwitnienia sączy czysty liposok.

Jaworzyna, y, *lm.* **y,** *ż.* drzewo jaworowe, jawor.

Jawór, *ob. Jawor.*

Jawrzęć, ci, *lm.* **cie,** *ż. bot. ob. Topola biała.*

Jaz, u, *lm.* **y,** *m.* 1) płot przez rzekę dla wstrzymania i łowienia ryb. 2) = grobla, tama zwracająca wodę na koła młyńskie. *Bić jaz, v. jazy.* 3) = *prze.* zam. ja.

Jazda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) jeżdżenie, przejażdżka. *Jazda konna, v. wierzchowa. Jazda morska. Z Krakowa do Wieliczki dwie godziny jazdy.* 2) = konnica, kawalerja. *Jazda ciężka, lekka. Dowodzić jazdą. Obroty jazdy. Oficerowie od jazdy. Pułk, szwadron jazdy. Natarcie jazdy.*

Jazen, a, *blm. m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga wieszczów Belina, którego poświęconym ptakiem i godłem był *słowik.*

Jazgarz, a, *lm.* **e,** *m. zool.* 1) (Acerina), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych. 2) = *ob. Jaźdź.*

Jazgrza, y, *blm. ż. bot.* (Echinocactus), roślina, zwana także *Kaktem gwiazdą,* lub *gwiazdą.*

Jazlec, żca, *lm.* **żce,** *m. zool.* (Capito fluviatilis), ryba rzeczna i stawowa, łuskę ma szeroką i białą, oczy i skrzele czerwone, bywa na 1 piędź wielka.

Jazjon, a, *blm. m. mit.* syn Jowisza i Elektry, słynny w głębokiéj starożytności rolnik na wielką miarę, w którym rozkochała się bogini ziemi Demetra i którego obdarzyła synem Plutusem. Odnosi się powieść ta do słodkich owoców pilności rolnika.

Jazon, a, *blm. m. mit.* wielki bóg samotracki, zaczém starosłowiański, znaczył tyle, co *Jessa.*

Jaź, zia, *lm.* **zie,** *m. v.* **Jazica, y,** *lm.* **e,** *ż. zool.* (Cyprinus jeses) ryba niewielka, cztery lub pięć calów szeroka, *ob. Białoryb.*

Jaźmin, Jaźminek, Jaźminowaty, Jaźminowy, *ob. Jaśmin, Jaśminek,* i t. d.

***Jaźniak, a,** *lm.* **i,** *m. fil.* ten, co jest II jaźnią, zaczém człowiek, albo wewnętrzny i tameczny w nas, albo przedświatowy, lub taki, który czeka w niebie na urodziny na ziemi.

***Jaźń, źni, źnie,** *ż. fil.* każde *ja,* wzięte w kształcie rzeczownika, a znaczy tyle, co *le moi, das Ich.* Stąd pochodzą: *jaźniowy, jaźniowo, jaźniowość, jaźniowić, ujaźniowić, jaźniowienie, ujaźniowienie,* i t. p.

Jaźwcowy, a, e, *p.* od jaźwca, borsukowy.

Jaźwiec, wca, *lm.* **wce,** *m. zool.* borsuk, zwierzę podobne co do kształtu do niedźwiedzia małego, *ob. Borsuk.*

Jaź, *skróc.* z Ja i Że, *ob. Ja.*

Jaźdź, *v.* **Jaszcz, a,** *lm.* **e,** *m.* (**Jazgarz**), i *zdr.* **Jaźdźik, a,** *lm.* **i,** *m. zool.* (Perca cerina), ryba rzeczna mała z jedną płetwą na grzbiecie, do okunia podobna; ogon ma widlasty, głowę w stosunku do wielkości ciała ogromną.

Jączstwo, a, *ln* **a,** *n. prze.* niewola, jeństwo.

Jąć, *ob. Imać.*

Jąderko, Jądereczko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Jądro*). 1) *ob. Jądro.* 2) = *med.* ciałko lub ziarno pokazujące się w soku twórczym. 3) = *bot.* zalążek rośliny.

Jądrnik, a, *lm.* **i,** *m. bot. v.* **Jądrzak,** ogólna nazwa grzybów, mających zarniki (pęcherzyki zawierające ziarna), zamknięte w puszkach (pęcherzykach większych) powleczonych otoczniem; *jądrniki* (myelomycetes), stanowią rząd 1szy gromady *grzybów* (mycetes), wedł. układu Linn.

Jądro, i *zdr.* **Jąderko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) wnętrze czego, co się znajduje w łupinie. *Jądro jabłka, gruszki, winnéj jagody.* 2) = ziarno owocu znajdujące się w pestce. *Jądro orzecha, wiśni, śliwki.* 3) = *fig.* suma treść, istota czego, grunt, miazga. *Uczonych zachęcać, aby szukali w rzeczach jądra.* 4) *Jądra, an.* (testicula), czyli świadki płci męzkiéj, okrągławe, zapłodniający płyn wydzielające organa, w worku mosznym się znajdujące, in. *Rodniki. Jądra kura, ob. Buby. Jądra białogłowskie, ob. Jajeczniki.* 5) *Jądrem wyrazu, gram.* są te głoski, które jego treść stanowią bez końcówek, np. *człowiek-a widzia-łem;* tu *człowiek, widzia,* są jądrami wyrazów *człowieka, widziałem* (Żoch.).

Jądrownik, a, *lm.* **i,** *m. an.* (Scrotum), jądrowy, *v.* moszny worek; wspólna powłoka, *v.* błony jąder męzkich.

Jądrowod, u, *lm.* **y,** *m.* kanał, którym jądra wchodzą z brzucha do moszny.

***Jądrowość, ści,** *blm. ż. fil.* w loice, tyle co *nucleositas.* Jest to trzeci podwiedzobłam *jakości,* który mieści w sobie i piastuje dwa jéj podwiedzobłamy poprzednie, lub *Zewnętrzność* i *Wewnętrzność.*

Jądrowy, a, e, *p.* od jąder. *Worek jądrowy, ob. Moszna.*

Jądrzak, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Jądrnik.*

Jądrzewo, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Gastonia), roślina.

Jądrzyn, u, *blm. m. bot.* (Acion), roślina.

Jądrzysty, a, e, *p.* 1) o jądrach wielkich. 2) = pełen jądra.

Jąkacz, *ob. Jąkała.*

Jąkać, ał, a, *scz nd.* **Jąknąć, ął, ie,** *dk.* momotać, blekotać, nie wyraźnie wymawiać. *Jąkać komplement, przeproszenie. To dziecię zaczyna jąkać wyrazy. Jąkał niezrozumiale ze strachu. Jąkasz, znać nie umiesz lekcji.* = **się,** *złz. nd.* zacinać się w mówieniu. *Tak się jąka, że go nadzwyczaj trudno zrozumieć. Niech szklankę wina wypije, zaraz się jąka. Człowiek jąka się czasem z pomieszania.*

Jąkalstwo, a, *lm.* **a,** *n.* jąkanie, zacinanie się. *Jąkalstwo jest przypadkowe lub zwyczajne człowiekowi. Oduczyć jąkalstwa.*

Jąkała, y, *lm.* **y,** *m.* i **Jąkacz, a,** *lm.* **e,** *m.* człowiek jąkający się, zacinający się w mówieniu, in. *Jękot, Momot. Niemożna zrozumieć tego jąkałę.*

Jąkanie, a, *lm.* **a,** *n.* **Jąkanie się,** *n.* zacinanie się w mówieniu.

Jąkawy, a, e, *p. ob. Jąkliwy.*

Jąkliwość, ści, *blm. ż.* jąkanie się, zacinanie się w mówieniu.

Jąkliwy, a, e, *p.* zacinający się w mowie, jąkający. *Dziecię jąkliwe.*

Jąknąć, *ob. Jąkać.*

Jątka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) sztuka drzewa służąca do związania krokiew powyżéj stolca, od 3—6 cali gruba w kwadrat. 2) = *zool. ob. Jętka.*

Jątrew', trwi, *lm.* **trwie,** i *zdr.* **Jątrewka, i,** *lm.* **i,** *ż. prze.* bratowa. *Żona jątrewki twéj nie odkrywjesz.*

Jątrzenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *kogo*; gniewanie, rozdrażnianie. 2) = *med.* sztuczne ropienie (np. rany). = **się,** *n. med.* ropienie się, gnojenie się (rany).

Jątrznica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *an.* kiszka gruba w ciele ludzkiém i zwierzęcém (colon), in. *Okrążnica, Kiszka okrążna, v. kobielasta, v. morzyskowa.* 2) = kiszka nadziewana krwią i tłuszczem (potrawa). 3) = *bot. ob. Mełonowiec, v. Melonowe drzewo.*

Jątrznik, a, *lm* **i,** *m. med.* 1) (ozoma) owrzodzenie mian. w nosie. 2) *Jątrzniki, w lm. med.* in. *Źródełko, Żarniec;* sztuczne ropienie, podtrzymywane na jakiejkolwiek części ciała dla odciągnięcia cierpienia z drugiéj części, *ob. Apertura, Fontanela.*

Jątrzny, a, e, *p.* ropisty.

Jątrzyciel, a, *lm.* **e,** *m.* człowiek jątrzący, gryzący drugiego.

Jątrzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) sprawiać ropienie, *ob. Ropić. Jątrzyć ranę.* 2) = rozpalać, rozżegać. *Jątrzyć chorobę. Tęgie napoje jątrzą podagrę.* 3) = *fig.* gniewać, rozdrażniać. *Jątrzą go twoje wyrazy. Mowa ta jątrzy tylko niezadowolone umysły. Przestań jątrzyć i tak mocno zranione me serce.* = **się,** *złz. nd.* 1) *ob. Ropić się.* 2) = *fig.* srożéć, żarzyć się. *Umysły zaczynają się jątrzyć.*

Jążwica, y, *lm.* **e,** *ż. zool.* ryba rzeczna (gasterosteus aculeatus).

Jech, a, *blm. m. mit.* nazwany także *Jah,* wielki bóg fenicki, który najpiérwszy wyszedł z jaja Homichli, znaczy *Słońce słońc,* lub *pierwiastkowy ogień.* Wzięty żywcem z Egiptu i pokrewny z hebrajskim *Jehową.* On, a *Jah* egipski, jedno. Chcąc wybawić Fenicjan od złego Babaka i Bai, zamienił się w *Baala,* słońce, zwrócone ku ziemi, mian. zaś świętéj, lub fenickiéj. Jako w Egipskim Jahu, tak i w fenickim Jechu obecni są trzéj Knefisy: *Sydek, Demaron* i *Esmun.*

Jechać, ał, jedzie, *sn. nd.* 1) odbywać drogę (konno, pojazdem lub statkiem). *Jechać konno, v. wierzchem. Jechać powozem, statkiem, wozem publicznym. Jechać pocztą. Jechać lądem, wodą, morzem, v przez morze. Jechać polem, jakim krajem, lasami,* t. j przez pole, przez jaki kraj, przez lasy. *Jadę do Rzymu, do Włoch. do Indij. Jechać na wojnę. Jechać w poselstwie. Jechać w drogę, ob. Wyjeżdżać, Odjeżdżać. Jechać z kim społem, razem. Jechać dniem i nocą. Jechać na polowanie. Jechać na wilka, na dzika. Kto smaruje, ten jedzie, przys. fig. Jechać swoją głową,* zam. postępować wedle swego rozumu. 2) *Jedzie się, nieos. Z Berlina do Warszawy jedzie się na Kalisz. Dobrze się jedzie, gdy milę na godzinę. Tędy się nie jedzie,* zam. nikt nie jeździ. 3) *Jechać na co*; dążyć do czego. *Wiem ja, na co on jedzie. Jechać na garło czyje, ob. Czyhać.* 4) = w tych wyrażeniach: *Jechał go sęk, jechał go sześć, jechał go kat,* np. zam. mniejsza o to, mniejsza o niego, bierz go djabli. *Jechał go sęk, nie dbam o niego. Jechał go sęk nudziarza.* 5) = *myś.* lecieć (o ptakach).

Jechanie, a, *lm.* **a,** *n.* odbywanie drogi (konno, w pojeździe lub statkiem), jazda.

Jeden, dna, dno, *p. licz.* 1) raz. *Jeden, dwa, trzy. Jeden a jeden dwa. Jeden od sta, dziewięćdziesiąt dziewięć. Jeden z tysiąca, v. na tysiąc. Mam tylko jedną książkę. Ile masz dzieci? jedno. Po jednym, po jednéj, po jedném. Każdy miał po jedném, v. po jednemu. Przyjść po jednemu. Jeden raz. Jeden z moich sąsiadów, przyjaciół. Jeden z moich, ob. Któś.* 2) = *p.* jedyny, sam jeden. *Jednego mam syna. Nie było ani jednej. Bóg jest jeden, wiara jest jedna. Prawda jest zawsze jedna. Ty jeden mogłeś to zrobić. Myśli, że on jeden jest doskonały, mądry. Akcja w poemacie powinna być jedna.* 3) *Co do jednego,* zam. wszyscy, wszystkich. *Co do jednej,* zam. wszystkie. *Wymordował mieszkańców co do jednego. Wyszli wszyscy co do jednego. Zamówiłem żnieje co do jednéj.* 4) *Wszystko jedno,* zam. jednostajne. *To mi wszystko jedno, czy tak, czy inaczéj postąpisz. Wszystko mi to jedno!* zam. wcale mię to nie obchodzi. 5) *Jeden—drugi*; ten—tamten. *Jeden względem drugiego. Wzięto jednego za drugiego, jedno za drugie. Przyjdziecie jeden po drugim,* lub *jeden za drugim. Połóż jedno na drugiem,* lub *jedno za drugiém. Włóż jedno w drugie. Jedno drugiemu nie przeszkadza. Jeden do drugiego przypada. Jeden drugiego psuje. Jeden z dwóch. Jedno z dwojga, czy to, czy owo, ob Dwoje. Jedno przy drugiém;* dwie lub więcéj korzyści razem. 6) = jedenże, ten sam, jednaki. *Pan i sługa piją jedno wino. To na jedno wychodzi. Obydwa przybyliśmy o jednéj godzinie. Oni są w jednym wieku. Jesteśmy jednego zdania. Wciąż jedno gada.* 7) = pewien, jakiś. *Mówiła mi jedna osoba niedawno, że Jeden uczony, dowiedziawszy się, że...* 8) *Ten jeden,* zam. taki *prze. Nie ma tego jednego dnia, téj jednéj godziny, aby mi nie powtarzano, że...* 9) = jakiś człowiek, ktoś. *Był tu jeden u ciebie.* 10) *Nie jeden,* zam. wiele, wielu, kilku i t. p. *Miała nie jednego męża Nie jeden sądzi, że... Nie jeden będzie o to się starał. Nie jedno mamy za nieszczęście, co przecie nieszczęściem nie jest.* 11) = *Co za jeden? Co to za jeden?* zam kto to taki? 12) *Jedna jagoda, bot. ob. Czworolist pospolity.*

Jedenastek, stka, *lm.* **stki,** *m* jedenaście sztuk.

Jedenastka, i, *lm.* **i,** *ż.* liczba jedenaście wyrażająca.

Jedenastny, a, e, *p.* jedenaście razy tyle. *Ziarno wydaje jedenastny owoc.*

Jedenastodniowy, a, e, *p.* od jedenastu dni.

Jedenastogodzinny, a, e, *p.* od jedenastu godzin.

Jedenastokąt, a, *lm.* **y,** *m.* figura o jedenastu kątach i ścianach.

Jedenastokątny, a, e, *p.* od jedenastokąta.

Jedenastoletni, a, ie, *p.* jedenastu lat.

Jedenastołokciowy, a, e, *p.* jedenastu łokci.

Jedenastozgłoskowy, a, e, *p.* z jedenastu zgłosek złożony.

Jedenastu, *im. licz. nieod.* używa się z imionami męzkiemi ludzi. *Było jedenastu majtków, żołnierzy, służących.*

Jedenasty, a, e, *p. licz.* z porządku po dziesięciu następujący. *Ludwik jedenasty. Stronnica jedenasta. Numer jedenasty. Żył w wieku jedenastym. Ty jesteś dziesiąty na liście a on jedenasty. Jedenasta godzina, v. Jedenasta. Jedenasta wybiła, już po jedenastéj. Jedenasty miesiąca. Jedna jedenaste, dwie jedenaste. pst. Po jedenaste.*

Jedenaście, stu, *im. licz. n. Jedenaście koni. Jedenaście złotych. Jedenaście kobiét, ob. Jedenaścioro, Jedenastu.*

Jedenaścioraki, a, ie, *p. nieuż.* jedenastu różnych gatunków.

Jedenaściorako, *ps. nieuż.* jedenastu różnemi sposobami.

Jedenaścioro, orga, *n.* używa się z wyrazami oznaczającemi różne płci, np. *Było nas jedenaścioro dzieci,* t. j. dziewcząt i chłopców *Dano to dla jedenaścioroga,* t. j. mężczyzn i kobiét. *Ojciec z jedenaściorgiem dzieci. Wjedenaścioro; jedenaście razy tyle.*

Jedenże, dnaż, dnoż, *p.* (przyrostek *że,* w skróc. *ż,* dodaje mocy wyrazowi *jeden*), jeden i tenże, ten sam. *Dwie rośliny jednegoż gatunku. Oba wzięli jedenże przedmiot.*

Jednaż sprawa, jedne powody. Wszędzie ludzie są ludźmi, jedneż występki, jedneż cnoty, ob. Jeden, Ten sam.

Jedki, *v.* **Jetki**, **a**, **ie**, *p.* (o pokarmach) *prow.* 1) gryzący, kaustyczny. 2)= apetyczny, do smaku i woni przypadający, i pobudzający żołądek i serce.

Jedla. *prow.* (u Podhalan), *ob. Jodła.*

Jedlina, **y**, *lm* **y**, *ż.* 1) *ob. bot. Jodła właściwa.* 2)= drewno jodłowe. 3)= wielka gałąź jodłowa, lub wierzchowina jodły. 4) = *zb.* jodły. 5) = nazwa bl. dawana niek. *Świerkowi* (Abies excelsa).

Jedlinka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr.* mała jodła. 2) = *bot. ob. Niestatek kamforowy.* 3) = *ar. ob. Trójnik.* 4) *Jedlinki, w lm.* nazwa dawana u ludu łodygom płonnym rośliny *Skrzyp polny* (Equisetum arvense), z podobieństwa ich do jodeł; wyrastają one później po łodygach owocorodnych. *Kościół wysypany jedlinką.*

Jedlinowy, *ob Jodłowy.*

Jedło, *prow ob. Jadło.*

Jednacki, **a**, **ie**, *p. nieuż.* rozjemczy, polubowny. *Dekret jednacki.*

Jednacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* rozjemca, pojednawca. *Jednacz między Bogiem a człowiekiem.*

Jednaczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m. zool. ob. Jeleń.*

Jednaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* rozjemczyni, pośredniczka, pojednawczyni. *Najśw. Panna, pośredniczka i jednaczka świata.*

Jednaczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* jednakim lub jednakowym czynić, równać.

Jednać, **ał**, **a**, *scz. nd.* 1) godzić niezgodnych. *Jednać heretyka z kościołem. Jednać osoby, które się gniewały na siebie* 2) = pozyskiwać, ujmować sobie. *Jednać sobie wielu przyjaciół. Jednaj sobie wszystkich. Jednać sobie co. Jednać sobie czyją miłość, przyjaźń, łaskę. Jednać sobie umysły. Jednać sobie zaszczyt, chwałę.* 3) = *prze.* najmować, umawiać, przyjmować do służby, *ob. Godzić.* = **się**, *stz, nd.* 1) godzić się, przychodzić do zgody *Jednać się z kim. Jednać się z Bogiem.* 2) = *nieuż.* umawiać się, uzadzać się.

Jednak, **Jednakże**, *sp.* atoli, przecie, wszelako, wszakże. *Powiadano, że nie przyjdzie, a jednak przyszedł. Jednak to chrześcjanin. Jednakże to dobra rzecz być panem.*

Jednaki, **a**, **ie**, **Jednakowy**, **a**, **e**, *p.* 1) jednegoż rodzaju, jednostajny; równy, nieodmienny. *Zawsze jednaki. Jednaki mają zapał do nauki. Jednaki umysł, charakter.* 2)= *prze.* obojętny na co, lub względem kogo. *Sprawiedliwemu każda śmierć jednakowa. Małym się schylał, większym jednakowym się stawił.*

Jednako, **Jednakowo**, *ps.* równo, nie różniąc się, jednym sposobem, jednostajnie, nieodmiennie. *Jednako wszystkich uważać. Nie jednako Bóg daje, jednemu gęś, drugiemu jaje, przys. Nie wszystko wszystkim jednako się widzi.*

Jeduakość, **Jednakowość**, **ści**, *blm. ż.* równość, jednostajność, nieodmienność. *Z jednakości przyczyn równe skutki. Jednakowość umysłu, humoru. Jednakowość stylu.*

Jednakowić, **ił**, **i**, *scz. nd. nieuż. ob. Jednaczyć.*

Jednakowo, **Jednakowość**, **Jednakowy**, *ob. Jednako, Jednaki, Jednakość.*

Jednakże, *ob. Jednak.*

Jednanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) godzenie, przywodzenie do zgody, np. zwaśnionych. 2) = *nieuż.* godzenie, uzadzanie, najmowanie, np. kogo do służby. 3) = godzenie się, przychodzenie do zgody. *Trudne z głupim, a chciwym jednanie.* 4) = porównywanie, godzenie, np tekstów. 5) = * w logice, godzenie pozwalania i niepozwalania, lub dwu czynników sprzeczności, a po łacinie tyle, co *conciliatio affirmationis cum refutatione, v. duorum Contradictionis factorum.* Są zdania pozwalające, niepozwalające i jednające.

Jednąc, *ps. nieuż.* jedną razą, raz, jeden raz.

***Jednia**, **i**, *blm. ż. fil.* (Unitas); umysłowa jednią jest niewidzenie przeciwieństw. Kto we wszystkich, zgoła najsprzeczniejszych z sobą rzeczach ogląda na dnie *jedno*, najduje się na stanowisku umysłowéj *jedni*. Wszelaka *jednia* jest li bezwzględna. Jednią jest *Unitas, Indifferentia*, ale nie *Identitas*. Ostatnia zowie się *tożstwo*, tożsamość.

Jedno, *v* **Jeno**, *ps.* tylko, jedynie; ledwo. *Powiedz mu jedno choć słowo. Będzie jedno na trzech*, t. j. tylko na *trzech. Patrz jeno! Nie może być inaczéj, jedno on to wziął. By jeno to prawda była. Uczyń jedno, zobaczysz co się stanie. Sprobuj jeno, ob. No* (przyrostek).

Jednobarwy, **a**, **e**, *p.* jednokolorowy, jednego koloru.

Jednoboczny, **a**, **e**, *p.* z jednego boku. *Brat jednoboczny*, t. j. brat z ojca lub z matki.

***Jednobożeńskość**, **Jednobożność**, **ści**, *blm. ż.* **Jednobożnictwo**, **a**, *blm. n.* uznawanie jednego Boga, monoteizm. Stąd pochodzą *jednobożeński, v. jednoboczny*, monoteistyczny; *jednobożeńczyk, v. jednobożnik*, monoteusz, *v.* monoteista.

Jednobrzmiący, **a**, **e**, *p.* jednego brzmienia, zgodny. *Jednobrzmiący z oryginałem.*

Jednobytnie, *ps.* współistnie.

Jednobytny, **a**, **e**, *p.* współistny, *ob. Współistny, Współistność.*

Jednochoda, *v.* **Inochoda**, (*nieuż.* **Jednochodza**, *v.* **Inochodza**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* pewny chód (lecz nie bieg) koński, prędszy od kłusaka. *Jechać jednochodą. fig. Zbić kogo z jednochody*, t. j. omylić, pomieszać komu szyki.

Jednochodnik, *v* **Inochodnik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* koń jednochodą idący; szybki stępak.

Jednochodza, *ob. Jednochoda.*

Jednochwilny, *v.* **Jednochwilowy**, **a**, **e**, *p.* 1) przez jedną tylko chwilę trwający. 2) = jednéjże chwili, jednoczesny.

Jednocialny, **a**, **e**, *p. nieuż.* o jednem, lub o jednostajném ciele.

Jednocienny, **a**, **e**, *p.* używa się mówiąc o mieszkańcach dwóch pasów umiarkowanych ziemi, cień ich bowiem pada zawsze w jedną stronę, mianu. mieszkańce pasa umiarkowanego północnego rzucają o południu cień swój na północ, a mieszkańce pasa umiark. południowego o tym samym czasie na południe.

Jednoctwo, **a**, *lm.* **a**, *n. m. uż. ob. Zjednoczenie, Jedność.*

Jednoczas, *lop.* **W jednoczas**, *ps.* jednocześnie, w tymże samym czasie.

Jednoczenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) godzenie, łączenie. *Pracować nad jednoczeniem umysłów, ob. Jednanie.* 2)=*med.* czucie okazujące się w jedném miejscu przy działaniu dwóch oddzielnych wrażeń.

Jednoczesność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* współczesność.

Jednoczesny, **a**, **e**, *p.* jednego czasu, współczesny, rówieniczy.

Jednocześnie, *ps.* w jednym czasie.

Jednocześnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* rówiennik co do czasu, wieku; jednego z drugim czasu; współczesnik.

Jednoczyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* łączyciel w jedno, pojednawca.

Jednoczycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* łączycielka w jedno, pojednawczyni.

Jednoczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* ściśle połączać co w jedno. *Wspólny interes, przyjaźń ich jednoczy.* = **się**, *stz. nd.* łączyć się w jedno. *Jednoczyć się przeciw wspólnemu nieprzyjacielowi, na odparcie wspólnej napaści.*

Jednodniowy, *ob. Jednodzienny.*

Jednodniówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Dniówka*; jednodniowy gdzie pobyt. 2) = żyjątko trwające dzień jeden tylko.

Jednodusznie, **Jednoduszność**, **Jednoduszny**, *ob Jednomyślnie, Jednomyślność, Jednomyślny.*

Jednodworzec, **rca**, *lm.* **rcy**, *m.* człowiek stanu pośredniczego między szlachtą, a chłopami, w Pans wie Rossyjskiém.

Jedno dwój trój-czwórprzedimkowy, **a**, **e**, *p* składający się z takiej liczby przedimków. Słowa dwójprzedimkowe są, *np. rozporządzić, nawyrzucać*, (*Zoch.*)

Jednodzienny, *v.* **Jednodniowy**, **a**, **e**, *p.* dzień jeden trwający. *Kwiat, robaczek jednodzienny. Gorączka jednodzienna.*

Jednodźwięczny, **a**, **e**, *p.* mający tenże sam dźwięk.

Jednofarbny, *v.* **Jednofarby**, **a**, **e**, *p. ob. Jednobarwny.*

Jednofuntowy, **a**, **e**, *p.* ważący funt jeden *art. Działo jednofuntowe, ob. Jednofuntówka.*

Jednofuntówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. art.* działo ciskające kule jednofuntowe.

Jednogarbny, *v.* **Jednogarby**, **a**, **e**, *p.* o jednym garbie.

Jednogatunkowy, **a**, **e**, *p.* jednego gatunku. *Bory jednogatunkowe*, t. j. składające się z jednego gatunku lasu.

Jednogłośnie, *ps.* wspólnemi głosami, równiebrzmiąco, zgodnie.

Jednogłośność, **ści**, *blm. ż.* zgodność głosów, zdań, jednomyślność.

Jednogłośny, *v.* **Jednogłosy**, **a**, **e**, *p.* zgodny co do głosów, zdań; jednomyślny.

Jednogłowy, **a**, **e**, *p.* o jednéj głowie.

Jednoimienny, **a**, **e**, *p.* jednegoż, t. j tegoż samego imienia, lub też o jednem tylko imieniu.

Jednoistność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* tejże istoty istność; współistność.

Jednoistny, **Jednoistotny**, **Jednoisty**, **a**, **e**, *p.* współistny. *Syn Boży jednoistny z Ojcem. Trójca jednoistna.*

Jednojagoda, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Czworolist pospolity* (Paris quadrifolia).

Jednojęzyczny, **a**, **e**, *p.* jednego, t. j. prawie tegoż samego języka. *Słowianie stanowią plemię jednojęzyczne.*

Jednokłączony, *prze. ob. Jednopręty.*

Jednokłykty, **a**, **e**, *p. nieuż.* o jednym kłykciu, sustawie, jak wielki palec.

Jednokolankowy, **Jednokolankowaty**, **Jednokolenny**, **a**, **e**, *p. bot.* o jednym kolanie, lub kolanku, *np.* źdźbło.

Jednokolny, **a**, **e**, *p.* o jedném kole.

Jednokółka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* cokolwiek o jedném kole, *np.* wozek.

Jednokonny, **a**, **e**, *p.* o jednym koniu. *Fura jednokonna.*

Jednokończasty, **Jednokończaty**, **a**, **e**, *p.* o jednym końcu, jednospiczasty.

Jednokorzenny, **a**, **e**, *p.* o jednym, lub tymże samym korzeniu.

Jednokształtnie, *ps.* tymże samym kształtem.

Jednokształtność, **ści**, *blm. ż.* jednakowość pod względem kształtu.

Jednokształtny, **a**, **e**, *p.* tegoż samego kształtu, jednakowy pod względem kształtu. *Ruch jednokształtny.*

Jednokupiec, **Jednokupny**, **Jednokupstwo**, *ob. Jedynokupiec*, i t. d.

Jednokwiatowy, *v.* **Jednokwietny**, **a**, **e**, *p.* o jednym kwiecie. *Jednokwiatowe rośliny, bot.* (Monochlamydeae), nazwa dawana, wedł. ukł. De Cand., roślinom, z klassy 1-széj (*dwulistkowych*), mającym pojedyńczy okwiat; stanowią one 4 podklassę, *v.* podgromadę tegoż układu.

Jednoletni, **a**, **e**, *p.* 1) jednoroczny. 2)=jednych lat, jednego wieku.

Jednolicie, *ps.* jednostajnie, całkowicie.

Jednolist, **u**, *lm.* **y**, *m. bot* dawn. nazwa rośliny: *Majownik dwulistkowy* (Maianthemum bifolium), roślina

Jednolistkowy, *v.* **Jednolistniowy**, **a**, **e**, *p. bot.* (Monócotyledoneus), mający jeden zarodkowy listek, *v.* liścień (cotyledo); zarodki roślin, jako też i rośliny stosownie do zarodków, bywają *jednolistkowe* i *dwulistkowe*, t. j. o jednym lub o dwóch zarodkowych listkach. *Rośliny jednolistkowe* (Monocotyledoneae), in. *Okrytorostkowe*, (z działu *jawnopłciowych*) dzielą się na 3 rzędy: =*podjajnikowe*, =*kołojajnikowe*, *v. jednopręcikowe* i =*nadjajnikowe*, stanowiące 2gą, 3cią i 4tą klassę ukł. Juss. *ob. Roślina, Zarodek.*

Jednolistny, **a**, **e**, *p. bot.* (Monosepalus), *ob. Zrosłogłówkowy.*

Jednolisty, **a**, **e**, *p.* o jednym liściu.

Jednolitnie, *v.* **Jednolito**, *ps. ob. Jednolicie.*

Jednolitość, **ści**, *blm. ż.* zlanie w jedno. *Taka spoistość massy metalu i taka jednolitość w niéj koloru.*

Jednolity, **a**, **e**, *p.* niby z jednego ulany, jednostajny. *Samorodne jednolite bory.*

Jednołup. **u**, *lm.* **y**, *m bot. ob. Wierzbówka.*

Jednomiesięcznie, *ps.* na jeden miesiąc, w ciągu jednego miesiąca.

Jednomiesięczny, **a**, **e**, *p.* jednego miesiąca.

Jednomlecznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* brat mleczny, który z drugim jedne piersi ssał, *ob. Mlecznik.*

Jednomównie, *ps.* jednogłośnie, wspólnemi głosami.

Jednomówność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* jednogłośność, zgodność w mówieniu, jednogłośne zeznanie.

Jednomówny, **a**, **e**, *p.* jednogłośny, zgodny. *Za jednomówną przeszłych wieków powieścią.*

Jednomyślnie, *ps.* jednozgodnie. *Postanowili wszyscy jednomyślnie.*

Jednomyślność, **ści**, *blm. ż.* powszechna zdań zgoda, równy zamysł wszystkich do jednego zamiaru. *Wielka była jednomyślność w tém towarzystwie.*

Jednomyślny, **a**, **e**, *p.* zgodny w myślach, w zdaniu. *Jesteście jednomyślni w téj sprawie. Dusze wasze były jednomyślne.*

Jednonogi, **a**, **e**, *p.* o jednéj nodze. *Jednonogi stół.*

Jednook, **a**, *lm.* **cy**, i **Jednooki**, **ego**, *lm.* **cy**, *m.* o jedném oku. *Polifem jednook, Cyklop. Pomiędzy ślepymi jednooki królem.*

Jodnooki, **a**, **ie**, *p.* mający tylko jedno oko. *Skorupiaki jednookie, zool.*

Jednookienny, **a**, **e**, *p.* o jedném okniе, otworze. *W hucie piec jednookienny.*

Jednopalczasty, **a**, **e**, *p. zool.* o jednym palcu.

Jednopienny, **a**, **e**, *p.* jednego pnia. *fig. prze. ob. Jednoplemienny.*

Jednoplemieniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* i **Jednoplemiennik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* człowiek tegoż plemienia, rodu. *Zachodzi związek nierozerwany między jednoplemieńcami rasowymi.*

Jednoplemienny, **a**, **e**, *p.* z tegoż rodu, plemienia pochodzący. *Polacy, Rossyanie, Czesi, są ludy jednoplemienne. Państwo nie zawsze z jednoplemiennych mieszkańców się składa.*

Jednopłatkowy, *v.* **Zrosłopłatkowy**, **a**, **e**, *p. bot.* (Monopetalus), mówi się o koronie kwiatowéj niektórych roślin, składającéj się z jednego *płatka*, i w całości opadającéj, dla różnicy od korony *wielo- v. dzielnopłatkowej.*

Jednopłciowy, **a**, **e**, *p.* o jednéj lub tejże saméj płci; *bot.* (o kwiatach), zawierający tylko jeden organ płciowy t. j. męzki lub żeński (*pręciki* lub *słupki*).

Jednopłetw, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Monochirus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bokopływych.

Jednopłodny, **a**, **e**, *p.* płód, owoc jeden wydający.

***Jednopodrugość**, **ści**, *ż.* w łoice tyle, co *Successivitas*, a po niemiecku *das Nacheinandersein.* Jest to drugi podwiedzobłam *Stosunku.* Następstwem jego *Czas*, *ob. Jednoprzydrugość* i *Jednowdrugość.*

Jednoprawny, **a**, **e**, *p.* jednych prawy używający.

Jednopręcikowy, **a**, **e**, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 1szą klassę (Monandria) ukł. Linn., mających jeden pręcik wolny w kwiecie dwupłciowym, in. *Kołojajnikowe rośliny.*

Jednopręty, **a**, **e**, *p. bot. prze.* o jednym pręcie. *Ślaz jednobłączny, albo jednopręty.*

Jednopromienny, **a**, **e**, *p.* należący do jednego promienia. *poet. Azali jéj dusza jednopromienna z twym duchem?* t. j. czy ma wspólność, czy pojmuje go?

***Jednoprzydrugość**, **ści**, *ż.* w łoice tyle, co *Coexistentia, vel Simultaneitas*, a po niemiecku *das Nebeneinandersein.* Jest to pierwszy podwiedzobłam *Stosunku.* Następstwem jego *Przestrzeń, ob. Jednopodrugość* i *Jednowdrugość.*

Jednopułkowy, **a**, **e**, *p.* tegoż pułku.

Jednoradek, **dka**, *lm.* **dki**, *m.* 1) (Tachinus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, krótkoskrzydłych. 2)=*prze.* surdut.

Jednoraki, **a**, **ie**, *p.* 1) jednego gatunku, jednakowy. 2)=prosty, niezłożony.

Jednoramienny, **a**, **e**, *p. mech.* o jednym ramieniu. *Dźwignia jednoramienna*, u któréj na samym końcu jest punkt nieruchomy, a oba ciężary wiszą na jednéj stronie.

Jednorazowie, *ps.* raz tylko, za jednym razem. *Dać pewną summę jednorazowie.*

Jednorazowy, **a**, **e**, *p.* uczyniony raz jeden, lub raz na zawsze; *niek.* jednoczesny.

Jednoręki, **a**, **ie**, *p.* o jednéj ręce, *ob. Mańkut.*

Jednorocznie, *ps.* przez rok jeden, na rok jeden.

Jednoroczny, **a**, **e**, *p.* o jednym roku.

Jednorodny, **a**, **e**, *p.* 1) *ob. Jednorodzony.* 2)=(ho-

mogenus), składający się z tychże samych składowych części; jednakowy, niczém się nieróżniący. *Części jednorodne. Całość jednorodna. mat. Zrównania jednorodne. chem. Ciała, związki, substancje jednorodne.*

Jednorodzca, y, *lm.* **y,** *m. ob. Jednoplemiennik.*

Jednorodzony, a, e, *p* jednorodny, jedynak. *Widzieliśmy chwałę Jego, jako jednorodzonego od Ojca.*

Jednorogi, a, ie, Jednorożny, a, e, *p.* o jednym rogu.

Jednorożcowy, a, e, *p.* od jednorożca. *Jednorożcowe cielątka.*

Jednorożczę,ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* płód jednorożcowy; młody jednorożec.

Jednorożec, żca, *lm.* **żce,** *m.* 1) zwierz bajeczny z rogiem na czole. *Według powszechniej przyjętego dziś mniemania, jednorożec jest zwierz bajeczny.* 2)=(Monoceros), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych. 3) = *zool.* ptak z rodzaju *Dzioborożców. Jednorożec kwiczy.* 4) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij.

Jednoróg, oga, *lm.* **ogi,** *m. art.* rodzaj armat polowych z stożkowemi komorami, od herbu wynalazcy ich *Szuwałowa* tak zwane.

Jednorządca, y, *lm.* **y,** *m.* monarcha absolutny, jedynowładca. *fig. Wodzem i jednorządcą życia ludzkiego jest rozum.*

Jednorządnie, Jednorządny, *ob. Jedynowładnie, Jedynowładny.*

Jednorządztwo, a, *lm.* **a,** *n.* monarchja absolutna, jedynowładztwo.

Jednorzędny, Jednorzędowy, a, e, *p.* o jednym rzędzie lub tegoż rzędu.

Jednorzemieślny, a, e, *p.* tegoż rzemiosła.

Jednosercy, a, e, *p. nieuż.* jednegoż serca.

Jednosfornie, *ps.* z zupełną zgodą, *ob. Sfornie.*

Jednosforny, a, e, *p.* 1) w jednéj parze lub sforze zostający. 2)=*fig.* zgodny, jednomyślny.

Jednosierci, a, e, *p.* pod jedną siercią, nietarantowaty, niestrokaty; lub też tějże z drugim maści, lub sierci.

Jednoskaz, u, *lm.* **y,** *m. gram.* (Morz) liczba pojedyncza.

Jednoskładny, a, e, *p.* raz składany.

Jednosłowny, a, e, *p.* co do słowa się zgadzający. *Jednosłowna dworów deklaracja. Jednosłowne głosy narodu. Jednosłowna ilość, mat.* ilość składająca się z jednego wyrazu.

Jednosłupkowy, a, e, *bot.* mówi się o roślinach (Monogynia), mających w kwiecie dwupłciowym jeden słupek lub główną część jego (szyjkę, bliznę lub guzik).

Jednosobny, a, e, *p.* od jednéj osoby. *Jednosobny wozek. Jednosobne łóżko.*

Jednosprzężny, a, e, *p* 1) pojedyńczy co do zaprzęgu; jednokonny. 2)=razem się zaprzęgający.

Jednostajnie, *ps.* 1) z drugim zgodnie, jednako. *Postępuje ze wszystkimi jednostajnie. Wszyscy ojcowie piszą o tém jednostajnie.* 2) = z sobą zgodnie, nieodmiennie. *Jednostajnie jestem przychylny. Bieg jednostajnie przyśpieszony, jednostajnie opóźniony, mech.*

Jednostajność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* równość jednego z drugim; nieodmienność. *Jednostajność ruchu, pulsu. Jednostajność umysłu, humoru, postępowania. Jednostajność spokojnego życia.*

Jednostajny, a, e, *p.* z drugim lub z sobą zgodny; nieodmienny. *Ruch jednostajny. Umysł, humor jednostajny. Bieg jednostajny, mech.* gdy ciało w równych czasach przebiega drogi równe.

Jednostka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) liczba jeden, jedność. *Dziesięć jednostek trzeba na jeden dziesiątek.* 2) = szczególnostka (względem gatunku, rodzaju). 3)=**fil.* coś pojedyńczego, lecz zamykającego w sobie powszechną Jedność. I tak *jednostka* jest śród Jedności rodu ludzkiego, człowiek. Jest to *individuum*, lecz duchowo, wewnętrznie pojęte.

Jednostkowość, ści, ści, *ż.* pojedyńczość, wyłączność.

Jednostkowy, a, e, *p.* pojedyńczy, wyłączny.

Jednostopny, *v.* **Jednostopowy, a, e,** *p.* długi lub szeroki na stopę.

Jednostronka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Idia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek Europejski jeden: = *pręgowana* (I. fasciata).

Jednostronnie, *ps.* z jednéj strony, pod jednym względem, z jednego punktu widzenia. *Zapatrzyć się na co jednostronnie.*

Jednostronność, ści, *blm. ż.* 1) zapatrywanie się na rzeczy z jednéj tylko strony; stronność, parcjalność. *Jednostronność umysłu. Jednostronność sędziego.* 2) = * *fil.* (die Einseitigkeit), jest coś, co ma w sobie jeden promyczek prawdy, a chce uchodzić za całą i pełną prawdę. Ludzie jednego stronnictwa umiejętnego, kościelnego lub narodowego, jako np. Czerńce lub Czerwieńce, są jednostronni. Przeciwstawem tu jest *Wszechstronność.*

Jednostronny, a, e, *p* 1) zapatrujący się na rzeczy z jednéj tylko strony, stronny. 2) = *mech.* ku jednéj i tějże stronie zwrócony, w jednym kierunku idący. *Biegi jednostronne*, t. j. jednakowego kierunku. *mat. Kąty zewnętrzne jednostronne*, t. j. po jednéj stronie siecznéj przypadające.

Jednostrunny, a, e, *p.* o jednéj strunie. *Narzędzie jednostrunne.*

Jednostrzyżka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) wełna owiec raz tylko na rok strzyżonych. 2) = owca, którą raz tylko na rok strygą.

Jednosyllabny, *ob. Jednozgłoskowy.*

Jednoszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (Stenopus), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długogoniastych*, przegiętych. Gatunek jeden: = *szorstki* (S. hispidus).

Jednościenność, Jednościenny, *ob. Ościenność, Ościenny.*

Jedność, ści, *blm. ż.* 1) każda rzecz wzięta pojedyńczo, jednostka. 2) = *fil.* monada, atom materji. *Jedności Lejbnica.* 3) = * w loice, wiedznik drugi, odnoszący się do pierwszéj trójki wiedzników ilości. Trójką tą są: *wszystkość, jedność i całość.* 4) = *mat.* ilość stała i wiadoma, do której stosują się inne ilości tegoż samego gatunku, a to w celu wynalezienia ich liczbowych wartości. 5) = co jest nie złożone, co samo stanowi całość. *Jedność Boga. Jedność kościoła. Jedność akcji, v. rzeczy Jedność miejsca i jedność czasu.* 6) = ścisłe, złączenie w jedno. *Jedność Litwy z Polską. Jedność uczuć, zdań.* 7) = zgoda, jednomyślność. *Jedność braterska. Jedność, jaka między nimi panowała. Żyli zawsze w najlepszej, w zupełnéj, w doskonałej jedności.*

Jednota, y, *lm* **y,** *ż.* jedność, zgodność. *Jednota kościoła.*

Jednotliwy, a, e, *p. gram.* (o słowach) oznaczający raz tylko wykonaną czynność, np. *kichnąć*, jest słowem jednotliwém

Jednotny, a, e, *p.* jednoczący, w jedno wcielający.

Jednotrójny, a, e, *p. gram.* (o słowach nieos.) nie oznaczający żadnéj osoby, a jednak naprowadzający na wszystkie trzy osoby, np. *pisało się, robiło się, chodzić się będzie*, są wyrażenia jednotrójne (Żoch.).

Jednotwarzowy, *v.* **Jednotwarzy, a, e,** *p.* 1) o jednéj twarzy. 2 = niezmieniający się nigdy na twarzy; jednéj i tějże saméj twarzy.

Jednotwor, u, *lm* **y,** *m. v.* **Jednotwórstwo, a,** *lm* **a,** *n* (homoeoplasia), *med.* nowotwór okazujący budowę podobną do fizjologicznéj.

Jednotwórca, *ob. Jedynotwórca.*

Jednotwórstwo, *ob. Jednotwór.*

Jednouchy, a, e, *p.* 1) o jednem uchu (o zwierzętach). *Pies, koń jednouchy.* 2) = (o naczyniach). *Dzban jednouchy.*

Jednoustnie, *ps.* jednogłośnie, zgodnie.

Jednoustny, a, e, *p.* jednogłośny, zgodny.

Jednowargowy, a, e, *p. bot.* mający jedną tylko wargę, *v.* o jednéj wardze (unilabiatus), mówi się o koronie kwiatowej niektórych roślin, posiadającéj tylko wargę dolną, jak np. w *Ożance.*

***Jednowdrugość, ści,** *blm. ż.* w loice tyle, co *inexistentia* lub *alterum in altero*, a po niemiecku *das Ineinandersein.* Jest to trzeci podwiedzobłam stosunku. *Jednowdrugością* jest *Jednoprzydrugość* i *jednopodrugość*, przenikające się wzajem.

Jednowiązkowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 16stą klassę (Monadelphia) ukł. Linn., mających kwiaty dwupłciowe, pręciki w nich zrosłe nitkami.

Jednowieczny, a, e, *p.* 1) jednegoż, t. j. tegoż samego, równego wieku, *ob. Współczesny.* 2) = jednowiekowy, t. j. trwający wiek jeden. *Jednowieczna sprawa*, t. j. lat sto ciągnąca się.

Jednowieki, a, ie, *p. nieuż.* równego wieku, współwieczny.

Jednowiekowy, a, e, *p.* trwający wiek jeden czyli sto lat, jednowieczny.

Jednowierca, y, *lm.* **y,** *m.* 1) jednéj z kim wiary. 2) = jedynéj prawdziwéj wiary.

Jednowierstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) należenie do jednéj z kim wiary. 2) = *zb.* wyznawcy jednéjże wiary. 3) = wyznanie jedynéj prawdziwéj wiary.

Jednowiosłowy, a, e, *p.* o jedném wiośle, lub o jednym rzędzie wioseł.

Jednowładca, Jednowładztwo, *ob. Jedynowładca, Jedynowładztwo.*

Jednowolca, y, *lm.* **e,** *m.* monotelita, jeden z kacerzy 7 wieku, którzy utrzymywali, że w Chrystusie jedna tylko wola była.

Jednowrotny, a, e, *p.* o jednych wrotach.

Jednozakonny, a, e, *p* jednegoż zakonu.

Jednozęby, a, e, *p.* o jednym tylko zębie.

***Jednozgodność, ści,** *blm. ż.* (harmonia, consequentia), w loice zależy na tém, iż ma się przekonanie przetrawione należycie, lub takie, iż wszystkie myśli i przeciwy ułożyły się w niém w jedną zgodę.

Jednoznaczny, a, e, *p.* 1) jednego tylko znaczenia. *Wyraz jednoznaczny*, który więcéj nad jedną rzecz nie znaczy. 2) = tegoż znaczenia, równoznaczny. *Nie ma wyrazów jednoznacznych, t. j. toż samo znaczących, lecz są bliskoznaczne, współznaczne.*

Jednozowny, a, e, *p. przc.* jednegoż imienia.

Jednożeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) który się raz tylko ożenił. 2) = jedną tylko żonę mający.

Jednożenny, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach (Monoecia), które należąc do klassy *Pomieszanopłciowych*, mają kwiaty obu, i jednopłciowe na jednéj roślinie.

Jednożeństwo, a, *lm.* **a,** *n* 1) niepowtórzone małżeństwo. 2) = małżeństwo z jedną osobą. 3) = *bot.* znajdowanie się kwiatów męzkich i żeńskich na jednéj roślinie.

Jednożonaty, a, e, *p.* jedną żonę mający, lub który się raz tylko ożenił.

Jedny, a, e, *p. prze. nieuż.* jadalny, śniedny.

Jednylki, Jenylki, a, ie, *p. prze.* równy. *Wszystkie opony jednylkie były.*

Jedurny, a, e, *p. posp. prow.* sam jeden, jedyny, samiuteńki. *Ubogi nic innego nie miał, chyba jedurną owieczkę.*

Jedwab', biu, *lm.* **bie,** *m.* 1) przędza robaczka jedwabnika, którą snuje naokoło siebie samego pyszczkiem, nakształt pęcherzyka, wielkości gołębich jaj. *Jedwab' kręcony, surowy, darty. Fabryka jedwabiu. Handlujący jedwabiem.* 2) *Jedwabie, w lm.* jedwabne materje, *ob. Bławat.* 3) *Jedwab' polny, bot. ob. Kanianka pospolita.*

Jedwabianka, i, *lm,* **i,** *ż.* (Abrocoma)*zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, myszkowatych, grzebionosych; gatunki: 1 = *Benneta* (A. Bennetti). 2 = *Kiuvjera* (A. Cuvieri).

Jedwabiarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* fabryka jedwabna.

Jedwabić, ił, i, *acz. nd.* w jedwab' obwijać. *fig. Jedwabić słowa*, mówić pochlebnie, wymuszenie, grzecznie.

Jedwabiorobi, ia, ie, *p. nieuż.* taki, z którego można robić jedwab'. *Jedwabiorobia pajączyna.*

Jedwabiorodny, a, e, *p* jedwab' z siebie wydający. *Robaczki jedwabiorodne w motyle się obracają.*

Jedwabisty, a, e, *p.* pełen jedwabiu. *Łodyga jedwabista*, bardzo miękkim leżącym włosem pokryta.

Jedwabnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) bławat, materja *v.* tkanina jedwabna. 2) = suknia lub zasłona jedwabna. 3) = *zool.* a) (Kitta) ptak z rzędu żarłocznych; gatunki: 1 = *atłasowa* (K. holosericea). 2 = *zielona* (K. viresceus). 3 = *czubata* (K. thallassina). 4 = *chińska* (K. sinensis). 5 = *grubodzioba* (K. buccoides). 6) = i *Jedwabniczka*, *ob. Jedwabnik.* 7) = *bot. ob. Morwa biała.* 8) = gatunek gruszek.

Jedwabniczka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* 1) *ob. Jemiolucha.* 2) = *ob. Jedwabnik.*

Jedwabniczy, a, e, *p* od jedwabnika. *Orzechy jedwabnicze suszą się w piecu przez dzień jeden.*

Jedwabnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zool.* motyl nocny, wylęga się z jaja gąsienicy, która mając się stać poczwarką, przędzie sobie zasklep jajkowaty, jedwabny (Phalaena mori). 2) = rzemieślnik lub kupiec koło jedwabiu chodzący. 3) = *prze. fig.* człowiek miękki, zniewieściały, niewieściuch.

Jedwabny, a, e, *p.* 1) od jedwabiu. *Robaki jedwabne.* 2) =z jedwabiu, *ob. Bławatny. Materja, tkanina jedwabna. Suknia jedwabna.* 3) = podobny do jedwabiu, miękki i lśniący się, delikatny, pieszczony. *Włos jedwabny.. fig. Jedwabne słówka*, zam. pochlebne, grzeczne. *Jedwabny ogon, zool. ob. Jemiołuszka* (Turdus cristatus) ptaszek mniejszy od kwiczoła. 5) *Jedwabne drzewo, bot.* nazwa dawana niek. pewnemu gatunkowi *akacji* (Acacia julibrissima). *Jedwabne śliwki, ob. Jujuby v. Jujubowe jagody.*

Jedykuła, y, *blm. ż.* (z tur.) siedm wież, a raczéj zamek o siedmiu wieżach w Carogrodzie.

Jedynaczek, czka. *lm.* **czki,** *m. zdr.* od *Jedynak.*

Jedynaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* jednorodna córka. *Miał córkę jedynaczkę.*

Jedynak, a, *lm.* **cy,** *m.* jednorodny syn. *Nie byłby jedynak*, zam. znać, że jedynak, bo rozpieszczony, zepsuty. *Byłem jedynakiem u ojca swego.*

Jedynastek, Jedynastka, Jedynastny, Jedynastodniowy.... Jedynastu, Jedynasty, Jedynaście... Jedynaścioro, *ob. Jedenastek, Jedenastka* i t. d.

Jedynie, *ps.* 1) tylko, więcéj nic, li. *Jedynie tém jest zajęty. Ciebie jedynie kocha.* 2) = jak najmocniéj, jak najlepiéj. *Kocha cię jedynie. Jedynie to powiedział, nie można było lepiéj.*

Jedyniec, *ob. Odyniec.*

Jedynka, i, *lm.* **i,** *ż. fil.* rzecz jaka jedyna, pojedynek jedyny, sam dla siebie istniejący.

Jedynojestestwienny, a, e, *p nieuż. ob. Jedynistny.*

Jedynokupiec, pca, *lm.* **pcy,** *m.* mający monopol, *ob. Samokupiec.*

Jedynokupstwo, a, *lm.* **a,** *n.* monopol, *ob. Samokupstwo.*

Jedynorządzca, y, *lm.* **y,** *m.* jedynowładzca, monarcha.

Jedynorządztwo, a, *lm.* **a,** *n.* jedynowładztwo, samowładztwo, monarchja.

Jedynostwo, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* 1) stan odosobniony; sieroctwo; samotność. 2) = *ob. Jedyność.*

Jedyność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) przymiot tego co jest jedyno. 2) = ścisły związek w jedno. *W małżeństwie trzeba uważać jedyność dwóch osób. Jedyność ducha.*

Jedynotwórca, y, *lm* **e,** *m* jedyny czegoś twórca.

Jedynowładca, Jedynowładzca, *prze.* **Jedynowiajca, y,** *lm* **e,** *v.* **y,** *m.* samowładca, monarcha.

Jedynowładczynia, i, *lm* **ie,** *v.* **Jedynowładczyni, i,** *lm.* **ie,** *ż.* samowładczyni, monarchini. *Jedynowładczynia serc naszych.*

Jedynowładność, ści, *lm.* **ści,** *ż. ob. Jedynowładztwo.*

Jedynowładny, a, e, *p.* monarchiczny. *Rząd jedynowładny.*

Jedynowładztwo, a, *lm.* **a,** *n.* panowanie jednego, monarchja czysta, samowładztwo.

Jedyny, a, e, p. 1) jeden w swoim gatunku. *Syn jedyny. Jedyny dziedzic. Książki téj już nie znajdziesz, ja posiadam jedyny egzemplarz. Jedyne moje staranie, jedyne zatrudnienie. To jest jedyne dobro, co mi zostaje. To jest jedyne niebezpieczeństwo, jakie może nam grozić. Jedyném na to lekarstwem jest...* 2) = *fig.* najlepszy, największy, najwyborniejszy. *Był to jedyny wódz, jedyny mówca w owym czasie. To jedyny człowiek, to jedyna kobiéta.*

Jedza, y, *lm.* **e, ż.** 1) co się je, jadło, pokarm. 2) = sama czynność jedzenia; jedzenie.

Jedzący, a, e, *im.* od *Jeść*, który je. *Zostawiłem go dobrze jedzącego i dobrze pijącego.*

Jedzenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czynność jedzenia. *Macie co do jedzenia? Człowiek bez jedzenia i bez picia być nie może. Odeszła mi chęć do jedzenia.* 2) = jadło, pokarm. *Dobre, wyśmienite, królewskie jedzenie.*

Jedzony, a, e, *im. bier.* od *Jeść. nieuż.* dający się jeść, śniedny, jadalny. *Rzeczy jedzone.*

Jefrejter, Jefrejterski, *ob. Gefrejter, Gefrejterski.*

Jegla, i, *lm.* **e, Jegła, y,** *lm.* **y,** *ż.* **Jeglja, ji,** *lm.*

je, Jeglina, y, *lm. y, ż.* w narzeczu Mazurów, nazwa jodły właściwéj, jedliny, niek. zaś bł. dawana *Świerkowi.*

Jegomość, ści, *lm.* **Ichmość, ściów,** *m.* (zam. dawniejszego *Jego miłość*) 1) pan swojéj woli, niepodległy, sobie pan, stąd tytuł ludzi wolnych, (używa się z wyrazami: *Pan, Książ*, po których następuje nazwisko lub urząd, godność). *Jegomość v. skróc. Imci Pan Cześnik. Imci ksiądz Biskup. Imci pan Puławski, ob. Mość.* 2) = pan domu, gospodarz, u ludzi średniego stanu. *Jegomość wyszedł. Jéjmość nic nie warta, ale i Jegomość nie lepszy.* 3) = mówi się o każdym człowieku, którego powierzchowność przyzwoita. *Jakiś jegomość przychodził pytać się o ciebie. Cóż to za jegomość? Patrzajcie go! jaki jegomość!*

Jegomościn, *v.* **Jegomościny, a, e,** *p.* należący do jegomości, od jegomości. *Szukam jegomościnej czapki. To jegomościn przyjaciel.*

Jehenna, *ob. Gehenna.*

Jehowa, y, *blm. m. mit.* bóg hebrajski, urobiony na wzór egipskiego *Jaha* i *Jeova.*

Jehowin, na, ne, *p. nieuż.* boży.

Jejmość, *v. skróc.* **Imość, ści,** *lm.* **Ichmość, ści,** *ż.* 1) pani swojéj woli, sobie pani (jako tytuł używa się przed wyrazem *pani*, po którym niek. następują inne; w skróc. *Imci*). *Jejmość pani dobrodziejka v. Jejmość dobrodziejka.* 2) = pani domu, gospodyni u ludu średniego stanu. *Nasza Jejmość v. Imość rano wstaje.* 3) = mówi się o każdéj kobiécie, któréj powierzchowność przyzwoita.

Jejmościanka, *v.* **Imościanka, i,** *lm. i, ż. żart.* panna.

Jejmościn, Jejmościny, *v.* **Imościn, Imościny, a, e,** *p.* od jejmości *v.* pani.

Jelątko, *ob. J leniątko.*

Jelca, lec, *blp. n.* rękojeść (szpady, szabli, puginału). *Utopić puginał po jelca.*

Jelec, lca, lce, *m. zool.* (Cyprinus dobula) ryba, rzadko większa od wielkiego śledzia, do którego bardzo podobna, *ob. Białoryb.*

Jelenek, *ob. Jelonek.*

Jeleni, ia, ie, *p.* 1) od jelenia. *Jeleni róg. Jelenie nogi. Jelenia skóra.* 2) = *bot. Jeleni grzyb v. Jelenie jajka, ob. Jeleniak ziarnkowaty* (Elaphomyces granulatus). *Jeleni język, ob. Stonogowiec lekarski. Jeleni v. serdeczny korzeń, ob. Goryzs siny. Jeleni ogon,* a) *ob. Trzebucha* (Tordylium); b) *ob. Kłobuczka pospolita* (Anthriscus torilis). *Jeleni róg, ob. Sumak* roślina. *Jeleni tęgoskór* (Scleroderma cervinum), gatunek grzyba bedłki. *Jeleni trank, ob. Sierpik farbierski.*

Jeleniak, a, *lm. i, m. bot.* (Elaphomyces), rodzaj grzyba purchatkowatego, podobnego do *piestraków;* jadalny tylko od świń i jeleni; gatunki: = *ziarnkowaty* (E. granulatus), dawn. *jeleniemi jajkami* zwany, rośnie gromadnie pod ziemią, w lasach; świeży, ma smak górkawy i właściwą, nieprzyjemną woń; pod nazwą *grzyba jeleniego* używał się dawniéj za środek pobudzający, dziś jest lekiem domowym dla zwierząt; = *ciernisty,* woni nieodrażającéj.

Jelenica, y, *lm. e, ż.* 1) *ob. Łania.* 2) = *bot.* (Lycoperdon cervinum), gatunek grzyba z rodzaju *purchatek,* niejadalny. 3) = *nieuż.* skóra jelenia lub łania.

Jeleniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot. ob. Goryzs siny.*

Jelenię, ęcia, *lm.* **ęta,** *n* **Jeleniątko, a,** *lm. a, n. (zdr. od Jeleń),* młody jeleń.

Jelenina, y, *blm. ż.* jelenie mięso.

Jeleniokoz, a, *lm. y, m. zool. ob. Antylopa.*

Jeleniołowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. myś.* łowiący jelenie, polujący na nie.

Jeleń, nia, lm. nie, *m.* (Cervus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Bydląt* jeleniastych. Gatunki: I. **Łosie:** 1 = *Łoś* (C. Alces). 2=*koronowany* (C. coronatus). II. **Renifery:** 3=*Renifer, v. mieniący farbę* (C. tarandus). III. **Danjele:** 4=*Danjel* (C. Dama). IV. **Jelenie właściwe:** 5=*pospolity* (C. elaphus). 6=*Kanadyjski* (C. canadensis). 7=*zachodni* (C. occidentalis). 8=*Wallicha* (C. Wallichii). V. **Rusy:** 9 = *grzywiasty* (C. hippelaphus). 10 = *jednobarwny* (C. unicolor). 11=*Arystotelesa* (C. Aristotelis). 12=*koński* (C. equinus). 13= *Marjański* (C. Marianus). 14=*Leszenolta* (C. Leschenaultii). 15 = *czarny* (C. niger). VI. **Aksysy:** 16 = *Aksys* (C. Axis). 17=*niby-aksys* (C. pseudaxis). 18=*nago-powieki* (C. nudipalpebra). 19=*tłusty* (C. porcinus). VII. **Sarny:** 20=*Ahu* (C. pygargus). 21=*Sarna* (C. capreolus). 22=*karłowaty* (C. humilis). VIII. **Mazamy:** 23= *Wirginski* (C. virginianus). 24=*Meksykański* (C. Mexicanus). 25=*wielkouchy* (C. macrotis). 26=*długo-ogonowy* (C. macrurus). 27=*błotny* (C. paludosus). 28=*polny* (C. campestris). 29=*nago-uchy* (C. gymnotis). 30=*Kula* (C. Khulli). IX. **Jednaczki:** 31=*czerwony* (C. rufus). 32=*pojedyńczo-rogi* (C. simplici-cornis). 33=*gajowy* (C. nemorivagus). X. **Rogaczki:** 34 = *Muntjak* (C. Muntiach). 35 = *brunatny* (C. styloceros). 36 = *Ratwa* (L. Ratwa). 37=*biało-nogi* (C. albipes). 38=*Muntjak Sondski* (C. muntinc). 39=*Muntjak Chiński* (C. Reevesii). 40= *Andyjski* (C. Antisiensis). 41=*Japoński* (C. Siha). 42= *Filipiński* (C. philippinus). 43=*krótko-rogi* (C. subcornutus). 44= *złocisty* (C. aureus). 45=*piżmowy* (C. moschatus). **Jeleń** *w myś.* zwie się niek. *bykiem, v. rogalem;* oczy jego *świece,* uszy *łyżki,* nogi *badyle;* gdy mu rogi odrastają, mówi się *wieniec wkłada, v. zdobi się gałęziami, perłami, różą, pierścieniem, mchem,* które są częściami wieńca, *v.* rogami w rozmaitéj ich porze wzrostu; *jeleń roguje,* znaczy: bije rogami; *jeleń tłusty,* zowie się *krasny. myś. Jeleń łowny,* który już zupełnie dorosł, i niemniéj jak dziesięć gałęzi ma u wieńca. *Jeleń beczy,* t. j. odzywa się właściwym sobie głosem.

***Jelica, y,** *lm. e, ż.* słowiańskie imię, w prześlicznych pieśniach serbskich znachodzące się.

Jelisty, *ob. Ilisty.*

Jelita, (herb); trzy kopje, ułożone nakształt gwiazdy, w polu czerwonem; w hełmie z korony pół kozła wyskakującego.

Jelitny, a, e, *p.* od jelit. *Jelitne kłócie, kolką zowią.*

Jelito, a, *lm. a, n.* kiszka. *w lm.* **Jelita,** wnętrza, trzewa; wnętrzności, mian. brzuchowe.

Jelonek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) młody jeleń. 2)=*zool.* (Lucanus), owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, listkorożnych. 3)=*bot.* nazwa dawna dwom gatunkom bedłki *Rydzowi czarnemu* (Agaricus acris) i *Welniance* (A. torminosus).

Jeł, *ob. Il.*

Jełczan, a, u, lm. y, m. bot. (Licania), roślina.

Jełczenie, a, *blm. n. chem.* pewien rodzaj dobrowolnéj fermentacji, czyli dobrowolnego psucia się olejów, *v.* tłustości wszelkich.

Jełczeć, ał, eje, *sn. nd.* (o tłustościach) ulegać dobrowolnéj fermentacji, psuć się, a stąd nabierać przykrego smaku, *ob. dk. Zjełczeć.*

Jełki, a, je, *p.* (o tłustościach) uległy jełczeniu, psuciu; (o smaku), właściwy tłustości, która zjełczała.

Jełowizna, *ob. Iłowizna, Iłowatość.*

Jemieł, a, *lm. e, m. prow. ob. bot. Jemioła.*

Jemielnica, y, *lm. e, ż. prze.* gatunek krosty.

Jemioła, y, *lm.* **y,** *ż. daw.* **Jemiołło, a,** *lm. a, n. bot.* (Viscum), krzew pasorzytny, z rodziny roślin *Gązewnikowych* (Loranthaceae), należący do klasy 22, rzędu 4-*pręcikowego,* wedł. ukł. Linn. Gatunek: = *wyczajna, v. pospolita* (V. album), rośnie na rozmaitych drzewach, a mian. na brzozie, sośnie i dębach; lipkie jéj nasiona, przylgnąwszy do gałęzi drzew, puszczają korzonki, które rozrastając się powoli między korą a bielem, następnie wchodzą w głąb drzewa; łodygę ma obłą, członkowatą, liście zielono-żółtawe, kwiaty drobne, wierzchołkowe, zielono-żółte, jagody dojrzewające w późnéj jesieni, są okrągłe, białe, przezroczyste, pełne kleistego soku; robi się z nich lep na ptaki; gałązki i liście używają się w medycynie; u starożytnych Druidów *jemioła* była w religijném poszanowaniu.

Jemiolza, y, *lm. y, ż. bot. ob. Topola czarna.*

Jemiołowy, a, e, *p.* od jemioły.

Jemiołucha, y, *lm. y, ż. zool.* 1) (Bombycilla), ptak z rzędu drapieżnych; gatunki: 1=*jedwabniczka* (B. garrula) 2= *czerwono-skrzydła* (B. phoenicoptera). 3= *cedrówka* (B. cedrorum). 2)=in. *Drozd jemiołowy* (Turdus viscivorus), ptak lubiący jemiołę, a mian. jałowiec, stąd mięso jego ma woń jałowcową. *Jemiołucha skwiercy,* t. j. właściwy sobie głos wydaje.

Jemiołuszka, i, *lm. i, ż. zool.* in. *Jedwabny ogon* (Turdus cristatus), ptak mniejszy od kwiczoła, na głowie ma czubek, jemiołuszki pokazują się u nas wielkiemi gromadami w jesieni.

Jemszczyk, *v.* **Jamszczyk, a,** *lm. i, v.* **oy,** *m. prow.* (z ross.) woźnica pocztowy. *Jemszczyk zakrzyknie*

czasem, zagada, zanuci i wstrzepnie lejcami nowych sił dorzuci.

Jen, Jenż, Jenże, *z. wzgl. prze.* który. *Tyś jest, jenżeś mię wywiódł z żywota. Jenże trudy cierpiał bezmierne.*

Jenealog, Jenealogja, i t. p. *ob Genealog, Genealogja,* i t. p.

Jeneracja, *ob Generacja.*

Jeneralicja, Jeneraliśsimus, Jeneralny, i t. p.

Jenerał, Jenerałbas, i t. p. *ob. Generalicja, Generalissimus, Generalny,* i t. p.

Jeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* pojmaniec, braniec, który jest jętym, wziętym w niewolę na wojnie.

Jenjalnie, Jenjalność.... Jenjusz... *ob. Genjalnie, Genjalność, Genjusz,* i t. d.

Jenka, i, *lm. i, ż. prze.* branka, niewolnica.

Jenna, y, *lm. y, ż. prze.* imię niewieście, Anna.

Jeno, *ob. Jedno, Tylko.*

Jeny, *ps. prow.* (na Śląsku) zam. *jedno, jeno.*

Jenylki, *ob. Jednylki.*

Jenż, Jenże, *ob. Jen.*

Jeńczy, a, e, *p. prze.* niewolniczy. *Jeńcze ręce.*

Jeński, a, ie, *p.* od jeńca lub jeńców. *Jeńskiemi pęty skrępowany.*

Jeństwo, a, *lm. a, n.* pojmanie, niewola. *Uwolnić z jeństwa. Tatarzy uprowadzili kobiéty w jeństwo, ob. Jassyr.*

Jeocentryczny, Jeocykliczny, Jeodezja....

Jeogenja, *v* **Jeogonja... Jeognozja... Jeografja.. Jeologja... Jeometrja...** *ob. Geocentryczny, Geocykliczny, Geodezja,* i t. d.

Jeou, *v.* **Jeu,** *nieod. m. mit.* przydomki Perkuna litewskiego.

Jeoua, *nieod. m. mit.* nazwa boga najprzedniejszego w Egipcie, w tajemnicach używana, a z samogłosek wszystkich ułożona. Z niéj urobił się hebrajski *Jehowa.*

Jepur, a, *lm. y, m. myś.* zając.

Jer, a, *lm. y, m.* 1) *zool. ob. Łuszczak.* 2)=*ob. Ir.*

Jeranja, *v.* **Jeranjum,** *ob. Geranja.*

Jercha, *ob. Ircha.*

Jerej, a, *lm. e, m.* (z grec.) ksiądz, kapłan wyznania wschodniego.

Jerejski, a, e, *p.* kapłański, księży (w wyznaniu wschodniém).

Jerejstwo, a, *lm. a, n.* kapłaństwo (w wyznaniu wschodniém). *Poświęcenie na jerejstwo.*

Jeremilik, a, *lm. i, m.* moneta złota turecka (20 piastrów)=9 rub. 75 kop. *v.* 65 zł.

Jeremjada, y, *lm. y, ż.* żal, skarga, żalenie się; śpiew żałośny. *Kiedyż tam skończysz swoje jeremjady,* (od *Jeremjasza,* jednego z większych proroków St. Testamentu).

Jerlik, *v.* **Jarlik, a,** *lm. i, m. prow.* (z ros.) znaczek, tabliczka, kartka, na swobodną czego przedaż, na wolny przewóz, na kupczenie, furmaństwo, i t. p.

Jerkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. prow.* (u Kaszubów), *ob. Janowiec.*

Jermak, *v.* **Jermiak,** *ob. Jarmak.*

Jerowit, a, *blm. m. mit.* jedno z imion słowiańskiego boga wojny, *ob. Jarowit, Harewit, Herowit, Gerowit.*

Jerozolemski, *ob. Jerozolimski.*

Jerozolimianin, *v.* **Jerozolimitanin, nina,** *lm.* **nie,** *m.* mieszkaniec Jerozolimy.

Jerozolimianka, *v.* **Jerozolimitaka, i,** *lm. i, ż.* mieszkanka Jerozolimy.

Jerozolimski, a, ie, *p.* od Jerozolimy, Jeruzalemu. *Królestwo Jerozolimskie. Król Jerozolimski* (tytuł Króla Sardyńskiego).

Jerszany, *ob. Irszany.*

Jerwin, u, *blm. m. chem.* (jervinum), gatunek alkoloidu, czyli zasady organicznéj, znajdującéj się razem z *weratryną,* w korzeniu *Ciemierzycy białéj.*

Jerychoński, a, ie, *p.* 1) od Jerychonu, dawnego miasta w Palestynie. *Mury jerychońskie. Fontanna jerychońska.* 2) = *bot. Róża jerychońska,* nazwa dawana roślinom: a) *Wiciokrzew okrągowy* (Lonicera periclimenum); b) *Wiciokrzew kozilistek* (Lonicera caprifolium), oznacza w języku kwiatów *węzły miłości;* c) *Wiernica Syryjska* (Euclidium syriacum).

Jerymiszlik, a, *lm. i, m.* moneta turecka (20 para) = 22,5 kop. = 1 zł. 15 gr.

Jerzmanka, *ob. Jerzmianka.*

Jerzyk, a, *lm. i, m. zool.* 1) (Cypsolus) ptak z rzędu pszczowatych; gatunki: 1 = *górny* (C. alpinus). 2 = *murowy* (C. murarius). 3 = *popielaty* (C. cinereus). 4 = *srokaty* (C. cayenensis). 5 = *siwogłowy* (C. peruvianus). 6 = *długolotny* (C. longipennis). 7 = *wąsal* (C. mystaceus). 8 = *strojny* (C. comatus). 9= *łysy* (C. pygargus). 10 = *szary* (C. ambrosiacus). 11 = *siwoczelny* (C. caffer). 12 = *myszaty* (C. parvus). 13 = *obrożny* (C. collaris). 14 = *starzec* (C. senex). 15 = *olbrzym* (C. giganteus). 16 = *ostrosterny* (C. pelasgia). 17 = *kolczysty* (C. spinicaudus). 18 = *śpiczasty* (C. poliourus). 19 = *ciernisty* (C. acutus). 2) = nazwa dawana niek pewnemu gatunkowi *Jaskółki* (Hirudopus), koloru czarniawego, gnieżdżącej się w starych murach.

Jerzyna, *ob. Jeżyna.*

Jesieniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. v. = mały, bot. ob. Dyptan biały.*

Jesienina, y, *lm.* **y,** *ż.* drzewo jesionowe.

Jesiennik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Oporina), roślina.

Jesienny, a, e, *p.* od jesieni. *Owoce jesienne. Jesienny czas, v. jesienna pogoda. Rośliny jesienne. Febry jesienne. Jesienne porównanie, as.* porównanie dnia z nocą, przypadające w początku jesieni (około 9 i 10 września wedł. *star. kal.*), gdy słońce wstępuje w znak *Wagi. Jesienny punkt, as.* punkt spadający ekliptyki, t. j. punkt przecięcia się jéj z *kołem wrębném jesiennego porównania,* przechodzącém przez znak wagi. *Jesienne znaki, as,* są to 3 *znaki zodjaku* odpowiadające jesiennym miesiącom: *Waga, Niedźwiadek, Strzelec.*

Jesień, ni, *lm.* **nie,** *ż.* trzeci kwartał roku, zaczynający się od *jesiennego porównania dnia z nocą* (około 9 i 10 września wedł. *star. kal.*), gdy słońce wstępuje w znak *Wagi,* a kończy się po trzech miesiącach 9 i 10 grudnia, na *przesileniu nocy. Jesień sucha. Jesień dżdżysta. Na początku, na końcu jesieni. W jesieni. Pod jesień. fig.* wiek poprzedzający starość. *Trzecie dwadzieścia lat wieku jest jesienią życia. *Jesień,* od *Jessen,* był czas poświęcony najwyższemu bogu i stworzycielowi świata *Jessie.* Jakoż u Hebrajczyków, Czudów, Celtów i wszystkich pogan było podanie, iż świat stworzon być miał podczas jesieni, i przypadało święto stworzyciela świata, a u nas *Jessy* w jesieni. Jesień zowie się też po windyjsku rzeczywiście *Jessen.*

Jesietrzy, *ob. Jesiotrzy.*

Jesion, v. Jasion, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Fraxinus) drzewo pierwszéj wysokości, z rodziny roślin *jaśminowych* wedł. ukł. Juss., a należące do klassy 2éj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. Linn., pień ma zawsze prosty, korę gładką, popielatą; godłem jest *wielkości.* Gatunki:=*pospolity* (F. excelsior), zdarza się w lasach nie wilgotnych i pojedyńczo około wsiów, drzewo ma białe lub żółtawe, ścisłe, twarde, ciężkie, do robot stolarskich wyborne, pod wzgl. opału najlepsze; = *płaczący* (F. pendula), o gałęziach zwisłych; = *kędzierzawy* (F. crispa), o liściach ciemno-zielonych, kędzierzawych; dwa ostatnie gatunki uważają się za odmiany jesionu *pospolitego. *Jesion, mit'* od Jessen, było bogu *Jessie*, lub słowiańskiemu stworzycielowi świata poświęcone drzewo. Jesion też po kraińsku, czesku i słowacku nazywa się *Jesen.* Drzewo to oznaczało w pogańskich wiarach *ziemię,* a bliżéj wyrosłe z niéj *człowieczeństwo.* W staro-egipskim języku ziemia zowie się *Yessen.* U Skandynawów jest *Igdrazyl,* drzewo człowieczeństwa, pod którego cieniem spoczywają radzi *Azowie,* a które znaczy *jesion.*

Jesionek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot.* 1) *zdr.* od *Jesion.* 2) = *ob. Cedrak.*

Jesionka, i, *lm. i, ż.* nazwa dawana niek. roślinie *Dyptan biały.*

Jesionowy, a, e, *p.* od jesionu, z jesionu. *Las jesionowy. Jesionowe drzewo. Jesionowy stół.*

Jesiory, ów, *blp. nieuż.* rybie kości.

Jesiotr, a, *lm.* **y,** *m.* (Accipenser), *zool.* ryba chrząstkowata, znacznéj wielkości, należąca do rzędu *Samoskrzelnych;* wychodzi niek. z morza do rzek wielkich. Gatunki: 1 = *właściwy* (A. Sturio). 2 = *czeczuga* (A. ruthenus). 3 = *kuster* (A. Schypa). 4 = *gwiaździec* (A. stellatus). 5 = *wyż* (A. Huso).

Jesiotrowina, Jesiotrzyna, y, *blm. ż.* mięso jesiotra.

Jesiotrowy, Jesiotrzy, a, e, *p.* od jesiotra, z jesiotra. *Mięso jesiotrze jest białe, smaczne i posilne. Z ikry jesiotrowej robią kawior.*

Jesiotrzeń, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Dichelestium), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, różnonogich; gatunek jeden: = *dziwaczny* (D. sturionis).

Jesiznik, a, *blm. m. mit.* słowiański bożek przemowy, znaczący tyle, co u Rzymian *Ajus*. Przemawia on z gór, knieji, lasów lub drzew, gdy poczciwemu człowiekowi zngraża niebezpieczeństwo, dając mu przestrogę. Krzyczy głośno przed wody wezbraniem i ziemi trzęsieniem.

Jesny, a, e, *p. nieuż.* jadalny, pożerny.

Jessa, y, *blm. m. mit.* in. *Jesen*, lub *Jesse*, jest najprzedniejszy, lub jedyny, sam tylko prawdziwy niebieski pan i ojciec słowiański, bóg bogów, odpowiedni indyjskiemu *Parabramie*, egipskiemu *Jahu* i hebrajskiemu *Jehowie*. *Jessen* wyraża w starej, ogólnym jeszcze językiem byłej słowiańszczyznie tyle, co *Jestem*, a *Jesse* lub *Jess* tyle, co *Jest*. On tedy istota, która od wieków na wieki mówi o sobie: *jestem*, czyli *osobista i siebie samego świadoma*. Zaczém już słowiański Jessa nazmaścił duszę naszą do pojmowania *Boga osobistego*. Do duszy téj nie przystaje też zgoła dziś jeszcze zachodnie *Wszechbożeństwo*, lub *Panteuszowstwo*. *Jessa* jest ten, który *jest*. On tedy *Byt prawdziwy*. W nim ma źródło i z niego wypływa wszelkie *Jesswo*, lub *Jestwo*, co znaczy *Jestestwo*. W nim i z niego także wszech *istnienie i istność*, że sam jedynie sporządza *istotę* rzeczy, rozumie się przez się. Jakie jest *jestwo rzetelne*, które przedstawia *Jessa*? Jest niém *zacność* i *cnota cnót*, słowem *świętość*. Stąd jako najwyższy bóg, tak i cała wiara u Słowian jest *Etyką* w religję urobioną, w której cnoty stają się bogami. Jessa, wymawiając słówko wszechmocne *Halu*, tworzy świat, *ob. Praboh, Boh, Tryglaw, Jazon*.

Jesse, y, Jessen, a, *blm. m. mit. ob. Jessa, Praboh.*

Jessu, *nieod. m. mit.* imię Perkuna litewskiego nad Odrą.

Jest, Jestykulacja, Jestykulator, Jestykulować, Jestykulowanie, *ob. Gest, Gestykulacja*, i t. d.

Jestestwienny, a, e, *p. nieuż.* od jestestwa, do jestestwa należący, istotny. *Te istoty nigdy jestestwienne, ale zawsze personatne nazywają się.*

Jestestwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) bytność, istnienie, istność. *Bóg dał nam jestestwo. Mieć jestestwo. Wszystko, co jest na świecie, ma jestestwo od Boga.* * *Jestestwo* znaczy to wszystko co *jest*, jak żywiątko to wszystko, co *żywie*. Zowie się z łacińska *Ens*, a po niemiecku *das Daseiende*. 2) = jedność, wspólność istności. *Wspólność jestestwa.*

Jestli, *sp.* 1) *ob. Jeśli, Jeżeli.* 2) = zam. *Czy jest?* od sł. *Być.*

Jestność, *ob. Istność.*

Jestny, a, e, *p.* jestestwo mający, bytny, będący, egzystujący.

Jestonka, i, *lm.* **i,** *ż.* gatunek jabłek.

Jestwo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Jestestwo.*

Jeszcze, *ps.* 1) na wyrażenie trwającego czasu lub czynu jakiego. *Jeszcze żyję. Jeszcze ze dwadzieścia lat żyć będzie. Dwadzieścia lat temu jeszcze panował.* 2) = bardziéj, daleko (przy stop. wyż. *ps.* lub *p.*) *Jeszcze więcéj wymaga. Bogatszy jeszcze od brata* 3) = nawet. *Wyraz ten używany jest tylko w téj a téj nauce, i to jeszcze rzadko.* 4) = przynajmiéj. *Jeszcześ gdyby chciał coś ustąpić co do tego punktu, tobym się zgodził na resztę.* 5) = znowu, po raz drugi, więcéj. *Czy jeszcze chcesz? A do tego jeszcze. Daj nam jeszcze pić. Co masz jeszcze zrobić?* 6) = z potwierdzeniem, zapewnieniem. *I jak jeszcze! Choryś? i jak jeszcze!* 7) *Jeszczeby, jeszczeby też!* zam. tego jeszcze nie dostawało *Zwyciężyliście? jeszczeby też!* dom. żeby nie zwyciężyć z takiemi siłami. *Zapłacił ci? jeszczeby też!* dom. żeby nie miał zapłacić.

Jeść, jadł, je, *scz nd.* 1) brać co do wewnątrz jako pożywienie. *Jeść chleb, mięso, owoce. Konie jedzą siano, owies. Jeść obiad, ob. Obiadować. Jeść śniadanie, ob. Śniadać. Jeść wieczerzę, ob. Wieczerzać.* **Je się,** *nieos. W lecie daleko mniéj się je, niż w zimie. Tę rybę je się z oliwą.* 2) = (o robakach, i *fig.* o rzeczach nieżyjących) gryźć, przejadać. *Robactwo je drzewo, suknie. Rdza je żelazo. Nędza go je.* **Jeść się,** *fig.* gryźć się, ujadać się.

Jeśli, *skróc. ob. Jeżeli.*

Jeśpan, a, *lm.* **owie,** *m.* (*skróc. od Jegomość Pan*), *żart* zam. *Waść Mość Pan*, lub *Pan. Jeśpan brat.*

Jetki, *ob. Jedki.*

Jett, u, *blm. m. mit.* jedna z nazw normandzkiego olbrzyma, *ob. Jot.*

Jetta, y, *blm. ż mit.* giermańska wieszczka. Mieszkała niegdyś na hejdelbergskiéj górze zamkowéj, gdzie sterczą dziś piękne rozwaliny, i śpiewając z okna, dawała w wierszach odpowiedzi na zadane sobie pytania.

Jeuks, a, *blm. m. mit.* celtycki bóg, *ob. Jauks.*

Jewina, *ob. Iwina v. Iwa.*

Jewnik, a, *blm m. zb.* gałązki z liśćmi młodemi w czasie lata od drzew liściastych obcięte, na paszę dla owiec i bydła.

Jezd, Jezdan, a, *blm. m. mit.* u Persów, bóg wszechmocny.

Jezdecki, a, ie, Jezdeczny, a, e, *p. prze.* od jezdzca. *Nauka jezdecka.*

Jezdno, *ps. ob. Konno.*

Jezdny, a, e, *p. ob. Konny. Człowiek jezdny. Jezdny posłaniec. Hunnowie jezdni tylko, a do pieszej bitwy nie zdatni.* **Jezdny, ego,** *lm.* **i,** *m.* 1) kawalerzysta, żołnierz z konnicy. *Spotkał jezdnych na drodze.* 2)=(w szachach) rycerz *v.* konik.

Jeziernin, a, *blm. m. mit.* przyjaciel Wodana, a raczéj Wodan sam, jako bóg jezior. Donosi o nim Łasicki. Inne imię jego *Ozernin*. Od niego pochodzi litewski *Ezerinis*.

Jezierny, *ob. Jeziorny.*

Jezierza, *v.* **Jeziorza, y,** *blm. ż.* 1) *bot.* (Najas), in. *Wodziana*, roślina z rodziny *wodzianowatych* (Fluviales), należąca do klassy 21éj, rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *większa* (N. major) ciemno-zielona, cała gładka, kilko-calowa, rośnie w jeziorach i zatokach mulistych, liście gęste, lodygi liczne, kwiatki drobne, owoc jajowaty, jednoziarnowy; gnijąc na dnie wód, wydaje wyziewy szkodliwe; używa się za nawóz 2) *Jezierza*, (herb), w polu czerwoném krzyż kawalerski; na nim jastrząb w pysku pierścień trzyma. Na helmie trzy pióra strusie.

Jezierzysko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) błotne jezioro. 2)=pole po spuszczoném jeziorze.

Jezina, *prow. ob. Jeżyna.*

Jeziorko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Jezioro*) małe jezioro.

Jezierny, *v.* **Jeziorny, a, e,** *p.* od jeziora. *Woda jeziorna. Brzegi jeziorne.*

Jezioro, a, *lm.* **a,** *n* rozległe miejsce zalane wodą stojącą i nigdy nie wysychającą.

Jeziorny, *ob. Jezierny.*

Jeziorza, *bot. ob. Jezierza.*

Jeziorzysty, a, e, *p.* pełen jezior (kraj, okolica); błotnisty, kałużysty. *Miejsca wilgotne, jeziorzyste w tym lesie.*

Jezuicki, a, ie, *p.* od Jezuitów. *Zakon jezuicki v. Jezusowy, od Ignacego Lojoli ustanowiony. Kościół jezuicki v. po-jezuicki. Przesiękły zasadami jezuickiemi. Jezuickie drzewo, ob Drzewo jezuickie. Po jezuicku, ps.* sposobem Jezuitów; *fig.* chytrze, po intrygancku. *Postępować po jezuicku.*

Jezuita, y, *lm.* **ci,** *m* 1) członek zakonu Jezuitów. *Uczył się u Jezuitów. Tajny jezuita.* 2) = *fig.* człowiek skryty, przebiegły. *To jezuita!* 3) = *les. ob. Drzewo jezuickie.*

Jezuitka, i, *lm.* **i,** *ż.* należąca do zgromadzenia Jezuitek, znajdującego się niegdyś we Flandrji i we Włoszech, a zniesionego od Urbana VIII.

Jezuityzm, u, *blm. m.* zasady, zwyczaje jezuickie.

Jezus, a, (*pdk 5 Jezusie v. Jezu*) *blm. m.* Syn Boży, Zbawiciel (zwykle używa się z dodaniem wyrazu *Chrystus*). **Dzieciątko Jezus,** *ob. Dzieciątko Jezus. Szpital Dzieciątka Jezus.*

Jezusek, ska, *lm.* **ski,** *m.* 1) mały Jezus. 2) = *fig.* świętoszek, liziobrazek.

Jezusowy, a, e, *p.* od Jezusa. *Zebranie v. zgromadzenie v. towarzystwo Jezusowe, v. Zakon Jezusowy*, Jezuici.

Jeździć, ił, i, *scz. nd. częst.* często jechać (konno, wozem, statkiem). *Umieć jeździć konno v. na koniu. Jeździć powozem v. w powozie. Jeździć po świecie, po cudzych krajach. Niedawno jeździł do Warszawy. fig. żart. Jeździ po kim,* nadużywać nad kim swéj władzy, przewagi. *Żona po nim jeździ.*

Jeździec, dźca, *lm.* **dźce,** *m.* ten co jeździ, mian. na koniu. *Dobry, piękny jeździec. Wodny jeździec, nieuż. ob. Żeglarz. Sławny powietrzny jeździec pan Blanchard.*

Jeźli, *ob. Jeżeli.*

Jeż, a, *lm.* **e,** *m.* 1) (Erinaceus) *zool.* zwierzę ssące, pokryte kolcami siwemi, należące do rzędu *poziomych*, kolczatych; straszony w kłąb się zwija, nastroszając kolce; gatunki: I. **Jeże właściwe:** 1 = *europejski* (E. europaeus). 2 = *jednokolorowy* (E. concolor). 3 = *białoczoły* (E. frontalis) 4 = *czarnobrzuchy* (E. hypomelas). 5 = *białobrzuchy* (E. albiventris). 6 = *Prunera* (E. Pruneri). 7 = *długouchy* (E. auritus). 8 = *krótkopalcy* (brachydactylus). 9 = *libijski* (E. libycus). 10 = *algierski* (E. algirus). 11=*ozdobny* (E. spatargus). 12=*Groja* (E. Grali). II. **Jeżyki,** *ob. Jeżyk.* III. **Kretojeże,** *ob. Kretojeż.* IV. **Bodjaczki,** *ob. Bodjaczek.* 2) *Jeże morskie, geol. ob. Echinity.* 3) = (herb), w polu czerwoném jeż w kłębek zwinięty.

Jeżanka, i. *lm.* **i,** *ż. bot.* (Echinophora), roślina, zwana in. *Płodzień.*

Jeżdżać, ał, a, *scz. częst. nieuż. ob. Jeździć.*

Jeżdżenie, a, *lm.* **a,** *n.* powtarzana czynność jechania (konno, powozem, statkiem), *Jeżdżenie konno v. na koniu. Jeżdżenie stępo, truchtem. Jeżdżenie po morzu.*

Jeżeli, Jeżli, Jeśli, *sp.* wyraża warunek, kondycję. *Dam ci tyle, jeżeli zrobisz, coś mi obiecał. Jeżeliś ty potrafił, potrafię i ja. Jeżeli kto, to pewnie on to zrobi. Jeżeli przyjdzie, to dobrze. Jeślim wesół, jeślim smutny, to mam do tego powody. Jeżeli nie. Jeżeli się będziesz dobrze sprawował, nagrodzę cię, jeżeli nie, to nie.* Używa się niekiedy błędnie zam. *Czy, np. Spytaj się, jeżeli nie ma do mnie listu.*

Jeżę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* młody jeż.

Jeżogłówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Sparganium), in. *Wstężeniec, Wilczybób*, roślina z rodziny *ożypałkowych* (Thyphaceae), *v. rogożowatych* (Typhincae), należąca do klassy 21éj, rzędu *trzypręcikowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *gałęzista* (S ramosum), posp. *Jeżą v. jeżową trawą, Wilczemi bobkami, Wilczym bobem wzniesionym* zwana, rośnie w miejscach błotnistych, w wodach i nad wodami, lodygę ma łokciową, liście długie, kłosy kuliste, główki kwiatowe żeńskie okryte kolczastym owocem; korzeń używał się w ukąszeniu wężów jadowitych; = *pojedyncza v. niedzielna* (S. simplex) nieco mniejsza, rośnie tamże, liście ma węższe, trawiaste; = *pływająca* (S. natans) lodygę ma pół łokciową, delikatną, liście płaskie, długie, pływające

Jeżokrab, a, *lm.* **y,** *m. ob. Jeżozwierz, Jeżowiec.*

Jeżomelon, n, *lm.* **y,** *m. bot.* (Melocactus), in. *Kakt melon*, roślina.

Jeżomysz, a, *lm.* **e,** *m.* (Theridomys) *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *szczurowatych*, jeżozwierzów.

Jeżonóg, a, *v.* **u,** *lm.* **i,** *m. bot.* (Echinops), in. *Jeżowiec, Przegorzan, Oset kulowy*, roślina należąca do klassy 19éj, z działu *karczochowych* (Cychoreae), wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *ruski* (E. ruthenicus) lodygę ma 2—3 łokciową, gałęzistą, biało-kosmatą, liście pierzasto-dzielne, kutnerowate, podziałki cierniste, kwiaty błękitnawe, pod spodem włosiste: = *kulisty* (E. sphaerocephalus), podobny do poprzedzającego.

Jeżowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) *zool. ob. Jeżozwierz* (Hystrix). 2) = *zool.* (Echinus) zwierzokrzew należący do gromady *promienistych*, szkarłopniów. 3) = *bot. ob. Jeżonóg* (Echinops). 4) = *w lm. geol. ob Echinity.*

Jeżowy, *v.* **Jeży, a, e,** *p.* od jeża *Jeżowa skóra. fig. Jeżową skórą go nie wykole*, t. j. nie pozbyć się go niczém. *Jeżowa v. jeża trawa, bot. ob. Jeżogłówka gałęzista* (Sparganium ramosum).

Jeżozwierz, a, *lm.* **e,** *m.* (Hystrix) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, najeżonych; gatunki: I. **Ziemne:** 1 = *czubaty* (H. cristata) dochodzi niek. 2 łokci długości; grzbiet ma okryty długiemi do 10 cali kolcami. 2 = *kosmatopyski* (H. hirsutirostris). 3 = *krótkokolczasty* (H. brevispinosus). II. **Drzewne:** 4 = *Ursón* (H. dorsatus). 5 = *długowłosy* (H. epixanthus). 6 = *Koendu* (H. prehensilis). 7 = *szerokokolcy* (H. platycentrotus). 8 = *czarniawy* (H. nigricans). 9) = *chwytny* (H. insidiosus). 10 = *powinowaty* (H. affinis). 11 = *czarnoogoniasty* (H. melanurus). 12 = *krótkokolczasty* (H. subspinosus). 13 = *Liebmana* (H. Liebmanni). 14= *długogoniasty* (H. macrourus). 15 = *afrykański* (H. africanus). 16 = *dwubarwny* (H. bicolor).

Jeżówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* (Diodon), rodzaj gadu pływającego, kolcami ruchomemi cały nakształt jeża okryty. 2) = *bot.* a) *ob. Malina rozesłana* (Rubus caessius) lub jéj owoc. b) *Jeżówka włoska*, gatunek *Mącznicy v. Chruściny* (Arbutus unedo), roślina lub jéj owoc. 3) = *zool. zb.* włosy w linji przerywanéj tak ułożone, że się tu i owdzie rozdzielają w kierunku przeciwległym.

Jeżówkowy, a, e, *p.* od jeżówki, krzewu. *Jeżówkowy owoc.*

Jeży-Haba, y, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini, wprowadzająca dusze ludzkie w macierzyński zapłodek i odprowadzająca do niebios dusze umarłych dziatek. Istota jéj bardzo tajemnicza. Daje dzieci i odbiera je. Mieszka i straszy po lasach; przepowiada przyszłość i udziela przestrogi. Zna drogę do piekła i pokazuje ją niekiedy ludziom, *ob. Baba, Złota-Baba.*

Jeżyć,ył, y, *scz. nd.* storczyć, stroszyć. *Jeżyć grzywę.* = **się,** *stz. nd.* stroszyć się, powstawać (o włosach). *Włos mu się jeży. fig. ob. Sierdzić się, Przestraszać się.*

Jeżygłowa, y, *lm.* **y,** *ż. v. Głowa Meduzy* (Euryale), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Promienistych*, szkarłupniów.

Jeżyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Ericulus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych*, kolczatych; gatunki: 1= *czarniawy* (E. nigrescens). 2)=*kolczaty* (E. spinosus).

Jeżyna, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* 1) *v.* = **wielojagodowa,** posp. nazwa krzewu: *Malina jeżyna* (Rubus fruticosus) lub jagód tegoż krzewu. 2)=**małojagodowa,** *ob. Malina modrojagodowa, v. rozesłana* (R. caessius) 3) = **drzewna,** *ob. Morwa* (Morus).

Jeżynek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Lithodes) *zool.* skorupiak z krótkodychawkowych, należący do rzędu *Krótkogoniastych*, ostroczelnych. Gatunek: =*dziwaczny* (L. aretica).

Jeżynka, i, *lm.* **i,** *ż.* posp. nazwa krzewu: *Malina modrojagodowa, v. rozesłana* (Rubus caessius), lub jagód tegoż krzewu.

Jeżynowy, a, e, *p.* od jeżyny, *v.* jagód tego krzewu. *Jagody jeżynowe. Ocet jeżynowy.*

Jeżysty, a, e, *p.* nastroszony, stérczący, szorstki. *Lew z jeżystą grzywą.*

Jęcie, a, *lm.* **a,** *n.* imanie, branie w niewolę. **Jęcie się,** (czego), branie się do czego, *ob. Imać.*

Jęctwo, *ob. Jeństwo.*

Jęcy, a, e, *p. nieuż.* do jedzenia przyjemny, *ob. Śniedny, Jadalny.*

Jęczeć, ał, y, *sn. nd.* **Jęknąć, ął, ie,** *jedn.* 1) wydawać jęk, stękać, narzekać. *Słyszałem całą noc, jak jęczał. Jęknął żałośnie. Kowadło jęczy pod młotem. Wiatr jęczy po lesie. Ziemia pod nim jękła. Jęczeć w niewoli, w więzieniu. Dzwony żałośnie jęczą.* 2) = *fig.* rozwodzić żałośnie. *Jęczeć swe żale, swą boleść, pieśni żałośne.* 3)= *myś.* (o turze, żubrze, synogarlicy, lelaku) właściwy sobie głos wydawać. *Synogarlica jęczy.*

Jęczmianka, Jęczmionka, i, *lm.* **i,** *ż.* słoma jęczmienna.

Jęczmienisko, a, *lm.* **a,** *n.* pole albo rżysko *v.* ściernie jęczmienne.

Jęczmiennik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) karmiący się jęczmieniem. (Dawnych szermierzy, gladjatorów nazywano według Plinjusza, jęczmiennikami (hordearii), dla tego, że najwięcéj jęczmieniem się karmili). 2) = (hordeinum), *med.* mąka jęczmienna, szczególnym sposobem przyrządzona.

Jęczmienny, a, e, *p.* 1) od jęczmienia, z jęczmienia. *Chleb jęczmienny. Mąka jęczmienna. Kasza jęczmienna, v. krupy jęczmienne, ob. Pęczak.* 2)=*grunt*; w rolnictwie oznacza grunt kruchy, niezbyt twardy i nie mocno zwięzły, a mający w składzie swoim w obfitości próchnicę, na którym jęczmień dobrze się udaje, *ob. Rędzina.*

Jęczmień, nia, *lm.* **ona,** *v.* **ony,** *m.* 1) *bot.* (Hordeum), nazwa znanéj powszechnie zbożowéj rośliny lub jéj nasion. *Siać jęczmień. Zbierać, żąć jęczmień; w lm.* mówi się tylko, gdy jest na polu. *Jęczmiona się pokazują.* Jęczmień należy do rodziny *trawiastych* (Gramineae), a

do klassy 3, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. roślin Linn., kłos ma ostrościsty, ziarna z obu końców ościste. Gatunki: a) o wszyst. kłosach rodzajnych: = *zwyczajny, v. pospolity* (H. vulgare), in. *czterorzędowy, mały, czwartak*, najpospolitszy, uprawia się wszędzie, ważniejsze jego odmiany: *czarny* (nigrum) o ziarnach czarniawych, i *nagi, v. ryżowy, pszeniczny* (coeleste) bł. *orkiszem* zwany, ziarna ma nagie; = *sześciorzędowy* (H. hexastichon), *v. zimowy, ozimy*, zasiewa się w jesieni, kłosy ma grubsze i krótsze, ziarna zaś szczuplejsze; b) o dwóch bocznych kłosach męzkich, płonnych; = *dwurzędowy* (H. distichon), *v. brunświcki, angielski, wielki, ranny*, i t. p., *prow. plaskurem* zwany, uprawia się gdzie niegdzie; = *pawi* (H. zeocrithon), in. *niemiecki, ryżowy, brodaty, piramidalny*, gdyż kłos ościami nadół spuszczony, tworzy jakby piramidę; = *płonny, v. mysi, myszy* (H. murinum), rośnie dziko około dróg, przy płotach, i t. d. 2) = *drobny, bot.* (Cevadilla, *v.* Hordeolum), roślina z rzędu ziół wszawych, przywozi się z Ameryki w kłosach, podobnych do kłosów jęczmiennych, tłucze się na *proszek*, zwany *kapucyńskim* i używa się na wytępianie wszów. 3) = *na oku, v. Jęczmionek, med.* wrzodzik czerwony, bolący, na powiece oka, in. *Wrzodzienica.*

Jęczmionek, nka, *lm.* **nki**, *m. med. ob. Jęczmień na oku.*

Jęczmionka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot. ob. Wydmuchrzyca.* 2) = *ob. Jęczmianka.*

Jęczmyk, a, *lm.* **y**, *m. ob. Indyk.*

Jędor, a, *lm.* **y**, *m. ob. Indyk.*

Jędrnić, ił, i, *scz. nd.* jędrnym czynić, czerstwić, krzepić.

Jędrnie, *ps.* czerstwo, mocno. *fig. Jędrnie pisać*, t. j. treściwie, wyraziście.

Jędrnieć, iał, ieje, *sn. nd.* jędrnym, czerstwym, krzepkim się stawać; krzepić się.

Jędrnisty, *ob. Jądrzysty.*

Jędrność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* krzepkość, tęgość, czerstwość; naprężenie. *Jędrność napoju. Jędrność ciała. fig. Jędrność stylu.*

Jędrny, a, e, *p.* krzepki, świeży, czerstwy. *Mięso jędrne. fig. Jędrny styl. Mowa jędrna.*

Jędrownik, *ob. Jądrownik, Moszna.*

Jędrzny, *prze. ob. Jędrny.*

Jędrzybób, obu, *lm.* **oby**, *m. bot.* (Phyllolobium), roślina.

Jędrzysty, *ob. Jądrzysty.*

Jędyczę, Jędyk, i t. d. *ob. Indyczę, Indyk*, i t. d.

Jędza, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) *mit.* nazwa Furij, Eumenid, która dręczą potępieńców. 2) = uosobione zło; kobieta pełna złości, wiecznie gniewna. *Pojął jędzę. Jędza piekielna.* (Po staroslowiańsku *Jęza, v. Jeza*, zło, choroba, gniew). U ludu mówi się nieinaczéj, jak *Baba-jędza. Opowiedz nam bajkę o babie-jędzy. Baba-jędza w stępie jedzie, stęporem się pogania, pomiotłem ślad zamiata.* (Po rusku *Baba-jaga*, zam. *Baba jęga*).

Jędzon, a, *lm.* **y**, *m. mit.* jeden ze słowiańskich Dydków, lub djabłów, znaczący tyle, co *Kat.*

Jęk, u, *lm.* **i**, *m.* głos bolesny, stękanie. *Jęk rannych, konających. fig.* narzekania, bolesne żale *Jęk ludu.*

Jękliwie, *ps.* z jękiem, płaczliwie, z narzekaniem. *Jękliwie śpiewać.*

Jękliwy, a, e, *p.* w którym jęk słychać; płaczliwy, narzekający, stękający. *Głos, ton jękliwy. Śpiew jękliwy.*

Jęknąć, *ob. Jęczeć.*

Jękorymy, a, e, *p. nieuż.* elegiczny, żałośny.

Jękot, *ob. Jękała.*

Jękotanie, a, *lm.* **a**, *n.* zajękiwanie się, blekotanie.

Jękotliwy, a, e, *p.* blekotliwy, momotliwy, zajękający się.

Jętca, y, *lm.* **y**, *m. nieuż.* jeniec, pojmaniec.

Jętka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool.* (Ephemera), owad skrzydlaty, należący do gromady *Żyłkoskrzydłych*, bezszczękich; gatunek: = *pstroskrzydła* (E. danica). 2) **Jętki**, *w lm.* żerdzie w stodołach nad klepiskami dla suszenia zboża, in. *Pęta.*

Jętlin, a, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Angelonia), roślina.

Jęty, a, e, e, *p.* pojmany, wzięty. *fig.* ujęty.

Jezomrów, a, *lm.* **y**, *m.* (Glossotherium), *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Szczerbatych*, mrówników.

Jęzor, a, *lm.* **y**, *m.* (z pogardą i przyganą) język, ozor. *Trójny Cerbera jęzor. Smok czubem i trzema strojny jęzorami.*

Jęzorka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Gasteria), podrodzaj *Alony ciernistéj* (Aloe ferox), kwiaty ma dość wielkie, zwisłe, żółto czerwone, okwiat rurkowaty.

Języczasty, a, e, *p.* nakształt języka, językowaty. *Liście języczaste. Ryba języczasta, ob. Język ryba.*

Języczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Język*), mały język. *fig. mieć długi języczek*, być gadatliwym, świergotem. *Ten pan ma długi języczek.* 2) = *podniebieniowy* (uvula), *an.* małe ciało z myszek i gruczołków składające się, figurę kliniastą mające, w środku zasłony podniebieniowéj wiszące. 3) = *w wadze*, strzałka wskazująca przechylenie się wagi. 4) = *na kompasie*, indeks, wskazówka. 5) = *myś.* ta część w połapkach, samolówkach, żelazach, za któréj poruszeniem one się zamykają. 6) = *w sprzączce, ob. Trzpień.* 7) = *bot.* **Języczki,** *ob. Babka lancetowata* (Plantago lanceolata). *Języczki psie, v. Języczki psie wtóre, ob. Ostrzeń lekarski* (Cynoglossum officinale). *Psi języczek, ob. Lepnik najeżony* (Echinospermum lappula), roślina. *Języczki wołowe* (Buglossum angustifolium majus), roślina o kwiatach niebiesko-purpurowych, korzeń ma zewnątrz czerwony, wewnątrz biały; własności takie jak *Ogórecznika* (Borago).

Języczkowaty, a, e, *p. bot.* (ligulatus), mówi się o koronie kwiatowéj, z rurką w kraj wąski i długi wyciągniętą; *kwiatkami języczkowatemi* zowią się mające taką koronę, należące do familji *zrostoglówkowych.*

Języczkowy, a, e, *p.* 1) od języczka. 2) *bot. Języczkowe paprocie*, ob. *Paprocie języczkowe* (Ophioglosseae). *Języczkowe ziele*, ob. *Babka lancetowata.*

Języcznik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *zool.* a) (Glossophaga) zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, owadożernych, liścionosych. Gatunki: 1 = *myszkowaty* (G. soricina). 2 = *wrostoogoniasty* (G. amplexicaudata). 3 = *ogoniasty* (G. caudifer). 4 = *bezogonowy* (G. ecaudata). 5 = *uszaty* (G. megalotis). 6 = *czarny* a) (G. nigra). b) (Jone), skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrostookich*, dziwacznych. Gatunek jeden: = *dziwaczny* (J. thoracica). 2) = *bot.* a) (Ophioglossum), in. *Nasięźrzał*, rodzaj rośliny *paproci owéj*; gatunek: = *pospolity* (O. vulgare), łodygę ma jedno-listowiową, osadzoną u wierzchu torebkami, ułożonemi we dwa rzędy, listowie gęsto siatkowato-żyłowate; używał się za lekarstwo. b) = *ob. Stonogowiec*, *v. Języczyca* (Scolopendrium), roślina także paprociowa.

Językowość, ści, *blm. ż.* świegotliwość, gadatliwość.

Językowy, a, e, *p.* 1) *an.* od języka. *Językowy mięsień. Językowa żyła.* 2) = świegotliwy, niepowściągliwego języka, nie zatrzymujący słowa. *Wino człowieka językowszym czyni. Językowy nie zatrzyma tajemnicy.* 3) = co pochodzi od języka, z języka. *Grzechy językowe.* 4) = potwarczy, obmowny. *Człowiek językowy. Językowi ludzie jednego i chwalą i ganią.* 5) *Językowa wina*, *v. językowe pieniądze, praw.* kara za świegotliwe obmowy, wina pieniężna lekkomyślności. 6) = *żart.* język lub języki posiadający.

Języczyca, y, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Stonogowiec.*

Język, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *an.* mięsista część w gębie, do dolnéj szczęki jednym końcem umocowana, która się za pomocą różnych muskułów różnie poruszać może; wszystkim zwierzętom służy do poczucia smaku, a ludziom i do mówienia. *Język człowieczy, końki, ptasi, rybi. Koniec języka. Wywlec, urznąć komu język. Mlaskać, mlasnąć językiem. Język u bydląt, ob. Ozor.* 2) = *fig.* w rozmaitych wyrażeniach. *Mocny w języku, siecze językiem*, t. j. wprawny w mówieniu, bez przerwy i rozwagi gadający. *Ma długi język, v. to długi język*, zam. to świegot, gadatliwy. *Siedzi mu to na końcu języka, v. świerzbi mu język to powiedzieć. Wszystkie miasta, v. wsie, v. ulice, v. drogi, v. domy, są na końcu języka*, t. j. łatwo się dopytać gdzie się znajdują. *Trzymaj język za zębami*, t. j. nie mów czego nie potrzeba. *Zły język*, zam. złośliwy, obmowny, szkodzący. *Miałem powiedzieć mu coś przykrego, alem się ukąsił w język*, zam. alem się nagle powstrzymał. *Co w sercu to i na języku. Popaść się na ludzkie języki*, t. j. stać się przedmiotem rozmów, obmów, i t. p. *Od czego język? v. czy nie masz języka?* t. j. czy się nie możesz zapytać? *Wysłano kilku ludzi przodem dla powzięcia języka, v. dla języka*, t. j. dla powzięcia wiadomości, dla wywiedzenia się o czém. *Mówi, co mu tylko ślina na język przyniesie. Nagle rozwiązał mu się język*, t. j. począł mówić, nabrał wymowy. *Mlaskać językiem*, zam. paplać, gadać nic do rzeczy. *Ciągnąć, wyciągać kogo za język*, t. j. podstępnie przywieść kogo do wymówienia się z czémś, powiedzenia czego. *Miałem to na języku*, t. j. chciałem właśnie to powiedzieć. 3) = mowa, którą się naród od narodu różni. *Język grecki, łaciński, francuski* i t. d. *Język obfity, bogaty, harmonijny*, i t. d. *Znajomość tego języka, jest bardzo upowszechniona. Język ten jest w używaniu na całym wschodzie. Nauka języków. Pismo w języku greckim, arabskim* i t. d. *Wykładać języki, nauczać języków. Język pierwotny*, np. słowiański, względem polskiego, rossyjskiego, czeskiego i t. d. *Język pochodny. Języki pobratymcze, pokrewne, v. jednoszczepowe*, np. niemiecki i angielski. *Język umarły*, t. j. ten, którym już nie mówią, np. starogrecki, łaciński. *Język żyjący*, t. j. ten, którym obecnie mówią. *Język starożytny, nowożytny. Język uczony, piśmienny, ustny, powszedni. Język rodzinny, v. macierzysty, v. ojczysty. Język obcy. Język cygański, złodziejski, umówiony.* 4) = sposób mówienia. *Poezja jest językiem bogów. Czystość, poprawność języka. Każda namiętność swego używa języka.* 5) = naród. *Zakon Maltański składa się z siedmiu narodów, które zowią językami.* 6) = klin ziemi w morze wchodzący. 7) = (o niektórych innych przedmiotach, mających kształt języka). *Duch święty zstąpił na Apostołów w postaci języków ognistych.* 8) = *zool.* (Solea), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bokopływych. 9) *bot. Język jeleni, ob. Stonogowiec lekarski*, roślina paprociowa. *Język psi, ob. Języczek psi. Języki psie, ob. Języczki psie. Język wołowy, ob. Miodunka*, i *Miod. lekarska. Język ptasi, ob. Rdest ziarnisty.* 10) *Języki wężowe, geol. ob. Glossopetry.*

Językowato, *ps.* na kształt języka. *Ku południowi każdy ląd kończy się językowato.*

Językowaty, a, e, *p.* mający kształt języka.

Językowy, a, e, *p.* od języka, z języka. *gram. Współgłoski językowe. Badania, prace, odkrycia, poszukiwania językowe.*

Językoznawstwo, a, *lm.* **a**, *n.* nauka języka, *v.* języków, filologja, lingwistyka.

Jo, *niemd. ż. mit.* córka Inacha i Peity, lub Jazosa i Leukany, przecudnie piękna ziemianka, w któréj rozkochał się Zeus, a którą, złapany z nią przez Herę, przeobraził w krowę i darował musiał swéj żonie. Hera oddała ją pod straż Argusa, którego zabił Hermes na rozkaz Zeusa. Hera zaś spuściła na krowę szaleństwo, która po różnych biegach po ziemi, uzdrowiona od Prometeusza, przykutego do skały w górach Kaukazu, przybywa wreszcie do Egiptu, otrzymuje tu dawną postać i rodzi syna Epafa. Egipcjanie zrobili, podług podań greckich, z Jo *Izydę*, z Epafa *Ozyrysa*, co oczywiste kłamstwo.

JO. *skróc.* zam. *Jaśnie Oświecony* (tytuł nadawany książętom)

Joachimik, a, *lm.* **cy**, *m.* przezwisko dawane pierwiastkowym talarom, dla tego że zaczęły być bite najprzód w Joachimsthal w Czechach.

Joachimita, y, *lm.* **ci**, *m.* należący do sekty religijnéj Joachimitów.

Joao, *ob. Johannesdor.*

Jociko, a, *blm. n. mit.* lapońska runa czarnoksięska, którą wyśpiewywał kapłan, padłszy na kolana i bijąc coraz gwałtowniéj w Kannus.

Jod, 1) **u**, *blm. m. v.* **Jodyna, y**, *blm. ż. chem.* ciało proste, nie metaliczne, twarde, podobne do ołówka, zapachu chlorowego; otrzymuje się z trawy morskiéj; działa sposobem trucizny; używa się w medycynie; przez ogrzanie tworzy dymy fjoletowe. 2) = **a**, *lm.* **y**, *m. mit.* olbrzym w litewskiéj Klechdzie. Tyknis zły wydobył z siebie *Jodów* i wyprawił ich, pod przewodnictwem króla ich *Jodsa*, największego strachowiska we wszechistnieniu, przeciwko słońcu. Jody wojują co noc z *Saułą*, gdy, skąpawszy się w morzu po zgaśnięciu dnia, jedzie po wierzchu morza do pałaców wschodu. I dopiéłyby celu bez trudu, gdyby przepomniała, kiedy wziąć pokrzepiającéj ją kąpieli. Bój ich z Saułą bywa okropny niekiedy. Świadczy o tém *Zorza północna*, która nie jest co innego, jedno złota krew Saułą zmięszana z czarną krwią Jodów. Że *Jody* litewskie wzięte są żywcem od Normandów i znaczą *Jotów*, każdy to przyzna.

Jodaki, ów, *blp. m. min.* ogólna nazwa ciał kopalnych, w skład których wchodzi jod.

Jodan, u, *lm.* **y**, *m. chem.* (jodas) ogolna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas jodowy kwasorodny i jakąbądź zasada, *ob. Sól.*

Jodek, dka, *lm.* **dki**, *m. chem. ob. Jodnik.*

Jodjatja, i, *blm. m. mit.* szwedzko-lapoński pan umarłych, jest ludożercą, lub bóg śmierci. Zabiera wszystkich, nie przepuszcza nikomu.

Jodła, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* 1) (Abies), drzewo należące do klassy 21éj, rzędu *jednowiązkowego*, z działu *osobnopłciowych*, wed. ukł. Linneusza, z rodziny *szyszkowych, iglastych* (Coniferae). Gatunki: = *właściwa, v. pospolita* (A. pectinata, *v.* Pinus abies), rośnie na miejscach wilgotnych, stanowiąc niek. dość obszerne lasy; należy do najwznioślejszych drzew naszych, podobna z postaci do świerku, pień ma prosty, korę siwo-białawą, gałęzie okręgowo-poziomo rozłożyste, liście równowązkie, w dwa przeciwległe rzędy wyrastające, szyszki o łuskach dachówkowatych; drzewo jodłowe jest białe, giętkie, lekkie, spojniejsze od sosnowego, wyborne na belki i maszty okrętowe, tudzież do robót stolarskich, na sita, przetaki, gonty, deski do muzycznych instrumentów; pod wzgl. opału ustępuje sosnie; z jodły otrzymuje się *terpentynę*; kora może się użyć do garbowania skór; młode wypustki używają się w medycynie; = *świerk, ob. Świerk.* 2) = *sosna, ob. Sosna pospolita.* 3) = *karpacka, v.* = *limba, ob. Limba*; = *Wejmuta* (Abies, *v.* Pinus strobus), drzewo pochodzące z Półn. Amer., podobne do *Limby*, utrzymuje się w ogrodach. 4) = *modrzew, ob. Modrzew zwyczajny.*

Jodłolbrzym, a, *lm.* **y**, *m. bot.* (Araucaria), roślina, in. *Iglawa.*

Jodłowiec, *prow. ob. Jałowiec.*

Jodłowy, a, e, *p.* od jodły. *Drzewo jodłowe. Deska jodłowa. Balka jodłowa. Gaik, lasek jodłowy. Bór, las jodłowy.*

Jodnik, a, *lm.* **i**, *m. chem.* 1) (joduretum), ogólna nazwa związków 1go rzędu jodu z jakiem innem ciałem prostém, w których skład wchodzi jeden stosunek jodu, lub pomnożony przez liczby całe, np. *jodnik chloru, miedzi, antymonu* i t. p.; *jodnik wodorodu* (kwas wodo-jodowy); gdy drugie składowe ciało takowego związku, daje z jodem dwa osobne połączenia, to mające mniéj jodu jest *jodnikiem*, więcéj zaś *nadjodnikiem* (super-joduretum), np. *jodnik rtęci i nad-jodnik rtęci*, przy tejże saméj ilości metalu. 2) = (wedł. niektórych) toż samo co *nadjodnik.*

Jodokwas, u, *lm.* **y**, *m. chem.* rodzajowa nazwa takich chem. związków jodu z jakimbądź innym pierwiastkiem, które swym składem i niektóremi własnościami odpowiadają kwasom kwasorodowym.

Jodosmon, u, *lm* **y**, *m.* (z grec.) *chem.* nieelektryzowany azot, mający własność odwęglania innych ciał i tworzenia mocno trujących związków cjanu; ciało lotne.

Jodowodor, u, *blm. m chem.* związek jodu z wodorodem, znany pod nazwą *jodka wodorodu* (joduretum hydrogenii).

Jods, a, *blm. m. mit.* król *Jodów* lub litewskich olbrzymów, którzy są w służbie *Tyknisa*, najokropniejsze strachowisko na niebie i ziemi.

Jodut, *v.* **Jodute, a**, *blm. m. mit.* kraiński bóg siły. Nazwa jego pochodzi od *jodut, jedu, jedzie.* Jest to *jeździec*, nabywający od konia siły. Czcili go bezżenni. *Hestia mas*, to on, *ob. Dziewanna.*

Jodyna, *ob. Jod.*

Jodzina, y, *lm.* **y**, *ż. med.* sól jodowa, lub też w ogólności lekarstwo, do którego jod wchodzi.

Jodź, dzia, *blm. m. mit.* ogromny i wiatrolotny koń Witolfa, dadżawira, lub bajecznego bohatéra litewskiego, coś nakształt Pegaza, *ob. Witol.*

Joerda, y, *blm. ż. mit.* córa Anara i Notty, normandzka olbrzymka, znaczy ziemię, *ob. Herta.*

Johannesd'or, *v.* **Joao** (moneta), *ob. Luidor.*

John Bull, (*czyt. Dżon Bull*), **a**, *blm. m. wł. Jan wół*, nazwa dawana człowiekowi z pospólstwa, czyli gminu angielskiego; nieobyczajny, gburowaty Anglik.

Jokusta, y, *blm. ż. mit.* córka Kreona, żona Lajusa.

Jola, **i**, *blm. ż. mit.* córka Eurytа, króla Echalji. Herakles się w niéj rozkochał i zdobył jéj rękę, przeznaczoną w nagrodę temu, kto ukaże się na igrzyskach najdzielniejszym mistrzem w łuku. Już zgotowano gody weselne. Hera tymczasem uwiadamia Eurytа o dawném szaleństwie Heraklesa i objawia mu, iż czeka go szaleństwo nowe, w którém zabije żonę i ojca jéj, pospołu z dziećmi. Herakles dostał odprawę i oszalał po raz drugi rzeczywiście.

Jołdasz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z tur.) kamrat, towarzysz.

Jołom, **a**, *lm.* **y**, *m.* czapka kozacka z baraniéj skóry, pospolicie czarnéj, z wierzchem obwisłym, u nadwornych kozaków ponsowym i z kutasem włóczkowym lub srebrnym.

Jonjusz, **a**, *lm.* **e**, *m. zool.* (Johnius) ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Jonka, (czyt. *Dżonka*) **i**, *lm.* **i**, *ż.* pewien rodzaj właściwego kształtu chińskich statków.

Jordan, **u**, *blm. m.* 1) rzeka w Palestynie. 2) = w kościele wsch. obrzęd święcenia wody podczas ś. Trzech Króli.

Jordanowy, **a**, **e**, *p.* od rzeki Jordanu.

Jormungand, **a**, *blm. m. mit.* syn Loka i Angerbody, wąż piekielny. Zaraz po urodzeniu porwali go Azowie, usiłując zadławić. Gdy się to nie powiodło, rzucili go w morze. Wąż rozrosł się tak potężnie, że otoczył ziemię do około i wsadził ogon w pysk. Pijąc wodę, sprawuje *opadanie*, a oddając ją z siebie, *podnoszenie się morza*. Znaczy tyle, co u Greków rzeka Ocean. Inne imię jego *Smok Miłgardowy*.

Jot, **a**, *blm. m. mit.* nazwa normandzkiego olbrzyma. Są *Nifljoty* i *Muspeljoty*, lub olbrzymy czarne i białe, mgliste i jasne, wodne i ogniowe. Pierwszych królem *Fimbultyr*, drugich *Surtur*. Są także *Isjoty*, olbrzymy lodowe, znaczące dzikie, nieorganiczne przyrodzenia potęgi, których królem *Imer*. Inne imiona olbrzymów tych: *Jetty*, *Jotnary*, *Hrymtuzary*, *Tursy*, *Troelli*.

Jota, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) nazwa dziewiątéj litery alfabetu greckiego (zwanéj zwykle *je*) i współgłoski *j* alfabetu polskiego, *ob. J. fig. Nie brak ani joty*, t. j. niczego. *Nie opuścił ani joty. Spamiętać, przepisać co do joty. Wypełnić rozkaz co do joty. Nie odpowiedział mu ani na jotę.*

Jotacyzm, **u**, *blm. m.* (z grec.) sposób czytania po grecku.

Jotnar, **a**, *blm. m. mit.* jedna z nazw normandzkiego olbrzyma, *ob. Jot*.

Jotunhejm, **u**, *blm. m. mit.* miejsce mieszkania normandzkich olbrzymów wszech rodzaju. Kraj ten zawiera w sobie trzy powiaty: *Muspelhejm*, *Niflhejm* i *Isjothejm*.

Jotunka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* tyle co olbrzymka normandzka.

Jouks, **u**, *blm. m. mit.* celtycki bóg, *ob. Jauks*.

Joula, **i**, *blm. ż. mit.* fiński Kawego świątek, który przeobraził się później w wilję bożego narodzenia. Pito na cześć Ukka, ażeby następnemu rokowi pobłogosławił.

Jour, **a**, *blm. m. mit.* brat lorda Talachana i lady Cyntji, światłość już wydobyta z ciemności, lub dzień, jest celtycki Deiwr.

Jovilabium, *nieod. n.* (z łać.) *as.* narzędzie przedstawiające planetę Jowisza z jego księżycami.

Jowinjanista, **y**, *lm.* **iści**, *m.* zwolennik Jowinjana, mnicha jgo wieku, który utrzymywał, że chrzest odejmuje zdolność grzeszenia.

Jowisz, **a**, *blm. m. mit.* 1) rzymski król bogów i ludzi, a piorunowładca. Urobiony na wzór greckiego Zeusa. 2) = *as.* najgromniejsza z Siu *głównych planet*, krążących około słońca, położona między planetami odkrytemi w późniejszych czasach, zwanemi z przyczyny małéj swéj objętości *asteroidami*, a *Saturném*; kończy swój roczny obieg przeszło w 4332 dniach; średnia odległość od słońca wynosi 108 miljonów mil geogr.; wydaje się największą nader świetną gwiazdą, zaćmiewającą niek. swém światłem planetę *Wenus*; *Jowiszowi* towarzyszą 4 księżyce. Jowisz zwał się u staropogańskich słowian *Kralomoc*. 3)= *chem.* dawne nazwanie metalu *cyny*.

Jowiszowy, **a**, **e**, *p.* od Jowisza.

Jowiter, **a**, *lm.* **y**, *m.* w hucie szklanéj, robotnik, który szkło na kamyki przerabia.

Jowjalista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* człowiek wesoły, żartobliwego humoru; żartowniś.

Jowjalnie, *ps.* żartobliwie.

Jowjalność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* charakter jowjalny, żartobliwy; żnotobliwość.

Jowjalny, **a**, **e**, *p.* żartobliwy.

Jowjał, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *nieuż. ob. Jowjalista.* 2) *= w loice (diopedia vel ficta universalitas) jeden z młynków myślniczych, znaczący trzeci rodzaj prawdowywodnika nieprawego. Jest to przeciwstaw Marchulta. Jako *Atom*, *Monada* wszech pojedynek błędny *Marchułtem*; tak Szelinga *Absolut*, Hegla *Idea*, Spinozy *Rozłoga*, *Powszechnik* lub *Bożyrko* każdego rodzaju, lub ogół błędny *Jowjatem*, *ob. Guślarz*, *Bean*, *Marchułt*, *Ryczartołąg*.

Jozefinja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Imienica* (Josephinia).

Józafat, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z hebr.) imię własne męzkie. *Dolina Józafata*, cmentarz niedaleko Jerozolimy, gdzie według Pisma św. ma się odbyć sąd ostateczny. *fig. Zobaczymy się na dolinie Józafata*, t. j. zobaczymy się chyba po śmierci.

Józefek, **fka**, *blm. m.* 1) *bot. ob. Hizop.* 2)= *zdr.* od *Józef*; imię własne.

Jubczyna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* zła, znoszona jubka.

Jubea, **ei**, *blm. ż. bot.* gatunek drzewa palmowego w Chili.

Jubilat, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) 1) prałat, który się dosłużył emerytury. 2) = *żart.* gracz wytrawny, ćwik.

Jubiler, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z niem) kamienie drogie oprawujący i niemi handlujący.

Jubilerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kamienie drogie oprawująca i niemi handlująca. 2) = żona jubilera.

Jubilerski, **a**, **ie**, *p.* od jubilera.

Jubilerstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* sztuka oprawiania drogich kamieni, oraz handlowanie niemi.

Jubileusz, **u**, *lm.* **e**.*m.* (z hebr.) miłościwy rok *v* miłościwe lato, odpust zupełny. *Papież Bonifacy VIII ustanowił jubileusz r.* 1300. *Jubileusz się obchodzi co lat* 25.

Jubileuszowy, **a**, **e**, *p.* od jubileuszu. *Rok jubileuszowy. Modlitwy jubileuszowe.*

Jubka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zwierzchnie, krótkie odzienie kobiéce; kaftanik.

Jubmel, **a**, *blm. m. mit.* po łapońsku bóg.

Jucha, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) 1) krew bydlęca (w *myśl.* niedźwiedzia i z *pog.* ludzka). *Takiem go zbił, że aż się oblał juchą.* 2) = *gmin. Psia jucha*, łotr, niegodziwiec. 3) = *prze.* sos *v.* polewka czarna ze krwi bydlęcéj, *ob. Juszka*.

Juchas, *v.* **Juhas**, *v.* **Jukas**, **a**, *lm.* **y**, *m.* pasterz bydła w górach tatrzańskich; *przen.* młody góral, młody chłopak tatrzański.

Juchasek, *v.* **Jukasek**, **ska**, *lm.* **ski**, *m. zdr.* od *Juchas*, *Jukas*.

Jucht. **u**, *lm.* **y**, *m.* **Juchta**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* skóra barania lub cielęca grubo wyprawna; skóra ruska.

Juchtować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* skórę na juchtę wyprawiać.

Juchtowy, **a**, **e**, *p.* od juchty, z juchty. *Skóra juchtowa. Buty juchtowe.*

Jucznik, **a**, *lm* **cy**, i **Juczyciel**, **a**, *lm.* **e**, *m.* ładownik juków, tłomoków.

Juczny, **a**, **e**, *p.* od juków, tłomokowy. *Koń, muł, osieł, wielbląd juczny. Wóz juczny*, do przewożenia tłomoków służący.

Juczyć, **ył**, **y**, *scz. nd. konia, muła, osła, wielbląda*; juki wkładać, jukami obładowywać.

Judaizm, **u**, *blm. m.* wiara żydowska.

Judasz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z hebr.) 1) imię własne; jeden z apostołów, który zdradził Chrystusa, a stąd: *fig.* zdrajca łakomy. *To Judasz! Rudy Judasz. Kto z ludźmi nie szczerze, Judaszem go witaj.* 2) *bart. Judasze, ob. Isk*.

Judaszowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Cercis), in. *Judaszowe drzewo*, *Grofecznik*; gatunek jego: = *żydowskie drzewo* (C. siliquastrum).

Judaszowski, **a**, **ie**, *p. ob. Judaszowy. Po judaszowsku*, zdradziecko. *Postąpić sobie z kim po judaszowsku*.

Judaszowy, **a**, **e**, *p.* 1) od Judasza, na sposób Judasza. *Judaszowe pozdrowienie, pocałowanie.* 2) *bot. Judaszowe drzewo*, *ob. Judaszowiec. Judaszowe ucho* (Fremella auricula), gatunek purchatkowatego grzyba z rodzaju *Kisielca*.

Judeusz, **a**, *blm. m. mit.* egipska nazwa żyda. Był synem Babisa i Buty, najstarszym i rodzicom najmilszym, a tém samém ze wszystkich ludów najbezecniejszym. Jest ciałem i duszą nieczysty, niechluj nad niechluje, ożralec, pijanica i porubca. Gdy po wypędzeniu Babisa z Egiptu, wypędzano z kraju również jego dzieci, wtedy szkaradny ojciec przyjął swego syna Judeusza w morzu Czerwoném i przeprowadził go na drugą stronę. Judeusz podług Tacyta, wywiódł żydów z Egiptu; znaczy więc nie jedno lud hebrajski, lecz także Mojżesza. Inne imię jego *Hierozolim*.

Judra, **y**, *blm. ż.* (z lit.) *bot. ob. Lnianka* (Camelina).

Judrnia, **i**, *blm. ż.* (z lit.) *bot. ob. Mączница* (Aletris).

Judykat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) postanowienie sądu, wyrok, dekret.

Judzić, **ił**, *scz. nd. prow.* 1) namawiać do czego złego, kusić. 2)=nudzić, dokuczać, naprzykrzać się.

Judzki, **a**, **ie**, *p.* od Judy, od Judei, żydowski. *Królestwo Judzkie. Puszcza Judzka. Ziemia Judzka v. Żydowska*.

Jugo, *nieod. m.* 1) *mor.* drzewo u kotwicy o dwóch pazurach na końcu przyprawione. 2) = *posp. Doktor Jugo*, t. j. szarlatan. *To doktor Jugo, kogo łeczy, to nie długo*.

Juik, *v.* **Juk**, *v.* **Juks**, *nieod.* w Turcji, moneta = 100,000 asprom, *ob. Asper*.

Jujuba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *bot.* (Zizyphus), in. *Cierń*, *Jujubowe drzewo*, krzew tarniowaty, miernéj wielkości; gatunki: =*pospolity* (Z. Dodonaei *v.* Z. vulgaris), o liściach żółtawo-zielonych, jajowatych, drobno-ząbkowanych, korze ostréj, pełnéj rysów; otrzymują się z niego owoce jujubowe; =*indyjska* (Z. jujuba), na gałęzie któréj, po zaklóciu przez *czerwca łakowego*, występuje *gumiłakka*; =*lotus* (Z. lotus), dawn. *Obrostnicą* zwana. 2)= *v. jujubowa jagoda*, daw. *jedwabna śliwka*, owoc *jujuby pospolitej*, mięsisty, czerwony, kształtu oliwki, smaku przyjemnego; *jujuby*, gotowane z innemi owocami, są lekarstwem łagodzącém.

Jujubowy, **a**, **e**, *p.* od jujuby. *Jujubowe drzewo. Jujubowe jagody*.

Juk, *ob. Juik*.

Juka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z tur.) 1) nazwa torb skórzanych, które się z sprzętami kładą na konia jucznego. 2) **Juki**, **k**, *v.* **ków**, *w lm. ż. v. m.* drobne sprzęty, tłomoki. *Zbyt obładowałeś konia jukami*.

Jukawainen, **a**, *blm. m. mit.* mieszkaniec fińskiego Pahjolu, jest olbrzym zimy i ciemności, a straszliwy dusiciel słońca.

Jukowy, *ob. Juczny*.

Juks, *ob. Juik*.

Juksztandys, **a**, *blm. m. mit.* syn Sauły i Menesa, znaczył Litwinom gwiazdę *Kassjopeę*.

Julep, *v.* **Ulep**, **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Julepek**, **pku**, *lm.* **pki**, *m. med.* (Julepium) płynne lekarstwo, mające piękny pozor i smak słodki.

Julin, **a**, *blm. m.* czcią Porwita słynny, jedno wielkie miasto słowiańskie z czasów pogańskich.

Juljana, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Wieczornik* (Hesperis).

Juljański, **a**, **ie**, *p.* od Juljana, lub Juljusa, *ob. Juljuszowy*.

Juljus, **lji**, *blm. m.* (z łać.) 1) siódmy miesiąc roku, *ob. Lipiec*. 2)=pieniądz włoski, poczwórny grosz.

Juljuszowy, **a**, **e**, *p.* od Juljusza, Juljański. *Juljuszowy rok zawiera 365 i dwierć dni. Juljuszowy, v. Juljański kalendarz, ob. Kalendarz juljański*.

Jumala, **i**, *v.* **Jummal**, **a**, *blm. m.* bożyszcze Finnów, Estów i Laponczyków.

Jumper, (czyt. *Dżemper*), **a**, *lm.* **y**, *m.* (z an.) 1) wł. skoczek; złodziéj włażący przez okno; 2)=należący do Jnmperów, pewnéj sekty Metodystów.

Junacki, **a**, **ie**, *p.* 1) od junaka, młojca, młodociany. 2)= mężny, chwacki, bohaterski. **Po junacku**, *ps.* mężnie, po bohatersku. 3)=fanfaroński, zuchowaty.

Junactwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) męztwo, śmiałość, odwaga. 2) = śmiałkowatość, zuchowatość, junakerja. 3) = *zb.* młodzież zuchowata.

Junaczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) (Eques) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbronnych. 2)=*zdr.* od *Junak*.

Junaczyć, **ył**, **y**, *sn. nd.* **Junaczyć się**, *sir.* zuchować, śmiałkować, buńczuczyć się. *Żeby zręczniéj strach pokryć, przeto się junaczy. W pokoju dobrze radzą, na wojnie junaczą*, t. j. udają tylko męztwo, a są tchórzami.

Junak, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) młojec, młody, czerstwy chłop albo żołnierz. 2) = człowiek mężny, waleczny; bohatér. *Nestor rzecze do Telemaka. miły synu wielkiego junaka*. 3) = *posp.* zuch, fanfaron. *Niech zwaja z kim ma sprawę, kto chce być junakiem*.

Junakierja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) śmiałkowanie, zuchowanie. 2)=przechwałki.

Jundziłka, **i**, *lm* **i**, *ż. bot. ob. Pieprzyca wiosnówka*.

Jung, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z an.) *mor.* podoficer we flocie.

Juniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* młody byk. *Jarzmo kładzie na juńca nieugłaskanego*.

Junjus, **ji**, *blm. m.* (z łać.) szósty miesiąc roku, *ob. Czerwiec*.

Junkier, **kra**, *lm.* **rowie**, *m.* (z niem.) podchorąży *v.* podoficer (ze szlachty) w wojsku.

Juno, *v.* **Junona**, **ony**, *blm. ż.* 1) *mit.* rzymska bogini, żona Jowisza, królowa Olimpu, urobiona na wzór greckiéj Hery; ptakiem Junony paw. 2)=*as.* jedna z 18 *główniejszych planet*, krążących około słońca; należy do liczby *asteroid*, czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się pomiędzy *Marsem* a *Jowiszem*; kończy swój obieg w 1593 dniach; średnia odległość od słońca 56 milj. mil geograficznych.

Junosz, **a**, *lm.* **e**, *m.* dziarski młodzian, tęgi chłopak.

Junosza, (herb); baran biały rogaty w polu czerwoném.

Junta, **y**, *blm. ż.* (z hisz.) zbiór, zgromadzenie, parlament (w Hiszpanji i Portugalji).

Juńczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Juniec*) młody byczek. 2) = (herb); dwa haki żelazne nakształt kotwicy rozdzielone, na nich dwa krzyże.

Juory, *nieod. ż. mit.* fińska piekielna rzeka w Manali, nadzwyczaj bystra, w któréj pełno dręczących dusze kobołdów i poczwar.

Jupczyna, *ob. Jubczyna*.

Jupiter, **a**, *blm. m. mit.* rzymski bóg piorunów, urobiony na wzór greckiego Zeusa. Zowie się po polsku *Jowiszem*.

Jupką, *ob. Jubna*.

Jupujuba, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* gatunek złotawych drozdów w Brazylji.

Jur, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) (z łać.) *posp.* prawnik, jurysta. 2) człowiek oddany rozwiązłości. 3) = (z biafor. *Juraj*) zam. dzień Ś. Jerzego; używa się *żart.* w następném wyrażeniu. *Na świętego Jura, v. na Jura, jak rak świśnie*, t. j. nigdy.

Juracha, *v.* **Juraha** (herb); tenże sam co *Kotwica*; w polu czerwoném kotwica nad którą krzyż; w hełmie trzy pióra strusie.

Jurakka, **i**, *blm. ż. mit.* szwedzko-lapońska Olmaja druga, jest opiekunka wdów i właściwa akuszerka. Wywodzi ukształcone od siostry Sarakki dziecko z żywota matki na świat. Dzień jéj poświęcony Czwartek.

Jurament, **u**, *lm.* **a**, *n.* (z łać.) *ob. Przysięga*.

Juranda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) zgromadzenie przysięgłych kupców.

Juraszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m. prow.* wijurek; małe, ręczne, drewniane narzędzie, służące kobiétom do zwijania nici.

Juratoryjny, **a**, **e**, *p.* (z łać.) ten za którym lub za którego poręczono.

Jurgielt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) płaca roczna. *Być u kogo na jurgielcie. Postąpić komu jurgielt*.

Jurgieltnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* człowiek jurgielt biorący. *Jurgieltnicy rządowi*.

Jurgieltny, **Jurgieltowy**, **a**, **e**, *p.* od jurgieltu, płatny rocznie.

Jurliwie, **Jurliwość**, **Jurliwy**, *ob. Jurnie, Jurność, Jurny*.

Jurnie, *ps.* wszetecznie, lubieżnie. *Spozierać jurnie*.

Jurność, **ści**, *blm. ż.* wszeteczność, lubieżność; chęć wielka do spólkowania. *Nienasycona jurność*.

Jurny, **a**, **e**, *p.* lubieżny, do cielesnych uciech skłonny.

Jurta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* tatarski namiot; czasowo sklecona chałupa.

Jury (czyt. *Dżiury*), *nieod. m.* (z an.) 1) sąd przysięgłych. 2) = członek sądu przysięgłych; jeden z przysięgłych sędziów. 3) *Jury, prow.* świecenie baków komu, durzenie kogo. *Jam ci bracie mówił z góry, Że on czyste plótł ci jury*.

Jurydyczny, **a**, **e**, *p.* (z łać.) prawniczy, prawny.

Jurydyka, *ob. Jurysdyka.*

Juryman (czyt. *Dżiurimen*), **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z an.) członek sądu przysięgłych; jury.

Jurysdyka, Jurydyka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *praw. prze.* sądy szlacheckie, inaczéj zwane *Roki grodzkie. Jurysdyki miejskie. Jurysdyki świeckie i duchowne, ob. Jurysdykcja.* 2) = *nieuż.* nauka prawa. 3) = *prow.* osada drobnéj szlachty; okolica.

Jurysdykcja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) urząd, sądownictwo; moc sądzenia i karania kogo. *Podlegać jakiej jurysdykcji. Jurysdykcja duchowna i świecka.*

Juryskonsult, a, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) prawnik biegły.

Jurysprudencja, ji, *blm. ż.* (z łac.) sztuka prawnicza, znajomość prawa.

Jurysta, y, *lm.* **ści**, *m.* człowiek znający prawo, *v.* biegły w prawie; prawnik; adwokat.

Jurystowski, a, ie, *p.* właściwy jurystom, prawnikom; prawniczy. *Styl jurystowski. Wybieg jurystowski. psł. Po jurystowsku*, zwyczajem, sposobem jurystów; prawniczo, lub wykrętnie.

Jurystowstwo, *ob. Prawnictwo.*

Jurystycjum, *nieod. n.* (z łac.) *praw.* prawo zawieszające (w czasie wojny) sądzenie spraw, wyjąwszy o alimenta.

Juryzdyka, Juryzdykcja, *ob. Jurysdyka, Jurysdykcja.*

Jurzyć się, ył—, y—, *złz. nd.* gniewem się unosić, komosić się.

Jusluk, a, *lm.* **i**, *m* *v.* **Juspara, y**, *lm.* **y**, *ż.* srebrna turecka moneta = 1 rub. 20 kop. = 8 zł.

Justernia, ni, *blm. ż.* (z łac.) oczyszczanie złota i srebra.

Justernik, a, *lm.* **cy**, *m.* oczyszczający złoto i srebro.

Justować, ował, uje, *scz. nd. druk.* powiększać lub zmniejszać ustępy pomiędzy wyrazami, przy układaniu czcionek, dla równości wierszy.

Justowanie, a, *lm.* **a**, *n. druk.* czynność przy justowaniu; zapełnianie justunkiem wierszy przy układaniu czcionek.

Justus judex, *nieod.* (łac.) nazwa niektórych dawniejszych pieniędzy duńskich, z powodu legendy na nich: *Justus Jehovah judex*, (srebrny) = 35 kop. = 2 zł. 10 gr. (złoty), *ob. Dukat.*

Justunek, nku, *lm.* **nki**, *m. druk.* u zecera, nazwa wszystkiego tego, co służy do justowania, t. j. na ustępy pomiędzy wyrazami, zapełnienie pustych miejsc kończących się wierszy, kolumn (stronnic) i t. p., składającego się ze spacij, półfiretów, firetów, półkwadratów, kwadratów, i t. d.

Justycja, ji, *blm. ż.* 1) (z łac.) sprawiedliwość; wymiar sprawiedliwości; miejsce, gdzie się domierza sprawiedliwość; jurysdykcja sądowa *Minister justycji v.* sprawiedliwości. 2) = *bot. ob. Sprawiedlina.* 3) = *mit.* bóstwo allegoryczne starożytnych Rzymian; sprawiedliwość.

Justycjarjusz, a, *lm.* **e**, *m.* (z łac.) urzędnik w rządzie austrjackim, rozsądzający mniejsze sprawy w gminach, mian. policyjne.

Justyc-Kollegjum, *nieod. n.* (z łac.) sąd duchowny katolicki (w S. Petersburgu).

Justycowe rośliny, *bot.* (Acanthi) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 8éj, ukl. Juss. (Hypocorollia) roślin *dwuliściowych*, in. *Rozdzieńcowate.*

Justyna (moneta), *ob. Giustyne.*

Justynjański kodeks, zbiór praw rzymskich zebranych z rozkazu cesarza Justynjana.

Justynka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* 1) *ob. Sprawiedlina.* 2) = *obłóżna* (Beloperone oblonguta), roślina.

Juszka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *v.* **Jusznik, u**, *lm.* **i**, *m.* sos, zupa, polewka czarna z krwi bydlęcéj. 2) = w piecach na sposób szwedzki stawianych, otwór, którym dym wychodzi.

Jusznica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Haematopota), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, bąkowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *dropiata* (H. pluvialis). 2 = *długoroga* (H. grandis). 3 = *rudawa* (H. equarum).

Jusznie, Juszno, *ps. prze.* soczysto, sosisto.

Jusznik, *ob. Juszka.*

Juszność, ści, *blm. ż. prze.* soczystość, sosistość.

Juszny, a, e, *p. prze.* pełen juchy; soczysty, sosisty.

Juszyca, y, *lm.* **e**, *ż. ob. Juszka.*

Juszyć, ył, y, *scz. nd.* 1) krwią mazać, zakrwawiać. 2) = *sn.* krew' z siebie utracać. = **się**, *złz. nd.* krwawić się, krwią się broczyć, *ob. dk. Rozjuszyć* i *Rozjuszyć się.*

Juszysty, a, e, p. juszny; pełen juchy, krwi. *Juszysty ozor.*

Juternica, y, *blm. ż. mit.* siostra i żona Jutroboha (oboje dzieci Światowida i Noceny, bliźnięta i małżonkowie), a trzeci słup Bielboha, znaczą światłość walczącą z cieniami w jutrzence. Gdy ojciec Światowid opuścić ma łoże, otwiera mu bramy złote od niebios ku wyjazdowi na świat Juternica, boginka śliczna z różanemi jagodami i liljowém ciałem, *ob. Danica, Dnica, Świetłusza.*

Jutro, a, *lm.* **a**, *n.* dzień po dzisiejszym następujący. *Odłożyć co do jutra. Zwlóczyć co od jutra do jutra. Jutro jest święto. Jutro rano, jutro wieczór. Do jutra. Nie myśl o jutrze. psł. Po jutrze*, trzeciego dnia. **Jutro**, *ps.* dnia następującego po dzisiejszym. *Jutro zrobię. Dziś—jutro*, zam. dziś lub jutro. *Dziś mnie, jutro tobie;* przestroga o śmierci.

Jutroboh, a, *blm. m. mit.* brat *Juternicy*, oboje dzieci Światowida i Noceny, bliźnięta i małżonkowie, znaczą światłość walczącą z cieniami w jutrzence, *ob. Juternica, Jutrzejboh, Świetłonoś.* Na cześć jego zbudowano miasto *Juterboh* na granicy saskiéj.

Jutryboh, *v.* **Jutrzejboh, a**, *blm. m. mit.* znaczy tyle, co *Jutroboh.*

Jutrzejszy, a, e, *p.* następującego dnia po dzisiejszym. *Nie frasuj się o dzień jutrzejszy. Jutrzejsza robota. Jutrzejsza bitwa.*

Jutrzenczyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Nauclea), in. *Jutrzenka, Kolcoskręt*, roślina.

Jutrzenka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) gwiazda poranna, *v.* zarania. *Jutrzenka jasno świeci aż do białego dnia. Dzień, gdy się przybliża, jutrzenką gwiazdą już się nie daleki być pokazuje, ob. as. Wenus, Merkury, Lucyfer.* 2) = *przen.* świtanie. 3) = *bot. ob. Jutrzenczyn.*

Jutrzenny, a, e, *p.* 1) od jutrzenki, gwiazdy porankowéj. 2) = porankowy. *Gwiazda jutrzenna. Hymn, v. piosnka jutrzenna.*

Jutrznia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) nabożeństwo poranne, które odprawuje kościół zaraz po pierwszém, albo według czasu po wszystkich trzech nokturnach. *Pójść na jutrznię, być na jutrzni. Dzwonić na jutrznię.* 2) = *przen.* świtanie. 3) *Jutrznia Śgo Bartłomieja*, rzeź w Paryżu w dzień Śgo Bartłomieja.

Jutrzyna, y, *lm* **y**, *ż.* 1) *prze.* pewna miara dla pomiaru ziemi; morg. 2) *w lm* **Jutrzyny, yn**, tłoka, zabawa przy zbieraniu wina.

Juturna, y, *blm. ż. mit.* jedno z bóstw rzymskich.

Juul, a, *lm.* **e**, *m. mit.* szwedzko-lapoński potępieniec, którego mieszkaniem Saiwo. I Niemiec, który także idzie do piekła, zowie się u Lapończyków Juulem.

Juulheer, u, *blm. m. mit.* szwedzko-lapońskie wojsko potępieńców w Saiwie.

Juutas, u, *lm.* **y**, *m. mit.* estoński duch zły, walczący z Turrysem. Jest to podstęp i zdrada, przełamująca męztwo. Do dziś zowią tak Estończycy *djabła.* To spowodowało do mylnego sądu, że *Judasz* dał imię swoje estońskiemu djabłu.

Juutas-Wajpes, a, *blm. m. mit.* szósty z fińskich Ilyjczów, walczący z Karsilainenem, jest duch rdzy, pożerający żelazo. Ma wiele dzieci. Juutasy i Wajpesy wszystkie są bardzo złe. Z potu ich rodzą się Salamandry. Ziarno bobowe było ich główką, ziarno soczewicy ich okiem, a ostrze dzidy ich językiem.

Już, *ps.* 1) wyraża nagłość następującego, lub prędkość upływającego czasu. *Już słońce wschodzi, lub weszło na widnokrąg. Już po nim! Już po wszystkiém! Już czas. Już po obiedzie.* 2) = *v. jutro;* zapewnię, wprawdzie. *Już to głupstwo. Już to on dotrzyma słowa. Niech już mówi, niech już robi. Już ja mu dam!* 3) *Już... już;* najprzód... potém. *Więcej trzydziestu lat był już rotmistrzem, już półkownikiem, już generałem.* 4) *Już... już;* raz.... drugi raz; to.... to. *Już tu, już tam przebywa. Już stąd, już z owąd dochodzą wieści.* 5) *Nie już?* czy? czy już? *prow. Nie już to wszystko? Nie już temu koniec?*

Jużci, *ps.* 1) aliści już, oto już, aż oto. *Ledwie zawitał jużci odjeżdża.* 2) = lubo, wprawdzie. *Jużci on natoje, ale nie uderzy. Jużci on mówi, ale nie uczyni.* 3) = a tak (odpowiadając), *posp. A jużci. Jużci że nie.*

Jużyna, y, *lm.* **y**, *ż. prze.* podwieczorek.

JWP *skróc. zam. Jaśnie Wielmożny Pan, ob. J, Jaśnie, Wielmożny.*

K.

K, jedenasta głoska alfabetu; w ogólnéj budowie języka, *k* zamienia się na *c, ci*, lub się miękczy przydaniem *cz*; np. *tłuki, tłuc, tłuczé, matka, mateczka.* W łacińskim alfabecie zastępuje się ono przez *c.* W języku polskim po *k* zawsze się kładzie *i*, a nigdy *y*; przeciwnie zaś w czeskim po *k* zawsze *y*, a nie *i* następuje. Po *k* nigdy też w polskim nie może iść *e* bez poprzedzającego *i*; kiedy zaś po *k* znajduje się *e*, to nie należy takowe do wyrazu, lecz jest oderwaném zakończeniem osoby domyślnego słowa, np. *jakem poczciw*, zam. *jak jestem poczciwy, jakeś zrobił*, zam. *jak zrobiłeś.*

K, 1) skróc. zam. *Król;* np. *K. Jmć.* zam. *Król Jegomość.* 2) skróc. zam. *Królewski;* np. *J. K. Mość*, zam. *Jego v. Jéj Królewska Mość.*

K, *pmk.* skróc. zam. *ku*, przed wyrazami zaczynającemi się od współgłoski; *prze.* używa się dziś zwykle tylko ze znakiem (apostrof) oznaczającym opuszczone *u. K'nam, k'tobie*, zam. ku nam, ku tobie. *K'myśli, k'woli, k'rzeczy*, zam. ku myśli, ku woli, ku rzeczy.

Ka, *prze. prow. skróc.* zam. jaka. *Ka bestja, ob. Ki* (jaki).

Kaaba, y, *blm. ż.* (z arab.) 1) dom modlitwy Mahometa, świątynia w Mekce. 2) = kamień w téjże świątyni przechowywany ze czcią religijną.

Kaag, a, *lm.* **i**, *m.* hollenderski przewozowy okręt.

Kaan, a, *blm. m.* turecki tytuł Sułtana.

Kaantus, tusa, *v.* **ta**, *blm. m. mit.* syn Oceana i Tetydy.

Kab, a, *lm.* **y**, *m.* 1) (Cab) miara wschodnia (8 min *v.* 4 korce). 2) = (Cabes) moneta na wybrzeżu Złotém (około 75 kop. = 5 zł.). 3) = *blm. mit.* imię arabskiego *Kabira*, lub ducha gwiazdy, odpowiada perskiemu Amszaspandowi. Siedmiu było *Kabiro.* Imiona ich są: *Tagut*, słońce, wielki bóg i Kabów król, *Diybt, Dialut, Nakir, Monkir, Al'-Ozza* i *Menata.* W Mekce mieli Kabowie sławną świątnicę, zwaną *Kaaba.*

Kaba, y, *blm. ż. mit.* świątnica siedmiu Kabów lub Kabirów arabskich w Mekce. W świątnicy téj, podług Koranu, wisiało siedm strzał, jako godeł słońca i towarzyszów jego, puszczających od siebie promienie szybkolotnego światła. Ze strzał tych układano wieszczby. Nabożni ludzie, opuszczając Kubę, czynili przez siedm jéj drzwi siedm uroczystych pochodów, co oznaczało drogi niebieskie siedmiu Kabów. Cześć Kabów i świątnicy ich Kaby, była tak potężną, że Mahomet, nie śmiejąc rozpocząć z nią wojny, podał w Koranie, że Abraham założył Kabę i zaprowadził w niéj obrząd przerzeczony w hołdzie dla aniołów z rozkazu Allaha. I Muzulmanie dziś jeszcze czynią siedm pochodów z siedmiu drzwi Kaby.

Kabacić, ił, i, *scz. nd. rub. nieuż.* zjednywać kogo podstępnie na swą stronę, *ob. dk. Przekabacić.*

Kabacik, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Kabat*) kaftanik, kamizelka.

Kabak, u, *lm.* **i**, *m.* (z ross.) 1) karczma, szynk, gdzie gorzałkę przedają. 2) = monopol skarbowy trunków lub tytuniu i tabaki w mieście lub we wsi.

Kabał, u, *lm.* **e**, *m.* węgierska miara do soli = 36,275 litrom.

Kabalarka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta umiejąca ciągnąć, kląść kabałę; kobieta wierząca w kabałę.

Kabaletta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) *muz.* krótki muzyczny pomysł w ruchu żwawym i jakby perjodycznie powracający, zwykle ku końcowi arji rozmaicie urabiany, czyli warjowany.

Kabalicki, a, ie, *p. nieuż. ob. Kabalistyczny.*

Kabalista, y, *lm.* **ści**, *m.* biegły w kabale.

Kabalistka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta biegła w kabale.

Kabalistowski, a, ie, *p.* od kabalisty, kabalistów.

Kabalistyczny, Kabalny, a, e, *p.* od kabały. *Mądrość kabalistyczna. Księgi kabalistyczne.*

Kabała, y, *lm.* **y**, *ż.* (z hebr.) 1) tradycja, podanie żydowskie; umiejętność tajemna obcowania z duchami. 2) = radzenie się kart względem przyszłych wypadków. *Kabałę kłaść, układać, ciągnąć.* 3) = spisek, partja, intryga, plotki, zmowa. *Należéć do kabały. Robić, knować kabały.*

Kabałować, ał, uje, *scz. nd. nieuż.* spiski czynić, intrygować.

Kaban, a, *lm.* **y**, *m. prow.* (na Litwie i Rusi) młody wieprz, wieprzak.

Kabani, ia, ie, *p.* od kabana. *Szynki kabanie.*

Kabanina, y, *blm. ż* 1) mięso wieprzowe. 2) = *przen.* mięso końskie. 3) = zle mięso, *ob. Chabanina.*

Kabarra, *v.* **Gabara, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) rodzaj statku, służącego do wyładowywania okrętów.

Kabat, u, *lm.* **y**, *m.* (z hebr.) *prze.* 1) rodzaj dawnego odzienia męzkiego i kobiécego. 2) = kaftan, suknia spodnia. 3) = rodzaj koszuli, w którą dawniéj złoczyńców, wiedzionych na stos, ubierano. 4) = *nieuż.* więzienie, ciemnica.

Kabestan, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) winda okrętowa; kołowrot do liny kotwicznéj. 2) = gatunek muszli w ciaśninie Magellańskiéj znajdywanych.

Kabin, u, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) małżeństwo do pewnego czasu u Mahometanów.

Kabir, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *v. Kabukt, Buksza*, moneta arabska = 1,812 kop. = 2,625 gr. 2) = **egipski**, *mit.* znaczy ducha, mieszkającego na pewnéj gwiazdzie i wodzącego ją po niebie. Jest kabirów tyle, ile gwiazd. Liczą ich atoli zazwyczaj li siedm. Wtedy rozumie się pod Kabirami li siedm znanych starożytnemu światu i za bogów uważanych planet. Jako *Ftas* gwiazd, cieleśnie branych, tak *Knef* gwiazd, jako demonów, lub *Kabiróv* jest hetman. Z egipskich Kabirów urobiły się hebrajskie *Cherubiny. Knef* przewodniczy Kabirom, a *Elohim* Cherubinom. 3) = **grecki**, *mit.* jest potęga podziemna, urabiająca kruszce, piekielny oborník i kięzarz. Kabirów ma się mnóstwo. Stoją pod rozkazami Trofonjusza. W głębokościach ziemi dmą w miechy i pukają młotami, spożywając ogień i ciepło, o ile im trzeba, a resztę ich wypędzając w krainy dnia. Są dziećmi Astrei, spadłemi do Erebu gwiazdami.

Kabira, y, *blm. ż. mit.* córka Proteusza i żona Wulkana.

Kabljon, *v.* **Kablon, a**, *lm.* **y**, *m. zool.* ryba bardzo mnożna (Gadus morhua); żywi się muszlami i rakami morskiemi; znajduje się w oceanie, a szczególniéj przy Norwegji i Irlandji. *Sztokfisz i kabljon jest taż sama ryba, ale na różnych łowiona miejscach i różnym solona sposobem.*

Kabłączasty, Kabłączysty, a, e, p. skrzywiony w kabłąk, nakształt łuku. *Motyka kabłączysta.*

Kabłączek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Kabłąk*) pręt lub cokolwiek pręciste, giętkie, w łuk zakrzywione.

Kabłączkowanie, a, *lm.* **a**, *n. ogr.* rozmnażanie krzewów za pomocą zgięcia blisko ziemi rosnących gałązek i na pół stopy od wierzchu zagłębienia ich w ziemi, pozostawiając trzy lub cztery oczka wierzchnie nad ziemią, przez co znajdujące się w ziemi oczka puszczą korzonki, a z pomiędzy wierzchnich najpiękniéj rozwiniętych, wyhoduje się pieniek, reszta zaś pozostała odcina się.

Kabłąk, (*prow.* **Kabłuk**), **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) zakrzywienie w łuk, w półkole; zaokrąglenie sklepienia. *Zgiąć co w kabłąk. Zgiąć się w kabłąk.* 2) = drzewo zgięte w pół-

koło. 3) = *leś.* grabie z długiemi zębami, do wygarniania węgli ze stosu.

Kabłąkowato, *v.* **Kabłękowato**, *ps.* w kształcie łuku, w półkole.

Kabłąkowaty, *v.* **Kabłękowaty**, **a**, **e**, *p.* skrzywiony v. zgięty nakształt łuku, w półkole. *Bieg kuli z moździerza wystrzelonéj, jest kabłąkowaty. Dziób kabłąkowaty.*

Kabłuk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Kabłąk.* 1) = *v. Kłobuk*, pokrycie głowy u księży Wschodniego wyznania.

Kaboszon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *jubil.* polerowany drogi kamień, mian. rubin lub granat.

Kabotaż, **u**, *blm. m.* (z fran.) krążenie okrętu koło brzegu; handel nadbrzeżny.

Kabotażny, **a**, **e**, *p.* od kabotażu. *Okręt kabotażny. Handel kabotażny.*

Kabrjol, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) *nieuż.* sus, skok, podskok. *Kabrjole robić*, t. j. susy, podskoki.

Kabrjolecik, **u**, *lm.* **i**, *m. zdr.* od *Kabrjolet.*

Kabrjolet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) gatunek lekkiego, eleganckiego powozu, kolaski, karjolki.

Kabukt, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Kabir* (moneta).

Kabza, *ob. Kapsa.*

Kacanki, **nek**, *blp. ż. żółte, prow.* nazwa dawana roślinie: *Radostka.*

Kacerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) heretyczka, błędnéj wiary, *ob. Kacerz.*

Kacermistrz, **a**, *lm.* **e**, *m.* arcykacerz, głowa kacerzów, lub kacerstwa.

Kacerny, **a**, **e**, *lep.* **Kacerski**, **a**, **ie**, *p.* 1) od kacerza lub kacerzów; heretycki. *Grzech kacerski. Zbrodnia kacerska.* **Po kacersku**, *ps.* po heretycku; zwyczajem kacerzy, heretyków. 2) = *fig.* zgubny, szkodliwy; okrutny; przeklęty. *Kacerska ręka. Kacerskie plemie.*

Kacerować, **Kacerzować**, **ował**, **uje**, *scz. nd. prze. kogo*; kacerzem czynić, przezywać. *Prawdę zbawienną wespół z jéj opowiadaczami kacerują.*

Kacerstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) herezja, błędna wiara; to co się przeciwi nauce prawego kościoła. *Filozofja nie raz była kacerstwem.* 2) = *zb.* kacerze. *Niekiedy kacerstwa przenosiły liczbę wiernych Pańskich.*

Kacerz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) odstępca od prawdziwéj wiary; heretyk, który fałszywe zdania w wierze lub wynajduje, lub upornie broni. Wyraz *kacerz* pochodzi od niem. wyrazu *Katze* (kot), stąd, że nowoochrzczeni Germanie często wracali do poganizmu, na wzór *kota*, powracającego do dawniejszego miejsca pobytu, lub téż przez wpływ złego ducha, co się w postaci kota, wedł. ówczesnego mniemania ukazywał. 2) = *nieuż.* koń nieujeżdżony. 3) = i *zdr.* **Kacerzyk**, **a**, *lm.* **i**, *m.* mała, okrągławego kształtu siatka na kiju osadzona, którą raki łowią, *ob. Czerp.*

Kacheksja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) *in.* **Charłactwo**, **Zakażenie**; chorobliwy stan ciała skutkiem skażenia w niém płynów, objawiający się chudnięciem, bladością twarzy, zwątlałością członków, i t. d.

Kachektyczny, **a**, **e**, *p.* uległy kacheksji, mający zepsutą krew pierwiastkiem chorobnym; wynędzniały. *Lekarstwa kachetyczne*, leczące kacheksję lub jéj zapobiegające.

Kachektyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* (z grec.) człowiek podległy kacheksji, chorowity; *przen.* wynędzniały.

Kachel, **Kachlany**, **Kachlowy**, *prze. ob. Kafel*, *Kaflany*, *Kaflowy.*

Kachna, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr. posp.* od *Katarzyna*, imię żeńskie.

Kacholong, **a**, *lm.* **i**, *m. min.* kamień biały do opalu nieco podobny; gatunek agatu; znajduje się w rzece Kach; Kałmucy zwą go kamień *chalong*; stąd poszło jego nazwanie.

Kacię, **cięcia**, *lm.* **ęta**, *n. pog.* mały kat. *Okrutne kacię z tego dziecięcia.*

Kacik, **a**, *lm* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Kat*), posługacz katowski. 2) = *fig.* i *ir.* młody człowiek okrutny. 3) = *zool.* ryba jeziorna, mająca dwa kolce na grzbiecie i tyleż po bokach, któremi, będąc od żarłocznych ryb pożarta, wnętrzności ich rozdziera; tłustość jéj wyrabiają na tran.

Kaciuki, **ów**, *blp. m.* in. **Kotki**, *prow.* u ludu nazwa rośliny: *Koniczyna polna* (Trifolium arvense).

Kacje (Cacje), *nieod. ob. Chajas* (moneta).

Kacyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* nazwa dawana naczelnikom dzikich Indjan w Ameryce (mian. w Peru).

Kaczałka, **i**, *lm.* **i**, *ż. leś. prow.* kloda sosnowa cztery sążni długa, a ośm cali w odrębie gruba.

Kaczan, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *prow.* (na Litwie) głąb' kapuściany, krzepona. 2) = kiść kukurydzy.

Kaczeczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kaczka*), mała kaczka.

Kaczenica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (Anatifa) *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Wąsopławych.*

Kaczeniec, *ob Kaczyniec.*

Kaczę, **cia**, *lm.* **ęta**, *n.* piskle kacze.

Kaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool.* (Anas) ptak z rzędu *Płetwonogich.* Gatunki: I. *ob. Kapodziób.* II. **Gęsi**, *ob. Gęś.* III. **Łabędzie**, *ob. Łabędź.* IV. **Kaczki właściwe:** 1 = *piżmowa* (A moschata). 2 = *Kazarka* (A. rutila). 3 = *ohar* (A. tadorna). 4 = *oharek* (A. tadornoides). 5 = *krakwa*, *v. pospolita* (A. boschas). 6 = *brunatna* (A. obscura). 7 = *Brewer'a* (A. Brewerii). 8 = *pstrodzioba* (A. poekilorhyncha). 9 = *białobrwista* (A. superciliosa). 10 = *Grzechotka* (A. strepera). 11 = *długosterna*, *v. Rożeniec* (A. acuta). 12 = *świdująca*, *v. Świston* (A. Penelope). 13 = *pstrogłowa* (A. americana). 14 = *świstunka* (A. capensis). 15 = *czerwonodzioba* (A. erythrorhyncha). 16 = *żółtonos* (A. autumnalis). 17 = *drzewna* (A. arborea). 18 = *płaskonos* (A. clypeata). 19 = *błoniasta* (A. membranacea). 20 = *modroskrzydła* (A. discors). 21 = *rdzawouzda* (A. bahamensis). 22 = *białouzda* (A. brasiliensis). 23 = *plamistodzioba* (A. maculirostris). 24 = *purpurowoskrzydła* (A. puna). 25 = *kwoczka* (A. glocitans). 26 = *strojna* (A. galericulata). 27 = *świetna* (A. sponsa). 28 = *kosatka* (A. falcata). 29 = *wdówka* (A. viduata). 30 = *cyranka* (A. circia et querquedula). 31 = *cyranieczka* (A. crecca). 32 = *zielonka* (A. madagascariensis). 33 = *zielonoskrzydła* (A. coromandelica). 34 = *erdredonowa* (A. mollissima). 35 = *okazała* (A. spectabilis). 36 = *okularowa* (A. perspicillata). 37 = *Uhla*, *v. Hołownia* (A. fusca). 38 = *żółtodzioba* (Fuligula americana). 39 = *czarna* (Anas nigra). 40 = *helmiasta* (A. rufina). 41 = *jarzębata* (A. marmorata). 42 = *ogorzałka* (A. marila). 43 = *podgorzałka* (A. ferina). 44 = *Walisner'a* (A. Valisneriana). 45 = *białooka* (A. leucophtalmos). 46 = *czernica* (A. fuligula). 47 = *rdzawobrożna* (A. fuscescens). 48 = *srokata* (A. labradoria). 49 = *Steller'a* (A. Stelleri). 50 = *wzorzysta* (A. histrionica). 51 = *krzykliwa* (A. clangula). 52 = *Barrow'a* (A. Barrowii). 53 = *Mniszeczka* (A. albeola et bucephala). 54 = *lodówka* (A. glacialis et hyemalis). 55 = *białogłowa* (A. leucocephala). 56 = *ostrosterna* (A. dominica). 57 = *rudawa* (A. rubida). 58 = *płatkobroda* (A. lobata). 59 = *krótkoskrzydła* (A. brachyptera et cinerea). 60 = *zbrojna* (A. armata). 61 = *Kolumbijska* (A. Columbiana). 62 = *białolica* (A. leucogenys). W domowém gospodarstwie *kaczką* zowią zwykle samicę, samca zaś *kaczorem*. *Polować na kaczki. Strzelać do kaczek. Chodzić jak kaczka*, t. j. kiwając się. *fig. Kaczki zaganiać*, t. j. chodzić po pijanemu. *Kaczka* dzika *w myś.* ma nazwę: *krzyżówki, cyranki, podgorzałki, podlotki, łyski, nurki*; noga jéj zowie się *wiosłem*, połyskujące pióra na jéj skrzydłach *zwierciadłem. Kaczki homonią, kwaczą*, t. j. odzywają się właściwym sobie głosem. 2) = przywiązana nad matnią niewodu deska, która daje poznać, czy skrzydła jego równo idą. 3) = rzecz zmyślona, plotka, puf. *Ustrzelić kaczkę*, zmyślić, skłamać. *Kaczka gazeciarska.*

Kaczkowaty, **a**, **e**, *p.* od kaczki, jak u kaczki. *Głos kaczkowaty. Nos kaczkowaty.*

Kaczkowy, **a**, **e**, *p.* od kaczki lub kaczek. *Rodzaj kaczkowy jest współrzędny z gęsim rodzajem.*

Kaczlin, **a**, *v.* **u**, *blm. m. bot.* (Calanchoe), roślina, której gatunek = *kolczysty* (C. pinnata, *v.* Bryophyllum calycinum) zowie się *Płodnolisciem*, *v. Płodnolistem*, *ob. Czyniród.*

Kaczmarz, *bł. ob. Karczmarz.*

Kacznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* kojec kaczy.

Kaczołowstwo, **a**, *blm. n.* łowienie dzikich kaczek.

Kaczor, **a**, *lm.* **y**, *m.* samiec rodu kaczego. *Kto chce wygrać gąsiora, musi ważyć kaczora. przys. Ni to kaczor, ni to kaczka*, t. j. ni to, ni owo.

Kaczorek, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* (*zdr.* od *Kaczor*), mały kaczor.

Kaczorowy, **a**, **e**, *p.* od kaczora, właściwy kaczorowi. *Kolor kaczorowy*, t. j. mieniący się.

Kaczucza, **y**, *blm. m.* (z hisz.) skoczny hiszpański taniec, zwykle we dwie osoby.

Kaczy, **a**, **e**, *prze.* **Kaczyn**, *v.* **Kaczyny**, **a**, **e**, *p.* od kaczki lub kaczek. *Jaja kacze. Szrót kaczy*, t. j. na kaczki. *Kacza noga*, *v. kacza stopa*, *bot. ob. Biedrzyga.*

Kaczyna, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* stara lub chuda kaczka.

Kaczyniec, *v.* **Kaczeniec**, **ńca**, *lm* **ńce**, *m. bot.* 1) (Caltha), in. *Knieć*, *Majówka*, roślina z rodziny *jaskrowych* (Ranunculaceae), należąca do klassy 13éj, rzędu *wielosłupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunek: = *błotny*, *v. Knieć pospolita* (C. palustris), rośnie obficie na bagnach i łąkach wilgotnych, łodygi ma wydrążone, dwudzielne, chyląće się ku ziemi; każda gałąź kończy się jednym bezkielichowym, żółtym kwiatem; roślina ta w niek. miejscach *łotociami*, *świrgielem* zwana, dobrém jest pożywieniem dla bydła; kwiatem jéj farbuje się na żółto mleko i masło, a pączki kwiatowe mogą zastępować *kaparv*. 2) = *prow.* nazwa rośliny *Bobrek trójlistny* (Menianthes trifolium). 3) = daw. nazwa *Manny jadalnéj*, *v. właściwéj* (Glyceria fluitans). 4) = bł. niek. zam. *Podróżnik pospolity*, *v. Brodawnik mleczowaty* (Leontodon taraxacum dens leonis).

Kadair, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, stolec Seithenina, jest Czas pod ziemią zamknięty i pracujący. Urabia granit i drogie kamienie. Przebywa w *Cudzie.*

Kadarn-Trydar, **a**, *blm. m. mit.* mocarz jęku, jest przydomek celtyckiego Deiwra *Aeddona*, którego śmierć opłakiwały niewiasty w Monie.

Kadaster, **stru**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) ocenianie posiadłości ziemskich, według ich miejscowych właściwości.

Kadaweryczny, **a**, **e**, *p.* (z łać.) *med.* trupi, do trupa należący lub jemu właściwy. *Zjawisko kadaweryczne. Zmiana w ciele kadaweryczna.*

Kaddor, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) rodzaj włóczni tureckiéj jazdy.

Kadecki, **a**, **ie**, *p.* do kadeta, *v.* kadetów należący, odnoszący się. *Korpus kadecki. Koszary kadeckie.*

Kadeirjait, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Seidweda Sajdego, lub Sejthina, Teutates w kaplanie, mowa mistrzowskiego stolca, jest prawda, płynąca w postaci słowa z ust naczelnika poświęconych. Wyobraża druidzki zakon i przybytek.

Kadencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) czas przypadania, *v.* zagajenia sądu. 2) = skład, rym w wierszach. 3) = *muz.* harmonijne zakończenie muzycznego okresu. *Kadencja cząstkowa*, *całkowita.*

Kadencyjny, **a**, **e**, *p.* od kadencji, podług kadencji.

Kadera, *ob. Katera.*

Kadery, **ów**, *w lm. m.* (z arab.) mahometańska sekta, odrzucająca przeznaczenie.

Kadet, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z fran.) 1) uczeń szkoły wojskowéj. *Kadet morski. Korpus kadetów*, *v. Szkoła kadetów.* 2) = *nieuż.* brat młodszy. *Wychowanie kadetów jest obowiązkiem najstarszego w rodzie, odziedziczającego całe mienie, wedle majoratu.*

Kadezadelita, **y**, *lm.* **ci**, *m.* (z arab.) należący do kadezadelitów, pewnéj sekty mahometańskiéj bardzo surowych zasad, mającéj odrębne zwyczaje grzebania ciał.

Kadi, *v.* **Kady**, **ego**, *lm.* **owie**, *m.* (z arab.) podsędek, *v.* sędzia pokoju u Turków.

Kadka, **i**, *lm* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kadź*) mała kadź, stągiew'.

Kadłub, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) kloc drewniany, w który żarna się osadzają, do mielenia zboża w domach. 2) = *leś.* kloc drzewa znacznéj grubości, na kilka stóp długi, wewnątrz murszywy, *v.* spróchniały, z którego wewnątrz drewno aż do bielu jest wyciosane, albo wypalone, in. *kazub*, *otok*, *pałubá*, *tok*. 3) = koszyk z kory drzewnéj do noszenia jagód. 4) = *an.* wyższa część ciała ludzkiego, lub zwierzęcego. 5) = tułów, t. j. ciało bez głowy. *Trup, z którego się tylko kadłub pozostał.*

Kadłubek, **bka**, *lm.* **bki**, *m. zool.* ptak z rodzaju *Gajowców* (Helophilus thoracicus).

Kadłubiasty, **a**, **e**, *p.* mający podobieństwo do kadłuba. *Kadłubiaste kule*, *v. karkassy*, *art.* kule ogniste, na które się robi kadłub z obręczy żelaznych, obszyty drelichem, wnętrze ich wypełnia się zaprawą palną, umyślnie ku temu przyrządzoną.

Kadm, **u**, *blm m. chem.* metal ciężki, znajdujący się w rudach cynkowych.

Kadmja, **ji**, *blm. ż v. kamień kruszcowy*, dawn. nazwa substancji kruszcowéj, zawierającéj w sobie żelazo i cynk, która się używa w medycynie za oczyszczający środek (w proszku) na wrzody; robiono z niego ceraty na rany.

Kadmjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) daw. nauka o kobalcie, o użyciu kobaltu.

Kadmjum, *nieod. ob. Kadm.*

Kadr, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) kwadrat, *v.* czworogran. *Kadr żołnierski*, t. j. pewna liczba żołnierzy; rota. 2) = *ob. Kadry.*

Kadrait, *v.* **Kadreit**, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, w służbie Kenana Marsa, jest prawo zamknięcia, lub wojenny sędzia.

Kadry, **ów**, *w lm. m.* zakonnicy tureccy.

Kadryl, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) pewien rodzaj tańca i muzyki; kontredans.

Kadryll, i *zdr.* **Kadryllik**, **u**, *blm. m.* (z fran.) materyjka jedwabna lekka, zwykle w kratki.

Kaducej, **a**, *blm. m.* (z łać.) laska Merkurjusza z wężami i skrzydłami; laska herolda (dawnego parlamentarza).

Kaducznie, *ps. żart.* opętanie, szalenie, djabelnie. *Kaducznie brzydka. Kaducznie łże.*

Kaducznik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* kaduk, t. j. cudze dobra w spadku biorący, według dawnych praw polskich.

Kaduczny, **a**, **e**, *p.* 1) chory na kaduk czyli wielką chorobę. *Konwulsje kaduczne.* 2) = *fig. żart.* djabelny, fatalny, nieszczęsny. *Kaduczna sprawa, kaduczna robota. Kaduczne zimno.*

Kaduk, **a**, *blm. m.* (z łać.) 1) majętność opuściała, odumarłe dobra. 2) = prawo kadukowe, prawo sukcessji do dóbr kadukowych. 3) = wielka choroba, *v.* choroba S. Walentego, padaczka, epilepsja; dawniéj nazywała się *chorobą sejmową*, dla tego, że kiedy kogo z sejmujących kaduk rzucił, zrywano sejm. 4) = *końskí*, *v. słonecznik*; choroba końska. 5) = *mit.* jeden ze słowiańsko-pogańskich *Dydków*, lub djabłów. Karze złośników tak zwaną *wielką chorobą*, *ob. Dyd.* 6) = *posp.* kat, czart, bies, djabeł. *Idź do kaduka! Tam do kaduka!*

Kadukowy, **a**, **e**, *p.* kadukiem spadkowy. *Kadukowe prawo. Kadukowe dobra.*

Kadwaladyr, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, najwyższy pan bitwy, jest pierwszy Mars. Wojuje z Kadwaonem, orłem Towy, z Tejwim i z Ryd-Reonem.

Kady, *ob. Kadi.*

Kadyzatelita, *ob. Kadezatelita.*

Kadzenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) nakadzanie, otaczanie kogoś, *v.* czegoś dymem, pospolicie wonnym. *Kadzenie suche, kiedy chorzy dymem, mokre, kiedy parą się kadzą.* 2) = materjał kadzenia, kadzidło. 3) = *fig. posp.* bździenie.

Kadziciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) ten co kadzi; i *fig.* ten co pochlebia, pochlebca. *Wieczysty, nużący kadziciel. Dworacy są kadzicielé z rzemiosła.* 2) = *fig. posp.* bździel.

Kadzicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) ta co kadzi, i *fig.* pochlebia, pochlebnica. 2) = *fig. posp.* ta co bździ.

Kadzić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) wonne rzeczy palić dla naprawienia zapachu. *Kadzić w domu, w pokoju. Kadzić bożyszczu.* 2) = *fig.* pochlebiać. *Oni mu wszyscy kadzą.* 3) = *fig. posp.* bździéć, wiatry wypuszczać.

Kadzidlarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) *ob. Kadziciel.* 2) = *ob. Kadzidlnik.*

Kadzidlin, **a**, *v.* **u**, *blm. m. v.* **Kadzidlnik**, *bot.* (Aloexylon), roślina.

Kadzidlnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* i **Kadzidlnica**, **y**, *lm.* **e**, *ż. ob. Kadzielnica.*

Kadzidlnik, 1) **a**, *lm.* **cy**, *m.* ten co kadzidło zbiera, przedaje. 2) = **a**, *v.* **u**, *blm. m. bot. ob. Kadzidlin.*

Kadzidlny, **a**, **e**, *p.* od kadzidła. *Ołtarz kadzidlny.*

Kadzidło, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) żywica wonna *Kadzidło białe*, *v. kadzidlne otręby* (olibanum). *Pomoże, jak umarłemu kadzidło, przys.* 2) = *fig.* pochlebstwo. *Kadzidła komu palić. Lubi kadzidła.* 3) = *prow.* nazwa rośliny *Rojownik leśny* (Melissa sylvestris). 4) = *prow.* przykra woń, smród.

Kadzidłonośny, **a**, **e**, *p.* niosący, przynoszący, rodzący kadzidło. *Kadzidłonośne strony.*

Kadzidłowy, **a**, **e**, *p.* 1) do kadzidła należący, tyczący się. *Kadzidłowe drzewko.* 2) = wonny, aromaty-

czny. *Kadzidłowy wieniec. Kadzidłowe krople.* 3) = *kamień, min.* (Libanochros).

Kadzielnica, y, *lm.* **e,** *ż.* naczynie do kadzenia, trybularz.

Kadzielny, *v.* **Kadzilny,** *ob. Kadzidlny.*

Kadziowy, a, e, *p.* do kadzi należący, cebrowy.

Kadź, dzi, *lm.* **dzie,** *ż.* stągiew', naczynie drewniane, z dnem okrągłém do rzeczy ciekłych; beczka z jedném dnem, u spodu zazwyczaj szersza. *Deszcz leje, jak z kadzi, ob. Ceber.*

Kaekre, ego, *blm. m. mit,* bóg fiński, *ob. Koeki.*

Kaemferja, *ob. Kempferja.*

Kaer, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Caer.*

Kafar, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *mech.* baran, winda stojąca, w której baba w górę i na dół idąc, pale wbija. *Kafar mularski, górniczy, studzienny. Kafar do wbijania palów na mosty.* 2) = *nieuż.* skała podwodna w morzu. 3) = dymnik.

Kafarnik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten, co robi kafarem, winduje.

Kafarowy, a, e, *p.* do kafaru należący. *Walec kafarowy.*

Kafeina, *v.* **Kofeina, y,** *blm. ż. chem.* pierwiastek azotowy znajdujący się w herbacie, czekoladzie, a szczególniéj w kawie.

Kafel, *v. dawn.* **Kachel, fla,** *v.* **chla,** *lm.* **fle,** *v.* **chle,** *m.* i **Kafla, i,** *lm.* e, *ż.* (z niem.) glina w pewnéj formie wypalona do składania pieców. *Piec z kafłów, v. z kafel, z kafli.*

Kafer, fra, *lm.* **fry,** *m. ob. Kafar.*

Kaffeina, *ob. Kafeina.*

Kaffenhauz, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *ob. Kawiarnia.*

Kaffenhauznik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) co przesiaduje w kawiarniach. 2) = co kawiarnię trzyma.

Kaffenhauzowy, a, e, *p.* do kaffenhauzu należący, kawiarniany. *Politycy ogrodowi i kaffenhauzowi.*

Kaffizo, *nieod. n.* (z włos.) maltańska miara do oliwy = 19,878 litr.

Kafira, y, *blm. ż. mit.* córka Oceanu.

Kaflany, *v.* **Kaflowy, a, e,** *p.* z kafel. *Piec kaflowy.*

Kafowy, a, e, *p.* koloru kawy. *Suknia kafowa.*

Kaftan, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) 1) odzienie wierzchnie u Turków. *Sułtan posyła kaftany osobom, które chce uczcić.* 2) = rodzaj odzienia krótkiego. *Kaftan bawoli. Kaftan łosi.* 3) = kozaczynka. 4) = kaftanik, kamizelka spodnia.

Kaftanik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kaftan*) 1) kamizelka spodnia, *v.* nocna, bywa flanelową, wełnianą, i t. p. 2) = gorset.

Kaftyrek, rka, *lm.* **rki,** *m. prze.* imbryk od kawy.

Kafur, *nieod. bot. ob. Kamforowiec.*

Kaganek, nka, *lm.* **nki,** *m.* naczynie gliniane, a niek. spodnia część garnka starego, czyli skorupka, do oświetlania, dokąd się wlewa olej, lub inny jaki tłuszcz i wsadza się knot; koszyk żelazny od ognia, nakształt lampy żelaznéj, a w ogólności, lampa.

Kaganiec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) narzędzie nakształt koszyka żelaznego, które się kładzie zwierzętom na pysk, zabezpieczając się od ich ukąszenia. 2) = lampa żelazna, garnek od ognia, *ob. Kaganek* 3) = *fig.* światło, gwiazda. *Kagańce nocne, niebieskie.* 4) **Kagańce,** *w lm. myś.* oczy wilka.

Kagańcowy, a, e, *p.* do kagańca, *v.* lampy należący.

Kagni, *nieod. ż. zool.* brazylijska małpa.

Kahalnik, a, *lm.* **cy,** *m.* członek rady żydowskiéj. *Starsi kahalnicy.*

Kahalny, a, e, *p.* 1) do kahału, t. j. gminy żydowskiéj należący; gminowy. 2) = od rady żydowskiéj; radny. **Kahalny, ego,** *lm.* **i,** *m.* członek kahału *v.* rady żydowskiéj.

Kahał, u, *lm.* **y,** *m.* (z hebr.) 1) żydowski zbiór *v.* zgromadzenie, gmina. 2) = rada mająca zwierzchność nad gminą żydowską.

Kahan, a, *lm.* **y,** *m.* moneta wschodnio-indyjska = 28,5 gr. = 14,25 kop.

Kahau, *nieod. ż.* długonosa małpa.

Kahiz, a, *lm.* **y,** *m.* miara towarów sypkich w Hiszpanji, nader różna po jéj prowincjach = od 203,016 do 877,325 litr.

Kahła, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* (w Galicji) otwór w górze chałupy, zamiast komina, kędy dym wychodzi.

Kahua, i, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) trzymający laskę, sądowy posługacz przy paszy.

Kahuczu, *nieod. n. ob. Kauczuk.*

Kai, *nieod. m. mit.* celtycki świniarz piąty, lub założyciel tajemnic Cerydwy, przyjaciel Marcha.

Kaifasz, a, *lm.* **e,** *m.* imię najwyższego żydowskiego kapłana, za rządów którego ukrzyżowano Chrystusa. *Od Annasza do Kaifasza, przys.* t. j. od jednego do drugiego sędziego.

Kaifaszów, *v.* **Kaifaszowy, a, e,** *p.* od Kaifasza.

Kaik, u, *lm.* **i,** *m* mały turecki statek, czajka.

Kaikus, a, *blm. m. mit.* syn Merkurego.

Kaim, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** (z arab.) dozorca meczetu

Kaiman, a, *lm.* **y,** *m.* (Alligator), *zool.* gad należący do rzędu jaszczurek przyrosłojęzykich; amerykański krokodyl.

Kaimcanin, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* wierutny łotr, niby potomek Kaima, arcy-złośnik.

Kaimita, y, *lm.* **ci,** *m.* należący do sekty religijnéj kaimitów.

Kainko, *nieod.* nazwa korzeni rośliny: *Sigżygron gałęzisty* (Chiococca racemosa).

Kairja, *nieod.* złoty pieniądz egipski na 9 tamecznych piastrów = 75 kop. *v* 5 zł.

Kairje Baszyryb, *nieod.* nowy złoty pieniądz egipski = 10 piastrom = 65 kop. *v.* 4 zł. 10 gr. *Kairje Haszeryn,* nowy złoty pieniądz egipski = 20 piastrom = 1 r. 30 kop. *v.* 8 zł. 20 gr.

Kaisan Peiwa, y, *blm. ż. mit.* najprzedniejsze fińskie święto, obchodzone w dniu 28 Listopada na cześć Jamały, a zamienione poźniéj w święto Katarzyny patronki owiec.

Kaister, tra, *blm. m. mit.* kapłan babiloński, który wdał się z boginią Atarą i poległ z jéj ręki, *ob. Semiramida.*

Kajać, ał, a, *scz. nd. częst. ob. jedn. Koić.*

Kajać się, ał—, a—, *słz. nd.* 1) *czego,* żałować, czynić skruchę. *Kajać się grzechów, przewinień, błędów.* 2) = *czego, prze.* strzedz się, wystrzegać się, chronić się. 3) = *nad kim, v. nad czém,* litować się, żałować kogo, *v.* czego. *Kajać się nad biednym, nad nędzą.* 4) = *czém,* budować się, wzór brać. *Cudzym się przypadkiem kajać, jest mądrością.*

Kajaput, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Kajaputa, y,** *lm.* **y,** *ż. bot. v.* **Kajaputowe drzewo,** (Melaleuca), in. *Czarnobyl,* białe indyjskie drzewo z familji roślin *mirtowych* (Myrtaceae); gatunek: = *srebrzan* (M. Leucadendron).

Kajaputowy, a, e, *p.* od kajaputu, z kajaputu. **Kajaputowe drzewo,** *ob. Kajaput. Kajaputowy olejek,* otrzymywany z drzewa: *Kajaput srebrzan. Kajaputowe owoce,* nazwa dawana niek. ziarnom *Amomka wielkoziarnowego* (Amomum macrospermum), zwanym zwykle *Kardamomkami największemi.*

Kajassa, y, *lm.* **y,** *ż.* turecki okręt średniéj wielkości.

***Kającość, ści,** *blm. ż.* w loice tyle, co *apodicticitas.* Jest to konieczność takiego, a nie innego następstwa, wynikającego z dwu przesłanek, przywiązana do wyniku. Wszelki wynik, gdy tylko zgodzisz się na jego przesłanki, jest kający. Są zdania przypuszne, zapewniające i kające.

Kajdaniarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta skazana na ciężkie roboty, mająca kajdany na nogach.

Kajdaniarz, a, *lm.* **e,** *m.* więzień w kajdanach, skazany na ciężkie roboty.

Kajdanki, nek, *blp. n.* (*zdr.* od *Kajdany*) mniejsze kajdany.

Kajdany, dan, *blp. n* pęta, więzy żelazne (*właść.* i *fig.*). *Okuć w kajdany. Wsiąć kogo w kajdany. Trzymać w kajdanach. Dźwigać kajdany. Jęczeć w kajdanach. Skruszyć kajdany.*

Kajeput, *v.* **Kajeputa,** *ob. Kajaput.*

Kajeputowy *ob. Kajaputowy.*

Kajmakan, a, *lm* **owie,** *m.* namiestnik wielkiego Wezyra, sekretarz stanu w Turcji.

Kajmaras, a, *blm. m. mit.* pierwszy Kneflis irański. Jest Taszter, a tém samém Ormuzd, jako światłość i wszech cielesności pierwiastek. Odpowiada egipskiemu Ftasowi.

***Kajnik, a,** *lm.* **i,** *m.* (apodicticum) w loice jest zdanie jakie kające, t. j. takie, na które koniecznie musisz się zgodzić. *Kajnikami* np. są trzecie zdania umysłników, lub *wynikniki.* Jeżeli mówisz: „*Wszyscy ludzie grzeszą, a jam człowiek*"; to zdanie; *a więc i ja grzeszę,* jest kajnikiem.

Kajstrować, *posp. bł. ob. Kastrować.*

Kaju, *nieod. n.* wyraz malabarski, oznaczający *drzewo,* używa się przy nazwach wielu wschodnio-indyjskich roślin, np. *Kaju barvedon, Kaju boba* i t. d.

Kajuta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) pokoik okrętowy z ławkami do spania.

Kakadu, *nieod.* (Kakadoe) *zool.* ptak z rzędu *dwuparzystopalcowych,* rodzaju *papug* (krótkoogonowych); gatunki: 1 = *Bauks'a* (Psittacus Bauksii). 2 = *helmiasta* (P. galeatus). 3 = *czerwonoczuba* (P. rosaceus). 4 = *białoczuba* (P. orientalis). 5 = *żółtoczuba* (P. sulphureus). 6 = *czubiasta* (P. galeritus). 7 = *nosoczuba* (P. nasicus). 8 = *krótkoczuba* (P. philippinarum). 9 = *różowa* (P. Eos). 10 = *czerwonosterna* (P. erythroleucos). 11 = *olbrzymia* (P. microglossus).

Kakao, *nieod. n.* 1) *bot.* (Theobroma), pewien rodzaj amerykańskiego drzewa; gatunek: = *zwyczajne* (Th. kakao), in. *Kakaowiec v. Kakaowe drzewo.* 2) = owoce drzewa kakao, z których robią czekoladę.

Kakaowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot. ob. Kakao zwyczajne.*

Kakaowy, a, e, *p.* od kakao lub z kakao (owocu lub drzewa). *Kakaowe masło,* olej z kakao, który krzepnie i staje się twardym jak lój barani. *Kakaowy ślaz,* nazwa dawana roślinie *Niekarmia* (Abroma).

Kakareku, *ob. Kukuryku.*

Kakierlak, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* 1) człowiek lękający się światła, Albinos z wyspy Jawy, *ob. Bielec.* 2) = owad lękający się światła z południ. Ameryki.

Kako, *ps. prze.* jak, jakim sposobem. *Z początku świata prorocy, Pisali we dnie i w nocy, Kakoby to mogło być By ta panna mieci Zbawiciela świata.*

Kakochilja i Kakochimja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* złe ważenie soków żołądkowych i nieporządne działanie władz trawiących w organizmie; przedwstęp kacheksji i innych chorób.

Kakochondrit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) gad jadowity z łuskowatą skórą.

Kakodemon, a, *lm.* **y,** *m. mit.* zły duch u Greków, podobny do chrześcjańskiego czarta. *Kakodemonami* są np. wszystkie z Zeusem bojujące Tytany, a królem ich Tyfon.

Kakofoniczny, a, e, *p.* źle brzmiący, nieharmonijny.

Kakofonja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) nieprzyjemny dźwięk, nie miła harmonja; zbiór dźwięków i głosów bez wszelkiéj harmonji. 2) = *med.* gąglenie; mówienie przez nos; wada głosu pochodząca z przyczyn organicznych lub chorobliwego stanu.

Kakotropja, ji, *blm. ż.* (z grec), *ob. Kakochimja, Kacheksja.*

Kakt, *v.* **Kaktus, u,** *lm.* **y,** *m. bot.* 1) (Cactus et Cereus), roślina amerykańska, in. *Cierniec, Opuncja, Figa amerykańska, Patka, Placek, Gromnica, Karczoch, Knot, Żygadła, Otang;* z gatunków ważniejsze: = *wielkokwiatowy* (C. grandiflorus) *v. Wielkokwiat,* o pięknym pąsowym kwiecie, rozwijającym się wieczorem do północy, wydającym waniliowy zapach; hoduje się w wazonach i oranżerjach; zwą go *królową nocy;* ma liczne odmiany; = *brazylijski* (C. brasiliensis), wyrastający w drzewo, kwiat ma żółty. 2) = *gwiazda, ob. Jazgrza* (Echinocactus), roślina. 3) = *melon, ob. Jeżomelon* (Melocactus).

Kakus, a, *blm. m. mit.* syn Wulkana.

Kalabassja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Crescentia cujete), roślina, stanowiąca gatunek *Dzbaniwa,* zwanego in. *Baniowém v. Baniorodném drzewem.*

Kalać, ał, a, *scz. nd.* 1) plamić, walać, mazać. *fig. Grzech kala duszę. Kalać swój honor. Kalać łoże małżeńskie.* 2) = niek. zam. odbywać stolec. *Dziecię kala.* = **się,** *słz. nd.* plamić się, plamić swoje życie, sumienie, honor. *Kalać się występkiem, niesprawiedliwością, przedajnością, lichwiarstwem.*

Kalafjor, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *bot.* (Brassica oleracea botrytis), roślina warzywna stanowiąca podgatunek ogrodowéj kapusty; szypułeczki jéj kwiatowe, skupione przed zakwitnieniem w baldaszkogron, są jadalne pod nazwą *kalafjorów;* kwiaty ma często płonne; odmiany: *zwyczajny,* dorastający nick. znacznéj wysokości, i *szparagowy v. brokuły* (Botrytis asparagoides), którego nie tylko kwiatowe pączki, lecz i mięsiste gałązki służą za jarzynę, nakształt szparagów.

Kalafonja, *ob. Kołofonja.*

Kalambur, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) igraszka słów, dwuznaczny wyraz, *ob. Przecherka.*

Kalamburysta, y, *v.* **Kalamburzysta, y,** *lm.* **ści,** *m.* ten co robi, albo lubi kalambury.

Kalamidy, ów, *blp. m.* (z grec.) *zool.* gatunek polipów.

Kalamin, u, *blm. m. min.* kruszec, będący naturalnym węglanem cynku.

Kalamity, ów, *blp m.* (z grec.) trzciny skamieniałe.

Kalander, dra, *lm.* **dry,** *m. ob. Dzierlatka.*

Kalandra, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *zool. ob. Skowronek.* 2) = *ob. Folusz, Magiel.* 3) = *ob. Kolandra.*

Kalandrella, i, *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) obuwie świeckich księży w Rzymie.

Kalandrować, ał, uje, *scz. nd. ob. Maglować.*

Kalanie, a, *lm.* **a,** *n.* plamienie, mazanie, *właśc.* i *fig.* niek. zam. odbywanie stolca.

Kalappa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Calappe) *zool.* gatunek raka morskiego.

Kalarapa, *v.* **Kalarepa,** (*Galarapa, Galarepa*), **y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) *bot. Kapusta kalarapa* (Brassica oleracea caulerapa *v.* gongyl), znane powszechnie kuchennego użycia warzywo, stanowiące podgatunek ogrodowéj kapusty; łodygę ma u spodu zgrubiałą, kulistą; ważniejsze jéj odmiany: *biała, zielona i fjoletowo-czerwonawa.*

Kalaryfa, y, *lm.* **y,** *ż. mor.* cztery liny idące od byka, za które ciągną gdy żagiel podnieść należy.

Kalata, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* łoże w stajni lub izbie dla sypania czeladzi.

Kalatrawa, y, *lm* **y,** *ż.* hiszpański wojskowy order.

Kalc, u, *blm. m. chem. bł. ob. Wapń.*

Kalcedon, *ob. Chalcedon.*

Kalcjonell, u, *lm.* **e,** *m. zool.* pewien gatunek muszli.

Kalcjum, *nieod. n. chem. ob. Wapń.*

Kalcynacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) obracanie w popiół, proch, ziemi przepalonéj za pomocą ognia lub serwaseru.

Kalcynować, ał, uje, *scz. nd.* w popiół obracać, popielić. = **się,** *słz. nd.* w popiół się obracać, popielić się.

Kalcynowanie, a, *blm. n. ob. Kalcynacja;* = *v. lutrowanie potażu,* prażenie kotłowego potażu, czyli surowcu, w piecu do tego stosownie urządzonym, aby się pozbył wszelkiéj wilgoci.

Kalderarí, *nieod. m.* (z włos. *wł.* łatacze kotłów), nazwanie pewnego tajemnego politycznego towarzystwa we Włoszech.

Kaleciaty, a, e, *p. nieuż.* kaletę, kiesę mający.

Kalectwo, a, *lm.* **a,** *n.* stan skaleczenia, niedołężność, nieposiadanie jakiego zmysłu, członka, części ciała. *To kalectwo okropnie go szpeci. Nabawić kogo kalectwa. Ślepota jest największém kalectwem.*

Kaleczeć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się lub zostawać kaleką.

Kaleczny, a, e, Kaleczy, a, e, *p. nieuż.* z nadwątloném, nadwerężoném ciałem lub zdrowiem, niedołężny, *ob. Kaleká.*

Kaleczyć,ył, y, *scz. nd.* 1) kaleką czynić, ranić, na zdrowiu nadwerężać. *Kaleczyć kogo kijem, kamieniem. To siodło kaleczy mi konia.* 2) = *fig.* psuć co, przekręcać, nadwerężać. *Kaleczyć słowa, nazwisko czyje. Kaleczyć iłoczas, takt.* = **się,** *słz. nd.* ranić się, nadwerężać lub utracać jaką część ciała.

Kelefaktor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) *prze.* stróż szkolny, który pali w piecu, posługacz, zamiatacz szkolny.

Kalejdofon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie wykazujące wibrację tonów.

Kalejdoskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) latarnia obrazowa, *v.* czarnoksięska, in. *Obrazownik, Rd.* (igraszka optyczna).

Kaleka, i, *lm.* **cy,** *m* i **Kaleka, i,** *lm.* **ie,** *ż.* człowiek, któremu na wolném używaniu jakiego członka schodzi, lub jakiego członka, zmysłu brakuje. *Zostać kaleką. Być kaleką na rękę, na nogę. Zrobić kogo kaleką. Jest zdrów, a udaje kalekę. Dał jałmużnę jakiejś kalece.*

Żołnierz kaleką, ob. Inwalid. Kalekami są: chromi, ślepi, głusi i inni niedołędzy.

Kaleki, a, ie, *p. prow.* niedołężny, nadwerężony na ciele, zdrowiu, *np.* chromy, ślepy, i t. d. *Kobieta kaleka. Dziecię kalekie.*

Kalem, u, *blm. m.* (z arab.) 1) trzcina do pisania u narodów wschodnich. 2)=turecka izba obrachunkowa.

Kalembur, *ob. Kalambur, Przecherka.*

Kalenda, y, *blm. ż.* 1) *mit.* w wierzę indyjskiéj córa słońca, a żona Kryszny. Swiątek jéj odbywał się przy końcu grudnia, a polegał na rozdawaniu podarunków. Czyli więc bóg *Kolęda* lub *Kolada*, tak zupełnie jak *Żywie*, niepochodzi wprost z Indij? 2)= (z hisz.) pewien lubieżny taniec w hiszpańskiéj Ameryce.

Kalendarski, a, ie, *p.* odnoszący się do kalendarza. *Kalendarskie zwroty, ob. Zwroty kalendarskie.*

Kalendarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) in. *Rd. Rocznik, Letnik;* katalog wykazujący astronomiczny i cywilny podział roku na dnie, tygodnie i miesiące, tudzież przypadanie świąt i uroczystości ruchomych i nieruchomych; takowe kalendarze wydają się co rok; **=ciągły,** *v. francuski*, mogący służyć na pewną liczbę lat; **=gospodarski,** zawierający nadto rady lub przepisy wiejskiego gospodarstwa, przepowiednie pogody, i t. d. **= ścienny,** który się wiesza, jako tablica, na ścianie, dla użytku codziennego. *Zaglądać do kalendarza. Zobacz w kalendarzu. Koncept z kalendarza,* t. j. żart zbyt oklepany, pospolity. 2) = in. *Rd. Rokowanie, Latowanie*, sposób przyjęty dzielenia czasu: a) = *Juljański, v. Julyuszowy, v. starego stylu* (veteris styli), oznaczający dawniejszy podział czasu, wprowadzony przez Juljusza Cezara roku 45 przed narodzeniem Chrystusa, zachowuje się bez poprawy przez wyznawców kościoła wschodniego, różniąc się od kalendarza poprawnego wcześniejszą o 12 dni datą; b) = *Gregorjański, v. poprawny, v. rzymski, v. nowy, v. nowego stylu* (novi styli), uległy poprawie dokonanéj przez Papieża Grzegorza VIII w r. 1582, i przyjęty przez kraje zachodniéj Europy; różni się od kalendarza starego, *v.* juljańskiego późniejszą o 12 dni datą. (Objaśnienie owego podziału i zaszłéj poźniéj poprawy należy do Astronomji i znajduje się niek. w astronomicznych, *v.* matematycznych geografjach). *Poprawiono kalendarz za panowania u nas Zygmunta Augusta.*

Kalendarznik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* wydawca kalendarzów.

Kalendarzowy, a, e, *p.* od kalendarza, z kalendarza.

Kalendarzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kalendarz*), almanach. *Kalendarzyk polityczny. Kalendarzyk narodowy.*

Kalendra, Kalendrować, *ob. Kalandra, Kalandrować.*

Kalendulin, u, *blm. m. chem.* gatunek klajstru, dawniéj zaliczany do liposoków.

Kalendy, ów, *blp. m.* (z łać.) u starożytnych Rzymian, piérwsze dni miesiąca; stąd pochodzi wyraz polski *Kalendarz.*

Kalenica, y, *lm.* **e,** *ż.* nakrycie zwykle z pérzu lub słomy, wzdłuż poszycia chałup na samém ostrzu, do lepszego złączenia jednéj i drugiéj strony snopów poszycia; słomiane snopki, maczane w glinie, stanowiące poszycie strzechy.

Kalenkar, u, *blm. m.* wschodnio-indyjski malowany cyc (gatunek przedniego kartunu).

Kaleń, i, *lm* **e,** *ż. ob. Bajor, Błoto.*

Kaleologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o pięknie.

Kaleotechnika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka upiększania, pięknego przedstawiania.

Kalepin, a, *blm. m.* (z fran.) *prze.* 1) wielki słownik. 2)=wielki znawca języka. 3)=noty, notatki z dzieł.

Kalesony, ów, *blp.* (z fran.) spodnie płócienne pod spód noszone, gatki.

Kaleta, y, *lm.* **y,** *ż.* mieszek rzemienny przymocowany zwykle do pasa, na pieniądze i inne drobne rzeczy; kiesa, mieszek. *Ma dobrą kaletę, v. ma w kalecie,* t. j. ma dużo pieniędzy.

Kaletka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Kaleta*, mały mieszek. 2)=(cellula), nazwa maleńkich komóreczek, z których się składa tkanka zwierzęcego ciała i roślin. 3)=(folliculus), maleńki gruczołek w ciele wydzielający płyn jakikolwiek. **= żółciowa,** *an.* worek żółć pokrywający. 4)=*v. w lm.*

Kaletki, *bot. ob. Tarczyk* (Clypeola). **Kaletki,** *blp. ob. Tasznik polny, v. Tobołki polne* (Thlaspi arvense).

Kaletnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1), ten co kalety robi lub przedaje; mieszník, tasznik. 2)=*lm.* **ki,** *m* (Coelogenys) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, bobrowatych. Gatunki: 1=*paka* (C. fulvus). 2=*czarniawy* (C, subniger).

Kalewa, y, *blm. m. mit.* jest olbrzym Ciemnicy, od Laausa i Hilkolainena z żywota matki Kuntaryssy wypruty, z *Kawem* i *Luonotą* bojujący, ojciec naczelnika bogów złych Hyjza, pierwiastek złego u Finnów. Zaledwie się narodził, wypędził orła Burzę z Kamizoku za sklepienia Tawertu, ażeby nie znosił więcéj jaj światlanych. Sam udał się do Pahjolu. Przeciw Pajwemu wyprawił olbrzyma Jukawajnena, a przeciw Kui olbrzyma Kumeta; przeciw gwiazdom nareszcie lub Pajwetarom wszystkich synów Pahjola. Kawe, niepodołając sam oprzéć się Kalewie, sprawił, iż Luonota powiła mu siedmiu pomocników, lub *Wajnemojnenów*. 2) = Homer finlandzki. Dzieło jego, będące Epopeją religijną, a zowiące się *Kalewalą*, odpisał z ust ludu i wydał w roku 1828 Dr Loenrot.

Kalewala, i, *blm. ż.* śpiow Kalewy, Epopeja religijna u Finlandczyków, *ob. Kalewa.*

Kalfach, a, *lm.* **owie,** *v.* **y,** *m.* (z turec.) kwatermistrz.

Kali, *nieod. n.* (z arab.) 1) nazwa rośliny z któréj dobywano potaż, *ob. Alkali.* 2)=niek. zam. niedokwas potasu, zwykle potażem zwany, *ob. Potas, Potaż.*

Kaliber, bru, *lm.* **bry,** *m.* (z fran.) 1) wielkość dziury strzelbowéj przy samém jéj ujściu; wagomiar. *Kaliber strzelby, karabina. Działa dużego kalibru.* 2)=narzędzie, którém mierzą wielkość wylotu działa lub średnicy kuli. 3)=niek. zam. rodzaj, gatunek, rozmiar, kształt. *Jednego, lub różnego kalibru rzeczy, przedmioty,* i t. d.

Kalibogus, u, *blm. m* amerykański napój z rumu i piwa.

Kalibrować, ował, uje, *scz. nd.* wagomierzyć, do kalibru dobierać; gatunkować, sortować.

Kalibrowy, a, e, *p.* podług kalibru, tegoż samego rozmiaru lub kształtu. *Kule kalibrowe, zb. Broń kalibrowa.*

Kalif, a, *lm.* **owie,** *m.* (z arab.) panujący, monarcha dawnych Arabów.

Kalifat, u, *lm.* **y,** *m.* państwo, monarchja arabska; władza Kalifa.

Kafigraf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) pięknie piszący.

Kaligraficznie, *ps.* pięknym charakterem. *Kaligraficznie pisać.*

Kaligraficzny, a, e, *p.* odznaczający się pięknem pisaniem. *Charakter kaligraficzny.*

Kaligrafja, ji, *blm. ż.* (z grec.) piękne pisanie; nauka pięknego pisania.

Kalikanista, y, *lm.* **ści,** *m. v.* **Kalikant, a,** *lm.* **ci,** *m.* ten co u organów miechowe drągi depce.

Kaliko, *nieod. n. v.* **Kalikot, u,** *blm. m.* (z an.) delikatna bawełniana materja.

Kalikować, ował, uje, *scz. nd.* deptać miechy u organów.

Kalikowanie, a, *lm.* **a,** *n.* deptanie miechów u organów. *Baba do kalikowania.*

Kalikut, *v.* **Kalkut, u,** *blm. m.* jedwabna materja z Kalkutty.

Kalin, u, *blm. m. chem. ob. Potas* (metal alkaliczny).

Kalina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (Viburnum), *bot.* krzew z rodziny roślin *wiciokrzewowych, v. przewiertniowatych* (Caprifoliaceae), bł. niek. *Wiciokrzewem* zwany, należy do klassy 5éj, rzędu 3-*słupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *zwyczajna, v. pospolita* (V. opulus), krzew znacznej wielkości, niek. 5-łokci wysoki, rośnie w lasach i miejscach wilgotnych; kwiaty zewnętrzne białe, płonne, środkowe zaś mniejsze, biało-żółtawe, rodzajne; jagody (właściwie pestkowce) kuliste, lśniące, czerwone, wewnątrz białe, smaku gorzko-kwaśnego, ściągającego, zwą się także zbiorowo *Kaliną*; odmiana tego gatunku, o wszystkich kwiatach płonnych, wielkich, śnieżno-białych hoduje się w ogrodach pod nazwą *Boule de neige, v. Pomme de neige* (czyt. *Buldeneż, Pomdeneż*); = *hordowina* (V. lantana), jagody ma splaszczone, czerwone, później czarne; = *waworzyn dzięcielin* (V. tinus). *Kalina*, krzew Godunowi poświęcony, mający znaczenie mirtu; na Rusi wzywano dziewczynę, ażeby *szła w dolinę po czerwoną kalinę*, t. j. ażeby gotowała się za mąż. 2) = *włoska, ob. Berberys zwyczajny.*

Kalinowa, (herb); strzała biała rozdarta u spodu w pół czerwoném, żelezce złote; przy końcach, gdzie rozdarta, gwiazdy; w hełmie trzy pióra strusie, poprzek strzałą przeszyte.

Kalinowy, a, e, *p.* z kaliny. *Jagoda kalinowa. Krzak kalinowy.*

Kalipso, y, *blm. ż. mit.* córka Oceanu i Tetydy.

Kalisko, a, *lm.* **a,** *n.* kałużysko, błocisko.

Kalisto, y, *blm. ż. mit.* nimfa Djany.

Kalisty, a, e, *p.* pełen kału, błotnisty.

Kaliszan, *ob. Kalteszal.*

Kaliwo, a, *lm.* **a,** *n. v. prow.* **Kaliwa, y,** *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Kaliwka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) ziarnko. *Kaliwo maku, grochu*, i t. d. 2) = *prow.* zdźbło. *Żyto rzadkie, tylko gdzie niegdzie stoją kaliwa.* 3) = *fig. prow.* odrobina czego. *Daj mi choć kaliwo jadła.*

Kaljum, *nieod. n, chem ob. Potas* (metal alkaliczny).

Kalk, u, *blm. m.* (z fran.) 1) zdjęcie rysunku za pomocą papieru napuszczonego oliwą. 2) = wapno.

Kalkancista, y, *lm.* **ści,** *m.* zajmujący się kalkowaniem, t. j. kopjowaniem czego za pomocą światła.

Kalkanista, y, *lm.* **ści,** *m. ob. Kalikanista.*

Kalkofon, Kalkograf, Kalkografja, Kalkosyderyt, Kalkus, *ob. Chalkofon, Chalkograf,* i t. d.

Kalkoszmaragd, *ob. Malachit.*

Kalkować, ował, uje, *scz. nd.* kopjować za pomocą światła.

Kalkowalla, i, *blm. ż.* pewien gatunek słodkiego portugalskiego wina.

Kalkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność przy kopjowaniu za pomocą światła.

Kalkulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *posp.* oszczędność, rachunkowość. *Żyć z kalkulacją. Żyć bez kalkulacji.* 2) = obrachowanie. *Zdać kalkulacją. Zdjąć kalkulacją;* mówi się o zawiadowcy dóbr, obrachowywanym przy opuszczaniu służby.

Kalkulant, a, *lm.* **ci,** *m. v.* **Kalkulator, a,** *lm.* **owie,** *m.* człowiek bardzo oszczędny, rachunkowicz, z kredką w ręku.

Kalkulantka, *v.* **Kalkulatorka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobiéta bardzo oszczędna, bardzo rachunkowa.

Kalkulować, ował, uje, *scz. nd.* rachować, wyliczać, sądzić, miarkować. *Kalkuluje, wiele mu to zysku przyniesie. Ja kalkuluję, że musiał już stanąć na miejscu.* **= się,** *szz. nd.* miarkować się, obliczać swe wydatki. *Z każdym groszem się kalkuluje, bo oszczędny.*

Kalkut, *ob. Kalikut.*

Kalle, *nieod. n. min.* zielonawy drogi kamień (gatunek turkusa).

Kallichora, y, *blm. ż. mit.* jedna z Muz, układająca piękne chóry.

Kalligena, y. *blm. ż. mit.* służebnica Demetry i mamka córki jéj Persefony. Strzegła wychowanki swéj pospołu ze smokami w jaskini Sykulskiéj. Afrodyta umiała ją zabawić wtedy, gdy Ais uwiózł Persefonę.

Kallipyga, i, *blm. ż. mit.* (*wł. pięknouda*) nazwa bogini Wenery.

Kallistografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka piękności, według Amper'a.

Kallitoich, a, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) małpa z pięknym włosem. 2) = gatunek mięczaków.

Kalljopa, y, *blm. ż. mit.* jedna z dziewięciu Muz. Piękność w sztuce stoi pod jéj władzą.

Kallus, *ob. Kostnina.*

Kalmak, u, *blm. m. kuch.* planka z kwaśnéj śmietany.

Kalmi, *nieod. n.* wzorzysty indyjski kartun.

Kalmja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Wdzięczelina.*

Kalmus, u, *blm. m.* 1) pewien gatunek wódki słodkiéj z Ajeru. 2) = *bot. ob. Ajer, Tatarak, v. Tatarskie ziele.*

Kalnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Limnadia), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, dwuskorupnych; gatunek: = *biała* (L. Hermannii).

Kalność, ści, *blm. ż.* mętność, błotnistość.

Kalny, a, e, *p.* pełen kału, błotny. *Ulice kalne. Miejsce kalne.*

Kalofjor, *ob. Kalafjor.*

Kalofonja, *ob. Kolofonja.*

Kalojer, *v.* **Kalajor, a,** *lm.* **owie,** *v.* **rzy,** *m.* grecki mnich zakonu Ś. Bazylego.

Kalomel, u, *blm. m. chem.* i *farm.* (mercurius dulcis; aquila alba; calomelas), biały proszek, sztucznie otrzymywany z połączenia rtęci z chlorem, jest przeto *chlorkiem merkurjuszu* (*chlorową rtęcią*); łącznie się z chlorem daje silną truciznę *chlornik merkurjuszu* (*chlorną rtęć*); w medycynie ma wielkie użycie.

Kalometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o symetrji, czyli o piękności układu.

Kalonka, i, *lm.* **i,** *ż.* nakrycie wzdłuż poszycia chałup na samém ostrzu dla mocy.

Kolorepa, *ob. Kalarepa.*

Kaloryfer, u, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) kanał w ścianie dla ogrzewania izby.

Kalorymator, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) galwaniczny wzbudziciel ciepła; *Rd. Ogniopręd nik.*

Kalorymetr, u, *lm.* **y,** *m.* in. *Cieplikomiar, Cieplikomierz, fiz.* narzędzie służące do wynajdywania stosunku ilości właściwego cieplika ciał.

Kalorymetrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie ilości ciepła.

Kalotechika, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o utrzymaniu piękności ciała.

Kalpa-Taru, *nieod. n. mit.* u Indjan, drzewo cudowne, z którego każdy może zbierać wszystko, czego zechce.

Kalpo, *nieod.* waga sardyńska = 422,001 kilogr.

Kalszyst, u, *blm. m. min.* rodzaj kamienia wapiennego, składającego się z cieńkich listków.

Kalteszal, Kalteszan, Kaldaszan, Kaldeszan, Kaliszan, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) polewka, *v.* drobianka winna na zimno; ochładzający napój z piwa, cukru i cytryny; limoniada z piwa.

Kaluba, *nieod. zool.* zwierzę z rodzaju *Jamrajów* (Perameles doreyanus).

Kalumnja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łać.) oczernienie, oszczerstwo, potwarz.

Kalwakata, *ob. Kawalkata.*

Kalwila, *v.* **Kalwile,** *nieod.* (Calville), pewien gatunek jabłek.

Kalwin, a, *lm.* **i,** *m.* 1) Jan Kalwin, założyciel sekty jego imie noszącéj. 2) = *v.* **Kalwinista,** reformowany, należący do kościoła ewangelicko-reformowanego.

Kalwinic się, ił—, i—, *szz. nd. nieuż.* przyjmować kalwinizm, stawać się kalwinem.

Kalwinista, y, *lm.* **ści,** *m. ob. Kalwin.*

Kalwinizm, u, *blm. m.* wyznanie kalwińskie, czyli ewangelicko-reformowane.

Kalwinka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta należąca do sekty ewangelicko-reformowanéj.

Kalwiński, a, ie, *p.* ewangelicko-reformowany.

Kalwiństwo, a, *blm. n. ob. Kalwinizm.*

Kał, u, *lm.* **y,** *m.* 1) błoto, kałuża, sadzawka. 2) = szlam, błoto. *fig.* wszelka nieczystość. *Ponurzony jest rozum nasz w tym kale ciała grubego.* 3) = łajno zwierzęce.

Kała, y, *lm.* **y,** *ż.* u węglarzy, kawałek drzewa okrągłego, na drążku czyli rękojeści osadzony, do ubijania rozpadlin w oponie; in. *Pobijak.*

Kałamacha, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* i **Kałamaszka, i,** *lm.* **i,** *ż.* wózek łubem wybity.

Kałamajka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) pewien rodzaj materji wełnianéj. 2) = mały wózek łubem wybity.

Kałamajkowy, a, e, *p. z* kałamajki.

Kałamarka, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Czernica, Sepja.*

Kałamarnica, y, *lm.* **y,** *ż.* (Loligo) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *głowopławów.*

Kałamarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z włos.) 1) naczynie do atramentu. 2) = *ob. Czernica, Sepja.*

Kałauz, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) przewodnik, oprowadziciel.

Kałauzować, ał, uje, *sn. nd. nieuż.* być komu przewodnikiem, prowadzić. *Kałauzować ślepym, ob. Kałauz.*

Kałątek, tka, *lm.* **tki,** *m. prow.* (około Warszawy) kupka stwardniałego kału, łajna. *Siedzi, jak jaki kałątek.*

Kałdun, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *an.* (mentum) błona *v.* siatka sadłowa brzuszna. 2) = *w lm.* trzewia, *ob. Śródjelicie.* 3) = *posp.* brzuch. *Naładować sobie czém kałdun.* 4) = *fig. posp.* człowiek z wielkim brzuchem, brzuchacz. 5) =

fig. posp. obżartuch, żarłok, pasibrzuch. *Nienasycony to kałdun.*

Kałduniasty, **a**, **e**, *p.* mający podobieństwo do kałduna, brzuchaty.

Kałdunowy, **a**, **e**, *p.* 1) od kałduna, trzewiów. 2) = od brzucha, brzuchowy.

Kałkan, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z tur.) tarcza okrągła. *Wszyscy kałkanem i paiżą zbrojni.*

Kałkowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* (z niem.) piec wapienny.

Kałkuł, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) *ob. Rachunek.* 2) = *med.* kamień w cielę, np. w nerkach, w żółci i t. d. (*ob. Kamień zwierzęcy*) *Chorować na kałkuł.* 3) = *nieuż.* krëska głosowa lub galka, kamyczek, oznaczający wyrok sędziów.

Kałkus, **u**, *blm. m.* (z niem.) 1) ług wapienny, mocny, ostry, otrzymywany przy robieniu potażu, używający się do robienia mydła. 2) = łużyny, zoła, popiół lub wapno, z którego już ostrość wyługowano.

Kałmucki, *v.* **Kałmycki**, **a**, **ie**, *p.* od kałmuka *v.* kałmyka, lub kałmuków *v.* kałmyków, narodu plemienia tatarskiego, blisko morza Kaspijskiego mieszkającego. *Po kałmucku v. kałmycku, ps.* zwyczajem, sposobem kałmuków *v.* niezręcznie, nieobyczajnie.

Kałmuk, **a**, *lm.* **i**, *v.* **cy**, *m.* z plemienia kałmuckiego.

Kałotok, **a**, *lm.* **i**, *m. posp. ob. min. Ammonit.*

Kałtek, *v.* **Kołtek**, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* także *Kołbóg*, *Kołtbug*, według ludu jakaś latająca w postaci ognistego smoka istota, która niektórym przynosi skarby i wszelkie dobra. *Nasz sąsiad bardzo rozbogaciał, widać mu kałtek skarby znosi.*

Kałuża, **y**, *lm.* **e**, *ż.* niek. **Kaługa**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* błoto, dół błotnisty, mian. na drogach zwyczajnych po deszczu.

Kałużany, **Kałuziany**, **Kałużny**, **a**, **e**, *p.* od kałuży. *Woda kałużna.*

Kałużnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) (Hydrophilus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, pięciostawnych, glaszczkorożnych. 2)=(Salix incubacea *v.* rosmarinifolia), *bot.* gatunek wierzby o liściach rozmarynowatych.

Kałużnik, **a**, *lm.* **i**, *m. zool. ob. Brodziec.*

Kałużny; *ob. Kałużany.*

Kałużowaty, **a**, **e**, *p.* mający kałuże. *Ziemia kałużowata.*

Kałużysko, **a**, *lm.* **a**, *n.* brzydka kałuża, bagnisko.

Kałużysty, **a**, **e**, *p.* pełen kałuż, błotnisty.

Kamargo, *nieod. n.* figura kontradansa, wynaleziona przez baletniczkę Camargo.

Kamasz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) (zwykle *w lm.*) *ob. Czechczery.* 2) = **u**, *lm.* **e**, *m.* część górna obuwia na nogi, robiona z jakiójkolwiek materji i przyszywana do trzewików.

Kambierz, *ob. Kambjer.*

Kambjalny, **a**, **e**, *v.* **Kambjerski**, **a**, **ie**, *p. ob. Wekslarski.*

Kambjer, *v.* **Kambjerz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z włos.) 1) *ob. Wekslarz.* 2) = *fig.* lichwiarz; człowiek ciągnący z czego nieprawe zyski.

Kambjerstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *ob. Wekslarstwo.* 2) = *fig.* lichwiarstwo; ciągnienie z czego nieprawych zysków.

Kambjerja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. ob. Wekslarnia.*

Kambjo, *nieod. n.* (z włos.) weksel, bilet wekslowy. *Cambjo conto*, rachunek wekslowy.

Kambra, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* to samo prawie co rąbek, tylko rzadszy, bardziéj przezroczysty, więcéj tęgości mający.

Kamcha, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* materja jedwabna turecka, adamaszek. *Niechaj niewoli w kamchach, albo i w złotogłowach na dzianetach hardzie jeździ, zawsze niewolą będzie.*

Kamea, **i**, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) wypukło wyrzynany kamień drogi, na którym wyrznięta figura światlejszego jest koloru od tła kamienia.

Kamecznia, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (Nullipora) *zool.* zwierzokrzew należący do gromady *polipników*, kamienionośli.

Kamedulski, **a**, **ie**, *p.* do Kameduła *v.* Kamedułów należący. *Zakon Kamedulski.*

Kameduł, **a**, i **Kamedu**ła, **y**, *lm.* **y**, *v.* **Kamedu**li, **łów**, *m.* należący do zakonu pustelniczego Kamedułów, założonego we Włoszech r. 1030, przez św. Romualda.

Kamel, **u**, *lm.* **e**, *m.* koza angorska.

Kameleon, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool. ob. Chameleon.* 2) = *as.* jedna z południowych konstellacij. 3) = *mineralny*, *chem.* (Chamaeleon minerale), chemiczne połączenie, otrzymywane przez stopienie niedokwasu czarnego manganezu z alkali przy wolnym przystępie powietrza; jest przeto wedle prawdopodobieństwa, solą, mogącą się nazwać manganejanem z alkaliczną zasadą, np. potażem, sodą, barytą i t. p., gdyż ów niedokwas manganezu przeobraża się na kwas manganezowy.

Kamelja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Camelia), in. *Wielubia*, piękna japońska roślina z podobnym do róży kwiatem, stąd *Różą japońską* zwana; gatunek: = *sasankwa* (C. sasanqua), hodująca się na Wschodzie w ogromnych plantacjach; kwiat ma szkarłatny, zamieniający się w odmianę różową i białą.

Kameljowate rośliny, (Cameliceae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy téj (*v. dennokwiatowych*), ukł. de Cand.

Kamelki, **ów**, *blp. m. prow.* (na Szlązku) ludowa nazwa kwiatu rumiankowego.

Kamelor, **u**, *blm. m.* (z niem.) 1) włos z kamelu, t. j. kozy angorskiéj. 2) = materja z kameloru, barakan.

Kamelorowy, **a**, **e**, *p.* z kameloru, barakanowy.

Kamena, **y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* (z łać.) *mit.* muza; *przen.* poezja.

Kamendulski, **Kamenduła**, *ob. Kamedulski*, *Kameduła.*

Kamera, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) 1) komnata, pokoik, cela. *Siedzi w szpitalu warjatów w trzeciéj kamerze.* 2) = *fiz. Camera lucida*, in. *Swietlica*, i *Camera obscura*, in. *Ciemnica*, przyrządy fizyczne w kształcie pudła z osadzoną w ścianie soczewką; w pierwszéj widzimy zmniejszone same przedmioty, w drugiéj zmniejszone ich obrazy. 3) = osobna magistratura, np. do pilnowania dochodów krajowych (w Austrji); = *prokurora v. prokurorska*, osobna kancellarja prokurora (w Rossji). 4) = *myś. ob. Kamerka.*

Kameralista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* 1) ten co ma na względzie zarząd kameralny, przestrzega systematu przyjętego w wyręczaniu dochodów krajowych, i zaprowadzonych w téj mierze przepisów. 2) = urzędnik jakiéj kamery, magistratury. 3) = posiadający kameralistykę, lub uczący się téj nauki

Kameralistyka, **i**, *blm. ż.* (z niem.) nauka administracji i gospodarstwa krajowego.

Kameralja, **ów**, *blp. n. v. Kameralne nauki*, nauki odnoszące się do administracji i gospodarstwa krajowego.

Kameralny, **a**, **e**, *p.* 1) od kamery. *Dobra kameralne*, t. j. skarbowe. 2) = dotyczący systematu administracji i gospodarstwa krajowego. *Nauka kameralna.*

Kamerarz, *ob. Kamerjer.*

Kamerdyner, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z niem.) pokojowy, lokaj. *Przystał do młodego pana za kamerdynera.*

Kamerdynerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* sprawująca służbę kamerdynera.

Kamerdynerowa, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona kamerdynera.

Kamerdynerować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* być kamerdynerem, służyć za kamerdynera.

Kamerdynerski, **a**, **ie**, *p.* od kamerdynera.

Kamerdynerstwo, **a**, *blm. n.* służba kamerdynerska.

Kamerher, **a**, *lm.* **owie**, *m.* i **Kamerarz**, **a**, *lm.* **e**, *m. prze.* jeden z piérwszych dworzan; szambelan dworu; dworzanin pokojowy.

Kamerjunkier, **kra**, *lm.* **krowie**, *m.* (z niem.) godność młodszego, *v.* niższego szambelana dworu.

Kamerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kamera*) *myś.* wyżłobienie z boku w kamerszrubie u fuzji, w które wchodzi część prochu z naboju.

Kamerpaź, **zia**, *lm.* **ziowie**, *m.* (z niem.) paź u dworu.

Kamerszruba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) in. *Tylna szruba*, ta część u strzelby, która grubszy koniec rury zamyka.

Kamerton, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Strojnik*, *v. Widełki strojowe.*

Kamerystka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* panna pokojowa.

Kameryzować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* drogiemi kamieniami wysadzać.

Kameryzowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wysadzanie drogiemi kamieniami.

Kamfora, **y**, *blm. ż.* 1) żywiczna substancja właściwego zapachu, lekka, nader lotna, koloru białawego, własnościami swemi zbliżająca się do olejów lotnych; pod wzgl. chem. składa się głównie z węglika, połączonego z kwasorodem, wodorodem i azotem; ma wielkie użycie w medycynie; otrzymuje się w Chinach, Japonji i Indjach z napojonych nią pniów i korzeni drzewa *Kamforowca*, mian. jego gatunku, zwanego *Wawrzynem kamforowym.* Kamforą zwą także substancje, podobne do niéj z własności i składu, jako to: = *brzozowa*, *v. betulin* (betulinum), otrzymywana z kory *brzozy zwyczajnéj* (Betula alba); = *bursztynowa*, *v. lotna bursztynowa żywica*, podnosząca się w czasie destyllacji bursztynu; = *kopytnikowa*, *v. azar* (asarinum), znajdująca się w korzeniach *kopytnika pospolitego* (Asarum europaeum), = *omanowa*, *v. helen* (heleninum), w korzeniach *Omanu prawego* (Inula helenium); = *sztuczna*, otrzymywana zaprawiając olejek terpentynowy lub cytrynowy gazem kwasu wodo-chlorowego; = *tonkowa* (amarinum) z owoców *Tonkowca wonnego* (Dipterix odorata); = *tytuniowa*, *v. nikocjan* (nicotinum) z liści *Tytuniu* (Nicotiana); = *zawilcowa*, *v. anemon* (anemonum) z liści *Zawilca łąkowego* (Anemone pratensis) i *Czarnoziela* (Pulsatilla). Z powodu wielkiéj lotności kamfory mówi się: *Znikнąć jak kamfora. To kamfora nie człowiek!* (o szybko zjawiającym się to w jedném, to w drugiém miejscu). 2)= *bot.* a) *ob. Kamforowiec;* b) (Camphora hirsuta), roślina pospolita w południ. Francji, zapachu kamforowego, łodygi ma łokciowe, drzewiąste, białawe, naprzemian osadzone sęczkami, liście drobne, kosmate, kwiatki różowe, korzeń calowy, drzewiasty; używa się za środek rozrzedzający, rozwalniający i potny, tudzież na rany.

Kamforan, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (camphoras), nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas kamforowy i jakakolwiek zasada, *ob. Sól.*

Kamforatka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Camphorosma), in. *Kamforowe ziele*, roślina nieco do jody podobna, zapachu kamforowego.

Kamforoid, **u**, *blm. m. chem. ob. Stearopten.*

Kamforować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* kamforą napuszczać.

Kamforowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Camphora), in. *Kamfora*, *Kamforowe drzewo*, *Kafur*, drzewo rosnące w Japonji, Chinach i Indjach, z którego otrzymuje się żywiczna substancja *kamforą* zwana, mian. z gatunku: = *lekarski* (C. officinarum), in. *Wawrzyn kamforowy* (Laurus camfora).

Kamforowy, **a**, **e**, *p.* od kamfory, lub mający jéj własności, zapach, i t. d. *Spirytus kamforowy. Wódka kamforowa.* **Kamforowe drzewo**, *bot. ob. Kamforowiec.* **Kamforowe ziele**, *bot.* 1) *ob. Kamforatka;* 2) *ob. Niestatek kamforowy* (Selago camphorata).

Kamfu, *nieod.* (z chiń.) gatunek przedniéj chińskiéj herbaty.

Kamianka, *bl. ob. Kanianka.*

Kamica, **y**, *lm.* **e**, *ż. med.* (Lythiasis), choroba, w któréj się formują kamienie w nerkach, wątrobie, pęcherzu urynowym, lub w innych jakich organach.

Kamieć, **iał**, **eje**, *sn. nd. nieuż. ob. Kamienieć.*

Kamieniarczyk, **a**, *lm.* **i**. *m.* uczeń kamieniarza.

Kamieniarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) robiąca co z kamieni lub żona kamieniarza. 2)=*ob. Kamieniarstwo.*

Kamieniarnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* miejsce roboty około kamieni.

Kamieniarski, **a**, **ie**, *p.* należący do kamieniarza lub kamieniarstwa.

Kamieniarstwo, **a**, *blm. n.* sztuka robienia co z kamieni, ociosywanie kamieni.

Kamieniarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) łamiący w górach kamienie; 2)= ociosywający kamienie; robiący co z kamieni, *ob. Kamiennik.*

Kamieniasty, **a**, **e**, *p.* podobny do kamienia lub kamieni.

Kamienić się, **ił—**, **i—**, *szz. nd. nieuż. ob. Kamienieć.*

Kamienica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) dom z kamieni, lub z cegły murowany. *Targować się jak o kamienicę*, t. j. długo się o co targować. 2)=kupa kamieni na polu leżąca, in. *Kruszn*ia, *Kamionka.*

Kamieniczny, **a**, **e**, *p.* do kamienicy należący; kamienicę mający.

Kamienie, **a**, *blm. n. zb. nieuż.* kilka razem kamieni. *Rzecz cudowna, aby to kamienie chlebem się stało.*

Kamienieć, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* 1) obracać się, *v.* zamieniać się w kamień. 2)=*fig.* stawać się twardym, nieużytym. *Kamienieć od żalu*, *v. z żalu, z boleści.*

Kamieniociąg, **u**, *lm.* **i**. *m.* narzędzie chirurgiczne do wyciągania kamieni (z pęcherza urynowego).

Kamieniołam, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Kamieniołomnia**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż* miejsce gdzie kopią, lub rozbijają kamienie, do murów lub budowy dróg, na wyroby kamieniarskie, i t. d.; in. *Kalnia*, *Łomnia kamieni.*

Kamieniomiotny, *v.* **Kamieniorzutny**, **a**, **e**, *p.* rzucający kamienie. *Kamieniomiotny wułkan. Kamieniomiotna kusza, proca.*

Kamieniorośle, **i**, *blp. ż. zool.* ogólna nazwa polipów, żyjących w substancji kamienistéj, zwanéj koralem.

Kamieniorzutny, *ob. Kamieniomiotny.*

Kamieniotworny, **a**, **e**, *p.* tworzący kamienie. *Meduzy łeb kamieniotworny.*

Kamienistość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* własności kamienia.

Kamienisty, **a**, **e**, *p.* pełen kamieni. *Grunt kamienisty. Droga kamienista.*

Kamienna, **ej**, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Rotang* (Calamus rotang).

Kamienniczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m. zool.* 1) ptak wielkości wywilgi, gatunek drozda (Turdus saxatilis). 2)= muchołówka, błękitno-grzbiet (muscicapa cyanaea). 3)= (Armadillo) skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrostookich*, stonogich; gatunki: 1 = *pospolity* (A. vulgaris). 2=*pstry* (A. pustulatus). 3=*włoski* (A. officinalis).

Kamienniczy, **a**, **e**, *p.* 1) do rozbijania kamieni służący. *Kamiennicze narzędzie. Kamienniczy młotek.* 2)= właściwy kamiennikowi lub kamiennikom. *Ciężkie to kamiennicze rzemiosło!*

Kamiennik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) łamiący w górach kamienie, ociosujący kamienie. 2)=*art.* moździerz, z którego rzucają się kusze kamieńmi wypełnione, mian. na przykopujących się do fortecy nieprzyjaciół. 3) = *bot.* a) roślina, stanowiąca gatunek *Paprotnika* (Acrostihum marantae); b)= *ob. Smagliczka* (Alyssum), roślina. 4)= *zool.* chrząszcz, w Szwajcarji znajdujący się (Cerambyx alpinus).

Kamienny, **a**, **e**, *p.* 1) z kamieni złożony, zbudowany, zrobiony. *Kamienny most. Kamienny wał. Kamienna grota.* 2)=twardy jak kamień, mający pozor, własności kamienia. *Kamienny garnek. Kamienna sól. Węgiel kamienny.* 3)=*fig.* twardy, nieczuły, nieużyty. *Kamienne serce. Kamienna dusza.* 4) *Kamienny drozd, zool. ob. Kamienniczek.* 5) *Kamienny bób, ob. Bób kamienny* (Anagyris). *Kamienna, v. skalna wrzosa, v. rzęsa, ob. Zanogcica skalna* (Asplenium Trichomanes). *Kamienne ziele, ob. Imagliczka* (Alyssum).

Kamienować, *ob. Kamionować.*

Kamień, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* 1) posp. i naukowa nazwa twardego, kopalnego ciała, składającego się ze spojonych z sobą ziem, alkaljów i metalicznych niedokwasów i kwasów; niek zowie się *minerałem*, gdy nie wielkiéj jest objętości; *kruszcem*, gdy można wytapiać z niego metal; *skałą*, gdy wielkiego jest rozmiaru; *ciosem*, *v. kamieniem ciosowym*, gdy się daje obrabiać na materjał budowlowy; *kamieniami pospolitemi* zowią się często napotykane w przyrodzeniu, jako *kwarcy*, *wapienie*, *granity*, i t. d.; *kamieniami drogiemi* (*klejnotami*) zowią się mające silny blask, żywe piękne kolory i wielką twardość, używające się na ozdoby, przedmioty zbytku, i t. p.; takiemi są: *djament*, *korund*, *rubin*, *szafir*, *topaz*, *ametyst*, *smaragd*, *beryl*, *granat* (mian. *syryjski*), *turkus*; *kryształ górny*, *v. kamień czeski*, *kryształ przydymiony*, *kocie oko*, *chalcedony*, *agaty*, *jaspisy*, *opale*, *serpentyny*, niektóre *marmury* i *tumachele* (ob. te wyrazy); = **granitowy**, *ob. Granit;* = **kaustyczny**, *chem.* i *farm.* jest stopionym *potażem* (*ob. Potaż*); = **kruszcowy**, *ob. Kadmja;* = **krzemionkowy**, *ob. Kwarc;* = **lazurowy**, *ob. Lazurowy kamień;* = **litograficzny**, gatunek brudno-ziarnistego wapienia, używający się w litografji; = **łaziebny**, *ob. Pumeks;* = **meteoryczny**, *ob. Aerolit*; = **miodowy** (melilites), znajdywany w Turyngji, składający się głównie z melitanu glinki; = **młyński** i = **żarnowy**, znane kamienie do mielenia ziaru, wyrabiające się z piaskowca lub

granitu; =**osełkowy**, do ostrzenia zwyczajnych narzędzi, wyrabiający się z białego piaskowca, do ostrzenia zaś brzytew i narzędzi chirurgicznych z drobno-ziarnistego, czarnego piaskowca (in. *Czarne marmurki*); =**ostrowidza**, nazwa dawana niek. *Belemnitom*; =**piaskowy**, *ob. Piaskowiec*; =**piekielny** (lapis infernalis), *far.* jest stopionym salctranem srebra, solą, używającą się do wypiekania ciał organicznych, *up.* brodawek, do czernienia kości, włosów, i t. p.; =**probierski**, *v.* **probierczy**, czarna odmiana krzemiennego łupku, mająca w swym składzie, oprócz krzemionki, znaczną ilość wapna, magnezji, żelaza i węgla; używa się przez złotników i jubilerów do probowania złota i srebra, t. j. dowiedzenia się, ile domięszano do nich miedzi lub innego metalu, co się dokonywa potarciem ich o probierski kamień i rozeznawaniem pozostałego stąd śladu; *fig.* zam. próba, środek doświadczenia: *Pieniądze są probierczym kamieniem bezstronności sędziów*; =**purchaty**, *ob. Pumeks*; =**siny**, *ob. Koperwas błękitny*; =**wapienny**, *ob. Wapień*; = **węgielny**, na którym się opiera węgieł budowli; *fig.* zam. zasada, podstawa, fundament, zakładziny; =**winny**, *far.* winian potażu, sól, używająca się w medycynie; = **wymiotowy**, *ob. Emetyk*; =**zwierzęcy**, dawniéj *Kalkulem* (calculus) zwany, *med* jest ogólną nazwą jakby kamiennych zsiadłości, tworzących się niek. ze stanu chorobliwego w zwierzęcym organizmie, takiemi są: =*artrytyczny*, podobny do kredy, w artykulacjach organizmu, w chorobie artrytycznéj; =*kiszkowy* (bezoardum), zsiadłość natrafiana w żołądku ludzi, a częściéj zwierząt, będąca niek. *kamieniem żółciowym*, spłynionym do kiszek; = *mózgowy* (calc. pinealis); =*nérkowy*, *v. urynowy* (calc. urinarius *v.* vesicae urinariae), zawiązujący się w nérkach lub pęcherzu urynowym; =*pankreatyczny*, w części żołądka, zwanéj *pancreas*; =*płucny* (calc. pulmonarius), stwardniałość, wyrzucana z płuc w niekt. chorobach, mian. u ludzi podeszłych; =*prostaty* (concretiones prostatae), w gruczole zwanym *prostatą*; =*ślinowy*, w gruczołach ślinowych; =*żółciowy* (calc. fellei), zawiązujący się w wątrobie lub pęcherzu żółciowym, stąd bywa: *wątrobnym*, *v. wątrobowym* (calc. hepatici) i *pęcherzowym* (calc. cistici), składa się głównie z tłustości, zwanéj *cholesteryną* i inn. substancij. *Chorować na kamień. Umrzeć na kamień*, *v. z kamienia. Kamienie żabie*, *v. żydowskie*, *geol. ob. Echinity.* 2) =(w wyrażeniach przenośnych i przysłowiowych): *Kamień filozoficzny* (lapis philosophorum), tak się nazywał dawniéj wyszukiwany przez alchemików proszek czy eliksir, który, wedł. ich mniemania, miał wszystko, czego się dotknie, mian. metale, przeistaczać w złoto; *fig.* zam. przedmiot urojony, zajęcie się chimeryczne, bezużyteczne. *Czy nie szukasz kamienia filozoficznego? żart.* zam. nad czém tak marnie głowę suszysz? *fig. Kamień obrazy*, *v. zgorszenia. Na miejscu kamień obrasta. przys. Kto na ciebie kamieniem, ty na niego chlebem*, t. j. dobrem za złe odplacać należy. *Trafiła kosa na kamień*, t. j. zły na złego trafił. *Kamieniem nad czém siedzieć*, bardzo pilnie czém się zajmować. *Idzie jak z kamienia*, t. j. bardzo ciężko. *Kamień z serca zrzucić*, otrzymać spokojność sumienia. *Kamieniem upaść*, *myś. przypaść do ziemi* (o ptakach). *Kamień grobowy*, zam. nagrobek. *Kamień żywy*, *ob. Opoka. fig. Kamień*, serce nieczułe, twarde. *Gadać do kamienia*, t. j. do niechcącego słuchać, lub niepojmującego co się mówi. *Trzeba być kamieniem, żeby go nie łochać. Zoginął jak kamień w wodzie. przys.*; którego objaśnienie, *ob.* pod wyrazem *Herowit.* 3)= (w grze warcabnéj) warcaba, bierka. 4) = waga, dawniéj zawierająca 32 funtów handlowych; od r. 1819 centnar ważył 4 kamienie, kamień funtów 25; wedł. Konstytucji 1766 r. bierkowiec litewski czyli centnar powinien był ważyć 5 kamieni, kamień funtów 40; dziś kamień nader jest rozmaitéj wagi po prowincjach, jako waga nie urzędowa. 5)=*prześcienny*, *art. ob. Przegłównik.* 6) = *gruntowy*, *bur.* bursztyn lepszego gatunku. 7) = *cudowny*, *med.* stężała substancja, przygotowywana dawniéj sztucznym sposobem z koperwasu białego, saletry, halunu, soli amonjackiéj, kamfory i cukru, która się używała zewnętrznie na stężanie ran, zatrzymywanie krwotoków, w gonorcjach, gangrenie, i t. d. 8) *kamienie fjoletowe*, *bot. ob. Fjołkowe kamienie.*

Kamieńczyk, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* (Saxicola), ptaszek, zwany także *Pokląskwą*, *Białorzytką*.

Kamioneczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot.* in. *Brusznica*, gatunek borówki (Vaccinium vitis idaea). 2) = mała kamionka, t. j. mała butla z gliny; hlaczek.

Kamionka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kamienie z pola zebrane, zwykle na miedzach w kupę złożone; in. *Kamienica*, *Kruszniа*. 2) = (w łaźni) kupa kamieni, które po rozpaleniu wodą się polewają dla wydobycia gorącéj pary. 3) = hlak, butla kamienna, t. j. z gliny. 4)= *bot.* a) *ob. Mącznica*, *v. Chruścina leżąca* (Arbutus procumbens); b) *ob. Malina kamionka* (Rubus saxatilis); c) *Kamionki*, *w lm. bl.* zam. *Żórawina*, *v. Borówka żórawina* (Schollera, *v.* Vaccinium occicoccos). 5)= *zool* a) (Petromys), zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, grzebienorek; gatunek: = *pospolita* (P. typicus); b) *ob. Kuna*; c) pewien gatunek kuropatwy.

Kamionkowy, **a**, **e**, *p.* od kamionki. *Kamionkowa malina*, *bot. ob. Malina kamionka.*

Kamionoczynny, *ob. Kamieniotworny*,

Kamionować, *v.* **Kamienować**, **ował**, **uje**, *scz. nd.* kamieniami zabijać. *Żydzi kamienowali cudzołożników i bluźnierców.*

Kamionowanie, *v.* **Kamienowanie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* zabijanie kamieniami. *Kamienowanie było we zwyczaju u Żydów.*

Kamionownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* ten co kamionuje. *Śty Stefan modlił się za kamionowniki swoje.*

Kamiszy, *nieod. zool.* gatunek czapli w Południowéj Ameryce.

Kamizardy, **ów**, *blp. m.* mieszkańce gór Ceweńskich wyznania reformowanego, *v.* kalwińskiego.

Kamizela, *v. posp* **Kamizola**, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (z fran.) kurtka, rodzaj krótkiego odzienia, które noszą włościanie polscy.

Kamizelka, i *zdr.* **Kamizeleczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) część ubioru męzkiego, przykrywająca nieco piersi, pod wierzchniém odzieniem. *Kamizelka pikowa*, *kaszemirowa.*

Kamizok, **u**, *blm. m. mit.* finlandzkie nazwisko dna ziemi. Jest to otchłań, nakształt *Gingapagu*. Na północy są wschody od Kamizoku do Tawertu, lub od dna ziemi do niebios.

Kamlot, **u**, *blm. m.* (z fran.) materja z włosów kozy angorskiéj, lub z wełny.

Kamlotowy, **a**, **e**, *p.* z kamlotu.

Kammerdyner, i pochodne **Kammerher**, **Kammerjunkier**, **Kammerpaź**, **Kammerton**, *ob. Kamerdyner*, i t. p.

Kamnio, **y**, *blm. m. mit.* król fiński Kirkon-Waeków, podołtarzowych opiekunów ludu, odpowiedni litewskiemu Puschajtysowi. Jest to kobold niebezpieczny, przebywający w stosach kamieni.

Kamo, *ps. prze.* dokąd, kędy.

Kamojard, **u**, *blm. m.* (z włos.) materja z szerści dzikich kóz.

Kamować, **ował**, **uje**, *scz. nd. or.* wycinać nieco szorce w miejscu, na które się ławka kładzie, kiedy szryk w tratwie na cału umieszczają.

Kampament, **u**, *lm.* **y**, *m. prze. ob. Obóz.*

Kampana, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) *nieuż.* 1) *ob. Dzwon*, *Dzwonek.* 2) = naczynie szklanne, nakształt dzwonu, np. u machiny pneumatycznéj. 3) = czas, w przeciągu którego *piec wysoki*, służący do wytapiania surowca, zostaje w nieprzerwaném działaniu. 4) = *v.* **Kompana**, *zdr.* **Kampanka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. prze.* srebrne lub złote wzorzyste, ząbkowate siateczki i kutasiki dzwonkowate, służące niegdyś do strojów.

Kampanja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) wojna, wyprawa. *Odbyć kampanję. Rozpocząć kampanję. Kampanje włoskie.*

Kampanka, (*zdr.*), *ob. Kampana*, *v. Kompana.*

Kampanologja, **ji**, *blm. ż.* (z łać. grec.) nauka o dzwonach.

Kampelogja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o zagięciach, krzywych linjach.

Kampemetr, **tru**, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia krzywych linij lub powierzchni.

Kamperowski, **a**, **ie**, *p.* od Kampera (fizjologa), przez niego postrzeżony, odkryty. *Kąt kamperowski*, *v.* = *Kampera*, *v.* = *twarzowy*, jest kąt zawarty między dwiema prostemi linjami, poprowadzonemi od wierzchniéj wargi ku otworowi ucha i wyniosłości czoła; bywa on tém ostrzejszy, im zwierzę do niższego rzędu pacierzowych należy.

Kampesz, **u**, *blm. m. v. Drzewo Kampesz*, *v.* **Kampeszyn**, **u**, *blm. m. bot.* (Haematoxylon campechianum), gatunek drzewa z rodzaju zwanego *Błękiciec*, lub *Błękitne*, *v. Krwiste drzewo*; drzewo jego, przywożone z Ameryki w małych kawałkach, służy do farbowania niebieskim kolorem.

Kampferja, *ob. Kempferja.*

Kampo, *nieod.* 1) (z włos.) miara powierzchni: a) padewska = 38,626 arom; b) werońska = 30,480 arom; c) dalmacka = 36,566 arom. 2)= (z hisz.) gatunek hiszpańskiéj wełny.

Kampust, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *nieuż.* maślanka, mleko kwaśne.

Kamrad, *ob. Kamrat.*

Kamractwo, **a**, *blm. n.* towarzystwo, wspólnictwo, koleżeństwo.

Kamrat, **a**, *lm.* **y**, *v.* **ci**, *m.* (z fran.) towarzysz, wspólnik, mian. towarzysz broni, kolega.

Kamratka, **i**, *lm.* **i**, *ż* towarzyszka, wspólniczka, koleżanka.

Kamuflet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) in. *Policzek* (w sztuce minerskiéj), *ob. Finfa.*

Kamul, **a**, *blm. m. mit.* lub z łacińska *Camulus*, jest Belen. Ma znaczenie anioła stróża i uchodzi za opiekuna dziatek osieroconych. Pomponjusz przyobiecuje mu w ofierze dwuletniego wieprza, jeżeli z wojny powróci cały.

Kamusznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Strepsilas), *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunek tego rodzaju jeden: = *zwrótek* (S. interpres).

Kamyczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Kamyk*), drobny kamyk. *Kamyczki*, *w lm. bot. ob. Tawuła główkorodna*, *v. bulwowa.*

Kamyczkowaty, **a**, **e**, *p.* kształtu drobnych kamyków, dziarstwisty. *Piasek kamyczkowaty. Glina kamyczkowata.*

Kamyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Kamień*), mały kamień, głazik.

Kamysznica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (Lithobius), *zool.* owad bezskrzydły, należący do rzędu *Licznonogich*, ostrorogich; gatunek najpospolitszy: = *ruda* (L. forficalus).

Kamzans, **u**, *lm.* **y**, *m. ar. ob. Naddźwierek.*

Kana, **y**, *lm.* **y**, *m.* (z hisz.) miara długości Katalońska = 1,552 metrom.

Kanada, **y**, *lm.* **y**, *m.* miara do płynów Portugalska = 1,395 litrom.

Kanadyjski, **a**, **ie**, *p.* od Kanady, *v.* Nowéj Francji, z Kanady. *zool. Moraz*, *v. Świszcz kanadyjski*, *ob. Świszcz*, *Bobak.*

Kanafarka, *v.* **Kanaparka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z włos.) kobiéta pilnująca spiżarni, piwnicy.

Kanafarski, *v.* **Kanaparski**, **a**, **ie**, *p.* od kanafarza lub kanafarki.

Kanafarz, *v.* **Kanaparz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* szafarz, śpiżarny, piwniczy klasztorny. *Ojciec kanafarz.*

Kanak, **u**, *lm.* **i**, *m.* 1) *zdr.* **Kanaczek**, **czka**, *lm.* **ozki**, *m.* (z tur.) naszyjnik kobiécy, drogiemi kamieniami wysadzany. 2) = *bot. Topola piramidalna*, *v. włoska* (Populus dilatata).

Kanalik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Kanał*) mały kanał.

Kanalizacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) prowadzenie kanałów.

Kanalja, **ji**, *lm.* **je**, *nsp.* (z fran.) 1) niegodziwiec, łotr lub łotrzyca (połajanie). 2) = *i. zb.* podły gmin, nikczemne pospólstwo. *Rozpędź tę kanalję.*

Kanał, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) kopanica, rów głęboki i szeroki. *Kanał wielki Piński*, *czyli port Ogiński w Brzeskiém*, *Pinę z Muchawcem łączy. Kanał ogrodowy. Kanał portowy. Kanał splawny.* 2) = morze zacieśnione pomiędzy dwoma lądami, ciaśnina. *Kanał la Manche.* 3) = *an.* naczynie w ciele zwierzęcém. *Kanał moczowy. Kanał oddechowy*, *v. powietrzny. Kanał słuchowy*, otwór zewnętrzny ucha. *Kanał karotyczny*, w kości czaszkowéj, kędy przechodzi tętnica senna (carotica). *Kanał żylny*, znajdujący się tylko w płodzie człowieczym, a znikający gdy dziecię zaczyna oddychać powietrzem. *Kanały donośne*, *v. donoszące*, do przenoszenia nasienia w częściach płciowych męzkich. 4) = *fig.* droga, którędy co przechodzi. *Sakramenta są kanałami łask Bożych.* 5) = *art.* wydrążenie wnętrzne działa. 6) = *teat.* miejsce przed samą sceną, służące do oświetlenia sali, które dowolnie można wznieść lub spuścić na dół.

Kanałowy, **a**, **e**, *p.* od kanału z kanału.

Kanapa, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Kanapka**, i **Kanapeczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) siedzenie dla kilku osób razem. *Rozciągnąć się*, *rozwalić się na kanapie.*

Kanapowy, **a**, **e**, *p.* do kanapy należący.

Kanar, **u**, *blm. m.* 1) cukier najbielszy z wysp Kanaryjskich; otrzymuje się tam z soku zdziebeł trzciny cukrowéj. 2) = wino z wysp Kanaryjskich.

Kanarek, **rka**, *lm.* **rki**, *m. zool.* (Passer canarius) ptaszek przywieziony z wysp Kanaryjskich, należący do rzędu wróblego, łatwy do wyuczenia się pięknego śpiewania. *Kanarek piszczy*, t. j. właściwy sobie głos wydaje, *ob. Łuszczak.*

Kanarkowy, **a**, **e**, *p* od kanarka; właściwy kanarkom; żółty. *Kanarkowa trawa* (Phalaris canaria), pewna odmiana *Ostrzycy trzcinowatéj* (Ph. arundinacea), ulubiony pokarm kanarków. *Kanarkowe* (*bl. Kanaryjskie*) *drzewo*, in. *Komiężnik*, *bot.* (Canarium).

Kanaryjski, **a**, **ie**, *p.* pochodzący z wysp Kanaryjskich, leżących przy zachodnich brzegach Półn. Afryki. *Kanaryjskie wino. Kanaryjskie drzewo*, *bl. ob. Kanarkowe drzewo.*

Kanaster, *v.* **Knaster**, **stru**, *blm. m.* 1) *bot. Tytuń chiński* (Nicotiana chinensis), roślina rozpowszechniona po Europie; łodygi jéj dochodzą niek. 10 stóp; z liści wyrabiają mocny do palenia tytuń, który się rozsyła w koszach, zwanych po hiszpańsku *kanasta* (canasta), skąd poszło nazwanie *kanaster;* odmianą tego gatunku jest: = *krzewisty* (N. fruticosa). 2) = posp. nazwa przyrządzonego już do palenia tytuniu z tego gatunku, dzielącego się na kilka podgatunków.

Kanastra, **y**, *lm.* **y**, *ż.* portugalska miara do węgli drzewnych = 85,695 litrom.

Kanata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* miara do płynów w Dalmacji = 0,858 litra.

Kanaus, **u**, *blm. m* pewien gatunek perskiéj materji.

Kanawem Cynlait, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, potomek Budduzi, bóg sprawiedliwéj zemsty, tyle, co normandzki *Tyr*, lub *Zio.*

Kanąć, **ął**, **ie**, *sn. nd.* kapnąć, kroplą spaść. *Jak z kamienia, łza mu z oczu nie kanie.*

Kancelarja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) pisarska izba, biuro. 2) = miejsce, w którém się zachowują archiwa i protokuły aktów sądowych.

Kancelarski, **a**, **ie**, *p. ob. Kancelaryjny.*

Kancelaryjny, **a**, **e**, *p.* od kancelarji. *Styl kancelaryjny. Pisarz kancelaryjny*, t. j. urzędnik kancelarji.

Kancelarysta, *v.* **Kancelarzysta**, *v.* **Kancelista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* pracujący *v.* piszący w kancelarji, kopiista.

Kancellarja, i pochodne, *ob. Kancelarja*, i poch.

Kancer, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *nieuż. ob. Rak* (choroba).

Kancerować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łac.) kancerem czyli rakiem zarażać; psuć; gnoić. = **się**, *złz. nd.* w kancer się obracać. *Wrzody zaniedbane łatwo się kancerują.*

Kancerowaty, **a**, **e**, *p* od kanceru, kancerem zarażony. *Bolączki czarne kancerowate. Wrzód kancerowaty.*

Kanciasto, *ps.* w kształcie kantu.

Kanciasty, *v.* **Kanciaty**, **a**, **e**, *p.* z kantami, mający kanty, lub podobieństwo do kantu, kantowy. *Kanciate złamy.*

Kancjonał, **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Kancjonalik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z łać.) książka zawierająca zbiór pieśni nabożnych (zwykle z nutami do nich), pieśnioksięg.

Kanclerski, **a**, **ie**, *p.* (z łać.) od kanclerza. *Kanclerska godność. Sądy kanclerskie.*

Kanclerstwo, **a**, *lm.* **a**, *n* 1) urząd i władza kanclerza. 2) = czas sprawowania urzędu kanclerza. *Za kanclerstwa Zamojskiego.*

Kanclerz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) urząd jeden z najznakomitszych w państwie; in. *Pieczętarz*, dla tego, że miał u siebie wielką pieczęć państwa w dawnéj Polsce. *Kanclerz Wielki Koronny. Kanclerz Wielki Litewski.* 2) = urząd kapitulny. *Kanclerz kapituły katedralnéj i kollegjalnéj.*

Kanclerzanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka kanclerza.

Kanclerzowa, *ob. Kanclerzyna.*

Kanclerzyc, **a**, *lm.* **e**, *m.* syn kanclerza.

Kanclerzyna, y, *lm.* **e,** *ż. v.* **Kanclerzowa, éj,** *lm.* **e,** *ż.* żona kanclerza.

Kancona, *zdr.* **Kaconetta, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) pieśń, śpiew.

Kandały, ów, *blp. m.* (z ros.) *prow.* więzy, łańcuchy dla okowywania zbrodniarzów.

Kandelaber, bru, *lm.* **bry,** *m.* (z fran.) *ob. Świecznik.*

Kandelcukier, *v.* **Kandiscukier, kru,** *v.* **Kandis,** *v.* **Kandys, u,** *v.* **Kandysbrod,** *v.* **Kandysbrot, u,** *blm. m.* nazwa w przedaży oczyszczonego krystalizowanego cukru.

Kandu, *nieod. n. bot.* pewien rodzaj drzewa na wyspach Maldywskich, które przez tarcie łatwo się zapala.

Kandyba, y, *lm.* **y,** *ż. prze.* koń rosły, lecz niezgrabny.

Kandybura, y, *blm. ż. prze.* cyc, czyli perkal w kwiaty wielkie, używany przez kobiéty na suknie w ostatnich latach panowania Stanisława Augusta.

Kandydacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* stan kandydacki, kandydatura.

Kandydacki, a, ie, *p.* (z łać.) od kandydata.

Kandydat, a, *lm.* **y,** *m.* 1) ten co się stara o jaki urząd, posadę. *W Rzymie kandydaci ubierali się biało. W Polsce ubiegających się o tron, nazywano kandydatami. Kandydat do ożenienia, żart.* 2) = stopień uczony, otrzymywany w uniwersytetach, niższy od magistra. *Kandydat filozofji. Kandydat prawa* i t. d. 3) = (w prowin. ruskich) żołnierz, co się dosłużył praw oficerskich, lecz nie jest oficerem z powodu urodzenia, lub braku potrzebnych na to wiadomości.

Kandydatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta starająca się o jaką posadę, miejsce (w dawnéj Polsce); kobiéta będąca na liście ubiegających się do tronu (polskiego).

Kandydatura, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) staranie się o jaki urząd, posadę, miejsce. 2) = bł. zam. wakans; miejsce wakujące do zajęcia.

Kandys, *v.* **Kandysbrod,** *v.* **Kandysbrut,** *ob. Kandelcukier,* i t. d.

Kandyżan, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Ptychotis), roślina; gatunek jéj: = *łomikamień* (Pt. heterophylla *v.* Seseli saxifragum).

Kandżjar, u, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) wielki pugnał.

Kanfora, *bł. ob. Kamfora.*

Kangan, a, *blm. m.* 1) *mit.* celtycki Deiwr, jest Teutates, ofiarujący Bardom dar proroczy. Wyobrażeniem jego rózga natchnienia. 2) = sztuka workowego płótna w Magindanao za monetę służąca.

Kangfu, *nieod. n.* (z chiń.) gatunek herbaty.

Kangur, a, *lm.* **y,** *m.* (Halmaturus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *workowatych*, długonogich; gatunki: 1 = *wielki* (H. giganteus). 2 = *ogorzały* (H. fuliginosus). 3 = *welnisty* (H. laniger). 4 = *pazurooogonowy* (H. unguifer). 5 = *zauzdany* (H. fraenatus). 7 = *cętkowany* (H. lunatus). 7 = *zajęczy* (H. leporides). 8 = *szerokonosy* (H. Parvyi). 9 = *ozdobny* (H. elegans). 10 = *Benneta* (Bennetti). 11 = *czerwonoszyi* (H. ruficollis). 14 = *rudosiwy* (H. rufo-griseus). 13 = *gajowy* (K. nemoralis). 14 = *czarnonogi* (H. manicatus). 17 = *Billardiera* (H. Billardierii). 18 = *czarnocętkowany* (H. dorsalis). 19 = *Eugenjusza* (H. Eugenii). 20 = *długowłosy* (H. Derbianus). 21 = *krótkoogonowy* (H. brachyurus). 22 = *pręgowany* (H. fasciatus). 23 = *pęzelkowaty* (H. penicillatus). 24 = *silny* (H. robustus). 25 = *białogardły* (H. albogularis). 26 = *krótkouchy* (H. brachyotis). 27 = *wesoły* (H. agilis). 28 = *okularowy* (H. conspicillatus). 29 = *antylopiasty* (H. antilopinus). 30 = *izabellowy* (H. isabellinus). 31 = *Binoe* (H. Binoe). 32 = *rdzawobrunatny* (H. concinnus). 33 = *ozdobny* (H. inornatus). 34 = *czarnogłowy* (H. melanops). 35 = *biały* (H. albus).

Kanguru, *nieod. n. ob. Kenguru.*

Kani, ia, ie, *p.* od kani (ptaka). *Kania przędza, bot. ob. Kanianka pospolita. Kania noga, ob. Wronia stopa v. noga.*

Kania, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Milvus) *zool.* ptak z rzędu drapieżnych (dziennych), rodzaju sokołów; gatunki: 1 = *właściwa* (Falco Milvus). 2 = *czarna* (F. ater). 3 = *popielata* (F. plumbeus). *Kania*, wedle ludowego podania, nie chciała wspólnie z innemi żyjącemi istotami kopać zdrojów, strumieni i rzek, dla tego to pije tylko deszczową wodę i krzyk jéj jest niby przepowiednią deszczu. *Kania płacze, prosi pić u Boga. Pragnie v. wygląda jak kania deszczu, przys.* 2) = *mit.* słowiańska dziewica nieszczęścia, porywająca te dziatki, które uciekają przed *Cichą*. Przybywa na mglistym obłoku. Każdemu z dziatek ukazuje się w postaci własnéj jego matki i wabi je do siebie pieszczotą. Sadzi dzieciny rzędem na obłoku i ulatuje z niemi w górę. Dokąd? Nikt nie wie. Dość, że porwane od niéj dziatki nigdy nie powrócą. Do dziś dnia woła lud: *Dzieci, dzieci, Kania leci!* Inne postacie jéj są: *Kruga, Smertnica, Dziuma, ob. Marzanna, Cicha.* 3) = *arch. ob. Pęp baniasty, Łapa.* 4) = *zool.* (Milvus) pewien rodzaj ryby morskiéj (wedł. Plinjusza). 5) = *indyjska, bot.* in. *Kądzielno* (Cassyta), roślina.

Kanianka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Cuscuta), in. *Wytup, Kania, v. Kanina przędza*, roślina z rodziny *powojowych* (Convolvulaceae), należąca do klassy 4éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *pospolita, v. swojska* (C. europaea), zwana także *jedwabiem polnym, prow. Luboryszem, Tkanką*, roślina pasorzytna, bezlistna, składająca się z nitkowatych, czerwono-białawych łodyżek, któremi okręca się około inn. roślin, mian. około pokrzyw, lnu, konopi, ostów, chmielu i t. d. i wpuszcza w nie maleńkie swe korzonki; rozmnożona między lnem, w zbiorze jego wielkie czyni szkody; używa się w medycynie; = *pozłoto, v. parch* (C. epilinum); = *tymowa* (C. epithymum).

Kaniasty, a, e, *p.* na kształt kani (ptaka) rozczepierzony. *Kaniasty kapelusz*, t. j. z szerokiemi skrzydłami. *Kaniasta czapka, prze.* zam. kapelusz.

Kanikularny, a, e, *p.* od kanikuły. *Dni kanikularne;* dni największych upałów letnich (od połowy lipca do końca sierpnia).

Kanikuła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) gwiazda jedna w konstellacji wielkiego psa, wschodzi w lipcu, a trwa przez sześć niedziel czasu najgorętszego; in. *Psia gwiazda, ob. Syrjusz.* 2) = dni kanikularne, czas w lecie najgorętszy, psie dni, psie czasy, psia grań. *Przez czas kanikuły, w czasie kanikuły.* 3) = *fig.* pomięszanie zmysłów, szaleństwo. *Cierpieć na kanikułę.*

Kaniny, a, e, *p. ob. Kani. Kanina przędza, bot. ob. Kanianka.*

Kaniowa, (herb), *ob. Kudbrzym.*

Kaniuk, a, *lm.* **i,** *m.* (Elanus), *zool.* ptak z rzędu drapieżnych (dziennych), rodzaju sokołów; gatunki: 1 = *biały* (Falco furcatus). 2 = *czarnoskrzydły* (F. melanopterus). 3 = *Rjocour'a* (F. Riocourii). 4 = *nierównosterny* (F. dispar). 5 = *okularowy* (F. mississipiensis).

Kanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *prow. ob. bot. Kanianka.* 2) = rureczka u sikawki, *v.* serengi.

Kankan, a, *blm. m.* (z fran.) swawolny, gorszący taniec.

Kankanować, ował, uje, *scz. nd.* tańczyć kankana; swawolnie, gorszącym sposobem tańczyć.

Kankroid, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *med.* narośl rakowatéj natury, produkt rakowy.

Kankrologja, ji, *blm. ż.* (z łać. grec.) opisanie raków.

Kankryt, a, *lm.* **y,** *m. min.* skamieniały rak morski.

Kanna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) miara długości: a) w Genui = 2,491 metr.; b) w Neapolu = 2,645 metr.; c) w Sardynji = 2,100 metr.; d) w Sycylji = 2,065 metr.; e) toskańska = 2,918 metr.; f) kupiecka rzymska = 1,993 metr.

Kannibal, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) dziki człowiek, ludożerca.

Kannus, a, *blm. m. mit.* laponski bębenek czarnoksięzki, za pomocą którego dokazywano trudnych do pojęcia dziwów. Wyjawiał on wolę niebios, przyzywał duchy nieboszczyków, wskazywał, co dzieje się na odległem miejscu, zdradzał złodzieja, odsłaniał przyszłość, wymieniał leki na choroby, oddalał zarazę. Inne imię jego *Gaubdaj.*

Kanob, a, *blm. m. mit.* wtóry syn Ozyrysa i Izydy, bóg egipski, jest Kabir planety Jowisza. Grecy zowią go *wielkim bogiem*, który dopomaga Ozyrysowi i Izydzie przy pracy około błogosławieństwa na ziemi bożéj, a Horusowi śród wojny z Babisem. „Bóg ten, mówią, gdy zbliży się do słońca i pocznie na nie działać, zowie się Serapisem." *Kanob* też oznacza wtórego Ozyrysa zwycięzkiego, lub Serapisa, pokonywającego Smę, słońce zimowe, tryumfujące nad potopem jesiennym. Horos pokonał Apofisa, a Kanob Smę. Horos wezwał na pomoc Kanoba, z którym pospołu przynosi drugie egipskie lato. Malowano go jako *beczkę* z głową ludzką, lub też ze lbem wilka, kota, jastrzębia, co wszystko godłem jest zimy. Podczas zimy napełniano beczki wodą i chowano je do piwnic, ażeby miano co pić, gdy nadejdzie pożar wiosenny, lub zły Babis. Stąd *beczka* i *Kanob* jedno.

Kanon, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) regestr oddzielnych części Pisma Ś. przez kościół katolicki przyjętych, *ob. Zakon, *Czczewo.* 2) = (prawie zawsze w lm.) przepis prawa duchownego. *Kanony Apostolskie. Kanony kościelne.* 3) = gatunek modlitw cerkiewnych w kościele Wschodnim. 4) = *prze.* przepisany podatek gruntowy. *Kanon pruski.* 5) = *nieuż.* mundsztuk na młodego konia dęty. 6) = *druk.* pewien gatunek pisma afiszowego. 7) = *muz.* jedna ze znakomitszych form polyfonicznych, zależąca na powtarzaniu, przez wszystkie do tego użyte głosy, melodji przez piérwszy głos wprowadzonéj i w ten sposób, że jeden jeszcze nie skończył, gdy drugi już zaczyna, naśladując poprzedni, i w ogóle bez żadnych odmian.

Kanonada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) strzelanie z dział czyli armat; działobicie.

Kanonicki, a, ie, *p. ob. Kanoniczy.*

Kanoniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* zakonnica podług kanonów żyjąca.

Kanonicznie, *ps.* według przepisu kanonów.

Kanoniczność, ści, *blm. ż.* właściwość tego, co jest według kanonu, *v.* kanonów. *Kanoniczność ksiąg świętych.*

Kanoniczny, a, e, *p.* od kanonu, lub kanonów. *Księgi kanoniczne. Prawo kanoniczne.*

Kanoniczy, a, e, *p.* od kanonika, *v.* kanoników; kanonicki.

Kanonik, a, *lm.* **cy,** *m.* wyższy stopień w duchowieństwie świeckiém katolickiém; radca biskupa, obowiązany rezydować przy kościele i pilnować chóru.

Kanonika, i, *lm* **i,** *ż. nieuż.* 1) księga kanoniczna. 2) = nauka o kanonach. 3) = *blm. muz.* część akustyki, zajmująca się oznaczeniem stosunków, w jakim pojedyńcze tony mają się do siebie.

Kanonista, y, *lm.* **ści,** *m.* biegły w prawie kanonicznem.

Kanonizacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Kanonizowanie.*

Kanonizować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) uroczyście za świętego lub za świętą ogłaszać, poświęcać. *Innocencjusz IV kanonizował Ś. Stanisława.*

Kanonizowanie, a, *lm.* **a,** *n.* uroczysty obrządek, którym papież po uznaniu cudów osoby błogosławionéj, *v.* beatyfikowanéj, nadaje jéj tytuł świętego lub świętéj; poświęcenie.

Kanonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) godność kanonicza, beneficjum. *Starać się o kanonję. Dostać kanonję.* 2) = mieszkanie, dom kanoniczy.

Kanonjer, a, *lm* **owie,** *m.* (z fran.) żołnierz działa pilnujący, *v.* działowy; artylerzysta.

Kanonjerski, a, ie, *p.* od kanonjera lub kanonjerów. *Po kanonjersku, psł.* sposobem kanonjerów.

Kanonjerstwo, a, *blm. n.* sztuka, rzemiosło kanonjera; artylerja.

Kanonny, a, e, *p. nieuż. ob. Kanoniczny.*

Kanop, a, *blm. m. mit.* bóg egipski, *ob. Kanob.*

Kanopa, y, *blm. ż. v.* **Kanopus, a,** *blm. m.* as. najpiękniejsza z gwiazd konstellacji *Okrętu*, nie widziana nigdy w Europie.

Kanpust, *ob. Kampust.*

Kant, u, *lm.* **y,** *m.* 1) (z włos.) róg, bok spiczasty, brzeg. *Dwie deski na kant zbite. Kant szpa* (u zwierząt), brzeg zewnętrzny szklistéj warstwy, wystający z płaszczyzny startych przez zużycie, składanych lub fałdowanych zębów. 2) = (z an.) bigoterja anglikańskiego wyznania.

Kantak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *tes.* budulec do ostrego kantu obrobiony, t. j. ze czterech boków siekierą oprawny, a potém toporem ociosany, czyli otoporowany; balk, belka. 2) = hak żelazny do dźwigania i nakładania grubych kloców do rznięcia. 3) = pazur tylny u szpony drapieżnego ptaka.

Kantalit, u, *blm. m. min.* żółtawo-zielony kwarc.

Kantalup, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Kantalupa, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) nazwa najprzedniejszéj odmiany *melonu, v. bot. Ogórka melonu* (Cucumis melo); owoc wielki, brodawkowaty, oznaczony szerokiemi żebrami, koloru zielonego, czarniawego, niek. zaś białego, o pomarańczowém, delikatnego smaku mięsiwie.

Kantar, u, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) 1) ciężar wagi trzech kamieni, *v.* 75 funtów 2) = rodzaj mundsztuku na konie karetiane. 3) = (z łać.) *zool.* u ptaków, krawędź przodu głowy w połączeniu z dziobem.

Kantaryda, y, *lm.* **y,** *ż.* (częściéj w lm.) 1) *zool.* (Lytta vesicatoria), owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, kantarydowatych, in. *Hiszpańska mucha, v. Zielono-żółtawy chrząszczyk.* 2) = *farm.* tenże owad starty na proszek po wysuszeniu, używający się w medycynie za wezykatorję, t. j. środek naciągający na skórze pęcherze; w postaci tynktury używa się niek. do lekarstw; należy do trucizn.

Kantarydowaty, a, e, *p. zool.* podobny do kantarydy (owadu). *Owady kantarydowate.*

Kantarydowy, a, e, *p.* z kantaryd. *Kantarydowa tynktura.*

Kantarydyna, y, *blm. ż. chem.* (cantharidinum, *v.* vesicatorinum), substancja organiczna, ekstraktowa, otrzymywana z *kantaryd* czyli much hiszpańskich, któréj owady te winne są swą wezykatoryjną i rozpalającą własność; należy do silnych trucizn.

Kantata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos) *muz.* poemacik dramatyczny światowéj, *v.* religijnéj, *v.* mitologicznéj treści, z dorobioną do niego muzyką.

Kantate, *nieod.* (z łać.) czwarta niedziela po Wielkiéj nocy, tak nazwana od początkowych słów Mszy z Ps. 98 *Cantate Domino* (śpiewajcie Panu).

Kanteletar, u, *blm. m.* sławny zbiór finlandzkich pieśni.

Kantnar, a, *lm.* **y,** *m. gorz.* duże koryto, w którém się zbierają drożdże podczas przelewania piwa z fermentacyjnych kadzi do beczek.

Kanton, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) kraina, prowincja. *Kantony szwajcarskie.* 2) = okolica, w któréj się daje wypoczynek wojsku po wsiach blisko siebie leżących; leże. 3) = okolica wyznaczona do wybierania rekrutów. 4) = branie, *v.* zaciąg do wojska; konskrypcja.

Kantonista, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) żołnierz na kantonach, lub leżach będący. 2) = zawerbowany lub wzięty do wojska, rekrut. 3) = obowiązany do służby wojskowéj, konskrypcjonista.

Kantonować, ował, uje, *scz. nd.* werbować żołnierzy, wybierać rekruta.

Kantopić, ił, i, *scz. nd. żart. posp.* bić kogo, tłuc (ręką, kułakami lub czémkolwiek bądź).

Kantor, (z łać.) 1) **a,** *lm.* **owie,** *m.* a) śpiewak kościelny, co intonuje, przewodniczy w śpiewie. b) duchowny w kapitułach, którego obowiązkiem mieć baczność nad chóralném śpiewaniem i chóralistami. 2) = **a,** *lm.* **y,** *m.* sardyńska waga (145 funtów).

Kantor, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Kantora, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) *han.* pracownia, kancelarja kupca i jego pomocników. 2) = miejsce zgromadzania się stowarzyszeń (kollegja) handlowych. 3) = *fabryki, szpitalu, domu, zakładu jakiego*; miejsce zarządu, bióro fabryki, szpitalu, i t. d.

Kantorek, rka, *lm.* **rki,** *m.* biórko, schowanie na papiéry.

Kantorjanin, a, *lm.* **nie,** *m.* należący do kantorjanów, sekty fanatycznéj w Brukselli w XV wieku.

Kantorowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona kantora (śpiewaka).

Kantorować, ował, uje, *scz. nd. ob. Intonować.*

Kantorowy, a, e, *p.* 1) od kantoru, z kantoru. 2) = do kantora (śpiewaka) należący.

Kantorówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka kantora (śpiewaka).

Kantorski, a, ie, *p.* od kantora (śpiewaka). *Po kantorsku, psł.* sposobem kantorów (śpiewaków).

Kantorstwo, a, *lm.* **a,** *n.* obowiązek kantora, urząd kantora.

Kantować, ował, uje, *scz. nd.* nadawać kant. = *cegłę*: przestawiać ją na bok czyli na kant dla prędszego wysuszenia. = **się, ował—, uje—,** *złz. nd. nieuż.* na bok przechylać się.

Kantówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) strzelba mająca rurę graniastą, czyli w kanty. 2) *Kantówki, w lm. bart.* pszczoły

w barci, które plastry krawędzią do zatworu budują; prościce, sztorcówki, zastawne.

Kantyczka, i, *lm.* **i,** *ż.* książka, zawierająca zbiór pieśni nabożnych; kancjonalik.

Kantylena, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) *muz.* śpiew, melodja.

Kantyna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) flasza podróżna. 2) = puzdro do flasz.

Kantysta, y, *lm.* **ści,** *m v.* **Kancjanin, a,** *lm.* **nie,** *m.* zwolennik filozofji Kanta.

Kantyzm, 1) *v.* **Kancjanizm, u,** *blm. m.* filozofja Kanta, system jego. 2) = (z an.) *v. Kant*, bigoterja angliańskiego wyznania.

Kanufjer, Kanufjor, Kanuper, a, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Wrotycz piwonja.*

Kanwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) rodzaj płótna rzadkiego, na którém się co wyszywa lub haftuje. *Wyszywać na kanwie.*

Kanzona, *ob. Kancona.*

Kanż, a, *lm* **e,** *m.* (z fran.) rodzaj okrętu z żaglami i wiosłami.

Kańczug, *v.* **Kańczuk, a,** *lm.* **i,** *m.* (z tatar.) bicz z rzemienia spleciony. *Kańczugi osadzają się w świdwę, kalinę, czeremchę.*

Kańczugowy, *v.* **Kańczukowy, a, e,** *p.* od kańczuga, *v.* kańczuka.

Kaolin, u, *blm. m. min.* in. *Glina porcelanowa, Porcelanówka*, gatunek najważniejszéj i najczystszéj gliny, powstałéj z rozkładu skał feldspatowych; zwykle koloru białego; z wodą daje ciasto kruche; zawiera w sobie domięszane ziarnka kwarcowego piasku i drobne ułamki rozmaitych krzemianów.

Kap, *nieod.* 1) *skróc.* zam. *Kapitan.* 2) = wyraz naśladujący odgłos kropli spadającéj. *Kap, kap z dachu.* 3) = u, *lm.* **y,** *m. prze.* datek na piwo. 4) = (z łać.) *ob. Przyłądek.*

Kapa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) zwierzchnie przykrycie (na łóżko, stół, kanapę). 2) = rodzaj zwierzchniéj odzieży kościelnéj. *Kapa kościelna, kapłańska, żałobna.* 3) = sklepienie wierzchnie szklarskiego pieca, lub zwyczajnego komina w kuchni, dla lepszego ciągu powietrza. 4) = naczynie służące do pokrycia innego naczynia, mian. w laboratorjach. 5) = (w kopalniach) sztuka na stemplach położona, belkę zastępująca; wcios, skap. 6) = metalowe okucie pod kolbą u strzelby. *Kapy. blp. ob. Kapy.*

Kapać, ał, ie, *scz. nd.* i **Kapnąć, ął, ie,** *dk.* 1) kroplami spadać, spuszczać się; kapnąć. *Kapie z dachów. Pot z niego aż kapie. Kapnęło mu z nosa. fig. Na ubogiego wszędy kapie, przys.* t. j. ubogiemu wszędzie źle, *ob. Zaciekać.* 2) = spuszczać jaki płyn kroplami, sączyć. *Ostrożnie, nie kapnij na papier.*

Kapad, a, *lm.* **y,** *m.* (u Maurów) czarny rzezaniec, kastrat.

Kapaiwa, Kapaiwowe drzewo, *ob. Kopaiwa, Kopaiwowe drzewo.*

Kapak, a, *lm.* **i,** *m.* naczynie szklane ogrodowe do przykrywania roślin.

Kapalin, a, *lm.* **y,** *m. prze.* szyszak lekki żelazny. *Husarzy mieli kapaliny pozłociste na głowach.*

Kapalka, *v.* **Kapałka, i,** *lm.* **i,** *ż. nieuż. ob. Serwotka.*

Kapalny, a, e, *p.* dający się w krople obracać.

Kapałka, *ob. Kapalka.*

Kapanidża, y, *lm.* **e,** *ż.* tureckie futro onorowe z kun, gronostajów i sobolów.

Kapanie, a, *lm* **a,** *n.* cieczenie kroplami, np. z dachu, z drzewa.

Kapanina, y, *lm.* **y,** *ż.* kapanie, lub to, co nakapało. *fig. Kapaninę płacić*, t. j. po trosze, po małéj ilości.

Kapany, a, e, *p.* z kapania powstały, kapaniem uczyniony, *ob. Wykapany.*

Kapar, *v,* **Kappar, a,** *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Kaparek, rka,** *lm.* **rki,** *m.* (częściéj *w lm. Kapary; Kaparki*) *bot.* (Capparis); gatunki: = **bezcierniowy** (C. retuso folio) krzew rosnący w Arabji, wznosi się do wysokości drzewa; = *ciernisty* (C. spinosa), krzewik rosnący w południ. Francji, osadzony jest zakrzywionemi kolcami, liście ma naprzemianległe, prawie okrągłe, bardzo gorzkie, kwiatki białe, zamieniające się w owoc wielkości oliwki; hoduje się dla tak zwanych *kaparków*, t. j. pączków kwiatowych, które się używają za przyprawę kuchenną i w medycynie; kora kaparkowa służy za środek rozwalniający.

Kaparkowy, *ob. Kaparowy.*

Kaparowaty, v. Kapparowaty, a, e, *p* mający podobieństwo do kaparów. *Rośliny kapparowate v. kaparowe* (Capparoides), stanowią familję przyrodzoną należącą do klassy 13éj, wedł. ukł. Juss. (Hyppopetalia) roślin *dwulistkowych.*

Kaparowy, Kapparowy, *v.* **Kaparkowy, a, e,** *p.* od kaparów *v.* kaparków. *Kora kaparkowa jest dobrém lekarstwem rozwalniającém. Kolor kaparkowy*, t. j. ciemno-zielony. *Kaparowe rośliny, ob. Kaparowate rośliny.*

Kapcan, a, *lm.* **y,** *m.* człowiek niedbały, nieochędożny, niedołężny; ślimazarnik.

Kapcanić, ił, i, *scz. nd.* robić niezgrabnie, nieumiejętnie, psując materjał.

Kapcanieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) stawać się niedbałym, nieochędożnym. 2) = niedołężnieć, upadać na siłach, ślimazarnieć. 3) = ubożéć, niszczéć.

Kapcie, ów, *blp. m. nieuż.* 1) obuwie chłopskie zimowe ze skóry pospolicie koziéj, na jedną stronę wyprawne; niek. zam. *Łapcie* (ob. ten wyr.). 2) = papucie, meszty, rodzaj rannego obuwia.

Kapciuch, Kapczuk, Kapszuk, a, *lm.* **i,** *m.* (z tatar.) torba, worek na tytuń.

Kapeczka, i, *lm* **i,** *ż. zdr. ob. Kapka.*

Kapeet, a, *lm.* **y,** *m. mit.* fiński kobold w powietrzu, krążący na leciutkich skrzydełkach po nad wierzchołkami drzew leśnych. Istoty te są pewnym rodzajem Sylfów i Sylfid, łowcom przychylnych, z duszą słowiańskich Strzygonów i Strzyg. Napędzają ptaszęta w ciemne drzew liście, gdzie zastawione są na nie sieci. Królem ich *Nyrko.*

Kapela, i, *lm.* **e,** *ż.* (z niem.) 1) zbiór muzyków; orkiestra, muzyka w całym komplecie. *Kapela królewska. Kapela półkowa. Domowa kapela.* 2) = naczynie gliniane u złotników dla probowania złota lub srebra, *ob. Kupela.* 3) = *nieuż.* kaplica.

Kapelan, a, *lm.* **i,** *m.* (z łać.) kapłan zawiadujący kaplicą przy kościele, obozie, lub w domach prywatnych. *Kapelan nadworny. Kapelan wojskowy. Kapelan półkowy.*

Kapelanja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) obowiązek kapelana. 2) = dom, mieszkanie kapelana.

Kapelański, a, ie, *p.* od kapelana.

Kapelaństwo, a, *blm. n.* benificjum kapelańskie, urząd kapelański.

Kapelista, y, *lm.* **ści,** *m.* muzykant należący do kapeli.

Kapella, Kapellista, Kapellmajster, *ob. Kapela*, i t. d.

Kapelmajster, a, *lm.* **owie,** *v.* **Kapelmistrz, a,** *lm.* **e,** *m.* (z niem.) przełożony, nad kapelą muzyczną, dyrygujący muzyką, orkiestrą.

Kapelowanie, a, *lm.* **a,** *n.* (z łać.) *chem.* probowanie metalów na kapeli chemicznéj, *ob. Kupelacja.*

Kapelusik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kapelusz*) mały kapelusz.

Kapelusina, y, *lm.* **y,** *m.* stary, zużyty lub za mały kapelusz.

Kapelusisko, a, *lm.* **a,** *n.* niezgrabny, brzydki lub zbyt wielki kapelusz.

Kapelusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z włos.) 1) nakrycie głowy; kaniasta czapka. *Włożyć, wdziać kapelusz na głowę, Uchylić przed kim kapelusza.* 2) = ubranie głowy kobiéce. *Kapelusz słomkowy, atłasowy, aksamitny. Kapelusz z kwiatami, z piórami.* 3) = *bot.* górna mniéj lub więcéj talerzowata część grzyba, na trzonku osadzona. 4) = *nieuż. fig.* nagana, strofowanie publiczne w zakonach przed całém zgromadzeniem. 5) = tak w Wielkopolsce zowią wierzchni snop na mendlu. 6) = *gorz.* pokrywa alembikowa, *ob. Czapka.*

Kapelusznictwo, a, *blm. n* rzemiosło kapeluszników

Kapeluszniczek, czka, *lm.* **czkowie,** *m.* czeladnik kapeluszników.

Kapeluszniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona kapeluszników, lub robiąca kapelusze.

Kapeluszniczy, a, e, *p.* od kapeluszników.

Kapeluszowy, a, e, *p.* od kapelusza.

Kapeluszysko, *ob. Kapelusisko.*

Kaper, pra, *lm.* **pry,** *m.* 1) *ob. Rozbójnik morski, Frejbiter.* 2) = okręt rozbójników morskich.

Kapetyngi, ów, *blp. m.* dynastja Hugo Capet'a, panująca we Francji od 987 do 1328 r.

Kapetyngskie pismo, rodzaj francuskiego pisma z 10go i 11go stólecia.

Kapia, i, *blm. ż. prow.* miejsce, gdzie woda kapie, t. j. spada kroplami. *Odejdź stąd, bo stoisz pod samą kapią.*

Kapi-Aga, i, *lm.* **owie,** *v.* **i,** *m.* (z tur.) naczelnik rzezańców.

Kapibura, y, *lm.* **y,** *ż. zool. ob. Wodoświnka.*

Kapica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) kapa v habit mniszy. *fig. Kapicę zrzucić*, t. j. wystąpić z zakonu. *I w kapicy wełna*, t. j. nikt bez wady. 2) = obicie, które oś u pojazdu z wierzchu nakrywa, aby się nie starła.

Kapicela, i, *lm.* **e,** *ż. prze.* pewien rodzaj materji.

Kapicznik, a, *lm.* **cy,** *m. pog.* ten co w kapicy chodzi, mnich.

Kapidżi, ego, *lm.* **owie,** *m.* (z tur.) odźwierny, lub stróż przy seraju. **Kapidżi-Basza,** *m.* (z tur.) naczelnik straży seraju.

Kapieć, ał, eje, *sn. nd posp.* niszczeć, marnieć. *Kapieje życie w nędzy i ohydzie.*

Kapiki, ów, *blp. m. prze.* ubior kobiécy na głowę za Augusta II.

Kapilarność, *v* **Kapillarność, ści,** *blm. ż.* (z łać.) *ob. Włoskowatość.*

Kapilarny, *v.* **Kapillarny, a, e,** *p.* (z łać.) *ob. Włoskowaty*; szczupły, cienki jak włos. *Kapilarne naczynia*, cienkie kanaliki w organizmie zwierzęcym i roślinnym.

Kapilorek, *v.* **Kapillorek, rka,** *lm.* **rki,** *m.* (zwykle *w lm.*) *bot.* (z łać.) nazwa dawana roślinom mającym włoskowate korzenie, *ob. Włoski* (Adianthum), mian. = *monpeljerski, ob. Włoski murowe, v. Matki Bożej* (Ad. capillus Veneris); = *kanadyjski, ob. Włoski stopowe* (Ad. pedatum *v.* herba Adianthi canadensis); = *czarny v. pospolity, ob. Zanogcica czarna* (Asplenium nigrum); = *biały, ob. Zanogcica właściwa* (As. ruta muraria); = *ob. Zanogcica skalna* (As. trichomanes); = *ob. Płonnik pospolity* (Polytrichum commune); = *złote*, nazwa kilku mchów gałęzistych i *Paprotki szwajcarskiej* (Aspidium raeticum); wszystkie używają się w medycynie.

Kapiszon, *v.* **Kapiuszon, a,** *lm.* **y,** *m.* (z fran. *Capuchon*) kaptur, kapica; płaszcz kobiécy z kapturem.

Kapitalik, u, *lm.* **i,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kapitał*) mały kapitał, drobna summa. 2) = *w lm. druk.* (u zecerów) gatunek liter nie wielkich, używanych najczęściéj do tytułów.

Kapitalista, y, *lm.* **ści,** *m.* bogaty w pieniądze. *Miljonowy kapitalista.*

Kapitalna, ej, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) *fort. ob. Węgielna.*

Kapitalnie, *ps.* głównie; wyśmienicie; stanowczo.

Kapitalny, a, e, *p.* główny; wyśmienity; wyborny.

Kapitał, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) gotówka. *Ma Kapitały*, t. j. ma pieniądze w gotówce. 2) = główna summa, od któréj procent idzie. *Powiększyć, zdwoić swój kapitał. Zjadł intratę i kapitał*, t. j. stracił wszystko. *Kapitał żelazny, gosp.* inwentarz zostawiony dzierżawcy, który, po upływie dzierżawy, powinien go wrócić właścicielowi.

Kapitan, a, *lm.* **owie,** *m.* (z fran.) 1) oficer komenderujący kompanją v. rotą. *Kapitan od piechoty, od artylerji v. z piechoty, z artyllerji. Kapitan w kawalerji zowie się Rotmistrzem. Kapitan okrętu*, najstarszy dowódzca na okręcie. *Kapitan Pasza* (u Turków). 2) = *zool.* (Eremophilus), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, bezpłetowobrzuchych, różnokształtnych.

Kapitanowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona kapitana.

Kapitanowicz, a, *lm.* **e,** *m.* syn kapitana.

Kapitanówna, y, *lm* **y,** *ż.* córka kapitana.

Kapitański, a, ie, *p.* od kapitana, do kapitana należący.

Kapitaństwo, a, *blm. n.* 1) godność kapitańska. 2) = *zb.* kapitan z żoną.

Kapitel, u, *lm.* **e,** *m. v.* **Kapitela, i,** *lm.* **e,** *ż.* (z włos.) 1) *ar.* najwyższa z trzech części słupa, *ob. Głowica, Makowica.* 2) = czapka alembikowa.

Kapitol, u, *blm. m. v.* **Kapitoljum,** *nieod. n.* świątynia główna w starożytnym Rzymie.

Kapitolijski *v.* **Kapitolski, a, ie,** *p.* od Kapitolu. *Jowisz kapitolijski. Igrzyska kapitolijskie.*

Kapitulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) akt publiczny, który nowoobrany cesarz niemiecki (*v.* rzymski) czynił, nakształt paktów konwentów. 2) = ugoda, którą czynią oblężeni z nieprzyjacielem, gdy mu miasto lub fortecę poddają. *Zawrzéć kapitulację. Zezwolić na kapitulację.* 3) = *przen.* zdanie się, poddanie się.

Kapitularje, ów, *blp. m.* prawa dawnych francuskich królów w rzeczach kościelnych.

Kapitularz, a, *lm.* **e, m.** miejsce kapituły zakonnéj.

Kapitulny, a, e, *p.* od kapituły. *Obrady kapitulne. Kanonik kapitulny.*

Kapitulować, ował, uje, *sn. nd.* (z fran.) 1) umowę poddania się czynić. 2) = *przen.* zdawać się, poddawać się.

Kapitulum, *nieod. n.* (z łać.) klasztorne strofowanie, nagana przed całém zgromadzeniem.

Kapituła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) zgromadzenie osób duchownych przy katedrze lub kollegjum, którzy się prałatami i kanonikami nazywają. *Dziekan kapituły. Kapitułę zwołać. Zasiadać w kapitule.* 2) = miejsce schadzki kapituły, t. j. prałatów i kanoników. 3) = zgromadzenie osób jednego lub wielu klasztorów; rada zakonna. *Kapituła generalna.* 4) = *nieuż.* rozdział w książkach. 5) = *fig. żart.* zam. głowa. *Wytrzéć v. natrzéć komu kapitułę*, t. j. złajać kogo, dać komu ostre napomnienie.

Kapiuszon, *ob. Kapiszon.*

Kapka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) i *zdr.* **Kapeczka. i,** *lm.* **i,** *ż. posp. ob. Kapla, Kapelka. Kapkami*, t. j. po kapelce. *Nie ma ani kapki, ani kapeczki.* 2) = (*zdr.* od *Kapa*), mała kapa.

Kapkan, a, *lm.* **y,** *m. myś.* narzędzie żelazne w przynętę na lisa wsadzone, zaktóreciem któréj, wnet na części się roztwiera i hakami lisa za szczękę chwyta.

Kapla, i, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Kapelka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kropla spadająca, kapiąca.

Kaplerz, a, *lm.* **e,** *m. zdr.* **Kaplerzyk, a,** *lm.* **i,** *m. prze.* 1) część zbroi *v.* ubioru; kołnierz *v.* obojczyk okołoszyjny. 2) = *ob. Obojczyk.*

Kaplica, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Kapliczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kościołek mały. *Mieć kaplicę w domu v. u siebie. Przy kościele ma djabeł kaplicę, przys.* t. j. obok dobrego i złe zwykle się znajduje. 2) **Kapliczka,** *leś. ob. Blacha.*

Kaplicowy, *v.* **Kapliczny, a, e,** *p.* od kaplicy. *Sprzęty kaplicznе.*

Kapljerz, *ob. Kaplerz.*

Kapłan, a, *lm.* **i, m.** 1) ksiądz mogący mszę odprawiać, t. j. osoba duchowna, mająca święcenie. 2) = (w dawném prawie). *Kapłani zakonu. Wielki kapłan zakonu.* 3) = (w pogaństwie) ofiarnik. *Kapłan Baala, Apollina. Kapłani indyjscy i chińscy zowią się Braminami i Bonzami.* 4) = *fig.* gorliwy wyznawca czego; apostoł. *Ten pisarz jest kapłanem prawdy.* 5) = (w grze szachowéj) *nieuż.* laufer.

Kapłanica, y, *lm.* **e,** *lep.* **Kapłanka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) ofiarnica (pogańska). *Kapłanka Westy.* 2) = *fig.* gorliwa zwolenniczka czego.

Kapłanić, ił, i, *scz. nd.* spełniać obowiązek kapłana.

Kapłański, a, ie, *p.* do kapłana lub kapłaństwa należący. *Godność kapłańska. Ozdoby kapłańskie. Święcenie kapłańskie.*

Kapłaństwo, a, *blm. n.* stan, godność kapłańska. *Poświęcać na kapłaństwo. Kapłaństwo Aarona, ob. Ofiarnictwo.*

Kapłon, *v.* **Kapłun, a,** *lm.* **y,** *m. zdr.* **Kapłonek, nka,** *lm.* **i,** *m.* kogut, któremu odjęto członki rodzajne, dla większéj tłustości i lepszego smaku.

Kapłoni, Kapłuni, ia, ie, *p.* od kapłona. *Kamień kapłoni v. kurowy, który w żołądkach kapłunich znajdywany bywa.*

Kapłonić *v.* **Kapłunić, ił, i,** *scz. nd.* w kapłona oprawiać. *Kapłunić kogutki.*

Kapnik, a, *lm.* **cy,** *m.* w kapę ubrany biczownik; pokutnik publiczny.

Kapnit, u, *blm. m. min.* gatunek galmeju.

Kapnomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z dymu ofiar.

Kapo, *nieod.* (z włos.) głowa, początek; używa się tylko w wyrażeniu: *Da capo;* od początku, na nowo.

Kapodziób, a, *lm.* y, *m.* (Cereopsis) *zool.* ptak z rzędu płetwonogich, rodzaju kaczek; gatunek jeden: =*popielaty* (C. Novae Holandiae).

Kapon - Agasi, *nieod. m.* (z tur.) naczelnik białych rzezańców w seraju.

Kapota, y, *lm.* y, *i.* (z fran.) rodzaj surduta, zwierzchnia suknia.

Kapo-tasto, *nieod. n.* (z włos.) *muz.* drewniany lub kościany przyrząd, przytwierdzony na szyji gitary.

Kapotaż, u, *blm. m.* (z fran.) sztuka mierzenia prędkości biegu okrętu.

Kapotka, i, *lm.* i, *i.* 1) *zdr.* od *Kapota.* 2)= rodzaj kapelusza, jako też ubrania wierzchniego kobiécego.

Kappar, Kapparkowy, Kapparowaty, Kapparowy, *ob. Kapar, Kaparkowaty* i t. d.

Kapral, a, *lm.* e, *m.* (z fran.) starszy podoficer plechoty. *fig. posp.* oficer źle wychowany.

Kapralka, i, *lm.* i, *i.* służbę kapralską czyniąca, lub też żona kaprala.

Kapralski, a, ie, *p.* od kaprala. **Po kapralsku**, *ps.* jak prawdziwy kapral.

Kapralstwo, a, *lm.* a, *n.* 1) stopień kapralski. 2)= *fig.* grubjaństwo, brak dobrego wychowania.

Kaprawość, ści, *blm. i. oczu; med.* śluzotok oczu lżejszy.

Kaprawy, a, e, *p.* łzami ciągle zaciekły. *Oczy kaprawe.*

Kaprele, ów, *blp. m. prze.* rodzaj dawnego tańca.

Kapriczjo, *nieod. n.* i *zdr.* **Kapriczjetto**, *nieod. n.* (z włos.) niewielka, krótka fantazja muzyczna.

Kaprjol, u, *lm*, e, *n.* (z fran.) wybryk, skok, sus, *np.* konia.

Kapryfikacja, ji, *blm. i.* (z łac.) sposób używany na wschodzie ulepszania owoców figowych za pomocą przenoszenia gałęzi dzikiéj figi (Caprificus) na drzewa *Figi* (Ficus) i *Figowca* (Carica) hodowane, w skutek czego owady z rodziny *Galasówkowych*, kłując owoce, zrządzają przypływ soków, stąd owoce stają się słodsze, lecz drzewa słabieją.

Kaprys, u, *lm.* y, i *zdr.* **Kaprysik**, u, *lm* i, *m.* (z fran.) 1) chimera, dziwactwo, myśl dziwaczna, nieznośne dla innych postępowanie. *Rządzić się kaprysem. Zależeć od cudzego kaprysu. Dogadzać czyim kaprysom.* 2)=kompozycja muzyczna, pełna swobody jak *fantazja*, nie mająca żadnéj stałéj formy.

Kaprysić, ił, i, *sn. nd.* mieć kaprysy, dziwactwa, być nieznośnym względem innych. = **się**, *stz. nd.* grymasić, być w złym humorze, dziwaczyć.

Kapryśnica, y, *lm.* e, *i.* pełna kaprysów, grymaśnica, dogadzająca swemu widzimi się, bez względu na innych.

Kapryśnie, *ps.* grymaśnie, dziwacznie.

Kapryśnik, a, *lm.* cy, *m.* pełen kaprysów, grymaśnik, dogadzający swemu widzimi się, bez względu na innych.

Kapryśność, ści, *blm. i.* skłonność do kaprysów, humor grymaśny.

Kaprysny, a, e, *p.* grymaśny, dziwaczny, nieznośny.

Kapsa, Kabza, y, *lm.* y, *i.* (z łac.) 1) *prze.* skrzynka, karbona. 2) = worek, mieszek do pieniędzy. *Ma kapsę dobrze nabitą.*

Kapsan, Kapsaniec, *prze. ob. Kapcan, Kapcaniec.*

Kapsarz, a, *lm.* e, *m.* rzemieślnik co kapsy robi, mieszník.

Kapsel, sla, *lm.* sle, *m. myś.* przykrywka zapału czy li panewki u strzelby.

Kapsula, i, *lm.* e, *v.* **Kapsuła**, y, *lm.* y, *i.* 1) *chem.* szklanne, porcelanowe lub metaliczne naczynie, służące do ewaporacji, t. j. odparowywania ciał, mające kształt, podobny do odcinka wydrążonéj kuli; lu. *Parownica.* 2) = *v.* **Kapsułka**, i, *lm.* i, *i.* kulka gummowa stężona, zawierająca wewnątrz lekarstwo tłuste do użycia wewnętrznego przeznaczone, a samo przez się przykre.

Kapsłoczyzna, y, *lm.* y, *i. prze.* czopowe; podatek, który opłacano dawniéj za wolność pędzenia wódki i piwa.

Kapszuk, *ob. Kapciuch.*

Kapt, u, *blm. m.* (z łac.) *żart.* pojęcie, objęcie (umysłem). *To nad wszelki kapt!*

Kaptacja, ji, *lm.* je, *i. v.* **Kaptowanie**, a, *lm.* a, *n.* (z łac.) ujmowanie sobie kogo, szczególniéj jadłem i napojem.

Kaptować, ował, uje, *scz. nd.* ujmować (sobie kogo), mian. okazując hojność w traktamencie.

Kaptur, a, *lm.* y, *m.* (z łac.) 1) przykrycie głowy od deszczu, zimna, i t. d. zwykle połączone z odzieniem. *Kaptur mniszy. Kaptur śpiczasty, okrągły. Kaptur błazeński. Kaptur u habita, u salopy. fig. Kaptur komuś szyją*, t. j. knują cóś. *Przyrznąć kapturka*, t. j. przymówić komu, wyrzucić na oczy. *Wleźć w kaptur*, t. j. zakonnikiem zostać. 2) = nakrycie głowy lub oczu niektórym zwierzętom, mian. ptakom. *Kaptur wdziać na sokoła.* 3) = okrągławe przykrycie *v.* daszek niektórych naczyń, narzędzi, i t. d. *Kaptur alembikowy. Kaptur u pompy. Kaptur kominka, v. nad kominem.* 4) =w dawnéj Polsce, zebranie stanów po śmierci królewskiéj na obronę królestwa, rządu i sprawiedliwości. *w lm.* **Kaptury**, *ob. Kapturowy sąd.*

Kapturek, rka, *lm.* **rki**, *m. zdr.* 1) mały kaptur. 2) *Kapturek u pistoletów, u strzelby*, pokrycie blaszane lub skórzane, w które głowa osady oprawną. 3) = *bot.* (cucullus), pewna postać *miodosteku*, część osobna kwiatu, niby korony, wydrążona, z wierzchołkiem zagiętym, gdzie się przechowuje ciecz miodowa, jak w roślinie *Tojad.* 4) *Kapturki niebieskie, bot.* nazwa dawana niek. roślinie: *Tojad mordownik* (Aconitum napellus). 5) = *u cepów*; skóry łączące bijak z dzierżakiem, *ob. Gązwy.*

Kapturkowaty, a, e, *p.* nakształt kapurka na głowie. *Liście kapturkowate.*

Kapturnica, y, *lm.* e, *i.* 1) kobiéta w kapturze; *przen.* mniszka, zakonnica. 2)= *v.* **Kapturnik**, *bot.* (Sarracenia), roślina zwana in. *Opawą.*

Kapturnik, a, *lm.* cy, *m.* 1) człowiek w kapturze; *przen.* mnich, zakonnik. 2)=*lm.* **ki**, *m.* (Stemmatopus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Płetwonogich*, fok; gatunek jeden: = *pęcherzasty* (S. cristatus). 3)= *bot. ob. Kapturnica* (Sarracena).

Kapturowy, a, e, *p.* 1) od kaptura. 2) *Kapturowe sądy*, w dawnéj Polsce tak się zwały z łac. *a libera captura*, że mogły imać i sądzić winowajców w czasie bezkrólewia, kiedy prymas stał na czele rządu i najwyższą piastował władzę, podczas gdy inne sądy zawieszały swą czynność.

Kapturowaty, a, e, *p.* mający kształt kaptura.

Kapturzyć, ył, y, *scz. nd.* kaptur wkładać, wdziewać na kogo *v.* na co. *Kapturzyć ptaka. fig. Kapturzyć kraj*, t. j. napełniać kraj mnichami. = **się**, kaptur na głowę sobie wkładać; kapturem lub czém innem głowę i twarz sobie zakrywać; *fig.* wstępować do zakonu.

Kaptywus, a, *blm. m.* (rodzaj gry), *ob. Goniony, Łapany.*

Kapucjata, y, *lm.* **cі**, *m.* należący do kapucjatów, pewnego rodzaju zwolenników Wiklefa w Anglji w XIV wieku.

Kapucyn, a, *lm.* i, *m.* 1) mnich z zakonu *Kapucynów*, czyli S. Franciszka. *Albo Starosta, albo Kapucyn, przysp.* t. j. chcąc cóś mieć, trzeba ryzykować; stracić, lub zyskać. 2) **Kapucyni**, *w lm.* klasztor lub kościół kapucynów.

Kapucyński, a, ie, *p.* od kapucyna *v.* kapucynów. *Generał kapucyński. Kapucyńskie obuwie. Kapucyński proszek, ob. Jęczmień drobny* (Hordeolum).

Kapudan-Pasza, y, *lm.* owie, *m.* najwyższy admirał tureckiéj floty.

Kapusta, y, *blm. i.* 1) *bot.* (Brassica), roślina z rodziny *Krzyżowych* (Cruciferae), należąca do klassy 15, rzędu *łuszczynowego v. strąkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: =*ogrodowa* (B. oleracea), dawn. *Brzoskwią* zwana, powszechnie znajoma ogrodowina, pochodzi z Grecji, oddawna w licznych podgatunkach i odmianach wszędzie się hoduje po ogrodach; kiąb ma prosty, zewsząd pokryty liściem dużym, gałęzistym, kwiaty żółte lub białe; główniejsze jéj podgatunki są: a) *K. zielona niesklądająca się w głowy* (B. o. acephala), mająca następne odmiany: 1, *pastewna* (viridis precotior), hodująca się w zachodniéj Europie na paszę dla bydła; 2, *jarmuż* (sabellica), in. *Kapustą czarną, Brzoskwią ogrodową* zwana, ma liście kędzierzawe, nader rozmaite co do koloru, *ob. Jarmuż*; 3, *włoska v. kędzierzawa*, także *Sabaudką, Sawojką, Fryzurką, Kędzierką* zwana (bullata *v.* crispa), ma młode liście w miękką główkę skupione, otwarte, nadęte, dzieli się na dalsze odmiany, z których *brukselska* ma liczne główki, z kątów liści wyrastające; b) =*głowiasta zwyczajna* (B. o. capitata), o liściach wklęsłych, składających się w pierwszym roku przed kwitnieniem w ścisłe głowy, z rozmaitych jéj odmian ważniejsze: *biała i czerwona*; c)= *kalarapa v. kalarepa, kaulorepa, galarepa* (B. o. caulorapa *v.* gongylodes), niek. *Kapustą rzepą v. rzepną* zwana, o łodydze u spodu zgrubiałéj, kulistéj, nader posp. w swych odmianach: *białej, zielonawej* i *fjoletowo-czerwonej*; d)= *kwiatowa v. kalafjor* (B. o. botrytis), *ob. Kalafjor* i jego odmiany: *Kal. zwyczajny* i *szparagowy v. Brokuły*; e)= *brukiew v. karpiele* (B. o. napobrassica); =*polna v. dzika* (B. campestris), in. *Brzoskiew polna, prow. Ognikiem, Hołdrychem*, dawniéj *Wielkierzem* (Lampsana) zwana, łodygę ma delikatną, włosistą, i równie jak liście modrawą; podgatunki: a)= *olejna* (B. c. oleifera), zwana *Kapustnikiem v. Kapustniakiem, Kolnikiem, Koszą, Rapsem*, niek. *Brzoskwią v. Wrzoskwią, bł.* zaś *Rzepnicą, Rzepakiem*, w niekt. krajach rośnie dziko, u nas hoduje się w ogrodach, korzeń ma cienki, wrzecionowaty, łodygę długą; odmiany: *kapustnik jesienny* niek. *zimowym* zwany i *kap. wiosenny v. wczesny*, oba dają wyborny oléj, mian. odmiana pierwsza, mająca pierwszeństwo przed rzepakiem i inn. olejnemi roślinami; b) *K. brukiew* (B. o. napobrassica), *prow. Grežyną, bł.* zaś *Rzepakiem letnim* zwana, lub z *kalarepą* za jeden gatunek uważana; odmiany jéj: *zwyczajna v. pospolita* i *Rutabaga*, zwana także *Brukwią szwedzką, łapońską, żółtą, krytką, wyglądalką*; = *rzepa* (B. rapa), *ob. Rzepa* i jéj podgatunki: a) *zwyczajna*, in. *Rzepą okrągłą v. Wodnicą* zwana, z odmianą ogromnéj wielkości, znaną pod imieniem *Turnepsów*; b) *podługowata* i c) *olejna v. Rzepnica*; =*rzepak zimowy* (B. Napus), *bł. Rzepnikiem pospolitym v. Brzoskwią* zwany, *ob. Rzepak zimowy*; = *rzepak letni* (B. precox), poczytywany przez wielu za odmianę poprzedzającego, *ob. Rzepak letni*; = *wysmukła* (B. elongata), łodygę ma niek. 2 łokciową, gałęzistą, modrawą. = *rokietta* (B. eruca), łodygę ma pół łokciową, nieco włosistą jak i liście. 2) = nazwa kwaśnéj potrawy, przyrządzonéj z kwaszonych kapuścianych liści, stąd się mówi *kapusta gotowana, tuszona*, i t. p. *Kapusta leniwa*, potrawa niekwaśna z tychże liści niekwaszonych. *Kapusta siekana, szatkowana; kapusta kwaśna v. kwaszona v. kiszone*, mówi się o liściach lub główkach kapuścianych, posiekanych, przeciętych lub ukwaszonych na warzywo. *fig. Porąbię cię na kapustę*, t. j. na drobne części. *fig. Groch z kapustą*, zam. mieszanina różnorodnych, nie mogących łączyć się z sobą rzeczy, galimacja. 3)= *karibejska, bot. ob Kleśniec jadalny* (Colocassia esculenta), roślina. 4)= *morska, bot.* a) (Crambe) in. *Brzoskwią morską* (Brassica marina, soldanella), *Modrakiem, Jarmużem nadmorskim*, niek. *Kreicą* zwana; b) *ob. Błaszcznica cukrowa* (Laminaria saccharina) gatunek wodorostu morszczynowego. 5)=*zajęcza, ob. Szczawik zajęczy* (Oxalis acetosella). 6)= i *w lm. Kapusty*, mówi się o wszelkiéj kapuście, na polu lub ogrodach jeszcze rosnącéj: *Wszędzie w tym roku są piękne kapusty.*

Kapustna palma, *bot. ob. Areka v. Żuwipalma* (Areca). **Kapustna rzepa**, *bot. ob. Kapusta kalarapa* (Brassica oleracea caulerapa).

Kapustniaczek, (*zdr.* od *Kapustniak*), *ob. Kapuśniaczek.*

Kapustniak, a, *lm.* i, *m.* 1) *ob. zool. Kapuściane.* 2) *ob. bot. Kapustnik.* 3) *ob. Kapuśniak.*

Kapustnica, y, *lm.* e, *i.* gatunek gruszek, rzepnica.

Kapustnik, a, *lm.* i, *m.* 1) *ob. zool. Kapuścianek.* 2)=*bot.* in. *Kapusta olejna* (Brasica campestris oleifera), roślina olejna, stanowiąca podgatunek kapusty polnéj *v.* dzikiéj; odmiany: =*jesienny v. zimowy* i *wiosenny v. wczesny.* 3)=*ob. Kapuścisko.*

Kapustnisko, *ob. Kapuścisko.*

Kapustny, a, e, *p.* jak u kapusty. *Kalarapa liście ma kapustne.*

Kapuścianek, nka, *lm.* **nki**, *m. zool.* motyl nocny, mnożący się na liściach kapuścianych (Noctua brassicae), in. *Kapustniak, Kapustnik.*

Kapuściany, a, e, *p.* od kapusty, z kapusty. *Kapuściany ogród. Liść kapuściany. fig. Kapuściana głowa*, t. j. ograniczona, bez rozumu.

Kapuścić się, ił—, i—, *stz. nd.* w kapustę się rozrastać. *Rozsadę, gdy się kapuścić zaczyna, okopywać należy.*

Kapuścisko, a, *lm.* a, *n.* 1) zła, bezecna kapusta. 2) = *v.* **Kapustnisko**, **Kapustnik**, ziemia, na któréj kapusta rosła, *Na kapuścisku siewają marchiew.*

Kapuśniaczek, *zdr. ob Kapuśniak.*

Kapuśniak, *v.* **Kapustniak**, a, *lm.* i, *m.* i *zdr.* **Kapuśniaczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) zupa z kapusty kwaśna. 2)=*prow.* drobny deszczyk.

Kaput, *nieod* (z łac. właś. *głowa*), *posp.* w następ. wyrażeniach: *Już jemu kaput*, t. j. już umarł, już po nim. *Zmykajmy, bo będzie z nami kaput*, t. j. bo zginiemy, i t. p.

Kapuza, y, *lm.* y, *i. żart.* czapka niezgrabna lub zbyt wielka.

Kapy, kap, *blp. i.* 1) *górn.* belki podłużne lub poprzeczne; tramy; in. *Wciosy.* 2) =*v.* **Kapki, pek**, u szewców podkładki w tylku buta.

Kara, y, *lm.* y, *i.* 1) karanie, ukaranie; zadość uczynienie sprawiedliwości za przekroczenie jéj praw. *Kara cielesna, pieniężna. Kara śmierci. Pod karą śmierci. Ponieść karę. Karę na siebie ściągnąć. Nie uszedł zasłużonej kary, ob. Kaźń. To kara boska! Kara boska* zam. *bieda, nieszczęście z tym człowiekiem!* 2)=karność, groza. 3) **Kara** (herb), *ob. Aksak.* 4) = *v.* tylko *w lm.* **Kary**, wóz o dwóch nizkich a mocnych kołach, mający skrzynię z wierzchem do wożenia śmieci, gnoju, stawiarki, i t. d. 5) = *mit.* jedna z Walachur giermańskich. Uchodzi niekiedy za czarownicę w koszuli z łabędziego pierza, latającą po nad głowami walczących rycerzy. Jéj śpiew, to sławny śpiew łabędzi, przepowiadający zgon.

Karaba, y, *lm.* y, *i.* rodzaj statku w Turcji azjatyckiéj.

Karabe, *nieod.* gatunek *bursztynu*, zwany niek. *Ambrą żółtą.*

Karabela, i, *lm.* e, *i.* (z włos.) **Karabelka**, i, *lm.* i, *i.* szabla bez kabłąka u rękojeści, któréj używali dawni Polacy do ozdobniejszego stroju.

Karabin, a, *lm.* y, *m.* (z fran.) strzelba używana w wojsku. **Karabinek, nka**, *lm.* **nki**, *m.* (*zdr.* od *Karabin*), mały karabin, używany w kawalerji (u kozaków, szaserów, i t. d.)

Karabinjer, a, *lm.* **owie**, *m.* (z fran.) żołnierz karabinem zbrojny, fuzyljer. *Karabinjer konny v jezdny.*

Karabinowy, a, e, *p.* od karabina. *Zbliżyć się na strzał karabinowy.*

Karabłotnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* furman, wożący gnój, błoto w wozie, zwanym *Kary*, in. *Karnik.*

Karacena, y, *lm.* y, *i.* 1) zbroja w łuskę zrobiona. 2) = łuska twarda, jak u krokodyla. 3)= *chir. ob. Sznurówka.*

Karacennik, a, *lm.* cy, *m.* ten co dawniéj karaceny i inne zbroje robił.

Karaczan, a, *lm.* y, *m.* (Blatta). *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Prostoskrzydłych*, biegających; gatunek: =*płamisty* (B. maculata).

Karać, ał, rze, *scz. nd.* (kogo za co), za naganny postępek domierzać na kim *v.* komu karę. *Karać śmiercią, więzieniem. Karać cieleśnie, pieniężnie. Karać zbrodnię, występek v. kogo za zbrodnię, za występek. Karać słowami, prze. ob. Karcić. myś. Karać* (o psach) zam. kąsać. *Ogar stary karze młodego.* **Karać się**, *stz. nd.* samemu sobie domierzać karę. *Karać się kim v. czém, prze.* bać się podobnéj kary z cudzego przykładu, przestrogę brać z czego. *Winniśmy się karać cudzą przygodą.*

Karadżi, *nieod. v.* **Karag, Karasz**, u, *blm. m.* podatek opłacany przez wszystkich którzy nie są muzułmanami w Turcji, *ob. Charadż*, (stąd wyraz *Haracz*). **Karadżi, Karadżi-Baszy**, *ob. Charadżi, Charadżi-Baszy.*

Karafa, *v.* **Karaffa**, y, *lm.* y, *i.* (z włos.) 1) miara neapolitańska (100 karaf = 62 i pół berlińskim kwartom). 2) = *nieuż.* zwykle zaś *zdr.* **Karafka**, i, *lm.* i, *i.* a) pewien rodzaj szerokiéj u dołu butelki z białego lub kryształowego szkła. b) *ob. Karawka.*

Karafinka, i **Karafineczka**, i, *lm.* i, *i.* (*zdr.* od *Karafka*) flaszka szklana z wązką szyją.

Karafjol, *ob. Kalafjor.*

Karafka, *ob. Karafa.*

Karag, *ob. Karadżi.*

Karagen, u, *blm. m. v. Mech Karagen* (Muscus Caraghen), *ob. Chrząścica strzępiasta.*

Karagoa, *nieod. n.* (z hisz.) statek z wiosłami na wyspach Filipińskich.

Karagoosz, *v.* **Karagousz**, **u**, *lm.* **y**, *m.* tak u Turków w Konstantynopolu zowie się talar niemiecki *Speciesthaler*, dzielony tam na 80 Asprów, *ob. Aspr.*

Karaim, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **Karaita**, **y**, *lm.* **owie**, *v.* **ci**, *m.* (z hebr.) należący do sekty żydowskiéj, trzymającéj się jedynie ksiąg Mojżeszowych.

Karaimowe, **ego**, *blm. n.* podatek, który pobierano dawniéj w Polsce od Karaimów.

Karaimski, **a**, **ie**, *p.* należący do Karaima lub Karaimów.

Karaita, *ob. Karaim.*

Karakal, **a**, *lm.* **e**, *m. zool* zwierzę żarłoczne w Azji i Afryce, podobne do rysia.

Karakara, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool. ob. Sokół.*

Karako, *nieod. n.* 1) *prze.* rodzaj szpencera, *v.* staniika damskiego z rękawami i wyszywaniami na tylnéj części. 2) = *zool.* sybirski kot. 3) = *bot.* czerwona hiszpańska akacja.

Karakoli, *nieod. n.* gatunek tombaku.

Karakula, **i**, *lm.* **e**, *ż. prow.* kij zakrzywiony na końcu, za który się trzyma opierając.

Karakulak, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z tur.) żołnierz assystujący wielkiemu Wezyrowi, drabant.

Karalny, **a**, **e**, *p.* karaniu podległy; którego karać można.

Karambol, **a**, *lm* **e**, *m.* (z fran.) 1) (w grze bilardowéj) uderzenie kuli trzeciéj lub czwartéj drugą uderzoną. *Zrobić karambol, trzy karambole jeden po drugim.* 2) = talar flandryjski = 61 patardom = do 1 rub. 95 kop. = 13 zł.

Karambolować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (w grze bilardowéj) robić karambole, t. j. uderzać kulą uderzoną inne kule na bilardzie będące.

Karamel, **u**, *blm. m. chem.* gatunek cukru (gronowego), przetworzonego za pomocą ognia, który pozbawia go wody (stąd *Karmelki*).

Karamot, **a**, *lm.* **y**, *m* (Penaeus), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długogoniastych*, przegiętych. Gatunki: 1 = *właściwy* (P. Caramota). 2 = *angielski* (P. trisulcatus). 3 = *wandejski* (P. Orbignyanus).

Karamussal, *v.* **Karamuzzal**, **u**, *lm.* **e**, *m.* turecki kupiecki okręt z podwyższoną tylną częścią.

Karana, **y**, *blm. ż. v.* **Karanagummi**, *nieod.* (z hisz.) substancja żywiczna, lipka, zielono-czarniawa, smaku gorzkawego; będąc palona, wydaje zapach przenikliwy, aromatyczny; płynie z drzewa meksykańskiego, zwanego *Hahelicoca* lub *Caragna nuncuputa.*

Karanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* domierzanie kary, obkładanie karą. *Karanie zbrodni i przestępstw należy do sędziów kryminalnych. Karanie*, *v. Skaranie boże*, *ob. Kara boska.*

Karany, **a**, **e**, *im. b.* (od *Karać*) który odnosi, odniósł lub odniesie karę. *Przez co kto grzeszy, przez to też i karany bywa.*

Karapul, (moneta), *ob. Pul.*

Karasek, **ska**, *lm.* **ski**, *m.* zabawa dziecinna. *Karasek wyciąć*, *v. Karasek pokazać*; kamykami po wodzie na odbitkę rzucić.

Karaskać się, *złz. nd.* 1) (*ob. dk. Wykaraskać się*), zwlekać, marudzić, guzdrać się. *Zbyt długo się karaskasz.* 2) = *z kim lub z czém*; biedzić się, nie mogąc się kogo lub czego pozbyć, *ob dk. Odkaraskać się.* 3) = niek. zam. karesować się, przymilać się w jakimś celu; uprzykrzać się karesami.

Karasować się, **ował—**, **uje—**, *złz. nd. prze.* przygotowywać się.

Karasz, *ob. Karadzi.*

Karaszupa, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* pewien rodzaj ssącego permańskiego zwierzęcia.

Karaś, **sia**, *lm.* **sie**, *m. zool.* (Carassius), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, karpiowatych.

Karat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z włos.) 1) stopień czystości złota. Złoto czyste dzieli się niby na 24 części, *karatami* zwane. Czyste więc jest 24 próby, albo 24 karatów; jeżeli złota części jest 23, a jedna srebra lub miedzi, to złoto będzie 23 próby, *v.* 23 karatów. 2) = waga złota. Karat jednego złota waży 12 granów, *v.* ziarn. 3) = angielska waga drogich kamieni = 0,206 gramm. 4) = waga, równająca się 4 granom, którą się zwykle wyraża cena drogich kamieni, a mian. djamentów; cena ta stosownie do ich wielkości następnie się zwiększa: jeśli np. wartość djamentu, ważącego 1 karat, wynosi 70 złotych, to djament, ważący 3 karaty, będzie miał wartość 9 razy większą, t. j. wartość jednego karatu mnoży się przez kwadrat z liczby karatów.

Karatas, **u**, *blm. m.* in. *Karoato*, roślina amerykańska, z któréj wyrabiają sznury i pewien rodzaj grubéj materji, zwanéj także *Karakas; ob. bot. Zapylec korzeniopustny.*

Karato, *nieod.* waga złota, srebra i drogich kamieni: a) w Wenecji = 0,206 gram.; b) neapolitańska = 0,205 gram.; c) toskańska = 0,196 gram.

Karatowy, **a**, **e**, *p.* od karatu, liczący się karatami. *Złoto 24 karatowe*, znaczy u jubilerów i złotników, najczystsze; *22-karatowe*, *20-karatowe*, i t. d. oznacza zawierające 22, 20 i t. d. karatów samego złota, a resztę, do 24 karatów, miedzi.

Karawalla, *ob. Karawella.*

Karawan, **a**, *lm.* **y**, *m.* wóz pogrzebowy; mary.

Karawana, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z arab.) gromada ludzi podróż razem odbywających na Wschodzie, t. j. towarzystwo, w jakie się łączą tam podróżni dla większego bezpieczeństwa w odbywaniu drogi. *Iść z karawaną*, *v. w karawanie. Ze Stambułu ustawicznie idą karawany do Mekki.*

Karawaniarz. **a**, *lm.* **e**, *m nieuż.* 1) prowadzący karawanę. 2) = idący z karawaną.

Karawanseraj, **u**, *lm* **e**, *m.* na Wschodzie dom przy drodze, w którym karawany się zatrzymują na odpoczynek; austerja dla karawan.

Karawara, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* karafina na kwiaty.

Karawella, **i**, *lm.* **e**, *ż.* 1) lekki okręcik w Hiszpanji i Portugalji. 2) = okręt polawiających śledzie we Francji. 3) = mały wojenny okręt w Turcji.

Karawka, *v.* **Karofka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* drzewo towarne.

Karazja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) sukno proste grube. 2) = ubiór świąteczny włościan z okolic Krakowa.

Karazjowy, **a**, **e**, *p.* z karazji, sukna grubego.

Karb, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) 1) kreska narznięta na czém, nacięcie. *Karby robić na kiju.* 2) = karbowa laska, na której karbują dla oznaczenia ilości jakiéj; stąd. 3) = rachunek. *Jeść, pić na czyj karb. fig. Złożyć, policzyć co na czyj karb. Brać na swój karb.* 4) = *fig.* zam. gatunek, rodzaj. *Ludzie jednego karbu.* 5) = *w lm.* zmarszczki, blizny, szramy. *Karby na ciele, na twarzy.* 6) = *w lm. ryza*, kluba, karność, porządek określony. *Trzymać kogo w karbach.* 7) = *w lm. myś.* drzewo ząbkowane, po którém trze się drugim kawałkiem drzewa dla zwabienia chruścieli.

Karbacz, *ob. Korbacz.*

Karbarja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) solna huta; officyna, gdzie sól gotują. 2) = żupa, gdzie sól kopią lub składają.

Karbarz, **a**, *lm.* **e**, *m. prze. ob. Karbowy.*

Karbieniec, *v.* niek. **Karboniec**, **uca**, *lm.* **ńce**, *m. bot.* (Lycopus), roślina, także *wilczą stopą* zwana, należąca do klassy 2éj rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *wargowych* (Labiatae); gatunki: = *pospolity* (L. vulgaris *v.* europaeus), trwały, rośnie w miejscach wilgotnych, do 2 stóp wysokości, kwiaty ma zapachu i smaku nieprzyjemnego, daje trwałą, czarną farbę; bydło rośliny téj nie jada; = *wyniosły* (L. exaltatus), gałęzisty, dorasta wysokości człowieka.

Karbnik, **a**, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* jeden z urzędników żupnych.

Karbona, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z hebr.) i **Karbonka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* puszka kościelna dla zbierania jałmużny. *Karbona dla ubogich, dla więźniów. Włożyć, wrzucić coś w karbonę, ob Skarbona, Skarbonka.*

Karbonada, **y**, *blm. ż. kuch.* wieprzowe kotlety, wieprzowe żeberka osmażane z bułką lub chlebem.

Karbonarjusz, **a**, *lm.* **e**, *m. v.* **Karboner**, **a**, *lm.* **owie**, *m.* wolny węglarz, członek związku patrjotycznego we Włoszech.

Karbonaro, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z włos.) właśc. węglarz; należący do towarzystwa *Karbonarów*, mającego na celu oswobodzenie Włoch.

Karbonaryzm, **u**, *blm. m.* teorja i zasady Karbonarów.

Karboniec, *ob. Karbieniec.*

Karbonizacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) obracanie na węgiel, zwęglanie.

Karbować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) karby narzynać, szczególniéj na karbowéj lasce. 2) = *fig.* na rejestrze notować, liczyć, spisywać. *Karbować dary, dobrodziejstwa.* 3) = szczepić. *Karbować drzewa.* 4) = marszczyć, bróździć, fałdować. *fig. Już mu starość czoło karbuje.* 5) = rzezać, siekać. *Żołnierze bili, siekli i na sztuki karbowali.*

Karbowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) robienie karbów, szczególniéj na lasce karbowéj. 2) = szczepienie. 3) = fałdowanie, fałdy. 4) = (w mennicy) narzynanie monety; stąd *karbowaniec* (rubel).

Karbowaniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. v.* **Karbowany**, **ego**, *lm.* **e**, *m. prow.* zam. rubel.

Karbowany, **a**, **e**, *im. b.* (od *Karbować*) 1) narzynany. *Pieniądz karbowany. Liście karbowane.* 2) = afałdowany. 3) = *ob. Karbowaniec.*

Karbownica, **y**, *lm.* **e**, *ż* żelazo do karbowania, t. j. fałdowania *v.* marszczenia bielizny.

Karbownik, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Karbowy.*

Karbowy, **a**, **e**, *p* od karbów. *Karbowa laska*, na której karbują, t. j. robią się karby, nacięcia, w celu zanotowania jakiéj ilości **Karbowy**, **ego**, *lm.* **i**, *m.* który karbuje, oznacza wielość czego na lasce karbowéj; gumienny; *prze. Karbarz.*

Karbunkuł, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *min.* nazwa dawana drogiemu kamieniowi, zwanemu *rubinem*, wtedy gdy się odznacza nader piękną czerwoną barwą, pochodzącą od znajdującego się w nim chromowego kwasu; *karbunkułami* zwą także niek. *granaty wschodnie* (Pyropy), które są droższe od europejskich. 2) = *med.* wrzód ognisty, węglik, iskrzyk.

Karbunkułowy, **a**, **e**, *p.* od karbunkułu. *Wrzód karbunkułowy.*

Karcer, **u**, *blm. m.* (z łać.) więzienie, szczególniéj uczniów po szkołach i uniwersytetach.

Karceracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) uwięzienie kogo, więzienie, sadzenie do karceru.

Karciany, **a**, **e**. *p.* od kart do grania, kartowy. *Karciany dóm v. pałac. Długi karciane.*

Karciarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) in. *Kartownica*, *Kartowniczka*, kobiéta lubiąca grać w karty, kartom oddana, szulerka. 2) = żona karciarza (fabrykanta).

Karciarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* in. *Kartownik.* 1) robiący karty, fabrykant kart. 2) = gracz w karty, kostera, szuler. 3) = kartujący jaką rzecz, intrygant, wichrzyciel.

Karcić, **ił**, **i**, *scs. nd.* 1) hamować, powściągać, ukracać. *Do ojca należy karcić dzieci. Karcić zbuntowanych.* 2) = *słowami*, upominać, naganiać; karać wymówką.

Karcię, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* (zwykle *w lm.*) *ir.* karta do grania. *Młodzieniec w karcięta się uprawuje.*

Karciok, **a**, *lm.* **i**, *m. ob. Karczoch.*

Karcynit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* rak skamieniały.

Karcynologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna skorupiaków.

Karcynopod, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) skamieniałe nożyce raka.

Karcz, **u**, *v* **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) korzeń i odziemek pozostały drzewa ściętego. 2) = *ob. Krzak.* 3) = *ob. Karpa.* 4) = *nieuż.* pewien rodzaj skoków końskich. 5) = *nieuż.* osyp albo pasza dla psów.

Karczek, **czku**, *lm.* **czki**, *m. v.* **Karczyk**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Kark*). 1) mały kark. 2) = część mięsa cielęcego od karku.

Karczemka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Karczma*) mała karczma.

Karczemne, **ego**, *blm. n.* opłata od karczem; pewien rodzaj podatku.

Karczemnie, *ps.* jak w karczmie bywa, niechlujnie, kłótliwie, grubjańsko.

Karczemnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* ten co po karczmach chętnie przebywa; nieprzyzwoity, grubjanin. *Łaje jak karczemnik jaki.*

Karczemny, **a**, **e**, *p.* od karczmy; nieprzyzwoity, nieprzystojny; grubjański. *Karczemne słowa. Karczemny żart. Karczemna mowa.*

Karczma, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) dom szynkowny na wsi lub gościńcu. *Ustawicznie siedzi w karczmie. Po karczmach hulać. Siedzieć na karczmie*, t. j. trzymać szynk. *Rarytas karczma we wsi! przys. posp.* t. j. nic dziwnego, że to jest, co bywa. *W karczmie nie ma pana, przys.* 2) = austerja, oberża, dom zajezdny. *Nie ma ani jednej karczmy przy téj drodze. Odbywać nocleg w karczmie.*

Karczmarczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Karczmarz*) chłopiec posługujący w karczmie; syn karczmarza.

Karczmarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobiéta w karczmie szynkująca; szynkarka. 2) = oberżystka, żona oberżysty.

Karczmarski, **a**, **ie**, *p.* od karczmarza lub karczmarstwa.

Karczmarstwo, **a**, *lm.* **a**, *n* 1) stan, zatrudnienie karczmarza. 2) = *zb.* karczmarz lub oberżysta z żoną. 3) = karczemne postępowanie. *Fe, jakie to karczmarstwo!*

Karczmarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) gospodarz karczmy; szynkarz. 2) = oberżysta.

Karczmarzyć, **ył**, **y**, *sn. nd.* karczmarzem być; szynk lub oberżę trzymać.

Karczmina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* licha karczma. **Karczmisko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) brzydka, stara, niewygodna karczma. 2) = miejsce, na którém była karczma,

Karczoch, **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Cynara) dawn. *Oset cudzoziemski*, roślina z działu *ostowatych* (Carduacea) *v. karczochowych* (Cynareae), należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *kard v. kardo* (C. cardunculus), pochodzi z Azji, rośnie dziko w południ. Europie, hoduje się w ogrodach zwykle pod nazwaniem *kardów hiszpańskich*; łodygę ma pół łokciową, liście wielkie, ciernistemi najeżone, kwiaty błękitno-fjoletowe; ogonki i mięsiste liściowe żeberka téj rośliny jadalne są na kształt szparagów; = *właściwy v. afrykański* (C. scolymus) niek. *Parczochem* zwany, nigdzie dziko nie rośnie, liście ma nie tak cierniste, łodygi niższe, główki kwiatowe czerwono lub fjoletowe; mięsiste dno przed rozwinieniem kwiatów ścięte i ugotowane, daje smaczną jarzynę. *Karczochy krakowskie sławne na całą Polskę.*

Karczochowaty, **a**, **e**, *p.* podobny do karczocha. *Karczochowate v. Karczochowe rośliny* (Cynarocephalae *v.* Cynareae), in. *Ostowate rośliny* (Carduaceae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 19éj, ukł. Juss. (Epicorolia-Synantheria) roślin *dwulistkowych*, lub dział klassy 19éj (*zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.

Karczochowy, **a**, **e**, *p.* od karczocha. *Dno karczochowe. Karczochowe* (*ob. Karczochowate*) *rośliny.*

Karczować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) oczyszczać grunt z pni i korzeni po wyciętym lesie pozostałych; dobywać karcze. *Karczować pole, łąki;* niek. nie właściwie używają na to wyrażenia z niemieckiego *Rudować.* 2) = wydobywać z ziemi pnie w rębach po spuszczonych drzewach sosnowych dla otrzymania karpiny.

Karczowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* dobywanie karczów; czynność wyrażona słowem *karczować*: niewłaściwie z niem. *Rudunek. Motyka do karczowania łąk.*

Karczowisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* miejsce pełne karczów, lub już wykarczowane.

Karczowisty, **a**, **e**, *p.* pełen karczów.

Karczownica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* narzędzie do wydobywania z gruntu karczów czyli pni, tudzież do głębokiego poruszania i rozpulchniania roli; jest to wał z lanego żelaza, opatrzony żelaznemi, lekko zakrzywionemi zębami, mający 30 cali długości.

Karczownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* ten co karczuje pole, łąkę i t. p.

Karczówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* oczyszczanie gruntu z wszelkich zawad i przeszkód, na rolę uprawną i użyteczną.

Karczunek, **nku**, *lm.* **nki**, *m.* (in. *Lada*, *Nowina*, *Rudunek*, *Rumunek*, *Wykopka*, *Wyprawa*, *Wytrzeba*, *v. Wytrzebież*) *leś.* 1) przestrzeń po wyciętym lesie na pole orne, lub na łąkę karczowaną. 2) = *ob. Karczowanie*, *Karczówka.*

Karczyk. 1) *ob. Karczek.* 2) = *bot. ob. Bezlist.*

Karczystość, **ści**, *blm. ż.* szerokość i grubość karku.

Karczysty, **a**, **e**, *p.* tęgiego karku. *Szyja karczysta. Człowiek karczysty.*

Kard, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Karda**, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Karczoch kard*, *Karda*, *v. Karda benedykta*, bł. *Karna benedykta*, *bot. ob. Chaber lekarski*, *v. kleisty.*

Kardamom, *v.* **Kardamon**, **u**, *blm. m.* (daw. **Kardamona**, **y**, *lm* **y**, *ż*) *bot.* nazwa dawana roślinie: 1) *Amomek* (Amomum), mian. jéj gatunkowi *A. kardamon* (*A.* cardamomum); 2) *Galgant kardamon* (Alpinia carda-

momum); 3) *Rajówka kardamon* (Elettaria cardamomum) i jéj gatunkowi *Raj. kard. średni* (E. c. medium); korzenne te, wschodnio-indyjskie rośliny, dają owoce zwane *Kardamomkami*.

Kardamomki, *v.* **Kardamonki**, **nek**, *w lm. ż.* in. *Rajskie ziarna;* okrągłe, korzenne, wielkości wiśni owoce z licznych gatunków *Amomku* i innych roślin *Kardamomem* zwanych; używają się do potraw, jako przyprawa korzenna i w medycynie; różne mają nazwania: *okrągłe, długie, największe, v. madagaskarskie, v. owoce kajaputowe* (*z Amomku wielkoziarnowego*), *większe, v. jawańskie, v. bengalskie, mniejsze v. malabarskie, chińskie v. jajowe.*

Kardamonka, **i**, *blm. ż.* (gatunek wódki) nalewka na kardamomki.

Kardamonny, *v.* **Kardamonowy**, **a**, **e**, *p.* z kardamomek; mający ich smak lub zapach.

Kardel, **a**, *lm.* **e**, *m.* wić lub powróz z łyka, którym się zawiązuje spławne drzewo, lub wiciny.

Kardit, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) skamieniała muszla sercowata, t. j. mająca kształt serca.

Kardjakum, *nieod. n.* (z grec.) lekarstwo wzmacniające, *ob. Kordjał.*

Kardjalgja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) choroba mająca siedlisko w sercu samém albo w okolicy serca i będąca przytém natury nerwowéj.

Kardjeuryzma, **y**, *blm. ż.* (z grec.) rozszerzenie komórek sercowych.

Kardjograficzny, **a**, **e**, *p.* opisujący serce.

Kardjografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisanie serca.

Kardjologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o sercu.

Kardjopalwja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) bicie serca.

Kardjopatja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) choroba serca.

Kardjotomiczny, **a**, **e**, *p.* należący do kardjotomji.

Kardjotomja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, anatomizowanie serca.

Kardobenedykta. **y**, *blm. ż. ob. Karda benedykta*, lub *Chuber lekarski*, *v. kleisty.*

Kardymon, **Kardymonka**, **Kardymonki**, bł. *ob. Kardamon*, i t. d.

Kardynalny, **a**, **e**, *p.* (z łac.) 1) główny. *Wiatry kardynalne. Liczby kardynalne. Cnoty kardynalne.* 2) = zasadniczy, fundamentalny. *Prawa kardynalne*, t. j. zasadnicze ustawy państwa.

Kardynalski, **a**, **ie**, *p.* należący do kardynała, lub kardynalstwa. *Dostać kapelusz kardynalski*, zam. zostać kardynałem. *Purpura kardynalska. Godność kardynalska. Po kardynalsku, psł.* sposobem, zwyczajem kardynałów. *Kardynalski kwiat;* nazwa rośliny stanowiącéj pewien gatunek *Stoiczki* (Lobelia), lub jéj okazałego, ciemno-purpurowego kwiatu.

Kardynalstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* godność kardynalska. *Zostać wyniesionym na kardynalstwo.*

Kardynał, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z łac.) 1) prałat dworu rzymskiego, radca papiezki. *Kardynałowie stąd się mianują, że blisko są Papieża i radą go swoją wspierają, jak zawiasy* (*cardines*) *wspierają drzwi.* 2) *Kardynały, w lm. prze.* gra w drewienka jednostajnéj długości, odmiennie wyrabiane i różną wartość mające. 3) = *zool. ob. Łuszczak.* 4) = *kuch.* napój z wina reńskiego i czerwonego z pomarańczami, lub ananasami i cukrem.

Kardynałek, **łka**, *lm.* **łki**. *m.* (*zdr.* od *Kardynał*), *zool.* 1) *ob. Miodojad.* 2) = *ob. Łuszczak.*

Kare, *v.* **Karre**, *nieod. n.* (z fran.) *Kwadrat*, t. j. prostokąt o równych 4ch stronach; jeden z obrotów wojskowych, gdy pewna liczba żołnierzy szykuje się w czworobok prostokątny. *Stanęli w kare. Utworzyli kare* i t. p.

Kareciany, **a**, **e**, *p.* 1) od karety *Koń kareciany.* 2) = w karecie, *v.* karetą jeżdżący.

Karecisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* zła lub brzydka, stara lub wielka, niezgrabna kareta.

Karelja, **ji**, *blm. ż. mit.* część Finlandji, w któréj słynęły obrzędy święte bogini Rauni, królowéj ziemi, matki wszech żywota i hetmanki runiarzów. *Porówn. Wół karelski.*

Karencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *nieuż.* karanie kogo na dochodach, t. j. ujmowanie dochodu za karę.

Kares, *v.* **Karess**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) umizg, przymilanie się, mizdrzenie się, pieszczota. *W tysiącznych karesach oświadczył jéj miłość. Nie ma karesu bez interesu, przys.*

Karesować, *v.* **Karessować**, **ował**, **uje**, *scz. nd. kogo*, *v.* = **się**, *złz. z kim*; cackać, pieścić, przymilać się komu. *Karesować, fig. posp.* pochlebiać. *Odkąd dostał ten urząd, wszyscy go karesują.*

Karet, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* wschódnio-indyjski wielki żółw', który najpiękniejszy szylkret wydaje.

Kareta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z wlos.) karoca, pojazd o czterech kołach, z pudła i spodu osobnego złożony. *Kareta poczwórna, pośóstna. Jechać karetą, v. w karecie. Założyć konie do karety.*

Karetka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kareta*), mała kareta, na jedną lub dwie osoby; mały pojazdek, jako zabawka dziecinna.

Karęga, (herb); dwa pola białe, dwa szare, w kształcie warcabnicy; na hełmie trzy pióra strusie.

Karfolit, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Słomianiec.*

Karfosyderyt, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* pewien minerał grenlandzki.

Karjatydy, **yd**, *blm. ż.* (z grec.) *ar.* słupy w kształcie wielkich osób, podpierające wystawę ścienną.

Karjera, **y**, *blm. ż.* (z fran.) zawód; cel dążenia; droga życia; zapewniony, niezależny byt. *Zrobił sobie karjerę. Na dobrej karjerze się znajdujesz.*

Karjerowicz, **a**, *lm.* **e**, *m. żart.* ten co się dorobił, lub umie dorobić karjery.

Karjofillit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) in. *gwoździkowy kamień*, pewien rodzaj skamieniałości.

Karjolka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) gatunek lekkich pojazdów.

Karjus, **a**, *blm. m. mit.* syn Jowisza.

Kark, **u**, *lm.* **i**, *m.* 1) tylna część szyji, od zatylka do grzbietu; kręgi. *Uderzył go w kark, v. dał mu w kark. Postawić wezykatorję na karku. Skręcić, v. złamać kark sobie lub komu. Omal karku sobie nie skręcił.* 2) = *fig. Nagiąć kark pod jarzmo*, zam. stracić swoję wolę. *Ugiąć przed kim karku*, zam. uledz komu. *Twardego karku człowiek*, t. j. stałego, nieugiętego charakteru. *Mieć co, v. kogo na karku. Mieć czworo dzieci na karku. Siedzieć komu na karku*, t. j. uprzykrzać się. *Sięść, wsiąść komu na kark. Pozbyć się kogo, v. czego z karku. Mamy wojnę na karku, v. nad karkiem. Zguba wisi nam nad karkiem*, zam. nieochybna. *Wziąć kogo za kark*, niek. zam. za kołnierz.

Karkan, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) kula, żelazo na szyję.

Karkas, **u**, *lm.* **y**, *m. art.* (z fran.) *ob. Kadłubiasta kula.*

Karkołomca, **y**, *lm.* **e**, *m. prze.* łamiący kark drugiemu.

Karkołomny, **a**, **e**, *p.* gdzie można kark skręcić, przepaściasty.

Karkosie, **a**, *lm.* **a**, *n. v.* **Karkosz**, **u**, *lm.* **e**, *m. prow. ob. Łuczyna.*

Karkoszki, **szek**, *blp. ż. prow* pnie wydobyte po wyciętéj olszynie, zdatne na opał.

Karkowy, **a**, **e**, *p.* od karku. *Karkową sztuka bitego bydlęcia. myś. Karkowe, v. Sybirskie żelazo*, żelazne narzędzie, które zwierza w pół lub za kark łapie, składające się ze sprężyny, zamka i chwatów.

Karlatek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* (Hesperia), *zool.* in. *Mieszczanin*, owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów dziennych.

Karleć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* karlem się stawać; karlem się pokazywać *fig.* małym, poziomym się stawać. *Przed jego ręką karleją nawet olbrzymi.*

Karlę, **ęcia**, *lm.* **ęta**, (*zdr.* od *Karzeł*) 1) malutki karzełek, pigmejczyk. 2) = drzewko z natury zbyt niskie lub sztuką takiém utrzymywane.

Karlica, **y**, *lm.* **e**, *m.* i *zdr.* **Karliczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta karzeł.

Karliczka, **i**, *lm.* **i**, *ż* (*zdr.* od *Karlica*) 1) malutka lub młoda karlica. 2) = *zool.* a) *ob. Papuszczka.* b) *ob. sowa.* 3) = *bot.* (Microchlon), roślina z rodziny *trawowych* (Gramineae), plemienia *chlorynkowych* (Chlorideae); gatunek: = *szczecinowata* (M. setacea), mała trawka, rozrastająca się w murawy w Ind. Wsch., Meksyku, Chinach i Nowéj Holandji; koranki jéj, mocnego, lecz przyjemnego zapachu, używają się za przyprawę korzenną i środek lekarski.

Karliględek, **dka**, *lm.* **dki**, *m. bot.* (Micropsis), roślina.

Karlik, **a**, *lm.* **ki**, *v.* **cy**, *m.* (*zdr.* od *Karzeł*) 1) malutki lub młody karzeł; karzełek. 2) = *bot.* a) gatunek *Paprotnika* (Aerostichum ilvense); b) *ob. Groch zwyczajny karłowaty.*

Karlin, **u**, *blm. m. nieuż.* ziemia porcelanowa.

Karlino, *nieod.* moneta 1) neapolitańsko-sycylijska = 10,19 kop. = 20,38 gr. 2) złota sardyńska =12 rub. 11,25 kop. = 80 zł. 22,5 gr.

Karlista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* należący do stronnictwa *Karlistów*, t. j. zwolenników Don Karlosa, brata zmarłego Ferdynanda VII, w Hiszpanji; nieprzyjaciel *Krystynistów.*

Karlsd'or (moneta), *ob. Luidor.*

Karłactwo, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Kretynizm.*

Karłak, **a**, *lm.* **ki**, *v.* **cy**, *m. ob. Kretyn.*

Karłatka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Chamaerops), rodzaj *palmy* z plemienia *wachlarzowcowych* (Palmae coryphinae). Gatunek: = *nizka* (Ch. humilis), in. *Palmiczką*, *Palmą karłową, v. wachlarzową* zwana, kłodzinę ma nizką, niek. żadną, pospolita po nad morzem śródziemném; młode jéj pędy, niedojrzałe kwiaty i powłoka korzeni służy na pokarm, z liści robią się maty, kosze, sznury i t. d.

Karłowacić, **ił**, **i**, *scz. nd.* karłowatym robić.

Karłowacieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* małym, nizkim się stawać; maleć (szczególnie o roślinach). *fig. ob. Karleć.*

Karłowacizna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) nieproporcjonalna małość pojedyńczych części ciała. 2) = *ob. Karłowatość.* 3) = *zb.* zam. *Karłowate krzewy.*

Karłowacony, **a**, **e**, *im b.* (od *Karłowacieć*) robiony karłowatym, małym. *Wierzby u nas powszechnie obcinane i karłowacone.*

Karłowatość, **ści**, *blm. ż.* 1) zbyt mały wzrost. 2)= (microsomia) nadzwyczajne zmalenie wszystkich części ciała.

Karłowaty, **a**, **e**, *p.* nie zwykle małego wzrostu. *Drzewo karłowate.*

Karłowy, **a**, **e**, *p.* właściwy karłom. *Karłowy groch, ob. Groch karłowaty. Karłowata palma, ob. bot. Karłatka.*

Karm, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *nieuż.* sztuka prawdziwie czystéj rudy. 2) = *prow. ob. Karm'*, *Pożywienie*, *Pasza.*

Karm', *ob. Karmia.*

Karma, **y**, *blm. ż. fizjol.* ta część spożytych pokarmów, która się przyswaja w całości przez organizm, t. j. przemieniając się w jego miazgę, całą ich pożywność wyraża.

Karmanjola, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (z wlos.) nazwa pewnego rewolucyjnego śpiewu i tańca we Francji.

Karmantyna, **y**, *lm.* **y**, *ż. Malabaru, bot. ob. Sprawiedlina.*

Karmasyr, **a**, *lm.* **y**, *m.* (u będnarzy) nóż szeroki krótki, na kształt tasaka, do zacinania karbów, lub przecinania obręczy.

Karmazyn, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) 1) ziarnka czerwcowe, *ob. Czerwiec, Koszenilla.* 2) = czerwona bardzo piękna farba, którą z ziarnek czerwcowych robią. 3) = materja, albo suknia karmazynem farbowana. 4) = *fig.* pan z panów, stąd że dawniéj panowie, a szczególniéj wyżsi urzędnicy, w karmazynie chodzili. *Niepewny karmazyn*, zam. wątpliwy szlachcic. *Nie karmazyn*, zam. nie szlachcic prawdziwy. 5) = *bot. ob. Ostokrzew karmazynowy.*

Karmazynek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* (Kermes, *v.* Chermes), *zool.* rodzaj drobnych owadów, żywiących się wysysaniem liści, latających i skaczących.

Karmazynowy, **a**, **e**, *p.* koloru różowo-czerwonego. *fig. Szlachcic karmazynowy*, t. j. szlachcic dawnéj daty, liczący znakomitych przodków, *ob. Karmazyn.*

Karmelek, **lka**, *lm* **lki**, *m.* cukierek w tabliczkę ulany, *ob. Karamel.*

Karmelicki, *v.* **Karmelitański**, **a**, **ie**, *p.* od karmelity, *v.* karmelitów. *Suknia karmelicka. Klasztor, zakon, kościół karmelicki, v. karmelitański.*

Karmelita, **y**, *lm.* **ci**, *m. v.* **Karmelitanin**, **a**, *lm.* **nie**, *m.* należący do zakonu Karmelitów, który nastał w ziemi świętéj na górze Karmel. *Karmelici trzewikowi. Karmelici bosi, zakon reformowany przez świętą Teressę. Karmelici, w lm.* klasztor lub kościół Karmelitów.

Karmelitanka, *ob. Karmelitka.*

Karmelitański, *ob. Karmelicki.*

Karmelitka, *v.* **Karmelitanka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* należąca do zakonu karmelitanek. *Karmelitki, w. lm.* klasztor, lub kościół karmelitek. *Karmelitki trzewiczkowe. Karmelitki bose.*

Karmenta, **y**, *blm. ż. mit.* rzymska bogini poetyckiego natchnienia. Imię jéj znaczyć ma, podług Kreuzera, tyle, co *carens mentis.* Od niéj pochodzi wyraz *carmen*, śpiew.

Karmia, *v* **Karm'**, **mi**, *lm.* **mie**, *ż.* 1) pasza, strawa, wypas. *Dać karmi wołom.* 2) = pokarm, jadło. *fig. Łzy moją karmią, potrawą płacz wieczny.*

Karmiasty, **a**, **e**, *p.* od karmu. *Ruda karmiasta*, w kawałkach.

Karmiciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co karmi. *On jest karmicielem ubogich.*

Karmicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ta co karmi. *Karmicielka (piersiami), ob. Mamka. Ona sama była karmicielką swych dzieci.*

Karmić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) (piersiami) dawać ssać, żywić własném swém mlekiem. *Matka, co sama karmi, jest podwójnie matką.* 2)= dawać jeść, *v.* jadło. *Karmić dziecko, starca, który już sam jeść nie może. Karmić konie, bydło.* 3) *Karmić*; tuczyć *Karmić woły, skopy, wieprze, drób'.* 4) = żywić, dawać pożywienie, t. j. jeść i pić. *Odziewałem go i karmiłem przez dziesięć lat. Chcąc, aby konie pracowały, trzeba je dobrze karmić.* 5) = *fig.* utrzymywać, przechowywać, żywić. *Karmić w sercu nienawiść. Karmić w kim pychę. Karmić kogo nadzieją.* = **się**, *złz. nd.* 1) tuczyć się, tłustym się stawać. 2)= brać pokarmy; jeść, żywić się. *Człowiek karmi się chlebem, mięsem* i t. d. *Ptaki drapieżne karmią się ścierwem.* 3) = *fig.* żywić się, nasycać się. *Karmić się czytaniem dobrych książek. Karmić się urojeniami.*

Karmienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* udzielanie pokarmu, nasycanie. = **się**, branie pokarmu, sycenie się.

Karmik, *bot. ob. Karmnik.*

Karmin, **u**, *blm. m* 1) *chem.* farbnik czyli substancja farbująca w koszenilli, pięknego czerwonego koloru; *karmin* w handlu się znajdujący jest gatunkiem lakki z koszenilli osadzonéj; *błękitnym karminem* zowie się związek indychtowo-siarkowego kwasu z potażem, zwykle ciemno-błękitnego koloru. 2) = ciemno-czerwony kolor.

Karminowy, **a**, **e**, *p.* od karminu; ciemno-czerwony. *Karminowe usta.*

Karmiony, **a**, **e**, *im. b.* (od *Karmić*), tuczony, utuczony. *fig. Pisarz karmiony na dobrych autorach, na starożytnych. Szpakami karmiony*, t. j. chytry, przebiegły, *ob. Wykarmiony.*

Karmnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) chlew, gdzie się karmią wieprze, prastwo, i t. d. 2) = wieprz karmny. 3) = *v.* **Karmik**, *bot.* (Sagina), roślina z rodziny *goździkowych* (Caryophylleae), należąca do klassy 4éj, rzędu 1-*słupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunek = *leżący* (S. procumbens), b. posp. na łąkach, pastwiskach, około dróg; roślinka gładka do 3 cali wysokości, listki ma szydłowate, drobne.

Karmnisko, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Karmna knieja.*

Karmność, **ści**, *blm. ż.* posilność, sytność, tuczność.

Karmny, **a**, **e**, *p.* 1) mogący lub dający się ukarmić, utuczyć. 2) = ukarmiony, utuczony. *Koń spasły a wieprz karmny.* 3) = posilny, tuczny. 4) *Karmna knieja, v. karmnisko, leś.* las dębowy lub bukowy, do którego na wypas trzodę chlewną wpędzają.

Karna, **y**, *blm. ż. v. Karna benedykta, bł. ob. bot. Karda benedykta.*

Karnacja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) *ob. Inkarnacja.*

Karnal, **a**, *lm.* **e**, *m* kapturek, który kładziono sokołowi na głowę.

Karnat, **u**, *lm.* **y**, *m.* karnatami u flisów zowią się sznury, po 3 z każdéj strony, któremi maszt do budy jest umocowany; piérwszy z nich *wiatrowy*, drugi *średni*, trzeci *masztowy.*

Karnawał, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) mięsopust, zapusty. 2) = czas zimowych zabaw od końca adwentu, czyli od świąt Bożego Narodzenia, do Wielkiego postu.

Karnawałować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* bawić się w czasie karnawału. *fig.* hulać, swawolić.

Karnawałowy, **a**, **e**, *p.* od karnawału. *Karnawałowe zabawy.*

Karneol, *v.* **Karnjol**, **u**, *lm.* **e**, *m. min.* kamień dość drogi, *ob. Krwawnik.*

Karnes, **u**, *lm.* **y**, *m. ar.* gzéms, wieniec.

Karniawa, **y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* (u Podhalan), zamieć zimowa.

Karnie, *ps.* w karności; skromnie.

Karnik, **a**, *lm.* **i**, *v.* **cy**, *m.* 1) karzyciel, ten co karze. 2) = *nieuż.* furman, który wozem zwanym *kary* jeździ.

Karnjol, *ob. Karneol.*

Karno, *ob. Karnie.*

Karność, **ści**, *blm. ż.* 1) surowy rząd lub zarząd; dyscyplina. *Karność wojskowa, zakonna. Surowa, ścisłą karność.* 2) = *nieuż.* karanie, kara. 3) = *nieuż.* to, co karze podlega, podpada.

Karnowy, **a**, **e**, *p. prze.* spotykamy tylko w wyrażeniu: *Karnowe sukno*, gatunek jakiegoś dawniéj używanego sukna.

Karny, **a**, **e**, *p.* 1) od kary, naznaczający kary. *Kodeks karny.* 2) =dobrze wyćwiczony, posłuszny; w karności zostający; dający się powściągnąć. *Wojsko karne. Żołnierz, uczeń karny. Słoń jest ze wszystkich zwierząt najkarniejszy.*

Karo, **a**, *lm.* **a**, *n.* (z fran.) (w grze kartowéj) dzwonka. *Zagrać karo. Wyświecić karo. Miałem dwa kara*, t. j. dwie karty dzwonkowe.

Karoato, *nieod. ob Karatas.*

Karoba, *ob. Karuba.*

Karoca, **y**, *lm.* **e**, *ż. prze. bb. Kareta.*

Karocha, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z hiszp.) in. *Djabla czapka*, którą w Hiszpanji kładą na głowę prowadzonym na stos.

Karocy, *nieod.* (*w lm.*) *prze.* marchew.

Karogodny, *v.* **Karygodny**, **a**, **e**, *p.* zasługujący na karę.

Karol, **a**, *blm. m. as.* 1) imię nadane gwiazdzie czwartéj wielkości, umieszczonej pod czworobokiem konstellacji, zwanéj *wielką niedźwiedzicą*, na cześć króla angielsk. Karola II. 2) *Karol V*, nazwa jednéj z znakomitszych komet. 3) = imię własne męzkie.

Karolek, **lku**, *blm. m. bot.* (Carum), in. *Kmin*, roślina z rodziny *baldaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity* (Carum carvi), in. *Hanyszem v. Kminem polnym* zwany, rośnie wszędzie na suchych łąkach, czyniąc zdrową paszę dla bydła, na miedzach i t. d. niek. umyślnie się hoduje; kwiaty ma białe w okólkach, owoc brunatny, drobny, z dwóch połówek jednoziarnowych złożony, aromatycznego smaku i zapachu, zowie się także *Karolkiem v. Kminem polnym.*

Karolin, **u**, *lm.* **y**, *m.* moneta złota: a) badeńska i bawarska = 6 rub. 33 kop. = 42 zł. 10 gr. b) hesska od 6 rub. 22,5 kop. = 41 zł. 17 gr., do 6 rub. 27 kop. = 41 zł. 21 gr. c) piemontska = 34 rub. 92,5 kop. = 232 zł. 25 gr.

Karolina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) księga prawa kryminalnego cesarza niemieckiego Karola V. 2) = (w grze billardowéj): a) główna kula billardowa; b) gra z pięcioma kulami billardowemi. 3) = imię własne żeńskie.

Karolinek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. bot ob. Kąsina.*

Karolkowy, **a**, **e**, *p.* od karolka (rośliny). *Kwiat, zapach karolkowy.*

Karolus, **a**, *lm* **y**, *m*, stara moneta francuska (5 doubles), *ob. Duble;* tudzież moneta złota angielska (pięciorna gwinea), rzadka w handlu = 5 rub. 70 kop. =38 zł.

Karosiwy, **a**, **e**, *p.* (o koniach) ciemno-siwéj maści. *Klacz karosiwa.*

Karota, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Karotka**, **i**, *lm* **i**, *ż.* (z włos.) nazwa dawana niektórym odmianom ogrodowym *Marchwi zwyczajnéj* (Daucus carotta), jako to: *włoskiej, hollenderskiej* i t. d.

Karotida, **y**, *lm* **y**, *ż.* (z łać.) *an.* tętnica senna, idąca od głównéj tętnicy ku głowie (z obu stron szyji).

Karotka, *ob. Karota.*

Karotyczny, **a**, **e**, *p* należący *v.* odnoszący się do tętnicy sennéj (arteria carotis).

Karotyn, **u**, *blm. m. v.* **Karotyna**, **y**, *blm. ż. chem.* żółcień żywiczna znajdująca się w korzeniach *Kokornaku wężowego* (Aristolochia serpentaria) i *Marchwi zwyczajnéj* (Daucus carotta).

Karować, **ał**, **ują**, *scz. nd.* 1) drzewo wywozić na ląd. 2) = ciężko pracować; dźwigać ciężary.

Karowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* i **Karówka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) wywożenie drzewa na ląd; wyładowywanie towarów z okrętu lub statku. 2) = ciężka praca; dźwiganie.

Karownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) *ob. Karnik.* 2) = wożący karami.

Karowy, **a**, **e**, *p.* 1) od *kar* (wozu). *Koń karowy.* 2)= od *karo* (w grze kartowéj). *Dwójka karowa.*

Karp', **pia**, *lm.* **pie**, *m.* 1) (Cyprinus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych, karpiowatych. *Karp' rzeczny, błotny.* 2) = (herb), trzy gwiazdy w polu błękitném.

Karpa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) kłodzina w rzece lub stawie, sadzawce; karcz lub łom, o który się sieć albo czółno, łódź zawadza. 2) = *leś.* a) *v. Karcz*, korzeń główny i korzenie mniejsze z częścią odziemka w ziemi pozostałe po drzewie spuszczoném; b) część krótsza wręgu.

Karpętny, **a**, **e**, *p.* pełen karp.

Karpi, **ia**, **ie**, *v.* **Karpiowy**, **a**, **e**, *p.* od karpia. *Karpia łuska. Dachówka w karpią łuskę, ob. Karpiówka. Mięso karpie v. karpiowe jest łatwe do strawienia.*

Karpić, **ił**, **i**, *sn. nd. nad czém;* ślęczéć nad czém, kawęczéć.

Karpiec, **pca**, *lm.* **pce**, *m. leś.* dół otwarty, czyli nie zrównany po wykopaniu karczu.

Karpiel, **a**, *lm.* **e**, *m. bot.* 1) *prow.* (częściéj *w lm.*) rodzaj brukwi, bardzo smaczny (Brassica oleracea napobrassica). 2) = grzyb z rodzaju *bedłki* (Rhizopogon).

Karpię, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* karpik, młody karp'.

Karpik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Karp'*) 1) mały lub młody karp'. 2) *Karpik chiński* (Cyprinus auratus), gatunek karpia złotawego koloru; przywożą go z Chin dla osobliwości i chowają w małych sadzawkach.

Karpina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* in. *Skałka, Smolak*, drewna z odziomków, pni i korzeni sosnowych, żywicą przejęte; używa się na szczepy, łuczywo, wypalają z niéj smołę, sadze i węgle.

Karpiołosoś, **sia**, *lm.* **sie**, *m. zool.* ryba morska w rzeki wchodząca (Salmo cyprinoides); znajduje się w Dnieprze, gdzie ją *wyrozębem* zowią.

Karpiowaty, **a**, **e**, *p.* podobny do karpia. *Ryby karpiowate.*

Karpiowy, *ob. Karpi.*

Karpiówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* dachówka płaska, mająca kształt łuski karpiéj.

Karpiówkowy, **a**, **e**, *p.* nakształt karpiówek. *Liście karpiówkowe*, kiedy jeden liść zachodzi na drugi, jak łuska na karpiu.

Karpo, *nieod. mit.* jedna z Hor greckich. Znaczy letniego półrocza koniec, lub nadobny i słodki owoc jesieni.

Karpolit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) owoc skamieniały.

Karpologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o owocach.

Karpomorfit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *min.* skamieniałość podobna do owocu.

Karpowaty, **a**, **e**, *p*, 1) podobny z kształtu do karpy. 2) = *ob. Karpętny.*

Karraryjski, **a**, **ie**, *p.* pochodzący z Karrary. *Karraryjski marmur słynie ze swej białości.*

Karre, *ob. Kare.*

Karret, **u**, *lm.* **y**, *m.* moneta arabska, wartująca około 2 fenigów.

Karrjera, *ob. Karjera.*

Karrjolka, *ob. Karjolka.*

Karronoda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* gatunek krótkiéj armaty szczególniéj na okrętach.

Karruzel, *ob. Karuzel.*

Karstenit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* gatunek bezwodnego gipsu, *ob. Anhydryt.*

Karsilajnen, **a**, *blm m. mit.* szósty z Wajnemoinenów fińskich, służebnik Ilmarynena, jest piorun, który spadł we wnętrze ziemi i utapia w niéj żelazo, *ob. Kasilajnen.*

Karszlak, **a**, *lm.* **i**, *m. prow.* niskie, sękowate i tak pokrzywione drzewo, że tylko na opał przydać się może.

Karta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) karta papieru w książce. *Przerzucać karty książki. Ten regestr ma sto kart.* 2)=stronica w książce. *To się znajduje na karcie téj a téj.* 3)= oblig, cedula, skrypt. *Dać, wydać kartę.* 4) = mappa. *Karta geograficzna.* 5)=świadectwo, pismo. *Karta bezpieczeństwa.* 6) = bilet. *Karta wizytowa.* 7) = do grania. *Grać w karty. Karty dawać v. rozdawać. Tasować karty v. kartować. Mieć kartę murowaną*, t. j. bardzo dobrą, wygrywającą. *Zapłacić od kart v. za karty. Talja v. kloda kart. Fabrykant kart.*

Kartacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) *art.* pewna liczba kul drobnych, albo siekanego żelaza, ułożona w worku lub pudełku tejże średnicy co kula, i zamiast jéj w kanał działowy nabita. *Działo nabite kartaczami. Strzelać, dawać ognia kartaczami.*

Kartaczowy, **a**, **e**, *p.* od kartaczów. *Ogień kartaczowy. Sztuciec kartaczowy*, gatunek strzelby.

Kartageński bób, *bot. ob. Drzewibób* (Amerimnum).

Kartamin, **u**, *blm. m. chem.* barwnik czyli substancja farbująca rośliny. *Krokosz farbierski* (Carthamus tinctorius), uważana za kwas (acidum carthamineum), *ob. Krokosz.*

Kartan, **a**, *lm.* **y**, *m.* **Kartana**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* **Kartanna**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) *v.* = *murołom*, armata wielka, niosąca kulę 48 funtową.

Karteczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Karta* lub *Kartka*). *Lubić karteczki*, t. j. lubić grać w karty. *Napisał na małéj karteczce*, t. j. na małym kawałku papieru. *Wydać karteczkę*, zam. rewers, zobowiązanie się lub pokwitowanie, *ob. Kartka.*

Kartel, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) *prze.* 1) ugoda między dwoma mocarstwami na wymianę lub wykupno jeńców lub zbiegów. 2) = i **Kartelusz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* bilet, pismo wyzywające na pojedynek. *Posłać, przyjąć kartelusz.*

Karteluszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* (*zdr.* od *Kartelusz*), mała kartka papieru, karteczka. *Zanotował coś na karteluszku.*

Kartezjanizm, **u**, *blm. m.* filozofja Kartezjusza (Des Cartes'a); zwolennictwo téj filozofji.

Karthuli-Thetri, *nieod.* moneta gruzyjska = 2 gr. = 1 kop.

Kartidi, *nieod.* (z fran.) czwarty dzień dekady, w nowym francuskim kalendarzu.

Kartka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Karta*), 1) kawałek papieru. 2)=bilet, listek. *Napisać, odebrać kartkę. Kartka do spowiedzi.* 3)=wotum, głos na piśmie (w zgromadzeniu radczém). 4)=rewers, zobowiązanie się do czego, lub pokwitowanie wydane na uiszczenie czego.

Kartofel, **a**, *lm* **e**, *m. v.* **Kartofla**, **i**, *lm* **e**, *ż.* posp. nazwa rośliny: *Psianka kartofel* (Solanum tuberosum), pochodzącéj z Chili, dziś w licznych odmianach hodującéj się w całéj Europie dla korzeniowych bulw, zwanych *Kartoflą*, częściéj zaś *w lm. Kartoflami*, niek. *Bulbą, Pérką, Ziemniakami, Ziemnémi jabłkami*, i t. d. które po zgotowaniu dają pożywny pokarm, nawet chleb zastąpić mogący. (Nazwa *Kartofel* pochodzi od włosk. wyrazu *Tartufello*, oznaczającego *truflę*, gdyż w początkach miano ją za rodzaj trufli). Oprócz ogólnego podziału kartofli na *ranne* i *późne*, znajomsze u nas jéj gatunki są następne: 1) *Tysiączna v. Szlachetna v. Warjatka*, bardzo plenna i mączna, o kwiecie białym, bulwach małych, żółtych; 2) *Różowa*; 3) *Czerwonooka*, nie zbyt krucha; 4) *Grubówka*, o bulwach wielkich, żółtych, mączna, krucha; 5) *Modra v. Modraki*, jeden z najlepszych gatunków o bulwach podługowatych; 6) *Czarna*, o bulwach podłużnych, nieco pokrzywionych, ciemno-czerwonych, mięsiwie białém z czerwono-modrawemi fladrami, bulonom daje kolor czarny, dobrą jest na sałatę; 7) *Cukrowa v. Migdałowa*, plenna, smaczna, o bulwach podługowatych, białych, małych, które w latach mokrych zrastają się z sobą; 8) *Angielska*, nader plenna, o bulwach małych, światło-żółtych, niek. z naroślami, oczkach licznych, kwiecie białym; 9) *Peruwiańska*, b. plenna, mączna, mian. przydatna na krochmal, bulwy ma nieco spłaszczone, wielkie, niek. 3 funty ważące, światło-żółte, często z naroślami, oczka liczne; 10) *Szyszkowata*, b. plenna, bulwy przy dobyciu nieco różowe, później żółte, niek. zrosłe; 11) *Bydlęca v. kartofla Howarda*, b. wielka, niek. jak głowa dziecka, światło-żółta, chropawa, oczka ma liczne w głębokich dołkach, plenna, lecz wodnista, przydatna na karm dla bydła; 12) *Bliźnica*. kwiat ma blado-czerwono-błękitnawy z białemi końcami, bulwy b. wielkie, krwawe, oka liczne w głębokich dołkach, smak odrażający, służy na karm dla świń i do pędzenia wódki; inne gatunki: *Bałabany, Funtówki, Glinki, Marmurki, Oczka, Persaki*, i t. d. *Kartofla sypka*, t. j. nader mączna, rozsypująca się po uparzeniu. *Kartofla parzona, pieczona, gotowana, smażona. Kartofle w mundurach*, zam. gotowane w swojéj łupinie. *Mówi, jak gdyby miał kartofle w gębie*, t. j. bełkocąc, nie zrozumiale.

Kartofelek, **lka**, *lm.* **lki**, *m. v.* **Kartofelka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kartofel*), mała, drobna lub młoda kartofla.

Kartofelnik, *v.* **Kartoflanik**, **a**, *blm. m.* in. **Bulbownik**, nać od kartofli, zielone ścięte kartoflowe łodygi z liśćmi; niek. *bl.* zam. *Kartoflanisko.*

Kartoflanisko, *v.* **Kartoflisko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) in. **Bulbowisko**, miejsce, gdzie kartofle rosły. 2) = nędzna kartofla. 3)= niek. zam. *Kartoflanik.*

Kartoflany, **a**, **e**, *p.* od kartofli, z kartofli, kartoflowy. *Kartoflana mąka, kasza. Kartoflane pole Kartoflany v. kartoflowy krochmal. Kartoflana v. kartoflowa wódka*, t. j. pędzona z kartofli.

Kartoflarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) przedająca kartofle. 2)= lubiąca kartofle. *przen. gm.* niemka.

Kartoflarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) przedający kartofle. 2)= lubiący kartofle. *przen. gm.* niemiec.

Kartoflisko, *ob. Kartoflanisko.*

Kartoflowy, **a**, **e**, *p.* 1) *ob. Kartoflany.* 2)=podobny do kartofli z kształtu lub własności. **Kartoflowy powój** *v.* = **wilec**, *bot. ob. Patat jadalny* (Batatas edulis) in. *Batat.*

Kartoflówka, **i**, *blm. ż. ob. Kartoflana v. Kartoflowa wódka.*

Kartomancja, **ji**, *blm. ż.* wróżenie z kart.

Karton, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) papier gruby klejowy. 2)=arkusz papieru drukowany. 3)=wzór do rysunku, abrys. *Kartony Rafaela.* 4)=*v.* **Kartun**, *ob. Kartun*

Kartonowy, **a**, **e**, *p.* od kartonu.

Kartować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) mięszać *v.* tasować karty do gry. 2) = (*co*), *fig.* knować, układać, rozporządzać. **Kartować się**, *fig.* 1) (o wojsku) szykować się w szeregi, w kolumny. 2)=układać się, porozumiewać się, przychodzić do porządku, zgody.

Kartowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* tasowanie *v.* mieszanie kart.

Kartowieszczbiarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* wróżący z kart, kabalarz, kabałę z kart układający.

Kartownica, **y**, *lm.* **e**, i *zdr.* **Kartowniczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Karciarka.*

Kartownik, **a**, *lm.* **cy**, *ob. Karciarz.*

Kartowy, **a**, **e**, *p. ob. Karciany.*

Kartun, *v.* **Karton**, **u**, *lm.* **y**, *m.* materja bawełniana, początkowo z Indji.

Kartunowy, **a**, **e**, *p.* z kartunu, od kartunu.

Kartusz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) *nieuż.* 1) *ob. Kartacz.* 2)=nabój. 3) = obwódka *v.* brzegi ozdobne, któremi rysowanie planu lub mappy otaczają. 4) = *myś.* pas myśliwski z ładunkiem, tasak. 5) = (od sławnego niegdyś rozbojnika nazwiskiem *Kartusz*) łotr, rozbojnik.

Kartuz, **a**, *lm.* **y**, *m. v.* **Kartuzjanin**, **a**, *lm.* **nie**, *m.* (z fran.) 1) zakonnik reguły ś. Brunona. *Zostać kartuzem, wstąpić do kartuzów.* 2) **Kartuzy** *w lm.* klasztor lub kościoł kartuzjański.

Kartuzek, **zka**, *lm.* **zki**, *m. bot.* gatunek goździków, *ob. Goździk kartuzki* (Dianthus Carthusianorum).

Kartuzja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* klasztor kartuzjański. *Wielka kartuzja*, pierwszy klasztor kartuzjański w Delfinacie we Francji, ufundowany przez ś. Brunona.

Kartuzjanin, *ob. Kartuz.*

Kartuzjanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zakonnica według reguły ś. Brunona.

Kartuzjański, **a**, **ie**, *p.* od kartuza lub kartuzów. *Klasztor kartuzjański, ob. Kartuzja. Zakon kartuzjański.*

Karuba, (Kharub) moneta w Tunis, wartująca około jednéj szesnastych piastra =1,05 kop. =2,1 gr.

Karuj, **a**, *lm.* **e**, *m. prze. pb. bot. Karolek.*

Karujowy, **a**, **e**, *p. prze. ob. bot. Koralkowy.*

Karuk, **u**, *lm.* **i**, *m.* pewien gatunek skrzepłego kleju, otrzymywany z wysuszenia galarety, dobytéj gotowaniem obrzynków skóry, kości, rogu, i t. p.

Karunek, **nku**, *blm. m. or.* wyciąganie z rzeki drzewa browarczanego, spławionego i dowożenie tegoż do szychty.

Karupiel, **u**, *blm. m. prze. ob. Miętka grecka.*

Karuzel, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) 1) dawne wyścigi rycerskie, na odznaczeniu się w szybkiém jeżdżeniu w kółko lub konno zasadzające się. 2)= częściéj *w lm.* **Karuzele**, sztuczne przyrządy do jeżdżenia w kółko, zjeżdża-

nia z góry lub kołysania się, urządzone dla ludu na placach, podczas zabaw publicznych. 3) = **elektryczny**, jedna z machin fizyczn. dla doświadczeń nad elektrycznością; in. *Rd.* = *gromły v. Gromowrot.*

Karw', **u**, *lm.* **ie**, *m. prze.* 1) wół stary leniwy. 2)=*fig.* leniwiec, człowiek ociężały.

Karwacki, a, e, *p. prze.* zam. kroacki. *Ziemia karwacka*, zam. Kroacja. *Z karwacka, po karwacku, psł. Półki karwackie. Koń karwacki.*

Karwasz, a, *lm.* **e**, *m. prze.* 1) naramiennik żelazny; kiryś. 2)= gatunek sukna, albo materji. 3)= krótka szabla. 4)=*prow.* (na Litwie), mankiet, wyłoga, brzeg rękawa u sukni, koszuli, i t. d.

Karwat, a, *lm.* **ci**, *m.* 1) z karwackiej ziemi rodem, Kroat. 2)=gatunek szabli, *ob. Karwasz.*

Karwatka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) Kroatka. 2)=*prze.* rodzaj sukni męzkiéj. 3)=dawniejsza miarka do napojów.

Karwi, a, e, *p. prze.* od karwu; wołowy.

Karwia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot. ob. Figomorwa* (Ficus sycomorus).

Kary, a, e, *p.* (o koniu) ciemnéj maści; czarny. *Koń kary, klacz kara. Z kara gniady, ob. Skarogniady.* **Kary, kar**, *blp.* 1) wóz na dwóch kołach, na których osadzona jest skrzynia otwarta, do wożenia gnoju, stawiarki, śmieci, i t. p. *ob. Kara.* 2) = niek. zam. wóz wielki, prosty, do wożenia drew, zboża, mąki lub innych ciężarów o ich kołach. **Kary, ego**, *blm. m. mit.* giermański Elb, rozburza wody i panuje nad burzami morskiemi.

Karykatura, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) 1) poczwara, straszydło; zboczenie w częściach zewnętrznych od stosunku prawidłowego w członku. 2) = wizerunek czego w postaci dziwacznéj, śmiesznéj. 3)= przedrzeźnienie czego komiczne.

Karykaturny, a, e, *p.* przedstawiający co lub przedstawiony w śmiesznéj postaci.

Karykaturować, ował, uje, *scz. nd.* przedstawiać co w dziwacznéj, śmiesznéj postaci; komicznie przedrzeźniać.

Karystja, ji, *lm.* **je**, *ż. posp. ob. Niedostatek.*

Karywal, a, *lm.* **e**, *m.* moneta w Bombaj (12 pice) =9 kop. *v.* 18 gr.

Karwińskiego nadobnia, *bot.* (Amaryllis Karwinskii), gatunek rośliny *Nadobnia v. Amarylek.*

Karzeł, karła, *lm.* **karły**, *m.* 1) którego wzrost i wszystkie części ciała są zbyt małe w stosunku do normalnego człowieka. 2)=*fig* małego ducha, małych zdolności człowiek. *Karły jesteście przy nim.* 3)=*prze.* zam. Karol. *Cesarz Karzeł.* 4)=*zool.* a) *ob. Mrówkołów*; b) *ob. Kormoran*; c) *Łyżkodziobek.* 5)= *bot. ob. Lnica mniejsza* (Linaria minor). 6) = *leś.* drzewo nizkie, pokrzywione i mające gałęzie opuszczone aż do ziemi; zwykle pod innem drzewem rosnące.

Karzełek, łka, *lm.* **łki**, *m.* (*zdr.* od *Karzeł*) 1) mały lub młody karzeł; karłek. 2) = *zool.* (Mioxicebus) zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpozwierzów; gatunki: 1 = *siwy* (M. griseus). 2 = *czerwony* (M. rufus). b) = ptak z rodzaju *dzięciołów* (Picus minutus). c) = ptak z rodzaju *gołębi* (Columbus nana). 3) = *prze.* pewna gra w karty.

Karzyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co karze; karzący.

Karzycielka, i, *lm.* **i**, *ż.* ta co karze; karząca.

Karzyna, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* koszałka, opałka.

Kasa, Kasacja, Kasacyjny, *ob. Kassa, Kassacja, Kassacyjny.*

Kasać, ał, sa, *v.* **sze**, *scz. nd. ob. dk. Podkasać, Zakasać*; i **Kasać się**, *str. nd. na co*; dążyć do czego, porywać się na co. *Na wielkie rzeczy się kasać.*

Kasata, *ob. Kassata.*

Kasilajnen, a, *blm. m. mit* szósty z Wajnemojnenów fińskich, służebnik Ilmarynena, jest piorun, który spadł we wnętrze ziemi i utopia z niéj żelazo. Sławny to podziemny Olbornik z niebios. Był kulawy i karłowaty, jako wszelaki wulkan. Kopał w ziemi tak długo, aż wylecialy z niéj *Mehilajnen* i *Herkilajnen.* Ukazuje się przeto również bartnictwa ojcem. Inne imię jego *Karsilajnen.*

Kasisko, a, *blm. n. bot.* (Castanospermum), in. *Ściuda*, roślina.

Kasja, *ob. Kassja.*

Kaskada, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) spadek wody, wodospad, katarakta.

Kaskalo, *nieod. n.* (z hisz.) ziemia, w której djamenty się znajdują.

Kaskaryllа, i, *blm. ż.* nazwa dawana: 1) dwom gatunkom drzewa *Krocień* (Croton), mian. *Cr. eleuterium* i *Cr. cascarilla*, rosnącego w Peru i obu Indjach; tudzież 2) przyjemnie pachnącéj, aromatycznéj korze z gatunku *Cr. cascarilla*, in. *Kinakiną* zwanéj, mającéj wielkie użycie w medycynie.

Kasleu, *nieod. m.* (z hebr.) dziewiąty religijny, a trzeci świecki miesiąc u żydów, w listopadzie i grudniu.

Kasodi-Basza, y, *lm.* **owie**, *m.* turecki pierwszy szambelan dworu (ober-kammerher).

Kasować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) niemożném czynić, unieważniać; znosić. *Kasować wyrok. Kasować małżeństwo, testament. Kasować (urzędnika)*, niek. zam. usuwać. 2) = wymazywać, wykreślać, gluzować. *Kasować to co napisane.* 3) = *kogo*; *fig.* otrzymywać nad kim pierwszeństwo, *ob. dk. Zakasować.*

Kasowanie, a, *lm.* **a**, *n.* unieważnienie, wykreślanie.

Kasowanina, y, *lm.* **y**, *ż.* przekreślane pisanie *v.* pismo.

Kasownik, a, *lm.* **i**, *m. v. Kwadrat, muz.* znak w nutach, unieważniający wpływ krzyżyka lub bemolu.

Kasperlada, y, *lm.* **y**, *ż.* figlarność, przesadzone figle, błaznowanie.

Kaspijski, a, ie, *p.* od Kaspji (morza). *Bramy kaspijskie*, t. j. wąwozy gór blisko morza Kaspijskiego. *Morze Kaspijskie, ob. prze. Chwaleńskie.*

Kaspja, ji, *blm. ż. prze. poet.* zam. *Morze Kaspijskie.*

Kassa, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) 1) skarbnica, skład pieniędzy, skrzynia na pieniądze. *Kassa wojskowa. Kassa półkowa. Kassa urzędowa. Kassa miejska. Kassa oszczędności*, mały bank, gdzie biedni ludzie mogą składać na procent jak najmniejsze kwoty. *Zarządzać kassą.* 2) = *v. Kassa-księga, han.* księga handlowa służąca do zapisywania wszystkich przychodów i rozchodów jakiego kupca, w gotowych pieniądzach.

Kassacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) 1) zniesienie, uchylenie wyroku. 2) = zniszczenie, wygluzowanie.

Kassacyjny, a, e, *p.* mający prawo kassacji; znoszący, uchylający (wyroki). *Sąd kassacyjny*, najwyższy sąd apellacyjny we Francji.

Kassanat, u, *lm.* **y**, *m.* przyprawa z octu i ziół dla konserwowania ryb.

Kassandra, y, *blm. ż. mit.* córka Prjama.

Kassawa, y, *blm. ż.* ojczysta nazwa rośliny ameryk. *Obrzydlec maniok* (Jatropha manihot), której korzenie wydają obficie krochmal i dla tego używają się do pieczenia chleba pod nazwą także *kassacy.*

Kasseki-sułtanka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z tur.) pierwsza sułtanka, matka następcy tronu.

Kassett, u, *lm.* **y**, *m.* moneta wenecka = 1,2 kop. = 2,4 gr.

Kassino, *ob Kasyno.*

Kassiry, *nieod. m.* (z tur.) wódka z tureckiéj pszenicy *v.* kukurudzy.

Kassja, ji, *blm. ż.* 1) *bot.* a) (Cassia), in. *Siężybób*, roślina indyj. z rodziny *łuszczynowych* (Leguminosae), należąca do klassy 10éj, rzędu 1go wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *lanceolowata v. senesowa* (C. lanceolata *v.* senna) in. *Senes*, wielkiego użycia w medycynie; = *przewrotnie-jajowata* (C. obovata); = *tępolistna* (C. obtusa); = *ostrolistna v. indyjska* (C. acuta); b) = *v.* = *cynamonowa, ob. Cynamon aromatyczny* (Cinnamomum aromaticum). 2) = *v.* = *w drzewie*, kora kassji, skręcona w rurki jak cynamon, zapach ma aromatyczny, używa się za lekarstwo. 3) = *rozpływna, v. w laskach*, strącze twarde, czarne, sękowate, na pół stopy długie, zwane dawn. *Strączami powidlnemi*, stanowiące powłokę owalnym pestkowcom z gatunku kassji, zwanego *C. fistula*, także służy za lekarstwo.

Kassjatka, i, *lm.* **i**, *ż. prze.* ubior dawny kobiecy. *Kassjatka tabinowa czarna z srebrnym forbotem.*

Kassjer, a, *lm.* **y**, *m.* skarbnik, mający dozór nad kassą.

Kassjerski, a, ie, *p.* od kassjera.

Kassjerstwo, a, *lm.* **a**, *n.* urząd, obowiązek kassjera.

Kassjopea, i, *blm. ż.* 1) *mit.* żona Cefeusza, króla Etjopji, a matka Andromedy. Podziwiając urodę córki, wyrzekła, iż dziecko jéj ślicznieisze od wszystkich Nereid. Obrażone Nimfy skarżyły się przed siostrą Tetydą, która sprawiła, iż Poseidon spustoszył Etjopję wylewem morskim i urodzoną zeń zarazą. Wyrocznia rzekła, iż zaraza ustąpi, gdy Andromeda dana będzie na pożarcie potworowi morskiemu. Wystawiono królewnę na taką ofiarę. Ocalił ją Perseusz i wziął za żonę. 2) = *as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij.

Kassować, Kassowanie, Kassowanina, Kassownik, *ob. Kasować* i t. d.

Kassowość, ści, ści, *blm. ż.* 1) czynność kassjera. 2) = stan kassy.

Kassowy, a, e, *p.* od kassy. *Urzędnik kassowy. Kassowe pieniądze. Bilet kassowy v.* assygnacja.

Kassumunar, u, *blm. m. bot. ob. Imbier żółty v. czerwony* (Zingiber cassumunar).

Kassy, *v.* **Katty**, *nieod.* moneta sjamska = 48 rub. 320 zł.

Kassyno, *ob. Kasyno.*

Kasta, y, *lm.* **y**, *ż.* stan, czyli pewna klassa narodu, wyłącznemu jakiemuś powołaniu oddana; plemię. *Starożytne ludy zwykle dzieliły się na kasty. Do dziś dnia istnieją kasty w Indjach. Kasta parjów była przeklęta.*

Kastalida, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) nazwanie Muz (od źródła Kastalskiego).

Kastanjeta, *v.* **Kastanjetta, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z hisz.) klekotka, grzechotka, jakby ręczny drewniany dzwonek. *Kastanjety używają się przy tańcach hiszpańskich.* 2) = półjedwabna materja.

Kastel, u, *lm.* **e**, *m.* (z łać.) *nieuż.* zamek, twierdza. *Pan kastelu, ob. Kasztelan.*

Kastellara, y, *lm.* **y**, *ż.* rodzaj zielonéj śliwy (drzewa lub owocu) w połud. Francji.

Kastolet, u, *lm.* **y**, *m.* (z włos.) sprawdzenie stawek w publicznéj loterji Królestwa Polskiego.

Kastoletować, ał, uje, *scz. nd.* sprawdzać stawki w loterji.

Kastor, a, *blm. m* 1) *mit.* brat Polluksa, jeden z Djoskurów. Żył na ziemi, a miał być synem Zeusa i Ledy, żony Tyndara, lacedemońskiego króla. Był nieśmiertelny i rozsławił się miłością śmiertelnego brata. Przeniesion na niebo, znaczy *gwiazdę poranną.* Uchodził tu za syna Urana i Astrei, a za jeden słup niebios. 2) = *as.* jedna z ważniejszych gwiazd, składających konstellację *Bliźniąt*, położona blisko gwiazdy, zwanéj *Polluksem.* 3) = *ob. Bóbr.*

Kastorowy, a, e, *p.* od kastoru; bobrowy. *Kapelusz kastorowy.*

Kastracja, ji, *blm. ż.* (z łać.) wyrzezanie jąder, trzebienie.

Kastrametacja, ji, *blm. ż.* (z fran.) *fort. ob. Obozostawnia.*

Kastrat, a, *lm.* **ty**, *v.* **ci**, *m.* (z łać.) *ob. Rzezaniec, Trzebieniec. Kastratami* zwali się włoscy śpiewacy, posiadający głos kobiécy, sopranowy, gdyż na ten cel w młodości podlegali kastracji.

Kastrol, a, *lm.* **e**, *m.* gatunek naczynia kuchennego; rądel.

Kastrować, ował, uje, *scz. nd. ob. Rzezać, Trzebić, Kleśnić, Skopić, Wałaszyć, Kaplonić, Czyścić, Pokładać, Mniszyć.*

Kastyna, y, *blm. ż. hut. ob. Topnik.*

Kaswalon, a, *blm. m. mit.* syn Belona, a wnuk Manhogana, celtycki Deiwr, oznacza lato. Wstępuje na stolicę świata po Dylanie. Zostaje bohatérem i robi wyprawę wojenną ku wschodowi w towarzystwie Gwamara i Gwenwywyna. Kochanicą jego *Flura.* Z niego urobił się później rzymski Cassivellaunus, rozkochany we Flurze, którą wykradł Merchan Lejdyr, książę Akwitanji.

Kasyno, a, *lm.* **a**, *n.* (z włos.) 1) wiejski dom. 2) = dom gry we Florencji. 3) = zabawa publiczna, wieczór z tańcami. 4) = pewien rodzaj gry w karty.

Kastylski, a, ie, *p.* od Kastylji, prowincji hiszpańskiej. *Honor kastylski.*

Kasz, *v.* **Kesz**, *nieod.* in. *Lyn, v. Li*; pieniądz bronzowy: 1) w Chinach, Indjach i Japonji, z otworem w środku do nawlóczenia = 0,125 kop. = 0,25 gr. 2) = w Batawji = 1 kop. = 8 gr. 3) = w Pondiszeri od 0,125 kop. = 0,25 gr. do 0,33 kop. = 0,66 gr. 4) = na Sumatrze, *ob. Zeni, v. Sen.*

Kasza, y, *lm.* **e**, *zdr.* **Kaszka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) krupy ze zboża jakiego. *Kasza perłowa, jęczmienna, tatarczana, jaglana.* 2) = krupy warzone, jadło z krup. *Kaszka gryczana. Kaszka z mlékiem, v. do mléka. Gorąca kasza, fig.* człowiek pepędliwy, gorącéj krwi. *Nie dać sobie w kaszę napluć, v. dmuchać*, zam. nie pozwalać przewodzić komu nad sobą. *Nie zjesz mię w kaszy*, t. j. nie łatwo mię skrzywdzisz, obałamucisz.

Kaszak, a, *lm.* **i**, *m. an.* (atheroma), in. *Jaglak*, torbiel napełniony massą kaszowatą (komórki pomieszane z tłuszczem).

Kaszanat, u, *lm.* **y**, *m.* rosół, przyprawa do zachowania ryb, tudzież używana do mięsa.

Kaszany, a, e, *p.* od kaszy. *Kiszka kaszana. Garnek kaszany.*

Kaszarka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta kaszę robiąca, przedawająca.

Kaszarz, a, *lm.* **e**, *m.* człowiek kaszę robiący, przedawający.

Kaszczéj, v. Koszczéj, a, *blm. m. mit.* kościany mąż straszliwy, o którym wiadomość u Monego, Kajssarowa i Tkanego, jest słowiański bożek piekielny, doglądający czarownic, *ob. Bobo.*

Kaszeczka, *ob. Kaszka.*

Kaszef, a, *lm.* **y**, *m.* (z arab.) porucznik egipskiego beja.

Kaszel, szlu, *lm.* **szle**, *m.* poruszenie płuc, połączone z głośném brzmieniem i silnym wydechem, dla wyrzucenia ostréj lub zbytecznéj klejkowatości, *v.* flegmy, albo téż dla pozbycia się zawady utrudzającéj płuca. *Kaszel bywa symptomatem wielu chorób. Kaszel gwałtowny, suchy, mokry, zastarzały. Kaszel dychawiczny, ob. Dychawica.*

Kaszelek, lku, *lm.* **lki**, *m.* (*zdr.* od *Kaszel*) nie wielki, lub nie głośny kaszel. *Kaszelek suchotniczy.*

Kaszemir, u, *blm. m. v. Szal-kaszemirowy*, bardzo delikatna i miękka wełniana materja z Tybetu i Kaszemiru, zwykle na szale i chustki używana.

Kaszeton sklepieniowy, *ob. Wnęka.*

Kaszka. Kaszeczka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr* od *Kasza*), drobne krupy lub potrawa z krup drobnych. *Ryba woda, kaszka fraszka, chléb trawa, mięso tylko samo dobra potrawa, przys.* 2)=pewien rodzaj gry studenckiéj w piłkę.

Kaszkiet, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Kaszkiecik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) 1) giwer, pokrycie głowy u żołnierzy; rodzaj szyszaka, hełmu. 2) = rodzaj letniéj czapki wojskowego kroju.

Kaszlacz, a, *lm.* **e**, *m.* ten co kaszle.

Kaszlać, ał, a, *prow. ob. Kaszleć.*

Kaszlanie, a, *lm.* **a**, *n.* czynność wyrażona przez słowo *Kaszleć.*

Kaszlawarka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Spluwaczka.*

Kaszleć, ał, e, *sn. nd.* **Kaszlnąć, ął, ie**, *jedn.* miéć kaszel. *Po całych nocach kaszle. Nieustannie kaszle. Kaszlnąć na kogo*, t. j. kaszlnąć umyślnie dla dania komu znaku, ostrzeżenia, i t. p.

Kaszlisko, a, *lm.* **a**, *n.* zły, przykry kaszel.

Kaszliwy, a, e, *p.* często lub ciągle kaszlący.

Kaszlnąć, *ob. Kaszleć.*

Kaszlnięcie, a, *lm.* **a**, *n.* jednorazowe zakaszlenie.

Kaszlowy, a, e, *p.* od kaszlu, połączony z kaszlem. *Febra kaszlowa.*

Kaszne, *nieod. m.* (z fran.) 1) półmaska. 2) = szeroka chusta lub szal, którym się obwija na odzieniu szyja w porze zimowéj, dla utrzymania w cieple ust i nosa.

Kasznia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Schotia), roślina.

Kaszolong, u, *lm.* **i**, *m. min.* gatunek chalcedonu (kwarcu).

Kaszta, y, *lm.* **y**, *v. blp.* **Kaszty**, *ż.* (z niem.) 1) szufiada drukarska z przegródkami na czcionki. 2)=*górn.* podpory drewniane, utrzymujące wydrążone doły.

Kasztan, a, *lm.* **y**, *m.* (z włos.) 1) *bot.* a) (Aesculus), in. *Kasztanowe drzewo, Kasztanowiec*, drzewo z rodziny roślin *Kasztanowcowych* (Hippocastaneae), należące do klassy 7éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity, v. zwyczajny* (Ae. hippocastanum), drzewo wielkie i piękne, pochodzi z Indij, zwane także *gorzkim, v. końskim, v. dzikim kasztanem*, daw. *Marronami*, formuje obszerną koronę, liście ma palczaste, kwiaty białe w wierzchołkowych bukietach, torebkę owocu skórkowatą, zielonemi, rzadkiemi kolcami najeżoną, ziarno

zwykle jedno, drewno kruche, nie trwałe; używa się do wysadzania placów, dziedzińców, dróg publicznych, i t. p. = *żółty* (Ae. flavus), drzewo pochodzące z Półn. Ameryki, u nas dobrze się hoduje, kwiaty ma żółte *Kasztan*, w języku roślinnym oznacza *zbytek i bogactwo*. b) = *chiński* (Caryocar), roślina zwana także *Drzewipestem*. c) = *słodki* (Castanea vesca), drzewo z rodzaju *Kasztanowca* (Castanea). d) = *wodny*, in. *Orzech wodny*, *v. kolący* (Trappa natans), roślina z rodzaju *Kotewki*. e) *Kasztany ziemne*, *bł.*, *ob. Kasztanki ziemne*. 2) = ziarno czyli owoc drzew kasztanowych, zwykle brunatny, gładki, z gatunków *Kasztana* (Aesculus), smaku gorzko-ściągającego, i tylko po upieczeniu dający się jadać, z gatunków zaś *Kasztanowca* (Castanea), smaku przyjemnego. 3) = cośkolwiek mającego kolor kasztanowy, mian. koń kasztanowatéj maści. *Koń kasztan*. 4) = trzcina hiszpańska kasztanowego koloru. 5) = (verruca cornea antibrachii), brodawka rogowa u koni na wewnętrznéj stronie podkarcza o dłoń nad kolanem przedniém.

Kasztanek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (*zdr.* od *Kasztan*) 1) mały kasztan. 2) = drzewo amer. z rodzaju *Kasztanowca* (Castanea pumila) 3) *Kasztanki ziemne*, *ob. Cyborá jadalna*.

Kasztanowato, *ps.* w kolorze kasztanowym. *Ufarbować kasztanowato*.

Kasztanowatość, ści, *blm. ż.* podobieństwo koloru do kasztanów.

Kasztanowaty, a, e, *p.* koloru do kasztanów podobnego, cisawy (o koniach) gniady. *Kasztanowaty kolor*.

Kasztanowcowy, a, e, *p.* od kasztanowca. *Kasztanowcowe rośliny* (Hippocastaneae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukł. de Cand.

Kasztanowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* 1) (Castanea), drzewo mierniéj wielkości, owoce ma podobne do kasztanów, smaku przyjemnego; gatunki: *C. vesca*, zwany *Kasztanem słodkim*, odznacza się swą grubością, mian. rosnący na Etnie; *C. pumila*, zwany *Kasztankiem*, drzewo amerykańskie. 2) = *ob. Kasztan*.

Kasztanowy, a, e, *p.* 1) od kasztanu drzewa. *Las, gaj kasztanowy*. 2) = od kasztanu owocu. *Smak, kolor kasztanowy. Kasztanowa łuska*.

Kaszteczka, *ob. Kasztka*.

Kasztel, *ob. Kastel*.

Kasztelan, a, *lm.* **i,** *v.* **owie,** *m.* (z łać.) 1) *prze.* ten co miła powierzoną sobie straż nad *kasztelem*, czyli zamkiem, twierdzą. 2) = (w dawnéj Polsce) wyższy urzędnik, zasiadający w senacie, zarząd po województwach, wyjąwszy kasztelanu krakowskiego, który miał pierwszeństwo nad wojewodą krakowskim. *Kasztelanowie więksi. Kasztelanowie mniejsi. Kasztelan drążkowy*, *ob. Drążkowy*. 3) = pewien rodzaj gry w karty, gap'.

Kasztelanic, a, *lm.* **owie,** *m.* syn kasztelana.

Kasztelanicowa, éj, *lm.* **e,** *ż.* żona kasztelanica.

Kasztelanja, ji, *lm.* **je,** *ż.* urząd, władza kasztelańska.

Kasztelanka, i, *lm.* **i,** *ż.* córka kasztelana.

Kasztelanowa, éj, *lm.* **e,** *ż.* żona kasztelana.

Kasztelański, a, ie, *p.* od kasztelana. *Krzesło kasztelańskie. Po kasztelańsku*, *psł.* jak przystoi na kasztelana, zwyczajem kasztelańskim.

Kasztelaństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Kasztelanja*. 2) = *zb.* kasztelan z żoną.

Kasztka, Kaszteczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kaszta*) mała kaszta, t. j. szuflada z przegródkami, służąca do czcionek tytułowych, i t. d.

Kaszty, *ob. Kaszta*.

Kaszuba, y, *lm.* **y,** *ż.* w hucie szklannéj piec, w którym kafle wygładzają.

Kaszubski, a, ie, *p.* od Kaszuba lub Kaszubów, t. j. mieszkańców Pomorza.

Kaszysty, a, e, *p.* na kaszę zdatny, kaszę dający. *Jarzyny kaszyste*.

Kaszywo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) jarzyny, leguminy, z których się kasza robi. 2) = kasza czyli krupy rozmaitego gatunku.

Kat, a, *lm.* **y,** *v.* **ci,** *v.* **owie,** *m.* 1) mistrz, oprawca, ceklarz, wykonawca sprawiedliwości. *Wydać kogo w ręce kata. Sumienie gorsze od kata*, *przys.* 2) = *fig.* okrutnik, morderca. *Ci katowie, którzy męczą, Bogu za to odpowiedzą*. 3) *= kaduk, djabeł, licho; *Kat* bowiem w pierwotném znaczeniu, jeden ze słowiańsko-pogańskich *Dydków*, lub djabłów, trapi grzeszników na ziemi i w piekle, a znaczy tyle, co *Jędzon*, lub dręczące sumienie, *ob. Dyd, Dydek. Idź do kata! Co u kata v. u stu katów! Tam do kata! Kat mi potém! Zje kata, kto mię na tém złapie! Daj go katu, jaki zuch! Co tam u kata robisz? Kata warto*. 4) = *drzewny*, posp. nazwa rośliny *Roślidława* (Celastrus) *v. Czuwaliczka* (Catha).

Kataa-Hemzy, *nieod.* nowy złoty pieniądz egipski = 5 piastrom = 32,5 kop. *v.* 2 zł. 5 gr.

Katadjoptryczny, a, e, *p.* powiększający i pozornie przybliżający. *Katadjoptryczne narzędzie*.

Katadjoptryka, i, *lm.* **i,** *ż.* sztuka powiększania przedmiotu i pozornego zbliżania jego, np. za pomocą lunety.

Katafalek, *v.* **Katafalk, lku,** *lm.* **lki,** *m.* (z fran.) rusztowanie, na którém ciało zmarłego kładą; in. *Katalet*.

Katafalkowy, a, e, *p.* od katafalku.

Katafonika, i, *blm. ż. ob. Katakastyka*.

Katafora, y, *blm. ż. med.* (z grec.) chorobliwy letargiczny sen, który według stopnia swego natężenia, dzieli się na *chorobliwą śpiączkę* (*coma*), *chorobliwe* podobne do letargu *uśpienie* (*carus*) i *sen letargiczny* czyli *letarg*, t. j. stan zupełnéj nieczułości, zdający się być jakby zupełném zatrzymaniem życiu.

Katagrafologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o układaniu przepisów lekarskich.

Kataklismologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja rewolucij kuli ziemskiéj.

Kataklizm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) wielki wylew wód, potop; *fig.* klęska jaka na cały rodzaj ludzki. *To kataklizm śród natury, Co świat bierze na tortury*.

Katakumba, y, *lm.* **y,** *ż.* (zwykle używa się *w lm.*) sklepy dla ciał zmarłych, groby murowane.

Katakustyczny, a, e, *p.* należący do katakustyki.

Katakustyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o odbiciu się głosu lub echa.

Katalektyczny, a, e, *p.* (z grec.) ułomny (o wierszach).

Katalepsja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* pewien rodzaj nerwowéj choroby, któréj napadowi uległa osoba traci władzę dowolnych ruchów i czucie, z zachowaniem niek. władzy słuchu i pojmowania; ataki katalepsji zwykle się powtarzają perjodycznie; = *letargiczna*, t. j. zbyt długo trwająca, przedstawiająca wszystkie oznaki pozornéj śmierci.

Kataleptyczny, a, e, *p.* od katalepsji, przedstawiający symptomaty téj choroby. *Stan, sen kataleptyczny. Attak kataleptyczny*.

Kataleptyk, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek podpadający katalepsji, dotknięty tą chorobą.

Katalet, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *ob. Katafalk*.

Katalityczny, a, e, *p.* (z grec.) *chem.* od katalizy; przyczyniający się do chemicznych połączeń swą obecnością; *wpływem katalitycznym v. siłą katalityczną v. katalizą*, zowie się własność niektórych ciał wzbudzania chemicznych fenomenów, nie przyjmując w nich udziału, t. j. nie zmieniając się w swym składzie. *Siłą to katalityczną obecność ukwasorodnionéj wody zamienia arsenik, selen, molibden, tusten na kwasy*.

Kataliza, y, *blm. ż.* (z grec.) *chem. ob. Kataliczna siła. Działanie djastazy lub fermentu przez katalizę się dokonywa*.

Katalog, u, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Katalożek, żka,** *lm.* **żki,** *m.* (z fran.) rejestr spisanych rzeczy, zwłaszcza książek. *Katalog abecadłowy*, t. j. ułożony według abecadła, nie zaś według systematycznego porządku przedmiotów, *ob. Lista, Spis*.

Katalogowy, a, e, *p.* od katalogu.

Kataloński, a, ie, *p.* z Katalonji, prowincji hiszpańskiéj.

Katambo, a, *blm. n.* (z grec.) gra lub zabawa, w któréj dwie osoby biorą się z tyłu za ręce i podnoszą wzajemnie.

Katan, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* stary żołnierz, ćwik, drab.

Katanja, ji, *blm. ż.* przednie sycylijskie wino, tak zwane od głównego miasta w Sycylji *Katana*.

Katanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) rodzaj krótkiego, burego męzkiego ubioru; kozaczynka. 2) = *prow.* krótka siermięga.

Kataplazm, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Kataplazma, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) in. *nieuż. Papież*, ciepłe okładanie choréj części ciała; miazga złożona ze środków lekarskich zsiadłych, rozrobionych wodą zwykle gorącą do zewnętrznego użycia. *Przyłożyć kataplazm. Obłożyć kataplazmami*.

Kataplazmować, ał, uje, *scz. nd.* przykładać kataplazmy.

Kataplazmowanie, a, *lm.* **a,** *n.* okładanie chorych części ciała kataplazmami.

Katapucja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Euphorbia lathyris), roślina stanowiąca gatunek *Wilczomlecza*.

Katapulta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) *nieuż.* machina do wyrzucania pocisków.

Katapultyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka wyrzucania pocisków z machiny.

Katapusta, y, *lm.* **y,** *ż* (z łać.) *ob. Niedźwiadek*.

Katar, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *med.* sapka z kaszlem, wozgrza, wozgrzywość. *Katar piersiowy. Dostać, nabawić się kataru, ob. Zakatarzyć się. Kanoniczy katar, żart.* zam. weneryczna choroba.

Kataraktа, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) spad wody ze skał, wodospad. 2) = *med.* wysięk plastyczny na soczewco oka lub woreczku soczewkowym nie przepuszczający promieni światła. *Kataraktą ma zaciągnione oczy. Mają mu zdejmować kataraktę z oczu*.

Kataralny, *v.* **Katarowy, a, e,** *p.* od kataru. *Gorączka katarowa. Kaszel katarowy*.

Katartyczny, a, e, *p.* (z łać.) *med.* (o lekarstwach) sprawujący rozwolnienie żołądka, purgujący.

Katartykon, a, *lm.* **y,** *m. mit. ob. Czyściec*.

Katartyn, u, *blm. m. v* **Katartyna, y,** *blm. ż. chem.* gorzka ekstraktowa substancja, dobyta z liści senesu, zawierająca w spotęgowaniu własności lekarskie téj rośliny, mian. rozwalniania żołądka.

Katartynowy, a, e, *p.* od katartyny; mający ją w sobie, połączony z nią. *Herbata katartynowa*, herbata przyrządzona z senesu, *ob. Katartyn*.

Katarynka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) latarnia czarnoksięzka jarmarcznikow. 2) = przenośna pozytywka, przy któréj gmin miejski tańczy.

Katarzynka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) gatunek gruszek. 2) = gatunek pierników toruńskich.

Kataster, *ob. Kadaster*.

Katastrofa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) wypadek nadzwyczajny.

Katechetycki, a, ie, *p. prze. ob. Katechizmowy. Katechetyckie kazania*.

Katechista, y, *lm.* **ści,** *m.* nauczyciel lub wykładacz katechizmu.

Katechizm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) krótka przez pytanie i odpowiedź nauka religji. *Wykładać katechizm. Uczyć katechizmu*. 2) = książka zawierająca w sobie naukę katechizmu. *Kupić katechizm. Czytać katechizm*. 3) = wszelka nauka przez krótkię pytania i odpowiedzi ułożona. *Katechizm ekonomji politycznej. Katechizm rolniczy*

Katechizmować, Katechizmowanie, *ob. Katechizować, Katechizowanie*.

Katechizmowy, a, e, *p.* odnoszący się do katechizmu. *Nauka katechizmowa*.

Katechizować, ał, uje, *scz. nd. komu v. kogo*? wykładać naukę religji, uczyć zasad wiary. *Katechizować niewiernym v. niewiernych. fig. posp.* zam. dawać naukę moralną, moralizować. *Katechizowałem go długo, ale napróżno*.

Katechizowanie, a, *lm.* **a,** *n.* nauczanie religji przez pytania i odpowiedzi. *fig.* moralizowanie.

Katechu, *nieod.* 1) dawn. nazwa *Żuwony guwutki* (Areca guvaca), drzewa z rodziny *palm żuwnowych*, rodzaju *Areki*. 2) = (terra catechu), zgęsły, kruchy sok, otrzymywany przez wygotowanie z owocu tego drzewa; używa się jako środek ściągający w krwotokach, śluzotokach, biegunkach i t. p.

Katechumen, a, *lm.* **i,** *m.* w pierwszych wiekach kościoła, człowiek chrztu czekający i do niego się przygotowujący.

Katechumena, y, *lm.* **y,** *ż.* kobieta chrztu czekająca i do niego się przygotowująca.

Katechumeństwo, a, *blm. n.* 1) stan, obowiązki katechumena. 2) = *zb.* katechumeni.

Katedra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) tum, główny kościół djecezji, przy którym znajduje się biskup z kanonikami. 2) = miejsce, skąd nauczyciele w uniwersytetach lub szkołach lekcje swe wykładają. *Być na katedrze. Wstąpić na katedrę. Opuścić katedrę. Katedra kaznodziejska*, t. j. ambona, kazalnica. *fig. Katedra prawa, filozofji* i t. d. zam. kurs tych nauk. *Zaprowadzić, ustanowić katedrę jakiéj nauki, ob. Uczelnia*.

Katedralny, a, e, *p.* od katedry *v.* tumu. *Kanonik katedralny. Kaznodzieja katedralny. Kościół katedralny*.

Kategorja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) punkt pojedyńczy, artykuł. *Dziesięć kategorij Arystotelesa. Na sejmach zwyczajne było decydowanie projektów przez kategorje. To znowu inna kategorja, posp.* zam. inna rzecz, co innego. **Kategorje prawdy* zowią się w łotce *Prawdobłamami; kategorja wiedzy Wiedzobłamami*, a *kategorje poznania Poznaniobłamami*.

Kategorycznie, *ps.* wyraźnie, dokładnie, po szczegółach; *stanowczo.

Kategoryczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* wyraźność, dokładność, stosowna do szczegółów, *ob. *Stanowczość*.

Kategoryczny, a, e, *p.* na kategorje podzielony, wyraźny, dokładny, *stanowczy.

Katena, y, *lm.* **y,** *ż.* miara długości rzymska = 12,833 metrom.

Katera, y, *lm.* **y,** *ż.* (z tur.) miecz długi, prosty, wzdłuż konia do siodła przywiązany; należał do rynsztunku towarzyszów husarskich, którzy siedząc na koniu mieli katerę na lewym boku.

Katerdziéj, a, *lm.* **e,** *m. prze.* ban wołoski.

Kateretyczne lekarstwa, *med.* (Catheretica), lekarstwa, mające własność trawienia ciał ślimaczałych i grzybowatych wyrostków, na spodzie ran lub wrzodów; używają się zewnętrznie.

Katerman, a, *blm. m. mit.* giermański Kobold. Sypia w łóżkach, pozostawując po sobie, by po kocie, zrobiony w pościeli dołek. Ma cudowne bóty, robiące co krok milę, a co skok dwie. Inne imię jego *Hinz, Hinze*.

Kateter, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie chirurgiczne w kształcie rurki do wypuszczenia uryny zatrzymanéj w pęcherzu.

Kateteryzm, *ob. Kateryzacja*.

Katetometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia kątów.

Kateryzacja, *v.* **Katetryzacja, ji,** *blm. ż. v.* **Kateteryzm, u,** *lm.* **y,** *m.* operacja z kateterem, lub wprowadzenie kateteru do pęcherza.

Katja, ji, *lm.* **je,** *ż. zool. ob. Tchórz*.

Katkan, u, *lm.* **y,** *m. prze.* tarcza okrągła.

Katlew, a, *blm. m. mit.* służebnik Kenana, celtyckiego Marsa, roznosi rozkazy dzienne.

Katolicki, a, ie, *p.* (z grec.) 1) *wł.* powszechny. 2) = zam. rzymsko-katolicki. *Wiara, religja katolicka. Wyobrażenia katolickie. Król katolicki*, tytuł króla hiszpańskiego. *Po katolicku, psł.* według nauki katolickiéj, jak przystało na katolika. *fig. prze. Nie po katolicku z kim się obchodzić, obejść*, t. j. zbyt egoistycznie, z własnym tylko interesem. 3) *Ekstrakt katolicki* (catholicon), pewien gatunek roślinnego lekarstwa.

Katolicko, *ps.* używa się w następném wyrażeniu: *Kościół katolicko-apostolsko-rzymski*.

Katolictwo, a, *blm. n. v.* **Katolicyzm, u,** *blm. m.* 1) wiara katolicka, *v* rzymsko-katolicka. *Wątpić o czyjem katolictwie*. 2) = *zb.* katolicy. *Jest to zwyczaj przyjęty w całém katolictwie*.

Katoliczeć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się katolikiem, przyłączyć się do katolicyzmu.

Katoliczka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta wyznająca wiarę katolicką.

Katoliczyć,ył, y, *scz. nd.* czynić kogo katolikiem, nawracać do katolicyzmu.

Katolik, a, *lm.* **cy,** *m.* wyznawca wiary katolickiéj, *v.* kościoła rzymskiego. *Dobry, prawy katolik. Jakem katolik*.

Katolika, i, *blm. ż. nieuż.* wiara, religja katolicka.

Katolikos, *nieod. m.* (z grec.) głowa duchowieństwa w niektórych wschodnich kościołach.

Katoptromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie ze zwierciadeł.

Katoptrycznie, *ps.* według nauki katoptryki.

Katoptryczny, a, e, *p.* od katoptryki.

Katoptryka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) część optyki, dająca wiadomość o zwierciadłach i obrazach w nich.

Katotol, a, *lm.* **e,** *m. zool. ob. Łuszczak.*

Katowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* 1) żona kata. 2)= *fig.* kobieta katująca drugich.

Katować, ował, uje, *scz. nd. kogo*, bić po katowsku; *fig.* okrutnie się z kim obchodzić, męczyć; być bez litości srogim.

Katowanie, a, *lm.* **a,** *n.* bicie po katowsku; *fig.* okrutne z kim obchodzenie się.

Katowczyk, a. *lm.* **i,** *m.* sługa katowski, podkacik.

Katowka, i, *lm.* **i, ż.** kobieta okrutna.

Katownia, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce gdzie katują, męczą. 2)=*fig.* męczarnia, katusza.

Katownik, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m.* ten co katuje; *fig.* męczyciel, tyran.

Katowny, a, e, *p.* 1) *ob. Katowski.* 2)=jakby od katowania. *Męki katowne*, t. j. okropne, nie do zniesienia.

Katowski, a, ie, *p.* od kata. *Zginąć z katowskiej ręki. Oddać kogo w katowskie ręce, v. pod miecz katowski. Katowski topór. Katowski pień, v. pniak. Po katowsku, psł.* sposobem katowskim.

Katowstwo, a, *blm n.* 1) katowskie rzemiosło. 2)= tyranja, postępowanie bez wszelkich uczuć ludzkości.

Katów, *v.* **Katowy, a, e,** *p. ob. Katowski. Katów posługacz, prze.* zam. *Kacik.*

Katran, u, *blm. m. bot.* (Crambe tatarica), gatunek *Morskiéj kapusty* (Crambe).

Katryljon, *ob. Kwatriljon.*

Katrynka, *ob. Katarynka.*

Katszeryf, u, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) bezpośrednio od sułtana wychodzący rozkaz.

Kattologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna kotów.

Katty, (moneta) *ob. Kassy.*

Katukopa, y, *lm.* **y,** *m. nieuż.* wisielec, obwieś; *fig.* hultaj.

Katusza, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce katowania, gdzie katują; katownia. 2) = męczarnia. *Tyrani powymyślali okropne katusze.* 3) = *fig.* męka, udręczenie. *Cierpieć okropne katusze.*

Katyb, a, *lm.* **y,** *m.* u Mahometanów, doktor prawa.

Katynia, i, *blm. ż. mit.* trzecia służebnica Kiwutary, fińskiéj bogini żywotnego tchnienia lasów, żoński Krippone, jest karmicielka drzew i opiekunka ogrodów, tyle, co litewska *Lazdona*, królowa *Ragan.*

Kaucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) zastaw; ubezpieczenie, rękojmia, poręczycielstwo. *Złożyć kaucję pieniężną.*

Kauczer, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) pomocnik fabrykanta papieru.

Kaucżuk, u, *blm. m. chem.* (resina elastica), substancja żywiczna, zwana in. *gummą sprężystą* (gummi elastica) otrzymywana sztucznie z soku wypływającego z nacięcia ameryk. roślin: *Obrzydlec sprężysty* (Jatropha elastica), *Cewnicy sprężystej* (Siphonia elastica, *v.* Hedea guianensis) i innych, składa się głównie z węglika, połączonego z wodorodem i jakąś ilością kwasorodu, azotu w sobie nie zawiera; =*mineralny*, jest gatunkiem sprężystéj ziemnéj smoły; w technice użyto kaucżuk do nader licznych zastosowań.

Kauk, a, *lm.* **i,** *m. mit.* potworny karzeł litewski. *Kauki* są synami i służebnikami złego Tyknisa, a opowiadają normandzkim *Elfom czarnym.* Były arcy złe i chytre, a miały postać starego dziecka. Kuszą ludzi za dnia do lubieżności, a straszą ich w nocy. Rzucają tych, co im nieposłuszni, do studzien, wprowadzają ich w błota i chrapy, topią w rzekach, lub wieszają po drzewach. Dokąd przybyły na gospodę, tam ludzie odchodzili od rozumu i kończyli samobójstwem. Na litewskiéj Rusi zwano ich *Złydnie.* Królem ich *Ajtwaros.*

Kaukara, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* (na Litwie) nazwanie u ludu misy drewnianéj.

Kaukaski, a, ie, *p.* od Kaukazu *Międzymorze kaukaskie. Plemię kaukaskie. Ludy kaukaskie.*

Kaukie, *blp. nieod. mit.* bożki żmudzkie małego wzrostu, bo tylko na stopę długie, z brodami rozpuszczonemi; opiekowali się gospodarstwem.

Kaulinja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Caulinia), roślina; gatunek: =*krucha* (C. fragilis).

Kaulorapa, *ob. Kalarapa.*

Kaułas, a, *blm. m. mit.* litewski bóg wojny, *ob. Kawas.*

Kauły Ares, a, *blm. m. mit.* kościany rycerz, przydomek Kawasa, litewskiego Marsa, a to z powodu, iż za najdawniejszych czasów dzidy i miecze miały kościane ostrza.

Kauna, y, *blm. ż. mit.* fińska boginka, mogił i grobów pani, mieszkająca w Manali.

Kaunis, a, *blm. m. mit.* brat Girystysa, Pucysa i Lublenicza, dewajtas litewski, syn *Mildy*, bogini miłości, jest *Eros*, lub *Amor.* Był to karzeł skrzydlaty. Mieszkał w dalekiéj krainie, kędy wiekuiste panuje lato. Przesiadywał na łonie matki, jeżdżąc z nią pospołu po wszystkim świecie na powietrznym wozie, ciągniętym od dwóch białych, jako śnieg gołębi. Miasto Kowno, a po litewsku *Kauno*, słynne czcią *Aleksoty*, zbudowane było na cześć jego. Inne jego imię *Pizio.*

Kauno, a, *blm. n.* litewskie miasto, poświęcone Kaunisowi, karłątku miłości i od niego nazwane, jest dzisiejsze *Kowno.*

Kaurin, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) giaur, niewierny; nazwa dawana przez Mahometan Chrześcjanom.

Kaury, (moneta), *ob. Kowrja.*

Kaustyczny, a, e, *p. chem.* (*bł. kostyczny*), ostry, gryzący, żrący; kaustycznemi są alkalja, i ich roztwory.

Kaustyk, a, *lm.* **i,** *m.* (łapis causticus), potaż gryzący w kawałkach.

Kausung, (moneta), *ob. Kowsang.*

Kauszyk, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* czarka.

Kauterjum, *w lp. nieod. lm.* **Kauterje, jów,** *n.* (z łać.) *med.* apertura, dziura w skórze zrobiona dla odchodu wilgotności.

Kauteryzacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* przypiekanie chorej części środkami palącemi.

Kauteryzować, ował, uje, *scz. nd.* kauterje na ciele robić, przypiekać chorą część.

Kauteryzowanie. a, *lm.* **a,** *n.* robienie kauterjów, otworów na ciele, zwykle za pomocą palących środków.

Kautor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) *ob. Rękojmia, Ręczyciel, Poręka.*

Kauza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *ob. Sprawa.*

Kauzalistyczność, ści, *blm. ż.* przyczynowość.

Kauzalistyczny, a, e, *p.* przyczynowy.

Kauzymomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z ognia.

Kauzyperda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *posp.* zły, niezręczny adwokat, przegrywający sprawy.

Kaw, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest ta sama postać, co Gwair, lub nieprzestanny odnawiacz powszechnego świata, wiosna coroczna. Gwair jest wiosną, zamkniętą jeszcze w skorupie lodów, bogiem w więzieniu, poczwarką żywota, a Kaw bogiem wyzwolonym, motylem, wylatującym z poczwarki, *ob. Gwair.*

Kawa, y, *blm. ż.* 1) *bot. ob. Kawowe drzewo.* 2) = *zb.* owoc, *v.* ziarna téj rośliny, które po uprażeniu, zmieciu i ugotowaniu, dają pożywny znany powszechnie napój *kawę, ob. Mokka. Kawę palić, praiyć, mleć, gotować. Kawa należycie spalona potnieje.* 3) = sam napój z ziarn kawowych przyrządzony. *Kawa ze śmietanką, z mlékiem, z rumem. Kawa czarna*, t. j nie zabielona śmietanką lub mlékiem. *Prosić kogo na kawę. Imbryk, tyżeczka od kawy, v. do kawy. Umie wróżyć z kawy*, t. j. przypatrując się w gąszcz zgotowanéj kawy. *Kawa żytnia, burakowa* i t. d. pożywny napój z żyta lub buraków, na sposób kawy przyrządzony i mający do niéj podobieństwo *Kawa katardynowa*; kawa przyrządzona z senesem dla zwolnienia żołądka. 4)=**y,** *lm.* **y,** *ż. zool. ob. Kawka.* 5)=*v. Jato.*

Kawa, *v.* **Kawior, u,** *blm. m.* świeża lub zakonserwowana ikra pewnych gatunków ryb, poławianych szczególniéj w Rossji, używająca się za pokarm. *Kawiar krupiasty. Kawior małosolny.*

Kawiarka, i, *lm.* **i,** *zdr.* **Kawiareczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobieta utrzymująca kawiarnię lub gotowaną kawę przedawająca; także służąca w kawiarni.

Kawiarnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* kaffenhauz, gdzie gotowaną kawę sprzedają. *Pójść do kawiarni. Przesiadywać w kawiarniach.*

Kawiarniany, a, e, *p.* właściwy kawiarniom.

Kawiarnik, a, *lm.* **cy,** *m.* posiadacz kawiarni; przygotowujący kawę do picia.

Kawiarski, a, ie, *p.* od kawiarza, lubiący kawę.

Kawiarz, a, ie, e, *m.* 1) lubiący pić kawę *Wielki z niego kawiarz.* 2) =*bł.* kaffenhauznik, który kawiarnię trzyma.

Kawić, ił, i, *sn. nd.* 1) drwić głową, poszkapiać się, głupstwa popełniać. 2) = kwakać jak kawka, t. j. pleść banialuki. 3)=kawami, t. j. żydami atramentowemi szpecić pismo, czernić, plamić.

Kawilla, i, *lm.* **e,** *ż* na wyspie Sycylji zowie się tak 0,1 miedzianéj monety *Grano*, odpowiadającéj naszemu groszowi =0,05 kop. =0,1 gr.

Kawior, *ob. Kawiar.*

Kawja, ji, *lm.* **je,** *ż. zool.* świszcz bahamski, *ob. Świszcz.*

Kawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* ptak wrzaskliwy, cały czarny, prócz tylu głowy i nieco szyi siwawéj (cervus monedula), *ob. Kruk. w mit.* ptak poświęcony bogu Bajowi w pogańskiéj wierze Słowian. *Kawka plegocz*, t. j.

oderwane. Takiemi kawałcami są np. wyrazy tego słownika, *ob. Kawał.*

Kawaler, a, *lm.* **owie,** *m.* (z włos.) 1) jezdny żołnierz, rycerz. 2) = członek jakiego zakonu rycersko-religijnego. *Kawaler mieczowy. Kawaler maltański.* 3) = *jakiego orderu;* człowiek ozdobiony jakim orderem. *Kawaler orderu Podwiązki, Złotego Runa, Orła białego, Legji honorowéj*, i t. p. 4) = młody człowiek odznaczający się odwagą. *Mężny to kawaler.* 5) = (dla odróżnienia od kobiét, *v.* od panien). *Było nas tam pięć kobiét, i nie miałyśmy ani jednego kawalera. Więcéj było dam, niż kawalerów.* 6) = w ogólności, młody człowiek przyzwoicie ubrany. *Co to za kawaler? Kto jest ten kawaler?* 7) = ten co się stara o rękę panny, aspirant. *Ona ma trzech kawalerów. Postaram ci się o kawalera.* 8) = mężczyzna nie żonaty, pozostający w bezżeństwie. *Zostać do śmierci kawalerem. Umrzeć kawalerem. Stary kawaler*, i żart. *Kawaler marcowy.* 9) = *fort. ob. Nadszaniec.*

Kawalerja, ji, *lm.* **je,** *ż.* jazda, konnica.

Kawalerka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* 1) należąca do zakonu rycersko-religijnego. *Kawalerka maltańska.* 2) = dama orderowa. *Kawalerka orderu Ś. Katarzyny.*

Kawalerowa, ej, *lm.* **e,** *ż. nieuż.* żona kawalera (orderowego).

Kawalerski, a, ie, *p.* 1) od kawalera lub rycerza. *Słowo kawalerskie. Czyny kawalerskie. Kawalerskie serce, ob. Rycerski.* 2) = od kawalera (orderowego). *Krzyż kawalerski. Tytuł kawalerski.* 3) = od kawalera (ubiegającego się o rękę panny). *Prezent kawalerski.* 4) = od kawalera (człowieka nie żonatego). *Gospodarstwo kawalerskie. Życie kawalerskie Po kawalersku*, po rycersku, po nieżonatemu. *Żyć po kawalersku*, t. j. jak człowiek nie żonaty.

Kawalersko, *ps.* sposobem rycerskim, po rycersku.

Kawalerstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) rycerstwo. 2) = godność, zaszczyt orderowy. 3) = bezżeństwo. 4) = *zb.* kawalerowie, rycerstwo. 5) = *zb.* bezżenni.

Kawaleryjski, a, ie, *p.* należący do kawalerji, od kawalerji. *Kupiłem kawaleryjskiego konia.*

Kawalerzysta, y, *lm.* **ści,** *m.* żołnierz jezdny, służący w konnicy. *Dobry kawalerzysta z niego.*

Kawalerzystka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta służąca w kawalerji czyli jeździe. 2) = dobrze jeżdżąca konno.

Kawalkacja, ji. *lm.* **je,** *ż. prze. ob Kalwakatura.*

Kawalkada, *v.* **Kawalkata,** (*bł. Kalwakata*), **y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) gromada wspaniale przybranych jezdców. 2) = poczet jezdny, towarzyszący jakiéj znakomitéj osobie. 3) = przejażdżka w kilku dla rozrywki.

Kawalkator, a, *lm.* **owie,** *m.* ujeżdżacz koni, borejter; ten co się zajmuje ujeżdżaniem koni, lub uczeniem konnéj jazdy.

Kawalkatorski, a, ie, *p.* od kawalkatora.

Kawalkatura, y, *lm.* **y,** *ż.* nauka jeżdżenia konno.

Kawalkować, ował, uje, *sn. nd.* 1) jeździć na koniu, harcować. 2) = *konia* lub *konie, scz nd.* ujeżdżać, objeżdżać. 3) = *kogo, fig. prze.* zawściągać, podbijać. *Rozum człowieczy szalone nawet morze kawalkuje.*

Kawalkowanie, a, *lm.* **a,** *n. prze.* jeżdżenie konno.

Kawallo, *nieod.* moneta neapolitańska = pół szel. = 0,0833... kop. = 0,1666... gr.

Kawalukko, *v.* **Picciolo,** *nieod.* moneta neapolitańska = 1 szel. = 0,165.. kop. = 0,33.. gr.

Kawał, a, *lm.* **y,** *m.* sztuka czego, część, odłamek. *Krajać na kawały. Połykać kawały, v. kawałami, fig. posp.* zam. jeść chciwie. *To kawał mięsa, fig.* zam. głupiec, człowiek bardzo ograniczony. *Kawał gruntu. Ujść duży kawał drogi, ob. Kawałek.*

Kawałeczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kawałek*), *ob. Kawałątko.*

Kawałek, łka. *lm.* **łki,** *m.* (*zdr. od Kawał*) sztuczka, cząstka czego. *Kawałek chleba, mięsa, materji, rzemienia*, sznura, *drzewa* i t. d. *Krajać na kawałki, v. kawałkami. Podrzeć, potłamać, potłuc co na kawałki, v. w kawałki. fig. Dzieło spaczyte, v. sklejone z kawałków. Kawałek ziemi, roli, gruntu. Mieć kawałek chleba, fig.* zam. sposób do życia. *Zbiór różnych kawałków prozą i wierszem. Kawałek muzyczny. Zagram wam nowy kawałek. Słyszałem kawałek tylko mszy, kazania. fig. Kawałek człeka,* zam. półgłówek. *żart. Kawałek uczonego, literata. Trzeba mieć kawałek cierpliwości. Brzydki to kawałek,* zam. zły, nieczysty interes. *Nie dobre o nim kawałki powiadają. On ma swoje kawałki*, t. j. powie niekiedy dowcipnie, szczęśliwie, lub uszczypliwie. *Kawałkami, v. po kawałku. Kawałek, po kawałku, v. Jeden kawałek po drugim. Dać (każdemu, wszystkim) po kawałku.*

Kawancja, *ob. Kaucja.*

Kawanjola, i, *blm. ż.* (z włos.) pewien rodzaj hazardownéj gry w karty.

Kawas, a, *blm. m. mit.* litewski Mars. Godła jego: wrony koń i czarny kur. Modlono się do niego siedząc na rumakach we zbroji i pancerzu, z szablą przy boku i z dzidą w ręku. Miał przydomek *Kauły Ares*, co znaczy: kościany rycerz. *Aras* jest grecka Marsa nazwa, która tu była na języku Litwina. Inne imiona tego Dewaja: *Kaułas, Chaulas, Zwérynne.*

Kawat, u, *lm.* **y,** *m.* prosty, szeroki miecz, pałasz podobny do noża.

Kawatina, *v.* **Kawatyna, y,** *lm.* **y,** *ż* (z włos.) *nieuż.* arja zmniejszonych rozmiarów i lżejszéj treści, bez recytatywa.

Kawczy, a, e, *p.* od kawki.

Kawe, ego, *blm. m. mit.* syn starego Turylajnena, a właściwie on sam potęgi wtóréj, jest fiński wielki budowniczy świata z mięsa karelskiego wołu, tudzież z niedźwiedzia Ottawajnena i niedźwiedzicy Ottawatury. Odpowiada litewskiemu Sotwarowi. Jest to słońce, jak Turylajnen, ale wyczyniające się już bliżéj. Przebywa jeszcze w Tawercie, a więc słońcem tego świata nie jest. Wielki ten bóg spał w żywocie matki Kuntarysy przez 30 lat. Obudził się nagle, rozdarł ciało jéj i wyszedł bokiem jéj, od razu dojrzały, jako bohater olbrzym, z szyszakiem na ogromnéj głowie i z puklerzem na ogromnych piersiach. Zowie się także *Kaweh* i *Kawo.*

Kawecan, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) hamulec, który kładą na pysk zwierząt, szczególnie niedźwiedzi. *Zawieść w kawecan niedźwiedzia. fig.* cugle, mundsztuk. *W lot dziesiętom wypuścił złote kawecany.*

Kawencja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Kaucja.*

Kawerna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) jaskinia, jama. 2) = *med.* puste miejsce w płucach powstałe w skutek zgnicia pewnéj części płuc.

Kawęczeć, ał, y, *sn. nd. nad czém*; 1) siedzieć nad czém, ślęczéć, dukwiéć. 2)= **się,** *złz. nd.* chyrlać. *Od trzech lat kawęczy się.*

Kawęczenie, a, *lm.* **a,** *n. nad czém*, 1) dukwienie, ślęczenie. 2)=**się,** chyrlanie z osłabienia.

Kawiany, a, e, *p.* od kawy. *Zapach kawiany.* **Kawiane ziele,** nazwa dawana roślinie: *Wilczyn fjoletowy* (Lupinus varius).

odzywa się właściwym sobie głosem. 2) = *zdr.* od *Kawa. Przednia kawka.* 3) = *prze.* gatunek dawnego muzycznego dętego instrumentu. 4) = *or.* kawałek drzewa na ćwierć łokcia długi, 3 cale gruby, w środku wcięty, służący do przytrzymania cluby w obyglu przy opławach. *Nabij kawkę*, t. j. przeciągnij przez obygiel, w opław wbity, szrykówkę.

Kawon, u, *lm.* **y,** *m.* nazwa rośliny, stanowiącéj gatunek ogórka, *ob. Ogórek arbuz* (Cucumis citrulus) i jéj owoców, które są dość wielkie, prawie kuliste, nieco lśniące, zwykle plamami oznaczone, soczyste ich czerwonawe mięsiwo smaku bardzo słodkiego, chłodzącego.

Kawowy, a, e, *p.* 1) od kawy. *Kawowy imbryczek. Kawowa puszka. Kawowy kolor*, t. j. podobny do koloru kawy. *Kawowa wódka*, nalewana na kawę. **Kawowe drzewo,** *bot.* (Coffea), in. *Kawa*, krzew właściwy Arabji, dziś npowszechniony we wszystkich prawie cieplejszych krajach dla ziarn, z których się przygotowuje znany napój *kawa*; brzegi morza śródziemnego dostarczają najlepszego gatunku zwanego *Mokką*.

Kawy, kaw, *blp. ż. prze.* 1) banialuki, głupstwa, paplanie ni w pięć ni w dziewięć. 2) = bieda, kłopot; zguba. *Poszło w kawy*, zam. przepadło, zginęło. 3) = plama w piśmie, żyd atramentowy.

Kawyl, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Archawru, a brat Kolwrewisa, jest bóg oracz. Odpowiada litewskiemu Birżulisowi.

Kaz, u, *lm.* **y,** *m. prow.* (na oku), *ob. Skaza. Czy od urodzenia masz te kazy na oczach?*

Kaza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z tur.) okręg sądowniczy.

Kazać, ał, że, *scz. nd.* **Kazywać, ał, a,** *częst.* 1) mieć kazanie, mówić publicznie. *Kazać słowo Boże, kazać Ewangelję. Kazać do chrześcjan, do pogan, v. śród chrześcjan, śród pogan. Kazać do króla. Kazać o czém.* 2) = *scz. dk.* rozkazać. *Łatwiéj kazać, niż zrobić. Powinność tak każe. Robię, co mi każe honor, ob. Rozkazać, Nakazać, Przykazać.* **Kazać** (z następującym trybem bezokolicznym): *Kazać powiedzieć komu co. Kazać co zrobić. Kazać się odmalować. Kazać iść wojsku.* (Niekiedy tryb bezokoliczny drugiego słowa się opuszcza): *Kazać wojsku do obozu*, dom. pójść. *Kazać komu precz, v. na stronę na ustęp*, dom. odejść. *Kazać po kogo*, zam. *kazać komu przyjść.* 3) = *na kogo, v. na co*, liczyć na kogo, *v.* na co, polegać na kim, *v.* na czém; pysznić się z czém. *Kazać na co, jak na trzy tuzy. Kazać wysoko, hardzie, v. na hardo. Hardzie przeciw komu kazać*, t. j. dumnie się z kim obejść.

Kazak, Kazakina, Kazakinka, *ob. Kozak, Kozakina, Kozakinka.*

Kazalea, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Casalea), roślina z rodziny *Jaskrowych* (Ranunculaceae).

Kazalnica, y, *lm.* **e,** *ż.* katedra kaznodziejska, ambona. *Wstąpić, wejść na kazalnicę. Głosić co z kazalnicy.*

Kazalny, a, e, *p.* 1) mogący być rozkazanym. 2) = w którym się każe czyli miewa kazania. *Dzień kazalny.* 3) = niek. zam. kaznodziejski. *Wymowa kazalna.*

Kazamata, *ob. Kazemata.*

Kazan, *v.* **Chazan, a,** *lm.* **y,** *m.* (z hebr.) piérwszy śpiewak w żydowskiéj szkole.

Kazanaib, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) sędzia turecki w pewnym okręgu sądowym, zwanym *Kaza.*

Kazanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *prze.* rozkaz, naknz. 2) = mówienie publiczne, nauczanie, przepowiadanie. *Postanowili niedopuszczać kazania żadnego Ewangelji.* 3) = rzecz o religji do ludu, nauka. *Kazania postne, adwentowe. Iść na kazanie. fig Po mszy i po kazaniu*, t. j. po wszystkiém. *Siedzieć jak na niemieckiem kazaniu*, t. j. nic nie rozumieć. 4) = *fig. posp.* upominanie, strofowanie. *Wiecznie mi kazanie prawi.*

Kazaniowy, (*prze.* **Kazanny**), **a, e,** *p.* od kazania.

Kazarka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* gatunek kaczki właściwéj (Anas rutila).

Kazarma, y, *lm.* **y,** *ż. ob Kazerna.*

Kazbechy, *nieod. in.* **Pul.** *v.* **Pullo,** *v.* **Karapul,** moneta perska = 0,35 kop. = 0,70 gr.

Kazeata, y, *lm. ż.* (z łac.) *nieuż.* drobianka serowa.

Kazeina, y, *blm. m. chem. ob. Twaróg, Sérnik.*

Kazemat, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Kazemata, y,** *lm.* **y,** *ż.* częściéj *w lm.* **Kazematy,** (z włos.) sklepiona izdebka pod wałem fortecznym; więzienie przestępców, mianstanu, *ob. Podwale, v. Podwal, Ziemianka.*

Kazerna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) publiczny, wspólny gmach dla pomieszczenia żołnierzy, *posp.* Kazarma, *v. w lm. Kazarmy.*

Kazi, *przys. prow.* (na Mazowszu) zda się, zdaje się, *np. kazi ten coś siedzi.*

Kazichléb, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* darmojad.

Kaziciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten co kazi, psuje; skazca. *Kaziciel młodzieży. Kaziciele języka, smaku.*

Kazicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta co kazi, psuje; skazicielka.

Kazić, ił, i, *scz. nd.* 1) nadwerężać, niszczyć, psuć, zarażać. = *smak, język. Zbytek kazi obyczaje tego narodu.* 2) = kalać, plamić. *Kazić swój honor, swe dobre imię. Grzech kazi duszę. Kazić łoże małżeńskie.* 3) = *prze.* dziwaczyć się, swawolić; niek. zam. wpadać w obłęd, dokazywać. 4) = *myś.* mówi się o psie, który innym przeszkadza. *Ten ogar kazi.* = **się,** *złz. nd.* psuć się, zarażać się złem.

Kazienka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kaźń*) małe więzienie, mała ciemnica.

Kazimirek, rka, *blm. m.* pewien gatunek materji wełnianéj.

Kazimirkowy, a, e, *p.* z kazimirku. *Spodnie kazimirkowe.*

Kazirodnik, *ob. Kaziród.*

Kazirodny, *ob. Kazirodzki.*

Kazirodzica, y, *lm.* **e,** *ż.* niewiasta kazirodztwo popełniająca.

Kazirodzić, ił, i, *sn. nd.* kazirodztwo popełniać, żyć w kazirodztwie.

Kazirodziec, *ob. Kaziród.*

Kazirodzki, a, ie, *v.* **Kazirodny, a, e,** *p.* od kazirodzicy *v.* kazirodztwa; kazirodzący. *Spojrzenie kazirodzkie. Ręce kazirodzkie. Związek kazirodny. Niewiasta kazirodna. Po kazirodzku, psł.* sposobem kazirodnym.

Kazirodztwo, a, *lm.* **a,** *n.* grzech cielesny z osobą krewną lub powinowatą. *Popełnić kazirodztwo v. dopuścić się kazirodztwa z siostrą. Żyć w kazirodztwie.*

Kazirodzica, *ob Kaziród.*

Kaziród, a, *lm* **owie,** *v.* **Kazirodnik, a,** *lm.* **cy,** *v.* **Kazirodziec, dzca,** *lm.* **dzce,** *v.* **Kazirodzca, y,** *lm.* **e,** *m.* ten co z krewną lub powinowatą osobą grzech cielesny popełnia. *Dawniej kazirodzcy byli karani śmiercią.*

Kazitelność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* własność psucia się, *ob. Skazitelność.*

Kazitelny, a, e. *p.* podległy zepsuciu, *ob. Skazitelny.*

Kazjatka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* kaftanik, szmizetka.

Kazka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *prze.* skaza, szczerb; szkoda. 2) = *prow.* skazka, bajka, powiastka ludowa.

Kaznodzieić, ił, i, *sn. nd.* kazania prawić, być kaznodzieją.

Kaznodzieja, dzieі, dzieje, *lm.* **dzieje,** *m.* (*prze.* **Kaznodziejca, y,** *lm.* **e,** *m.*) 1) ten co kazania miewa. *Wyznaczyć kaznodzieję na adwent, na post. Kaznodzieja nadworny.* 2) = *posp.* człowiek prawiący morały. *Jaki mi kaznodzieja!* 3) = zbiór kazań jakiego kaznodziei. *Ma wielu kaznodziejów w bibljotece.*

Kaznodziejka, i, *lm.* **i,** *ż* 1) kobieta kazania miewająca. *Jedna fałszywa prorokini kaznodzieją się uczyniła.* 2) = prawiąca morały. *Moja śliczna kaznodziejko!*

Kaznodziejski, a, ie, *p.* od kaznodziei *v.* kaznodziejstwa. *Urząd, stan kaznodziejski. Zakon kaznodziejski v.* dominikański. *Wymowa kaznodziejska. Zapał, ton kaznodziejski. Po kaznodziejsku*, sposobem kaznodziejskim, jak przystało na kaznodzieję.

Kaznodziejstwo, a, *blm n.* 1) obowiązek, stan, urząd kaznodziejski. *Przykładać się de kaznodziejstwa. Oddał się wyłącznie kaznodziejstwu. Kaznodziejstwo sprawować.* 2) = niek. zam. wymowa kazalna *v.* kaznodziejska. *Kształcić się w kaznodziejstwie.*

Kazualizm, u, *blm. m.* (z łac.) nauka o przypadku, trafie; teorja przyjmująca traf za podstawę wszystkich rzeczy i wypadków.

Kazualnie, *ps. prze. ob. Przypadkowo.*

Kazualny, a, e, *p. prze. ob. Przypadkowy.*

Kazuar, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (Casuarius) *zool.* ptak z rzędu *drabów*; gatunek: = *hełmiasty* (C. Emen) podobny do strusia, nieco mniejszy, niezdolny do lotu, na pozor zdaje się

włosami nie zaś pierzem pokryty. 2) = *bot.* (Casuarina), roślina zwana, in. *Rzewnią.*

Kazub, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *leś. ob. Kadłub.* 2) = *ar. ob. Kozub.* 3) = *zdr.* **Kazubka, i,** *lm.* **i,** *ż. v.* **Kołbaszek, szka,** *lm.* **szki,** *m.* torebka z kory drzew, w którą zbierają jagody w lesie; in. *Korbań, Korobka.*

Kazuista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z łać.) biegły w kazuistyce.

Kazuistyka, i, *blm. ż.* nauka kazusów sumiennych, czyli skrupułów, t. j. wątpliwych wypadków, tyczących się sumienia.

Kazus, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) *żart.* przypadek, traf, pewna okoliczność. *Fatalny kazus. Casus belli, dyp.* zbieg okoliczności, wypadków, postępowania przeciwnéj strony, w którym wojna ma się wypowiedzieć. 2) = *nieuż.* nauka do dobrego rządu sumienia i żywota.

Kazywać, *ob. Kazać.*

Kaźca, y, *lm.* **y,** *m. ob. Kaziciel.*

Kaźmirek, Kaźmirkowy, *ob. Kazimirek, Kazimirkowy.*

Kaźń, źni, *lm.* **źnie,** *ż.* 1) kara, mian. publiczna. 2) = *med. Boża kaźń*, wielka niemoc, choroba rzucająca, padaczka, kaduk. 3) = *nieuż.* wyrok sądu skazujący na karę. 4) = *prze.* więzienie, ciemnica. 5) = *prze.* sekretne schowanie. *Klejnoty z carskiéj starożytnéj kaźni do Polski pobrano.*

Każ, *prow.* (na Szlązku) zam. gdzież, jakże, jakto.

Każak, ka, *lm.* **cy,** *m.* (z fran.) dawniejszy officer francuski morskiéj służby.

Każdun, *ob. Każdy.*

Każdodniowy, *v.* **Każdodzienny, a, e,** *p.* codzienny, powszedni. *Febra każdodzienna.*

Każdodziennie, *ps.* codziennie.

Każdomiesięcznie, *ps.* co się czyni lub zdarza każdego miesiąca *v.* co miesiąc.

Każdorocznie, *ps.* corocznie.

Każdoroczny, a, e, p. na każdy rok, coroczny.

Każdotygodniowy, a, e, *p.* co tygodniowy.

Każdy, a, e, *p.* 1) wszelki, jakikolwiekbądź. *Każdy człowiek. Na każdy dzień. O każdej godzinie. Każdy kraj ma swój obyczaj, przys. Każdy dudek ma swój czubek, przys. Każdy kiep swoim strojem.* 2) = (z przyim. *z*) poszczególny. *Każdy z nas, z was, z nich. Dajcie każdemu z nich jego cząstkę. Dopełnili każdy z nich swojéj powinności.* 3) = (z dom. *człowiek*). *Każdy o sobie myśli. Każdemu swoja choroba najcięższa, przys.*

Każdykolwiek, Każdakolwiek, Każdekolwiek, *p.* wszelki bez różnicy.

Każdziuteczki, a, ie, *p.* każdy co żyje, każdy co do jednego.

Każemiak, a, *lm.* **cy,** *m.* białoskórnik, boltusznik, garbarz.

Każemiaka, i, *lm.* **i,** *ż. prow. piesz.* biedota, mizerota.

Każub, *v.* **Kożub, a,** *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Każubek,** *v.* **Kożubek, bka,** *lm.* **bki,** *m.* 1) kadłubek, naczynie z łubku, z kory drzewnéj, *ob. Kazub.* 2) = gniazdo. 3) = *fig.* kołtun.

Kącik, a, *lm.* **i,** *v.* **Kątek, tka,** *lm.* **tki,** *m.* (*zdr.* od *Kąt*) 1) mały kąt, kryjówka. *Nie ma kącika, gdzieby, nie szukano. Kącik w oku*, w złączeniu niższéj i wyższéj powieki. 2) = *fig.* ustroń, schronienie, szczupłe mieszkanie. *Mam swój v. własny kącik. Cichy, spokojny kącik.*

Kącisto, *ps.* z kątami, z wielu kątami.

Kącisty, a, e, *p.* o kątach lub o wielu kątach, podobny do kątów.

Kąd, *ps.* zam *Kędy*, używa się tylko w złożonych przysłówkach z przyim. *do, dopo, po, z, ob. Dokąd, Dopokąd, Pokąd, Zkąd v. Skąd* i t. d.

Kądel, *ob. Kundel.*

Kądziałka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kądziel*), mała kądziel.

Kądziel, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) prosty przyrząd do przędzenia nici. 2) = len albo wełna przywiązana do tego przyrządu. *Kądziel prząść. Doprzędła kądzieli. Do kądzieli tobie!* t. j. nie masz nic w sobie męzkiego. 3) = (w wyliczaniu stopniów pokrewieństwa) linja żeńska. *Po kądzieli.* (Linja zaś męzka zowie się *po mieczu*). *Szlachectwo po kądzieli*, t. j. szlachcic tylko po matce. *Krewny po kądzieli.* 4) = *bot. ob. Podgorzał* (Atractylis), roślina. 5) = *myś.* grzywa żubra; ogon wilka.

Kądzielniczka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Prządka.*

Kądzielno, a, *blm. n. bot.* (Cassyta), roślina, zwan in. *Kania indyjską.*

Kądzielny, a, e, *p.* do kądzieli należący.

Kąkać, ał, a, *sn. nd.* (o bocianie), głos wydawać, klekotać. *W bocianie gniazdo kiedy wpadnie jaje cudze i wyrośnie cudzy ptak, to bociany zlecą się na rady, długo kąkają nad owém gniazdem, w końcu zrzucą z drzewa, a matkę gniazda rozerwą na ćwierci.*

Kąkol, u, *lm.* **e,** *m.* 1) *bot.* a) (Lolium), in. *Kąkolnica, Życica*, roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), należąca do klassy 3éj, rzędu *dwuśupkowego*, wedł. ukł. Linneusza. Gatunki: = *trwały* (L. perenne), in. *Błyszczka, Trawica*, b. pospolita trawa na suchych łąkach, miedzach, pod nazwaniem *rajgrasu angielskiego*, umyślnie zasiewa się na paszę dla koni; póki młoda jest zdrowém pożywieniem; = *roczny, v. Życica durnica* (L. temulentum), także *Matonogiem, Sołomicą* zwanna, rośnie w zbożu jarém, a mian. między pszenicą, wysokości bywa półtora łokcia, ziarna jéj sprawują zawrót głowy; w Augustowskiém zowią ją także *Trawicą*; = *właściwy* (L. arvense), mały, rośnie na polach uprawnych, mian. między lnem. b) = *ob. Firletka kąkol.* c) = *ogrodowy*, nazwa dawana niek. roślinie *Aksamitce* (Tagetes). *Wyrwać kąkol. przys. Między pszenicą znajdziesz i kąkol, v. Na jednéjże ziemi rośnie pszenica i kąkol, v. Nie ma żyta bez kąkolu*, t. j gdzie dobre, tam i złe być musi. 2) = *fig.* nienawiść, zła namiętność; przyczyna niezgody, kłótni. *Chcę zły kąkol z twojego wykorzenić wnętrza.*

Kąkolec, ał, eje, *sn. nd.* i **Kąkolić się,** *złz. nd.* w kąkol się obracać, i *fig.* gniewem pałać, nienawidzieć.

Kąkolik, u, *lm.* **i,** *m. bot.* gatunek *Firletki* (Lychnis coronaria), kwiat ma podobny do kąkolu.

Kąkolisty, a, e, *p.* pełen kąkolu.

Kąkolnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) *ob. Firletka kąkol.* 2) = *ob. Kąkol.*

Kąkolnik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek nie dobrego, wierutny grzesznik, kacerz, *ob. Kąkolosiewca.*

Kąkolny, a, e, *p.* od kąkolu.

Kąkolosiewca, y, *lm.* **y,** *m. fig.* rozsiewacz niezgody, kłótni, kacerstwa.

Kąkolowaty, a, e, *p.* podobny do kąkolu. *Pszenica kąkolowata.*

Kąkolowy, a, e, *p. ob. Kąkolny.*

Kąpać, ał, ie, *scz. nd.* w wodzie nurzać dla obmycia. *Kąpać dziecko. fig. W gorącej wodzie kąpany*, t. j. niecierpliwy. = **się,** *złz. nd.* nurzać się w wodzie dla obmycia się. *Kąpać się w rzece, w morzu. Kąpać się w zimnej wodzie. fig. Kąpać się we łzach, we krwi. myś. Kąpać się;* mówi się o kuropatwach i innych ptakach, gdy te w piasku dołki sobie grzebią i w nich siedzą.

Kąpanie, a, *lm.* **a,** *n.* obmywanie ciała całego w wodzie, np. w rzece. *Nie pomoże wronie kąpanie, przys.* = **się,** obmywanie się.

Kąpie, *ob. Kumpie.*

Kąpiel, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) to, w czém się kąpią. *Kąpiel rzeczna, morska. Kąpiel mineralna. Brać kąpiele, kąpać się. Iść do kąpieli. Kąpiel sucha, v. parowa*, łaźnia. *fig. Sprawiać komu łaźnię lub suchą kąpiel*, t. j. ukarać kogo, wybić, wylajać. 2) = *chem.* przy chem. działaniach *kąpielą* (balneum), zowie się to, co pośredniczy między ogniskiem pieca a ciałem, mającém się ogrzewać, raz, aby snadniéj można było umiarkować ciepło, powtóre, aby naczynie zwłaszcza szklanne zabezpieczyć od pęknięcia; za kąpiel zwykle służy piasek lub woda, niek. rtęć, które się wprowadzają do naczynia stale lub ruchomo osadzonego w piecu; stąd *kąpiel* bywa *piaszczystą, v. piaskową* (b. arenae), *wodną* (b. mariae, *v.* humidum), zwana niek. *parową*, i *kąpielą żywego srebra, v. rtęciową* (b. hydrargyrii). 3) = (w farbierskiéj sztuce) nazwa płynu, za pomocą którego materje już zaprawione, farbować się mają.

Kąpień, pnia, *lm.* **pnie,** *m.* (Pyenogonum), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, namorskich; gatunek: = *nabrzeżny* (P. balaenarum).

Kąpiołeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kąpiołka*) mała kąpiołka.

Kąpiołka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kąpiel*) 1) kąpiel dziecinna, przygotowana dla dziecka. 2) = *med.* moczenie części ciała w płynie.

Kąplina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Villarsia), in. *Grzybieńczyk*, roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *jednośupkowe.*

go, wedl. ukł. Linn.; gatunek: = *grzybieniowa* (V. nymphoides), rośnie w wodach stojących, liscie ma sercowato-okrągławe, po wodzie pływające, kwiaty żółte, baldaszkowe.

Kąsacz, a, *lm.* **e,** *m.* (Sevrasalmo), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych.

Kąsać, ał, a, *scz. nd.* 1) zębami gryźć, ciąć. *Pies kąsa przechodzących. Pies, co bardzo szczeka, nie bardzo kąsa, przys.* 2) = (o ptakach, owadach, wężach), *Papuga kąsa.* 3) = (o potrawach) szczypać. *Pieprz, chrzan kąsa.* 4) = *fig.* obmawiać, czernić. = **się,** *stz. nd.* 1) (o zwierzętach) gryźć się z sobą. 2) = *fig.* (z kim), kłócić się, gryźć się wzajemnie.

Kąsający, a, e, *im.* który kąsa. *fig.* uszczypliwy, oszczerczy, kłótliwy.

Kąsanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność tego, który kąsa, gryzienie.

Kąsawiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Staphylinus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, krótkoskrzydłych.

Kąsawość, ści, *blm. ż.* zwyczaj kąsania, ciągła chętka do kąsania; gryźliwość,

Kąsawy, a, e, *p.* zwykły kąsać, mający ciągłą chętkę do kąsania; gryźliwy.

Kąseczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kąsek*) maleńki kąsek.

Kąsek, ska, *lm.* **ski,** *m.* 1) mały kęs; kawałek, część czego zjadłego, co może być zjedzonem, *ob. Kęs. Smaczny kąsek. Nie twojéj to gęby kąsek, przys.* zam. to rzecz dla ciebie trudna do nabycia. 2) = mała ilość czego, trocha, troszeczka. *Kąsek żółci beczkę miodu popsuje, przys. Po kąsku,* trochę, potrosze. *Ni kąska,* bynajmniéj, by najmniejszéj cząsteczki. *O kąsek,* o włos, by tylko trochę. *Do kąska,* do szczętu, ze wszystkiem. 3) *min. Kąsek ormiański* (Bolus armena), dawniejsza nazwa glinkowéj ziemi, tłustéj, kruchéj, ciężkiéj, żółto-czerwonawego koloru, która, po należytém oczyszczeniu, używała się za środek stężający i osuszający.

Kąślna, y. *blm. ż. bot.* (Carlina), in. *Dziewięćsił, Karolinek,* roślina z działu *ostowatych* (Carduneeae), *v. Karczochowych* (Cynereae), należąca do klassy 14éj (*zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *pospolita* (C. vulgaris), *v. Dziewięćsił biały,* rośnie na miejscach suchych, łodygę ma łokciową, u spodu czerwonawą, liście o ząbkach ciernistych, kwiatki blado-żółte, które po zaszuszeniu, mogą służyć za zwyczajny *wilgociomierz*, gdyż w czasie suchym promieniste ich łuski rozkładają się poziomo, w wilgotnym zaś wznoszą się do góry; = *nizka, v. przyziemna, v. bezpręgowa* (C. acaulis), łodygę ma bardzo krótką, zakończoną kwiatem pojedynczym, żółtawo-purpurowym, liście korzeniowe po ziemi rozesłane, twarde; ma kilka odmian.

Kąskowy, a, e, *p.* od kęska, lub kęskami, w kawałkach.

Kąt, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *mat.* a) ilość wzajemnego nachylenia dwóch spotykających się linij. b) = nieograniczona część płaszczyzny, zawarta między dwiema linjami przecinającemi się i ciągnącemi się w nieskończoność. *Kąty w wierzchołku przeciwległe;* dwa kąty mające tę własność, że ramiona jednego kąta są dalszym ciągiem ramion drugiego. Miarą kąta jest łuk koła, opisanego z wierzchołka kąta, jako ze środka koła, i jest zawsze mniejszy od 180o, *ob. Koło.* Linje, składające kąt, zowią się jego *ramionami*, a punkt, w którym się one przecinają, jego *wierzchołkiem. Kąt brylowy;* przestrzeń nieograniczona, zawarta między płaszczyznami, schodzącemi się w jednym punkcie. *Kąt prosty,* t. j. którego ramiona są względnie prostopadłe *Kąt ostry,* t. j. mniejszy od kąta prostego. *Kąt rozwarty,* t. j. większy od prostego. *Kąty przyległe;* dwa kąty, mające wierzchołek i jedno ramię wspólne. *Kąt zewnętrzny prostokreślnéj figury;* utworzony przez bok wieloboku i przedłużenie przyległego mu boku. *as. Kąt w słońcu, v. kąt kommutacji; Kąt elongacji; kąt ewekcji, ob.* wyrazy: *Kommutacja, Elongacja, Ewekcja. fiz. Kąt wpadania;* kąt zawarty między kierunkiem, w jakim pada promień światła na płaszczyznę daną, a prostopadłą do niéj w punkcie dotknięcia się promienia. *Kąt złamania, fiz.* kąt zawarty między kierunkiem, w jakim się oddala promień światła spadły na daną płaszczyznę, a prostopadłą do niéj w punkcie dotknięcia się promienia. *fort. Kąty ramienne;* są te, które utworzone bywają przez czoła bastjonów i barki, *v.* flanki. *Kąt środkowy bastjonu,* który kształcą dwa półszyja bastjonu. *Kąty barkowe,* które zdziałane bywają przez kurtynę i bark. *Kąt broniony,* który formuje się przez zejście dwóch czół dzieła, wysuniętego w pole. *Kąty wyskakujące, v. narożnikowe;* wszystkie te, które wychodzą w pole. *Kąty wklęsłe,* które mają wierzchołki swoje obrócone do wnętrza fortyfikacji. *Kąty obronne;* kąty wklęsłe, zdziałane przez dwie linje, broniące się z boku. *Kąt martwy,* ten, który chociaż wklęsły i obrócony ku warowni, zostawia jednak przed sobą przestrzeń, niemogącą być z żadnej strony obronioną. *zool. Kąt twarzowy, ob. Kamperowski kąt. bot. Kąt rozbiegowy, ob. Rozbiegowy.* 2) = (w domu, w pokoju) gdzie się schodzą ściany, mury; róg, węgieł. *Schować się, lub schować co w kącie, v. w kąt, v. do kąta. Wleźć w kąt. Kryć się po kątach. Wrzucić co w kąt. Kąty kim wycierać,* t. j. używać kogo do najpodlejszych posług. *Cudze kąty wycierać,* t. j. tułać się po cudzych domach. *Mieć swój kąt,* t. j. mieszkać w swoim domu. *fig. Pójść w kąt przed kim;* ustąpić przed kim, nie módz się z kim równać. *Z kąta w kąt chodzić. W każdy kąt zajrzeć,* t. j. dopatrzyć wszędzie gospodarki. *fig. Siedzieć w kącie,* t. j. żyć na osobności, w ukryciu. *ob. zdr. Kącik, Kątek.*

Kątek, *ob. Kącik.*

Kątnica, y. *lm.* **e,** *ż.* 1) (Orithyia), *zool* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, wiosłonogich; gatunek: = *brodawkowata* (O. mammillaris). 2) = *an.* (intestinum coecum) kiszka ślepa, *v.* kątna. 3) = kobiéta mieszkająca na cudzym kącie, niemająca własnego, osobnego mieszkania.

Kątnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) człowiek mieszkający na cudzym kącie, nie mający własnego, osobnego mieszkania. 2) = człowiek nieznany, pokątny. 3) = *lm.* **ki,** *ob. Kątomiar.*

Kątny, a, e, *p.* (używa się tylko w przymiotnikach złożonych) *ob. Pokątny, Prostokątny, Ostrokątny.*

Kątomiar, u, *lm.* **y,** *m.* **Kątomierz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) półkole z metalu, podzielone na 180 gradusów, służące do mierzenia kątów, *ob. Gonjometr.* 2) = bl. zam. *Bussola.*

Kątowaty, a, e, *p.* podobny do kątów; w kąty ułożony; kącisty. *Łodyga kątowata. Ob. Kącisty.*

Kątownice, *ob. Wandruty.*

Kątowy, a, e, *p.* od kąta. *Kątowa linja, ob. Przekątnia. Kątowa miara. Kątowy szaniec, ob. Szaniec w krokiewkę. Kątowy bieg planety, as.* tak nazywają niekt. bieg, jaki mają główne planety około słońca, a satellity, *v.* księżyce około swych głównych planet.

Kciec, *v.* **Kścić, iał, kcie,** *v.* **Kście,** *sn. nd. prze.* pączki czyli kiełki puszczać. *Kiedy bez kcie, najgorzéj się jeść chce, przys.* t. j. na wiosnę zwykle nie dostaje chleba.

Kciuk, *v.* **Krzciuk, a,** *lm.* **i,** *m. nieuż.* wielki palec u ręki.

Kczemu, *skróc.* zam. *Ku czemu, ob. Ku.*

Keda, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, brzuch Cerydwy, będący okrętem, jest ziemia, pływająca po morzu. Miejsce jéj poświęcone *Glin Ewech*, dolina Arki. Inne imiona jéj: *Kyda, Cyda, Ewcha.*

Keder, Kieder, dru, *lm.* **dry,** *m. bot.* gatunek modrzewiu.

Kedr, a, *blm. m. mit.* zbawiciel arabski, po Hudzie najprzedniejszy. Mahometanie uważają go dziś jeszcze za wielkiego proroka. Człowiek ten tajemniczy, miał odkryć źródło żywota, napić się wód z niego i pozyskać nieśmiertelność. Nauczał Arabów wiary prawdziwéj.

Kefalagrafja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie głowy.

Kefalalgiczny, a, e, *p.* skłonny do bolu głowy; tyczący się bolu głowy.

Kefalalgja, ji, *blm. ż.* (z grec.) bolenie głowy.

Kefalalogja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o głowie, o czaszce.

Kefalanomancja, ji, *blm. ż.* wróżenie z oślej głowy.

Kefalatomiczny, a, e, *p.* tyczący się składu głowy.

Kefalatomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) anatomja głowy.

Kefalotryp, u, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) instrument do rozmiażdżania główki dziecięcia w macicy, dla ułatwienia porodu.

Kefalotrypsja, ji, *blm. ż.* operacja rozmiażdżania główki zmarłego płodu w macicy dla ułatwienia porodu.

Kej, *ps. prow. posp.* (na Mazowszu), jak; niek. zam. kiedy? kiedyż bo: *Kej cię kocham.*

Kejf, u, *blm. m.* (z tur.) stan poobiedni zupełnego wypoczynku ciała i duszy.

Kejjuzet, u, *lm.* **y,** *m. mit.* mały skrzydlaty fiński jednjusz na cmentarzach, coś nakształt słowiańskiego Marchoła, lub skandynawskiego Elfa białego i czarnego. Barwa istot tych biała i czarna. Są to duchy, dobre i złe. Biorą na się postać lalek i lodowych sopli. Odwiedzają konających i świeżo umarłych. Poznaje się obecność ich po woni trupiéj. Królową ich *Kauna.*

Kejtać się, ał—, a—, *stz. nd. prow.* toczyć się, leźć powolnym, niezgrabnym krokiem, wlec się. *Kejta się jak spasły żyd w dzień szabasowy.*

Keloid, a, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narośl na skórze lub blizna.

Kelp, a. Warek, u, *blm. m. chem.* soda surowa otrzymywana przez spalenie roślin morskich, na brzegach Szkocji rosnących.

Kempferja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Caempferia), *bl.* Cytwar, roślina z rodziny *źdźbłowych* (Scitamineae), plemienia *amomkowych* (amomeae), rośnie w Ind. wschodnich; gatunki: = *okrągła* (rotundu) kłąb ma z wielu bulwami podłużnie jajowemi, miany za korzeń cytwarowy; = *skrzypowata* (K. pandurata); = *galganowa* (K. galanga); = *Roxburga v. wązkolistna* (K. Roxburgiana *v.* gustifolia).

Kenau, *v.* **Kenon, a,** *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Cenan* i *Cenon.*

Kengura, *nieod. zool.* gatunek amerykańskiego szybko skaczącego zająca.

Kenkams, a, *blm. m. mit.* brat Trotytas-Kirbiksta, Syrycza i Kremara, Dewajtas litewski, jest opiekun kopalni kruszcowych, strzegący ich mian. od pożaru. Mieszka w górach i jest ich bożkiem.

Kentaryk, a, *lm.* **i,** *m.* pewien rodzaj kaftana górali tatrzańskich, ozdobiony na plecach i przodkach wyszywkami z czerwonego lub żółtego safjanu i mosiężnemi guzikami, wywrócony kawał runa służy za kołnierz, odzież ozdobna, która się nosi od obojéj płci pod *sierakiem* czyli wierzchnim kaftanem nawet w lecie; stanowi zwykle cząstkę posagu dziewczyny.

Keos, a, *blm. m. mit.* syn Urana i Gai, olbrzym grecki, znaczy siłę odpychania, lub rzutu.

Kepi, *nieod.* (z arab.) rodzaj kaszkietu u niektórych półków francuskich w Afryce.

Ker, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, *ob. Caer.*

Keramit, u, *blm. m.* (z grec.) garncarska glina.

Keramograficzny, a, e, *p.* na glinie pomalowany.

Kerannometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia siły piorunowéj.

Kerannoskopja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z gromu, grzmotu.

Kerannoskopjum, *nieod. lm.* **ja,** *n.* (z grec.) błyskawiczna i grzmotowa machina w teatrze.

Keratofity, ów, *blp. m. geol.* gatunek skamieniałości korkowych, kształtu wachlarzykowatego z siatkowéj powłoki, in. *Gorgonje, Rogownice.*

Keratolity, *v.* **Keratydy, ów,** *blp. m.* (z grec.) *geol.* skamieniałe rogi zwierząt, znajdywane w ziemi.

Keratom, u, *lm* **y,** *m.* (z grec.) *chir* instrument do przekłócia błony rogowéj oka.

Keratyna, y, *blm. ż. chem.* kléj zawierający się w rogach bydlęcych.

Kermand-Kilstach, a, *blm. m. mit.* Deiwr celtycki, posłaniec Huego, równy Merkuremu, jeździ to na promieniach światła, to na skrzydłach wiatru, to na okręcie chmur, to na sznurze deszczu, to na runie śniegu, to na piórku, motylku, chrząszczyku. Stawiano mu menhiry wyzłacane z posążkiem.

Kermes, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *ob. Czerwiec.* **Kermes mineralny,** *ob. Czerwiec mineralny.* 2) = *v.* **Alkermes,** *bot.* (Phytolacca), roślina.

Kermezyn, *ob. Karmazyn.*

Kerografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) malowanie na wosku.

Keromografika, i, *blm. ż.* (z grec.) malowanie na glinie czyli na cegłach, naczyniach glinianych.

Keromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z wosku.

Keroplastyka, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka robienia figur na wosku lub z wosku.

Kerpicz, a, *blm. m. mit.* bóg Żmudzinów, który miał opiekę nad mchami rosnącemi po lasach i błotach.

Kerrja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Ztotlin* (Kerria).

Kesitach, a, *lm.* **y,** *m.* pieniądz złoty starożytnych Żydów = 19 zł. 17,33 gr. = 2 rub. 93,66 kop.

Kesme, *nieod.* nazwa dollara, czyli talara hiszpańskiego w Nubji.

Kesto, a, *blm. m. mit.* trzeci z Wajnemojnenów fińskich, jest Cyklopem w chmurach, dzierżącym w ręku krzemień niebieski, o który uderzając stalą Ilmarynen, krzesze łyskawice. To także Perkun lub Jowisz.

Kesz, *ob. Kasz,* moneta.

Keta, y, *blm. ż. mit.* córka Oceana i Tetydy, boginka grecka, znaczy poczwary morskiego dna.

Kędy, *ps.* (na oznaczenie miejsca) 1) gdzie. *Kędy mieszkasz?* 2) = dokąd. *Kędy poszedł?* 3) = (bez zapytania) *Kędy płaczą, tam cieszyć, kędy smutno, tam bawić. Kędy niekędy,* miejscami, tu i ówdzie, *ob. Gdzie nie gdzie.*

Kędykolwiek, *ps.* gdziekolwiek; dokądkolwiek.

Kędzierka, *ob. Kędziorka.*

Kędzierzawić, ił, i, *v.* **Kędzierzyć, ył, y,** *scs. nd.* (włosy) kędzierzawemi czynić, w pukle zawijać. *fig. Morze, rzeka grzbiet kędzierzawi,* t. j. falisto wzdyma.

Kędzierzawić się, *stz. nd.* (o włosach) zwijać się w pukle. *Włos jéj z przyrodzenia się kędzierzawi. fig. Woda na prądzie się kędzierzawi.*

Kędzierzawiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot. ob. Ślaz kędzierzawy, v. zajęczy, v. leśny* (Malva crispa).

Kędzierzawieć, iał, ieje, *sn. nd.* kędzierzawym się stawać. *Włosy mu kędzierzawieją.*

Kędzierzawinka, i, *lm.* **i,** *ż.* chmielinka kędzierzawa jakiéj rośliny.

Kędzierzawiuchny, a, e, *p.* zupełnie, *v.* całkiem kędzierzawy.

Kędzierzawo, *ps.* wijąco się w pukle. *Kędzierzawo wyglądać. Pisać kędzierzawo,* t. j. kręconemi literami.

Kędzierzawość, ści, *blm. ż.* kręcenie się włosów, lub czegokolwiek.

Kędzierzawy, a, e, *p.* 1) kręcący się, wijący się. *Murzyni mają włos kędzierzawy.* 2) = *bot.* w gęste fałdy składający się. *Kędzierzawe liście. Kapusta kędzierzawa. Mięta kędzierzawa.* 3) = mający włosy kędzierzawe.

Kędzierze, y, *blp. zb. ob. Kędzior.*

Kędzierzyć, *ob. Kędzierzawić.*

Kędzior, a, *lm.* **y,** *v.* **Kędzierze,** *m.* pukle, loki; włosy naturalne w pukle się wijące. *Włos jéj spadał, v. spływał w kędziorach na ramiona.* **Kędziory,** włosy rozpuszczone, spadające na ramiona.

Kędziorek, rka, *lm.* **rki,** *m.* (*zdr.* od *Kędzior*) 1) mały pukiel. 2) = *posp.* osoba z włosami kędzierzawemi. 3) = *bot.* (Trichia), rodzaj purchatkowatego grzybka; purchatkę ma rozmaicie rozdzierającą się, z któréj pokręcona włośnia się podnosi; gatunek: = *malinowaty,* trzonki ma krótkie, zrosłe, rośnie na pniach gnijących w wiązkach.

Kędziorka, *v.* **Kędzierka, i,** *lm.* **i,** *ż.* nazwa pewnéj odmiany kapusty ogrodowéj (Brassica bullata, *v.* crispa), in. *Fryzurką, Sawojką, Kapustą włoską* zwana.

Kędziornik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) barbierz, co włosy trefi, perukarz, fryzjer. 2) = *lm.* **ki,** *ob. Miodojad.*

Kędziorny, a, e, *p.* od kędziorów lub kędzierzenia. *Kędziorny druk.*

Kęp, u, *lm.* **y,** *m.* (pespera), *an.* maleńki gruczoł znajdujący się między błonami.

Kępa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) kupa czego. *Kępa drzew, kwiatów, trawy, włosów.* 2) = *leś.* kilkadziesiąt sztuk drzew jednowiecznych i jednego gatunku, w lesie obok siebie rosnących. pomiędzy odmiennym lub różnowiecznym drzewostanem. 3) = wyspa na rzece, jeziorze, stawie, często kroć zamulona piaskiem i krzewiną, a szczególnie drobną wierzbiną porosła. 4) = mała wypukłość na równinie, szczególniéj na łące, *ob. Kępina.*

Kępiasto, *ps.* kępkami, *v.* kupkami.

Kępiasty, a, e, *p* 1) kępkami zarosły. 2) = pełen kęp, wysepek. *Kępiasta rzeka. Kępiaste jezioro.*

Kępina, y, *lm.* **y,** *ż.* pagórek na trzęsawicy występujący; mała, nędzna kępa.

Kępka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kępa*) mała kępa, kupka. *Kępka drzew.*

Kęs, a, *lm.* **y,** *m.* 1) ukąszenie tyle, ile się dą na raz ukąsić. *Daj mi kęs chleba, ob. Kąsek. fig.* trocha, mało. *O kęs,* o trochę, o włos. *Wyjechać kęs z domu,* t. j. niedaleko. *Nie rozumiem ni kęsa,* zam. nic zgoła. *Po kęsu,* po trosze. *W kęsy, v. na kęsy,* w drobne kawałki. 2) *w lm.* **Kęsy, ów,** zęby drapieżnych zwierząt.

Kęso. Kęsy, *prze. ob. Kuso, Kusy.*

Kęsek, ska, *lm.* **ski,** *m* 1) *ob. Kęs.* 2) = *med.* (bolus) gałka podłużna, większa i miększa od pigułki i nie tak tężejąca, do wzięcia wewnątrz.

Kętnar, a, *lm.* **y,** *m.* tragar, legar w piwnicach pod beczki. *Pokładać na kętnarach.*

Kętnarować, ował, uje, *scz. nd.* beczki pokładać na kętnarach.

Kętnarowany, a, e, *p.* położony na kętnarach.

Ki, ka, kie, *i z przyrost.* **Kiż,** *prow. posp.* zam. **Jaki, a, ie,** *Ki djabel, v. Ki kaduk do tego cię namówił? Kiego tam djabła zrobiłeś?*

Kias, a, *blm. m. mit.* szwedzko-lapoński Olmaj drugi, pisany zwykle *Kias-Olmaj,* ukazuje się panem wód i sprzyja rybakom, a znaczy tyle, co fiński Ween-Kaningas.

Kibałek, łka, *lm.* **łki,** *m. a* **Kibałka, i,** *lm.* **i,** *ż.* obręcz z młodéj leszczyny lub dębiny, który służył do okręcania włosów u Podlasianek i w Litwie.

Kibear, u, *lm.* **y,** *m.* moneta abissyńska, nie dochodząca wartości szeląga.

Kibel, bla, *lm.* **ble,** *m.* (z niem.) *gór.* naczynie 35 garcowe, służące do wyciągania z szybu rudy i warpy; kubeł górniczy.

Kibić, ci, *lm.* **cie,** *m.* 1) stan wzrostu, talja. *Kibić łoża, wysmukła.* 2) = (w wadze) *prze.* rodzaj drąga żelaznego, na którym wiszą szale. 3) = *prze.* gibkie, ruchliwe trzęsidło, do pudrowania głowy służące.

Kibitka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z ross.) gatunek lekkiego, prostego powozu.

Kibitkowy, a. e, *p.* od kibitki. *Jazda kibitkowa.*

Kibitność, ści, *blm. ż.* wysmukłość, gibkość wzrostu.

Kibitny, *v.* **Kibiciowy, a, e,** *p.* wysmukły co do stanu, gibki.

Kicać, ał, a, *sn. nd. myś.* (o zwierzętach), biedz powoli. *Zając kica.*

Kice, *nieod.* (moneta), *ob. Kiesa.*

Kich, a, *lm.* **y,** *m. żart.* zam. *Kichnięcie.*

Kicha, y, *lm* **y,** *ż. zgr. nieuż.* zam. *Kiszka.*

Kichacz, a, *lm.* **e,** *m. v.* **Kichała, y,** *lm.* **y,** *ż. żart.* człowiek często, a mocno kichający.

Kichać, ał, a, *sn. nd.* i **Kichnąć, nął, nie,** *jednt. dk* parskać nosem, kiedy co drażniącego nerwy w nos wpadnie; czchać. *Raz po raz, jak kicha tak kicha. Będziesz kichał w niedzielę, przys.* t. j. poczujesz, da ci się to we znaki. *Zwyczajem jest, gdy kto kichnie, powiedzieć mu: na zdrowie!*

Kichanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona przez słowo *Kichać;* czchanie.

Kichawiczny, a, e, *p.* często kichający. *Kichawiczne nasiona* (semina Sabadillae), *ob. bot. Asagrea.*

Kichawiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) człowiek ciągle kichający. 2) = *bot. ob. Krwawnik piłkowany, v. Krwawnik kichawiec. Kichawiec lekarski* (Sabadilla officinalis), *ob. Asagrea.* 3) = *med.* (sternutamentum) proszek lekarski wzbudzający kichanie.

Kichawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) częste kichanie. 2) = *med.* lekarstwo sprawiające kichanie.

Kichlarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) *ob. Piernikarz, Miodownik.*

Kicia, *v.* **Kycia, Kyzia, i,** *blm. ż.* pieszczotliwie zam. kotka.

Kiciasto, *ps.* w kształcie kity.

Kiciasty, a, e, *p.* długi i gęsty, w kształcie kity zrobiony; mający podobieństwo do kity. *Wiewiórka z kiciastym ogonem.*

Kicz, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Kiczka, i,** *lm.* **i,** *ż. prow.* 1) wiązka, snopek (rokiciny, słomy). 2) = kotka (na trzcinie, na leszczynie).

Kić, kić, *v.* **Kici, kici,** *nieod.* wołanie na kota.

Kidać, ał, a, *scz. nd.* (z ross.) *prow. posp.* miotać, rzucać, ciskać.

Kidra, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* 1) ln. *Limba,* gatunek sosny (Pinus cembra). 2) = nazwa dawana niek. modrzewiowi.

Kiebel, *ob. Kibel.*

Kieby, *sp. prow.* 1) zam. kiedyby, gdyby. 2) = zam. jakby, niby. *To trafił, kieby kulą w płot.*

Kieca, y, *lm.* **e,** i **Kiecka,** *v.* **Kietka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) suknia płócienna wiejskich kobiet, spodnica. 2) = koc, gunia.

Kiecka, i, *lm.* **i,** *ż.* i *zdr.* **Kiecuchna,** *v.* **Kieczuchna, y,** *lm.* **y,** *ż.* suknia płócienna bez stanu wiejskich kobiet, spodnica.

Kiecza, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* odzież sukienna na zbroję.

Kiedajszy, a, e, *p. prow. posp.* jak dawny, od jakiego czasu będący. *Kiedajszy tu jesteś? Kiedajszy to chleb?*

Kieder, dra, *lm.* **dry,** *m. v.* **Kiedra. y,** *lm.* **y,** *ż. prow ob. Kidra.*

Kiedke-Jubmel, a, *blm. m. mit.* kamienny bóg, przydomek Storjunkara lapońskiego, z powodu iż miewał posążki kamienne i różnił się przez to od drewnianego Tjermesa.

Kiedy, 1) *ps* (z zapytaniem) którego czasu? *Kiedy, v.* (z przyr. *ż.*) *Kiedyż mam przyjść? Od kiedyż tu jesteś? Na kiedy rzecz odłożona?* (bez zapytania) *Przyjdę, ale nie wiem kiedy..* 2) = *ps.* kiedykolwiek, jakiegokolwiek czasu. *Słyszał kto kiedy co podobnego? Pójdę kiedy do niego. Jeżeli kiedy, to dziś pora do działania.* 3) = *ps.* czasem. *Ledwie kiedy słówko przemówi.* 4) *Kiedy tedy,* przecież, wreszcie. 5) *Kiedy niekiedy,* od czasu do czasu, czasami. 6) = *sp.* jeżeli, jeśli. *Kiedy chce, może odejść. Kiedy tak, to co innego.* 7) = *sp.* gdy, ponieważ. *Jakżem mu miał dać, kiedy nie chciał.* 8) = *sp.* jak skoro, kiedy jak. *Kiedy przyjdą. Kiedy ci kto powie. Kiedy my pracujem, on się bawi.* 9) = *sp.* skoro, wówczas gdy *Kiedy robić, to robić, a kiedy jeść to jeść. Kiedy iść, to iść, a kiedy nie, to nie.* 10) = na oznaczenie czasu wolnego. *Nie mam ani kiedy jeść, ani kiedy wyjść. Kupcy nie mieli kiedy składać towarów.*

Kiedykolwiek, Kiedyżkolwiek, *ps.* 1) któregokolwiek bądź czasu. *Do niego możesz pójść kiedykolwiek.* 2) = czasami, kiedyś.

Kiedyś, *ps.* pewnego, jednak nieoznaczonego dnia, w jakimś czasie. *Był kiedyś u mnie. Będziesz tego kiedyś żałował. Przecie kiedyś, ob. Niegdyś*

Kiegel, gla, *lm.* **gle,** *m.* (z niem.) u giserów i zecerów, brzuszek, tzyli sztyfcik czcionki, na końcu którego jest wyobrażenie litery.

Kiegoż, *prze.* zam. jakiegoż.

Kiej, kiejś, *prow* (u Mazurów), 1) *ob. Kej.* 2) = gdzie, gdzieś, dokąd, kędy, kiedy, kiedyś.

Kiejper, *v.* **Kejper, pru,** *lm.* **pry,** *m. min.* kamień, *v.* skała, zwykle zwany *pstrym marglem,* składający się z warstw margłowatego wapienia i ciemnéj gliny, a niek. piaskowca; należy do gromady zwanéj *trjasem.*

Kiejter, a, *lm.* **y,** *m.* 1) gatunek psów. 2) = *prow.* wyraz obelgi na niemca.

Kielbalka, i, *lm.* **i,** *ż. leś.* sztuka drzewa z krzyżulcu, 8—6 cali gruba, służąca na rozporę między krokwiami.

Kielbielki, ów, *blp. m.* wiązadła dla umocowania krokwi.

Kielbotować, ował, uje, *scz. nd. kogo;* przekabacić w czém, przenieść, przesadzić.

Kielec, lca, *lm.* **lce,** *m.* 1) kieł koński. *Dwa spodnie zęby u konia, zwane kielcami, v. wilczemi zębami, bardzo wędzidłom zawadzają.* 2) = *z pog.* ząb, kieł.

Kielczanin, a, *lm.* **nie,** *m.* mieszkaniec miasta Kielc w Sandomierskiém, lub rodem stamtąd.

Kielczanka, i, *lm.* **i,** *ż.* mieszkanka miasta Kielc, lub rodem z niego.

Kielczyber, *v.* **Kilczyber,** *ob. Kulczyber.*

Kielemka, *ob. Kielimka.*

Kielich, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) naczynie kościelne, w którém podczas mszy, święci się wino, t. j. przeobraża się (wedł. zasad rzymsko-katolickiéj wiary) w krew Chrystusową. 2) = spory kieliszek, puhar. *Pić z kielicha. Spełniać, wypróżniać kielichy. fig. Kielichem się bawić,* t. j. być pijakiem. *Kielich rozkoszy Kielich goryczy. Oddal odemnie Panie, ten kielich goryczy,* t. j. to wielkie utrapienie, tę wielką boleść. *Spełnił aż do dna kielich goryczy.* 3) = *bot.* (Calyx), zewnętrzne okrycie kwiatu, złożone z listków (sepala), oddzielnych lub zrosłych, które tworzą

okółek, koloru zwykle zielonego; *kielich* bywa: *jednolistny* (c. monosepalus) *v. zrostodziałkowy* i *wielolistny* (c. polysepalus) *v. wielodziałkowy;* w kielichu jednolistnym rozróżniają: *kraj* (limbus), część najwyższą, otwartą, często rozszerzoną *rurkę* (tubus), część dolną, zwężoną, i *gardziel* (faux), część pośrednią między niemi; ze względu na rozmaite wcinania brzegu, nakształt rurki, na gardziel i t. p rozmaite są nazwy odmian kielicha. 3) *Kielich moczowy, an.* część nerek naczyniowa, do której uryna się zlewa.

Kielichobród, brodu, *lm.* **brody,** *m. bot.* (Bystropogon), roślina.

Kielichokrywa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (periclinium *v.* periforantium), jedna z odmian pokrycia kwiatów złożonych; należy do ukwitnienia koszyczkowego, okrywające zawsze od spodu lub zewnątrz *ogólny osadnik;* składa się z cząstek zwanych *łuskami, działkami* lub *łatkami.*

Kielichokwiat, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob Kielichowiec.*

Kielichokwiatowe rośliny, *bot.* (Calycifiorae) rośliny mające płatki na kielichu osadzone; stanowią one 2gą podgromadę i podklassę roślin *dwulistkowych,* wedł. ukł. de Cand.

Kielichopręcikowe rośliny, *bot.* (Calycandria), rośliny mające więcéj niż 10 pręcików wolnych, na kielichu osadzonych (kolojąjecznikowych); obejmują one 11tą i 12tą klassę, wedł. ukł Linn.

Kielichorośle, i, *blp. ż. bot.* in. *rośliny całkopłatkowe,* t. j rośliny z panującym kielichem, okwiatem podwójnym, koroną zrostopłatkową.

Kielichowato, *ps.* w kształcie kielicha.

Kielichowaty, a, e, *p.* do kielicha podobny. *Porost kielichowaty.*

Kielichowicz, a, *lm.* **e, m.** *żart.* ten co rad pija, dusikufel, moczywąs.

Kielichowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Calycanthus), in. *Kielichowe drzewo, Kielichokwiat, Kielisznik, Woniał,* roślina; gatunek: = *kwiecisty* (C. floridus).

Kielichowy, a, e, *p.* od kielicha. *Kielichowe drzewo, bot. ob. Kielichowiec.*

Kielimka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) tygielek gliniany, luh żelazny z rączką, w którym jaja i inne potrawy smażą, lub pieką. 2) = *v.* **Modrzynek, nka,** *lm.* **nki,** *m. zool.* (Hyalaea) zwierzę miękliwe, należące do gromady *skrzydłopławów.*

Kieliszeczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kieliszek*) malutki kieliszek.

Kieliszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Kielich*) 1) małe szklanne naczyńko do picia wina, wódki i t. d., czarka. *Stać v siedzieć z kielichem w ręku. Kieliszek do wódki, do szampańskiego. Przy kieliszku. Kieliszka pilnować. Kieliszki wychylać.* 2) = *bot.* mały kielich kwiatowy.

Kieliszkowato, *ps.* w kształcie kieliszka.

Kieliszkowaty, a, e, *p.* podobny do kieliszka. *Kształt tego kwiatu jest kieliszkowaty.*

Kieliszkowy, a, e, *p.* od kielicha.

Kielisznik, a, *lm* **cy,** *m.* 1) *ob. Kielichowiec.* 2) = należący do sekty kieliszników, chcących otrzymać kielich przy przyjmowaniu kommunji. *Żyska w Czechach należał do sekty kieliszników.* 3) = **a,** *lm.* **i,** *m. bot. ob. Kielichowiec.*

Kieliszysko, a, *lm* **a,** *n.* wielki, niezgrabny kielich.

Kielnia, ni, *lm.* **nie,** *ż* (z niem.) 1) narzędzie mularskie, służące do brania wapna i rzucania go na ścianę. 2) = kuchenna czerpaczka, wiaderko. 3) = skrzynia na wozie do naczyń kuchennych. 4) = drewnik, drwalnia 5) = *myś.* ogon bobra.

Kielo, a, *blm. m. mit.* brat Auszlawisa, Bentysa i Apidona, dewajtas litewski. jest duch opiekujący się podróżnymi, stróż dróg i gościńców. Krzywdził go, kto nie uczcił wędrowca. Jest to *Larwaelis.*

Kieł, kła, *lm.* **kły,** *m.* 1) (u człowieka) ząb pośredni między średniemi i trzonowemi zębami. 2) = (u wilków, psów, wieprzów) boczne na zewnątrz wystające zęby. *Dzik ma cztery kły, któremi tnie w górę.* 3) = (u konia). *Wziąć na kieł* (dom. wędzidło); i *fig.* zam. głowę podnosić, niepostuszny się stawać. 4) *Kły, z pog.* zam. zęby. *Już dawno na niego kły ostrzy.* 5) = *bot. ob. Kielek.* 6) = *leś. ob. Oflis.*

Kiełb, a, *lm.* **y,** *v.* **Kiełb', bia,** *lm.* **bie,** *m.* i *zdr.* **Kiełbek, bka,** *lm.* **bki,** *m. zool.* (Gobio) ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* brzuchopletwych, karpiowatych, trzymająca się na dnie rzek niegłębokich. *Ma kiełbki we łbie, fig.* zam chytry, przebiegły; uparty.

Kiełbasa, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Kiełbaska, i,** *lm.* **i,** *ż.* kiszka wieprzowa krajaném lub siekaném mięsem i słoniną nadziewana. *Nie dla psa kiełbasa, przys. posp.*

Kiełbaśnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) kiszka do kiełbasy używana. 2) = jelito w człowieku. 3) = kobieta, która robi lub przedaje kiełbasy.

Kiełbaśnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) ten co kiełbasy robi lub przedaje. 2) = narzędzie do robienia kiełbas.

Kiełbaśny, *v.* **Kiełbasowy, a, e,** *p.* od kiełbas.

Kiełbek, *ob. Kiełb.*

Kiełbień, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Gobioides) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* piersiopłetwych, kiełbiówkowatych.

Kiełbik, *ob. Kiełb.*

Kiełbikowaty, *ob. Kiełbkowaty.*

Kiełbioryb, a, *lm.* **y,** *m.* (Eleotris) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* piersiopłetwych, kiełbiówkowatych.

Kiełbiówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Gobius) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* piersiopłetwych, kiełbiówkowatych.

Kiełbiówkowaty, a, e, *p. zool.* do kiełbiówki podobny.

Kiełbkowaty, a, e, *p. zool.* do kiełba podobny.

Kiełcz, a, *lm.* **e, m.** (Dentalium) *zool.* robak należący do gromady *pierścienic,* rurecznych.

Kiełczak, a, *lm.* **i,** *m.* ssące prosię, u którego już pokazują się kiełczęta.

Kiełczę, cia, *lm.* **ta,** *n.* (*zdr.* od *Kieł*) mały kieł. *Kiełczęta u prosiąt.*

Kiełek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kieł*) mały lub młody kieł; kielczę. 2) = *bot.* a) (blastema *v.* plumula), istotna część roślinnego zarodka, z której się rozwija cała roślina; składa się z jego korzonka i piórka; *ob. bot. Zarodek. Nasiona zaczynają już puszczać kiełki. Moczone przez jakiś czas ziarna puszczają kiełki.* b) = dawn. *ob. Pąpeczek.* 3) *Kiełki morskie, zool.* (Ungues odorati), rodzaj muszli.

Kiełkować, ał, uje, *scz. nd.* (o nasieniu roślinném, ziarnach) puszczać *v.* wypuszczać kiełki. *Jęczmień już kiełkuje.*

Kiełkowanie, a, *blm. n. bot.* rozwijanie się zarodka w nasionach.

Kiełzać, *v.* **Kiełznać, ał, a,** *scz. nd.* mundsztuk wkładać, hamować, kröcić. *Kiełznać konia. fig.* poskromić, zawściągnąć. *Trzeba kiełznać tego ducha upartego.* = **się,** *slz. nd.* i **Kiełznąć się,** *jednt. prze.* potykać się, poślizgnąć się. *Jehowa nie daje się kiełzać nogom moim.*

Kiełznąć, *ob. Kiełzać.*

Kiełzno, a, *lm.* **a,** *n.* mundsztuk, hamulec, kawecan. *fig. Wziąć w kiełzno swoję namiętność,* zam. poskromić, powściągnąć.

Kiełż, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Gammarus), rodzaj skorupowego czerwia; gatunki: = *pospolity* (G. pulex), wielkości stonogi; = *rzeczny* (G. fluvialis), stanowiący główne pożywienie pstrągów.

Kień, knia, *lm.* **knie,** *m. nieuż.* sztuka kłodziny, kloc

Kiep, kpa, *lm.* **kpy,** *m.* głupiec, człowiek do niczego. *Kpem się pokazać, v. na kpa się wystawić. Na kpa kogo wystrychnąć. Kpem będę v. kpem mię nazwiesz, jeśli tego nie zrobię. Pod kpem co przyrzec,* t. j. że w razie nie dotrzymania słowa, pozwala się kpem nazwać.

Kiepek, pka, *lm.* **pki,** *m.* głuptas, półgłówek.

Kiepkować, ał, uje, *scz. nd. kogo;* kpić z kogo, przekpiwać kogo, przedrwiwać; żartować jakby od niechcenia.

Kiepski, a, ie, *p.* (*st. wyż.* **Kiepściejszy**) *posp.* lichy, nędzny. *Kiepskie wiersze. Dobry człowiek, ale kiepski poeta. Kiepskie zbiory. Kiepskie jadło. Kiepskie wino.*

Kiepsko, *ps.* (*st. wyż.* **Kiepściej**) *posp.* źle, nędznie. *Interesa kiepsko stoją. Kłepsko wyglądać. Kiepsko z nim.*

Kiepstwo, a, *lm.* **a,** *n.* kiepska rzecz, lichota, nędzota. *Kiepstwa same gadasz. Jakież to kiepstwo!*

Kier, *nieod. m.* (z fran.) maść czerwienna w kartach;

czerwień. *Graj w kier. Teraz kier świeci, czyli jest koserą.*

Kierać, ał, a, *sn. nd. myś.* (o żórawiach) głos wydawać.

Kierat, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) *mech.* koło wielkie poziome z cewami, na wale leżącym, który liną ciężary z głębi wyprowadza, winda. *fig. Chodzi jak w kieracie,* t. j. dostał zawrótu głowy. *Hałas, rozruch jak w kieracie.* 2) = *prze.* więzienie, ciężkie roboty, szczególniéj w górach.

Kierbel, blu, *v.* **Kierwel, wlu,** *blm. m. bot.* in. *Trybulka, ob. Trybula ogrodowa* (Antriscus cerefolium *v.* sativum).

Kierca, y, *lm.* **e,** *ż. nieuż. ob. Postawnik.*

Kiercha, Kierchów, *ob. Kircha, Kirchów.*

Kierda, y, *lm.* **y,** *ż.* kiernoz, knur, wieprz samiec.

Kierdela (herb); tarcza wzdłuż podzielna, ku prawéj stronie trzy lilje, jedna nad drugą wprost, w polu błękitném; na drugiéj polu czerwone próżne.

Kiereja, ei, *lm.* **je,** *ż. zdr.* **Kierejka, i,** *lm.* **i,** *ż.* dawniejsze odzienie, w kształcie surduta futrem podszytego.

Kiereszować, ał, uje, *scz. nd.* (*kogo*) *posp.* siec, robić rany, *ob dk. Pokiereszować.*

Kieretyna, y, *lm.* **y,** *ż.* chróst, gęstwina, zarośle, krzewina gęsta.

Kierkót, *v.* **Kierkut, u,** *lm.* **y,** *m.* (z hebr.) cmentarz żydowski.

Kiermasz, a, *v.* **u,** *lm.* **e.** *m.* (z niem.) 1) uroczystość wiejska, poświęcenie kościoła, *ob. Prażnik.* 2) = dzień targowy. 3) = *fig. posp.* uczta, biesiada.

Kiermaszowy, a, e, *p.* od kiermaszu.

Kiermes, *ob. Kermes.*

Kiernica, y, *lm.* **e,** *ż. prow. ob. Maślnica, Tłuczka do masła.*

Kiernos, *v.* **Kiernoz, a,** *lm.* **y,** *m.* świnia samiec cały; knur; niepokładany *v.* nieczyszczony wieprz.

Kiernowy, a, e, *p.* (z niem.) *nieuż.* gruntowny, dychtowny. *Kiernowe sukno.*

Kiernoz, *ob. Kiernos.*

Kiernozi, ia, ie, *p.* od kiernoza.

Kiernozić, ił, i, *sn. nd.* ślinić się, krzekać, hukać się.

Kiernus, a, *blm. m.* książę litewski, ojciec sławnéj Pojaty, a dziad sławniejszego jeszcze syna jéj Kukuwojtysa.

Kierować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *kim. czém*; prowadzić, rządzić, sterować. *Kierować czyjém sumieniem. Kierować okrętem, statkiem. Kierować koniem. Kierować sprawami publicznemi. Dać sobą kierować, ob. Powodować. fig. Kierować czyjemi krokami.* 2)=*kogo v. co*; obracać, nawracać. *Kierować dokąd v. gdzieś swe kroki. Kierować wszystkie swe myśli do czego v. ku czemu. Kierować okręt ku portowi.* 3) = *kogo*, przeznaczać kogo do czego, promować; wyprowadzać, robić kogo czém. *Kieruje swego syna na dyplomatę.* = **się,** *złz. nd.* 1) *gdzie v. dokąd*; zwracać się, udawać się w jakie miejsce. 2) = postępować wedle czego; iść za kim, powodować się. *Kieruje się jego radami. Kieruje się, jak może.* 3) = dążyć do stania się czém *v.* kim. *Kieruje się na adwokata.*

Kierowanie, a, *lm.* **a,** *n.* obracanie w jaką stronę, nadawanie kierunku, dyrekcja, *ob. Kierunek. Kierowanie dzieła. Kierowanie interesami. Kierowanie robotami, ob. Kierownictwo, ob. Kierować.* = **się,** *n.* trzymanie się jakiego kierunku. *fig.* = *na kogo*; starannie się, być, zostać czém *v.* kim. *Kierowanie się na księdza, ob. Kierować się.*

Kierownica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *mat.* linja kierowna, t. j. wskazująca drogę, jaką linja tworząca przebiega; *v.* linja, na której się rachują odcinki. 2) = *for.* linja kierunku w strzelnicy.

Kierownictwo, a, *blm. n.* zarząd, dyrekcja. *Objąć kierownictwo czego. Powierzyć komu kierownictwo jakiego zakładu.*

Kierownik, a, 1) *lm.* **cy,** *m.* człowiek kierujący czém, dyrygujący, dyrektor. 2) = *lm.* **ki,** *m.* ruchoma ławka z kloniami u wozu na przedniéj osi.

Kierowność, ści, *blm. ż.* 1) dyrekcja, kierunek: trzymanie się kierunku. 2) = *fig.* przymiot tego, co daje sobą kierować.

Kierowny, a, e, *p.* 1) od kierowania, dyrekcyjny. 2) = *fig.* dający sobą kierować. *Umysł, charakter kierowny.*

Kierpicz, a, *blm. m. mit.* brat Rungisa, Sylenicza i Kublanicza, jest dewajtas litewski, znaczący jenjusz ceglarski i mularski. On stawia po domach kominy i piece, a zatyka szpary we zrębnicach *mchem.* Łasicki ugląda w nim mylnie pana nad mchami, po borowych bagnach rosnącemi. Mchów tych używano do budowli, jako dziś wapna. A Kierpicz nie znaczy co innego, jednobóg-mularz.

Kierpie, ów, *blp. m. prow.* chodaki górali.

Kiersztak, u, *lm.* **i,** *m fliś.* kotwiczna lina.

Kiersztrank, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *nieuż. ob. Wiszniak.*

Kierunek, nku, *lm.* **nki,** *m.* strona, ku której rzecz jaka lub osoba się kieruje; ruch rzeczy lub osoby jakiéj w pewną stronę. *Wziąć pewien kierunek. Zmieniać kierunek. Nadać nowy kierunek wyobrażeniom. Kierunek siły, mech.* linja prosta, w kierunku któréj siła porusza punkt przyłożenia, albo téż usiłuje takowy poruszyć, lub ruch tegoż wstrzymać.

Kierunkowy, a, e, *p.* od kierunku. *Kierunkowy v. postępujący bieg planet, as.* odbywany przez nie porządkiem znaków zodjaku, t. j. od zachodu na wschód. *Kierunkowy łuk, as.* opisany biegiem kierunkowym planety. *Kierunkowa liczba, as. ob. Liczba kierunkowa.*

Kierwel, *ob. Kierbel.*

Kierz, krza, *lm.* **krze,** *m.* i *zdr.* **Kierzek, rzka,** *lm.* **rzki,** *m. ob. Krzak, Krzaczek.*

Kierzanka, *v.* **Kierzenka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i **Kierznia, ni,** *lm.* **ie,** *ż. ob. Maślnica, Tłuczka do masła.*

Kierzowato, *ps.* w kształcie krza, krzaku.

Kierzowaty, a, e, *p.* podobny do krzaku, krzakowaty.

Kiesa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) worek do pieniędzy. 2)= *v. Kieser, v. Kiec, v. Chiie,* moneta liczalna w Egipcie i Turcji = 500 piastrom (podług niektórych 30,000 piastrom), *ob. Piastr.*

Kieseczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kieska*), *ob. Kieska.*

Kieska, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kiesa*) woreczek od pieniędzy.

Kieson, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) wielki wóz do prochu, jaszcz.

Kiesteina, y, *blm. ż. chem.* in. *Grawidyna,* substancja właściwa, mająca się znajdować w urynie kobiét ciężarnych i oddzielająca się po 30—10 godzinach w postaci obłoczka, który potém blonką pokrywa urynę; uważała się za niewątpliwy dowód ciąży, lecz przekonano się, że podobna blonka tworzy się niek. na urynie mężczyzn.

Kieszennik, a, *lm.* **ki,** *v.* **cy,** *m.* człowiek kradnący z cudzych kieszeni; złodziej.

Kieszenny, a, e, *p. nieuż.* od kieszeni.

Kięszeń, ni, *lm.* **nie,** *ż.* worek do sukni przyszyty. *Kieszenie u surduta, u spodni. Szukać po kieszeniach. Trzymać ręce w kieszeniach. Kieszeń u płaszcza, fraka. Kieszeń na boku. fig. Schować do kieszeni. Zapłacić z własnéj kieszeni.*

Kieszonka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kieszeń*) mała kieszeń. *Kieszonka u kamizelki.*

Kieszonkowy, a, e, *p.* od kieszonki; tak mały, że może się chować do kieszeni. *Zegarek, nóż kieszonkowy. Kalendarz, słownik kieszonkowy. Kieszonkowe pieniądze, v. Kieszonkowe.*

Kieścień, *v.* **Kiścień. nia,** *lm.* **nie,** *m.* (z tur.) broń tatarska; sztuka ołowiu albo kości, na rzemieniu przy toporzysku związana; basałyk.

Kietka, *ob. Kieca, Kiecka.*

Kiewel, wlu, *blm. m.* 1) mineral. 2) = *zool.* gatunek antylopy.

Kifhauser, u, *blm. m. mit.* jedna z giermańskich turyngskich gór, na któréj, podług ludowych podań, pokutuje dotąd duch zaklęty Fryderyka rudobrodego. Pan ten siedzi przy ogromnym stole i śpi. Broda rośnie mu wciąż i już otoczyła go po dwakroć. Gdy opasze go po trzeci raz, wtedy on zmartwychpowstanie i wróci. Jest to celtycki król *Autus* w giermańszczeniu.

Kihiczeć, ał, czy, *sn. nd.* (o czajce) głos wydawać. *Czajka jakby wiankiem opasywała się wokoło dziewczyny i smutniéj jak zawsze kiliczała.*

Kij, a, *lm.* **e,** *m.* 1) palka, laska. *Kijem się podpierać.*

Z kijem, v. o kiju chodzić. Kijem kogo walić, okładać. Przez kij kogo przesadzić, v. nogę komu podbić. *Jeździć na kiju. fig. Chodzić o kiju;* jałmużny prosić, żebrać. *Nie kijem, ale patką, przys.* t. j. jedno i toż samo. *Kto chce psa uderzyć, kij znajdzie, przys.* 2) *Kije, w lm.* plagi kijowe, bicie, batogi. *Dać kije, dostać kije. Na kije wskazać. Dać, wyliczyć komu sto kijów.* 3) = *prze.* żelazo na szyję, albo pęta na nogi. *W kij kogo wsadzić.* 4) = gatunek kielicha do picia, kijas. 5) = *blm. m. mit.* imię słowiańskie. Książę *Kij* zbudował *Kijów.* Trzech braci jest ojcami kijowskiego księstwa, a zowią się *Kij, Szczerk i Choryw.*

Kijaczek, *ob. Kijek.*

Kijanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Pracz, Pralnik.* 2)=płód żaby. *Z jaja żabiego rodzi się najprzód kijanka.* 3) = *zool.* (Cottus gobio), ryba na cztery cale długa z bardzo wielką głową, *ob. Głowacz.*

Kijankowaty, a, e, *p.* mający kształt, podobieństwo do kijanki. *Uraji wążki, kijankowaty ogon najczęściéj kolcem, czyli skrzydłem wystającém uzbrojony.*

Kijas, a, *lm.* **y,** *m.* kij gruby, mocny, niezgrabny.

Kijaszek, *ob. Kijek.*

Kijec, kijca, *lm.* **kijce,** *m.* buławka żelazna z krótką rękojeścią, rodzaj broni.

Kijek, kijka, *lm.* **kijki,** *m.* (*zdr.* od *Kij*) mały kij. *Pomieniał się stryjek, za siekierkę wziął kijek, przys.* t. j. źle wyszedł na handlu.

Kijow, a, *blm. m.* miasto ruskie, od księcia *Kija* zbudowane, słynne *Panteonem* słowiańskich bogów, na których czele stał *Perunowy posąg.*

Kijowanie, a, *lm.* **a,** *n.* bicie kogo kijami, kije.

Kijowy, a, e, *p.* od kija, kijami dokonywany. *Kijowe karanie, kijowe przywitanie. fig. posp. Kijowa niemoc,* t. j. od kijów. *Kijowy kołacz,* rodzaj chleba pieczonego na rożnie.

Kika, i, *blm. ż. mit.* słowiańska zmora, dusząca niewiasty, *ob. Kodota.*

Kikimora, y, *blm. ż. mit.* tyle co Kodota. Dobrowski pisze: „Kikimora jest dusidło nocne, niewiasty dławiące, zwane inaczéj *Mora* lub *Mura.*“

Kiks, a, *blm. m.* pewien rodzaj gry w karty.

Kiksować, ował, uje, *scz. nd. nieuż. ob. dk. Skiksować.*

Kikuszka, i, *blm. ż. mit.* zmora dławiąca niewiasty, *ob. Kodota.*

Kikut, a, 1) *lm.* **y,** *m.* reszta pozostała odciętéj ręki, lub palca odciętego. 2) = *lm.* **ci,** *m.* będący bez ręki lub bez palca, kaleka. 3) = *lm.* **y,** *m. leś. v. Ogajony pień*: pień po ściętém przed kilkunastą laty drzewie jodłowém lub świerkowém w ziemi pozostały i jeszcze żyjący.

Kikutać, ał, a, *śn. nd.* z kalectwa kuléć, chromym być, chromać. *Pies kikuta na trzech nogach, ob. Kusztykać.*

Kil, u, *lm.* **e,** *m.* przód okrętu lub większego jakiego statku, zwykle zakrzywiony i podniesiony do góry.

Kila, *prze. nieuż. ob. Kilka.*

Kilar-Baszy, y, *lm.* **owie,** *v.* **e,** *m.* wielki podczaszy tureckiego sułtana.

Kilczyber, *ob. Kulczyber.*

Kilczybowate rośliny, *bot.* (Strychneae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych,* należący do klassy 3éj (*v. koronkowiatowych*) ukl. de Cand.

Kili, a, e, Kilki, a, ie, *p. prze.* jak wielki, jak mały?

Kilim, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Kilimek, mka,** *lm.* **mki,** *m.* pokrycie, kobierzec (dla okrywania mebli, koni, i t. d.).

Kiljata, y, *lm* **y,** *ż. prze.* dawna miara, zawierająca w sobie pół korca krakowskiego.

Kilka, *ob. Kilku.*

Kilkadwadzieścia, *nieuż.* zam. dwadzieścia kilka; między dwudziestą a trzydziestą.

Kilkadziesiąt, kilkudziesiąt, kilka dziesiątków; liczba nieoznaczona pomiędzy dwudziestą a dziewięćdziesięcią włącznie.

Kilkadziesiątkroć, *ps.* dwadzieścia, trzydzieści, czterdzieści, pięćdziesiąt razy, i t. d.

Kilkakroć, *ps.* dwa, trzy, cztery razy i t. d. aż do dziesięciu. *Kilkakroć sto tysięcy,* t. j. kilka razy wzięte sto tysięcy, aż do miljona.

Kilkakrotnie, *ps.* po kilka razy, po wiele razy.

Kilkakrotny, a, e, *p.* kilkorazowy, wielorazowy.

Kilkanastoletni, *ob. Kilkonastoletni.*

Kilkanastołokciowy, a, e, *p.* mający kilkanaście łokci długości.

Kilkanaście, kilkunastu, liczba nieoznaczona, od dziesięciu do dwudziestu. *Kilkanaście razy,* więcéj dziesięciu razy do dwudziestu.

Kilkanaściekroć, *ps.* od dziesięciu do dwudziestu razy, *ob. Kilkanaście. Kilkanaściekroć większy.*

Kilkanaściokrotny, a, e, *p.* kilkanaścierazowy, wielorazowy.

Kilkanaścioraki, a, ie, *p.* dziesięcioraki sposób przechodzący do kilka dwudziestoraki.

Kilkasążniowy, a, e, *p.* o kilku sążniach. *Dół kilkasążniowy.*

Kilkodniowy, a, e, *p.* przez kilka dni trwający do dziesięciu.

Kilkogodzinny, a, e, *p.* przez nieco godzin do dziesięciu.

Kilkoletni, a, ie, *p.* od kilku lat do dziesięciu.

Kilkomiesięczny, a, e, *p.* od kilku miesięcy do dziesięciu.

Kilkonastodniowy, a, e, *p.* od dziesięciu dni i więcéj do dwudziestu.

Kilkonastogodzinny, a, e, *p.* od dziesięciu godzin do dwudziestu.

Kilkonastoletni, a, ie, *p.* od dziesięciu lat, do dwudziestu.

Kilkonastoraki, a, ie, *p. nieuż.* więcéj niż dziesięcią sposobami do dwudziestu może zrobiony, ukształcony.

Kilkonastoraku, *ps. nieuż.* więcéj niż dziesięcią sposobami do dwudziestu może.

Kilkoniedzielny, a, e, *p.* od kilku tygodni, kilka tygodni trwający.

Kilkoraki, a, ie, *p.* wieloraki do dziesięciu. *Ten wyraz ma kilkorakie znaczenie.*

Kilkorako, *ps.* różnemi sposobami, wielą różnemi sposobami. *To można kilkorako tłumaczyć.*

Kilkoro, rga, liczebnik zbiorowy ogólny do dziesięciu (kładzie się z imionami różnéj płci). *Kilkoro ludzi. Kilkoro dzieci. Kilkoro źrebiąt. Kilkoro drzwi. W kilkoro, psł. Pójść gdzie w kilkoro. Złożyć chustkę w kilkoro.*

Kilkotygodniowy, a, e, *p.* od kilku tygodni, kilka tygodni trwający.

Kilkowyrazowy, a, e, *p.* złożony z kilku wyrazów, terminów. *Ilość kilkowyrazowa.*

Kilku, kilka, kilkoro, 2 *przyp.* **kilku,** 3 *przyp.* **kilku,** *v.* **kilkom,** 4 *przyp.* jak 1szy, 6 *przyp.* **kilką,** *v.* **kilkoma,** *v.* **kilku,** 7 *przyp.* **w kilku,** od trzech do dziesięciu. W 1, 2 i 4 *przyp. Kilka* używa się jak rzeczownik. *Kilku mężczyzn, kilka kobiét przechodziło się po ogrodzie. Kilka razy. Za kilka lat, miesięcy dni.* (*Przez*) *kilka godzin. Było ich kilku. Pójść gdzie w kilku.* W 3, 6 i 7 *przyp. Kilka* używa się jak przymiotnik licz. *Przed kilką, v. kilkoma, v. kilku dniami. Z kilką, v. kilkoma przyjaciółmi.* (Dawniéj mówiono *z kilkiem przyjaciół*).

Kilkudziesiąt, 2gi, 3ci i 4ty *pdk.* **kilkudziesiąt,** 6ty *pdk.* **kilkądziesiąt,** 7my *pdk.* **w kilkudziesiąt,** (używa się z imionami męzkiemi osób) od dwudziestu do stu.

Kilkunastu, 2gi, 3ci i 4ty *pdk.* **kilkunastu,** 6ty *pdk.* **kilkunastą,** *v.* **kilkunastą,** 7my *pdk.* **w kilkunastu,** (używa się z imionami męzkiemi osób) od dziesięciu do dwudziestu.

Killingja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Killingia), roślina z rodziny *cyborowych* (Cyperaceae), rosnąca na Wschodzie i w stronach podzwrótnikowych, korzeń jéj wonny, nieco ostrego smaku, używa się za lekarstwo; gatunki: = *bezlistna* (K. aphylla); = *kłująca* (K. pinguens), in. *Wrókitą* (Mariscus) zwana; = *jednogłówkowa* (K. monocephala); = *wonna* (K. odorata) i = *trójgłowa* (K. triceps).

Kiloby, *sp. nieuż.* tylkoby, jenoby, byleby, *ob. Byle.*

Kilof, a, *lm.* **y,** *m.* 1) rodzaj obuchu, na ziaka, czekan. 2) = koniec cieńszy młotka. 3) = *nieuż. dziób żurawi,* bociani.

Kilogram, u, *lm.* **y,** *m.* waga francuska = 1000 gram. = 10 hektogrammom = waga jednego litra dystylowanéj wody; 1 kilogr. = 2 funty 14,91 łótom polskim; 1 kilogr. = 2 funtom 42,5 złotnikom rossyjskim.

Kilolitr, a, *lm.* **y,** *m.* miara objętości francuska =

1000 litr. = 10 hektolitr. = 1 metr sześcienny; 1 kilolitr = 250 garncom polskim; 1 kilolitr = 305 garncom rossyjskim.

Kilometr, u, *lm.* **y,** *m.* miara długości francuska = 1000 metrom = 10 hektometrom; 1 kilometr = 1746,2 łokciom polskim; 1 kilometr = 468,75 sążniom rossyjskim.

Kilsztok, a, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *ob. Chłodnica.*

Kiła, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *med.* puchlina mocharzyny, albo jądrek, wypuklina; ruptura lonowa; wyjście kiszki z brzucha do kanału nienaturalnego 2) = w ogólności, usunięcie *v.* wypadnięcie z miejsca swego części ciała miękkiéj. *Kiła brzuchowa, pępkowa, naiczna, pęcherza, biedrzna* (w faldzie ud), *inkwinalna* (w slabiznie krokowéj). 3) = krosty złe na wstydliwych członkach obojéj płci; przymiot.

Kiławka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Rzerzącka.*

Kiławkowy, a, e, *p. ob. Weneryczny.*

Kiławy, *v.* **Kiłowaty, a, e,** *p.* na kilę cierpiący.

Kiłowy, a, e, *p.* 1) od kiły. 2) = dymieniczny. *Krosta kiłowa, v.* zwierzchnia kiła.

Kimmerjer, u, *blm. m. mit.* gra rolę w mitologji greckiéj. Jest to mieszkaniec krain, położonych za rzeką Oceanem, w których panuje noc wieczna. Tutaj jest gaj Persefony i tutaj są Tytanie skały. Tędy iść trzeba do Orku. Inne imię jego *Cimmerjer.*

Kina, *ob. China.*

Kinakina, y, *blm. ż. bot.* in. *Kaskarylla,* piérwsza kora drzewa *Ricinoides aromatica,* rosnącego szczególniéj na wyspach Karolińskich; przedaje się jak cynamon, w trąbkach zwiniętych; koloru zewnątrz popielatego, wewnątrz rdzawego; zapach ma aromatyczny, smak gorzkawy; używa się jako środek ściągający i toniczny, mian. przeciw febrze.

Kinal, a, *lm.* **e,** *m.* 1) niżnik *v.* walet czerwienny lub żołędny. 2) = *fig.* człowiek nieokrzesany, dryblas

Kinan, *v.* **Kinin, a,** *blm. m. mit.* bóg celtycki, *ob. Cynan.*

Kinąć, ął, ie, *scz. jedn.* (*co, dokąd*) *prze.* i *prow.* 1) rzucać, miotać. *Nie wiedzieć gdzie kinąć.* 2) *fig. Kinąć kogo dokąd,* spiesznie wyprawić, pchnąć. 3) *Kinąć,* kiwnąć, kiwając dać znak. *Kinąć głową, mieczem, ręką, ob. dk. Skinąć.* = **się,** *złz. jedn.* rzucić się, miotać się.

Kindiak, a, *lm.* **i,** *m. prze.* rodzaj guni.

Kindybał, u, *lm.* **y,** *m.* 1) grundychwał, gbur, kinal. 2) = gatunek piwa prostego, przedawanego w szynkowniach.

Kindziuk, *v.* **Kundziuk, a,** *lm.* **i,** *m. prow. posp.* żołądek wieprzowy, barani i t. d. skąd pewien gatunek potrawy, przyrządzonéj z wieprzowiny, którą się nadziewa żołądek wieprzowy, a potém wędzi.

Kindżał, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) sztylet, puginał długi.

Kinetyka, i, *blm. ż.* (z grec.) nauka o ruchu.

Kinezymetrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) mierzenie ruchu.

Kinezymetryczny, a, e, *p.* należący do mierzenia ruchu.

Kinezyterapja, ji, *blm. ż.* nauka o leczeniu za pomocą ruchu.

King, u, *lm.* **i,** *m.* 1) chiński instrument muzyczny. 2) = książka, pismo chińskiego filozofa.

Kingart, u, *lm.* **y,** *m. mit.* imię świątnicy celtyckiéj. Był to kurchan okrągły, opasany surowemi, do obelisków podobnemi kamiennemi słupami, wyobrażającemi męzkie i żeńskie bóstwa, rozstawionemi by do tańca. Obrócone były tyłem, w którym bugaj, zawsze ku ziemi świętéj lub Brytanji. Dziś jeszcze widzieć się dają. Lud nazywa je *Jardins des Fées. Kingarty* przypominają egipskie świątnice ludowe, z samych filarów ułożone.

Kinkiet, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) rodzaj lampy z podwójnemi płomieniami.

Kinkina, *ob. China.*

Kino, *nieod. blm. n. chem.* (gummi-kino), gatunek gummy, otrzymywanéj z roślin *Rozdreb gummowy* (Eucalyptus resinifera) i *Rozdestnica żywiczna* (Coccoloba cerifera); właściwie jest mieszaniną gummy z pewnym gatunkiem garbnika.

Kiosk, u, *lm.* **i,** *m.* (z tur.) altanka ogrodowa, dachem na słupach pokryta, po bokach otwarta.

Kiper, pra, *lm.* **owie,** *m.* (z niem.) piwniczy, przełożony nad sklepem winnym.

Kipić, *ob. Kipieć.*

Kipiątek, tka, *lm.* **tki,** *m. prow.* (z ross.) 1) wrzątek, wrząca, *v.* gotująca się woda. 2) = *ob. Samowar.*

Kipieć, ał, pi, *v.* **Kipić, ił, i,** *sn. nd.* 1) (o płynach) warząc się wzburzać i przelewać. *Źródło kipiące.* 2) = i **Kipić się,** *fig.* wysypywać się, sypać się. *Mrowisko kipiało. Kipi się z miasta lud.* 3) = *myś.* (o zającach) biedz prędko.

Kipienie, a, *lm.* **a,** *n.* warzenie się; sypanie się.

Kipnianki, ek, *blp. ż. prow.* kluski na drożdżach.

Kippumaek, u, *blm. m. mit.* fińska wysoka piekielna góra w Manali. Na niéj sławny wydrążony kamień tegoż imienia, otoczon od mnóstwa ołtarzy ofiarnych. Kto się nań dostanie, nie powróci żywcem. Śród góry téj znajduje się skalista pieczara, mająca dziewięć bazylik, z których każda dziewięć sążni głęboka. Czarownicy zapędzali do pieczary téj cierpienia ludzkie.

Kiprować, ał, uje, *scz, nd.* kręcić, z kręconych nici tkać.

Kiprowany, a, e, *p.* kręcony, z kręconych nici tkany.

Kipsek, a, *lm.* **i,** *m.* (Keepsake) (z an.) znak pamięci, podarunek; tytuł illustrowanych noworocznikow.

Kipulan-Neita, y, *blm. ż. mit.* żeński Perkel, jest fińska królowa piekieł, litewskiéj Niole równa. Ma ważność Parki, a w ręku jéj są nici ludzkiego żywota.

Kir, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *prze.* sukno liche, grube. 2) = czarna żałoba, krepa. *fig. Ponury kir nocy.*

Kirasjer, a, *lm.* **y,** *m.* żołnierz z pewnego gatunku ciężkiéj jazdy, noszącéj pancerze *v.* kirysy.

Kirat, u, *lm.* **y,** *m.* najdrobniejsza moneta w Maroko = 0,0234 kop. = 0,0168 gr.

Kircha, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) kościoł luterański lub kalwiński.

Kirchow, a, *lm.* **y,** *m. prze.* cmentarz luterański lub kalwiński.

Kirdar-Aga, i, *lm.* **i,** *m.* urzędnik noszący płaszcz tureckiego sułtana.

Kirdel, dla, *lm.* **dle,** *m. prow.* (u Podhalan) stado. *Kirdel owiec.*

Kirkak, *ps. prow.* (u Podhalan) na plecach. *On niósł kirkak.*

Kirklik, moneta złota turecka = 19 rub. 50 kop. *v.* 130 zł.

Kirkon-Waek, a, *lm.* **i,** *m. mit.* fiński kościelny duch, przesiadujący pod ołtarzem. Ponieważ ołtarz był w każdéj świetlicy, więc poznaje się tu Barstuków, litewskich opiekunów wieśniactwa. Waeki te ukazują się niekiedy w postaci maluczkich i białych istot. Są to dusze zaklęte, które wyzwolić można. Królem ich *Kammo.*

Kirm-Koski, ego, *blm. m. mit.* mieszkaniec i olbrzym fińskiego Pahiolu, znaczy jakiegoś boga rzekę w Lapondji, kędy, podług run, rodził się mróz.

Kirnis, a, *blm. m. mit.* brat Kurwajczana, Erajczana i Ljetuwanisa, dewajtas litewski, jest strażnik wiśni na drzewie. Siadywał między gałęźmi w postaci czarnego kura. Obok niego paliły się świeczki, któremi wypiekał złodziejom oczy.

Kirszwasser, u, *blm. m.* (z niem.) mocna, czysta wódka, która się pędzi w Szwajcarji z owoców hodowanéj trześni.

Kirść, ści, *lm.* **ści,** *ż. an.* (os ischii), kość miednicy, która służy za podporę przy siedzeniu; *prze.* zamlędźwia.

Kirubu, *nieod.* na Madagaskarze, nazwa jednéj trzeciéj części hiszpańskiego piastra = 41 kop. = 2 zł. 22 gr.

Kirys, a, *lm,* **y,** *m.* (z łać. śr.) zbroja, pancerz, bechter.

Kiryśniczy, a, e, *p.* od kiryśnika lub kiryśników.

Kiryśnik, a, *lm.* **cy,** *m. v.* **Kirysjer, a,** *lm.* **y,** *m.* 1) *ob. Kirasjer.* 2) = ten co nosi na sobie kirys. 3) = robiący kirysy. 4) = *lm.* **ki,** *m.* (Loricaria) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych,* brzuchopłetwych, sumowatych.

Kis, *v.* **Kisor, u,** *blm. m. chem. ob. Kwasoród.* Niektórzy *kisem* zwą także drożdżową substancję, *ob. Drożdże*

Kisać, *ob. Kisieć.*

Kisanie, *ob. Kiśnienie, Kiszenie.*

Kisić, ił, i, *scz. nd.* kwasić, zakwaszać, robić fermentację.

Kisieć, Kiśnieć, ał, eje, *sn. nd. v.* **Kisić się,** *złz. nd.* **Kisnąć, ął, ie,** *sn. jednt.* **Kisać, ał, a,** *sn. częst.* (o napojach), fermentować się, burzyć się, przewracać się, robić. *fig.* (o ludziach) gnić w nieczynności, próżnować.

Kisiel, u, *lm.* **e,** *m.* 1) rodzaj kwaśnéj rzadkiéj potrawy z mąki owsianéj. 2) *Kisiel* (herb); namiot biały otwarty, na wierzchu kapa biała; na galce krzyż złoty; na hełmie trzy wieże.

Kisielec, lca, *lm.* **lce,** *m. bot.* (Tremella), in. *Trzęsidło,* rodzaj grzyba purchatkowatego; purchatkę ma galaretowatą, rośnie na pniach i gałęziach; gatunki: = *pomarańczowy,* = *cielisty,* = *frędzlowaty,* koloru dymowego, rosnący w kupkach; = *judaszowe ucho* (T. auricula), i = *gnojnica* (T. nostoc).

Kisielica, y, *lm.* **e,** *ż.* woda zawierająca w sobie kwas węglowy.

Kisienie, *ob. Kiśnienie, Kiszenie.*

Kisięga, i, *blm. ż.* (z niem.) gatunek masła (Kissingen).

Kislar-Aga, i, *lm.* **owie,** *m.* naczelnik rzezańców na dworze tureckim, najwyższy dozorca haremu.

Kisły, a, e, *p.* kwaszony. *Mieli Litwini boga kwaśnych i kisłych potraw, Rugucyysa.*

Kisnąc, Kiśnieć, *ob. Kisieć.*

Kistka, *ob. Kiść.*

Kistnia, i, *lm.* **ie,** *ż.* kwacz do smoły, dziegciu.

Kistra, y, *lm.* **y,** *ż.* łodyga lnu, konopi.

Kiszenie, a, *lm.* **a,** *n.* kwaszenie, przywodzenie do fermentacji. *Kiszenie kruszcu lub metalu, chem. ob. Bejcowanie.*

Kiszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) jelito, trzewo, kałdun. *Kiszki grube, cienkie. Kiszka próżna, v. wietrzna, v. czcza. Kiszka ślepa. Kiszka tłusta, dolna, odchodowa. Kiszka kręta. Kiszka morzyskowa, v. kolkowa.* 2) = jelito nadziewane. Z kiszek wieprzowych mniejszych robią się kiełbasy, z większych właściwe *kiszki* lub salcesony. *Kiszki kaszane, mozgowe, wątrobne, krwawe.* 3) = *skórzana;* przy sikawkach ogniowych lub machinach hydraulicznych. 4) = *prochowa, v. zapalnicza, art.* woreczek zrobiony z grubego płótna, tak długi jak podkopowa galerja, napełniony cienkim prochem, dla zapalenia miny. 5) = gatunek pojazdów, linijka. 6) = długi i ciasny przechód w domie. 7) = *czarna* i = *biała* (potrawy). 8) *fig.* = *czarna,* t. j. rekuza starającemu się o panuę. *Dostał kiszkę czarną, v. harbuza.*

Kiszkowiec, *ob. Żegawica.*

Kiszkowy, a, e, *p.* od kiszki lub kiszek. *Kiszkowa żyła. Kiszkowa kość.*

Kiszony, a, e, *im.* kwaszony. *Kiszona kapusta. Kiszona pasza;* ziarno szrótowane i gotowane kartofle, wodą rozrzedzone i zaprawne kwasem (np. od chleba), które w czasie fermentacji bywają spasione; lub też pasza zielona, np. liście ćwiklane, które w beczce drewnianéj lub w dole murowanym, sztychami osolonemi ułożone i ubite być na ten cel powinny.

Kiść, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) pęzel mularski. 2) = kwacz do smarowania wozów. 3) = kij z nawiązaną szmatką do umywania naczyń kuchennych. 4) = i *zdr.* **Kistka, i,** *lm.* **i,** *ż. bot.* pierzysko, wierzchołek prosa, lub trzciny. 5) = *myś.* (u zwierząt) włosy na samym końcu ogona, *ob. Fjałek.*

Kiściasto, *ps.* w kształcie kiści. *Proso wysypuje się, t. j. wyklasza się kiściasto.*

Kiściasty, *v.* **Kiściaty, a, e,** *p.* nakształt kiści ułożony. *Wachlarzz kisciastych liści.*

Kiściec, ścca, *lm.* **ścce,** *m.* (Euplocomus) *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1 = *Makartney'a* (E. Macartneyi). 2 = *Cuvier'a* (E. Cuvieri). 3 = *Wallich'a* (E. Wallichii). 4 = *Gardner'a* (E. Gardnerii). 5 = *świetny* (E. refulgens).

Kiścień, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Ceratopogon), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* komorowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *znaczony* (C. stigma). 2 = *śnieżnolotny* (C. nlveipennis). 3 = *kropkowany* (C. pulicaris). 4 = *aksamitny* (C. holosericeus). 5 = *posrebrzony* (C. communis). 6 = *żółtobiodry* (C. floralis). 7 = *czarny* (C. palustris). 8 = *skaczący* (C. subsultans). 9 = *rudonogi* (C. leucopterus). 10 = *ceglastonogi* (C. lucorum). 11 = *kosmaty* (C. bipunctatus). 12 = *ceglasty* (C. pallipes). 13 = *smugowany* (C. lineatus). 14 = *pstry* (C. pictus). 15 = *obrączkowany* (C. cingulatus). 16 = *pręgowany* (C. fasciatus). 17 = *pstronogi* (C. femoratus). 18 = *żółtostopny* (C. Morio). 19 = *białostopy* (C. ater). 20 = *rudonogi* (C. rufitarsis).

Kiślina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Oxyuaphus), roślina, zwana in. *Kwaśnym korzeniem, Kwaśnikiem.*

Kiśnik, a, *lm* **i,** *m. ob. Ferment.*

Kit, u, *blm. m.* ogólna nazwa wszystkich tych ciał, jakie się używają do zalepiania szpar w naczyniach, lub sklejania niektórych ciał twardych z sobą; zowie się niek. *maścią szklarską, klejem mularskim,* i t. d. Zwykle *kitem tłustym, v. zwyczajnym* zowie się massa kleista, po jakimś czasie twardniejąca, złożona z utartéj gliny (lub kredy, wypalonego wapna) i oleju; albo też z białka od jaj, rozbitego z utartém na miałki proszek wypalonem wapnem; kitem nareszcie może być zarobiona na ciasto mąka.

Kita, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Kitka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) piórpusz, czub przy szyszaku, kapeluszu, czapce. *Szyszak z kitą. Kita u kaszkieta.* 2) = wiązanka, snopek. *Kita lnu, konopi, słomy, siana.* 3) = *zool.* włosy długie, miękkie, na końcu ogona wiszące. 4) = *myś.* ogon u psa lub wilka. *posp. Kitę odwalił,* t. j. życie zakończył. 5) = *bot. ob. Grzebionatka.* 6) *Kita,* (herb); w polu czerwoném ręka zbrojna kitę czarną trzymająca; w hełmie takaż ręka.

Kitaj, u, *lm.* **e,** *m.* (z ross.) bawełniica, płótno bawełniane cienkie glansowane chińskie.

Kitajczany, *ob. Kitajkowy.*

Kitajka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) tafta, materja jedwabna. 2) = *v. Nacinka, v. Nasieka, v. Siekaniec, v. Siekanka;* laska z drzewa szaklakowego, krzemieniami nabijana. W tym celu młody szaklak nacina się w około, i w nacięcia wtykają się krzemienie, które, gdy w drzewo wrosną, natenczas takiéj laski pałasz przeciąć nie może.

Kitajkowy, Kitajczany, a, e, *p.* z kitajki.

Kiteczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kita*) mała kita, kupa, wiązka.

Kitel, tla, *lm.* **tle,** *m.* (z hebr.) 1) rodzaj koszuli, używanéj u Żydów do ślubu, na wielkie bosiny, w święta wiel kanocne do kuczek w obie noce, oraz do nakrycia ciała zmarłego; in. *Koszula śmiertelna.* 2) = i *zdr.* **Kitlik, a,** *lm.* **i,** *ż.* płócienna suknia (żołnierska, stajenna), opończa, bałachon. *Kobiécy kitel. Dziecinny kitel.*

Kitka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Kita, Kiteczka. Kitki, prow.* małe worki z lipowego łyka, do pakowania siana w podróży.

Kitować, ował, uje, *scz. nd.* kitem spajać, sklejać, zlepiać. *Kitować okna.*

Kitowanie, a, *lm.* **a,** *n.* spajanie, zlepianie kitem.

Kittolajnen, a, *blm. m. mit.* służebnik Kuippana, fińskiego gospodarza leśnego trzeci, jest ojciec płaczących wierzb, które powstają z jego łez.

Kiuptar, a, *lm.* **owie,** *m.* podczaszy tureckiego sułtana.

Kiwać, ał, a, *scz. nd. czém,* i **Kiwnąć, ął, ie,** *jednt.* 1) ruszać czém tu i owdzie. *Kiwać, kiwnąć głową. Kiwać ogonem, nogami, stołem. Kiwać, kiwnąć na kogo (głową, ręką),* dawać, dać znak porozumienia się. 2) = *komu;* grozić komu. *Kiwać głową nad kim;* ubolewać, litować się w cichości nad kim. = **się,** *złz. nd.* wahać się, chwiać się na wszystkie strony. *Kiwać się idąc. Topole kiwają się od wiatru.*

Kiwanie, a, *lm.* **a,** *n.* wahanie, chwianie, ruszanie. = **się,** chwianie się, ruszanie się.

Kiwior, u, *blm. m.* 1) dawniejsza nazwa rośliny *Paprotka paprotnica* (Aspidium lonchitis), która pod imieniem także *Kiwioru większego,* używała się za lekarstwo. 2) = *bot. ob. Paproć kiwior.* 3) = wysoka i szeroka czapka, kołpak. 4) = chochoł do przykrywania brogów, stogów. 5) = przymierze, sojusz, związek turecki.

Kiwutara, y, *blm. ż. mit.* wyjaw Rauni piérwszy, najstarsza Wajnemojnena i Rauni córa, a żeński Hippo, bogini fińska, jest uosobione tchnienie lasów żywotne. Sprzyja zdrowiu, odejmuje choroby, niesie wesołość, *ob. Tapjolon-Emaenda* i *Metola.*

Kiwutar-Neita, y, *blm. ż. mit.* mieszkanka fińskiéj Hilkoli, dziewica ogniowa, wcielająca się w płomienie,

śród pożarów straszna, sprawująca łuny na niebie i zapalenia w ciele ludzkiém. Zowią ją córą warostu boleści.

Kiz, a, v. u, *lm.* **y, Kizeł, zła,** *lm.* **zły,** *m.* (z niem.) *nieuż. Kizy*, kamyczki różnego koloru, które o stal uderzone ognia dają, *ob. Zanokcice.*

Kizeł, *ob. Kiz.*

Kizia, i, *lm.* **e,** *ż. piesz.* kotka.

Kiziak, a, *lm.* **i,** *m. prow.* źrebię, źrebak.

Kizinek, 1) (herb); trąba myśliwska czarna, po jéj grzbiecie trzy lilje; nad hełmem dwie trąby krzywe prosto z korony wychodzące; na każdéj boku takież trzy lilje. 2) = (herb); szachownica z żółtemi i czerwonemi szachami.

Kizowaty, a, e, *p. nieuż.* od kizu lub kizów; zanokcicowy.

Kizuk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zool. ob. Dzięcioł.* 2) = *prow.* nazwa małych żuczków.

Kiż, *ob. Ki, Jaki.*

Kjahaga-Bej, a, *lm.* **owie,** *m.* turecki minister spraw wewnętrznych.

Kjaja, ji, *lm.* **je,** *m.* turecki pełnomocnik, sprawujący interesa, ajent.

Kjalib, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* pisarz lub sekretarz turecki.

Kjanti, *nieod. n.* (z włos.) gatunek toskańskiego wina.

Klacz, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Klaczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobyła, koń samica. *Na klaczy jeździ, a klaczy szuka, przys.*

Klaczę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* młoda klacz, źrebię.

Kladda, y, *lm.* **y,** *ż. han. ob. Bruljon.*

Klajster, stru, *lm.* **stry,** *m.* (z niem.) 1) kléj z mąki do spajania, sklejania naczyń, drzewa (w stolarstwie), i t. d. 2)=*chem.* (gluten), substancja roślinna lepka, sprężysta, nierozpuszczająca się w wodzie, ni w wyskoku, towarzyszy zawsze krochmalowi, i stąd najobfitsza w nasionach zbożowych, mian. pszenicy; otrzymany przez opłókiwanie wodą ciast mącznych, nie jest czystym, lecz połączony z substancją jemu podobną zwaną *gliadyną*; czysty klajster zowie się *Zymonem*; *Klajster bekkarja* (gluten beccaria), *ob. Djastara.*

Klajstrować, ował, uje, *scz. nd.* kleić, klajstrem spajać. *fig.* mazać.

Klajstrowanie, a, *lm.* **a,** *n* spajanie klajstrem, klejem z mąki.

Klajstrowato, *ps.* podobno do klajstru. *Wyglądać, wydawać się klajstrowato. fig. Klajstrowato pisać*, t. j. stylem bladym.

Klajstrowatość, ści, *blm. ż.* lipkość, klejowatość.

Klajstrowaty, a, e, *p.* klejowaty. *Chleb klajstrowaty*, t. j. niedobry. *Droga klajstrowata*, t. j. błotnista, gliniasta.

Klajstrówka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* robaczek w klajstrze starym zwykle pokazujący się (Vibrio anguilula),

Klak, a, *lm.* **i,** *m. prow.* grat; sprzęt zużyty, zepsuty.

Klakier, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *teat.* przekupiony, najęty klaskacz.

Klamals, a, *blm. m. mit.* Arcy-Gulb', lub król Gulbiów, litewskich duchów, opiekunów ludzi, *ob. Gulb'.*

Klamantes, *nieod. n.* (z łać.) *żart. posp.* okrzyk, wyrzekanie. *Będzie na to wielkie klamantes.*

Klamburt, a, *lm.* **y,** *m.* bal na płask przybity do powierzchni burty, czyli boku galaru, 3 cale gruby, 8 c. szeroki, długości galaru.

Klamerka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Klamra*) 1) małe spięcie, sprzączka. *Klamra u sukni, u trzewików. Deszczułki klamerkami spięte.* 2) **Klamerki** (w druku); nawiasy. *Słowa dwiema klamerkami ujęte.*

Klamerkowaty, a, e, *p.* nakształt klamerki.

Klamka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Klameczka. i,** *lm.* **i,** *ż.* rączka u zamka przy drzwiach, zaporka. *Drzwi zamknąć na klamkę. Uderzyć w klamkę. fig. Już klamka zapadła*, t. j. już się stało. *Trzymać się pańskiéj klamki*, t. j. żyć na dworze wielkiego pana.

Klamra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) żelazo do spajania drzewa, kleszcze. 2) = sprzączka, spięcie *np.* u pasów, pendentów. **Klamry** (herb); klamry dwie na krzyż złożone. Różnesą tego herbu odmiany i nazwiska, *ob. Chołewa.*

Klamrować, ował, uje, *scz. nd.* klamrami spajać, *ob. Ankrować.*

Klamrowanie, a, *lm.* **a,** *n.* klamrami spajanie.

Klamrowy, a, e, *p.* od klamry.

Klamrzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* (Leucothoe), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych*, ściśniętych; gatunek jeden: =*północna* (L. articulosa).

Klan, u, *lm.* **y,** *m.* u Szkotów i Irlandczyków, pokolenie, szczep.

Klańce, ów, *blp. myś.* zęby u wilka.

Klap, Klaps, *naśl.* odgłos uderzenia.

Klapa, y, *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Klapka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) przykrycie, zapadka u pompy. *Klapa skórzana, sukienna.* (u klarnetu i t. p.). 2) = u odzienia (surduta, płaszcza). 3)=u rękawów. *Suknia z klapami.* 4)= u stołu. *Stół z klapami.* 5) = *ob. Klapzdra.* 6) = *zool. v. miękisz ucha*; zewnętrzne, miękkie przedłużenie uchowéj konchy, poniżéj wstawy znajdujące się. 7) = *myś. ob. Flafor.*

Klapać, ał, ie, *scz. nd.* 1) walać, zawalać błotem. **Klapać się,** *stz. nd.* walać się błotem. *Klapać się po ulicach, po błocie.* 2) = *v.* **Kłopać, ał, a,** 1) uderzając odgłos klap wydawać. *Klapać zębami.* 2) uderzać tak, że wydaje się odgłos. *Klapie po ramieniu*, t. j. z lekka uderza. *Klapie po twarzy*, t. j. policzkuje. 3) (o bocianie) klekotać, klaskać. 4) *posp.* gawędzić, paplać, mówić bezwstydnie, *ob. Klapać, Klapnąć, Klapsnąć.*

Klapak, a, *lm.* **i,** *m. myś.* kaczka dzika młoda, która jeszcze latać nie może.

Klapanie, a, *lm* **a,** *n.* 1) walanie błotem. **Klapanie się,** walanie się błotem. 2)=klekotanie (np. bocianów). 3)=uderzanie wydające odgłos.

Klapiernia, ni, *lm* **nie,** *ż.* mieszkanie w ziemi dla królików, *ob. Królikarnia.*

Klapka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* 1) *ob. Klapa.* 2)=niższa zewnętrzna część ucha. *Klapka od ucha.* 3)=*an.* (volvula), zasłonka w sercu czyli woreczek błoniasty przeszkadzający odpływowi krwi.

Klapkowaty, *v.* **Klapkowy, a, e,** *p.* podobny do klapki, w kształcie klapki. *Liść klapkowy*, t. j. który rozdziela się na kilka części okrągławych.

Klapnąć, ął, *scz. jedn.* 1) *kogo*; wyklepać, dać komu klapsa. 2)=*sn.* upaść na ziemię. 3)=*fig. posp.* umrzeć. *ob. Klapać.*

Klapouchy, *v* **Klapouszny, a, e,** *p. ob. Kłapouchy. Klapouszna chlewowa trzoda swojska.*

Klaprolit, u, *blm.* gatunek minerału.

Klaps, a, *lm.* **y,** *m.* raz, uderzenie ręką. *Dać klapsa. Dostaniesz klapsa.*

Klapsnąć, ął, ie, *sn. nd.* 1) *ob. Klapnąć.* 2)=upaść na ziemię.

Klapsydra, y, *lm.* **y,** *ż.* doniesienie pogrzebowe.

Klapsydrowy, a, e, *p.* od klapsydry, należący do klapsydry. *Obwódki klapsydrowe.*

Klapzdra, y, *lm.* **y,** *ż. posp.* 1) ogromna twarz, twarzysko. 2)= rozlazła niechlujna kobiéta, flądra. 3) = wielka klapa.

Klar, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *prze.* jasność, pogoda. *psł. W klar, prze.* jasno, jawnie, otwarcie.

Klaret, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) trunek klarowny. *Wino klaret. Miód klaret.* 2)=*ob. Klarnet.*

Klarkja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Dzierotka* (Clarkia).

Klarnecista, y, *lm.* **ści,** *m.* grający na klarnecie.

Klarnet, *v.* **Klarynet, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) gatunek instrumentu muzycznego dętego.

Klarować, ował, uje, *scz. nd.* czyścić, jaśnić. **Klarować się,** *stz. nd.* ustawać się, czystym, jasnym się stawać.

Klarowny, a, e, *p.* czysty, jasny, ustały. *Wino klarowne. myś. Klarowny głos*; kiedy pies gończy wydaje głos bez zadzierania.

Klarychord, *v.* **Manichord, u,** *lm.* **y,** *m.* przestarzały instrument muzyczny ze strunami.

Klaryfikacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *wt.* i *fig.* wyjaśnienie, rozjaśnienie.

Klarynet, *ob. Klarnet.*

Klaryska, *v.* **Klarystka, i,** *lm.* **i,** *ż.* zakonnica zakonu ś. Klary.

Klask, u, *lm.* **i,** *m.* wydawanie głosu za uderzeniem. *Klask biczem, v. z bicza. Klask rękoma, v. oklask, ob. Klaskanie, Klaskać.*

Klaskacz, a, *lm.* **e,** *m.* dający poklask. *Klaskacze najemni.*

Klaskać, ał, a, *v.* **klaszcze,** *scz. nd.* **Klasnąć, ął, ie,** *jedn.* głośno w płask uderzyć, wydawać klask. *Klaskać gębą, v. językiem, ob. Mlaskać. Klaskać skrzydłami. Klaskać biczem, ob. Trzaskać. Woda klaszcze o brzegi, o łódkę. Klaskać rękoma, v. w ręce, v. w dłonie. Klaskać ręką o wodę. nieos. Aż klaszcze. Klaskać komu*, poklaskiwać, dawać oklaski.

Klaskanie, a, *lm.* **a,** *n.* poklask, dawanie oklasków.

Klasnąć, *ob. Klaskać.*

Klassa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) (w hist. naturalnéj) gromada, rząd. 2)=stan w społeczeństwie. *Wyższa klassa. Klassa średnia. Niższa, najniższa klassa. Klassa robocza.* 3) = (w szkołach) oddział w postępku nauk. *Jest w drugiéj, w trzeciéj klassie, v. chodzi do drugiej, do trzeciej klassy.* 4) = sala, gdzie uczniowie biorą lekcje. *Przy wyjściu z klassy.*

Klassować, ował, uje, *scz. nd.* gatunkować, układać, porządkować.

Klassowość, ści, *blm. ż.* podzielność na klassy.

Klassowy, a, e, *p.* od klassy, lub klass. *Książki klassowe.*

Klassycyzm, u, *blm. m. ob. Klassyczność.*

Klassycznie, *ps.* 1) sposobem pisarzy klassycznych. 2) = *fig.* doskonale, przedziwnie.

Klassyczność, ści, *blm. ż.* 1) przymiot tego, co jest klassyczne, wyborne w swoim rodzaju. 2) = rodzaj pisania klassyczny, poezja klassyczna. 3) = autorowie klassyczni. *Klassyczność i romantyczność.*

Klassyczny, a, e, p. 1) wyborny. *Autorowie, pisarze klassyczni. Dzieło klassyczne.* 2) = nie romantyczny, w rodzaju klassyków. 3) = wyborny, doskonały.

Klassyfikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) podział na klassy, rozgatunkowanie. *W klassyfikacji zwierząt uważa się na serce, krew' i oddychanie powietrzem.* * *Klassyfikacja* tłumaczy się na polskie przez *Szereg, Poczet, Orszak*, lub *Szeregowanie, Poczetowanie, Orszakowanie.*

Klassyfikować, ował, uje, *scz. nd.* gatunkować, rozgatunkowywać.

Klassyk, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) pisarz, autor klassyczny. *Klassycy greccy, łacińscy, v. Klassycy. Klassycy polscy, angielscy*, i t. d. 2) = pisarz, poeta naśladujący autorów klassycznych, starożytnych; piszący w rodzaju klassycznym. *Klassycy i romantycy.*

Klasztor, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) pomieszkanie zakonnicze, monaster. *Klasztor męzki. Klasztor panieński. Pójść, wstąpić do klasztoru. Zagrzebać się w klasztorze. Zagrozić dziewczynie klasztorem. Znosić klasztory.*

Klasztornica, y, *lm* **e,** *ż.* zakonnica, mniszka.

Klasztornik, a, *lm.* **cy,** *m.* zakonnik, mnich.

Klasztorny, a, e, *p.* od klasztoru, mniszy, zakonniczy, zakonny. *Odzienie, życie klasztorne. Zwyczaj klasztorny. Karność klasztorna. psł. Po klasztornemu*, po zakonnemu, po mniszemu. *Żyć po klasztornemu.*

Klaśnięcie, a, *lm.* **a,** *n.* uderzenie rękoma, danie oklasku.

Klat, u, *lm.* **y,** *m ob. Rzeszot dachowy.*

Klatczany, a, e, *p.* od klatki. *Ptak klatczany. Klatczanę więzienie.*

Klatka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Klateczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) więzienie dla ptaków, zwierząt. *Wsadzić ptaka do klatki. Przewozić lwa w klatce.* 2) = *fig.* więzienie dla ludzi. *Wsadzić kogo do klatki. Siedzieć w klatce.* 3) = *prze.* baśnie, nikczemne świegotanie, plotki. 4) = *teś. v. Koziołek*; gonty złożone w czworobok, w środku próżny, z wierzchu przyciśnięte ciężarem, żeby się nie paczyły; każda klatka mieści w sobie 2—3, kop gontów. 5) = *piersiowa, ob. Komora.* 6) = *kurza, an.* (pectus carinatum) klatka piersiowa po bokach spłaszczona z mostkiem wystającym. 7) = *schodowa*; miejsce które schody obejmuje; izba wypełniona schodami.

Klaus, a, *blm. m. mit.* imię jednego z Koboldów, które zrosło się dziś z Nikłaus, lub z Mikołajem, a którém w Niemczech dzieci śród grudnia straszą.

Klaustralny, a, e, *p.* (z łać.) klasztorny. *Opat klaustralny.*

Klauzula, i, *lm.* **e,** *ż.* (z łać.) 1) zamknięcie (pisma), przydatek. 2) = zakończenie sztuki muzycznéj. 3) = *prawo.* ograniczenie, zastrzeżenie.

Klauzura, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) zamknięcie domów zakonnych, za które wychodzić nie wolno. *Ślubować klauzurę. Zachowywać, przestąpić, v. złamać klauzurę.* 2) = klamry w dawnych księgach.

Klawa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) maczuga. 2) = buława, jako oznaka władzy.

Klawicembał, v. Klawicymbał, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) instrument muzyczny dawniejszy o klawiszach, podobny do fortepjanu.

Klawicylinder, dru, *lm.* **dry,** *m.* rodzaj fortepjanu z obracającym się walcem pod strunami.

Klawicymbalny, a, e, *p.* od klawicymbału.

Klawicymbał, *ob. Klawicembał.*

Klawikord, *v. bł.* **Klawikort, u,** *lm.* **y,** *m.* instrument muzyczny, mniejszy od klawicembału.

Klawikordowy, a, e, *p.* od klawikordu.

Klawikordzista, y, *lm.* **ści,** *m.* fortepjanista, pjanista.

Klawisz, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) tanient fortepjanu, klawikordu, i t. d. *Potrącony klawisz uderza odpowiednią mu strunę, aby głos wydała.*

Klawjatura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) rząd, *v.* ogół, zbiór klawiszów w instrumencie muzycznym (np. fortepjanie). 2) = mechanika wewnętrzna, na któréj klawisze są osadzone i za pomocą któréj uderzone klawisze dźwięk z instrumentu dobywają. *Klawjatura miękka, twarda.*

Kląć, klął, klnie, *sn. nd.* 1) mówić przekleństwa. *Kląć jak nie chrześcjanin.* 2) = *scz. nd. komu, czemu, v. kogo, co*; złorzeczyć przeklinać. 3) = klątwę rzucać, *ob. Wyklinać.* = **się,** *stz. nd.* zaklinać się. *Kląć się na honor. Kląć się komu*; przysięgać się komu o swéj niewinności.

Kląsawa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Lasthenia), roślina.

Kląskać, ał, a, *scz. nd.* 1) klask wydawać jędząc, mlaskać. 2) = *fig. posp.* mruczéć, narzekać. *Kląskać na co.*

Kląskanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona przez słowo *Kląskać. Kląskanie ustami oznaczać zwykło smak w rzeczach materjalnych i zadowolenie materjalne z siebie.*

Klątewnik, a, *lm.* **cy,** *m.* wyklinający, klątwę rzucający, wyklinacz *Dużo mamy klątewników, ale mało pasterzy*

Klątewny, a, e, *p.* od klątwy.

Klątwa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) przeklinanie, przekleństwo. 2) = przysięga. *Klątwą się związać. Przyrzec, zaślubić co sobie pod klątwą.* 3) = wyklinanie kościelne. *Klątwę rzucić. Być pod klątwą. Zdjąć klątwę. Klątwa papieska.*

Klątwić, ił, i, *scz. nd. komu*; przeklinać kogo, narzekać na kogo. *Temuż zaznałem ach! temu, Lackich ozdobę córy, Bym klątwił światu całemu, I piekłu śpiewał na wtór.*

Kląża, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Nyssa), roślina.

Klecl, a, *v.* **Klecha, y,** *lm.* **y,** *v.* **si,** *m.* (*zdr.* od *Kleryk*) *pog. v. żart.* 1) człowiek stanu duchownego. 2) = nauczyciel szkolny na wsi, bakałarz. 3) = posługacz kościelny. 4) = *przen.* człowiek niezdarny, partacz.

Klechda, y, *lm.* **y,** *ż.* podanie, tradycja gminna. **Klechda,* powieść poświęcona, *Mit* lub *myt*, grecki mythos.

Klechdarz, a, *lm.* **e,** *m.* mitolog.

Klechdarstwo, a, *blm. n.* mitologja.

Klechowski, a, ie, *p.* od klechy.

Klecibaja, ai, *lm.* **je,** i **Klecibajka, i,** *lm.* **i,** *m.* bajarz, bajarka; ten lub ta, co bajki tworzy, rozsiewa.

Klecić, ił, i, *scz. nd.* 1) lepić z gliny, budować jako tako. 2) = w ogólności: partolić, robić byle jak. *Nie źle kleci wiersze. Sny klecić.* 3) = bzdurzyć, balamucić. 4) = niek. zam. płodzić.

Kleć, ci, lm. cie, *ż.* 1) budowanie z gliny lepione, lepianka. 2) = *prow.* mały śpichlerzyk. 3) = *fig.* mowy nie klejące się, gdzie jedno drugiego się nie trzyma.

Kledonizm, u, *blm. m.* (Cledonismus) (z łać.) wróżenie z nagłego szelestu, hałasu.

Kleft, a, *lm* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z grec.) góral zajmujący się rozbojem w Grecji.

Kleiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który klei, wyklejacz; *fig.* który łączy, wiąże z sobą, np myśli, zdania.

Kleicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która klei.

Kleić, ił, i, *scz. nd.* 1) klejem spajać, *ob. Przykleić, Wykleić.* 2) = łączyć, wiązać. 3) = układać, knować, snować. *Kto wie, co nam fortuna klei?* = **się,** *stz. nd.* spajać się. *fig. To się jedno z drugiém nie klei. Jedno drugiego się nie klei. Nic mu się nie klei.*

Kleik, *ob. Klejek.*

Kleina, y, *lm.* **y,** *ż.* (collodium) *med.* bawełnastrzelnicza (xyloidin) rozpuszczona w mieszaninie eteru z wyskokiem.

Kleistość, ści, *blm. ż.* (viscositas) własność ciał wydzielania materji klejącéj; lepkość.

Kleisty, a, e, *p.* mający własności kleju.

Klej, ju, *lm.* **je,** *m.* (z niem.) lep, czyli lipka substancja do spajania czyli klejenia służąca. *Klej stolarski. Klej ogniśty v. złotniczy. Kléj roślinny, chem.* (mucilago), roślinna substancja, będąca rozpuszczoną w wodzie gummą (liposokiem) i wzajemnie, wysuszony klej roślinny daje gummę; niek. jego ilość w roślinach wyrównywa wszystkim innym pierwiastkom roślinnym razem wziętym, jak w rodzinie *Ślazowych, Liljowych, Storczykowych* i t. d.; czasem zbytnia jego ilość, przepacając korę (jak w wiśni), występuje w postaci czystego liposoku. *Klej rybi* (ichtyocolla) doskonały klej, otrzymujący się z wywarzonych błonek i tylnych kości ryby wyza, niek. zaś przez wysuszenie wnętrzności niektórych ryb. *Kléj zwierzęcy* (mucus) jest klejką substancją, wyścielającą wewnętrzną powierzchnię różnych części zwierzęcego ciała, jako nozdrzy, żołądka, pęcherza urynowego i t. p. *Klej pszczoli v. klej zatorowy ulów, bart, ob. Zasklep. fig. prze.* sens, rzecz. *Nie ma kleju w jego mowie.*

Klejak, u, *lm.* **i,** *m.* (xoloid) ciecz patologiczna klejowata, napotykana w rozmaitych nowotworach.

Klejan, u, *lm.* **y,** *m. v. cukro-mleczan, chem.* (mucas, saccho-lactas), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas klejowy i jakakolwiek zasada, *ob. Sól.*

Klejdomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z kluczów.

Klejek, Kleik, Kliek, Kliik, kleiku, v. klejku, *lm.* **kleiki,** *v.* **klejki,** *m.* 1) wywar z ziarn jakich. *Klejek jęczmienny. Klejek owsiany.* 2) *med. Klejek* (liquor gummosus, humor gummosus, pituita, lentor, cremor, mucilago) gęste połączenie skrobi, liposoku lub kléju roślinnego z wodą.

Klejenie, a, *lm.* **a,** *n.* spajanie, łączenie klejem *v.* kitem.

Klejki, a, ie, *p.* lipki.

Klejkość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* lipkość. *Sok w niektórych roślinach ma cokolwiek klejkości.*

Klejkowatość, ści, *blm. ż.* lepkowatość, flegma.

Klejkowaty, a, e, *p.* mający kléj w sobie.

Klejma, y, *lm.* **y,** *ż. bart.* cecha *v.* znak bartnika na drzewie obróconém na barć. *Klejmę naklodzić,* t. j. swą cechę lub znak wyciąć.

Klejnik, u, *lm.* **i,** *m.* pierwiastkowa część kleju; materja plastyczna zawierająca azot i wchodząca do składu tkanek ciała ludzkiego.

Klejnocić się, ił—, i—, *złz. nd.* pieczętować się, herbu jakiego w pieczęci używać. *Polska ortem białym się klejnoci.*

Klejnot, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Klejnocik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) kamień drogi; *w lm. Klejnoty,* kamienie drogie, ozdoby kosztowne z kamieni drogich zrobione. *Klejnoty koronne, v. klejnoty państwa.* 2) = *fig.* rzecz bardzo kosztowna, osoba droga. *Najdroższy klejnot białéj płci wstyd. posp. Mój klejnociu! mój klejnociku!* 3) = kamień drogi z herbem rzniętym, sygnet, pieczątka. 4) = herb. *Jagiełło nadał Litwie klejnoty polskie, co zowiemy herby.* 5) = *zool. ob. Muchołówka.*

Klejnotny, *ob. Herbowny.*

Klejony, a, e, *im.* 1) klejem spojony. 2) = klejem napuszczony, klejowy. *Papier klejony,* t. j. służący do pisania.

Klejowatość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* **Kleistość, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* lipkość, klejkowatość.

Klejowaty, Kleisty, a, e, *p.* lipki, żywiczny; gęsty. *Klejowata glina. Klejowate piwo.*

Klejowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Clibadium), in. *Obychlo,* roślina.

Klejownica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Penaea), roślina; gatunek jéj: = *soczysta* (P. mucronata), z której sok, zwany w aptekach *sarcocolla,* zwano dawniéj *łysym sokiem.*

Klejowy, a, e, *p.* z kleju. *Woda klejowa. Papier klejowy, ob. Klejony.*

Klejo-żywica, *ob. Gummo-żywica.*

Klekoczka, *bot. ob. Kłokoczka.*

Klekot, u, *lm.* **y,** *m.* 1) zły, stary i popsuty instrument muzyczny, brzękadło. 2) = wielomówny, świegotliwy. 3) = odgłos grzechotki, brzękadła.

Klekotać, ał, a, *v.* **oce,** *v,* **cze,** *sn. nd.* 1) glegotać. *Młyn klekoce. Bocian klekoce.* 2) = świegotać, paplać. 3) = źle grać, brząkać. *Klekotać (na fortepianie).*

Klekotanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) glegotanie; brząkanie; paplanie. 2) = *med.* (fluctuatio) przelewanie się płynu dające się uczuć we wrzodach czy guzach za pomocą macania palcami, lub płynu nagromadzonego w klatce piersiowéj.

Klekotka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) grzechotka, brzękadło, dzwonek drewniany. 2) = kobiéta świegotliwa, wielomówna. 3) = źle grająca na fortepjanie.

Klekotliwy, a, e, *p.* 1) który klekoce. 2) = świegotliwy, wielomówny.

Klekotnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Crotolaria), roślina zwana in. *Grzechotką.*

Kleks, u, *lm.* **y,** *m.* plama, szczególniéj na papierze atramentem.

Klektać, ał, a, *v.* **ce,** *v.* **cze,** *scz. nd.* zam. *Klekotać.* 1) glegotać. *Klekce, jak bocian.* 2) = świegotać. *Mniszka sama nie wié, co jako kaczka klekce. Kto milczéć nie chce, ten próżno klekce.* 3) = *nieuż.* mazać, walać.

Klemburta, *ob. Klinburta.*

Klenatyda, y, *lm.* **y,** *ż. bot. ob. Powojnik.*

Kleń, nia, *lm.* **nie,** *m. v.* **Kleniec, nca,** *lm.* **nce,** *m.* 1) *zool.* ryba biała, klinowata, długości ćwierci łokcia (cyprinus alburnus), *ob. Białozęb.* 2) = *leś. v.* **Kleniec,** *v.* **Kliniec, nca,** *lm.* **nce,** *m. v.* **Klenica, y,** *lm.* **e,** *ż.* deszczki równo grube bez fugów na boku, służące do pokrycia dachu.

Kleolas, a, *blm. m. mit.* syn Herkulesa.

Klepa, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* rodzaj sieci do łowienia ryb.

Klepacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) świegot, paplacz. 2) = *nieuż.* zła moneta miedziana z XVII wieku.

Klepaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* narzędzie do oczyszczania włókna, lnu i konopi.

Klepać, ał, ie, *scz. nd.* 1) młotem uderzać, gładzić. *Klepać na kowadle. Kosę klepać v. szurgać,* ostrzyć. 2) = *kogo;* głaskać. *Klepać kogo po twarzy, po gębie.* 3) = ubijać, równować. *Klepać ziemię.* 4) = *fig. Klepać biedę. Klepie biedę jak może.* 5) = *co;* świegotać, bez zastanowienia co powtarzać. *Klepać pacierze, kazania. Klepać za panią matką pacierz.*

Klepadło, a, *lm.* **a,** *n* 1) czem się klepie, kloc, kula do ubijania ziemi, brogów. 2) = oselka, lub młotek do klepania kosy. 3) = *posp.* dzwon zły. 4) = zły, stary zegarek.

Klepalność, ści, *v.* **Kowalność,** *blm. ż. fiz.* i *chem ob. Ciągłość.*

Klepalny, a, e, *p.* (malleabilis) *chem.* i *fiz.* mogący być splaszczonym lub wykowanym na cieniutkie, subtelne blaszki; miedź, złoto, platyna są *klepalnemi* metalami.

Klepczarz, *v.* **Klepkarz, a,** *lm.* **e,** *m.* trudniący się wyrobem klepek.

Klepień, pnia, *lm.* **pnie,** *m. zool.* (Piscanus ichthyopola) ryba podobna do łososia; mięso jéj czerwone, ale nie tak dobre jak łososia, in. *Klepniarz.*

Klepisko, a, *lm.* **a,** *n.* ziemia ubłapana w stodole, gdzie młócą, bojowisko; na Rusi, tok.

Klepka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) deska krótka dębowa; *Klepki, w lm.* deski, z których robią beczki, cebry, faski i inne naczynia. *Robić, bić klepki. Drzewo na klepki. fig. Brak mu piątéj klepki w głowie,* zam. pusta głowa, *ob. Krokiewka.* 2) = *prow.* sążeń drzewa opałowego, 108mio stopowy. 3) = niek. zam. robota klepek *v.* bednarska. *Zajmować się klepką.*

Klepniarz, *ob. Klepień.*

Klepsydra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) narzędzie, które się używało u starożytnych do mierzenia czasu; ilość przelewającej się w niém wody, lub przesypywającego się piasku z części górnéj w dolną wskazywała godziny.

Kler, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) duchowieństwo. *Kler polski, gallikański, anglikański.*

Klere (Clairet) *nieod. n.* (z fran.) 1) lekkie blado-czerwone wino. 2) = kamień drogi bladéj farby.

Kleret (Clairette), **u,** *blm. m.* (z fran.) 1) rodzaj wódki. 2) = przezroczystość, choroba jedwabników. 3) = zakonnica Cysterka.

Klermon, *nieod. n.* (Clermont), czerwone francuskie muskatelowe wino.

Klerobskiur, u, *blm. m.* (Clair-obscur) (z fran.) przyćmione światło, światłocień.

Klerokracja, ji, *blm. ż.* (z grec.) panowanie księży.

Kleromancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z losów, t. j. z kartek lub danych liczb.

Klersa, y, *blm. ż.* (z fran.) nazwa w cukrownictwie syropu czystego, używającego się do oczyszczania czyli bielenia cukru.

Klerycki, a, ie, *p.* od kleryków, duchowny. *psł. Po klerycku,* po duchownemu, po księżemu.

Kleryctwo, a, *blm. n* 1) duchowny stan. 2) = *zb.* klerycy, duchowieństwo.

Kleryk, a, *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Kleryczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) w ogólności ksiądz, duchowny. 2) = w szczególności, ten który jeszcze wyższych święceń nieotrzymał, seminarzysta.

Klerykat, u, *blm. m.* (Clericatus) (z łać.) duchowny stan.

Klesan, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Prostantera), roślina.

Klesk, a, *lm.* **i,** *m. zool.* rodzaj ptaków rzędu wróblego, mający dziób kabląkowato-ostrokrągły (laxia).

Kleszcz, a, *lm.* **e,** *m. zool.* 1) ryba, *ob. Leszcz.* 2) = owad bardzo drobny, wpija się w skórę zwierząt (acarus). *Kleszcz bydlęcy. Kleszcz sérny.* 3) = rodzaj chrząszczów (leptura). 4) = *zool.* (Ixodes) pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych,* wysysających. Gatunki jego: 1 = *pstry* (I. ricinus). 2 = *czerwony* (I. sanguineus). 3 = *siatkowaty* (I. reticulatus).

Kleszcza, y, *lm* **e,** *ż. fort.* dzieło, które zakłada się pospolicie przed kurtyną w wielkim rowie między barkami, dla zakrycia wychodów z wału i umieszczenia za nim oddziałów wojska.

Kleszczak, a, *lm.* **i,** *m.* (Anastomus) *zool.* ptak z rzędu *Płatkonogich;* gatunki jego: 1 = *biały* (A. typus). 2 = *blaszkopióry* (A. lamelligerus).

Kleszcze, ów, v. y, *blp.* 1) rodzaj obcęgów. *Kleszcze kowalskie. Kleszcze do rwania zębów.* 2) = *fig. W kleszcze kogo ująć,* t. j. w kluby. 3) = dwa drewniane pałąki u chomąta. 4) = *ar.* półczyny, deszczki albo tramiki po dwa razem sposobem kleszczów obejmujące i wiążące inne drzewo. 5) = u cieślów, dwa przewiąsła, obejmujące inne brewna, sworznianii z sobą połączone. 6) = instrument do wyciągania główki dziecięcia rodzącego się.

Kleszczeniec, nca, *lm.* **nce,** *prze.* rzezaniec, kastrat.

Kleszczojad, a, *lm.* **y,** *m.* (Crotophaga) *zool.* ptak z rzędu dwuparzystopalcowych; gatunki jego: 1 = *lesny* (C. major). 2 = *błotny* (C. Ani). 3 = *Las Casas'a* (C. Casasii).

Kleszczonogi, a, ie, *p. zool.* mający nogi w kształcie kleszczów. *Jaszczurki kleszczonogie.*

Kleszczonoszy, a, e, *p. zool.* mający kleszcze wystające. *Pająki kleszczonosze.*

Kleszczor, a, *lm.* **y,** *m.* (Cucujus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* czterostawnych, drzewożernych.

Kleszczowina, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Rącznik* (Ricinus).

Kleszczowinowy, a, e, *p.* od kleszczowiny. *Olej kleszczowinowy. Nasienie kleszczowinowe.*

Kleszczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr.* od *Kleszcz,* owad. 2) = *w lm.* **Kleszczyki,** małe kleszcze, obcęgi. *Kleszczyki do wyrywania zębów. Kleszczyki barwierskie, v. włosówki. Kleszczyki do orzechów.*

Kleszczynek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Chelifer) *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Kleszczonoszych.* Gatunki jego: 1 = *księgarz* (C. caneroides). 2 = *kornik* (C. cimierides). 3 = *szczękowaty* (C. ischnochelos).

Kleszczyny, yn, *blp.* drzewo użyte do chomątów.

Kleszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Klecha*) ubogi, nędzny nauczyciel wiejskiéj szkółki; *żart.* ksiądz, księżyna.

Kleścić, *ob. Kleśnić.*

Kleśniawa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Ambrosinia), roślina.

Kleśnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) (Colocassia), roślina z rodziny *Obrazkowych* (Aroideae), plemienia *Obraźnicowych* (Caladicae); gatunki: = *starożytna, v. egipska, v. większa* (C. antiquorum), in. *Obrazki egipskie, v. Arum egipski* (Arum arisarum, *v.* A. colocassia), *Kołubu, Kołokassja,* rośnie na Wschodzie i w półn. Afryce, kłąb zgotowany lub upieczony służy za pokarm; = *jadalna* (C. esculenta), uprawia się w Ameryce południ. na jarzynę, zwaną *kapustą karaibską;* = *grzybieniolistna* (C. nymphaemepholia), w Ind. wschod. kłąb jéj i liście używają się na pokarm; = *ostra* (C. acris), rośnie w miejscach zalanych wodą i uprawia się; = *wielkokorzeniowa* (C. macrorrhiza), służy za pokarm; = *szyletowata* (C. mucronata). 2) = *bl.* zam. *Kopytnik* (Asarum).

Kleśniec, śnca, *lm. śnce, m. bot.* (Arisarum), roślina z rodziny *Obrazkowych* (Aroideae), plemienia *łopianowych* (Pistaceae); gatunek: = *pospolity* (A. vulgare), dawniéj *Kokorzykiem* zwany, rośnie w połud. Europie i północnéj Afryce, kłąb ma bulwiasty, jagody czerwone; korzeń używał się za *obrazkowy,* lecz z mniejszym skutkiem.

Kleśnić, ił, i, Kleścić, ił, i, *scz. nd.* 1) trzebić, pokładać, czyścić zwierzęta. 2) = *fig. posp.* wypróżniać, plądrować. *Kleśnić czyją kaletę, kieszeń, worek.*

Kleta, Klita, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Klitka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) kleć, nędznie sklecona budowla. 2) **Kleta,** *m.* świegot, paplacz bez sensu. **Kleta** (Cleta), **y,** *blm. ż. mit.* jedna z Gracij, *v.* Charyt, według Lacedemończyków, którzy ich przypuszczali dwie tylko, znaczy tyle co *Slawiona, ob. Faenna.*

Kletka, Klitka, *ob. Kleta.*

Kletryt, u, *blm. m.* (Clethrit), skamieniałe drzewo olchy.

Klęcie, a, *lm.* **a,** *n. ob. Klątwa, Przeklinanie.*

Klęczalnik, a, *lm.* **i,** *m.* i **Klęcznik, a,** *lm.* **i,** *m.* miejsce do klęczenia, ławka gdzie się klęczy. *Klęczalnik okryty był aksamitnym pokrowcem.*

Klęczeć, ał, y, *sn. nd.* być, zostawać na kolanach.

Klęczenie, a, *lm.* **a,** *n.* zostawanie na kolanach.

Klęczeń, cznia, *lm.* **cznie,** *m.* 1) człowiek klęczący. *Być klęcznikiem przed kim.* 2) = *as.* pewne gwiazdy na niebie w figurę Herkulesa klęczącego ułożone.

Klęczkiem, na klęczkach, *psł.* klęcząc, na kolanach. *Prosić o co na klęczkach.*

Klęcznik, *ob. Klęczalnik.*

Klęczyć, ył, y, *scz. nd. prze.* w kabląk pokrzywić, zgiąć.

Klęk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) drzewo u radła krzywe, samorodne albo wyrobione, kozica. 2) = *leś.* wklęsłość na gontach przez wyboczenie słojów od sęka; gonty z taką wadą należą do braku.

Klękać, ał, a, *sn. nd.* **Klęknąć, ął, nie,** *jedn. dk.* padać na kolana. *Klęknąć przed ołtarzem. Klękać przed kim. Klękać na kolana. Klękać do nóg czyich, ob. Kolano, Noga.*

Klępa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) słowo zelżywe; kobiéta flejtuch, niechlujna, nieochędożna. 2) = *myś.* łoś samica. 3) = stara krowa, krowsko.

Klęsk, a, *lm.* **i,** *m. zool. ob Gil.*

Klęska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) porażka, pogrom. *Ponieść, v. odnieść klęskę. Klęskę zadać nieprzyjacielowi.* 2) = plaga, cios, raz. *Była to dla niego wielka klęska.* 3) = zniszczenie, zguba. *Klęska od gradobicia.*

Klęskacz, Klęskanie, *ob. Klaskacz, Klaskanie.*

Klęsnąć, ął, ie, *sn. nd.* 1) spuszczać z nadętości, tężnąć. *Klęsną bez wiatru miechy, bez tchu dudy.* 2) = (o policzkach) zapaść, schudnieć, *ob. Wklęsły, Wklęsłość.*

Klęty, a, e, *im.* 1) pod klątwą zostający, wyklęty. *Nie żyje z ducha Chrystusowego szymatyk, nie żyje klęty.* 2) = zaklęty. *Duchy klęte.*

Klęzarz, a, *lm.* **e,** *m.* górnik, który ziemię od kruszców oddziela.

Klęzować, ował, uje, *scz. nd.* ziemię oddzielać od kruszcu.

Klica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Chauliodus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Bezskrzelnych.*

Klicja (Clytia), **i,** *blm ż. mit.* córka Oceanu.

Klić się, ił—, i—, *złz. nd.* kielki wypuszczać, o zbożu na słód użytém. *Słód się kli.*

Kliić, *ob. Kleić.* **Kliik,** *ob. Klejek.* **Klijowaty,** *ob. Klejowaty.*

Klijent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) dependent, zależny od kogo. *W Rzymie klijenci wyrządzali wielką cześć swoim patronom.* 2) = który porucza sprawę swą adwokatowi. *Adwokat ten ma dużo klijentów.* 3) = cierpiący, w leczeniu zostający.

Klijentela, i, *blm. ż. zb.* 1) klijenci, stronnicy jednéj partji. *Zgromadził był całą klijentelę. Był w klijenteli Scypjona.* 2) = poruczający swą sprawę. *Mieć liczną klijentelę.*

Klijentka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) poruczająca swą sprawę adwokatowi. 2) = cierpiąca, w leczeniu zostająca.

Klika, i, *lm.* **i,** *ż.* zgromadzenie, gromada, kupa, spółka.

Klikowisko, a, *blm. n. leś.* odległość, z której możemy słyszeć odgłos siekiery w czasie spuszczania drzewa.

Klima, *nieod. n. v.* **Klimat, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) znaczna odmiana powietrza, stosowna do położenia różnego miejsca. *Klimat południowy, gorący. Klima gorące, umiarkowane, łagodne.*

Klimakter (Climacter), **u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) stopień, gradus; rok podejrzany, brzemienny jakiém nieszczęściem, będący stopniem do czegoś gorszego. *Klimaktery,* tytuł dzieła Kochowskiego, opisującego dzieje Polski za panowania Jana Kazimierza i Michała Korybuta.

Klimakteryczny, a, e, *p.* (z grec.) w dawnéj astrologji: odznaczający się jakim ważnym wypadkiem. *Klimakteryczny rok, ob. Klimakteryk.*

Klimakteryk, a, *lm.* **i,** *m.* klimakteryczny rok. *Siódmy klimakteryk,* t. j. rok kończący siódmą siódemkę lat.

Klimat, *ob. Klima.*

Klimatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o strefach, o własnościach powietrza.

Klimek, mka, *lm.* **mki,** *m.* 1) *zdr.* od Klemens, imienia męzkiego. 2) = *prow. ob. Dymnik.* 3) = *ob. Klimkować.*

Klimena (Clymena), **y,** *blm. ż. mit.* córka Oceanu, Nerejda, matka Homera.

Klimkować, ował, uje, *scz. nd. v. Klimkiem się bawić, przez.* zmyślać wykrętnie.

Klimsać, ał, a, *sn. nd. zębami; posp.* dzwonić zębami, wydawać dźwięk od drżenia szczękami, z głodu lub zimna.

Klin, a, *lm.* **y,** *m.* 1) drzewo, lub żelazo trójkątne, spiczaste z jednego końca, które zasadza się w szparę dla powiększenia rozszczepu, albo dla zatrzymania go w pewnéj mierze. *Klin zasadzić, v. wbić. fig. Klin klinem wybić, przys. Wbić, v. zabić komu klin w głowę,* t. j. wprawić w kłopot. *Klinem mu tego z głowy nie wybić,* t. j. nie wytłumaczyć. 2) = rzecz klinowata. *Klin ziemi. Grunt klinem między morze wsunięty.* 4) = *nieuż.* choroba dziecinna. 5) = *leś.* nacios na drzewie granicznem głęboko wrosły, a tém samém dawność okazujący. 6) = *ob. Wykieł.* 7) = belka z jednego końca cieńsza. 8) = *w lm. leś.* sztuki drzewa do obijania stylów we fryszerce, z odcinów drzewa bukowego, ścisłego, ciągłego i łatwo łupiącego się, na 2 stop długich, 12—18 cali grubych 9) = *mech.* ruchoma równia pochyła. 10) = *prow.* pewna odmiana kiły, ruptury.

Klinburta, y, *lm.* **y,** *ż.* na szkutach, bal na burcie, po którym się chodzi.

Klinga, i, *lm.* **i,** *ż.* główna u szabli, płaz; ostrze noża.

Kliniastek, stka, *lm.* **stki,** *m. min.* (aksynit), mineral, składający się z krzemianów; odznacza się ostrym kształtem swych kryształów, stąd poszło i jego nazwanie; pięknego fjoletowego koloru, pochodzącego od manganu.

Kliniasto, Klinowato, *ps.* w kształcie klina.

Kliniastość, Klinowatość, ści, *blm. ż.* kształt klina.

Kliniasty, Klinowaty, a, e, *p.* mający kształt klina. *Liście klinowate. Kość kliniasta.*

Klinica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Sphaenoclea), roślina.

Klinić, *ob. Klinować.*

Kliniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) drewniany gwoździ, kołek. 2) = *v. Kleniec, ob. Kleń.* 3) = *ar. ob. Zwornik.*

Klinik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr. ob. Klin.* 2) = *ob. Czopek.*

Klinika, i, *lm.* **i,** *ż.* zakład dla leczenia chorych, których uczniowie medycyny pod przewodnictwem nauczycieli leczą.

Klinodziób, oba, *lm.* **oby,** *m.* (Spheniscus), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich,* rodzaju *Bezlotków;* gatunki jego: 1 = Toniec (S. demersus). 2 = *Nowozelandzki* (S. minor).

Klinologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o najlepszém urządzeniu łóżek dla chorych.

Klinometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia pochyłości, oraz galerij kopalniowych.

Klinoryb, a, *lm.* **y,** *m.* (Cantharus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, bezbronnych.

Klinotechnika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka urządzania łóżek dla chorych.

Klinowato, Klinowatość, Klinowaty, *ob. Kliniasto, Kliniastość, Kliniasty.*

Klipa, *v.* **Klippa, y,** *lm.* **y,** *ż.* moneta granistego kształtu, bita pospolicie podczas wojen, oblężenia, często z wyższą wartością nominalną.

Klipingi, ów, *blp.* monety które wybijano podczas wojny inflantskiéj za Zygmunta Augusta, wartości 4 grzywien rygskich, czyli 24 groszy litewskich, a 30 polskich, *ob. Grosz*

Klisopomp, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie do dawania samemu sobie enemy.

Klistera, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) naczynie lekarskie, macharzyna z rurką, sikawka cynowa, *v.* miedziana. 2) = lekarstwo, które tłoczą przez tę sikawkę, enema.

Klisterować, ował, uje, *scz. nd.* klisterę komu dawać.

Klistry, ów, *blp. m. or.* drążki używane do zbijania plenic w pasie z gąskami.

Kliszawy, *v.* **Kłyszawy, a, e,** *p. posp.* mający krzywe nogi.

Klita, Klitka, *ob. Kléta.*

Klitoris, *ob. Łechtaczka.*

Klizacz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* który kliza, je po mału.

Klizać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* jeść po mału, jako chorzy.

Klizeometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia niewieściéj miednicy.

Kljo, i, *blm. ż.* jedna z dziewięciu Muz, przełożona nad chwałą i dziejami. Ma wawrzynowy wieniec na głowie, trąbę w prawéj, a wałek papierowy w lewéj ręce.

Kloacyna, y, *blm. ż. mit.* bogini ścieków, wychodków.

Kloaka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łac.) 1) prewet, dół prewetny. 2) = odciek, ściek, kędy odchodzą nieczystości z miasta. *Kloaki u Rzymian były dobrze budowane i bardzo głębokie.*

Kloc, a, *lm.* **e,** *m.* i *zdr.* **Klocek, cka,** *lm.* **cki,** *m.* (z niem.) 1) kawał drzewa przygrubszego, pniak, sztuka kłodziny, *ob. Pień.* 2) *mat. Kloc ostrokręgowy;* część ostrokręgu, zawarta między podstawą i przecięciem do niéj równoległém. 3) *muz. Kloc strojowy;* ta część narzędzia strojowego, do którego przyczepiają się struny. 4) = *nieuż.* tołub, tułów (człowieczy, zwierzęcy). 5) = *fig.* człowiek gruby, nieokrzesany, niezgrabny. *Jakiż to kłoc nieciosany!*

Klocek, cka, *lm.* **cki,** *m.* 1) *zdr.* od *Kloc.* 2) = narzędzie do robienia koronek, sznurków, plecionek, *ob. Waleczek.* 3) = *leś.* polanko okrągłe do 2 stóp długie, 2—3 cali grube, zawieszone na szyji psom wiejskim i pasterskim w czasie letnim, podług przepisów policji leśnéj. 4) = woreczek z lekarstwem, którym się obwija kijek i wsadza dla żucia choremu koniowi w pysk.

Klocowy, a, e, *p.* od kloca. *Moździerze klocowe,* t. j. osadzone na drewnianym klocu.

Klofta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) *nieuż.* szczepa, drzewo szczepane *v.* do szczepania.

Klomb, u, *lm.* **y,** *m.* pewna, niewielka przestrzeń ziemi w ogrodzie lub na podworzu domowym, zasadzona kwiatami lub różnego rodzaju krzewami, zwykle mająca kształt symetryczny, np. koła, owalu, i t. p.

Klon, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Acer), drzewo z rodziny roślin *Klonowatych* (Acerineae), której dało nazwanie, należące do klassy Sześ, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *jaworowy, v. Jawor* (A. pseudoplatanus), drzewo wzniosłe, niek. 100 stóp wysokie, liście ma sercowate, pod spodem modre, kwiaty zielone w zwisłych gronach, owocem skrzydlaki; rośnie w południ. prowincjach, u nas dość rzadko; = *zwyczajny, v. platanowy* (A. platanoides), in. *Platan,* drzewo miernéj wysokości, rośnie wszędzie po lasach, kwiaty mniejsze w baldaszkogronach wzniesionych; z przerwanych liści wypływa sok mleczny; = *krzewowy, v. czarny, v. pospolity* (A. campestre, *v.* austriacum), in. *Czarnoklon,* mniejszy od poprzedzających, owoce ma omszone, rośnie na Podolu i Wołyniu; = *poklon* (A. tataricum), in. *Nieklon,* niek. *Kruszynę* zwany, drzewo krzewiste, kwiaty ma białe z kielichem zielonym, rośnie na Ukrainie; = *pensylwański* (A. pensylvanicum), pochodzi z Półn. Ameryki, odznacza się światło-zieloną, porysowaną korą.

Klonica, *v.* **Klonina, y,** *blm. ż.* drzewo klonowe. *Klonina dobrą jest na skrzypce.*

Klonowaty, a, e, *p.* podobny do klonu. *Klonowate rośliny, bot.* (Acera, *v.* Acerineae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj wedł. ukł. Jussieu (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych.*

Klonowik, a, *blm. m* sok klonowy.

Klonowy, a, e, *p.* do klonu należący, z klonu. *Kora klonowa w occie gotowana, ból zębów uśmierza. Klonowa gruszа* (Pyrus torminalis), rodzaj gruszy (drzewa lub owocu). *Klonowy cukier,* gatunek cukru zwyczajnego z soku *Klonu cukrowego* (Acer sacharinum).

Klopfer, a, *blm. m. mit.* sztukacz, przeszkodnik, imię jednego z Koboldów.

Klops, u, *lm.* **y,** *m. kuch.* gałka z siekanego mięsa z tłustością smażona.

Klosz (Cloche), **a,** *lm.* **e,** *m.* (z fran.) dzwon, szklanny dzwon; szklanne nakrycie w kształcie półkuli.

Kloto, *nieod. m.* 1) (Clotho), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących,* pokątnych; gatunek jeden: = *pstra* (C. Durandii). 2) = *mit.* pierwsza z helleńskich Mer, lub Parek. Dzierży kądziel i przędzie nić żywota dla każdego z ludzi; daje osnowę szczęścia i los; kieruje przeznaczeniami naszemi.

Kloza, Kluza, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) więzienie, zamknięcie, osobliwie szalonych, koza.

Klub, u, *lm.* **y,** *m.* (z an.) wyłączne towarzystwo; miejsce schadzki towarzystwa, na pewnych warunkach istniejącego.

Kluba, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) 1) *v. Blok;* krążek w machinach windujących, mający na około okręgu rowek wydrążony na linę, i sworzeń żelazny przechodzący przez środek. 2) = puzdro klubne. *Kluby bywają albo o jednem kółku, albo najwięcéj o trzech.* 3) = *nieuż.* tortura, kołowrót do ciągnięcia złoczyńców; stąd *fig. Wziąć kogo w kluby. Trzymać kogo w klubach.* 4) = (u wagi, u szal), gdzie języczek stanąć ma w mierze. 5) = *fig.* kres, karb, porządek, szranki, granice. *Wystąpić, wypaść z kluby.* 6) = *ob. Mutra.*

Klubista, y, *lm.* **ści,** *m.* należący do klubu, członek klubu.

Klubny, a, e, *p.* od kluby, drążka. *Puzdro klubne, ob. Kluba.*

Klubowy, a, e, *p.* od klubu, towarzystwa.

Kluch, a, *lm.* **y,** *m.* **Klucha, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) wielka i niezgrabna kluska. 2) = flejtuch, niechluj, *ob. Pluch, Plucha.*

Kluchta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) rozpadlina, wąwóz w górach, skałach.

Klucja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Klukonian.*

Klucz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) narzędzie, którém zamek i kłódkę otwierają. *Klucz główny. Klucz od kuferka, od szafy. Dzwi zamknąć na klucz. Zamykać co na klucz, chować v. mieć co pod kluczem. Wyjść z kluczami v. złożyć klucze zwycięzcy. Klucze do rąk, drabkę na szubienicę, przys.* t. j. kto zbyt ufa sługom, daje powód do kradzieży. *fig. Klucze św. Piotra. Klucze do nieba, do królestwa niebieskiego. Termopile są kluczem do Grecji. To miasto jest kluczem państwa. Języki są kluczem do wszelkiej umiejętności. Klucz do jakiego dzieła, do tajemnicy. Znalazł klucz do jéj serca. Klucz do pisma,* t. j. wyjaśnienie cyfr, z których pismo sekretne się składa. *Klucz do strojenia klawikordu, fortepjanu.* 2) = *arch. Klucz w sklepieniu, ob. Zwornik.* 3) = *an.* pewna kość pod gardłem poprzek do ramion końcami położona; kluczyk, kość kluczowa. 4) = pewna gruntu i majętności miara, włość, ciąg dóbr. 5) *Klucz zająca,* bieg, skok. *Zając klucz dwojaki czyni, albo w zad, a dopiéro stamtąd w bok, albo zaraz w bok.* 6) = *w lm.* sidło, łapka na kogo, kluczka. 7) = narzędzie do rozbierania i składania zamku strzelby. 8) = *muz.* a) znak w nutach na początku pięciu linij, wskazujący z jakiego tonu kompozycja się zaczyna; b) = narzędzie do nakręcania fortepjanu dla nastrojenia tego instrumentu. 9) = długi i cienki drąg przywiązany do smyka w *żurawiu,* t. j. wodociągu wiejskim, *ob. Żuraw'.* 10) = *żurawi, v. sznur żurawi,* stado ich lecące przez powietrze.

Klucza, *ob. Tynka.*

Kluczem, *ps.* ciągiem, stadem, jak żórawie i dzikie gęsi.

Kluczenie, a, *lm.* **a,** *n. myś.* wypełnienie klucza przez zająca.

Kluczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) żelazko we drzwiach, za które klamka zapada, skobel. 2) = uszka z węzłów związane do chwytania czego. 3) = *fig.* sidło, łapaczka, sztuczka na kogo, fortel. *Kluczki na kogo zakładać.* 4) = *an.* klucz, kość kluczowa, rozsoczka, obojczyk. 5) = *leś.* gałąź mająca w grubszym końcu odnogę z gałązki.

Kluczkować, ał, uje, *sn. nd.* kluczyć, różne skoki czynić, żeby się wywikłać, wywinąć.

Klucznica, y, *lm.* **e,** *ż.* szafarka, klucze przy sobie mająca.

Klucznik, a, *lm.* **cy,** *m.* **Kluczny, ego,** *lm.* **i,** *m.* 1) co klucze trzyma, szafarz; odźwierny; *mit. Janus klucznik.* 2) = przełożony nad włością, kluczem dóbr.

Kluczownik, a, *lm.* **i,** *m. myś.* zając, który często kluczy w biegu.

Kluczowy, a, e, *p.* od klucza. *Dziurka kluczowa. Kość kluczowa.*

Kluczwójt, a, *lm.* **y,** *m.* sługa policyjny, któremu powierzony dozór i porządek w parafjach, *ob. Dozorca.*

Kluczyć,ył, y, *scz. nd. ob. Kluczkować.*

Kluczyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Klucz*) 1) mały klucz. *Kluczyk od zegarka. Kluczyk złoty.* 2) = *an.* kość kluczowa, kluczka, klucz. 3) = *bot. w lm. ob. Pierwiosnek lekarski.*

Kluć, uł, uje, Kłwać, ał, a, *scz. nd.* 1) dziobem bość, dziobać. *Same kurczęta klują i wydziobują się z jaja.* 2) = wylęgać. *Kury kłują też jaja innego rodzaju, np. gęsie kacze.* = **się,** *złz. nd.* 1) wzajemnie się dziobać. 2) *Kluć się,* z jaja się dobywać, wylęgać się. 3) = (o trawach) dobywać się z ziemi. 4) = (o zębach) wyrzynać się. 5) = *fig.* knuć się, snuć się. *Coś się kluje.*

Kluka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) hak. *Kluka żelazna, drewniana.* 2) = *v.* **Klukas, a,** *lm.* **y,** *m. fig.* nos wielki i niezgrabny. 3) = *v.* **Kula, i,** *lm.* **e,** *ż.* tyczka opatrzona na końcu żelaznym krukiem, służąca do obłamywania suchych gałęzi na drzewach.

Klukać, ał, a, *sn. nd.* warczeć, głogotać. *Kluka mu w brzuchu.*

Klukomian, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. v. Klucja, bot.* (Clutia) roślina, pochodzi z Przylądka Dobréj Nadziei, gdzie rośnie na niedostępnych skałach; kwiat ma piękny żółtawo-biały.

Klukwa, y, *blm. ż.* 1) *prow.* sok z borówek żórawin wyciśnięty. 2) = niek. nazwa saméj jagody żórawiny.

Kluniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* pewien gatunek gruszki.

Kluseczek, *ob. Klusek.*

Klusek, ska, *lm* **ski,** *m. v.* **Kluska, i,** *lm.* **i,** *ż.* i *zdr.* **Kluseczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. v.* **Kluseczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) galka z mąki zrobiona do jedzenia. *Gada, jakby miał kluski w gębie,* t. j. źle, niewyraźnie wymawia. 2) *Kluski,* galki do tuczenia młodych indyków i innych ptaków.

Kluwiec, *v.* **Klewiec, wca,** *lm.* **wce,** *m.* (z słow.) siekiera do ociosywania kamienia.

Kluza, *ob. Kloza.*

Kluzja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Okrętnica.*

Kłwać, *ob. Kluć.*

Kłyszna, *ob. Enema.*

Kłaczasty, *v.* **Kłaczysty, a, e,** *p.* od kłaku, kłaków; grubo obrosły. *Kłaczysty, jak niedźwiedź. Broda kłaczysta.*

Kłaczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kłak*) mały kłak. 2) = *bot.* (Leptomitus *v.* Achlya), in. *Pleśniara,* rodzaj *wodorostu zielenicowego,* składa się z cieniutkich poplątanych niteczek; gatunki: = *śnieżny,* koloru śnieżno-białego, rośnie w ujściach niektórych gorących źródeł; = *kolczysty,* powstaje w limoniadzie; rodzaj ten łącznie z *pleśniczką* (Hygrocrocis), porasta błony śluzowe w zwierzętach, stąd zowią się ogólnie *wnętrznośłami.* 3) = *w lm. chem. ob. Zlepki.*

Kład, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* 1) drzewo, kloc, kłoda. 2) = *prze.* pokład, depozyt. 3) = *mat.* wszelka płaska geometryczna postać, przeniesiona na płaszczyznę rzutową.

Kładka, i, *lm.* **i,** *ż.* sztuka drzewa rozmaitéj długości i grubości, położona w poprzek nad małą rzeczką, i służąca do przechodu.

Kładyżka, *ob. Dziełka, Kładyszka.*

Kładzenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czynność tego, co kładzie.

2)= pokładanie (zwierząt), czyszczenie, mniszenie. 3)= *mat.* działanie geometrji wykreślnéj, za pomocą którego mając geometryczną postać, wynajdujemy jéj kład.

Kładzie, i, *blp. ż. v.* **Lgi, ów,** *blp. m.* sztuki drzewa okrągłe, proste, 5—6 cali grube, długości wozu, na które składają ciężary przewieść się mające.

Kłak, u, *v.* **a,** *lm.* **i,** *m.* 1) pakuły, odchodki od od lnu, konopi lub wełny czesanéj, zgrzebne albo paczesne. *Zatykać dziury kłakami. Utykać okręt kłakami.* 2)= *fig.* i *pog.* włosy skręcone, kudły. *Ma dużo kłaków w pachwinach, na piersiach.* 3)= *w lm. myś.* włosy, czyli szerść nieźwiedzia.

Kłam, u, *hlm. m.* kłamstwo, łgarstwo. *Nie wierz mu, bo kłam w uściech nosi.* =* *lm.* **y,** *m. fil.* (mendacium falsum) jest nie przeciwieństwem, ale ujemnią prawdy, non negatio, sed privatio veri. Stąd nie ma kłamu, w którymby coś z prawdy nie było.

Kłamacz. *ob. Kłamca.*

Kłamać, ał, ie, *v.* **a,** *scz. nd.* 1) łgać, matać, nieprawdę mówić, wiedząc. *Kłamać bezwstydnie, bezczelnie. Kłamać Bogu, swemu sumieniowi.* 2)= *kim; prze.* oszukać kogo. 3)= *kogo;* kłamliwie udawać się za kogo.

Kłamanie, a, *lm.* **a,** *n.* łganie, zmyślanie.

Kłamany, a, e, *p.* 1) kłamliwy, fałszywy. *Twarz, postać kłamana. Język kłamany. Boleść kłamana.* 2) = zmyślony. *Przyjaźń kłamana.*

Kłamca, y, *lm.* **y,** *m.* łgarz, fałszerz, szalbierz. *Kłamca magazyn wiatru. Kłamcy i prawdę mówiącemu nie wierzą, przys.*

Kłamczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Kłamczyni, i,** *lm.* **ie,** *ż.* łgarka, kobieta kłamliwa (lubo mówi się i o kobiécie *kłamca*). *Dziewczyna wielki kłamca.*

Kłamiec, mca, *lm.* **mce,** *m. min. ob. Fenakit.*

Kłamliwie, *ps.* zwodniczo, fałszywie.

Kłamliwość, ści, *blm. ż.* usposobienie do kłamstwa, nałóg kłamania.

Kłamliwy, Kłamny, a, e, *p.* zwodniczy, fałszywy. *Kłamliwa mowa. Kłamliwe uciechy. Kłamliwe pieszczoty. Kłamna twarz. ob. Kłamany. Kłamliwy prorok.*

Kłamnie, *ps.* kłamliwie, w sposób fałszywy, zwodniczy. *Twój drugi ty, twe sumienie, co nie mówi nigdy kłamnie.*

Kłamny, *ob. Kłamliwy.*

Kłamstwo, a, *lm.* **a,** *n.* zmyślenie, łgarstwo. *Gadać kłamstwa, nagadać kłamstwa. Wystrzegać się kłamstwa. Kłamstwo komu zadać. Złapać kogo na kłamstwie. Kłamstwo wierutne. Kłamstwem świat przejdziesz, ale nie wrócisz. przys. Kłamstwo, jak szydło w worze, przys.*

Kłaniacz, a, *lm.* **e,** *m.* czapkownik, pochlebniś, nadskakujący komu.

Kłaniać, ał, a, *sn. nd.* pozdrawiać. *Kłaniam, kłaniam uniżenie. Kłaniam, kłaniam, szczęśliwéj drogi,* = **się,** *stz. nd.* 1) pokłon oddawać, uwielbiać. *Kłaniać się Bogu, bałwanom, słońcu.* 2) = *komu;* korzyć się przed kim, nadskakiwać, przypochlebiać. *Kłaniać się komuś co. Nie umiesz się kłaniać, nie przyjdziesz do niczego.* 3) = pozdrawiać, oddawać ukłon. *Kłaniać się nizko, bardzo nizko. Kłaniać się grzecznie.* 4) = pozdrawiać kogo (przez list lub przez trzecią osobę). *Kłaniaj mu się odemnie. Kazał ci się kłaniać.*

Kłanianie się, a—, *lm.* **a—,** *n.* 1) ukłon, pozdrowienie. 2)= czczenie, cześć, pokłon. 3) = czapkowanie, nadskakiwanie.

Kłańcanie, a, *lm.* **a,** *n. myś.* (o wilku) dzwonienie zębami

Kłańce, ów, *blp. m. myś.* zęby wilka.

Kłapacz, a, *lm.* **e,** *m.* gawęda, paplacz, bez smaku gadula.

Kłapaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta gadula, paplarka. 2)=*nieuż.* choroba owcza.

Kłapać, ał, ie, *sn. nd. myś.* głos wydawać, mówiąc o sępie.

Kłapanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) uderzanie. *Kłapanie zębami* 2)=gawędzenie, paplanie niedorzeczne.

Kłapidło, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Caryota), in. *Parzydła, Orzechowa palma,* drzewo z rodziny *palm żurnowych* (Palmae arecineae); gatunek =*parzące* (C. urens) rośnie po górach w Ind. i na Cejlanie; z rdzeni otrzymuje się wyborne sago, z soku wino, arak i cukier, drzewo używa się na budulec.

Kłaponogi, a, ie, *p.* (o koniu) ciężki chód mający, tęt wydający.

Kłapouch, a, *lm.* **y,** *m.* z długiemi, obwisłemi uszami.

Kłapouchy, a, e, *p.* obwisłych uszu. *Osieł kłapouchy. Świnia kłapoucha. fig. Mina kłapoucha.*

Kłaść, kładł, kładzie, *scz. nd.* 1) pokładać, stawić. *Kłaść co na ziemię. Kłaść co na stół. fig. Kłaść kogo wyżéj, niżéj, obok drugiego, ob. Stawić. Kłaść na stronę. Kłaść zdrowie, życie, ob. Łożyć. Kłaść za pewną. Kłaść wozem* (kamień, cegłę), t. j. kłaść wzdłuż muru. *Kłaść przez głowę* (kamień, cegłę), t. j. kłaść w poprzek muru. 2) = umieszczać, chować, wrzucać. *Kłaść pieniądze do kieszeni.* 3)= ubierać się, wdziewać. *Kłaść koszulę, trzewiki, frak,* i t. d. **Kłaść się,** *stz.* 1) stawiać się. *Kłaść się zbawcą narodów.* 2) = *gram. Kłaść się z czém. Wyraz ten kładzie się z trybem bezokolicznym.* 3) = *myś. Kłaść się po sobie,* (o zwierzynie) zmykać w całym pędzie. 4)=dom do łożka.

Kłąb, ębu, *lm.* **ęby,** *m.* 1) nici w kulkę zwinięte, *ob. Kłębek.* 2) = paczka, zwitka. *Zwinąć bieliznę w kłąb. Zwinął się w kłąb skarpet z okna.* 3)= (o gadach) kółko, pas. *Wąż wił, v. toczył v. wił się w kłęby. Wąż ścisnął, v. skrępował go swojemi kłęby.* 4)= *fig.* fale. *Szumne kłęby, pieniste kłęby. Kłęby dymu.* 5)=(u konia) grzywa powstająca na karku. *v.* włosy między uszyma nad czołem. 6)= wypukłość tych kości, w których się osadzają piszczele u zwierząt. 7)=*ob. Kuniec, v. Kunie gniazdo.*

Kłąbowy, a, e, *p.* od kłębu. *Kość kłąbowa.*

Kłącze, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *bot.* (Caulis), kłąb, łodyga właściwa roślin. 2)=*ar.* część kapitelu.

Kłączel, i, *lm.* **e,** *ż bot.* (Anabasis), roślina.

Kłączyn, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Synchodendron), roślina.

Kłączysty, a. e, *p.* mający kłącze.

Kłębacz, a, *lm* **e,** *m. bot.* (Riziridium) podrodzaj *Czosnku* (Alium); gatunki: =*siwy, v. ostrozębkowaty* (A. canescens), cebul jego w Syberji dodają do chleba; = *lugowy* (A. uliginosum) rośnie w Chinach; =*piegowy* (A. Victorialis), dawniéj *Szygwurczem, Łukiem piegowym, Czosnkiem śmijowym* zwany, cebule ma liczne, dawniéj korzeń jego pod nazwą *korzenia piegowca długiego* (radix Imperialis longuae) używał się w wielu razach za lekarstwo; jako środek zabobonny słynie w górach alpejskich, noszą go na sobie i kadzą nim w owczarniach dla odstraszenia złych duchów, odmianę jego stanowi *wązkolistny* (angustifolium); =*wonny* (A. odorum), rośnie w Syberji.

Kłębek, bka, *lm.* **bki,** *m.* nici w kulkę zwinięte. *Kłębek nici, bawełny, jedwabiu. Po nitce dojdziesz kłębka,* t. j. dojdziesz prawdy. *Wszystko mu idzie, v. snuje się, jak z kłębka,* t. j. łatwo. *Wyginął rzecz, jak z kłębka,* t. j. z łatwością. *fig. Jeż zwija się w kłębek.*

Kłębian, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Pachyrrhizus), roślina.

Kłębić się, ił—, i—, *stz. nd.* wznosić się kłębami. *Kłębią się dymy, chmury.*

Kłębny, a, e, *p.* w kłąb się zwijający.

Kłębosz, a, *lm.* **e,** *m.* (Dolomedes), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących,* szybkich. Gatunki jego: 1= *obrzęknięty* (D. marginatus). 2= *żałobny* (D. fimbriatus). 3=*rudy* (D. mirabilis).

Kłębowaty, a, e, *p.* nakształt kłębu, sferyczny.

Kłębuszek, szka, *lm* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Kłębek*) 1) mały kłębek. 2)=*v.* **Podnieszczka** (pelotte) *med.* okrągłe miękkie narzędzie używane do naciskania.

Kłęk, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Gymnocladus), roślina.

Kłobuczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kłobuk*), 1) mały kłobuk. 2,= *prow.* kielich kwiatowy. 3)= *prow.* pączek róży nierozwinięty.

Kłobuczka, i, *lm.* **i,** *ż. r. w lm.* **Kłobuczki.** *bot.* (Torilis), roślina z rodziny *baldaszkowych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5. rzędu *dwustupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolita* (T. anthriscus) in. *Wasawice, Waszawy kopr, Jeleni ogon,* bardzo pospolita, łodygę ma półtora łokciową, gałęzie, liście i owoce szorstkie, kwaty ma białe; = *ukraińska* (T. ucrainica), łodygę ma pół łokciową.

Kłobucznik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Lepieżnik* (Petasites).

Kłobuk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *prze.* kapelusz. 2)=in. *Kabłuk,* kapica mnisza ruska.

Kłociasty, a, e, *p.* od kłoci. *Słoma kłociasta.*

Kłoć, ci, *lm.* **cie,** *ż.* 1) *bot.* (Cladium), roślina należąca do klassy 2, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn., z rodziny *turzycowych* (Cyperaceae); gatunek: = *wiechowata* (C germanicum), podobna do sitowia, rośnie gromadnie na miejscach wilgotnych, dość rzadka. 2) = słoma z kłoci, wymłócona. 3) = snopek z takiéjże słomy, równianka.

Kłoda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *teś.* a) *ob. Kloc.* b)= odcinek z odziemka od drzew rozmaitych gatunków, na kilka łokci długi, odznaczający się wielką grubością. c)=odcinek od drzew rozmaitych, na kilka łokci długi, znacznej grubości, już w części wewnątrz wypruchniały, następnie aż do bielu wyłuhany i zadniony, służący w miejscu kadki do zachowania ziarn zboża. d)=*prow.* sztuka drzewa sosnowego, 4—7 sążni długa, znacznéj grubości, okorowana, zdolna do budowli i na spław przeznaczona. *Kłoda do rznięcia, ob. Pitowiec. Kłoda okrągła, v. Budulec okorowany, ob. Budulec.* 2) = walec do równania ziemi. 3) = pień wydrążony. 4)= fasa na chowanie tak suchych, jak mokrych rzeczy. 5)= pewna miara mokrych rzeczy, statek, beczka. 6) = miara suchych rzeczy, zawierająca w sobie cztery korce albo ćwierci. 7) = kawałek grubego drzewa w kształcie spłaszczonego obręczą, który nasadza się na nogę człowiekowi dla utrudzenia mu ucieczki; rodzaj drewnianych kajdan, *ob. Dyby.* 8) *Kłoda kart, posp.* zam. talja. 9) *Kłodą iść, myś.* (o psach) iść lub biedz razem. 10)=*prow.* ul. *Ma sto kłod, lub pniów pszczół w pasiece.*

Kłodny, a, e, *p.* od kłody, od więzienia. *Stróż kłodny*

Kłodzina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) wielka lub niezgrabna kłoda; pień po odciętém drzewie; odziemek. *fig. pog.* niezgrabny, otyły człowiek, niezgrabna figura. 2)=*bot.* (cormus), in. *Pień palmowy, Trzon,* gatunek roślin jednoliściowych, jak w Palmach, Smokowcu, Szpilecznicy, a między dwul stkowemi w Sagowcu i w Zamji.

Kłokocina, y, *lm* **y,** *ż.* włoska dawna nazwa *Pistacjowego drzewa* (Pistacia).

Kłokoczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Staphylea), in. *Kłokoczyna, Kłekoczka,* roślina należąca do klassy 5, rzędu *3-słupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: =*pierzasta* (S. pinnata) krzew kilkołokciowy, kwiaty białe, zewnątrz czerwone, w gronach zwisłych; pojedyncze kwiatki podobne do konwaljowych, stąd cały krzew niek. *konwaljowym* się zowie; owocem orzeszki, nieco większe od pestek wiśniowych, umieszczone w suchych pęcherzach, które poruszane od wiatru, swémi nasionami robią szelest; co dało nazwę *kłokoczki,* nasiona używają się na paciorki i różańce, smaku słodkawo-odrażającego, zażyte sprawują womity, dają olej.

Kłokotka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* in. *Kłokocina włoska, ob. Pista ja.*

Kłokotkowy, a. e, *p.* do kłokotki, *v.* pistacji należący, pistacjowy. *Orzech kłokotkowy.*

Kłomja, *v.* **Kłomla, i,** *lm.* **e,** *ż.* rodzaj sieci na kabłąku do łowienia ryb.

Kłonica. *v* **Kłonnica, y,** *lm.* **e,** *ż.* jedno ze czterech drewien, które półkoszki lub drabiny woza utrzymują.

Kłonić, ił, i, *scz. nd.* schylnć, chylić. *Kłonić czoło.* =**się,** *stz.* schylać się. *Drzewo gnie się i kloni od wiatru.*

Kłonnica, *ob Kłonica.*

Kłopić się. ił—, i—, *stz. nd. prze.* kłopotać się, stukać, klepać, klekotać.

Kłopot, u, *lm.* **y,** *m.* 1) niespokojność, frasunek, troska, zgryzota. *Być w wielkim kłopocie. Nabawić kogo kłopotu. Nie miała biała kłopotu, kupiła sobie prosię, przys.* 2)=*v.* **Mlon, a,** *lm* **y,** *m.* drążek u żaren *v.* żarn domowych, wsadzony w ucho od kamienia, którym kamień wierzchni obracają.

Kłopotać. otał, ota. *v.* **oce,** *v.* **ocze, Kłopocić, cił, i,** *scz. nd. kogo;* gryźć kogo, frasunku nabawiać. *Sprawa ta, interes ten bardzo go kłopocze. Kłopotać komu głowę.* **Kłopotać się. Kłopocić się,** *stz.* gryźć się, frasować się. *Kłopotać się o kogo, o co. Niepotrzebnie v. bez potrzeby się kłopocze. Nie kłopoć się o to. Kłopotać się z kim,* t. j. wzajemnie się frasunku nabawiać, gryźć się wzajemnie.

Kłopotarstwo, a, *blm.* **a,** *n.* stan kłopotny, pełen frasunków. *Gospodarstwo, kłopotarstwo.*

Kłopotarz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* biédak, mający dużo kłopotów.

Kłopotek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (Spondylus) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów* skorupnych.

Kłopotliwie, *ps.* niespokojnie, frasunkowie. *Żyć kłopotliwie.*

Kłopotliwy, a, e, *p.* pełen kłopotu, frasobliwy.

Kłopotnie. Kłopotny, *ob Kłopotliwie, Kłopotliwy.*

Kłos, a, *lm* **y,** *m.* 1) *bot.* (Spica) kwiatostan, w którym wzdłuż jednéj pojedynczej szypułki, wiele bezszypułkowych, lub krótkoszypułkowych kwiatów jest osadzonych. *Kłosy puszczać, wypuszczać. Garść kłosów. Zbieranie kłosów, ob. Poklosie* 2)=waga pewna, 9 ziarn w sobie zawierająca. 3)=**panny,** *as.* nazwa jednéj z północnych konstelacji. 4)=*ob. Kłas.*

Kłosarz, a, *lm.* **e,** *m.* zbieracz kłosów.

Kłosek. ska, *lm.* **ski,** *m.* (*zdr.* od *Kłos*) mały kłos.

Kłosiany, a, e, *p.* z kłosia *Tobie kwoli w kłosianym wieńcu lato chodzi.*

Kłosica. y, *lm* **e,** *ż. bot.* (Helminthostachys), in. *Wiśniak,* rodzaj rośliny paprociowéj; gatunek: = *słodka* (H. dulcis), kłąb ma czołgający się, otoczki tworzą gęste kłosy; rośnie w Ind. wschod., smak ma klejsto-słodkawy, stąd bywa jadaną za jarzynę, używa się też za lekarstwo w niektórych cierpieniach.

Kłosić się. ił—, i—, *stz. nd.* kłosy wydawać, sypać, wysypywać się. *Żyto się już kłosi.*

Kłosie, a, *blm. n. zb.* kłosy. *Nie zbieraj na innéj roli kłosia, tylko na mojéj.*

Kłosienica. y, *blm. ż.* 1) słoma z kłosowanego zboża, *ob Kłosowić.* 2)= *bot. ob. Namulnik* (Limosella).

Kłosiennica, *ob. Kłosienica.*

Kłosisty, a. e, *p.* pełen kłosów; o długich kłosach.

Kłosoczub, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Paw'.*

Kłosorodny, a, e, *p.* rodzący *v.* noszący kłosy.

Kłosować. ował. uje, *scz. nd.* 1) *zboże,* podmiódać co większy, co suchszy lub dojrzalszy kłos obić, co zwiększa omłócić. 2 =*stn. nd. v.* **Kłosować się,** *stz. nd.* wypuszczać kłos. *Żyto już kłosuje, v. kłosuje się.*

Kłosowato, *ps.* w kształcie kłosów.

Kłosowaty, a, e, *p.* podobny do kłosów, mający kłosy.

Kłosownica. y, *blm. ż. bot.* (Brachypodium), roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), należąca do klassy 3éj, rzędu *dwustupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = (B. pinnatum), trwała, dość pospolita.

Kłosowy, a, e, *p.* od kłosu, należący do kłosu, tyczący się kłosów: kwiaty *v.* rośliny *kłosowe* zowią się te, których kłosostan jest kłosem.

Kłosówka, i, *lm.* **i.** *ż. bot.* 1) (Holcus), in. *Miątwa,* roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), należąca do klassy 3éj, rzędu *dwustupkowego* wedł. ukł Linn., niek. *trawą miodową* zwana; gatunki: =*miękka* (H. mollis) i = *wełnista* (H. lanatus), dobrą jest paszą dla koni. 2) = *pastewna* (H. avenaceus), *ob. Wysupka pastewna.*

Kłoś, *ob. Kłuś.*

Kłotewka, i, *lm.* **i,** *ż. v. Kołatuszka, v. Koziołek, v. Montewka, v Rogalka;* wierzchołek od młodocianéj sosenki, z pozostawionemi sęczkami długo uciętemi, służący do rozbijania strawy mączněj w garnku, używany od wieśniaczek.

Kłotlin, a. *lm.* **y,** *m. bot.* (Sarcolena), roślina.

Kłoć, *v.* **Kłuć, kłół,** *v.* **kłuł, kole,** *v.* **kłuje,** *scz. nd.* **Kolnąć,** *dk.* 1) ostrém czémś bość. *Kolnąć się szpilką. Kłoć papier. Kłuje mię w kłopocie. fig. Kłoć w oczy. Prawda w oczy kole, przys. Nie w oczy, źle to mówią, w serce prawda kole* 2) = szczepać, łupać. *Kłoć drzewo.* 3)= zabijać. *Kłoć nieprze.* 4) = *myś. ob. Podcinać.*

***Kłoć, ści,** *blm. ż* fibrina, znaczy drugą część krwi rozłożonéj, część złożoną z włókien i kleju. W ciele męskiém więcéj jest *tuczy,* a w ciele żeńskiém więcéj *kłoci, ob. Tucz, Mięsz.*

Kłócić. ił. i, *scz. nd.* 1) mieszać, mącić. *Kłócić napój. Kłócić wodę, strumyk. Kłócić śmietanę. fig. Burza kłoci powietrze. Straszliwe sny kłócą jego spoczynek. Kłócić komu głowę.* 2) = *kogo z kim;* porożnić. = **się,** *stz.* wadzić się, swarzyć się. *Kłócić się z rodziną. Ustawicznie kłócą się i godzą.*

Kłócie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dotykanie z naciskiem czém ostrém. 2) = kolka. *Kłócie w boku. Kłócie w kiszkach.*

Kłódka, *zdr.* **Kłódeczka**, *bł.* **Kłótka, Kłóteczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Kłoda.* 2) = zamek wiszący, zapora. *Zamykać na kłódkę, na trzy kłódki, pod kłódką. Gębę komu na kłódkę zamknąć*, t. j. przywieść kogo do milczenia. *Kłódka Salomonowa*, pewien rodzaj zamka sztucznego. 3) = *zegarowa*, w której sprężyna zamknięta. 4) = kawałek deski, na której wiążą się oka sieci.

Kłódkarz, *v.* **Kłótkarz, a**, *lm.* **e**. *m.* co robi kłódki, zamkarz, ślósarz.

Kłótliwie, *ps.* zwadliwie, swarliwie.

Kłótliwość, ści, *blm. ż.* zwadliwość, swarliwość, skłonność do kłócenia się.

Kłótliwy, a, e, *p.* zwadliwy, swarliwy. *Kobiéta zła i kłótliwa.*

Kłótnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* wspór, zwada, sprzeczka, swar. *Kłótni szukać. Kłótnię wszcząć. Zakończyć, zagodzić kłótnię. Wmieszać się do kłótni.*

Kłótniarka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta kłótliwa, pieniaczka.

Kłótniarstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) życie kłótliwe. 2) = pieniactwo.

Kłótniarz, a, *lm.* **e**, *m.* **Kłótnik, a**; *lm.* **cy**, *m.* który się kłóci, zwadca, wichrzyciel.

Kłóty, a, e, *im.* kłóciem zadany. *Raz kłóty. Kłóta rana.*

Kłuć, *ob. Kłóć.*

Kłucie, *ob. Kłócić.*

Kłukas, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* 1) dzióh długi jak np. bociani. 2) = *w lm. Kłukasy*, bazgranina, mazanina.

Kłumpie, i, *blp. ż.* trzewiki drewniane, z odcinów drzewa osinowego, lub topolowego.

Kłunia, i, *lm.* **e**, *ż.* stodoła z krążlaków sosnowych zbudowana u włościan poleskich, w której się zachowuje zboże, słoma, siano i różne gospodarskie narzędzia, zwykle na ustroniu, nie tuż przy domu stojąca.

Kłus, a, *lm.* **y**, *m.* (dawniéj *Kłos*) chód zwierza środkujący między stępą, a cwałem, lub galopem; trucht, ryś, gręda. *Kłusem jechać. Ciężkiego ten koń ma kłusa. Wypuścić konia kłusem. fig. posp. Kłusem!* prędko! prędzéj!

Kłusać, ał, a, *v.* **kłusze**, *ob. Kłusować.*

Kłusak, a, *lm.* **i**, *m.* 1) koń kłusem chodzący, rysak. 2) = kłus. *Kłusaka uderzyć*, t. j. szybko pojechać. 3) = *zool.* (Dromas), ptak z rzędu *Płetwonogich*; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *czaplowaty* (D. Ardeola).

Kłusować, ował, uje, i Kłusać, ał, a, *scz. nd.* 1) (o koniu) kłusem chodzić, rysią. 2) = (o jezdcu) kłusem jeździć. *Na koniu kłusał. Kłusowaliśmy godzinę.* = **się**, *złz. posp.* dużo chodzić, tłuc się. *Kłusać się cały dzień.*

Kłusownictwo, a, *blm. n.* potajemne zabijanie zwierząt dzikich.

Kłusownik, a, *lm.* **cy**, *m. myś.* złodziéj i zabójca zwierząt dzikich, ochranianych w jakim lesie.

Kłuś, sia, *lm.* **sie**, *m.* (daw. *Kłoś*) i *zdr.* **Kłusię,ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* zły kłusak, szkapsko ciężkie.

Kły, *lm.* od *Kieł*, *ob. Kieł.*

Kłykciasty, a, e, *p.* mający kłykcie.

Kłykciny, cin, *blp.* (condylomata), *med.* narośle na skórze weneryczne.

Kłykciowy, a, e, *p.* (condyloideus), należący do kłykci.

Kłykieć, kcia, *lm.* **kcie**, *m.* 1) trzpień, oścień, guzik palca, spojenie stawów w palcach. 2) = guz kłykciowy. *Wielem kłykciów od niego odniósł. Pozbijałem sobie palce* (mianowicie u rąk) *na kłykciach.*

Kłypać, ał, ie, *sn. nd. oczyma; posp.* niezwykle ruszać powiekami, zmrużając oczy. *Snać chce mu się spać, bo zlewa i kłypie oczyma.*

Kłys, a, *lm.* **y**, *m. v. Skłys, v. Kłyk, v. Złom, v. Skręt, v. Styrk, leś.* drzewo na pniu stojące, któremu wiatr, albo inne drzewo spuszczane, upadając, wierzchołek skręciło, albo na wpół złamało.

Kłysty, *v.* **Klisty, a, e**, *p.* w kły opatrzony. *W kłystego odyńca oszczepem ugodzić.*

Kment, u, *lm.* **y**, *m. prze.* bisior, płótno cienkie białe, *ob. Gment, Bisior.*

Kmentowy, a, e, *p.* bisiorowy, z kmentu. *Dawid miał płaszcz kmentowy.*

Kmiecic, *v.* **Radzic**, (herb); w polu czerwoném kotwica, uchem do góry; przy uchu po obu stronach gwiazdy dwie.

Kmiectwo, a, *blm. n.* 1) rolnictwo. 2) = folwark, grunt kmiecy.

Kmiecy, a, e, *p.* od kmiecia. *Kmieca rola. Kmiecy potomek. Kmiece sprawy. pst. Po kmiecku*, po kmiecemu, jak kmieć, sposobem kmiecia działać.

Kmieć, cia, *lm.* **cie**, *m.* 1) rolnik, poddany siedzący na gruncie pańskim. *Każdy człowiek kmieć jest i poddany Boga swego.* 2) = w ogólności, chłop, siodlak, rolnik, włościanin. *Szlachectwo bez bogactwa w kmiecie idzie.*

Kmin, u, *lm.* **y**, *m.* **Kminek, nku**, *lm.* **nki**, *m. bot.* 1) (Cuminum), roślina wydająca ziarna, zwane także *kminem*, a używane do chleba, pierogów, wódek i t. d. 2) = *ob. Karolek* (Carum), którego gatunek *Kmin, v. Hunysz polny, ob. Karolek pospolity.* 3) = *koński, ob. Koniopłoch łąkowy.*

Kminkowy, a, e, *p.* z kminu, *v.* kminku. *Kminkowa zupa. Kminkowy ser. Kminkowa wódka, ob. Kminkówka.*

Kminkówka, i, *lm.* **i**, *ż.* wódka z kminem pędzoną, lub na kmin nalewana.

***Kmiot, u**, *lm.* **y**, *m.* subjectum, lecz tylko wtedy, gdy nie ducha własnego lub ogólnego, lecz *istotę osobistą*, własną, obcą, lub Bożą, czyni się ogółu rzeczy, lub *przedmiotu* przeciwstawem. I tak zdanie: „Scrutator, qui cogitat, est *subjectum*, et res, quas cogitat, sunt *objectum*," przynależy tak przełożyć na polskie: Badacz, który myśli, to *kmiot*, a rzeczy, o których myśli, *przedmiot*. Hegel mówi dość często o *Subjectivitaet*, a rozumié pod nią wciąż pojedynek myślący w styczności z ogółem bezmyślnym. Subjektowość jego więc znaczy po polsku *kmiotowość*, a subjektowy *kmiotowy*. W grammatyce jest *subjectum* i *objectum, le sujet* et *l'objet*. Ponieważ subjekt oznacza tu osobę działającą i kładącą się w przypadku pierwszym, przeto tłumaczy się przez *kmiot*. Jan np. ubił zająca. Jan jest tu *kmiot*, a zając *przedmiot*. Jeżeli zaś nie osobę, nie pojedynek, lecz ducha lub szczegół stawisz naprzeciw ogółowi rzeczy lub przedmiotowi, wtedy subjekt zowie się *podmiot*. Duch bowiem jest *pod jaźnią* i znajduje się w jéj służbie. Gdy zły człowiek np. chce usprawiedliwić występek, duch jego wypowie np. stosowne do woli téj myśli. Kmiot, jako istota osobista, przedmiotowi i podmiotowi rozkazująca, jest *miotem*, conjectum. W takowym razie kmiot stanowi przedmiotu i podmiotu tameczną iściznę i różnojednię, *ob. Podmiot, Miot.*

Kmiotek, tka, *lm.* **tki**, (*zdr.* od *Kmieć*) chłopek. *Ubogi, poczciwy kmiotek.*

Kmiotka, i, *lm.* **i**, *ż.* wieśniaczka, chłopka, włościanka.

Kmiotkować, ał, uje, *sn. nd.* kmiece życie pędzić, kmieciem być.

Kmiotowic, a, *lm.* **e**, *m.* chłopowic, kmiecy syn. *Żaden kmiotowic tak się nie urodził, aby go matka w żłobie położyć miała.*

Kmiotówka, i, *lm.* **i**, *ż.* kmiotka, kmieca żona.

Kmiotówna, y, *lm.* **e**, *ż.* córka kmieca.

Kmita, *v.* **Chorągwie Kmitów** (herb); dwie chorągwie złote w polu czerwoném.

Kmocha, Kmochna, Kmotra, y, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Kmosia, si**, *lm.* **sie, Kmoszka, i**, *lm.* **i**, *ż. posp.* 1) kuma, która dziecię do chrztu trzymała, matka chrzestna. 2) = *fig. posp.* plotka, gadulska, wścibska. *O! to kmosia. Wdowa zaraz kmoszek porządnych z gębami dostanie.*

Kmosia, Kmoszka, *ob. Kmocha.*

Kmoś, sia, *lm.* **sie**, *m.* (*zdr.* od *Kmotr*) *pochl. Miły kmosiu!*

Kmoterski, *ob. Kmotrowski.*

Kmoterstwo, *ob. Kmotrowstwo.*

Kmotr, a, *lm.* **owie**, *m. posp.* 1) kum, chrzestny ojciec, lub chrzestny powinowaty. *W kmotry prosić. W kmotry stać. Kmotrowie, zb.* kmotr z kmotrą. 2) = pomocnik, wspólnik. *Kuglarz zazwyczaj miewa kmotrów.*

Kmotra, *ob. Kmocha.*

Kmotrowski, a, ie, *p.* od kmotra, kmotry, chrzestny. *Kmotrowskie powinowactwo.*

Kmotrowstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) kumostwo, chrzestne powinowactwo. 2) = *posp.* wspólnictwo. 3) = *zb.* kmotr i kmotra.

Kmyśli, *ps. nieuż.* (skróc. zam. *Kumyśli*) wedle myśli, wedle upodobania, pomyślnie, *ob. Gmyśli.*

Kmyślnie, *ps. nieuż.* pomyślnie, stosownie do myśli czyjéj.

Kmyślny, a, e, *p. nieuż.* stosowny do myśli czyjéj, do życzenia, pomyślny, pożądany.

Knafel, fla, *lm.* **fle**, *m. zdr.* **Knaflik, a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Knafliczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* (z niem.) *prze.* guzik, (u sukni, kamizelki, koszuli.)

Knaflak, a, *lm.* **i**, *m. prze.* obsac *v.* obcas u trzewika.

Knaflakowy, a, e, *p.* od obcasa, obcasowy, *v.* obsacowy.

Kneflarnik, a, *lm.* **cy**, *m. prze.* co obcasy robi, obcaśnik.

Knefliczka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* in. *Mszyca*, ziele, na rózgach swoich ma główeczki, jak na lnie (Blattaria).

Knag, a, *lm.* **i**, *m. ob. Przypuśnica.*

Knap, a, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) *prze.* 1) rzemieśluik, który wełnę robi, sukiennik. 2) = w ogól. tkacz.

Knapski, a, ie, *p. prze.* sukienniczy. *Mydło knapskie.*

Knapstwo, a, *lm.* **a**, *n. prze.* 1) sukiennictwo. 2) = *zb.* knapi, sukiennicy.

Knaster, *ob. Kanaster.*

Knebel, Knybel, bla, *lm.* **ble**, *m.* (z niem.) 1) knutel, krótki gruby kij do wiązania snopków. 2) = narzędzie do zatkania gęby, lub innego otworu. *Zasadzić knebel komu, knebleм komu usta zatkać.* 3) = *or. ob. Trznadel.* 4) = polano okrągłe do 2ch cali grube, na jednym końcu zaostrzone, ułatwiające wiązanie snopków zboża. 5) = *stol.* młotek drewniany, in. *Knypel.* 6) = *gór.* kołek służący do zapięcia pętlicy w linie, w którą kopalnik wkłada nogę, wjeżdżając, t. j. spuszczając się do szybu.

Knebłować, ał, uje, *scz. nd.* knebłem zatykać, wiązać. *Knebłować arterję. Knebłować psa.*

Knebłowanie, a, *lm.* **a**, *n.* zatykanie, wiązanie knebłem.

Knebłowy, a, e, *p.* do knebła należący.

Knecht, a, *lm.* **ci**, *m.* (z niem.) 1) żołnierz piechotny wojska niemieckiego. 2) = parobek.

Knechtowski, a, ie, *p.* do knechta należący.

Knef, a, *lm.* **y**, *m. mit.* drugi z egipskich trzech Knefisów, lub przymiotów Jaha, ognia, najprzedniejszego boga, a brat bliźniaczy *Ftasa* i *Feniksa*. Znaczy tyle, co ruch, przyczynowość, arystotelesowa Entelechia, słowem, co duch, cielesności martwéj i bezwładzy przeciwnik. Zowią go duszą Ftasa. Ukazuje się cieleśnie jako Eter, a nie cieleśnie, jako mądrość, lub myśl boża, stwarzająca i przenikająca świat. Podobien jest do wiatru, a jest duch boży, unaszający się po nad wodami, który występuje u hebrajczyków jako *Elohim*. Jako dusza Ftasa, od niego nieoddzielna, przemieszkuje pospołu z nim na Syrjuszu i jest Sotysem, rozlewającym się morzami pojęć umiejętności. Ftas rozpostarł się jako gwiaździste niebiosa, a Knef tchnął we wszelaką z gwiazd inną myśl bożą, czyli osadził na niéj osobnego boga, zwanego Kabirem. On ojciec Kabirów. Czasem jego jest *mały rok niebieski*, z 1461 lat złożony. *Kania* jest wyobraźnicą Knefa na ziemi.

Knefis, a, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m. mit.* jeden z przymiotów głównych najprzedniejszego boga egipskiego. Są trzy Knefisy. Słońce słońc, lub ogień, ma trzy przymioty: *Światłość, ruch* i *ciepło*. Jah tedy ma także trzy przymioty, które zowią się: *Ftas, Knef* i *Feniks*, a znaczą nie tylko światłość, ruch i ciepło, lecz także *cielesność, ducha* i *żywot*. Słowem, trzej Knefisowie, to *trójca jednoprzydrugości*, wydobywająca się z pogańskiego bożyrka, uważanego za boga, a występująca w kształcie *trzech bogów* i *braci*.

Kneplerka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) *nieuż.* co koronki knepluje.

Knepłować, ał, uje, *scz. nd.* koronki wiązać.

Knepować, ał, uje, *scz. nd.* (z niem.) *nieuż.* zabijać, wbijać, karbować.

Knesać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* kołysać, wzruszać, wzburzać.

Kniaski, *v.* **Kniaziowski, a, ie**, *p.* do kniazia należący. *Poddani kniascy.*

Kniat, u, *lm.* **y**, *m. ob. Knieć.*

Kniatyra, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* zagon, grzęda, lecha kwiatów.

Kniazić, ił, i, *sn. nd. myś.* (o zającach) odzywać się właściwym sobie głosem, jakby wymawiając wyraz *kniaź.*

Kniazik, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Kniaź*) mały książę. 2) = (Julis) *zool.* ryba morska bardzo piękna.

Kniaź, zia, *lm.* **owie**, *m.* (z ross.) 1) (na Rusi i Litwie) książę. *Wielki kniaź litewski Giedymin.* 2) = (u Słowian tureckich) szlachcic, wojak, mający swego konia. 3) *Kniaź! myś.* tak naśladują głos duszonego zająca. *Kot złapany od charta, krzyknął kniaź! kniaź!*

Knica, y, *lm.* **e**, *ż. leś. ob. Krzywoka.*

Knidjum, *nieod. bot. ob. Biedrzycznik.*

Knieć, ci, *blm. ż. bot ob. Kaczyniec* (Caltha). *Knieć pospolita, ob. Kaczyniec błotny.*

Knieja, ei, *lm.* **je**, *ż.* pewna oznaczona część lasu, przeznaczona do polowania, część lasu w jego głębi.

Kniejówka, i, *lm.* **i**, *ż. myś.* 1) gatunek trąbki myśliwskiéj wielkiéj i grubéj, używającéj się w wielkich lasach na grubego zwierza; borówka. 2) = krótka strzelba.

Kniemu, skróc. zam. *Ku niemu, ob. Ku.*

Knis, a, *lm.* **y**, *m leś.* sztuka sosnowa, znacznéj grubości, wykopana wraz z korzeniem, zdatna na pal.

Knoch, u, *blm. m. bur.* bursztyn biały, twardy.

Knod, u, *lm.* **y**, i *zdr.* **Knodyszek, szka**, *lm.* **szki**, *m.* (z niem.) *nieuż. bot.* kolanko w chróście, drzewie, trzcinie, w zielu, *ob, Kolanko.*

Knodowaty, *ob. Kolankowaty.*

Knot, a, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Knotek, tka**, *lm.* **tki**, *m.* 1) skręcone nici do świecy, lampy. *Knot u świecy, u lampy.* 2) = *art.* kiszka zapalnicza, lont. 3) = *chir.* szarpie skręcone do zatykania ran. 3) = *prze.* stryczek, sznurek. 5) = *bot ob. Kakt.* 6) *Knoty gwiazd spadłych*, dawna nazwa u ludu, galaretowatéj massy, która się zjawia niek. na łąkach po ciepłych deszczach, *ob. Trzęsidło pospolite.*

Knotnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* 1) in. *Gorzyknot*, ziele, gatunek dziewanny, używany do kagańców w miejsce knotów (verbascum thapsus). 2) = (Ramondia), roślina.

Knotnik, a, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Prątnik* (Bryum), rodzaj mchu gałęzistego.

Knotowy, a, e, *p.* od knotu. *Knotowy mech, ob. Prątnik.*

Knowacz, a, *lm.* **e**, *m.* kujący co.

Knować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *nieuż.* drzewo przerąbywać, przecinać. 2) = *fig.* prząść, układać gotować co. *Knować spisek. Knować zdradę. Knować coś przeciw rządowi. Knować komu zgubę.* 3) = *posp.* roić, stroić. *Knował to sobie.*

Knowanie, a, *lm.* **a**, *n.* czyn i to co się knuje, podstęp, intryga. *Knowania tajemne.*

Knówie, *v.* **Knuwie, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) zdziebełko suche. 2) = *zb.* część snopa poniżéj pasa czyli przewiąsła. *Snopek do ziemi knówiem obrócony. Snop na knówiu stoi.*

Knucze, a, *lm.* **e**, *n. ob. Knoch.*

Knule, ów, *blp. m.* około Szlązka, pospólstwo tém nazwaniem mianuje kartofle.

Knur, a, *lm.* **y**, *m.* 1) kierda, kiernoz, wieprz samiec. 2) *Knury* (z niem.) *górn.* siwe i białe kamienie, bez żadnéj mieszaniny kruszcu.

Knurowanie, a, *lm.* **a**, *n.* popęd płciowy u świń.

Knut, a, *lm.* **y**, *m.* (z ros.) kańczug ruski. *Kara knuta. Umrzeć pod knutem.*

Knutel, tla, *lm.* **tle**, *m.* (z niem.) *nieuż.* kijek, kołek drewniany.

Knutować, ał, uje, *scz. nd.* bić knutem.

Knuwie, *ob. Knówie.*

Knybel, *ob. Knebel.*

Knychać, *v.* **Chrzykać, ał, a**, *sn. nd.* nosem głos wydawać, *np.* płacząc.

Knyks, u, *lm.* **y**, *m.* ukłon dziewczyny, *ob. Dyg.*

Knyp, u, *lm.* **y**, *m.* krótki a kończasty nóż.

Knysz, a, *lm.* **e**, *m.* kłusek, kluska. *Knysze z kapustą, ze śliwami.*

Ko, *nieod. n.* (Co) *bot.* chińska roślina, z której płótno robią.

Koadjut, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) który ma koadjutora, pomocnika.

Koadjutor, a, *lm.* **owie**, *m.* 1) pomocnik, zwłaszcza osób duchownych, biskupów. *Koadjutor biskupi, ob. Sufragan.* 2) = (w zakonach) *Ojciec koadjutor, brat koadjutor.*

Koadjutorka, i, *lm.* **i**, *ż.* pomocnica.

Koadjutorski, a, ie, *p.* od koadjutorstwa, pomocniczy.

Koadjutorstwo, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce lub godność koadjutora.

Koagulacja, ji, *blm. ż.* (z łać. Coagulatio) zsiadanie się, krzepnięcie, *np.* mleka.

Koak, u, *blm. m. chem. ob. Koks.*

Koala, i, *lm.* **e,** *m.* (Phascolaretos), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych*, długonogich; gatunek jeden: =*pospolity* (Ph. cinereus).

Koalescencja, ji, *blm. ż.* (z łać. śr.) zrastanie się, ściśle połączenie.

Koalicja, ji, *lm.* **e,** *ż.* (z łać. śr.) związek, połączenie.

Koballs, a, *lm.* **y,** *m.* litewski Lar, lub bożek domowy. *ob. Kobold.*

Kobalt, u, *blm. m. chem.* (Cobaltum), metal ciężki, przyciągający się do magnesu, jak żelazo i nikiel; = *arsenikalny, min.* zwykle zwany *białym speisskobaltem*, jest kruszcem składającym się z kobaltu, arseniku i małéj ilości siarki, żelaza i krzemionki; = *szary, min.* jest tymże kruszcem, bez siarki; = *błyszczący, min* jest tymże kruszcem, zawierającym tylko daleko więcéj czystego kobaltu.

Kobaltowy, a, e, *p. chem.* od kobaltu. *Kobaltowe szkło, ob Smalta.*

Kobaltokrusz, Koboltokrusz, a, *lm.* **e,** *m.* kruszec kobaltowy.

Kobaltywa szara, *min. ob. Błyszcz kobaltu.*

Kobang. (moneta), *ob. Kopang.*

Kobea, i, *blm. ż. bot.* (Cobea), roślina; gatunek: = *pnąca* (C. candens).

Kobeźnik, a, *lm.* **cy,** *m.* co grywa na kobzie, lutnista.

Kobiał, u, *v. a,* *lm.* **y,** *m. bot.* (Pomaderris), roślina.

Kobiałka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr* od *Kobieł*) koszyk z łyka albo wici zrobiony.

Kobiec, bca, *lm.* **bce,** *m.* 1) *zool.* kobus, rodzaj sokoła, *ob Kobus.* 2) =*muś* pewny gatunek sieci na ptaki.

Kobiecarstwo, Kobieciarstwo, a, *blm. n.* namiętność do kobiet.

Kobieciarz, a, *lm.* **e,** *m* człowiek kobiétom oddany.

Kobiecina, y, *lm.* **y,** *ż.* (żałując lub pieszcząc się) biédna kobiéta, kobiétka.

Kobiecisko, a, *lm.* **a,** *n.* niezgrabna, szpetna kobiéta.

Kobiecy, a, e, *p.* białogłowski, niewieści. *Ma twarz kobiecą, głos kobiécy, ułożenie kobiéce. Rząd kobiécy. Ubiór kobiécy. Choroby kobiéce. psł. Po kobiécemu,* jak kobiéta.

Kobielasty, *ob. Kobielisty.*

Kobielasta kiszka, *ob. Jątrznica* (Colon).

Kobiel, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) kosz z łyk lipowych, kory brzozowéj, lub cienko strugánych leszczynowych szczep upleciony, pospolicie na sznurku przez ramiona u wieśniaków noszony w drodze. 2) =*ob. Kobielistość.*

Kobielatka, i, *lm.* **i,** (Anthribus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, czterostawnych, wryjkowatych.

Kobielica, *ob. Kobylica.*

Kobielić się, *złz. nieuż.* wypukło robić się, faldować się.

Kobielisto, *ps.* wypukło, buchasto.

Kobielistość, ści, *blm. ż.* wypukłość. *Kobielistości czołowe.*

Kobielisty, a, e, *p.* wypukły, łonisty, buchasty.

Kobielitość. *ob. Kobielistość.*

Kobielne, ego, *n. ar.* gzóma w słupach pewnego porządku.

Kobiercowy, a, e, *p.* od kobierca, dywanowy.

Kobierczyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kobierzec*), mały kobierzec, dywanik.

Kobiernicki, a, ie, Kobierniczy, a, e, *p.* od kobiernika *Kobiernicza robota.*

Kobiernik, a, *lm.* **cy,** *m.* co kobierce robi.

Kobierzec, rca, *lm.* **rce,** *m.* 1) deka kosztowna do nakrycia stołów, ścian, posadzki; dywan. 2) = dywan ślubny. *fig Ślubny kobierzec, święty kobierzec. Wstąpić z kim na kobierzec, stanąć z kim na kobiercu. Przysiądz sobie na kobierzcu.*

Kobiéta, y, *lm.* **y,** *ż.* (w dawnych pismach rzadko używane i tylko z pogardą), niewiasta, białogłowa, dama.

Kobiétka, Kobieteczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kobiéta*) młoda, ładna kobiéta.

Koblon, *ob. Kabljon.*

Kobłuk, a, *lm.* **i,** *m.* kapica mnisza (ruska), *ob. Kabłuk.*

Kobol, a, *lm.* **e,** *m. mit.* litewski bożek domowy, Lar. Kobole strzegą mieszkań ludzkich i bronią ich od złego. Objawiają następującym sposobem chęć zamieszkania czyjego domu. W nocy układają śród izby górę z drzazg, lub stos drew, powrzucają do mléka wymioty różnych zwierząt, słowem, wyrządzą psotę. Gdy gospodyni się gniewa, opuszczą dom; jeżeli zaś nie, zostają w nim, biorąc pomieszkanie w norach ziemnych i szczelinach ścian. Królem ich *Stynkanis-Perteweu.* Inne imiona ich *Kobalisy*, lub *Kołtki.*

Kobold, a, *lm.* **y,** *m.* giermański duch domowy, litewskiemu Kobolowi równy i od niego bezwątpienia pochodzący. Kobolty są wesołe i śmieją się głośno, otwierając usta szeroko. Inne imiona ich: *Husing, Gutgesel.* Najznakomitsze Koboldy zowią się: *Skrat, Katerman, Walterken, Chimken, Robin, Nissen, Sotrel, Ekerken, Klopfer, Hemerlin, Popelman, Popanz, Munchart, Mumanz, Buc, Bucphert.*

Kobolt, *ob. Kobalt.*

Kobra, y, *lm.* **y,** *ż.* kość palona właściwym sposobem, używana jako ludowe lekarstwo przeciw jadowitym ranom, szczególnie przeciw ukąszeniu przez wściekłe psy, dla uchronienia się od wścieklizny. Przypija się mocno do wilgotnych powierzchni.

Kobuz, *v.* **Kobus, a,** *lm.* **y,** *m.* (Buteo, *v.* Falco) *zool.* ptak z rzędu drapieżnych (dziennych), rodzaju sokołów; gatunki: 1=*białawy* (Falco albidus). 2=*rdzawy* (F. rutilans). 3=*lustrowy* (F. ptilonorynchus). 4=*pstrogrzbiety* (F. paecilonotus). 5=*długoskrzydły* (F. pterocles). 6=*płaszczowy* (F. palliatus). 7=*popielatogrzbiety* (F. lacrymulatus). 8=*trzmielojad* (F. apivorus). 9=*myszołów* (F. Buteo). 10=*włochaty* (F. lagopus). 11=*sheotlicy* (F. poliogenys). 12=*płowy* (F. liventer). 13=*siniak* (F. cayanensis).

Kobuzek. zka, *lm.* **zki,** *m. zool. ob. Sokół.*

Kobuzia, zi, *lm.* **e,** *ż. prze.* półsfera.

Kobuzi. a, e, *p.* od kobuza. *Kobuzi nos, v orli.*

Kobuzieć, iał, ieje, *sn. nd.* 1) przewierzgnąć się w kobuza. *Kiedy sowa skobuzieje, wyjrzy lata niż jastrząb', ob. Jastrzębiec.* 2)=*fig. posp.* osowieć, posępnym się stać.

Kobylak, *v.* **Kobylarz, a,** *lm.* **e,** *m. w myś.* wilk porywający się do większych koni.

Kobylarz, a, *lm.* **e,** *m. prze.* utrzymujący stado koni.

Kobylenie, a, *lm.* **a,** *n.* drzewo pełne kołów ostrych w bramach dla przeszkodzenia wjazdu, *ob. Kobylica.*

Kobyli, a, e, *p.* 1) od kobyły. *Kobyle mléko. Kobyle mięso.* 2)=*bot. Kobyli szczaw', ob. Szczaw' kobyli* (Rumex acutus).

Kobylica, Kobylina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Kobylenie.* 2)=kozły, podpory drewniane. 3)=narzędzie drewniane nakształt konia, na które żołnierza za karę sadzają.

Kobyliczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Leptis) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, oskowatych. Gatunki pospolitsze są: 1=*dwukropna* (L distigma). 2=*czterosmuga* (L. vermileo). 3=*chmurkowana* (L. scolopacea). 4=*ruda* (L. tringaria). 5=*złocista* (L aurata).

Kobylina, y, *lm.* **y,** *ż.* mięso kobyle, końskie; nędzna kobyła.

Kobylocha, y, *lm.* **y,** *ż.* śliwka wielka angielska lub inne z wielkich gatunków.

Kobyła, y, *lm* **y,** *ż.* (z łać.) 1) *posp.* klacz. *Na kobyle jeździ, a kobyły szuka, przys.* 2)=(łajno) marcha, babsko głupie, niezgrabna. 3)=gatunek śliwek. 4 = *prze.* rodzaj strzelby. 5) = *myś. ob. Ekran.* 6)= narzędzie na którém kładą skazanego na chłostę.

Kobyłka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Kobyła*) klaczka. 2)=*zool.* koniczek trawny, robaczek czworoskrzydły, *ob. Szarańcza.* 3)=(u pętli) haftka, zapinka. 4)=mostek na skrzypcach, na którym struny się rozpinają. 5) = węzeł, zadzierzg. 6) = warsztat kołodziejski, zwykle dębowy. 7)=*blp.* dwa drążki drewniane, z obu końców sieci do łowienia ryb umocowane, służące do trzymania i kierowania téjże sieci. 2)= pewna część warsztatu tkackiego, na któréj się zawiesza berdo i nity.

Kobza, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) staroświecka lutnia, czyli lira, bandurka. *Grać na kobzie. Tańczyć pod takty kobzy.* 2)= *prow. ob. Kabza, Kiesa.*

Kobziarz, a, *lm.* **e,** *m.* znaczy u górali tatrzańskich tyle, co gdzie indziéj *dudarz*, lub *gędziarz, muzykant, ob. Kobeźnik.*

Koc, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) sukno grube kosmate na obie strony. 2) = *prow. prze.* pieniężna kara o niesłuszne zapozwanie, sztraf. 3) *Koc,* dawniéj znaczył tyle, co dziś *błam. Koc kuni, koc lisi.*

Koca, y, *lm.* **y,** *ż.* wełniane, grube przykrycie, koldra.

Kocanka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) *v. w lm. Kocanki, v. Kocianka* (Gnaphalium), in. *Szarota,* roślina z działu *Wrotyczowatych v. Sadźcowych* (Eupatorinae), należąca do klassy 19éj (*zrostoględkowych*), wedł. ukł Linn.; gatunki: =*piaskowa v. żółta* (G. arenarium), in. *Kocenki, v. Kocenki żółte,* posp. *Kocie łapki, Suche ziele,* cała, prócz kwiatów, kutnerowata, główki kwiatowe żółte, miodowego zapachu; odmiana o kwiatach pomarańczowych, dawniéj używała się za lekarstwo w cierpieniach skórnych, niek. zwana *Nieśmiertelnikiem* z powodu swych niewiędniejących główek: =*leśna* (G. silvestrum), dzieli się na dwie odmiany: *prostą* (rectum) i *brunatnawą* (fuscatum); =*blado żółta* (G. luteo-album); =*bagnowa v. błotna* (G. uliginosum); =*dwudzielna v. pospolita* (G. germanicum), rośnie na polach, ogrodach, mian. po żniwie między rzyskiem; =*piramidalna,* stanowi jéj odmianę; = *górna* (G. montanum); = *polna* (G. arvense), gatunek najpospolitszy, zwykle *Kocanką* zwaną, cała kutnerowata; =*rozdzielnoplciowa v. ukwap* (G. dioicum), posp. *Kotki,* korzeń ma pierzowaty, rozlogowy, główki kwiatowe pięknéj barwy; używała się dawniéj w medycynie. 2) = *ob. Nicennica łąkowa* (Filago arvensis). 3) *Kocanki, ob. Radostka.*

Kocankowaty, a, e, *p.* kwodowaty, sękowaty.

Kocenki, nek, *blp. prow. ob. bot. Kocanka piaskowa.*

Kochać, ał, a, *scz. nd.* miłować, lubić. *Kochać Boga nadewszystko. Kochać bliźniego, jak siebie samego. Kochać kogo nad życie. Kochać kogo z serca, z duszy i serca, duszą i sercem, całém sercem. Kochać kraj, ojczyznę, cnotę.* =**się,** *złz.* 1) upodobanie mieć, upodobać sobie. *Kocha się,* t. j. jest zakochanym, zakochaną. *Kocha się szaleńcowi téj kobiécie.* 2)= być zamiłowanym w sobie. *Należy się kocha w sobie, aby miał kochać drugich.* 3) = wzajemnie się miłować. *Kochają się jak bracia.* 4) = *w czém;* *Kochać się w nauce, w książkach, w obrazach* i t. p. *Kochać się w cnocie, w sprawiedliwości. Kochać się w uczonych ludziach, ob. Lubić.* 5) = *szczego; prze.* cieszyć się z czego, radować. *Bóg się kocha z powściągliwości i dobrych uczynków.* 6) = (o roślinach) *na jakiém miejscu, w jakiém miejscu. O'iwki kochają się na miejscach piaszczystych.* W języku emblematycznym kwiatów, *Barunek czysty* (Vitex agnus casus), oznacza: *żyć nie kochając.*

Kochanecczek, Kochaneczka, *ob. Kochanek, Kochanka.*

Kochanek, nka. *lm.* **owie,** *m.* 1) ukochany, kochanie czyje, luby. *Być kochankiem publiczności. Tytus, kochanek ludów, ob Ulubieniec.* 2) = miłośny kochanek, amant, gach. *Kochanek Muz. Wierny, szczęśliwy kochanek. Mieć wielu kochanków. fig. w lm. Kochankowie,* którzy się z sobą kochają. 3) = i *zdr.* **Kochaneczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* pieszczotliwie mówiąc do kogo (w mowie wyższego do niższego wyraz nic nie znaczący), miły drogi, *Kochanku! Kochaneczku! Kochasiu!*

Kochanica, y, *lm* **e,** *ż.* amantka, metressa, fryjerka, wyzodnica.

Kochanie, a, *blm. n.* 1) miłowanie. *Kochania godzien.* 2) = miłośne kochanie, miłość. *Ten, co zdolny czuć w sobie porządne kochanie. Albo już jest poczciwy, albo się nim stanie.* 3) = przedmiot kochania, upodobana, ukochana rzecz lub osoba. *Mój kraj rodzinny, moje pierwsze kochanie. Książki, obrazy, posągi, to jego kochanie.* 4) = *z czego; prze.* uciecha, radość z czego. 5) = (o roślinach) *prze.* dobre przyjmowanie się.

Kochanka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Kochaneczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) amantka, osoba, w któréj się kto kocha. *Nieszczęśliwa kochanko! fig. Stara i cnota wiekiw są kochanki.* 2)= pieszczotliwie, wołając: *Kochanko! Kochaneczko!*

Kochanków, wa, we, Kochankowy, a, e, *p.* od kochanka, lub kochanki.

Kochany, a, e, *p.* 1) miłowany, ulubiony. *Niema większego szczęścia pod niebem i w niebie, Jako czuć się kochanym dla samego siebie.* 2) = (w pewnych sposobach mówienia). *Kochany przyjacielu! Mój kochany panie, daj mi pokój!* 3) = jako rzeczow. *Mój kochany, ob. Kochanek. Moja kochana.*

Kochlusz, *ob. Kokłusz.*

Koci, ia, ie, *p.* 1) od kota lub kotów. *Twarz kocia. Kocia natura.* 2) = *Kocie złoto, kocie srebro, prze.* rodzaj farby, mika. *Kocie oko, min. v. kwarc migający;* gatunek ozdobnego kwarcowego kamienia, z wyspy Cejlan; po wyszlifowaniu, za zmianą położenia, okazuje na swéj powierzchni migającą plamkę. 3) *bot. Kocia mięta, v. posp. Biała lebiodka, Szemła, Kocia miętkiew,* niek. *Szantą zwyczajną v. pospolitą* zwana (Nepeta v. N. cataria), roślina lekarska z familji *wargowych* (Labiatae), na dość przyjemny zapach lubiony przez kotów. *Kocie łapki, posp.* nazwa rośliny *Kocanka piaskowa* (Gnaphalium arenarium). *Koci ogon,* a) *ob. Brzanka mniejsza* (Phleum phalaroides), b) *ob. Koczurnik* (Catnus). *Kuci pysk, ob. Pozlewnik* (Galeopsis) *v.* jego gatunek: *Poz. szorstki v. drobnokwiatowy* (G. tetrahit). *Koci szpon* (Ungnis cati) posp. nazwa rośliny *Czujnik v. Strzygoń* (Inga). *Kocie ziele* (Teucrium marum), gatunek *ożanki.*

Kucianka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) *ob. Malina kamionka* (Rubus saxatilis). 2)=*ob. Kocanka* (Gnaphalium). 3) =*w lm.* włosiste kosmate kistki niektórych drzew, np. wierzby, in. *Kotki.*

Kocić się, ił—, i—, *złz. nd.* 1) (o kotce, owcy, kozie, zającycy) płód wydawać. *Owca się koci.* 2) = *posp. pog* (o kobiécie) rozwiązywać się, rodzić.

Kociec, *ob. Kojec.*

Kocielnik, *ob. Kotlarz.*

Kocieł, tła, *lm* **tły,** *m. zdr.* **Kociełek i Kociołek, łka,** *lm.* **łki,** *m.* 1) naczynie, zwykle miedziane, wypukłe wysklepione do warzenia. *Kocieł gurmkowi przygania, a sam smoli, przys. Miesza się tam jak w kotle.* 2) =wydrążenie studni. *Kocieł studzienny.* 3) = *w lm.* naczynia muzyczne w kształcie kotłów, skórą powleczone. *Bić w kotły. Uderzyć w kotły.*

Kociełek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kocieł*) mały kocieł. 2) = *bar.* grubszy koniec pasa bursztynowego, w którym znajduje się najwięcej i najlepszego bursztynu.

Kocierpka, *v.* **Korcipka, i,** *lm.* **i,** *ż.* niek. *Pocierpka* 1) *ob. Wiśnia czeremcha* (Cesarus Padus). 2) = *ob. Ligustr* (Ligustrum)

Kocię, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* **Kociątko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) młody kotek 2) =(u myśliwych) *kocię zajęcze,* t. j. młody zającek.

Kocięcy, a, e, *p.* od kociąt.

Kociłapka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Rączka.*

Kocina, y, *lm.* **y,** *ż* biédny, nędzny kot.

Kocisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kot szpetny, niezgrabny, stary i wielki. 2) = *ob. Koczowisko.*

Kocisz, a, *lm.* **e,** *m. prze.* koczyk, bryczka na pasach kryta.

Kociuba, y, *lm* **y,** *ż.* 1) w hucie szklanéj, narzędzie do mieszania massy szklanéj. 2) = narzędzie do wygładzania tafel. 3) = *v.* **Koszór, a,** *lm.* **y,** *m.* narzędzie drewniane do wygarniania węgli z pieca chlebowego.

Kociur, a, *lm.* **y,** *m. nieuż. posp.* wielki kot.

Kocowe, ego, *blm. n. praw prze.* pieniądze złożone od appellującego do wyższego sądu.

Kocowisko, *ob. Koczowisko.*

Kocyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Koc*) mały koc, gunka.

Kocyt, u, *blm. m. mit.* trzecia rzeka greckiego piekła, za Acheronem i Styksem płynąca. Stanowi granicę pomiędzy Orkiem i Tartarem. Ma wody czarne, by smoła, wygląda okropnie, przejmuje trwogą, odbija od siebie skargi potępieńców w tysiąckrotnym i wzmagającym się wciąż odgłosie.

Kocz, a, *lm.* **e,** *m.* (dawniéj *Kotcz*) 1) *prze.* wóz. 2)= powóz kryty.

Koczarga, i, *lm.* **i,** *ż.* pogrzebacz, szurulec, ożóg.

Koczkodan, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (Cercopithecus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpiastych; gatunki: 1 = *Mona* (C. Mona). 2 = *brodaty* (C. Diana). 3 = *Martina* (C. Martina). 4 = *umieszczony* (C. Diadematus). 5 = *drabrodek* (C. Roloway). 6 = *wąsaty* (C. Pogonias). 7 = *oddany* (C. erythrotis). 8 = *ruchacz* (C. nictitans) 8 = *białonosy* (C. petaurista). 10 = *ubarwiony* (C. Cephus). 11 = *krytogłosy* (C. Talapoin). 12 = *zielony* (C. sabaeus). 13 = *siwy* (C griseus). 14 = *Malbruk* (C. Cynosurus). 15 = *Kampbela* (C. Campbellii). 16 = *bladolicy* (C. Tephrops). 17 = *karłowaty* (C. pygerythrus). 18 = *czerwony* (C. ruber). 19 = *Nisnas* (C. pyrrhonotos). 20 = *Mangubej* (C. Aethiops). 21 = *ogo-*

rsały (C. fuliginosus). 22 = *Tantal* (C. Tantalus). 23 = *wargały* (C. labiatus). 24 = *mały* (C. Monoides). 25 = *Burnetta* (C. Burnettii). 26 = *czerwono-zielony* (C. rufoviridis). 27 = *promienisty* (C. capillatus). 28 = *czarnolicy* (C. melanogenys). 2) = *zool.* kot morski. 3) *Koczkodan żabiasty, zool.* rodzaj żaby. 4) = *fig. posp.* mężczyzna lub kobieta bardzo szpetna. 5) = *blm. mit.* słowiański bożek piekielny, bierze na się kształt małpy, kota morskiego, a najczęściéj baby, w późniejszych zaś czasach muchy, wychodzi na ziemię i sprawia grzesznikom strach lub pomyłę, Inne imiona jego są: *Przypołnica, Poledniczek, Djabeł południowy.*

Koczołować, *ob. Koczować.*

Koczot, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *prze.* pieniądz drobny. 2) = *nieuż.* rufjan, rajfur.

Koczować, ał, uje, *sn nd.* 1) obozem stawać. 2) = prowadzić życie koczujące *Naród, lud ten koczuje*, t. j. nie ma stałych siedlisk. *Człowiek ten ciągle koczuje*, t. j. błąka się, nie ma stałego zamieszkania. 3) = *v.* **Koczołować**, *scz. nd.* 4) *kogo;* obcego poddanego do cudzéj służby wyprowadzać. *Djabeł czyha, aby duszę wykoczołował ku potępieniu wiecznemu.* 5) = trudzić się, cierpiéć niewygodę, dużo pracować. *Dzień i noc koczolują.*

Koczowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obozowanie. 2) = życie koczujące; krótkie przebywanie w jedném miejscu; częsta zmiana pomieszkania. 3) = *prow.* odmówienie poddanych z cudzéj wsi. 5) = cierpienie niewygód przy ciągłem ślęczeniu.

Koczowisko, Kocowisko, Kocisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obozowisko, miejsce, gdzie wojsko obozem stoi. 2) = miejsce, gdzie plemię koczujące czasowo przebywa. 3) = *zwierząt*, legowisko, leżysko.

Kocznbin, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Grislea), roślina.

Koczur, *ob. Kociur.*

Koczurnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Caturus), in. *Koci ogon*, roślina.

Koczutka, i, *lm.* **i,** *ż.* rufjanka, rajfurka.

Koczyć się, *stz. nd. nieuż.* przewracać się.

Koczydło, a, *lm.* **a,** *n.* głęboka dziura wśród błotnistéj drogi

Koczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kocz*) mały kocz, faeton. 2) = wierzchnie ubranie (nakrycie) głowy u kobiét; kapiszonik.

Kodama, y, *lm.* **y,** *ż.* pieniądz srebrny japoński, nie ściśle oznaczonéj wartości.

Kodeina, y, *blm. ż. chem.* (codeinum), jedna z zasad roślinnych, otrzymuje się, jak *Morfina v. Narkotyna*, z opjum, czyli soku *maku ogrodowego* (Papaver somniferum), w postaci przezroczystych kryształów, smaku gorzkiego; łatwiéj się rozpuszcza od morfiny, od któréj tém się głównie odróżnia, że alkalja na nią nie działają; używa się w medycynie, lubo należy do rzędu odurzająco-jadowitych trucizn.

Kodeks, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) księga praw. *Kodeks karny*, księga praw kryminalnych. *Kodeks postępowania*, księga praw, przepisująca sposób postępowania sądowego. 2) = stary rękopism.

Kodłuch, a, *lm.* **y,** *m* pieniek pióra.

Kodota, y, *blm. ż. mit.* jest w wierze słowiańskiéj żeński Latowiec lub trapiąca grzeszne niewiasty zmora. Inne imiona jéj: *Wieszczyca, Uźma, Murrawa, Mora, Mara, Kika, Kikimora, Kikuszka, Mura.*

Kodrant, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Tetarton, u,** *lm.* **y,** *m.* starożytna moneta Małéj Azji = 0,125 kop. = 0,250 gr.

Kodycyl, u, *lm.* **e,** *m.* (Codicillum), (z łać.) 1) dodatek do testamentu. 2) = niezupełnie formalne ostateczne rozporządzenie.

Koendu, *nieod. zool.* gatunek *Jeżozwierza.*

Koegry, ego, *blm. m. mit.* bóg fiński, *ob. Koeki.*

Koegzystencja, ji, *blm. ż.* (z łać.) jednoczesne istnienie, trwanie.

Koeki, ego, *blm. m. mit.* fiński bóg przedni i możny, opiekujący się rolnictwem i hodowaniem bydła. Inne imiona jego: *Koegry, Kaekre.*

Koekwacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) porównanie podatków, powinności.

Koelrenterja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Zawstydlina.*

Koffeina, *v.* **Kaffeina, y,** *blm. ż. chem.* substancja roślinna, otrzymywana z owoców *Kawy arabskiéj* (Coffea arabica), zwanéj także *drzewcem kawowém.*

Kofja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) rodzaj kobiécego ubioru na głowę.

Koflik, a, *lm.* **i,** *m.* **Kofliczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. ob. Kuflik, Kufelek.*

Koftar, *v.* **Koftyr, u,** *lm.* **y,** *m.* materja kosztowna jedwabna turecka.

Kofyra, y, *lm.* **y,** *m.* (u myśliwców) zając.

Kognicja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) poszukiwanie, rozpoznawanie (szczególniéj sądowe).

Koguci, cia, cie, *p.* od koguta. *Koguci grzebień. Kogucie pióra. bot. Koguci grzebień*, gatunek rośliny *Czerwień, v. Koralodrzew* (Erythrina crista galli). *Kogucia ostroga, ob. Pokrzelica.*

Kogucik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *ob, Kogut.* 2) = *bot. ob. Pokrzelica.*

Kogut, a, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Kogutek, tka,** *lm.* **tki,** *m.* i **Kogucik, a,** *lm.* **i, m.** 1) pietuch, kur, samiec kokoszy. *Pianie koguta. Walka kogutów. Źle, kędy kogut na grzędzie milczy, a kura pieje.* 2) = kuropatwa samiec. 3) *Kogutek*; święto Hailek, *ob. Gaik.* 4) *Kogutek, myś.* nazwa młodego jastrzębia.

Kohezja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *chem. ob. Spojenie.*

Kohobacja, ji, *lm.* **je,** *ż. chem.* nazwa dawana niek. destylacji kilkakrotnie powtórzonéj na tymże samym płynie, pozostającym w retorcie, lub gromadzącym się w balonie.

Kohorta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) oddział wojska rzymskiego (dzisiejszy batalion).

Kohortacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) napomnienie, napominanie.

Koibi, *nieod. v.* **Koibi-Duid, a.** *lm.* **y,** *m.* arcykapłan celtycki, litewskiemu Krewe-Krewejcie, lub tybetańskiemu Dalaj-Lamie odpowiedni. On namiestnik boga. Wszęch władzy szczyt w jego osobie. Moc jego bez granic i dożywotnia. Obieran był od *Senanów*. Sam zajmuje się niebem. Do spraw ziemskich zaś naznacza namiestnika swego, którego imię *Wergobret.*

Koić, ił, i, *scz. nd.* 1) piersiami dziecię karmić, dać ssać. *Koić dziecię płaczące.* 2) = ulżyć, uśmierzyć, uspokoić. *Koić żal, boleść. Koić troski. Koić, pragnienie.*

Koimek, mka, *lm.* **mki,** *m. bot* (Diphyscium), rodzaj mchu.

Koincydencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* zejście się dwóch wypadków chorobliwych razem.

Kojan, *v.* **Kujan, a,** *lm.* **i,** *m.* (z fran.) łajdak, hultaj. *Z dzieci wielkich mędrców wiele bywa kujonów, miasto filozofów.*

***Kojarzenie, a,** *lm.* **a,** *n.* (limitatio), znaczy w logice jednoczenie twierdzenia z przeczeniem lub dwu przeciwieństw różnojednię. Kojarznią jest jaźń ludzka, będąca równie ciałem jak duszą; kojarznią wszech nauka, godząca dwa przeciwpusty. Nie za pomocą przeczenia, lecz za pomocą kojarzenia pozyskuje się *postęp istny*, w którym i przeszłość i przyszłość są uwzględnione. Wyrazami kojarzenia są w świecie starym *Hamboh* i *Żywie*, a dziś *Bieli.*

Kojarznica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) połączyciełka. *Onaż ma być kojarznicą między temi szkaradami.* 2) = *posp. fig.* spajanie, łączenie, wiązanie czego z czém.

Kojarzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) łączyć, związywać. *fig. Kojarzyć małżeństwo, stadło. Zysk małżeństwa kojarzy, żartem jest przysięga. Kojarzyć dwa domy, dwie rodziny. Dobrych tylko prawdziwa przyjaźń kojarzy.* 2) = **się,** *stz* łączyć się, wiązać się. *U niego słodycz kojarzy się z wielką mocą charakteru. Co poczniem, to nam się nie nie kojarzy.*

Kojec, kojca, *lm.* **kojce,** *m.* (daw. *Kociec*) 1) sadź, klatka karmna na kury. *Modne panny wiedzą co gotowalnia, a nie znają co kojec.* 2) = zagródka w owczarni, gdzie owca z baranem odbywa parkanie (parzenie). 3) = *v. Rowobron, fort.* pewien rodzaj drogi ukrytéj, która robi się pospolicie w rowie suchym, dla przechodzenia z poterny kleszczowéj do zewnętrznych dzieł, znajdujących się przed kurtyną.

Kojen, (herb); pas przez środek tarczy na ukos od prawéj ku lewéj stronie idący; we środku na pasie pieniek; z obu stron trąby myśliwskie.

Kojnia ni, *lm.* **nie,** *ż.* (remedium anaestheticum, anodynum), lekarstwo uśmierzające, uspakajające, ból niszczące.

Kojomotor, a, *blm. m. mit.* najpiérwszy człowiek irański, stworzony od Ormuzda na obraz i podobieństwo Serwany Akereny. Nie różnił się wcale od bogów, obcował z niemi, znał ich należycie i miał żyć na wieki. Jako na niebie *Taszter*, tak na ziemi Kojomotor był Ormuzdem, który wyszedł z siebie i posądził samego siebie za sobą *Aryman*, który stworzył rośliny i zwierzęta trujące, wyprawił przeciwko Kojomotorowi *Eszema*, który go skusił do pokosztowania trującego, ze śliny swéj powstałego owocu. Kojomotor spożył owoc i umarł. Z trupa jego Ormuzd wydobył *Messję* i *Meszynę*, lub irańskiego Adama i Ewę. W Kojomotorze, jest człowiek *jednia*, a w Meszji i Meszynie człowiek *dwójca.*

Kok, *v.* **Koks, u,** *blm. m. chem.* przepalony czyli bardziéj zwęglony kamienny węgiel, służący za paliwo po fabrykach, mieszkaniach w niektórych (bezleśnych) krajach, w parowych machinach, i t. d.; reszta węglika otrzymywana po destylacji, *v.* przepaleniu ziemnego węgla, *bl. Koak.*

Kokać, ał, a, *sn. nd. myś.* (o cieciorkach, pardwach), głos wydawać. *Cieciorki kokały, a cietrzewie grały.*

Kokanja, ji, *blm. ż.* (z włos.) 1) włoska ludowa uroczystość. 2) = kraj wymarzony, utopja.

Kokarda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) wiązanka, ozdoba ze wstążek przy kapeluszu, sukni, i t. d.

Kokatryks, a, *blm. m. mit.* celtycki potwór piekielny, słowiańskiemu bazyliszkowi równy. Zabija wzrokiem. Ma postać koguta i znosi jaje, zwane *Oeuf codrille de Lorraine.* Wykluwa się z niego nie kurczę, ale piekielny wąż. Piszą go *Cocatrix*, lub *Coquatrix.*

Kokcielić, ił, i, *sn. nd. myś. ob. Kokać.*

Kokcynella, i, *lm.* **e,** *ż. zool.* czerwiec amerykański, z którego robią czerwoną farbę, purpurę. *Kokcynella araracka, v. armeńska, ob. Czerwistki Hamelego.*

Kokerboom, u, *lm.* **y,** *m. bot.* drzewo rosnące w kraju Kaffrów i Hottentotów; na pniu 10-łokciowym, a grubości 4 stóp, ma olbrzymią koronę liści i gałęzi do 400 stóp obwodu.

Kokiet, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) zalotnik, umizgalski.

Kokieta, y, *lm.* **y,** *ż.* **Kokietka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) zalotnica, umizgalska. 2) *Kokietka, zool. ob. Papużka.*

Kokieterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* zalotnictwo.

Kokietować, ował, uje, *scz. nd. kogo;* i **Kokietować się,** *stz. z kim;* umizgać się, zalecać się. *Wszystkich kokietuje, ze wszystkimi się kokietuje.*

Kokietowanie, a, *lm.* **a,** *n.* umizganie się, zalecanie.

Kokko, a, *blm. m. mit.* mieszkaniec fińskiéj Hilkoli ognistéj, jest olbrzym, mocarz południowego wiatru. Ma postać ogromnego orła, który przelatuje z Turji do Laponji. Dziób jego z rozpalonego ogniem żelaza. Pod skrzydłami jego są oczy i na grzbiecie oczy. Stu ognistych mężów siedzi mu pod każdém skrzydłem.

Kokkolit, u, *lm.* **y,** *m.* gatunek ziarnistego szwedzkiego minerału.

Kokłusz, u. *lm.* **e,** *m.* (z fran) choroba, kaszel spazmatyczny, konwulsyjny, in. *Krztusiec.*

Kokon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) surowy jedwab' w pęczku, larwa, pupka jedwabnicy.

Kokora, y, *lm.* **y,** *ż. leś. prow. ob. Wrąg.*

Kokornak, u, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) (Aristolochia), roślina należąca do klassy 20éj, rzędu 6-*pręcikowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *powojnikowy* (A. clematidis), często *Smolnikiem* zwany, łodygę ma łokciową, kwiaty bladożółte, u spodu wydęte; = *długi* (A. longa), także niek. *Smolnikiem* zwany; = *wielki, v. lewarowy* (A. sipho), in. *Fajka*; = *wężowy* (A. serpentaria). 2) = *czczy*, daw. nazwa rośliny *Kokorycz wydrążony* (Corydalis tuberosa).

Kokornakowe rośliny (Aristolochiae), *bot.* stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 5éj ukł. Juss. (Epistominia), roślin *dwulistkowych.*

Kokoryca, *ob. Kukurydza.*

Kokorycz, u, *v. a, lm.* **e,** *m. bot.* 1) (Corydalis), dawn. *Kokoryczyk, Kokorzyk, Kokorzyt*; roślina z rodziny *Dymnicowych* (Fumariaceae), należąca do klassy 17éj, rzędu 6-*pręcikowego* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *pełny, v. cebulowy, v. cewkowy* (C. bulbosa), łodygę ma ćwierćłokciową, kwiaty fjoletowo-czerwonawe, korzeń do cebulki podobny; = *wydrążony, v. bulwowy* (C. tuberosa), dawniéj *czczym, v. pustym* zwany, kwiaty nieco większe, korzeń okrągły, gorzkiego smaku; = *Marszalla* (C. Marschalliana), kwiaty ma żółte, niek. *Balamutką* zwany, i = *grzybowy* (C. fungosa), pochodzi z Półn. Ameryki, kwiaty ma purpurowe, rozmnaża się przez rozdzielanie korzeni. 2) = *lekarski, ob. Dymnica lekarska.*

Kokoryczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) (Polygonatum), roślina z rodziny *kolcowojowych* (Smilacineae), plemienia *konwaljowych* (Convallarieae), in. *Krówka, v. Liczydło.* Gatunki: = *pospolita, v. większa* (P. vulgare), in. *Babikrówka*, kwiaty ma woskowo-białe; słodkawo-kleisty jéj korzeń używał się za środek łagodzący, tudzież na rany, stłuczenia, i t. p.; mąki z niego dodają w Szwecji do chleba, młode wypustki jadają za jarzynę; = *szerokolistna* (P. latifolium); = *wielokwiatowa* (P. multiflorum), in. *Liczydło pospolite;* = *okrągława* (P. verticillatum); używają się jak *K. pospolita.* 2) = niek. zam. *Konwalja kanciasta* (Convallaria polygonatum).

Kokoryczyk, a, *lm.* **i,** *m.* daw. nazwa, *ob. bot. Kokorycze.*

Kokorza, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Arisaena), roślina z rodziny *Obrazkowatych* (Aroideae), plemienia *Ziejcowych* (Dracunculineae); gatunek: = *brudno-czerwonawa* (A. atro-rubens), korzeń ma bulwiasty, smaku ostrego, używa się za korzeń obrazkowy i bywa jadany po sparzeniu; = = *smocza* (A. dracontium), jak poprzednia.

Kokorzyk, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) *ob. Dymnica.* 2) = *ob. Kokorycz.* 3) = *ob. Kleśniec pospolity*

Kokorzyt, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot. ob. Kokorycz.*

Kokos, u, *lm.* **y,** *m.* 1) in. *Kokosowa palma*, lub *Kokosowe, v. Kokkowe drzewo, bot.* (Coccos), drzewo z rodziny *Palm kokosowych* (Palmae cocoineae); gatunki: = *właściwy, v. orzechodajny* (C. nucifera), drzewo przynoszące wielki użytek, mian. swemi owocami, zwanemi także *Kokosami*, lub orzechami *kokosowemi, v. indyjskiemi*; są to pestaczki niek. większe od ludzkiéj głowy; jądro ich pestek pełne cieczy słodkawo-kwaskowatéj, ścinającéj się w białko; rośnie i uprawia się we Wsch. Ind i Południ. Ameryce, kwitnie cały rok i ciągle przeto dostarcza owoców; sok służy na cukier i wino, a przyrządzony z ryżem daje arak; młode pędy jadają się za jarzynę; rdzeń z wierzchołków wydobyty jest przysmakiem zwanym *mozgiem palmowym*; sok mleczny z jądra służy na napój chłodzący, z białka wyciska się *olej palmowy*, znakomity przedmiot handlu; samo drzewo, liście, skorupy owoców służą do rozmaitego użytku; = *maślowy* (C. butyracea), wzrostu większego, owoce ma mniejsze, otrzymuje się z niego maślowy olej, z soku słodkie wino; = *warzywny* (C. oleracea), pestczaki ma 1½ calowe, miele pąpie jadają się za jarzynę; = *gorzki* (C. amara), owoce nie jadalne, lecz dające olej, który pod nazwą *olejku makassarowego* znany jest w handlu jako środek pobudzający wzrost włosów. 2) = owoc tego drzewa.

Kokosek, ska, *lm.* **ski,** *m* 1) (*zdr.* od *Kokos*), mały kokos (drzewo lub owoc). 2) = *bot.* (Jubaea), drzewo z rodziny *Palm kokosowych* (Palmae coccoineae); gatunek: = *wspaniały* (J. spectabilis), kłodzinę ma kilkunastołokciową, b. grubą, rośnie i uprawia się w Chili; niek. zwany *Molineą kokosową* (Molinea micrococos).

Kokosowy, a, e, *p.* od kokosu. *Kokosowy orzech, v. kokos. Kokosowe drzewo.*

Kokosz, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *zdr.* **Kokoszka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kura, samica kogutowa. *Kokoszka wodna, ob. Kurka wodna. Kokoszka czubata, ob. Czubaty.* 2) = cały żebroszyk u statku wodnego, składający się z wręgów i krzywek, razem związany i przygotowany do obijania. 3) = *ob. or. Kokoszka.*

Kokoszanka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* brodawka na ręku; wedł. mniemania kokoszanki powstają od umywania rąk w wodzie, którą kokosze, t. j. kury piły.

Kokosze, ów, *blp. ob. or. Kokoszka.*

Kokoszka, i, *lm.* **i,** 1) (Gallinula) *zool.* ptak z rzędu *Podkasatych*; gatunki: 1 = *zielononogа* (G. chloropus). 2 = *hełmiasta* (G. galleata). 3 = *krótkoskrzydła* (G. brachyptrallus). 4 = *żółtodzioba* (G. flavirostris). 5 = *rdzawosterna* (G. Phoenicurus). 6 = *modra* (G. martinica). 7 = *czarna* (G. porphyrioides). 2) = *v.* **Kokosze,** *blp. or.* ogrodzenie z desek zrobione, w kształcie prostokątu, 3 — 4 łokci wysokie, natratwie, na któréj zboże splawiają.

Kokosznik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) ten co się zajmuje hodowaniem kur. 2)= *lm.* **i,** *m.* (z ross.) ubranie głowy ruskich kobiét.

Kokoszowy, *v.* **Kokoszy, a, e,** *p.* od kokoszy. *Kokosza wojna*, wyprawa na Wołochów w r. 1537 bez skutku przedsięwzięta. *Kokosze główki, bot. ob. Rzéźnia pospolita* (Onobrichis sativum), in. *Sparutta.*

Kokoszyć się, ył—, y—, *slz. nd.* pawić się, nadymać się, fanfaronować. *Kokoszyć się czém, v. z czém. Kokoszysz się przed ludźmi, panie bracie. Które kęs krasy na swéj twarzy widzą, zwykły się kokoszyć.*

Kokot, a, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Kogut.*

Kokotliwy, a, e, *p.* o kogucie, co rad się z drugiemi bije. *fig.* gniewliwy, swarliwy.

Kokowy, *ob. Kokosowy.*

Koks, *ob. Kok.*

Koksartrokace, *niecod. med.* zapalenie w stawie biodrowym.

Koktan, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) odmiana *Pigwy pospolitéj*, mająca owoc większy od niéj, a liście mniéjsze (Cotoneum, coctanum).

Koktura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *ob. Warzelnia.*

Kolaborator, *ob. Kollaborator.*

Kolacja, jі, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) składka, za składowe pieniądze sprawiona uczta; uczta wieczorna, wieczerza. *Jeść kolację, ob. Wieczerzać.* 2) = *prze.* w ogólności bankiet, biesiada, uczta. 3) = *v.* **Kollacja,** w prawie duchownem, przywiléj prezentowania zwierzchności osoby do osiągnięcia wakującego beneficjum. 4) = *v.* **Kollacja,** porównywanie kopji pisma z oryginałem, albo dwóch pism z sobą, *ob. Kolacjonowanie.*

Kolacjonować, ował, uje, *scz. nd.* porównywając, znosząc jedno z drugiem weryfikować. *Kolacjonować z oryginałem, ob. Porównać.*

Kolacjonowanie, a, *lm.* **a, n.** porównywanie, weryfikowanie, *ob. Kolacja.*

Kolada, Koleda, lub **Kolęda, y,** *blm. m.* wielki, nieskończony, wszechobecny głowy i krwi białéj Trygluwa wyjaw bezpośredni, a całemu stworzeniu wielce miły bóg, oznacza wewnętrzny ruch Swicza, lub rodzącą się w téj jednoprzydrugości przestrzeniowéj jednopodrugość, czyli *początek czasu.* On siódmy i ostatni słup świetlany Białboha. Jako rozpoczynacz czasu odpowiada rzymskiemu *Janusowi.* Obchodzono świątek jego na Rusi w dniu 24 Grudnia. Nie jest to bogini, ale bóg.

Kolandra, *ob. Kolander.*

Kolanki, ów, *blp.* podwiązki około kolan.

Kolanko, a, *lm.* **a,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kolano*) małe kolano. 2) = *bot.* knody we źdźble, w gałęziach, w korzeniach ziemnych. 3) = u szewca, drewienko, które podkłada na kolanie do sposzywania trzewików. 4) = pęd winnego krzewu, do jednego a najwięcéj trzech oczek ukrócony.

Kolankowaciéć, iał, ieje, *sn. nd.* w kolanka rosnąć.

Kolankowato, *ps.* knodowato, członkowato.

Kolankowatość, ści, *blm. ż.* knodowatość, członkowatość.

Kolankowaty, a, e, *p.* z członków złożony, knodowaty. *bot. Korzeń kolankowaty. Łodyga kolankowata.*

Kolannik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Drypis) in. *Goździenek*, roślina.

Kolano, a, *lm.* **a,** *n.* 1) średnie przecięcie nogi, z jednéj strony wypukłe z kością ruchomą, z drugiéj strony wklęsłe. *Upaść przed kim na kolana. Prosić kogo o co na kolanach. fig. Bić komu kolanem. Zgiąć, ugiąć przed kim kolana. posp. Kolana go bolą*, t. j. pyszny, nie chce ugiąć kolana. *Głowa, jak kolano*, t. j. łysa. *Po kolana, do kolana.* 2)= mający kształt kolana. *Morze w Persję kolanem wchodzi.* 3)= *mech.* załamanie, *v.* zakrzywienie rury.

Kolanowy, a, e, *p.* należący do kolana. *an. Kość kolanowa.*

Kolao, *niecod. m.* (z chiń.) chiński minister stanu.

Kolasa, y, *lm.* **y,** *zdr.* **Kolaska, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) wóz chłopski. 2)=zły, stary powóz.

Kolator, a. *lm.* **owie,** *n.* (z łać.) podawca kolacji, czyli beneficjum.

Kolatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) żona kolatora. 2)=mająca kolację czyli beneficjum.

Kolatorski, a, ie, *p.* od kolatora, *v.* kolatorów. *Kolatorskie krzesło.*

Kolatorstwo, a, *lm.* **a.** *n.* 1) prawo udzielania kolacji, czyli beneficjum. 2)=*zb.* kolator z swoją żoną.

Kolatura, y, *lm.* **y,** *ż.* prawo udzielania kolacji, *ob. Kolatorstwo.*

Kolący, a, e, *im.* który kole, bodzie. *Kolące rośliny. Kolący orzech, ob. bot Orzech kolący* (Trapa natans).

Kolba, y, *lm.* **y,** *ż* (z niem.) 1) rzecz jakakolwiek grubo zaokrągloua. *Kolba u fuzji. Kolba u siodła. Kolba* (na alembiku), *ob. Bania.* 2) = *górn. ob. Łupu.* 3) = *bot.* (Spadix), pewien gatunek kwiatostanu, gdy kwiatki jednopłciowe nagie, t. j. nie mające żadnego okrycia, osadzone są na osi grubéj, mięsistéj, pojedyńczéj, lub rozgałęzionéj, jak *np.* w roślinie *Czerwieńcu* (Calla). 4)= *blp. prow.* kiściec kukurudzy.

Kolbeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Kolba.* 2)= *zool.* (Cordylura), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki pospolitsze są: 1= *kosmata* (C. pubera). 2=*rdzawonoga* (C. nervosa).

Kolbertyny, ów, *blp. prze.* rodzaj galonu szerokiego, na cześć zapewnie sławnego we Francji ministra tak nazwany i do nas wprowadzony.

Kolbiasty, a, e, *p.* krótko a grubo zaokrąglony.

Kolbka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr. ob. Kolba.*

Kolby, ów, *blp. prow. ob. Kolba.*

Kolca, y, *lm.* **e,** *v.* **Kolce, a,** *lm.* **e,** *ż.* 1) kółko, dbrączka z kruszcu. *Kolce do opon. Kolce u szuflad, u drzwi.* 2)=ogniwo. *Kolce w pancerzu.* 3)= kółko żelazne, które niedźwiedziowi w nozdrze wprawiają. 4) = haftka. *Kolce u szaty.* 5)=*fig.* pęta, kajdany.

Kolchicyna, y, *blm. ż. chem.* (Colchicinum), roślinna substancja z rzędu zasad stałych, ostro-jadowitych, otrzymuje się z nasion *Zimowitu jesiennego* (Colchicum autumnale).

Kolcobóbr, obra, *lm.* **obry,** *m.* (Chelodus), *zool.* rodzaj nie istniejący zwierząt ssących, z rzędu *Szczurowatych*, bobrowatych.

Kolcobrzuch, a, *lm.* **y,** *m.* (Tetraodon) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca, do rzędu *Dwuszparowych*, stołożuchwych.

Kolcogłówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Echinococcus), *zool.* czerw' pęcherzykowy, pasorzyt ciała.

Kolcogon, a, *lm.* **y,** *m.* (Stellio) *zool.* gad należący do rzędu *Jaszczurek* zwykłonogich.

Kolcolist, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Ostokrzew* (Ilex).

Kolcołusk, a, *lm.* **i,** *m.* (Monocentris) *zool.* ryba koścista należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych.

Kolcoróg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Gobiesox) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych.

Kolcosit, a, *lm.* **y.** *m. bot. ob. Złotochróst* (Ulex).

Kolcoskręt, a, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Jutrzenczyn, v. Jutrzenka* (Nauclea).

Kolcoskrzel, a, *lm.* **e,** *m.* (Holocanthus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Kolcowany, *ob. Kolczy.*

Kolcowojowate rośliny (Smilaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *jednolistkowych*, należący do podklassy 5éj (*v. jawnopłciowych*), ukł. De Cand.

Kolcowój, oja, *lm.* **je,** *m. bot.* (Smilax), roślina z rodziny *Kolcowojowatych* (Smilaceae), której i dała nazwanie; łodygi ma długie, pnące się i kolczyste, jak i gałęzie, z wielu jéj gatunków otrzymują tak zwany *korzeń Sarsaparylli*, dzielny medyczny środek, pędzący poty, urynę i wszelkie wydzielenia. Gatunki: = *leczący* (S. medica), rośnie w Meksyku; = *lekarski* (S. officinalis); =*kiłowy* (S. syphitica); =*hawaneński* (S. havanensis), rośnie na wyspie Kubie; = *papierowy* (S. papyracea); = *sercowato-jajowaty* (S. cordato-ovata); = *szorstki* (S. aspera), in. *Bob włoski, Powój kolący, v. ościsty*, rośnie w południ. Europie; odmianami jego są: *wąskolisty i pstry*; = *czarny* (S. nigra), *v. maurytański* (S. mauritanica); = *brazylijski, v. modrawy* (S. brasiliensis, *v.* glauca); =*Sarsaparylla* (S. sarsaparilla), rośnie w Ameryce półn., do starcza wiele korzeni sarsaparyllowych; = *alpina* (S. alpini), rośnie w Grecji; = *lancetolistny* (S. lanceolata), we wschod. Ind. gdzie jéj korzeni używają za korzenie *Chiny*; =*china* (S. china), w Chinach, dostarcza prawdziwego korzenia *Chiny wschodniej*, której użycie nieupowszechnione; =*niby-china* (S. pseudo-china); = *purhampui* (S. purhampui, *v.* febrifuga), w Peru; = *lilakowaty* (S. siringoides), w południ. Ameryce; = *wawrzynolistny* (S. laurifolia); = *szorstkawy* (S. scabriuscula); =*kumaneński* (S. cumanensis); = *przelajowaty* (S. tamnoides); = *cejlański* (S. Zeilanica); = *przerosły* (S. perfoliata); =*białolistny* (S. leucophylla); = *makabucha* (S. macabucha), *ob. Sarsaparylla.*

Kolcowójka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Ripogonum), roślina z rodziny *Kolcowojowatych* (Smilacineae) gatunek: =*drobnokwiatowa* (R. parviflorum), łodygę ma wysokopnącą się, czarną, bardzo tęgą; rośnie obficie po lasach Nowéj Zelandji, gdzie z młodych jéj korzeniowych guzów robią gatunek mąki na pożywienie.

Kolcza, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* 1) bieganie do kolca, czyli do pierścienia, rodzaj igrzysk dawniéj używanych. 2) = *ob. Kolczuga.*

Kolczak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *bot.* (Hydnum), rodzaj *właściwego grzyba*, mający spód kapelusza kolczasty; a) gatunki o trzonie środkowym, rosnące w borach i lasach, po większéj liczbie jadalne: = *łoszak* (H. imbricatum), *ob. Łoszak*; =*łuskowaty, zbity, czarny, kieliszkowaty, kutnerowaty, błaszkowaty* (rosnący na szpilkach sosnowych; b) gatunek o trzonie bocznym: =*półówkowy*, na szyszkach sosen; *galaretowaty*, rosnący gromadnie na pniach drzew gnijących; c) gatun. o kapeluszu przyrosłym górną stroną: = *palczasty*, przedstawiający białą powłokę, zwykle na drzewie leszczynowém. 2) = *zool.* (Loncheres), zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, grzebienorek. Gatunki: 1=*czubaty* (L. cristata). 2=*słomiasty* (L. palacea). 3 = *dydelfiasty* (L. didelphoides). 4 = *kajeński* (L. cayennensis). 5= *najeżony* (L. hispida). 6=*biały* (L. albispinis). 7=*Błęwita* (L. Blainvillii). 8= *wpółwłosisty* (L. semivillosa). 9=*uzbrojony* (L. armata). 10= *krótkoogoniasty* (L. brachyura). 11= *ciemny* (L. obscura). 12=*malowany* (L. picta). 13=*bezbronny* (L. inermis). 14=*długoogoniasty* (L. macroura). 15=*czarnokolcy* (L. nigrispinis). 16=*jednomaścisty* (L. unicolor). 17= *sadzowaty* (L. fuliginosa). 18=*długo-palcy* (L. dactylina).

Kolczasty, *v.* **Kolczaty, a, e,** *p.* w kształcie kolców; mający kolce, *ob. Kolczysty.*

Kolczata palma, *ob. Palma kolczata, v. Rozcichla* (Desmoncus).

Kolczatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Tachyglossus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Jednoodchodowych*, kolczatkowatych; gatunek jeden: =*najeżona* (T. hystrix).

Kolczaty, *ob. Kolczasty.*

Kolczenica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Taliera), in. *Niebochronka, Wachlarzowiec* (Corypha), rodzaj wachlarzowéj palmy.

Kolczoch, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Sechium), roślina zwana in. *Ogórkiem cierniowym.*

Kolczuga, i, *lm.* **i,** *ż.* pancerz kolcowy, pancerna koszula z kolców.

Kolczużny, a, e, *p.* do kolczugi należący.

Kolczy, a, e, *v.* **Kolcowany, a, e,** *p.* 1) kolcowy, z kolców. *Kolcza zbroja.* 2) = w kolczugę ubrany, pancernik. 3) *Kolcze pole, v. Kolczy plac, ob. Szranki.*

Kolczyk, a, *lm.* **i,** *m.* zausznica. *Kolczyk w uchu, pustki w brzuchu, przys.*

Kolczyniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot* (Parkinsania), roślina.

Kolczysty, *ob. Kolczasty.*

Kule, a, *n. zb.* koły. *Groda płotowa z chrustu a z kola*

Kolebać, *v.* **Kolibać, ał, a,** *v.* **ie,** *scz. nd.* 1) kołysać. *Kolebać dziecię.* 2)=chybać, chwiać, pochwiewać czém. 3) = **się,** *slz.* kołysać się, chwiać się. *fig.* wahać się.

Kolebczany, a, e, *p.* od kolébki, pojazdu, lektyki.

Kolébka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Kolebeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) kołyska dziecinna. *Dziecko w kolebce. Od kolébki. fig. Grecja była kolébką cywilizacji zachodniéj. W Polsce sztuki są jeszcze w kolebce.* 2)= *prze.* pojazd na pasach, kocz. 3)=lektyka. 4)= *bart.* rodzaj pastki na niedźwiedzia, chcącego się dostać do barci. 5) = *ar. Sklepienie kolébkowate v. żłobiaste v. beczkowate*; sklepienie o podniebieniu walcowatém przy osi pozioméj, *Kolébka stoczysta, v. schodowa*; której oś nachyloną jest do poziomu pod pewnym kątem. *K. ślimakowata*; której oś jest skrętem linji spiralnéj; znajduje się pod stopniami schodów spiralnie zwiniętych. = *obrączkowata, v. pierścieniowata*; której oś jest poziomym okręgiem koła; sklepienie, którego podniebienie do rozpłatanego na dwoje i wydrążonego kółka ma podobieństwo.

Kolébkowy, a, e, *p.* od kolébki dziecinnéj.

Kolec, lca, *lm.* **lce,** *m.* 1) *bot.* (aculeus) wyrostek na korze drzewnéj, bardzo śpiczasty, czasami nieco na dół zgięty, dający się łatwo z korą zedrzeć, *ob. Cierń.* 2) = szpica metalowa u sprzążki. 3)=*fort. ob. Palostrogi.* 4)= *blp.* w bronie osadzone zęby żelazne zaostrzone, które rozdrabiają ziemię i korzenie chwastów wyciągają na wierzch. 5) = kółko żelazne, do którego się konie przywiązują.

Koleda, y, *blm. m. mit.* imię boga słowiańskiego, odpowiedniego Janusowi, *ob. Kolada.*

Kolega, *v.* **Kollega, i,** *lm.* **dzy,** *m* (z łać.) współtowarzysz, współurzędnik.

Kolegjacki, *v.* **Kollegjacki, a, ie,** *p.* od kolegjum, z kolegjum, *ob. Kolegjum.*

Kolegjalnie, *ps.* w pełnym komplecie.

Kolegjalny, *v.* **Kollegjalny, a, e,** *p.* 1) od kolegjaty. *Kościół kolegjalny. Kapituła kolegjalna, ob. Kolegjata.* 2)= od kolegjum. *Assesor kolegjalny. Radca kolegjalny* (nazwa rang w państwie ross.

Kolegjata, y, *lm.* **y,** *ż.* kościół, przy którym jest kapituła, katedralny.

Kolegjum, *v.* **Kollegjum,** *lm.* **Kolegja, ów,** *n.* 1) społeczeństwo, towarzystwo; stan *v.* sposób życia wspólny, wspólność na urzędzie. *Kolegjum augurów. Kolegjum kardynalskie.* 2) = miejsce uprzywilejowane do nauk, mające sobie ze skarbu wydzielone dochody. *Akademje na kollegja według różności nauk się dzielą.* 3) *Kollegje*, kursa nauk. *Czytać kollegja. Słuchać kollegjów. Ogłosić swoje kollegje drukiem.* 4) = oddział pewny nauk. *Kollegja prawne, teologiczne.* 5) = miejsce, w którém kursa nauk się wykładają. *Kolegjum francuskie.*

Kolegować, *v.* **Kollegować, ał, uje,** *scz. nd. z kim*; kolegą czyim być, pracować, uczyć się, obcować razem. *Kolegowaliśmy z sobą.*

Koleisty, a, e, *p.* pełen kolei. *Drogi uboczne bywają koleiste.*

Kolej, eji, *lm.* **je,** *ż.* 1) rowek, bruzda, którą pojazdy na ziemi kołami wycierają. *Jechać koleją, trzymać się kolei. Wystąpić z kolei. Okraczyć koleję.* 2)=*fig.* porządek, kres, kluba, szranki, następstwo, kierunek. *Wyjść, wystąpić z kolei. Wziąć w kolej, nawrócić się do kolei. Z kolei tak wypadło. Kielich szedł z koleją. Kolej obchodziła. Przez różne przechodzić koleje. Taka jest kolej rzeczy ludzkich.* 3) = *or.* zbiór tratew od 8 — 24 razem płynących. 4) = *leśna, v. Obieg*, czas od powstania lasu aż do jego odnowienia. 5) = *sztuczna, v. Ścieżka dyłowa*, rów półokrągły, 3 stop szeroki, półtorej stopy głęboki, wyłożony wewnątrz drzewem kręgłakowém, w którym z gór wysokich drzewa spuszczają. 6) = *gosp.* liczba lat przeznaczona na przejście *płodozmianu*, t. j. następstwo coraz różnego każdorocznie posiewu na jednéj i téjże saméj przestrzeni gruntu w przeciągu pewnéj liczby lat, wedle ustanowionego płodozmianu; kolej takowa, czyli *obieg, rotacja*, bywa 5cio, 7mio, 9cio, 12to, 24ro i t. p. letnia. 7) = *v. Kolejka*, paszenie bydła lub innéj trzody za koleją, czyli porządkiem chat.

Kolejką, *psl. posp.* w koło. *Pić kolejką.*

Kolejna, y, *lm.* **e,** *ż.* picie z kielicha w koło; zdrowie pite w koło.

Kolejno, *ps.* następnie, z porządku.

Kolejność, ści, *blm. ż.* następność, porządny obrót następstwa.

Kolejny, a, e, *p.* 1) od kolei. *Kolejny ślad.* 2) = po sobie następujący. *Kolejny porządek dni i nocy. Kolejne odkrycia.* 3) = odmienny, przemienny. *Świat kolejny.* 4) = w koło idący. *Kolejny kielich. Kolejne picie, ob. Kolejna.*

Kolekta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *ob. Kollekta.*

Kolektor, *ob. Kollektor.*

Kolenda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) nazwa pieśni na Boże Narodzenie przeznaczonych, tudzież wyraz, w pieśniach tych wykrzykiwany: *hej kolenda, kolenda!* nie pochodzą od łacińskiego *colenda*, ani od łacińskiego *calendae*, ku czemu je później duchowieństwo łacińskie zręcznie za pomocą innéj

pisowni skierowało, lecz od starego boga słowiańskiego, również od Polaków czczonego *Kolędy* lub *Koledy, Kolady*, znaczącego *Janusa*. 2) = *ob. Kolęda.*

Kolender (*Kolęder, Kolander*, dawn. *Koryander*), **dra**, *blm. m. v.* **Kolendra** (*Kolędra, Kolandra*, dawn. *Koryandra*), **dry**, *blm. ż.* 1) *bot.* (Coriandrum), roślina z rodziny *Baldaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5ej, rzędu *dwustupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *ogrodowy v. zwyczajny* (C. sativum), niek. *Polskim pieprzem* zwany, pochodzi ze Wschodu, dziś w południ. Europie rośnie dziko, a dla aromatyczno-przyjemnego zapachu i smaku nasion, które używają się za przyprawę kuchenną, wszędzie w ogrodach się zasiewa; łodygę na półtora-łokciową, kwiaty białe; świeża roślina odznacza się odrażliwym pluskwianym odorem. 2) = *zb.* ziarna tejże rośliny.

Kolendowy tur, a, *blm. m. mit.* o którym podają Marcin z Urzędowa i Gizeli archimandryta kijowsko-pieczarski, że należał do świątku boga Kolendy. Parobki prowadzili *tura* po wsi, w którego przeobraził się jeden z nich, wykrzykując: *Hej Kolęda, Kolęda!* Dziewki dawały im mięsiwa i krupy, a za to wieczorem były zapraszane od nich do tańca. Później przeszedł ten obyczaj na wilję Bożego Narodzenia. Miasto tura gra niekiedy rolę wilk lub wiewiórka.

Kolenie, a, *lm.* **a**, *n. ob. Kłócie, ob. Kołowanie.*

Koleńczyk, (herb), *ob. Zdan.*

Koleopterologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o chrząszczach, żukach.

Koleopteryty, ów, *blp. m.* (z grec.) skamieniałe chrząszcze lub ich części.

Kolera, Koleryczny, *ob. Cholera, Choleryczny.*

Koleryk, *ob. Choleryk.*

Kolesz, a, *lm.* **e**, *m.* (Libinia) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, ostroczelnych; gatunek jeden: = *żółtawy* (L. lunulata).

Koleśnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* warsztat koleśniczy, czyli stelmachski.

Koleśniczy, a, e, *p.* stelmaszy.

Koleśnik, a, *lm.* **cy**, *m.* stelmach, kołodziej.

Kolet, u, *lm.* **y**, *m.* (z włos.) 1) krótka sukuia skórzana, pospolicie ze skóry losiej. 2) = *teat.* gatunek krótkiego męzkiego ubrania.

Koleżanka, i, *lm* **i**, *ż.* towarzyszka, współtowarzyszka.

Koleżeński, a, ie, *p.* od kolegi, współtowarzysza. *psł. Po koleżeńsku*, jako koledzy. *Żyliśmy po koleżeńsku.*

Koleżeństwo, a, *lm.* **a**, *n.* współeczeństwo, szczególnie urzędu, szkoły; towarzystwo, obcowanie.

Koleżka, i, *lm.* **i**, *m. zdr.* towarzysz, współnik.

Kolęda, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) dar, upominek nowego roku, udzielany pospolicie około Bożego Narodzenia. *Dać co komu na kolędę. Chodzić po kolędzie. Nosić co po kolędzie, biegać z czém po kolędzie, fig.* t. j. plotki rozsiewać. *Nosić kogo po kolędzie, biegać z kim po kolędzie, fig.* t. j. obmawiać kogo. 2) = *ob. Kolenda.* 3) = *mit.* polskie imię boga słowiańskiego Kolady lub Koledy, znaczącego otwieracza czasu, lub Janusa. Święto pogańskie przypadało na 24 grudnia, przeszło więc we zwyczaje Bożego Narodzenia, a imię jego w pieśni, zwane od niego *Kolędami. Kolęda* u Kraińców jest bóstwo wiosny, a u Uskoków w Dalmacji bóstwo zimowego przesilenia słonecznego. Postać ta z mitologji słowiańskiej odpowiada litewskiemu *Okkapirmie*, *ob. Prosęc, Mirgana, Kolenda.*

Kolęder, *v.* **Kolędra**, *ob. Kolender.*

Kolędny, a, e, *p.* od kolędy, noworoczny. *Pieśni kolędne.*

Kolędować, ał, uje, *scz. nd.* 1) kolędę zbierać, po kolędzie chodzić. 2) = *komu v. kogo;* obdarzać kogo podarunkiem z okoliczności Bożego Narodzenia. 3) = śpiewać pieśni pobożne na Boże Narodzenie. 4) = *fig.* obmawiać, plotki rozsiewać

Koliba, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* (u Podhalan) szałas, bacówka, chata pasterska w górach.

Kolibać, *ob. Kołebać.*

Kolibło, a, *lm.* **a**, *n. bot.* (Balonites), roślina.

Kolibnik, a, *lm.* **i**, *m.* kółko wzegarze, które się najprędzej porusza.

Kolibr, a, *lm.* **y**, *v.* **Koliber, bra**, *lm.* **bry**, *m.* (Trochilus) *zool.* ptak z rzędu przyroslopalcowych; gatunki jego: I. **Kolibry właściwe:** 1 = *topaz* (T. Pella). 2 = *białobrwisty* (T. superciliosus). 3 = *przyćmiony* (T. squalidus). 4 = *rudawy* (T. brasiliensis). 5 = *granatek* (T. granatinus). 6 = *aksamitek* (T. holosericeus). 7 = *złocisty* (T. aureoetus). 8 = *fjoletowy* (T. violaceus). 9 = *białosterny* (T. leucurus). 10 = *czarnobrzuchy* (T. Mango). 11 = *cudny* (T. Thaumantias). II. **Zębatki:** 12 = *zębatek* (T. Naevius). 13 = *zausznik* (T. petasophorus). 14 = *ciemnozielony* (T. Ramphodon anais). 11 = *szablodziób* (T. recurvirostris). III. **Fruczki**, *ob. Fruczek.*

Kolibyk, a, *lm.* **i**, *m. nieuż* 1) *mit.* chłopokoń, Centaur. 2) = *posp.* rzeźnik.

Kolica, y, *lm.* **e**, *ż. Rd. ob. Elipsa.*

Kolicny, a, e, *p.* 1) od koliki *v.* kolki. *Koliczna choroba.* 2) = *ob. Eliptyczny.*

Kolić, *ob. Kołować.*

Koligacić się, ił—, i—, *slz. nd.* 1) łączyć się, związywać, osobliwie przez małżeństwa, powinowacić się. 2) = *posp.* bratać się. *Koligacić się z kim.*

Koligacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) powinowactwo, pokrewieństwo 2) = *posp.* pobratanie się, sprzymierzenie. *Nie ma pomiędzy nami pokrewieństwa, ale tylko koligacja.*

Koligacki, a, ie, *p.* alljantski, sprzymierzeński; powinowaty.

Koligat, a, *lm.* **ci**, *m.* powinowaty, spokrewniony z kim przez małżeństwo, szwagrowstwo. *Nasi krewni i koligaci.*

Kolika, Kolikowy, *ob. Kolka, Kolkowy.*

Kolimaga, i, *lm.* **i**, *ż.* rodzaj wozu, kary.

Koliskór, a, *lm.* **y**, *m.* (Trypoderma) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, bezustych; gatunki pospolitsze są: 1 = *znaczony* (T. buccata). 2 = *przepasany* (T. cuniculi). 3 = *żółtoboczny* (T. americana).

Kolistek, tka, *lm.* **tki**, *m.* (Atelecyclus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, nabrzeżnych; gatunki jego: 1 = *siedmiozębny* (A. septemdentatus). 2 = *kosmaty* (A. heterodon). 3 = *sękaty* (A. cruentatus).

Kolisto, *ps.* w koło, krągłowato.

Kolistość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* okrągłość, *ob. Kulistość.*

Kolisty, a, e, *p.* 1) w krąg idący. *Bieg kolisty, ob. Eliptyczny. Koliste schody.* 2) = okrągły, *ob. Kulisty.* 3) = koło mający, kołowaty, na kołach.

Koliszczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* bunt chłopów na Ukrainie i rzeź szlachty polskiéj w r. 1768

Kolita, y, *blm. ż.* słowiańska bogini szczęścia, znacząca to samo, co *Dazbża.*

Kolizeum, *nieod. n.* (z łać.) kolosalne ruiny starożytnego cyrku w Rzymie.

Kolje, *nieod.* (z fran.) *ob. Kollje, Naszyjnik.*

Koljur, u, *lm.* **y**, *m. as. ob. Kola wrębne.*

Kolka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) in. *Kolika*, choroba; klucie, bole w kiszkach. *Kolka w boku. Cierpieć na kolkę. Kolka spazmatyczna, histeryczna, wietrzysta, plętoryczna*, i t. d. **Kolka**, in. *Morzysko ołówne, ołowiane, med.* właściwa choroba, powstająca od użycia do wewnątrz jakiejbądź soli ołowianéj (które są powolnemi truciznami); ulegają jéj robotnicy po fabrykach blejwasu, octanu ołowiu, zajmujący się tarciem farby, pracujący po ołowianych hutach, dostają drętwienia w rękach i tracą w nich zupełnie władzę. 2) = ość rybia. 3) = *bot.* główka kołacza na Oście, na Łopianie i t. d. 4) **Kolki**, *w lm.* igły suche z drzew iglastych opadłe, in. igliwie. 5) = *herał.* topór w żółtém i błękitném polu.

Kolkotar, u, *blm. m. chem.* czerwony niedokwas żelaza (otrzymywany z wyprażenia *zielonego koperwasu*, t. j. siarkanu 1go niedokwasu żelaza), który bardzo miałko sproszkowany i zmieszany z łojem, daje ciasto *v.* massę do pociągania pasów dla ostrzenia brzytew.

Kolkowy, v. Kolikowy, a, e, *p. ob. Kolki, v. Koliki.*

Koll, a, *blm. m. mit.* celtycki drugi świniarz wielki, lub założyciel i nauczyciel tajemnic. Pasł Henwenę u dalwyrskiego mystagoga Dalbena w kornwalskiéj dolinie Dalwyrze. Gdy Henwena, od Artura ścigana, biegała po całym świecie, siedział on ciągle na jej karku, trzymając się szczeciny. Otrzymał naukę od *Rudhoma Gawra.* Był synem Kolwrewisa. Inne imię jego *Goll.*

Kollaboracja, ji, *blm. ż.* (z łać.) współpracownictwo.

Kollaborator, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) współpracownik; podrzędny nauczyciel.

Kollaboratorka, i, *lm.* **i**, *ż.* współpracowniczka.

Kollaboratorstwo, a, *blm. n. ob. Kollaboracja.*

Kollakses a, *blm. m. mit.* (Collaxes), syn Jowisza.

Kollastrja, i, *blm. ż. mit.* (Collastria) bogini gór.

Kollateralny, a, e, *p.* boczny, poboczny. *Linja kollateralna*, t. j. boczna po braciach, lub siostrach. *Stępel kollateralny;* opłata za papier herbowy w sukcessjach z linji bocznéj, t. j. po braciach lub siostrach

Kollatyna y, *blm. ż. mit.* (Collatina, *v.* Collina), bogini gór i dolin.

Kollegjalnie, *ps. ob. Kolegjalnie.*

Kollegjalny, a, e, *p. ob. Kolegjalny.*

Kollegjanci, tów, *blp. m.* hollenderskie towarzystwo religijne w 17 wieku.

Kollekta, y, *blm. ż.* (z łać. Collecta), 1) zbieranie składki na ubogich; sama składka; *ob. Składka.* 2) = krótki wyjątek z Pisma Ś., sentencja, którą ksiądz przy ołtarzu śpiewa lub czyta. 3) = przedaż biletów loteryjnych.

Kollektanea. *nieod. n.* (z łać.) zebrane uwagi, wiadomości z ksiąg, wyciągi.

Kollektor, a, *lm.* **owie, rzy**, *v.* **ry**, *m.* (z łać. Collector), 1) ten co zbiera składkę w celu dobroczynnym. 2) = ten co przedaje bilety loteryjne. 3) = *fiz.* zbieracz elektryczności w machinie elektrycznéj.

Kolligacja, *ob. Koligacja.*

Kollikwacja, ji, *lm.* **je**, *ż. med.* wyniszczenie ciała przez zbytnie odchody.

Kollikwacyjny, a, e, *p.* (z łać.) rozpływający, niszczący.

Kollimacja, ji, *lm.* **je**, *ż. m. uż.* nazwa pewnego rodzaju błędów, zdarzających się przy astronomicznych doświadczeniach.

Kollirydjanie, anów, *blp. m.* sektarze 4go wieku, którzy zwykli byli N. Pannie sucharek ofiarować.

Kolliryt. u, *blm. m.* (z grec.) rodzaj glinki.

Kollizja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) starcie się, wspór, rozterka. 2) = *praw.* wszelki przypadek, w którym jedno prawo przeczy drugiemu, lub kiedy stykają się prawa dwóch osób.

Kollje, *nieod. n.* (z fran.) łańcuch dla ozdoby na szyję, ozdoba na szyję z pereł, z drogich kamieni, i t. d. *ob. Naszyjnik.*

Kollo, *nieod. n.* (*w lm. Kolli*), *han.* paka, skrzynia, wiązka i t. p. towarów gdzie posyłających się. *Furman ten miał wszystkiego 31 kolli na swoim wozie.*

Kollodjum, *nieod. n. chem.* roztwór bawełny strzelniczéj (pyroksylinu) w eterze zmieszanym z małą ilością alkoholu.

Kolloid, *ob. Klejek.*

Kollokacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) umieszczenie, rozmieszczenie, rozklassyfikowanie wierzycieli, wyposażenie; majątek oddany im przez podział.

Kollokucja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) rozmowa, rozmówienie się.

Kollokutor, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) rozmawiający, współrozmawiający.

Kollyr, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *med.* lekarstwo zewnętrzne od oczu, czyli oftalmiczne, które bywa płynne lub suche w postaci proszku, który się wdmuchiwa do oczu.

Kolnąć, ął, nie, *scz. jedn.* piknąć, ukłóć, *ob. Kłócć.*

Kolnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* gdzie drzewo kolą, szczepają, łupią, rąbią, drewotnia, natonie.

Kolnik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) *v. Kapustnik, v. Kapusta dzika olejna* (Brassica campestris oleifera), roślina olejna. 2) = *posp. prow.* zam. *Dzwonek kolnik* (Campanula rapunculus).

Kolofon. u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) ostatnia stronnica książki (wskazująca miejsce druku i rok).

Kolofonit, u. *lm.* **y**, *m. nieuż.* czerwono-żółty granit, kamień

Kolofonja, ji, *blm. ż. v. Żywica skrzypcowa*; osad żywiczny, pozostający po destylacji terpentyny weneckiéj, koloru ciemno-czerwonego; używany do nacierania smyczków i lutowania różnych metalów.

Kolokassja, ji, *blm. ż. bot.* 1) *ob. Kinakina.* 2) = *ob. Kleśnica starożytnych, v. egipska* (Collocassia antiquorum), *v. obrazki egipskie, v. większe, v. Aronek egipski* (Arum arisarum, *v.* A. colocassia).

Kolokwint, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Kolokwintyda, y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Coloryntlis), której gatunek: = *zwyczajny* (C. vulgaris), zowie się *Oślim ogórkiem, Bańką zamorską, Jabłkiem zamorskiém.*

Kolombano, *nieod. n.* białe włoskie wino.

Kolombina, y, *blm. ż.* nawóz gołębi.

Kolonada, *ob. Kolumnada.*

Kolonista, y, *lm.* **ści**, *m.* osadnik, czynszownik.

Kolonizacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* zasiedlanie jakiego kraju osadnikami, *ob. Osada, Osadzać.*

Kolonizować, ał, uje, *scz. nd.* robić osady, osadzać.

Kolonja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) osada, budy, majdan.

Kolonjalny, a. e, *p.* odnoszący się do kolonij, do osad. *Towary kolonjalne.*

Kolonnaty, a, e, *blp. ż.* tak się zowią w niektórych miastach włoskich i w Aleksandrji hiszpańskie piastry, *ob. Piastr.*

Kolońki, a, ie, *p.* od Kolna, *v.* Kolonji, miasta, z Kolna. *Wódka kolońska. Grzywna kolońska.*

Kolor, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) barwa, farba, maść. 2) = *w lm.* **Kolory**, rumieniec, cera. *Kolory mu wróciły.* 3) = (w grze kartowéj) maść. *Wyswiecić kolor. Jaki tam kolor się świeci?* 4) = *fig.* barwa, własność. *Styl bez koloru. Wystawić co w najżywszych kolorach. Kolor dziennika*, t. j. jego dążność. *Dać kolor czemu.*

Kolorować, ował, uje, *scz. nd.* 1) farbować, kolorém napuszczać, barwić. 2) = *ob. Koloryzować.*

Kolorowanie, a, *lm.* **a**, *n.* nakładanie farb, malowanie. *Kolorowanie tynku.*

Kolorowo, *ps.* różnobarwnie.

Kolorowy, a, e, *p.* do koloru należący, barwiony. *Suknia kolorowa.*

Kolory, ów, *blp. m.* potomkowie Turków i Negrytanek, czyli Mauretanek.

Kolorysta, y, *lm.* **ści**, *m.* malarz oddający co kolorami. *Nie tęgi rysownik, ale wielki kolorysta.*

Koloryt, u, *lm.* **y**, *m.* 1) (w malowidle) barwa. *Świeżość, moc kolorytu.* 2) = *muz. Koloryt dźwięku;* rodzaj dźwięku, który wydaje instrument jaki.

Koloryzator, a, *lm.* **owie**, *m.* który kolorami naprowadza sztychy, ryciny.

Koloryzować, ował, uje, *scz. nd.* 1) = *sztych, rysunek;* naprowadzać kolorami 2) = *fig. posp.* wymawiać, usprawiedliwiać. *Koloryzować niesprawiedliwość, kłamstwo.*

Kolos, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) słup wysoki, kamienny. 2) = posąg, wysokością przechodzący wzrost przyrodzony. *Kolos Rodyjski;* posąg wyobrażający Apollina. 3) = *fig.* państwo wielkie, człowiek potężny, wszystko większe nad pospolitość. *Obalimy, powalimy ten kolos.*

Kolosalnie, *ps.* ogromnie, w ogromnych rozmiarach.

Kolosalność, ści, *blm. ż.* (z grec.) olbrzymia wielkość, uroda w wysokości; olbrzymowatość.

Kolosalny, a, e, *p.* ogromny, wielkich rozmiarów. *Postać kolosalna. Kształty kolosalne. Potęga kolosalna.*

Kolostrum, *nieod. n.* (z łać.) najpierwszy pokarm matki zaraz po rozwiązaniu.

Kolperz, a, *lm.* **e**, *zool. ob. Jaszcz.*

Kolporragja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* płynienie krwi z pochwy macicznéj.

Koltek, a, *lm.* **i**, *m. mit.* litewski Lar, lub bożek domowy, *ob. Kobol, Koltek.*

Kolubryna, y, *lm.* **y**, *ż. ob. Kolobryna.*

Kolubu, *nieod. ż.* nazwa dawana roślinie *Kleśnica egipska* (Colocassia antiquorum).

Kołuchno (w), **Koluteńko** (w), *psł.* w około, wkrąg.

Kolugli, *nieod. m.* syn tureckiego żołnierza i kobiéty rodem z Algieru.

Kolumb, u, *blm. m v.* **Kolumbjum**, *nieod. n. chem.* jedno z ciał prostych metalicznych, *ob. Tantal.*

Kolumbina. y, *blm. ż. chem.* 1) jedna z zasad roślinnych, v. alkaloidów, znajdująca się w *Miesięczniku dłoniastym* (Menispermum palmatum). 2) = nick. zam. *Lakmus* (w stanie ciekłym).

Kolumbit, u, *lm.* **y**, *m. min.* minerał powstały z połączenia kwasu tantalowego *v.* kolumbowego z żelazem, koloru czarno-żelaznego.

Kolumbjada, y, *lm.* **y**, *ż.* wielka amerykańska armata.

Kolumbjan, u, *ln.* **y,** *m. chem. ob. Tantalan.*

Kolumbjum, *ob. chem. Kolumb.*

Kolumbo, *nieod.* nazwa korzenia rośliny: *Miesięcznik dłoniasty* (Menispermum palmatum).

Kolumna, y, *lm.* **y,** *ż.* (*z* łać.) 1) słup. *Dwa rzędy kolumn. Grobowa kolumna. Łóżko z kolumnami. fiz. Kolumna powietrza, wody, merkurjuszu.* 2) *Kolumny Herkulesa,* t. j. góry po obu stronach ciaśniny gibraltarskiéj. *fig. Kolumny państwa kościoła,* t. j. potężni, wielcy ludzie w państwie, w kościele. 3) = stronnica książki, gazety, na oddziały drukowana. *Książka drukowana w trzech kolumnach. Kolumny dziennika, regestru, tabelli.* 4) = *druk.* u zecera, nazwa pewnéj ilości wierszy z ułożonych czcionek przeznaczonych do umieszczenia na stronnicę. *Kolumna in folio, in quarto. Kolumna wakatowa,* t. j. nie zapełniona drukiem jak inne. *Kolumna solutna,* t. j. zawierająca w sobie ilość wierszy nominalną, lub nie mająca ustępów, miejsc pustych. 5) = w wojsku; huf, oddział wojska. *Wojsko idzie trzema kolumnami. W kolumnach ściśnionych. Kolumną ruchoma.* 6) = *leś.* sztuka drzewa iglastego okrągła. 7) = *galwaniczna, v.* = *Wolty, fiz. ob. Stos Wolty.* 8) = *bot. ob. Ożystrój.*

Kolumnada, y, *lm.* **y,** *ż. zb.* rząd kolumn, słupów.

Kolumnarjum, *nieod. n.* (*z* łać.) podatek od kolumn.

Kolury, ów, *blp. m. as. ob. Koła wrębne.*

Koluwryna, y, *lm.* **y,** *ż.* (*z* fran.) *prze. art.* działo wyrzucające kulę o 20stu funtach.

Kolwiek, *przyros.* sam nie ma znaczenia; dodany do przymiotnika lub przysłówka, nadaje mu znaczenie rozciąglejsze bez wyboru, bez określenia. *ob. Aczkolwiek, Cokolwiek, Dokądkolwiek, Gdziekolwiek, Jakikolwiek, Każdykolwiek, Kędykolwiek, Kiedykolwiek, Ktokolwiek, Którykolwiek, Skądkolwiek.* Niekiedy zostaje oddzieloném od wyrazu do którego należy. *Kto mi kolwiek powie... Powiém co mi kolwiek myśl poda, nieuż.*

Kolwrewis, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Archawra, pręt nadzoru, lub rózga strachu, jest bóg i znak granic polnych. Mieszka w cierniowych krzakach i jest tarniną. Ukazuje się złodziejom nocnym, jako chłop na księżycu, dźwigający pęk cierniowego łomu.

Kolza, y, *blm. ż. bot. ob. Kapustnik, v. Kapusta polna olejna.*

Koł, *v.* **Kół, u,** *lm.* **y,** patyk, cienka sztacheta w ogrodzeniu. *fig. Stać jak koł,* t. j. nie rozumieć co się w koło dzieje. *Koł ma zamiast grzbietu,* t. j. nie lubi kłaniać się. *Koły bić. Koły ciosać. Tegoż to płotu koł, przys. fig. Oczy mu kołem stanęły, v. słupem, v. w słup. Język mu stanął kołem,* t. j. zdrętwiał.

Kołacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ciasto okrąglawe upieczone, placek z mąki pszenicznéj. *Dobry chleb gdy kołacza nie ma, przys. Bez prace nie będą kołacze, przys. Zjadłszy kołacz, do chleba, przys.* 2) = *or.* okrągle z chlub robione wiązanie, 6 cali średnicy mające, używane w bieganiu, czyli kręceniu wici.

Kołaczek, czka, *lm.* **czki,** *m. v.* **Kołaczyk, a,** *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kołacz*) 1) mały kołacz, placuszek. 2) = *v.* **Kołaczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (trochiscus), forma lekarska do przepisania lekarstw, pospolicie nazywana, lenkie, kuin. *Powałek, Powałuszka, Placuszek,* są to ma *pastylkami,* liste placuszki z leków, cukru i kleju tragankowego. 3) *Kolaczyki, w lm. geol. ob. Trochity.*

Kołacznica, y, *lm.* **e,** *ż.* która piecze kołacze, piekarka, pasztetnica.

Kołacznik, a, *lm.* **cy,** *m.* piekarz, pasztetnik.

Kołaczowy, a, e, *p.* do kołaczów należący; mający kształt kołacza. *bot. Kołaczowe listki. Kołaczowy kraniec.*

Kołat, u, *lm.* **y,** *m.* odgłos kołatania, stuk. *Kołat wozów. Kołat młyna.*

Kołatacz, a, *lm.* **e,** *m.* który kołace, puka.

Kołatać, ał, a, *v.* **ce,** *v.* **cze,** *scz. nd.* 1) pukać uderzać w co, wstrząsać. *Ktoś kołace do drzwi, v. ktoś kołace we drzwi. Kołaczcie, a będzie wam otworzono.* 2) = *fig.* błagać o co, niepokoić. *Kołatać do kogo. Wszędzie kołace.* 3) = *sn.* wstrząsać się, stuk wydawać, turkot. *Pojazd, młyn kołace. Serce mi kołatało.* 4) = *sn.* miotać. *Wiatry, burze kołatały okrętem. Fortuna, los nami kołace.* = **się,** *słz. n.* 1) pukać do drzwi, stukać się. *Ktoś się kołace.* 2) = niewygodnie jeździć, tłuc się. *Kołatać się po drogach.* 3) = niepokoić się wzajemnie, dokuczać sobie.

Kołatanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) pukanie, stukanie. *Kołatanie we młynie.* 2) = (w gimnastyce) bicie ciała kulakiem.

Kołatanina, y, *lm.* **y,** *ż.* ruszanie gwałtowne czém, wahanie. *fig.* wahanie się. *Po długiéj kołataninie stanęło na tém, aby sąsiada wezwać.*

Kołatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (Anobium), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, pilkorożnych.

Kołatka, i, *lm.* **i,** *ż.* to czém kołacą, stukają. *Ptaki płoszą się klekotkami albo kołatkami. We drzwi kołatką albo młotkiem odrzwiowym uderzał*

Kołbógi, *v* **Kołbuki, ów,** *blp. lud.* jakieś duchy w postaci smoków latających, które kominem znoszą pieniądze tym, u kogo bawią, in. *Skrzaty*

Kołbóg, oga, *blm. m. ob. Kałtek.*

Kołbuszek, szka, *lm.* **szki,** *m. ob Kozub.*

Kołczan, a, *lm.* **y,** *m.* (*z* tat.) pochwa na strzały, sajdak. *Kołczan pełnostrzały. Kozak ze spisą, Murzyn z kołczanem, Tatar z dzidą.*

Kołczanik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kołczan*) mały kołczan, sajduczek.

Kołczatek, tka, *lm.* **tki,** *m. bot.* (Babiana), in. *Babinka,* roślina.

Kołczeć, ał, eje, *sn. nd.* drętwieć jak kół. *Kołczeć od zimna.*

Kołczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* koń słaby, do niczego nie zdatny.

Kołdra, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Kołderka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*z* włos.) 1) przykrycie łóżka. *Kołdra wetniana, jedwabna. Kołdra przeszywana.* 2) = *prze.* szata, płaszcz.

Kołdun, a, *lm.* **y,** *m. prow.* (na Litwie) 1) *kołdunami* zowie się potrawa z pierożków siekaném surowém mięsem nadzianych. 2) = *fig. żart.* tłusta, gruba, niekształtna figura, np. dziecko.

Kołeczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kołek*) mały kołek.

Kołecznik, a, *lm.* **i,** *m.* (Parnassius), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych,* motylów dziennych.

Kołek, łka, *lm.* **łki,** *m.* (*zdr.* od *Koł*) i **Kołeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kołek*) 1) mały kół, patyczek. *Wbić kołek w ścianę. Powiesić, zawiesić co na kołku. fig. posp. I kołka na ścianie nie ma. Stać jak kołek. fig. Zawiesić co na kołku,* t. j. odłożyć na później. *Kołki komu na głowie ciosać, przys.* 2) = (u arfy, skrzypców, i t. d.) gwoździe małe, któremi się struny nakręcają.

Kołem, *ps.* kręgiem, w krąg.

Kołkować, ował, uje, *scz. nd.* zdejmować korę pasami wązkiemi z drzewa okrąglakowego, dla stelmachów przysposobionego.

Kołnierz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) przyszywek do sukni, szyję obejmujący. *Kołnierz od fraka, od płaszcza. Kołnierz haftowany. Wziąć kogo za kołnierz, ob. Kark. Za kołnierz nie wyleje, fig.* t. j. lubi pić. *Mieć djabła za kołnierzem, fig.* t. j. knuć jakie złe zamiary. 2) = *wiszący;* peleryna. *Płaszcz z kołnierzami, v. o kilku kołnierzach.* 3) = część zboża pozostawiona na zestrychowanéj czyli zrównanéj miarze. 4) = *zool. ob. Obroża.*

Kołnierzowy, a, e, *p.* od kołnierza.

Kołnierzyk, a, *lm* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kołnierz*) 1) kołnierz od koszuli. 2) = kołnierz damski.

Koło, a, *lm.* **a,** *n.* 1) ze szpic lub sprych i dzwon, na piaście złożony obrotny okrąg u wozów. *Powóz o dwóch, o czterech kołach. Koła przednie, tylne. fig. przys. Potrzebne, jak piąte koło u wozu. Fortuna kołem się toczy, przys. Koła machiny.* 2) = młyńskie. *Koła palczaste, dębowe. Każdy na swe koło wodę ciągnie, przys.* 3) = na złoczyńców. *W koło wpleść kogo. Kołem bić, v. tłuc, v. łamać kogo.* 4) = u studni, *v.* = *rurwassowe.* 5) = klasztorne, więzienne, przez które rozmaite rzeczy się podają wewnątrz mieszkającym. *Koło, v. kółko szpitalne;* przyrząd umieszczony w murze szpitalnym przy furcie, do którego składane bywają opuszczone dzieci; za pociągnięciem dzwonka, osoba składająca niemowlę do kółka, daje znać o tém czuwającéj ciągle officjalistce szpitalnéj, lub domu przytułku, która obraca *kółko* do wnętrza, dla zabrania opuszczonego dziecka. 6) = *zduńskie, v. garncarskie,* przyrząd w garncarstwie. 7) = do ciskania w igrzyskach, krąg. 8) = *posp.* powierzchnia widoma wielkich planet. *Koło słoneczne, miesięczne, ob. Krąg. Koło zwierzęce, ob. Zodjak, Zwierzyniec.* 9) = **Koło* w mitologicznem znaczeniu wyrażało *ołtarz pogańsko-słowiański* tak w gontynie jak w bóżnicy. Ołtarzem tym były kamienie, ułożone w kształt koła. 10) = *mat.* a) figura płaska obwiedziona obwodem, czyli *okręgiem koła,* którego wszystkie punkta są równie oddalone od punktu wewnątrz się znajdującego, zwanego *środkiem koła,* stąd wszystkie linje proste, poprowadzone ze środka do okręgu, zwane *promieniami koła,* są równe między sobą; *kołami współśrodkowemi* zowią się mające wspólny środek, *stycznemi* zaś, dotykające się z sobą w jednym punkcie swych okręgów. b) = in. *Okrąg koła,* linja krzywa zamykająca się w sobie. *Nakreślić koło. Opisać koło. Koło, v. krąg* wszelkiego *koła* dzieli się na 360 części równych, zwanych *gradusami v. stopniami* (każdy stopień na 60 minut, a każda minuta na 60 sekund). *Koło ściskające* (w trygonometrji), jest takie koło, którego łuk przystaje do łuku krzywéj linji w jakimbądź punkcie. 11) *as. Koła wielkie* (sfery) są te, których płaszczyzny przechodzą przez środek sfery, a okrąg leży na jéj powierzchni, nie przechodzące zaś przez jéj środek zowią się *kołami małemi* (sfery); kół wielkich jest 6: *Równik, Ekliptyka, Poziom, Południk,* i dwa *Koła wrębne;* kół małych jest 4, dwa *Zwrotnikowe koła, ob. Zwrotniki,* i dwa *Koła biegunowe,* in. *Biegunniki, ob. Biegunowe. Koła wedle słońca, ob. Przysłońca, v. Osłońca. Koła długości, ob. Długość geogr. Koła równoległe, ob. Równoleżniki. Koła szerokości,* prostopadłe do ekliptyki i przechodzące przez jéj bieguny, *ob. Szerokość geogr. Koła wrębne, v. kollury,* przecinające się pod kątem prostym w biegunach świata i dzielące ekliptykę na 4 równe części, oznaczające tém cztery pory roku; z tych kół jedno przechodzące przez *Barana i Wagę, (ob. Znaki Zodjaku)* zowie się *Wrębném kołem porównań (dnia z nocą),* drugie, przechodzące przez *Raka* i *Koziorożca, (ob. Znaki Zodjaku)* zowie się *Wrębném kołem przesileń; Koła wysokości, ob. Wierzchołkowe. Koła zboczeń, v. Południki,* prostopadłe do równika i przechodzące przez jego bieguny, *ob. Południki. Koła świetlnika, ob. Świetlnik. Koła powtarzające, ob. Powtarzające.* 12) = *mech. Koło krzywości;* koło, do którego należy jakakolwiek linja krzywa, uważana za łuk tego koła. 13) *= *v. Kółko* w lotce, tyle, co *Błażek* (circulus in probando), jako np. *Plecie trzy po trzy, a zawsze w kółko.* Stąd *kołowodny,* np. *rozumowanie kołowodne,* t. j. kółkiem wodzące. 14) = *fig.* granica, zakres. *Krążyć ciągle w jedném kole, v. kółku.* 15) = gromada, grono skupione. *W koło stanąć. Wejść w koło. Usiąść, tańcować w koło. Koło przyjacielskie, ob. Grono. Koło rycerskie, senatorskie,* t. j. zjazd szlachty, senatorów. 16) = *myś.* miejsce zabaw zajęczych i same te zabawy podczas nocy miesięcznych. 17) = *psł. Do koła, w koło, kołem,* w krąg. *Krążyć do koła. Obracać się w koło, krążyć w koło. Objechać świat do koła. W koło czego, ob. Koło, pmk*

Koło, *pmk.* 1) około, w krąg. *Krążyć koło domu. Ziemia obraca się koło słońca, koło swej osi.* 2) = blisko, obok, przy. *Mieszka koło pałacu. Usiądź koło nas. Jest już koło południa.* 3) = około, prawie, może. *Było ich koło dwudziestu tysięcy. Mieć koło pięćdziesięciu lat. Koło południa, północy, wieczora. Koło godziny czwartéj.* 4) = w sposobach mówienia: *Źle koło niego. Chudo koło niego.*

Kołoczne, ego, *blm. n.* podarunek na piwo górnikom.

Kołodyn (herb); litera wielka A, na niéj niby akcent, pole białe; w hełmie pięć piór strusich.

Kołodziéj, a, *lm.* **e,** *m.* ten co koła robi.

Kołodziejka, i, *lm* **i,** *ż.* 1) żona kołodzieja. 2) = *posp.* rzemiosło kołodziejskie, *ob. Kołodziejstwo.*

Kołodziejski, a, ie, *p.* od kołodzieja. *Świdro kołodziejskie.*

Kołokrętność, ści, *blm. ż.* jako siła, *ob. Odśrodkowość.*

Kołokrętny, a, e, *p.* 1) w koło kręcący się. *Wir kołokrętny.* 2) = odśrodkowy (ruch).

Kołomaź, zi, *lm.* **zie,** *ż.* smarowidło do kół, maź.

Kołopnia, i, *lm.* **ie,** *i. bot.* (Secamone), roślina.

Kołosłoneczny, a, e, *p.* używa się mówiąc o biegu ciał niebieskich około słońca.

Kołosza, y, *lm.* **e,** *ż.* nogawica, nogawka, t. j. część spodni pokrywająca jedną nogę.

Kołoszaty, a, e, *p prow. przen.* mający kosmate nogi, włochaty.

Kołotocznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Buphthalmum), in. *Wołowe oko,* roślina należąca do klassy 19éj, z działu *Promienistych* (Radiatae), wedł. ukł. Linn. Gatunek: = *sercolisciowy* (B. cordifolium), in. *Smotrawa sercolisciowa* (Telekia cordifolia), łodygę ma 2-lokciową, kwiaty wielkie, żółto-pomarańczowe; hoduje się w ogrodach.

Kołotuk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *nieuż.* kolistość, krąg, okrąg, cyrkuł. 2) = *min. ob. Ammonit, v. Róg Ammona.*

Kołowaciéć, ał, eje, *sn. nd.* 1) w koł rosnąć, głąbieć, *ob. Głąbieć,* 2) = drętwieć, nie giętym się stawać. 3) = (o owcach) dostać choroby obłąkania, zwanéj kołowacizną; stąd *fig.* (o ludziach) głupieć, tracić rozum.

Kołowacizna, y, *blm. ż.* choroba owiec, obłąkanie.

Kołować, ował, uje, *v.* **Kolić, ił, i,** *scz. nd.* 1) krążyć w koło, obracać się tu i owdzie. *Wojska ciągle po kraju kołują.* 2) = (o rzece) kręto płynąć. 3) = *fig.* używać wybiegów, odstępować od rzeczy. *Nie kołuj, ale przystąp wprost do rzeczy.* 4) = do koła, do obrad się zjeżdżać, obrady składać. = **się,** *słz. prow.* kręcić się. *W głowie mi się kołuje.*

Kołowanie, *v.* **Kolenie, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) krążenie w koło, objażdżka. *Po dziewięciem kołowaniu przybyliśmy wreszcie.* 2) = *myś. ob. Objażdżka.*

Kołowatość, ści, *blm. ż. med.* zdrewniałość, stwardnienie ciała. *fig. Kołowatość umysłu, ob. Tępiec.*

Kołowaty, a, e, *p.* 1) zdrewniały, zdrętwiały, *fig.* głupi. *Kołowata owca.* 2) = od koła, nakształt koła, niby okrągły. 3) = od kołu, jak kół. *Kołowaty pasternak;* idący w koł czyli w nasienie, nie w korzeń.

Kołowiéj, ja, *lm.* **je,** *m. prow.* (na Litwie), *ob. bot. Ożypałka szerokolisciowa.*

Kołowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. Rd. ob. Cyrkiel.*

Kołowódz, a, *lm.* **e,** *m.* wodzący koło tańcujących lub rej.

Kołowrot, u, *lm.* **y,** *m.* 1) wir w rzece. 2) = *mech.* stale i około wspólnéj osi obracające się połączenie dwóch nieruchomych bloków, *v.* kół. Mniejsze z tych kół nazywa się *walem,* większe zaś *kołem.* 3) = *kuch.* na obracanie rożnów. 4) = *szatny,* od którego szale wiszą. 5) = *do przędzenia, ob. Kołowrotek. Język mu lata jak na kołowrocie, v. gęba u niego jak kołowrot.* 6) = **a,** obrót gwiazd, rewolucja. *Górne kołowroty.* 7) = *fig.* zmiana, przemiana rzeczy. 8) = *bot.* roślina tak nazwana, że główki jéj nasienne ze słońcem się obracają, *ob. Wilczomlecz szczupłolisciowy* 9) = *myś.* pewny gatunek sidła. 10) = *fort.* krzyżowe kobylenie w przechodach.

Kołowrotek, tka, *lm* **tki,** *m.* (*zdr.* od *Kołowrot*) 1) machina do przędzenia. *Prząść na kołowrotku.* 2) = *do nici,* wijadło. 3) = *bednarski,* korba do wiercenia dziur w naczyniach. 4) = *garncarski, v.* koło garncarskie. 5) = *an.* staw obrotowy.

Kołowrotnie, *ps.* w koło, w krąg obracając się.

Kołowrotnik, a, *lm.* **cy,** *m.* rzemieślnik od kołowrotków.

Kołowrotność, ści, *blm. ż.* 1) obracanie się w koło, w krąg. 2) = *fig.* wahanie się, niestateczność. 3) = ruchliwość języka, wielomowność.

Kołowrotny, a, e, *p.* 1) kolujący, krążący. *Ruch kołowrotny,* t. j. sposobny do obracania się około jednego punktu podpory. *Bryły kołowrotne.* 2) = *fig.* zmienny, niestały. *Los kołowrotny.* 3) = świegotliwy. *Język kołowrotny.*

Kołowy, a, e, *p.* 1) od koła (u powozu, machiny, i t. d.). *Kołowa piasta. Kołowe dzwono.* 2) = od koła, cyrkułu (w matematyce). *Ruch kołowy. Bieg kołowy.* 3) *Kołowa chyżość, as.* chyżość, *v.* szybkość biegu ciała niebieskiego po swéj drodze, mierząca się jéj łukiem. 4) = od koła (w klasztorze). *Siostra kołowa,* t. j. pilnująca koła klasztornego u zakonnic. 5) = od kołu lub kołów. *Kołowy płot, ob. Częstokół.*

Kołpacznik, a, *lm.* **i,** *m.* rzemieślnik od kołpaków, kapelusznik.

Kołpak, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Kołpaczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) czapka wysoka, np. huzarska, giwer, szako. 2) = *zdr.* burlecik, aksamitka, czapka dziecinna. 3) = *obir.* zalupek, *v.* kraśny kołpak. 4) = *bot.* a) (Agaris comatus, *v.* porcelaneus, *v.* thyphoides, *v.* glatinosus), in. *Gnojnik,* gatunek grzyba z rodzaju *Bedlki,* podrodzaju *Czernidlaka.* b) = *Kołpaki, w lm. ob. bot. Dzwonek średni.*

Kołpakowy, a, e, *p.* od kolpaka, czapkowy.

Kołstka, i, *lm.* i, *ż. ob. Kołczyk.*

Kołtek, tka, *lm.* **tki**, *m.* 1) *ob. Kołtun.* 2) = *ob. Kałtek.*

Kołtryna, y, *blm. ż.* rodzaj sukna.

Kołtrys, a, *lm.* y, *m. prze.* odzież gminna.

Kołtun, a, *lm.* y, *m.* 1) (plica polonica) wywijanie się gońdża, chorobá. 2) = węzły włosów uwitych i sklejonych na głowie. 3) = *z pog.* kudły, kłaki. 4) = *leś. ob. Kuniec.*

Kołtunieć, ał, eje, *sn. nd.* zwijanie się w koltun (o włosach)

Kołtuniasty, a, e, *p. ob. Kołtunowaty.*

Kołtunowanie się, a—, *blm. n.* zwijanie się, sklejanie się włosów w koltun.

Kołtunowaty, a, e, *p.* 1) kołtunów pełen, mający koltun. 2) = podobny do kołtuna. 3) = nierozczesany, niegładki.

Kołtunowy, a, e, *p.* od koltuna, z koltuna.

Kołysacz, a, *lm.* e, *m.* który kołysze. *Kołysacz dzieci.*

Kołysać, ał, a, *v.* **sze**, *scz. nd.* kolebać, chwiać, chustać. *Kołysać dziecię. Wiatr kołysał statek, v. statkiem.* = **się**, *stz.* 1) zostawać w kolébce; chwiać się, ruszać się. *Jeszcze się kołysze*, zam. jeszcze zostaje w kolébce. *Kołysać się lekko, jak od niechcenia. Ptak kołysze się w powietrzu. Kołysać się idąc. Kwiat się kołysze. Okręt kołysze się z boku na bok.* 2) = *fig.* pochlebiać sobie. *Kołysać się próżną nadzieją.*

Kołysanie, a, *lm.* a, *n.* kolebanie, chustanie, przechylanie. *Kołysanie powozu, statku. Kołysanie okrętu.* = **się**, chwianie się, przechylanie się. *as. Kołysanie się osi ziemskiéj, ob. Nutacja.*

Kołyska, *zdr.* **Kołyseczka**, i, *lm.* i, *ż. ob. Kolébka.*

Kom, a, *lm.* y, *m. prow.* bryka, gruzoł. *Komy w mące wilgotnéj.*

Koma, y, *lm.* y, *ż.* 1) znak pisarski, przecinek. 2) = *med.* (Coma), *ob. Śpiączka.* 3) = *mit.* brat Numejasa, Datona i Siemiego, Dewajtas litewski, jest duch biesiadniczy, bożek żarłoków. Inne imię jego *Kuma.*

Komaga, *ob. Komiega.*

Komanderja, *v.* **Komandorja**, *v.* **Komenderja**, *v.* **Komendorja**, ji, *lm.* je, *ż.* **Komandorstwo**, a, *lm.* a, *n.* urząd, stopień komandora *Komandorja, komandorstwo zakonu Maltańskiego.*

Komandor, *v.* **Komendor**, *v.* **Komtur**, a, *lm.* owie, *m.* (z fran.) 1) tytuł honorowy, oznaczający wyższy stopień w hierarchji świeckiéj czy duchownéj. *Komandor maltański. Komtur zakonu Teutońskiego, v. Krzyżackiego. Komandor legji honorowéj.* 2) = *ob. Nektanik.* 3) = *ob. Gołąb'.* 4) = *ob. Sroka.*

Komaństwo, a, *lm.* a, *n. nieuż.* kompanja, towarzystwo, komitywa.

Komar, 1) *ob. Komor.* 2) = (herb); biała lilja wierzchem na dół obrócona; krzyż na niéj prosto stoi.

Komarnik, a, *lm* i, *m. bot.* (Baccharis), roślina.

Komasze, ów, *blp. m.* moneta miedziana arabska = 1,33... gr. = 0,66... kop.

Kombinacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) 1) wyrachowanie, jednego z drugiém zestosowanie, porównanie, jednoczenie myśli, przedmiotów. *Mądre, fałszywe kombinacje. Kombinacyę polityczne.* 2) = zastanawianie się i wydawanie ogólnego rezultatu w niektórych rzeczach. 3) = *med.* zjednoczenie czegoś, pojednanie, zestosowanie kilku rzeczy w kombinacyę lekarstw, zjednoczenie kilku lekarstw przeciwko chorobie. 4) *w lm. Kombinacje chemiczne, ob. Chemiczne związki.*

Kombinować, ował, uje, *scz. nd.* rachować, stosować jedno z drugiém.

Kombustja, ji, *blm. ż. chem. ob. Gorzenie.*

Komedja, ji, *lm.* je, *ż.* (z grec. łać.) 1) akcja w djalogu przedstawiona, wyobrażająca obyczaje ludzkie, a śmiechem i żartem je naprawiająca. *Komedja wierszem, prozą. Komedja w jednym, we dwóch aktach. Napisać komedję. Grać, v. przedstawić komedję. Iść na komedję.* 2) = *posp.* krotochwile, błazeństwa, żarty. *To komedja, v. komedje. Komedje z kogo, v. czego czynić*, t. j. obracać w śmieszność. 3) = zmyślenie. *To wszystko komedja. Odegrywać komedję.*

Komedjalnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce, gdzie grają komedję, scena, teatr.

Komedjancki, a, ie, *p.* od komedjanta. **Po komedjancku**, *psł. fig.* jak komedjant, jak prawdziwy komedjant.

Komedjanctwo, a, *lm.* a, *n.* 1) czynność komedjanta. 2) = *fig.* charakter, postępowanie komedjanta.

Komedjant, a, *lm.* ci, *m.* co komedję gra, aktor, *wł.* i *fig.*

Komedjantka, i, *lm.* i, *ż.* aktorka, *wł.* i *fig.*

Komedjarz, a, *lm.* e, *m. nieuż. ob. Komedjant.*

Komedjopis, a, *lm.* owie, *m.* piszący komedje, autor komiczny.

Komedyjny, a, e, *p.* od komedji.

Komedysta, y, *lm.* ści, *m. ob. Komedjant.*

Komel, mla, *lm.* mle, *m.* część grubsza, czyli od grubszego końca idąca odciętego drzewa, gałęzi, rózgi, i t. d. *np. uderzyć komlem, bito komlami*, t. j. grubszą częścią uciętéj gałęzi, rózgi, i t. d.

Komelica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Caroxylon), roślina.

Komenda, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) *woj.* 1) rozkaz wydany przez dowódzcę. *Niedosłyszeć komendy. Zrobić co na komendę.* 2) = dowództwo. *Mieć komendę nad wojskiem. Objąć komendę. Być pod komendą.* 3) = część wojska będąca pod czyjém dowództwem. *Wyruszyć ze swoją komendą.* 4) = doczesna administracja duchownego beneficjum.

Komendant, a, *lm.* ci, *m.* komenderujący, dowódzca.

Komendarz, *v.* **Komendarjusz**, a, *lm.* e, *m.* mający duchowną komendę. *Ksiądz kanonik księdzu komendarzowi zaarendował śluby, chrzty i pogrzeby.*

Komenderja, Komendorja, Komanderstwo, *ob. Komanderja.*

Komenderować, ował, uje, *scz. nd.* 1) rządzić wojskiem, dowodzić. 2) = wydawać rozkazy, *ob. Odkomenderować, Wykomenderować.*

Komenica, *bł. ob Komonica.*

Koment, u, *lm.* y, *m. nieuż. ob Wymysł.*

Komentarjusz, a, *lm.* e, *m.* (z łać.) pamiętnik. *Komentarjusz Cezara.*

Komentarz, a, *lm.* e, *m.* przypis, objaśnienie jakiego dzieła. *Arystótelesa trzeba czytać z komentarzem.*

Komentator, a, *lm.* owie, *m.* który objaśnia jakie dzieło, robi przypisy.

Komentować, ował, uje, *scz. nd.* przypisy robić, objaśniać.

Komenża, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) *ar.* bomba, któréj używano przedtém, ważąca 500 funtów i mogąca mieścić w sobie 10 funtów prochu.

Komeraż, u, *lm.* e, *m.* (z fran.) intryga, plotka; lekkie zwaśnienie, nieporozumienie.

Komercyjny, a, e, *p.* handlowy, kupiecki. *Radca komercyjny.*

Komersz, u, *lm.* e, *m.* 1) wycieczka akademica, zabawa na wolném powietrzu, wspólna pohulanka. 2) = spółka, stowarzyszenie.

Komes, a, *lm.* owie, *m.* (z łać.) dawniéj, rządca miasta, zamku lub prowincji, *ob. Hrabia.*

Komesz, *ob. Komysz.*

Kometa, y, *lm.* y, *m. v. i.* (in. *Ogonica Rd.*) ogólna nazwa ciał niebieskich, odbywających swe biegi około słońca w rozmaitych kierunkach po drogach nadzwyczaj przedłużonych (rozciągniętych *elipsach* i *parabolach*) tak, że niektóre z nich znikają na przeciąg czasu nader znaczny; kometom towarzyszy zwykle pewien rodzaj podłużnego światła, zwany *ogonem, v. warkoczem, v. miotłą komety*; komet znanych liczy się dzisiaj kilkaset.

Kometograficzny, a, e, *p.* opisujący komety.

Kometografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie komet.

Kometologiczny, a, e, *p.* należący do nauki o kometach.

Kometologja, ji, *blm ż.* (z grec.) nauka o kometach.

Komeżka, i, *lm.* i, *zdr.* od *Komża.*

Komfort, u, *blm. m.* (z an.) wygody, rozkoszne życie.

Komgom, u, *lm.* y, *m.* sztuka grubego płótna, używana za monetę w Magindanao = 160 do 180 kasz chińskich, *ob. Kasz.*

Komicje, ów, *blp. m.* (z łać.) zebranie ludu w dawnym Rzymie, sepio.

Komicznie, *ps.* śmiesznie, zabawnie.

Komiczność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest śmieszne, zabawne.

Komiczny, a, e, *p.* śmieszny, zabawny. *Komiczna mina. Komiczny wypadek.*

Komiega, *v.* **Komięga**, *v.* **Komaga**, i, *lm.* i, *ż. prze.* łódź, szkuta, statek czworograniasty, potrzebujący ludzi 8—12, biorący łasztów 20—30.

Komięgarski, a, ie, *p.* od komięgi, szkuty.

Komięźnik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Canarium), in. *Kanarkowe, v. Kanaryjskie drzewo.*

Komik, a, *lm.* cy, *m.* (z fran.) aktor grywający role komiczne, t. j. śmieszne. *Płaski komik.*

Komin, a, *lm.* y, *m.* (z grec. łać.) 1) część pieca, którędy dym i powietrze wychodzi. 2) = część pieca, która się nad dachem wznosi. *Patrzeć, gdzie się z komina kurzy*, t. j. wyglądać, gdzieby się można było pożywić. 3) = *ob. Kominek.*

Kominek, nka, *lm.* **nki**, *m.* 1) miejsce w izbie mieszkalnéj do palenia ognia bez pieca. 2) = sus, podskok. *fig.* wybieg, wykręt. *Kominki zając robi, Dać, wywinąć kominka.* 3) = *v.* **Kuchnia**, *or.* zbity z desek kwadrat na 1 i pół łokcia wielki, wyłożony gliną i cegłą, na którym oryle rozniecają ogień, dla gotowania warzywa na tratwie. 4) = *u strzelby, myś.* kurek.

Kominiarczyk, a, *lm.* i, *m.* czeladnik, chłopiec kominiarski.

Kominiarka, i, *lm.* i, *ż.* żona kominiarza.

Kominiarski, a, ie, *p.* od kominiarza. **Po kominiarsku**, *psł.* jak kominiarz. *teat. Kominiarska loża;* zaokrąglony otwór nad żerandolem, skąd zwykle posługacze teatralni, leżąc na brzuchu, przypatrują się przedstawieniu.

Kominiarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło kominiarskie.

Kominiarz, a, *lm.* e, *m.* co wyciera, czyści kominy, kopciuch.

Kominnik, a, *lm.* cy, *m. ob. Kominiarz.*

Kominny, a, e, *p.* od komina, *zool. Jaskółka kominna, ob. Dymówka.*

Kominowe, ego, *blm. n.* podatek od kominów.

Kominowy, a, e, *p.* od komina, z komina.

Komitet, u, *lm.* y, *m.* (z fran.) zbiór upełnomocowanych do czego osób, komisja.

Komitywa, y, *lm.* y, *ż.* (z łać.) 1) *prze.* świta, towarzystwo przy boku czyim będące. 2) = *posp.* zażyłość, przyjazne stosunki. *Być, żyć, z sobą w dobrej komitywie.*

Komiz, *ob. Kumys.*

Komma, *ob. Koma.*

Kommandytarjusz, a, *lm.* e, *m.* (z fran.) *han.* wspólnik domu handlowego, ale który w interesach handlowych nie bierze czynnego udziału.

Kommandytowy, a, e, *p.* wspólniczy, *ob. Spółka.*

Kommelina, y, *lm.* y, *ż. bot. ob. Przewdzięka.*

Kommemoracja, ji, *blm. ż.* (z łać.) wspomnienie (umarłych); wzywanie świętych.

Kommendatarjusz, a, *lm.* e, *m.* (z fran.) tymczasowy posiadacz prebendy, beneficjum.

Kommendataryjny, a, e, *p.* odnoszący się do komendy (duchownego beneficjum).

Kommensał, a, *lm.* y, *m.* (z łać.) *nieuż.* współjadający, spółżyjący.

Kommis, u, *lm.* y, *m. han.* 1) polecenie, zamówienie, poruczenie ulatwienia jakiego interesu, szczególniéj przesłanie jakich towarów. 2) = wynagrodzenie, jakie kupiec otrzymuje za ulatwienie jakiego handlowego interesu.

Kommisant, a, *lm.* ci, *m.* 1) w wojsku, urzędnik, któremu polecono przygotowanie dla wojska rzeczy i żywności. 2) = w handlu, który ułatwia przesyłkę towarów swojego kraju i sprzedaż hurtowną towarów, nadesłanych z zagranicy; albo téż, który roznosi próbki, zawiera umowy, odbiera pieniądze lub wypłaca.

Kommisarski, a, ie, *p.* 1) od komisarza, urzędnika zasiadającego w komisji. 2) = od komisarza, zawiadowcy dóbr.

Kommisarz, a, *lm.* e, *m.* (z łać.) 1) osoba wyznaczona mocą prawną do sprawowania urzędu swego. *Kommisarz do oznaczenia granic. Komisarz królewski. Kommisarz policji.* 2) = zawiadowca dóbr czyich, rządca.

Kommisja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) 1) wyznaczenie od jurysdykcji w liczbie pewnéj osób do rozeznania jakiéj sprawy. *Kommisja edukacyjna narodowa. Kommisja wojskowa. Kommisja skarbowa. Kommisja śledcza*, dla wyśledzenia jakiego ważnego przestępstwa, bezprawia. 2) = sąd wyjątkowy dla osądzenia jakiéj sprawy. 3) = władza rozporządzająca w obrębie sobie właściwym.

Kommisjonarz, *ob. Komisant.*

Kommisjoner, a, *lm.* owie, *m.* 1) urzędnik kommisorjatu. 2) = sprawujący cudze interesa (szczególniéj handlowe).

Kommisorjat, u, *lm.* y, *m.* (z fran.) gałąź wojskowéj administracji, która ma za przedmiot dostarczanie dla wojska żywności i żołdu, utrzymanie szpitalów, różnego rodzaju remonta, umundurowanie wojsk i t. p.

Kommisorjum, *niepod. n* polecenie dane do spełnienia, odkomenderowanie.

Kommisowe, ego, *blm. n.* wynagrodzenie za spełnienie kommisu, *v.* polecenia, zlecenia.

Kommisowy, a, e, *p.* od komisu. *Dom komisowy*, t. j. przyjmujący na siebie komisy. *Handel komisowy*, t. j. pod cudzą firmą prowadzony.

Kommisyjny, a, e, *p.* odnoszący się do kommisu. *Kommisyjne artykuły v. towary, han.* towary, które jakiemu kupcowi do przedaży na rachunek właściciela poruczone zostały. *Kommissyjne conto*, rachunek, który kupiec w swych księgach prowadzi co do interesów handlowych jemu powierzonych.

Kommitent, a, *lm.* ci, *m. han.* ten, który komu innemu daje poruczenie (kommis) względem ułatwienia interesów handlowych.

Kommodatarjusz, a, *lm.* e, *m.* (z łać. śr.) wierzyciel, kredytor.

Kommodor, a, *lm.* owie, *m.* (z an.) angielski kapitan okrętu, który dowodzi eskadrą.

Kommuna, Kommunalny, Kommunikant, Kommunikować, Kommunistyczny, Kommunizm, Kommunja, *ob. Komuna, Komunalny* i t. d.

Kommunica, *bł. bot. ob. Komonica.*

Kommutacja, ji, *lm.* je, *ż.* (*v. kąt kommutacji, v. kąt w słońcu*) *as.* kąt tworzący się we środku słońca przez dwie linje, z których jedna idzie z ziemi, druga z miejsca ekliptyki, do którego planeta jest przeniesiona,

Komonjaka (herb); strzała na dwoje rozdarta, część jéj na tarczy ułożona jak litera X, a trzecia część przez środek od dołu poprzek położona.

Komnata, *v. prze.* **Kownata**, y, *lm.* y, *ż.* izba, komora, gabinet.

Komnatny, *v.* **Kownatny**, a, e, *p.* od komnaty, izdebny.

Komoda, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) sprzęt pokojowy, z szufladami dla chowania sukien, bielizny, i t. p.

Komonica, y, *lm.* e, *ż. bot.* 1) (Lotus), roślina z rodziny *groszkowych v. łupinowych* (Leguminosae), należąca do klassy 17éj, rzędu 10*cio-pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolita* (L. corniculatus), rośnie wszędzie, nader zmienna stosownie do gruntu, łodygi ma wpół leżące, zielne, kwiaty żółte, po wysuszeniu zielone; odmiany jéj: *polna, mała* i *półstopowa*; = *łąkowa* (L. pratensis) i = *błotna* (L. palustris). 2) = bl. zam. *Drjakiew podgryziona* (Scabiosa succisa). 3) = *v. Komoniczka*, zam. *Szyplin* (Dorgenium), 4) = *swojska*, in. *Kozieratka błękitna* (Trigonella coerulea), *ob. Nostrzyk modry.*

Komoniczka, i, *lm.* i, *ż. bot.* nazwa nadawana niek. roślinie: *Szyplin.*

Komoniczny, *v.* **Komoniczy**, a, e, *p.* do komonicy należący lub podobny. *Rośliny komonicze* (Loteae).

Komonik, *ob. Komonnik.*

Komonnie, *ps. prze.* jezdno, razem z jazdą.

Komonnik, *v.* **Komunik**, a, *lm.* i, *m. prze.* 1) jezdny, konny, kawalerzysta. 2) = jazda, kawalerja. *Komunikiem*, jezdno, konno, z jazdą.

Komonny, a, e, *p. prze.* jezdny, konny, od kawalerji.

Komora, y, *lm.* y, *ż.* 1) izba, pokój, *ob. Komnata. Komora siedzieć v. mieszkać u kogo, ob. Komorny.* 2) = śpiżarnia (w domu wieśniaczym). 3) = (celna) miejsce, gdzie cło za towary pobierają. 4) = u dawnych Rzymian) machina wojenna na kołach i pokryta. 5) = *podkopowa, fort.* miejsce zrobione na końcu podkopowego ganku, dla umieszczenia prochu, przeznaczonego do wysadzenia zamierzonego przedmiotu w powietrze. 6) = *zwrotnicza, fort.* miejsce wolne, zostawione pod tą częścią mostu, która znajduje się w saméj bramie, i w któréj spuszcza się zwro-

tnica czyli wzwód, w czasie, gdy druga jéj połowa wznosi się dla zamknięcia bramy i przerwania przechodu przez zostawienie przepaścistości między tąż a mostem stałym. 7) = (w moździerzu, w granatniku) miejsce kanału działowego, które zabiera nabój. 8) = izba przy piecu sadzowym, szczelnie zamknięta, z kapturem u wierzchu, w któréj sadze osiadają. 9) = *or.* próżne miejsce na buchcie przy zabitce. 10) = *zool. v. Klatka piersiowa*, przednio wydrążenie tułowia, z tyłu kością grzbietową, po bokach żebrami, z przodu mostkiem ograniczone. 11) = (camera) prożnia napełniona płynem w oku. 12) = *gębna*, wnętrze gęby, szczękami i policzkami objęte. 13) = *myt.* a) piersi zwierząt rochmannych. *Klępę w komorę trafił.* b) = miejsce w jamie borsuka lub lisa obszerniejsze, w którém zwykle spoczywają.

Komorczak, *ob. Komórczak.*

Komorne, ego, *blm. n.* płaca najmu od pomieszkania. *Mieszka w komornem*, t. j. najmuje mieszkanie w domu cudzym. *Przyjąć kogo w komorne*, t. j. wynająć komu część swojego mieszkania.

Komornica, y, *lm.* **e**, *zdr.* **Komorniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta komorą lub najmem u kogo mieszkająca; nie mająca swéj chaty.

Komorniczy, a, e, *p.* 1) od komornika, komorą mieszkającego. 2) = od urzędnika zabierającego sprzęty i majątek na rzecz wierzyciela. 3) = od komornika, geometry.

Komornik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) *prze.* sługa, który w komorze posługuje. 2) = *prze.* przełożony nad komorą książęcą, królewską, *ob. Szambelan, ob. Podkomorzy.* 3) = *prze.* geometra, mierniczy przydawany podkomorzym przy województwach. 4) = komorą lub najmem u kogo mieszkający; rolnik nie mający swego gospodarstwa, mieszkający w cudzéj chacie. 5) = urzędnik od sądu delegowany, który zabiera sprzęty i co tylko znajdzie u dłużnika na spłacenie wierzycielom.

Komorny, a, e, *p* 1) od komory. 2) = od najmu.

Komorowaty, a, e, *p. zool.* mający kształt komara. *Owady komorowate.*

Komorowy, 1) *v.* **Komarowy, a, e**, *p.* od komara. 2) = od komory. *Komorowe działo, art.* rodzaj strzelby, który ma komorę osobną na nabój, mniejszéj średnicy, niżeli jéj kanał.

Komorzynek, nka, *lm.* **nki**, *m.* (Ocypete) *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *rozmaitych*, pasożytnych; gatunek jeden: = *czerwony* (O. rubra).

Komosa, y, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Mącznik.*

Komosić, ił, i, *scz. nd* komośliwym robić, rozbestwiać. = **się**, *złz. nd.* srożyć się, gniewać, rozhukanym i komośliwym być. *Przestań się gniewać i komosić.*

Komośliwy, a, e, *p.* 1) (o koniach) dziki, rozhukany, rozbestwiony. 2) = *fig.* (o ludziach) niecierpliwy, burzliwy, gniewliwy.

Komór, *v. posp.* **Komar, a**, *lm.* **y**, *m.* (Culex) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komarowatych; gatunki europejskie pospolitsze są: 1 = *brzęczący* (C. pipiens). 2 = *pręgowany* (C. cantans). 3) = *obrączkowany* (C. annulatus). 4 = *znaczony* (C. nemorosus). 5 = *rudy* (C. domesticus).

Komórczak, a, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) (Cryptococcus), roślina z rzędu *wodorostów trzęsidłowatych*; gatunek: = *drożdżownik* (C. fermentum), którego komóreczki, powstałe z płynów az tawo-cukrowych mają własności drożdżowe; jako pasożyt roślinny, pod nazwą także: *Borula cerv siae* zdarza się na łajnach, błwocinach, a czasem moczu. 2) = *w lm.* niek. zam *Grzyby* (Fungi).

Komórczany, a, e, *p* od komórki, komunatki.

Komórczasty, a, e, *p.* pełen komórek, przegródek, *ob. Komórkowaty.*

Komóreczka, i, *lm.* **i**, *ż. (zdr.* od *Komórka*) mała komórka.

Komórecznia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* (Cellepora) *zool.* zwierzorzrzew należący do gromady *polipników*, komórkowatych.

Komórka, i, *lm.* **i**, *ż. (zdr.* od *Komora*) 1) izdebka mała, składzik. 2) = *posp.* prewet, kłoaka. 3) = w plastrze miodowym, przegródka *v* miejsce sześciościanami woskowemi obwiedzione, które tworzą regularny sześciobok, zakończony trzema kwadratowo-ukośnemi powierzchniami; komórki te są czworakie: a) *pszczołowe*, w których się pszczoły wylęgają; b) *trądowe*, o jedną trzecią część większe od pszczołowych i okrągłejsze; c) *miodowe*, w których miód składają; d) *kolébka matki, ob. Matecznik.* 4) = *an.* a) *wlm.* (cellulae) cialka pęcherzykowate, z których się składają rozmaite części ciała. b) = (ventriculus cerebri) puste miejsce w mózgu, zwane z łacińskiego *żołądeczkami.* 5) = *bot.* (Mula) drobne, mikroskopowe narzędzie roślinne, stanowiące pewną przestrzeń, ograniczoną zewsząd *błoną roślinną*; połączenie z sobą komórek w wielkiéj liczbie stanowi *tkankę komórkowatą*; komórki bywają *kształtne*, t. j. mające postać bryłowymierną i *niekształtne*; największe są w roślinach soczystych, najmniejsze w suchych jak porosty; kommunikację między komórkami ułatwiają *jamki*, czyli wirowate kanaliki, zagłębiające się w ich istotę, służące do przeprowadzania cieczy z jednéj komórki do drugiéj za pomocą *przesiąkliwości.*

Komórkowaty, a, e, *p.* 1) *zool.* (o polipach) mieszkający w komórkach rogowatych lub wapiennych. 2) = *bot.* pełen przegródek, *v.* komórek. *Komórkowaty, v. komórkowy układ, ob. Układ narzędzi* prostych w roślinie. *Korzeń komórkowaty*, t. j. przegródkami poprzecznie podzielony. *Komórkowa, v. komórkowata tkanka, ob. Tkanka kom. Komórkowe rośliny* (cellulares), nazwa dawana, wedł. ukł. De Cand. roślinom, odpowiadającym *bezlistkowym, v. bezlistniowym* (acotyledoneae). 3) = *an.* (cellulosus), zawierający w składzie swoim komórki (cellulae).

Komórkorostkowe rośliny (Cerioblastae), *ob. Pochworośle.*

Kompaktor, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) *nieuż.* introligator.

Kompan, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) towarzysz, współnik, kolega jednego stanu.

Kompana, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) towarzyszka, współniczka, koleżanka.

Kompanek, nka, *lm.* **nki**, *m.* (*zdr.* od *Kompan*) towarzyszek.

Kompanić się, ił—, i—, *złz. nd. z kim*; towarzyszyć się, przestawać z kim.

Kompanista, y, *lm.* **ści**, *m.* należący do kompanji, uczestnik, współnik.

Kompanijka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kompanja*) małe towarzystwo. *Kompanijki go zgubiły*, t. j. złe towarzystwo.

Kompanja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) 1) towarzystwo, schadzka. *Dla kompanji dał się cygan obwiesić, przys.* 2) = stowarzyszenie handlowe, wspólka. *Kompanja wschodnio-indyjska.* 3) = oddział wojska. *Kompanja grenadjerów, woltyżerów.*

Kompanka, i, *lm.* **i**, *ż.* towarzyszka.

Komparacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) przyrównanie, porównanie. *Bez komparacji*, t. j. nie ma równego, bez porównania.

Komparować, ował, uje, *scz. nd. ob. Porównywać, Równać.*

Kompars, u, *lm.* **y**, *m. teat.* zajmujący nieme role na scenie.

Kompartura, *v.* **Kompertura, y**, *lm.* **y**, *ż.* oprawa księgi w gruby papier.

Komparycja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *prow.* stawanie stron przed sądem i zapisanie sprawy.

Kompas, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *as.* narzędzie służące do oznaczania godzin za pomocą cienia rzuconego od stylu, czyli kompasowego trójkącika, oświetlonego z jednéj strony od słońca. 2) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij. 3) = *żegl.* bussola, przyrząd z igłą magnesową, wykazującą swém położeniem północ i południe. 4) = *mat. bł.* zam. *cérkiel.*

Kompasja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *ob. Politowanie.*

Kompasować, ował. uje, *scz. nd. co;* przymierzać co, stosować jedno z drugiém.

Kompasowy, a, e, *p.* 1) od kompasu, bussoli. 2) = od zegaru słonecznego.

Kompatrjota, y, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) współziomek, współrodak.

Kompatrjotka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z łać.) współziomka, współrodaczka.

Kompatura, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) *ob. Okładka.*

Kompazel. a, *lm.* **e**, *m.* u szmuklerza, sznurek czworograniasty węgierski, robiony na klockach.

Kompendjum, *nieod. lm.* **ja**, *n.* (z łać.) skrócenie, rys pobieżny, książka podręczna.

Kompensacja, ji, *lm.* **je**, *ż. v.* **Kompensata, y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) opłata, rozrachunek, potrącenie długów; wynagrodzenie. *Kompensacja kosztów sądowych lub zasądowych.*

Kompensator, a, 1) *lm.* **owie**, *m.* ten co wynagradza krzywdy lub szkody przez się poczynione. 2) = *lm.* **y**, *m. fiz. ob. Pendul.*

Kompensować, ował, uje, *scz. nd.* wynagradzać. = **się**, *złz.* wzajemnie się obliczać, kiedy jedna strona potrąca z długu swego to, co druga jéj winna.

Kompetencja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *praw.* odpowiedność juryzdykcji, *v.* urzędnika do rodzaju sprawy. 2) = pensja dożywotnia, którą rząd pruski wyznaczył był duchownym za zajęcie dóbr, przez nich posiadanych.

Kompetent, a, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) *praw.* uprawniony do działania, właściwy.

Kompetytor, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) współubiegający się, współstarający się.

Kompie, *ob. Kumpie.*

Kompilacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) zbieranina z różnych dzieł na złożenie jednego.

Kompilator, a, *lm.* **owie**, *m.* robiący kompilacje, zbieraniny.

Kompilować, ował, uje, *scz. nd.* robić zbieraniny z różnych dzieł.

Komplanacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *praw.* akt zawierający umowę zgodną między stronami prawującemi się.

Kompleks, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) zbiór krótki.

Kompleksja, ji, *lm.* **je**, *ż.* budowa, skład ciała, temperament. *Być słabéj, mocnej v. silnéj kompleksji.*

Komplemencista, y, *lm.* **ści**, *m.* prawiący komplementa, grzeczności.

Komplement, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Komplemencik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) grzeczność, grzeczne słówka, oświadczenia. *Cklíwe, nudne komplementy. Nieskończone komplementy. Schować komplement*, t. j. przestać prawić grzeczności.

Komplementować, ował, uje, *scz. nd. kogo;* komplementy, grzeczności komu prawić. = **się**, *złz. z kim*; wzajemnie grzeczności sobie prawić.

Komplet, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) zupełność naznaczonéj liczby. *Sędziowie zebrani w komplecie. Półk w komplecie, w wielkim komplecie. Brak mi trzech medalów do kompletu.*

Kompleta, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) ostatnia wieczorna modlitwa (u księży).

Kompletnie, *ps.* zupełnie, całkiem.

Kompletny, a, e, *p.* zupełny, całkowity. *Kompletne dzieło. Kompletny warjat. Kompletny głupiec.*

Kompletować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dopełniać, uzupełniać. 2) = u introligatora, arkusze jakiego dzieła, po wydrukowaniu, w zupełne egzemplarze porządkiem układać.

Kompletowanie, a, *lm.* **a**, *n.* dopełnianie, uzupełnianie.

Komplikacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) zawikłanie, popłątanie, zbieg różnych okoliczności.

Komplot, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) tajemny związek, spisek.

Komponista, y, *lm.* **ści**, *m. ob. Kompozytor.*

Komponować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *muz.* układać, pisać. *Komponować walca, fantazję na fortepjan, operę.* 2) = zmyślać, wymyślać.

Komponowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) układanie, *ob. Kompozycja.* 2) = i *Skomponowanie*, zmyślanie, wymyślanie.

Komportacja. ji, *blm. ż.* (z łać.) złożenie (szczególniéj dokumentów w sądzie).

Kompost, u, *blm. m.* rodzaj nawozu, z połączenia różnych odpadków istot organicznych przegniłych powstały, i zmieszany z ziemią roślinną, wapnem i t. p. minerálnemi nawozami.

Kompostella, i, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Aster ogrodowy v. chiński.*

Kompot, *ob. Komput.*

Kompow, *nieod. n* sztuka gęstego białego płótna, używana za monetę w Magindanao.

Kompozycja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) *muz.* sztuka wynalezienia myśli muzycznych i spisania ich stosownie. *Grać kawałek własnej kompozycji. Znać dobrze kompozycję, prawidła kompozycji.* 2) = układ ogólny. *Kompozycja obrazu, poematu.* 3) = mieszanina naśladująca metal, kamień i t. d. *Kompozycja naśladująca złoto, djament.* 4) = *praw. ob. Ugoda, Komplanacja, Kompozyta.*

Kompozyta, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *praw.* ugoda 2) = pieniądze opłacane w miejscu dziesięciny.

Kompozytor, a, *lm.* **owie**, *m. muz.* który pisze, układa muzykę.

Kompozytorka. i, *lm.* **i**, *ż.* która pisze, układa muzykę.

Kompozytorski, a, ie, *p.* od kompozytora.

Kompresik, a, *lm.* **i**, *m. med.* (*zdr.* od *Kompressa*), kawałek płótna czystego który się kładzie na ranę.

Kompressa, y, *lm.* **y**, *ż.* **Kompress, u**, *lm.* **y**, *m.* płócienny płatek, który się podkłada pod bandaż na ranę, żeby się ciśnienie jego nie dało tyle uczuć, *ob. Natłoczek.*

Kompressorjum, *ob. Kompressa.*

Komprubacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) potwierdzenie, przystanie na co.

Kompromis, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *praw.* sąd polubowny, który sobie strony prawujące się same stanowią. *Zdać się na kompromis. Skończyć interes przez kompromis.*

Kompromisarski, a, ie, *p.* od kompromisarza *v.* kompromisarzów, polubowny. *Dekret kompromisarski.*

Kompromisarz, a, *lm.* **e**, *m.* arbiter, superarbiter, polubowny sędzia.

Kompromitować, ował, uje, *scz. nd. kogo*, (z fran.) zawstydzać, narażać, o szwank przyprawiać. *Kompromitować swoję godność, powagę.* = **się**, *złz.* narażać się, zawstydzać się.

Komput, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) *prze.* poczet, liczba pewna, etat. 2) = (potrawa) owoce *v* jagody przyprawione z cukrem *v.* miodem i korzeniami.

Komputacja, ji, *lm.* **e**, *ż.* (z łać.) rozrachowanie, obrachunek.

Komputować, ał, uje, *scz. nd.* rachować, rozrachowywać.

Komputowy, a, e, *p.* etatowy, rejestrowy. *Komputowy żołnierz*, t. j. liczący się w etacie, zostający na spisie.

Komtur, *v.* **Kontur, a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* naczelnik, radny rycerz (u Krzyżaków).

Komuczynny, ego, *lm.* **e**, *m. gram.* (Morz.) spadek trzeci (dativus).

Komudno, *ps. prow. posp.* pochmurno. *Komudno coś na dworze.*

Komudny, a, e, *p. prow. posp.* pochmurny, posępny. *Komudny dzień.*

Komudzić się, ił—, i—, *złz. nd. nieos. prow. posp.* chmurzyć się, zachmurzać się.

Komuleo, lca, *lm.* **lce**, *m. or. bł. ob. Hamulec.*

Komuna, y, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) gmina; stowarzyszenie ludzi średniego stanu (w średnich wiekach), zarząd gminy.

Komunalny, a, e, *p.* 1) gminowy, należący do komuny *v.* gminy. 2) = od komunału; ogólnikowy; pospolity, powszedni.

Komunał, u, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) ogólnik, zdanie ogólne, zbyt znane, pospolite, powszednie.

Komunik, *ob. Komonnik.*

Komunikacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *praw.* udzielanie wzajemne sobie dokumentów prawnych przez strony. 2) = związek, stosunek, konszacht. *Mieć komunikacje z nieprzyjaciółmi państwa.* 3) = droga, przejście. *Komunikacje lądowe i wodne, v. morskie.*

Komunikacyjny, a, e, *p.* łączący jedno miejsce z drugiém. *Linje komunikacyjne.*

Komunikant, 1) **a**, *lm.* **ci**, *m.* przystępujący do komunji, czyli do świętości Ciała i krwi Pańskiéj, *ob. Przyczasnik.* 2) =, **u**, *lm.* **y**, *m.* hostja, jaką komunikujący z rąk kapłana pożywa, jak gdyby rzecz komunikującu się.

Komunikantka, i, *lm.* **i**, *ż.* przystępująca do komunji, przyczaśnica.

Komunikat, a, *lm.* **y**, *m. praw.* dokument udzielany przeciwnéj stronie do rozpatrzenia.

Komunikować, ował, uje, 1) *sn. nd.* przystępować do komunji, czyli świętości ciała i krwi Pańskiéj. 2) = *scz. nd. kogo;* dawać komu komunję. 3) = *scz. nd.* udzielać jaką rzecz, wiadomość drugiemu. = **się**, *złz. nd.* 1) udzielać się wzajemnie. *Są choroby, które się łatwo komunikują.* 2) = *z kim;* porozumiewać się z kim pismem (o rzc-

czach). *Komunikować się z czém*, być w stosunkach, w związku z czém.

Komunista, **y**, *lm.* **ści**, *m* 1) kapłan świecki żyjący w zgromadzeniu, Bartoszek. 2) = należący do sekty politycznéj, żądającéj równego podziału własności. 3) = *fig. żar.* nazwa dawana ludziom przywłaszczającym cudzą własność, na zasadzie wspólności mienia.

Komunistyczny, **a**, **e**, *p.* zasadzający się na komunizmie.

Komunizm, **u**, *blm. m.* 1) wspólność mienia, własności. 2) = nauka polityczna żądająca takowéj wspólności, a raczéj równego podziału własności.

Komunja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) sakrament przyjmowania ciała i krwi Pańskiéj, (*właść.* społeczność, wspólny udział).

Komus, **a**, *blm. m. mit.* bóg radości.

Komysz, **u**, *lm.* **e**, *m.* 1) chrust, gęstwina. *fig. Wkomysz. v. w komesz*, na ustęp, na bok. *Zwierz w swoje zabiegł komysze.* 2) **Komysze**, *w lm. ob. bot. Trzcina, v. Trzcinka zwyczajna, v. ogrodowa* (Arundo phragmites, *v.* Phragmites vulgaris), roślina zwana także *Oczeretem.*

Komża, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (*zdr.* **Komeżka**, *v.* **Komżyczka**), półkoszula biała wierzchnia, którą księża przy nabożeństwie wkładają, alba.

Komżostrojny, **a**, **e**, *p.* w komżę ubrany.

Kona, *bl. ob. Kuna.*

Konać, **ał**, **a**, 1) *scz. nd. co;* kończyć, do końca doprowadzać, *ob. Dokonać. Konać kogo, prze.* zupełnie niszczyć, gładzić kogo. 2) = *sn. nd.* życia dokonywać, umierać; *fig* (o rzeczach) ustawać, gasnąć *Dźwięki konały zwolna. Wolność Rzeczypospolitéj Rzymskiej kona pod Augustem.*

Konak, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z tur.) pałac posła zagranicznego.

Konakdży, **ego**, *lm* **owie**, (z tur.) oficer turecki poprzedzający konno podróżującego magnata.

Konający, **a**, **e**, *im.* 1) umierający. *Jęki rannych i konających.* 2) = ustający, gasnący. *Głos konający, światło konające. Oczy, v. oko konające*, t. j. zagasające.

Konałość, *nieuż. ob. Doskonałość.*

Konanie. **Skonanie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* wydawanie ostatniego tchnienia, umieranie. *Długie, bolesne konanie. fig. Wolność zdawała się na skonaniu.*

Konany, (**dokonany**), **a**, **e**, *im.* ten, który się dzieje, kona, wykonywa. Słowo konane wyraża czynność wykonywającą się bez oznaczenia skończenia, np. *pisze, pisał, będzie pisał* (Żoch).

Konar, **a**, *lm.* **y**, *m.* gruba gałąź u drzewa.

Konarzystość, **ści**, *blm. ż.* własność rozrastania się w konary.

Konarzysty, **a**, **e**, *p.* pełen konarów.

Koncent, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *nieuż.* harmonja, zgodność tonów.

Koncentracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) sprowadzenie w jeden punkt, ześrodkowanie.

Koncentrować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* skupiać do środka, ześrodkowywać. **Koncentrować się**, *złz.* skupiać się do środka.

Koncentryczność, **ści**, *blm. ż.* dośrodkowość, *ob. Koncentracja.*

Koncentryczny, **a**, **e**, *p.* (z łac.) mający wspólny środkowy punkt, ześrodkowanie. *Koncentryczne koła;* koła mające wspólny środek. *Koncentryczny ogień*, t. j. skierowany w jeden punkt.

Koncepcik, **u**, *lm.* **i**, *m. zdr.* od *Koncept.*

Koncepcista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* sadzący się na koncepty.

Koncept, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) 1) *posp.* zamysł, myśl szybko przychodząca. *Człowiek z konceptem*, t. j. umiejący dać sobie radę. *Ruszyć konceptem*, t. j. wymyślić co, kroić na co. 2) = dowcipne słowo, żart. *Gadać koncepty, sadzić się na koncepty.* 3) = napisanie na czarno, bruljon.

Konceptować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) plany sztuczne układać, wymyślać. 2) = sadzić się na koncepty.

Konceptualizm, **u**, *blm. m.* (z łac. śr.) filozofja Abelarda z 12 wieku.

Koncercista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z fran.) artysta dający koncert na jakim muzycznym instrumencie.

Koncercistka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* artystka dająca koncert na jakim muzycznym instrumencie.

Koncert, **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Koncercik**, **u**, *lm* **i**, *m.* 1) *muz.* kompozycja muzyczna, obrachowana zwykle na okazanie zdolności wykonawczych wirtuoza i mająca własną formę. 2) = wykonywanie kompozycij muzycznych przez jedną lub wiele osób. 3) = *prze.* harmonja, zgodność dźwięku.

Koncertant, **a**, *lm.* **ci**, *m. ob. Koncercista.*

Koncertantka, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Koncercistka.*

Koncertowy, **a**, **e**, *p.* od koncertu. *Sala koncertowa.*

Koncerz, *v.* **Koncyrz**, **a**, *lm* **e**, *m.* 1) kopja długa, dzida, którą dawniéj z bliska na wojnie potykano się. 2) = szabla prosta i szeroka, używana dawniéj w Polsce przez towarzyszów usarskich.

Koncessja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) zrzeczenie się, ustąpienie, ustępstwo.

Koncha, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) muszla, małż. *Dusza ludzka w ciele swojém zamyka się jak gdyby w konsze.*

Konchista, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool. ob. Muszlowiec.*

Konchit, *v* **Konchjolit**, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) skamieniałość muszlowa.

Konchjologiczny, *v.* **Konchologiczny**, **a**, **e**, *p.* należący do konchjologji.

Konchjologja, *v.* **Konchologja**, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o muszlach lub o płazach skorupiastych.

Konchoida, **y**, *lm.* **y**, *ż. geom.* linja ślimacza, *v.* spiralna.

Konchowy, **a**, **e**, *p.* zrobiony w konchę, lub z konchy, w kształcie konchy.

Konchyljotypolit, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) odcisk muszlowy na kamieniu.

Koncyljabuł, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) schadzka.

Koncyljacyjny, **a**, **e**, *p.* 1) zgodliwy. 2) = pojednawczy.

Koncyljum, *w lp. nieod. w lm.* **Koncylja**, **ów**, *n.* 1) zbór, sobór, obrada, schadzka, mianowicie dostojników kościoła w rzeczach wiary. 2) = *v.* **Konsyljum**, narada lekarzy przy chorym.

Koncypować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* (z łac.) *posp. co;* wymyślać, w myśli układać, roić, marzyć.

Konda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* imię słowiańskie w pieśniach serbskich.

Kondak, **a**, *v.* **u**, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) krótka pieśń, hymn, na pochwałę tego świętego, którego dzień obchodzą.

Kondek, **dka**, *lm.* **dki**, *m.* **Konduś**, **sia**, *lm.* **sie**, *m posp.* odrobina czego, kąsek. *Konduś chleba, sera*, i t. d.

Kondel, *ob. Kundel.*

Kondemnacyjny, **a**, **e**, *p.* skazujący na karę za niestawienie się do sądu. *Wyrok kondemnacyjny.*

Kondemnata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) *praw.* 1) nieposłuszeństwo w stawieniu się sądowi. 2) = wyrok sądowy, skazujący na karę za niestawienie się w sądzie.

Kondensacja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) zgęszczenie, skupienie.

Kondensator, **a**, *lm.* **y**, *m. fiz.* narzędzie do zgęszczania płynów.

Kondescensja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *praw. prze.* zjazd sądu na grunt dóbr jakich, gdzie spór zachodzi.

Kondolencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *posp.* oświadczenie podzielania cudzego żalu. *Złożyć komu kondolencję. Napisać do kogo z kondolencją, ob. List pocieszalny.*

Kondon, **u**, *lm.* **y**, *m.* obsłona w kształcie woreczka z pęcherzyny, obwójka.

Kondor, **a**, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Ścierwnik.*

Kondoryn, *v.* **Fen**, **u**, *lm.* **y**, *m.* moneta chińska = 1,8 kop. = 3,6 gr.

Kondotjer, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z włos.) niegdyś dowódzca najemnych żołnierzy we Włoszech.

Kondu, *nieod. m. mit.* trzeci z madziarskich Hetumojerów i syn Ugega. Inne imię jego *Kundu.*

Konduit lista, **y**, *lm.* **y**, *ż.* wiadomość o konduicie, o prowadzeniu się czyjém.

Konduita, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) sprawowanie się, prowadzenie się, zachowanie się. *Człowiek dobrej, złéj konduity. Człowiek najgorszéj konduity.*

Kondukt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) 1) obrzęd pogrzebowy. 2) = *nieuż.* modlitwa nad konającym.

Konduktor, **a**, *lm.* **owie**, **rzy**, *m.* (z łac.) 1) przewodnik podróżny. *Konduktor dyliżansu.* 2) = *fiz.*

przewodnik, w machinie elektrycznéj. 3) = narzędzie elektryczne na ochranianie budowli od piorunu; *Rd. Gromlik.* 4) = miernik, *ob. Jeometra.*

Kondycja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) warunek (w umowach, w kontraktach). 2) = stan, los, położenie. *Człowiek wysokiéj, miernéj, niskiéj kondycji. Szukać, dostać kondycij. Być w kondycji. Iść w kondycję.*

Kondygnacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) *bud.* belkowizna, krokwiosklad. 2) = szczeblowanie, podobieństwo do wschodów. *Pagórki w kondygnacje się wznoszą.* 3) = *ob. Piętro.*

Kondykt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *praw.* zmowa dwóch, lub więcéj osób na szkodę trzeciego, w jakim kroku prawnym.

Kondyktowy, **a**, **e**, *p.* 1) od kondyktu, zmowny. 2) = polubowny. *Dekret kondyktowy.*

Kondyloma, *w lp. nieod. lm.* **Kondylomata**, *v.* **matów**, *n.* (z grec.) *med.* nazwa weneryczných brodawek.

Kondyment, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) sos do pieczystego lub potrawy, zaprawa.

Kondytor, *ob. Cukiernik.*

Kondys, *ob. Kundys.*

Konesement, **u**, *lm.* **y**, *m.* przy transportach towarów morskich to samo co frachtbrief przy transportach lądowych, *ob. Frachtbrief.*

Konesser, *v.* **Konessor**, **a**, *lm.* **owie**, *m. ob. Znawca.*

Konew', **nwi**, *lm.* **nwie**, *ż. zdr.* **Konewka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) naczynie do płynów drewniane, lub też z jakiego kruszcu. *Leje, jak z konwi, ob. Ceber. W konew' trąbić*, t. j. pić dużo. *Konewka ogrodnicza.* 2) = miara do płynów: a) szwedzka = 2,617 litr. b) duńska = 1,931 litr. c) drezdeńska = 1,936 litr. d) hanowerska = 1,916 litr. e) lipska = 1,933 litr. f) polska = 20 litr.

Koneweczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr.* od *Konewka.* 2) *Koneweczki, w lm. bot.* (Nepenthes destillatoria), gatunek rośliny *Dzwonecznik.*

Konfederacieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* w konfederację się obracać; *scz.* przystać do konfederatów, *ob. Konfederować się.*

Konfederacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) w dawnéj Polsce, związek wszystkich lub pewnéj części obywateli w celu politycznym. *Zawiązać konfederację. Przystąpić do konfederacji.*

Konfederacki, **a**, **ie**, *p.* od konfederacji, lub konfederata; związkowy. *Po konfederacku, psł.* jak konfederat, jak przystało na konfederata

Konfederacyjny, **a**, **e**, *p.* od konfederacji.

Konfederak, **a**, *lm.* **cy**, *m.* żołnierz konfederacji, *ob. Konfederat.*

Konfederat, **a**, *lm.* **ci**, *m.* należący do konfederacji, związkowy.

Konfederatka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) czapka noszona przez konfederatów. 2) = kobieta należąca do konfederacji.

Konfederować się, **ał—**, **uje—**, *złz. nd.* w konfederację się mieszać, związek tworzyć. *Szlachtá polska nie raz konfederowała się.*

Konfederowanie się, **a—**, *lm.* **a—**, *n.* wchodzenie w związek, sprzymierzanie się.

Konfekt, **u**, *lm.* **a**, *m.* (z łac.) 1) przyprawa aptekarska gęsta, elektuarz. 2) = przyprawa cukiernicza, *ob. Konfitura.*

Konferencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) miejsce zebrania kilku osób dla naradzenia się o jakiéj ważnéj sprawie. 2) = sama narada. *Sekretarz konferencji*, który ma sobie polecone utrzymywanie protokółu tych posiedzeń. 3) = rozprawa, nauka religijna, duchowna.

Konfermentacja, **ji**, *lm* **je**, *ż.* (z łac.) współzarobienie, gdy do roboty zaprawionéj do fermentowania, inne się ziarna lub zioła przydają.

Konferować, **ał**, **uje**, 1) *scz. nd.* znosić się, obradować. 2) = *sn. nd.* umawiać się. *Konferować z kim o co.* 3) = dawać, zdawać na kogo. *Konferowano mu posadę.*

Konfesaty, **at**, *blp. ż. praw. prze.* sposób prawny dochodzenia uczynku kryminalnego z własnego winowajcy wyznania.

Konfesja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) wyznanie religijne, wiara. *Konfesja dyssydencka.*

Konfesjonał, **u**, *lm.* **y**, *m.* miejsce siedzenia spowiednika, spowiednica.

Konfesjonista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* do konfesji należący, dyssydent.

Konfidencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) poufałość, zażyłość.

Konfidencjonalnie, *ps.* poufnie, poufale, z zwierzeniem się.

Konfidencjonalny, **a**, **e**, *p.* poufny, poufały, któremu się zwierzają.

Konfident, **a**, *lm.* **ci**, *m. zdr.* **Konfidencik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) *posp.* 1) poufalec, poufały, powiernik. 2) = który poufałość udaje z wyższymi od siebie.

Konfidentka, **i**, *lm.* **i**, *ż. posp.* podufała, powiernica.

Konfirmacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) potwierdzenie, umocnienie.

Konfiskacja, **ji**, *lm.* **je**, *v.* **Konfiskata**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) 1) zabranie wszystkich lub części dóbr na skarb publiczny lub dla strony obżałowanéj za jakie ważne przewinienie. 2) *Konfiskata*, dobra skonfiskowane.

Konfiskować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* zabierać majątek na skarb publiczny, lub dla strony pokrzywdzonéj.

Konfiskowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* zabieranie majątku na skarb lub na rzecz strony pokrzywdzonéj.

Konfitura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) owoce lub jagody smażone w cukrze lub w miodzie, konserwy.

Konflagrata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) 1) wspomożenie pogorzelców. 2) = kassa pogorzelców. 3) = *w lm.* dobra pogorzałe.

Konfluencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) zbieg, ściek, spływ.

Konformocja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) układ, ukształcenie. 2) = zgoda, zgadzanie się, podobieństwo.

Konfortatywa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) lekarstwo wzmacniające.

Konfrater, **tra**, *lm.* **try**, *m.* (z łac.) spólnik bractwa, zakonu, konfraterni.

Konfraternia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* **Konfraterstwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* towarzystwo, bractwo.

Konfraterski, **a**, **ie**, *p.* od konfratrów, lub konfraterni.

Konfrontacja, *ob. Konfrontowanie.*

Konfrontować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łac.) 1) stawić na oczy. *Konfrontować świadków z oskarżonym.* 2) = porównywać. *Konfrontować kopję z oryginałem. Konfrontować dwa rękopisy.*

Konfrontowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) słuchanie strony lub świadka w przytomności drugiego, oczne stawki. 2) = porównywanie, sprawdzanie.

Konfundować, **ał**, **uje**, *scz. nd. posp.* (z łac.) zawstydzać kogo czém, łajać

Konfutacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) zbicie dowodne, np. zarzutów.

Konfuzja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) zawstydzenie, srom. *Spotkała go wielka konfuzja.* 2) = pomieszanie, zamieszanie, odmęt.

Kongiestja, **ji**, *blm. ż.* (z łac.) *med.* nagromadzenie, natłok, np. soków. *Kongiestja krwi do głowy.*

Kongiestyczny, **a**, **e**, *p.* napływowy.

Konglomerat, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Zlepieniec.*

Kongratulacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *ob. Powinszowanie.*

Kongregacista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* członek zgromadzenia lub bractwa.

Kongregacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) zgromadzenie, bractwo duchowne.

Kongregacjonaliści, **stów**, *blp m.* kościelne towarzystwo, które odrzuca wyższą władzę biskupią.

Kongres, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) zjazd monarchów lub ich pełnomocników dla załatwienia spraw politycznych. *Kongres wiedeński, werońskí.*

Kongrewskie race, *ż.* race palne, zapalające (tak zwane od nazwiska swego wynalazcy Kongrev'a).

Kongruencja, **ji**, *blm. ż.* zgodność, przystawanie, pasowanie.

Kongruizm, **u**, *blm. m.* (z łac. śr.) nauka o zgodności ludzkiéj i boskiéj woli.

Koni, **ia**, **ie**, *p. nieuż. ob. Koński.*

Koniak, **u**, *blm. m.* (z fran.) wódka francuska, tak zwana od miasta *Cognac*, która się wypala z wina lub z ługu winnego, lub też z wytłoczyn winogronowych.

Koniakówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Securidaca), roślina. 2) = rodzaj gruszek, które także *klunjackiemi* zowią.

Koniarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) lubiący konie. 2) = handlujący końmi.

Koniątko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Konik*) *nieuż.* mały i młody koń.

Konicz, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *v.* **Koniczewie, a,** *lm.* **a,** *n.* dawn. nazwa dawana roślinie: *Koniczyna* (Trifolium). 2) = dawn. *bot.* (Desmodium), roślina, zwana in. *Pruszlinem.*

Koniczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Konik*) mały, ładny, zgrabny koń.

Koniczewie, *ob. Konicz.*

Koniczny, a, e, *p.* podobny do okrągłego ostrosłupa, stożkowy.

Koniczowy, a, e, *p.* od konicza.

Koniczyk, a, *lm.* **i,** *m. prze. bot. ob. Kulniczník.*

Koniczyna, y, *blm. ż. bot.* 1) (Trifolium), niek. *Dzięcielina* zwana, roślina z rodziny *groszkowych r. łupinowych* (Leguminosae), należąca do klassy 17éj rzędu 10*cio-pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; a) gatunki o kwiatach czerwonych, cielistych lub białych: = *rozesłana* (T. repens), posp. *Koniczyną białą*, a u ludu na Litwie *Dzięcielinką* zwana; b. pospolita, zasiewa się na paszę dla koni i na sztuczną darninę, łodygi ma ścielące się, odmiana jéj: *K. miedziana* (T. anomalum), o listkach miedzianego koloru, utrzymuje się w ogrodach; = *mieszana* (T. hybridum), dość pospolita, jest także dobrém pożywieniem dla koni; łodygę ma podnoszącą się, kwiaty słabéj woni, nie opadające; = *górna* (T. montanum), in. *Targownik*, póki młoda, jest dobrą paszą dla owiec; = *wątpliwa* (T. ambiguum); = *wielka v. czerwona* (T. rubens), jest największym z gatunków; = *pogięta v. średnia* (T. medium); = *polna* (T. arvense), u ludu *Kotkami v. Kociukami* zwana; = *łąkowa* (T. pratense) także niek. *czerwoną* zwana, kwiaty ma nieco pachnące, u ludu dla obfitości słodkiego płynu w koronkach zwie się *Miodunką;* odmiana jéj: *Kon pastewna* (T. prosativum) stanowi ważny przedmiot w gospodarstwie; = *dwukłosowa v. dwugłówkowa* (T. alpestre); = *poziomkowata* (T. fragiferum); = *pęcherzykowata* (T. vesiculosum); = *rozpierzchła* (T. diffusum); = *węgierska* (T. pannonicum); b) gatunki o kwiatach żółtych: = *żółta* (T. agrarium); = *rdzawa v. brunatna* (T. spadiceum); = *leżąca* (T. procumbens); = *nitkowata* (T. filiforme), gatunek najmniejszy; = *żółtawa* (T. ochroleucum). 2) = *szkocka*, *ob. Lotus.*

Koniczysko, a, *lm.* **a,** *n.* pole, z którego zebrana została koniczyna i tylko sama ścierń się znajduje.

Konidometr, tru, *lm.* **try,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia ilości cukru (zawartego w roślinie).

Koniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) w co rzecz jaka wychodzi albo na czém ustaje. *Koniec kija. Koniec stołu. Na końcu języka droga*, t. j. pytając trafisz. *Od końca do końca. Do końca*, całkiem, zupełnie. *fig. Po obu końcach ziemi.* 2)= (o czasie lub rzeczy mającéj pewne trwanie), kres. *Koniec roku. Na końcu miesiąca. Bóg jeden nie ma początku ani końca. Wziąć, miéć koniec. Patrz końca, przys. Nie módz z kim dojść v. trafić do końca. Nie módz z czém przyjść do końca.* 3) = (o liczbie) ogrom, mnóstwo. *Ludu było bez końca.* 4) = *psł. Na koniec. W końcu. Na końcu. Koniec końcem, koniec końców, posp.* t. j. ostatecznie, w ostatnim wypadku. *I koniec*, zam. i oto wszystko 5) = wypadek, rozwiązanie. *Pomyślny koniec. Nie dobry, smutny, fatalny koniec. Rzecz ta wzięła v. miała nie dobry koniec.* 6) = *prze.* śmierć, zgon 7) = cel, zamiar, zamysł. *Tym końcem. Na ten koniec. Końcem*, t. j. w zamiarze, dla. *Na jaki koniec, v. jakim końcem to zrobiłeś?*

Konieckwiat, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Osmuglina.*

Koniecznić, ił, i, *scz. nd.* czynić koniecznem, przymuszać.

Koniecznie, *ps.* 1) nieodbicie, nieodzownie, niechybnie. *Potrzeba koniecznie jeść, aby żyć. Muszę koniecznie odejść. Koniecznie chce tego. Nie koniecznie. Nie koniecznie to prawda.* 2) = niekiedy wyraża wątpliwość, np. *On to musi wiedzieć najlepiéj. — Nie koniecznie. Polibjusz nie koniecznie dobry historyk.*

Konieczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) mus, przymus, nieuchronność, nagląca potrzeba. *Twarde prawa konieczności. Trzeba uledz konieczności. Umrzeć, konieczność jest.* 2)=**Konieczność* tyle, co necessitas, die Nothwendigkeit. Jest to trzeci podwiedzobłam stanu. Dwoma piérwszemi są: Możebność i Rzeczywistość. *Konieczność*, necessitudo, jeden z wiedzników jakości. Odnosi się do trójki, w któréj stoją: Konieczność, Prawność i Wolność.

Konieczny, a, e, *p.* 1) *prze.* od końca, końcowy, ostatni, ostateczny. 2) = nieuchronny, nieodbity. *Światło jest koniecznym skutkiem słońca Koniecznem następstwem téj zasady jest....*

Konietlica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Trisetum), roślina.

Konik, a, *lm* **i,** *m. zdr* od *Koń*, (i **Koniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* **Koniątko, a,** *lm.* **a,** *n. zdr.* od *Konik*), 1) mały, młody koń. *piesz. Ładny, dzielny konik.* 2) = *dziecinny*, laska, drewniany konik, *ob. Koń.* 3)= (w grze szachowéj) *ob. Koń.* 4)=*zool.* (Acrydium) owad skrzydlaty, należący do gromady *Prostoskrzydłych*, golobrzuchych. 5) = *zool.* ptak, in. źrzobek (anthus). 6) = (Hippocampus), ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Zupełnoskrzelnych.* golobrzuchych 7) = *prze. ob. bot. Koniczyna* (Trifolium). 8) *blp. or.* stolce, słupy dwa, na któréj trepy przy budzie szkutnéj prowadzą do rudla.

Konikleca, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* dawna nazwa rośliny *Padkownica* (Hyppocrepis).

Konikowie, a, *lm.* **a,** *n. prze. ob. bot. Koniczyna* (Trifolium).

Konina, y, 1) *lm,* **y,** *ż.* a) mięso końskie; b)=brzydki, nędzny koń. 2)=*blm. ż. chem.* (coninum), zasada roślinna z rzędu ciekłych, lotnych, odurzająco-jadowitych, otrzymuje się z owoców *Szczwołu, v. Pietrasznika plamistego* (Conium maculatum).

Koniobieg, u, *lm.* **i,** *m.* miejsce gonitw końskich, hippodrom.

Koniogon, u, *lm.* **y,** *m. bot.* roślina podobna do włosów końskiego ogona, *ob. Skrzyp* (Equisetum).

Koniomanja, ji, *lm.* **je,** *ż.* zbyteczne lubienie koni, passja do koni.

Koniopłoch, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Konistrach,** *bot.* (Silaus), roślina któréj gatunek: =*łąkowy, v. końskí* (S. pratensis).

Koniowa, éj, *ż. żart.* żona konia, kobyła. *Pani koniowa.*

Koniowy, a, e, *p. nieuż. ob. Końskí.*

Koniozwierz, a, *lm.* **e,** *m.* (Hippotherium), *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Ociężałych.* Gatunki: 1= *wysmukły* (H. gracile). 2= *karłowaty* (H. nanum).

Konisko, a, *lm* **a,** *n.* koń duży, niezgrabny, szpetny, szkapsko. *Biédne koniska.*

Konistrach, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Koniopłoch* (Silaus).

Koniszał, u, *lm.* **y,** *bot.* (Hippomane), roślina; gatunek: *Jabłusznik* (H. mancinella).

Konit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) skamieniały ślimak koniczny *v.* ostrokręgowy. 2) = *min.* szarawy irlandzki mineral.

Konitrud, u, *blm. m. bot.* (Gratiola), in. *Końskitrud, Łaskawnik, Trud*, roślina z rodziny *Trędownikowych* (Serophalarineae), należąca do klassy 2éj, rzędu *jednostupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *lekarski* (G. officinalis), rośnie gromadnie na miejscach wodnistych, cała smaku gorzkiego, używa się w medycynie.

Koniuch, a, *lm.* **y,** *m.* 1) stadny, stadowy parobek, pasący konie. 2)=*prow.* wilk, mianowicie wielki.

Koniuszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Koniec*), i **Koniuszczek, czka,** *lm.* **szczki,** *m.* (*zdr.* od *Koniuszek*), sam kończyk. *Koniuszek ucha, v.* niższa część ucha. *Koniuszek nóżki.*

Koniuszka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* miara dwóch garnców.

Koniuszowski, a, ie, *p.* od koniuszego.

Koniuszowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) urząd koniuszego, w dawnéj Polsce. 2)=*zb.* koniuszy z swą żoną.

Koniuszy, ego, *lm.* **owie,** *m.* przełożony nad końmi i stajniami królewskiemi lub wielkiego pana. *Wielki koniuszy koronny, litewski.*

Koniuszyc, a, *lm.* **owie,** *m.* syn koniuszego.

Koniuszyna, y, *lm.* **e,** *ż.* żona koniuszego.

***Konjekt, u,** *lm.* **y,** *m. ob, Miot, Kmiot, Konjektowość. Konjektowy, Kmiotowy, Miotowy. Kmiot-przedmiotowość, ob. Przedmiot-kmiot.*

Konjektura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) domysł, domniemanie, wniosek.

Konjekturalny, a, e, *p.* domyślny, domniemany.

Konjektować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) wnosić, domyślać się.

Konjugacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *gram.* forma, odmiana słów, czasowanie.

Konjugata, y, *lm.* **y,** (z łać.) *an.* djametr łączący brzegi przeciwne miednicy kostnej.

Konjugować ował, uje, *scz. nd. gram.* czasować, odmieniać słowo.

Konjunkcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) zjednoczenie, złączenie. 2)=*gram. ob. Spójnik.*

Konjunktura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *nieuż.* okoliczność przypadająca (w polityce), obrót rzeczy politycznych, zdarzenie.

Konjuracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) sprzysiężenie się, spisek.

Konklamacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) pokrzykiwanie.

Konklawe, *nieod. n. blm.* (z łać.) 1) miejsce schadzki kardynałów. 2) = obrady kardynalskie, przed wyborem papieża.

Konkludować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) 1) wnosić co skąd, wnioskować. 2) = *praw.* streszczać swoje żądania w podawanéj petycji.

Konkluzja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) zakończenie (mowy, opowiadania, i t. p.). 2)= wniosek wyprowadzony z czego, np. z rozumowania, dowodzenia. ***Konkluzja**, *ob. Wyniknik.* Daje się przekładać na polskie także przez *Awoźnik, Następnik, Zawornik, Kajnik, Więcek* 3)= *praw.* zakończenie indukcji sprawy, zawierające w sobie żądanie strony.

Konkluzum, *nieod. blm. n.* (z łać.) *hist.* uchwała sejmu niemieckiego, rady nadwornéj.

Konkoprzyca, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Oenanthe phallandrium), in. *Głuchy giersz*, roślina stanowiąca gatunek *Gałuchy.*

Konkordanoja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) porównanie i zastosowanie miejsc traktujących o jednym i tymże samym przedmiocie. *Konkordancje ksiąg świętych.*

Konkordans, a, *lm.* **y,** *m. druk.* (u zecera) gatunek justunku, zawierającego w sobie trzy firety.

Konkordat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) umowa zawarta między rządem jakim a papieżem o rzeczy duchowne, lub bytu duchowieństwa tyczące się. *Concordat*, używało się dawniéj zam. zgodnie, zgodnie z oryginałem.

Konkordować, ował, uje, *scz. nd.* porównywać, znosić z sobą. *Konkordować pismo święte, teksty*, i t. p.

Konkordowanie, a, *lm.* **a,** *n.* porównywanie, znoszenie z sobą. *ob. Konkordancja.*

Konkrecjanie, ów, *blp. m.* (z łać. śr.) filozofowie, którzy utrzymują, że dusza wzrasta razem z ciałem.

Konkret, u, *blm. m.* (z łać.), *fil.* rzecz rzeczywiście istniejąca.

Konkretny, a, e, *p.* (z łać.) 1) *wł.* dychtowny, mocny. 2)=*fil.* w rzeczywistości znajdujący się. *Konkretne wyobrażenia*; wyobrażenia o czém rzeczywiście istniejącém.

Konkubina, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Nałożnica.*

Konkupiscencja, ji, *lm.* **e,** *ż.* (z łać.) żądza, chuć.

Konkurencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *prze.* zbieganie się ludzi. *Liczna była obojéj płci konkurencja.* 2) = współubieganie się. *Konkurencja o urząd, o kupienie majątku.* 3)=*han.* ubieganie się o lepszość, pierwszeństwo. *Wytrzymać konkurencję, ob. Sprostać.* 4)= *posp.* ubieganie się o pannę w małżeństwo.

Konkurent, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) ubiegający się, współubiegający się o co. 2)=starający się o pannę w małżeństwo.

Konkurować, ował, uje, *scz. nd.* 1) ubiegać się, współubiegać się. *Konkurować o katedrę prawa, filozofji.* 2) = *posp.* starać się o pannę. *Konkurować do panny, o pannę.*

Konkurowanie, a, *lm.* **a,** *n.* ubieganie się, staranie się (o co).

Konkurs, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) *prze.* zbieg ludzi w jedno miejsce 2) = współubieganie się o miejsce, nagrodę, i t. d. *Ogłosić konkurs na katedrę prawa, medycyny*, i t. d. *Podać się do konkursu. Utrzymać się na konkursie*, t. j. otrzymać pierwszeństwo przed innymi. 3) = oświadczenie ze strony dłużnika, uczyniono przed sądem, że nie jest w stanie zaspokoić swoich wierzycieli; oraz postępowanie sądowe przeciwko dłużnikowi ze strony wierzycieli, dla zmuszenia go do opłaty, choć w części należności.

Konkursowy, a, e, *p.* 1) od konkursu, współubiegania się. 2) = *praw.* odnoszący się do konkursu. *Massa konkursowa;* rzeczywisty majątek niewypłacalnego dłużnika, który przeszedł na konkurs dla podziału między kredytorami po skończonych obrachunkach.

Konkury, ów, *blp. m. posp.* staranie się o pannę, zaloty, umizgi.

Konneser, *ob. Koneser.*

Konnetabl, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) dawniejszy naczelny dowódca wojsk we Francji.

Konnica, y, *blm. ż.* jazda, kawalerja.

Konno, *ps.* wierzchem, na koniu. *Jechać konno.*

Konnolotny, a, e, *p.* szybki na koniu. *Konnolotny żołnierz.*

Konny, a, e, *p.* na koniu, *v.* na koniach jeżdżący. *Konny człowiek. Konna artyllerja. Konne wojsko, ob. Konnica. Konna poczta. Konny posąg.*

Konny, ego, *lm.* **ni,** *m.* 1) jezdny, jeździec. 2) = kawalerzysta (żołnierz)

Konop', i, (częściéj w lm.) **Konopie, i,** *ż.* dawniéj *Konopia, Konop.* 1) *bot.* (Cannabis), roślina z rodziny *pokrzywowych* (Urticeae), należąca do klassy 22éj, rzędu 5-*pręcikowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunek: = *zwyczajne, v. pospolite* (C. sativa), in. *Pieńka*; powszechnie znana przędzodajna roślina, pochodzi ze Wschodu, dziś wszędzie się zasiewa; łodygę ma od 1—4 łokci wysoką; owoce czyli ziarna zwane są *Siemieniem konopném*, stąd cała roślina zwała się niek. *Siemieńcem*; konopie męzkie, u ludu *Płoskoniami, v. Płoskunami, Płoskunkami*, niek. *Suszkami* zwane, jako nie wydające nasion, wcześniéj się wyrywają; żeńskie zaś pod nazwiskiem *Branek, v. Głowaczów, Głowatek*, zostawiają się dla dojrzenia nasion; cała roślina ma właściwy, nieprzyjemny zapach; z włókien jéj robi się trwałe płótno, kręcą się liny, powrozy i t. d., z nasion wytłacza się olej. *przys. Choć w konopiach postawić*, zam. straszydło, szpetota, osoba brzydka. 2)= *włoskie, ob. bot. Rącznik.* 3) = *indyjskie* (C. indica), roślina wschodnia, z któréj się otrzymuje trucizna zwana *Haczyczem.* 4) = *przen.* przędza konopna.

Konopaczyć,ył, y, *scz. nd.* konopiami, kłakami konopnemi przetykać, *np.* szczeliny w okrętach.

Konopiany, *ob. Konopny.*

Konopiasty, Konopiaty, a, e, *p.* podobny do konopi.

Konopiatka, i, *lm.* **i,** *ż.* gatunek gruszek.

Konopka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool.* in. makolągwa (fringilla cannabina), mały ptak na grzbiecie rudawy, żywi się ziarnem konopném, lnianém i makowém. 2) = *bot. ob. Perłówka.*

Konopniany, *v.* **Konopny, a, e,** *p* od konopi. *Płótno konopniane, v. konopne. Nić konopna. Nasienie konopne, ob. Siemie.*

Konopnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) (Datisca), roślina, zwana in. *Pozbawką*, gatunek jéj: = *pospolita* (D. cannabina). 2) = *ob. Sadziec konopiowaty, v. Upatrek konopnica.*

Konopniczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* **Konopnik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) *zool.* makolągwa, *ob. Konopka.* 2) = powróz konopny.

Konotatka, i, *lm.* **i,** *ż.* **Konotacja, ji,** *lm.* **je,** *ż. ob. Notatka.*

Konotować, ował, uje, *scz. nd. ob. Notować, Zanotować.*

Konowalić, ił, i, *scz. nd.* leczyć konie i bydło domowe.

Konowalski, a, ie, *p.* od konowała. *Szkoła konowalska. Narzędzia konowalskie.*

Konowalstwo, a, *blm. n.* nauka i sztuka konowalska, weterynarja.

Konował, a, *lm.* **y,** *m.* lekarz bydląt, weterynarzysta.

Konrad, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Błuszczyk pospolity, v. ziemny.*

Konrektor, a, *lm.* **owie,** *m.* współrektor, współzarządca szkoły; drugi nauczyciel przy wyższéj szkole.

Konsekracja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Poświęcenie.*

Konsekrować, ował, uje, *scz. nd. ob. Poświęcać, Błogosławić.*

Konsekwencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) następstwo, wniosek, wynik. *I cóż za konsekwencja?* zam. i cóż z tego wyniknie? **Konsekwencja, ob.* Awoźność, *Konsekwentny* awożny, *Konsekwentnie* awożnie, *coś ukonsekwencić* uawożnić, i t. p., *ob. Następstwo, Wynik, Jednozgodność.* 2) = logiczność, roztropność. *Działać z konsekwencją, bez konsekwencji.*

Konsekwentnie, *ps.* logicznie, roztropnie. *Rozumować, działać, mówić konsekwentnie.*

Konsekwentność, ści, *blm. ż.* logiczność, roztropność.

Konsekwentny, a, e, *p.* logiczny, roztropny.

Konsens, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać) zezwolenie. pozwolenie.

Konsensualny, *ob. Współczulny.*

Konsentes, *blp. nieod. m. mit.* przezwisko dwunastu wielkich bogów rzymskich; *wł.* zgodni.

Konserwa, y, *blm. ż.* (z fran.) 1) z ziół, owoców lub jagód w cukrze smażone suche konfitury. 2) = rodzaj okrętu. 3) = wał przed bastjonem. 4) = *w lm.* okulary z kolorowemi szkiełkami ochraniające oczy.

Konserwacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) zachowanie, utrzymywanie.

Konserwacyjny, a, e, *p.* zachowawczy. *Partja konserwacyjna* (w polityce), wstecznik.

Konserwator, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) (w polityce) który chce zachować obecny stan rzeczy, wstecznik. 2) = dozorca, zawiadowca. *Konserwator przy gabinecie medalów.* 3) = osoba duchowna, wyznaczona na obronę praw i przywilejów zakonnych, według prawa duchownego.

Konserwatorjum, *nieod. lm.* **rja,** *n.* (z łać. śr.) 1) zakład do zachowania czego. 2) = *muzyczne;* muzyczny zakład, wyższa szkoła muzyki. 3) = pokój na skład.

Konserwatorski, a, ie, *p.* od konserwatora.

Konserwatysta, y, *lm.* **ści,** *m.* (w polityce), *ob. Konserwator, Wstecznik.*

Konserwować, ował, uje, *scz. nd.* zachowywać. *Konserwować zdrowie.*

Konskrypcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) pobór ludzi z różnych prowincji kraju, zdolnych sprawować służbę wojskową, dla uformowania regularnych wojsk.

Konskrypcjonista, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) ulegający konskrypcji. 2) = nowozaciężny przez konskrypcję żołnierz.

Konsola, i, *lm* **e,** *ż.* (z fran.) 1) kamień z muru wystający, dla ustawienia na nim popiersia, urny, i t. p.; podstawka pod popiersie, lub t. p. z gipsu. 2) = stoliczek do stawiania różnych rzeczy, ozdób.

Konsolacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) pocieszenie, pociecha. 2) = *zb. posp.* dzieci, dziatwa, rodzina.

Konsole, ów, *blp. m.* (z an.) 1) angielskie krajowe długi, od których opłaca się procent, oparte na pewnych dochodach państwa. 2) = bilety na należytość takowego długu.

Konsolidacja, ji, *blm. ż.* (z łać. śr.) 1) mocne, gruntowne połączenie. 2) = zagojenie (rany). 3) = zabezpieczenie długu krajowego na pewnych stałych dochodach.

Konspiracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) spisek, sprzysiężenie.

Konspirować, ował, uje, *scz. nd.* knuć (spisek), sprzysięgać się.

Konsso, *nieod. bot.* roślina służąca za lekarstwo od solitera.

Konstabl, a, *lm.* **owie,** *v.* **e,** *m.* (z łać. śr.) 1) przełożony nad fajerwerkiem, puszkarz. 2) = mający nadzór nad artyllerją okrętową. 3) = angielski sługa sądowy.

Konstellacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *as.* (in. *Asteryzm; Gwiazdzieniec, Rd.*), ogólna nazwa dawana odosobnionym gromadom gwiazd, przedstawiającym jakąś figurę, skąd po większéj części pochodzą ich szczególne nazwania, np. *Wielka niedźwiedzica, Tarcza Sobieskiego, Ciołek Poniatowskiego, lew, orzeł,* i t. d. = *zodjakalne, ob. Zodjak*; = *północne*, leżące na północ od zodjaku; = *południowe*, leżące na południe od niego; miejsce gwiazdy oznaczało się dawniéj położeniem jéj w konstellacji, np. *oko byka, serce lwie,* i t. p., dziś zwykle odróżniają się gwiazdy głoskami greckiego alfabetu, a gdy tych nie stanie, łacińskiego, nareszcie liczbami, albo też szczególnemi imionami.

Konstrukcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) budowa, budowla. 2) = szyk, składnia, ułożenie słów w mowie; budowa, sposób budowy.

Konstrukcyjny, a, e, *p.* odnoszący się do konstrukcji. *Plan konstrukcyjny,* t. j budowli.

Konstypacja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Zatwardzienie.*

Konstytucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) budowa, skład ciała, kompleksja. *Mocna, słaba konstytucja.* 2) = kształt, forma rządu. *Konstytucja państwa monarchiczna, republikańska.* 3) = ustawa rządowa, określająca władzę wykonawczą. *Zaprowadzić, nadać konstytucję. Przysiądz na konstytucję.*

Konstytucjonista, y, *lm.* **ści,** *m.* stronnik konstytucji, należący do partji konstytucyjnéj.

Konstytucyjnie, *ps.* według konstytucji.

Konstytucyjność, ści, *blm. ż.* urządzenie państwa na zasadach konstytucji.

Konstytucyjny, a, e, *p.* od konstytucji, według konstytucji. *Rząd, król konstytucyjny. Monarchja konstytucyjna. Formy konstytucyjne. Sejm konstytucyjny roku* 1791.

Konstytuować, ował, uje, *scz. nd.* stanowić, naznaczać. = **się,** *slz. nd* przybierać pewne, stałe formy rządu, ustalić się. *Lud ten po długim bezrządzie konstytuje się.*

Konsul, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) 1) u dawnych Rzymian, najwyższy urzędnik państwa, jakowych dwóch obierano corocznie. 2) = we Francji, najwyższy urzędnik państwa według konstytucji 1799 r. *Pierwszy konsul. Konsul dożywotni.* 3) = ajent handlowy, niek. polityczny ustanowiony od rządu w obcym kraju.

Konsularny, a, e, *p.* 1) od konsula (rzymskiego). *Władza, godność konsularna. Rózgi konsularne,* które noszono wraz z toporem przed konsulami. *Mąż konsularny,* t. j. który był konsulem. 2) = od konsula (francuskiego). *Rząd konsularny.*

Konsulat, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Konsulowstwo,** *v.* **Konsulstwo, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) urząd konsula (rzymskiego). *Starać się, ubiegać się o konsulat, o konsulstwo. Za konsulatu, v. konsulstwa Cycerona* 2) = urząd konsula (francuskiego). *Konsulat Bonapartego.* 3) = urząd ajenta handlowego, niekiedy politycznego. *Dano mu konsulat, v. konsulstwo w Aleksandrji.* 4) = miejsce gdzie przebywa ajent handlowy, gdzie ma swe bióro.

Konsulowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona konsula (ajenta handlowego).

Konsulowski, a, ie, *p.* od konsula, ajenta handlowego. *Urząd konsulowski.*

Konsulta, y, *blm. ż.* (z łać.) *prze.* rada, obrady.

Konsultacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) naradzanie się, narada. 2) = *praw.* słowne lub piśmienne zdanie prawników, z powodu różnych prawnych kwestij.

Konsultor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) 1) zasięgający rady. 2) = udzielający rady.

Konsumator, a, *lm.* **owie,** *m. ob. Spożywacz.*

Konsument, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) 1) spożywający, spożywacz. 2) = *han.* który towar sam zużywa, to jest, z którego rąk towar nie przechodzi dalej.

Konsumować, ał, uje, *sn. nd.* jeść, spożywać co.

Konsumowanie, a, *lm.* **a,** *n.* czyn jedzenia, spożywania jakiego pokarmu.

Konsumpcja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łać.) 1) użycie, spożywanie. 2) = fałszywy apetyt, choroba.

Konsumpcyjny, a, e, *p.* 1) odnoszący się do konsumpcji. *Konsumpcyjny podatek.* 2) = od konsumpcji, choroby.

Konsus, a, *blm. m. mit.* bóg rady.

Konsyderacja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łać.) 1) baczenie, wzgląd. 2) = uważanie, poważanie. *Jestem dla niego z wielką konsyderacją.*

Konsyderatka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* kieszeń u sukien kobiécych rogowych.

Konsygnacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wiadomość, wykaz.

Konsyljarski, a, ie, *p.* 1) od konsyljarza, radcy. 2) = od lekarza.

Konsyljarstwo, a, *lm.* **a,** *n* 1) godność, urząd konsyljarza. 2) = *zb.* konsyljarz z żoną. 3) = *posp.* lekarz, doktor z żoną.

Konsyljarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) radca, urzędnik. 2) = *iron.* który rad występuje z radami. 3) = *posp.* doktor, lekarz.

Konsyljarzowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* 1) żona konsyljarza, radczyni, sowietnikowa. 2) = żona doktora, doktorowa.

Konsyljarzówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka konsyljarza.

Konsystencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) zsiadłość, tęgość, miąższość. 2) = kwaterowanie wojska, postój. *Być na konsystencji.*

Konsystorski, a, ie, *v.* **Konsystorjalny, a, e,** *p.* od konsystorza. *Radca konsystorski.*

Konsystorz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) 1) jurysdykcja duchowna, sąd złożony z kardynałów lub kanoników, ministrów (duchownych) wyznania protestanckiego. *Konsystorz katolicki, dyssydencki.* 2) = miejsce, gdzie takowe sądy się odbywają.

Konszachty, *v.* **Konszafty, ów,** *blp. m.* (z niem.) tajemne z kim porozumienie, układy. *Mieć konszachty z kim, ob. Szachry.*

Konszachtować, *v.* **Konszaftować (się),** *skim. slz. nd.* zostawać z kim w tajemném porozumieniu, prowadzić z kim tajemne układy, *ob. Szachrować.*

Konszachtowanie, *v.* **Konszaftowanie, a,** *lm.* **a,** *n.* zostawanie z kim w tajemném porozumieniu, układach.

Kontagjonista, y, *lm.* **ści,** *m. med.* 1) chory mogący zarazić zdrowego przez dotknięcie. 2) = zwolennik wiary w zaraźliwość niektórych chorób, wierzący w zarazę np. cholery.

Kontekst, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) rzecz w piśmie zawarta, tekst. 2) = związek pisma.

Kontemplacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) rozważanie, pogląd. 2) = rozważanie rzeczy duchownych, bogomyślność.

Kontempt, u, *lm.* **a,** *v* **y,** *m.* (z łać.) *ob. Wzgarda, ob. Pohańbienie.*

Kontent, a, e, *p. (st. w.* **Kontentniejszy),** (z fran.) przestający na czém, rad, zadowolony. *Kontent ze wszystkiego, z niczego nie kontent. Kontent z siebie. Kontent z kogo. z ir. Kontent, żeg o Pan Bóg stworzył,* t. j. nie wiedzieć z czego kontent.

Kontentacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* **Kontenteca, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) *nieuż.* zadość uczynienie, zadowolenie, *ob. Ukontentowanie.*

Kontentować, ał, uje, *scz. nd.* zadość czyniąc rozweselać, zadowalniać. = **się,** *slz. nd. czém;* przestawać na czém, zadowalniać się. *Kontentować się małém v. małą rzeczą. Trzeba się tém kontentować, co kto ma.*

Konterfekt, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *prze.* obraz, wizerunek, portret.

Konterfektować, ał, uje, *scz. nd. nieuż.* malować, rysować, portretować.

Konterfektowanie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* malowanie, portretowanie.

Kontest, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *nieuż.* przyświadczenie.

Kontestacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) spór, sprzeczka.

Kontestować, ał, uje, *scz. nd.* zaprzeczać komu czego, spierać się o co.

Konto, *nieod. n.* (z włos.) *han.* 1) rachunek co do przedanych i wydanych towarów, oraz co do wyświadczonych usług, podjętych trudów i t. d. 2) = rachunek, w głównéj księdze kupieckiéj otwarty i prowadzony dla osób i rzeczy. *Konto v. kredyt komu otworzyć; zamknąć v. znieść. Odmówić konto v. kredyt. Na czyje konto, na swoje własne konto,* t. j. na czyj, na własny rachunek.

Kontorsja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) skręcenie.

Kontr, *pśt.* (z fran.) *posp.* wbrew, przeciw. *W kontr czemu. Iść w kontr czemu.*

Kontrabanda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) przemycanie, przewożenie lub przenoszenie do kraju zakazanych towarów. 2) = towary przemycane.

Kontrabandzista, y, *lm.* **ści,** *m.* przemycacz, który towary zakazane przez granicę przewozi lub przenosi.

Kontrabas, *v.* **Kontrbas, u,** *lm.* **y,** *m.* (z włos.) 1) *muz.* największe z narzędzi smyczkowych, zwykle o czterech strunach (czasem o trzech lub pięciu); wielka basetla.

Kontradans, a, *lm.* **y,** *v.* **e,** *m.* (z fran.) rodzaj tańca.

Kontradmirał, a, *lm.* **owie,** *m.* (z fran.) stopień w służbie wojennéj morskiéj, niższy od admirała, a wyższy od kapitana okrętowego.

Kontradykcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) sprzeczność, sprzecznomówność.

Kontraekstensja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* siła przeciwciągnąca.

Kontrafagot, u, *lm.* **y,** *m. muz.* narzędzie muzyczne dęte drewniane, większe od fagotu.

Kontrahent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) *ob. Kontraktujący.*

Kontrajerwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z hisz.) antydot, środek przeciwtrucizny.

Kontrakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *ob. Skrócenie, ob. Skórczenie się, Ściągliwość.*

Kontrakt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) umowa, ugoda jaka pisana lub słowna. *Kontrakt przedaży, kupna. Kontrakt dzierżawy. Kontrakt z kim zrobić v. zawrzeć na co. Kontrakt ślubny, małżeński.* 2) = *w lm.* zjazd pewnego oznaczonego czasu do pewnego miejsca na zawieranie wszelkich umów, układów. *Kontrakty warszawskie na ś Jan. Kontrakty wileńskie na ś. Jerzy. Kontrakty kijowskie na Nowy rok.*

Kontraktnik, a, *lm.* **cy,** *m.* kontraktujący.

Kontraktować, ał, uje, *scz. nd.* umowę, ugodę z kim zawierać. *Kontraktować z kim o co.*

Kontraktowanie, a, *lm.* **a,** *n.* zawieranie z kim umowy, ugody.

Kontraktowe, ego, *blm. n.* co się płaci od wygotowania kontraktu. *Kwitowe i kontraktowe przynoszą znaczny dochód kommisarzom wielkich dóbr.*

Kontraktowy, a, e, *p.* 1) od kontraktu, umowy. *Termin kontraktowy.* 2) = od kontraktów, zjazdu. *Zabawy kontraktowe. Lichwiarz, szuler kontraktowy.*

Kontraktujący, a, e, *im.* zawierający kontrakt, umowę. *Strony kontraktujące. w lm. Kontraktujący,* osoby zawierające z sobą umowę.

Kontralto, *nieod. n. v.* **Kontralt, u,** *lm.* **y.** *m.* (z włos.) alt, głos alt; śpiewający altem

Kontramarka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z włos.) 1) znaczek w zamianę oddanego biletu. 2) = znak na pakach towarów.

Kontramarsz, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) cofnięcie wojska po téj saméj drodze, którą przeszło.

Kontraoktawa, y, *lm.* **y,** *ż. muz.* pierwsza z rzędu oktawa.

Kontrapozycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* w loice, *ob. Przewrót.*

Kontraprosze, ów, *blp. n.* (z fran.) przeciwne okopy (oblężonych).

Kontrapunkt, u, *lm* **y,** *m.* (z łać.) *muz.* 1) w muzyce kilkogłosowéj, głos nowy, różny od pierwotnego. 2) = sztuka ułożenia muzyki na wiele głosów.

Kontraskarpa, *ob. Kontreskarpa.*

Kontrassygnować, ał, uje, *scz. nd.* utwierdzać własnym podpisem ważniejsze papiery.

Kontrast, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) przeciwieństwo, sprzeczność; * przeciwróżność.

Kontrastować, ał, uje, *sn. nd.* 1) odbijać, przeciwnym się okazywać. *Te dwa malowidła bardzo z sobą kontrastują.* 2) = *scz. nd.* przeciwstawić, przeciwukładać. *Kontrastowałem mu tę okoliczność, ten wypadek.*

Kontrattak, u, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) wycieczka na okopy oblegających.

Kontrawelacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) *ob. Przeciwokłokopy.*

Kontrawencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* działanie przeciw prawu; teraz zowie się tak kara za nieużycie papieru stemplowego. Sama umowa, acz nie na stemplowym papierze pisana, nie przez to na ważności nie traci, *ob. Przekroczenie.*

Kontrawencyjny, a, e, *p.* odnoszący się do kontrawencji. *Kara kontrawencyjna,* t. j. kara pieniężna za nieodpowiedny herbowy papier.

Kontrbas, *ob. Kontrabas.*

Kontrefakcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) sfałszowanie, np. pieniędzy, dokumentów. 2) = nieprawne przedrukowanie książek.

Kontreskarpa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *fort.* wał przeciw wału; pochyłość przed rowem fortecznym; przeciwskarpa.

Kontrmina, y, *lm* **y,** *ż.* (z fran.) *fort.* mina przeciw minie (w sztuce inżynjerskiéj).

Kontrola, i, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1) sprawdzanie rachunków, raportów. *Kontrolę prowadzić. Bez kontroli.* 2) = władza sprawdzająca czynności swoich lub innych biór. 3) = księgi kupieckie sprawdzające wewnętrzne lub zewnętrzne obroty. 4) = lista imienna osób należących do jakiego zgromadzenia, oddziału. *Wykreślony został z kontroli wojskowéj.* 5) = *fig.* śledzenie za kim, za czy-

jemi postępkami. *Kontrolę nad kim prowadzić, ob. Kontrolować.*

Kontroler, a, *lm.* **owie,** *m.* trzymający kontrolę, sprawdzający rachunki, raporty.

Kontrolować, ował, uje, *scz. nd.* 1) sprawdzać. 2)=*fig.* śledzić. *Kontrolować kogo, postępki czyje. Wszystko kontroluje.*

Kontrolowanie, a, *lm.* **a,** *n.* powierzanie, sprawdzanie rachunków.

Kontrować, ował, uje, *scz. nd.* sprzeczać się, przeciwić się. *Kontrować komu v. z kim.*

Kontrowersista, y, *lm* **ści,** *m.* roztrzygający wątpliwości o wierze, *v.* toczący spory tyczące się przedmiotów wiary.

Kontrowersja, ji, *lm.* **je,** *ż.* roztrząsanie wątpliwości o wierze, spór toczony w przedmiotach tyczących się wiary.

Kontrrewolucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) rewolucja przeciw rewolucji.

Kontrybucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) podatek, który nieprzyjaciel nakłada na mieszkańców zawojowanego kraju. 2)= powinność pobierana przez sam rząd w czasie wojny dla pokrycia potrzeb krajowych. 3)=w niektórych krajach tak się nazywa stały podatek, który pierwiastkowo powstał z przyczyny wojny, potem zaś zachował swoję moc i upowszechniony został nawet w czasie pokoju.

Kontrybuent, a, *lm.* **ci,** *m.* płacący kontrybucję, podatek; obowiązany do podatku.

Kontryfał, a, *lm.* **y,** *m. prze.* nazwa metalu cynku.

Kontumacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *prawo.* niestawanie u prawa. 2) = kwarantana; przetrzymywanie podróżnych dla doświadczenia co do chorób zaraźliwych.

Kontumacyjny, a, e, *p.* 1) od kontumacji, zaoczny. 2)=od kontumacji (kwarantany).

Kontur, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) rys, abrys, okrąg. 2)=*ob. Komtur.*

Kontusz, a, *lm.* **e,** *m.* i *zdr.* **Kontusik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z tur.) 1) wierzchnia część odzienia dawnych Polaków. 2) **Kontusik,** ubiór kobiécy, mantylla.

Kontuz, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Kontusa, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) *kuch. prze.* 1) gatunek kiełbas, salceson. 2)=*cielęca,* sok wyciskany z ugotowanego cielęcego mięsa.

Kontuzja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) szkodliwy zdrowiu nacisk powietrza od lecącéj blisko kuli armatnéj. 2) = stłuczenie, zbicie jakiéj części ciała.

Kontygnacja, *ob. Kondygnacja.*

Kontynans, u, *lm* **e,** *m.* (z fran.) 1) powściągliwość, wstrzemięźliwość. *Miéć kontynans w grze* (kartowéj) 2)= niezmienna, niewzruszona postawa. *Wypadł z kantynansu,* t. j. zmieszał się, stropił się.

Kontynent, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) ląd, stały ląd, szczególniéj stały ląd europejski.

Kontynentalny, a, e, *p.* do kontynentu *v.* stałego lądu należący. *Kontynentalny pokój;* pokoj na stałym europejskim lądzie. *Kontynentalny systemat;* t. j. środki przedsięwzięte przez Cesarza Napoleona I, dla wyłączenia Anglji od handlu na stałym lądzie.

Kontyngens, u, *lm.* **y,** *m.* część, którą każde z państw sprzymierzonych w ludziach i pieniądzach dać powinno. *Hanower dał dziesięć tysięcy kontyngensu.*

Kontyngensowy, a, e, *p.* od kontyngensu.

Kontynuacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) dalszy ciąg; drugi lub następny numer gazety, następny tom jakiego większego dzieła, następny poszyt książki, i t. d.

Kontynuować, ował, uje, *scs nd.* daléj prowadzić, daléj ciągnąć, działać.

Konwalescencja, *v.* **Rekonwalescencja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przychodzenie do zdrowia, zdrowienie, *ob. Zdrowie.*

Konwalescent, *v.* **Rekonwalescent, a,** *lm.* **ci,** *m.* przychodzący do zdrowia, zdrowiejący.

Konwalijka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Majownik* (Maianthemum).

Konwalja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Convallaria) roślina z rodziny *szparagowych* (Asparageae), należąca do klassy 6, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *wonna v. dwuliściowa* (C. majalis), *Lanuszką, Lanką* zwana, kwiaty ma białe, pachnące, jagody czerwone; odmiana o kwiatach różowych, w języku emblematycznym kwiatów oznacza *powrót szczęścia;* =*kanciasta v. kątowata* (C. polygonatum), dawn. *Kokoryczką, posp. Babiąkrówką, v. Krówką* zwana, roślina lekarska, kwiaty ma białe, u wierzchu zielone, jagody błękitne; = *wielokwiatowa* (C. multiflora), in. *Liczydło, Łoczydło, Licznokwiat,* jagody ma czerwone; = *okręgowa v. okółkowata* (C. verticillata); =*szerokoliściowa* (C. latifolia); =*czteroręcikowa, ob. Majownik dwuliściowy* (Maianthemum bifolium).

Konwalnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Ophiopogon) in. *Naiyca,* roślina z rodziny *Kolcowatych* (Smilacineae); gatunek: = *klosista* (O. spicatum), ziele darniste, rośnie na Wschodzie, gdzie się używa za lekarstwo.

Konweksyjny, a, e, *p.* wklęsło-wypukły.

Konwencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) ugoda, umowa, tak pomiędzy osobami prywatnemi, jak pomiędzy narodami. 2)= *ob. Konwent.* 3)= zgromadzenie narodowe we Francji 1792 r.

Konwencjonalnie, *ps* ugodnie.

Konwencjonalny, a, e, *p.* ugodny, pochodzący ze wspólnéj ugody.

Konwencjonista, y, *lm.* **ści,** *m.* członek konwencji narodowéj francuskiéj z r. 1792.

Konwencyjny, a, e, *p.* od konwencji, ugodny, ugodliwy, *ob. Konwencjonalny. Moneta konwencyjna.*

Konwent, u, *lm.* **y,** *m.* 1) dom zakonny, klasztor. 2)=zgromadzenie narodowe dla ustanowienia lub zmiany konstytucji.

Konwentowy, a, e, *p.* od konwentu. *Zgromadzenie konwentowe* (zakonne). *Msza konwentowa.*

Konwers, *v.* **Konwirs,** *v.* **Kowiersz, a,** *lm.* **owie,** *m* (z łac.) 1) nawrócony do wiary. 2) = laik zakonny, braciszek.

Konwersacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) rozmowa. *Konwersację z kim prowadzić. Ożywiać konwersację.*

Konwersja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *wł.* przemiana. 2) = zamiana obligacji rządowych (papierów), z większoprocentowych na mniejszoprocentowe. 3)= *w loice, ob. Odwrót.*

Konwerska, *daw.* **Konwierszka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) nawrócona do wiary. 2)= zakonnica z mniejszemi ślubami, do posług niższych w klasztorze używana.

Kowersować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *z kim, nieuż.* przestawać, obcować. 2)=*sn. nd.* rozmawiać.

Konwierska, Konwirs, *ob. Konwerska, Konwers.*

Konwikcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przekonanie, sądowne przekonanie.

Konwikt, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) instytut edukacyjny.

Konwisarczyk, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* czeladnik *v.* chłopiec konwisarski.

Konwisarka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona konwisarza.

Konwisarnia, i, *lm* **e,** *ż.* warsztat konwisarski.

Konwisarski, a, ie, *p.* od konwisarza, cynlejnika.

Konwisarstwo, a, *blm. m.* rzemiosło konwisarskie, wylewanie z cyny.

Konwisarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który naczynia (konwie) cynowe leje, cynlejnik. 2) = puszkarz, który dzwony, rusznice, albo działa leje.

Konwojować, ował, uje, *scs. nd.* odprowadzać pod załogą żołnierską. *Konwojować żywność, bagaże. Konwojować kogo.*

Konwokacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) zwołanie, zebranie np. parlamentu, sejmu. *Konwokacja obywateli na sejmiki.*

Konwokacyjny, a, e, *p.* od konwokacji (w dawnéj Polsce). *Sejm konwokacyjny,* zwoływany w bezkrólewiu, zaraz po śmierci króla, przez prymasa.

Konwój, oju, *lm.* **oje,** *m.* (z fran.) żołnierze odprowadzający kogo, lub co, eskorta. *Odesłać kogo pod konwojem. Konwój do przeprowadzenia złoczyńcy.*

Konwulsja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) *med.* ściągnięcie nagłe i mimowolne muszkułów i nerwów. *Miéć, miewać konwulsje. Dostać konwulsji. Umrzéć w konwulsjach; w lm.*

Konwulsje, *ob. Drganka.* 2)=*prow. prze.* wracanie się do tegoż samego sądu przeciw zapadłym już dekretom.

Konwulsyjnie, *ps.* jak w konwulsjach, sposobem konwulsyjnym.

Konwulsyjność, ści, *blm. ż.* co jest konwulsyjne; nagłe i jakby mimowolne. *Konwulsyjność ruchów.*

Konwulsyjny, a, e, *p* od konwulsji. *Śmiech konwulsyjny,* t. j. nagły i jakby mimowolny.

Koń, nia, *lm.* **nie,** *m.* 1) (Equus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *ociężałych,* końskich. Gatunki: 1=*pospolity* (E. caballus). 2=*Czykitaj* (E. Hemionus) 3=*osieł* (E. asinus). 4= *Kwagga* (E Quagga). 5= *Zebra* (E Zebra). 6=*górny* (E. Burchelii). *Wsiąść na konia v. na koń, fig.* jechać na wojnę. *Daléj na koń. posp. Zdrów jak koń, pracuje jak koń. Pańskie oko konia tuczy, przys. Darowanemu koniowi nie patrzą w zęby, przys. Koń ma cztery nogi a potknie się, przys. Posąg na koniu, ob. Konny. Koń z brzuchem podkasałym,* w tył mocno ku słabiznie podciągnięty. *Koń z zupełnym rejestrem,* gdy już na wszystkich zębach znajdują się dołki. *Koń łękowacieje,* grzbiet u niego wklęsa. 2) = *fig.* zam. żołnierze konni. *Oddział z pięciuset koni.* 3)=(drewniany) zabawka dziecinna, kij na którym jeżdżą; takoż, sztuka drzewa, na którą za karę żołnierzy wsadzają. 4) = (w szachach) rycerz. 5)=*ast. koń na niebie, mały koń,* pegaz, nazwa jednéj z północnych konstellacij. 6)= *mech.* siła jednego konia. *Machina parowa siły dziesięciu, dwudziestu koni.* 7) = *zool. koń morski,* zwierz wielki, dochodzi niekiedy 10 stóp długości, a 8 obwodu (trichecus rosmarus), *ob. Mors.* 8)= *zool. koń rzeczny* (hippopotamus), podobny do słonia, mieszka w rzekach afrykańskich. 9) = *prow.* wierzchni snop na mendlu (w Mazowszu). 10) = *światowidowy, swantewitowy,* lub *witeziowy. mit.* Na białym koniu jeździł Światowid, wożąc po niebie słońce. Oto powód, że nietylko przy posągu tego boga leżały siodło, uzda i pokrowiec, ale iż także przy gontynach jego trzymano świętego konia. Pielęgnował go arcykapłan sam. Wyrwać mu z grzywy, lub ogona włos, było świętokradztwo. Wyjeżdżał na nim bóg na wojny przeciwko wrogom ojczystéj wiary. Gdy koń bieg począł od prawego kopyta, był to znak nastąpić mającego zwycięztwa. Obok białego konia jednego trzymano, jak Sakso Grammaticus twierdzi, na cześć boga innych koni aż trzysta, które pasały się na gontynowéj grudzi. 11) *Konia bić, v. na konia bić, or.* szablę, t. j. sztukę krzywą w kształcie pałasza, brać pod ramię przy zbijaniu w plenice, w ten sposób, aby krzywość do góry wystawała.

Końcówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) zakończenie. 2) = zgłoska końcowa wiersza, rym.

Końcowy, a, e, *p.* 1) od końca, tyczący się końca. 2) = położony na końcu. *Końcowa uwaga. Końcowa zgłoska, ob. Końcówka.*

Kończaściéć, ał, eje, *sn. nd.* kończastym się stawać.

Kończasto, *v.* **Kończato,** *ps.* w koniec wychodząc, spiczasto.

Kończastość, *v.* **Kończatość, ści,** *blm. ż.* ostrość kończata, spiczastość.

Kończasty, *v.* **Kończaty, a, e,** *p.* w koniec wychodzący, spiczasty. *Nóżka mała, śliczna, kończasta. Ostro kończasta piramida.*

Kończatka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Myrobalanus), roślina.

Kończenie, a, *lm.* **a,** *n.* zrobienie końca, dokończenie.

Kończyc (herb); siedm plór strusich w polu czerwoném i siedm takichże na helmie.

Kończyć, ył, y, *scz. nd* koniec czemu czynić, konać, dokonywać, *ob. Dokończyć, Zakończyć, Wykończyć. Kończyć życie. Kończyć spór polubownie. Kończyć gadać, pisać, grać, ob. Przestać.* = **się,** *slz.* przychodzić ku końcowi, być zakończonym, dokonywanym, wyczerpywanym. *Kończyć się spiczasto. Tu kończy się moje pole. Choroba kończy się. Ta beczka piwa już się kończy.*

Kończyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) koniec czego, granica. *Kończyna świata, ziemi. Kończyny państwa.* 2) *w lm. Kończyny, med.* (extremitates), nazwisko ogólne dla rąk i nóg.

Kończysto, Kończystość, Kończysty, *ob. Kończasto, Kończastość, Kończasty.*

Końcem, *ob. Koniec.*

Koński, a, ie, *p.* 1) od konia lub koni. *Mięso końskie. Sierć końska. Róg koński,* t. j. z kopyta końskiego. *fig. Końskie lekarstwo,* t. j. chyba dla koni. *Koński kupiec, ob. Koniarz, Roztrucharz. Koński targ;* miejsce gdzie końmi handlują. *Koński młyn;* gdzie konie koło obracają. 2) *bot. Koński ogon, ob. Koniogon v. Skrzyp. Koński trud, ob. Konitrud. Koński kopr, ob. Konkoprzyca. Koński kmin, ob Koniopłoch łąkowy.*

Kooperacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) współdziałanie, wspólnictwo.

Koordonograf, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie do zachowania perspektywy w rysunku.

Kopa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) sześćdziesiąt sztuk czego. *Kopa jabłek, jaj,* i t. d. *fig. Kopa lat jakeśmy się nie widzieli,* t. j. bardzo dawno. *Kopami,* po sześćdziesiąt. *fig. Kopami,* w wielkiéj ilości. 2) = grzywna czystego srebra, grzywna kolońska, z któréj dawniéj w Polsce 60 gr. srebrnych wybijano, *ob. Grzywna.* 3) = a) wyraz ten znaczył kiedyś tyle, co grzywna, ponieważ kopa groszy pragskich za Władysława II ważyła grzywnę, później coraz więcéj ich z grzywny wybijać zaczęto. b) = *groszy;* w Koronie sztuk 60, na Litwie sztuk 75, *ob. Grosz.* c) = *za głowę* (Mord-Thaler); tak nazywano u nas niektóre talary za Zygmunta III. d) = *groszy czeskich;* dziś w Czechach = 1 rub. 80 kop. = 12 zł. e) = *mieszanka,* w Czechach = 82,5 kop. = 5 zł. 15 gr. *U kogo kopa leży, druga do niego bieży, przys. Lepsza cnota niż kopa, przys.* 4) *prze. w lm. Kopy;* winy pieniężne na strony prawo przestępujące. 5) = bróg. *Kopa siana. Kopa zboża* (60 *snopów*). 6)= *nieuż. ob. Obława.* 7)= *prze.* zgromadzenie, gromada ludzi zwołana. 8) = (Coppa), miara tow. syp. ankońska = 35,125 litr. 9) = *biegowa, v. biegana, leś.* kopa drzewa towarnego, zawierająca w sobie 360 sążni długości tegoż drzewa.

Kopacz, a, *lm.* **e,** *m.* który kopie (ziemię, rudy, i t. d.).

Kopaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) która kopie. 2) = rydel, motyka. 3) = *zool. ob. Antylopa.*

Kopaczyna, y, *lm.* **y,** *ż. posp.* u ludu nazwa *Wiązu długoszypułkowego* (Ulmus effusa), gatunek drzewa.

Kopać, ał, ie, *scz. nd.* 1) zagłębiać się w co, usuwając to, co zawadza. *Kopać dół. Kopie studnię, norę. Kopano na fundamenta, ob. Dokopać, Skopać, Rozkopać, Wykopać.* 2) = i *jednt.* **Kopnąć, ął, ie,** *czém;* nogami bić, uderzać, deptać, wierzgać. *Koń kopnął nogami.* 3) *Kopnąć dokąd;* szybko skoczyć, pobiedz. *Dosiadłem rumaka i kopnąłem za nimi.* = **się,** *slz.* 1) zagłębiać się, dostawać się gdzie, usuwając zawady; poszukiwać, grzebać się, gmerać. *Kopali się w gruzach. fig. Kopie się w książkach,* t. j. szpera, poszukuje. 2) = brnąć. *Kopią się wśród śniegu.*

Kopaiwa, y, *blm. ż.* 1) *bot.* in. *Kopaiwiec v. Balsamowe drzewo* (Copaifera); gatunek: =*lekarska* (C. officinalis). 2)= *chem.* i *farm.* lep. *Olejo-Żywica kopaiwa* (balsamum copaivae), gatunek żywicy, otrzymującéj się z powyższego drzewa; zalicza się do rzędu balsamów z powodu zawartego w niéj oleju lotnego.

Kopak, u, *lm.* **i,** *m.* posp. nazwa *Wiązu długoszypułkowego* (Ulmus effusa), gatunek drzewa

Kopal, u, *lm.* **e,** *m.* 1) *bot.* (Rhus copallina), in. *Sumak kopalowy,* drzewo rosnące w Południ. Ameryce. 2)=*chem.* i *farm.* gatunek żywicy, wypływającéj z tego drzewa.

Kopalnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce, gdzie się jakowe rzeczy kopalne z ziemi dobywają, mina. *Kopalnia złota, srebra, węgla ziemnego. Wskazać kogo do kopalni, ob. Mina.*

Kopalniany, a, e, *p.* od kopalni, należący do kopalni, tyczący się ich; tworzący się w kopalniach. *Gaz kopalniany,* czyli wodorodno węglisty.

Kopalnictwo, a, *blm. n.* nauka górnicza, górnictwo.

Kopalny, a, e, p. od kopania; wykopujący się z ziemi. *Sól kopalna. Rzeczy kopalne. Ciała kopalne,* minerały. *Kopalne drzewo* (*v. brunatny, v. ziemny węgiel*), drzewo, które będąc długo zagrzebane w ziemi, pozbyło się płynnych swych składowych części i przeszło do stanu dość czystego roślinnego włókna; lecz że uległo także częściowemu rozkładowi, zmieszane jest z węglem, stąd ma kolor brunatny.

Kopang, *v.* **Kobang,** *v.* **Koban,** *nieod.* moneta złota lapońska = 7 rub. 35 kop. = 49 zł. Nowe sztuki warte tylko 6 rub. 93 kop. = 46 zł. 6 gr.

Kopanica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) to co się kopało, wykopało, okopało; ziemia kopana. 2) = *prow.* rów, kanał, *v.* sztuczne koryto do rzeki kopane. 3)= *leś.* sztuka drzewa grabowa albo bukowa, z korzeniem kabłąkowatym, nad ziemią wystającym, który kabłąkowaty korzeń stanowi przedni koniec sań do góry wzniesiony, zdatna po rozerznięciu w podłuż na sannice, czyli płozy do sań.

Kopanie, a, *lm.* **a,** *n.* grzebanie, przewracanie ziemi.

Kopanik, a, *lm.* **i,** *m. prow.* płoz do sań z naturalném zagięciem, które stanowi wykopany z ziemi korzeń drze-

wa; nazywa się tak dla odróżnienia od płozów giętych. *Sanie kopaniki*, t. j. mające takie płozy.

Kopanina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) robota kopania. 2) = brnięcie po śniegu, po piasku. 3) = *fig.* gmeranie, poszukiwanie, przetrząsanie.

Kopanka, i, *lm.* **i,** *ż nieuż.* 1) *ob. Niecka.* 2) = *v. Sklepienie kopankowate, v. klasztorne, v. niečkowe; ar.* powstaje z przecięcia się dwóch jednéj wysokości sklepień kolébkowatych; krawędzie w niém są wklęsłe.

Kopalnictwo, a, *blm. ż.* nauka górnicza.

Kopasina, (herb); dwie rzeki białe z góry na dół płynące, a we środku krzyż.

Kopcenie, a, *lm.* **a,** *n.* dymienie, okurzanie dymem, wędzenie.

Kopciany, a, e, *p.* pełen kopciu, sadzy, *ob. Okopciały.*

Kopciarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) trudniący się wyrobem sadzy. 2) = osadnik na gruncie w lesie wykopanym *v.* wykarczowanym.

Kopcić, ił, i, 1) *sn. nd.* (o lampie, świécy, drzewie mokrém), dymić. 2) = *scz. nd.* dymem powlekać, sadzą brukać. *Tandeciarze obraz nowy kopcą, aby go sprzedać za dzieło jakiego starego mistrza.* 3) = *posp.* kurzyć tytuń. *Kopcić fajkę.* 4) = wyrabiać sadze.

Kopcidym, u, *lm.* **y,** *m.* 1) zły kucharz, partacz, parzykasza. 2) = co ustawicznie tytuń kurzy.

Kopcie, ów, *blp. m.* naczynia piekarskie do mieszania, i t. p.

Kopcieć, ał, eje, *sn. nd.* kopciem zachodzić.

Kopciuch, a, *lm.* **y,** *m.* 1) zawsze kopciem zawalany, brudny. 2) = *posp.* śmierdziuch, który nieczystości naturalne robi.

Kopciuszka, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Gajówka.*

Kopcowaty, *v.* **Kopczysty, a,** e, *p.* pełen kopców, górzysty.

Kopczarz, *ob. Kopciarz.*

Kopczyć, ył, y, *scz. nd. prow.* (na Szlązku), rozgraniczać, kopcami oddzielać.

Kopczyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* sześćdziesiąta część urodzajów, w nagrodę uprawy.

Kopeć, pciu, *lm.* **pcie,** *m.* 1) wszelkie pokrycie sadzą. 2) = sadza, co u lamp, u świéc na końcu knota bywa, gdy długo się palą. 3) = dym gęsty, wychodzący przy wyrobie sadzy.

Koper, *ob. Kopr.*

Koperczak, *v.* **Kuperczak, a,** *lm* **i,** *m. posp.* umizg, komplement; zaloty. *Cały w koperczakach. Stroić koperczaki.*

Kopernikówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Copernicia), drzewo z rzędu *palm wachlarzowych*, z któréj otrzymują wosk palmowy, miłowonny; owoce choć gorzkawe, jednak bywają jadane; = *pumos* (C. pumos), dające smaczne owoce.

Koperszlak, *v.* **Kuperszlak, u,** *lm.* **i,** *m.* (z niem.) odłupki od miedzi kiedy ją młotem biją, zendra miedziana.

Kopersztych, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) rycina, sztych, na miedzi, stali, kamieniu odbijany. *Zbiór kopersztychów. Książka z kopersztychami.*

Kopersztycher, a, *lm.* **owie,** *m. nieuż.* artysta od kopersztychów, sztycharz.

Koperta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) czém się list pokrywa, obwija. 2) = pokrycie zegarka, metalowe lub rogowe.

Kopertowy, a, e, *p.* od koperty. *Papier kopertowy.*

Kopertura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) oprawa (książki).

Koperwas, *bl.* **Kuperwas, u,** *blm. m.* (vitriolum), nazwa oznaczająca w handlu i kunsztach siarkan żelaza, miedzi lub cynku, które się rozróżniają ściślej przymiotnikiem, wyrażającym kolor tych soli, np. *koperwas zielony, biały, błękitny* (*v. siny kamień*).

Koperwasowy, *bl.* **Kuperwasowy, a, e,** *p.* od koperwasu. *Koperwasowy olej, ob. Kwas siarkowy.*

Kopfstik, *nieod.* (moneta), *ob. Krejcerówka.*

Kopiarz, *v.* **Kopczarz, a,** *lm.* **e,** *m. prow.* zagrodnik odrabiający pewną ilość dni za wyznaczone mu w kopach zboże.

Kopiasty, a, e, *p.* 1) w kopę czyli w kupę nagromadzony. 2) = mający na sobie kupę czego. *Kopiasty talerz,* t. j. pełny.

Kopica, y, *lm.* **e,** *ż.* składana kopa zboża, mała kopa.

Kopić, ił, i, *scz. nd.* 1) w kopy składać (zboże, siano). 2) = *prow. fig.* zbierać, zgromadzać, skupiać.

Kopidół, a, *lm.* **y,** *m. prow.* (na Szlązku), grobarz.

Kopiec, pca, *lm.* **pce,** *m.* 1) wzgórek z nasypanéj ziemi; kupa ziemi. *Kopiec kretowinowy. Kopiec lisi, borsuczy.* 2) = znak graniczny. *W piętnastym wieku zaczęto kopce sypać.* Kopce stawiane na początku i na końcu granicy zowią się *narożnikami, v. węgielnikami*, stawiane wzdłuż ściany *kopcami ściennemi*, w bliskości zaś narożnika *stróżami.*

Kopiejka, i, *lm.* **i,** *ż.* moneta rossyjska nowa (2 dengi) = 2 gr.

Kopieniak, *v.* **Kobieniak, a,** *lm.* **i,** *m.* opończa od deszczu bez rękawów.

Kopienniczy, a, e, *p.* od kopji, drzewca; uzbrojony w kopję, *ob. Kopiennik, Kopijnik.*

Kopienniczyć, ył, y, *scz. nd. o kogo, o co; nieuż.* kopją wojować.

Kopiennik, a, *lm.* **i,** *m. nieuż. ob. Kopijnik.*

Kopijka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) (*zdr.* od *Kopja*) małe drzewce, mała lanca.

Kopijnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) kopją uzbrojony. *Hufiec od stu kopijników.* 2) = co kopje robi.

Kopijny, a, e, *p.* od kopji; kopją zbrojny.

Kopiniak, a, *lm.* **i,** *m. prow.* (u Podhalan) płaszcz.

Kopista, y, *lm.* **ści,** *m.* który robi kopje, przepisuje.

Kopja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) 1) przepis z oryginału. *Kopja kontraktu, rękopisu,* i t. d. 2) = naśladowanie jakiego obrazu, rysunku. *Kopja zdjęta z oryginału. fig. posp. Zła kopja dobrego v. przedniego oryginału.* 3) = (z grec.) drzewce, spisa, lanca. *Kopje kruszyć. Kopją w pierścień ugodzić.* 4) *art. Szturmowa kopja;* rodzaj ognistéj pilki, osadzonéj na długiém drzewcu do ręcznego użycia.

Kopjować, ował, uje, *scz. nd.* 1) przepisywać (pismo, muzykę, i t. d.). 2) = naśladować. *Kopjować obraz.*

Kopka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Kopa*) mała kopa, wiązanka, *ob. Kupka.* 2) **Kopki, ek,** *blp.* para kijów związanych nakształt kozłów, na których drzewo piłują.

Kopki, a, łe, *p.* grządki, miękki. *Kopka droga*; piaszczysta, zawiana śniegiem, *ob. Kopny.*

Koplunek, nku, *blm. m. or.* zbiór drzewa obciętego i rozbiegłego po wodzie, które zbierać, wiązać i za sobą tratwami prowadzić należy; później gdy tratwy staną, odbiera każdy gospodarz swoje sztuki, i te do tratwy swéj przybiera.

Kopnąć, *ob. Kopać.*

Kopniczy, a, e, *p.* który służy do kopania, przewracania ziemi. *Naczynie kopnicze, v. podkopnicze.*

Kopnik, a, *lm.* **cy,** *m.* kopacz, który kopie; podkopnik, pjonier.

Kopno, *ps.* grządko. *Kopno na drogach, na dworze,* t. j. pełno śniegu.

Kopny, a, e, *p.* 1) (o polach, łąkach), obfity, dający wiele kop. 2) = (o drodze) śniegiem głębokim a nieutartym zawalona. 3) = usposobiony, służący do kopania. *Kopne pazury.*

Kopo, *nieod. n.* miara tow. syp. i płyn. Medjolańska = 0,01 litr.

Kopować, ował, uje, *scz. nd.* w kopy obfitować, mnogie kopy wydawać. *Zboże to więcej kopuje, niż korcuje,* t. j. więcéj słomy daje niż ziarna.

Kopowe, ego, *blm. n.* opłata od kopy, np. od kopy drzewa.

Kopowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* miód do picia tłusty i stary.

Kopowisko, *v.* **Kopisko, a,** *lm.* **a,** *n. prze.* miejsce kopy, czyli zgromadzenia zwolanego.

Kopowy, a, e, *p.* od kopy. *Miód kopowy,* t. j. stary.

Kopówka, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Kopowy, ego,** *lm.* **i,** *m. nieuż.* złoty cesarski *v.* reński.

Kopr, *v.* **Koper, pru,** *lm.* **pry,** *m. bot.* 1) (Anethum), roślina z rodziny *baldaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwuslupkowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunek: = *ogrodowy* (A. graveolens), in. *bl. Pasternak kopr* (Pastinacea anethum), roślina początkowo obca, dziś po ogrodach pospolita, kwiaty ma żółte, podobne do pasternakowych, liście modre; ma właściwy, aromatyczny zapach, ziarna i liście używają się za kuchenną przyprawę. 2) = *koński v. wodny, ob. Gałucha*

giersz. 3) = *leśny, ob. Koprownik.* 4) = *włoski, ob. Fankul pospolity.* 5) = *ob. Wszewłoga.* 6) = *morski, ob. Rozłup.* 7) = *wszywy v. świni, ob. Gorysz siny.*

Koprolity, ów, *blp. m. geol.* gatunek skamieniałości, znajdywanych w pokładzie ziemi węglowym, które (jak niniemają) są odchodami nieistniejących dziś ogromnych ryb jaszczurkowatych, których szczątki w tymże pokładzie się natrafiają.

Koprowina, y, *lm.* **y,** *ż. posp.* moneta miedziana, miedzianki.

Koprownik, u, *blm. m. bot.* (Seseli), in. *Żebrzyca* (daw. niek. *Zembrzyca*), roślina z rodziny *baldaszkowatych* (Umbelliferae), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwuslupkowego*, wedł. ukł. Linn.; z gatunków ważniejsze: = *czerwonawy* (S. coloratum), łodygę ma pół łokciową; cała roślina, mian. w czasie dojrzewania owoców brudno-purpurowa; = *kopr leśny* (S. hippomarathrum), cała modra, kwiaty białe, owoce brunatnawe.

Koprowy, a, e, *p.* z kopru. *Koprowy olejek. Woda koprowa.*

Koprzywa, *bl.* zam. *Pokrzywa.*

Koprzywo, a, *blm. n. bot.* (Thapsia) roślina.

Kopulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) połączenie, powiązanie. 2) = spółkowanie.

Kopulacyjny, a, e, *p.* służący do kopulacji *v.* spółkowania. *Organa kopulacyjne.*

Kopulizacja, ji, *lm* **je,** *ż. v.* **Kopulizowanie, a,** *lm.* **a,** *n.* (z łać.) ulepszenie drzew owocowych czyli uszlachetnienie przez łączenie, t. j. na plonce ukośnie ściętéj zasadzą się zraz (szczep), także na ukos ścięty, tak, iżby drzewo do drzewa przystało, a kora z korą ściśle się zetknęła, poczem obwiązuje się i maścią ogrodniczą zalepia.

Kopuła, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) wierzchnia, zaokrąglona część jakiego gmachu, bania. 2) = wnętrze takowéj części gmachu, wnętrze bani. 3) = *chem.* (domus) wierzchnia część pieca do dystyllacji, stanowiąca komin i służąca za rewerber do odbijania płomienia. 4) = (u węglarzy), *ob. Czapka.*

Kopyciarz, a, *lm.* **e,** *m.* co kopyta szewckie z drzewa wyrzyna.

Kopyciasty, a, e, *p.* kopytem opatrzony. *Zwierzęta kopyciaste.*

Kopydlnik, *v.* **Kupydnik,** daw. *ob. Kopytnik.*

Kopył, *ob Kopyto.*

Kopystka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) drewniana łopatka do naostrzania kosy. 2) = *ob. Kopyść.* 3) = *med.* łopatka do przygniatania języka.

Kopystniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Lispe), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek pospolitszy: = *treflowana* (L. tentaenlata).

Kopyściowy, a, e, *p.* od kopyści.

Kopyść, ści, *lm.* **ście,** i *zdr.* **Kopystka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) narzędzie kuchenne do mieszania, gniecenia, wybijania pianki; łopatka. 2) = pędzel od smoły do smarowania. 3) = *zool.* (Spatularia), ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Samoskrzelnych.*

Kopytkowe, ego, *n.* opłata od bydląt przy rogatkach wiejskich lub miejskich.

Kopytnik, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Asarum), niek. *Kleśniec*, roślina z rodziny *Kokornakowych* (Aristolochiae), należąca do klassy 11éj, rzędu *jednoslupkowego*, wedł. ukł. Linn. (daw *Kopydlnik, Kopytlnik, Kopydnik*); gatunek: = *pospolity* (A. europaeum), korzeń ma łażący, gruby, stawowaty, aromatycznego smaku, łodygi krótkie, leżące, cała roślina kosmata. 2) = *ob. Kopyciarz.* 3) = narzędzie żelazne do obrzynania kopyt.

Kopytnikowy, a, e, *p.* od kopytniku. *Kopytnikowa kamfora, ob. Kamfora kopytn. v. Azur* (Asárinum).

Kopyto, i *zdr.* **Kopytko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) róg, część twarda, gruba na jedno poprzecze palca, otaczająca stopę nogi końskiéj i innych zwierząt. *Z kopyta, psł.* nagle, z bicza, z rękawa, jak wystrzelił. *Skoczyć z kopyta. myś. Kopytem gonić*, mówi się o psie, który goni po tropie. 2) = stopa kopytna wyrażona na ziemi, ślad. 3) = forma drewniana, na której szewc obuwie robi. *Szewcze, patrz kopyta, przys. fig. Na jedno kopyto oba. Wszystko robi na jedno kopyto,* in. *Kopył.*

Kopytowy, a, e, *p.* na kształt kopyta.

Kor, u, *blm. m. mit.* łoże Heli, normandzkiéj bogini piekła, znaczyć ma wieczne konanie.

Kora, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) skóra, powłoka drzewna. *Z kory lipowéj robią powrozy.* 2) = *zool. ob. Fruczek.* 3) = massa mniéj twarda, zwykle czarniawa, która powlekając powłokę szklistą zębów składanych i warstwowych, często wypełnia próżne między niemi miejsca. 4) = *mit.* imię Demetry na łonie Djonizji we Włoszech greckich. Jest krową, zaczém egipską Izydą.

Korab', bia, *lm.* **bie,** *m. v.* **Korabl, i,** *lm.* **e,** *ż.* 1) *prze.* łódź, okręt. 2) = (herb); okręt żółty w polu czerwoném, z masztem szarym; toż w hełmie. 3) = *ż.* kolebka, staroświecka kareta. *Korab' Nocgo zatrzymał się na górze Ararab w Armenji.*

Korabek, bka, *lm.* **bki,** *m.* (Arca), *zool.* zwierzę miękkie, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Korabiowy, *v.* **Korabny, a, e,** *p.* od korabia, okrętu. *Mąże korabne,* t. j. umiejętne na morzu, żeglarze.

Korabiówka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* rodzaj muszli.

Koral, a, *lm.* **e,** *m. zdr.* **Koralik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) (Corallium), *zool.* zwierzokrzew należący do gromady *Polipników*, kamieniorośli. *Koral czarny, ob. Oczar.* 2) *w lm. Korale;* paciorki koralowe, naszyjnik z korali. *Usta jak korale, ob. Koralowy.* 3) = *bot.* kłobuczki z pod róży polnéj. 4) *Korale, myś.* gałki z drzewa okrągłe i wydrążone, w które są powbijane ostre sztyfty żelazne; zawieszają się psom legawym zbytecznie gorącym w układaniu, dla pohamowania. 5) = rzemienne obrączki na nogi konia, by się nie strychował w biegu. 6) *Korale*; mięsisty wyrostek pod dziobem indyka, koguta, i t. d.

Koralić, ił, i, *scz. nd.* robić czerwonym, rumianym jak koral.

Koralina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Solanum pseudocapsicum), in. *Koralowe drzewko*, roślina stanowiąca gatunek *Psianki.*

Koralinit *v.* **Koralit** *v.* **Koraljolit, u,** *lm.* **y,** *m.* (z grec.) gałęzisty skamieniały polip; skamieniałość korałów.

Koraljografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie korałów.

Koraljolit, *ob. Koralinit.*

Koralka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) (Corallina) rodzaj *Wodorostu błonicowego*, o listowiu nitkowato-łodyżkowatém, kruchém, obleczoném warstwą węgianu wapna czerwonawą; gatun.: = *lekarska* (C. officinalis), tworzy małe kępki na skałach morskich, używała się dawniéj za lekarstwo pod nazwą *mchu korałowego.* 2) = *czerwona, v. korsykańska, ob Galecznica przeciwrobacza.*

Koralkówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Isidium) rodzaj porostu ziemnego; gatunki: = *daktylowata* (I. dactilineum), *Wężlica różowa;* = *orzechowata* (I. coccoides), i = *żółtawa* (I. lutescens), stanowiące dwie odmiany *Otwornicy pospolitéj* (Pertusaria communis).

Koralodrzew, u, *lm.* **y,** *m.* in. *Korałowe drzewo, ob. bot. Czerwoń.*

Koralowaty, a, e, *p.* podobny do koralu lub korałów. *Korałowate v. Krasnorostowe wodorosty* (Florideae), *bot.* są to wodorosty morskie, o listowiu prawie skórkowatém, koloru żółtawo-czerwonego od szkarłatnych zarodników; zowią je także *Morszczynami czerwonemi.*

Koralowy, a, e, *p.* 1) od koralu. *Paciorki korałowe. fig. Usta korałowe,* t. j. podobne do korałów z czerwoności. 2) = *bot. Korałowy mech v. gniazdo korałowe* (Muscus corallinus). *Korałowe drzewko, ob. Koralina. Korałowy korzeń*, nazwa dawana roślinie *Żłobik korałkowy* (Corallorrhiza innata). *Korałowy bez, ob. Bez korałowy.*

Koran *v* **Alkoran, u,** *blm. m.* (z arab.) księga religijna Muzułmanów.

Korb *v.* **Korbs** *v.* **Korbas** *v.* **Kurbas, u,** *lm.* **y,** *m.* 1) *bot.* bania, dynia (Cucurbita oblonga). 2) *też. Korb leśny, ob. Kolokwintyda.* 3) = dzban, bania, flasza. *Korbas pełen wina* 4) = *nieuż.* kosz.

Korba, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) rękojeść, którą koła obracają. *Obracać korbą, v. korbę.* 2) = *art.* rękoczyn, służący do obracania armaty na drugą stronę. 3) = miara do płynów bolońska = 78,592 litr.; do tow. syp. bolońska = 78,615 litr.

Korbacz *v.* **Karbacz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) rzemień do bicia, bicz rzemienny. *Na starych korbacz albo wić dębowa.* 2) = *zool.* (Scytale), gad należący do rzędu *Węży* nierównołuskich; bardzo jadowity. 3) = posp. nazwa na

Litwie pewnej odmiany *Tytuniu zwyczajnego* (Nicotiana rugosa).

Korbale, i, *blp. ż. prow.* dynie, banie.

Korbas, *ob. Korb.*

Korbasowy *v.* **Korbowy** *v.* **Korbsowy, a, e,** *p.* od korbasu, korbu, korbsu, dyni.

Korbasowaty, a, e, *p.* podobny do dyni, bani.

Korbon, a, *lm.* **y,** *m.* torebka z kory świerkowéj w kształcie stożka sporządzona i żywicą napełniona. Stożka takiego zapalonego używają do kadzenia. *ob. Rożek.*

Korbuzka *v.* **Korbeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Korba*) mała korba, rękojeść.

Korcić, ił, i, *scz. nd.* razić kogo, gryźć, frasować, pobudzać. *Korci go ich pomyślność. Korci go, że dziecię śpi. Korci mię coś. Korciła go ta myśl.*

Korcipka, *v.* **Korciupka,** *v.* **Kociepka, i,** *lm.* **i,** *ż. bot.* gatunek *Czeremchy* (Prunus padus).

Korcowy, a, e, *p.* od korca. *Miara korcowa.*

Korczak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) naczynie z kory, czasza drewniana. *Korczakiem z kory brzozowéj wodę pić.* 2)=(herb); trzy rzeki poprzek, najwyższa najdłuższa, niższe coraz krótsze; na hełmie czasza, z któréj pół psa widać. 3)= *v.* **Korzecznik,** młyn, którego koło zewnętrzne skrzyńczaste.

Korczakowy, a, e, *p* od korczaka naczynia; od herbu Korczak.

Korczan, u, *lm.* **y,** *m. chem. ob. Korkan.*

Korczować, *ob. Karczować.*

Korczyk, a, *lm.* **i,** *m.* miara, połowa korca warszawskiego.

Korczyn, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Hymenodyctium), roślina.

Kord, a, *lm.* **y,** *m.* szabla, pałasz. *Kord broń, szabla strój, przys. Brać się do korda. Do korda skory.*

Korda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) pas z powrozków u niektórych nabożnych. 2) = sznur, miara; ma w sobie łasek 3, pertyk 6, łokci 45. 3) = (Corda) miara długości w Sycylji = 33,037 metrom.

Kordarz, a, *lm.* **e,** *m.* skory do korda, junak, burda.

Kordat, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) śmiały, czupurny, gorącéj krwi. 2) = *mit.* czwarty Amszaspand irański, egipskiemu Harpokratowi odpowiedni, pan roku i czasu, znaczy planetę Saturna.

Kordegarda, *v.* **Kordygarda, y,** *lm* **y,** *ż.* (z fran.) odwach.

Kordek, dka, *lm.* **dki,** *m.* (*zdr.* od *Kord*) mała szabla.

Kordelas, a, *lm.* **y,** *m.* kord do lasu, nóż myśliwski. *Dzika kłóć kordelasem.*

Kordelaśnik, a, *lm.* **cy,** *m.* miecznik, co robi kordelasy, noże myśliwskie.

Kordelat, u, *blm. m.* grube sukno na zakonne odzienie, t. j. habity.

Kordeljery, ów, *blp. m.* (z fran.) członkowie stowarzyszenia podczas piérwszéj rewolucji francuskiéj, którzy swe zebrania mlewali w klasztorze Franciszkanów w Paryżu.

Kordjaczny, a, e, *p.* 1) który cierpi ckliwość na sercu. 2)=zuchowaty, zwadliwy, swarliwy.

Kordjak, a, *lm.* **cy,** *m.* śmiałek, prędki do bójki, zuch, zapalczywy.

Kordjaka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) *med.* choroba, ckliwość na sercu i innych wnętrznościach pod piersiami.

Kordjalny, a, e, *p.* 1) wzmacniający serce. *Lekarstwo kordjalne.* 2)=*posp.* serdeczny. *Przyjęcie kordjalne.*

Kordjał, u, *lm.* **y,** *m.* wzmacniająca, orzeźwiająca rzecz. *Kieliszek dobrego wina jest wybornym kordjałem.*

Kordjała, *ob. Kordjak.*

Kordon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) granica żołnierstwem zajęta. *Rozciągnąć kordon od granicy. Kordon sdrowia.* 2) = części Polski zajęte przez ościennych w r. 1793. *Kordon cesarski, rossyjski, pruski.* 3)=*v.* **Gzems,** *fort.* rząd ciosowych kamieni zaokrąglonych, który wystaje na 6 cali i ciągnie się nieprzerwanie na około całego odziania fortecy.

Kordonista, y, *lm.* **ści,** *m.* żołnierz używany do straży pogranicznéj.

Korduan, *v.* **Kordyban, u,** *lm.* **y,** *m.* gatunek skóry kozłowéj, tak nazwanéj od miasta Korduby w Hiszpanji.

Kordupel, Kurdupel, pla, *lm.* **ple,** *m. posp.* człowiek małego wzrostu, przytém niezgrabny.

Kordybanik, a, *lm.* **cy,** *m.* co kordybany robi, wyprawia.

Kordybanowy, a, e, *p.* od kordybanu.

Kordylować, ał, uje, *scz. nd. v. brać na kordyl, or.* trzymać tratwę za pomocą sztoku na drugiéj już upalowanéj tratwie; wtenczas mówi się: *tratwa stoi na kordylu.*

Kordyzant, a, *lm.* **ci,** *m. nieuż.* tancerz na linie, powrozobiegun.

Kordyzantka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* tancerka na linie.

Korc, *ob. Źrenica.*

Koreferat, u, *lm.* **y,** *m.* współprzedstawienie, przedstawienie jednéj sprawy przez kilku.

Korek, rka, *lm.* **rki,** *m. zdr.* **Koreczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* (z niem.) 1) kora drzewa *korkowego v. korkodębu* (Quercus suber), niek. samo to drzewo. 2) = zatyczka do butelek z kory drzewa korkodębu. 3) = u trzewika damskiego, obcas. 4) *min. Korek górny v. ziemny* (Suber montanum), odmiana *Asbestu.*

Korekcyjny, a, e, *p.* odnoszący się do korekty, poprawczy.

Korekta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) poprawianie, poprawa, mian. omyłek drukarskich, odbitka. *Piérwsza, druga, trzecia korekta. Poprawić, odczytać korektę.* 2)= *v.* **Korrektura, y,** *blm. ż. muz.* poprawianie wad instrumentu muzycznego.

Korektor, a, *lm.* **owie,** *m.* poprawiacz, który poprawia omyłki druku, lub wady instrumentu muzycznego.

Korektura, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) poprawianie, *ob. Korekta.* 2) = *praw.* poprawki zaszłe w kodeksie. *Korektura pruska,* t. j. prawa pruskie w dawnéj Polsce.

Korelat, *ob. Wspólnik.*

Korepetycja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) powtarzanie czego dla wyuczenia się, np. lekcji; próba teatralnego przedstawienia.

Korepetytor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać. śr.) 1) przewodnik w powtarzaniu z uczniami zadanych lekcij. 2) =*teat.* uczący aktorów muzykalnych rzeczy.

Korespondencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) zamiana listów, odbieranie wzajemne listów. *Być z kim w korespondencji. Utrzymywać czyją korespondencję.* 2) =zbiór listów. *Korespondencja Woltera, Russa.*

Korespondencyjny, a, e, *p* odnoszący się do korespondencji.

Korespondent, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) osoba z którą się koresponduje. *Korespondent gazety,* piszący listy do jakiéj gazety. 2) = *han.* pomocnik handlowy w kantorze, któremu porucza się prowadzenie korespondencji.

Korespondentka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta, z którą się koresponduje.

Korespondować, ał, uje, *scz. nd. z kim;* listy z kim zamieniać, utrzymywać z kim stosunki przez listy.

Korespondowanie, a, *blm. n.* utrzymywanie z kim stosunków przez listy.

Korjander, *ob. Kolender.*

Korka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kora*) skórka, skóreczka drzewa.

Korkan, u, *lm.* **y,** *m. v. Korczan* (suberas), *chem.* nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas korkowy i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Korkociąg, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* grejcarek, trybuszon.

Korkodąb, ębu, *lm.* **ęby,** *m* (Quercus suber), in. *Dąb korkowy v. Korkowe drzewo,* gatunek wiecznie zieleniejącego dębu, *ob. Korek.*

Korkonik, u, *blm. m. chem.* (suberinum) pierwiastek lekki, sprężysty, gębczasty, stanowiący oskórnię w *dębie* i *brzoście korkowych.*

Korkowy, a, e, *p.* 1) od korka (drzewa). *Korkowy dąb, ob. Korkodąb. Korkowy brzost, ob. Brzost korkowy.* 2) = z kory tych drzew. *Korkowe podeszwy.* 3) = od korka (zatyczki).

Korman, u, *lm.* **y,** *m. prow.* ślermięga, sukmana.

Kormoran, a, *lm.* **y,** *m.* (Carbo) *zool.* ptak z rzędu *płetwonogich*; gatunki jego: 1 = *kruk morski* (C. cormoranus). 2 = *gawronek* (C. graculos). 3 =*czubaty* (C. cristatus). 4 = *dwuczubny* (C. dilophus). 5 = *karzeł* (C. pygmaeus). 6 = *afrykański* (C. africanus). 7 = *Gaimard'a* (C. Gaimardii). 8 = *Towsend'a* (C. Towsendii). 9 = *świetny* (C. resplendens), 10 = *pęzelkowaty* (C. penicillatus). 11 = *kędziorowy* (C. ciminatus). 12 = *białobrzuchy* (C. hypoleucos). 13=*fioletowy* (C. purpurascens).

14 = *meksykański* (C. mexicanus). 15 = *rytodzioby* (C. sulcirostris). 16 = *czarnodzioby* (C. melanognathos). 17 = *białogardlisty* (C. albigula). 18 = *krótkodzioby* (C. brevirostris). 19 = *białolicy* (C. carboides). 20 = *żółto dzioby* (C. flavirhynchus). 21=*lśniący* (C. lucidus). 22= *okularowy* (C. perspicillatus).

Kornacznia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Houttuynia), roślina.

Kornado, *nieod. n.* moneta Nawarry hiszpańskiéj (ćwierć Maravedi), *ob. Maravedi.*

Kornak, a, *lm.* **i,** *m.* przewodnik słonia.

Kornalin, u, *lm.* **y,** *m min. ob. Krwawnik.*

Korneciarka, i, *lm.* **i,** *ż.* co kornety, stroiki na głowę kobiéce robi.

Kornecista, *ob. Kornetysta.*

Kornes, *v.* **Karnes, u,** *lm.* **y,** *m.* (z włos.) gzems, wierzchnia wężykowata część gzemsu.

Kornet, a, *lm.* **ci,** *m.* (z fran.) podchorąży. *Otrzymać stopień korneta.* 2) = **u,** *lm.* **y,** *m.* (z włos.) piszczałka z rogu, róg do trąbienia. *Grać na kornecie.* 3) = *prze.* sztandar. 4) = i *zdr.* **Kornecik, a,** *lm.* **i,** *m.* czepek, strój kobiécy na głowę. *Była w kornecie nocnym.*

Kornetysta, *v.* **Kornecista, y,** *lm.* **ści,** *m.* grający na kornecie.

Kornie, *ps. poet.* pokornie. *Kornie żebrał łaski u tyrana.*

Kornik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Bostrichus) *zool* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, czterostawnych, drzewożernych. 2) = *drukarz,* (bostrichus typographus) *zool.* owad chrząszczowaty, gnieździ się w korze drzew iglastych. *Kornik jodłowiec* (b. abictiperda). *Kornik modrzejowiec* (b. laricis). 3) = *zool. ob. Kleszczynek*

Kornina, y, *blm. ż. chem.* (corninum) substancja roślinna z rzędu alkoloidów, w korze *Derenia strojnego* (Cornus florida).

Korniszon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) marynowane młode ogóreczki z odmiany *zielonéj*, niek. z nasionami nasturcji i t. d.

Kornufas, a, *lm.* **y,** *m. prze.* ubior głowy niewieści.

Kornulity, ów, *blp. m.* (z łać. śr.) rożkowate skamieniałości roślino zwierząt.

Kornut, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *nieuż.* rogal.

Korny, a, e, *p. poet.* 1) pokorny. *Przed Panem korne nachylajmy czoła.* 2) = niski, poziomy. *Pod zamkiem korne wały krążą.*

Koroa, *nieod. n.* 1) moneta srebrna portugalska = 1 rub. 46,25 kop. = 9 zł. 22,5 kop. 2) *Coroa d'ouro,* moneta złota portugalska = 7 rub. 41 kop. = 49 zł. 12 gr.

Korobka, *ob. Kozub.*

Korollurjum, *nieod. n.* przydatek, dodatek, objaśnienie, *ob.* * *Pasynek.*

Korona, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) czapka ozdobna, znak najwyższéj dostojności, który monarchowie w dzień objęcia rządów na głowę wkładają i przy uroczystych wystąpieniach noszą *Korona cesarska, królewska, książęca v. mitra* i t. p. *Korona papiezka v. potrójna korona v. tyara. Korona z kwiatów,* t. j. wieniec. *fig. Korona męczeńska, korona sławy nieśmiertelnej. Nie spadnie ci korona, że to zrobisz,* t. j. tém się nie poniżysz. *Wydrzeć komu koronę,* t. j. rządy państwa. *Przywdziać koronę,* t. j. zostać monarchą, objąć rządy. *Nosić koronę cierniową,* t. j. cierpieć. 2) = *nieuż.* monarchja, państwo rządzone przez króla *Korona francuska, hiszpańska, angielska. Korona (polska),* dla odróżnienia od Litwy, t. j. Mała i Wielka Polska. 3) = tonsura na głowie u księży, plesz. *Kazał sobie wygolić koronę.* 4) = *bot.* (corolla) jest częścią wewnętrzną okrycia kwiatu, najbliżéj położoną organów rodzajnych rośliny, odznacza się bardzo delikatną tkanką, żywą barwą, a niek. i przyjemną wonią, listki jéj zowią się *płatkami* (petala); podobnie jak *kielich* kwiatu, korona może być *jednopłatkowa* (c. monopetala) *v. zrosłopłatkowa,* gdy się składa z jednéj części i w całości opada, albo *wielopłatkowa* (c. polypetala), gdy się składa z kilku *płatków*; korona jednopłat. foremna bywa: *rurkowatą, dzwonkowatą, lejkowatą* i t. d., a nieforemna: *języczkowatą, trąbkowatą, dwuwargową* i t. d ; wielopłatkowa foremna: *krzyżową, goździkową, ślazową* i t. d., nieforemna zaś: *motylkową, nieregularną* i t. p.; co do trwałości: *opadającą, więdniejącą, trwałą* i t. d.; w koronie jednopłatkowéj odróżnia się, podobnie jak w kielichu, *kraj, rurka* i *gardziel, ob. Kielich.* 5) *bot. Korona drzewa,* wierzchołek, gdzie się pień rośliny rozgałęzia i samo rozgałęzienie. 6) = *bot.* (Fritillaria *v.* Petilium) roślina z rodziny *szopienicowatych* (Uvalariaceae), plemienia *liljowych* (Liliese), należąca do klassy 6éj rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn., in. *Iskronią* zwana; gatunki: = *kostkowata v. szachowa v. szachownica* (F. melagris), łodygę ma delikatną kilkocalową, kwiat zwisły, purpurowy, w kostki siatkowaty; = *żółta v. cesarska* (F. imperialis) także *Cebulą łuskowatą* zwana, kwiaty ma wielkie, zwisłe, żółte, pochodzi z Persji, utrzymuje się u nas w ogrodach; = *królewska, ob. Warkoczница* (Eucomis). 7) = *an. Korona zęba,* t. j. część zęba nad dziąsła wystająca. 8) = *as.* gwiazdozbiór leżący między *wężownikiem* a *klęczniem. Korona północna, południowa.* 9) = *fort.* twierdza zewnętrzna, złożona z jednego całego narożnika i z dwóch półnarożników złączonych w jedno dwiema zasłonami, *ob. Dzieło koronowe.* 10)= lichtarz z rozmaitemi na około gałęziami, lustr, pająk. 11) = klepka nie mająca żadnéj skazy i żadnego zadzieru, oraz najlepszy gatunek drzewa towarnego, *ob. Czoło.* 12) = *or.* piérwsze dwie lub trzy plenice wyborowych sztuk drzewa w pasie lub tratwie. 13) = *myś.* kilka gałęzi razem rosnących przy cienkim końcu rogów jelenia. 14) = moneta a) = duńska = 5 zł. 5 gr. = 77,5 kop. b) = angielska (5 szyllingów) = 9 zł. 15 gr. = 1 rub. 42,5 kop. c) = holenderska (2 flor.) = 5 zł. 25 gr. = 1 rub. 2,5 kop. d) = szwajcarska rachunkowa (24 Batzen) = 6 zł. 10 gr. = 95 kop e) = *v. Koronat, ob. Szkud włoski.* 15) = obrączkowata wypukłość u zwierząt, znajdująca się wzdłuż górnego brzegu kopyta lub racic.

Koronacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* uroczysty obrządek, przez który osoba na dostojność cesarską lub królewską wyniesioną, namaszczoną i koronowaną bywa. *posp. Przez imaginację, pojechał na koronację, przys.*

Koronacyjny, a, e, *p* od koronacji.

Koronalny, a, e, *p. an. Kość czołowa łącząca się w górze z kościami ciemienia przez spojenie koronalne.*

Koronat, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) ukoronowany, monarcha. 2) = pieniądz, szkud włoski, korona, *ob. Szkud.*

Koronator, a, *lm.* **owie,** *m.* który koronę kładzie na głowę monarszą.

Koroner, a, *lm.* **owie,** *m.* (z an.) urzędnik do opatrywania ciał zmarłych nienaturalną śmiercią.

Koroniarz, *bł.* **Koroniasz, a,** *lm.* **e,** *m.* rodem z korony, t. j. z właściwego królestwa polskiego, składającego się z Małéj i Wielkiéj Polski.

Koroniasty, a, e, *p.* mający kształt korony. *Czapka koroniasta. fort. Zasadzić koroniasty, ob. Korona.*

Koronilla, i, *lm.* **e,** *ż.* moneta hiszpańska, *ob. Durillo.*

Koronka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) paciorki, różaniec. *Koronka Panny Marji.* 2) = *w lm.* u sukien kobiécych, antolarze; dawniéj nazywały się *forboty.*

Koronkarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która koronki robi; koronkami handlująca.

Koronkarstwo, a, *blm. n.* 1) sztuka wyrabiania koronek. 2) = handel koronkami.

Koronkowy, a, e, *p.* od koronek, z koronek. *Mankiety koronkowe.*

Koronny, a, e, *p.* 1) od korony, państwa. *Dobra koronne.* 2) = *złoto koronne v.* ośmnastokaratowe, gdzie przymieszanych jest sześć części srebra albo miedzi. *Koronny talar, ob. Talar.* 3) = od korony polskiéj (dla odróżnienia od Litwy). *Wojska koronne. Urzędy koronne, urzędnicy koronni, ob. Hetman, Marszałek, Kanclerz (koronny).* 4) = *posp.* arcy, wielki, niepospolity. *Koronny złodziéj. Koronny łajdak. Koronny oszust.* 5) *Koronne drzewo, bot.* (Ephielia), in. *Sięzan.*

Koronokwiatowe rośliny, *bot.* (Corolliflorae), nazwa dawana, wedł. ukł de Cand. roślinom z klassy 1éj (*dwulistkowych*), mającym liczne płatki zrosłe w koronę zamkniętą, osadzoną na dnie; stanowią one 3cią podklassę *v.* podgromadę tegoż ukł.

Koronorośle, i, *blp. ż. bot.* in. *Rośliny kielichokwiatowe,* z najwięcéj wykształconą koroną, osadzoną wraz z pręcikami na kielichu; stanowią one 7mą gromadę wedł. ukł. Reichenbacha.

Koronować, ał, uje, *scz. nd.* koronę na głowę kłaść, wieńczyć. *Koronować papieża, cesarza, króla, księcia.* = **się,** *złz.* koronę na głowę włożyć, być koronowanym. *Koronował się w Krakowie.*

Koronowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Koronacja.* 2) = sam szczyt gmachu lub części jego, ozdoba na nim.

Koronowany, a, e, *p.* ozdobiony koroną, uwieńczony. *Koronowane głowy,* t. j. monarchowie, *ob. Ukoronowany.*

Koronus, a, *blm. m. mit.* argonauta, syn Apollina.

Korończyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zool.* (Tauraco) gatunek ptaków afrykańskich bardzo pięknych. 2) = rodem z korony, koroniarz. 3) = *w lm.* pół groszak z koroną z czasów jagiellońskich. 4) = *prow.* (na Litwie) grosz srebrny, moneta obecnie nominalna, na którą liczą w niek. miasteczkach nad Niemnem, 8 pols. gr.

Koros, a, *blm. m. mit.* imię Jakcha na łonie Djonizji we Włoszech greckich. Jest bykiem z twarzą ludzką, co przypomina egipskiego Ozyrysa i Apisa.

Koroszczur, a, *lm.* **y,** *m.* (Phlocomys) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych,* myszkowatych; gatunek jeden: = *wielki* (Ph. Cumingii).

Korowaj, u, *lm.* **e, m.** 1) piérog przyrządzony na ucztę weselną. *Prosić na korowaj,* t. j. na ucztę weselną. 2) = *mit.* ogromny piernik, pieczony na święto boga Światowida, przypadające po żniwach. Kapłan Światowidowy stawał za olbrzymim do góry podobnym korowajem i popytywał ludowe rzesze, azali go widzieli? Skoro go widzieli, modlił się do boga, prosząc, ażeby na przyszły rok korowaj był większy. Piernik ten miał wielkość odpowiednią tegorocznemu urodzajowi.

Korowaty, a, e, *p.* do kory podobny.

Korowody, ów, *blp. m.* ceremonje, ceregiele; zawady. *Robić v. stroić korowody. Po wielu korowodach. Bez tych korowodów, ob. Chorowody.*

Korowy, a, e, *p.* od kory. *Korowe chrząszczyki,* małe chrząszczowate owady, za korą żywych drzew żyjące, i tamże wszelkie przemiany swe odbywające, przez co drzewa usychać muszą; różne ich są rodzaje, *ob. Kornik, Ogłódka, Butwik, Przebornik.*

Korozywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) lekarstwo gryzące.

Korp', ia, *lm.* **ie,** *m. zool.* ryba, gatunek karpia, długości 3—4 łokci, poławiająca się w Dnieprze.

Korpal, *v.* **Korpał, a,** *lm.* **y,** *m. żart. nieuż.* zając. *fig.* człowiek do zająca podobny.

Korporacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) towarzystwo, pewna klassa w towarzystwie, wszelkie zgromadzenie ludzi. 2) = zgromadzenie rzemieślników, cech.

Korporał, *ob. Kapral.*

Korporalnik, a, *lm.* **i,** *m.* deka, w której korporał chowają.

Korporał, a, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) chustka, mały obrusek w czasie mszy pod kielich i patynę, lub w czasie procesji pod monstrancję podkładany.

Korpulencja, ji, *blm. ż.* (z łac.) otyłość, grubość, zbyteczna tusza.

Korpus, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) oddział wojska, kilka dywizij. *Korpus oddzielny. Korpus gwardyjski. Korpus piechoty, jazdy.* 2) = zbiór osób należących do pewnéj broni. *Korpus artyllerji, inżynierów.* 3) = szkoła wojskowa. *Korpus kadetów, ob. Kadet.* 4) = część ciała od szyji do nóg, tułów. 5) = *v.* **Garmont, u,** *blm. m. druk.* (u zecerów) gatunek czcionek, 5 ćwierć petitu.

Korpuskularna filozofja, nauka o małych pierwotnych ciałach (atomach), z których świat jakoby powstał.

Korpusny, *v.* **Korpusowy, a, e,** *p.* od korpusu, oddziału wojska. *Jenerał korpusny.*

Korreżydor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z hisz.) miejski sądowy urzędnik w Hiszpanji i Portugalji, z pełną władzą sądową.

Korroboracja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z łac. śr.) wzmocnienie, zatwierdzenie.

Korroborować, ał, uje, *scz. nd. praw. prze.* uznać urzędownie akt prywatnie sporządzony.

Kors, *v.* **Chors, a,** *blm. m. mit.* tyle, co *Chworz,* wielki smok na niebie w służbie Czernoboha, bojujący ze Światowidem lub słońcem. Nie stosuje się do greckiego *Korosa,* który ma zupełnie inne znaczenie, *ob. Chors, Chworz.*

Korsać, ał, a, *scz. nd. prow.* kurstać, tryskać, sturzać; popędzać, budzić do czego.

Korsak, a, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) *zool.* gatunek lisów pomniejszych, siwawych, w Tartarji znajdujących się.

Korsarski, a, ie, *p.* od korsarza. *Rzemiosło korsarskie.*

Korsarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* rozbójnictwo morskie, frejbiterstwo.

Korsarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z włos.) rozbójnik morski, który w okręcie wojennym biega po morzu dla chwytania okrętów, frejbiter.

Korset, *ob. Gorset.*

Kort, u, *lm.* **y,** *m.* tkanka z wełny i bawełny, dość tęga, pospolicie wielo-kolorowa, w pasy, kratki i t. d. używa się na odzienie.

Kortezan, a, *lm.* **owie,** *v.* **i,** *m.* (z włos.) *prze.* dworak, szczególnie ubiegający się o beneficja duchowne w Rzymie.

Kortezanka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z fran.) fryjerka, nierządnica.

Kortezański, a, ie, *p.* od kortezana, dworaka.

Kortezja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z fran.) dworactwo, zbyteczne nadskakiwanie.

Kortezjować, ał, uje, *scz. nd. komu;* nadskakiwać.

Kortezy, ów, *blp. m.* (z hisz.) stany ziemskie w Hiszpanji; sejmujące stany, parlament.

Kortyna, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) zasłona sceny (w teatrze). *Kortynę podnieść, spuścić.* 2) = *fort.* ściana między dwoma narożnikami.

Korumpować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) *posp.* psuć datkiem, przekupywać. *Korumpować sędziów, świadków, straż.*

Korund, u, *blm. m. min.* nazwa minerału, twardością najbliższego do djamentu, będącego czystą w stanie krystalicznym glinką, t. j. okwasem metalu glinu; *korund* dzieli się na wiele odmian, znanych jako drogie kamienie: na *korund* przezroczysty *biały* (corindon hyalin), na *korund* błękitny, zwany *szafirem,* czerwony *rubinem,* zielony *smaragdem wschodnim,* fioletowy *ametystem wschodnim,* żółty *topazem wschodnim,* i t. d.; *szmirgel* jest korundem, zawierającym wiele żelaza, służy do szlifowania agatów, szkła i metalów; korund z wyraźną tkanką blaszkowatą, zowie się niek. *Szpatem djamentowym.*

Korupcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) psucie datkiem, przekupstwo.

Koruszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Korzec*) *prze.* korczyk, mały korzec.

Korwet *v.* **Korbet, u,** *lm.* **y,** *m* (z fran.) 1) podskok koński. *Korwety wyprawiać.* 2) = *fig.* zbytnie ukłony. *Korwety stroić. Cały w korwetach.*

Korweta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) gatunek barki długiéj o jednym maszcie. *Korweta nosi dwadzieścia do dwudziestu sześciu dział.*

Korwetować, ował, uje, *scz. nd.* korwety stroić.

Koryander, *prze. ob. Kolender.*

Korybant, a, *lm.* **ci,** *m. mit* jeden kapłan Attysa i Cybeli *zbrojny.* Gdy bóg zmartwychpowstał, Korybanci tańcowali po ulicach miasta, albo biegali z zapalonemi pochodniami przez góry, doliny i pola, wydając radośne okrzyki. Prawowiercy wpadali w religijny szał i nie raz broczyli się we krwi. Biada temu, kto nie wielbił Attysa, lub szydził z jego obrzędu!

Korybut (herb); krzyż potrójny na półksiężycu, między którego rogami gwiazda.

Koryciasty, a, e, *p.* zakrawający na koryto; o głębokim korycie. *Koryciasta rzeka.*

Korydalina, y, *blm. ż. chem.* (corydalinum), zasada roślinna z rzędu stałych, gorzkich, niejadowitych, znajduje się w całym *Kokoryczu główkowym* (Corydalis bulbosa).

Koryfeusz, a, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) przewodnik, dowódzca; naczelnik chóru; wódz ludu, głowa.

Korygować, ował, uje, *scz. nd.* 1) poprawiać omyłki druku mającego się odbijać dzieła. 2) = *druk.* poprawiać w ułożonych kolumnach wskazane omyłki w korekcie przez autora. 3) = naprawiać uszkodzony lub rozstrojony instrument muzyczny.

Korygowanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Korygować.*

Koryncki, *v. bl.* **Koryntski, a, ie,** *p.* od Koryntu, miasta; z Koryntu. *Zatoka korynckа. Międzymorze korynckie. Miedź korynckа;* kruszec złożony z miedzi, srebra i złota.

Koryndon, u, *blm. m. min. ob. Korund.*

Korystjon, a, *lm.* **y,** *m.* (Encheliopus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* gardłopłetwych, płaskogłowych.

Korytarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) wązkie i długie przejście w domu. *Drzwi wychodzą na korytarz.*

Korytarzowy, a, e, *p.* od korytarza. *Drzwi korytarzowe,* t. j. prowadzące na korytarz

Korytnik, a, *lm.* **cy,** *m.* który robi koryta.

Korytny, *v. Korytowy, a, e, p.* od koryta. *Korytny v. Korytowy potaż.*

Koryto, i *zdr.* **Korytko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) wydrążone z drzewa naczynie, w którém konie poją, bydłu i ptastwu jeść i pić dają. *Prowadzić konie do koryta. Wieprzom dawać jeść w korycie.* 2) = *leś.* sztuka dębowa, prosta, bez żadnych wad, do 18 stóp długa, 30—40 cali gruba, używana w olejarni. 3) = łożysko, łoże rzeki, rzeczysko. *Koryto tej rzeki jest głębokie.* 4) = *myś.* pewny rodzaj sieci, której się boki za pomocą sznurów u wierzchu stulają.

Korzec, rca, *lm.* **rce,** *m. zdr.* **Korczyk, a,** *lm.* **i,** i **Koruszek, szka,** *lm.* **szki,** *m.* miara tow. syp. polska dawna = 120,61 litr.; polska nowa = 128 litr.; jeden korzec nowy = 39,06 garcom ruskim. *fig. Korcami mierzyć pieniądze,* t. j. mieć dużo pieniędzy. *W korcu maku takiego szukać,* t. j. trudno znaleść jemu podobnego. *Chłopa w korzec v. korcem nie mierzą,* t. j. pozór zdradza.

Korzecznik *v.* **Korczak, a,** *lm.* **i,** *m.* młyn wodny, którego koło zewnętrzne skrzyniaste.

Korzeń, ia, *lm.* **ie,** *m.* 1) *bot* (radix), część dolna rośliny, wyrastająca w kierunku przeciwnym łodydze, która przez zagłębienie się w ziemi, w innych roślinach, lub w wodzie, służy do jéj przytwierdzenia; korzenie mogą być rozmaite pod względem trwałości, (np. *roczne, dwuletnie, trwałe, drzewiaste*), kształtu (np. *wrzecionowate, rzepowate, ostrokręgowe, kuliste, ziarnowate,* i t. d.), budowy (np. *włókniste, komórkowate, cebulkowe, puste,* i t. d.), konsystencji (np. *mięsiste, drzewiaste*), składu (np *pojedyncze, gałęziste,* i t. d.), kierunku (np. *prostopadłe, poziome, ukośne*); korzeń składa się z korzenia *głównego* czyli *macicy* (rhizoma) i *włókien* czyli *korzonków* (radicule); korzenie zowią się *powietrznemi* (radices aereae) te, które u pewnych roślin (*Rojnik drzewny, Kukurydza,* wiele gatunków *Fig*) wyrastają do rozmaitéj wysokości i spuszczając się, zagłębiają się w ziemię. 2) = niższa część czego, czém się przytwierdza do ciała. *Korzeń zęba, włosa, nagniotka, raka.* 3) = *fig.* początek, grunt, fundament. *Podciąć korzeń błędu, złego. Z korzeniem co wyrwać. psł. prze. Z korzenia;* od samego początku, z gruntu. 4) = *bot. Korzeń siarkowy v. jeleni v. sarni v. serdeczny, ob. Goryszsiny. Korzeń womitowy, ob. Wiciokrzew ipekakuana. Korzeń fjołkowy,* niek. zam. *Kosaciec słowiański* (Iris illirica). *Korzeń liljowy, ob. Mieczyk. Korzeń Jezusa Chrystusa,* nazwa dawana u ludu kiębowi rośliny *Zgasiewka pospolita v. Orlica* (Pteris aquilina) od podobieństwa w jego przekroju do głosek JC. *Korzeń cukrowy v. korzonki cukrowe* a) posp. nazwa rośliny *Marek v. Potocznik cukrowy* (Sium sisarum); b) *v. korzonki czarne,* posp. nazwa korzeni rośliny *Węzymord ogrodowy* (Scorzonera hispanica), używających się na jarzynę. *Korzeń kwaśny, ob. Kiślina. Korzeń łotowy, ob. Długosz. Korzeń ranowy, ob. Kroikwa. Korzeń różowy v. różany, ob. Różeniec. Korzeń smoczy* a) *ob. Mięśliwonia,* b) *ob. Osięgrzan. Korzeń węsowy, ob. Węzistręt. Korzeń żółty, ob. Wrażnia. Korzeń czarny, ob. Czerniec kłosowy.* 5) = *czarny;* rżysko, ścierniско. *Korzeń jurowy, ob. Karczowisko.* 6) = członek naturalny męski. 7) *Korzeń kozacki, bl. ob. Kurzenie.* 8) = *w lm. ob. Korzenie.*

Korzeniak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Rhisospordium), rodzaj grzyba z rzędu *Proszniaków, śnieciowych;* gatunek: = *ziemniakowy,* którego zarodniki gnieżdżą się pod przyskórnią bulw ziemniakowych czyli kartofli, tworząc sine na nich plamy, poczém potargawszy ją niekształtnie, coraz się plamy, poczém potargawszy ją niekształtnie, coraz się rozszerzając, całą bulwę o zgnilizně przyprawiają; stanowi to znaną powszechnie chorobę czyli *gnilną niemoc kartofli.*

Korzenić, ił, i, *scz. nd.* 1) korzeniami przyprawiać. 2) = *fig.* zasadzać, zaziewać, *ob. Wkorzeniać, Zakorzeniać.* = **się, ił—, i—,** *złz. nd.* w korzenie się rozrastać, niać.

rzystać z czasu, ze sposobności, z okoliczności. Korzystać z błędów cudzych. Korzystać z dobrych rad, z towarzystwa ludzi światłych. 2) = *w czém; prze.* ważyć co sobie, cenić wysoko. *Mało o to stoję, nie korzystam w tém.* 3) = *co komu*; zdarzyć. 4) = *prze.* łupić, zdobycz robić, plondrować.

Korzystanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* pożytkowanie, ciągnięcie zysku. *Korzystanie z czasu, z mienia, z nauki.*

Korzystnie, *ps.* pożytecznie, zyskownie. *Korzystnie dla siebie, dla dobra publicznego.*

Korzystność, **ści**, *blm. ż.* pożyteczność, zyskowność.

Korzystny, **a**, **e**, *p.* 1) pożyteczny, zyskowny. *Miejsce korzystne. Warunki korzystne.* 2) = zdobyczowy. *Korzystna łupież, ob. Łupież.* 3) = *nieuż.* lubiący korzyść, t. j. zdobycz, łupy, *ob. Korzystolubny.*

Korzystolubny, *v.* **Korzyściolubny**, **a**, **e**, *p* lubiący korzyść, zysk; chciwy, chciwy zdobyczy, łupu.

Korzysty, **a**, **e**, *p.* 1) korą obrosły. 2) = grubéj kory.

Kos, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool. ob. Drozd. Kos gwiżdże.* 2) = *fig.* ćwik, szczwany, *ob. Szpak. Kiedy trafi kos na kosa, tedy jeden z nich umyka nosa, przys.* 3) = (herb); na tarczy trzy pola białe i trzy czerwone, na przemian ukośnie położone; w hełmie trzy strusie pióra.

Kosa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) narzędzie do ścinania trawy. *Osadzić kosę. Klepać kosę*, t. j. ostrzyć. *Czas i śmierć malują z kosą. Trafiła kosa na kamień, przys. v.* trafił swój na swego. 2) = *as.* konstellacja Orjon, dla tego, że w niéj niektóre gwiazdy kształt kosy mają. 3) = *w lm.* (herb); dwie kosy zwyczajne, na dół końcami spuszczone i w samych końcach na krzyż złożone. 4) = warkocz włosów, warkocz uczesany, spleciony. *Warkocz zapleść w kosy. Pięknie z wiatrem się wiła kosa rozpostarta.* 5) = u flisów, końce balów, któremi statek od spodu obity, przy sztalbe. 6) = *leś.* drzewo sosnowe, wzrosłe kabłąkowato, czyli w kształcie łuku, rozmaitéj długości, 15—20 cali grube w odrębie. 7) = bal 4-calowy wyrznięty z takiegoż drzewa, używa się na dna do statków wodnych.

Kosaciec, **ćca**, *lm.* **ćce**, *m. bot.* (Iris), niek. bł. *Kosaciec*, roślina należąca do klassy 3éj, rzędu *jednoslupkowego*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *Kosaćcowych*, któréj i dała nazwanie. Gatunki: = *błotny v. żółty* (I. pseudoacorus), in. *Kosacz*, *Okrążek*, rośnie zwykle między ajerem, kwiaty ma wielkie, żółte, korzenie splecione zawierają wiele garbniku; = *syberyjski v. łąkowy v. leśny wonny* (I. sibirica) mniejszy; = *trawiasty* (I. graminea); = *niski* (I. humilis); = *ogrodowy* (I. germanica), daje żółtą farbę, korzeń używa się za środek lekarski; = *fjołkowy korzeń* (I. florentina), daw. *słowiańskim* zwany (I. illirica).

Kosacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) *bot. ob. Kosaciec błotny v. żółty.* 2) = *prow.* koń z wielką grzywą, kosaty.

Kosaćcowaty, **a**, **e**, *p.* podobny do kosaćca. *Kosaćcowate rośliny* (Irides), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 3éj ukł. Juss. (Monoperigynia), roślin *jednolistkowych.*

Kosaćcowy, **a**, **e**, *p.* od kosaćca. *Sok kosaćcowy. Kosaćcowe rośliny, ob. Kosaćcowate rośliny.*

Kosarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) który trawę kosi. 2) = *zool.* (Phalangium), pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Kosarzowatych.* Gatunki jego: 1 = *ścienny* (Ph. opilio). 2 = *rudy* (Ph. rotundum). 3 = *najeżony* (Ph. histrix). 4 = *chrapowaty* (Ph. quadridentatum).

Kosarzeń, **rznia**, *lm* **rznie**, *m.* (Egeria), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych*, ostroczelnych. Gatunek jeden: = *indyjski* (E. indica).

Kosarzowaty, **a**, **e**, *p. zool.* mający kształt kosarza (Phalangium). *Pająki kosarzowate.*

Kosatka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool.* a) *ob. Delfin.* b) = *ob. Kaczka.* 2) = *v.* **Kosatki**, **tek**, *blp. ż. bot.* a) kwiat do lilji czerwonéj podobny, in. *Pajęcznica liljowa* (Phalangium, anthericum). b) roślina z rodziny *Zimowitowych* (Colchicaceae); gatunek: = *błotna* (T. palustris).

Kosaty, **a**, **e**, *p.* kosę włosową mający, grzywiasty. *Włosy kosate*, t. j. w kosy zaplecione.

Koseczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kosa*) 1) mała kosa (do koszenia). 2) = mały warkocz.

Kosekans, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *mat. ob. Dosieczna.*

Kosiarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) który kosi. 2) = żołnierz uzbrojony w kosę, *ob. Kosynjer.*

Kosiarze *v.* **Kosarze**, **rzy**, *blp m. as. Rd. ob. Orjon.*

Kosiciarz *v.* **Kositarz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* chłopiec w hucie żelaznéj, lejący wodę na młot.

Kosiczki, **czek**, *blp. ż. bot. ob. Bodziszek czerwony.*

Kosić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) kosą siec, ścinać. *Kosić owies, grykę, siano v. łąkę. Samorodne łąki dwa razy do roku się koszą. fig. Śmierć wszystkich kosi.* 2) = spaczać, krzywić. *Kosić oko v. oczy, posp.* koso patrzéć. *Wilgoć kosi klepki.* = **się**, *złz.* paczyć się, krzywić się.

Kosidło, **a**, *lm.* **a**, *n.* rękojeść kosy.

Kosiec, **ńca**, *lm.* **ńcy**, *m. prow. ob. Kosiarz.*

Kosierka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Pedalium), roślina.

Kosior, **a**, *lm.* **y**, *m.* koczerga, pogrzebaczka, piekarski ożog do wygarniania węgli.

Kosisko, **a**, *lm.* **a**, *n. v.* **Kosina**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) kosa nędzna, niewiele warta. 2) *Kosisko*, rękojeść kosy, kosidło.

Kosisto, *ps.* nakształt kosy.

Kosisty, **a**, **e**, *p* 1) jak kosa krzywy. 2) = kosą osadzony. *Wóz kosisty.*

Kositarz, *ob. Kosiciarz.*

Koskać, **ał**, **a**, *scz. nd.* baraszkować, paplać żartobliwie. *Kumoszki jadły, piły, koskały.*

Koski, **ów**, *blp. m.* ubiór księży, mucet z futra.

Koskoroba, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool. ob. Łabądź.*

Kosm, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Kosmyk.*

Kosmacić, **ił**, **i**, *scz. nd. co*; czynić co kosmatém. *Kosmacić sukno.*

Kosmaciec, **ćca**, *lm.* **ćce**, *m.* człowiek kosmaty, zarosły włosem.

Kosmacieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* stawać się kosmatym, okrywać się włosem.

Kosmacik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Toxophora), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *plamkowany* (T. maculata). 2 = *złocisty* (T. cuprea).

Kosmacina *v.* **Kosmaczyna**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) kosmy, cokolwiek jest kosmatego (na ciele jakiémkolwiek). 2) = *bot.* włochacizna, włochatość. *Kosmacizna korzenia.* 3) = *zb.* kosmate wełniane towary, kosmate futra.

Kosmacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) kosmaty, włochaty człowiek; zwierzę kosmate. 2) = (Platystacus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, sumowatych.

Kosmaczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) *ob. Kosmyczek.* 2) = *bot. ob Jastrzębiec jednokwiatowy, v. Jastrz. kosmaczek.*

Kosmać, **cia**, *lm.* **cie**, *m.* (Lasia), *zool* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych; gatunek jeden: = *mieniący* (L. splendens).

Kosmak, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Zottenkrebs Rokitańskiego), *med.* rodzaj raka z wyrostkiem kosmykowatym.

Kosmatawy, **a**, **e**, *p.* nieco kosmaty. *Pszczoły kosmatawe.*

Kosmatek, **tka**, *lm.* **tki**, *m. bot.* (Luzula), in. *Kosmatka*, daw. *Laniczka*, roślina z rodziny *sitowatych* (Juncеae), należąca do klassy 6éj, rzędu *jednoslupkowego* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *szerokolisciowy v. wiosenny* (L. pilosa *v.* vernalis); = *wązkoliściowy v. polny* (L. campestris), główki i nasiona téj rośliny słodkawe, jadane bywają pod nazwaniem *chleba zajęczego*; = *największy v. białawy* (L. maxima).

Kosmatka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot.* a) (Eriobotrya), roślina zwana in. *Myszpelnik.* b) = *ob. Kosmatek.* c) = podgatunek *pszenicy* zwyczajnéj (Triticum vulgare *v.* sativum) in. *Wąsatka.* d) *Kosmatki*, *w lm.* agrest żółty kosmaty (Ribes uva crispa). 2) = *zool.* (Eriphia), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek jeden: = *popielata* (E. cinerea).

Kosmatnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. zool.* 1) (Nymphon), pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, namorskich; gatunek jeden: = *północna* (N. grossipes). 2) = (Aphrodite), robak należący do gromady *Pierścienic*, bezrurek.

Kosmato, *ps.* zarosło, włosisto. *Kosmato wyglądać. fig. posp. Kosmato witać kogo*, t. j. winszować świeżego ożenienia.

Kosmatonogi, *v.* **Kosmonogi**, **a**, **ie**, *p.* mający nogi kosmate, włochatonogi.

Kosmatość, **ści**, *blm. ż.* porostość włosami, włochatość.

Kosmaty, **a**, **e**, *p.* okryty włosami, włochaty, kudłaty. *Nogi, ręce kosmate. Kosmaty jak niedźwiedź. Kosmate towary*, t. j. futra. *Liście kosmate. Łodyga kosmata.*

Kosmek, **mka**, *lm.* **mki**, *m. ob. Kosmyk.*

Kosmetyczny, **a**, **e**, *p.* od kosmetyki; piękrzący ciało. *Środki kosmetyczne.*

Kosmetyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka piękrzenia ciała.

Kosmiczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) 1) mający stosunek z całym światem, całego świata dotyczący, światowy. *Światło jest własnością kosmiczną.* 2) = *as.* używa się mówiąc o *wschodzie* lub *zachodzie* gwiazd, odbywającym się w chwili zachodu słońca.

Kosmika, **i**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o świecie.

Kosmki, **ów**, *blm. m. chem. ob. Złepki.*

Kosmobrody, **a**, **e**, *p.* który ma brodę w kosmach, w kudłach. *Kosmobrody Faun.*

Kosmofizyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) badanie praw przyrodzonych wszechświata.

Kosmogonicznie, *ps.* według nauki tworzenia się świata.

Kosmogoniczny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do nauki tworzenia się świata, do pierwotnego świata.

Kosmogonista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* badający naukę kosmogonji, systemat tworzenia się świata.

Kosmogonja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka mająca za przedmiot świat pierwotny, tworzenie się świata.

Kosmograf, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) świat opisujący, światopisca, miropisca,

Kosmograficznie, *ps.* według nauki kosmograficznéj, świat opisującéj.

Kosmograficzny, **a**, **e**, *p.* światopisny, miropisny, światopisarski.

Kosmografja, **ji**, *blm. ż.* nauka mająca za przedmiot opisanie świata; światopistwo, miropistwo.

Kosmologicznie, *ps.* według nauki światoumniczéj, miroumniczéj.

Kosmologiczny, **a**, **e**, *p.* należący do nauki o świecie, tyczący się wszechświata.

Kosmologista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* badający prawa świata fizycznego; światoumnik, miroumnik.

Kosmologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o prawach, którym ulega świat fizyczny; światoumnictwo, miroumnictwo.

Kosmonogi, *ob. Kosmatonogi.*

Kosmopolicki, **a**, **e**, *p.* (łep. **Kosmopolityczny**), uważający świat za ojczyznę. *psł. Po kosmopolicku*, jako kosmopolita, obywatel świata.

Kosmopolictwo, **a**, *blm. n. ob. Kosmopolityzm.*

Kosmopolita, **y**, *lm.* **ci**, *m.* (z grec.) obywatel świata, uważający cały świat za ojczyznę.

Kosmopolitka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* obywatelka świata.

Kosmopolityczny, *ob. Kosmopolicki.*

Kosmopolityzm, **u**, *lm.* **y**, *m.* obywatelstwo świata.

Kosmorama, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) narzędzie w którém się patrzy przez szkło powiększające na malowidło, *Rd. Nocnia.*

Kosmoróg, **oga**, *lm.* **ogi**, *m.* (Lestremia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych. Gatunki jego: 1 = *żółty* (L. leucophea). 2 = *brunatny* (L. fusca).

Kosmos, **u**, *blm. m.* (z grec.) 1) *wł.* porządek, ozdoba; porządek świata. 2) = świat.

Kosmoteizm, **u**, *blm. m.* (z grec.) ubóstwienie świata; nauka, że świat i Bóg jest jedno.

Kosmoteologiczny, **a**, **e**, *p.* tyczący się poznania Boga z rozważania świata.

Kosmoteologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) poznawanie Boga z rozważania świata.

Kosmowy, **a**, **e**, *p.* pokryty kosmami, kosmaty. *Kosmowa baja. Kosmowe płótno.*

Kosmozofja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) badanie wszechświata przez wewnętrzne rozważanie.

Kosmyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* **Kosmyczek**, **czka**, *lm.* **czki**, *m.*) 1) *zdr.* od *Kosm*, mały kosm, mała włochacina. *Kosmyk u nogi końskiéj.* 2) = (zajęczy), ogon zajęczy.

Kosmykowaty, **a**, **e**, *p. bot.* nakształt kosmyków. *Korzonki kosmykowate.*

Kosnąć, **Kośnieć**, *ob. Kościeć.*

Kosodrzew' *v.* **Kozodrzew'**, **wiu**, *lm.* **wie**, *m.* **Kosodrzewina** *v.* **Kozodrzewina**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* tym wyrazem nazywają w Tatrach sosnę karpacką (Pinus montana *v.* mugho *v.* pumilio), po ziemi w warkocze się rozciągającą, i pewien gatunek *Jałowcu* (Juniperus lycia).

Kosonogi, **a**, **ie**, *p.* 1) koślawy. 2) = (o rzeczach) krzywy, pochyły.

Kosonosiec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* kosę noszący, kosynjér.

Kosooki, **a**, **ie**, *p.* mający kose oczy.

Koso-sierp, **a**, *lm.* **y**, *m. ob. Wychówka.*

Kosowaty, **a**, **e**, *p. bot.* nakształt kosy zakrzywiony.

Kosowisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* rękojeść kosy, *ob. Kosidło, Kosisko.*

Kosowładny, **a**, **e**, *p. poet.* władnący kosą. *Śmierć kosowładna królowa.*

Kosowo, **a**, *blm*, *n.* jedno miasteczko serbskie, głośne nieszczęśliwą dla Słowian bitwą przeciwko Turkom. Na polach Kosowa ponieśli klęskę, która stała się treścią sławnéj pieśni o carze Łazarzu.

Kosoząb, **ębа**, *lm.* **ęby**, *m* (Plagiodontia), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, grzebienorek; gatunek jeden: = *domowy* (P. aedium).

Kost, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Costus), in. **Kostowiec** *v.* **Kostowe drzewo**, roślina z rodziny *źdźbłocowych* (Scitamineae), plemienia *amomkowych* (Amomcae). Gatunki: = *strojny* (C. speciosus), kwiaty wielkie, pachnące, szkarłatne, w klosie wielkości pięści, rośnie w Ind. wsch. = *arabski* (C. arabicus), łodygę ma krwistą, kwiaty biało-różowe, więcéj wonny, rośnie tamże, daje korzeń używający się w medycynie; zwą go jeszcze *Pueszykiem* od czerwonego delikatnego puchu na liściach; = *kłosisty* (C. spicatus), kwiaty ma żółte; = *śrubowaty* (C. spiralis); = *obły* (C. cylindricus); = *najkosmatszy* (C. villosissimus); = *śnieżno-szkarłatny* (C. niveo-purpureus).

Kostalgja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) bolenie żeber.

Kosteczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Kostka.*

Kosteczny, **a**, **e**, *p.* od kostek (do gry).

Kostera, **y**, *lm.* **y**, *m. v.* **Kosternik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) gracz, szuler, grający w kostki i w ogólności lubiący grę jakąkolwiek. 2) = *zool.* (Ostracion), ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Dwuszparowych*, stałoluchwych.

Kosternica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* lubiąca grać w kostki, w karty, szulerka.

Kosternik, *ob. Kostera.*

Kosterować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* szulerować. *Wolą biesiadować, kosterować, niż pracować.*

Kosterowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* szulerowanie, *ob. Kosterstwo.*

Kosterski, **a**, **ie**, *p.* od kostery, szulerski. *Schadzka kosterska.*

Kosterstwo, **a**, *blm. n.* rzemiosło szulerskie, szulerstwo. *Bawić się kosterstwem.*

Kostjum, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) ubiór, strój (szczególniéj karnawałowy).

Kostka, *zdr.* **Kosteczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kość*), 1) mała kość. *Kostek palcowych jest trzydzieści, po trzy w każdym palcu.* 2) = (u nogi ludzkiéj) wypukłość nad stopą; (u zwierząt *kut.*) *Ugrzęznąć w błocie po kostki.* 3) = *med. Martwa kostka zaskórna* (scirrhus, ganglium), *v.* kra, choroba. 4) = kwadrat. *Materja w kostki.* 5) = do grania, kuty. *Gra w kostki v. Kostki. Rzucać v. miotać kostki o co. fig. Jak kostka padnie*, t. j. jak się uda. *Już kostka rzucona*, t. j. już po czasie. 6) = *prze.* (w owocu) pestka. 7) = *mat. prze* sześcian, bryła zawarta sześcią równemi kwadratami. *Pokrajać co w kostkę v. kostki.* 8) = beleczka, mająca wszystkie cztery boki równéj szerokości. *Obrabiać żerdzi na czysto w kostkę.*

Kostkokrusz, **u**, *lm.* **e**, *m.* kruszec ołowiany.

Kostkowanie, **a**, *blm. n. ar.* wyrażanie w miarach sześciannych pewnéj miąższości czyli bryłowatości.

Kostkowany *v.* **Kostkowy**, **a**, **e**, *p.* 1) w kostkę, w kwadraty ułożony. 2) = nakształt kostki sześcianu, cynowaty, cynkowaty. 3) = kostki mający u nóg.

Kostkowato, *ps.* z kostek, z małych kwadracików, sześcianów.

Kostkowaty, *ob. Kostkowany.*

Kostkowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* 1) bryła sześcienna, kostka. 2) = *min.* (analcym), minerał, składający się głównie z krzemianu glinki i sody, tudzież kredy; zwą go także *kuboit v. kubicyt*, z powodu, że z liczby podobnych mu, co do składu minerałów, należy pod wzgl. krystalizacji do układu sześciennego (*kub* znaczy *sześcian*).

Kostkowy, a, e, *p.* 1) od kostki (u nogi). 2) = od kostki (do grania). *Kostkowa puszka.* 3)=nakształt kostki, sześcianu. 4)=*bl.* kwadratowy. *Miła kostkowa*, zam. kwadratowa.

Kostliwka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Cordia) in. *Śliwa cyryjska*; gatunek: = *sebestenowa* (C. sebestena), której owoce zwały się: *sebesteny* lub *jedwabne śliwki.*

Kostnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) naczynie ozdobne, pospolicie czworościenne, w którém chowano szczątki przepalonych na pogrzebie kości. 2)= *ob. Kośnica.* 3)= *ob. med. Kostnina.*

Kostnieć, *ob. Kościeć.*

Kostnienie, a, *lm.* **a**, *n.* obracanie się w kość, twardnienie.

Kostnina, y, *lm.* **y**, *ż. med.* (callus) wysięk koło kości przemieniający się potém w kość.

Kostopraw, u, *lm.* **y**, *m.* człowiek leczący złamane lub zwichnięte kości, nieposiadający przytém dostatecznéj nauki.

Kostowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot. ob. Kost* (Costus).

Kostowy, a, e, *p.* od kostu (rośliny). *Kostowy korzeń. Kostowe drzewo.*

Kostoziar, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Tristemma), roślina.

Kostra, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *prze.* stos, sążeń, pewna miara. *Na placu ułożone były kostry drew, na utrzymanie ognia świętego przeznaczone.* 2)=*v.* **Kostrzyca**, części połamane rdzenia lnu lub konopi, *ob. Paździerze.*

Kostrączyna, y, *blm. ż. bot.* (Dalbergia), roślina

Kostromka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Ziziphorn), roślina.

Kostropacz, a, *lm.* **e**, *m. bot.* 1) (Notobasis), roślina. 2) = (Arctium), roślina, zwana in. *Łopuszną.* 3) = *ob. Ostropest plamisty* (Silybum marianum).

Kostrouszek, szka, *lm.* **szki**, *m.* gończy z mniejszemi od zwyczajnych stérczącemi uszami.

Kostruba, y, *lm.* **y**, *ż.* guz, wyrostek lub narznięcie na kiju.

Kostrubaty, a, e, *p.* 1) kosmaty, włochaty. 2) = chropawy, niegładki, guzowaty.

Kostruch *v.* **Kostruchan, a**, *lm.* **y**, *m. ob. Kostrouszek.*

Kostrzeba, *ob. Kostrzewa.*

Kostrzeń, nia, *lm.* **nie**, *m.* (Sinodendron), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, kitkorożnych.

Kostrzewa, (*v* **Kostrzeba**), **y**, *blm. ż. bot.* 1) (Festuca), roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), należąca do klassy 3, rzędu *dwuslupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *owcza* (F. ovina), o kłosach ościstych; = *szczyrolisciowa* o kłosach bezostnych; = *sina v. modra* (F. glauca), trawa dość posp. sino zielonawego koloru; = *twarda*; = *czerwonawa* (F. rubens), jedna z najposp. traw naszych, ma długi, pérzowaty korzeń; = *szorstka* (F. glomerata), rośnie na łąkach, póki młoda jest miękką i stanowi dobrą paszę dla bydła; zwie się także *psią trawą kupkową* (Dactylis glomerata) lub *Rżniączką kupkową*, stąd, że psy szukają liści téj rośliny, które będąc zjedzone, wyrzucają niezgryzione z ich żołądka kostki, sprawujące tam rznięcie; = *wysoka* (F. elatior), jest b. dobrą paszą dla bydląt, może być zasiewaną. 2) = in. *Dyrsa* posp. nazwa trawy rosnącéj między zbożem i zanieczyszczającéj jego ziarno, *ob. bot. Stoklosa dyrsa* (Bromus secalinus). 3) = *v. trawa manniana, ob. bot. Manna jadalna* (Glyceria fluitans).

Kostrzyca, *ob. Kostra.*

Kostur *v.* **Kosztur, a**, *lm.* **y**, *m.* 1) koścień, kościana laska, z kości słoniowéj. 2)=kula, na któréj się chromy opiera. 3)=w hutach żelaznych, kosior. 4)=*zool.* ryba niewielka, do karasia podobna (cyprinus cultratus).

Kostycznie, *ps.* uszczypliwie, złośliwie.

Kostyczność, ści, *blm. ż.* skłonność do szyderstwa, dogryzania drugim, uszczypliwość.

Kostyczny, a, e, *p.* 1) skłonny do dogryzania drugim, uszczypliwy. 2)=*ob. Kaustyczny.*

Kostyra, Kostyrować, *ob. Kostera, Kosterować.*

Kostywał, *ob. Kosztywał.*

Kosy, a, e, *p.* 1) kosaty, nakształt kosy. 2)=ukośny, krzywy.

Kosynjer, a, *lm.* **owie**, *m.* żołnierz uzbrojony w kosę, kosonosiec.

Kosynjerski, a, ie, *p.* od kosynjera. *Półki kosynjerskie.*

Kosynus, a, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *mat. ob. Dostawa.*

Kosz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) narzędzie z wici uplecione do chowania lub noszenia czego. *Kosz do chleba v. chlebowy. Kosz na butelki. Kosz rybny. Kosz na pszczoły, ob. Ul. Kosz na kury, ob. Kojec. Kosz* (we młynie) nad kamieniem. *Kosz* (masztowy) na okręcie. *Kosz* (szańcowy), plecionka napełniona ziemią, dla zasłonienia się od postrzałów nieprzyjacielskich. *fig. Zostać v. osiąść na koszu*, t. j. opuszczonym, na sztych wystawionym być. *Osadzić pannę na koszu*, t. j. po długiém staraniu się opuścić. 2)= *ar.* pacha i ta część sklepienia, którą ją obejmuje, ale tylko w sklepieniach krzyżowych wylotowych i z tego względu im podobnych. *Pacha* jest jak bróżda wcinająca idąca, *kosz* zaś jak *kosz młyński.* 3)=*wytkany i toczący*; *fort. ob. Toczokosz.* 4) = u mostu murowanego. 5)= miara. *Kosz rozynków.* 6)=obóz, stanowisko (tatarskie, kozackie). *Wojsko koszem położyć.* 7)=*fig.* Kozacy zaporozcy. 8)= kara żołnierska.

Kosza, y, *blm. ż. ob. Kapustnik v. bot. Kapusta olejna* (Brassica campestris oleifera), roślina olejna.

Koszałka, i, *lm.* **i**, *ż.* torebka z przykrywadłem z drzazek wiązowych lub leszczynowych pleciona, która nawleczona sznurkiem i przewieszona przez ramie, zwykle służy do zachowania pokarmu, *przys. Plecie koszałki opałki*, t. j. bez związku.

Koszar, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Koszara, y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) ogrodzenie, w którém zamykają owce na lato, hurty. 2) = *w lm.* miejsce w śród lasu hurtami obstawione, gdzie na noc zapędzają trzodę chlewną, będącą w lesie, na karmi bukwi lub żołędzi, *ob. Legowisko.* 3)=*w lm.* domy osobne na mieszkanie dla żołnierzy przeznaczone, kazarmy. *Stać w koszarach.*

Koszarowanie, a, *lm.* **a**, *n. owiec, ob. Hurtowanie.*

Koszatka, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Nocnik, a**, *lm.* **i**, *m.* (Myoxus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych. Gatunki: 1 = *połcha v. nocnik pruski* (M. glis). 2=*żołędna* (M. nitela). 3=*laskowa* (M. muscardinus). 4 = *czarna* (M. melanurus). 5 =*dębowa* (M. dryas). 6= *kapska* (M. capensis). 7= *myszata* (M. murinus). 8= *ozdobna* (M. elegans). 9= *senegalska* (M. coupeji). 10 = *popielata* (M. cinerascens). 11= *drzewna* (M. dryas). 12=*grochowa* (M. orobinus).

Koszatniczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (Octodon), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, grzebionerek. Gatunki: 1= *degu* (O. cumingii). 2=*szczurzy* (O. gliroides). 3=*Brydgeza* (O. Brydgezii).

Koszczej, a, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, *ob. Kaszczej, Bubo.*

Koszela, i, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* wielka, duża koszalka.

Koszenica, *v.* **Pokosa, y**, *lm.* **e**, *ż. prow.* skoszone rżysko pastewne.

Koszenie, a, *lm.* **a**, *n.* ścinanie trawy, zboża.

Koszenilla, i, *blm. ż. zool.* gatunek owadu, zwanego *coctus cacti*, należącego do rodzaju koników (hemiptera), pod wzgl. chem składającego się po wysuszeniu, głównie z koszenilliny (karminu *v.* czerwonéj farbnéj substancji), tłustości, kleju, białka i fosforanów; używany w farbierstwie, *ob. Kokcynela, Czerwiec.*

Koszenillina, y, *blm. ż. chem.* farbnik czerwony, t. j. czerwona farbna substancja (karmin), otrzymywana z owadu zwanego *koszenillą.*

Koszer, u, *blm. m.* (u żydów) 1) mięso koszerne, które wolno jeść żydom. 2) = zachowywanie przepisanéj przez Talmud czystości w jedzeniu.

Koszerne, ego, *blm. n.* opłata od prawa bicia, czyli rzezi koszernéj.

Koszerny, a, e, *p.* (z hebr.) należyty, bez nagany. *Mięso koszerne*, t. j. nie mające w sobie wad wskazanych Talmudem; mięso z bydlęcia zdrowego.

Koszerować, ał, uje, *scs. nd.* (u żydów) oczyszczać

mięso lub inne jakie pokarmy, wedle przepisów Talmudu, do jedzenia; = **się**, *slz. nd.* czyścić się. *Żydzi zwykli się koszerują przed świętami.*

Koszerowanie, a, *blm. n.* (u żydów) oczyszczanie mięsa z pewnych żylek i t. p. wedle przepisów Talmudu.

Koszka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *prze.* mucet z futra, który nosili księża. 2) = *v. Koeszka, bart. ob. Dzion.*

Koszkać się, ał—, a—, *slz. nd. prow.* (na Litwie) ryć się w czém, gmerać, grzebać się. *Kura koszka się w piasku.*

Koszlawiec, Koszlawo, Koszlawy, *ob. Koślawiec, Koślawo, Koślawy.*

Koszlon, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *leś.* drzewo krzywo rosnące, do żadnéj budowy nie zdatne. 2) = *myś.* zając. 3) = dukat obrzynięty. 4) = człowiek koślawy.

Kosznica, y, *lm.* **e**, *ż. prow.* wysoka a wązka szopa pleciona, w którą sypią szolkami nie młóconą kukurudzę.

Koszodrzewina, *ob. Kosodrzew'.*

Koszokop, u, *lm.* **y**, *m. fort.* przykop blisko pod fortecę podsunięty, który robotnicy dla zasłonienia się sypią przy pomocy koszów szańcowych, *ob. Stoła.*

Koszokopowy, a, e, *p.* od koszokopu. *Wiązki koszokopowe*, do zasłonienia się w przebyciu miejsca jakiego w obec nieprzyjaciela.

Koszowniczy, a, e, *p.* od koszowników, robiących kosze. *Koszownicza robota.*

Koszownik, a, *lm.* **cy**, *m.* co kosze robi, koszykarz.

Koszowy, a, e, *p.* 1) od kosza. *Ucho koszowe.* 2) = od kosza (kary żołnierskiéj). *Rycerz koszowy*, t. j. który w koszu za karę siedział. 3) =, **ego**, *lm.* **i**, *m.* dowódzca Kozaków zaporozkich, ataman.

Koszt, u, *lm* **a**, *v.* **y**, *m.* (z niem.) wydatek, ekspens, nakład na co. *Wielki, ogromny koszt. Koszta prawne v. sądowe. Koszta wojenne. Swoim v. własnym kosztem, na swój koszt. Na własny koszt. Wspólnym kosztem. Kosztów v. kosztu komu narobić. Koszt łożyć na co. Żyć czyim v. cudzym kosztem. fig. Kosztem cudzej sławy*, t. j. z uszczerbkiem cudzéj sławy, *ob. Nakład, ob. Wydatek*

Kosztar, u, *lm.* **y**, *m.* laska na dole w żelazo oprawna.

Kosztorys, u, *lm.* **y**, *m.* wyrachowanie kosztów, ocena, anszlag.

Kosztować, ał, uje, 1) *sn. nd.* koszt wyciągać, powiększać, pociągać potrzebę nakładów. *Drogo mię to kosztuje. Stół mię nic nie kosztuje. fig. To zwycięztwo kosztowało wiele krwi, ob. Przypłacić, Opłacić. Wiele mię to pracy kosztowało.* 2) = *scs. nd co*; a) ukuszeniem, smakiem doświadczać. *Kosztować wina, win, sosu*; b) = *fig.* doświadczać, probować. *Kosztowałem i ja tego nieszczęścia, tego szczęścia. Chce wszystkiego kosztować.* = **się**, *z kim; slz. prze.* doświadczać się wzajemnie, kto lepszy, mocniejszy. *Kosztować się z kim prawem*, t. j. prawować się.

Kosztowanie, a, *blm. n.* 1) smakowanie, doświadczanie smakiem. 2) = pokuszanie się, próba. 3) = **się**, *z kim;* doświadczanie siebie wzajemne.

Kosztowniczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* przebierający w jedzeniu i piciu, wybredniś, smakosz.

Kosztownie, *ps.* z wielkim kosztem, bogato. *Ta dama kosztownie się ubiera.*

Kosztowność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* rzecz wielkiego szacunku, wielkiéj wartości, jak brylanty, przedmioty ze złota, srebra i t. p.

Kosztowny, a, e, *p.* 1) wiele kosztujący. 2) = drogi, wysokiéj ceny.

Kosztunek, nku, *lm.* **nki**, *m. nieuż. ob. Koszt, Nakład.*

Kosztur, *ob. Kostur.*

Kosztywał, u, *blm. m. bot.* 1) dawn. nazwa rośliny: *Żywokost lekarski* (Symphytum officinale). 2) = *ob. Długosz* (Orosma). 3) = (Opoponax) roślina.

Koszula, i, *lm.* **e**, *ż.* 1) odzienie płócienne na samem ciele pod sukniami noszone. *Koszula nocna. Koszula męska, kobiéca. Wdziać, włożyć, oblec koszulę. Przewdziać, przewlec, zmienić koszulę. Koszula śmiertelna*, którą kładą nieboszczyka. *Zgrać się do koszuli*, t. j. zupełnie. *Bliższa koszula ciału, niili kaftan v. niż rodzona ciotka, przys. Koszula żelazna, druciana*, rodzaj zbroji siatkowéj jakiéj dawniéj na wojnie używano. 2) = *chem.* (lorica) powloka z drutu lub gliny, jaka się częstokroć daje dla lepszéj trwałości retortom i bańom szklannym. 3) = *les.* sucha kora opadająca z drzewa iglastego. *Suszki są bez koszuli.*

Koszulka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Koszula*) mała koszula. *Koszulka dziecinna.* 2) = *w lm. an* błonki otaczające żyły. 3) = *bot.* kielich niektórych roślin suchy, wpodłuż na boku się otwierający i kwiat wypuszczający. 4)= *bur.* skórka chropowata, otaczająca bursztyn z ziemi wydobyty. 5) = *bart. ob. Dziewnica.*

Koszulniczka, i, *lm.* **i**, *ż.* szyjąca koszule, szwaczka.

Koszulniczy, a, e, *p.* od koszulnika.

Koszulnik, a, *lm.* **cy**, *m.* koszule szyjący.

Koszulny, a, e, *p.* od koszuli, koszul.

Koszyczysko, *ob. Koszysko.*

Koszyk, a, *lm* **i**, *m.* i *zdr.* **Koszyczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Kosz*) 1) mały kosz, plecionka. *Koszyk z kwiatami. Koszyk z robotą.* 2) = pewna miara. *Koszyk mydła.* 3) = *myś.* (o płach). *Leżéć w koszyku*, wypoczywać zwinąwszy się w kółko, zwykle podczas chłodu. *Zwinąć się w koszyk.* 4)=*bot.* pewien rodzaj nkwitnienia roślin w kształcie koszyka. *Koszyk złoty* (corbeille d'or) ogrodowa nazwa rośliny *Smagliczka skalna* (Alyssum saxatile) dającéj obfite, piękne żółte kwiaty. *Koszyk lekarski, bot. ob. Koszysko.* 5) = *ar. ob. Wnęka.*

Koszykarski, a, ie, *p.* od koszykarza. *Stan koszykarski. Robota koszykarska.*

Koszykarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło robienia koszyków.

Koszykarz, a, *lm.* **e**, *m.* koszownik, co kosze, koszyki robi.

Koszykowaty, a, e, *p.* mający kształt koszyka, podobny do koszyka, *ob. Koszyszkowaty.*

Koszykowy, a, e, *p.* od koszyka. *Koszykowe siele, bot. ob Ostrzyż.*

Koszyna, y, *lm.* **y**, *ż.* zły, niezgrabny koszyk.

Koszysko, a, *lm.* **a**, *n.* 1) zły, niezgrabny kosz. 2)= *prze.* nierządnik, chost, chostek. 3) = *v. Koszyszko, v. Koszyczysko, Witułka Żelezník* (Verbena)-*bot.* roślina z rodziny *koszykowych* (Verbenaceae), należąca do klassy 1éj rzędu 1go, ukł. Linn.; gatunek: = *zwyczajne v. Koszyk lekarski* (V. officinalis), niek. u ludu *Gołębiém zielem* zwane.

Koszyszkowaty, a, e, *p.* 1) mający kształt koszyka. 2) = od koszyszka (rośliny). *Koszyszkowate rośliny* (Verbenaceae), stanowią jeden z rzędów roślin dwulistkowych, należący do podklassy 3éj (*koronkwiatowych*), ukł. de Cand.

Koszytnik, *ob. Koszykarz.*

Koś! koś! *w.* sposób wołania na konia.

Kośba, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) koszenie, sieczenie kosą. 2)= trawa skoszona.

Kościak, a, *lm.* **i**, *m. med.* 1) (osteoidea) narość ulegla kostnieniu. 2) = rozdęcie kości.

Kościałka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Diodia), roślina.

Kościan, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* wewnętrzna massa zęba z odłamem jedwabistym, cały ząb, lub przynajmniéj pień jego składający. 2)= laska z kości słoniowéj, *ob. Koścień.* 3) = *bot.* (Ossaea) in. *Koścień, Kościeniec*, roślina.

Kościaneczka, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Kościanik, a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Osteospermum), in. *Kościarek.*

Kościanka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* 1) in. *Kamionka*, posp. nazwa krzewu *Malina kamionka* (Rubus saxatilis) lub jagód tego krzewu. 2) = nazwa pewnego gatunku ogrodowéj gruszy, z bardzo twardemi owocami, dojrzewającemi w późnéj jesieni.

Kościany, a, e, *p.* z kości. *Guziki kościane. Nóż z trzonkiem kościanym. fig. Kościany dziadek*, t. j. człowiek stary, wychudły. *Gra kościana*, t. j. w kostki.

Kościarek, rka, *lm.* **rki**, *m. bot. ob. Kościanecska.*

Kościć, ił, i, 1) *scz. nd.* pokostem powlekać, *ob. Pokostować.* 2) =*v.* **Kośnić**, *v.* **Kostnić**, w kość obracać.

Kościec, cca, *lm.* **cce**, *m. v.* **Kościel, a**, *lm.* **e**, *m. ob. Szkielet, Kościotrup.*

Kościeć, *v.* **Kośnieć**, *v.* **Kostnieć, ał, eje**, *sn. nd.* kością się stawać, w kość się obracać. *fig.* drętwieć, kamienieć. *Kośnieć od zimna. Kośnieć z przestrachu.*

Kościel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *po łacinie *Dogma*, wszelaka nauka kościelna. 2) = *ob. Kościec.*

Kościelnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* służący kościołowi, kaplan (mian. pogański).

Kościelny, **a**, **e**, *p.* od kościoła, do kościoła należący. *Nie o kościół im idzie, ale o kościelne intraty. Kościelne święto. Przykazania kościelne. Państwo kościelne v. papieskie. Liczba kościelna v. rzymska. fig. Cera kościelna*, t. j. zła, blada. **Kościelny**, **ego**, *lm.* **ni**, *m.* sługa kościelny, zakrystjan.

Kościeniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. bot.* 1) (Cerastium), in. *Rogownica*, *Rogowiec*, *Rogowe ziele*, roślina z rodziny *goździkowych* (Caryophylleae), należąca do klassy 10ej, rzędu 5cio-*słupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity* (C. vulgatum), roślina kilko-calowa, kosmata, lipka, dość pospolita; = *podłużno-liściowy* (C. viscosum), większy od poprzedzającego; = *pięciopręcikowy* (C. semidecandrum) od 2—3 cali wysokości; = *wielokwiatowy n. polny* (C. arvense), kwiaty wielkie, białe; = *wodny* (C. aquaticum), największy z naszych gatunków, bardzo podobny do *Muchotrzewiu serduszkowatego*. 2) = *ob. Kościan* (Ossaea). 3) = *ob. Mokrzycznik*.

Koścień, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* 1) *v* **Kościan**, **a**, *lm.* **y**, *m.* kościana laska, z kości słoniowéj, kostur. *Kościanem przez łeb kogo uderzyć.* 2) = *chem. bl. ob. Fosfor.* 3) = *bot.* a) *ob. Kościan* (Ossaea); b) *ob. Mokrzycznik*.

Kościesza (herb); strzała biała, wpółrozdarta u dołu ostrzem do góry obrócona z dodaną linją poprzeczną krzyż tworzącą; w hełmie trzy strusie pióra.

Kościk, **a**, *lm.* **i**, *m. biczowniczy, bot. ob. Biczownica*.

Kościociąg, **u**, *lm.* **i**, *m.* narzędzie do wyciągania kawałków kości odpiłowanych lub spróchniałych.

Kościoklej, **u**, *lm.* **e**, *m.* klej zwykły stolarski.

Kościokształt, **u**, *lm.* **y**, *m.* szkielet. *Natura zbadała najstosowniejszy typ kościokształtu zwierzęcego*.

Kościolic, **a**, *lm.* **e**, *m.* (Hydrocynus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych.

Kościoł, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) zgromadzenie wszystkich wiernych chrześcjan, po całym świecie. *Kościoł pierwotny, powszechny. Kościoł katolicko-apostolsko-rzymski. Papież jest głową widzialną kościoła. Kościoł wojujący* (na ziemi), *cierpiący* (w czyscu), *weselący się v. tryumfujący* (w niebie). *Kościoł wschodni v. grecki. Kościoł zachodni v. łaciński.* 2) = przełożeni kościelni, pasterze. *Kościoł święty jest matką nie macochą.* 3) = dom boży, świątynia, zbór (protestancki). *Iść, chodzić do kościoła. Jaki pies do kościoła, taki z kościoła v. co po psie w kościele, przys. Przy kościele ma djabeł kaplicę, przys. Po kościele gwizdać. ob. Gwizdać. Pokazać dudka na kościele*, t. j. zażartować z kogo, *ob. Dudek. Kościoł odartszy, dzwonnicę pobija, przys.* t. j. ubogiemu brać, bogatemu dawać. 4) = świątynia bałwochwalcza, bałwochwalnia, bożnica.

Kościołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m.* (*zdr.* od *Kościoł*) mały kościoł, *ob. Kaplica*.

Kościołom, **u**, *lm.* **y**, *m. med.* łamanie kości, choroba.

Kościołopalca, **y**, *lm.* **e**, *m.* podpalacz kościoła, świątyni. *Kościołopalca Efeskiéj Djany*.

Kościołowy, **a**, **e**, *p. ob. Kościelny*.

Kościołusk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Lepisosteus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Kościomięsak, **a**, *lm.* **i**, *m. med.* (osteosarcama), narośl złożona z tkanki mięsnéj i kostnéj.

Kościorys, **u**, *lm.* **y**, *m.* szkielet. *Kościorys drzewa z opadnięciem liści podczas zimy w północnym klimacie, obnaża swą strukturę i nieraz w pięknych splotach i rysunkach ją uwydatnia*.

Kościoskład, **u**, *lm.* **y**, *m.* budowa kości ciała, szkielet, *ob. Kościec*.

Kościoskór, **u**, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. an.* skóreczka delikatna kości powlekająca, *ob. Okostna*.

Kościosłoniniak, **a**, *lm.* **i**, *m. med.* (osteosteatoma), narośl mająca budowę kostno-słoninowatą.

Kościotorbiel, **a**, *lm.* **e**, *m. an.* torbiel zawierający w sobie massę kostną.

Kościotrup, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) szkielet. 2) = *fig.* człowiek wynędzniały.

Kościotrupi, **a**, **ie**, *p.* od kościotrupa, właściwy mu, podobny doń. *Mchy i porosty nie obumierają, choć cała zamrożona wegetacja obumarła i kościotrupiemi gałęziami sterczy*.

Kościowaty, **a**, **e**, *p.* podobny do kości.

Kościowina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (callus) wypocina mająca się przemienić w massę kostną.

Kościozłam, **u**, *lm.* **y**, *m.* część kości złamanej.

Kościożer, **u**, *lm.* **y**, *m. med.* produkt chorobliwy psujący istotę kostną.

Kościsko, **a**, *lm.* **a**, *n.* kość wielka, szpetna.

Kościsty, **a**, **e**, *p.* 1) pełen kości. *Kościste mogiły. fig. Koścista dama*, t. j. śmierć. 2) = mający kształt kości.

Kościuszka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* tak nazywano w Polsce sześciogroszówki, bite w 1791 i 1705 r. (za czasów T. Kościuszki).

Kość, **ści**, *lm.* **ści** *v.* **ście**, *ż.* 1) (ossa) nazwa części stałych, stanowiących szkielet zwierzęcy; pod wzgl. chem. składają się głównie z galarety, fosforanu wapna i magnezji; w wypalonych kościach znajduje się fosforan wapna i magnezji, fluoran wapna, kwas węglowy, wapno, soda, i t. d. *Kość słoniowa* (ebur) zwykła nazwa kłów słoniowych, służących za materjał do rozmaitych wyrobów. *an. Kość piętowa czyli ostrogowa* (calcaneum), kość nogi stanowiąca podstawę pięty, w stawie podymowym. *Kość skrzydłowata* (os plerypoideum), odrostki dolne kości klinowatéj (os splenoidalis) zowią kościami skrzydłowatemi. *Kość skokowa* (astragalus *v.* talus), kość znajdująca się w stawie podymowym czyli golenio-nożnym i służąca do skoku. *Kość skalista* (os petrosum), kość należąca do składu czaszki, w któréj się mieści organ słuchu. *Kość główkowata* (os capitatum *v.* magnum), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką, czyli pokrętowego. *Kość groszkowa* (os piriforme), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką, czyli pokrętowego. *Kość haczykowata* (os hamatum), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką czyli pokrętowego. *Kość lemieszowa* (os vomer), radłowa, między nozdrzowa kosteczka, stanowiąca dolną część kostnéj przegródki nosowéj. *Kość klinowata* (os sphenoidale), kość wchodząca do składu podstawy czaszki (leżąca między kością sitową i czołową z przodu a tyłogłowową). *Kość jarzmowa* (os zygomaticum), kość twarzowa niżéj oka leżąca. *Kość wielokątna większa czyli kosterska* (os multangulum majus vel traperoides), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką, czyli pokrętowego. *Kość wielokątna mniejsza* (os multangulum minus *v.* trapecium), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką, czyli pokrętowego. *Kość trójgraniasta* (os triquetrum), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką, czyli pokrętowego. *Kość sitowa* (os ethmoideum), kość w głębi nosa, na przedzie podstawy czaszki leżąca. *Kość promieniowa* (radius), jedna z kości przedbarcza. *Kość półksiężycowa* (os lunatum), kość wchodząca do składu stawu przedbarcza z ręką, czyli pokrętowego. *Kość łzowa albo paznogciowa* (os lacrymale), kosteczka w kącie wewnętrznym oka leżąca. *Kość ogonowa albo ogoźna* (os coccyps), kosteczka na samym końcu kręgoslupa leżąca. *Kości klinowate* (ossa cuneiformia), kości wchodzące do składu stawu golenio-nożnego, czyli podymowego. *Kości torebne* (ossa marsupialia), *Kości międzyościowe* (ossa interspinalia), *Kości połykowe* (ossa pluryngea), kosteczki nad połykiem leżące. *Kość rybia, ob. Ość. fig. posp. Stare kości*, t. j. starzec, staruszka. *Z kośćiami poczciwy człowiek*, t. j. najpoczciwszy. *Stanąć komu kością w gardle*, t. j. doskwierać, dokuczać komu, *ob. Gardło. Kość niezgody*, powód do porożnienia, do zwady. *Rzucono kość pomiędzy nich.* 2) = trocha, źdźbło. *O kość czego*, t. j. o włos. *Słów wiele, a rzeczy o kość.* 3) = kostka, kut do grania. *Grać w kości. Któż zgadnie, jaka mi kość jutro padnie*, t. j. jaki mię los spotka.

Kośćnicowy, **a**, **e**, *p. geol.* zawierający kości zwierząt, np. *jaskinie kośćnicowe*, w których śród ziemi, mułu, piasku, nacieków, znajdują się nagromadzone kości zwierząt, niek. z gatunków dziś już nieistniejących; jaskinie takie są na Harcu i w Frankonji.

Kośkać, **ał**, **a**, *scz. nd.* (w języku dziecięcym) klaskać w ręce.

Kośla, **i**, *lm.* **e**, *ż. ob. Kośławiec*.

Kośląki, **ów**, *blp. m. bot ob. Kośląszek zwyczajny*.

Kośląszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m bot.* (Anacamptis), roślina z rodziny *Storczykowatych* (Orchideae), gatunek:

= *zwyczajny* (A. pyramidalis), in. *Kośląki, Trzylistnik, Storczyk żółty, Lisie jajka*; kwiaty ciemno lub jasno-czerwone; bulwy we własnościach podobne do storczykowych.

Kośławić, **ił**, **i**, *scz. nd.* kośławo, krzywo stawiać, wykrzywiać. *Kośławić nogi. Kośławisz trzewik*.

Kośławiec, **wca**, *lm.* **wce** *v.* **wcy**, *m. v.* **Kośławy**, **ego**, *lm.* **i**, *m.* krzywe nogi mający, krzywonogi, szpotawy, *ob. Kulas*.

Kośławieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* kośławym, krzywonogim się stawać.

Kośławo, *ps.* krzywo. *Stół stoi kośławo. Kośławo chodzić. Kośławo pisać. fig. Kośławo sądzić o rzeczach. Kośławo rozumować*.

Kośławość *v.* **Szpotawość**, **ści**, *blm. ż.* (varus), ciągłe skrzywianie w bok nogi.

Kośławy, **a**, **e**, *p.* 1) krzywy. *Kośławe nogi.* 2) = chwiejący się. *Stół, stołek kośławy.* 3) = pochyły. *Mur kośławy.* 4) = *fig.* opaczny. *Rozumienie kośławe.* 5) = *ob. Kośławiec*.

Koślazek, (niek. **Kożlazek**), **zka**, *lm.* **zki**, *m. bot.* (Gymnadenia), in. *Gołek*, roślina należąca do klassy 20éj (*storczykowych*), rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *szczytolistkowy v. długoostrogowy* (G. conopsea), in. *Rączki Chrystusowe, Dłoń Chrystusowa samica*, korzeń ma o bulwach dłoniastych, ledwie półtora stopową, kłos purpurowo-fjoletowy, nieco wonny; bulwy, zwane dawniéj *Dłoń Chrystusa większa*, używały się dla uśmierzenia cierpień nerwowych, u ludu zaś jako środek zabobonny do wypędzania złych duchów; = *kapturkowaty* (G. cucullata) dość rzadki, rośnie między mchem i wrzosem, kwiaty drobne, różowe, w kłosie krótkim; ma kilka odmian; = *wonny* (G. odoratissimum), daw. *Rączki Chrystusa mniejsze*, używały się niek. za lekarstwo; = *zielony* (G. viridis), kwiaty ma zielonawe.

Kośle, **ów**, *blm. m. ob. Żyżwy*.

Kośmin, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Aegiceras), roślina.

Kośnica *v.* **Kostnica**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* gdzie umarłych kości kładą. *posp. Kośnica mu w oczy patrzy*, t. j. wygląda jak trup.

Kuśnice, **ic**, *blp. ż. bart.* pszczoły formujące plastry z ukosa do zatworu.

Kośniczy, **a**, **e**, *p.* 1) od kośnika, kosiarza. 2) = od kośnika, robiącego kosy.

Kośnieć, *ob. Kościec*.

Kośnienie, *ob. Kostnienie*.

Kośnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) *ob. Kosiarz, Kosarz.* 2) = (Opisthocomus), *zool.* ptak z rzędu *Żartocznych*; rodzaju tego ptaków gatunek jeden: = *czubaty* (O. cristatus).

Kot, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) (u Jarockiego *Żbik*) (Felis), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych. Gatunki: **I. Lwy**, *ob. Lew.* **II. Tygrysy**, *ob. Tygrys.* **III. Pantery**, *ob. Pantera.* **IV. Rysie**, *ob. Ryś.* **V. Koty właściwe:** 1= *domowy* (F. catus domestica). Odmiany jego: a) = *błękitny* (F. domestica coerulea). b) = *pręgowany* (F. domestica striata). c) = *kumański* (F. cumana). d) = *hiszpański* (F. domestica hispanica). e) = *angorski* (F. catus angorensis). f) = *chiński* (F. domestica chinensis). g) = *krótkoogoniasty* (F. brevicaudata). 2 = *Manul* (F. Manul). 3 = *dziki* (F. Catus ferus). *fig. W nocy wszystkie koty bure, przys. Żyć jak pies z kotem. Targować, kupować kota w worku*, t. j. nie widząc, targować. *Czatuje jak kot na mysz. Biega jak kot zagorzały. Miarą kocie, idzie o cię!* t. j. bądź ostróżnym. *Kot na ognisku v. na kuchni*, t. j. że tam nigdy nie gotują. *Ma kota*, t. j człowiek pieniężny. *Ciągnąć kota*, t. j. być celem czyich żartów. *Paść kota, prze.* t. j. być bitym lub siedzieć w więzieniu. *fig. Koty z kim drzeć*, t. j. kłócić się z kim, na udry iść. 2) = *polny, ob. Zając.* 3) = *leśny, ob. Żbik.* 4) = *myś.* a) zam. *Zając. Psy ruszyły kota.* b) czas wydania płodu (o samicy zająca). *Zające są w kocie.* c) *Kot-susa*; głos dojeżdżacza, którym psy do gonienia zachęca. 5) = *dziki, as. ob. Ryś.* 6) = niek. zam. *Kotew', Kotwica.* 7) = (herb); kot morski na tylnych nogach siedzący, pasem przepasany. 8) = *w lm.* futro z kotów. *Błam kotów*.

Kotama, **y**, *lm.* **y**, *ż.* moneta japońska różnéj wartości, od 5 do 15 kondorynów, *ob. Kondoryn*.

Kotangens, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *mat. ob. Dostyczna*.

Kotara, *v.* **Kotarcha**, *v.* **Kotarha**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z tatar.) 1) chatka pilśniana u Tatarów, namiot. 2) = zasłona około łóżka, firanki, pawilon.

Kotcz, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż. ob. Kocz*.

Kotczy, **a**, **e**, *p.* 1) wozowy, kareciany koń, woźnica. 2) = *v.* **Kotczyn**, *v.* **Koteczny**, **a**, **e**, *p.* od kota lub kotki, koci. *Kotcza miętka, v. Koteczna miętka*, dawn. nazwa rośliny *Szanta*.

Koteczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Kotka.* 2) = *w lm. bot. ob. Kocanka*.

Kotecznik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Garria), roślina

Koteczny, *ob. Kotczy*.

Kotek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* (*zdr.* od *Kot*) 1) mały, młody kot. *Nie mieć się kotku na niedźwiedzia, v. Nie graj kotku z niedźwiedziem, przys.* 2) = polny zajączek. 3) = trzos. *Jest kotek; nie źle się powiodło.* 4) = *ob. bot. Kotka v. Bazia*.

Koterja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) osobne towarzystwo; połączenie osób razem czas przepędzających, lub wyznających jedne miemania.

Kotew', **twi**, *lm.* **twie**, *ż. ob. Kotwia, Kotwica*.

Kotewka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Kotew'*) mała kotwica. 2) = *angiiczka*, żelazo cztery kolce mające, w piasku zagrzebane, do ranienia koni nieprzyjacielskich. *Rozrzucić, rozsypać kotewki.* 3) = *an.* kość wystająca łopatki, kruczodziób. 4) = *v. Kotewki, blp. bot* 1) (Trapa), roślina z rodziny *wierzbówkowych v. wiesiołkowatych* (Onagrariae) należąca do klassy 1éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pływająca v. koląca* (T. natans), in. *Kasztan v. Orzech wodny*, rośnie w wodach stojących; owoce, zwane także *orzechami wodnemi*, czarniawe, zawierają mączyste ziarno, które po ugotowaniu dość jest smaczne. *Kotewki wodne, ob. Kotwiczki wodne.* 5) = *w lm. fort. ob. Nogokolce*.

Kotewny, **a**, **e**, *p.* od kotwicy, kotwiczny.

Kotiucha, **y**, *lm.* **y**, *m. myś.* nazwa ogromnego wilka.

Kotka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* **Koteczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) właściwie samica kota, koczura, lubo używa się bez względu na rodzaj. *Kotka kotna.* 2) = pieszczenie. *Moja kotko, koteczko.* 3) = *bot. v. Bazia* (anientum *v.* julus), pewien gatunek włosa, utworzonego z kwiatków jednopłciowych, które opatrzone są zam. okrycia, łuskami zupełnie odpadającemi po okwitnieniu drzew tak zwanych *kotkowych.* 4) = *w lm. bot.* a) *v. Kociuki*, posp. nazwa rośliny *Koniczyna polna* (Trifolium arvense); b) posp. nazwa rośliny *Kocanka v. Szarota rozdzielnopłciowa* (Gnaphalium dioicum).

Kotkowy, **a**, **e**, *p* 1) do kota, kotka należący. *Kotkowe swawole, sprowadzają bole, przys.* 2) = *v. Baziowy, bot.* (amentaceus) mówi się o drzewach, u których ukwitnięcie zowie się *kotką v. bazią*; drzewami *kotkowemi* są: wierzba, topol, brzoza i t. p.; *rośliny kotkowe* (Amentaceae) należą do klassy 15ej ukł. Juss. (Diclinia), czyli roślin *oddzielnopłciowych*.

Kotlarczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* czeladnik *v.* chłopiec kotlarski.

Kotlarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) żona kotlarza. 2) = *posp.* rzemiosło kotlarskie, *ob. Kotlarstwo*.

Kotlarski, **a**, **ie**, *p.* od kotlarza. *Kotlarskie naczynie. Warsztat kotlarski. Kuźnia kotlarska*.

Kotlarstwo, **a**, *blm. n.* rzemiosło kotlarskie.

Kotlarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który kotły, rądle i t. p. przedmioty z miedzi wyrabia.

Kotlet, **a**, *v.* **u**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Kotlecik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) 1) placek z mięsa cielęcego, wieprzowego lub baraniego drobno siekanego, posypany bułką tartą i w maśle smażony. *Kotlety baranie, cielęce* i t. d. 2) = przednia część mięsa z żeberkiem od cielęcia lub barana.

Kotlik, *ob. Kociołek*.

Kotlina, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Kotlinka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) w ogólności wszelka jama, zagłębienie okrągło wklęsłe podobne do wnętrza przewróconéj bani. 2) = kotlik od ognia, duża fajerka, ognisko. *Kotlinka pełna węgla.* 3) = wydrążenie, w którém kocieł bywa wmurowany. *Kocieł osadzony w kotlinie.* 4) = *art.* w moździerzu, spód kanału przytykającego do otworu, kędy się kładzie bomba. 5) = miejsce odpoczynku lub legowisko zwierząt. *Zając wyskoczył z kotliny.* 6) = graba wydrążona w ziemi lub też pod wodą. *Karpie kryją się po kotlinach* 7) = *geol.* zagłębienie pomiędzy wznioślejszemi miejscami, którego środek

stanowi lub stanowiło jezioro. 8) = zła miedziana moneta, miedziaki, klepaki.

Kotlisko, a, *lm.* **a,** *n. górn.* szyb wpadnięty, pinga, spadlisko.

Kotłowe, ego, *blm. n.* opłata od kotła gorzalki.

Kotłowy, 1) **a, e,** *p.* od kotła. *Potaż kotłowy.* 2) = **ego,** *lm.* **i,** *m.* plinujący kotła w gorzelni. 3) = *v.* **Wo-źnica psiarski,** który się zajmuje wychowaniem, karmieniem i opatrywaniem psów.

Kotna, ej, *lm.* **e,** *p.* **i** (o kotkach i niektórych innych zwierzętach) płodem brzemienna. *Kotka, owca, niedźwiedzica. zajęczyca, sarna kotna.*

Kotofret, a, *lm.* **y,** *m.* (Bassaris) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych,* żbikowatych; gatunek jeden. = *meksykański* (B. astuta).

Kotomałp, a, *lm.* **y,** *m.* (u *Jar. Lotokot*) *zool.* (Galeopithecus) zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych,* małpozwierzów; gatunki: 1 = *latający* (G. volans). 2 = *czerwony* (G. rufus). 3 = *Filipiński* (G. Philippensis). 4 = *Teminch'a* (G. Teminchii).

Kotonjata, *v.* **Kotonie, ów,** *blp. m. nieuż.* konfekty z jabłek.

Kotopastka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Szanta.*

Kotorąk, ęka, *lm* **ęki,** *m.* (Cebugale) *zool* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych,* małpozwierzów; gatunki: 1 = *Kommersona* (C. Commersonii). 2 = *Smita* (C. Smithii).

Kotować się, ał—, uje, *złz. nd. z kogo; prze.* naśmiewać się, żartować z kogo.

Kotowina, y, *lm.* **y,** *ż. myś.* miejsce gdzie zając spoczywa; kotlina.

Kotownia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* chlewek na koty.

Kotowny, *bl. ob. Kotowny.*

Kotowy, a, e, *p.* od kota, koci

Kotszysz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* woźnica, stangret.

Kotuch, a, *lm.* **y,** *m. prow.* kojec na ptastwo, mian. kury; zagroda ciasna, gdzie się osadzają wieprze, gęsi lub indyki przeznaczone na karmienie.

Koturn, u, *lm,* **y,** *m.* (z grec.) wysokie teatralne obuwie u Greków i Rzymian; *fig.* mowa tragiczna; styl szumny, napuszony.

Kotuś, sia, *lm.* **sie,** *m.* pieszczenie: kotek, *ob. Kić, Kiż.*

Kotwia, *v.* **Kotew', twi,** *lm.* **twie,** *ż. zdr.* **Kotwica, y,** *lm.* **e, i** i *zdr.* **Kotwiczka, i,** *lm.* **i, ż.** 1) łodzny *v.* okrętowy hak służący do przymocowywania do ziemi statku za pomocą sznura. *Pazury, szpony kotwicy. Rzucić, zarzucić. zapuścić kotwicę. Stanąć na kotwicy. Podnieść kotwicę. Kotwica jest godłem nadziei.* 2) = *ar.* koniec żelaznego naciągu stużpiasty lub innym sposobem tak urządzony, iżby z muru lub przez mur, w którym się osadza, przy użyciu wielkiej nawet siły, wydobyć się nie mógł. *Kotwia strzępiasta. K. uchata. K. śrubowa. K. kolankowata.* 3) = *myś.* haki, któremi się żelazo do ziemi przytwierdza, aby zwierz zlowiony z témże nie uszedł.

Kotwicz (herb); na tarczy białéj pole czerwone nakształt rzeki w szerz tarczy przeciągnięte; na hełmie ręka z mieczem.

Kotwiczka, i, *lm.* **i, ż.** 1) (*zdr.* od *Kotwica*) mała kotwica. 2) *Kotwiczki wodne, bot. ob. Rusdyganek.*

Kotwiczne, ego, *blm. n.* opłata od zarzucania kotwicy (w porcie).

Kotwiczny, a. e, *p.* od kotwicy. *Drąg kotwiczny. Lina, powróz kotwiczny.*

Kotyhorosze, ów, *blp. m. ob. Krasnalki.*

Kotyhraszki, ów, *blp. m. ob. Krasnalki.*

Kotyljon, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) 1) spodni ubiór kobiécy, spodnica. 2) = rodzaj tańca.

Kotytys, ydy, *blm. m. mit.* bogini rozwiązłości.

Kousz, *ob. Kusz.*

Kow, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest *bóg pamięć.* Daje Druidom uczoność, a z nią władzę i panowanie. Odróżnia się od Kawa lub Gwalra. Inna jego postać jest *Cynin-Kow,* początek pamięci.

Kować, ał, a, *scz. nd. częst. ob. Kuć.*

Kowadło, a, *lm.* **a, a,** *n. zdr.* **Kowadełko, a,** *lm.* **a, a,** *n.* 1) nakowalnia, na czém żelazo kują. *Bić, uderzać po kowadle. Być między młotem i kowadłem, fig. przys.* t. j. być w trudném położeniu. *Kiedy żona szpetna, to jakby kto liznął kowadła.* 2) *Kowadełko, an.* (w uchu) kość za bębenkiem usznym się znajdująca.

Kowadłowy, *ob. Kowadło.*

Kowado, *nieod. n.* miara długości portugalska = 0,660 metra.

Kowal, a, *lm.* **e,** *m.* 1) co rozmaite przedmioty z żelaza wyrabia. *Na to ma kowal kleszcze, żeby się nie sparzył, przys. fig. Być kowalem swojéj fortuny.* 2) = (gallus) *zool.* ryba morska. 3) = (Lygaeus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pluskwowatych,* całodziobnych. 4) = gra dziecinna, taniec z śpiewaniem wedle taktu kowania. 5) = *myś.* nazwa dzięcioła.

Kowalczyk, a, *lm.* **i,** *m* czeladnik *v.* chłopiec kowalski.

Kowalik, a, *lm* **i,** *m. zool.* ptaszek trochę większy od wróbla; a) = *murowy* (certhia muraria), gnieździ się w dziurach murowych, *ob. Bargiel;* b) = *drzewny* (c. familiaris).

Kowalka, i, *lm.* **i, ż.** 1) *v.* **Kowalicha, y,** *lm.* **y, ż.** żona kowala. 2) = *posp.* rzemiosło kowalskie. *Kowalką się trudnić. ob. Kowalstwo.*

Kowalnia, ni, *lm* **nie,** *ż.* 1) warsztat kowalski, kuźnia. 2) = *z dziurkami v. Gwoździelnia,* narzędzie w którém ślusarz główki do gwoździ robi.

Kowalność, ści, *blm. ż. chem. ob. Klepalność.*

Kowalny, *ob. Klepalny.*

Kowalowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona kowala.

Kowalski, a, ie, *p.* od kowala. *Miechy kowalskie v. błozbaki. Woda kowalska v. stalowana,* w któréj kowale żelazo rozpalone nurzają. *psł. Po kowalsku,* sposobem kowalskim, jak kowal.

Kowalstwo, a, *blm. n.* rzemiosło kowalskie.

Kowanie, *ob. Kucie.*

Kowano, *ob. Kuto.*

Kowany, *ob. Kuty.*

Kowenan, u, *blm. m.* związek szkockich protestantów dla obrony ich nauki w r. 1586.

Kownata, Kownatny, *ob. Komnata, Komnatny.*

Kownia, (herb); trzy gołe miecze ostrzami u dołu schodzące się.

Kowniatka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Rozłup.*

Kowno, a, *blm. n.* miasto litewskie, słynne niegdyś czcią bogini Mildy lub Aleksoty, a nazwane od syna jéj Amora, t. j. od *Kaunisa, ob. Kauno.*

Kowpang, *nieod. n.* moneta na Sumatrze (400 kasz) = 50 kop. = 3 zł. 10 gr.

Kowrja, ji, *lm* **je,** *ż. v. Kuwer v. Kaury v. Koris v. Boss;* małe muszelki w Indjach Wschodnich i Syam, tudzież w wielu krajach Afryki za zdawkową monetę służące, których 2560 na jedną rupję idzie, *ob. Rupja.*

Kowsong *v.* **Kausung,** *nieod. n.* sztuka czarnego nankinu w Magindanao za monetę służąca.

Kowten, a, *blm. m. mit.* imię Odyna u Anglów, przypominające *Godana* i pokrewne z nim.

Koz, *nieod. n.* moneta dzisiejszych Persów = 0,66... kop = 1,33... gr.

Koza, y, *lm.* **y, ż.** 1) samica kozła. *Koza się parkoci,* t. j parzy się. *przys. fig. Na pochyłe drzewo i koza skoczą,* t. j. słabym człowiekiem lada kto rządzi. *Przyjdzie koza do wozu,* t. j. będziesz mnie potrzebował. *Nie wié gdzie kozy gnano,* t. j. nic nie rozumie rzeczy. 2) = *dzika, zool.* (Antilope rupicapra), z nogami wyższemi jak u kozy pospolitéj, mieszka na górach. 3) = *zool.* ryba, śledź rzeczny (clupea alosa), *ob. Leszcz* 4) = instrument muzyczny, dudy, gajdy, kobza. 5) = *posp.* więzienie, kluza. *Wpakować, wsadzić kogo do kozy. Siedzieć w kozie, ob. Areszt, Kryminał, Więzienie.* 6) = gatunek promu, dubas. 7) = *as.* konstellacja, zwana in. *Amaltea.* 8) = *myś.* a) zam. sarna; b) zam. dzika kaczka 9) = narzędzie podobne do kozłów trackich, na którém kloce się trzéć zwykły, lecz niższe; koza służy do składania drzewa z wozów o dwóch nogach na jednym końcu, po któréj z sani sztukę drzewa spychają. 11) = *prow.* część niedożętego na zagonie zboża.

Kozaciec, *ob. Kosaciec.*

Kozacieczek, czka, *lm.* **czki,** *m. bot.* 1) (Dictes), roślina. 2) = (Moraea), roślina zwana in. *Pierszeniem.* 3) = niek. zam. *Kosaciec* (Iris).

Kozacki, a, ie, *p.* 1) od kozaka, kozaków. *Półk kozacki. Hetman kozacki. fig. Kozackie życie,* t. j. hultajskie, z łupieży. *Wieść żywot kozacki,* t. j. żyć z łupieży. *psł. Po kozacku, z kozacka;* obyczajem kozackim. *fig.* nierozważnie, płocho, zbyt śmiało. 2) = *owies, bot. ob. Owies jednostronny.*

Kozactwo, a, *blm. n.* 1) sposób życia kozaków, rabowanie, rozbójstwo. *Udać się w kozactwo, pójść w kozactwo, na kozactwo.* 2) = sposób wojowania kozaków, napadanie, harcowanie. 3) = *zb.* kozacy, wojsko kozackie. 4) = kraj kozaków, *ob. Kozaczyzna.*

Kozaczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr* od *Kozak*) 1) mały kozak, chłopiec służący ubrany po kozacku. 2) = rodzaj tańca, *ob. Kozak.*

Kozaczka, i, *lm.* **i, ż.** kobiéta kozacka, żona kozaka.

Kozaczub, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Antylopa.*

Kozaczy, a, e, *p. ob. Kozacki.*

Kozaczycha, y, *lm.* **y,** *ż. prow. ob. Kozaczka.*

Kozaczyć się, ył—, y—, złz. nd. 1) w kozactwo się wdawać, kozakiem się stawać. 2) = *fig.* bawić się rozbojami, rabować; (o kobiécie) wiele dokazywać, wiele sobie pozwalać.

Kozaczyna, y, *lm.* **y,** *m. z polit.* stary, biedny, niedołężny kozak.

Kozaczyzna, y, *lm.* **y,** *m.* 1) styk, palica, pręt do oczyszczania pługa. 2) = nasad pługowy, rękojeść pługa. *fig. Kozica mu patrzy z oczu,* t. j. chłop gruby, nieokrzesany. *fig. Kozica z pieniędzmi,* t. j. chłop bogaty. 3) = rękojeść bicza. *Kozice furmańskie zwykle z młodéj brzozy plecione bywają,* in. *Biczysko.* 4) = na szkutach, widełki, któremi liny, gdy się gdzie na chróście zawieszą, zrzucają. 5) = *zool.* (Caprella), skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych,* szmurkowatych. Gatunki: 1 = *północna* (C. cinearis). 2 = *kolczata* (C. phasma). 3 = *sękata* (C. acuminifera). 4 = *ostroczelna* (C. acutifrons). 5 = *szczuplogłowa* (C. mantis). 6 = *nitkowata* (C. filiformis).

Koziczkowski (herb); na tarczy krzaczek róży na trzy konary rozdzielony, z których każdy kończy się kwiatem; w hełmie trzy pióra strusie.

Koziczny, a, e, *p.* od kozicy, paliczny.

Kozić się, ił—, i—, złz. nd. 1) (o kozie) wydawać płód. 2) = postępować sposobem kozy, być upornym, pokazywać upór.

Koziczyn, u, *blm. m. bot.* (Tragopyrum), roślina.

Kozidar, u, *lm.* **y,** *m.* ruski dar, dawszy upomnać się.

Kozidła, deł, *blp. ż.* bieguny od kolébki dziecięcéj.

Kozielnica *v.* **Kozlina** *v.* **Kozina, y,** *blm. ż.* mięso koźle.

Kozieł, zła, *lm.* **zły,** *m.* 1) (Capra), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Bydląt,* byczych. Gatunki: 1 = *skalny* (C. Ibex). 2 = *pirenejski* (C. pyrenaica). 3 = *syberyjski* (C. sibirica). 4 = *Pallasa* (C. Pallasii). 5 = *Walje* (C. Walie). 6 = *Beden* (C. Beden). 7 = *kaukaski* (C. caucasica). 8 = *Iharal* (C. Iharal). 9 = *himalajski* (C. Himalayana). 10 = *Falkonera* (C. Falconeri). 11 = *bezoarowy* (C. negagrus). 12 = *domowy* (C. hircus). Odmiany jego: a) *bezorgi* (ecornis); b) *Kaszemirski* (Caniger); c) *krótkorogi* (reversus); d) *tybetański* (Tibetanus); e) *angorski* (Angorensis); f) *indyjski* (Indiens); g) *egipski* (Aegyptiacus); h) *długouchy* (mambricus); i) *barani* (arietinus); k) *płaski* (depressus); l) *jamajski* (Jamaicensis); m) *koziorogi* (capricornus); n) *perski* (persicus). 13 = *sękorogi* (C. Jemlahica). 14 = *krótko-ogonowy* (C. hyloeria). 15 = *wełnisty* (C. lanigera). 16 = *nubijski* (C. Nubiana). 17 = *Jael* (C. Jaela) 18 = *hiszpański* (C. hispanica). *Kozieł skalny,* sarna z rogami samiec, *ob. Sarna Rogacz. Wstydzi się jak kozieł w kapuście, przys. fig. Kozła doić,* t. j. próżno trudzić się, pracować. *fig Barany i kozły,* t. j. dobrzy i źli ludzie. *Uparty jak kozieł v. uparty kozieł v. kozieł.* 2) = (herb): a) kozieł biały na trzech nogach stojący, rogi po sobie zadurte mający; w hełmie pół kozła takiegoż niby wyskakującego; b) księżyc rogami na dół obrócony, na nim trzy strzały. 3) = *v. Kozły,* u pojazdu, siedzenie woźnicy. *Powozić z kozła.* 4) = przewrócenie się do góry nogami. *Kozła przewrócić, ob. Koziełek.* 5) = zły humor; zła, nachmurzona mina. *Kozieł na twarzy, na czole. Postawić kozła.* 6) = *posp.* upór, krnąbrność, zuchwalstwo. *Wybić komu kozła.* 7) = *w lm.* podstawy drewniane, kobylice (przy piłowaniu drzewa). *ob. Podagrycznik.* 8) *Kozia stopa,* narzędzie chirurgiczne do rwania zębów.

Koziar, *ob. Kozak* (grzyb).

Kozlarka, i, *lm.* **i, ż.** żona lub córka pasterza kóz.

Koziarnia, ni, *lm* **nie,** *ż.* stajnia kozia.

Koziarz *v.* **Kozlarz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) pasterz kóz. 2) = grający na kobzie czyli kozie.

Kozibród, oda, *blm. m. bot.* (Tragopogon), roślina z działu *języczkowych v. cykorjowych* (Cichoreae), należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*) wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *łąkowy* (T. pratense), daw. *Kozią bródką,* dziś także *Wliśnikiem, Słonecznym mléczem* zwany, łodygę ma łokciową, kwiat pojedynczy złocisto-żółty, otwierający się tylko z rana zaraz po wschodzie słońca, a stulający się o 10 godzinie przed południem; często bywa niszczony przez *głownię,* czyli *śniedź,* która go zamienia w brunatny pyłek; korzeń téj rośliny zawiera obficie sok mleczny; dawniéj używała się w medycynie; = *ogrodowy v. porolisciowy* (T. porrifolium), korzeń używa się na jarzynę pod nazwą *Salsefji v. Salcefji,* u ludu *Owsianych korzonków;* młode wypustki jadane bywają jak szparagi; kwiat fjoletowo-czerwony, zrana tylko otwierający się; inne gat. = *kosmkowaty, falisty, bladożółty, wielki i polny.*

Kozica, y, *lm.* **e, ż.** 1) styk, palica, pręt do oczyszczania pługa. 2) = nasad pługowy, rękojeść pługa. *fig. Kozica mu patrzy z oczu,* t. j. chłop gruby, nieokrzesany. *fig. Kozica z pieniędzmi,* t. j. chłop bogaty. 3) = rękojeść bicza. *Kozice furmańskie zwykle z młodéj brzozy plecione bywają,* in. *Biczysko.* 4) = na szkutach, widełki, któremi liny, gdy się gdzie na chróście zawieszą, zrzucają. 5) = *zool.* (Caprella), skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych,* szmurkowatych. Gatunki: 1 = *północna* (C. cinearis). 2 = *kolczata* (C. phasma). 3 = *sękata* (C. acuminifera). 4 = *ostroczelna* (C. acutifrons). 5 = *szczuplogłowa* (C. mantis). 6 = *nitkowata* (C. filiformis).

Koziczkowski (herb); na tarczy krzaczek róży na trzy konary rozdzielony, z których każdy kończy się kwiatem; w hełmie trzy pióra strusie.

Koziczny, a, e, *p.* od kozicy, paliczny.

Kozić się, ił—, i—, złz. nd. 1) (o kozie) wydawać płód. 2) = postępować sposobem kozy, być upornym, pokazywać upór.

Koziczyn, u, *blm. m. bot.* (Tragopyrum), roślina.

Kozidar, u, *lm.* **y,** *m.* ruski dar, dawszy upomnać się.

Kozidła, deł, *blp. ż.* bieguny od kolébki dziecięcéj.

Kozielnica *v.* **Kozlina** *v.* **Kozina, y,** *blm. ż.* mięso koźle.

Kozieł, zła, *lm.* **zły,** *m.* 1) (Capra), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Bydląt,* byczych. Gatunki: 1 = *skalny* (C. Ibex). 2 = *pirenejski* (C. pyrenaica). 3 = *syberyjski* (C. sibirica). 4 = *Pallasa* (C. Pallasii). 5 = *Walje* (C. Walie). 6 = *Beden* (C. Beden). 7 = *kaukaski* (C. caucasica). 8 = *Iharal* (C. Iharal). 9 = *himalajski* (C. Himalayana). 10 = *Falkonera* (C. Falconeri). 11 = *bezoarowy* (C. negagrus). 12 = *domowy* (C. hircus). Odmiany jego: a) *bezorgi* (ecornis); b) *Kaszemirski* (Caniger); c) *krótkorogi* (reversus); d) *tybetański* (Tibetanus); e) *angorski* (Angorensis); f) *indyjski* (Indiens); g) *egipski* (Aegyptiacus); h) *długouchy* (mambricus); i) *barani* (arietinus); k) *płaski* (depressus); l) *jamajski* (Jamaicensis); m) *koziorogi* (capricornus); n) *perski* (persicus). 13 = *sękorogi* (C. Jemlahica). 14 = *krótko-ogonowy* (C. hyloeria). 15 = *wełnisty* (C. lanigera). 16 = *nubijski* (C. Nubiana). 17 = *Jael* (C. Jaela) 18 = *hiszpański* (C. hispanica). *Kozieł skalny,* sarna z rogami samiec, *ob. Sarna Rogacz. Wstydzi się jak kozieł w kapuście, przys. fig. Kozła doić,* t. j. próżno trudzić się, pracować. *fig Barany i kozły,* t. j. dobrzy i źli ludzie. *Uparty jak kozieł v. uparty kozieł v. kozieł.* 2) = (herb): a) kozieł biały na trzech nogach stojący, rogi po sobie zadurte mający; w hełmie pół kozła takiegoż niby wyskakującego; b) księżyc rogami na dół obrócony, na nim trzy strzały. 3) = *v. Kozły,* u pojazdu, siedzenie woźnicy. *Powozić z kozła.* 4) = przewrócenie się do góry nogami. *Kozła przewrócić, ob. Koziełek.* 5) = zły humor; zła, nachmurzona mina. *Kozieł na twarzy, na czole. Postawić kozła.* 6) = *posp.* upór, krnąbrność, zuchwalstwo. *Wybić komu kozła.* 7) = *w lm.* podstawy drewniane, kobylice (przy piłowaniu drzewa).

8) = sztaluga. *Oprzeć, postawić obraz na kozłach.* 9) = *w lm.* (w dachu), krokwie, łaty. 10) *w lm.* = *rosochate, fort.* rogatki, kobylenie. 11) = *w lm.* pale, słupy, na których most się opiera, izbica. 12) = broń na krzyż ustawiona. *Broń w kozły złożyć.* 13) = dudy do grania, gajdy, kobza, koza. 14) = dwa koły na krzyż w kształcie litery X w ziemię wbite i w miejscu zetknięcia się związane; służą za warsztat do robienia faszyny. 15) = stos zawierający w sobie 1000 sztuk dranic. 16) = trójkąt równoboczny, z tarcie na płask do wyschnięcia przy tartaku ułożony. 17) = *or.* ławka na której oryle odzież i torby wieszają, aby nie zamokły. 18) = *w lm. prow.* pośniki *v.* rufy dla owiec do zakładania im paszy.

Kozełek *v.* **Koziołek, łka,** *lm.* **łki,** *m.* (*zdr.* od *Kozieł*) 1) młody koziel, koźlę. 2) = sarniuch, jelonek młody. 3) = przewrócenie się do góry nogami. *Przewracać kozełki. Wywrócić koziołka.* 4) = *kuch.* nadziewane drobiazgi. 5) = nosidełko mularskie, do noszenia cegły. 6) = *zool.* ptak, baranek bekas (scolopax, gallinago). 7) = *bot. ob. Wielosił.* 8) = *leś. ob. Kłatka.* 9) = *w lm. Koziołki;* przyrząd do suszenia koniczyny.

Kozełkować *v.* **Koziołkować, ował, uje,** *scz. nd.* kozełki przewracać. *Piesek z radości kozełkuje.*

Kozełkowe rośliny (Polemonia), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klasy 8éj ukł. Juss. (Hypocorollia) roślin *dwulistkowych*, in. *Wielositowate.*

Kozieniec, ńca, *blm. m. bot.* gatunek *Wiciokrzewu*, in. *Powój wonny v. kozi* (Lonicera caprifolia).

Kozierodka, i, *lm. i, ż. bot.* (Trigonella), roślina, której gatunki: = *błękitna* (T. coerulea), *ob. Nostrzyk modry;* = *boża trawka* (T. foenum graecum).

Kozierza, y, *blm. ż. bot.* (Siegesbeckia), roślina.

Kozik, a, *lm. i, m. posp.* 1) nóż rzeźniczy, kuśpik. 2) = zły, ladajaki, lub mały nóż. *Od kozika do nożyka; od nożyka do konika,* t. j. stopniami brnie się w złém.

Kozika, i, *ż. v.* **Zkrzyżlak, a,** *blm. m.* (herb); łuk do góry obrócony cięciwą, na której krzyż.

Kozilek, lka, *lm* **lki,** *m. bot.* (Pimpinella tragium), gatunek rośliny *Biedrzenia.*

Kozina, y, *lm.* **y, i.** mięso kozie.

Koziniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) chlew kozi, stajnia dla kóz. 2) = *prow.* zapach właściwy kozłom, woń odrażająca.

Koziobrody, a, e, *p.* mający brodę kozią. *Ammon bożek koziobrody.*

Koziodry, ego, *m. zool.* rodzaj ptaka, o którym jest mniemanie ludu, że wydaja kozy.

Koziogłów, a, e, *p.* mający kozią głowę.

Koziok, *ob. Koziook.*

Kozioki *v.* **Kozooki, a, ie.** *p.* oczu kozich.

Kózioł, Koziołek, Koziołkować, *bl. ob. Kozieł, Kozełek, Kozełkować.*

Kozionogi, a, ie, *p.* mający kozie nogi. *Satyry kozionogie. Bożkowie kozionodzy*

Koziook, a, *lm.* **i,** *m.* (Aegilops) 1) *bot.* in. *Twalek,* roślina z rzędu *traw jęczmieniowych*; gatunek: = *jajowaty* (A. ovata), daw. *Myszem zbożem,* a niek. *Stokłosą* zwany; rośnie w południ. Europie; używała się w cierpieniach oczu, stąd jéj nazwa. 2) = *min.* gatunek drogiego kamienia.

Koziorogi, a, ie, *p.* mający rogi kozie. **Koziorogi, ów,** *blp.* 1) *prze.* koziorożec, znak niebieski zimowy. 2) = familja owadów chrząszczowatych z długiemi różkami, których gąsienice w suchém drzewie żyją, psując całe sztuki jego, skąd otrzymały nazwiska gminne *traczów, cieśli,* i t. d.

Koziorożec, żca, *lm.* **żce,** *m.* 1) *zool.* rodzaj zwierząt ssących, trzymających środek między jeleniami a kozami, *ob. Kozieł skalny, Antylopa.* 2) = *as.* a) jeden z 12 znaków zodjakalnych (czyli 12 części zodjaku lub ekliptyki), znajdujący się blisko konstellacji tegoż imienia; należy do *znaków południowych,* zowie się *znakiem przesilenia nocy;* słońce wstępując w znak *Koziorożca* (9 Grudnia), stanowi początek zimy; b) = jedna z 12 *konstellacij zodjakalnych,* obejmująca 61 małych gwiazd, *ob. Zodjak, Zodjakalne znaki, Konstellacja.* 3) = *bot. v.* **Koziorożnik, a,** *lm.* **i,** *m.* a) nazwa dawana niek. roślinie *Boża trawka v. Fengrek* (Trigonella foenum graecum); b) = *polny,* dawn. nazwa rośliny: *Lucerna pastewna* (Medicago sativa); c) = *chmielowy,* nazwa dawana niek. roślinie: *Luc. chmielowata* (M. lupulina); d) = *dzięcielina, ob. L. strzępkowata v. L. dzięcielina* (M. falcata).

Koziorożny, a, e, *p. zool.* podobny do Koziorogu (owadu). *Owady koziorożne.*

Kozioróg, ogu, lm. ogi, *m.* (Cerambyx), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* czterostawnych.

Koziostopy, a, e, *p.* kozionogi. *Leśnych satyrów ufiec koziostopy.*

Koziparsk, u, *blm. m. bot.* nazwa dawana dwom gatunkom *Przetacznika* (Veronica): a) *Bobownikowi* (V. beccabunga) i b) *Bobowniczkowi* (V. anagalis).

Kozirog, oga, lm. ogi, i) *zool.* rodzaj owadu. *Kozirog cieślik.* 2) = **u,** *blm. m. bot.* a) *ob. Kolcowój* (Lycium); b) = *chiński, ob. Kolcowój zwyczajny v. lancetowaty* (L. barbareum); c) = gatunek dębu (Quercus smilax). 3) = *ob. Kozi róg.*

Koziskok, u, *blm. m. bot.* (Aegopricon *v.* Maprounea), roślina.

Koziułka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* kózka wodna, owad latający, podobny do komora (tiputa).

Kozłek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) *an.* kąt ucha. 2) = *bot.* 1) (Valeriana) in. *Bieldrzan v. Bieldrzan,* roślina z rodziny *Kozłkowych,* której i dała nazwanie, należąca do klassy 3, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *lekarski v. pospolity* (V. officinalis), kwiaty ma drobne, czerwono-cieliste; = *wielki v. biały v. ogrodowy* (V. phu), dawn. *Drjawnikiem* zwany; = *bliźniczki* (V. tuberosa); = *rozdzielnokwiatowy* (V. divica); = *bzowolisci* (V. sambuccifolia). 2) = *sałatka, ob. Roszpunka* (Fedia olitoria).

Kozłęka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Trigonia) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów,* skorupnych.

Kozłkowate rośliny (Valerianeae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 2giéj (*v. kielichokwiatowych*), ukł. De Cand.

Kozłonogi, a, ie, *p. ob. Kozionogi.*

Kozłować, ał, uje, *scz. nd.* jak kozieł skakać; *fig.* swawolić.

Kozłowaty, a, e, *p.* nakształt kozła. *Głos kozłowaty.*

Kozłowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. posp.* pasterz kóz, koziarz.

Kozłowski, (herb); na tarczy mur naukos walący się; w hełmie dwie trąby z brzękotkami na nich zawieszonemi.

Kozłowy, a, e, *p.* 1) od kozła. *Kozłowy zamsz.* 2) *bot.* a) *Kozłowe ciernie, ob. Dragant* (Astragalus tragacantha), krzew; b) *ob. Kolcowój* (Lycium).

Koznogiet, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Melampodium), roślina.

Kozochłop, a, *lm.* **y,** *m. mit.* pół-człeka, pół-kozła. *Bożek Pan kozochłop.*

Kozodnik, *ob. Kozodziczyna.*

Kozodoj, a, *lm.* **e, m.** 1) (Caprimulgus), *zool.* ptak z rzędu *Jaskółek v. paszczowatych*; gatunki jego: 1 = *wielki* (C. grandis). 2 = *rudy* (C. jamaicensis). 3 = *rdzawy* (C. rufus). 4 = *dzienny* (C. diurnus). 5 = *Natterer'a* (C. Natterері). 6 = *pstry* (C. cayanas). 7 = *czarnoskrzydły* (C. gujanensis) 8 = *półobrożny* (C. semitorquatus) 9 = *słotny* (C. carolinensis) 10 = *okularowy* (C. americanus). 11 = *ostrostérny* (C. acutus). 12 = *śniady* (C. virginianus). 13 = *szczeciasty* (C. Novae Hollandiae). 14 = *wąsatek* (C. mystacalis). 15 = *lelek v. europejski* (C. europaeus). 16 = *rdzawostopy* (C. ruficollis). 17 = *izabellowaty* (C. isabellinus). 18 = *płowy* (C. eximius). 19 = *nożycostérny* (C. psalurus). 2) = który doi kozy, koziarz.

Kozodrza, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* zdzieranie, zdzierstwo.

Kozodrzew, u, *lm.* **y,** *m. ob. Kosodrzew.*

Kozodziczyna, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Kozodzik, a,** *lm.* **i,** *m. v.* **Kozodnik, a,** *lm.* **i,** *m. bot.* (Capraria), roślina zwana in. *Sercokwiat.*

Kozolub, a, *lm.* **y,** *m. zool.* ryba (sargus).

Kozomyszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Cereomys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych,* myszkowatych, grzebienorek; gatunek jeden. = *brazylijska* (C. cuniculus).

Kozopas, a, *lm.* **y,** *m.* koziarz, pasterz kóz.

Kozorodny, a, e, *p.* rodzący kozy. *Kraj kozorodny.*

Kozorożec, *ob. Koziorożec.*

Kozosiecznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Anigoranthos), roślina.

Kozub, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (Cymindis), *zool.* ptak z rzędu drapieżnych (dziennych), rodzaju sokołów; gatunki: a) = *haczysty* (C. uncinatus); b) = *wędzisty* (C. hamatus). 2) = *prze.* dawna suknia niewieścia; płaszcz(?) 3) = i *zdr.* **Kozubek, bka,** *lm.* **bki,** *m.* woreczek lub pudełko z kory zrobione na jagody. 4) = *v.* **Kazub,** *v.* **Framuga, i,** *lm.* **i,** *ż. ar.* wyłobienie w murze dla postawienia ku ozdobie posągu albo naczynia.

Kozubato, *ps.* krzywowypukło.

Kozubaty, a, e, *p.* krzywowypukły. *Tafle kozubate, guziste, podrupane.*

Kozubieć, iał, eje, *sn. nd.* kozubatym, krzywowydętym się stawać.

Kozula, i, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Kozulka, i,** *lm.* **i,** *ż.* motowąz, węda z kilką haczykami na osobnych sznurach, do głównego sznura przywiązanych.

Kozyra, Kozyrnik, Kozyrny, Kozyrować, *ob. Kozera,* i t. d.

Kozyrek, rka, *lm.* **rki,** *m.* (z ross.) *prow.* brylik, rydelek, daszek u czapki.

Kozytać, ał, ta, *v.* **cze,** *scz. nd. prow.* (na Litwie), łaskotać, łachotać, łechtać.

Kożbia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Hippia), roślina.

Kożebło, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Trypethelium) rodzaj porostu.

Kożeblina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Rondeletia), roślina.

Kożelno, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Thorea), rodzaj wodorostu.

Kożub, *ob. Kozub.*

Kożubalec, lca, *lm.* **lce,** *m.* okup, kuban. *Wyciągać z kogo kożubalce.*

Kożubek, bka, *lm.* **bki,** *m* 1) *ob. Kozub.* 2) = *zool.* (Oxytelus), owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, krótkoskrzydłych. 3) = *ob. Czep, Kacerzyk.*

Kożuch, a, *lm.* **y,** *m.* 1) futro, szczególniéj futro ze skór owczych. 2) = *myś. v.* **Smuż, a,** *lm.* **e,** *m.* skóra zająca. 3) = *na mléku, v. na śmietanie v. od śmietanki,* kożuszek.

Kożuchować, ał, uje, *scz. nd.* szczepić drzewo za skórę tylko, oczkować, okulizować.

Kożuchowanie, a, *lm.* **a,** *n.* szczepienie drzew za skórę, oczkowanie, okulizowanie.

Kożuchowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. zool.* (tinea pelionella) mól, zanocnica, owad maleńki.

Kożuszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Kożuch*), 1) mały, krótki kożuch, futerko. 2) = od mléka, od śmietanki. *Kawa z kożuszkiem.*

Kożusznik, a, *lm.* **cy,** *m.* wyrabiający kożuchy.

Kożlak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) *ob. Kozak* (Boletus luridus). 2) = *ob. Maśluk* (Boletus luteus), grzyb z rodzaju *Huby.*

Kożlarka, Kożlarz, *ob. Koziarka, Koziarz.*

Kożlątko, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Kożlę, ęcia,** *lm.* **ęta,** *n.* (*zdr.* od *Kozłek*) 1) płód kozi. *Mięso kożląt równie smaczne jak jagniąt.* 2) = *myś.* młoda sarna.

Kożlec, ał, eje, *sn. nd.* 1) kozłem się stawać, na kozła zakrawać. *Wełna na jagnięciu kożleje.* 2) = *fig.* upartym się stawać.

Kożlęcina, y, *lm.* **y, i.** mięso kożląt.

Kożlęcy, a, e, *p.* od kożlęcia, lub kożląt *Skóra kożlęca. Rękawiczki z kożlęcéj skóry.*

Kożli, a, e, *p.* 1) od kozła. *Skóra kożla.* 2) *bot. Kożle ciernie, ob. Kozłowe ciernie. Kożle ziele, ob. Kożlik. Kożle jajka* dawn. nazwa rośliny: *Złotogłów gałęzisty* (Asphodelus); *Kozie jajka samica,* dawniéj zam. *Zł. biały* (A. albus); *kożle jajka samiec,* daw. naz. *Złotnica żółta* (Asphodelina lutea).

Kożlić, ił, i, (czoło) *scz. nd.* i **Kożlić się, ił—, i—,** *stz.* kozła na czole postawić, nachmurzać czoło.

Kożlik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* koźle ziele, piżmarja (Fiirculus).

Kożlin, u. *blm. m. bot.* (Premna), roślina.

Kożlina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) mięso kozie. 2) = skóra kozła. 3) = *bot. ob. Wierzba długoliściowa t. Witkowata* (Salix viminalis).

Kożliny, in, *r.* **Kalenice, ic,** *blp. ż.* cienkie sztuki drzewa na krzyż zbite, położone na szczycie dachu słomą krytego, aby wiatr pokrycia nie zdzierał.

Kółeczko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Kółko*).

Kółkiem, *psł.* kołem, w kółko, w krąg.

Kółko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Koło*), **Kółeczko, a,** *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Kółko*) 1) małe koło, np. zegarowe, taczkowe, kołowrótkowe. *Kółko od ostrogi. W kółko się obracać.* 2) = *bot.* w *lm. Kółka, posp.* nazwa dawana niek. roślinie *Wilczomlecz pilkowany* (Euphorbia helioscopia) z powodu jéj promieniowych, formujących krążek baldaszków.

Kółkować, ał, uje, *scz. nd.* krążyć w kółko, *ob. Kołować.*

Kółkowaty, a, e, p. 1) nakształt kółka. 2) = kolisty.

Kółkowy, a, e, *p.* od kółka lub kółek.

Kószka, i, *lm.* **i,** *ż.* ze słomy uwity ul dla pszczół, który może być rozmaitego kształtu.

Kózka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) mała, młoda koza. 2) = *zool.* rodzaj owadu, koziróg. 3) = *zool.* kózka wodna, koziułka, owad. 4) = *zool.* mała rybka do minogów podobna (cobitis taenia), *ob. Śliz.*

Kp. *skr.* zam. *Kapitan.*

Kpać, ał, a, *scz. nd. kogo,* kpem kogo nazywać, łajać go. = **się,** *stz. nd. posp.* łajać, łajać się.

Kpanie, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Kpanina, y,** *lm.* **y,** *ż.* łajanie.

Kpiarz, a, lm. e, *m. posp.* żartowniś, szyderca, drwiarz.

Kpica, y, lm. e, *ż. nieuż.* głupia, błaźnica, ladaco kobiéta.

Kpić, ił, i, *scz. nd. z kogo v. sobie z kogo, v. z czego; posp.* drwić, szydzić, żartować. *Kpię sobie z tego. Kiep kpi, przys.*

Kpienie, a, *lm.* **a,** *n. z kogo;* żartowanie, drwienie.

Kpina, y, *lm.* **y,** *m.* kiepek, ni w pięć, ni w dziewięć.

Kpina, y, *lm* **y,** *ż.* i *zdr.* **Kpinka, i,** *lm.* **i,** *ż. posp.* drwina, szyderstwo, żart. *Kpiny sobie z kogo robić. Wystawić kogo na kpiny. To są kpiny. Zrobić co na kpiny.*

Kpisko, a, *lm.* **a,** *n.* wielki kiep, głuptas.

Kra, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) szyba lodu na rzece pływająca. *prow. Siać ze kry,* t. j zaraz po ustąpieniu mrozów na wiosnę. 2) = gruba chmura. 3) = *med* puchnięcie śledziony, choroba; stwardnienie macicy. 4) = *med.* (scirotus) rodzaj narośli rakowéj.

Kraal, a, *lm.* **e,** *m.* wieś u Hottentotów.

Krab, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (brachyurus) gatunek raków rzecznych i morskich, podobnych nieco do pająków.

Krabba, y, *lm.* **y,** *ż.* (Cancer), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych,* nabrzeżnych. Dzieli się na dwa podrodzaje: 1 *właściwa* (Cancer), którego gatunek; = *faldzista* (C. pagurus), i 2 = *Kudłosz* (Pilumnus); którego gatunki: a = *trójzębny* (P. vespertilio). b = *pięciozębny* (P. hirtetllus).

Kraborak, a, *lm.* **i,** *m.* (Birgus), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Oburzędnych,* nagoogoniastych. Gatunki jego: 1 = *pstronogi* (B. latro). 2 = *kropkowany* (B. laticauda).

Kraciasto, *ps.* w kraty. *Wyszywać kraciasto.*

Kraciasty, a, e, p. 1) mający kraty, kratami opatrzony. *Drzwi kraciaste.* 2) = w kraty, nakształt krat. *Materja kraciasta.*

Kracić, ił, i, *scz. nd.* kratą grodzić.

Kracienica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Hemionitis), rodzaj paprociowéj rośliny.

Kracja, ji, lm. je, *ż.* moneta papiezka i florencka = 1,6875 kop. = 3,375 gr.

Kraczać się, *stz. nd. ob. Roszkraczać się.*

Kraczki, ów, *blp.m.* sposób suszenia koniczyny w małych ostrosłupowych kupkach, wewnątrz próżnych, aby powietrze przechodzić mogło.

Kraczoch, a, *lm.* **y,** *m.* brukowiec, który bruki zbija *v.* szlifuje, próżniak.

Kradać, *ob. Kraść.*

Kradkiem, *ps.* tajnie, potajemnie, kradzieżą, *ob. Ukradkiem.*

Kradnienie, *v.* **Kradzenie, a,** *lm.* **a,** *n.* kradzież, czynność wyrażona słowem *Kraść.*

Kradomie, *ps. prze.* skrycie, potajemnie, ukradkiem.

Kradomy, a, e, *p.* skryty, potajemnie zrobiony.

Kradywać, *częst. ob. Kraść.*

Kradzieski, a, ie, *v.* **Kradzieżniczy, a, e,** *p.* złodziejski, zbójczy. *Zmysł v. instynkt kradzieski. Rzemiosło kradzieskie.*

Kradzieztwo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Kradzież.*

Kradzież, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) zabranie potajemne cudzéj własności, złodziejstwo. *Kradzież popełnić. Należéć do kradzieży. Kradzież grosza v. skarbu publicznego. ps. Kradzieżą*, drogą kradzieży, złodziejstwem. 2) = rzecz ukradziona. *Kradzież świeżo przy kim znaleziona v. tice.*

Kradzieżca, y, *lm.* **e,** *v.* **Kradzieżnik, a,** *lm.* **cy,** *m.* który kradnie, złodziéj.

Kradzieżność, ści, *blm. ż.* skłonność do kradzenia.

Kradzieżny, a, e, *p.* 1) od kradzieży, kradzieżcy. *ob. Kradzieski.* 2) = skłonny do kradzieży. *Sługa kradzieżny.*

Kradziony, a, e, *im.* 1) potajemnie wzięty. *Wziąć co kradzionym sposobem.* 2) = skryty, tajemny. *Kradziona miłość.*

Kragszteju, u, *lm.* **y,** *m. ar. ob. Wspornik.*

Kraik, a, *v.* **Krajek, ka,** *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kraj*) mały kraj, ziemica.

Kraina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) część pewna jakiéj części świata, kraju, prowincji. 2) = strona nieba. *Cztery są główne krainy niebieskie.* 3) = pas ziemi, strefa. *Kraina gorąca, umiarkowana* 4) = *fig.* przestrzeń, zakres. *W wyższych krainach filozofji. Kraina przypuszczeń. Kraina wiedzeń.* 5) = *uszna, an.* miejsce na głowie około oczów. *Kraina oczna,* przestrzeń twarzy około oczu. *Kraina gębna,* przestrzeń twarzy około gęby. *Kraina nosowa,* przestrzeń twarzy około nosa.

Krainiec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. v.* **Krajnik, a,** *lm.* **i,** *m.* na ukrainie, to jest na pograniczu mieszkający.

Krainka, i, *lm.* **i,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kraina*) mała kraina ziemica. 2) = kobieta mieszkająca na pograniczu.

Kraj, u, *lm.* **e,** *m.* 1) brzeg czego, koniec, kraniec. *Kraj szaty. Kraj okrętu. Kraj świata. pst. Krajem*, po brzegu. 2) = część ziemi, okolica. *Wszystkie kraje ziemi. Kraje umiarkowane, gorące, lodowate, ob. Kraina, Pas, Pasmo, Strefa.* 3) = wielka część ziemi, od narodu jakiego zamieszkana, ojczyzna. *Kraj obfitujący w zboże, w drzewo. Cudze v. obce kraje. Kraj rodzinny, v. Kraj. Odebrać wiadomości z kraju. W kraju i za granicą. Co kraj, to obyczaj.*

Krajać, ał, je, *scz. nd.* 1) odrzynając dzielić. *Krajać chléb, mięso. Krajać kawałkami v. na kawałki v. w kawałki, ob. Przekrajać, Rozkrajać, ob. Ciąć. Krajać suknię, ob. Kroić. Pługiem krajać ziemię, ob. Orać.* 2) = rznąć. *Nóż dobrze kraje.* 3) = *fig.* przenikać boleśnie, przeszywać. 4) = *batokiem, myś.* bić, ćwiczyć, harapownć, np. lisa doganiając go na koniu z chartami. = **się,** *złz.* 1) stawać się pokrajanym, porzniętym. 2) = *fig.* pękać, pęknąć się. *Serce się na to kraje. Serce mi się krajało z żalu v. od żalu.*

Krajanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność krajania, rznięcia.

Krajanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kawałek odkrojony od całości np. chleba, sera i t. p. 2) = sér w kształcie cegły zrobiony.

Krajcar, *ob. Grajcar.*

Krajce, ów, *blp. m. zool.* u ptaków, zewnętrzne ostre brzegi obu szczęk do siebie przystające, przeznaczone do rozdrabniania pokarmów. *Krajce wierzchnie,* należące do szczęki wierzchniéj. *Krajce spodnie,* do żuchwy należące.

Krajczanka, i, *lm.* **i,** *ż.* córka krajczego.

Krajczany, *ob. Krajkowy.*

Krajczowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) godność krajczego. 2) = *zb.* krajczy z żoną. *Państwo krajczowstwo.*

Krajczy, ego, *lm.* **owie,** *m* 1) krający drugim przy obiedzie, rozbierający mięsiwa. 2) = urzędnik w dawnéj Polsce i Litwie. *Krajczy wielki koronny, litewski.*

Krajczyc, a, *lm.* **owie,** *m.* syn krajczego.

Krajczyna, y, *lm.* **e,** *ż.* żona krajczego.

Krajec, ca, *lm.* **ce,** *m. zool.* ząb krający, którego wierzch jest ostry lecz równy.

Krajka, i, *lm.* **i,** *ż.* brzeg u postawu sukna z wełny odmiennéj niż sama sztuka zrobiony.

Krajkowy, a, e, *p.* od krajki.

Krajnik, a, *lm.* **i,** *m. ar.* brzeg stropu w porządku słupowym, znacznie na przód średnika wybiegający, złożony z następów, czyli osobnych członków; wieniec, gzéms.

Krajny, *ob. Skrajny.*

Krajobraz, u, *lm.* **y,** *m.* 1) widok okolicy. 2) = pejzaż, landszaft, niekiedy mappa.

Krajomiernictwo, a, *blm. n.* nauka mierzenia ziemi, ziemiomiernictwo.

Krajomierniczy, a, e, *p.* ziemiomierniczy *v.* geometryczny, *ob. Mierniczy.*

Krajopis, 1) **a,** *lm.* **owie,** *m. v.* **Krajopisarz, a,** *lm.* **e,** *m.* ziemiopis, chorograf. 2) = **u,** *lm.* **y,** *m.* opisanie okolic jakiego kraju, chorografja.

Krajopisarski, a, ie, *p.* od krajopisarza, chorografa.

Krajopisarstwo, *v* **Krajopistwo, a,** *blm. n.* ziemiopisarstwo, chorografja.

Krajopisarz, *ob. Krajopis.*

Krajopisny, a, e, *p.* ziemiopisarski, chorograficzny.

Krajopistwo, *ob. Krajopisarstwo.*

Krajorys, u, *lm.* **y,** *m.* zarys jakiego kraju, plan; mappa.

Krajowiec, wca, *lm.* **wcy,** *v.* **wce,** *m.* rodak, z tego samego kraju, niecudzoziemiec. *Krajowcy, blp.* rodowici mieszkańcy, tuziemcy.

Krajowładca, y, *lm.* **y,** *v.* **e,** *m.* rządca jakiego kraju.

Krajowładność, ści, *blm. ż.* rządzenie jakim krajem, panowanie.

Krajowładny, a, e, *p.* władający krajem, panujący.

Krajowładztwo, *ob. Krajowładność.*

Krajowość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* narodowość, miejscowość.

Krajowy, a, e, *p.* od kraju; tutejszy, nie obcy. *Wino krajowe. Rośliny krajowe. Krajowy obyczaj, ob. Narodowy. Pisarze krajowi. Piśmiennictwo krajowe, ob. Literatura.*

Krak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *mit.* u starożytnych karpackich Słowian nazwa małych duchów, kujących niby w górach metale, z wyobrażeń ludów celtyckich; stąd podanie o *Kraku v.* Krakusie, założycielu Krakowa; in. *Karli v. Karły.* 2) = **u,** *lm.* **i,** *m.* trzymasztowy statek duński i szwedzki.

Krakacica, y, *lm.* **e,** *ż. med.* chorobliwa narośl w nozdrzach wyrastająca, wielonog *v.* polip nosowy.

Krakać, ał, a, *r.* **cze,** *scz. nd.* i **Kraknąć,** *jednt.* 1) (o kruku, wronie) głos wydawać, podobny do kruczego głos wydawać. *Kruki, gawrony, wrony krakały. Wrona kracze, będzie deszcz. Kiedy wlezieszmiędzy wrony, musisz krakać jak i ony, przys.* 2) = *fig. Krakać na kogo,* wrzeszczeć, hałasować na kogo.

Krakanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona słowem *Krakać.*

Krakowiak, a, *lm.* **i,** 1) *v.* **cy,** *m.* rodem z Krakowa lub z Krakowskiego. 2) = rodzaj tańca. 3) = śpiew, który Krakowiacy przy swoim tańcu śpiewają.

Krakowianka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta rodem z Krakowa lub z Krakowskiego. 2) = suknia męzka z czasów Stanisława Augusta.

Krakowski, a, ie, *p.* od Krukowa, z Krakowa (miasta). *Zamek krakowski. Uniwersytet krakowski. Krakowska kasza,* t. j. drobna kasza gryczana. *Pan krakowski,* t. j. dawny kasztelan krakowski, pierwszy z senatorów (świeckich). *Krakowskim targiem, przys.* t. j. o połowę ceny.

Krakus, a, *blm. m.* 1) *mit.* bajeczny król polski, ojciec Wandy, *ob. Krok, Trut, Waligóra, Baka, Skuba.* 2) = *lm.* **y,** *m.* żołnierz z lekkiéj polskiéj jazdy w czasach ostatnich.

Krakwa, y, *lm.* **y,** *ż. zool. ob. Kaczka.*

Kralka, i, *blm. ż.* 1) *mit.* słowiański wyraz, znaczący tyle, co *królowa.* Imię jedno bogini słowiańskiéj *Perunaty* lub *Slawiny,* było za czasów pogańskich: *Nebeska Kralka.* 2) = dziesiątka, dyska (w kartach).

Kralomoc, y, *blm. ż. mit.* słowiańska nazwa z pogańskich czasów pochodząca planety Jowisza na niebie.

Kram, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) skład towarów na przedaż, buda kramarska, sklep. *Kram galanterji. Kram jedwabny. Kram założyć. Jaki pan, taki kram, przys.*

Kramarczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) kupczyk, handlujący drobnemi towarami. 2) = posługacz kramny, sklepowy.

Kramarka, i, *lm.* **i,** *ż.* przedająca drobne towary.

Kramarski, a, ie, *p.* od kramarza. *Kramarskie towary. fig. Duch kramarski,* t. j. chciwy zysków.

Kramarstwo, a, *blm. n.* 1) kupczenie drobnemi towarami. 2) = stan kupiecki, drobne kupiectwo.

Kramarz, a, *lm.* **e,** *m.* kupiec, który częściowo, lub drobne towary przedaje.

Kramarzyć, ył, y, *scs. nd.* częściami, na łokcie, na funty przedawać. = **się, ył—, y—,** *złz. z kim, fig.* spór z kim toczyć, spierać się o co, targować się.

Krambambuli, *nieod. blm. ż.* pospolita nazwa służąca pewnemu gatunkowi słodkiéj podwójnéj wódki, która się przyrządza z wielu roślinnych ingredjencij, jako to: skórek pomarańczowych, cytrynowych, rzymskiego rumianku, ang. ziela, rajskiego ziarna, korzenia fijołkowego, jagód jałowcowych, pestek brzoskwiniowych, piołunu, galganu, rozmarynu, kwiatu cynamonowego, nasienia kopru włoskiego, korzenia dzięgłu, kwiatu lawendy, kardamonu, muszkatelowéj gałki, gwoździków, mączki cukrowéj, wody i wyskoku, farbuje się zaś roztworem z jagód czernic.

Kramerja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Partwin.*

Kramik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kram*) sklepik, budka kramarska.

Kramnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *ob. Kram.* 2) = *ob. Kramarka,*

Kramnik, *ob. Kramarz.*

Kramny, *v.* **Kramowy, a, e,** *p.* od kramu, sklepowy. *Kramny artykuł v. towar. Ludzie kramni,* t. j. kramarze.

Kramować, *ob. Kramarzyć.*

Kramras, u, *lm.* **y,** *m. prze.* pewien rodzaj rasy *v.* materji z czasów Jana III.

Kramraszpil, *v.* **Krancfel, a,** *lm.* **e,** *m.* (z niem.) narzędzie szewckie do olrówny wania podeszwy.

Kramzansy, ów, *blp. m. nieuż.* blanki na murze.

Kran, u, *lm.* **y,** *m.* kurek zwykle bronzowy zastępujący miejsce gwoździa w beczkach, którym płyn się wypuszcza na zewnątrz.

Kraniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) kraj, brzeg, krawędź, koniec, kres, granica. *Na krańcach państwa. Na obu v. po obu krańcach ziemi. fig. Sięgać myślą ostatnich krańców pojętności ludzkiej* 2) = obieg, *ob. Koło.* 3) = okrągła tarcza, krąg. *Kraniec księżyca. Słoneczny kraniec.*

Kranjognomika, i, *blm. ż.* (z grec.) wnioskowanie o umysłowych zdolnościach i skłonnościach ze kształtu czaszki.

Kranjografja, ji, *lm* **je,** *ż.* (z grec.) opisanie czaszki.

Kranjolity, ów, *blp. m.* (z grec.) *geol. ob. Trupiegłówki.*

Kranjologiczny, a, e, *p.* należący do nauki o czaszce.

Kranjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka z wypukłościach czaszki wnioskująca o umysłowych zdolnościach.

Kranjomancja, ji, *blm. ż* (z grec.) wróżenie z czaszki.

Kranjoskopja, ji, *blm ż.* (z grec.) rozważanie czaszki.

Kranki, ów, *blp. m.* (z niem.) *prze.* choroby.

Krap, u, *blm. m farb.* korzeń rośliny zwanéj *marzanną farbierską* (*v. bł. barwierską*), używający się za czerwoną farbę.

Krapina, y, *blm ż. mit.* imię rzeki u starych Słowian. Są trzy rzeki wspominane razem, a wyobrażające Tryglawa, lub trójcę na słowiańskiéj ziemi. Zowią się *Krapina Wisła* i *Motława.*

Krasa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) barwa, kolor, szczególnie czerwony. *Krasa jéj twarzy,* t. j. rumianość *v.* rumieniec. 2) = piękność, ozdoba, uroda. *Szkoda krasy, gdzie rozumu nie ma.* 3) = tłusta zaprawa, *ob. Okrasa.*

Krasaki, ów, *blp. m. or.* odcznięte kawałki drzewa od browarek dłuższych nad miarę przepisaną, których używają do gotowania warzy.

Krasanka *v.* **Kraszanka, i,** *lm.* **i,** *ż.* jaje malowane na Wielkanoc; pisanka.

Krasawa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Hyobanche), roślina.

Krasawica, y, *lm.* **e,** *ż.* (z ross.) piękność, piękna kobieta. *Młoda krasawica.*

Krasić, ił, i, *scz. nd.* 1) farbować, szczególnie na czerwono, barwę nadawać (różową, czerwoną). 2) = pięknzyć, krasnym i pięknym robić, zdobić. 3) = okrasą zaprawiać, *ob. Okrasić.* 4) = (byczki *v.* ciołki) trzebić, kleszczyć, pokładać.

Kraska, *v.* **Krasowronka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) (*Coracias*), *zool.* ptak z rzędu *Żarłocznych*; gatunki jego: 1 = *gwarliwa* (C. garrula) 2 = *bengalska* (C. bengalensis et indica). 3 = *zielona* (C. viridis). 4 = *senegalska* (C. senegala). 5 = *abissyńska* (C. abyssinica). 6 = *Temminck'a* (C. Temminckii). *Kraska wrzeszcząca.* 2) = *posp.* krasność, piękność, *ob. Krasawica.*

Kraskówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Colaris), *zool.* ptak z rzędu *Żarłocznych*; gatunki jego: 1 = *fijoletowa* (C. madagascariensis). 2 = *modrogardlista* (C. orientalis). 3 = *błękitna* (C. affra).

Krasłonica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Latania) roślina.

Krasnalki, ów, *blp. m. mit.* ze słowiańskiéj klechdy, są duchy rodzinne, opiekujące się domem, czyniące wszystko co się im każe, jeżeli tylko jest co godziwego, a odpowiadają rzymskim *Penatom.* Mniejsi są od much, a przynajmniéj od pszczół, mają postać ludzką, a mieszkają po domach w myszych dziurach. Pokazują się w nocy przy blasku księżyca, odprawując z cichutką gędźbą weselne gody. Są bardzo *krasne*, stąd zowią się *Krasnalki.* Jeżeli kto z niémi zadrze, urastają wnet w olbrzymów i zemszczą się srodze. Inaczéj nikomu nie szkodzą. I owszem, podadzą placek ze swojéj biesiady temu, co się jéj spokojnie przyglądał. Inne imiona ich są: *Krasnoludki, Trpaskaliki, Kotyhorosze, Kotyhraszki, Uboże*

Krasno, *ps.* 1) różowo, czerwono, szarłatno. *Krasno ufarbować.* 2) = pięknie, gładko *Krasno wyglądać.* 3) = tłusto zaprawne. *Rad krasno jada, ob. Tłusto, Omastno.*

Krasnoduszy, a, e, *p.* który ma piękną duszę, wspaniałomyślny.

Krasnodziób, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Barwica.*

Krasnokłos, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Calothamnus), roślina zwana niek. *Czarnobilem.*

Krasnokwiat, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Haemanthus), in. *Krwawnica,* niek. *Krwawiec,* roślina z rodziny *Amarylkowatych* (Amarillinene); gatunek: = *czerwony* (H. coccineus), rośnie na Przyl. Dobr. Nadziei, cebule ma łuskowate, jadalne, głąbik obły, czerwono-plamisty.

Krasnolica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) (Alstroemeria), roślina zwana in. *Lilją peruańską.* 2) = (o kobiécie), liców czyli jagód pięknych.

Krasnolicość, ści, *blm. ż. med.* nabiegnienie lub napływ krwi do naczyń podskórnych twarzy; jeżeli to nabiegnienie jest ciągłém, to twarz taką nazywamy krasnolicą.

Krasnolicy, a, e, *p.* liców, czyli jagód pięknych, pięknotwarzy.

Krasnoludek, dka, *lm.* **dki,** *m. mit.* duch mieszkający pod bzowém drzewem według wierzenia Prusaków. *Patrząc na grzyby, zda ci się, jakbyś patrzył na gromady krasnoludków, co po deszczu wystąpiły z pod ziemi, ob. Krasnalki.*

Krasnooki, a, ie, *p.* pięknych oczu.

Krasnopióry, a, e, *p.* 1) mający czerwone pióra. *Wilga krasnopióra.* 2) = o pięknych piórach. *Sarmacki orzeł krasnopióry.*

Krasnoręki, a, io, *p.* rąk pięknych.

Krasnorostowe wodorosty, *ob. Koralkowate wodorosty.*

Krasnosok, u, *blm. m. bot.* (Erythroxylon), roślina.

Krasnosokowate rośliny (Erythroxyleae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy téj (*v. dennokwiatowych*) ukł. de Cand.

Krasność, ści, *blm. ż.* gładkość, piękność, *ob. Krasa, Piękność.*

Krasnotwarzy, a, e, *p. ob. Krasnolicy.*

Krasnowłosy, a, e, *p* włosów pięknych.

Krasnowzory, a, e, *p.* (o kwiatach, murawie) pięknv, błyszczący; (o łąkach) usiany kwiatami.

Krasny, a, e, p 1) czerwony, różowy, szkarłatny. 2) = gładki, piękny, urodziwy. *Krasny człowiek. Krasna kobieta, ob. Krasawica.*

Krasolubość, ści, *blm. ż.* miłość piękności.

Krasoludka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Tubularia), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, rurkowatych.

Krasomędrek, drka, *lm.* **drki,** *m. prze.* chełpiący się z nauki i mądrości, sofista, *ob. Mędrek.*

Krasomowa, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Krasomówstwo.*

Krasomówca, y, *lm.* **y,** *m.* 1) pięknie mówiący, wymówny, *ob. Mówca.* 2) = nauczający sztuki pięknego mówienia, *ob. Retor.*

Krasomównie *v.* **Krasomówno,** *ps.* wymownie, stylem ozdobnym.

Krasomówność, ści, *blm. ż.* 1) wymowa, szczególnie wymowa ozdobna, kwiecista. *fig. posp.* popisywanie się z wymową. *Na nic się nie zda twoja krasomówność.* 2) = ozdoby retoryczne.

Krasomówny, a, e, *p.* 1) wymowny. 2) = (o stylu) kwiecisty, wzniosły.

Krasomówski, a, ie, *p.* od krasomówcy *v.* krasomówstwa. *Sztuka krasomówska*, *ob. Krasomówstwo. Figury krasomówskie, ob. Retoryczny. psł. Po krasomówsku*, krasomównie, po oratorsku.

Krasomówstwo, a, *blm. n.* sztuka pięknego mówienia, retoryka; *posp.* popisywanie się z wymową, krasomówność.

Krasopani, i, *blm. ż.* czeskie i morawskie imię Dziedzilji bogini miłości. Stredowski opisuje posąg Krasopani, a donosi, iż posiadała słynną gontynę w mieście *Brunie*, nader wspaniałą i wielką bogactwami przyochędożoną, *ob. Dziedzilja.*

Krasorodny, a, e, *p.* 1) piękrzący, nadający piękność. 2) = posiadający przyrodzoną, nie sztuczną piękność.

Krasotlina, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Lagunclaria), roślina.

Krasować *v.* niek **Kresować, ował, uje**, *sn. nd.* (o zbożu) kwitnąć. *Pszenica krasuje.*

Krasowanie *v.* niek **Kresowanie**, a, *blm. n.* (o zbożu) kwitnienie. *Nie spodziewać się urodzaju, bo w czasie krasowania zboża był silny wiatr*

Krasowolja, ji, *lm.* je, *ż.* (z grec.) czara, czasza od wina w greckich monasterach, mirnaja czasza.

Krasowronka, i, *lm.* i, *ż. zool. ob. Kraska.*

***Krasowzór**, u, *lm.* y, *m.* wyraz prześliczny, znaczy tyle, co ideał piękności. Bóg np. jest pięknością nad pięknościami. Postać Boża, to tedy krasowzór wszech krasowzorów.

Kraszanka, *ob. Krasanka.*

Kraszuarka *v.* **Kraszwarka**, i, *lm.* i, *ż.* (z fran.) naczynie do spluwania, spluwaczka.

Krašć, adł, adnie, v. adzie, *scz. nd.* **Kradać** *v.* **Kradywać, ał, a**, *częst.* brać potajemnie cudzą własność. *Krašć komu pieniądze. Krašć kogo, ob. Okradać. Kradnie swych panów. fig. Krašć komu czas. Krašć czas do jakiej roboty. Krašć myśli, zdania, wyrażenia z jakiego pisarza.*

Kraśla, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Lachnantes), roślina z rodziny *Zakrwawkowatych* (Haemodoracea); gatunek: = *barwierska* (L. tinctoria), rośnie po bagnach Wsch. Indij, korzeń ma czerwony, kwiat żółty.

Kraśnica, y, *blm. ż. mit.* jedno z imion słowiańskiej pięknej bogini miłości, *ob. Dziedzilja.*

Kraśniec, ał, eje, *sn. nd.* 1) gładnieć, ładnieć, *ob. Piękniéć.* 2) = *poet.* jaśnieć, świecić się.

Kraśnik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Lycopala), rodzaj grzybka z rodziny *purchatkowatych*, purchatki ma gromadne, kuliste, rośnie na pniach gnijących; gatunki: = *mlnjowy* i = *kropkowany.*

Kraśny, a, e, *p.* 1) *ob. Tłusty, Okraszony, Omastny.* 2) = *myś.* (o jeleniu) tłusty. 3) = *ob. Krasny.*

Krata, y, *lm.* y, *ż.* (z łać.) 1) drewniane, lub żelazne pręty wzdłuż i w poprzek przytwierdzone. *Okno za kratą. Brama, drzwiczki z kratą.* 2) = krata oddzielająca chór zakonnic od kościoła, lub sieni klasztoru; *fig.* klasztor. *Wsadzić pannę za kratę. Skończyć życie za kratą.* 3) *fort. Krata spustna*, z żelaznemi hakami, broniąca wstępu do miasta, fortecy; rogatki. 4) = *mularska*, z drótu, do przesiewania wapna, piasku. 5) *w lm.* (na materjach, płócienkach). *Materja w kraty, w kratki, w krateczki.* 6) = *ar. ob. Powała* (więźby). 7) = *blp. ż. v.* **Rusztowy**, *blp. m. leś.* zbiorowo uważane: belki i pale do budowli podziemnych.

Krateczka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Kratka*) *ob. Krata, Kratka.*

Krater, u, *lm.* y, *m.* (z grec.) 1) otwór, kotlina wulkanu, czeluść jego. 2) = *chem.* część pieca do topienia, kędy się zwykle dodają węgle.

Krateryt, u, *blm. m. min.* hjacynt kamień koloru bursztynowego.

Kratka, i, *lm.* i, *ż.* 1) mała krata. 2) = *w lm.* (w izbie sądowej). *Stawać u kratek, za kratkami.* 3) = (na materjach, płócienkach), *ob. Krata.* 4) = (w księdze, w rejestrze). *Polinjować w kratki, ob. Kratkować.*

Kratkować, ował, uje, *scz. nd. co*; kreślić na czém kratki, linjować w kratki.

Kratkowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) kreślenie, linjowanie w kratki. 2) = kratki (materji).

Kratkowany, a, e, *p.* w kratki, kraciasty.

Kratkowaty, a, e, *p. bot.* (cancellatus), mówi się o liściu niektórych roślin, który składa się z samych nerwów, nie mając zupełnie miękiszu

Kratnica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Hydrogeton), roślina z rodziny *Wodzianowatych*; = *okienkowa* (H. fenestralis), in. *Ouwierandrą kraciastą* zwana, rośnie na Madagaskarze, liście ma kratkowate bez miąższy.

Krawa, y, *lm.* y, *ż. prze.* krawędź, brzeg czego. *Siedzi na krawie.*

Krawacz, a, *lm.* e, *m.* nóż szewcki, gryp, krawalnik.

Krawaczki, czek, *blp. ob. Nożyczki.*

Krawalnica, y, *lm.* e, *ż.* 1) deska lipowa lub olszowa, na której szewc przykrawa. 2) = ławka do wyciskania sera.

Krawalnik, a, *lm.* i, *m. ob. Krawacz.*

Krawat, *v.* **Halstuch**, u, *lm.* y, *m. ob. Halstuch.*

Krawatka, i, *lm* i, *ż.* chustka na szyję na wpół przecięta.

Krawądź, *ób. Krawędź.*

Krawcowa, ej, *lm.* e, *ż.* żona krawca.

Krawcowy, a, e, *p* krawiecki, do krawca należący.

Krawczyk, a, *lm* i, *m.* czeladnik lub chłopiec w terminie u krawca.

Krawczyna, y, *lm.* y, *m.* biedny, nędzny krawiec.

Krawędnik, a, *lm.* i, *m.* (Lamna), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wielouszparowych*, żarłocznych. Rodzaj ten dzieli się na dwa oddziały: 1 = *właściwy* (Lamna) i 2=*długoszpar* (Selanche).

Krawędź, dzi, *lm.* **dzie**, *ż.* 1) bok albo brzeg wzdłuż idący, ostry. *Krawędzie stołu. Na krawędziach przepaści. Na krawędzi lasu.* 2) = *zool. ob Szrank.* 3)= *w lm. zool. Krawędzie brewne*; rąbki, czyli ostro wydatne brzegi kości czelnej nad oczodołami poziomo rozciągające się. *Krawędzie ścienne*; rąbki pośrodku kości ściennéj *v.* bocznéj, gdy ta jest pojedyncza, lub też na połączeniu jéj znajdujące się, gdy ta kość jest podwójna *Krawędzie zatylkowe*; rąbki czyli ostro wydatne brzegi kości zatylkowéj. 4) = *mat.* linja przecięcia dwóch przyległych ścian wielościanu.

Krawędziasty, *v.* **Krawędzisty**, a, e, *p.* mający krawędź, ostry wzdłuż.

Krawiec, wca, *lm.* **wce**, *v.* **wcy**, *m.* 1) co odzienie robi, t. j. przykrawa i zszywa. *Krawiec męski, kobiecy. Tak krawiec kraje, jak materji staje, przys. ob. Staw.* 2) = *przen. posp.* posługacz najmujący się do pogrzebowéj ceremonji. *Przy trumnie szli krawcy z pochodniami.* 3) = *teat.* utrzymujący garderobę; pomocnik przy ubieraniu aktorów.

Krawiecczyzna, y, *blm. ż. ob. Krawiectwo.*

Krawiecki, a, ie, *p.* od krawca. *Stół krawiecki. Cech krawiecki. psł. Po krawiecku*, sposobem krawieckim. *an. Mięśnia krawiecka* (musculus sartonus).

Krawiectwo, a, *blm. n.* rzemiosło krawieckie. *Trudnić się v. bawić się krawiectwem.*

Kraza, y, *lm.* y, *ż. med.* ostrość zanieczyszczająca płyny ciała.

Krazjografja, ji, *lm.* je, *ż.* (z grec.) opisanie temperamentów.

Krazjologja, ji, *lm.* je, *ż.* nauka o temperamentach.

Krąg, ęgu, *lm.* ęgi, *m.* 1) obwód okrągłéj rzeczy, okrąg, koło. *Krąg koła wozowego. Krąg, koło, tarcza miesiąca. Stanąć w krąg. psł. W krąg, kręgiem, na około.* 2)=*as.* obieg. *Krąg planety. Krąg słońca.* 3)= koło pełne, szyba okrągła. *Krąg kamienny, płaski*, którym w greckich i rzymskich igrzyskach do mety rzucano. *Krąg słoneczny, miesięczny. Krąg wosku. Krąg garncarski v. koło garncarskie.* 4)= kość, z których kilku składa się kostna budowa szyji. *Krąg szczytowy* (athlus) pierwszy krąg szyjny. *Połamać kręgi. Weź głowę na kręgi*, t. j. wystaw głowę na sztych, na niebezpieczne uderzenie. 5)=*w lm.* (w drzewie), warstwy wewnątrz drzewa, sloje. 6 = *w lm.* (wężowe) kłęby. *Wić kręgi, zwijać się w kręgi.* 7) = *w lm. fig.* kluby, kleszcze. *Ująć jądze w kręgi.*

Krąglak, a, *lm.* i, *m.* sztuka drzewa okrągłego.

Krąglić, ił, i, *scz. nd.* zaokrąglać, okrągłym czynić. = **się**, *złz. nd.* zaokrąglać się

Krąglik, *v.* **Kromlik**, a, *lm.* i, *m. nieuż.* część skręconego rogu (waltorni), którą odjąć i inną zastąpić można.

Krągło, *ps.* wkrąg, okrągło. *Drzewo krągło wytoczone.*

Krągłoustny, a, e, *p.* mający okrągłe usta. *Ryby mają krągłoustny pysk.*

Krągłouszka, i, *lm.* i, *ż.* (Aplodontia), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, ślepców; gatunek jeden: =*zajęcza* (A. leporina).

Krągłożąb, gba, *lm.* **gby**, *m.* (Zenglodon), *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Bezpryskawkowych.*

Krągły, a, e, *p.* okrągły. *Krągła obrączka. Kształty krągłe. Bielaki krągłe, białe, szerokie i płaskie.*

Krąpiel, a, *lm.* e, *m. bot.* (Tacca), roślina z rodziny *Krąpielowatych*, której i dała nazwanie; gatunki: = *pierzastolisty* (T. pinnatifida) daw. *Rzepą świnią* zwany, rośnie w Ind. wsch. i Now. Holl., kłąb' ma wielki włóknisty, świeży gorzki, jagody wielkości jaja gołębiego, żółte, czerwone lub czarne, daje mączkę pożywną; = *dłoniąsty* (T. palmatum).

Krąż, ęża, *lm.* **ęże**, *m.* 1) (Thia), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do *Krótkoogoniastych*, nabrzeżnych: gatunek jeden: =*gładki* (T. polita). 2)=*nieuż. ob. Krąg.*

Krążać, ał, a, *scz. nd.* krajać w krążki, drobić.

Krążek, żka, *lm.* **żki**, *m.* (*zdr.* od *Krąg*), 1) mały okrąg, obwódek, kółko czcze. 2)= kółko pełne, talerzyk, błażek. *W krążki krajać. Krążek wosku. Krążek* (do rzucania) *ob. Krąg.* 3)=*v.* **Tarcza**, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Discus), część rośliny, służąca za podstawę wszystkich części kwiatu, a szczególniéj pręcikom i słupkowi, mięsista, gruczołkowata, koloru żółtego, a nick. zielonego; przymocowanie jéj bywa trojakie: pod guzikiem owocowym *tarcza v. krążek dolny* (D. hypoginus); na kielichu, *kielichowy* (D. peryginus); na guziku owocowym równy (epiginus); in. *podjajecznikowy, kołojajecznikowy i najajecznikowy.* 4)=*med.* (pessarium) kółko elastyczne do podparcia opadającéj macicy. 5)=*an. rzęsowy czyli zmarszczkowaty* (corpus ciliare), fałdka promienista z tyłu błony tęczowéj. 6) *w lm. med.* **Krążki** *v.* **Kółeczka** (Rotulae, orbiculi) placuszki kuliste, z jednéj strony wypukłe, składające się z leków i cukru.

Krążenie, a, *lm.* a, *n.* kołowanie, bieg. *Krążenie krwi. Krążenie soków w roślinach. Krążenie pieniędzy, ob. Obieg, Kurs.—Krążenie* (po morzu).

Krążnica, y, *lm.* e, *ż. v.* **Krążnik**, a, *lm.* i, *m.* (Lecidea), roślina z rzędu *Liszajców okrytoziarnowych*, działu *otwartoowocowych*, rośnie na kamieniach, ziemi gliniastéj, na korze drzew, skorupę ma szarą, popielatą lub czarną, pleszki czarne; gatunki: = *czarno-zielony, glejowy, oznaczony, kamieniowy, pęcherzykowaty; krwisty*, bardzo pospolity na jodłach, świerkach i brzozach gnijących; używa się do farbowania na czerwono.

Krążny, a, e, *p.* krążący, kołujący, okrągły.

Krążołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* podziurawiony krążek, osadzony na kiju do kłócenia śmietany, celem zrobienia z niéj masła.

Krążyć,ył, y, *scz. nd.* kolić, kołować, okrążać. *Wilki krążą około trzody. Orzeł krąży w powietrzu. Ziemia krąży około słońca. fig Różne myśli krążyły mu po głowie. Krążyć po lądzie i morzu. mor. Krążyć*, pływać po morzu.

Krążydło, a, *lm.* a, *n. ob. Cyrkiel.*

Krążyny, yn, *blp. ż. v.* **Buksztele, ów**, *blp. m. ar.* łoże z kręgów drewnianych i pomostu, na którém się ućiela sklepienie.

Krcica, y, *blm. ż. ob. Czarna kapusta.*

Kreacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) mianowanie, obieranie. *Wiek trzynasty dał Europie kilku królów kreacji papieskiej. Kreacja parów, kardynałów.*

Kreatura, y, *lm.* y, *ż.* (z łać.) 1) *posp.* utwor, stworzenie. *Dziwna, głupia. podła kreatura.* 2) = *fig.* który winien drugiemu swoje wyniesienie. *Jest to kreatura, jedna z kreatur ministra. To jego kreatura.*

Krecha, y, *lm.* y, *ż. prow.* gaik, knieja lub niewielki kawał lasu. *Krechy ciemniejsze, tu i ówdzie rozsypane znaczą porozrzucane szmatami bory.*

Krechtać, tał, ta, *v.* **ce**, *sn. nd.* (o żabie) głos wydawać, skrzeczéć. *A niech pies brecha! niech żaba krechce!*

Kreciany, Kreciasty, Krecisty, *ob. Kredziany, Kredziasty, Kredzisty.*

Kreci, a, e, *p.* od kreta, kretów.

Krecjanizm, u, *blm. m.* (z łać. śr.) nauka, że Bóg dusze ludzkie w czasie tworzy i te przy porodzeniu, albo też we 40 dni po poczęciu, z ciałem łączy.

Kreczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool. ob. Tarantula.*

Kreda, y, *blm. ż. min.* naturalny węglan wapna, zwany zwykle *Kredą białą*, obficie znajdywaną w przyrodzeniu; po sproszkowaniu i obmyciu wodą, daje proszek kredowy, który pomieszany z małą ilością gummy arabskiéj, wyrabia się na laseczki białéj kredy do pisania na suknie; *kredą czerwoną* czyli *rubryką* zowie się gatunek glinki złączonéj z żelazem, używający się za farbę. *Kreda hiszpańska, ob Stoniniec.*

Kredenc, *ob. Kredens.*

Kredencerka, i, *lm.* i, *ż.* żona kredencerza.

Kredencerz, a, *lm.* e, *m.* 1) któremu powierzono służbę stołową, srebrowy. 2)=podczaszy, podający kielichy. 3)=*posp.* chłopiec nakrywający do stołu.

Kredencja, ji, *lm.* je, *ż. ob. Kredens.*

Kredencjalny, a, e, *p. ob. Wierzytelny.*

Kredencować *v.* **Kredeńsować, ał, uje**, *scz. nd.* 1) *co komu, prze.* skosztowawszy wprzód napoju lub potrawy, podawać komu. 2) = *komu, prze.* marszałkować komu, przodem chodzić przed kim, drogę komu otwierać. *Kredencować wojsku*, t. j. iść na czele wojska. 3)= *prawo. prze.* wynosić na jaki urząd. *Podkomorzy kredensował komorników* (mierniczych) *od siebie.*

Kredens, u, *lm.* y, *m.* (z łać.) 1) list wierzytelny, świadectwo na piśmie, list z zaleceniem jakiéj osoby; *prze.* dokument przyznający urząd komu. 2)=wiara, wierzytelność. 3) = srebro stołowe albo szafa na srebro stołowe. 4)=izba, w któréj kredens, szafa. 5)=skosztowanie z puharu, nim się nie poda go komu, kredensowanie. 6)= rodzaj naczynia długiego z uchami do picia.

Kredensować, *ob. Kredencować.*

Kredka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Kreda*) kawałek kredy do pisania. *Wziąć pod kredkę*, t. j. rachować. *Z kredką żyć*, t. j. oszczędnie, z ekonomją.

Kredo, (Credo) *nieod. blm. n.* (z łać.) wyznanie wiary, Wierzę w Boga. *Potrzebny jak Piłat w kredo, v. wiaż jak Piłat w kredo, przys. ob. Koło, Dziura w moście.*

Kredowaciéć, ał, eje, *sn. nd.* zmieniać się w massę kredową.

Kredować, ał, uje, *scz. nd.* naznaczyć kredą.

Kredyt, u, *lm.* a, *m.* (z łać.) 1) wiarogodność względem zapłacenia. *Kredyt kupców. Kredyt polityczny. Dawać na kredyt. Brać na kredyt. Jeść, pić na kredyt. Borg umarł, a kredyt nie żyje, ob. Borg.* 2)=w kontrolach handlowych tyle co *Ma*, w porównaniu z rubryką *Winien.* 3)=udzielona pożyczka w gotówce lub towarach. 4)=*fig.* powaga z wiarogodności. *Kredyt, wiarę stracić. Z dawna niewiasty straciły kredyt i nie mogą być doktorkami.* 5)= *myś.* przywiązanie psów do myśliwego. *Psy mają kredyt do tego dojeźdżacza.*

Kredyt kasa, y, *lm.* y, *ż.* skarbiec zapomogi, skarb pożyczkowy.

Kredytor, a, *lm.* owie, *m.* (z łać.) wierzyciel, pożyczalnik.

Kredytorka, i, *lm.* i, *ż.* wierzycielka, pożyczalnica.

Kredytować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *komu;* na borg dawać borgować komu. 2) = *kogo; han.* wpisać w rejestr, co się komu winno. *Kredytować kogo na jaką summę.*

Kredytowanie, a, *blm. n.* dawanie na kredyt, borgowanie.

Kredytowy, a, e, *p.* od kredytu. *Listy kredytowe v. zastawne.*

Kredziany, a, e, *p.* z kredy.

Kredziasty, a, e, *p.* do kredy podobny.

Kredzić, ił, i, *scz. nd.* kredą powlekać, pobielać.

Kreirwa, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, córka Cerydwy, święte jajeczko, znak jaja, jest pani, wpuszczająca dusze narodzić się chcące we zwierzęce, niewieście jajeczka i zawiązująca zaplodek. Jako matka Cerydwa zowie się kokoszą, tak córka jéj Kreirwa jajem.

Krejca, *ob. Krzcyca.*

Krejcerówka, i, *lm.* i, *ż. v.* **Cwancygier**, a, *lm.*

y, *m.* moneta srebrna Niemiec południowych na 20 grajcarów = 21 kop. *v.* 42 gr.

Krejus, a, *v.* **eja**, *blm. m. mit.* syn Ziemi i Oceanu.

Krekorać, v. Krokorać, ał, rze, *scz. nd.* 1) gdakać, kwokać. *Kokosz, gdy zniesie jaje, to krekorze i gdacze.* 2) = *fig.* paplać, gderać. *Umié ona, jak kokosz krekorać.*

Krekoranie, a, *lm.* **a**, *n.* paplanie, gderanie.

Krem, u, *lm* **y**, *m.* 1) pewien rodzaj chłodnéj potrawy z wybitéj na piankę śmietany lub śmietanki, cukru i różnych przypraw. 2) = nazwa dawana w kupiectwie niektórym doskonalszym słodkim zaprawnym wódkom, że swą gęstością niby się zbliżają do śmietany. *Krem pomarańczowy, waniljowy, maraskino.* 3) = *bart.* plastry od pszczół wymarłych, t. j. odpadłych.

Kremar, a, *blm. m. mit.* brat Trotytas Kirbiksta, Syrycza i Kenkamsa, dewajtas litewski, jest ogniowy bożek na ołtarzach ofiarnych. Opiekuje się mięsem ofiarném, mianowicie wieprzowém. Inne imię jego *Kremata.*

Kremata, y, *blm. m. mit.* bożek litewski, *ob. Kremar.*

Kremor, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) kasza tarta, przeciérana przez durszlak, gruca jęczmienna.

Kremor tartari, *nieod blm. n.* (z łac.) *farm.* gatunek solnego związku, pod wzgl. chem. nadwinian (*v.* winian kwaśny) potażu, koloru zupełnie białego; jest to oczyszczony przez krystalizację *winny kamień*, który się tworzy w beczkach z winem w postaci kamiennego osadu; kremor-tartari jest nader upowszechnionêm lekarstwem.

Krempa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) skrzydło u kapelusza. 2) = rodzaj klamry do spajania *v.* ściągania drzewa.

Krempulec, *ob. Krępulec.*

Kremserwajs, u, *blm. m.* nazwanie blejwasu, przedającego się w kawałkach czworograniastych, zarobionego za pomocą gummy arabskiéj.

Krenologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o źródłach wód.

Kreol, a, *lm.* **e**, *m* (z hisz.) amerykańczyk urodzony w kolonjach z rodziców, pochodzenia europejskiego lub mieszanego.

Kreolka, i, *lm.* **i**, *ż.* amerykanka urodzona z pochodzenia europejskiego lub mieszanego.

Kreoncjades, a, *blm. m. mit.* syn Herkulesa.

Kreosot, u, *lm.* **y**, *m.* środek lekarski wydobywający się ze smoły.

Kreować, ał, uje, *scz. nd. posp.* (z łac.) 1) tworzyć, ustanawiać. *Kreować wojsko, marynarkę.* 2) = robić kogo czém, mianować. *Kreować kogo biskupem, kardynałem.*

Krepa, y, *lm.* **y**, *ż* (z fran.) 1) rodzaj materji jedwabnéj. *Żałobna, czarna krepa.* 2) = *teat.* włos kręcony do naklejania fałszywych bród, wąsów i t. d.

Krepel, pla, *lm.* **ple**, *m.* 1) rodzaj pączków z usmażonym owocem. *Kreple przasne smażone w oleju.* 2) = *v. Krypel*, ewangielicki kościoł.

Krepitacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) *med.* chrzęszczenie dające się słyszéć za pomocą wysłuchiwania przy zapaleniu płuc w piersiach i przy złamaniu kości.

Krepitus, a, *blm. m. mit.* u Rzymian, bóg wypuszczania wiatrów, czyli pierdzenia.

Krepki, Krepko, Krepkość, *bl. ob. Krzepki, Krzepko, Krzepkość.*

Krepon, u, *lm.* **y**, *m.* rodzaj grubéj krepy.

Krepowy, a, e, *p.* od krepy.

Krerać, ał, a, *scz. nd.* wrzeszczéć (jak gęsi, łabędzie, żórawie).

Kreranie, a, *lm.* **a**, *n.* wrzask (żórawi, gęsi).

Kres, u, *lm.* **y**, *m.* 1) naznaczony koniec, cel. *Tu kres naszej podróży. Dochodzić, dojść do kresu. Położyć kres czemu. Kres życia. Kres zamierzony.* 2) = *prze.* granica. *Kres państwa, prowincji, ob. Kresa.*

Kresa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) długa linja. *Koń z czarną kresą na grzbiecie.* 2) = *w lm.* dawniejsza linja wojskowego pogranicza od kozaczyzny i ordy tatarskiéj, śledzących wówczas na dolnym Dnieprze i na jego ujściu. *Służba na kresach*, pilnująca powyższéj granicy kraju. 3) = blizna. *Ma dwie kresy na twarzy.* 4) = *leśna, leś.* rozpadlina będąca w środku drzewa, częstokroć przez rdzeń w podłuż idąca, i czasem dość daleko w wysokości pnia zapuszczająca się.

Krescencja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) urodzaj, zbiory w jakim majątku.

Kresić, *ob. Kreślić.*

Kreska, *v.* **Kréska, v. Kryska, i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kresa*) 1) linijka. *Pić na kreski*, t. j. na kredyt. 2) = *gram.* znak nad głoskami, akcent. 3) = przecinek, komma. 4) = cudzysłów. 5) = zdanie, bierka, głos. *Dać komu kreskę. Być wybranym większością kresek.* 6) = *fig.* koléj. *Teraz na ciebie kreska. Przyszła kryska na Matyska, przys.* 7) = *w lm.* (między flakami), *ob. Kryska.*

Kreskować, ał, uje, *scz. nd.* 1) głosować, zdanie czyli wotum dawać. 2) = kreską literę naznaczać.

Kreskowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) głosowanie, wotowanie. *Wybrać przez kreskowanie. Przystąpić do kreskowania.* 3) = naznaczanie kreską, akcentowanie.

Kreskowany, a, e, *im.* 1) głosowany, wotowany. 2) = kreską oznaczony, akcentowany.

Kresować, ał, nje, *scz. nd.* 1) *kogo*; kresy, blizny komu robić, *ob. Kiereszować.* 2) = *ob. Krasować*

Kresowaty, *v.* **Kresowany, a, e**, *p.* pełen kresek, blizn. *Kresowaty przez pysk, przez łeb.*

Kresz, u, *blm. m. mit.* świątek soboty w Kroacji, *ob. Krzesz.*

Kreślenie, *v.* **Skreślanie, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) rysowanie, zrysowywanie, abrys. 2) = *fig.* opisanie, malowidło. *Skreślanie charakterów.*

Kreślić, ił, i, *scz. nd.* 1) kreski lub linje robić. 2) = pisać, rysować. *Kreślić litery.* 3) = *fig.* zamierzać, w myśli układać, knować. *Kreślić sobie w głowie plany.* 4) = przekreślać, gładzić, gluzować.

Kret, a, *lm.* **y**, *m.* 1) (Talpa) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *poziomych*, podziemnych; gatunki: **I. Kréty właściwe:** 1 = *pospolity* (T. europaea). 2 = *ślepy* (T. coeca). 3 = *kusy* (T. micrura). 4 = *japoński* (T. Wogura). **II. Płetwokréty**, *ob. Płetwokret.* **III. Łuskonogi**, *ob. Łuskonóg.* **IV. Złotowłosy**, *ob. Złotowłos.* 2) = *ob. Tylczak.*

Kreta, *ob. Kreda.*

Kretes, *nieod. m.* używa się w następném *psł.* wyrażeniu: *Z kretesem*, ze szczętem, do szczętu, zupełnie. *Zburzyć, wywrócić, obalić co z kretesem.*

Kretka, *ob. Kredka.*

Kretojeż, a, *lm.* **e**, *m.* (Centetes) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *poziomych*, kolczatych jeżów; gatunki: 1 = *Taurek* (C. setosus). 2 = *pręgowany* (C. semispinosus). 3 = *zbrojny* (C. armatus).

Kretomysz, a, *lm.* **e**, *m.* (Sorex) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *poziomych*, kretomyszów, ślepuszonek; gatunki: **I. Kretomysze właściwe:** 1 = *pospolity* (S. tetragonurus). 2 = *wiejski* (S. rusticus). 3 = *pigmejczyk* (S. pygmaeus). 4 = *górny* (S. alpinus). 5 = *Forstera* (S. Forsteri), 6 = *Lesiuera* (S. Lesuerii). 7 = *krótkoogoniasty* (S. brevicaudatus). 8 = *Harlana* (S. Harlani). 9 = *czarniawy* (S. nigrescens). **II. Ślepuszonki:** 10 = *wodny* (S. fodicus). 11 = *wiosłarz* (S. ciliatus). 12 = *błotny* (S. palustris). 13 = *himalajski* (S. himalaicus). **III. Ziemomysze**, *ob. Ziemomysz.*

Kretować, Kretowaty, *ob. Kredować, Kredowaty.*

Kretowina, y, *lm.* **y**, *ż. v.* **Kretowisko, a**, *lm.* **a**, *n*, ziemia, którą kret ryjąc się wyrzuca na powierzchnię.

Kretowy, a, e, *p.* 1) od kreta, *ob. Kreci.* 2) = *ob. Kredowy.*

Kretty, ego, *blm. m. mit.* fiński Plutus, który nagradza łowców, rybaków i rolników za trudy złotem. Czasami podczas nocy dawało się słyszéć śród lasu, jako on na pagórkach gra w kręgle. Ma znaczenie Leleka i czuwa nad ukrytemi pod ziemią skarbami.

Kretyn, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) człowiek małego wzrostu, upośledzony na umyśle, ze skórą kredowéj białości, wielką głową, długiemi rękoma i podgardlem, z dolin Alpejskich.

Kretynizm, u, *blm. m.* cielesny i duchowny stan kretyna.

Kreutzer, *ob. Grajcar.*

Kreuza, y, *blm. ż. mit.* córka Prjama i Hekuby, nimfa.

Krew', krwi, *blm. ż.* 1) *fizjol.* i *chem.* (sanguis) płyn zwierzęcy najpowszechniejszy, w osobnych naczyniach organizmu zwierzęcego krążący; po wypuszczeniu z ciała, krew' szybko się rozdziela na dwie części: na *skrzepłą* (crassamentum, cruor) i na *płynną v. wodnistą* (serum); pierwsza składa się po wysuszeniu, głównie z właściwej czerwonéj farbnéj substancji (*broczu*), zwierzęcego włókna *v.* fibrynu i białka i t. p., jeśli nie jest zupełnie od części wodnistéj odłączona; ta zaś składa się głównie z wody, białka, z wodo-chloranu, fosforanu, węglanu sody, wodo-

chloranu i siarkanu potażu, substancji *ekstraktowej* i zwierzęcéj i t. d. *Krew'* zawiera w sobie trzy pierwiastki, które zowią się w staropolskim języku: *Tucz, Kłóć* i *Mięcz*, lub po łacinie: Cruor, Fibrina et Serum. *Krew' puszczać, puścić z ręki, z nogi. Być zbroczonym, pływać we krwi własnéj. Krwią płucić. Bez rozlewu krwi. fig. Krwią się pocić. fig. Krwią płakać. Bić się do pierwszej krwi. fig. Kąpać się we krwi. Zwalać się krwią, ręce w krwi zbroczyć. fig. Krew' jego woła o pomstę. Przypłacić czego krwią. fig. Zmyć, obmyć obrazę we krwi. Zimna krew'. Z zimną krwią na co patrzéć. To krew' psuje. Nie psuj sobie krwi.* 2) = ród, familja, pochodzenie. *Ze szlachéckiéj, z królewskiej krwi pochodzi. To mój syn, moja krew'. Związki krwi. Krew' nie woda, przys. Wstąpić na państwo po krwi*, t. j. z prawa krwi. 3) = *bot. Smocza krew* (sanguis draconis) sok pewnego amerykańskiego drzewa, gatunek żywicy. 4) = *myś.* u wielu zwierząt, jako to: zająca, lisa, sarny i t. p. zowie się *farbą*; krew' Dzika *posoką*, Niedźwiedzia *juchą*; broczenie krwią, *farbienie.*

Krewa, *nieod. ż.* w grze kartowéj, więcéj ok, niż gra wymaga, *ob. Krewić.*

Krewczejszy, *ob. Krewki.*

Krewe, ego, *lm.* **y**, *m. mit.* imię kapłana u Czudów, odpowiednie zupełnie mongolskiemu *Lamie.*

Krewe-Krewejto, *v.* **Krywe-Krywejto, y**, *blm. m. mit.* kapłan najwyższy, do tybetańskiego Dalaj-Lamy podobny, u Litwinów, Prusaków i innych Czudów. Mieszkał on w siedzibie świętéj *Romnowe.*

Krewet, a, *lm.* **y**, *m.* (Palaemon), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długoogoniastych*, przegiętych. Gatunki jego: 1 = *piłowaty* (P. serratus). 2 = *szczerbaty* (P. squilla). 3 = *krótkoczelny* (P. varians). 4 = *ozdobny* (P. trilianus). 5 = *indyjski* (P. carcinus). 6 = *wysmukły* (P. ornatus). 7 = (znajdujący się tylko w stanie skamienialości) *bokonogi* (P. spinipes).

Krewetnica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Bopyrus), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrostookich*, stonogich. Gatunki: 1 = *płowa* (B. squillarum). 2 = *ozdobna* (B. palaemonis).

Krewić, ił, i, *sn. nd.* 1) w grze kartowéj: mieć więcéj ok, niż gra wymaga. 2) = *fig.* robić co złego, figla płatać. 3) = zawieść, niedotrzymać słowa, uchylić się od czego.

Krewieństwo, a, *lm.* **a**, *n. ob. Pokrewieństwo.*

Krewina, y, *blm. ż. mit.* imię pogańskiéj księni na Litwie, w Prusach i wszędy u Czudów.

Krewki, a, ie, *p. st. w.* **Krewczejszy, a, e**, *p.* ułomny, do grzeszenia skłonny. *Przyrodzenie ludzkie krewkie. Ciało jest krewkie.*

Krewkość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) *nieuż.* słabość fizyczna, ułomność. 2) = słabość moralna, skłonność do grzeszenia. *Krewkość ludzka. Wszyscy mamy nasze krewkości.* **Krewkość*, affectus, znaczy porywczość do gniewu i prędkie z niego ochłonięcie. Krewkość i namiętność są przeciwstawem. Drugie bowiem trwają nieprzestannie. Krewkość znaczy niekiedy tyle, co Sangwinistyczność. Człowiek *krewki* jest taki, co ma sangwinistyczny temperament, *ob. Namiętność.*

Krewna, ej, *lm.* **e**, *ż.* z jednéj krwi, pokrewna.

Krewniak, a, *lm.* **cy**, *m. posp.* spokrewniony, krewny.

Krewnić się, ił—, i—, *slz. nd.* małżeństwem łączyć się z krwią czyją. *Krewnić się z kim.*

Krewnik, a, *lm.* **i**, *m* 1) *w loice, są trzy *krewniki*, sunt in syllogismo *tres termini*. Imiona ich: *Szysz, Piej, Mirz*; ob. te wyrazy, tudzież *Termin.* 2) = człowiek temperamentu krwistego 3) = *bot.* (Poterium), roślina należąca do klassy 13éj, rzędu *dwuslupkowego*, wedł. ukł. Linneusza, in. *Żyleńcem* zwana; gatunek: = *krwiściąg* (P. sanguisorba), łodygę ma *lokciową*, zieloną, kwiaty czerwonawe w kłosach wierzchołkowych, rośnie na suchych łąkach; ma własność wstrzymywania krwiotoków; w ogrodach pod nazwiskiem *Pimpinelli*, a nick. *Sowiéj strzały, Czarnogłowy* znana.

Krewność, ści, *lm.* **ści**, *ż. posp.* 1) pokrewieństwo (* strony ojca). 2) = powinowactwo (z powodu małżeństwa). 3) = *zb.* krewni.

Krewny, ego, *lm.* **ni**, *m.* 1) z jednéj krwi, pokrewny. 2) = powinowaty. *To krewny, co przyjaciel, przys.*

Kreza, y, *lm.* **y**, *ż. ob. Kryza.*

Krezki, ek, *blp. ż.* (Mesenterium), *an.* błona wiążąca kiszki między sobą, *ob. Śródjelicie.*

Krezkowy, a, e, *p.* (Mesenteriens), należący do błony sadłowéj, kreskowéj.

Krezus, a, *blm. m.* 1) król Lidji, sławny swemi bogactwy; stąd 2) =, *lm.* **sowie** *v.* **sy**, *m. żart.* wielki bogacz.

Kręcenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) obracanie w krąg, w koło. 2) = *fig.* oszukiwanie, nierzetelność.

Kręciciel, a, *lm.* **e**, *m* 1) który kręci, kręcący, np. liny, powrozy. 2) = *fig.* wykrętacz, szalbierz, kręciel.

Kręciciélka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Kręcielka.*

Kręcicka, iéj, *lm.* **ie**, *ż. posp.* kobiéta zostająca ciągle w ruchu, biegająca tu i owdzie, *ob. Wiercińska.*

Kręcicki, ego, *lm.* **ccy**, *m.* człowiek zostający w ciągłym ruchu, biegający tu i owdzie, wierciński.

Kręcić, ił, i, *scz. nd.* 1) w krąg co obracać, przeginać w koło, toczyć. *Kręcić powrozy, nici, przędzę, jedwab'. fig. Kręcić wici*, t. j. wykręty, wybiegi robić. *Kręcić kark, ob. Skręcić.* 2) = obracać tam i sam w koło. *Kręcić głową (na co). Kręcić nożem, kijem, szpadą.* = **się, ślz. nd.** 1) wić się, tańcać się w koło. *Kręci się jak wąż v. jak piskorz, jak mucha w ukropie* 2) = krążyć, obracać się w koło, plątać się. *Pijanemu wszystko się w oczach kręci. Głowa się kręci. Łzy w oczach się kręcą. Strumień się kręci po łące.* 3) = uwijać się, nadskakiwać. *Kręcić się koło kobiéty. Kręcić się koło czego, za czém. Kręcić się o co*, t. j. starać się czego dostać. 4) = kędzierzawić się. *Włosy mu się kręcą.*

Kręcidło, a, *lm.* **a**, *n.* narzędzie do kręcenia.

Kręciel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) szalbierz, mataczy. 2) = *zool.* rodzaj chrząszczów (cyprinus), *ob. Kretek.*

Kręcielka, i, *lm.* **i**, *ż.* szalbierka, mataczka, oszukanica.

Kręcielnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce gdzie się kręcą sznury, powrozy.

Kręcielska, iéj, *lm.* **ie**, *ż. posp. ob. Kręcielka, Kręcicka.*

Kręcielski, ego, *lm.* **scy**, *m, ob. Kręciel.*

Kręcielstwo, a, ie, *p.* od kręciela, kręcielki.

Kręcielstwo, a, *lm.* **a**, *n.* matactwo, szalbierstwo.

***Kręciknot, a**, *lm.* **y**, *m.* mutatio elenchi, gra rolę w loicznéj sieczy wyników. Powstaje, gdy kręcisz rzeczy knotem na odurzenie głowy przeciwnika. Przykład: Za Zygmunta III Kozacy domagają się, ażeby szanowano ich wiarę i prawa, odwołując się do tego, iż oni są również *częścią Rzeczypospolitéj*. Prymas im odrzeka: Tak jest! stanowicie część rzeczypospolitéj, ale tylko *jéj pazury*, któro *obcinać trzeba*, i t. d.

Kręcipięta, y, *lm.* **y**, *ż.* człowiek lekki, płochy, w zgrabnem zwijaniu się rozum zakładający.

Kręcisto, Kręcistość, Kręcisty, *ob. Kręto, Krętość, Kręty.*

Kręciszek, szka, *lm* **szki**, *m. bot* 1) niek. zam. *Kmin polny* (Cuminum sylvestre). 2) = (Hypecoum), roślina.

Kręciwąs, a, *lm.* **y**, *m. posp.* mizguś, który nic nie robi, tylko sobie wąsy kręci.

Kręcony, a, e, *im.* od kręcenia, zwinięty, w kółko, w szrubę zrobiony. *Jedwab' kręcony. Schody kręcone. Kręcone ciasto.*

Kręcz, u, *lm.* **e**, *m. med.* 1) zakręcenie *v.* zakrzywienie głowy, choroba. 2) = kurcz w mięśniach jakiejkolwiek części ciała.

Kręczynka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* 1) (Spiranthes), in. *Szrubokwit*, roślina należąca do klassy 20éj (*Storczykowych*), rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *jesienna* (S. autumnalis), daw. *Trojajest*, dość rzadka, rośnie na łąkach, bulwy ma korzeniowe dwie jajowato-podłużne, łodygę kilkocalową, kwiaty drobne białe, w kłosie szrubowato skręconym; = *letnia* (S. aestivalis), daw. *Trojajest pachnący*; = *moczopędzący* (S. diuretica), rośnie w Chili. 2) = nick. zam *Janowiec* (Genista).

Krępka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Coenurus), *zool.* robaczek należący do gromady *Wewnętrznych*, pęcherkowatych.

Krępiel, gla, *lm* **gle**, *m.* słupek drewniany, służący do gry kręgielnéj. *Gra w kręple.*

Krępielek, lka, *lm.* **lki**, *m.* (*zdr.* od *Krępiel*) 1) mały kręgiel. *Krępielek armatny, ob. Nadstawek.* 2) = *w lm.* pewien rodzaj gry bilardowéj. *Grać partję w krępielki.*

Kręgielkowaty *v.* **Kręgiełkowaty**, **a**, **e**, *p. bot.* nakształt małego kręgla.

Kręgielkówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Przenica wielokłosowa.*

Kręgielnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) miejsce do grania w kręgle. 2) = *bot.* (Rudbeckia), roślina zwana in. *Rotacznicą.*

Kręgielny, **a**, **e**, *p.* od kręgla.

Kręglak, *ob. Krąglak.*

Kręglarnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. nieuż. ob. Kręgielnia.*

Kręglik, **a**, *lm.* **i**, *m* (Trichina), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, szybkich. Gatunki jego: 1 = *jasnoskrzydły* (T. flavipes). 2 = *brudnoskrzydły* (T. clavipes).

Kręglowato, *ps.* w kształcie kręgla, stożkowo.

Kręglowaty, **a**, **e**, *p.* 1) podobny do kręgla. 2) = stożkowy, koniczny.

Kręgoskrzelny, **a**, **e**, *p. zool.* mający skrzele listkowate.

Kręgosłup, **a**, *lm.* **y**, *m. v.* **Kręgowiec**, **wca**, *lm.* **wce**, *m. an.* (columna vertebralis), stos, czyli kolumna pacierzowa złożona z kręgów.

Kręgowy, **a**, **e**, *p.* (vertebratus), mający kręgi (vertebrae).

Krępa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) rodzaj klamry, narzędzie do krępowania. 2) = *w lm. fig.* kluby. *Wziąć kogo w krępy.* 3) = *u kapelusza*; bok, skrzydło kapelusza. 4) = gra staroświecka.

Krępacki, *ob. Karpacki.*

Krępaczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m* (Turbo), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, wykrążkowatych.

Krępak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) wszelka wyniosłość, góra zsiadła, krępa. 2) = szczególnie jedno pasmo gór karpackich. 3) = *zool. ob. Dzięcioł.*

Krępień, **nia**, *lm.* **nie**, *m. bot.* (Lardizabala), roślina.

Krępiny, **pin**, *blp. ż*, u szmuklerza, rozmaite ozdoby do fręzli.

Krępla, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Yucca), roślina zwana in. *Szpilecznicą, Szpilecznikiem, Szpilką adamową.*

Krępolan, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Protium), roślina.

Krępość, **ści**, *blm. ż.* tułowistość, zsiadłość.

Krępować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) mocno i ściśle związywać. *Krępować komu ręce i nogi.* 2) = *fig.* ograniczać czyję wolność. *Krępować kogo. Być krępowanym przez co, v. czem.*

Krępuleo, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* 1) kolek, którym się co krępuje. 2) = u rzeźnika, drzewo, na którém się wół zawiesza. 3) = *bot. prow.* gatunek sosny (Pinus pumilio). 4) *= *log.* (sylogismus cornutus), jest jedno z miana dwójgańca lub trójgańca, *ob. Porożnik, Krętoróg.* 5) = *prow. żart.* gorzałka.

Krępy, **a**, **e**, *p.* zsiadły, tułowisty, tłusty. *Łapończyk małego wzrostu, krępy. Koń zwięzły i krępy.*

Kręt, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Skręt.*

Krętacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) (trochanter), *med.* wyrostek z kości udowéj. 2) = *ob. Kręciel.*

Krętak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *v.* **Krętek tka**, *lm.* **tki**, *m. zool.* (Gyrinus), owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, drapieżnych. 2) = *blp.* u węglarzy, dwoje krótkich sań o pojedynczych, czyli jednych nasadach, służących do przewozu węgli w koszach podwójnych, albo potrójnych.

Krętalska, **Krętalski**, *ob. Kręcicka, Kręcicki.*

Krętanina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) bieganie za czém. *Będzie miał z tém dużo krętaniny.* 2) = co jest krętego, zakręty, wykręty. *Żgarz ten krętaniną swoją nas bawi.*

Krętawy, **a**, **e**, *p.* nieco kręty.

Krętem, *ps. przeź.* kręcąc, kręgiem, kolem.

Krętny, **a**, **e**, *p.* kręcący się, skręcony, pokręcony, *ob. Kręty.*

Kręto, *ps.* 1) krętem, kręcąc się. *Strumyk płynie kręto.* 2) = *fig.* ciasno, chudo *Kręto koło waści.*

Krętodziób, **a**, *lm.* **y**, *m.* (rhinchops), *zool.* ptak.

Krętogłow, **a**, *lm.* **y**, *m.* daw. *Węgłów* (Yunx), *zool.* ptak z rzędu *dwuparzystopalcowych*; gatunek jego jeden: = *szaropstry* (Y. torquilla).

Krętogłowy, **a**, **e**, *p.* 1) kręcący, chwiejący głową. 2) = zawracający głowę, upajający.

Krętogon, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Callitrix), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpiastych, ogonatek Gatunki: **I. Wiewiórzyki:** 1 = *wiewiórzyk właściwy* (C. saimiri). 2 = *owadożerny* (C. entomophaga). **II Pięknowłose:** 3 = *pręgowany* (C. Moloch). 4 = *zamaskowany* (C. personatus). 5 = *wdowiec* (C. vidua). 6 = *brunatny* (C. brunea). 7 = *obówiasty* (C. caligata). 8 = *przepasany* (C. nigrivittata). 9 = *trzcinowy* (C. donacophilus).

Krętolin, **u**, *lm.* **y**, *m*, *bot.* (Hessea), roślina.

Krętolotny, **a**, **e**, *p.* kręcące się ulatujący. *Dym krętolotny.*

Krętopłomienny, **a**, **e**, *p.* wybuchający kręcące się płomienie. *Krętopłomienna Etna.*

Krętopłoty, **a**, **e**, *p.* koło płotów się kręcący. *Krętopłoty bluszcz.*

Krętopornia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* (Maeandrina), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, kamieniorośli.

Krętoprawny, **a**, **e**, *p.* prawa przekręcający, pieniacki.

Krętorogi, **a**, **ie**, *p.* zawilych, zakręconych rogów.

Krętoróg, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *zool.* zwierz rogów zakręconych (u Plinjusza Strepsiceros). 2) *= *log.* syllogismus cornutus, jest jedno z imion dwójgańca lub trójgańca, *ob. Porożnik, Krępulec.*

Krętoskoczny, **a**, **e**, *p.* w koło skaczący. *Krętoskoczne tany.*

Krętosz, **a**, *lm.* **e**, *m. ob. Kręciel.*

Krętość, **ści**, *blm. ż.* przymiot tego co jest kręte, pokręcone.

Krętowaty, **a**, **e**, *p.* 1) *ob. Wykrętny.* 2) = nieco kręty.

Krętowiny, **win**, *blp. ż. ob. Krętanina, Wykręt.*

Krętowzniosły, **a**, **e**, *p.* kręcący się do góry.

Krętu wętu, *ps. posp.* 1) bieganina, krętanina. 2) = wykręty, wybiegi. *Krętu wętu, pieś do konwentu, przys.*

Kręty, **a**, **e**, *p.* 1) kręcony, kręcący się. *Kręty bieg rzeki. Kręta droga, ścieżka.* 2) = *fig.* wybiegowy, podejściowy. *Krętemi drogami chodzić.* 3) = *an Kręta kiszka, v. kosa* (ileon).

Krężłowaty, **a**, **e**, *p.* kręty, węzłowaty. *Drzewo krężłowate.*

Krężel, **żla**, *lm.* **żle**, *m. zdr.* **Krężelek**, **lka**, *lm.* **lki**, *m.* część wyższa kądzieli, gdzie się przędziwo zawiesza.

Krężeł, **żła**, *lm.* **żły**, *m. leś.* sztuka drzewa dębowego, 3—4 stóp długa, 12 cali gruba, używana w tłoczarni.

Krężełek, **łka**, *lm.* **łki**, *m. bot.* (Fusisporium), in. *Butwiel*, rodzaj grzyba włóknistego, zjawiającego się w postaci cieniutkich, poplątanych strzępek; gatunki: = *ziemniakowy*, zdarza się na bulwach kartoflowych i później całą ich istotę przejmuje, sprawując stwardnienie ich i spleśnienie, czyli *suchą niemoc* (*v. chorobę*) kartofli, zwaną także *zgorzeliną kartofli*; jest ona gorsza w swych skutkach od *gnilnej*; = *pomarańczowy*, zdarza się na łodygach i owocach dyni i melonów; = *różowy*, zdarza się na źdźbłach zbóż ściętych w czasie wilgotnym.

Krężla, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Licuala), rodzaj palmy.

Krężołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m. zool.* i *geol.* (turbo), in. *Szkarłat*, gatunek jednoskorupnéj, morskiéj muszli, pokrytéj naroślami.

Kri... *ob. Kry* .. (gdy się szuka wyrazów z języka grec. lub łać. pochodzących, w których po zgłosce *Kri* następuje jaka współgłoska, np. *Kriterjum, ob. Kryterjum; Kriptografja, ob. Kryptografja*).

Krjofor, **u**, *lm.* **y**, *m. fiz.* (z grec.) *ob. Parownik.*

Krjollt, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Łatwotopek.*

Krjon, **a**, *lm.* **y**, *m.* nazwa celtyckiego karla, opiekuńczego i dobrego olbrzymiéj siły. Krjony są w służbie Angora, odpowiadają perskim Amszaspandom, znoszą skały z krańców świata na piramidy, dolmy i menhiry, bronią wiary potężnie i sprawują mnogie wojsko niebieskie. Inne imiona ich: *Goryki, Duzyusze.*

Krnąbrnie, *ps.* uparcie, zawzięcie, ociętnie.

Krnąbrnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* stawać się krnąbrnym, upartym, ociętnym.

Krnąbrność, **ści**, *blm. ż.* ociętność, upartość, upor.

Krnąbrny, **a**, **e**, *p.* uparty, ociętny.

Kroat *v.* **Krawat**, **a**, *lm.* **y**, *m.* zawiązanie na szyję używane przez Kroatów w kształcie różyczki ułożone na przedzie.

Krobeczka *v.* **Króbeczka**, *zdr.* od *Króbka.*

Krobecznik, *v.* **Krobnik**, **a**, *lm.* **i**, *v.* **cy**, *v.* **Króbkarz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) kramarnik, który w skrzynce, lub w króbce kramne rzeczy nosi 2)=co króbki robi.

Krobia, **bi**, *lm.* **bie**, *zdr.* **Krobka** *v.* **Króbka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* i *zdr.* **Krobeczka**, *v.* **Króbeczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) naczynie drewniane, pudełko, puszka. 2) **Króbka** *v.* **Kurobka** żydowska; współka ich między sobą, współeczna kassa.

Krobnik, *ob. Krobecznik.*

Krochmal, **u**, *blm. m. chem.* (amylum fecula), in. *Mączka, Skrobia*, substancja roślinna, do natury gumm znacznie przystępująca i łatwo dająca się na nią przeistoczyć; dobrowolnie się rozkładając przy stosownéj temperaturze, przetwarza się na krochmalny cukier, gummę, amidynę i włókno, mające niektóre własności krochmału; krochmal przygotowywany sztucznie z pszenicy, kartofli, ryżu, i t. d. używa się z powodu swéj mącznéj, stężającéj własności dla nadania białości i sztywności bieliznie, do robienia kisielków, wypiekania ciast, i t. d.

Krochmalenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* zaprawianie krochmalem, skrobią.

Krochmalić, **ił**, **i**, *scz. nd.* krochmalem zaprawiać.

Krochmalik, **u**, *lm.* **i**, *m.* błękitny gatunek krochmału, łazurek.

Krochmalnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* izba w któréj krochmalą się po fabrykach rozmaite przedmioty, np. płótna, perkale, i t. p.

Krochmalnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* robiąca *v.* przedająca krochmal.

Krochmalnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* robiący *v.* przedający krochmal.

Krochmalny, **a**, **e**, *p.* od krochmalu, zaprawiony krochmalem. *fig. Słowa krochmalne*, t. j. nastrzępione, pełne affektacji.

Krochmalowy, **a**, **e**, *p.* z krochmalu zrobiony.

Krocić, **ił**, **i**, *scz. nd. nieuż.* sto razy pomnażać.

Krocień, **tnia**, *lm.* **tnie**, *m. bot.* 1) (Croton), roślina, której gatunki: =*grenadyllowy v. łaksujący* (C. tiglium);= *kaskarylla* (C. cascarilla et eluterium); =*łakorodny v. łakowy* (C. lacciferum), in. *Kroplan łakorodny* (aleurites laccifera). 2)=*łojorodny v. łojowy* (C. sebiferum), *ob. Maścierz łojowy* (Stillingia sebifera). 3) = *ob. Wywłócznik* (Myriophyllum), roślina wodna.

Krocionóg, **oga**, *lm.* **ogi**, *m.* (Julas) *zool.* owad bezskrzydły, należący do rzędu *Licznonogich*, tęporogich. Znakomitsze gatunki są: 1 = *smugowany* (J. sabulosus). 2= *popielaty* (J. terrestris). 3= *biały* (J. fragariarum). 4=*olbrzymi* (J. maximus).

Krocz, **a**, *lm.* **e**, *m.* i **Krocz**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* szlap' drobna, a bardzo prędka, kłus koński. *Chodzić, iść z krocza v. z kroczy v. kroczą.*

Kroczak, **a**, *lm.* **i**, *m.* koń kroczą *v.* szlapią idący.

Kroczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Krok*), mały krok. 2)=rybka mała, *ob. Stopnik.*

Kroczenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* stąpanie szerokiemi krokami.

Kroczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* krok stawić, stąpać, iść szerokiemi krokami.

Kroczysty, **a**, **e**, *p.* szeroko stąpający. *Koń kroczysty.*

Kroć, 1) *w lp. nieod.* znaczy tyle co *raz*, *lm.* **Krocie**, 2gi *przyp.* **Krociów** *v.* **Kroci**, 3ci *prz.* **Krociom**, 4ty *prz.* **Krocie**; 6ty *prz.* **Krociami** *v.* **Krocmi**, 7my *prz.* **w Krociach**, *v.* **w Kroci**. *Kroć*, używa się tylko z liczbami porządkowemi, np. **Dwa kroć, trzy kroć**, i t. d. *w lm.* **Krocie**, sta, tysiące, sta tysięcy. *Krociami*, stami, tysiącami. *Krocie go to kosztowało*, zam. kilkakroć sto tysięcy; *Krocie obywateli*, zam. tysiące: *Krocie* przeto oznacza zawsze ilość ogólną, nieoznaczoną. 2)*=**cia**, *blm. m.* w słowiańskiéj klechdzie znaczy olbrzyma czarnego, który zamyka w sobie nieoznaczoną, lecz bardzo wielką, z mnóstwa tysięcy stwolinów złożoną olbrzymią siłę. Jest to słowiański *Centaur*, *ob. Stwolin, Dziewięsił, Cma, Wciornastek.*

Krode,**ego**,*blm.m.mit.* pogański bożek domowy u Kraińców, stojący pod rozkazami Hospodarzyczka, a pielęgnujący i leczący chorych, którym braknie wszech posługi i pomocy. Zdaje się, iż Kraińcy przejęli go od Sasów kędy był bóg *Krodo.*

Krodo, **y**, *blm. m. mit.* bóg giermański u Saksonów. W *A. Cranczi Saxonia* to się wyczytuje: „*In arce Hartesborg idolum coluere Saxones, cui nomen Krodo. Saturnum hunc dixere Latini. Senem in pisce stantem, qui rotam teneret et urnam, in rotą unionem populi, in urna rerum significans abundantiam.*“ Jest najpierwszy Nibelung, bóg *woda.*

Krodon, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, żywcem od Słowian przejęty, jest bogiem Czasu, lub Saturnem. Ręka jego mięciutka; rozkruszą przecież granitowe góry. Święto jego w grudniu. Inne imię jego *Groden.*

Krogulczy, **a**, **e**, *p.* od krogulca, krogulców.

Krogulczyk, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* ptak mniejszy od krogulca (falco columbarius).

Krogulec, **lca**, *lm.* **lce**, *m. zool. ob. Jastrząb.*

Kroić, **ił**, **i**, *scz. nd.* odrzynając dzielić, *ob. Krajać, Wykrawać.*

Kroikwa, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Plegorhiza), roślina zwana in. *Ranowym korzeniem.*

Kroilnica, *ob. Krawalnica.*

Kroje, **ów**, *blp.* (herb) = trzy kroje od pługa.

Krok, **u**, *lm.* **i**, *m.* 1) *an.* (w ciele) rosochy, gdzie się nogi dzielą, *ob. Międzykrocze.* 2)= kroczenie, stąpienie. *Przyśpieszać, zwolnić kroku. fig. Najcięższéj pierwszy krok zrobić. Iść żołnierskiem. fig. Olbrzymim krokiem postępować. fig. Dotrzymać komu kroku, dostać kroku, stać w kroku. Krok żołnierski, zwyczajny, przyspieszony, podwójny.* 3) = *fig.* postępek, uczynek. *Zrobić krok nierozważny.* 4) = miara, tyle ile krok wynosi. *Sto kroków. Na krok kogo nieodstąpić. Krok geometryczny*, liczy stóp 5, albo łokci 3, calów 8. *Krok zwyczajny*, których 8,000 na milę polską rachują. 5) = lub **Krakus**, **a**, *blm. m.* bajeczny król polski, podobny do Tezeusza w Grecji. W Krakowie czczono Chworza, smoka lub słowiańskiego Minotaura, na którego cześć czyniono ofiary zwierzęce i ludzkie. Krok, ten Tezeusz nasz, wyzwala Kraków od tego haraczu. *Wanda* odpowiada tu Arjadnie, lecz z kochanki staje się córką, a *jama smocza* to tyle, co kreteński *Labirynt.* Jest to wciąż taż sama powieść wschodnia, w coraz to innym kroju, *ob. Waligóra.*

Krokanciki, **ów**, *blp.* sucharecki z ciasta, używane najczęściéj do zimnych zup i polewek.

Krokiew', **kwi**, *lm.* **kwie**, *m. v.* **Krokwa**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Krokiewka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) żerdź, na któréj dach się opiera, wiązanie, łata. *fig. Krokiewki mu niedostaje, ob. Klepka. Krokiew' żłobiasta, ar.* krokiew', która się znajduje pod wpadłą krawędzią dwóch połaci dachowych. *Krokiew' narożna, ob. Narożnica.* 2) *Krokiewka, ob. Śródwaga.* 3) *w lm* **Krokiewki**, *ar.* krokwie powtórne cieńsze, po wierzchu leżników w poprzek, a równolegle względem głównych krokwi, tylko że gęściéj kładzione; zowią się inaczéj *posp. Łaty.*

Krokiewnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Krokiewniczka**, **ki**, *lm.* **i**, *ż. ar.* koniec krokwi wybiegający za ścianę budowli, także z pod wieńca w krajniku sterczący podstawka, która koniec krokwi wyobraża.

Krokiewnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Szelężniczek* (corispermum).

Krokodyl, **a**, *lm.* **e**, *m.* (Crocodilus) *zool.* gad należący do rzędu *Jaszczurek* przyrosłojęzykich.

***Krokodylec**, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* jeden z mylników, *ob. Bazyliszek.*

Krokodyli, *v.* **Krokodylowy**, **a**, **e**, *p.* od krokodyla. *fig. Łzy krokodyle*, t. j. zmyślone, nie szczere.

Krokorać, *ob. Krekorać.*

Krokos, *ob. Krokosz.*

Krokosowy, *ob. Krokoszowy.*

Krokowy, **a**, **e**, *p.* od kroku. *an. Kość krokowa, v. łonowa. Zegarek krokowy*, dla mierzenia ilości kroków.

Krokosz, *v.* **Krokos**, **u**, *blm. m.* 1) *bot.* (Carthamus), roślina z działu *ostrowatych*, *v. karczochowych* (Cardunceae, *v.* Cynareae), należ. do klassy 19 (*zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatun.: = *farbierski* (C. tinctorius), dawn. *Szafranem płonnym*, *v. łąkowym* zwany, pochodzi z Ind. Wschod., gdzie się zasiewa dla nasion, z których wytłacza się olej i które są ulubionym pokarmem dla papug; w Europie hoduje się jako roślina farbierska, daje bowiem z kwiatów żółtą i czerwoną farbę zwaną *Karta-*

min. 2)= **dziki**, *bot. ob. Podgorzal* (Atractylis). 3)= **ołowiany**, *m'n. ob. Chromian ołowiu.*

Krokoszowy, *v.* **Krokosowy, a, e**, *p.* 1) zam. szafranowo żółty. 2) = do krokoszu należący. *Krokoszowy kwiat.*

Krokowski (herb); w polu czerwoném trąba myśliwska czarna na dwóch nogach ptasich stojąca; w hełmie dwie ręce ze złożonemi jedna na drugą dłońmi.

Krokszтyny, ów, *blp. m.* (z niem.) części muru wystające, podstawki.

Krokwa, *ob. Krokiew'.*

Krom, *v.* **Kromla**, *pmk. prze.* 1) oprócz, prócz *Oktory siedzisz na wysokiém niebie, Ja nie mam innéj nadziei krom Ciebie.* 2)=bez. *Krom wiary nikt zbawion nie będzie. Kto krom żony jest, wolniejszy jest.* 3) = mimo, pomimo. *Kromia woli ich.* 4) *Krom oczu*, t. j. za oczy.

Kroma, y, *lm* **y**, *ż.* warstat introligatorski do zszywania.

Krombożnie, *ps.* **Krombożny, a, e**, *p. ob. Bezbożnie, Bezbożny.*

Kromjomancja. ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z cebulek.

Kromka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) kawał chleba, porcja. *Ukroić chleba rżanego kromkę.*

Kromlech, u, *blm. m.* przybytek do tajemnic Druidek, *ob Dolm.*

Kromras, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *prze.* rodzaj materji angielskiéj.

Kromus, a, *blm. m. mit.* syn Neptuna.

Krona, (Crowna) *nieod. n.* moneta angielska = 1 rub. 41 kop. = 9 zł. 12 gr.

Kronenthaler, *ob. Talar.*

Kronglas, u, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) szkło zielone, używane do narzędzi fizycznych.

Kronhjometr, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia wody deszczowéj, spadłéj w ciągu całego roku.

Kroniec, *ob. Kraniec.*

Kronika, i, *lm.* **i**, *ż.* (z grec.) 1) roczne dzieje, historja pisana porządkiem dat, jak wypadki następowały w czasie bez układania ich wedle związku przyczyn i skutków. *Kronika Bielskiego, Stryjkowskiego.* 2) = tytuł pisma periodycznego.

Kronikarski, a, ie, *p.* od kronikarza.

Kronikarstwo, a, *blm. n.* 1) sztuka pisania kronik. 2) = *zb.* kronikarze *v* kroniki.

Kronikarz, a, *lm.* **e**, *m.* który roczne dzieje pisze.

Kronis, y, *blm. ż. mit.* bogini litewska, znacząca czas. Niemen, największa rzeka na Litwie, był jéj wyobrażnik i od niéj nazywał się niegdyś Kronos, *ob. Meta.*

Krop', pi, lm. pie, *m. poet. nieuż.* deszcz kroplisty. *Z wód Deukaljona kropie.*

Kropecznik, a, *lm.* **i**, *m. zool.* rodzaj polipów.

Kropelka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Kropla*) mała kropla. *Kropelka wody.*

Kropiatka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Leucopis) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *obrączkowana* (L. griseola). 2 = *pstroroga* (L puncticornis). 3 = *dołkowana* (L. tarsata).

Kropiciel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) ten co kropi, kropkami pstrzy, nakrapiacz. 2) = *fig.* ten co dobrze bije. *Tu sekł krzyknął kropiciel, gdybym mógł podskoczyć, I kropidłem plusk choć raz go zmoczyć!*

Kropic, ił, i, 1) *sn. nd.* kapać, kroplami padać. *Deszczyk kropi, v. kropi.* 2) = *scz. nd.* krople spuszczać, pokrapiać. *Kropić święconą wodą. Kropić, pokropić pokój v. w pokoju. Kropić łzami.* 3) = *fig. kogo*; *posp.* bić batem, kijem; okładać. *Ksiądz chłopa nie kropidłem, ale kijem kropił.*

Kropidlny, a, e, *p*, od kropidła.

Kropidłak, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Aspergillus), rodzaj grzybka *pleśniowego*, tworzący drobne darninki z włókien wypręż onych złożone; gatunki: = *modrawy*, na owocach gnijących, i = *różowy*, na płótnie i wodnym butwiejącym papierze pospolity; = *wątpliwy*, tworzący kępki z białych drobnych włókien na wydrążeniach szwajcarskiego i holenderskiego sera.

Kropidło, a, *lm.* **a**, *n. zdr.* **Kropidełko, a**, *lm.* **a, n.** 1) narzędzie do kropienia, napryskiwania. *Kropidła w kościołach bywają trzmielinowe.* 2) = *bot.* a) pospolita nazwa rośliny: *Tawuła główkorodna v. bulwowa* (Spiraea filipendula); b) *ob. Galucha.*

Kropiel, a, *lm.* **e**, *m.* (Nesaea) *zool.* zwierzokrzew wątpliwy, należący do gromady *Czerkwin.*

Kropielnica, y, *lm.* **e**, *ż.* naczynie do święconéj wody.

Kropienie, a, *lm.* **a**, *n.* 1)spuszczanie kropel. *Kropienie święconą wodą.* 2)=*fig.* bicie batem, kijem; okładanie.

Kropisty, *ob. Kroplisty.*

Kropka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Kropla*), *ob. Kropelka.* 2) = *gram.* kres, punkt. *Zdanie zamknięte kropką. Kropki po wyrazie. Dwie kropki v. dwukropek. Kropka nad i*, właściwie punkt nad literą *fig. Postawić kropkę nad i*, znaczy dodać coś swojego do cudzéj myśli, *v.* przenicować ją. *fig. Nie brak ani kropki.* 3)=plamka, punkcik odmiennego koloru. 4) *Kropki łzawe* (puncta lacrymalia) *an.* maleńkie otworki w kącie wewnętrznym oka leżące.

Kropkować, ał, uje, *scz. nd.* kropkami pstrzyć, cętkować.

Kropkowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) pstrzenie kropkami (malując, rysując). 2)= dawanie punktów, punktowanie, odznaczanie znakami piśmiennemi. 3) = cętkowanie, nakrapianie. 4) = *v. Kropienie*, bicie ciała końcami rozstawionych palców w gimnastyce.

Kropkowany, a, e, *p.* 1) pstrzony, nakrapiany. 2)= kropkami znaczony.

Kropkowaty, a, e, *p.* w kropki, nakrapiany. *Kropkowate pole w herbie.*

Kropla, i, *lm.* **e**, *ż.* 1) oddzielona lub oddzielająca się cząstka płynu, kapla. *Podobni do siebie jak dwie krople wody, przys.* 2) = miara aptekarska, grano. 3) = lekarstwo apteczne w kroplach dawane. *Krople Hofmana v. długiego życia.*

Kroplan, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Aleurites), roślina, której gatunek: = (*v. Krocień*) *lakorodny v. łakowy* (A. laccifera), zwany nick. *Lakq.*

Kroplejący, a, e, *p.* spadający, osiadający w kroplach.

Kroplica, y, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Gummi-gutta.*

Kroplisto, *ps.* wielkiemi kroplami.

Kroplisty, a, e, *p.* krople puszczający, sporych kropel. *Deszcz kroplisty.*

Kropliwoń, nia, *lm.* **nie**, *m. bot.* (Myroxylon), roślina.

Kropnąć, ął, ie, 1) *sn. jedn.* od *Kropić*; kapnąć. *Kropnęło, kapnęło na mnie.* 2) = *scz. dk. na kogo*; pokropić, rzucić wodę kroplami. 3)=*kogo*; *posp.* uderzyć kogo. *Kropnąć kogo w twarz, w głowę.*

Krore, *nieod. n.* moneta indyjska (10 miljonów rupij), *ob. Rupja.*

Krosienka, nek, *blp. ż.* 1) warsztacik do wyszywania. 2) = *or.* miejsce ogrodzone dla szryba *v.* niemca, t. j. koła używanego do zatrzymania płynącego pasa.

Krosta, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Krostka**, i **Krosteczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* plamka mała nabrzmiała na ciele, rodzaj wysypki pęcherzykowatéj. *Czarna krosta v. żydówka. Morowa czarna krosta v. karbunkuł. w lm. Czerwone krosty v. Krosty*, ospa, *ob. Ospica.*

Krostawić, ił, i, *scz. nd.* krost nabawiać.

Krostawieć, ał, eje, *sn. nd.* krost dostawać, krostawym zostawać.

Krostawka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Psoralea), roślina.

Krostawy, a, e, *p.* pełen krost. *Majowa rosa krostawym pomaga.*

Kroszyński, (herb), w polu czerwoném ma być lichtarz o trzech ramionach prosto osadzonych, nakształt trójkątu.

Krośna, sien, *blp. ż.* 1) tkacki warsztat. 2) = rodzaj wązkiéj skrzynki na szkło.

Krośniarski, a, ie, *p.* od krośniarza. *Krośniarskie szkło w łucie.*

Krośniarstwo, a, *blm. n.* izomłosło krośniarskie.

Krośniarz, a, *lm.* **e**, *m.* handlujący szkłem, które w krośnach na plecach po wsiach nosi.

Krotny, a, e, *p.* (sam przez się nie używa się, a tylko z imionami liczebnemi), tyle razy powtórzony, *ob. Dwukrotny, Dziesięciokrotny* i t. d.

Krotochwila, v. Krotofila, i, *lm.* **e**, *ż.* 1) zabawka chwilę czyli czas skracająca. 2) = żart, swawola, figiel. 3) = komedja zabawna.

Krotochwilić, *v.* **Krotofilić, ił, i**, *sn. nd.* wesoło się bawić, krotochwile stroić.

Krotochwiliczek, *v.* **Krotofilniczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* dziecko zabawne, trefniczek.

Krotochwiliczka, *v.* **Krotofilniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* dziewczynka zabawna, swawolniczka, trefniczka.

Krotochwilnie, *v.* **Krotofilnie**, *ps.* zabawnie, żartobliwie, śmiesznie.

Krotochwilnik, *v* **Krotofilnik, a**, *lm.* **cy**, *m.* żartowniś, zabawniś.

Krotochwilność, *v.* **Krotofilność, ści**, *lm.* **ści**, *ż.* zabawność, żartobliwość, uciecha.

Krotochwilny, *v.* **Krotofilny, a, e**, *p.* zabawny, żartobliwy, śmieszny.

Krotochwilować, *ob. Krotochwilić.*

Krotochwilowanie, *v* **Krotofilowanie, a**, *lm.* **a**, *n.* żartowanie, swawolenie, igranie.

Krowa, y, *lm.* **y, ż.** 1) samica byka. *Krowa jałowica, ob. Jałowica Krowa dojna*, t. j dająca mleko. *Krowa dzika. Krowa, co dużo ryczy, mało mleka daje, przys.* t. j kto wiele mówi, mało robi. *Jeden krowę za rogi trzyma, a drugi ją doi, przys.* t. j. jeden się trudzi, a drugi korzysta. 2) = samica łosia. 3) = *morska, zool.* rodzaj zwierza ssącego. 4) = *fig.* niezgrabna, głupia kobiéta. 5) = dawny podatek, *ob. Krowne.* 6) = *ob. Ekram.*

Krowi, a, ie, *p.* 1) od krowy. *Krowie mleko. Krowia ospa.* 2) *bot. Krowia reż v. Krowie żyto, ob. Pszeńca. Krowie drzewo*, in. *Naboda* (Bucida).

Krowiak, a, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) posp. nazwa grzyba z rodzaju *Huby, ob. Rzeszotnik*, in. *Przetacznikiem, Sitnikiem* zwany. 2) = *biały*, posp. nazwa grzyba z rodzaju *Bedłki, ob. Mleczaj.*

Krowianka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zool. ob. Antylopa.* 2) = materja służąca do szczepienia ospy, wzięta z ospy krowiéj.

Krowiarka, i, *lm.* **i**, *ż.* pastuszka krów, *v.* trzymająca krowy dla mleka.

Krowiarnia, i, *lm.* **ie**, *ż.* krowi chlew.

Krowiarski, a, ie, *p.* od krowiarza, krowiarki.

Krowiarz, a, *lm.* **e**, *m.* pastuch krowi, lub trzymający krowy dla mleka.

Krowieniec, *v.* **Krowiniec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* gnój krowi. *Krowieniec zmięszany z szyszkami jodłowemi gotowanemi i z piaskiem, daje tynk dobry.*

Krowiennica, y, *lm.* **e**, *ż* (Mesembrina) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki: 1 = *złotousta* (M. meridiana). 2 = *lisowata* (M. mystacea).

Krowisko, *v.* **Krówsko, a**, *lm.* **a**, *n.* brzydka, stara, ładaco krowa.

Krowne, ego, *blm. n.* podatek od bydła rogatego, w Polsce za panowania Piastów wybierany.

Krowngłas, *ob. Szkło.*

Krowodój, a, *lm.* **e**, *m. zool.* (Boa) wąż wielki.

Krowopas, *ob. Krowiarz.*

Krowopusk, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *nieuż.* który krew' komu puszcza, cyrulik. 2) = lekarz zalecający częste puszczanie krwi.

Krócej, *ps. st w.* od *Krótko.*

Krócica, *v.* **Krucica, y**, *lm.* **e**, *ż.* mały kieszonkowy pistolet.

Króciciel, a, *lm.* **e**, *m.* krócący co, t. j. hamujący, uśmierzyciel.

Krócić, ił, i, *scz. nd.* 1) ukracać, krótkiém co czynić, *ob. Skracać.* 2) = karcić, hamować, powściągać. *Krócić dumę, hardość, zuchwałość czyjq. Krócić swe namiętności, ob. Ukrócać.*

Króciej, *ob. Krócej.*

Króciuchno, Króciutko, Króciusieńko, Króciuteńko, *ps* bardzo krótko, *ob. Krótko.*

Króciuchny, a, e, Króciutki, Króciusieńki, Króciuteńki, a, ie, *p.* bardzo krótki, *ob. Krótki.*

Krój, oju, *lm.* **oje**, *m.* 1) kształt, którym suknia się przykrawa. *fig. Czeladź domowego kroju.* 2) = ostrze pługowe, lemiesz. 3) = *ar.* ułożenie społem wielu prostokreślnych i krzywych członków, dla nadania wydatności krajobrazowi i innym częściom architektonicznego porządku; albo też samo rozcięcie podług płaszczyzny pionowéj, dla okazania postaci wybiegających za ścianę pionową tych rozmaitych członków; okrój, profil.

Krójka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* kromka, kawał chleba, okrajec.

Król, a, *lm.* **owie**, *v.* **e**, *m.* 1) najwyższy zwierzchnik kraju, monarcha panujący. *Królowie wielkie oczy, a długie ręce mają, przys. Król królów, Bóg. fig. Król malowany*, t. j. bez władzy. *Święto trzech królów v Szczodry dzień. fig. Lew król zwierząt. Orzeł król ptaków.* 2) = w grze kartowéj. *Król karowy v. dziurkowy, pikowy v. winny, treflowy v. żołędny, kierowy v. czerwienny.* 3) = (w szachach) *Króla się nie bije.* 4) = pewien rodzaj gry kartowéj. 5) = *czerwony*, t. j. płowy, upławy niewieście, miesięczki, czasy. 6) = wał we młynie wietrznym holenderskim, w samym środku prosto stojący, sosnowy lub dębowy.

Królestwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) kraj rządzony przez króla. *fig. Królestwo niebieskie* 2) = władza królewska, królewskość. 3) = *bl.* panowanie jakiego króla, królowanie, 4)=*zb.* król z królową. *Królestwo Ichmość.* 5)= w historji naturalnéj, klassa, na które podzielono przyrodzenie. *Królestwo zwierzęce, roślinne, kopalne.*

Królewic, *v.* **Królewicz, a**, *lm.* **e**, *m.* syn królewski.

Królewicowstwo, *v*, **Królewiczowstwo, a**, *blm. n.* 1) godność królewiczowska. 2) = *zb.* królewicz z żoną swoją.

Królewicówna, *v.* **Królewiczówna, y**, *lm.* **y**, *ż.* córka królewicza.

Królewicowski, *v.* **Królewiczowski, a, ie**, *p.* od królewicza. *Jego królewiczowska mość.*

Królewicowy, *v.* **Królewiczowy, a, e**, *p.* od królewicza.

Królewiec, wca, *blm. m.* 1) *prze.* stolica, pałac królewski. 2) = Koenigsberg, główne miasto wsch. Prus.

Królewiecki, a, ie, *p.* z miasta Królewca (Koenigsberg). *Filozof królewiecki*, t. j. Kant.

Królewna, y, *lm.* **y**, *ż.* córka królewska.

Królewnin, a, e, *p.* od królewny. *Królewnine pokoje.*

Królewski, a, ie, *p.* od króla, należący do króla. *Stronnik królewski. Królewska woda, chem. ob. Woda królewska. Królewska korona, bot. ob. Warkocznica. Królewski kwiat, bot. ob. Kwiat królewski.*

Królewsko, *v.* **Po królewsku**, *psł.* zwyczajem królewskim, jak przystało na króla

Królewskość, ści, *blm. ż.* godność, majestat królewski.

Królewszczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) dobra królewskie, do króla należące. 2) = rodzaj podatku, poradlne.

Króliczę,ęcia, *lm.* **ęta**, *n.* płód królika.

Króliczy, a, e, *p.* od królika.

Króliczyniec, *ob. Królikarnia.*

Królik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Król*) król małego państwa. 2) = *zool. ob. Zając.* 3) = *w lm.* futro z królików. 4) = (Regulus) *zool.* ptak z rzędu *owadożernych*; gatunki jego: 1 = *czubaty* (R. cristatus). 2 = *Zniczek* (R. ignicapillus). 3 = *bezczubny* (R. modestus). 4 = *Promyczek* (R. rubineus). 5) = *różnobarwny* (R. omnicolor). 6) = *w lm. bot. ob. Jastrun pospolity.*

Królikarnia, ni, *lm* **nie**, *ż.* klapiernia, umyślnie dla królików zrobiony mieszkanie.

Króllilja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Lilja złotogłów, v. Lilja maśleska.*

Królobójca, y, *lm.* **e**, *v.* **y**, *m.* morderca króla, czyniący zamach na życie królewskie.

Królobójczyni, ni, *lm.* **nie**, *ż.* morderczyni króla.

Królobójski, a, ie, *p.* od królobójcy.

Królobójstwo, a, *lm.* **a**, *n.* morderstwo króla, zamach na życie króla.

Królosęp, a, *lm.* **y**, *m. zool.* sęp amerykański.

Królowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* 1) żona króla. *Królowa niebieska*, t. j. N. M. Panna. 2) = *fig.* przewodnicząca czemu. *Królowa balu. Królowa kwiatów.* (w szachach) *Królowa v. dama.* 3) = *nocy, bot. ob. Kaktus wielolistny.* 4) = *v. Matka pszczół*, przewodniczka pszczół, rządczyni, oraz dusza całego roju, któréj wszystkie inne w ulu są posłuszne.

Królować, ał, uje, *scz. nd.* panować. *Królować narodowi.*

Królowanie, a, *lm.* **a**, *n.* panowanie. *Sztuka królowania.*

Królowin, a, e, *p.* od królowéj, należący do królowéj.

Królowy, a, e, *p.* do króla należący, królewski.

Królujący, a, e, *im.* panujący, władający, rządzący, rozkazujący.

Krótki, a, ie, (*st. w.* **Krótszy**) *p.* 1) nie długi. *W krótkim czasie ją ujrzysz.* 2) = nie daleko sięgający. *Wzrok i pamięć miał krótką.* 3) = *gram.* prędszy (w wymawianiu). *Zgłoska, v. syllaba krótka, v. Krótka Długie i krótkie samogłoski.* 4) = *prze.* ukrócony, ugładzony.

Krótko, (*st. w* **Krócéj**) *ps.* 1) nie długo, treściwie. *Krótko wprzód. Krótko z nim, ob. Kuso. Krótko mówiąc. Krótko kogo trzymać. Krótko się z kim odbyć. Człowiek krótko widzący.* 2) = *myś.* nie daleko. *Wyżeł krótko chodzić powinien na kota, cietrzewia i t. p.* t. j. blisko myśliwego. *Kot krótko pomknął,* t. j. z bliska.

Krótkochwilny, a, e, *p.* krótką chwilę trwający. *Krótkochwilna róża.*

Krótkodzioby, a, e, *p. zool.* mający dziób krótki.

Krótkogrzywy, a, e, *p.* mający krótką grzywę.

Krótkolistny, a, e, *p.* mający krótkie liście.

Krótkołat, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Brachylobus *v.* Nasturtium) roślina.

Krótkomownie, *ps.* w niewielu słowach, lakonicznie, zwięźle, węzłowato.

Krótkomowność, ści, *blm. ż.* treściwe mówienie, lakoniczność.

Krótkomowny, a, e, *p.* w niewielu słowach mówiący, lakoniczny, treściwy w mówieniu.

Krótkonogi, a, ie, *p.* nóg krótkich.

Krótkonosy, a, e, *p.* nosa krótkiego.

Krótkoogoniasty, a, e, *p. zool.* mający krótki ogon. *Skorupiaki krótkoogoniaste.*

Krótkooki, a, ie, *p.* nie daleko widzący, krótkiego wzroku.

Krótkopłetw, a, *lm.* **y,** *m.* (Micropterus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych zbrojnoskrzelnych.

Krótkopokrywy, a, e, *p.* o krótkich pokrywach. *Krótkopokrywe chrząszcze.*

Krótkopysk, a, *lm* **i,** *m.* (Ommatophoca) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Płetwonogich, fok;* gatunek jeden: = *Rossa* (O. Rossii). 2) = (Microstoma) *zool.* ryba koścista z rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych szczupakowatych.

Krótkopyski, a, ie, *p.* mający krótki pysk. *Krótkopyskie psy.*

Krótkoręki, a, ie, *p.* ręki lub rąk krótkich.

Krótkorogi, a, ie, *p. zool.* rogów krótkich.

Krótkosłowny, *ob. Krótkomowny.*

Krótkoskrzydły, a, e, *p. zool.* mający krótkie skrzydła.

Krótkoszyi, ja, je, *p. zool.* mający krótką szyję.

Krótkoszpon, a, *lm* **y,** *m. zool. ob. Orzeł.*

Krótkość, ści, *blm. ż.* krótkie trwanie, niedługość. *Krótkość czasu, życia. Krótkość zgłoski. psł. W krótkości,* w niewielu słowach, treściwie.

Krótkotrwale, *ps.* niedługotrwale, przemijająco.

Krótkotrwały, a, e, *p.* niedługotrwały, przemijający.

Krótkowato, *ps.* nieco krótko, przykrótko.

Krótkowaty, a, e, *p.* nieco przykrótki.

Krótkowąs, a, *lm.* **y,** *m.* (Mycropogon), *zool.* ptak z rzędu *Dwuparzystopalcowych*; gatunki jego: 1 = *żółtobrzuchy* (M. cayanensis). 2 = *pstry* (M. naevius). 3 = *pomarańczowy* (M. aureus). 4 = *perlisty* (M. margaritatus). 5 = *okopciały* (M. fuliginosus). 6 = *przepasany* (M. cinctus).

Krótkowid, *v* lep. **Krótkowidz, a,** *lm.* **e,** *m.* krótkiego wzroku; *fig.* nieprzewidujący następstw.

Krótkowidność, ści, *blm. ż.* wzrok krótki; *fig.* nieprzewidywalność.

Krótkowidny, a, e, *p.* mający wzrok krótki.

Krótkowidz, *ob. Krótkowid.*

Krótkowidztwo, a, *blm. n.* ułomność wzroku, który tylko z bliska widzi.

Krótkowieczność, ści, *blm. ż.* niedługie życie, małe już trwanie, krótkotrwałość.

Krótkowieki, a, ie, *p.* niedługiego wieku, krótko żyjący.

Krótło, *ob. Skrócenie.*

Krótnąć, ął, ie, *v.* **Krótnieć, ał, eje,** *sn. nd.* 1) popuścić dzikości, ugładzonym zostawać. 2) = krótszym się stawać.

Krótnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot* (Brachea oloropha) drzewo z rodziny *Palm wachlarzowych* (Palmae coriphineae); gatunek: =*słodka* (B. dulcis), kłodzinę ma prawie żadną, gałęzie biało-kosmate, pestczaki soczyste, słodkie, żółte, jadalne; rośnie w Ameryce półn.

Krótny, a, e, *p. nieuż.* mogący być ukróconym, ugładzonym.

Krótszeć, ał, eje, *sn. nd. nieuż.* krócieć, krótszym się stawać.

Krówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Krowa*) mała, młoda krowa, i *piesz.* ładna krowa. 2) = *zool.* (Geotrupes), owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, listkorożnych. 3) = *ziel'ona, ob. Kantaryda,* 4) = *zool.* ryba morska (Cantharus). 5) = *bot.* a) *v. Bedłka słodkawa* (Agaricus subdulcis *v.* lactifluus), grzyb z rodzaju *Bedłki*, podrodzaju *Białak*, rośnie wszędzie; mimo niemiłego smaku jadany. b) = *ob Kokoryczka.* c) = daw. nazwa *Konwalji kanciastéj* (Convallaria polygonatum). 6) = *w lm.* podstawki drewniane pod beczki, *ob. Kętnar, Legar.*

Krszyć, ył, y, *scz. nd.* kruszyć, drobić. *Krszyć chléb.* = **się,** *stz.* (o zbożu dojrzałém) wypadać.

Krszyna, *v.* **Kszyna,** *v.* **Krsztyna,** *v.* **Krszta,** *v.* **Krta, y,** *lm.* **y,** *ż.* okruszyna, szczątka, odrobina. *Ani krszty, posp* nic zgoła.

Krta, *ob. Krszyna.*

Krtaniokrywka, i, *lm.* **i,** *ż.* (epiglottis), chrząstek pokrywający otwór zewnętrzny krtani.

Krtaniowy, a, e, *p.* od krtani. *Krtaniowe naczynia.*

Krtań, ni, *lm.* **nie,** *ż.* (larynx), *an.* część kanału oddechowego leżąca między głośnią (rinu glottidis) a tchawicą.

Krtęczyć, ył, y, *scz. nd prze.* dusić, dławić. *fig.* poskramiać.

Krtycze, ów, *blp. m. ob Krtań.*

Krubka, Krubeczka, Krubnik, *ob. Krobka,* i t. d.

Kruch, a, *lm.* **y,** *m v.* **Krucha, y,** *lm.* **y,** *ż. prze.* 1) massa, bryła, kawał, odłamek, *ob. Okruch.* 2) = kawał łoju nieprzetopionego.

Kruchcheć, *ob. Kruszeć.*

Kruchinia, i, *lm.* **ie,** *ż. posp. ob. bot. Szaklak kruszyna.*

Kruchla, i, *lm.* **e,** *ż bot. ob. Aksamitowiec.*

Krucho, *ps.* łomnie, łatwo się rozdrabiając. *fig. Krucho z nim,* t. j. źle, niedobrze się z nim dzieje; dogorywa.

Kruchość, ści, *blm. ż.* 1) łomność, krupiastość. *Kruchość żelaza, drzewa, kamieni.* 2) = (w jedzeniu). *Kruchość sztuki mięsa.*

Kruchszy, *st. w.* od *Kruchy.*

Kruchta, y, *lm.* **y,** *ż.* babiniec, przedkościele.

Kruchowierzb, a, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Wierzba krucha.*

Kruchuchny, *v.* **Kruchutki,** *v.* **Kruchuteńki, a, ie,** *p.* bardzo kruchy.

Kruchulki, ek, *blp. ż. kuch.* placuszki cienkie zawijane ze śmietanką we środku

Kruchy, a, e, *p.* 1) łatwo się łamiący, krupiasty, chrupawy. *Kruche drzewo. Kruchy kamień. Kruche żelazo.* 2) = miękki, nie twardy do gryzienia. *Kruche mięso.* 3) = *wąż, zool.* (anguis fragilis). 4) = *jagoda, bot.* (Paederia), roślina zwana in. *Obrzydłahą.*

Krucica, *ob. Krócica.*

Krucjata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) krzyżowa wojna, wojna przeciwko Saracenom na odzyskanie Palestyny. *Wzywać na krucjatę. Ogłosić krucjatę.*

Krucyfer, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) noszący krzyż; rycerz krzyżowy, krzyżak, krzyżowiec.

Krucyfiks, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) krzyż z wyobrażeniem Chrystusa rozpiętego na nim, przypomnienie męki Zbawiciela.

Krucygler, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* Krzyżak (zakonnik).

Krucza, y, *lm.* **e,** *ż. górn.* zakręt.

Kruczeć, ał, y, *sn nd* 1) burczeć. *Kruczy mu w brzuchu.* 2) = bl. *ob. Krakać.*

Kruczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Kruk*) mały kruk. 2) = *zool. ob. Sadowiec.* 3) = gatunek gołębia czarnego, *ob. Brodacz.* 4) = haczyk, pręcik na końcu zakrzywiony. 5) = *fig. posp.* wybieg, wykręt prawny, podstęp. 6) = *prow.* (w Rossji) miara do płynów w zaprowadzeniu akcyzném czyli propinacyjném, *ob. Kwaterka.*

Kruczenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *w brzuchu;* burzenie się, burczenie, ckliwość. 2) = *med.* dźwięk podobny do klekotania wody w gardle lub wnętrznościach, dający się słyszéć najczęściéj w prawéj pachwinowéj okolicy w durze (tyfusie).

Kruczę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* piskle kruków.

Kruczka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* (na Litwie), bl. u gminu zam. bruczka, roślina warzywna brukiew'.

Kruczkowaty, a, e, *p.* 1) podobny do kruczka. 2) = znający się na kruczkach, wybiegach, pełen podstępów i wykrętów.

Kruczodzioby, a, e, *p.* na kształt dzioba kruczego.

Kruczy, a, e, *p.* 1) od kruka. *Wiek kruczy,* t. j. bardzo długi. 2) = czarny jak kruk. *Włosy kruczе.* 3) = *dziob, v. Krucy nos;* narzędzie do rwania zębów.

Kruczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* (Coracina), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *strojnoczub* (C. cephaloptera). 2 = *tarczysta* (C. scutata). 3 = *czerwonogarlista* (C. rubricollis). 4 = *łysa* (C. calva). 5 = *nagoszyjna* (C. nuda). 6 = *pąsowa* (C. phoenicea). 7 = *szara* (C. cinerea).

Krudunek, *ob. Karczunek.*

Kruga, i, *blm. ż. mit.* sławońska dziewica moru. Jeździ około południa na wózku dwukolnym przy łoskoczącéj gędźbie i przeraźliwéj pieśni. Którędy przejedzie, tam zarazа, *ob. Marzanna, Cicha, Kania.*

Krugis, a, *blm. m. mit.* litewski Wulkan, sławny olbornik i klęzarz, w ogromnych ilościach wytapiający z ziemi kruszce. Dzieci jego Cyklopy mieszkały niegdyś nad jeziorem między wielkiemi błotami, a były ludożercami. Inne imiona jego: *Krugios, Krukis, Jagaubis.*

Krugios, a, *blm. m. mit. ob. Krugis.*

Kruk, a, *lm* **i,** *v.* **cy,** *m.* 1) (Corvus), *zool.* ptak z rzędu *Żarłocznych*; gatunki: **I Kruki właściwe:** 1 = *właściwy* (C. corax). 2 = *srokaty* (C. leucophaeus). 3 = *białoszyi* (C. albicollis). 4 = *górny* (C. montanus). 5 = *białobarczysty* (C. scapulatus). 6 = *zbożowy* (C. segetum). 7 = *długodzióbb* (C. australis). 8 = *wroniec* (C. corone). 9 = *grubodzioby* (C. nasicus). 10 = *białopuszysty* (C. leucognophalus). 11 = *czerniejący* (C. Enca). 12 = *wrona* (C. cornix). 13 = *błyszczący* (C. splendens). 14 = *kolumbijski* (C. columbianus) 15 = *gawron* (C. frugilegus). 16 = *łomignat* (C. ossifragus). 17 = *kawka* (C. Monedula). 18 = *kawka czarna* (C. spermologus). 19 = *kawka białokarczysta* (C. dauricus). **II. Sroki,** *ob. Sroka.* **III. Sójka,** *ob. Sójka. Kruk kracze. fig. O dobrą żonę teraz trudniej, niż o białego kruka. Nie pomoże krukowi mydło, przys. Kruk krukowi oka nie wykole, przys. Kruk* za dawnych czasów najdował się w służbie *Harewita*, boga wojny, dziobał wrogów, a donosił Słowianom o zwycięztwie, lub o klęsce świeżéj. 2) = *nocny; zool.* ptak z rodzaju sów leśnych. *fig.* włóczęga nocny. 3) = *wodny, zool.* (plancus aquaticus). 4) = *morski* (mergus merganser), *zool. ob. Kormoran.* 5) = *ob. Hak.* 6) = *blp.* (herb); między dwoma mieczami złamanemi haki żelazne na krzyż zakrzywione, w polu czerwoném. 7) = *prze.* stróż nocny. 8) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstelacij.

Krukać, *ob. Krakać.*

Krukawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kruczenie w brzuchu. 2) = *ob. Turkawka.*

Krukis, a, *blm. m. mit. ob. Krugis.*

Krukowaty, a, e, *p.* do kruka podobny.

Krula, i, *lm.* **e,** *ż. prow.* sztuka drewniana, zgięta w postaci haka, umocowana na końcu jarzma, w którą się wkłada szyja wołu; poczém krula zatyka się z boku zanogą.

Krumina, y, *blm. ż. mit.* litewska Dewa, Ziemienikas żeński, królowa zbóż i plonu, opiekunka niw i zaprowadzicielka rolnictwa, matka *Niołty*, bogini piekieł. Szukając córki, porwanéj od Poklusa, jeździła po wszystkiéj ziemi, płacząc, a łzy jéj zamieniały się w przenicę, żyto i inne zboża.

Krumkać, ał, a, *scz. nd.* głos wydawać (o żórawiu).

Krumkanie, a, *lm.* **a,** *n.* głos żurawia. *A tuż i żóraw' z radosném krumkaniem podskakuje.*

Krunlewicz, (herb); dwa księżyce, jeden rogami do góry, drugi na dół, między niemi krzyż; w hełmie trzy pióra strusie.

Krup, u, *blm. m. med.* zapalenie kanału oddechowego, choroba, in. *Dławiec.*

Krupa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) zboże zdrobione, *v.* skruszone, przyrządzone na kaszę. *Krupy jęczmienne, perłowe, owsiane,* i t. d. 2) = *w lm.* drobne gałki śniegu zbite.

Krupiał, u, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Corymbium), roślina.

Krupiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która robi albo przedaje krupy.

Krupiarski, a, ie, *p.* od krupiarza, *v.* krupiarki.

Krupiarz, a, *lm* **e, y,** *m.* 1) żarnarz, stępkarz, który jagły albo krupy robi, w stępach otluka i w żarnach miele. 2) = który krupy przedaje. 3) = *fig. prze.* skąpiec, sknera, liczykrupa.

Krupiasty, a, e, *p* 1) nakształt krup, ziarnisty. *Sól krupiasta, ob. Gradówka.* 2) = *med.* krostawy. *Liszaje krupiaste.*

Krupić, ił, i, *scz. nd.* szrotować, mléć grubo, jak krupy. = **się,** *stz.* 1) w krupy się obracać, ścinać, jak twaróg, krochmal. *Na kim się skrupi, na innie się zmiele, przys.* 2) = krupami padać. *Grad krupi się.*

Krupjer, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) pomocnik trzymającego bank w grach hazardownych.

Krupka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Krupa*) 1) mała, drobna krupa. *Krupki gryczane, przecierane. Krupki żelazne,* z gryki zaparzanéj gorącą wodą. 2) = krupiarz, co krupami żyje. 3) = guzik na ciele rosnący, strupek. 4) = **cynowa,** drobne ziarno kryształokruszu. 5) = (herb); dwie lilje białe, nad hełmem lilja jedna między dwiema trąbami.

Krupniczka, i, *lm,* **i,** *ż. ob. Krupiarka.*

Krupnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) *ob. Krupiarz.* 2) = **u,** *lm.* **i,** *m.* a) zupa z krup; b) gorzałka z miodem i korzeniami.

Krupnisty, a, e, *p. ob. Krupiasty.* **Krupnisty miód,** *ob. Dziarnina.*

Krupny, a, e, *p.* do krup należący. *Krupna baba,* t. j. krupy przedająca. *Kłóci się jak krupna baba.*

Krupowiec, wca, *blm. m. ob. Drząstwo, Żerść, Żerstwa.*

Kruska, i, *blm. ż.* (z włos.) otręby. *Akademja della Crusca,* towarzystwo uczonych we Florencji dla oczyszczenia włoskiego języka (jak mąki z otrębi).

Krustacyt, u, *lm.* **y,** *m.* skamieniały skorupiak.

Krustakologja, ji, *blm. ż.* (z łać. śr.) opisanie skorupiaków.

Krusz, u, *lm.* **e,** *m.* 1) *min.* ogólna nazwa dawana rudom, *v.* kruszcom, w których jeden główny metal, lub kilka metali są w związku z siarką. =**arsenikalny,** *ob. Mispikiel.* =**miedziany,** *ob. Piryt miedziany.* =**niklu,** minerał, składający się głównie ze związku metalu niklu z siarką. =**antymonikln,** naturalne połączenie antymonu i niklu z siarką. 2) = *prow.* kora brzozowa szurpata z odziemków drzew starych ociesana, której używają do przykrycia brzosty, w dołu dziegciowym do pędzenia smoły ułożonéj.

Kruszanka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Zacierka, Drobianka, Lemieszka.*

Kruszcorodny, *v.* **Kruszeczny, a, e,** *p.* kruszec rodzący, w kruszec płodny.

Kruszcowy, a, e, *p.* od kruszców, metaliczny. *Kruszcowe żyły* (w kopalniach). *Kruszcowa ziemia. Kruszcowe ciało, ob. Metal. Kruszcowy kamień, ob. Kadmja.*

Kruszczeć, ał, eje, *sn. nd.* w kruszec się obracać, metalizować się.

Kruszczy, a, e, *p. ob. Kruszcowy.* **Kruszcze ziele,** *ob. Kruszczyk.*

Kruszczyca, y, *lm.* **e,** *ż. med.* (morbus metallicus), choroba pochodząca od wejścia do krwi obcego jéj metalu, np. ołowiu, merkurjuszu, i t. d.

Kruszczyk, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Epipaitis), in. *Kruszcze ziele,* roślina należąca do klassy 22, *Storczykowatych*, rzędu jednoslup., wedł. ukł. Linn.; gatunki: = (*v. Wstawacz*) *szerokolistny* (E. latifolia), łodygę ma łokciową, kwiaty zwisłe, zielonawo-brudno-purpurowe, niby kłos formujące; odmiana o kwiatach drobniejszych, ciemno-purpurowych; =*błotny* (E. palustris), mniejszy o kwiatach większych, zielonawo-białych; = *małolisciowy* (E. microphylla), kłos ma długi, jednostronny, kwiaty ciemno-purpurowe.

Kruszczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) ciało kruszcowe, metal. 2) = *ob. bot. Szaklak kruszyna* (Rhamnus frangula).

Kruszec, szcu, *lm.* **e,** *m.* 1) ogólna nazwa metalu w stanie rodzimym, t. j. nazwa połączeń metali z kwasorodem, siarką, kwasem węglowym, znajdywanych w naturze, bierze się więc w znaczeniu: *Krusz, Ruda, Błyszcz, Blenda* (ob. te wyrazy). 2) = *chem. ob. Metal*; kruszcami zowią się tylko *metale ciężkie* (wyjąwszy *Lantan*). 3) = *prow.* garnek większy od dwugarncowego.

Kruszeć, ał, eje, *sn. nd.* 1) kruchém, z łatwością łamiącém się stawać. 2) = *fig.* skruchą być przejętym, miękczéć.

Kruszejszy, a, e, *p. st. w.* od *Kruchy, nieuż. ob. Kruchszy.*

Kruszelina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Psathura), roślina.

Kruszenie, a, *lm.* **a,** *n. górn.* tłuczenie, łamanie.

Kruszenina, y, *lm.* **y,** *ż. bot. ob Szaklak kruszyna.*

Kruszewiec, wca, *blm. m.* niegdyś stolica Serbji, kędy car Łazar, ofiara na Kosowém polu, miał zamek z białą wieżycą.

Kruszka, i, *blm. ż. ob. Śródjelicie.*

Kruszki, *ob. Kruszki, Krytki.*

Kruszkownica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Gyropkora), rodzaj *poroztu ziemnego*; gatunek: = *strzępiasta* (G. vellea), plechę ma skórzastą, równą, szaro-zielonawą, pleszki spodeczkowate, czarne; porasta skały; Kanadyjczycy jedzą ją w czasie głodu; ma kilka odmian.

Kruszliwy, a, e, *p.* łatwy do kruszenia.

Krusznia, i, *lm.* **ie,** *ż. prow.* (na Litwie) kupa kamieni, na polu leżąca, kamienica.

Kruszowski (herb); niedźwiedź na tylnych nogach stojący, dwiema strzałami przez gardło z przodu i z tyłu przestrzelony; w hełmie pół niedźwiedzia takiegoż.

Kruszyć, ył, y, *scz. wl.* 1) kroszyć, w kroszyny czyli kruszyny obracać, drobić, łamać. *fig. Kruszyć swe pęta*, t. j. wyzwalać się. 2) = *v. Skruszać, fig.* przyprowadzać kogo do żalu, wzruszać. = **się,** *złz.* kroszyć się, w kawałki tłuc się. *fig.* być wzruszonym do głębi serca, żałować.

Kruszykamień, nia, *lm.* **nie,** *m.* (brise-pierre) instrument do kruszenia kamieni urynowych.

Kruszyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Odrobina, Okruszyna.* 2) = *bot.* a) niek. zam. *Klon pokłon* (Acer tartaricum); b) *ob. Szaklak kruszyna.* 3) = (herb); krzyż, u którego w spodzie gwiazda.

Kruszyniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. min.* (cuklars), minerał, składający się głównie z bezwodnego krzemianu glinki i glucyny.

Kruszynowy, a, e, *p.* od krzewu kruszyny.

Kruzada, y, *lm.* **y,** *ż.* moneta, 1) portugalska (480 rees) = 4 zł. 6 gr. = 63 kop. 2) = portugalska zamianowa gr. (400 rees) = 3 zł. 5,5 = 47,75 kop.

Kruzek (herb); trzy krokwie jedna nad drugą w polu modrem; trzy kubki srebrne, jedna pod krekwiami, a dwa nad niemi.

Kruźlik, *v.* **Krużyk, a,** *lm,* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kruż*) 1) dzbanek, dzbanuszek. 2) *bot. nieuż.* **Kruźliczek,** pączek, kielich kwiatu.

Kruż, u, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) czasza uszata, dzban.

Krużganek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (z niem.) 1) kryty korytarz na około dziedzińca wnętrznego, portyk. 2) = ganek, przysionek.

Krużka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z ross.) miara płyn. rossyjska = 0,614 litr.

Krużki, żek, *blp. ob. Kryzki.*

Krużowato, *ps.* **Krużowaty, a, e,** *p. ob. Kędzierzawo, Kędzierzawy, Kędzierkowaty.*

Krużowy, a, e, *p* od krużu, dzbanowy.

Krużyca, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Lecythis), roślina.

Krwawe, ego, *n. praw.* odzież zabitego człowieka, zabierana przez komornika.

Krwawiak, a, *lm.* **i,** *m.* (Telangiectates), narośl sformowana przez sploty mnogie naczyń krwionośnych włosowatych albo przez wysiękłą krew'.

Krwawiączka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Haemotophilin), skłonność do krwotoków.

Krwawić, ił, i, *scz. nd.* 1) krwią oblewać, farbować. 2) = bić do krwi. = **się,** *złz. nd.* krwią się oblewać. *fig. Krwawić się czyją krwią*, t. j. być winnym krwi.

Krwawiec, wca, iec, woe, *m.* 1) człowiek skłonny lub usposobiony do krwiotoków. 2) = *bot. ob. Krasnokwiat* (Haemanthus), roślina.

Krwawień, wnia, *lm.* **wnie,** *m.* (Grimotoea), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Oburzędnych*, różnokształtnych; gatunek jeden: = *gromadny* (G. gregaria).

Krwawik, a, *lm.* **i,** *m.* (Erythraens), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, toczących; gatunek pospolitszy: = *ziemny* (E. phalangioides).

Krwawinek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Malachius), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, piłkowatych.

Krwawne, ego, *blm. n.* prawo, jakie dawniéj mieli woźni zabierania odzienia człowieka zabitego.

Krwawnica, y, *lm* **e,** *ż.* 1) *bot.* a) (Lythrum), roślina z rodziny *Krwawnicowych*, należ. do klassy 11, rzędu *jednosłupk.* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *pospolita* (L. salicaria), dawn. *Wilczym ogonem* a posp. *Lisią ogonią, Wierzbienicą, Wierzbówką* zwana, rośnie na miejscach błotnych, łodygę ma dwułokciową, kwiaty purpurowe, w długich kłosach, po zasuszeniu nabierające fjolet. koloru; = *szczuplolisciowa* (L. hyssopifolia), rzadsza i mniejsza, kwiaty ma drobne międzylistne; = *różgowa* (L. virgatum), kwiaty ma blado czerwone. b) = *ob. Krasnokwiat* (Haemanthus). 2) = *nieuż. posp.* kiszka (do jedzenia) krwią nadziewana. 3) = *an.* żyła nie bijąca. 4) = *w lm. an.* brodawki żylne w wychodzie. 5) = krew idąca tyłem, hemorojdy. 6) = *ob. Czerwonka.* 7) = *v. Pomocnik Hematyt*, nazwa dawana przez lud czerwonéj, żelaznéj włóknistéj rudzie, który ją używa po roztarciu z wodą lub wódką w słabościach pochodzących ze zbyteczego zmocowania się czyli zerwania sił; w naturze znajduje się w stanie soplów, guzów i zaokrąglonych brył, w przedaży ma postać drzazgowatych pręcików stalowo-ciemno-czerwonawego koloru bez połysku.

Krwawnicowate, *v.* **Krwawnicowe rośliny,** (Talicariae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 14, ukł. Juss. (Peripetalia), roślin *dwulistkowych.*

Krwawniczek, czka, *lm.* **czki,** *m. bot.* (Buphane), in. *Barwoluba* (Brunswigia), roślina z rodziny *Amarylkowych*; gatunek: = *jadowity* (B. toxicaria), rośnie na przyl. Dobr. Nadz., cebule ma jajowo podłużne, blado czerwone, używają się przez Hottentotów do zatruwania strzał.

Krwawnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *min.* (in. *Karnjol, Kornalin*), jest to chalcedon zafarbowany niedokwasem czerwonym żelaza; używa się do ozdób, nawet dla swéj żywéj czerwonéj farby, cenniejszym bywa od chalcedonu; kamienie pospolite, zwane u nas *krwawnikami*, małéj ceny i nie zbyt przezroczyste, są odmianami krzemienia, nie zaś chalcedonu. 2) = *bot.* a) (Achillea) in. *Złocień, Zeniszek*, roślina z działu *promienistych* (Radiatae) należ. do klassy 19 *Zrostogłówkowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *piłkowany, v. Kichawiec pospolity* (A. ptarmica, *v.* ptarmica vulgaris), łodygę ma łokciową, kwiaty o promieniach białych, środku żółtawym, posiada pewną ostrość, suchy jéj korzeń wzbudza mocne kichanie; ogrodowa jéj odmiana o kwiatach pełnych, białych, zowie się *Chmielikiem*; = *pospolity* (A. millefolium), zwykle *Krwawnikiem*, a niekiedy *Zeniszkiem krwawnikiem* zwany, rośnie wszędzie w obfitości, smak ma gorzkawy, zapach aromatyczny, mian. roztarte główki, łodygę od 2 cali do 3 stóp niek. wysoką, używa się w medycynie; = *wonny* (A. nobilis) cały kutnerowaty, zapachu przyjemnego; inne gatunki: *grzebieniasty, zębaty, szczecinowaty* i *wielki*. b) = *cudzoziemski, ob. Łopian właściwy* (Pistia stratiotes).

Krwawnikówka, i, *blm. ż* gatunek wódki, nalewanéj na ziele *Krwawnik*, błękitnego koloru.

Krwawny, a, e, *p.* od krwi. *Krwawne lekarstwo.*

Krwawo, *ps.* krwią oblewając. *fig. Krwawo pracować, krwawo się pocić. Krwawo mi to przyszło*, t. j. ciężko bardzo.

Krwawociężki, a, ie, *p.* bardzo ciężki, trudny. *Krwawociężka praca rolnika.*

Krwawoczerwony, a, e, *p.* krwio-barwny, z koloru do krwi podobny.

Krwawooki, a, ie, *p.* oczu krwawych, krwią zaszłych.

Krwawopłodny, a, e, *p.* krwawy, morderczy.

Krwawopot, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* pocenie się krwią, pot krwawy.

Krwaworubinowy, a, e, *p.* koloru rubinu czerwonego, jak krew'.

Krwawosok, u, *lm.* **i,** *m. bot.* in. *Smokowiec właściwy* (Dracaena draco), gatunek indyjskiego drzewa.

Krwawotok, *ob. Krwotok.*

Krwawoziół, u, *blm. m. bot.* (Sanguinaria), in. *Krwawiec, Krwawe ziele, Plewimaczek*, roślina której gatunek: = *kanadyjski* (S. canadensis).

Krwawożerca, *ob. Krwiożerca.*

Krwawożerność, *ob. Krwiożerność, Krwiożerczość.*

Krwawożerny, *ob. Krwiożerczy.*

Krwawy, a, e, *p.* 1) od krwi, krwawny. *fig. Krwawemi łzami płakać. Krwawa wojna. Krwawy kawałek chleba*, t. j. ciężko zapracowany. *Krwawe słowa, wyrzuty*, t. j. przykre, obelżywe. 2) = koloru krwi, krwiobarwny. *Krwawe korale.* 3) = skrwawiony, krwią zmazany. 4) = krwi chciwy, krwiożerczy. 5) *Krwawy deszcz, ob. bot. Palmella krwista* (Palmella cruenta), gatunek trzęsidłowatego wodorostu, tworzący jakby plamy zsiadłéj krwi na mokréj ziemi, wilgotnych murach i t. d. *Krwawe ziele, bot. ob. Krwawoziół.*

Krwień, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Cereopis) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pluskowatych*, piersiodziobnych, piewikowatych.

Krwimlecz, a, *lm.* **e,** *m. bot. ob. Łodyga ogrodowa.*

Krwinabieg, u, *lm.* **i,** *m.* (congestio) *med.* napływ krwi do naczyń krwistych jakiegokolwiek narzędzia, np. napływ krwi do głowy.

Krwiobarwny, a, e, *p.* krwawo-czerwony.

Krwiociąg, u, *lm.* **i,** *m.* pompka do zsysania krwi.

Krwiociek, *ob. Sączenie się.*

Krwiogorz, u, *blm. m.* gorycz krwi; *fig.* nieczystość, niespokojność sumienia. *Widział ich głowy często najprzewrotniejszym napełnione rozumem, ich piersi próżne wiary, a pełne krwiogorzu.*

Krwionośny, a, e, *p. an.* krew' przeprowadzający. *Krwionośne naczynia.*

Krwiopas, a, *lm.* **y,** *m.* (Acanthomera) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, bąkowatych; gatunki celniejsze są: 1 = *ognisty* (A. seticornis). 2 = *pstry* (A. vittata).

Krwiospólny, a, e, *p.* mający wspólność krwi, rodu, pochodzenia.

Krwiowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot. ob. Krwawoziół.*

Krwiowstręt, u, *lm.* **y,** *m.* brzydzenie się krwi, obrzydzenie krwi.

Krwiożerca, y, *lm.* **y,** *m.* człowiek krwi chciwy, okrutny.

Krwiożerność, ści, *blm. ż.* pragnienie krwi, okrutność.

Krwiożerczy, *v.* **Krwiożerny, a, e,** *p.* chciwy krwi, okrutny.

Krwistość, ści, *blm. ż.* obfitość krwi, czyli nie normalna ilość jéj w organizmie.

Krwisty, a, e, *p.* 1) pełen krwi, obfity w krew'. *Człowiek, temperament krwisty.* 2) *Krwiste drzewo, bot. ob. Błękiciec, Brezylijskie drzewo, Kampeszyn. Krwisty śnieg, bot. ob. Śnieg czerwony v. krwisty.*

Krwiściąg, u, *lm.* **i,** *m.* 1) narzędzie do ściągania krwi z naciętego miejsca. 2) = *bot.* a) (Sanguisorba), roślina z rodziny *różowatych* (Rosaceae), należąca do klassy jéj rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek = *lekarski* (S. officinalis), rośnie na łąkach; młode liście mogą się używać na sałatę lub zieleninę; cała roślina służy za dobrą paszę dla bydła. b) = *ob. Krewnik krwiściąg* (Poterium sanguisorbs), znany w ogrodach pod nazwiskiem *Pimpinelli.*

Krwnik, a, *blm. m. mit.* jedno z imion boga słowiańskiego *Merota* lub *Merowita*, znaczącego śmierć.

Krwotnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* (Poinsettia), roślina.

Krwotoczek, czka, *lm.* **czki,** *m. bot. ob. Pierwiotek.*

Krwotoczny, a, e, *p.* krwotok cierpiący. *Krwotoczna v. hemorvidalna żyła.*

Krwotok, u, *lm.* **i,** *m.* płynięcie krwi, choroba. *Krwotok miesięczny niewieści, v. miesiączka, czasy, kwiaty.*

Krybra, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* (z łac.) krytykowanie zbytnie.

Kryca, y, *lm.* **e,** *ż.* żelazo kowane.

Krycha, *v.* **Kryha, y,** *lm.* **y,** *ż. prow.* kra, kawał połamanego lodu na rzece lub jeziorze.

Krychtonit, u, *lm.* **y,** *m min.* z żelaza i tytanu złożony minerał.

Krycie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) ukrywanie, chowanie. 2) = dach, pokrycie (domu). 3) = *ar. ob. Kryćba.* = **się,** ukrywanie się, chowanie się; *fig.* tajenie się, skrytość.

Kryć, ył, yje, *scz. nd.* 1) zasłaniać, chować, otulać. *Chciwiec kryje swe skarby w ziemię. Matki kryją swe dzieci, żeby wiatr nie zawiał.* 2) = *fig.* taić. *Ten człowiek zręcznie kryje swe zamysły.* = **się,** *złz.* 1) zasłaniać się, chować się od kogo lub czego, unikać. *Zbrodniarze kryją się przed obliczem słońca*, t. j. nie lubią dnia. *Kryć się od spotkania nie miłej osoby. Kryć się po lesie.* 2) = *fig.* taić się z czém. *Kryje się ze smutkiem, z nadzieją.*

Krycha, y, *lm.* **y,** *ż. ar.* to z czego się uściela stoczysta połać dachu; krycie, pokrycie. *Krycha gontowa, słomiana, blaszana* i t. d.

Krydlica, y, *lm.* **e,** *ż. ar.* każda cząstkowa sztuka do krycia dachu służąca, bądź-to kamienna, bądź drewniana.

Kryg, u, *lm.* **i,** *m.* = *v.* **Kryga, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) wędzidło (na konia). *fig. Brać w krygi*, t. j. w kręgi, w kleszcze. *Kto się rozumem sprawuje, snadnie wszystko jako krygiem twardym w sobie załomić może.* 2) *Kryga*, wielkie, obszerne czółno, bat; statek rzeczny. 3) = *w lm.* nienaturalne, wymuszone ruchy.

Kryger, (herb); na tarczy wzdłuż podzielonéj, orle skrzydło czarne w polu żółtém i białe w polu czerwoném; w hełmie skrzydło białe.

Krygja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Malenatka.*

Krygować, *v.* **Kręgować, ał, uje,** *scz. nd.* w kręgi, w krygi brać, obejmować czém dla sprostowania, dla ułożenia ciała, ściskać = **się,** *złz. nd.* 1) w kręgi się brać na ciele swojém, sznurówką się uciskać dla okrążenia nią siebie. 2) = ruszać się z pretensją do podobania się. *Cały się kryguje fanfaron.*

Krygowy, a, e, *p.* w krygi ubrany. *Kołnierz krygowy. Uzda krygowa.*

Kryha, *ob. Krycha.*

Kryjomie, *v.* **Kryjomko,** *v.* **Kryjomo,** *ps.* ukradkiem, potajemnie.

Kryjomokupstwo, a, *lm.* **a,** *n.* handel ukradkowy, kontrabanda.

Kryjomy, a, e, *p.* tajemny, skryty. *psł. Po kryjomu,* *ob. Kryjomie.*

Kryjówka, i, *lm.* **i,** *ż.* skryte miejsce, tajnik, kąt. *Kryjówka rozbójników. fig.* tajemnica. *Kryjówka serca ludzkiego.*

Kryka, i, *lm.* **i,** *ż. górn.* drabina z jednéj sztuki drzewa z poprzecznemi patyczkami.

Krymczak, a, *lm.* **i,** *m.* koń krymski.

Kryminalista, y, *lm.* **ści,** *m.* zbrodniarz, więzień za zbrodnię.

Kryminalistka, i, *lm.* **i,** *ż.* więziona za popełnienie zbrodni, zbrodniarka.

Kryminalnie, *ps.* o kryminał, o zbrodnię. *Zaskarżyć kogo kryminalnie.*

Kryminalność, ści, *blm. ż. praw.* co pociąga za sobą karę gardłową, karę śmierci, lub téj podobną.

Kryminalny, a, e, *p. praw.* główny, gardłowy. *Sąd, sędzia kryminalny. Sprawa kryminalna.*

Kryminał, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) zbrodnia, występek na karę śmierci, na utratę głowy, sławy, majątku zasługujący. 2) = *prow.* (w Krakows.) więzienie, turma.

Krymka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) jarmułka żydowska, mycka. 2) = kontusz niewieści tatarski. 3) = czapka krymska.

Krymotologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o wyrokach, dekretach.

Kryn, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Crinum), in. *Ponętlin, Włosnik v. Narcyz liljowy, Lilja czerwona*, roślina krajów podzwrotnikowych, z rodziny *Amarylkowych*; gatunki: = *azjatycka* (C. asiaticum *v.* tozicarium), roślina okazała, kwiaty ma białe, cebule podłużne używające się jako środek przeciw jadowity; = *strojny* (C. ornatum), cebule ma kuliste czerwone; odmiany jéj: *cejlańska* i *szerokolistna.*

Krynica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce, gdzie woda wytryska z ziemi; zdrój, źródło, struga, stok. 2) = *nieuż.* rząp, studnia, sadzawka. 3) = początek. *fig. Bóg jest krynicą wszego dobrego. Łez krynica.*

Krynicznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) (Chara), in *Ramienica v. Ramiennica*, rodzaj *wodorostu*; listowie ma rurkowate, zwykle popielato-zielone, chropawe lub kolczaste, rośnie w wodach stojących, pączki ma czerwone; gatunki: *kutnerowaty, nastroszony, zwyczajny* (kruchy), i *giętki.*

2) *Kryniczniki* (Characeae), ogólna nazwa roślin, stanowiących 3ci rząd *wodorostów* (Algae), wedł. ukł. Linn.

Kryniczny, a, e, *p.* 1) *nieuż.* od studni, sadzawki. 2) = od źródła, zdroju. *Kryniczna woda.*

Krynolina, y, *lm.* y, *ż.* (z fran.) spodnica sztywna z włosów końskich tkana.

Kryofor, Kryolit, Kryon, *ob. Krjofor, Krjolit, Krjon.*

Krypa, y, *lm.* y, *ż.* 1) łódź, czółno, bat. 2) = koryto dla bydła.

Krypcie, ów, *blp. n.* obuwie z kory, łapcie.

Krypel, pla, *lm.* **ple**, *m.* niemiecki, a właśc. ewangielicki kościół, dom modlitwy.

Krippone, ego, *blm. m. mit* służebnik Hippa, fińskiego boga lasów trzeci, znaczy Faunа.

Krypt, u, *lm.* y, *m.* **Krypta**, y, *lm.* y, *ż.* (z grec.) 1) loch podziemny, piecara, podziemie. 2) = *an.* rowek przedzielający pośladki.

Kryptogamiczny, a, e, *p.* 1) w tajemném małżeństwie żyjący. 2) = *bot.* skrytopłciowy.

Kryptogamja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) tajemne małżeństwo. 2) = *bot.* brak widocznych części rodzajnych.

Kryptogamologja, ji, *blm. ż.* (z grec) nauka o skrytopłciowych roślinach.

Kryptograficzny, a, e, *p.* tajemnie napisany.

Kryptografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka pisania tajemniczym sposobem.

Kryptologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) zagadkowa, tajemnicza mowa.

Kryptonym, a, *lm.* y, *m.* (z grec.) ukrywający swe nazwisko; autor podpisujący się pierwszą głoską swego imienia lub nazwiska.

Kryptopody, ów, *blp. m.* (z grec.) rodzaj żółwiów z ukrytemi nogami

Kryska, *ob. Kréska.* **Kryski**, *ob. Kryzki*

Krysowy, a, e, *p.* tak radcę ziemiańskiego w Poznańskiem lud nazywa.

Kryspacja, ji, *blm.* (z łac. śr.) ściąganie się, kurcz nerwów.

Kryspowaty, a, e, *p.* (z łac.) kędzierzawy. *Łeb kryspowaty.*

Krystallina, y, *blm. ż. med.* materja zawierająca się w soczewce oka.

Krystallizacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) krystallizowanie lub krystallizowanie się ciał, t. j. nadawanie im lub nabywanie przez nie krystallicznéj postaci, czyli formy kryształów. 2) = *zb.* zam. *kryształy*, np. *krystallizacja siarki*, t. j. siarka przedstawiająca mnóstwo kryształów.

Krystallizować, ować, ujc, *scz. nd.* w kryształy, t. j. w wielościenne postaci, formy, cząstki, kształty przemieniać. = **się**, *slz.* w kryształy się obracać.

Krystallograf, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) *min.* znający krystallografją.

Krystallograficzny, a, e, *p. min.* mający stosunek z krystallografją.

Krystallografja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) *min.* nauka o kryształach, stanowiąca wstępną część mineralogji. *Nowsza krystallografja sprowadza wszelkie kształty krystalliczne do sześciu gromad.*

Krystallofizyka, i, *blm. ż.* (z grec.) badanie natury kryształów.

Krystallologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kryształach.

Krystallomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie ze zwierciadła.

Krystallometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka mierzenia kryształów.

Krystallotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) rozbiór, rozcinanie kryształów.

Krystera, Krysterować, *ob Klistera, Klisterować.*

Krystnos, a, *blm. m. mit.* żmudzki bożek, stróż mogił.

Krystynka, i, *lm* i, *ż.* 1) tak nazywano monetę, Karolinę szwedzką, za królowéj Krystyny bitą. 2) = imię własne zdrobniałe od *Krystyna.*

Kryszna, y, *blm. m. mit.* bóstwo Indjan.

Kryszpin, (herb); na tarczy pieńkiem przedzielonéj, w polu złotém dwie głowy jelenie jedna nad drugą, i w polu lazurowém lew na pieńku środkowym oparty; w hełmie pawi ogon między dwoma orlemi skrzydłami.

Krysztalnictwo, a, *blm. n. ob. Krystallografja.*

Kryształny, a, e, *p.* na kształt kryształu, przezroczysty.

Kryształ, u, *lm.* y, *m.* 1) kształt wielościenny niektórych ciał twardych, mian. minerałów, ograniczonych regularnie płaszczyznami, niekiedy tak błyszczącemi, jak gdyby były rznięte; *przen.* ciało twarde, np. minerał jaki (lub część jego) mający kształt powyższy; kryształy albo się otrzymują za pomocą rozpuszczenia ciał i zgęszczenia, powolnego ich roztworów (np. kryształy solne), stopienie i powolne oziębianie (np. kryształy siarki), sublimacji (np. kryształy arseniku), albo też znajdują się utworzone w naturze, skutkiem tychże przyczyn. 2) = *górny, min.* kamień krzemionkowy, z rodzaju kwarców, mający zwykle kształt graniastosłupa sześciobocznego, zakończonego piramidą o tyluż bokach; z powodu swéj przezroczystości używa się do ozdób, jako drogi kamień; a jeśli jest bardzo czysty, do wyrabiania okularów; zwykle stanowi materjał, z którego się wyrabia szkło zwane *czeskiém*, lubo nie tylko kryształ górny, lecz i *piasek biały* lub *zanokcica* może służyć do tego celu. *Kryształ przydymiony* (Rauchtopaz) także z rzędu ozdobnych kamieni. 3) = *posp.* nazwa wszelkiego białego szkła. 4) = *w lm.* przedmioty z kryształu lub szkła dobrego białego zrobione. *Czysty jak kryształ. fig. Kryształy wód.*

Kryształek, łka, *lm.* **łki**, *m.* 1) część przezroczysta krężu oka, kształtu szkiełka soczewicy. 2) = puchlinowa, przezroczysta obrzękłość męzkiego członka.

Kryształokrusz, u, *lm.* e, *m.* kruszec krystallizowany, wielościenny, zawierający cynę, żelazo, arszenik.

Kryształować, *ob. Krystallizować.*

Kryształowanie, *ob. Krystallizowanie.*

Kryształowy, a, e, *p.* 1) od kryształu, z kryształu. *Kryształowe szkło.* 2) = nakształt kryształu, przejrzysty. *Wody kryształowe.*

Kryształoznawstwo, a, *blm n. ob. Krystallografja.*

Krysztek, tka, *blm. m. mit.* kraińska nazwa słowiańskiego bożka domowego *Sykrzytka.*

Kryt, u, *lm.* y, *m.* dach, krycie, strzecha. *Od dobrze poszytego słomą krytu wiele zależy utrzymanie domu.*

Kryterjon, *v.* **Kryterjum**, *nieod. n.* (z grec.) oznaka; znak odróżniający, środek rozpoznawczy, sprawdzian.

Krytka, i, *blm. ż.* podgatunek kapusty rzepy.

Krytodychawkowy, a, e, *p. zool.* mający dychawki bokami puklerza zasłonione. *Skorupiaki krytodychawkowe.*

Krytogon, a, *lm.* y, *m.* (Urocryptus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, owadożernych, nietoperzastych; gatunek jeden: = *dwupręgowy* (U. bilineatus).

Krytomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z mąki jęczmiennéj (przy ofiarach).

Krytonos, a, *lm.* y, *m.* (Rhinopoma), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, owadożernych, liścionosych. Gatunki: 1 = *małolistny* (R. microphylla). 2 = *karoliński* (R. Carolinensis).

Krytopłciowy, a, e, *p. bot.* płci niepewnej, trudnéj do rozpoznania.

Krytopysk, a, *lm.* i, *m.* (Gonorhynchus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetych, karpiowatych.

Krytościąg, u, *lm.* i, *m.* rów lub kanał kryty na łąkach lub polach, po powierzchni którego można chodzić i trawa wzrasta; wypełnia się kamieniami, faszyną lub innemi materjałami, a z wierzchu przykrywa się darnią, podobnie jak się umieszczają rury drenowe.

Krytowy, a, e, *p.* od krycia (dachu). *Krytowy gwóźdź.*

Krytozqb, zba, *lm.* **zby**, *m. zool. ob. Wielkogłów.*

Kryty, a, e, *p.* pokryty, zasłoniony. *Bryczka kryta. fort. Droga kryta. Kryte chodniki.*

Krytyczka, i, *lm.* i, *ż. nieuż.* 1) która krytykuje, roztrząsa dzieła literackie. 2) = *żart.* mała, powierzchowna krytyka.

Krytycznie, *ps.* 1) z krytyką, z rozbiorem. 2) = nie bezpiecznie, źle.

Krytyczność, ści, *blm. ż.* 1) zdolność umysłowa do rozróżniania. *Krytyczność umysłu Kanta nie mogła się zadowolnić wczesnym stanem fizjologji.* 2) = stan niebezpieczny. *Krytyczność położenia.*

Krytycznożartobliwy, a, e, *p.* krytykujący z szyderstwem, wyśmiewający, ironiczny.

Krytyczny, a, e, *p.* 1) zdolny do roztrząsań, wynajdywania różnic. *Umysł krytyczny.* 2) = wartość dzieła ściśle roztrząsający, przedmiot ściśle roztrząsany. *Uwagi, przypisy krytyczne.* 3) = nieszczęśliwy, niebezpieczny, mogący mieć złe skutki. *Krytyczne czasy, okoliczności. Być w krytycznem położeniu.*

Krytyk, a, *lm.* **cy**, *m.* (z grec.) 1) recenzent, ocenicel, rozbieracz pism; który roztrząsa wartość cudzych pism. 2) = *posp.* uważający rzecz ze złéj strony, w celu naganienia.

Krytyka, i, *lm.* i, *ż.* roztrząsanie i ocenienie pism, ocena. *Napisać krytykę jakiego dzieła. Oddać dzieło pod krytykę.*

Krytykować, ować, uje, *scz. nd.* 1) roztrząsać wartość osoby, lub dzieła. *Krytykować kogo. Krytykować dzieło.* 2) = uważać ze złéj tylko strony. *Krytykować czyje postępowanie. Krytykować czynność rządu.*

Krytykowanie, a, *lm.* a, *n.* roztrząsanie i ocenianie czyjego pisma, postępowania.

Kryza, y, *lm.* y, *ż.* marszczony kołnierzyk kobiécy.

Kryzki, *v.* **Kruszki**, *v.* **Krużki, ów**, *blp.* skórka, błona pomarszczona okrywająca kiszki zwierząt. *Kryzki cielęce, jagnięce.*

Kryzolit, *ob. Chryzolit.*

Kryzy, *ob. Kryza.*

Kryzys, u, *blm. m.* (z grec.) roztrzygnięcie, chwila roztrzygnięcia, przesilenie choroby. *Kryzys, v. Handlowy kryzys, han.* ważne, ogólnie grożące niebezpieczeństwo, które handlowi może szkodę przynieść i narazić na znaczne straty.

Krza, *ob. Kierz.*

Krzaczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*sdr.* od *Krzak*) mały krzak.

Krzaczkowato, *ps.* na kształt krzaczka.

Krzaczkowaty, a, e, *p.* krzaczkiem rosnący.

Krzaczysta wiśnia, *bot. ob. Wiśnia krzewowata.*

Krzaczysto, *ps.* gałęzisto, na podobieństwo krzaka.

Krzaczysty, a, e, *p.* 1) pełen krzaków. 2) = pełen różdżek, krzaczkowaty.

Krzak, a, *lm.* i, *m.* drzewo liściaste, nizko rosnące i gałęziami od dołu gęsto opatrzone, albo też krzew szeroko rozrosły. 2) = *gorejący, bot.* (Crathaegus pyracantha), gatunek *głogu.* 3) = pewien gatunek grzyba.

Krzakomłot, u, *lm.* y, *m. bot. ob. Mrzechlina.*

Krzakowato, *ps.* na kształt krzaka, krzakami.

Krzakowaty, a, e, *p.* podobny do krzaka.

Krząkacz, a, *lm.* e, *v. posp.* **Krząkajło**, *v.* **Krząkała**, y, *lm.* y, *m.* często krząkający, charchający, *ob. Charchała.*

Krząkać, ał, a, *scz. nd.* i **Krząknąć, ął, ie**, *jedn.* 1) (o wieprzach) kwiczéć. 2) = (o człowieku) odkaszliwać, charchać, *ob. Odkrząkać.*

Krząkanie, *v.* **Krząknięcie**, a, *lm.* a, *n.* 1) kwiczenie. 2) = odkaszliwanie, charchanie.

Krzątać się, ał—, a—, *str. nd.* uwijać się, kręcić się koło czego. *Krzątać się około pracy.*

Krzątanina, y, *lm.* y, *ż. posp.* uwijanie się, zatrudnianie czém, bieganina.

Krzcić, Krzciel, Krzciny, *posp. ob. Chrzcić*, i t. d.

Krzciuczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool.* ptaszek (troglodytes).

Krzciuk, *ob. Ksiuk.*

Krzczyca, y, *lm.* e, *ż. prze.* 1) kark. *Krzczycę mieć twardą* 2) = koltun, choroba. 3) = czarna kapusta. 4) = parch końskі.

Krzecina, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Marrubium), in. *Szanta*, roślina z rodziny *Wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14éj, rzędu *nagozarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolita* (M. vulgare), popielato-kosmata, korony białe; zapach całéj rośliny mocny, dość przyjemny; = *pięćzęba* (M. peregrinum), kielich ma pięć ząbowy.

Krzeczeć, *ob. Skrzeczeć, Rechtać.*

Krzeczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool.* 1) pająk ziemny (tarantula). 2) = *ob. Skrzeczek.*

Krzeczkowy, a, e, *p.* od pająka, tarantuli.

Krzeczny, *prze. ob. Grzeczny.*

Krzeczot, a, *lm.* y, *ż. zool.* (gryfalco) ptak, in. *Białozor.*

Krzeczy, *prze. ob. Grzeczy, Dorzeczy.*

Krzek, u, *blm. m. v. Skrzek*, nasienie, jaja żabie, zaród żabi, zalążek od żab.

Krzekać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* (o wieprzach) kiernozić się, lochać się, grzнąć się, rochać się, rzęchać się.

Krzekanie, a, *lm.* a, *n. nieuż.* lochanie się, grzanie się.

Krzekliwy, *ob. Skrzekliwy.*

Krzekotać, Krzekotanie, Krzekotka, *ob. Grzechotać, Grzechotanie, Grzechotka.*

Krzektać, ał, cze, *v.* **ce**, *scz. nd.* skrzekotać, wrzeszczeć jak sroka. *Sroczka krzekce, będą goście nowi.*

Krzem, u, *blm. m. chem.* niek. *Krzemin, Krzemionek, v. Krzemno* (*Silicium, Silic*), ciało proste, nie metaliczne, w połączeniu z kwasorodem, jako kwas krzemowy, stanowi *krzemionkę*, czyli zwyczajny krzemień, w połączeniu z zasadami tworzy ciała szkławe.

Krzemek, mka, *lm.* **mki**, *m. chem.* ogólna nazwa połączeń 1go rzędu (związków obojętnych), metalu krzemu z jakimbądź pierwiastkiem, np. *krzemek żelaza.*

Krzemian, u, *lm.* y, *m.* (silicias) *chem.* ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas krzemowy czyli krzemionka i jakabądź zasada, np. *krzemian baryty;* podwójna sól, krzemian glinki i potasu, lub sodu, wapna i t. d., z powodu różnych stosunków kwasu lub zasady, ma nader wiele odmian, a w połączeniu z innemi nieorganicznemi związkami, daje liczne kombinacje 3go rzędu, znane pod imieniem *halunów, feldspatów, granatów* i t. p.

Krzemieniaki, ów, *blp. m. min.* ogólna nazwa ciał kopalnych, w skład których wchodzi głównie krzemionka.

Krzemienica, y, *lm* e, *ż.* grunt krzemienisty.

Krzemienić, ił, i, *scz. nd.* kamienić, zatwardzać.

Krzemieniec, nca, ńce, *v.* **Krzemieniowiec, wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) *min. v. Kwarcyt, Krzemionkoskał, Krzemioskał, Skała kwarcowa, Felspat zbity*, kamień bardzo podobny do piaskowca, powstały jak i on ze spojenia się z sobą ziarn piaskowych, lecz całość ta skutkiem ognia utraciwszy swą budowę ziarnistą, przybrała zbitą; natrafia się między kamieniami polnemi, używa się do bruku i wysypywania dróg bitych; tworzy niek. skały jednolite; in. *Euryt* (*petrosilex*). 2) = droga kamienista. 3) = miasto na Wołyniu.

Krzemieniec, iał, eje, *scz. nd.* kamienieć, twardnieć.

Krzemienisty, a, e, *p.* 1) pełen krzemieni. 2) = twardy, jak krzemień, skamieniały.

Krzemienny, a, e, *p.* od krzemienia.

Krzemień, nia, *lm.* **nie**, *m.* kamień skalisty iskry wydający za uderzeniem krzesiwa, in. *Skałka, ob. Krzemionka. Zanogcica.*

Krzemięzić się, *ob. Krzepić się, Rzeźwić się.*

Krzemiężność, *ob. Krzepkość, Tęgość, Rzeźwość.*

Krzemiężny, *ob. Krzepki, Tęgi.*

Krzemin, u, *blm. m. v.* **Krzemionka, i**, *blm. ż. min.* gatunek ziemi powstałéj z metalu krzemu i kwasorodu (terra silica *v.* silicea), stanowiącéj ziarnka piasku, tudzież kamienie zwane piaskowcem, krzemieniem *v.* skałką (silex), wchodzącéj w skład wszystkich drogich kamieni, jako ametystu, agatu, jaspisu, topazu i t. p.; pod wzgl. chem. jest to *kwas krzemienny*, t. j. kwaśny *v* kwasowy związek krzemu z kwasorodem.

Krzemionkoskał, u, *lm.* y, *m. min. ob. Krzemieniec.*

Krzemionospat, u, *lm.* y, *m. min. ob. Albit.*

Krzemioskał, u, *lm.* y, *m. min. ob. Krzemieniec.*

Krzemno, a, *blm. n. chem. ob. Krzem.*

Krzemyk, a, *lm.* i, *m.* (*sdr.* od *Krzemień*) mały krzemień, skałka.

Krzepczeć, ał, eje, *sn.nd.* krzepić się, wzmacniać się.

Krzepczyć, ył, y, i **Krzepić, ił, i**, *scz. nd.* krzepkim czynić, pokrzepiać, tężyć. *Krzepić siły. fig. Krzepić umysł, odwagę, nadzieję.* = **się**, *slz.* mocniejszym się stawać, wzmacniać się.

Krzepica, y, *lm.* e, *ż. bud.* żerdź lub belka podpierająca, służąca dla ukrzepienia czyli mocnego stania innéj; in. *Miecz, Zastrzał.*

Krzepić, *ob. Krzepczyć.*

Krzepienie, a, *lm.* a, *n.* pokrzepianie, wzmacnianie,

Krzepki, a, ię, *p.* mocny, rzeźki, rzeźwy. *Krzepki staruszek. Krzepka starość.*

Krzepko, *ps. st. w.* **Krzepczej**, mocno, silnie, rzeźwo.

Krzepkość, ści, *blm. ż.* tęgość, moc, rzeźwość.

Krzepnąć, ął, *v.* **krzepł, nie**, *sn. nd.* tęgości nabierać, zsiadać się, twardnieć (o płynach). *Masło roztopione krzepnie. fig. Krew we mnie krzepnie.*

Krzepnienie, *v.* **Krzepnięcie, a**, *lm.* **a**, *n.* in. *Tężenie, Ścinanie się* (congelatio), przechodzenie ciała lotnego do stanu ciekłego, albo ciała płynnego do stanu skrzepłego w skutek zniżenia temperatury.

Krzepnik, a, *lm.* **i**, *m.* (pectinum) istota zawarta w sokach niektórych jagód lub owoców, mająca władzę krzepienia, np mulin, porzeczek.

Krzepona, y, *lm.* **y**, *ż.* głąb' kapuściany, kaczan.

Krzepota, y, *lm.* **y**, *ż.* (Crassatella) *zool.* zwierzę mięklowe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Krzesać, ał, sze, *scz. nd.* 1) *ogień*; uderzeniem skry wydawać. *fig. Bruki krzesać v. po bruku krzesać*, włóczyć się po ulicach, próżnować, bąki strzelać. 2) = *drzewa*; obcinać, okrzesywać, oczyszczać. = **się**, *złz. posp.* rąbać się, siec się, *ob. Kresować się.*

Krzesanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) (ognia) wydobywanie iskr. 2) = (drzew) obcinanie, oczyszczanie.

Krzesełko, a, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Krzesło*) małe krzesło.

Krzesić, ił, i, *scz. nd. umarłe*; ożywiać, *ob. Wskrzesać.*

Krzesidełko, Krzesidło, *nieuż. ob. Krzesiwko, Krzesiwo.*

Krzesiwko, a, *lm.* **a**, *n* (*zdr.* od *Krzesiwo*) małe krzesiwo.

Krzesiwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) wszelkie narzędzie służące do wydobycia ognia, zwykle stal, która za uderzeniem o krzemień daje skry; krzesiwo Biota, elektryczne, fosforyczne, Deberejnera i t. d. są to rozmaite rodzące ogień przyrządy; in. *krzos, ogniwo.* 2) = zamek u strzelby, kurek z panewką, krzos.

Krzesło, a, *lm.* **a**, *n.* stołek porządnie wysłany do siedzenia. *Krzesło senatorskie*, miejsce w senacie, godność senatorska.

Krzesłowaty, a, e, *p.* 1) nakształt krzesła. 2) = krzywy, garbaty, sękowaty. *Drzewo jałowcowe jest krzesłowate.*

Krzesłowy, a, e, *p.* od krzesła. *Kasztelanowie krzesłowi*, więksi kasztelanowie.

Krzesnak, a, *lm.* **i**, *m. ob. Chrzesniak.* **Krzest, Krzestny**, *ob. Chrzest, Chrzestny.*

Krzesz, a, *blm. m. mit.* imię *sobótek* lub *kupała* w Krocji, świątku pogańskiéj bogini zielnéj, odprawianego w nocy podczas wilji ś. Jana. Gaszono tu ognie po chatach. Robiono stosy drzew na wzgórzach. Dobywano czystą i samorodną iskrę, trąc z całej siły żerdź suchą o płot. Od *krzesanego* ognia pochodzi imię świątku *Krzesz*, *ob. Kupał, Sobótka.*

Krzew, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Krzewie, a**, *lm.* **a**, *n. bot.* roślina drzewiasta, która w stanie naturalnym wprost z korzenia kilka lub kilkanaście pędów czyli strzał wydaje, lub zaraz nad korzeniem na kilka pędów rozdziela się i nie dorasta ani znacznéj wysokości ani grubości. *Krzew woskorodny, bot.* (Myrica cerifera) gatunek *Mirtynki.*

Krzewica, *ob. Krzyca.*

Krzewić, ił, i, *scz. nd.* rozradzać, rozpładzać; *fig.* rozmnażać, rozszerzać. *Krzewić nauki, przemysł.* = **się**, *złz. nd.* (o roślinach) rozpładzać się, rozmnażać się. *Złe ziele najlepiej się krzewi, przys. fig.* mnożyć się, rozszerzać się.

Krzewie, *ob. Krzew.*

Krzewienie, a, *lm.* **a**, *n. wł.* i *fig.* mnożenie, rozpładzanie, *ob. Rozkrzewianie.* = **się**, *n.* rozpładzanie się, mnożenie się *wł.* i *fig.*

Krzewina, y, *lm.* **y**, i *zdr.* **Krzewinka, i**, *lm.* **i**, *ż.* chrościna, chrościnka.

Krzewinkowy, a, e, *p.* mający kształt krzewinki. *Krzewinkowa wiśnia, bot. ob. Wiśnia krzewowata.*

Krzewistość, ści, *lm.* **ści**, *ż. med.* nowotwór z wnętrza tkanki wyrastający i po wierzchu bujający.

Krzewisty, a, e, *p.* 1) w krzewiny obfity. 2) = obficie się krzewiący. *Krzewiste jajko, bot.* (Solanum melangena), gatunek psianki. *Krzewisty rozchodnik, bot. ob. Rozchodnik krzewisty.*

Krzewnica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Gymnosoma) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *pstra* (G. rotundata). 2 = *białousta* (G. globosa).

Krzewniczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool.* ptaszek z rodzaju pliszek.

Krzewny, a, e, *p.* od krzewia. *Pień krzewny*, od ziemi zaraz w gałęzie się rozrastający.

Krzewodom, *nieuż. ob. Roślinarnia.*

Krzewokształt, u, *lm.* **y**, *m. min.* (dendryt) zewnętrzna postać niektórych minerałów (np. rodzimego srebra, miedzi), przedstawiająca nieregularne nagromadzenie zewsząd stérczących kryształów w kształcie krzewu; dendryty zwykle bywają *zewnętrzne*, t. j. na powierzchni ciał lekko wypukle jak zamróz na szybie w zimie, tworząc jakby rysunki tylko; niek. zaś wnikają aż wewnątrz massy ciał i zowią się *dendrytami wewnętrznemi.*

Krzeworóg, oga, *lm.* **ogi**, *m.* (Ctenophora), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *pstry* (C. bimaculata). 2 = *czarnorogi* (C. atrata). 3 = *rudorogi* (C. ruficornis). 4 = *ozdobny* (C. elegans). 5 = *pstrokaty* (C. pectinicornis).

Krzeżwić, Krzeżwieć, Krzeżwy, *ob. Rzeźwić, Rzeźwieć, Rzeźwy.*

Krzęcinka, i, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Janowiec.*

Krzęczeć, ał, y, *sn. nd. myś.* (o słomce) głos wydawać.

Krzętnie, Krzętność, Krzętny, *ob. Skrzętnie, Skrzętność, Skrzętny.*

Krzos, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* krzesiwo.

Krzosać, Krzosanie, *ob. Krzesać, Krzesanie.*

Krzoska, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* strzelba z zamkiem, z krzesiwem.

Krzta, y, *lm.* **y**, *ż. posp.* kruszyna, odrobina. *Ani krzty, ob. Krzyna.*

Krztoniowy, *ob. Krtaniowy.*

Krztoń, ni, *lm.* **nie**, *ż. ob. Krtań.*

Krztusiec, śca, *lm.* **śce**, *m. ob. Koklusz.*

Krztyna, y, *lm.* **y**, *ż. ob. Krzta.*

Krzyca, y, *blm. ż.* gatunek żyta krzewiącego się bujnie; bywa ozima lub letnia; jedno ziarno krzycy daje 18 do 20 i więcéj kłosów, in. *Krzewica.*

Krzycki (herb); w polu czerwoném ręka zbrojna kitę czarną trzymająca; w hełmie takaż ręka, lub trzy pióra strusie.

Krzyczący, a, e, *im.* 1) wrzeszczący, wrzaskliwy. 2) = *fig.* ogromny, rażący. *Długi krzyczące. Kolory krzyczące. Niesprawiedliwość krzycząca.*

Krzyczeć, ał, y, *scz. nd.* w ogólności, silny głos gardłem wydawać, głośno wołać, wrzeszczeć, hałasować. *Krzyczeć na kogo*, t. j. fukać kogo. *Krzyczeć na co*, ganić co, uskarżać się na co. *Zając krzyczy, v. kniazi*, gdy zostanie przez psa pochwyconym. *Struś krzyczy*, t. j. właściwym sobie głosem się odzywa.

Krzyczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool. ob. Rybołówka.*

Krzyczenie, a, *lm.* **a**, *n.* wrzeszczenie, hałasowanie.

Krzyczewski (herb); na tarczy chorągiew', kościelna jak w Radwanie, tylko zamiast średniéj poły, jest strzała ostrzem na dół obrócona; na hełmie ptak, pierścień w dziobie trzymający.

Krzyć się, krzył—, krzy—, *złz. nd.* krzaczysto się rozrastać.

Krzyk, 1) **u**, *lm.* **i**, *m.* głos donośny, wrzask. *Krzyk radości, ob. Okrzyk. Powstały krzyki*, t. j. nagany, skargi. 2) = **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* ptak z gatunku bekasów. *Krzyk pobekuje.*

Krzykacz, a, *lm.* **e**, *m. v.* **Krzykajło, a**, *lm.* **y**, *m. v. posp.* **Krzykała, y**, *lm.* **y**, *m.* ustawicznie krzyczący, wrzaskun; zamiast przekonań rozumu chcący hałasem przemagać.

Krzykać, ał, a, *scz. nd.* wydawać krzyki, wrzaski. *Odyniec krzyka.*

Krzykliwie, *ps.* z krzykiem, wrzaskliwie.

Krzykliwość, ści, *blm. ż.* nałóg krzyczenia.

Krzykliwy, a, e, o, *p.* 1) wrzaskliwy, hałaśliwy. *Głos krzykliwy.* 2) = *myś.* mówi się o ogarze, który ma mocny i nieprzyjemny głos.

Krzyknąć, ął, ie, *scz. jedn.* wydać krzyk, okrzyk, wrzasnąć. *Krzyknąć na kogo*, t. j. przywołać kogo, lub też surowo zganić.

Krzyknienie, *v.* **Krzyknięcie, a**, *lm.* **a**, *n.* nagłe wydanie krzyku, wrzaśnięcie.

Krzykwa, y, *lm.* **y**, *ż. nieuż. ob. Zgiełk.*

Krzyna, *ob. Krzta.*

Krzynow, u, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Krzynówek, wka**, *lm.* **wki**, *m. nieuż.* naczynie drewniane, okrągłe, jak misa.

Krzyp, Krzypieć, *ob. Skrzyp, Skrzypieć.*

Krzypota, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* (u Podhalan) kaszel. *Ciężka krzypota padła jej na sumienie* (piersi).

Krzyw, a, e, *p. posp.* winien. *Cóżem ja krzyw, jeżeli... Nikomum nic nie krzyw.*

Krzywacz, a, *lm.* **e**, *m. leś.* drzewo zagłuszone, nizkie, karłowate i nie prosto rosnące, lecz pokrzywione.

Krzywda, y, *l n.* **y**, *ż.* 1) bezprawie odejmujące komu mienie, cześć, ujma czego. *Krzywdę komu czynić, wyrządzać. Naprawiać krzywdy. Pomścić krzywdy.* 2) = *prze.* żaloba o krzywdę wyrządzoną, skarga, zażalenie. 3) = (herb); podkowa biała w polu błękitném, ocylami na dół, w środku jéj cały krzyż; na barku jéj nie ma rogu prawego u krzyża.

Krzywdny, a, e, *p. ob. Krzywdzący.*

Krzywdzący, a, e, *im.* 1) krzywdę, szkodę przynoszący. 2) = obrażający, obelżywy.

Krzywdzenie, a, *lm.* **a**, *n.* wyrządzanie krzywdy, szkody, lub też obelgi komu.

Krzywdziciel, a, *lm.* **e**, *m.* zadający krzywdę, szkodę komu, szkodnik.

Krzywdzicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* zadająca krzywdę, szkodnica.

Krzywdzić, ił, i, *scz. nd. kogo.* 1) krzywdę, szkodę komu wyrządzać. 2) = obrażać, poniżać, bezcześcić. *Ubóstwo nikogo nie krzywdzi.*

Krzywić, ił, i, *scz. nd.* krzywym czynić, nakrzywiać. *Krzywić klingę, rurkę. fig.* psuć. *Krzywić zasady moralności. posp. Krzywić nos*, t. j. niepodobać czego. = **się**, *złz. nd.* 1) pochylać się, garbić się. 2) = niechęć po sobie pokazywać, marszczyć czoło. *Krzywić się na kogo.*

Krzywienie, a, *lm.* **a**, *n.* zakrzywianie. *fig.* opaczne przedstawianie czego.

Krzywigłówek, wka, *lm.* **wki**, *m.* **Krzywiszyjek, jka**, *lm.* **jki**, *m. ob. Krzywogłówek.*

Krzywik, a, *lm.* **i**, *m.* (Psarus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunek europejski jeden: = *przepasany* (P. abdominalis).

Krzywizna, y, *lm.* **y**, *ż.* krzywość, co jest krzywego.

Krzywka, i, *lm.* **i**, *ż. v* **Knica, y**, *lm.* **e**, *ż. leś.* drzewo dębowe, wzrosłe w kształcie łuku; służy za żebro do okrętów lub statków wodnych.

Krzywo, *ps.* 1) nie prosto, zgięto. *Krzywo chodzić. Krzywo pisać.* 2) = z niechęcią, zasępiono. *Krzywo patrzeć na kogo.* 3) = źle, nie tak jak potrzeba. *Wszystko mu się krzywo widzi.*

Krzywoboki, a, ie, *p.* boków krzywych.

Krzywocina, y, *lm.* **y**, *ż.* krzywizna, krzywa droga.

Krzywodrożny, a, e, p 1) mający drogi krzywe. 2) = *mat.* idący po linji krzywéj, krzywokreślny. *Bieg krzywodrożny.*

Krzywodusze, a, *blm. n.* bezsumienność, niepoczciwość.

Krzywodusznik, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek niesumienny, niepoczciwy.

Krzywoduszny, a, e, p. bezsumienny, niepoczciwy.

Krzywodzioby, a, e, y. *zool.* mający dziób zakrzywiony.

Krzywodziób, *ob. Krzywonos, Krzyżodziób.*

Krzywogęby, a, e, p. mający gębę krzywą, krzywousty.

Krzywogłożny, a, e, Krzywoguleni, a, e, p. *ob. Krzywonogi.*

Krzywogłowy, a, e, p. głowy krzywéj.

Krzywogłówek, wka, *lm.* **wki**, *m.* 1) *posp.* ten co ma skrzywioną głowę. 2) = *fig.* świętoszek.

Krzywokreślny, a, e, p. mat. mający krzywe linje. *Figura krzywokreślna.*

Krzywolinijny, a, e, p. ograniczony, określony, uformowany krzywemi linjami. *Rozmiary krzywolinijne i krzywopowierzchne są cechą piękna żywotnego.*

Krzywołomca, y, *lm.* **y**, *m.* **Krzywołomstwo, a**, *lm.* **a**, *n. ob. Krzywoprzysiężca, Krzywoprzysięztwo.*

Krzywołuczny, a, e, p. z krzywemi łukami. *Krzywołuczne Medy.*

Krzywomyślnie, *ps.* wykrętnie, nieszczerze.

Krzywomyślny, a, e, p. wykrętny, nieszczery.

Krzywonogi, a, ie, *p.* nóg krzywych, kośławy, kozionogi.

Krzywonos, a, *lm.* **y**, *m.* 1) mający nos zakrzywiony. 2) = *zool.* in. *Ziarnojad*, gatunek kląsku, rzędu wróblego (loxia curvirostra). *Krzywonos wykrzykuje.*

Krzywonosy, a, e, p. zakrzywionego nosa, zakończenia *Krzywonose ludzie.*

Krzywooki, a, ie, *p.* zézowaty, rozoki, kosooki.

Krzywopowierzchny, a, e, p. mający krzywe powierzchnie.

Krzywoprzysięgać, ał, a, *scz. nd.* **Krzywoprzysiądz, ągł, ęże**, *jedn.* kłamliwie przysięgać, nie sumiennie, przeciwko prawdzie, z krzywdą czyją dla niesprawiedliwości.

Krzywoprzysięski, a, ie, *v* **Krzywoprzysiężny, a, e, p.** który kłamliwie przysięga.

Krzywoprzysięsko, *v.* **Krzywoprzysiężnie**, *ps.* stwierdzając kłamliwą przysięgą.

Krzywoprzysięstwo, a, *lm.* **a**, *n.* kłamstwo przysięgą potwierdzone.

Krzywoprzysiężca, y, *lm.* **y**, *m.* kłamliwie przysięgający.

Krzywoprzysiężnie, Krzywoprzysiężny, *ob. Krzywoprzysięsko, Krzywoprzysięski.*

Krzyworogi, a, ie, *p.* mający rogi krzywe. *Krzyworoga koza.*

Krzyworzędowy, a, e, p. ułożony w krzywe rzędy. *Trafia się niekiedy układ liści krzyworzędowy, gdzie jeden liść nigdy nie przypada na drugi w linji pionowej.*

Krzywos, a, *lm.* **y**, *v.* **Krzywosz, a**, *lm.* **e**, *m.* rzecz jaka krzywa, szczególnie drzewo.

Krzywosąd, u, *lm* **y**, *m.* 1) *nieuż.* sądzenie fałszywe. 2) = (herb); pół strzały z szerokiemi osękami, a pod nią orli ogon.

Krzywosłówca, y, *lm.* **e**, *v.* **y**, *m.* fałsze mówiący.

Krzywosługa, i, *lm.* **i**, *m. nieuż.* przeniewierczy, niewierny sługa.

Krzywostawność, ści, *blm. ż.* nieprostopadłość, niepionowość, nieperpendykularność.

Krzywostawny, a, e, p. nie pionowy, nie prostopadły.

Krzywoszablasty, *v.* **Krzywoszablaty, a, e, p.** na kształt szabli zakrzywiony.

Krzywoszczok, a, *lm.* **i**, *m. zool.* in. *Świnka*, *v. Wenera*, ryba (cyprinus aspius).

Krzywoszyi, ja, je, p. mający zakrzywioną szyję.

Krzywoszyj, a, *lm.* **e**, *m. bot.* 1) (Phascum curvicollum) gatunek mchu galęzistego z rodzaju *Bodka.* 2) = *ob. Wilczygłęd.* 3) = *polny, ob. Miodunka polna.*

Krzywoszyjek, *ob. Krzywiszyjek.*

Krzywość, ści, *blm. ż.* 1) przymiot tego, co jest krzywe. 2) = *fig.* nieprawość.

Krzywościenny, a, e, p. mający ściany, czyli boki krzywe.

Krzywotłumacz, a, *lm.* **e**, *m.* fałszywy tłumacz.

Krzywotoki, a, ie, *p.* zakrzywiony w śrubę. *Krzywotoki róg byka.*

Krzywousty, a, e, p. mający usta wykrzywione, krzywogęby.

Krzywowatość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* nieznaczna krzywość.

Krzywowaty, a, e, p. nieco zakrzywiony.

Krzywowiara, y, *lm.* **y**, *ż. ob. Krzywowierstwo.*

Krzywowierca, y, *lm.* **y**, *v.* **e**, *m.* heretyk, kacerz, odszczepieniec.

Krzywowiernie, *ps.* po heretycku, po kacersku.

Krzywowierny, a, e, p. heretycki, kacerski.

Krzywowierstwo, a, *lm.* **a**, *n.* heretyctwo, kacerstwo.

Krzywozęby, a, e, p. z krzywemi zębami.

Krzywulec, lca, *lm.* **lce**, *m.* drzewo z natury, lub sztucznie zakrzywione.

Krzywuła, y, *lm.* **y**, *ż. prze.* trąba krzywa, instrument dęty.

Krzywy, a, e, p. 1) zagięty, pogięty, nie prosty, pochyły. *Linja krzywa. Drzewo krzywe.* 2) = *fig.* zły, nie-

prawy, fałszywy. *Krzywemi drogami chodzić. Krzywa przysięga, ob. Krzywoprzysięstwo. Rozum krzywy.* 3) = *fig.* niechętny, nieprzyjazny. *Krzywem okiem na kogo patrzeć. Krzywym, v. krzyw komu być.*

Krzyż, a, *lm.* e, *m.* 1) figura, albo położenie linji jednéj w poprzek przez drugą. *psł. Na krzyż. Krzyżem Nogi na krzyż założyć. Krzyżem podpisać się, ob. Krzyżyk. Paść na ziemię krzyżem. Krzyż na gębie*, t. j. krzyżowa kresa, szrama. *Krzyż u pałasza*, t. j. rękojeść. 2) = *v. Krzyże, w lm.* grzbiet bliżej kupra. *Bolenie krzyża. Krzyżów uginać.* 3) = narzędzie z dwóch drzew w poprzek idących złożone, do którego u dawnych, winowajców na śmierć przybijano. *Przybić na krzyżu. Wisieć na krzyżu.* 4) = *święty*, drzewo, na którém Pan Jezus umarł, albo figura naśladująca go, krucyfiks. *Zdjęcie z krzyża. Podniesienie krzyża.* 5) = znak krzyża na powietrzu ręką czyniony, którym się żegnamy. *Czynimy znamię krzyża ś. od czoła na piersi, a potém z lewego ramienia na prawe.* 6) = *fig.* wiara chrześćjańska. *Bronić krzyża od niewiernych.* 7) = *v.* **Krucyni** (herb); wiele herbów jest tego imienia, z rozmaitemi odmianami na hełmie (jak Białynia, Bojcza, i t. d.); lecz szczególnie tak się nazywa herb, u którego sam krzyż na tarczy bez innych dodatków. 8) = *fig.* wszelkie ciężkie umartwienie, utrapienie. *Nosić, v. dźwigać krzyż swój.* 9) = *druk.* narzędzie w kształcie krzyża do wieszania mokrych druków na sznurach. 10) = znak na domie, że się tam miód przedaje. *Wieniec na winо, wiechę na piwo, krzyż na miód wieszają.* 11) = znak orderowy. 12) = *południowy*, *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacji. 13) = *ś. Andrzeja, bot.* (Ascyrum crux Andreae), roślina z rodzaju *Szczerwiny.* 14) = *myś.* a) skakanie jelenia, kiedy ten goniony stara się swe tropy pomieszać. b) *być w krzyżu* (o ptakach, np. jastrzębiach), unosić się w powietrze z rozciągniętemi skrzydły, tworząc jakby krzyż.

Krzyżacki, a, ie, *p.* od Krzyżaka, *v.* Krzyżaków, rycerzy zakonu braci szpitalnych. *Wojny krzyżuckie, ob. Krzyżowy.*

Krzyżaczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool.* pająk z rodzaju *Głonówek* (Hydrachna absbergens).

Krzyżak, 1) a, *lm.* **cy**, *m.* rycerz zakonu braci szpitalnych, *v.* teutońskich. 2) = *fig. nieuż.* biedak, który wiele krzyżów, t. j. umartwienia znosi 3) = *lm.* **i**, *zool. Lis krzyżak*, który przez grzbiet aż do ogona ma pręgę czarną, a drugą w poprzek przez łopatki, *ob. Łuszczak.* 4) = *zool.* (Epeira), pająk plucowaty, należący do rzędu *Przędących*, brzuchatych. Gatunki jego: a) = *właściwy* (E. diadema). b) = *stożkowaty* (E. conica). c) = *pękaty* (E. encurbitina). d) = *krabowaty* (E. cancriformis). 5) = *hut.* poprzeczny kamień, na którym opiera się ściana przodkowa przystawy szachtu w *piecu wysokim*, służącym do wytapiania surowcu, *ob. Szacht.* 6) = *wrąg, leś.* wrąg mający dwie karpy naprzeciwległe, z którego po przerznięciu piłą w podłuż, mogą być dwa wręgi. 7) = *w lm.* lejce na kilka koni używających się do jednego pojazdu.

Krzyżasty, a, e, *p.* mocnych krzyżów, *v.* lędźwi.

Krzyżeń, enia, *lm.* **enie**, *m. min.* in. *Staurolit*, mineral, składający się głównie z wodnistego krzemianu glinki i żelaza, tak zwany od swego krzyżowego złożenia.

Krzyżmo, *ob. Chryzmo.*

Krzyżodziób, a, *lm.* **y**, *m.* (Loxia), *zool.* ptak z rzędu ziarnojadych; gatunki jego: 1 = *Papużka* (L. pythiopsitaccus). 2 = *krzywodziób* (L. curvirostra). 3 = *białoskrzydły* (L. leucoptera).

Krzyżokąt, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* kąt prosty.

Krzyżomiar, a, *lm.* **y**, *m. leś.* narzędzie służące do mierzenia średnicy górnéj u drzew stojących.

Krzyżonośny, a, e, *p.* noszący krzyż.

Krzyżoplam, u, *lm.* **y**, *m. min.* in. *Chiastolit*, minerał, składający się głównie z wodnistego krzemianu glinki, zwany stąd, że czarna massa łupku łuszczykowego, w którym się znajduje, tworzy w jego kryształach jakby czarne plamy.

Krzyżować, ował, uje, *scz. nd.* 1) przybijać do krzyża. 2) = na krzyż zakładać. *Krzyżować ręce, nogi.* 3) = *fig.* umartwiać. *Krzyżujmy ciało swe z pożądliwościami jego.* 4) = *czuje zamiary, fig.* gmatwać, przeszkadzać, niszczyć. = **się**, *złz.* 1) wzajemnie na krzyż się przecinać, przedzielać. *Tu się drogi krzyżują.* 2) = *fig.* plątać się, być sprzecznym z samym sobą. *Krzyżować się w odpowiedziach. Krzyżować się z myślami.* 3) = *nieuż.* żegnać się, kląść znaki krzyża na sobie.

Krzyżowanie, a, *lm.* a, *n.* przybijanie do krzyża. = **się**, 1) przedzielanie się, przecinanie się na krzyż. *Krzyżowanie się dróg.* 2) = parzenie się z sobą zwierząt domowych dwóch ras oddzielnych; rodzące się z niego potomstwo zowie się mieszańcem.

Krzyżowato, *ps.* na kształt krzyża, na krzyż.

Krzyżowaty, a, e, *p.* zrobiony w kształcie krzyża, na podobieństwo krzyża.

Krzyżowe, ego, *blm. n. praw.* opłata sądowa od wykonanéj przysięgi.

Krzyżowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* 1) *min.* in. *Harmotom*, minerał składający się głównie z krzemianu glinki i barytu, tudzież wody. 2) = *ob. Krzyżak*, zakonnik.

Krzyżownica, y, *lm.* e, *ż.* 1) *bot.* a) (Polygala), in. *Krzyżownik, Mlecznica*, roślina z rodziny *Krzyżownicowych*, należąca do klassy 17éj, rzędu 8 *pręcikowego*, wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *pospolita* (P. vulgaris), łodygi ma kilkocalowe, kwiaty drobne, fjoletowo-czerwone, lub cieliste; = *średnia* (P. comosa), uważająca się za odmianę poprzedniéj; = *gorska* (P. amara), kwiatki ma błękitnawe w gronkach, używa się w medycynie; = *większa* (P. major), nlek. *Grdyczką* zwana, kwiaty ma purpurowe; = *senega* (P. senega). b) = *v. Krzyżownik* (Crucianella), roślina. 2) = drzewo poprzeczne na krzyż z drugiém. *Krzyżownica w ułach, w oknach.* 3) = narzędzie służące do wytknięcia na gruncie kąta prostego.

Krzyżownicowaty, *v.* **Krzyżownicowy**, a, e, *p.* od krzyżownicy (rośliny) lub podobny do niéj. *Krzyżownicowa żywica*, otrzymująca się z korzenia *Krzyżownicy Senegi* (Pol. senega). **Krzyżownicowate**, *v.* **Krzyżownicowe rośliny** (Polygalae), stanowią jeden z rzędów roślin *Dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*), ukł. De Cand.

Krzyżowniczki, czek, *blp. m. bot. ob. Sodnik kolczysty.*

Krzyżowniczy, a, e, *p.* od krzyżowników, t. j. rycerzów krzyżowych.

Krzyżownik, a, 1) *lm.* **cy**, *m.* który kogo krzyżuje, do krzyża przybija. 2) = idący na wojnę krzyżową. *Wojsko Krzyżowników.* 3) = *lm.* **ki**, *m. bot. ob. Krzyżownica.*

Krzyżowo, *ps.* na krzyż, na kształt krzyża. *Krzyżowo się przecinać.*

Krzyżowy, a, e, *p.* od krzyża. *Krzyżowa śmierć*, t. j. na krzyżu. *Krzyżowe wojny, v. wyprawy, ob. Krucjata, Krzyżowe dni*, trzy dni poprzedzające dzień Wniebowstąpienia Pańskiego, obchodzone postem i procesjami. *Krzyżowa droga*, t. j gdzie się dwie drogi przecinają. *Krzyżowa sztuka*, pewien sposób rąbania się na pałasze. *I ruszaj, jak mówią, koniem i odważą. Więc sztuką krzyżową, pociejowską płagą. Krzyżowe liście, bot.* czterema rzędami naprzeciwległemi na łodydze osadzone. *Krzyżowe, bot.* (cruciferae), mówi się o całéj familji roślin, mających *koronę krzyżową* (cruciformis), t. j. złożoną ze czterech *płatków*, długo-paznogciowych, ułożonych na krzyż, jak np. w *Lewkonji*; familja ta należy do klassy 12éj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych.*

Krzyżówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *v. Kość krzyżowa, zool.* pacierze tylne pojedyncze, lub z wielu cząstek złożone, w których zwykle kończy się szpik grzbietowy. 2) = *kuch.* mięso z krzyża bydlęcego. 3) = *myś.* dzika kaczka. 4) = *v. Ostrokoły, fort.* machina złożona z sztuki drzewa, obrobionéj w sześcian i opatrzonéj po obu końcach obrączkami żelaznemi, służącemi do związania jéj z drugiemi. Krzyżówki używane są do zamykania przechodów, szyj dzieł, lub do zatamowania brodu.

Krzyżulec, lca, *lm.* **lce**, *m.* 1) *v. Krzyżowe drzewo, leś.* drzewo do ostrego kantu oprawne, przerznięte w podłuż na cztery kwadratowe części. 2) = *prow.* kozły na dachu.

Krzyżyca, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Crucita), roślina.

Krzyżyk, a, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Krzyż*) mały krzyż. 2) = *muz.* znak oznaczający podniesienie o pół tonu. 3) = *ir.* znak krzyża ś. *Krzyżyk na drogę. Odprawić z krzyżykiem*, t. j. z niczém. 4) = *fig. posp.* dziesiątek lat. *Już mu nie daleko do piątego krzyżyka.* 5) = *w lm. fig.* utrapienia, umartwienia. 6) = *bot.* in. *Boża trawka* (Foenum graecum). 7) = *w lm. bot. ob. Firletka gałęziata.*

Krzyżyna, y, *blm. ż. bot.* gatunek szakłaku, szaklak ciernisty.

Ks. skróc. wyrazu *Ksiądz, Książe, Księżna.*

Ksantopikryna, y, *blm. ż. chem.* (Xantopicrinum), zasada roślinna, z rzędu niejadowitych, znajdująca się w korze *Żółtodrzewa zębowego.*

Kściel, u, *blm. m. ob. bot. Pleśń pospolita.*

Kse, *v.* **Kseb**. *ps. prow.* żam. k'się, k'sobie, na prawo (mian. u ludu, gdy się woła na zaprzężone woły, by się zwróciły na prawo), *ob. Ksobie.*

Ksebka, i, *blm. ż. prow.* prawa strona; używa się tylko w tych wyrażeniach ludu: *Wół chodzi na ksebce*, t. j. będąc po prawéj stronie zaprzężony. *Zaprzęgać wołu na ksebkę*, t. j. na prawą stronę.

Ksebny, a, e, *p. prow.* po prawéj stronie idący, np. wół zaprzężony.

Ksiądz, ędza, *lm.* **ięża**, *m.* 1) *przez.* książe. *Wielki ksiądz litewski.* 2) = duchowny, kapłan, szczególnie kapłan katolicki. *Zostać księdzem. Wyświęcić się na księdza.* 3) = tytuł nadawany duchownym w ogólności. *Ksiądz Piotr. Ksiądz Jan. Ksiądz proboszcz. Ksiądz kanonik. Ksiądz biskup.* 4) = *v. Wojciech*; (u flisów) bocian. 5) = *przez.* (w grze szachowéj), pop, laufer.

Książątko, a, *lm.* a, *n.* (*zdr. od Książę*) 1) młody książę. *Dobre, nieoszacowane książiątko.* 2) = nie znakomity, małego księstwa książę.

Książczyna, y, *lm.* **y**, *ż.* zła, licha książka.

Książeczka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Książka*) mała książka.

Książek, żka, *lm.* **żki**, *m. ob. Księżulek.*

Książę,ęcia, *v.* **księcia**, *lm.* **książęta**, *m* (daw. *n.*) 1) posiadający księstwo, panujący. *Książę udzielny. Książę lenny. Książę Parmy* 2) = tytuł udzielany znakomitym domom, lub osobom w kraju. *Książę arcybiskup gnieźnieński. Wielki książę*, w Rossji, tytuł książąt z rodziny Monarszéj. 3) = *fig.* piérwszy, przedniejszy. *Książę apostołów. Książę poetów polskich.*

Książęcy, a, e, *p.* od księcia. *Jego książęca Mość. Książęcy dom. Książęce wychowanie. psł. Po książęcemu*, sposobem książęcym.

Książka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Księga*) 1) mała księga. *Napisać książkę. Wydać książkę. Dulcześć, dukwiść, ślęczeć nad książką. Książka rachunkowa, gospodarska. Zapisać, wciągnąć co do książki.* 2) *an. Książki, v. księgi wołowe*, t. j. flaki, *ob. Ksieniec.* 3) = *drzewa, leś.* skrzynka w kształcie książki zwyczajnéj zrobiona z drzew, krzewów i podkrzewów leśnych; wewnątrz takich książek znajdują się liście, kwiaty, owoce, nasiona w stanie suchym, przyklejone, oraz korzeń, węgiel, popiół i wiór z pod hebla. 4) = *w lm. bot* niek. żam. *Jastrun*, *v. Złotokrzew pospolity* (Chrysanthemum leucathemum).

Książkowy, a, e, *p.* od książki, *v.* książek. *posp. Człowiek książkowy*, t. j. uczony.

Książnica, y, *lm.* e, *ż.* izba na książki, bibljoteka.

Książnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* 1) bibljotekarz. 2) = oprawujący księgi, introligator 3) = handlujący księgami, księgarz. 4) = siedzący nad księgami, literat.

Książny, a, e, *p.* księgom służący, odnoszący się do książ.

Ksieni, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) starsza zakonnica, przełożona. 2) = *fig.* kapłanka. 3) = *fig.* pani. *Śmierć, ksieni wszystkokrotna. Nocna ksieni*, t. j. księżyc.

Ksieniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* żołądek u zwierząt, księgi; żołądek u niektórych ryb, np. szczupaka.

Księdzobójca, y, *lm.* e, *ż.* zabójca księdza, *ob. Księżobójca.*

Księdzowstwo, a, *blm. ż.* stan księdza, kapłaństwo.

Księdzowy, a, e, *p. ob. Księży.*

Księga, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) pisane lub drukowane dzieło. *Księgi święte. Księgi mądrości. Księgi do wpisywania*, rejestra. 2) = część, na które się dzieło jakie dzieli. *Tadeusza księga dwunasta: Kochajmy się!* Dawniéj używano *w lm. Księgi piąte Mojżesza.* 3) = *w lm. an.* trzeci żołądek u zwierząt przeżuwających (omasus).

Księgarczyk, a, *lm.* **i**, *m.* uczeń, subjekt księgarski.

Księgarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) trudniąca się księgarstwem. 2) = żona księgarza, księgarzowa.

Księgarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* 1) sklep książkowy, gdzie książki sprzedają. 2) = *nieuż.* bibljoteka, *ob. Książnica.*

Księgarski, a, ie, *p.* od księgarza, *v.* księgarni. *Katalog księgarski.*

Księgarstwo, a, *lm.* a, *n.* handel księgarski, stan księgarski.

Księgarz, a, *lm.* e, *m.* 1) co książki przedaje, bibljopola. 2) = *zool. ob. Kleszczynek.*

Księgarzowa, ej, *lm.* e, *ż.* 1) żona księgarza. 2) = handlująca książkami.

Księgarzowy, a, e, *p.* od księgarza.

Księgokradztwo, a, *lm.* a, *n.* pomieszczenie w dziele wyjątku jakiego z cudzego dzieła bez pokazania źródła.

Księgonośny, a, e, *p.* noszący księgi; księgarz uliczny.

Księgopis, a, *lm.* **owie**, *m. nieuż.* autor, pisarz.

Księgopisarstwo, *v.* **Księgopistwo**, a, *blm. n.* pisanie ksiąg, autorstwo.

Księgosusz, u, *blm. m. v.* **Księgosusza, y**, *blm. ż.* zbytnie wysuszenie żołądka zwierząt przeżuwających (choroba zaraźliwa).

Księgowy, a, e, *p.* 1) od księgi, *v.* ksiąg. 2) = *żołądek, an.* (u zwierząt), *ob. Księga.*

Księski, a, ie, *p.* od księdza, księży. *psł. Po księsku. Być ubranym po księsku.*

Księstwo, a, *lm.* a, *n.* 1) kraj, państwo, zostające pod władzą księcia. *Wielkie księstwo.* 2) = godność, zaszczyt książęcy. 3) = *zb.* książę z księżną. *Oboje księstwo przybyli.* 4) = *nieuż.* kapłaństwo, księdzowstwo.

Księżna, ej, *lm* e, *ż.* 1) żona książęcia. 2) = posiadająca księstwo, panująca.

Księżniczka, i, *lm.* **i**, *ż.* córka książęcia.

Księżnik, *ob. Książnik.*

Księżnin, a, e, *p.* od księżnéj, należący do księżnéj.

Księżulek, lka, *lm.* **lki**, *m.* **Księżulo**, a, *lm.* e, *m. piesz.* dobry, kochany ksiądz.

Księży, a, e, *p.* od kapłana, kapłanów, kapłański. *psł. Po księżemu*, zwyczajem księżym.

Księżyc, a, *lm.* e, *m.* 1) *as.* oznacza planetę 2go rzędu, *v. satellitę*, krążącego około ziemi (w przeciągu prawie 28 dni), a z nią razem około słońca; prócz tego ma bieg wirowy około swéj osi; mniejszy jest od ziemi prawie 54 razy; *księżycami* zowią w ogólności *satellity*, *v.* planety 2go rzędu, krążące około *planet głównych.* = *żniwa*, nazwa dawana opóźnianiu się księżyca, wschodzącego po zachodzie słońca przez kilka dni następujących po sobie w czasie pełni; nie przechodzi ono 20 minut, ma być przyjazne rolnikom w czasie żniwa, t. j. w miesiącu sierpniu, gdy księżyc jest w znakach *Ryb* i *Raka*, chociaż bywa także we wrześniu i październiku; zależy od pochyłości ekliptyki do równika i pochyłości drogi księżycowéj do naszego poziomu; im mniejszą jest szerokość geograficzna jakiego miejsca, tém mniéj jest takowéj korzyści, mieszkańce pasa gorącego nigdy jéj nie mają. *Nów' księżyca, ob. Nów'. Pełnia księżyca, ob. Pełnia. Zaćmienie księżyca, ob. Zaćmienie. Księżyc dwórożny, ob. Półksiężyc.* 2) = *zool.* ryba morska (luna). 3) = *turecki, muz.* narzędzie muzyczne perkussyjne, należące do czysto rytmicznych, czyli tak nazwanych *banda.*

Księżycoróg, a, *lm.* i, *m. zool.* ptak z rzędu *Dzioborożców.*

Księżycorożec, żca, *lm.* **żce**, *m.* (Copris), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, listkorożnych.

Księżycosłoneczny, a, e, *p.* należący do księżyca i słońca. *Księżycosłoneczny bieg.*

Księżycowato, *ps.* nakształt księżyca.

Księżycowaty, a, e, *p.* mający postać, kształt księżyca. *Twarz księżycowata. bot. Liście księżycowate.*

Księżycowy, a, e, *p.* od księżyca, do księżyca należący. *Promienie, v. światło księżycowe. Rok księżycowy*, zawierający w sobie dwanaście miesięcy księżycowych, mniejszy od słonecznego około dni dziesięciu. *Księżycowy cykl, v. okres, v. okręg, ob. Cykl księżycowy. Księżycowy miesiąc, ob. Miesiąc księżycowy.*

Księżyczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Księżyc*) mały księżyc.

Księżyczny, a, e, *p.* od księżyca, księżycowy.

Księżyk, a, *lm.* **i**, *m. żart.* ksiądz.

Księżyna, y, *lm.* **y**, *m. piesz. v ir.* ksiądz. *To wyborny księżyna, zna smak wody i wina, przys.*

Ksiuk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) palec wielki. *Ksiuk u nogi.* 2) = *zool.* palec tylny pojedyńczy u nóg ptasich.

Ksobie, 1) *prze. skróc.* zam. *ku sobie* 2) = u woźniców znaczy: *na prawą stronę.*

Ksobka, i, *lm.* **i,** *ż.* orka wykonywana sochą lub pługiem do siebie, t. j. odwalając skiby gruntu z prawéj na lewą stronę.

Kstel, u, *lm.* **e,** *m. górn. ob. Zrąb.*

Kstyb, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) kurzawa z węgli i gliny, którą dno pieca hucianego pokrywają.

Ksyk, u, *lm.* **i,** *m.* syk, gwizd, świst. *Ksyk wężów, gęsi.*

Ksykać, ał, a, *scz. nd.* świszczéć, syczéć, sykać. *Gęsi ksykają dla odstraszenia nieprzyjaciela. Dropie ksykają.*

Ksykanie, *ob. Ksyk.*

Ksylograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) posiadający sztukę robienia drzeworytów.

Ksylografja, ji, *blm. ż.* sztuka robienia drzeworytów.

Ksze, *nieod. m. prze.* zam. księże. *Ksze miły! Ksze pralacie!*

Kszeniec, *ob. Ksieniec.*

Kształcenie, *v.* **Ukształcenie,** *v.* **Wykształcenie, a,** *lm* **a,** *n.* wychowywanie, uprawa naukowa. *Trudnić się kształceniem młodzieży. Starać się o wykształcenie umysłu. Nie miéć żadnego wykształcenia naukowego.*

Kształcić, ił, i, *v.* **Kształtować, ał, uje,** *scz. nd.* 1) formować, kształt pewny nadawać. 2)=*fig.* dawać wykształcenie naukowe. *Kształcić ludzi, rozum, serce. Kształcić sobie styl, gust. Kształcić kogo naukowo.* 3) = kształt piękniejszy nadawać, ozdabiać. = **się,** *stz.* 1) formować się, przybierać pewną formę. 2) = nabywać wykształcenie naukowe.

Kształciciel, a, *lm.* **e,** *m.* który kształci, formuje, doskonali. *Kształciciel ludzi. Kształciciel prawideł języka.*

Kształcicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która kształci, formuje, doskonali; nauczycielka.

Kształcik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr.* od *Kształt.* 2) =*prze.* obojczyk, kitlik, stanik kobiécy.

Kształt, u, *lm.* **y,** *m.* 1) forma, postać, wizerunek. *Materja i kształt. Kształt ziemi. Przybrać, nadać kształt. Stracić kształt, ob. Postać. Bez kształtu. Nie dla kształtu głowę nosi,* t. j. dobrą ma głowę. 2) = *nieuż.* ozdoba, piękność. 3)=*prze.* część ubioru kobiécego, *ob. Kształcik.*

Kształtnie, *v.* **Kształtownie,** *ps.* pięknego kształtu, szykownie, zręcznie.

Kształtność, *v.* **Kształtowność, ści,** *blm. ż.* szykowność, piękność, kształt nadobny. *Dawni nas w kształtności obyczajów przewyższali.*

Kształtny, *v.* **Kształtowny, a, e,** *p.* pięknego kształtu, nadobny, szykowny.

Kształtować, Kształtowanie, Kształtownie, Kształtowność, Kształtowny, *ob. Kształcić, Kształcenie* i t. d.

Kształtownik, *ob. Kształciciel.*

Kszyk, 1) **u,** *lm.* **i,** *m. ob. Ksyk.* 2) = **a,** *v.* **Krzyk, a,** *lm.* **i,** *m. zool.* (scolopax totana) ptak z rodzaju bekasów, *ob. Bekas.*

Kszykać, Kszykanie, *ob. Ksykać, Ksykanie.*

Kszytać, ał, a, *scz. nd.* ksykać (o kaczorze), głos wydawać. *Kaczor kszyta, gdy się zbliżysz do niego.*

Ktemu, *nieuż. skróc.* zam. *ku temu* 1) do tego. 2) = prócz tego, nadto. *Rozumny, ktemu i uczony.* 3) = w porównaniu do tego, *v.* w porównaniu z tém. *Co są wszystkie skarby świata ktemu, co tu ewangelja obiecuje?*

Kten, a, *lm.* **y,** *m.* (Ctenus) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *przędzących,* szybkich.

Kto, 2gi *pdk. kogo,* 3ci *komu,* 4ty *kogo,* 6ty *kim,* 7my *w kim, z.* 1) (z pytaniem i bez pytania). *Kto tam? Kto idzie? Kto z nas? kto z was? kto z nich? Nie wiem kto. Nie pamiętam już, kto to, ob. Który.* 2) = ktoś, ktokolwiek. *Czy mu kto o tém powiedział? Jest tam kto?* 3) = (z odpowiedniém *to*). *Kto wziął, to wziął, dosyć, że zginęło. Komum dał, tom dał, dosyć, żem dał.* 4) = ten—tamten. *Rzucili się do broni, kto schwycił za szpadę, kto za pikę, kto za karabin.* 5) = *kogo,* zam. *kto drugiego. Kto kogo miłuje, wad jego nie czuje.*

Ktobądź, kogobądź, i **Ktokolwiek,** kogokolwiek, *z.* niech będzie kto chce, ktobądź, to bądź. *Przyjdzie ktokolwiek. Pytaj się kogokolwiek.*

Ktobie, *nieuż. skróc.* zam. ku tobie.

Ktocomienny, ego, *lm.* **e,** *m. gram.* piérwszy przypadek (Morz).

Ktokolwiek, *ob. Ktobądź.*

Którędy, *ps.* (z pytaniem i bez pytania) którą drogą, gdzie, w którą stronę. *Którędy przeszedłeś? Oto którędy, v. widzisz którędy przeszedłem.*

Którędybądź, Którędykolwiek, *ps.* jakąkolwiek drogą, jakąbądź stroną. *Którędy mam iść? Którędybądź v. którędykolwiek.*

Którędyś, *ps.* nie wiém gdzie, nie wiém jaką drogą, jaką stroną.

Który, a, e, *z. względ.* 1) ten co. *Człowiek, który rozumuje. Człowiek, którego widziałeś.* 2) = i *Któryż* (z zapytaniem) jaki. *Któryż ci się lepiéj podobał? Którego się chcesz pozbyć?* 3) = jaki taki, jakikolwiek. *Wybierz, którą ci się podoba.* 4) = jeden, którykolwiek. *Prosili Kazimierza, aby im którego syna dał na królestwo.* 5)= który w rzędzie, w liczbie? *Która godzina? Którego dziś mamy?* 6) = niejaki, pewny. *Pani nasza już się ubrała od którego czasu.* 7) = *posp.* więcéj niż jeden; kilku. *Wypić którą butelkę wina.*

Którybądź, Którabądź, Którebądź, Którykolwiek, Którakolwiek, Którekolwiek, *z.* bądź który chce, wszelaki, *ob. Ktobądź.*

Któryś, raś, reś, *z.* niektóryś, jakiś, pewny. *Któryś z nich. Któregoś dnia. W któremś miejscu.*

Ktoś, kogoś, *z.* nie wiadomo kto, pewny człowiek. *Ktoś mi powiedział. Czekam tu na kogoś.* **Ktoś, sia,** *lm.* **siowie,** *m* **Ktosia, si,** *lm.* **e,** *ż. Przyszła Zosia do ktosia, wnet ktoś skonał przy kochance. Mój ktoś czy ktosia niewidomie przy mnie.*

Któści, *v.* **Ktosi,** *ob. Ktoś.*

Któż, (z zapytaniem), *ob. Kto.*

Ku, *pmk.* 1) wyraża kierunek co do miejsca, czasu, zamiaru, skutku. *Ku wschodowi, ku północy. Ku wieczorowi. Ku wysokim stolicom i dostojeństwu przyszli. Ku końcowi. Miłość ku ludziom. Nienawiść ku złym.* 2) = *temu,* prócz tego, nadto jeszcze *Piękna, a ku temu bogata, ob. Ktemu.*

Kua, i, *blm. ż. mit.* żona Paiwego, fińska bogini, znaczy księżyc. Odpowiada Nocenie.

Kuan-Ju, *nieod. blm. n. mit.* u Chińczyków, bóstwo kobiét.

Kub, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) chlew na wieprze, 2)= *mat. ob. Sześcian.*

Kuba, y, *blm. ż. mit.* bóstwo rzymskie.

Kuban, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *zdr.* **Kubanek, nka,** *lm.* **nki,** *m. prow. żart.* podarunek ofiarowany w celu przekupienia kogo dla niesłusznego zjednania na swą stronę; wziątka. *Dał mu kubana. Ten urzędnik lubi brać kubany, ob. Sikora, ob. Łapowe, ob. Wydrychap, v. Wyderkaf.* 2) = toboły, tłómoki legumin i innych wiktuałów.

Kubanista, y, *lm.* **ści,** *m.* urzędnik przedajny, co bierze kubany.

Kubozak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (pyxidium), gatunek nasiennnika, właśc. *torebka* pękająca wpoprzecz okręgowo, jak w *lulku, kurzyśladzie* i t. d.

Kubeba, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* owoc ususzony pewnego krzewu w wsch. Ind. (Piper cubeba), używający się w medycynie.

Kubecznica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) (Pyxidanthera), roślina. 2) = (Lepuropetalum), roślina. 3) = *ob. Zimnica.*

Kubecznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Cyathus), in. *Kubek,* rodzaj grzyba z rzędu *jądrników okrytoziarnikowych,* otoczeń ma kubkowaty; gatunki: = *porysowany* (wewnątrz) i *ogrodowy* nie porysowany, rosną na ziemi i drzewach gnijących.

Kubek, bka, *lm.* **bki,** *m.* 1) *zdr.* **Kubeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* naczynie do picia. *Podobni do siebie kubek w kubek. Kubek w kubek ojciec, ob. Wykapany.* 2)=*wymiot.* 3) = *bot. ob. Kubecznik.*

Kubel, bła, *lm.* **ble,** *m.* karmnik, gdzie się wieprze tuczą; in. *prow. Kotuch.*

Kubeł, bła, *lm.* **bły,** *m. zdr.* **Kubełek, łka,** *lm.* **łki,** *m.* (z niem.) 1) wiadro, naczynie do wody. 2) =*skórzany;* naczynie do drogi na wino, wodę, wódkę. 3) = i **Kibel, bla,** *lm.* **ble,** *m.* (u górników) miara do mierzenia

urdy. 4) = sprzęt z pokrywą i wrzeciądzem przeciągniony ponad pokrywą czyli wiekiem, służy do składania odzieży i innych przedmiotów u wieśniaków.

Kuberen, a, *blm. m. mit.* u Indjan, bóg bogactw.

Kubicznie, *ps.* w kub, w sześcian; w kształcie kubu, sześcianu. *Drwa złożone kubicznie.*

Kubiczny a. e, *p.* sześcienny, sześcianowy. *Stopy, calc kubiczne,* miara objętości brył, płynów, *ob. Sześcienny.*

Kubkowy, a, e, *p.* od kubka. *Kubkowa bedłka, bot. ob. Kustrzebka.*

Kublanicz, a, *blm. m. mit.* brat Rungisa, Sylenicza i Kierpicza, jest dowajtas litewski, opiekujący się sprzętami i strzegący domu od złodzieja. Jest to bóg stolarz.

Kubraczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Kubrak*) mały, krótki kubrak.

Kubraczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* lichy, stary kubrak.

Kubrak, a, *lm.* **i,** *m.* strój dawnych Polaków, kontusz z prostego sukna,

Kubus, *ob. Sześcian.*

Kuc, a, *lm.* **e,** *m. zdr.* **Kucyk, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) mały koń, koń karzeł. 2)= *pog.* malec, pigmejczyk. 3)= *prow.* zwierzę bez ogona.

Kucbaj, *ob. Kuczbaj.*

Kuch, *ob. Makuch.*

Kucha, y, *lm.* **y,** *ż.* ośmioboczne tafle do ogrzewania pieców, wyrabiane z nadgniłéj kory dębowéj od wyprawy skór, u garbarzy używanéj.

Kucharka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta, co jeść gotuje.

Kucharski, a, ie, *p.* od kucharza *v.* kucharki *v.* kuchni. *Kucharska książka.*

Kucharstwo, a, *blm. n.* sztuka kucharska. *Uczyć się kucharstwa.*

Kucharz, a, *lm.* **e,** *m.* co jeść gotuje.

Kucharzowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona kucharza.

Kucharzowy, a, e, *p.* od kucharza, należący do kucharza.

Kucharzówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka kucharza.

Kucharzyć,ył, y, *v.* **Kucharzować, ał, uje,** *scz. nd.* 1) być kucharzem. 2) = *posp.* zajmować się kuchnią.

Kucharzysko, a, *lm.* **a,** *m.* zły kucharz, parzykasza.

Kuchcik, a, *lm.* **i,** *m.* chłopiec, posługacz kucharski.

Kuchenka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Kuchnia*) mała kuchnia.

Kuchenny, a, e *p.* 1) od kuchnia. *Kuchenna sól, ob. Sól kuchenna. Rośliny kuchenne, ob. Ogrodowina. Kuchenna łacina,* t. j. zła, nieklassyczna, średnio-wieczna. *Kuchenna posługaczka.* 2) = **ego,** *lm.* **i,** *m.* kucharz. *Kuchenny miejski,* t. j. publiczną kuchnię trzymający, garkuchnik.

Kuchmistrz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) przełożony nad kuchnią; kucharz wysoko wykształcony w swém rzemiośle. *Gość stanie za kuchmistrza.* 2) = urzędnik w dawnéj Polsce. *Kuchmistrz koronny, litewski.*

Kuchmistrzowstwo, a, *blm. n.* 1) wyższa sztuka kucharska, kucharstwo wykwintne. *Gospodarz powinien się znać i na kuchmistrzowstwie.* 2) = urząd kuchmistrza. 3) = *zb.* kuchmistrz z żoną.

Kuchmistrzowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona kuchmistrza.

Kuchmistrzowski, a, ie, *p.* od kuchmistrza, należący do kuchmistrza.

Kuchmistrzowy, *ob. Kuchmistrzowski.*

Kuchmistrzówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka kuchmistrza.

Kuchnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) miejsce, gdzie jeść gotują. *Zbiegli się, jak psy do kuchni. Przyjaciele kuchni. Kuchnią łacińska, prze.* t. j. apteka. 2) = sztuka przyrządzania potraw. *Kuchnia francuska, angielska.*

Kuchta, y, *lm.* **y,** *m.* 1) czeladnik *v.* chłopiec kucharski, kuchcik. 2) = *blm. m. mit.* syn Potyraly, a ojciec Trzęsigława, jeden z duchów słowiańskiego piekła, odnoszący się do rodowodu Marzhółta.

Kuchy, ów, *blp. m. ob. Drypy, Makuchy.*

Kucik, *v.* **Kocik, a,** *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Kut*) kawałek śpiczasto okrągły. *Kuciki soli oczkowatéj.*

Kucinka, *ob. Kucułka.*

Kucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) słodka kasza, urządzona w wigilję Bożego Narodzenia z pszenicy gotowanéj, maku i miodu; jest to zabytek (obyczajowa pamiątka) dawniejszéj przedchrześcijańskich Słowian ofiarnéj potrawy, przynoszonéj domowym duchom, a raczéj cieniom zmarłych pokrewnych osób, *ob. Dziady.* 2) = niek. posp. zam. wigilja Bożego Narodzenia; dzień kucji.

Kucnąć, *ob. Kuczнąć.*

Kucułka, i, *lm.* **i,** *ż. posp.* u ludu na Litwie nazwa rośliny: *Wełnianka wązkoliściowa* (Eriophorum angustifolium).

Kucyk, *ob. Kuc.*

Kucza, y, *lm.* **e,** *ż.* i *zdr.* **Kuczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) szałas, chata, buda z chróstu *Starych Litwinów dom był kuczka prostym darniem nakryta.* 2) *Kuczki, blp.* święto żydowskie, święto namiotów. 3) = klétka, kloda, koza. *Wsadzić do kuczy.* 4) =kupa, gromada. *W kuczki konopie postawić. Usiąść w kuczki,* t. j. skuliwszy się.

Kuczaba, *v.* **Kurczaba, v. Kurczaba, y,** *lm* **y,** *ż.*

Kurcab, u, *lm.* **y,** *m.* lont u koła z nakrywką od błota.

Kuczbaj, ji, *lm* **je,** *m. v.* **Kuczbaja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* kosmata wełniana materja. 2)= odzież z kuczbaju. *Ubrać się w kuczbaję.*

Kuczlin, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Salacia), roślina.

Kuczma, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (z tatar.) gatunek czapki. *Kuczma sobolowa.* 2) = *prow.* rozczochrane włosy na głowie.

Kuczmański szlak, *ob. Szlak.*

Kuczmerka, i, *blm. ż.* 1) *bot. ob. Marek,* lub *Połocznik cukrowy.* 2) = *wilcza, v. skalna, ob. Tojad mordownik.*

Kucznąć, ął, ie, *sn. jedn.* przyczepnąć, przysiąść skuliwszy się.

Kuczyć,ył, y, *scz. nd.* 1) *kogo;* dokuczać. *Wielcy małych wszędzie kuczą.* 2) = *co komu;* wtykać, narzucać. *Djabli mu biédę kuczyli.* 3) = *sn. nd.* siedzieć skuczywszy się. *We dnie, w nocy, przy ziemi pod niebem kucuła. ob. Kucznąć.*

Kuczyszcze, a, *lm.* **a,** *n.* osłonienie liściem, kuczka z gałęzi.

Kuć, kuł, kuje, *scz. nd.* **Kować, ał, a,** *częst.* 1) młotem bić kruszec np miedź, żelazo. 2) = *monetę, ob. Bić.* 3) = i *Okuć* (*konia*). *Okuć konia na cztery nogi. Kuć konia ostro.* 4) = i *Wykuć,* dłutem wyżłobać. *Kuje grotę w skale.* 5) = *fig. posp.* z trudnością, z wysileniem co robić. *Kuć wiersze, kuć wyrazy.* 6) =*fig.* knować, układać, prząść. *Kuć podstępy, kuć zdradę.* 7) = *ob. Kukać.*

Kudbear, u, *blm. m.* nazwa dawana niek. w handlu żółtéj farbie, zwanéj zwykle *Orseiłem, Persio,* lub *czerwonym Indychtem.*

Kudlicha, y, *blm. ż. mit.* któréj córką Pomyja, a z któréj rodu wyszła *Powaliska,* żona Marchółta, jeden z duchów słowiańskiego piekła. Widzieć w niéj można maciorę duchów, trapieniem potępieńca zajętych.

Kudlić, *ob. Kudłać.*

Kudła, y, *lm.* **y,** *m. v. ż.* i **Kudłacz, a,** *lm.* **e,** *m.* mający lub mająca włosy rozczochrane, w kudłach, kudłaty. *Kudła piekielny,* t. j. Cerber.

Kudłacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) kozieł, cap. 2)=*ob. Kudła.* 3)= (Semnopithecus, *v.* Lasiopyga), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych,* małpiastych. Gatunki jego: 1= *rudonogi* (S. nemaeus). 2=*dziadek* (S. entellus). 3= *białotylek* (S. leucoprymnus). 4=*włosieniec* (S. vellerosus). 5=*kapturzasty* (S. cucullatus) 6=*dwumaściasty* (S. bicolor). 7=*Nestor* (S. Nestor). 8=*żółtorękí* (S. flavimanus). 9=*czarnoczub* (S. melalophas). 10=*kosatka* (S. comatus). 11= *śnieżysty* (S. pruinosus). 12= *czarny* (S. maurus). 13=*złocisty* (S. auratus). 14=*Lontung* (S. Pyrrhus). 15= *białogardły* (S. albogularis). 16= *Kra* (S. Kra). 17=*ciemny* (S. obscurus). 18=*kasztanowaty* (S. rubicundus). 19 =*czubaty* (S. frontatus). 20=*sumatryjski* (S. sumatranus). 21=*siamski* (S. siamensis). 22=*białobrody* (S. leucomystax). 23=*grzywiasty* (S. jubatus). 24=*Dussumier'a* (S. Dussumieri). 25= *czerwony* (S. nobilis). 26= *czarnorękí* (S. nigrimanus). 27=*kolistooki* (S. obscurus). 4) =*myś.* niedźwiedź stary.

Kudłać, ał, a, *v.* **Kudlić, ił, i,** *v.* **Kudłaczyć,ył, y,** *scz. nd. posp.* (*włosy*) kudłato czynić, kędzierzawić.

Kudłatość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* obrosłość długiemi i pokudłanemi włosami.

Kudłaty, a, e, *p.* włosów długich, rozczochranych. *bot. Kudłata łodyga,* z włosem twardym, długim i gęstym.

Kudłogady, a, e, *p.* wężami kudłaty. *Jędza kudłogada.*

Kudły, eł, *v.* **Kudłaciny, cin,** *blp. ż.* 1) włosy rozczochrane, kołtuny, kłaki. 2)=*myś.* włos niedźwiedzia.

Kudmiej, a, *blm. m. mit.* syn Rudka, a ojciec Mózgowca, jeden z duchów słowiańskiego piekła, odnoszący się do rodziny Marchółta.

Kudu, *nieod. ż. zool.* gatunek antylopy.

Kufa, y, *lm. y, ż.* (z niem.) 1) beczka wielka na gorzałkę lub wino, mniejsza od pipy. 2)=*myś.* pysk psa legawego.

Kufel, fla, *lm.* **fle,** *m.* i *zdr.* **Kufelek, lka,** *lm.* **lki.** *m.* 1) naczynie do picia, dzbanek. 2)=*fig. posp.* pijactwo, pijatyka. *W kuflu się kochać.* 3) = łupikufel, pijanica, nałogowy pijak.

Kufelka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Dzbanecznik* (Nepenthes).

Kufer, fra, *lm.* **fry,** *m. zdr.* **Kuferek, rka,** *lm.* **rki.** *m.* sepet, skrzynia. *fig. Niekiedy kufer lepiej rzeczy układa niż miłość.*

Kuficzne pismo, starożytne arabskie pismo.

Kufieta, *prow. ob. Kapota.*

Kuflarz, a, *lm.* **e,** *m.* pijak.

Kuflowy, a, e, *p.* od kufla. *Gość kuflowy.*

Kufny, a, e, *p* od kufy.

Kufrowy, *v.* **Kuferkowy, a, e,** *p.* od kufra, *v.* kuferka.

Kugla, i, *lm.* **e,** *ż. nieuż. ob. Kuglarstwo.*

Kuglarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kuglarstwem się bawiąca.

Kuglarski, a, ie, *p.* od kuglarza, *v.* kuglarstwa. *Kuglarska nauka. Kuglarski mistrz,* t. j. sztucznik, *fig.* oszust doskonały.

Kuglarsko-obywatelski, a, ie, *p.* obłudnego obywatelstwa.

Kuglarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* rzemiosło kuglarskie, pokazywanie sztuk kuglarskie; oszustwo.

Kuglarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) sztukmajster, figlarz, skoczek, powrozobiegun. 2)=*fig.* obłudnik, oszust.

Kuglarzyć, ył, y, *scz. nd.* 1) sztuki kuglarskie pokazywać, *ob. Kuglować.* 2)=obłudą, oszukiwaniem drugich się bawić. *Czy on prawdę mówi? Gdzie tam! w żywe oczy kuglarzy.*

Kuglować, ał, uje, *scz. nd.* 1) kuglarstwa stroić, sztuki pokazywać. 2)=*fig.* blaznować, krotofilić. *Kto się rozumem z cnotą nie sprawuje, Jest kotek na łańcuszku co wszystko kuguje. Kuglować z kogo,* przedrwiwać, szydzić z kogo. *Kuglować kim, v. z kim,* za blazna go mieć, błaźnić go. 3)=obłudnie postępować, *ob. Kuglarzyć.*

Kuglowanie, a, *lm.* **a,** *n.* pokazywanie sztuk kuglarskich, błaznowanie.

Kuguar, a, *lm.* **y,** *m. zool.* amerykański lew; czerwony tygrys.

Kuippana, y, *blm. m. mit.* wyjaw Rottyma drugi, fiński bóg gospodarz leśny. Tak zarządza borami, iż zawsze w nich żywności obfitość. Jest rudobrody. Rozwija czerwone sieci po nad rzeką północy, lub daje zorzę północną, przerażającą zwierzęta i napędzającą je w moc łowców, *ob. Hippo* i *Tappio.*

Kuja, i, *lm.* **je,** *ż.* drobna moneta rygska za Zygmunta Augusta.

Kujan, *v.* **Kojan, a,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) łajdak, hultaj, tchórz.

Kukać, ał, a, *częst.* **Kuknąć, ął, nie,** *jendt.* (o kukułce) śpiewać, wydawać głos kukułki czyli gżegżółki.

Kukaweczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Kukawka.* 2) = *ob. Kukułka, zdr. Kukuleczka.*

Kukanie, a, *lm.* **a,** *n.* głos kukawki.

Kukawik, a, *lm.* **i,** *m.* (Coccyzus), *zool.* ptak z rzędu dwuparzysto-palcowych; gatunki jego: 1= *Geoffrego* (C. Geoffroyi). 2=*Delaland'a* (C. Delalandei). 3=*zielonawy* (C. madagascariensis). 4 = *czubaty* (C. cristatus). 5 = *kasztanowaty* (C. cayanus). 6= *czerwonodzioby* (C. erythrophtalmus). 9 = *blady* (C. guira). 10 = *plamisty* (C. nuevius). 11 = *staruszek* (C. seniculus). 12 = *wróżyk* (C. pluvialis). 13=*rączy* (C. Saurothera Bottae).

Kukawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Kukułka.* 2)=*v.* **Kukaweczka,** *bot. ob. Storczyk wielokwiatowy* (Orchis militaris).

Kukiel, kla, *lm.* **kle,** *m. ob. Kukułka.*

Kukiełka, i, *lm.* **i,** *ż* (*zdr.* od *Kukła*) bochenek chleba podługowaty, gniotka, mian. z pszennéj mąki. *Dla przyjaciela najlepiej kukiełkę kupić, bo jeśli się mu nie podoba, to ją sam zjesz.* 2)=cacko, lalka na zabawkę dziecku, niemowlęciu, by je czem zająć.

Kukla, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) kaptur, kapica mnisza. 2) = bochen chleba podługowaty.

Kuklas, a, *lm.* **y,** *m.* długi ptaszy nos czyli dziób, jak bociani.

Kuklasty, a, e, *p.* podługowaty. *Melony kuklaste.*

Kuklik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Geum), roślina z rodziny *różowatych* (Rosaceae), należąca do klassy 12téj, rzędu *wielosłupkowego,* wedł ukł. Linn.; gatunki: = *goździkowaty* (G. urbanum), in. *Benedykt*; korzeń ma gruby, włóknisty, łodygę nieco kosmatą, na 1 i pół stopy wysoką, kwiaty małe, żółte; =*wodny, v. zwisły* (G. rivale), rośnie na łąkach i w zaroślach wilgotnych, korzeń ma długi, włóknisty, łodygę od 1 cali do 1 i pół stopy wysoką, u dołu czerwonawą, kwiaty białe, czerwono-żyłkowane, owoce ościste; ma kilka odmian; używa się w medycynie.

Kukła, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) splot lnu czesanego. 2)=*prow.* kilkanaście kłosów zboża związanych na polu z pewnemi czarodziejskiemi obrzędami, *ob. Zawitka.*

Kukłać, ał, a, *scz. nd. prze.* bić, rwać włosy, drapać, szarpać.

Kuknąć, *ob. Kukać.*

Kukołka, *bl. ob. Kukułka.*

Kukrzysko, a, *lm.* **a,** *n. prow.* zgliszcze, pogorzelisko, lub miejsce zniszczonych, spustoszonych osad w śród lasu.

Kukszyn, a, *lm* **y,** *m. bot.* (Pacourina), roślina.

Kuks, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Kuksa, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) szturchnięcie łokciem lub pięścią w bok, z boku potrącenie. 2)=(z niem.) jedna z części, na które kopalnie się dzielą.

Kuksać, ał, a, *scz. nd.* kukłać, szturchać łokciem, boksować.

Kuku! *nieod. n.* 1) głos kukułki, czyli gżegżółki. 2)= *w.* (w języku dziecinnym) boli, rana, boleść, cierpienie. 3)= (dziec.) danie znać gdzie się kto znajduje. *A kuku! ja tu tu!*

Kukuba, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* 1) *ob. Wyżpin* (Cucubalus). 2)=*ob. Lepnica* (Silene).

Kukułczę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* pisklę kukułcze.

Kukułczy, a, e, *p.* od kukułki. *fig. Kukułczy syn,* t. j. bękart.

Kukułeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Kukułka.* 2)=gatunek *Jastrzębia.* 3)= *bot.* gatunek *Firletki* (Lychnis flos Cuculi), roślina.

Kukułka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *v.* **Kukawka, Gżegżółka,** *prow.* **Zozula,** *ż.* (Cuculus) *zool.* ptak z rzędu *dwuparzystopalcowych*; gatunki jego: 1=*właściwa* (C. canorus). 2= *rdzawa* (C. rufus). 3= *żołędziówka* (C. glandarius) 4= *kukieł* (C. orientalis). 5=*czarna* (C. niger). 6=*upstrzona* (C. scolopaceus). 7=*otaicka* (C. Taitensis). 8=*rdzawobrzucha* (C. rufiventer). 9=*czczona* (C. honoratus). 10= *krzykliwa* (C. clamosus). 11=*siwogłowa* (C. poliocephalus et radiatus). 12=*obróżna* (C. coronandus). 13=*żarłoczna* (C. edulius). 14=*białozadna* (C. tenebrosus). 15= *żółtobrzucha* (C. flavus et sonnerati). 16= *popielata* (C. cinerosus). 17= *Didryk, v. pozłocista* (C. auratus). 18= *Klass'a* (C. Klassii). 19=*świetna* (C. lucidus). 20=*brązowa* (C. chalcites). 21 = *miedziasta* (C. cupreus). *Kukułka* była ptakiem poświęconym *Jessie,* lub słowiańskiemu bogu najprzedniejszemu. *Prokosz* podaje, iż ptak ten w wierze Słowian był *przeobrażenie* boga bogów, a to w celu, ut hominibus annuntiaret vitae tempora. Było to więc pewnego rodzaju *wcielenie Jessy,* coś nakształt którego z indyjskich *Awatarów.* Stąd cześć kukułki wysoka, dziś jeszcze u ludu zakorzeniona; stąd kara śmierci na tego, ktoby odważył się ją zabić. Ponieważ *dusze zbawione* idą do Jessy, więc przybierają postać poświęconego mu ptaka. Stąd w pieśni serbskiéj trzy kukułki znaczą dusze *matki, siostry* i *żony* umarłéj. 2)=narzędzie do kukania, zabawka dziecinna, kukawka. 3)= *fig.* osoba sprzeczna, krnąbrna. 4)=*zool.* ryba, tak nazwana, że skrzelami trąc, głos kukułki wydaje (cuculus). 5)= *bot.* a) *ob. Kukułeczka.* b) *ob. Storczyk pluskwiany* (Orchiscoriophora).

Kukurbita, y, *lm.* **y,** *ż.* naczynie chemiczne, alembik ślepy, *ob. Bania.*

Kukurydza, *v.* **Kukuryca,** *v.* **Kukuryza,** *v.* **Kukurudza,** *v.* **Kukuruza,** *v.* **Kokoryca, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) *bot.* (Zea), roślina zbożowa, należąca do klassy 21, rzędu 3-*pręcikowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *trawiastych* (Gramineae); gatunki: =*zwyczajna*

v. pospolita (Z. Mays), zwana także *pszenicą turecką,* pochodzi z Amer. połud., u nas uprawia się mnie. na polach; źdźbła ma kilkostopowe, grube, pochewkami liściowemi okryte, liście długie, szerokie, dojrzały kłos jest wielki, składa się z licznych, wielkości grochu nasion; odmiany jéj są liczne, mian. co do kształtu, wielkości i koloru ziarn. 2)=*blm. zb.* ziarna lub kłosy téj rośliny.

Kukuryku! 1) głos koguta. 2)=*prze.* gatunek kornetów, czyli czepców.

Kukuryza, *ob. Kukurydza,*

Kukuwojtys, a, *blm. m. mit* dadżjawir, lub bajeczny bohatér litewski, ubóstwiony książę z początku 13 wieku, którego kolosalny posąg drewniany najdował się na górze pod Dziewałtowem. Matką jego była *Pojata.*

Kul, a, *lm.* **e,** *m.* 1) snop słomy. 2)= (z ross.) pewna miara (zboża, mąki), czetwert'.

Kula, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) *mat.* bryła zakończona powierzchnią krzywą, której punkty są równie odległe od wewnętrznego punktu, zowiącego się środkiem. *Koło wielkie kuli;* przecięcie kuli, przechodzące przez jéj środek. *Koło małe kuli;* przecięcie kuli nieprzechodzące przez jéj środek. 2)=galka. *Kula kręgielna. Kula bilardowa. Kula śniegowa.* 3)= *art.* pocisk żelazny albo ołowiany, używany do strzelby. *Kula karabinowa. Kula armatnia: Kula ognista, ob. Bomba. Kula wałowa, ob. Magierka. Dostać kulą w łeb. Chłop strzela, Pan Bóg kule nosi, przys. Trafił, jak kulą w płot, przys.* 4)=kostur, kij, którym kulawy opiera się. *Chodzi o kulach.* 5) = *u siodła,* przednia część siodła. 6) = maczuga, szlaga, klepadło. 7) = na wodnych statkach, kruk drewniany, na którym wisi kocieł. 8) = *leś. ob. Kluka.* 9)= *w lm., bart.* kołki, które bartnik wbija do drzewa łażąc do barci. 10)=szklanne kuliste ciało zawieszające się przed świecą lub lampą dla powiększenia blasku, szczególniéj przez szewców używane.

Kulać, *ob. Kuléć.*

Kulawie, *ps.* 1) chromiąc. *Kulawie chodzić.* 2)=pochyło, krzywo. *Kulawie stoi stół.*

Kulawienie, a, *lm.* **a,** *n.* chromanie, nachromanie.

Kulas, a, *lm.* **y, m.** 1) (w piśmie) litera krzywo i niezgrabnie postawiona. *Kulasy stawiać.* 2) = na statkach wodnych, bosak, hak, kotwica. 3)=*posp.* człowiek kulawy.

Kulasto, Kulasty, *ob. Kulisto, Kulisty.*

Kulawić, ił, i, *scz. nd.* kulawym, *v.* chromym czynić.

Kulawieć, iał, ieje, *sn. nd.* stawać się chromym, napadać na nogę.

Kulawizna, y, *lm.* **y,** *ż.* chromawość, nierównonóg.

Kulawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) chromota, nachromanie. 2) kieliszek, którego postawić nie można, dopóki się z niego nie wypije.

Kulawo, *ps.* chromie.

Kulawość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* ułomność człowieka, lub zwierzęcia chromego.

Kulawy, a, e, *p.* chromy.

Kulbaczyć, ył, y, *scz. nd. konia;* siodłać.

Kulbaka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z tatar.) 1) drewniana osada siodła, niek. zam. proste siodło. 2)= (Hippoglossus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, bokopływych.

Kulczanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) śpilka miedziana, głowiasta igła, *ob. Śpilka.* 2)= (Lixus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząstkowatych,* czterostawnych, wryjkowatych.

Kulczyba, y, *blm. ż. bot.* (Strychnos), roślina; gatunek jéj: =*wronie oko* (S. nux vomica), mający w swym składzie jakąś ilość strychniny, substancji truciznowéj, z rzędu roślinnych zasad czyli alkaloidów.

Kulczybian, u, *lm.* **y,** *m. chem. ob. Strychnian.*

Kulczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) *nieuż.* sadzić, siać. *Pierwsza Ceres uczyła, jak kulczyć nasienie.* 2)=*myś.* iść (mówi się o zającu kiedy pomału skacze).

Kulczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *ob. Kołczyk.* 2)=*myś.* szczygieł.

Kulczykowanie, a, *lm.* **a,** *n.* operacja znana u starożytnych, zasadzająca się na przeprowadzeniu obrączki czyli kulczyka przez obrzezek członka męzkiego u młodzieńców, w celu zapobieżenia od zbyt wczesnych spółkowań; kulczyk ten zdejmowano za dójściem do lat męzkich. *Kulczykowanie koni,* podobnaż operacja, którą robią niek. klaczom, dla zabezpieczenia ich od ogierów.

Kulec, lca, *lm.* **lce,** *m.* zarodek rośliny.

Kuleczka, 1) *ob. Kulka.* 2)=*bot. ob. Kulnik.*

Kulecznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Sphaerolobium), roślina zwana in. *Smiottem.*

Kuleć, ał, eje, *sn. n.d.* nachromywać, napadać na nogę.

Kulewryna, y, *lm.* **y,** *ż.* rodzaj strzelby, wężownia, śmigownica.

Kulfon, a, *lm.* **y,** *m.* 1) dukat wytarty i oberznięty. 2) = *z pog.* niezgrabny, walkoń; wszystko, co niezgrabne.

Kuliczek, czka, *lm.* **czki,** *m. zool. ob. Biegus.*

Kulić, ił, i, *scz. nd. członki,* i **Kulić się,** *słz. nd.* 1) w kłąb się zwijać. 2) = *fig.* kurczyć się, zmniejszać wydatki.

Kulig, *v.* **Kulik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) *zool.* (Numenius) ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunki jego: 1=*ugorowy* (N. arquata). 2= *afrykański* (N. madagascariensis). 3= *dziobacz* (N. nasicus). 4=*długodzioby* (N. longirostris). 5= *trzypręgowy* (N. hudsonicus). 6=*szczupłodzioby* (N. tenuirostris). 7= *kulon* (N. Phocopus). 8=*krótkodzioby* (N. borealis). *Kulig prześwistuje, v. poświstuje.* 2) = przejażdżka saniami a gromadnie w gościnę mian. w czasie zapust; zabawa osób przybyłych tym sposobem, bal kostjumowy. *Kulig* jak mniemają powstał za pogańskich czasów ku uczczeniu świątku słowiańskiego *Pusta,* boga pijackiéj uciechy. 3)=*nieuż.* tułacz zapustny, który przebiega ulice w czasie zapust.

Kuligowy, a, e, *p.* od kuliga, zabawy zapustnéj.

Kulisto, *ps.* okrągło, w kształcie kuli; sferoidalnie.

Kulistość, ści, *blm. ż.* (**Kulowość,** *Rd.*), postać kuli, podobieństwo do kuli, kształt kulisty. *Dowiedioną jest kulistość ziemi.*

Kulisty, a, e, *p.* in. *Sferoidalny,* mający kształt kuli. *Ziemia nasza jest kulistą.*

Kulisy, lis, *blp. m.* (z fran.) ruchoma, malowana ściana na scenie teatralnéj.

Kulisz, u, *m. v.* **Kulesza, y,** *blm. ż. prow.* gęsto gotowana kasza, szczególnie z żytniéj mąki, in. *Lepieszka.*

Kulizna, y, *lm.* **y,** *ż. Rd. ob. Sferoid.*

Kulka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Kula,* mała kula, galeczka. *Kulki krwi* (globuli sanguinis), *v. gateczki;* krążki znajdujące się we krwi. 2)= do strzelania. *Kulka pistoletowa, ob. Grankulka.* 3)=kulas, hak drewniany. *Powieś czapkę na kulce.* 4)= *or.* kołek mający głowę taką, iż założona na niego *kłuba* zemknąć się nie może.

Kulkowy, a, e, *p.* od kulki. *Kulkowa bedłka, bot. ob. Purchawka* (Lycoperdon).

Kulminacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *as.* górowanie, przechód, *v.* przesunięcie się gwiazdy jakiéj przez południk danego miejsca; *fig.* punkt, chwila najwyższéj czyjejś wysokości. *Dosięgł on przecież swej kulminacji, v. swego szczytu.*

Kulminacyjny, a, e, *p. as.* górujący, przechodzący przez południk, *v.* znajdujący się na południku danego miejsca; = *punkt,* chwila najwyższego wzniesienia się, punkt górujący; maksimum wysokości.

Kulnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Sphaceria), rodzaj grzyba z rzędu *jądrników kulnicowatych,* rośnie zwykle na pniach drzew suchych lub gnijących, niek. na ziemi w lasach; gatunki, zwane od kształtu i koloru kulnic, tudzież od miejsca, gdzie się zdarzają: =*goździeńcowa* (S. militaris), *korzenista, palczasta, wielkokształtna, nastroszona, poziemkowata, światło-kasztanowata, kropkowana, sypka, rdzawa, powlekająca, tarczowuta, paprociowa, trawna, biała, leszczynowa, papierowa,* i inne.

Kulnicowate grzyby, *bot.* ogólna nazwa grzybów, z rzędu *jądrników* (Myelomycetes), u których puszki zawarte są w otoczniu stwardniałym, wewnątrz galaretowatym.

Kulniczник, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Hallia), roślina zwana dawniéj: *Kuniczyk, Kunicza wyczka, Kunicznik.*

Kulnik, a, *lm.* **i, m. bot.** (Globularia), roślina in. *Kuleczka, Kuloziół.*

Kulnikowate rośliny (Globulariae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 3éj (*v. koronkowiatowych*), ukł. de Cand.

Kulny, a, e, *p. Rd.,* należący do kuli, wzięty od kuli. *Nazwy kulne są; odcinek, półkule,* i t. d. *ob. Kulisty, Kulowy.*

Kulociąg, u, *lm.* **i,** *m.* narzędzie do wyciągania kuli z ran postrzałowych.

Kulolej, a, *lm.* **e,** *m.* który kule leje.

Kulon, a, *lm.* y, *ż.* 1) (Oedicnemus), *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych*; gatunki jego: 1 = *długonogi* (O. longipes). 2 = *wielkodziób* (O. magnirostris). 3 = *zagiętodzioby* (O. recurvirostris). 4 = *plamisty* (O. maculosus et grallarius). 5 = *właściwy* (O. crepitans). 6 = *krzykliwy* (O. vocifer). 7 = *czarnobrwisty* (O. superciliaris). 2) = *zool. ob. Kulig.*

Kulosz, a, *lm.* e, *m.* (Gloma), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, wujkowatych. Gatunek europejski jeden: = *dwumaściasty* (G. fuscipennis).

Kulowość, ści, *blm. ż. Rd.* lep. *Kulistość*, zupełny kształt kuli.

Kulowy, a, e, *p.* 1) *Rd.* mający zupełny kształt kuli, będący istotną kulą. 2) = od kula. *Słoma kulowa*, t. j. prosta, nie połamana.

Kuloziół, u, *lm.* y, *m. bot. ob. Kulnik.*

Kulsza, y, *lm.* e, *ż.* biodrowa kość.

Kulszowy, a, e, *p.* od kulszy. *Kość kulszowa. Ból kulszowy*, *v.* sciatyka.

Kultura, y, *blm. ż.* (z łac.) uprawa roli, chodzenie koło roli; *fig.* uprawa umysłowa, kształcenie umysłu, obyczajów.

Kultywator, a, *lm.* y, *m.* (z łac.) narzędzie do spulchniania ziemi około roślin

Kułacznik, a, *lm.* cy, *m.* pięściarz, który się bije na pięści; bokser.

Kułak, a, *lm.* i, *m.* 1) pięść jakby w kulę zwarta. *Dać kułakiem w bok.* 2) = raz, uderzenie pięścią czyli kułakiem. *Nadawano mu kułaków, ledwie poniósł.* 3) = *ar.* kawałek drzewa kliniasto ściosany, do krokwi z wierzchu przybity, który służy za wsparcie leżniom; podstawka.

Kułonka, i, *lm.* i, *ż. zool. ob. Tchórz.*

Kum, a, *lm.* y, *v.* **owie**, *m.* 1) ojciec chrzestny, kmotr. *Zaprosić kogo w kumy. Stać w kumach.* 2) = towarzysz, kolega, przyjaciel. 3) *zool. Ropucha kum* (rana bombina).

Kuma, y, *lm.* y, *ż.* 1) matka chrzestna, kmoszka, kmotra. 2) = *mit.* bożek litewski, *ob. Koma.* 3) = towarzyszka, przyjaciółka.

Kumać się, ał—, a—, *slz. nd.* 1) spowinowacać się przez chrzest dziecka. 2) = bratać się, stowarzyszać się, koligacić się, zabierać znajomość. *Kumać się z kim, v. między sobą.*

Kuman, a, *lm.* y, *m. mit.* imię jednego z siedmiu duchów złych madżiarskich, które są: *Ed, Edam, Etu, Bunger, Usud, Bojta* i *Retel.* Kumany odpowiadają perskim Diwom i fińskim Hyjzom. Później urobiono z nich siedmiu wodzów i królów dawniejszéj Panonji, którą zdobywali Madżiarowie, a która zaludniona była od Słowian. Tu Słowianie stają się djabłami.

Kumet, a, *blm. m. mit.* mieszkaniec fińskiego Pahjolu, jest olbrzym nocy i dusiciel księżyca.

Kumis, *ob. Kumys.*

Kumkać, ał, a, *sn. nd.* (o żabie) głos wydawać. *Żaby z głucha kumkają.*

Kumosko, *v.* **Kumoszko**, a, *lm.* a, *n. posp.* dobry towarzysz, koligat.

Kumoszka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Kuma*) przyjaciołka, towarzyszka.

Kumowstwo, a, *lm.* a, *n.* 1) kmotrowstwo, trzymanie z kim do chrztu. 2) = towarzystwo, braterstwo. 3) = *zb.* kum z kumą.

Kumowy, a, e, *p.* od kuma, należący do kuma.

Kumpie, a, *lm.* a, *n.* udo wieprzowe, szynka.

Kumulacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łac.) nagromadzenie, połączenie.

Kumys, *v.* **Kumis**, u, *blm. m.* nazwa upajającego napoju, który się przygotowuje u Tatarów, Czerkiesów i wielu in. wschodnich narodów, za pomocą destylacji z mleka klaczy.

Kuna, y, *lm.* y, *ż.* 1) *zool.* (Martes), zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych, łasic. Gatunki: 1 = *kanadyjska* (M. canadensis). 2 = *żółtogardła* (M. flaviguła). 3 = *Tumak* (Mustela Martes). 4 = *kamionka* (M. foina). 5 = *sobol* (M. Zibellina). 6 = *czarnonoga* (M. melampus). 7 = *białonoga* (M. leucopus). 8 = *lisiasta* (M. vulpina). 9 = *hurońska* (M. Huron). 10 = *krótkoogoniasta* (M. brachyura). 11 = *Henryka* (M. Henrici). 12 = *ruda* (M. rufa). 13 = *Zorra* (M. Sinuensis). 2) = *w lm.* futro kunie. 3) = *żelazna*, obręcz do więzienia złoczyńców; stąd 4) = więzienie, niewola. 5) = moneta skórzana dawnych Słowiano-Russów = 10 wiekoszom, *ob. Wiekosza.*

Kunas, a, *blm. m. mit.* jeden z praojców litewskiego narodu. Trzech mężów było z żonami, których Pramżymas ocalił śród powszechnego potopu. Imiona ich: *Bork, Kunas* i *Spera.* Przybyli oni po potopie, pospołu z żonami do Litwy. Były to trzy pary ludzi najstarsze, siwe, jak gołębie leśne. Nie mogły więc mieć potomstwa. Zbliżając się do zgonu, ubolewały nad tém niezmiernie. Pramżymas wyprawił do nich *Linksminę.* Ta radziła staruszkom, ażeby skakali przez *kości ziemi.* Poznali, iż prawiła im o *kamieniach.* Ilekroć każdy z trzech starców skoczył przez kamień, powstał stąd młodzian, a ilekroć uczyniła to żona jego poczciwa, stanęło przed nią dziewczę. Ale uczynili to każdy tylko trzy razy, gdyż, obaczywszy jak Linksmina przeobraziła się w *tęczę*, tak się przelękli, że postradali moc twórczą. Z *dziewięciu* par przeto powstał naród litewski i rozmnożył się w *dziewięć* pokoleń udzielnych, *ob. Bork, Wej.*

Kunawiec, wca, *lm.* wce, *m.* (Arctitis), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, niedźwiedziastych; gatunek jeden: = *Binturong* (A. binturong).

Kundel, *v.* **Kondel**, dla, *lm.* dle, *m.* i *posp.* **Kundys**, a, *lm.* y, *m.* pies pastuszy lub gospodarski.

Kundleć, ał, eje, *sn. nd.* wyradzać się, odradzać się (szczególnie o psach).

Kundman, a, *lm.* owie, *m.* (z niem.) *han.* 1) który u kupca jakiego zwykł robić częste pokupki, czyli kupować towar. 2) = (u rzemieślników), ten który daje rzecz jaką do roboty.

Kundu, *nieod. blm. m. mit.* trzeci z madżiarskich Hetumojerów. Inne imię jego *Kondu.*

Kundys, *ob. Kundel.*

Kundysi, ja, ie, *p.* od kundla.

Kuneta, y, *lm.* y, *ż.* mały rów do wody, na środku szerokiego upustu.

Kuni, ia, ie, *p.* od kuny. *Kunia skóra.*

Kunica, y, *lm.* e, *ż.* 1) pieniądze, które dawniéj na Rusi dziewczyna idąca za mąż do drugiéj wsi opłacała panu. 2) = obowiązek, w skutek którego, w dawnych czasach sługa najwierniejszy, obowiązany był po śmierci swego pana, iść na stos wraz z ciałem nieboszczyka i razem być spalonym. 3) = klamra przy kościele lub dzwonnicy osadzona, do której jawnogrzesznika za rękę lub szyję w czasie nabożeństwa zamykano, *ob. Kuna.*

Kunicz, *ob. Koniczyna.*

Kunicznik, a, *lm.* i, *m. v. Kunicza wyczka*, daw. nazwa rośliny *Kulnicznik* (Italia).

Kuniec, ńca, *lm.* ńce, *m. v. Kunie gniazdo, v. Kołtun, v. Kłąb, v. Czapka, v. Wicher, v. Wilczeniec; leś.* narośl na gałęziach drzew, powstała z mnóstwa pączków, które tak ściśle z sobą się zrastają, że podobną do miotły lub gniazda ptasiego kępę formują; jest to choroba drzew.

Kuniglis (herb); zając w polu zielonem, na tylnych nogach wspięty; w hełmie trzy pióra strusie.

Kunik, u, *blm. m. bart. ob. Mus.*

Kunimirszys, y, *blm. ż. mit.* imię bogini litewskiéj *Lajmy*, jako tanecznicy nocnéj z cieniami umarłych.

Kunja, ji, *blm. ż. mit.* bogini rzymska, in. *Kunina.*

Kunketojas, a, *lm.* y, *m. mit.* litewski cień bohatéra poległego w boju za obronę wiary. Kunketojasy żyją w pałacu wielkiego boga Sotwara, śród gajów i ogrodów wiekuistego zbawienia, a piją *Alus*, miód biały ze złotych rogów pospołu z bogami. Przeznaczenie ich bić się ze smokami czarnemi, tudzież z Jodami i Kaukami. Mają postać olbrzymią. Siedząc na ognistych wozach wyprawują po niebie gonitwy. Nieśmiertelne dziewice przyjmują ich, gdy powrócą do błogości pałacu.

Kunktator, a, *lm.* owie, *m.* (z łac.) powolny w rozmyślném działaniu, zwlekający, dojutrek.

Kunne, *v.* **Kunowe**, ego, *blm. n. bart.* dań za dozwolenie bartnikowi używania strzelby do bicia kun, szkodę w barciach czyniących.

Kunoe, *nieod. m. mit.* rzeka odnowienia pamięci dobrego. *Lauro, Lauro moja! Czy się znajdziemy u Kunoe zdroja?*

Kunolit, u, *lm.* y, *m.* skamieniały polip.

Kunopies, psa, *lm.* psy, = (Helietis), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, niedźwiedziastych.

Gatunki: 1 = *zamaskowany* (H. personata). 2 = *śniady* (H. fusca). 3 = *piżmowy* (H. moschata). 4 = *nepalski* (H. nepalensis).

Kunozwierz, a, *lm.* e, *m.* (Nycterentes), *zool* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych. Gatunki: 1 = *łaszy* (N. viverrinus). 2 = *szopiasty* (N. procyonides).

Kunrad, u, *lm.* y, *m. bot. ob. Bluszczyk.*

Kunszafty, *ob. Konszachty.*

Kunszt, u, *lm.* y, *m.* (z niem.) 1) sztuka, rzemiosło; robota artystyczna, sztuczna. *Kunszt malarski.* 2) = *prz.* żart, trefnowanie. *Bez kunsztu mówić*, t. j. bez żartu, serjo.

Kunsztarz, a, *lm.* e, *m. nieuż.* krotofilnik, żartowniś, błazen.

Kunsztmistrz, a, *lm.* e, *m.* 1) artysta. 2) = mistrz kuglarski, pokazujący sztuki.

Kunsztmistrzowski, a, ie, *p.* od kunsztmistrza, artysty.

Kunsztować, ował, uje, *scz. nd.* 1) kunsztownie, sztucznie co układać. 2) = *z kim, prze.* żartować z kogo, szydzić.

Kunsztowanie, a, *lm.* a, *n. prze.* igranie, żartowanie. *Kunsztowanie obyczajne, a wstydliwe ma być.*

Kunsztownie, *ps.* sztucznie, artystycznie.

Kunsztownik, a, *lm.* cy, *m. prze.* kuglarz, śmieszek, żartowniś.

Kunsztowność, ści, *blm. ż.* sztuka, sztuczność, zręczność, misterność.

Kunsztowny, a, e, *p.* 1) z kunsztem zrobiony, sztuczny. *Kunsztowne fortyfikacje. Kunsztowne ognie.* 2) = nie naturalny, nie według natury. *Kunsztowna cnota.* = *Człowiek przyrodzony i człowiek kunsztowny.* 3) = *prze.* żartobliwy, krotofilny. *Kunsztowne i stateczne rzeczy.*

Kunsztoznawca, y, *lm.* y, *m.* obeznany z kunsztami.

Kunsztoznawczy, a, e, *p.* znający się na kunszcie jakim.

Kuntaryssa, y, *blm. ż. mit.* główna i naczelna bogini Finnów. Turyjajnen, to duch pierwiastkowy, światłość, a Kuntaryssa cielesność pierwiastkowa, ciemność, senność istot bez przeświadczenia. On ojciec, ona matka wszech rzeczy. Jest to Jah i Atora z Egiptu. Bogini ta przypomina litewską Brekszte.

Kunwar, a, *lm.* y, *m.* (z ind.) tytuł następcy tronu w państwach indyjskich.

Kup, u, *lm.* y, *m. prze.* kupno, kupowanie, przedaż. *Na kup co wystawić.*

Kupa, y, *lm.* y, *ż.* 1) gromada czego, mnóstwo, moc rzeczy razem będących. *Składać na kupę. psł. Kupą, Kupami*, gromadą, gromadami. *Do kupy*, razem. 2) = orszak, gromada ludzi. *Kupy zbrojne. Swawolne kupy. Do kupy zebrać, zgromadzić wojsko. Kupa, posp.* tłok, massa ludu. 3) = *konia w kupę* (ściągnąć), nagle go wstrzymać w pędzie. *Trzeba go wziąć w kupę*, t. j. wstrzymać, powściągnąć, ograniczyć, ukrócić. 4) = *posążna, ar.* skupionych dwa lub kilka posągów, wyobrażających ludzi zajętych jedną sprawą, *ob. Grupa.*

Kupał, a, *lm.* e, *m.* acervus, jest jeden rodzaj osocznika lub młynika stanowczego, który ma przykład taki: „Czy kupa zboża będzie kupą, gdy odejmiesz jéj jedno ziarnko?“ Odpowiedź. *Będzie.* Pytasz znów: „Czy będzie jeszcze kupą, gdy odejmiesz jéj ziarnko drugie, trzecie, dziesiąte, setne, tysiączne?“ *Tak!* „Zaczém kupa będzie wciąż kupą, zgoła wtedy, gdy pozbawisz ją ostatniego ziarnka.“ *Nie!* „Zaczem nie kupa sama, lecz wzięte z niéj pewne ziarnko jest kupą.“ (Właściwie *zbiór* ich jest kupą).

Kupalnik, a, *lm.* i, *m.* 1) (Heliconius) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *łuskoskrzydłych*, motylów dziennych. 2) = *bot.* a) = *ob. Pomornik* (Arnica), roślina znana ze swego użytku w medycynie; b) = *górny, ob. Angielski trunek.*

Kupał, u, *blm. m. mit.* świątek na Rusi pogańskiéj, odprawiany na cześć Kupały, bogini zielnéj, w nocy z 23 na 24 czerwca. Zapalano na cześć bogini stosy ognia na wzgórzach, rzucano w nie zioła święte, jako np. łopian, piołun, rozchodnik, boże drzewko, macierzankę, okadzano dymem powietrze, skakano przez ognie i przepędzano przez nie trzody, tańczono i śpiewano przy ogniu. Działo się to wszystko ku okadzeniu okolicy, ludzi i trzody świętemi ziołami i zabezpieczeniu ich przez to od gradobicia, chorób i moru. Dotąd noc śto-Jańska zowie się na Rusi *kupalna, ob. Kupała, Kupało, Sobota, Sobotka, Krzesz.*

Kupała, y, *blm. ż. mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu niebieskich pań przedostatnia, żeński Pust, jest *panią zielną*, znającą się na uzdrawiającéj mocy trawek i roślinek, czyli duszą niewiast lekarską. Świątek bogini téj odprawiano w nocy z 23 na 24 czerwca. Nazywał się *Kupał*, a noc ta zwała się *kupalna.* Palono zioła święte i okadzano niemi powietrze; przeskakiwano przez ognie i przepędzano przez nie trzody. Co oddalać miało grady, choroby i mory. Czczono boginię tę na Rusi. W Polsce i gdzie indziéj miano jéj było *Sobota. Kupa* znaczy po rusku *stos*, po indyjsku *wierzchołek*, wciąż jakąś wyniosłość lub wzgórze. Że zioła święte, jako np. łopian, ruta, rozchodnik, rosiczka, dziewanna, macierzanka, rosną na pagórkach lub *kupach*, i że ognie palono również na pagórkach lub *kupach*; stąd imię bogini. Kupała, to tyle, co pani *pagórkowa*, a że na pagórkach ziół dość, więc *zielna, ob. Kupało, Kupał, Sobota, Sobotka, Krzesz.*

Kupało, a, *blm. m. mit.* bóg męzki, zrobiony z Kupały, słowiańskiéj bogini zielnéj, czczonéj na Rusi. Bogini staje się tu bogiem dla tego, że znajomość roślin i sztuka leczenia może być męzkiego, jak żeńskiego ducha udziałem. Jednakże w gruncie jest to wciąż *bogini.* Wszędy czasów pierwiastkowych li niewiasty trudniły się lekami, *ob. Kupała.*

Kupcorozbójnik, a, *lm.* cy, *m. nieuż.* rozbijający kupców.

Kupcow, *v.* **Kupcowy**, a, e, *p.* od kupca, kupiecki.

Kupcowa, ej, *lm.* e, *ż.* 1) żona kupca. 2) = handlująca czém, handlarka.

Kupcowy, *ob. Kupcow.*

Kupcówna, y, *lm.* y, *ż.* córka kupca.

Kupczenie, a, *lm.* a, *n. czém;* prowadzenie handlu, handlowanie.

Kupczyć,ył, y, *scz. nd.* handlować czém; *fig.* nieść co na przedaż. *Kupczyć honorem. Kupczyć życiem ludzkiém.*

Kupczyk, a, *lm.* i, *m.* 1) kupiec na małą skalę, kramarz. 2) = subjekt *v.* pomocnik kupiecki, kommisant.

Kupczykowaty, a, e, *p.* 1) podobny do kupczyka. 2) = skąpy, mieszczański.

Kupczyna, y, *lm.* y, *m.* ubogi, lichych towarów handlarz.

Kupczysko, a, *lm.* a, *m. pog.* zły, niegodziwy kupiec.

Kupe, *nieod n.* (z fran.) 1) krok w tańcu z przygiętą nogą. 2) = rodzaj pojazdu, kabrjolet. 3) = przednia część pocztowego dyliżansu.

Kupella, i, *lm.* e, *ż. chem.* naczynie gębczaste, t. j. wsiąkające z powodu swéj dziurkowatości, wyrobione z wypalonych i utartych kości lub popiołu, służące zam. tygla do *kupellacji* srebra lub złota.

Kupellacja, ji, *blm. ż. v.* **Kupelowanie**, a, *lm.* a, *n.* działanie, za pomocą którego, złoto, srebro albo ich mieszanina (ałjaż, spłyn) oczyszcza się w kupellach od innych metalów; in. *Odcigg.*

Kuper, pra, *lm.* pry, *m. zool.* część ostatnia tułowia nad otworem odchodowym położona, nasadę ogona stanowiąca.

Kupersztyk, *ob. Kopersztych.*

Kuperwas, **Kuperwasowy**, *ob. Koperwas, Koperwasowy.*

Kupfernikiel, klu, *blm. m. chem.* (niccolum mineralisatum arsenicale) kruszec, składający się głównie z niklu i arseniku, nazwa błędna, oznaczająca bowiem z niemiec. połączenie miedzi z niklem.

Kupia, i, *lm.* e, *ż.* towar; to co się zbywa, co kupują, *ob. Kupla.*

Kupić, ił, i, *scz. nd.* 1) w kupę zbierać, zgromadzać, tulić, kurczyć. *Kupić członki. fig. Kupić myśli, ob. Skupiać.* 2) = *scz. dk.* nabyć za pomocą kupna, *ob. Kupować.* = **się**, *slz. nd.* gromadzić się. *Kupić się do kościoła. fig. Kupią się myśli, wyobrażenia.*

Kupido, *v.* **Kupid**, a, *blm. m. mit.* syn Wenery, rzymski bożek miłości, zwany także Amorem, a urobiony zupełnie na wzór greckiego Erosa.

Kupiec, pca, *lm.* pcy, *m.* 1) handlem się bawiący, handlarz. 2) = kupujący. *Znaleźć kupca.* 3) = *prze.* pewna gra w karty.

Kupiecki, **a**, **ie**, *p.* od kupca *v.* kupców, handlowy. *Stan kupiecki. Okręt kupiecki. Duch kupiecki*, t. j. spekulacyjny.

Kupiectwo, **a**, *blm. n.* 1) handel. *Kupiectwem się bawić.* 2) = stan kupca, handlarza. 3) = *zb.* zbiór, zgromadzenie kupców.

Kupienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *v.* **Skupianie**, zgromadzanie, zbieranie. = **się**, *n.* zgromadzanie się, zbieranie się. 2) = *v.* **Kupowanie**, nabywanie czego za ugodzoną cenę.

Kupina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *v. Mrowina, v. Mrowisko*, stożek przez mrówki na powierzchni ziemi usypany, służący dla tychże na siedlisko. 2) = *prow.* mała wypukłość ziemi, *ob. Kępa.*

Kupiony, **a**, **e**, *im.* nabyty, zapłacony.

Kupka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Kupa*) mała gromadka, mała ilość rzeczy skupionych razem. *Kupka gwiazd. Kupka ludzi.* 2) = *v.* **Kubki**, *blp.* gra, w której gałka nakrywa się kubeczkiem, który się miesza z innemi próżnemi; chodzi w niej o zgadnienie pod którym kubkiem jest gałka. 3) = *bot.* (glomerulus) odmiana kwiatostanu odśrodkowego, kiedy liczne szypułki kwiatowe obok siebie wyrastają, np. w *więzie.*

Kupkówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Niestrawa.*

Kupla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* 1) kupczenie, handel. 2) = towar nabyty, kupno.

Kupler, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z niem.) rufianin, rajfur, niegodziwemi konszachtami się bawiący.

Koplerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* swacha, rufianka, rajfurka. *Kuplerka kochankę mu odmawiała.*

Kuplerować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* rajfurstwem się bawić, sprowadzać nierządne osoby.

Kuplerowanie, *ob. Kuplerstwo.*

Kuplerski, **a**, **ie**, *p.* od rajfura *v.* rajfurki.

Kuplerstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* zajmowanie się rajfurstwem, sprowadzanie nierządnic.

Kuplet, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) strofa, zwrotka w wierszach. 2) = krótka piosnka.

Kuplować, **ał**, **uje**, *scz. nd. myś.* wiele psów razem powiązać, prowadząc je na polowanie, *ob. Sforować.*

Kupnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* dom lub skład kupiecki.

Kupniowski, **ego**, *lm.* **scy**, *m. żart.* kupujący, płacący. *Kupniowskiego w tém użyć potrzeba, Durmowskiego prosze saniechać.*

Kupno, **a**, *lm.* **a**, *n.* kupla, kupowanie. *Kupnem, v. przez kupno.*

Kupny, **a**, **e**, *p.* 1) od kupowania czyli kupna. *Kupny kontrakt*, t. j. na kupno czego. 2) = będący na przedaż, przedany. *Kupny głos. Kupny język.* 3) = nabyty kupnem, kuplony, niedomowy. *Kawa i herbata są rzeczy kupne.* 4) = łatwo się przedający, pokupny. *Nie ma książki kupniejszéj nad kalendarz.*

Kupolak, **a**, *lm.* **i**, *m.górn. ob. Piec kupalowy.*

Kupon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1) część biletu banku kredytowego, przynosząca procent, którą odcinają przy każdym terminie opłaty. 2) = resztka od sztuki materji.

Kupować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* i **Kupić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) nabywać za pomocą zamiany pieniędzy na inny jaki towar. *Kto cię nie zna, ten cię kupi. Kupować sobie biedę, przys.* 2) = *ob. Targować.*

Kuprzasty, **a**, **e**, *p.* od kupra. *Kość kuprzasta.*

Kupsko, *ps. posp. nieuż.* tęgo, mocno, siła, bardzo.

Kupula, *ob. Kopuła.*

Kur, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* (Gallus), ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1 = *Sonnerat'a* (G. Sonneratii). 2 = *domowy* (G. Bankiwa). 3= *miedziśty* (G. aeneus). 4 = *ogorzały* (G. fuscatus). 5 = *olbrzymi* (G. giganteus). 6 = *Lafayett'a* (G. Lafayettii). 2) = *w lm.* czas nocnego pianią kogutów, kurzyny. *O kurach, o pierwszych kurach wstawać.* 3) = *w lm.* w ogólności koguty, kokosze, kapłony. 4) = *morski, zool.* ryba (trigla). 5) = (herb); kogut biały w polu czerwoném. 6) = *med.* choroba, ospica (morbilli), in. *Rychle, Rychlica.*

Kura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) kokoszka, samica koguta. *Daj kurze grzędę, to ona chce wyżéj, przys. Pisze, v. grzebie jak kura. Trafiło mu się jak ślepéj kurze ziarno*, t. j. szczęściem, trafem, nie rozumem. *Mazowieckie kury*, t. j. gawrony, gawronięta. 2) = *w lm. zool.* rząd 10ty ptaków wedł. ukł. ornitologicznego Temminck'a, zawiera w sobie rodzajów 20. 3) = *perłowa, zool. ob. Perlica.* 4) = *myś.*

Kuropatwa samica, 5) = *mit.* u Rzymian, bogini niespokojności.

Kuracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) leczenie, leczenie się. *Majowa kuracja.*

Kuracz, **a**, *lm.* **e**, *m.* kurzyciel, wypalacz węgli.

Kurak, *ob. Kurczak.*

Kuraut, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) zbieg pewny tonów melodyjnych, arja. *Zegar z kurantem. Konik polny przez lato swe śpiewa kuranty. fig. Wyciął mi kuranta*, t. j. wylajał mię. 2) = (u malarzy, i t. d.) kamień, którym się farby trą na kamieniu płaskim. 3) = kursująca, brzęcząca moneta. 4) = gruba srebrna moneta, nie drobna, nie zdawkowa. 5) = *bank;* publiczny bank, który wypłaty uskutecznia w brzęczącéj monecie. *Kurant-długi*; małe długi bez obligu i zastawy.

Kurantowy, **a**, **e**, *p.* od kuranta. *Kurantowy zegar, v. zegarek*, grający sztuki muzyczne.

Kuraryna, **y**, *blm. ż.* (Curarinum), *chem.* substancja gorzka, odurzająca, z rośliny stanowiącéj gatunek *Kulczyby* (Strychnos), używana od Indjan do zatruwania strzał.

Kuras, **a**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* dobry, tęgi kur, *v.* kapłon.

Kurasao, *niepod. n.* nazwa pewnego gatunku doskonałéj pomarańczowéj słodkiéj wódki czyli likieru (kremu), który się przyrządza rozmaitym sposobem ze skórek pomarańczowych, cukru rafinowanego, wody i wyskoku i farbuje się na czerwono.

Kuratela, **i**, *lm.* **e**, *ż.* (z fran.) 1) opieka nad szalonymi, marnotrawcami, i t. d. *Trzebaby go wziąć w kuratelę. Być w kurateli.* 2) = w ogólności, nadużywanie władzy, złe opiekowanie się.

Kurator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) 1) prawnie dodany opiekun osobie nie mogącéj się saméj rządzić. *Kurator małoletnich, wdów.* 2) = mający opiekę, dozór nad szkołami lub jakiemi zakładami. *Kurator okręgu naukowego.*

Kuratorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* opiekunka.

Kuratorstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd, godność kuratora. 2) = *zb.* kurator z żoną.

Kuratorski, **a**, **ie**, *p.* od kuratora, do kuratora należący. *Dom kurotorski.*

Kuraż, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) *posp. ob. Śmiałość, Odwaga.*

Kurażować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* do odwagi zachęcać, odejmować obawę.

Kurba, *ob. Korba.*

Kurban-Bejram, **u**, *blm. m.* uroczystość ofiar u Turków.

Kurbanić, **ił**, **i**, *scz. nd. prow.* kurczyć, marszczyć.

Kurbańka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* torebka z kory drzew, kozubek.

Kurbasy, **ów**, *blp. m. bot.* odmiana *Dyni zwyczajnej* (Cucurbita pepo).

Kurchan, **Kurchanek**, bł. *ob. Kurhan, Kurhanek.*

Kurcho, **y**, *blm. m. mit.* pruski Kurko, lub Ziemienikas. Trzech było bogów i braci, podług wiary pruskiéj: *Kurcho, Wuskait* i *Szwajbrat.* Pierwszy stał się Prusaków, drugi Inflantczyków, a trzeci Kurlandczyków ojcem. To przypomina *Lecha, Czecha* i *Mecha.*

Kurciążki, **żek**, *blp. ż.* obręgi małe, obręczki. *Kurciążki cyrulickie.*

Kurcinka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Anapera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rodzaju *Dwuskrzydłych*, skórowatych; gatunek jeden: = *blada* (A. pallida).

Kurcz, **u**, *lm.* **e**, *m.* 1) *med.* skutek nieprawidłowego pobudzenia nerwów do ruchu, okazujący się w ciągłém skurczaniu się mięśni. 2) =, **a**, *lm.* **e**, *m.* gatunek kundlów, *ob. Pokurcz.* 3) = (herb); niby litera T wierzchem na dół obrócona; koniec u góry rozdarty; tamże belka krzyż wyrażająca; z lewéj strony pod krzyżem księżyc, z prawéj gwiazda. 4) = *w lm.* (Kurtschis), perska jazda strzegąca granic.

Kurczaba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *prow.* łonek do zatykania osi z czapką blaszaną na około zachodzącą. 2) = *or.* kołek wbity w stolec (środek) tratwy, na który się drygawka zasadza.

Kurczak, *v.* **Kurak**, **a**, *lm.* **i**, *m.* młody kogutek, pietuszek; w ogólności podrosłe kurczę.

Kurczątko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Kurczę*) małe kurczę.

Kurczenie, **a**, *lm.* **a**, i **Kurczenie się**, **a**-, *lm.* **a**-, *n.* 1) ściąganie się do kupy, krzywienie się, skracanie. *Kurczenie się nerwów, muszkułów.* 2) = *fig.* oszczędzanie się w wydatkach.

Kurczę, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* pisklę kur.

Kurczęcina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* mięso kurczęce.

Kurczęcy, **a**, **e**, *p.* od kurcząt.

Kurczliwość, **ści**, *blm. ż.* (Contractilitas), władza kurczenia się w mięśniach.

Kurczowaty, **a**, **e**, *p.* z czynnością kurczu połączony, spazmatyczny. *Kurczowate nerwów napięcie, v. wielka choroba.*

Kurczowy, **a**, **e**, *p.* od kurczu, konwulsyjny, spazmatyczny. *Kaszel kurczowy.*

Kurczy-Baszy, **y**, *lm.* **e**, *m.* (z pers.) dowódzca kurczów.

Kurczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* do kupy ściągać, krzywiąc skracać. = **się**, *złz.* 1) ściągać się, skracać się, pokrzywiać się. *Płótno kurczy się w praniu. Skóra kurczy się przy ogniu. Muszkuły kurczą się.* 2) = *fig. posp.* oszczędzać się z wydatkami, żałować sobie.

Kurdesz, **a**, *blm. m. posp.* pewien rodzaj dawnego polskiego tańca u ludu.

Kurdwan, **u**, *v.* **Kurdwanek**, **nku**, *blm. m. bot. ob. Bluszczyk pospolity, v. ziemny.*

Kurdwiel, *ob. Gurdwiel.*

Kurdyban, **Kurdybanek**, *ob. Kurdwan, Kurdwanek.*

Kurdygarda, *ob. Kordegarda.*

Kurdziel, **a**, *lm.* **e**, *m. prow.* choroba bydła; in. *Żaba, Wzdęcie.*

Kurek, **rka**, *lm.* **rki**. *m.* 1) młody kogutek, kurczak. 2) = ptak z tektury, służący za cel. *Kurka, v. do kurka strzelać. *Kurek drewniany*, uroczystość ludowa, zastępująca miejsce Kuliga; a odprawiana na cześć boga Pusta. Parobczaki obwozili od chaty do chaty drewnianego kurka, godło pustowe, na dwu kołach z dyszlem, zapraszając dziewki i gospodynie młode na pieczyste z tego kurka. Niewiasty śmiejąc się zrozumiały, iż zapraszają je do tańca na całą noc i dawały parobkom masło, sér, miód, krupy, wędlinę, i t. p. 3) = (u strzelby) część zamka. *Kurek odwieść. Kurek spuścić.* 4) = czopek, kranik. *Kurek odkręcić, zakręcić.* 5) = *zool.* (Trigla), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopletwych, dartopłetwych. 6) = *ob. Naliczek.*

Kurrenda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) list okolny, okolnik, cyrkularz, obiegnik.

Kurentny, **a**, **e**, *p prze.* kurs mający, czyli wartość oznaczoną w obiegu swoim. *Tynf kurentny.*

Kurewka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* dzieweczka nierządna, nierządniczka.

Kurewnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) z nierządnicami się bawiący, lubieżnik, rozpustnik. 2) = *posp.* utrzymujący zakład z nierządnicami, tatuś.

Kurewny, **a**, **e**, *v.* **Kurewski**, **a**, **ie**, *p.* 1) od kurwy, *v.* kurew, nierządniczy. *Dom kurewski, v.* zamtuz, *v.* burdel. 2) = jurny, lubieżny.

Kurewstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* nierządne życie, lubieżność, wszeteczność. *Nic nie jest szaleńszego jako młodzieniec, który się na kurewstwo udał. Ustawicznem kurewstwem ciało i duszę zagubisz.*

Kurfirst, **a**, *lm.* **owie**, *m.* **Kurfistowy**, **a**, **e**, *p.* **Kurfirstwo**, **a**, *lm.* **a**, *n. ob. Elektor, Elektorski, Elektorstwo.*

Kurhan, **u**, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m.* i *zdr.* **Kurhanek**, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* pagórek usypany z ziemi, mogiła.

Kurja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) w starożytności, oddział ludu rzymskiego. 2) = juryzdykcja, sąd. 3) = dom funduszowy, zakład. 4) = *rzymska;* papiescy urzędnicy i sędziowie dla wykonywania powszechnego prawa kościelnego.

Kurjaliści, **stów**, *blp. m.* katolicy przypisujący nieograniczoną władzę papieżowi w kościele.

Kurjer, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) *ob. Goniec.*

Kurka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (Porzana), *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych*, rodzaju *Chróścieli*; gatunki jego: 1 = *wodna* (Rullus Porzana). 2 = *zielonka* (R. pusillus). 3 = *Ballion'a* (R. Ballionii). 4 = *czerwononoga* (R. hydrogallina). 5 = *szerokoprąg* (R Eurizona). 6 = *żółta* (R. novaeboracensis). 7 = *czarnogłowa* (R. jamaicensis). 8 = *czarna* (R. niger). 9 = *rdzawoboczna* (R. lateralis). 10 = *kasztanowata* (R. rubiginosus). 11 = *Popielniczka* (R. facialis). 2) = *med. ob. Kuroślep.* 3) = *posp.* mała kura.

Kurkas, **u**, *blm. m.* (Curcassinum), *chem.* substancja gorzka, odurzająca, z nasion rośliny *Obrzydlec kurkas* (Gatropha Curcas).

Kurko, **i**, *blm. m. mit.* litewski bóg urodzajów. Od niego otrzymał imię najmilszy mu plenny kraj *Kuroński* ziemi, lub *Kurlandji, ob. Ziemienikas.*

Kurkoryb, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Peristedion), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopletwych, dartopletwych.

Kurkowy, **a**, **e**, *p.* od kurka. *Kurkowy król*, w Krakowie, który prym odniósł w strzelaniu do kurka, t. j. do celu.

Kurkuma, **y**, *blm. ż.* korzeń nader pospolitéj we Wschod. Ind. rośliny: *Ostrzysz złocień* (Curcuma longa), używający się w farbierstwie, z powodu obficie zawierającego się w nim żółtego farbnika, zwanego *kurkuminem.*

Kurkumin, **u**, *blm. m. chem.* gatunek żółtego farbnika, t. j. roślinnéj żółto-farbnéj żywicznéj substancji, dobywanéj przez wyskok z korzeni kurkumy.

Kurłak, **a**, *lm.* **i**, *m. prow.* zawierucha, śnieżna zamieć, zamróz.

Kurman, **a**, *lm* **y**, *m. leś.* bal 6-calowy, kabłąkowaty lub w części łukowaty, służący na dno do statku; pierwszy przy burcie.

Kurniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* handlująca drobiem.

Kurnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) szopa, *v.* sadz szeroki na kury. 2) = *fig.* chata szczupła, kletka. 3) = przekupień ptastwa domowego, lub opatrujący ptastwo. 4) = *myś.* lis zakradający się do kur. 5) = *teat. posp. fig. ob. Paradys.*

Kurny, **a**, **e**, *p. prow.* (na Litwie) odymiony, okopcony. *Kurny dom, kurna chata*, t. j. chałupa niemająca komina, w któréj dym wychodzi przez wierzchnik nad drzwiami lub w pułapie umieszczony.

Kurobród, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Glaucopis), *zool.* ptak z rzędu *żarłocznych;* gatunki jego: 1 = *płatkowy* (G. cinerea). 2=*białoskrzydły* (G. leucoptera). 3=*ogończyk* (G. temnura). 4=*temmia* (G. varians). 5=*najczarniejszy* (G. aterrinus).

Kurodziob, **a**, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Alektory.*

Kuropatwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) (Perdix), *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki: I. **Frankoliny**, *ob. Frankolin.* II. **Kuropatwy właściwe:** 1=*olbrzymia* (P. caucasica). 2=*czerwona* (P. rubra). 3=*górna* (P. saxatilis). 4= *kamionka* (P. petrosa). 5 = *właściwa* (P. cinerea). 6 = *Levaillant'a* (P. Vaillantii). 7 = *hańska* (P. javanica). 8=*wielkonoga* (P. megapodia). 9=*Heyi'a* (P. Heyii). 10= *brunatna* (P. fusca). 11 = *gardlista* (P. gularis). III. **Przepiórki**, *ob. Przepiórka.* IV. **Przepióry**, *ob. Przepiór. Kuropatwa ciegoce, v. cyrka, v. gdaka, v. wykrzykuje*, t. j. odzywa się właściwym sobie głosem. 2)=*w lm. prow.* obok kloca na sprzedaż znajdujące się wiązki, po 3, niek. 6—7 drewek zwykle olszowych, drobno połupanych w sobie zawierające.

Kuropatwi, **a**, **e**, *p.* od kuropatwy. *Kuropatwie oko*, dawn. nazwa najlepszego Burgundzkiego wina.

Kuropiew, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Kuropiéj**, **u**, *lm.* **e**, *m.* czas piania kurów około północy.

Kuropłoch, *v.* **Kuropłosz**, **a**, *lm.* **e**. *m.* junak, zuch, chełpliwy.

Kuropoj, *bł. ob. Kuropiew.*

Kurosad, **u**, *lm.* **y**, *m.* grzęda dla kur.

Kurosadny, **a**, **e**, *p.* na którym kury siadają. *Żerdka kurosadna.*

Kuroślep, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *med.* (Hemoralopia), *Kurka v. Wieczorna ślepota*, brak wzroku wieczorem. 2)= *bot. ob. Kursyślad* (Anagallis), roślina.

Kurować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) leczyć, przywracać zdrowie. = **się**, *złz. nd.* leczyć się, przez leki odzyskiwać zdrowie.

Kurowaj, *ob. Korowaj.*

Kurowy, **a**, **e**, *p.* od kura, koguci. *Pianie kurowe. Kurowa szklenica, v. Kurowca*, duża szklanka, kufel. *Jego bibla była szklenica kurowa wielka, na téj czytał Pismo ś.*

Kurp', **pia**, *lm.* **pie**, *m.* 1) obuwie chłopskie, łapeć. 2) = *w lm.* lud prosty na Podgórzu w Polsce. 3) = *z pog.* żołnierz w łapciach, milicjant.

Kurs, **u**, *lm.* **a**, *m.* (z łać.) 1) (o monecie) bieg, obieg. *Wyjść z kursu.* 2) = cena, po któréj przedają się papiery publiczne. *Kurs weksłów.* 3)=wykład jakiéj nauki. *Chodzić na kurs prawa, medycyny*, i t. d. 4)=przestrzeń,

jaką zwykle przebywa powóz publiczny (dyliżans). 5) = *w lm.* wyścigi. *Kursa konne.*

Kursor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) 1) *posp.* biegun, posłaniec listowny pieszy. 2)=koń do biegu, pobieżny; koń wyścigowy.

Kursorja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. List okolny, Okolnik.*

Kursować, ał, uje, *scz. nd.* 1) (o monecie) kurs mieć, krążyć. 2) = *fig. posp.* biegać, rozszerzać się. *Popłoska kursuje.*

Kursowy, a, e, *p.* od kursu. *Kursowa kartka, v. cedułka* (Kurszettel), *han.* wydrukowana, mała, wązka karteczka, która w znaczniejszych handlowych miastach, co tydzień, albo co każdy dzień pocztowy, przez przysięgłych maklerów wekslowych, albo prze urząd giełdowy się re dagnuje. Zawiera zaś w sobie wiadomość o bieżącym kursie weksłów, papierów rządowych i monet, albo tylko o jednym z tych przedmiotów.

Kurstać, ał, *a. scz. nd. posp.* budzić, pobudzać; sprawiać, iżby kto prędzéj się ruszał; naglić do czego. *Wciąż mię kursta i pokoju nie daje.*

Kurstanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona słowem *Kurstać.*

Kursywa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) gatunek pisma; szybkie, ukośne pisanie. 2) = *druk.* gatunek ukośnych czcionek, używanych zwykle do odróżniania wybitniejszéj myśli, lub dodatkowego nie ściśle z treścią spojonego wyobrażenia.

Kursywiany, a, e, *p.* **1)** (o piśmie, pisaniu) szybko a ukośnie pisany. 2)= (o druku) złożony z czcionek zwanych *kursywą.*

Kurszettel, *ob. Kursowy.*

Kurta, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Kurtka, i,** *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Kurteczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) suknia kusa. *fig. Kurtę komu skroić,* t. j. figla komu wypłatać. 2) *Kurta,* pies kundel z uciętym ogonem. *Ruszyłeś rozumem, jak kurta ogonem.*

Kurtaczek, ozka, *lm.* **czki,** *m.* (Pitta), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *olbrzymi* (P. gigas). 2 = *chrobotek* (P. strepitans). 3 = *modrochwostek* (P. cyanura). 4=*modroskrzydły* (P. cyanoptera). 5=*kusy* (P. brachyura). 6=*czarnogłowy* (P. atricapilla). 7=*krasnobrzuchy* (P. erythrogaster). 8=*Macklot'a* (P. Macklotii). 9= *ozdobny* (P. venusta). 10= *dwupręgi* (P. Irena). 11= *elegant* (P. elegans). 12=*granatowy* (P. granatina). 13= *podkasały* (P. grallaria). 14=*brzmiący* (P. tinniens). 15= *plamisty* (P. macularia).

Kurta forint, *nieod. m.* w Węgrzech, złoty krótki, *v.* węgierski (50 grajc.) =50 kop. = 3 zł. 10 gr.

Kurtaża, y, *ż. v.* **Kurtaż, u,** *blm. m.* (z fran.) *han.* nagroda dawana maklerom za zawarcie, za ich pośrednictwem, jakiego interesu handlowego.

Kurtodrozd, a, *lm.* **y,** *m.* (Timalia) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *białoszyjka* (T. thoracica). 2=*plamisty* (T. maculata). 3= *popielatogłowy* (T. poliocephala). 4=*szybiec* (T. trichorrhos). 5=*czarnoszyjka* (T. nigricollis). 6=*rudogłówka* (T. pileata).

Kurtyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Kortyna.* 2)= *fort. ob. Łączna.*

Kurtyzacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) ucinanie koniowi ogona, *ob. Anglizowanie.*

Kuruk, a, *lm.* **i,** *m.* (z tatar.) arkan tatarski, niepodobny do arkana czerkieskiego, służy do łapania dzikich koni.

Kurulne, *v.* **Kurulskie krzesło,** kością słoniową wyłożone i do obozowego krzesła podobne, honorowe krzesło rzymskich królów, a później konsulów, pretorów i edylów.

Kurwa, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Kurewka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) nierządnica, rozwiązła. *Która chce być kurwą, nie pomoże warta.* Niektórzy piszą *murwa,* zam. *kurwa. Póty murwa miłuje, póki w mieszku czuje. Ożenił się kołodziéj, pojął murwę sam złodziéj.* Niektórzy skracają ten wyraz na *urwa,* tak jak jest wyraz *urwis, v. urwisz,* od słowu *urwać.*

Kurwajczan, a, *blm. m. mit.* brat Erajczana, Kirnisa i Lietuwanisa, dewajtas litewski, jest czarny, świstający straszliwie duch, odstraszający chłopców od ogrodu i drzew owocowych. Był bardzo zły. Świst jego ćwiczył tak po grzbiecie, jak brzozowa rózga.

Kurwatura, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż. ob. Pastorał.*

Kurwiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która utrzymuje kurwy, rząd prowadzi w zamtuzie i z niego dochód odbiera, płacąc od siebie zepsutym dziewkom.

Kurwiarski, Kurwiarstwo, Kurwiarz, *ob. Kurewski, Kurewstwo, Kurewnik.*

Kurwić, ił, i, *scz. nd.* na kurwę wystrychać. =**się,** *złz. nd.* nierządne życie prowadzić, łajdaczyć.

Kurwienie się, a—, *blm. n.* nierządne życie, łajdactwo.

Kurwisko, *v.* **Kurwiszcze, a,** *lm.* **a,** *n. pog.* kurwa, nierządnica; kobiéta zamężna oddająca się nierządnemu życiu. *Tak kurwiszcze oszuka nieboraka męża.*

Kurytarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) ganek wewnętrzny, czyli sień podługowata.

Kurz, u, *lm.* **e,** *m. v.* **Kurzawa, y,** *lm.* **y,** *ż.* pył, proch. *Z kurzu otrzepać, otrzeć. Kłęby kurzu.*

Kurzacz, a, *lm.* **e,** *m. prow. ob. Węglarz.*

Kurzawa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pył, proch w górę podnoszący się, po powietrzu, *ob. Kurz. Obłok gęstej kurzawy.* 2)= śnieg, deszcz drobny, zawierucha, zawieja, zamieć ze śniegu. 3) = wyziewy z wody, wapory. *Słońce wyciąga z wody kurzawy wilgotne.* 4)=*prze.* dym, kadzenie, kurzenie. *Bogata kurzawa wonnego kadzidła.*

Kurzawisko, a, *lm.* **a,** *n.* kurz przykry, gęsty.

Kurzawka, i, *blm. ż.* 1) nazwa dawana ruchliwemu, sypkiemu piaskowi, łatwo podnoszącemu kurz od wiatru, lub pędzonemu przez wodę. 2)= *bot.* in. *Bedłka kulkowa,* gatunek grzyba, który wieśniacy *Bździustą* nazywają, *ob. Purchawka* (Lycoperdon).

Kurzawnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. nieuż.* łaźnia, dymnica.

Kurzeja, ji, *lm.* **eje,** *ż. nieuż.* młoda kurka, kurzyca.

Kurzejek, jka, *lm.* **jki,** *m.* 1) wedle podania ludowego bazyliszek, wzrokiem zabijający, co się wylęga z jaj, które niby znosi stary kogut, *v* kur. 2) = grzyb jadowity podobny do rydza.

Kurzejka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Kurzawka, v. Purchawka* (Lycoperdon).

Kurzenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dymienie, wypuszczanie dymu. 2) = *ob. Kurzeń* (obozowisko Kozaków). 3) = wypuszczanie wiatrów, bździenie.

Kurzeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* kurnik, gdzie kury chowają, *ob. Kojec, Kotuch.*

Kurzeń, ia, *lm.* **ie,** *m.* 1) *prow.* miejsce przy rzekach, gdzie się suszy latem ryba przy jéj obfitym połowie, np. na rzece Prypeci. 2) = miejsce, gdzie Kozacy zaporoczy mieli swój czasowy pobyt, stanicę; obozowisko Kozaków zaporozkich (miejsce gdzie czasowo rozbijali swe namioty). 3)=*w lm. fig.* namioty kozackie; niek. zam. półk kozacki,

Kurzonogi, a, ie, *p.* o nogach kurzych.

Kurzonogowate rośliny, *bot. ob. Portulakowe rośliny.*

Kurzować, ał, uje, *scz. nd.* mielerz czyli dół węglarski, kurzem obsypywać.

Kurzowanie, a, *lm.* a. *n.* obsypywanie mielerza piaskiem drobnym albo z kurzem węgli zmieszanym.

Kurzy, a, e, *p.* 1) od kury, kur. *Kurze łajno. Kurza grzęda, ob. Nasiadka. fig. Kurze serce,* t. j. bojaźliwe, tchórze. *Przybyło dnia na kurzą stopę, przys.,* t. j trochę dnia przybyło. 2) = *noga, bot. posp.* nazwa rośliny: *Portulaka zwyczajna* (Portulaca oleracea). *Kurza stopa, ob. Proso jednostronne* (Panicum crusgalli). *Kurze ziele, ob. Drzewianka* (Tarmentilla potentilla). *Kurzy grzebień, ob. Grzebionatka* (Celosia). 3)=*dupa,* narostek wedle otworu pośladkowego się robiący. 4)=*ślepota, med.* kiedy chorzy przy świecy nic nie widzą. 5) = *oka, w lm. prze.* nagniotki, odciski na nogach. 6) *geol.* a)=*łza, ob. Trochit.* b) = *grzebień, ob. Ostrygowiec.*

Kurzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* kokosz młoda.

Kurzyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który kurzy. *Kurzyciel tytuniu.*

Kurzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) kurzawę czynić, proch wzruszać. 2) = dymić. 3) = wiatry wypuszczać, bździeć. 4)= okrywać kurzem, pyłem. *Kurzyć winnicę.* 5)= palić. *Kurzyć tytuń, v. Kurzyć. Węgle kurzyć.* 6) = kopcić, podkurzać. *Kurzyć lisy, borsuki, pszczoły, ob. Wykurzać.* = **się,** *złz.* 1) pylić się. *Kurzy się,* t. j. dużo jest pyłu. 2) = dymić się. *Kurzy się z pieca, z komina.* 3)= wyziewy wypuszczać, parować. *Kurzy się z kotła. Kurzy się z konia. Kurzy się z łąk, z bagien.* 4) = okrywać się kurzawą.

Kurzykłos, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Polypogon), roślina.

Kurzymor, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Kurzyślad.*

Kurzysko, a, *blm. n. bart.* próchno z drzewa rozżarzone, którém bartnik pszczoły podkurza.

Kurzyślad, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Anagalis), in. *Kurzymor, Kurzyślep, Kurzoślep, Kuroślep,* roślina z rodziny *Pierwiosnkowych,* należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn. Gatunki: = *czerwony, v. pospolity* (A. phoenicea), rośnie na łąkach i między zbożem, łodygę ma leżącą, kwiaty pąsowe zwisłe; w mocnym odwarze lub w zgęszczonym wyciągu działa sposobem trucizny; używano go przeciw epilepsji i wodowstrętowi; = *błękitny* (A. coerulea), rzadszy, o kwiatach błękitnych.

Kurzyślep, u, *lm.* **y,** *m. bot.* 1) *ob. Kurzyślad.* 2)= posp. nazwa rośliny *Muchotrzew właściwy* (Stellaria media).

Kusak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Tinamus), *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1 = *rdzawoskrzydły* (T. rufescens). 2) = *płamisty* (T. maculosus). 3 = *Boragnira* (T. Boragnira). 4 = *pawik* (T. nanus). 5 = *rdzawogrzbiety* (T. brasiliensis). 6 = *nocnik* (T. noctivagus). 7 = *popielaty* (T. cinereus). 8 = *pręgowany* (T. variegatus). 9 = *falowaty* (T. adspersus et vermiculatus). 10 = *jarzębaty* (T. undulatus). 11= *kasztanowaty* (T. obsoletus). 12 = *śniady* (T. tataupa). 13 = *sztrychowany* (T. strigulosus). 14 = *czarnogłowy* (T. Novi). 15 = *krótkodzioby* (T. parvirostris). 16 = *rdzawy* (T. cinnamomeus). 2) = *w lm.* u ludu wiejskiego tak się ostatnie trzy dni zapust nazywają.

Kusiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który kusi do złego, namawia. *Bóg nie jest kusicielem do złego.*

Kusicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która kusi, namawia do złego.

Kusić, ił, i, *scz. nd.* 1) *co; prze.* kosztować, smakować. 2) = *kogo;* doznawać prawdy, doświadczać azali tak jest. *Bóg kusił Abrahama. Nie będziesz kusił Pana Boga twego.* 3) = wzbudzać upodobanie, chęć do złego. *Coś mię kusi, żeby to zrobić. Wąż kusił Ewę. Djabeł kusił Pana naszego na puszczy.* = **się,** *złz. nd. o co;* ubiegać się o co, przedsiębrać. *Kusić się o twierdzę, o zamek. Wielu się o nię kusiło.*

Kuso, *ps.* 1) bardzo krótko. *Kuso włosy obciąć. Kuso ubrany.* 2) = *fig.* źle, trudno. *Kuso z nim,* t. j. źle się mu powodzi.

Kuspis, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *żart.* mały, drobny, krótki.

Kuster, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Jesiotr.*

Kustodja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *prze.* 1) schowanie, miejsce do chowania. *Kustodja do N. Sakramentu.* 2) = urząd kustosza.

Kustosz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) pilnujący czego, strażnik; w dawnéj Polsce: *Kustosz koronny,* który miał pieczę nad klejnotami państwa. *Kustosz biblioteczny. Kustosz kapitulny,* prałat przy katedrze biskupiéj. *Kustosz klasztorny,* przełożony, gwardjan. 2) = (u zecerów), wyraz albo sylłaba, znajdująca się pod ostatnim wierszem każdéj stronicy i pierwszy wiersz następnéj stronicy poczynający; (w nowszych drukach ten kustosz zwykle się opuszcza).

Kustrać się, *ob. Guzdrać się.*

Kustropatek, tka, *lm* **tki,** *m. v.* **Kustropatka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (Pteroptus), *zool.* rodzaj pająka; gatunek posp. = *nietoperzowy* (P. vespertilionis).

Kustrzebka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Peziza), *bot.* in. *Bedłka kubkowa,* rodzaj *właściwego grzyba;* gatunki: = *jodłowa, uszkowata, farbująca, pąsowa, tarczowata, gnojowa, dwukolorowa, gryszpanowa* i in.; rosną pojedyńczo lub gromadnie na ziemi lub na gałęziach i pniach drzewnych.

Kustrzyca, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Kuper, Gastrzyca.*

Kusy, a, e, *p.* 1) kęsy, krótko obcięty, bardzo krótki. 2) = krótko odziany.

Kusz, a, *v.* **u,** *lm.* **e,** *m. nieuż.* 1) naczynie do picia, kubek, czasza. *Pozłociste z starém winem kusze.* 2) = skóra cielęca albo kozłowa chropawo wyprawiona. 3) = stawka w grze.

Kusza, y, *lm.* **e,** *m.* 1) rodzaj broni na sprężynie do ciskania grotów. *Aż do panowania Ludwika węgierskiego Polacy z kuszą tylko na wojnę jeździli. Kusza murowa,* machina do ciskania kamieni. 2) = (herb); kusza napięta bez strzały, w hełmie trzy strusie pióra.

Kuszaba (herb), *ob. Paprzyca.*

Kuszarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Kusznik.*

Kuszenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) = *v.* **Ukuszenie, a,** *lm.* **a,** *n.* zmysł smaku. 2) = prowadzenie kogo na złe.

Kusznierczyk, i t. d. *ob. Kuśnierczyk.*

Kusznik, a, *lm.* **cy,** *m.* uzbrojony w kuszę, kuszny strzelec.

Kuszny, a, e, *p.* od kuszy. *Wpiątym szeregu u Rzymian stawiano kusznych i procarzy.*

Kuszony, a, e, *im. ob. Kusić.*

Kuś, sia, *lm.* **sie,** *m. prow.* chłopak, podrostek.

Kuśka, i, *lm.* **i,** *m. prow. żart.* członek wstydliwy męzki.

Kuślak, a, *blm. m. mit.* trzeci, po Lelu i Polelu następujący syn Ladona i Lady, piąty słup czerwony i pomocnik Hama, jest pan nad bojem *Swiezd* ze *Stwolinami,* lub gwiazd z olbrzymami. Znaczy gwiazdę *Syrjusza* lub *Kaniekułę,* a raczéj ducha, mieszkającego na niéj; odpowiada więc egipskiemu *Sotysowi* lub *Ftasowi.* Kuślak jest *wojsk niebieskich wódz.* Rozstawił je po niebie mądrze, warownie i bezpiecznie. Ale są *wojska niebieskie* także na ziemi. Należą do nich ludzie znakomici i wielcy. Kuślak kieruje także wojskami temi. On snuje nić dziejów. Kuślak nadto przewodzi dusze ludzi prawych do niebios, do tronu Jessy, a później osadza je na gwiazdach. Odprawując częstą podróż z duszami po niebie, ubił sobie gościniec *mleczną drogą* zwany, *ob. Nemiza.*

Kuśnierczyk, a, *lm.* **i,** *m.* czeladnik kuśnierski.

Kuśnierka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) rzemieślniczka od futer. 2) = żona kuśnierza.

Kuśnierski, a, ie, *p.* od kuśnierstwa, lub kuśnierza.

Kuśnierstwo, a, *blm. n.* rzemiosło kuśnierskie.

Kuśnierz, a, *lm.* **e, m.** 1) rzemieślnik od futer, każemiak. 2) = *zool.* chrząszczyk kuśnierz, mól (Dermestes pellis).

Kuśnierzowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona kuśnierza.

Kuśpik, a, *lm.* **i,** *m. ob. Kozik.*

Kut, *v.* **Kot, a,** *lm.* **y, n.** 1) *an.* kość piérwsza najwyższa w przyszwie, *v.* przedniéj części nogi, osobliwie u bydląt, koni. *Konia mierzyć od kuta aż do kolana.* 2) = *w lm.* kość do grania, gra w kości.

Kutab, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Wydra.*

Kutas, a, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Kutasik, a,** *lm.* **i,** *m.* 1) fiok, dzyndzyk z nici w kłębek ułożonych, kiść. *Kutas przypiąć do szpady. Kutas do pudrowania, ob. Łabędzik.* 2) = *posp.* członek wstydliwy męzki. 3) = *posp. fig.* sługus, lokaj trzymający się kutasów za pojazdem. 4)=*posp.* człowiek małego wzrostu.

Kutel, tla, *lm.* **tle,** *m. nieuż.* węzeł, plątanina. *Niewiasta płacząc płata się do kutla miłości.*

Kuternoga, i, *lm.* **i,** *m. posp.* chromy, kulawy.

Kutlof, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* szlachtuz, rzeźnica.

Kutner, u, *lm.* **y,** *m.* kosmatość na suknie; *bot.* kosmatość na roślinie.

Kutnerować, ował, uje, *scz. nd.* wyciągać włos z sukna, grępłować, kosmacić.

Kutnerowanie, a, *blm. n.* grępłowanie, kosmacenie.

Kutnerowany, a, e, *p.* mający nadany kutner, grępłowany.

Kutnerowaty, a, e, *p.* na kształt kutneru; *bot. Łodyga kutnerowata.*

Kutnerowy, a, e, *p.* od kutneru. *Kutnerowy połysk.*

Kutnerz, a, *lm.* **e,** *m.* (Monacanthus), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Dwuszparowych,* stałożuchwych.

Kutnica, y, *lm.* **e,** *ż. myś.* sieć dwa łokcie długa, okrągła, podobna do więcierza na ryby, służy do łapania ptaków.

Kutowy, a, e, *p.* 1) od kutu, kości nożnéj. 2) = od kutów, kostek do grania.

Kutrzysko, *v.* **Kukrzysko, a,** *lm.* **a,** *n. leś.* przestrzeń wśród lasu, jeszcze drzewem nie zarosła, na któréj przedtém była osada mieszkalna.

Kutter, u, *lm.* **y,** *m.* mały jednomasztowy angielski statek; łódź szybko pływająca.

Kutuktu, *nieod. m.* arcykapłan Tatarów, miany za nieśmiertelnego.

Kutwa, y, *lm.* **y,** *m.* sknera, skąpiec. *Z młodu człowiek rozrzutny, a na starość kutwa łakomy.*

Kutwasić, ił, i, *scz. nd. prow.* gnieść, kędzierzawić, miętosić.

Kutwiarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta skneru, skąpa.

Kutwiarstwo, a, *blm. n.* skneretwo, skąpstwo.

Kutwić, ił, i, *scz. nd.* skąpić, oszczędzać, zbijać pieniądze.

Kutwieć, ał, eje, *sn. nd.* skąpym się stawać.

Kuty, a, e, *p.* 1) okuty, żelazem umocowany. *Kute koła, kuty koń* 2) = *fig.* chytry, przebiegły, ostrożny.

Kuwertiura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) u księgarzy, drukowana okładka książki.

Kuwiek, a, *lm.* **i,** *m. prow.* piszczałka do wabienia ptaków.

Kuwonpaeliset, u, *blm. m. mit.* fińskie święto zimy. Najbogatszy mieszkaniec wsi rozwieszał przy studni pieczonego niedźwiedzia. Inni mieszkańcy znosili jadło i napoje jak mogli. Najuboższa oblubieńców para odprawiała wesele na koszt pospolity, korzystając ze zręczności. Tańcowano przy studni tak długo, póki starczyło niedźwiedzia.

Kuwuk, a, *lm.* **i,** *m zool. ob. Pantera.*

Kuzub, *leś. ob. Kadłub.*

Kuzyn, a, *lm.* **owie,** *m.* i *piesz.* **Kuzynek, nka,** *lm.* **nkowie,** *m.* (z fran.) krewny, powinowaty.

Kuzyna, y, *lm.* **y,** *ż.* **Kuzynka, i,** *lm.* **i,** *ż.* i *piesz.* **Kuzyneczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* krewna, powinowata.

Kuzynowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) pokrewieństwo. 2)= *zb.* krewny z żoną swoją.

Kuźnia, ni, *lm.* **nie,** *v.* **Kuźnica, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) budynek, gdzie warsztat kowalski, kowalnia. *fig. posp. Kuźnia słów, nowin, wierszy i t. d. Ich to piekielna kuźnia takowe dziwy na świat wydaje.* 2) *Kuźnica,* fabryka topienia żelaza i obracania w sztaby, fryszerka.

Kuźnik, a, *lm.* **cy,** *m.* robiący w kuźni, w fryszerce, kowal, żelaźnik, fryszer.

Kużel, u, *lm.* **e,** *m. prow.* (na Litwie) 1) len oczesany. 2)=płótno średniéj grubości, najlepsze z wyrabianych w domu przez wieśniaków, cieńsze od pacześniny, a grubsze od tkaczyzny.

Kużelny, a, e, *p.* z kużelu, t. j. płótna domowego. *Kużelna koszula.*

Kwacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) kiść pomywalna, kuchenna, kij z nawiązaną szmatką. 2) = zły pędzel.

Kwadra, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) in. *Kwadratura, Czwartka, Rd. as.* nazwa dawana czterem punktom drogi księżycowéj około ziemi, w których się znajdując księżyc, jest w pochyłości 90ciu stopni od słońca; posp. zaś kwadrą zowią przeciąg 7mio-dniowy (z czémś) czasu, jakiego potrzebuje księżyc na przebieżenie od jednego do drugiego z takowych punktów; *Pierwszą kwadrą* zowie się następująca po *Nowiu*, gdy księżyc w biegu swym na wschód, daje się widzieć w postaci sierpowatéj, z wypukłością obróconą ku słońcu (na lewo) zwiększając się przez dni siedm aż przejdzie w *Pełnią*; *Ostatnią (v. bl. drugą) kwadrą* zowie się następująca po *Pełni*, gdy księżyc przedstawia się w postaci sierpowatéj, z wypukłością również obróconą ku słońcu (lecz na prawo), zwężając się przez dni siedm aż zniknie zupełnie, czyli przejdzie w *Nów*; właściwie zatém *kwadrą księżyca* jest położenie jego wzgl. ziemi wtedy, gdy do połowy jest oświetlony. 2) = *prze.* porządek, stosunek, ład. *Gdzie nie ma kwadry, Jakby też sobie węża wsadził kto w zanadry.*

Kwadragezyma, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) post czterdziestodniowy. 2) = niedziela palmowa *v.* kwietnia.

Kwadrans, a, *lm.* **e** *m.* 1) pospolicie oznacza czwartą część godziny, zawierającą w sobie minut 15 (*v.* 900 sekund), stąd mówiąc np. *kwadrans na drugą, v. kwadrans po pierwszéj*, wyrażamy, że upłynęło już 15 minut po pierwszéj godzinie, czyli przeszła już czwarta część godziny drugiéj (licząc od południa *v.* 12éj godziny w dzień, lub od północy *v.* 12éj godziny w nocy); *trzy kwadranse na czwartą* znaczy, iż upłynęło już 45 minut po trzeciéj, czyli przeszły już trzy ćwierci godziny czwartéj (licząc od południa lub północy); zam. *dwa kwadranse* na jakąś godzinę, mowi się *wpół do, v. pół do,* np. *wpół do szóstéj, pół do dziewiątej* i t. p. 2) = *v. Kwadrant, as.* i *żegl.* a) czwarta część jakiegobądź koła, czyli 90 stopni; b) narzędzie, różne w swym składzie, służące do brania szerokości i odległości kątowéj ciał niebieskich.

Kwadrant, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *as. ob. Kwadrans.* 2) = (Quadrans *v.* Teruntius) starożytna moneta rzymska (jedna czwarta ara) = 1 gr. = 0,5 kop.

Kwadrat, u, *lm.* **y,** *m. mat.* 1) mnogość otrzymana z pomnożenia danéj liczby przez się, czyli z wzięcia jéj za mnożnik dwa razy; zowie się in. *drugą potęgą,* np. 4×4, *v.* $1^2 = 16$, tu liczba 16 jest *kwadratem v. drugą potęgą* danéj liczby 4, która, względem 16tu zowie się *kwadratowym pierwiastkiem; daną liczbę wznieść do kwadratu, v. znaleźć kwadrat danéj liczby,* znaczy pomnożyć przez się. 2) = foremna geometryczna figura, przedstawiająca prostokąt o 4ch równych sobie stronach. *Ustawić v. postawić co w kwadrat,* np. wojsko, t. j. tak je uszykować, aby przedstawiało obwód kwadratu, t. j. 4 równe linje stykające się z sobą prostokątnie, *ob. Kare, Czworogran, Kostkowiec, Kostka. Kwadrat ukośny v. rozwarty v. Losanż,* czworobok, którego tylko naprzeciwległe kąty są równe, *ob. Równoległobok.* 3) = *w lm.* (u zecerów) metalowe sztuczki, które służą do zapełniania próżnych miejsc pomiędzy wierszami. 4) = *muz. ob. Kasownik.*

Kwadratować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *aryt.* liczbę jaką samą przez się mnożyć. *Dwa razy dwa. Pięć razy pięć.* 2) = na kwadraty, kostki dzielić. *Kwadratuje szachownicę.*

Kwadratowo, *ps.* czworobocznie, czworograniasto.

Kwadratowy, a, e, *p.* mający postać kwadratu, t. j. prostokątnéj o równych 4ch stronach figury; = *pierwiastek, mat. ob. Pierwiastek kwadratowy.* = *miła, sążeń, arszyn* i t. p., przestrzeń prostokątna, któréj jak długość, tak téż szerokość rozciąga się na milę, sążeń, arszyn i t. p. *bl. Kostkowa, Rd.*

Kwadratura, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *as.* (o księżycu) *v. Kwadra* (ob. ten wyr.). 2) = *mat.* zamienienie danego koła na kwadrat, t. j. znalezienie kwadratu (czyli prostokątnéj o równych 4ch stronach geometrycznéj figury), któregoby powierzchnia równała się powierzchni danego koła; otrzymuje się to w rachunku przybliżonym, zasadzającym się na stosunku koła do średnicy; że zaś ścisła kwadratura koła zalicza się do zadań nigdy nierozwiązanych, stąd *przen. Szukać kwadratury koła, myśleć nad kwadraturą koła,* znaczy, zajmować się rzeczą nigdy się dokonać nie dającą, zabijać czas daremnie.

Kwadrować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *geom.* kwadrat wystawić. 2)= *aryt.* w czwórnasób mnożyć. = **się,** *stz.* stosować się, szykować, przypadać. *Jedno z drugiém v. jedno do drugiego się nie kwadruje.*

Kwadrowanie, *v.* **Kwadratowanie, a,** *lm.* **a,** *n. koła;* wyprostowywanie jego okręgu, czyli wyszukiwanie linji prostéj, równéj w długości okręgowi koła.

Kwadrowatość, ści, *lm.* **ści,** *ż. leś.* kwadrat wpisany w kole, wziętém za podstawę drzewa nieobrobionego. *Drzewo to ma tyle calów w kwadrowatości.*

Kwadrupla, i, *lm.* **e,** *ż.* (z łać.) 1) poczwórna ilość. 2) = moneta, *ob. Dublon.*

Kwadruplować, *v.* **Kwadruplikować, ał, uje,** *scz. nd.* jedną miarę lub liczbę brać cztery razy.

Kwadryga, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) *prze.* powóz czterokonny, czworoprzęg.

Kwadryljon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) podług dawnych, miljon tryljonów; podług nowszych tysiąc tryljonów:

Kwadryn, a, *lm.* **y,** *m.* moneta, *ob. Kwatryn.*

Kwagga, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Koń.*

Kwak, u, *lm.* **i,** *m.* głos kaczki.

Kwakać, ał, cze, *sn. nd.* **Kwaknąć, ął, nie,** *jednt.* głos kaczy wydawać. *I cyranki i podgorzałki i płyskonose i krzyżówki kwaczą.*

Kwakanie, a, *lm.* **a,** *n.* (o kaczkach) wydawanie głosu.

Kwakier, kra, *lm.* **owie,** *m.* (z an.) należący do sekty angielskiéj tego nazwiska, założonéj w r. 1650 przez Jana Fox'a.

Kwakierka, i, *lm.* **i,** *ż.* należąca do wyznania Kwakrów.

Kwakierski, a, ie, *p.* od Kwakra *v.* Kwakierki.

Kwakierstwo, a, *blm. n.* 1) sekta Kwakrów. 2)= *zb.* Kwakrowie.

Kwalifikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) sposobność, odpowiedność, odpowiednie przymioty. *Udowodnić kwalifikację. Posiadać kwalifikację.*

Kwalifikować, ał, uje, *scz. nd.* usposabiać, kształcić, uzdatniać. = **się** *stz. nd.* nabywać prawo; usposabiać się na co *v.* do czego.

Kwalifikowanie, a, *blm. n.* usposabianie, kształcenie. = **się,** *n.* usposabianie się do czego.

Kwan, u, *lm.* **y,** *m.* moneta w Kochinchinie (10 Mas) = około 5 zł. *v.* 75 kop.

Kwankwam, *nieod. n.* (z łać.) *ob. Widzimi się, ob. Trzy grosze.*

Kwantum, *nieod. n.* (z łać.) ilość, pewna liczba czego. *Opłacił mi pewne kwantum z należności, ale nie wszystko.*

Kwap', iu, *lm.* **ie,** *m.* cienkie pierze ptasze albo puch.

Kwapić, ił, i, *scz. nd* **Kwapić się.** *stz.* śpieszyć się zbytnie. *Kwapić się z czém. Kwapić się do czego. Kwapi się by popówna za mąż, przys. Kwapi się z wolna.*

Kwapienie się, *v.* **Pokwapienie się, a—,** *blm. n.* skwapliwość, pośpiech.

Kwapliwie, Kwapliwość, Kwapliwy, *ob. Skwapliwie, Skwapliwość, Skwapliwy.*

Kwarantana, y, *lm* **y,** *ż.* (z fran.) 1) czas czterdziestodniowy do zabawienia się ludzi na granicy, jadących z miejsc zapowietrzonych. *Odbyć kwarantanę.* 2) = dom przeznaczony na mieszkanie przybyłych z miejsc zapowietrzonych. *Siedzieć w kwarantanie.*

Kwarc, u, *blm. m.* (quarcum) *min.* kamień nader pospolity, w rozmaitych odmianach w naturze napotykany, prawie całkowicie składa się z krzemionki i stanowi zwyczajne ziarnka piasku; z pomiędzy *kwarców* czyli *kamieni krzemionkowych*, następne należą do rzędu drogich, używających się na przedmioty ozdobne: *ametyst, kryształ górny, kryształ przydymiony, kocie oko* (czyli kwarc migający); do mniéj drogich, jednak po wyszlifowaniu ozdobnych kamieni, należą: *chalcedony, agaty, jaspisy,* niektóre *feldspaty, serpentyny* i inne.

Kwarciany, a, e, *p.* od kwarty, t. j. podatku opłacanego z dóbr królewskich w czwartéj części w Polsce; stąd: *Żołnierz kwarciany, wojsko kwarciane,* t. j. pilnujące granic państwa i opłacane z kwarty.

Kwarcowaty, a, e, *p.* mający w sobie kwarc, podobny do kwarcu.

Kwarcyt, u, *lm.* **y,** *m. min. ob. Krzemieniec.*

Kwarek, rku, *lm.* **rki,** *m. leś.* odcin drzewa dębowego, kabłąkowaty pod kątem rozwartym, używany do budowy galarów; umieszcza się na końcu blatu u wręga.

Kwarta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) miara towarów płyn. i ciekłych, stanowiąca ćwierć garnca: krakowska = 0,961 litr.; polska = 1 litr; pruska = 1,145 litr. 2) = podatek w dawnéj Polsce, przez który czwarta część dochodu z królewszczyzn do skarbu płacić się powinna była. 3) = *muz.* czwarty ton, licząc od początku oktawy. 4)= (w grze kartowéj) cztery figury sekwensowe.

Kwartacja, ji, *blm. ż. chem.* działanie właściwie metallurgiczne, za pomocą którego, z wytopionego już metalu przez azotowy kwas złoto oddziela się od srebra, *ob. Inkwartacja.*

Kwartalne, ego, *blm. n.* opłata kwartałowa, co się płaci za trzy miesiące.

Kwartalnie, *ps.* kwartałami, co trzy miesiące. *Składać rachunki kwartalnie.*

Kwartalnik, a, *lm.* **i,** *m.* pismo perjodyczne co trzy miesiące wychodzące.

Kwartalny, 1) **a, e,** *p.* trzymiesięczny *Wypłata kwartalna.* 2)= **ego,** *lm.* **i,** *m.* dozorca policyjny nad pewną częścią miasta.

Kwartał, u, *lm.* **y,** *m.* 1) ćwierć roku, trzy miesiące. 2) = opłata za kwartał, myto kwartałowe. 3) = pewna część miasta.

Kwartałowe, Kwartałowy, *ob. Kwartalne, Kwartalny.*

Kwartana, y, *lm.* **y,** *ż.* febra co czwarty dzień przypadająca; czwartaczka.

Kwartarz, a, *lm.* **e,** *m. pog.* szynkarz.

Kwarteron, a, *lm.* **i,** *m.* (z fran.) 1) w Ameryce, pochodzący z Europejczyka i terceroniny, w czwartém pokoleniu czarny. 2) = pewna miara płynnych i sypkich rzeczy.

Kwartet, u, *lm.* **y,** *m. muz.* 1) kompozycja muzyczna na cztery głosy lub instrumenty solowe. 2) = cały chór smyczkowych instrumentów w orkiestrze.

Kwartillo, *nieod.* moneta meksykańska = 1,101166.. kop. = 8,20833.. gr.

Kwartirmejster, stra, *lm.* **strowie,** *m.* (z niem.) 1) wyznaczający kwatery dla wojska, *ob. Kwatermistrz.* 2) = (na okrętach) pomocnik sternika, botsman.

Kwartnik, a, *lm.* **i,** *m.* moneta polska dawna; pół grosza a ćwierć skojca. Za Kazimierza W. dwa liczono na grosz królewski.

Kwarto (in), *p. nieod.* i *ps.* w ćwiartkę. *Tom in kwarto.*

Kwartowy, a, e, *p.* od kwarty, czwartéj części garnca.

Kwartówka, i, *lm.* **i,** *ż.* naczynie do mierzenia, czwarta część garnca, *ob. Kwarta.*

Kwartydjola, i, *lm.* **e,** *ż. muz.* basetla do kwartetu.

Kwarzec, rcu, *lm.* **rce,** *m. prze. ob. Kwarc.*

Kwas, u, *lm.* **y,** *m.* 1) kwaśność, kwaśny smak. 2) = *chem.* (acidum) związek kwasorodu lub wodorodu z pierwiastkami tak organicznemi jak i nieorganicznemi, posiadający własność łączenia się, z zasadami i tworzący właściwe sole; kwasy odznaczają się po większéj części smakiem kwaśnym i czerwienieniem błękitnych roślinnych kolorów, np. lakmusu, fijałków, siné kapusty, i t. p.; *kwasy* bywają *nieorganiczne* i *organiczne*, oraz *kwasorodowe*, utworzone z kwasorodu i jakiego innego ciała prostego, np. *kwas azotowy, v. saletrowy, kwas siarkowy, chlorowy, węglowy* i t. d., i *wodorodowe*, powstałe z wodorodu i jakiego innego ciała prostego, np. *kwas wodosiarkowy, wodochlorowy, v. wodosolny,* i t. d.; wodorodne kwasy zwą się *haloidalnemi*, gdy w nich wodoród jest w połączeniu z jakim bądź *haloidem.* 3) = *drzewny, v. Ocet drzewny, v. Woda smolaná, v. Switłucha;* ciecz smaku kwaśnego, koloru ciemno-brunatnego, tworzy się przez suchą destyllacją drzewa; używa się do farbierni bawełnianych i płóciennych wyrobów. 4) = ciasto z jakiejkolwiek mąki ciepłą wodą zaczynionéj, zgniłością zakwaszone, drożdże. *Kwas ciepłém swem przyrodzoném chleb podnosi w górę.* 4) = napój kwaśny. *Kwas z żyta zrobiony.* 5) *w lm.* nieprzyjaźni, rozterki. *Zawsze jakieś kwasy pomiędzy małżonkami.*

Kwasek, sku, *lm.* **ski,** *m.* 1) kwaśna potrawa. *Kwasek z gęsi.* 2) = smak kwaskowaty.

Kwasiciel, a, *lm.* **e,** *m.* 1) kwaszący co. 2) = *fig.* jątrzący, do gniewu pobudzający.

Kwasić, ił, i, *scz. nd.* 1) kwaśném czynić, fermentować. 2) = *fig.* jątrzyć, nieprzyjaźni robić. *Kwasić groch;* długo czekać na co. = **się,** *stz. nd.* 1) stawać się kwaśnym, kisnąć. 2) = *na kogo;* krzywić się na kogo, gniewać się; być w złym humorze.

Kwasiec, śca, *lm.* **śce,** *m.* napój kwaśny, kwas. *Miodowy kwasiec, v.* oxymel.

Kwasigroch, a, *lm.* **y,** *m. fig. posp.* gawęda, gadula, co prawi nic do rzeczy.

Kwaskowato, *ps.* nieco kwaśno.

Kwaskowatość, ści, *blm. ż.* smak nieco kwaśny; przymiot tego, co nieco kwaśne.

Kwaskowaty, a, e, *p.* nieco kwaśny.

Kwasłotka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Corema), roślina.

Kwasłówka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Thibaudia), roślina.

Kwasoczyn, u, *blm. m. chem. prze. ob. Kwasorod.*

Kwasoczynny, *v.* **Kwasorodny, a, e,** *p.* zawierający w sobie kwasorod. *Gaz kwasorodny.*

Kwasolubka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Simethis), roślina z rodziny *Złotogłowych*, plemienia *Pajęcznicowych;* gatun. = *dwubarwna* (S. bicolor), korzeń ma bulwko-nośny.

Kwasorodek, dka, *lm.* **dki,** *m. chem. ob. Niedokwas. Kwasorodek sprzężony, ob. Niedokwas.*

Kwasorodnić, ił. i, *scz. nd. chem.* łączyć chemicznie dane ciało proste czyli pierwiastek z kwasorodem.

Kwasorodnienie, a, *blm. n. chem.* łączenie się chemiczne jakiegobądź prostego ciała, czyli pierwiastku, z kwasorodem, in. *Okwaszanie się.*

Kwasorodnik, a, *lm.* **i,** *m. chem. ob. Niedokwas drugi.*

Kwasorodność, ści, *blm. ż. chem.* in. *Tlenność,* własność, przymiot, cecha kwasorodu.

Kwasorodny, a, e, *p.* 1) od kwasorodu. *Gaz kwasorodny, ob. Kwasoród.* 2) = *ob. Kwasorodowy.*

Kwasorodowy, a, e, *p. chem.* w którego skład wchodzi kwasoród, np. *Kwas kwasorodowy,* kwas składający się z kwasorodu i jakiegobądź innego pierwiastku (*tlenokwas*). *Kwasorodowa sól,* składająca się z kwasorodnego kwasu i jakiejbądź zasady.

Kwasorodziec, dzca, *lm.* **dzce**, *m. chem.* (oxygenoide), rodzajowa nazwa każdego z 7miu następnych metaloidów: *kwasoród, chlor, fluor, brom, jod, siarka i selen.*

Kwasoród, odu, *blm. m. chem.* (in. *gaz kwasorodny, kisor, tlen, żyw, żywień, kwasor, kis*), najpowszechniejszy ze wszystkich pierwiastków; ciało proste, nie metaliczne, gazowe, stanowiące główny warunek wszelkiego życia, oddychania, butwienia, gnicia, gorzenia, i t. d.; najbardziéj elektro-ujemne; wchodzące w skład wszystkich pokarmów, wody i powietrza.

Kwasowy, a, e, *p.* od kwasu. *Zasada kwasowa*, t. j. pierwiastek, którym się kwasy od siebie różnią.

Kwasówka, i, *lm.* **i,** *ż.* dzikie, kwaśne jabłko, z drzewa dziko rosnącego nie ze szczepu. *Chyba że już takie czasy na nas nadeszły, żeby na szlachetnych jabłoniach rodziły się kwasówki*, t. j. żeby się złe z dobrego wyradzało.

Kwassja, ji, *blm. ż. bot.* (Quassia), in. *Gorzknia, Gorzkodrzew, Gorzla;* roślina używająca się w medycynie, odznaczająca się nader gorzkim smakiem, miau. jéj gatunki: = *wyniosła* (Qu. excelsa) i = *symaruba* (Qu. simaruba).

Kwassyna, y, *blm. ż. chem.* ekstrakt, czyli substancja ekstraktowa, otrzymywana z rośliny *kwassji*, nader gorzkiego smaku.

Kwaszenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czynność wyrażona słowem *Kwasić.* 2) = *chem. ob. Ukwasorodnianie.* 3) = niek. zam. fermentacja. = **się,** dąsanie się, gniewanie się.

Kwaszenina, y, *blm. ż. prow.* (na Litwie), rodzaj galarety sporządzonéj z mięsiwa zastudzonego po zgotowaniu; robi się zwykle z głów lub nóg wołowych, cielęcych, baranich, świnich, i t. d.

Kwaśnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* browar na kwasy, *v.* kwaśce.

Kwaśniak, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Oxyanthus), roślina.

Kwaśnica, y, *blm. ż. bot.* 1) *ob. Berberys zwyczajny*, in. *Kalinę włoską* zwany. 2) = *ob. Szczawik, v. Szczaw zajęczy.* 3) = *w lm.* wody mineralne kwaśne.

Kwaśnicowate rośliny, *bot. ob. Berberysowe rośliny.*

Kwaśnieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) kwaśnym się stawać, kisnąć. 2) = *fig.* zaczynać być w złym humorze, nachmurzać się.

Kwaśnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) chléb kwaśny. 2) = *bot.* a) *ob. Kiślina;* b) *ob. Kwaśniak.*

Kwaśnina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) cokolwiek zakwaszonego. 2) = drożdże.

Kwaśno, *ps.* 1) z kwasem, nie słodko. 2) = *fig.* bez humoru, w złém usposobieniu. *Kwaśno przyjąć kogo*, t. j. źle przyjąć, niechętnie.

Kwaśnogniewliwość, ści, *blm. ż.* tetryczność, humor tetryczny.

Kwaśnogniewliwy, a, e, *p.* tetryczny.

Kwaśność, ści, *blm. ż.* co jest niesłodkiego, nieprzaśnego.

Kwaśny, a, e, *p.* 1) nasycony kwasem, nie słodki, nie przaśny. *Kwaśne jabłka. Kwaśna kapusta.* 2) = *fig.* nie wesoły, ponury. *Kwaśny humor. Kwaśna mina. fig. Kwaśne jabłka*, t. j. przykrości. 3) = *korzeń, bot. ob. Kiślina. Kwaśna wiśnia, ob. Trześnia.*

Kwatera, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *nieuż.* czwarta część miasta. 2) = część, działka. a) (w ogrodzie). *Ogród cały podzielić na kwatery.* b) (w oknie, we drzwiach). *W lecie przynajmniéj jedna kwatera w oknie, powinna być zawsze otwarta.* c) (u trzewika). *Kwatery boczne u trzewika idą od przyszwy.* 3) = obozowanie, leże wojskowe. *Kwatery zimowe. Kwatera główna.* 4) = gospoda żołnierska. *Stać na kwaterze. Zapisywać kwatery.* 5) = *posp.* mieszkanie.

Kwaterka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Kwarta*), czwarta część kwarty, miara towarów sypkich i ciekłych polska = 0,25 litrom. 2) = (*zdr.* od *Kwatera*), mała kwatera.

Kwatermistrz, a, *lm.* **e,** *m.* (z niem.) 1) ten, do którego rozkwaterowanie żołnierzy należy. *Kwatermistrz generalny.* 2) = urzędnik zajmujący kwatery dla dworu monarszego.

Kwatermistrzować, ował, uje, *scz. nd.* spełniać obowiązek kwatermistrza.

Kwatermistrzowstwo, a, *blm. n.* 1) urząd kwatermistrza. 2) = *zb.* kwatermistrz z żoną.

Kwatern, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *nieuż.* sposzyt od czterech arkuszy.

Kwaterna, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Kwaterno.*

Kwaterniczy, a, e, *p.* od kwatery, od wyznaczania kwatery. *Komisja kwaternicza.*

Kwaternik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* przełożony nad kwaterą miasta; w Rossji: czastny pristaw.

Kwaterno, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Kwaterna, y,** *lm.* **y,** *ż.* (w grze loterji, *v.* czekino), cztery liczby z rzędu zakryte.

Kwaterować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *żołnierzy;* kwatery im naznaczać. 2) = stać na kwaterach, konsystować, mieć mieszkanie. *Wojsko kwateruje. Kwateruję u swéj siostry.*

Kwaterowanie, a, *lm.* **a,** *n.* zajmowanie kwatery, mieszkania.

Kwaterunek, nku, *lm.* **nki,** *m.* żołnierze na kwaterę dani. *Wolny od kwaterunku. Mieć kwaterunek.*

Kwaterunkowe, ego, *blm. n.* opłata za kwaterunek, za uwolnienie od postoju.

Kwaterunkowy, a, e, *p.* od kwaterunku, postojowy.

Kwazyr, a, *blm. m. mit.* bajeczny wieszcz normandzki, coś nakształt Orfeusza. Gdy Azy i Wany, lub potęgi rozumowe i uczuciowe, po ukończonéj z sobą wojnie i po uwięzieniu Njorda w Gladhejmie, zawierali sojusz, chcąc okazać, iż brzydzą się waśnią, poczęły pluć w pewien wądół Mitgardowy. Ślina ich obopólna obróciła się w krew', z któréj wyszedł wieszcz Kwazyr. Chodził on po ziemi, a śpiewając, zarówno mądrze, jak czule, i obłócząc, nie kłamstwo, ale prawdę w śliczne sukienki, dawał Skaldom naukę i wzór. Czarne Elfy zabiły Kwazyra. Z krwi jego urobił się *miód natchnienia, ob. Gunloeda.*

Kwef, u, *lm.* **y,** *m.* zasłona kobiéca, welon.

Kwefić, ił, i, *scz. nd.* okrywać kwefem, zasłaniać.

Kwefowy, a, e, *p.* od kwefu, zasłony.

Kwercytryn, u, *blm. m. farb.* żółty farbnik, znajdujący się w korze dębu farbierskiego, *v.* barwierskiego.

Kwerela, i, *lm.* **e,** *ż.* (z łać.) *praw. prze.* skarga przed urząd grodzki, w pewnych sprawach mniejszych, kiedy nie zasiadał sam starosta, ale jego urząd.

Kwerenda, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *ob. Poszukiwanie, Szperanie.*

Kwerendarz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Poszukiwacz, Szperacz.*

Kwerendować, ał, uje, *scz. nd. prze.* poszukiwać, dochodzić, szperać.

Kweres, u, *lm,* **y,** *m.* (z łać.) 1) *nieuż.* indagacja, inkwizycja, śledztwo. 2) = *posp.* zamieszanie, rozruch.

Kwesort, u, *lm* **y,** *m.* szydło do szycia podeszwy.

Kwest, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Kweścik, a,** *lm.* **i,** *m.* (z łać.) *prze.* zysk, zarobek; podarek uproszony.

Kwesta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) zbieranie jałmużny dla biednych albo na klasztor. *Chodzić po kwestę.*

Kwestarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która kwestę zbiera, jałmużnica.

Kwestarski, a, ie, *p.* od kwestarza, lub od kwesty.

Kwestarz, a, *lm.* **e,** *m.* zbierający jałmużnę, szczególnie na klasztor. *Ksiądz kwestarz.*

Kwestja, ji, *lm.* **je,** *ż.* i *zdr.* **Kwestyjka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) pytanie, zadanie, zagadnienie, rzecz potrzebująca rozwiązania. *Kwestje religijne, filozoficzne, prawne. To jeszcze kwestja, czy się zgodzi na to.*

Kwestor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) w dawnym Rzymie, podskarbi, wyższy urzędnik nad wybierającymi podatki.

Kwestować, ał, uje, *scz. nd.* po kweście chodzić, jałmużnę zbierać.

Kwestura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) urząd i kancelarja kwestora.

Kwękać, ał, a, *sn. nd.* 1) słabym, chorym być. 2) = stękać, jęczeć.

Kwękała, y, *lm.* **y,** *m.* stękający, jęczący.

Kwiaciarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) handlująca kwiatami. 2) = robiąca kwiaty sztuczne.

Kwiaciarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) lubiący kwiaty, znający się na nich. 2) = kupiec handlujący kwiatami. 3) = robiący kwiaty sztuczne.

Kwiat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *bot.* (flos), zwykła nazwa bardzo delikatnych, pięknie zabarwionych części dojrzewającéj rośliny, które zawierając w swym składzie organa jéj rodzajne, służą do zapłodnienia rośliny i wydania jéj podobnéj. Organa rodzajne (żeński, t. j. *słupek* i męzki, t. j. *pręciki*) są *istotnemi* częściami kwiatu; częściami zaś *ochraniającemi* czyli *okryciem* są: *korona* i *kielich*, do których należą jeszcze części *dodatkowe*: *miodniki, krążki*, i t. d.; kwiaty bywają *jednopłciowe* lub *dwupłciowe*, stosownie do tego, jak zawierają jeden lub oba organa płciowe; kwiaty przymocowane za pomocą szypułki, zowią się szypułkowe, w przeciwnym razie *bezszypułkowe*; jeżeli *kwiaty* męzkie znajdują się na jednéj roślinie zwą się wówczas *współdzielno-płciowe*, a na roślinach osobnych *rozdzielno-płciowe*; ze względu na ilość pręcików, kwiat bywa *jednodwu-trój-* lub *wielopręcikowy. Puszczać kwiaty. Okrywać się kwiatem. Pęk kwiatów. Wieńce z kwiatów. Malować, haftować kwiaty. Materja w kwiaty.* 2) = *bot. Kwiat Jowisza* (Lychnis flos Jovis), gatunek rośliny *Firletki. Kwiat królewski:* a) *ob. Poźnik wonny* (Queltia odora); b) *ob. Narciszek biały* (Narcissus poeticus); c) *ob. Hermionka tacetta* (Hermione Tazetta). *Kwiat lichtarzowy, ob. Świecznik* (Ceropia). *Kwiat monowy, ob. Szafirek piżmowy* (Muscari moschatum). *Kwiat miłości, ob. Amarant* (Amaranthus). *Kwiat mleczny, ob. Przebiśnieg zwyczajny, v. Gladysz pospolity* (Galanthus nivalis), *bł. Śnieżycą* zwany. *Kwiat pyszny, ob. Wdzięksosława* (Gloriosa). *Kwiat słomiany, ob. Radostka* (Helichrysum). *Kwiat Ś. Trójcy, ob. Fjołek trójkolorowy* (Viola tricolor). *Kwiat wodny* (Asciliatoria flosaquae), in. *Massa Prystleja, v. zielona*, gatunek porostu wodnego zwanego *Węźnicą.* 3) = *fig.* wiek młodzieńczy, pierwsza młodość. *Być w kwiecie wieku.* 4) = *fig.* czoło, wybor, ozdoba. *Kwiat młodzieży. Kwiat wojska.* 5) = *fig.* panieństwo, dziewictwo, prawictwo. *Kwiat panieński.* 6) = mąka rżana przednia. *Kwiat mąki.* 7) = (u mięsa, u pieczeni) przerosła tłustość. 8) = (u niewiast) *prze.* upław miesięczny. *Kwiat niewieści. Kwiat biały, ob. Upławy.* 9) = *chem.* ogólna nazwa ciał suchych, otrzymywanych przez sublimację w naczyniach przykrytych lub szczelnie zamkniętych, np. *kwiat siarczany.* 10) = *arsenikowy, min. ob. Farmakolit.* 11) = *myś.* a) ogon jelenia. b) koniec biały u ogona lisa.

Kwiateczek, *ob. Kwiatek.*

Kwiatecznica, y, *lm.* **e,** *ż.* co kwiaty robi, kwiaciarka.

Kwiatecznik, a, *lm.* **i,** *m.* (Philanthus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, kopiących.

Kwiatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (*zdr.* od *Kwiat*). **Kwiateczek, czka.** *lm.* **czki,** *m.* **Kwiatuszek, szka,** *lm.* **szki,** *m.* (*zdr.* od *Kwiatek*) 1) mały kwiat. *Siwe włosy na głowie, kwiatki to są cmentarzowe. Jak On (Bóg) jest Panem nad wami, tak kwiatkiem nad kwiatkami.* 2) *bot. Kwiateczek, v. Kwiatuszek* (flosculus), nazwa listków kwiatowych wychodzących z jednéj szyjki, których część wierzchnia rozchodzi się w gwiazdeczkę jak w *piołunie. Kwiatek wdowi* (Scabiosa atropurpurea), gatunek rośliny *Drjakwi.* 3) = *fig.* wieniec, panieństwo. 4) = *myś.* ogon sarny, *ob. Rukiet.*

Kwiatnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Ulidia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych. Gatunki europejskie są: 1 = *złocista* (U. demandata). 2 = *czarna* (U. nitida).

Kwiatobierny, a, e, *p.* zbierający kwiaty.

Kwiatobranka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Osmia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, miodorobnych.

Kwiatokształty, a, e, *p.* podobny do kwiatu, nakształt kwiatu.

Kwiatoliść, ścia, *lm.* **ście,** *m. bot.* (Xylophylla), roślina zwana in. *Prawołomian, Drzewolit.*

Kwiatolubny, a. e, *p.* lubiący kwiaty.

Kwiaton, u, *lm.* **y,** *m.* ozdoba wyrobiona na podobieństwo kwiatu, obwódka z kwiatów.

Kwiatonośny, a, e, *p.* noszący kwiaty, kwitnący. *Roślina kwiatonośna.*

Kwiatopaszny, a, e, *p.* paszący się na kwiatach. *Pszczoły kwiatopaszne.*

Kwiatorodny, a, e, *p. ob. Kwiatorodny.*

Kwiecisto, *ps.* ozdobnie kwiatami. *fig.* z upiększeniem. *Kwiecisto mówić. Kwiecisto pisać.*

Kwiecistość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* ukwiecenie, ozdobność. *Kwiecistość stylu.*

Kwiecisty, a, e, *p.* 1) zdobny w kwiaty. *Kwiecista łąka.* 2) = *fig.* ozdobny, upiększony. *Kwiecista mowa. Kwiecisty list.*

Kwieczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Prasium), roślina.

Kwiet, a, *lm.* **y,** *m. myś.* piszczałka z drzewa do wabienia ptaków.

Kwietni, a, e, *v.* **Kwietny, a, e,** *p.* od kwiatu, *v.* kwiatów, kwitnący. *Kwietnia Niedziela, v.* Palmowa, niedziela przed Wielkonocą; Ruś tę niedzielę nazywa *Wierzbną.*

Kwietniowy, a, e, *p.* od kwietnia, aprylowy.

Kwik, u, *lm.* **i,** *m.* 1) krzyk świni, kwiczenie. *Kwik świni słonie przestrasza. Kwik ryk! przys.* wiele hałasu a rzeczy mało. 2) = *v.* **Kwika, i,** *lm.* **i,** *ż. prow. leś.* sosna karłowata, nie rdzenna, lecz bielowata, wzrosła na chudym gruncie, albo inne drzewo karłowate, pojedyncze.

Kwikać, *ob. Kwiczeć.*

Kwikliwie, *ps.* kwicząco, piskliwie.

Kwikliwy, **a**, **e**, *p.* kwiczący ustawicznie, piskliwy.

Kwiknąć, *ob. Kwiczeć.*

Kwilący, **a**, **e**, *p.* 1) płaczący, stękający. 2) = smutnie śpiewający.

Kwilenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) płaczliwe narzekanie, stękanie. 2) = *myś.* głos bobra, sokoła.

Kwilić, ił. i, *sn. nd.* i **Kwilić się**, *slz* płaczliwy odgłos wydawać, wzdychać, stękać; narzekać. **Kwilić**, *scz. nd.* 1) *co*; żałośnie opiewać, opłakiwać co. *Kwilić swe narzekania, swe płacze.* 2) = *kogo*; *prze.* rozrzewniać, zamucać. *Nie kwil ubogiego w ubóstwie jego.* 3) = *myś.* wabić ptaki kwileniem. 4) = głos wydawać, o sokole, rarogu, białozorze, jastrzębiu i krogulcu.

Kwilny, **a**, **e**, *p.* kwilący, narzekający.

Kwilot, **a**, *lm.* **y**, *m. myś.* nazwa turkawki.

Kwindecz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (z włos.) pewna gra dawniejsza w karty.

Kwindeczowy, **a**, **e**, *p.* od kwindecza.

Kwinduplować, *v.* **Kwinduplikować**, **owań**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) jedną miarę, lub liczbę brać pięć razy.

Kwinoa, *nieod. n. bot.* (Chenopodium quinoa), gatunek rośliny *Mącznika.*

Kwinta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) 1) *muz.* piąty ton w muzyce. 2) = najcieńsza struna na skrzypcach; stąd: *Spuścić nos na kwintę*, łagodniejszym tonem przemawiać. *Zaczyna od basu, a skończy się może na kwincie.* 3) = *v.* **Kwintel**, **tla**, *lm.* **tle**, *m. nieuż.* ćwierć łóta.

Kwinterna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) 1) pięć numerów z rzędu zakrytych, w grze zwanéj czekino, *v.* loteryjką. 2) = instrument muzyczny, podobny do cytry, używany niegdyś we Włoszech.

Kwintessencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) substancja eteru. 2) = *fig.* sama istota rzeczy, treść.

Kwintet, **u**, *lm.* **y**, *m. muz.* 1) kompozycja ułożona na pięć instrumentów. 2) = komplet smyczkowy (*ob. Kwartet*), z dodaniem kontrabasu, zastępowanego zwykle w muzyce salonowéj drugą basetlą.

Kwintidi, *nieod. m.* (z fran.) piąty dzień dekady, w nowym kalendarzu francuskim.

Kwintyljon, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) podług dawnych, miljon kwadryljonów; podług nowszych zaś, tysiąc kwadryljonów.

Kwintyniści, stów, *blp. m.* zwolennicy fanatycznego krawca Jana Quintin w XVI wieku.

Kwirla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* narzędzie kuchenne do rozmącania, koziołek, kołotewka.

Kwirycí, tów, *blp. m.* (z łać.) Rzymianie, odkąd mieszkańcy miasta Cures, *v.* Quiris z nimi się połączyli.

Kwiryn, **a**, *blm. m. mit.* syn Marsa i niepokalanéj Rei Sylwji, półbóg rzymski, jest ubóstwiony duch Romulusa, założyciela Rzymu. Imię jego pochodzi od sabińskiego słowa *quiris*, znaczącego włócznię. Na cześć jego obchodzono święta *Quirinalia.*

Kwirynowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* (z łać.) obywatel rzymski, Rzymianin.

Kwit, **u**, *lm.* **y**, *m.* dowód na piśmie przyjęcia czego, np. pieniędzy, towarów; rewers, napisne. *fig. Wziętam kwit od kapłana na wszystkie, którem Bogu winna była długi.*

Kwita! *w.* koniec! basta! *Kwita z nami*, t. j. koniec rachunków, nic jeden drugiemu nie winniśmy. *fig. Kwita z nami, v. Kwita z przyjaźni*, t. j. przyjaźń nasza skończyła się. *Grać na kwita*, t. j odegrywać się. *Pax tecum i kwita*, t. j. pokój z tobą i basta.

Kwitacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* rewers, napisne, *ob. Kwit.*

Kwitacyjny, **a**, **e**, *p.* od kwitacji, rewersowy, napisny.

Kwitarjusz, **a**, *lm.* **e**, *m.* księga pokwitowań; księga drukowana do wydawania kwitów, z których jeden osobie interesowanéj się wydaje, a drugi jako kopja w księdze zatrzymuje.

Kwitek, tka, *lm.* **tki**, *m.* (*zdr.* od *Kwit*) rewers (na małą summę). *fig. posp. Odejść, v. pójść z kwitkiem. Odprawić kogo z kwitkiem*, t. j. z niczém.

Kwitły, **a**, **e**, *p.* kwitnący, rozkwitły. *Na kwitłej murawie.*

Kwitnący, **a**, **e**, *im.* 1) kwiat wydający. 2) = *fig.* w dobrym bycie zostający. *Państwo kwitnące. Handel kwitnący.*

Kwitnąć, ął, ie, *sn. nd.* 1) kwiat z pączków wydawać. *Często drzewo kwitnie wiele, a mało rodzi.* 2) = *fig.* w dobrym być stanie, dobry byt mieć. *Nauki i sztuki kwitnęły za jego panowania. Serce mi kwitnie z wesołéj nowiny.*

Kwitnieć, ał, eje, *sn. nd. ob. Kwitnąć.*

Kwitnienie, *v* **Kwitnięcie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *bot.* wydawanie kwiatu. 2) = *fig.* byt kwitnący, pomyślny. *Kwitnięcie sztuk, nauk.*

Kwitować, ował, uje, *scz. nd. kogo z czego.* 1) kwit dawać, rewersować. *Kwitować z summy odebranéj.* 2) = nie przyjmować, wyrzekać się należności. *fig. Kwituję cię z przyjaźni.* = **się**, *slz. nd. z kim*; wypłacać komu należność, załatwiać interes.

Kwitowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wydawanie kwitu.

Kwitowe, ego, *blp. n.* opłata od kwitu.

Kwitowy, **a**, **e**, *p.* od kwitu, rewersowy.

Kwjetysta, y, *lm.* **ści**, *m.* zwolennik kwjetyzmu.

Kwjetyzm, **u**, *blm. m.* (z łać.) spokój obojętny na wszystko; stępienie uczuć światowych.

Kwocjent, *ob. Iloraz, Wieloraz.*

Kwoczka, *ob. Kwoka.*

Kwodlibet, *nieod. n.* (z łać.) *teat. wł.* co kto lubi; sztuka jedno lub dwu-aktowa, ozdobiona tańcem, śpiewem, deklamacją.

Kwoka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* i *zdr.* **Kwoczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kokosz co kurczęta wodzi. *Kura od kwokania nazwana kwoczka.* 2) = *z kurczętami, as.* gromada gwiazd, in. *Baby, Plejady.* 3) = *z pog. Stara kwoka*, kobieta stara, paplająca, gderaczka. 4) = *zool. ob. Kaczka.*

Kwokacz, **a**, *lm.* **e**, *m. zool. ob. Brodziec.*

Kwokać, ał, a, *v.* **kwokcze**, *sn. nd.* 1) (o kurze wodzącéj kurczęta) głos wydawać. *Kokosz kwoka, gdacze, krzekocze, wabi, gdy kurczęta wodzi.* 2) = *fig.* paplać, gderać.

Kwokanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) głos kury wodzącéj kurczęta. 2) = *fig.* gderanie, zrzędzenie.

Kwoli, *prze. ob. Gwoli.*

Kwota, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) ilość pewna, summa.

Kyanometr, tru, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia stopnia błękitnéj barwy nieba i czystości powietrza.

Kybeb, **a**, *blm. m. mit.* kapłan Attysa, *ob. Cybeb.*

Kybela, i, *blm. ż. mit.* bogini frygijska, *ob. Cybela.*

Kybomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z kostek.

Kycia, *ob. Kicia, Kizia.*

Kyda, **y**, *blm. ż. mit.* bogini celtycka, *ob. Keda.*

Kyezjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o ciężarności.

Kylistyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka chodzenia, *v.* tańcowania na głowie i rękach.

Kynografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie psów.

Kyrje, elejson! *nieod. n.* (z grec.) Panie, zmiłuj się! (zwykły początek litanij).

Kystotom, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) narzędzie chirurgiczne do rozcinania torebek, lub torbieli.

L.

L, dwunasta litera polskiego alfabetu. W systemacie współgłoskowym, należy **L** do miękkich, a jéj odpowiednia twarda jest **Ł**: dla tego we wszelkich przemianach mówniczych ciągle się przemieniają, np. *wół, wole; skała, skale; wspaniały, wspaniali; zioło, zielsko; wesoło, weselej; widział, widzieli.* Dawniéj, gdy się pisownia jeszcze

nie ustaliła, pomiędzy *l* a samogłoską pisano *i* jako znak miękczący, np. *królie, królia, paliec, królu*, i t. p. **L**, *skróc.* zam. Litewski, WXL. zam. Wielki Książę Litewski, lub też Wielkie Księstwo Litewskie. **L** w liczbie rzymskiéj, *v.* kościelnéj) oznacza 50.

Laaus, **a**, *blm. m. mit.* fiński bóg i król zimnéj północy, tyle, co normandzki Fimbultyr. Jest to pierwiastek mrozu i zimna, lub śmierci, zaczém zły bardzo pan. Żona jego zowie się *Launawatara.*

Labadyzm, **u**, *blm. m.* nauka księdza *Labadie*, około r. 1610, który wewnętrzne oświecenie wyżéj stawił nad kościół i biblję.

Labarum, *nieod. n. blm.* (z łać.) 1) starorzymska chorągiew, cesarza Konstantyna. 2) = cyfra na starożytnych bullach (☧) która Chrystusa oznaczała.

Labe, ego, *lm.* **owie**, *m. zdr.* **Labuś, sia**, *lm.* **sie**, *m.* (z fran.) *posp.* ksiądz, księżyna, kapelan nadworny.

Laber, bru, *lm.* **bry**, *m.* ozdoba w kwiaty około czego, np. u introligatora na oprawie książki, w heraldyce około tarczy i t. p., bramowanie.

Labirontodon, **u**, *lm.* **y**, *m.* zwierzę zatracone, żabowate, podług Owena.

Labirować, *ob. Lawirować, Krążyć.*

Labirynt, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) budowa błędokrętna, w środkowym Egipcie koło jeziora Merys. Miał 3000 sal, wyobrażających gwiazdy niebieskie, a służył za miejsce wędrówki dusz, odbywanéj od wstępnia do tajemnic. Zbudował go Psammetyk. Dziś są po nim rozwaliny w okolicy zwanéj Fepim. Drugi labirynt był kreteński, zbudowany od Dedala, na rozkaz króla Minosa, a mieszczący w sobie Minotaura. 2) = *fig.* zamęt, odmęt, zamieszanie. *Książka naukowa bez systematu, to istny labirynt.* 3) = *myś. ob. Ogródek wilczy.* 4) = *an.* część ucha wewnętrznego

Laboratorjum, *w lp. nieod. lm.* **ja**, *n. ob. Pracownia.*

Labować, ał, uje, *scz. nd.* (z niem.) *prze.* dogadzać sobie, rozkoszować, używać. *W rozkosznych sobie pieszczotach łabować.*

Labrador, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* kamień z familji feldspatów, składa się głównie z krzemianu glinki i krzemianu wapna; trzymany w pewném położeniu do światła, odznacza się bardzo żywym mieniącym się blaskiem.

Labrowy, **a**, **e**, *p.* od labru, bramowany, brzegiem ozdobny.

Labruszki, szek, *blp. ż.* (z fran.) *bot.* dzika winna latorośl.

Labrzysty, **a**, **e**, *p.* brzegu wyrzynanego, bramowany, *ob. Labrowy.*

Labuś, *ob. Labe.*

Laca, *ob. Lacka.*

Lach, **a**, *lm.* **y**, *m.* Lech, Polak. *Polaka Ruś Lachem mianuje. Strachy na Lachy, przys. posp.* t. j. to są próżne strachy.

Lacha, **y**, *lm.* **y**, *ż.* nowa odnoga rzeki z wielkiego potoku.

Lachawka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Laszka.*

Lacheza, **y**, *blm. ż. mit.* druga z helleńskich Mer, lub Parek. Bierze z kądzieli, otrzymanéj od Ejmarmeny, a przędzionéj od Kloty, nić, którą zwija na wrzeciono, a któréj długość, oznacza długi lub krótki żywot ludzki. Ukazuje się boginią narodzin.

Lacka, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Laca**, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* wiązadło, zapinadło u szat szczególnie kobiécych.

Lacki, a, ie, *p.* (z ross.) od Lachów, polski. *Lacka młodź. Rym lacki. Wiara lacka*, t. j. rzymsko-katolicka.

Lać, ał, eje, *scz. nd.* 1) płyn jaki na co, lub w co lub z czego wylewać, napełniać, wypróżniać, zawsze gdy się mówi o płynie, właściwie czy figurycznie. *Lać łzy, ob. Wylewać. Lać krew', ob. Przelewać, Rozlewać. Lać w siebie. Lać w kogo. Lać wino do szklanki. Deszcz leje. Pot lał z jego czoła.* 2) = roztopionego co w formy odlewać. *Lać działa, dzwony, czcionki, kule. Lać posągi, modele, ob. Odlewać. fig. Lać potoki słów. Lać wiersze.* = **się**, *slz.* płynąć, ciec. *Wino lało się z beczki. Krew' się będzie lała. Leje się z obłoków, leje się przez dach do izby*, (dom. woda).

Lada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) 1) *leś.* narzędzie służące do wydobywania pni z korzeniami głęboko w ziemi zapuszczonemi. 2) = narzędzie do rznięcia sieczki. 3) = *leś.* sztuka drzewa dębowego 30—40 cali gruba, 18 stóp długa, używana w olejarni. 4) = *ob. Karczunek.* 5) = narzędzie którém płótno tkące się przybija, przyrząd bердowy 6) = *mit.* a) czerwona bogini słowiańska, *ob. Łada.* b) celtycka bogini, żywcem od Słowian przejęta, matka Angara, nazywana także Ladoną, jest panią ładu. Pod opieką jéj były księgi religijne, których Druidowie uczyli się na pamięć. 7) = skrzynia. *Lada u organów. Lada we młynie*, t. j. skrzynia nad kamieniem, w którą zboże wsypują. *Lada wozowa*, t. j. winda, lewar do wkładania ciężarów na wóz. 8) = skrzynia kassy ogólnéj rzemieślników. 9) = pusta nieorana rola, nowina.

Lada, *v. prze.* **Leda**, *ps.* i *p. nieod.* bez braku, byle co, byle kto, co się nawinęło, pospolitość. *Ja lada komu nie ufam. Za lada szelestem budzi się. Lada co plecie. To człowiek nie lada. Nie lada to jest imię chrześcjańskie.*

Ladaco, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) zły mężczyzna, zła kobieta; nic potém, nic dobrego. *Wielkie ladaco.* 2) = *ob. Ladajako.*

Ladacość, ści, *blm. ż.* ladajakość, nikczemność.

Ladacy, *ob. Ladajaki.*

Ladajaki, a, ie, *p.* 1) jakikolwiek, jaki niebądź. *Ladajaką nowinę mają za pewną.* 2) = *v.* **Ladacy**, pospolity, lichy, nic wart. *Stół ladajaki. Ladajakie żelazo.*

Ladajako, *ps.* 1) jakokolwiek, siako tako. *Zrobić co ladajako.* 2) = *v.* **Ladaco**, podło, nieporządnie, płocho. *Człowiek ladajako ubrany. Nie rozumiejmy ladajako jeden o drugim. Wszystko ladaco robi.*

Ladan, **u**, *blm. m.* lipożywica z rośliny *Czystka kretyńskiego*, otrzymywana.

Ladaszczyca, **y**, *lm.* **e**, *ż. prow.* 1) nierządna kobieta. *Lecz ty donciu, nie powinna uganiać się za mołojcem, jakby jaka ladaszczyca.* 2) = rzecz ladajaka, nikczemność, głupstwo.

Lado, y, *blm. ż. mit.* wielka bogini i złota pani litewska, matka *Leluszi Leli*, jest Lajma w Sauły wieńcu, lub słoneczny blask na księżycu. Stąd brana bywa niekiedy za samo słońce, jako np. w pieśni: „Lado, Lado, Sauło, warzęchą po lbie bezecnego wilka!“ Jest to bogini, opiekująca się szkolną młodzieżą, ochmistrzyni i wychowywaczka podrastających dziatek, pedagogiczny rozum żeński.

Ladon, **a**, *blm. m. mit.* czerwony bóg słowiański w służbie Hama, *ob. Ładon.*

Ladrowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* pancerz całkowity, zbroja na człowieka, lub na konia.

Ladrowany, a, e, *p.* zbroją lub pancerzem okryty, pancerny.

Lafa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z turec.) 1) roczne albo miesięczne pieniądze służącym wypłacane. 2) = *praw.* część, jaka na każdego z rozkładu przypada.

Lafowy, *ob. Jurgieltowy, Płatny.*

Lag, **u**, *lm.* **i**, *m.* czarny, sapowaty grunt, sapisko, sapowisko.

Lagier, gru, *lm.* **gry**, *m.* pewien rodzaj osadu, formującego się przy dobrowolnéj fermentacji moszczu (soku z wyciśniętych winogron) na wino; jest to mieszanina soli w winie zawartych z drożdżami, farbnikiem i winogronowemi szczątkami; osadzając się przez znaczny przeciąg czasu w beczkach z winem, tworzy tak zwany *kamień winny* (nie czysty kwaśny winian potażu). *Wino stało długo na lagrze. Po dobrém winie i lagier wypiją, przys.*

Lagografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna zajęcy.

Lagomys, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *zool.* gatunek szczurów w Syberji.

Lagrowy, a, e, *p.* od lagru, osadu winnego. *Lagrowa gorzałka.*

Lagthing, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z szwed.) ciało prawodawcze sejmu norwegskiego.

Laguna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z włos.) jezioro w błotnistém miejscu, kanał. *Laguny weneckie*, t. j. kanały.

Lagunica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Laguniczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. ob. Łagiew', Łagiewka.*

Laguński, a, ie, *p.* 1) od lagun. 2) = od miasta Laguny, na wyspie Teneryfie. *Wino laguńskie.*

Laik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* (z grec. łać.) 1) człowiek nie poświęcony, świecki. 2) = braciszek w zakonie, ksiądz nie mszalny. 3) = *fig.* człowiek nieumiejętny, prostak. *Mieć kogo za laika.*

Laisa, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* piosnka trubadurska. *Truwer gdzie w kącie laisę odśpiewa.*

Lajbegelda, y, *blm. ż. mit.* siostra Michuteli, Gally i Budyntoi, dewajtasa litewska, jest bogińka chwały.

Lajma, y, *blm. ż. mit.* litewska Dewa. Bez pobłogosławienia jéj żadna niewiasta nie pocz ⁊ je, ani brzemienia nie rozwiąże. W tém znaczeniu równa się normandzkiéj *Gersemie*. Opiekuje się mężatkami we wszystkich położeniach i przygodach życia; przeto odpowiada normandzkiéj *Idunie*. Ukazuje się przy połogach, jako babiąca bogini, a więc jest litewską *Ilitją*. Przyświeca przy połogach tak zupełnie, jak rzymska *Lucyna*. Jest to *księżycowość*, stanowiąca duszę niewieścią. Z téj strony też zowie się *Menuelą*, a znaczy nieraz *Lunę* lub *Artemidę*. Głos jéj daje się niekiedy słyszéć, a znaczy przestrogę przed zbliżającém się nieszczęściem, i oto ma znaczenie rzymskiego *Ajusa*. Inne imiona jéj są: *Miedzioima i Kunimirszys*, *ob. Menuela*.

Lak, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *pieczętarski v. do pieczętowania*, znana w powszechném użyciu massa, używająca się do pieczętowania listów, odciskania na niéj pieczęci i t. d.; *lak* zwyczajny *czerwony* robi się przez wspólne stopienie stosownéj ilości gummi-laki, terpentyny i sproszkowanego cynobru; do fabrykacji laku *zielonego* bierze się zam. cynobru gryszpan (octan miedzi); do *błękitnego*, ultramaryna; do *żółtego* chromian ołowiu, do *czarnego* sadza; lak *pachnący* ma w sobie nieco benzoesu. 2) = rosół słony lub inny, który mięso lub warzywa zachowuje od zepsucia. *Lak do ryb, do mięsiwa. Lak śledziowy.* 3)=, **a,** *lm.* **i,** *m. bot.* (Cheiranthus) roślina należąca do klassy 15éj, z działu *łuszczynowych*, wedł. ukł. Linn., gatunek: = *pospolity* (C. cheiri), łodygę ma łokciową, liście lancetowate, ostre; pochodzi z krajów cieplejszych, dla kwiatów przyjemnie wonnych, zwykle żółtawo-oranżowych, w ogrodach i trebhauzach pod nazwiskiem *fijałków* jest utrzymywany.

Laka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) gatunek gummy żywicznéj koloru czerwonawego, brunatnawego, jasna i przezroczysta; pochodzi z Indij wsch. 2) = *bot. ob. Kroplan lakorodny v. lakowy*.

Lakier, u, *lm.* **y,** *m. chem.* rozciek żywicy, bursztynu lub gummy żywicznéj w wyskoku, oleju terpentynowym lub olejach pokostnych, którym się powierzchnie rozmaitych ciał naprowadzają, dla nadania im gładkości i połysku, tudzież dla zabezpieczenia ich od wpływu powietrza i wilgoci; lakiery bywają *olejne, olejkowe* i *spirytusowe*; od gorącéj wody rozkładają się.

Lakiernik, a, *lm.* **cy,** *m.* który lakierem, pokostem pociąga.

Lakierować, ał, uje, *scz. nd.* lakierem powlekać, pokostować.

Lakierowanie, a, *lm.* **a,** *n.* pokostowanie, pokrywanie lakierem.

Lakierowany, a, e, *p.* pokostowany, lakierem pokryty.

Lakierownik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Stagmaria), roślina

Lakka, i, *blm. ż. chem.* połączenie substancji farbnéj (farbniku) z niedokwasem metalicznym, lub jakim gatunkiem ziemi.

Lakmus, u, *blm. m. bot.* nazwa dawana dwom rośli nom: a) *Niebiesznik farbierski* (Crozopfora tinctoria), i b) *Rzęsienica farbierska* (Roccella tinct.), tudzież najpięknieszemu po indychcie błękitnemu barwnikowi, który się dobywa z powyższych roślin; w stanie ciekłym zowie się *Lakmusem stałym* lub *Turnesolem*.

Lakonicznie, *ps.* krótko, krótkiemi słowy.

Lakoniczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* (z łać.) krótkosłowność, wielka zwięzłość w mówieniu, w pisaniu.

Lakoniczny, a, e, *p.* krótkosłowny.

Lakonizm, *ob. Lakoniczność*.

Lakowy, a, e, *p.* 1) od laku. *Lakowa laska.* 2) = od laki. *Lakowa maść*.

Lak-Rupja, ji, *blm. ż.* moneta w Kalkucie (10,000 rupij), *ob. Rupja*.

Lakrymatorjum, *w lp. nieod. lm.* **ja, n.** (z łać.) urna na łzy, łzawnica.

Laksa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) biegunka, djarja, choroba

Laksans, u, *blm. m.* lekarstwo na przeczyszczenie żołądka.

Laksować, ał, uje, *scz. nd.* 1) przeczyszczać. 2) = miéć biegunkę. = **się,** *złz.* przeczyszczać się.

Laksowanie, a, *lm.* **a,** *n.* przeczyszczanie żołądka, pędzenie wymiotów. *Dać, wziąć na laksowanie*.

Laksujący, a, e, *im.* przeczyszczający, rozwalniający. *Lekarstwo laksujące*.

Laktacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *med.* karmienie mlékiem.

Laktometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać. grec.) narzędzie do mierzenia dobroci mléka.

Lakton, a, *blm. m. mit.* słowiański bóg piekła, znaczący to samo, co *Peklenc*. Przechował imię to Gwagnin. Lakton jest może zepsutą nazwą do piekieł przeniesionego Ladona, lub zwycięzkiego nad Chworzem Światowida, hadesowego słońca, *ob. Peklenc*.

Laktuarjum, *nieod. blm. n. chem.* i *farm. ob. Opjum sałatowe*.

Laktuka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z łać.) *ob. Sałata*.

Laktyn, u, *blm. m. chem.* cukier mleczny, otrzymujący się w żółto-brunatnych kryształach z serwatki przez jéj wygotowanie.

Lakwarz, *ob. Elekwarz*.

Lala, i, *lm.* **e,** *m.* i *ż.* 1) *fig. ir.* pieszczoch, pieszczoszka, wychuchany, stroniący od pracy. *Śliczna mi lala.* 2) = *ob. Lalka*.

Lalka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) zabawka dziecinna, łątka. *Bawić się lalką v. z lalką. Wystrojona jak lalka. Chłopiec jak lalka.* 2) = *zool.* przeobrażenie się gąsienic niektórych dziennych owadów. 2) = *w oku, an.* (prunella), in. *Człowieczek*, część środkowa źrenicy oka, w któréj się odzwierciadlają widziane przedmioty.

Lalkarz, a, *lm.* **e,** *m.* fabrykant zabawek dziecinnych, łątkarz.

Lallus, a, *blm. m. mit.* bóg mamek.

Lama, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (Auchenia) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *bydląt*, garbatych; gatunki: 1 = *właściwa* (A. Lama). 2) = *Wigonja* (A. vicunna). 2) = *blm. m. mit.* imię kapłana mongolskiego. Od niego pochodzi Dalaj-Lama w Tybecie. 3) = (z fran.) materja przetykana złotem lub srebrem, złotogłów, srebrogłów. 4) = *prow.* bramowanie.

Lambinować, ował, uje, *scz. nd. nieuż.* ślęczéć nad czém mozolnie, starać się objaśniać to, co objaśnienia nie potrzebuje.

Lambitywum, *nieod. n.* (z łać.) *med.* lekarstwo do trzymania w uściech, aż nim się rozpłynie.

Lameczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Ciertica.* 2) = *prow.* (*zdr.* od *Lamka*), tasiemeczka do bramowania.

Lament, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) 1) żal, narzekanie. *Dawid nad Jonatą lament czynił.* 2) = śpiew żałośny. *Lament Jeremjasza*.

Lamentliwie, *ps.* żałośnie, płaczliwie.

Lamentliwy, a, e, *p.* żałośny, narzekający, płaczliwy.

Lamentować, ował, uje, *scz. nd.* 1) żalić się, narzekać. *Lamentować nad czém.* 2) = *myś.* głos wydawać, kwilić (mówiąc o słowiku).

Lamja, ji, *lm.* **je,** *ż. mit.* 1) celtycka nocnica, *nocturna domina*. Wiele było Lamij. Królową ich Herodja, Dame Habunda, Djana, lub Belizana. Ukazują się po nocach w mieszkaniach ludzi, do których wchodzą bez otworzenia ryglów i drzwi, ucztują hucznie, a przecież przynoszą błogosławieństwo. 2) = córka Neptuna.

Lamjodont, a, *lm.* **y, m.** (z grec.) skamieniały ząb morskiego psa.

Lamka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* 1) (*zdr.* od *Lama*), tasiemka do bramowania, obszywania. 2) = szleja przywiązująca się do liny i wkładająca się przez ramię człowieka do ciągnienia wiciny.

Lamować, ował, uje, *scz. nd.* obszywać tasiemką lub galonem, bramować.

Lamowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obszywanie, bramowanie. 2) = *ob. Lamówka*.

Lamowany, a, e, *im.* obszyty tasiemką, bramowany.

Lamowy, a, e, *p.* od lamy, z materji lamowéj.

Lamówka, i *zdr.* **Lamóweczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* brzeg, szlak, obwódka.

Lampa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pewien rodzaj naczyńka (z metalu lub szkła), napełnionego olejem, tłustością, woskiem lub wyskokiem, z umieszczonym pośrodku knotem, który zapalony, utrzymuje ogień, t. j. ciągłe gorzenie, czyli rozkładanie się pomienionych ciał na gazy przy objawie ciepła i ognia. Oprócz lamp zwykłych, w chemicznych działaniach (podegrzewaniu, topieniu, i t. d.) używają się: *Lampa z miechem* (mian. do gięcia szklanych rurek), gdzie w skutek przyśpieszonego pędu powietrza, otrzymuje się mocniejszy ogień. *Lampa bez płomienia*, w któréj odbywa się powolne gorzenie wyskoku, eteru lub kamfory, przy wolnym przystępie powietrza, w zetknięciu z cienkim platynowym drutem, spiralnie skręconym. *Lampa bezpieczeństwa, v. Davy'ego*, jest to lampa obwiedziona dość gęstą drucianą siatką, używająca się w górnictwie; nazwa jéj stąd pochodzi, iż nie dozwala płomieniowi spowodować nagle zapalenie się gazów w kopalni. 2) = *w lm. myś.* oczy wilka. 3) = *żart. rub.* gęba. *Jak ci dam w lampę, to dziewięć kościołów zobaczysz*.

Lampadacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) palenie podeszow lampami przy torturach.

Lampadomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z palenia się lamp, *v.* pochodni.

Lamparci, ia, ie, *p.* od lamparta. *Lamparcia skóra*.

Lamparcica, y, *lm.* **e,** *ż.* samica lamparta.

Lampart, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *zool.* zwierz podobny do tygrysa (Leopardus, panthera), *ob. Pantera. Lampart warczy.* 2) = skóra lampartcia. *Lampartem odziany.* 3) = *fig. posp.* basałyk, włóczęga, do niczego.

Lampartoryb, a, *lm.* **y,** *m.* (Scyllium), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wieloszparowych*, żarłocznych.

Lampartować, ował, uje, *scz. nd.* prowadzić życie rozwiązłe, hultajskie. = **się,** *złz.* usposabiać się na lamparta, włóczęgę, szlifobruka.

Lamparz, *ob. Lampiarz*.

Lampas, u, *lm.* **y,** *m.* 1) (z fran.) jedwabna malowana wschodnio-indyjska i chińska materja. 2) = *u spodni*, pas odmiennego koloru.

Lampecja, ji, *v.* **Lampetusa, y,** *blm. ż. mit.* córka Apollina.

Lampeczka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Lampka*.

Lamperja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) wykładanie taflami, obicie deskami. *Podłoga z lamperją. Lamperja u okien.*

Lampetra, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Minog*.

Lampiarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. teat.* izba, gdzie skład lamp teatralnych.

Lampiarz, a, *lm.* **e,** *m.* robiący, albo przedający lampy.

Lampjon, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) mała lampa do illuminacji.

Lampka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Lampa*) 1) mała lampa, kagańczyk. 2) = i *zdr.* **Lampeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* szklaneczka. *Lampeczka wina, miodu*.

Lampkowaty, a, e, *p. bot.* podobny do lampki.

Lampny, *v.* **Lampowy, a, e,** *p.* od lampy. *Lampowy nosek, v. rurka. Lampowy knot*.

Lampreda, y, *lm.* **y,** *ż. zool. ob. Minog*.

Lamprometr, u, *lm.* **y,** (z grec.) narzędzie do mierzenia natężenia światła.

Lamus, a, 1) *lm.* **y,** *m.* (z niem.) murowany dom na chowanie różnych rzeczy od ognia, magazyn. 2) = *blm. m. mit.* syn Neptuna, syn Prjama.

Lamusowy, a, e, *p.* od lamusa.

Lanca, y, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) kopja, dzida, pika. *Lanca ułańska*.

Lancet, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) narzędzie cyrulickie do otwierania wrzodów, żył; obuostrzyk.

Lancetowaty, a, e, *p.* nakształt lancetu, śpiczasty. *bot. Liście lancetowate*.

Lancknecht, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) żołnierz uzbrojony w lancę, drab. 2) = pewna gra w karty, djabełek.

Lanczaft, *ob. Landszaft*.

Lanczany, a, e, *p.* od ziela lanka. *Wódka lanczana*.

Landara, y, *lm.* **y,** *ż.* (z niem.) gatunek karety podróżnéj, stara kareta.

Landgraf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z niem.) godność niektórych panujących w Niemczech.

Landgrafowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona landgrafa.

Landgrafowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) urząd, tytuł landgrafa. 2) = *zb.* landgraf z żoną.

Landgrafski, a, ie, *p.* od landgrafa.

Landgrafstwo, a, *lm.* **a,** *n.* kraj rządzony przez landgrafa. *Landgrafstwo Heskie*.

Lando, *nieod. n.* (z fran.) rodzaj powozu.

Landrat, a, *lm.* **ci,** *m.* (z niem.) assesor sądu ziemskiego w państwie Pruskiém, podsędek.

Landsknecht, *ob. Lancknecht*.

Landszturm, *v.* **Landwer, u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) pospolite ruszenie; wojna, w któréj cały lud bierze udział.

Landwójt, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) wójt ziemski, urząd w ks. Poznańskiém.

Landy, ów, *blp. m.* nazwa dawana nadmorskim piaszczystym stepom na północ Gaskonji.

Langusta, y, *lm.* **y,** *ż.* (Palinurus), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długoogoniastych*, rakowatych. Gatunki: 1 = *szorstka* (P. locusta). 2 = *kropiasta* (P. guttatus). 3 = *ozdobna* (P. ornatus). 4 = *oczkowata* (P. argus). 5 = *włochata* (P. penicillatus). 6 = *rogata* (P. polyphagus). 7 = *ząbkowana* (P. laevicauda).

Laniczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* dawniejsza nazwa: 1) rośliny *Kosmatek* (Luzula); 2) rośliny *Tojeść krótkotrwała* (Lysimachia ephemerum).

Laniczyściec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot.* (Agasyllis), roślina.

Lanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czynność tego, który leje, nalewanie, wylewanie. 2) = odlewanie. *Lanie posągu, naczynia*, i t. d. z metalu, z gipsu.

Lanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot. ob. Konwalja.* 2) = pacześ lniana, lnianka.

Lankotka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* szlarka do garnirowania sukien używana.

Lansada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) poskok (u konia). *Zwróciwszy się bokiem w lansadach hardo krótkim czwałem toczy*.

Landszaft, u, *lm.* **y,** (*bł. Lanszaft*)*m.* (z niem.) krajobraz, pejzaż.

Lant, u, *blm. m. chem. ob. Lantan*.

Lantan, u, *blm. m. chem.* (*lantanium, lanthan, lant*), metal z rzędu ciężkich, należący do rzadkości chemicznych.

Lantana, y, *lm.* **y,** *ż. bot. ob. Hordowid v. Ordowid*.

Lantawa, y, *lm.* **y,** *ż. bot. ob. Szlachtawa*.

Lanternina, (moneta), *ob. Liwornina*.

Lanuszka, i, *lm.* **i,** *ż. prow. ob Konwalja*.

Lany, a, e, *im.* odlewany, wylewany. *Żelazo lane. Świece lane*.

Laodokus, a, *blm. m. mit.* syn Apollina.

Laokoon, a, *blm. m. mit.* Argonauta, syn Prjama, kapłan Neptuna.

Laokracja, ji, *blm. ż.* (z grec.) panowanie ludu.

Laomedon, a, *blm. m. mit.* syn Ilusa, ojciec Prjama.

Laparotomja, ji, *lm* **je,** *ż. med.* cięcie brzucha przy wydobywaniu płodu.

Lapatyna, y, *blm. ż. chem.* (lapatinum) substancja gorzka, odurzająca, z korzenia *Szczawiu kędzierzawego* (Rumex crispus) otrzymywana.

Lapidarny, a, e, *p.* (z łać.) 1) nagrobny, nagrobkowy, nakamienny. *Styl lapidarny*, t. j. krótki, zwięzły. 2) = *druk.* (u zecerów) gatunek druku, w którym podstawa liter wydaje się białą, pospolicie do tytułów używany.

Lapilli, *v.* **Rapilli, ów,** *blp. m.* kamyczki dziurkowate, rozpalone, które razem z *popiołem wulkanicznym* wyrzucają się w czasie wybuchu wulkanów, mian. w samym jego początku przy wydobywaniu się dymu; in. *Puzzelany*.

Lapislazuli, *nieod. n. min. ob. Złotomodrzyn*.

Lapit, a, *lm.* **ci,** *v.* **Lapites, a,** *lm.* **owie,** *m.* 1) *mit.* syn Apollina, syn Eola. 2) = Tessalijczyk, należący do ludu sławnego przez swe wojny przeciwko Centaurom.

Lapon, a, *blm. m. mit.* siódmy z fińskich Hyjrów, a wróg Fornjotera, ojca Finnów, najzaciętszy; pospolu z mnogą dziatwą, znaczy lapoński naród. Lapon zostaje tu djabłem, jak w Egipcie starym *Judeus*.

Laps, *ob. Przepadek*.

Lar, a, *lm.* **y,** *m. mit.* rzymski Lemur, lub nieboszczyk na ziemi przebywający i opiekujący się ludźmi, duch dobry. Odróżnia się od Penata. Penatem jest ubóstwiona siła przyrodzona, a Larem nieboszczyk. Są Lary publiczne i domowe. Do pierwszych należą np. duch Brutusa, Rekulusa, Scypjona; do drugich duchy przodków we wszelakiéj rodzinie. Lary mają przełożeństwo nad różnemi rzeczami. Stąd są Lares viales, rurales, grundiles i t. p.

Laran, u, *lm.* **y,** *m.* surowcowy tłok, kloc, używany w robotach.

Lararje, ów, *v.* **ij,** *blp. n. mit.* rzymskie święta, obchodzone na cześć Larów. Przypadały trzy razy na rok: 24 sierpnia, 5 października i 8 grudnia. Odbywano je na rozstajnych drogach.

Larendogra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) *prze.* wódka lawendowa.

Larma, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż.* **Larmo,** *n. nieod. nieuż.* **Larum,** *n. nieod.* (z fran.) bicie na trwogę, trwoga, alarm. *Z dział po basztach mocne larmo dano. fig. posp. Larum!* gwałt! ratujcie!

Larunda, y, *blm. ż. mit.* matka Larów.

Larwa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *mit.* rzymski Lemur, lub nieboszczyk na ziemi przebywający i przestraszający żywych, kołatający po domach. Znaczy przeciwieństwo Lara. 2)= (z łac.) *prze.* maska, maszkara. 3) = twarz bardzo szpetna. 4) = kobieta nierządna.

Larwisko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zgr.* od *Larwa*) szpetna, obrzydła poczwara; nierządnica.

Larwisty, *v.* **Larwowy, a, e,** *p.* który larwę nosi, maskowany.

Larwka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Larwa*) maseczka.

Laryn, a, *lm.* **y,** *m.* moneta 1) zdawkowa arabska = około 20 gr. = 10 kop. 2)=portugalska dla Goa = około 24 gr. = 12 kop. 3) = perska = 1 zł. i przeszło 3 gr. = 16,5... kop.

Laryngografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie kanału oddechowego.

Laryngoliczny, a, e, *p.* należący do laryngologji.

Laryngologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kanale oddechowym.

Laryngotomiczny, a, e, *p.* należący do laryngotomji.

Laryngotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) anatomja kanału oddechowego.

Laryssa, (herb); dwa lemiesze obok siebie końcami do góry, i ostrzem na bok obrócone, w polu czerwoném.

Las, u, *v.* **a,** *lm.* **y,** *m.* 1) wielka gromada drzew, puszcza. *fig. Las masztów, dzid. Natura ciągnie wilka do lasu, przys. Nie wywołuj wilka z lasu, przys. Im daléj w las, tém więcéj drew, przys.* 2) = *fig.* bezład, zamięszanie, labirynt. *Wszystko, jak w lesie. Trudno się z tego lasu wydobyć.* 3) = *or.* drzewo. *Drobnym lasem statek wyładowany. Las towarny.* 4) = *v. Tracz,* część piłowca, od grubszego końca, w długości 8 cali, w czasie tarcia nieprzepiłowana, w celu, aby wyroby trackie, jako to: *bale, tarcice* lub *laty,* w spojeniu trzymać mogły. 5) = *w lm. v. Lassy,* pręty proste leszczynowe, używane na kraty do przesiewania lub do suszenia słodu.

Lasa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) krata, plocionka do przesiewania wapna, piasku. 2) = *blp.* przyrząd do suszenia słodu w słodowniach, albo z drutu grubego, podłużnie spojonego i w takiéj odległości aby ziarna przecisnąć się nie mogły, albo z prętów drewnianych tak samo połączonych, albo nakoniec z blachy podziurawionéj w któréj dziurki mniejsze są od objętości ziarna.

Laseczek, czka, *lm.* **czki,** *m* (*zdr.* od *Lasek*) mały lasek, gaik.

Laseczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Laska*) kolek, pręt, palcat, patyk. 2) = kreska, linijka (w pisaniu).

Lasecznia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot. ob. Trzcina.*

Lasek, sku, *lm.* **ski,** *m.* (*zdr.* od *Las*) mały las, gaj.

Laserować, ał, uje, *scz. nd.* u malarzów, rozrzedzoną farbą na gruncie srebrnym lub białym pociągać, tak iż ten spodni przegląda.

Laska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) pręt, pałka, kostur, kij. *Nosić laskę. Chodzić z laską. Laska marszałkowska,* t. j. marszałka sejmowego, jako oznaka władzy, urzędu. *fig. Piastować laskę,* t, j. godność marszałkowską. *Podać projekt do laski,* t. j. marszałkowi sejmu, dla roztrąśnięcia na sejmie. *Sejm pod laską P... Laska Merkurego,* t. j. pręt obwinięty wężami, ze skrzydłami u góry, godło Merkurego. *Laska miernicza.* 2) = *w lm. bar.* deseczki wewnątrz barci, do których pszczoły plastry przytwierdzają. *Głowa barci laskami zataszczona,* t. j. w poprzek deszczkami leszczynowemi zatknięta. 3) = kreska, linijka (w pisaniu).

Laskać, ał, a, *scz. nd. prow. ob. Klaskać, Plaskać. Laskać biczem, łuczyną.*

Laskonogi, a, ie, *p.* cienkich goleni, nóg. *Władysław laskonogi.*

Laskonośca, y, *lm.* **e,** *n.* noszący laskę. *Herezja laskonośców,* którzy innéj broni zażywać nie chcieli, jak laski.

Laskonośny, a, e, *p.* noszący laskę (godło Merkurego). *Laskonośny Merkury.*

Laskowa trzcina, *ob. Trzcina laskowa* (Arundo donax).

Laskować, ał, uje, *scz. nd.* żłobkować, wydrążać żłobkowato, lochować.

Laskowanie, a, *blm. n. ar.* 1) nakrycie tarcicami, futrowanie. 2) = wydrążenie żłobowate; pogarbowanie powierzchni jakiéj we wklęsłe lub wypukłe laski. *Laskowania żłobki. Laskowania żylki*

Laskowany, a, e, *p.* żłobowaty, lochowany. *Laskowana ściana.*

Laskowaty, a, e, *p.* 1) żłobkowaty, strefiasty, w strefy, w paski. 2)= z kształtu podobny do laski.

Laskownik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Laskonośca, Laskonośny.*

Laskowy, a, e, *p.* 1) od leszczyny, leszczynowy. *Laskowy orzech. zool. Mysz laskowa* (mus avellanarius). 2)= od laski, pręta. *Laskowy szuwaks.*

Lasonóg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Mysis), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych,* zwrótnookich. Gatunki jego: 1 = *Szkocki* (M. spinoculus). 2=*Grenlandzki* (M. Fabricii). 3=*Arrański* (M. integer).

Lasota, y, *lm.* **owie,** *m.* imię staropolskie, Sylwester.

Lasować, ał, uje, *scz. nd. wapno*; gasząc wapno rozrabiać laską i dawać mu wypływać przez kraty.

Lasowik, a, *lm.* **i,** *m. prow. żart.* mieszkaniec lasów.

Lasowy, a, e, *p. ob. Leśny.*

Lasówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Hylomys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych,* kretomyszów, ślepuszonek; gatunek jeden: = *krótkoogoniasta* (H. suillus). 2)=*zool. ob. Antylopa.* 3)=(Silvius) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* bąkowatych; gatunek europejski jeden: = *plowa* (S. vituli).

Lasso, *v.* **Lazo, a,** *lm.* **a,** *n.* (z hisz.) rzemień chwytny (arkan) południowych Hiszpanów.

Lasunek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Drymapkila), *zool.* ptak z rzędu *owadożernych;* gatunki jego: 1 = *naskowany* (D. velata). 2=*rdzawobrzuchy* (D. carinata). 3=*trzypręgowy* (D. trivirgata). 4=*popielaty* (D. cinerascens). 5=*czarny* (D. alecto).

Lassy, *ob. Lasa.*

Lata, y, *blm. ż. mit.* bogini arabska, *ob. Alilata.*

Latacz, a, *lm.* **e, m.** 1) (Dactylopterus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, dziwogłowych. 2)=*myś.* ptak drapieżny, który umie przelatywać na bardzo myśliwskie w czasie polowania na ptaki. 3)=*posp.* biegus, wietrznik, *ob. Latawiec.*

Latać, ał, a, *scz. częst.* i **Lecieć,** *nd.* 1) na skrzydłach z miejsca na miejsce się przenosić. *Latać nisko, wysoko, latać nad wodą.* 2)=*fig.* unosić się, wznosić się. *Miło jest myślą latać po wysokiém niebie. Prawda zawsze górą latać musi jako orzeł.* 3) = szybko biedz, spieszyć. *Lecieć komu na pomoc. Lecieć pocztą. Czytaj powoli, nie leć. Lepiéj korzystać z tego co mamy, niż latać za morze.*

Latalec, *ob. Latawiec.*

Latan, u, *blm. m. min.* nowo wynaleziony metal.

Latanie, a, *lm.* **a,** *n.* przenoszenie się za pomocą skrzydeł z miejsca na miejsce.

Latar, *ps. prow.* tego roku.

Latarka, i. *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Latarnia,* mała latarnia.

Latarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* (z łac.) 1) naczynie ze szkła oprawnego lub blachy drobno dziurkowanéj dla zachowania światła od zgaszenia. *Latarnia morska,* budowa nad brzegiem morza, z palącém się mocném światłem, dla wskazywania okrętom przystani w nocy, a mianowicie w czasie burzy. *Latarnia czarnokięzka, v.* Rd. *czarnoksięźnica,* przyrząd fizyczny, przedstawiający obrazy prawdziwe nieruchome przezroczyste. 2)=*myś.* głowa wilka. 3)=*prow.* plama odmiennéj maści u konia.

Latarniarz, a, *lm.* **e, m.** co latarnie robi.

Latarnik, a, 1) *lm.* **cy,** *m.* z latarnią przyświecający, zapalający latarnie. 2)= *lm.* **ki,** (Fulgora), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pluskwowatych,* piersiodziobnych, piewikowatych.

Latawiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) cokolwiek lata, latający. *Złe duchy dawniéj latawcami nazywano, ob. Latowiec.* 2)=*fig.* wietrznik, pędziwiatr. 3) = (Paradisea),

zool. ptak z rzędu żarłocznych; gatunki jego: 1= *rajski* (P. apoda). 2=*czerwony* (P. rubra). 3= *królewski* (P. regia). 4=*okazały* (P. magnifica). 5=*pyszny* (P. superba). 6=*sześciowitkowy* (P. sexsetacea). 4) = *zool.* rodzaj ryb morskich (exocoetus). 5)= latająca figurka papierowa do morskich (exocoetus). 6) = *med. v.* sznurka przywiązana (zabawka dziecinna). 6) = *med. v. nocnica,* widmo chorobne (u ludu choroba latająca). 7)= *bot.* (Eringium campestre), roślina z rodzaju *Mikołajka, v. Wietrznika.*

Latawka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Latawiec papierowy.*

Lath, a, *blm. m. mit.* istota najwyższa dawnych Arabów.

Latjalit, u, *blm. m. min.* błękitny kamień znajdujący się w lawie góry Wezuwjuszu.

Latka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* kociołek, garniec.

Latko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *zdr.* od *Lato.* 2)=od *Roku. Ma już piętnaście latek.*

Lato, a, *lm.* **a,** *n.* 1) pora roku. *Latem, podczas lata. Przeszłego lata. Na przyszłe lato. W lecie bywają upały. Babie lato, v. lato święto-Marcińskie,* t. j. pogoda w czasie jesieni. *Czeka na to jak na lato, przys.* t. j. z upragnieniem, z utęsknieniem. 2) = rok, teraz używa się tylko *w lm. Lata, lat. Przed laty. Z laty. Na stare lata. Mieć lata,* t. j. być pełnoletnim. *Lata, stare lata,* starość, wiek. 3)=, **y,** *blm. ż. mit.* Tytanida grecka, żona i siostra Ereba, znaczy noc. Nosi na sobie płaszcz czarny a rodzi Tytana po Tytanie, jako np. Orka, Tarta, Eliza, Mery, Erynny, Harpje, Kubiry.

Latobłąd, ędu, *lm.* **ędy,** *m.* omyłka chronologiczna, anachronizm.

Latokary, y, *blm. ż. ob. Launawatara.*

Latona, y, *blm. ż. mit.* rzymska bogini, urobiona z greckiéj Laty, znaczy noc.

Latonczanka, *v.* **Latonka, i,** *lm.* **i,** *ż. mit.* córka Latony, Djanna.

Latopałanka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Petaurus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych,* długonogich. Gatunki: 1=*wielka* (P. tanguanoides). 2)=*długoogonowa* (P. macrourus). 3= *krótkogłowa* (P. breviceps). 4= *wiewiórcza* (P. sciureus). 5= *Perona* (P. Peronii). 6= *Arjel* (P. Ariel). 7=*mała* (P. pygmaeus).

Latopérz, a, *lm.* **e, m.** *nieuż. ob. Nietoperz.*

Latopis, 1) **a,** *lm.* **owie,** *m. ob. Latopisiec.* 2) =, **u,** *lm.* **y,** *m.* kronika, rocznik.

Latopisarski, a, ie, *p. ob. Latopiski.*

Latopisarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* kronikarstwo, pisanie dziejów porządkiem lat.

Latopisarz, a, *lm.* **e, m.** *ob. Latopisiec.*

Latopisiec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. v. bl.* **Latopiszec, szca,** *lm.* **szce,** *m.* dziejopis, kronikarz. *Latopiscowie Ruscy.*

Latopiski, a, ie, *p.* od latopisca, kronikarza.

Latopismo, a, *lm.* **a,** *n.* kronika, roczniki, *ob. Latopis.*

Latopistwo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Latopisarstwo.*

Latorostka, i, *lm.* **i,** *ż.* mała latorośl, odrostek.

Latorość, *v.* **Latorośl, i,** *lm.* **e,** *ż.* 1) gałązka młoda, przyrostek roczny. *Latorośl do sadzenia w ziemi. Latorośl do szczepienia w pniak. Latorośl winna, v. winorośl.* 2) = *fig.* potomstwo, dziecko. *Takieś uwiędła latorości młoda!*

Latorośny, a, e, *p.* latorośłom służący.

Latorózga, i, *lm.* **i,** *ż.* rózga, która wyrosła w przeciągu lata, latorośl.

Latos, a, *lm.* **y,** *m.* i *zdr.* **Latosek, ska,** *lm.* **ski,** *m.* tegoroczne bydlę, łończak, roczniak, jednolatek, nazimek.

Latosi, ia, ie, *p.* tegoroczny. *Byczki latosie.*

Latoś, *ps.* 1) *prze.* tegorocznie, w tym roku, w bieżącym roku. 2) = *posp.* w przeszłym roku.

Latować, ował, uje, *scz. nd.* przez lato mieszkać. = **się,** *złz.* biegać się, grzać się, bydlować (mówi się o krowie objawiającéj popęd płciowy).

Latowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) leża letnia żołnierska albo pastusza. 2) = Rd. zam. *kalendarz,* w znaczeniu liczenia lat. 3) = *ob. Grzanie się.* 4) = czas parzenia się krów.

Latowiec, wca, *blm. m. mit.* bożek ze słowiańskiego piekła, jest przyłożnik męzki, lub zmora, siadająca na tych mężczyzn, co się przejedli, przepili, nierządem osłabili. Czyni to ku ich karze i poprawie. Inne imiona jego *Morus, Murus, Moraus, Morawit, Wilkodłak, Wlikodrak, Latawiec, Zmora.*

Latowisko, a, *lm* **a,** *n.* czas utrzymywania obcego inwentarza przez lato na pastwisku. *Zadać bydle na latowisko.*

Latowy, a, e, *p. ob. Letni.*

Latra, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Letra.*

Latus, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) zsumowanie, zliczenie, do przeniesienia na drugą stronę, lub też przeniesiona summa.

Latynizm, u, *blm. m.* (z łac.) zwrót właściwy językowi łacińskiemu

Laudanum, *nieod. n.* (z grec.) sok makowy, napój usypiający; ekstrakt z opjum.

Laudemium, *nieod. n. prow.* dziesiąty grosz od sprzedaży dóbr wieczysto dzierżawnych, przypadający skarbowi lub dziedzicowi; zdawne.

Laudum, *nieod. n. ob. Uchwała.*

Laufeja, ji, *blm. ż. mit.* olbrzymka normandzka, która uchodzi za matkę złego Loka, niezdolnego, jak sądził lud, być synem *Relsty.*

Laufer, fra, *lm.* **fry,** *m.* (z niem.) 1) biegacz, biegun, szybkobieg. 2) = figura w grze szachowéj.

Laufrowy, a, e, *p.* od laufra.

Laugo, a, *blm. n. mit.* lapońsko-pogańska kąpiel święta, coś nakształt słowiańskich postrzyżyn. Sprawują dziecku laugo, kąpiąc je z zachowaniem pewnych obrzędów i nadając mu imię. Czyni się to również po każdéj niebezpiecznéj chorobie, która człowieka przetwarza, a więc i innego imienia wymaga.

Launawatara, y, *blm. ż. mit.* fińska bogini, żona Laausa, pana ciemnéj północy, a matka chorób i szkodliwych zwierząt. Odpowiada normandzkiéj *Notcie,* lub nocy, a powiła dziewięciu synów złych, lub chorób w Finlandji grasujących, jako, np. *Pannahejnena, Pajnajajnena, Ryjza.* Przez 30 zim i 30 lat chodziła brzemienna, a na kamieniu świętym, przez wodę wydrążonym, powiła płód. Inne imiona jéj *Latokary, Launun-Ajki, Louhjatora, Lowehatara.*

Launun-Ajki, *ob. Launawatara.*

Laur, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) *bot.* wawrzyn, rodzaj rośliny. Z niego dawniéj wito wieńce dla zwycięzców; stąd: *Zbierać laury,* odnosić zwycięztwa. *Okryty laurami. Spoczywać na laurach. ob. Wawrzyn.* 2) = *ob. Wieniec.*

Lauraj, *lm.* **y,** *ż.* 1) imię chrzestne. 2) = *ob. Łacra.*

Laurencja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Laurentia), rodzaj *wodorostu koralowatego;* gatun. = *pierzastodzielna* (L. pinnatifida), liście ma darniste, chrząstkowate, wpół przezroczyste, szkarłatne; rośnie w Adrjatyku i w morzu Północném; smak ma nie miły, pieprzowy, w głodzie jednak bywa jadaną.

Lauroliść, ścia, *lm.* **ście,** *m. bot.* (Laurophyllus), roślina.

Larośliw, u, *lm.* **y,** *m. ob. Wiśnia wawrzynolistna.*

Laurować, ował, uje, *scz. nd.* laurem wieńczyć.

Laurowe rośliny (Lauri), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 6éj, ukł. Juss. (Peristaminia), roślin *dwuliściowych;* in. *Wawrzynowate.*

Laurowiśnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot. ob. Wiśnia wawrzynolistna.*

Lauryn, a, *blm. m. mit.* król Nikierów, lub czarnych Elfów giermańskich. Mieszka śród zaczarowanych gór i prześlicznego a dziwów pełnego pałacu. Zwabia czasami wędrownych rycerzy do siebie, a pokazawszy im dziełnicy swéj cuda i dawszy huk złota, wypuszcza ich na wolność. Wykradł prześliczną królewnę *Simitę* i wziął ją za żonę.

Lawa, y, *blm. ż. min.* kamień wulkaniczny, t. j. utworzony ze stopionych i złączonych z sobą, w skutek wulkanicznego ognia we wnętrzu ziemi, rozmaitych mineralnych istot, a potém, po wypłynięciu z wulkanów, stwardniałych; znajduje się zwykle w bliskości wulkanów; używa się do wyrabiania różnych przedmiotów i za materjał budowlowy.

Lawabo, *nieod. n.* (z łac.) naczynie kościelne dla mycia rąk przede mszą.

Lawanda, *ob. Lawenda.*

Lawatera, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Lavatera), roślina należąca do klassy 16éj, rzędu *wielopręcikowego,* wedł. ukł. Linn, łodygę ma półtora łokciową, równie jak i liście kutnerowatą, kwiaty fjoletowe, różowe lub białe; znaną jest w kilku gatunkach.

Lawaterz, a, *lm.* e, *m. ob. Miednica.*

Lawatywa, *ob. Enema.*

Lawenda, *v.* **Lawanda**, y, *blm. ż.* 1) *bot.* (Lavandulo), roślina należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. =*pospolita* (L. spica), łodygi ma pół łokciowe, liście drobne, kwiaty modre; rośnie w południ. Europie, dla przyjemnego zapachu i użytku na wodę *lawendową* w ogrodach utrzymywana.. 2) = zam. *Spirytus lawendowy*, *woda* lub *wódka lawendowa*, przyrządzona z rośliny Lawendy, używająca się w medycynie, jako środek zewnętrzny, orzeźwiający.

Lawendowy, a, e, *p.* od lawendy. *Lawendowa woda.*

Lawerna, y, *blm. ż. mit.* bogini złodziejów.

Lawet (kamień), *ob. Garkowiec.*

Laweta, y, *lm.* y, *ż.* (z niem.) osada armaty na kołach.

Lawina, y, *lm.* y, *ż.* bałwan lodu lub śniegu staczający się z gór, lodozwał, śnieżyca.

Lawir, u, *lm.* y, *m. v.* **Lawirowanie**, a, *lm.* a, *n.* (z niem.) 1) krążenie, kołowanie, szczególnie po morzu. 2) = *fig.* wykręty, wybiegi

Lawirować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) krążyć, kołować. 2) = *fig* chodzić, postępować do celu krętemi drogami.

Lazaron, a, *lm.* y, *m.* (z włos.) ubogi mieszkaniec Neapolu.

Lazarysta, y, *lm.* **ści**, *m.* zakonnik zgromadzenia Św. Łazarza.

Lazdona, y, *blm. ż mit.* królowa Ragan, lub Drzewic, Nimf, przemieszkujących śród drzew na Litwie. Pałace jéj są w Orzeszynie, *ob Ragana.*

Lazjonit, u, *lm.* y, *m.* (z grec.) *min.* kamień z podobnemi do włosów kryształami.

Lazulit, u, *lm.* y, *m. v.* **Lazulec**, **lca**, *lm.* **lce**, *m. min.* nazwa błękitnego, krystalizowanego minerału, składającego się z fosforanu glinki (lub żelaza), połączonego z fosforanem zasadowym magnezji (lub wapna, żelaza) i wodą.

Lazur, u, *lm.* y, *m.* 1) *min. ob. Lazurowy* (*kamień*). 2) = modry, *v.* niebieski kolor, błękit. *Lazur niebieski.* 3) = *v. zdr.* **Lazurek**, *chem.* smalta starta we młynach na mialki proszek.

Lazurek, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* 1) *bot.* rodzaj rośliny (loserpitium). 2) = *berliński*, *mineralny*, *paryski*, *ob. Berlińska farba.* 3) = *w lm. zool.* rodzaj gołębi, mających na szyji różnokolorowe prążki.

Lazurokrusz, u, *lm.* e, *m. nieuż.* kruszec mający w sobie wiele miedzi.

Lazurować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) malować błękitnym kolorem. 2) = *v.* **Lazurkować**, zaprawiać lazurem, krochmalikiem.

Lazurowy, a, e, *p.* 1) od lazuru, modry, błękitny. *Niebo lazurowe*, *v. Sklepienie lazurowe.* 2)=*kamień* (lapis lazzuli), *min.* minerał z Bucharji, używany do ozdób, i na piękną błękitną farbę, zwaną *ultramarynem*, niegdyś wysoko cenioną, a dziś wyrabianą sztucznie i w wielkiéj ilości; lazurowy kamień składa się głównie z krzemianu glinki i sody z małą ilością siarczyka żelaza.

Lazy, **ów**, *blp. m. nieuż.* giesta, gra niema aktora. *Co znaczą małpie miny i te twoje lazy?*

Ląd, u, *lm.* y, *m.* (z niem.) 1) ziemia dla odróżnienia od morza. *Ląd stały. Lądem*, t. j. po ziemi. *Odbijać od lądu. Przybić do lądu. Lądu się trzymać. Ląd stary*, t. j. Europa, Azja i Afryka. *Ląd nowy*, t. j. Ameryka i Australja. 2) = u flisów, brzeg rzeki. *Ląd ostry*, t. j. wysoki, przykry. *Ląd płaski*, t. j. brzeg mający wodę miałką.

Lądochodny, a, e, *p.* na ziemi, nie w wodzie żyjący. *Lądochodne zwierzę.*

Lądować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* do lądu przybijać, na ląd wysiadać, *ob. Wylądowywać.*

Lądowanie, a, *lm.* a, *n.* przybijanie do lądu, wysiadanie na ląd.

Lądowe, ego, *blm. n. or.* opłata od przybijania tratew do lądu.

Lądowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. zool.* ptak podobny do czajki (charadrius hiaticula).

Lądowy, a, e, od lądu, na lądzie zostający. *Wojsko lądowe. Podróż lądowa. Zwierz lądowy.*

Lądz, **łągł**, **ęże**, *scz. jedn.* *ob. Ledz.*

Łąg, **łęgu**, *lm.* **łęgi**, *m.* wylęgnięcie, płód.

Łągło, a, *lm.* a, *n. bart.* narzędzie z drzewa twardego, w kształcie podkowy wyrobione, 6 całł otworu mające, z rowkiem zewnątrz, służące bartnikom przy wlażeniu na drzewo.

Łąt, *ob. Lont.*

Łążek, **żka**, *lm.* **żki**, *m.* (Goniuca), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Wymoczków*, nieżołądnych.

Leadhilit, u, *lm.* y, *m.* kamień z rodzaju węglanów.

Lebioda, y, *blm. ż. bot.* (Atriplen), roślina z familji łobodowych (Chenopadeae De Cand. Atripliceae Juss.), należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*ogrodowa* (A. hortense), pochodzi z Grecji, w ogrodach raz wprowadzona na użytek kuchenny, sama się zasiewa; odmiana jéj z liśćmi czerwonemi w ogrodach pospolita, u ludu zwie się niek. *Łobodą*; =*błyszcząca* (A. nitens), liście ma z góry lśniące, pod spodem srebrzysto-łuszczkowate, dość rzadka; =*rozłożysta* (A. patulum), rośnie przy wsiach, koło płotów, w ogrodach między warzywem; =*szara*, *v. nacięta* (A. laciniatum), rośnie na miejscach piaszczystych; =*wązkoliściowa* (A. angustifolium), dość pospolita przy płotach, drogach, w ogrodach, na gruzach; =*nadmorska*, (A. littorale), łodygę ma wzniesioną, gałęzistą. 2)= posp. nazwa rośliny: *Mączyniec*, *v. Mącznik strzałkowy* (Chenopodium bonus Henricus).

Lebiodczany, a, e, *p.* od lebiody, z lebiody.

Lebiodka, *v.* **Lebiotka**, i, *blm. ż. bot.* (Origanum), in. *Macierzyca*, roślina z rodziny *wargowych*, należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*pospolita* (O. vulgare), dawn. *Lebiodką naszą*, dziś posp. *Macierduszką*, *v. Duszką* zwana, łodygę ma włosistą, liście ze spodu włosiste, kłosy skupione, zapach całéj rośliny przyjemno-korzenny; =*majeran*, *bł. majran* (O majorana), pochodzi z półn. Afryki i środkowéj Azji, gdzie jest podkrzewem, u nas z powodu zimną zmienił się w roślinę zielną, roczną; utrzymuje się w ogrodach z nasion zasiewanych z wiosny; dla nader mocnego aromatycznego, lecz przyjemn. zapachu, używa się jako korzenna przyprawa do niekt. potraw; łodygę ma ćwierć łokciową, zwykle czerwonawą, omszoną, kwiaty gęsto skupione, żółtawo białe, w kłosach; =*trzemdała* (O. dictamnus).

Lebo, *sp. prow.* (na Śląsku), zam. *albo*, *lub też.*

Lecenie, a, *lm.* a, *n.* 1) lot. 2)=śpieszenie, bieżenie szybkie. 3)=ocieplanie, zagrzewanie. = **się**, *bydła*, *ob. Letowanie*, *v. Latowanie.*

Lech, a, 1) *blm. m.* bajeczny król polski; stąd 2)= *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* Polacy, *ob. Lechita.* 3)=albjońska nazwa celtyckiego obelisku, *ob. Menhir.*

Lecha, y, *lm.* y, *ż.* 1) *zdr.* **Leszka**, i, *lm.* i, *ż* grzęda w ogrodzie, zagon, *ob. Kwiatowa.* 2)=*prze.* rząd, szereg. *Siadły tłuszcze lechami.*

Leches, a, *blm. m. mit.* syn Neptuna.

Lechita, y, *lm.* **ci**, *m.* Polak, jakby potomek Lecha, który miał być założycielem Polski.

Lechja, ji, *blm. ż.* dawne nazwanie Polski.

Lechówna, y, *lm.* y, *ż.* córka Lecha, Polka.

Lecić, **ił**, **i**, *scz. nd. ob. Letnić.*

Lecieć, **iał**, **i**, *scz. nd. ob. Latać.*

Leciuchno, *v.* **Leciutko**, *v.* **Leciuteńko**, *ps.* bardzo lekko.

Leciuchny, a, e, *v.* **Leciutki**, *v.* **Leciuteńki**, a, ie, *p.* bardzo lekki.

Leciwy, a, e, *p. prze.* podeszły w lata. *Miłość w leciwym człowieku większe błazeństwo jest, niż co innego.*

Lecować, *ob. Lejcować.*

Lecz, *p.* ale, zaś. *ob. Ale.*

Leczalnia, i, *lm.* ie, *ż. ob. Szpital.*

Leczenie, a, *lm.* a, *n.* uwolnianie od choroby za pomocą lekarstwa, kurowanie, kuracja, *ob. Wyleczenie.*

Lecznik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Streptopus), roślina.

Leczony, a, e, *im.* kurowany, *ob. Wyleczony.*

Leczuch, a, *lm.* y, *m.* partacz lekarski.

Leczyć, **ył**, **y**, *scz. nd. kogo*, 1) lekarstwa dawać, kurować. *Lekarz leczy*, *Bóg uzdrawia.* 2)=przywracać zdrowie choremu. *Nauka lekarska leczy niedostatki w cielę*; *filozofja leczy wady rozumu*, *ob. Wyleczyć.* = **się**, **ył**—, **y**—, *slz.* 1) lekarstwa brać. *Lekarz ten sam się leczy.* 2) = odzyskiwać zdrowie, wyleczać się. 3) = (o ranie) goić się.

Leczyzwrzód, **odu**, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Stosił*, *Wrzodowiec.*

Ledavum, *nieod. n.* pachnąca żywica.

Ledeburja, ji, *lm.* je, *ż. bot.* (Ledebouria), roślina z rodziny *Złotogłówkowych*, plemienia *hjacyntowych*; gat. =*hjacyntowa* (L. hyacinthoides), rośnie w Ind. wschod.

Ledererit, u, *blm. m.* minerał w Nowéj Szkocji.

Lednica, *ob. Lodownia.*

Ledwie, *v.* **Ledwo**, *ps.* 1) zaledwie, z trudnością. *To nam ledwie wystarczy.* 2) = omal, bez mała, tylko co nie. *Ledwie*, *że...* *Ledwie że dzień. Ledwie*, *że umié czytać. Ledwie co. Ledwie co nie*, *ledwie że nie. Ledwie co v. ledwie*, *że go nie zabito.* 3)= *nieledwie*, *v. ledwie przeledwie*, z jak największą trudnością, powolnością *Ledwie nieledwie się wyskrobał.*

Ledwochodą, *ps. prze.* krokiem, stępo, pomału.

Ledwomówny, a, e, *p.* z trudnością przemawiający. *Ledwomówne usta.*

Ledworuszny, a, e, *p.* z trudnością poruszający się. *an. Spojenie ledworuszne* (synathrosis).

Ledy, *nieod. ż.* (z an. Lady) szlachetna niewiasta, dama, panna.

Ledz, *v.* **Legnąć**, **legł**, **legnie**, *scz. jedn.* 1) położyć się, upaść. 2)= poledz, zginąć, umrzeć. *Legł w obronie ojczyzny. Legnąć w grobie.*

Leelit, u, *lm.* y, *m. min.* kamień do krzemionkanów pojedynczych glinkowych (według Beudant'a) należący.

Leersja, ji, *blm. ż. bot. v. Zamokrzyca* (ob. ten wyr.), pewien rodzaj trawy, rosnącéj po miejscach wilgotnych.

Legacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łac.) poselstwo, szczególnie papieskie. *Do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego przyłączona była prerogatywa legacji.*

Legacki, a, ie, *p.* od legata *v.* legacji.

Legacyjny, a, e, *p.* poselski. *Rada legacyjna.*

Legać, **ał**, a, *scz. nd.* 1) często leżeć, gnuśnieć. *Kto ze psy lega*, *ze pchły wstaje. Cnota na piecu nie lega.* 2)= *z kobietą*, t. j. spółkować.

Legalizacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łac.) *praw.* poświadczenie podpisu i pieczęci urzędnika na akcie podpisanego musi być dopełnioną w każdym razie, skoro akt ma być składanym władzy innéj guberuji, lub w juryzdykcji innego trybunału.

Legalizować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* sądownie potwierdzać, zaświadczać, stwierdzać podpisem.

Legalnie, **Legalność**, **Legalny**, *ob. Prawnie*, *Prawność*, *Prawny.*

Legar, u, *lm.* y, *m.* (z niem.) 1) długa sztaba drzewa, służąca za podkładkę pod jakie ciężary. *Legary w piwnicach pod beczki.* 2) = *ob. Legowisko.*

Legarstwo, a, *lm.* a, *n.* leganie na piecu, lenistwo.

Legart, a, *lm.* y, *m.* 1) legawiec, leniwy, domator. 2) = *myś* wyżeł.

Legartować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* wylegać się na piecu, próżnować.

Legat, 1) a, *lm* **ci**, *m.* (z łac.) poseł publiczny, szczególnie papieski. 2) =, u, *lm.* y, *m. praw.* zapis przez który testator czyni panem dóbr swoich w całości lub części obdarowanego, stosownie do tego, czy zapis jest: 1mo ogólnym, 2do pod tytułem ogólnym, 3io szczególnym. Zyskujący zapis szczególny nie obowiązany do długów spadku, wyjąwszy zmniejszenie zapisu i sprawę hypoteczną wierzycieli.

Legatarjusz, a, *lm.* e, *m.* ten, któremu legat odkazanym został; dziedzic zapisowy.

Legatura, y, *blm. ż.* przymięszanie nieszlachetnego metalu do szlachetnego, jak np. miedzi do złota.

Legawiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) który rad leży, leń, leniwiec. 2) = pies legawy.

Legawisko, *ob. Legowisko.*

Legawka, i, *lm.* i, *ż.* długa trąbka pastusza z osiny lub wierzby.

Legawy, a, e, *p.* 1) do legania skłonny, ospały. 2)= *pies v. Legawiec*, przyuczony do polowania na ptastwo dzikie. 3) = *psie*; polowanie z psem legawym na ptastwo. *Nie podejmuj się szaszku legawego pola*, *przys.* t. j. nie podejmuj się czego nie umiesz, czemu nie zdołasz.

Legienda, y, *lm.* y, *ż.* (z łac.) podanie tyczące się jakiego świętego.

Legier, 1) a, *lm.* **owie**, *m. nieuż.* (z niem.) składnik, komissant handlowy. 2) =, u, *lm.* y, *m.* a) *nieuż.* skład towarów, *ob. Skład.* b) *ob. Obóz.*

Legista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z łac.) 1) prawnik, prawoznawca. 2) = *nieuż* oczytany, który wiele czytał.

Legitymacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łac.) *praw.* 1) dowód pochodzenia celem objęcia spadku lub usprawiedliwienia rodu. Osiągniętą być może przez metryki urodzenia, akty zejścia lub małżeństwa, testamenty, działy, a nawet i inkwizycją, a wtenczas, gdy sąd uzna takową za dopuszczalną i niższy sąd do jéj wyprowadzenia przeznaczy. 2) = *v. Legitymowanie się*, wywodzenie się na szlachectwo.

Legitymacyjny, a, e, *p.* opierający się na prawie, według praw będący; dowodzący praw czyich.

Legitymiczność, **ści**, *blm. ż.* (z łac.) prawność, szczególniéj co do następstwa tronu.

Legitymista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z fran.) 1) uznający prawność władzy, panowania. 2)= (we Francji) uznający tylko starszą linję Burbonów za prawną.

Legitymować, **ał**, **uje**, *scz. nd praw.* 1) praw czyich dowodzić, np. do szlachectwa, do spadku. 2) = przyznawać urzędownie swoje dziecko. = **się**, *slz.* usprawiedliwiać się sądownie, dowodzić swoich praw.

Legitymowanie się, a—, *lm.* a—, *n. ob. Legitymacja.*

Legiwać, **ał**, a, *sn. nd.* często się kłaść, często bywać leżącym, *ob. Leżeć.*

Legja, ji, *lm.* je, *ż. v.* **Legjon**, u, *lm.* y, *m.* (z łac.) poczet, hufiec wojska, pułk. *Legjony rzymskie. Legje cudzoziemskie. Krzyż legji honorowéj*, ustanowiony przez cesarza Napoleona I.

Legły, a, e, *im. ob. Poległy.*

Legnąć, *ob. Ledz.*

Legniwka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Hancornia), roślina.

Legować, **ał**, **uje**, *scz. nd. co komu*; odkazać testamentem, zapisać.

Legowisko, a, *lm.* a, *n.* 1) miejsce odpoczynku zwierząt, leżysko. *Legowisko niedźwiedzi*, *wilków.* 2) = kwaterowanie wojska, leża. *Rozłożyć wojska na letnie v. zimowe legowisko.* 3) = hałizna ogrodzona wśród lasu dębowego lub bukowego, do któréj trzodę chlewną, będącą na wypasie w karmnéj knieji, na noc zapędzają; koszary.

Leguchno, *v.* **Leguczko**, *ps. ob. Leciuchno.*

Leguchny, a, e, *v.* **Leguczki**, a, ie, *p. ob. Leciuchny.*

Legumina, y, *lm.* y, *ż.* (z łac.) 1) rośliny *v.* zioła ogrodowe kuchenne. 2) = potrawa z legumin *v.* jarzyny. 3) = *bot. ob. Kalendulina.*

Leguminny, a, e, *p.* 1) (o roślinach strączkowych) groszkowy. 2) = mączny.

Leguminowy, a, e, *p.* od leguminy, z leguminy. *Leguminowe przysmaki.*

Legwan, a, *lm.* y, *m* (Iguana) *zool.* gad należący do rzędu *Jaszczurek*, zwyklonogich.

Leherenna, y, *blm. ż. mit.* bóstwo nieznane.

Lej, 1) a, *lm.* e, *m.* opój, który tylko dolewa. 2)=, u, *lm.* e, *m.* narzędzie, przez które płyn wlewa się do beczki, lejek.

Leja, *ob. Lej.*

Lejb, a, *blm. m. mit.* szwedzko-łapoński Olmaj pierwszy, pisany zwykle *Lejb-Olmaj.* Rozdaje żywot powszechny, mieszka w lasach i na górach, opiekuje się łowcami, a znaczy tyle, co Rottymo lub Tarapita gdzie indziéj.

Lejba, y, *lm.* y, *m.* 1) imię własne żydowskie, Lewi. 2) = rozkisły, rozlazły, basałykowaty.

Lejbgwardja, ji, *lm.* je, *ż.* (z niem.) gwardja monarsza, przyboczna.

Lejbhuzar, a, *lm.* y, *m.* huzar z gwardji przybocznéj.

Lejbik, a, *lm.* i, *m.* część ubioru żołnierskiego.

Lejbnitzjanizm, u, *blm. m.* filozofja idealistyczna, czyli kosmologiczny systemat monad filozofa Lejbnitza z końca XVII wieku.

Lejbowaty, a, e, *p.* rozkisły, rozlazły, basałykowaty, ociężały.

Lejo, *v.* **Lec**, *v.* **Lic**, a, *lm.* e, *m.* (z niem.) 1) wodze, któremi woźnica powoduje. *Bez lejca na wóz*, *bez wiosła na wodę*, *bez ostrogi na konia*, *nie wsiadaj.* 2) = *w lm. or.* woda w pasie *v.* płycie, między biegowemi i jałowemi rykami.

Lejcować, *v.* **Licować**, **ał**, **uje**, *scz. nd. konia*; lejce na konie kłaść, kiełznać

Lejcowy, a, e, *p.* od lejców. *Koń lejcowy v. w lejcu*, t. j. idący przed dyszlowym.

Lejd, u, *blm. m.* (z an. Lloyd) 1) kawiarnia giełdowa w Londynie. 2) = pismo perjodyczne w Austrji.

Lejdejska butelka, *fiz.* narzędzie służące do zbierania elektryczności.

Lejek, jka, *lm.* **jki,** *m.* 1) (infundibulum), *chem.* i *posp.* narzędzie w kształcie ściętego ostrokręgu, służące do przelewania ciał płynnych z jednego naczynia w drugie, do oddzielania płynów rozmaitéj gęstości i t. p., wyrabiane bywa z blachy, szkła, niekiedy z papieru zwiniętego w ostrokrąg. 2) = *v. Dół minowy, fort.* wydrążenie, które bywa zrobione przez skutek podkopu, gdy przypuszczamy, że wszystka ziemia w niego napowrót nie wpadnie. 3) = *bot. ob. Wilec.*

Lejkjoe, ego, *blm. m. mit.* służebnik Hippa, fińskiego boga lasów drugi, jest duch borowy do litewskiego Girysta podobny lub Satyr. Ma moc nad własnościami drzew ziół i traw, a przeraża wędrowców krzykiem.

Lejkowaty, a, e, *p.* na kształt lejka. *bot. Korona lejkowata. min. Krystalizacja lejkowata*, t. j. w kształcie ostrokręgu.

Lejkowój, oja, *lm.* **oje,** *m. bot. ob. Wilec.*

Lejkowy, a, e, *p.* od lejka. *Lejkowe ciasto*, t. j. przez lejek przepuszczane.

Lejmonjada, y, *blm. ż. mit.* jedna z greckich Nimf, bawiąca się po łąkach i grudziach.

Lejokoma, y, *blm. ż. chem.* gumma krochmalna.

Lejtnant, a, *lm.* **ci,** *m. ob. Porucznik.*

Lejtuch, a, *lm.* **y,** *m.* całun, żałobne pokrycie.

Lek, u, *lm.* **i,** *m.* 1) lekarstwo. *Lek serdeczny* (medic. cordiacum), lekarstwo pobudzające serce (Siennik). *Lek rozpędzający* (med. discutiens), mający własność rozrzedzania, rozpędzania zastałéj krwi w naczyniach włosowatych; tu się odnoszą leki przeciwzapalne. *Lek otwierający* albo *odtykający*, mający własność otwierania zatkanych najcieńszych przewodów w narzędziach wydzielania i w gruczołach. *Lek katalityczny*, sprawujący skutki chemiczne niewiadomym dla nas sposobem.

Lekarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która zajmuje się leczeniem.

Lekarnia, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) budowla zawierająca w sobie skład i robotnię lekarstw, oraz mieszkanie aptekarza. 2) = sala dla chorych.

Lekarnictwo, a, *blm. n.* niektórzy tak nazywają naukę medycyny.

Lekarski, a, ie, *p.* 1) od lekarza. *Sztuka, v nauka lekarska. Pomoc lekarska. psł. Po lekarsku*, według przepisów sztuki lekarskiéj. 2) = od leków, leczenia. *Wody mineralne pospolicie są lekarskie.*

Lekarstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) środek, czynnik, co ciało zepsute naprawia lub od zepsucia broni. *Zapisać lekarstwo. Użyć lekarstwa. Zażyć lekarstwo. Na śmierć nie ma lekarstwa, przys. fig. Już na to nie ma lekarstwa*, t. j. nic nie pomoże. 2) = nauka o leczeniu chorób (Therapia).

Lekarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który leczy. *Lekarz jarmarkowy*, szalbierz, szarlatan. 2) = *fig.* co zle naprawia, złemu zapobiega. *Czas najlepszy lekarz.*

Lekarzyć, ył, y, *scz. nd.* być lekarzem, zajmować się leczeniem.

Lekce, *ps.* lekko, nierozważnie, płocho. *Lekce sobie co, v. kogo ważyć, ob. Lekceważyć.*

Lekceważenie, a, *lm.* **a,** *n.* niedbanie o kogo, *v.* o co, małowaženie.

Lekceważyć, ył, y, *scz. nd. kogo, co*; nie dbać o kogo, małować.

Lekciejszy, a, e, *p. st. w. nieuż.* od *Lekki, ob. Lekszy, v. Lżejszy.*

Lekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) podawanie nauki jakiéj uczniom przez nauczyciela. *Dawać lekcje. Brać lekcje od kogo. fig. Dałem mu lekcję, ob. Nauka.* 2) = pensum zadane przez nauczyciela. *Uczyć się lekcji. Odmawiać, v. recytować lekcję.*

Lekki, *v.* **Letki, a, ie,** *p. st. w.* **Lekczejszy,** *v.* **Lekszy,** *v.* **Lżejszy.** 1) mało ważący, nie ciężki. *Lekki jak pióro. Zbroja lekka. Ubiór lekki. Lekka konnica, lekka artyllerja. Mieć lekką rękę*, t. j. szybko i swobodnie pisać. *chem. Lekkie metale*; do tych metali należały podług dawnego podziału te, których ciężkość gatunkowa była mniejszą jak 5,0. 2) = słaby. *Wino lekkie. Herbata lekka.* 3) = prędki, szybki. *Lekki do biegu. Lżejszy od wiatru.* 4) = mały, mało ważny. *Lekka zwada. Lekka kara.* 5) = powierzchowny. *Lekkie wyobrażenie o czem. Lekka znajomość czego.* 6) = nie stały, lekkomyślny. *Człowiek lekki, umysł lekki.* 7) = łatwy, nie trudny, bez pracy. *Styl lekki. Wiersz lekki. Lekki chleb*, t. j. próżniacki. *Na lekki chleb się puścił.*

Lekkie, *v.* **Letkie, ego,** *blp. n.* 1) płuca 2) = pokarm gotowany dla suchotników z płuc, wątroby i serca cielęcego.

Lekkjo, a, *blm. m. mit.* czwarty z fińskich Hyjzów, przeciwnik Perykosi, jest zły duch, przybierający na siebie różne postaci. To jako pies, to kur, muszka, chroni się przed piorunem do mieszkań ludzkich i ściąga w nie łyskawice.

Lekko, *ps.* 1) nie ciężko. *Lekko ubrany. fig. Lekko ranny.* 2) = powoli, ostrożnie. *Lekko z ptaki, byś ich nie spłoszył.* 3) = lekkomyślnie, nierozważnie. *Lekko sobie postąpić.*

Lekkochodny, a, e, *p.* chodu lekkiego.

Lekkoduchy, a, e, *p.* małéj wartości, lekki, próżny.

Lekkomowność, ści, *blm. ż.* nierozważne gadanie, szczebiotliwość.

Lekkomowny, a, e, *p.* nierozważny w mówieniu, szczebiotliwy.

Lekkomyślec, ślca, *lm.* **ślce,** *m. ob. Lekkomyślnik.*

Lekkomyślnica, y, *lm.* **e,** *ż.* nierozważnie, po trzpiotalsku postępująca.

Lekkomyślnie, *ps.* nierozmyślnie, nierozważnie. *Postępować lekkomyślnie. Przedsiębrać co lekkomyślnie.*

Lekkomyślnik, a, *lm.* **cy,** *m.* płocho, niestatecznie myślący, postępujący.

Lekkomyślny, a, e, p. nierozważny, nierozmyślny, niestateczny.

Lekkonogi, a, ie, *p.* lekkich nóg, lekko chodzący.

Lekkoręki, a, ie, *p.* lekkiéj ręki, szybko piszący.

Lekkoskrzydły, a, e, *p.* lekkich skrzydeł, szybko latający.

Lekkość, ści, *blm. ż.* 1) przymiot rzeczy nieważkiéj, nie ciężar, nie ciężkość. *Lekkość tancerza. Lekkość ręki. Lekkość pęzla.* 2) = *fig* lacność, wprawa, biegłość. *Lekkość stylu.* 3) = *fig.* lekkomyślność, nierozważność. *Lekkość umysłu, charakteru. Lekkość postępowania.*

Lekkoważnie, *ps.* nierozważnie, z lekceważeniem.

Lekkoważność, ści, *blm. ż.* 1) nie ciężka waga rzeczy. 2) = nie wielka wartość czego.

Lekkoważny, a, e, *p.* 1) nie ciężki. 2) = nie wiele wart.

Lekkowierność, Lekkowierny, *ob. Łatwowierność, Łatwowierny.*

Lekkowietrzny, a, e, *p.* lekki, jak wiatr. *Lekkowietrzne pióra.*

Lekkowiewny, *v.* **Lekkowiewy, a, e,** *p.* lacno powiewny. *Lekkowiewny liść osiny.*

Lekkozbrojny, a, e, *p.* w zbroji nie ciężkiéj.

Lekkuchno, *v.* **Lekuchno,** *ps. ob. Leciuchno.*

Lekkuchny, *v.* **Lekuchny,** *ob. Leciuchny.*

Lekodziéj, a, *lm.* **e,** *m. nieuż. ob. Aptekarz.*

Lekorób, oba, *lm.* **oby,** *v.* **Lekorobnik, a,** *lm.* **cy,** *m.* osoba trudniąca się przerabianiem albo przyrządzaniem lekarstw aptekowych, *ob. Aptekarz.*

Lekosklad, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Apteka.*

Lekośledziec, dzca, *lm.* **dzce,** *m.* lekarz badający własność lekarstw (Farmakolog).

Lekować, ował, uje, *scz. nd. prze.* ciągle leczyć. *Bóg smutne serca cieszy, troski lekuje.*

Lekowanie, a, *lm.* **a,** *n. med.* leczenie. *Lekowanie wziewne* (curatio inhalatoria), leczenie ułatwiające oddychanie przez wziewanie czystego powietrza albo pary lekarskiéj.

Lekowzór, oru, *lm.* **ory,** *m. med.* (codex medicamentarius, pharmacopoeia dispensatorium), książka zawierająca przepisy do przygotowywania lekarstw.

Lekozął, ęba, *lm.* **ęby,** *m. nieuż.* ząbolek, dentysta.

Leksykograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) autor słownika.

Leksykografja, ji, *blm. ż. v.* **Leksykografowanie, a,** *lm.* **a,** *n. nieuż.* (z grec.) pisanie słownika.

Leksykologiczny, a, e, *p.* do leksykologji należący.

Leksykologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o słownikach i ich układaniu.

Leksykon, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) słownik, szczególniéj grecki słownik.

Leksszy, a, e, *p. st. w.* od *Lekki.*

Lekta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) odczytywanie, świadectwo odczytania. 2) = cicha msza, czytana.

Lektor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) 1) czytający, czytelnik. 2) = jedno z mniejszych duchownych święceń. 3) = w uniwersytetach, młodszy pomocnik professorski.

Lektorka, i, *lm.* **i,** *ż.* czytająca, czytelnica.

Lektorjum, *nieod. n. ob. Czytelnia.*

Lektwarz, *ob. Elektwarz.*

Lektyka, i, *lm* **i,** *ż.* 1) nosidło dla ludzi. 2) = rodzaj skrzyni do siedzenia, bogato zazwyczaj ozdobionéj, w któréj służący jakiegoś możnowładzcy noszą go na ramionach; używa się szczególniéj na Wschodzie.

Lekuchno, Lekuchny, *ob. Leciuchno, Leciuchny.*

Lekwarz, a, *lm.* **e,** *m. med.* lekarstwo do czyszczenia zębów.

Lel, a, *blm. m. mit.* jeden syn Ladona i Lady, trzeci słup czerwony i pomocnik w służbie Hama, jest hetman nad wałką *Jutroboha i Juternicy* ze *Strybohem* i *Strybą*, lub światłości z cieniami w jutrzence. Występuje jako pierwszy, lub wschodni *piastun niebios*, a trzyma na barkach wschodnie niebiosa, ażeby nie upadły. Z tego powodu zowie się słusznie słowiańskim Kastorem. Wzywano go podczas wesel, ażeby cały wieloletni dzień nowożeńców mógł być tak łagodny, jak poczynający go właśnie *świt, ob. Polel.*

Lela, i, *blm. ż. mit.* córka Lady, siostra Lelusa, a krom tego Peskji, Gondy i Maślu Baby, dewajtasa litewska, jest dusza domowego aptekarstwa i leczenia, wszystkim niewiastom właściwa. Lelus i Lela, jako bliźnięta, zwały się *Leliwą*, a przypominają greckie *Latoides.*

Lele, *nieod. n.* człowiek zniewieściały, słaby, niewieściuch.

Lelek, lka, *lm.* **lki,** *m.* 1) *zool.* gatunek sowy, wielkości gołębia (strix aluco). *Lelek łęczy, ob. Kozodój.* 2) = człowiek roztrzepany, głupi. 3) = *mit.* słowiański bożek piekielny, strzegący pod ziemią ukrytych skarbów. Lelków jest przy każdym skarbcu takim wiele. Strzegą skarbu, ażeby dostał się w ręce prawego właściciela, lub spadkobiercy jego. Odstraszają każdego dziwami, kto zbliża się do skarbca. Gdy zaś nadchodzi osoba, któréj skarb należy prawnie, kwilą coraz głośniéj, lub brząkają pieniędzmi, wskazując jéj miejsce szczęśliwe. Od kwilenia, zwanego u Kroatów *lelekaniem*, pochodzi ich imię. Pod opieką ich stoi *paproć* i *floretyna*, które, gdy kwitną, stają się czarnoksięską chabiną, wskazującą w ziemi skarb.

Lelkowy, a, e, *p.* od ptaka lelka, taki jak u ptaka lelka. *Z ramion wydobył lelkowe skrzydła.*

Leliwa, 1) (herb); księżyc nie pełny, do góry rogami obrócony, w pośród niego gwiazda, na hełmie paw ogon, a na nim z gwiazdą księżyc. 2) = *bot. ob. Złotogłów.*

Lelja, *prze. ob. Lilja.*

Lella, i, *blm. ż. mit.* rzymska bogińka, znacząca jakąś rozpustnicę nocną.

Leluja, ji, *blm. ż. mit.* żeński Jezierniu, przyjaciółka królowéj wód Wodany, lub Nehody, jest słowiańska bogini spadających z gór, a stąd nie marznących, a słodko mruczących potoków. Imię jéj od krańskiego *teluvati*, balbutire. Jest to więc Nimfa gwarząca, szelest fal, etymologicznie wzięta Amfitryta. Kwiat jéj poświęcony *lilja*, która zwała się dawniéj *leluja.*

Lelum Polelum, *nieod.* 1) dwaj bogowie słowiańscy, toż samo znaczący co Nestor i Polluks u Rzymian. 2) = człowiek słaby, niedołężny. 3) = *prow.* opieszale, leniwie, pomału. *Jakoś lelum polelum idzie ci robota.*

Lelus, a, *blm. m mit.* brat Warpasa, Ligicza i Derfinta, dewajtas litewski, jest duchem chirurgji wojskowéj, lekarzem ran otrzymanych w bitwie, synem *Lady.*

Lem, u, *lm.* **y,** *m. fil.* założenie, którego dowiedzenie potrzebne jest do założenia następnego.

Leman, a, *lm* **y,** *m.* (z niem.) holdownik, wyższemu pana za trzymany grunt obowiązany.

Lemanea, ei, *lm.* **eje,** *v.* **Lemanja, ji,** *lm.* **je,** *ż. ob. Omrzywo.*

Lemański, a, ie, *p.* lenny, mański, holdowniczy.

Lemaństwo, a, *lm.* **a,** *n.* lenstwo, manstwo, holdownictwo.

Lemiesz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) żelazo u pługa, wybierające i układające ziemię krojem przeźniętą. 2) = (Argyreiosus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Lemieszka, i, *blm. ż.* ciasto prażone; potrawa z mąki nasypywanéj na gorącą wodę, prażucha.

Lemieszowy, a, e, *p.* od lemiesza. *Lemieszowa nasada. Lemieszowa kość, an.* ścianka w nozdrzach.

Leming, a, *lm* **i,** *m.* (Lemmus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, ślepców; gatunki: 1 = *norwegski* (L. Norvegicus). 2 = *wędrowny* (L. migratorius) 3 = *obrożasty* (L torquatus). 4 = *kusy* (L. lagurus). 5 = *Hudsońskí* (L. Hudsonius). 6 = *grenlandzki* (L. groenlandicus). 7 = *biało-gardły* (L. albogularis).

Lemma, *nieod. n. v.* **Lemmat, u,** *lm.* **y,** *m. ob. Ganiec.*

Lemnes, a, *blm. m mit.* drugi służebnik Kuippana, fińskiego gospodarza leśnego, jest opiekunem olszyny.

Lemnik, a, *lm.* **i,** *m.* kamień z rodzaju magnezji, z familji *Mydlastych.*

Lemonjada, *ob. Limonada.*

Lempo, a, *b'm. m. mit.* drugi z Fińskich Hyjzów, przeciwnik Ilmarynena, jest skrzydlaty ojciec smoków, tyle, co słowiański Chworz. Duch ten zły ma zatrute strzały.

Lemur, a, *lm.* **y,** *m. mit.* duch rzymski, pochodzenia etruskiego. Podług Apulejusza demony, jawiące się i działające na ziemi, które niegdyś żyły w ciele człowieczém, zwały się Lemurami. Jeżeli zaś dusze nieboszczyków przebywają, nie na ziemi, jak Lemury, lecz w piekle, mają imię *Manów.* Lemur dobry, opiekujący się ludźmi, nazywał się *Lar*, a zły, przerażający ludzi, *Larwa.*

Len, lnu, *lm.* **lny,** *m.* 1) *bot.* (Linum), roślina z rodziny *lnowatych*, któréj i dała nazwanie, należąca do kl. 5éj, rzędu 5 *pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: a) = *żółty* (L. flavum, *v.* glandulosum), rośnie na wzgórkach, na miejscach kamienistych, nieurodzajnych, lecz rzadko; korzeń ma cienki, twardy, prawie drzewiasty; = *zwyczajny, v. pospolity, v. siewień* (L. usitatissimum), hoduje się wszędzie jako jedna z najpożyteczniejszych roślin, z włókien któréj wyprzędzone nici dają po wytkaniu płótna i materje, z ziarn zaś, zwanych *siemieniem lnianém*, wypędza się olej; len ten w krajach półn. Europy rośnie dziko; = *łąkowy, v. biały* (L. catharticum); = *kosmaty* (L. hirsutum), trwały, o kwiatach błękitnych; = *praglec, v. samosiéj*, w niek. okolicach *greckim* zwany, prędko dojrzewający, włókna daje mniéj trwałe; = *syberyjski, v. trwały* (L. perenne), nasienie ma czarne, mało olejne, włókno obfitsze lecz grubsze i mniéj białe. b) = *Matki Bożéj*, posp. nazwa rośliny *lnica. v. lnianka pospolita.* c) = *australny, ob. Tęgosz, v. Długielno.* d) = *mały, ob. Lenek gałęzisty.* 2) = *górny, min.* nazwa dawana niek. *amjantowi* i *azbestowi.*

Lenaje, ów, *blp. m. mit.* tajemnice greckie na cześć Bachusa, pewien rodzaj Dyonizij, *ob. Antesterje.*

Lenarkit, u, *lm.* **y,** *m.* kamień z rodzaju węglanów.

Lendzian, *ob. Lędzian.*

Lendziéj, a, *lm.* **e,** *m. prow. ob. Lędźwian.*

Lenek, nka, *blm. m* 1) mały len. 2) = *bot.* (Radiola), in. *Promienica*, roślina z rodziny *lnowatych*, należąca do klassy 4éj, rzędu *4-słupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *gałęzisty, v. 4-płatkowy* (R. linoides, *v.* millegrana), rośnie na miejscach piaszczystych, często między zbożem; mała, zupełnie gładka roślinka, o drobnych białych kwiatkach. 3) = *Matki Bożéj, ob. Lnica pospolita.*

Lenić się, ił—, i—, *złz.* ociągać się, ociężałym być, leniwym, gnuśnym. *Robić, pracować, biegać, nie lenić się mamy.*

Leniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot.* 1) (Thesium), roślina z rodziny *Oleastrowych, v. Przewierzbowatych* (Elaeagneae), należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *bezprzysadkowy* (Th. ebracteatum), rośnie na wzgórzach, łodygę ma ćwierć łokciową, orzeszki mniejsze od ziarn kolendry; = *lnianoliściowy* (Th. linophyllum), rzadszy, wyższy od poprzedzającego. 2) = (Myagrum), in. *Lniecznik*, roślina. 3) = *ob. Lnica pospolita.*

Leniéć, ał, eje, *sn. nd.* 1) gnuśnieć, leniwym się stawać. 2) = *ob. Lenić.*

Leniek, ńka, *lm.* **ńki,** *m.* (*zdr.* od *Leń*) mały leniuch, leniwe dziecko.

Lenienie, *v.* **Linienie, a,** *lm.* **a,** *n.* wypadanie włosów u zwierząt, które zwykle dwa razy na rok się przytrafia, t. j. na wiosnę i w jesieni, wyjąwszy przypadkowe zdarzenia w czasie choroby. = **się,** *med.* wydalanie ze krwi pierwiastków nieużytecznych ciału.

Lenistwo, a, *blm. n.* ociężałość, gnuśność.

Leniuch, a, *lm.* **y,** *m.* leniwy, gnuśny człowiek.

Leniwica, y, *lm.* **e,** *ż. v.* **Leniwka, i,** *lm.* **i,** *ż. nieuż.* leniwa, gnuśna kobieta.

Leniwie, *v.* **Leniwo,** *ps.* 1) gnuśnie, ociężale, niechętnie. *Kto leniwo jé, leniwo robi.* 2) = zwolna, powoli. *Leniwie godziny płyną.*

Leniwiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) człowiek leniwy, ociężały, próżniak. 2) = (Bradypus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczerbatych*, leniwych; gatunki: 1 = *dwupalcowy* (B. didactylus). 2 = *właściwy* (B. tridactylus). 3 = *obrożasty* (B. torquatus). 4 = *żółtogardły* (B. gularis). 5 = *blady* (B. pallidus). 6 = *płowośniady* (B. infuscatus).

Leniwieć, ał, eje, *sn. nd.* leniwym się stawać, gnuśnieć, *ob. Leniéć.*

Leniwo, *ob. Leniwie.*

Leniwochody, a, e, *p.* chodzący leniwo, powoli.

Leniwomowny, a, e, *p.* mówiący leniwo, powoli.

Leniwonogi, a, ie, *p.* ociężały w chodzie. *Żółwie leniwonogie.*

Leniwość, ści, *blm. ż.* lenistwo, powolność.

Leniwy, a, e, *p* 1) gnuśny, ociężały. *Leniwy i w domu smoknie. Leniwemu zawsze święto.* 2) = powoli ruszający się, powolny. *Leniwy czas dla cierpiących.* 3) = *kapusta,* potrawa z kapusty na słodko gotowanéj.

Lenniczy, a, e, *p.* hołdowniczy. *Przysięga lennicza.*

Lennik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) trzymający ziemię lenném prawem, wassal. 2) = *prow.* rzemieślnik powrozów; powroźnik

Lenno, a, *lm.* **a,** *n. prze. v.* **Lenność;** lemaństwo, maństwo, hołdownictwo. *Dać co w lenno. Mieć co w lennie. Lenno dziedziczne.*

Lennodawca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** *m.* pan lenna, władca udzielny.

Lenność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) prawo posiadania gruntu pod pewnemi warunkami za przywilejem 2) = grunt posiadany za prawem lenném.

Lenny, a, e, *p.* hołdowniczy, feudalny. *Prawo lenne v.* feudalne. *Lenny pan,* pan zwierzchny, właściciel lenna *v.* lenności.

Lenować, ał, uje, *scz. nd.* **Lenować się,** *złz. prze. ob. Lenić się.*

Lenownik, *ob. Lennik.*

Lentować, ał, uje, *scz. nd.* (u malarzów) suchym pędzlem kolor równać od smugów.

Lentryk, u, *lm* **i,** *m.* klej lekki rozpuszczony. *Farby trzeć na kamieniu z lentrykiem klejowym.*

Lentrykować, ał, uje, *scz. nd.* 1) (u introligatora) papier wodny w wodzie z klejem maczać, aby się stał klejowym; in. *Planirować.* 2) = (u malarza) klejem lekkim napuszczać drzewo pod grunt.

Lentwal, a, *lm.* **e,** *m.* fartuch skórzany rzemieślniczy, szorc.

Lentwalik, a, *lm.* **i,** *m.* wyprawna jagnięca skóra z wełną, smużyk.

Lentwójt, *ob. Landwójt.*

Lentyszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* 1) narzędzie służące do nacinania kory u drzewa dla pozyskania soku. 2) = *bot.* (Lentiscus) in. *Mastykowe drzewo.*

Lenung, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) *nieuż.* płaca, żołd; nadanie.

Lenungować, ał, uje, *scz. nd.* (z niem.) *nieuż.* opłacać żołd.

Lenungowanie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* płacenie żołdu.

Lenungowy, a, e, *p. nieuż.* od lenungu, żołdu. *Dzień lenungowy,* w którym się żołd opłaca.

Lenzinit, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień ziemnego koloru.

Leń, nia, *lm.* **nie,** *m.* 1) leniwy człowiek, leniwiec, gnuśnik. *Leniu! na-é jajo! — a czy obłupione?* 2) = *posp.* lenistwo. *Leń go się chwycił.* 3) = (Bibio) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *ogrodowy* (B. hortulana). 2 = *czarny* (B. Marsi). 3 = *rudoudny* (B. Pomonae). 4 = *rudonogi* (B. Johannis). 5 = *smugowany* (B. dorsalis). 6 = *gładki* (B. clavipes).

Leńce, ów, *blp. m. leś.* podpory u sążnia drzewa w lesie wystawionego.

Leński, *ob. Lenniczy, Lenny.*

Leństwo, *ob. Lenność.*

Leońskie wiersze, *v.* **Leoniny, ów,** *blp. m.* wśrodku i na końcu rymowane łacińskie wiersze.

Leontjazis, *nieod. n.* (z grec.) rodzaj trądu.

Leopard, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Lampart.*

Leopoldino, *nieod. n.* moneta toskańska (10 paoli) = 1 rub. 32 kop. *v.* 8 zł. 21 gr.

Lep, u, *lm* **y,** *m.* 1) przynęta, którą ptaki łowią *Łowić ptaki na lep. Rózgę lepem namazać.* 2) = *fig.* co wabi, przynęca. *Dostatki, rozkosze, pieniądze i inne lepy do złego prowadzą.* 3) = *kozi* (laudanum) *nieuż.* sok z pewnego drzewa. 4) = (viscus), właściwa substancja organiczna, dobywana z różnych części roślinnych, odznaczająca się wielką lipkością; niektórzy przyjmują go za *klej roślinny* (ob. ten wyr.). 5) = cząstki mąki nie roztartéj, formujące grudki, przy zacieraniu robót gorzałczanych lub piwnych.

Lepak, *ob. Zaś.*

Lepażówka, i, *lm.* **i,** *ż.* broń myśliwska z fabryki Lepage'a.

Lepczyca, y, *blm. ż. bot.* 1) (Asperugo) roślina z rodziny *boraksowych v. ogórecznikowatych*, należąca do klassy 5éj rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *leżąca* (A. procumbens) rośnie wszędzie na miejscach suchych, łodygę ma po ziemi rozesłaną, najeżoną, kwiaty drobne czerwono-błękitne, międzylistne. 2) = *ob. Przytulja lepczyca v. Przytulja ostrzyca.*

Lepianka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) lep z gliny zmięszanéj ze słomą, i budowa z tego materjału. 2) = chałupa, nędzna chata. *fig. Ciało, lepianka nikczemna, więzienie i pęto umysłu.* 3) = *fort.* rodzaj odziania lub okładu, robiącego się z gliny, którą narzucają wzdłuż spadku przedpiersienia dzieł nie mających być odzianemi murem albo darniną.

Lepiarz, a, *lm.* **e,** *m.* lepiący co z gliny.

Lepić, ił, i, *scz. nd.* 1) spajać cząstki czego za pomocą ściskania *Lepią twarogi w grudy.* 2) = nasmarowywać czémś gęsto rozrobionem. *Ściany gliną lepić.* 3) = kształcić, uksztalcać za pomocą nalepiania. *Lepić posągi z wosku. Wszyscyśmy z jednéj gliny lepieni.* = **się,** *złz.* 1) spajać się przez ściskanie cząstek. 2) = *bł,* czepiać się za co. *Puch lepi się za odzienie.*

Lepidło, a, *lm.* **a,** *n.* leki służące do przylepiania, leki lipkie.

Lepidodendron, u, *lm.* **y,** *m.* tak się zowią szczątki roślinne, albo raczéj odciski roślin na massach mineralnych, na których niekiedy całe drzewa, w podobnéj postaci odciśnięte, widzieć można; łodygi ich odznaczają się narośłami równoległobocznemi, które ku górze wskazują wyraźnie ślady liści.

Lepidolit, u, *lm.* **y,** *m. v. Łuszkowiec, v. Motylak, min.* odmiana miki, z podobieństwa do łusek skrzydła motyli tak nazwana.

Lepidopterologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o motylach.

Lepidopteryt, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) skamieniały motyl; odcisk motyla na kamieniu.

Lepiech, *ob. Tatarak.*

Lepiej, *ps.* (*st. w* od *Dobrze*) 1) doskonaléj *Lepiéj pisze niż mówi. Tém lepiéj. Coraz lepiéj.* 2) = pożyteczniéj. *Lepiéj co umieć, niż wiele mieć. Lepiéj mało, a dobrze, niż wiele, a źle.* 3) = raczéj. *Idź lepiéj sam.*

Lepienie, a, *lm* **a,** *n.* 1) kjecenie, ubijanie. *Lepienie podłóg.* 2) = namazywanie, naklejanie.

Lepiennik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Granatek.*

Lepież, y, *blm. ż.* (condylomata lata) *med.* narośle weneryczne, mające szeroką osadę.

Lepiężnik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Podbiał łopianowaty* (Tussilago petasites), roślina zwana posp. *Car-ziele.*

Lepiszcze, a, *lm.* **a,** *n. geol.* 1) ciało kopalne, składające się z cząstek różnych minerałów, ziepionych z sobą, jakby cementem naturalnym, iłem, gliną lub t. p. 2) = cement *v.* kit naturalny, za pomocą którego tworzą się *zlepieńce, okruchowce, rumolepy.*

Lepiony, a, e, *im.* 1) klejony, naprowadzany czém lepkiem. 2) = ukształtowany lepieniem.

Lepistość, Lepisty, *ob. Lipkość, Lipki.*

Lepki, i t. d. *ob. Lipki* i t. d.

Lepkosok, *ob. Guma.*

Lepnąć, *ob. Lipnąć.*

Lepnia, ni, *blm. ż. chem.* i *fizjol.* (plasma) płyn pośredniczący we krwi, w którym postrzegamy (badając krew pod mikroskopem) pływające *kulki* (ciałka *v.* krążki) *krwi czerwone* i *bezbarwne, strzępki włóknowe v. kropelki tłuszczowe.*

Lepnica, y, *blm. ż. ż. bot.* (Silene) in. *Lepik,* roślina z rodziny *goździkowych*, należ. do klassy 10, rzędu *trzysłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *skrzypka, v. siatkowata* (Inflata), in. *Kukuba, Makpienisty,* cała sinozielonawa, łodygę ma łokciową; = *drobnokwiatowa, v. oddzielno-płciowa* (S. atites), in. *Kukuba usznica;* = *baldaszkowa* (S. armeria), dość rzadka; = *zielonkwiatowa* (S. chlorantha); = *gęstoliściowa, v. jednostronna* (S. tatarica), in. *Kukuba tatarska,* łodygi ma twarde, korzeń prawie drzewiasty; = *zwisła* (S. nutans); = *długokwiatowa; lipka; pochyła; francuska; dwudzielna* (S. noctiflora), podobna do *Firletki białéj,* kwiaty ma białe w nocy rozwinięte kielichy o długich wrębach.

Lepnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *bot.* (Echinospermum), in. *Stroszek Lacierzyczka,* roślina z rodziny *boraksowych, v. ogórecznikowatych* należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *najeżony, v. Stroszek Bardanek* (E. Lappula), in. *Psi język,* roślina pospolita koło płotów, dróg, na dziedzińcach, wzgórkach, gruzach; = *pochyły, otwarty, łopatkowy.* 2) = (phytocollakleber), *med.* pierwiastek istot roślinnych, zawierający dużo azotu.

Lepnota, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Cuphea), roślina.

Lepny, a, e, *p.* od lepienia, klejowaty, lepiący się.

Leposok, u, *blm. m. chem. ob. Kléj roślinny.*

Lepowy, a, e, *p.* od lepu. *Rózczki lepowe,* na które ptaki łowią.

Lepsze, a, *blm. n. prze.* dobro, zdrowie, szczęście. *Dla twojego lepsza.*

Lepszeć, ał, eje, *sn. nd.* lepszym się stawać.

Lepszość, ści, *blm. ż.* piękne górowanie, przewaga nad czém. *Po bezrządzie milsza lepszość rządu.*

Lepszy, a, e, *p. st. wyż.* od *Dobry*; doskonalszy, pożyteczniejszy. *Lepsza cnota w błocie, niż niecnota w złocie. Lepsza mądrość niż perły. Lepszy rydz, niż nic, przys. Kto pierwszy, ten lepszy, przys. O lepszą z kim chodzić,* t. j. walczyć o wygraną, o pierwszeństwo. *z ir. Cóżeś najlepszego uczynił?* t. j. źle zrobiłeś!

Lepszyć, ył, y, *scz. nd.* polepszać, lepszym czynić, poprawiać. = **się,** *złz.* poprawiać się, polepszać się.

Lepton, a, *lm.* **y,** *m.* moneta: 1) starożytna w Grecji i małéj Azji = blisko 0,0625 kop. = 0,125 gr. 2) = nowogrecka = 0,21875 kop. = 0,1375 gr.

Lepturgja, ji, *blm. ż* (z grec.) malowanie minjaturowe.

Leptynit, u, *lm.* **y,** *m. min.* tak się zowie skała feldspatowa łyszczykowa, in. *Bielec.*

Lera, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Przepustnica.*

Lerd, a, *lm.* **y,** *m.* (ze szkoc. Laird), pan, właściciel, szlachcic.

Lermo, *ob. Larmo.*

Lesez, y, *blm. ż. prze.* złość.

Lesda, *v.* **Lezda, y,** *lm.* **y,** *ż. nieuż.* opłata naznaczona od jakiéjkolwiek żywności, akcyza.

Lesica, y, *lm.* **e,** *ż.* klatka, skrzynia zrobiona z lasek czyli kratek. *Lesica do chowania ptaków, ryb, zwierząt. Lesica na suszenie serów, ob. Sérnica.*

Lesie, ów, *blp. m. mit.* duchy leśne za pogańskich czasów na Rusi. *Tkany* tak o nich pisze: „Umieją przemieniać wzrost dowolnie. Idąc łąkami, mniejsze są od trawy, a idąc lasem, unoszą głowy nad najwyższe drzewa. Złość ich niepospolita. Wabią do siebie i zabijają ludzi. Przynajmniéj jeden człowiek co rok ginie z ich ręki.“ Są to służebniki *Światybora, ob. Stuacze, Światybór.*

Lesisto, *ps.* drzewisto, zarosło.

Lesisty, a, e, *p.* pełny lasów, drzewisty, zarosły. *Kraj lesisty.*

Leska, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* leszczyna.

Leskeja, ji, *lm.* **eje,** *ż. bot. ob. Drąst* (Leskea), pewien rodzaj mchu gałęzistego.

Lesnobożec, żca, *lm.* **żce,** *m. mit.* Faun, Satyr.

Lesnobujnisty, a, e, *p.* las zarosły trawami posilnemi i użytecznemi na karmidła bydła.

Lessercja, ji, *lm.* **cje,** *ż. bot.* (Lessertia), rodzaj *wodorostu* czyli *porostu wodnego,* gatun.: = *rudawa* (L. fuscenscens), dochodząca grubości uda ludzkiego.

Lestrygonowie, nów, *blp. m.* lud starożytnéj Sycylji oddany ludożerstwu.

Lesz, u, *lm.* **e,** *m. ob. Zamsz.*

Leszcz, a, *lm.* **e,** *m.* (Abramis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych, karpiowatych; gatunki jego pospolitsze są: 1 = *koza* (A. cultratus). 2 = *cérta* (A. vimba) 3 = *właściwy* (A. brama). 4 = *podleszczyk* (A. blicca). 5 = *bleja* (A. Ballerus).

Leczolit, u, *lm.* **y,** *m.* skała w któréj składzie panują *augity.*

Leszczak, a, *lm.* **i,** *m.* (Sparus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbronnych. *Cuvier* dzieli ten rodzaj na trzy podrodzaje: 1 = *właściwy* (sparus). 2 = *złotek* (dorada). 3 = *różówka* (payrus).

Leszczołusk, a, *lm.* **i.** *m.* (Brama), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Leszczotka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) rozszczepione drewienko, używane do ściskania czego pomiędzy rozczepem, albo *w lm.* dwa polanka między któremi się co ściska. *Kość złamaną trzymać w leszczotkach. Rżeząc źrebca, oboje jądra w leszczotkę ujmiesz.* 2) = *w lm.* gra dziecinna.

Leszczownik, a, *lm.* **i,** *m bot.* (Isoetes), roślina.

Leszczowy, a, e, *p.* od leszcza, ryby.

Leszczyc, (herb); bróg złoty, słupy białe; na hełmie takiż bróg.

Leszczyc, ył, y, *scz. nd. prow.* (na Litwie) jak daleko padają ziarna przy zasiewie, robić lechy. *Jeden sieje a drugi leszczy.*

Leszczyna, y, *blm. ż.* 1) *bot.* (Corylus), roślina należąca do klassy 21, rzędu 8-*pręcikowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *kotkowych* (amentaceae); gatun.: = *pospolita* (C. avellana), krzew kilkołokciowy, rośnie wszędzie w lasach i na polach; gałęzie ma długie, brunatnawe, biało-plamiste, owoc znajomy pod nazwaniem *orzecha laskowego*, z samych nasion otrzymuje się wyborny olej; = *rurkowata* (C. tubulosa), pochodzi z połud. Europy, odznacza się kielichem rurkowatym, poszarpanym; owoce zowią się *orzechami czerwonemi.* 2) = lasek leszczynowy.

Leszczynowy, a, e, *p.* od leszczyny, laskowy.

Leszka, i, *lm* **i,** (*zdr.* od *Lecha*), mała grzęda, grządka.

Leszować, ał, uje, *scz. nd.* (u malarzów) równać grunt klejowy drewnem z wodą.

Leszowy, a, e, *p. ob. Zamszowy.*

Leśne, ego, *blm* n. danina z grzybów, skór zwierzęcych, i t. p. pobierana od strażników lasu, czyli leśniczych, leśników.

Leśniak, a, *lm* **i,** *m.* leśny człowiek, w lasach żyjący.

Leśnianka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Lissantha), roślina.

Leśniany, a, e, *p.* w lesie znajdujący się. *Leśniana osada.*

Leśnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Pipiza), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczołkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *pręgowana* (P. fasciata). 2 = *białowłosa* (P. noctiluca). 3 = *rdzawostopa* (P. lugubris). 4 = *zielona* (P. virens).

Leśnictwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zawiadywanie lasami, gospodarstwo leśne. 2) = nauka leśnicza. 3) = urząd leśniczego, *ob. Leśniczowstwo.*

Leśniczek, czka, *lm.* **i,** *m. zool, ob. Ziemba.*

Leśniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* mała leśna sowa (strix scops).

Leśniczowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) urząd leśniczego, jurysdykcja leśna. 2) = *zb.* leśniczy z żoną.

Leśniczowski, a, ie, *p.* od leśniczego.

Leśniczy, 1) **a, e,** *p.* od lasów, *v.* leśniczego. *Urząd leśniczy.* 2) =, **ego,** *lm.* **owie,** *m.* dozorca lasów, gajowy.

Leśniczyna, y, *lm.* **e,** *ż* żona leśniczego.

Leśnieć, iał, ieje, *sn. nd.* 1) zarastać drzewem, chrostem. 2) = (o drzewach) dziczéć.

Leśnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Troglodytes), *zool.* zwierzę

ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpiastych, gatunek jego: =*czarny* (T. niger). 2)=*prow.* strażnik leśny.

Leśniówka, i, *lm.* **i,** *ż.* jabłko dzikie. *Leśniówki używane są do zakiszania, v. zakwaszania kapusty.*

Leśnisty, *ob. Lesisty.*

Leśny, a, e, *p.* 1) od lasu, z lasu; w lesie mieszkający. *Drzewa owocowe i leśne. Człowiek leśny. Zbójcy leśni.* 2) = *fig.* (o roślinach) dziko rosnący; (o człowieku) okrutny. *Co za dzikie i leśne serce.* 3)=*pies, ob. Borsuk.* 4)=*kopr, bot. ob. Koper.* 5)=,**ego,** *lm.* **i,** *m. ob. Leśniczy.*

Leta, y, *blm. ż. mit.* czwarta rzeka greckiego piekła, za Acheronem, Styksem i Kocytem płynąca. Przedziela Tartar od Elizu, okrąża Tartar i Ork, a wpada do Acheronu, blisko orkowéj fórtki. Wody jéj mają tę własność, iż napiwszy się z nich, zapomina się wszystkiego, co się przeżyło. Piją z niéj ci, co udają się na elizejskie pola, i ci, co wracają na ziemię.

Letarg, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.-łać.) 1) sen mający pozór śmierci, śpiączka, choroba. 2)= *fig.* ospalstwo, próżnowanie. *Ocknąć się z długiego letargu. Obudzić kogo z letargu.*

Letargiczny, a, e, *p.* od letargu. *Sen letargiczny.*

Letargik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek zostający w letargu.

Lete, *ob. Leta.*

Leterka, *ob. Letra.*

Letki, Letko, Letkość, *ob. Lekki, Lekko, Lekkość.*

Letni, ia, ie, *p.* 1) od lata, pory roku. *Letnie mieszkanie. Letnie powietrze. Letnie znaki, as.* trzy następne znaki zodjaku, odpowiadające letnim miesiącom: *Rak, Lew, Panna.* 2) = ciepły, nieco ciepły. 3) = zupełne lata mający, pełnoletni. 4) = roczny, roczniak. 5) = *prze.* podeszły w leciech. *Czy jest jaki stan smutniejszy i mniej poważany, chociaż tak niesłusznie, nad stan panny letniej?*

Letniczek, *ob. Letnik.*

Letnić, ił, i, *scz. nd.* ciepławém czynić, ostudzać gdy gorące, ogrzewać gdy zimne, in. *Lecić.*

Letnie, *ob. Letnio.*

Letnik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* **Letniczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* 1) letnia suknia, szczególnie kobiéca; po dawnemu *Letniczek pisany.* 2) = *prze.* chłodnik, altana. 3) = *Rd.* zam. *kalendarz,* w znaczeniu katalogu wykazującego podział roku.

Letnio, *ps.* 1) jak latem. *Letnio ubrać się.* 2) = nieco ciepło. *Letnio pić.* 3) = staro. *Letnio wyglądać.*

Letniość, ści, *blm. ż.* 1) nieco ciepła, niewielka ciepłość. *Letniość napoju.* 2) = *ob. Letność.*

Letniuchny, a, e, *p.* bardzo letni, trochę ciepły.

Letność, ści, *blm ż.* 1) zupełność lat, pełnoletność. 2) = *prze.* wiek podeszły, stare lata.

Letognomika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka zapominania.

Letons, *v.* **Letowens, a,** *blm. m. mit.* łotewski przyłotnik męzki, znaczy Ajtwara. Jako wór piasku naciskać zwykł śpiącą osobę, a przemyka się do mieszkań dziurką od klucza.

Letować, *v.* **Latować, ował, uje,** *scz. nd. prow.* parzyć się. *Bydło letuje.*

Letowanie, *v.* **Latowanie, a,** *lm* **a,** *n. prow.* parzenie się, bieganie bydląt w polu; czas ich parzenia się, in. *Polowanie popędowe.*

Letra, *v.* **Latra, y,** *lm.* **y,** *ż.* i *zdr.* **Leterka,** *v.* **Laterka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) drabina wozowa. 2) = wóz drabiniasty. 3) = *druk. ob. Czcionka.*

Letror, u, *lm.* **y,** *m. chem. ob. Dmuchawka.*

Letuwa, y, *blm. ż. mit. ob. Ljetna.*

Leu, a, *blm. m. mit.* celtycki piérwszy człowiek, lub Adam. Synem jego *Mynawg.* W tajemnicach wstępień nazywał się Leuem, a poświęcony Mynawgiem.

Leucyna, y, *blm. ż. chem.* pewien gatunek mało znanéj zwierzęcéj substancji.

Leucynit, u, *lm.* **y,** *m.* kamień z rodzaju krzemionkanów pojedyńczych glinkowych.

Leucyt, u, *blm. m.* (z grec.) *min.* kamień do krzemionkanów podwójnych gliniastych należący.

Leuda, *ob. Lesda.*

Leukocytemja, *ob. Bielnica.*

Leukoflymatyczny, a, e, *p. med.* wodocielny, mający systemat limfatyczny bardzo rozwinięty.

Leukografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie Albinosów.

Lenkolit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) biały kamień.

Leukoma, y, *blm. ż. med.* in. *Bielmo,* skaza na błonie rogowéj przezroczystéj oka.

Lew, lwa, *lm.* **lwy,** *m.* 1) (Leo), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych,* żbikowatych, kotów. Gatunki: 1 = *właściwy* (Felis leo); odmiany jego: a) = *barbaryjski* (L. barbarus). b) = *senegalski* (L. Senegalensis). c) = *perski* (L. persicus). 2 = *Puma* (F. Puma). *Nie łapie lew muchy, przys. Nie trzeba śpiącego lwa budzić, przys. Lwa znać z pazura, przys. fig. To lew!* t. j. silny, v wspaniały. *Lew z pokolenia Judy, fig.* Chrystus. *Lew czyhający na duszę, fig.* czart. 2) = *morski, zool.* ryba, głowę ma do lwiéj podobną. 3) = *fig.* elegant, modniś, gladysz. 4) = *as.* a) jeden z 12tu *znaków zodjakalnych* (czyli 12ta część zodjaku lub ekliptyki), znajdujący cy się blisko konstellacji tegoż imienia; należy do *znaków północnych,* tudzież *letnich* i *stałych;* słońce wstępuje w znak lwa 10 lipca. b) = jedna z 12tu *konstellacij zodjakalnych,* obejmująca 85 gwiazd, z których zwana *Regulus* jest gwiazdą piérwszéj wielkości, *ob. Zodjak, Zodjakalne znaki, Konstellacja.* c) = *mały,* lep. *Mały lew;* nazwa jednéj z północnych konstellacij. 5) = *złoty* (Lion d'or); złoty pieniądz brabancki = 6 rub. 58 kop. = 43 zł. 18 gr. 6) = *srebrny, v. Talar lewkowy* (Loewenthaler), pieniądz srebrny belgijski = przeszło 10 zł.

Lewa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) w grze kartowéj, liczba kart od razu wziętych, czyli zabitych; *posp. Bitka, Sztych.*

Lewada, y, *lm* **y,** *ż.* czyste miejsce, okolone wierzbami lub topolami.

Lewalt (herb); w polu czerwoném na tarczy zbrojna ręka, trzymająca w prawą stronę tarczy pierścień złoty z turkusem; w hełmie panna w koronie, na jéj głowie trzy pióra cietrzewie.

Lewancki, a, ie, *p.* od Lewantu, z Lewantu, wschodni.

Lewant, u, *blm. m.* (z fran.) *zb.* kraje Wschodnie, Wschód.

Lewantyna, y, *blm. ż.* gatunek jedwabnéj tkaniny, pochodzącéj ze Wschodu.

Lewar, u, *lm.* **y,** *m.* 1) drąg do podźwignięcia ciężarów, winda. *Lewar wozowy.* 2) = hewar, narzędzie do dobywania płynu z głębokiego naczynia za pomocą przyciągania oddechem.

Lewarek, rka, *lm.* **rki,** *m.* 1) mały lewar, do ciągnięcia w górę płynów. 2) = klucz do rwania zębów, kleszcze. 3) = *w lm. ob. Smoczki.*

Lewart, 1) **a,** *lm.* **y,** *m. ob. Lampart.* 2) = (herb); na tarczy siedzi lew w koronie, ogon pomiędzy nogami tylnemi na grzbiet zakręcony, takiego drugiego pół lwa w hełmie, nogi na powietrze podniesione.

Lewcza, *v.* **Lewsza, y,** *lm.* **y,** *m. prow.* mańkut.

Lewek, wka, *lm.* **wki,** *m.* 1) *zdr.* od *Lew;* mały lew, lwiątko. 2) = talar holenderski ze znakiem lwa. 3) = pewien rodzaj powozu na pasach, dawniéj używanego. 4) = *zool. ob. Małpeczka.*

Lewiątko, *ob. Lwiątko.*

Lewica, y, *lm* **e,** *ż.* 1) lewa ręka. *Trzymał krucyfiks w prawicy, a w lewicy książkę.* 2) = lewa strona, lewy bok. *Owce na prawicy, kozły na lewicy postawią.*

***Lewiec, wca,** *lm.* **wce,** *m.* (der Vordersatz, prius), znaczy w loice piérwszą część rzeczniczego zdania, *ob. Przodownik, Prawiec.*

Lewigator, a, *lm.* **y,** *m.* aparat wynaleziony przez Palletana do wyciągania soku burakowego na zimno, t. j. przez wymoczenie w wodzie zimnéj.

Lewita, y, * *lm.* **ci,** *m.* u Hebrajczyków, pochodzący z kapłańskiego pokolenia Lewi; stąd *fig.* bierze się w ogólności za kapłana.

Lewitka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* rodzaj sukni kobiécéj.

Lewityk, u, *blm.* tytuł trzeciéj księgi Mojżeszowéj.

Lewjatan, a, *blm. m.* u rabinów żydowskich, ryba bajeczna a wielka, przeznaczona na ucztę dla Żydów gdy przyjdzie Messjasz.

Lewkonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *bot.* (Matthiola, bł. Cheiranthus), roślina należąca do klassy 15éj, z działu *łuszczynowych,* wedł. ukł. Linn.; pochodzi z Syrji; dla pięknych kwiatów, ich pełności i rozmaitości kolorów, tudzież dla przyjemnego ich zapachu i łatwego utrzymywania rośliny przez zimę, hodowaną jest w ogrodach i mieszkaniach; łodygę ma pół łokciową, kwiaty najczęściéj czerwone, liljowe lub białe; gatunek: = *pospolita, v. zimowa* (M. incans), dzieli się na kilka podgatunków: 1 = *roczna, v. letnia* (annua), odznaczająca się prędkim wzrostem; 2 = *kędzierzawa* (foenestralis); 3 = *gładka* (glabra), kwiaty ma większe; 4 = *grecka* (graeca), kwiaty ma zawsze białe; w języku kwiatowym znaczy trwałą piękność. 2)= *ob. Śnieżyca.*

Lewkolist, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Leontice), roślina.

Lewkowy, a, e, *p.* od lewka. *Lewkowy talar.*

Lewny, a, e, *p.* od lewania, *v.* lania. *Forma lewna.*

Lewo, (w, na), *psł.* na lewą stronę, po lewém ręku, po lewéj ręce.

Leworęki, a, ie, *p.* robiący lewą ręką, mańkut.

Lewość, ści, *blm. ż.* 1) stan i przymiot tego, co leży po lewéj stronie. 2) = *fig.* stan i przymiot tego co nie jest prawe.

Lewowierny, a, e, *p.* niewierny, krzywowierny.

Lewuś, sia, *lm.* **sie,** *m posp.* lewek, lwiątko.

Lewy, a, e, *p.* 1) po lewicy leżący. *Lewa ręka. Lewa strona. Po lewej ręce.* 2) = *fig.* nieprawy, przewrotny.

Lezajo, *v.* **Leziwo,** *v.* **Łaziwo, a,** *lm.* **a,** *n.* sznury z konopi, po których bartnik włazi na drzewo dostając się do barci.

Lezda, *ob. Lesda.*

Lezja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) (laesio) *med.* zmiana jakakolwiek w ciele zwierzęcém. 2) = rana, zranienie, *ob. Obraza.*

Lezy, ów, *blp. m. ob. Lezajo.*

Leż, zła, *lm.* **zie,** *m.* (Grapsus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych,* wędrownych; gatunki jego: 1 = *marmurkowaty* (G. marmureus). 2 = *ozdobny* (G. pictus). 3 = *popielaty* (G. cinereus).

Leźć, lazł, lezie, *scz. nd.* 1) iść pomału, suwać się nogami ciężko, posuwać się z trudem, ledwo nogi stawić. *Staruszek słabe ma nogi, nie idzie, ale leźie.* 2) = czołgać się, pełzać. *Niemowlęta nie umieją chodzić, więc leżą siedząco. Przez swawolę chłopaki leżą na czworakach. Wąż leźie po ziemi brzuchem.* 3) = wdrapywać się. *Leź gracko na drzewo, czy wleziesz na górę?* zam. czy wdrapiesz się? 4) = wciskać się w szczelinę, włazić. *Much pełno, wszędzie leżą. fig. Leźć komu w oczy. I czego tu leziesz ciągle?* zam. uprzykrzać się, po co się uprzykrzasz?

Leża, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) stanowisko, kwatera. *Leża wojska. Leże zimowe.* 2) = łożysko, legowisko, leżysko, miejsce spoczynku zwierząt. 3) = drzewo zrąbane lub złamane leżące w lesie, *ob. Leżak.*

Leżak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) ul leżący z grubego drzewa zrobiony. 2) = *leś.* drzewo powalone w lesie z jakiegokolwiekbądź powodu. *Tylko leżaki brać na opał wolno.*

Leżączki (w) *ps. posp.* leżąc. *W leżączki ich zabito.*

Leżeć, ał, y, *sn. nd.* 1) zająć miejsce ciałem w kierunku poziomym. *Człowiek leży na trawie, na łóżku v. w łóżku. Książka leży na stole.* 2) = o bezwładnym, martwym. *Umarły leży w grobie.* 3) = (o odzieniu) zam. przystawać. *Surdut dobrze, źle leży.* 4) = *fig.* a) być chorym. *Leżałem przez trzy dni,* t. j. z powodu choroby. b) o ziemi zaniedbanéj. *Rola leży odłogiem.* c) o rzeczy trzymanéj w schowaniu. *Ma leżące pieniądze,* t. j. kapitały nieruchome. d) o położeniu kraju. *Miasto leży ku północy, o dwie mile stąd.* f) polegać, gruntować się. *Poczciwość leży na wierze, nadziei i miłości.*

Leżenie, a, *lm.* **a,** *n.* stan tego co jest leżące. *Leżenie mi szkodzi, nie służy.*

Leżenja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Śniedrza.*

Leżeń, żenia, *lm.* **żnie,** *m. posp.* leniwiec, leniuch.

Leżnie, ni, *blp. ż. or.* tramiki spore jak krokwie i na nich w poprzek rzędem leżące.

Leżuch, a, *lm.* **y,** *m. posp.* leniwiec, leniuch.

Leżuchna, y, *blm. ż. mit.* córka Wieszczycy, a matka Chwycicy, jeden z duchów słowiańskiego piekła, należący do rodu Powaliski, żony Marchółta.

Leżuchowski, a, ie, *p.* legawy, leniwy, gnuśny.

Leżuchowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* skłonność do leżenia, lenistwo.

Leżysko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) leża, stanowisko wojskowe. 2) = *ob. Legowisko.* 3) = *fort. ob. Usadowienie.*

Lędziaj, u, *lm.* **e,** *m. v. Lędzian, v. Lendzian, posp. ob. Lędziwian.*

Lędziwian, u, *blm. m. bot.* (Lathyrus), in. *Groszek,* roślina z rodziny *groszkowych v. łupinowych* (Leguminosae) należąca do klassy 17éj, rzędu 10*cio-pręcikowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *łąkowy* (L. pratensis), wyborną stanowi paszę dla bydła i w tym celu bywa zasiewany; = *główkowy v. bulwowy* (L tuberosus), korzeń ma pérzowaty o czarniawych, podługowatych bulwkach, które pod nazwiskiem *orzechów ziemnych,* po upieczeniu, nakształt kasztanów są jadalne; roślina ta również dobrém jest pożywieniem dla bydła; = *leśny* (L. sylvestris), największy z naszych gatunków, o kwiatach pięknych, różowych; = *szerokoliściowy* (L. latifolius), dość rzadki, w ogrodach dla ozdoby, a w gospodarstwie na paszę dla bydła się hoduje; = *błotny* (L. palustris), kwiaty ma z początku różowe, później błękitne, = *siewny v. szerokolupinowy* (L. sativus), rośnie dziko w południ. Europie, siejąg go w niektórych krajach na pokarm dla ludzi i paszę dla bydła; ziarna podobne do grochu; lud w August. pod nazwiskiem *soczewicy większéj* sieje go na własną potrzebę; *pachnący v. wonny* (L. odoratus), o kwiatach fjoletowych lub różowych, utrzymuje się w ogrodach; = *grochowaty* (L. pisiformis); = *soczewiczka* (L cicera).

Lędźwiany, *v.* **Lędźwiowy,** *v.* **Lędźwny, a, e,** *p.* od lędźwi. *Ból lędźwny, v.* w krzyżach.

Lędźwie, wi, *blp. ż. an.* grzbiet niżéj plec, niżéj niż krzyże, miejsce około bioder.

Lęgławka, i, *lm* **i,** *ż. bot.* (Sibthorpia), roślina.

Lęgnąć, ął, nie, 1) *scz. jednt. ob. Ledz.* 2) = *scz. częst. ob. Wylęgać.*

Lęgotka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Nolana), roślina.

Lęk, u, *lm.* **i,** *m. prow.* bojaźń, przestrach, zlęknienie.

Lękać, ał, a, *scz. nd kogo;* straszyć kogo, przestraszać, przerażać. = **się,** *stz.* bać się mocno, przestraszać się, przerażać się. *Lękać się kogo, czego. Lękać się o kogo, o co. Niczego się po tobie nie lękam, bo wiem, żeś cnotliwy.*

Lękanie się, a—, *lm.* **a—,** *n.* banie się, obawą, bojaźnią przejmowanie się.

Lękliwie, *ps.* bojaźliwie, ze strachem.

Lękliwość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* stan lękliwego, bojaźliwość

Lękliwy, a, e, *p.* bojaźliwy, łacny do przestraszenia. *Lękliwe sarny. Koń lękliwy.*

Lękły, *ob. Zlękły.*

Lęksać, ał, a, *scz. nd. prze.* rozdział czynić, rozłączać.

Lętwójt, *ob. Landwójt.*

Lężenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) siedzenie na jajach, wysiadywanie. 2) = upadek, zgon.

Lgi, ów, *blp. m. ob. Kładzie.*

Lgnąć, ął, nie, *sn. nd.* mówi się o tém co lépkie, kleiste. 1) brać się lépko, przylepiać się, trzymać się lépkością, lepiąc się nie odstawać. *Smoła lgnie tak, że ani jéj oderwać.* 2) = grzęznąć *v.* grzęznąć. *Konie aż lgnęły w błocie tyle go było.* 3) = więznąć *v.* więznąć, uczepić się nieoderwanie. *Ćmy, owady małe lgną do pajęczyny.* 4) = *fig. prze. Serce lgnęło do świata. Lgnie ten człowiek do mnie,* garnie się, przytula się, przywiązuje się do mnie, pilnuje się mnie. 5) = *nieos. Lgnie tu,* t. j. mokro, trząsko.

Lgniączka, i, *lm.* **i,** *ż.* lgniące, lipkie miejsce, ligawica.

Lgniec, a, *lm.* **e,** *m. bot. ob. Podgorzał.*

Lgnienie, a, *blm. n.* (adhaesio) *fiz.* własność niektórych ciał chciwego przylegania czyli czepienia się ciał innych, skutkiem naturalnéj lub sztucznéj kleistości ich powierzchni, albo też wzajemnéj siły spójności, a raczéj przyciągania (atrakcji), np. *lgnienie* tablic gładkich jednych do drugich lub tafel do powierzchni płynu.

Li, 1) *ps.* jedynie, wyłącznie. *Li do tegom go wziął.* 2) = *przyr.* czy, jeśli. *Byli, albo nie? Maszli dać, to daj zaraz.* 3) = moneta, *ob. Kasz.*

Libacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) wylewanie jakiego płynu w ofierze; napój ofiarny, stąd 2) = *fig.* pijatyka.

Liban, u, *blm. m.* góra w Fenicji, mająca takie same znaczenie, co Nil w Egipcie, lub Olimp w Grecji, czyli mieszkanie boga. Liban, jaśniejąc w blasku słonecznym, wydawał się z dala górą złocistą. Stąd Baal na niebie i Liban na ziemi jest jedno.

Libanomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z dymu ofiar.

Libatorjum, *nieod. n.* (z łać.) naczynie do libacji.

Libawa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Limeum), roślina.

Libeda, y, *blm. ż.* siostra trzech ruskich braci Kija,

Szczerka i Chorewa, która, jak Wanda polska i Wylina Czeska, zakończa smutnie.

Libella, **i**, *blm. ż.* (z łac.) 1) równowaga wodna, poziom wody. 2)=moneta, *ob. Assipondium.*

Libelle, **ów**, *blp. m. zool.* babki, owady z czterma siatkowatemi skrzydłami.

Liber, **a**, *blm. m.* znaczy Jakcha na lonie Dyonizji we Włoszech łacińskich. Ukazuje się on tu bykiem z twarzą ludzką i zdradza przez to pochodzenie swoje egipskie. Jako byk ma imię *Hebona*, *ob. Koros.*

Libera, **y**, *blm. ż.* imię Demetry, lub właściwie Kory, w Dyonizjach włosko-łacińskich.

Liberalista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* (z fran.) stronnik swobody cywilnéj i politycznéj, *ob. Postępowiec, Rozwojec, Biały.*

Liberalistka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta mająca zasady liberalne.

Liberalizm, **u**, *blm. m.* sprzyjanie wolności.

Liberalnie, *ps.* ze sprzyjaniem dla wolności.

Liberalność, **ści**, *blm. ż. ob. Liberalizm.*

Liberalny, **a**, **e**, *p.* sprzyjający wolności,

Libercja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Wiostolin* (Libertia).

Liberja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) barwa, ubranie służących. 2)=*zb.* służący odziani w jednę barwę.

Libertacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) uwolnienie od służby prawnéj.

Libertyn, **a**, *lm.* **ni**. *m.* (z fran.) 1) człowiek rozwiązłych obyczajów. 2)= bez wiary, odrzucający objawienie, *ob. Niedowiarek.*

Libityna, **y**, *blm. ż. mit.* bogini pogrzebów.

Libertyński, **a**, **ie**, *p.* od libertyna, rozwiązły. *pśl. Po libertyńsku*, zwyczajem libertyńskim.

Libertyństwo, **a**, *blm. n.* 1) rozwiązłość obyczajów. 2)=niewiara, niedowiarstwo.

Libo, *prow.* (z ros.) *ob. Albo, Lub też.*

Libra, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łac.) 1) *papieru*, posp. 24, u druk. 25 arkuszy. 2)=miarka aptekarska, 12 uncij.

Libracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) wahadłowy ruch, wahanie.

Librarja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. ob. Książnica, Księgarnia.*

Librowy, **a**, **e**, *p.* od libry.

Libusza, **y**, *blm. ż.* imię starosłowiańskie. Rozsławiła się królowa czeska Libusza, w witeziowych wieszczbach wyuczona, a znaną jest z poematu czeskiego: *Sąd Libuszy.*

Lic, **u**, *blm. m. or.* 1) zdrowość drzewa, uważanego z powierzchowności. *Sztuka ta ma piękny lic.* 2) = najpiękniejsze sztuki drzewa leżące na przedzie szychty, np. *Sam lic drzewa kupiłem* 3)=*ob. Leje.*

Lice, **a**, *lm.* **e**, *v. a, n.* 1) boczna część twarzy, część oblicza, policzek, jagody. 2) = *w lm. Lica*, twarz, czoło. *Wstyd jej lica zrumienił. Lica zroszone łzami.* 3)=(w suknie, w materji, i t. d.) prawa, dobra strona. 4)=piętno, cecha wypalona. *Licem znaczony Faryzeusz.* 5)= *praw.* ślad pewny okuzujący przestępcę i jego uczynek. 6)=*an. ob. Podniebienie.* 7)= *(thesis) znaczy w loice tyle, co Twierdź Skaz, jest to prawo i wystawna rzeczy jakiéj strona, ob. Nice i Ręby.*

Licemiernica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* obłudnica, hypokrytka.

Licemiernictwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* obłuda, nieszczerość, hypokryzja, faryzeuszowstwo.

Licemierniczy, **a**, **e**, *p.* obłudny, faryzeuszowski.

Licemiernik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* obłudnik, hypokryta, faryzeusz.

Licemierność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. ob. Licemiernictwo.*

Licemierny, **a**, **e**, *p. ob. Licemierniczy.*

Licemierzyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* obłudnie postępować, po faryzeuszowsku.

Licencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) stopień uczony licencjata. 2) = pozwolenie zbaczania od ogólnego prawa. *Licencja poetycka.* 3) = *han.* pozwolenie udzielone komu przez urząd celny na wprowadzenie zakazanego, zagranicznego towaru, za wysoką opłatą.

Licencjat, 1) **a**, *lm.* **ci**, *m.* który dostał licencję, magister. 2) =, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Licencja.*

Liceum, *nieos. lm.* **licea**, *n.* (z grec.) szkoła wyższa, wyższe gimnazjum.

Lichen, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) *bot.* rodzaj mchu dębowego.

Lichenit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* porostowy kamień, kamień z odciskami porostu.

Lichenograficzny, **a**, **e**, *p.* należący do lichenografji.

Lichenografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) opisanie porostów.

Lichenolog, **a**, **owie**, *m.* znający naukę o porostach.

Lichenologiczny, **a**, **e**, *p.* należący do lichenologji.

Lichenologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o porostach.

Lichja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (Lichia), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopletwych, wrzecionkowatych.

Lichnomancja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie ze świateł.

Licho, **a**, *lm*, **a**, *n.* 1) nie do pary, nie parzysta liczba. *Grać w cetno i licho*, t. j. do pary i nie do pary. 2)= nieszczęście, bieda. *Będzie jemu kiedyś licho.* 3) = jeden ze słowiańsko-pogańskich *Dydków*, lub djabłów, znaczy los dokuczliwy. Biada temu, do kogo się on przylepi! Stąd przysłowie: *Nie budź licha! Daj mu pokój, gdy śpi! Idź do licha! Tam do licha, cóż tu u licha!* (w niecierpliwości) *bierz cię licho!* (w przekleństwie). = *ps.* blaho, mizernie, nędznie, nieszczęśliwie.

Lichocić, **ił**, **i**, *scz. nd. kogo;* nędzić, wyniszczać.

Lichocko, *ps. nieuż.* bardzo licho, nędznie.

Lichość, **ści**, *blm. ż.* nędzny stan rzeczy, biedactwo.

Lichota, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) bieda, nędza. 2)= rzecz licha, nic warta. *Czytałem jego poezje, lichota to.* 3) = nędzarz, biedak, chudy pachołek.

Lichotarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* lichy, nędzny człowiek. *Pomnij, jako świeckie lichotarze Pan srodze karze.*

Lichotki, **tek**, *blp. ż. ob. Batałaszka.*

Lichotnie, *ps.* blaho, nędznie, mizernie.

Lichotny, **a**, **e**, *p.* lichy, blahy, nędzny.

Lichszy, **a**, **e**, *p. st. wyż.* od *Lichy.*

Lichtan, *ob. Lichton.*

Lichtarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) i *zdr.* **Lichtarzyk**, **a**. *lm.* **i**, *m.* (z niem.) świecznik. 2) = *bot. ob. Świecznik.* 3) = (herb); w polu czerwoném świecznik biały, w hełmie trzy pióra strusie.

Lichtarzowy, **a**, **e**, *p.* od lichtarza.

Lichtensztejnia, **ni**, *blm. ż. bot.* roślina na przylądku Dobréj Nadziei.

Lichtjan (herb); koło młyńskie zębate, takież na hełmie.

Lichton, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) mniejszy statek wodny przy większych dla ulżenia w potrzebie ładunku.

Lichtować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* umniejszać ładunku w statku ładunkowym.

Lichtuga, *ob. Lichton.*

Lichuczki, **a**, **ie**, *p.* bardzo lichy.

Lichwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *prze.* wszelki procent właściwy, korzyść, zysk. *Wracać co komu z lichwą*, t. j. z nadatkiem. 2) = *posp.* wysokie, nieprawne procenta od pożyczonéj summy. *Dawać na lichwę. Bawić się lichwą. Lichwą*, sposobem lichwiarskim.

Lichweczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Lichwa*) drobna lichwa.

Lichwiarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* dająca pieniądze na lichwę.

Lichwiarski, **a**, **ie**, *p.* od lichwiarza lub lichwiarstwa. *Lichwiarski procent.*

Lichwiarstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* rzemiosło lichwiarskie.

Lichwiarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który na lichwę pieniądze daje. *Kto rozdaje, Boga naśladuje; a kto chce, żeby mu wrócono, naśladuje lichwiarza.*

Lichwiarzyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* postępować po lichwiarsku, ze zdzierstwem, oszukaństwem.

Lichwić, **ił**, **i**. *scz. nd.* lichwę brać od pieniędzy. *Kto lichwi, dwa razy jednę rzecz przedaje, albo przedaje co nie jest.*

Lichwienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* dawanie na lichwę.

Lichwnik, *ob. Lichwiarz.*

Lichwodawca, **y**, *lm.* **e**, *m.* lichwę, czyli procent lichwiarzowi płacący.

Lichwopłatny, **a**, **e**, *p.* płacący procent lichwiarski. *Weksel lichwopłatny.*

Lichy, **a**, **e**, *p.* (*st. w.* **Lichszy**), biedny, nędzny, nie wiele wart. *Lichy to człowiek! Lichsze srebro od złota, od cnót lichsze złoto. Zdrowie liche. Liche zyski.*

Licina, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* lity *v.* ulany obraz. *Uczynili sobie licinę z srebra, jako podobieństwo bałwanów.*

Licokolc, **a**, *lm.* **e**, *m. zool. ob. Łuszcz.*

Licować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) *co*; poznawać rzecz kradzioną. *Licować rzecz kradzioną u kogo* 2) = *ob. Lejcować.* 3) = *or.* obrócić sztukę zdrowym bokiem do góry, a bok z wadami schować w wodę lub w szychtę. 4) = spajać szczelnie, zrównywać.

Licowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) poznawanie rzeczy kradzionéj. 2) = przyzwanie kogo do sądu o rzecz ukradzioną.

Licowany, **a**, **e**, *p.* przekonany, dowiedziony. *Złodziej, zbójca licowany.*

Licownie, *ps.* oczywiście.

Licowy, **a**, **e**, *p.* 1) od lica, twarzy, twarzny. *Licowe linje.* 2) = od lica, dobréj strony. *Sukno licowe.* 3) = od lica, jako poszlaku kradzieży. *Licowy v. gwałtowny pozew.*

Licytacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łac.) 1) akt prawny, przez który dobra, lub ruchomości czyje więcéj dającemu się przedają. *Przez licytację sprzedać.* 2) = czynność sprzedaży na mocy tego aktu. *Na licytacji kupić. Puścić na licytację. Licytacja sądowa*, odbywa się za pośrednictwem patronów na audjencji, po głośném wywołaniu przez woźnego: „Kto da więcéj nad summę 000?“ i przy spaleniu się trzech świeczek z kolei, tak, aby każda paliła się około minuty.

Licytacyjny, **a**, **e**, *p* od licytacji.

Licytant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* który ubiega się o kupno przez licytację.

Licytator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* na licytację do przedaży podający.

Licytatorka, **i**, *lm* **i**, *ż.* na licytację podająca.

Licytować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) puszczać na licytację. 2) = kupować przez licytację.

Licytowanie, **a**, *lm.* **a**. *n.* 1) puszczanie na licytację. 2) = kupowanie na licytacji.

Licytowany, **a**, **e**, *im.* 1) puszczony na licytację. 2) = kupiony przez licytację.

Liczalny, **a**, **e**, *p.* dający się liczyć, liczebny. *Moneta liczalna. Grzywna, wiardunek, skojce, nie były monetą liczalną.*

Liczba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *mat.* a) stosunek ilości do jedności. b) = wypadek mierzenia ilości c) = znak, który wskazuje, ile razy jedność mieści się w ilości. *Liczba bezwzględnie pierwsza; v. Liczba niedzielna v niedziałek*, liczba mająca za dzielnika tylko jedność lub siebie samę. *Liczba pierwsza między sobą, v. Niedziałki względne*, liczby mające za największego wspólnego dzielnika jedność. *Liczba parzysta*, iloczyn, którego jednym z czynników jest liczba *dwa. Liczba złożona*; iloczyn niedziałków *v.* iloczyn liczb bezwzględnie pierwszych. *Liczba wielokątna v. poligonalna*, z któréj jedności można ułożyć wielokąt. d) *Liczba kierunkowa, as.* liczba nie przechodząca 35, stanowiąca granice świąt wielkanocnych, przypadających między 21 marca, a 25 kwietnia, a stąd i przypadanie innych świąt ruchomych, które zależy od daty Wielkiéj Nocy; = *złota, ob. Cykl księżycowy.* e) *Liczby jedno-znaczne, chem. ob. Równoważniki.* f) *Liczba pojedyncza lub mnoga, gram.* gdy się mówi o jednéj lub więcéj osób. 2) = ilość, lik, poczet. *Liczba parzysta, nieparzysta. Policzyć kogo w liczbie świętych.* 3) = rachunek, który się z czego zdaje, obrachunek. *Oddać co komu pod liczbą. fig. Zdawać komu liczbę z czego*, czyli zdawać sprawę.

Liczban, *ob. Liczbon.*

Liczbobierca, **y**, *lm.* **e**, *m.* który ściąga rachunek z drugich.

Liczbon, *v.* **Liczman**, **a**, *lm* **y**, *m.* blaszka metalowa służąca do rozliczania się w grze lub rachowaniu. *Liczmany nie pieniądze, przys.* t. j. gadanina nie robota, lub t. p

Liczbować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) = liczyć, rachować. 2) *gram.* przez liczby odmieniać imiona lub słowa.

Liczbowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* oznaczanie liczbą, numerowanie.

Liczbowany, **a**, **e**, *p.* liczbą oznaczony, numerowany.

Liczbowy, **a**, **e**, *p.* od liczby, liczebny. *Znak liczbowy. Imię liczbowe. Loterja liczbowa.*

Liczebnia, *ob. Licznia.*

Liczebnik, **a**, 1) *lm.* **cy**, *m.* który liczy, rachuje. 2) =, *lm.* **i**, *m. mat.* liczba, przez którą się rozdziela liczba większa bez reszty, np. wszystkich liczb parzystych liczebnikiem czyli dzielnikiem jest dwa.

Liczebny, **a**, **e**, *p.* od liczenia. *Sześcian liczebny*, t. j. trzeci stopień liczby.

Liczenie, **a**, *blm. n* 1) rachowanie. 2) = mówienie jak czytać i pisać liczby.

Liczko, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*zdr.* od *Lice*) twarzyczka, jagódka.

Liczman, **a**, *lm* **y**, *m.* 1) *ob. Liczbon.* 2) = *nieuż. ob. Kuchmistrz.*

Liczmannica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* tablica rachownicza, szczoty; in. *Liczebnica.*

Liczmanowy, **a**, **e**, *p.* od liczmana, liczbonowy.

Licznia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. nieuż.* arytmetyka, nauka liczb; in. *Liczebnia.*

Licznictwo, *ob. Liczymierstwo.*

Liczniczo, *ob. Liczymierczo.*

Liczniczy, *ob Liczymierczy.*

Licznie, *ps.* w wielkiéj liczbie, obficie. *Na powitanie licznie się zgromadzono.*

Licznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *aryt.* część górna ułamku, wyrażająca ile części bierze. 2) = *bot.* bukszpan ościsty, roślina

Licznikowy, **a**, **e**, *p.* 1) od licznika ułamkowego. 2) = od licznika, bukszpanu ościstego.

Liczno, *ob. Licznie.*

Licznokwiat, **u**, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Konwalja wielokwiatowa.*

Licznonogi, **a**, **ie**, *p. zool.* mający wiele nóg. *Owady licznonogie, ob. Wielonogi.*

Licznopiątrzysty, **a**, **e**, *p.* o wielu piątrach.

Licznopłetw, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Scombresax) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopletwych, szczupakowatych.

Liczność, **ści**, *blm ż.* wielka liczba, mnogość.

Liczny, **a**, **e**, *p.* 1) mnogi. *Liczne zgromadzenie, zebranie, towarzystwo.* 2) = liczebny, liczący się.

Liczony, **a**, **e**, *im* 1) rachowany. *Bierze wilk i liczone, przys.* 2) = gotowy. *Liczone pieniądze.*

Liczyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* który liczy, rachuje, *ob. Liczebnik.*

Liczycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która liczy, rachuje.

Liczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) rachować. *Liczyć dnie, godziny. Licząc v. nie licząc ciebie. Liczyć kogo pomiędzy swych przyjaciół. Liczyć na kogo, na co*, t. j. na użytek z czego, na pomoc od kogo. 2) = odliczać, płacić. *Liczyć co komu, ob. Wyliczać.*

Liczydeska, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż. ob. Liczmannica.*

Liczydło, **a**, *lm.* **a**, *n. bot.* 1) *ob. Kokoryczka.* 2) = *ob. Konwalja wielokwiatowa.* 3) = *właściwe*, dawn. nazwa rośliny: *Babia jagoda.*

Liczygrosz, **a**, *lm.* **e**, *m. v.* **Liczykrupa**, **y**, *lm.* **y**, *m.* skneru, skąpiec, kutwa.

Liczymierca, **y**, *lm.* **y**, *m.* Rd. arytmetyk.

Liczymierczo, *v.* **Liczniczo**, *ps.* Rd. arytmetycznie.

Liczymierczy, *v.* **Liczniczy**, **a**, **e**, *p.* Rd. arytmetyczny.

Liczymierstwo, *v.* **Licznictwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* Rd. arytmetyka.

Lić, **ci**, *lm* **cie**, *m. nieuż.* deszcz nawalny.

Liderlich, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) człowiek gnuśny, do niczego, hultaj, obdartus, obszarpany.

Lidkup, *ob. Litkup.*

Lidyjski, **a**, **ie**, *p.* od Lidji, krainy. *Lidyjski kamień, ob. Kamień probierski.*

Lientèrja, **ji**, *blm. ż. med.* cierpienie śledziony.

Lienteryczny, **a**, **e**, *p. med.* śledzionniczny.

Lif, **a**, *blm. m.* i **Lifrazyna**, **y**, *blm. ż. mit.* rodzice rodu ludzkiego po normandzkim Ragnarogru, lub końcu dzisiejszego świata.

Liga, **i**, *lm* **i**, *ż.* (z fran.) 1) związek, spiknięcie się, przymierze. *O cudowna na świecie rzeczy ludzkich liga: Zawsze smutek pociechy, żal nadzieje ściga.* 2) = *monety*, próba metalu. *Talary nie jednaką ligę i wagę mają.* 3) = (w muzyce), znak nad kilką nutami, wskazujący, że bez uniesienia ręki, kilka nut uderzyć potrzeba. 4) = (u flisów), sznur, którym się dla mocy żagiel obszywa.

Ligać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Lignąć**, **ął**, **ie**, *jednt. prow.* (o koniu i t. d.) bić nogami, kopać, wierzgać.

Ligament, u, *lm.* **a,** *v.* **y,** *m. an.* (z łac.) *ob. Ściągacz.*

Liganie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona słowem *Ligać.*

Ligatura, y, *lm* **y,** *ż.* (z łac.) 1) *med.* przewiązanie tętnicy. 2) = *muz.* znak połączenia kilku nut, *ob. Łuk.*

Ligawica, y, *lm.* **e,** *ż* 1) trzęsawica, topielisko, ługniczka. *Resztę uciekających błota i ligawice potopiły.* 2) = *prow.* miejsce pokryte lodem, ślizgawka.

Ligawiczny, a, e, *p.* od ligawicy, trzęsawiczny.

Ligawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) dudka, a raczéj trąbka, z ostruganych deszczułek, skrzepionych obręczykami, we środku wylana smołą, długa na 2 lub 3 łokcie; używa się przez pasterzy przy paszeniu bydła. 2) = (*zdr.* od *Ligawica*), miejsce pokryte lodem, ślizgawka. *Iść z łyżwami na ligawkę. Potłuc się na ligawce.*

Ligenza, *v.* **Ligęza, y,** *lm.* **y,** *m.* i *ż. prow.* ten lub ta, co się lubi przymilać, łasić się, nadskakiwać.

Ligiczos, a, *blm. m. mit.* brat Warpasa, Derfinta i Lelusa, Dewajtas litewski, jest duch sojuszu.

Lignąć, *ob. Ligać.*

Lignia, ni, *lm.* **nie,** *ż ob Lipień.*

Lignienie, *v* **Lignięcie, a,** *blm. n. prow.* uderzenie kopytami, *ob. Ligać.*

Lignin, u, *blm. m. chem. ob. Włókno roślinne.*

Lignit, u, *lm.* **y,** *m.* węgiel ziemny, *v.* kopalny, koloru brunatnego, ma pochodzić z rodzaju palmy *areca*, ale zaginionego już gatunku, *ob. Drzewiak.*

Ligorjanin, a, *lm.* **nie,** *m. ob. Jezuita.*

Ligować, ował, uje, *scz. nd.* 1) dawać ligi w nutach muzycznych. 2) = *nieuż.* wytrącać nieprzyjacielowi broń z ręki.

Liguda, y, *lm.* **y,** *m.* i *ż. prow.* biedny, lichy.

Liguryt, u, *blm. m. min.* gatunek talku.

Ligustr, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Ligustrum), in. *Kocierka, Korcipka,* krzew należący do klassy 3éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (L. vulgare), in. *Ptasia, v. Ptasza żob'*, przyswojony hoduje się u nas w ogrodach, gałęzie ma giętkie, liście lśniące, opadające od zimna; kwiaty białe, ułożone w bukiet; jagody lśniące, czarne.

Ligustrowy, a, e, *p.* od ligustru. *Ligustrowe jagody.*

Lik, u, *lm.* **i,** *m.* liczba czego, ilość, ilostka. *Mieć czego likiem, v. bez liku. Zażywaj dóbr doczesnych pod miarą, pod likiem.*

Likier, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) ogólna nazwa, dawana wódkom słodkim, zaprawnym roślinnemi ciałami, mającemi w sobie olejki lotne (pachnące), jako to: kmin, anyż, skórka cytrynowa, gorzkie migdały, mięta pieprzowa, kwiat pomarańczowy, i t. d., lub zawierającemi w sobie, prócz olejku, korzenny gorzki nie ulatniający się pierwiastek, np. skórka i owoc pomarańczowy, cynamon, gwoździki, wanilja, nasienie kardamonu, korzeń gałgantu, cytwar, piołun, i t. d., albo też sokami owocowemi, np. z poziomek, malin, wisien, pigw, pomarańcz, i t. d. (*ob. Ratafja*); stąd likiery różne mają nazwania, np. anyżowy, cytrynowy, i t. p.

Liktens, a, *blm. m. mit.* bóg przeznaczenia, jest łotewski Pramżymas.

Liktor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łac.) oprawca, ceklarz. *Liktorowie poprzedzali wyższych urzędników w Rzymie.*

Liktorski, a, ie, *p.* od liktora.

Likwacja, ji, *lm.* **je,** *ż. chem.* działanie metalurgiczne, za pomocą którego, samém ciepłem, obce łatwo topniejące metale odłączają się od trudniéj topniejącego, tak, że to ostatnie daje się tym sposobem oddzielić od tamtych; likwacji używa się mianowicie do odłączania miedzi od srebra za pośrednictwem ołowiu: in. *odtopienie, odsajgerowanie, sajgerowanie.*

Likwidacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) wszelki obrachunek. 2) = *praw.* rachunek złożony sądowi i mający wykazać poniesione koszta na sprawę, aby zyskać zasądzenie; kładzie się na końcu pozwu, obrony, nawet i oddzielnie się formuje. Likwidacja i weryfikacja odbywa się przed sędzią komisarzem w Trybunale handlowym co do pretensji i należności ułożonych przez upadłego, kuratorów lub syndyków w bilansie, a wymagających zaprzysiężenia.

Likwidacyjny, a, e, *p.* obrachunkowy.

Likwidować, ował, uje, *scz. nd.* ściągać z kogo rachunek; wnosić na rachunek, obrachowywać, wypłacać.

Likwidowanie, a, *lm.* **a,** *n.* obrachowywanie.

Likwidowany, a, e, *p.* policzony na rachunek, wyliczony.

Likwidum, *nieod. n* (z łac.) *praw.* dług pewny, należący się, udowodniony i wyplacalny.

Likwor, u, *lm.* **y,** *m.* (z łac.) 1) wódka słodka. *Wódki słodkie, likworami zwane, żołądek psują.* 2) = w ogólności, płyn jakikolwiek.

Lila, *nieod.* (z fran.) kolor liljowy, *v.* bzowy.

Lilać, *ob. Lulać.*

Lilak, a, *lm.* **i,** *m. bot* (Syringa), rodzajowa nazwa rośliny, należącéj do klassy 2éj, rzędu *jednosłupkowego,* z rodziny *Jaśminowych*; gatunki: = *pospolity* (S. vulgaris), krzew pochodzący ze Wschodu, dziś w całéj umiarkowańszéj strefie Europy się przyswoił; odmiana z kwiatami białemi utrzymuje się w ogrodach, pospolicie *Bzem pachnącym* lub *włoskim* zwany, ma kwiaty pięknego lila koloru i miłego zapachu: = *chiński* (S. chinensis), najzdatniejszy do hodowania, ma kolor kwiatów blado-różowy; = *perski* (S. persica), o kwiatach czerwonawych. W języku kwiatowym oznacza wzruszenia pierwszéj miłości.

Lilek, u, *lm.* **i,** *m.* (z tur.) owoc drzewa podobnego tamaryszkowemu; turecka bukiew' (glans unguentaria).

Lilijka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Lilja.* 2) = *bot. ob. Liljowiec.* 3) = *bot. ob. Dziwotka.*

Liliput, 1) **u,** *lm.* **y,** *m.* bajeczny kraj z takiemi jak wielki palec mieszkańcami. 2) = **a,** *lm.* **ci,** *m.* mieszkaniec tego kraju.

Lilit, y, *blm. ż.* według rabinów, pierwsza żona Adama.

Lilita, y, *blm. ż. mit.* bogini arabska, *ob. Alilata.*

Lilja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *bot.* 1 = (Lilium), roślina z rodziny *liljowych*, której i dała nazwanie, należąca do kl. 6éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *złotogłów', v.* = *zawojek* (L. Martagon), daw. *Maśleską* zwana, dość u nas pospolita, korzeń ma cebulkowaty, żółtawy, łodygę na półtoréj stopy wysoką, kwiaty nie liczne, graniaste, brudno-purpurowe, nieprzyjemnéj woni; = *żółta* (L. bulbiferum), kwiaty ma liczne żółte, powszechnie w ogrodach się utrzymuje; = *biała* (L candidum), kwiaty ma liczne białe, wonne; w języku kwiatowym oznacza *wspaniałość*; trzy lilje były herbem Francji za rządu Burbonów. 2 = *wodna biała,* posp. nazwa rośliny *Grzybień biały.* 3 = *afrykańska* (Agapanthus). 4 = *czerwona, ob. Kryn.* 5 = *dziwonkowata, ob. Ognizierka.* 6 = *godzikowa* (Aphyllanthes), roślina zwana *Mąsierką.* 7 = *kudłata* (Lanaria). 8 = *łukowa, ob. Łukowaica.* 9 = *malabarska, v. piękna* (Gloriosa), in. *Wdzięksława.* 10 = *morska* (Pancratium). 11 = *Narcyzowa, ob. Amarylek.* 12 = *paszczękowa:* a) *ob. Czurzyca, v. Paszczęka;* b) *ob. Żarlica, v. Paszczecznik.* 13 = *peruańska, ob. Krasnolica.* 14 = *warkoczowa, ob. Warkocznica.* 2) = (herb), *ob. Wierzbna.* 3) = *złota* (Lys d'or); pieniądz złoty za Ludwika XIV we Francji = około 3 rub. 30 kop. = 22 zł. 4) = *srebrna* (Lys d'argent); pieniądz srebrny za Ludwika XIV we Francji = blisko 45 kop. = 3 zł.

Liljowate, *v.* **Liljowe rośliny** (Liliaceae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 3éj ukł. Juss. (Monoperigynia) roślin *jednolistkowych.*

Liljowce, wców, *blp. m. geol.* (enkrynity), gatunek skamieniałych zwierzokrzewów, mający kształt lilji.

Liljowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Hemerocallis), in. *Lilijka, Morowiec, Dziennica, Dziennik;* roślina należąca do klassy 6éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; pochodzi z Japonji, w ogrodach dość pospolita, łodygę ma półtora łokciową, lśniącą, kwiaty wielkie rdzawe, niek. białe, pachnące, a najrzadsze niebieskie; nie lubi wilgoci; gatunki: = *rudy, żółty* i *trawiasty,* bł. niek. *Irysem* zwany.

Liljowcowate rośliny (Hemerocallideae), stanowią jeden z rzędów roślin *jednolistkowych,* należący do podklassy 5éj (*v. jawnopłciowych*), ukł. de Cand.

Liljowy, a, e, *p.* od lilji. *Płeć liljowa. Białość liljowa. bot. Liljowe drzewo* (Crinodendron), in. *Znigołąk,* roślina. *Liljowy włośnik, v. Liljowy narcyz, ob. Kryn.*

Lim, u, *lm.* **y,** *v.* **Limak, a,** *lm.* **i,** *m. bot. prow* gatunek wiązu, *ob. Ilm.*

Lima, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) *min. ob. Pilnik. Piła.* 2) = *fig.* poprawa, nicowanie, szczególnie pisma jakiego.

Limakografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opisanie ślimaków.

Limakologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o ślimakach.

Liman, u, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) jezioro napełnione wodą słoną, zwykle łączące się z morzem, rodzaj małéj zatoki; na brzegach Holandji takowe zatoki jeziorne zowią się *fiordami. Limany dnieprowe.*

Liman-Rejs, a, *lm.* **y,** *m.* (z tur.) inspektor portu w Konstantynopolu.

Limba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *as. ob. Powtarzające koło.* 2) *ob. Linba.* 3) = *prow.* (u Podhalan), rodzaj cedru w Karpackich górach.

Limbowy, a, e, *p.* z drzewa limby. *Gotuj kołyseczkę z drzewa limbowego.*

Limenit, a, *lm.* **y,** *m.* gatunek motylów.

Limfa, y, *blm. ż.* (lympha), *fiz.* biały, przezroczysty, zwierzęcy płyn, krążący w osobnym systemacie naczyń zwierzęcego organizmu, zwanych naczyniami limfatycznemi; pod wzgl. chem. limfa składa się głównie z wody, białka, nieco części solnych i włókna.

Limfatologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o naczyniach limfatycznych.

Limfatyczny, a, e, *p.* od limfy. *Limfatyczne naczynia;* żyły w ciele, zawierające w sobie limfę.

Limfatyczność, *ob. Limfistość.*

Limfatyk, a, *lm.* **cy,** *m.* mający krew' wodnistą.

Limfistość, *v.* **Limfatyczność, ści,** *blm. ż. med.* przepełnienie ciała limfą; przepełnienie to jest tylko przypuszczalném.

Limfotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) anatomja naczyń limfatycznych.

Limita, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Limitacja, ji,** *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) zawieszenie, odroczenie, np. sejmu, sądu. *Limita władz sądowych,* podczas świąt Bożego narodzenia i Wielkiéjnocy trwają po tygodniu, a od 1go czerwca każdego roku przez dwa miesiące.

Limitować, ował, uje, *scz. nd.* zawieszać, odraczać.

Limitum, *nieod. n.* (z łac.) *han.* cena towarów przepisana komisantowi przy ich wyprzedaży.

Limnjada, y, *blm. ż. mit.* imię greckich Nimf jeziornych.

Limnologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o błotach i jeziorach.

Limona, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Citrus limonium Risso), nazwa pewnego gatunku cytryny (drzewa lub owocu).

Limonada, *v.* **Limonjada, y,** *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) napój z wody, cukru i soku cytrynowego.

Limonit, u, *lm.* **y,** *m. ob. Żelazo darniowe.*

Limonja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) owoc drzewa należącego do gatunku cytrynowego. 2) = *bot.* ziele (limonium).

Limont (herb); miecz otłuczony, rękojeścią do góry obrócony, między trzema kulami.

Limunja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Limona.*

Limuzyjski, a, ie, *p. prze.* (z grec.) od jałmużny, do jałmużny służący. *Limuzyjskie naczynia,* jak np talerzyki metalowe, na których zbierano jałmużnę.

Lin, a, *lm.* **y,** *m.* (Tinea), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* brzuchopłetwych, karpiowatych.

Lina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) powróz uwity z dwóch lub więcéj postronków. *Liny okrętowe. Na linie tańcować, v. skakać po linie.* 2) = *mit.* Wanica normandzka *Hlina.*

Linba, *v.* **Limba, y,** *lm.* **y,** *m. bot.* drzewo wielkie do sosny podobne (pinus pinea).

Linbowy, a, e, *p.* od linby. *Linbowy orzech.*

Linda (herb); w polu czerwoném drzewko na ukos żółte z pięcią gałązkami; w hełmie dwa takież drzewka.

Linearny, a, e, *p.* (z łac.) od linij, z linij złożony.

Lingam, *v.* **Linga,** *nieod. n.* w Indjach, członek męzki jako figura allegoryczna stworzenia.

Lingamiści, stów, *blp. m.* kapłani indyjscy członka męzkiego.

Lingwista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z łac.) umiejący języki, znawca języków.

Lingwistyczny, a, e, *p* odnoszący się do lingwistyki.

Lingwistyka, i, *blm. ż.* (z łac.) nauka języków, szczególniéj nowożytnych.

Linić się, ił—, i—, *slz. nieuż.* i **Linieć, ał, eje,** *nd.* sierść ronić, skórę odmieniać. *Jelenie, gdy na wiosnę linieją, wiele cierpią. Wąż co rok na wiosnę linieje.*

Linienie, a, *lm.* **a, n.** 1) ronienie sierści. 2) = odmienianie skóry. 3) = *postaciowe, med.* łuszczenie się i zrzucanie na zewnątrz cząstek wadliwych powierzchni ustroju. *Linienie materjalne;* rozpuszczanie się we krwi gniazda choroby i jéj tworów.

Liniewski (herb); na tarczy miecz ostrzem ku dołowi obrócony, pomiędzy dwoma sercami przechodzący, w hełmie trzy pióra strusie.

Linijka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Linja*), mała, krótka linja. 2) = rodzaj powozu, drążki małe.

Liniment, u, *lm.* **y,** *v.* **a,** *m.* (z łac.) *med.* lekarstwo zewnętrzne używające się dla rozmiękczenia lub złagodzenia bolów jakiejbądź części ciała.

Linja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *mat.* a) granica powierzchni. b) = przecięcie dwóch powierzchni. c) = szereg miejsc zajmowanych kolejno przez punkt znajdujący się w ruchu. d) = długość bez szerokości i grubości. *Linja prosta;* najkrótsza droga od jednego do drugiego punktu wiodąca, czyli taka linja, której każde dwa punkty z jakim bądź trzecim idą w tym samym kierunku. *Linja krzywa;* której każdy punkt ma inny kierunek względem dwóch innych. *Linja łamana;* złożona z prostych, mających rozmaite kierunki. *Linja płaska;* której wszystkie punkty leżą na jednej płaszczyźnie. *Linja podwójnej krzywizny;* której punkty nie leżą na jednéj płaszczyźnie. *Linja ciągła;* której punkty ulegają stałemu prawu, mogącemu się wyrazić przez zrównanie. *Linja różnociągła, v. nieforemna;* której części ulegają rozmaitym prawom, a więc się wyrażają przez rozmaite zrównania. *Linje równoległe;* leżące na jednéj płaszczyźnie, które przedłużone w obie strony do nieskończoności, nigdzie się z sobą nie spotykają. *Linja rodząca;* linja, której ruch w przestrzeni tworzy powierzchnię. *Linja algiebraiczna;* której zrównanie jest funkcją algiebraiczną. *Linja przestępna;* której zrównanie jest funkcją przestępną (wykładniczą, logarytmiczną, i t. d.). *Linja trygonometryczna;* wspólna nazwa wstaw, siecznych, stycznych, i t. d. 2) = (w wojsku), szeregi żołnierzy stojących pod bronią. *Wstąpić, v. wejść na linję (bojową). Stanąć na linji. Postępować w linji. Przełamać linję.* 3) *fort. Linja popiersna, v. słoniąca;* szczyt wewnętrzny przedpiersienia, którym obrońcy są zasłonieni. *Linja obronna;* przedłużenie czoła bastjonu, kończące się w kątach barkowych, zawartych między barkami i kurtyną. *Linja ogniowa;* rozległość części walu lub okopu donoszącego obronę ku jakiemukolwiek miejscu lub stanowisku. *Linja najkrótsza odporu, v. Linja odporna;* tak nazywają w podkopach najmniejszą odległość, znajdującą się między środkiem prochu i powierzchnią ziemi, czy to poziomą, czyli też pochyłą. Niektórzy zowią ją *osią wybuchnięcia.* 4) = miara długości rossyjska = 1/10 cala, = 1/120 stopy. 5) = *rodu, familji*; pokolenie, plemie. *Linja prosta, poboczna.* 6) = deszczułka do linjowania, *ob. Linjał.* 7) = *druk.* odlewy z materjału uwydatniające w druku linje różnego kształtu, używane do ksiąg, kontroli, rachunków, i t. p. *Linje fantazyjne, ob. Ornamenta.* 8) = *mech.* droga poruszającego się punktu. *Linja ciężkości*; każda linja przechodząca przez środek ciężkości jakiego ciała. *Linja łańcuszkowa*; linja krzywa utworzona przez linję lub łańcuch, zawieszony na dwóch końcach i własnym tylko ciężarem wytężony. 9) *as.* a) = *absydów, ob. Absydy.* b) = *łączna,* łącząca środki planety ze słońcem w czasie ich złączenia lub przeciwległości. c) = *środkowa,* łącząca środki księżyca z ziemią. d) = *węzłów,* łącząca węzły księżyca. 10) = *biała* (linea alba), *an.* linja idąca środkiem powłoki brzuchowej od pępka do organów rodzajnych. 11) = *les.* przecięcie rożnéj szerokości w prostym kierunku w lesie zrobione; linjami odznaczają, czyli oddzielają: straże, obręby i okręgi, a razem służą one do wywozu drzewa; przesiecz, tryba, przecinka, dukt. *Linje separacyjne,* oddzielają lasy stały od odpadków leśnych, t. j od części odciętych z przestrzeni leśnéj na użytek rolniczy. 12) = *grabietowa, górn.* podłużny kierunek podniesienia wierzchołka góry.

Linjał, u, *lm.* **y,** *m.* deszczułka lub blacha z jednym bokiem podług linji prostéj ściętym, używająca się do linjowania; prawidło. *Linjał stolarski, ciesielski, pisarski.*

Linjować, ował, uje, *scz. nd.* linje pisać, znaczyć. *Linjować papier.*

Linjowanie, a, *blm. n.* pisanie, znaczenie linij.

Linjownik, a, *lm.* **i,** *m.* który linjuje.

Linjowy, a, e, *p.* od linji. *Okręt linjowy*, t. j. wielki, mocny do wytrzymania boju na linji. *Wojsko linjowe. Żołnierz linjowy*, t. j. mogący stanąć na linji bojowej.

Linka, i, *lm.* i, *ż.* 1) *zdr.* od *Lina.* 2) = wędka.

Linkeusz, a, *blm. m. mit.* syn Egipta, którego ocaliła w nocy poślubnéj Hypermnestra, jedna Danaida, która była zacna i nie potępiona.

Linkja, ji, *lm.* je, *ż. bot. ob. Gęstrzelno.*

Linksmina, y, *blm. ż.* litewska bogińka, poślannica Pramżymasowa do trzech par starych ludzi po potopie, dająca im radę, jak rozmnożyć się mają, znaczy *tęczę*, *ob. Wej*, *Bork*, *Kunas.*

Linkur, u, *lm.* y, *m. min.* kamień gładki podobny do żółtego bursztynu.

Linnea, y, *blm. ż. bot. ob. Zimoziół.*

Linnua-rata, y, *blm. ż. mit.* jest fińską ptasią drogą z bladych gwiazd, po któréj dusze ludzi zbawionych w postaci ptaków wędrują do Tawertu.

Linon, u, *lm.* y, *m.* gatunek muślinu, ufarbowany na niebiesko za pomocą *smalty.*

Linos, a, *blm. m. mit.* sławny lutnista grecki, który skubnąwszy młodego Herkulesa za uszy, zniecierpliwiony nieuctwem jego, otrzymał od niego policzek tak ciężki, że padł i skonał.

Linus, a, *blm. m. mit.* syn Apollina.

Liparja, ji, *lm.* je, *ż.* lepkość, klejkość.

Lipcowy, a, e, *p.* 1) od lipca (miesiąca). *Lipcowe skwary.* 2) = od lipcu (miodu). *Lipcowy zapach.*

Lipczak, a, *lm.* i, *m. zool.* gatunek padalców.

Lipczyk, a, *lm.* i, *m. zool.* chrząszcz czarny, pospolicie w lipcu okazujący się (scarabaeus fullo), posp *Żuk Gnojownik.*

Lipa, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Tilia), drzewo z rodziny *lipowych*, której i dała nazwanie, należące do klassy 23éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *wielkoliściowa* (T. platyphylla, *v.* grandiflora), dochodząca do znacznéj wysokości i grubości, liście ma obszerne, okrągławe, kwiaty blado-żółte, pachnące, orzeszki dość twarde, brunatne, drzewo białe, lekkie i miękkie; = *zwyczajna*, *v. pospolita*, *v. małoliściowa* (T. microppylla, *v.* parvifolia), podobna do poprzedzającéj, liście mniejsze, kwiaty bledsze, później rozwijające się i słabszego zapachu, łyko bardzo mocne, drewno twardsze i do opału zdatniejsze; = *biała* (T. argentea), liście ma pod spodem śnieżysto-kutnerowate.

Lipek, **pka**, *lm.* **pkowie**, *v.* **pki**, *m.* wychodcy tatarscy, emigranci.

Lipemanjak, a, *lm.* **cy**, *m. med.* chory mający pomieszanie zmysłów wesołe.

Lipemja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med. ob. Helaktemja.*

Lipiec, 1) **pca**, *blm. m.* siódmy miesiąc w roku, junjusz. 2) =, **pcu**, *lm.* **pce**, *m.* a) miód przaśny przedni; b) miód do picia. 3) = wosk jarzący.

Lipiennik, a, *lm.* i, *m bot.* (Liparis), roślina należąca do klassy 20éj (*Storczykowych*), rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: *trójgraniasty* (L. Loeselii), dość rzadki, rośnie na łąkach torfowych i błotach mulistych, głąbik ma kilkocalowy, dwulistny, trójgraniasty, kwiatki drobne, zielono-żółtawe, w kłosach.

Lipień, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* (Coregonus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych. Rodzaj ten zawiera w sobie pięć podrodzajów: 1 = *właściwy* (Coregonus). 2 = *Szmabunga* (Lavaretus). 3 = *Sielawa* (Maraena). 4 = *Skośnozęb* (Curimates). 5 = *Wzniosłopysk* (Anostromus).

Lipina, y, *lm.* y, *ż.* 1) drzewo lipowe. 2) = napój z kwiatu lipowego.

Lipka, i, *lm.* i, *ż.* 1) *zdr.* od *Lipa.* 2) = *bot.* ziele, *ob. Komonica swojska*, *v. Lisi ogon.* 3) = dwa orzechy razem zrosłe, sporyż.

Lipki, *v.* **Lepki**, a, ie, *p.* lepisty, klejowaty. *Błoto lipkie. Łodyga lipka. Smoła jest lipczejsza niżeli wosk.*

Lipko, *v.* **Lepko**, *ps. st. w.* **Lipczéj**, lepisto, klejowato.

Lipkość, *v.* **Lepkość**, **ści**, *blm. ż.* lepistość, klejowatość.

Lipkowodny, a, e, *p.* limfatyczny. *Lipkowodne naczynia* (*w ciele*).

Lipkopłyn, u, *lm.* y, *m.* ciecz lipka. *Dostać lipkopłynu ocznego.*

Lipnąć, **ął**, **ie**, *sn. nd.* 1) lepkim się stawać. 2) = *do czego*; przylegać, lgnąć do czego, *v.* do kogo. 3) = *fig.* przywiązywać się do kogo, przymilać się.

Lipomatyczny, *ob. Tłuszczakowy.*

Liporzeszki, **ów**, *blp.m.* 1) ziarna lipy włoskiéj, podobne do ziarna pszenicznego. 2) = *v.* **Liporześnia**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. bot.* (Sloanea), roślina.

Liposok, u, *lm.* i, *m.* smółka z niektórych drzew za nacięciem płynąca, *ob. Gummożywica.*

Lipowe, *v.* **Lipowate rośliny** (Tiliaceae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj, ukł. Juss. (Hypopetalia), roślin *dwulistkowych.*

Lipowiąz, u, *lm.* y, *m. bot.* gatunek wiązu.

Lipowy, a, e, *p.* od lipy. *Lipowy kwiat.*

Liptowski pies, strzegący owiec pasących się w górach tatrzańskich.

Lipyl, u, *blm. m. chem.* przypuszczalny organiczny pierwiastek (składający się z węglika i wodorodu), którego niedokwas w połączeniu z kwasami tłuszczowemi, jako to: z kwasem margatynowym, stearynowym i olejnym, stanowi oleje tłuste i inne tłustości; niedokwas lipylu w połączeniu z wodą stanowi *gliceryną*, czyli słodycz olejną Scheelego.

Lir, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, władca bałwanów morskich, jest Posejdon wtóry. Walczy z Iluem. Imię jego, równie jak Gwartmora, przenoszone bywa na wroga ojczyzny.

Lir-Ledjajt, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest tajemniczy język morza, szum i łoskot wód podczas nawałności, *Amphitrita mas.*

Lira, y, *lm.* y, *m.* (z grec.-łać.) 1) instrument muzyczny u dawnych, strunami nawiązany. *fig. Chwycić*, *stroić lirę*; *złożyć*, *zawiesić lirę*, zacząć lub porzucić pisać wiersze. 2) = *as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij. 3) = moneta: a) włoska = 24 kop. = 1 zł. 18 gr. b) = wenecka = 21 kop. = 1 zł. 12 gr. c) = toskańska = 20,25 kop. = 40,5 gr.

Lirazza, y, *lm.* y, *ż.* pieniądz lombardzko-wenecki (30 sold.) = przeszło 15 kop. = 1 zł.

Liri, *nieod. m.* gatunek czaszowatéj muszli.

Lirjodendron, u, *blm. m. bot.* tulipanowe drzewo z Wirginji.

Lirjodendryna, y, *blm. ż. chem.* pewien rodzaj alkaloidu czyli zasady roślinnéj w korzeniu *Tulipowca zwyczajnego.*

Lirokonit, u, *lm.* y, *m. min. ob. Miedniak soczewkowy.*

Lirny, a, e, *p.* od liry.

Liryczne, *ps.* sposobem, tonem lirycznym.

Liryczność, **ści**, *blm. ż.* przymiot poezji oplewającéj grę uczuć duszy poety.

Liryczny, a, e, *p.* od liryczności. *Pindar księgę poetów greckich lirycznych. Oda*, *hymn*, *dumka*, *są rodzajami poezji lirycznéj.*

Liryk, a, *lm.* cy, *m.* poeta liryczny.

Liryka, i, *lm.* i, *ż.* 1) poezja liryczna. 2) = *w lm.* zbiór poezij lirycznych.

Liryzm, u, *blm. ob. Liryczność.*

Lirzysta, y, *lm.* ści, *m* grający na lirze.

Lis, a, *lm.* y, *m.* 1) (Canis vulpes) *zool.* zwierzę ssące, należące do *drapieżnych*, żbikowatych, psów; gatunki: 1 = *pospolity* (Canis vulpes). 2 = *czarnobrzuchy* (C. melanogaster). 3 = *Korsak* (C. Corsac). 4 = *blady* (C. pallidus). 5 = *Feunek* (C. Zerda). 6 = *Sabora* (C. familicus). 7 = *długouchy* (C. megalotis). 8 = *Isatis* (C. Isatis). 8 = *Himalajski* (C. Himalaianus). 10 = *górny* (C. montanus). 11 = *Nilski* (C. niloticus). 12 = *Bengalski* (C. Bengalensis). 13 = *Kokry* (C. Kokree). 14 = *żółtoogoniasty* (C. chrysurus). 15 = *płowy* (C. fulvus) 16 = *rączy* (C. velox). 17 = *trójkolorowy* (C. cinereo-argentatus). 18 = *magiellański* (C. magellanicus). 19 = *płowonogi* (C. fulvipes). 20 = *Azary* (C. Azarae). 21 = *czarnouchy* (C. melampus). 22 = *Brazylijski* (C. vetulus). 23 = *czarnopyski* (C. melanostomus). *Lis* w myśl zowie się *psem*; zakradający się do kur *kurnikiem*; wychodzący zawsze o świcie *zorzanem*; pysk lisa jest *nosem*, ogon *kitą*, *v. łopatką*, nogi *stawki*; *dynduje*, biega; *myszkuje*, poluje na myszy; *składa psy*, zwodzi je; *chotca się*, zbliża się ukradkiem; *znika*, w jamę się kryje; *lisy przytraczają się do siodła*, t. j. przywiązują się do siodła za szyję. *Lis*

skomli v. szczeka, głos wydaje, skowycze. *fig. To lis*, *stary lis*, *lis szczwany*, t. j chytry, przebiegły człowiek. 2) = *w lm.* futro z lisów. *Farbowane to lisy*, *przys.* 3) = chytrość, sztuka. *Lisa tam zażyć*, *gdzie kto lwem nie podoła.* 4) = lisowaty, ryżowaty, *ob. Ryż.* 5) = *morski* (vulpes marina) *zool.* gatunek ryby. 6) = *zool.* ptaki (vulpecula avis). 7) = i *Gęś*, *as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij. 8) = (herb); strzała biała w polu czerwoném; jelca na niéj tak ułożone, że się zdają dwa krzyże; nad hełmem lis z korony wyskakuje.

Lisawy, *ob. Lisowaty.*

Lisek, **ska**, *lm.* **ski**, *m.* (*zdr.* od *Lis*) mały lis.

Lisi, **ia**, **ie**, *p.* 1) od lisa. *Lisia jama v. nora. Lisia skóra. fig. W lisią skórę się przyodziać. Łotr w lisiéj skórze. Lisi ogon za honor nie uchodzi*, *przys.* t. j. przydatek nie stoi za datek. 2) = *bot. Lisi ogon*, a) posp. nazwa *Rokietu drzewokowatego*; b) = *łąkowy*, posp. nazwa *Wyszyńca łąkowego. Lisia broda*, *bot. ob. Tragant. Lisia ogaś*, dawn. nazwa rośliny: *Krwawnica pospolita. Lisie jajko*, *bot.* a) *ob. Storczyk wielokwiatowy*; b) *ob. Koślazek pospolity.* 3) = *fig.* podstępny, chytry, przebiegły. *Lisie wykręty.*

Lisianka, i, *lm.* i, *ż. bot.* 1) *ob. Ułanki v. Fuksja.* 2) = (Vulpia), roślina.

Lisiarz, a, *lm.* e, *m.* 1) pies dobry na lisy. 2) = myśliwy do brania lisów. 3) = żołnierz wałęsający się, lisowczyk.

Lisiątko, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Lisię*) młode lisię.

Lisica, y, *lm* e, *ż.* 1) lis samica, liszka. 2) = (Agonus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, dziwogłowych. 3) = narzędzie, które złoczyńcom na ręce kładą. 4) = narzędzie z czterech dyłów złożone, do którego kowale konie przywiązują. 5) = *bot.* bedłka gąska, *ob. Stroczek lisica.*

Lisieć, *v.* **Lisowaciec**, **ał**, **eje**, *sn. nd.* lisowatym, rusawym, rusym się stawać.

Lisię, **ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* młode lisię.

Lisik, *ob. Lisek.*

Lisiogon, a, *lm.* y, *m. bot.* a) *ob. Wyczyniec łąkowy*; b) *ob. Amarant zwisły.*

Lisiura, 1) y, *lm.* y, i *zdr.* **Lisiurek**, **rka**, *lm.* **rki**, *m. posp.* lis. 2) =, y, *lm.* y, *ż.* futro lisie, czyli kożuch z lisów pokryty; *zdr. Lisiurka.*

Lisowaciec, *ob. Lisieć.*

Lisowatość, **ści**, *blm. ż.* rusy kolor, ryżość, rudość.

Lisowaty, a, e, *p.* 1) *v.* **Lisowy**, rusy, ryży, rudy. 2) = *prow.* przymilający się z chytrością, żeby skorzystać z czego.

Lisowczyk, a, *lm.* i, *m.* 1) w dawnéj Polsce żołnierz kawalerji lekkiéj, którą w XVII wieku sformował był Aleksander Lisowski, Litwin. 2) = włóczęga, rozbójnik.

Lispund, a, *lm.* y, *m.* (z niem.) miara, 14 funtów.

List, u, *lm.* y, *m.* 2) *prze.* liść drzew, ziół. *My*, *jako suchy list z drzewa na dół lecim.* 2) = papieru, *prze.* karta. 3) = i *Listki*, *listeczki* w cieście i t. d. *Złoto w listach.* 4) = pisanie, rozmowa na piśmie. *List z pożegnaniem. List zapraszający. List zalecający v. przyczynny. List otworzysty v. świadczny. List okólny*, czyli okólnik, obiegnik. *List żelazny*, t. j. z zabezpieczeniem wolnego przejścia. *List wolny v.* paszport. *List wierzytelny v. obtig. Listy zastawne*, obligacje towarzystwa kredytowego ziemskiego. *Listy Cycerona. Listy ś. Pawła. List glejtowy v. list swobody*, daje go prezes trybunału, przed którym ma stawać dłużnik, a który będąc opatrzony w list takowy, aresztowany za długi być nie może. List glejtowy wyrażać musi czas na jaki ma moc, a to pod nieważnością. 5) = *bot. List ustny v. indyjski* (folium indicum), roślina.

Lista, y, *lm.* y, *ż.* spis, rejestr. *Lista członków akademji.*

Listek, **stka**, *lm.* **stki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Liść*) *Drzeć jak listek. Listek zarodkowy*, *bot.* (cotyledo) *ob. Zarodkowy listek*, *Zarodek Listek kwiatu. Listek róży.* 2) = *zdr.* od *List*, *ob. Liścik.*

Listewka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Listwa*) mała listwa.

Listewnik, a, *lm.* i, *m.* (Platyura) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydlych*, komorowatych; gatunki jego: 1 = *upstrzony* (P. tipuloides). 2 = *znaczony* (P. laticornis). 3 = *żółtoudy* (P. atrata). 4 = *jednorogi* (P. marginata). 5 = *rudy* (P. ruficollis). 6 = *różnobarwny* (P. discolor).

Listkorostkowe rośliny, *bot.* (Phylloblastae), in. *ob Kwiatoowocorośle.*

Listkorożny, a, e, *p. zool.* mający rożki o listkowatéj *v.* grzebieniastéj główce. *Owady listkorożne.*

Listkoryb, a, *lm.* y, *m.* (Amphiprion) *zool.* ryba koścista należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Listkowaty, a, e, *p. zool.* mający kształt do liścia podobny. *Ryby listkowate.*

Listkowiec, **wca**, *lm.* **woe**, *m*, (Lampris) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Listkowy, *v.* **Listniowy**, a, e, *p. bot.* (cotyledoneus), mówi się o kwiecie, mającym *listki zarodkowe* (cotyledones), lub o roślinie z podobnym kwiatem; *rośliny listniowe* obejmują 13 klass środkowych, t. j. od 2éj do 14éj włącznie, ukł. Juss.

Listnik, a, *lm.* i, *m. bot.* (Herminium), roślina.

Listniowe rośliny, *bot.* (Cotyledoneae), *ob. Zarodkowe v. Jednopłciowe rośliny.*

Listny, a, e, *p.* 1) od liści, *ob. Liściany*, *Liściasty.* 2) *Listna jagoda*; *bot.* (hippoglosum), ziele. 3) *Listne rośliny bot.* (Foliaceae) nazwa dawana, wedł. ukł. de Cand. roślinom z klassy 3éj (*bezlistkowych v. komórkowych*) obejmującym *Wątrobowce* i *Mchy*; stanowią one Tinę podklasę *v.* podgromadę tegoż ukł.

Listocin, a, *lm* y, *m. bot.* (Bossiera), roślina.

Listo-łodyżka, i, *lm.* i, *ż. bot.* nazwa liści roślin *rząsowych* (Lemnaceae)

Listopad, a, 1) *blm. m.* jedenasty miesiąc roku, nowember. 2) = u, *lm.* y, *m.* opadanie liści.

Listopadowy, a, e, *p.* od listopada, nowembrowy.

Listorodny, a, e, *p.* wydający liście.

Listowie, a, *lm.* a, *n.* 1) *zb.* wielkie liście. 2) = altanka, szałas.

Listowiowąte (**mchy**), *bot.* (frondescentes, musci), mające gałęziste listowie.

Listownia, ni, *lm.* nie, *ż. nieuż.* poczta listowa.

Listownie, *ps.* listem, przez list. *Donosi mi o tém listownie.*

Listownik, a, *lm.* cy, *m.* 1) który roznosi listy, bryftreger. 2) = zbiór listów za wzór służących.

Listowny, a, e, *p.* 1) od listów, przez list się dziejący. *Listowny dowód. Doniesienie listowne.* 2) = *ob. Listowy.*

Listowy, a, e, *p.* 1) od listu *v.* listów. *Styl listowy. Poczta listowa.* 2) = od liścia *v.* liści, *ob. Liściany*, *Liściowy.*

Listwa, *v.* **Lisztwa**, y, *lm.* y, *ż.* 1) wązka cienka deszczułka do pokrycia szpar między deskami połączonemi kantem. 2) = poręcze, barjery, na drodze bitéj *v.* szosse. 3) = tasiemka do bramowania; krajka przy suknie. 4) = *mor.* brzegi otaczające do koła okręt i znaczące jego piętra. 5) = *ociekowa*, na dachu, kędy woda spływa.

Listwica, y, *lm.* e, *ż.* 1) (Gymnetrus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, wstęgowatych. 2) = *górn.* sztuka drzewa do 6 cali gruba, gładka, położona na wierzchu haldy od początku szyby, po któréj kibel napełniony zsuwają.

Listwień, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* (Cerathophya) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki jego: 1 = *znaczony* (C. notata). 2 = *długorogi* (C. longicornis)

Listwinek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. zool. ob. Podwój.*

Listwować, **ał**, **uje**, *szz. nd.* listwy przytwierdzać; bramować.

Listwowanie, a, *blm. n.* listwami oprawianie, bramowanie.

Listwowany, a, e, *p.* listwami obwiedziony. *Listwowana robota*, *v. gzems.*

Liszaj, a, *lm.* e, *m.* wysypka świerzbiąca, choroba skórna.

Liszajce, **ów**, *blp. m.* 1) *v. Porosty wodne* (Lichenes), tworzą gromadę przyrodzoną roślin *skrytopłciowych*, które stanowią klassę 24tą ukł. Linn. 2) = *med.* (impetigo) rodzaj wysypki.

Liszajowaty, a, e, *p.* mający liszaje, pokryty liszajami.

Liszeć, ał, ejc, *sn. nd.* lichym się stawać, podleć.

Liszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) lis, samiec lub samica. *Liszka, zwierzę poświęcone słowiańskiej bogini Mudrzenie. Każda liszka swój ogon chwali, przys.* 2)=gąsienica motyla.

Liszow, wia, *lm.* **wie,** *m.* u rybaka, naczynie drewniane, w którém trzyma ryby do przedania.

Lisztwa, y, *lm.* **y,** *zdr.* **Lisztewka, i.** *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Listwa.* 2)=*ar. ob. Prawidełko.*

Liszyca, *v. prow.* **Lisica, y,** *lm.* **e,** *ż.* liszka, samica lisa.

Liszyć, ył, y, *scz. nd. prze.* 1) *kogo, czego;* pozbawiać. *Prawo samobójców czci pogrzebowéj liszyć nakazało.* 2)= *kogo od drugiego;* odstraszać, przyczynić się, że kto stroni od drugiego. **= się,** *slz.* 1) *czego;* utracić co. *Liszyć się żywota.* 2) = stronić od czego, unikać, wystrzegać się. *Złego się, jako morza, jako ognia, liszy.*

Liść, ścia, *lm* **ście,** *m. bot.* (folium); liście są to przyrostki błoniasto-rozszerzone u rośliny, zwykle zielono zafarbowane, wyrastające z łodyg, ich rozgałęzień lub bezpośrednio z korzenia; liść przed rozwinięciem zamknięty jest w pączku, w którym zwinięcie to bywa rozmaite, jednakowe wszakże w całym rodzaju roślin, niekiedy zaś jest charakterem całéj ich familji; składa się z *ogonka* (petiolus) i *blaszki* (lamina), niekiedy bywa *bezogonkowy* (sessilis), który stosownie do rozmaitego przymocowania na łodydze, bywa jeszcze: *współobejmujący, obejmujący, zbiegający, przerosły, zrosły;* liście dzielą się na: a) *pojedyńcze* czyli *proste,* i b) *złożone;* pierwsze, co do miejsca wyrastania są: *nasienne, korzenne, łodygowe, kwiatowe,* i t. d. co do ułożenia na łodydze: *naprzeciwległe, krzyżowe, okręgowe, naprzemianległe, rozrzucone, parzyste, wiązkowe,* i t. d. co do kierunku wzgl. łodygi: *wzniesione, przytulone, wchylone, odgięte, zwieszone, przewrócone, pływające, zanurzone,* i t. d., co do postaci: *okrągłe, jajowate, podłużne, szydłowate, sierpowate,* i t. d., co do nasady: *sercowate, nerkowate, strzałkowate, uszkowate,* i t. d., co do wierzchołka: *ostre, kończate, kuczykowate, uciąte,* i t. d., co do brzegu: *całkowite, ogryzione, karbowane, ząbkowane, piłkowane, rzęsowate,* i t. d., co do podzielności: *dłoniaste, poszarpane, grzebieniaste,* i t. d., co do powierzchni: *błyszczące, gładkie, centkowate, dołkowate, lepkie,* i t. d., co do wypukłości: *płaskie, wypukłe, wklęsłe, fałdowate,* i t. d., co do bryłowatości: *jajowe, stożkowate, obosieczne,* i t. d., co do konsystencji: *błoniaste, suchawe, mięsiste, dęte,* i t. d., co do barwy: *zielone, modre, plamiste, siwe,* i t. d., co do przyczepienia: *bezogonkowe, ogonkowate, tarczowate;* co do trwałości: *opadające, więdniejące, trwałe; liście złożone* składają się z wielu listków (folioli), przymocowanych za pomocą ogonków (petioluli), do ogonka głównego; stosownie do tego osadzenia listków liść złożony może być: *palczasty, pierzasty, stopowy; dwa razy składany,* i t. d.

Liścianka, i, *lm* **i,** *ż. ar.* ozdoba z liścia w pewien kształt ułożonego, która zapełnia środek dzielnicy przyozdobienia, t. j. tło, *v.* otoczynę.

Liściany, a, e, *p.* od liścia. *Ziemia liściana winnego kamienia,* t. j. nakształt liścia składana.

Liściarz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* ten co list dokąd zanosi.

Liściasty, a, e, *p.* 1) obfity w liście, odznaczający się wielkiemi lub gęstemi liśćmi (o roślinach); 2)= *v. liścionośny, bot.* (foliatus, *v.* foliiferus), mówi się o łodydze, pokrytéj liśćmi, co się u największéj liczby roślin zdarza, dla różnicy od łodyg: *bezlistnej, łuskowatéj, skrzydełkowatéj, pochewkowatéj,* nie mających liści.

Liściaty, a, e, *p ob. Liściasty.*

Liścić się, ił — i —, *slz.* wydawać liście, okrywać się liśćmi.

Liściec, ćca, *lm.* **ćce,** (phyllium siccifolium), *zool.* gatunek skoczka.

Liścienie, a, *blm. n. v. Listki zarodkowe, bot.* pierwsze i jeszcze w zlarnie ukształcone organy zarodka rośliny, które dostarczają jéj pożywienia, w pierwszéj epoce jéj życia.

Liścik, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr.* od *List,* mały list, bilet. 2)=*zdr.* od *Liść, ob. Listek.*

Liściokwiat, u, *lm* **y,** *m. bot.* (Pchyllanthus), roślina zwana in. *Pomyślinem.*

Liścionos, a, *lm.* **y,** *m.* (Phyllostoma), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych,* owadożernych, liścionosych; gatunki: 1=*ząbkowany* (P. crenulatum). 2= *podłużny* (P. elongatum). 3= *włóczkowaty* (P. hastatum). 4= *Redmana* (P. Redmanii). 5 = *okularowy* (P. perspicillatum). 6= *pręgowany* (P. lineatum). 7= *okrągły* (P. rotundum). 8= *lilja* (P. lilium) 9= *upiór* (P. spectrum). 10=*Lewiza* (P. Levizii). 11=*wielkolistny* (P. macrophyllum). 12= *brodawkowaty* (P. cirrhosum). 13 = *dwużębny* (P. bidens). 14=*dwubarwny* (P bicolor). 15= *krótkoogoniasty* (P. brevicaudum), 16= *Graya* (P. Grayi). 17= *leśny* (P. silvicola). 18= *Waterhousa* (P- Waterhousii). 19= *uszaty* (P. megalotis). 20= *długolistny* (P. longifolium). 21=*szerokouchy* (P.amblyotis). 22=*rozmaity* (P.discolor). 23= *zamaskowany* (P. personatum). 24= *karłowaty* (P. pusillum). 25=*Liesa* (Leuchii). 26=*zgiętopalczasty* (P. falcatum). 27=*brewny* (P. superciliatum). 28=*krótkouchy* (P. brachyotum). 29= *lejkonosy* (P. infundibaliforme). 30=*brodawkowaty* (P. verrucata). 31= *Wampir* (P. Vampyrus). 32=*wycięty* (P. excisum). 33=*dwuwargowy* (P. bilabiatum). 34=*ostrogowiec* (P. calcaratum).

Liścionośny, a, e, *p. bot.* (foliiferus), *ob. Liściasty.*

Liściopióro, a, *lm.* **a,** *n. bot.* liść w kształcie pióra. *Akacja podwójnym rzędem małych, podłużno-okrągłych liści, jeden liść zbiorowy ustawia, i takiemi liściopiórami gałęzie swoje obrzuca.*

Liściopióry, a, e, *p. bot.* mający liście w kształcie piór. *Jesiony liściopióre*

Liściorośle, i, *blp. ż. bot.* in. *Wątpliwokwiatowe,* stanowiące 5tą gromadę wedł ukł. Rejchen. Z przeważającym liściem, oraz z wyraźnym pokładem korowym i drzewnym a z kwiatami pojedyńczo-okwiatowemi.

Liściowaty, a, e, *p.* nakształt liścia, liściasty.

Liściowij, a, *lm.* **e,** *m.* (Tortrix), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych,* motyłów nocnych.

Liściowy, a, e, *p.* od liścia. *Liściowe, v. czarne drzewo,* jako: dąb, jawor, jesion, lipa, i t. d.

Liścisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Listowie.* 2) = długi, ogromny liść.

Liścisto, *ps.* obfito w liście.

Liściasty, a, e, *p.* 1) *ob. Liściasty.* 2)=z liścia złożony. *Liściasty korzeń. Liściste ciało, ob. Liściowaty.*

Lit, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *ob. Lut.* 2)=*chem. ob. Lityn.*

Lita, y, *blm. ż. barł.* miód żółty od wosku przez ciepło oddzielony; patoka, miód prażny.

Litafaga, i, *lm.* **i,** *ż.* in. *Wkamiennik,* muszla należąca do *Małż* jednomuskułowych, często spotykana w pokładach gór naplywowych.

Litanja, ji, *lm.* **je,** *ż* (z grec. łać.) 1) formularz pewnéj modlitwy na cześć świętych lub rozmyślanie tajemnic złożony. *Litanje do N. Panny, do świętych.* 2)=*fig* długie i nudne wyliczanie czego.

Litera, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać) 1) czcionka drukarska. 2)= głoska pisana lub drukowana. *Poznawać litery, stawić litery. fig. Cztery litery, ob. Kiep. Litera niedzielna, ob. Niedzielna litera.* 3)=znaczenie dosłowne. *Litera prawa. fig. Co do litery,* jak najściślej, najpunktualniéj.

Literacki, a, ie, *p.* 1) literatury, *v.* nauk się tyczący. *Towarzystwo literackie. Spór literacki.* 2)= od literata, *v.* literatów. *Świat literacki. psł. Po literacku.*

Literak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *posp.* sawant, sensat, piśmiennik. 2) = *bot.* (Graphis), roślina z rzędu *Liszajców okrytoziarnowych,* działu *otwartoowocowych,* skorupę ma brudno-białą, pleszki ciemniejsze, rośnie na korze drzew; gatunki: =*ciemny* (G. subocellata); =*krzywy* (G. curvula), bywa na korze starych brzoz; = *gwiazdkowaty* (G. phaea); = *pospolity* (G. atra); = *właściwy* (G. scripta), bywa mian. na korze leszczyny.

Literalnie, *ps.* co do litery, dosłownie.

Literalność, ści, *blm. ż.* dosłowność.

Literalny, a, e, *p.* 1) dosłowny. *Literalne znaczenie.* 2)=*v.* **Literowy,** literami pisany, wyrażony. *Rachunek literalny.*

Literat, a, *lm.* **ci,** *m.* człowiek piśmienny, oczytany.

Literatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta piśmienna, oczytana.

Literatura, y, *lm.* **y,** *ż.* ogół czynności umysłowéj całego świata lub jednego narodu przez pismo wyrażonéj, lub jak literatura ludu z pokolenia na pokolenie w pamięci przekazywanéj; piśmiennictwo. *Oddawać się literaturze, v. zajmować się literaturą.*

Litewskie korzenie (rheum raponticum), *ob. Rabarbar.*

Lithantraks, u, *blm. m.* gatunek ziemnego węgla.

Lithium, *n'eod. blm. n. chem. ob. Lityn.*

Lithontriptika, *nieod. blp. n. chem.* ogólna nazwa rozmaitych kwaśnych i alkalicznych rozcieków, zalecanych w medycynie do rozpuszczania urynowych kamieni.

Lithyn, u, *blm. m. chem. ob. Lityn.*

Litkup, u, *lm* **y,** *m.* 1) opłata za faktorstwo. 2)=traktament przy kupnie; *prow. Mohoryc, Borysz. Pić litkup.* 3)=zadatek na kupno.

Litkupnicze, ego, *blm.n.* opłata za faktorstwo.

Litkupniczy, a, e, *p.* od litkupnika, faktorski.

Lito, *v.* **Luto,** *ps prze.* szkoda, żal. *Lito mi czego,* t. j. żal mi czego. *Luto mi téj osoby,* t. j. żal mi jéj.

Litochromiczny, a, e, *p.* do litochromji należący.

Litochromja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka nadawania litografjom, za pomocą kolorytu, podobieństwo do olejnego malowidła. 2)=wizerunek takim sposobem zrobiony.

Litochromować, ał, uje, *scz. nd.* litografję olejnemi lub wodnemi farbami naprowadzać i lakierem pociągać.

Litodendron, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) skamieniałe drzewo. 2)=gatunek polipów.

Litofyt, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) roślina koralowa; skamieniałość roślinna.

Litogenezja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o tworzeniu się kamieni.

Litogeognozja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kamieniach.

Litoglifika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka rznięcia kamieni.

Litograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) który rysunki lub pismo na kamieniu wyrzyna i z niego podobizny odbija.

Litograficzny, a, e, *p.* od litografij, litografowania. *Zakład litograficzny. Litograficzny kamień, ob. Kamień (litograficzny).*

Litografika, i, *blm. ż.* (z grec.) sztuka rytowania.

Litografja, ji, 1) *blm. ż.* sztuka przenoszenia rysunków lub pisma na kamień za pomocą wyrzynania i odbijania ich w wielu egzemplarzach. 2) = *lm.* **je,** *ż.* zakład, gdzie się przygotowują te kamienie i robią odciski rycin. 3) = *lm.* **je,** *ż.* sam takowy odcisk.

Litografować, ował, uje, *scz. nd.* rytować, ryciny robić na kamieniu, wyrzynać albo ryć na kamieniu.

Litografowanie, a, *blm. n.* wyrzynanie kamienia dla odbijania na nim litografij.

Litografowany, a, e, *p.* za pomocą litografowania zrobiony.

Litologiczny, a, e, *p.* odnoszący się do nauki o kamieniach.

Litologja, ji, *blm. ż.* (z grec) nauka o kamieniach.

Litomancja, ji , *blm. ż.* (z grec.) przepowiadanie z kamieni.

Liton, u, *lm* **y,** *m.* obwinięcie z płótna cienkiego

Litoskop, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do namacywania, do szukania kamienia pęcherzowego.

Litość, ści, *blm. ż.* współczucie dla nieszczęśliwego; politowanie, miłosierdzie. *Mieć litość nad kim. Pobudzać do litości, obudzać litość. Litość, dobrych ludzi przymiot. Bez litości, ob. Nielitościwie.*

Litościwie, *ps.* z politowaniem, miłosiernie.

Litościwy, a, e, *p.* litujący się, miłosierny. *Litościwe Nieba! Prawdo, najlitościwszy Nieba darze!*

Litośla, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Fabricia), roślina.

Litośnie, *ps.* 1) *ob. Litościwie.* 2) = licho, ubogo, nędznie.

Litośny, a, e, *p.* 1) *ob. Litościwy.* 2) = wzbudzający politowanie, nędzny.

Litotom, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *chir.* nóż używany przy operacji wyjęcia kamienia. *Litotom skryty,* którego ostrze przy przejściu do miejsca naznaczenia jest skryte w trzonku.

Litotomja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wyrzynanie, *v* wydobywanie kamienia.

Litować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *kogo, czego;* użalenie mieć, ubolewać, żałować. 2) = *czego;* żałować czego, z żalem się rozstawać. 3) = bł. *ob. Lutować.* **= się,** *slz. nd. nad kim, nad czém;* użalenie mieć nad kim, *v.* nad czém. *Lituj się nad słabymi, a bądź pocieszycielem strapionych.*

Litowanie się, a—, *blm. n. nad kim, nad czém;* okazywanie politowania, użalanie się nad kim, *v.* nad czém.

Litowny, a, e, *p.* litościwy, litość wzbudzający.

Litr, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran) 1) miara objętości francuska = sześcian, którego bok równa się jednéj dziesiątej części metra. 2) = *w lm. prow.* drewniany wasążek.

Litra, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż* funt.

Liturgicznie, *ps.* według liturgji.

Liturgiczny, a, e, *p.* od liturgji

Liturgista, y, *lm.* **ści,** *m.* trudniący się liturgją.

Liturgja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) nomenklatura obrządku uroczystego na cześć boską, służba boża. *Odprawiać liturgję,* t. j. sprawować ofiarę i mszę przenajświętszą.

Lity, a, e, *p.* 1) odlewany z kruszcu, lany. 2) = nie czczy, całkowity, massywny. *Pas lity,* t. j. zrobiony z nici złotych. 3) = *fig.* czysty. *Lita polszczyzna.* 4) = w rolnictwie nosi to nazwanie grunt czysto piaszczysty, który przez drobność ziarnek go składających zbliża się do wydmuchu i rośliny na nim uprawiane być nie mogą.

Litygacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* wspór przed sądem, prawowanie się.

Litygant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) mający sprawę.

Lityn, u. *blm. m. chem (lithium, lithyn, lit),* metal do rzędu alkalicznych należący.

Lityna, y, *blm. ż.* (Lithia), *chem.* niedokwas litynu.

Lityspendencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać) *prze.* czas, który się zawiera między wprowadzeniem sprawy do sądu i jéj rozsądzeniem ostatecznem.

Liwa, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, znaczy Cerydwę babiącą. Wydobywa od Kreirwy ożywione i w dziecko ukształtowane jaje; ubiera także dusze umarłych w nowe ciało i prowadzi je do nowego żywota.

Liwar, Liwarek, *ob. Lewar,* i t. d.

Liweranck, a, ie, *p.* od liweranta, dostawczy.

Liwerant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z niem.) dostawiający za umówioną cenę potrzeby zwłaszcza wojskowe, do magazynów, *v.* składów, *ob. Dostawca.*

Liwerować, ował, uje, *scz. nd.* dostawiać do składu. *Liwerować zboże dla wojska.*

Liwerowanie, a, *blm. n.* dostawianie, dostawa.

Liwerunek, nku *lm.* **nki,** *m.* 1) liwerowanie, dostawa. 2) = ładunek dostawiony gdzie przez liweranta.

Liwistona, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Livistona), drzewo z rzędu *Palm wachlarzowych;* gat. = *okrągłoliście* (L. rotundifolia).

Liwkas, u, *blm. m.* massa złożona z kredy miałko utłuczonéj, kleju rybiego i pokostu, do gładzenia drzewa, skóry i t. d. pod olejne malowanie i lakierowanie, *ob. Szpachlówka.*

Liwonezy, ów, *blp. m.* pieniądze srebrne, bite dla Inflant i Estonji przez Cesarzową Elżbietę, na 96, 48 i 24 kop. = 6 zł. 12 gr., 3 zł. 6 gr. i 1 zł. 18 gr.

Liwornina, y, *lm.* **y,** *ż.* moneta: 1) srebrny pieniądz toskański = 69 kop. = 4 zł. 18 gr. 2) = *della Torre, v. Lauternina;* pieniądz srebrny toskański, jakie wybijano od Ferdynanda II = 72 kop. = 4 zł. 24 gr.

Liwr, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Liwra, y,** *lm.* **y,** *ż.* moneta: 1) dawniejsza francuska = 20 kop. = 1 zł. 10 gr. 2) = genewska = 33 kop. = 2 zł. 6 gr.

Lizacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który liże potrawy, łasun. 2) pochlebiacz, przymilający się.

Lizać, ał, że, *scs. nd.* **Liznąć, ął, ie,** *jednt.* 1) językiem po wierzchu pociągać, polizywać. *fig. Łapę lizać, ob. Łapa.* 2)= *posp.* całować bez ustanku, zalecać się, pochlebiać. 3) = jeść co liżąc, skosztować. *Liznął miodu. fig. Liznąć,* nabyć powierzchownie jakiéj nauki, wiadomości. *Liznąć cokolwiek łaciny.* 4) = *posp.* uderzyć. *Liznąć kogo po grzbiecie, po karku.* **= się,** *slz.* 1) oblizywać się. 2) = *posp.* całować się, umizgać się. 3) = *komu, fig.* łasić się, pokorzyć się, pochlebiać się; *ob. Podlizywać się.*

Lizanie, a, *blm. n.* oblizywanie, pociąganie językiem po czém. **= się,** *slz.* łaszenie się, nadskakiwanie.

Lizawica, y, *lm.* **e,** *ż.* sól lub inne rzeczy, które by dlu dają lizać.

Lizawka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Kuczki.*

Lizbonina, y, *lm.* **y,** *ż.* moneta portugalska (4,800 Rees) = 7 rub. 92,5 kop. = 52 zł. 25 gr.

Liziobrazek, zka, *lm.* **zki,** *m.* nabożniczek, gryzipacerz.

Lizun, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Lizuś, sia,** *lm.* **sie,** *m.* 1) wylizujący co językiem, lubiący łakocie. 2) = *fig.* pochlebca. 3) = *miesiąc, posp.* czas w którym chłopiec lub dziewczyna nabiera chęci podobania się, zalecania.

Ljang, *v.* **Thael,** *nieod. m.* moneta chińska = 1 rub. 80 kop. = 12 zł.

Ljany, ów, *blp. m.* (z hisz. Llanos) wielkie równiny, stepy w południ. Ameryce.

Ljard, a, *lm.* **y,** *m. v.* **Ort, u,** *lm.* **y,** *m.* moneta flamandzka = 0,75 kop. = 1,5 gr.

Ljas, u, *lm.* **y,** *m. górn.* nazwa górotworu wapiennego do gromady jursowéj należącego.

Ljaw, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, Nwywrego, lub gwiaździstego sklepienia syn, jest sprawca i pędziciel niebezpiecznych bałwanów na potężnych wodach.

Ljemo, a, *blm. m. mit.* jezioro fińskie, w którém utonęła iskra Wajnemojnena, od Ursa później z płotki wydobyta, a od Ilmolajnena rozdmuchana i w ludzi zamieniona.

Ljetua, i, *blm. ż. mit. v.* **Letuwa, y,** *blm. ż. mit.* litewska Dewa wolności, odpowiednia normandzkiéj Frei, Gardoel żeński. Jako Freja miała męża *Odura* i córkę *Nossę;* tak Ljetua męża *Trynetasa* i córkę *Dalę.* Obie porzucone zostają od złych mężów i kuszą się daremnie o połączenie się z nimi powtórne. Jako **Freja** jest córką burzliwego *Njorda,* tak Ljetua stoi przy boku gwałtownego *Gardoela,* w znaczeniu dopełniaczki jego żeńskiéj. Obie wyjeżdżały konno na pola bitew, przyjmując do siebie duchy poległych rycerzów. Wizerunkiem Ljetui był *kot,* który już u Rzymian uchodził za swobody godło. Od Ljetui zowie się Litwa po litewsku *Ljetuwa.*

Ljetuwanis, a, *blm. m. mit.* brat Kurwajczana, Erajczana i Kirnisa, dewajtas litewski, jest swobodny spędzacz chmur dobroczynnych i sprawca łagodnego deszczu dla pól i ogrodów. Ljetuwanis i Ljetua mają się tak do siebie, jako u Normandczyków *Frej* i *Freja.*

Ljodasmider, a, *blm. m. mit.* z niemiecka Liederschmied, kowal pieśni, przydomek normandzkiego Odyna, jako króla Skaldów.

Ljon, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, ojciec Pura, jest sprawca powszechnego potopu. Srogi, okrutny to pan, a znaczy, niejedno boga, lecz także jest piastujące ziemię jezioro. Założył trzecie tajemnico.

Ljosalfar, a, *lm.* **y,** *m. mit.* normandzki Elf biały. Istoty te odznaczają się miłą ciała światlanością i nadprzyrodzoną krasą. Snują się wszędy, jak postaci powietrzne. Są widome i niewidome, podług woli. Nienawidzą Jotów, lecz miłują ludzi. Żonami ich są *Feje,* a królem *Oberon.* Przemieszkują w *Ljosalfarhejmie.* Słyną w poezji północnéj, mianowicie zaś u Skaldów islandzkich.

Ljosalfarhejm, u, *blm. m. mit.* mieszkanie normandzkich Elfów białych i Fei. Znajduje się pomiędzy ziemią i Muspelhejmem, czyli w obrębach pary i ulatniania się.

Lnek, nka, *lm.* **nki,** *m. ob. Lenek.*

Lnianka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) chusta lniana. 2) = żupan wieśniaczy lniany. 3) = *bot.* a) (Camelina), in. *Judra,* roślina z rodziny *krzyżowych* (Cruciferae) należąca do klassy 15éj, rzędu *łuszczynkowego v. strączkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *siewna v. zwyczajna* (C. sativa), rośnie na polach między zbożem, a mian między lnem; korzeń ma nieco włóknisty, łodygę prawie łokciową, kwiaty żółte, strączki groszkowate; ma kilka odmian; umyślnie bywa niek. hodowaną, z jéj bowiem nasion wytłacza się olej tak dobry jak z nasion rzepakowych; = *uszkowata* (C. austriaca) łodygę ma delikatną, gałęzistą, liście uszkami łodygę obejmujące. b) = *ob. Lnica.* c) = *ob. Leniec.* d) = *wiechowata, ob. Ojendka wiechowata.* 4) = *w lm.* len wyczesany, wyczeski ze lnu.

Lniany, a, e, *p.* ze lnu, od lnu. *Płótno lniane. Siemię lniane.*

Lnica, y, *blm. ż. bot.* 1) (Linaria) in. *Lnianka, Łonek,* roślina z rodziny *maskowatych* (Personatae), należąca do klassy 14éj rzędu *okrytoziarnowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *bluszczykowata* (L. cymbalaria), posp. *Zwiesińcem* zwana, rośnie niek. przy starych murach, łodygi ma rozścielające się; = *oszczepowata* (L. elatine), liście ma spiczaste, oszczepowate; = *mniejsza* (L. minor), in. *Karzeł,* rośnie na suchych polach i między zbożem, łodygę ma pół łokciową, kwiaty drobne; = *pospolita* (L. vulgaris), *v. Wyślin lnianka, lnicznik,* rośnie wszędzie, mian. przy drogach, na polach suchych, rozwaliskach it. d. łodygę ma prostą, łokciową, liściastą, kwiaty gęste, kłos tworzące; u ludu zwie się *lnem Matki Bożéj.* 2) = *ob. Leniec.*

Lnicznik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* a) *ob. Leniec.* b) = *ob. Lnica pospolita.*

Lnostrojny, a, e, *p.* który się w lnianą bieliznę stroi.

Lnowate rośliny, *bot.* (Lineae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 1széj (*v. dennokwiatowych*) ukł. De Cand.

Lobelja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Stroiczka.*

Lobigo, a, *lm.* **i,** *n.* rodzaj mątwy czyli kałamarnicy (sepia) obdarzonej workiem czernidłowym lub atramentowym, jakie zdarzają się widzieć w wielu miejscach gór napływowych.

Loch, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) 1) jama, jaskinia. *Lochy grobowe v.* pieczary. 2) = piwnica. 3) = podziemie, więzienie podziemne.

Locha, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* 1) rowek wyżłobiony w słupie. 2) = świnia maciora; samica dzika.

Lochać się, ał —, a —, *stz. nd. myś.* popęd płciowy zaspakajać (mówiąc o dziku i o swojskich świniach).

Lochje, jj, *blp. ż.* (lochia) *med.* odchód naturalny maciczny po połogu.

Lochować, *ob. Laskować, Wydrążać, Żłobić.*

Lochowanie, *ob. Laskowanie, Wydrążanie.*

Lochowany, *ob. Laskowany.*

Lochowatość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* dołkowatość, żłobkowatość.

Lochowaty, a, e, *p.* jamisty, dolisty. *Skała lochowata.*

Lochowy, a, e, *p.* od lochów, podziemny.

Lochr, a, *blm. m. mit.* wielki celtycki prorok, który przepowiedział, że kacerz przemądry i uparty przybędzie z za morza, a walcząc pocznie z prawą wiarą, iż wielu da mu posłuchanie i to zabije brytański Druidyzm. Kacerzem tym ukazał się św. Patrycy.

Lodalit, u, *lm.* **y,** *m. min.* gatunek feldspatu.

Lodnik, a, *lm.* **i,** *m.* nazwa wieczno-śnieżnych lub lodowych wierzchołków gór, na wysokości zamarzania wody. Im daléj od równika, a bliżéj ku biegunom, tém na niższych punktach wysokości takowe lodniki się znajdują; w strefie podbiegunowéj lodniki (czyli wieczne lody) są na równi z poziomem morza.

Lodny, a, e, *p.* od lodu, z lodu, lodowy.

Lodochron, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie do chowania lodu używającego się w jakimkolwiek celu np. przy leczeniu chorób.

Lodołomny, a, e, *p.* łamiący lód.

Lodomrożny, a, e, *p.* w lód obracający. *Lodomrożna Syberja.*

Lodowacić, ił, i, *scz. nd.* 1) w lód obracać. 2) = *fig.* odrętwiać. *Nieszczęścia zlodowaciły mu serce.*

Lodowaciec, ał, eje, *sn. nd.* 1) w lód się obracać, krzepnąć lodem. *Woda lodowacieje.* 2) = drętwieć. *Gdy nie stało ognia w jéj sercu, to zlodowaciało.*

Lodowato, *ps. fig.* zimno, nieczule.

Lodowatość, ści, *blm. ż.* zimność, nieczułość.

Lodowaty, a, e, *p.* 1) pełen lodu. *Morze lodowate.* 2) = podobny do lodu. *Cukier lodowaty,* t. j. po roztopieniu krystalizowany. *Sól lodowata,* sól kopalna i przezroczysta. 3) = *fig.* zimny, nieczuły. *Serce lodowate.*

Lodowica, y, *lm. e, ż.* łożysko, kupy lodu na łańcuchach wysokich gór, pochodzące od śniegów lub jezior zamarzłych od zbytecznego zimna. *Na zdumienie ludów cyzalpijskich zaczerniły się iberyjskie półki na śniegach i lodowicach i jak czarna lawina spuściły się na doliny.*

Lodowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) ogromna massa lodu na wysokich górach i morzach podbiegunowych. 2) = *min.* kamień zawsze zimny, twardy jak djament (gelacies).

Lodownia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* loch, jama w ziemi na lód, gdzie przechowują winó, piwo, mięso i t. d. *Lodownie naturalne,* niektóre jaskinie lub wydrążenia, w których się tworzy lód przez szybkie odparowywanie, spowodowane

mocnym przeciągiem powietrza, po nad wodą, sączącą się w tych jaskiniach czy wydrążeniach.

Lodownik, a, *lm* **cy,** *m.* który lód sprzedaje.

Lodowy, a, e, *p.* od lodu, lodny. *min. Lodowy kamień,* kamień szklisto lśniący się, dzieli się na małe listki i daje się wypalać na gips.

Lodozwał, u, *lm.* **y,** *m.* kupa brył lodu spartych jedna na drugą.

Lodówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool. ob Kaczka.* 2) = nazwa pewnéj odmiany *Pszenicy zwyczajnéj jaréj.*

Loduin, a, *blm. m. mit.* z Lochinu, bóg, o którym wiadomość z Ossjana. Ponieważ Lochlin znaczy Norwegję, przeto bóg ten jest jedną z nazw normandzkiego Odyna.

Lodur, a, *blm. m. mit.* imię Wego po stworzeniu świata, gdy się już zepsuł, lecz jeszcze nie zmienił się w Lokiego. Trzéj Borczyki zowią się przed stworzeniem świata: *Wodan, Wili* i *We,* a po stworzeniu świata: *Odyn, Haenir* i *Lodur.*

Lodzieć, *ob. Lodowacieć.*

Loebna, *v.* **Loefna, y,** *blm. ż. mit.* normandzka Wanica, znosi nieporozumienia między kochankami i odświeża miłość przestarzałą.

Loeto-Lemmingajnen, a, *blm. m. mit. ob. Luminkajnen.*

Loewenthaler, moneta, *ob. Lew* (srebrny).

Lofpas, *v.* **Laufpas, u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) odprawa, odpędzenie ze służby, pozwolenie do opuszczenia służby i udanie się gdzieindziéj.

Loftka, *v.* **Lotka,** *v.* **Luftka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) kulka ruśnicza. *Fuzja loftkami nabita.*

Loga, i, *lm.* **i,** *i. ob. Baryta.*

Logarytm, u, *lm.* **y,** *m. mat.* wykładnik potęgi, do któréj wynosi się liczba stała (zasada), dla otrzymania jakiejbądź liczby. *Mantissa logarytmu;* ułamkowa część logarytmu, wyrażona za pomocą ułamka dziesiętnego o pewnéj liczbie cyfer dziesiętnéj.

Logarytmiczny, *v.* **Logarytmowy, a, e,** *p.* od logarytmu.

Logi, ego, *blm m. mit.* jeden z normandzkich olbrzymów lodowych, który walcząc z Azem Lodurem na moc żołądków, zjadł mięso pięćdziesięciu wołów pieczonych, a po stu wołach kości. Znaczy wszystko pożerający ogień.

Logicznie, *ps.* według logiki.

Logiczność, ści, *blm. ż.* stosowność do prawideł logicznych; ścisłość, porządek w myśleniu, rozumowaniu.

Logiczny, a, e, *p.* od logiki, według zasad logiki.

Logik, a, *lm.* **cy,** *m.* o logice piszący, uczący logiki, logiki się trzymający.

Logika, *v.* **Loika, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z grec.) *ob. Myślini.*

Logofor, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) trąbka do roznoszenia głosu w odległość.

Logograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) spisywacz podań, kronikarz.

Logografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) spisywanie podań, kronikarstwo.

Logogryf, u, *lm.* **y.** *ż.* (z grec.) rodzaj zagadki.

Logotet, a, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) pisarz, kanclerz na Bizantyńskim dworze.

Lohengryn, a, *blm. m. mit.* celtycki Harpokrat, lub planeta Saturn.

Loicznie, Loiczność, i t. d, *ob. Logicznie, Logiczność,* i t. d.

Loika, i, *blm. ż. ob. Myślini.*

Loimologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o zarazie, *v.* zaraźliwych chorobach.

Lojalność, ści, *blm. ż.* (z fran.) prawość, rzetelność.

Lojalny, a, e, *p.* prawy, rzetelny.

Lok, 1) **u,** *lm.* **i,** *m.* (z niem.) pukiel z włosów, kędzior. *Loki komu zawijać.* 2) =, **a,** *blm. m. mit.* syn Bora i Belsty, a brat Odyna i Hsenira, króla Azów i Wanów, zwał się na początku *We,* był bogiem dobrym i oznaczał zmysłowość, *zgodną z umysłem i żywotem bożym.* Później przybrał imię *Lodura* i wyobrażał zmysłowość *wyzwalającą się z pod praw rozumu,* zabił zdradą dobrego Baldura. Stał się nareszcie *Lokiem,* lub zmysłowością, *od rozumu całkiem odpadłą,* pierwiastkiem złego, szatanem. Siedzi w Isjothejmie u Utgardslokiego, związany żyłami Baldura i włosami Nany. Zowią go także synem *Farbauta* i *Laufei.* Żoną jego *Angerboda,* a podług innych *Gloeda.* Oznaczać miał wewnętrzny i zewnętrzny żar. Stąd *Lok* i *Logi* brani bywają niekiedy za jedno.

Lokacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) *praw.* miejsce ulokowania. *Mąż biorący posag, powinien jego pewną oznaczać lokację.*

Lokacyjny, a, e, *p.* od lokacji.

Lokaj, a, *lm.* **e,** *m.* (z fran.) służący, pokojowy.

Lokajka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* służąca, pokojowa.

Lokajowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona lokaja.

Lokajować, ał, uje, *scz. nd.* za lokaja służyć.

Lokajowy, a, e, *v.* **Lokajski, a, ie,** *p.* od lokaja. *psł. Po lokajsku. Z lokajska.*

Lokajstwo, a, *blm. n.* 1) służba lokajska. 2) = *zb.* lokaje.

Lokal, u, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) miejsce pomieszkania, apartament, mieszkanie. *Mam dobry, lub niewygodny lokal.*

Lokalność, ści, *blm. ż. ob. Miejscowość.*

Lokalny, a, e, *p. ob. Miejscowy. Pamięć lokalna,* t. j. dobra.

Lokat, a, *lm.* **ci,** *m. prow.* nauczyciel niższy, podnauczyciel, zastępca.

Lokator, a, *lm* **owie,** *m.* (z łać.) najmujący mieszkanie w jakim domu. *Główny lokator,* t. j. głównie najmujący dom i wynajmujący go innym.

Lokatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* najmująca mieszkanie.

Lokjanizm, *v.* **Lokizm, u,** *blm. m.* filozofja anglika Locke.

Lokman, a, *blm. m. mit.* syn Baury, z przydomkiem *al'hakim,* lub mędrzec, wielki zbawiciel arabski, jest wyjawienie się całkowite Azysa; zamyka w sobie Huda, Kedra i Pinchaza, a odpowiada perskiemu Homannesowi, lub chaldejskiemu Oannesowi. Koran porównywa go z Matuzalem i mówi, że człowiek ten żył przez lat tysiąc. Lokman zatém jest pokrewny z perskim Dżemszydem. Gdy bóg rzekł, podług Koranu, do Lokmana: „Uczyń wybór pomiędzy darem proroczym i mądrością", Lokman przechylił się na stronę ostatniéj. Arabja posiada powieści Lokmana, podobne do bajek Ezopa. Podają także, iż mędrzec ten był murzyn i niewolnik, a przybył do Arabistanu z Egiptu. Tak, on Hermes trismegistos ostatniego wyjawu w Arabji. Mahomet wspomina o nim chlubnie w Surze 31, wierszu 11.

Loko (loco), *nieod. n.* (z łać.) *han.* na tém samém miejscu, w témże samém miejscu, o którém mowa. *Ta cena jest loko Frankfurt.*

Lokomotywa, y, *lm.* **y,** *ż.* machina u wozów parowych na kolei żelaznéj, *ob. Rusznia.*

Lokować, ował, uje, *scz. nd.* (z łać.) składać gdzie, mieścić, pomieścić. *Lokować gdzie summę.*

Lokowanie, a, *blm, n.* składanie gdzie czego, pomieszczanie.

Lokucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wyrażenie, mowa, sposób mówienia.

Lokutarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) izba do rozmowy w klasztorach, parlatorjum.

Lollardy, *v.* **Lollhardy, ów,** *blp. m.* 1) dawne religijne towarzystwo dla dozoru chorych i chowania umarłych. 2) = pogardliwe nazwanie zwolenników Wiklefa w Anglji.

Lombard, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) dom pożyczki, gdzie pożyczają pieniądze na zastaw ruchomości, *v.* na fanty.

Lombr, a, *blm. m.* francuska gra w karty.

Lomonit, *v.* **Lomontyn, u,** *lm.* **y,** *m. min.* kamień z rodzaju krzemiennego.

Lon, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Lonek, nka,** *lm.* **nki,** *m.* kołek żelazny do osi, zatyczka.

Lonek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) *bot. ob. Lnica.* 2) = *ob. Lon.*

Longet, u, *lm.* **y,** *m.* splot skubanki długi, używany w operacjach przy opatrywaniu ran,

Longimetr, tru, *lm* **try,** *m.* (z łać i grec.) narzędzie do mierzenia, przez krawców używane.

Longimetrja, ji, *blm. ż.* część początkowa *Geometrji,* traktująca o jednej tylko rozciągłości wzdłuż, t. j. o linjach.

Lonker, Lonkerowski, *ob. Lunar, Lunarski.*

Lont, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) sznurek lniany albo konopny, nasycony materją palną, służący do zapalania działa.

Łontownik, a, *lm.* **i,** *m.* laska puszkarska, okręcona kawałkiem łontu, którym puszkarz zapala działo.

Łoo, *nieod. n.* narzędzie muzyczne chińskie.

Łoog, u, *lm.* **i,** *m.* narzędzie do mierzenia biegu okrętu.

Łopin, u, *lm.* **y,** *m. geol* nazwa dawana ogromnym stwardniałym sopłom, zakończającym potok stygnącéj lawy, in. *Kęs sopłasty lawy.*

Lord, a, *lm.* **owie,** *m.* pan; tytuł angielskiéj szlachty. *Izba Lordów, v. Wyższa.*

Lorneta, y, *lm.* **y, i** i *zdr.* **Lornetka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z fran.) mała łuneta, o jednem lub dwóch szkłach przybliżających przedmioty.

Lornetek, tka, *lm.* **tki,** *m.* (Diopsis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, prętoskich; gatunki przedniejsze są: 1 = *rdzawy* (D. Dalmanni). 2 = *czarny* (D. brevicornis). 3 = *długooki* (D. macrophthalma). 4 = *czerwony* (D. apicalis). 5 = *smolasty* (D. confusa). 6 = *ozdobny* (D. ichneumonea).

Lornetować, ował, uje, *scz. nd.* patrzeć przez lornetę.

Lory, *nieod. ż. zool. ob. Papuga.*

Loryd, a, *blm. m. mit.* syn Tora i Syfy ze lśniącym promiennie włosem, pomocnik ojca, jest jeden z normandzkich bogów wojny. Znaczy łyskawicę piorunową, *ob. Mode, Mani.*

Los, u, *lm.* **y,** *m.* 1) przeznaczenie, szczęście, zdarzenie, przygoda, traf. *Tak losy kazały. Mój los jest w twojém ręku. Losy państwa. Los bitew. Zrobić komu los, zapewnić mu los. Na los szczęścia.* 2) = kostka, *v.* kartka do losowania. *Ciągnąć losy. Losy miotać. U pogan bez losów miotania człowieka nie zabijano.* 3) = bilet loteryjny. *Trzymać cały los, pół losu, piątą część losu. Wygrał szczęśliwy los na loterji.* 4) = *bot. ob. Losowe drzewo.*

Losanż, u, *lm.* **e,** *m. mat. ob. Kwadrat (ukośny).*

Losować, ał, uje, *scz. nd.* losy puszczać, los rzucać, miotać, losem rozdawać; ciągnąć los.

Losowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) puszczanie na los, miotanie losów 2) = ciągnięcie losów, loterja.

Losowe drzewo, *bot.* (Acrodendrum) roślina, in. *Los*

Losownik, a, *lm.* **cy,** *m.* co losy puszcza, rzuca, wieszczbiarz.

Losowy, a, e, *p.* od losu. *Gra losowa. Losowa gałka.*

Lost, u, *lm.* **y,** *m.* **Lostwo, a,** *lm.* **a,** *n. nieuż. ob. Lusztyk.*

Lostować, *ob. Lusztykować.*

Lot, u, *lm.* **y,** *m* czynność przenoszenia się z miejsca na miejsce za pomocą skrzydeł, w powietrzu; latanie. *Człek do pracy stworzon, ptak do lotu. Strzelać do ptaka w lot, zabić ptaka w lot. fig. Lotem błyskawicy. fig. Lot myśli, wyobraźni, ob. Polot. psł. W lot,* w mgnieniu oka.

Lotek, tka, *lm.* **tki,** *m. zool.* nietoperz amerykański (mus volans).

Loterja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z fran.) losowanie. *Stawiać, postawić na loterję. Ciągnąć loterję. fig. Na tym świecie w loterję gramy, chybił, trafił.*

Loteryjka, i, *lm.* **i,** *ż.* rodzaj gry, czekino..

Lotka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kość skrzydłowa (u ptaków). 2) = lotne pióra. 3) = *w lm. myś.* skrzydła ptaków. 4) = *ob. Loftka.* 5) = *myś.* kaczka młoda.

Lotkość, ści, *blm. ż.* usposobienie do lotu, własność lotnego wznoszenia się. *Jaki kontrast między rdzenną siłą pnia i gazową lotkością korony, co się nad nim wznosi.*

Lotność, ści. *blm. ż.* 1) sposobność do latania. 2) = bystrość, szybkość; *fig.* bystrość umysłu. 3) = (volatilitas) *fiz.* i *chem.* własność ciał płynnych lub stałych, przechodzenia, przy rozmaitéj dla szczególnego ciała temperaturze, do stanu pary lub gazu.

Lotny, a, e, *p.* 1) mogący latać, skrzydlaty. *Anioł-owie lotni. Lotny bożek Kupido. Lotny koń, v. Pegaz.* 2) = szybki, prędki. *Pęd lotny.* 3) = do latania służący. *Pióra lotne, ob. Lotka.* 4) = bystry, bystro pojmujący. *Lotna pamięć.* 5) = *chem. Lotne ciała,* (corpora volatilia, aerea) zowią się a) zwykle te, które łatwo się ulatniają, t. j. ze stanu płynnego lub zsiadłego łatwo przechodzą w stan lotny, np. eter, amonjak, kamfora; b) właściwie zaś te, które posiadają stan lotny ze swéj natury, albo w niego przeszły ze stanu płynnego lub zsiadłego (*ob. Gazy, Pary*); zowią je niek. *ciałami sprężystemi.*

Lotogóry, a, e, *p.* górą latający. *Ptak lotogóry.*

Lotoskóra, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* błona lotna u niektórych zwierząt, najczęściéj między nogami i tułowiem z przodu i z tyłu rozpięta. *Łotoskóra międzypalcowa. Lotoskóra szyjna.*

Lotowy, a, e, *p.* od lotu. *Lotowa sieć,* do okrycia kuropatw i t. d. *Lotowy korzeń, bot.* (Onosma), roślina zwana in. *Poczerwa, Rumianica,* niek. *Długosz.*

Łotunek, *ob Lichwa.*

Lotus, u, *lm* **y,** *m. bot.* 1) in. *Koniczyna szkocka,* roślina obca, hodująca się w wazonach dla powabnéj postaci, którą nadają jéj cienki liść z malemi, kafowo-brunatnemi licznemi kwiatami. 2) = *ob Komonica.* 3) = *ob. Jujuba lotus.* 4) = *ob. Lotusowe drzewo.* 5) = *mit.* kwiat sławny z mitologji egipskiéj, będący kolébką bogów, *ob. Narzaniec.*

Lotusowe drzewo, *n. bot.* in. *Lotus jagoda,* obrostnica, drzewo wielkości wiąza (celtis)

Loty, ów, *blp. n. myś.* skrzydła ptaków.

Loubjatora, y, *blm. ż. mit. ob. Łaunawatara.*

Lowebatara, y, *blm. ż. mit. ob. Łaunawatara.*

Loża, y, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1 przegródka w teatrze dla widzów. *Loże piérwszego, drugiego, trzeciego piętra.* 2) = *wolnomularska,* miejsce zgromadzenia Wolnych Mularzy. *Uczęszczać do loży.*

Łożmajster, stra, *lm.* **stry,** *m.* (z fran. i niem.) *teat.* otwierający loże.

Łód, odu, *lm.* **ody,** *m.* 1) woda zmarzła. *Przejść rzekę po łodzie. Przejdzie po łodzie. W łód się obracać. fig. Zimny, jak łód. Osiąść, osadzić kogo na łodzie, ob. Kosz. Zamki na łodzie stawiać, przys. Piérwszy łód v. piérwsze lody łamać,* t. j. nie mieć poprzednika w jakiéj pracy. *Jak po łodzie,* t. j. z łatwością. *Stoimy jak na łodzie, kotem na łodzie,* t. j. zostajemy w niebezpiecznem położeniu. 2) = *w lm.* gatunek konfitur. *Jeść łody. Przyprawiać łody.*

Łóż, Łóżny, *ob. Łuż, Łużny.*

Łóżować, *ob. Łużować.*

Łskać, ał, a, *sn. częst.* błyskać, jaśnieć i ciemnieć naprzemian. *Miecze furkały w ręku mężów i łskały od słońca.*

Łskanie, a, *blm. n.* błyskanie. *Łskanie błyskawicy trwało przez całą noc.*

Łsknąco, *v.* **Łśniąco,** *ps* z połyskiem, błyszcząco. *Łśniąco gładkie marmury.*

Łsknąć się, *v.* **Łśnąć się, ął—, nie—,** *złż. jedn.* błysnąć, zajaśnieć raz. *Ogień łsknął w lesie.*

Łsknić się, *v.* **Łśnić się, ił—, i—,** *złż. nd.* **Łśnić, ił, i,** *sn. nd.* połysk, blask wydawać, błyszczéć się. *Drogie kamienie łśnią się v. łśnią. Łskni się firmament gwiazdami.*

Łsknięcie, *v.* **Łśnięcie, a,** *blm. n.* błyśnięcie, odblask. *Łsknięcie racy przeraziło go.*

Łsknisto, *v.* **Łśnisto,** *ps.* jaśniejąco, błyszcząco.

Łsknistość, *v.* **Łśnistość,** *ob. Łsknięcie.*

Łsknisty, *v.* **Łśnisty, a, e,** *p.* jaśniejący, błyszczący.

Łsnąć, ął, ie, *sn. nd.* ślepym zostawać, ślepieć. *Łsną ludzie w miłości, ob. Olnąć.*

Łsniąco, Łsniący, *ob. Łśknąć* i t. d.

Łśnienie, *v.* **Łskienie, a,** *blm. n.* świecenie się, jaśnienie, błyszczenie. *Syn Boży jest łśnieniem istności i chwały Ojca.*

Łśnisto, Łśnisty, *ob. Łsknisto* i t. d.

Łub, *ps.* albo. **Łub—łub,** bądź—bądź; czy—czy. *Łub zysk łub strata.*

Łuba, ej, *lm.* **e,** *ż.* kochanka, ulubiona.

Łubaszka, i, *lm.* **i,** *ż.* posp. nazwa pewnego gatunku *śliwy* (Prunus insititia), drzewo średniéj wielkości, o kwiatach białych; owoc jego zwany także łubaszkami, modro-czarnego lub ciemno-czerwonego koloru, wcześniéj dojrzewa od innych śliwek, smaku słodkawego.

Łubcia, ci, *lm.* **cie,** *ż. zdr. posp.* luba, miła osoba. *Moja łubciu!*

Łubczyca, y, *blm. ż. bot. ob. Miłośna*

Łubczyk, 1)a, *blm. m. mit.* bóg słowiański, odpowiedni Amorowi. Kocha się on w duszy, jako grecki Eros w Psyszе. O miłostkach jego prawią dotąd ludowe powieści, *ob. Łubicz.* Lud polski śpiewa dziś jeszcze o Łubczyku, jako o *ptaszku w lesie,* co *zielone jajka* niesie. Zdaje się, że malowane jaje było godłо Łubczyka, i że pamiątką po nim jest *Pisanka.* 2) = **u,** *blm. m. v. Łubszczyk v. Łubistek v. Łubieszczyk* (ligusticum levisticum) ziółko służące do wabndzania chęci płciowych.

Łubeczka, i, *lm.* **i,** *ż. piesz.* luba, miła osoba.

Łubentea, i, *blm. ż. mit* bogini żądzy.

Łubeńki, a, ie, *p.* (*zdr.* od *Luby*) miłutki, przyjemniutki.

Łubiana, y, *blm. ż. mit.* wdowa bogini po jakimś bogu Amysie w Belgji, znaczyć miała Wenerę. Wzięta od Słowian.

Łubicz, a, *blm. m.* 1) *mit.* wielki bóg słowiański, pomiędzy dwunastu bogami niebieskimi ósmy, znaczy tyle, co *Eros* lub *Amor.* Inne imiona jego: *Łubczyk, Milek, Serczyk.* 2) = (herb); podkowa oceлami na dół, na barku jéj krzyż kawalerski, takiż i w środku podkowy; na hełmie trzy pióra strusie.

Łubić, ił, i, *scz. nd* mieć w czem upodobanie, przyjemność; smakować. *Łubić dzieci, psy, konie. Łubić muzykę, polowanie, grę Łubić czyje towarzystwo. Łubić kłótnie, procesy. Co kto łubi, przys. Łubi grać, polować.* = **się,** *złż.* 1) kochać się. *Łubić się z kim.* 2) = *nieuż.* podobać się. *Łubić się komu.*

Łubień, nia, *lm.* **nie,** *m. bot.* błędna nazwa dawana niek. roślinie: *Wilczyn* (Lupinus).

Łubieszczyk, *ob. Łubczyk.*

Łubieszna, y, *blm. ż. bot.* 1) *włoska;* dawn. nazwa rośliny *Janowiec farbierski.* 2) = *iglica, ob. Wilżyna cierpista.*

Łubież, y, *lm.* **e,** *ż. przy.* rozkosz, zadowolenie.

Łubieżec, żca, *lm.* **żce,** *m.* (satyriasis) mężczyzna okazujący chęci zmysłowe.

Łubieżnie, *ps.* rozkosznie, jurnie.

Łubieżnik, a, *lm.* **cy,** *m.* człowiek oddający się rozpuście, nierządowi; rozkosznik. *Wyłał się na rozpustę łubieżnik niesyty.*

Łubieżność, ści, *blm. ż.* skłonność do rozkoszy, upodobanie w zmysłowości, jurność. *Łubieżność nie jest wzniecona dla rozkoszy człowieczej, ale dla rozmnożenia rodzaju.*

Łubieżny, a, e, *p.* 1) skłonny do łubieżności, jurny. *Kogut, wróbel do najbardziej łubieżnych należą.* 2) = *przy.* rozkoszny, wdzięczny, miły. *Niech mu będą łubieżne słowa moje.* 3) = weneryczny. *Łubieżna choroba.*

Łubieżoszał, u, *lm.* **y,** *m. ob. Nimfomanja.*

Łubihoryłka, i, *lm.* **i,** *m.* (z ross.) *rub.* pijak gorzałczany.

Łubikówna, y, *lm* **y.** *ż. mit.* jedna z Zapadlisek, *ob. Zapadliska.*

Łubist, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Łubiśnik łśniący, v. lekarski.*

Łubistek, stka, *lm.* **stki,** *m. bot. ob. Barwinek.*

Łubiśnik, u, *blm m. bot.* (Ligusticum), roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *dwustupkowego,* wedł. ukł. Linneusza; gatunki: = *łśniący, v. lekarski* (L. Levisticum), zwany także *Łubistem, Łubczykiem,* łodygę ma niek. 3-łokciową, porysowaną, kwiaty żółte w baldaszkach, używa się w medycynie; = *biały* (L. Cerveria), nieco mniejszy, kwiaty ma białe, zewnątrz czerwonawe, rośnie w lasach.

Łublenicz, a, *blm. m mit.* brat Kaunisa, Girysta i Pucysa, dewajtas litewski, jest duch, kojarzący roślinne, zwierzęce i ludzkie miłośne pary świętym małżeństwa węzłem, bożek weselnych gód, *Hymenej.* Imię jego słowiańskie wskazuje, że urobion został z *Łubicza,* lub *Łubczyka.*

Łubleńka, i, *lm. i. ż. mit.* imię słowiańskie Gracji. Było Łubleniek trzy w służbie bogini *Dziedzilji,* lub *Krasopani, ob. Miłostеńka.*

Łubmyślnie, *ps.* **Łubmyślny, a, e,** *p. ob. Pomyślnie, Pomyślny.*

Łubny, a, e, *p.* piękny, ozdobny.

Łubo, 1) *sp.* a) *przе* albo, *ob. Lub.* b) chociaż, jakkolwiek. 2) = *ps.* miło, słodko, dogodnie. *Łubo mi jest... Co tobie nie łubo, nie czyń drugiemu.*

Łubocki (herb); na białém polu trzy listki zielone, szypułkami złączone; w hełmie pawi ogon, na którym trzy oszczepy żeleźcami na dół obrócone.

Łubomędrzec, drca, *lm.* **drce,** *m. nieuż. ob. Filozof.*

Łubomirny, a, e, *p. nieuż.* łubiący pokój.

Łubonaczalja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z ros.) *nieuż.* zbyteczna żądza panowania, panosza.

Łuboń, nia, lm. nie, *m. nieuż.* kochanek, amant, lubownik. *Tam po mnie mój łuboń tęskni.*

Łuborycz, *v.* **Łuborysz. u,** *blm. m. prow.* nazwa rośliny *Kanianka pospolita* (Cuscuta europaea).

Łubość, ści, *blm. ż.* rozkosz, uciecha. *Każdego swoja łubość pociąga za sobą.*

Łubować, ował, uje, *scz.nd.* mieć upodobanie, znajdywać przyjemność w czém *Łubować co. Ty nie łubujesz tych uciech. Łubuje cnotę, muzykę. Łubować sobie w samotności.* = **się,** *złż. w czém;* podobać, smakować. *Łubuje się w przyjemnostkach.*

Łubowanie, a, *lm.* **a,** *n* rozkosz, zadowolenie. *Niewiasta po poczęciu nie ma łubowania i owszem brzydzi się skutkiem małeńskim.*

Łubownica, y, *lm.* **e,** *piesz.* **Łubowniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kochanka, nałożnica.

Łubownik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) luby, kochanek, amant. 2) = łubiący co, miłujący, miłośnik. *Łubownik muzyki, malarstwa,* i t. d.

Łubracja, ji, *lm.* **je,** *ż. księżyca, as. ob. Ważenie się księżyca.*

Łubrówka, i, *lm.* **i,** *ż,* część gorzelnianego przyrządu w browarze, stanowiąca naczynie, w którém się zbiera *niedogon.*

Łubryka, i, *lm.* **i,** *ż.* glinka czerwona, kredka ciesielska.

Łubszcza, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* in. *Dzięgielnica,* ziele (Sylphium).

Łubszczyk, *ob. Łubczyk.*

Łuby, 1) **a, e,** *p.* przyjemny, wdzięczny, miły, kochany. 2) = **ego,** *m.* kochanek.

Lucerna, y, *blm. ż.* 1) *bot.* (Medicago), roślina z rodziny *groszkowych, v. łupinowych* (Leguminosae), należąca do klassy 17éj, rzędu 10-*pręcikowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *chmielowata* (M. lupulina), bardzo pospolita, korzeń ma dwuletni, łodygi półtora stopowe, delikatne, kwiatki drobne, żółte, w krótkich gronkach, łupiny drobne, czarniawe, jednoziarnowe; = *sierpikowata, v. dzięcielina* (M. falcata), korzeń ma prawie drzewiasty, gałęzie często leżące, kwiaty większe, złocisto żółte, niek. czerwonawe lub błękitnawe, łupinę sierpowato-zgiętą; dość przydatna na paszę dla bydła; = *pastewna, v. siewna* (M. sativa), daw. *Medeką trawą* lub *Kozioroźcem polnym* zwana, rośnie dziko w krajach cieplejszych, zasiewa się w wielu miejscach jako roślina pastewna; podobna do poprzedzającéj, liście ma większe, kwiaty fjoletowe, niek. nieco purpurowe; inne gatunki: = *rozesłana, tarczowata* i *najmniejsza,* rosną na Podolu. 2) = *ob. Kaganiec.*

Łucha, y, *lm.* **y,** *ż. myś. pg.* nazwa zająca.

Łucyfer, a, *blm. m.* 1) *mit.* przynosiciel światła, syn Aurory, rzymski bóg, znaczy gwiazdę poranną, a urobiony z greckiego *Fosfora,* na wzór egipskiego Memnona *Famenofisa.* Jeździł na rumaku białym i otwierał bramy wschodu. Pod opieką jego stały konie wierzchowe. Stąd przydomkiem jego *Desultor.* 2) = najstarszy z książąt ciemności, lub djabłów. 3) = *as.* (*v. gwiazda poranna, v. jutrzenka*), *ob. Wenus.*

Łucyferjanizm, u, *blm. m.* nauka Łucyfera, kacerskiego biskupa z XIV wieku.

Łucyna, y, 1) *blm. ż. mit.* rzymska bogini babienia, urobiona na wzór greckiéj Ilitji. 2) =, *lm.* **y,** *ż. min.* in. *Prościeruszka,* gatunek małżów bezgłowych, dwumuszkułowych, często spotrzegany w górach naplywowych.

Łucyper, a, *blm. m.* najstarszy z djabłów, *ob. Łucyfer.*

Łucyperowski, a, ie, *p.* od Łucypera, na sposób Łucypera. *Łucyperowskie podstępy.*

Łud, u, *lm.* **y,** *m.* 1) naród. *Ludy północne. Ludy chrześcjańskie.* 2) = wieśniacy, gmin, pospólstwo. *Ojciec ojczyzny przyjmuje was do serca swego, ludu wiejski. Język ludu. Poezja ludu.*

Ludarka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* ptaszek czerwonoszyi.

Ludzcześć, *v.* **Ludzcześć, ał, eje,** *sn. nd.* ludzkim się stawać, uszlachetniać się.

Ludek, 1) **dka,** *lm.* **dkowie,** *m.* biédny człowiek, chudy pacholek. *Jesteśmy nikczemni, wzgardzeni a nędzni ludkowie.* 2) =, **dku,** *lm.* **dki,** *m.* (*zdr.* od *Lud*) niewielki naród; dobry, biédny lud.

Ludjon, u, *lm.* **y,** *m.* fizyczne narzędzie zwane in. *Djabelkiem Dekarta.*

Ludka, i, *lm.* **i,** *ż.* imię żeńskie ze starych, pogańsko-słowiańskich czasów.

Ludkupny, a, e, *p.* który kupuje ludzi.

Ludnić, ił, i, *scz. nd.* ludnym czynić, zaludniać.

Ludniej, *ps. st. w.* od *Ludno.*

Ludniejszy, a, e, *p. st. w.* od *Ludny.*

Ludno, *ps.* w ludzi liczno. *Ludno, ludniej było wczora. Ludno jechać,* t. j. z wielką asystencją.

Ludność, ści, *blm. ż.* ilość ludzi. *Ludność kraju, miasta,* i t. d. *Spis ludności.*

Ludny, a, e, *p.* dobrze nasiadły, pełen ludzi. *Ludny kraj. Ludne miasto.*

Ludobójca, y, *lm.* **e,** *m.* mężobójca, morderca.

Ludobójczy, a, e, *p.* mężobójczy, morderczy. *Wściekłość ludobójczej wojny.*

Ludobójstwo, a, *lm.* **a,** *n.* zabójstwo , mordowanie ludu, *v.* ludzi.

Ludobyk, a, *lm.* **i,** *m. mit.* pół człeka pół byka, Minotaur.

Ludojad, a, *lm.* **y,** *m.* 1) ludożerca. 2) = *zool.* (Carcharias), ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wielozsparowych,* żarłocznych.

Ludojedzki, a, ie, *p.* **Ludojedztwo, a,** *lm.* **a,** *n. ob. Ludożerczy, Ludożerstwo.*

Ludojedź, dzi, *blm. ż* kraj ludożerców.

Ludokradca, *v.* **Ludokradzca, y,** *lm.* **e,** *m.* porywający ludzi i kupczący nimi.

Ludokradztwo , a, *blm. n.* gwałtowne porywanie ludzi. *Zaprowadzenie wolnego człowieka w niewolę, ludokradztwem mianują.*

Ludokupiec, pca, *lm.* **poe,** *m.* przekupień ludzi, niewolników.

Ludokupny, a, e, *p.* od ludokupstwa.

Ludokupstwo, a, *blm. n.* handel niewolnikami.

Ludołowiec , wca , lm. wce , m. łowiący ludzi. *Uczynił Pan Piotra starszym nad wszystkimi ludołowcami.*

Ludomiły, a, e, *p. nieuż.* miły ludowi, popularny.

Ludorządca, y, *lm.* **e,** *m.* nad ludem panujący.

Ludorządztwo, a, *blm. n.* rządzenie ludem, *v.* ludami.

Ludowczy, a, e, *p. ob. Demokratyczny.*

Ludowczyk, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Demagog.*

Ludowczykowski, a, ie, *p. ob. Demagogiczny.*

***Ludowiec, wca,** *lm.* **woe,** *v.* **wcy,** *m.* ten co trzyma z ludem, demokrata. *Królewczyki i ludowce są dwa przeciwstawy.*

Ludowładny, a, e, *p.* władzę nad ludem mający.

Ludożerca, y, *lm.* **e,** *m.* jedzący ludzi, ludojad.

Ludożerczość, ści, *blm. ż. ob. Ludożerstwo.*

Ludożerczy, a, e, *p.* od ludożercy.

Ludożerstwo, a, *lm.* **a,** *n.* jedzenie ludzi.

Ludwisarczyk, a, *lm.* **i,** *m.* czeladnik ludwisarski.

Ludwisarka, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Ludwisarzowa, ej,** *lm.* **e,** żona ludwisarza.

Ludwisarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* zakład gdzie leją armaty, moździerze, dzwony, i t. d.

Ludwisarski, a, ie, *p.* od ludwisarza. *Piec ludwisarski.*

Ludwisarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło ludwisarskie, sztuka topienia metalów.

Ludwisarz, a, *lm.* **e,** *m.* co armaty, dzwony, i t. d. leje.

Ludzie, dzi, *lm.* od *Człowiek.*

Ludzki, a, ie, *p.* 1) od człowieka, ludzi. *Ludzka postać. Ród ludzki. Rozum ludzki. Ludzka rzecz błądzić. Ręką ludzką zrobiony. Wiek ludzki.* 2) = od ludzkości, łagodny, przychylny, łaskawy. *fig. Trudno tu zobaczyć twarz ludzką. Ludzkie przyjęcie.*

Ludzko, *ps. v.* **Po ludzku,** *psł.* 1) jak ludzie zwykli, jak ludziom przystoi. *Po bydlęcemu żyje, nie po ludzku.* 2) = miłosiernie, łagodnie, łaskawie. *Ludzko się z kim obejść.*

Ludzkość, ści, *blm. ż.* 1) natura ludzka, człowieczeństwo. 2) = rodzaj ludzki. *Miłość ludzkości. Dobro ludzkości.* 3)=łagodność, łaskawość, dobroć, uprzejmość. *Ludzkością żaden nie zgrzeszy.*

Lufa, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Rura.*

Lufcik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Luft*) 1) otwór w oknie dla przewiewu wolnego powietrza. *Wyglądać z lufcika.* 2) = ramka ze szklem zamykająca otwór w oknie, furtka. *Zamknąć lufcik. Rozbić lufcik.* 3) = otworek w piecu, *v.* kominku, przez który ju-żka się zakłada.

Luft, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.). 1) otwór w piecu, w kominie, w dachu, i t. d. 2) = *w oknie, nieuż. ob. Lufcik.*

Luftka, *ob. Loftka.*

Luftowy, a, e, *p.* od luftu. *Luftowa dziura (w piecu).*

Lugger, u, *lm.* **y,** *m.* (z ang.) dwumasztowy, *v.* trzymasztowy lekki statek.

Luhi, i, *blm. ż mit.* małżonka finlandzkiego Pahjola, królowa północy, bardzo zła istota, coś nakształt normandzkiéj *Angerbody*, matka dziewięciu okropnych synów, którymi są mór, powietrze, zarazy. Szkodzi bogom i ludziom; nie, gdy zechce, umié im także pomagać. Inne imię bogini téj: *Pojolan-Emaenda.*

Luity, ów, *blp. m.* (z łać.) *praw. ob. Przysądy.*

Luizista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) duchowny, który odrzucał konkordat zawarty w r. 1802, oraz zmienione podczas pierwszéj rewolucji francuskiéj ustawy kościoła.

Lujdor, a, *lm.* **y,** *m.* złoty pieniądz francuski (24 liwry) = zwykle 4 rub. 50 kop. i ażjo, = 30 zł. i ażjo, a podwójny dwakroć tyle.

Luka, i, *lm.* **i,** *ż.* (z niem.) 1) otwór, dziura, wyłom. 2) = *druk.* (u zecerów) próżne miejsce w druku, zapełnione justunkiem, in. *Gratki, Profity.* 3) = miejsce na linji kresów czyli wojskowego pogranicza od Kozaczyzny i Tatarów; *na lukach* stały załogą wojskowe komendy, tam tylko można było przeprawiać się przez granicę.

Lukier, kru, *lm.* **kry,** *m.* (z fran.) polewa z cukru na tortach, piernikach, i t. d.

Luko, *nieod. m.* u Indjan, pierwszy człowiek.

Lukrecja , ji, *blm. ż. v. Lukrecjowe drzewo , bot.* (Glycerrhiza glabra), roślina, któréj korzeń zwany pospolicie *lukrecją*, rozmaicie preparowany, używa się w medycynie, właściwego słodkiego smaku, z powodu przebywającego w nim *lukrecjowego cukru* (glycyrhizinum).

Lukrować, owań, uje, *scz. nd.* polewać ciasto stopionym cukrem.

Lukrowanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Lukrować.*

Lukrowany, a, e, *p.* polewany stopionym cukrem. *Tort lukrowany.*

Luksacja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Zwichnienie.*

Luksus, *nieod. m.* (z łać.) *ob. Zbytek, Przepych.*

Lukubracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) nocna praca, nocna robota; *fig.* staranie, drobiazgowo wypracowana rzecz.

Lukullit, u, *blm. m.* gatunek marmuru (nero antico).

Lula, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) i *zdr.* **Lulka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (w języku dziecinnym) kołébka. *Dość już bawiłeś się, chodź do luli, v. lulki.* 2) = *prow. m.* i *ż.* człowiek niezgrabny.

Lulać, ał, a, *scz. nd.* 1) kołysać. *Lulać swą miłą na kolanach. Lulają dzieci w kołébkach.* 2) = i **Ululać, ał, a,** *dk.* (o dziecku), usypiać śpiewając i kołysząc.

Luleczka, *ob. Lulka.*

Lulek, lka, *blm. m. bot.* (Hyoscyamus), roślina z rodziny *psiankowych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolity* (H. niger), rośnie wszędzie około wiosek, na dziedzińcach, gruzach, koło płotów, budowli; łodygę ma gałęzistą, kosmatą, koronę wielką, żółtawą, siatkowato-ubarwioną purpurowemi żyłkami, woń odraźliwą; u ludu zowie się *Blekotem* lub *Omanem*, zażyta wewnątrz odurza i niebezpieczne sprawia skutki, w medycynie wszakże często pomyślnie się używa; = *siarczysty, v. blady* (H. pallidus), bardzo podobny do poprzedniego, odznacza się korzeniem rocznym i kwiatami żółtemi bez żyłek siatkowych; = *brunatny* (H. Scopolia), łodygi ma soczyste, kwiaty międzylistne czerwono-brunatne, wewnątrz żółtawe, zwisłe.

Lulka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) i *zdr.* **Luleczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (z tur.) fajka do palenia tytuniu. 2) = *bot. ob. Lulek.* 3) = *ob. Lula.*

Lulkowy, a, e, *p.* 1) od lulki do palenia. 2) = od lulka, rośliny.

Lulkówka, i, *blm. ż.* kamień z rodzaju magnezjowego, familji mydlastych, *ob. Magnezyt, Piana morska.*

Lumachella, i, *blm. ż. min.* gatunek marmuru.

Lumbryk, *ob. Glist.*

Luminarz, a, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) świecące ciało niebieskie. *fig.* światło, ozdoba. *Luminarz kraju.*

Luminkajnen, a, *blm. m. mit.* piąty z Wajnemojnenów fińskich, jest silny i wprawny wioślarz niebieski, który wozi braci po niebie i morzu na łodziach, lub okrętach z chmur. Otrzymał w przeznaczeniu przebyć dla miłości krainę śmierci, być rozsiekanym w kawałki i rzuconym w brody morskie, tudzież zmartwychpowstać w końcu, jak *Ozyrys.* Inne imię jego *Loeto-Lemminginjnen.*

Luna, y, *blm. ż. mit.* bogini rzymska, znacząca księżyc. Jest nią przez połowę grecka bogini Artemida. Druga jéj połowa zowie się Djaną.

Lunacja, ji, *lm.* **je,** *ż. as.* 1) odmiany w świetle księżyca, in. *Światłowanie*, które się zowie *kwadrami*, jako to: *nowiem, pierwszą kwadrą, pełnią* i *ostatnią kwadrą.* 2) = in. *Miesiąc światły, v. Synodyczny*, przeciąg czasu, jakiego używa księżyc na odbycie wszelkich odmian w swojém świetle, zwykle liczący się od nowiu do nowiu, *ob. Miesiąc.*

Lunar, a, *lm.* **owie,** *m. przе.* urzędnik miejski przełożony nad budynkami, budowniczy.

Lunarski, a, ie, *p.* od lunara, budowniczego.

Lunatyctwo, *ob. Lunatyzm.*

Lunatyczka, i, *lm.* **i,** *ż.* cierpiąca chorobę lunatyczną.

Lunatyczny, a, e, *p.* od lunatyka, nocobłędny.

Lunatyk, a, *lm.* **cy,** *m.* który śpiąc chodzi po nocy przy świetle księżyca, miesiącznik, nocobłąd.

Lunatyzm, u, *blm. m. v.* **Lunatyctwo, a,** *blm. n.* (z łać.) in. *nocobłąd, miesięcznictwo, sennowłoctwo;* chodzenie śpiącego przy świetle księżyca.

Lunąć, *daw.* **Linąć, ął, ie,** 1) *scz. jedn.* strumieniem wylać. *Lunąć na kogo wodą.* 2) = *sn. nd.* popłynąć strumieniem, polać się obficie. *Z niebios lunęły rzęsiste deszcze.*

Lundysz, u, *lm.* **e,** *m.* gatunek sukna, *ob. Falendysz.*

Luneta, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) 1) łuk okręgu, część obwodu koła. 2) = narzędzie optyczne do przypatrywania się odległym przedmiotom; = *astronomiczna, v. niebieska,* in. Rd. *Gwiazdowid, Niebowid, Teleskop;* = *ziemna,* in. Rd. *Polowid,* perspektywa.

Luński, a, ie, *p. Luńskie sukno, ob. Falendysz.*

Luonata, y, *blm. ż. mit.* także *Luonot* i *Luonto*, Kuntarysy córa, a właściwie Kuntaryssa sama potęgi wtóréj, mater natura creatrix. Przypomina bardzo arabską Alilatę, lub Lilitę. Ma trzy córy, które zowią się *Luonatarki.*

Luonatarka, i, *lm.* **i,** *ż.* jedna z trzech córbogini fińskiéj Luonaty, potęga ziemna. Jedna z run to podaje: „Szły dziewice trzy, Luonatarki trzy, oblubienice boże trzy. Chcąc się napić, a niemając wody, doiły się same. Z piersi kamiennych jednéj płynęło mléko czerwone, drugiéj białe, trzeciéj różowe. Z czerwonego powstały rudy żelazne, z białego kruchа stal na miecze, a z różowego miękkie żelazo na lemiesze.“ Lunatarki dostrzegać się dają czasami w kuźni *Ilmarynena.*

Lupa, y, *lm.* **y,** *ż. fiz.* wypukłe okrągławe szkło *v.* soczewka do patrzenia na drobne przedmioty.

Luperkalje, ów, *blp. m. mit.* uroczystość obchodzona w Rzymie na cześć boga Pana.

Lupinus, a, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *bot.* zwykła ogrodowa nazwa rośliny *Wilczyn* (Lupinus).

Luppa, y, *lm.* **y,** *ż. hutn.* bryła żelaza metalicznego, w którą się spajają jego kawałki przy pomocy robotnika hutniczego, w czasie fryszowania czyli świeżenia surowca.

Lupulin, u, *blm. m. chem.* delikatny pyłek, po wysuszeniu chmielu opadający z liści i mogący się zbierać przez samo otrząsanie; jemu to przypisują wszystkie przymioty, dla których chmiel do robienia piwa się używa; nie jest to wszakże osobna substancja, lecz mieszanina włókna, żywicy, wosku, właściwéj gorzkiéj substancji, rozpuszczającéj się w wodzie i wyskoku, nierozpuszczającego się ekstraktu i garbnika.

Lupur, a, *lm.* **y,** *m. myś.* wilk.

Lura, y, *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) wino złego gatunku, męty winne.

Luskjajnen, u, *blm. m. mit.* fiński świątek Egresa, bożka lnu. Sprawiano uczty z końskiego mięsa. Poczém spuszczano się z góry na saniach, wołając: Niech tak długie będą konopie i tak długi len!

Lust, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) *nieuż.* wesołość, uciecha.

Lusthauz, u, *lm.* **y,** *m.* dom do zabawy służący, domek w ogrodzie, altana.

Lustr, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) *ob. Połysk, Blask, Glanc.*

Lustracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) obejrzenie, rewizja. *Lustracja dóbr skarbowych.*

Lustracyjny, a, e, *p.* od lustracji. *Lustracyjny inwentarz.*

Lustrator, a, *lm.* **owie,** *m.* który ma powierzoną sobie lustracją dóbr, rewizor.

Lustratorski, a, ie, *p.* od lustratora.

Lustro, a, *lm.* **a,** *n.* 1) lichtarz szklanny, pająk. 2)= zwierciadło. *Przeglądać się w lustrze.* 3) = *myś.* a) fjoletowo-zielone piórka na skrzydłach u kaczek dzikich. *Młoda kaczka dostała już lustra.* b) ogon bażanta. c) plamka biała trójkątna na udach u ciétrzewia.

Lustrować, ał, uje, *scz. nd.* rewidować, dochodzić stanu jakiéj rzeczy.

Lustrowanie, a, *blm. n.* opatrywanie; rewizja.

Lustrowny, a, e, *p.* mający połysk, blask; glancowny.

Lustrowy, a, e, *p.* 1) od lustra, pająka; pająkowy 2) = od lustra, zwierciadła; zwierciadlany.

Lustrzeń, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Vomer) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopletwych, listkowatych.

Lusztyk, u, *lm.* **i,** *m.* (z niem.) wesele, radość, hulanka. *Gra, rozpusta, lusztyk, przymuszają ubóstwo w dom wnieść.*

Lusztykować, ał, uje, *scz. nd.* lusztyki wyprawiać, hulać, bankietować.

Luśnia, ni, *lm.* **nie,** *v.* **Luśnianka, i,** *lm.* **i,** *ż. prow.* drewniana podpora, jednym końcem w oś zatknięta, drugim podpierająca dużą drabinę od zboża lub siana.

Lut, u, *blm. m. chem.* metal lub aljaż (spływ) metaliczny, używający się do spajania (lutowania) trudniéj topliwych od niego metalów; np. lutem do spajania platyny jest złoto lub spływ złota z platyną i t. p.

Lutenica, Luteniczka, *ob. Lutnistka.*

Lutenka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Lutnia*) mała lutnia. *Grać na lutence.*

Lutenny, a, e, *p.* od lutni, lutniowy.

Luter, tra, 1) *blm. m.* imię własne założyciela sekty religijnéj w XVI wieku. 2) =, *lm.* **try,** *v.* **trzy,** *v.* **Luteran,** *v.* **Luteranin, a,** *lm.* **nie,** *m.* mężczyzna wyznania luterskiego. 3) = (w gorzelnictwie), *ob. Niedogon.*

Luteranizm, *ob. Luterstwo.*

Luterańtwo, *ob. Luterstwo.*

Luterka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta wyznania luterskiego.

Luterski, a, ie, *p.* od lutra. *Nauka luterska. Wyznanie luterskie. psł. Po lutersku,* według nauki Lutra.

Luterstwo, a, *blm. n.* nauka, wyznanie Lutra. *Luterstwo w szesnastym wieku nastało.*

Luterszczyzna, y, *blm. ż. z pog.* wiara luterska.

Lutjan, a, *lm* **y,** *m.* (Lutjanus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopletwych, zbrojnoskrzelnych. *Cuvier* dzieli ten rodzaj na dwa oddziały: 1 = *właściwy* (Lutjanus). 2 = *Wexit* (Dincope).

Lutnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) *muz.* narzędzie muzyczne strunowe, dawniéj używane, które miało dwa systematy strun: jeden do grania, drugi dla odbrzmiewania. 2) = *górn.* rura z czterech tarcic sporządzona, przy ścianie szybu umocowana, służąca do odświeżania powietrza w szybie.

Lutniczka, *zool. ob. Gajówka.*

Lutniośpiew, u, *lm.* **y,** *m. nieuż.* śpiewający przy lutni; *fig.* poeta liryczny.

Lutniowy, a, e, *p.* od lutni, *ob. Lutenny, Luciенny.*

Lutnista, y, *lm.* **ści,** *m.* grający na lutni. *Nero wolał być dobrym lutnistą, niż cesarzem.*

Lutnistka, i, *lm.* **i,** *ż.* grająca na lutni.

Luto, *ps.* okrutnie, srogo, *ob. Luty.*

Lutobór, ora, *lm.* **orowie,** *m. mit.* imię słowiańskie, znajdujące się w pieśniach serbskich.

Lutość, ści, *blm. ż.* 1) *prze. ob. Litość.* 2) = (z ros.) *nieuż.* srogość, okrucieństwo 3) = *prow.* mróz bardzo tęgi, przy wietrze północno-wsch.

Lutościwy, *prze. ob. Litościwy.*

Lutować, ał, uje, *scz. nd.* spajać, łączyć co za pomocą lutu.

Lutowanie, a, *blm. n.* 1) *chem.* działanie spajania dwóch jednorodnych lub równej natury metalów za pomocą trzeciego, którym jest albo pojedynczy jaki metal, albo mieszanina kilku innych: np. miedź lutuje się czystą cyną lub mosiądzem, który jest aljażem (spłynem) miedzi z cynkiem. 2) = miejsce, gdzie dwie sztuki metalu są z sobą spojone.

Lutowy, a, e, p. 1) od lutu. *Lutowy spływ.* 2) = od miesiąca lutego. *Lutowe mrozy.*

Lutrja, ji, *lm.* **je,** *ż. prow.* (na Szlązku), zam, *Loterja.*

Lutron, *ob. Ochłodnica.*

Lutrować, ał, uje, *scz. nd.* czyścić, cedzić. *Saletrę, potaż lutrować.*

Lutrowanie, a, *blm. n.* oczyszczanie z części obcych, kalcynowanie. *Lutrowanie potażu kotłowego.*

Lutrowy, a, e, p. od Lutra, luterski.

Lutrzec, ał, eje, *sn. nd.* przyjmować wyznanie luterskie, lutrem zostawać.

Lutrzenie się, a—, *lm.* **a—,** *n.* przyjmowanie wyznania luterskiego.

Lutrzyć,ył, y, *scz. nd. kogo*; nawracać kogo na luterską wiarę.

Luty, 1) **a, e,** *p.* (z ros.) *nieuż.* srogi, dziki, okrutny. 2) =, **ego,** *blm. m.* drugi miesiąc roku, februarjus.

Lutyca, y, *blm. ż. mit.* imię słowiańskiéj Jędzy piekielnéj, *ob. Dracica.*

Luz, u, *blm. m.* (z niem.) wolno, bez zaprzęgu (używa się tylko w przyp. 6m). *Luzem iść* (o koniu). *Luzem prowadzić konia.*

Luzak, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m.* 1) sługa obozowy, ciura. 2) = *or.* powiernik pisarza i razem jego służący. 3) = (o koniu) nie zaprzężony, wolny.

Luziński, (herb); w polu modrém pieniek złoty, mający u wierzchu trzy zielone listki wszczepione; nad hełmem panna w prawéj ręce jelenie rogi, w lewéj trzy listki trzymająca.

Luzjański, (herb); na tarczy dwie białe szczęki rybie w polu czerwoném; w hełmie dwa skrzydła sępie, na których także dwie szczęki rybie.

Luzować, ał, uje, *scz. nd.* (z niem.) w wojsku, żołnierza na warcie stojącego zmienić. *Luzować wartę.* = **się,** *złz. nd.* 1) zastąpić miejsce czyje, zmieniać się. *Robotnicy się luzowali. Luzowaliśmy się co godzinę.* 2) = (o pojeździe, kołach) wystąpić z koleji, iść bokiem. 3) = *or.* odpychać tratwę świecami od lądu, aby nie obeschła, czyli nie osiadła kiedy woda opada.

Luzowanie, a, *blm. n.* zmienianie straży, warty, robotników.

Luzula, i, *blm. ż. bot. v. Kosmatek* (Luzula), roślina z rodziny *Sitowatych.*

Luźny, a, e, p. 1) nie mający zajęcia, służby. *Luźny człowiek. Luźny służący. Luźni ludzie,* t. j. włóczęgi, hultaje. 2) = nie ściśnięty, źle przymocowany. 3) = luzem idący. *Koń luźny.*

Lwarazik, a, *blm. m. mit.* staro-słowiański bohatér bajeczny, do Herkulesa podobny, a ogromną siłę cielesną przedstawiający. Donosi o nim Dytmar. Jést to raziciel lwów. Przyszedł bez wątpienia pospolu ze Słowianami z Indij, albowiem nad Gangesem, nie zaś nad Dunajem, można było *lwów razić.*

Lwech-Ławinawg, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, władca mórz śród lądu, lub wielkich jezior, tyle co słowiański Ezernin.

Lwi, ia, ie, *p.* od lwa. *Lwia głowa. Lwia skóra. fig. Lwie serce. Lwia farba,* t. j. żółtawa. *Lwia paszcza, ob. Naliczek. Lwi ogon, bot.* (Leonurus), in. *Serdecznik, Gęsia stopa,* roślina lekarska z familji *Wargowych* (Labiatae) należy do klassy 14éj, rzędu 1go, ukł. Linn. *Lwi ząb, ob. Nicennica* (Apargia). *Lwia paszczęka, bot.* ogrodowa nazwa rośliny: *Wyżlin większy* (Antirrhinum majus) lub jéj kwiatu. *Lwia łapa, bot. ob Gwiazdosz.*

Lwian, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Leonotis) roślina zwana in. *Lwiogonem*; gatunek: = *lwi ogon* (L. leonurus, *v.* Phlomis leonurus), jest pięknym, prostym krzewem, z wąskiemi, do kosy podobnemi, ciemno-zielonemi liściami, z kwiatem pomarańczowym.

Lwiątko, a, *lm.* **a,** *n.* szczenię lwie.

Lwica, y, *lm.* **e, ż.** 1) samica lwa. *Lwica szczenna.* 2) = *fig.* elegantka, modnisia, gładyszka.

Lwic się, ił—, i—, *złz. nd.* przybierać postawę lwa, srożyć się jak lew. *Lwi się szlachty stara śmiałość.*

Lwię, *v.* **Lwidzę, ęcia,** *lm.* **ęta,** *n. v.* **Lwik, a,** *lm.* **i,** *v.* **Lwiczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* młody lew, lwiątko.

Lwiogon, *bot. ob. Lwi* (*ogon*).

Lwisko, a, *lm.* **a,** *n.* ogromny, stary lew.

Lwitrut, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (u Plinjusza) zwierzątko małe, które lew połknąwszy zdycha.

Lwopard, Lworyś, *ob. Lampart.*

Lwowy, a, e, p. od lwa, lwi.

Lyang, *v.* **Tali,** *nieod. m.* moneta chińska = 2 rub. 4 kop. *v.* 13 zł. 18 gr.

Lychnit, u, *blm. m. min.* biały marmur z wyspy Paros.

Lychnomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie, przepowiadanie z lamp.

Lykoptalm, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *min.* wilcze oko, drogi kamień.

Lykografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) historja naturalna o wilkach.

Lykurg, a, *blm. m. mit.* olbrzym, syn Jowisza.

Lymfa, y, *blm. ż.* 1) *mit.* bóstwo rzymskie. 2) = *ob. Limfa.*

Lymfatyczny, *ob. Limfatyczny.*

Lyn, moneta, *ob. Kasz.*

Lyrogon, a, *lm.* **y,** *m.* (Menura) *zool.* ptak z rzędu *owadożernych*; gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *wspaniały* (M. superba).

Lża, *v* **Lża,** *ps prze.* (używał się tylko z przeczeniem). *Nie lża,* ciężko, trudno, niepodobna. *Nie lża jeno...* nic więcéj nie pozostaje, jak...

Lżej, *ps.* 1) łatwiéj, mniéj trudno. *Lżéj ból cierpiémy, wspólny z drugimi, ob. Łatwiej.* 2) = (*st. w.* od *Lekko*) mniéj ciężko. *Lżéj gniotą kamienie niż troski.*

Lżejszy, a, e, *p.* (*st. w.* od *Lekki*) 1) mniéj ciężki, lekciejszy. 2) = mniéj trudny, łatwiejszy.

Lżenie, a, *lm.* **a,** *n.* zadawanie obelgi, krzywdzenie, łajanie.

Lżeń, nia, *blm. m. chem. Rd. ob. Wodoród.*

Lżyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który zadaje obelgę, krzywdę, sromoci.

Lżycielka, i, *lm.* **i, ż.** która sromoci, krzywdzi mową, krzywdzicielka.

Lżyć,ył, y, *scz. nd.* 1) *nieuż.* lżejszym czynić, ulżywać. 2) = *kogo*; obelgę komu zadawać, krzywdzić, łajać. *Kto czyni krzywdę ubogiemu, lży Stworzyciela jego.*

Lżywie, *ps.* sromotnie, obelżywie, zelżywie.

Lżywość, *ob. Zelżywość.*

Lżywy, *ob. Zelżywy.*

Ł.

Ł, jest literą trzynastą alfabetu. Brzmienie jéj jest czysto słowiańskie, twarde, stąd trudne do wymówienia dla cudzoziemców. Twardość ta niezawodnie była powodem, iż starzy nasi pisarze podwójne *l* pisali na wydanie brzmienia *ł*, np. *llaska*, zam. *łaska*, *skalla*, zam. *skała*, dopóki nie zaczęli go przekreślać, jak my teraz czynimy. W przemianach grammatycznych należy do twardych, a jéj odpowiada miękka *l*, stąd ciągła między niemi przemiana, jakeśmy to przy *L* pokazali.

Łabędzi, dzia, dzie, *p.* od łabędzia. *Puch łabędzi delikatniejszy od gęsiego.* W starożytności mniemano, że łabędź przed zgonem śpiewał, stąd *Śpiew łabędzi*, t. j. przedśmiertny.

Łabędzik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Łabędź*) 1) mały, młody łabędź. 2) = kutas z puchu łabędziego do pudrowania.

Łabędź, dzia, lm. dzie, *m.* 1) (Cygnus), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich*, rodzaju *Kaczek*; gatunki jego: 1 = *gdziec, v. dziki* (C. musicus). 2 = *nadobny, v. swojski* (C. Gibbus). 3 = *trębacz* (C. buccinator). 4 = *amerykański* (C. americanus). 5 = *niezmienny* (C. immutabilis). 6 = *Bewick'a* (C. Bevickii). 7 = *czarnogłowy* (C. nigricollis). 8 = *czarny* (C. atratus). 9 = *Koskoroba* (C. Coscoroba). 2) = *as.* nazwa jednéj z północnych konstellacij. 3) = (herb); łabędź biały w polu czerwoném, na hełmie także łabędź.

Łabudać, ał, a, *scz. nd.* z ciężkością co zbierać, ciulać.

Łacenie, a, *blm. n.* przybijanie łat na dachu.

Łach, a, *lm.* **owie,** *v.* **y,** *m.* 1) imię męskie z pogańsko-słowiańskich czasów. 2) = *ob. Łachman.*

Łacha, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *v.* **Lacha,** odnoga, część rzeki od głównego koryta oddzielająca się i znowu później łącząca się z rzeką. *Tam rzeka wielka w łachy się rozchodzi. Łacha z Wisłą formuje kępy.* 2) = *v.* **Łachań, ni,** *lm.* **nie,** *ż. zdr.* **Łachańka, i,** *lm.* **i,** *ż.* naczynie okrągłe, albo innego kształtu, z kamienia, płaskie jak miednicą, do którego przelewa się woda żywa z krynicy lub źródeł bijących; misa, panew', czasza. 3) = *v. Łachań, v. zdr. Łachańka, prow.* miska duża do jedzenia, robiona z gliny i prostotą swego kształtu odznaczająca się.

Łachań, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) (z fran.) miejsce do kąpieli w łaźni. 2) = *ob. Łacha.*

Łachańka, *ob. Łacha.*

Łachman, a, *lm.* **y,** *m.* 1) odzienie złe, poszarpane, latane. *Żebracze łachmany. Liche łachmany. W łachmanach.* 2) = i **Łachmana, y,** *lm.* **y,** *ż. fig.* mężczyzna, kobiéta obdarte, obszarpane.

Łachmanek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Łachman*) wszelkie zużyte odzienie. 2) = ubogi, w łachmanach, *Śmieją się łachmanki.*

Łachmanka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta w łachmanach, nędzarka.

Łachotać, *ob. Łaskotać, Łechtać.*

Łaciasty, a, e, p, 1) pełen łat, *ob. Łatany.* 2) = pełen plam odmiennego koloru, *ob. Pstrokaty.*

Łaciaty, a, e, p. mający na sobie wiele łat. *Formy liściane bywają dłoniaste, tarczowate, pierzaste, łaciate,* i t. p.

Łaciec, cca, *lm.* **cce,** *m. bot.* (Thelygonum), in. *Bażanka,* roślina.

Łacić, ił, i, *scz. nd.* pobijać krokwie łatami.

Łacina, y, *blm. ż.* język, literatura dawnych Rzymian. *Łaciny w autorach wybornych nie w grammatyce szukać. Z łaciny mądry, po polsku głupi. Łacina Cycerońska,* t. j piękna, wyborna. *Łacina kuchenna,* t. j. zła, licha. *Pomazać sobie gębę łaciną, ob. Liznąć. posp. Dać komu łacinę,* t. j. łajać, strofować.

Łacinie (po), *ps.* 1) w języku łacińskim. *Książka po łacinie* 2) = *fig.* jak łacinnik, nie znający praktycznego życia. *Siedzieć, jeździć na koniu po łacinie,* t. j. niewprawnie, niezgrabnie.

Łacinniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobiéta umiejąca po łacinie. 2) = należąca do kościoła rzymskiego, katoliczka.

Łacinnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) umiejący po łacinie, literat. 2) = należący do kościoła łacińskiego, katolik. 3) = *posp.* nieumiejący dać sobie rady w praktycznem życiu.

Łaciński, a, ie, *p.* od łaciny. *Język łaciński. Kościół, obrządek łaciński,* t. j. rzymski. *Tłumaczyć na łacińskie.*

Łacińsko, *ps.* używa się tylko w złożonych, np. *Słownik łacińsko-polski.*

Łacińszczyzna, y, *lm.* **y,** *ż. pg.* łacina, język łaciński, nauka łacińską. *Alwar całej łacińszczyzny źródło i fundament.*

Łacnić, ił, i, *scz. nd. nieuż.* ułatwiać, sprawiać.

Łacnie, *v.* **Łacno,** *ps.* łatwo, snadno, bez trudu.

Łacniuchny, *v.* **Łatwiuchny, a, e,** *p.* bardzo łatwy, nie trudny.

Łacnoczuły, a, e, *p.* łatwo się rozczulający.

Łacnodościgły, a, e, *p.* którego łatwo można doścignąć.

Łacnojętny, a, e, *p.* którego łatwo można ująć, schwycić.

Łacnomówny, a, e, *p.* który z łatwością mówi, tłumaczy się.

Łacnonakłonny, *v.* **Łacnonamówny, a,** e, *p.* którego łatwo nakłonić, namówić.

Łacnonośny, a, e, *p.* łatwy, nie ciężki do noszenia.

Łacnopamiętny, a, e, *p.* którego łatwo pamiętać.

Łacnopełzły, a, e, *p. ob. Pełzły.*

Łacnopojętny, a, e, *p.* 1) łatwy do pojęcia. 2) = pojmujący łatwo.

Łacnoprzechodny, a, e, *p.* łatwo, prędko przemijający.

Łacnoprzekłonny, a, e, *p.* łatwo zmieniający się, zmienny.

Łacnoprzemienny, a, e, *p.* którego łatwo zmienić.

Łacnoprzezierny, a, e, *p.* łatwy do przewidzenia, dający się łatwo przewidzieć, poznać.

Łacnoprzystępny, a, e, *p.* łatwego przystępu.

Łacnoruchy, a, e, *p.* łatwo poruszający się.

Łacnostrawny, a, e. *p.* mogący się łatwo strawić.

Łacnostrzeżny, a, e, *p.* którego łatwo ustrzedz.

Łacność, ści, *blm. ż.* 1) łatwość, snadność. 2) = łagodność, miękkość charakteru.

Łacnouleczny, a, e, *p.* łatwy do wyleczenia.

Łacnouśmierny, a, e, *p.* którego łatwo uśmierzyć, uspokoić.

Łacnouwarny, a, e, *p.* łatwy do zgotowania.

Łacnowidny, a, e, *p.* łatwy do widzenia, do zobaczenia.

Łacnowierny, *ob. Łatwowierny.*

Łacnowymienny, a, e, *p.* łatwy do wymiany, zamiany.

Łacnowywiewny, a, e, *p.* łatwy do wywiania. *Plewa owsiana jest łacnowywiewną.*

Łacnozapalny, a, e, *p.* łatwo zapalający się.

Łacny, a, e, *p.* 1) łatwy, nie trudny, snadny. *Kto nazbyt łacny do dobrego, ten łacny będzie i do złego. Łacny do czego. Łacny do pojęcia, do wyliczenia.* 2) = *nieuż.* wolny, próżny, nie zajęty. *Łacny od nauk, od zmazy.* 3) = łagodny, miękki. 4) = *prow.* (o bydlętach), nie napaszony.

Łaczeń, *v.* **Łaczny, a, e,** *p. prze.* 1) zgłodniały, łaknący. 2) = obudzający łaknienie.

Łacznąć, *v.* **Łacznieć,** *prze. ob. Łaknąć.*

Łaczność, ści, *blm. ż. prze. ob. Łaknienie, Głód.*

Ład, u, *blm. m.* porządek, układ porządny. *Bez ładu, ob. Bezładnie. Ani ładu, ani składu,* t. j. nieporządnie. *Nie módz przyjść, v. trafić z kim, v. z czém do ładu, ob. Nieład.*

Łada, 1) *v.* **Łada, y,** *blm. ż mit.* siostra i żona *Ładona,* żeński Ładon, drugi słup czerwony i wtóra połęga w służbie Hana, jest bogini *ładności*, a wodzi rej w walce *Noceny z Semerglą.* Ładon sporządza ogólny *ład* na niebie i na ziemi, a Łada wygładza i upiększa dzieło jego, wykończa je troskliwie i wypuszcza z rąk jako *ładne.* Rozlała czar wdzięków szczodrze pó przyrodzeniu i nadała wszystkiemu pewien kres. To matka i królowa celowości powszechnéj. Pokonywa Semerglę i odziewa Nocenę w płaszcz swój opiekuńczy podczas nowiu. Sprawą jéj są tygodnie. Wzywano jéj podczas wesel, ażeby *uładniła* nowożeńcom żywot ich cały. Na cześć jéj odprawiano w dniu 25 maja święto *Stado, ob. Ładon.* 2) = (herb); nad białą podkową krzyż kawalerski, z prawéj strony strzała, z lewéj myśliwy rosochacz, na hełmie pół lwa w koronie.

Ładan, u, *blm. m.* (z ross.) myrra. *Poszlem na ładan i świece Do świętej Ławry pieczerskiéj, Łupy ziemicy agerskiéj, Złote z meczetów księżyce.*

Ładarz, a, *lm.* e, *m.* ładujący.

Ładniczka, i, *lm.* **i, ż.** (Diclytra), roślina.

Ładnie, *ps.* pięknie, ślicznie, składno.

Ładnieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się ładnym, piękniéć.

Ładniuchno, *v.* **Ładniutko,** *ps.* bardzo ładnie, bardzo ślicznie.

Ładniuchny, a, e, *v.* **Ładniutki, a, ie,** *p.* bardzo ładny, nadobny, miluchny. *Ładniuchne stworzenie. Ładniutka twarzyczka.*

Ładnostka, i, *lm.* i, *ż.* śliczność, powabność.

Ładność, ści, 1) *blm. ż.* piękność, nadobność, miłuchność. 2) =, *lm.* ści, *ż. fig.* kobiéta piękna.

Ładnotka, i, *lm.* i, *ż.* (Callicora), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunek jeden: = *złocista* (C. aenea).

Ładny, a, e, *p.* piękny, składny, nadobny.

Ładon, *v.* **Ladon**, a, *blm m. mit.* pierwszy słup czerwony i pomocnik w służbie Hama. Jako Ham *Bielboha i Czernoboha*, tak on *Światowida i Chworza* trzymając na wodzy, kieruje wzajemną ich nienawiścią na pożytek wszechistnienia. Jest to wielki *bóg ładu* na niebie i na ziemi. Urządził *zwierzyniec*, czuwać mający nad równowagą Światowida z Chworzem i zabezpieczył przez to stateczny pochód słońcu. Rozszykował także pory roku i miesiące. Na ziemi zaś rozdzielił góry od równin i wądołów, kruszce i kamienie od glinek i rędziny; rozdzielił rzeczy w rodzaje i gatunki. Ponieważ on przezwyciężą Chworza, przeto *Krok*, zabijający smoka, był może wcielenie jego na ziemi. Wzywano Ładona podczas gód weselnych, ażeby, jako na niebie i na siemi, tak i w domu nowożeńców robił *ład*, *ob. Łada*.

Ładować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) nakładać ciężary do przewiezienia, *v.* przeniesienia, gromadzić, pakować. *Ładować towary na okręt. Ładować wóz kamieniami. posp. Ładować łotądek, fajkę.* 2) = *fiz.* napełniać elektrycznością, elektryzować. *Ładować butelkę lejdejską.*

Ładowanie, a, *blm. n.* układanie ciężarów na wóz, okręt, i t. p.

Ładownica, y, *lm.* e, *ż. zdr.* **Ładowniczka**, i, *lm.* i, *ż.* puszka, w któréj się ładunki noszą.

Ładowniczy, a, e, *p.* od ładownicy.

Ładownie, *ps.* z ładunkiem, z ciężarem. *Płynąć, jechać ładownie.*

Ładownik, a, *lm.* i, *m. górn.* stempor, przybojnik.

Ładowny, a, e, *p.* 1) naładowany, napakowany. *Za ładowne trzosy, na targ idzie ojczyzna, na targ wolne głosy.* 2)=od ładunku, ładowania. *Pojazd ładowny.* t. j. mogący dużo w sieble brać.

Ładunek, **nku**, *lm.* **nki**, *m.* (z niem.) 1) ciężary, towary, rzeczy, któremi okręty, wozy, i t. d. ładują. 2)= wóz, okręt, i t. d. naładowany. 3)= *myś.* trąbka blaszana z przegródką w środku, na pomieszczenie z jednego końca naboju prochu, z drugiego śrótu lub kuli. 4)=nabój strzelniczy. *Ładunek armatny. Ładunek ostry*, t. j. z kulą lub śrótem. *Ładunek ślepy*, t. j. z samego prochu. *Mówić bez myśli, jest to strzelać bez ładunku.* 5)=paczku. *Ładunek dukatów, półimperjałów.*

Ładunkowe, **ego**, *blm. n.* opłata od ciężarów.

Ładyżka, i, *lm.* i, *ż. ob. Dzieżka, Hładyszka.*

Łagiew', **gwi**, *lm.* **gwie**, *ż. zdr.* **Łagiewka**, i, *lm.* i, *ż.* naczynie podróżne do napoju z drzewa, skóry, kruszcu i t. d., bukłak.

Łagiewnica, y, *lm.* e, *ż. bot. ob. Dzbanecznik* (Nepenthes).

Łagiewnik, a, *lm.* **cy**, *m.* rzemieślnik od łagwi.

Łaguda (herb); *ob. Wierzynkowa.*

Łagodka, i, *lm.* i, *ż.* (Alcerhus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, czterostawnych, złotkowatych.

Łagudliwie, **Łagodliwy**, *ob. Łagodnie, Łagodny.*

Łagodnie, *ps.* niesurowie, nieostro, łaskawie, pobłażliwie.

Łagodniec, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* spuszczać z surowości, ostrości, łagodzić się, dobruchać się.

Łagodniuchno, *ps.* bardzo łagodnie.

Łagodniuchny, a, e, *p.* bardzo łagodny.

Łagodno, *ps. ob. Łagodnie.*

Łagodnomówność, ści, *blm. ż.* łagodna, pieszczotliwa mowa, pochlebne słówka.

Łagodnomówny, a, e, *p.* pieszczotliwie, pochlebnie mówiący.

Łagodność, ści, *blm. ż.* 1) nieostrość, niesurowość, przyjemność. *Łagodność głosu. Łagodność pory, powietrza. Łagodność spójrzenia.* 2)=pobłażanie, dobrotliwość. *Łagodność umysłu, charakteru, obyczajów. I lwa łagodnością ugłaskasz, przys.* 3)=delikatność, miękkość. *Łagodność pędzla, melodji.*

Łagodny, a, e, *p.* 1) nieostry, niesurowy, nieprzykry, spokojny, przyjemny. *Łagodne światło, łagodny blask. Koloryt łagodny. Koń łagodny, ob. Powolny.* 2)=łaskawy, miękki, cichy. *Człowiek łagodny. Charakter łagodny. Obejście się łagodne.* 3)=nie przykry, nie trudny do zniesienia. *Kara łagodna. Zima łagodna. Powietrze łagodne, czas łagodny.* 4)=*fig.* słodki, pogodny. *Łagodny uśmiech. Łagodne spojrzenie. Łagodna fizjonomja.*

Łagodzący, a, e, *im.* 1) uspokajający. *Łagodzący spory, niesnaski.* 2) = *med.* ulgę przynoszący, uśmierzający.

Łagodzenie, a, *blm. n.* uspakajanie, ulżanie, uśmierzanie, miękczenie. *Łagodzenie kar. Łagodzenie charakteru. Łagodzenie koloryłu.*

Łagodziciel, a, *lm.* e, który łagodzi, uśmierza.

Łagodzicielka, i, *lm.* i, *ż.* która łagodzi, uśmierza.

Łagodzić, **ił**, i, *scz. nd.* 1) czynić mniéj przykrym, surowym, cierpkim, miarkować. *Łagodzić cierpienie, zmartwienie, ból, żal*, i t. d. *Łagodzić gorycz, wyrok, karę.* 2)=uspokajać, hamować radą. *Łagodzić gniew. Łagodzić kogo.* 3) = *fig. prze.* przygotowywać. *Cichy sobie kątek na starość łagodził.* = **się**, *słz.* uciszać się, uśmierzać się, uspakajać się. *Czas się łagodzi po trochu.*

Łagun, a, *lm.* y, *m. or.* 1) sztuka drzewa, podobnego wymiaru jak browarka, położona na ziemi, równoodległe od podobnéj sobie, które razem służą za fundament gdzię browarki składają; legara. 2)=okrągła, gładka, długa sztuka drzewa, po których plenica, kołaczami związana, spycha się na wodę; śluzyny.

Łaguna, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Aquantia), roślina.

Łahun, u, *lm.* y, *m.* naczynie drewniane, w kształcie beczki z dwoma dnami, rozmaitéj wielkości, z otworem u wierzchu do odpływu wódki dystylującéj się, używane w gorzelniach.

Łaja, **aji**, *lm.* **aje**, *ż. psów*; psiarnia, gromada psów.

Łajacz, a, *lm.* e, *m.* który łaje, strofuje.

Łajać, **ał**, **aje**, *scz. nd.* ostro strofować, fukać, łżyć. *Łajać kogo za co, v. o co. Trzeba dobrze rozważyć wprzód niżeli łajać.*

Łajanie, a, *lm.* a, *n.* 1) strofowanie, łżenie. *Dostać łajanie.* 2)=*nieuż.* szczekanie psów.

Łajda, y, *lm.* y, *m.* i *ż.* łajdak, hołota, gałgan.

Łajdacki, a, ie, *p.* nierządny, hultajski, gałgański. *Życie łajdackie. Żyć po łajdacku.*

Łajdactwo, a, *blm. n.* 1) nierząd, hultajstwo, gałgaństwo 2)=*zb.* ludzie nierządni, hultaje, łajdaki.

Łajdaczeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* ladajakim się stawać, nikczemnym, nierządnym.

Łajdaczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Łajdak*) nierządnik, hołotka.

Łajdaczenie, a, *blm. n.* nierządne życie, hultajstwo.

Łajdaczka, i, *lm.* i, *ż.* ladajaka kobiéta, nierządna.

Łajdaczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* i **Łajdaczyć się**, **ył—**, **y—**, *słz.* wieść życie ladajakie, nierządne, hultajskie.

Łajdak, a, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m.* człowiek ladajaki, nierządny, hultaj.

Łajnić się, **ił—**, **i—**, *słz. nd.* (o bydle), wydzielać z siebie odchody stolcowe.

Łajnik, a, *lm.* i, *m.* (u bydląt) członek odchodowy, organy odchodowe, część ciała, kędy ekskrementy się wydzielają.

Łajnisty, a, e, *p.* pełen łajna, gnoju.

Łajno, a, *lm.* a, *n*, gnój, wymiot, ekskrementa. *Łajno cielęce. Krowie łajno, v. Krowiniec, bot. Czarcie łajno*, sok z cyrenejskiego ziela (assa foetida).

Łaknący, a, e, *im.* głód cierpiący, głodny; *fig.* chciwie pożądający, pragnący. *Łaknący sławy, zaszczytów.*

Łaknąć, **ął**, **ie**, *sn. nd.* głodnym czyli łaknącym być; *fig.* chciwie pożądać czego, pragnąć.

Łaknienie, a, *blm. n.* głód, cierpienie głodu. *fig.* pożądanie, chęć.

Łakność, ści, *blm. ż. prze. ob. Łaknienie.*

Łakocenie, a, *lm.* a, *n.* przywabianie, przynęcanie łakociami.

Łakociarz, a, *lm.* e, *m.* ten, który lubi łakocie. *Lis jest to łakociarz, lubi jaja, mleko, owoce*, i t. d.

Łakocić, **ił**, i, *scz. nd.* przywabiać, przynęcać łakociami, *ob. Rozłakocać.*

Łakoć, ci, *lm.* **cie**, *ż.* i *zdr.* **Łakotka**, i *lm.* i, *ż.* co smacznego, przysmak.

Łakomca, *ob. Łamiec.*

Łakomić, **ił**, i, *scz. nd. ob. Rozłakomiać.* =**się**, *słz.* *m. na co*; chciwości nabierać, mocno pragnąć czego. *Ktoby się tu na tę twarz wynędzniałą łakomił?*

Łakomie, *ps.* chciwie, pożądliwie.

Łakomiec, **mca**, *lm.* **mce**, *m. v.* **Łakomca**, y, *lm.* y, *m.* 1) człowiek chciwy jedzenia, picia, żarłok. 2) = *fig.* chciwy zbieracz, skąpiec.

Łakomieć, **iał**, **ieje**, *sn. nd.* stawać się chciwym pieniędzy, zbiorów.

Łakomo, *ps. ob. Łakomie.*

Łakomość, ści, *blm. ż. ob. Łakomstwo.*

Łakomstwo, a, *blm. n* 2) chciwość pokarmów, żarłoczność. 2) = chciwość, chuć, pragnienie bogactw. *Rzymianie nie prawdą walczyli, ale z łakomstwa złota.*

Łakomy, a, e, *p.* 1) chciwy pokarmów, żarłoczny. 2) = *fig.* chciwy mienia. *Łakomy wszystkim zły, sobie gorszy.* 3) = chciwość, pożądanie wzbudzający. *Łakomy kąsek. Nie łakome to rzeczy, nie masz się na co łakomić.*

Łakota, y, *lm.* y, *ż.* 1) chciwość jedzenia, obżarstwo. 2)=*ob. Łakoć.*

Łakotka, i, *lm.* i, *ż.* 1) rzecz łakoma, łakoć. 2) = osoba łakotki lubiąca. *Żona strojna, łakotka, obżarta, zguba gospodarstwa.*

Łakotliwie, *v.* **Łakotnie**, *ps.* łakomie, chciwie.

Łakotliwość, ści, *blm. ż.* skłonność do łakoci, papinkowatość.

Łakotliwy, *v.* **Łąkotny**, a, e, *p.* 1) co łakomie rad jada. 2)=smaczny, przewyborny. 3)=, **ego**, *lm.* i, *m. ob. Łakotnik.*

Łakotne ziele, *n. ob. Lubczyk.*

Łakotnie, *ob. Łakotliwie*

Łakotnik, a, *lm* **cy**, *v.* **ki**, *m.* 1) który lubi łakocie. 2)= *w lm. bar.* pszczoły, które na inne barcie mniéj mocne napadają i miód im rabują, zjedź, zjednice, snuż, wilki, pszczoły rabusie, *v.* napastnicze.

Łakotny, *ob. Łakotliwy.*

Łałok, a, *lm.* i, *m.* skóra odwiesista, która u wołów pod szyją wisi.

Łam, u, *lm.* y, *m.* 1) *v.* **Kamieniołam**, u, *lm.* y, *m.* kopalnia, *v.* łomnia kamieni. 2)=*ob. Odłam.*

Łamaczka, *ob. Ciertica.*

Łamać, **ał**, **ie**, *scz. nd.* 1) na kawałki rozdzielać, rozrywać, rozbijać, kruszyć. *Łamać sobie rękę, nogę. Łamać kamienie.* 2)=załamywać, naginać. *Łamać ręce, ob. Załamywać. Łamać ciało*, t. j. robić sztuki gimnastyczne. *fig. Łamać głowę*, t. j. zaciekać się w rozważaniu czego. *Łamać język*, t. j. zwyciężać trudność w śpiewaniu, w wymawianiu. *Ból łamie kości.* 3)= *fig.* przestępować, niedotrzymywać, gwałcić. *Łamać przysięgę. Łamać słowo. Łamać przymierze. Potrzeba prawo łamie, przys.* 4)= poskramiać, zwalczać. *Łamać młodzieńca. Jastrząb' złamał gołębia.* 5)=*myś*, zwodzić. *Kot łamie charty*, t. j. zając zwodzi charty, rzucając się w stronę. = *słz.* 1) pękać się, kruszyć się, rozpadać się. *Belka się złamała. Fale łamią się o brzeg.* 2)=walczyć. *Łamać się z kim, v. z czém. Łamać się z przeciwnością.* 3)= w kłąb' się zwijać, skupiać się w sobie

Łamanie, a, *blm. n.* 1) przełamywanie, kruszenie. *Łamanie chleba. Łamanie ręki, nogi. fig. Łamanie głowy*, t. j. trudzenie się myślą nad czém. *fig. Łamanie przysięgi, przymierza, ob. Gwałcenie.* 2)= ból. *Łamanie w stawach. Łamanie w nogach, ob. Podagra. Łamanie w ręku, ob. Chiragra.* 3)= **się**, *n.* zam. schylanie się, uginanie się. *Łamanie się fal. Łamanie się światła. Punkt łamania się.*

Łamanina, y, *blm. ż.* 1) łamanie różnym sposobem, załamywanie. 2)=*zb.* rzeczy łamane.

Łamany, a, e, *p.* 1) nie cały, na kawałki podzielony. *Kamień łamany. Liczba łamana*, t. j. ułamek, frakcja. 2) = pogięty, pochylony. *Łamana linja. Sztuki łamane*, t. j. gimnastyczne.

Łamulec, **lca**, *lm.* **lce**, *m. górn.* drąg do wyłamywania, *v.* wydobywania kamieni.

Łan, u, *lm.* y, *m.* 1) miara powierzchni: frankoński większy=3020,023 arom; frankoński mniejszy =2710,823 arom; kmiecy większy =1285,241 arom; kmiecy mniejszy =408,576 arom; teutoński =2585,519 arom. 2) = pole, niwa. *Pracować na swoim łanie.* 3)=zasuwka we drzwiach.

Łani, ia, ie, *p.* od łani, jeleni. *bot. Łania broń, ob. Jeleni korzeń.*

Łania, ni, *lm.* **nie**, *ż.* samica jelenia. *Prędkonogie łanie. Kobiéta jak łania*, t. j piękna.

Łaniczka, *v.* **Łanieczka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) (*zdr.* od *Łani*) mała łania, jelonek. 2)= *bot.* ziele (ephemerum).

Łaniż, y, *lm.* e, *ż. bot. ob. Sromotnik, Jeleniak ziarnowaty.*

Łannik, a, *lm.* **cy**; *m.* wybraniec z łanu, łanowy żołnierz.

Łanowe, **ego**, *blm. n.* podatek z łanu.

Łanowy, a, e, *p.* od łanu. *Łanowy regiment, v. piechota łanowa.*

Łań, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. ob. Łania.*

Łańcuch, a, *lm.* y, *m.* 1) sznur żelazny z ogniw połączonych złożony. *Pies na łańcuchu. Most na łańcuchach, v. wiszący. Łańcuch mierniczy.* 2) = szereg, pasmo. *Łańcuch gór. Łańcuch przelatujących żórawiów. Łańcuch obławników. fig. Łańcuch wyobrażeń.* 3)=*w lm. fig.* kajdany, więzy. 4 = *Wolty, ob. Stos Wolty.*

Łańcuchowy, a, e, *p.* od łańcucha. *Ogniwa łańcuchowe. Pies łańcuchowy. aryt. Reguła łańcuchowa.*

Łańcuszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* (*zdr.* od *Łańcuch*) mały, drobny łańcuch. *Łańcuszek od zegarka. Łańcuszek u munsztuka*

***Łańcusznik**, a, *lm.* i, *m.* sorites, der Kettenschluss, znaczy w loice mnóstwo ogniwników w jeden łańcuch, a właściwie w jeden wynik związanych. Ogniwniki są albo prawdopodobnikiem, albo prawdowywodnikiem rozłożonym w umyślniki; a łańcusznik jest *ściągwakiem*, w którym umyślniki te ściągają się w jeden wynik. Jako ogniwniki są prawdopodobnice i prawdowywodnicze, tak łańcusznik, z ogniwników urobiony, ukazuje się zwrotny i postępowy

Łańcuszno, *ps.* z łańcuszkiem (dla ozdoby). *Chodzić łańcuszno.*

Łańcuszny, a, e, *p.* łańcuchem ozdobiony.

Łap! *m.* wyraża nagłe porwanie, bez ładu, *ob. Łap cap.*

Łapa, y, *lm.* y, *ż.* 1) koniec płaski nóg niedźwiedzi, małp, i t. d. szłapa. 2) = *posp.* ręka ludzka. *Dać komu w łapę. Łapę lizać sobie*, t. j. zostawać w niedostatku. *Lizać łapy komu*, t. j. *z ir.* całować ręce, nadskakiwać w nadziei zysku. *myś. Kot łapy liże*, t. j. zając uciekł. 3)= *niedźwiedzia, v. łwia, bot.* ziele (lycopodium). 4) = *ar.* połowa pewnego ciesielskiego zamka, zacięta na podobieństwo kani, albo jaskółczego ogona; pęp kaniasty, kania.

Łapactwo, a, *blm. n.* łapanie, chwytanie. *Rozmnożyło się łapactwo urzędów.*

Łapacz, a, *lm* e, *m.* 1) który łapie, chwyta, podchwytuje. *Łapacze testamentów* 2) = *prze.* oprawca, ceklarz, który złoczyńców chwyta.

Łapaczka, i, *lm.* i, *ż.* 1) narzędzie do łapania, samołówka, *ob. Łapka.* 2)=*fig.* wykręt, fortel, sofizmat. *Faryzeuszowie coraz to nowe łapaczki na Pana zastawiali.* 3)=(Ochthera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki: 1 = *kropkowana* (O. mantis). 2=*biaława* (O empidiformis).

Łapać, **ał**, **ie**, *scz. nd.* uganiać się, lub zaczajać się dla schwytania, chwytać, porywać. *Łapać ptaki. Łapać kogo. Łapać kogo na uczynku. Łapać kogo za słówka, ob. Podchwytywać.*

Łapanie, a, *blm. n.* uganianie się, lub przyczajanie się dla chwytania; schwytanie, porywanie. *Łapanie ptaków, ob Ptasznictwo*

Łapanina, y, *lm.* y, *ż.* łup, łupieztwo, łakomstwo.

Łapany, 1) a, e, *p* uganiany, chwytany. 2) =, **ego**, *blm. m. ob. Goniony*, pewien rodzaj gry.

Łapcap, a, *lm.* y, *m. żart.* 1) porywacz, łakomiec. 2)=nagłe porwanie, *ob. Łap.*

Łapciowy, a, e, *p.* od łapcia.

Łapczasty, a, e, *p. z* łapami, mający łapy.

Łapczywie, *v.* **Łapczywo**, *ps.* chciwie, pożądliwie.

Łapczywość, ści, *blm ż.* chciwość, pożądliwość, drapiestwo.

Łapczywy, a, e, *p.* chciwy, pożądliwy, drapieżny. *Wilk łapczywy. Hołota łapczywa.*

Łapeczka, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Łapa*) mała łapka.

Łapeć, cia, *lm.* cie, *m.* obówie z kory cienkiéj drzewnéj uplecione, kurpie, chodaki.

Łapes i **Łapes capes**, *ob. Łap cap.*

Łapiasty, a, e, *p. zool.* płaskonogi, łopatonogi, płetwonogi. *Gęsi mają stopę łapiastą.*

Łapica, y, *lm.* e, *ż.* wielka łapka, połapka, paść. *Myszy łowią łapicami.*

Łapidusza, y, *lm.* **e,** *m. prze.* łowca duszy, który gorszy, uczy błędów, szczególnie w rzeczach wiary.

Łapień, nia, *lm* **nie,** *m.* (Typhis), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *wrostookich*, dziwacznych; gatunek jeden: =*jajkowaty* (T. ovoides).

Łapigrosz, a, *lm.* **e,** *m. posp.* łakomy na zysk, wydrwigrosz.

Łapikufel, fla, *lm.* **fle,** *m. żart.* pijak, moczywąs, moczymorda.

Łapikura, y, *lm* **y,** *m.* złodziej kur. *Lis łapikura.*

Łapiniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. ob Barszcz włoski.*

Łapiowca, y, *lm.* **e,** *m.* owczy złodziej. *Wilk łapiowca.*

Łapitrunek, *ob. Łapikufel.*

Łapka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Łapa*, mała łapa *fig. Wpadłeś mi w łapki moje.* 2)=samolówka, łapaczka. *Nakoniec myszka trafiła do łapki, przys. fig. Łapkę komu, v. na kogo zastawiać.* 3) = (u szewców) *v. Puchole;* narzędzie do wygładzania obcasów.

Łapkowato, *ps.* nakształt łapek.

Łapkowaty, a, e, *p.* z łapkami, podobny do łapek. *bot. Przywrót ma liście łapkowate.*

Łapkowe żelazo, *ob. Denkowe.*

Łapochwał, a, *lm.* **y,** *m.* ubiegający się za chwałą, pragnący jéj.

Łapsko, a, *lm* **a,** *n.* wielka, niezgrabna łapa.

Łasica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Mustela) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych*, żbikowatych; gatunki: I. **Kuny,** *ob. Kuna* II. **Tchórze,** *ob. Tchórz.* III. **Łaski,** *ob. Łaska.* IV. **Norki,** *ob. Norka. Łasica* w myśl. zowie się *strzałą*, mieszkanie jéj *dziuplem v. duplem.*

Łasiczny, a, e, *p.* od łasicy. *Barwa łasiczna twarzy,* t. j. blada, piegata, żółtawa.

Łasić się, ił—, i—, *v.* **Łaszyć się,** *v.* **Łaszczyć się, ył—, y—,** *stz.* 1) (o zwierzętach) pokornym układem zalecać się, przymilać. *Łasi się, a kąsa.* 2) = (o ludziach) nadskakiwać, przypochlebiać komu. *Łasił się przedemną póki miałem dostatki.* 3)=*na co*; łaknąć, chcieć wym być czego. *Nie na pokarm wymyślny chęć się jego łasi.*

Łaska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) przychylność, dobrotliwość wyższego ku niższemu wyrażająca się moralnie lub fizycznie, dobrém obchodzeniem się, lub darami. *Nie mówimy, pan jest w łasce u sługi; ale: sługa jest w łasce u pana. Być w łasce v. w łaskach u kogo. Z łaski Pana Boga. Otrzymać co w drodze łaski. Wypaść z łaski. Zdać się na łaskę.* 2)=przysługa, dar, dobrodziejstwo. *Prosić o łaskę. Wyświadczyć komu łaskę. Obsypać kogo łaskami.* 3) = wola Boża; u teologów twierdzących, że własna wolna wola człowieka nie zdolna uczynić go cnotliwym. 4) = *w lm. mit.* Gracje, boginie piękności, wdzięków. 5) = (Gale) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych*, żbikowatych, łasic; gatunki: 1 = *zauzdana* (G. frenata). 2 = *gronostaj* (G. Erminea). 3 = *Bokamela* (G. boccamela). 4 = *śniada* (G. fusca). 5 = *pospolita* (G. vulgaris) 6 = *afrykańska* (G. africana). 7 = *brazylijska* (G. brasiliensis).

Łaskaw, *ob. Łaskawy.*

Łaskawca, y, *lm.* **e,** *m.* który łaski świadczy, dobrodziéj, dobroczyńca.

Łaskawczy, a, e, *p.* łaski świadczący, dobroczynny. *Łaskawcza Cerera.*

Łaskawczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* łaski świadcząca, dobrodziejka.

Łaskawić, ił, i, *scz. nd.* 1) łaskawym, swojskim czynić, oswajać, ugłaskiwać. *Dzikie zwierzęta łaskawi miłość.* 2) = łagodzić, wypogadzać. *Twarz posępną łaskawić.* 3)= *prze.* dobrodziejstwa wyświadczać, obdarzać. 4) = *niecz.* uwalniać od kary, *ob. Ułaskawić.* = **się,** *stz.* 1) łaskawym się stawać. 2) = ugłaskiwać się, *ob. Oswajać się.*

Łaskawie, *ps.* dobrotliwie, przychylnie.

Łaskawiec, ał, ejo, *sn. nd.* (o człowieku) łagodnieć; (o zwierzęciu) oswajać się.

Łaskawnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* a) (gambolifera) roślina; b) = *ob. Konitrud.*

Łaskawość, ści, *blm. ż.* 1) skłonność do świadczenia łaski. *Łaskawość okrutna szkodliwych rzeczy pozwolić.* 2) = niesurowość, ludzkość, łagodność. *Łaskawością rychléj ujmiesz, niżeli srogością.*

Łaskawy, *v.* **Łaskaw, a, e,** *p.* 1) życzliwy, sprzyjający, przychylny. *Sędzia łaskawy. Bądź łaskaw, v. jakeś łaskaw.* 2) = darmo dawany, miłosierny. *Chleb łaskawy, ob. Chleb.* 3) = spokojny, nie surowy, łagodny. *Łaskawe niebo v. powietrze. Łaskawe morze,* 4) = ugłaskany, swojski. *Zwierzęta łaskawe. Koń łaskawy.*

Łaskodawca, *ob. Łaskawca.*

Łaskornia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* (Alchornea), roślina.

Łaskotać, ał, oce, *v.* **ocze,** *scz. nd.* łechtać. *Łaskoce mi w gardle.*

Łaskotanie, a, *blm. n.* łechtanie.

Łaskotka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) łechtanie. *Bać się łaskotek. fig. Serce twe czuje wewnętrzne łaskotki.* 2) = *v. Łechtaczka* (clitor) organ, czyli narzędzie płciowe u kobiét służące do wzbudzania chęci płciowych.

Łaskotliwy, a, e, *p.* łechcący, łechciwy. *Zefir łaskotliwy.*

Łaskować, ał, uje, *scz. nd. nieuż.* łasić się komu, ubiegać się o łaski.

Łaskudlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Neurocarpum), roślina.

Łaskun, a, *lm* **y,** *m.* (Paradoxurus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych*, żbikowatych; gatunki: 1 = *palmowy* (P. typus). 2 = *Muzanga* (P. Musanga). 3= *białowąsy* (P. leucomystax). 4 = *zamaskowany* (P. larvatus). 5 = *Bondar* (P. Bondar). 6= *trójpręgowy* (P. trivirgatus). 7 = *naznaczony* (P. binotatus). 8 = *Filipiński* (P. Philippensis). 9 = *Nepalski* (P. nipalensis). 10 = *Nubijski* (P. Nubiae). 11 = *obrączkowany* (P. annulatus). 12 = *białonogi* (P. leucopus). 13 = *Szynca* (P. Schinzii). 14 = *pięciopręgi* (P. quinquelineatus). 15 = *cętkowany* (P. musangrides).

Łasoń, nia, *lm.* **nie,** *v.* **Łasun, a,** *lm.* **y,** *v.* **Łasuś, sia,** *lm.* **sie,** *m. posp.* 1) który się łasuje, pochlebnik. 2) = smakosz, skwapliwy na przysmaki.

Łasować, ał, uje, *scz. nd co v. czego;* jeść lub zakosztować co smacznego.

Łastówka, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* jaskółka. *Łastówka, v.* jaskółka była ptakiem *Przyśnieny*, bogini sprawiedliwości.

Łastuga, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Rafnia), roślina.

Łasun, Łasuś, *ob. Łasoń.*

Łasy, a, e, *p.* 1) łaczny, łakniący, chciwy przysmaków. *Być łasym na co. Kotek łasy na zdobycz* 2) = smaczny, wabny. *Łasy kąsek v. kawałek.*

Łasza, (u Jar. *Wiwera*) **y,** *lm.* **e,** *ż.* (Viverra) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *drapieżnych*, żbikowatych; gatunki: 1 *Cyweta* (V. Civetta). 2 = *Zybeta* (V. Zibetha). 3 = *bengalska* (V. bengalensis). 4 = *Rassa* (V. Rasse). 5=*czarnoogoniasta* (V. melanura). 6= *Ryszardsona* (V. Richardsonii). 7 = *żebrowata* (V. Botei). 8 = *wysmukła* (V. gracilis). 9 = *abissyńska* (V. abyssinica). 10 = *Fossana* (V. Fossa). 11 = *Żenetta* (V. Genetta). 12 = *pomarańczowa* (V. perdicator).

Łaszak, a, *lm.* **i,** *m. zool. ob. Pantera.*

Łaszczyć się, *ob. Łasić się.*

Łaszczyn, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Gluta), roślina.

Łaszenie się, a—, *lm.* **a—,** *n.* ubieganie się o łaskę, podłe pochlebianie.

Łaszkować, *nieuż. ob. Łasić się.*

Łaszkowanie, *ob. Łaszenie się.*

Łaszt, u, *lm.* **y,** *m* miara towarów sypkich polska = 3810 litr.; waga okrętowa polska = 1865,60 kilogr.

Łasztowe, ego, *blm. n.* w portach bałtyckich, opłata od łasztu za dostawienie zboża.

Łaszyc się, *ob. Łasić się.*

Łaśliwy, a, e, *p.* łaszący się, pochlebiający.

Łata, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łac.) 1) szmat, płatek przyszyty do sukni. *Łata na łacie,* łatanina, łachmany. *fig. Przyszyć v. przypiąć komu łatę,* t. j. rzucić na kogo plamę; naganę, *ob. Łatka. Łaty, w lm.* łachmany, odzienie podarte. 2)= żerdź długa, do krokiew przybijana, na którą gonty, dachówki kładą *Łatami pobijać.* 3) = *w lm. teat.* stolarska robota przy dekoracjach; ramy drzwi teatralnych obite płótnem. 4) = obcas (u trzewika i t. d.).

Łatacz, a, *lm.* **e,** *m.* który łata.

Łataczka, i, *lm.* **i,** *ż.* która łata.

Łatać, ał, a, *scz. nd.* łatami dziury zaszywać. *Łatać suknię, bieliznę, trzewiki i t. d. fig. Łata biedę, jak może,* t. j. obchodzi się jak staje. *Łatać zdrowie,* t. j. starać się wyleczyć. *fig. Skórę komu łatać, ob. Wyłatać.*

Łatanie, a, *blm. n.* zaszywanie dziur łatami.

Łatanina, y, *lm.* **y,** *ż.* co łatane, zszywane ze szmatów. *fig. Książka ta, to istna łatanina.* t. j. złożona z pochwytanych kawałków cudzych myśli.

Łatany, a, e, *im.* łatami pokryty, reperowany. *Łatany kaftan. Łatana koszula. fig. Łatane zdrowie, ob. Łatać.*

Łatczak, a, *lm* **i,** *ż. bot.* (Lysurus), rodzaj purchatkowatego grzybka, którego otoczeń rozpęka na równe i wolne laty; gatunek: =*chiński* (L. Mocusin), rośnie w Chinach, bywa niek. jadany; trzon jego powleczony jest zwykle istotą lepką, zieloną, zasychającą jak pokost; spalony na popiół używa się w cierpieniach raka.

Łatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Łata*) mała łata. *fig. Przypiąć komu łatkę,* t. j. oczernić kogo.

Łatnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Lobaria) rodzaj porostu ziemnego; gatunek: =*płucowa* (L. pulmonaria), plechę ma liściowatą, skórzastą, zieloną, wielolatową, pleszki cisawe; rośnie na dębach, bukach i t. p., smaku gorzkawo-ściągającego i słonawego; używała się w cierpieniach płuc.

Łatny, a, e, *p.* od laty (dachowéj). *Drzewo łatne. Gwóźdź łatny.*

Łatr, a, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) miara czterech łokci.

Łatuszka, *v.* **Łotuszka, i,** *lm.* **i,** *ż. kuch. prow.* (na Litwie) brytwan gliniany.

Łatwie, *v.* **Łatwo,** *ps.* (*st.w.* **Łatwiej**) łacno, lekko, bez trudności. *Łatwo temu wierzę.*

Łatwość, ści, *blm. ż.* 1) snadność, nietrudność, łacność. 2) = *nieuż.* łagodność, łaskawość.

Łatwotopek, pka, *lm.* **pki,** *m. min. ob. Śniegowiec.*

Łatwowiernie, *ps.* z łatwą wiarą, lekkowiernie.

Łatwowierność, ści, *blm. ż.* prędkość w dawaniu wiary.

Łatwowierny, a, e, *p.* prędki w wierzeniu.

Łatwy, a, e, *p.* nietrudny, snadny.

Łaukpatymas, a, *blm. m.* Dewajtas litewski, jest bożek siejby. Jest to brat Birżulisa, Wajżganta i Strutrysa.

Ława, y, *lm.* **y, ż.** 1) sprzęt pospolicie drewniany, długa deska nieruchomie umocowana na podniesieniu do siedzenia dla kilku razem, *ob. Ławka. Ławy w kordegardzie. Ława ministrów,* w izbie deputowanych. *Ława wioślarska. fig. posp. Wrzucić pod ławę. Pójść pod ławę,* pójść w zaniedbanie, w zarzucenie. *Wydobyć z pod ławy. Kto bywa na ławie, bywa i pod ławą, przys. fig. Ława urzędnicza ławników,* sąd ławniczy. 2)=*v. Barbetta, fort.* wzniesienie ziemi, znajdujące się za okopem, dla podwyższenia armat, żeby mogły strzelać po nad równią ogniową przedpiersienia. 3)= *targowe, w lm.* jatki, tasze, kramy. 4)= przez wodę, *ob. Kładka.* 5) = *prze.* szereg żołnierzy w kształcie ławy ustawiony. *Potykać się ławą. Ławą wprzód,* t. j. naprzód, marsz. 6)=narzędzie do folowania sukna; jest to jakby koryto z dnem karbowaném i odciętémi końcami; w tę ławę kładą sukno i folują je, ciągając po niem *smyk,* t. j. długie karbowane drzewo. 7)=*morska,* odmiał, nagromadzenie po wybrzeżach morskich przez fale wielkiéj ilości żwiru, pochodzącego z roztarcia skruszonych skał nadbrzeżnych. 8) = *or.* sztuka drzewa, wprawiona w półkrokwie, które wspiera i przyciska sztychy. 9) = w kopalniach torfu, pas na 12 cali głęboko z kwatery wykopany. 10) = *leś.* pas. *Ławą rąbać;* wycinać drzewa pasami w pień, czyli rąby czyste, bez pozostawienia nasienników, w porządku ciągłym. 11)=*v. Podwalina stołcowa; ar.* podwalina równołegła do opaski, w któréj są utkwione spodki słupów stołcowych. 12) = *w lm.* miejsce płaskie do układania cegły pomiędzy ogniskami.

Ławeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Ławka*, maluczka ława. *Ławeczka mularska.* 2) = dziesiąta część ławki czyli cala.

Ławiać, ał, a, *scz. częst.* od *Łowić.*

Ławica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *zdr.* od *Ława*, niewielka ława, sprzęt do siedzenia. 2) = ława urzędnicza. *Ławica senatorska.* 3) = *górn.* pokład. 4) = *w lm. geol.* i *zeyl.* a) gatunek pokładu dna morskiego, utworzony przez zwierzokrzewy, które przyrosłe do niego kamienną swą podstawą i rozrastając się niek. pod samą powierzchnią wody, tworzą sobą w niektórych miejscach niebezpieczne zawady dla żeglarzy: zwą je pospolicie *ławicami koralowemi.* b) *ławicami* w ogól. zowią się także pokłady ziemi, widocznie przez osad morski kiedyś utworzone, składające się głównie z białego piaskowca i grubo-ziarnistego wapienia, zawierające w sobie liczne szczątki morskich muszli, ryb, niektórych morskich gadów i wielorybów.

Ławina, y, *lm.* **y,** *ż.* położ u sań, drzewo zakrzywione z którego spód sani zrobiony.

Ławka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Ława*, mała ława do siedzenia. *Ławka na ganku. Ławka na bryczce.* 2) = kładka przez wodę. 3)= miejsce dla przekupniów, kram, *ob. Ława.* 4)= miara, cal. 5)=*fort.* stopień, który robi się na tarasie wałowym, na ukrytéj drodze, lub też za jakimkolwiek okopem, dla wyniesienia żołnierzy i nadania im łatwości w strzelaniu nad przedpiersieniem, strychując powierzchnię jego spadzistości wierzchniéj, lub równi ogniowéj. 6)=*v. Blacha, v. Deka;* ta część zamka u strzelby, do któréj wszystkie jego cząstki są przymocowane. 7)=*górn.* sztuka na wierzchu zrębu leżąca z kilku innemi ramę formująca. 8)=nasada pługa

Ławnica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Bank.*

Ławnictwo, *ob. Ławnikowstwo.*

Ławniczy, a, e, *p.* od ławnika, *v.* ławników. *Urząd ławniczy. Wolność ławnicza.*

Ławnik, a, *lm.* **cy,** *m.* urzędnik sądu ławniczego. *Na najwyższych sądach krakowskich z wójtem zasiadało siedmiu ławników.*

Ławnikowstwo, a, *blm. n.* 1) urząd ławniczy. 2)=*zb.* ławnik z żoną.

Ławra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z ross.) klasztor ruski.

Ław, u, *lm.* **y,** *m. prow.* (u Podhalan) miejsce wypalone z zarośli na pole.

Łazanki, nek, *blp. ż.* (z włos.) potrawa z ciasta cienko roztoczonego i na kwadraciki pokrajanego.

Łazaret, *v.* **Lazaret, u,** *lm.* **y,** *m.* (z niem.) szpital, dom do pomieszczenia chorych kędy się leczą. *Łazaret miejski, wojskowy. Łazaret zapowietrzonych, ob. Chorowinca.*

Łazaretowy, *v.* **Lazaretowy, a, e,** *p.* od łazaretu, szpitalny.

Łazarz, a, *lm* **e,** *m.* 1) imię ubogiego w Ewangelji, którego Chrystus Pan z martwych wzbudził. 2)= chory, cierpiący. 3)=biedak, nędzarz.

Łazarzowski, a, ie, *v.* **Łazarzowy, a, e,** *p.* 1) od Łazarza. 2)= od ubogiego, nędzarza.

Łazęga, i, *lm.* **i, ż.** 1) (Anabates), *zool.* ptak z rzędu *przyrosłopalcowych*; gatunki jego: 1=*pstra* (A. striolatus). 2=*białobrwista* (A. amaurotis). 3=*rdzawoskrzydlna* (A. ruficaudus). 4=*czubata* (A. cristatus). 5=*rdzawoczelna* (A. rufifrons). 6 = *białogardlista* (Philidor albogularis). 2)=*v.* **Łazęka,** który łazi tam i sam, włóczęga.

Łazęgowy, *v.* **Łazękowy, a, e,** *p.* od łazęgi, *v.* łazęki, włóczący się.

Łazękanie, a, *blm. n.* włóczenie się, tułanie się.

Łaziciel, a, *lm.* **e,** *m.* który łazi bądź po ziemi, bądź wgórę.

Łazić, ił, i, *scz. częst.* od *Leźć,* 1) piąć się, wdrapywać się. 2)= powoli, z trudnością chodzić. *Nie mogę już łazić. z ir. Łazić za kim,* ustawicznie chodzić za kim, uprzykrzać się.

Łaziebne, ego, *blm. n.* opłata od łaźni.

Łaziebnica, *v.* **Łaziennica, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) która się myje w łaźni. 2)=trzymająca łaźnię publiczną.

Łaziebnik, *v.* **Łaziennik, a,** *lm.* **cy,** *m.* 1) który myje się w łaźni. 2)=trzymający łaźnię, łazienny; który myje w łaźni.

Łaziebny, *v.* **Łazienny, a, e,** *p.* od łaźni. *Łaziebny kamień, ob. Pumeks.* 2)=, **ego,** *lm.* **ni,** *m. ob. Łaziebnik.*

Łazienka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Łaźnia*, kąpiel publiczna, dom łazienny; posp. używa się *w lm.*

Łaziennik, *v.* **Łazienny,** *ob. Łaziebnik, Łaziebny.*

Łaziwo, a, *lm.* **a,** *n. ob. Lezajo.*

Łazota, y, *lm.* **y,** *ż. prow. ob. Drabina.*

Łazowy, a, e, *p.* mulisty, *ob. Błonny.*

Łazur, u, *blm. m. min. ob. Lazulit.*

Łazy, ów, *blp. m.* miejsca nizkie lub bagniste, gdzie rosną rozmaite chrósty, a szczególniéj wierzba łozina.

Łażbić, ił, i, *scz. nd.* pszczoły podbierać, *v.* dobywać miód z ula, zostawując tyle ile potrzeba pszczołom na przeżycie.

Łażbienie, a, *lm.* **a,** *n.* podbieranie pszczół.

Łażbień, nia, *lm.* **nie,** *m.* szleja, *v.* ławeczka, na któréj bartnik siada łażbiąc.

Łaźnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) izba, *v.* dom, gdzie się my-

ją, parzą. *Sucha łaźnia, ob. Suchy.* 2)=parzenie się, mycie się w łaźni. 3)=*fig.* strofowanie, łajanie, dokuczanie komu. *Sprawić komu łaźnię.*

Łaża, y, *lm. ż. prow.* zysk ze zmienienia monety lub z zamiany pieniędzy na towary, ażio.

Łażenie, a, *blm. n.* powolne chodzenie, przesmykanie się.

Łącz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Łączeń.*

Łączak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Pratella), ogólna podrodzajowa nazwa *grzybów*, należących do rodzaju *Bedłki*, mają one kapelusz o trzonie środkowym, blaszki rozpływające się, zmiennéj barwy; gatunki *ob.* przy *Bedłce łączak;* najpospolitszym jest *Bedłka pieczarka, ob. Pieczarka.*

Łączący, a, e, *im.* który łączy, spajający. *gram. Tryb łączący.*

Łączek, czka, *lm.* **czki,** *zdr.* od *Łęk.*

Łączenie, a, *blm. n.* spajanie, skupianie, *ob. Połączenie.*

Łączeń, cznia, *lm.* **cznie,** *m. bot. ob. Roświta* (Butomus).

Łączka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Łąka.*

Łączna, ej, *lm.* **e,** *ż.* 1) *fort.* część wału znajdująca się między dwoma bastjonami, z któremi ona złączoną jest przez barki. 2)=*ob. Łącznica.*

Łącznia, ni, *lm.* **nie,** *ż. ob. Spójnia.*

Łącznica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Meromyza), *zool.* owad skrzydlaty należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki europejskie są: 1= *kropkowana* (M. variegata). 2= *zielonawa* (M. saltatrix). 3= *smugowana* (M. pratorum). 2)= *an.* (conjunctiva) błona która łączy powieki z gałką oka. 3)=linja łącząca, *ob. Łącznik.*

Łącznie, *ps.* spojnie, wspólnie, zgodnie. *Działać łącznie z kim.*

Łącznik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) **copula*, znaczy w loice pojęcie, łączące kmiot z omówcą, subjectum cum praedicato, a w grammatyce słowo, między kmiotem i omówcą stojące. W zdaniu: Bóg jest Stworzyciel świata, *Bóg* znaczy Kmiot, *Stworzyciel świata* Omówcę, a *jest* łącznik. 2)= *gram.* znak łączenia zgłosek lub wyrazów, np. *Dzielność, Car-siele.* 3)=*ob. Bejca* 4)=*w lm.* łączniki (Rhiophores) przewodniki elektryczności do głębi ciała w apparacie Duchenn'a.

Łączniowate rośliny (Butomeae) stanowią jeden z rzędów roślin *jednolistkowych*, należący do podklassy 5téj (*v. jawnoplciowych*) ukł. De Cand.

Łączność, ści, *blm. ż.* spojność, zgodność. *fig. Łączność zdań.*

Łączny, a, e, *p.* 1) od łąki, *v.* łąk, rosnący na łąkach. 2)=złączony, spojony, zjednoczony.

Łączyć,ył, y, *scz. nd.* 1) pierwiastkowo miało znaczenie *rozłączania*, i tak np. w Biblji Leopolity: *Przyszedłem łączyć córkę z matką swą*, t. j. rozłączyć. 2) = spajać, skupiać, jednoczyć. *Łączyć w sobie męztwo z sprawiedliwością. Łączyć małżeństwo.* = **się,** *stz.* spajać się, jednoczyć się, wiązać się.

Łądka, i, *lm.* **i,** *ż.* sztuka drzewa poziomo leżąca na wierzchu słupów stawidłowych w upuście.

Łąg, *v* **Łęg,** *v.* **Ług, u,** *lm.* **i,** *m* 1) miejsce niskie przy rzece, które na wiosnę występująca woda z rzeki, zalewa, najczęściéj drzewami i wysoką trawą zarosłe. W Podlaskiem, *łąg* znaczy: pastwisko nad rzeką. 2) =*ob. Łęg.*

Łągiew', gwi, *lm* **gwie,** *ż.* żelazo łączące końce sztelwagi z osią przednią.

Łąka, i, *lm.* **i,** *ż.* i *zdr.* **Łączka, i,** *lm.* **i,** *ż.* grunt na którym trawa swobodnie rosnąc na siano koszoną być może. *Łąki samorodne. Łąki siane.*

Łąkotka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) obłąkowy czyli półksiężycowy kształt. 2) = (Chiton), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, kręgoskrzełnych.

Łąkowy, a, e, *p. ob. Łączny.*

Łąteczka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Łątka.*

Łąteczny, a, e, *p* od łątek, latek. *Łąteczny kramarczyk.*

Łątka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) latka dziecinna. 2)= *v.* **Połątka, i,** *lm.* **i,** *ż.* (Agrion), *zool.* owad skrzydlaty. należący do gromady *Żyłkoskrzydłych*, zyboszczękich. 3)= szulo, słup w ścianie.

Łątkarz, a, *lm.* **e,** *m.* co łątki robi, lub przedaje.

Łątkowy, a, e, *p. ob. Łąteczny.*

Łążan, u, *v.* **a,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Elaeodendrum), roślina.

Łbica, y, *lm.* **e,** *ż.* i **Łbisko, a,** *lm.* **a,** *n. prze.* nie kształtny, brzydki łeb, głowisko.

Łbieniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. zool.* skalna jaszczurka, żmija (vipera).

Łbisty, a, e, *p.* tęgiego, *v.* wielkiego łba.

Łeb, łba, *lm.* **łby,** *m.* 1) *prze.* czaszka głowy. 2) = część głowy zwierzęcia; płaszczyzna na przodzie między wierzchołkiem głowy, a oczami i nieco pod oczami, mająca u spodu osadę, od której nos się poczyna. *Łeb koński, łeb psi, świński; Łeb szczupaka, suma.* 3)= *z pog.* czoło (ludzkie) *Dać komu po łbie. Mieć we łbie,* t. j. być pijanym *fig. Łbem kręcić,* t. j. usiłować dopiąć czego. *posp. Na łeb zepchnąć, v. strącić. Spaść na łeb. Wziąść się za łby, v. wodzić się za łby, ob. Zatebek. Na łeb, na szyję lecieć,* t. j. śpieszyć się gdzie. 4)= *fig. posp.* zdolność do myślenia. *Dzielny ma łeb ten człowiek!* 5)= *or.* górna część szryku, na którą wbija się warkocz, t. j. chluba pojedyncza.

Łebek, bka, *lm.* **bki,** *m.* (*zdr.* od *Łeb*) 1) główka; czółko. *Łebek od śpilki. Sprytny łebek,* t. j. zdolny człowieczek. 2)=*nieuż.* przylbica, hełm.

Łebski, a, ie, *p. mający łeb,* t. j. zdolność, dzielny, tęgi, wyśmienity.

Łebsko, *ps.* dzielnie, tęgo, wyśmienicie.

Łechcianka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Clitoria), roślina.

Łechciwość, Łechciwy, i t. d. *ob. Łechczywość,* i t. d.

Łechczywość, *v* **Łechotliwość, ści,** *blm. ż.* łatwość do uczucia łechtania.

Łechczywy, *v.* **Łechtliwy,** *v.* **Łechciwy, a, e,** *p.* łaskotliwy, łatwy do uczucia łechtania, lub sprawienia go.

Łechotliwość, *ob. Łechczywość.*

Łecht, u, *lm.* **y,** *m.* łechtanie, łaskotanie.

Łechtaczka, i, *lm* **i,** *ż. an. ob. Łaskotka.*

Łechtać, ał, ce, *v.* **cze,** *scz. nd.* 1) łaskotać. *fig. Łechtać kogo po skórze,* t. j. bić. 2)= głaskać, pochlebiać. *Łechtać podniebienie, ucho. Łechtać czyję miłość własną.*

Łechtanie, a, *lm.* **a,** *n.* łaskotanie, łaskotki.

Łechtliwy, a, e, *p,* 1) *ob. Łechczywy.* 2) = który sprawia łechtanie, łechcący.

Łektać, *ob Łechtać.*

Łepak, a, *lm.* **i** *nieuż.* 1)*nieuż.* tęgi łeb, dobra głowa. 2)= (Nycticeius), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, owadożernych, nietoperzastych; gatunki: 1=*murzynek* (N. nigrita). 2= *hata* (N heathii). 3=*Temminka* (N. Temminchii). 4=*Belanżera* (N. Belangerii). 5=*Burboński* (N. Burbonicus). 6=*białobrzuszek* (N. leucogaster). 7=*długopyski* (N. noctulinus). 8=*śliwkowy* (N. pruinosus). 9= *kosmacz* (N. lasiurus). 10=*Atalafa* (N. novaeboracensis). 11=*Bonarejski* (N. Bonariensis). 12=*długouchy* (N. macrotis). 13=*upstrzony* (N. varius).

Łepek, Łepski, Łepsko, *ob. Łebek, Łebski, Łebsko.*

Łeptać, *ob. Chleptać.* **Łeptanie,** *ob. Chleptanie.*

Łeskliwy, a, e, *p. ob. Łechczywy.*

Łezka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Łza.*

Łeż, łży, *lm.* **łże,** *m nieuż.* 1) kłamstwo, łgarstwo. *Z wierzchu piękna postawa, wewnątrz leż zbrukana.* 2) = **łża,** *lm.* **łżowie,** *m* kłamca, łgarz. *Doktorowie czasem łżowie.*

Łęcian, u, *v.* **a,** *lm.* **y,** *m. bot* Spielmannia), roślina.

***Łęcz, a,** *lm.* **e,** *m. Schema,* znaczy tyle, co *prawidłec.* Jest to jakiś wzorzec naukowy, na który pogląda się ciągle i podług którego układa się rzecz w pewien dowolny porządek, *ob. Prawidłec.*

Łęczak, a, *lm.* **i,** *m.* (Pomathorinus), *zool.* ptak z rzędu *przyrosłopalcowych;* gatunki jego: 1=*górny* (P. montanus). 2=*drozdowaty* (P. turdinus). 3=*trój-prąg* (P. trivirgatus). 4=*białoczelny* (P. temporalis). 5=*białobrwisty* (P. superciliosus). 6=*Izydora* (P. Isidori).

Łęczenie, a, *blm. n.* krzyk puszczyka

Łęczeć, ał, y, *sn. nd.* (o puszczyku) krzyczeć.

Łęczysko, a, *lm.* **a,** *n.* zły łęk, czyli obłąk. *Łęczysko samostrzała miedzianego, v. kuszy.*

Łęg, *v.* **Łąg,ęga,** *lm.* **ęgi,** *m.* 1) las, lub łąka na błotach. 2)=*w lm.* poręczę. 3)=*ob. Łąg.*

Łęgot, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Geoglossum), rodzaj *grzyba właściwego*, z rodziny *buławkowatych;* gatunek: =*kosmaty* (G. hirsutum), koloru czarnego, rośnie na łąkach podleśnych.

Łęk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *ar.* łuk, obłąk, sklepienie. 2) =

drewniany łękowaty szkielet siodła; *fig.* siodło. *Dobrze siedzi w łęku. Cnota i władza na jednym się łęku nie zmieszczą.*

Łękato, *ps.* sklepisto, wygięto, obłączasto.

Łękaty, a, e, *p.* sklepisty, wygięty, obłączasty.

Łęknąć, ął, nie, *stn jedn.* (o puszczyku) krzyknąć, *ob. Łeczeć.*

Łęknienie, *v.* **Łęknięcie, a,** *blm. n.* (o puszczyku) jednorazowe wydanie głosu.

Łękoróg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Eudmeta), *zool* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pałkowatych; gatunek jeden: =*jasnobrzeżny* (E. marginata).

Łękotki, tek, *blp. ż. ar.* ozdoba rzeźbiarska kroju piętki; powstaje z łęczków troistych obejmujących kwiatki dzwonkowate, albo pępawki.

Łękotkowate rośliny (Gesnerieae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*) ukł. De Cand.

Łękowato, *ps. ob. Łękato.* **Łękowaty,** *ob. Łękaty. Koń łękowaty,* t. j. z zapadłym grzbietem.

Łększa, y, *lm.* **e,** *ż. nieuż. ob. Rozdzielenie, Odłączenie.*

Łęt, u, *lm.* **y,** *m. prow* łodyga, np. od ziemniaków.

Łężny, a, e, *p.* od łęgu. *Łężna gołębica,* t. j. dzika, leśna. *Łężna sowa,* t. j. puhacz.

Łga, łgi, *lm.* **łgi,** *ż. prze.* kłamstwo, łgarstwo.

Łgać, ał, łże, *scz. nd. posp.* kłamać, zmyślać. *Kto łże ten i kradnie, przys.*

Łganie, a, *lm.* **a,** *n.* kłamanie, zmyślanie.

Łgarka, i, *lm.* **i,** *ż.* która kłamie.

Łgarski, a, ie, *p.* kłamliwy, łżywy.

Łgarstwo, a, *blm. n. prow.* kłamliwość, skłonność do kłamania. *Łgarstwo za niego się uczepiło.* 2)=, *lm. a, n.* plotka, fałszywa wieść. *Łgarstwa nosi po mieście.*

Łgarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który kłamie, zmyśla, kłamca. *Łgarze Pan Bóg karze, jeśli nie mrozem, tedy powrozem.* 2) = *myś.* pies, który daleko unosi się i szuka zgubionego tropu, czyli jak myśliwi mówią, zakłada, wracając zaś zwodzi inne psy głosem.

Łgarzyk, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* od *Łgarz.*

Łkać, ał, a, *scz. nd.* 1) głośno szlochać, płacz niby połykając. 2) = *bl. ob. Połykać, Żłopać.*

Łkanie, a, *lm.* **a,** *n* głośne szlochanie.

Łob, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. an.* zraz, klapa w ciele. *Łoby przednie mózgu. Łoby wątrobowe.*

Łoboda, y, *blm. ż. bot.* 1) posp. nazwa u ludu *Lebiody ogrodowéj* (Atriplex hortense), rośliny jadalnéj. 2) = *drzewna,* in. *Łobodnik* (Atraphaxis), roślina. 3) = *psia* (Chenopodium vulvare), in. *Komosa śmierdząca,* roślina.

Łobodny, a, e, *p.* od łobody.

Łobodowate rośliny (Atriplices), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 6éj ukł. Juss. (Peristaminia), roślin *dwulistkowych.*

Łobodrzew, a, *lm.* **y,** *n. bot.* (Atriplex halimus), gatunek *Łobody.*

Łobozg, u, *lm.* **i,** *ż. ob. Ziełsko.*

Łobozie, a, *blm. zb. n. ob. Łoboź.*

Łobozisty, a, e, *p.* od łobozi, łodyżasty.

Łoboź, zi, *lm.* **zie,** *ż. prze.* łodyga.

Łobożnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Botys), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motyłów nocnych.

Łobuz, a, *lm.* **y,** *m. prow.* człowiek na wszystko gotów, hultaj, łajdak, ladaco.

Łochacze, y, *v* **ów,** *blp. m. bot. ob. Łochynia.*

Łochynia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* gatunek borówki (vaccinium uliginosum).

Łocyga dzika, *v. Sałata dzika, v. Sałata polna, bot.* (Lactuca Scariola), roślina lekarska, z familji *Głóbokorzostych* (Synantherae), lub *Podróżnikowych* (Cichoraceae), należy do klassy 19éj, rzędu 1go, ukł. Linn.; =*jadowita, v. Sałata jadowita* (Lact. virosa); = *ogrodowa, v. Mleczaj warzywny, v. Krwi mlecz* (Sonchus oleraceus), podgatunki.

Łoczyć,ył, y, *v.* **Łokać,** *v* **Łkać, ał, a,** *scz. nd. ob. Chłać, Żłopać.*

Łoczydło, a, *blm. n. bot.* 1) (Ferula), roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *dwuskupkowego*, wedł. ukł. Linn., rośnie na Podolu i Ukrainie, liście ma 3 razy złożone; gałęzie tunki: = *leśne* i *polne.* 2) = daw. nazwa *Konwalji wielokwiatowéj.*

Łoczyga, i, *blm. ż.* 1) *bot.* (Lapsana), roślina z działu *języczkowych, v. cykorjowych*, należąca do klassy 19éj (*Zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatun. =*pospolita* (L. communis), zdarzająca się na polach, w zaroślach, w ogrodach, przy płotach, niek. na murach; łodygę ma łokciową, kwiaty drobne, blado-żółte. 2) = *v. Łocyga;* nazwa dawana w niek. miejscach *Sałacie ogrodowéj.* 3) = *ob. Mleczaj.*

Łoczyżnik, a, *lm.* **i,** *m.* istota roślinna wydobyta z gatunku sałaty (loctuca sativa).

Łodczasty, a, e, *p.* na kształt łódki. *Kostka łodczasta w ręce.*

Łodkarz, a, *lm.* **e,** *m.* co łódki robi lub łódką wozi, *ob. Łodnik.*

Łodkodziób, oba, *lm.* **oby,** *m. zool. ob. Rakojad.*

Łodkowy, a, e, *p.* od łódki.

Łodnik, a, *lm.* **i,** *m.* co łódką wozi, przewoźnik.

Łodyga, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Łodyżka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Caulis), część rośliny, wyrastająca w kierunku przeciwnym korzeniowi; dzieli się na gałęzie i gałązki, służy za osadę liściom, kwiatom i owocom (odróżnić należy od łodygi *głąbik* (scapus), który jest podporą kwiatów, wyrasta bezpośrednio z korzenia i nie porasta liśćmi); gatunki łodygi są następujące: *łodyga właściwa*, nie podobna do żadnéj z tych następnych; *pień*, właściwy drzewom; *trzon, v. kłodzina* łodyga właściwa po większéj części drzewom jednolistkowym; *źdźbło*, znajduje się u roślin trawiastych; *łodygą podziemną* jest czołgająca się pod powierzchnią ziemi, często za korzeń uważana; łodyga bywa, co do konsystencji: *kruchą, drzewną, pełną, rdzeniowatą, gębczastą, tęgą, kruchą, soczystą,* i t. d., co do kształtu: *walcowatą, kątowatą, węzłowatą, członkowatą, wysmukłą, wijącą się,* i t. d., co do podziału: *pojedynczą, gałęzistą, dwudzielną, trzydzielną,* co do kierunku: *wzniesioną, leżącą, ścielącą się, rozłogową,* i t. d., co do pokrycia: *liściastą, bezlistną, łuskowatą, pochewkowatą,* i t. d., co do powierzchni: *gładką, lśniącą się, łepką, kropkowaną, chropawą, brodawkowatą, popękaną, bruzdowaną,* i t. d., co do porastania: *omszoną, włosistą, jedwabistą, rzęsowatą,* i t. d., co do uzbrojenia: *ciernistą, kolczystą, bezbronną.* 2) = *ar.* część kapitelu, *v.* głąby. 3) = *myś.* ta część rogu jelenia, z której gałęzie wyrastają.

Łodygorośle, i, *blp. ż. bot.* rośliny stanowiące 4tą gromadę wedł. ukł. Reichen., in. *Pastworośle*, z przeważającą łodygą pochwowatą, z wyraźném łykiem i bielem.

Łodygowaty, a, e, p. 1) w łodygę rosnący. 2) = nakształt łodygi. 3) = pełen łodyg. *Siano łodygowate.*

Łodzia (herb); łódź złota o czterech deszczkach, gwoździami przybitych; w helmie pawie pióra i takaż łódź.

Łodziany, a, e, *p.* od łodzi, łodżny.

Łodziasty, a, e, p. na kształt łodzi. *Koła młyńskie łodziaste.*

Łodzik, a, *lm.* **i,** *m.* (Nautilus), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Głowopławów.*

Łodźman, a, *lm.* **y,** *m.* sternik, obeznany z porogami Dniepru (w Gub. Kijow.).

Łodźnik, a, *lm.* **cy,** *m.* kierujący łodzią, przewoźnik.

Łodżny, a, e, *p.* od łodzi, batu.

Łogaza, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* groch z pęczakiem ugotowany.

Łogowa, y, *blm. ż. bot.* (Sesamum), roślina.

Łogowate rośliny (Sesameae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 3ej (*v. koronokwiatowych*) ukł. de Cand.

Łogowowy, a, e, *p.* od łogowy, rośliny. *Nasienie łogowowe.*

Łoić, ił, i, *scz. nd.* 1) łojem smarować. 2) = *flg.* skórę garbować, bić, *ob. Wytłoić.*

Łoina, y, *blp ż. chem. ob. Stearyna.*

Łoisty, *ob. Łojny.*

Łojak, a, *lm* **i,** *m. med.* (steatoma) narość zawierająca w sobie massę podobną do łoju.

Łojan, u, *lm.* **y,** *m.* (sebas), *chem.* ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas łojowy i jakabądź zasada, *ob Sól.*

Łojek, jka, *blm. m. min. ob. Talk.*

Łojny, *v.* **Łoisty, a, e,** *p.* pełen łoju, tłusty. *Łojna sarna.*

Łojorodny krocień, *v. Łojorodne drzewo*, *bot.* (Stillingia sebifera), roślina zwana in. *Maścierz łojorodna.*

Łojowaty, a, e, *p.* na kształt łoju, podobny do łoju. *min. Kamień łojowaty. Guz łojowaty.*

Łojownik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Stylidium), roślina.

Łojowy, a, e, *p.* 1) od łoju, z łoju. *Świeca łojowa.* 2) = *an. Gruczoły łojowe*, w których wyrabia się tłustość w ciele zwierzęcém na kształt łoju. 3) = *krocień, bot. ob. Łojoro dny krocień.*

Łokactwo, *v* **Łokanie, a,** *lm.* **a,** *n. ob. Hulanka, Pijatyka.*

Łokać, *ob. Żłopać.*

Łokciowy, a, e, *p.* 1) od łokcia (u ręki). *Muszkuł łokciowy.* 2) = od łokcia (miary). *Towary łokciowe*, t. j. które przedają się na łokcie. 3) = szeroki, długi, wysoki na łokieć.

Łokieć, kcia, *lm.* **kcie,** *m.* 1) przegub ręki, staw, gdzie się ramię z przedramieniem łączy. *Łokciem kogo szturchnąć. Łokciem się podeprzeć. Łokciami świecić*, t. j. mieć dziurawe odzienie. 2) = (Elle) miara długości: a) ankońska = 0,644 metrom; b) badeńska = 0,6 metr. c) bawarska = 0,833 metr. d) belgijska = 1 metr. e) bremeńska = 0,579 metr. f) duńska = 0,628 metr. g) angielska = 1,143 metr. h) we Frankfurcie nad Menem = 0,517 metr. i) galicyjska = 0,593 metr. k) hamburska = 0,573 metr. l) hannowerska = 0,584 metr. ł) krakowska = 0,576 metr. m) lipska = 0,685 metr. n) lubeckа = 0,575 metr. o) holenderska = 1 metr. p) polska = 0,576 metr. r) pruska = 0,667 metr. s) saksońska = 0,566 metr. t) szwedzka = 0,594 metr. u) wiedeńska = 0,779 metr. w) wirtemberska = 0,614 metr. x) *bibl.* i powszechnie u starożytnych, miara długości od przegubu ręki w łokciu do końca palca średniego.

Łokietek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) człowiek małego wzrostu, karzeł. 2) = (*zdr.* od *Łokieć*), mały łokieć. 3) = *w lm.* ręce, ramiona małe, krótkie.

Łokietka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Betula oycoviensis), gatunek *Brzozy.*

Łokietnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kamień lub cegła na łokieć długa.

Łokietny, a, e, *p.* długi, wysoki, szeroki na łokieć, *ob. Łokciowy.*

Łokszyna, y, *blm. ż.* makaron (u Żydów).

Łoktura, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* (u Podhalan) prześcieradło. *I przyszedł aniołek z bieluchną łokturą.*

Łoktusza, y, *lm.* **e,** *ż.* płachta, kawał grubego płótna, służąca za odzież ubogim. *Niesie dziecię w opasanej na ramię łoktuszy.*

Łom, u, *lm.* **y,** *m.* 1) łamanie, czyn łamania. 2) = huk, trzask, szum. *Szum i łom lasów z daleka słychać.* 3) = łamanie w kościach, w stawach; podagra. 4) = odłomki, ułomki drzewa, spadające gałęzie. 5) miejsce wyłamane, wydrążone, loch, dziura. 6) = *myś.* legowisko niedźwiedzia, budowisko. 7) = kół żelazny do łamania muru, po końcach na okrągło *v.* płasko zaostrzony.

Łomacz, a, *lm.* **e,** *m.* gałąź sucha, na ziemi leżąca po drzewie wyciętém. *Zbierać łomacze.*

Łomać, *ob. Łamać.*

Łomek, mka, *lm.* **mki,** *m.* (Foenus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pszczołowatych*, gąsienicznikowatych.

Łomianka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Polycnemum), in. *Chrząstowiec*, roślina należąca do klassy 3éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *Lebiodowatych*; gatunek; = *rolowa* (P. arvense) z postaci i koloru nieco podobna do rośliny zwanéj *Czerwcem.* 2) = *prow.* ziemia łomiona, t. j. wzorana po raz drugi.

Łomiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który łamie rzecz jaką, łamacz. *fig. Łomiciel praw, traktatów.*

Łomić, ił, i, *scz. nd. prow.* podorywkę (t. j. ziemię wzoraną po raz pierwszy) w poprzecz orać; zam. łamać skiby.

Łomignat, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *zool. ob. Kruk.* 2) = *ob. Petrel.* 3) = *ob. Orzeł.* 4) = *bot.* (Narthecium ossifragum), in. *Złomignat*, roślina stanowiąca gatunek *Późnika.*

Łomignatka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Późnik.*

Łomikamieniowe, *v.* **Łomikamieniowate rośliny,** *bot.* (Saxifragae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 1éj, ukł. Juss. (Peripetalia) roślin *dwulistkowych.*

Łomikamień, nia, *blm. m.* 1) *bot.* (Saxifraga), roślina z rodziny *Łomikamieniowych*, której i dała nazwanie, należąca do klassy 10éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; *Skabica*, daw. *Skabik, Złomikamień*; gatunki: = *ziarnowy* (S. granulata), rośnie na suchych miejscach; korzeń ma z drobnych bulwek złożony, łodygę, gałęzie i liście lipko-włosiste, kwiaty białe; = *nizki v. trzykłapowy* (S. tridactylites), podobny do poprzedzającego, tylko znacznie mniejszy; = *żółty* (S. Hirculus), rośnie na błotach torfowych; płatki korony żółte, korzeń składa się z długich, brunatnych włókien, rozpościerając się mocno pod ziemią. 2) = gatunek *Kandyżanu* (Ptychotis heterophylla).

Łomikost, u, *lm.* **y,** *m.* pewny gatunek margla *v.* ziemi koloru białego lub popielatego, bardzo skuteczny na spojenie kości złamanéj.

Łomilas, a, *lm.* **y,** *m.* wicher drzewa walący.

Łomistość, ści, *blm. ż.* krętość, krążystość.

Łomisty, a, e, *p.* łamany, kręty, krążysty.

Łomnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* (*kamieni*), *ob. Tyszarnia.*

Łomnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Bubon), roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *goryszoliściowy* (B. peucedanifolius), łodygę ma gładką, troistą, tęgą, liście trzy razy troiste.

Łomność, ści, *blm. ż.* łatwość, sposobność bycia złamanym, kruchość.

Łomny, a, e, *p.* łacny do złamania, kruchy.

Łomot, u, *lm.* **y,** *m.* łoskot łomu. *Łomot drzewa od wiatru.*

Łomotać, ał, oce, *v.* **ocze,** *scz. nd.* 1) z łoskotem się łamać, druzgotać. 2) = *posp.* bić, okładać kijem.

Łomowisko, a, *lm.* **a,** *n. leś.* drzewa pomniejsze od drzew wielkich w czasie spuszczania połamane; a także, drzewo od burzy złamane, po którém styrk jeszcze stoi; łom.

Łona, *ob. Łuna.*

Łoni, *ps.* przeszłego roku. *Szczęście me, żem łoni, Wybrnął z takiéj toni.*

Łonisto, *ps.* kobielisto, łukowato.

Łonistość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* zakrzywienie w łuk, łukowatość.

Łonisty, a, e, *p.* kobielisty, wygarbiony, wypukły.

Łono, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *an.* niższa część brzucha, podołek w ciele. 2) = piersi, pierś. *Spać na łonie matki. Tulić do łona. fig. Wrócić na łono kościoła. Wydobywać co z łona ziemi, z łona mórz. Karmić zemstę w swém łonie. Odpocząć na łonie przyjaciół.*

Łonozlita, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Malpighia), roślina.

Łonówka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* włosy wyrastające na łonie około członków płciowych.

Łoński, a, ie, *p.* od łoni, przeszłoroczny. *Daniny łońskie. Drwa łońskie.*

Łończczak, a, *lm* **i,** *m.* bydlątko roczne, roczniak.

Łopaciasto, *ps.* nakształt łopaty. *Łoś ma rogi łopaciasto kończące się.*

Łopaciasty, a, e, *p.* do łopaty podobny, skrzydlasty.

Łopacień, *prow. ob. Łopień.*

Łopacisko, a, *lm.* **a,** *n.* wielka, niekształtna łopata.

Łopata, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) szufla, skrzybaczka. *Łopata do chleba v. chlebowa*, służąca do wsadzania chleba do pieca. *Łopata żelazna v. rydel*, do kopania ziemi. *Łopata do przerzucania zboża, ob. Szufla. Wyłożyć co jak na łopacie. fig. posp. Kłaść co komu łopatą do głowy.* 2) = *u wiosła*, którą w wodę wpuszczają. 3) = *prow.* lemiesz. 4) = *myś.* a) ogon *v.* kita lisa. b) łapa *v.* placek niedźwiedzia. 5) = *ob. Strzecholka.*

Łopatczany, *ob. Łopatkowy.*

Łopatka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (*zdr.* od *Łopata*) mała łopata. *Łopatka żelazna*, do przewracania w piecu. 2) = naczynie kuchenne, *ob. Kopystka, Łopystka.* 3) = (scapula) *an.* kość leżąca z tyłu klatki piersiowéj, a z boku od kolumny pacierzowéj. *Łopatka jest kość płaska, cienka, z figury swojéj do trójkątu podobna.* 4) = (u rzeźników) ćwierć przednia. *Łopatka skopa, cielęca.* 5) = w kole młyńskiém, drzewo poprzeczne, na które spadając woda, koło obraca. 6) = *v. Słup uwięzły, v. Pilaster, ar.* każdy więz pionowy mający kilka cali wystałości nad ścianą. 7) = nie dojrzały strąk np. grochu.

Łopatkowy, *v.* **Łopatczany, a, e,** *p.* 1) od łopat. *Łopatkowy trzonek.* 2) = od łopatek. *Kości łopatkowe v. płeczyste. Żyły łopatczane. Łopatkowe zęby*, u owiec, wyrastające im w połowie drugiego roku po urodzeniu.

Łopatnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Hippa), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Oburzędnych*, wiosłostopnych; gatunek jeden: = *ostroczelna* (H. emerita). 2) = *bot.* (Spathularia), rodzaj *właściwego grzyba*, z rodziny *Bulawkowatych*; gatunek: = *żółtawa* (S. flavida), rośnie w lasach mszystych.

Łopatnik, a, *lm.* **cy,** *m.* co łopatą, t. j. wiosłem robi, wioślarz.

Łopatonogi, a, ie, *p.* mający nogi łopaciaste. *Gęsi łopatonogie.*

Łopian, u, *blm. m. bot.* (Arctium) roślina z działu *ostowatych* lub *karczochowych*, należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *wielki* (A. majus), rośnie przy drogach, płotach, ogrodach, liście ma szerokie, kwiatki purpurowe; = *mniejszy v. pospolity* (A. minus *v.* A. Lappa) posp. *Łopuchem* zwany, rośnie wszędzie, podobny do poprzedzającego, lecz we wszystkich częściach mniejszy, kwiatki różowe; = *kutnerowaty* (A. bardana *v.* tomentosum), główki kwiatowe ma gęstym pajęczynowatym kutnerem okryte, niek. bardzo wysoki i gałęzisty; wszystkie te trzy gatunki łopianu, uważają niektórzy za odmiany jednego gatunku.

Łopianowy, a, e, *p.* od łopianu. *Korzeń łopianowy.*

Łopień, pnia, *lm.* **pnie,** *m.* świder kołowadzieja do wiercenia dziur w piastach, in. *Łopacień.*

Łopot, (herb); jelce od szabli płaskie w krzyż ułożone.

Łopotać, ał, oce, *v.* **ocze,** *scz. nd.* stukać, uderzając czém szerokiém, np. skrzydłami. *Kur zwykle przed zapianiem łopoce skrzydłami.*

Łopuch, a, *lm.* **y,** *m. bot.* posp. nazwa rośliny: *Łopian pospolity* (Arctium Lappa) i *Łopian wielki* (Ar. majus).

Łopucha, y, *blm. ż. bot.* posp. nazwa rośliny: *Rzodkiew łopucha* (Raphanus Raphanistrum) posp. *Swirzepą* lub *Ognikiem* zwanéj; podobną jest do *gorczycy polnéj*; łodygę ma prawie łokciową, gałęzistą, u spodu wstecznie szorstką, kwiaty siarczysto-żółte, niek. białe z czarniawemi żyłkami, a rzadko czerwonawe; rośnie obficie na ugorach; śród letniego zboża, niek. całe pola okrywa.

Łopuszno, a, *blm. n. bot. ob. Łopian.*

Łopystka, *ob. Kopystka.*

Łosek, ska, *lm.* **ski,** *m.* mały łosoś, ryba.

Łosi, a, e, *p.* 1) od łosia. *Łosia skóra.* 2) = z łosiéj skóry. *Rękawiczki łosie.*

Łosica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) skóra łosia. 2) = *ob. Łoszyca.*

Łosina, y, *blm. ż.* 1) mięso łosie. 2) = *nieu.* skóra łosia. *Łosina wyprawna, niewyprawna.*

Łositno, a, *lm.* **a,** *n. bot.* (Xyris), in. *Łuszczydło*, roślina z rodziny *Łuszczydłowatych*, której i dała nazwanie; gatunki: = *indyjskie* (X. indica), pospolita w Indjach wschodnich po bagniskach; = *pochwiaste* (X. vaginata), rośnie w Brazylji po piaskach.

Łoskot, u, *lm.* **y,** *m.* odgłos silnego łamania się lub uderzania, huk, szczęk, łomot. *Wiatr czyni łoskot na Karpacie.*

Łoskotać, ał, oce, *v.* **cze,** *scz. nd.* łoskot wydawać.

Łoskotliwie, *v,* **Łoskotnie,** *ps.* z łoskotem, z hukiem.

Łoskotliwy, *v.* **Łoskotny, a, e,** *p.* łoskot wydający.

Łoskotnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Hura), roślina której gatunek: = *głośna* (H. crepitans), zwie się in. *Rostrzałem, Piaseznikiem.*

Łososiarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce, gdzie się utrzymują łososie.

Łososień, śnia, *lm.* **śnie,** *m.* (Tetropus), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, różnonogich; gatunek jeden: *żółtawy* (T. productus).

Łososiek, ska, *lm.* **ski,** *m. zdr.* od *Łosoś.*

Łososina, y, *lm.* **y,** *ż.* mięso łososie.

Łososiopstrąg, a, *lm.* **i,** *m. zool. ob. Łosoś.*

Łososiosum, a, *lm.* **y,** *m.* (Bagre), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, sumowatych.

Łososiowaty, a, e, *p. zool.* podobny do łososia. *Ryby łososiowate.*

Łososiowy, a, e, *p.* od łososia.

Łosoś, sia, *lm.* **sie,** *m.* (Salmo), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych. Pospolitsze gatunki tego rodzaju ryb są: 1 = *właściwy* (S. Salar). 2 = *łososiopstrąg* (S. Trutta). 3 = *pstrąg* (S. Fario). 4 = *rudopstrąg* (S. Hucho). 5 = *skałopstrąg* (S. alpinus).

Łoszak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *bot.* (Hydnum imbricatum), gatunek grzyba z rodzaju *Kolczaka*, kapelusz ma ciemno-brunatny, łuskowaty, spód kapelusza kolczasty; rośnie w borach. 2) = mały koń tatarski. 3) = *myś.* młody łoś, jeleń.

Łoszów, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* pomywalnik, do pomywania naczyń kuchennych.

Łoszyca, *v.* **Łosica, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) samica łosia. 2) = *ob. Łosica.*

Łoś, sia, *lm.* **sie,** *m. zool.* 1) *ob. Jeleń.* 2) = ryba, *ob. Łosoś.*

Łotacz, *ob. Kaczyniec.*

Łoterski, *ob. Łotrowski.*

Łotoć, ci, *lm* **cie,** *ż. v.* **Łotocie, ci,** *blp. ż. posp.* u ludu nazwa rośliny *Kaczyniec błotny*, *v. Knieć pospolita* (Caltha palustris), roślina.

Łotok, u, *lm.* **i,** *m.* 1) kamień łupiący się w tafelki nakształt łupku mikowego. 2) = *w upuście*, część z desek złożona, po której woda spływa na zewnątrz. 3) = *v.* **Łotoczek daszny**, *ar.* dwie połacie pod kątem wpadłym zbiegające się; ściek dachowy.

Łotowy, a, e, *p.* od łóta. *Srebro trzynasto łotowe, v.* trzynastéj próby.

Łotówka, i, *lm.* **i,** *ż.* pewien gatunek wiśni.

Łotr, a, *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* hultaj, zbrodzień, złoczyńca, rozbójnik. *Łotrowie z Chrystusem ukrzyżowani. Ograbiony na drodze przez łotrów.*

Łotras, a, *lm.* **y,** *m. prze. ob. Łotr.*

Łotrować, ał, uje, *scz. nd.* 1) łotrowstwem się bawić, rozbijać. 2) = nierządne, rozpustne życie prowadzić. 3) = *u fl.* garami zwrócić rolę, aby się wzdłuż statku obróciła i wiatr w żagiel nie dął.

Łotrowski, a, ie, *p.* od łotra, hultajski, łajdacki, zbójecki, rozbójniczy. *Łotrowskie życie prowadzić.* = *psl. Po łotrowsku*, po rozbójniczemu.

Łotrowstwo, a, 1) *blm. n.* zbojectwo, rozbójnicze życie. *Bawić się łotrowstwem.* 2) = *zb. n.* łotry, zbójcy. 3) = *lm.* **a,** *n.* występek, zbrodnia. *W lasach popełniają się łotrowstwa.*

Łotrynia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* złośnica, nierządnica. *Herod z żoną łotrynią.*

Łotrzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Łotr*), mały łotr, hultaj, szalbierz. *żart. Umié łotrzyk* (*Kupido*) *szczebiotać obrotnym językiem.*

Łotuszka, *ob. Łatuszka.*

Łowca, y, *lm.* **e,** *m.* 1) myśliwiec, myśliwy. 2) = *ob. Przyjemca.*

Łowczanka, i, *lm* **i,** *ż.* córka łowczego.

Łowczarnia, i, *lm.* **e,** *ż.* mieszkanie łowczego, gdzie się mieszczą strzelcy i wszystko co do myśliwstwa należy.

Łowczowstwo, a, *blm. n.* 1) urząd łowczego. 2) = *zb.* łowczy z żoną.

Łowczy, 1) **a, e,** *p.* od łowów. *Psy łowcze. Trąbka łowcza.* 2) =, **ego,** *lm* **y,** *v.* **owie,** *m.* a) rządca łowów. b) urzędnik w dawnéj Polsce. *Łowczy wielki koronny. Łowczy litewski. Łowczy nadworny.* c) = *fig.* łowiący, czyhający, dybiący na co. *Sami łowczy na świecie; ci rozkoszy, ci sławy, ci pieniędzy szukają.*

Łowczyc, a, *lm.* **owie,** *m.* syn łowczego.

Łowczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) żona łowczego. 2) = łowiąca, polująca, myśliwa.

Łowić, ił, i, *scz. nd.* 1) czatować, czyhać na co, uganiając się, lub skradając się chwytać, łapać. *Łowią kurapatwy sieciami za pomocą legawca. Wilki dołem łowią. Łowić perły, korale. fig. Djabeł pilnie na to łowi, aby białość odjął człowiekowi.* 2) = *fig.* wyciągać, wydrwiwać. 3) = *fig.* jednać sobie, zniewalać. 4) = *prow.* szukać.

Łowiec, wca, *lm.* **wce,** *d.* **wcy,** *m.* 1) strzelec, myśliwy, który zwierzęta łowi. *fig. Knieć na groszpan na kmiecia, ksiądz na pana łowiec.* 2) = (Dacelo), *zool.* ptak z rzędu *Alcjonów*, *v.* graniastodziobych; gatunki jego: 1 = *olbrzym* (D. gigantea). 2 = *czarnogłowy* (D. gaudichaudii). 3 = *modroskroń* (D. cyanotis). 4 = *krępy* (D. concreta). 5 = *głowacz* (D. pulchella). 6 = *czczony* (D. sacra).

Łowiecki, a, ie, *p.* od łowców, *v.* łowiectwa. *Służby łowieckie.*

Łowiectwo, a, 1) *blm. n.* nauka łowienia i bicia zwierząt, myśliwstwo. 2)=*łm.* a, *n.* polowanie, szczególnie na wielkiego zwierza. 3) = *bl.* zam. łowczowstwo. *Wielkie koronne łowiectwo.*

Łowienie, a, *blm. n.* chwytanie, łapanie. *Łowienie ptaków. Łowienie ryb, pereł.*

Łowik, a, *lm.* i, *m.* (Asilus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, łownych; gatunki pospolitsze są: 1 = *rudawy* (A. forcipatus). 2= *pstrousty* (A. opacus). 3= *białousty* (A. chrysitis). 4= *pozłacany* (A. infernalis). 5=*olbrzymi* (A. Belzebut).

Łowisko, a. *lm.* a, *n.* miejsce łowów czyli polowania, puszcza.

Łowność, ści, *blm. ż.* przymiot kota, psa lub ptaka dobrze łowiącego.

Łowny, a, e, *p.* 1) co umie łowić. *Nie każdy kot łowny* 2)=którego łacno ułowić.

Łowy, *ob. Łów.*

Łoza, y, *lm.* y, *ż.* 1) gatunek wierzby, zwany *trzypręcikową* (Salix triandria), mian. w odmianie *jednokolorowej*; rośnie zwykle nad brzegami rzeki i strumieni; jest to kilkostopowy krzew lub drzewko o gałęziach giętkich, gładkich, błyszczących. 2) = w ogólności wszelka rózga, witka. *Dano mu łozami.*

Łozina, y, *lm.* y, *ż.* 1) *ob. Wierzba laurowa, v. 5-pręcikowa* (Salix pentandra). 2)= w ogóln. drewno łozowe lub witki łozowe.

Łozotok, u, *blm. m.* zatoczenie oczu łzami; cieczenie łez z oczu.

Łozowy, a, e, *p.* od łozy. *Łozowe gałązki. Chróst łozowy.*

Łozówka, i, *lm.* i, *ż. zool. ob. Gajówka.*

Łoża, y, *lm.* e, *ż. myś.* osada strzelby, *ob. Łoże.*

Łoże, a, *lm.* a, *n.* 1) *zdr.* **Łóżko**, sprzęt do leżenia, sypiania dla człowieka. *Łoże małżeńskie. Być na łożu śmiertelnem*, t. j. być bliskim śmierci. *Umrzeć na łożu chwały. Dziecko z prawego łoża. Dziecko z nieprawego łoża.* 2) = rów którym rzeka płynie, łożysko, koryto. *Łoże rzeki.* 3) = *ar.* rodzaj wozu, na którym mieści się armata dla dawania ognia i czynienia obrótów, artylerji właściwych. *Oyon łoża*, tylna jego część. 4) = osada strzelby, łoża. *Bez rury samo nie muszkietem łoże.* 5)= (u cieśli, stolarzów), dziura do spojenia drewien, gniazdo.

Łożenie, a, *blm. n. na co;* obracanie, wydatkowanie na co.

Łożnica, y, *lm.* e, *ż.* 1) izba sypialna, sypialnia. 2)= łoże, łóżko. 3) = *med.* gorączka znana pod imieniem tyfus, lub zakaźnie krwi tyfusowe. 4) = choroba obłożna.

Łożniczny, *v.* **Łożniczy**, a, e, *p.* od łożnicy.

Łożnik, a, *lm.* i, *m.* 1) *ob. Łożnica.* 2)=*ob. Osadnik.*

Łożnizka, i, *lm.* i, *ż. zdr.* od *Łożnica.*

Łożny, a, e, *p.* od łoża, leżenia. *Łożna choroba*, t. j zaraźliwa, epidemiczna, a także gorączka zapalna. *Łożny chory*, t. j. obłożnie chory.

Łożowanie, a, *blm. n.* osadzanie strzelby w łożu, działa na lafecie.

Łożowy, a, e, *p.* 1) od łoża, łóżkowy. 2) = od łoża armatniego. *Młodzierze łożowe.*

Łożyć,ył, y, *scz nd. na co, v. za co;* obracać na co, wydawać, poświęcać, nie oszczędzać. *Wiele łoży na nię. Łożyć na czyją edukucję. Łożyć koszt na co. Łożyć wiele starania na co. Życiebym łożył za niego.*

Łożysko, a, *lm.* a, *n.* 1) miejsce leżenia, legowisko. 2)= koryto rzeki. 3) = *an.* ciało okrągławe, płaskie, naczyniste czerwone, do macicy wewnątrz przypięte, za pomocą którego płód się żywi krwią matki, *ob. Miejsce.* 4)= *ar. ob. Nasada sklepienia.*

Łożyszcza, żyszcz, *blp. n. med.* guzy łożyskowe (cotyledones).

Łódka, i, *lm.* i, *ż.* 1) (*zdr.* od *Łódź*) mała łódź, czółno. *fig. Łódka świętego Piotra v. Piotrowa*, t. j. kościół. 2) = puszka od kadzenia. 3) = *zool.* wewnętrzny brzeg uchowéj kruchy, wypukły i względnie obrąbka prawie równoległy. 4) = *bot. ob. Narzęsk.*

Łódź, odzi, *lm.* **odzie**, *ż.* (*prze. Łodzia*) 1) barka, bat, bacik, *ob. Korab. fig. W jednej łodzi z kim pływać*, t. j. podzielać losy zle i dobre. 2) = *zool.* muszla cienka, delikatna, nakształt papieru, w morzu Indyjskiém (argonauta). 3)=*bot.* (Ornithidium), roślina zwana także *Czaplinem.*

Łój, oju, *lm.* **oje**, *m.* tłustość zwierzęca, która po rozpuszczeniu tężeje nieco. *Łój pije, a masłem się smaruje, przys.*

Łót, a, *lm.* y, *m.* waga: polska = 12,771 gram.; holenderska = 10 gram.; pruska = 14,616 gram.

Łów, owu, *lm.* **owy**, *m.* 1) *ob. Połów, Łowienie.* 2)= *w lm.* polowanie, szczególnie na wielkiego zwierza. *Iść na łowy. Łowami się bawić.*

Łówka, i, *lm.* i, *ż. posp.* łów, łowienie.

Łóżeczko, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Łóżko*) małe, dziecięce łóżko.

Łóżko, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Łoże*) miejsce do spania. *Łóżko stać. Leżeć w łóżku. Łóżkiem się bawić*, t. j. chorować. *Ryby w łóżku łowić*, t. j. zeszczać się.

Łóżkowy, a, e, *p.* od łóżka.

Łub, u, *lm.* y, *m.* 1) twarda skóra drzewowa, kora, szczególniéj lipy. 2) = drzewo cienko ciosane, z którego się robią przetaki, bębny i t. d. 3) = obręcz z drzewa, kabląk w budkach łubianych. 4) = pokrycie wozu, lub sam wóz nakryty łubem.

Łubcować, *ob. Łubzować.*

Łubek, bka, *lm.* **bki**, *m.* **Łubka**, i, *lm.* i, *ż.* (*zdr.* od *Łub*) 1) kora cienka drzewowa. 2) = narzędzie z deszczułek cienkich do ściśnięcia kości złamanej, *ob. Leszczotka.* 3) = obręcz mała z łozy, trzciny; kabłączek. 4) *Łubka, v. Łubianka, prow.* krótka, koszałka z łubu lub t. p.

Łubiany, a, e, *p.* z łubu. *Łubiana kobiałka. Łaneczki łubiane.*

Łubie, a, *lm.* a, *n.* sajdak do strzał, kołczan.

Łubin, u, *lm.* y, *m. bot. ob. Wilczyn.*

Łubka, *ob. Łubek.*

Łubzować, *v.* **Łubcować**, ał, uje, *scz. nd. posp.* bić, okładać kogo kijem.

Łucha, y, *lm.* y, *ż.* dolina mokra i błotnista, która z trudnością osuszać się daje.

Łuczasto, *ps.* nakształt łuku, obłączasto.

Łuczastość, ści, *blm. ż. nieuż.* łukowatość, obłączkowatość, wypukłość.

Łuczasty, a, e, *p.* skrzywiony nakształt łuku, łuczny, obłączasty. *Z łuczastych gzemsów wiszą lampy promieniste.*

Łuczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* 1) (*zdr.* od *Łuk*) narzędzie do wypuszczania strzały. 2) = *bot.* drobny łuk, *ob. Łuk.* 3) = (Spania) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, szybkich; gatunek jeden: = *czarny* (S. nigra).

Łucznica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Cyrtanthus), roślina.

Łucznik, a, *lm.* i, *m.* 1) co łuki i kusze robi. 2) = strzelec łuczny. 3) = *boti* (Gastronema), roślina.

Łuczny, a, e, *p.* 1) od łuku do strzelania. *Łuczna Djanna.* 2) = nakształt łuku, obłączasty, łuczasty. *Łuczna tęcza na powietrzu.* 3) = trafiający, umiejący celować. *Nie rychły Bóg, lecz łuczny, każdemu wygodzi.*

Łuczyczosnek, snku, *lm.* **snki**, *m. bot.* (Allium scorodoprasum), *ob. Czosnek.*

Łuczyć,ył, y, *scz. nd. na co, v. do czego v. w co;* 1) zmierzać do celu, celować do czego. 2) = z łuku strzelając trafiać, ugadzać.

Łuczyna, y, *lm.* y, *ż.* 1) *ob. Łuczywo, Drzazga, Trzaska* 2) = *prow. ob. Karpina.* 3) = zły, ładajaki łuk.

Łuczywisty, a, e, *p.* żywiczny, smolny.

Łuczywko, a, *lm.* a, *n.* (*zdr.* od *Łuczywo*) mały kawałek łuczywnego drzewa.

Łuczywo, a, *lm.* a, *n.* szczepka, drzazga smolna. *Łuczywo do świecenia.*

Łudarka, i, *lm.* i, *ż. nieuż.* obłudnica, mamicielka, zwodzicielka.

Łudarstwo, a, *lm.* a, *n.* rzecz zwodnicza, złuda. *Obłądziwszy się za rozliczném łudarstwem świata tego, nawróć się.*

Łudliwie, Łudliwy, *ob. Łudząco, Łudzący.*

Łudnie, *ob. Łudząco.*

Łudność, ści, 1) *blm. ż.* przymiot tego, co łudzi, przynęca. 2)=*lm.* ści, *ż.* powab, złuda; *fig.* piękna kobieta.

Łudny, *ob. Łudzący.*

Łudząco, *ps.* powabnie, uludnie, zwodniczo.

Łudzący, a, e, *p.* powabny, uludny, zwodniczy.

Łudzenie, a, *lm.* a, *n.* uwodzenie próżną nadzieją, zwodzenie. = **się**, *n.* uwodzenie się próżną nadzieją.

Łudzić, ił, i, *scz. nd.* 1) zwodzić, mamić. *Pozory łudzą. Łudzi go pięknemi słówkami. Łudzić próżną nadzieją, ob. Złudzić, Przyłudzić* i t. d. 2)= *kim; nieuż.* nadużywać czyjéj ufności. = **się**, *złz. czém;* zwodzić się, omamiać się.

Łudzigrosz, a, *lm.* e, *m.* wydrwigrosz, wyłudzający drugiemu pieniądze.

Ług, u, *lm.* i, *m.* 1) *chem.* (lixivium) zwykła ogólna nazwa jakiegobądź alkalicznego rozcieku; niek. *ługiem* nazywają infuzję rozmaitych zwłaszcza organicznych części, które wprzód wystawiono na działanie ognia; *ługi pokrystaliczne*, jest płyn pozostały po wydzieleniu się kryształów z rozczynu. *Myć, wymyć kogo bez ługu, przys.* t. j. dać się komu we znaki. 2) = bagno ługowate, czerwone, łęg. 3) = *ob. Łąg.*

Ługować, ał, uje, *scz. nd.* zolić, prać ługiem.

Ługowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) zolenie, pranie ługiem. 2)=*chem.* wyłączenie istot roztwarzających się w wodzie, od tych co roztworzonemi być nie mogą.

Ługowaty, a, e, *p.* 1) do ługu podobny, mętny. 2)= błotnisty, bagnisty.

Ługowisko, a, *lm.* a, *n.* bagnisko, trzęsawica, bagno.

Ługownik, a, *lm.* i, *m.* naczynie, do którego wsypuje się popiół i zalewa wrzącą wodą dla zrobienia ługu.

Ługowy, a, e, *p* 1) od ługu, z ługu. *Woda ługowa. Popiół ługowy.* 2) = *chem.* alkaliczny. *Sól ługowa.* 3) = błotny, błotnisty. *Siano ługowe.*

Łuh, u, *lm.* y, *m. prow.* łąka błotnista i mokra.

Łuk, u, *lm.* i, *m.* 1) narzędzie do wyrzucania strzały. *Napiąć, naciągnąć łuk. Ściągnąć łuk.* 2) = *mat.* pewna część okręgu koła, będąca miarą kąta zawartego między dwoma promieniami do końca tego łuku przeprowadzonemi; podziały jak łuku, tak też i opierającego się na nim kąta, odpowiadają podziałom *koła* (ob. ten wyr.), i są gradusami, minutami, sekundami; =*kierunkowy, as.* opisany biegiem kierunkowym czy postępującym planety, t. j. od zachodu na wschód; = *wsteczny*, opisany biegiem planety przeciw porządkowi *znaków zodj.* t. j. od wschodu na zachód. 3) = *ar.* pas sklepiony, od wspory do wspory przez sklepienie idący, ale tylko zamykający otwór w ścianie uczyniony; łęk. 4)= *na obłokach*, tęcza. 5) = *mus. v. Ligatura*, znak na połączenie w jedną całość dwóch lub więcéj równych sobie albo i różnych wartości. 6) = *prow.* ziele, *ob. Czosnek.* 7) = *jarzmowy* (arcus zygomaticus) *an.* łuk sformowany przez odrostek kości jarzmowéj. 8)= (herb), w polu czerwonem łuk napięty ze strzałą do góry.

Łukocz (herb); pół wieprza dzikiego z muru niby wypadającego; w pysku trzyma dwa kłosy pszenne.

Łukodziobek, bka, *lm.* **bki**, *m.* (Falcinellus), *zool.* ptak z rzędu *Podkasałych;* gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *rycy* (F. cursorius).

Łukowa lilja, *bot. ob. Łukownica.*

Łukowato, *ps.* w kształcie łuku.

Łukowładny, a, e, *p.* władający łukiem. *Łukowładna Djana.*

Łukowładzca, y, *lm.* e, *m.* łukiem władający, łucznik. *Łukowładzca Apollo.*

Łukownica, y, *lm.* e, *ż. bot.* in. *Łukowa lilja* (Cyrtanthus), roślina.

Łukowy, a, e, *p.* 1) od łuku do strzelania, łuczny. 2) = od łuku, ziela. 3) = *nieuż.* od łuku, linji.

Łukozęb, ęba, *lm* **ęby**, *m.* (Toxodon), *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Ociężałych;* gatunek jeden: = *plateński* (T. platensis).

Łuna, y, *lm.* y, *ż.* blask od ognia, światło odbite na ścianie, górze, obłokach.

Łuniasty, a, e, *p.* podobny do łuny. *Łuniasty ogień.*

Łup, u, *lm.* y, *m.* zdobycz, korzyść, plon. *Zabrać nieprzyjacielskie łupy. Dzielić się łupem. fig. Stać się łupem śmierci. Na łup co wystawić.* **Łup cup**, *v.* **Łupu cupu**, *posp.* wyrażenie oznaczające zwadę, bójkę. *Łup cup po sobie. Ni z tego ni z owego, aż tu łupu cupu jeden drugiego.*

Łupa, y, *lm.* y, *ż.* 1) mający zężowate oczy. 2) = szczepa, polano. 3) = sztuka żelaza, którą z dymarki odbierają. 4) = *v. Kołba, górn.* kawał żelaza surowcu.

Łupacz, a, *lm.* e, *m.* 1) który drwa rąbie, rąbacz. 2) = *zool.* ryba morska (gadus aeglesinus).

Łupać, ał, a, *v.* **ie**, 1) *scz. nd.* rozszczepywać, szczepać. *Łupać drwa. Łupać na dwoje. Łupać na kawałki.* 2) = *sn. nd.* kłócić, sprawiać ból jakby od darcia. *Łupie mię w głowie, po kościach.* 3) = *scz. nd. prow.* stukać nogami idąc. 4)= *v. Łypać, sn. nd. oczyma;* wytrzeszczać oczy. *Łupać oczyma tu i owdzie, na wszystkie strony, ob. Łupnąć.* = **się**, *złz.* szczepać się. *To drzewo dobrze się łupie.*

Łupanie, a, *blm. n.* 1) szczepanie. 2) = kłócie. *Łupanie w głowie, po stawach.* 3) = *prow.* stukanie nogami idąc.

Łupek, pka, *lm.* **pki**, *m. min.* ogólna nazwa dawana minerałom, kamieniom, skałom, słabą mającym spójność, składającym się z rozmaitéj ilości gliny, krzemionki, magnezji, wapna i inn. części, dającym się łupać i kruszyć w różnych kierunkach; łupek bywa *szarogłazowy*, wytrzymała skała, tworząca urwiste brzegi rzek, i t. d., niezdatna do budowy; = *gliniany*, używa się do wyrabiania dachówek, stołów, tablic, osełek, i t. d., stąd zowie się *dachowym* lub *tablicowym;* = *pisarski*, pod imieniem *kredy czarnéj* używa się do rysowania; = *łynący, polerujący, ałunowy, polny, szlifierski, łyszczykowy, v. mikowy*, i inne.

Łupia, pi, *lm.* **pie**, *ż. nieuż. ob. Łupież.*

Łupić, ił, i, *scz. nd.* **Łupnąć**, *jednt.* 1) drzewa lub zwierzęta obdzierać ze skóry, obierać. *Łupić wołu, konia ze skóry. Łupić drzewo z kory, v. korę z drzewa. Łupić jabłko, gruszkę.* 2) = *fig.* obdzierać, ogołacać kogo, *v.* co. *Łupić kraj, miasto, zamek Łupić kogo ze skóry Łupić kogo do koszuli.* 3) = wytrzeszczać. *Łupić oczy, ob. Wyłupiać.* 4) = bić, uderzać, łoić. *Łupić kogo kijem. Łupnąć kogo.* = **się**, *złz.* (o drzewie), pozbawiać się kory, drzeć się; (o innych przedmiotach), szczepać się.

Łupiec, pca, *lm.* **pce**, *m. prow.* w tańcu, wybijanie taktu nogami podług muzyki. *Hej mazur zabrzmiał w usy, Choć grajka łupiec głusy!*

Łupienie, a, *blm. n.* 1) obdzieranie kory. 2) = *fig.* ogołacanie kogo. 3) = bicie, uderzanie.

Łupiestwo, *v.* **Łupieztwo**, a, *lm* a, *n.* zdzierstwo, łupienie, łupież. *Łupieztwem się bawić. Wzbogacić się łupieztwy.*

Łupież, u, *lm.* e, *m.* 1) złupiona kora, *v.* skóra, łub. 2)= (pityriasis), *med.* wyrzuty na głowie, zaskorupiałość. = **y**, *lm.* e, *ż.* 1) łup, zdobycz gwałtowna. *Żyć z łupieży.* 2) = *myś.* kawałek jakiego pokarmu, przywiązujący się do głowy ptaka wypchanego, dla zachęcenia i wyuczenia ptaków drapieżnych do łowów.

Łupieżca, y, *lm.* e, *m.* zdzierca, rabuś, rozbójnik.

Łupieżenie, a, *blm. n.* zdzieranie, rabowanie, łupiczstwo.

Łupieżnik, a, *lm.* cy, *m. ob. Łupieżca.*

Łupieżność, ści, *blm. ż.* skłonność do łupieży, zdzierstwo.

Łupieżny, a, e, *p* od łupieży. *Okręt łupieżny, v. korsarski.*

Łupieżyć,ył, y, *scz. nd.* bawić się łupieżą, rozbojem.

Łupikościoł, a, *lm.* y, *m.* obdzierający kościoł, świętokradzca.

Łupikufel, fla, *lm.* fle, *m. posp.* pijak nałogowy, moczywąs.

Łupina, y, *lm.* y, *ż.* 1) posp. nazwa skórki pokrywającéj korzeń nasienny w jarzynach; pokrycie strąków, ziarn. *Obierać z łupiny rzepę, kalarepę, kartofle. Łupiny bobu, grochu.* 3) = *bot.* (legumen), nasiennik, *v.* owoc suchy, dwuklapowy, pękający, w którym nasiona przymocowane są w jednym rzędzie do szwu górnego, właściwy całéj familji roślin *gruszkowych* (Leguminosae). 3) = *różańcowa, bot.* (Sophora), roślina.

Łupiniasty, a, e, *p. bot.* łupinami odziany, łuszczasty.

Łupinowy, a, e, *p.* od łupiny. *bot. Owoc łupinowy*, którego nasienie samą łupiną okryte. *Łupinowe rośliny, ob. Groszkowe.*

Łupiskóra, y, *lm.* y, *m. fig. posp.* zdzierca, chciwiec.

Łupisty, a, e, *p.* co się daje łupić.

Łupka, i, *lm.* i, *ż.* 1) (*zdr.* od *Łupa*), mały szczepek, małe polano. 2) = drobna wysypka na głowie, wyrzut.

Łupki, a, ie, *v.* **Łupny, a, e,** *p.* który się łatwo daje szczepać. *Kamienie łupne.*

Łupkość, *v.* **Łupność, ści,** *blm. ż.* łatwość do szczepania.

Łupkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. min.* kamień z rodzaju glinianego, in. *Łupek gliniany, v. dachowy.*

Łupkoząb, ząba, lm. zęby, *m.* (Sphaenodon), *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Szczerbatych.*

Łupliwość, ści, *blm. ż. min.* własność niektórych minerałów dzielenia się na odłamki będące wielościanami geometrycznemi, co pochodzi z regularnego złożenia tych minerałów; proszek ich nawet, otrzymany przez potłuczenie, przedstawia, patrząc przez mikroskop, zbiór małych regularnych brylek; i tak np. sól kuchenna, ruda ołowiana, dzielą się zawsze na małe sześcianki; fluospat, djament na ośmiościanki, i t. d.

Łupnąć, *ob. Łupić.*

Łupnik, a, *lm.* **i,** *m. ob. Ptaz, Opoka.*

Łupny, a, e, *p.* mogący się łupać, dzielić. *Łupne drzewo,* t. j. prosto wzrosłe, bez słojów zawojstych, łatwo się w podłuż słojów na części dzielące, łupiące.

Łupodra, y, *lm.* **y,** *ż. rub.* łajdaczka, nierządnica.

Łupowy, a, e, *p.* do łupów należący, *v. z łupów.*

Łupur, a, *lm.* **y,** *m. myś.* wilk.

Łuseczka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Łuska*) mała łuska (u ryb); cienka łuska (u roślin).

Łuska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) pokrycie niektórych owoców, łupina, szczeżuja, łuszczyna. *Łuski orzechowe, cebulowe. Pancerz w łuskę.* 2) = blaszki kościste, które stanowią okrycie niektórych ryb. 3) = katarakta, bielmo na oku, *ob. Łuszczka.* 4) = wysypka otrębiasta na głowie.

Łuskać, ał, a, *v.* **szcze,** *scz. nd.* 1) z łuski obierać. *Łuskać groch, bób,* i t. d. *Łuskać orzechy. Łuskać rybę.* 2) = *prow.* łoskotać, łoskot wydawać. *Kości łuskają.*

Łuskanie, a, *blm. n.* 1) obieranie z łuski. 2) = wydawanie łoskotu.

Łuskany, a, e, *p.* obrany z łupin, z łuski.

Łuskaty, *v.* **Łuskawy, a, e,** *p.* mający łuskę na sobie. *Wąż łuskaty.*

Łuskiewka, i, *lm.* **i,** *ż.* łuska, płasterki pokrywające cebulkę.

Łuskiewnik, u, *blm. m. bot.* (Lathraea), roślina z rodziny *zarazowych,* należąca do klassy 14ej, rzędu *okrytozarnowego,* wedł. ukł. Lin.; gatun. = *pospolity, v. zwyczajny* (L. squamaria), rośnie w lasach cienistych, nieco wilgotnych, przy korzeniach drzew, lecz bardzo rzadko; korzeń ma gruby, biały, mięsistemi łuskami okryty, łodygę mięsistą, bezlistną, łuskowatą, kwiaty zwisłe, cieliste, w gronach jednostronnych; po zasuszeniu cała roślina czernieje.

Łuskinia, ni, *lm.* **nie,** *ż. ob. Łupina.*

Łuskinowy, a, e, *p.* od łuski.

Łuskna pszenica, *ob. Orkisz.*

Łuskogłów, owa, *lm.* **owy,** *m.* (Cheilinus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, bezbronnych.

Łuskonóg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Rhinaster), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych,* podziemnych, kretów; gatunki: 1 = *grzebieniasty* (R. cristatus). 2 = *gruboogoniasty* (R. macrurus).

Łuskopłyń, nia, *lm.* **nie,** *m.* (Lepidopus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, wstęgowatych.

Łuskorzech, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Lepidocaryon), roślina.

Łuskoskrzydły, a, e, *p. zool.* mający łuskowaty, świetny połysk na skrzydłach. *Motyle łuskoskrzydłe.*

Łuskowato, *ps.* na kształt łuski, z łuskami.

Łuskowaty, a, e, *p.* 1) podobny do łusek. *bot. Korzeń łuskowaty.* 2) = okryty łuskami.

Łuskowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Manis), 1) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczerbatych,* długojęzykich; gatunki: 1 = *pięciopalcowy* (M. penta-dactyla). 2 = *Temminka* (M. Temminckii). 3 = *czteropalcowy* (M. tetradactyla). 4 = *jawański* (M. javanica). 5 = *trójkończasty* (M. tricuspis). 6 = *prostoszpony* (M. Dalmanni). 7 = *wielo-tarczowy* (M. multiscutata). 8 = *szorstki* (M. aspera). 2) = *min.* kamień z rodzaju wapiennego, in. *Stojospat, Warstowiec.*

Łuskowiny, win, *blp. ż. bart.* plewy pozostałe po wygnieceniu wosku przetopionego, woskowiny.

Łust, a, *v.* **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Psophocarpus), roślina.

Łuszcz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) (Pristipomus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych. Dzieli się na dwa oddziały: 1 = *właściwy* (Pristipomus). 2 = *Licokote* (Scolopsis). 2) = *bot.* gatunek chwastu w życie i pszenicy. 3) = *blm. m. med.* pewien rodzaj choroby skórnéj.

Łuszczak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Fringilla), *zool.* ptak z rzędu ziarnojadych; gatunki jego: **I. Grubodzioby:** 1 = *szarozielony* (F. cayana). 2 = *modry* (F. grossa). 3 = *grubodziób* (F. coccothraustes). 4 = *Dzwoniec* (F. chloris). 5 = *leśny* (F. petronia). 6 = *wątpliwy* (F. incerta). 7 = *szerokosterny* (F. flabellifera). 8 = *różowogardlisty* (F. ludoviciana). 9 = *błękitny* (F. coerulea). 10 = *maskowany* (F. canadensis). 11 = *upstrzony* (F. dominicensis). 12 = *popielaty* (F. grisea). 13 = *purpurowy* (F. purpurea). 14 = *modrawy* (F. jamaica). 15 = *Katotol* (F. mexicana et Catotol). 16 = *kardynał* (F. cardinalis). 17 = *czerwonoczub* (F. cucullata). 18 = *kardynałek* (F. dominicana). 19 = *brazylijski* (F. brasiliensis). 20 = *gniady* (F. borbonica). 21 = *żółtogrzbiety* (F. capensis). 22 = *świetny* (F. Orix). 23 = *płomienisty* (F. ignicolor). 24 = *brunatno-zielony* (F. butyracea). 25 = *ryżojad* (F. oryzivora). 26 = *czerwonogłowy* (F. erythrocephala). 27 = *czerwonodzioby* (F. Quelea). 28 = *żółtolbisty* (F. bengalensis). 29 = *obrożny* (F. collaria). 30 = *szafirowy* (F. ultramarina). 31 = *kropkowany* (F. punctularia). 32 = *kapturowy* (F. molucca). 33 = *czarnogłowy* (F. malucca). 34 = *pomarańczowy* (F. aurantia). 35 = *strychowany* (F. striata). 36 = *białogłowy* (F. Maja). 37 = *przepasany* (F. torquata). 38 = *białogrzbiety* (F. leuconota). 39 = *jarzębaty* (F. nisoria). 40 = *Bielik* (F. Mayanoides). 41 = *klinosterny* (F. sphecura). 42 = *czarnobrzuchy* (F. melanogastra). 43 = *japoński* (F. Kawarahiba). 44 = *rdzawy* (F. russata et rutilans). 45 = *wróbel* (F. domestica). 46 = *przedalpejski* (F. cisalpina). 47 = *południowy* (F. hispaniolensis). 48 = *Mazurek* (F. montana). 49 = *islandzki* (F. islandica). 50 = *Podkowiec* (F. arcuata). 51 = *skromny* (F. simplex). 52 = *czteropręgi* (F. matutina). 53 = *krzyżak* (F. crucigera). 54 = *białouchy* (F. otoleuca). 55 = *żółty* (F. lutea). 56 = *czerwonooki* (T. erythrophthalma). 57 = *śpiewak* (F. cantans). 58 = *białopierś* (F. melanoleuca). 59 = *czarnosterny* (F. melanura). 60 = *rdzawoskrzydły* (F. melanictera). 61 = *modrogłowy* (F. cyanopis). 62 = *gardlisty* (F. gutturalis). 63 = *ścięty* (F. detruncata). 64 = *ogoniasty* (F. longicauda). 65 = *rajski* (F. paradisea). 66 = *czterowitkowy* (F. regia). 67 = *biały* (F. serona). 68 = *tarczysty* (F. panayensis). 69 = *żółtoskrzydły* (F. flavoptera). 70 = *dwuwitkowy* (F. superciliosa). 71 = *kulczyk* (F. Serinus). 72 = *czerwony* (F. rubra). 73 = *Araguira* (F. cristata). 74 = *czerwonogniady* (F. carolinensis). 75 = *modrogłowy* (F. Ciris). 76 = *modrawy* (F. cyanea). 77 = *białoszyjka* (F. albicollis). 78 = *łąkowy* (F. graminea). 79 = *dwubarwny* (F. bicolor). **II. Krótkodzioby:** 80 = *zięba* (F. coelebs). 81 = *Jer* (F. montifringilla). 82 = *śnieżek* (F. nivalis). 83 = *makolągwa* (F. cannabina et Linota). 84 = *drobny* (F. pusilla). 85 = *górniczek* (F. montium). 86 = *miły* (F. lepida). 87 = *kwilny* (F. melodia). 88 = *kreskowany* (F. striolata). 89 = *oliwkowy* (F. sinica). 90 = *kędzierzawy* (F. crispa). 91 = *kanarek* (F. canaria). 92 = *rdzawosiary* (F. angolensis). 93 = *śniady* (F. obscura). 94 = *nadobny* (F. elegans et melba). 95 = *granatek* (F. granatina). 96 = *bengalski* (F. bengalensis). 97 = *kropkowany* (F. amandava). 98 = *jarzębaty* (F. Astrild). 99 = *rubinek* (F. senegala). 100 = *pstroczelny* (F. frontalis). 101 = *popielaty* (F. cinerea). 102 = *czerwontwy* (F. Serevan). 103 = *palający* (F. ignita). 104 = *śpiewak* (F. musica). **III. Ostrodzioby:** 105 = *osetnik* (F. citrinella). 106 = *błyszczący* (F. nitens). 107 = *czarnouchy* (F. melanotis). 108 = *krwawy* (F. sanguinolenta). 109 = *wielopręg* (F. Polyzona). 110 = *ozdobny* (F. ornata). 111 = *żółtaczek* (F. icterica). 112 = *czyż* (F. spinus). 113 = *północny* (F. borealis). 114 = *czeczotka* (F. linaria). 115 = *szczygieł* (F. carduelis). 116 = *magiellański* (F. magellanica). 117 = *smętny* (F. tristis). 2) = *v. Łuszczeniec,* orzech który sam się łuszcze. 3) = *bot. ob. Łyszczak.*

Łuszczasty, *v.* **Łuszczysty, a, e,** *p.* okryty łuską, łuskowaty.

Łuszczatka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Cordylus), *zool.* gad należący do rzędu *Jaszczurek* zwyklonogich. Rodzaj ten dzieli się na 2 podrodzaje: 1 = *właściwa* (Cordylus), 2 = *zawadjasz* (Calotes). 2) = (Pholidota), *bot.* roślina z rodziny *Storczykowych,* plemienia *Wątlikowych;* gatun. = *dachówkowata* (P. imbricata), rośnie w Ind. wsch., pasożyt z korzeniami włóknistemi, łodygą krótką niby bulwą mięsistą.

Łuszczeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) *bot.* (Rhytisma), rodzaj grzybka z rzędu *jądrników,* działu *kulnicowatych,* formującego plamki czarne, brunatne, lub żółte, lśniące, na liściach niektórych drzew, stąd jego gatunki: = *modrzewnicowy, wierzbowy* i *kłonowy.* 2) = *prow. ob. Łuszczak.*

Łuszczka, i, *lm.* **i,** *ż. na oku;* bielmo.

Łuszczkowata bedłka, *bot.* (Agaricus lepideus), gatunek grzyba.

Łuszczkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. min. ob. Mika litynowa, Motylan.*

Łuszczybochenek, nka, *lm.* **nki,** *m. posp.* darmojad, pasożyt.

Łuszczyca, y, *lm.* **e,** *ż. med.* (ichtyosis), zgrubienie przyskórni i w ślad za tém idące jéj łuszczenie się.

Łuszczyć, ył, y, *scz. nd. ob. Łuskać.* = **się,** *słz.* dobywać się z łuski.

Łuszczydło, a, *lm* **a,** *n. bot. ob. Łositno.*

Łuszczyn, u, *lm* **y,** *m.* (Galathea), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Oburzędnych,* różnokształtnych; gatunki jego: 1 = *rowkowaty* (G. strigosa). 2 = *kolcowaty* (G. spinigera). 3 = *szorstki* (G. squamifera).

Łuszczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) kotka męska u brzozy, leszczyny. 2) = *ob. Łupina, Strąk.* 3) = *ob. Wylina.*

Łuszczynka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (silicula), *ob. Strączek.*

Łuszczysty, *ob. Łuszczasty.*

Łuśniczek, czka, lm. czki, *m.* (Machilis), *zool.* owad bezskrzydły, należący do rzędu *Skoczogonnych,* rybkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *znaczony* (M. polypoda). 2 = *ołowiasty* (M. theaeana).

Łut, u, *blm. m.* 1) in. *Połosie, prow.* kora zdarta z lipy młodocianéj, któréj włościanie używają na wyplatanie obówia zwanego chodaki, kurpie, łapcie, lub postoły. 2) = *ob. Łód.*

Łutowy, a, e, *p.* 1) z łutu zrobiony. *Chodaki łutowe.* 2) = *ob. Łótowy.*

Łuza, y, *lm.* **y,** *ż.* otwór w bilardzie służący do gry w bile, *v.* kule bilardowe. *Dublować do średniej łuzy.*

Łuzina, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Ługowisko.*

Łuża, y, *lm.* **e,** *ż. prow.* jama, kotlina zalana wodą, *ob. Kałuża.*

Łużnik, a, 1) *lm.* **ki,** *m.* kosz do cedzenia ługu. 2) = *lm.* **cy,** *m.* robiący ług. 3) = *blm. bot.* (Nitraria), roślina.

Łużny, a, e, *p.* od ługu, ługowy.

Łużycki, a, ie, *p.* z Łużyc (prowincji na Szląsku), do Łużyc należący.

Łużyczanin, a, *lm.* **anie,** *m.* mieszkaniec Łużyc, rodem z Łużyc.

Łużyć, ył, y, *scz. nd.* wybielać za pomocą ługu sposobem domowym chusty lub płótno, lub wypierać je zbyt zabrudzone; *prow.* potaczać, *ob. Żłukcić.*

Łużyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *w lm.* popiół pozostały w ługowniku po ługowaniu, zdatny do uprawy łąk i wyrobu saletry; żoła. 2) = *ob. Łużina, Ługowisko.* 3) = *prow.* kałuża, *ob. Łuża.*

Łycz, a, *lm.* **e,** *m. prow.* 1) ryj (u świni). 2) = *pg.* nos (u ludzi). *I on tu ze swoim łyczem!*

Łyczak, a, *lm.* **i,** *m.* powróz z kory lub sitowia.

Łyczany, a, e, *p.* z kory drzewowéj, łyka. *Łyczane trzewiki. przys. posp. Lepszy łyczany żywot, niż jedwabna śmierć.*

Łyczko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zdr.* od *Łyko*). *Od łyczka do rzemyczka, od rzemyczka do stryczka, przys.*

Łyda, y, *lm.* **y,** *ż.* i **Łydka, i,** *lm.* **i,** *ż.* tylna mięsista część nogi pomiędzy kolanem a stopą. *Łydki mu drżą, przys.* t. j. lęka się.

Łyk! Łyk! *w.* odgłos pijącego duszkiem napój jaki.

Łyk, u, *v. a, lm.* **i,** *m.* 1) łyknięcie, haust. *Wypić jednym łykiem,* t. j. duszkiem. 2) = *z pg.* mieszczanin.

Łykacz, a, *lm.* **e,** *m. v. posp.* **Łyktus, a,** *lm.* **y,** *m.* który łyka, żarłok, pijanica.

Łykać, ał, a, *scz. nd.* 1) wypijać, połykać. 2) = *posp.* upijać się. **Łyknąć, ął, nie,** *scz. jedn.* 1) jednym haustem, duszkiem wypić. *Łyknąć szklankę wina.* 2) = *fig posp.* upić się. *Tak łyknął, że ledwie na nogach stoi.*

Łykajło, a, *lm.* **y,** *n.* lubiący łykać, opój.

Łykanie, a, *blm. n.* połykanie, wypijanie.

Łykawy, a, e, *p.* 1) twardy jak skóra, łykowaty. 2) = (o koniach) mający jaką wadę, nałóg.

Łyknąć, *ob. Łykać.*

Łyko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *bot.* (liber), gatunek tkanki komórkowatéj w roślinach, zwanéj *włóknistą,* powstałéj z komórek bardzo długich a wąskich, utkania zbitego, zrosłych z sobą w całéj długości; łyko składa się z tak zwanych *pęczków łykowych* (fasciculi liberini), i rozpościera się we wszystkich roślinach pod korą; używa się na kosze, opałki, rogóżki, łapcie, i t. d.; sztucznie oczyszczone i podzielone na najdelikatniejsze włókienka, jak np. z konopi, lnu, pokrzywy, i t. d., służy do wyrabiania rozmaitych przędziw, płótna, i t. p. *Drzeć łyka kiedy się dadzą, przys.* t. j. korzystać ze sposobności. 2) = *w lm. prze. przen.* więzy, pęta. *Dostał się w łyka tatarskie,* t. j. był w niewoli tatarskiéj. 3) = *wilcze, bot. ob. Wilcze łyko.*

Łykowacieć, ał, eje, *sn. nd.* twardym się stawać, podobnym do łyka, np. części roślinne w miejscach nizkich w wodzie kwasami nasyconéj nie zgniją nigdy, a tylko zlykowacieją jako torf i t. p.

Łykowatość, ści, *blm. ż.* żyłowatość, włóknistość.

Łykowaty, a, e, *p.* 1) mający własności jakby łyka. *Mięso łykowate,* z trudnością zżuć się dające, a mało pożywne. 2) = od łykania. *Koń łykowaty,* mający tę wadę, że trudno przełyka pokarm, a mian. owies, stąd chwyta zębami za żłób i psuje go.

Łykut, *ob. Łykacz, Łykajło.*

Łyła, y, *lm.* **y,** *m. posp.* rozlazły, niezgrabny.

Łyp', pia, *blm. m.* 1) *mit.* syn Mózgowca, a ojciec Potyrały, jeden z duchów słowiańskiego piekła, odnoszący się do rodowodu Marchólta. 2) = głupiec, nie spełna rozumu mający.

Łypać, *ob. Łupać (oczami).*

***Łypiorób, oba,** *lm.* **oby,** *m.* w loice, *ob. Posiepaka.*

Łypnąć, ął, ie, *jedn. ob. Łupać, Łupnąć.*

Łys, a, *lm.* **y, Łysek, ska,** *lm.* **ski, Łysiec, ścа,** *lm.* **ście,** *m.* łysy człowiek, zwierzę łyse.

Łysak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) ruda żła, twarda. 2) = *zool. ob. Gołąb'.* 3) = *zool. ob. Opocznik.* 4) = *leś.* sztuka drzewa sosnowego, tylko z dwóch boków naprzeciwległych z grubego wióra obrobiona, oflisak. 5) = *żart.* człowiek łysy.

Łysić, ił, i, *scz. nd.* łysym, golym czynić, golić.

Łysiec, *ob. Łys.*

Łysieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się łysym.

Łysina, y, *lm.* **y,** *zdr.* **Łysinka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) miejsce łyse na głowie. 2) = (o koniu) gwiazdka, strzała biała na czole. *Koń z łysiną.* 3) = *bot. ob. Drjakiew łąkowa.*

Łysk, *ob. Błysk.*

Łyska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Fulica) *zool.* ptak z rzędu *płatkonogich;* gatunki: 1 = *czarna* (F. atra et aterrima). 2 = *amerykańska* (F. americana). 3 = *olbrzymia* (F. gigantea). 4 = *popielata* (F. ardesinca). 5 = *grzebieniasta* (F. cristata). 4) = *myś.* nazwa dzikiéj kaczki. 5) = *bot. ob. Łyślka.* 2) = *zool.* ryba nie wielka (cyprinus vivularis). 3) = *fig.* krosta, plama. *Na nosie łyska siedzi, a guz na łysinie.*

Łyskacz, a, *lm.* **e,** *m* (Usia) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* kosmatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *brązowy* (U. aenea). 2 = *czarny* (U. pusilla). 3 = *złotopręgi* (U. aurata).

Łyskać, *ob. Błyskać.* = **się,** *słz.* (o błyskawicy) błyskać się. *Całą noc się łyskało.*

Łyskanie, a, *blm. n.* błyskanie.

Łyskawica, *ob. Błyskawica.*

Łyskawiczny, a, e, *p.* od łyskawicy, błyskawiczny.

***Łyskawiczość, ści,** *blm. ż.* jest miano czysto polskie tego, co nazywać się zwykło elektrycznością, siłą elektryczną. *Łyskawiczość bieży po drutach rospiętych, telegrafem zwanych.*

Łyskawiczy, *ob. Elektryczny.*

Łyskliwy, **a**, **e**, *p.* mający własność łyskania. *Nie bardzo łyskliwy jest blask u korali.*

Łysknąć, *ob. Błysnąć.*

Łysknienie, *v.* **Łysknięcie**, **a**, *blm. n.* błyśnięcie, zajaśnienie jednorazowe i zniknienie wraz światła.

Łyskotny, **a**, **e**, *p.* błyszczący, błyskotny. *Łyskotny piorun.*

Łysnąć, *ob. Błysnąć.*

Łyso, *ps.* golo, bez włosów.

Łysogłów, **owa**, *lm.* **owy**, *m.* (Erythrinus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Łysoń, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* człowiek łysy. *Stary łysoń.*

Łysość, **ści**, *blm. ż.* brak włosów, pleszowatość, golizna.

Łysowaty, **a**, **e**, *p.* nieco łysy.

Łyst, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Łyta, Łytka.* 2) = *bot.* (Persionia), roślina.

Łystcian, **u**, *lm.* **y**, *m.* obów' na łysty *v.* łytki, skórnia.

Łystka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot. ob. Myszyber trzcinny*, in. *Ostrzyca trzcinna* (Phalaris arundinacea). 2) = *ob. Łytka.*

Łysy, **a**, **e**, *p.* 1) (u ludzi) bez włosów na głowie, pleszowaty. *Chwytaj okazję z czoła, bo z tyłu łysa, przys. Co się łyse urodzi, łyse zginie, przys. Łysa góra*, góra w Polsce, tak nazwana, że na niéj drzew nie ma; pospólstwo mniema, że czarownice tam schadzki swe mają; stąd: *Jechać na łysą górę*, wdawać się w czary. 2) = (u zwierząt) mający pianę białego koloru sierści na czole. *Koń łysy. Krowa łysa.* 3) = *sok*, dawn. nazwa soku z rośliny *Klejownica soczysta*, znanego w aptekach pod imieniem *Sarkokolli.*

Łyszczak, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *v.* **Łuszczak**, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* a) posp. zam. *Pierwiosnka Łyszczak* (Primula auricula) roślina ogrodowa o wczesnych kwiatach, ma liczne odmiany; zwą ją niek. *Niedźwiedziem uchem.* b) = *lekarski*, *ob. Zankiel zwyczajny.* 2) = *zool.* ptak, in. baba, bąk. 3) = *min.*, kamień w palcach się rozcierający.

Łyszczec, **szcza**, *lm.* **szczce**, *m. bot.* (gypsophila) roślina, *ob. Łyszczyca.*

Łyszczeć, **ał**, **y**, *sn. nd.* błyszczéć, jaśnieć. *Wszakże i w kropelce wody łyszczy obraz całego słońca.* = **się**, *slz.* błyszczéć, blask wydawać, lśnić się. *Tłusto łyszczy się kasztan świeżo z łupiny wydobyty.*

Łyszczenie się, *blm. n.* błyszczenie, jaśnienie.

Łyszczki, **ów**, *blp. n. bot.* (Damasonium) roślina z rodziny *Żabiścieckowatych*; gatunek: = *indyjskie* (D. indicum), rośnie w Ind. wsch. i w Egipcie; bywa jadaną za jarzynę.

Łyszczyca, **y**, *b'm. ż. bot.* 1) (Gypsophila): in. *Łyszczec*, *Gipsowiec*, roślina z rodziny *goździkowych*, należąca do klassy 10éj rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn., gatunki: = *bałdaszkogronowa* (G. fastigiata) łodygi ma darniną wyrastające, liście kosmato lépkie, kwiaty białe, sku pione; = *dwudzielna v. polna* (G. muralis) pospolitsza od poprzedzającéj, kwiaty różowe; inne gatunki: = *zbożowa* (G. Vaccaria); = *wiechowata* (G. paniculata), i = *pagórkowa* (G. collina). 2) = dawn. nazwa rośliny; *Czarnuszník* (Garidella).

Łyszczynek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* (Nitidula) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, pięciostawnych, główkorożnych.

Łyśnienie, *v.* **Łyśnięcie**, *ob. Łysknienie.*

Łyta, **Łytka**, *ob. Łyta, Łytka.*

Łyża, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) wielka łyżka. 2) = narta, łyżwa. *Ślizgać się na łyżach po lodzie.*

Łyżeczyca, **y**, *lm* **e**, *ż. bot.* in. *Warzęcha* (cochlearia) roślina.

Łyżeczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Łyżka*) mała łyżka. *Łyżeczka od, v. do kawy. Łyżeczka czego. Wziąć łyżeczkę lekarstwa.*

Łyżecznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) (Mystromys) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, myszkowatych; gatunki: 1 = *białonogi* (M. albipes). 2 = *białoogoniasty* (M. albicaudatus). 2) = (Phrosine) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *podbrzusznych*, ściśniętych; gatunki jego: 1 = *rogaty* (Ph. **semilunata**). 2 = *bezrogi* (Ph. macrophtalma).

Łyżka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) narzędzie do brania w usta pokarmu. *Daleko od łyżki do gęby, przys. Radby go w łyżce wody utopić. Łyżka po obiedzie*, t. j. rada lub środek po czasie. 2) = miara ile łyżka pomieści. *Wziąć łyżkę lekarstwa.* 3) = miara aptekarska pół uncji. 4) = dołek sercowy tuż pod mostkiem. 5) = *v. Kołacz świetnik, or.* drążek na 6 stóp długi, 3 cale gruby, w jednym końcu płasko ścięty, do podważania plenic przy ich zbijaniu. 6) = *myś.* ucho jelenia.

Łyżkodziobek, **bka**, *lm.* **bki**, *m.* (Eurinorhynchus) *zool.* ptak z rzędu *podkasatych*; gatunek tego rodzaju ptaków jeden; = *karzel* (E. pygmaeus).

Łyżnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Vella), roślina.

Łyżnik, **a**, *lm* **i**, *m. posp.* deseczulka z dziurkami, w które się zatykają łyżki, przybita zwykle, nakształt gzémsiku, do ściany lub w szafie.

Łyżować, *ob, Łyżiwować.*

Łyżwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) bat, czółno płaskie, podługowate. *Most na łyżwach.* 2) = długa deska przywiązująca się pod stopą, aby chodząc po śniegu nie zapadać, lub ślizgając się nie upaść; łyża, narta. *Biegać, ślizgać się na łyżwach.*

Łyżwiarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) ten, który robi łyżwy. 2) = chodzący na łyżwach

Łyżwować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* ślizgać się, chodzić na łyżwach.

Łza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) płyn przezroczysty, słony, znajdujący się w oku, dla odwilżania go i błony rogowéj; boleść moralna pobudza ten płyn do wydzielania się nad miarę i płynienia z oczu; stąd 2) = plakanie. *Łza mu rosi powieki*, t. j. płacze. *Lać łzy radości. Płakać gorzkiemi łzami. Do łez kogo wzruszyć. fig. Łzy komu ocierać, otrzéć. fig Cały we łzach.* 3) = *Chrystusowa* (lacrima Christi), rodzaj wina z Włoch pochodzącego. 4) = *jobowa bot.* a) *ob. Łzawica ogrodowa*; b) daw. nazwa ziarn tej rośliny. 5) = *kurze, w lm. geol. ob. Trochity.*

Łzawa, *v.* **Lżawa** (herb); miecz końcem na dół obrócony, między dwiema podkowami.

Łzawica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Coix), in. *Łza*, roślina z rzędu traw *Myszybrowych*, gatunki: = *ogrodowa* (C. lacryma), zwana daw. *Rzem modrym indyjskim, v. Wróblem* lub *trzcinném prosem*, a u ludu *Łzami jobowemi;* uprawia się w Indjach Wschod., Afryce i Południ. Europie jako zboże; ziarna pod nazwą *Łzów jobowych* dawniéj używały się w wielu cierpieniach; = *polna* (C. agrestis), podobnegoż użycia.

Łzawie, *v.* **Łzawo**, *ps.* z oczyma pełnemi łez, wylewając obfite łzy.

Łzawienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* (epiphora), *med.* ciągłe płynienie łez.

Łzawnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* naczynie, w którém u starożytnych pogan łzy wylane na czyim pogrzebie przechowywano.

Łzawnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Dacryomyces), rodzaj grzyba *włóknistego*; zwykle okrągławy, galaretowaty, wewnątrz kosmkowaty, rośnie na korze jodłowéj; gatunki: = *pożółkowaty*, czerwonawy, wewnątrz blady; = *rozpływający się*, mały, żółto-pomarańczowy, staje się potém miękkim, rozpływającym się, zostawując na korze małą błonkę.

Łzawny, **a**, **e**, *p.* płaczliwy.

Łzawy, **a**, **e**, *p.* 1) od łez, zalany łzami, cały we łzach. *Łzawe oczy.* 2) = łzy wyciskający. *Łzawy los mu grozi. fig. Łzawy strumień koryta.*

Łzociek, **u**, *lm.* **i**, *m. zool.* woreczek wewnątrz podskroników, pod każdém okiem, w bliskości kąta nosowego umieszczony, i z okiem przez osobny kanał połączony, w którym zbiera się szczególnego gatunku wilgoć.

Łzotok, **u**, *lm.* **i**, *m.* obfite płynienie łez.

Łzownik, **a**, *lm.* **i**, *m.* pierwiastek lub istota łzowa.

Łzowy, **a**, **e**, *p.* od łzy, *v.* łez. *Łzowa cewka, v.* fistuła, choroba.

Łżeć, **łgał**, **łże**, *prze. ob. Kłamać.*

Łżywie, *ps. ob. Kłamliwie.*

Łżywość, **ści**, *blm. ż.* kłamliwość, fałszywość, obłuda.

Łżywy, **a**, **e**, *p. ob. Kłamliwy.*

M.

M, czternasta głoska abecadła; wymawia się rozpoczynając głos od samogłoski *e*, którą przy zamknięciu warg przeprowadzamy przez nos, bez żadnego współdziałania języka: przeto, ze względu na narzędzia mówne któremi się urabia, jest *spółgłoską wargowo-nosową*, ze względu zaś na trwanie w jéj urabianiu, jest *płynną*. Jako taka, nie zmienia swego brzmienia ani przed spółgł. mocnemi, ani przed słabemi i ma odpowiednie miękkie *m'*, *mi*. Często zaczyna wyrazy, nader rzadko w środku pierwotnych wyrazów pojawiając się; występuje też jako przybierająca głoska w rzecz. rodz. żeń., np. *słoma, duma, karczma* i rzecz. n. zakończonych na *mię*, np. *brzemię*, a w rzecz. rodz. m. i n. stanowi zakończenie 6go przyp. lp. *stołem, domem, słowem*; w przyp. 1ym daje zakończenie rodz. m. W wielu słowach, z poprzedzającą *a*, jest zakończeniem osoby 1éj czasu teraź., np. *kocham, śpiewam;* z poprzedzającą zaś *e*, zawsze jest cechą osoby 1éj czasu przeszłego np. *kochałem, śpiewałem. N*, jest jéj spółgł. bratnią, którą się niekiedy wyręcza, jak np. w wyrazach: *niesplik, mesplik, brona, brama; imać, jąć, jeniec, jeństwo, imaństwo.* Ze wszystkich spółgł. najbardziéj lubi płynne *l*, *ł*, i drgającą *r;* z gardłowemi spółg. *g*, *k*, łączy się tylko w wyrazach *mgła, mglić, mgnąć, mkły, mknąć;* ze spółg. *d*, staje w wyrazie *mdleć* i od niego pochodnych; z innemi spółg. nie nader często zdarza się. Z samogłosek najczęściéj zbiega na *a;* samogłoski *e*, *o*, spływając nań nie kreskują się, np. *razem, najem, brzegiem, grom, ogrom, tom, srom*, i t. p. **M**, skrócenie, znaczy: 1) Magister, t. j. mistrz, biegły, doskonały: *M. filozofji.* 2) = mój: *królu, panie M. miłościwy.* 3) = Mości: *M. panie, M. książę.* 4) = liczbę rzymską (mille), tysiąc.

Ma, *z. ż.* 1) zam. *moja*, *ob. Mój.* 2) = **y**, *blm. ż. mit.* wielka bogini fenicka, która zaraz po Astronoi wyszła z jaja Homichli, znaczy ziemię, tyle, co egipski Aruerys. Ledwie że narodziła się sama, wydała z siebie *Genosa* i *Geneg*, rodzaj i gatunek, ogół i szczegółowość. Inne imię jéj *Moita.* 3) = , **y**, *blm. ż. mit.* fińska nazwa ziemi, od któréj pochodzi Manala, podziemie piekielne.

Maa (Maas), *v.* **Mace** (Mes), *v. Maco, v. Mayon, v. Czyan, v. Czyń;* moneta: 1) w Chinach = 19,5 kop. = 1 zł. 9 gr. 2) = w Sjam = 15 kop. = 1 zł. 3) = w Batawji = około 3 kop. *v.* 6 gr. 4) = w Indjach = 39 kop. = 2 zł. 18 gr. 5) = w królestwie Achem = 37,5 kop. = 1 zł. 15 gr.

Maana, **y**, *blm. ż. mit.* Dagura i Notty, lub dnia i nocy córa, olbrzymka normandzka, znaczy księżyc. Rodzice mieli zamiar dać ją za żonę Glemurowi. Ale Alfadur postanowił inaczéj Odebrał rodzicom córkę i przeniósł ją na niebo. Maana siedzi na rydwanie djamentowym. Koniem jéj jest ogier Arfakur. Jeździ w towarzystwie matki *Notty.*

Mabog, **a**, *blm. m. mit.* pierwiastek świata chaldejski, egipskiemu Sfinksowi odpowiedni, bóg-odmęt. Znaczy tyle, co egipski *Jah* i fenicki *Mot* zarazem, czyli ukazuje się osobistym, najprzedniejszym bogiem, a obok tego pierwiastkowym szlamem, ziemią i wodą we zmieszce, błotem, które zamyka w sobie wszechświat. *Ma* oznacza matkę, a *bog*, od którego może pochodzi polski Bóg, ojca. Jest to więc dwupłciowa istota. Z łona Maboha wyczyniają się *Nebahaz* i *Tartak*, które, po długim boju, stapiają się w jedno jaje ogromne, lub w *Hamorokę*.

Maca, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) dawna miara objętości; 16ta część korca, czyli 3 kwarty berl. a 4 warsz., czyli garniec. 2) = ciasto żydowskie wielkanocne, przaśnik, placek nie kiszony,

Macać, **ał**, **a**, *scz. nd.* palcami lub rękami dotykać się, doświadczać; dotykaniem czego śledzić, probować. *Macać puls. Macać kurę, czy z jajem.* 2) = dotykać się nieprzyzwoicie, nie skromnie. *Macać dziewkę.* 3) = *fig.* rozpatrywać, zgłębiać. *Trzeba dobrze macać ten interes. Macać co na wszystkie strony.* = **się**, *slz.* 1) szukać czego dotykając się palcami. *Macać się w zanadrzu.* 2) = *fig.* badać samego siebie. *Mąż dobry i roztropny sędzia z pilnością macać się w swym stanie.*

Macalny, **a**, **e**, *p.* dający się macać; ten, o którym za pomocą dotykania przeświadczyć się można, *ob. Namacalny.*

Macanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* dotykanie się palcami, doświadczanie czego zmysłem dotykania.

Macanina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* macanie często powtarzane; częste doświadczanie czego zmysłem dotykania.

Macanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* delikatne, pieszczone macanie, krótkie macanie, *ob. Macać.*

Macarz, **a**; *lm.* **e**, *m.* który maca.

Mace, (moneta), *ob. Maa.*

Macedon, **a**, 1) *blm. m. mit.* syn Ozyrysa, który nadał imię Macedonji. 2) =, *lm.* **y**, *m. ob. Macedończyk.*

Macedonka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* urodzona w Macedonji.

Macedoński, **a**, **ie**, *p.* pochodzący z Macedonji, należący do Macedonji, panujący nad nią. *Aleksander Macedoński.*

Macedończyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* urodzony w Macedonji.

Maceracja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* odmiękczanie, rozmaczanie, zaprawianie czém. *Ażeby zmiękczenie, czyli macerację łatwiéj się stała, dodaje się sól kuchenna.*

Macerować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) *far.* moczyć, odmiękczać w płynie jakim. *Macerować ziola.* 2) = *kuch.* umieszać co z czém, rozmieszać, zaprawiać czém. *Macerować sos mąką. Macerować sałatę octem i oliwą.*

Macerowanie, **a**, *blm. n.* 1) *far.* wymaczanie, odmiękczanie w płynie jakim. 2) = *kuch.* zaprawianie, umieszanie czego z czém.

Macerys, **a**, *blm. m. mit.* imię egipskiego boga Harpokrata wtedy, gdy występuje jako słońce ogniste podczas wiosny, lub jako Ammon straszliwy.

Mach, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) poruszenie szybkie ręki dla zadania ciosu, uderzenia, dania znaku jakiego. *Już ich ogniste miecze rzucają postrachy. Koliste na powietrzu wywijały machy.* 2) = cięcie. *Nieprzyjaciel jednym machem rozpłatany leży.*

Macha, **y**, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, doglądający czarownic, *ob. Bobo.*

Machabejczyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) sławny Izraelita, rycerz izraelski gorąco kochający swoję ojczyznę. *fig.* przywiązany, prawy syn ojczyzny. 2) = zwolennik zasad i czynów Machabejczyka.

Machabejski, **a**, **ie**, *p.* machabejskim duchem tchnący, machabejczykowi właściwy, ich tyczący się. *Księgi machabejskie, bibl.* księgi pisma ś. zawierające historję żydowską pod Machabejczykami.

Machać, **ał**. **a**, *sn. nd.* 1) *czém*; poruszać, chwiać, kiwać czém. *Machać nogami, rękami. Machać pałaszem. Pies macha ogonem.* 2) = spieszyć, biedz. *Potém powiem, teraz machaj WPan żywo. Mam machać dziś dziesięć mil drogi, posp.*

Machadło, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* to, czém machamy. 2) = w innych słowiań. djalek. znaczy: wachlarz, oganka, motowidło.

Machanie, **a**, *blm. n. czém, v. czego;* chwianie, kiwanie czém; poruszanie czego dla dania znaku jakiego. *Machaniem chustki dawał im znaki pożegnania.*

Macharzyna, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze. ob. Pęcherz.*

Machaon, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* gatunek motyla.

Machina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) silnia; wszelkie narzędzie proste lub złożone, służące do pomnożenia skutków siły jakiejkolwiek. *Machina parowa. Machiny wojenne;* przybory i narzędzia starożytnych luflów przy oblężeniu miast i do obrony używane. 2) = *fig.* rzecz niezwykle wielka, gmach; człowiek ogromnego wzrostu i tuszy. *Wszystka*

machina kościoła jerozolimskiego z ciosanego kamienia. Otóż machina! ledwo się dźwiga, posp. 3) = *fig.* człowiek nieudolny umysłowie, niezgrabny. *Ma sługę, istna machina, do niczego.* 4) = *elektryczna, fiz.* narzędzie używane do wzniecania elektryczności przez tarcie i gromadzenia jéj na metalicznym odosobnionym walcu, zwanym pospolicie *konduktorem. Machina pneumatyczna, ob. Powietrzociąg. Machina Atuda* (Atwooda), służąca do okazania praw ciał spadających; Rd. *Spadkownica.* 5) = *pneumatyczna, as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij. 6) = *sznurowa, mech.* lina, lub połączenie lin, wytężone przez siły. *Machina*, wedł. Rd. zowie się *Mimoporem*, dla tego, że w niéj siła nie w prost, ale zawsze mimo oporu działa; w szczególności zaś *Silnicą*, gdy oszczędza siłę, a *Chyżownicą*, gdy powiększa prędkość.

Machinacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* podstęp, matactwo, zabiegi i różne zachody w złéj myśli podejmowane, *ob. Praktyka, Zamach.*

Machinalnie, *ps.* na wzór machiny, bez pojęcia i udziału myśli. *Wiele jest robót ręcznych, co się dają wykonywać machinalnie.*

Machinalny, a, e, *p.* mający własności machiny, wykonywający czynność bez udziału myśli, jak machina.

Machinator, a, *lm.* **owie,** *m.* który układa spisek, plan; przebiegły intrygant.

Machinatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* która spisek, plan, intrygę jaką prowadzi, układa, kieruje.

Machinka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* mała machina.

Machinować, ał, ując, *scz. nd.* 1) *co;* czynić zabiegi dla zaszkodzenia komu. *Nikczemny, kto machinuje zdradę.* 2) = *na co;* czyhać, kopać dołki pod kim; nastawać na kogo. *On machinuje na jego zgubę.* 3) = *nad czém, v. o czém;* rozmyślać o środkach podstępu. *Wódz dobry pilnie machinuje nad planem podejścia nieprzyjaciela.*

Machjawel, a, *lm.* **e,** *m.* 1) sławny włoski uczony, który radzi panującym, ażeby bardziéj dbali i baczyli o własne dobro, niż o szczęście swego narodu, pomimo to, iż sam się brzydzi tą zasadą. 2) = *fig.* obłudnik, człowiek podstępny, chytry. *To istotny Machjawel.*

Machjawelista, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) zwolennik zasad Machjawela. 2) = *fig.* obłudnik, matacz, wykrętacz.

Machjawelizm, u, *blm. m.* 1) zasady polityki Machjawela. 2) = *fig.* obłuda, samolubstwo, wykrętactwo.

Machjawelski, a, e, *p.* 1) machjawelizmu pilnujący się; do machjawelizmu należący, lub jemu właściwy. 2) = *fig.* chytry, obłudny, podstępny.

Machjawelsko, *ps.* chytrze, obłudnie, podstępnie. *Działać, postępować machjawelsko. psł. Po machjawelsku,* chytrze obłudnie, wedle zasad Machjawela.

Machjawelstwo, a, *lm.* **a,** *n.* działanie wykrętne, podstępne; krętarstwo, matactwo, podstęp.

Machlanina, y, *lm.* **y,** *ż.* kłamstwo, wykręty, wybiegi, oszukaństwo. *Nie jeden kramarz machlaniną się zapomaga.*

Machlarka, i, *lm.* **i,** *ż.* oszustka, wykrętarka, kłamczyni.

Machlarski, a, ie, *p.* wykrętny, kłamliwy, zdradliwy, machlarzowi właściwy.

Machlarswo, a, 1) *blm. n.* zajęcie się machlarstwem, stan machlarski. 2) —, *lm.* **a,** *n.* oszukaństwo, okpiwaństwo, wykręty, szalbierstwo. *Odpowiedź pełna machlarstwa i potwarzy.*

Machlarz, *v* **Machlérz, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) oszust, okpiwacz, szalbierz, odrwiwiat. 2) = *ob. Makler.*

Machlepka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Ophiostoma), *zool.* robak należący do gromady *Wewnętrznych*, nitkowatych.

Machlować, ał, uje, *sn. nd.* 2) kłamać. *posp. Nie machluj.* 2) = *czém;* oszukiwać, kupczyć potajemnie. *Ta głupia niewieścina machluje swoim stanem. prze. Machlować z kim;* mieć z kim tajemne, szachrajskie stosunki.

Machlowanie, a, *lm.* **a,** *n.* oszukaństwo, wykręty, kłamstwa, wybiegi.

Machluga, i, *blm. ż.* popiół winorowy wyługowany na ciasto: gatunek potażu, *ob. Wydaż, Potaż.*

Machnąć, ął, nie, *sn. jednt.* 1) poruszyć prędko raz, kiwnąć, dać znak. *Machnął ręką, aby mu odszedł. Machnął chustką na znak pożegnania. Machnął pałaszem w powietrzu.* 2) = *posp.* pójść lub pojechać gdzie prędko. *Machnąłem do miasta.*

Machnienie, *v.* **Machnięcie, a,** *blm. n. czém, v. czego;* poruszenie prędkie, jednorazowe, kiwnięcie, znak dany poruszeniem czego. *Machnięciem głowy potwierdził. Machnięcie ręką było znakiem umówionym.*

Machometanin, *ob. Mahometanin.*

Machowaty, a, e, *p. zool.* mający różki z bańkami, wyciągać i kurczyć się mogące.

Machowąż, ęża, *lm.* **ęże.** *m.* (Erpeton), *zool.* gad należący do rzędu *Wężów* nierównołuskich.

Machram, u, *lm.* **y,** *m.* rodzaj materji tureckiéj.

Macica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) mać, matka; *nieuż. Macica pszczół. Psia macica;* suka karmiąca szczenięta. 2) = *akusz.* U kobiét część ciała wnętrzna, gdzie się płód poczyna i rozrasta przez 9 miesięcy ciąży. *Opadnięcie macicy.* 3) = rzecz lub istota pierworodna; główny pień lub łodyga, rodzicielka rozgałęzień. *Przy swojéj macicy, młoda wszedłszy latorośl winna, nie mając ogrodniczéj pomocy, po ziemi się tylko czołga. Winna macica. fig. Jam jest macica prawa, a wy jesteście latoroślami. Rzym mają za korzeń i macicę wiary.* 4) = główny zdrój, główne źródło. *Trzeba studnię kopać tak głęboko, aż natrafisz na prawą macicę wody.* 5) = muszla perłowa. *Z perłowéj macicy wyrabia się wiele pięknych rzeczy.* 6) = *szrubna;* mutra, muterka, czyli żelazny kwadracik z dziurą wygwintowaną, kędy szruba chodzi. 7) = *drukarska;* forma, w któréj się odlewają litery, *ob. Matryca.* 8) = *bot.* (rhizoma), *v. korzeń główny,* zsiadła część zwykłego roślinnego *korzenia* (radix), w skład którego wchodzą jeszcze *włókna* czyli *korzonki* (radicula). *Macica biała,* dawn. nazwa rośliny: *Przestęp pospolity* (Bryonia alba), któréj korzeń używa się w medycynie. 9) = (*v. złoże.*), *min.* osada kamienna, na któréj lub wewnątrz któréj znajdują się rzadsze kamienie lub metale, w ogólności ciała, które otaczają rudę, lub w których się ona w łonie ziemi znajduje. 10) = *octowa, chem. ob. Gniazdo octowe.*

Macicorodny, a, e, *p.* wydający winne latorośle, winorodny.

Maciczki, ek, *blp. ż. myś.* gwinty w grubszym końcu strzelby, w które wkręca się tylna szruba.

Macicznica, y, *blm. ż. med. ob. Histeralgja.*

Maciczny, a, e, *p.* macicy właściwy. *Choroba, bole maciczne. Maciczna latorośl. Krzew maciczny, akusz. Trąby maciczne lub Falopiusza.*

Macicowy, a, e, *p.* od macicy pochodzący, do macicy należący, mający własności macicy, w kształt macicy. *Nóż macicowy,* do obrzynania winnej macicy.

Maciejka, i, *lm.* **i,** *ż. bot. ob. Lewkonja* (Matthiola).

Maciek, cka, *lm.* **owié,** *v.* **cki,** *m.* 1) imię własne, (*zdr.* od *Maciéj*). *Co Maciek zarobił, to Maciek i zjadł;* lub *Maciek zaorał, Maciek też zjadł:* ile zysku, tyle straty. 2) = prostak, głupiec, gluptas. *Lada Maciek na piecu, to też tak potrafi mówić. Nie bądź Mackiem.* 3) = potrawa, tłusta błona kiszkowa barania, nadziana wątrobką siekaną. *Pieczony maciek.* 4) = *posp.* kot. 5) = *posp.* żołądek. *Czyś już napchał swój maciek?* t. j. czyś się już najadł? 6) = *posp.* kiszka gruba u ryb.

Macierduszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *posp.* nazwa rośliny. *Lebiodka pospolita* (Origanum vulgare). 2) = *włoska,* nazwa dawana niek. roślinie; *Macierzanka posp. v. Czabor posp.* (Thymus serpyllum).

Macierz, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *prze.* matka, rodzicielka. *Wrócił Władysławowi cesarz koronę węgierską, którą był Ludwik z macierzą wyniósł.* 2) = samica zwierząt, gdy płód karmi, szczególniéj mówiąc o owcy, *ob. Maciorka.*

Macierza duszka, *bot. ob. Tymian macierzanka.*

Macierzanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Thymus), in. *Czabor,* roślina z rodziny *Wargowych* (Labiatae), należąca do klassy 14téj, rzędu *nagoziarnowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *pospolita* (T. Serpyllum), bardzo pospolita, rośnie na miejscach suchych, piaszczystych, łodygi gęsto rozścielając się na ziemi, tworzą małe kępki; kwiaty różowe, cieliste lub białawe; liczne na odmiany, mniéj więcéj aromatycznego zapachu, z których jedna (T. citriodorus) ma zapach melissy ogrodowéj; = *tymian* (T. vulgaris), dziko rośnie w połud. Europie, u nas w ogrodach niek. się hoduje, odznacza się mocnym, przyjemnym, aromatycznym zapachem, łodygę ma pół stopową, brudno purpurową, koronę blado-fjoletowo-czerwonawą; inne gatunki: = *iglasty, szorstko-włosisty, wązkoliściowy, długopręcikowy, górny;* = *Marszalla.* 2) = *bt.* zam. *Przetacznik macierzankowy, v. Przet. macierzanka* (Veronica serpyllifolia). 3) = *bazylikowata* (T. acinos), *ob. Rojownik bazylikowaty* (Melissa acinos). 4) = *szanta, ob. Czabor szanta* (Thymus nepeta). 5) = *prow.* (na Litwie) zam. *Lebiodka pospolita* (Origanum vulgare), in. *Macierduszka.*

Macierzankowy, a, e, *p.* od macierzanki pochodzący, macierzance właściwy. *Zapach macierzankowy. Liście macierzankowe.*

Macierzyca, y, *blm. ż. bot. ob. Lebiodka* (Origanum).

Macierzyński, a, e, *p.* 1) matce właściwy, pochodzący od matki. *Miłość macierzyńska; serce macierzyńskie; macierzyński majątek, stan* i t. p. 2) = rodowity, rodowy. *Macierzyński język;* mowa ludu, z którego pochodzimy. = **kraj:** ojczyzna, miejsce urodzenia, strony rodzinne. **Po macierzyńsku,** *psł.* na sposób matki, tak, jak matka. *Obchodzi się z sierotami po macierzyńsku.*

Macierzyństwo, a, *blm. n.* 1) stan kobiéty w ciąży będącéj, mającéj zostać matką; stan kobiéty jako rodzicielki. *Dwie rzeczy w N. Pannie zgodę znalazły: macierzyństwo z panieństwem. Poczuć swe macierzyństwo;* zostać w ciąży, zastąpić, zajść. 2) = stan matki jako opiekunki i wychowawczyni swych dzieci. *Dobra matka wypełnia swe macierzyństwo z miłością, troskliwością i rozsądkiem.*

Macierzysty, a, e, *p.* szczególnie się odnosi do rzeczy, np. *macierzysty majątek, ob. Macierzyński.*

Macierzyzna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) spadek, dziedzictwo, majątek po matce. 2) = *prze.* miejsce wstydliwe u kobiét.

Maciniec, ńca, *lm.* **e,** *m. an.* jajecznik.

Macinnica, *ob. Maciecznica.*

Macinnik, a, *lm.* **i,** *m. med.* choroba macicy, kurcz, spazmy maciczne.

Maciora, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze.* matka, rodzicielka. 2) = samica u zwierząt, gdy ciężarna, lub płodna, szczególniéj mówiąc o świni. 3) = *pszczół,* matka, królowa pszczół. 4) = *w lm.* konopie z kwiatem żeńskim, wydające nasiona. 5) = *w lm. bart.* pszczoły, które się w ciągu roku nie roją; jałówki, nierojniki.

Maciorka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Maciora,* samica kotna, lub płodna.

Maciupci, a, e, Maciupki, a, ie, Maciutki, a, ie, *p. zdr. piesz.* bardzo mały, zgrabny i piękny. *Maciupcia nóżka, rączka. Kobiéta maciupcia, ob. Mały, Maleńki, Malutki, Maluczki.*

Maciupcio, Maciupko, Maciutko, *ps. zdr. piesz.* bardzo mało, *ob. Mało, Malutko, Maluczko.*

Maciuś, sia, *lm,* **e,** *m. im. wł. piesz. ob. Maciek.*

Macka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* od *Maca.* 2) = *zool.* u skorupiaków, ślimaków i owadów, narzędzie do macania, organ czucia.

Macloch, a, *lm.* **y,** *m. prze.* 1) wydrążenie, rozpadlina. *Gołębica ściela gniazdo swe w maclochu. W opoczných maclochach przemieszkiwali.* 2) = głąb', jaskinia, sklep. *Co za nikczemne z nich niewiasty, żeby w te maclochy podziemne kryć się miały!* 3) = framuga, murek, lub miejsce wolne w murze dla postawienia czego.

Macloszek, a, *lm.* **i,** *m. zdr. prze. ob. Macloch.*

Macnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Bostrychia), rodzaj grzyba z rzędu *jądrników,* działu *kulnicowych,* który się okazuje na korze drzew w postaci białawych lub żółtych, poźniéj czerniejących brodawieczek, wypuszczających włókna tegoż koloru; gatunek: = *biało-zielonawy* i *żółto-zielonawy,* rosnące na korze osinowéj, mian. na ściętych lub złamanych młodych gałęziach.

Macocha, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) druga żona ojca, względem dzieci pierwszego małżeństwa. *Matka daje, a macocha pyta dzieci czy chcecie? Co innego matka, a co innego macocha,* t. j. zawsze lepsza matka od macochy. 2) = *fig.* zła nietroskliwa matka, lub opiekunka. *Jego matka stała mu się macochą; ona się z nim obchodzi jak macocha z pasierzbami,* t. j. obchodzi się źlé. *Szczęście dziś matką, a jutro może być macochą. Przyroda dla wszystkich matką, nikomu macochą. Natura nie była mu macochą.*

Macochować, ał, uje, *v.* **Macoszyć, ył, y,** *sn. nd. komu;* 1) być komu macochą, drugą żoną ojca. *Przez lat 20 macochowała tym sierotom.* 2) = *fig.* niesprzyjać komu, prześladować. *Macoszyła mi dziecię moje i na tamten świat wymacoszyła. Niedola i przeciwności macochowały mnie przez całe życie moje.* 3) = *nad czém;* nadużywać, trwonić, rozrzucać. *Macoszył nad majątkiem nieletnich siostrzanów, aż go zniszczył.*

Macochowanie, a, *blm. n.* pełnienie obowiązku, stania macochy. *Takowe macochowanie nie wyszło dzieciom na dobro.*

Macoszy, a, e, *v.* **Macoszyn, a, e,** *v.* **Macoszyński, a, ie,** *p.* do macochy należący, macosze właściwy. *Macoszyne dziecię dwa obroki bierze. Nielitościwa macoszyna opieka. Macoszyńska nienawiść.* **Po macoszemu. Po macoszynemu,** *psł.* na sposób macochy.

Maculec, lca, *lm.* **lce,** *m. ar.* bierwionko jednym końcem leżące w murze, drugim na innych rusztowania częściach.

Maculnica, y, *lm.* **e,** *ż. ar.* otwór pozostały w murze po wyjęciu maculca.

Macużny, a, e, *ob. Macużny.*

Macząć, ał, a, *scz. nd.* 1) zanurzać co na chwilę w płynie dla zwilżenia, lub odmiękczenia. *Maczać bułkę w mleku. Maczać gałganek w wodzie. Maczać pióro w atramencie.* 2) = *świece;* robić je maczając. 3) = *palce w cudzej własności; fig.* rzecz cudzą przywłaszczać.

Maczalny, a, e, *p.* który się daje maczać, napawać. *Jad maczalny.*

Maczanie, a, *blm. n.* zanurzanie po wiele razy czegoś w płynie dla zwilżenia, lub odmiękczenia.

Maczanina, y, 1) *blm. ż.* częste maczanie, niepotrzebne maczanie. 2) =, *lm.* **y,** *ż. posp.* rzecz maczana lub do maczania.

Maczanka, i, *lm.* **i,** *ż.* grzanka pieroga, lub chleba rozmoczona.

Maczek, czku, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Mak*) 1) *bot. ob. Mak polny.* = *mały* (Papaver rhoeas). = *wątpliwy* (P. dubium). = *zajęczy* (Argemone). *Maczki zajęcze, ob. Sasanka dzwonkowata.* 2) = kwiat maku. *Maczki ogrodowe są różnych kolorów.* 3) = drobne nasienie maku 1) = *myś.* proch bardzo drobny. 5) = *cukrowy;* drobne, okrągłe, różnokolorowe ziarneczka z cukru. 6) = pismo, lub druk bardzo drobny. *Maczkiem pisze. Maczkiem sadzi.*

Maczkowy, a, e, *p.* od maczku pochodzący, maczkowi właściwy. *Wieśniaczki kwiatem maczkowym farbują nici na kolor granatowy.*

Maczuga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) buława, gruby kij, pałka, laska skotarska. 2) = *m.* i *ż. fig.* człowiek niezgrabny, nieokrzesany.

Maczugogłastny, a, e, *p. zool.* mający rożki pałeczkowate. *Owady maczugogłastne.*

Maczugowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Zamia), roślina zwana także *Głąbią.*

Maczuzik, a, *lm.* **i,** *m.* (Ceraturgus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* pałkowatych; gatunek jeden: = *złocisty* (C. aurulentus).

Maczużnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* (Cordyline), roślina z rodziny *Szparagatowatych*, plemienia *Smokowcowych*; gatunki: = *Żakkena* (C. Jacquinii) rośnie w Chinach; = *graniczna* (C. terminalis), krzew rosnący tamże, zasadzają go na granicach posiadłości; = *niebianolistna* (C. hellconiaefolia), drzewo którego korzeń jadają i używają za lekarstwo.

Maczużnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Zanthoxylon), roślina.

Maczużny, a, e, *p.* maczudze właściwy, do maczugi należący. *Uderzenie maczużne. Broń maczużna,* t. j. uderzeniem zadająca cios.

Mać, ci, *lm.* **cie,** *ż. prze.* i *posp.* matka. *Pomnij na ojca, będę i na mać pomniała. Psia mać twoja;* łajanie gminu.

Mada, y, *blm. ż.* 1) gliniasto-miażdzysta ziemia. 2) = *prze.* wysokie położenie miejsca. 3) = szlam będący na dnie wód stojących. *Ulgnąć w madzie.* 4) = *or.* muł rzeczny, osobliwie wiślany, który osiada na szkutach.

Madaj, *v.* **Madej, a,** *blm. m. mit.* imię rozbójcy, pokutującego za grzechy, w powieści ludowéj.

Madam, *nieod. ż. v.* **Madama, y,** *lm.* **y,** *ż.* pani, jejmość, francuska guwernantka, lub przełożona nad prywatném wychowaniem dziewcząt.

Madarosis, *nieod. n. med.* pełznięcie włosów, mianowicie z rzęs i brwi.

Madawg, a, *blm. m. mit.* Deiwr celtycki, jest ciche i jaśniejące morze, *Mor śpiący.* Inne imię jego *Melis.*

Madefakcja, ji, *lm.* **je,** *ż. chem.* zmoczenie, zwilgotnienie, namoczenie.

Madera, y, *blm. ż.* 1) *jeog.* nazwisko wyspy jednéj z Kanaryjskich. 2) = wino z wyspy Madery.

Maderakka, i, *blm. ż. mit.* szwedzko-lapońska najprzedniejsza bogini, niebios i ziemi królowa, a uporządkowanego już świata pani. Mieszka wysoko na obłokach i górach. Szafarka jest miłości i opiekunka niewiast.

Madja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Maziczka.*

Madjen, a, *blm. m. mit.* Sejthenina syn, celtycki Deiwr, jest otwieracz czasu i żywota, oraz bóg narodzin, znaczy tyle, co Janus rzymski i słowiański Dyblik. Święto jego przypadało na 25 grudnia. Wtedy konie, woły i inne zwierzęta otrzymywały dar mówienia.

Madlać się, ał—, a—, *stz. częst.* powtarzać modły, często się modlić.

Madona, y. *lm.* **y,** *ż.* (z włos.) 1) moja pani. 2) = obraz P. Marji. 3) = nazwa włoskiego pieniądza, *ob. Madonina.*

Madonina, y, *lm.* **y,** *ż.* moneta genueńska, dubeltowa = około 3 kop. = 6 gr.

Madrachel, a, *lm* **e,** *m. ob. Gentil.*

Madrepor, u, *lm.* **y,** *m. zool.* nazwa rodzajowa zwierzokrzewów (zoofitów).

Madreporowy, a, e, *p.* od madreporu, madreporom właściwy.

Madreporyt, u, *lm.* **y,** *m.* skamieniały madrepor, minerał z gatunku zoofitów.

Madrygał, u, *lm.* **y,** *m.* 1) rodzaj rymów; myśl grzeczna lub dowcipna w kilku wierszach zamknięta. 2) = *muz.* kompozycja do śpiewu na kilka głosów (zwykle na chór) bez żadnéj przygrywki, pełna sztuczności kontrapunktu.

Madzelana, y, *lm.* **y,** *ż.* klatka na matkę rojących się pszczół, matecznik.

Madziar, a, *lm.* **owie,** *v.* **ry,** *m.* 1) Węgier rodowity, właściwy mieszkaniec Węgier. 2) =, **u,** *blm. m.* wino węgierskie.

Madziarski, a, ie, *p.* węgierski. *Język madziarski.*

Madzisto, *ps.* wiązko, lepko, grząsko.

Madzisty, a, e, *p.* gliniasty, wiązki, lepki, ślizki. *Grunt madzisty.*

Mael Derw, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, dobroczyńca dębu i trzeci pomocnik Angora. Dębem jest tu Druidyzm. Miał talizman własny. Śpiewa czarodziejski śpiew, jak Wajnemojnen u Finnów.

Mag, 1) **a,** *lm.* **owie,** *m.* kapłan i mędrzec dawnéj Persji, szczególniéj biegły w naukach przyrodzonych. Zaprowadził magów *Homannes*, irański zbawiciel, a podzielił ich na Herbedsów, Mobedsów i Destur-Mobedsów. Byli kapłanami światła; przyrodzenie nie miało dla nich tajemnic. *Trzej magowie*, którzy nawiedzili Chrystusa w Betleem, zowią się pospolicie *Trzej królowie.* 2) =, **u,** *blm. m. chem. ob. Magnez.*

Magazyn, u, *lm.* **y,** *m.* 1) skład, miejsce do przechowywania czego. *Magazyn na zboże. Magazyn włościański, v. zapaśny*, skład zboża dla włościan. *Magazyn strojów*, krom „ skład ubiorów kobiécych. 2) = skład, pudło pod siedzeniem podróżnéj karety. 3) = tytuł wielu pism perjodycznych i zbiorowych. *Magazyn powszechny. Magazyn warszawski.*

Magazynek, nku, *lm.* **nki,** *m. zdr.* od *Magazyn.*

Magazynjer, a, *lm.* **y,** *m. ob. Magaźny.*

Magazynjerka, i, *lm.* **i;** *ż.* 1) przedająca stroje w magazynie mód. 2) = ucząca się robot w magazynie strojów kobiécych.

Magazynowe, ego, *blm. n.* opłata za ulokowanie czego w magazynie, za najęcie magazynu.

Magazynowy, a, e, *p.* należący do magazynu, magazynowi właściwy.

Magaźny, ego, *lm.* **ni,** *m.* dozorca magazynowy, przełożony nad magazynem.

Magdala, i, *lm.* **e,** *ż. v.* **Magdalum,** *nieod. ż. bibl.* rodzaj wieży, twierdzy, w pospolitości znany dawniéj.

Magdalenka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *piesz.* imię chrzestne *Magdalena.* 2) = zakonnica ś. Magdaleny.

Magdalon, u, *lm.* **y,** *m.* 1) forma do czyszczonéj siarki. 2) = rodzaj ciasta które się kacza w dłoniach dla oczyszczenia rąk. 3) = plaster lub inna jaka kompozycja w gałkę stoczona.

Magdeburczanin, a, *lm.* **nie,** *m. v.* **Magdeburczyk, a,** *lm.* **cy,** *m.* mieszkaniec Magdeburga, *v.* Magdeburgji.

Magdeburg, a, *blm. m.* miasto początkowo słowiańskie, a właściwie polskie, które zbudowano na cześć bogini *Dziewy* i nazywano *Dziewin.*

Magdeburgja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) prowincja w Niemczech z miastem Magdeburgiem. 2) = prawo miasta Magdeburga, którém się rządziło wiele miast w Polsce.

Magdeburja, *ob. Magdeburgja.*

Magdeburski, a, ie, *p.* od Magdeburga lub Magdeburgji.

Magicznie, *ps.* na sposób magiczny, przez magję, *ob. Czarnoksięsko, Czarodziejsko, Uroczo.*

Magiczność, ści, *blm. ż.* czarodziejskość, urok, powab czarujący. *Magiczność muzyki, śpiewu, słowa.*

Magiczny, a, e, *p.* 1) do magji należący, tajemniczy, czarnoksięski. 2) = czarujący, czarowny, uroczy.

Magiel, gla, *lm.* **gle,** *m.* narzędzie z wałkami do gładzenia bielizny, wałkownica.

Magier, gra, *lm.* **gry,** *m. ob. Madziar.*

Magierka, *v. zdr.* **Magiereczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* czapka węgierska.

Magierski, *ob. Madziarski.*

Magierszczyzna, y, *blm. ż.* ubiór, zwyczaje, obejście się węgierskie.

Magik, a, *lm.* **cy,** *m.* czarnoksiężnik, biegły w sztukach tajemnych.

Magister, stra, *lm.* **strowie,** *m.* 1) mistrz, biegły, doskonały w jakiéj umiejętności. *Magister nauk wyzwolonych, filozofji, ob. Mistrz.* 2) = *kapeli;* przełożony nad muzyką, *ob. Kapelmajster.* 3) = *bizmutu* (Magisterium bismuthi), *chem.* i *farm.* saletran zasadowy bizmutu, otrzymywany jako osad rozpuszczeniem bizmutu w kwasie azotowym i nalaniem do tego roztworu wody; nadzwyczaj delikatny biały proszek, którego używano dawniéj do bielenia twarzy, lecz białość ta, pod wpływem wodorodnosiarkowego gazu, znajdującego się często w powietrzu, zamienia się w siność.

Magistralnie, *ps.* sposobem magistralnym, wspaniale.

Magistralny, a, e, *p.* 1) magistrowi właściwy, okazały, wspaniały, główny. 2) = *med.* (o lekarstwach) według świeżego przepisu lekarza zrobiony.

Magistrant, a, *lm.* **ci,** *m.* zdający egzamen na stopień uczony magistra.

Magistrat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) rada miejska, urząd miasta; burmistrze, radni. *Magistrat wydał odezwę.* 2) = dom, sądownictwo, gdzie magistrat zasiada. *Zapisany w magistracie.* 3) = *blm. m. chem.* związek siarki z miedzią prażony.

Magistratowy, a, e, *p.* do magistratu należący, magistratowi właściwy. *Urzędnik magistratowy.*

Magistratura, y, 1) *blm. ż.* władza, powaga urzędników i praw magistratu. 2) =, *lm.* **y,** *ż. ob. Magistrat.*

Magistrować, ował, uje, *scz. nd.* upoważniać kogo na stopień magistra, przyznawać tytuł magistra. = **się,** *stz.* zdawać egzamen na stopień magistra.

Magizm, u, *blm. m.* nauka magów; religja Zoroastra.

Magja, ji, *lm.* **je,** *ż.* nauka sztuk tajemnych, niepojętych każdemu, *ob. Czarnoksięstwo, Czarodziejstwo.*

Maglarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) utrzymująca magle. 2) = żona maglarza.

Maglarz, a, *lm.* **e,** *m.* utrzymujący magle.

Maglora, y, *blm. ż. mit.* bogini celtycka, Feja i czarownica, siostra Margany, znaczy wieczorną zorzę. Przełożona nad śpiewem ptastwa. Odpowiada litewskiéj Bezelei.

Maglować, ował, uje, *scz. nd.* 1) walkować co w maglu dla wygładzenia. *Maglować bieliznę.* 2) = *fig. kogo*; bić, karać kogo. *Maglować komu skórę.*

Maglowanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność wyrażona słowem *Maglować.*

Maglowany, a, e, *p.* wygładzony, wyrównany za pomocą magla.

Maglownia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* 1) izba, gdzie się magle znajdują. 2) = *nieuż.* wielki magiel.

Maglownica, y, *lm.* **e,** *ż.* skrzynia obciążona kamieniami, której spodnia gładka powierzchnia służy do maglowania bielizny. 2) = *v. zdr.* **Maglownicza, i,** *lm.* **i,** *ż.* deszczulka podłużna z karbami, któremi obrócona do wałka z bielizną, gładzi ją.

Maglownik, a, *lm.* **i,** *m.* płótno, płachta do obwijania maglującéj się bielizny.

Maglowny, a, e, *p.* dający się maglować, dobry do maglowania.

Maglowy, a, e, *p.* należący do maglów, maglom właściwy.

Magn, u, *blm. m. chem. ob. Magnez.*

Magnalja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) zebranie wielkich panów; arystokracja z urodzenia. *Całą waszą magnalję widziałem na balu.* 2) = przepych, okazałość.

Magnat, a, *lm.* **ci,** *m.* wielki pan, bogacz, najpierwszy ze szlachty, szczególnie w Węgrzech i w Polsce.

Magnaterja, ji, *lm.* **je,** *ż. zb.* 1) klassa najwyższa szlachty, bogacze. 2) = *fig.* darmozjady, żółtobrzuchy.

Magnatyzm, u, *blm. m.* 1) rząd i wpływy magnatów na interes państwa. 2) = stan magnatów. 3) = pycha, próżność, zarozumiałość.

Magnes, u, *lm.* **y,** *m.* 1) kruszec, minerał mający własność przyciągania do siebie żelaza. 2) = żelazo natarte, t. j. namagnesowane tymże kruszcem, mające własność przyciągania innego żelaza. W mineralogji zowie się pospolicie *Żelazem magnetycznem, v. Żelezniakiem magnetycznym, v. Rudą żelazno magnetyczną, Kwasorodkiem i kwasorodnikiem żelaza.* 3) = *fig.* pociąg, skłonność. *Jakiś mię magnes ku niemu ciągnie.*

Magnesium, *nieod. blm. n. chem. ob. Magnez.*

Magnesoprąd, u, *lm.* **y,** *m. fiz.* Rd. prąd czyli tok galwaniczny magnesem wzbudzony.

Magnesoprądowanie, a, *blm. n.* Rd. *ob. Magnetogalwanizm.*

Magnesować, ował, uje, *scz. nd.* udzielać żelazu własności magnesu.

Magnesowanie, a, *lm.* **a,** *n.* nacieranie żelaza magnesem, dla udzielenia mu własności magnesowych. *Magnesowanie igły stalowéj udziela jéj własność kierowania się jednym końcem ku północy, a drugim ku południowi.*

Magnesowany, a, e, *p.* natarty magnesem. *Żelazo magnesowane.*

Magnesowy, a, e, *p.* 1) magnesowi właściwy, do magnesu należący, mający własności magnesu. *Magnesowa strzałka, v. igła, fiz.* i *as.*, *ob. Igła* (*magnesowa*). 2) = *fig. pociąg*; skłonność silna. *Ma magnesowe palce, v. ma magnes w palcach*, t. j złodziéj.

Magnet, Magnetować, Magnetowy, *ob. Magnes, Magnesować*, i t. d.

Magnetogalwanizm, u, *blm. m. fiz.* galwanizm wzbudzony elektrycznością do ruchu przywiedzioną.

Magnetologiczny, a, e, *p.* do magnetologji należący.

Magnetologja, ji, *blm. ż.* nauka o magnesie i magnetyzmie.

Magnetometr, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie do mierzenia siły magnesu.

Magnetycznie, *ps.* sposobem magnetycznym, przez magnetyzm.

Magnetyczność, ści, *blm. ż.* siła, własność magnetyczna, skutkiem której objawia się magnetyzm.

Magnetyczny, a, e, *p.* mający własności magnetyczne, magnetyzmowi właściwy. *Materja magnetyczna.*

Magnetyt, u, *lm.* **y,** *m.* kamień nerkowy.

Magnetyzacja, *ob. Magnetyzowanie.*

Magnetyzm, u, *blm. m.* 1) siła magnetyczna, objawiająca się przez własności magnesu, albo raczéj same własności magnesu lub ciała magnetyzowanego. 2) = materja magnetyczna, działająca na zmysły osób nerwowych, wprawiająca je w uśpienie sztuczne. *Magnetyzm zwierzęcy.*

Magnetyzor, *v.* **Magnetyzer, a,** *lm.* **owie,** *m.* mężczyzna magnetyzujący.

Magnetyzorka, *v.* **Magnetyzerka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kobiéta magnetyzująca.

Magnetyzować, ał, uje, *scz. nd.* 1) wprawiać kogo w stan magnetyczny; usypiać kogo snem magnetycznym; *fig.* czarować, pobudzać, elektryzować; pociągać. *Magnetyzuje i wzrokiem i wymową swoją.* 2) = nacierać żelazo magnesem. = **się,** *stz.* podawać się pod czynność magnetyzowania. *Każać się magnetyzować.*

Magnetyzowanie, a, *lm.* **a,** *n.* działanie siłą magnetyzmu.

Magnetyzowany, a, e, *im.* 1) wprawiony w stan magnetyczny. 2) = *ob. Magnesowany.*

Magnez, u, *blm. m. chem.* (*v. magnezjan, v. magnesium, v. magn, v. mag*) metal ziemny, składowa część *soli*, zwanéj *gorzką.*

Magnezja, ji, *blm. ż. chem. farm.* i *min.* (*magnesia v. magn. usta, calcinata; terra amara pura*), *v. ziemia gorzka*, niedokwas magnezu; *magnezją* także zowią niek. węglan magnezji, *v. magnezją białą* (carbonas magnesiae; magnesia salis amari; magnesia alba *v.* aerata etc); = *czarną*, dawne bł. nazwanie *braunsztejnu* (ob. ten wyr.).

Magnezjalny, a, e, *p.* z magnezji, w połączeniu z magnezją będący. *Związki magnezjalne.*

Magnezjan, u, *blm. m. chem. ob. Magnez.*

Magnezjowy, a, e, *p.* od magnezji, magnezji właściwy.

Magnezka, i, *blm. ż. chem.* lep. *ziemia magnezja*, lub *okwas metalu magnezu, ob. Magnezja.*

Magnezyt, u, *lm.* **y,** *m. min.* (in. *pianka v. piana morska*) minerał składający się z krzemianu magnezji i wody; jest więc wodnistym *talkiem*, od którego się różni mniejszą tylko ilością wody; koloru białego lub popielatego, bardzo miękki, ziarnisty, w dotknięciu suchy.

Magnificencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* przepych, wspaniałość, okazałość.

Magnifika, i, *lm* **i,** *ż.* 1) pani, kobiéta w swéj okazałości; ustrojona. 2) = kobiéta wysokiego wzrostu. 3) = *pg.* zarozumiała, pyszna i chytra. *Nie trzeba dowierzać téj magnifice.* 4) = *żart.* żona. *Gdzież jest twoja magnifika, niech ją powitam.*

Magnifikat, u, *blm. m.* pieśń pochwalna P. Marji: „Wielbij duszo moja Pana!"

Magnifikus, a, *lm.* **y,** *m.* poważny, godny. *Rektor magnifikus*, przełożony wszechni.

Magnolja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Rozwoń*, roślina zwana in. *Bobrowém drzewem v. Bobrownikiem.*

Magnoljowe rośliny, (Magnoliae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych*; in. *Bobrownikowate.*

Magog, a, *blm. m. mit.* bóg madziarski, syn Goga, stworzyciel świata i pierwszy król w Dentumogerze. Zapewnie najprzedniejszy bóg. Ludem mu najmilszym są *Magiry* lub *Madziary.* Synem jego *Ugeg, ob. Dentumoger, Gog, Hetumojer.*

Magonja, ji, *blm. ż. mit.* celtyckiéj powieści kraina, od samych czarodziejów zamieszkała. Mówiono w niéj po łacinie.

Mahaub, *v.* **Mahbub,** *nieod. m.* moneta: 1) pieniądz egipski = 1 rub. 1 kop. *v.* 6 zł. 22 gr. 2) = tunetański złoty = blisko 2 rub. 25 kop. *v.* 15 zł.

Mahagoń, *ob. Mahoń.*

Mahaleb, u, *lm.* **y,** *m.* drzewo św. Łucji; gatunek wiśni dzikiéj.

Maharem, u, *lm.* **y,** *m.* piérwszy miesiąc u Persów.

Mahmudja, ji, *lm.* **je,** *ż.* moneta egipska (25 piastrów) = 11 rub. 25 kop. *v.* 75 zł.

Mahogoniowe drzewo, *ob. Mahoń.*

Mahomecki, a, ie, *p.* właściwy Mahometowi.

Mahomedi, *nieod* u Arabów w Maskat pieniądz miedziany = przeszło 6 kop. *v.* 12 gr.

Mahometan, *v.* **Mahometanin, a,** *lm.* **tanie,** *m.* wyznawca religji ustanowionéj przez Mahometa, *ob. Muzułman.*

Mahometanka, i, *lm.* **i,** *ż.* wyznawczyni wiary mahometańskiéj.

Mahometański, a, ie, *p.* właściwy mahometanom. *Ludy mahometańskie. Religja mahometańska.*

Mahometaństwo, a, *blm. n.* 1) wyznawanie wiary mahometańskiéj. 2) = *zb.* wszyscy Mahometanie, wszystkie ludy mahometańskie.

Mahometczyk, *ob. Mahometanin.*

Mahometyzm, u, *blm. m.* 1) nauka wiary mahometańskiéj. 2) = zasady téj wiary.

Mahon, u, *lm.* **y,** *m.* turecka łódź.

Mahoniowy, a, e, *p.* z drzewa mahoniowego zrobiony, mahoniowi właściwy. *Sprzęty mahoniowe. Kolor mahoniowy. Liście mahontowe. Mahoniowe rośliny, bot.* (Meliae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj, ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych*; in. *Miodkowate.*

Mahoń, niu, *lm.* **nie,** *m.* 1) *bot.* drzewo rosnące w Ameryce, używane do robienia sprzętów. 2) = deski z drzewa mahoniowego, ciemno-czerwonego koloru, jako materjał na sprzęty. 3) = *w lm.* meble, sprzęty z mahoniowego drzewa.

Mahurd'or, *v.* **Mahur, a**, *lm.* **y**, *m. v. Złota rupja*, moneta złota indyjska = 9 rub. 60 kop. *v.* 64 zł.

Maić, ił, i, *scz. nd.* 1) zielonością drzew, lub gałązek zielonych zdobić; piększyć zielonością. *Na Zielone Świątki domy mają. Gospodyni tatarakiem lub ajerem podłogę mai.* 2) = zdobić kwiatami, kwiecić. 3) = wieńczyć kwiatami. = **się**, *złz.* w liście się przyodziewać. *Mają się drzewą, gdy je* i t. p. *ob. Umajać się.*

Maik, u, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Maj*) piąty miesiąc roku. mnj. *Ciepły i przyjemny maik.* 2) = kuracja majowa. *Maiku zażyć. Odprawić maik.* 3) = przeczyszczenie żołądka u koni, które pierwsza trawa majowa sprawia. 4) = owad majowy, *ob. Majówka.*

Mais, 1) **u**, *blm. m.* turecka pszenica, *ob. Kukurydza.* 2) =, **a**, *lm.* **y**, *m.* moneta na Sumatrze = 30,833... kop. = 2 zł. 1,66 .. gr.

Małsty, a, e, *p.* zielonością liści, lub gałęzi okryty.

Maiż, 1) **u**, *blm. m. ob Mais, Kukurydza.* 2) =, **a**, *lm.* **e**, *m. myś.* każdy ptak drapieżny, którego myśliwi układać poczynają do polowania.

Maj, 1) **a**, *lm.* **e**, *m.* piąty miesiąc w roku. *Pogodny i ciepły maj.* 2) =, **u**, *blm. m.* zieloność. *Już łąki i drzewa majem się okryły.* 3) =, **u**, *blm. m.* drzewka ścięte, zielone, któremi się ubierają mieszkania i domy na Zielone Świątki. *Ulice miasta wysadzono majem.*

Maja, i, *blm. ż. mit.* 1) bogini w Djonizjach, znaczącą Persefonę i Demetrę. Słynie zwierciadło Mai, mające być Hefesta dziełem, a Zeusowego oka, lub jasnego i sklepionego Eteru odblaskiem. Dusze, z rąk Dyonizego wyszłe i przez to od Zeusa odpadłe, pojrzawszy w to zwierciadło, obaczyły i ukochały pstrość świata. Odtąd trapiła je chęć obleczenia się w ciało i narodzin ziemskich. Djonizy był pierwszy, co spojrzał w to zwierciadło. I to go skłoniło do stworzenia świata. Djonizym jest tu *Jakchos*, egipski *Jah.* 2) = najstarsza córka Atlasa i Plejony, z której Zeus w arkadyjskiej jaskini Cyllenie spłodził Hermesa, znaczy zielenie górne. Przeniesiona była pospołu z sześcią siostrami na niebo pomiędzy gwiazdy pod nazwą Plejad. Jest także Maja rzymska, znacząca to samo, co Majus. Jest wreszcie w Azji Maja nie jedna, jako np. w Tybecie, panna i rodzicielka mędrca niebieskiego Foha.

Majaczeć, ał, eje, *sn. nd.* okazywać się nie wyraźnie. *Coś tam w oddali majaczeje. Ptak w powietrzu ledwo majaczeje. Po za lasem jakieś światło majaczeje. Na niebie gwiazdy majaczeją.*

Majaczenie, a, *blm. n.* 1) okazywanie się chwilowe, niewyraźne; migotanie. *Majaczenie się światła, gwiazd.* 2) = niepewność, niedecyzja; chwianie się, wahanie się. *Nie lubię takiego majaczenia.* 3) = wybiegi, wykręty, umyślna zwłoka, mitrężenie. *Chciał mię zbyć majaczeniem.* 4) = gadanie od rzeczy, gorączkowe bredzenie *Chory przepędził noc w majaczeniu. Senne majaczenia.*

Majaczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) krążyć, kołować. *Tej nocy koło obory wilcy majaczyli.* 2) = mamić, wykręcać się wybiegami, ociągać się. *Rzecz tak jasna, iż nie będą mogli majaczyć.* 3) = bredzić od rzeczy, jak w gorączce. *Chory całą noc majaczył.* 4) = *co*; zwlekać, mitrężyć. *Tak mi pilno, a on mi sprawę moję majaczy.* 5) = *w czém*; wykładać co po swojemu, nadużywać, zbytkować. *Majaczyć w prawach, w obyczajach. Nie trzeba w religji majaczyć.*

Majak, u, *lm.* **i**, *m.* 1) droga uboczna, manowce, objazdka, zakręt. *Jechać majakiem*, t. j. manowcami. 2) = znak, zwrotami konia w biegu ukazany, po którym Kozacy się rozpoznawali. 3) = *prze.* kozak; lekki kawalerzysta. 4) = *myś.* czółno obstawione trzciną lub gałęziami, na którém myśliwy lotną wodną zwierzynę z bliska podpłynąć może. 5) = (z ros.) telegraf latarniowy.

Majawga, i, *blm. m. mit.* celtycka bogini, wielka matka, ma znaczenie elauzyńskiéj Mai. Pokazuje ludziom narodzić się mającym, a na łonie Cywrydy Krodony będącym, zwierciadło, w które pojrzawszy, tęsknią za światem.

Mająteczek, czku, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Majątek*), mały majątek.

Mająteczek, tku, *lm.* **tki**, *m.* 1) posiadłość ziemska, dobra. *Ma piękne majątki na Litwie.* 2) = mienie, dostatek. *Dorobić się majątku.*

Majdan, u, *lm.* **y**, *m.* 1) plac publiczny, rynek. 2) = równina, gdzie można budować. 3) = *fort.* w twierdzy, miejsce, plac wałami otoczony, dla obrotów wojennych. 4) = w obozie, miejsce z czterech stron namiotami zabudowane; przechody między namiotami. 5) = miejsce, gdzie się wyrabia drzewo na budulec; warsztat, fabryka. *Majdan potażowy.* 6) = łęk u łuku, co napina cięciwę. 7) = kolonja, osada w lesie.

Majdanik, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Majdan*), mały majdan.

Majdannik, a, *lm.* **i**, *v.* **cy**, *m.* dozorca majdanu.

Majdańska smoła; smoła pochodząca z karpiny, pozyskanéj z miejsc wysokich, koloru czarnego i czysto wypędzona.

Majeran, *v.* bl. **Majran, u**, *v. posp.* **Majeranek, nku**, *blm. m. bot. ob. Lebiodka, v. Macierzyca majeran.*

Majeranowy, *v.* **Majorankowy, a, e**, *p.* majeranowi właściwy. *Zapach majeranowy.*

Majerz, u, *lm.* **e**, *m. prze.* folwark miejski, mała włość przy mieście.

Majesta, y, *blm. ż. mit.* bóstwo rzymskie.

Majestat, u, *lm.* **y**, *m.* 1) wielkość, godność, wspaniałość, okazałość. *Majestat boski. Majestat ludu, rzeczypospolitéj, ob. Mość.* 2) = dawniéj tytuł cesarzów i królów: Wasza Cesarska Mość, Jego Królewska Mość. *Z uczczeniem waszego majestatu. Obraza majestatu*, t. j. wykroczenie przeciw królewskiéj osobie lub godności. 3) = *prze.* rząd krajem, władza królewska. *Czechowie majestat królestwa swego Władysławowi oddali.* 4) = tron. *Król kazał majestat budować. fig. Siedzieć na majestacie*, t. j. panować. 5) = *litewski* wielka pieczęć W. Ks. Lit. 6) = *wozowy*; wóz tryumfalny.

Majestatowy, a, e, *p.* 1) do majestatu należący, majestatowi właściwy. 2) = tronowy.

Majestatycznie, *ps.* wspaniale, okazale.

Majestatyczność, ści, *blm. ż.* wspaniałość, okazałość, powaga, piękność. *Majestatyczność oblicza, postawy.*

Majestatyczny, a, e, *p.* wspaniały, okazały, poważny, piękny.

Majętnić, ił, i, *scz. nd.* bogacić, posażyć. *Założył Bolesław i majętni klasztor Krzyżanowiecki.* = **się**, *złz.* bogacić się, zbierać pieniądze, bogatym się stawać.

Majętnie, *ps.* dostatnio, bogato.

Majętnostka, i, *lm.* **i**, *ż.* mała majętność.

Majętność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* mienie, posiadłość, własność, majątek. *Kilka gałganów i rupieci, cała jego majętność. Majętność ich była obfita, tak, iż nie mogli mieszkać pospołu.*

Majętny, a, e, *p.* dostatni, bogaty, dobrze się mający, *ob. Dostatni, Zasobny.*

Majgrat, u, *lm.* **y**, *m.* laska Bacha bluszczem okręcona, tyrs.

Majka, i, *lm.* **i**, *ż. mit.* słowiańska pannica leśna, w służbie bogini Dziewonji. Niuń takich napotyka się całe stada. Są bardzo gnotliwe. Udają się pod okna lubieżników i lubieżnic, wyprawiają im śpiewania kocie i dokuczają im srodze. Być może, iż *Majki* i *Haiki* znaczą to samo. Ruskie Majki wyprawiają podczas Zielonych świątek, tego dnia Haiek, serenady kocie, *ob. Mawki, Omaje, Omajki, Południce, Mogiłki.*

Majonosy, a, e, *p.* uwieńczony zielonością, kwiatami; umajony. *Bachus majonosy.*

Major, 1) **a**, *lm.* **owie**, *m.* urzędnik wojskowy; najstarszy i najwyższy z kapitanów. 2) =* *nieod. m.* w loice, *ob. Piej.*

Majorat, 1) **u**, *blm. m.* odmienny od zwykłego sposób dziedziczenia spadku, t. j. że nie wszystkie dzieci do równego idą działu, ale najstarszy zostaje przy majoracie, *ob. Ordynacja.* 2) =, **a**, *lm.* **ci**, *m.* dziedzic, właściciel majątku zostającego na prawie majoratu, *ob. Ordynat.* 3) =, **u**, *lm.* **y**, *m.* majątek na prawie majorackiém zostający, *ob. Ordynacja.*

Majoratka, i, *lm.* **i**, *ż.* dziedziczka, właścicielka majoratu (na prawie męża).

Majoratowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona majorata.

Majoren, a, *lm.* **i**, *m.* pełnoletni według prawa, *ob; Minoren.*

Majorenitet, *ob. Pełnoletniość.*

Majorowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona majora.

Majorowicz, a, *lm.* **e**, *m.* syn majora.

Majorowstwo, *v.* **Majorstwo, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) ranga, stopień majora. 2) = *ż.* major z żoną.

Majorowski, *v.* **Majorski, a, ie**, *p.* do godności majora przywiązany, urzędowi majora właściwy. *Ranga majorska.*

Majorowy, a, e, *p.* 1) do majora należący, majorowi właściwy. 2) = *ton, muz.* do którego dźwięku wchodzi wielka tercja, t. j. z całych tonów złożona. *Gamma majorowa składa się z pięciu tonów i dwóch półtonów.*

Majorówna, y, *lm.* **y**, *ż* córka majora.

Majorstwo, *ob. Majorowstwo.*

Majoryno, *nieod. n.* urzędnik cywilny hiszpański, burmistrz.

Majorytet, u, *lm.* **y**, *m.* większość głosów w wotowaniu.

Majownik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) = *Majówka* (smilacina), roślina z rodziny *Kolcowojowatych*, plemienia *Konwaljowych*; gatunek: = *groniasta* (S. racemosa), rośnie w półn. Ameryce. 2) = (Majanthemum) in *Pstróczek*, roślina z rodziny *Szparagowych* (Asparageae), należąca do klassy 6éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn; gatunek: = *dwuliściowy* (M. bifolium) bardzo pospolity w gajach cienistych; korzeń nitkowaty.

Majowy, a, e, *p.* 1) od maja, miesiąca. *Majowe słońce. Majowy deszcz. Majowe powietrze.* 2) = jasno zielony. *Majowy kolor.*

Majówka, i, *lm.* **i**, *ż*, 1) *zool.* (Meloe) owad. 2) = *bot.* (caltha palustris) dawn. nazwa rośliny: *Kaczyniec błotny v. Knieć pospolita.* 3) = *bot. ob. Majownik.* 4) = przechadzka i zabawa śród zielonych lasów i łąk w miesiącu maju. *Zrobić majówkę. Pójść na majówkę. Bawiliśmy się wesoło na majówce. Majówka*, świątek młodzieży szkolnéj 1 maja, polegający na wielkiéj przechadzce z miasta na wieś. Obchodzono go na cześć szkolnego patrona Grzegorza świętego, lub papieża Hildebranda. Istniał on atoli dawno przed tym papieżem, a był świątkiem boginki wiosny, *ob. Wiosna, Wiosnianka, Bawani.* 5) = *leś.* a) kwiat męzki sosnowy; b) sosenka młoda, cokolwiek grubsza od łaty.

Majran, *ob. Majeran.*

Majster, tra, *lm.* **trowie**, *v.* **try**, *m.* 1) biegły w rzemiośle jakiém i uznany przez cech za zdolnego sam z siebie rzemiosło swoje pełnić. *Wyzwolić się z czeladnika na majstra. Majster szewc, krawiec, mularz i t. d.* 2) = *żart.* przebiegły, filut. *O, to majster! uszył mi buty*, t. j. podszedł mię, oskarżył mię i t. p. 3) = *bur.* znawca szukania, kopania i wydobywania bursztynu z ziemi. 4) = *or.* płynący w wązkiém czółnie przed tratwami, który prowadzi całą kolej, zbiór tratew.

Majsterski, a, ie, *p.* majstrowi właściwy, do stanu majstra podobny. *Po majstersku, ps.* doskonale, wybornie, *ob. Majstrowski.*

Majsterstwo, *v.* **Majstrowstwo, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) stan majsterski, rzemiosło. 2) = *zb.* majster z żoną.

Majstersztyk, u, *lm* **i**, *m.* (z niem.) arcydzieło, doskonałość. *Zrobił majstersztyk i został czeladnikiem lub majstrem.*

Majstrowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona majstra.

Majstrować, ał, uje, *scz. nd.* 1) wykonywać jakie rzemiosło. 2) = *żart.* źle robić; psocić. *Przestań majstrować!*

Majstrowanie, a, 1) *blm. n.* zajmowanie się majsterstwem, rzemiosłem. 2) = *lm.* **a**, *n.* wyrabianie czego, cackanie. 3) = *żart.* psucie majstrując.

Majstrowski, a, ie, *p.* 1) do majstra należący. *Majstrowski warsztat.* 2) = doskonały, wyborny. *Robota majstrowska. Po majstrowsku, psł.* doskonale, *ob. Mistrzowski.*

Majstrowy, *v.* **Majstrów, a, e**, *p. prze. ob. Majstrowski.*

Majtaszana, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* litewskie zaćmienie słońca. Smoki Tyknisowe, usiadłszy na piersiach złotéj Sauły, tak ją dławią, iż biédna ćmi się i niemal gaśnie. Jest to *Majtaszana* lub *Saules majtaszana*, co znaczy *burzenie słońca.* W chwilach tych płaczą białogłowy, truchleją męże, wyją zwierzęta, padają na ziemię ptaki. Podług przepowiedni, smoki uduszą kiedyś słońce i ziemia zaginie w ciemności.

Majtek, tka, *lm.* **tkowie**, *m.* okrętnik, żeglarz; wioślarz, parobek okrętowy.

Majtki, tek, *blp. n* wierzchni ubiór męzki na niższą część ciała; *prow.* spodnie.

Majtkowski, a, ie, *p.* do majtka należący, stanowi majtka właściwy.

Majtkowstwo, a, *blm. n.* stan, rzemiosło majtków, żeglarstwo.

Majtkowy, *ob. Majtkowski.*

Majus, a, *blm. m. mit.* bóg, mający także postać bogini Mai, syn ziemi, rzymski bóg, oznaczał zieleń wiosenną. Od niego otrzymał imię miesiąc Maj.

Mak, u, *lm.* **i**, *m.* 1) *bot.* (Papaver), roślina z rodziny *makowych* (Papaveraceae), której i dała nazwanie, należąca do klassy 13téj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*paleczkowaty, v. goździsty, v. kolcowy, v. kolczysty* (P. argemone), rośnie na ugorach i pomiędzy zbożem; łodygi biało-włosiste, kwiaty małe, blado-pąsowe; = *polny, v. wilczy* (P. rhoeas) in. *Maczek*; większy niek. lokciowy, kwiaty większe, purpurowe; =*średni, v. drobnokwiatowy* (P. dubium) dość pospolity; = *ogrodowy* (P. somniferum), pochodzi z cieplejszéj Azji i Egiptu, wszędzie hoduje się u nas w ogrodach, łodygę ma wysoką, sino-zielonawą, liczne jego odmiany dzielą się na 2 główne podgatunki: a=*czarny*, ma kwiat czerwony, a ziarna czarne; b=*biały*, kwiaty i ziarna ma białe; każdy z tych podgatunków ma liczne odmiany, różniące się ilością kwiatów, ich kształtem, kolorem, który bywa biały, różowy, purpurowy, liljowy i z tychże mieszany, nigdy zaś błękitny, żółty lub z nich powstały, różni się też formą torebek i nasieniem, kwiaty też bywają pojedyncze, dubeltowe lub pełne; *Mak ogrodowy* mian *biały*, dostarcza nasion, z których wybija się wyborny olej; z maku też otrzymują na Wschodzie *opjum*, oddawna słynne lekarstwo; jest to gęsty i wysuszony sok, wypływający z młodych *makówek*, za ich nacięciem lub wyciśnięciem. 2) = posp. nazwa samego nasienia téj rośliny. *Kiedy bez kcie* (t. j. kwicie), *najgorzéj się jeść chce; kiedy mak, to nie tak*, t. j. przednowek. *Jak maku, jak makiem zasiał. W kościele łudu jak maku, przys.* t. j pełno, mnożno, tłum, ścisk. *Sadzić makiem, fig.* (o piśmie) gęsto, drobno pisać. *Siąść makiem, fig.* nieudać się, nie przyjść do skutku. *Nasze projekty siadły makiem. Jedz, bo to z makiem*, nierozumny, głupiś, niebywalec z ciebie. *Najeść się maku, zasnąć makiem*, drzemać, być ociężałym, nieruchawym. *Siedzą, jak najadłszy się maku. Siać mąk między ludźmi, przys.* siać niezgodę. *Posypać kogo makiem. Rzucać na kogo kwiatem makowym. Napoić kogo mlekiem makowém*, usypiać, uśpić. *Nie trzeba siać maku, przys.* nie podżegaj ognia; nie podniecaj. 3) = *pianisty, ob. Lepnica siatkowa.*

Makądyn, u, *blm. m. prze.* turecka materja z czasów Augusta II.

Makako, *nieod. n. zool.* rodzaj małpy długoogonowéj.

Makao, *nieod. n.* 1) rodzaj gry w karty. 2) = brazylijska papuga z długim ogonem; kruk indyjski. 3) = drzewo amerykańskie; wachlarzowa palma.

Makarela, v. Makierela, i, *lm.* **e**, *ż.* utrzymująca publiczne nierządnice; gospodyni nierządnic; rajfurka nierządnic.

Makaron, u, *lm.* **y**, *m.* 1) ciasto w cienkie paseczki pokrajane, z którego się robią różne potrawy; rureczki z ciasta wysuszone w fabrykach przygotowane. *Makaron włoski.* 2) = potrawa zrobiona z takowego ciasta. *Makaron w mleku zapiekany.*

Makaroniczny, a, e, *p.* 1) w kształcie makaronu, jak makaron. 2) = *fig*, z różnych języków złożony, mięszany. *Wiersz makaroniczny.*

Makaronik, u, *lm.* **i**, *m. posp.* używ. *w lm. Makaroniki*, ciasteczka cukrowe.

Makaronizm, u, *lm.* **y**, *m.* cudzoziemskie wyrazy w mowie, w piśmie.

Makaronizować, ał, uje, *scz. nd.* mieszać mowę cudzoziemskiemi wyrazami; niezrozumiale mówić.

Makaronowy, a, e, *p.* do makaronu należący, makaronowi właściwy, od makaronu. *Deska makaronowa*, na której makaron się robi. *Mąka makaronowa*, z której makaron się robi.

Makat, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Makata, y**, *lm.* **y**, *ż.* obicie drogie jedwabiem i złotem szyte.

Makedon, u, *blm. m. mit.* jest podług podania greckiego bóg egipski, brat Anubisa, mieszkający na gwiazdzie Wenerze, a będący ojcem Macedończyków. Co on przeto? nic innego, tylko *Memnon.* Dyodor podaje, że Anubis i Makedon byli synami Ozyrysa, a towarzyszyli ojcu, pod-

czas podróży jego niebieskiéj około ziemi. Są to Merkury i Wenera w towarzystwie słońca. Aleksander wielki, wyswobadzając Egipt od perskiego jarzma, jako jeden z synów Ozyrysa, a stojąc na czele macedończyków, zaczém ukazując się *Makedonem* lub *Memnonem* wcielonym, ogłoszon był z powodu tego za syna *Ammona*. Inne imię Makedona jest *Selten*.

Makierela, *ob. Makerela.*

Makirat, a, *lm.* **y**, *m.* (Myscebus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpozwierzów; gatunek jeden: =*palmowy* (M. palmarum).

Makler, *v.* **Mekler, a**, *lm.* **owie**, *v.* **erzy**, *m.* stręczyciel, faktor, litkupnik, arnajacz.

Mako, *nieod. n.* moneta, *ob. Maa.*

Makodanie, a, *blm. n. kuch.* potrawa z maku tartego, żółtek i cukru.

Makolągwa, y, *lm* **y**, *ż. zool.* ptak mały (fringilla cannabina), konopniczek (Kluk).

Makotra, y, *lm.* **y**, *ż.* dojnica, doniczka do tarcia maku; cierlica.

Makowe, *v.* **Makowate rośliny** (Papaveraceae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13téj ukł. Juss. (Hypopetalia) roślin *dwulistkowych*.

Makowian, u, *lm.* **y**, *m. chem.* (papaveras, meconias), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas makowy i jakakolwiek zasada, *ob. Sól.*

Makowica, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob. Makówka.* 2) = *ar.* nadgłówek, kapitela; słup, ozdobny czub, wierzcholek, szpic, gałka na domie, wiczy, albo na czém innem.

Makowiczka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Makowica.*

Makowiczny, a, e, *p.* w kształcie główek makowych, kulisty.

Makowina, y, *lm* **y**, *ż.* 1) łupinka główki makowéj. 2)=*w lm.* łodygi makowe.

Makowy, a, e, *p.* z maku, makowi właściwy. *Mleko makowe, olej makowy, sok makowy.*

Makówka, i, *lm.* **i**, *ż.* torebka nasienna rośliny *maku*, zwykle kulistego kształtu, zwana in. *główką makową*; z makówek młodych, za ich nacięciem lub wyciśnięciem, otrzymują na wschodzie sok gęsty zwany *Opjum*. *Główka jak makówka; a rozumu mało*; elegancik wymuskany, a przytém głupi.

Makrela, i, *lm.* **i**, *ż.* ryba morska (scomibrus, Linn).

Makrobjotyka, i, *blm. ż.* sztuka przedłużania życia.

Maksyma, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) zasada, prawidło, podstawa. *Mieć* lub *wziąć sobie co za maksymę. Było to maksymą u teologów.* 2) = zdanie, myśl wyrażona. *Maksymy moralne, ob. Głowatka.*

Maksymka, i, *lm* **i**, *ż.* 1) *bot.* (Maximiliana), drzewo z rzędu *palm kokosowych*; gat.: = *królewska* (M. regia), rośnie w południ. Ameryce. 2)=*zdr.* od *Maksyma*, sztuczna zasada. *Wyrobił sobie ładne maksymki i podług nich żyje.*

Maksymum, *nieod. mat.* i *posp.* najwyższy stopień, do jakiego wielkość jaka doprowadzić się daje; największość, największa cena, ilość, liczba, najwyższy stopień. *Maksymum mrozu téj zimy* 28 stopni.

Makuba, y, *blm. ż.* gatunek tabaki do zażywania.

Makucha, y, *lm.* **y**, *ż.* posp. używ. *w lm.* 1) wytłoczyny z maku, gdy się bije olej. 2) = wytłoczyny z każdego olejnego ziarna. *Lniane makuchy.*

Makukawa, y, *lm.* **y**, *ż.* rodzaj błotnego ptaka z południowéj Ameryki.

Makulator, a, *lm.* **y**, *m.* papiér wodny, do zakładania pisma świeżo napisanego.

Makulatura, y, *ż.* 1) papiér drukowany lub pisany niepotrzebny. *Uwinąć co w makulaturę.* 2)=pozostałe lub bez wartości książki, które nie mają odbytu

Makulenusz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) niechluj, człowiek nieczystych obyczajów. 2)=*nieuż.* djabeł.

Makuła, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) plamka, skaza, znaczek. 2)= odrobina, trochа. 3)=*fig.* zelżenie, zelżywość.

Makuta, y, *lm.* **y**, moneta w Sierra Leon =11,23 kop. = 22,5 gr.

Makutra, *ob. Makotra.*

Mal, *v.* **Mel**, *v.* **Miel, i**, *lm.* **e**, *ż.* wszystko co się mali, miele, wiąży jak mąka, dla przeprowadzenia przez fermentację słodką lub kwaśną, dla zrobienia słodu lub kwasu.

Malabarski, a, ie, *p.* od Malabaru prowincji. *Malabarska lilja, bot. ob. Wdzięksotawca.*

Malach, a, *blm. m. mit.* bóg fenicki, *ob. Moloch.*

Malachit, u, *lm.* **y**, *m. min.* tak się zowie ruda miedziana w pięknym zielonym kolorze, przyjmująca polor i służąca do ozdób i wyrobów nawet w wielkich massach, jak waz, ram, i t. d., wytopiony daje mocny osad miedzi. Jest wodanem miedzi.

Malacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* cisza morska, bezwietrze.

Malagma, y, *lm.* **y**, *ż. med.* kataplazm rozmiękczający, *v.* uśmierzający.

Malakit, *ob. Malachit.*

Malarczyk, a, *lm.* **i**, *v.* **cy**, *m.* chłopiec uczący się malarstwa.

Malarja, ji, *blm. ż.* 1) we Włoszech nie zdrowe wyziewy bagniste. 2) = febra bagnista.

Malarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta co maluje. 2) = żona malarza, *ob. Malarzowa.*

Malarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* izba, szkoła malarska; miejsce gdzie malują.

Malarski, a, ie, *p.* malarstwu właściwy, do malarstwa należący. *Szkoła, akademja malarska. Sztuka malarska. Pędzel malarski. Złoto malarskie. Po malarsku, psł.* sposobem malarskim.

Malarstwo, a, *blm. n.* sztuka, nauka, umiejętność malarska, stan malarski, powołanie malarza.

Malarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który posiada sztukę malarską, umié malować. *Malarz portretów. Malarz obrazów historycznych. Malarz pokojowy.* 2) = *fig.* wyraziciel, opisywacz, opowiadacz. *Malarz występków i zdrożności ludzkich.*

Malcarz, *ob. Mielcarz.*

Malcerza, *v.* **Malcerka**, *v.* **Mielcerza**, *v.* **Mielcherza, y**, 1) *blm. ż.* zajęcie się malcarza *v.* mielcarza. 2) =, *lm.* **e**, *ż.* dom, budowa do robienia słodu, *ob. Mielcuch.*

Malec, lca, *lm.* **lce**, *m.* mały chłopiec, chłopczyk.

Maleć, ał, eje, *sn. nd.* mniejszym się stawać, zmniejszać się. *Z wiekiem siły ciała i władze umysłowe maleją.*

Maledykcja, ji, *lm.* **je**, *ż. ob. Złorzeczenie, Przekleństwo.*

Maledykować, ował, uje, *scz. nd. ob. Złorzeczyć, Przeklinać.*

Malek, lka, *blm. m. mit.* arabski bóg podziemny, perskiemu Djorsowi równy. Jest to Urotal osłabiony, Serapis, lub mdłe słońce zimowe. Samém imieniem swém przypomina chaldejskiego Melecha. Mahomet robi z niego ducha, przełożonego nad potępieńcami w piekle, którzy, podług Koranu, tak do niego wołają: „O, Maleku, niechaj pan twój Allah położy koniec naszym cierpieniom!“ Sur. 43, w. 77

Malefaktor, a, *lm* **owie**, *v.* **ry**, *m. ob. Przestępca, Złoczyńca.*

Malekita, y, *lm.* **ci**, *m.* Arab mahometańskiéj sekty, która Sunnę (księgę religijnych podań), uważa za napisaną z boskiego natchnienia.

Malena, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, żona Gwyna, królowa Hojandoru, jest pani piekieł. Skrzydlata to poczwara. Duch jéj należy do trzech opiekunów Brytanji.

Malenatka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Krigia), roślina.

Maleńki, a, ie, *p.* (*zdr.* od *Mały*) bardzo mały. *Maleńki kraik. Daj mi to, mój maleńki. Od maleńka, z maleńka, od maleńkiego, psł.* od małych dni, z maleństwa.

Maleńko, *ps.* bardzo mało.

Maleńkość, ści, *blm. ż.* znaczna małość, drobność.

Maleństwo, a, 1) *blm. n.* wiek najmłodszy. *Z maleństwa wprawiać dzieci do dobrego.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* mała istota, mała rzecz, drobnostka. *Co to za maleństwo? Takie maleństwo, a tyle o to hałasu!*

Malicja, ji, *lm.* **je**, *ż. ob. Złośliwość, Chytrość.*

Maliczka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Leptospermum), roślina.

Malić, ił, i, *scz. nd.* mniejszym czynić, pomniejszać. *Sposób dawania nie raz mali wdzięczność w odbierającego umyśle.*

Maligna, y, *lm.* **y**, *ż.* gorączka silna. *Gada jak w malignie, przys.* t. j. od rzeczy, bez sensu.

Malik, a, *lm.* **i**, *m. mit.* znaczył u pogańskich Wendów tyle, co Lar, lub bożek domowy; tyle, co gdzieindziéj *Paboh, Przyboh.*

Malina, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *bot.* (Rubus), roślina z rodziny *Różowatych*, należąca do klassy 12éj, rzędu *wielostupkowego*, wedł. ukł. Linn. a) gatunki podkrzewowe; = *zwyczajna, v. pospolita* (R. idaeus), wysokości niek. do dwóch

łokci, kwiaty białe, jagody złożone, czerwone, przyjemnéj woni; w ogrodach hodują się jéj odmiany z owocem żółtawym, cielistym i białym; = *jeżyna, v jeżyna wielojagodowa*, niek. *Ożyną* zwana (R. fruticosus), łodygi ma kątowate, kwiaty białe lub czerwone, jagody czarne, błyszczące, jadalne, słodkawe; = *modrojagodowa, v. rozesłana* (R. caesius), zwana *Jeżynką, v. Jeżynką małojagodową, Jeżówką, Ostrzycą, Niedźwiedziną;* krzew krzaczysty, łodygi ma długie po ziemi rozesłane, nieco kosmate; jagody złożone, czarne, biało-opylone, słodko-kwaskowate; = *leszczyno-liściowa* (R. corylifolius), kwiaty ma białe, jagody kwaśne. b) gatunki zielne: = *Kamionka, v. Kościanka;* = *kamionkowa, v. skalna, v. ostrężyna* (Saxntilis), dość pospolita w lasach, łodygę ma zielną, półtora łokciową, rozłogi rozesłane, kwiaty białe, nie liczne, jagody czerwone, kwaskowate; = *tekszla* (R. aretleus), jagody ma czerwono-fjoletowe, dość przyjemnego smaku i zapachu; = *moroszka, v. moruszka* (R. chamaemorus), jagody ma wielkie, najprzód czerwone, później żółte; = *kanadyjska, v. pachnąca* (R. odoratus). 2) = pospolita nazwa jagody téj rośliny. *fig. To mi chłopiec jak malina*, t. j. rumiany, czerstwy. *Dziewczyna jak malina.*

Malingan, a, *blm. m. mit.* celtycki rumak w tajemnicach, na którego Gwidjon sadza wstępnia. Niesie jeźdźca swojego na walki i niebezpieczeństwa, niezbędne temu, kto pozyskać chce boskość.

Maliniak, u, 1) *lm.* **i**, *m.* zarośle malinowe, miejsce krzewami malinowemi zarosłe. 2) = *blm. m.* trunek z malin.

Maliniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. ob. Maliniak.*

Malinnik, u, *blm. m.* 1) malinowy trunek, wino z jagód malinowych, *ob. Maliniak.* 2) = *sb.* chróst malinowy.

Malinnikowy, *ob. Malinowy.*

Malinowy, a, e, *p.* 1) od malin jagód, z malin, malinom właściwy. *Malinowy smak. Malinowy kolor. Ocet malinowy.* 2)= *v.* **Malinnikowy**, od malinniku. *Krzew malinowy, v. malinnikowy.*

Malinówka, i, *blm. ż.* gatunek wódki na maliny nalewanéj.

Malkander, dra, *blm. m. mit.* król Byblosu, przechodząc się przy brzegach morza, spostrzegł gałązkę Eryki, lub Wrzosu olbrzymiéj wielkości. Kazał ją ściąć i zamienić w słup pałacu swojego, nie wiedząc, iż w niéj tkwi skrzynia Azy, zamykająca w sobie święte Ozyrysowe ciało. Nad pałacem jego krążyć poczęło ptastwo i jęczeć przeraźliwie. Izyda zostaje u niego mamką, mając karmić syna *Manerosa*. Uderza dłonią w słup i wydobywa z niego Ozyrysowe ciało, które przewozi do Egiptu i ukrywa w lesie, *ob. Aza, Eryka.*

Malkat, a, *blm. m. mit.* najznakomitszy z siedmiu kartagińskich Pataceków, lub planetarnych bogów. Pochodzi od fenickiego Melkarta, a znaczy słońce noworoczne, Dona zmartwychpowstałego. Rzymianie zowią go to Semfukratem, to Herkulesem punickim. Na cześć jego obchodzono święto Feniksowe, t. j. palono stos drzewa, z którego dymem ulatywał ku niebiosom orzeł. Świątnica jego w Gadesie nie miała posągu, a podobna była do hebrajskiego kościoła w Jerozolimie. Uważany był za boga żeglugi, znającego się dobrze na gwiazdach.

Malkolmja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Strumiłka.*

Malkontent, a, *lm.* **ci**, *m.* 1) niezadowolony, z niczego nie kontent. 2) = żądający zmiany rządów.

Malla, i, *lm.* **e**, *ż.* moneta rachunkowa na Majorce = 0,175 kop. = 0,35 gr.

Malogranat, u, *lm.* **y**, *m.* drzewo, *ob. Granat.*

Malogranatowy, a, e, *p ob. Granatowy.*

Malon, *ob. Melon.*

Malować, ował, uje, *scz. nd.* 1) farbami pewne kształty wyrażać. *Malować obraz historyczny. Malować portret. Malować piękną okolicę, drzewo, konia, bitwę. Malować z natury*, t. j. tworzyć obraz farbami sam przedmiot za wzór mając. *Malować ze wzoru, z obrazu, ob. Kopjować. Malować pokoje*, t. j. upiększać je malowaniem. *Malować olejno. Malować na płótnie, na drzewie, na szkle. fig. Tak piękna, że ją malować.* 2) = powlekać co farbą jaką, farbować. *Malować meble. Malować pokój na błękitno, na zielono. Malować twarz sobie lub komu, ob. Różować się. Dzicy malują sobie ciało różnokolorowo.* 3) = *fig.* zdobić, przyozdabiać, barwić. *Wiosna pięknie maluje kwiatami łąki.* 1) = *fig.* przedstawiać, opisywać, opowiadać. *Kiedy nie znasz tego człowieka, posłuchaj jak go malują. Malowano nam charakter jego w najczarniejszych kolorach.* = **się**, *sz.* samego siebie przedstawiać malowidłem lub opisem. *Sam się malował, wł.* i *fig.* 2) = wyrażać się, przebijać się, okazywać się. *Boleść, radość, gniew*, i t. p. *maluje się w jego spojrzeniu, na jego twarzy.*

Malowanie, a, 1) *blm. n.* czynność wyrażania farbami postaci, lub widoków jakowych, sztuka malarska. *Malowanie drzew nie każdemu dobrze się udaje.* 2) = *blm n. fig.* opisywanie dokładne, wysłowianie dobitne, przedstawianie żywe. *Celuje w malowaniu charakterów, namiętności.* 3) =, *lm.* **a**, *n.* obraz, dzieło sztuki malarskiéj; w ogólności każda robota malarska. *Malowanie to bardzo mu się podobało. Sufit ozdobiony malowaniem. Gabinet zawieszony malowaniami. Malowanie na czarno, na błękitno. Malowanie téj ściany źle wygląda, ob. Malowidło.*

Malowany, a, e, *p.* 1) farbami wyrażony. *Popiersie malowane. Obraz malowany.* 2) = kolorem jakim pociągnięty. *Laska malowana. Herb złotem malowany*, t. j. złocony. 3) = *fig.* pozorny, powierzchowny, tytularny. *Cnota, nauka malowana. Urząd malowany. Mąż, ojciec, król malowany. Jam nie malowany. Otóż mi mężczyzna, malowane jajko!* t. j. rumiany, czerwony, a słabota. 4) = obłudny. *Chrześcijanin malowany.*

Malowidło, a, *lm.* **a**, *n.* 1) odmalowane coś, dzieło malarskiéj sztuki, obraz. *Malowidło szkoły włoskiéj, flamandzkiéj. Malowidło olejne, al fresco.* 2) = róż, barwidło. *Nie pomoże malowidło, kiedy twarz twa jak straszydło.*

Malownia, ni, 1) *blm. ż.* zdolność przedstawiania, opisywania, wysłowienia czego; wyobraźnia. *Puścić malowni wolne skrzydła. Tu się malownia zagrzewa, podnosi.* 2) =, *lm.* **nie**, *ż. ob. Malarnia.*

Malowniczo, *ps.* dobitnie, sposobem pełnym życia, wyobraźni.

Malowniczość, ści, *blm. ż.* własność przedstawiania się sposobem malowniczym, zajmującym, przyjemnym. *Malowniczość stylu, widoku, miejsc, ruin*, i t. p.

Malowniczy, a, e, *p.* 1) sprawujący przyjemne wrażenie widokiem swoim, mogący być przedmiotem obrazu. *Krajobraz malowniczy. Położenie miejsca malownicze.* 2) = dobitnie i żywo przedstawiający co umysłowi. *Styl, opowiadanie malownicze.*

Malownie, *ps. ob. Malowniczo*

Malownik, a, *lm.* **cy**, *m. ob. Malarz.*

Malowny, a, e, *p.* przyjemny widokiem, wart odmalowania, dobitny, żywy. *Malowna oku kraina, ob. Malowniczy.*

Malpigja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot.* roślina amerykańska.

Malpigjowe rośliny (Malpighiae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 13éj, ukł. Juss. (Hypopetalia), roślin *dwulistkowych*; in. *Nagwiazdkowate.*

Malta, y, *blm ż.* 1) *jeog.* wyspa na morzu śródziemném. 2) = *chem.* (bitumen maltha), gatunek ziemnéj smoły, wpół płynnéj, czerwonego koloru.

Maltańczyk, *v.* **Maltejczyk, a**, *lm.* **cy**, *m.* mieszkaniec wyspy Malty.

Maltański, a, ie, *p.* do wyspy Malty należący. *Rządca maltański. Rycerz maltański. Zakon maltański;* towarzystwo wojowników stawających w obronie pielgrzymujących do ziemi świętéj. *Kawaler maltański;* rycerz należący do zakonu maltańskiego; *fig. żart.* mężczyzna nie żonaty, stary kawaler. *Krzyż maltański*, krzyż używany za godło zakonu maltańskiego. *Po maltańsku, psł.* wedle zwyczaju kawalerów maltańskich.

Maltejczyk, *ob. Maltańczyk.*

Maluchno, Maluchność, *ob. Maluczko, Maluczkość.*

Maluchny, a, e, *v.* **Maluczki**, *v.* **Maluśki**, *v.* **Malutki**, *v.* **Malusieńki** *v.* **Maluteńki, a, ie**, *p. piesz.* i *zdr.* bardzo mały, zgrabny. *Maluchna rączka. Maluśkie usteczka. Ludzie maluczkiego rozumu. Po maluśku, po malutku, psł.* bardzo powoli, z lekka.

Maluczko, *v.* **Maluchno**, *v.* **Maluśko**, *v.* **Malutko**, *ps.* bardzo mało, bardzo krótko, bardzo powoli. *Maluczko, a już mnie nie ujrzycie, i zasię maluczko a ujrzycie mnie. Maluchno z wami zabawię.*

Maluczkość, ści, *blm. ż.* 1) małość, drobność nie zwyczajna. 2)= wiek mały, dziecinne lata. *Jeszcze w maluczkości mojéj doświadczyłem tego.*

Maluśki, Malutki, *ob. Maluchny.*

Maluśko, Malutko, *ob. Maluczko.*

Malutnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Campylomyza) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *bladonogi* (C. Aceris). 2) = *pstry* (C. bicolor). 3 = *żółtonogi* (C. flavipes). 4 = *rudy* (C. luculenta). 5 = *białorogi* (C. albicornis).

Malwa, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* posp. nazwa rośliny: *Prawosław różowy v. Figówka różowa* (Althaea rosea), powszechnie znanéj w naszych ogrodach.

Malwersacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) fabrykowanie lub fałszowanie pisma albo podpisu.

Malwersować, ał, nje, *scz. nd.* fabrykować lub fałszować podpisy lub pisma.

Malwersowanie, *ob. Malwersacja.*

Malwersowany, a, e, *p.* fałszowany, fabrykowany. *Pieniądze malwersowane. Malwersowany podpis.*

Malwowy, a, e, *p. bot.* od malwy (rośliny), malwom właściwy. *Rodzaj malwowy.*

Małdr, a, *lm.* **y,** *m.* miara zbożowa, około 12 korcy.

Małdrat, u, *lm.* **y,** *m.* podatek, dziesięcina, zbożem uiszczana.

Małdrzyk, a, *lm.* **i,** *m.* rodzaj małych serów ze słodkiego mléka.

Małgiew', gwi, *lm.* **gwie,** *ż.* (Mya) *zool.* zwierzę miękkiewe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Małgorzatka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) imię własne żeńskie, *zdr.* od *Małgorzata.* 2) = *bot.* nazwa wcześnie dojrzewającego gatunku gruszki.

Markus, a, *lm.* **y,** *m. myś.* samiec sarna, który zrzucił rogi.

Małmazja, *v.* **Małwazja, ji,** *blm. ż.* gatunek wina.

Małmazjowy, *v.* **Małwazjowy, a, e, Małmazki,** *v.* **Małwazki, a, ie,** *p.* od Małmazji, z Małmazji. *Wino małmazkie.*

Mało, 1) **a,** *blm. n.* nie wielka ilość czego; (używa się tylko z przyimkami). *Od wiela do mała,* wszystko od początku do końca. *Bez mała,* z małym brakiem, z małą ujmą, z małym niedostatkiem, bez czegoś. *Dwa łokcie bez mała, ob. Omal. Z mała,* z małych dni, od maleństwa. *Pomału, psł.* po niewiele, po trosze. 2) *ps.* a)=nie wiele, trocha. *Mało i wiele, to cale różne od siebie. Mało ma pojęciowości, ale wiele pieniędzy. Mało patrzaj na pozory. Nie mało mu o tém gadano. Ma nie mało przyjaciół. Wszystkie moje starania mało co skutku przynoszą. Mało kto wié.* b) = więcéj jąk. *Mało sto razy mu powtarzałem i nie słucha. Mało dziesięć razy to słyszał i nie pamięta.* c) = wkrótce, niezadługo, *ob. Maluczko. Mało, a nieujrzycie mnie, i zasię mało a ujrzycie mnie.* d) = *nie, v. co nie, v. że nie,* prawie, niemal, ledwie, o włos. *Mało nie wszyscy ludzie ułomni. Mało co nie umarłem ze śmiechu. Mało, że go nie zabił.* e) = rzadko. *Mało razy, v. mało kiedy znajdziesz go w domu,* t. j. nie często. *Mało gdzie zobaczysz tak piękne kwiaty,* t. j. w rzadkiém miejscu. f) = *kto? = co? = razy? = wiele? = gdzie?* z pytaniem użyte, oznaczają wiele, nie jeden raz i t. d. *Małoż to razy upominałem go? Mało co ludzie plotą? Czy mało kiedy to się trafia.* g) = *tego,* = *na tém,* = *ma na tém,* nie dość, nie dosyć. *Mało tego, że wyłajał, ale chciał bić jeszcze. Mało mu na tém, że chce być piérwszy, chciałby być jedynym. Pomału, ps.* nie prędko, powoli, nie spiesząc.

Małobaczny, a, e, *p.* nieuważny, lekkomyślny.

Małocenny, a, e, *p.* nie wielkiéj ceny.

Małochętny, a, e, *p.* nie zbyt ochotny, obojętny.

Małoczynność, *ob. Nieuczynność.*

Małoczynny, a, e, *p.* 1) nie mający wiele zatrudnienia, zajęcia. 2) = *ob. Nieuczynny.*

Małodawca, y, *lm.* **y,** *m.* mało dający, nieuczynny.

Małodobry, 1) **a, e,** *p.* nie ludzki, nie dobrego serca człowiek. 2) =, **ego,** *lm.* **brzy,** *m nieuż,* kąt, oprawca.

Małoduszność, ści, *blm. ż.* brak odwagi, tchórzowatość.

Małoduszny, a, e, *p.* bojaźliwy, tchórzliwy, słabego ducha.

Małogłowy, a, e, *p.* małą głowę mający.

Małogodny, a, e, *p.* nie wiele wart, mało cenny.

Małogron, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Bacabotrys) roślina.

Małoletni, ia, ie, *p.* 1) *prawo.* nie mający lat prawem wskazanych dla władania majątkiem. *Małoletni nie mogą rozporządzać swemi osobami, ani majątkiem, ob. Nieletni.* 2) = *posp.* młodziuchny, dziecko.

Małoletność, ści, *blm. ż.* 1) *prawo.* brak zupełnych lat. *Małoletność liczy się do lat 21 skończonych. Podczas małoletności nie może nieletni żadnych aktów prawnych dopełniać, chyba że jest usamowolnionym. Małoletność króla trwać będzie do 18 lat.* 2) = *posp.* młodzieńczość, dzieciństwo. *Małoletność tych sierot zjednąła dla nich politowanie.*

Małoletny, *ob. Małoletni.*

Małolistny, *v.* **Małolisciasty, a, e,** *p.* mało liści mający. *Drzewo, krzew małoliściasty.*

Małoludny, a, e, *p.* nie wiele ludności mający; mało zaludniony. *Kraj, okolica małoludna.*

Małomądrość, ści, *blm. ż.* brak mądrości, rozsądku; głupowatość.

Małomądry, a, e, *p.* nie wiele rozsądku i mądrości posiadający; głupowaty.

Małomocny, a, e, *p.* mało mocy mający, bezsilny, słaby.

Małomówność, ści, *blm. ż.* 1) brak zdolności mówienia wiele, prowadzenia długiéj i ciągłéj rozmowy. *Małomówność nie zawsze dowodzi niewiadomości.* 2) = powściągliwość w mowie, zwięzłość mowy. *Małomówność jest zaletą rzadko spotykaną w kobiétach.*

Małomówny, a, e, *p* 1) nie mający zdolności mówienia wiele, prowadzenia rozmowy. 2) = powściągliwy, zwięzły w mowie.

Małomyślny, a, e, *p.* nie wiele myśląc, mało zastanawiający się, niebaczny, nieuważny.

Małonogi, a, ie, *p.* małe nogi mający.

Małonosy, a, e, *p.* nosa małego.

Małooki, a, ie, *p.* oczy małe mający.

Małoplemienny, a, e, *p.* nie liczne plemiona mający. *Ludy małoplemienne, ob. Plemienny.*

Małopłodny, a, e, *p.* nie wiele płodzący, nieurodzajny. *Niwa małopłodna.*

Małorosły, a, e, *p.* nie wielkiego wzrostu, niski, małéj objętości, *ob. Rosły.*

Małosercy, a, e, *p.* 1) trwożliwy, lękliwy. 2)= nielitościwy, nikczemny.

Małosilny, a, e, *p.* niewielkiéj siły.

Małosprawny, a, e, *p.* niewiele energji mający, mało czynny, mało przezorny, *ob. Sprawny.*

Małostka, i, *lm.* **i,** *ż.* rzecz małéj wagi, mało znacząca, fraszka, drobiazg, jedno nic.

Małoszkodny, a, e, *p.* nie wiele szkodliwy, mało szkodzący.

Małość, ści, *blm. ż.* 1) mniejsza wielkość niż zwykle, brak właściwéj urody, niedostatek pospolitéj ilości, szczupłość, drobność. *Małość ręki, wzrostu, pieniędzy, miejsca, daru,* i t. p. *Małość liczbowa, v. liczebna,* mniejsze liczby. 2) = *duszy, fig.* brak energji, lub zdolności wzniesienia się do czynów, lub postępków wzniosłych. *Tak to rozsądek niepewny i umysł do oszukania łatwy, w słabość i małość duszy ludzi zwykł wprawiać. Małość serca;* trwożliwość, nikczemność. *Małość umysłu;* wada umysłu biorącego małe rzeczy za wielkie; nieudolność myśli i sądu. 3)=małe lata dzieciństwo. *Znamy się od małości.* 4)=, *lm.* **i,** *ż.* rzecz nieznacząca, fraszka, drobiazg. *Nie zabieraj mi czasu temi małościami, ob. Małostka.*

Małotrwały, a. e, *p.* nietrwały, krótko trwający.

Małoufny, a, e, *p.* mało ufności mający

Małoukini, ni, *lm.* **nie,** *ż. nieuż.* mało uczona, *ob. Niedouk.*

Małoumny, a, e, *p. nieuż.* nie wiele rozumu mający, niedołężny umysłowie.

Małousty, a, e, *p.* małe usta mający.

Małouszkowy, a, e, *p.* mający małe uszka. *Małouszkowe śmierdziele.*

Małouważny, a, e, *p.* mało uwagi mający, mało rozważający, nieoględny, niebaczny.

Małoważenie, a, *blm. n. czego;* brak przyzwoitego ocenienia, szacunku, nie wielka dbałość. *Małoważenie słów czyich, opinji cudzej. Za małoważeniem idzie pogarda, ob. Lekceważenie.*

Małoważnie, *ps.* z niewielkim szacunkiem, z małą dbałością. *Nie można tak małoważnie brać tę rzecz.*

Małoważność, ści, *blm. ż.* mała wartość, mała cenność.

Małoważny, a, e, *p.* nie wiele ceniony, mało wartości mający, mało znaczący. *Następstwa małoważne.*

Małoważyć,ył, y, *scz. nd. co;* mało oceniać, nie wiele wartości do kogo, lub do czego przywiązywać, pogardzać. *Małoważyć sobie upomnienie czyje, ob. Lekceważyć.*

Małowiarek, rka, *lm.* **rkowie, Małowiernik, a,** *lm.* **cy,** *m.* człowiek mało wiary mający, niedowiarek. *Małowiarku! nawróć się do Boga. O małowiernicy! czemuż nie pomnicie na obietnice boskie!*

Małowieczny, a, e, *p.* nietrwały, krótkowieczny. *Małowieczne życie nasze, rzecz małowieczna. Szklane naczynia małowieczne.*

Małowiernik, *ob. Małowiarek.*

Małowierność, ści, *blm. ż.* 1) nie wielka wiara, mała ufność, brak zaufania. *Jego małowierność w słowa moje obraża mię. Małowierność w przyjaźni nie powinna się znajdować. Małowierność w religji prowadzi do niewiary.* 2) = *nieuż.* niedotrzymanie, złamanie wierności. *Małowierność królowi, panu, tronowi, własnym zasadom* i t. p *ob. Niewierność.*

Małwierny, a, e, *p. w co, w kogo, v. komu, czego, v. w czém;* mało wiary, ufności, zaufania mający.

Małowodny, a, e, *p.* mało wody mający.

Małowprawny, a, e, *p.* mało wprawy mający, mało wyćwiczony, niezręczny.

Małozbożny, a, e, *p.* mało pobożności mający, *ob. Niezbożny*

Małpa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (Macacus, *v.* Simia), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpiastych; gatunki: I. **Ostrobrewki:** 1=*promieniста* (M. vadlatus). 2= *chińska* (M. sinicus). 3 = *Tjaho* (M. Cynomolgus). 4 = *złocista* (M. aureus). 5 = *węglarz* (M. carbonarius). II. **Grzywacze:** 6=*grzywiasta* (M. silenus). III. **Kucyki:** 7=*kusa* (M. rhesus). 8= *długonoga* (M. nemestrinus). 9= *lubieżnik* (M. libidiursus). 10=*czarnolica* (M. maurus). 11= *niedźwiedziasta* (M. areloides). IV. **Magoty:** 12= *pospolita* (M. pithecus). 13=*śniadoczarna* (M. fuscoater). 14=*Oinops* (M. Oinops), 15= *pelops* (M, pelops). *Małpy bezogonowe, ogonowe.* 2)= *fig.* brzydki, szkaradny, szpetny (o mężczyznach i o kobiétach). *Widziałem mężczyznę, brzydka małpa. Ma siostrę okropną małpę.* 3) = *fig.* udający czyjeś ruchy, postępki; przedrzeźniacz, naśladowca.

Małpeczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Hapale), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Naczelnych*, małpiastych, ogonatek; gatunki: I. **Miękkowłoski:** 1=*uszaty* (H. leucotis). 2= *czarnouchy* (H. melanosis). II. **Miko:** 3=*srebrzysty* (H. argentatus). III. **Midasy:** 4= *midas właściwy* (H. tamarin). 5=*Żoffroa* (H. Geofroyii). 6=*Illiger'a* (H. Illigeri). IV. **Czubatki:** 7=*czarnolicy* (H. Titi). V. **Lewki:** 8=*Marykina* (H. Marikina). 9=*płowy* (H. fuscus). 10= *czarny* (H. ater). 11= *złotorękа* (H. chrysoleucos). 12=*białobrzega* (H. leucomerus). 2)=*posp. zdr.* od *Małpa*, mała małpa, *wł.* i *fig.*

Małpi, a, e, *p.* małpie właściwy, do małpy podobny. *Twarz małpia, zwyczaj małpi. Małpi chleb, v. małpi owoc, bot.* (Adansonia), roślina wschodnio-indyjska; (zwana także Światoględem, Baobabem); gat.: = *palczasty* (A. digitata, *v.* baobab). *Małpia jagoda, bot. ob. Bagnówka czarna. Po małpiemu, psł.* na sposób małpi, jak małpy.

Małpiak, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Mithridatea), roślina.

Małpiarski, a, ie, *p.* małpom wrodzony; małpy naśladujący.

Małpiarstwo, a, *blm. n.* niezręczne naśladownictwo, przedrzeźnianie.

Małpiarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) wodzący małpy. 2)= naśladowca niezręczny postępków, czynności czyich, przedrzeźniacz.

Miałpiasty, a, e, *p.* mający podobieństo do małpy. *Małpiastych zwierząt dotąd odkryto sto kilkanaście gatunków.*

Małpica, y, *lm.* **e,** *ż. pg.* 1) duża, szkaradna małpa. 2)=*fig.* szkaradna osoba.

Małpować, ał, uje, *scz. nd.* naśladować niezręcznie co lub kogo. *Małpować chód czyj, głos. Małpuje uczonego człowieka.*

Małpowanie, a, *lm.* **a,** *n.* naśladowanie niezgrabne czynności czyich; przedrzeźnianie.

Małpowodnik, *ob. Małpiarz.*

Małpozwierz, a, *lm.* **e,** *m.* (Prosimia u Jar. Lemur) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpozwierzów; gatunki: I. **Żbiczki:** 1= *koci* (P. catta). II. **Mongozy:** 2=*Mongoz właściwy* (P. Mongoz). 3=*mongoz mały* (P. micromongoz). 4=*mongoz większy* (P. macromongoz). 5 = *szary* (P. Bugi). III. **Małpozwierze właściwe:** 6 = *czerwony* (P. rufa). 7 = *białorękі* (P. albimana). 8 = *Brisson'a* (P. Brissonii). 9 = *białoczoły* (P. albifrons). 10 = *rudoczoły* (P. rufifrons). 11 = *okularowy* (P. ocularis). 12 = *Frederyka* (P. Frederici). IV. **Wary:** 13 = *Makako* (P. Macaco). 14 = *czerwony* (P. erythromela). 15 = *uwieńczony* (P. coronata). 16 = *złotoczelny* (P. chrysampyx).

Małudnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* (Thrinax), roślina.

Małwazja, *ob. Małmazja.*

Mały, a, e, *p.* nie wielki, nie tak wielki jak zwyczajnie, jak potrzeba. *Żadna rzecz nie jest w sobie mała, lecz nazywa się małą w porównaniu z inną większą. Mały kamień, mały dom, mała ręka. Choć mały, ale silny. Z małéj chmury wielki deszcz, przys.* t. j. z małych przyczyn wielkie skutki. a)= z wyrazami pokazującemi wzrost, urodę, wysokość, znaczy niski. *Wieża małéj wysokości. Człowiek małego wzrostu* i *t. p.* b)= z wyrazami oznaczającemi długość, znaczy krótki. *W Rossji miłę małe o pięciu wiorstach. Łokieć warszawski mniejszy niż litewski.* c)=z wyrazami miar sypnych i płynów, oznacza mniéj obejmujący. *Ośmina, garniec małej miary.* d)= z wyrazami wagi, oznacza mniéj ciężaru. *Berkowiec małéj wagi* (10 pudów). e) = przy rzeczow. *zb.* nie liczny. *Małe pianiądze. Mała wieś. Mały lud. Rzucił się na nieprzyjaciela w małéj drużynie.* f) = z wyrazami czas oznaczającemi, wyraża krótkie trwanie. *Małą chwilę zabawię. W małym czasie uszedł milę. Po nie małym czasie wrócił.* g) = *fig.* przy wyrazach cnoty, zalety oznaczających, wskazuje ich niedostatek. *Człowiek małej wiary, małej odwagi, małej głowy, małego rozumu. Małe serce, v. człowiek małego serca,* bojaźliwy, trwożliwy, tchórzowaty. *Mała potrzeba v. interes,* wypuszczenie uryny. W znaczeniu figuryczném kładzie się też z przyim. *w.* np. *Mały w sprawiedliwości, w nauce prawa, w uczynkach.* h) = *przy latach*; dziecięcy, młodzieńczy. *Małe lata v. mały wiek. Od małych lat znamy się. Mój mały, piesz.* mój kochany, moje dziecko. *Chodź do mnie mój mały! Mój mały całą noc dziś płakał. Mały!* wołając na służącego. *Chodź tu mały! Od małego do wielkiego,* t. j. wszyscy. *O mały włos,* tylko co, ledwie że nie.

Małż, a, *lm.* **e,** *m. zool.* skorupiaste, wodne stworzenie, pław, skorupiak.

Małżeński, a, ie, *p.* małżonkom lub małżeństwu właściwy, do małżonków lub małżeństwa należący. *Związek małżeński. Śluby małżeńskie,* zjednoczenie mężczyzny i kobiéty małżeństwem. *Węzeł małżeński. Więzy małżeńskie,* prawo zobowiązujące małżonków do wspólnego życia. *Stan małżeński powinien być uzacniony miłością i wiernością małżeńską. Powinność małżeńska,* dopełnienie obowiązków stanu małżeńskiego. *Sprawa małżeńska. Obcowanie małżeńskie,* zbliżanie się miłośne małżonków. *Gody małżeńskie,* wesele.

Małżeństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) prawne i sakramentalne połączenie się mężczyzny z kobietą w celu wzajemnéj pomocy w pożyciu i w wychowywaniu dzieci. Warunkami istotnemi do zawarcia małżeństwa są: a) wiek; b) zezwolenie wzajemne; c) pozwolenie rodziców lub władzy; d) zdolność fizyczna. *Małżeństwo kobiéty nazywa się zamążpójściem, mężczyzny ożenieniem się. Zawrzeć małżeństwo. Wstąpić w małżeństwo. Złączyć się małżeństwem. Poddać kogo małżeństwu,* wyjść za mąż lub ożenić się. *Żądać lub prosić kogo w małżeństwo,* chcieć z kim ożenić się. *Żyć w małżeństwie,* być w prawnym związku małżeńskim. *Małżeństwo piérwsze, drugie* i *t. d.,* t. j. piérwszy, drugi raz zawarte. *Dzieci z drugiego małżeństwa. Małżeństwo prawe,* sakramentem małżeństwa uświęcone. *Małżeństwo nieprawe,* sakramentem małżeństwa nie potwierdzone. *Syn z nieprawego małżeństwa.* 2) = *zb.* mąż i żona, małżonkowie *Przyjechało do nas młode małżeństwo. Małżeństwo dobrane,* t. j. małżonkowie dobrze z sobą żyjący, podobni do siebie. *Małżeństwo młode,* mąż i żona nie dawno połączeni. *Poróżnić małżeństwo,* przywieść do niezgody męża z żoną. *Małżeństwo się poróżniło,* rozstali się, nie żyją z sobą w jedności i zgodzie małżeńskiéj. 3) = jeden z Sakramentów, t. j. obrząd kościelny, uświęcający związek kobiéty z mężczyzną, przez który, ten staje się mężem, a

tamta żoną. 4)=*fig. prow.* członek wstydliwy męzki, miejsce wstydliwe niewieście. *Macać małżeństwo. Przystąpić do małżeństwa. Zażywać v. używać małżeństwa. Odprawiać małżeństwo*, obcować z żoną lub z jakąbądź kobietą.

Małżonek, nka, *lm.* **nkowie,** *m.* 1) mężczyzna mający żonę, *ob. Mąż.* 2) = *w lm. zb.* mąż z żoną, *ob Małżeństwo.*

Małżonka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta mająca męża, *ob. Żona.*

Małżonkarz, a, *lm.* **e,** *m.* każdy inny nie mąż z żoną obcujący; zwodziciel żon, cudzołożca.

Małżonkować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *kogo, prze.* poślubić kogo, złączyć się małżeństwem. *Zda się jéj, że kto tylko na nią spojrzy, chciałby ją małżonkować, ob. Poślubić,* 2) = *z kim;* odbywać obcowanie z żoną lub inną kobietą. *Téj nocy małżonkowali z sobą. Małżonkował z nią.* = **się,** *stz.* 1) *z kim;* zaślubiać się. *Z czwartą żoną małżonkował się, ob. Żenić się.* 2) = *komu;* przymilać się, zalecać się. *Małżonkuje się kochanej niewieście.*

Małżonkowanie, a, *blm. n.* 1) *prze.* poślubianie kogo, łączenie się małżeństwem. 2) = obcowanie z żoną lub inną kobietą. = **się,** *zaim. ob. Małżonkować się.*

Małżonkowy, a, e, *p.* do małżonka należący, małżonkowi właściwy, od małżonka pochodzący.

Małżowina, y, *lm.* **y,** *ż.* skorupka od małża.

Małżowiniec, ńca, *blm. m min.* zbiór muszel czyli małżów oblanych i połączonych stwardniałym więzem wapiennym.

Małżyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Mali*) mały małż.

Mama, y, *lm* **y,** *ż.* pieszczotliwa nazwa matki, *ob. Matka, Mateczka* i t. d.

Mamać, ał, a, *sn. nd.* mamo! wołać, wzywać matki.

Mamcarz, a, *lm.* **e,** *m.* syn mamki.

Mamcia, ci, *lm.* **cie,** *ż.* (*zdr.* od *Mamka v. Matka*) droga mamka, kochana matka, *ob. Mamka, Matka.*

Mamczenie, a, *blm. n.* karmienie dziecięcia piersiami nie będąc mu matką.

Mamczy, *v.* **Mamczyn, a, e,** *p.* od mamki, do mamki należący.

Mamczyć, ył, y, 1) *scz. nd. kogo;* karmić cudze dziecię piersiami. *Mamczyć dziecię.* 2) = *sn. nd.* mamką być, za mamkę służyć. *Dwa lata mamczyła.*

Mamczyn, *ob. Mamczy.*

Mameczka, i, *lm.* **i,** *ż. piesz.* mamka, *v.* matka.

Mamel, u, *blm. m.* namiot nad grobem Mahometa.

Mamelajnena, y, *blm. m. mit.* trzeci wyjaw Kipulan-Nejty, jest fińska strażnica potępieńców w Manali. Złośliwa ta niewiasta wężowa, podobna do normandzkiéj *Heli, ob. Tuoni, Tuonen-Tytta.*

Mameluk, a, *lm.* **i,** *m.* turecki niewolnik, a szczególniéj z chrześcjańskich narodów pochodzący.

Mami, *nieod. ż.* (u Cyganów) mamka, w ogóle, tak dziewczęta nazywają stare, obce sobie kobiéty.

Mamić, ił, i, *scz. nd. kogo;* 1) przywabiać, przynęcać. *Mamić kogo wdziękami. Ciekawość mami go.* 2)=łudzić, zwodzić, oszukiwać. *Te zdradne słowa mamiły go, ob. Omamiać.* = **się,** *stz.* łudzić się, uwodzić się. *Mami się pozorami. Dać się mamić.*

Mamiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który kogo mami, przywabia; zwodziciel.

Mamicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która mami kogo, przywabia; zwodzicielka. *Próżność, mamicielka płochych ludzi.*

Mamidło, a, *lm.* **a,** *n.* 1) przedmiot co ku sobie wabi, przyciąga. *Piękność jéj niewiasty jest niebezpiecznem mamidłem dla młodzieży.* 2)= przedmiot oszukujący, zwodniczy. *Różkosz zmysłowa jest mamidłem dla młodzieży.* 3) =*fiz. ob. Miraż.* 4)=w umiejętności, *ob. Czadz.*

Mamienie, a, *lm.* **a,** *n.* wabienie, nęcenie, łudzenie, pokusa. *Oparł się mamieniu miłości. Mamienie okiem, wdziękiem.*

Mamił, a, *lm.* **e,** *m.* u Turków wielbłąd poświęcony, mający pochodzić od wielbłądów Mahometa, na którym przewożą do Mekki wspaniałe podarunki.

Mamin, a, e, *p.* do mamy należący, mateczyn.

Mamka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) niewiasta karmiąca piersiami dziecko cudze. *W mamki poszła;* poszła służyć za mamkę. 2)= (w języku dziecinnym) *piesz.* matka, mateczka. 3)= *or.* ranna mgła nad wodą.

Mamlać, ał, a, *sn. nd. myś.* kiedy wyżeł lotną zwierzynę złowiwszy, nie aportuje jéj, tylko nad nią się zabawia.

Mamliwy, a, e, *p.* ciągle, bez przestanku łudzący, zwodniczy.

Mammaljolit, u, *lm.* **y,** *m.* skamieniała lub inna kość zwierząt przedpotopowych.

Mammologja, i, *lm.* **je,** *ż.* nauka o zwierzętach ssących.

Mammona, *ob. Mamona.*

Mammont, lep. **Mammut, a,** *lm.* **y,** *m. geol. v. Słoń przedpotopowy* (Elephas mammonteus, *v.* El. primigenius), zwierzę pierwiastkowego świata, podobne do azjatyckiego słonia, lecz olbrzymiéj wielkości; szczątki jego a nawet całe szkielety znajdywane bywają w wielu krajach, a mian. w Syberji, Kamczatce, Ameryce półn. i t. d.; należy do nieistniejącego dziś gatunku słoniów; kopalne kły mammutowe, stanowiące ważny przedmiot handlu w Syberji, znane są pod nazwiskiem: *mammutowych kości.*

Mamona, y, *blm. ż.* (z syr.) 1) bogactwa, skarby świata, zbiory ziemskie nad potrzebę konieczną przechodzące. *Nie możecie Bogu służyć i mamonie.* 2)= ponęty świata, mamidło. 3)=*posp.* pieniądze.

Mamonista, y, *lm.* **ści,** *m.* zbieracz mamony, skąpiec.

Mamot, Mamotać, *ob. Momot. Momotać.*

Mamranie, a, *lm.* **a,** *n.* mruczenie, niewyraźne gadanie.

Mamrat, a, *lm.* **y,** *m.* mruk, człowiek mrukliwy, zrzęda.

Mamrotać, ał, oce, *v.* **cze, Mamruczeć, ał, y,** *scz. nd* mruczéć sobie pod nosem, bąkać, mówić niewyraźnie. *Mamrotać modlitwę, pacierze.*

Mamudja, ji, *lm.* **je,** *ż.* moneta w Batawji i Persji = 13.5 kop. =27 gr.

Mamunia, ni, *lm.* **e,** *ż. piesz. ob. Mama.*

Mamunin, a, e, *p.* do mamuni należący.

Mamut, a, *lm.* **y,** *m. ob. Mammont.*

Mamzer, *v.* **Manzer, a,** *lm.* **owie,** *m.* (z hebr.) 1) bękart, potomek nieprawego łoża. 2) = Żyd ochrzczony, ochrzta.

Man, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) lennym prawem co trzymający; mający lenność, państwo. *Opolski książę został manem wiecznie królestwa czeskiego.* 2) = poddany, niewolnik. 3)=*blm. m. mit.* drugi syn Wuotana, tylo, co u Normandów Bor, znaczy pierwiastek giermarmańskiego Bożoczłowieczeństwa. Man uchodził za herosa, lub półboga, a równał się przecież samemu Allfaterowi. Przypomina celtyckiego *Mynawga*, ponckiego *Amanu* i perskiego *Homannesa.* Inne imiona jego: *Mannus, Mennor.* 1)=**a,** *lm.* **y,** *m. mit.* rzymski cień umarłych, nieboszczyk, nie ten, co tula się na ziemi, ale co przebywa w Erebie, *ob. Lemur.*

Mana, y, *blm. ż. mit* bogini rzymska.

Manala, i, *blm. ż. mit.* finlandzkie piekło, coś na kształt Tartaru. Zowie się *Tornea, Tuonela.*

Manalgja, ji, *blm. ż* odrętwiałość ciała i umysłu.

Manalon-Moety, ego, *blm. m. mit.* wyjaw Perkela drugi, jest fiński przewoźnik umarłych, równy litewskiemu Patelu, lub greckiemu Charonowi, *ob. Tuon, Hijunkarki.*

Manatki, tków, *v.* **tek,** *blp. m. v. ż.* rzeczy małej wartości, rupiecie. *Zabieraj swoje manatki i ruszaj.*

Manawyd, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest wytrwałość w przedsięwzięciu niczém nieugięta. Nie należy go mieszać z Menwydem.

Manawydan, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Lira, niezłomne milczenie, jest stróż tajemnicy. Odbiera przysięgę od Druidów.

Manczyk, a, *lm.* **i,** *m. mit.* jeden z trzech synów Mana, giermańskiego boga-człowieka, odpowiada normandzkiemu Borczykowi, lub Borejczykowi. Manczykami są: *Sakanot, Heremod* i *Geat*, urobieni na wzór normandzkich Wodana, Haemira i Wego. Manczyki, wędrując przy brzegach morza, należli dwa pniaki, jeden jesionowy, drugi olszowy. Uczynili z nich najpierwszą parę ludzką: *Iska* i *Segeminnę.* Szczepią na ziemi drzewo człowieczeństwa w bliskości cudownéj studni i oddają je *Welwom* pod opiekę. Wszystko to są normandzkie podania, *ob. Igdrazyl, Mimer, Norna, Borejczyk.*

Mandant, a, *lm.* **ci,** *m.* ten który powierza interes do załatwienia pełnomocnikowi.

Mandaryn, a, *lm.* **owie,** *m.* klassa uprzywilejowana, urzędnicza w Chinach.

Mandarynat, u, *lm.* **y,** *m.* urząd mandaryna; zarząd mandaryna.

Mandat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) pełnomocnictwo czyli polecenie chętnie podjęte. 2)=dokument wyrażający to polecenie.

Mandatarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* pełnomocnik, zastępca i wykonawca rozkazu swego mandanta.

Mandla, i, *lm.* **e,** *ż. an.* ślinna jagoda, ślinny gruczołek; posp. używa się *w lm.*

Mandolina, y, *lm.* **y,** *ż.* rodzaj małéj lutni we Włoszech.

Mandora, y, *lm.* **y,** *ż.* rodzaj lutni o czterech strunach.

Mandryl, a, *lm.* **e,** *ż.* gatunek małp.

Mandryt, a, *lm.* **ci,** *m.* przełożony w greckim klasztorze.

Manela, i, *lm* **e,** *ż. zdr.* **Manelka, i,** *lm.* **i,** *ż.* naramiennik, strój na rękę, nareękawek.

Manceros, a, *blm. m. mit.* syn Malkandra, królewicz Byblosu. Gdy Izyda, która była jego mamką, uderzywszy w najgrubszy słup pałacu, wydobyła z niego Ozyrysowe ciało, a płakała i narzekała srodze, serce mu pękło z żalu. Przeniesion był za to na niebo, osadzon na jednéj z gwiazd i policzon między Kábiry, *ob. Aza, Eryka, Malkander.*

Manes, a, *blm. m. mit.* syn Jowisza,

Manewr, u, *lm.* **y,** *m.* 1) obroty wojskowe, popis w obrotach, *ob. Obrot.* 2)= *fig.* wykręt, podstęp, *ob. Intryga.*

Manewrować, ował, uje, 1) *scz. nd. czém;* robić wojenne obroty lub popisy *Manewruje wojskiem, koniem, bronią. Manewruje pałaszem;* wywija nim. 2) = *sn. nd.* a) *wł.* wykręcać się, wywijać się, krążyć. *Lis manewruje koło kurnika.* b) *fig* mataczyć, umykać się, nie dawać się wyrozumieć. *Manewrował w odpowiedzi. Patrz żeby ci się dziewczyna nie wymknęła, bo coś poczyna manewrować w miłości.*

Maneż, u, *lm.* **e,** *m.* miejsce, gdzie uczą jeździć na koniu, gdzie ujeżdżają konie; ujeżdżalnia. *Być na maneżu;* uczyć się konnéj jazdy. *Posiadać sztukę maneżu;* umieć konno jeździć.

Maneżowy, a, e, *p.* do maneżu należący, maneżowi właściwy, od maneżu. *Koń maneżowy.*

Mangan, u, *blm. m. chem* (*manganez, manganesium*), metal znajdujący się w rudzie, zwanéj *braunsztejnem.*

Manganez, u, *lm.* **y,** *m. min.*, in. *Niedokwas czarny manganezu; piroluzyt*, minerał ciemno popielato-stalowego koloru, z dość wyraźnym metalicznym blaskiem, nie wielkiéj twardości, kruchy i nader ciężki; smoli palce będąc w nich trzymany; znajduje się w stanie zbitym, ziemistym, włóknistym i właściwym krystalicznym; w handlu zowie się prosto *manganezem*; ma wielkie użycie w chemji i w technice.

Manganglanc, u, *blm. m. min.* gatunek rudy, składającéj się głównie ze związku siarki z metalem manganem.

Manganiak, u, *lm.* **i,** *m.* minerał, mający w swym składzie metal manganez.

Manganit, u, *lm.* **y,** *m. min.*, in. *Wodan kwasorodka i kwasorodnika manganezu.*

Mangir, a, *lm.* **y,** *m.* moneta miedziana turecka (0,25 aspra), *ob. Aspr.*

Mangostan, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob Żółtopla.*

Mangusodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Mangifera), roślina.

Manhogan, a, *blm. m. mit.* Reiddyna syn, celtycki Deiwr, jest słońce wtórego światła. Chodzi w czerwonopłomiennym wieńcu i jest ogromny. Przyniósł przedwiecznego smoka, lub Huego, do Brytanji, i oznajmił jéj, iż będzie wolna i szczęśliwa, dopóki zachowa wiernie tajemnice.

Mani, ego, *blm. m. mit.* syn Tora i Jotunki Jarnfaksy, umiejącéj owładać najmocniejszego z Azów krasy swéj czarem, ulubieniec ojca, mierzący się z nim mocą i odwagą, jest jeden z normandzkich bogów wojny, *ob. Loryd, Mode.*

Maniacz, *ob. Maniciel.*

Maniak, 1) **u,** *blm. m. bot. ob. Obrzydlec, v. Obrzydlec maniak.* 2) =, **a,** *lm.* **i,** *m. myś.* skóra z zabitego cietrzewia wypchana, służąca do wabienia cietrzewi.

Manicheizm, u, *blm. m.* nauka Manesa i jego sekciarzów.

Manichejczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* zwolennik sekty perskiego mnicha Manesa z III wieku, który uznawał oddzielny początek złego i dobrego.

Manicher, a, *lm.* **y,** *m. prow.* który się upomina; naprzykrzony wierzyciel.

Manicherować, ował, uje, *scz. nd. prow.* upominać się, domagać się uprzykrzenie swéj należności.

Manichorn, *ob. Klarychorn.*

Maniciel, *v. prow.* **Maniacz,** *v.* **Maniarz, a,** *lm.* **e,** *m.* który mami, oszukuje, zwodzi.

Manicielka, *v. prow.* **Maniaczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* zwodzicielka, oszukanica.

Manić, ił, i, *scz. nd.* zwodzić, oszukiwać, okpiwać, *ob. Mamić.*

Manienie, a, *lm.* **a,** *n.* okpiwanie, oszukiwanie, zwodzenie.

Manifest, u, *lm.* **y,** *m* 1) odezwa monarchy do całego narodu, w któréj przy nadzwyczajnych okolicznościach, jak przy wstąpieniu na tron, urodzinach potomka, w czasie wojny, i t. p. ogłasza swą wolę lub życzenie, postanowienie lub zamiary, w których naród powinien brać udział. 2) = w dawném prawodawstwie polskiém, oświadczenie publiczne przed urzędem przeciw naruszycielowi praw i swobód swoich; protestacja. *Zanieść manifest przeciw pogwałceniu praw, wydarciu własności,* i t. p.

Manifestacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) objawienie, objaw, rozgłoszenie. 2) = czynność, którą się co ogłasza, objawia. *Manifestacja woli boskiej.* 3) = obstawanie przy swych prawach.

Manifestacyjny, a, e, *p.* ogłaszający, uchwalny, obiecujący jawnie swobody.

Manifestator, a, *lm.* **owie,** *m.* objawiacz, odkrywacz, wykaziciel.

Manifestować, ował, uje, *scz. nd.* 1) ogłaszać, uchwalać, zeznawać, obiecywać publicznie. 2) = oznajmiać, uwiadamiać. 3)= zastrzegać publicznie prawa swoje. = **się,** *stz.* 1) objawiać się. 2) = *przeciw komu;* protestować przeciw czemu, nie uznawać czego.

Manika, *nieod. m. zool.* zwierzę z rodzaju Dydelfów.

Manikordjon, u, *lm.* **y,** *m.* instrument muzyczny, w rodzaju klawikordów.

Maniowy korzeń, korzeń rośliny *Dyptan biały*, używający się w medycynie.

Manipulacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) porządek wykonywania roboty, odbywania spraw wszelkich, np sądowniczych i t. p. 2) = kierowanie czém, prowadzenie interesu, zarząd.

Manipulacyjny, a, e, *p.* kierujący czém, obrotny, obrabiający co.

Manipularz, a, *lm.* **e,** *m.* część ubioru kościelnego, którą ksiądz w czasie mszy na lewéj ręce nosi.

Manipulować, ował, uje, *scz. nd. co, v. czém;* kierować czém zręcznie, dawać pewny obrót czemu, zarządzać korzystnie.

Manista, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) wyznawca wiary zaprowadzonéj przez Szymona Meno, *ob. Menonita.* 2) = *ob. Maniciel.*

Manja, ji, *blm. ż.* (z łac.) 1) warjacja, pomieszanie umysłu, gorączka z bredzeniem. *Cierpieć manję. W manji bredzić.* 2) = żądza, namiętne upodobanie, dziwaczne przywyknięcie. *Manja wierszowania. Ma manję uczenia wszystkich.* 3) = *mit.* bogini rzymska, matka Larów.

Manjacki, a, je, *p.* warjacki, manji właściwy.

Manjak, a, *lm.* **cy,** *m.* manję cierpiący; warjat.

Manjera, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) sposób, właściwość, zwyczaj. *To jego zwykła manjera. Manjera francuska.* 2) = ułożenie, układ, szykowność, wykonanie kunsztowne. *Obraz, powieść dobrej manjery. Zła manjera pisania.* 3) = sztuczność, nienaturalność. *Ta kobieta w ciągłych manjerach. Miéć piękną manjerę. Być z dobrą manjerą, ob. Ułożenie.*

Manjernie, *ps.* 1) grzecznie, układnie. *Skłonił się manjernie.* 2)= przesadnie, z wymuszeniem. *Chodzić, rozmawiać manjernie.*

Manjerność, ści, *blm. ż.* 1) układność, obyczajność, ugrzecznienie. 2) =sztuczność, nie naturalność. *Manjerność stylu, mowy. Manjerność w układzie.*

Manjerny, a, e, *p.* 1) układny, grzeczny, obyczajny. 2) = przesadny, nienaturalny, wymuszony.

Manjerować, ał, uje, *scz. nd.* ogładzać, wykształcać. *Styl swój manjerować.*

Manjerowanie, a, *blm. n.* ogładzanie, wykształcanie, przeinaczanie.

Manjerowany, a, e, *im.* ogładzany, wykształcany, przerabiany.

Mankament, u, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) uchybienie, błąd, podstęp, oszukanie.

Mankiet, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Mankietek, tka**, *lm.* **tki**, *m. v.* **Mankietka, i**, *lm.* **i**, *ż.* część rękawa przy ręce, u kobiét pospolicie haftowana.

Makietnica, y, *lm.* **e**, *ż.* kobiéta robiąca mankietki.

Manko, a, *blm. n.* (z włos.) *han.* brak, uszczerbek, ubytek, czego jest mniéj, niżeli być powinno. *Przy obliczeniu kassy, znalazło się manko 4 ruble 15 kopiejek.*

Manko-Kopak, a, *blm. m. mit.* prawodawca i bóg Peruwjanów.

Manna, y, *blm. ż.* 1) *bibl.* żywność, podług podania Pisma św. spadająca z nieba na pokarm dla Izraelitów będących na puszczy po wyjściu z Egiptu, 2) = *bot.* (Glyceria) roślina z rodziny *trawiastych* (Gramineae), należąca do klassy 3éj rzędu *dwusłupkowago*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *jadalna v właściwa* (G. fluitans), rośnie obficie na miejscach wodą zalanych, na łąkach mokrych w rowach, rostaczając po wodzie równowązkie, śpiczaste liście; ziarna manny zbierają się przez lud mokremi sitami z rana, nim rosa jeszcze oschnie, potém wysuszone, otłukują się z lekka w stępach; na użytek lub na sprzedaż oczyszczają się z plewek; zwą ją niek. *kostrzewą, trawą mannianą.* dawn. *Kaczyniec;* = *wodna* (C. aquatica) in. *Mielec.* 3) = (manna) *chem.* sok skrzepły, wypływający z niektórych roślin, a mian. z gatunku jesionu, zwanego *fraxinus ornus;* składa się głównie z mannitu, cukru klejowego z materją rozwalniającą, gummy i materji włóknistéj. 4) = *modrzewiowa* (Manna laricina), lipki i słodkawy sok, występujący na igłach i młodych wypustkach modrzewia w krajach ciepleiszych, używany w medycynie. 5) = *bot.* (Alhagi mannifera) roślina z rodzaju *Boiodajni.* 6) = dawn. nazwa rośliny; *Manneczka łękowata.* 7) = *trawna v. samorodna.* dawna nazwa *Prosa krwistego.* 8) = *mit.* córa Pahjola i Luhi, fińska olbrzymka, panna północna, dobra istota, lekarka óz i koni.

Mannhejm, u, *blm. m. mit.* normandzkiego *Aska* i *Embli*, a przez nich człowieczeństwa całego mieszkanie we wszechnicy bytu. Był to ląd, brzemienny urodzajem i wszech błogosławieństwem, oblany do około rzeką Oceanem, któréj drugostronne brzegi obwarowane zostały grobłą potężną, z rzęs i brwi Imera ułożoną, a ludzi od napaści Jotów broniącą. Inne imię krainy téj *Mitgard.*

Manneczka, i, *blm. ż. bot.* (Eleusine), in. *Stężyber v. Sużyber*, roślina trawiasta, plemienia *Chlorynkowych;* gatunki: = *łękowata* (E. coracana), dawn. *Manną* zwana; = *wytężona* (E. stricta) nadzwyczaj plenna; = *indyjska* (E. indica) i = *tokusso* (E. tocusso).

Manniany, a, e, *p.* z manny zrobiony. *Kasza manniana. Nasienie manniane.*

Mannit, u, *blm. m. chem. v. Cukier mannawy*, stanowi główną część składową manny.

Mannowy, *ob. Manniany.*

Mannus, a, *blm. m. mit.* bohater i półbóg giermański, *ob. Man.*

Manometr, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) in. *Pneumatyk, Prężnomiar, Rd.*, narzędzie do oznaczania prężności gazu lub pary, zamkniętéj w naczyniach. *Manometr powietrzny*, dla oznaczenia prężności powietrza.

Manometrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka mierzenia gęstości powietrza lub pary.

Manometryczny, a, e, *p.* do manometji należący.

Manon, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest słońce noworocznego lata, tyle, co egipski Kanob. Tarczą jego zwierzyniec, a okrętem sklepienie niebios. Zowią go *Jasności* królem.

Manona, y, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, pani Dywedu, pierwowzór wszechpiękności, żeński Manon, nadaje rzeczom i zwierzętom, a mianowicie ludziom nadobne kształty.

Manowcowy, a, e, *p.* wspólny z manowcem, podobny do manowca, obłędny. *Manowcowa nora.*

Manowczyk, a, *lm.* **i**, *v.* **Wertebek, bka**, *lm.* **bki**, *v.* **Meander, dra**, *lm.* **dry**, *m. ar.* szlak grecki, jakby ze sznurka jednostajnie poskręcanego złożony.

Manowie, *v.* **Manowisko, a**, *lm.* **a**, *n.* okolica bezdrożna, pusta, manowcami przecięta.

Manowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* przejście bezdrożne, poplątane, obłędne, nieznane. *Zabłądzić w manowcach. fig. Chodzić manowcami*, okrążać, wykręcać się, używać wybiegów.

Manowy, a, e, *p.* do mana należący, lennikowi właściwy: lennikowy.

Mansja, ji, *lm.* **je**, *ż.* utrzymywanie kogoś na stole i mieszkaniu klasztornem. *Być na mansji u księży Pijarów.*

Mansjonarja, ji, *lm.* **je**, *ż.* dochody, jakie mansjonarz pobiera.

Mansjonarz, a, *lm.* **e**, *m.* ksiądz wolny od obowiązków oprócz odprawiania mszy i pacierzy kapłańskich, lecz pobierający płacę i przy kościele mieszkający.

Manszester, stru, *blm. m.* rodzaj tkaniny bawełnianéj jak aksamit; półaksamit tak nazwany od miasta tegoż imienia w Anglji.

Manszestrowy, a, e, *p.* z manszestru. *Kołnierz manszestrowy.*

Manszonik, *ob. Zarękawek, Mufta.*

Manta, y, *lm.* **y**, *ż.* salopa, ubiór żeński, płaszczyk.

Mantelzak, *ob. Matelzak.*

Mantolet, u, *lm.* **y**, *m.* krótki męzki płaszcz.

Manturna, y, *blm. ż. mit.* rzymska bogińka, sprawująca nowożeńcom sute gody weselne.

Mantyczka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta zrzędząca, nudziarka.

Mantyczyć,ył, y, *sn nd. posp.* zrzędzić, nudzić, uprykrzać się, gadać ni to, ni owo.

Mantyk, a, *v* **Mantyka, i**, *lm.* **cy**, *m. posp.* zrzęda, nudnik, człowiek, który sam nie wié, czego mu brak.

Mantyka, i, *lm.* **i**, *ż.* sakwy, tajstry, torba.

Mantyla, i, *lm* **e**, *zdr.* **Mantylka, i**, *lm.* **i**, *ż.* płaszczyk kobiécy.

Mantyna, y, *blm. ż.* rodzaj jedwabnéj materji.

Mantynowy, a, e, *p.* z mantyny. *Podszewka mantynowa.*

Mantyssa, y, *lm.* **y**, *ż.* (*logarytmu*), *ob. Logarytm.*

Manuał, u, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) 1) podręczna książka, zbiór pism dorywkowych, *ob. Podręcznik.* 2) = klawjatura w organach.

Manualik, u, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Manuał*) mały manuał.

Manufaktura, *ob. Rękodzieło.*

Manufakturny, *ob. Rękodzielny.*

Manufakturzysta, *ob. Rękodzielnik.*

Manuskrypt, *ob. Rękopism.*

Manwaed, a, *blm. m. mit.* celtycki półbóg, król Arlechwedu bajeczny, główny pomocnik Angora, jest obrońca i mściciel druidzkiéj cnoty. Miał *wilka*, którym szczwał złych olbrzymów i wrogów wiary. Różni się od Menwyda, Manawyda i Manawydana.

Manzer, *ob. Mamzer.*

Mańczasty, a, e, *p.* lewéj ręki używający w robocie, *ob. Mańkut.*

Mańka, i, 1) *lm.* **i**, *ż.* lewa ręka. *Zażyć kogo z mańki*, oszukać, podstępnie z kim się obejść. 2) = *lm.* **owie**, *m.* ten, co lewéj ręki za prawą używa, *ob. Mańkut.*

Mańkaty, a, e, *p.* lewą rękę mający.

Mańkut, a, *lm* **y**, *m.* mający lewą rękę wprawniejszą zręczniejszą do roboty, niż prawa, *ob. Mańka.*

Mański, a, ie, *p.* lenny, hołdowny, podległy.

Mańst wo, a, 1) *blm. n.* zasada prawa lennego. 2) = *lm.* **a**, *n.* lenność, majątek lenny.

Maolluzed, a, *lm.* **y**, *m. mit.* estoński opiekun domowy, człowieczek wielkości paluszka. Przejęto go od słowiańskich *Małoludów*, lub Krasnoludków, Krasnalków. Znaczy tyle, co na Litwie *Kauk.*

Maon-Emojnena, y, *blm. ż. mit.* żeński Ween-Kaningas, druga Wajnemojnena żona, znaczącząca morze ulotulone w powietrzu, jest fińską królową chmur, a odpowiada litewskiéj Upinie. Mężem jéj Ukko, lub Starzec: zaczém pani to wielka.

Maozim, *nieod.* (z hebr.) *bibl.* 1) twierdza mocna. 2) = Antychryst oznaczony przez Antyocha.

Mapa, *v.* **Mappa, y**, *lm.* **y**, *ż.* wyobrażenie rysunkiem przedstawione powierzchni kuli ziemskiéj lub jéj części, powierzchni pozornéj nieba lub jego części. *Mapa jeograficzna*, służąca do opisu ziemi. *Mapa niebieska czyli astronomiczna*, przedstawiająca położenie ciał niebieskich i ich konstellacje. *Mapa hydrograficzna* czyli *morska*, przedstawiająca system wysp na morzach, miejsca żeglowne *v.* niebezpieczne i t. p. *Mapa orograficzna*, przedstawiająca położenie, kierunek i względną wysokość gór na kuli ziemskiéj lub w kraju jakim. *Mapa topograficzna* czyli *miernicza*, przedstawiająca jaką miejscowość z najdrobniejszém wyszczególnieniem wszystkich przedmiotów na jéj powierzchni znajdowanych; rozgraniczą posiadłości ziemskie, i urzędowie zrobiona jest dokumentem przyznającym komu prawne posiadanie określonego na niéj obrębu ziemi. *Mapa drożna* czyli *podróżna*, wskazująca drogi, stacje pocztowe i t. p. *Mapa niema*, bez oznaczenia nazwisk szczegółów jeograficznych dla wprawy uczących się ziemioopisania.

Mapuryto, *zool. ob. Śmierdziel.*

Mara, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) widzenia senne przerażające, senne widziadło. *Śnić marę. Senna mara. Sen mara, Bóg wiara, przys.* nie wierz w sny, ale w boskie rozrządzenia. 2) = sen pełny marzeń. *Obudzić kogo z mary.* 3) = widziadło, postać znikoma, cień postaci, zjawisko nadnaturalne, cień nieboszczyka. *Widzieć mary na jawie. Mara gorączkowa. Wygląda, jak mara. Stanąć marą*, znikнąć, zniszczéć. 4) = *fig.* omamienie, zwodnictwo, ułuda. *Mara szczęścia, chwały, fałszu i t. p. Mara rozkoszy ściga go nieustannie.* 5) = *blm ż. mit.* żeński latawiec, lub duszyca niewiasty zmora. Daje sny straszliwe, lub mary. Stąd jéj nazwa, *ob. Murrawa, Mora, Kodota.* 6) = *w lm. ob. Mary.*

Maraa, i, *blm. ż. bibl.* gorkość wody na pustyni Etan, dla któréj pić nie mieli co ani Izraelici, ani ich bydło.

Marabu, *nieod. n. prze.* pióra dawniéj do stroju używane.

Marabut, a, 1) *lm.* **ci**, *m.* w Afryce, kapłan mahometański. 2) =, *lm.* **y**, *m.* imbryk blaszany do kawy, u dołu wydęty. 3) = *zool.* ptak z gatunku bociana, w Afryce i Azji (Ciconia argala).

Maracista, y, *lm.* **ści**, *m.* 1) stronnik Marata, rewolucjonista francuski. 2) = *fig.* okrutnik.

Marakaja, *zool. ob. Pantera.*

Marakować, ał, uje, *sn. nd. prow.* mieć żal do kogo.

Marana, y, *blm. ż. mit.* nazwa śmierci u Indjan; stąd zapewnie pockodzi *Marzanna.*

Maranta, y, *lm.* **y**, *ż. bot. ob Aksamitowiec.*

Maran-Atha, (z hebr.) sposób klątwy grożący przyjściem sądów Bożych.

Maras, a, *blm. m. mit.* litewski dewajtas, znaczący zarazę na ludzi i bydło. Stał pod rozkazami Numejasa i Peskji, bóstw gościnności, a nawiedzał te okolice, w których nie szanowano dość gościa. Ma związek ze słowiańskiemi *Morus, Murus* i *Marzanna*, tudzież z indyjską *Maraną.*

Maraskino, *nieod. n.* we Włoszech, napój spirytusowy z pestek potłuczonych wiśien kwaśnych; gatunek gorzalki.

Marat, a, *lm* **owie**, *m.* 1) imię własne. 2) = *ob. Maracista, Maratysta.*

Maratryt, u, *blm. m* wino kminkowe.

Maratta, y, *lm.* **owie**, *m.* jeden z Maratów narodu w Ind. wsch.

Maratysta, y, *lm.* **ści**, *m.* 1) stronnik Marata, rewolucjonisty francuskiego. 2) = *fig.* okrutnik.

Maratyzm, u, *blm. m.* 1) republikanizm Marata. 2) = *fig* okrucieństwo.

Marawedi, *nieod. n.* moneta 1) hiszpańska = 0,375 kop. = 0,75 gr. 2) = *de Vellon* = 0,19 kop. = 0,38 gr.

Marazm, u, *blm. m. med.* wyniszczanie się, usychanie ciała; konsumpcja.

Marcepan, u, *lm.* **y**, *m.* ciasto z migdałów i cukru; rodzaj placków. *Obchodzić się bez marcepanów, przys.* przestawać na tém, co jest. *Obejdzie się cygańskie wesele bez marcepanów, przys.* t. j. za wiele się żąda, obejdzie się bez takich rzeczy.

Marcepanik, a, *lm.* **i**, *m.* (*zdr.* od *Marcepan*) maleńki marcepan.

Marcepannik, a, *lm.* **cy**, *m.* robiący marcepany, piekarz marcepanów.

Marcepanowy, a, e, *p.* od marcepanu, marcepanowi właściwy.

March, a, *blm. m. mit.* syn Meirchjawna, celtycki czwarty Świniarz wielki, lub założyciel tajemnic Cerydwy. Zowią go rumakiem. U niego pasł świnie, lub urzędował jako mystagog, Ruland, ojciec Trystana, gdy tenże był w poselstwie do Essylty.

Marcha, y, *lm.* **y**, *m.* i *ż.* 1) koń stary, chudy, znędzniały. 2) = *fig.* człowiek do niczego, przestarzały, wymizerowany.

Marchew', v. Marchiew', chwi, *blm. ż. bot.* 1) (Daucus) roślina warzywna powszechnie znana, z rodziny *baldaszkowatych*, należąca do klassy 5éj rzędu *dwusłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *zwyczajna* (D. carota), in. *Karotka*, rośnie dziko w zaroślach i na suchych łąkach, obficie uprawia się po ogrodach, lubi ziemię gliniastą; korzeń ma długi, płonowy, ku dołowi zeszczuplony, w odmianie dzikiéj twardy, brudno żółtawy, bez smaku, w *ogrodowéj* zaś mięsisty, żółty lub czerwonawy, słodki; odmiany: = *włoska, rychła, holenderska* i t. p. = *żurnica* (D. gingidium). 2) = korzeń téj rośliny. 3) = potrawa z marchwi.

Marchewka, i; *lm.* **i**, *ż. bot.* 1) (*zdr.* od *Marchew'*). 2) = *wodna*, nazwa dawana niek. roślinie: *Grzybień v. Grążel żółty.* 2) = potrawa z marchwi.

Marchewnik, u, *blm. m.* 1) samo zielsko od marchwi, nać marchwiana. 2) = *bot.* (Myrrhis), in. *Pąszyn*, roślina należąca do klassy 5éj rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *wonny* (M. aromatica), łodygę ma 2-łokciową, porysowaną, czerwono-płamistą, kwiaty białe; = *kudłaty* (M. hirsuta); = *bulwowaty* (M. tuberosa), rośnie wszędzie; = *pochyły* (M. temula), łodygę ma szorstką, pół łokciową. 3) = posp. nazwa rośliny: *Trybula v. Trzebula leśna.*

Marchiew', *ob. Marchew'.*

Marchołt, ołta, *lm.* **ołty**, *m. mit.* pierwiastkowo, słowiański bożek piekielny, który wjeżdża w ciało umarłego grzesznika i wyprowadza je z grobu w północ, odprawiając na ziemi, ku nauce i przestrodze żywych, te same harce, jakie duch potępiony, niegdyś w nim mieszkający, za karę odbywać musi w piekle. Za chrześcjańskich czasów urobił się z Marchołta *Upiór*, straszydło nocne.

***Marchułt, a**, *lm.* **y**, *m.* (caput mortuum, vel ficta singularitas), jest jeden z mylników myślniczych, lub trzeci rodzaj prawdopodobnika nieprawego. Wyprowadza z jakiego ogółu Pojedynek śmieszny. Marchułtami umiejętnemi są np. *Atomy Epikuresowe, Monady Leibnicowe.* Gdy rzeczesz: Tylko Kant jest filozofem istnym, tylko Mickiewicz rzetelnym wieszczem, dopuszczasz się Marchułta. *ob. Ślepowron, Skomoroch, Jowjał.*

Marchwiany, a, e, *p.* marchwi właściwy, do marchwi należący. *Marchwiany smak. Liście marchwiane. fig. Marchwianemi pieniędzmi płacić*, t. j. nie opłacać.

Marchwisko, a, *lm.* **a**, *n.* 1) pole, gdzie marchew' ma być, lub była siana. 2) = nać marchwi, *ob. Marchewnik.*

Marcie, *ob. Marzenie.*

Marchwiak, u, *lm.* **i**, *m. prow.* drzewe sosnowe, wzrosłe na nizinie, gębczaste, mające dużo bielu, nie trwałe.

Marcin, a, *lm.* **owie**, *m.* imię chrzestne męskie. *Na święty Marcin. Uczył Marcin Marcina, przys.* t. j. głupi głupiemu dawał rady. *Wie święty Marcin, dla czego sobie płaszcz dał uciąć*, lub *dla czego płaszcz swój oddaje, przys.* t. j. nie ma karesu, bez interesu. *Święty Marcin na białym koniu jeździ, przys.* t. j. na Ś ty Marcin najczęściéj śnieg już pokrywa ziemię. *Święty Marcin po wodzie, Boże Narodzenie po lodzie;* lub odwrotnie *Ś. Marcin po lodzie, Boże Narodzenie po wodzie, przys.*

Marcinka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Gloxinia), roślina.

Marcjalista, y, *lm.* **ści**, *m.* wojownik; odważny, rycerski człowiek.

Marcjalny, a, e, *p.* wojowniczy, okazały, śmiały. *Marcjalna postawa. Wody marcjalne, prze.* wody mineralne żelazne.

Marcować, ował, uje, *scz. nd.* popęd płciowy uczuwać, zaspokajać (mówiąc o kotach, zającach, żbikach, rysiach).

Marcowy, a, e, *p* od miesiąca marca. *Pojednana przyjaźń, jak marcowy śnieg, przys.* t. j. nie trwała. *Marcowy kawaler, marcowa panna;* stary, nie żonaty mężczyzna; stara panna. *Marcowe piwo*, nazwa pewnego gatunku piwa. *Marcowy chléb;* chléb rozczyniony na miodzie i ró-

żnemi korzeniami zaprawny. *Marcowa pogoda*, t. j. zmienna, krótko trwała. *Miłość płocha, jak marcowa pogoda. Marcowy fjołek, bot. ob. Fjołek marcowy. Marcowy kwiat, bot. ob. Szafirek piżmowy.*

Marcówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kura, co się w marcu z jaja wylęgła. 2) = woda ze śniegu w marcu spadłego.

Marcypan, *ob. Marcepan.*

Marczak, **a**, *lm.* **i**, *m. myś.* zając marcowy, w marcu urodzony.

Marczołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m. bot.* (Hoitzia), roślina.

Mardać, *ob. Merdać.*

Mardel, **u**, *lm.* **e**, *m. mit.* jeden z pomników celtyckich, który się dość często natrafia. Jest to pewnego rodzaju kamienna piwnica, niegdyś bogom żniwa poświęcona i zbożem na przypadek nieurodzaju wypełniana.

Marea, **i**, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini morza, *ob. Marzanna.*

Marek, **rka**, 1) *lm.* **rkowie**, *m.* imię własne męzkie. *Tłucze się jak Marek po piekle, przys.*, snuje się tam i owdzie, niewiedząc gdzie się obrócić. 2) =, *lm.* **rki**, *m. bot.* a) (Sium), in. *Potocznik*, roślina z rodziny *baldaszkowatych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *dwuslupkowego*, według ukł. Linn.; gatunki: = *szerokolisciowy* (S. latifolium) rośnie na miejscach wilgotnych i w niegłębokich wodach, cały gładki, kwiaty ma białe; ziarna mają zapach i smak kminowych, lecz korzeń, mian. w końcu lata, niebezpiecznym ma być dla ludzi i zwierząt; = *wąskolisciowy* (S. angustifolium), rzadszy i mniejszy od poprzedzającego; = *cukrowy*, *v.* = *kuczmerka* (S. sicarum), pochodzi z Chin i Japonji, hoduje się w ogrodach pod nazwaniem *korzonków cukrowych*, bulwiaste łowiem jego korzonki, właściwego, słodko-aromatycznego smaku, przyjemną i zdrową dają jarzynę. b) = *sierpnica*, *ob. Sierpnica pilkowana.*

Marena, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool.* ryba rzeczna.

Margać, **ał**, **a**, *sn. nd.* poruszać czém w tę i ową stronę. *Pies marga ogonem, uszami. Nie margać wargami byle margać, ale modlić się z uniesieniem serca do Boga.*

Margaj, **a**, *lm.* **e**, *m. zool. ob. Pantera.*

Margiel, **glu**, *blm. m. min.* i *agr.* gatunek ziemi, do której składu wchodzi glina, wapno i piasek, a stosownie do przemagającéj ilości którejkolwiek z tych ziem, margiel bywa *glinkowy*, *piaskowy* i *wapienny*; *margiel kredowy* zowią niek. *opoką.*

Marginować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* na cztery strony oblinjowywać, marginesy robić.

Marginowany, **a**, **e**, *p.* oblinjowany, marginesem na około otoczony; z wybrzeżem. *Papiér marginowany.*

Marginał, *v.* **Maryginał**, *v.* **Margines**, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) brzeg, kraj na papierze zostawiony niezapisanym, *v.* niezadrukowanym. *Zatamać margines. Napisać co na marginesie.* 2) = linja oddzielająca brzeg czysty papieru od pisma lub druku.

Marglina, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* gatunek złotéj wierzby.

Marglować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* marglem grunt użyźniać.

Marglowanie, **a**, *blm. n.* użyźnianie marglem gruntu, nawozowanie.

Marglowany, **a**, **e**, *p.* z marglem zmieszany, marglem nawieziony.

Marglowy, **a**, **e**, *p.* z marglu, marglowi właściwy. *Ziemia marglowa.*

Margrabia, **i**, *v* **ego**, *lm.* **owie**, *m.* 1) urzędnik pograniczny w dawnych czasach (w staréj Marchji). 2) = tytuł wyższéj szlachty, *ob. Markiz.*

Margrabianka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka margrabiego.

Margrabina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* żona margrabiego, *ob. Markiza.*

Margrabski, **a**, **ie**, *p.* margrabiemu, lub margrabstwu właściwy.

Margrabstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) tytuł, przywileje margrabiego. 2) = posiadłość margrabiego, *ob. Markizat.* 3) = *zb.* margrabia z żoną, *ob. Markizowstwo.*

Marja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) imię własne żeńskie. *Najświętsza Panna Marja*, matka Chrystusa. *Marja Magdalena. Dzwonki P. Marji*, *ob. Dzwonki. Lenek P. Marji*, *ob. Lenek. Mięta P. Marji*, *ob. Mięta. Różyczka P. Marji*, *ob. Różyczka. Trzewiczki P. Marji*, *ob. Trzewiczki.*

Marjas, **u**, *lm.* **y**, *m.* w Węgrzech nazywa się tak srebrny pieniądz austrjacki na 17 grajcarów, *ob. Grajcar.*

Marjasz, **a**, *blm. m.* rodzaj gry w karty.

Marjaszowy, **a**, **e**, *p* do marjasza należący, od marjasza.

Marjaż, **u**, *lm.* **e**, *m.* małżeństwo, zaślubienie.

Marjengroschen, *nieod. m.* moneta niemiecka = 2,5 kop. = 5 gr.

Marjonetka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* lalka skacząca na sprężynach.

Marka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) oznaka, znak; liczbon, znaczek. 2) = *ob. Grzywna.* 3) = *v* **Markur**, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, pies lorda Talachana, odpowiedni egipskiemu Pierniesowi, znaczy planetę Merkurego.

Markarucy, **ego**, *blm. m. mit* celtycka planeta Mars, w znaczeniu egipskiego *Horosa.*

Markassyt, **u**, *lm.* **y**, *m.* gatunek iskrzyku żelaznego (pirytu żelaznego).

Markier, **a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* 1) służący, którego obowiązkiem uważać na porządek przy grze jakiéj, np. na bilardzie. 2)=posługujący w oberżach.

Markiet (Marchetto); moneta miedziana wenecka na 1 sold, *ob. Sold.*

Markietan, **a**, *lm.* **y**, *m.* karczmarz obozowy; przekupniarz utrzymujący wszelkie rzeczy do zasiłku dla obozujących żołnierzy.

Markietanić, **ił**, **i**, *sn. nd. czém*; zajmować się sprzedawaniem różnych zasiłków dla obozujących żołnierzy.

Markietanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zajmująca się przedażą wszelkich zasiłków dla obozujących żołnierzy.

Markietański, **a**, **e**, *p.* markietanom, lub markietaństwu właściwy.

Markietaństwo, **a**, *blm. n.* zajęcie się markietanów. *Markietaństwem się bawić.*

Markiz, **a**, *lm.* **owie**, *m.* tytuł szlachty francuskiéj, mniéj niż hrabia.

Markiza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* żona markiza.

Markizat, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) przywileje, godność markiza, *ob. Markizowstwo.* 2)=posiadłość, dobra markiza.

Markizanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka markiza.

Markizowstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) godność markiza. 2)=*zb.* markiz i markiza.

Markizowa. **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona markiza.

Markocić, **ił**, **i**, *scz. nd. ob. Smucić*; *Niepokoić.* = **się**, *złz.* smucić się, być niekontentym z czego.

Markopeta, **y**, *lm.* **y**, *m. v.* **Markopol**, **a**, *lm.* **e**, *m. mit.* litewski duch, opiekun szlachty i paców. Markopole równie jak Bajsztuki, opiekunowie chłopstwa, byli karłami, ale zacniejszego kształtu i pochodzenia. Królem ich *Dwargont.*

Markotać, **ał**, **oce**, *v.* **cze**, *sn. nd.* mruczéć pod nosem, szemrać, niewyraźnie mówić, *ob. Szemrać.*

Markotanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* mruczenie, szemranie.

Markotliwy, **a**, **e**, *p.* 1) mrukliwy, mruczący, szemrzący, gdérliwy. 2)=smutny, strapiony, *ob. Markotny.*

Markotnia, **i**, *lm.* **e**, *m. ż. bot.* (Rollinia), roślina.

Markotnie, *v.* **Markotno**, *ps.* smutno, przykro, posępnie, (używa się po większéj części ze słowem *być* wyraźnie, lub domyślnie położonem). *Takmi markotno* (jest); *tak markotnie mi było; tak mi się markotno zrobiło.*

Markotnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* markotnym, nieukontentowanym się stawać.

Markotność, **ści**, *blm. ż.* smutek, posępność, nieukontentowanie.

Markotny, **a**, **e**, *p.* posępny, smutny, nieukontentowany, zniechęcony.

Markować, **ał**, **uj** *scz. nd.* znaczyć markami, liczyć, wyciskać, kłaść, naki, piętnować, znaczyć, stemplować.

Marlawa, **y**, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini morza, *ob. Marzanna.*

Marliwki, **ek**, *blp. ż. mit.* słowiańskie muzy, zwłaszcza takie, co zajmują się *marlami*, lub *marzonkami*, czczeni urojeniami, *ob. Piewalice, Wiednośki.*

Marmelada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* gęste powidła; gotowane na kaszkę owoce cukrem lub miodem i korzeniami zaprawne. *Marmelada z jabłek, z gruszek*, i t. p. *Rozgotować na marmeladę*; zupełnie rozgotować.

Marmolit, **u**, *lm.* **y**, *m.* minerał z familji *magnezij.*

Marmot, **a**, *lm* **y**, *m. v.* **Marmotek**, **tka**, *lm.* **tki**, *m* mrukliwy, *ob. Mruk.*

Marmotać, **ał**, **oce**, *scz. nd.* i *n.* mruczéć, szemrać.

Marmotka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta mrukliwa, zrzędząca.

Marmórek, **rka**, *lm.* **rki**, *m. zool. ob. Pantera.*

Marmur, **u**, *lm.* **y**, *m.* tém imieniem oznacza się pospolicie kamień wapienny w różne kolory i pręgi, a nawet okruchowy lub teżczysto czarnego lub białego koloru, byle był mocny w spojeniu i drobno-blaszkowo-ziarnisty w odłamie. *Marmur kurarski*, biały. *Z marmuru wyrabiać popiersie, figurę, pomnik. Kopalnie marmuru. Sokratesa ojciec marmurem robił, prze.* t. j. wyrabiał marmury. *Wszystko tam było od marmurów*, t. j. *wł.* z marmuru, *fig.* przepysznie. *Zapisać urazę lub dobrodziejstwo na marmurze. fig.* zachować je w trwałéj pamięci. *fig. Na marmurze*, t. j. w pałacach pańskich; na posadzce marmurowéj.

Marmurek, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* 1) *zool.* czarny lis. 2)= futro lisie tegoż gatunku 3)=*czarny*, *min. ob. Piaskowiec.* 4)=oselka z piaskowca do ostrzenia narzędzi stalowych. 5)=papiér kolorowy nakształt marmuru pomalowany. 6)= *w lm.* gatunek kartofli.

Marmurkować, **ował**, **uje**, *scz. nd. co*; naśladować w farbowaniu marmur.

Marmurka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Polychrus), *zool.* gad należący do rzędu *Jaszczurek* zwykłonogich.

Marmurki, *w lm. ob. Marmurek.*

Marmurkowanie, **a**, *blm. n.* malowanie na sposób marmuru.

Marmurkowaty, **a**, **e**, *p.* nakształt marmuru malowany; zakrawający podobieństwem na marmur.

Marmurkowy, **a**, **e**, *p.* 1) z futra lisa czarnego. *Szuba marmurkowa.* 2)=malowany na podobieństwo marmuru. *Papiér marmurkowy.*

Marmurnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* kamieniarz, wyrabiający z marmuru różne rzeczy; rzeźbiarz na marmurach.

Marmurołom, **u**, *lm.* **y**, *m.* miejsce gdzie wyłamują kamień marmurowy, kopalnia marmurów.

Marmurować, **ał**, **uje**, *scz. nd. co*; 1) wykładać marmurem. 2) = tynkować massą marmur naśladującą; nakładać fałsz-marmurem.

Marmurowanie, **a**, *blm. n.* 1) wykładanie marmurem. *Marmurowanie posadzki granitem.* 2)=tynkowanie fałsz-marmurem.

Marmurowany, **a**, **e**, *p.* 1) wyłożony marmurem. *Marmurowany kararskiemi taflami.* 2)=na fałsz-marmur tynkowany. *Marmurowany na czarno, pod kolor szwedzkiego kamienia.*

Marmurowaty, **a**, **e**, *p.* nakształt marmuru; do marmuru podobny.

Marmurownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) snycerz wyrabiający różne rzeczy z marmuru. 2)= z fałsz-marmuru wyrabiający, lub tymże tynkujący.

Marmurowy, **a**, **e**, *p.* z marmuru. *fig. Marmurowa twarz*, t. j. twarz bez wyrazu uczucia, obojętna, zimna.

Marmurzasty, **a**, **e**, *p.* mający w sobie dużo własności marmuru.

Marmurzyn, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Platystoma), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1=*żółtonogi* (P. umbrarum). 2=*podziółkły* (P. seminationis). 3=*rudonogi* (P. rufipes).

Marna, **y**, *blm. ż. mit.* żeński pogwizd, jedna ze służebnic słowiańskiéj bogini wód Wodany, lub Nehody, znaczy wiatr ciepły i mroźny, Zefir i Akwilon, lub taki, na którym jeżdżą deszcze. Stąd jest to boginka deszczu.

Marnas, **a**, *blm. m. mit.* który pospołu z Asymem i Nergielem narodził się z Atary, syn Odakona, bóg chaldejski. Jest to pierwszy z trzech Knefisów, lub przymiotów Bela, ognia. Znaczy świątłość, cielesność. Równa się często indyjskiemu Bramie. Jako Bel i Mylita, dzieci Odakonowe, wyobrażają dwójcę, tak Marnas, Asym i Nergiel trójcę na łonie wszechświata. Pomimo tego jest to egipski *Ftas*, hetman wojsk niebieskich i *Sotys* lub gwiazda Syryusz.

Marnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* znikoma rzecz; mara; śmierć.

Marniciel, **a**, *lm.* **e**, *m. ob. Marnotrawca.*

Marnić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) marném, zepsutém czynić. 2)=*ob. Marnować.*

Marnie, *ps.* na próżno, bez pożytku, daremnie, znikomie. *Czas marnie upływa. Marnie tracić pieniądze. Pójść, zginąć, przepaść marnie*: a) stracić byt dobry, upaść na majątku i sławie. *Niestatkiem marnie zginął. Miał majątek, ale ten poszedł marnie.* b) umrzéć niezostawując po sobie dobrego wspomnienia lub godnych chwały czynów. *Bogdajbyś zginął marnie jak pies! Duchu, zgiń, przepadnij marnie.*

Marnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* przemijać bez pożytku, trwonić się, ginąć bez chwały. *Młode lata marnieją. Życie bezczynnie marnieje. Przez niedozor marnieje cały dobytek. Dał marnieć wojsku.*

Marnik, **a**, 1) *lm.* **cy**, *m. ob. Marnotrawca.* 2)=, *lm.* **i**, *m.* (Pselaphus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, dwustawnych.

Marnochlubny, **a**, **e**, *p.* próżny, chełpliwy.

Marnomówność, **ści**, *blm. ż.* nadaremna, czcza gadatliwość, wielomówność.

Marnomówny, **a**, **e**, *p.* marnie, próżno gadający, gadatliwy.

Marność, **ści**, 1) *blm. ż.* znikomość, krótka trwałość. 2) =, *lm.* **ści**, *ż.* rzecz marna, nic niewarta, próżna. *Marności tego świata. Już go marności świata niezajmują.*

Marnota, **y**, *lm* **y**, *ż.* 1) rzecz marna. 2)=*bot.* (Duranta), roślina.

Marnotractwo, **Marnotrata**, *ob. Marnotrawstwo.*

Marnotratliwy, *ob. Marnotrawny.*

Marnotratnie, *ob. Marnotrawnie.*

Marnotratnik, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Marnotrawca.*

Marnostratny, *ob. Marnotrawny.*

Marnotrawca, **y**, *lm.* **y**, *m.* rozrzutnik, wydający na rzeczy nie pożyteczne, zbytkowe.

Marnotrawczyni, **i**, *lm.* **nie**, *ż.* rozrzutnica, wydająca na nieużyteczne rzeczy.

Marnotrawić, **ił**, **i**, *scz. nd.* na nieużyteczne przedmioty wydawać, roztrwaniać, marnować, marnie niszczyć. *Marnotrawić pieniądze. Marnotrawić majątek. fig. Marnotrawić czas*; bez użytku i korzyści spędzać go. *Marnotrawić swoje zdolności*, nieużytecznie ich używać. *Marnotrawić zdrowie*, nadużywać go, narażać się na to co szkodzi zdrowiu.

Marnotrawienie, **a**, *blm n.* rozrzucanie, marnowanie czego bez pożytku i korzyści; trwonienie.

Marnotrawnica, **y**, *lm.* **e**, *ob. Marnotrawczyni.*

Marnotrawnie, *ps.* rozrzutnie, bezużytecznie.

Marnotrawnik, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Marnotrawca.*

Marnotrawność, **ści**, *blm. ż.* usposobienie do niepożytecznéj rozrzutności, marnotrawstwa.

Marnotrawny, **a**, **e**, *p.* rozrzutny, nieoszczędny.

Marnotrawstwo, **a**, *blm. n.* trwonienie, marnowanie czego, bezpożytecznie; nieoszczędzanie.

Marnować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* tracić co bez celu i pożytku; tracić, rozrzucać, marnotrawić. *Marnuje bez żadnego względu swój majątek. Marnuje pieniądze, grosz ciężko zapracowany. fig. Marnować swoje zdolności, usposobienie, talent*; niestosownie, niepożytecznie ich używać. *Marnować zdrowie*; narażać się na to, co szkodzi zdrowiu. *Marnować czas, lata, młodość*; bez użytku dla siebie i drugich spędzać je. *Marnować pracę swoję lub cudzą*; trwonić swój lub czyj zarobek.

Marnowanie, **a**, *blm. n.* wydatkowanie bez celu i pożytku, trwonienie, marnotrawienie, rozrzucanie marne. *Marnowanie pieniędzy wiedzie do ubóstwa. Marnowanie zdrowia, życie skraca.*

Marny, **a**, **e**, *p.* 1) znikomy, przemijający, nietrwały. *Marne nasze życie ziemskie. Marne uciechy i rozkosze. Marne szczęście ziemskie.* 2)= bezskuteczny, daremny. *Marne usiłowania, zabiegi, starania. Marna praca.* 3)= małoznaczący, nikczemny. *O marną cię rzecz proszę.* 4)= *prze.* niezdatny *Być marnym do czego.*

Maroder, *ob. Maruder.*

Maroderować, *ob. Maruderować.*

Marony, **nów**, *w lm. m. ob. Kasztan pospolity.*

Maronita, **y**, *lm.* **ci**, *m.* katolik, należący do zgromadzenia na górach libańskich, mającego pewne, różne od rzymskich obrzędy i własny język w liturgji.

Marot, **a**, *blm. m. mit.* słowiański bóg śmierć. *ob. Merot.*

Marowit, **a**, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, znaczący zmorę. Imię to jego znajduje się w Monym, Tkanym i Bandkiem, *ob. Latowiec, Moruzsa.*

Mar-Quedab, **u**, *blm. m. mit.* góra ognia, na której starożytni Persowie przez trzy tysiące lat utrzymywali ogień święty.

Mars, **a**, *blm. m.* 1) *mit.* rzymski bóg wojny, urobiony na wzór greckiego Aresa; *fig.* dzielny wojownik. 2)=*fig.* stan

wojenny, walka, wojna. *W Marsa uderzyć. Marsem ruszyć;* nacierać, do ataku iść. *Sposobny do Marsa;* zdolny do stanu wojennego; dzielny wojownik. *Nie wytrzymać Marsa;* nie znieść trudów wojennych. *Być świadomym Marsa;* znać służbę wojenną, znać taktykę wojskową. 3)=*fig.* groźna mina, postawa. *Zrobić Marsa. Zrobić Marsa na czole;* zmarszczyć czoło groźnie, z nieukontentowania. *Marsa postawić, nastroić;* przyjąć groźną postawę. *Marsem patrzeć;* z gniewem, z nieukontentowaniem, na kogo spoglądać. 4) = *as.* jedna z 18 głównych planet krążących około słońca, położona między ziemią a planetami w późniejszych czasach odkrytemi, zwanemi z przyczyny małej objętości *asteroidami*; kończy roczny swój obieg prawie w 687 dniach; średnia odległość od słońca wynosi 32 milion. mil geogr.; wydaje się matą gwiazdką słabo-różowego koloru. 5)=dawniéj w chemji żelazo.

Marsa, **y**, *lm.* **y**, *ż. mech.* ilość materji ciało składającéj.

Marsejlesa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* śpiew, muzyka, marsz rewolucjonistów marsylskich.

Marselina, **y**, *blm. ż.* 1) rodzaj jedwabnéj cienkiéj materji. 2)= rodzaj malowania pokojowego w paskowate kratki.

Marselinka, **i**, *blm. ż. zdr.* wątła, delikatna marselina.

Marsk, **u**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* zmarszczenie, niegładkość, *ob. Zmarsk, Zmarszczka.*

Marsorody, **a**, **e**, *p.* kraj bitnych, walecznych ludzi rodzący.

Marsowato, *ps.* wojowniczo, śmiało, groźnie. *Marsowato wyglądać.*

Marsowatość, **ści**, *blm. ż.* 1) postawa wojownicza. 2)=gniewliwość, mina zmarszczona.

Marsowaty, **a**, **e**, *p.* wojowniczy, nasrożony.

Marsowy, **a**, **e**, *p.* do Marsa należący, wojenny, waleczny, groźny. *Trudy, prace, znoje marsowe. Marsowe dzieła, rzemiosło*; czyny wojskowe, stan wojskowy.

Marsz, 1) **u**, *lm.* **e**, *m.* pochód wojska, podróż wojska. *Udać się w marsz. Być w marszu. Odebrać rozkaz do marszu.* 2)=, **a**, *lm.* **e**, *m.* muzyka, śpiew do marszu. 3) *Marsz! w.* rozkaz, komendorowanie do maszerowania.

Marsza, **y**, *lm.* **e**, *ż. gór. ob. Chodnik.*

Marszałek, **łka**, *lm.* **owie**, *m.* przełożony w radzie nad urzędnikami; przełożony nad zgromadzeniem jakiém, nad wojskiem, służbą. *Marszałek koronny i nadworny*; przełożony nad ogólnym zarządem królewskiego domu. *Wielki marszałek*: pierwszy w radzie minister; naczelny dowódca wojska. *Marszałek sejmowy*; naczelnik sejmu. *Marszałek guberski, powiatowy*; urzędnik z obywatelstwa wybrany w gubernji, powiecie. *Marszałek dworu*; zarządzający dworem i służbą dworską, przełożony domu, do utrzymania w nim porządku.

Marszałkowstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) godność lub urzędowanie marszałka. 2)=*zb.* marszałek i marszałkowa.

Marszałkowa, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona marszałka.

Marszałkować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) sprawować godność marszałka; kierować obradami, posiedzeniem. 2)= zarządzać domem i służbą dworską. 3)=iść przodem, poprzedniczyć. *Marszałkować w przychodzie do senatu przed królem. fig.* *Jutrzenka marszałkuje słońcu.*

Marszałkowicz, **a**, *lm.* **e**, *m.* syn marszałka.

Marszałkowski, **a**, **e**, *p.* do marszałka należący; do godności marszałka przywiązany. *Prawo marszałkowskie przodkowania obradom. Stół marszałkowski*; stół gdzie znakomitsze osoby jadają z marszałkiem dworu; drugi stół.

Marszałkówna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* córka marszałka.

Marszandka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) modniarka, robiąca stroje niewieście i handlująca niemi.

Marszawa, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Oenothera), roślina

Marszczenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) drobne fałdeczki. *Marszczenie sukni, otoczki* (garnirowania). 2)=robienie marszczek, fałdek na czém. *Marszczenie brwi*; ściąganie brwi dla okazania gniewu lub nieukontentowania. *Marszczenie kołnierzyka odbywa się za pomocą gorącego prasulca.* **Marszczenie się**, **a**—, *lm.* **a**—, *n.* 1) składanie się czego w fałdy, w marszczki. *Marszczenie się materji, kory. Marszczenie się twarzy, jest następstwem starości.* 2)=ściąganie się muskułów twarzy pod wpływem nieukontentowania; stąd *fig.* nieukontentowanie. *Marszczenie brwi, gniew oznacza; marszczenie się czoła, natężenie umysłu. Wszystkie jego marszczenia się, na nic się nie przydały. Marszczenie się na kogo*, uraza do kogo.

Marszczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* jedna fałdeczka drobna.

Marszcznica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Rhytiphlaea), rodzaj *wodorostu trzęsidlowatego*, tworzy nitki tęgie, członkowate, świeżo szkarłatne, a po wyschnięciu czarniawe; gatun. =*barwierska* (R. tinctoria), rośnie gęstą darnią w morzu Adrjatyc., Śródziem. i Czerwoném; niegdyś Rzymianie otrzymywali z niej czerwoną farbę, używaną do przyrządzania rumienidła.

Marszczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) zbierać co w marszczki; szyć marszcząc. *Marszczyć otoczkę* (garnirowanie), *kołnierzyk*, i t. p. 2)=marszczkami okrywać. *Wiek marszczy mu twarz; myśli marszczą mu czoło. fig. Sępa marszczy na czole*; zmarszczyć czoło dla okazania gniewu: *fig. Marszczyć czoło, v. prze. czołem*: a) natężać umysł, przypominać; b) nieukontentowanie wyrażać. *Marszczyć brwi, v. prze. brwiami*; gniew okazywać. *Marszczyć nos v. prze. nosem*, kaprysy okazywać. = **się**, *slz. nd.* 1) stawać się pełnym marszczków. *Już twarz jéj od starości marszczy się.* 2)= minę nieukontentowaną, zagniewaną okazywać; *fig.* być nieukontentowanym, kwasić się. *Marszczyć się czołem; marszczy się gniewem, przerażeniem, nieuż. fig.* marszczy się na kogo, na co.

Marszowy, **a**, **e**, *p.* marszowi właściwy, od marszu.

Marthuz, *v.* **Martauz**, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z an.) przedający ciało ludzkie.

Martwak, **a**, *lm.* **i**, *m chir.* 1) mozoł, nagniotka, nacisk. 2)= ciało obumarłe.

Martwica, **y**, *lm* **e**, *ż.* 1) martwa zwierzchnia kora na drzewie. 2) = trup, widziadło zmarłego. 3) = *wapienna, min. ob. Tuf.* 4)= *bart.* płód pszczelny, *v.* liszki w plastrze obumarłe, z powodu wilgoci lub innéj jakiéj przyczyny; dzbuk, naparst, zaprzał.

Martwić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) martwym czynić, odrętwiać, umarzać. 2)=*fig.* przytłumiać, usypiać, 3)=trapić dobrowolnie, poskramiać. *Martwić swe ciało. Martwić swe pożądliwości, ob. Umartwiać.* 4)=wyrządzać komu przykrość, zasmucać kogo. *To mnie mocno martwi. Martwiła go ta wiadomość, ob. Zmartwić.* = **się**, *slz. czém, v. z czego*, 1) trapić dobrowolnie własne ciało, żądze. *Martwić się postem.* 2)=niepokoić się, gryźć się, pasować się. *Martwić się po śmierci męża. Martwić się smutnemi myślami.*

Martwieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* drętwieć, tracić czucie, stawać się nieruchomym, krzepnąć, obumierać. *Członki od zimna martwieją. Martwiałem ze strachu.*

Martwienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) trapienie, poskramianie, *ob. Umartwienie.* 2) = zasmucanie, dręczenie kogo, *ob. Zmartwienie.* = **się**, 1) pozbywanie się czucia, zamieranie, drętwienie. 2) = trapienie się, zasmucanie się; *fig.* gryzienie się, umartwienie.

Martwo, *ps.* bez życia, bez czucia, *wł.* i *fig.*

Martwobarwny, **a**, **e**, *p.* nie wyraźnego koloru, nie jasnych barw.

Martwość, **ści**, *blm. ż.* 1) brak życia, nieczułość, obumarłość. 2) = *fig.* nieczułość, odrętwiałość umysłu, obojętność, wstręt.

Martwota, **y**, *blm. ż.* stan odrętwiałości, nieczułości.

Martwowierny, **a**, **e**, *p.* mający wiarę martwą, tylko w słowach, nie ożywioną uczynkami.

Martwy, **a**, **e**, *p.* 1) bez życia, bez czucia, umarły. *Martwe ciało*; zwłoki. *Stanął jak martwy.* 2) = *fig.* bez natchnienia, mdły, słaby, bez wyrazu. *Natura martwa. Styl martwy. Obraz martwy. Wiara bez uczynków jest martwa.* 3) = odrętwiały, bezwładny, bezczynny. *fig. Martwy członek społeczeństwa. Martwa pokrzywa*, dawniejsza nazwa *Jasnotki białéj* (Lamium album), roślina. *Morze martwe, jeog. Kąty martwe, fort.* nie mające żadnéj obrony. *Martwa kość*, część kości obumarła, zgorzeliną dotknięta.

Martychor, **a**, *blm. m. mit.* syn Arymana, potwór straszliwy, z członków ludzkich, lwich i niedźwiadkowych ułożony. Walczy z Taszterem, lub gwiazdą Syrjuszem. Otwiera gardziel z okropnemi zębami, usiłując go połknąć. Jako Taszter światlanych, tak Martychor ciemnych ma Knefisów trzech, których imiona *Akajmaras, Asiamek* i *Apiszdat*, ciemność, martwość i zimno.

Martynizm, **u**, *blm. m.* dwie instytucje wolnomularskie, jedna przez Portugalczyka Martinez, druga przez Saint-Martin na początku XIX wieku założone.

Martyrolog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* autor życia męczenników.

Martyrologjum, *nieod. n.* opis, dzieje życia i śmierci męczennika

Marucha, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr.* **Maruszka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* niedźwiedź, niedźwiadek.

Maruda, **y**, *lm.* **y**, *m.* nudnik, gawęda, *ob. Nudziarz, Żmudnik.*

Maruder, *v.* **Maroder**, **a**, *lm.* **y**, *m.* żołnierz odłączający się od wojska dla rabunku. *Iść w marudery, na marudery.*

Maruderka, **i**, *blm. ż. v.* **Maruderstwo**, **a**, *blm. n.* odłączanie się od wojska dla rabunku, rabowania. *Pójść na maruderkę. Bawić się maruderstwem.*

Maruderować, **ował**, **uje**, *sn. nd.* plądrować dla rabunku.

Maruderstwo, **a**, *blm. n.* 1) *ob. Maruderka.* 2) = *zb.* marudery, rabusie wojskowi.

Marudnie, *ps.* przewlekając, opieszale, zmudnie.

Marudność, **ści**, *blm. ż.* opieszałość, guzdralstwo, nudziarstwo.

Marudny, **a**, **e**, *p.* zmudny, mitrężny, powolny, długo przewlekający.

Marudzić, **ił**, **i**, *sn. nd.* powoli robić, przewlekać, nudnie się ociągać. *Nie marudźże tak długo. Marudzi nad tém, co w jednej chwili można zrobić.*

Maruna, *v* **Marona**, **y**, *blm. ż. bot.* (Pyrethrum), roślina należąca do kl. 19éj, zrosłogłówkowych (syngenesia) wedł. ukł. Linn.; gatunki jéj są: = *bezwonna* (P. inodorum) i = *szerokoliściowa* (P. parthenium); ostatni używa się w medycynie pod nazwiskiem *Herba Matricaria.*

Marunowy, *v.* **Maronowy**, **a**, **e**, *p.* od maruny.

Mary, **ar**, *blp. ż.* nosze, na których umarłych do pogrzebania noszą. *Pójść na mary*, umrzeć. *Bodajbyś poszedł na mary!*

Maryn, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Biełboh, *ob. Angor.*

Maryna, **y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* 1) nazwa basetli, instrumentu muzycznego. 2) = *zgr.* od Marjanna, imię żeńskie.

Marynarczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* chłopiec służący na okręcie.

Marynarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* żeglarstwo, służba wojenna morska. *Oficer od marynarki. Służyć w marynarce.*

Marynarski, **a**, **ie**, *p.* do marynarki należący, od marynarstwa. *Sztuka marynarska. Wyraz marynarski.*

Marynarstwo, **a**, *blm. n.* umiejętność, sztuka żeglarska.

Marynarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* żeglarz, morski żołnierz, okrętowy służalec.

Marynata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* ryby, lub owoce octem i korzeniami zaprawne, dłużéj przechowywać się mogące. *Marynata ze szczupaka, z jesiotra.*

Marynatka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) majtki, ubiór marynarski. 2) = *piesz. ob. Marynata.*

Marynować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) zaprawiać octem i korzeniami ku dłuższemu zachowaniu. *Marynować rybę, łosinę*, i t. p. 2) = *fig* przechowywać bez użytku. *Marynować talarki swoje.*

Marynowanie, **a**, 1) *blm. n.* sztuka zaprawiania ryb, mięs i t. p. do dłuższego przechowania. 2) = *lm.* **a**, *n.* zaprawianie octem i różnemi korzeniami ryb, mięsiwa i t. p.

Marynowany, **a**, **e**, *im* zaprawiany, przechowywany za pomocą różnych przypraw korzennych. *Ryba marynowana. Śledzie marynowane.*

Marynówka, **i**, *blm. ż. kuch.* przyprawa z octu do marynat.

Marza, **y**, *blm. ż. mit.* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu niebieskich pań szósta; żeński *Baj*, jest dawczyni pilności niewieściej, odpowiednia greckiéj *Agenorji.* Tylko mężczyznom godzi się *bajać*, lub rozprawiać o rzeczach boskich. Kobiéty mają ich słuchać, pracować i *marzyć.* Godło Marzy wrzeciono.

Marzana, *v.* **Marzanna**, **y**, *blm. ż. bot.* 1) (Rubia) roślina z rodziny *marzanowych*, której dała nazwanie, należąca do klassy 4éj rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *farbierska* (R. tinctorum) dziko rośnie na Wschodzie i w połud. Europie, w wielu krajach hoduje się obficie na użytek farbierski; jagody ma czarne; zwą ją także *krapem.* 2) = nazwa dawana niek. roślinie: *Przytulja żółta.*

Marzanka, **i**, *blm. ż.* 1) *bot. ob. Barwica* (Asperula), roślina; gatunek: = *farbierska* (A. tinctoria), której młode korzenie używają się do farbowania wełny na czerwono. 2) = *mit.* bogini słowiańska moru, *ob. Marzanna.*

Marzanna, **y**, *blm. ż.* 1) *mit.* zwana od *morzyć, mrzeć, mór*, żeński *Trzybek*, jest piekielna dziewica moru, martwica, morowe powietrze, zaraza. Wychodzi ona z piekieł na ziemię li wtedy, gdy panuje pomiędzy ludźmi zepsucie wielkie. Trzybek zabija mężczyzn, a Marzanna niewiasty. Jeżdżą na grzbiecie Pogwizda, snują się po drogach, kryją się w zapłotkach, wdzierają się lada szczeliną do mieszkań. Za niemi chodzi *Merot* z kosą w ręku. Marzanna przybiera na się niekiedy postać Jeży-Baby. Wtedy jest chuda, brzydka i złośliwa, ma włosy rozczochrane i jednę nogę kościotrupią. W służbie jéj są *Cicha* i *Kania.* Pokrewna jest z indyjską *Maraną*, a poświęcony jéj kwiat *baldrjan.* Świątek jéj przypadał dnia 1 kwietnia. Później w niedzielę *Laetare* topiono w rzekach słomianego bałwana Marzanny na znak, że śmierć, która grasowała na wiosnę, wraca do piekła. Przy czém śpiewano: „Śmierć wije się po płotu, szukając kłopotu.“ Zwodzenie się na 1 kwietnia, zwane *prima-aprilis*, jest pamiątką po święcie Marzanny. Cieszono się i żartowano, że umiera śmierć. Inne imiona: *Marzanka, Marzawa, Marlawa, Marea, Kruga, Smertnica, Dżuma.* 2)=*farbierska* (Rubia tinctorum) *bot. ob. Marzana.*

Marzanowate, *v.* **Marzanowe rośliny**, (Rubiaceae) *bot.* stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 11éj ukł. Juss. (Epicorollia-Corisantheria) roślin *dwulistkowych.*

Marzawa, **y**, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini moru, *ob. Marzanna.*

Marzec, **rca**, *lm.* **rcy**, *v.* **rce**, *m.* 1) trzeci miesiąc roku. *Suchy marzec, ciepły kwiecień, mokry maj, będzie żyto jako gaj, przys.* 2)= piwo w marcu wyrabiane. *Pójdziemy na kwartę marcu.*

Marzenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) senne widzenie, sen. 2) = dumanie, rojenie myśli pełne łudzących, ponętnych obrazów.

Marzliwy, *ob. Marźliwy.*

Marznąć, **ął**, *v.* **arzł**, **nie**, *sn. nd.* 1) krzepnąć, ścinać się od mrozu. *Woda marznie. Już marznie, nieos.* (dom. *ziemia*). 2) = na mróz być wystawionym, zimno wielkie cierpieć. *Ręce mi marzną. Marzłem przez dwie godziny na ulicy.*

Marznienie, *ob. Marźnienie.*

Marzyca, **y**, *blm. ż. bot.* 1) (Schoenus) roślina należąca do klassy 3éj rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *gałęzista* (S. mariscus); = *czarniawa* (S. nigricans), źdźbło ma obłe, bezlistne, pochwami u spodu otoczone; oba rosną na błotach. 2) = *biała, ob. Przygiełka biaława.* 3) = *pospolita, ob. Kłoć wiechowata.*

Marzyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* rojący myśli różne, uwodzący się pięknemi złudzeniami; skłonny do marzeń, marzący.

Marzycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* rojąca myśli, poddająca się złudzeniom; lubiąca marzyć, skłonna do marzeń.

Marzyć, **ył**, **y**, *sn. nd.* 1) we śnie mieć widzenia, śnić. *Całą noc marzyłem.* 2) = snuć myśli łudzące, piękne; roić, dumać. *Marzyć o przeszłości, o strojach, o zabawach.* 3) = wyobrażać fałszywie, łudzić się. *Marzysz! Cóżeś wymarzył? Czy ty marzysz?* = **się**, *slz.* 1) we śnie się przedstawiać, śnić się. *Całą noc mi się marzyło.* 2)= wyobrażać się w ułudnej myśli. *Marzyła mi się piękna przyszłość, ob. Roić się.*

Marzyk, *ob. Merzyk.*

Marzymięta, **y**, *blm. ż. bot.* (Elsholtzia) roślina z rodziny *Wargowych*, należąca do klassy 14éj rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn; gatunek: = *jednostronna* (E. cristata), pochodzi z nad jeziora Bajkału w Syberji, zdarza się niek. u nas na miejscach suchych, około płotów; dorasta pół i więcéj łokcia wysokości; łodyga ma omszoną, wzdłuż rowkami oznaczoną, kwiaty drobne, liczne w kłosach; cała roślina, a mian. jéj liście i kwiaty mają mocny, dość przyjemny miętowy zapach, trwały po zasuszeniu przez lat kilka.

Marzymłodek, **dku**, *blm. m. bot.* (Senecio) in. *Sta-*

rzec, roślina z działu *promienistych*, należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.: gatunki: = *pospolita* (S. vulgaris), łodygę ma ćwierć łokciową, dętą, liście nieco soczyste, kwiaty cytrynowo-żółte, bezpromieniowe, składające baldaszkogron, rośnie wszędzie i jest najpospolitszym gatun; dawn. nader się używała w medycynie; miękkie jéj liście i kwiaty ulubionym są żerem dla wielu śpiewających ptaszą. = *lepki* (S. viscosus), prawie wszystkie części pokryte są krótkim lépkim włosem, kwiaty większe, blado-żółte, promieniste; = *leśny* (S. sylvaticus), mniéj omszony i nie tak lépki, kwiaty bledsze, mniejsze, o promieniach małych; = *błotny* (S. paludosus), gatunek największy, niek. 3 łokciowy, liście ma długie, wązkie, kwiatki złocisto-żółte; =*gajowy* (S. nemorensis); = *długo v. gładko-liściowy* (S. sarracenicus); = *wiosenny* (S. vernalis), podobny do *pospolitego*, różniąc się większym i promienistszym kwiatem; = *podbałdaszkowy* (S. jacobaea), u ludu *drjakwią bydlęcą* i *jakóbkiem* zwany, rośnie wszędzie na miejscach suchych; = *szczupłoliściowy* (S. tenuifolius); inne gatunki: =*cieniisty*, *wielkoliściowy*, *piaskowy* i = *różowy* (S. elegans), pochodzi z Afryki, hoduje się w ogrodach.

Marzywoń, ni, *lm.* **nie**, *ż. bot.* (Printzia), roślina.

Marźliwy, a, e, *p.* 1) lękający się mrozu. *Człowiek marźliwy*, posp. zmierźlak, marźlak; łatwo się przeziębiający, dotkliwy na mróz. 2) = *min.* psujący się, rozpadający od mrozu, np. *wapień marźliwy*, jest gatunek wapienia, wciągający w siebie nieco wody, wystawiony więc na wpływ mrozu, rozpada się po jakimś czasie na kawałki, a potém w proch, zmrożoną bowiem w nim wodą, powiększając swą objętość w szczelinkach, rozsadza kamień; użycia wapieni marźliwych w budownictwie strzedz się należy.

Marźnienie, *v.* **Marźnięcie, a**, *blm. n.* krzepnięcie, ścinanie się od mrozu.

Mas, Mos, Mus, a, *lm.* **y**; *m. nieuż.* miara, garniec.

Masa, *v.* **Massa, y**, *lm.* **y, *ż.*** 1) ciało jakiekolwiek w całéj swéj objętości oznaczonéj; kawał, wielkość. *Masa ołowiu, skały i t. p. Masa powietrza. Masa krwi.* 2) = *fig.* wielka ilość, wielość, kupa, gromada. *Masa wiadomości. Masa narodu, ludu.* 3) = *praw.* pozostałość po zmarłym spadkodawcy lub upadłym kupcu, która przypada do podziału pomiędzy spadkobierców lub wierzycieli. *Massy* są jeszcze bezdziedziczne lub wakujące. 4) = mieszanina ciastowata do urabiania lub powlekania czego. *Korale z masy. Masa do froterowania posadzki, do ostrzenia brzytew.* 5) = kij bilardowy z osadzoną na końcu cieńszym szeroką kollą, dla łatwiejszego trafiania w kulę. 6) = w grze kartowéj, *ob. Mazo.* 7) = *drzewna, leś.* wszystkie cząstki składające drzewo, czyli jego bryłowatość *v.* miąższość. 8) = *Pristleja*, *v. Masa zielona*, *bot. ob. Wężnica kwiat wodny* (Oscillatoria flos aquae), pewien gatunek porostu wodnego.

Masarz, a, *lm.* **e**, *m.* wyrabiający masę, lub z masy różne przedmioty.

Maschil, a, *lm.* **e**, *m.* (z hebr.) *bibl.* 1) nazwanie psalmów niektórych. 2) = pienia nauczające. 3) = który naucza zrozumienia.

Maseczka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) mała maska. 2) = osoba zamaskowana (na zabawach maskowych). *Jak się nazywasz, maseczko?* 3) = *zool. ob. Mewa.*

Maselnica, y, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Maselniczka**, *v.* **Masielniczka**, *v.* **Maślaniczka**, *v.* **Maślniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* naczynie, w którém się masło podaje do jedzenia.

Masełko, a, *blm. n.* (*zdr.* od *Masło*) dobre, świeże masło.

Masielina, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Adenanthera), roślina zwana także *Gruczołkowcem.*

Masielniczka, *ob. Maselnica.*

Maska, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) zasłona na twarz, podobieństwo oblicza ludzkiego przedstawiająca. *Być w masce. Zdjąć maskę. Wdziać maskę.* 2) = osoba w masce (na zabawach maskowych). *Czy maska ta tańcuje? Kto jest ta maska, co teraz przyszła?* 3) = *fig.* pozór, udanie, skrytość, płaszczyk. *Przywdziać maskę cnoty, pobożności. Pod maską uprzejmości nieczułe serce kryje. Zedrzeć komu maskę*, t. j. wykryć czyjeś knowania, zdrady. *Zdjąć maskę*, odkryć się z tajonemi zamiarami. *Maska spadła*, zamiary, knowania odkryły się. 4) = *bot.* nazwa dawana roślinie: *Poczwarnik widełkowaty.* 5) = *myś.* a) okrycie z gałęzi do obręczy przymocowane, którego ptasznik używa, podchodząc ze strzelbą pod lotną zwierzynę; b) skóra ze zwierza, którą się strzelec okrywa, kiedy ptaki usiłuje podejść. 6) = (w grze bilardowéj) kula biała, którą się trafia, gdy stanie przy téj, w którą już raz trafiano i drugi raz grać ją nie można, przez to grana kula zasłania sobą białą tak, że ta wszystkie inne trafiać nie może.

Maskarada, y, *lm.* **y**, *ż.* zgromadzenie, zabawa osób przebranych i zamaskowanych.

Maski, a, ie, *p.* (o gruncie), urodzajny, tłusty, wydający obficie zboże. *Głośno słyną te pszenice I za morzem ziemie maskie, Sandomierskie i kujawskie I proszowskie okolice.*

Maskonur, a, *lm.* **y**, *m.* (Mormon), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich;* gatunki jego: 1 = *Mnich* (M. fratercula). 2 = *rogaty* (M. corniculata). 3 = *dwuczubny* (M. cirrata).

Maskować, ował, uję, *scz. nd.* 1) maską zasłaniać; ukrywać, zakrywać. *Twarz maskuje. Maskują baterję. Maskować okno, wejście.* 2) = *fig.* tałć, ukrywać, udawać. *Maskuje swój zamiar. Umié dobrze maskować swe oszukaństwo.* = **się**, *złz. wł.* i *fig.* zakrywać się, zasłaniać się. *Maskuje się poczciwością, poświęceniem, a djabła chowa w zanadrzu.*

Maskowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) okrywanie maską. 2) = *fig.* zatajanie, udawanie. = **się**, *zaim.* tajenie się.

Maskowy, a, e, *p.* z masek, masek pełny. *Bal maskowy.*

Masłek, słka, *lm.* **słki**, *v.* **słkowie**, *m.* pieszczoch; człowiek bez energji, chwiejący się w zdaniu.

Masło, a, *blm. n.* 1) tłusta część ze śmietany kwaśnéj lub słodkiéj otrzymana; pod wzgl. chem. składa się statecznie, wyjąwszy części sérne zupełnie mu obce, ze stearyny, butyryny, kwasu masłowego, tudzież substancji aromatycznéj i farbującéj żółtym kolorem. *Bić, lub zbijać masło*; robić masło kłóceniem śmietany w bójce. *Chleb z masłem. Potrawa z masłem. Masło rakowe;* tłustość z raków. *Jak masło; wł.* i *fig.* miękki, mazisty, mazgajowaty. *fig. Być z masła*, miękkim, pieściwym, mazgajowatym. *Wszakżeś nie z masła, nie stopisz się przed słońcem. Zmiękczał jak masło na słońcu*, t. j. spadł z tonu; wzięła go skrucha. *Idzie, jak po maśle*, t. j. pomyślnie, bez trudu. *Pływa jak pączek w maśle*, t. j. dobrze mu się powodzi, obfituje we wszystko. 2) = *kakao*, jest gatunkiem tłustego oleju, który się wyciska z nasion *theobromae cacao* i *theobromae bicolor* w Nowéj Grenadzie. *Masło muszkatowe*, otrzymuje się przez wygniecenie ziarn *myristicae moschatae;* jest to gatunek lotnego olejku, zwykle zabrudzonego obcemi częściami. Prócz tego, *masłem antymonowém, arsenikowém, cynowém, cynkowém*, zwą niekiedy wodochloran antymonu, *v.* arsenu, cyny, cynku. 3) = *wronie, bot.* (Sedum telephium), roślina.

Masłocznik, a, 1) *lm.* **cy**, *m.* co się odurza masłokiem, który z masłoku szaleje; *fig.* szaleniec, półgłówek. 2) *=, *lm.* **ki**, *m.* opiodoter, jest jeden z mylników rozjemczych. Przykład z Tertuljana: „Rozkaz cesarski, wzbraniający wyszukiwania chrześcjan, lecz karcący tych, co sami się tak nazwą, jest niesprawiedliwy. Jeżeli bowiem są to winowajcy, czemu wyszukiwać ich nie wolno? jeżeli zaś nie, czemu karać ich za to, iż zowią się tém, czém są?“ *ob. Gnilek.*

Masłoczny, a, e, *p.* z masłoku, od masłoku.

Masłok, 1) **u**, *lm.* **i**. *m.* rodzaj wyciągu z ziół odurzający jak opjum. 2) =, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Masłocznik.*

Masłoka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Melicocca), roślina.

Masłopalma, y, *lm.* **y**, *ż. bot. ob Olejowiec.*

Masłosz, u, *v.* **a**, *lm.* **e**, *m. bot.* (Bassia), roślina.

Masłowaty, a, e, *p.* 1) (o koniach), koloru masła, żółtawy. *Koń masłowaty. Maść masłowata.* 2) = *fig.* miękki, rozlazły. *Masłowaty człowiek, ob. Mazgaj.*

Masłowian, u, *lm.* **y**, *m. chem. ob. Maślan.*

Mason, a, *lm.* **owie**, *m.* jeden z towarzystwa Wolnych Mularzy, Wolny Mularz, *ob. Mularz.*

Masonerja, *v.* **Masonja, ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) zasady Masonów. 2) = zbiór, towarzystwo Masonów; Wolne Mularstwo, *ob. Mularstwo.*

Masować, ował, uje, *scz. nd.* 1) zbierać w kupę, gromadzić w jedno. *Masować pieniądze. Masować wojsko.*

2) = w masę co urabiać, rozcierać. 3) = masą powlekać. *Masować posadzkę.*

Masowość, ści, *blm. ż.* 1) wskróś pełność, niedziurkowatość. 2) = ogromna masa czego.

Masowny, a, e, *p.* z masy zrobiony, mający w sobie dużo masy. *Masowny tort.*

Mass, *ob. Mas.*

Massa, *ob. Masa.*

Massikot, u, *blm. m. chem.* proszkowaty, żółty niedokwas ołowiu.

Massora, y, *blm. ż.* (z hebr.) *bibl.* praca uczonych żydowskich nad biblją, obliczająca wiersze, słowa i litery tekstu biblijnego, tudzież wersje, czyli różnice w nim dla uchylenia nadużyć i odmian.

Mastki, a, ie, *p.* tłusty, mazisty, dający się mazać jak maść, gliniasty.

Mastkość, *v.* **Maśność, ści**, *blm. ż.* własność rozmazywania się, maźliwość. *Glej ma w sobie wiele mastkości.*

Masthica, y, *blm. ż. agr.* ziemia gliniasta i wiązka, nie zdatna pod osnowę trwałych fundamentów; klej.

Mastny, a, e, *p. ob. Mastki.*

Mastodolog, a, *lm.* **owie**, *m.* zoolog opisujący zwierzęta ssące.

Mastodologja, *ob. Mastologja.*

Mastodologiczny, a, e, *p.* do mastodologji należący.

Mastodont, a, *lm.* **y**, *m. geol.* zwierzę pierwiastkowego świata (przedpotopowe) z rodzaju dziś nie istniejącego, wielkości ogromnéj, zbliżające się w podobieństwie do słonia, różni się zaś od niego szczególniéj dłuższemi i bardziéj zgiętemi kłami. szczątki znajdują się w rozmaitych krajach, mian. w północnéj Ameryce; z liczby odkrytych pięciu kopalnych gatunków tego zwierzęcia, najznakomitszy jest *Ohjomammut*, *v. Mastodon wielki* (Mammut ohioticum, *v* elephas mastodontus).

Mastologja, *v.* **Mammologja**, *v.* **Mastodologja**, *v.* **Mastozoologja, ji**, *blm. ż.* (z grec.) nauka o zwierzętach ssących; opisanie tychże.

Mastozoolit, u, *lm.* **y**, *m.* ze zwierząt ssących skamieniałość.

Mastozoologja, *ob. Mastologja.*

Mastykacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* żucie, gryzienie.

Mastykatorjum, *wlp. nieod. lm.* **ja**, *n. med.* lekarstwo zdolne do wzbudzenia wypróżnienia przez kanały gruczołów ślinnych.

Mastykowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. v. Mastykowe* lub *Mastyksowe drzewo, bot.* 1) (Schinus), in. *Placzlin.* 2) = (Pistacia lentiscus), gatunek *Pistacji*, *v. Pistacjowego drzewa.*

Mastykowy, a, e, *p.* od mastykowca. *Mastykowa kora.* 2) = od mastyksu, *ob. Mastyksowy.*

Mastyks, u, *lm.* **y**, *m.* żywica z drzewa mastykowego (Pistacia Lentiscus).

Mastyksowy, a, e, *p.* od mastyksu, z mastyksu. *Mastyksowy lakier. Mastyksowy zapach.*

Masyk, u, *lm.* **i**, *m.* wino, albo inny jaki napój.

Masyw, *niecd.* 1) *p.* lity, wskróś pełny, nie dęty. 2) = *v.* **Masywnie**, *ps.* wskróś pełno, jednolicie.

Masywny, a, e, *p. ob. Masyw.*

Maszerować, ował, uje, *sn. nd. woj.* w marszu ciągnąć, taktowemi krokami iść.

Maszerowanie, a, *lm.* **a**, *n.* chód, pochód (wojska) taktowemi krokami; ciągnięcie w marszu.

Maszestr, Maszestrowy, *ob. Manszestr, Manszestrowy.*

Maszka, bł. *ob. Maska.*

Maszkara, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *wł.* i *fig. ob. Maska.* 2) = brzydka twarz, struszydło, *ob. Larwa.*

Maszkarada, bł. *ob. Maskarada.*

Maszkarnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) kobiéta umaskowana. 2) = *fig.* obłudnica, *ob. Licemiernica.*

Maszkarnik, a, *lm.* **cy**, *m* 1) mężczyzna umaskowany. 2) = *fig.* obłudnik, *ob. Licemiernik, Faryzeusz.*

Maszkarny, a, e, *p.* 1) (*od Maska*), umaskowany. 2) = obłudny. 3) = szkaradny, potworny, *ob. Maska, Maskować, Maskowy.*

Maszt, u, *lm.* **y**, *m.* drewniany słup, prosty, wysoki, znacznéj grubości, na okrętach i statkach, do którego żagle się przytwierdzają. *Maszt podnieść. Maszt spuścić. Maszt główny, v. koronny, v. wielki;* po środku okrętu prosto ustawiony.

Masztalerski, a, ie, *p.* masztalerzom właściwy, do masztalerza należący. *Czynność masztalerska.*

Masztalerz, a, *lm.* **e**, *m.* stajenny, nad stajnią i końmi dozór mający.

Masztalnia, *v.* **Masztarnia, i**, *lm.* **e**, *ż.* stajnia.

Masztowina, y, *blm. ż. leś.* drzewo sosnowe lub modrzewowe, proste, zdrowe, rdzenne, bez wielkich sęków, znakomitéj długości i grubości, zdatne na maszty.

Masztownik, a, *lm.* **i**, *ż. zool.* rodzaj wieloryba.

Masztowy, a, e, *p.* od masztu, masztowi właściwy. *Masztowy odziemek;* sam spód masztu. *Masztowy drąg. Drzewo masztowe;* zdatne na maszt. *Las masztowy*, z którego maszty można wyrabiać.

Maszyna, *ob. Machina.*

Maszynerja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) wewnętrzne urządzenie machiny. 2) = *teat.* urządzenie, za pomocą którego dekoracje się zmieniają.

Maszynista, y, *lm.* **ści**, *m.* 1) który obrotem lub ruchami machiny kieruje, *ob. Mechanizm.* 2) = który zmienia dekoracje w czasie gry aktorów.

Maszynka, *v.* **Machinka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Maszyna, Machina*), mała machina. *Maszynka do kawy;* a) narzędzie do rozcierania ziarn kawy; b) imbryk, w którym się kawa na spirytusie gotuje. *Maszynka do chustki*, duszka, która się w środek chustki dla tęgości wkłada. *Na maszynce zrobiony;* za pomocą maszynki.

Masź, ści, ście, *lm.* **ście**, *m.* 1) tłustość lub inna zaprawa do mazania. *Maść do balsamowania ciał. Maść szara, v. merkurjalna. Maść drzewna*, która służy na wszelkie skaleczenie i rany drzewa. 2) = barwa, kolor (o koniach i kolorach w kartach). *Jakiej maści masz konie? Karta czerwonéj maści.*

Maścić, ił, i, *scz. nd.* 1) namazywać maścią, oliwą, olejkiem lub tłustością. 2) = nawozić grunty pognojem, mierzwić.

Maściciel, a, *lm.* **e**, *m.* namazujący.

Maścierz, y, *blm. ż. bot. ob. Łojorodne drzewo.*

Maściodziej, a, *lm.* **e**, *m.* maście robiący.

Maściasty, a, e, *p.* 1) tłusty nakształt maści, do mazania zdatny. 2) = jednejże barwy (o koniach i kartach).

Maślacz, u, *lm.* **e**, *m.* wino najlepsze (szczególniéj węgierskie), wino słodkie, gęstawe, z dojrzałych doskonale owoców.

Maślak, *ob. Maśluk.*

Maślan, u, *lm.* **y**, *m. chem.* (*butyras, masłowian*), ogólna nazwa związków solnych, w skład których wchodzi kwas masłowy i jakakolwiek zasada, *ob. Sól.*

Maślanica, y, *lm.* **e**, *ż.* (z ros.) tydzień przed wielkim postem, w którym wedle obrządku greckiego, wolno jeść z masłem.

Maślaniczka, *ob. Maselnica.*

Maślanka, i, *blm. ż.* ciecz pozostająca po wybiciu śmietany na masło, w umyślnych do tego naczyniach, składająca się z serwatki, pomieszanéj z twarogiem i trochą masła.

Maślannica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) *ob. Maślnica.* 2) = *ob. Bojka.*

Maślany, a, e, *p.* 1) od masła, z masła, lub z masłem. *Baranek maślany wielkanocny*, t. j. z masła. *Potrawy maślane*, t. j. z masłem. 2) = *fig.* miękki jak masło; słaby, bezsilny. *Ręce maślane.* 3) = *fig.* zniewieściały, rozlazły, bez energji. *To człowiek maślany. Charakter maślany, ob Masłowaty.*

Maślarka, i, *lm.* **i**, *ż.* ta, co masło robi lub przedaje.

Maślarz, a, *lm.* **e**, *ż.* 1) ten, co masło robi lub przedaje. 2) = *fig. ob. Maślek.* 3) = *ob. Maślacz, Maśluk.* 4) = (Muraenoides), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłopłetwych, śliskich.

Maślenie, a, *lm.* **a**, *n. prow.* deptanie, rozdeptywanie na miazgę.

Maślesz, u, *blm. m. bot. ob. Wątlik.*

Maślić, ił, i, *scz. nd.* 1) masłem mazać. 2) = *prow.* gnieść, rozgniatać nogami. *Maślić jajka, robaki.* = **się**, *złz.* 1) *fig.* pieścić się w mówieniu jak dziecię. 2) = *prow.* rozgniatać się, rozpłaszczać się. *Maślić się pod brzemieniem ciężaru.*

Maślnica, *v.* **Maślannica, y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) naczynie

do składania masła, faska na masło. 2) = naczynie do bicia masła, *ob. Bojka.*

Maślniczka, *ob. Maselnica.*

Maślny, **a**, **e**, *p.* czas kiedy się je z masłem. *Tydzień maślny, niedziela maślna, ob. Maślanica.*

Maślonka, *ob. Maślanka.*

Maślu Baba, **y**, *blm. ż. mit.* siostra Leli, Peskji i Gondy, dewajtasa litewska, jest duszą ochędożności niewieściej, wymiatająca izby, lub boginka śmieci. Gospodynie utrzymywały na cześć jéj po ogródkach stos wymiecin., Ukazywała się niekiedy w postaci staruszki małéj, zgrzybiałéj, trzęsącéj się straszliwie. Urobiona nieomyłnie na wzór słowiańskiéj Jeży-Baby.

Maśluk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *bot.* (Boletus luteus), gatunek grzyba z rodzaju *Huby*, posp. zwany *Kożlakiem*, jadalny. 2) *Maśluki, blp.* nazwa dawana niek. *Fjołkowi trójkolorowemu*, w odmianie *polnej* (Viola tricolor arvensis).

Maśność, *ob. Mastkość.*

Maśny, **a**, **e**, *p. ob. Mastki.*

Mat, **a**, *lm* **y**, *m.* 1) położenie gry w szachach, w którém, nigdzie królem ruszyć niemożna. *Dać komu mata, ob. Zamatować.* 2) = *fig.* odjęcie komu środków działania, obezwładnienie. *Długośmy się prawowali, w końcu dałem mu Szach i Mat.* 3) = , *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest władca wiatrów. Główny to posiadacz czarnoksięskiéj różgi, wywołującéj wiatry. Wywiewa złe duchy z ludzi. Służy więc Huemu przy probach wstępni do tajemnic. Inne imię jego *Mat-Eunyd.* 4) =, **u**, *lm.* **y**, *m.* powierzchnia wygładzona bez połysku, bez blasku, bez polorowania. *Szkło na mat szlifowane.* Sposobem *psł. Desenie na srebrze wyrabiane mat. Na dnie złotem mat, ob. Matowany, Matowy.*

Mata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* plecionka ze słomy, sznurkami zszyta w płachtę.

Matacki, **a**, **ie**, *p.* wykrętny, kłamliwy, oszustowski. *Używać matackich sposobów.*

Matactwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* wykrętarstwo, wybiegi, kłamstwo, drwiarstwo. *Słów aż nadto, a same matactwa i łgarstwa.*

Matacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) wykrętacz, okpiwacz, drwiarz, kłamca, oszust. 2)*= (taractes, sive conturbator), jest w loice mylnik przewrotu. Przykład: „Być może, iż kłamca sam kiedy przyzna, że kłamie. Skoro zaś to uczyni, wyrzecze prawdę, czyli nie będzie kłamcą. Być więc może, że kłamca nie jest kłamcą.“

Mataczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* wykrętarka, okpiwaczka, drwiarka, kłamczyni, oszustka.

Mataczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) plątać, gmatwać, zamieszanie sprawiać. 2)=okpiwać, drwić, kłamać, kręcić.

Mataczyna, **y**, *lm.* **y**, *ż. ob. Płątanina.*

Matać, **ał**, **a**, *scz. nd.* 1) zwijać. *Matać nici na kłębek, ob. Motać.* 2)= *kim;* a) pomiatać, pogardzać. *Człowiek prawy nie mata nikim.* b) frymarczyć; oszukiwać. *Czemu słowem bożém matasz?* 3)=*sn. nd. fig.* wykrętów, wybiegów używać; kłamać, drwić. *Matać komu w oczy, bezczelnie, ob. Mataczyć.*

Matador, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) walczący z bykiem na igrzysku. 2)=znch, ćwik. 3)=, *lm.* **y**, *m.* osoba znakomita, wyższego stanu. 4) = w grze kartowéj najstarsza kozera.

Mataen Emaenda, **y**, *v.* **Mataen-Euka**, **i**, *blm. ż. mit.* fińska bogini, *ob. Metola*

Matanina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) powikłanie, zagmatwanie, nieład, *ob. Gmatwanina.* 2)= szalbierstwo, wybiegi, wykręty, drwiny, kłamstwo.

Matczy, *v.* **Matczyn**, *v.* **Matczyny**, **a**, **e**, *p.* matki, do matki należący. *Niech się matce na synów nie zlewają winy. Wiano matczyne. Starania matczyne.*

Matczyć, **ył**, **y**, *scz. nd. komu;* 1) spełniać obowiązki matki względem dziecięcia. 2)=*fig.* opiekować się kim. *Poczciwa! matczyła przybłędzie, jak komu dobremu.*

Matecznik, **a**, *lm:* **i**, *m.* 1) klateczka, gdzie matka pszczół się więzi. *Osadzić matkę pszczół do matecznika* 2)=jajecznik. 3)=*bot.* a) *ob. Rojownik* (Melissa). b)= *ob. Gastrun, v. Złocień pospolity.* 4)= miejsce w knieji niedostępne, w którém zwierzęta bezpiecznie żyją. *Te puszcz stołeczne, ludziom nieznane tajniki, W języku swoim strzelcy zowią matecznik.* 5) = (conceptus maternus), jest w loice pojęcie, ukazujące się innych pojęć macią. Takim matecznikiem jest np. słówko *Jestem*, jako zródło Istnienia, Stnienia, Istnio-stnienia. 6)=, **u**, *blm. m. prow.* nazwa *Rumianku zwyczajnego* (Chamomilla matricaria).

Matedora, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *w grze kart.* karta przeważająca. 2)=osoba znakomita, *ob. Matador.*

Matedorstwo, **a**, *blm. n.* 1) *w grze kart.* starszeństwo pewnych kart nad drugiemi. 2)=godność, tytuł matadora.

Matelzak, *v.* **Mantelzak**, **a**, *lm.* **i**, *m.* podróżny tłomoczek, zawiniątko.

Matematacz, **a**, *lm* **e**, *m.* matacki matematyk, kuglarzący matematyką; astrolog.

Matematycki, **a**, **ie**, *p.* matematyce właściwy, do matematyki należący, *ob. Matematyczny.*

Matematycznie, *ps.* przez matematykę, za pomocą matematyki.

Matematyczność, **ści**, *blm. ż.* prawda mogąca być matematycznie dowiedzioną; pewność, mogąca się rachunkiem stwierdzić.

Matematyczny, **a**, **e**, *p.* do matematyki należący; mogący być przez matematykę stwierdzony. *Prawdy matematyczne. Jeografja matematyczna*, t. j. opisanie ziemi ze względu na jéj wielkość, postać, ruch i miejsce w systemacie planetarnym.

Matematyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* znający matematykę, zajmujący się nauką matematyki.

Matematyka, **i**, *blm. ż.* nauka o rachunkach, o rozmiarach wielkości i przestrzeni. *Umieć, znać matematykę. Chodzić na matematykę*, t. j. uczyć się nauk matematycznych. *Matematyka czysta*, abstrakcyjna, nie w zastosowaniu do innych nauk, sztuk, kunsztów. *Matematyka stosowana, v. zastosowana*, będąca w związku z inną nauką, np. fizyką.

Mateńka, **i**, *lm.* **i**, *ż. piesz. posp.* matka.

Mateolog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* teolog, bałamutne zasady wykładający.

Mateologja, **ji**, *blm. ż.* próżna gadanina, gadulstwo; wiele słów, a mało rzeczy.

Mateozofja, **ji**, *blm. ż.* próżna, niepożyteczna mądrość; mędrkarstwo.

Materac, **a**, *lm.* **e**, *m.* worek skórzany *v.* płócienny, włosem napchany i wypikowany do spania *v.* siedzenia. *Spać na materacu. Materac na kanapie, w powozie.*

Materacyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Materac*) mały materac. 2) = woreczek napchany ziołami, popiołem lub t. p. do przykładania na ciało w pewnych bolach jako środek lekarski.

Matergabja, **ji**, *blm. ż. mit.* Dewa litewska, przełożona nad pieczywem. Poświęcano jéj wsadzony do pieca najpiérwszy bochenek, naznaczany jéj godłem, które zamieniło się późniéj w chrześcjański krzyż, *ob. Polengabja.*

Materja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) *posp. fil.* i *fiz.* ciało, istota zmysłowa cielesna. *Duch i materja. Własności materji. Ugrzęznąć w materji*, t. j. nie duchowego nie uznawać. **Materja jest ciało; materjalny, cielesny; materjalista, cieleśnik; materjalność, cielesność; materjalizm, cieleśnictwo. Materje lotne*, t. j. gazy. *Materje promieniste*, t. j. światło, ciepło, elektryczność, magnetyzm. *Materja elektryczna.* 2) = rzecz, z któréj inna rzecz da się zrobić; to z czego co robią; materjał. *Materja na dom. Więcej kosztuje sama materja niż robota, ob. Materjał.* 3)=tkanina jedwabna. *Suknia z materji*; = tkanina na strojniejsze suknie damskie. *Materja bławatna, wełniana, bawełniczna i t. p. Nie droga to materja, perkalik, płócienko.* 4) = *posp.* przedmiot, osnowa myśli, rozmowy, pisma. *Zbadać jaką materję. Zastanów się nad tą materją. Wiele można powiedzieć w téj materji. Pisać w jakiéj materji. Wziął to za materję do listu, do dzieła. Przystąpić do materji.* 5) =*praw.* przedmiot sporny, który albo należy do rozpoznania sądu właściwego, albo może być osądzonym tam, gdzie pozwano *ratione materiae. Wynalazł materję do kłótni. Dać, podać materję do procesu. Brać, wziąć materję do pojednania się.* 6) = interes, rzecz. *posp. Szeroka to materja*, wiele mówić trzeba o téj rzeczy. *To inszа materja*, to całe co innego, to rzecz inna. *To gruba materja*, ciężki to interes do załatwienia. 7) = ropa, odciek z ran, wrzodów. 8) = *medyczna;* nauka o własności lekarstw, skutkach i sposobie ich przepisywania.

Materjalista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* 1) kupiec handlujący korzeniami, aptecznemi produktami. *Dostaniesz tego u materjalistów.* 2) = człowiek uznający tylko materję. *Materjaliści materję za początek wszystkiego uważają.* 3) = człowiek żyjący tylko dla wygód zmysłowych ciała. *Temu materjaliście ahy brzuch naladować, to i dosyć.*

Materjalistka, **i**, *lm* **i**, *ż.* 1) kupcowa handlująca korzeniami, aptecznemi ziołami. 2) = kobieta zmysłowości oddana; opinję materjalistów podzielająca.

Materjalistowski, **a**, **ie**, *p.* od materjalisty, materjalistom lub materjalizmowi właściwy.

Materjalizm, **u**, *blm. m.* 1) nauka, zasady materjalistów; uznawanie materji za jedyną zasadę wszelkiego bytu w świecie. *Wierzy w materjalizm*, t. j. nie uznaje pierwiastku duchowego, myśli boskiéj w świecie widomym, tudzież nie wierzy w świat niewidomy. 2) = zmysłowość, zwierzęcość, życie zmysłowe. *Ugrzązł w materjalizmie.*

Materjalizować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* wedle zasad materjalizmu, zmysłowie pojmować, lub wykładać. *Materjalizować religję*, t. j. zamieniać ją w same praktyki zewnętrzne, zabobonne.

Materjalja, **ij**, *blp. n.* przedmioty w kancelarjach potrzebne, jako to: papier, pióra, atrament, łak, a nawet drzewo i świece.

Materjalnie, *ps.* sposobem materjalnym, wedle materji; zmysłowie.

Materjalność, **ści**, *blm. ż.* 1) przedstawienie się zmysłowe przedmiotu. 2) = zmysłowość, *ob. Materjalizm.*

Materjalny, **a**, **e**, *p.* 1) z materji utworzony, materji właściwy. *Nauka materjalna. Pojęcie materjalne.* 2) = z jedwabnéj tkaniny. *Suknia materjalna.* 3)= zmysłowy, ciału dogadzający, *ob. Materjalista.*

Materjał, **u**, *lm.* **y**, *m.* to, z czego się coś robi; zasób, przysposobienie rzeczy potrzebnych na inną rzecz *Materjał do budowli. Materjał na budynek. Materjał do historji, ob. Osnowa, Zasób, Zapas.*

Materklasy, **ów**, *blp. m.* stare sprzęty, niepotrzebne stare graty, rupiecie.

Materyjka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Materja*) 1) piękna, lub delikatna tkanina. 2) = przedmiot do rozmowy, pisania i t. p.

Mat-Eunyd, **a**, *blm. m. mit.* złożon z Mata i Eunyda, celtycki Deiwr, znaczy wiatr w ogóle. Pod zarządem jego jest czarodziejska różga *Hudlat* lub *Huniwyt.*

Matjer, *nieod. n.* moneta zdawkowa w Bawarji = 1,25 kop. = 2,5 gr.

Matka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta rodząca dzieci, mająca płód; niewiasta jako rodzicielka. *Matka z ojcem*, rodzice. *Matka czworga dzieci. Matka Boska*, Bogarodzica, N. Panna Marja. *Matka żony, ob. Teścia. Matka męża, ob. Świekra. fig. Za panią matką pacierz mówić, przys.* nic z siebie nie umieć, przewodnictwa potrzebować. *Jaka matka, taka córka; v. Jakie drzewo, taka kora, jaka matka, taka cora, przys.* nie daleko jabłko od jabłoni pada. *Dzieci jednej matki*, rodzone. *Jak dzieci jednej matki*, zgodni, kochający się wzajemnie. *Matki nie kupić*, szanuj matkę, bo jak stracisz, drugiéj nie będzie. *Tylko ojca z matką nie staje*; wszystkiego dostatek, obfitość. *Gdzie u dzieci matka, tam i główka gładka, przys. posp.* matka zawsze ma staranie o dzieciach. *Jak matka prawić*, mówić bez przerwy, potoczysto, gładko. *Być matką czyją, wł.* miéć dzieci, wypełniać obowiązki względem własnych dzieci, pielęgnować i wychowywać je. *To moja matka! Matka dzieci, a płocha! statku nie ma! Być matką komu, fig.* opiekować się, zajmować się kim z macierzyńską troskliwością, jak matka. *Ona mi matką, ona mi ojcem, ona mi siostrą, ona wszystkiém na świecie. Ona była matką ubogim i sierotom. Oto jest matka. Jestem matką*, mając na względzie osobę. *Jest matką. Jestem matką*, mając na względzie obowiązki, stan, powołanie matki. *Stać się v. zostać matką*, stać się brzemienną, ciężarną; urodzić, powić dziecię. *Zaraz po zamążpójściu została matką. fig.* przyjąć na się obowiązki matki względem cudzych dzieci. *Poczuć się matką*, uczuć piérwszy ruch dziecięcia w żywocie. *W matkę łajać, po matce łajać*, nazywać kogo bękartem. *Matka wszystkich ludzi*, Ewa, piérwsza matka na ziemi. *Matka chrzestna*, trzymająca do chrztu, *ob. Kmotra, Kuma. fig. Matka przy bierzmowaniu*, kobieta asystująca przy sakramencie bierzmowania. *Matka wszech rzeczy*, natura 2)=*fig.* opiekunka, obrończelka, orędowniczka. *Kościół jest matką wiernych. fig. Została matką dla sierot ibiednych.* 3)= w klasztorze oznacza ksienię, przełożoną. *Panna matka.* 1) = *fig.* staruszka, kobieta poważna dla wieku, gospodyni; stara uboga. *posp. Matko, spocznijcie tu sobie. Hej matko! dajcie nam wódki! Co nam powiesz, matko? Jałmużny proszę.* 3) = (u zwierząt) samica. *Płód jednej matki, ob. Maciora, Macierz.* 6)= królowa pszczół. *Osadzić matkę w mateczniku.* 7) = źródło, początek. *Potrzeba jest matką wynalazków.* 8) = *an.* a) *ob. Macica.* b) = błony mózgowe (dura mater, pia mater). 9) = *zielna, bot. ob. Bylica.*

Matkobójca, **y**, *lm.* **e**, *m.* zabójca matki, ten co matkę zabił.

Matkobójczy, **a**, **e**, *p.* matkobójcy właściwy, zabójczy.

Matkobójczyni, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* zabójczyni matki, ta co matkę zabiła.

Matkobójstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* zabójstwo matki, zbrodnia pozbawienia życia matki.

Matlać, **ał**, **a**, *scz. nd.* matać, wiklać, *ob. Gmatwać.*

Matlanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* matanie, wiklanie.

Matnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) worek, którym się kończy każda wielka sieć, a do którego, zagarnięte skrzydłami sieci, ryby wpędzają się lub wchodzą i zostają zamknięte. 2) = *fig.* sieć, skrzydło łapka, zdrada. *Wpaść w matnię. W matnię kogo wprowadzić. Trzymać kogo w matni.*

Matocznik, *bot. prow. ob. Matecznik.*

Matoha, **y**, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, doglądający czarownic, *ob. Bobo.*

Matołka, **i**, *lm.* **i**, *m.* i *ż.* 1) człowiek mały, szpetny i głupowaty. 2) = *mit.* nocne straszydło, duch, mara, jeden ze słowiańsko-pogańskich Dydków lub djabłów. Zsyła na ludzi złych krzywe wyobrażenia i siadające im na oku czcze straszliwe widma. Podług Włodka, wciela się w sługę, który wiedzie złego pana do zguby.

Matonóg, **oga**, 1) *v.* **Matonak**, **a**, *blm. m. bot. ob. Kąkolnica roczna, v. Życica odurzająca.* 2) = *lm.* **ogi**, *m. fig.* matnia, trudność, zawada, *Nie wiem, jak się wywikłać z tego matonogu.*

Matonwy, **ego**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, ojciec Mata, lub wiatru, a syn Arkola, wodyogniu, pokrewny z Gwairem, odnawiaczem świata, jest woda, pozostająca po zmroku mężów Goronwego, lub po pożarze świata, która wywoła do bytu nowy świat. Słynie *chabina Matonwego*, będąca drzewem Toronwym, a znacząca człowieczeństwo popożarowe.

Matowany, **a**, **e**, *p.* szlifowany bez nadania blasku, bez poloru; wygładzony bez połysku, na mat. *Złoto, srebro, szkło matowane.*

Matowy, **a**, **e**, *p.* bez blasku, połysku. *fig. Matowy wzrok*, t. j. zimny, nieruchomy, *v.* ociemniały, ślepy.

Matrona, **y**, *lm.* **y**, *ż.* niewiasta przez stan i wiek poważna. *Matrony rzymskie piérwszego marca obchodziły uroczystość matronales zwaną, na pamiątkę przebłaganych Sabinów przez niewiasty.*

Matryca, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) *druk.* forma, w któréj odlewają czcionki drukarskie. 2) = forma do odlewania lub wytłaczania medalów i monet

Matrykulacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* wpisywanie, zapisywanie do matrykuły.

Matrykuła, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) księga wpisowa osób zgromadzenie jakie składających. *Matrykuła uczniów uniwersytetu. Matrykuła państwa*, t. j. spis członków i stanów należących do obrad, lub posiedzeń publicznych w interesach kraju. 2) = *praw.* podpis woźnego z wyrażeniem swego tytułu i nominacji, co wszystko wypisuje na doręczonym przez siebie pozwie.

Matrymonjalja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* dobra, majątek, dziedzictwo żony, lub po żonie.

Matrymonjalny, **a**, **e**, *p.* od żony, do żony należący.

Matrymonjum, *nieod. n.* (z łać.) 1) małżeństwo, stan małżeński. 2) = miejsce wstydliwe u kobiét.

Matula, **i**, *lm.* **e**, *ż. v.* **Matunia** *v.* **Matusia**, **i**, *lm.* **ie**, *ż. posp, piesz.* matka, dobra, kochana matka.

Maturna, **y**, *blm. ż. mit,* bogini dojrzałości.

Matusia, *ob. Matula.*

Matusin, **na**, **ne**, *p.* do matusi należący; dobréj, kochanéj matki.

Matwać, *ob. Gmatwać.*

Matwanina, *ob. Gmatwanina.*

Maud, *v.* **Moud**, **u**, *lm.* **y**, *m.* w Nubji tak zowią *Maas* (monetę), na który tam idzie 18 garści gryży (tamecznego zboża).

Maur, a, *lm.* **owie**, *m. v.* **Maurytanin**, a, *lm.* **anie**, *m.* urodzony w Maurytanji, w Afryce; człowiek czarny.

Maurytanka, i, *lm.* i, *ż.* urodzona w Maurytanji.

Maurytański, a, ie, *p.* z Maurytanji pochodzący.

Mawiać, ał, a, *sn. częst.* mówić wielokrotnie, powtarzać nieraz. *Mawiał nieboszczyk mój ojciec, ob. Mówić.*

Mawka, i, *lm.* i, *ż. mit.* ruska pannica leśna polskim Majkom odpowiednia. Polskie Majki zowią się od *maju* drzew, lub zieleni leśnéj, a ruskie Mawki, jako podaje Narbutt, od *mawczeć*, lub miauczeć, *ob. Majka.*

Mawrot, u, *lm.* y, *m. bot. ob. Szczodrzeniec.*

Maxd'or, *nieod. m.* moneta złota bawarska = 4 rub. 23,375 kop. = 28 zł. 6,75 gr.

Maya, i, *blm. ż. mit.* u Indjan, matka natury.

Mayon, moneta, *ob. Maa.*

Maza, y, *blm ż. mit.* znacząca tyle, co Astarta, bogini czczona śród kaukazkich gór. Dziś jeszcze księżyc zowie się po czerkiesku *Maza*

Mazacz, a, *lm.* e, *m.* ten co maże, *ob. Baszgracz.*

Mazać, ał, że, *scz. nd.* 1) smarować, nacierać, powlekać co czém. *Mazać mąść na płatek. Mazać miejsce bolące maścią. Mazać olejem Ś. ob. Namaszczać. Mazać mur gipsem, ob. Powlekać, Tynkować.* 2) = plamić, bazgrać; kreślić, pisać bez kształtu. *Porządny uczeń nie maże książek ani zeszytów swoich. Nie trzeba mazać po ścianach, v. na ścianach, ob. Bazgrać.* 3) = *fig.* hańbić, kalać, plamić. *Mazać swój honor występkiem, zdradą.* 4) = *wł.* i *fig.* wykreślać, zacierać. *Mazać rachunki. Jeden występek maże długi spis zasług, ob. Wymazywać, Zamazywać.* = **się**, *złz.* 1) smarować się, zacierać się. *Świeże pismo maże się. fig. Mazać się złym czynem.* 2) = (o dzieciach), płakać, beksać, kaprysić, *ob. Mazgaić się.* 3) = (o dzieciach), zaspokajać potrzebę naturalną.

Mazanek, nka, *lm.* **nkowie**, *m.* pieszczoch, niewieściuch.

Mazanie, a, *lm.* a, *n.* 1) smarowanie, nacieranie czego, *v.* czém. 2) = *wł.* i *fig.* plamienie, bazgranie, *ob. Mazanina.* 3) = *wł.* i *fig.* wykreślanie, kasowanie, wyłączanie.

Mazaniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. nieuż.* zarażony chorobą weneryczną.

Mazanina, y, *lm.* y, *ż.* 1) co jest mazane, pokreślone. 2) = pismo, rysunek, malowidło brzydkie. *Nie lubię takiej mazaniny.* 3) = w ogólności rysy i figury niekształtne.

Mazepa, y, 1) *blm. m.* nazwisko hetmana Kozaków. 2) =, *lm.* y, *m.* i *ż. pg.* niezgrabny, brzydki. *Gadajże, mazepo.* 3) = *posp.* mazgaj, płaczek, beksa.

Mazga, i, *lm.* i, *ż.* brzydkie, plugawe babsko.

Mazgać, ał, a, *scz. nd.* 1) brudzić, plugawić, *ob. Mazać.* 2) = klecić, robić niezgrabnie.

Mazgaić, ił, i, *scz. nd.* 1) marudnio, niedołężnie, bez rozwagi co robić. *Tak długo mazgaisz mi tę robotę, v. mazgaisz mi nad robotą. Cały tydzień mazgaił mi parę bótów, ob. Partolić.* 2) = *sn. nd.* (o dzieciach), płakać, beksać nieustannie. = **się**, *złz.* 1) marudzić, peckać się. *A nuż, prędzej! nie mazgaj się.* 2) = (o dzieciach), płakać, beksać nieustannie.

Mazgaj, *v.* **Mazgal**, a, *lm.* e, *m.* 1) niedołęga, ciemięga, marudnik. *A prędzejże, mazgaju!* 2) = brudas, niechluj, kapcan, paskudnik. *Idźno się umyj, mazgaju!* 3) = nierozważny, głupi. *Nie bądźże takim mazgajem.* 4) = płaksa, beksa (o dzieciach małych).

Mazgajowato, *ps.* marudnie, niedbale, niedołężnie, bez rozwagi.

Mazgajowatość, ści, *blm. ż.* marudztwo, niedbalstwo, niedołęztwo, głupowatość. *Już mi do żywego dokuczyła jego mazgajowatość.*

Mazgajowaty, a, e, *p.* 1) nakształt mazgaja, do mazgaja podobny; marudny, niedbały, niedołężny, głupowaty, rozlazły, ociężały. *Człowiek mazgajowaty. Charakter mazgajowaty.* 2) = płaczliwy.

Mazgajski, a, ie, *p.* mazgajowi właściwy, *ob. Mazgajowaty.*

Mazgajstwo, a, *blm. n.* 1) marudztwo, niedołęztwo, głupowatość. 2) = płaczliwość, szlochy ciągłe. 3) = *zb.* wielu mazgajów. *Co tego mazgajstwa naszło!*

Maziarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce, gdzie maź robią do smarowania kół; gdzie dziegieć pędzą, *ob. Dziegciarnia.*

Maziarz, a, *lm.* e, *m.* robiący, lub przedający maź, dziegieć.

Maziczka, i, *blm. ż. bot.* (Madia), roślina z działu *promienistych*, zwana *Madją*, niek. *Tłustką*, należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *siewna*, *v. lepka* (M. sativa, *v.* viscosa), roślina roczna, pochodząca z Chili, dziś w Europie dla nasion oleistych na polach się uprawia; włosista, lepka, kwiaty żółte; nieprzyjemny zapach téj rośliny, mian. wieczorem po deszczu, daleko się rozchodzi.

Maziдło, a, *lm.* a, *n.* 1) maść do namazywania. *Chustkę maziдłem potrzéj i przykładaj na miejsce bolące.* 2) = *pg.* smarowanie, pomada. *Maziдłem wysmarować się. Rozmaite maziдła wymyślacie na ozdobę ciał waszych.*

Mazistość, ści, *blm. ż.* własność ciał, przez którą łatwo się dają rozmazywać; rozmazywanie się. *Mazistość masła, tłustości, gliny.*

Mazisty, a, e, *p.* 1) do mazania snadny; łatwo dający się rozmazywać. *Glina mazista. Dziegieć mazisty.* 2) = oleisty, tłusto-ciekły. *Używają olejów mazistych, najbardziej oliwnego, zamiast karmi ogniowéj.*

Mazawa, y, *lm.* y, *ż. zool. ob. Jeleń.*

Mazo, *nieod. n.* (w grze kart.) stawka, ilość stawionych na kartę pieniędzy, kusz. *Paroł ze złotego i grzywna mazo.*

Mazowiecki, a, ie, *p.* od Mazowsza, z Mazowsza. *Księstwo mazowieckie. Mowa mazowiecka, v. narzecze mazowieckie*, gdzie zamiast *sz, cz. ż.* wymawiają *s, c, z. Z mazowiecka, po mazowiecku, psł.* jak Mazowszanie, Mazurowie. *Mówić z mazowiecka*, t. j. szepleniąc.

Mazowszanin, a, *lm.* **anie**, *m.* mieszkaniec Mazowsza, Mazur.

Mazowszanka, i, *lm.* i, *ż.* mieszkanka Mazowsza, Mazurka.

Mazur, a, 1) *lm.* **owie**, *v.* **ry**, *m.* mieszkaniec Mazowsza. *Tyś rodem Mazur, a ja Krakowianin. Mazura zacinać;* mówić z mazowiecka. *Ślepy Mazur, v. Ślepy jak Mazur*, *przys.* t. j. nie uczony, nie okrzesany. *Ślepy Mazur do dziewiątego dnia, ale jak przejrzy, to wszystkich oszuka, przys. Mazury, w lm.* Mazowsze. *Pójść na Mazury, v. do Mazurów.* 2) = *lm.* y, *m.* taniec polski, śpiew i muzyka na takt tegoż tańca. *Gdy mi mazur zabrzmi w usy, a mam dziewczę jak anioła, To mi radość dla méj duszy, to mi to mina wesoła. Zaśpiewać mazura. Tańcować mazura.* 3) = posp. każdy człowiek, nie posiadający wykształcenia naukowego. 4) = gatunek ciasta, placek. *Mazur wielkanocny. Mazur szafranowy.* 5) = *nieuż.* niegdyś nazwa pewnego trunku. *Tęgo pić mazura.*

Mazurczyk, a, *lm.* i, *m. posp.* młody Mazowszanin.

Mazurek, rka, *lm.* **rki**, *m.* (*zdr.* od *Mazur*) 1) taniec, śpiew i muzyka. *Tańcować, śpiewać, grać mazurka.* 2) = *zool. ob. Łuszczak.* 3) = gatunek ciast płaskich, rodzenkami i migdałami posypanych. *Mazurek wielkonocny. Mazurek migdałowy, marcepanowy.*

Mazurka, i, *lm.* i, *ż.* urodzona w Mazowszu, Mazowszanka.

Mazurzyć,ył, y, *sn. nd.* mówić z mazowiecka, zamiast *sz*—*s*; *cz*—*c*, i t. p., szeplenić.

Maża, y, *lm.* e, *ż.* wóz czumacki na Ukrainie. *Umykaj, Czarnomorcu, z swą mażą skrzypiącą, Bo ci synowie stepu twoję sól roztrącą.*

Mażordom, a, *lm.* y, *m.* 1) marszałek dworu, przy włoskim i hiszpańskim dworze. 2) = oficer marynarki dla zaopatrywania żywnością floty.

Maż, zi, *lm.* zie, *ż.* tłustość do mazania; smarowidło do mazania kół; dziegieć, *ob. Kołomaź. Ruszać się jak mucha w mazi*; iść po mału, robić coś powolnie.

Mażnica, y, *lm.* ce, *ż.* naczynie od mazi, lub dziegciu do smarowania kół.

Mącenie, a, *lm.* a, *n. czego, v. czém*; 1) ruch, którym się cóś mąci, mieszanie, kłócenie. *Mąceniem płynu poruszyłeś osiadłe fuzy.* 2) = *fig.* plątanie, gmatwanie. *Mącenie wyobrażeń.*

Mącić, ił, i, *scz. nd. co*, 1) kłócić, mieszać płyn jaki i poruszając będący na dnie osad, *v.* męty, zabrudzać tém płyn. *Baranie nie mąć wody. Niewiniątko! wody nie mąci; iron.* udaje cichego łagodnego. *Deszcze zmąciły rzekę.* 2) = *prze*, łączyć, mięszać, jednoczyć. *Ołów' ze złotem, jedwab' z kirem mąci.* 3) = *fig.* niepokoić, zamięszanie, rozruch sprawiać. *Nie trzeba nikomu mącić spokojności.*

Przykrości i pokój mącące kłopoty. Są niektórzy, co wami mącą. Jeśli mącisz światem, próżno się chełpisz, że pokój posiadasz. 4) = upajać. *To piwo bardzo mąci głowę*, t. j. bije do głowy. = **się**, *złz. nd.* 1) stawać się mętnym. *Wino fałszowane mącić się będzie.* 2) = tracić przytomność, mieszać się, odurzać się. *Mąci się mi w głowie. Tyle piłem, że się już mi w głowie zaczyna mącić.*

Mąciciel, a, *lm* e, *m.* człowiek który rozterki i zwady czyni, spokojność zakłóca; wichrzyciel.

Mącicielka, i, *lm.* i, *ż.* wichrzycielka, podżegaczka.

Mąciwoda, y, *lm.* y, *m.* i *ż. posp.* wichrzyciel, podżegacz, *ob. Mąciciel, Mącicielka.*

Mączak, a, *lm.* i, *m. bot.* (Erysibe), rodzaj purchatkowatego grzybka, białego, później cisawego koloru; gat.: = *zwyczajny*, porasta niek. pod jesień wiele naszych zielnych roślin, robiąc z nich szkodliwą paszę dla rogacizny.

Mączarka, i, *lm.* i, *ż.* kobiéta sprzedająca mąkę, *ob. Mącznica, Mąkarka.*

Mączarz, a, *lm.* e, *m.* mężczyzna handlujący mąką, *ob. Mącznik, Mąkarz.*

Mączasty, *v.* **Mączysty**, a, e, *p.* 1) nakształt mąki, jak mąka; na cieńki proszek jak mąka zamieniony. *Cukier mączasty. Główki kwiatowe mają na sobie pyłek mączasty.* 2) = *kolor;* biały jak mąka. 3) = *liszaj;* pokryty pyłkiem drobnym, białawym.

Mączec, czca, *lm.* czce, *m. bot.* (Alphitomorpha), rodzaj grzyba z rzędu *jądrników*, działu *kulnicowatych*; gatunki: = *chmielowy*, rośnie na dolnéj powierzchni liści chmielu; = *pospolity*, rośnie na obu powierzchniach liści grochu, orlika, i t. d. = *leszczynowy*, na dolnéj części liści leszczyny i drzew innych.

Mączeć, ał, eje, *sn. nd.* w proszek delikatny, w mączkę zamieniać się, *ob. Mącznieć.*

Mączka, i, *lm.* i, *ż. zdr.* 1) mąka cieńka i delikatna. 2) = jedna z części składowych ziarna zbóż i korzeni roślin. 3) = krochmal. 4) = bielidło do farbowania twarzy. 5) = *prochowa*; proch miałko roztarty i przesiany przez gęste sito. 6) = *cukrowa*, nazwa w przedaży cukru dobrze ociekłego i suchego, wydobytego z naczyń, służących do krystallizowania.

Mączkować, ał, uje, *scz. nd.* 1) w praniu krochmalem napuszczać bieliznę, *ob. Krochmalić.* 2) = *ob. Prosskować.*

Mączkowanie, a, *blm. n.* krochmalenie.

Mączkowany, a, e, *p.* krochmalony, krochmalny.

Mącznia, i, *lm.* ie, *ż. bot.* (Aletris), in. *Mącznia, Judrnia* roślina z rodziny *zakrawkowatych*; gat.: = *właściwa* (A. farinosa), rośnie w Amer. półn. korzeń jéj gorzki służy za lekarstwo przeciw zimnicowe.

Mącznica, y, *lm.* e, *ż.* 1) skrzynia lub zasiek do chowania mąki. 2) = kobiéta handlująca mąką. 3) = *we młynie*, dziura, którą się mąka sypie, pułtownia, koryto w młynie. 4) = belka wałowa w wiatraku. 5) = *bot.* a) (Arcostaphylos), roślina z rodziny *wrzosowatych*, należąca do klassy 10téj, rzędu *jednosłupkowego* według ukł. Linn.; gatunek: = *garbarska* (A. uva ursi), *posp. Niedźwiedzie grono, v. Niedźwiedziny*, rośnie w borach, na wzgórzach piaszczystych, jest to krzew gałęzisty, rozesłany na ziemi; liście ma lśniące się, twarde, kwiaty w gronkach białe lub czerwonawe, jagody czerwone i lśniące, smak słodkawo-ściągający. b) = *chrościna* (Arbatas). c) = *ob. Mącznia.* d) = in. *Ziemnica* (Eclipta). 6) = gatunek gruszek.

Mącznicek, czka, *lm.* **czki**, *m. kuch.* gatunek ciasta z żółtkami.

Mącznicka, i, *lm* i, *ż. zdr.* kobiéta handlująca mąką, *ob. Mącznica, Mączarka.*

Mącznieć, niał, nieje, *sn. nd.* mąką się stawać, w proch rozsypywać się.

Mącznik, a, 1) *lm.* **cy**, *m.* handlujący mąką, *ob. Mączarz.* 2) =, *lm.* **ki**, *m.* skrzynia na mąkę, *ob. Mącznica.* 3) = w kłosie żytnim ziarno czarniawe długie, krzywo wyrastające (Secale cornutum). 4) = *zool.* (tenebrio), owad którego gąsienica żyje w mące, w chlebie. 5) = *bot.* a) (Chenopodium) in. *Gęsia stopa, Gęsi ślad, Gęsia noga, Mączyniec, Komosa*, roślina z rodziny *mącznikowatych, v. lebiodowatych*, której i dała nazwanie, należąca do klassy 5téj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *strzałkowaty* (C. Bonus-Henricus) dość rzadki; = *trójkątny* (C. urbicum), dość pospolity o liściach trójkątnych; = *czerwonawy* (C. rubrum), rośnie zwykle w ogrodach między warzywem, kwiaty ma czerwone; = *murowy* (C. murale), rośnie około murów, przy płotach, na gruzach; = *biały* (C. album), pospolity, mały mączasto-popylony; wszystkie te 4 gatunki zwane są *Lebiodą* i używają się na zieleninę. = *kwinoa* (C. quinoa), podobny do poprzedzającego, lecz bardziéj białym pyłkiem okryty, łodygę ma kilkostopową, ziarna drobne, podobne do kaszy jaglanéj, służą na pokarm dla drobiu i dają smaczną, posilną kaszę; zasiewany jako zboże w Amer. półn., u nas korzystnie może być uprawianym; = *wielkoliściowy, v. kątowaty* (C. hybridum), rośnie w ogrodach między warzywem, ma nieprzyjemny zapach; = *wonny, v. groniasty* (C. botrys), in. *Stoziarn*, u nas rzadki, odznacza się mocnym dość przyjemnym zapachem; = *siny, v. modry* (C. glaucum), bardzo pospolity, liście ma pod spodem sine; = *śmierdzący, v. mierzliwy* (C. olidum), dość rzadki, szaro-popylony; = *wieloziarnowy* (C. polyspermum), łodygę ma zwykle na ziemi leżącą. b) = (Atriplex hastata), gatunek łebiody. c) = *meksykański, bot.* (Chenopodium ambrosioides), in. *Gęsia stopa*, roślina lekarska, z familji *mącznikowych* (Chenopodeae), należy do klassy 5téj, rzędu 2go, ukł. Linn., = *groniasty* (Ch. Botrys), in. *Boży byt, Posypek, Stoziarn, Molownik, Mitek*, podgatunek.

Mącznikowaty, a, e, *p. zool.* podobny do mącznika (owadu), *Owady mącznikowate.*

Mączność, ści, *blm. ż.* sypkość, przymiot mąki. *Czerwone kartofle po zgotowaniu nie mają w sobie mączności.*

Mączny, a, e, *p.* z mąki zrobiony. *Mączne potrawy.* 2) = do mąki należący. *Młyn, skład mączny.* 3) = do mąki podobny, mączasty. 4) = *bot. Mączna gruszka* (Pyrusaria). *Mączna palma* (Sagus), roślina.

Mączyniec, nca, *lm* nce, *n. bot. ob. Mącznik.*

Mączyńcowate rośliny (Chenopodeae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 4téj (*v. jednokwiatowych*) ukł. De Cand.

Mączystość, ści, *blm. ż. ob. Mączność.*

Mączysty, a, e, *p.* mający w sobie wiele mąki, lub podobieństwo do mąki.

Mączyć,ył, y, *scz. nd.* mąką posypywać, pobielać, przypruszać. = **się**, *złz.* mąką się osypywać, bielić, mąką się walać.

Mądral, a, *lm.* e, *m. ir.* człowiek chytry, przebiegły, chcący udawać mądrego, ostróżny, *ob. Mędral, Mędrak.*

Mądrocha, y, *lm.* y, *ż.* kobiéta chytra, przebiegła, baczna, *ob. Mędrocha.*

Mądrolubiec, bca, *lm.* **bcy**, *m. nieuż.* filozof.

Mądrolubność, ści, *blm. ż. nieuż.* filozofja.

Mądrostka, i, *lm.* i, *ż. zdr.* mały rozum, wybieg,

Mądroszka, i, *lm.* i, *ż. zdr. ir.* kobiéta przebiegła, przemyślna.

Mądrość, ści, *blm. ż* 1) znajomość serca ludzkiego, świata i rzeczy. *Nauka mądrości jest trudną. Mądrość uczy, czego szukać i czego się chronić. Gdzież jest mądry, któryby we wszystkiém szedł za mądrością?* 2) = *ludzka*; zbiór przymiotów i cnot potrzebnych do dobrego życia człowieka. *Mądrość jest doskonałe i zupełne dobro duszy. Ile kto ma cierpliwości, tyle mądrości. Mądrość obdarza nas pokojem.* 3) = doświadczenie życia. *Mądrość przychodzi z laty, kiedy życie pójdzie w szmaty. Zęby mądrości, ob. Ząb (trzonowy).* 4) = *najwyższa, przedwieczna, wcielona*: Bóstwo. 5) = *posp. ir.* błaha myśl, nie wielki rozum. *Wielka mądrość! Osobliwsza mądrość! Wyskok mądrości*; głupstwo. *Figle mądrości*, wybiegi, wykręty.

Mądrować, ował, uje, *sn. nd.* wymyślać wybiegi, sofizmata; *nieuż.* filozofować.

Mądrownia, ni, *lm.* **nie**, *ż. nieuż.* szkoła filozofji, wyższych nauk.

Mądry, a, e, *p.* 1) posiadający mądrość, rozsądny, roztropny, uważny, baczny, względny a wyrozumiały, doświadczony, znający świat i ludzi. *Głupi a mądry — kto nie czuje wielkiej między temi wyrażeniami różnicy? Mądrym ten mi jest, kto każdą rzecz ze stateczném rozważaniem zaczyna. Nie ten mądry, kto wiele umie; ale ten, kto umie, co potrzeba. Mądrej głowie, dość na słowie, przys. Mądrym gwiazdy nie rządzą*, t. j. astrologów nie radzi się. *Mądry na obie strony się ogląda. Mądry Polak po szkodzie, przys. Dla tego djabeł mądry, że stary, przys. Mąż w mo-*

wie mądry. = *ir. No, mądryś! Jakiś mądry! ir. Otóż mi mądry Salomon!* t. j. przebiegły, ale głupi. *I mądry Salomon z pustego nie naleje, przys.* 2) = doskonały, dobrze obmyślony, właściwy, stosowny. *Mądre prawa. Mądra polityka. Mądra rada* 3) = *drzewo, prow. ob. Modrzew'.*

Mądryni, ni, lm. nie, *ż.* 1) *nieuż.* kobieta mądra. 2) = przebiegła, wykrętna, chytra, *ob. Mądrocha, Mądroszka.*

Mądrze, *ps.* sposobem mądrym, doskonale, rozumnie, roztropnie, bacznie.

Mądrzeć, ał, eje, *sn. nd.* mądrym się stawać, rozwijać władze rozumu, *ob. Mędrzeć.*

Mądrzeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot.* in. *Ostróżka* (Delphinium consolida), roślina.

Mąka, i, *blm. ż.* roztarte na proszek nasiona zbożowe; używa się głównie do wypiekania chleba i ciast rozmaitych; pod wzgl. chem. składa się z tychże samych substancij, co i ziarna, mianowicie z krochmalu, klajstru, gatunku gummy, i t. d.; *w mące jęczmiennej* znajduje się substancja zwana *hordeiną*; *w owsianej* także właściwa jéj gorzka substancja; *w mące z kukurudzy* (zea mays), subst. właściwa, zwana *zeiną. Mąka grochowa, owsiana, pszenna,* i t. d. = *pytlowa*; na pytel przepuszczona. = *podsitowa*, v. *podsitkowa*; na podsitku, czyli rzadkiém sicie łyczaném przesiana. = *sitna*; na sicie gęstém włosianém przesiana. = *pierszaczka*; z pierwszego przepuszczenia ziarna między kamieniami młyńskiemi. = *czołowa*; najwyższa i najlepsza z drugiego i trzeciego przepuszczenia ziarn przez kamienie młyńskie. = *pośledna*; najgorszego gatunku, ostatnia. = *otrębka*; z otrębami zmieszana. = *marymoncka, montowa*; najdelikatniejsza i najlepsza. = *krupiczna*; najdelikatniejsza i najlepsza z młynów rossyjskich otrzymywana. = *kartoflowa*; otrzymywana z kartofli przez tarcie i wymaczanie. = *cukrowa*; cukier starty na mączkę. *Zetrzeć co na mąkę*; sproszkować, stłuc na miałki proszek. *Nie będzie z tego zboża mąki, v. Nie będzie z téj mąki chleba, przys.* t. j. daremna praca, nic z tego nie będzie. *Być z jednéj mąki:* a) tegoż samego gatunku, równi sobie. b) nic wart, niegodni, złotry. *Mąż i żona, oboje z jednéj mąki;* oboje raboje.

Mąkarz, *v.* **Mączarz, a,** *lm.* **e,** *m.* handlujący mąką.

Mąkla, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Ramalina), roślina.

Mąkolina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Symphoricarpus), roślina.

Mąsierka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Aphyllanthes), roślina zwana in. *Goździkową lilją.*

Mątew', twi, *lm.* **twie,** *m.* drewienko rosochate do kłócenia płynów, koziełek.

Mątwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Sepia), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Głowopławych.*

Mąż, ęża, lm. ężowie, v. ęże, *m.* 1) człowiek, mężczyzna. *Mąż wielkiéj nauki i cnoty. Nie ma słów na uczczenie tego wielkiego męża. W przeciwnościach losu prawdziwy poznawał się mężem.* 2) = małżonek. *Ona ma dobrego męża. Za kogo wychodzisz za mąż? za wdowca. Jéj się chce bardzo za mąż (wyjść), ale nikt jéj nie bierze. Dobry mąż dla żony, dobry ojciec dla dzieci. I ta chce męża, bo i jéj czas za mąż. Ona już za mężem, ob. Zamężna, Mężatka. A kogoś ma za męża?*

Mchowaty, a, e, *p.* do mchu podobny, jak mech.

Mchownik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* grzyb jadalny na mszarnikach rosnący, żółtawo-brunatny.

Mchowy, a, e, *p.* ze mchu, od mchu. *Mchowe legowisko. Mchowe błota. Roślina mchowa.*

Mchówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Siro) *zool.* pająk dymaszkowaty, należący do rzędu *kłeszczonoszych*; gatunek pospolitszy jeden. = *czerwona* (S. rubens).

Mdleć, ał, eje, *sn. nd.* 1) słabieć, tracić ze swéj mocy; upadać na siłach, drętwieć. *Siły mi mdleją. Ręce mu mdleją z wysilenia. Dusza mdleje pod ciężarem tak okropnéj boleści.* 2) = tracić siły i przytomność, w mdłości wpadać. *Ratujcie ją, mdleje!*

Mdlenie, a, *blm. n.* 1) upadanie sił. *Czuję mdlenie rąk i nóg.* 2) = słabienie aż do utraty przytomności. *Przeszło już mdlenie.*

Mdlić, ił, i, *sca. nd.* 1) osłabiać, mdłym czynić. *Praca mdli siły. Postem mdlić ciało.* 2) = sprawiać, mdłości, odurzać. *Zapach ten mdli mię.*

Mdluchny, a, e, *p.* (*zdr.* od *Mdły*) bardzo mdły.

Mdławość, ści, *blm. ż.* 1) lekka słabość, mała niemoc; brak sił. *Czuję w sobie jakąś mdławość.* 2) = bladość światła, koloru. *Mdławość światła księżycowego.*

Mdławy, a, e, *p.* słaby, nieco mdły, niewyraźny, zamglony. *Mdławy blask księżyca. Mdławe światełko płomienia, ob. Mdły.*

Mdło, *ps.* 1) bezbarwnie, bezsilnie, niewyraźnie. *Gwiazda przez chmury mdło świeci. Mdło pisać, wyrażać się.* 2) = słabo, osłabiająco. *Po téj potrawie mdło mi się zrobiło.*

Mdłość, ści, 1) *blm. ż.* słabość, brak sił, niedostateczność. *Dla mdłości sił naszych nic wiecznego zdziałać nie potrafim. Mdłość rozumu, myśli, stylu.* 2) =, *lm.* **ści,** *ż.* omdlewanie do utraty sił i przytomności. *Sprawiać mdłości. Wpadać w mdłości. Mdłości go zdjęły, napadły, porwały. Leży w mdłościach.*

Mdły, a, e, p. 1) słabobarwny, bezbarwny, niewyrazisty. *Wyrażenie mdłe, styl mdły, powieść mdła.* 2) = bezsilny. *Natura ludzka mdła. Mdłe nasze zabiegi. Zanadto mdłe siły macie na takie przedsięwzięcie.* 3) = kliwy, nie smaczny, przykry. *Smak, słodycz, potrawa mdła.*

Me, 1) *w.* głos naśladujący beczenie owiec i cieląt, *ob. Be, Mu.* 2) =, **mych,** *lm. skr.* zam. *Moje, ob. Mój.*

Meander, dra, *lm.* **dry,** *m. ar. ob. Manowczyk.*

Meandryt, u, *lm.* **y,** *m. geol.* gatunek skamieniałości polipowéj.

Meat, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *prze.* przejście, przechód.

Mebel, *v.* **Mebl, bla,** *lm.* **ble,** *m.* (z fran.) sprzęt pokojowy. *Mebl mahoniowy, palisandrowy. Meble, w lm.* całe umeblowanie pokoju, sprzęty. *Meble czeczotkowe. Meblami ozdabiać pokój, ob. Meblować.*

Mebelek, *v.* **Meblik, a,** *lm.* **i,** *m. zdr.* mały mebl, śliczny sprzęt pokojowy.

Meblować, ował, uje, *scz. nd.* meblami opatrywać lub ozdabiać. *Pokój, dom meblować.* = **się,** *slz.* swój pokój lub dom meblami opatrywać, zdobić.

Meblowanie, a, *blm. n.* 1) ustawianie, porządkowanie meblów w pokoju. 2) = opatrywanie lub ozdabianie meblami domu lub pokoju.

Mecenas, a, *lm.* **owie,** *v.* **si,** *m.* (od Mecenasa z czasów ces. rzym.) obrońca, opiekun. *Być mecenasem literatów, artystów.* 2) = *prawo.* obrońca najwięcéj znaczący w hjerarchji obrończéj; dawniéj należał do sądu najwyższego, a dziś stając w senacie, ma tytuł obrońcy przy IX i X departamentach Rządz. Senatu (w Król. Pol.). *Sprawa ta wymaga dobrego mecenasa.*

Mecenat, a, *lm.* **owie,** *v.* **ci,** *m. ob. Mecenas.*

Mech, mchu, *lm.* **mchy,** *m.* 1) *bot.* dział roślin najniższego wykształcenia, stanowiących *drugą* gromadę (Musci) klassy 24éj, t. j. *skrytopłciowych*, wedł. ukł. Linneusza; *mchy* dzielą się na dwa rzędy, t. j. na a) *mchy gałęziste* (Musci frondosi) i b) *mchy wątrobowe, v. wątrobowce* (M. hepatici). *Mech biały dębowy, v. drzewny, ob. Brodaczka.* = *brodaty* (phascum). = *czaszki ludzkiéj, ob, Brodaczka.* = *galązkowy, ob. Rokiet.* = *goździsty, v. ziemny, ob. Widlak goździsty.* = *gwiazdkowy, ob. Merzyk.* = *islandzki, ob. Tarczownik islandzki.* = *koralowy, ob. Koralka lekarska.* = *korsykański,* daw. nazwa *Galecznicy przeciwrobaczněj.* = *przeczyszczający, ob. Widlak woroniec.* = *psi, v. ziemny popielaty, ob. Pawężnica psia.* = *rzeczny* (Tantinalis). = *sznurkowy, v. kółkowy, v. knotowy* (Bryum), in. *Prątnik.* = *torfowy* (Sphagnum). = *włosisty, v. włoskowy, ob. Płonnik pospolity. Opakować co mchem. Dom opatrzyć mchem, ob. Omszyć. fig. Porastać mchem;* starzeć. *Porosły mchem strzechy mojego domu, ob. Porosłopleśń.* 2) = delikatne, wełniste, włoskowate pokrycie niektórych kwiatów i nasion, *ob. Kotki.* 3) = pierze, włosy młode, tylko co porastające. *Zaledwo mchem porosła broda. fig. Jagody, policzki mchem porosłe,* t. j. młodociane. 4) = *v. Mszar, leś.* miejsce niskie i bagniste, sosną zarosłe, okryte mchem i podszyte bagnem pospolitém; bór mchowy, bór mszarny. 5) = *myc.* skóra, którą na nowo odrastające rogi rogacza i koźła są obrosłe; scypuł. 6) =, **a,** *blm. m. mit.* imię jednego z trzech rodziców słowiańskiego szczepu. Było na początku, podług podania, trzech braci *Lech, Czech* i *Mech.* Od Lecha pochodzi *szlachta,* od Czecha *mieszczanie,* a od Mecha *kmiecie.* Na miejscu *Mecha* postawiono później *Rusa,* wywodzące od Lacha *Lachów,* od Czecha *Czechów,* a od Rusa *Rusinów.*

Mechanicznie, *ps.* sposobem mechanicznym; bezmyślnie. *Robić co mechanicznie.*

Mechaniczność ści, *blm. ż.* 1) przymiot wszystkich czynników mechanikl. 2) = *fig.* bezmyślność, niesamodzielność.

Mechaniczny, a, e, p. 1) mechanice właściwy. *Ustrój mechaniczny.* 2) = bezmyślny, robiony jakby machiną. *Czynność to mechaniczna. Robienie pończochy, to całkiem mechaniczne zatrudnienie.*

Mechanik, a, *lm.* **cy,** *m.* trudniący się mechaniką. *Młyn ten dobrego mechanika roboty. fig. Mechanik niebieski;* Twórca świata.

Mechanika, i, *blm. ż.* nauka o siłach i o ruchu ciał; tudzież o urządzeniu rozmaitych machin i narzędzi. 2) = składowość, przyrząd, układ. *Mechanika zegarka, lokomotywy. muz. Mechanika fortepjanu;* cały przyrząd w fortepjanie do wydobywania tonów ze strun; lepiéj *Mechanizm.*

Mechanizm, u, *blm. m.* 1) ustrój, urządzenie. *Cały mechanizm téj machiny zależy na tém ..* 2) = wprawa, łatwość. *Mechanizm daje łatwość, lecz nie rozwija umysłu.*

Mechanizmować, *v.* **Mechanizować, ował, uje,** *scz. nd.* 1) urządzać co, ustrajać co wedle praw mechaniki. 2) = oceniać urządzenie machiny wedle tychże praw.

Mechanurgja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) sztuka działania za pomocą machin. 2) = mechaniczne, pomocnicze środki w leczeniu ran

Mechoakan, u, *blm. m.* daw. nazwa, dawana niek. korzeniom *Rabarbaru białego.*

Mechowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Oribata), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, toczących; gatunki jego: 1 = *szorstki* (O. horrida). 2 = *smugowany* (O. segnis). 3 = *szczecinowaty* (O. tegeomana). 4 = *kolankowaty* (O. geniculata). 5 = *brudny* (O. alata). 6 = *czarniawy* (O. humeralis).

Meczecik, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Meczet*) mały meczet.

Meczet, u, *lm.* **y,** *m.* bożnica, kościół mahometański.

Meczetny, a, e, *p.* od meczetu, meczetowi właściwy.

Meczetowy, a, e, *p.* do meczetu należący. *Meczetowa wieżyca, ob. Minaret.*

Medal, u, *lm.* **e,** *m.* (z łać.) pomnik bity z metalu, nakształt pieniądza, na pamiątkę wypadku jakiego, lub osoby znakomitéj; nagroda za zasługi jakowe. *Medal bity na pamiątkę stóletniego jubileuszu uniwersytetu. Dać napis na medalu. Nagrodzić medalem. Dostał medal złoty za nauki, za ocalenie tonącego. Medal za waleczność i t. p. fig. Każdy medal ma dwie strony:* we wszystkiém jest zło i dobro. *Odwrócić medal. Zajrzeć na odwrotną stronę medalu:* spojrzeć na rzecz z innego punktu myślenia.

Medalik, u, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Medal*) mały medal, szczególniéj zaś z wizerunkiem przedmiotów religijnych, świętych. *Medaliki N. P. Ostrobramskiéj, Częstochowskiéj, P. Jezusa Snipiskiego.*

Medaljon, u, *lm.* **y,** *m.* 1) wielki medal. *Gipsowy medaljon z wizerunkiem Kopernika.* 2) = ozdoba do noszenia u szyji na wstążce. *Złoty medaljon.*

Medalla, i, *lm.* **e,** *ż.* (moneta), *ob. Dublon.*

Medalnik, a, *lm.* **cy,** *m.* robiący medale.

Medea, i, *blm. ż. mit.* kochanka Jazona.

Medeka, i, *blm. ż. bot. v. Medeka trawa,* dawn. nazwa rośliny: *Lucerna pastewna v. siewna.*

Medio diuro, *nieod. n.* moneta na wyspach Kanaryjskich = 60 kop. = 4 zł.

Meditryna, y, *blm. ż. mit.* bóstwo lekarstw.

Medjacja, *ob. Pośrednictwo.*

Medjana, y, *lm.* **y,** *ż.* żyła środkowa w wewnętrzném schyleniu ramienia, z któréj się krew' zwykle puszcza. *Puścić krew' z medjany.*

Medjanok, nieod. m. (z grec.) 1) *ob. Północ.* 2) = uczta, bankiet z mięsiwa, którą wydają w północ po dniu postnym, *ob. Podkurek.*

Medjanota, *ob. Średnik.*

Medjastinitis, *nieod. n.* (z łać.) *med.* zapalenie wewnętrznéj błony piersiowéj.

Medjastinum, *nieod. n.* (z łać.) *med.* wewnętrzna błona wyściełająca próżnię piersiową; osierdzie.

Medjator, *ob. Pośrednik.*

Medjatorka, *ob. Pośredniczka.*

Medjatorski, *ob. Pośredniczy, Pojednawczy.*

Medjum, *nieod. n.* w znaczeniu czegoś w pośrodek siebie obejmującego, w czém się jest; znaczy w języku staropolskim *środowisko. Powietrze jest środowiskiem (medjum) dla wszech istot oddychających, jak woda środowiskiem dla ryb, ob. Pośrodek.*

Medjus, 1) *v.* **Modjus, a,** *blm. m. mit.* syn Marsa. 2) = * *nieod. m.* w loice, *ob. Mirz.*

Medullina, y, *blm. ż. chem.* substancja roślinna, dobywana z rdzenia słonecznika i bzu; jest gatunkiem roślinnego włókna.

Meduza, y, 1) *blm. ż. mit.* jedna z trzech Gorgon, najmłodsza z nich i śmiertelna. Była z początku prześliczną panną. Posejdon rozkochał się w jéj urodzie i uścisnął ją we świątnicy Ateny. Bogini ta obrażona z tego powodu przeobraziła Meduzę w potwór z wężowemi włosami i ze wzrokiem obracającym wszystko w kamień. Perseusz zabił Meduzę za pomocą Aisa i Ateny, której ofiarował jéj straszliwy łeb. Atena przybiła go do tarczy i umiała zrobić z niego użytek w wojnie Zeusa przeciwko Tytanom. Z krwi Meduzy powstał Pegaz i Chryzaor. 2) =, **y,** *ż. fig.* niegodziwa a straszna kobiéta.

Medycki, *ob. Medyczny.*

Medycyna, y, *blm. ż.* sztuka zachowywania zdrowia i leczenia chorób, *ob. Lekarska nauka v. sztuka.*

Medyczuie, *ps.* wedle przepisów medycyny; z przepisów lekarskich.

Medyczny, *ob. Lekarski.*

Medyk, *ob. Lekarz.*

Medykament, *ob. Lekarstwo.*

Medykaster, stra, *lm.* **stry,** *v.* **owie,** *m. pg.* udający doktora. zły lekarz. *Między medykastrami pierwsze miejsce mają baby.*

Medykator, a, *lm.* **owie,** *m.* lekarz, posiadający sztukę leczenia.

Medykochirurg, a, *lm.* **owie,** *m.* posiadający naukę medycyny i chirurgji.

Medykochirurgicznie, *ps.* wedle przepisów medycyny i chirurgji.

Medykochirurgiczny, a, e, *p.* medycyny i chirurgji tyczący się, do nich należący. *Akademja medykochirurgiczna.*

Medykofilantropiczny, a, e, *p.* leczący darmo, bezinteresownie. *Towarzystwo medykofilantropiczne.*

Medykomanja, ji, *lm.* **je,** *ż.* żądza zbyteczna leczenia.

Medylunjum, *nieod. n.* (z łac.) pierwsza kwadra księżyca.

Medytacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) rozmyślanie, dumanie, zagłębianie się w myślach. *Medytacja nad układem dzieła. Medytacja o męce Pańskiéj.*

Medytować, ał, uje, *sn. nd. co, v. o czem, o czém;* 1) rozmyślać. 2) = długo się namyślać. *Nie ma tu czego medytować.*

Medytowanie, *ob. Medytacja.*

Medziojma, y, *blm. ż. mit.* jest imię bogini litewskiéj *Lajmy,* jako łowczyni w puszczach przebywającéj, a całe trzody sarn, jeleni i łosiów pasącéj.

Medziojna, y, *blm. ż. mit.* litewska Dryada, lub Nimfa lasów. Są to duchy niewieście, strzegące gajów przeciw Tyknisowi i ludziom złym. Przesiadują w stepach dzikich robiąc przysługi cnotliwym, a psoty nie dobrym. Królową Medziojen zowie się *Szlotrazys.*

Medzdzo-Karlino, *nieod. n.* (z włos.) moneta złota sardyńska = 6 rub. 5,625 kop. = 40 zł. 11,25 gr.

Medzdzo-Katryno, *nieod. n.* (z włos.) we Włoszech, najdrobniejszy pieniążek = 0,1 kop. = 0,2 gr.

Meerwejbchen, *w lp. nieod. lm.* **y,** *ż. mit. ob. Ondyna.*

Meezja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot. ob. Parzęchlin,* rodzaj mchu gałęzistego.

Mefistofeles, a, *lm.* **y,** *m.* szatan, zły duch; *fig,* złośliwy przeciwnik, nieprzyjaciel.

Mefistofelesowy, a, e, *p.* właściwy mefistofelesowi, szatański, złośliwy. *Dziób papug pod dolną szczęką zakrzywiony, nadaje ich obliczu wyraz mefistofelesowy.*

Mefitis, *nieod. blm. ż. mit.* bogini powietrza zepsutego.

Megaelektrometr, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie do mierzenia elektryczności.

Megalichtis, a, *lm.* y, *m. geol.* wielkoryb, gatunek zwierzęcia, którego szczątki napotykają się w pokładach utworu węglowego.

Megalodon, u, *lm.* y, *m. geol.* tak się zowią muszle wykopywane w pokładach utworu dewońskiego.

Megalofonja, ji, *lm.* je, *ż.* pełnobrzmiący, silny głos.

Megalograf, a, *lm.* owie, *m.* przedstawiający w opisach lub obrazach wzniosłe życia przedmioty, wybierający do opisów znakomite wypadki.

Megalograficzny, a, e, *p.* wzniosłe przedmioty przedstawiający. *Opis megalograficzny.*

Megalografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) sztuka opisywania wzniosłych przedmiotów, bohaterów historycznych.

Megalometr, u, *lm.* y, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia wielkości.

Megaloniks, a, *lm.* y, *m. geol.* (*wielkoszpon*, megalonyx). zwierzę pierwiastkowego świata (przedpotopowe), wielkości wołu, odznaczające się wielkiemi pazurami; roślinożerne, z nielstniejącego dziś rodzaju, stanowiącego przejście od leniwca do mrówkojada; z rzędu *bezzębnych* (edentata); kopalne szczątki jego znajdywane są tylko w połud. Ameryce.

Megalosplenjum, *nieod. n. med.* nabrzękłość śledziony.

Megara, y, *blm. ż. mit.* jedna z żon Heraklesa, który dowiedziawszy się od wyroczni w Delfach, iż służyć ma Eurystenszowi, i popadłszy z powodu tego w pierwsze szaleństwo, pozabijał wszystkie splodzone z niéj dzieci.

Megareus, a, *lm.* owie, *m. mit.* wnuk Herkulesa; syn Apollina; syn Neptuna.

Megarus, a, *blm. m. mit.* syn Jowisza.

Megaskop, u, *lm.* y, *m. fiz.* narzędzie, za pomocą którego drobne przedmioty dają się przerysowywać w powiększeniu.

Megater, a, *lm.* y, *m. geol.* (*wielkozwierz*, megatherium americanum) zwierzę pierwiastkowego świata (przedpotopowe), wielkości nosorożca; roślinożerne; z nieistniejącego dziś rodzaju, stanowiącego przejście od leniwca do mrówkojada; z rzędu *bezzębnych* (edentata); kopalne szczątki jego znajdywane są tylko w połud. Ameryce; in. *zwierz paragwajski.*

Megatologja, ji, *blm. ż.* nauka o wielkości; algiebra.

Megera, y, 1) *lm.* y, *ż.* (Megaera) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *skrzydlatych*, roślinożernych; gatunek jeden; = *bezogoniasta* (M ecaudata). 2) = *blm. ż. mit. ob. Megara.*

Meginġjardyr, a, *blm. m. mit.* cudowny normandzkiego boga piorunu Tora pas, który, gdy Az opasze nim swe biodra, podwaja w nim i tak już okropną moc.

Meha, i, *lm.* i, *ż.* starożytna moneta żydowska = 2,15 kop. = 4,3 gr.

Mehilajnen, a, *blm. m. mit.* fiński bożek, pszczoła, miód robić umiejąca. Wyleciał jednego razu na skrzydełkach z ziemi, gdy kopał w niéj Karsilajnen. Jest w służbie Hyjzów.

Mehizet, a, *lm.* y, *m. mit.* fiński duch domowy, tyle, co Krasnalek. Palcowe te człowieczki podziemne, częścią zle i dzikie, częścią dobre i przyjazne, nie zbliżały się rade do ludzi, a wyrządzały im rozmaite psoty i szkody. Królem ich *Para.*

Mejchjad, a, *lm.* y, *m. mit.* kapłan celtyckiéj Cerydwy, znaczy świniarz. On pasie świnki, lub przewodniczy tajemnicom.

Mejonit, u, *lm.* y, *m. min.* in. *Drobinek v. Prętowiec*, kamień z rodzaju krzemiennego, familji *Polwinów.*

Mejrchjawn, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest Teutates, jako sprawiedliwości rumak. Wciela się w kapłana siadającego w Gorsedzie i osądzającego sprawy ludowe.

Mejryg, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, syn Arkola, a wnuk Pura, oznacza instynkt u zwierząt i ludzi, który chodzi przed rozumem, a którego mową gędźba.

Meklemburg, a, *blm. m.* miasto niegdyś słowiańskie, które nazywało się długo *Winetą*, później zaś *Retrą*, nim w końcu zniemczone i Meklemburgiem przezwane zostało, *ob. Wineta, Retra.*

Mekler, *v.* **Makler**, a, *lm.* owie, (z niem.) *han.* w handlowém mieście osiadły, czy to urzędownie ustanowiony, czy przez kupiectwo wybrany człowiek, który służy za pośrednika przy kupnach i przedażach towarów wekslów rządowych, papierów i t. p.

Mekometr, u, *lm.* y, *m.* narzędzie do mierzenia długości.

Mekonina, y, *blm. ż. chem.* zasada roślinna *v.* alkaloid, w soku *Maku ogrodowego.*

Mekonjum, *nieod. n.* 1) *ob. Mekonina.* 2) = ekskrementowa nieczystość, nowonarodzonego dziecięcia.

Mektać, ał, cze, *sn. nd.* (o koźle lub o djable w postaci kozła) głos wydawać. *Jak Boga kocham, cap mekcze! Śmiej się z tego, Sabatyńcze, choćby mektał, to nic nie wymekcze.*

Melafir, u, *lm.* y, *m. min.* czarny porfir, tworzący niek. całe skały.

Melakonit, u, *lm.* y, *m. miedniak sadrowy, miedź sadrowa, czerń miedzi*: ruda miedziana, składająca się z miedzi i kwasorodu.

Melancholiczeć, ał, eje, *sn. nd.* wpadać w melancholję, stawać się melancholikiem. *Oszpecony tą chorobą, jął melancholiczéć. Melancholicze ja na prawdę.*

Melancholicznie, *ps.* jak malancholik, jak w melancholji; posępnie, smutnie, ponuro. *Śpiewać melancholicznie. Wyglądać melancholicznie.*

Melancholiczność, ści, *blm. ż.* zasada i treść objawów melancholji: posępność, ponurość, zamyślanie się. *Melancholiczność charakteru. Widać na twarzy jakąś melancholiczność.*

Melancholiczny, a, e, *p.* 1) melancholji właściwy. *Cierpienia melancholiczne.* 2) = posępny, zamyślony, ponury, smutny. *Charakter, humor, wyraz twarzy melancholiczny. Śpiew melancholiczny. Dumania, myśli melancholiczne.*

Melancholik, a, *lm.* cy, *m.* 1) cierpiący melancholję, chory na malancholję. *Leczyć melancholika* 2) = skłonny do smutku; oddający się posępnym myślom, człowiek charakteru drażliwego, ponurego. *Marzenia melancholika. Melancholicy mają ciało zimne i suche.*

Melancholizować, ał, uje, *sn. nd.* rzewnie, czule, samotnie, smutnie rozmyślać. *Począł melancholizować i smucić się. Panna przy księżycu melancholizuje. Psyche tymczasem melancholizuje i pędzi swe dni utopiona w myślach.*

Melancholizowanie, a, *blm. n.* bawienie się smutnemi, rzewnemi myślami.

Melancholja, ji, *blm. ż.* (z grec.) 1) *med.* choroba, czarna żółć, skutkiem której napada na cierpiącego posępność, niezadowolenie, drażliwość, zamyślenie. *Cierpieć melancholję. Wpaść w melancholję.* 2) = stan duszy mającéj upodobanie w samotności i zamyśleniu, *ob. Posępność. Słodka melancholja. Poddawać się melancholji. Lubić melancholję.*

Melanin, u, *blm. m. chem.* barwnik czyli substancja farbująca na czarno wewnętrzną powierzchnię oka, gruczoły oskrzelowe, płucową miazgę, skórną siatkę murzynów, tudzież melanotyczne narośle.

Melanippus, a, *blm. m. mit.* syn Marsa, wódz tebański.

Melanit, u, *lm.* y, *m. min.* gatunek granatu, zwany *granatem czarnym.*

Melanja, ji, *lm.* je, *ż.* 1) tak się zowią muszle długie, ślimakowate, powstałe niegdyś na dnie wód słodkich, jak to widać zo szczątków organicznych w nich zawartych; podobne są do muszli dziś będących w jeziorach i rzekach. 2) = imię własne żeńskie.

Melanochroit, u, *lm.* y, *m.* sybirski minerał.

Melas, u, *blm. m. techn.* 1) pozostałość otrzymywana przy wyrabianiu cukru z buraków; cukier z niéj jedynie na wódkę obrócony być może, zafermentowawszy go przy należytém cieple świeżemi drożdżami; smak melasu słono ostry, bardzo nieprzyjemny. 2) = ciecz niekrystalizująca się, otrzymana jako pozostałość we wszelkiego rodzaju fabrykacjach cukru.

Melastomowe rośliny, *bot.* (Melastomae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 14éj ukł. Juss. (Peripetalia) roślin *dwulistkowych*; in. *Zaczerniowate.*

Melchom, *ob. Melech, Meloch.*

Meldować, ał, uje, *scz. nd.* 1) oznajmiać, uwiadamiać, donosić ustnie lub na piśmie. *Meldować przychodzących z wizytą. U niego nie meldują nikogo. Meldować o sile wojska nieprzyjacielskiego, o obrotach wojennych.*

2) = *do czego*, zapisywać do książki meldunkowéj. *Trzeba pana meldować do książki. Trzeba meldować do policji, kto kiedy i jakiemi końmi przyjeżdża.* = **się**, *szz.* 1) *komu v. u kogo*; przedstawiać się osobiście dla uwiadomienia kogo o swém przybyciu. *Meldować się u swego naczelnika. Meldował się u jenerała.* 2) = zapisywać się do książki meldunkowéj. *Już się meldował. Kazać meldować się.*

Meldowanie, a, *lm.* a, *n.* oznajmianie, donoszenie; zapisywanie do księgi meldunkowéj.

Meldunek, *ob. Meldowanie.*

Meldunkowy, a, e, *p* do meldowania należący, od meldunku. *Książka meldunkowa. Rejestr meldunkowy.*

Melech, a, *blm. m. mit.* bóg kartagiński. Znaczy tyle, co fenicki Moloch, lub egipski Buzyrys, czyli bóg umarłego, słońce zimy zagasłe. Otrzymywał ofiary ludzkie.

Melen, a, *blm. m. mit.* imię Belena u Bretończyków.

Meleta, y, *blm. ż. mit.* jedna z Muz, znaczy rozmyślanie podczas duchowéj pracy.

Melibea, ei, *lm.* eje, *ż. mit.* córka Oceanu, córka Njoby.

Meligunis, a, *blm. m. mit.* syn Wenery.

Melikbesz, u, *blm. n. prze.* surowy gładki kartun do podszewek.

Melilot, u, *lm.* y, *m. bot.* (Melilotas), roślina, *ob. Nostrzyk.*

Melilotowy, a, e, *p.* od melilotu, z melilotu. *Plastr melilotowy.*

Melin, a, *lm.* y, *m. mit.* celtycki byk święty, którym jest *Hu*, a który przypomina Apisa. Są trzy Meliny. Hu też ukazuje się bykiem wiosny, orzącym na wzgórzach; bykiem lata, wyparującym sobie oczy, łamiącym nogę i padającym nakoniec trupem; tudzież bykiem jesieni, zatykającym potopową rynnę, który smuci się nad zgonem poprzednika, nie bierze pokarmu i umiera. Za pomocą trzech Melinów Hu wyciąga bobra Awanka z wody i uhamowywa przez to potop.

Melis, 1) u, *blm. m.* gorszy gatunek cukru; cukier nie dobrze oczyszczony, rzadki. 2) =, a, *mit.* Deiwr celtycki, *ob. Madawg.*

Melisa, y, *blm. ż.* 1) posp. nazwa rośliny *Rojownik* (Melissa), należącéj wedł. ukł. Juss, do familji wargowych (Labiatae), a wedł. Linn. do klassy 14éj nierównoczteropręcikowéj, rzędu nagozarnowego mającéj zapach przyjemno-cytrynowy, ulubionéj pszczołom; używa się za domowe lekarstwo. 2) = *turecka, ob. Pszczolnik melisowy.*

Malisowy, a, e, *p.* od melisy, melisie właściwy. *Zapach melisowy. Woda melisowa.*

Melisówka, i, *lm.* i, *ż.* gatunek wódki.

Melitan, u, *lm.* y, *m* (Mellitas), *chem.* ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas melitowy, *v.* melityczny i jakabądź zasada, *bb. Sól.*

Melitela, i, *blm. ż. mit* milutka bogini wiosny i kwiecia w Prusach, tyle, co *Pergrubia.*

Meliteus, a, *blm. m. mit.* syn Jowisza i nimfy Otreis.

Melitoza, y, *blm. ż. chem.* i *farm.* substancja cukrowa dobyta z rośliny w rodzaju manny (Encalyptus mannifera).

Melja, ji, *blm. ż. mit.* córka Oceanu, nimfa.

Melkart, a, *blm. m. mit.* syn Baala i Astarty, wielki bóg fiński. Znaczy tyle, co w Egipcie *Horos*, *Kanob* i *Harpokrat* społem, czyli całkowite słońce wtóroletnie, mszczące się za śmierć słońca zeszłorocznego. Melkart wskrzesza Molocha i staje się sam Baalem, oraz Ammusem, lecz tylko dla tego, ażeby zamienił się wreszcie w Adona i umarł jako Moloch nowy. Pokonał Babaka na niebie, jako odnowione słońce, a na ziemi, jako król fenicki i założyciel Tyru, ale nie zdławił wroga zupełnie. Herodot pisze, iż Melkart nie różni się niczem od Semfukrata i zowie go Heraklesem. Podczas świąt jego, przypadających w 25 grudnia, wyzwalano najzacniejszych niewolników i wojennych braćów.

Mellan, *v.* **Mellon**, u, *blm. m. chem.* związek chemiczny, składający się (podobnież jak cyan i paracyan), z węglika i azotu, tylko w innéj proporcji; otrzymuje się w postaci proszku cytrynowego koloru, bez smaku i zapachu; rozpuszcza się tylko i rozkłada w kwasie azotowym; zachowuje się w połączeniach z innemi ciałami jako pierwiastek.

Mellit, u, *lm.* y, *m.* kamień miodowy, *v.* miodowiec; znajduje się wrosły w węgiel kamienny; jest melitanem glinki.

Mellona, y, *blm. ż. mit.* bóstwo pszczół.

Melnica, y, *lm.* e, *ż.* ryba morska, rodzaj łososia.

Melodikon, u, *lm.* y, *m. muz.* 1) narzędzie muzyczne dęte z klawjaturą. 2) = narzędzie muzyczne, wynalazku Piotra Rieffelsen w Kopenhadze, wydające głos podobny organowemu, przez tarcie sztyftów metalowych o cylinder także metalowy.

Melodja, ji, *lm.* je, *ż.* 1) dźwięk zgodny kilku głosów w śpiewie, lub tonów w muzyce. *Dała się słyszeć słodka melodja śpiewu. Melodja poezji, stylu, mowy, ob. Harmonja.* 2) = nazwa niektórych utworów muzyki i poezji. *Melodje hebrajskie, irlandzkie.* 3) = ton, nuta, sposób śpiewania. *Pieśń na melodję: Boże w dobroci.*

Melodjon, u. *lm.* y, *m.* instrument muzyczny wydający tony drganiem blaszek; harmonika.

Melodrama, y, *lm.* y, *ż. v.* **Melodramat**, u, *lm.* y, *m. teat.* drama ze śpiewami.

Melodycznie, *ps. ob. Melodyjnie.*

Melodyczność, *ob. Melodyjność.*

Melodyczny, *ob. Melodyjny.*

Melodyjnie, *ps.* zgodnie, dźwięcznie, przyjemnie. *Grać, śpiewać, mówić melodyjnie. Słuchać melodyjnie wypieszczonych głosów. Słowik śpiewa melodyjnie.*

Melodyjność, ści, *blm ż.* przyjemna zgodność dźwięków. *Melodyjność tonów, poezji. Melodyjność śpiewu, ob. Harmonja.*

Melodyjny, a, e, *p.* dźwięcznie, przyjemnie brzmiący; śpiewny. *Na lutni melodyjne granie. Głos melodyjny. Śpiew melodyjny. Wiersz melodyjny, ob. Harmonijny.*

Melodyka, i, *lm.* i, *ż.* rodzaj instrumentu muzycznego na kształt organów, przez Steina wynaleziony. 2) = nauka o melodji.

Melodykon, *ob. Melodikon.*

Melofon, u, *lm.* y, *m.* (z grec.) *muz.* narzędzie muzyczne dęte z klawjaturą.

Melograf, u, *lm.* y, *m.* (z grec) *muz.* narzędzie zastosowane do fortepjanu i spisujące co się na nim gra.

Meloman, a, *lm.* owie, *m. v.* ni, namiętnie lubiący muzykę, muzyce oddany.

Melomanja, ji, *lm.* je, *ż.* nadzwyczajne zamiłowanie muzyki.

Melon, u, *lm.* y, *m.* 1) *ob. bot. Ogórek melon* (Cucumis Melo), roślina pochodząca z Indij, w licznych dziś odmianach utrzymuje się w ogrodach na inspektach; *melonami* zowią się też owoce téj rośliny dość wielkie, jajowate lub kuliste, brozdowane, mające mięsiwo soczyste, miękkie, przyjemnie pachnące, słodkie; z licznych odmian melonu, różniących się wielkością i kształtem owocu, smakiem i kolorem mięsiwa, główniejsze są następne: a) = *siatkowy*; b) = *kantalupa*, odmiana najprzedniejsza; c) = *maltański, v. brzoskwiniowy*, pod nazwiskiem *melonów większych* niek. w ogrodach się hoduje. 2) = nazwa dawana niek. bł. owocom *Dyni zwyczajnéj* (Cucurbita maxima, *v.* C. Melopepo), zwanemu zwykle *banią, arbuzem, v. harbuzem.* 3) = *kakt* (*Melocactus*).

Melonowiec, wca, *lm.* woe, *m. bot.* (Carica), in. *Melonowe drzewo*, zwane także *Korzepnią, Jątrznicą, Figowcem.*

Melonowy, a, e, *p.* od melonu, melonowi właściwy. *Nasiona melonowe. Łupina melonowa. Melonowe drzewo, ob. Melonowiec.*

Melopeja, ei, *blm. ż.* (z grec.) *muz.* nauka o melodji u starożytnych.

Meloplastyka, i, *lm.* i, *ż.* metoda uczenia muzyki i śpiewu, wynaleziona we Francji przez Galin.

Melota, y, *lm.* y, *ż. bibl.* skórka owcza z wełną, używana zamiast odzieży przez proroków.

Melpomena, y, *blm. ż. mit.* jedna z Mùz, przełożona nad tragedją.

Melsilejnen, a, *blm. m. mit.* bożek w służbie siedmiu fińskich Wajnemojnenów, jest najlżejszy i najsłabszy ptaszek z duchem lekarskim, odlatujący gdzieś za morza do wyszukania drzewa, które umacnia umysł, i dla przyniesienia balsamu, który zagaja cierpienia.

Melszpajz, u, *lm.* y, *m.* potrawa; zapiekanka z mąki, jaj, mleka i innych przypraw; in. bł. *Melszpez, Milszpaz.*

Meluzyna, y, *blm. ż. mit.* jedna z trzech belgijskich

Fej, mających znaczenie Parek. Siostrami jéj były *Persyna* i *Platyna*.

Mełcie, Mełty, *ob. Mielenie, mielony.*

Membrana, y, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *nieuż.* 1) skóra wyprawna do pisania, *ob. Pergamin.* 2) = cienka błona, skóreczka.

Memfis, 1) **a**, *blm. m. mit.* syn Jowisza. 2) =, **u**, *blm. m.* starożytne ruiny w Egipcie.

Memfit, u, *lm.* **y**, *m. min.* odmiana oniksu

Memnon, a, *lm.* **y**, *m. mit.* syn Babisa, który będąc jeńcem u królowéj niebios, wziął na się postać jéj męża i potrafił ją oszukać, tudzież Izydy, bóg egipski, jest Kabir, mieszkający na planecie Wenerze. Ponieważ Wenera ukazuje się gwiazdą poranną i wieczorną, przeto ma się dwu Memnonów. Jeden zowie się *Famenofis*, drugi *Ozymandjasz*, lub *Imandes*. Posągi Memnonów są słupami, znaczącemi filary niebios. Ponieważ przy wschodzie i zachodzie słońca śpiewa ptastwo, przeto urządzono, za pomocą harfy Eola, tak Memnonowe słupy, iż wydawały tony, gdy pokazywała się na niebie wschodnia lub zachodnia gwiazda. Stąd sławny śpiew Memnonów. Stawiano Memnonów na cmętarzach zwierząt świętych. Przy stopach ich pogrzebywano np. zwłoki wołów Apisa, Mnewisa i Onufisa. Stąd mylne mniemanie, iż Memnon miał być godłem śmierci. Grecy zowią Memnona synem Aurory i Tyfona, a robią go bohaterem, walczącym pod Troją. Przekształcają także imię jego, mianując go to *Makiedonem*, to *Sellenem*. I Memnon jest w gruncie Ozyrysem i oznacza, jak wszyscy bogowie egipscy, słońce, *wschodzące* i *zachodzące*. Stąd jest mowa np. o *Ozyrysie Memnonie*.

Memorjał, u, *lm.* **y**, *m.* pismo dla przypomnienia czego, lub dające wykład treści jakiéj sprawy, interesu. *Ułożyć memorjał. Podać komu memorjał.* 2) = rachunek, rejestr. *Memorjał wydatków tygodniowych.* 3) = *han.* księga notat.

Men, *v.* **Menu, a**, *blm. m. mit.* celtycki bóg, syn Teirgwaeda, trzech głośnych wołaczy, trójcy, jest odsłaniaczem Aedowego dzieła, czyli stworzonego świata. On piérwszy założyciel misteri). Dał imię rzece niemieckiéj *Men*.

Mena, *v.* **Mene, y**, *blm. ż. mit.* bóstwo słabości perjodycznych kobiét.

Menada, y, *lm.* **y**, *m. mit.* grecki duch leśny, który pokrewny jest z Satyrem. Satyry i Menady towarzyszą Djonizemu, odprawującemu podróż po ziemi.

Menagog, u, *lm.* **i**, *m. med.* lekarstwo na pobudzenie miesięcznéj regularności niewieściéj.

Menai, i, *blm. ż. mit.* celtycka rzeka piekielna, grecki Acheron przypominająca. Oddziela ziemię od piekła, lub Brytanją od Mony, ciemnéj i zimnéj krainy, będącéj Hojandoru obrazem.

Menakanit, u, *lm.* **y**, *m. min.* (titanium sobulosum), kruszec składający się głównie z niedokwasu tytanu, niedokwasu żelaza, krzemionki i nieco niedokwasu manganezu i glinki.

Menata, y, *blm. ż. mit.* bogini arabska, egipskiéj Aruerydzie równa, siódmym i ostatnim Kabem będąca, znaczy ziemię.

Menażik, a, *lm.* **i**, *m.* (z fran.) mały serwisik.

Menaż, u, *lm.* **e**, *m.* 1) porządek, utrzymanie gospodarstwa, porządku domowego. 2) = oszczędność, oszczędne utrzymanie domu; niewydatkowanie. *Zaprowadzać w domu menaż.*

Menażer, a, *lm.* **owie**, *m.* człowiek gospodarny, oszczędny.

Menażerja, ji, *lm.* **je**, *ż.* miejsce, gdzie się utrzymują zwierzęta rzadkie i nie krajowe.

Menażerka, i, *lm.* **i**, *ż.* gospodarna, oszczędna kobiéta.

Menażować, ował, uje, *scz. nd.* 1) porządek domowy utrzymywać. 2) = oszczędzać, niewydatkować, żyć bez wielkich wydatków. *Nie umié nic menażować.* 3) = strzedz, czuwać nad czém. *Menażować zdrowie, siły.*

Menażowanie, a, *blm. n.* 1) prowadzenie porządku domowego. 2) = oszczędzanie, oszczędność.

Mendak, a, *lm* **i**, *m. prow. ob. Buhaj.*

Mendel, Mendlny, Mendlować, *ob. Mędel, Mędlny, Mędlować.*

Mendes, a, *blm. m. mit.* przydomek Ozyrysa egipskiego. Jest to Ozyrys, jako *Słońce* i *Nil* zarazem, lub jako niebieski i ziemski zdrój egipskiego błogosławieństwa. Rzymianie widzą w nim, niewiadomo z jakich powodów, swojego *pana*, boga pasterzy.

Mendeweszka, *v.* **Mendoweszka**, *v.* **Mandeweszka, i**, *lm.* **i**, *ż.* rodzaj wszy.

Mendyk, a, *lm.* **i**, *m. nieuż.* żebrak.

Mener, a, *blm. m. mit.* egipski duch gędźby, upostaciowany w boga. Znaczyć ma *Syn przedwiecznego*. Doniósł o nim Herodot.

Menes, a, *blm. m.* 1) prawodawca i piérwszy król Egiptu. 2) = *mit.* litewski bóg księżyc, Lunus, *v.* Luna mas. Saula, bogini słońce, zaślubiła go sobie i podzieliła z nim obowiązek oświetlania ziemi. Menes nie jest wierny niepokalanéj i czystéj swéj żonie. Karze go też za to Perkun, obcinając mu piorunem część trzecią, połowę i dwie trzecie jego ciała. To druga Sotwarowa twierdza na niebie. Córkami Menesa i Sauły były *Auska* i *Bezelea*, jutrzenka i zorza, tudzież gwiazdy, które nazywano synami i córami bożemi, które jeździły po niebie na jaśniejących koniach, a których liczba była nieskończona.

Menestra, y, *lm.* **y**, *ż. kuch.* rosół włoski.

Menestrel, *v.* **Menstrel**, *v.* **Minstrel, a**, *lm.* **e**, *m.* bard, śpiewak i muzyk wędrowny, poeta średnich wieków.

Menhir, u, *lm.* **y**, *m. mit.* zwany od *men* kamień i *hir* długi, jest celtycki obelisk, ręką przyrodzenia urobiony, niekiedy coś podobnego do postaci ludzkiéj na sobie piastujący. Pełno było menhirów podle piramid i dolmów. Znaczą to samo, co chaldejskie słupy, lub posągi boże. Lud zowie je dzisiaj *wrzecionami Fei*. Inne imiona ich: *Lechy*, *Peulweny*, *Pilweny*, *Pilwiteny*. Wielkość ich rozmaita, od 5 do 60 stóp długości.

Meni, *nieod. blm. ż. mit.* bożyczce w Palestynie, któremu Hebrajczykowie oddawali cześć, przejętą od Fenicjan.

Menilit, u, *lm.* **y**, *m. min. ob. Opal.*

Meningina, *v.* **Menina, y**, *lm.* **y**, *ż.* błona mózg obwijająca, arachnoida.

Meningofylan, u, *lm.* **y**, *m. chir.* narzędzie chirurgiczne używane przy świdrowaniu czaszki trepanem, aby nie obrazić meninginy.

Meniscus, *nieod. n.* 1) *opt.* soczewka szklana z jednéj strony wypukła, z drugiéj wklęsła. 2) = *mat.* odcinek kulisty z dwóch łuków przecinających się utworzony. 3) = *chir.* wklęsło-wypukła, chrząstkowata powłoka na stawach kości.

Menispermina, y, *blm. ż. chem.* in. *Pikrotoksyna*, zasada roślinna, *v.* alkaloid, w nasionach *Miesięcznika grzybotruja* (Menispermum cocculus).

Menna, y, *lm.* **e**, *ż. mit.* giermańska pannica leśna, tyle, co Minna.

Mennica, y, *lm.* **e**, *ż.* miejsce, gdzie biją pieniądze.

Mennictwo, a, *blm. n.* sztuka bicia pieniędzy.

Menniczny, *v.* **Menniczy, a, e**, *p.* mennictwu, albo mennicy właściwy. *Nauka mennicza. Dom menniczny. Stopa mennicza.*

Meunor, a, *blm. m. mit.* bohater i półbóg giermański, *ob. Man.*

Menoksenja, ji, *lm.* **je**, *ż.* niejednostajność miesięcznych czyszczeń.

Menonista, y, *lm.* **ści**, *m ob. Manista.*

Menonita, y, *lm.* **ci**, *m.* należący do sekty religijnéj Menonitów, któréj założycielem był Szymon Meno.

Menow, a, *blm. m. mit.* celtycki bohater bajeczny, sługa króla Artura. Jego zadanie i praca, odzyskać Olwenę. Król Artur jest słońce, Menow ziemia, a Olwena urodzajność ziemi, która niknie z zimą, a powraca z wiosną.

Mensa, y, *lm.* **y**, *ż.* zwierzchnia deska ołtarza, na któréj się stawiają sprzęty ołtarzowe i do mszy służące.

Menstruacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *v.* **Menstrua**, regularność miesięczna u kobiét, miesiączka. 2) = *nieuż.* mienie z dochodów miesięcznych.

Menstrum, *nieod. n. med.* 1) środek rozczyniający. 2) = miesięczne czyszczenie kobiét, miesiączka.

Mensuła, y, *lm.* **y**, *ż.* stół mierniczy.

Mensura, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *nuz.* rozmiar strun, przedział między strunami na muzycznem narzędziu. 2) = *muz.* narzędzie do mierzenia taktu. 3) = *druk.* szczelina, podług któréj zecer układa równość kolumn (stronnic). 4) = odstęp, przedział między dwiema osobami pojedynkującemi.

Mensurka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Mensura*) 1) *druk.* mała mensura. 2) = miara aptekarska.

Mentagra, y, *lm.* **y**, *ż.* liszaj czerwony na podbródku.

Mental, *nieuż. ob. Medal.*

Mentalik, *nieuż. ob. Medalik.*

Mentor, a, *lm.* **owie**, *m.* przewodnik w wychowaniu młodzieńca; nauczyciel, doradzca, guwerner.

Menu, *nieod. m. mit.* u Indjan, syn Brahmy.

Menuecik, a, *lm.* **i**, *m. zdr.* od *Menuet.*

Menuela, i, *blm. ż. mit.* Dewa litewska. Jest to bogini *Lajma*, jako stojąca w styczności z *Menesem*, lub jako *księżycowość*, będąca duszy niewieściéj istotą. Przebywając w księżycowém świetle, obecna jest każdemu poczęciu niewiasty, a biorąc światłość od księżyca, przyświeca porodom. Przy blasku księżyca patrzy wesołém, lub smutném okiem na wszystko, a panuje nad nocą i nocnemi sprawami ludzi, oraz zwierząt. Ukazuje się obliczniejsza na pewnych górach. Głos jéj daje się niekiedy słyszéć. Sprzyja łowcom i jest boginią polowania, *ob. Lajma, Medzioima, Kunimirszys.*

Menuet, *v.* **Menwet, a**, *lm.* **y**, *m.* 1) rodzaj tańca 2) = muzyka na tenże takt.

Menwecik, a, *lm.* **i**, *m. zdr. ob. Menuet.*

Menwet, *ob. Menuet.*

Menwyd, a, *blm. m. mit.* Deiwr celtycki, jest utrzymywacz tego dzieła, które Aed uczynił, Men odsłonił, a Utyr-Pendragon wodzi, czyli król świata. W jego dłoni byt wszelakiego jestestwa. On przecież, gdy spełnią się czasy, wyprawi przeciwko światu wodę i obróci go w niwecz. Zowią go *Cyda*, lub arką żywota, ziemią.

Meunida, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* przezwisko Muz.

Mer, a, *lm.* **owie**, *m.* (z fran.) urzędnik okręgowy we Francji, burmistrz.

Mera, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) (Maera), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Podbrzusznych*, ściśnionych. 2) = *mit.* Parka, grecka bogińka. Jest ich trzy: Kloto, Lacheza i Atropo. Są córami Zeusa i Temidy, a sługami Ejmarmeny. Przędą żywot ludzki i kierują jego przeznaczeniami. Mieszkają w Elizie.

Mercedona, y, *blm. ż. mit.* bogini kupców.

Mercha, *nieuż. ob. Wszetecznica.*

Merdać, ał, a, *sn. nd. nieuż.* (o psach) machać, kiwać. *Merdać ogonem.*

Mergiel, *ob. Margiel.*

Meritum, *nieod. n. praw.* sam główny przedmiot sprawy bez względu na ekscepcję, czyli, jest to sama czysta sprawa.

Merkurjalny, a, e, *p* z merkurjuszu. *Maść merkurjalna. Pigułki merkurjalne.*

Merkurjusz, 1) **a**, *blm. m. as.* planeta, *ob. Merkury.* 2) =, **u**, *blm. m min.* i *chem.* metal płynny, żywe srebro, *ob. Rtęć.*

Merkurjuszowy, *ob. Merkurjalny.*

Merkury, ego, *blm. m.* 1) *as.* jedna z 18tu *głównych planet* krążących około słońca, najbliżéj jego położona, kończąca swój roczny obieg blisko w 88 dniach, wydaje się nam gwiazdą średniéj wielkości; średnia odległość od słońca wynosi 8 miljonów mil jeograf. 2) = *mit* rzymski bóg, poseł olimpijskich mieszkańców, urobiony na wzór greckiego Hermesa.

Mermeut, a, *blm. m. mit.* jeden ze sławnych giermańskich Elbów, lub Wichtów białych, rozburza powietrze i władnie wiatrami.

Mero, *nieod. m.* (u Cyganów) pochodzący z wyższego rodu, z którego dawniéj byli wojewodowie i książęta cygańscy w Węgrzech i Siedmiogrodzie.

Merot, *v.* **Marot, a**, *blm. m. mit.* nazwany od *mór, mrzeć, umrzeć*, olbrzym równie zły, jak *Hiadolej*, jest w mitologji słowiańskiéj słup siódmy ciemny w służbie Czernoboha, a przeciwstaw i wróg *Kolady*, znaczącego Janusa. Jako Kolada, lub Kolęda *początek*, tak *Merot koniec* naznacza rzeczom. Tamten *otwiera*, ten *zamyka* czas. Tamtego dziełem *narodziny*, tego *zgon*, *ob. Merowit, Ubijca, Krewnik.*

Merowit, a, *blm. m. mit.* tyle co *Merot*, postać z klechdy słowiańskiéj, jest ciemny zabijacz wszystkiego, zagłada żywota, lub bóg śmierci. Zowią go *ostrym Hiadolea zębem*. Wyobrażają go sobie jako *kościotrupa z kosą* w ręku, co przypomina indyjską śmierć. Merowit jest *Wit*, a przeto i *Swantewit*. Jest to tedy coś nakształt egipskiego *Buzyrysa*, lub azjatyckiego *Adona*, *ob. Merot, Ubijca, Krewnik, Wit.*

Merowstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd, godność mera. 2) = obwód, okrąg przezeń zarządzany. 3) = kancelarja, biuro, mieszkanie mera. 4) = *zb.* mer i jego żona.

Merseburg, a, *blm. m. mit.* miasto słowiańskiego początku, które zwało się niegdyś *Mojbór*, a słynęło czcią boga *Światłybora*.

Merskać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* rózgami bić, *ob. Chłostać, Smagać.*

Mertensja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Rososzla.*

Merydjan, u, *lm.* **y**, *m. geog. ob Południk.*

Meryfeja, i, *lm.* **je**, *ż. mit.* giermańska Feja morska, tyle, co Meryminna.

Meryholda, *v.* **Merymenna**, *v.* **Meryminna, y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* giermańska pannica morska. Holdy te wychodzą z wód, siadają na brzegach, kryjąc się między skałami, lub drzewami. Udzielają ludziom przestróg i przepowiadają im przyszłość.

Meryn, a, *blm. m. mit.* celtycki Biełboh, *ob. Angor.*

Meryngi, ów, *blp. kuch.* ciasteczka z pianki, cukru i mąki.

Merynos, 1) **a**, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Owca.* 2) =, **u**, *blm.* rodzaj materji wełnianéj.

Mery-Turysas, a, *blm m. mit.* drugi Ween-Kaninga wyjaw, jest fiński morski Mars, coś nakształt Trytona. Ogromną brodą przestraszył Impję i spłodził z niéj dziewięciu synów złych, lub potworów morskiego dna, *ob. Wezi-Hizi, Akty.*

Merzyk, u, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) (Muium), in. *Mochwian, Mech gwiazdkowy*, roślina z rzędu *mchów gałęzistych*; gatunki: = *błotny* (M. palustre), łodyżki ma niek. 3 calowe, wierzchołki gałązek żółtawe; = *wąskoliściowy* (M. androgynum), łodyżki krótkie, rośnie na ziemi i w lasach na drzewach gniłych. 2) = *ob. Jaskier wodny.*

Mesenterjum, *nieod. n. an.* błona otaczająca wnętrzności i utrzymująca je; błona krëskowa; u bydląt krëski.

Mesmeryzm, u, *blm. m.* sposób leczenia za pomocą magnetyzmu zwierzęcego, przez Mesmera wprowadzony.

Mespla, i, *blm. ż. v.* **Mespuł, u**, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Niesplik.*

Messalina, y, *lm.* **y**, *ż. fig.* kobiéta złych obyczajów (podobna do Messaliny trzeciéj małżonki cesarza rzym. Klaudjusza).

Messapus, a, *blm. m. mit.* syn Neptuna.

Messjada, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) poema bohaterskie o Messjaszu przez Klopsztoka. 2) = gminno-niemieckie pieśni ewangieliczne z IX wieku.

Messjanizm, u, *blm. m.* 1) godność Messjasza; nauka o Messjaszu. 2) = posłannictwo; przepowiadanie, lub nauczanie o przyjściu posłannika, lub powołaniu ludu jakiego. *Pisać o messjanizmie ludu jakiego. Autor dzieła o messjanizmie.*

Messjasz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *bibl.* pomazaniec; tytuł tem dawano królom, patryarchom i prorokom. 2) = odkupiciel, zbawiciel. *Przyjście Messjasza. Oczekiwanie Messjasza. Czekać kogo jak Żydzi Messjasza, posp.* t. j. czekać z upragnieniem. 3) = Chrystus.

Messjes, *nieod. ż. mit.* u Rzymian, bogini zbóż.

Messon (moneta), *ob Musun.*

Mestoso, *ps.* wspaniale, majestatycznie, wystawnie.

Mestral, u, *lm.* **e**, *m.* wiatr północno-zachodni, na morzu śródziemném.

Mestro, *nieod. m.* (z włos.) mistrz, znawca biegły; doskonały w swéj sztuce.

Meszciny, in, *blp. ż. geol. ob. Sandality.*

Meszek, szku, *lm.* **szki**, *m. bot.* 1) (Junqermania), rodzaj *mchu wątrobowego*, rośnie na pniach gnijących, na korze drzew, na ziemi w lasach, na błotach, nick. na kamieniach; łodyżki lub listowia ma zwykle rozesłane, brudno-purpurowe; a) gatunki łodyżkowate: = *rozszerzony, połyskujący się, szerokoliściowy, wygładzony, wielopocowy, paprociowaty, poszarpany, dwuzębowy, różnoliściowy, trzyklapowy, rzęsowaty, dwurogi, pleśniowaty, zanogcicowy, rószczkowaty* i w. inn. b) gatunki listowiowate: = *wielodzielny, naliściowy, widłowaty.* 2) = *ob. Wątróbka.*

Meszja, ji, *blm. m. mit.* piérwszy mężczyzna, lub Adam irański. Ormuzd go wydobył z trupa Kojomotora,

piérwszego, od Eszema otrutego człowieka, a utworzył go na obraz Mitrasa i dał mu za towarzyszkę *Meszynę*.

Meszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *bot.* (Bryopogon), rodzaj *liszajcu*, czyli *porostu ziemnego*, plechę ma okrągłą, wielodzielną, gałązki nitkowate; gatunki: = *grzywiasta* (B. jubatus), pospolita na obumarłych kłodach i gałęziach, i na ścianach drewnianych; używała się pod nazwą *Mchu czarniawego*, lub *Brodaczki lekarskiej*, jako środek ściągający i gorzki w krwotokach, śluzotokach i cierpieniach żołądkowych; ma kilka odmian; = *wstawowata* (B. articulatus), porasta drzewa w lasach, daje piękną żółtą farbę. 2) = *zool.* (Mordella), pchła ziemna. *Meszki napadły na rozsadę kapuścianą. Meszki całkiem groch młody zepsuły.*

Meszkita, y, *lm.* **y,** *ż. nieuż. ob. Meczet.*

Meszne, ego, *blm. n.* dochody za odprawianie mszy.

Meszt, a, *lm.* **y,** *m.* lekki trzewik pokojowy.

Meszyna, y, *blm. ż. mit.* żona i siostra Meszji, piérwsza niewiasta, lub Ewa irańska. Ormuzd ją wydobył z trupa Kojomotora, piérwszego, od Eszema otrutego człowieka, a ukształtował na obraz i podobieństwo Mitry. Z Meszji i Meszyny rozmnożył się ród ludzki. Popsuł go *Eszem*, a wybawił *Diemszyd*.

Meszysty, *ob. Mszysty.*

Met, *ob. Mat.*

Meta, y, 1) *lm.* **y,** *ż.* kres, cel; miejsce oznaczone. *Dojść do mety. Stanąć u mety. On piérwszy dobiegł do mety. fig. Stanąć u mety swych życzeń*, t. j. dopiąć zamiarów. *Stać na mecie. Zejść z mety. Strzelać do mety, ob. Cel.* 2) = *blm. ż. mit.* światotwórcza bogini litewska, drugobyt Wellony, lub wieczności, znaczy czas. Czas jest wieczności wyjaw. Stąd Meta pracownica Wellony, która wymierza każdemu przedmiotowi długość trwania. To Chronos, lub Saturn na Litwie. Inne jéj imię *Kronis*.

Metabola, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) zmiana czasu, powietrza, choroby; odmiana zwyczajów, obyczajów. 2) = przestawienie liter. 3) = *retor.* powtarzanie tejże saméj myśli innemi wyrazami.

Metaboliczny, a, e, *p.* do metaboli należący, metaboli właściwy.

Metachronizm, u, *lm.* **y,** *m.* anachronizm oznaczający wypadkowi jakiemu datę wcześniejszą od właściwéj.

Metafizycznie, *ps.* wedle metafizyki. *Tłumaczyć, wykładać co metafizycznie.*

Metafizyczność, ści, *blm. ż.* niematerjalność nadzmysłowość. *Metafizyczność rozumowania. Metafizyczność przedmiotu*, duchowość, którą mu przypisuje metafizyka.

Metafizyczny, a, e, *p.* 1) metafizyce właściwy, do metafizyki należący; nadzmysłowy. *Nauki metafizyczne. Własność ciał metafizyczna.* 2) = *fig.* niepojęty, ciemny.

Metafizyk, a, *lm.* **cy,** *m.* trudniący się metafizyką, *ob. Umysłowiec.*

Metafizyka, i, *blm. ż.* 1) nauka o rzeczach nadzmysłowych. *Uczyć się metafizyki. Biegły w metafizyce, ob. Umysłowość, Umysłownictwo.* 2) = rzecz trudna do pojęcia, zawiłego znaczenia. *To dla mnie metafizyka.*

Metafizykować, ał, uje, *sn. nd.* metafizycznie rozbierać, dowodzić. *Poczęli tedy metafizykować o rzeczach boskich i ludzkich.*

Metafora, *ob. Przenośnia.*

Metaforycznie, *ob. Przenośnie.*

Metaforyczność, ści, *blm. ż.* własność metafory, przenośni; obrazowość. *Metaforyczność wyrażenia się.*

Metaforyczny, *ob. Przenośny.*

Metafraza, y, *lm* **y,** *ż. ret.* wykład opisowy wielu wyrazami; tłumaczenie myśli całém zdaniem; wykład słowny.

Metakarpjum, *nieod. n. an.* druga część ręki, między palcami i schyleniem ręki z przedramieniem; wewnętrzna strona téj części stanowi dłoń.

Metal, u, *lm.* **e,** *m. min* ciało proste, niezłożone, mające właściwy sobie połysk, zwany metalicznym; metale są dobremi przewodnikami cieplika i elektryczności, względem metaloidów ciałami elektrododatniemi; nadarzają się albo w połączeniu z inn. ciałami, albo w stanie czystym, zwykle zsiadłym (wyjąwszy płynną *rtęć*); liczy się ich w obecnym stanie chemji 51 z 13 metaloidami stanowią znaną dziś liczbę (64) chemicznych pierwiastków. Metale dzielą także na *lekkie* (16) i *ciężkie* (35): trzy z ciężkich metali nazwano *szlachetnemi*. Wedł. Magistrów warsz. wszystkie metale dzielą się na *potasce, wapience, glince* i *kruszce* (ob. te wyr.). Dawniéj *metalami* zwano te tylko, się dają ciągnąć na druty lub płaszczyć na blachy; *pół-metalami* (semi-metalla) zaś mianowano wszystkie matale kruche.

Metalepsa, y, *lm.* **y,** *ż.* figura retoryczna, gdzie wyrażenie tego co poprzedziło, każe się domyślać następstwa, wyniku: np. *Żył niegdyś*, zam. umarł; lub na odwrót, gdy następność, wynik, wyraża to co poprzedziło: *Płaczemy go*, t. j. nie żyje, umarł, *ob. Przekładnia.*

Metaliczny, a, e, *p.* metalowi właściwy. *Dźwięk metaliczny. Połysk metaliczny.*

Metalizacja, ji, *lm.* **je,** *ż. chem.* (*reductio, metalisatio*; *redukcja; upierwotnianie v. upierwostnianie*), przyprowadzanie jakiegobądź kruszcu do stanu metalicznego, czyli dobywanie zeń czystego metalu. Jeśli takowa czynność odbywa się na niedokwasach metalicznych, nie zaś na rudach, kruszcach, to zwie się *odkwasorodnianiem, dezoksydacją* (desoxydatio), *bl. odkwaszaniem.*

Metalizować, ał, uje, *scz. nd. chem.* przywodzić co do stanu metalicznego.

Metalka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Medeterus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, skrzywionych; gatunki pospolitsze są: 1 = *pręgowana* (M. regnis). 2 = *rudonoga* (M. prodromus). 3 = *kropkowana* (M. nebulosus). 4 = *krzywonoga* (M. curvipes). 5 = *siwa* (M. truncorum). 6 = *popielata* (M. jaculus).

Metalografja, ji, *blm. ż.* opisanie metalów.

Metaloidy, ów, *blm. m. chem.* ciała proste, *nie metaliczne, (nie metalowe)*, t. j. nie mające metalicznego połysku i będące złemi przewodnikami cieplika i elektryczności, a związki ich z kwasorodem nie są zasadami solnemi; wzgl. metali są ciałami elektro-ujemnemi; napotykają się w rozmaitych stanach skupienia; liczy się ich dzisiaj 13 jako to: *kwasoród, wodoród, azot, węglik; siarka, selen, fosfor; chlor, jod, brom, fluor, bor, krzem*; 13 metaloidów z 51 metalami stanowią znaną dziś liczbę (64) chemicznych pierwiastków. Metaloidy dzielą się na 4 gruppy: *organorody, ogniorody, solorody, szklorody* (ob. te nazwy na swych miejscach), wedł. Magistrów warsz. na *kwasorodzce* i *metaliczne pierwiastki* (ob. te nazwy).

Metalurg, a, *lm.* **owie,** *m.* zajmujący się metalurgją.

Metalurgiczny, a, e, *p.* do metalurgji należący. *Sposób metalurgiczny. Nauka metalurgiczna.*

Metalurgja, ji, *blm. ż.* nauka *v.* sztuka obejmująca w sobie ogół wiadomości hutniczych, t. j. tyczących się otrzymywania metali w znacznéj na raz ilości; dzieli się na *docymazją* czyli *sztukę probierską* (ob. ten wyr.) i *hutnictwo*, t. j. część przemysłową, mającą na celu wydzielanie metalów środkami jak najoszczędniejszemi; metalurgja jest częścią *górnictwa.*

Metameryczny, a, e, *p. chem.* przerodni; ciała *metameryczne* są te, które, lubo składają się z jednakowych pierwiastków, i których ilość atomów jest taż sama, różnią się jednak uporządkowaniem tych atomów, a w skutek tego i swemi własnościami, np. substancja organiczna zwana *ureum* i *cyanian ammonjaku*, chociaż składające się z jednostajnéj ilości atomów węglika, azotu, kwasorodu, i wodorodu, są wszakże kombinacjami różnych własności.

Metamorfista, y, *lm.* **ści,** *m.* jeden z sekty XVI w. utrzymujący, że ciało Jez. Chr. stało się Bogiem po wniebowstąpieniu.

Metamorfizm, u, *blm. m. geol.* przeobrażenie, jakim uległy skały i pokłady ziemi w skutek ognia.

Metamorfoza, y, *lm.* **y,** *ż.* przeobrażanie się ciągłe postaci świata i rzeczy. Ciało np. Platona staje się robakiem, robak ptakiem, ptak ziarnem i t. p. Z dziecka robi się młodzian, z młodziana mąż, z męża starzec; wszystko to metamorfoza. Owidjusz napisał metamorfozy bogów, np. przeobrażenie Dafny w wawrzyn, *ob. Przemiana, Przeobrażenie.*

Metampsychoza, *v.* **Metempsychoza,** *v.* **Metempsykoza, y,** *blm. ż.* (z grec.) wędrówka dusz ludzkich po śmierci przez różne zwierzęta i rzeczy, a to w skutek nagrody lub kary. *Egipcjanie wierzyli w metampsychozę.*

Metaplasm, u, *lm.* **y,** *m.* zmiana w wyrazie przez odrzucenie lub opuszczenie liter lub sylaby, zwyczajem upoważnione; np. *Nie trza*, zam. *Nie trzeba.*

Metaplastycznie, *ps.* na sposób metaplasmu.

Metaplastyczny, a, e, *p.* do metaplasmu należący.

Metaschematyzm, u, *lm.* **y,** *m. med.* przemiana choroby na inną.

Metasomatoza, y, *lm.* **y,** *ż.* zamiana ciał; przejście różnych dusz do tegoż samego ciała.

Metatarsus, *nieod. m.* (z łac.) *an.* część stopy między palcami i piętą.

Metastaza, y, *lm.* **y,** *ż. med.* przejście choroby z jednéj części ciała do drugiéj, *ob. Przewrót.*

Metatesa, y, *lm.* **y,** *ż. gram.* przestawienie litery; przełożenie, przekładnia, *ob. Przewrót.*

Metatowe drzewo, *bot. ob. Niesplik mączny.*

Metatron, a, *blm. m. bibl.* anioł, który prowadził Izraelitów przez pustynię.

Metbu'o, *nieod. n.* moneta; czerwony złoty marokański = 1 rub. 95,35 kop. = 13 zł. 0,7 gr.

Meteor, a, *lm.* **y,** *m.* ogniste zjawisko napowietrzne, *Spadające gwiazdy są to meteory. Nauka o meteorach. Meteor się pokazał.*

Meteorognosta, y, *lm.* **ści,** *m.* zajmujący się nauką meteorognozji; posiadający tę naukę.

Meteorognozja, ji, *blm. ż.* wykład nauki o stanie i zmianach powietrza.

Meteograf, a, *lm.* **owie,** *m.* który opisuje zmiany i stan powietrza.

Meteograficzny, a, e, *p.* do meteografji należący.

Meteografja, ji, *blm. ż.* opisanie stanu i zmian powietrza.

Meteorolit, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień meteoryczny, *ob. Aerolit.*

Meteorolog, a, *lm.* **owie,** *m.* badacz stanu i zmian powietrza.

Meteorologiczny, a, e, *p.* do meteorologji należący.

Meteorologja, ji, *blm. ż.* nauka o meteorach, o stanie powietrza i zmianach pogody. *Uczyć się, poświęcać meteorologji.*

Meteoromancja, ji, *blm. ż.* przepowiadanie zmian powietrza, pogody.

Meteoromant, a, *lm.* **ci,** *m.* przepowiadacz pogody, zmian powietrza.

Meteoronomiczny, a, e, *p.* do meteoronomji należący, odnoszący się.

Meteoronomja, ji, *blm. ż.* nauka o prawach zmian w powietrznych zjawiskach zdarzających się.

Meteoroskop, u, *lm.* **y,** *m.* 1) narzędzie do oznaczania długości i szerokości miejsca jakiego na kuli ziemskiéj. 2) = narzędzie wskazujące zmiany powietrza.

Meteoroskopiczny, a, e, *p.* do meteoroskopji należący; tyczący się téj nauki.

Meteoroskopja, ji, *lm.* **je,** *ż.* postrzeżenia o stanie i zmianach powietrza.

Meteorycznie, *ps.* jak meteor; nagle, niespodzianie.

Meteoryczny, a, e, *p.* 1) do meteoru należący; meteorów tyczący się. *Zjawisko meteoryczne. Żelazo meteoryczne. Kamień meteoryczny.* 2) = *fig.* nagły, niespodziany.

Meteoryt, u, *lm.* **y,** *m.* kamień meteoryczny, z powietrza spadły.

Meteoryzm, u, *lm.* **y,** *m. med.* silne odęcie żołądka z przyczyny zebrania się w niszkach wielkiéj ilości gazów.

Metis, *nieod. ż. mit.* bogini wyższa od wszystkich bogów, żona Jowisza.

Metkal, (moneta) *ob. Mitkal.*

Metki, a, ie, *p.* (z ros.) *nieuż.* sprytny, żwawy.

Metod, u, *lm.* **y,** *m. nieuż. lep.* **Metoda, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) porządek, sposób ułatwiający robotę jaką, lub wykład nauki jakiéj. *Wynaleźć metodę. Idzie swoją metodą. Trzyma się cudzej metody. Bez żadnej metody. Ma dobrą metodę wykładania francuskiego języka, ob.* Ucz. 2) = *posp.* zwyczaj, nałóg. *To jego metoda.*

Metodologiczny, a, e, *p.* tyczący się metodologji, do metodologji należący.

Metodologja, ji, *blm. ż.* nauka o metodach.

Metodycznie, *ps.* wedle metody, porządnie.

Metodyczność, ści, *blm. ż* postępowanie, czynność wedle metody, porządek w robocie, lub w wykładzie nauki. *W tym człowieku widać wszędzie metodyczność. Metodyczność wykładu.*

Metodyczny, a, e, *p.* wedle metody idący, porządny. *Wykład metodyczny. Człowiek metodyczny.*

Metodysta, y, *lm.* **ści,** *m.* 1) zwolennik metodyczności, pilnujący się metody. *Autor wielki metodysta.* 2) = należący do Metodystów, sekty religijnéj w Anglji.

Metodystka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta metodyczna. 2) = należąca do Metodystów, sekty religijnéj w Anglji.

Metola, i, *blm. ż. mit.* wyjaw Rauni trzeci, żeński Tappjo i żona Tappja, jest fińska bogini polowania. Ma na palcach albo złoty, albo drewniany pierścień, który oznacza, iż sprzyja, lub niechętna jest łowcy, któremu się pokazała. Otoczona leśnych zwierząt orszakiem, przysłuchuje się rada rozkosznym Wajnemojnena pieniom. Inne imiona jéj. *Mataen-Emaenda*, lub *Mataen-Euka*, *ob. Kiwutara, Tapjolon-Emaenda.*

Metona cykl, *v.* **okres,** *v.* **okręg,** *ob. Cykl księżycowy.*

Metonomazja, ji, *lm.* **e,** *ż.* zamiana imion własnych.

Metonymja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) figura retoryczna, w której się zamienia znaczenie właściwe wyrazu innym bliskoznacznym; np. *posiada sto dymów* (zam. sto chat). Metonymja bierze przyczynę za skutek: *żyje z grosza*, zam. żyje tém, co za pieniądze kupuje. *Żyć z pracy*, t. j. z tego co pracą zarobi. Naród, za kraj przezeń zamieszkały. *Jechać do mazurów.* Naczynie, za rzecz w nim zawartą. *Lubić butelkę, fajkę.* Część za całość. *Niech nas ręka Boska broni.* Pojęcie zmysłowe, za umysłowe. *Człowiek bez głowy, bez serca. Wola żelazna*, i t. p. *ob. Zamiennia.*

Metopomancja, ji, *lm.* **je,** *ż.* wróżba ze składu czoła, lub z rysów twarzy.

Metoposkopja, ji, *lm.* **e,** *ż.* śledzenie rysów twarzy, składu czoła.

Metr, 1) **a,** *lm.* **owie,** *m.* nauczyciel. *Metr języka francuskiego. Metr muzyki, tańców.* 2) =, **a,** *lm.* **y, m.** *myś.* zając stary, tak obrotny, że go uszczuć trudno. 3) =, **a, u,** *lm.* **y,** *m.* (z fran.) francuska normalna miara długości = jednéj dziesięciomiljonowéj części ćwierci południka ziemskiego. 1 metr = 1 łokciowi 21,67 cala polskiego = 1 arszynowi 6,5 wierszków rossyjskich.

Metralgja, ji, *lm.* **je,** *ż. med.* bole macicy.

Metresa, y, *lm.* **y,** *ż.* kochanka, nałożnica, wygodnica.

Metrograf, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) który pisze o miarach i wagach. 2) = opisujący macicę.

Metrografja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) opisanie miar i wag. 2) = traktat o macicy.

Metrolog, a, *lm.* **owie,** *m.* autor metrologji.

Metrologiczny, a, e, *p.* do metrologji należący, tyczący się téj nauki.

Metrologja, ji, *lm.* **je,** *ż.* nauka, traktat o miarach i mierzeniu.

Metroman, *ob. Wierszoman.*

Metromanja, ji, *blm. ż. ob. Wierszomanja.*

Metrometr, u, *lm.* **y,** *m. muz.* narzędzie do mierzenia taktu muzycznego utworu; taktomiérz.

Metronom, u, 1) *lm.* **owie,** *m.* dozorca miar i wag. 2) =, *lm.* **y,** *m. muz. ob. Metrometr, Chronometr.*

Metropolicki, a, ie, *p. ob. Metropolitalny.*

Metropolip, u, *lm.* **y,** *m. med.* polip macicy.

Metropolita, y, *lm.* **ci,** *m* arcybiskup najstarszy w jakim kraju (w kościele rzymsko-katolickim), a najstarszy w prowincji (w kościele grecko-rossyjskim).

Metropolitalny, *v.* **Metropolitański, a, e,** *p.* arcybiskupi, arcypasterski.

Metropolja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) katedra przy któréj jest metropolita. 2) = miasto, w którém mieszka metropolita. 3) = kraj lub prowincja, pod zarządem metropolity. 4) = kraj panujący w stosunku do swych osad, *v.* odległych prowincij. *Anglja względem Irlandji i Indij jest ich metropolją.*

Metrycznie, *ps.* 1) miarowie, wedle nauki o miarze wierszy. *Wiersz metrycznie napisany. Pisać metrycznie.* 2) = na miarę metra.

Metryczność, ści, *blm. ż.* miarowość, własność mowy, dla której można ją w pewne miarowe kształty z długich i krótkich sylab układać, skąd się tworzy śpiewność mowy, i harmonijna potoczystość wiersza. *Metryczność języka, wiersza.*

Metryczny, a, e, *p.* 1) miarowy, pełnozgłoskowy. *Wiersz metryczny.* 2) = wedle miary metra. *Miara metry-*

czna. 3)=do metryk należący. *Księgi metryczne.*

Metryka, i, *lm* **i,** *ż.* 1) zapis w księdze kościelnéj, poświadczenie chrztu, ślubu, pogrzebu. *Wyjąć z księgi metrykę pogrzebową, v. sepultury.* 2)= *w lm.* księga, *v.* księgi do zapisywania powyższych świadomości. 3)= archiwum. *Metryka koronna. Metryka W. X. L.* 4)=*blm. ret.* nauka o miarze wierszy. 5)=*muz.* nauka o rozmiarze tonów i głosów.

Metrykant, a, *lm* **ci,** *m. nieuż.* archiwista.

Metyda, y, *blm. ż.* 1) *mit.* pierwsza żona Zeusa, którą on połknął, a która w mózgu jego rozwiązała się Ateną, jedna z Tytanid, znaczy *moc przenikliwości, ob. Oceanida.* 2)= *as.* jedna z 18 *głównych planet* krążących około słońca, należy do liczby *asteroid*, czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet, znajdujących się między *Marsem* a *Jowiszem*, kończy swój obieg w 1346 dniach; średnia odległość od słońca wynosi prawie 50 miljon. mil geograf. odkryta w r. 1848.

Metyl, u, *blm. m. chem.* jeden z liczby organicznych pierwiastków (radykałów), czyli pierwiastków przypuszczalnych, składający się z 2 atomów węglika i 3 wodoru; ocet drzewny, tworzący się przy suchéj destylacji drzewa jest wodanem niedokwasu metylu.

Metys, a, *lm.* **y,** *m.* człowiek zrodzony, z ojca Europejczyka, matki Indjanki.

Meurwina, *ob. Marwena.*

Mewa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Larus), *zool.* ptak z rzędu płetwonogich; gatunki: 1=*blada* (L. glaucus). 2=*czarnogrzbieta* (L.marinus). 3=*grubodzioba* (L. leucomelas). 4= *żółtonoga* (L. fuscus). 5=*dominikanka* (L. dominicanus). 6=*srebrzysta* (L. argentatus). 7=*białoskrzydła* (L. leucopterus). 8= *czarnosterna* (L. melanurus). 9=*pręgodzioba* (L. zonarhynchus). 10= *Audonin'a* (L. Audonii). 11=*biała* (L. eburneus). 12=*pospolita* (L. canus). 13= *trzypalcowa* (L. tridactylus) 14=*popielata* (L. modestus). 15=*orlica* (L. ichtyaetos). 16=*czarnogłowa* (L. melanocephalus). 17=*popielata* (L. cirrocephalus). 18= *białooka* (L. leucophtalmos). 19=*śniadogłowa* (L. atricilla). 20 = *Franklin'a* (L. Franklinii). 21 = *blinosterna* (L. Rossii). 22=*śmieszka* (L. ridibundus). 23=*Bonapartego* (L. Bonapartii). 24 = *maseczka* (L. capistratus). 25 = *czarnodzioba* (L. melanorhynchus). 26=*obrożna* (L. Sabini). 27=*najmniejsza* (L. minutus).

Mezaljans, u, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) nieodpowiednie co do stanu, rodu, bogactwa, i t. p. małżeństwo.

Meza voce, *ps. muz.* pół głos, półgłosem, przytłumionym głosem.

Mezobajok, moneta włoska (pół bajoka), *ob. Bajok.*

Mezo forte, *ps. muz.* nieco mocno, niezbyt mocno.

Mezo-piano, *ps. muz.* nieco cicho, niezbyt cicho.

Mezo-soprano, *ps. muz.* nieco wyżéj, niezbyt wysokim tonem, umiarkowanym dyszkantem, *ob. Pół-sopran.*

Męcherz, *ob. Pęcherz.*

Męcherzowy, *ob. Pęcherzowy.*

Męcherzyk, *ob. Pęcherzyk.*

Męciny, Męcin, *blp. ż.* zamącony płyn, *ob. Męt.*

Męczadło, a, *lm.* **a,** *n.* narzędzie do męczenia.

Męczarnia, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce męki. *Zaprowadzić do męczarni, na męczarnię,* t. j. na tortury. 2)=męka, *Cierpieć męczarnie. Dręczony srogą męczarnią. Wskazać na męczarnie. Zadać komu męczarnie. Ponieść męczarnie.* 3)=*fig.* stan męczący, udręczenie. *Jakież okropne męczarnie dręczą serce moje! Męczarnie sumienia dzień i noc go niepokoją. Ten widok sprawia mi męczarnie. Nikt nie wie, ile on ponosi męczarni.*

Męczarski, a, ie, *p.* od męczarni, od mąk.

Męczenie, a, *lm.* **a,** *n.* zadawanie mąk, *wł.* i *fig.*

Męczeniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *m. ob. Męczennik.*

Męczennica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce, na którém męczą złoczyńców. *Wyprowadzili łotra z męczennicy.* 2)= niewiasta co cierpi lub wycierpiała męki; umęczona. *Żywot ś. męczennicy. Zostać męczennicą.* 3)=*bot.* (Passiflora), roślina.

Męczennicki, a, ie, *p. ob. Męczenniczy.*

Męczennicowate roślíny (Passiflorae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych*, należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*), ukł. De Cand.

Męczenniczy, a, e, *p.* od męczennika, lub od męczennictwa. *Ciała męczennicze. Groby męczennicze. Cierpienia, boleści, śmierć męczenniczą.*

Męczennik, a, *lm.* **cy,** *m.* który wycierpiał męki; który śmierć męczeńską poniósł. *Modlił się do ŚŚ. męczenników. Męczennicy wiary, lub za wiarę. Męczennik wolności. Umrzeć męczennikiem.* 2)= *fig.* cierpiący udręczenia. *Męczennik własnych namiętności. Męczennik złych języków, ob. Pastwa, Ofiara.*

Męczeński, a, ie, *p.* 1) od męki, mękę zadający, pełen męki, przez męczeństwo sprawiony. *Cierpienia, boleści męczeńskie. Ponosić śmierć męczeńską. Dźwigać lub nosić koronę, palmę męczeńską,* umrzeć śmiercią męczeńską, być umęczonym 2)=*fig.* pełen umartwienia męczącego; dręczony cierpieniami. *Życie męczeńskie. Chwile męczeńskie. Trudy męczeńskie.*

Męczeństwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) cierpienia przez mękę zadane. *Znosić męczeństwo. Umierać od prześladownika, męczeństwo jest jawne; ale potwarze wytrwać męczeństwo jest na sercu tajemne.* 2)= śmierć męczeńska, umęczenie. *Ponieść męczeństwo.*

Męcznia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* in *Męka* a) (Disemma); b)=(Tacsonia), in. *Popłotka,* rośliny.

Męczyciel, a, *lm.* **e,** *m.* męczący drugiego; zadający przykrości innym.

Męczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) utrudzać, dręczyć, mordować, trapić, *wł* i *fig. Zbytnia praca męczy każdego. Nie męcz konia ciągłą jazdą. Ta podróż męczyła mię. Kaszel go męczy. Ciągłém myśleniem męczył swój umysł. Męczyć słuchaczów niedorzeczną rozmową. Męczysz mię prośbami. Męczył go swojém towarzystwem. Zazdrość, obawa, żal, smutek, męczą go dniem i nocą.* 2)= zadawać komu męki; męczeństwem kogo trapić. *wł.* i *fig. Piwali nań, bili i męczyli. Męczyć na torturach.* =**się,** *slz.* mordować się, utrudzać się, trapić się. *Męczył się przechadzką, bieganiem, konną jazdą. Męczy się próżną obawą. fig. Męczy się nad muzyką, nad nauką, nad wynalazkiem, nad wyłożeniem tej myśli, nad zrozumieniem czego.*

Mędel, v. Mendel, dla, *lm.* **dle,** *m.* w Królestwie Polskiém 15, na Litwie 10 snopów zboża ustawionych w kupę; piętnaście (*v.* dziesięć) sztuk czego. *Mędle stawić. Żyto, pszenicę składać w mędle. Mędel jaj, ogórków.*

Mędeweszka, *ob Mendeweszka.*

Mędlny, v. Mendlny, a, e, *p.* w mędle obfitujący; mający wiele zboża w mędlach; dostatni, gospodarczy. *To chłop mendlny; gospodarz mendlny.*

Mędlować, ał, uje, *scz. nd* w mędle układać, porządkować. *Mędlować żyto, pszenicę, jęczmień, len.*

Mędral, a, *lm* **e,** *m. v.* **Mędrek, drka,** *lm.* **drki, drkowie,** *m.* fałszywie mądry; nibyto mądry; za bardzo mądrego się mający. *Wolałbym urazić sto mądrych, niż jednego mędrka; bo tamci rozumem, a ci płochością rządzą się. Moi mili mędrkowie, toście mądrzy na złe roboty!*

Mędrkować, ał, uje, *sn. nd.* 1) mądrego udawać, po mędrkowsku rozumować, na mędrkowanie wysilać się. *Naprózno mędrkujesz. Każdy mędrek po swojemu mędrkuje. Lubię sługę rozropnego, ale nie mędrkującego.* 2) = wykrętów, wybiegów używać. *Co komu przeznaczono, trudno mu ujść tego, by też nie wiedźiéć jak figlował, albo mędrkował. Trudno tu mędrkować.*

Mędrkowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) udawanie mądrego i rozumnego. 2) = używanie wybiegów, wykrętów.

Mędrkowski, a, ie, *p.* od mędrka; z mądra głupi. *Mina mędrkowska. Dowodzenia mędrkowskie. Zdanie, opinja mędrkowska.*

Mędrkowstwo, a, 1) *blm. n.* fałszywa mądrość; sofistyka. 2) = *lm.* **a,** *n* wykręty, wybiegi mędrka. *Zapobiedz mędrkowstwu. Zbić mędrkowstwo. Używać mędrkowstwa. Zapęd do mędrkowstwa. Mędrkowstwo obłąkało go.*

Mędrochna, y, *lm.* **y,** *ż.* fałszywie mądra, udająca mądrą *Nasza mędrochna wiele głupstw czyni.*

Mędrować, *ob. Mędrkować.*

Mędrszy, a, e, *p. st. w.* od *Mądry.*

Mędrygała, y, *blm, ż. mit* córka Chwycicy, a matka Suwalanki, jeden z duchów słowiańskiego piekła, należący do rodu Powaliski, żony Marchołta.

Mędrzec, drca, *lm.* **drcy,** *m.* człowiek mądry; miłośnik mądrości. *Mędrzec jest panem swych namiętności. Mędrzec, v. mędrzec Pański,* Salomon. *Sokrates był jednym z najznakomitszych mędrców Grecji. Siedmiu mędrców greckich. Święto mędrców,* Trzech króli.

Mędrzeć, v. Mądrzeć, ał, eje, *sn. nd.* mądrym się stawać; mądrości nabierać. *Świat coraz bardziéj mędrzeje.*

Męk (herb); na tarczy i w hełmie mąż zbrojny, w lewéj ręce włócznię trzymający.

Męka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) ból ciała gwałtowne. *Męka krzyżowa. Męki czyscowe, piekielne, wieczne. Zadawać komu męki. Umrzeć w mękach. Być jak na mękach,* niepokoić się bardzo, być niespokojnym. *Pleść, gadać jak na mękach,* bredzić, od rzeczy prawić. *Boża męka,* krzyż z wizerunkiem umęczonego Zbawiciela. 2)= trud, praca, zmordowanie, utrapienie. *Ileż to męki uczyć niepojętnego! Zadawać sobie mękę dla dokonania czego, ob. Męczyć się. Znosić męki życia. Ziemia ta pełna męki.* 3) = *fig.* wielkie cierpienia moralne. *Męki zazdrości. Miłośne męki. Przepędzać życie w mękach. Skrócić na zawsze męki życia.* 4) = *bot. ob. Męcznia.*

Męski, v. Męzki, a, ie, *p.* 1) mężczyzny, mężczyźnie właściwy, dla mężczyzny przeznaczony. *Płeć męzka. Odzież męzka. Krawiec męzki. Członek męzki v. wstydliwy. On idzie z linji męzkiej. Tylko w pokoleniu męzkiém tron był dziedzicznym. Nie męzka to rzecz stroić się. Słychać krzyki męzkie i płacze niewieście.* W gram. *Rodzaj męzki; Rzeczownik męzki, v. Imię rzeczowne męzkie; Zakończenie słowa męzkie. Po męzku, ps.* jak mężczyzna, za mężczyznę. *Przebrana po męzku.* 2) = do małżonka należący, mężowski. *Nieudolność męzka do żony. Sprawa męzka z niewiastą.* 3) = do mężczyzny podobny, mężczyznę przypominający, jakby męzki. *Rysy męzkie. Twarz męzka. Głos męzki. Postawa męzka.* 4) = *fig.* silny, wytrwały, mężny. *Kobieta z męzkim charakterem. Człowiek z męzką duszą. Przedsięwzięcie męzkie. Czyn, postępek męzki. Styl, opis męzki, poezja męzka,* zwięzła, jędrna. *Rym męzki w wierszach,* t. j. dobitniejszy, mający długą sylabę na końcu, np. Jak ujrzy noc i żar, Srogość i mnogość *kar,* Zlęknie się naszych *scen,* Przyzpomni jutro *sen. Po męzku,* wyrażenie przysłówkowe: mężnie, wytrwale, jak na mężczyznę przystało. *Po męzku się obchodzi.*

Męsko, v. Mężko, *ps* po męzku, mężnie, *ob. Męski.*

Męskość, v. Mężkość, ści, *blm. ż.* 1) charakter męzki; stałość, pewność siebie, przedsiębierczość. *Męskość przebija się w jego twarzy, w charakterze.* 2) = siła wieku męzkiego, zdolność zapłodzenia. *Doszedł męzkości. W męzkości lat swoich.*

Męsówka, *ob. Szumówka.*

Męstwo, v. Męztwo, a, *blm. n.* 1) *prze.* wiek męzki, męzkość, dojrzałość. *Od 25 roku do 30, człowiek z młodzieństwa ku męstwu wyrasta. Męztwo trwa do 40 roku, potém idzie starość.* 2) = usposobienie duszy rodzące w człowieku siłę, odwagę i wytrwałość w niebezpieczeństwach, lub w trudnych położeniach życia. *Męstwo jest to odważna i wytrwała siła, przez którą człowiek mężem się staje. Męztwo nie zraża się przeciwnościami i wszelkie trudności zwycięża. Okazać męztwo na placu bitwy. Zachować męstwo w niebezpieczeństwach. Mieć dosyć męztwa do zniesienia czego. Znosić co z męztwem. Stać przy męztwie. Męstwo do sławy.* 3)=*prze.* roztropność. *Męstwo, w czas walecznie poczyna, nie czeka na lata.* 4) = *prze.* cnota. *Każda Rzplita doznała bardzo wiele złego od ludzi możnych, ale męztwem nie ozdobionych.*

Męszczyzna, *ob. Mężczyzna.*

Męt, u, *lm.* **y,** *m.* 1) (częściéj *w lm.*) wszystko, co ćmi przezroczystość płynów. *Mętną wodę postaw, aż męty osiądą. Męty w piwie, w winie. Niech się płyn z mętów ujdzie. Kto wypił piwo, niechże pije i męty, przys.* kto z lepszego korzystał, niech i w gorszém udział bierze, *v.* kto zgrzeszył, niech pokutuje. 2) =*fig.* nieczystość, niejasność, fałsz. *Męty nauki. Wydobyć prawdę z mętów. Mieć umysł zalany mętami.*

Mętel, tla, *lm.* **tle,** *m. nieuż. ob. Płaszcz.*

Mętlarstwo, a, *lm.* **a,** *n. prze.* mącenie, niepokojenie.

Mętlić, ił, i, *v.* **Mętlować, ał, uje,** *scz. nd.* mącić, niepokoju nabawiać. *Źle, kiedy pan ludziom dopuszcza obyczaje psować, mętlować.* = **się,** *slz.* kręcić się, jakby z mętów ukazywać się. *Jego nazwisko, ot mętli się mi, ale nie mogę przypomnieć.*

Mętlik, a, *lm.* **i,** *m. nieuż. ob. Płaszczyk.*

Mętlować, *ob. Mętlić.*

Mętlowanie, a, *lm.* **a,** *n.* mącenie, mieszanie, nabawianie niepokoju.

Mętławka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Amia) *zool.* ryba należąca do rzędu *brzuchopławych*, śledziowatych, wedł. Vireja.

Mętnie, *v.* **Mętno,** *ps.* nieczysto, z mętami.

Mętność, ści, *blm. ż.* 1) nieprzezroczystość czegoś z natury przezroczystego, spowodowana zanieczyszczeniem mętami. *Mętność djamentu odejmuje mu wartość. Mętność wody.* 2) = niejasność, niewyraźność. *Mętność wyobrażeń, myśli.*

Mętny, a, e, *p.* 1) mętów pełny, zanieczyszczony mętami. *Woda mętna, piwo mętne, wino mętne. W mętnéj wodzie ryby łowić, przys.* z cudzéj biédy korzystać. 2) = niejasny, nieprzezroczysty. *Mętny kolor. fig. Mętne rozumowanie.*

Mętoperz, a, *lm.* **e,** *m. prow. ob. Nietoperz.*

Mętwik, a, *lm.* **i,** *m.* (Vibrio) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Wymoczków*, nieżołądnych.

Męzki, Męzko, Męzkość, Męztwo, *ob. Męski* i t. d.

Mężata, ej, *lm.* **e,** *ż. p. prze.* niewiasta zamężna, mężatka

Mężatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta zamężna. *Piękna mężatka. Taka młoda, a już mężatka.*

Mężczyński, a, ie, *p. prze.* mężczyźnie należyty, męzki. *Zugmunt August ostatni potomek z mężczyńskiego plemienia domu Jagiellowego.*

Mężczyzna, y, *lm.* **ni,** *m.* człowiek płci męzkiéj, mąż. *Piękny mężczyzna. Kobieta i mężczyzna.*

Mężnie, *ps.* po męzku, odważnie, nieustraszenie. *Mężnie się bronili. Znosić mężnie nieszczęścia.*

Mężnieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) mężczyzną się stawać, na mężczyznę wyrastać, *ob. Zmężnieć, Rozmężnieć.* 2) = mężnym, odważnym się stawać. *W niebezpieczeństwie człek zacny mężnieje, gdy tchórz upada na duchu.* 3) = rozrastać się, nabierać ciała. *W trzecim miesiącu pawięta wypuszczać na pole, aby rosły i mężniały. Córka nasza po poprzedniém wycieńczeniu przez chorobę, teraz z pociechą naszą mężnieć zaczyna.*

Mężnienie, a, *blm. n.* 1) dorastanie wieku męzkiego. 2) = nabieranie sił, ciała.

Mężnoczynny, a, e, *p.* mężnym sposobem czynny; przedsiębierczy, odważny.

Mężność, ści, *blm. ż.* 1) dojrzałość męzka, wiek męzki, *ob. Męskość.* 2) = odwaga, dzielność, *ob. Męstwo.*

Mężny, a, e, *p.* 1) na mężczyznę dorosły, *ob. Męski.* 2) = odważny, dzielny, waleczny. *Trzeba być mężnym w przeciwnościach. Znosić niedolę, nieszczęścia mężnym umysłem.*

Mężobłaga, i, *lm.* **i,** *ż. v.* **Mężobłagini, ni,** *lm.* **nie,** *ż. mit.* bóstwo u Rzymian, do którego się modlili pogniewani z sobą małżonkowie, dla wyjednania zgody.

Mężobójca, y, *lm.* **y,** *v.* **e,** *m.* zabójca. *Ktoby kogo czémkolwiek uderzył, iżby umarł, mężobójca jest. Mężobójca sam nad sobą, ob. Samobójca.*

Mężobójczy, a, e, *p.* mężobójcy, lub mężobójstwu właściwy. *Zamach mężobójczy.*

Mężobójczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* zabójczyni. *Mężobójczyni własnego męża.*

Mężobójski, *ob. Mężobójczy.*

Mężobójstwo, a, 1) *blm. n.* skłonność do mordu. *Mężobójstwo wre w piersiach rozjuszonych żołnierzy.* 2) = *lm.* **a,** *n.* zabójstwo, morderstwo. *Popełniać mężobójstwa. Splamić się mężobójstwem. Winien mężobójstwa.*

Mężokształty, a, e, *p.* mający postawę męzką.

Mężolubnik, a, *lm.* **cy,** *m.* lubiący męża, mężczyzn.

Mężowski, a, ie, *p.* do męża należący, mężowi właściwy. *Władza mężowska. Rząd mężowski. Mężowski brat, ob. Szwagier. Mężowska żona, ob. Szwagrowa. Mężowska siostra, ob. Szwagierka.*

Mężowy, a, e, *p. ob. Mężowski.*

Mężulek, *v.* **Mężulko, lka,** *lm.* **owie,** *m. v.* **Mężulo, a,** *lm.* **e,** *m. piesz.* 1) ukochany mąż, najmilszy małżonek. 2) = *ir.* niecny, zły mąż. *A już to mężulko!*

Mężyca, y, *lm.* **e,** *m. prze.* kobieta postawy męzkiéj, dzielna, odważna, bohaterka. *Wanda waleczna mężyca.*

Mężyć, ył, y, *scz. nd. prze.* zamąż wydawać. *Mężyć swą córkę z kim.*

Mężyk, a, *lm.* **owie,** *m. zdr.* maleńki mąż, człowieczek.

Mężyna, *v.* **Mężysta**, **ej**, *lm.* **e**, *ż. prze. ob. Mężatka.*

Mężysko, **a**, *lm.* **a**, *m.* i *n. zgr.* i *pg.* małżonek, mąż. *Głupie, niedorzeczne mężysko. To sobie poczciwy mężysko.*

Mgiełka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Mgła.*

Mgleć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* 1) mgłą się zaćmiewać. *W oczach jej mgleje.* 2) = słabnąć, tracić zmysły. *Ratujcie! ona mgleje, ob. Mdleć.*

Mglić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) mgłą oblekać, zacieniać, oślepiać, *ob. Zamglić.* 2) = osłabiać. *Mglić nieprzyjaciela pogonią, ob. Mdlić.* = **się**, *złz.* 1) mgłą się napełniać. *Mgli się nad lasem.* 2) = *fig.* zaćmiewać się, ślepnąć. *Wzrok mu się mgli zazdrością.*

Mglisto, *ps.* 1) mgła jest, pełno mgły. *Mglisto dziś.* 2) = *fig.* jak przez mgłę, niewyraźnie, niezrozumiale. *Pojmować co mglisto. Wyrażać się mglisto.*

Mglistość, **ści**, *blm. ż.* 1) stan powietrza pełen mgły. *Mglistość dnia. Mglistość powietrza.* 2) = pora mglista. 3) = *fig.* niejasność, niedokładność.

Mglisty, **a**, **e**, *p.* 1) pełen mgły. *Powietrze, niebo mgliste.* 2) = *fig.* nie jasny, przyćmiony, niewyraźny. *Mgliste rozumowanie, opisanie.*

Mgła, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) wilgotne wyziewy nakształt pary unoszące się nad ziemią. *Mgła poranna, wiosenna. Mgła gęsta. Mgła się wznosi. Już mgły opadły.* 2) = *fig.* zasłona, przeszkoda do widzenia. *Mgła miłości własnéj zaślepiła go. Mgłą zazdrości otoczony rozum. Puścić komu mgłę w oczy;* obałamucić kogo; wmawiać co komu. *Widzieć co jak przez mgłę, wł.* i *fig.* widzieć nie jasno, niewyraźnie, nie pojmować dobrze. *Mieć oczy mgłą zaszłe, wł.* i *fig.* nie widzieć.

Mgławidło, *Rd., v.* **Mgławisko**, **a**, *lm.* **a**, *n. as.*, nazwa dawana białym plamom, czyli mgławym świetlnym obłoczkom, które są gromadami gwiazd stałych, znajdujących się w niezmiernéj od nas odległości; z takich mgławisk składa się *droga mleczna*, czyli białawy świetlny pas na niebie.

Mgławy, **a**, **e**, *p.* 1) nakształt mgły. 2) = nie mocny, słabowity, *ob. Mdławy.*

Mgły, *ob. Mdły.*

Mgnąć, **ął**, **ie**, *sn. nd.* 1) z łatwością co poruszyć, popchnąć, *ob. Mknąć, Pomknąć.* 2) = *czém;* poruszyć czém szybko, z nagła. *Mgnąć okiem. Rychlej niżby kto mgnął okiem, stało się to, ob. Mignąć.*

Mgnienie, **a**, *blm. n.* 1) nagły, szybki jednorazowy ruch. *Zrobił to w mgnieniu oka,* t. j. szybko. *We mgnieniu gasną radości.* 2) = *chem.* ostatnia chwila kupellacji, gdy złoto, srebro, lub ich spływ, za pomocą tego działania zupełnie się oczyszcza.

Mi, 1) *nieod. n. mus.* nazwa muzyczna tonu E, trzecia litera gamm. 2) = zam. *Mnie*, trzeci przyp. *z. os. Ja.*

Miakina, **y**, *blm ż. prow.* miękina, plewy.

Mialina, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Roccaca), roślina.

Miał, **u**, *blm. m.* 1) w kopalniach torfu, okruszyny torfu, i warstwa darniowa ziemi z wierzchu zdjęta. 2) = *węglowy*; węgiel drobny.

Miałcza, **y**, *lm.* **cze**, *ż. ob. Mielizna.*

Miałczeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* 1) miałkim, drobnym się stawać. 2) = *o wodzie*, mniéj głęboką się stawać przez opadanie. 3) = *ob. Miauczeć.*

Miałczenie, **a**, *blm. n.* 1) drobnym stawanie się. 2) = *o wodzie*, opadanie, stawanie się mniéj głęboką. 3) = *ob. Miauczenie.*

Miałczéj, *st. w. ps. Miałko.*

Miałczyć, **ył**, **y**, *scz. nd. prow.* tłuc na miałki proszek.

Miałczyzna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* miałkie miejsce w wodzie, *ob. Mielizna.*

Miałki, **a**, **e**, (*st. w.* **Miałszy**, *v.* **Miałczéjszy**, *v.* **Mielszy**), 1) drobny, delikatny, cieniutki. *Stłuc co na miałki proszek. Piasek miałki. Cukier miałki.* 2) = niegłęboki, płytki. *Rzeka miałka. Woda w rzece miałka.* 3) = *fig.* powierzchowny, ograniczony. *Rozum miałki Wiadomości miałkie. Myśli miałkie.*

Miałko, *ps.* (*st. w.* **Mielej**, *v.* **Miałczéj**) 1) drobno, cienko, delikatnie. *Cukier miałko utłuczony.* 2) = niegłęboko, płytko. *Miałko orać. Miałko sadzić nasiona. Przebrnąć rzekę tam gdzie miałko, ob. Płytko.* 3) = *fig.* powierzchownie. *Miałko brać rzeczy. Miałko mieć w głowie.*

Miałkomyślność, **ści**, *blm. ż.* niegłębokość myśli, umysł powierzchownie sądzący o rzeczy.

Miałkość, **ści**, *blm. ż.* 1) drobność, cienkość, delikatność. *Miałkość proszku, cukru tłuczonego.* 2) = niegłębokość, płytkość. *Miałkość wody, rzeki.* 3) = *fig.* powierzchowność. *Miałkość rozumowania. Miałkość pojęcia.*

Miałszy, **a**, **e**, *p. st. w.* od *Miałki.*

Mian, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Menais), roślina.

Miana, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (używa się tylko z przyimkami), *ob. Zmiana, Zamiana, Przemiana*, i t. d.

Miano, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) imię. *Dano mu na chrzcie miano Jan.* 2) = majątek, mienie. *Utracić miano, ob. Imienie.* 3) = *znaczy po staropolsku wyraz techniczny w sztukach, lub umiejętny w naukach, tyle, co *terminus artificus, v. scientificus.* Wszelaka umiejętność, np. ma właściwe sobie miana.

Mianować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) *nieuż.* dać imię, miano. *Mianowano go po imieniu. Nie mianował go, choć wyraźnie o nim mówił, ob. Nazywać.* 2) = *kogo czém;* ogłaszać, naznaczać, przypuszczać do godności, urzędu. *Mianowano go chorążym, prezydentem,* i t. p.

Mianowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) nazywanie, wymienianie. *Mianowanie syna następcą i dziedzicem.* 2) = *kogo, na co;* przypuszczenie, wyznaczenie kogo do godności, lub jakiego urzędu. *Mianowanie na stopień jenerała, na miejsce wakujące.*

Mianowany, **a**, **e**, *p.* 1) nazwany, wymieniony, wyznaczony. *Mianowany na biskupa. Mianowany urzędnikiem. Biskup mianowany, ob. Nominat.* 2) = wspomniany. *Mianowane wydarzenie, okoliczność.* 3) = *aryt.* zastosowany, nieabstrakcyjny. *Liczba mianowana.*

Mianowca, **y**, *lm.* **ce**, *v.* **cy**, *m*, nomenklator, lub terminolog, ten co nadaje naukowym lub innym przedmiotom miana, *ob. Mianoznawca.*

Mianowicie, *ps.* 1) w imieniu, wymieniając. 2) = szczególniéj, osobliwie *Biegły w wielu naukach a mianowicie w matematyce.* 3) = jako to, następnie. *Wszystkich zaprosił, a mianowicie....*

Mianowiny, **win**, *blp. ż.* w czasach pogańskich uroczystość przy dawaniu imienia nowonarodzonemu.

Mianowisko, **a**, *lm.* **a**, *n. nieuż.* imię, nazwa.

Mianowity, **a**, **e**, *p.* 1) wymieniony, wyraźny. *Mianowita umowa.* 2) = *prze.* znakomity, znamienity.

Mianownictwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* nomenklatura; terminologja, ale li wtedy, gdy się ją tworzy, *ob. Mianozbiór.*

Mianownicy, **ego**, *lm.* **owie**, *m.* oznajmiciel imienia, nazywacz.

Mianownik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *mat.* liczba, wyrażająca wielkość części ułamku, *v.* liczba, oznaczająca stosunek części do jedności (do całości). 2) = *gram.* pierwszy przypadek, jako mianujący.

Mianozbiór, **oru**, *lm.* **ory**, *m.* nomenklatura, terminologja, *ob. Mianownictwo.*

Mianoznawca, **y**, *lm.* **y**, *v.* **e**, *m.* terminolog, nomenklator, ten, co zna się na mianach naukowych, *ob. Mianowca.*

Mianówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* nazwanie, nazwisko osoby lub miejsca.

Mianujący, **a**, **e**, *im.* od *Mianować.*

Miany, **a**, **e**, *p.* 1) *m. uż.* posiadany. *Stracił cały miany w swych rękach majątek.* 2) = uważany. *Długo był miany za mędrca, aż się okazała jego nicość.*

Miara, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *mat. ilości*; ilość oznaczona do porównania z nią nieoznaczonych ilości. 2) = narzędzie, *v.* naczynie do mierzenia. *Ośmina dwódziestowej miary. Garniec warszawskiéj miary. Miary długości. Stopa angielskiéj miary. Miara krawiecka, szewiecka, v. szewcka. Weź mi miarę na suknią. Zdjąć miarę na buty. Brać miarę długości, szerokości, objętości. Miara wody; or.* taka głębokość wody, aby tratwy płynąć mogły. *fig. Brać miarę z czego.* Brać przykład z czego; wnioskować, przypuszczać następstwa z jakiego wypadku. *Brać miarę z kogo;* brać przykład z kogo. *Miarę przebrać;* więcéj niż potrzeba lub można. *Nie mieć w niczém miary,* być bez umiarkowania bez rozwagi. *W miarę jak...* stosownie do, w stosunku do... *Wynagrodzić kogo w miarę jego zasług. Być w mierze, stać w mierze;* być na właściwym miejscu. *Wagi stoją w swéj mierze. Rzeka stoi w mierze,* t. j. nie przybiera. *Bez miary;* nieumiarkowanie. *Szafujesz pieniędzmi bez miary i liku. Nad miarę;* zbytnie. *Z innéj miary;* inaczéj, z innéj strony, skąd indd.

Z każdéj miary; ze wszech miar; ze wszystkich względów. *Z każdéj miary wart szacunku. Żadną miarą;* w żaden sposób. *Żadną miarą niezgodzę się na to. W miarę;* a) umiarkowanie. *Wszystko dobrze kiedy w miarę* b) w stosunku. *W miarę powiększających się potrzeb, rosła jego przedsiębierczość. W mierze;* w swojéj mierze; w swojém miejscu; w swoim czasie, niepodnoszące się, nie poruszając się. *Cena stoi w mierze. Owoce dośpiałe w mierze, zdrowe są. Co nie miara;* mnóztwo. *Co nie miara ludzi było na nabożeństwie.* 3) = mierzenie, rozmiar. *Lepsza miara, niż wiara, przys.* 4) = *fig.* umiarkowanie, wstrzemięźliwość. *Zachować miarę w jedzeniu i piciu. Trzymaj miarę w wydatkach. U nas nic w miarę.* 5) = *fig.* wzór, przykład *Dzieło to może być miarą jego zdolności i talentu. Religja powinna być miarą wszystkich spraw naszych. Brać miarę z czego, lub z kogo.* 6) = *fig.* granica, naznaczony kres. *Jest miara w każdéj rzeczy. Dopełnił miary występków. Rzeka płynie w swojéj mierze.* 7) = *fig.* środek, sposób. *Żadnéj miary nie szukamy na ukrócenie złego. Wszelkich miar użył, aby go wydobyć z nieszczęścia.* 8) = *fig.* wzgląd, pobudka. *Z każdéj miary doskonały. Cheesz wiedzieć, z jakich miar to przedsiębiorę?* 9) = *w wierszach*; rozkład w pewnym porządku zgłosek długich i krótkich. *Miary w wierszach polskich gruntują się na akcencie.* 10) = *prze.* cel. *Strzelać do miary. Trafił strzałą w miarę.* 11) = miara młynarska, *ob. Miarka.*

Miareczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Miara.*

Miarka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Miara* 1) mała miara, pewna nie wielka ilość. *Daj koniom po miarce owsa. Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą, przys.* t. j. jakim będziesz dla drugich, takimi drudzy będą dla ciebie. *Kontentować się swą miarką; przestawać na swéj miarce;* być zadowolonym ze swego losu, położenia, i t. d. *Stawać z miarką do wszystkiego;* używać z umiarkowaniem. *Przebrać miarkę;* zanadto użyć, nadużyć. *Dopełnić miarki;* przejść za kres, za granicę. 2) = ósma część korca. *Korzec krakowski ma miarek ośm, a miarka kwart siedm. fig. Żyć z miarki; pilnować miarki; bawić się miarką; siedzieć za miarką;* przedawać co miarkami; handlować drobiazgową przedażą sypnego towaru. 3) = pewna miara zboża, co się daje młynarzowi za mielenie, pospolicie mniéj więcéj garniec od ośminy. *W naszym młynie mniejszą biorą miarkę niż w waszym. Płacić za miarkę pieniędzmi.*

Miarkować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) odmierzać, wymierzać, miary stosować. *Trzeba tak miarkować aby każdy równą część dostał. Wedle zasług miarkuj nagrodę.* 2) = porównywać. *Nie miarkuj siebie do mnie. Miarkuje wołu, do gęsi. Miarkować rozumienie sensu, do prawdziwego znaczenia. Aleksander swoję z nieprzyjacielską potęgą miarkując, najemnych ludzi zaciągał. Miarkować po swéj sile, po swych zdolnościach.* 3) = *fig.* określać, ograniczać; poskramiać. *Trzeba swe żądze miarkować, Żale, gniéw miarkować.* 4) = *fig.* powodować, rządzić, kierować. *Bóg miarkuje naszemi losami. Miarkuj mię w téj sprawie swemi mądremi radami.* 5) = wnioskować, dociekać, dochodzić. *Miarkowałem że mnie chce oszukać, jednak tak nie było. Z tego co się dziś dzieje, miarkuję, że źle z nami będzie.* 6) = jedno drugiém łagodzić. *Miarkuj frasunki śmiechem. Karność łagodnością miarkować.* 7) = *prze.* rozsądzać, sądzić. *Wedle słuszności trzeba sprawy miarkować. Jak sama słuszność ukazała, tak spory swoje miarkowali.* = **się**, *złz.* *czém* 1) rządzić się, stosować się. *Złe czasy, drożyzna, trzeba się umieć miarkować. Miarkować się przystojności. Będziemy się miarkować, jak można.* 2) = *w czém;* hamować się, panować nad sobą. *Miarkować się w gniewie, w żalu. Nigdy się nie zmarszczył, tak się miarkując, iż żadnéj po nim popędliwości, znać nie było.* 3) = rozważać co pilnie, bacznie się zastanawiać nad czém. *Dobrze się miarkuje czy będzie w stanie dokazać to.* 4) = *z kim*; obliczać się, rachować się. *Miarkujmy się, kto z nas co wziął, ob. Rozmiarkowywać się* 5) = *nieuż. mat.* mieć się, odnosić się. *Pierwsza wielkość miarkuje się do trzeciéj, jak druga do czwartéj.*

Miarkowanie, **a**, *blm. n.* 1) mierzenie, przyrównywanie. 2) = określanie, ograniczanie, powstrzymywanie. *Miarkowanie zapędu komu. fig. Miarkowanie żądz i namiętności.* 3) = rozważanie, dociekanie. *Żadne miarkowanie nic tu nie pomoże.* = **się**, powściąganie się, panowanie nad sobą. *Miarkowanie się w zapędzie, Miarkowanie się w zbytkach.*

Miarkowany, **a**, **e**, *p.* mierzony, określany, rozważany.

Miarkowny, **a**, **e**, *p. prze* w miarę użyty, właściwy, stosowny. *Miarkowna hojność krzewi cnoty znaczne, ob. Umiarkowany.*

Miarowy, **a**, **e**, *p.* według miary, od miary. *Miarowy takt. Wiersze miarowe.*

Miarz, **u**, *blm. m. bot. ob. Starodub miarz.*

Miasmat, **u**, *lm.* **a**, *ob. Miazma.*

Miasmatyczny, *ob. Mjazmatyczny.*

Miasteczko, **a**, *lm.* **a**, *n. zdr.* małe miasto.

Miastka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Mordella), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, kantarydowatych.

Miastko, **a**, *lm* **a**, *n. nieuż.* (*zdr.* od *Miasto*) małe miasto.

Miasto, 1) **a**, *lm.* **a**, *n.* zgromadzenie domów ustawianych rzędami tworzącemi ulice. *Miasto stołeczne, ob. Stolica. Miasto powiatowe, handlowe, warowne. Być w mieście. Wyjść na miasto v. do miasta. Mieszkać za miastem. Będę na obiedzie w mieście,* t. j. u kogoś z mieszkańców miasta. *fig. Całe miasto wyszło naprzeciw niego,* t. j. mieszkańce miasta. *fig. Miasto przekładam nad wieś,* t. j jego przyjemności. **Miasto**, *pmk. prze.* zamiast. *Miasto włosa utrefionego łysina, i miasto pasa powróz, a miasto kształcika miękkiego siermięga. Miasto wdzięczności, stał się niewdzięcznikiem. Miasto płakać, lepiéj śmiéj się. Miasto hultaić, idź pracować.*

Miastoburca, **y**, *lm.* **y**, *m.* burzący miasta, spustoszyciel, niszczyciel.

Miastorządca, **y**, *lm.* **y**, *m.* rządzący miastem.

Miastorządztwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* władza rządząca miastem; zarząd miasta.

Miastowy, **a**, **e**, *p.* od miasta, do miasta należący.

Miau! *w.* krzyk kota.

Miauczeć, **ał**, **y**, *sn. nd.* krzyk koci wydawać. *Wypędź kota niech nie miauczy.*

Miauczenie, **a**, *blm. n.* wydawanie krzyku kota.

Miauknąć, **ął**, **ie**, *sn. jednt.* (o kocie) jeden raz krzyknąć.

Miazdra, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* 1) blonka. 2) = wewnętrzna strona skóry wygarbowanéj.

Miazga, **i**, *blm. ż.* 1) gąszcz powstały z ugniecenia czego soczystego. *Utłuc roślinę na miazgę. fig. Zbić kogo na miazgę. Strzaskał mu głowę na miazgę.* 2) = *bot.* nazwa dawana sokowi gęstemu, słodkawemu, który się przeobraża z *oskoły* (ob: ten wyr.) czyli soku surowego, *wstępującego*, zwęglającego się na powierzchni liści przez zetknięcie się z powietrzem; miazga, jako sok już przyswojony, zstępując na dół do korzenia przez pokład korowy odżywia roślinę i zowie się *zstępującym*; jest on przyczyną łatwego oddzielania się kory od drzewa, np. w wierzbie, lipie i t. p.; *miazga* i *oskoła*, wyrabiające się powtórnie w naszych drzewach w końcu lata zowią się *sokami sierpniowemi.* 3) = *med.* (chylus) sok podobny do mléka, który powstaje ze czty (chymus), a przeobraża się śród płuc w krew. Stąd *miazgowanie czty* (chylificatio chymi).

Miazgowanie, **a**, *blm. n.* 1) gniecenie czego na miazgę. 2) = *fizjol.* wyrabianie z pokarmów chylu, chylifikacja.

Miazgowaty, *ob. Miaździysty.*

Miazma, **Miazmatyczny**, *ob. Mjazma, Mjazmatyczny.*

Miaździ, **u**, *blm. m. bot.* (Pulpa) substancja zdarzająca się niek. w wydrążeniach komor nasiennika, powstała albo wprost ze zgęstniałego roślinnego soku, albo przeobrażona w tkaninę kleistą, stanowiącą *łożysko* miaździu.

Miaździysty, **a**, **e**, *p.* nakształt miazgi, gęstolépki, klejkowaty.

Miąć, **ął**, **mnie**, *scz. nd.* gnieść przez ściskanie niegładkiém co robić. *Miąć w ręku papier. Miąć suknię. Miął wszystko, co znalazł pod ręką.*

Miądlica, *ob. Międlica.*

Miądlić, *ob. Międlić.*

Miądrzyga, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Xerophyllum) roślina; gatunek: = *tęga* (X. tenax), porasta darniami polany w Ameryce.

Miąglina, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Attalea), drzewo z rzędu *Palm kokosowych*; gatunek: = *sznurowa* (A. funifera), rośnie w Brazylji, z włókien jéj ogonkowych kręcą liny bardzo cenione w marynarce.

Miąsko, *ob. Mięsko.*

Miąsłota, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Galenia), roślina.

Miąszlin, **u**, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Molodinus), roślina.

Miąsznik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Pinguicula), roślina.

Miątrawa, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Sphallerocarpus), roślina.

Miątwa, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Kłosówka.*

Miąż, **y**, *blm. ż.* (używa się tylko z przyim. *w*) grubość. *Drzewo z taty rośnie nie tylko w zwyż, ale téż i w miąż, ob. Miąższość.*

Miąższ, **u**, *blm m. bot.* (Menechryma) gatunek komórkowatéj roślinnéj tkaniny, stanowiącéj wnętrze soczystych *v.* mięsistych owoców niektórych roślin; z powodu stykania się z sobą komórek téj tkaniny zaledwie w jednym punkcie, miąższ jest bardzo *wielki*, a z powodu obfitości soku wewnątrz komórek, *soczysty.*

Miąższeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* 1) nabierać objętości, grubiéć, w szerokości przybywać. *Drzewo z wilgotności i obfitości soków miąższeje.* 2) = zgęszczać się. 3) = *fig.* nie czułym się stawać, zatwardzać się. *Miąższeje serce twego ludu.* 4) = *fig.* mężniéć. *Głos miąższeje.*

Miąższo, *ps. nieuż* grubo, gęsto.

Miąższość, **ści**, *blm. ż.* 1) grubość, objętość. 2) = massa, gęstość. *Ciężary ciał są w stosunku swéj miąższości. Miąższość dobrego wina.*

Miąższy, **a**, **e**, *p.* 1) *nieuż.* gruby. *Mur na trzy sążnie miąższy. Gwoździ miąższy na palec. fig. Głos miąższy*, męzki gruby. *Dowcip, rozum miąższy*, ogarniczny, gruby. *Stopa miąższa*, stopa kubiczna. *Koniec ciała miąższy*, tył. 2) = grubszy. *Kij od końca miąższego. Co z miąższego tylko kamień obrobić. Arcydziegiel jest korzenia miąższego nad inne dzięgle.* 3) = gęsty, ciężki. *Powietrze wilgotne i miąższe.*

Miążyca, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Martinezia), roślina.

Michalskie, **ego**, *blm. n. prow.* (u Podhalan) ś. Michał. *Rok temu będzie na Michalskie.*

Michałówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* rodzaj gruszek jesiennych.

Michciuk, **a**, *lm.* **i**, *m. prow.* chwat, człowiek zręczny, przebiegły.

Michorowski (herb); na tarczy wielbląd szary w polu białém; w hełmie dwie głowy łabędzie z szyjami.

Midas, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *mit.* syn Cybeli. 2) = *zool. ob. Małpeczka.*

Miech, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) worek, wór. 2) = narzędzie ze skóry do dmuchania. *Miech kowalski. Miechy u organów. Puścić miechy. Dąć miechem.* 3) = *kuśn.* miara futra. *Miech kotów. Miech popielic, ob. Błam.* 4) = *or.* ukryte pod wodą, a w czasie małéj wody widzialne, piasek lub kamienie; haki, nożyce. *W miech wpłynąć.*

Miechasto, *ps.* nakształt miecha, *ob. Worowato, Workowato.*

Miechasty, **a**, **e**, *p.* mający kształt miecha. *ob. Worowaty, Workowaty.*

Miechera, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Neckera), roślina z rzędu *mchów gałęzistych*; gatunki: = *pierzasta* (N. pennata), łodyżki kilkocalowe, naprzód wzniesione, późniéj leżące, listki dwurzędowe, ostre; rośnie na drzewach; = *kędzierzawa* (N. crispa), łodyżki u spodu leżące, gałęziste, listki i szczecina długie; rośnie na drzewach i na ziemi.

Miechława, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Gueria); roślina.

Miechodmuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) który miechami dmie. 2) = *posp.* organista.

Miechowita, **y**, *lm.* **ci**, *m.* 1) kanonik grobu Pańskiego. 2) = rycerz grobu Pańskiego.

Miechownice, *bot. ob. Miechunek.*

Miechownictwo, **a**, *blm. n.* rzemiosło robienia miechów, mieszków, worów.

Miechowniczy, **a**, **e**, *p.* od miechownika.

Miechownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) który miechy robi 2) = co wory nosi z ciężarem, tragarz.

Miechowy, **a**, **e**, *p.* od miecha, od mieszka, worowy.

Miechówki, **wek**, *blp. v.* **Miechownice**, **wnic**, *blp. ż. bot. ob. Miechunek.*

Miechrza, **miechrz**, *blp. n. bot. ob. Mchy wątrobowe.*

Miechrzyszata, **y**, *lm*, **y**, *ż. bot.* (Pardanthus), roślina.

Miechunek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Physalis), roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pomarańczowy* (P. Alkekengi), korzenie ma ścielące się, łodygi łokciowe, kwiaty brudnobiałe, pojedyńcze, kielichy pomarańczowe, zawierające jagodę szkarłatną, smaku przyjemnego; = *peruwjański*, zwany także *ananasem wiśniowym.*

Miechunki, **ów**, *v.* **nek**, *blp. m. v. ż. bot.* 1) (Colutea), roślina. 2) = owoce téj rośliny.

Miechutela, **i**, *blm. ż. mit.* siostra Gaily, Budyntoi Lajlegeldy, Strutys żeński, dewajtasa litewska, jest duszą niewieścia, około farbierstwa pracująca. Strutys daje farby; Miechutela zaś maluje niemi płótna i sukna.

Miecic, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) *prze. ob. Miotać.* 2) = *posp. ob. Mieść.* 3) = *prow.* celować, wymierzać co przeciw czemu. 4) = *sn. nd. prow.* czyhać na co.

Miecielica, **y**, *lm* **e**, *ż. prow* 1) zawieja, kurzawa śnieżna, ruch śniegu pędzonego wiatrem. 2) = taniec białoruski, chyżo obracający tańczących, jak gdyby wicher niemi miotał.

Miecielisko, *ob. Miecielica.*

Mieciisko, **a**, *lm.* **a**, *n* miejsce, gdzie się co miota, ciska, zmiata, *ob. Śmiecisko.*

Miecka, *v.* **Miecki**, *ob. Niecka.*

Miecz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) broń sieczna. *Kto mieczem wojuje od miecza i ginie. Pod miecz katowski dać głowę. Ogniem i mieczem kraj spustoszyć. Miecz w ręku szalonego.* 2) = *fig.* władza przemocy. *Miecz rządzi tym krajem. Miecz duchowny*, środek przymusowy, np. klątwy. 3) = *fig.* linja męzka, płeć męzka. *Dziedzic po mieczu. Spadek po mieczu.* 4) = *bot.* (Sparaxis) roślina z rodziny *kosaćcowatych*; = gatunek: = *cebulonośny* (S. bulbifera), rośnie na przyl. Dobréj Nadziei, gdzie cebule jego jadają jak kartofle. 5) = i *zdr.* **Mieczyk**, **a**, *lm.* **i**, *m. ar.* od słupa do góry ukośny zastrzał, podpierający i zarazem wiążący, i tém się różni od zastrzału; rososzka, widlica.

Mieczko, **a**, *blm. n. bot.* (Anomatheca), roślina.

Mieczniczy, **a**, **e**, *p.* od miecznika, mieczownikowi właściwy. *Miecznicza robota. Mieczniczy warsztat.*

Miecznik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) co robi miecze, płatnerz. 2) = urzędnik noszący miecz królewski. *Miecznik wielki koronny.*

Miecznikowa, **éj**, *lm.* **e**, *ż.* żona miecznika.

Miecznikowicz, **a**, *lm.* **e**, *m.* syn miecznika.

Miecznikowstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd, godność miecznika. 2) = *zb.* miecznik z żoną.

Miecznikówna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* córka miecznika.

Mieczobój, *ob. Szermierz.*

Mieczowy, **a**, **e**, *p.* od miecza. *Zakon mieczowy. Kawalerowie mieczowi. Linja mieczowa*, płeć męzka, *Plac mieczowy*, miejsce kary, śmierci.

Mieczoząb, *zool. ob. Bezbroniec.*

Mieczyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) (*zdr.* od *Miecz*) mały miecz. 2) = *bot.* a) (Gladiolus), in. *Liljowy korzeń*, roślina należąca do klassy 3éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *Kosaćcowych*; gatunek: = *zwyczajny v. pospolity* (G. communis), rośnie na łąkach podleśnych; dla pięknych purpurowych kwiatów hoduje się niek w ogrodach; cebulkowy korzeń, w niedostatku, może się używać na pąkarm, po zgotowaniu lub domieszaniu do chleba; = *dachówkowy* (G. imbricatus); = *zbożowy* (G. segetum); = *jadalny* (G. edulis) w Afryce połud. służy za pokarm. b) = dawn. zam. *Kosaciec żółty.* 3) = *zool.* gatunek ryby.

Mieczysko, **a**, *lm.* **a**, *n.* stary, niezgrabny, *v.* ogromny miecz.

Mieć, **miał**, **ma**, *sn. nd.* 1) posiadać co, być rozporządzicielem czego, nie być bez czego. *Mieć pieniądze. Mieć majątek. Ma wielkie dochody. Masz, a nie używasz. Mam długi. Mieć rozum, czułe serce, zasługi. Mieć prawo. Mieć wielką powagę. Ma wrodzony talent do malarstwa, do rzeźbiarstwa. Ma zdolność do poezji. fig. Mieć głowę*, być rozumnym. *Mieć serce*, być czułym. *Ma lat dwadzieścia. To dziecię ma cztery miesiące. Mieć prawdę za sobą*, mieć słuszność. *On ma protekcję za sobą. Masz prawo za sobą. Mieć co z kogo v. z czego*, dziedziczyć co po kim, przyjąć co od kogo. *Mam to z ojca, z matki, z urodzenia. Mieć co do siebie*, posiadać co wrodzonego, sobie

właściwego. *On ma to do siebie, że się nigdy nie gniewa. Manjacy mają to do siebie, że nie chcą zażywać lekarstwa. Mieć w sobie co dobrego, co złego*, posiadać wpojone dobre lub złe przymioty, nałogi. *Mój syn ma w sobie to dobrego, że zawsze prawdę mówi. Mieć nadzieję. Mieć chęć. Mieć ochotę. Mieć słuszność. Mieć zamiar. Nie masz sprawiedliwości. Czy masz ty Boga w sercu? Mam wielu przyjaciół. Błąd ten nie ma poprawy. Mam coś z tobą do pomówienia. Mieć co na sercu. Mam co czynić. Mam o czém myśleć. Ma swoje stosunki.* = względy: a) *Mieć co z sobą*, nosić coś z sobą. *Czy masz z sobą zegarek? Czy masz z sobą pieniądze?* b) *Mieć co v. kogo przy sobie*, utrzymywać co *v.* kogo dla posługi *v* wygody. *Ma przy sobie trzech lokajów. Ma gacha przy sobie. Ma niankę przy dziecku.* c) *Mieć co u siebie*, posiadać *v.* utrzymywać co w domu swoim. *Mam u siebie piękną stadninę. Czy masz lasy u siebie? Miałem u siebie sforę gończych, ale je darowałem.* d) *Mieć co na sobie*, ubranym być w co. *Miała na sobie prześliczną suknię. Miała na głowie wieniec, na szyji miała brylanty.* e) *Mieć co z kim*, mieć co z kim do czynienia, wdawać się z kim, przestawać z kim, obcować. *Co tam masz z tym człowiekiem?* f) *Mieć co do kogo*: a, być z kim w stosunkach, tyczące się kogo. *Co ta nagana ma do nas? Nie ma nic do tego.* b, prześladować kogo. *Co pan masz do mnie, że wszędzie mój honor szkalujesz.* c, być w pretensjach do kogo. *Mam do niéj nagabanie. Mam żal do niéj.* g) *Mieć co na kogo. Mam chrapkę na niego. Mieć oko na kogo*, strzedz, pilnować, uważać, śledzić kogo. h) *Mieć co od kogo v. mieć co z czyich rąk*, dostać coś darowizną od kogo, nabyć co od kogo. *Mam tę pamiątkę z rąk mojej matki, a to mam od ojca.* i) *Mieć co w czém*, zachowywać u siebie. *Mieć to w pamięci. Mam to w schowaniu. Ma to we zwyczaju. Mieć co w sekrecie Mam go we czci. Mieć co przy sobie.* zachować sekret, nie mówić nikomu. *Mieć to przy sobie com ci mówił. Mieć co do czego*, jest u mnie. *Mam ci dużo do powiedzenia. Miałem wiele do zniszczenia. fig. Mieć kogo w kieszeni*, całkiem kogoś posiadać, zupełnie kimś władnąć. *posp. Mam męża w kieszeni. Mam cię w ręku. Mieć język za zębami*, milczeć, nie wydawać sekretu. 2) = trzymać. *Mieć dziecko na ręku. Ma książkę w ręku. Szukasz kapelusza, a oto masz go w ręku.* 3) = dawać co komu. *Chłopcze! masz na piwo. „Masz pięć złotych za czapkę“—oddam panu za rubla. — „Oto go masz.“* 4) = wziąć, otrzymać, dostać, osiągnąć. *Skąd to masz? Skąd masz te pieniądze? Mam to za nic, za darmo. Będziesz miał wszystko odemnie, tylko służ mi wiernie. Mieć za to*, otrzymać co w zamianę, wynagrodzić. *Dałem mu gruszkę, za to mam jabłko. Mieć za swoje*, być za co nagrodzonym lub ukaranym. *Będzie on miał za swoje. Mieć mało na czém*, niezadawalniać się czém, nie przestawać na czém. *Mało masz na tém, żeś mi wydarł majątek, jeszcze na mój honor godzisz. Dość mieć na czém*, przestawać na czém, zadawalniać się. *Masz czego chciał*, otóż tobie! dobrze ci tak. *Masz tobie! Otóż masz!* a) patrz, uważaj co się dzieje. *Masz tobie! wszystko zginęło!* b) oto jest. *Otoż go macie! przyszedł nudziarz* c) weź. *Na! masz* d) *Masz!* w sposób rozkazujący, znaczy *powinieneś. Masz to robić tym porządkiem... Masz*, dla wyrażenia mocniejszego trybu rozkaz. *Gadaj! Masz gadać! Pisz! Masz pisać.* 5) = znaleźć *Masz tu (w tém pismie) o tém naukę. Masz tu wiele potrzebnych a pożytecznych wiadomości.* 6) = wiedzieć, dowiedzieć się, otrzymać wiadomość. *Mieli to kapłani żydowscy z pisma. Mamy to za rzecz pewną.* 7) = chować, strzedz. *Mieć to w sekrecie.* 8) = *co v. kogo za co*; uważać, mniemać, że jest takim, a takim. *Mam to za żart. Mam ten występek za zbrodnię. Mam go za nic. Miałem go za krawca, a to szewc. Mam go za największego pisarza naszych czasów. Miano gozauczciwego człowieka. Miał się za zgubionego. Złoto miał za miedź. Miej mię za wymówionego. Ma mnie to za złe* 9) = *prze. kogo ku czemu*; nakłaniać. *Nie tylko sam się w dobrych naukach ćwiczył, ale i synu k' temu miał.* 10) = spełniać co, wykonywać jakowe obowiązki. *Mieć mowę v. przemowę*, przemawiać publicznie. *Mieć kazanie. Mieć mszę.* 11) = *st. posił.* często się używa jako słowo posiłkowe *być. Miał pensją wyznaczoną. Miał sobie broń odebraną. Ludzie wypędzają

Miedziastek, stka, *lm.* **stki**, *m.* (Dolichopus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, skrzywionych; gatunki pospolitsze są: 1 = *szarobiodry* (D. cyaneus). 2 = *żółtobiodry* (D. regalis). 3 = *białobiodry* (D. nobilitatus). 4 = *czarnobiodry* (D. cungulatus).

Miedziczka, *v.* **Miedzinka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* daw. nazwa rośliny *Płucnik* (Pulmonaria).

Miedzienica, y, *lm.* **e**, *ż.* kuźnia kotlarska, gdzie się miedziane naczynia kują.

Miedziennik, a, *lm.* **cy**, *m. ob. Kotlarz.*

Miedziogromny, a, e, *p.* huczny, ogromny głos z narzędzi muzycznych miedzianych wydający. *Waltorni brzęk miedziogromny.*

Miedziokrusz, u, *blm. m.* kruszec miedziany.

Miedziolity, a, e, *p.* z miedzi lany.

Miedziopławny, a, e, *p.* topiący miedź.

Miedzioryt, u, *lm.* **y**, *m.* rycina z miedzianéj blachy odbita.

Miedziorzeźba, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) nauka rycia na miedzi. 2) = *ob. Miedzioryt.*

Miedziozielony, a, e, *p.* kolor miedzi zgryszpaniałéj.

Miedzisty, a, e, *p.* pomieszany z miedzią; miedź w sobie mający.

Miedzka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* mała miedza.

Miedznik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) kamień miedzowy, graniczny. 2) = słup czworograny z posągiem, a raczéj głową wyciosaną; słup posążny, hermes.

Miedzny, *v.* **Miedzowy, a, e**, *p.* od miedzy. *Miedzny kopiec, kamień. Miedzne drzewo.*

Miedź, i, *blm. ż.* 1) *chem.* (Cuprum), metal z rodzaju ciężkich; kowalny, silnie spojny i ciągły, trudno topny, nader twardy; znany z powszechnego użycia w stanie czystym; w połączeniu z innemi metalami daje różne spłyny czyli aljaże, jako to *mosiądz, tombak, bronz*, i t. d., *spiże* do odlewania dzwonów, armat, i t. d.; dawniejszém nazwaniem miedzi było *Wenus*, imię bogini opiekującéj się wyspą Cyprem, skąd się ten metal najobficiéj otrzymywał; wszystkie sole miedziane działają trująco. *Miedź biała, ob. Tombak (biały)*; = *żółta, ob. Mosiądz*; = *zielona, ob. Malachit*; = *błękitna, v. lazurowa*, gatunek miedzianéj rudy, składającéj się głównie z węglanu miedzi. 2) = moneta miedziana. *Daj mi miedzi za złoty.* 3) = naczynia i sprzęt kuchenny z miedzi. *Ma kuchnię dobrze w miedź zaopatrzoną.*

Miedźny, a, e, *p.* 1) od miedzi, miedzisty. *Kamień miedźny.* 2) = *nieuż.* miodowy, od miodu, *ob. Miodny.*

Miegoć, *ob. Wilgoć.*

Miegotny, a, e, *p. ob. Wilgotny.*

Miejsce, a, *lm.* **a**, *n.* 1) pewien oznaczony punkt, część przestrzeni, gdzie coś jest, albo może się znajdować. *Miejsce na dom. Miejsce obozu. Miejsce bitwy. Miejsce schadzki. Na pewném miejscu. Miejsce święte. Po wszystkich miejscach. Piérwsze miejsce. Na miejsce! Położyć co na miejscu*; położyć tam, gdzie być powinno. *Każda rzecz ma mieć swoje miejsce. Pójść na swoje miejsce. Udać się do miejsca swego przeznaczenia. Stać na miejscu. Nie może ustać na jednem miejscu. Postawić się na czyjém miejscu*; wejść w czyjeś stanowisko, wyrozumieć czyjeś położenie. *Być w miejscu czyjém*, zamiast kogo. *fig. Być na swojém miejscu*; być w położeniu lub stanowisku właściwém, odpowiedniém co do zdolności. *I kamień na miejscu leżąc porasta, przys.* częsta miejsca odmiana, nie pożyteczna. *Nie zagrzać miejsca, fig.* nie długo na miejscu pozostać, włóczyć się z miejsca na miejsce. *Na miejscu*; tam gdzie się coś znajduje, lub robi; w domu. *Materja ta na miejscu taniéj kosztuje. fig. Chrystus umarł na miejscu nas*, t. j. tam, gdziebyśmy cierpieć musieli. *Z miejsca na miejsce*; zmieniać miejsce. *Mamy tu wszyscy dosyć miejsca. Jest miejsce na osób dwadzieścia. Zostawić miejsce próżne. Nie ma miejsca. fig. Jeśli dusz miejsce prośbie mojéj. Słowom jego miejsce dali. Daj miejsce rozumowi. Wiosna daje miejsce latu. Mieć miejsce:* a) mieć pomieszczenie, stanowisko. *Senatorowie przy boku królewskim mają na sejmach miejsce.* b) okazywać się, zdarzać się; być. *Chytrość i zdrada nigdy nie miały miejsca w sercu jego.* c) znacznym, wielkim się okazywać. *Taki rozchód i wydatek! to ma miejsce.* 2) = przejście, ustęp, kawałek. *Dzieło to dobrze napisane, ale ma kilka miejsc słabych. Miejsce ciemne, trudne do zrozumienia.* 3) = położenie, miejscowość. *Znać miejsce pobytu swego. Miejsce sporne, v. pienne*; przestrzeń pewna ziemi, zwykle przy krańcu dóbr jakich leżąca, do któréj dobra ościenne sądzą mieć prawo własności; kontrowers. *Miejsce zagajone, ob. Zagajnik.* 4) = legowisko zwierząt. *Ruszyć niedźwiedzia z miejsca.* 5) = stanowisko, godność, urząd. *Piérwsze miejsce między uczonemi zajmuje. Nie miejsce człowieka, ale człowiek miejsce zdobi, przys. Ja z miejsca swego wnoszę.* 6) = posada, służba, obowiązek. *Ma dobre miejsce. Dostał miejsce w kancelarji. Stracić miejsce. Starać się o miejsce. Znaleźć miejsce. Ma miejsce ekonoma.* 7) = *akusz.* trzew' sznurkiem pępkowym z płodem połączony, po urodzeniu zaś płodu odchodzący. *Czy już u położnicy miejsce odeszło?*

Miejscopis, 1) **a**, *lm.* **owie**, *m.* opisujący miejsca, topograf. 2) =, **u**, *lm.* **y**, *m.* topografja, opisanie miejsc.

Miejscopiski, a, ie, *p.* topograficzny.

Miejscowiący, ego, *lm.* **e**, *m. gram.* (Marz.), spadek szósty wyrażający miejsce, zwykle siódmym zwany. *Przy ołtarzu na modlitwie i w współeczeństwie.*

Miejscownik, a, *lm.* **i**; *m. gram. ob. Miejscowiący.*

Miejscowość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* położenie miejsca; właściwość do miejsca przywiązana. *Znać miejscowość.*

Miejscowy, a, e, *p.* do miejsca się odnoszący, na pewném miejscu zostający. *Zwyczaj miejscowy. Potrzeby miejscowe. Władza miejscowa. Koloryt miejscowy. Potrzeby miejscowe. Wiadza miejscowa. Koloryt miejscowy. Narzecze miejscowe.* 2) = *myś.* a) zwierz, który w jakiéj knieji zawsze zostaje. b) = zając, który nim go ruszono, leżał w kotlinie.

Miejski, a, ie, *p.* do miasta należący, miastu właściwy. *Miejskie życie. Miejskie obyczaje. Sąd miejski. Rada miejska. Straż miejska. Prawo miejskie. Miejskie przyjmować* (dom. prawa), wpisać się do miasta, w liczbę mieszczan. *Po miejsku, psł.* wedle zwyczajów miejskich.

Miekut, a, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Miecz.*

Miel, i, *lm.* **e**, *ż.* miejsce miałkie w wodzie. *Na mieli utonąć, przys., ob. Mielizna.*

Mielcarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobiéta słód robiąca. 2) = żona mielcarza.

Mielcarz, a, *lm.* **e**, *m.* słodownik, który słód robi.

Mielcarzowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona mielcarza.

Mielcarzówna, y, *lm.* **y**, *ż.* córka mielcarza.

Mielouch, a, *lm.* **y**, *m. ob. Słodownia, Suszarnia.*

Mielec, lca, *blm. m.* posp. nazwa w niektórych okolicach pewnego gatunku trawy, *ob. bot. Wyklina wodna.*

Mielenie, a, *blm. n.* czynność przez którą zboże na mąkę się zamienia.

Mielerz, a, *lm.* **e**, *m.* stos z drzewa nakształt stoga ułożony, z którego węgle wypalają.

Mielerzysko, *v.* **Mieścisko, a**, *lm.* **a**, *n.* kotlina prochem węglowym okryta, po skończoném węgleniu.

Mielizna, y, *lm.* **y**, *ż.* miałkie płytkie miejsce w wodzie. *Statek osiadł na mieliznie. Osiąść na mieliznie; fig.* nie dopiąć swoich zamiarów.

Mielnik, a, *lm.* **i**, *v.* **cy**, *m.* 1) *ob. Młynarz.* 2) = *zool.* ptak z rodzaju dzięciołów, *ob. Dzięcioł.*

Mielony, a, e, *p.* starty, na mąkę zamieniony.

Mielszy, a, e, *p. st. w.* od *Miałki.*

Mieluchno, *ps.* 1) bardzo miałko, płytko. 2) = delikatnie, cieniuchno. *Utrzeć na proszek mieluchno.*

Mieluchny, a, e, *p.* 1) bardzo miałki, płytki. 2) = delikatny, cieniuchny. *Mieluchna mąka.*

Miencarski, a, ie, *p.* od zmieniania pieniędzy, wekslarski. *Stół miencarski. Zysk miencarski. Handel miencarski.*

Miencarstwo, a, *blm. n.* 1) zmienianie pieniędzy, wekslarstwo. 2) = *zb. pg.* miencarze, frymarczyciele pieniędzmi.

Miencarz, a, *lm.* **e**, *m.* zmieniający pieniądze, wekslarz.

Mieniać, ał, a, *scz. nd.* oddawać jednę, a brać za nię rzecz drugą. *Mieniać co na co. Mieniać weksel na brzęczącą monetę. Nie będę mieniał poczciwego ubóstwa na nieprawe bogactwo. Mieniać suknie. Mieniać byka za indyka, przys.*, dostawać gorsze za lepsze. *Mieniał stryjek, siekierkę na kijek, przys.* = **się**, *slz.* wzajemną zamianę rzeczy czynić. *Mieniał się z nim odzieniem. Niechciałbym się z nim mieniać na konie. fig. Nie mieniałbym się z nim*, t. j, niechciałbym być w jego położeniu, stanie, i t. p., *ob. Mienić się.*

Mienić, ił, i, *scz. nd.* 1) zamianę czynić. *Mienić kolor.* 2) = wspominać, mianować, nazywać. *Mieni go swym przyjacielem. Ja podobne postępowanie mienię szaleństwem.* 3) = sądzić, utrzymywać, mniemać, rozumieć. *Każdego pochlebcę mieni być sobie przychylnym.* = **się**, *slz.* 1) zmieniać się. *Kolor się mieni. Gdy to usłyszał, twarz jego mienić się zaczęła. Zapewnie jest temu winien, bo mi się mienił przy każdém zapytaniu.* 2) = jedno drugiém zastępować. *Materja ta pięknie się mieni*, t. j. ukazuje dwojsty kolor. *Mieni mi się w oczach, sp. nieos.* migoce światło to ciemno rzuć się daje. 3) = *czém; fig.* udawać siebie za co innego niż jest wistocie. *Mieni się być dobrym. Mieni się być tobie przychylnym.* W ogólności słowo *Mienić się*, tém się różni od słowa *Mieniać się*, że piérwsze oznacza zamianę przymiotu na przymiot w jednym przedmiocie, a drugie zamianę przedmiotu na przedmiot drugi.

Mienie, a, *blm. n.* 1) posiadanie, dostatek, byt. *Miłsza jest pociecha z posiadanego mienia, niżeli z próżnej nadziei. Polepszył swe mienie.* 2) = majątek. *Całe swe mienie poświęcił na dobro kraju.* 3) = *nieuż.* imię, miano. *Uczciwe mienie.*

Mienigłówka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Ginoria), roślina.

Mieniono, *ps.* odmiennie, ze zmianą kolorów.

Mieniony, 1) **a, e**, *p.* odmieniający się w kolorach. *Barwy mienione. Materja mieniona.* 2) =, **ego**, *lm.* **e**, *m.* a) taniec, w którym się damy z mężczyznami mienią. b) = gra dziecinna.

Mienność, (tylko z przyimkami), *ob. Odmienność, Zmienność, Zmienność*, i t. d.

Mienny, *ob. Odmienny, Zamienny, Zmienny*, i t. d.

Mienta, *ob. Mięta.*

Mientuz, Mientuzowy, i t. d., *ob. Miętuz*, i t. d.

Mier (herb); na tarczy na czworo podzielonéj, w górze z prawéj, a w dole z lewéj strony po trzy gwiazdy, w górze z lewéj a w dole z prawéj strony po trzy snopki; w hełmie Murzynka.

Miera, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* miedza.

Mierlak, a, *lm.* **i**, *m. prow.* (u Podhalan) owca. *Dwoje mierlaków zostało na nasze wiano.*

Miernia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Hermas), roślina.

Miernica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Geometra), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów nocnych; szkodliwy drzewom iglastym; gatunek jeden: = *sosnówka* (G. piniaria).

Miernicki, a, ie, *ob. Mierniczy.*

Miernictwo, a, *blm. n.* nauka stanowiąca część praktyczną *Płaskomierstwa*, (*v. Planimetrji*), podająca sposoby wymierzania części niewielkich, powierzchni ziemi.

Mierniczne, ego, *lm.* **e**, *n.* zapłata miernicznemu.

Mierniczowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona miernicznego.

Mierniczy, 1) **a, e**, *p.* od miernictwa, do miernictwa należący. *Nauka miernicza. Sztuka miernicza. Pręt mierniczy. Mierniczy stolik, ob. Stolik.* 2) =, **ego**, *lm.* **owie**, *m.* a) zajmujący się nauką miernictwa, pomiarem ziemi; jeometra praktyczny. b) urzędnik, który miar publicznych dogląda. c) rodzaj ćmy, owadu.

Miernie, *ps.* 1) nie zbytecznie, umiarkowanie, średnio. *Uczyć się miernie.* 2) = pod miarą. 3) = *nieuż.* celnie, trafnie. *Miernie strzelać.*

Miernik, a, *lm.* **cy**, *m. ob. Mierniczy.*

Mierność, ści, *blm. ż.* 1) miara, wielkość w miarę; wstrzemięźliwość, skromność, umiarkowanie. *Zachować mierność w jedzeniu i piciu. Żyć w szczęśliwej mierności.* 2) = pospolitość, niedoskonałość. *Dzieło to należy do mierności.* 3) = celność, trafność. *Mierność oka, ręki w strzelaniu. Mierność strzelby.*

Miernota, y, *lm.* **y**, *ż.* mierność, rzecz mierna. *Jego talent malarski, to wielka miernota.*

Mierny, a, e, *p.* 1) odpowiadający miarze, w miarę; średni; nie nadto, nie za mało. *Ciepło mierne. Wzrost mierny. Dochody mierne. Urodzaje mierne.* 2) = celny, trafny, dobrze mierzący do celu. *Oko mierne. Ręka mierna. Strzał mierny.* 3) = umiarkowany, skromny, wstrzemięźliwy. *Być w stanie miernym. Mierny w słowach.* 3) = średni, nie najlepszy, nie dosyć dobry. *Zdolności mierne. Głowa bardzo mierna. Człowiek całe mierny.*

Mierobolan, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Emblika), roślina; gatunek: = *lekarski* (E. officinalis).

Miertynka, *bl. ob. bot. Mirtynka.*

Mierzch, *ob. Zmierzch.*

Mierzchać się, *ob. Zmierzchać się.*

Mierzchliwy, a, e, *p.* mroczny, ciemnawy. *Mgła mierzchliwa. Poranek mierzchliwy.*

Mierzchnąć, ął, ie, *sn. nd.* ciemnieć, mroczyć się. *Dzień już mierzchnie. Poczyna już mierzchnąć.* = **się**, *slz.* ćmić się, mroczyć się. *W oczach mi się mierzchnie. Mierzchnie, sp. nieos.* zmrok zapada, *ob. Zmierzchać, Zamierzchać.*

Mierzenie, a, *blm. n.* czynność, przez którą co się mierzy.

Mierziączka, i, *blm. ż.* obrzydzenie, niesmak, wstręt.

Mierziciel, a, *lm.* **e**, *m.* ohydzający, obrzydzający co, odstręczający od czego.

Mierzić, ił, i, *scz. nd.* w ohydę co komu podawać, obrzydzać. *Jego tyranja i uciski mierzią go w oczach wszystkich ludzi. Grzech mierzi człowieka Bogu. Mierzić sobie co;* brzydzić się czém, niesmakować w czém. *Mierzi mię to;* odpycha, odstręcza mię to. = **się**, *slz. czém;* zrażać się czém, gorszyć się czém, wstręt czuć do czego.

Mierzieniec, nca, *lm.* **e**, *m.* człowiek obrzydliwy, odraźliwy, plugawy.

Mierziennica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) czarownica. 2) = utrzymująca lub nastręczająca nierządnice.

Mierziennik, a, *lm.* **i**, *m.* utrzymujący nierządnice; stręczyciel nierządnic.

Mierzięczyć się,ył—, y—, *slz. nd. nieuż.* kłócić się, zawadjaczyć, swary wieść.

Mierziono, *ps. prze. ob. Mierźliwie, Obmierźle.*

Mierzioność, ści, *blm. ż. nieuż.* brzydota, szpetność, sprosność.

Mierziony, a, e, *p.* brzydki. obmierzły, *ob. Mierźliwy.*

Mierznąć, ął, ie; *sn. nd.* obrzydzać, odrazę sprawiać, stawać się nienawistnym komu. *Już mi życie mierźnie.*

Mierzwa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) słoma zgnieciona. *Mierzwą nasłać oborę. Przetrząsać mierzwę aby kłosów w niéj nie było.* 2) = drobny gnój; nawoz. *Wozić mierzwę na pole. Mierzwa słomiasta. Mierzwa drobna. Mierzwa owcza.*

Mierzwiasty, a, e, *p.* 1) zgnieciony, potarty. *Słoma mierzwiasta.* 2) = gnojny, przegniły. *Nawieźć pole gnojem mierzwiastym.*

Mierzwić, ił, i, *scz. nd.* 1) gnieść, ścierać, wikłać. *Mierzwić słomę.* 2) = nawozić, użyźniać mierzwą. *W tym roku to pole mierzwić wypada.*

Mierzwienie, a, *lm.* **a**, *n.* nawożenie gruntu, użyźnianie pola mierzwą.

Mierzyciel, a, *lm* **e**, *m.* ten co mierzy.

Mierzyć, ył, y, *scz nd.* porównaniem z miarą dochodzić wielkości rzeczy jakiéj. *Mierzyć zboże. Mierzyć płótno. Mierzyć objętość naczynia jakiego. Mierzyć pole. Mierzyć krokami odległość od jednego do drugiego miejsca. Mierzyć zboże pod strych*, t. j. równo z brzegami miary. *Mierzyć z czubem, z nadsypem*, t. j. wyżéj niż brzegi. *Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą, przys.* jak ty ludziom czynisz, tak i ludzie tobie. *Mierzyć co czém, kogo kim;* miarkować co wedle czego, stosować co do czego; porównywać kogo. *Dobrą chęcią mierzył czyje usługi. Sobą drugich mierzyć; własną piędzią wszystko mierzyć;* według swego mniemania sądzić sprawy drugich. *Mierzyć kogo oczyma. Mierzyć kogo od stóp do głów;* dobrze się w kogo wpatrywać, aby go poznać, przeniknąć zamiary. *Mierzyć do czego, na co; mierzyć do kogo;* zmierzać, kierować, celować. *Nie zawsze tam uderzy, gdzie kto mierzy, przys. Do mnie to mierzy. Mierzyć do celu. Mierzyć do ptaka.* = **się**, *slz.* 1) porównywać się z kim. *Człowiek skromny a zacny nie mierzy się z gładyszem.* 2) = walczyć z kim, rozprawiać się, probować sił wzajemnie. *Mierzmy się mieczem z sobą.*

Mierzyk, *bot. ob. Merzyk.*

Mierzyn, a, *lm.* **y**, *m. v.* **Mierzyna, y**, *lm.* **y**, *ż. v.* **Mierzynico, nca**, *lm.* **nce**, *m. zdr.* **Mierzynek, nka**, *lm.* **nki**, *m.* koń mięsnego wzrostu.

Mierzytelnie, *ps.* miarowo, wedle miary.

Mierzytelny, a, e, *p.* wedle miary, miarowy.

Mierzywo, a, *blm. n. prow.* (na Szląsku), zsypka, część ogólnéj, gromadzkiéj wypłaty zbożem lub jakim innym produktem, na cel wspólny, przypadająca na poje-

dyniczą osobę. *Gospodarze téj wioski nie chcieli dawać mierzywa nauczycielowi i dzieci uczyć nie przestały.*

Mierżenie, a, *blm. n.* ohydzanie, obrzydzanie. *Mierżenie sobie czego.*

Mierźliwie, *ps.* szkaradnie, obrzydliwie.

Mierźliwy, a, e, ą, *p.* obmierzły, obrzydły, szkaradny.

Mierznica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Ballota), roślina z rodziny *wargowych*, należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun.: =*pospolita* (B. nigra), łodygę ma łokciową, korony purpurowe, niek. cielisto, chwast ten wszędzie pospolity, rośnie przy płotach, w ogrodach, na gruntach, i t. p. odznacza się mocną, odraźliwą wonią; ma kilka odmian.

Miesce, *ob. Miejsce.*

Miesecina, y, *blm. ż. mit.* bogini słowiańska, odpowiednia Lunie, pani na miesiącu, jest inne miano *Nocny* lub *Nocli.*

Miesiąc, a, *lm.* **e, m.** 1) *v.* = *zwyczajny*, dwunasta część roku, zawierająca w sobie 30 lub 31 dni (wyjąwszy miesiąc Luty, mający dni 28, a w roku przestępnym 29); porządek (od przyjętego początku roku) i ich nazwy są następujące: *Styczeń, Luty, Marzec, Kwiecień, Maj, Czerwiec, Lipiec, Sierpień, Wrzesień, Październik, Listopad, Grudzień*, (ob. te wyr.); pospolicie miesiące dzieli się jeszcze na *tygodnie* czyli 7-dniowe przepiągi czasu. 2) = niek. u ludu i w poezji bierze się za księżyc, np. *miesiąc wschodzi; chodzi po miesiącu*, t. j. przy świetle księżyca, jako lunatyk. 3) = *cywilny*, oznaczający się w zwyczajnych kalendarzach. 4) = *gwiazdowy, v. księżycowy, v. prawdziwy*, czas którego potrzebuje księżyc w obiegu około ziemi, czyli powrót jego do téj samej gwiazdy na drodze około ziemi upatrzonéj, obejmujący 27 dni, 7 godzin, 43 minuty, 11 i pół sekund; =*as. światły, v. synodyczny* (in. *lunacja*), przeciąg czasu, jakiego potrzebuje księżyc na odbycie wszelkich odmian w swojém świetle, liczący się zwykle od nowiu do nowiu, zawierający w sobie 29 dni, 12 godzin, 44 minut, 3 sekundy, upływa on między dwoma *złączeniami* słońca z księżycem; =*zwrótnikowy* przeciąg czasu, jakiego potrzebuje księżyc na powrót do tegoż samego położenia wzgl. punktu równonocnego; =*słoneczny, as.* średni przeciąg czasu, jakiego potrzebuje słońce na przebieżenie jednego znaku *ekliptyki*, wynoszący około 30 dni, 10 godzin, 29 minut.

Miesiącowy, a, e, *ob. Miesięczny.*

Miesiączek, ozka, *lm.* **czki,** *m.* 1) *piesz.* miesiąc. 2) =*piesz. posp.* księżyc w nowiu. 3) =promienie nad głową świętych na obrazach, aureola, otok. 4) =posp. roślina (Calendula) in. *Nogietek.*

Miesiączka, i, *lm.* **i,** *ż.* perjodycznie odchodząca u niewiast krew' z części rodnych.

Miesiączkowato, *ps.* w kształcie pół księżyca.

Miesiączkowaty, a, e, *p.* półksiężycowy, nakształt półksiężyca.

Miesiącznica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *ob. Miesiączka.* 2) = roślina, *ob. Miesiącznik.*

Miesiącznik, a, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Lunaria), roślina należąca do klassy 15éj z działu *łuszczynkowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *trwały* (L. rediviva), łodygę ma 2-łokciową, kwiaty czerwonawe, rośnie na miejscach kryniczych.

Miesiącznikowate rośliny, *ob. Rybotrujowe rośliny.*

Miesić, ił, i, *scz. nd.* 1) mieszaniem, gnieceniem wyrabiać na ciasto. *Miesić glinę. Miesić ciasto. Miesić dobrze babkę.* 2) =*prow.* poruszać się jakby mieszać, tupać. *Koń miesi nogami.*

Miesierka, i, *lm* **i,** *ż.* (Megachile), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, miodorodnych.

Miesięczne, ego, *blm. n.* opłata za miesiąc. *Wziął u mnie z góry miesięczne.*

Miesięcznie, *ps.* co miesiąc. *Najmować miesięcznie. Płacić miesięcznie.*

Miesięcznik, a, 1) *lm.* **cy,** *m.* po księżycu chodzący, lunatyk. 2) =, *lm.* **ki,** *m.* przegląd miesięczny (tytuł pisma wychodzącego raz w miesiąc). 3) =*bot.* (Selenotropium), roślina.

Miesięczny, a, e, ą, *p.* 1) jeden miesiąc trwający. *Miesięczna praca. Miesięczna podróż.* 2) = co miesiąc wracający. *Róża miesięczna;* kwitnąca co miesiąc. *Opłata miesięczna. Płynienie lub czyszczenie się niewiast miesięczne, ob. Miesiączka.* 3) =*posp.* księżycowy. *Miesięczna noc.* 4) =*bot. ob. Miesięcznik.*

Miesiukać się, ał—, a—, *stz.nd. prow.* (u Podhalan) śpieszyć się.

Mieszać, ał, a, *scz. nd.* 1) kłóceniem, poruszaniem rzeczy sypkich, lub płynnych odmieniać położenie cząstek. *Mieszać zioła warząc. Mieszać w garnku.* 2) =kłóceniem wiele rzeczy jednoczyć. *Mąkę, jaja, mleko, mieszaj to dobrze na ciasto. Mieszać groch z kapustą. Mieszać wino z wodą. Mieszaj piasek z wapnem.* 3) = *co do czego;* w mniejszéj części dolewać, dosypywać, dokładać. *Do pólskiéj mowy mieszać francuszczyznę. Do złota mieszają miedzi.* 1) = *fig.* zakłócać, niepokoić. *Nadzieje i trwogi mieszają szczęście. Mieszasz mą spokojność.* 5) = zbijać z właściwego toru, do nieładu przyprowadzać. *Mieszać porządek. Mieszać szyki nieprzyjacielskie. fig. Mieszać komu szyki*; przeszkadzać czyim projektom, zamiarom. 6) = *kogo do czego*; wplątywać, wciągać. *Nie mieszajcie mię do téj zwady. Mieszają go do téj sprawy, ob Wmieszać.* =**się,** *stz.* 1) łączyć się, jednoczyć się; *fig.* plątać się. *Wino miesza się z wodą dla osłabienia mocy. fig. Tłumy się mieszają.* 2) = *do czego, albo do kogo;* wtrącać się w co; wdawać się z kim. *Nie mieszaj się do spraw cudzych. Na co się w to mieszacie, co do was nie należy. Nie mieszaj się do nas.* 3) =trwożyć się, zakłopotywać się. *Tak się miesza, iż słowa nie mógł powiedzieć. Nie mieszaj się w odpowiedziach. Mowa mu się mieszn. Pomieszało mu się w myślach.* 4) = *z samicą, fig.* odbywać sprawę cielesną. *Kogut z 50 razy na dzień miesza się z kurami.* 5) *prow.* = *grunt, pole*; orać, podsiewać, wyrabiać grunt powtórnie.

Mieszała, y, *lm.* **y,** *m.* mąciciel.

Mieszanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kłócenie, poruszanie cząstek rzeczy sypkich lub płynnych. 2) = łączenie dwóch albo wielu rzeczy. 3) = oranie gruntu, pola powtórne lub potrójne. = **się,** *zaim.* 1) łączenie się. 2) = wtrącanie się. *Mieszanie się do spraw czyich. Mieszanie się do kogo;* wdawanie się z kim. 3) =trwożenie się, przestraszanie się.

Mieszaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* 1) z różnych rass ludzi, lub zwierząt. 2) =szlachcic po matce tylko. 3) =urodzony z cudzoziemki. 1) = *bot.* (Linaria spuria), roślina stanowiąca gatunek *Linicy.* 5) =*mit.* Centaur, pół-człowieka, pół-konia. 6) = (herb); na tarczy wzdłuż przedzielonéj pół orła białego i dwie róże białe; w hełmie trzy pióra strusie.

Mieszanina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) rzeczy z sobą zmieszane. 2) =*chem.* (Mixtum), mechaniczne połączenie z sobą dwóch lub więcéj takich ciał, które nie mając ku sobie powinowactwa, jednoczą się nie tworząc przez to istotnego chemicznego związku. *Mieszanina metaliczna, v. aljaż, ob. Spłyn.* 3) = gmatwanina, zamęt, odmęt, *ob. Zamieszanie.* 4) = *aryt. ob. Reguła mieszaniny, v. Reguła mieszana.*

Mieszanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta z różnych rass ludzi; płód z różnych rass zwierząt, *ob. Mieszaniec.* 2) = karm' dla bydła z różnego zboża, lub z różnéj słomy.

Mieszano, *ps. nieuż.* bez ładu i porządku.

Mieszczak, *v.* **Mieszczanek,** *ob. Mieszczuch.*

Mieszczanin, a, *lm.* **anie,** *m.* 1) obywatel miasta, do miasta przypisany; pod prawem miejskiém żyjący. 2) = *ob. Karłątek.*

Mieszczanka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Mieszczka.*

Mieszczański, a, ie, *p.* od mieszczan, miejski. *Po mieszczańsku, ps.* wedle zwyczaju mieszczan.

Mieszczaństwo, a, *blm. n.* 1) prawo i prerogatywy mieszczan. 2) =*zb.* mieszczanie.

Mieszczka, i, *lm.* **i,** *ż.* obywatelka miejska, która w mieście żyje, lub do miasta przypisana.

Mieszczuch, a, *lm.* **y,** *v.* **Mieszczak, a,** *lm.* **i, Mieszczanek, nka,** *lm.* **nki,** *m. pg.* nędzny mieszczanin.

Mieszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* 1) worek; sakiewka od pieniędzy. 2) = narzędzie skórzane do dmuchania, dla rozżarzenia węgli. 3) = *myś. ob. Przepiór.* 4) = *zool.* (Chelmonus), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, kitkowatych. 5) = *bot.* (folliculus, *v.* conceptaculum), nasiennik, *v.* owoc podłużny, skórkowaty, jednokomórkowy, jednoklapowy, otwierający się szwem podłużnym, do którego wewnątrz przymocowane jest miejsce, *v.* łożysko nasion, jak w roślinie *Trojeści* (Asclepias).

Mieszewnik, a, *lm.* **i,** *m.* robiący worki i mieszki, *ob. Miechownik.*

Mieszka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż. ob. Zamieszka.*

Mieszkacz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż. ob. Mieszkaniec.*

Mieszkać, ał, a, *sn. nd.* 1) mieć miejsce pobytu, mieć mieszkanie. *Mieszkać w mieście, na wsi, na przedmieściu. Proszę cię, mieszkaj z nami. Gdzie mieszkasz? Mieszka przy krewnych. Mieszkać pod jednym dachem. Mieszkać z jednymi sąsiadami. Mieszkamy we dwóch w jednéj kwaterze. Mieszkać przez miedzę*, t. j. obok sąsiadować. *Mieszkać pięknie, wygodnie. Prosili go, aby mieszkał u nich przez trzy dni. fig. Bóg w nim mieszka;* Bóg w nim jest, ma Boga w sercu. 2) =*prze.* bawić się długo, marudzić, opóźniać się. *Wracaj się rychło, a nie mieszkaj proszę cię na Boga, ob. Omieszkać.* 3) =*prze. fig. z kim*; żyć z kim. *Dobrze z kim mieszkać. Źle z kim mieszkać. Papież źle mieszkał z Barbarusą cesarzem. Mieszkać z kim nierządnie;* żyć z kim w nierządzie. *Mieszkać w nierządzie z nałożnicą.*

Mieszkalnia, i, *lm.* **e,** *ż. ob. Mieszkanie.*

Mieszkalny, a, e, *p.* gdzie można mieszkać; gdzie mieszkają. *Dom mieszkalny.*

Mieszkanica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Mieszkanka.*

Mieszkaniczko, *ob. Mieszkanko.*

Mieszkanie, *ps.* ociągając się, z omieszkaniem.

Mieszkanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dom, kwatera, miejsce gdzie się mieszka. *Mam mieszkanie na ulicy takiéj. Nająć mieszkanie. Pojechać na mieszkanie do miasta. Mówimy powszechnie: mieszkamy na ulicy takiéj; a powinniśmy mówić: przy ulicy takiéj.* 2) =pobyt, przebywanie. *Mieszkanie razem z tym człowiekiem robi mi wiele nieprzyjemności. Mieszkanie na wsi latem przyjemniejsze niż w mieście.* 3) = marudztwo, opóźnianie się. 4) = *z kim; fig. prze.* pożycie. *Nie chcę być powodem złego mieszkania między małżeństwem.*

Mieszkaniec, ńca, *lm.* **e,** *v.* **cy,** *m.* przebywający, zostający gdzie. *Mieszkaniec wsi, miasta. W domu tym wielu jest mieszkańców.*

Mieszkanina, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Omieszkanie, Opóźnienie.*

Mieszkanka, i, *lm.* **i,** *ż.* przebywająca, zostająca na pewném miejscu.

Mieszkiwać, ał, a, *sn. nd. częst.* od *Mieszkać*, przebywać gdzie po razy wiele, opuszczając, to znowu powracając do tego samego mieszkania.

Mieszkowato, *ps.* nakształt mieszka.

Mieszkowaty, a, e, *p.* mający kształt mieszka, workowaty.

Miesznik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Dysdera), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących*, pokątnych: gatunek jeden: = *krwawy* (D. erythryna). 2) = *bot.* (Colutea), roślina należąca do klassy 17éj, rzędu 10-*pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *drzewiasty* (C. arborescens), krzew niek. 3 łokciowy, kwiaty żółte w gronach; pochodzi z południ. Francji; = *wschodni* (C. orientalis), krzew niższy, kwiaty ma mniejsze, krwiste. 3) = *ob. Kłótnik, Kapsarz.*

Mieszysko, a, *lm* **a,** *n.* wielki, niezgrabny miech.

Mieścić, ił, i, 1) *sn. nd.* obejmować miejscem, przestrzenią; zawierać. *Garniec mieści w sobie kwart cztery. Ta ziemia mieści w sobie morgów dziesięć. Dzieło to mieści wiele prawd pożytecznych.* 2) =*scz.nd.* dawać miejsce czemu, kłaść co do czego. *Swoje i nie swoje on mieści do kieszeni. Mieszczę w garnku jak mogę. fig. Mieścić kogo na służbę. Nie mogę was tu mieścić.* = **się,** *stz.* 1) znajdywać się, zawierać się, mieć miejsce, mieszkanie. *W ośminie mieściło się garncy dwadzieścia. Wojsko tu się mieścić będzie. Mieścimy się wszyscy w tym domu. fig. To się w jego głowie nie mieści*; to przechodzi jego pojęcie. 2) = *wł. i fig.* szukać miejsca, układać się. *Ten pan mieści się na urząd sędziego;* chce posiąść ten urząd. *Kot mieści się na poduszce;* gotuje się położyć się na niéj.

Mieścina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) biedne, ubogie miasto. 2) = *nieuż.* liche miejsce; *fig.* nic korzystna posada.

Mieścisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) brudne, szkaradne miasto. 2) = *ob. Mieleręsko.*

Mieść, *ob. Miotać.*

Mietelnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *bot.* (Agrostis), gatunek trawy, *ob. Mietlica.* 2) = tanecznica na linie.

Mietelnictwo, a, *blm. n.* sztuka tańcowania na linie.

Mietelniczy, a, e, *p.* mietelnikowi, lub mietelnictwu właściwy. *Sztuka mietelnicza. Lina mietelnicza.*

Mietelnik, a, *lm.* **cy,** *m.* skoczek na linie.

Mietlica, y, *blm. ż. bot.* (Agrostis), posp. *Miotła, Mietelnica*; roślina z rodziny *trawiastych*, należąca do klassy 3éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zbożowa, v. rolowa* (A. spica-venti), trawa powszechnie znana, niek. nader obficie rosnąca między zbożem, czasem w ogrodach; trwała, ma kłoski długą ością opatrzone; = *pospolita* (A. vulgaris), rośnie na wszelkich łąkach i miedzach; = *biała wa* (A. alba); = *wąskoliściowa, v. kolankowata* (A. canina).

Mietliczka, i, *blm. ż.* posp. nazwa trawy *Smiałek darniowy* (Aira coespitosa).

Mietlina, *ob. Miotlina.*

Mietła, *ob. Miotła.*

Miewać, ał, a, *sł. częst.* od od *Mieć.* = **się,** *stz.* od *Mieć się.*

Miezdrzyć, ył, y, *scz. nd.* mięso wyrzynać.

Mieździć się, ił—, i—, *stz. nd.* miazgę puszczać, pienić się.

Mię, *zaimka osob. Ja* 2gi i 4ty przyp. formy do łączenia.

***Mięcz, y,** *blm. ż.* (serum), trzecia część krwi rozłożonéj; jest to część krwi wodnista, *tucz i któć* mięcząca.

Międlenie, a, *blm. n.* wycieranie lnu, lub konopi w międlicy dla oddzielenia pazdzierza od włókna. *Miejsce międlenia.*

Międlica, y, *lm* **e,** *ż.* narzędzie, którém się wyciera len lub konopie dla oddzielenia włókna od pazdzierzy. *Wyrabiać len na międlicach.*

Międlić, ił, i, *scz. nd.* wycierać len lub konopie w międlicy dla oddzielenia włókna. *Międlić len, konopie.*

***Międznik, a,** *lm.* **i,** *m.* w loice znaczy pojęcie *między* innemi pojęciami w środku będące. I tak pomiędzy ciałem i duszą jaźń jest międznikiem. Przeciwstawem wyrazu tego jest *pobocznik.* W staréj polszczyźnie pobozcniki (marginales) i międzniki (medii) znaczą tyle, co dzisiaj *skrajne* i *średnie.* W stosunku np a: b=c: d, wyrazy a, d, są pobocznikami, zaś b, c, międznikami.

Między, *przim.* śród, pośród. Na pytanie *dokąd? do jakiego miejsca?* rządzi przyp. 4ym. *Wjechał między lasy.* Na pytanie *gdzie? w jakiém miejscu?* rządzi przyp. 6ym. *Między lasami ujrzałem pasiekę. Niech to będzie między nami. Mówiąc między nami*; zachowajmy to w sekrecie. *Być między młotem, a kowadłem, przys.* znajdować się w trudném położeniu. *Rzekł mi też między innemi i to... Przyjdź do mnie między czwartą a piątą. Pokazać się między ludźmi. Między ludem chodzą wieści. Liczyć kogo między bohatery. Nie może oczu pokazać między ludzi.*

Międzybalcze, a, *lm.* **a,** *n. ar.* miejsce między balkami, *ob. Międzytramie.*

Międzybrwie, a, *lm.* **a,** *n.* miejsce między brwiami.

Międzyczasie, a, *blm. n.* chwila między jedną a drugą chwilą upływająca.

Międzydroże, a, *lm.* **a,** *n.* miejsce, przestrzeń między dwiema drogami.

Międzydrzwie, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Międzyścież, y,** *lm.* **e,** *ż. ar.* część, pionowy pas ściany, pomiędzy ścieżami drzwi i okien.

Międzyfilarze, *ob. Międzysłupie.*

Międzygórze, a, *lm.* **a,** *n.* miejsce między górami.

Międzykomórkowy, a, e, *p. bot.* (Cellularis), znajdujący się pomiędzy komórkami tkanki roślinnej, np. *Międzykomórkowa substancja*, warstewkowata istota uzupełniająca związek komórek między sobą; *Międzykomórkowy przestwór, Międzykomórkowe przerwy*, i t. p.

Międzykostny, a, e, *p.* będący między kościami.

Międzykrok, u, *lm.* **i,** *m.* miejsce między nogami.

Międzykról, a, *lm.* **e,** *m.* (interrex) w dawnéj Polsce arcybiskup gnieźnieński, sprawujący niektóre obowiązki króla podczas bezkrólewia, *ob. Bezkrólewie.*

Międzyksiężyczny, *ob. Międzymiesięczny.*

Międzylist, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Maschalocarpus), rodzaj mchu gałęzistego o szczeciniе bocznéj; gatunek: =

nitkowaty (M. filiformis), łodyżki ma rozesłane; rośnie na korze drzew.

Międzyłopatce, *v.* **Międzyłopacie, a**, *lm.* **a**, *n.* miejsce między dwiema łopatkami.

Międzymiesięcze, a, *lm.* **a**, *n.* czas między jedném a drugiém ukazaniem się księżyca.

Międzymiesięczny, a, e, *p.* bezksiężycowy, gdzie nie widać księżyca; przerwa między ostatnią kwadrą a nowiem. *Czas międzymiesięczny.*

Międzymorski, a, ie, *p.* miejsce między dwoma morzami.

Międzymorze, a, *lm.* **a**, *n.* wąskie przejście lądu między dwoma morzami.

Międzymurny, a, e, *p.* między dwoma murami leżący.

Międzymurze, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce między dwoma murami.

Międzynozdrze, a, *lm.* **a**, *n. zool.* część szczytu między nozdrzami zawarta; powierzchowna przedziałka nozdrzy.

Międzynoże, a, *lm* **a**, *n.* miejsce między nogami, krok.

Międzypień, pnia, *lm.* **pnie**, *m.* ta część drzewa, gdzie korzenie i strzała rozdzielając się, biorą swój początek.

Międzypiętrze, a, *lm.* **a**, *n. v.* **Półpiętrze**, piętro całe niskie nad ostatniém u wierzchu budowli, albo położone pomiędzy któremikolwiek dwoma większemi piętrami.

Międzypłucny, a, e, *p. med.* między płucami się znajdujący. *Błona międzypłucna.*

Międzyrzecze, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce między rzekami się znajdujące.

Międzyrzeczny, a, e, *p.* między rzekami się znajdujący.

Międzyrzędzie, *v.* **Międzysłupie, a**, *lm.* **a**, *n. ar*, miejsce wolne między słupami, między filarami.

Międzysięg, a, *lm.* **i**, *m. ar. ob. Półgrzędek.*

Międzyskrzel, i, *lm.* **e**, *ż. zool.* u ryb, najmniejsza kość skrzelowa, którą znajdujemy albo wsuniętą między innemi kościami skrzelowemi, albo przyczepioną do spodniego końca podskrzeli.

Międzyszew, szwu, *lm.* **szwy**, *m.* szpara między dwiema połowami wyższéj części lędźwi.

Międzyszyrk, u, *lm.* **i**, *m. or.* w pasie, *v.* płycie, miejsce próżne między biegowemi ryklami.

Międzyświecie, a, *lm.* **a**, *n.* przestrzeń między dwoma światami.

Międzytramie, a, *lm.* **a**, *n. ar.* przestrzeń między jedną a drugą belką, międzybalcze.

Międzywale, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce między podwójnemi wałami.

Międzywodny, a, e, *p.* między dwoma morzami, lub rzekami znajdujący się.

Międzyziemny, *ob. Śródziemny.*

Międzyzwrótnikowy, a, e, *p. jeog.* leżący między *Zwrótnikami. Kraje międzyzwrótnikowe*; po obu stronach równika, stanowiące środkowy pas powierzchni ziemi, strefę gorącą.

Międzyżeberny, a, e, *p.* będący między żebrami.

Międzyżyle, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce między dwoma żyłami.

Miękczący, a, e, *p. med.* twardość rozpędzający. *Plaster miękczący. Maść miękcząca.*

Miękczeć, ał, eje, *v.* **Mięknąć, ął, ie**, *sn. nd.* 1) tracić twardość, miękkim się stawać. *Wosk od ciepła miękczeje.* 2) = *fig.* poruszać się, rozczulać się. *Miękczeją im serca.*

Miękczenie, a, *blm. n.* 1) czynność, przez którą robimy co miękkiém. *Miękczenie żelaza.* 2) = *fig.* rozczulanie, poruszanie, łagodzenie. *Miękczenie srogiej zawziętości.* = **się**, *zaim. wl.* i *fig.* stawanie się miękkiém. *Miękczenie się serca na widok korzącego się nieprzyjaciela, jest dowodem zacności uczuć zwycięzcy.*

Miękczyciel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) ten, który miękczy. 2) = *fig.* poruszający serca, rozczulający.

Miękczycielka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) ta, która miękczy. 2) = *fig.* poruszająca serce, rozczulająca.

Miękczyć, ył, y, *scz. nd.* 1) miękkiém co czynić, twardości pozbawiać. *Miękczyć skórę. Wrzód kataplazmami miękczyć.* 2) = *fig.* rozczulać, poruszać, łagodzić. *Miękczyć łzami twarde serca. Miękczyć obyczaje.* = **się**, *stz.* miękkim się stawać. *Skóra się miękczy przez garbowanie.* 2) = *fig.* poruszać się, rozczulać się, łagodnieć. *Dać się miękczyć prośbami. Miękczy się jego zapalczywość.*

Miękina, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* plewy drobne ze zboża.

Miękisz, u, *lm.* **e**, *m.* 1) miękka część czegokolwiek, mięsistość. *Miękisz chleba. Kupując mięso, wybieraj miękisz przy kościach.* 2) = miękki gąszcz pozostały po ugotowaniu i wycedzeniu jarzyn, ziół, i t. p. *Miękisz i polewka gotowanej rzepy.* 3) = dolna, wisząca a miękka część ucha, *ob. Klapa.* 4) = *gór.* część kamienia leżąca na ziemi dla swéj miękkości tak nazwana, *ob. Mydlak.* 5) = *v. Tkanka murowa, bot.* (Parenchyma), gatunek tkanki komórkowatéj roślin, szczególniéj niektórych ich części, tak zwany od ułożenia jéj nakształt muru z cegieł; z miękiszu powstają prawie wszystkie najistotniejsze części rośliny, jako to: korzeń, pokład korowy i rdzeniowy ze swemi promieniami, tudzież *przyskórnie* wszystkich części roślin; = *rdzeniowy, ob. Rdzeń.* = *promienisty, ob. Rdzeniowe promienie.*

Miękkawo, *ps.* nieco miękko, nie całkiem miękko.

Miękkawość, ści, *blm. ż.* nie zupełna miękkość.

Miękkawy, a, e, *p.* nieco miękki, nie zupełnie miękki.

Miękki, a, ie, *p.* 1) nie twardy, *Miękkie łoże. Miękkie ciało. Lipa ma drzewo miękkie. gram. Współgłoski miękkie. Woda miękka;* rzeczna, deszczowa. 2) = *fig.* czuły, delikatny, łagodny. *Człowiek miękkiego serca. Tony miękkie.* 3) = *fig.* zniewieściały, rozpieszczony, nikczemny. *Miękkie wychowanie. Miękkie obyczaje. Człowiek miękki.*

Miękko, *ps.* 1) nie twardo. *Spać miękko*, t. j. na miękkiém posłaniu. *Jaja na miękko gotowane*; rzadkawe. 2) = łagodnie, łaskawie. *Upominać kogo miękko. Grać na instrumencie jakim miękko.* 3) = zniewieściale, rozpieszczenie, nikczemnie. *Żyć miękko. Wychować dzieci miękko.*

Miękkodziób, oba, *lm.* **oby**, *m.* (Casmarhynchos) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: = *sopluwaty* (C. caruncultus). 2 = *Glistowník* (C. variegatus). 3 = *nagoszyjny* (C. nudicollis).

Miękkonogi, a, ie, *p.* miękkich nóg.

Miękkosercy, a, e, *p.* 1) mający serce czułe, łatwo się rozczulający. 2) = niewieściuch.

Miękkość, ści, *blm. ż.* 1) własność ciał, dla której nie są twarde. *Miękkość ołowiu. Lipa dla swej miękkości jest nie zdatną do budownictwa.* 2) = *fig.* czułość, łagodność. *Wiedzą o miękkości jego serca i korzystają z niego.* 3) = *fig.* zniewieściałość, rozpieszczenie. *Żyć w gnuśnej miękkości. Wychowywać dzieci w miękkości.*

Miękkousty, a, e, *p.* (o koniu) miękkich ust. *Koń miękkousty.*

Miękkowłosek, *zool. ob. Małpeczka.*

Miękkowłosy, a, e, *p.* miękkich włosów.

Miękkuchno, *ps.* bardzo miękko.

Miękkuchny, a, e, *p.* bardzo miękki.

Miękkutki, *ob. Miękkuchny.*

Miękkutko, *ob. Miękkuchno.*

Mięknąć, *ob. Miękczeć.*

Mięknienie, a, *blm. n.* 1) stawanie się miękkiém; zmiękczanie się. 2) = *fig.* łagodnienie. *Gdy postrzeżono mięknienie jego gniewu, zaczęto nań mocniej nalegać o przebaczenie.*

Mięknota, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Portulacaria), roślina.

Mięsiarz, a, *lm.* **e**, *m.* człowiek mięsożerny; karmiący się mięsem.

Mięsisko, a, *blm. n.* brzydkie, złe mięso.

Mięsistość, ści, *blm. ż.* 1) pełność, obfitość części miękkich, mięsistych. *Mięsistość owocu, drzewa. Mięsistość ciała, ob. Muskularność.* 2) = gęstość, grubość i miękkość tkaniny. *Mięsistość sukna, materji.*

Mięsisty, a, e, *p.* 1) obfitujący w części mięsne, muskularny. *Pieczeń mięsista. Udo mięsiste. Części ciała mięsiste.* 2) = obfitujący w części miękkie; soczysty. *Owoc mięsisty. Liście mięsiste.* 3) = (o tkaninach) gęsty, gruby i miękki. *Sukno mięsiste. Perkal mięsisty. Materja mięsista.* 4) = *myś.* gruby, mówiąc o rurze od strzelby.

Mięsiwo, a, *lm.* **a**, *n.* w ogóln. mięso wszelkiego gatunku. *Jatki pełne mięsiwa. Mięsiwo daje posilny pokarm.*

Mięsiwość, *ob. Mięsistość.*

Mięsko, a, *blm. n. zdr.* delikatne, smaczne mięso.

Mięsny, a, e, p. 1) z mięsa, od mięsa. *Mięsny pokarm. Potrawa mięsna. Mięsny dzień*, w którym z mięsem jadają. *Jatki mięsne*, kramy; gdzie się mięso przedaje, *ob. Mięśnica, Jatki. Wydać kogo na mięsne jatki, przys.* wydać na rzeź. 2) = *nieuż.* mięsisty. *Części ciała mięsne.*

Mięso, a, *lm.* **a**, *n.* (caro) *an.* i *chem.* część miękka zwierzęcego organizmu, zwana in. *muskułami*, składająca się głównie ze zwierzęcego włókna, czyli *fibrynu*, chociaż białko, galareta i niektóre inne substancje znajdują się w niéj w jakiéjś ilości. *Mięso wołowe, baranie, cielęce i t. p., ob. Wołowina, Baranina, Cielęcina i t. p. Mięso surowe, pieczone, gotowane, wędzone, solone. Jeść mięso. Jeść z mięsem*, t. j nie pościć. *Kawał mięsa. Tusza mięsa*, t. j. z całego bydlęcia. *Sztuka mięsa*: a) kawał mięsa; b) potrawa, mięso tuszone z sosem. *ob. Sztukamięs. Ani z piersą, ani z mięsa, przys.* nic go nie zaleca. 2) = miękkie części owoców. *Mięso harbuza, melona, kawona, śliwek, wisien i t. p.*

Mięsojad, *ob. Mięsożerca.*

Mięsopust, u, *lm.* **y**, *m.* 1) czas między Bożém Narodzeniem a Popielcem; karnawał. *Mięsopustu w tym roku przypada tygodni siedm.* 2) = szczególniéj ostatni dzień przed postem, zapusty. *Mięsopust, mit.* świątek *Pusta*, będący jego pogrzebem. Gdy kończą się zapusty, sądzą *Pusta*, przezwanego dopiéro za chrześcjańskich czasów *mięsopustem*, w miejscu którego stawiają słomianego bałwana w kajdanach. Ścinają go wreszcie, jako pogańskiego djabła, który pobożnych chrześcjan skusił do szalonéj uciechy. I poczyna się wreszcie post wielki. *ob. Pust.* 3) = *fig.* ucztowanie, gody, hulanka.

Mięsopustnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) mięsopusty obchodzący. 2) = biesiadnik, godownik. 3) = *fig.* rozpustnik.

Mięsopustny, a, e, *p.* od mięsopustu. *Uczta mięsopustna. Niedziela mięsbpustna.*

Mięsopustować, ał, uje, *sn. nd.* 1) mięsopust obchodzić. 2) = *fig.* ucztować, godować, hulać.

Mięsopustowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) obchodzenie mięsopustu. 2) = *fig.* biesiadowanie, godowanie, hulanie.

Mięsowonnik, a, *blm. m. chem.* substancja zwierzęca, podobna do *grzybownika roślinnego.*

Mięsożerca, y, *lm.* **y**, *v.* **e**, *m.* jadający mięso; lubiący jadać mięso; żyjący tylko mięsem.

Mięsożerność, ści, *blm. ż.* usposobienie do jadania mięsa; żywienie się mięsem.

Mięsożerny, a, e, *p.* jadający mięso; żywiący się tylko mięsem.

Mięsz, *v.* **Mięż**, *ob. Mięż.*

Mięszać, *ob. Mieszać.*

Mięszała, *ob. Mieszała.*

Mięszanie, *ob. Mieszanie.*

Mięszaniec, *ob. Mieszaniec.*

Mięszanina, *ob. Mieszanina.*

Mięszanka, *ob. Mieszanka.*

Mięszano, *ob. Mieszano.*

Mięśnica, y, *lm.* **e**, *ż.* jatki mięsne, schowanie na mięso.

Mięśniczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zool.* gatunek muchy (Musca carnaria).

Mięślin, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Sarcocephalus), roślina.

Mięśliwonia, ni, *lm.* **nie**, *ż. bot. ob. Żmijownik.*

Mięta, y, *blm. ż.* 1) *bot.* (Mentha), roślina z rodziny *wargowych*, należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *leśna* (M. sylvestris), rośnie w miejscach wilgotnych; gatunek prawie najwięk szy, nader odmienny, kwiaty drobne, liljo-czerwone, cała roślina dość przyjemnéj woni; = *wodna* (M. aquatica), podobnież zmienny gatunek; = *polna* (M. arvensis) prawie najpospolitsza, kwiaty drobne; = *austrjacka* (M. austriaca), podobna do poprzedzającéj; = *pieprzowa* (M. piperita), pochodzi z Anglji, liście ma podługowate, piłkowane, gładkie, pod spodem omszone, roślina hodująca się u nas po ogrodach na domowe lekarstwo, właściwego zapachu i chłodzącego smaku; = *kędzierzawa* (M. crispa) liście ma piłkowane, faliste; roślina obca, w ogrodach wiejskich pospolita, używa się na domowe lekarstwo, zapach ma właściwy; = *Polej* (M. Pulegium), łodygę ma rozesłaną. 2) = *kocia, ob. Kocia mięta.* 3) = *ptasia, ob. Ptasia mięta.*

Miętczany, *ob. Miętowy.*

Miętczyć, *bl. ob. Miękczyć.*

Miętka, *ob. Mięta.*

Miętki, Miętko, Miętkość, *bl ob. Miękki, Miękko, Miękkość.*

Miętkiew, tkwi, *blm. ż. bot.* dawn. nazwa *Mięty. Miętkiew żabia, ob. Mięta wodna*; = *polej, ob. Polej pospolity.*

Miętło, a, *lm.* **a**, *n. bot.* (Cunila), roślina.

Miętosić, ił, i, *scz. nd.* gnieść, ścierać, *ob. Miąć.*

Miętowy, a, e, *p.* od mięty. *Olejek miętowy. Krople miętowe.*

Miętus, *ob. Miętuz.*

Miętusia, i, *blm. ż. min.* nazwa dawana p. Staszyca *amjantowi* i *azbestowi.*

Miętuz, a, *lm.* **y**, *m.* (Lota), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłopłetwych, miętuzowatych.

Miętuzoryb, a. *lm.* **y**, *m.* (Mustelus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłopłetwych, miętuzowatych.

Miętuzowaty, a, e, *p. zool.* do miętuza podobny. *Ryby miętuzowate.*

Miętuzowąs, a, *lm.* **y**, *m.* (Phycis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, gardłopłetwych, miętuzowatych.

Miętuzowy, a, e, *p.* od miętuza.

Męż, *ob. Mąż.*

Męższéć, *ob. Mążéć.*

Mig, u, *lm.* **i**, *m.* 1) mgnienie okiem, chwila. *Pośpieszaj, żeby mnie to w mig było zrobione.* 2) = migotanie, drżący blask, *ob. Miganie.* 3) = *w lm.* znaki, poruszenia ciała znaczące. *Gadać, rozmawiać na migi.*

Migać, ał, a, *sn. częst.* 1) to zajaśnieć, to znikać; błyskać, chwilowo się ukazywać. *Światełko miga. Wilk z lasu miga oczyma. Strzały migają.* 2) = dawać komu znaki tajemne. *Oni coś knują, bo ciągle na siebie migają.* = **się**, *stz.* błyskać; to ukazującym się, to znikającym blaskiem świecić się. *Gwiazdy się migają. Płomień się miga.*

Miganie, a, *blm. n.* 1) *v.* **Miganie się**, błyskanie, świecenie drżącym blaskiem; nagłe ukazywanie się i znikanie. *Miganie światła.* 2) = *na kogo;* dawanie znaków komu, mruganie. *Miganie oczami, ręką.*

Migawka, i, *lm.* **i**, *ż. v. Błona zasuwalna, v. Migotka, zool.* u ptaków, błona skórna dowolnie ruchoma, pod powieką umieszczona, pospolicie zwana trzecią powieką, od strony kąta wnętrznego wysuwalna, część oka lub całe oko przykrywająca.

Migdalina, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Amygdalus communis), gatunek *Migdału*, rośliny.

Migdał, u, *v.* **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* (Amygalus), drzewo należące do klassy 12éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *karłowy* (A. nana), pochodzi ze Wschodu; kwiaty różowe lub białe, owocem pestkowiec jednoziarnowy; ziarna zwane także *migdałami* są niektóre jadalne, gorzkie zaś używają się w medycynie; ma kilka odmian; = *brzoskwinia* (A. persica), utrzymująca się u nas tylko w szklarniach, *ob. Brzoskwinia. Migdały*, pod wzgl. chem. składają się: a) *gorzkie*, z łuski, substancji sernéj, tłustego oleju, cukru, gummy, roślinnego włókna, tudzież cząstki oleju lotnego; b) *słodkie*, z łuski, wody, tłustego oleju, białka, cukru, gummy, roślinn. włókna i cząstki kwasu octowego. *fig. żart. Niebieskie migdały*; rozkosze nadziemskiego życia. *Myśléć o niebieskich migdałach, posp.* marzyć. 2) = *fig.* gach, fircyk. 3) = *an.* gruczoł, których dwa znajduje się po obu stronach gardła, między błonami miękkiego podniebienia, podobny do migdału.

Migdałek, łka, *lm.* **łki**, *m.* 1) *zdr. od Migdał.* 2) *Migdałki ziemne, ob. bot. Cybora jadalna.* 3) *Migdałki stepowe* (Rubinia frutescens), roślina. 4) = *fig.* gaszek, fircyk.

Migdałowaty, a, e, *p.* nakształt migdała.

Migdałowiec, wca, *blm. m. min.* skała, z rodzaju wulkanicznych, ciemno-czerwonawego koloru, składająca się głównie z krzemionki i glinki, poutykana, nakształt

migdałów w cieście, ziarnami *słonińca* i innych minerałów; na takiéj skale w okręgu krakowskim, wznoszą się zwaliska Tęczyńskiego zamku.

Migdałowy, **a**, **e**, *p.* z migdałów, od migdałów. *Olejek migdałowy. Babka migdałowa. Zapach migdałowy.*

Migłoń, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. bot.* (Gynura), roślina.

Migma, *ob. Mikstura.*

Mignąć, **ął**, **ie**, *sn. jedn.* 1) raz jeden błysnąć. 2)= raz jeden dać znak tajemny, *ob. częst. Migać.*

Mignień, **nia**, *lm.* **nie**, *m. min. ob. Opal.*

Mignik, **a**, *lm.* **i**, *m. min.* zwany in. *Kamieniem migającym*, składa się podobnie jak *serpentyn*, głównie z magnezji, krzemionki i wody; budowy nieco łupkowatéj, z połyskiem metalicznym, zielonego lub żółto-bronzowego koloru; twardości małéj; in. *Djallag.*

Migoć, *ob. Miegoć.*

Migotać, **otał**, **oce**, *v.* **ocze**, *sn. częst.* **Migotać się**, *stz.* drżącym blaskiem ukazującym się, to znikającym świecić, iskrzyć się, powiewać, chwiać się. *Gwiazdy migocą. Kita nad szyszakiem migoce. Migotać płaszem, ob. Migać.*

Migot, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Miganie.*

Migotka, *ob. Migawka.*

Migotliwy, *v.* **Migotny**, **a**, **e**, *p.* migający się ciągle, mogący migać się; drżący, chwiejący się. *Blask migotliwy.*

Migracja, *ob. Emigracja.*

Migrena, **y**, *blm. ż.* ból głowy natury nerwowéj.

Mijać, **ał**, **a**, *scz. nd. co, kogo.* 1) przechodzić, *v.* przejeżdżać, *v.* przepływać mimo jakiego przedmiotu, zostawiając go po za sobą. *Mijaj te wozy. Już mijaliśmy miasteczko. Mijaliśmy ląd, wyspę, przylądek, ob. Wymijać.* 2) = *fig.* opuszczać, nie wstępować, nie zajeżdżać. *Muszę dom jego mijać. Nie mijaj mię, proszę, gdy będziesz w naszych stronach, ob. Omijać.* 3) = chybiać, nie spotykać, nie ugadzać. *Śmierć nikogo nie mija. Strzelano gęsto, ale pociski nas mijały, ob. Omijać.* 4) = *sn. nd.* uchodzić, upływać, ustawać. *Wszystko mija. Dni moje jako cień mijają. Mijały młode lata. Wiosna mijała, ob. Przemijać.* = **się**, *stz.* 1) dążąc w przeciwnym kierunku, jeden mimo drugiego nie zatrzymywać się, *ob. Wymijać się.* 2) = *nieuż.* jeden drugiego prześcigać. *Mijają się.* 3) = *fig.* jeden drugiego unikać, z daleka się mijać, *ob. Omijać się.* 4) = nie spotykać się z kim, nie schodzić się. *Wysyłani na spotkanie czat, mijali się z niemi. fig. Mijać się z prawdą, ze sprawiedliwością, z rozumem, ob. Rozmijać się.*

Mijanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) dążenie mimo, *ob. Omijanie.* 2) = wyprzedzanie, *ob. Wymijanie.* = **się**, *wł.* i *fig.* nie spotykanie się, *ob. Rozmijanie się.*

Mik, *ob. Fik.*

Mika, **i**, *blm. ż. min.*, in. *Łyszczyk*, *złoto kamienne*; błyszczący, blaszkowaty minerał, dający się często widzieć w polnych kamieniach, mian. w granicie i gnejsie, z żywym połyskiem złocistego koloru; składa się z glinki, niedokwasu żelaza, magnezji lub lityny, potażu, krzemionki i nieco fluorowego kwasu; daje się łupać, lecz w jednym tylko kierunku na blaszki; znajdowana w stanie wielkich tafel, używa się zamiast szkła, na szyby okrętowe; względnie do przewagi którejkolwiek ze składowych części, *mika* zowie się *magnezjową*, *potażową*, *litynową* (*v. lepidolitem*, *łuszczkowcem*).

Mikać, **ał**, **a**, *sn. nd.* 1) (o bydle rogatém) głos wydawać. 2)=mówić z cicha *mi*, w grze zwanéj *Mikany.* 3)= *pg.* szlochać.

Mikan, **a**, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Ostrodziób.*

Mikany, **ego**, *blm. m.* rodzaj gry, w któréj przegrywający musi odzywać się *mi*, głos bydląt naśladując.

Mike, **ego**, *lm.* **owie**, *m. mit.* tak nazywał się u Wagirów w Starogrodzie ofiaroczyńca *Prbwego* lub *Peruna*, niebios i ziemi pana.

Mikita, **y**, *lm.* **y**, *m. prow*, (na Litwie) 1) zam. *Nicefor*, imię własne. 2)=taniec ludowy, skakanie przez kij. *Nauczę ja cię mikity, przys.* t. j. nauczę cię posłuszeństwa.

Miklot, **a**, *blm. m.* Obotrytów król, imię starosłowiańskie z pogańskich czasów.

Miknąć, **ął**, **nie**, *m. jendt.* od *Mikać.*

Miko, **a**, *lm.* **a**, *n. zool. ob. Małpeczka.*

Mikołajek, **ajka**, *lm.* **ajki**, *m. bot. ob. Wietrznik* (Eryngium), roślina; gatunki: =*polny* (E. campestre), in. *Latawiec*; =*równy* (E. planum), in. *Bożydar.*

Mikot, **a**, *lm.* **y**, *m. myś.* wabik sztuczny, do wabienia saren służący.

Mikotać, **ał**, **a**, *v.* **cze**, *scz. nd. myś.* wabić sarny.

Mikrocefaliczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) o małéj głowie, małogłówkowy.

Mikrochemja, **ji**, *blm. z.* zbiór badań i postrzeżeń, dokonywanych nad chemicznemi processami, przy pomocy mikroskopu mian. odbywających się w substancjach organicznych pod wpływem odczynników.

Mikrochronometr, **u**, *lm.* **y**, *m. fiz.* najdokładniejszy zegar.

Mikrograf, **a**, *lm.* **owie**, *m.* który opisuje drobne mikroskopiczne przedmioty.

Mikrografja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* opisanie drobnych, mikroskopem obserwowanych przedmiotów.

Mikrokosm, **u**, *lm.* **y**, *m.* mały świat; świat w drobném przedstawieniu. *Człowiek jest mikrokosmem.*

Mikrolepidoptery, **ów**, *blm. m. zool.* rodzaj owadów z drobnemi łuszczkami; rodzaj małych motylów.

Mikrometr, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *ast.* narzędzie do mierzenia średnicy gwiazd, lub małéj między niemi odległości, in. *Drobnomierz.* 2) = narzędzie do mierzenia cienkości wełny.

Mikroptery, **ów**, *w lm. m. zool.* familja owadów z małemi skrzydłami; rodzaj drobnoskrzydłowych.

Mikroskop, **u**, 1) *blm. m. ast.* nazwa jednéj z południowych konstelacji. 2)=, *lm.* **y**, *m.* narzędzie do rozpatrywania drobniutkich przedmiotów, *ob. Drobnowidz.*

Mikroskopiczny, **a**, **e**, *p.* 1) co się robi przy pomocy mikroskopu. *Obserwacje mikroskopiczne.* 2)= *v.* **Mikroskopijny**, bardzo mały, przez mikroskop tylko dostrzegalny. *Owady mikroskopiczne. Ciałko mikroskopijne.*

Mikroskopja, **ji**, *blm. ż.* badanie za pomocą drobnowidza.

Mikstat, **u**, *lm.* **y**, *m.* miejsce gdzie się tragarze zbierają.

Mikstatnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* tragarz. drążnik.

Mikstura, **y**, *lm.* **y**, *m.* 1) *posp.* mieszanina. *To wino musi być mikturą, bo złe.* 2) = *med.* lekarstwo z kilku płynów z sobą zmieszanych. *Brać miksturę co dwie godziny.* 3)= *muz* jeden z regestrów organów muzycznych, który do każdego tonu dodaje jego tercyę kwintę i oktawę na raz.

Miksturować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (o napojach spirytusowych) fałszować, mieszać z gorszym gatunkiem, lub zaprawiać płyn czém szkodliwém. *Miksturować wino.*

Miksturowany, **a**, **e**, *p.* fałszowany, napój zmieszany z gorszym gatunkiem, *ob. Miksturować.*

Mikulicz, (herb); półksiężyc rogami do góry, w środku na nim krzyż, a na krzyżu lilja; w hełmie trzy pióra strusie.

Mikulinski (herb); trzy litery *M*, jedna nad drugą, rozwartemi bocznemi ramionami jedna na drugą zachodzące, w środku najwyżéj krzyż; w hełmie pięć piór strusich.

Miła, **i**, *lm.* **e**, *ż.* miara długości (posp. używ. do wymiaru dróg): badeńska =8888,88 metr.; niemiecka (jeograficzna) = 7420,16 metr.; duńska = 7532,49 metrom; angielska = 1609,32 metr.; hamburska = 7532,49 metr.; hanowerska = 7419,21 metr.; holenderska = 5857,95 metr.; belgijska=1000 metr.; austrjacka =7586,66 metr.; polska = 8531,31 metr.; saksońska = 9062,08 metr.; szwedzka = 10688,41 metr.; wołoska = 7924 metr.; toskańska = 1653,67 metr.; medjolańska = 1000 metr.; neapolitańska =1851,85 metr.; rzymska =1487,93 metr.; sycylijska =1486,64 metr.; wenecka = 1738,67 metrom. *Miła jeograficzna*, (*v. równikowa, stopniowa*), piętnasta część stopnia równikowego, równająca się 12858 łokciom; =*polska* równa się 14816 i pół łokc. *Miła drogi. Miła duża, mała. Stąd za miłę, o miłę. Miła ruska, fig.* gdy miła zdaje się być długą jadącemu. *Miła z ogonem* posp. wielka miła. *Czuć go o miłę* wszyscy znają się na nim. *Chcieć czyjego sąsiedztwa o miłę. Kochać kogo o miłę*; nie pragnąć z kim stosunków, unikać kogo.

Miłady, *nieod. ż.* w Anglji tytuł oznaczający: *pani, łaskawa pani.*

Miłczalnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. przez.* cela pustelnika, samotnego bogomyślca.

Milczana, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż. ob. Milczenie, Tajemnica.*

Milczącość, **ści**, *blm. ż. ob. Milkliwość.*

Milczący, **a**, **e**, *p.* nic nie mówiący, nie rozmawiający. *fig.* o powietrzu: ciche, spokojne. *fig.* o morzu, nie burzliwe.

Milczeć, **ał**, **y**, *sn. nd.* 1) nie mówić. *Umieć milczeć. Rozmawialiśmy wszyscy, tylko on milczał. Całą drogę milczeć. Przez cały czas rozmowy milczeć. Lepiéj milczeć, niż źle mówić. Dla czego milczysz, kiedy cię pytają? Kto milczy, zezwala, przys. Milczy, znać że winien. Gdy milczy, znać że chce. Milczy, jak ściana. Milczy jak mruk, przys. Lepiejbyś milczał. Mów, będę już milczał.* 2)=*fig.* nieopowiadać, nierozgłaszać. *Kto dał dobrodziejstwo, niechaj milczy, a kto wziął niech o niém powiada. Milczy, co go boli.* 3) = nie wydawać głosu, zachowywać cichość. *Wiatr milczy*, t. j. nie szumi. *Morze milczy*, nie huczy. *Psy milczały*, nie szczekały.

Milczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) człowiek milczący zawsze; mruk. 2)=*myś.* pies, który cicho goni.

Milczenie, **a**, *blm.* 1) nie mówienie. *Zachować milczenie. Głębokie, głuche milczenie. Zbyć kogo milczeniem. Nakazać milczenie.* 2)=nieopowiadanie, nierozgłaszanie. *W milczeniu co trzymać, cierpieć. Milczeniem co pokryć*, t. j. zachować co w tajemnicy. 3)= niewydawanie głosu. *Po długiém ryczeniu bydła nastało milczenie.* 4) = *muz. ob. Pauza.*

Milczkiem, *ps.* nic nie mówiąc, po cichu, bez głosu. *I długo szli milczkiem. Milczkiem kąsać. Pies gorszy, co milczkiem kąsa, przys.*

Milda, **y**, *blm. ż. mit.* litewska Dewa, żeński *Sanejbrat*, jest boginí miłości, Wenera. Dusza jéj ptaszą, co znak, iż lubi płodność. Pawie, gołębie i kury są jéj ulubione. Miesiąc kwiecień był jéj poświęcony. Główna świątnica jéj była w Kownie. Inne imię jéj *Aleksota.*

Mile, *ps.* z miłością, lubo, przyjaźnie, dobrotliwie, łaskawie. *Mile przyjąć kogo. Mile spojrzéć na kogo. Wspominać kogo mile. Uśmiechnęła się mile.*

Milej, *st. w. ps. Mile* i *Miło.*

Milejszy, **a**, **e**, *p. st. w.* od *Miły, ob. Milszy.*

Mileńki, **a**, **ie**, *p. zdr.* od *Miły, ob. Milutki.*

Miletus, **a**, *blm. m. mit.* król Karji, syn Apollina.

Milicja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* wojsko nie regularne, wojsko miejskie.

Milicjant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* żołnierz z milicji; służalec miejski.

Milić, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) mile ozdabiać, umilać. 2) = *prze.* lubić. *Milić sobie te piękne miejsca.* = **się**, *stz.* 1) miłym się stawać. 2) = *ob. Przymilać się.*

Milin, **u**, *v* **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Tecoma), roślina.

Miliślepek, **pka**, *lm.* **pki**, *m. bot.* (Mimulus), roślina.

Militarnie, *ps. ob. Wojskowo.*

Militarny, **a**, **e**, *p. ob. Wojskowy.*

Miljard, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) 1,000 miljonów, biljon.

Miljon, **u**, *lm.* **y**, *m.* tysiąc razy po tysiąc. *Ma miljon posagu. Dwa miljony dochodu. fig. Miljon razy*; nadzwyczaj często.

Miljoner, **a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* posiadający miljon, mający sumy pieniężne, lub dobra miljonowéj wartości; człowiek nadzwyczaj bogaty.

Miljonowy, **a**, **e**, *p.* na miljon wynoszący, miljon liczący. *Miljonowe dochody. Miljonowy majątek. Pan miljonowy. Cząstka miljonowa.*

Milka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* mała mila.

Milkliwość, **ści**, *blm. ż.* 1) usposobienie, skłonność do milczenia; charakter milczący. 2) = powściągliwość w mówieniu, w objawianiu tego, co się wié.

Milkliwy, **a**, **e**, *p.* skłonny do milczenia; umiejący milczeć; powściągliwy w mowie.

Milknąć, **ął**, **ie**, *sn. nd.* 1) przestawać mówić. *fig. Przed jego sprawiedliwością milknie obłuda.* 2) = *fig.* uśmierzać się, uciichać. *Milkną wiatry.* 3) = *fig. nieuż.* martwiéć, drętwiéć. *Żyły milkną. Ręka mu milknie.*

Mill, *nieod.* drobna moneta północno-Amerykańska = 0,3071 kop. = 0,6142 gr.

Millenarjusz, **a**, *lm.* **e**, *m.* należący do sekty Millenarjuszów, albo Chiljastów, którzy nauczali, iż dusze sprawiedliwych zupełnie oczyszczone, nie zaraz bywają przypuszczone do widzenia Boga, ale wprzód będą z Chrystusem na ziemi królowały przez lat tysiąc.

Milligramm, **u**, *lm.* **y**, *m.* waga francuska = 0,001 gram.; 1000 milligram. = 1 grammowi.

Millilitr, **u**, *lm.* **y**, *m.* miara towarów syp. i płynn. francuska = 0,001 litrowi.

Millimetr, **u**, *lm.* **y**, *m.* miara długości francuska = 0,001 metrowi.

Milnachra, **y**, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, piękna córa Gwillina, jest pani Cieplic. Ma kubek cudowny, przynoszący choremu zdrowie, a starym młodość.

Milon kretoński, *m.* 1) zapaśnik, szermierz starożytny. 2) = *fig.* człowiek z ogromną siłą fizyczną.

Milord, **a**, *lm.* **owie**, *m.* tytuł angielskiej szlachty, *ob. Lord.*

Milrei, *nieod. n.* moneta: a) brazylijska = 1 rub. 43,875 kop. = 9 zł. 16,375 gr. b) = *v.* **Milleree**, złota portugalska = 2 rub. 8,4166.. kop. = 13 zł. 26,833... gr.

Milszy, **a**, **e**, *p. st. w.* od *Miły.*

Miluśki, *v.* **Milutki**, *v.* **Miluteńki**, **a**, **ie**, *p. piesz.* od *Miły.*

Miluśko, *v.* **Milutko**, *v.* **Miluteńko**, *ps. piesz.* miło, mile.

Miłek, **łka**, *lm.* **łki**, *m* 1) * (conceptus, benevolentiam captans) używany bywa w sztuce krasomówczéj i w przedsłowiach. 2) = *blm. m. mit.* bóg słowiański odpowiedni Kupidynowi, *ob. Lubicz, Lubczyk.* 3) = *bot.* (Adonis), in. *Gorzykwiat*, roślina z rodziny *Jaskrowych*, należąca do klassy 13éj, rzędu *wielosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*letni* (A. aestivalis), łodygę ma pół łokciową, kielich kwiatów blado-żółty, koronę ciemno-czerwoną, owoce pomarańczowe, w długich kłosach; =*wiosenny* (A. vernalis), łodygę ma jednokwiatową, kwiat wielki, piękny, złocisto-żółty; =*jesienny* (A. autumnalis), w starożytności z powodu kwiatów okrągłych, krwistych, uważano go za powstały ze krwi Adonisa; godłem jest *bolesnego wspomnienia.* 4) = *bot. ob. Mącznik zwyczajny.*

Miło, *ps.* przyjemnie, słodko. *Miło spocząć po trudach. Co tobie nie miło, nie czyń drugiemu, przys. Miło wspominać o czém. Aż miło patrzéć. To mi kaznodzieja! miło posłuchać. Miło czytać tak pięknie napisaną powieść. Tak zgodnie żyją z sobą, że aż miło patrzéć.*

Miłonia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Limonia), roślina.

Miłorząb, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Ginkgo), roślina.

Miłosierdzie, **a**, *blm. n.* 1) uczucie z miłości bliźnich pochodzące, które nas skłania litościwie ku niesieniu pomocy w ich potrzebach, lub niedostatku. *Mieć miłosierdzie. Wzywać miłosierdzia. Wołać o miłosierdzie. Pełen miłosierdzia. Bez miłosierdzia. Siostry miłosierdzia. Bracia miłosierdzia. Miłosierdzie Boże, ob. Zlitowanie. Łgać bez miłosierdzia, fig.* nieznając litości nad uczuciem słuchacza. 2) = uczynek dobroczynny. *Miłosierdzie jego podniosło tego biedaka. Czynić miłosierdzie. Okazywać miłosierdzie.* 3) = przebaczenie. *Miłosierdzia niegodzien, kto nikomu sam nie przepuścił. Zdrajca ten miłosierdzia woła.*

Miłosierdzieństwo, **a**, *blm. n. nieuż. ob. Miłosierdzie.*

Miłosiernie, *ps.* 1) z miłosierdzia, litościwie. 2) = *posp.* bjednie, smutnie, boleśnie. *Wyglądać miłosiernie. Błagać miłosiernie.*

Miłosiernik, **a**, *lm* **cy**, *m* ten, który jest miłosierny.

Miłosierność, **ści**, *blm. ż.* stan duszy uczuciem miłosierdzia przejętéj.

Miłosierny, **a**, **e**, *p.* 1) pełen miłosierdzia, z miłosierdzia pochodzący. *Osoba miłosierna. Uczynek miłosierny. Bóg jest miłosierny. Miłosierni, v. litościwi bracia* (Fratres misericordiae), zakon założony w Hiszpanji, w pierwszéj połowie XV wieku, przez tak zwanego *Jana od Boga*, istniejący dziś po wszystkich krajach katolickich; głównym celem tych zakonników jest opatrywanie po swych klasztorach, chorych płci męskiéj, bez względu na wyznanie ich religijne i zbieranie składek na opędzenie potrzeb zakonu. W niektórych krajach *Bracia miłosierni* przyjęli nazwę *Bonifratrów*, oznaczającą z łacin. *dobrych braci*, opatrujących wyłącznie cierpiących na pomieszanie zmysłów. 2) = *posp.* żałosny, błagalny, wzywający litości. *Spojrzenie miłosierne. Patrzéć wzrokiem miłosiernym.*

Miłosłonka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Heliophila), roślina.

Miłosteńka, **i**, *lm.* **i**, *ż. mit.* towarzyszka Dziedzilji, lub Krasopani, słowiańskiéj bogini miłości, odpowiednia *Gracji*. Było ich *trzy*. Stały nagie na rydwanie bogini, podając jedna drugiéj jabłko. Inne imiona ich: *Lubleńki*.

Miłostka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (częściéj *w lm.*) stosunki miłośne, umizgi.

Miłość, **ści**, *blm. ż.* 1) skłonność serca żywa ku komu *v.* czemu; przywiązanie; silna przychylność. * *Miłość* w głębi znaczenia jest prawdą najwyższego rzędu. Bóg jest prawdą i samą w sobie i przeobrażoną, lub pięknością, cnotą, świętością, prawem, wolnością. Bóg jest również *miłością*, jako wszech przeobrażeń prawdy królową. *Miłość boska. Miłość ziemska, cielesna, nieporządna, zmysłowa. Miłość małżeńska, ojcowska, synowska. Miłość wzajemna, obłudna, interesowana, pożądliwa, nieszczęśliwa. Miłość Boga, ojczyzny, bliźniego, wolności, sławy, ludzkości. Miłość rozkoszy, ruchawki, ob. Zamiłowanie.. Miłość kobiet* (kobiéca). *Miłość do kobiet. Miłość własna*, kochanie siebie. *Czuć miłość. Wzbudzać, natchnąć miłość. Palać miłością. Umierać z miłości. Małżeństwo z miłości. Ożenić się z miłości. fig. Szaleć z miłości*, kochać do zapomnienia się. *Zastrzelić się z miłości. Zrobić co dla miłości. Dla miłości pokoju, zgody. Dla miłości Boga. Na miłość boską, nie czyń tego.* 2) = tytuł dawniéj pospolicie używany, następnie skrócony na *Mość. Wasza Miłość, ob. Waszmość. Jego Miłość, ob. Jegomość. Jej Miłość, ob Jej mość. Ich Miłość, ob. Ichmość. Jego Cesarska Miłość. Jego Królewska Miłość, ob. Mość.* 3)=*mit.* bożek miłości, bogini miłości.

Miłościwać, **ał**, **a**, *sn. nd. nieuż. komu*; Waszą miłością kogo nazywać; tytułować kogo wysoko.

Miłościwie, *ps.* z miłością, łaskawie, miłe, łagodnie.

Miłościwość, **ści**, *blm. ż.* łaskawość.

Miłościwy, **a**, **e**, *p.* pełen miłości, łaskawy. *Miłościwy nasz pan. Najłaskawszy królu, panie nasz miłościwy! Miłościwe lato v. miłościwy rok*, rok jubileuszowy, odpustu powszechnego.

Miłośna, **y**, *blm. ż. bot.* (Cacalia), in. *Lubczycą, Morowym korzeniem*, niek. *Morowcem* zwana, roślina należąca do klassy 19, z działu *sadzowych* (Eupatorinae), gatunek: = *mleczajoliściowa* (E. sonchifolia), pochodzi ze Wschodu, dla kwiatów pięknych, pomarańczowych, w ogrodach często się utrzymuje, łodygę ma pół łokciową.

Miłośnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* kochanica, nałożnica; *posp.* kochanka, kobiéta ulubiona.

Miłośniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *czego;* kochająca się w czém, kobiéta mająca w czém zamiłowanie. 2) = *czyja;* kochanka, *ob. Miłośnica.*

Miłośniczy, **a**, **e**, *p.* miłości, albo miłośnikom służący. *Podarek miłośniczy. Nauka miłośnicza.*

Miłośnie, *ps.* z miłością. *Spoglądać miłośnie.*

Miłośnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) zamiłowany w czém; mający w czém upodobanie; lubownik, zwolennik. *Miłośnik wolności, swobody, pokoju* i t. p. *Miłośnik sztuk pięknych. Miłośnik literatury ojczystéj. Miłośnik muzyki* i t. p. 2) = *prze.* kochanek. *Żyje z nią nie jako mąż, lecz jako miłośnik.* 3) = *bot.* (Amaranthus tricolor), roślina.

Miłośnikowy, **a**, **e**, *p.* od miłośnika.

Miłośny, **a**, **e**, *p.* od miłości, z miłości pochodzący; pełen miłości. *Stosunek miłośny. Liścik miłośny. Spojrzenie miłośne. Westchnienie miłośne. Sprawa miłośna. bot. Miłośna gruszka, ob. Gruszka.*

Miłować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* miłością ogarniać, kochać; szczególniéj mówiąc o miłości Boga i bliźniego. *Miłuj Pana Boga twego nad wszystko, a bliźniego jako siebie samego, ob. Kochać.* = **się**, *slz.* kochać się.

Miłowanie, **a**, *blm. n.* kochanie.

Miłówiecznia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. bot.* (Phaenocoma), roślina.

Miłowiewny, **a**, **e**, *p.* miło powiewający. *Wietrzyk miłowiewny.*

Miłownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* miłujący co lub kogo. *Miłownik ojczyzny, cnoty, ob. Miłośnik.*

Miły, **a**, **e**, *p.* 1) miłość wzbudzający, przyjemny, powabny. *Miła osoba. Miła postać. Miły uśmiech. Miłe ułożenie. Miłe powietrze. Miła okolica. Miły widok.* 2) = godny kochania. *Miły Boże. Miły bracie. Miły czytelniku. Jak mi Bóg miły!* t. j. jak Boga kocham. 3) = upodobany, wybrany. *Bogu i ludziom miły.* 4) =, **ego**, *lm.* **li**, *m.* **Miła**, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* kochankowie. *Jéj miły. Gdzie mój miły? Moja miła, ob. Luby, Luba.*

Mimallony, *v.* **Mimallonidy**, **nid**, *blp. ż. mit.* przezwisko bachantek.

Mimer, **a**, *blm. m. mit.* stróż tajemniczéj i świętéj, śród Mitgardu położonéj studnicy, która zowie się od niego *Studnicą Mimerową*. Jest to istotna zagadkowa. Rozumieją pod nią Alfadura samego, najprzedniejszego boga Normandów.

Mimerowa studnica, **y**, *blm. ż. mit.* tak zwana, iż strzeże jéj istota zagadkowa Mimer, znajduje się w środku normandzkiego Mitgardu. Zamyka w sobie *wody mądrości przedwiecznéj*. Przy niéj *Azy*, zstąpiwszy na ziemię, odprawiają obrady i ogłaszają wyroki boże. W niéj przemieszkują Norny lub Parki, niosące bogom rady, a naznaczające ludziom losy. W bliskości studnicy téj rośnie drzewo *Igdrazyl*. Około niéj siadają skałdy, opiewające dokonane już dzieła nieśmiertelnych Azów.

Mimi! *w.* głos młodych sarn, przez myśliwych naśladowany, którym wabią stare sarny.

Mimicznie, *ps.* przez znaki mimiczne.

Mimiczny, **a**, **e**, *p.* od mimiki, mimice właściwy.

Mimik, **a**, *lm.* **cy**, *m* biegły w sztuce układania twarzy i stosownych poruszeń ciała. *Dobry mimik.*

Mimika, **i**, *blm. ż.* sztuka układania twarzy i poruszeń ciała i głosu stosownie do uczuć wyrażonych, lub osób, których się roli odgrywa.

Mimir, **a**, *blm. m. mit.* giermański Amelung pierwszy, oznacza *kruszcowość*. Kojarzy w sobie Krodona i Fjusa, wodę i ogień, a urabia z nich żelazo, srebro i złoto. Stąd jest to Wulkan, u którego Zygfryt i Welint uczą się sztuki kowalskiéj. Sądzą, iż on, a skandynawski *Mimer*, tudzież niemiecki *Mimryng*, jedno są. Zowią go *Mime, Mimi.*

Mimo, 1) *ps.* nie uważając, pomimo. *Mimo złéj pory roku, wojna trwała. Mimo słotę, wiatry i burze, wybraliśmy się w drogę. Mimo dobrą mą chęć nic mu zrobić nie mogłem. Mimo jéj chęci, ożenił się z nią. Parys, mimo cnotliwsze niewiasty, przysądził jabłko Wenerze.* b) = *prze.* oprócz. *Mimo osoby sędziego, muszą być u sądu dwie inne: tego co skarży i co odpór daje.* c) = bez. *Mimo mojéj wiedzy, zrobił to.* 2) = *pmk.* około, przy, tuż, blisko. *Mimo domu. Mimo lasu. Mimo mnie, mimo ciebie. Szedł mimo nas. Mimo siebie co puszczać. Puszczać co mimo uszu. Jechać mimo. Przechodzić mimo. Puścić kogo mimo*, dozwolić minąć. *fig. Krzywdę swą puścić mimo, bez pomsty,.*

Mimochodem, *ps.* 1) idąc mimo. 2) = *fig.* ubocznie, nie mając czego za główny cel.

Mimodrożny, **a**, **e**, *p.* z drogi zbaczający; mimo drogi idący. *Ścieżka mimodrożna, ob. Zdrożny.*

Mimojazdem, *ps* jadąc mimo.

Mimologizm, **u**, *blm. m.* (z grec.) naśladowanie głosu zwierzęcego.

Mimologja, **ji**, *blm ż.* naśladowanie głosu czyjego.

Mimonaturalny, *ob. Przeciwnaturalny.*

Mimopar, **u**, *lm.* **y**, *m. Rd. ob. Machina.*

Mimośrodkowie, *v.* **Mimośrodkowo**, *ps. mat.* omijając środek ciężkości.

Mimośrodkowy, **a**, **e** *p.* 1) *mat.* mijający środek ciężkości. 2)= mówi się o pewnym rodzaju *obrączkowego zaćmienia słońca, ob. Zaćmienie.*

Mimośrod, **u**, *lm.* **y**, *v.* **Mimośrodek**, **dka**, *lm.* **dki**, *m. mat.* odległość między ogniskami *elipsy* (ob. ten wyr.); im mimośrod jest większy, tém elipsa jest podłuższéjszą, im mimośrod jest mniejszy, tém elipsa postacią swą zbliża się do koła; a gdy mimośrod zmniejszy się do do zera, elipsa zamieni się na koło.

Mimośrodowy, **a**, **e**, *p. as.* mówi się o dwóch lub więcéj okręgach kół, zachodzących jedno na drugie, nie mających wszakże wspólnego środka.

Mimowolnie, *ps.* niedobrowolnie, bez woli, nieumyślnie.

Mimowolny, **a**, **e**, *p.* niedobrowolny, nieumyślny; przypadkowy.

Mimoza, **y**, *lm.* **y**, *ż.* lep. *Czułek v. Czułodrzew, bot.* (Mimosa), roślina.

Mimryng, **a**, *blm. m. mit.* giermański satyr leśny; o którym Sakson Gramatyk donosi; ma miecz i kowadło.

Mina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) wyraz twarzy, pozór, postawa. *Mina słoślíwa, uprzejma, łagodna. Gęsta, szumna mina, posp.* postawa śmiała. *Kwaśna mina, posp.* nieukontentowanie. *Nastawić, nastroić minę. Nadrabiać miną. Sądzić z miny. Ma minę poczciwego. Widać po minie, że łotr.* 2) = kopalnia; miejsce skąd się dobywają minerały. *Miny złota, srebra. Pracować w minach. Kopać w minach.* 3) = *fort.* podkop, który podsadzonemi prochami, po zapaleniu ich może być w powietrze wysadzony. *Minę wysadzić. Minę zapalić. fig. Kopać pod kim miny*; używać podstępu, aby kogo na nieszczęście narazić. 4) = moneta: a) starożytna grecka (100 drachm) = 23 rub. 17 kop. = 15 4 zł. 11 gr. b) = mojżeszowa, starożytna żydowska = 30 rub. 86.5 kop. = 205 zł. 23 gr. c) = złota u starotnych Żydów = 163 rub. 20 kop. = 1088 zł. d)= srebrna u starożytnych Żydów = 22 rub. 80 kop. = 152 zł. e)= dzisiejsza w Turcji; *ob. Asper.*

Minaltyn, **a**, *lm.* **y**, *m. v. Rubel szyrwański* = 60 kop. *v.* 4 zł.

Minaret, **u**, *lm.* **y**, *m.* wieża na meczetach, skąd lud zwołują na modlitwę.

Minąć, **ął**, **nie**, *scz.* i *n. jedn. ob. Mijać.*

Minca, **y**, *lm.* **e**, *ż. nieuż. ob. Moneta, ob. Mennica.*

Mincarski, **a**, **ie**, *p.* od mincarstwa lub mincarzów. *Mincarska forma. Mincarska waga, ob. Menniczy.*

Mincarstwo, **a**, *blm. n.* 1) sztuka bicia pieniędzy. 2) = rzemiosło mincarskie.

Mincarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* co pieniądze kuje.

Mincarzyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* czeladnik mincarski.

Mincować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* kuć, bić monetę.

Mincowanie, **a**, *blm. n. prze.* kucie, bicie monety.

Mincownik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* rozmieniający pieniądze na inną monetę, *ob. Wekslarz.*

Miner, **a**, *lm.* **owie**, *v.* **y**, *m.* (z fran) pracujący w minach.

Mineralblau, *nieod. blm. m. chem. ob. Berlińska farba.*

Mineraliczny, **a**, **e**, *p.* właściwy minerałom. *Mineraliczny błask mięczaków i zwierzokrzewów.*

Mineralny, **a**, **e**, *p.* od minerału; kopalny; z ziemi dobyty; mający w sobie minerały. *Woda mineralna. Źródło mineralne. Kąpiele mineralne. Mineralny błękit, v. min. lazurek, chem. ob. Berlińska farba.*

Mineralog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) znający się na minerałach.

Mineralogicznie, *ps.* wedle mineralogji.

Mineralogiczny, **a**, **e**, *p.* od mineralogji. *Gabinet mineralogiczny. Mineralogiczne formuły v. wzory*, są to pewne, skrócone wyrażenia składu chemicznego minerałów, główne różniące się tém od *chemicznych formuł* (ob. ten wyr.), że pierwiastki ukwasorodnione przedstawiają się głoskami pochylonemi (kursywemi), i tak: pisze się *Al, Ca, Si* i t. d. zam. OAl, OCa, OSi i t. d.; gdy jest kilka niedokwasów jednego ciała, wówczas niedokwasy niższe (pierwiastki mniéj ukwasorodnione) oznaczają się przez głoski pochyłe *małe*, wyższe zaś niedokwasy przez głoski pochyłe *wielkie* z dodaniem jakiego znaku.

Mineralogja, **ji**, 1) *blm. ż.* (Rd. *Kopalnictwo*) nauka zajmująca się rozpoznaniem istot kopalnych (czyli minerałów), życia organicznego nie mających; dzieli się na *oryktognozję* i *geognozję* (ob. te wyr.). 2) =, *lm.* **je**, *ż.* układ mineralogji, traktat o téj nauce (tytuł dzieła).

Minerał, **u**, *lm.* **y**, *m. v. ciało kopalne* (*Rd. Kopaniec v. Kopalec*), ogólna nazwa ciał napotykanych wewnątrz lub na powierzchni ziemi, pozbawionych wszelkiego organicznego życia, złożonych z różnorodnych pierwiastków; zwiększają się minerały jedynie przez nagromadzenie nowych cząstek, utrzymujących się w związku siłą spójności, a przeistaczają się w skutek sił zewnętrznych; dzielą się na *pojedyńcze*, które w całéj swéj rozciągłości okazują własności jednakie, chociażby pod wzgl. chem. massa ich nie była ciałem prostém (np. kwarc) i na *złożone*, składające się w wielkich massach, z pojedyńczych (np. *skała*).

Minerałowy, **a**, **e**, *p.* od minerału *v.* minerałów. *Ganki i gniazda minerałowe.*

Minerwa, **y**, *blm. ż. mit.* rzymska bogini mądrości, urobiona na wzór greckiéj Ateny.

Minimum, *nieod.* 1) *mat.* najniższy stopień, do którego sprowadzić się daje jaka wielkość. 2) = *posp.* najmniejsza ilość, wielkość.

Minimus, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) mnich zakonu założonego przez ś. Franciszka de Paulo. *Klasztor Minimusów.* 2) = uczeń z niższéj klassy. 3) = nieuk, hultaj w naukach.

Miniony, **a**, **e**, *p.* który minął, przeszły. *Wypadki, wieki miniona.*

Minister, **tra**, *lm.* **trowie**, *m.* (z łac.) 1) urzędnik sprawujący interesy państwa, poradnik królewski. *Minister stanu. Minister spraw wewnętrznych. Minister spraw zagranicznych, skarbu*, i t. p. *Rada ministrów.* 2)=*dypl.* pełnomocnik. *Minister pełnomocny.* 3)=*protestancki, ob. Pastor.*

Ministerstwo, **a**, *lm.* **a**, *v.* **Ministerjum**, *wlp. nieod. lm.* **rja**, *n.* 1) godność, urząd ministra. *Przyjął ministerstwo. Złożył ministerstwo.* 2)= sądownictwo, pod zarządem ministra. *Służyć w ministerjum. Podać prośbę do ministerstwa. Ministerstwo spraw wewnętrznych.* 3) = czas sprawowania godności ministerskiéj; rządy ministra. *Za jego ministerstwa.*

Ministerjalnie, *ps* po ministersku, jak w ministerjum.

Ministerjalny, **a**, **e**, *p.* od ministra, od ministerjum.

Ministerjum, *ob. Ministerstwo.*

Ministrant, **a**, *lm.* **ci**, *m* służący do mszy.

Ministrantura, *v.* **Ministratura**, **y**, *lm.* **y**, *m.* opis posługi przy mszy, i modłów księdza, na przemiam z posługującym do mszy odmawianych.

Ministrowa, **ej**, *lm.* **e**, żona ministra.

Ministrowski, **a**, **ie**, *p.* od ministra. *Po ministrowsku, ps.* jak minister.

Ministrowstwo, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd ministra. 2)= *zb.* minister z żoną.

Ministryszcze, **a**, *lm.* **a**, *m. pg.* minister, protestancki ksiądz.

Minja, **ji**, *blm. ż. chem.* (minium) niedokwas drugi, *v.* okwas 8 (deutoxidum) ołowiu, w stanie delikatnego ponsowego proszku; używa się na farbę, niektórzy uważają ją za związek niedokwasu z okwasem.

Minjasz, **a**, *blm.m.mit.* jeden z Greków, którego córki, pogardziwszy Djonizym i jego złotym napojem, popadły w szaleństwo i przeobraziły się we zwierzęta.

Minjatura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) obrazek, portret malowany w zmniejszeniu, w małym kształcie. 2) = (u księgarza) wydanie w małym formacie, (np. w 24-o, 32-o itp.) i bardzo drobnym drukiem.

Minjaturzysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* malarz minjatur.

Minjer, **a**, *lm.* **owie**, *m. ob. Podkopnik.*

Minjon, **u**, *blm. m.* (z fran.) *druk.* gatunek druku od 9,25 petytu, teraz mało używany.

Minjować, **ał**, **uje**, *szc. nd.* minją malować.

Minjowy, **a**, **e**, *p.* od minji. *Minjowa farba.*

Minka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Mina*, wyraz twarzy. *Ślieczna minka.*

Minkować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* minki stroić, na migi umizgać się, wdzięczyć się; rozmaite ruchy twarzy pokazywać.

Minna, **y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* giermańska panna leśna, bardzo zalotna. Istoty te jęczą w gęstwinach, a płaczem przepowiadają zgon. Niekiedy siedzą na drzewach, a mają sukienki białe. Inne imię ich *Menny.*

Minnezinger, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z niem.) bard, pieśwca miłości w średn. wiekach.

Minog, **a**, *lm.* **i**, *m* (Petromyzon), *zoql.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wielossparowych*, wysysających, wedł. Jarockiego, a wedł. Vireja do rzędu *kręgoustnych*, o siedmiu na każdym boku otworach skrzelowych.

Minor, 1) **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) (o ludziach) mniejszy, młodszy. 2)=, **u**, *lm.* **y**, *m. muz.* gamma z tercją mniejszą; używa się głównie do utworów rzewnych. 3)= (w loice) *ob. *Szysz.*

Minoren, **a**, *lm.* **owie**, *m.* nieletni, niepełnoletni.

Minorowy, **a**, **e**, *p.* od minoru. *Ton minorowy, Nuty minorowe.*

Minorysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* duchowny, który tylko pierwsze święcenie otrzymał, nie kapłan.

Minoryta, **y**, *lm.* **ci**, *m.* zakon duchowny braci mniejszych Franciszkanów.

Minorytet, **u**, *lm.* **y**, *m.* mniejszość głosów przy wotowaniu.

Minos, **a**, *blm. m. mit.* syn Zeusa i Europy, sławny król i prawodawca na wyspie Krecie. Otrzymał od ojca tablicę mądrych praw w jednéj jaskini na górze Idzie. Po śmierci zrobion był najwyższym sędzią umarłych, który

pospołu z Eakiem i Radamantem mieszkał w pałacu Aisa śród zakocytowéj krainy. Wnuk jego także Minos i król Krety, a ojciec Arjadny, spłodził z Pazyfai Minotaura, którego zamknął w Labiryncie, a którego zabił Tezeusz.

Minotaur, **a**, *blm. m. mit.* syn Pazyfaji i byka, bajeczny potwór, człowiek ze łbem byczym. Minos zamknął go w Labiryncie, zbudowanym od Dedala i tuczył mięsem z dzieci ateńskich tak długo, aż go Tezeusz za pomocą Arjadny zabił. Co on? jarzmo kreteńskie na Ateńczykach ciążące. Dzieci które pożerał znaczną młodzież ateńską, zabieraną od wroga gwałtem i wychowywaną ku jego celom.

Minować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* minę nadrabiać, przez miny chcieć kimś się okazać.

Minstrel, **a**, *lm.* **owie**, *m. ob. Menestrel.*

Minucian, **a**, *lm.* **ie**, *m. nieuż.* ten, co pisze kalendarze i przepowiednie pogody.

Minuciarski, **a**, **ie**, *posp.* 1) kalendarzowy, wróżbiarski. 2) = minuciarzowi właściwy.

Minuciarz, **a**, *lm.* **e**, *m. p.* drobiazgowicz, zajęty nieznaczącemi rzeczami; drobnym rzeczom wielką ważność nadający.

Minucja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. nieuż.* (z łać.) 1) kalendarz z wieszczbami. *Minucje pisać, ob. Kalendarz.* 2) = drobiazgowość, bagatela, rzecz nieważna.

Minus, *ps.* 1) (z łać.) mniéj. 2) = *aryt.* znak odejmowania, pisze się znakiem —.

Minuta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) 60ta część godziny pod wzgl. podziału czasu (*godzinka*, Rd.); dzieli się na 60 *sekund*, (*v. godzineczek*, Rd.). *Nie mam ani minuty czasu. Mój zegarek zgadza się z twoim co do minuty*, t. j. pokazuje czas jednostajnie z twoim. *Przypomina co minuta. O 5ciu minutach na 12tą przyjdę.* 2) = 60ta część *stopnia*, *v. gradusa*, pod wzgl. podziału koła (*stopnik*, Rd.), oznacza się znakiem ', i dzieli się na 60 *sekund* (*stopieńków*, Rd.). *Dany kąt zawiera* 88', *łuk o* 52'. 3) = 60ta część *cala*, czyli 12tej części średnicy słońca, *v.* księżyca (podział używany przy wyrażeniu zaćmienia tych ciał niebieskich), (in. *calik*, Rd.). 4) = oryginał a raczéj sam referat, wypis, treść wyroku w sądzie zapadłego lub aktu. *Minuta kontraktu, dekretu.*

Minuterja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* drobiazg., drobiazgowość, drobne szczegóły.

Minutka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Minuta*, króciuchna chwilka. *Za minutkę wrócę.*

Minutki, **tek**, *blp. ż.* posp. nazwa u ludu rośliny: *Śledziennica naprzemianlisciowa.*

Minutnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* wskazówka w zegarze minuty pokazująca.

Minutny, *v.* **Minutowy**, **a**, **e**, *p.* od minuty.

Minutus, *nieod. blm. m. mit.* bóg rzymski.

Mioceniczny, **a**, **e**, *p. geol.* np. *utwor* (*formacja*), stanowiący średnią gromadę trzeciorzędowych utworów naszéj ziemi; in. *Molassowy.*

Miodecznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Mellinus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, kopiących.

Miodek, **dku**, *lm* **dki**, *m. zdr.* od *Miód.* 1) delikatnego smaku miód do picia. *Wyborny miodek.* 2) = *apt.* lekarstwo miodem zaprawne. *Miodek fjałkowy, różany*, i t. p. 3) = *bot.* a) *ob. Cedrak* (mella); b) *ob. Woskowina* (cerumen).

Miodkowate rośliny, *bot. ob. Mahoniowe rośliny.*

Miodnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (nectarium), nazwa dawana częściom dodatkowym kwiatu, któremi są nie tylko gruczołki wydzielające ciecz słodką, ale wszystkie przemienione, lub niedokształcone jego części.

Miodnia, **sia**, *lm.* **sie**, *m.* (Phthiria), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *złocisty* (Ph. fulva). 2 = *znaczony* (Ph. pulicaria). 3 = *upstrzony* (Ph. Gaedii).

Miodno, *ps.* pełno miodu.

Miodny, **a**, **e**, *p.* pełny miodu.

Miodochrona, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Nectarillymatum) pewna odmiana *Miodnika* w roślinach, stosownie do postaci swoje się: *osklepkami*, *brodą*, *prątniczkami*, *przykrzanką*, *miodowargą*, *cewą.*

Miodociek, **u**, *lm.* **i**, *m.* potok miodu. *Miodociekiem płyną mu słowa.*

Miodojad, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* (Melliphaga), 1) ptak z rzędu przyrosłopalcowych; gatunki jego: 1 = *soplowiec* (M. caruncula). 2 = *czarny* (M. sturnina). 3 = *Fulahajo* (M. Fulahajo). 4 = *rożkowaty* (M. corniculata). 5 = *Mnich* (M. Monachus). 6 = *modroskrzydły* (M. diemensis). 7 = *łuskowany* (M. phrygia). 8 = *Goruk* (M. Goruck). 9 = *czarnobłysty* (M. graculina). 10 = *biały* (M. lunata). 11 = *szary* (M. molucensis). 12 = *kędziornik* (M. Novae Zelandiae). 13 = *żółtoboki* (M. fasciculata). 14 = *złotouchy* (M. auriculata). 15 = *upstrzony* (M. Novae Hollandiae). 16 = *żółtouchy* (M. xantotus). 17 = *białobrwisty* (M. Australasiae). 18 = *rudy* (M. mellivora). 19 = *czarnogłowy* (M. cucullata). 20 = *białouchy* (M. leucotis). 21 = *białowąs* (M. maculata). 22 = *strychowany* (M. reticulata). 23 = *białopręg* (M. atricapilla). 24 = *wąsaty* (M. mystacalis). 25 = *oliwkowy* (M. Dumerilii). 26 = *okopcialy* (M. ignobilis). 27 = *krwawy* (M. sanguinea). 28 = *kardynałek* (M. cardinalis). 2) = (Nectarinia), *ob. Nektarek.*

Miodokwiat, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* 1) (Herminium), roślinka należąca do klassy 20, rzędu *jednopręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *krzyżowy* (H. monorchia), korzeń ma kulisty, łodygę delikatną, kilkocalową, kłos gęsty, zielonawy. 2) = *v. Miodosok* (Melianthus), roślina, gat.: = *większy* (M. major).

Miodolіz, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* (Tinea mellonella), zanocnica pszczołom bardzo szkodliwa. 2) = *posp.* smakorz, łizus.

Miodomleczny, **a**, **e**, *p.* z miodu i mléka składający się. *Potrawy miodomleczne.*

Miodomównie, *ps.* słodkobrzmiąco.

Miodomówny, **a**, **e**, *p.* słodkobrzmiący; dźwięczny, miły. *Lutni struny miodomówne.*

Miodooki, **a**, **ie**, *p.* słodkiego łagodnego wejrzenia.

Miodopłynnie, *ps.* ze słodyczą, łagodnie, miło.

Miodopłynność, **ści**, *blm. ż.* słodkodźwięczna wymowa. *Dał nam słyszeć swą miodopłynność.*

Miodopłynny, **a**, **e**, *p.* słodko, przyjemnie, łagodnie płynący. *Wymowa miodopłynna. Lata, dni, godziny, chwile miodopłynne.*

Miodorobny, **a**, **e**, *p. zool.* który miód robi. *Owady miodorobne.*

Miodoroby, **ów**, *w lm. ob. Pszczoła.*

Miodorodny, **a**, **e**, *p.* dający miód. *Miodorodne kwiaty.*

Miodoskaza, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Nectaristigma), nazwa gruczołów miodnikowych w niektórych roślinach.

Miodoskazka, **i**, *lmi.* **i**, *ż. zool. ob. Miodowód.*

Miodosocznia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot. ob. Miodokwiat* (Melianthus).

Miodosok, **u**, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Miodokwiat* (Melianthus).

Miodossący, **a**, **e**, *p.* ssący miód. *Miodossące owady.*

Miodostek, **u**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Nectarotheca), nazwa pewnéj odmiany *miodnika* w roślinach; stosownie do postaci zowie się: *ostrogą*, *kapturkiem*, *załoczką*, *rureczką*, *dołkiem*, *fałdem*, *plewaczkami.*

Miodowar, **a**, *lm.* **y**, *m.* ten co miód pitny warzy, *v.* syci.

Miodowarga, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Miodochrona.*

Miodowarnia, **i**, *lm* **e**, *ż.* miejsce gdzie miód warzą czyli sycą; browar miodowy.

Miodowica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* rosa miodowa.

Miodowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m.* 1) *ob. Kolibr.* 2) = *bot.* (Melicocca), roślina.

Miodowina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* woda miodem sycona.

Miodownik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) przedający miód. 2) = piernikarz. 3) = piernik. 4) = *bot.* (Mellitis), roślina z rodziny *wargowych*, należąca do klassy 14téj, rzędu *nagoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *rojnikowaty*, *v. melissolisciowy* (M. Melissophyllum), rośnie w lasach nieco wilgotnych; piękna ta roślina ma łodygę 4-graniastą, kosmatą, ćwierć łokciową, liście wielkie, zębkowane, omszone, kwiaty dość wielkie, białe.

Miodowo, *ps.* 1) słodko, z miodem. 2) = *fig.* przyjemnie.

Miodowonny, **a**, **e**, *p.* pachnący miodem, wonny.

Miodowód, **oda**, *lm.* **ody**, *m.* (Indicator), *zool.* ptak z rzędu dwuparzystopalcowych; gatunki jego: 1 = *białodzioby* (I. albirostris). 2) = *właściwy* (I. major). 3) = *wyspiarz* (I. archipelagicus). 4) = *najmniejszy* (I. minimus); według Wagi zowie się *Miodoskazką.*

Miodowy, **a**, **e**, *p.* 1) z miodu, od miodu. *Słodycz miodowa. Woda miodowa. Ocet miodowy Rosa miodowa, ob. Miodowica.* 2) = *fig.* słodki jak miód. *Miodowe usta. Miodowe słowa.*

Miodożer, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Ratelus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, niedźwiedziastych; gatunki: 1 = *kapski* (R. capensis). 2 = *indyjski* (R. indicus).

Miodówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* gatunek gruszek słodkich.

Miodunczany, *v.* **Miodunkowy**, **a**, **e**, *p.* od miodunki.

Miodunek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Echium), roślina.

Miodunka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot.* a) (Anchusa) in. *Farbownik*, *Wołowy język*, roślina z rodziny *boraksowych*, *v. ogórecznikowych*, należąca do klassy 5téj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *lekarska* (A. officinalis) rośnie wszędzie, cała szorstka, koronę kwiatu ma fioletową, niek. śnieżno-białą; = *polna* niek. *Krzywszyj polny* (A. arvensis), koronę ma drobną, blado-błękitną; inne gatunki: = *tęga*, *wysmukła*, *wąskoliściowa.* b) = *gajowa*, posp. nazwa rośliny *Rdest wężownik* (Pelygonum Bistorta). c) = *majowa*, posp. nazwa rośliny: *Płucnik lekarski* (Pulmonaria officinalis). d) = nazwa dawana w niekt. miejscach roślinie: *Koniczyna łękowa* (Trifolium pratense). 2) = *leś. v. Rosa miodowa*; choroba liści: brzemię, spadek, padź miodowa.

Miolnir, **a**, *blm. m. mit.* młot okropny w ręku normandzkiego piorunowładcy Tora, rozbijający opoki i góry miedziane w proch. Młot ten, służący do ciskania, odbija się elastycznie od przedmiotów, a po skruszeniu ich wraca w ręce boga. Jest to *piorun.*

Miot, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) rzut, rzucanie. 2) = *(conjectum), znaczy pierwiastek *przedmiotu*, *podmiotu* i *kmiotu.* Jest to siła *miotania* coś z siebie za siebie, lub *wolna wola*, jaźni bożéj i ludzkiéj właściwa. *Przedmiot* zowie się tak, iż jest *przed* miotem, *Podmiot*, znaczący ducha, duszę, myśl, iż jest *pod* miotem, a *kmiot*, ciało i dusza w osobie jednéj, lub jaźń, iż jest *ku* miotaniu, ku chceniu i działaniu. *Kmiot* jest jaźnią w nas, lub bóstwem nieśmiertelném z niebios, a dzielnością i potęgą jego *miot.* Ciało, to kmiotu i miotu tego *przedmiot*, a dusza jego *podmiot*, *ob. Przedmiot*, *Podmiot*, *Kmiot.* 3) = *myś.* przestrzeń lasu, obstawiona sieciami wielkiemi, w któréj się znajduje zwierzyna, spędzona przed łowami.

Miotacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten który miota.

Miotać, **ał**, **a**, *v. przez* **Miecić**, **ił**, **i**, *v.* **ce**, *scz. nd.* 1) *co*; ciskać, rzucać. *Miotać pociski. Miotać na kogo obelgi, potwarze. Miotać losy*; rzucać kostki w losowaniu. *Miotać kości*; grać w kości. 2) = *czém*; chwiać czém. *Burze miotają okrętem. Wiatry miotają śniegiem.* 3) = *fig.* niepokoić, burzyć *Zazdrość nim miota. Namiętności miotają sercem.* = **się**, *złz.* rzucać się. *Miotać się na kogo. Miotać się z motyką na słońce*; *przys.* próżne wysilenie robić; żądać rzeczy niemożliwéj.

Miotanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* rzucanie, ciskanie; chwianie, kołatanie. = **się**, *zaim.* rzucanie się; chwianie się.

Miotełka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* nie wielka miotła; wiązka rózeg do czyszczenia sukien lub zmiatania.

Miotlarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) robiąca miotły. 2) = przedająca miotły.

Miotlarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) ten co miotły wiąże. 2) = przedający miotły.

Miotlasty, **a**, **e**, *p.* w kształcie miotły. *Miotlasta gwiazda*; kometa z ogonem, *v.* warkoczem.

Miotlica, *ob. Miotlica.*

Miotlicha, **y**, *lm.* **y**, *ż. ob. bot. Janowiec miotłowy.*

Miotliczka, *ob. Miotliczka.*

Miotlik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Coremium), rodzaj *grzybka włóknistego*, rośnie na liściach i owocach gnijących; gatun. = *biały.*

Miotlisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) wielka, niezgrabna miotła. 2) = trzon miotły; samo miejsce związania.

Miotła, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) pęk rózeg brzozowych do zamiatania. 2) = *bot.* a) *ob. Miotlica.* b) (scoparia), roślina. 3) = *niebieska*; kometa, ogon, *v.* warkocz komety.

Miotło, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) ciało którém miotają; rzecz miotana. 2) = *fig.* igrzysko. *Rolnik jest u nas miotłem żądzy i chciwości właściciela.*

Miotłogon, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Urotrichus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych*, podziemnych, kretów; gatunek jeden: = *kretowaty* (U. talpoides).

Miotłować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* bić kogo rózgami.

Miotłowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Spartianthus), roślina.

Miotłowy, **a**, **e**, *p.* z miotły, od miotły.

Miotny, *ob. Rzutny.*

***Miotowość**, **ści**, *blm. ż.* (conjectivitas), przymiot wspólny *przedmiotu*, *podmiotu* i *kmiotu*, *ob. Miot.*

Miotowy, **a**, **e**, *p.* (conjectivus), do *miotu*, *v. miotowości* należący.

Miód, **odu**, *lm.* **ody**, *m.* 1) sok słodki, co wiele owadów, a mianowicie pszczoły z kwiatów wydobywają. *Miód w plastrach*, t. j. jak go pszczoły w ulu złożyły. *Plaster miodu*; kawał woskowin z miodem tak jak z ula wyjęty. *Miód przasny*; sam sok słodki od woszczyn oddzielony; surowy, nie warzony, *ob. Patoka*, *Lita. Miód scukrowany*, *v. krzepnisty*; co stojąc długo zgęstniał, skrystalizował się, *ob. Dziarnina. Miód jarzęcy*, od młodych pszczół. *bart. Miód jary*, *ob. Lipiec. mit. Miód natchnienia*, sławny z Eddy, który był zdobyty od Odyna, a strzeżony od Bragura, *ob. Kwazyr*, *Gunloeda. Pszczoły miód zbierają, robią, dają. Podbierać miód*; plastry miodu z ula dobywać. *Lgnąć do kogo jak mucha do miodu, przys.* a) lubić kogo; b) *wł.* oblegać kogo z zamiarem skorzystania. *Ruszać się jak mucha w miodzie, przys.* iść lub robić co niezgrabnie, bez pośpiechu. *Pszczoła dała miodu, fig. posp.* t. j. pszczoła ukąsiła. *Pszczoła chciała mi dać miodu. Kraj mlekiem i miodem płynący*; obfity we wszystko. 2) = napój chmielny, tęgi, z miodu uwarzony. *Miód stary. Miód lipiec*; napój z miodu na kwiecie lipowym zbieranego. *Miód kowieński*, *ob. Lipiec. Miód zaprawiać, warzyć, wł. miód sycić*, t. j. robić. *Częstować kogo miodem. Pójdziem na miód. Zapraszać kogo na miód. Być na miodzie*; pić miód. *Upijać się miodem.* 3) = *mrówczy*; mira biała i słodka, głęboko w ciepłém mrowisku ukryta. 4) = *zbożny*, *bot. ob. Włośnica włoska.*

Mir, **u**, *lm.* **y**, *m.* (ze słow.) *nieuż. prze.* 1) zgoda, spokojność. *Wypowiedzieć mir wstydowi. Żyć w mirze i pokoju.* 2) = świat. 3) = znaczenie, powaga. *Mieć mir u kogo.*

Mira, **y**, *blm. ż.* żywica z drzew iglastych, przez mrówki do kupiny zniesiona; służy do kadzenia.

Mirabela, **i**, *lm.* **e**, *ż.* pewien podgatunek, v. odmiana *Śliwy zwyczajnéj.*

Miraż, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) *fiz.* zjawisko optyczne, przedstawiające w bliskości przez odbicie w powietrzu bardzo odległe przedmioty; in. *Mamidło*; bywa ono czworakie: = *egipskie*, *v. nibywodź*; = *włoskie*, *v. neapolitańskie*, *v. sycylijskie*, in. *Zamki napowietrzne.*

Mirenda, **y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* (u Podhalan) żywność na drogę. *Rad nie rad nastroiłem se* (*sobie*) *mirendę i poszedłem do miasta.*

Mirgana, **y**, *blm. ż. mit.* nazwa świątku perskiego, obchodzonego na cześć nowo-narodzonego *Mitrasa*, lub *słońca*, w dniu 21 grudnia. Świątek ten miał wiele podobieństwa do świątku Kolady, lub Kolędy, który przeszedł na świątek wigilji Bożego narodzenia.

Mirhagan, **u**, *lm.* **y**, *m.* perska nazwa przesilenia słońca zimowego.

Mirjada, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) ilość niezliczona.

Mirjagramm, **u**, *lm.* **y**, *m.* waga francuska = 10 kilogr.

Mirjametr, **u**, *lm.* **y**, *m.* miara długości francuska = 10 kilom.

Mirliton, **u**, *lm.* **y**, *m.* pieniądz dawny francuski od *r.* 1723 do 1736 = 4 r. 65 kop. = 31 zł.

Mirnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. ob. Chryzmat.*

Mirnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Balsamodendron), roślina.

Mirny, **a**, **e**, *p.* (ze słow.) *nieuż.* 1) lubiący zgodę, spokojność. 2) = *ob. Światowy.*

Miro, *ob. Chryzmo.*

Miroczynny, **a**, **e**, *p. nieuż.* jednający, godzący.

Miroczyńca, **y**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* jednawca, pokój czyniący.

Mirodarny, **a**, **e**, *p. nieuż.* pokojem darzący.

Mirodawca, **y**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* ten, co darzy pokojem.

Mirolubiec, **bca**, *lm.* **bcy**, *v.* **bce**, *m. nieuż.* przyjaciel pokoju, spokojności.

Mirolubny, **a**, **e**, *p. nieuż.* lubiący pokój.

Mirołomca, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* naruszyciel pokoju.

Mirołomny, a, e, *p. nieuż.* pokój łamiący.

Mironosica, y, *lm.* e, *ż. prze.* jedna ze świętych niewiast, które ciało Chrystusa balsamowały. *Trzy Marje mironosice.*

Miropomazanie, *ob. Bierzmowanie.*

Miroposłaniec, ńca, *lm.* ńce, *v.* ńcy, *m. nieuż.* posłaniec z wieścią o pokoju.

Miroposłaństwo, a, *lm.* a, *n. nieuż.* poselstwo z wieścią o pokoju.

Mirowy, a, e, *p.* od miry.

Mirra, y, *blm. ż.* 1) *chem.* i *farm.* gatunek gummo-żywicy, gorzkiego smaku, zapachu balsamicznego; wypływa z nacięć pewnego arabskiego drzewa. 2) = *ob. Mira.*

Mirt, u, *lm.* y, *m. bot.* 1) (Myrtus), *Mirtowém drzewem*, niek. *Mirtylém* zwany, pochodzi ze Wschodu, wiecznie zielone drzewo, którego gałązki są godłem *miłości* i *męstwa.* 2) = *australny*, *v. morski* (Leptospermum), roślina. 3) = *dziki*, *ob. Grzbietolist kolczasty.*

Mirtowany, a, e, *p.* przyprawny jagodami mirtowemi.

Mirtowy, a, e, *p.* z mirtu, od mirtu. *Mirtowy gaj. Mirtowy ogród. Mirtowy wianek. Mirtowe, v. mirtowate rośliny* (Myrti), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 1 léj, ukł. Juss. (Peripetalia), roślin *dwulistkowych. Mirtowe drzewo*, *ob. Mirt.*

Mirtyl, a, *lm.* e, *m. ob. Mirt*

Mirtynek, nka, *lm.* **nki**, *m.* mirtem przyprawione wino.

Mirtynka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Myrcia), in. *Angielskie korzenie*, roślina; gat. = *woskodajna* (M. cerifera).

Mirycyna, y, *blm. ż. chem.* jedna z dwóch składowych części wosku, nie rozpuszczająca się w wyskoku, *ob. Wosk.*

***Mirz**, a, *lm.* e, *m.* (terminus medius), jest jeden z krewników, wiążący w umyślniku Szysza z Piejem (terminum minorem cum termino majore). Zowie się on zwykle po loikach pojęciem *M*, co wyraża *Medius*, *Mirz.* Jako Szysz i Piej, tak i Mirz zachodzi dwakroć w umyślniku, jako widzi się np. w téj modle: M=P; S=M; ergo S=P. W umyślniku tym: „Duch jest istotą wieczną, a dusza jest duchem; dusza przeto jest istotą wieczną," pojęcie *duch*, wiążące duszę z istotą wieczną, lub Szysza z Piejem (minorem cum majore), zowie się *Mirzem* (medius).

Mirza, y, 1) *lm.* owie, *m.* (wymaw. *Mir-za*) książe tatarski, wódz tatarski. 2) =, *lm.* y, *ż. praw.* daw. rodzaj jakiejś daniny.

Mirzany, *ob. Mirowy.*

Mirzik, *ob. Merzyk.*

Mirzowski, a, ie, *v.* **Mirzowy**, a, e, *p.* (wymaw. *Mir-zowski, Mir-zowy*), do mirzy należący, od mirzy.

Mirzyć się,ył—, y—, *stz. nd. prze.* przymierzo robić, jednać się.

Misa, y, *lm.* y, *ż.* 1) naczynie dość głębokie do jedzenia, lub zlewania czego *Misa gliniana, drewniana.* 2) = *fig.* potrawa. *Sześć mis było na obiedzie. Tęgi, chwat do misy;* zdał się do jedzenia, tęgi jadacz. 3) = *u fontanny*; naczynie nakształt misy, gdzie się woda z fontanny zlewa. 4) = *szalna*; przyrząd nakształt misy, do kładzenia tego, co się waży.

Miscellanea, ów, *blp.* (z łać.) pisma rozmaitych autorów i rozmaitéj treści razem zebrane.

Miscelle, i, *blp. ż. ob. Rozmaitości.*

Miseczka, i, *lm.* i, *ż. zdr.* mała misa. *Miseczka do krwi puszczania.*

Misecznica, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Lecanora), rodzaj *porostu ziemnego*, mający plechę skorupowatą, rozpłaszczoną; gatunki: = *winnikowata* (L. tartarea), rośnie po ziemi, skałach, służy do otrzymywania farby czerwonéj i błękitnéj; w handlu zowie się *mchem szwedzkim*; = *perełkowata* (L. Perella), zwana *Orselką ziemną*, daje farby gorsze; = *barwierska* (L. tinctoria), plechę ma szkarłatną, używa się do farbowania na purpurowo tkanin jedwabnych i wełnianych w Brazylji; = *jadalna*, plechę ma białą, rośnie w Tatarji, i inne.

Misiarz, a, *lm.* e, *m.* pokładacz zwierząt.

Misić, ił, i, *scz. nd.* pokładać, kajstrować zwierzę; niezdolném do płodu go czynić.

Misiurka, *v.* **Misurka**, i, *lm.* i, *ż.* część szyszaka zasłaniająca twarz; rodzaj płaskiego hełmu.

Misja, ji, *lm.* je, *ż.* 1) w ogólności posłannictwo, powołanie. 2) = zgromadzenie religijne, dla opowiadania i nauczania Słowa bożego między poganami, dla nawracania niewiernych.

Misjonarski, a, ie, *p.* należący do zgromadzenia Misjonarzy; z misji.

Misjonarz, a, *lm.* e, *m.* 1) posłannik. 2) = ksiądz ze zgromadzenia Misjonarzy lub Misji.

Miska, i, *lm.* i, *ż. zdr.* niewielka misa. *Miska do mycia się.*

Miskal (moneta), *ob. Mitkal.*

Miskolancja, *v.* **Miszkulancja**, ji, *lm.* je, *ż.* 1) potrawa z jarzyn rozmaitych. 2) = wszelka mieszanina rzeczy różnych.

Misny, a, e, *p.* od misy.

Misórka, *ob. Misiurka.*

Mispikiel, klu, *blm. m. chem.* piryt arsenikalny.

Missal, u, *blm. m. ob. Mittel.*

Missya, Missyonarski, Missyonarz, *ob. Misja, Misjonarski, Misjonarz.*

Mistat, *ob. Mikstat.*

Mistatnik, *ob. Mikstatnik.*

Misterjum, *w lp. nieod. lm.* ja, *n.* (z łać.), *ob. Tajemnica.*

Misterkini, *ob. Mistrzyni.*

Misternie, *ps.* 1) sztucznie, kunsztownie. 2) = zręcznie, biegle. 3) = dowcipnie.

Misterność, ści, *blm. ż.* 1) kunsztowność, sztuczność. 2) = zręczność, biegłość. 3) = dowcip.

Misterny, a, e, *p.* 1) sztuczny, kunsztowny, delikatny. 2) = zręczny, biegły. 3) = dowcipny.

Misterstwo, a, *blm. n.* 1) kunszt, sztuka, umiejętność, biegłość. 2) = *psa, myś.* sposobność jego do myśliwstwa.

Mistrz, a, *lm.* e, *v.* **owie**, *m.* 1) doskonałością roboty celujący. *Mistrz w malarstwie. Mistrz w wojnie. To dzieło mistrza.* 2) = nauczyciel, metr. *Mistrz teologji, filozofji.* 3) = przełożony, naczelnik. *Mistrz Krzyżaków. Wielki mistrz maltański.* 4) = kat. 5) = *myś.* pies bardzo zręczny.

Mistrzanka, i, *lm.* i, *ż. nieuż.* uczennica mistrzowni, lub pensjonarka.

Mistrzeniec, ńca, *lm.* ńce, *v.* ńcy, *m. nieuż.* uczeń mistrzowni, pensjonarz.

Mistrzostwo, *ob. Mistrzowstwo.*

Mistrzowa, ej, *lm.* e, *ż.* żona mistrza.

Mistrzować, ował, uje, *scz. nd.* 1) po mistrzowsku co robić. *Mistrzuje około czego;* biegle czém kieruje. 2) = *w czém, sn. nd.* celować w jakiéj sztuce.

Mistrzowiec, wca, *lm.* wce, *v.* **Mistrzownik, a**, *lm.* i, *m.* dawniejsze nazwy rośliny *Starodub Miarz.*

***Mistrzownia, ni**, *lm.* nie, *ż. nieuż.* zakład wychowania panien, pensjonat, pensja. *Oddać córki do dobréj mistrzowni.*

***Mistrzownica**, y, *lm.* e, *ż. nieuż.* ta, która utrzymuje mistrzownię.

***Mistrzownictwo**, a, *blm. n. nieuż.* pensjonarstwo, wszystko, co się ściąga do mistrzowni, lub pensjonatu.

***Mistrzownik**, a, *lm.* cy, *m.* 1) *nieuż.* ten, który utrzymuje mistrzownię. 2) = *bot.* roślina, *ob. Mistrzowiec.*

Mistrzowski, a, ie, *v.* **Mistrzowny**, a, e, *p.* 1) doskonały, biegły. 2) = nauczycielski. 3) wielkiego mistrza. 4) = katowski. *Sługa mistrzowski. Po mistrzowsku, psi.* jako mistrz, sposobem mistrzowskim.

Mistrzowstwo, a, *blm. n.* 1) biegłość, doskonałość, sztuka. *Wykonać co z mistrzowstwem.* 2) = nauczycielstwo. 3) = dowództwo; godność wielkiego mistrza. 4) = a) obowiązek kata. b) *zb.* kat z żoną.

Mistrzów, owa, owe, *p.* do mistrza należący.

Mistrzyk, a, *lm.* owie, *m. zdr. pg.* mały mistrz; udający mistrza.

Mistrzyni, ni, *lm.* nie, *ż.* 1) celująca w czém. 2) = nauczycielka, przełożona. 3) = panna starsza w klasztorze.

Mistycyzm, u, *blm. m.* (z łać.) 1) tajemniczość; wszelkie zasady coś tajemnego w gruncie swoim mające. 2) = nauka przedmiotów nadzmysłowych; badania, zaciekania się w krainie ducha; wiara w rzeczy nadzmysłowe, *ob. *Mysłowość.*

Mistycznie, *ps.* tajemnie.

Mistyczność, ści, *blm. ż.* tajemniczość, *ob. Mistycyzm*, **Mysłowość.*

Mistyczny, a, e, *p.* tajemniczy, *ob. *Mysłowy.*

Mistyfikacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) wystawienie kogoś na śmiech, przez nadużycie łatwowierności; oszukiwanie, odrwiwanie, *ob. *Szatr.*

Mistyfikować, ował, uje, *scz. nd.* wystawiać kogoś na śmiech przez nadużycie łatwowierności czyjéj; oszukiwać, odrwiwać, uwodzić.

Mistyk, a, *lm.* cy, *m.* tajemniś, skrytosz; nauczyciel mistycyzmu, zwolennik mistycyzmu, *ob. *Mysłowiec.*

Mistyka, i, *blm. ż.* nauka mistycyzmu, *ob. *Mysłowiectwo.*

Mistykować, ował, uje, 1) *scz. nd.* tajemnicą co pokrywać; tajemnicę z czego robić. 2) = *sn. nd.* mieć upodobanie w tajemniczości.

Mistykowanie, a, *blm. n.* 1) ukrywanie czego w tajemnicy. 2) = upodobanie w tajemniczości.

Misulena, y, *lm.* y, *ż.* (Eriodon), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących*, podziemnych; gatunek jeden: = *czarna* (E. occatorius).

Miszapu, *nieod. blm. m. mit.* istota najwyższa u dzikich Ameryki północnéj.

Miszkulancja, *ob. Miskolancja.*

Miszpelnia, ni, *lm.* nie, *ż. v.* **Miszplnik, a**, *lm.* i, *m. bot.* (Eriobotrya), roślina zwana in. *Kosmatką.*

Miś, *v.* **Misio, a**, *lm.* e, *m. myś. żart.* nazwa niedźwiedzia.

Mościuk, *v.* **Michciuk, a**, *lm.* i, *m. prow.* człowiek chytry, przebiegły, wszędowściwski.

Mośla, i, *blm. ż.* pieśń litewska, będąca pewnego rodzaju łamigłówką, lub zagadką, w któréj chodzi np. o zimowy kwiat i letni śnieg.

Mośnik, a, *lm.* i, *m.* podkładka pod misę na stole.

Mit, u, *lm.* y, *m* podanie mitologiczne, opowiadanie o bogach.

Mitgard, u, *blm. m. mit.* ziemia w wierze normandzkiej, mieszkanie rodu ludzkiego. Jest to tak zwany Mannheim, lecz uważany jako warownia zbrzeżna Azgardu przeciwko Jotom.

Mitiuk, a, *lm.* i, *m.* (z tat.) krótki czaprak na konia.

Mitkul, *v.* **Metkal**, *v.* **Miskal, u**, *lm.* e, *m.* moneta marokańska = 93,46875 kop. = 6 zł. 6,9375 gr.

Mitograf, a, *lm.* owie, *m.* (z grec.) autor dzieła o mitologji.

Mitolog, a, *lm.* owie, *m.* trudniący się mitologją, jako pisarz, lub jako badacz, *ob. *Klechda.*

Mitologicznie, *ps.* wedle mitologji.

Mitologiczny, a, e, *p.* tyczący się mitologji, do mitologji należący.

Mitologja, ji, *lm.* je, *ż.* (z grec.) nauka o pogańskich bożkach.

Mitoteologja, ji, *lm.* je, *ż.* połączenie podań mitologicznych z opowiadaniem nauki o Bogu.

Mitra, y, *lm.* y, *ż.* 1) biskupi kapelusz, *ob. Infuła.* 2) = *książęca*; korona. *d*) = *blm. ż. mit.* wielka bogini irańska, żona i siostra Mitrasa. Mitras i Mitra jest tenże sam bóg, ale już męski, już żeński. On *Deus sol*, lub słońce; ona *Dea sol*, słońce w odblasku, lub księżyc. Mają to samo znaczenie, co Bel i Mylita w Babilonie. Jest to w gruncie wciąż Ozyrys i Izyda Egiptu, najprzedniejsza bogów para w inéj postaci, oraz pod inném imieniem. Dziećmi ich są *Djorf* i *Djorfa*, lub *Perses* i *Persea*. Herodot świadczy, iż Persowie przejęli cześć Mitry od Assyryjczyków i Arabów. Zaczém Mitra jest chaldejskiéj Myrlity i arabskiéj Ality powtórzenie. Plutarch donosi, iż w Pazargardzie był kościół, zwany *Azarą*, a w nim bogini *Zareta*. Jest to zepsute imię *Astarty*, znaczącéj *Mitrę*. ni *Zareta*. 4) = (Mitra), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, trąlikowatych. 5) = *zool. ob. Tanagra.* 6) = *bot.* a) ogród. nazwa dawana pewnym odmianom rośliny zwanéj bot. *Tykwą pospolitą* (Cucurbita Pepo), a posp. *Dynią*, któréj owoce okrągławe, bezżebrowe, mają na wierzchu 10 wydatności. b) gatunek właściwego grzyba, *ob. Piestrzenica jadalna*, *v. Mitra.* c) *ob. Bezkwiat.*

Mitrarz, a, *lm.* e, *m. posp.* mający w herbie swym mitrę; książę.

Mitras, a, *blm. m. mit.* wielki bóg irański, jest skojarzenie Ormuzda i Arymana, ognia i wody, lub słońce, umizgające się do Sapandomady, tchnące upał ku ziemi. *Serwane-Akerene* jest słońce, jako pierwiastkowa kula wszechświata, będąca jeszcze odmętem; Ormuzd słońce, zablerające kuli téj środek i otaczające się ciemnym éterem, lub Arymanem; a Mitras słońce rzeczywiste i w pełni wyrazu, działające na ziemię, oblewające ją wszech błogosławieństwem niebios. Jako w Serwanie Akerenie, tak i w Mitrasie jest Ormuzd i Aryman. Pierwszy atoli jest dwójcy téj kolébką, a wtóry grobem. Mitras żyje na niebie, lecz rodzi się także na ziemi i zaprowadza prawdziwą wiarę. Rodzi się z przeczystéj dziewicy, zostaje umęczon i wstępuje do niebios. Po Auguście siadł Mitras na ołtarzach Jowisza i czczony był długo powszechnie, aż nareszcie Chrystusowi miejsca ustąpił. Ma wiele podobieństwa do chrześcjańskiego Zbawiciela i dla tego usłał dla niego łoże, *ob. Perses, Djorf.*

Mitręga, i, *lm.* i, *ż.* 1) przeszkoda w jakiéj robocie. 2) = człowiek zmudny, niedołęga, partacz. 3) = żmudna, niedołężna robota.

Mitrężnia, ni, *lm.* nie, *ż. bot.* (Caesalpinia nuga), roślina.

Mitrężnie, *ps.* ze stratą czasu, niedbale, nie pośpiesznie.

Mitrężny, a, e, *p.* żmudny, powolny, niedołężny.

Mitrężyć,ył, y, *scz. nd.* 1) zawadzać, przeszkadzać, płątać. *Mitrężą mi zatrudnienie. Mitrężyć nie przyjaciela.* 2) = tracić czas darmo, marudzić. *Czas mitrężyć.*

Mitrydat, a, *blm. m. bot. ob. Drjakiew.*

Mittel, u, *blm. m.* (z niem.) *druk.* 1) (u zecera) gatunek czcionek. 2) = (u presera), środek arkusza.

Mittelszteg, u, *blm. m. druk.* (u presera) pręt żelazny w pośrodku ramy, w którą preser przyrządza czcionki do druku.

Mittelowy, a, e, *p.* od mittelu, do niego należący. *Justunek mittelowy* (z zecera). *Sztegi mittelowe* (u presera).

Mituk, *ob. Mitiuk.*

Mitus, *v.* **Mituś**, *ps. prow.* 1) na krzyż, jedno w poprzek drugiego. 2) = w podłuż, obok siebie, ale przeciwnemi końcami. *Snopy leżą w mitus*, gdzie jednego komel, tam drugiego kłosy.

Mityczny, a, e, *p.* do mitu należący, podaniowy.

Mitygator, a, *lm.* owie, *m.* (z łać.) łagodzący, uśmierzający.

Mitygować, ował, uje, *scz. nd.* łagodzić, uśmierzać, uspakajać.

Mitygowanie, a, *lm.* a, *n.* łagodzenie, uśmierzanie, uspakajanie.

Mityzm, u, *blm. m.* wykładanie mitów, nauka o podaniach, *v.* tradycji.

Mix... *ob. Miks...*

Mizantrop, a, *lm.* y, *m* nienawistnik ludzi, *ob. Odludek.*

Mizantropijny, *v.* **Mizantropiczny**, a, e, *p.* nienawidzący ludzi.

Mizantropja, ji, *blm. ż.* 1) wstręt do ludzi, do towarzystwa. 2) = posępność charakteru.

Mizantropka, i, *lm.* i, *ż.* kobieta, co nie cierpi ludzi i towarzystwa.

Mizeractwo, a, *blm. n.* 1) nędza, lichota, biedota. 2) = *zb.* mizeracy, nędzarze, biedacy.

Mizeraczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zdr. ob. Mizerak.*

Mizeraczka, i, *lm.* i, *ż.* nędzarka, biedaczka.

Mizerak, a, *lm.* i, *m.* biedak; człowiek nędzny, nędzarz.

Mizerere, *nieod. n.* (z łać.) 1) początek psalmu żałobnego; stąd *fig. Zaśpiewają mu mizerere*, umrze. 2) = choroba, w któréj ekskrementy grube gębą odchodzą.

Mizerja, ji, *lm.* je, *ż.* 1) nędza, biedota. 2) = sałata z ogórków, octem, oliwą i pieprzem zaprawna.

Mizernie, *ps.* 1) nędznie, chudo. *Wyglądać mizernie.* 2) = biednie, ubogo. *Odziany mizernie.*

Mizerniéć, ał, eje, *sn. nd.* 1) chudniéć, nędzniéć, tracić z ciała. *Bardzo mizernieje.* 2) = *posp.* ubożéć.

Mizerno, *nieuż. ob. Mizernie.*

Mizerny, a, e, *p.* 1) chudy, nędzny. *Twarz mizerna. Postać mizerna.* 2) = lichy, ubogi. *Mizerne utrzymanie. Mizerna robota. Odzież mizerna.*

Mizerota, y, *blm. ż. posp.* 1) nędzota, lichota. 2) = *zb.* nędzarze.

Mizerować, ał, uje, *szcz. nd.* wyniszczać, osłabiać. *Mizerować zdrowie, siły.* = **się,** *złz.* niszczyć się, osłabiać się.

Mizg, *ob. Umizg.*

Mizgun, sia, *lm.* **sie,** *m.* zalotnik, gach, ten co się przypochlebia.

Mizguśka, *ob Umizgalska.*

Mizinny, a, e, *p.* należący do małego palca, z małego palca. *Podpiszesz piórkiem kobuziem, mańkutem, i krwią mizinną.*

Mizraim, a, *blm. m.* hebrajska nazwa Egiptu.

Mjazma, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Mjazmat, u,** *lm.* **y,** *m. v. n.* ogólna nazwa ciał gazowych odrażliwego zapachu, które, powstając z gnicia i butwienia substancij organicznych, mian. zwierzęcych, lub w czasie niektórych chorób, łączą się z atmosferycznem powietrzem, wchodzą wespół z niém skutkiem oddychania do płuc, i udzielając całej massie krwi, czy też niektórym jej pierwiastkom, stan swego rozkładu, wywołują w organizmie chorobę; jeśli substancja ta, ulegająca rozkładowi, jest produktem choroby i zdolną do odradzania się we krwi żywotnéj, to nazywa się *zarazą;* zwykłym towarzyszem i przenośnikiem mjazmatów jest *ammonjak,* parowanie więc kwasów łączących się chemicznie z ammonjakiem (jako wodochlorowy, octowy, azotowy i t. p.) uwalnia powietrze od mjazmatów.

Mjazmatyczny, a, e, *p.* od mjazmatu. *Zapach mjazmatyczny.*

Mjuh, *niesd. m.* moneta u Birmanów (0,125 tikal), *ob. Tikal.*

Mkły, a, e, *p.* 1) szybko pomykający się, przemijający; znikomy. *Mkłe fale. Mkłe uciechy.* 2) = *do czego;* porywczy, skłonny do czego. *Ręce mkłe do bicia.* 3) = smukły, wysmukły. *Mkła sośnina. Wzrost mkły.* 4) = gibki, giętki, chwiejący się. *Mkłe chwoiny.*

Mknąć, ął, nie, 1) *szcz. nd.* posuwać, suwać, *ob. Pomykać.* 2) = *szcz. nd. fig.* unosić, porywać. 3) = *sn. nd.* biedz, spieszyć. = **się,** *złz skąd;* umykać, uchodzić. = *dokąd;* dążyć, zmierzać.

Mlanka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* ryba rzeczna.

Mlask, *ob. Mlaskanie.*

Mlaskać, ał, a, 1) *szcz. nd.* wargami klaskać, np. jedząc, całując. 2)=*sn. nd. myś.* głos wydawać (mówiąc o żbiku).

Mlaskanie, a, *blm. n.* cmiakanie, klaskanie ustami jedząc lub całując.

Mlaskot, a, *lm.* **y,** *v.* **ci,** *m. prow.* (w Krak.) grajek wiejski.

Mlaśnienie, *v.* **Mlaśnięcie, a,** *blm. n.* jednorazowo klaśnięcie ustami jedząc, lub całując.

Mlecz, u, *lm.* **e,** *m.* 1) *pacierzowy, grzbietowy,* mózg kości pacierzowéj. 2) = *rybi,* płyn nasienny u ryb samców. 3) = *karpi,* pod wzgl. chem. oprócz zwyczajnych zwierzęcych substancij, zawiera w sobie znaczną ilość fosforu; uważa się za mieszaninę białka z galaretą, fosforem, fosforanem wapna i magnezji i solą ammonjacką. 4) = *kiszkowy, chem.* i *fizjol. ob. Chył.* 5) = *żołądkowy, chem.* i *fizjol. ob. Chym.* 6) = *roślinny, ob. Oskoła.* 7) = *bot.* a) *ob. Mleczaj;* b) = *świni, ob. Świni mlecz, ob. Brodawnik mleczowaty.* c) = *psi, ob. Wilczomlecz* (Euphorbia), roślina. d)=(Lapsana), roślina.

Mleczaj, u, *blm. m. bot.* 1) (Sonchus), in. *Mlecz,* roślina z działu *języczkowych v. cykorjowych,* należąca do klassy 19éj (*zrostołódkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatunki: wszystkie o kwiatach języczkowatych, żółtych; = *warzywny* (S. oleraceus), bardzo pospolity między warzywem, na miejscach nieuprawnych, około dróg i t. p., łodygę ma dwułokciową, soczystą, wydrążoną, mleczny płyn za przerwaniem wydającą, liście wielkie; = *ciernisty* (S. asper), o liściach kolących; = *polny* (S. arvensis), korzeń ma długi o pełzowatych rozłogach; gdy się nick. rozmnoży na polach, staje się szkodliwém i trudném do wygubienia zielskiem; = *błotny* (S. palustris), łodygę miewa niek. 3-łokciową, wydrążoną, włosistą, liście wielkie pręt otulające, korzeń gruby, bez rozłogów. 2) = (Agaricus piperatus) grzyb z rodzaju *Bedłki,* bardzo pospolity, niek. jadalny, lubo uważa się za jadowity.

Mleczak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) samiec u ryb. 2) = młode zwierzę ssące jeszcze mléko. 3) = *fig.* człowiek młody, któremu się zarost nie puścił. *Nie upieraj się mleczaku, bo jeszcze masz mléko na wąsach.*

Mleczan, *v.* **Mlekan, u,** *lm.* **y,** *m. chem.* (lactas) ogólna nazwa soli, w skład których wchodzi kwas mleczny i jakubądź zasada, *ob. Sól.*

Mleczara, y, *lm* **y,** *ż. bot.* (Calotropis), roślina.

Mleczarka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) przedająca mléko; przekupka nabiału. 2) = kobiéta dojąca krowy.

Mleczarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* miejsce, gdzie się mléko przechowuje.

Mleczasty, a, e, *p.* pełen mleczu.

Mleczek, czka, *lm.* **czki,** *m bot.* (Esala), roślina.

Mleczko, a, *blm. n.* 1) (*zdr.* od *Mléko*) smaczne, świéże mléko. 2) = *cielęce* (Animela), gruczoł pod gardłem cielęcia. 3) = *kamienne* (Lac lunae) substancja gąbkowata, biała, którą nazywają grzybem kamiennym, podobna do gąbki modrzewiowéj; zmieszana z wodą, wydaje kolor mléka.

Mleczkowy sok, *ob. Chył.*

Mleczniak, a, *lm.* **i,** *m.* garnek, w którym się mléko przechowuje lub zakwasza.

Mlecznica, y, *blm. ż. bot.* 1) *ob. Krzyżownica.* 2) = (Marédenia), roślina

Mlecznieć, ał, eje, *sn. nd.* mléka nabierać: w mléko się zamieniać.

Mlecznik, a, *lm* **i,** *m.* 1) handlujący mlékiem. 2) = *ob. Mléczarnia.* 3) = *min* kamień (Galachites). 4) =*bot.* (Glanx) roślina z rodziny *Pierwiosnkowych,* należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *gęstoliściowy* (G. maritima), rośnie w miejscach wilgotnych i słonych; roślinka mała; na ziemi rozpostarta lub nieco wzniesiona, o łodygach gęsto liściami zarosłych; kwiaty drobne, cieliste.

Mleczno, 1) **a,** *blm. n. ob. Mléczywo, Nabiał.* 2)=*ps.* z mlékiem, obficie z mlékiem. *Pić kawę mleczno. Zabielić potrawę mleczno.*

Mleczny, a, e, p. 1) z mléka, od mléka. *Mléczna potrawa. Kuracja mleczna. Kwas mleczny. Cukier mleczny.* 2) = mléko dający; pełen mléka *Krowa mleczna.* 3) = mlékiem zabielony. *Kawa, potrawa mleczna.* 4) = jak mléko biały. *Twarz mleczna. Kolor mleczny.* 5) = do mléka podobny. *Sok mleczny. Smak mleczny. Zęby mleczne,* zęby pierwsze, w dzieciństwie wyrzynające się. *myś. Mleczne rogi,* nowowyrastające rogi u jelenia, aż do czasu ich czyszczenia z czyli wycierania mchu. *Droga mleczna, as.* pas białawy na niebie, w nocy pogodnéj widziany, od północy na południe nieforemnie ciągnący się z niezliczonego mnóstwa gwiazd złożony. *Naczynia, żyły mleczne, an.* kanały chyl w siebie przyjmujące. *Gorączka mleczna, med.* przy wyrabianiu się mléka pokazująca u kobiét po połogu. *Mleczny kamień, v. Mléczny jaspis, min. ob. Galanit.*

Mleczysty, a, e, p. w mléko, lub sok mleczny obfitujący, *ob. Mleczny.*

Mléczywo, a, *blm. n.* wszelkiego gatunku mléko i jego produkta, *ob. Nabiał.*

Mléć, mleł, *v.* **miele,** *szcz. nd.* we młynie lub młynku na miałkie części lub na mąkę co trzeć. *Mléć żyto na mąkę. Mléć kawę. Mléć zboże w żarnach. Mléć jęczmień na krupy. Kto pierwszy do młynu przyjedzie, pierwszy miele, przys.* kto pierwszy ten lepszy. *Jednemu się zmiele, a drugiemu skrupi, przys.* jednemu się szczęści, a drugiemu nie. *Mléć językiem, posp. fig.* mówić wiele. *Mléć się komu. fig.* powodzić się, szczęścić się komu.

Mléko, a, *blm. n.* 1) *v. Mléko zwierzęce,* biały tłustawy płyn, otrzymywany dojeniem samic zwierząt ssących, należący do sekrecij odchodowych, t. j. przeznaczonych do wyrzucenia za granicę ciała; jest prawdziwą, naturalną, zwierzęcą *emulsją,* czyli mieszaniną części tłustych lub olejnych z wodą, w któréj utrzymują się one w zawieszeniu z powodu kleju, cukru, białka lub gummy; składa się pod wzgl. chem. głównie: z wody, cukru, substancji sérnéj z jakąś ilością masła, mlecznego kwasu i różnych solnych części; własności mléka, jako pokarmu i skład jego, różnią się stosownie do gatunku zwierzęcia, z którego pochodzi, do wieku jego. pokarmu, i t. d.; *mléko roślinne,* jest gatunkiem roślinnéj cieczy, mlecznego pozoru, w któréj części kleju lub cukru rozpuszczone w wodzie utrzymują olej lub żywicę; niekiedy *mlékiem roślinném* zowią wszelką sztuczną *emulsję,* (ob. ten wyraz). *Mlékiem siarkowém,* zowie się siarka, otrzymywana w postaci prawie mlecznéj, działaniem kwasów na roztwory związków siarki z metalami alkalicznémi. *Mlékiem wapiennem* jest

mieszanina wody wapiennéj z nadmiarem wapna mechanicznie domieszanego, służąca jako *zaprawa* do budowy. *Mléko krowie, owcze, kozie, oślе, kobyłe. Mléko słodkie, kwaśne. Mléko obrzygłe,* t. j. tylko co kwaśnieć zaczynające, lecz nie zsiadłe. *Mléko kwaszone, zsiadłe. Mléko zbierane;* z którego po ustaniu śmietankę zebrano. *Mléko chrzcone, fig.* rozprowadzone wodą *Doić mléko. Soić mlékiem. Parzyć mléko. Poić, karmić mlékiem. Utracić mléko. Mléko przybywa w piersiach. Zbierać mléko,* t. j. zbierać śmietankę z mléka. *fig. prow. Wyglądać jak krew z mlékiem. Biała jak mléko. Wyssać co z mlékiem;* mieć co wrodzonego w sobie. *Mieć mléko pod nosem. fig.* młodo wyglądać jak dziecko. *Ptasie mléko; fig.* rzecz niebywała, idealna. *Brak mu tylko ptasiego mléka;* ma wszystko. *Kraj mlékiem i miodem płynący;* obfitujący we wszystko. *fig. prze. Karmić mlékiem młodzieniaszka,* pieszczotliwie go wychowywać. *fig. prze. synu mój, strzeż się mléka grzeszników,* t. j. rozkoszy. *Mléko panieńskie,* woda kosmetyczna. 2)= sok wielu owoców i roślin. *Mléko migdałowe. Mléko czartowe, bot. ob. Wilczomlecz* szerokoliściowy. *Mléko psie, bot. ob Wilczomlecz lancetowaty. Mléko ptasie, bot.* (Albuca), roślina.

Mlékodajny, a, e, p. dający mléko.

Mlékodanka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Gymnema), roślina.

Mlékoliczny, a, e, p. mający lica jak mléko białe.

Mlékopłynny, a, e, p. mlékiem płynący, w mléko obfitujący. *fig. Mlékopłynna kraina.*

Mlékorodny, a, e, p. rodzący; wydający mléko.

Mlékowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. bot.* (Galactodendron), roślina.

Mlékowy, a, e, p. do mléka podobny.

Mlewo, *v.* **Mliwo, a,** 1) *blm. n.* mielenie. *Zapłata od mlewa.* 2)= *lm.* **a,** *n.* zboże co się na raz zmleło. *Chléb z nowego mlewa. Mąka starego mlewa.*

Mlon, u, *lm.* **y,** *m.* rękojeść żarn. *Mlon dębowy, brzozowy, leszczynowy.*

Młacać, *szcz. częst.* od *Młócić.*

Młacanie, *ob. Młócenie.*

Mładziec, dca, *lm.* **dcy,** *v.* **dce,** *m. nieuż.* młody człowiek, kozak. *Mładcy za jeźdcem spieszą do dwora.*

Młako, a, *lm.* **a,** *n. prow.* (u Podhalan). bagno.

Młąkiew', kwi, *lm.* **kwie,** *ż. bot.* (Cercodia), roślina.

Młocarnia, *ob. Młócarnia.*

Młocek, cka, *lm.* **cki,** *m. ob. Młócarz.*

Młocisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) rękojeść młota. 2) = ogromny młot.

Młoda, *ob. Młody.*

Młode, ego, *lm.* **e,** *n.* płód zwierząt.

Młodec, dca, *lm.* **dce,** *m.* zwierzątko, ptaszę młode.

Młodek, dka, *lm.* **dki,** *m.* młody wół.

Młodeńki, a, ie, *p. piesz.* młody bardzo, *ob. Młodziuchny.*

Młodnieć, iał, eje, *sn. nd.* 1) młodzieńca postać przyjmować; siły młodzieńcze poczuwać. 2)=odradzać się.

Młodniś, sia, *lm.* **sie,** *m. ob. Młokos.*

Młodo, *ps.* 1) jak młody. *Młodo wygiądać.* 2)=wcześnie, w młodości *Młodo się ożenił.*

Młodociany, a, e, p. 1) młodego wieku; z czasów młodości, wczesny, ranny. *Lata młodociane. Lasek młodociany. Owoc młodocianej pracy.* 2)=niedoświadczony.

Młodolatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* mężczyzna młodych lat.

Młodolatka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta młodych lat.

Młodoletni, a, ie, *p.* lat zupełnych nie mający; małoletni, młody.

Młodość, ści, *blm. ż.* 1) wiek młody; część życia ludzkiego między dzieciństwem i wiekiem męzkim *Przywary młodości. Błędy, grzechy młodości. Przywyknąć do czego z młodości. Kwitnąć młodością. fig. Używać młodości;* wesoło spędzić młodość. *Płacić dług młodości;* ulegać popędom młodzieńczym. *Wypłacać się z długów młodości;* ponosić cierpienia w wieku późniejszym, z powodu błędów w młodości popełnionych. *Przypłacić młodością;* nadużyciem narazić swą młodość na cierpienia. *Stérać swą młodość;* bezpożytecznie zmarnować swój wiek młody. *Od młodości; od pierwszéj młodości; z młodości;* od lat młodych. *W młodości;* podczas wieku młodego. *Wiek młodości; wiek płochości, v. Młodość, płochość!* 2)= *zb. nieuż.* młodzież; młodzi ludzie.

Młodosławny, a, e, *p.* za młodu sławny.

Młodoszczep, u, *lm.* **y,** *m. ob. Płonka.*

Młodożeniec, ńca, *lm.* **e,** *v.* **ńcy,** *m. ob. Nowożeniec.*

Młodożeństwo, a, *lm.* **a,** *n* 1) wczesne ożenienie. 2)=*zb.* świeżo zaślubieni małżonkowie.

Młodsza, ej, *lm.* **e, i.** pokojówka.

Młodszy, a, e, *st. w.* od *Młody.*

Młody, a, e, *p* 1) nie stary, w młodości będący; nie dawno żyjący. *Człowiek młody. Pies jeszcze młody. Młode roślinki. Gaik młody. Młody chłopiec. Młoda panna. Młody pan. Panna młoda;* oblubienica mająca ślubować. *Pan młody;* oblubieniec, mający ślubować. *Państwo młodzi; zb.* pan młody i panna młoda. *fig. Mieć twarz młodą;* młodo wyglądać. *fig. Młode serce;* pełne wrażeń młodzieńczych, tkliwe, czułe. *Młoda głowa, młoda rada, młode zdanie;* bez doświadczenia. *Za młody;* nadto wczesny, niewprawny, niedoświadczony. *Za młody, aby rządzić drugimi. Za młody koń do zaprzęgu.* 2)=z młodości; za młodu, młodocianv. *Wiek młody, lata młode. Wspomnienia moje młode. Grzechy, błędy młode.* 3)=świeży. *Młoda śmietana;* t. j. nieprzekwaśniała. *Ser młody. Wino młode. Młode piwo szumi, przys. Młode piwo wychodzi się;* młodość przejdzie i statek się znajdzie. 4)= *fig.* niedawny. *Młode małżeństwo. Młoda para. Pani młoda,* tylko co poślubiona. 5)=*fig.* niedoświadczony. *Młody jeszcze jesteś, abyś starszych miął uczyć.* 6)=*fig.* płochy, wietrzny, pędziwiatr. 7) **Młode,** *w lm.* młody płód zwierząt. *Suka ma młode* (szczenięta). *Kura wysiedziała młode* (kurczęta). *Jaskółka ma młode* (pisklęta).

Młodysz, a, *lm.* **e, m.** młodo wyglądający.

Młodzian, a, *lm.* **ie,** *m. poet.* młody człowiek, *ob. Młodzieniec.*

Młodzianki, ów, *w lm.* niemowlęta, które Heród kazał zamordować. *Święto młodzianków.*

Młodziankowy, a, e, *p. mało uż.* zam. młodzieniaszkowy, pachołęcy; *bł.* zam. *młodzikowy,* (ob. ten wyr.); *Młodziankowy dzień,* czyli dzień śś. Młodzianków, przypadający 28 grudnia, dzień czwarty po Bożém Narodzeniu.

Młodzic, a, *lm.* **ce,** *m.* drożdże, robota piwu zadana.

Młodzić, ił, i, *szcz. nd.* młodym czynić, *ob. Odmładniać, Odmładzać.* =**się,** *złz.* młodnieć, odmładzać się.

Młodzieniaszek, szka, *lm* **szki,** *m.* chłopiec niedorosły, pachołę młode; poczynający wiek młodzieńczy,

Młodzieniec, ńca, *lm.* **ńce,** *v.* **ńcy,** *m.* młody mężczyzna.

Młodzienny, a, e, *v.* **Młodzieński, a, ie,** *v.* **Młodzieńczy, a, e,** *p.* od młodziana, od młodości. *Młodzieńcze zapędy. Młodzieńczy zapał. Młodzieńcze siły.*

Młodzieńczość, ści, *blm. ż.* młodość, niedawne istnienie.

Młodzieńczyk, a, *lm.* **i,** *m.* niedojrzały młodzieniec, gołobrody.

Młodzieństwo, a, *blm. n.* młodzieński wiek; młodość; część życia ludzkiego między dzieciństwem a męzkim wiekiem

Młodzież, y, *blm. ż. zb.* młodzi ludzie.

Młodzik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) mężczyzna całkiem młody, *ob. Młokos.* 2)= niewprawny; nowak. 3) = *posp. Nów',* (ob. ten wyr.) np. *nie siéj warzywa na młodziku,* (t. j. w czasie nowiu), *bo się nie uda.* 4) = *myś.* zwierz młody.

Młodzikowy, *bł.* **Młodziankowy, a, e,** *p.* posp. przypadający w czasie *nowiu, (ob. Nów', Młodzik),* stąd *młodzikowa niedziela,* najbliższa nowiu; *młodzikowy kiermasz, targ,* odbywający się ze zwyczaju w jakiém miejscu (np. miasteczku) w niedzielę najbliższą nowiu, czyli jak posp. zowią *młodzikową.*

Młodziuchno, *ps.* bardzo młodo.

Młodziuchność, ści, *blm. ż.* piérwsze początki młodości; młodość zaledwo się poczynająca.

Młodziuchny, a, e, *v.* **Młodziutki,** *v.* **Młodziusieńki, v. Młodziuteńki, a, ie,** *p.* bardzo młody. *Młodziuchne lata. Młodziuchne członki.*

Młodziusieńko, Młodziutko, Młodziuteńko, *ob. Młodziuchno.*

Młodziwo, a, *blm. n.* piérwsze mléko od krowy po wycieleniu, *ob. Siara.*

Młodzizna, y, *blm. ż. zb.* młodzież, młody płód zwierzęcy, roślinny. *Młodzizna rybia. Młodzizną chwastów wyplenić trzeba.*

Młodźba, *ob. Młodba.*

Młokicina, **y**, *lm.* **y**, *ż. ob. Wiłwina.*

Młokos, **a**, *lm.* **y**, *m.* młodzik niedojrzały, swawolny.

Młokosny, **a**, **e**, *p.* właściwy młokosowi. *Młokosne piośnki.*

Młostek, **stka**, *lm.* **stki**, *m. prow.* naczynie od mlóka.

Młot, **a**, *lm* **y**, *m.* 1) narzędzie żelazne z rękojeścią którém kują i przybijają. *Młot kowalski. Trzonek młota, Dać młotem. Być między młotem a kowadłem, przys.* nie wiedzieć jak począć; ani w jednę ani w drugą stronę. 2)= *leśny;* siekiera mająca na obuchu pewny stempel, zwykle litery z obwódką, którym drzewo do wycięcia cechują; cechówka. 3)= (Zygaena), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wieloszparowych*, żarłocznych. Rodzaj ten ryb zawiera w sobie następne gatunki: 1=*europejski* (Z. Linnei). 2=*antylski* (Z. Blochii). 3=*kątowaty* (Z. laticephala). 4=*sercowaty* (Z Tiburo).

Młoteczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m. zdr.* 1) mały młot. 2)=*med.* kosteczka w skład ucha wewnętrznego wchodząca. 3) = w fortepianie, narzędzie uderzające o strunę za poruszeniem klawisza.

Młotecznik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Zygothrica), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, prętookich; gatunek jeden: =*pstry* (Z. dispar).

Młotek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* niewielki młot. *Młotek mularski, szewiecki. Przybić młotkiem. Kołatać we drzwi młotkiem. Uderzać strunę młotkiem aby wydała głos.*

Młoternia, *ob. Hamernia.*

Młotkokowadłowy, (staw), *p. m. an.* staw pochodzący ze złączenia się dwóch kosteczek usznych młotka z kowadełkiem.

Młotnik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* który młotem robi.

Młotny, *v.* **Młotowy**, **a**, **e**, *p.* od młota.

Młotodrzew, **a**, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Młotowiec.*

Młotowe drzewo, *ob. Młotowiec.*

Młotowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* in. *Młotodrzew, Młotowe drzewo, ob. Mrzechlina* (Cestrum), roślina.

Młócarnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* machina młócząca zboże.

Młócarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co młóci zboże.

Młócba, *v.* **Młocka**, **i**, 1) *blm. ż.* młócenie; czas młócenia. *Pilnować młócby. Najmować na młocbę. Zapłacić za młocbę.* 2)=, *lm*, **y**, *ż.* zboże na raz wymłócone. *Dzisiejsza młocba. Wczorajsza, dawniejsza młócba.*

Młócenie, **a**, *blm. n.* wybijanie ziarna z kłosów cepami, lub na młocarni, *ob. Młócba.*

Młócić, **ił**, **i**, *scz. nd.* wybijać ziarna z kłosów cepami, lub na młocarni. *Młócić żyto, jęczmień, owies*, i t. p. *Próżno słomę młócić, przys.* daremnie pracować.

Młócka, **i**, 1) *blm. ż. ob. Młócba.* 2)=, *lm.* **i**, kobiéta, co młóci zboże.

Młóckowy, **a**, **e**, *p.* od młocka

Młódka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) młoda kobiéta. 2) = (o zwierzętach) samica, która nie miała jeszcze płodu, jałówka. 3)=*w grze kart.* karta młodsza.

Młódź, **odzi**, *blm. ż. zb. ob. Młodzież.*

Młót, *ob. Młot.*

Młóto, *v.* **Młuto**, **a**, *blm. n. piwow.* słodziny.

Młyn, **a**, *lm.* **y**, *m.* machina do mielenia zboża, tarcia na proch ciał niektórych, wyciskania soku, i t. p. *Młyn wodny, parowy. Młyn wietrzny, ob. Wiatrak. Młyn koński, wołowy. Młyn prochowy. Póty młyn miele, póki wody staje, przys.* wszystko do czasu. *Nie wyjdziesz z młyna nieuważany w mąkę;* kto z kim przestaje, takim sam zostaje. *Na swój młyn wodę zwracać;* swoich korzyści pilnować. *Jak we młynie;* pełno stuku, hałasu.

Młynarczanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* córka młynarza.

Młynarczyk, **a**, *lm.* **i**, *m* czeladnik; chłopiec młynarski.

Młynarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) zajmująca się mlewem zboża we młynie; zarządzająca mieleniem zboża. 2) = *ob. Młynarzowa.*

Młynarski, **a**, **ie**, *p.* od młynarza, do młynarza należący. *fig. Tłusty jak wieprz młynarski. Po młynarsku, psł.* na sposób młynarski, jak młynarz.

Młynarstwo, **a**, *blm. n.* rzemiosło młynarskie.

Młynarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* zajmujący się mieleniem zboża we młynie; kierujący mlewem.

Młynarzowa, **ej**, *lm.* **e**, *ż.* żona młynarza.

Młynarzów, **owa**, **owe**, *p.* do młynarza należący.

Młynarzówna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* córka młynarza.

Młynek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* 1) ręczna machina do mielenia. *Młynek do kawy.* 2) = machina do czyszczenia i wiania zboża, *ob. Arfa.* 3)=*hydrometryczny Woltmanna; mech.* narzędzie do oznaczania prędkości płynącéj wody. 4) = *dziecinny;* cacko dziecinne, z kart lub z łuczynek na kijku, za powiewem wiatru lub z biegiem obracające się jak wietrzny młyn. 5) = rodzaj tańca, gdzie dwie osoby wziąwszy się za ręce, szybko się obracają. *Bawić się w młynka. Wywijać młynka. Młynka zrobić, dać młynka;* okręcić się szybko, kulić się *fig. Młynka zrobić* wywinąć się z czegoś zręcznie, wymknąć się, wykpić się. 6)= sposób szybkiego wywijania w około pałaszem, lub kijem. *Bronić się młynkiem.* 7) = nazwisko jednéj z figur kontradansowych. 8) = *w oknie;* kręciołka blaszana do odświeżania powietrza w izbie. 9) = kręcenie się piasku nad ziemią w czasie mocnego wiatru.

Młynica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* młyn ręczny, stępłowy.

Młyniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* 1) (używa się najczęściéj w 6 prz.) *Młyńcem*, w koło, kręcąc się w około siebie. *Młyńcem się obracać, Potoczył się na dół młyńcem.* 2) = * (circulus in probando), *ob. Błażek.*

Młynkować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) zboże młynkiem czyścić. 2) = *sn.* wykręcać się, wywijać się.

Młynobudownictwo, **a**, *blm. n.* sztuka budowania młynów.

Młyński, **a**, **ie**, *p.* od młyna. *Kamień młyński. Koło młyńskie. fig. Miéć kamień młyński na głowie;* zbytnie czém być obarczonym. *Ciężyć młyńskim kamieniem;* zadawać wielkie przykrości.

Mna, **y**, *blm. ż. prze.* mniemanie, mianowanie, pamięć, napomknięcie.

Mnażać, **ał**, **a**, *scz. nd.* (używa się tylko z przyimkami *po, przy, roz*, i t. d.), powiększać, gromadzić, mnożyć.

Mną, 1) 6 prz. zaim. osob. *Ja.* 2) = 3cia osob. lm. czasu teraź. od słowa *Miąć.*

Mnema, **y**, *blm. ż. mit.* jedna z Muz, znaczy pamięć, uwieczniającą uczynki wielkie.

Mnemonidy, **id**, *blp. ż. mit.* przezwisko Muz.

Mnemonik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* który sztuką umié wzmacniać pamięć, *v.* dopomagać spamiętaniu czego.

Mnemonika, **i**, 1) *blm. ż.* sztuka, nauka dopomagania pamięci znakami, użycia środków ułatwiających spamiętanie czego. 2) =, *lm.* **i**, *ż.* książka traktująca o téj nauce.

Mnemozyna, **y**, *blm. ż. mit.* córka Urana i Gai, jedna z Tytanid. Wynalazła sylogizmy, lub prawidła umysłników. Zeus spłodził z niéj dziewięć Muz. Zowią ją *Moneta, Memoria, Mens.*

Mnewis, **a**, *lm.* **y**, *m. mit.* drugi wół święty w Egipcie. Jako Apis znaczył Ozyrysa, tak Mnewis Ammona wcielonego. Wół ten był także czarny, lecz nie miał dalszych znamion Apisa. Siedlisko jego było w *Om*, lub w *Heljopolu.*

Mnich, **a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* 1) który ślubem zakonnym zobowiązał się do reguł i życia jakiego zakonu duchownego; zakonnik. 2) = jedna z figur szachów. 3) = *chem.* naczynie do oczyszczania metalów w piecyku, mianowicie złota i srebra. 4)= hierwiono dla zatrzymywania wody w stawie, mające w sobie otwory zatknięte szpuntami, kędy w potrzebie woda się spuszcza. 5) = *zool.* a) *ob. Ścierwnik.* b) *ob. Dżdżownik.* c) *ob. Miodojad.* 6) = *bot. ob. Brodawnik mleczowaty.*

Mnichostwo, *ob. Mnichowstwo.*

Mnichowski, **a**, **ie**, *p.* zakonniczy, *ob. Mniszy. Po mnichowsku, psł.* jak mnich, na sposób mniszy.

Mnichowstwo, **a**, *blm. n.* stan mnichowski, zakonnictwo.

Mnichowszczko, **a**, *lm.* **a**, *m. pg. nieuż.* ubogi, nędzny mnich.

Mnichówka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Bunchosia), roślina.

Mnie, 1) 2gi, 3ci i 4ty przyp. lp. z. os. *Ja.* 2) = 3cia os. czasu teraź. lp. od *Miąć.*

Mniéj, *st. w. ps. Mało.* 1) nie tyle jak zwyczajnie. *Mniéj dał, niż wziął. Mniéj rozumu niż pieniędzy. Mniéj, więcéj. Czy mniéj czy więcéj* a) wszystko jedno. b) około, prawie, blisko. *Mniéj dbać o co;* nie wiele się troszczyć o co, nie wiele co cenić. *Ni mniéj ni więcéj;* nic nadto, nic za mało, w miarę. *Nie mniéj:* a) również tyle. *Nie mniéj dobry, jak rozumny.* b) także. *Nie mniéj i to prawda, że...* c) z tém wszystkiém, przytém, przecież, atoli. *Nie mniéj on jest jednym z najznakomitszych ludzi wieku swego.* 2) = *aryt.* znak odejmowania.

Mniejszeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* mniejszym się stawać, skracać się, *ob. Maléć.*

Mniejszenie, **a**, *blm. n.* 1) czynienie czego mniejszém. 2) = stawanie się mniejszém, pomniejszanie się.

Mniejszoroczny, **a**, **e**, *p.* jeszcze roku nie mający.

Mniejszość, **ści**, *blm. ż.* (przeciw. *Większość*) mniejsza ilość, mniejsza liczba. *Mniejszość głosów w wyborach.*

Mniejszy, **a**, **e**, *p. st. w.* od *Mały*, nie tak wielki, nie tak obszerny. *Dukat mniejszy od talara, ale wart więcéj. Brat mniejszy*, t. j. młodszy. *Mniejsze dochody, niż rozchody. Mniejsza o to;* cale nie dbam o to; to mię nie obchodzi.

Mniejszyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* który co umniejsza.

Mniejszyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* mniejszym co czynić.

Mniemacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który mniema, mający jakowe mniemanie. *Tacy mniemacze o sobie.*

Mniemać, **ał**, **a**, *scz. nd.* wyobrażać, wnosić, sądzić, zdawać się, domyślać się. *Mniema, że dobrze postępuje.*

Mniemanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) rozumienie o czém, zdanie. *Mylne mniemanie. Miéć dobre mniemanie o sobie. Miano o nim wielkie mniemanie.* **Mniemanie* (opinio, das Meinen), zowie się w logice *przekonanie jednostkowe*, nie mające ogólnego dowodu, lub pewnemu człowiekowi właściwe. Kto np. sądzi, że słońce jest ogniskiem gorejącém, ten nie zná prawdy, lecz ma pewne mniemanie. Mniemanie znaczy, iż *mam* coś li dla *mnie* 2) = domysł. *Na mniemaniu oparty, ob. Domniemanie.*

Mniska, **i**, *lm.* **i**, *ż.* świnia wypokładana dla łatwiejszego utuczenia.

Mniski, **a**, **ie**, *p. ob. Mniszy.*

Mniszarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* pokładacz, trzebiący zwierzęta.

Mniszech (herb); w polu czerwoném siedm piór strusich czarnych, wachlarzowato ułożonych; w hełmie toż samo.

Mniszeczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Mniszka*), mała lub mila mniszka. 2) = *zool. ob. Kaczka.*

Mniszek, **szka**, 1) *lm.* **owie**, *m. zdr.* mały mnich. 2) =, *lm.* **szki**, *m. zool.* a) *ob. Drozd.* b) *ob. Opocznik.* 3) = *bot.* a) daw. nazwa rośliny *Brodawnik mleczowaty, v. Podróżnik pospolity.* b) *ob. Tojad mordownik.*

Mniszka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) która ślubem zobowiązała się do reguły i życia zakonnego; zakonnica. 2) = wyminiszona świnia, *ob. Mniska.* 3) = *w lm. bot. v. Piestrzenica mniszki*, gatunek właściwego grzyba z rodziny *mitrowatych; jadalny.*

Mniszkowski, **a**, **ie**, *p.* do mniszek należący.

Mniszyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) mnichem kogo czynić, zakapturzać, podstrzygać na mnicha. 2)= pozbawiać sposobności płodzenia, kastrować, trzebić.

Mniszysko, **a**, *lm.* **a**, *n. pg.* zły mnich.

Mnogi, **a**, **ie**, *p.* liczny, wieloraki. *gram. Liczba mnoga:* gdy się mówi o wielu przedmiotach. *Zakończenie liczby mnogiéj. Przypadek liczby mnogiej.*

Mnogo, *ps.* wiele, licznie, wielorako.

Mnogobarwny, **a**, **e**, *p.* z mnogich barw złożony, *ob. Wielokolorowy, Wielofarbny.*

Mnogodzietny, **a**, **e**, *p.* mający wiele dzieci.

Mnogodźwięczny, **a**, **e**, *p.* wiele dźwięków wydający.

Mnogogrzeszny, **a**, **e**, *p.* wielu grzechami obarczony.

Mnogoimienny, **a**, **e**, *p.* wiele imion mający.

Mnogojęzyczny, *ob. Wielojęzyczny.*

Mnogoliń, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* (Labrax), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbronnych.

Mnogokrotny, *ob. Wielokrotny.*

Mnogokształty, *ob. Wielokształty.*

Mnogoletni, *ob. Wieloletni.*

Mnogoludność, **ści**, *blm. ż.* wielka ludność, stan kraju przeludnionego.

Mnogooczny, *ob. Wielooki.*

Mnogopamiętny, **a**, **e**, *p.* o wielu rzeczach pamiętający, długo pamiętający.

Mnogoplemienny, **a**, **e**, *p.* 1) z wielu plemion pochodzący. 2) = na wiele plemion rozrodzony, *ob. Wieloplemienny, Różnoplemienny.*

Mnogopłetw, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Polypterus), *zool.* ryba kościstu, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Mnogopłodny, *v.* **Mnogorodny**, **a**, **e**, *p.* wiele płodzący, wiele rodzący.

Mnogość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) mnóstwo, wielość, liczność. 2) = *aryt.* wypadek działania mnożenia; liczba powstała z rozmnożenia przez się dwóch liczb. *Mnogość cząstkowa. Mnogość ogólna. Mnogości różne.*

Mnogowodny, **a**, **e**, *p.* obfity w wody. Wiele wód mający.

Mnogozęb, **ęba**, *lm.* **ęby**, *m.* (Polyprion), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Mnożąca, **ej**, *lm.* **e**, *ż. aryt.* w mnożeniu, liczba przez którą mnoży się inna liczba, *ob. Mnożnik.*

Mnożący, **a**, **e**, *p.* powiększający liczbę czego, gromadzący.

Mnożca, **y**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* ten, który rozmnaża, *ob. Mnożyciel.*

Mnożenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) pomnażanie, powiększanie. 2) = *mat.* działanie, za pomocą którego mając dwie ilości, wynajdujemy trzecią, któraby w ten sposób powstała z pierwszéj dodanéj, jak druga dana z jedności. *Tabelka mnożenia. Znak mnożenia. Liczby do mnożenia. Próba mnożenia. Wypadek mnożenia, ob. Mnogość.*

Mnożna, **ej**, *lm.* **e**, *ż. mat.* piérwsza dana ilość w mnożeniu.

Mnożnik, **a**, *lm.* **i**, *m. mat.* druga dana ilość w mnożeniu.

Mnożny, **a**, **e**, *p.* mnożący się licznie. *Wróble bardzo są mnożne. Gorczyca bardzo mnożne ziele.*

Mnożyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* który pomnaża, powiększa

Mnożyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) powiększać co w ilości, w liczbie, przysparzać. *Mnożyć dostatki, dochody. Mnożyć trudności, zatrudnienia.* 2) = *aryt.* powtarzać liczbę jaką tyle razy, ile jest w drugiéj danéj jedności. *Mnożyć 5 przez 3.* = **się**, *słz.* 1) przybywać, powiększać się. *Im więcéj mamy obowiązków, tém się powinności nasze mnożą. Marnotrawstwo nasze mnoży się z łakomstwa.* 2)=*w czém: prze.* ćwiczyć się, wprawiać się; wzrastać, wychowywać się. *Mnożymy się we wszelkich uczynkach dobrych. Jezus mnożył się w mądrości i w leciach i w łasce u Boga i u ludzi.* 3) = wydawać sobie podobne, powiększać się w liczbie przez rodzenie. *Wzrastajcie i mnóżcie się, ob. Rozmnażać się.*

Mnóstwo, *v.* **Mnóztwo**, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) wielka ilość. *Mnóstwo ludzi. Mnóstwo bydła. Mnóstwo rzeczy, sprzętów,* 2) = *prze.* lud, wiele ludzi. *Przyszło wszystko mnóstwo przed króla.*

Mobeds, **a**, *lm.* **y**, *m. mit.* irański kapłan wyższy, lub mag drugiego stopnia.

Mobilizacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) uzbrojenie i opatrzenie wojska we wszystkie potrzeby dla wyprawienia go do granic państwa, lub do miejsca obronnego; postawienie wojska w gotowości wyruszenia w drogę do pochodu. 2) = uruchomienie; zamienienie majątku nieruchomego na ruchomy, jak np. ziemi na kapitał.

Mobilizować, **ował**, **uje**, *scz. nd.* 1) uruchomiać; zgromadzać, przygotowywać, uzbrajać wojsko do pochodu. *Mobilizować wojsko.* 2) = *prawo.* zamieniać majątek nieruchomy na ruchomy. *Mobilizować dobra. Mobilizować ziemię na kapitał.*

Mobilizowanie, **a**, *blm. n.* 1) uruchomianie, przygotowywanie wojska do pochodu. 2) = zamienianie majątku nieruchomego na ruchomy.

Mobilje, **ów**, *blp. m.* ruchomość, sprzęt ruchomy; majątek ruchomy.

Moc, **y**, *lm.* **e**, *v.* **y**, *ż.* 1) zdolność mocnego działania i stawiania oporu skutkiem jakiéj siły; mocność, dużość, siła. * W loice *moc* i *dzieło* (potestas i opus) stanowią najważniejsze wykładniki powodu i następstwa, lub zasady dostatecznego powodu. Bóg np. i świat, to moc i dzieło, *ob. Powód. Moc ciała. Dał dowód wielkiej mocy ciała. Z taką mocą uderzył kopią, że się potrzaskała. Powróz ten takiej jest mocy, iż wielkiéj siły potrzeba, aby go rozerwać. Kołatać z całéj mocy. Opierać się całą mocą. Czuję moc w sobie. Ten człowiek nie ma w sobie mocy. Chodzić*

o swéj mocy, t. j. bez cudzéj pomocy. *Mocą dobyć miasto.* 2) = *mech.* opór, z jakim ciało opiera się rozdzielowi swoich cząstek. 3) = dzielność, essencjonalność. *Moc trucizny, lekarstwa. Moc kwasu siarkowego. Piwo, wino to nie ma żadnej mocy* (wytchło). 4) = trwałość. *Moc skóry, sukna, płótna, sznurka, nici* i t. p. 5) = własność, działanie. *Mieć moc jaką. Ziele to ma moc gojącą. Napój ten ma moc uśmierzającą.* 6) = możność. *To nie jest w mojej mocy. To jest nad moc wyrazu, wyrażenia.* 7) = *fig.* wytrwałość, hart, siła, potęga. *Moc umysłu, moc duszy. Mocą swego genjuszu.* 8) = *fig.* wrażenie. *Moc słowa, wyrażenia. Moc wdzięku. Mocą śpiewu, muzyki rozczulić kogo. Z mocą się wysłowić, wyrazić.* 9) = władza. *Mieć moc obowiązującą. Nadać czemu moc obowiązującą. Mieć moc nad kim. Mieć moc nad sobą. Dostać się pod moc czyją. Być w czyjej mocy. Mieć moc na śmierć i życie.* 10) = *posp.* wiele, mnóstwo. *Mieć moc krewnych, przyjaciół, życzliwych. To moc pieniędzy. Wielka moc, straszna moc,* niezliczone mnóstwo. *Brzydka moc,* straszydło, szpetota. *Podziemne mocy,* duchy piekielne. *Mocy,* mocarstwa. *Mocą, na mocy, w moc, z mocy, psł.* wedle prawa, siłą władzy. *Mocą mojej władzy. Na mocy ukazu. W moc takiego rozporządzenia.* **Na moc**, *psł. posp.* z całéj mocy. *Na moc gwałtu wołali.*

Mocarka, i, *lm.* **i**, *ż.* mocna rządczyni, władczyni.

Mocarski, a, ie, *p.* od mocarzów, od mocarstw.

Mocarstwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) *prze.* siła, potęga, *ob. Moc.* 2) = państwo; kraj. *Mocarstwa sąsiednie. Mocarstwa wojujące, sprzymierzone.*

Mocarz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) człowiek mocą przewyższający innych. *Goljat mocarz Samson mocarz wielki.* 2) = władca, potężny; pan znakomity. 3) = panujący, król.

Mocen, cna, cne, *p.* skróc. od *Mocny*, używa się tylko ze słowem posiłkowém *być*, w znaczeniu: mieć prawo. *Jestem mocen to zrobić, uczynić, zdziałać, przedsięwziąć. Nie jestem mocen tego zrobić* i t. p.

Moch, u, *blm. m. mit.* zbór kapłaństwa celtyckiéj Cerydwy, znaczy tyle, co *Chlëw.*

Mochnatka, i, *blm. ż. prow.* (na Podolu) nazwa pewnego gatunku *pszenicy* (Triticum dicoccum), zwanego dawn. *Samopszą.*

Mochowik, *v.* **Mchowik, a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Boletus granulatus), gatunek grzyba z rodzaju *Huby*, jadalny, kasztanowato-żółty, rośnie w lasach mszystych.

Mochratka, i, *lm* **i**, *ż.* (Cyclostoma) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, ślimaków.

Mochus, a, *blm. m. mit.* fenicki bóg wcielony, z szeregu drugi. Był w nim zły Babak, który udawał i grał rolę Sydeka. Oszukał Fenicjan, pospołu z braćmi ich Hebrajczykami, których wywiódł z Egiptu przez morze Czerwone do Arabji, prawiąc, iż *Jech'sam*; bóg prawdziwy, a *Trójca w nim i bogowie inni* kłam. Poznali się na oszustwie tém Fenicjanie i odstąpili Mocha, oraz wiernych mu Hebrajczyków, udając się w inny kraj oblecany. Że Mochus i Mojżesz są jedno, każdy to widzi.

Mochwian, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Merzyk.*

Mocja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) ruch, ruszanie się. *Przechadzać się dla mocji.* 2) = wniosek. *Zrobić na sejmie mocję, ob.* * *Myślnik.* 3) = *praw. prze.* odwołanie.

Mocko, *ps. or.* pełnym, całkowitym zwrotem. *Bierz, lub zawracaj mocko.*

Mocnić, ił, i, *scz. nd.* mocném co czynić; przytwierdzać, gruntować. = **się**, *złz.* mocnym się stawać.

Mocnieć, ał, eje, *sn. nd* mocnym się stawać.

Mocniéj, *ps. st. w.* od *Mocno.*

Mocniejszy, a, e, *p. st. w.* od *Mocny.*

***Mocnik, a**, *lm.* **i**, *m.* (argumentum) gra rolę w loice przy dowodzeniu rzeczy. Mocnikami zowią się tutaj pojedyncze części, lub słupy dowodu. Często dowód stoi na wielu mocnikach. Imię ich stąd, iż *mocują* dowód, *ob.* * *Dobitka.*

Mocno, *ps.* 1) z mocą, z siłą, silnie. *Uderzyć mocno. Cisnąć mocno. Trzymać mocno. Robić obwie mocno. Szyć mocno. Mocno się opierać.* 2) = głośno. *Mocno mówić. Mocno śpiewać.* 3) = bardzo; bardzo wiele. *Kochać, nienawidzieć mocno. Sprzęt mocno uszkodzony. Owoc mocno nadpsuty. Mocno się nad czém zastanawiać. Mocno się czemu dziwować. Chcę jeść, pić mocno. Mocno zmordowany. Mocno o tém głoszą.* 4) = dobitnie, wyraźnie. *Mocno zabronić. Mocno przykazać, nakazać. Mocno co komu zalecić.* 5) = usilnie, wytrwale. *Mocno prosić, błagać. Pragnąć czego mocno. Mocno kogo v. co polecać komu. Mocno się czemu sprzeciwiać. Mocno nastawać na co. Mocno powstawać na co v. przeciw czemu. Stać przy czém mocno.* 6) = *fig. posp.* bardzo dobrze, biegle. *Gra mocno na trąbce. Mocno uczony. Mocno wyćwiczony w swojém rzemiośle.*

Mocnomyślny, a, e, *p.* mocnych myśli, szczytnych myśli.

Mocnosercy, a, e, *p.* mocnego serca, odważny; wspaniałomyślny.

Mocność, ści, *blm. ż.* zasada, treść mocy; siła.

Mocnowierny, a, e, *p.* mocnéj wiary.

Mocny, a, e, *p* 1) mający moc, pełen siły, silny. *Człowiek mocny. Członki mocne. Koń mocny. Uderzenie mocne. Głos mocny.* 2) = silnego oporu w łamaniu, kruszeniu, rozbijaniu, tłuczeniu, rwaniu. *Kij, pręt mocny. Płótno mocne. Nitka mocna. Włókno mocne.* 3) = dobrze sporządzony, nosisty, trwały. *Buty mocne. Sukno mocne. Materja mocna. Tkanina mocna. Szew mocny.* 4) = zsiadły, zwięzły, trudny do wyrobienia. *Grunt mocny. Ziemia mocna.* 5) = wielki, bardzo wielki. *Deszcz mocny. Ulewa mocna. Zmordowanie mocne. Pragnienie mocne.* (mówiąc o zwierzu) *Mocny kot.* 6) = opasany twierdzą, obronny. *Miasto mocne.* 7) = spirytusowy, essencjonalny, tęgi. *Napoje mocne. Wino, piwo mocne. Herbata, kawa mocna. Lekarstwo mocne. Trucizna mocna* 8) = liczny. *Oddział mocny. Wojsko mocne.* 9) = mocno czuć się dający; wrażalny, wrażający się. *Mróz, upał, wiatr, ciąg mocny. Ból mocny. Zapach mocny. Wrażenie mocne, Wyraz mocny. Styl mocny. Wyrażenie mocne. Mocny koloryt.* 10) = możny, mający władzę; władnący. *Pełno-mocny, ob. Pełnomocnik. Nie jestem mocny tego zrobić. ob. Mocen.* 11) = usilny, wytrwały. *Mocne postanowienie. Naleganie mocne. Mocne chęci. Mocna wola.* 12) = gwałtowny. *Mocne żądze, namiętności. Mocny pociąg.* 13) = przekonywający. *Mocny dowód. Zarzut mocny.* 14) = górujący, wyniosły, potężny. *Mocny umysł. Mocna dusza. Mocne zdolności umysłu. Głowa mocna.* 15) = *w czém; posp.* biegły, wyćwiczony. *Mocny w muzyce. Mocny w historji, w filozofji.*

Mocować, ał, uje, *scz. nd.* 1) dodawać mocy, *ob. Umacniać.* 2) = probować mocy, *ob. Natężać.* = **się**, *złz. z kim, z czém*; pasować się, walczyć z kim. *Mocować się z przeciwnikiem. Mocować się z falami morskiemi. Mocować się z przeciwnościami.*

Mocowanie, a, *lm.* **a**, *n.* walczenie z kim *v.* czém, co wzajem nie odpiera. = **się**, *zaim. z kim*; wzajemne walczenie z kim, dążanie się.

Mocownik, *ob. Zapaśnik.*

Mocunka, i, *lm* **i**, *ż. bot.* dawn. nazwa *Moreli.*

Mocz, u, *lm*, *e*, *m.* ciecz wodnista, w pęcherzu moczowym zbierająca się i kanałem moczowym odchodząca, *ob. Uryna. Puszczać mocz, ob. Moczyć.*

Moczadło, a, *lm.* **a**, *n.* 1) bagno, kałuża, miejsce pełne wody, dół, gdzie len i konopie moczą, *ob. Moczuła.* 2) = to czém się moczy lub odwilża co. *Moczadło na ranę.*

Moczar, u, *lm.* **y**, *m.* bagno pokryte sitowiem, trzciną i t. p. *Moczar pijawczany.*

Moczara, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Limnobium), roślina.

Moczenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) zanurzanie, trzymanie czego w płynie jakim. *Moczenie lnu, konopi Moczenie nóg,* kąpiel na nogi. 2) = zlewanie płynem. *Moczenie rany. Moczenie włosów.* 3) = *chem.* (maceratio), traktowanie jakiegobądź ciała płynem, dla wyłączenia zeń tych części, jakie w tym płynie mogą się rozpuścić. 4) *v. Moczenie się,* puszczanie moczu.

Mocznik, a, *blm. m. chem. ob. Uryn.*

Moczociąg, u, *lm.* **i**, *m. chir.* narzędzie do wypuszczania zatrzymanéj w pęcherzu uryny, *ob. Kateter.*

Moczowy, a, e, *p.* od moczu, urynowy. *Kanał moczowy.*

Moczyciel, a, *lm.* **e**, *m.* ten co moczy, moczący.

Moczyć, ył, y, 1) *scz. nd.* zanurzać, trzymać w płynie dla odmiękczenia czego lub przesiąknięcia wodą. *Moczyć bieliznę. Moczyć len, konopie. Moczyć jaką roślinę w winie, ob. Macerować. Moczyć nogi,* kąpać nogi w wodzie. 2) = *sn. nd. v.* **Moczyć się**, *złz.* puszczać mocz, urynę (o zwierzętach).

Moczydlny, a, e, *p.* od moczydła, bagienny; kałużany.

Moczydło, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce moczenia lnu lub konopi.

Moczyły, ył, *blp. ż.* kora lipowa przez moczenie przysposobiona do wyrobu rozmaitych wiązadeł. *Postronek z moczył sporządzony.*

Moczymorda, y, *lm.* **y**, *m. v.* **Moczywąs, a**, *lm.* **y**, *m. posp.* pijanica wielki, opilec.

Moczyźrał, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Źródłek.*

Moda, y, *lm.* **y**, *ż.* nowy sposób, nowość. *Być w modzie. Wyjść z mody. Najnowsza moda. Taka jest moda. Ubierać się podług mody. Stosować się do mody. Cóż to za moda?* co to za sposób postępowania.

Modalność, ści, *blm. ż. ob. Stan.*

Mode, ego, *blm. m. mit.* syn Tora i Syfy, ze lśniącym promieniście włosem, pomocnik ojca, jeden z normandzkich bogów wojny. Znaczy grzmot piorunny, *ob. Loryd, Mani.*

Modejna, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* żmudzka boginka leśna, tyle, co litewska Medziojna.

Model, u, *lm.* **e**, *v.* **Modelusz, a**, *lm.* **e**, *m. ob. Wzór.*

Modelować, ał, uje, *scz. nd.* robić wzory, formy; odciskać co podług wzorów z gliny lub gipsu.

Modelowanie, a, *blm. n.* wyrabianie, odciskanie wzorów.

Modelownik, a, *lm.* **cy**, *m.* wyrabiający, odciskający wzory.

Modelowy, *ob. Wzorowy.*

Moderacja, ji, *blm. ż. ob. Modyfikacja, Umiarkowanie.*

Moderantyzm, u, *blm. m.* (z fran.) systemat umiarkowania.

Moderat, a, *lm.* **ci**, *m. polit.* umiarkowany, wstrzemięźliwy.

Moderator, a, *lm.* **y**, *m.* 1) narzędzie przy parochodzie, które ilość pary puszczonéj z kotła do tłoka roboczegomiarkuje i nadaje jednostajny bieg. 2) = rodzaj lampy.

Moderować, Moderować się, *ob. Miarkować, Miarkować się.*

Moderowanie, *ob. Miarkowanie.*

Moderowny, *ob. Umiarkowany.*

Moderunek, nka, *lm.* **nki**, *m. posp.* strzelba, narzędzie do strzelania.

Modestja, ji, *blm. ż. ob. Skromność.*

Modlarz, a, *lm.* **e**, *m. prze.* bałwochwalca.

Modlca, y, *lm.* **y**, *v.* **e**, *m. nieuż.* ten, który modły zanosi.

Modliciel, a, *lm.* **e**, *m* ten, co się modli; co błaga.

Modlicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* ta, co się modli; co błaga.

Modlić, ił, i, *scz v. n. nd.* prosić usilnie; błagać. *Modlić Boga, post.* = **się**, *złz.* 1) zanosić modły. *Modlić się za umarłych, za rodziców; za ojczyznę, za nieprzyjaciół. Modlić się o co do Boga. Modlić się, aby Bóg odpuścił grzechy. Modlić się do świętych Pańskich.* 2) = *komu, v. do kogo*; błagać, prosić. 3) = *myś.* (o zającach), być otoczonym chartami.

Modligroszek, szka, *lm.* **szki**, *m. bot.* (Abrus), roślina.

Modliszka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Mantis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Prostoskrzydłych*, biegających.

Modlitewka, i, *lm.* **i**, *ż.* krótka modlitwa.

Modlitewnia, i, *lm* **e**, *ż. v.* **Modlitewnica, y**, *lm.* **e**, *ż. v.* **Modlitewnik, a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Modlnica.* 2) = książka do nabożeństwa.

Modlitewny, a, e, *p.* od modlitw, od modłów.

Modlitwa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) akt religijny, którym polecamy prośby swoje do Boga, lub hołd składamy; wzniesienie myśli i uczucia do Boga; prośba o pośrednictwo świętych. *Modlitwa Pańska. Modlitwy odmawiać, odprawiać. Modlitwy poranne, wieczorne. Modlitwy za umarłych. Modlitwa do Anioła stróża, do patrona swego. Dzwonić na modlitwę. Dom modlitwy. ob. Modlnica.* 2) =, *w lm.* książka zawierająca modlitwy, *ob. Modlitewnik.*

Modliwać się, ał—, **a**—, *scz. częst.* od *Modlić się.*

Modlnica, y, *lm.* **e**, *ż.* dom modlitwy.

Modła, y, 1) *lm.* **y**, *ż* wzór, prawidło. *Nie żyć w innych ludów modle, raczej umrzeć, jak żyć podle.* **Modła*, dobry staropolski wyraz, znaczy tyle, co łacińska *Forma*, i bardzo dobrze ją zastępuje. Wyraz ten w loice odnosi się do wiedzników stosunku i stoi w trójce: *Treść, Modła* i *Istota.* 2) =, *lm.* **y**, *m.* modlitwa, prośba. 3) = *prze.* bałwan, statua.

Modłek, dłka, *lm.* **dłkowie**, *m. prze.* z usilnością błagający, pochlebnie prosący.

Modłoczyńca, y, *lm.* **e**, *m.* który modlitwy czyni.

Modłowy, *v.* **Pionowy kierunek**, linja normalna.

Modniarka, i, *lm.* **i**, *ż.* zajmująca się robieniem strojów niewieścich.

Modnie, *ps.* wedle mody. *Ubiera się modnie.*

Modnieć, iał, ieje, *sn. nd.* stawać się modnym.

Modnisia, i, *lm.* **e**, *ż.* zwolenniczka mody; za modą się ubiegająca.

Modnisto, *ps.* bardzo modnie.

Modnisty, a, e, *p.* bardzo modny.

Modniś, sia, *lm.* **sie**, *v.* **siowie**, *m.* zwolennik mody; za modą się ubiegający.

Modno, *ob. Modnie.*

Modnochodny, a, e, *p.* podług mody się noszący.

Modnogrzeczny, a, e, *p.* grzeczny wedle zasad mody.

Modny, a, e, *p.* 1) od mody. 2) = pilnujący mody.

Modrak, a, *lm.* **i**, *m* 1) *bot.* a) posp. nazwa dawana niek. roślinie: *Chaber bławatek*, zwanéj także *Wasilkami włoskami*; b) = (Crambe) *v. Kapusta morska*, roślina należąca do klassy 15éj, z działu *łuszczynkowych*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *nadmorski* (C. maritima), korzeń gruby, jak i łodyga, liście pogięte, modre, kwiaty białe; = *tatarski* (C. tatarica), łodyga u spodu włosista, liście nieco kosmate. c) = *w lm.* gatunek kartofli. 2) = *zool. ob. Sokół.* 3) = *ob. Drozd.*

Modrastka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Amethystea), roślina.

Modraszek, szka, *lm.* **szki**, *m. v. Wieśniak;* (Polyommates), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów dziennych.

Modrawo, *ps.* błękitnawo.

Modrawy, a, e, *p.* błękitnawy.

Modro, *ps.* błękitnie.

Modroblady, a, e, *p.* blado-błękitny.

Modrobławatny, a, e, *p.* błękitny.

Modrochwostek, stka, *lm.* **stki**, *m. zool. ob. Kurtaczek.*

Modrooki, a, ie, *p.* błękitnych oczu.

Modrosiny, a, e, *p.* koloru wody morskiéj, zielonosiny.

Modrość, ści, *blm. ż.* siność.

Modrowąs, a, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Sroka.*

Modry, a, e, *p.* błękitny, niebieski. *Modre sklepienie. Modra przestrzeń. Modre oczy.*

Modryca, y, *blm. ż. mit.* słowiańska bogini mądrości, *ob. Mudrzena.*

Modrzeć, ał, eje, *sn. nd.* modrym się stawać, siniéć.

Modrzeniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. bot.* (Cyanella), roślina.

Modrzeniowy, a, e, *p. ob. Modrzewiowy.*

Modrzeń, nia, *lm.* **nie**, *m. bot. ob. Modrzew'.*

Modrzew', wia, *lm.* **wie**, *m. bot.* (Larix), drzewo należące do klassy 21éj, rzędu *jednowiązkowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *szpilkowych, v. iglastych*; gatunek: = *zwyczajny* (L. europaea), in. *Jodła modrzew'* (Pinus larix), rośnie w krajach górzystych, południ. Europy, u nas gdzieniegdzie pojedyńczo się utrzymuje; bywa niek. 50 łokci wysoki; gałęzie nieco schylone, naprzemianległe; liście skupione w wiązki, bardzo szczupłe, światło-zielone, na zimę opadające, czém drzewo to od wszystkich iglastych się różni; modrzew' stanowił u nás obszerne kiedyś lasy; drewno dojrzałe jest czerwonawe, twarde, wskróś przejęte właściwym gatunkiem żywicy, która mu trwałość wielką nadaje; opiera się długo butwieniu i żaden robak go nie toczy; do każdéj budowli nader zdatne, zostając pod wodą lub w ziemi, nabiera wielkiéj twardości i wieki przetrwać może, stąd najlepszém jest na statki wodne, podziemne kanały, t. p., pod wzgl. opału zaledwo dorównyna sośnie; w czasie letnich upałów, z naciętych pni płynie przezroczysta żywica, znana pod naawiskiem *terpentyny weneckiej*; słodkawy i lepki sok, występujący na igłach i młodych wypustkach, w krajach cieplejszych, stanowi tak zwaną *mannę modrzewiową*, używaną w medycynie.

Modrzewiowy, *v.* **Modrzewowy, a, e**, *p.* od modrzewia.

Modrzewnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Andromeda), roślina

z rodziny *wrzosowatych*, należąca do klassy 10éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*rozmarynowata*, *v. wązkolisciowa* (A. polifolia), piękna, pół łokciowa krzewinka, korzeń ma łażący, liście zawsze zielone, z wierzchu lśniące się, kwiaty różowe; rośnie na błotach torfowych; =*jednostronna* (A. calyculata), właściwa północ. krajom, u nas dość rzadka, jest krzewem niek. dwułokciowym, kwiaty biało-zielonawe, rośnie tamże.

Modrzybiel, a, *lm.* **e,** *m. bot.* (Sickingia), roślina.

Modrzybka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Minyas), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Promienistych*, szkarłopniów.

Modrzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* (Coesio), *zool* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych.

Modrzyć, ył, y, *scz. nd.* modrym czynić.

Modrzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Porphyrio), *zool.* ptak z rzędu podkasłych; gatunki jego: 1=*porfirjon* (P. hiacintinus). 2=*zielonogrzbiety* (P. smaragnotus). 3= *popylony* (P. pulverulentus). 4=*biały* (P. albus). 5=*czarnogrzbiety* (P. melanotus). 6=*szmaragdowy* (P. smaragdinus).

Modrzykur, a, *lm.* **y,** *m.* (Talegallus), *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1 = *Latham'a* (T. Lathami). 2=*Kuvier'a* (T. Cuvióri).

Modrzynek, nka, *lm.* **nki,** *m zool. ob. Kielimka.*

Modulacja, ji. *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *muz.* przejście z tonacji jednéj do drugiéj, zmiana stanowiska, z którego się muzyka na swój przedmiot zapatruje.

Moduł, a, *lm.* **y,** *m, ar, ob. Pomiarka.*

Modyfikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) 1) zmiana, złagodzenie. 2) = i **Moderacja,** *prawo* oznaczają zmniejszenie żądań powoda lub pozwanego, skutkiem czego i kompensacja lub zmniejszenie kosztów następuje.

Modyfikować, ował, uje, *scz. nd.* odmieniać, łagodzić.

Modyfikowanie, a, *blm. n.* odmienianie, zastępowanie mocniejszego słabszém, większego mniejszém, i t. p.

Modystka, *ob. Modniarka.*

Modzel, u, *lm.* **e,** *m. ob. Mozol, Odcisk, Nagniotek.*

Modzelatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Trax), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, listkorożnych.

Modziasty, *ob. Modny.*

Moeda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pieniądz złoty portugalski = 5 rub. 52,33... kop. = 36 zł. 21,66... gr. 2) = brazylijski = 11 rub. 11,5 kop. = 71 zł. 3 gr.

Mogilniczy, ego, *lm* **owie,** *m. poet. ob. Grabarz.*

Mogilnik, a, *lm.* **i,** *m prow. ob. Cmentarz, Smętarz.*

Mogilny, a, e, *p.* od mogiły, od kurhanu.

Mogiła, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dół, w którym grzebią ciało umarłego. *Złożono go w mogile.* 2) pagórek z ziemi usypany nad grobem. *Usypać mogiłę. Wznieść mogiłę.* 3) = *nieuż.* kurhan, wzgórze samorodne. 4) = *nieuż.* kupa, stos. 5) = (herb); na tarczy mogiła w formie regularnego czworościanu, u wierzchu jéj, po obu końcach dwa krzyże poziomo, a w środku jeden pionowo umieszczony; w hełmie pięć piór strusich.

Mogiłka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) niewielka mogiła. 2) = mały kopiec. 3) = * pieśń podczas święta *Południc* śpiewana nad grobami za pogańskich czasów Słowiańszczyzny. 4) = *w lm. ob. Cmentarz, Smętarz.*

Mogły, *nieuż. ob. Możebny, Możliwy.*

Mogrebi, *nieuż.* tak nazywa się w Arabji piastr, *v.* talar hiszpański, *ob: Piastr.*

Moguł, a, *lm.* **owie,** *m.* rządca Mogułów, ludu tatarskiego szczepu w głębi Azji.

Mohur (moneta), *ob. Mahur d'or.*

Mohyła (herb); dwie szable krzywe, na krzyż ułożone, rękojeściami obrócono do góry, a u dołu na końcach krzyże mające.

Moin Kad, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, zwany także *Mounus-Cad* i *Deus Mogons*, straszliwy byk bitwy z mocą Huego, znaczy wyćwiczone dobrze i do boju zaprawne wojsko. W służbie jego były trzy byki *Cynwawr, Tarw-Tryw* i *Banyu*. Potężniejszy, acz znakomicie mniejszy on od Adwadona.

Moira, y, *blm. ż. mit.* grecka bogini konieczności, znacząca ślepe przeznaczenie. Jest *Ejmarmena* w odniosłości do ludzi.

Moita, y, *blm. ż. mit.* fenicka bogini, znacząca ziemię, *ob. Ma.*

Mojbór, a, *blm. m.* słowiańskie miasto, słynne czcią boga Światybora, dziś Merseburg.

Moje, ego, *p. w lp. n.* (*dom.* mienie), moja własność; to co do mnie należy. *Co moje, to nie twoje. Oddaj mi moje. Pomszczę się za moje. Po mojemu, psł.* wedle mego sposobu.

Mojże, *v.* **Moiże, a,** *lm.* **a,** *n. nieuż. ob. Folwark.*

Mojżeszowy, a, e, *p.* od Mojżesza prawodawcy Izraelitów. *Zakon Mojżeszowy.*

Mokasyna, y, *lm.* **y,** *ż.* rzemienny trzewik, sandał u Arabów i u Indjan Ameryk. półn.

Mokka, i, *blm. ż.* kawa arabska od miasta tegoż nazwania.

Moknąć, ął, u. mokł, knie, *sn. nd.* 1) mokrym się stawać. *Moknąć na deszczu.* 2) = zostawać zanurzonym w płynie dla odmiękczenia się, wydania jakiéj substancji, i t. p. *Goździki moknąą w gorzałce dla nadania jéj koloru i zapachu. Skóra moknie w wodzie, bo stwardniała w czasie suszy. fig. posp.* (o człowieku) *Moknie w winie, w gorzałce;* jest pijakiem, ciągle pije. *fig. Moknąć we łzach;* zalewać się łzami.

Mokosz, a, *blm. m. mit.* służebnik Wodana, słowiańskiego Neptuna, jest bóg roznoszący deszcz. Pożycza chmur Perunowi na rydwan. Równa się indyjskiemu *Awatarowi*, fińskiemu *Dagonowi* i chaldejskiemu *Oannesowi*, czyli jest pół-człowiekiem, a pół rybą.

Mokośla, i, *blm. ż. mit.* żeński Mokosz, jedna ze służebnic Wodany, lub Nehody. Roznosi parne i zimne przenikliwe mgły, dżdże i wilgoci długotrwałe a nieprzyjemne. Odpowiada greckiéj *Nefeli.*

Mokradła, *ob. Mokrzadła.*

Mokradlik, a, *lm.* **i,** *m.* (Nemotelus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, płaskowych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *białobrzeżny* (N. uliginosus). 2 = *pstronogi* (N. panthevinus). 3 = *pstry* (N. punctatus).

Mokradlina, y, *lm.* **y,** *ż.* miejsce mokre.

Mokradło, a, *lm.* **a,** *n.* 1) bagno, grzęzawisko, rojsło. 2) = *w lm.* czas dżdżysty, dżdże.

Mokrawy, a, e, *p.* nieco mokry, nie zupełnie mokry.

Mokro, *ps.* wilgotno, pełno wody *Tam w dolinie mokro. Dzisiaj mokro.*

Mokrość, ści, *blm. ż.* 1) stan tego co jest mokre. 2) = *posp.* pora mokra, dżdżysta.

Mokrośnieżysty, a, e, *p.* mokry i śnieżny.

Mokrota, y, *blm. ż. ob. Mokrość.*

Mokrowłosy, a, e, *p. poet. nieuż.* rosisty. *Zorza mokrowłosa.*

Mokry, a, e, *p.* 1) płynem zmoczony, wilgotny. *Bielizna mokra. Ziemia mokra. fig. Smierć mokra;* utonięcie. 2) = dżdżysty. *Pora mokra. Dzień mokry.*

Mokrz, *ob. Mocz.*

Mokrza, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Ciecz, Płyn.*

Mokrzada, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* miejsce mokre. *Krzewy bananów są ozdobą mokrzad i bagnisk gorących krajów.*

Mokrzadła, i, 1) *blm. ż.* mokrota, mokrość. 2) =, *lm.* **e,** *ż.* mokry grunt, wilgotne miejsce, mokradlina.

Mokrzawy, *ob. Mokrawy.*

Mokrzec, krzca, *lm.* **krzce,** *m.* a) posp. nazwa rośliny *Muchotrzew' właściwy.* b) *ob. Mokrzyca* (Alsine).

Mokrzelica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Hygrobia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, drapieżnych.

Mokrzyca, y, 1) *lm.* **e,** *ż.* choroba w ogonie u cugowych bydląt; parch końskí w nogach i pod kolanami. 2) = *blm. ż. bot.* a) posp. nazwa rośliny *Muchotrzew' właściwy.* b) = (Alsine); roślina. c) = *ob. Piaskownica średnia.*

Mokrzycznik, a, *blm. m. bot.* (Holosteum), zwany niek. także *Sitowiec, Sitowa trawa;* roślina z rodziny *goździkowych*, należąca do klassy 3éj, rzędu *trzysłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *baldaszkowy* (H. umbellatum), bardzo pospolity na polach, koło dróg; cały zielonawy, z wejrzenia podobny do *Kościeńca*, korzenie ma twarde.

Mokrzyć, *nieuż. ob. Moczyć.*

Mokrzydło, a, *lm.* **a,** *n.* grunt mokry, miejsce wilgotne.

Mokrzyna, krzyny, *v.* **Mokrzysko, krzyska,** *v.* **Mokrzyzna, krzyzny,** miejsca mokre.

Moksa, y, *lm.* **y,** *ż.* z włosisto-wełnistych części roślin knocik, którego spaleniem na ciele rozjątrza się to miejsce w celu lekarskim.

Moksybustja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *med.* zastosowanie moksy, jako środka lekarskiego dla rozjątrzenia; spalenie moksy na części cierpiącéj.

Mokwa, y, *blm. ż.* mokrość, wilgoć wielka.

Mol, a, *lm.* **e,** *m. muz.* (z łac.) pół tonu niżéj. *B. mol.*

Molass, u, *lm.* **y,** *m. geol.* warstwa ziemi, składająca się z piaskowca, gdzie części piaskowe pokryte przez wapienie wód słodkich, często przybierają postać węglanu wapna; *molassami* bywają w niektórych krajach powierzchnie całych okolic; *utwor molassu*, znaczy utwor molassowy, *v.* miocieniczny.

Molassowy, *geol. ob. Miocieniczny.*

Molekularny, a, e, *p.* od molekuły; atomowy, atomiczny.

Molekuła, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Atom.*

Moles, *nieod. ż. mit.* bogini młynarzy.

Molestja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) przykrość.

Molestować, ował, uje, *scz. nd.* naprzykrzać się komu; być natrętnym, usilnie prosić.

Molestowanie, a, *lm.* **a,** *n.* usilne proszenie o co, naprzykrzanie się względem wyjednania czego.

Molibd, u, *blm. m. chem. ob. Molibden.*

Molibdan, *v.* **Molibdenian, u,** *lm.* **y,** *m. chem.* (Molybdas), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas molibdowy, *v.* molibdenowy i jakąbądź zasada, *ob. Sól.*

Molibden, u, *blm. m. chem.* (Molybdoenium, *v.* Molybden, *v.* Molybdaen, *v.* Molibd), metal z rzędu ciężkich, należący do chemicznych rzadkości; otrzymuje się zwykle z rud cynowych lub ołowianych. *Molibden naturalny, min.* naturalne połączenie molibdenu metalu z siarką, a w stanie nie czystym i z innemi ciałami.

Molibdeniaki, ów, *w lm. m. min.* ogólna nazwa kruszców, zawierających w sobie *molibden*

Molibdenit, u, *lm.* **y,** *m. min* in. *Molibden giętki, Siarczyk molibdenu, Błyszczyk molibdenowy*; minerał, składający się z metalu molibdenu i siarki, znajduje się w rozpadlinach skał granitowych, gipsowych i łupkowych; podobny jest z własności do zwyczajnego ołówka.

Molik, a, *lm.* **i,** *m. zool. ob. Roztocz.*

Molikowate zwierzęta, *zool.* stanowią gatunek zwierząt należących do gromady mrowia (bezrożne, acera unogata), o rozgałęzionych dychawkach; mają tułow' i odwłok złączone, mordkę albo dziobek, żuwaczki albo smoczek (Virej).

Molinea, ei, *lm.* **eje,** *ż.* (*kokosowa*), *bot. ob. Kokosek wspaniały.*

Molinista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik, wyznawca molinizmu.

Molinizm, u, *blm. m.* nauka hiszpańskiego Jezuity Molliny, że tylko sami godni dostąpią udziału łaski bożéj.

Molinja, ji, *blm. ż.* nazwa pewnego rodzaju trawy, *ob. Trzęślica.*

Molinosista, *ob. Molinista.*

Molinozizm, *ob. Molinizm.*

Molisty, a, e, *p.* pełen molów; zniszczony, zepsuty od molów.

Moljan, a, *lm.* **y,** *m. mit.* fiński bożek domowy, mieszkający w norach pod podłogą, coś nakształt litewskiego Kobola. Ofiarowywano istotom tym pierwociny wszech potraw i napojów Kto ich obraził, tego karały trądem, lub ślepotą. Królem ich *Tontu.*

Mollah, *nieod. m.* (z tur.) urzędnik cywilny i religijny Turków.

Molljencja, ji, *blp. ż. med.* środki lekarskie odmiękczające.

Molluski, ów, *blp. m. zool. ob. Mięczak.*

Moloch, a, *blm. m. mit.* wielki bóg fenicki, oznacza słońce zimowe. Jest to *Adon*, a tem samém *Ammus* i *Baal umarły*. Odpowiada zupełnie egipskiemu *Buzyrysowi*. Otrzymywał, równie jak tenże, krwawe ofiary ludzkie. Hebrajczycy, sąsiadujący z Fenicjanami, przejęli byli od nich cześć tego bałwana. Inne jego imię *Malah.*

Molochbal, a, *blm. m. mit.* bóg Palmirczyków, znaczy tyle, co *umarły pan*, lub słaby Baal, zimowe słońce, *ob. Aglibal.*

Molos, a, *lm.* **y,** *ż. zool.* (Molossus), zwierzę ssące, należące do rzędu paznogciowatych, owadożernych, rękoskrzydłych (Virej). Według Linn. zowie się po łacinie *Disopes*; wedł Jarockiego po polsku *Poczwara.* Według Belkego należy do *roślinożernych, smorowatych.*

Molotoczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dziury przez mole toczone. 2) = rzeczy które mole pogryzły.

Molowaty, *ob. Molisty.*

Molownik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Mącznik groniasty.*

Molybdomancja, ji, *lm.* **je,** *ż.* wróżenie z odlewania roztopionego ołowiu w wodzie.

Mołodec, dca, *lm* **dcy,** *v.* **dce,** *m. prow.* 1) młodzik, młodzian. 2) = dzielny człowiek

Mołodyca, y, *lm.* **e,** *ż. prow.* 1) młoda kobiéta. 2) = niedawno wyszła za mąż.

Mołodziec, Mołojec, *ob. Mołodec.*

Momencik, u, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Moment*), część czasu w oka mgnieniu upływająca; chwilka.

Moment, u, *lm.* **y,** *m.* chwila, mgnienie. *Co moment. W momencie. Na moment. Za moment. mech. Moment ruchu*; iloczyn z massy przez prędkość ciała.

Momentalnie, *ps.* w jednym momencie, w chwili, w oka mgnieniu.

Momentalny, *v.* **Momentowy, a, e,** *p.* moment trwający.

Momot, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) zająkliwy, z trudnością mówiący; niemy. *Głucho-momot*, głucho-niemy. 2) = *fig.* zręda, wiecznie mruczący pod nosem. 3) = *zool.* (Prionites), ptak należący do rzędu *łażących, zrostopalcowych* (Virej). Wedł. Tyzenhauza, *ob. Pitodziób.*

Momotać, otał, oce, *v.* **ocze,** *sn. nd.* 1) bełkotać, zająkliwać, z trudnością mówić. 2) = mruczeć z niezkontentowaniem.

Momotanie, a, *blm. n.* 1) bełkotanie, zająkanie się. 2) = zrzędzenie, mruczenie pod nosem.

Momotliwy, a, e, *p.* 1) zająkliwy. 2) = zrzędzący.

Momotowy, a, e, *p.* od momota, do momota należący.

Momus, a, *blm. m. mit.* bożek nagany, szyderstwa, żartów u Greków.

Mon, a, 1) *blm m. mit.* giermański bóg księżyc, Luna mas, skąd urobił się później wyraz *der Mond.* Księżyc znaczył tu więcéj od słońca, a liczono czas, nie na dni, ale na noce. Mon idzie tak przed Sunną, jak Nachthilda przed Tagoldem. Mon, to tyle, co litewski *Menes.* 2) = *v.* **Itsimon,** *lm.* **y,** *m.* drobny miedziany lub żelazny pieniążek w Japonji.

Mona, y, *blm. ż. v.* **Mone, a,** *blm. n. mit.* zamek na wyspie Oesel, do którego schronił się bóg Tarapita z wiernymi sobie Estończykami, uciekający przed prześladowaniem nawracających do chrześcjaństwa Niemców.

Monachologja, ji, 1) *blm. ż.* (z grec.) nauka praw zakonnych. 2) =, *lm.* **je,** *ż.* opis zakonników.

Monachomachja, ji, *lm.* **je,** *ż.* wojna mnichów.

Monada, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *bot.* i *fil.* pojedyńczość, jedność; pierwiastek ciała wedle Leibnitza. 2) = *zool.* zwierzątko chaotyczne, najmniejsze ze znanych.

Monadysta, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik, wyznawca monadyzmu.

Monadyzm, u, *blm. m.* nauka o monadach.

Monapteryczny, *zool. ob. Jednoskrzydły.*

Monarcha, y, *lm.* **owie,** *m.* najwyższy zwierzchnik, władca kraju, w którego osobie skupia się całość rządu; cesarz, król, książę panujący.

Monarchalny, *ob. Monarchiczny.*

Monarchicznie, *ps.* jak w monarchji.

Monarchiczny, a, e, *p.* gdzie władzę rządu ma monarcha. *Rząd monarchiczny.*

Monarchini, i, *lm.* **ie,** *ż.* 1) władczyni kraju, *ob. Monarcha.* 2) = żona monarchy.

Monarchista, y, *lm.* **ści,** *m. polit.* stronnik monarchów, zwolennik rządu monarchicznego.

Monarchizm, u, *blm. m.* system jednowładztwa; jednowładztwo.

Monarchja, ji, *lm.* **je,** *ż.* państwo, w którém władza rządu skoncentrowuje się w osobie cesarza, króla, księcia.

Monarcholatrja, ji, *blm. ż.* (z grec.) uwielbianie monarchji i rządów monarchicznych; stronnictwo jednowładztwa.

Monarchomacha, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) nieprzyjaciel jednowładztwa, republikanin, demokrata.

Monarszy, a, e, *p.* od monarchy, od monarchji. *Władza monarsza. Rządy monarsze. Ukaz monarszy.*

Monaster, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) kościoł i klasztor wyznania wschodniego.

Monasterski, a, ie, *p.* od monasteru, do monasteru należący.

Mond (moneta), *ob. Mand.*

Monderunek, Mondur, *ob. Munderunek, Mundur.*

Monecisko, a, *lm.* **a,** *n.* licha moneta; małej wartości, źle odbita.

Monemeryczny, a, e, *p.* jednodniowy, na jeden dzień służący.

Monepigraficzny, a, e, *p.* (o monetach) z nadpisem tylko, bez wyobrażenia, bez wizerunku.

Moneta, y, *lm.* **y,** *ż.* pieniądz; pieniądze. *Bić monetę. Drobna moneta, zdawkowa moneta. Fałszywa moneta. Brzęcząca moneta. Płacić komu równą monetą. fig.* wyrządzać się komu. *Płacić fałszywą monetą, fig.* obłudnie się obchodzić z kim, płacić złem za dobre. *Moneta,* w zaczeniu prawném jest dwojaka, kurs w kraju mająca, lub nie, i dla tego dłużnik do płacenia długów monetą kursującą zobowiązanym być musi. *Moneta biała;* tak się zowie w Neapolu pieniądz srebrny = 1 rub. 5 kop. *v.* 7 zł.

Monetarski, a, ie, *p.* wekslarski.

Monetarz, a, *lm.* **e,** *m.* wekslarz.

Monetny, *v* **Monetowy, a, e,** *p.* od monety; monecie właściwy.

Mongolfjer, a, *lm.* **y,** *m.* balon powietrzny (od nazwiska dwóch braci wynalazców), *ob. Aerostat.*

Mongoz, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Małpowierz.*

Moniment, *ob. Monument.*

Monita, *blp. nieod.* 1) napomnienie, przestroga. 2) = i **Remonita,** uwagi, zarzuty i odpowiedzi na zarzuty, które prawo czynić dozwala wzajemnie stronom w sprawach rachunkowych, których osądzenie od obustronnego rozbioru zawisło.

Monitor, a, 1) *lm.* **owie,** *m.* napominacz, przestrzegacz. 2) =, *lm.* **owie,** *m.* ten, co naucza swoich współuczniów (w szkole Lankastra). 3) =, *lm.* **y,** *m.* tytuł pisma czasowego.

Monitorjum, *w lp. nieod. lm.* **ja,** *n.* (z łać.) napomnienie, szczególnie na piśmie.

Monkir, a, *blm. m. mit.* arabski Kab, Anubisowi egipskiemu równy, znaczy planetę Merkurego i anioła śmierci, *ob. Nakir.*

Monme, (moneta), *ob. Maa.*

Monocefalus, ala, *lm.* **ale,** *m.* (z grec.) wyrodek mający dwa korpusy, a jednę głowę; dwuciałek.

Monoceros, *ob. Jednorożec.*

Monochord, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) *muz.* narzędzie o jednéj tylko strunie, do różnéj intonacji zdolne, za pomocą podstawka ruchomego, służące do mierzenia stosunku odległości tonów.

Monochromat, u, *lm.* **y,** *m.* malowidło jednokolorowe.

Monodja, ji, *lm.* **je,** *ż. muz.* jednotonny śpiew; jednogłosowa pieśń. 2) = wierszowany monolog.

Monodrama, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Monodramat, u,** *lm.* **a,** *m.* sceniczne przedstawienie, gdzie wchodzi jedna tylko osoba.

Monofizyta, y, *lm.* **ci,** *m.* wyznawca dawnéj chrześcjańskiéj sekty, która jednę tylko naturę w Chystusie uznawała.

Monofizyzm, u, *blm. m.* mniemanie, zdanie monofizytów o naturze Chrystusa.

Monogam, a, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) 1) który tylko raz jeden był żonaty. 2) = kto tylko jednę ma żonę; jednożeniec. 3) = *bot.* rośliny których pręciki są w jedno zrosłe główkami pyłkowemi.

Monogamiczny, a, e, *p.* (z grec.) 1) jednopłciwy. *Monogamiczne małżeństwo roślin.* 2) = mający jednego męża, lub jednę żonę.

Monogamja, ji, *blm. ż.* stan tych, którzy tylko raz byli żonaci. 2) = jednożeństwo; małżeństwo z jedną tylko żoną. 3) = klassa roślin mających pręciki zrosłe główkami pyłkowemi.

Monogin, a, *lm.* **y,** *m. ob. Jednożeniec.*

Monoginja, ji, *lm* **je,** *ż.* 1) jednożeństwo. 2) = *bot.* klassa roślin, których kwiatowe słupki są o jedném znamieniu.

Monograf, a, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) autor monografji.

Monografja, ji, 1) *blm. ż* praca nad opisaniem jakiego wypadku, przedmiotu. 2) = *lm.* **je,** *ż.* opis jakiego pojedyńczego przedmiotu, gatunku, rodzaju.

Monogram, u, *lm.* **y,** *m.* cyfra z kilku liter z sobą powiązanych, służąca zamiast podpisu.

Monokracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) jednowładztwo, samowładztwo.

Monokrata, y, *lm.* **ci,** *m.* jednowładzca, samowładzca.

Monolemma, y, *lm.* **y,** *ż. log.* zdanie nie pełne, w którém jest dowód bez założenia.

Monolit, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) co z jednego kamienia jest wyrobione.

Monolog, u, *lm.* **i,** *m.* (z grec.) rozmowa z samym sobą.

Monom, u, *lm.* **y,** *m. mat.* wyrażenie algiebraiczne, którego części nie są rozdzielone znakami *plus* lub *minus.*

Monomachja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z grec.) *ob. Pojedynek.*

Monoman, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) zwarjowany na jednym jakim przedmiocie; warjat w jednéj tkwiącéj idei. 2) = namiętnie lubiący jaki jeden przedmiot.

Monomanja, ji, *blm. ż.* 1) pomieszanie zmysłów na jednéj stałéj idei. 2) = namiętne zamiłowanie jednego przedmiotu.

Monomerja, ji, *blm. ż.* jednorodność części; skład jednostajny ciała.

Monomeryzm, u, *blm. m.* własność ciał składających się z jednorodnych cząstek.

Monomorfja, ji, *blm. ż.* jednokształtność, jednopostaciowość.

Monopagja, ji, *lm.* **je,** *ż.* jednostronne bole głowy; ból głowy w jednéj połowie.

Monopatja, ji, *blm. ż.* cierpienia ciała lub duszy bez podziału z kim innym, bez współczucia u drugich.

Monopod, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) wyrodek o jednéj nodze.

Monopol, u, *lm.* **e,** *m. v.* **Monopoljum,** *w lp. nieod. lm.* **ja,** *n.* (z grec.) prawo służące jednemu zakupowania i sprzedawania jakiego gatunku towarów; samokupstwo, jednokupstwo.

Monopolista, y, *lm.* **ści,** *m.* posiadający prawo monopolu, samokupiec.

Monopolistyczny, a, e, *p.* mający prawo monopolu, wyłącznego prowadzenia jakim produktem handlu. *Mieszczaństwo uciekało się najwięcej na monopolistyczne przywłaszczenie sobie przez krzyżaków handlu gdańskiego.*

Monospermiczny, a, e, *p. bot.* jednonasienny, o jednem ziarnku nasienia.

Monostych, u, *lm.* **y,** *m.* jednowiersz; myśl jednym wierszem wyrażona.

Monostychiczny, a, e, *p.* jednowierszowy.

Monosyllaba, y, *lm.* **y,** *ż.* wyraz z jednéj syllaby złożony.

Monosyllabiczny, a, e, *p.* jednozgłoskowy; z jednéj syllaby złożony.

Monoteista, y, *lm.* **ści,** *m.* wyznawca jednego Boga.

***Monoteizm, u,** *blm m.* jednobożeńskość, jednobożność, jednobożnictwo, uznanie jednego Boga.

***Monoteistyczny, a, e,** *p.* jednobożeński, lub jednobożny.

***Monoteusz, a,** *lm.* **e,** *m.* jednobożeńczyk, lub jednobożnik, *ob. Monoteista.*

Monotelata, y, *lm.* **ci,** *m.* wyznawca chrześcjańskiéj sekty z 7 wieku, która jednę tylko wolę w Chrystusie uznawała.

Monoteletyzm, u, *blm. m.* nauka monotelatów.

Monopteros, *nieod. m.* świątynia u starożytnych, bez ścian, któréj przykrycie wspiera się tylko na słupach.

Monorchit, u, *lm.* **y,** *m.* 1) (o roślinach) roślina o korzeniu jednokartofelkowym. 2) = (o zwierzętach) który ma jedno tylko jądro; jednojądry.

Monorym, u, *lm.* **y,** *m. poet.* wiersze o jednostajnéj końcówce; ustęp wierszowany jednym rymem.

Monosom, a, *lm.* **y,** *m.* wyrodek z dwiema głowami.

Monosof, a, *lm.* **y,** *m.* który jeden tylko mądry jest, jedyny mędrzec, albo za jedynie mądrego mający się.

Monosofja, ji, *blm ż.* jednomądrość.

Monotonja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Jednotonność, Jednostajność.*

Monotonny, *ob. Jednotonny, Jednostajny.*

Monotrop, u, *lm.* **y,** *m.* człowiek jako jednostka, jako członek ludzkości.

Monstra, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) *nieuż.* 1) pokazanie się. 2) = okazanie, dowód, *ob. Okazka.*

Monstrancja, ji, *lm* **je,** *ż.* naczynie kościelne do wystawiania na widok wiernym hostji.

Monstrum, *w lp. nieod. lm.* **a,** *n.* straszydło, potwór, *ob. Dziwoląg.*

Monsztuk, Monsztukowy, *ob. Munsztuk, Munsztukowy.*

Montanista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik sekty założonéj przez Montanusa w III i IV wieku.

Montanizm, u, *blm. m.* nauka Montanusa.

Montbrecja, ji, *lm.* **je,** *ż. bot.* (Montbretia), roślina z rodziny *Kosaćcowych;* gat. = *pomarańczowa* (M. crocata), rośnie na przyl. Dobr. Nadziei, gdzie cebule jéj podobne do nasion *Kulczyby* jadają jak kartofle.

Montowy, *ob. Muntowy.*

Montwa, y, *lm.* **y,** *ż. bot. ob. Trzmielina.*

Monument, *v.* **Moniment, u,** *lm.* **y,** *m.* (z łać.) pomnik wzniesiony komu na pamiątkę, pamiątka wielka. *Jest to ważny monument. Dzieło to jest monumentem wieku naszego.*

Munumentalny, a, e, *p. poet.* pomnikowy, na pamiątkę wystawiony.

Moo, *nieod. n.* moneta w Japonji (0,1 Rin), *ob. Rin.*

Mopka, i, *lm.* **i,** *ż.* suczka mopsów.

Mops, a, *lm.* **y,** *m.* (z an.) gatunek psów małych.

Mopsi, ia, ie, *p.* od mopsa; do mopsa podobny. *Mopsia twarz. Nos mopsi.*

Mopsik, a, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Mops*) mały mops.

Mopsus, a, *blm. m. mit.* syn Apollina; lapita.

Mor, a, *blm, m. mit.* celtycki Deiwr, Artwysa i Dylana ojciec, Ruland we wszystkiéj potędze, jest ryczące morze. Zowią go pradziadem Gwendoleja. W służbie jego trzy *Elite.*

Mora, y, 1) *blm. ż. mit.* trapiąca niewiasty zmora, duch piekielny. Ona, nie tylko dusi, ale i *morzy;* stąd nazwa jéj taka, *ob. Mara, Kodota.* 2) =, *lm,* **y,** *ż. ob. Zmora.* 3) =, *lm.* **y,** *ż.* gatunek jedwabnéj materji. 4) = (herb); w polu czerwoném popiersie murzyna; w hełmie trzy pióra strusie.

Morab, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) pustelnik w Afryce półn. 2) = należący do pokolenia arabskiego Morabów.

Moralista, y, *lm.* **ści,** *m.* wykładający nauki moralne; nauczający obyczajności.

Moralizować, ował, uje, *scz. nd.* nauczać kogo moralności; prawić komu o moralności.

Moralnie, *ps.* obyczajnie, wedle moralności.

Moralność, ści, *blm. ż.* 1) zasady wiecznéj sprawiedliwości, które kierują sumieniem człowieka i narodów; prawidła obyczajności, wedle których oceniamy postępki ludzi. *Moralność chrześcjańska, pogańska.* ***Moralność,** tylko z trudnością daje się przepolszczyć. Zamiast nauka moralna, zwykło się mówić *obyczajowa.* Jakoż *obyczaj* jest moralnością, a *zwyczaj* tém, co zowie się *die Sitte, la coutume.* Etyka jest umiejętnością *cnoty;* cnoty, stoi tu za *moralności.* Rzeczy *fizyczne* i *moralne,* są rzeczy *zewnętrznego* i *wewnętrznego* człowieka, lub *cielesne* i *jaźniowe, tuteczne* i *tameczne.* 2) = uwagi i nauki moralne. 3) = charakter, postępowanie moralne jakiéj osoby. *Człowiek pełen moralności.* 4) = *lit.* cel dzieła jakiego. 5) = sens moralny w bajce, nauka.

Moralny, a, e, *p.* 1) tyczący się moralności, obyczajności. *Nauka moralna. Sens moralny.* 2) = duchowy, na umysł działający. *Pobudka moralna. Przyczyna moralna. Pewność moralna.* 3) = wedle praw moralności postępujący. *Człowiek moralny.*

Morał, u, *lm.* **y,** *m.* 1) uwaga, nauka obyczajowa. *Morały komu prawić;* napominać kogo. 2) = sens moralny, nauczający w bajce, lub allegorji jakiéj zawarty. *Jakiż stąd morał wypada?*

Morana, *ob. Morena.*

Moratorjum, *w lp. nieod. lm.* **ja,** *n. praw.* prawo zwłoki, dozwolone przez rząd dla dłużników co do oddania kapitałów, z warunkiem płacenia procentów, w chwilach krytycznych całego państwa, np. w czasie wojny.

Moraunt, a, *blm. m mit.* celtycki olbrzym, w służbie Gwartawna, brat Urgana, Beljagoga i Morgana, wojuje z promienistym Eleuwerem na niebie i w tajemnicach. Znaczy kacerski zbiór druidzki.

Moraus, a, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, znaczący zmorę, *ob. Latowiec, Moruzza.*

Morawczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* z Morawji rodem.

Morawczyzna, y, *blm. ż.* język, obyczaje, ubiór morawski.

Morawianin, a, *lm.* **ie,** *m.* mieszkaniec Morawji. *Bracia Morawianie, v. morawscy;* sekta religijna.

Morawianka, *v.* **Morawka, i,** *lm.* **i,** *ż.* w Morawji urodzona.

Morawski, a, ie, *p.* od Morawji. *Bracia morawscy, ob. Morawianin. Po morawsku, psł.* na sposób morawski.

Morawy, raw, *blp. ż. jeog.* Morawja (prowincja Austrjacka).

Morąg, 1) **a,** *lm.* **i,** *m.* zwierz morągowaty. *Pies morąg.* 2) =, **u,** *lm.* **i,** *m.* pas ciemniejszego koloru niż tło.

Morągowaty, a, e, *p.* mający pasy różnego koloru. *Chart morągowaty. Tygrys morągowaty. Marmur morągowaty. ob. Pręgowaty, Pręgowany.*

Mord, u, *lm.* **y,** *m.* 1) zabój, zabójstwo. 2) = *zb.* rzeź.

Morda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pysk, paszcza *Końska morda. Psia morda,* psubrat, psa wart (łając). 2) = *posp. grub.* gęba. *Dać komu w mordę.* 3) = *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, ślepy mąż morski, pan statecznego dna morskiego, jest Posejdon piąty. Cerydwa kazała mu palić ogień pod kotłem, którym jest ziemia, chcąc zgotować w nim *Awen,* lub krople natchnienia. Wykradł te krople mały Gwion. Cerydwa rozgniewana uderzyła Mordę snopem i wybiła mu jedno nim oko.

Mordent, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *muz.* ozdoba melodji z dwóch zwykle nut złożona.

Morderca, y, *lm.* **ce,** *v.* **cy,** *m.* zabójca. *fig.* dręczyciel.

Morderczy, a, e, *p.* zabójczy, zabijający.

Morderczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż. v.* **Morderka, i,** *lm.* **i,** *ż.* zabójczyni *fig.* dręczycielka.

Morderowy, a, e, *p. kolor;* brunatny pomieszany z czerwonym.

Morderski, a, ie, *ob. Morderczy.*

Morderstwo, a, 1) *blm. n.* skłonność do mordowania, okrucieństwo. 2) = katowanie, męczenie, dręczenie. 3) = *lm.* **a,** *n.* zabójstwo rozmyślne. *Popełnić morderstwo.*

Mordęga, i, *lm.* **i,** *ż. or.* zmordowanie się, zmęczenie.

Mordka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* mała morda. 2) = *zool.* (Cephalia), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* muchowatych; gatunki europejskie są: a = *rudonoga* (C. rufipes). b = *czarna* (C. nigripes).

Mordorowy, *ob. Morderowy.*

Mordować, ował, uje, *scz. nd.* 1) zabijać, wyrzynać, wycinać w pień. 2) = dręczyć, zadawać katusze. 3) = utrudzać, męczyć. = **się,** *sz.* 1) zabijać się wzajemnie. 2) = męczyć się, utrudzać się.

Mordowanie, a, *blm. n.* 1) zabijanie. 2) = utrudzanie, męczenie.

Mordownik, 1) **a,** *lm.* **cy,** *m.* zabójca. 2) =, **u,** *blm. m. bot.* a) posp. nazwa rośliny *Tojad mordownik* (Aconitum Napellus, *v.* Stoerkeanum), należący do trucizn owych, mian. szkodliwym jest dla ludzi i zwierząt jéj korzeń; daw. zwana *Zły mniszek.* b) = *pospolity, ob. Blekot szaleń, v. Blekot pospolity.*

Mordwin, u, *blm. m.* gatunek wódki.

Morejna, y, *lm* **y,** *n. v.* **Morejne,** *nieod. m. posp. żart.* (mówi się o Żydach), pan, *v.* arystokrata żydowski; Żyd spanoszały, majętny.

Morel, a, *lm.* **e,** *m. v.* **Morela, i,** *lm.* **e,** *ż.* 1) *bot.* (Prunus armeniaca), pewien gatunek owocowego drzewa z rodzaju *Śliwy,* pochodzący z Azji; u nas hoduje się po cieplarniach i ogrodach. 2) = nazwa owocu tegoż drzewa, który się odznacza omszoną, jakby aksamitną, czerwonofioletowego koloru skórką i nader przyjemnym, właściwym smakiem.

Morelowy, a, e, *p.* od morell.

Morena, y, 1) *lm.* **y,** *ż.* nazwa małych, podłużnych

pagórków, podobnych do kamienistych wałów, lub tam, nawalonych z rumowisk; nie można ich brać za jedno *z głazami narzutowemi*, które uniesione kiedyś błotnistemi potokami, rozsiane zostały na niektórych dolinach śród gór. 2) = *v.* **Morana, y**, *blm. ż. mit.* jest słowiańska boginka jesieni i starości, wrzosu na polach i twarzach ludzkich, pociechy podeszłego wieku z otrzymanych w końcu całego życia owoców, a równa się rzymskiéj *Pomonie*. Nie należy mieszać jéj z Marzanną. To nie śmierć, lecz jesień, a przeciwstawem jéj wiosna. W pieśniach stoją często te słowa: „Od *Wesny*, do *Moreny*.“ Była to poważna pani, siedząca w sadzie, otoczona jabłkami i gruszkami. Wiosna i Morena równają się ateńskim Horom *Tallonie* i *Karpji*, znaczącym także wiosnę i jesień.

Mores, *nieod. n.* (z łać.) obyczajność. *Nauczyć kogo mores. Znać mores.*

Moreska, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) figura arabska. 2) = taniec maurytański. 3) = malowidło liści fantastycznie ułożonych.

Moręgowaty, *ob. Morągowaty.*

Moręża, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Tigridia), roślina.

Morfeusz, a, *blm. m. mit.* 1) trzeci syn Hypna i Pazytei, grecki bożek, goniec po morzach i ziemi, roznoszący ludziom senne jasnowidzenia. Przybierał na się postaci tych osób, które śpiący człowiek miał obaczyć rychło. Pomocnikami jego są *Fobetor* i *Fantaz*. 2) = *posp.* sen.

Morfimetrja, ji, *blm. ż.* 1) nauka wymierzania kształtów. 2) = samo wymierzanie.

Morfina, y, *blm. ż. chem.* jedna z roślinnych zasad czyli alkaloidów; należy do trucizn; dobywa się z opjum.

Morfizm, u, *blm. ż.* (z grec.) kształt ciał, piękno plastyczne, t. j. foremność, regularność i symetryczność.

Morfografja, ji, 1) *blm. ż.* nauka opisywania, *v.* opisywanie kształtów przyrodzenia. 2) =, *lm.* **je**, *ż.* samo opisanie.

Morfologiczny, a, e, *p.* do morfologji należący.

Morfologja, ji, *blm. ż.* nauka o formowaniu się (ciał organicznych).

Morfonomja, ji, *blm. ż.* nauka o prawach tworzenia się kształtów.

Morg, u, *v. a. lm.* **i**, *m.* miara powierzchni: a) bawarska = 34,07 arom. b) frankfurtska = 20,25 arom. c) hanowerska = 26,21 arom. d) hamburska = 96,58 arom. e) litewska = 71,23 arom. f) polska dawna = 59,85 arom. g) polska nowa = 55,99 arom. h) pruska = 25,53 arom. i) saksońska = 27,61 arom. Jeden morg nowy polski = 1230 kwadratowym sążniom. 1 morg litewski = 1565 kw. sążniom.

Morgan, a, *blm. m. mit.* syn Andrasa, celtycki Deiwr, jest woda w powietrzu ulotniona i pogodny błękit sprawująca. Miał przydomek *Mwynwawr*, najmilejszy. Piszą go także *Morgant*.

Morgana, y, 1) *blm. ż. mit.* bogini, Feja i czarownica celtycka, córka Talji, siostra Talachana i Cyntji, znaczy jutrzenkę. Prześladuje Artura, utkała płaszcz cudowny dla Gorlasa, stworzyła dolinę niewiernych kochanków. Urodzie jéj żadne oko oprzéć się nie może. 2) =, *lm.* **y**, *ż.* światełko nocne na błotach lub cmentarzach, widmo, ćma.

Morganatyczny, a, e, *p.* nie równy (mówiąc o związku małżeńskim, kiedy żona jest niższego stanu jak mąż). *Małżeństwo morganatyczne.*

Morgant, *ob. Morgan.*

Morja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Duchlina.*

Morjana, y, *lm.* **y**, *ż. mit. ob. Bogunka.*

Morjen, a, *blm. ż. mit.* celtycki Deiwr, zwany od Rzymian Janus nauta, lub Janus maritimus, on Morda, boleścią po utracie oka rozwścieklony, znaczy burzę morskiego dna. Nic okropniejszego nie ma nad gniew jego.

Morka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) wiatr od strony morza deszcz sprawujący. 2) = deszcz drobny kilka dni wciąż trwający.

Mormotać, *ob. Marmotać.*

Morn, a, *blm. m. mit.* sługa Heilina, Deiwr celtycki, słowiańskiemu Dadżbogu równy, jest rozdawca niebieskich darów. Chodzi po ziemi w postaci pielgrzyma.

Moroszka, i, *blm. ż. bot.* gatunek maliny krzewu (rubus chamaemorus).

Morowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* 1) *ob. Miłośna, v. Lubczyca.* 2) = *ob. Liljowiec.* 3) = (Kleinia), roślina.

Morowy, a, e, *p.* 1) zaraźliwy, śmierć zadający. *Morowe powietrze. Morowy wrzód. Zaraza morowa. Strzedz się, kogo lub czego, jak morowej zarazy.* 2) = od mory (tkaniny). *Morowa suknia.* 3) = *bot.* nieuż. od morwy, *ob. Morwowy.* 4) = *korzeń, bot.* nazwa dawana roślinie *Miłośna, v. Lubczyca* (Cacalia).

Morówka, i, *lm.* **i**, *ż.* morowy, zaraźliwy wrzód; karbunkuł.

Mors, a, *lm.* **y**, *m.* (Trichecus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Płetwonogich*, morsowatych; gatunek jeden: = *koń morski* (T. Rosmarus).

Morsele, ów, *w lm. m. apt. nieuż.* lekarstwo w tabliczkach do jedzenia.

Morski, a, ie, *p.* 1) od morza, z morza. *Woda morska. Roślina morska. Ryba morska. Pies morski. Zegar morski. Mila morska. Podróż morska. Bitwa morska. Rozbójnik morski. Potęga morska. Siły morskie. Służba morska. Kąpiele morskie. Zatoka, odnoga morska.* 2) = *ucho*; (Halyotis), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, tarczoskrzelnych. 3) = *jabłka, geol. ob. Echinity.* 4) *bot. Morska gorczyca* (Cakile), roślina. *Morska kapusta* (Crambe), roślina. *Morska lilja, ob. Tchlin. Morski mirt* (Leptospermum), roślina. *Morskie jagódki* (Holoragis), roślina. *Morskie grono, ob. Rozdętnica.*

Morskorost, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Morszczyn.*

Morsz, *v.* **Mursz, u**, *blm. m. ob. Nadpruchniałość.*

Morszaty, *v.* **Murszaty, a, e**, *p* nadpruchniały.

Morszczyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* 1) (Fucus), roślina z gromady *wodorostów*, rzędu *Morszczyzn ponurych*, rośnie nad morzem, lub w wodzie morskiéj, listowie ma kilkocalowe, niek. półłokciowe; gatunki: = *pęcherzykowaty* (F. vesiculosus), używany jak i następny gatunek do robienia sody warek i otrzymywania jodu; dawniéj pod nazwą *dębu morskiego* suszony, lub pod nazwą *murzyna roślinnego* palony, używał się w medycynie, dziś świeży służy do obkładania przeciw zołzie; suszą go także jako siano dla bydła; ma liczne odmiany; = *piłkowany* (F. serratus) po ususzeniu czarnieje; = *rynienkowaty* i *guzowaty*. 2) *Morszczyny czerwone, ob. Koralowate wodorosty.*

Morszczyzna, y, *blm. ż. zb.* 1) morskie płody, wszystko to, co morze wydaje. 2) = kraj nad morzem położony, *ob. Pomorszczyzna, Pomorze.* 3) = *ob. Morka.* 4) = *bot.* ogólna nazwa morskich roślin, jako to: warelsu, kelpu i inn. (z gatunków *fucus* i *ulva*), w których znajdują jod i sodę. 5) = *nieuż.* wzdymanie się i opadanie wód morskich, pochodzące z działania słoneczno-księżycowego na płynną część naszego globu. 6) = drobny, gęsty deszczyk.

Morsznica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Milesia) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *pstra* (M. fulminans). 2 = *ossowata* (M. vespiformis). 3 = *rudotylna* (M fallax). 4 = *przepasana* (M. berberina). 5 = *rudostopa* (M. ruficauda).

Morświn, *zool. ob Delfin*

Morświnka, (wedł. Jar. **Świnka**), **i**, *lm.* **i**, *ż. v.* **Skowyk, a**, *lm.* **i**, *m.* (Cavia), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, świnkowatych; gatunki: 1 = *Aperea* (C. aperea). 2 = *zwierciadlana* (C. fulgida). 3 = *Spiksa* (C. Spixii). 4 = *południowa* (C. australis). 5 = *biało-przoda* (C. leucopyga). 6 = *żółto-zęba* (C. flavidens). 7 = *skalna* (C. rupestris). 8 = *Kinga* (C. Kingii). 9 = *Puka* (C. Puka). 10 = *czarniawa* (C. nigricans).

Mortęski (herb); w polu czerwonem dwie orle nogi z udami, na krzyż ułożone; na hełmie takież dwie nogi jedna przy drugiej, pazurami w górę zwrócone.

Mortodella, i, *blm. ż.* (z włos.) *kuch.* potrawa z mięsa siekanego i wędzonego.

Mortyfikacja, ji, *lm.* **je**, *ż. ob. Martwienie, Umartwienie*

Mortyfikować, ał, ują, *scz. nd.* martwić, umartwiać. = **się**, *złz.* umartwiać się.

Morucha, *ob. Marucha.*

Morula, i, *lm.* **e**, *ż. bot.* dawn. nazwa *Moreli.*

Morus, a, 1) *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, znaczący zmorę *ob. Moruzsa, Latowiec.* 2) =, *lm.* **y**, *m. posp.* brudas.

Morusać, ał, a, *scz. nd.* brudzić, walać brudem (stosuje się po większéj części do twarzy ludzkiéj). *Całą*

twarz dziecię sobie morusa. = **się**, *złz.* brudzić się, walać się.

Morusanie, a, *blm. n.* brudzonie, walanie. = **się**, *zaim.* brudzenie się, smolenie się.

Moruszka, i, *lm* **i**, *ż.* 1) *ob. Marucha.* 2) = *bot. ob. Moroszka.*

Moruzza, y, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, znaczący zmorę, *ob. Latowiec.*

Morwa, y, *blm. ż. bot.* (Morus) in. *drzewo morwowe*, drzewo należące do klassy 21éj, rzędu 1-*pręcikowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *Pokrzywowych*; gatunki: = *biała* (M. alba), in. *jedwabnica*, pochodzi ze Wschodu, w południ. Europie niek. rośnie dziko, pospolicie się utrzymuje dla liści, które jedynie do karmienia gąsiennic jedwabnika się używają; dorasta niek. 15 łokci wysokości, kwiaty ma w kotki zebrane; = *czarna* (M. nigra), również ze Wschodu, rzadsza od poprzedzającéj, nieco większa, liście ma szorstkie.

Morwajna, *v.* **Morwena**, *v.* **Meurwina, y**, *blm. ż. mit.* celtycka morska dziewica, normandzkiéj Ondynie i i ruskiéj Cudaczce odpowiędnia. Dużo jest tych istot. Sprzyjają ludziom, a śpiewając, niosą chorym uzdrawiające ziółka.

Morwiak, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Sorosus) nasiennik *v.* owoc fałszywy, podobny do jagody brodawkowatéj, podłużnéj, w któréj guziki owocowe zrosłe są z mięsistém okryciem kwiatowém, jak w *morwie.*

Morwin, a, *lm.* **y**, *m. bot.* (Morinda), roślina.

Morwiolisty, a, e, *p.* z liśćmi podobnemi do morwowych.

Morwiorodny, a, e, *p.* na morwie rodzący się. *Pająk morwiorodny, ob. Jedwabnik.*

Morwowy, a, e, *p.* 1) z drzewa morwy. *Liście morwowe.* 2) = z owocu morwy. *Sok morwowy.*

Morwran, a, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, morski wron lub kruk, syn Tegida Woela i Cerydwy, brat Awagda i Kreirwy, znaczy pustą wesołość, niewinną ucieczkę, gadatliwość wronią.

Moryczyć, yła, y, *scz. nd. nieuż.* nalegać na kogo, tropić kogo.

Morykoń (herb); na tarczy wzdłuż podzielonéj, po prawéj jéj stronie cztery pasy wzburzonego morza, po lewéj orzeł czarny; w hełmie po prawéj stronie pies, po lewéj popiersie Murzyna.

Morystasges, a, *blm. m. mit.* imię Belena w St. Rein d'Alice. Zwał się tu królem wyspy.

Morzak, a, *lm.* **i**, *m.* (Pelagius) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *płetwonogich*, fok; gatunek jeden: = *białobrzuchy* (P. monachus).

Morzan, a, *lm.* **y**, *m.* (Portumnus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych*, wiosłonogich; gatunki jego: 1 = *brudny* (P. variegatus). 2 = *jednozębny* (P. monodon).

Morzczyzna, *ob. Morszczyzna.*

Morze, a, *lm.* **a**, *n.* 1) ogromne nagromadzenie wody między jednym lądem; wielka zatoka oceanu; posp. cała część kuli ziemskiej pokryta wodą. *Morze Bałtyckie, Czarne, Białe, Północne i t. d. Puścić się na morze. Żeglować po morzu. Płynąć morzem. Panować nad morzem. Kąpać się w morzu. Jechać do morza*, do kąpieli morskich. *Być panem od morza do morza, fig.* być potężnym, bogatym, znakomitym posiadaczem dóbr. *Za morzem, fig. posp.* bardzo daleko. *Szukać rozumu za morzem*, za granicami kraju. *Morzu wody przylewać, przys. fig.* bogatemu dawać; tłusty połeć smarować. *Kroplą wody chcieć morze powiększyć; Chcieć morze wypić, wysuszyć, przys.* niepodobnych rzeczy pragnąć. 2) = *fig.* ogrom, bezmiar. *Morze dostatków. Morze uciech.*

Morzenie, a, *blm. n.* 1) zadawanie śmierci przez powolne męczarnie; umarzanie. *Morzenie głodem.* 2) = rżnięcie, ból w żołądku.

Morzolis, a, *lm.* **y**, *m.* (Vulpecula) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *wielosparowych*, żarłocznych.

Morzolotny, a, e, *p. poet.* morzem płynący, po morzu żeglujący.

Morzonośny, a, e, *p.* po morzu noszący.

Morzopławnik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż. ob. Żeglarz.*

Morzopławny, a, e, *p.* pływający po morzu; żeglarski.

Morzorodny, a, e, *p.* w morzu się rodzący.

Morzorost, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Trzcianka oceanowa.*

Morzowładca, *v.* **Morzowładzca, y**, *lm.* **y**, *v.* **e**, *m.* władnący morzem. *Morzowładcę Neptuna wystawiano zawsze w towarzystwie delfinów.*

Morzowładność, ści, *blm. ż. v.* **Morzowładztwo, a**, *blm. n.* władza, panowanie nad morzem.

Morzowładny, a, e, *p.* władający morzem; mający panowanie nad morzem.

Morzowładzca, Morzowładztwo, *ob. Morzowładca, Morzowładność.*

Morzycięl, a, *lm.* **e**, *m.* ten co morzy, co męczy.

Morzycielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która morzy, męczy.

Morzyć, ył, y, *scz. nd.* 1) zadawać komu śmierć; mordować powolnie na śmierć. *Doktorowie morzą nie leczą, gdy samych się księg trzymają.* 2) = *fig.* pozbywać się, tracić. *W żartach człek morzy tęsknotę.* 3) = męczyć, dręczyć. *Morzyć kogo głodem. Koń zamorzony*, chudy, zgłodzony. 4) = napastować, utrudzać. *Sen mnie morzy. Snem zmorzony.* = **się**, *złz.* męczyć się, trapić się; martwić się. *Morzyć się głodem. Morzy mnie, nieuż.* umieram z głodu.

Morzylist, a, *lm.* **y**, *m. bot.* (Huminium), roślina.

Morzymord, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Aconitum anthora), roślina stanowiąca gatunek *Tojadu.*

Morzypło, a, *lm.* **a**, *n. bot. ob. Gronorost.*

Morzysko, a, *lm.* **a**, *n.* 1) (*zgr. od Morze*) ogromne morze. 2) = *v.* **Morzyszcze, a**, *lm.* **a**, *n.* wyschły grunt morski. 3) = morzenie, gryzienie w żołądku, ból żołądka.

Morzyskowy, a, e, *p. an.* kiszka *morzyskowa* (colon intestinum) kolkowa, kobielasta.

Morzyszcze, *ob. Morzysko.*

Mosasaurus, a, *lm.* **y**, *m. zool.* zwierzę naechstryckie, dawnego świata, jaszczurkowate, najmniéj 28 stóp długie.

Mosiądz, u, *blm. m. v. miedź żółta, chem.* (orichalcum *v.* aurichalcum), jest aljażem (spłynem) miedzi z trzecią częścią cynku; utrafiając stosunek cynku, kolor mosiędzu zbliża się do złota, przy większéj ilości cynku jest blady lub szary, jeżeli miedź przemaga, czerwony.

Mosiędzowy, a, e, *p. ob. Mosiężny.*

Mosiężnictwo, a, *blm. ż.* mosiężniczy kunszt, bronznictwo.

Mosiężniczka, i, *lm.* **i**, *ż.* żona mosiężnika, bronznika.

Mosiężniczy, a, e, *p.* od mosiężnictwa, od mosiężników.

Mosiężnik, a, *lm.* **cy**, *m.* z mosiędzu wyrabiający, *ob. Bronznik.*

Mosiężny, a, e, *p.* z mosiędzu *Lichtarz mosiężny. Towary mosiężne.*

Mosiężysty, a, e, *p.* mosiądz w sobie zawierający.

Moskal, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *posp.* człowiek z narodu Rossyjskiego (dawniéj nazywanego moskiewskim). 2) = *posp*, gatunek pigułki. 3) = *prow.* płacek owsiany.

Moskiewka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta ludu moskiewskiego.

Moskiewski, a, ie, *p.* 1) od Rossji (dawniéj nazywającéj się Moskwą), Rossyjski. *Car moskiewski. Kraj moskiewski, Wiąd moskiewski Połock* (dom. Car). 2) = od miasta Moskwy. *Moskiewski Uniwersytet. Moskiewskie fabryki.* 3) *Moskiewskie korzenie, bot.* (Rheum rapontlcum), gatunek *Robarbaru. Po moskiewsku, ps.* na sposób moskiewski; podług zwyczaju tegoż narodu.

Moskiewszczyzna, y, *blm. ż. zb.* cokolwiek z Moskwy pochodzi: język, obyczaje, towary moskiewskie.

Moskito, *nieod. m.* rodzaj komarów w Indjach, bardzo boleśnie kąsających.

Moskwa, y, *blm. ż.* 1) *prze.* państwo rossyjskie, lud moskiewski, a. rossyjski. 2) = miasto stołeczne Rossji.

Morzowładzca, Morzowładztwo, *ob. Morzowładca, Morzowładność.*

Moslem, *v.* **Moslemin, a**, *lm.* **owie**, *m.* (z arab.) *wł.* prawdziwie wierzący, miano zwolenników Mahometa.

Moślit, a, *lm.* **y**, *m. mit.* giermański *człowiek mchowy*: Istoty te przebywają po lasach, mają postać trzyletnich dziatek, pomagają ludziom rąbać drwa, kosić łąki i grabić siano. Lękają się kminu.

Mospan, a, *lm.* **owie**, *m.* zwykle w 5ym przyp. używa się: *Mospanie!* skrócenie z *Mości Panie, ob. Mość.*

Most, u, *lm* **y**, *m.* 1) budowla z kamienia, drzewa lub żelaza, rozciągająca się od jednego do drugiego brzegu rzeki, kanału, błota, i t. p. dla przeprawy przez nie. *Most na arkadach. Most palowy. Most pływający. Most*

zwodzony. Most budować, stawić. Rzucić most przez rzekę. Zrzucić, zburzyć most. Rzeka most zerwała. Złoty most trzeba stać uciekającemu. przys. Mostem leżeć. fig. Pokotem, gęsto jeden przy drugim. *Mostem kłaść, stać nieprzyjaciela, fig.* w pień zabijając gęsto kłaść trupa. *Padać, kłaść się, stać się mostem przed kim;* kłaniać się uniżenie; do nóg upadać. *Mostem się kładzie, kto z kim na zdradzie, przys.* w oczy głaszcze, za oczyma drapie. *Polski most, niemiecki post, włoskie nabożeństwo, wszystko to błazeństwo, przys. Szanuj góry i mosty, jeśli chcesz mieć grabiet prosty, przys. Potrzebny, jak dziura w moście, przys.* całe nie potrzebny. *Prosto z mostu, przys.* po prostacku, po grubjańsku, bez ceremonji. 2) = (varolla), *an.* część mózgu.

Mostek, stku, *lm.* **i,** *m.* 1) nie wielki most. 2)=*zoo* kość nieparzysta, zajmująca z przodu średnią linję ciała i zamykająca ścianki komory piersiowej (sternum). 3)= część wołu, lub cielęcia od piersi. *Mostek barani, cielęcy.*

Mostkowy, a, e, *p.* 1) *nieuż.* od mostku, mostu. 2)= od piersi. *Pieczeń mostkowa. Miejsce mostkowe między piersiami.*

Mostnica, y, *lm.* **e,** *ż.* pale na których się wspierają izbice mostowe i budowle nad wodą stojące; tém się różnią od palów, iż są pospolicie od nich grubsze i w części nad wodą wzniesione.

Mostołódź, i, *lm* **ie,** *ż. nieuż.* łodzie służące do stawienia na nich mostów, *ob. Ponton, Żywa*

Mostowina, y, *lm.* **y,** *ż.* dyle, któremi się wyściela powierzchnia jeżdżalnia mostu, *ob. Mościna.*

Mostowe, ego, *blm. n.*=opłata za przejazd przez most. *Płacić mostowe. Brać mostowe.*

Mostowniczy, ego, *lm.* **owie,** *m.* 1) dozorca mostu. 2) = urzędnik w dawném W. X. Lit. mający dozór dróg publicznych, grobel, mostów, i t. p.

Mostowy, a, e, *p.* od mostu. *Mostowy pal. Przeprawa mostowa.* =, **ego,** *lm.* **i,** *m.* człowiek, odbierający na moście opłatę za przejazd.

Moszcz, u, *lm.* **o,** *m.* sok z winnych jagod lub jakich owoców świeżo wyciśnięty. *Moszcz jabłeczny.*

Moszcza, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** *prze. ob. Moc.*

Moszcze, ów, *blp. m.* (ze słow.) *prze. ob. Relikwje.*

Moszcznia, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Oenocarpus), in. *Opatrznica,* drzewo z rzędu *palm żuwnowych*; gat.: = *dwustronna* (O. distichus); = *bakaba* (O. bacaba), rosną w Brazylji, i hodowane bywają przy domach.

Moszczowy, a, e, *p.* z moszczu.

Moszenka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Moszna.* 2)=*v.* **Moszenkowe drzewo,** *bot.* (Colutea), roślina.

Moszk, u, *blm. m. ob. Piżmo.*

Moszkowy, a, e, *p. ob. Piżmowy.*

Moszna, y, *lm.* **y, i.** 1) worek, torba, 2)=worek jądrowy (scrotum), *puzdro*, mianowicie u koni.

Mosznowy, a, e, *p.* od moszny.

Mość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* skróc. od *Miłość*, lub *Możność*, tytuł. *Jego Mość. Jéj Mość. Wasza Mość, ob. Jegomość, Jejmość, Waszmość.* **Mości,** skróc. od *Miłościwy, Mościwy*; w poufnéj rozmowie używa się zamiast panie. *Mości panie. Mości panowie młodzi. Mości książę Mości książno. Wielmożny mości dobrodzieju. Mości krabio. Mości Janie. Mości sowietniku.* **Mość,* tyle co majestat, np. Mość Boża. Mość królewska. W loice odnosi się do trójki wiedzników stanu, którą są: *Sobistość, Osobistość* i *Mość.* Pismo święte zowie pojęcie to: *Chwałą* lub *Sławą Pańską.*

Mościć, ił, i, *scz. nd.* 1) kłaść jedno obok drugiego, jak most. *Mościć drogę przez błota. Mościć bagna. Mościć sobie posłanie. Mościć co komu pod nogi.* 2) = *fig. posp. kogo*; nastręczać, sadowić. *Mościć kogo na urząd.* = **się,** *złz. wł* i *fig.* kłaść się, sadowić się, umieszczać się. *Kot mości się na poduszce. Ten pan mości się na assesorstwo.*

Mościna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dyl od mostu, *ob. Pomościna.* 2)=most nędzny, stary, popsuty.

Mościsko, a, *lm.* **a,** *n. pg.* stary, brzydki most.

Mościwać, ał, a, *sn. częst. komu*; powtarzać komu: Mościwy panie.

Mościwy, a, e, *p.* skrócone od *Miłościwy*, łaskawy, uprzejmy.

Mośiem, Mośiemin, *ob. Mosiem.*

Mot, u, 1) *blm. m. mit.* fenicki pierwiastek świata, kolébka bogów i ludzi, oraz wszech rzeczy, tyle, co egipski Sfinks Znaczy się *Szlam początkowy*, coś nakształt *materji zielonéj* Prystleja. Fenicjanie są żeglarze. Pierwiastek świata ich tedy: *woda i ziemia w odmęcie*, lub szlam. Na łonie Motu powstały, mocą wewnętrznéj żywiołow ważni, *łyskawica* i *grzmot*, które wypłoszyły z niéj bogów i rzeczy, a nasamprzód *Ilusa* i *Homichlę.* 2)=, *lm.* **y,** *m. ob. Motek.*

Motacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ten co mota, nawija na motowidło. 2)=wykrętacz, *ob. Matacz.*

Motaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) ta, co nawija na motowidło. 2)=wykrętaczka, *ob. Mataczka.*

Motać, ał, a, *scz. nd.* 1) układać w motek, nawijać na motowidło. *Motać przędzę. Motać jedwab'.* 2) = plątać, wikłać, *ob. Matać.*

Motanie, a, *blm. n.* 1) nawijanie na motowidło. 2)= używanie wybiegów, wykrętactwo, *ob. Matactwo.*

Motecz, a, *lm.* **e,** *m. prow.* węzeł.

Motek, tka, *lm.* **tki,** *m.* nici na motowidło zwinięte i w pasma powiązane, *Motek nici, bajeteły, jedwabiu.*

Motja, ji, *lm:* **je,** *ż.* połowa, wspólnictwo w grze. *Grać z kim w motji, do motji.*

Motjant, a, *lm.* **ci,** *m.* ten, co do motji należy, wspólnik gry.

Motława, y, *blm. ż.* (poźniéj *Mołdawa*), jedna z trzech rzek świętych na słowiańskiej ziemi, wyobrażających Tryglawa, lub trójcę na niebie. Inne dwie są: *Krapina* i *Wisła.*

Motłoch, u, *blm. m. zb.* 1) tłum pospólstwa; natłok, gawiédź, *Rozegnać motłoch. Motłoch się zebrał.* 2)=mnóstwo wielkie czego podłego. *Motłoch obelg.*

Motolica, y, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, dozlądający czarowuic, *ob. Bobo.*

Motor, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) który ruch, życie czemu nadaje, sprawca ruchu, życia. 2)= pobudziciel, podburzyciel, podszczuwacz, działacz. *On jest najpierwszym motorem tego przedsięwzięcia.*

Motorny, a, e, *p. prow.* sprytny, zwinny, umiejący się znaleźć w każdym razie.

Motowidlny, a, e, *p.* od motowidła.

Motowidło, a, *lm* **a,** *n.* narzędzie, na które nawijają przędzę, nici, i t. p, rzeczy, aby w motki powiązać.

Mottet, u, *lm.* **y,** *m.* (z włos.) *muz.* chór, którego tekst jest treści religijnej.

Motuz, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *nieuż.* wietrznik, pustak. 2)= *prow.* sznurek do związywania czego.

Motyka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Motyczka, i,** *lm* **i,** *ż.* narzędzie z kawałka podługowatego żelaza, zagięte w kruk płaski, z rękojeścią drewnianą do wygrzebywania ziemi, okopywania roślin, i t. p. *Okopywać motyką kartofle. Motyką pracować, ob. Motykować. Porywać się z motyką na słońce, przys.* porywać się na silniejszego; zamierzać rzeczy niepodobne. *Umieć tylko zwać figi figami, motykę motyką, przys.* być prostakiem, mówić po prostu bez ogródki. *Mosanie! to nie motyka! przys.* nie bierz się nie za swoje. *Motyka się rozigrała, przys.* niezgrabnemu wszystko niezgrabnie.

Motykować, ał, uje, *scz. nd.* okopywać motyką. *Motykować kartofle, kapustę,* i t. p.

Motyl, a, *lm.* **e,** *m. zool.* 1) rodzaj owadów skrzydlatych. *Skrzydła wielu gatunków motylów są ozdobione najrozmaitszemi kolorami. Uganiać się za motylami, fig.* przepędzać życie wesoło, w złudzeniach młodości. *Motyle na powietrzu łowić*; bąki strzelać, gawronić. *Lecieć jak motyl na płomię*; nierozmyślnie, na oślep, postępować. 2)= *fig.* osoba wietrzna, płocha; z charakterem żywym, ruchliwym. 3) = kochanek niestały.

Motylek, lka, *lm.* **lki,** *m.* 1) *zdr.* od *Motyl.* 2)=*bot.* (Schizanthus), roślina.

Motyli, a, e, *p.* od motyla. *Skrzydła motyle.*

Motylica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Distoma) *zool.* robak należący do gromady *Wewnętrznych*, płaskatych. 2)=choroba owiec w skutek gryzienia wnętrzności przez motylice.

Motyliczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) mała motylica, robak. 2)=*nieuż.* wietrznica

Motyli powój, *m. bot.* (Atragene), roślina.

Motylkować, ał, uje, *sn. nd.* żyć płocho, wietrznie; nie mieć stałości.

Motylkowy, a, e, *p.* 1) od motyla, motylka. *fig. Motylkowe życie*; życie płoche. 2) = *bot.* (Papilionaceus), mówi się o całéj familji roślin, mających *koronę motylkową*, t. j. złożoną z 5 płatków, z których górny zwany *żagielek* (vexillum) jest zwykle prosto-stojący; dwa dolne z sobą spojone i tworzą *łódkę* (carina), a dwa boczne są odstające i zwą się *skrzydełkami* (ala e).

Motylnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Onicidlum), roślina.

Motylny, a, e, *p. ob. Motyli.*

Motylowate, *v.* **Łuskoskrzydłe owady** (Lepidoptera), owady mające 4 skrzydła okryte mączastemi łuskami kolorowemi, w miejscu szczęk 2 rurkowate nitki połączone i tworzące gatunek trąbki zwanéj języ kiem, ślimakowato skręconéj, podzymki o 5 stawach, przemiana zupełna, gąsienice albo liszki mają 6 nóg łuskowatych, a od 4—10 nóg błoniastych, czyli fałszywych. Przędą one jedwab' i zamieniają się w powite poczwarki nakształt mumji. Motyle dzienne i nocne ze świetnemi kolorami, roślinami najwięcéj żyjące. Według Vireja należą do gromady 3éj czyli owadów prawdziwych.

Motyw, u, *lm.* **y,** *v.* **a,** *m.* pierwiastek; myśl zasadnicza. *Melodja z motywów ludowych. Ma piękne motywa do poematu.*

Motywa, y, *lm.* **y,** *ż.* (z łać.) 1) powód, pobudka; to co nas skłania do czynu, przedsięwzięcia jakiego. **Motywa* tłumaczy się na polskie przez *pobudka, bodziec*, a niekiedy przez *wzrusznik.* Dobrodziejstwo np. jest pobudką do wdzięczności, a nagroda bodźcem do zasługi. Wielkie czyny są wzrusznikami, wiodącemi do cnoty, *ob. Uwątkować.* 2)=*muz. ob. Motyw, Zgłos.*

Motywować, ał, uje, *scz. nd.* 1) dowodami wspierać, dowodzić; wykładać dowody, przyczyny. 2) = wysnowywać kompozycję z motywu.

Motywum, *w lp. nieod. lm. a, n. praw. ob. Motywa.*

Mowa, y, *lm.* **y.** *ż,* 1) zdolność mówienia wrodzona u ludzi. *Mową wyrażamy myśli nasze. Mowę stracić, odzyskać. Mowę mu odjęto.* 2) = wymawianie. *Ma trudną mowę. Mowa zająkliwa.* 3) = gadanie, mówienie. *Nie zważać na mowy ludzkie. Do czego ta mowa zmierza? Mowa ustna i pisana. Mowa kwiecista. Mowa prosta, potoczna.* 4)=rzecz, wykład krasomówski z jakowéj okoliczności. *Mowa pogrzebowa. Mowy sejmowe. Mieć mowę. Mieć mowę do kogo;* przemawiać. 5) = język. *Mowa polska, francuska, angielska,* i t. p.

Mowina, y, *lm,* **y,** *ż.* biedna, mizerna mowa.

Mowla, i, *lm.* **e,** *ż.* djalekt, narzecze. *Głoski x, jako brzmienia obcego mowłom słowiańskim, nie przyjęliśmy do naszego abecadła.* (Deszkiewicz).

Mowny, *ob. Mówny.*

Mozaika, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) naturalny lub artystyczny układ ozdobnych kamieni, przedstawujący piękną harmonję kolorów, lub też pewien rodzaj mozaikowego rysunku; taką mozaiką ozdabiali dawniéj ściany i posadzki świątyń, dziś przedmioty zbytku, stoły, i t. p. Za materjał do mozaikowania służą szczególniéj: kamień lazurowy, malachit, fluspat, feldspat labradorski, ametyst, chalcedon, jaspis, agat i w. inn. 2)= *fig.* harmonijna czegoś rozmaitość.

Mozaikować, ał, uje, *scz. nd.* mozaiką wykładać; ckackać co, sztucznie wyrabiać.

Mozaikowanie, a, *blm. n.* 1) artystyczne układanie ozdobnych kamieni. 2)=*fig.* urozmaicanie czego.

Mozaikowy, a, e, *p.* 1) od mozaiki, w kształcie mozaiki. 2) = *fig.* harmonijno-różnorodny, stosownie urozmaicony. *Ta gazeta jest dziwnie mozaikowej treści.*

Mozaista, y, *lm.* **ści,** *m.* artysta, zajmujący się mozaikową robotą, mozaikowemi utworami.

Mozga, i, *blm. ż. bot.* nazwa pewnego rodzaju trawiastéj rośliny, *ob. Ostrzyca* (Phalaris) i jéj gatunku: *Ostrz. trzcinowata* (Ph. arundinacea).

Mozgowcowy, a, e, *p.* od mozgowca.

Mozgowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* szumiłeb, wartogłów.

Mozgownia, ni, *lm.* **nie,** *v.* **Mozgownica, y,** *lm.* **e,** *ż. żart. posp.* 1) czaszka mozgowa. *Otoż ogromna mozgownica!* 2) = *fig.* głowa. *Tęga, głupia mozgownica.*

Mozgowy, a, e, *p.* od mozgu.

Mozol, a, *lm.* **e,** *m. prow.* nagniotek na ręce lub nodze, *ob. Mozół.*

Mozolenie, a, *lm.* **a,** *n.* trudne, pracowite wykonywanie. = **się,** *zaim.* utrudzanie się, wysilanie się, biedzenie się.

Mozolić, ił, i, *scz. nd.* 1) robić co pracowicie. *Mozolitem to cały dzień.* 2) = naciskać mozole na rękach lub nogach. 3) = *fig.* mordować, utrudzać. *Mozolić sobie myśli.* = **się,** *złz.* mordować się, utrudzać się. *Mozolić się nad robotą.*

Mozolnie, *ps.* pracowicie, z utrudzeniem.

Mozolny, a, e, *p* pracowity, z trudem połączony.

Mozoła, *ob. Mozół.*

Mozołować, ał, uje, *scz. nd. ob. Mozolić.*

Mozołowanie, *ob. Mozolenie.*

Mozołowatość, ści, *blm. ż.* twardość nakształt mozołów.

Mozołowaty, a, e, *p.* nakształt mozołów, stwardniały.

Mozół, prow. *ob. Mozol, ob. Mozół.*

Mozół, ołu, *lm.* **oły,** *m.* 1) *v. prow.* **Mozol, a,** *lm.* **e,** *m.* nacisk, nagniotek na ręce lub nodze. 2) = *fig.* trud, bieda, frasunek, natężenie. *Kosztowało mnie to wiele mozołów.* 3) = *fig.* rzecz zrobiona z mozołem; *nieuż.* rzecz trudna do wykonania.

Moździerz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) naczynie do tłuczenia rzeczy kruchych, do miażdżenia włóknistych. *Moździerz mosiężny. Ucho moździerza. Tłuczek od moździerza. Tłuc w moździerzu.* 2) = rodzaj armaty do ciskania bomb. *Strzelać z moździerza Nabić moździerz.*

Moździerzowany, a, e, *p. nieuż.* tłuczony w moździerzu.

Moździerzowy, a, e, *p.* 1) od moździerza do tłuczenia. *Tłuczek moździerzowy.* 2)= od armaty. *Wystrzał moździerzowy.*

Moździerzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (*zdr.* od *Moździerz*) mały moździerz,

Możdżeń, nia, *lm.* **nie,** *m. v. Trzon, zool.* kościany wyrost kości czelnéj lub nosowéj, na którym róg pochwiasty się osadza.

Możdżak, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Cerebrina), rodzaj grzybka z rzędu *oblocząków kisielcowych*; gatunek: = (C. mesenterica), trzęski, żółto-pomarańczowy, w pół przezroczysty, pospolity na gałęziach suchych opadłych z drzew liściastych; destylowana przezeń woda, używała się dawniéj w niemocach oczu i dnowych.

Możdżek, dżka, *lm.* **dżki,** *m.* 1) *an.* mały mózg (cerebellum) 2)=*posp. zdr.* od *mózg. Możdżek cielęcy. Możdżki baranie.*

Może, *nieos.* od *Módz, ob. Módz.*

Możebnie, *ps.* tak, jak być może.

Możebność, ści, *blm. ż.* stan tego, co być może; przypuszczalność. **Możebność* w loice tyle, co potentia, vel possibilitas, a po niemiecku die Moeglichkeit. Jest to piérwszy podwiedzobłam *Stanu, ob. Rzeczywistość* i *Konieczność.* Stąd: *Możebny, Możebnie, Możebnić, Umożebnić, Umożebnienie, Umożebniacz* i t. p.

Możebny, a, e, *p.* być mogący.

Można, *wyr. ps. ob. Możny.*

Możnić, ił, i, *scz. nd.* możnym czynić, wielmożnić.

Możnie, *ps.* silnie, potężnie; bogato.

Możnieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się możnym, silnym, potężnym, bogatym.

Można, *ps* nie ma przeszkody.

Możnorządca, *ob. Możnowładca.*

Możnorządztwo, *ob. Możnowładztwo.*

Możność, ści, *blm. ż.* 1) moc, usposobienie wewnętrzne, okoliczność zewnętrzna; to, w skutek czego możemy coś robić. *Wedle możności. Nie jestem w możności opisać, opowiedzieć.* 2) = możliwość, możebność. 3) = potęga, siła. 4) = dostojność, godność.

Możnowładca, *v.* **Możnowładzca, y,** *lm.* **y,** *m.* 1) posiadający władzę, władnący, samowładca. 2)=człowiek wysokiego rodu, arystokrata.

Możnowładczy, a, e, *p.* od możnowładcy, od możnowładztwa.

Możnowładność, *ob. Możnowładztwo.*

Możnowładny, a, e, *p.* władający, rządzący samowolnie.

Możnowładzca, *ob. Możnowładca.*

Możnowładztwo, a, *blm. n.* 1) rząd możnowładny, arystokratyczny. 2) = *zb.* możnowładcy, arystokraci.

Możny, a, e, *p.* 1) *czém*: mocny, potężny. *Możny znaczeniem, nauką.* 2) = *w co*; dostatni, bogaty, obfitujący. *Możny w skarby.* 3) =, **ego,** *lm.* **i,** *m,* możnowładca, arystokrata. 4) = *prze.* możliwy; mogący stać się. **Można**

(dom. rzecz jest) *wyr. ps.* nie ma przeszkody, wolno, pozwolono. *Czy można* (rzecz jest) *podjąć ten kamień? Można nosić takie suknie. Nie można do niego wchodzić.*

Możybka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Mazus), roślina.

Możylinek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot.* (Mochringia), roślina.

Módz, mógł, może, *sn. nd* 1) (zwykle ma po sobie tryb bezok. widocznie lub domyślnie), mieć dość mocy, siły, być zdolnym; nie mieć przeszkód. *Mogę ujść na dzień trzy mile. Nie mogę iść dalej. Czy możesz podjąć ten kamień? Nie mogę patrzeć na takie okrucieństwo. Czy możesz mi zrobić odzienie na jutro? Nie mogę. Wnet ci pokażę, co mogę. On wiele może u dworu. Czy mogę się spodziewać, że mi to zrobisz? Mogłemże się tego po nim spodziewać! Mogłemże znieść tę krzywdę! Czy mogę wejść?* 2) = *nieos.* (tylko w os. 3ej l. p. rodz. n.) być podobnem do prawdy. *Chory, może* (*to stać się, że*) *wyzdrowieje, a może i umrze. Nie ma go, może przyjdzie. Być może. Może tak, może nie* (t. j. *może* to być, że jest coś *tak, może* to być, że *nie* jest tak). „*Czy będzie deszcz?*" *Być* (*to*) *może. Być* (*to*) *może, że wyjadę. Może* (*to być, że*) *będę w teatrze. Najśpieszniej, jak tylko* (*to być*) *może. Najlepiej, o ile* (*to*) *być może. Póki mogąc. Jako mogąc.*

Mój, oja, oje, *tm.* **Moi, je,** *ż. dzier.* 1) do mnie należący, ściągający się, mnie właściwy. *Moja ręka. Mój mąż. Moja wina. Moje staranie. Moja dola. To nie w mojéj mocy. Z mojego stanowiska. Moja ostatnia godzina. Jesteś moją. Na mój honor, na mą poczciwość. To nie moja rzecz,* t. j. to do mnie nie należy; mijam to; nie chcę w to wchodzić. *Mój i twój interes,* do mnie i do ciebie należący. *Twój interes jest moim,* tyle mnie, ile ciebie obchodzi. 2) = *piesz.* miły, kochany, najdroższy. *Mój ty! moja ty!* 3) = *posp.* kochanek, mąż. *Nie ma mego w domu.*

Mójski, a, ie, *p. nieuż.* zwykły mnie; całkiem do mnie się stosujący. *Po mójsku, ps.* wedle mojego zwyczaju.

Mól, ola, *lm.* **ole,** *m.* 1) (Tinea) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *łuskoskrzydłych*, motylów nocnych, *Mól kożuchowiec. Mól ulowy. Siedzi jak mól w książkach,* t. j siuszy sobie głowę nad książkami. 2) = *fig.* smutek, zgryzota, robak sumienia. *Każdy ma swego mola, co go gryzie, przys.*

Mór, oru, *lm.* **ory,** *m.* 1) zaraza, pomór, śmiertelność na ludzi i bydło. 2) = *w lm.* dreszcze. *Mory mię przechodzą.*

Mówić, ił, i, *scz. nd.* **Mawiać,** *częst.* objawiać myśli wyrazami. *Mówić głośno, cicho, wyraźnie. Mówić płynnie, zajęcznie. Mówić przez nos. Mówić co komu do ucha, na ucho,* t. j. z cicha, pod sekretem. *Mówić z gniewem, z zapałem, z niecierpliwością. Mów mało, a czyń wiele. Mówić jak z książki,* t. j. płynnie, uczenie. *Mówić obcym językiem. Mówić po angielsku, po francusku.* Względy: a) prawić, rozprawiać; miéć mowę. *Umieć mówić. Ma co mówić. Mówił dobrze kazanie. Mówił o przeznaczeniu człowieka. Różnie, mówią o tém* (dom. ludzie). *Nie ma co mówić;* nie ma nic do zarzucenia. b) = *o kim, o czém;* miéć kogo, lub co za przedmiot rozmowy; opowiadać. *Mówić źle, dobrze o kim. Mów mi o sławnych ludziach. Mówię o jej mężu. Mówić o malarstwie, o literaturze, o języku polskim, o gospodarstwie,* i t. p. c) = *z kim;* rozmawiać. *Mówiłem z rodzicami o swoim zamiarze żenienia się. Cóś mówią z sobą.* d) = *do kogo;* przemawiać. *Do was mówię, kochane dziatki. Mówić do serca. Mówić za kim. Mówić na czyję korzyść. Mówić w imieniu czyjém. Mówić od siebie, od innych.* e) = *komu;* przekładać, wykładać, wyjaśniać *Mówiłem mu o swoim interesie. Mówiłem mu, że źle postępuje.* f) = *komu;* zalecać, rozkazywać. *Już ci raz mówiłem, abyś domu pilnował. Mówiono mu nieraz, aby się nie upijał. Rób, mówię ci! Mów czy nie mów, wszystko mu jedno.* g) = *z kim, za kim, po kim;* powtarzać za kim. *Mów ze mną te słowa... Mówi za panią matką paciérz, przys.* h) = *fig.* wyrażać myśl pismem. *Prawo wyraźnie mówi. Pismo ś. mówi. Autor tak mówi.* i) = *fig.* wyrażać myśl znakami, symbolem. *Niemi mówią znakami. Groby mówią. Wszystko mówi o wielkości Boga.* k) = *fig.* objawiać się uczuciem, wzruszeniem. *Serce mówi. Krew mówi. Sumienie mówi. Coś mi mówiło, że tak będzie.*

Mówienie, a, *blm. n.* wyrażanie myśli swoich słowami. *Sposób mówienia. Sztuka dobrego mówienia,*

Mównia, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Zoch.) grammatyka, nauka o budowie języka w całéj rozciągłości. 2) = (Morz.) część grammatyki traktująca głównie o wyrazach wziętych pojedynczo, czyli o częściach mowy.

Mównica, y, *lm.* **e,** *ż.* miejsce podniesione i urządzone dla mówcy; katedra (nauczycielska, sądownicza), kazalnica (w kościele), *ob. Ambona, Katedra.*

Mównie, *ps. ob. Wymównie.*

Mównik, a, *lm.* **i,** *m. ob. Słownik.*

Mówność, ści, *blm. ż.* 1) skłonność do mówienia. 2) = łatwość mówienia.

Mózg, ozgu, *lm.* **ozgi,** *m. anat.* i *chem.* miękka szaro-biała massa wypełniająca czaszkę zwierzęcą, organ tak fizycznéj jak duchowéj działalności zwierzęcia, miejsce ześrodkowania wszystkich nerwów czucia i ruchu; składa się głównie z wody, białka, tłustości, siarki, oznaczonu, z rozmaitych soli, mianowicie fosforanów alkalicznych i ziemnych. *Być bez mózgu; Nie mieć mózgu w głowie, fig.* być głupim. *Mózg mi się przewraca: fig.* sam nie wiém, co robię, nie przytomny jestem. *Suszyć mózg nad czém;* usilnie nad czém zastanawiać się, rozmyślać, łamać sobie głowę. *W mozgach mu kręci się;* odurzał, zgłupiał. = *palmowy;* rdzeń z wierzchołku *drzewa kokosowego,* jadany u Indjan za przysmak, *ob. Kokos.*

Mózgowiec, wca, *blm. m. mit.* syn Kudmieja a ojciec Lypia, jeden z duchów słowiańskiego piekła, odnoszący się do rodowodu Marchólta.

Mrakonos, a, *v.* **Mrakonoś, sia,** *blm. m. mit.* nosiciel mroku, brat i mąż *Mrakoty,* są postaci w klechdzie słowiańskiéj. Oboje są dziećmi Chworza i Semergli, bliźnięta oraz małżonkowie, a stanowią czwarty słup cieniśty w służbie Czernoboha. Są to smoki okropne, walczące ze *Zdarem* i *Wieczernicą* na niebie, a znaczą *Ciemność,* łamiącą się ze światłością w Zorzy. Leje się z nich śród boju krew' *czarna,* która zmieszawszy się z białą krwią Zdara i Wieczernicy, sprawuje czerwoność zorzy, *ob. Stryboh* i *Stryba.*

Mrakota, y, *blm. ż. mit.* bogini słowiańska, od *mraku* lub *mroku* nazwana, żona i siostra *Mrakonosa,* jest smoczycą na niebie w zorzy, *ob. Mrakonos.*

Mrągowaty, *ob. Morągowaty.*

Mrocz, a, *lm.* **e,** *m. zool. ob. Smętek.*

Mroczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* mały zmierzch, ciemność ledwo się poczynająca.

Mrocznica, y, *lm.* **e,** *ż.* gwiazda wieczorna, *ob. Wieczornica.*

Mroczność, ści, *blm. ż.* ciemność; *fig.* posępność, smutność.

Mroczny, a, e, *p.* ciemny, zaćmiony.

Mroczyć, ył, y, *scz. nd. wł.* i *fig.* ciemnym czynić. = **się,** *stz.* 1) ćmić się, zachmurzać się, ściemniać się. **Mroczy się,** *nieos.* zmrok pada, zmierzcha. 2) = *fig. posp.* zaczynać się, pogrążać się w ciemnościach.

Mrok, u, *lm.* **i, m.** przejście ze światła do ciemności, z dnia do nocy. *Mrok pada. Mrokiem. Z mrokiem. Mrok śmiertelny. fig.* skonanie; ciemności śmiertelne.

Mrokawa, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* (Nycteribia), *ob. Bobiszek;* wedl. Vireja, owad skrzydlaty należący do rzędu *dwuskrzydłych,* bezszyjnych.

Mroszka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* roślina, *ob. Moroszka.*

Mrowik, a, *lm.* **i,** *m. min.* kamień drogi (Myrmecites).

Mrowin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Tocca), roślina.

Mrowinek, nka, *lm.* **i, m.** *ob. Mrowik.*

Mrowiniec, nca, *lm.* **e,** *m. ob. Lebiodka.*

Mrowisko, *ob. Mrowisko.*

Mrozić, ił, i, *scz. nd.* 1) mrozem stężać, robić, że coś zamarznie. 2) = *fig.* bezwładnym robić. *Ucisk mrozi przywiązanie ludzi do ludzi.*

Mrozobicie, a, *lm.* **a,** *n.* szkoda w posiewach i roślinach sprawiona mrozem.

Mrozonośny, a, e, *p* przynoszący mróz.

Mrozówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Clinocera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* oskowatych; gatunek jeden: = *czarna* (C. nigra).

Mroźno, *ps.* tak zimno, iż marznie.

Mroźność, ści, *blm. ż.* zimność mroźna.

Mroźny, a, e, *p.* bardzo zimny, tak zimny iż marznie.

Mrożenie, a, *blm. n.* wystawienie czego na działanie mrozu, na przekształcenie przez wpływ zimna. *Mrożenie*

wody. Mrożenie owoców. = **się,** *zaim.* przejmowanie się, przenikanie się mrozem. *Mrożenie się owoców.*

Mrówczan, *v.* **Mrówkan, a,** *lm.* **y,** *m. chem.* (formias), ogólna nazwa związków solnych, w skład których wchodzi kwas mrówkowy *v.* mrówczany i jakąbądź zasada. *ob. Sól.*

Mrówczany, a, e, *p.* od mrówek. *Kwas mrówczany. Spirytus mrówczany. Wanny mrówczane.*

Mrówczelina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Myrmecodia), roślina.

Mrówczy, a, e, *p.* z mrówek, od mrówek. *Jaja mrówcze.*

Mrówczyn, a, *lm.* **y,** *m.* (Formicinus) *zool.* pająk płucowaty, należący do *rzędu przędzących,* spłaszczonych; gatunek jeden: = *smugowany* (F. oblongus).

Mrówie, a, *blm. n.* 1) *zb.* mrówki wszystkie co się w mrowisku znajdują. 2) = *ob. Mrowisko.* 3) = dreszcz, wstrząśnięcie i kłócie jakby mrówek chodzenie po ciele. *Mrówie po ciele przeszło.*

Mrówiożer, a, *lm.* **y,** *m.* (Myrmecobius) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *workowatych,* dydelfiastych; gatunek jeden: = *pręgowany* (M. fasciatus).

Mrówisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) gniazdo mrówek. 2) = *zb.* mnóstwo mrówek, *ob. Mrówie.* 3) = *fig.* tłum, gromada liczna, mnóstwo. 4) = *fig.* dreszcz; delikatne kłócie do kąsania mrówek podobne, *ob Mrówie.*

Mrówisty, a, e, *p.* pełen mrówek.

Mrówka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) owad żyjący gromadnie w kupach przez nie ułożonych z suchych szpilek drzew i drobnych gałązek. = *biała, ob. Bielec.* 2) = *fig.* mężczyzna lub kobiéta skrzętna, pracowita, zapobiegliwa.

Mrówkojad, a, *lm.* **y,** *m.* (Myrmecophaga) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczerbatych,* długojęzykich, gatunki: 1 = *grzywiasty* (M. jubata). 2 = *Tamandua* (M. Tamandua). 3 = *dwupalcowy* (M. didactyla). 4 = *obrączkowany* (M. annulata).

Mrówkolew, lwa, *lm.* **lwy,** *m.* (Myrmeleon) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *żyłkoskrzydłych,* szczęczkniony ch.

Mrówkołów, owa, *lm.* **owy,** *m.* (Myiotherá) *zool.* ptak z rzędu *owadożernych*; gatunki jego: 1 = *Andromeda* (M. Andromeda). 2 = *czupryniasty* (M. capistrata). 3 = *upstrzony* (M. gularis). 4 = *rdzawolicy* (M. pyrrhogenis). 4 = *białogardlisty* (M. leucophris). 6 = *łuskowaty* (M. epilepidota). 7 = *pstrogłowy* (M. grammiceps). 8 = *czarnopiersisty* (M. melanothorax). 9 = *rdzawogrzbiety* (M. Colma). 10 = *Tetema* (M. Tetema). 11 = *mrównik* (M. formicivora). 12 = *nakrapiany* (M. lineata). 13 = *rdzawy* (M. cinnamomea). 14 = *rdzawoczelny* (M. rufifrons). 15 = *Gracz* (M. Arada). 16 = *szary* (M. grisea). 17 = *białoczelny* (M. albifrons). 18 = *Bambla* (M. Bambla). 19 = *karzeł* (M. pygmea). 20 = *rdzawogardlisty* (M. pectoralis). 21 = *dzwonek* (M. campanella). 22 = *plamisty* (M. naevia). 23 = *białouchy* (M. aurita). 24 = *rudy* (M. Coraya). 25 = *białogrzbiety* (M. Alapi). 26 = *długosterny* (M. malura). 27 = *rdzawolotka* (M. rufimarginata). 28 = *rdzawy* (M. ferruginea). 29 = *piegowaty* (M. strictothorax): 30 = *garlisty* (M. mentalis).

Mrówkowaty, a, e, *p. zool.* podobny do mrówki. *Owady mrówkowate,* stanowią według Vireja familję pszczołowatych.

Mrówkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. mit.* człowiek, co jakoby z mrówki wyłązł się.

Mrównik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Orycteropus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczerbatych,* pancernych; gatunki: = *Kapski* (O. Capensis). 2 = *Senegalski* (O. Senegalensis). 3 = *Etjopski* (O. aethiopicus). 2) = *zool. ob. Mrówkołów.* 3) = *myś. ob. Bartnik.* 4) = posp. nazwa niedźwiedzia.

Mróz, ozu, *lm.* **ozy,** *m.* 1) brak ciepła tak wielki, iż wodę w lód zamienia. *Dzisiaj mróz na 15 stopni. Silny, tęgi, porządny, wielki mróz. Mróz trzaskający. Na mróz się zanosi. Mróz bierze, chwyta. Mróz tęgi smali, ciśnie. Mróz uderzył, wyskoczył;* znagła, niespodzianie zaczęło marznąć. *Stanęło na mrozie. Mróz trzyma. Mróz wolnieje, mniejszeje. Mróz odpadł, ulżył, zelżył. Mróz wodę ścina. Zioła i liście mrozem powarzone. Mróz ziemię ścisnął.* 2) = dreszcz, ziębienie. *Mróz mię przeszedł po ciele. Mrozem przejęło mię ze strachu.* 3) = *bot.* (Mesembrianthemum cristallinum), roślina z rodzaju *Figówek.*

Mru-mru, *nieod.* naśladowanie głosu niedźwiedzia. *Ani mru-mru!* ani słowa, milczéć!

Mruczeć, ał, y, *scz. nd.* **Mruknąć, ął, nie,** *jedn.* 1) mruczenie wydawać, marmotać; *fig.* szemrzéć, szeleścić. *Niedźwiedź mruczy. Strumień mruczy. Liście mruczały.* 2) = robić wyrzuty po cichu, z nieukontentowaniem; szemrać. *Co tam mruczysz? Mruczeć sobie pod nosem na co. Nie mruczeć! Mruczeć na uciążliwość, na podatki. Ani mi mruknij!* ani słowa, ani piśnij.

Mruczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) *zool.* rodzaj ryby morskiéj (Mormyrus), *ob. Mruk.* 2) = rodzaj zabawy, w któréj osoba mająca oczy zawiązane, po mruku powinna drugą osobę poznać.

Mruczenie, a, *blm. n.* wydawanie głosu mruczącego.

Mruczliwy, a, e, *p.* 1) mający zwyczaj mruczenia. 2) = gderliwy. 3) = *fig.* szemrzący, szeleszczący.

Mruczydło, a, *lm.* **a,** *n.* 1) mruk, który zawsze mruczy. 2) = gderacz.

Mruczyślad, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Arctopus), roślina.

Mrug, u, *lm.* **i,** *m.* czyn dokonany *w lp.* przez mrugnięcie, a *w lm.* przez mrugnanie.

Mrugacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) (Gelasimus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych,* długookich; gatunki jego: 1 = *chropowaty* (G. Maracoani). 2 = *gładki* (G. pugilator). 3 = *kończystooki* (G. vocans). 4 = *ostrorogi* (Marionis) 2) = człowiek mający zwyczaj mrugania oczyma.

Mrugać, ał, a, 1) *sn. nd.* ruszać powiekami, jak to właściwie wzrokowi, zamykając i otwierając je mimowolnie raz po razie. *Mrugać oczyma.* 2) = *scz. nd. na kogo;* poruszaniem powiek dawać komu co znać; przez migi porozumiewać się. *Mrugaja na ciebie, snadź coś układają. Nie mrugaj, bo nie chcę cię zrozumieć.*

Mrugała, y, *lm.* **y, m** dający mruganiem znaki.

Mruganie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) przyrodzone wzrokowi zamykanie i otwieranie powiek. *Mruganie oczyma.* 2) = *na kogo* ; poruszaniem powiek dawanie znaków tajemnych komu.

Mrugnąć, ął, nie, 1) *sn. jedn.* raz jeden poruszyć powieki. 2) = *scz. jedn.* poruszeniem powiek zrobić jaki znak, skinięcie.

Mrugnienie, *v.* **Mrugnięcie, a,** *blm. n.* 1) jednorazowe przyrodzone wzrokowi poruszenie powiek. 2) = znak porozumienia się dany przez poruszenie powiek. *Mrugnięciem dał mu znak.*

Mruk, 1) **u,** *lm.* **i,** *m.* mruczenie, szemrzenie, 2) =, **a,** *lm.* **i,** *m.* i *ż.* mężczyzna mrukliwy, gderliwy; kobiéta mrukliwa, zrzędząca. *Mruk ten bez ustanku gdera.* 3) = mężczyzna ponury, posępny, milczący; kobiéta takaż. *Jak mruk chodzi. U tego mruka słowa się nie dopytać.* 4) = *v. Mruczek* (Mormyrus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *bezkrzelnych.*

Mrukliwie, *v.* **Mrukliwo,** *ps.* z mruczeniem, z gderaniem.

Mrukliwość, ści, *blm. ż.* skłonność do mruczenia, do nieukontentowanego mówienia o czém; zrzędność, gderliwość.

Mrukliwy, a, e, *p* mający zwyczaj mruczenia, skłonny do mruczenia; gderliwy, zrzędny.

Mruknąć, *ob. Mruczeć.*

Mrużek, żka, *lm.* **żki,** *v.* **owie,** *m.* 1) ten lub ta, co oczy często zmruża. 2) = *ob. Mruczek* (rodzaj zabawy).

Mrużenie, a, *blm. n* czynność poruszania powiekami; otwieranie i zamykanie powiek przyrodzone. *Mrużenie oczu, Mrużenie oczyma.*

Mrużny, a, e, *p. an.* od mrugania. *Zasłona mrużna.*

Mrużyć, ył, y, *scz. nd. oczy* ; ściskając powieki, zamykać oczy. *fig. Mrużyć oczy na co* , nie patrzéć na co, nie chcieć czego widzieć. *Nie mrużyć oczu,* śmiało patrzéć, na nic nie zważać. *Jak nie mrużyć oka, gdy weń palec kładą, przys.* komu boli, ten stęka, kogo biją, ten krzyczy.

Mrzana, y, *lm.* **y,** *ż. zool.* ryba, kiełb' (Murenenula).

Mrzeć, marł, mrze, *sn. nd.* umierać, ginąć śmiercią. *W tym roku ludzie mrą bardzo. Mrzeć z nędzy, z głodu. Mrzeć głodem v. głody* w znaczeniu cz. nieuż. mo rzyć się głodem. *Mrzeć na co, nieuż.* z pragnienia czego umierać.

Mrzechlina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Cestrum), in. *Krzako-*

młot, Młotowiec, Młotowe drzewo, Młotodrzew, Rylec, roślina.

Mrzenie, a, *blm. n. nieuż.* marcie, umieranie; morzenie.

Mrzewka, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Biatoryb.*

Mrzeżna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze.* krata, kratka. 2) = gatunek sieci na ryby z szerokiemi kratkami, *ob. Drugubica.*

Mrzonka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* 1) * (Phantasma), gorączkowe widziadło, *ob. Umidło.* 2) = dziwaczne marzenie.

Mrzonkowy, a, e, *p. nieuż.* od *Mrzonki; z* dziwacznych marzeń pochodzący. *Myśli, zdania mrzonkowe.*

Mrzosna, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Morisonia), roślina.

Mrzyć, ył, y, *scz. nd. nieuż.* pozbawiać życia, morzyć.

Mrzygłód, oda, *lm.* **ody,** *m* 1) skępiec, skneta, głodem siebie morzący. 2) = *bot.* a) daw. nazwa rośliny *Janowiec kolący.* b) = (Traba niroides), roślina.

Mrzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Anthrenus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, główkorożnych (Virej).

Msta, y, *lm,* **y,** *ż. prze.* zemsta. *Moja krzywda, moja msta.*

Msza, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) obrządek składania Bogu ofiary z ciała i krwi Zbawiciela, w religji chrześcijańskiéj. *Wielka msza. Msza śpiewana, czytana. Msza za umarłych. Msza żałobna. Na mszę dzwonić, iść. Do mszy służyć. Mszę odprawiać, odśpiewać. Wyjść ze mszą. Mieć mszę. Spóźnić się na mszę. Dać na mszę. Przyjść na mszę świece gasić, fig. posp.* spóźnić się na mszę. *Już po mszy i po kazaniu, fig. posp.* już po wszystkiém. 2) = kompozycja muzyczna, którą podczas mszy odegrywają, lub odśpiewują. *Ułożyć mszę. Odegrać mszę.*

Mszalny, a, e, *p.* od mszy. *Ofiara mszalna. Ksiądz mszalny.*

Mszał, u, *lm.* **y,** *m.* księga kościelna, w któréj nabożeństwo do mszy świętéj, modlitwy i przepis obrzędów się zawiera.

Mszalny, *v.* **Mszałowy, a, e,** *p.* od mszału.

Mszar, u, *lm.* **y.** *m.* 1) miejsce niskie i bagniste, sośniną zarosłe i mchem okryte, *ob. Mech.* 2) = *bot.* (Pratella prunulus), gatunek grzyba.

Mszarowy, a, e, *p.* od mszaru, z mszaru. *Mszarowa bedłka, bot.* (Agaricus hypnorum), gatunek grzyba.

Mszarski, a, ie, *p. nieuż. ob. Kapłański.*

Mszarstwo, a, *blm. n. nieuż.* 1) *ob. Kapłaństwo,* stan. 2) = *zb.* księża, *ob. Ksiądz.*

Mszarz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż. ob. Kapłan, Ksiądz.*

Mszczenie, a, *blm. n. kogo;* **Mszczenie się, a—,** *blm. n. zaimk.* oddawanie złém za złe, odwetowywanie. *Mszczenie swéj krzywdy zabrania nauka Zbawiciela.*

Mszeć, ał, eje, *sn. nd.* mchem porastać. *I kamień leżąc na miejscu mszeje.*

Mszenie, a, *blm. n.* 1) pokrywanie mchem, przekładanie warstwami mchu. 2) = *prze. posp.* odprawianie mszy. = **się,** *zaimk.* pokrywanie się mchem.

Mszyca, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) *bot.* (Jungermania), roślina. 2) = *zool.* (Aphis) owad skrzydlaty, należący do gromady piersiodziobych, (Virej).

Mszycznik, a, *lm.* **i,** *m.* (Syrphus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *białousty* (S. pyrastri). 2 = *lisowaty* (S. selenticus). 3 = *znaczony* (S. arenatus). 4 = *porzeczkowy* (S. ribesii). 5 = *łączny* (S. taeniatus). 6 = *pstry* (S. scriptus).

Mszyć, ył, y, *scz. nd.* 1) pokrywać, przekładać, zatykać co mchem. *Mszyć dom, szpary.* 2) = *prze.* mszę odprawiać. = **się,** *zaimk.* (o tkaninach), nici, meszek wełnisty z siebie wypuszczać. *Ten atlas mszy się.*

Mszyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pagórek mchem obrosły, mszyste miejsce. 2) = *w lm.* meszek z płótna pod krosna padający. 3) = *w lm.* nici włoskowate, któremi pokryta kosmata materja.

Mszysty, a, e, *p.* pełen mchu; mchem obrosły.

Mszywian, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Aphelexis), roślina.

Mści, skrócenie *Mości, ob. Mość.*

Mściciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten co mści. *Mściciel krzywdy. Mściciel bratniéj krwi.*

Mścicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta co mści.

Mścicielny, a, e, *p.* dopełniający zemstę.

Mścicielski, a, ie, od mściciela.

Mścić, ił, i, *scz. nd.* 1) oddawać złém za złe, dopuszczać się występku karząc występek; odwetowywać. 2) = *posp. bł.* karać. = **się,** *złz. wł.* za krzywdę sobie uczynioną odpłacać krzywdą; *posp* odwetowywać krzywdę i drugim wyrządzoną. *Mścić się nad kim za zniewagę sobie uczynioną. Skrzywdzono mię, ale będę mścić się. Mścić się religja nam zabrania; ale mścić sprawiedliwość jest obowiązkiem prawa. Mścić się za kogo. Mścić się za co. Mścić się na kim, lub nad kim.*

Mściszewski (herb); w polu błękitném, księżyc na nowiu, rogami ku dołowi obrócony, po nad rogami po jednéj gwiaździe, u dołu w środku strzała, ostrzem ku górze zwrócona; w hełmie paw i ogon, na którym strzała.

Mściwie, *ps.* z zemstą; ze skłonnością do zemsty.

Mściwość, ści, *blm. ż.* skłonność do zemsty, chęć zemsty.

Mściwy, a, e, *p.* skłonny do zemsty.

Mu, 1) *w.* naśladowanie głosu bydlęcego. 2) = zam. *Jemu,* 3ci skr. przyp. zaim. osob. *On.*

Muc, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *v. Mucyk,* gatunek psów kosmatych z małemi nóżkami. 2) = człowiek ladaco, nic wart; bez czci i wiary. 3) = *pg.* szkaradzieństwo, szpetota.

Mucel, a, *lm.* **e,** *m.* krótki a gruby kawałek żelaza w hucie.

Mucet, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) czapeczka duchownych.

Mucha, y, *lm.* **y,** *i* 1) = *zool.* (Musca), owad skrzydlaty należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki: 1 = *białousta* (M. caesar). 2 = *czarnousta* (M. Cornicina). 3 = *ciemna* (M. regina). 4 = *zielona* (M. cadaverina). 5 = *błyszcząca* (M splendida). 6 = *szronowata* (M. nobilis). 7 = *mieniąca* (M. silvarum). 8 = *plująca* (M. vomitoria). 9 = *kraciasta* (M. hortorum). 10 = *domowa* (M. domestica). 11 = *czarniawa* (M. corvina). 12 = *czerwonousta* (M. erythrocephala). *Oganiać muchy. Trucizna na muchy. Gromadzić się, zbierać się jak muchy do miodu. posp. Pełznąć jak mucha w smole;* marudnie, nie pośpiesznie iść. *Ginąć jak mucha. Ludzie padali jak muchy. Z muchy wołu robić;* powiększać co przesadnie. *Mieć muchy w nosie, fig. posp.* być upartym, krnąbrnym. *Wypędzać muchy z nosa;* karać kogo za upor, złośliwość. *Słychać jak mucha leci;* cisza wielka. 2) = *hiszpańska, ob. Kantaryda. Muchy hiszpańskie, w lm. far.* proszek z utartych kantaryd do robienia plastrów wezykatoryjnych. 3) = *na twarzy, ob. Muszka.* 4) = *as. v. Pszczoła,* nazwa dawana konstellacjom, jednéj północnéj, drugiéj południowéj. 5) = *bart. posp.* a) pszczoła. b) baré z pszczołami. 6) = *leś.* gruczołek żywiczny, który powstaje z choroby drzew, szczególniéj iglastych. 7) = *bot.* (Ophrys insectifera), roślina z rodzaju *Dicutistnika.*

Muchair, u, *lm.* **y,** *m.* rodzaj materji tureckiéj.

Muchodławka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Muscipeta), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *królewska* (M. regia). 2 = *szczeciasta* (M. barbata). 3 = *obrożna* (M. collaris). 4 = *gniada* (M. borbonica). 5 = *czubata* (M. cristata). 6 = *klejnot* (M princeps). 7 = *białosterna* (M. mutata). 8 = *rudosterna* (M. holosericea). 9 = *biała* (M. paradisii). 10 = *kasztanowata* (M castanea).

Muchojadka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zool. ob. Mucholówka* (Muscicapa cyanaea). 2) = *bot.* roślina amer. (Dianaea muscipela).

Muchojerka, *v.* **Mucharka, i,** *lm.* **i,** *ż.* naczynie w którém muchy się topią; muchołapka.

Muchołapka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Muchojerka.* 2) = *bot.* nazwa rośliny mającéj listki uzbrojone kolcami, tak gdy mucha lub jaki inny owad, usiądzie na listku, listek się zwija i przebija owad kolcami.

Mucholówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Muscicapa), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: I **Mucholówki właściwe:** 1 = *szara* (M. grisola). 2 = *białoszyjka* (M. albicollis). 3 = *żałobna* (M. luctuosa). 4 = *rdzawka* (M. parva). 5 = *modra* (M. hyacintina). 6 = *nadobna* (M. elegans). 7 = *rdzawoskrzydlna* (M. pyrrhoptera). 8 = *śpiewaczka* (M. cantatrix). 9 = *czerwonoczarna* (M. miniata). 10 = *płomienista* (M. flammea). 11 = *jaskółkowata* (M. hirundinacea). 12 = *błękitna* (M. coerulea). 13 = *śniada* (M. philippensis). 14 = *płomykowata* (M. papuensis). 15 = *szafirowa* (M. cyanomelana) 16 = *żółtobrzista* (M. narcissina). 17 = *Mugimaki* (M. Mugimaki). 18 = *czarniawa* (M. pistrinaria). 19 = *uwieńczona* (M. senegalensis). 20 = *fa-*

lista (M. undulata). 21 = *rdzawobrzyłka* (M. rufiventris). 22 = *karmazynowa* (M. coronata). 23 = *Kurek* (M. Alector). 24 = *długosterna* (M psalura). 25 = *żałasista* (M. coesia). 26 = *rdzawoplamista* (M. petechia). 27 = *białoczubna* (M. martinica). 28 = *dwubarwna* (M. bicolor). 29 = *żółtosterna* (M. ruticilla). 30 = *dzierzka* (M. rapax). 31 = *czarniawa* (M. fusca). 32 = *żarzysta* (M. virgata). 33 = *żwawa* (M. agilis). 34 = *okopciała* (M. fuliginosa). 35 = *biaława* (M. diops). 36 = *przeźroczna* (M. eximia). 37 = *rudoszyjka* (M. gularis). 38 = *wązkosterna* (M. stenura). 39 = *słomiasta* (M. straminea). II. **Muchołówki, Muszkołówki:** *ob. Muszkołówka.* III. **Muchołówki tyrany:** *ob. Tyran.* 2) = naczyńko szklanne do łapania much, *ob. Muchojerka.*

Muchomor, a, *lm.* **y,** *m. bot.* 1) nazwa gromady grzybów z rodzaju *Bedłki;* = *v. bedłka pachwiasta* (Agaricus vaginatus, *v.* hyalinus), uważany za jadowity, lecz po należytém przyrządzeniu smaczny i może być jadany; = *czarny, v. bedłka czerwonawa* (A. rubescens); = *biały, v. bedłka samotna* (A. solitarius), jadowity; = *plamisty, v. bedłka pstrokata* (A. pantherinus), bardzo jadowity; = *pospolity, v. bedłka muszarnica, v. muchotrutka* (A. muscarius, *v.* pseudo-aurantiacus), uważa się za jadowity; proszek z trzonu używa się w wielu razach za lekarstwo, w domowém użyciu służy za trutkę na muchy; Kamczadale i inne półn. narody przyrządzają z niego, łącznie *z wierzbówką wązkolistną,* upijający napój. 2) = (Arum muscivorum, *v.* cirnitum), roślina z rodzaju *Aronku, v. Obrazków.*

Muchomorka, *v.* **Muchorówka, i,** *lm* **i.** *ż. bot.* (Agaricus muscarius), gatunek grzyba z rodzaju *Bedłki.*

Muchotrutka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* 1) *ob. Bezpłamka.* 2) = *ob. Muchomor pospolity,* gatunek grzyba.

Muchotrzew', biu, *blm. m.* posp. nazwa rośliny *Muchotrzew' właściwy.*

Muchotrzew', iu, *blm. m. bot.* 1) (Stellaria), in. *Gwiazdnica, v. Gwiazdownica,* roślina z rodziny *goździkowych,* należąca do klassy 10éj, rzędu *trzysłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *wielkokwiatowy, v. leśny, v. podleśny* (S. Holostea), kwiaty niewielkie, białe, łodygę ma wysmukłą; = *trawiasty* (S. graminea), łodygi ma po ziemi rozpierzchłe; = *siny* (S. glauca), cała roślina sino-zielona i gładka, kwiaty białe; = *grubościowy* (S. crassifolia); = *drobnokwiatowy, v. torfowy* (S. aquatica. *v.* uliginosa); = *właściwy* (S. media), in. posp. *Kuryślep, Mokrzyca, Muszec, Mokrzec, Muchotrzeb',* dawn. *Ptasia miętą,* rośnie wszędzie w ogrodach między warzywem, przy drogach, na ulicach, i t. p. korzeń ma włóknisty, łodygi rozesłane, kwiaty białe, cała roślina nieco mięsista, używa się na pokarm dla kanarków, ptaszą; = *serduszkowaty. v gajowy* (S. nemorum), zdarza się w miejscach nieco wilgotnych, łodygi ma podnoszące się, słabe, liście większe, kwiaty białe; = *dwudzielna* (S. dichotoma). 2) =, zam. *Niedośpiałek* (Centunculus).

Muchowadź, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Agaricus muscarius), gatunek grzyba z rodzaju *Bedłki.*

Muchowaty, a, e, *p. zool.* mający kształt muchy. *Owady muchowate,* stanowią familję 7mą owadów skrzydlatych, rzędu *dwuskrzydłych,* gromady szyjowatych (*Virej*)

Muchówka, i, *lm* **i,** *ż. zool.* (Todus), *ob. Ptaskodziob, Ptaskodziobek.*

Muchraniec, nca, *lm.* **nce,** *m. bot.* (Myoporum), roślina, in. *Myszą jagodą* zwana. Gąsienica ich miękka za dwoma hakami, zamienia się w okrągłą poczwarkę.

Muchronowate rośliny (Myoporineae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* ukł. De Cand.

Mucię, ęcia, *lm.* **ęta,** *n. prow.* zam. cielę.

Mucyk, a, *lm.* **i,** *m. ob. Muc.*

Mudaryna, y, 1) *lm.* **y,** *ż bot.* (Colotropis), roślina; gat ; = *właściwa* (C. Mudarii). 2) =, *blm. ż. chem.* (mudarinum), substancja ekstraktowa gorzka, odurzająca, z korzenia téj rośliny.

Mudo, a, *lm.* **a,** *n.* jaje w moszuach, jądro.

Mudrahel, *v.* **Mudrohel, a,** *lm* **e,** *m. prow.* 1) *ob. Mędrek.* 2) = *żarł.* gorzałka.

Mudrzena, y, *blm. ż. mit* wielka bogini słowiańska, w szeregu dwunastu bogiń niebieskich piąta, żona i siostra Belina, żeński Chason, jest panią mądrości, Minerwą. *Belin* był bogiem poetycznego natchnienia; Mudrzena ukazuje się zimną, umiejętną rozwagą. *Radamas* daje radę męzką, otwartą, poczciwą, Mudrzena zaś radę niewieścią, tajemną, chytrą. Poświęcone jéj zwierzę *liszka.* Inne imię jéj *Modryca.*

Mudzić, ił, i, *scz. v. n. nd. ob Mitrężyć.*

Muezym, a, *lm.* **i,** *v.* **owie,** *m.* (z tur.) u Mahometanów, posługacz religijny zapowiadający godzinę modlitwy z wierzchu minaretu.

Mufel, fla, *lm.* **fle,** *m. chem.* niewielkie naczynie, urobione z ogniotrwałéj gliny, mające kształt pół cylindra w tyle zamkniętego; pod muflami, ustawionémi do pieca odbywa się kupellacja złota, srebra lub ich spłynów; za pomocą też muflów dokonywa się destyllacja cynku, dla otrzymania go z galmanu czyli rudy cynkowéj, i t. d.; stosownie do przeznaczenia, mufle są albo ze szparami i z *zalutą,* t. j. zamknięciem przedniego otworu (jak przy kupellacji), albo mają destyllacyjny *przedłużalnik,* t j. rurkę w dół zgiętą, (jak przy wyrobieniu cynku), i t. p.

Mufta, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Mufka,** *v.* **Muftka, i,** *lm.* **i,** *ż.* zarękawek u kobiét do ukrywania rąk od zimna; *nieuż.* ciepłoszka.

Mufty, ego, *lm.* **owie,** *m.* najwyższy kapłan, sędzia u Turków.

Mukszтyn, a, *lm.* **y,** *m. prow.* talar holenderski (na Żmudzi).

Mulać, ał, a, *scz. nd.* naciskać, trzeć rękę lub nogę tak, że od tego powstaną nagniotki.

Mularczyk, a, *lm.* **i,** *m.* pomocnik, czeladnik, mularza; chłopiec mularski.

Mularka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) żona mularza, *ob. Mularzowa.* 2) = żona mulnika. 3) = *blm.* rzemiosło mularskie. *Zajmować się mularką.*

Mularski, a, e, *p.* od mularza. *Majster mularski. Czeladź mularska.*

Mularstwo, a, *blm. n.* rzemiosło mularskie, stan mularski.

Mularz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co muruje, buduje, używając za materjał gliny, cegły, kamieni i cementu.

Mularzow, a, e, *p.* należący do mularza.

Mularzowa, éj, *lm.* **e,** *ż.* żona mularza.

Mulat, a, *lm.* **ci,** *v.* **Mulater, tra,** *lm.* **trowie,** *m.* 1) mieszaniec, zrodzony z murzyna i matki białego plemienia, lub też z murzynki i ojca białego. 2) = *nieuż. ob. Mulnik.*

Mulatka, i, *lm.* **i,** *ż.* urodzona z ojca czarnego a matki białéj, lub odwrotnie.

Mulejber, a, *blm. m. mit.* przezwisko Wulkana.

Mulec, lca, *lm.* **lce,** *m.* (Autonomaea) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długogoniastych,* przegiętych; gatunek jeden; = *płowy* (A. Olivii).

Muleć, ał, li, *sn. nd. myś.* skomleć (o psach).

Muleta, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Muletka, i,** *lm.* **i,** *ż.* ranne kobiéce obuwie, pantofle damskie.

Mulę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* muł źrebięciem, młody muł.

Muli, a, le, *p.* od muła.

Mulica, y, *lm.* **e,** *ż.* samica muła.

Mulić, ił, i, *scz. nd ob. Zamulać.*

Muliny, in, *blp. ż.* posp. muł koryta, jeziora lub rzeki.

Mulisko, a, *lm.* **a,** *n. zgr.* 1) brzydki muł. 2) = wielkie nagromadzenie mułu, szlamu.

Mulistość, ści, *blm. ż.* szlamowatość, błotnistość.

Mulisty, a, e, *p.* szlamowaty, błotnisty.

Mulleryn, u, *lm.* **y,** *v Tellur-blaszkowy lub płatkowaty, v. złoto-nadżackie,* minerał należący do gromady jellurzaków.

Mullety, *blp. v. Pątnice,* muszle wód słodkich znajdowane najczęściéj w bagnach węglowych.

Mulnica, cy, *blm. ż. bot. ob. Namulnik.*

Mulnik, a, *lm.* **cy,** *m.* przewodnik mułów.

Mulny, *ob. Mulisty.*

Multan, 1) **u,** *blm. m.* gatunek bardzo miękkiéj wełnianéj materji. 2) =, **a,** *lm.* **y,** *m.* gatunek szabli. 3) =, **u,** *blm. m bot.* (Nicotiana tabacum), gatunek pospolitego tytuniu.

Multanka, i, *lm.* **i,** *ż.* dudka, piszczałka.

Multański, a, ie, *p.* od Multan, części Wołoszczyzny.

Multyplikacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) *ob. Mnożenie.*

Multiplikator, a, 1) *lm.* **owie,** *m.* pomnożyciel, powiększyciel. 2) =, *lm.* **y,** *m. aryt.* liczba, za pomocą

której się mnoży, mnożąca. 3) =, *lm.* **y**, *m. fiz.* narzędzie do mierzenia najmniejszéj ilości galwanizmu.

Multyplikować, ał, uje, *scz. nd. ob. Mnożyć.*

Multyplikowanie, *ob. Mnożenie.*

Muł, 1) **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* zwierzę pociągowe z osła i klaczy lub z konia i oślicy. 2) =, **u**, *blm. m.* szlam, błoto.

Mułak, a, * św.* **i**, *m. zool.* (Mugil), ryba należąca do rzędu *cierniopłetwych*, okuniowatych; żołądek mięsisty (Virej), *ob. Tępogłów.*

Mułarz, a, *lm.* **e**, *m. ob. Mułnik.*

Mułek, 1) **łka**, *lm.* **łki**, *m. zdr.* młody muł. 2) =, **łku**, *blm. m.* drobny proch, pył, muł.

Mułkowaty, a, e, *p. ob. Mulisty.*

Mułosieł, sła, *lm.* **sły**, *m. nieuż. ob. Muł.*

Mułowaty, a, e, *p.* 1) podobny do muła. 2) = na kształt mułu; szlamowaty, bagnisty.

Mułowy, a, e, *p.* od muła; od mułu.

Muły, ów, *blp. m. nieuż. ob. Muleta.*

Mum, u, *blm. n. min.* gatunek nafty perskiéj, bardzo pachnącéj; nazwa ta objaśnia wyraz *mumję*, gdyż dawni Egipcjanie używali téj nafty do balsamowania ciał umarłych, stąd asfalt (bitum) otrzymywany z morza Martwego zowie się *balsamem mumjowym.*

Mumanc, a, *blm. m. mit.* imię jednego z Koboldów; piszą go także z niemiecka Mumanz.

Mumendem, *nieod. m.* (z tur.) wierni.

Mumendeński, a, ie, *p.* (z tur.) należący do wiernych, od wiernych. *A hultaju niewierny! tyś do ludzi strzelał; Tyś krew mumendeńską po dziaursku przelał.*

Mumhart, a, *blm. m. mit.* imię jednego z Koboldów.

Mumja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) trup z ciał zabalsamowanych, znajdywanych w grobach egipskich. 2) = *fig.* człowiek wyschły, bez energji, jak martwy.

Mumjowy, a, **e**, *p.* od mumji, należący do mumji, właściwy mumji. *Cera żółta Chińczyka ma coś mumjowego.*

Munderunek, nku, *blm m. ob. Umundurowanie.*

Munderunkowy, *ob. Mundurowy.*

Mundum, *nieod.* (z łac.) na czysto przepisany akt, decyzja lub rezolucja.

Mundur, u, *lm.* **y**, *m.* przepisany prawem ubiór dla osób zostających w służbie państwa. *Ubrać się w mundur. Mundur studencki. Mundur ułański. Mundur obywatelski* (gdy ci powołani są do sprawy publicznéj). *Mundur*, po staropolsku *obłok*, jako np. piechota w błękitnym obłoku.

Mundurek, rka, *lm.* **rki**, *m. zdr.* mały mundur.

Mundurować, ał, uje, *scz. nd.* w mundur ubierać; dawać mundury np. wojsku.

Mundurowanie, a, *blm. n.* 1) przygotowywanie, dawanie mundurów, np. dla wojska. 2) = ubieranie kogo w mundur.

Mundurowy, a, e, *p.* od munduru; *Strój mundurowy. Surdut mundurowy.*

Munduryzna, y, *lm.* **y**, *m.* **Mundurzysko, a**, *lm.* **a**, *m.* stary *v.* brzydki mundur.

Munia, ni, *lm.* **nie**, *m.* i *ż.* głupiec, niedołęga, *ob. Niuń.*

Municja, ji, *lm.* **je**, *ż. nieuż.* ufortyfikowanie, *ob. Twierdza.*

Municypalność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* rada gminy; zarząd miasta.

Municypalny, a, e, *p.* od municypalności, *ob. Miejski.*

Munin, a, *blm. m. mit.* znaczący tyle, co pamięć, jest jeden z dwu kruków, siedzących na ramieniu normandzkiego Odyna, obłatujących codziennie po dwakroć świat i donoszących bogu, co się na nim zaszło. Drugi kruk jest *Hugin.*

Munsztuczek, *v.* **Musztuczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* (*zdr.* od *Munsztuk*) 1) mały munsztuk. 2) = koniec instrumentów dętych co się trzyma w ustach. 3) = osada cybucha, którą się bierze w usta. 4) = *ob. Cygarniczka.*

Munsztuk, *v.* **Musztuk, a**, *lm.* **i**, *m*, 1) żelazo na poprzek w pysk koniowi wtykające się, do którego przywiązane są rzemienne cugle; wędzidło. *Jeździć na munsztuku. Trzymać konia na munsztuku.* 2) = *fig.* hamulec, tama, wodze. *Trzymać namiętności na munsztuku.* 3) = *ob. Munsztuczek.* 4) = u mieczników, piérwszy okół do pochwy przy krzyżu. 5) = *mech.* otwór, którym woda wytryskuje.

Munsztukowy, *v.* **Musztukowy, a, e**, *p.* od munsztuka.

Munsztułuk, *v.* **Musztułuk, a**, *lm.* **i**, *m. prze. ob. Dar, Podarek, Nagroda. Upominek.*

Muntjak, a, *lm.* **i**, *m. zool. ob. Jeleń.*

Muntowy, *v.* **Montowy, a, e**, *p.* najlepszego gatunku (o mące). *Mąka montowa. Bułka montowa.*

Muora-Jubmel, a, *blm. m. mit.* drewniany bóg, przydomek lapońskiego Tyermesa z powodu, iż miewał posągi drewniane i różnił się przez to od Storjunkara kamiennego.

Mur, u, *lm.* **y**, *m.* 1) wzniesienie, ściana z cegieł lub kamieni spojonych zaprawą murarską. *Mur z cegieł, z kamieni. ar. Mur pruski*, ściana, któréj osnowa jest drewniana, a jéj zadzianie z ceglanego muru. *Mur przyborowy v. ciosowy*, z ciosowych kamieni złożony. *Mur starowieczny v. cyklopowy*, w którym spojenia kamieni nie zachowują żadnego stałego kierunku, lecz tak są z sobą przypuszczone, jak tego naturalna nieforemność kamienia najłatwiéj doradzała. *Mur płytowy*, ze szczepu kamiennego *v.* płyt złożony. *Mur odlewany*, w rozjętnych skrzyniach odlewany z gruzu i wapna. *Mur dziki*, udziałany na zaprawie wapiennéj z kamieni nieokrzesanych i w nieładzie złożonych. *Mur siatkowy v. rzymski*, którego zewnętrzne ściany złożone z małych w kwadrat ostrugranych tufowych kamieni. *Mur równowarstwowy*, mający wszystkie warstwy równéj wysokości. *Murem co opasać, otoczyć. Dać ścianę z muru. Wznieść, wystawić mur. Przybić co do muru. Głową muru nie przebije, przys.* daremna z mocniejszym walka. *Jak mur milczy. Gadać, jak do muru.* 2) = *wlp v. n.* dom murowany, miasto murowane. *Mieszkać w murze. Te mury wzniósł Kazimierz W. Te mury widziały dawne czasy. Siedzieć pod murem*, żebrać. *Skończył starość pod murem*, umarł żebrakiem. *Za murami*, za miastem. 3) = *w lp. v. mn.* mur wzniesiony na obronę miasta; twierdza. *Ciągnąć pod mury twierdzy. Nieprzyjaciel stanął pod murami. Siedzieć jak za murem, fig.* być bezpiecznym, ubezpieczyć się przeciw czemu. 4) = *fig.* obrona, tama, puklerz. *Piersi walecznych są murami ojczyzny. Murem się stawić. Stanąć murem przeciw komu*, opierać się komu silnie. *Murem stanąć, stawać przy czém*, bronić czego usilnie.

Mura, y, *blm. ż. mit.* żeński Murus, lub zmora dławiąca niewiasty, *ob. Kodota.*

Murajolla, i, *lm.* **e**, *ż.* moneta srebrna bonońska na 2 soldy, *ob. Sold.* W państwie papiezkiém podwójna, inaczéj *Rajoccele* na 4, i pojedyncza na 2 *Bajoko* = 5 kop. = 10 gr. i 2,5 kop. = 5 gr.

Muran, a, *blm. m mit.* jest Wodan jako pan morza, słowiański Neptun, *ob. Wodan.*

Murań, ni, *lm.* **nie**, *ż. prow.* (u Podhalan) miasto murowane, grodowe.

Murarski, *ob. Mularski.*

Murarz, *ob. Mularz.*

Murawa, y, *blm. ż.* 1) miejsce suche trawą porosłe. 2) = trawa rosnąca na miejscach suchych. 3) = *fig.* zieloność łąk.

Murawnica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Heteroneura), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki Europejskie są: 1 = *ruda* (H. nubila). 2 = *pstra* (H. albimana). 3 = *białousta* (H. ruficollis). 4 = *żółtogłowa* (H. geomyzina).

Murawny, a, e, *p.* od murawy, zielony.

Murcja, ji, *blm. ż. mit.* bogini lenistwa.

Mordelio (herb); w polu czerwoném księżyc na nowiu, rogami w górę obrócony, na nim stoi krzyż a pod nim gwiazda; na hełmie pół gryfa ze skrzydłami.

Murek, rka, *lm.* **rki**, *m.* (*zdr.* od *Mur*) 1) małe przymurowanie przed piecem; wybrzeże kominka. *Postawić co na murku.* 2) = framuga w murze.

Murena, *ob. Marena.*

Murg, a, *lm.* **i**, *m. mit.* łotewski duch poległego rycerza, tyle, co litewski Kunketojas.

Murgrabia, *ob. Burgrabia.*

Murja, ji, *blm. ż.* woda solna, z któréj sól warzą.

Murjacit, u, *lm.* **y**, *m. min.* (*anhydryt, bezwodnik*), kamień tém się różniący od zwyczajnego gipsu, że nie zawiera w sobie wody, t. j. składa się tylko z kwasu siarkowego i wapna; ma kolor wodnisto mleczny, niebieskawy, twardość tak wielką, że z trudnością paznogciem rysować się daje.

Murjatyczny, a, e, *p. kwas*; wodochlorowy.

Murkisonit, u, *lm.* **y**, *m. min.* minerał mało znany z rodzaju krzemianów, znaleziony w Anglji.

Murłat, u, *lm.* **y**, *m. bud.* łata, podkładka drewniana która się kładzie wzdłuż muru, żeby belki w poprzek idące muru nie dołegały, *ob. Oczep, Podkładzina.*

Murmajster, stra, *lm.* **strowie**, *m.* (z niem.) starszy mularz.

Murog, u, *lm.* **i**, *m.* siano najlepsze z łąk między gruntami uprawianemi położonych, a stąd murożne siano t. j. najlepszego gatunku.

Murołom, u, *lm.* **y**, *m.* wielka armata do szturmowania fortec, 48 funtową bombę rzucająca.

Murołomny, a, e, *p.* do rozwalania murów.

Murować, ował, uje, *scz. nd.* budować co z cegły, kamieni, spajając je wapnem lub gliną. *Murować dom, kościół. Lubi murować.* = **się**, *złz.* wznosić dla siebie murowane zabudowanie.

Murowanie, a, 1) *blm. n.* czynność wznoszenia, stawiania murów. 2) =, *lm.* **a**, *n.* robota z muru, coś murowanego, mury.

Murowany, a, e, *p.* 1) murując zrobiony. *Dom murowany. Ściana murowana.* 2) = *fig. posp.* mocny, trwały. *To murowany człowiek. Karta murowana*, w grze, karta wygrywająca.

Murowny, a, e, *p.* w mur opatrzony, pełen zabudowań murowanych.

Murowy, a, e, *p.* od muru. *Wieniec murowy. Korona murowa*; nagroda dawana u Rzymian, kto piérwszy wlazł na mur. 2) = *nieuż.* miejski, miastowy.

Murówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) cegła pospolita do murowania. 2) = *zool.* gatunek jaskółki, przy murach gnieżdżącéj się.

Murrawa, y, *blm. ż. mit.* żeński latowiec, lub duszca niewiasty zmora, *ob. Kodota.*

Murs, *v.* **Mursz, u**, *blm. m. leś.* gnicie, *v.* rozkład rdzenia w massę kruszącą się, brunatną, białą, wreszcie czarną, a w miarę postępu zgnilizny mniéj lub więcéj własności ziemnych mającą: choroba drzew.

Murszywy, *v.* **Murszaty**, *v.* **Mursowaty, a, e**, *p.* mursem dotknięty. *Drzewo murszywe.*

Murumuru, *nieod. bot.* gatunek drzewa palmowego, z rodzaju *Cierniary* (Astrocarium).

Murus, a, *blm. m. mit.* słowiański bożek piekielny, znaczący zmorę, *ob. Latowiec, Moruzza.*

Muryjacyt, u, *lm.* **y**, *m. v. Bezwodnik, Anhidrit*, minerał z gromady siarczanów wapna.

Muryson (herb); w polu srebrném trzy głowy murzynów, u góry dwie obok, a trzecia w środku pod niemi.

Murza, y, *lm.* **y**, *ż.* (wymaw. *Mur-za*), 1) *ob. Mirza.* 2) = *posp.* człowiek mający twarz brudną, niechluj. 3) = posp. nazwa, dawana psom mającym sierć na głowie jakby zabrudzoną.

Murzać, ał, a, *scz. nd.* (wymaw. *Mur-zać*), brudzić co, czernić, plamić. *Murzać sobie twarz sadzą.* = **się**, *złz.* brudzić się, plamić się.

Murzaty, a, e, *p.* (wymaw. *Mur-zaty*), brudny, oplamiony. *Twarz murzata.*

Murzyć, ył, y, *scz. nd.* 1) *druk.* przy odciskaniu klisz, winiet, i t. d., z powodu płytkiego rżnięcia onych, lub usuwania się arkusza w druku, plamić odcisk, brudzić. 2) = *ob. Murzać.*

Murzyn, a, *lm.* **i**, *m.* 1) człowiek czarny z południowych krajów, Negr. *Handel murzynami. Próżno myjesz murzyna, przys.* nie pomoże krukowi mydło. 2) = *ob. Murzynek.* 3) = *zool. ob. Niedźwiadek.* 4) = **roślinny** (Aethiops vegetabilis), *bot.* daw. nazwa dawana pewnemu gatunkowi palonego wodorostu, *ob. Morszczyn pęcherzykowaty.*

Murzynek, nka, *lm.* **nki**, *m. zdr.* 1) mały murzyn. 2) = koń z czarnemi nogami i czarną głową.

Murzynka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta czarna z urodzenia z klimatu południowego. *Murzyn i murzynka.* 2) = *zool.* a) *ob. Dzierżba.* b) *ob. Sikora.* 3) = *bot. v. Rzodkiew czarna wielka*, roślina stanowiąca podgatunek *Rzodkwi ogrodowéj, v. zwyczajnéj*, korzeń ma twardawy, korą czarną pokryty, smaku mocnego, ostro-gorzkiego; ma kilka odmian.

Murzynów, owa, owe, *p. prze.* do murzynów należący.

Murzyński, a, ie, *p.* od murzynów. *Kraj murzyński Po murzyńsku, psł.* na sposób murzynów.

Murzysko, a, *lm.* **a**, *n.* 1) *zgr.* mur ze złego materjału; mur niezgrabnie murowany; stary mur. 2) = miejsce, gdzie stał mur; rozwaliny, rumowisko.

Mu-s (moneta), *ob. Mjuh.*

Mus, u, 1) *blm. m.* okoliczność, położenie i t. p. zmuszające nas do robienia czego mimo naszéj chęci. *Mus kazał mi to zrobić. Żaden mus cnotliwego z dobréj drogi nie sprowadzi. Musem, ps. z* musem, z przymusem. *Zrobisz mi to dobrowolnie, a nie, to musem. Nie daleko musem zajedziesz. Z musu, z konieczności. Z musu to zrobiłem.* 2) = *blm m. ob. Piana.* 3) =, **a**, *lm.* **y**, *m. v.* **Musa, y**, *lm.* **y**, *ż. bart.* miara jednogarncowa miodu; kunik, pokowa.

Musat, u, *lm.* **y**, *m.* stalka do ostrzenia. 2) = *prze.* miecz, bułat.

Musić, ił, i, *scz. nd. do czego*; musem nakłaniać.

Musieć, siał, si, *sn. nd.* 1) być przymuszanym, koniecznością zniewalanym. *Chcąc nie chcąc, muszę to zrobić. Wiele ten czyni co musi. Nie rada koza na targ, ale musi, przys.* 2) = potrzebować. *Muszę z nim rozmówić się. Muszę jutro wyjechać.* 3) = mieć powinność, obowiązek. *Muszę oglądać się na okoliczności. Musisz zadawać sobie wiele pracy, nim się czego wyuczysz. Muszę o tém wiedzieć.* 4) = (z trybem bezok. gdzie wszystkie odmiany sł. *Musieć* stają się przynależytością trybu bezok., a samo sł. *Musieć*, wyraża jeden wzgląd niecosobisty: *zdaje się, być może, podobno że tak jest*); zdawać się, że... być podobném, że... *Nie przyszła, musi być chora. Musi być zdrów, kiedy je smaczno. Musisz wiedzieć o tém co ludzie mówią na niego. Musiał być z niego dobry doktor, kiedy go chorzy żałują. Musieli to być nie dobrzy ludzie, Kiedy z nimi tak postąpiono. Musiałem słyszeć o tém, ale zapomniałem. Musiała wygadać się, bo wiedzą o tajemnicy. Nie musiał o tém wiedzieć. Musiał o tém nie mówić, kiedy tak gorąco zaprzecza.* = *sł. nieos. nieuż. posp.* (w téj os. lp. cz. ter. ze słowem odmieniającém się); podobno, zdaje się, zapewnie. *Musi wiész o tém. Musi zasłużyli na karę. Musi znam, kiedy mówię.*

Musk, u, *lm.* **i**, *m.* jednorazowe głaśnięcie, dotknięcie pieszczotliwe.

Muskać, ał, a, *v.* **szcze**, *scz. nd.* 1) pieszczotliwie dotykać, głaskać. *Muskać sobie wąsy, włosy. Wiatr zlekka muska wierzchołki drzew, fig.* zlekka porusza. *Muskać kogo po grzbiecie, fig.* bić kogo. 2) = pieścić. *Muskać psy i konie.* 3) = głaskając gładkiém robić, wygładzać. *Muskać sukno. fig. Muskać styl.* 4) = *myś.* a) wabić zająca. b) (o charcie) goniąc za zwierzem pyskiem go tylko trącać, a nie módz złapać. = **się**, *złz.* stroić się, piększyć się. *Muskać się przed zwierciadłem.*

Muskanie, *v.* **Muszczenie, a**, *lm.* **a**, *n.* głaskanie, gładzenie, pieszczenie, *ob. Muskać.*

Musknienie, *ob. Muśnienie.*

Muskolog, a, *lm.* **owie**, *m.* znawca mchów.

Muskologja, ji, *blm. ż. bot.* część botaniki, nauka o mchach.

Muskularny, a, e, p. 1) wydatnych muskułów, silny. *Ręka muskularna.* 2) = do muskułów należący, muskułom właściwy. *Systemat muskularny.*

Muskulatura, y, *lm.* **y**, *ż. an.* cały układ muskułów, budowa muskułów.

Muskulity, ów, *wlm. m. geol.* gatunek skamieniałych rzecznych pospolitych muszli, równoskorupowych, niewygiętych.

Muskuł, *v.* **Muszkuł, u**, *lm.* **y**, *m.* część ciała zwierzęcego z włókien mięsnych złożona, mogąca się kurczyć i rozciągać, in. zowią go *Mięśnią.*

Muskułowy, *v.* **Muszkułowy, a, e**, *p.* od muskułu.

Musnąć, ął, ie, *scz. jedn.* raz pogładzenie uskutecznić, *ob. Muskać.*

Musować, ował, uje, *sn. nd.* szumować, pienić.

Muspel, a, *blm. m. mit.* przeciwnik Nifla, jest normandzki bóg ogień. Surtur, będąc sam światłością, urobił z Hucha, pierwiastku świata Muspel, lub ogień, onę moc niweczącą, źródło śmierci i pożaru. Wydobył z Muspelu mnogie potęgi przyrodzenia, zwane *Muspeljoty.* Utworzył kraj dla istot tych, który zowie się *Muspelhejm, ob. Nifl.*

Muspelhejm, u, *blm. m. mit.* ojczyzna Muspeljotów, normandzkich olbrzymów białych, lub ogniowych, która

powstała w południowéj stronie Gingapagu, a któréj rządcą i panem Surtur, *ob. Niflheim*.

Muspeling, a, *blm. m. mit.* przeciwnik Niflinga, jest normandzki olbrzym biały, syn Muspela, a mieszkaniec Muspelheimu, tyle, co Muspeljot.

Muspeljot, a, *lm.* **y**, *m. mit.* normandzki olbrzym biały, jasny, światlany. Jest to potęga ogniowa, przed którą i za którą idzie zagłada, *ob. Huch, Nifl, Muspel, Jot.*

Mussan, u, *lm.* **y**, *m.* perjodyczny wiatr w Arabji.

Mustra, y, *lm.* **y**, *ż.* ćwiczenie żołnierzy w obrotach wojskowych.

Mustrować, ował, uje, *scz. nd.* 1) *żołnierzy*; ćwiczyć żołnierzy w obrotach wojskowych. 2) = *fig. posp.* nie być zadowolonym z czyjego postępowania, *v.* robienia, i ciągle przymuszać do zmian nowych a nowych. = **się**, *złz. nd.* odbywać ćwiczenia wojskowe.

Mustrowanie, a, *blm. n.* ćwiczenie wojska.

Mustrowany, a, e, *p.* ćwiczony, wprawny, *ob Wymustrowany.*

Mustrowny, a, e, *p.* 1) zręcznie się mustrujący (o żołnierzach). 2) = którym zręcznie mustrować się (o broni).

Mustrowy, a, e, *p.* od mustry. *Plac mustrowy.*

Mustyk, a, *lm.* **i**, *ż.* (Simulia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki znajomsze są: 1 = *ozdobny* (S. ornata). 2 = *siny* (S. reptans). 3 = *smugowany* (S. maculata).

Musun, *v.* **Musson**. *v.* **Messon, u**, *lm.* **y**, *m.* monet: a) w Algierze = 1,875 kop. =3,75 gr. b) w Fez i Maroko = 2,4125 kop. = 4,825 gr.

Musułbas, u, *blm. m.* bawełniana materja, używana szczególniéj do podszywania opończ i namiotów, *ob. Altembas.*

Muszarka, i, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Muchomór plamisty.*

Muszczek, *ob. Moździek.*

Muszczelina, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Monodora), roślina.

Muszczenie, *ob. Muskanie.*

Muszec, szca, *ln.* **szce**, *m.* posp. nazwa rośliny *Muchotrzew' właściwy.*

Muszel, *ob. Muszla.*

Muszelka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* mała muszla.

Muszelkowe *złoto, srebro*; co w muszelkach roztarte.

Muszenie, *ob. Przymuszanie, Naglenie.*

Muszester, *v.* **Muszestrz, u**, *blm. m.* przedawniała nazwa rośliny *Kurzyślad czerwony.*

Muszę, ęcia, *lm.* **ęta**, *n.* płód muchy; *zdr.* mała mucha, *ob. Muszka.*

Muszka, i, *lm.* **i**, *ż zdr.* mała mucha. 2) = plasterek czarny na twarzy. *Muszkę ma na twarzy.*

Muszkat, u, *lm.* **y**, *m bot.* drzewo rosnące w Indjach wschod.

Muszkatel, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Pelargonium), roślina. 2) = gatunek wina.

Muszkatelowy, a, e, *p.* od muszkatelu.

Muszkatołka, i, *lm.* **i**, *ż.* nazwa pewnego gatunku gruszki.

Muszkatołowy, *v.* **Muszkatowy, a, e**, *p.* od muszkatu. *Drzewo muszkatołowe, v. muszkatowe. Muszkatowa gałka. Muszkatowe wino. Muszkatowy kwiat.*

Muszkatowcowate rośliny (Myristiceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwutistkowych*, należący do podklassy 4éj (*v. jednokwiatowych*) ukł. do Cand.

Muszkatowe drzewo, *ob. Muszkat, Muszkatowiec.*

Muszkatowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Myristica), rodzaj drzewa, zwanego także *Muszkatowém v. Muszkatem.*

Muszkiet, u, *lm.* **y**, *m.* rusznica; strzelba ręczna nieco większa od zwykłéj.

Muszkieter, a, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *v.* **Muszkietnik, a**, *lm.* **cy**, *m.* żołnierz muszkietem uzbrojony.

Muszkołówka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Tyrannulus) *zool.* ptak z rzędu *owadożernych*, rodzaju *muszkołówek*; gatunki: 1 = *oliwkowa* (T. olivaceus). 2 = *popielatoczelna* (T. griseus). 3 = *sześcioplamista* (T. ventralis). 4 = *popieliczka* (T. obsoletus). 5 = *zielonawa* (T. virescens). 6 = *żółtoczubna* (T. Regulus).

Muszkuł, *ob. Muskuł.*

Muszkułowy, *ob. Muskułowy.*

Muszla, i, *lm.* **e**, *ż.* skorupa, w któréj mieszkają ślimaki i małże. *Muszle kopalne*, są to skorupy zwierząt, któremi się okrywają, są wielkie i małe i różnéj postaci, dzisiejsze i dawniejszego świata: a wszystkie razem służą za cechy do oceniania utworów gór.

Muszlopłetw, a, *lm.* **y**, *m.* (Lepodogaster) *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *zupełnoskrzelnych*, piersiopławych.

Muszlowiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* (Pagurus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Oburzędnych* nagoogoniastych; gatunki jego: 1 = *krèskowany* (P. striatus). 3 = *szczupłonogi* (P. prideuxianus). 3 = *szorstki* (P. Bernhardus). 4 = *kropiasty* (P. punctulatus). 5 = *kosmaty* (P. ursus). 6 = *upstrzony* (P. guttatus). Drugi oddział tego rodzaju: *Konchista* (Corcinion).

Muszlowy, a, e, *p.* od muszli. *Linja muszlowa, jeom.* idąca kręto jak gwint w szrubie i ściskająca się ku jednemu końcowi; zowie się in. *spiralną*, ślimacznicą. *Muszlowe drzewo, bot.* (Hakea) rodzaj drzewa zwanego in. *Jarzsią.*

Muszny, a, e, *p.* okryty muszkami, muchami.

Muszotrzew, *ob. Muszester.*

Musztarda, y, *blm. ż.* gorczyca zaprawiona cukrem lub miodem i octem. *Musztarda po obiedzie, przys.* środek, rzecz po czasie.

Musztardnica, y, *lm.* **e**, *ż. zdr.* **Musztardniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* naczynie do musztardy.

Musztardnik, a, *lm.* **cy**, *m.* robiący lub przedający musztardę.

Musztardowy, a, e, *p.* 1) z musztardy. *Sos musztardowy.* 2) = podobny do musztardy. *Kolor musztardowy.*

Musztra, Musztrować, i t. d. *ob. Mustra, Mustrować* i t. d.

Musztuczek, Musztuk, Musztukowy, *ob. Munsztuczek* i t. d.

Musztułuk, *ob. Munsztułuk.*

Muszy, a, e, *p.* od muchy, dla much.

Muszyca, y, *lm.* **e**, *ż.* wielka mucha.

Muszyna, y, *lm.* **y**, *ż.* nędzna, biédna mucha.

Muszyr, a, *lm.* **owie**, *m.* (z tur.) jenerał dowodzący u Turków.

Muszysko, a, *lm.* **a**, *n* złośliwa, szkaradna mucha.

Muślemin, a, *lm.* **owie**, *m. ob. Muzułman.*

Muślin, u, *lm.* **y**, *m.* tkanina bawełniana bardzo cienka i rzadka.

Muślinowy, a, e, *p.* z muślinu.

Muślisłok, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Achras), roślina.

Muśnienie, *v.* **Muśnięcie, a**, *blm. n.* jednorazowe głaśnięcie; dotknięcie pieszczotliwe.

Muta, y, *blm. ż. mit.* boginі milczenia.

Mutacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *muz.* przemiana głosu w wieku młodzieńczym.

Mutant, a, *lm.* **y**, *v.* **oi**, *m.* chłopiec, któremu głos zmieniać się zaczyna.

Muterka, i, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Mutra*) mała macica szrubna. *Przykręcić muterkę.*

Muteta, y, *lm.* **y**, *ż.* śpiew, śpiewanie.

Mutjuns, na, *blm. m. mit.* bóg milczenia.

Mutować, ał, uje, *scz. nd.* głos zmieniać wyrastając na młodzieńca.

Mutra, y, *lm.* **y**, *ż* kawałek żelaza lub drzewa z otworem gwintowanym, w którego rznięcia rowkowate, spiralnie idące, przystają wypukłości szruby do niéj wkręconéj, na tęż samą formę wyrobionéj. *Mutra ad osi.*

Mutylacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) uszkodzenie jakiego członka.

Muza, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *mit.* boginka grecka w służbie Apollina, nad nauką lub sztuką jaką przełożona. Muzy były córami Zeusa i Mnemozyny, zwanéj także Monetą, Memorją i Mens. Było ich z początku trzy: *Meneta, Mnema* i *Aoida*, a podług innych: *Gefira, Borystonis* i *Apollonis.* Wreszcie *Pjerus*, Macedończyk, przyprowadził do Tespji dziewięć Muz, których imiona są: *Klio, Euterpe, Talja, Melpomena, Terpsychora, Erato, Polyhymnja, Uranja* i *Kalljopa.* Od Pjera zowią się *Pjerydy.* Podług innych Muzami są: *Kallichora, Eunice, Helice, Telkisinoe, Terpsychora, Euterpe, Encelade, Dja* i *Europa. Ulubieniec, wychowanek, pieszczoch, kochanek muz*, zajmujący się sztukami pięknemi. *Zwolennik, przyjaciel, czciciel muz*, lubiący sztuki piękne. 2) = poezja, sztuki piękne i nauki wyzwolone. *Muza grecka, łacińska. Przykładać się do*

muz. 3) = natchnienie poetyczne. *Niech twa muza łączy przyjemność z pożytkiem.* 4) = *bot.* (Musa) drzewo z rodzaju *Bananów*, in. *Błogosława, Pirang, Figa amerykańska.*

Muzeograf, a, *lm.* **owie**, *m.* opisywacz muzeum.

Muzeograficzny, a, e, *p.* odnoszący się do muzeografji, należący do muzeografji.

Muzeografja, ji, *blm. ż.* nauka opisywania rzadkości znajdujących się w muzeum.

Muzeum, *wlp. nieod.n. lm.* **Muzea, ów**, *m.* skład przedmiotów rzadkich pod względem sztuki, wyrobu, lub pamiątek historycznych.

Muzopłynny, a, e, *p.* poetyczny, *v.* poetycki.

Muzowódz, odza, *blm. m.* przewódca muz, Apollo.

Muzułman, a, *lm.* **nie**, *m.* (z arab.) prawowierny wyznawca nauki Mahometa.

Muzułmanka, i, *lm.* **i**, *ż.* prawowierna wyznawczyni nauki Mahometa.

Muzułmański, a, ie, *p* mahometański.

Muzycki, a, ie, *p. nieuż. ob. Muzyczny.*

Muzyczka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) która posiada muzykę, lub biegle gra na jakim instrumencie, *ob. Gędźbiarka.* 2) = *zdr. v. piesz.* mały lub śliczny utwor muzykalny.

Muzycznie, *ps.* wedle prawideł muzyki; dźwięcznie, zgodnie, harmonijnie, *ob. Gędźbiennie.*

Muzyczność, ści, *blm. ż.* dźwięczność, zgodność muzyki, *ob. Gędźbienność.*

Muzyczny, a, e, *p.* od muzyki, do muzyki potrzebny. *Narzędzia muzyczne. Towarzystwo muzyczne, ob. Gędźbiony.*

Muzyk, a, *lm.* **cy**, *m.* który posiada muzykę, biegły w muzyce, *ob. Gędźbiarz.*

Muzyka, i, 1) *blm. ż.* zgodność głosu lub tonów z narzędzi muzycznych. **Muzyka*, znaczy w dobréj polszczyznie tyle, co *Gędźba*, lub *Gędzenie.* Wyprawiać muzykę, zowie się *gędzić*, a muzykant *gędźbiarz. Lubię muzykę. Poświęcać się muzyce. Słuchać muzyki. Znać się na muzyce. Muzyka wiersza, ob. Muzykalność, Gędźbienność. Muzyka w lesie, v. w knieji, fig. myś.* głos psów, odzywanie się ich przy gonieniu za zwierzem. 2) = *blm. ż.* sztuka, nauka zgodnego i wdzięcznego układania głosu w pieśni, lub tonów z narzędzi muzycznych w śpiewne dźwięki. *Znać muzykę. Posiadać muzykę. Uczyć się muzyki. Zachwycać wszystkich muzyką, ob. Gędźbiarka, Gędźbiarstwo.* 3) = *blm. ż. zb.* muzykanci, gędźbiarze razem grający; kapela. *Muzyka gra. Muzyka dęta. Muzyka rżnięta. Muzyka wojskowa, półkowa. Zamówić muzykę. Muzyka przyszła. Słuchać muzyki. ob. Gędźbiarze.* 4) =, *lm.* **i**, *ż.* utwór muzyczny, kompozycja muzyczna. *Muzyka na skrzypce. Ułożyć muzykę do opery, ob. Gędźba.*

Muzykalje, ów, *w lm. m.* za pośrednictwem druku rozmnożone i na widok publiczny wydawane kompozycje muzyczne.

Muzykalnie, *ps.* wedle prawideł muzyki, biegle w muzyce, *ob. Gędźbiarsko.*

Muzykalność, ści, *blm. ż.* 1) harmonijność, zgodność, ogół przymiotów zalecających muzykę. *Muzykalność kompozycji.* 2) = znajomość muzyki.

Muzykalny, a, e, *p.* 1) posiadający biegłość w muzyce. *Gra muzykalna. Wykonanie muzykalne.* 2) = mający z przyrodzenia dar do muzyki. *Być muzykalnym. Słuch muzykalny.* 3) = na muzycznych instrumentach grany. *Utwór muzykalny, ob. Gędźbiarski.* 4) = mający za przedmiot muzykę. *Wieczór muzykalny. Zabawa muzykalna.*

Muzykancik, a, *lm.* **i**, *m. zdr.* mały muzykant.

Muzykant, a, *lm.* **ci**, *m.* grający na muzycznych instrumentach, zajmujący się muzyką, *ob. Gędźbiarz.*

Muzykantka, i, *lm.* **i**, *ż.* grająca na jakim muzycznym instrumencie; zajmująca się muzyką.

Muzykoman, a, *lm.* **i**, *m.* miłośnik namiętny muzyki.

Muzykomanja, ji, *blm. ż.* namiętne zamiłowanie muzyki.

Muzykus, a, *lm.* **y**, *v.* **i**, *m. posp. ob. Muzykant, Muzyk.*

Mużyć, ył, y, *ob. Mazać.*

Myastenja, ji, *blm. ż.* osłabienie muskułów.

Mycić, ił, i, *scz. nd. prze.* myto płacić.

Mycie, a, *blm. n.* czynność oczyszczania czego z brudu za pomocą płynu, szczególniéj wody. *Mycie nóg. Mycie okien, podłogi. Mycie plam spirytusem*, *ob. Omywanie, Umywanie, Przemywanie*, i t. d. Na mycie bielizny język polski ma osobny wyraz *Pranie.*

Myciel, i, *blm. ż.* mycina, umywadlina; ciecz lekarska rzadka, przeznaczona do obmywania całego lub części ciała.

Mycielec, lca, *blm. m.* (pulvis ad lavandum), proszek lekarski używany tak jak mydło.

Myciny, cin, *blp. ż. ob. Pomyje.*

Mycka, i, *lm.* **i**, *ż.* mała okrągła czapeczka.

Myć, ył, yje, 1) *scz. nd.* w wodzie lub innym płynie trąc co przesiąkliwego czyścić; wodą lub innym płynem zlewając co twardego oczyszczać. *Myć bieliznę. Ręka rękę myje, przys. Rzeka myje brzegi, ob. Podmywać.* 2) = *sn. nd. posp.* umykać, mknąć. = **się**, *złz.* oczyszczać się wodą. *ob. Umywać się.*

Mydelnik, a, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Mydlnica lekarska.*

Mydlany, a, e, *p.* z mydła, z mydłem. *Woda mydlana.*

Mydlarczyk, a, *lm.* **i**, *m.* chłopiec, czeladnik mydlarski.

Mydlarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) mająca fabrykę mydła; żona mydlarza, *ob. Mydlarzowa.* 2) = *ob. Mydlniczka.*

Mydlarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* fabryka mydła.

Mydlarski, a, ie, *p.* od mydlarza, od mydlarstwa.

Mydlarstwo, a, *blm. n.* rzemiosło robienia mydła.

Mydlarz, a, *lm.* **e**, *m.* ten co mydło robi.

Mydlarzowa, ej, *lm* **e**, *ż.* żona mydlarza.

Mydlarzówna, y, *lm.* **y**, *ż.* córka mydlarza.

Mydlastość, ści, *blm. ż.* własność rozmydlania się, stawania się śliskim, pienistym jak mydło.

Mydlasty, a, e, *p.* do mydła podobny. *Ziemia mydlasta, ob. Suknowalska.*

Mydlenie, a, *blm. n.* 1) nacieranie mydłem. 2) = *fig.* oszukiwanie *Mydlenie twoje nie uda się*, t. j. nie oszukasz mnie.

Mydleniec, nca, *lm.* **nce**, *m.* 1) *min. v. Mydło górne.* minerał, mający wejrzenie mydła, składający się głównie z krzemianu i wodanu glinki. 2) = *bot.* (Sapindus), in. *Mydłodrzew, Zapian.*

Mydlić, ił, i, 1) *scz. nd.* mydłem naciorać, namazywać. *Mydlić bieliznę. Mydlić brodę. fig. Mydlić, v. zamydlać komu oczy*; oszukiwać kogo. 2) = *sn. nd. posp.* umykać, wylgiwać się, wywijać się z biedy.

Mydliny, dlin, *blp. ż.* woda mydlana pozostała po myciu czego z mydłem, *ob. Pomydliny.*

Mydlnica, y, *blm. ż. bot.* 1) (Saponaria), *Mydlnik, Mydło, Mydłownik*, rośl. z rodz. *goździkowych*, należąca do kl. 10éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *pospolita, v. lekarska* (S. officinalis), in. *Psie goździki*, rośnie na polach, około wiosek; łodygę ma łokciową, kwiaty blado-różowe, dość przyjemnie pachnące; odmiana z kwiatem pełnym hodowaną bywa w ogrodach. 2) = *ob. Zawstydlinu.*

Mydlniczka, *v.* **Mydlarka, i**, *lm.* **i**, *ż.* puszka do mydła używana przy goleniu.

Mydlnik, a, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Mydlnica.*

Mydlak, u, *lm.* **i**, *m.* ziemia mydlasta, ziemia suknowalska.

Mydłek, *ob. Miłek.*

Mydło, a, *lm.* **a**, *n.* 1) *chem.* i *tech.* (sapo) chemiczny związek oleju tłustego lub tłuszczu stałej z alkali (potażem, sodą, ammonjakiem) lub z jakimkolwiek innym niedokwasem lub ziemią, stąd mydła dzielą się na *alkaliczne* (które się rozpuszczają w wodzie) i na *ziemne* i *metaliczne* (nie rozpuszczające się w wodzie) można je uważać za podwójne lub potrójne sole; mydło (alkaliczne) używa się do wymywania rozmaitych przedmiotów z nieczystości; bywają one *twarde*, gdy w skład ich wchodzi soda, *miękkie* gdy potaż. *Prać z mydłem. Nie pomoże krukowi mydło, przys. Idzie, udaje się co jak po mydle*; gładko, bez przeszkody. *Wyjść jak Zabłocki na mydle, przys.* wyjść źle, ze stratą znaczną. *Golić kogo bez mydła*; łatwo kogo oszukiwać. *Wyglądać jak mydła zjadłszy, posp.* mieć minę kwaśną. *Chart mydło wozi, fig myś.* jakby obładowany ciężarem, w tyle za innemi zostaje. 2) = *górne, min. ob. Mydleniec.* 3) = *lekarskie, bot. ob. Mydlnica lekarska.* 4) = *w grze*; chybienie, pudło. 5) = *posp.* omyłka, zawiedzenie się. *Mydło zjadł.* 5) = pusta tabliczka w grze zwanéj domino.

Mydłodrzew, a, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Mydleniec.*

Mydłoka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Quillaia), roślina.

Mydłować, ował, uje, *an. nd. myś.* 1) *ob. Pudłować.* 2) = (o charcie), goniąc z innemi za zwierzyną, pozostawać w tyle.

Mydłownik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Mydlnica.*

Mydnaw, a, *m. v.* **Mydno, a,** *n. blm. mit.* celtycki Deiwr, jest poruszacz wszech Caeru. Daje zarodkowi każdemu rozwój i wzrost. Trudni się pracą surową, a wiosłuje tak śród nieba i ziemi, jako śród macicza.

Mydon, u, *blm. m.* zgnile narastanie mięsa.

Mygnach, a, *blm. m. mit.* syn Mydnawa, celtycki Deiwr, jest poruszacz Caeru Seon, lub łona Seonek. Bożek to maluczki, nazywany karłem tajemniczym. Gorset jego był krzesłem rządów bożych, a kto na nim zasiadł, albo otrzymywał ranę, albo uglądał cuda. Był naczelnikiem tajemnic w Holyhnedzie. Wyjeżdżać zwykł nagle ze psami i polować na jelenia. Psy znaczą tu poświęconych, a jeleń wstępnia. Inne imię jego *Ugnach.*

Myja, i, *blm. ż. mit.* kochanka Endymjona, zamieniona w muchę przez Djanę.

Myjodopsja, ji, *blm. ż. med.* latanie przed oczyma iskier, plamek różnokolorowych, które zdają się w powietrzu unosić.

Myjolog, a, *lm.* **owie,** *m.* autor myjologji.

Myjologja, ji, 1) *blm. ż. zool.* część zoologji, nauka o muchach i komarach. 2) =, *lm.* **je,** *ż.* traktat o téj nauce.

Myk! *w.* wyrażenie naglego pomknięcia się, *ob. Smyk.*

Mykać, ał, a, 1) *scz. nd.* przenosić co pośpiesznie; przemycać. 2) = *sn. nd.* (używa się tylko z przyimkami), *ob. Pomykać, Umykać, Zmykać,* i t. d.

Mykicić, ił, i, *sn. nd. posp.* mataczyć. *Jankiel jakoś mykicił, na terminach nie stawał.*

Mykietograf, a, *lm.* **owie,** *m.* opisujący botanicznie grzyby; zajmujący się mykietografją.

Mykietograficzny, a, e, *p.* do mykietografji należący.

Mykietografja, ji, 1) *blm. ż. bot.* opisywanie, nauka o grzybach. 2) =, *lm.* **je,** *ż.* traktat o téj nauce.

Mykietolog, a, *lm.* **owie,** *m.* autor mykietologji.

Mykietologiczny, a, e, *p.* do mykietologji należący.

Mykietologja, ji, *blm. ż.* część botaniki, nauka o grzybach i gąbkach.

Mykita, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* 1) kozak. 2) = szybki, obrotny na koniu.

Mykolog, Mykologiczny, Mykologja, *ob. Mykietolog, Mykietologiczny, Mykietologja.*

Mylić, ił, i, *scz. nd.* **Mylać, ał, a,** *częst.* 1) w omyłkę kogo wprawiać, w błąd kogo wprowadzać. *Mylić kogo wrachunkach. Mylić nieprzyjaciela. Mylić szyki komu, fig.* mieszać komu porządek. 2) = łudzić, zwodzić. *Nadzieja myli. Zamysły często nas mylą. Jeśli mię oczy nie mylą. Sarna myli, myś.* kiedy usiłuje swe tropy pomieszać. 3) = zawodzić oczekiwanie. *Drzewo to żadnego roku nie myli pana swego owocami.* 4) = chybiać. *Miecz mój nie myli. Strzał myli. Cios myli.* 5) = *komu;* przeszkadzać, przerywać. *Mylisz mnie.* = **się,** *slz.* omyłkę popełniać, błądzić; brać jedno za drugie. *Mylę się, nie tak powiedziałem. Mylisz się, to nie tak się stało. Jeśli się nie mylę.*

Mylita, y, *blm. ż. mit.* córka Odakona i Atary, a żona i siostra Bela, bogini chaldejska, egipskiéj Izydzie i fenickiéj Astarcie odpowiednia, znaczy księżyc. Jest to żeński Bel, lub ogień w odblasku. Imię jéj złożone jest z *Mali-ta,* a znaczy *Matka wszech świata.* Cześć jéj wielka. Miała przepyszną świątnicę w Babilonie i huk mierodulów na okół tego miasta. Godłami jéj gołębica i ryba. Religijne obrzędy Mylity przyłożyły się bardzo do tego, iż w starożytności okrzyczano Babilon za najrozpustniejsze miasto.

Mylnie, *ps.* błędnie, zawodnie. *Sądzić mylnie. Brać rzeczy mylnie.*

Mylnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) * (captio, fallacia, der Trugschluss), jest wynik nieprawy. Są mylniki błędu, lub takie, w które bez wiedzy naszéj zakradł się błąd. Imię ich *Błędniki* (paralogismi). Są także mylniki zdrady, lub takie, w których umyślnie i z wiedzą a ku oszukaniu kogoś ukryło się błąd. Imię ich *Zdradniki* (sophismata). *ob. Błędnik, Zdradnik.* 2) = *min.* in. *Apatit,* naturalny fosforan wapna tak nazwany, że z powodu swéj różnéj barwy i innych niestałych własności, często poczytywa się za jakie inne ciało kopalne.

Mylność, *ob. Omylność.*

Mylny, a, e, *p.* błędny, omylny, zwodniczy. *Zdanie mylne, ob. Omylny.*

Myloforyngiczny, a, e, *p. an. muskuł;* do gardzieli należący.

Mylogloss, u, *lm.* **y,** *m. an.* muskuł językowy.

Mylohyojdalny, a, e, *p. an. muskuł;* do szczęki dolnéj należący, od niéj wychodzący, a kończący się przy nasadzie kości hyojdalnéj.

Myłka, *ob. Omyłka, Pomyłka.*

Mynawg, *r.* **Mynawk, a,** *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest, Teutates, duch zbawiciel, przemieszkujący w Koibim, jako najwyższym kapłanie. Zowią go synem *Leua,* najpiękniejszego męża.

Myncarz, a, *lm.* **e,** *m.* monetę bijący; mennicę wydzierżawiający od rządu.

Myodesopsja, *ob. Myjodopsja.*

Myodynamometr, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia siły muskularnéj.

Myodynja, ji, *blm. ż. ob. Romatyzm.*

Myograf, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) autor myografji.

Myograficzny, a, e, *p.* do opisu muskułów należący.

Myografja, ji, 1) *blm. ż.* opisywanie muskułów. 2) =, *lm.* **je,** *ż.* traktat o muskułach.

Myolog, a, *lm.* **owie,** *m.* (z grec.) autor myologji.

Myologiczny, a, e, *p.* do myologji należący, tyczący się nauki o muskułach.

Myologja, ji, *blm. ż.* nauka o muskułach.

Myomancja, ji, 1) *blm. ż.* (z grec.) wróżenie za pomocą myszy. 2) =, *lm.* **je,** *ż.* wróżba, do której się używają myszy.

Myopja, ji, *blm. ż.* krótkość wzroku.

Myotomiczny, a, e, *p.* do myotomji należący.

Myotomja, ji, 1) *blm. ż.* (z grec.) dyssekcja muskułów. 2) =, *lm.* **je,** *ż.* traktat o dyssekowaniu muskułów.

Myran meole, a, *lm.* **a,** *m. mit.* (z per.) nektar staroperski. *Dla ust w pałacu mają być nektary, myran-meole, sorbety, syropy i ambrozje.*

Myrjada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z grec.) 1) dziesięć tysięcy. 2) = *poet.* niezliczone mnóstwo.

Myrjagramm, u, *lm.* **y,** *m,* miara do ważenia ciężarów 10,000 grammów, prawie 20 i pół funtów.

Myrjalitr, u, *lm.* **y,** *m.* miara objętości 10,000 litrów.

Myrjametr, u, *lm.* **y,** *m.* miara długości 10,000 metrów, prawie dwie mile.

Myrjar, u, *lm.* **y,** *m.* miara powierzchni gruntów 10,000 arów.

Myrjarcha, y, *lm.* **y,** *m. nieuż.* (z grec.) posiadacz, właściciel 10,000 poddanych.

Myrjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) pośmiertne, żałośne śpiewanie.

Myrjomorficzny, a, e, *p.* wielopostaciowy.

Myrjomorfoskop, u, *lm.* **y,** *m.* rodzaj kalejdoskopu, *ob. Kalejdoskop.*

Myrmecit, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień czarny z wyniosłościami brodawkowatemi.

Myrmecja, ji, *lm.* **je,** *ż.* rodzaj brodawki niskiéj z szeroką nasadą, którą gdy się ścina, daje się czuć ból podobny do kąsania mrówki.

Myrobolan, u, *lm.* **y,** *m.* suszony owoc indyjskiego drzewa, używa się jako oczyszczający, rozwalniający środek lekarski.

Myrra, *v.* **Myrrha,** *ob. Mirra.*

Myrrhit, u, *lm.* **y,** *m. min.* kamień koloru mirry.

Myrt, Myrtowe drzewo, *ob. Mirt, Mirtowe drzewo.*

Mysi, *ob. Myszy.*

Mysiarki, rek, *v.* **Myszyny, yn,** *blp. m.* orzechy laskowe dojrzałe, same z krzewu opadające, które myszy polne w lesie zbierają i w swych norach zachowują.

Mysiber, bru, *blm. m. bot. ob. Mozga* (Phalaris), roślina, zwana także *Ostrzycą.*

Mysigon, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Vulpia myurus), roślina z rodzaju *Lisianki.*

Mysikrólik, a, *lm.* **i,** *m.* (Regulus) *zool. ob. Królik.*

Mysiogon. *bot. ob. Mysiurek.*

Mysie uszko. *bot. ob. Jastrzębiec bałdaszkowy v. bukietowy.*

Mysiogonny, a, e, *p.* przymiot tętna malejącego (pulsus myurus). *Tętno mysiogonne.*

Mysiurek, rka, *lm.* **rki,** *m. bót.* (Myosurus), in. *Ukwap,* roślina z rodziny *jaskrowatych,* należąca do klassy 5éj, rzędu *wielosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *drobny v. najmniejszy* (M. minimus), rośnie pojedyńczo lub w małych kępkach na pastwiskach, wysoka od kilku linij do kilku cali, korzeń ma złożony z delikatnych, białych włókien.

***Mysł, u,** *blm. m.* jest ojcem, pierwiastkiem i źródłem tak *zmysłá,* jak *umysłu.* On najwyższa jaźni władza. *Zmysł,* to obrócony na zewnątrz i na ciało, a *umysł,* obrócony na wewnątrz i na myśl, jeden i tenże sam *mysł.* Zmysł jest jedno, świata zewnętrznego tykające się, a umysł drugie, świata myślowego szukające, *poznania źródło.* Dwa te światy są jeszcze *tuteczne.* Mysł pogląda w *świat tamten* i jest *źródłem poznania Boga i wszech Bosktości.* On woła: „*numen sum ergo Deus est.*„ Jako zmysł *zmysłowości,* a umysł *umysłowości,* tak mysł *mysłowości* jest sprawcą. *Mysłowość,* to tyle, co *mystyka,* lub *tameczność,* która rodzi, piastuje i tłumaczy wszech *tuteczność.* Mysł ukazuje się *rozwagą* drugiéj i *uwagą* trzeciéj potęgi; dociera do *gruntu prawdy,* daje nam *objęcia* i rodzi *filozofją istną.* Jest to arcy-król w krainie władz poznawania, *ob. Rozum, Umysł, Uwaga, Rozwaga, Objęcie.*

Mysława, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Dillwynia), roślina.

***Mysłnik, a,** *lm.* **i,** *m.* (philosophema, Wahrnehmungsschluss), jest wynik wielozdaniowy, z wyników mnóstwa złożony, stanowiący jedno umiejętne pasmo, zatrudniony wynikiem, lub wynik wyniku. Mysłnikami są: *prawdopodobnik* (analogia), *prawdowywodnik* (inductio), *ogniwnik prawdopodobniczy* (prosyllogismus), *ogniwnik prawdowywodniczy* (episyllogismus), *łańcusznik* (sorites; der Kettenschluss), a wreszcie *bożyniec* (tamelion); ob. opis tych wynikowych rodzajów, dla poznania bliżéj istoty mysłnika.

***Mysłowiec, wca,** *lm.* **wce,** *v.* **wcy,** *m.* człowiek obdarzony głębokim, Boga i rzeczy tameczne zbadać umiejącym mysłem. On, to tyle, co *mystyk,* ale nie w pogardliwém znaczeniu. Co bowiem rozjaśnia rzeczy tego świata? Tameczność. Co więc jest filozofją istną? Nauka o istocie tameczności, lub Mysłowość, Mystyka.

***Mysłownictwo, a,** *blm. n.* umiejętność mysłowa, lub Mystyka.

***Mysłowość, ści,** *blm. ż.* tyle, co Mystyczność, ale w dobrém znaczeniu.

***Mysłowy, a, e,** *p.* mysłowi tylko zrozumiały. *Bóg, jaśniaki, aniołowie, wszystkie istoty tamtego świata są przedmiotem mysłowym, którego ani rozum, ani umysł nie dosięga.*

Mystagog, a, *lm.* **i,** *v.* **owie,** *m.* nauczyciel tajemnic, u greków kapłan wtajemniczający w misterje.

Mystagogja, ji, *blm. ż.* nauka tajemnic.

Mystyfikacja, *ob. Mistyfikacja.*

Mystyk, *ob. Mistyk, *Mysłowiec.*

Mystyka, *ob. Mistyka, *Mysłowość. Niewidność, Mysłownictwo.*

Mystyczny, *ob. Mistyczny, *Mysłowy.*

Mysz, y, *lm.* **y,** *ż.* (Mus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych,* myszkowatych; gatunki: I. **Myszy kolczate:** 1 = *kairska* (M. cahirinus). 2 = *wpółkolczysta* (M. subspinosus). 3 = *Wirok* (M. setifer). 4 = *Perszal* (M. Perchal). 5 = *płasko-kolczasta* (M. platythrix). 6 = *dwubarwna* (M. hispidus). 7 = *żółto-kolczasta* (M. russatus). 8 = *pięcio-palcowa* (M. hispidolus). II. **Myszy bezkolce:** 9 = *szczur wędrowny* (M. decumanus). 10 = *Aleksandryjska* (M. Alexandrinus). 11 = *szczur błękitnawy* (M. subcoeruleus). 12 = *szczur pospolity* (M. rattus). 13 = *domowa* (M. musculus). 14 = *Nordmana* (M. Nordmanni). 15 = *Islandzka* (M. Islandica). 16 = *leśna* (M. sylvaticus). 17 = *polna* (M. agrarius). 18 = *żniwiarka* (M. minutus). 19 = *łączna* (M. pratensis). 20 = *poprószona* (M. vagus). 21 = *brzozowa* (M. betulinus). 22 = *dwubarwna* (M. dichrurus). 23 = *wielka* (M. giganteus). 24 = *pręgowana* (M. lineatus). 25 = *strychowana* (M. striatus). 26 = *wielkoucha* (M. praetextus). 27 = *warzywna* (M. oleraceus). 28 = *żółtobrzucha* (M. flaviventris). 29 = *Abbota* (M. Abbotii). 30 = *szerokonoga* (M. latipes). 31 = *rudawa* (M. rufescens). 32 = *Koha* (M. Kok) 33 = *szerokozęba* (M. Hardwichii). 34 = *pęzlikowata* (M. asiaticus). 35 = *Budaga* (M. Boodaga). 36 = *Elliota* (M. Elliotii). 37 = *Meltada* (M. Meltada). 38 = *kasztanowata* (M. castaneus). 39 = *srebrzysta* (M. argenteus). 40 = *tępopyska* (M. molossinus). 41 = *Nezumi* (M. Nezumi). 42 = *ozdobna* (M. speciosus). 43 = *indyjska* (M. indicus). 44 = *siedmiopręga* (M. septemvittatus). 45 = *kolonijalna* (M. colonus). 46 = *długoogoniasta* (M. dolichurus). 47 = *Abissyńska* (M. Abissynicus). 48 = *upstrzona* (M. variegatus). 49 = *białonoga* (M. albipes). 50 = *białopiersista* (M. leucosternus). 51 = *Dembeńska* (M. Dembeensis). 52 = *bezbroda* (M. imberbis). 53 = *wschodnia* (M. orientalis). 54 = *pręgowana Barbaryjska* (M. barbarus). 55 = *Azorska* (M. Asoricus) 56 = *współczarna* (M. mesomelus). 57 = *szlachetna* (M. gentilis). 58 = *Haya* (M. Hayi). 59 = *Allena* (M. Alleni). 60 = *nakrapiana* (M. discolor). 61 = *glinkowata* (M. silaceus). 62 = *karłowata strychowana* (M. pumilio). 63 = *skromna* (M. modestus). 64 = *Kafrerska* (M. muscardinus). 65 = *Nilska* (M. niloticus). 66 = *Gundi* (M. Gundi). 67 = *lisowata* (M. vulpinus). 68 = *kutnerowata* (M. tomentosus). 69 = *Pilori* (M. Pilorides). 70 = *Jakóbówka* (M. Jacobiae). 71 = *Brazylijska* (M. brasiliensis). 72 = *Galapago* (M. galapagoensis). 73 = *trójpalczasta* (M. physodes) 74 = *Angouja* (M. Angouya). 75 = *ruda* (M. rufus). 76 = *polówka* (M. arviculoides). 77 = *nagnieciona* (M. callosus). 78 = *długostopa* (M. longitarsus). 79 = *łuskonoga* (M. squamipes). 80 = *uszata* (M. auritus). 81 = *murzynka* (M. nigrita). 82 = *wielkogłowa* (M. cephalotes). 83 = *Katinga* (M. pyrrhorhinus). 84 = *czarnonoga* (M. nigripes). 85 = *Laucha* (M. Laucha). 86 = *Azary* (M. Azarae). 87 = *wątpliwa* (M. dubius). 88 = *czarniawa* (M. nigricans). 89 = *bura* (M. Lecountii). 90 = *szarogrzbieta* (M. polionotus). 91 = *niska* (M. humilis). 92 = *złotawa* (M. aureolus), 93 = *miczygańska* (M. Mitchiganensis). 94 = *Karolińska* (M. Carolinensis). 95 = *magielańska* (M. magellanicus). 96 = *gruba* (M. tumidus). 97 = *długonosa* (M. nasutus). 98 = *długowłosa* (M. lo ngipilis). 99 = *ciemna* (M. obscurus). 100 = *oliwkowa* (M. olivaceus). 101 = *małonoga* (M. micropus). 102 = *krótkoucha* (M. brachyotis). 103 = *żółtonosa* (M. xanto rrhinus). 104 = *posiwiała* (M. canescens). 105 = *piaskówka* (M. arenicola). 106 = *dwuplamista* (M. bimaculatus). 107 = *cienkonoga* (M. gracilipes). 108 = *ozdobna* (M. elegans). 109 = *żółtawa* (M. flavescens). 110 = *krótkopyska* (M. brevirostris). 111 = *Darviniego* (M. Darvini). 112 = *żółtotyła* (M. xanthopygos). 113 = *szarożółta* (M. griseo-flavus). 114 = *długogoniasta* (M. longicaudatus). 115 = *ostropyska* (M. rostellatus). 116 = *ciemnonoga* (M. orobinus). 117 = *żółtawa* (M. subflavus). 118 = *błotna* (M. palustris). 119 = *cynamonowa* (M. cinnellinus). 120 = *wiewiórcza* (M. sciureus). 121 = *białobrzucha* (M. leucogaster). 122 = *wodna* (M. aquaticus). 123 = *wąsata* (M. mystacalis). 124 = *rdzawa* (M. vulpinoides). 125 = *szaro-brunatna* (M. longicaudatoides). 126 = *szerokogłowa* (M. laticeps). 127 = *wygnanka* (M. expulsus). 128 = *twardowłosa* (M. lasiurus). 129 = *prostoucha* (M. lasiotis). 130 = *czarna* (M. maurus) 131 = *wyspiarka* (M. insularis). 132 = *śniadonoga* (M. fuscipes). 133 = *Gulda* (M. Gouldii). 134 = *Graja* (M. Grayi). 135 = *watla* (M. delicatulus). 136 = *żółto-nakrapiana* (M. lutreola). 137 = *kudłata* (M. hirsutus). 138 = *pęzlikowata* (M. penicillatus). 139 = *Nowej Hollandji* (M. Novae Hollandiae). 140 = *śniadopyska* (M. fuscirostris). 141 = *obrzeżona* (M. limbatus). 142 = *białostopa* (M. maniculatus). 143 = *Wagnera* (M. Wagneri). Wedł. Jarockiego *Myszy* zowią się *Szczury.*

Myszaty, a, e, *p.* szary, jak mysz. *Kolor myszaty. Krowa myszata. Koń myszaty.*

Myszątko, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* małe myszę.

Myszczasty, a, e, *p.* pełen myszek, t. j. muskułów; muskułowy, *ob. Mięsisty.*

Myszeis, *nieod. v.* **Myszejda, y,** *ż.* tytuł poematu I. Krasickiego, o bajecznem pożarciu Popiela przez myszy.

Myszelki, lek, *blm. ż.* (ona cuneiformium) kości wchodzące do składu stawu podymowego czyli goleniono-nożnego.

Myszeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. bot. ob. Słodkogórz* (Solanum dulcamara), roślina z rodzaju *Psianki.*

Myszę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* płód myszy, młoda niedorosła mysz.

Myszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *zdr.* mała mysz. 2) = ciecz pachnąca zawarta w woreczku około pępa zwierzątka z rodzaju myszy. *Pachnie myszką. To wino czuć myszką.* 3)= muskuł. 4)= *w lm.* choroba u koni i u bydła; gruczoły podskórne zmykające się pod palcami. 5)= (naevus tuberculosus) znak rodzimy, znamię. 6) = *w lm.* gatunek kartofli podługowatych, bardzo plennych, ale mniéj krochmalistych od innych.

Myszkować, ał, ując, *sn. nd* szukać pożywienia, niby węchem jak mysz; czatować na zdobycz. *Lis po polu myszkuje. Adasiu! co tam myszkujesz.*

Myszna, y Miszna, y, *blm. ż.* tytuł pierwszéj części Talmudu czyli pierwsze zebrane tradycye; Giemarra, druga część Talmudu czyli drugie zebranie tradycyj, które złączone składają Talmud.

Myszнarz, a, *lm.* **e,** *m. prze.* mieszkaniec Misnji.

Myszołaska, i, *lm.* **i,** *ż.* (Galea) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, grzebionorek; gatunek jeden: =*gromadna* (G. musteloides).

Myszołów, owa, *lm.* **owy,** *m.* 1) ten co łapie myszy. 2) = *zool.* (Buteo) ptak należący do rzędu drapieżnych, dziennych. (Virej).

Myszołówka, i, *lm* **i,** *ż* 1) łapka na myszy, pastka. 2)=*zool. ob. Kobuz.*

Myszołówny, a, e, *p.* łowiący myszy. *Kot myszołówny.*

Myszopląt, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Deidamia), roślina.

Myszypłoch, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Ruscus, *v.* Rusculus) In. *Grzbietolist, Iylica, Listna jagoda,* roślina z rodziny *kolcowojowatych;* gatunki: = *kolczysty* (R. aculeatus), dawn. zwany *Myszą miętą, Iylicą włoską:* =*podlistny* (R. hypophyllum), dawn, *Babią jagodą* zwany, ma kilka odmian; =*nalistny* (R. hypoglossum), dawn. *Zielem języczkowém* zwany.

Myszoryjka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Solenodon), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Poziomych*, kretomyszów, ślepuszonek; gatunek jeden: =*wielka* (S. paradoxus).

Myszoskocz, a, *lm.* **e,** *m.* (Meriones), *zool.* wedł. Jarockiego *Suwak*, zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, skoczków; gatunek jeden: =*labradorski* (M. labradorius).

Myszoświnek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (Capromys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych, grzebionorek; gatunki: 1=*Furnjera* (C. Fournieri). 2=*chwytny* (C. prehensilis). 3=*Peya* (C. Poeyi).

Myszowór, ora, *lm.* **ory,** *m* (Phascogale), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych*, norowatych; gatunki: 1=*pęzelkowaty* (P. penicillata). 2= *rudy* (P. minima). 3=*czarny* (P. melas). 4=*żółtonogi* (P. flavipes). 5= *biało-ogonowy* (P. murina). 6=*biało-nogi* (P. albipes). 7= *wielko uchy* (P. colurus). 8= *wirgiński* (P. Virginiae).

Myszur, a, *lm.* **y,** *m. posp.* samiec myszy.

Myszy, a, e, *p.* od myszy. *Mysza jama, nora. Mysze gniazdo. Mysze łajno, bobki, v. myszy gnój. Koń z myszém uchem. bot. Myszy ber,* roślina (Phalaris). *Myszy jęczmień* (Hordeum myrinum). *Myszy ogon,* roślina (Myosurus). *Mysze uszko* (Hieracium auricula), roślina. *Mysza wiecha* dawna nazwa *Myszopłochu kolczystego. Mysza jagoda* (Myoporum), *ob. Muchrańiec. Mysze zboże,* dawna nazwa *Kozłooka jajowatego.*

Myszy, *w lm. ob. Myszka* (choroba bydląt).

Myszyniec, nca, *lm* **nce,** *m.* 1) *bot. ob. Psianka.* 2)= mysze łajno.

Myszyny, *ob. Mysiarki.*

Myszyński, a, e, *p. prze.* z Misnji. *Myszyńska sie mia. Myszyńskie piwo.*

Myśl, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) władza umysłowa za pomocą której myślimy; działanie jéj nazywa się myśleniem. **Myśl,* córka umysłu, znaczy tyle, co u Greków idea. Można ją kłaść wszędy gdzie jest mowa o idei, *ob. Idea, Umysł. Myśl czynna, nie zmordowana. Ująć myśl w pewne prawidła. Wytknąć granice myśli. Śledzić za biegiem myśli. Przedstawiać myślą, lub w myśli. Stać w myśli. Mieć co na myśli. Ściągać myślą. Unosić się myślą. Stawić co w myśli. Stawić się gdzie myślą. Przyszło mi na myśl, Ani mi to przez myśl nie przeszło. Roić się w myśli. Wypuścić co z myśli. Wyrugować, wybić co z myśli.* 2)= to co myślimy, pomyślenie, pomysł wyrażony zmysłowie, głosem, pismem, kształtem. *Mieć myśli piękne, głębokie, wielkie. Pięknie, dokładnie, gładko myśl swą wyrazić. Powziąć myśl. Podać komu myśl. Nadać inny zwrót, tok myśli. Pasmo myśli. Nawał myśli. Tok myśli.* Wolność myśli (myślenia) *Myśl jasna, ciemna, zwiła, niezrozumiała. Myśl pusta, płocha. Myśl wolna, lubieżna, nie czysta. Snuć myśli. Rzucać myśli na papier, na płótno. Utrwalić, unieśmiertelnić myśl swą dłótem, piórem, pędzlem. Wyrażać myśl tonem, dźwiękiem. Zbierać myśli. Zaprzątać się zajmować się jaką myślą. Bawić się myślami. Karmić się myślą, Żywić myśl. Cieszyć się myślą. Trapić się, zmartwić się, gryźć się, truć się myślami. Myśl nastroić. Gonić za myślą. Chwytać myśli cudze. Myśl kradziona, cudza. Trafić w myśl czyję. Zgadywać czyje myśli. Zrobić co bez myśli. Co z oczu to i z myśli. Myśl cła nie płaci, przys. Myśli okuć się nie dają, przys.* 3)=myślenie, rozmyślanie, dumanie, w skutek usposobienia lub okoliczności zewnętrznych. *Pogrążyć się w myślach. Zatopiony w myślach. Drży na samę myśl. Myśl ciągła, stała. Wybić myśl z głowy. Dla rozerwania myśli. Na samę myśl o tem, gniewem się zapala. Dręczy się tą myślą. Być myśli spokojnej, wesołéj. Wolna myśl;* swobodna rozrywka: *Praca umysłowa potrzebuje wolnéj myśli; Jeździł na łowy dla wolnéj myśli. Być wolnych myśli;* nie mieć zasad, *v.* mieć fałszywe zasady. *Dobra myśl:* a) wesołość, dobry humor. *Człowiek dobréj myśli* (wesoły). *Wypić dla dobréj myśli. Podpić pod dobrą myśl. Dobrą myśl łada co zepsuje, przys. Czynić komu co w najlepszą myśl;* rozweselać. *Wstawać i kłaść się z najlepszą myślą.* b) zabawa, biesiada, uczta. *Na dobrą myśl i tańce biegają. Zażywać dobréj myśli i tańców. Zła myśl;* niechęć, gniew. *Mieć złą myśl na kogo. Czynić złą myśl komu. Złą myśl wzbudzać w kim. Być dobréj myśli;* nie tracić nadziei, odwagi. 4)=zdanie, sąd. *Wyjawić swą myśl. Wypowiedzieć swą myśl otwarcie, publicznie. Ukrywać swą myśl. Taić się z myślą.* 5)= zamiar, zamysł. *Robić co w dobréj myśli. Poczynać co z prawéj myśli. Mieć złą myśl do kogo. Nie miałem ani myśli tego zrobić.* 6)= życzenie, chęć, wola. *Nakłaniać myśli do czego. Wszystko mu idzie podług myśli, v. po myśli. Być komu ku myśli,* t. j. skłonnym, przychylnym. *Gmyśli, k'myśli, ku myśli, po myśli, wyr. posp. ob. Pomyślnie.*

Myślący, a, e, *im.* ten co myśli, posiadający władzę myślenia. *Człowiek myślący. Istota myśląca. Źle myślący, dobrze myślący, ob. Myśléć.*

Myśleć, ał, i, *sn. nd.* myślą snuć pomysły, obrazy przedmiotów, sądy o rzeczach. *Człowiek myśli. Myśléć o czém, o kim? Co myślisz! Ciąg'e myśléć. Myśléć głęboko. Męczy się myśląc. Nie myśląc co robić.* Względy: 1)=*o czém? nad czém?* a) rozmyślać rozważać, dumać. *Warto nad tém myśléć. Będzie się o tém myślało. Mam o czém myśléć;* mam dużo zatrudnienia. *Jest nad czém myśléć;* to sęk, nie lada trudność. *Ani myśléć o tém;* to niepodobne do wykonania; to być nie może. *Myśléć o jutrze;* o przyszłości. *Myśleć o niebieskich migdałach;* roić o rzeczach niepodobnych. *Zgroza bierze myśléć o tém. Nie myślmy o tém. Czas nam myśléć o drodze. Niech gospodyni myśli o obiedzie.* b) wspominać. *Myśléć o przeszłości Niechce o tém myśléć.* 2)= *o kim?* a) dbać, troszczyć się o kogo; pamiętać o kim. *Tylko o sobie myślisz. Myśli o biednych. O niczém nie myśli.* b) wspominać kogo. *Myślę o nieboszczce swojéj żonie..* 3)= sądzić, mniemać. *Myślałem, że przybędziesz. Jak myśli o mnie. Myśli, że bardzo rozumny. Myślałby kto, że to prawda. Co o tém myślisz?* 4) =zamyślać, zamierzać, chcieć. *Nie myślę być u ciebie. Jutro myślę odjeżdżać. Ani myślał zaczynać swojéj roboty. Myśli uciekać. Myśli zostać księdzem.* 5) = *co komu;* życzyć co komu. *Co tobie myślę, niech się mnie stanie. Co drugiemu myślił, to samego potkało. Myśléć dobrze, myśléć źle komu;* sprzyjać, nie sprzyjać.

Myślenie, a, *blm. n.* czynność umysłu; myśl w działaniu. *Sposób myślenia. Wolność myślenia. Dać komu do myślenia:* zwrócić czyję baczność, obudzić czujność, *ob. Domyślność.*

Myśliciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten co umie myśléć porządnie i głęboko.

Myślicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* umiejąca myśléć porządnie.

Myśliczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) (Stenus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, krótkoskrzydłych. (Virej). 2)=*ob. Amazonka,*

Myślinek, nka, *lm* **nki,** *m. bot.* (Centaurella), roślina.

***Myślini, i,** *blm. ż.* nauka porządnego myślenia, tyle, co *Logika.*

Myślistwo, *ob. Myśliwstwo.*

Myśliwcowy, a, e, *p.* od myśliwca.

Myśliwczy, a, e, *p. ob. Myśliwski.*

Myśliwczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *zdr.* od *Myśliwy.* 2) = chłopiec myśliwski.

Myśliwiec, wca, *lm.* **wcy,** *m.* lubiący i umiejący polować, łowiec.

Myśliwski, a, ie, *p.* od myśliwego lub myśliwstwa. *Torba myśliwska. Piosnka myśliwska. Pies myśliwski. Śniadanie myśliwskie. Myśliwska trąba, ob. Róg.*

Myśliwstwo, a, *blm. n.* 1) łowiectwo, polowanie (jako czynność), *Myśliwstwem się bawić.* 2)= *zb. prze.* strzelcy, myśliwi.

Myśliwy, 1) **a, e,** *p. nieu. ob. Myśliwski.* 2)= **ego,** *lm.* **i,** *m.* znawca łowów; lubownik polowania, łowiec. 3)= *przen.* kłamca.

Myślnie, *ps.* za pomocą myśli, myślą. *Wyobrazić myślnie.*

***Myślnik, a,** *lm.* **i,** *m.* coś, co myśléć się daje, coś myślebnego. Projekty i moje sejmowe są myślnikami. *Myślnik,* oznacza się kilką kropkami (....) położonemi, które wskazują, iż pisarz nie wypowiedział myśli i domyśléć jéj się każe. Zastanownik jest znakiem zatrzymania się w mowie; myślnik jest znakiem niedokończonéj myśli (Zoch.)

Myślny, a, e, *p.* do myśli należący.

Myślotwórczy, a, e, *p.* tworzący myśli, twórczy.

Myślowo, 1) **fil.* przechodząc od ogółu do szczegółów. *Myślowo i rzeczowo* (a priori et a posteriori). 2)= za pomocą myśli, *ob. Myślnie.*

Myślowy, a, e, *p.* od myśli, *ob. Myślny.*

Myt, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *v.* **Mythe,** najdrobniejsza moneta belgijska== prawie trzy ćwierci szel. W holenderskim talarze (Patagon), jest 2301 mytów. 2)=*ob. Mit.*

Mytacyzm, u, *blm. m.* zająkanie się na literze M; niemożność czystego wymawiania téj litery.

Mytarka, i, *lm.* **i,** *ż.* pobierająca myto, lub żona mytnika.

Mytarstwo, a, *blm. n. prze.* 1) wypłacanie myta; uiszczanie się z należytości. 2)= (w Grec. Kość.) czyściec. 3)=wykrętarstwo, oszustowstwo.

Mytel, *druk. ob. Mittel*

Mytlarz, a, *lm.* **e,** *m.* kręciel, oszust.

Mytnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce gdzie myto od wprowadzanych towarów płacą, *ob. Celnica.* 2)=pobierająca cło, lub żona mytnika, *ob Mytarka.*

Mytnictwo, a, *blm. n.* 1) obowiązek, służba mytnika, *ob. Celnictwo.* 2)=*zb. pg.* mytnicy.

Mytnik, a, *lm.* **cy,** *m.* odbierający myto, pilnujący myta, *ob. Celnik.*

Mytny, a, e, *p.* z myta, od cła. *Opłata mytna. Pieniądze mytne.*

Myto, a, *lm.* **a,** *n.* 1) opłata za prawo wprowadzenia towarów, przedawania czego, handlowania czém; od mostów, przewozów, i t, p. cło. *Płacić myto. Brać myto niesłusznie. Nakładać myto na co. Ustanowić myto.* 2)=zapłata, należność. *Płacić myto najemnikowi, rzemieślnikowi, czeladzi. Zatrzymać myto. Odprawić bez myta. Nazznaczyć myto. Zgodzić się o myto. Brać mytem* (jako nagrodę). *Płacić gardłem myto;* przypłacić śmiercią. *Myto od pomieszkania, ob. Komorne.*

Mytolog, *ob. Mitolog, *Klechdarz.*

Mytologja, i t. p. *ob. Mitologja,* i t. p.

Mytulit, u, *lm.* **y,** *m. min.* skamieniałość muszlowa.

Mżeć, mżał, mży, *sn nd. nieu.* 1) oczy zmrużać, migać. 2)= drzémać, marzyć.

Mżenie, a, *blm. n.* 1) zmrużanie oczu, miganie. 2) = drzémka, przedsenne marzenia. 3)=drobny deszczyk.

Mżyć, yła, y, *scz. nd.* 1) śnić, marzyć we śnie. *Sen mżył.* 2)=snem być napastowanym *Sen mię mży, v. Sen mię morzy, posp.* 3)= *Mży, nieos.* deszcz drobny pada, *ob. Mrzyć.*

Mżyk, a, *lm.* **i,** *m* gra dziecinna. *Grać w mżyka, ob. Żmurki.*

N.

N, piętnasta głoska abecadła polskiego. Jako współgłoska wymawia się rozpoczynając głos od samogł. *e,* któréj ton przeciągwszy zbliżeniem języka do zębów górnych, puszczamy oddech przez nos, tak długo ile się nam podoba; dla tego, ze względu na narzędzia mównicze, któremi się ona urabia, jest *językowo-nosową,* ze względu zaś na czas potrzebny do wymówienia jest *płynną.* Tak samoistna że staje zarówno przed mocnemi i słabemi spółg. nie zmieniając swego brzmienia, ani też na inną odpowiednią sobie nie przechodząc. Te cechy stawią ją w najbliższem pokrewieństwie ze spółg. *M*, jakoż często się wzajemnie wyręczają, np. *żąć, jeniec, imaniec, jeństwo, imaństwo.* W języku polskim **N** ma dwojakie brzmienie, jedno twarde, jak w wyrazie *pan,* drugie miękkie, czyli kréskowane *ń,* np. *kamień.* **N** w zgłosce (sylabie), jeżeli staje bezpośrednio przed samogłoską, a powinno być zmiękczone, to między niém a samogłoską stawi się i zamiast znaku miękczącego, np *koniec,* znm. *końiec;* we wszystkich innych razach, gdzie *n* jest przedzielone od następującéj po niém samogłoski, jako też na końcu, *n* zmiękcza się przez kréskowanie, nigdy przez samogłoskę *i.* **N** tak twarde jako i miękkie spływając na samog. *o, e,* nie ścieśnia ich brzmienia, a zatém one się nie kréskują, np *dzwon, zgon, tron, broń; len, sen, Niemen, pełen, dzień, ogień, płomień,* i t. d. **N** daje się czuć w dźwięku samogłosek nosowych *ą, ę,* np. *żąć, żnę, jeniec, żniwo; ramię, ramienia,* i t. p., *ob.* i *pordw. głoskę M.* **N.** z kropką u dołu, oznacza imię własne którego nie wiemy, lub którego nie chcemy wymienić. *Pan N. Miasteczko N.* **No, Nr.** oznacza numer, liczbę. *No* 12. **N. P.** skrócenie a) *Najjaśniejszy Pan.* b) przed imieniem Maryi: *Najświętsza Panna.* **N. S.** zamiast *Najjaśniejsze Stany.* **np.** na przykład.

N, na końcu przyimków *na, nad, do, po, za, w, z,* jest skróceniem 2go i 4go przyp. znim. os. *on, ona, ono,* i znaczy *Niego, Niej, Nią, ob. Nań, Nadeń, Doń, Poń, Zań, Weń, Zeń.*

Na! *w.* **Nać,** skrócenie *Na ci;* **Naści,** skróc. *Na waszmości;* dziś nie używane, **Nę-ć, Nę-ż:** są to wygłosy dla zwrócenia czyjéj uwagi przy dawaniu czego, znaczące: daję ci, oto masz, weź, bierz. *Na! schowaj to. Nać jałmużnę. Naści bracie na piwo. Nęć rękę, nęć cnotliwe na to słowo moje, prze. Nęż ja ten dar tobie, prze.*

Na, łącznie z następującemi przyimiotnikami i przysłówkami, używało się dawniéj dla wyrażenia stopnia najwyższego *nakrótszy, nalepiéj,* zam. *najkrótszy, najlepiéj, ob. Naj.*

Na, *pmk.* z przyp. 4m, *wł.* wyraża dążenie dla umieszczenia się jednego nad drugiém; *fig.* wyraża rozmaite względne zbliżenia, stosunku jednéj rzeczy z drugą; z przyp. 7m zawsze oznacza *wł.* czy *fig.* dokonane położe-

nie jednego nad drugiém, gdzie powierzchnia jednego jest podstawą drugiego. Względy: 1) z przyp. 4m. a) miejsce, gdzie co ma być umieszczone; na pytanie *dokąd*. *Stawić na stół. Nieść na górę. Wejść na mównicę. Oddać list na pocztę. Spuszczać się na kogo. Przyjąć co na siebie. Brać na duszę. Wziąć kogo na porękę.* b) = dla; dla czego? na jaki cel? *Przybywać na pomoc. Chłop pracuje na pana. Dziedzictwo to po ojcu spada na syna. Rozdać pieniądze na ubogich. Pracować na kawałek chleba, Wydawać na sługi, na siebie, na stroje. Rodzimy się na pracę, na niedolę. Na śmiech, na żart, na złość, na przekorę. Drzewo na opał. Dom na sprzedanie. Iść na polowanie. Posłać na nauki. Chodzić na lekcje, na pensję. Gotować karę na kogo Iść na ryby, na raki, na jagody, na grzyby. Polować na jarząbki, na zająca, na niedźwiedzia. Pójść na wódkę*, t. j. dla picia wódki. *Prosić kogo na wieczór, na bal, na koncert*, t. j. dla przepędzenia wieczoru, dla zabawy. *Woda na oczy. Proszek na zęby. Lekarstwo na ból gardła. Na pamiątkę, na próbę, na przedaż, na przykład, na traf, na niepewne. Postąpił jak na uczciwego człowieka przystało. Los padł na niego. Na co? Na co to? Na co się mnie to zdało? Służy na co? Na zdrowie. Wpływać na zdrowie. To nie zdrowe na żołądek. Dać na piwo. Dzwonić na pacierze, na mszę. Zachować co na złe czasy, na złą przygodę. Dać na zastaw, na zakład. Brać na kredyt. Grać na gotówkę. Używa rozumu na zło. Czy na to ciebie wychowałem? Dać pieniądze na jabłka, na ciasto. Czyhać na grosz, na cudzą szkodę, na zgubę. Na życie nastawać. Na szczęście, na nieszczęście. Wieść na pychę na gniew, na łakomstwo. Na czyje imię zapis zrobić. Brać kogo na świadka. Sądzić na śmierć. Wskazać na więzienie. Czas tracić na próżnowanie. Zmleć na mąkę. Stłuc na proszek Na popiół spalić. Zbić na miazgę. Porazić na głowę. Lecieć na złamanie karku. Na łeb, na szyję. Wystawić na sprzedaż. Na próżno. Wydać na łup. Na znak żałoby. Na cześć i chwałę Boga. fig. Wyrzucać co komu na oczy*, t. j. dla zawstydzenia. c) = kładzie się też dla wyrażenia względu: dla jakich pobudek? z jakich powodów? *Stawić się na rozkaz, na wezwanie. Na prośbę. Wyzwać kogo na słowo. Przyrzekać na honor, na poczciwość. Na łzy cię moje błagam. Na pamięć matki twojéj zaklinam. Na ten widok. Na Boga! Głuchy na jęki i narzekania. Drżeć na wspomnienie. Na te słowa zarumienił się. Na tę wiadomość zmieszał się. Na wystrzał zadrżał. Zważając na długość, na kształt. Cierpieć na sławie. Tracić na opinji.* d) = dla wskazania położenia, stanu, stopnia. *Zabić na śmierć. Chory na piersi. Sadzony na gardło. Porazić na głowę. Pędzić z góry na górę. Upaść na wznak. Mróz wodę na lód zamienia. Wapno stwardniało na kamień. Brać na sumienie. Przyjąć co na siebie. Wypuścić kogo na wolność. Iść na śmierć. Cierpi na zdrowiu. Zgodzić się na sąd, na zdanie czyje. Trafił na oszusta. Na uczciwego człowieka nie wypada tak postępować. Nie dosyć tego na ojca. Zdatny na żołnierza, na mówcę, na nauczyciela. Postąpił na generała. Wykierować się na porządnego człowieka.* e) = dla wskazania że co jest, lub ma być. *Jak mu ha imię. Na dzień, na wieczór się składa. Na deszcz się zanosi. Kury pieją na deszcz. Idzie na pogodę.* f) = dla wyrażenia początku, zaczęcia. *Już się ma na dzień. Kwadrans na trzecią. Długo na dzień spać.* g) = dla wyrażenia przejścia. *Z nocy na dzień. Z wieczora na noc. Z dnia na dzień. Z biedy na biedę.* h) = wskazuje trwanie, przeciąg. *Na godzinę dwa razy. Zaszedł do mnie tylko na minutę. Na miesiąc, na rok. Na długo, na krótko, na chwilę. Na prędce co zrobić. Raz na zawsze przykazuję ci. Na wieki. Na zawsze.* Na 200 *lat przed Chr.* i) = podczas, w czasie. *Na wiosnę wszystko się ożywia. Oczekujemy na przyszłe lato lepszéj pomyślności. Zdzieciniał na starość. Na dzień naznaczony. Na ten raz. Na dziś, na jutro, na wczoraj. Na przyszły rok.* k) = dla wyrażenia skupienia. *Wieść na wieść. Nieszczęście na nieszczęście. Składać na kupę.* l) = dla wyrażenia podziału na części; wyznaczenia, określenia. *Na pół. Na pięć części. Na każdego człowieka. Na dwóch, na trzech. Na konia dawać po 2 garnce owsa. Na trzy dania, na dwie dozy. Na raty. Przedawać na kieliszki, na funty, na łokcie. Książka podzielona na rozdziały. Rozpadać się na kawałki.* m) = znaczy też: wedle, według, podług. *Dość mam na moje potrzeby. Śpiew na znaną nutę. To odzienie nie na mnie zrobione. Na mój sąd, wart kary. Na mój rozum, całe inaczejbym postąpił. Na swój wiek dosyć duży. Jak na dziecko, to rozsądnie. Na moje wyszło.* n) = dla wyrażenia odległości. *Na łokieć, na milę. Na daleko, na blisko. Na strzał z działa. Na rzut kamieniem. Na krok nie odstąpić kogo;* pilnować troskliwie. *Ani na włos nie chybił.* o) = ku jakiéj stronie. *Na prawo, na lewo. Na wstecz. Na wszystkie strony. Na wschód, na zachód, na północ, na południe. Na dół, na górę. Na stronę. Mieć widok na ogród. Okna mego pokoju wychodzą na dziedziniec.* p) = dla wyrażenia w jakiéj postaci, formie. *Na krzyż składać ręce. Na ukos kroić. Na wejrzenie. Czapkę nosić na bakier.* r) = dla wskazania za ile? na jaką ilość? *Kupić majątek na* 100,000 *rsr. Na grosz dwa jabłka. Sukno na* 3 *rub. łokieć.* s) = znaczy też: w, w czém. *Być na mieście. Mieszkać na Litwie, na Podolu. Wiele na tém zależy. Nic na tém. Mało na tém. Na wszelki przypadek. Mieć co na pamięci, na baczności, na wodzie. Na rękach dziecko nosić* (w objęciach). t) = przeciwko. *Bieży na śmierć, na zgubę. Leci na ogień, na działa. Iść na nieprzyjaciela. Pisać paskwile na kogo. Powstawać na kogo. Gadać na kogo* (ogadywać). *Stanąć oko na oko. Co masz na to powiedzieć?* u) = u, od. *Zdobyć na nieprzyjacielu. Wymódz co na słabszym.* w) = do. *Wyszedł na miasto. Pójdziemy na teatr. Iść na dom, posp.* ożenić się z kobietą mającą swój dom, swą gospodarkę. *Mówić co na ucho. Odkładać co na jutro.* x) = kładzie się dla wyrażenia 6go przypadku. *Bić się na pałasze. Pojedynkować, v. strzelać się na pistolety. Walczyć na języki. Na to oko nie widzę. Na to ucho nie słyszę. Widzieć co na własne oczy;* być przekonanym że tak jest. *Słyszeć co na własne uszy*, być pewnym, że tak mówiono. *Na domysł. Upaść na głowę. Farbować na czarno, na zielono. Przetłomaczyć na angielski* (język), *Tłómaczenie z francuskiego na polski* (język). *Sądzę na oko.* 2) = z przyp. 7m. a) miejsce na którém co się znajduje, na pytanie *gdzie? Na podłodze, na ławie, na stole, na dachu, na drzewie, na polu. Na początku, na końcu, na wierzchu, na spodzie, na dnie. Na stronicy takiej to... Miasto na górze. Mieszkać na górze* (na piętrze), *na dole. Mieć co na sercu, na sumieniu, na myśli, na widoku, na baczności, na pieczy. fig. ob. w niej. właś. Siedzieć na własnym majątku, na dziedzictwie, na swojéj grzędzie, fig. Stawić zamki na lodzie, przys.* tworzyć projekta nie podobne do uskutecznienia; bawić się próżnemi myślami. *Mieć kapelusz na głowie. Ma pierścień na ręku. Pełno piegów na twarzy. Leżeć na boku. Wisi na sznurku. Trzymać kogo na wodzy. Mieć co na duszy.* b) = na czém, na kim co się wspiera. *Most na palach, na arkadach. Dźwigać na ramionach. Nosić na rękach. Chodzić na palcach, na kolanach, na czworakach. Stać na brzegu rzeki. Wiele na tém zależy. Stanęło na tém. Polegać na czém lub na kim. Opierać się na czém.* c) = na czém się co odbywa. *Malować na płótnie, na szkle. Pisać na tablicy, na papierze, na piasku. Czytać na księgice. Grać na skrzypcach, na trąbie, na gitarze, na fortepjanie, na dudzie, na organach. Zrobić wrażenie na słuchaczach. Być na liście. Mieć kogo na rejestrze.* d) = biorąc to, co się odbywa za miejsce gdzie się odbywa; przy. *Być na obiedzie. Być na kązaniu*, t. j. dla słuchania. *Być na urzędzie. Pojmać na uczynku. Złowić na kradzieży. Na rozstaniu. Dać na piśmie. Stać na stronie. Być na pokucie.* e) = biorąc miejsce, za to, co się na niém odbywa; wśród. *Stać na mrozie. Schnie na wietrze, na słońcu. Moknąć na dżdżu.* f) = biorąc działanie za czas bliski, w którym ma się odbyć; oznacza: gotowość do czego. *Okręty na wyjściu. Wojsko na wymarszu. Ptastwo na wylocie. Panna na wydaniu.* g) *Być na czém, posp. v. prze.* trudzić się czém, myśleć o czém, chodzić około czego. *Być na robocie. Być komu na zdradzie, na zawadzie. Władysław na początku panowania swego na tym był, jakby uspokoić domowe rozterki.* **Na**, przed wielą rzeczownikami położone łącznie, lub rozłącznie, nadaje im znaczenie przysłówkowe. *Na bakier, na dół, na domysł, na doręczu, na podoręczu, na dorywki, na jaw, na jawie, na odlew, na opak, na ścież, na ścieżaj, na oścież, na oślep, na prędce, na przeciąż, na przedaj, na przekór, na udry, na urwę, na urwisz, na wściąż, na miąż, na wskróś, na wzwyż, na pogotowiu*, it. p. *ob. pod wyraz. właść.* **Na**, dodane do słów pierwotnych, nadaje im: a) niedokonanemu znaczenie dokonane. *Pisać list, napisać dzieło. Stroić skrzypce, nastroić fortepjan. Mazać, namazać. Malować, namalować*, i t. p. b) przy słowach nagromadzenie, skupienie wyrażających, daje znaczenie pełności, obfitości. *Nakupić, nagromadzić, naładować, nakładać, nasypać, nabudować, nastawić*, i t. p. c) = wielu słowom daje znaczenie dostateczności, lub zbytku. *Nałajać, nagderać. Nabawić kogo strachu. Nadać komu roboty. Naśmiać się. Nachodzić się. Najeść się do sytości. Napatrzeć się do woli.* d) niekiedy daje znaczenie: rozpoczęcia. *Natracić, napomknąć, namienić.*

Nabab, a, *lm.* **owie**, *m* 1) książę indyjski. 2) = nazwa dawana w Anglji tym, co się w Indjach wsch. wzbogacili.

Nababać, ał, a, *scz. dk. komu*; *prze.* po wiele razy nazwać kogo z urąganiem babą, łajać kogo babą, *ob. Babać.*

Nababesa, *v.* **Nabobesa, y**, *lm.* **y**, *ż.* żona nababa.

Nababja, *v.* **Nabobja, ji**, *lm.* **je**, *ż.* godność, urząd nababa.

Nababrać, ał, brze, *scz. dk.* nagryzmolić, nabazgrać, *ob. Babrać.*

Nabajać, ał, a, *scz. dk. czego? o czém?* bajek nagadać, nazmyślać, napaplać, napleść, dubów smalonych naprawić. *Nabajać komu o niestworzonych rzeczach. I ty wierzysz tym bredniom, których on ci nabajał? ob. Bajać.* = **się**, *złz.* nagadać się bajek, niebywałych rzeczy do woli.

Nabardziéj, *ob. Najbardziéj.*

Nabarłożony, a, e, *p.* śmieciami zawalany. *Umiatać nabarłożony pokój. Uprzątać nabarłożoną stajnię, chlew.*

Nabarłożyć,ył, y, *scz. dk.* barłogiem nabrudzić, śmieciem zawalić, zapaskudzić; gnoju, słomy natrząść. *Nabarłożyć dziedziniec, dom.*

Nabarwiony, a, e, *im.* ubarwiony, *Nadobne macoszki żółto i fjoletowo nabarwione.*

Nabawiać, ał, a, *scz. nd. kogo, czego.* 1) przyprawiać kogo o co, przyprowadzać kogo do czego; przyczyniać, sprawiać, zadawać co komu; sprowadzać co na kogo, ściągać co na kogo. *Zapach ten nabawia mię kataru, bolu głowy. Nabawiać strachu, bojaźni, trwogi. Nabawiać kogo kłopotu, zgryzoty, gniewu. Nabawiać żałości, biedy.* 2) = *czego*; *prze.* obdarzać. *Nabawiać wolności, swobody, uszczęśliwienia. Sama tylko cnota nabawia człowieka szlachectwa.* 3) = *kogo czém*; napełniać. *Nabawiać strachem. Bezczynność nabawia przykrą tęsknotą. Nabawiać powietrze ptastwem, prze. ob. Bawić.* = **się**, *złz. czego*; ściągać co na siebie. *Nabawiać się niesławy, podejrzenia. Z przesięgbienia nabawiać się choroby.*

Nabawić, ił, i, *scz. dk.* 1) przyprawić, przywieść kogo do czego. 2) = *posp.* po wiele razy lub do syta zrobić komu zabawę, *ob. Ubawić.* = **się**, *złz.* 1) użyć zabawy do woli, do przesytu. *Dobrze nabawiliśmy się na wczorajszém widowisku. Nabawiwszy się, pójdziemy do pracy. Nabawić się z kogo, v. z czego*; naśmiać się; żartować z kogo, *v.* z czego. 2) = *posp.* naprzebywać się, nagościć się, *ob. Bawić się.* 3) = *ob. Nabawiać się.*

Nabawiciel, a, *lm. e, m.* ten, co nas czego nabawia; przyczyniciel, sprawca.

Nabazgrać, ał, a, *v.* **grze**, *scz. dk.* 1) bezkształtnie nakreślić, narysować, nagryzmolić, napisać. *Nabazgrać węglem na ścianie. Nabazgrałeś list, którego nikt wyczytać nie zdoła.* 2) = *fig.* złym stylem co ułożyć; źle, niedokładnie myśli swe pismem wyrazić; pracę jaką autorską źle utworzyć. *Nabazgrać powieść. Nabazgrać jakieś tam dzieło. Nabazgrać wierszem, prozą. Dużo papieru w swém życiu nabazgrał*; wiele ladajakich ramot napisać, *ob. Bazgrać.*

Nabażyć się, ył—, y—, *złz. dk. prze.* nadąć się, napuszyć się, pysznić się.

Nabechtać, ał, a, *v.* **ce**, *scz. dk. kogo*; poduszczyć kogo, podburzyć do czego, namówić do czego. *Tak męża nabechtała, że się na wszystkich gniewał. Tak mi sługę nabechtał, iż rady mu dać nie mogę. Nabechtać co komu*; wmówić co komu; nagadać co komu z wrażeniem na umyśle. *Nabechtała mu głowę plotkami. Nabechtać komu uszy. Nabechtać kogo przeciw komu*; podbudzić, podżegnąć, podniecić kogo na kogo, *v.* przeciw komu. *Dać się nabechtać*; nie mieć swego zdania; łatwo się dać kierować cudzym wpływom, *ob. Bechtać.*

Nabechtywacz, *ob. Poduszczyciel.*

Nabechtywać, ał, a, *scz. nd. częst.* po wiele razy podmawiać, poduszczać, *ob. Bechtać.*

Nabedryki, ów, *blp. m. v.* **yk**, *ż.* część szorów na konia, t. j. rzemienne paski przez grzbiet na biodra spadające, *ob. Nabiodrki.*

Nabel, bla, *lm.* **ble**, *m.* w hucie szklannéj kawał szkła.

Nabełkotać, ał, cze, *v.* **ce**, *scz. dk.* wiele nagadać bełkocąc, lub prawiąc od rzeczy, *ob. Bełkotać.* = **się**, *złz.* nagadać się do woli.

Nabębnić, ił, i, *scz. dk.* 1) *ob. Bębnić.* 2) = *fig.* nagadać do zbytku. *Nabębnić komu głowę. Nabębnić co komu do ucha.* 3) = nagderać, nałajać. *Przyszedłszy w gniewie nabębnił nam dobrze.* = **się**, *złz.* 1) bębniąc długo do zmordowania się, ustać. 2) = nagadać się, nałajać; gderając zmordować się.

Nabiadać się, ał—, a—, *złz. dk.* 1) dowoli się nabiedować, nakłopotać się; wiele użyć, doświadczyć biedy, kłopotu, zmordowania. *Nabiadałem się, odetchnę nieco.* 2) = żalić się, naskarżyć się na biedę swą; o swéj biedzie nagadać wiele. *Nabiadawszy się, rzekł...*

Nabiał, u, *blm. m. zb.* mléko, mleczywo i w ogólności wszystkie jego produkty, jako to: śmietanka, śmietana, mléko kwaśne, séry, masło. *Zajmować się nabiałem. Nabiał czysto i porządnie utrzymywać. Wstrzymać się od nabiału*, t. j. nie jadać mlecznych lub mlékiem zaprawnych potraw. *Nabiał utrzymuje się w sklepie, czyli piwnicy, lub mleczarni.*

Nabicie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) uskutecznione nabijanie. 2) = *ob. Nabój.* 3) = *posp.* ukaranie biciem.

Nabić, *ob. Nabijać.*

Nabiedować się, ał—, uje—, *złz. dk.* na biedę swą narzekając, żaląc się, do syta się nagadać. *Nabiedowawszy się, poszedł.*

Nabiedrzniki, ów, *blp. m. ob. Nabiodrki.*

Nabiedz, *ob. Nabiegać.*

Nabiedzić się, ił—, i—, *sn. nd. z kim, z czém*, dosyć biedy doświadczyć; wielu kłopotów doznać. *Dosyć się nabiedziłem z wydaniem jéj za mąż. Nabiedził się ze złym sąsiadem. Nabiedził się z tą sprawą, ob. Biedzić się.*

Nabiég, u, *lm.* **i**, *m.* 1) napad, najście, napaść. *Nabieg nieprzyjaciela na kraj. Nabiegi Tatarów na Polskę. Powstrzymać nabieg. Nabiegiem mieszkańców przerazić.* 2) = *prze.* przybieżenie, przyskoczenie, przybycie rychło. *Za nabiegiem domowników, pożar ugasili, ob. Nadbieżenie, Biég.*

Nabiegać, ał, a, *nd.* **Nabiedz, egł, eży**, *dk.* **Nabiegnąć, ął, nie**, *jedn.* 1) *scz. kogo, na kogo, v. na co.* Napadać, nachodzić z nienacka, niespodzianie; *dk.* znehwycić, zaskoczyć, wpaść na co. *Nabiegło go nieszczęście. Łaski, względy, dobrodziejstwa same go nabiegają*, t. j. nieszukał ich, nie starał się o nie. *Nabiedz na nieprzyjaciela, na kraj. Nabiedz spiącego. Nabiedz na działa. Nabiegł sam na sztych, na szpadę. Na cichego wiatr nieszczęście nawieje, a niespokojny sam nabieży na nie, przys.* 2) = *scz.* biegiem doścignąć, biegnąc o co się starać, biegać szukając czego. *Już go nabiegałem, lecz się umknął. Nabiegłem go w pół drogi. Gnuśny pies nic nie nabiega. Nabiegł konia; prze.* biegiem zmordował konia. 3) = *sn.* nabrzmiewać, napełniać się, ociekać, napływać. *Od uderzenia żyły krwią nabiegają i tworzą sińce, siniaki. Uderzył się w czoło aż mu guz nabiegł. Miał oczy krwią nabiegłe. Łzy mu do oczu nabiegły, v. łzami oczy mu nabiegły*, na płacz mu zanosiło się. *Tak lubi przysmaczki, że na ich widok ślina mu w ustach nabiega*, t. j. mocno łaknie tego. *Pierzem nabieżała, prze.* przeobrażając się w ptaka nagle pierzem obrosła. = **się**, *złz.* z nd. *dk.* a) biegać długo, zmordować się biegając. *Nabiegać się za interesem. Nabiegać się, szukając kogo.* b) zadowolnić się bieganiem, do woli się nabiegać. *Dzieci grając w zająca, nabiegały się do woli.*

Nabieganie, a, *blm. n.* 1) napadanie, robienie nabiegów np. na kraj. *Nabieganie nieprzyjaciół.* 2) = nabrzmiewanie, napływanie. *Nabieganie żył. Nabieganie krwią oczu. Nabieganie materji.*

Nabiegły, a, e, *p.* nabrzmiały, ociekły. *Gruczoły nabiegłe.* 2) = *chem. nabiegie kolory, ob. Nabiegłe barwy.*

Nabiegnienie, *v.* **Nabiegnięcie**, *v.* **Nabieżenie, a**, *blm. n.* 1) jednorazowy czyn nabiegu, *v.* napływu. 2) = *ob. Nabieg, Nabiegłość.*

Nabielać, ał, a, *scz. nd.* **Nabielić, ił, i,** *dk.* a) białym kolorem co powlekać; pobiałą co pociągać. *Nabielać mur. Nabielić wapnem, gipsem. Nabielić twarz bieliłem. Nabielił pudrem włosy.* b)=*czego*; wiele czego białém robić, dość czego wybielać. *Nabielać dużo wosku. Nabielić mnóstwo płótna, nici, ob. Bielić.*

Nabielne, ego, *blm. n.* dochód z nabiału.

Nabieracz, a, *lm.* **e,** *m druk. nieuż.* zecer.

Nabierać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nabrać, ał, ierze,** *dk. czego;* 1) brać ile potrzeba, dostateczne, brać z pełna, brać wiele. *Nabiera gruszek pełne kieszenie. Nabierze w tym roku pieniędzy za zboże. Nabiera co mu jest potrzebném. Na bierać żywności na dzień, na miesiąc, na rok. Nabrać pełno. Nabrać pełną gębę mięsa. Nabrać czego do garści. Nabrać śniegu do naczynia. Nabrać pełny wóz siana, zboża,* wóz naładować pełno sianem, zbożem. *Nabrać wody wiadrem;* naczerpać do wiadra. *Nabrać na dług, na kredyt, na rachunek, na borg. Lubi nabierać, ale płacić nie chce. Nie nabieraj tak pełno. Nabierać w siebie czego;* nasiękać czego, napawać się czém. *Bibuła nabrała w siebie wody, atramentu.* 2)=szukając co zbierać, gromadzić; zaopatrywać się w co. *Nabiera sobie kwiatów. Nabierać w lesie jagód, grzybów. Nabrać podostatkiem warzywa na zimę. Nabrał chleba, chodząc po jałmużnie. Nabrawszy dużo ludzi, wojska. ob. Zbierać, Nazbierać.* 3) = *fig.* nabywać, dostawać, osięgać. *Nabierać serca, śmiałości, odwagi. Nabrać ochoty. Nabrać sił. Nabrać statku. Nabrać zwyczaju. Nabrać fałszywych zasad. Nabrać smaku, zapachu. Nabrać zdrowej cery, ciała, tuszy. Nabrać życia;* stać się żywszym, ożywionym. *Nabrać barwy właściwéj.* 4) = *posp.* kupować, brać za pieniądze, (o towarach łokciowych). *Nabierać sukna na płaszcz, perkalu na suknię. Nabrać na kamizelkę, na majtki.* 5) = *druk. co;* (u zecerów) biorąc po jednéj składać czcionki w wyrazy, wiersze i kolumny. *Nabiera w jednéj chwili wyraz. Nabrano dziś dwie kolumny.* 6)= *sn. nd.* przybywać, powiększać się, wzdymać się. *Mlékiem nabierają wymiona;* nabrzękają. *Rzeka nabiera;* wody przybywa w rzece; rzeka się wzbiera. *Wrzód nabiera;* narywa, materją wypełnia się; nabrzmiewa. *Puchlina nabiera.*

Nabierka, i, *lm.* **i,** *ż.* naczynie drewniane do nabierania płynu, *ob. Czerpak.*

Nabieranie, a, *blm. n.* branie obfite, jako czynność wyrażona przez słowo *Nabiera.*

Nabijacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który nabija, natłaczn; nabijający *Nabijacz działa,* kanonjer. 3) = narzędzie do nabijania, do tłoczenia. *Bębnarz nabijaczem obręcze mocuje. Nabijacz do strzelby, od działa,* pręt, sztylet do nabijania broni palnéj *Nabijaczem kapustę w kadziach zbijają. Bruk biją nabijaczem.*

Nabijać, ał, a, *scz nd.* **Nabić, ił, ije,** *dk.* 1) *co na co;* opatrywać czém, umocowywać, oprawiać w co. *Nabić obręcz na ceber.* 2)=*co czém;* naciągać, powlekać co czém; obijać, wykładać, wyściełać czém. *Nabijać krzesło skórą. Nabić materac płócienkiem. Nabić ramę od łóżka taśmami. Nabić podeszwy ćwieczkami, ob. Obijać.* 3) = *czego w co;* wbijać, wbijając wtłaczać; siłą co wtykać. *Nabijać gwoździ w ścianę do wieszania czego. Beczka ostrych gwoździ nabita.* 4)=*wł.* i *fig.* napełniać, natłaczać, napychać, napakowywać, naładowywać. *Nabijać wor wełną. Trzos złotem nabity. Nabić pistolet, strzelbę, działo,* wsadzić w nie nabój. *Nabić szrótem, grankulkami, kulą. Pistolet nie nabity. Nabijł woj. Kościoł był nabity ludem. Jak nabito, wyr. ps.* pełno. *Na ulicach ludu, jak nabito, v. jak nabił. Nabijać czém komu uszy;* do uprzykrzenia gadać co komu; nabechtywać kogo; namawiać. *Nabijać czém komu głowę;* wmawiać co komu; napełniać czém głowę; klin wbijać w głowę, zaprzątać komu głowę. *Nabić głowę projektami, romansami, próżnością. Swojem urodzeniem ma głowę nabitą, ob. Bić.* 5) = zabijać, zarzynać, zastrzelać czego wiele, upolowywać. *Nabijać ludzi na wojnie. Nabić wołów, baranów na ucztę. Nabić zwierzyny na polowaniu.* 6)=*na kawałki;* tłuc rozbijać. *Nabijać cukru. Nabić jaj na jajecznicę.* 7)=*dk. posp. kogo;* obić, wybić kogo mocno· 8) = *prze. komu;* często bić. *Nabić, natłuc wołom, gdy źle robią.* 9) = *kawkę, or.* przeciągać przez obygiel w opław wbity, szrykówkę, w któréj oku za obygiem zasadzona jest kawka, nie dozwalająca wymknąć się szrykówce. 10)= *styl, bur.* zasadzać styl, *v.* szpadę żelazną, gdy przyjdzie kopać w głębi ziemi. 11)=*barć; bart.* w głowie barci do lasek, susz, czyli plastry czyste woskiem roztopionym przylepiać w takim kierunku, jak na potém pszczoły mają swą budowę prowadzić. **Nabijać się,** *złz. nd.* 1) nastręczać się, starać się o co natrętnie. *Nabijać się z nieproszoną przysługą. Nabijać się z prośbami. Sam nabijał się mnie na robotę. Miałem mnóstwo takich, co się nabijali do mnie na służbę. Nabijać się ze swym towarem. Nabijać się z przyjaźnią, z miłością;* stręczyć je. 2)= *dokąd;* usilnie cisnąć się, dobijać się; starać się przeniknąć. *Czego tu tak nabijasz się? t. j.* czego się tak tłoczysz? **Nabić się,** *złz. dk.* 1) wzajemnie się bić do woli, długo. 2)=napracować się, natrudzić się, namordować się *Przez całe życie moje dość nabiłem się po drogach;* najeździłem się. *Nabić się po lesie za zwierziną;* nachodzić się, naszukać się zwierziny. 3)= z trudem, mozolnie czego dochodząc, naszperać, naszukiwać. *Nabić się po książkach, po rejestrach, ob. Bić się.*

Nabijanie, a, *blm. n.* 1) czynność, którą się co nabija, natłacza. *Nabijanie obręczy na beczkę.* 2)= napychanie, pakowanie, ładowanie. *Nabijanie worków wełną.* 3)= *wojsk.* naładowywanie broni prochem i kulami. *Nabijanie pistoletu, działa. Nabijanie na dwanaście tępów.*

Nabikować się, ał—, uje—, *złz. dk. prze.* 1) (z fran) w próżnowaniu, w włóczędze dość czasu, podług upodobania przepędzić. 2)=*posp.* napchać się, natkać się, naładować się porządnie. *Nabikować się mięsiwa.*

Nabłodrki, drek, *blp. ż.* 1) część zbroi okrywająca biodra. 2) = część szorów na konia, ozdoby boczne na konia, *ob. Nabedryki.* 3)=czworograniasta materja noszona przez biskupów i opatów na boku.

Nabiór, oru, ory, *m.* 1) wezbranie wód, wzniesienie się, przybieranie wód. *Rzeka wód nabiorem zerwała mosty.* 2)=*ob. Nabór.*

Nabity, a, e, *im.* od *Nabić,* 1) umocowany, opatrzony czém. 2) = natłoczony, napchnięty, naładowany. 3) = naładowany prochem i kulami. *Broń nabita.* 4)= gęsty, ścisły, dychtowny. *Płótno nabite.* 5) = *drzewo, posp.* drzewo twarde, ciężkie i najmniej dziurkowate pomiędzy słojami.

Nabladnąć, *ob. Nadbladnąć.*

Nablazgonić, ił, i, *scz. dk.* napaplać, nagadać niedorzeczności do woli.

Nabłaznować się, ał—, uje—, *złz. dk.* błazeńsko nażartować się do woli.

Nabłąkać się, ał—, a—, *złz. dk.* nawłóczyć się błędnie; w różnych kierunkach, nie wiedząc gdzie, nachodzić się. *Nabłąkał się długo po lesie, po różnych stronach. po różnych krajach.*

Nabłękitniony, a, e, *im.* naprowadzony błękitną barwą. *Nabłękitniona szarość, przechodzi w kolor stalowy.*

Nabłocić, ił, i, *scz. dk co v. gdzie;* nanieść gdzie błota na obuwiu; błotem nabrudzić. *Ocieraj nogi wchodząc, bo mi pokój nabłocisz.*

Nabłotnik, a, *lm.* **i,** *m. ob. Szlamnik.*

Nabob, *ob. Nabab.*

Naboczyć się, ył—, y—, *złz, dk.* podjąć boki, napuszyć się, weprzeć się w boki.

Naboda, y, *blm. ż. bot.* (Bucida), in. *Krowie drzewo.*

Naboleć się, ał—, i—, *złz. dk.* narozwodzić się z żalami; nabiedować się do woli; nacierpieć się bólu, biedy.

Nabość, ódł, odzie, *scz. dk.* (od *Bość*) 1) na rogi nasadzić, wziąć na rogi 2) = po wiele razy powtórzyć bodzenie. *Wół go nabódł rogami.* 3)= *fig.* nadokuczać, natrapić.= **się,** *złz. posp.* do woli kogo pobodzić; *fig.* natrapić kogo.

Nabożeństwo, a, 1) *blm. n.* pobożność, cześć ku Bogu; uczucie wypływające z wiary w Boga i z miłości Boga, skąd cześć Boga wyrażająca się modlitwą. *Mówić pacierz z nabożeństwem,* pobożnie, z pobożnością. *Modlić się z wielkiém nabożeństwem. Pobudzać siebie do nabożeństwa. Nabożeństwem ducha podnosić. Oziębłość i nabożeństwo. Niebezpieczeństwa uczą nas nabożeństwa, przyś.* gdy trwoga, to do Boga; kto w modlitwie nie smakuje, ten niech po morzu żegluje. *Mieć do kogo wielkie nabożeństwo, posp.* czuć do kogo wielką skłonność, mieć kogo w wielkiéj czci. *Mieć nieco do kogo nabożeństwa. Nadrabiać nabożeństwem,* udawać nabożnego, być nabożnistem. 2)=, *lm.* **a,** *n.* służba boża w kościele. *Dzwonić na nabożeństwo. Zgromadzać się na nabożeństwo. Wzywać, zapraszać na nabożeństwo. Być na nabożeństwie. Odprawiać nabożeństwo. Odprawianie nabożeństwa. Odprawiający nabożeństwa. Już po nabożeństwie. Trafić na nabożeństwo. Uroczyste nabożeństwo. Odbędzie się nabożeństwo z wystawieniem Przenajśw. Sakr. i procesjami. Nabożeństwo za dusze zmarłych, za rodziców.* 3) = zbiór modlitw, modły; wyrażenie słowami lub myślą uczuć pobożnych. *Książka do nabożeństwa. Zbiór katolickiego nabożeństwa. Nabożeństwo poranne, wieczorne, mszalne, nieszporne, przygodne. Nabożeństwo do ŚŚ. Pańskich. Nabożeństwo o najsłodszém imieniu Jezus. Nabożeństwo przy ŚŚ. Sakramentach* 4) = *prze.* wyznanie, wiara, religja, obrzęd.

Nabożnica, y, *lm.* **e,** *ż.* nabożna kobiéta; dewotka.

Nabożnictwo, a, *blm. n.* udawanie nabożeństwa; przesadzona pobożność.

Nabożniczek, czka, *lm.* **czkowie,** *m. ob. Nabożniś.*

Nabożniczka, *ob. Nabożnica.*

Nabożnie, *ps.* pobożnie, z nabożnością, z nabożeństwem. *Modlić się nabożnie. Żyć nabożnie. Schylić głowę nabożnie. Ręce składać nabożnie.*

Nabożniec, ał, eje, *sn. nd.* stawać się nabożnym, przejmować się pobożnością.

Nabożnik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Nabożniś.*

Nabożnisia, si, *lm.* **sie,** *ż.* kobiéta udająca pobożność; przesadzająca w nabożeństwie.

Nabożniś, sia, *lm.* **sie.** *m.* człowiek fałszywie nabożny, który swą pobożność na słowach, a nie na uczynkach zasadza; przesadnie nabożny.

Nabożniuchno, *ps.* bardzo nabożnie.

Nabożno, *ob. Nabożnie.*

Nabożność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* pobożność, nabożeństwo.

Nabożny, a, e, *p.* 1) wypełniający religijne ustawy i zalecania; pobożny. *Człowiek nabożny. Wieść życie nabożne. Być nabożnym do kogo v. ku komu, np. do P. Jezusa, ku Najśw. Pannie.* 2) = do nabożeństwa służący; wzbudzający pobożność; zachęcający do nabożeństwa. *Książki, modlitwy nabożne. Pieśni nabożne. Rozmyślania nabożne.*

Nabój, oju, *lm.* **oje,** *m.* 1) ilość prochu potrzebna do wypędzenia pocisku z jakiéj broni palnéj. *Nabój pistoletowy, armatni. Duży, mały, właściwy nabój. Dano na strzelca po sześć nabojów. Wykręcić nabój,* wyjąć ze strzelby proch i cały ładunek *Tracić darmo naboje,* nie trafiać strzelając. *Ani naboju nie tracąc,* bez strzału. 2)= ubity śnieg na drodze przez ciągłe jeżdżenie i trwający jeszcze po spędzeniu śniegu na około. *Jeszcze nabój leży na drodze. Jechać po naboju v. nabojem. Zjechać z naboju.* 3)= deska na raju małych statków dla podwyższenia brzegów. 4) = płótno drukowane, ob. *Nabojka.* 5)= *górn.* dół zasypany.

Nabór, oru, *lm.* **ory,** *m.* branie ludzi do wojska; zdawanie rekrutów. *Nabór wielki z tysiąca piętnastu. Rozpocząć nabór. Stawić rekruta do naboru. Już w tym roku drugi nabór.*

Nabrać, *ob. Nabierać.* = **się,** *złz. dk. czego;* 1) do woli się opatrzyć w co. *Nabrać się zdobyczy na nieprzyjacielu. Czy mało się nabrał pieniędzy za zboże. Czy mało się nabrał na komisarstwie.* 2) = przejąć się czém, przyjąć na się; nabyć. *Nabrać się strachu. Nabrać się cierpliwości. Nabrać się nałogów, wad, zwyczaju. Nabrać się złości.* 3) = licznie się zgromadzić, skupić. *Nabrało się mnóstwo ludu. Nabrało się komarów, much. Nie wiedzieć skąd się to u nich nabrało.*

Nabram, 1) **u,** *lm.* **y,** *m. bot.* (Dalea), roślina. 2) = (herb); trzy pola czarne, i trzy białe, na przemian w kierunku podłużnym ułożone; w hełmie trzy pióra strusie.

Nabranie, a, *blm. n.* 1) kilkorazowém braniem wzięcie ile można lub potrzeba. 2) = nazbieranie. 3) = nabycie, dostanie czego. 4) = kupienie. 5)= *rzeki;* jednorazowe wezbranie.

Nabrany, a, e, *im.* 1) *ob. Nabrać.* 2) = pełny, *Krowy z nabranemi wymionami.*

Nabrechać, *v.* **Nabektać,** *v.* **Nabrechtać, ał, a,** *scz. dk. posp.* nagadać, nazłorzeczyć na kogo; podburzyć kogo.

Nabrechanie, *v.* **Nabrechtanie,** *v.* **Nabektanie, a,** *blm. n. posp.* nałajanie, nazłorzeczenie, nawymyślanie grubjańskie; mowa złośliwa bez sensu.

Nabredzić, ił, i, *scz. dk.* nagadać dużo bredni, niedorzeczności; nabzdurzyć.

Nabrnąć, ął, nie, *sn. dk. na kogo;* nasunąć się; najść, napaść. *Nuradyn szerokim nabrnął zagonem na wodza chcącego pomsty.*

Nabrocznlający, a, e, *im.* (erythroticus) *med.* pomnażający ilość brocznika we krwi.

Nabrodzić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* i **Nabrodzić się, ił—, i—,** *złz. dk.* nachodzić się brodząc. *Nabrodzić się we krwi ludzkiéj. fig.* wielu morderstw się dopuścić, wiele krwi przelać.

Nabroić, ił, i, *scz. dk.* wiele złego porobić; figlów napłatać; wiele niedorzeczności popełnić. *Wiele złego nabroić. Wiele psot i szkody nabroiwszy, uciekł.*

Nabronować, ał, uje, *scz. dk.* pewien obszar roli broną spulchnić. = **się,** *złz.* bronując długo, znużyć się; namordować się bronowaniem.

Nabróździć, ił, i, *scz. dk.* bródzami co napełnić; wiele bród naorać.

Nabrudzić, ił, i, *scz. dk.* brudu narobić, natrząść, nasypać śmieci; brudem co zapaskudzić; dużo czego zwalać. *Nabrudzić dużo bielizny. Nabrudzić w pokoju gałgankami, papierkami, błotem. Pies, kot nabrudził,* t. j. odbył swą potrzebę w miejscu, gdzie schludności przestrzegamy.

Nabrzechać, ał, a, *v.* **sze,** *v.* **Nabrzechtać, ał, a,** *v.* **chcze,** *scz. dk. ob. Nabrechać.*

Nabrzeż, a, *lm.* **e,** *m.* (Talitrus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *podbrzuszných,* ściśniętych: gatunek jeden: = *popielaty* (T. locusta).

Nabrzeżka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Diastata) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydlych,* muchowatych; gatunek pospolitszy jeden: = *kropkowana* (D. anus).

Nabrzeżny, a, e, *p.* nad brzegiem mieszkający. *zool. Ptaki nabrzeżne* stanowią familję ptaków biegających. *Skorupiaki nabrzeżne* stanowią familję skorupiaków krytodychawkowych, krótkoogoniastych (Jar.).

Nabrzeżyca, y, *blm. ż. bot.* (Corrigiola), roślina.

Nabrzękać, ał, a, *sn. nd.* powiększać swą objętość przez wsiąkanie wilgoci, płynu jakiego, przez napływ humorów; napuchać. *Groch namoczony nabrzękа. Drzewo od wilgoci nabrzękа. Uderzył rękę aż mu nabrzękła. Twarz mu od fluksji nabrzękła. Z płaczu oczy mu nabrzękły.*

Nabrzękanie, a, *blm. n.* przybieranie objętości; pulchnięcie; nabrzmiewanie.

Nabrzękłość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* powiększenie się w objętości, napęcznienie, nabrzmiałość; napuchłość ; puchlina. *Nabrzękłość odchodzi, powiększa się, wzmaga się. Leczyć nabrzękłości.* = *pęcinowa* (u koni) narość twarda około stawu łączącego kość pęcinową z kością korony kopyta.

Nabrzękły, a, e, *p.* nabrzmiały, napuchły, napęczniały.

Nabrzęknąć, ął, *v.* **brząkł, brzęknie,** *sn. dk.* powiększyć objętość, nabrzmieć, napęcznieć, *ob. Nabrzękać.*

Nabrzęknienie, *v.* **Nabrzęknięcie, a,** 1) *blm. n.* stanie się nabrzękłém. 2)=, *lm.* **a,** *n.* miejsce nabrzękłe, *ob. Nabrzękłość.*

Nabrzmiałość, Nabrzmiały, *ob. Nabrzękłość, Nabrzękły.*

Nabrzmieć, ał, eje, *sn. dk.* nadąć się przez wsiąknienie czego. *Policzki nabrzmiały od napływu krwi, ob. Nabrzęknąć.*

Nabrzmienie, a, 1) *blm. n.* wzdęcie się, stanie się nabrzmiałém. 2) =, *lm.* **a,** *n.* miejsce nabrzmiałe, napęczniałe ociekiem, lub t. p. 3) = *med. w lm. Nabrzmienia sznurkowate* (corpora restiformia), część massy mozgowéj.

Nabrzmiewać, ał, a, *sn. nd.* nadymać się, nabiegać, ociekać, nabierać. *Rzeka nabrzmiewa od deszczu, ob. Nabrzękać.*

Nabrzmiewanie, a, *blm. n.* stawanie się czego nabrzmiałém, nabrzękłém.

Nabrzmiony, *ob. Nabrzmiały.*

Nabrzuszek, szka, *lm.* **szki,** *m. ob. Trzos.*

Nabrzydzić, ił, i, *scz. dk.* napaskudzić, dużo brzydactwa narobić, zanieczyścić. *Pies w pokoju nabrzydził.* = **się,** *złz.* brzydzić się czém mocno i długo.

Nabuchać, ał, a, *scz. częst. dk. czego;* nawalić czego. = **się,** *złz. posp.* 1) najeść się do sytości. 2) = napracować się dużo.

Nabuczniec, ał, eje, *sn. dk.* zacząć gnić, nadgnić.

Nabudować, ał, uje, *scz. częst. dk.* postawić dużo budynków. *Nabudować domów, kościołów, miast.* = **się,**

złz. upodobaniu swemu budowania dogodzić; znużyć się stawianiem budynku.

Nabujać się, ał—, a—, *złz. dk.* uczynić zadość chęci bujania; przesycić się bujaniem, *ob. Bujać.*

Nabuntować, ował, uje, *szcz. dk.* pobudzić wiele osób do buntu, do wypowiedzenia posłuszeństwa; podburzyć kogo. *Nabuntować kogo.* = **się**, *złz.* przesycić się rokoszem. *Nabuntował się przecię, już siedzi spokojnie.*

Naburta, y, *lm.* **y**, *ż.* na szkucie w budzie po obu stronach bale na burcie.

Naburzać się, ał—, a—, *złz. nd.* stawać się burzliwym, *ob. Burzyć się.*

Nabutwiały, *ob. Nadbutwiały.*

Nabuzować, ał, uje, *szcz. dk.* 1) *kogo, v. komu;* nałajać groźno komu, wyswarzyć kogo. 2) = *posp.* wiele napalić. *Nabuzował w piecu, że nie można wytrzymać.*

Nabycie, a, 1) *blm. n.* przyswojenie czego przez kupno, zamianę, i t. p.; dostanie; *fig* dostąpienie, zjednanie, zaciągnięcie. *Nabycie sławy, nauki, nałogu, wady, skłonności, zasad,* i t. p. *Nabycie znacznych dóbr, majątku, posiadłości, gruntów, bibljoteki,* i t. p. 2) = *lm.* **a**, *n.* to, co się nabyło, *ob. Nabytek.*

Nabyć, ył, ędzie, *szcz. dk.* dostać, zdobyć, posiąść co *wł.* i *fig.* = **się**. *złz.* długo gdzie miéć pobyt, namieszkać się. *Dosyć nabytem się w Paryżu.. Nie mało nabytem się u niego. Jeszcze się z niemi nabędziesz. ob. Nabywać się.*

Nabytek, tku, *lm.* **tki**, *m.* 1) to, co się nabyło, kupiło, przyswoiło; co się stało własnością. *Z niepraweego nabytku nie ma pożytku, v. Nieprawy nabytek nie idzie w pożytek, przys.* rzecz nie słusznie nabyta nie idzie w korzyść. *Poczynić nabytki w cudzej ziemi;* zabrać cudze kraje. *Dzielić się nabytkiem,* t. j. rzeczami nabytemi, przyswojonemi. 2) = zysk. *To nam wiele przyniesie nabytku.*

Nabytny, a, e, *p.* będący do nabycia, mogący się nabyć.

Nabyty, a, e, *im.* od *Nabyć*; 1) staraniem zyskany, zapracowany, osiągnięty, zdobyty. *Pracą i trudami nabyta nauka. Krwią nabyta ziemia. Pługiem nabyte dostatki. Handlem nabyty majątek. Źle nabyty; dobrze, sprawiedliwie nabyty. Niesprawiedliwie nabyte, nie bywa dobrze zużyte, przys.* 2) = zjednany, zasłużony. *Sława nabyta. Skłonność, talenta nabyte.* 3) = kupiony. *Dom tanio nabyty.* 4) = *ob. Nabytny.*

Nabywacz, a, *lm.* **e**, *m. ob. Nabywca.*

Nabywać, ał, a, *szcz. nd.* **Nabyć, ył, ędzie**, *dk.* 1) *czego;* a) starać się o co, szukać sobie czego, dostawać co. *Siedząc żebrak nabywał żywność sobie. Młody nabywaj, stary zażywaj, przys. Nabywszy, nie zażyć, głupstwo. Dwu rzeczy snadno posbyć, ale trudno nabyć: grosza a zdrowia.* b) zjednywać sobie co, zasługiwać na co, przyswajać sobie co. *Nabywać sławy, wziętości, powagi. Nabywać praw do szacunku publicznego.* c) nabierać, zaciągać, przyzwyczajać się. *Nabywać nałogu. Za młodu nabywała już złych skłonności.* 2) = *co*; dostawać co kupnem, kupować sobie. *Nabywać dom, majętność, posiadłość, dobra. Nabywać za pożyczone pieniądze. Nabywać z publicznego targu. Nabywać z wolnej ręki,* t. j. od posiadacza prywatnego. *Nabywać od skarbu,* t. j. od rządu. = **się**, *złz.* 1) być otrzymywanym, osiąganym. *Nauka nabywa się pracą i pilnością. Obyczaje i grzeczność nabywają się na wielkim świecie.* 2) = być gdzie po wiele razy, nauczęszczać się. *Nabywałem się w jego domu, nim wyprosiłem należność, ob. Nabyć się.*

Nabywalny, a, e, *p.* mogący się nabyć, do nabycia.

Nabywanie, a, *blm. n.* kupowanie, dostawanie, zdobywanie, przyswajanie, *wł.* i *fig.*

Nabywca, y, *lm.* **e**, *v.* **y**, *m.* ten co nabywa, kupujący. *Nabywca majątku, prawa do czego, przywileju. Zostać nabywcą czego.*

Nabywczy, a, e, *p.* dla nabycia służący, do nabycia,

Nabzdurzyć, ył, y, *szcz. dk.* nagadać niedorzeczności, *ob. Nabajać.* = **się**, *złz.* nasycić się niedorzecznie gadając, *ob. Nabajać się*

Nacackać, ał, a, *szcz. dk.* 1) narobić cacek, namnożyć czego misterną robotą. *Nacackał floresów.* 2) = długo pieścić. *Już dosyć go nacackała.* = **się**, *złz.* 1) *nad czém;* namozolić się misternie co robiąc. *Nacackałem się nad tą błahotą.* 2) = *z kim;* napieścić się, nacieszyć się. *Nie może się z nim nacackać.*

Nacałować, ował, uje, *szcz. dk. kogo;* dać pocałunki po wiele razy. = **się**, *złz.* 1) *z kim*; po wiele razy dać i odebrać pocałowanie. *Nie mogą się nacałować. Nacałował się go do woli.* 2) = *kogo*; nasycić się całując kogo; po wiele razy całować.

Nacechować, ował, uje, *szcz. dk. co, v. kogo czém;* cechą oznaczyć, napiętnować. *Przyrodzenie samo nacechowało go swém piętnem.*

Nacechowany, a, e, *im.* od *Nacechować*; oznaczony, napiętnowany. *Wiek nacechowany wciskiem, poniżeniem; upadkiem. Budowa nacechowana architekturą wieków średnich.*

Nacedzać, ał, a, *szcz. nd.* **Nacedzić, ił, i**, *dk. czego;* 1) *nd.* nalewać co, *dk.* nalać czego przepuszczając przez otwór niewielkiéj objętości. *Nacedzać z beczki wina. Nacedził kwartę miodu.* 2) = przez cedzidło po wiele razy *nd.* przepuszczać, *dk.* przepuścić. *Nacedzać patoki z plastrów miodu.*

Nacewiać, ał, a, *szcz. nd.* **Nacewić, ił, i**, *dk.* nawijać, *v.* nawinąć na cewy.

Nachapać, ał, ie, *szcz. dk.* chapaniem nabrać; nachwytać, nabrać z chciwością. = **się**, *złz.* nachwytać wiele czego z chciwością.

Nacharkać, ał, a, *v.* **cze**, *szcz. dk. gdzie, na co;* charkając napluć.

Nachełpić się, ił—, i—, *złz. dk.* do woli się nachwalić. *Niech się nachełpi zbytkiem.*

Nachlipać się, ał—, ie—, *złz. dk.* 1) *ob. Naszlochać się.* 2) = do sytości, dużo, z pragnieniem napić się. *Nachlipał się wody.*

Nachłodzić, ił, i, *szcz dk.* chłodu dużo napuścić; chłodném co uczynić, ostudzić, wystudzić. *Nachłodzić pokój.* = **się**, *złz.* chłodu się nacierpieć, nastygnąć.

Nachłopać, ał, a, *sn. dk. komu;* chłopem kogo z urąganiem nazywając, łajać.

Nachłostać, ał, sta, *v.* **szcze**, *szcz. dk. kogo*; dosyć obić, osmagać kogo, chłostając. = **się**, *złz.* 1) długo do woli chłostać siebie. *Nachłostałem się w łaźni.* 2) = *kogo*; po wiele razy bić kogo. *Nachłostał się ludzi, będzie psy bić na starość.*

Nachmurzać, ał, a, *szcz. nd.* **Nachmurzyć, ył, y**, *dk.* chmurą powlekać; *fig.* zasępiać. *Nachmurzać czoło.* = **się**, *złz.* 1) pokrywać się chmurami. *Niebo się nachmurza. Widnokrąg nachmurza się.* 2) = *fig.* twarz namarszczać, zasępiać się. *Tak był nie wesół, tak się nachmurzył.*

Nachmurzanie, a, *blm. n.* pokrywanie chmurami; *fig.* zasępianie. = **się**, *zmk.* pokrywanie się chmurami; *fig.* zasępianie się, stawanie się smutnym.

Nachmurzenie, a, *blm. n.* pokrycie chmurami; *fig.* zrobienie smutném. = **się**, *zmk.* pokrycie się chmurami; *fig.* zasępienie się.

Nachmurzony, a, e, *im.* od *Nachmurzyć*; pokryty chmurami; *fig.* posępny. *Niebo nachmurzone. Twarz nachmurzona.*

Nachmurzyć, *ob. Nachmurzać.*

Nachodzić, ił, i, *nd.* **Najść, szedł, jdzie**, *dk.* 1) *szcz kogo, v. na kogo;* napadać, robić napad. 2) = *szcz. na kogo;* nasuwać się na kogo idąc. 3) = *szcz. co;* (z ross.) *nieuż.* znajdywać. 4) = *sn.* nabramiewać, nabrzękać. *Od biegu koniom nogi nachodzą.* = **się**, *złz.* 1) z nd. *dk.* z dk. *jednt.* dużo, po wiele razy chodzić, chodzić do zmordowania; do woli chodzenia używać. *Dosyć się nachodziłem, muszę odpocząć. Nachodził się do niego nie mało, i nigdy go nie znalazł w domu. Naszedłem się do niego, choć mówili że blisko.* 2) = *nd. gdzie,* (z ross.) *nieuż.* znajdować się, przebywać.

Nachodny, a, e, *p.* napastny, napastniczy.

Nachodźca, dzcy, *lm.* **dzce**, *m. prow.* ten co znalazł.

Nachowywać, *szcz. nd. częst.* **Nachować, ał, a**, *dk.* chować skrycie czego wiele i w różnych miejscach; zapasić się w co dostatecznie. *Nachował sobie na potém. Nachował na zapas. Nakradł i nachował wiele rzeczy. W mieście nachowano żyta na cały rok, prze.* zrobiono zapas na cały rok.

Nachód, odu, *lm.* **ody**, *m.* napad na kogo; najazd, *ob. Najście.*

Nachromywać, ał, a, *v.* **uje**, *sn. częst. nd.* **Nachromać, ał, a**, *sn. dk.* (dawn. **Nachramać, Nachramywać**), na jedną nogę napadać. kulać nieco.

Nachthilda, y, *blm. ż. mit* tyle. co normandzka Natla, germański Nibelung trzeci, znaczący noc. Olbrzymica to brzydka i straszliwa.

Nachuchać, ał, a, *sn. częst. dk. na co;* oddech swój po wiele razy puścić na co. *Nachuchaj na zwierciadło i wytrzyj. Nachuchać w ręce. Nachuchać na oparzelizną.*

Nachwalić, ił, i, *szcz. dk. kogo;* wiele razy powtarzając pochwałę komu oddać; wychwalić. *Nachwalił go.* = **się**, *złz.* 1) *kogo v. czego;* wielokrotném oddawaniem pochwał wynosić kogo *v.* co. *Nie może go dosyć nachwalić się. Nie mógł się nachwalić śpiewu jego, obejścia się, uczciwości i t. p., ob. Odchwalić się.* 2)=sieble samego nawychwalać; nachełpić się wiele.

Nachwytać, ał, a, *szcz. dk.* wiele czego pochwycić, nałapać.

Nachychotać się, ał—, a—, *v.* **cze—**, *złz. dk.* zadowolić się, nasycić się raz po raz powtarzaném chychotaniem; naśmiać się wesoło. *Mężczyzni do woli się nachychotali, a kobiéty serdecznie się z tego nachychotały.*

Nachychotanie się, a—, *blm. zaimk.* zadowolenie, nasycenie się powtarzaném chychotaniem; naśmianie się.

Nachylać, ał, a, *szcz. nd.* **Nachylić, ił, i**, *dk.* nakłaniać, naginać, skłaniać, zniżać. *Nachylać gałąź drzewa. Nachylać głowę. przys. Nachylaj drzewa, póki się daje nagiąć,* za młodu karć złe skłonności, *prze. Już go starość ku ziemi nachyla. Nachylać ucha na czyją rozmowę, na śpiewy,* przysłuchiwać się, *ob. Pochylać, Przychylać. fig. Nachylać co na swój pożytek.* = **się**, *złz.* 1) naginać się, pochylać się ku jakiéj stronie; przeważać się; *fig.* nakłaniać się, przychylać się ku czemu *v.* ku komu. 2) = ustępować. *Nachylać się poczęła piechota.*

Nachylanie, a, *blm. n.* nakłanianie, naginanie; chylenie gdzie.

Nachylenie, a, 1) *blm. n.* jednorazowém działaniem schylenie czego. 2)=, *lm.* **a**, *n.* pochyłość, położenie pochyłe dwóch przedmiotów względem siebie. *Nachylenie żyły kruszcowej, gór.* zboczenie jéj od linji pozioméj i właściwego kierunku.

Nachylić, ił, i, *szcz. dk.* nagiąć, *fig.* skłonić, *ob. nd. Nachylać.* = **się**, *złz.* nagiąć się, schylić się. *fig* nakłonić się, *ob. nd. Nachylać się.*

Nachylność, ści, *blm. ż.* własność dawania się nachylać, giętkość, możność nachylania czego; łatwość naginania; *fig. posp.* skłonność, przychylność.

Nachylny, a, e, *p.* 1) mogący być nachylonym, dający się nachylić, giętki. 2) = *posp.* skłonny, przychylny. 3) = *posp.* łatwo się dający skłonić ku czemu, namówić do czego.

Nachylony, a, e, *im.* 1) nakłoniony, pochylony, pochyły; nie prosto stojący. *Drzewo nachylone nad brzegiem rzeki. Kapelusz nachylony na czoło.* 2) = *posp. fig.* ku schyłkowi się mający; upadający. *Dzień ku wieczorowi nachylony. Starością nachylony, wł.* zgarbiony od starości; *fig.* osłabiony. *Ratować ojczyznę nachyloną. Powodzenie nachylone.*

Nachył, u, *lm.* **y**, *m.* pochylenie, skłonienie w dół; zbliżenie do końca. *Widzieć kogo w nachyle.*

Nachyłek, 1) **łku**, *lm.* **łki**, *m.* nachylenie się. *Pić wodę u strumienia nachyłkiem.* 2) =, **łka**, *lm.* **łki**, *m. bot.* (Coreopsis), roślina.

Nachyło, *ps. prze.* z uszczerbkiem, z nadwerężeniem; nieszczęśliwie. *Troi szło wszystko nachyło.*

Nachyły, a, e, *p. ob. Nachylony, Pochyły.*

Naci, *ob. Nać, Na.*

Naciast, u, *lm.* **y**, *m.* **Naciasta, y**, *lm.* **y**, *ż.* ciasto zakwaszone, dla udzielenia zakisu świéżéj rozczynie.

Naciasto, 1) **a**, *blm. n. chem.* (fermatum) istota służąca do zakwaszenia. 2) = *p.* obficie, bujno w nać.

Naciasty, *v.* **Nacisty, a, e**, *p.* mający wiele naci, mający bujną nać. *Rzepa naciasta pospolicie małe ma korzenie.*

Naciąć, ął, tnie, *szcz. dk.* cięciem porobić rysy, szpary, *ob. nd. Nacinać.*

Naciąg, u, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Naciągnięcie.* 2)= *ar.* żelazny pręt, po końcach opatrzony kotwicami, do naciągania dwóch przeciwległych ścian, lub napięcia czego tym podobnego; ściągacz. 3) = *chem.* i *farm. ob. Infuzja.*

Naciągacz, a, *lm.* **e**, *m.* który naciąga, wciąga w siebie. *Naciągacze soku,* t. j. jedna lub dwie odrośle, zostawiane u drzew ogławianych, ażeby prędzéj odrastały.

Naciągać, ał, a, 1) *szcz. częst. dk. czego;* wiele rzeczy ciągając nagromadzić; nanieść z pracą, z trudem. *Naciągał potrosze siana na całą zimę. Nie mając konia, naciągał sobie drzewa z lasu na opał. Szczury naciągały różnego śmiecia do nory.* 2)=*szcz. częst. dk. czego;* dosyć czego ciągnięciem nabrać, naczerpać, dość wydobyć, wydostać, wyciągnąć. *Naciągać wody ze studni. Naciągać z kufy wódki.* 3) = *szcz. częst. dk. kogo, gdzie:* zmusić kogo do częstego chodzenia. *Z powodu sprawy, interesu naciągali go po różnych sądownictwach.* 1)=*szcz. nd. co;* ciągnięciem podnosić do góry. *Naciągać wagi u zegara. posp Naciągać zegar.* 5) = *szcz. nd. co;* ciągnąć co, napinać, natężać. *Naciągać skórę, cięciwę. Łuk naciągać. Naciągać powróz dla wieszania bielizny. Naciągać linę dla przeprawy promu. Naciągać struny na skrzypce, gitarę i t. p.* 6) = *szcz. nd. co czém;* nawlekać, pokrywać, obijać. *Naciągać krzesła kapkami, skórą.* 7) = *szcz. nd. chir.* ciągnąc, nastawiać zwichnięty z miejsca członek; wsadzać, wprawiać, prostować. *Naciągać zwichniętą rękę, nogę.* 8)=*szcz. nd. med.* i *chir.* pęcherze sprawiać na ciele; napryszczać. *Wezykatorja przyłożona na skórę, naciąga bąble. Nie odejmuj tego plasta, póki dobrze pęcherzów nie naciągnie.* 9)= *szcz. nd. co na co v. do czego; fig.* naprowadzać, nakierowywać, zwracać. *Naciągać rozmowę na jaki przedmiot. Naciągał rozprawy do wypadków politycznych.* 10) = *szcz. nd. fig. posp.* gwałtem ciągnąć, zmuszać, przekręcać; źle wyjaśniać. *Naciągać znaczenie myśli. Naciągać wyrazy. Niektóry tak naciągają to wyrażenie...* 11) = *szcz. nd. posp.* brać więcéj, jak należy; zarabiać, *Przekupnik ten naciąga po groszu na każdym funcie.* 12) = *sn. nd.* przejmować się, przenikać się czém; nasiąkać czego. *Naciągać zapachu, smaku, koloru.* 13) = *sn. nd.* nalaniem wrzątką wyciągać z ziół cząstki aromatyczne, farbujące, gorzkie i t. p. *Zalej wrzątkiem kwiat rumianku i postaw niech naciągnie. Ta herbata nie naciąga.* = **się**, *złz.* 1) *częst. dk. gdzie*; nachodzić się do zmordowania, nawłóczyć się. *Naciągałem się po różnych sądownictwach. Naciągał się wszędzie i służby nie znalazł. Naciągać się za pracą. Ubogi naciągał się przez dzień cały i nigdzie nic nie dostał.* 2) = *częst. dk.* co, gromadząc, znosząc po wiele razy, namordować się, *czego;* ciągając doznać kłopotów. 3)= *nd.* dawać się rozciągać, *ob. Rozciągać się.* 4) = *nd.* zostawać naciąganym, powlekanym. *Struny naciągają się na skrzypce za pomocą kołeczków. Krzesła naciągają się płótnem lub skórą.*

Naciągadło, a, *lm.* **a**, *n.* narzędzie do naciągania; lewar do naciągania płynów.

Naciąganie, a, *blm. n.* 1) nagromadzanie ściąganiem; nanoszenie, namuażanie z trudem, *ob. Ciąganie.* 2) = nabieranie, naczerpywanie, za pomocą wznoszenia w górę. *Naciąganie wina.* 3) = nasiąkanie. 4) = napinanie, natężanie. 5) = nawiązywanie, nawlekanie, pokrywanie obiciem czego. 6)= nastawianie wywichniętego członka. 7) = ciągnięciem podnoszenie do góry. 8)= drażnienie skóry, irrytacja. *Naciąganie wezykatorji.* 9)=*chem.* wyciąganie z ziół cząstek aromatycznych, farbujących, gorzkich. 10) = *na co, do czego. posp.* nakierowywanie, zwracanie. 11) = *posp.* nakręcanie, wykładanie, *ob. Naciągać.*

Naciągany, a, e, *im.* 1) nanoszony, nagromadzony noszeniem. *Drzewo naciągane do kupy zgniło, ob. Naściągany.* 2) = *fig.* nakręcony, wymuszony, nienaturalny. *Porównanie, rozumowanie naciągane. Rym naciągany.*

Naciągnąć, ął, nie, *szcz. jednt.* jeden raz uskutecznić czynność wyrażoną słowem *Naciągać* (ob. ten wyr.).

Naciągnienie, *v.* **Naciągnięcie, a**, *blm n.* jeden raz uskuteczniona czynność naciągania, *ob. Naciąganie.*

Naciągnięty, a, e, *im* 1) napięty, natężony. *Struna naciągnięta.* 2)= powleczony, pokryty, obity. *Kufer naciągnięty skórą.* 3) = tęgi, dobrze nastały. *Herbata, mięta naciągnięta.* 4) = *posp.* nakierowany, zwrócony. *Rozmowa naciągnięta do jakiego przedmiotu.* 5) = nakręcony; fałszywie wyłożony. *Znaczenie naciągnięte, ob. Naciągnąć, Naciągać.*

Naciec, *ob. Naciekać.*

Nacieckać się, ał—, a—, *złz. dk. posp. ob. Nacackać się.*

Nacieczenie, a, 1) *blm. n.* napłynienie ciekąc, kapając. *Nacieczenie* (infiltratio) *med.* przesiąknięcie cieczą tkanek otaczających miejsca, z którego płyn pochodzi. 2) =, *lm.* **a**, *n. posp. ob. Naciek.*

Naciek, u, *lm.* **i,** *m.* 1) wszelka rzecz powstała z nacieczenia, napływu; sopel. 2) = *geol.* i *min.* a) *stalaktyt* w postaci ostrokręgu, mniéj więcéj podłużny, tworzy się powszechnie od stropu rozmaitych jaskiń lub pieczar przez sączenie się wody, mającéj w rozpuszczeniu dwuwęglan wapna, który mając zetknięcie z powietrzem utraca część kwasu węglowego, i zamieniony na węglan pojedyńczy, tworzy skamieniałości podobne do sopłów lodowych; b) *stalagmit*, w postaci brył okrągławych, powstający na dnie pieczar ze spadających kropel wody ze stalaktytów; niekiedy bryły te, sięgają dosyć wysoko i wtedy podobne są do stalaktytów, tylko na odwrót nformowanych, a czasem łączą się z sobą, i wtedy powstają słupy jakby kolumny podpierające podziemne pieczar sklepienie. c) *kamień wapienny sopłowaty*, należący do rodzaju wapna, z familji węglanu wapna.

Naciekać, ał, a, *sn. nd.* **Naciec, kł, cze,** *dk.* ciekąc napływać; dostatecznie cieczeniem przybywać; nalewać się. *Przez dach naciekа do zboża. Z rynny wody deszczowej naciekło. Naciekło kroplami strugą,*

Naciekanie, a, *blm. n.* napływanie, napełnianie ciekąc, kapając.

Nacieniować, ał, uje, *scz. dk.* dać cienie (np. w obrazie), *ob. Cieniować.*

Nacieniowanie, a, 1) *v.* **Nacieniowywanie,** *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nacieniować.* 2) =, *lm.* **a,** *n. posp.* miejsce nacieniowane.

Nacieniowany, a, e, *im.* mający cienie. *Cera żółta nacieniowana męzkiemi brwiami, wąsem i brodą nie źle się wydaje.*

Nacierać, ał, a, *scz. nd.* **Natrzeć, tarł. trze,** *dk.* 1) *scz. co;* trąc często, długo, wycierać mocno. *Nacierać ciało aż do czerwoności.* 2) = *co czém;* trąc namazywać. *Nacierać obrzękłość maścią. Nacierać ciało spalone oliwą.* 3) = trąc nadpsuwać, naciskać, ugniatać. *Bót mi nacierа nogę.* 4) = *scz. częst. czego;* rozcierać wiele. *Nacierać soli. Nacierać farby. Naciera chrzanu co niemiara.* 5) = *sn. na kogo;* napadać, najeżdżać. *Nacierać na nieprzyjaciela. Żwawo nacierać. Nacierać na błędy ludzkie, fig.* powstawać na błędy. *Nacierać koniem. Nacierać na kogo, fig.* usilnie kogo o co prosić, domagać się. = **się,** *złz.* 1) nacierać siebie czém. 2) = *nieuż.* potykać się, uderzać jeden na drugiego w walce.

Nacierający, a, e, *p* 1) ten co naciera, trze 2) = ten co napada.

Nacieranie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *czego czém;* tarcie powtarzane, wycieranie mocne. 2) = tarciem namazywanie. 3) = tarciem naciskanie, ranienie. 4) = ucieranie, rozcieranie, proszkowanie 5) = *na kogo;* napadanie, najeżdżanie. 6) = *na kogo; fig.* usilne domaganie się, *ob. Nacierać.*

Nacierpieć się, ał—, i—, *złz. dk.* wiele wycierpieć, wiele znieść *Nacierpieć się ucisku, głodu. Ileż mąk się nacierpiał!*

Naciesać, *ob. Naciosywać.*

Nacieszyć się, ył—, y—, *złz. dk. czém, v. kim;* 1) zażyć do woli uciechy, przyjemności. *Nie mogę się dość nacieszyć widokiem téj okolicy. Nacieszyła się synem swoim. Nacieszyć się nowością, kupnem.* 2) = *z kim;* zażyć wspólnie z kim wzajemnéj przyjemności *Nacieszyli się już z sobą. Nacieszyłem się z niemi przez cały wieczór.* 3) = *z kogo, v. z czego;* naśmiać się, nażartować z kogo do woli. *Nacieszyliśmy się z figlów jego. Takeśmy się nacieszyli z jego niezgrabnych konceptów.*

Nacież! (wam), *lm.* wykrzyknika *Na!*

Nacięcie, a, *lm.* **a,** *n.* znak od cięcia czém ostrém, narznięcie.

Nacięty, a, e, *p.* narznięty, co doznał działania wyrażonego słowem *Naciąć.*

Nacinać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Naciąć, ął, tnie,** *dk.* 1) *czego;* cięciem narąbywać. *Nacinać gałęzi. Naciął drzewa.* 2) = *co;* cięciem naznaczać, narznać. *Nacina korę młodego drzewka we wzory. Nie nacinaj tak mocno. Naciął skórę pod banki.*

Nacinadło, a, *lm.* **a,** *n. ob. Baniecznik.*

Nacinany, a, e, *im.* od *Nacinać* cięciem nakrajany, narznany, karbowany, narznięty. *Nacinany wzeby, w karby. Banki nacinane;* z upuszczeniem krwi stawiane.

Nacios, u, *lm.* **y,** *m.* nacięcie, ciosaniem wycięcie; znak na czém wycięty. *Nacios na kształt krzyża.*

Naciosywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Naciosać, ał, a,** *v.* **sze,** *dk.* 1) *prze.* wiele rąbać, wycinać. *Co roku naciosywa ogrom drzewa.* 2) = ciosaniem obrabiać co w pewien kształt. *Naciosywać klinów, kołów. Naciosał kamieni. ob. Naciesać.*

Nacisk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) to, co sprawuje ciśnięcie, przyciskanie, tłoczenie; ciężar naciskający. 2) = ścisk, natłok. 3) = stwardniałość od naciskania na nodze, lub ręce; mozół, nagniotka.

Naciskać, ał, a, *scz. nd.* **Nacisnąć, ął, nie,** *dk.* 1) *co czém;* ciężarem przytłaczać, przygniatać; nakładać ciężar dla uciśnięcia. *Naciskają kapustę szatkowaną w kadzi aby się zległa. Nacisnąć kamieniami len w moczule. Naciskać sery dla wytłoczenia wilgoci. Nie naciskaj tak mocno.* 2) = *scz. nd.* i *dk. kogo; fig.* przynaglać, przymuszać kogo; brać kogo w obroty. *Naciskać kogo aby opłacił należność.* 3) = *scz. nd.* i *dk.* wygniatać, wytłaczać, z trudnością sączyć. *Naciskać soku z malin, z jabłek, z cytryny. Nacisnąć łagru z beczki.* 4) = *scz. z niedokonanego częst. dk. czego;* narzucić, nawalić, wiele czego ponarzucać. *Kto to naciskał kamieni?* 5) = *sn. nd.* i *dk.* literę, zgłoskę, ton mocniéj wymawiać, przedłużać. *W polskim języku naciskamy na przedostatnią zgłoskę.* = **się,** *złz.* 1) *czego;* z nd *częst. dk.* po wiele razy ciskać, rzucać. *Naciskałem się kamieni, aż mi ręce zemdlały.* 2) = *nd.* i *dk.* rzucać się z gniewu, z nieukontentowania. 3) = *nd.* i *dk.* cisnąć się gromadnie, natłaczać się gdzie. *Naciskają się do drzwi. Tak się nacisnął lud do kościoła, iż wejść nie można było.*

Nacja, ji, *lm.* **je, ż** (z łać.) *ob. Naród.*

Nacjonalnie, *ob. Narodowie, v. Narodowo..*

Nacjonalny, *ob. Narodowy.*

Nacz, *skr.* 1) zam. *na co?* (dziś się całe nie używa). *Widzieliśmy go i nie było nacz spojrzeć. Znam to do siebie, że się ni nacz nie godzę.* 2) = zam. *Naczelnik.*

Naczarować, ował, uje, *scz. dk.* czarów nadziałać.

Nacząć, ął, nie, *scz. dk. ob. Zaczynać.*

Naczątek, *ob. Początek, Pierwociny.*

Naczczo, *ps.* nic nie jadłszy, bez śniadania. *Wyszedłem naczczo z domu. Jeszcze jestem naczczo. Nikomu nie służy naczczo zakrapiać się trunkiem.*

Naczekać się, ał—, a—, *złz. dk. czego, v. kogo;* długo, do stęsknienia lub sprzykrzenia sobie czekać czego, lub kogo. *Naczekać się czyjego przyjścia. Naczekałem się listów od matki. Naczeka się długo nim mu zapłacę. Przecież przychodzisz; naczekałem się ciebie.*

Naczekiwać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. nd. czego, v. kogo;* czekając wyglądać czego lub kogo. *Naczekiwać czyjego przybycia.*

Naczelnictwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zwierzchność, przełożeństwo, przewodnictwo, dowództwo. *Powierzyć komu naczelnictwo. Objąć naczelnictwo. Naczelnictwo narodu. Naczelnictwo nad wojskiem.* 2) = *zb.* przełożeni, zwierzchnicy.

Naczelniczy, a, e, *p.* od naczelnika, zwierzchniczy, od dowódcy. *Rozkaz, rozporządzenie naczelnicze.*

Naczelnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) przełożony, zwierzchnik, dowódca. *Zostać naczelnikiem. Być naczelnikiem. Naczelnik duchowny, świecki. Naczelnik państwa. Naczelnik siły zbrojnej narodowéj. Naczelnik wojska.* 2) = *ob. Naczołek.*

Naczelnikowski, a, ie, *p. ob. Naczelniczy.*

Naczelny, a, e, *p.* 1) będący na czele. *Ozdoby naczelne. Wieniec naczelny.* 2) = przewodniczy, przodkujący, pierwszeństwo mający. *Naczelny wódz. Naczelne dowództwo. Naczelny pasterz duchowny* (Papież). *Władza naczelna.* 3) = główny, najważniejszy, najznakomitszy, wyborowy. *Sprawa naczelna. Interes naczelny. Dzieło naczelne* (arcydzieło).

Naczepiać, ał, a, *scz. nd.* **Naczepić, ił, i,** *dk. co na co;* czepiając zawieszać. *Naczepiał robaka na wędkę, ale ten mu umknął Naczepił go przecię.* 2) = z nd. *częst. dk. czego na co;* wiele czego nazawieszać czepiając. *Naczepiała wstążek na głowę. Naczepiał mnóstwo niepotrzebnych ozdób na pomniku.*

Naczerniać, ał, a, *scz. nd.* **Naczernić, ił, i,** *dk.* 1) *co;* na czarno farbować. *Naczerniać wąsy. Naczernił sobie brwi przed zwierciadłem, ob. Poczerniać.* 2) = *częst. czego;* wiele czego na czarno farbować; mazać czém czarném. *Co rok naczerniała pokilkadziesiąt postawów płótna. Naczernić atramentem po papierze.*

Naczerpać, ał, ie, *scz. częst. dk.* **Naczerpnąć, ął, ie,** *jedn. dk. czego;* wiele czego czerpać, nabierać do woli. *Naczerpałem z tego naczynia pięć kwart. Naczerpnął wiadro wody* = **się,** *złz.* zadowolnić się lub znużyć się czerpając co. *Naczerpać się z czyjéj kieszeni. fig.* wiele z kogo skorzystać.

Naczerwieniony, a, e, *p.* naprowadzony czerwoną barwą. *Naczerwieniona farba szara przechodzi w burą.*

Naczesać, *ob Naczesywać.*

Naczesny, a, e, *p. prze.* na czas właściwy, w czasie, w porę właściwą trafiający się, wczesny. *Naczesne przybycie. Naczesny upor, żart.*

Naczesywać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. częst, nd.* **Naczesać,** i *prze.* **Naczosać, ał, sze,** *dk.* 1) *czego;* a) wiele czego czesać grzebieniem lub szczotką; nagładzać, narównywać, oczyszczać. *Naczesywać lnu, konopi, wełny.* b) czesaniem wyciągać wiele. *Naczesać włosów z głowy. Naczesać październy.* 2) = *czego;* siekierą obrabiać, oglądzać w pewien kształt. *Naczesywać belek, kołów, klinów, ob. Naciosywać.* 3) = *co;* czesaniem podejmować w górę, nastawiać, nastroszać; czesać na pewien kształt. *Naczesywać włosy do góry. Naczesać sobie czub, ob. Zaczesywać.* 4) = *posp. co;* naskrobywać, nadrapywać. *Skrobiąc się naczesać czerwoność. fig. Naczesać komu skórę;* wyćwiczyć kogo porządnie.

Naczochrać, ał, a, *scz. dk.* 1) *co;* czochraniem, skubaniem napuszyć. *Naczochrać włosy, kudły, wełnę.* 2) = *czego;* dużo czego czochrając naskubać, czochraniem napuszyć. *Naczochrać wełny.*

Naczołnik, ob. Naczołek.

Naczołek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) *chir.* kość czołowa. 2) = strój, przepaska na czole noszona 3) = sześcienna skrzyneczka ze skóry cielęcéj wyklejona i wewnątrz pewne pismo pobożne zawierająca, która przez Izraelitów na czas modlitwy przymocowywa się do czoła za pomocą rzemyków. 4) = *v. Naczolnik;* pasek u kontara lub uździenicy przechodzący w poprzek czoła u konia.

Naczynać, *ob. Zaczynać, Poczynać.*

Naczynić, *ob. Narobić.*

Naczyniak, a, *lm.* **i,** *m.* torbiak zawierający wiele rozwiniętych naczyń.

Naczynie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wszelki sprzęt potrzebny do utrzymywania, gotowania, lub przyrządzania czego. *Naczynia kuchenne, stołowe. Naczynia gospodarskie. Naczynia browarne, chemiczne. Naczynia kościelne* 2) = *an.* kanały zawierające płyny ożywcze. *Naczynia krwiste, limfatyczne.* 3) = narzędzie którém się co robi. *Naczynia stolarskie. Przyszedł mularz na robotę, ale bez naczynia. Naczynia rolnicze.* 4) = *skrzynkowe; mech.* przyrząd do mierzenia wody w rurach, małych strumieniach i rowach.

Naczyniowy, *v.* **Naczyńkowy układ,** *bot. ob. Układ narządzi prostych w roślinie.*

Naczyniówka, i, *lm.* **i,** *ż.* (membr. choroidea) błona oka, w któréj się rozchodzą naczynia krwiste (błona krwisto-oka).

Naczyńko, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* nie wielkie naczynie.

Naczyńkowaty, a, e, *p.* mający w sobie wiele naczyń krwistych.

Naczyścić, ił, i, *scz. częst. dk. czego;* wiele czego oczyścić. = **się,** *złz.* zadowolić, znużyć siebie czyszczeniem

Naczytać się, ał—, a—, *złz. dk.* czytaniem zadowolić siebie; wiele przeczytać.

Na-ć, zamiast na ci, *ob. Na.*

Nać, ci, *blm. ż.* liście z łodygami jarzyn ogrodowych, których korzeń jadalny. *Nać burakowa, ob. Botwina. Nać rzepna. Nać od marchwi. Nać kartoflana. Nać radysy,* i t. p. *Jaka nać, taka mać, przys.*

Nad, u, *blm. m. mit.* część edenu. *Jeden duch z wielkiej odłaman gromady, zostaje przy mnie: pozdrowia, rozmawia, cofa mię w przeszłość, w błędne Nadu sady.*

Nad, *pmk.* rządzi przyp. 4 i 6 (niekiedy dla złagodzenia literę *d* odrzuca, jak *Naskakiwać;* lub też przybiera *e*, jak *Nade dniem, Nademnie*); wyraża wyższe położenie jednéj rzeczy względem innéj. 1) = *co, kogo;* (z przyp. 4) a) *właściwie,* wyraża że coś dąży zabrać lub zabiera wyższe miejsce względem czego drugiego. *Wzlatać nad dom. Wyrastać nad las. Unosić się nad chmury. Przyleciéć nad bagno. Przyjść nad staw, nad rzekę. Wzniósł się nad niedostępne skały.* b) *fig.* wskazuje przez porównanie: wyższość, doskonałość, cenienie, przenoszenie, stawienie czego, *v.* kogo wyżéj niż co, *v.* kogo; użycie czego *więcéj niż* czego, *więcej jak* co. *Nad mego ojca nie widzę lepszego. Nie ma stanu spokojniejszego nad duchowny. Nic* (nie ma lepszego) *nad dobrą sławę. Co* (jest lepszego) *nad zdrowie? Kochać Boga nade wszystko* (więcéj niż wszystko). *Cenić cnotę nad rozum. Wznieść się nad obawę;* przezwyciężyć obawę. *Wyższy nad swój wiek,* t. j. niż ludzie współcześnie żyjący. *Wzbić się nad gmin, nad przesądy wieku. Ma rozum nad lata. Nad spodziewanie zrobił postęp w naukach. Nagroda nad zasługę. Jest szewc nad szewca;* jeden lepszy od drugiego. *Nie widzi nikogo* (lepszego, doskonalszego) *nad siebie. Mieć co nad kogo:* mieć więcéj niż inny; przewyższać kogo w czém. *Nad miarę. Nad pojęcie. Nad rozum. Nad rozumienie. Nad potrzebę. Nie bierz nad siłę. Nie żyj nad możność. Nie więcéj bawił nad godzinę. Nie więcéj spał nad kwadrans.* 2) = *czém, v. kim,* (z przyp 6) *wł.* i *fig.* nie oznaczając dążenia w górę (jak to ma miejsce w użyciu przyp. 4), wyraża: albo położenie jednéj rzeczy powyżéj drugiéj, albo przenoszenie się w takiem położeniu. *Krzyż nad drogą. Nad brzegiem rzeki. Krakow nad Wisłą. Pomnik nad mogiłą. Stać nad czyim karkiem, fig.* przynaglać, pilnować kogo w robocie. *Siedzieć nad robotą, nad książkami. Płakać nad umarłemi. Stać nad grobem, wł.* znajdować się przy grobie; *fig.* być bliskim śmierci, na schyłku życia. *fig. Niebezpieczeństwo wisi nad głową,* t. j. grozi. *fig. Płakać nad śmiercią czyją. Bocian lata nad gniazdem. Nad naszemi głowami krążą światy. Nad wodami mgła się unosi. Rozmyślać nad marnościami świata,* t. j unosić się myślą powyżéj rzeczy znikomych. *Litować się nad nieszczęśliwemi. Przyjąć władzę nad czém. Mieć dowództwo nad wojskiem. Mieć władzę nad światem. Pan nad panami. Marność nad marnościami.* **Nad** łącznie ze słowami nadaje im znaczenie: 1) zbytku, nadmiaru. *Naddać, Nadmierzyć, Nadważyć.* 2) = powiększenia czegoś. *Nadstawić, Nadsztukować, Nadłożyć.* 3) = położenia wyższego. *Nadmurować, Nadbudować, Nadpisać.* 4) = trafu niespodzianego. *Nadejść, Nadjechać, Nadpłynąć.* 5) = początku czynności wyrażonéj słowem niedokonaném: *Nadpsuć, Nadbić, Nadgnić, Nadłamać.*

Nadab, a, *lm.* **y,** *m.* wielki kapłan u Persów, naczelnik religji.

Nadać, *ob. Nadawać.*

Nadając, *ob. Nadoić.*

Nadanie, a, 1) *blm. n.* danie czego wiele razy powtarzając; udzielenie, nastręczenie. 2) = *lm.* **a,** *n.* przywiléj, dokument przeznaczający jaki dar. 3) = *lm.* **a,** *n.* rzecz darowana. *Nadanie kościoła,* t. j. to, czém go uposażono. 4) = *prze.* pomyślność, powodzenie, *ob. Nadać.*

Nad-antymonjan, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (super-stibias), *ob. Nadsole.*

Nadany, a, e, *im.* od *Nadać,* 1) udzielony, nastręczony. 2) = darowany, zapisany, przekazany. 3) = uprzywilejowany. 4) = *prze.* udatny, nadobny.

Nadaremnie, *v.* **Nadaremno,** *ps.* napróżno, bez potrzeby, *ob. Daremno. Nie bierz imienia Boga twego nadaremno.*

Nadaremny, a, e, *p.* niepotrzebny, nieużyteczny, próżny. *Nadaremne zabiegi i starania. Nadaremna praca, ob. Daremny.*

Nad-arsenian, u, *lm* **y,** *m. chem.* (super-arsenias), *ob. Nad-sole.*

Nadarzać, ał, a, *scz. nd.* **Nadarzyć, ył, y,** *dk.* 1) *częst. kogo czém;* obficie obdarzać kogo. *Nadarzył go wielkiemi podarunkami. Przyrodzenie nadarzyło nas mową.* 2) = *komu co;* nastręczać, przedstawiać, wskazywać. *Nadarzył mi okoliczność pisania do siebie. Nadarzył mi poznanie go.* = **się,** *złz.* zdarzać się, nastręczać się, nawijać się. *Nadarza się przyjazna pora, sposobność, okoliczność. Kupić jeśli co się nadarzy tanio. Przyjąć służbę jaka się nadarzy. Korzystać z okoliczności, co się nadarzyła. Nadarzać się samemu na co, prze.* nastręczać siebie.

Nadarzyciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten, co nadarza, *ob. Dawca, Nastręczyciel.*

Nadatek, tku, *lm.* **tki,** *m.* 1) nadanie, fundacja. 2) = okazja, powód, zdarzenie, okoliczność. 3) = *ob. Naddatek.*

Nadawacz, a, *lm.* **e,** *m. posp.* ten co nadaje, podaje. *druk. Nadawacz farby,* ten co namazuje czcionki na prasie.

Nadawać, ał, a, *v.* **aje,** *scz. nd* **Nadać, ał, a,** *dk.* 1) *co komu* (niek. *z dok. czego*); robić datek, nadanie, udzielać. *Nadawać komu tytuł. Nadał kościołowi wieś. Edukacja kształci rozum, ale go nie nadaje. Nadać ludowi prawa. Nadać krajowi konstytucją. Nadać wolność włościanom. Nadać czemu popęd. Nadać czemu stosowny kierunek. Nadać czemu odmienną postać. Nadać piętno właściwe. Nadać ruch ciału jakiemu, machinie. Nadać życie malowidłu. Nadać ruchu towarzystwu;* ożywić go, rozweselić. 2)=*prze. kogo, v. co czém,* obdarzać, zrobić dar; zapisywać, przekazywać. *Nadawać miasto przywilejami. Nadać klasztor funduszem;* obdarzać szpital pewnemi dochodami. 3)=*co;* podawać, podsuwać. *Nadawać farbę, druk.* pokrywać farbą czcionki na prasie. *Nadać komu piłkę do grania;* rzucić, palantem ją odbić do kogo. *Nadać linkę, żegl.* popuścić ją. 4)=*fig. co, v. kogo, komu;* sprowadzać, sprawiać, zdarzać. *Rozum bez pieniędzy dzisiaj nic nie nadaje. Cóż ci nada piękność bez cnoty. Twoje wybiegi nic ci nie nadadzą. Cóż ci to nada, że się gniewasz! Imię nic nie nada. Jakieś licho zawsze go tu nadaje! Djabli go tu na mój kark nadali. Jakieś nieszczęście nadało mi spotkać się z nim.* 5)= *czego komu;* z nd. *częst. dk.* dając po wiele razy, dać wiele. *Nadawał mi mnóstwo gruszek, jabłek. Nadawali przestrog, upomnień. Nadawasz, v. nadajesz tyle, że nie będę mógł ponieść.* = **się,** *złz.* 1) udawać się, powodzić się, stawać się jak należy. *Nie nadawało się zręczności. Nadało się mi pomyślnie dopiąć swego.* 2) = trafiać się, nadarzać się, zdarzać się. *Nadaje się mi okoliczność pojechania. To mu się dobrze nadało kupić.* 3)= *do czego;* przypadać, przydawać się *na co. Klucz mi nadaje się do zamku. fig.* Nadają się do siebie; zgadzają się z sobą, przypadają do siebie. 4)= *gdzie, ku jakiej stronie;* kierować, podawać się. *Nadawać się ku północy, ku wschodowi, w prawo, w lewo.*

Nadawanie, a, *blm. n.* 1) częste dawanie czego ile potrzeba; ile kto żąda. 2)=udzielanie, nastręczanie. 3)= robienie daru, zapisu, przekazu.

Nadawca, y, *lm.* **y,** *m.* 1) ten co nadaje, założyciel. *Nadawca przywileju. Nadawca klasztoru.* 2)=ten co podaje, podaje. *Nadawca farby preserowi, druk. ob. Nadawacz.*

Nadawczy, a, e, *p.* od nadawcy, do nadania należący. *List nadawczy. Przywilej nadawczy.*

Nadawczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* ta co nadaje; założycielka, fundatorka.

Nadąć, *ob. Nadymać.*

Nadąsać się, ał—, a—, *złz. dk.* dąsać się, gniewać się, nieukontentowanie okazywać długo, wiele, wreszcie zaprzestać.

Nadąsany, a, e, *p* gniewny, zagniewany, nieukontentowany.

Nadążać, ał, a, *scz. nd.* **Nadążyć,ył, y,** *dk.* 1) *kogo, v. za kim;* dościgać, dosięgać, dopędzać. *Nadążałem za nim. Nie mogę go nadążyć. Nadążyć pieszo, konno.* 2)=*komu, fig. nd.* dorównywać; *dk.* sprostać. *Któż mu nadąży w robocie?*

Nadbaba, *ob. Prababa.*

Nadbabka, *ob. Prababka.*

Nadbiedz, *ob. Nadbiegać.*

Nadbieg, u, *lm.* **i,** *m. nieuż.* przybycie biegiem, przybieżenie; zachwycenie z nienacka.

Nadbiegać, ał, a, *nd.* **Nadbiedz, egł, eży,** *v.* **Nadbieżeć, ał, y,** *dk.* 1) *sn. gdzie;* biegiem przybywać, przybiegać. *Na jéj krzyk nadbiegła matka.* 2) = *scz. kogo;* zastawać niespodzianie, zachwytywać kogo. *Nadbiegł nas z poranka, z nienacka. Nadbiedz kogo na uczynku. Burza nas nadbiegła, poet. ob. Zaskoczyć.* 3)= *konia,* z nd. *dk. posp.* namordować, nameczyć, nadsilić konia.

Nadbladnąć, *v.* **Nabladnąć, ął,** *v.* **ladł, lednie,** *sn. dk.* stać się nieco bladym; nieco spłowieć.

Nadblakować, ował, uje, *sn. dk.* nieco zblakować, nieco pozbyć się żywych kolorów.

Nadbłonek, nka, *lm.* **nki,** *m.* (epithelium), błona pokrywająca błonę śluzową.

Nadbłotny, *v.* **Nabłotny, a, e,** *p.* nad błotem położony, na błotach znajdujący się.

Nadbótwieć, Nadbótwiały, *ob. Nadbutwieć, Nadbutwiały.*

Nadbrodek, dka, *lm.* **dki,** *m.* wklęsłość wyżéj brody u konia, gdzie munsztukowy łańcuszek się zapina.

Nadbrodnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Epipogium), roślina należąca do klassy 20, rzędu *jednopręcikowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *bezlisciowy* (E. Gmelini), korzeń ma spłaszczony, gałęzisty, spleciony, łodygę u spodu zgrubiałą, przezroczysto-żółtawą, bezlistną, kwiaty zwisłe, żółtawe, czerwono-kropkowane.

Nadbrzeżanin, a, *lm.* **anie,** *m.* nad brzegiem mieszkający.

Nadbrzeże, a, *lm.* **a,** *n.* miejsce po nad brzegiem rzeki, jeziora, morza położone. *Nadbrzeżem Niemna ciągną się piękne widoki. Iść nadbrzeżem. ob. Wybrzeże.*

Nabrzeżny, a, e, *p.* 1) nad brzegiem leżący. 2) = pograniczny, na krańcu leżący.

Nadbrzuchowy, *v.* **Nadbrzuszny, a, e,** *p.* nad brzuchem się znajdujący. *ar. Żyła nadbrzuszna* (vena epigastrica).

Nadbrzusie, a, *lm.* **a,** *n. ar.* środkowa gładka albo przyozdobiona część brusowania, pomiędzy brusem głównym a krajnikiem leżąca; średnik, zwierzyniec, pas.

Nadbudowywać, ał, a, *scz. nd.* **Nadbudować, ował, uje,** *dk.* budować nad czym; dobudowywać w zwyż.

Nadbutwiały, a, e, *p.* co zaczął butwieć, psuć się, próchnieć, gnić.

Nadbutwieć, ał, eje, *sn. dk.* uledz nieco rozkładowi, zbutwieniu; nieco spróchnieć.

Nadchodzić, ił, i, *sn. nd.* **Nadejść, dszedł, dejdzie,** *dk.* 1) przybywać, przybliżać się idąc. *Oto nasi przyjaciele nadchodzą. Zima już nadchodzi. Nadejdą po chwili. Zaczekaj na mnie, zaraz nadejdę. Jeśli kto nadejdzie, schowaj się żeby cię nie widziano. Byliby nas okradli, gdybyśmy nie nadeszli. Wojsko w pomoc nadeszło. fig. Temi dniami wiele zboża do nas nadeszło. fig. Nadszedł czas utrapienia. fig. Nadeszła godzina śmierci.* 2) = *po czém, za czém;* następować. *Po rozkoszy, nadchodzi żal.* 3) = *dk. kogo;* zdybać kogo, znaleść niespodzianie, napaść. *Nadszedł go na uczynku.* 4) = *dk. co;* natrafić na co. *Nadeszli jednę wyspę.*

Nadchudnąć, *v.* **Nachudnąć, ął,** *v.* **udł, dnie,** *sn. dk.* chudszym się stać, nieco schudnąć. *Po zimie bydło musi nadchudnąć.*

Nadciąć, *ob. Nadcinać.*

Nadciągać, ał, a, *nd.* **Nadciągnąć, ął, nie,** *dk.* 1) *scz. co. ob Naciągać.* 2) = *sn.* posuwając się nadchodzić. *Wojsko nadciąga. Tłum ludu nadciągnął.*

Nadcierać, ał, a, *scz. nd* **Nadetrzeć, dtarł, detrze,** *dk.* trąc nieco zużywać, nadszarpywać. *Dobrze już nadtarłem sukien swoich.*

Nadcinać, ał, a, *scz. nd.* **Nadciąć, ął, detnie,** *dk.* 1) obcinaniem zmniejszać. *Nadciąć kija, bo długi.* 2) = *ob. Nacinać.*

Nadczulność, ści, *blm. ż.* (hypersthesia), zbyteczna drażliwość nerwów na wrażenia zewnętrzne, np. wzroku do światła, słuchu do dźwięku, i t. d.

Naddać, *ob. Naddawać.*

Naddarty, a, e, *im.* od *Naddzierać, Nadedrzeć.*

Naddatek, tku, *lm.* **tki,** *m.* to, co się daje nad miarę, nad oznaczoną ilość. *Biorąc od piekarza chleb, nie zapomnij wziąć naddatku.* 2) = procent, lichwa. *Za sto płaci mi pięć naddatku.*

Naddatkowy, a. e, *p.* od naddatku.

Naddawać, ał, awa, *v.* **aje,** *scz. nd.* **Naddać, ał, a,** *dk.* powiększać to co dano dodatkiem, przydawać jeszcze, więcéj przyczyniać. *Naddawał, ale nie wziąłem. Naddałem mu jeszcze miarkę. Naddawać się czemu, prze.* zupełnie się poświęcać, *ob. Oddawać się. Naddawać się z czém;* nadstawiać się, występować, przechwalać się.

Naddawek, wku, *lm.* **wki,** *m. ob. Naddatek.*

Naddłubywać, ał, a, *scz. nd.* **Naddłubać, ał, ie,** *dk.* poczynać dłubanie zmniejszać przez oddzielanie części, dłubiąc palcem lub jakiem narzędziem. *Juieś tego naddłubał.*

Naddłużać się, ał—, a—, *złz. nd.* dłużej rozciągać się.

Naddrobnieć, ał, eje, *sn. dk.* drobniejszém się stać o niewiele, nadmaleć.

Naddunaje, a, *blm. n.* kraj położony nad rzeką Dunajem.

Naddunajski, a, ie, *p.* nad Dunajem leżący.

Naddział, *ob. Pradział.*

Naddzienny, a, e, *p.* nade dniem będący, nade dniem stający się.

Naddzierać, ał, a, *scz. nd.* **Nadedrzeć, ddarł, dedrze,** *dk.* 1) trochę rozdzierać, nadpsowywać przez użycie. *Jeszcze używam téj sukni, ale już się naddziera.* 2) = zmniejszać przez oddzieranie części. *Za wiele ważyło, więc naddarłem.*

Naddźwierek, rka, *lm.* **rki,** *m. v. Nadokniе, v. Kamsans, v. Supraport, ar.* przyozdobienie, albo miejsce na nie nade drzwiami uczynione.

Nade, zam. *Nad,* (ob. ten wyr.)

Nadecznik, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Badiaga), roślina z gromady *Wodorostów,* rzędu *Dwuznacznych,* listowie ma łodyżkowate, gąbczaste, galaretowate, z przezroczystemi ostrzami, zapach zwierzęcy, zieloność roślinną, zdarza się w wodach czystych; gatunki: = *rzeczny, v. wodny* (B. fluviatilis), zwany posp. *Badjagą,* z początku pokrywa drzewo, sitowie, lub inne wodne rośliny, w kształcie gąbczastéj, zielonéj skorupy, później w gałązki spłaszczone, galaretowate wyrasta; drugi gatunek, złożony cały z zielonych, ziarnami napełnionych rurek, tworzy na gałęziach do wody zanurzonych, grubą, gąbczastą massę.

Nadedrzwie, a, *lm.* **a,** *n.* spojenie w górze odrzwi; nadprożek.

Nadejść, *ob. Nadchodzić.*

Nadejście, a, *blm. n* przybycie. *Za nadejściem mego ojca, powiesz mu żem wyszedł. Za nadejściem poczty nowe wiadomości otrzymamy.*

Nadelbiański, a, ie, *p.* nad rzeką Elbą leżący.

Nademdlewać, ał, a, *sn. nd.* **Nademdleć, ał, eje,** *dk.* 1) zaczynać mdleć, powoli omdlewać. *Wysilony prawie nademdlewałem.* 2) = słabieć, słabnąć, upadać na siłach. *Z ciężkiéj pracy siły nademdlewają. Nademdleć długiém chodzeniem. fig. Kraj nasz nademdlewa;* skłania się ku upadkowi. 3) = poczynać miękнąć w gotowaniu. *Bolwina w kotle na ogniu już nademdlewa.*

Nadeń, skr. zam. *Nad niego, ob. On.*

Nadeptywać, ał, a, *scz. nd.* **Nadeptać, ał, a,** *v.* **pcze, v pce,** *dk.* 1) *kogo, v. komu na co, v. co;* stąpając, nogami, *v.* nogą co przyciskać. *Nadeptałeś mi nogę. Idąc po ciemku nadeptałem psa. Nadeptał robaka.* 2) = *czego;* nanosić obuwiem, nalepiać. *Nadeptać błota na podłogę.* 3)=*co;* tratując nogami dużo ugniatać. *Nadeptałem dziś dwie beczki kapusty.* = **się,** *złz.* z dk. *częst. dk.* nachodzić się, nabiegać się. *Nadeptałem się dzisiaj dosyć.*

Nader, *ps.* bardzo, zbytecznie. *Nader różnie pojmują te rzeczy, aby mogli zgodzić się na jedno.*

Naderbękart, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* syn nieprawnie spłodzony z zamężną, lub z żonatym.

Naderspan, *v.* **Nadirszpan, a,** *lm.* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z węg.) wielki pan, wielki hrabia węgierski. *Jako palatyna węgierskiego zwano Władysława Opolczyka powszechnie w Polsce i u Krzyżaków z węgierska naderspanem.*

Naderszać; ał, a, *scz. nd.* **Naderszyć,ył, y,** *dk* podejmować w górę pierze, włosy. *Kominczą staje się postawa szczudlowca, gdy jak marabu się zgarbi, szyję do tułubu ściągnie, naderszeje.*

Naderzały, a, e, *p.* z podjętym w górę pierzem, włosem. *Napuszona, naderszała sowa ma minę zhipokondrzałego uczonego. W postawie naderszałego zadumania można często i nasze bociany widzieć.*

Naderwać, *ob. Nadrywać.*

Naderznąć, *ob. Nadrzynać.*

Nadesłać, *ob. Nadsyłać, Nadściełać.*

Nadeście, *ob. Nadejście.*

Nadeuropejski, a, ie, *p.* wyższy, doskonalszy niżeli w Europie. *Nadeuropejska cnota.*

Nadewszystko, *ps.* pierwiéj niż cokolwiek innego. *Nadewszystko to mniéj na pamięci.*

Nadęcie. 1) *v.* **Nadęto,** *ps.* pysznie, dumno, hardo. *Odpowiadać nadęcie. Chlubić się bogactwem nadęcie. Pisać nadęcie. Mówić nadęcie.* 2) =, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nadąć,* napełnienie czego wewnątrz próżnego powietrzem. 3) = *ob. Odęcie.* = **się,** *zaimk.* 1) wypełnienie się powietrzem, napuchnięcie. 2) = *ob. Nadętość.*

Nadęto, *ps. ob. Nadęcie.*

Nadętość, ści, *blm. ż.* duma, pycha, nadymanie się; *fig.* przesada. *Człowiek pełen nadętości. Nadętość stylu.* 2) = nabrzękłość, ociekłość; *ob. Odęcie.*

Nadęty, a, e, *p.* 1) dęciem wypełniony. *Pęcherz nadęty.* 2)= *fig.* dumny, pyszny, zarozumiały i powagę przesadną przybierający. *Próżnością nadęty. Nadęty swojém urodzeniem.* 3) = *fig.* wymuszony, przesadny, poważny przesadnie. *Styl nadęty. Mowa nadęta.* 4) = *fig.* zagniewany, gniewny. *Mina nadęta. Postać nadęta.*

Nadginać, ał, a, *scz. nd* **Nadgiąć, ął, degnie,** *dk.* zginaniem nieco schylać; nadchylać.

Nadginąć, ął, nie, *sn. dk.* w części zginąć, zostać zatraconém częściowo. *Miałem dużo książek, ale przez pożyczkę nadginęły.* 2) = *fig. posp.* nieco zubożeć. *Przez niedozór nadginął majątek.*

Nadgłaszać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Nadgłosić się, ił—, i—,** *dk,* odzywać się do kogo, *ob. Zgłaszać się.*

Nadgłośnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* (epiglottis) daszek chrząstkowy, który pokrywa krtań.

Nadgłówek, wka, *lm.* **wki,** *m.* 1) *ob. Naglówek.* 2)= (thrombus neonatorum, cephaloematoma) *med.* obrzęk łość na głowie rodzącego się dziecka wielkości nerki, powstała z wynaczynienia.

Nadgłównik, a, *blm. m.* punkt na niebie nad głowami położony, zenit.

Nadgłówny, a, e, *p.* nad głowami będący. *Punkt nadgłówny.*

Nadgnić, ił, ije, *sn. dk.* w części zgnić; nadpsuć się gnijąc. *Miałem piękny melon, ale mi nadgnił.*

Nadgnieciony, a, e, *im.* nieco zgnieciony. *Suknia nagnieciona.*

Nadgnieść, gniotł, gniecie, *scz. dk.* trochę zgnieść. *Jarzmo wołom karku nadgniotło.*

Nadgniotek, *ob. Nagniotek.*

Nadgnoić, ił, i, *scz dk.* dozwolić nieco zgnić, począć gnoić.

Nadgoić, ił, i, *scz. dk.* w części zgoić, nieco zagoić. = **się,** *złz.* w części zagoić się.

Nadgonić, ił, i, *scz. dk.* goniąc doścignąć. *Nadgoniłem go pocztą blisko stacji.*

Nadgorzały, a, e, *p.* nieco opalony, nadpalony, podsmalony. *Chaty nadgorzałe w pożarze.*

Nadgradzać, ał, a, *scz. nd.* **Nadgrodzić, ił, i,** *dk.* 1) grodzić, uplatać na wierzchu czego zrobionego grodzeniem, uplataniem. *Nadgradzam płot, bo za nizki.* 2) = *prze. ob. Nagradzać.*

Nadgradzanie, a, *blm. n.* 1) grodzenie na czém zagrodzoném. 2) = *ob. Nagradzanie.*

Nadgraniczny, a, e, *p* nad granicą leżący, pograniczny, *Slup nadgraniczny.*

Nadgrobek, *ob. Nagrobek.*

Nadgroda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *posp.* to, co zrobione grodzeniem nad czém. 2) = *ob. Nagroda.*

Nadgrodzić, *ob. Nadgradzać, Nagradzać.*

Nadgrodzie, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Nadgrodek, dka,** *lm.* **dki,** *m.* twierdza nad miastem panująca, zamek, miasto warujący; cytadella.

Nadgrodzony, a, e, *im.* 1) grodzeniem na wierzchu czego grodzonego zrobiony. 2) = *ob. Nagrodzony.*

Nadgryzać, ał, a, *scz. nd.* **Nadgryźć, zł, zie,** *dk.* gryząc odkąsywać część małą czego całego. *Mysz nadgryzła jabłko.*

Nadgryziony, a, e, *im.* gryzieniem, odkąsywaniem w małej części zmniejszony. *Chleb nadgryziony. Bułka nadgryziona.*

Nadgryzać, *ob. Nadgryzać.*

Nadgwiazdkowate rośliny, stanowią oddzielną rodzinę.

Nadhołdować, *nieuż. ob. Zhołdować.*

Nadinspektor, a, *lm.* **owie,** *m.* (z łać.) starszy inspektor, naczelny dozorca.

Nadintendent, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) starszy intendent, naczelny rządca do utrzymania porządku domu lub spraw jakowych. *Nadintendent książęcego domu. Nadintendent wojskowy.*

Nadintratny, a, e, *p.* przewyższający dochody. *Nadintratny zbytek.*

Nadir, *v.* **Nadyr, u,** *blm. m.* 1) (*Podstopnik, Rd*), *ast.* punkt sfery niebieskiéj, przeciwległy *zenitowi,* wprost pod naszemi nogami; dolny kraniec linji *wierzchołkowéj,* jeden

z biegunów *poziomu*. 2) =, *lm.* **y**, *m.*, *v. Popabad*, *v. Penebad*, *v. Penegabail* (dawniéj *Pengsid-dinar*), pieniądz srebrny perski = 50 kop. = 3 zł. 10 gr.

***Nadistny**, **a**, **e**, *p.* tyle co nadpodstatni, nadtameczny, staropolski wyraz. *Sam ojciec* (*Bóg*) *źródło jest nadistnego bóstwa*, *ob. Nadpodstatni.*

Nadjazd, **u**, *lm.* **y**, *m.* przybycie niespodziane; przybycie w ciągu jakiegoś wypadku.

Nadjeżdżać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Nadjechać**, **ał**, **dzie**, *dk.* przyjeżdżać w ciągu jakiegoś wypadku, przyjeżdżać niespodzianie. *Oto nadjeżdżają. Zaczekaj na mnie nim nadjadę.*

Nadjądro, **a**, *lm.* **a**, *n.* (epidydimis), organ leżący nad samém jądrem.

Nadkarpiec, **pca**, *lm.* **pce**, *m. leś.* wzgórze ukształcone na ziemi, kiedy drzewo od burzy z korzeniami zostanie na ziemi wywrócone, a pień drzewa będzie od korzeni odpiłowany lub odrąbany, i korzenie w tém położeniu pozostałe zgniją.

Nadkazić, **ił**, **i**, *scs. dk.* trochę skazić, nadpsuć.

Nadkład, **u**, *lm.* **y**, *m. gór.* wisząca ściana.

Nadkładać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadłożyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) więcéj przyczyniać, naddawać. *Oto pieniądze na kupno, a jeśli nie stanie swojemi nadłożysz.* 2) = *han.* wyższą cenę dawać. *Nadłóż pan nieco, a oddam mu ten towar. Nadłożyć na funcie po dwa grosze.* 3) = *czém;* nadsztukowywać, nadstawiać. *fig. Nadłożyć ucha;* nadstawić ucha, pilnie słuchać.

Nadkładka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* dodatek, dokładka, naddatek.

Nadkolanek, *ob. Nakolanek, Rzepka.*

Nadkołatywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadkołatać**, **ał**, **a**, *v.* **cze**, *v.* **ce**, *dk.* kołataniem nadwerężać. *Nadkołatał zdrowie. fig. Nadkołatywa majątek*, t. j. niszczy powoli. = **się**, *stz.* poczynać chylić się ku upadkowi. *Państwo się nadkołatywa. Prędko się nadkołata, bo nie szczędzi zdrowia.*

Nadkopycie, **a**, *lm.* **a**, *n.* obrączkowata wypukłość ku wynioslościom piętkowym.

Nadkracać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadkrócić**, **ił**, **i**, *dk. ob Przykracać, Skracać.*

Nadkrzywiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadkrzywić**, **ił**, **i**, *dk.* nieco krzywym czynić, nadginać, nadchylać.

Nadkwaszać się, **ał**—, **a**—, *stz. nd.* **Nadkwasić się**, **ił**—, **i**—, *dk.* stawać się nieco kwaśnym.

Nadkwaśnieć ał, **eję**, *sn. dk.* stać się nieco kwaśném, trochę skwaśnieć. *Śmietanka nadkwaśniała.*

Nadlać, *ob. Nadlewać.*

Nadlatywać, **ał**, **a**, *v.* **uje**, *sn. nd.* **Nadlecieć**, **ał**, **i**, *dk.* 1) lecąc przybywać. *Nadlatuje mnóstwo żurawi. Szarańcza nadleciała.* 2) = *fig.* szybko nadbiegać. *Na ten hałas ludzie nadlatują. Konnica nadleciała.*

Nadleśniczy, **ego**, *lm.* **owie**, *m.* starszy leśniczy.

Nadlewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadlać**, **ał**, **eje**, *dk.* nalewać dodając do nalanego; nalewać nadto zbytecznie. *Data mi mléka kwartę i jeszcze nadlała. Nadlej jeszcze, pełną szklankę wina Nie nadlewaj więcej, bo przelejesz.*

Nadlewek, **wku**, *lm.* **wki**, *m.* to co się nadlewa; *gis.* zbytnia ilość spiżu przy odlewaniu. *Odpiłować nadlewek.*

Nadliczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadliczyć**, **ył**, **y**, *dk.* naliczać nad oznaczoną liczbę. *Nadliczyć komu;* dać więcéj niż potrzeba, niż wypada.

Nadliczbowy, *v.* **Nadliczebny**, **a**, **e**, *p.* nad liczbę oznaczoną przechodzący; większy nad policzoną ilość; *alg.* nad liczbą się znajdujący. *Wykładnik nadliczbowy.*

Nadlinjowy, **a**, **e**, *p.* nad linją położony, wyżéj linji znajdujący się.

Nadlotka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* okrycie z piór mniejszych nad lotnemi piórami w skrzydłach ptaków; najczęściéj używa się w *lm.*

Nadludzki, **a**, **je**, *p.* przechodzący to, co jest ludzkiém; wyższy nad to, co ludziom właściwe. *Mądrość nadludzka. Postać nadludzka. Siła nad udzka. Dziewica piękności nadludzkiéj. Okrucieństwo nadludzkie* (szatańskie). *Złość nadludzka.*

Nadłamanie, **a**, 1) *blm. n.* jednorazowa czynność nie całkowitego złamania. *Nadłamanie kości.* 2) =, *lm*, **a**, *n.* miejsce gdzie się odbyło częściowe złamanie. *Leczyć nadłamanie. ob. Nadłom.*

Nadłamywać, **ał**, **uje**, *v.* **ywa**, *scz. nd.* **Nadłamać**, **ał**, **ie**, *dk.* łamać niezupełnie, w ten sposób, iż niektóre części zostają całe. *Nadłamał mi kija. Swawoląc nadłamał poręcz u krzesła.*

Nadłatywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadłatać**, **ał**, **a**, *dk. posp.* nieco łatać, uskuteczniać łatanie w części. *Nadłatałem trochę dziur, ale jeszcze wiele pozostało.*

Nadłom, **u**, *lm.* **y**, *m.* co nadłamano. *Zrobić w murze nadłym.*

Nadłożyć, *ob. Nadkładać.*

Nadłubać, **ał**, **ie**, *scz. dk. czego;* powolnie, z pracą czego narobić, naczynić, *ob. Dłubać.* = **się**, *stz.* mozolnie napracować się około czego.

Nadmagać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadmódz**, **ógł**, **ože**, *dk.* jedno drugiém z potrzeby zastępować; *fig.* sztukować się, łatać się. *Nie znając przedmiotu, konceptami nadmaga.*

Nadmarszczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadmarszczyć**, **ył**, **y**, *dk.* trochę marszczyć. *Nadmarszczyć czoła.* = **się**, *stz.* nieco zmarszczyć się.

Nadmarzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadmorzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) głodem kogo nieco osłabiać. *Konia mi głodem nadmorzył.* 2)=męczeniem nieco ujmować siły.

Nadmiar, 1) **u**, *lm.* **y**, *m.* co nad miarę wychodzi, co jest więcéj nad ilość oznaczoną, naddatek, przewyżka, zbytek. *Nadmiar szczęścia nie olśnił go.* 2)= *ps. nieuż.* zbyt, niezmiernie, bardzo. *Miał do czynienia z rodem nadmiar porywczym.*

Nadmiarz, *ps. nieuż.* zbytecznie.

Nadmieniać, *ob. Namieniać.*

Nadmierny, **a**, **e**, *p.* 1) miarę przechodzący. 2) = więcéj jak mierny, środkujący między miernym, a wielkim. *Wzrost nadmierny.*

Nadmierzać, **ał**, **a**, *scz nd.* **Nadmierzyć**, **ył**, **y**, *dk.* nad oznaczoną miarę naddawać.

Nadmieście, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) zamek, twierdza, wyżéj nad miastem wznosząca się. 2)= przestwór po nad miastem. *Arfa brzmieniem przeciągłém nadmieścia rozmiła.*

Nadmniejszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadmniejszyć**, **ył**, **y**, *dk. ob. Umniejszać, Pomniejszać.*

Nadmogilny, **a**, **e**, *p.* istniejący nad mogiłą. *Każda osada miała w mroku leśnym swój cmentarz, złożony z tylu mogił i nadmogilnych ognisk do palenia ciał zmarłych, ile było rodzin w osadzie.*

Nadmordowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadmordować**, **ał**, **uje**, *dk.* przymordowywać nieco, fatygować. *Nadmordował nieprzyjaciela harcami.*

Nadmorski, **a**, **e**, *p.* nad morzem leżący. *Kraj nadmorski. Brzeg nadmorski. Góra nadmorska, ob. Przylądek. Miasto nadmorskie. Mieszkańcy nadmorscy.*

Nadmorze, *ob. Pomorze.*

Nadmorzyć, *ob. Nadmarzać.*

Nadmożony, **a**, **e**, *p.* wysilony nad możność, nad siły, zmożony, przemożony.

Nadmuchiwać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Nadmuchać**, **ał**, **a**, *dk.* 1) dęciem z ust wiatr nawiewać na co; napełniać co powietrzem przez dmuchanie. *Nadmuchiwać na świeże pismo, aby wyschło prędzéj.* 2) = *scz. czego;* poruszając co lekkie dmuchaniem nasypywać na co. *Zdmuchując kurz z książki, nadmuchałeś go na stół. fig. Nadmuchać komu do ucha, v. w uszy*, nagadać, napleść czego wiele. = **się**, *stz.* utrudzać się dmuchaniem.

Nadmurowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadmurować**, **ał**, **uje**, *dk.* wznosić mur nad czém. *Nadmurowywać ścianę. Nadmurował kominek.*

Nadnaturalnie, *ps.* (z łac.) sposobem nie naturalnym, nie przyrodzonym, nie zwykle.

Nadnaturalność, **ści**, *blm. ob. Nadprzyrodzoność.*

Nadnaturalny, **a**, **e**, *p. ob. Nadprzyrodzony.*

Nadnercze, **a**, *lm* **a**, *n.* gruczoł nad nerkami leżący.

Nadniebny, **a**, **e**, *p.* nad niebem będący.

Nad niedokwas, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (superoxydum), *ob. Nadokwas.*

Nadniesiony, **a**, **e**, *im. b.* od *Nadnieść. Nadniesiona przy oblężeniu Odolanowa wiadomość o śmierci króla.*

Nadnosić, **ił**, **i**, *scz. nd.* **Nadnieść**, **niosł**, **niesie**, *dk.* 1) w czasie innego jakiego działania, na pewną porę przynosić. *Poczekajcie nieco, u stołu, wnet nadniosą wety. Jakie licho cię tu nadniosło?* 2)= z nd. *częst. dk* część

czego po kilka razy przenieść. *Miałem kopę gruszek, ale ten filut nadnosił już trochę.*

Nadoba, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *prze.* naczynie. 2) = powab piękność, uroda, wdzięk.

Nadobfitować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* i *dk. w co;* nader hojnie, obficie opatrzonym być, opływać.

Nadobka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (Adela), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów nocnych.

Nadobnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot. ob. Amarylek, v. Amarylka, v. Narcyzowa lilja* (Amaryllis).

Nadobniczek, **czka**, *lm.* **czkowie**, *piesz. ob. Nadobnik.*

Nadobniczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. piesz.* nadobnisia, kobiéta nadobna.

Nadobnie, *ps.* pięknie, ślicznie.

Nadobnisia, **i**, *lm.* **e**, *ż.* kobiéta śliczna.

Nadobnis, **a**, *lm.* **sie**, *v.* **owie**, *m.* człowiek nadobny, śliczny.

Nadobniuchny, **a**, **e**, *p.* nader nadobny, bardzo piękny, pięknuchny.

Nadobność, **ści**, *blm. ż.* wdzięk, powab; piękność. *Nadobność postaci. Nadobność stylu.*

Nadobny, **a**, **e**, *p.* powabny, wdzięczny; piękny, ładny. *Twarz nadobna. Dziecię nadobne. Kwiatek nadobny. Przyrodzenie nadobne. Nauki nadobne*; belletrystyka, literatura piękna.

Nadodrzański, **a**, **ie**, *p.* nad Odrą leżący.

Nadodrze, **a**, *blm. n.* prowincja, strona nadodrzańska.

Nadoić, **ił**, **i**, *dk.* **Nadajać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* dojeniem otrzymać pewną miarę. *Nadaja z trzech krów siedem garncy mléka. Nadoiła ledwie kwartę. fig. posp. Nadoił z niego niemało*; skorzystał wiele. =**się**, *stz.* 1) zmordować się dojąc. 2) = *posp.* do syta się napić. *Nadoił się dobrze wina.* 3)= *fig. posp.* otrzymać wiele od kogo nieprawych korzyści. *Nadoił się z mojego majątku.*

Nadokienek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. ar.* nadprożnik w oknie.

Nadoknie, **a**, *lm* **a**, *n. v.* **Biuda**, **y**, *lm.* **y**, *ż. ar.* przyozdobienie, albo miejsce na nie, nad oknem uczynione.

Nadokuczać, **ał**, **a**, *sn. częst. dk.* **Nadokuczyć**, **ył**, **y**, *jednt. dk. komu;* dokuczaniem natrętném uprzykrzyć się komu; dogryźć do żywego; dać się we znaki.

Nadokwas, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (super-oxydum) związek chemiczny 1go stopnia, pod względem ilości kwasorodu wyższy od *okwasu* (oxydum) a niższy od kwasu, utworzony z pierwiastku i kwasorodu, np. *nadokwas ołowiu.*

Nadolny, **a**, **e**, *p.* na dole będący. *Brama nadolna. Piętro nadolne. fig. Świat nadolny*; ziemski podsłoneczny. *Stworzenia nadolne, ob. Podolny.*

Nadołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m.* 1) dolna części czego. *Nadołek u sukni, u koszuli, ob. Podołek.* 2)=miejsce, gdzie szyja się kończy.

Nadostrożność, **ści**, *blm. ż.* zbyteczna ostrożność.

Nadpaść się, **ał**—, **a**—, *stz. nd.* **Nadpaść się**, **padł**—, **padnie**—, *dk.* zaczynać padać się, psuć się, łamać się; nieco nadpsuwać się, nadłamywać się, butwieć po trochu. *Ołowiana rura nadpada się.*

Nadpadany, **a**, **e**, *im.* od *Nadpadać się*, trochę rozpadły, rozpękły, nadłamany.

Nadpalać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadpalić**, **ił**, **i**, *dk. co, v. czego;* nieco czyć po trochu paleniem, opalać, nieco przypalać. *Nadpalać koniec kija. Nadpalić sobie włosów, suknі. Nadpalić świécę.* = **się**, *stz.* 1) palić się w części. 2)= *posp.* opalać się na słońcu. *Twarz się nadpaliła.*

Nadpalony, **a**, **e**, *im.* od *Nadpalać, ob. Opalony, Ogorzały.*

Nadpaść się, *ob. Nadpadać się.*

Nadpęcie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *tylne;* między przegubem a kutem. 2)= *przednie*, między kolanem przedniém a kutem.

Nadpęklina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* przepuklina częściowa (hernia littrica, lateralis), wypadnięcie strony jednéj jakiejkolwiek wnętrzności.

Nadpić, *ob. Nadpijać*

Nadpiecek, **cka**, *lm.* **cki**, *m.* miejsce na wierzchu pieca, *v.* nad piecem.

Nadpielać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadpleć**, **eł**, **piele**, *dk.* rozpocząć pielenie pewnego oznaczonego miejsca; wyniszczać w części zle zielska; *fig.* wykorzeniać w części występki. *Nadpielać pszenicy. Nadpieliam mego zagonu. fig. Gorliwém powstawaniem nadpieł przekupstwa*, *ob. Nadpleniać.*

Nadpiersie, **a**, *lm.* **a**, *n. fort.* podwyższenie o kilka stop, które się robi na przedpiersieniu kąta bronionego, czy to bastjonu, czy też innego jakiego dzieła, dla zasłonienia części jego.

Nadpierszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* 1) podgardle u kura. 2)=*ob. Napierśnik.*

Nadpiętka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* podstawa pługa która zawsze w bróździe zostaje i dotyka spodniéj części pługa.

Nadpiętny, **a**, **e**, *p.* nad piętami leżący. *Ścięgno nadpiętne, an.* (tendo Achillis).

Nadpijać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadpić**, **ił**, **ije**, *dk. czego, v. co;* nieco wypijać. *Nadpij wina z kieliszka. Nadpij swojéj szklanki.*

Nadpiłowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadpiłować**, **ał**, **uje**, *dk.* 1) nieco w części przepiłowywać. 2)=odejmując część przez piłowanie, zmniejszać. *Tram był za długi, więc nadpiłowałem.*

Nadpis, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) to co nad czém napisano; tytuł. *Nadpis rozdziału Nadpis nade drzwiami.* 2)= to co przechodzi nad zakres pismem objęty. *Nadpis na wybrzeżu książki, listu napisanego.* 3)= *ob. Napis.*

Nadpisywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Nadpisać**, **ał**, **sze**, *dk. gdzie, na czém, nad czém;* napis dawać. *Nadpisywać nad bramą. Nadpisywać na liście. Nadpisz tu te słowa. Nadpisać na maryginesie. Nadpisać adres. Nadpisać na wybrzeżu książki swoje uwagi, ob. Pisać.*

Nadpleniać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadplenić**, **ił**, **i**, *dk.* w części wypleniać, wytępiać; nieco wygubiać. *Nadplenić nieprzyjaciół, ob. Wypleniać, Plenić.*

Nadplewiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadplewić**, **ił**, **i**, *dk. posp. ob. Nadpielać.*

Nadpłacać, **ał**. **a**, *scz. nd.* **Nadpłacić**, **ił**, **i**, *dk.* płacić więcéj, płacić nad to, co wypada, nad umowę, nad wartość, *ob. Przepłacić. Płacić.*

Nadpłacanie, **a**, *blm. n.* płacenie w działaniu, więcéj niż potrzeba, niż wypada, niż ugodzono, niż warto.

Nadpłacenie, **a**, 1) *blm.* jednorazowe płacenie nadliczbę oznaczoną. 2)=*lm.* **a**, *n. posp. ob. Nadpłata.*

Nadpłat, **u**, *lm.* **y**, *m.* przyszwa u trzewika.

Nadpłata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* to, co się daje więcéj nad opłatę ugodzoną.

Nadpłodek, **dka**, *lm.* **i**, *m. fizjol.* które zapłodnienie, poczęte już w ciąży.

Nadpływać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Nadpłynąć**, **ął**, **nie**, *dk.* płynąc zbliżać się gdzie w ciągu innego tam działania; przypływać. *Oto płyty, statki nadpływają. Okręt nadpływa. Poczekamy, nim czółno nadpłynie. Nadpływać na wir, na prąd morski.*

Nadpłodnienie, **a**, *blm. n.* (superfectatio), obfity płód, podwójny, potrójny, i t. d. albo jeżeli przy płodzie prawdziwym znajduje się fałszywy płód.

Nadpodeszwie, **a**, *lm.* **a**, *n.* piérwsza cieńsza podeszwa w botach, trzewikach, *ob. Podeszwica.*

***Nadpodstatni**, **a**, **ie**, *p.* (trans substantialis) od *podstata*, substancja, wyraz staropolski, znaczący to, co wyższe jest od saméjże podstaty, lub od istoty świata. Istotą świata tego jest świat tamten, lub tuteczności tameczność. Nadpodstatni, to tedy tyle, co nadtameczny. Już w staréj polszczyźnie stawiano na miejsce jego wyraz *nadistny*. Odnosi się do Boga ściśle zaświatowego. Mówiło się np. „W Imię nadpodstatniéj Trójcy.“

Nadpospolity, **a**, **e**, *p.* niezwyczajny, *ob. Niepospolity.*

Nadpotrzebny, **a**, **e**, *p.* przechodzący potrzebę; zbywający, zbyteczny. *Wydatki nadpotrzebne, ob. Niepotrzebny.*

Nadpowietrzny, **a**, **e**, *p.* po za obręb powietrzotoku ziemskiego wychodzący. *Przestrzeń nadpowietrzna. Światy nadpowietrzne. W nadpowietrznéj przestrzeni unoszą się światy niezliczone. Zjawiska nadpowietrzne.*

Nadpracowany, **a**, **e**, *p.* pracą nieco nadwątlony. *Nadpracowanemu wojsku dać wypocząć. Nadpracowane siły.*

Nadpradziad, *ob. Prapradziad.*

Nadproże, **a**, *lm.* **a**, *n.* i *zdr.* **Nadprożek**, **żka**, *lm.*

żki, *m. v.* **Nadprożnik**, **a**, *lm.* **i**, *m. ar.* spojenie w górze podwojów, nadedrzwie.

Nadprucie, **a**, *blm. n.* 1) kraje położone nad rzeką Prutem; wybrzeże rzeki Prut. 2) = dokonana czynność wyrażona słowem *Nadpruwać*.

Nadpruwać, **ał**, **ał**, *scz. nd.* **Nadpruć**, **ul**, **uje**, *dk.* nieco rozpruwać. *Nadpruwam szwu, bo za wiele sposzyłem. Nadpruł więcéj nad miarę wskazany.*

Nadprzyrodzenie, *v.* **Nadprzyrodzono**, *ps.* nadnaturalnie; sposobem przechodzącym nasze pojmowanie przyrody.

Nadprzyrodzoność, **ści**, *blm. ż.* nadnaturalność, nadzwyczajność; właściwość niektórych zjawisk naszemi środkami pojmowania przyrody nie dająca się wytłómaczyć.

Nadprzyrodzony, **a**, **e**, *p.* 1) przechodzący zwykłe i znane siły przyrody; wyższy nad nasze pojęcia przyrodzone; nadzwyczajny. *Siła nadprzyrodzona. Cnota nadprzyrodzona. Przyczyna nadprzyrodzona. Zjawisko nadprzyrodzone.* 2) = * *log.* (supernaturalis), tyle co tameczny, do tamtego świata odnoszący się, jako np. *Jaźń w człowieku jest nadprzyrodzoną istotą.*

Nadpsucie, **a**, *blm. n.* tylko co poczęto psucie, gnicie.

Nadpsuty, **a**, **e**, *p.* co począł się psuć, w części zepsuty. *Owoc nadpsuty. Ząb nadpsuty.*

Nadpsuwać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Nadpsuć**, **uł**, **uje**, *jedn. dk.* **Nadpsować**, **ał**, **uje**, *dk. częst.* trochę psuć, zacząć psować. *Nadpsuwa sobie zęby używaniem słodyczy. Nadpsuł nóż o żelazo.* = **się**, *złz.* zaczynać psuć się. *Suknia już się nadpsuwa. Jabłka w sklepie już się nadpsuły*

Nadra, **y**, *lm.* **y**, *ż. v.* **Nadro**, **a**, *lm.* **a**, *n. prze.* 1) *ob. Łono, Pierś.* 2) = część odzieży łono okrywająca. *Nosić co za nadrą. Włóż to za nadrę. Schować co za nadro, ob. Pazucha, Zanadrze.*

Nadrabiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadrobić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *co do czego* (od *Robić*), więcéj robić niż potrzeba, niż należało, niż zakreślono. 2) = *fig. czém* (od *Robić*), nadstawiać, nadsztukowywać; przybierać pozory czego. *Nadrabiać miną, głosem, giestami. Nadrabiać śmiałością, zuchwalstwem. Nadrabiać rozumem.* 3) = *czego*; (od *Drobić*), drobiąc, kruszące, łamiąc na drobne cząstki, wiele rozdzielać. *Poco nadrabiasz tak wiele chleba? Nadrobiłem sêra. Nadrabia bułki do mléka.*

Nadrachmistrz, **a**, *lm.* **e**, *m.* starszy rachmistrz.

Nadrapywać, **ał**, **a**, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Nadrapać**, **ał**, **ie**, *dk.* 1) *czego;* wiele drapnąć; wiele się nad czém kłopotać, długo biedzić się z czém. *Nadrapałem sobie głowy.* 2) = *co;* drapaniem, skrobaniem co robić. *Nadrapywać czerwoność. Nadrapał wrzód.*

Nadrastać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Nadrastywać**, **ał**, **a**, *częst.* **Nadrosnąć**, **rosł**, **rośnie**, *dk.* cornz to więcéj podrastać, przyrastać; powiększać się, przybywać. *Drzewo posadzone nadrasta. Rośliny z każdym dniem nadrastają, ob. Podrastać, Wzrastać. fig. Na wiosnę dni nadrastają, ob. Przybywać.*

Nadrażać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Nadrazić**, **ił**, **i**, *dk.* nieco urażać, uszkadzać. *Nadrażać wojsko nieprzyjacielskie. Piorun nadraził drzewo. Burza nadraziła okręt.*

Nadrażnić, **ił**, **i**, *scs. dk.* 1) *co;* bardzo rozdrażnić, rozjątrzyć. *Nadrażnić wrzód, różę w twarzy. Nadrażnić ranę.* 2) = *fig. kogo;* drażniąc do gniewu, do złości pobudzić. *Nadrażnić psa. Nadrażnił tygrysa w klatce zamkniętego.* = **się**, *złz. kogo, v. z kim;* długo drażnić, wiele, do syta gniewać kogo drażniąc. *Nadrażnił się tego młodzika. Nadrażnił się z nią.*

Nadrąbywać, **ał**, **a**, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Nadrąbać**, **ał**, **ie**, *dk.* zmniejszać odejmując część czego za pomocą rąbania. *Nadrąbywa głowę cukru, żeby miała mniej wagi.*

Nadreptać się, **ał**—, **pcze**—, *v.* **pce**—, *ob. Nabiegać się.*

Nadręczyć, **ył**, **y**, *scz. dk. kogo;* długo kogo dręczeniem utrapić, nameczyć. *Nadręczyć kogo wyrzutami. Ból zębów całą noc mię nadręczył. ob. Dręczyć.* = **się**, *złz.* doznać długo męczarni, udręczenia; nameczyć się, natrapić się. *Nadręczył się rozpaczą, żalem. ob. Dręczyć się.*

Nadrobić, *ob. Nadrabiać.*

Nadrosnąć, *ob. Nadrastać.*

Nadrost, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) guz paznogciowy. 2) = *ob. Narost, Węzgłowie.*

Nadrostek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* (processus), część kości na zewnątrz wystająca.

Nadrośl, **i**, *lm.* **e**, *ż.* co wyrasta nadto, zbyteczuie, niepotrzebnie. *Nadrośl na drzewie. Nadrośl kostna, ob. Narośl.*

Nadrożne, **ego**, *blm. n.* pieniądze na koszta podróży, *ob. Strawne;* żywność na drogę komu dana, opatrzenie na drogę. *Dać komu nadrożne.*

Nadrożny, **a**, **e**, *p.* 1) *od drogi:* a) na drodze będący, przy drodze znajdujący się. *Słup nadrożny. Człowiek nadrożny, fig.* jakich wszędzie pełno; nic osobliwego, człowiek pospolity. b) = drodze służący, podróżny. *Pieniądze nadrożne. Opatrzenie nadrożne.* 2) = nieuż. *od rogu;* nad rogiem będący. *Ozdoby nadrożne, ob. Narożny.*

Nadrukowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadrukować**, **ał**, **uje**, *dk.* 1) *czego;* drukować czego mnóstwo. *Nadrukowywać książek. Nadrukował mnóstwo ogłoszeń, prospektów i wszędzie je rozesłał.* 2) = *w czém, na czém, ob. Drukować, Przedrukowywać.* = **się**, *z dk. złz.* a) drukowaniem namordować się, nie mało napracować się w zawodzie drukarskim (jako robotnik). b) nie mało w drukarni swojéj wytłoczyć czego drukiem (jako właściciel drukarni). *Drukarnia p. N. najwięcéj się nadrukowała dzieł naukowych.* c) nie mało ogłosić drukiem dzieł swoich (jako autor).

Nadrwić się, **ił**—, **i**—, *złz. dk. z kogo;* wyśmiewając kogo nacieszyć się, zadowolić się; wydrwić kogo, nażartować się z kogo, *ob. Drwić, Wydrwić.*

Nadrywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Naderwać**, **ał**, **ie**, *dk.* 1) zadając komu ciężką pracę przyprowadzać do choroby w skutek wysiłku. *Nadrywa poddanych, każąc dźwigać kamienie.* 2) = w tém co ma pasma, nie które z nich rozrywać. *Naderwał otoczę.* = **się**, *złz.* 1) dźwigając co ciężkiego, natężając się gwałtownie, dostawać choroby w skutek wysiłku. *Licha warta robota, nie warto nad nią się nadrywać. Naderwał się dźwigając zbytnie ciężary.* 2) = nadpsuwać się, rozrywaniem się częściowém stawać się blizkim rozerwania. *Lina się naderwała, niebezpieczno jéj używać.*

Nadrzeczanin, **a**, *lm.* **anie**, *m.* nad rzeką mieszkający; mieszkaniec wybrzeża rzeki.

Nadrzecze, **a**, *lm.* **a**, *n.* nadbrzeże rzeczne; okolica, kraj po nad rzeką położony. *Jechać nadrzeczem.*

Nadrzecznik, **a**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Cordiera), roślina.

Nadrzeczny, **a**, **e**, *p.* nad rzeką leżący, nadbrzeżny. *Okolica nadrzeczna. Drzewo nadrzeczne. Mieszkańce nadrzeczni.*

Nadrzeć, *ob. Nadzierać.* = **się**, **arł**—, **drze**—, *złz. dk. fig* nakrzyczéć się, zmordować się krzycząc.

Nadrzędny, **a**, **e**, *p. ret* główny, główniejszy. *Główniejsze pojęcia nazywamy takie pomysłami nadrzędnemi.*

Nadrzucać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadrzucić**, **ił**, **i**, *dk.* przyrzucać jeszcze, naddawać, dokładać. *Nadrzucać komu pensji. Nadrzucił po dwa grosze na każdy łokieć.*

Nadrzynać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Naderznąć**, **ął**, **nie**, *dk.* (wymaw. *Nad-rzynać, Nader-znąć*) 1) rznąć zmniejszać, *ob. Odrzynać.* 2) = *ob. Narzynać.*

Nadsadzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadsadzić**, **ił**, **i**, *dk. czém, ob. Nadrabiać, Nadstawiać.*

Nadsiarczan, *v.* **Nadsiarkan**, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* (super-sulfas), *ob. Nadsole.*

Nadsiarczyk, *chem. ob. Siarczyk.*

Nadsiekać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadsiec**, **ekł**, **ecze**, *dk.* odsiekując zmniejszać co o pewną część. *Nie nadsiekaj téj belki, bo i tak za krótka.*

Nadsięwłam, **u**, *lm.* **y**, *m. gór. ob. Jama.*

Nadskakiwać, **ał**, **uje**, *sn. nd.* 1) i **Nadskoczyć**, **ył**, **y**, *dk. gdzie;* przybywać skaczqc, biegąc tam gdzie się coś dzieje; przybiegać, nadbiegać. *Nadskakuje sotnia kozacka. Nadskoczyć z ludźmi na ratunek.* 2) = (tylko *nd.*) *fig. komu;* zabiegi czynić o czyją łaskę, o względy; zasługiwać się usilnie komu. *Szczęśliwym wszyscy nadskakują.*

Nadskakiwanie, **a**, *lm.* **a**, *n. komu;* zasługiwanie się usilne komu, zabiegi o względy czyje.

Nadskórek, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* skórka zwierzchnia w korze.

Nadsługiwać, **ał**, **uje**, *scz.-nd.* 1) *komu; fig. czemu;* nadskakiwać komu; podle komu służyć, ślepo oddawać się czemu. *Nadsługiwać magnatom. Nadsługiwać roskoszom, prywacie.* 2) = usługiwać, służyć.

Nadsłupie, **a**, *lm.* **a**, *n. ar.* część balkowania; balka na wierzchu słupa opierająca się, *ob. Bierzmo.*

Nadsole, *chem. ob. Sole.*

Nadspieszać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Nadspieszyć**, **ył**, **y**, *dk.* spiesznie iść, przybywać; spiesznie dążyć, zmierzać dokąd.

Nadspodzianie, *v.* **Nadspodziewanie**, *ps.* niespodzianie; nad oczekiwanie i nadzieję. *Spotkać się z kim nadspodzianie. Rozpogodziło się nadspodzianie.*

Nadspodziany, *v.* **Nadspodziewany**, **a**, **e**, *p.* niespodziewany, przechodzący nadzieję i oczekiwanie. *Traf nadspodziany. Wypadek nadspodziany. Nadeszła burza nadspodziana.*

Nadstarczać, **Nadstarczyć**, *ob. Nastarczać.*

Nadstarzały, *ob. Podstarzały.*

Nadstawa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* rzecz przysztukowana; *fig.* to, co pokrywa niedostatki, wady; pozór, pokaźność. *Niedoskonałość potrzebuje nadstawy. Im gładsza niewiasta, tém mniéj potrzebuje zwierzchniéj nadstawy,* t. j. ozdób, strojów.

Nadstawek, **wka**, *lm.* **wki**, *m.* 1) *woj. prze.* cel u działa, albo linijka drewniana lub mosiężna dla nadania właściwego nachylenia armacie. 2) = *myś.* pal w dole wilczym, na którym jest krąg drewniany z pręcikami słomą przykrytemi.

Nadstawiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadstawić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *co komu;* podstawiać, wystawiać co komu na zawadę, na przeszkodę; wytykać co po za obręb właściwy; nakładać, nachylać. *Nadstawiać komu umyślnie nogę, kij, aby się zawadził. Nadstawiła igłę tak, iż się ukłułem. Nadstaw przygorść, nasypię ci orzechów. Nadstawiać ucha dla podsłuchania czego,* t. j. nakłaniać ucha. *Nadstawiać ucho na podszepty dumy, egoizmu, fig.* powodować się dumą, egoizmem. 2) = *czego, czém;* nadsztukowywać co, dokładać czego nie staje; dopełniać, nadrabiać; zapełniać brak czém innem. *Nie godzi się nadstawiać prawa, jeśli w niém czego nie dostaje. Brak zdolności nadstawiać pracą i usiłowaniem. Rozumem nadstawiać urody. Nie mając żadnych przez samych siebie zasług, nadstawiamy się długą naszych przodków liczbą. Nadstawiać miną, pozorami, chytrością, wybiegami.* = **się**, *złz.* 1) nasuwać się, natręczać swoję osobę komu. *Nie nadstawiaj się, bo nie chcą cię widzieć.* 2) = przydawać sobie blasku ubiorem, piększyć się; nadsztukowywać sobie wzrostu. *Nadstawiać się obuwiem na wysokich napiętkach. Nadstawiać się korkami.* 3) = *posp.* nadymać się, napuszać się. *Nadstawia się jakby stó djabłów zjadł.*

Nadstawka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* bal długi jak statek wodny; piérwszy od góry przy boku burty.

Nadstopnik, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* część osadowa nogi, z licznych kości składająca się.

Nadstygać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Nadstygnąć**, **gnął**, *v.* **stygł**, **gnie**, *dk.* nieco stygnąć, letnim się stawać. *Żelazko pali, poczekaj nim nadstygnie, ob. Ostygać, Wystygać.*

Nadsyłać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadesłać**, **ał**, **szle**, *dk.* 1) przysyłać w ciągu pewnego czasu, na porę oznaczoną; przysyłać gdy ktoś oczekuje. *Jutro ci nadeszlę pieniądze. Nadesłać wojsko w pomoc. Nadesłać żywność.* 2) = *dk. ob. Nadściełać.*

Nadsyłka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* rzecz nadesłana, *v.* nadsyłająca się. *Łakotnisiowi dogadzano nadsyłką marynaty z rzadkich ryb.*

Nadszaniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. v. Kawaler, fort.* mały bastjon, który się robi wśród bastjonów głównych warowni, i które mają czoła i barki zupełnie równoległe do czoł i barków bastjonu. *Nadszaniec zakopowy;* przedpiersienie w kształcie baterji, które robione bywa podczas ataku twierdzy, po zbliżeniu się już do takowéj na 14 lub 15 sążni od szczytu drogi ukrytéj, dla zajmowania jéj szerokości, a przytém też dla nurzenia i strychowania całych jéj odnóg.

Nadszańcowy, **a**, **e**, *p.* 1) nad szańcem będący. *Bateria nadszańcowa.* 2) = od nadszańca.

Nadszargiwać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadszargać**, *v.* **Nadszarzać**, **ał**, **a**, *dk.* trochę zużywać, nadwalać szarganiem, nadbrudzać. *Co miał nadszargiwa powoli. Nadszargał odzienia. fig. Nadszargać imienia, sławy;* splamić czém sławę, imię. *Nadszargał majątku.* = **się**, *złz.* zużywać się, brudzić się nieco.

Nadszarzać, *ob. Nadszargiwać.*

Nadszczekiwać, *v.* **Naszczekiwać**, **ał**, **uje**, *sn. nd. myś.* kiedy pies jakie zwierzę zoczy, a przybliżyć się do niego nie może, lub nie śmie i tylko się głosem odzywa.

Nadszczepiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadszczepać**, **ał**, **ie**, *v.* **Nadszczepić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) odszczepywaniem części czego zmniejszać. 2) = trochę rozszczepiać.

Nadszmulać, **ał**, **a**, *scz. dk. posp.* nieco powalać, pobrudzić; nieco zużyć. *Książka nadszmulana. Odzież nadszmulana.*

Nadszmulanie, **a**, *blm. n.* zużywanie, walanie niezupełne.

Nadsztukowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadsztukować**, **ał**, **uje**, *dk.* dotaczać kawałek, sztukę dodawać.

Nadściełać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadesłać**, **ał**, **dściele**, *dk.* ścłać, rozpościerać co nad czém, *ob. Naścielać.*

Nadślepiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadślepić**, **ił**, **i**, *dk.* robić ślepym ale nie zupełnie, nieco zaślepiać. *Pobodzenie nadślepia ludzi.*

Nadślepieć, **lepł**, **nie**, i **Nadślepnąć**, **ął**, **ie**, *sn. dk.* nieco oślnąć.

Nadśmiertelny, **a**, **e**, *p.* nadludzki, przechodzący śmiertelników.

Nadśpiać, **ał**, **eje**, *sn. dk.* nadbliżyć się, nadejść, zdążyć, przybyć. *nieuż. Nadśpiały czasy niesłychanej drożyzny.*

Nadśpieszać, *ob. Nadspieszać.*

Nadświatny, **a**, **e**, *p.* nad światem będący,

Nadświetny, *ob. Prześwietny.*

Nadtaczać, **ał**, **a**, *scz. nd* **Nadtoczyć**, **ył**, **y**, *dk. co;* coś krótkiego, dodając sztukę, rozdłużuć. *Nadtaczać suknię. fig. Nadtaczać biedę;* żyć jak można, *ob. Nadsztukowywać.*

Nadtarty, **a**, **e**, *im.* od *Nadetrzeć.*

Nadtérać, **ał**, **a**, *scz. dk. czego;* nadwerężyć, nadwątlić. *Nadtérać zdrowia. Nadtérać majątku, sławy.*

Nadtlenek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. chem. ob. Nadokwas.*

Nadto, *ps.* 1) zbyteczuie, nad miarę, za wiele. *Nadto sobie pozwalać. Nie iądaj niczego nadto. Mieć czego aż nadto. Nadto szczupłe mieszkanie. Ścisk ludu nadto wielki. A już co tego to nadto,* t. j. wcale się mi nie podoba. *Nadto jeść szkodzi zdrowiu. Za nadto;* więcéj jak za wiele, bardzo, nazbyt. *Za nadto biały. Za nadto skąpy, rozrzutny. Co za nadto, to się nie podoba nikomu, przys.* 2) = (wyliczając co), oraz, tudzież, jako téż, nawet. *Sprzęty, papiery, a nadto pieniądze przeszły w obce kraje. Nie tylko teraźniejsze, lecz nadto i przyszłe życie zależy od wychowania.*

Nadtracać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadtracić**, **ił**, **i**, *dk. czego;* część czego tracić, marnować, trwonić. *Nadtracać majątku. Nadtracił pieniędzy.*

Nadtrącać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nadtrącić**, **ił**, **i**, *dk.* nadtłuc, trącaniem nadwerężyć spojność części czego kruchego.

Nadtwor, *v.* **Nadutwor**, **u**, *lm.* **y**, *m.* utwor nie należący do składu ciała w stanie zdrowym.

Nadtyrać, *ob. Nadtérać.*

Nadumać się, **ał**—, **a**—, *złz. dk. o czém;* zażyć do woli dumania; namyśléć się o czém długo.

Nadurzyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* nabałamucić, pełno nagadać, gadaniem odurzyć. *Nadurzyć komu głowę. Nadurzyć kogo;* wmówić, namówić kogo do czego. = **się**, *złz.* nabałamucić się, gadaniem odurzyć się.

Nadusznica, **y**, *lm.* **e**, *ż* ozdoba arcykapłanów rzymskich. *Cezar leiał z obłąkanym wzrokiem; do djadematu przypiął był naduszniee arcykapłana.*

Nadutwor, *ob. Nadtwor.*

Nadużycie, **a**, 1) *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nadużyć;* użycie nieumiarkowane, zbyteczne. 2) =, *lm.* **a**, *n.* czyn, wypadek z powyższego działania; w *lm.* skutek nadużywania a) błąd. *Nadużycie sił. Nadużycie łatwowierności czyjéj, dobroci, zaufania.* b) zbytek. *Nadużycie bogactw. Nadużycie mocnych trunków, roskoszy, umysłowych uciech. Nadużycie w jedzeniu i piciu.* c) gwałt zasady jakiéj. *Nadużycie władzy, prawa. Nadużycia po-*

pełniać. Znieść nadużycia. Przez nadużycie, v. Nadużyciem, psł. sposobem nadużywającym.

Nadużyć, *ob. Nadużywać.*

Nadużytny, a, e, *p* mogący być źle użytym.

Nadużywać, ał, a, *scz. nd.* **Nudużyć**, **ył**, **yje**, *dk. czego*, 1) używać czego na złe. *Nadużywać czyjéj cierpliwości.* 2)=używać czego nieumiarkowanie; zbytkować. *Nadużywać sił, zdrowia.* 3)=używać nieprawnie. *Nadużywać władzy, prawa. Ludzie nadużyli wszystkiego.*

Nadużywanie, a, *blm. n.* używanie na złe czego.

Nadważać, ał, a, *scz. nd.* **Nadważyć**, **ył**, **y**, *nd.* nadto przeważać, dawać więcéj, niż waga oznacza.

Nadwątlać, ał, a, *scz. nd.* **Nadwątlić**, **ił**, **i**, *dk.* nieco wątłém co czynić, osłabiać trochę, nadwerężać. *Nadwątlać zdrowie nad nauką. Wiek pracą nadwątlony. Choroba nadwątliła go.*

Nadwerężać, ał, a, *scz. nd.* **Nadwerężyć**, **ył**. **y**, *dk. co*; nadsłabiać, nadwątlać, nadpsuwać *Nadwerężać siły, zdrowie. Nadwerężył sobie rękę uderzeniem. fig. 'Nadwerężyć komu opinję.*

Nadwerężanie, a, *blm. n. czego;* osłabianie, nadpsuwanie czego.

Nadwerężenie, a, 1) *blm. n czego;* czynność słowa *Nadwerężyć*, nadwątlenie, uszkodzenie, nadpsucie czego. 2)=, *lm.* a, *n.* miejsce nadwerężone, osłabione, część nadwerężona.

Nadwiązka, i, *lm.* i, *ż.* związanie wyżéj czego.

Nadwiązywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nadwiązać**, ał, że, *dk* uwiązaniem nadsztukowywać, podłużać. *Nadwiązać powróz.*

Nadwichnąć, *v. prze.* **Nadwinąć**, ął, **nie**, *scz. dk. czego*; nieco wywichnąć, z miejsca strącić. *Nadwichnąć sobie ręki, nogi.*

Nadwietrzać, ał, a, *scz. nd.* **Nadwietrzyć**, **ył**, **y**, *dk. co;* (o psach) wietrząc dochodzić, węchem dośledzać. *Pies nadwietrzył zwierzynę*

Nadwietrzały, a, e, *p. myś.* nieco wywietrzały. *Nadwietrzały trop*; ślad, którego psy gończe dobrze nie czują.

Nadwietrzny. a, e, *p.* na wietrze unoszący się; leciuchny, *ob. Nadpowietrzny.*

Nadwieść, *ob. Nadwodzić, Nadwozić.*

Nadwieźć, *ob. Nadwodzić.*

Nadwiędły, a, e, *p.* 1) nieco zwiędły, usychać poczynający. *Kwiat nadwiędły. Trawa nadwiędła. fig. Cera nadwiędła*; nadbladła, wymizerowana. 2)= nadtwardniały, nadczerstwiały. *Sér nadwiędły.*

Nadwiędnąć, ął, *v.* **wiądł**, **dnie**, *v.* **Nadwiędnieć**, **niał**, **nieje**, *sn. dk.* nieco stracić świeżości, począć usychać. *Kwiaty niepolewane nadwiędły. fig. Już jéj młodość nadwiędła. Potwina w garnku już nadwiędniała*; przez gotowanie zmiękła, nademdlała.

Nadwiędnienie, a, *blm.* rozpoczęte więdnięcie, usychanie, miękniecie w gotowaniu.

Nadwiślanin, a, *lm.* **anie**, *m.* mieszkaniec wybrzeża Wisły, który nad Wisłą mieszka.

Nadwiślański, a, ie, **Nadwiślany**, a, e, *p.* nad Wisłą leżący. *Kraj nadwiślański. Topole nadwiślańskie.*

Nadwiśle, a, *blm. n.* okolica nad Wisłą.

Nadwnuczka, *ob. Prawnuczka.*

Nadwnuk, *ob. Prawnuk.*

Nadwodnik, a, *lm.* i, *m.* 1) (Cynogale), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych; gatunek jeden. =*brodaty* (C. barbata). 2)=*bot.* (Elatine), dawniéj *Powoińczykiem*, dziś niek. *Elatynkiem* zwany, jest rośliną należącą do klassy 8éj, rzędu 4-słupkowego, wedł. ukł. Linn.; gatunki: =*naprzeciwlistkowy* (E. hydropiper), rośnie na miejscach wodą zalanych, łodygę ma delikatną, rozestaną, kwiaty czerwonawe, torebki do ziaren pieprzu podobne; =*okręgowy* (E. alsinastrum), rośnie w rowach i sadzawkach, liście ma okręgowe, podwodne nitkowate, kwiatki drobne, białe.

Nadwodny, a, e, *p.* nad wodą, rzeką, jeziorem, i t. p. będący. *Drzewa nadwodne.*

Nadwoj, u, *lm* e, *m. bot.* (Banhinia), roślina.

Nadworny, a, e, *p.* 1) od dworu; do dworu należący. *Marszałek nadworny. Radca nadworny. Kapelan nadworny. Doktor nadworny. Gwardja nadworna. Sądy nadworne, ob. Zadworny, Rok nadworny.* 2)=*prze.* dworski, dworzaninowi przyzwoity. *Cnoty nadworne.* 3) = na podwórzu będący, pod odkrytym niebem znajdujący się, polowy. *Nadworne obrony, szańce.*

Nadworować, ał, uje, 1) *scz. częst, dk. kogo*; *prze.* dowoli z kogo nażartować się, nacieszyć się wyśmiewaniem kogo. *Nadworować kogo przed ludźmi.* 2) = *sn dk. częst.* nasłużyć się po dworach, długo się w nich napozostawać. =**się**, *złz.* nażartować się, nacieszyć się drwinkowaniem.

Nadworze, a, *lm.* a, *n.* miejsce zewnątrz domu; napodwórze, miejsce otwarte, wolne powietrze. *Spać na nadworzu. Z nadworza*; z zewnątrz.

Nadwozić, ił, i, *scz. nd.* **Nadwieźć**, **wiozł**, **wiezie**, *dk.* przywozić co podczas gdy się co innego dzieje; przywozić na oczekiwanie. *Wkrótce nadwiozą nam cukru. Nadwieźli ogromne transporty zboża.*

Nadwzwyż, *ob. Nadto.*

Nadybywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nadybać**, ał, ie, *dk.* 1) *kogo;* napotykać, nachodzić kogo, zachwytywać niespodzianie. *Nadybać kogo na uczynku. Starość go nadybała*; nadeszła, nadążyła, 2)=*co;* znaleźć pod ręką, spotkać. *Wlecze na wódkę co tylko nadybie.*

Nadymacz, a, *lm.* e, *m.* 1) ten co nadyma. 2)= *an.* (buccinator) mięsień największą część twarzy składający, który się nadyma, gdy człowiek dmie, np. w trąbę.

Nadymać, ał, a, *scz. nd.* **Nadąć**, ął, **dmie**, *dk.* dmąc wypełniać powietrzem, wydymać, czynić co wzdętém. *Nadymać pęcherz. Nadąć balon gazem, wodorodem. Nadąć policzki. Wiatr nadymał żagle. fig. Szczęście, powodzenie nadyma ludzi próżnych.* =**się**, *złz.* 1) od nadymania grubiéć, wypełniać się. *Policzki nadęły się.* 2) = *fig.* pysznić się, puszyć się. *Nadyma się pychą, dumą.* 3)= *fig.* gniewać się, dąsać się, miną nadętą nieukontowanie okazywać. *Siedzi nadąwszy się. Nadął się jak półtora nieszczęścia, przys.*

Nadymanie, a, *blm. n.* wdmuchiwaniem powietrza wewnątrz czego, pogrubianie. =**się**, *zaim.* 1) przez wciąganie powietrza wewnątrz nabieranie objętości 2) = *fig.* nadstawianie się, napuszanie się, pysznienie się. 3) = dąsanie się, gniewanie się.

Nadymiać, ał, a, *sn. nd.* **Nadymić**, ił, i, *dk.* wiele dymu napuszczać. *Nie nadymiaj. Nadymił fajką w pokoju. Nadymiło z pieca.*

Nadyr, *ob. Nadir.*

Nadzamiar, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* zbytek, usilność większa nad zamierzoną.

Nadziać, *ob. Nadziewać.*

Nadziak, a, *lm.* i, *m. ob. Czekan.*

Nadziałać, ał, a, *scz. dk. ob. Narobić.*

Nadziały, *prze. ob. Nadziany.*

Nadzianie, a, 1) *blm. n. posp.* włożenie czego, na wierzch czego, *ob. Wdzianie.* 2) —, *lm.* a, *n. ob. Nadziewanie.*

Nadzianka, i, *lm.* i, *ż.* 1) *med.* (infarctus) przepełnienie narządzia płynem krzepniejącym, np. nadzianka krwiotokowa, przepełnienie narządzia krwią wystąpioną z naczyń. 2)=*ob. Nadziewanka.*

Nadziany. a, e, *p.* od *Nadziać*, 1) nadziewaniem wypełniony, *ob. Nadziewany.* 2) = *fig.* pełny, wypełniony, tęgo nabity. *Worek dobrze pieniędzmi nadziany.* 3)=*posp.* włożony na wierzch czego, *ob. Wdziany.*

Nadziczyć się, **ył—**, **y—**, *złz. dk. posp.* niesłychanych rzeczy nadokazywać.

Nadzieja, **eji**, *lm.* **je**, *ż.* uczucie, pojęcie obudzające w nas oczekiwanie pożądanego dobra, spodziewanie się. *Nadzieja często omyla. Któż jest bez nadziei. Nadzieja karmi, ale nie tuczy, przys. Nadzieja głupich matką, przys. Mylna, omylna nadzieja. Zgubiona, stracona nadzieja. Nadzieja zawiedziona, próżna, niepewna. Dobra, zła nadzieja*; dobra, zła wróżba, oznaka: początek dobry, *v.* zły. *Przylądek Dobréj nadziei, geogr.* najbardziéj południowy cypel Afryki. *Mieć nadzieję. Mieć nadzieję, że... Cieszyć się nadzieją. Nie tracić nadziei. fig. Żywić w sobie nadzieję*; karmić się nadzieją. *Żyć nadzieją. Polegać na nadziei*; spodziewać się. *Mieć nadzieję w kim. Pokładać w kim nadzieję. Być w nadziei że... Być pełnym nadziei że... Mieć nadzieję na kim*; oczekiwać czego od kogo; polegać na kim; spuszczać się na co, *v.* na kogo; ufać komu. *Cała moja nadzieja w tobie. Mam w Bogu nadzieję, że mnie nieopuści. Nam trzeba mieć nadzieję w samych sobie. W swoim rozu-*

mie pokłada nadzieję. Pokładać nadzieję w swojéj szabli. Jestem w téj nadziei, że on mię nie zawiedzie. Młodzian pełen nadziei. Jest to dziecię wielkich, pięknych nadziei; wiele obiecujące, mogące uiścić oczekiwania. *Zostawić kogo w nadziei*; dozwolić komu oczekiwać czego. *Ziścić czyje nadzieje*; odpowiedzieć oczekiwaniu. *Zawieźć, omylić czyje nadzieje. Czynić komu nadzieję czego*; zostawić kogo w oczekiwaniu, obiecać co komu. *Łudzić się nadzieją. Stracić nadzieję. Pozbyć się nadziei. Żyć bez nadziei*; nie mieć żadnego oczekiwania. *Nie mieć na kim żadnéj nadziei. Zniszczyć czyją nadzieję. Chory bez nadziei* (wyzdrowienia). *posp. Być przy nadziei, znajdować się przy nadziei* (o kobietach ciężarnych) znajdować się w poważnym stanie, być w ciąży. *Kobieta przy nadziei*, t. j. ciężarna. W języku emblematycznym roślin, *fjolek* wyraża *nadziei powrót, śnieżyca nadzieję szczęścia*, a *głóg* samą *nadzieję.*

Nadziejny, a, e, *p.* od nadziei, czego się spodziewać można.

Nadzielać, ał, a, *scz. nd.* **Nadzielić**, **ił**, **i**, *dk. nieuż. kogo czém*; udzielać ile dosyć, obdarzać. *Nadzielić ubogich jałmużną.*

Nadziemny, a, e, *p.* nad ziemią będący.

Nadzienie, a. *lm.* a, *n. kuch.* to czém napełnia się, nadziewa się kiszka, prosię, i t. d. *ob. Nadziewanie.*

Nadzierać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nadrzeć**, *v.* **Nadrzeć**, **darł**, **drze**, *dk.* 1) *czego*; drąc, rozdzierając, wiele lub ile potrzeba przygotowywać. *Nadzierać kartofel na krochmal. Nadrzeć pierza na poduszkę.* 2) = *co*; drapaniem co robić. *Drapiąc się, nadarł czerwoność na czole.* 3) = *posp. co*; nieco rozdzierać, *ob. Naddzierać.*

Nadzierać, ał. a, *scz. nd. czego*, (wymaw. *Nad-zierać*), *ob. Doglądać, Doznawać.*

Nadzieranie, a, *blm n.* (wymaw. *Nad–zieranie*), doglądanie, pilnowanie.

Nadzieszły, *prze. ob. Nadziany.*

Nadziewacz, a, *lm.* e, *m.* ten, co nadziewa.

Nadziewać, ał, a, *scz. nd.* **Nadziać**, ał, **eje**, *dk.* napychać, natłaczać, napełniać, ładować *Nadziewać gęś kapustą. Nadziać prosię siekaniem. Nadziać trzos złotem. fig. Nadziewać kogo djabłami*; przeklinać, djabłami kogo nasyłać. = **się**, *złz.* 1) naładowywać się, najadać się porządnie. 2) = *prze.* mieć nadzieję. *Nadziewać się na kogo, na co*; spuszczać się na co; polegać na kim, *ob. Spodziewać się.*

Nadziewanie, a, 1) *blm. n.* ładowanie, napychanie, napełnianie, natłaczanie. *Zręczny w nadziewaniu kiszek.* 2) =, *lm.* a. *n.* to czém nadziewają; siekanie. *Zrobić nadziewanie do indyka, ob. Nadzienie.*

Nadziewanka, i, *lm.* i, *ż. kuch.* cokolwiek bądź nadziewanego; kiszka nadziana.

Nadziewany, a, e, *p.* 1) napchany siekaniną. *Kurczęta, gęsi nadziewane, ob. Nadziany.* 2) = karmny, tuczny. 3) = *prze. ob. Spodziewany.* 4) = *posp* wkładany, przywdziewany.

Nadziękować się, ał—, uje—, *złz. częst. dk* nasłać wiele dzięków; nasycić się składaniem podziękowań.

Nadziłować się, ił—, i—, *v.* **Nadziwować się**, ał—, uje—, *złz. dk.* bardzo podziwiać. *Nie może się nadziwić tak wielkiéj mądrości, w tak młodym wieku.*

Nadziwy, *ps. prze. ob. Napodziw, Podziw.*

Nadzor, u, *lm.* **y**, *m.* (wymaw. *Nad zor*), doglądanie, pilnowanie czego, wzięte nie jako działanie, ale jako stosunek. *Mieć nadzor nad czém. Być pod nadzorem policji.*

Nadzorca, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (wymaw. *Nad–zorca*), ten co dozierа, mający nadzor nad kim lub nad czém. *Nadzorca domu przytułku i pracy.* = *więzienia.* = *domu badań*; nazwy urzędników zarządzających temi instytutami.

Nadzorczy, a, e, *p.* (wymaw. *Nad–zorczy*), od nadzorcy, od nadzoru.

Nadzorczyni, i, *lm.* **ie**, *ż.* (wymaw. *Nad–zorczyni*), nadzorująca; mająca nadzor nad kim, lub nad czém.

Nadzwonić się, **ił—**, **i—**, *złz częst. dk.* dzwonieniem nasycić się, zmordować się.

Nadzwyczajnie, *ps.* nie zwyczajnie, nad zwyczaj.

Nadzwyczajność, *ob. Niezwyczajność.*

Nadzwyczajny, a, e, *p.* niezwyczajny, niezwykły; nie co dzień zdarzający się. *Rzecz nadzwyczajna. Wypadek nadzwyczajny. Nadzwyczajny Radca Stanu. Poseł nadzwyczajny. Uroda nadzwyczajna. Wydatek nadzwyczajny. Człowiek nadzwyczajny. Cnota nadzwyczajna. Genjusz nadzwyczajny. Zdolność nadzwyczajna.*

Nadzwyż, *ob. Nadto.*

Nadźwigać, ał, a, *scz. częst. dk.* **Nadźwignąć**, ął. ię, *jedn. dk. czego*; dźwigniem nakładać, nanosić czego. = **się**, *złz.* dźwigając co długo zmordować się.

Nadżdżyć, ło, y, *sn. nieos.* deszczem napadać na co; wiele dżdżu nalać. *Na grunt już wyrobiony tak nadżdżyło, że siać nie można.* W języku starym jest wyrażenie osobiste: *Jeszcze Pan nie dżdżył*, t. j. jeszcze deszczu nie spuścił.

Nadżołądkowy, a, e, *p. an.* nad żołądkiem leżący. *Okolica nadżołądkowa.*

Naeka, i, *lm.* i, *ż. mit.* służebnica Metoli, fińskiéj bogini polowania, jest królową Naek, leśnych Syren w wodach, coś nakształt litewskiéj Dugny, panującéj nad Gudełkami. Wszystkie Naeki są siostry i dziewice wodne, ale złe, a mają zęby żelazne. Siadają na miejscach widocznych, stroją głowę prześliczną w kwiaty i śpiewają wdzięcznie. Kogo przywabią do siebie, temu wypijają krew' z żył. Dziecięcą krew' lubią najbardziéj.

Naelektryzować, *dk. ob. Elektryzować.*

Nafabrykować, **ował**, **uje**, *scz. częst. dk.* wiele sfabrykować; napodrabiać, nafałszować. *Nafabrykować przywilejów.*

Nafałdować, ał, uje, *scz. dk. co ;* w fałdy ułożyć, *ob. nd. Fałdować.*

Nafałdowany, a, e, *im.* od *Nafałdować*; pomarszczony, ułożony w fałdy.

Nafarbować, **ował**, **uje**, *scz. częst. dk. czego*; dosyć pofarbować; wiele pofarbować.

Nafasować, **ował**, **uje**, *scz. dk. czém*; *prze.* napełnić, natłoczyć. *Zrąb ziemią nafasować. fig. Nafasować żołądek mięsem.*

Nafrasować, **ował**, **uje**, *scz. dk. kogo;* nagryźć, nakłopotać, nadręczyć frasunkiem. = **się**, *złz.* nagryźć się, nakłopotać się, nadręczyć się do woli.

Nafta, **y**, *blm. ż. chem.* (bitumen naphta; naphta petrolei), gatunek ziemnéj płynnéj tłustości, nader lotnéj, właściwego zapachu, nieco podobnego do zapachu olejku terpentynowego.

Naftalin, u, *blm. m. chem.* pierwiastek krystaliczny, zawarty w produktach otrzymanych przez destyllację smoły.

Nagaba, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze. ob. Nagabanie.*

Nagabacz, a, *lm.* **e**, *m.* podburzyciel, poduszczyciel, podszczuwacz, wichrzyciel.

Nagabać, ał, a, *scz. nd.* **Nagabnąć**, ął, **nie**, *dk. jednt.* **Nagabywać**, ał, a, *nd. częst.* drażnić kogo, niepokoić, zaczepiać. *Nagabać nieprzyjaciela częstemi podjazdami. fig.* napastować, napadać. *Tęsknota ją nagabała. Choroba mię nagaba. Ból zębów nagaba. Nagabać do czego*; poduszczać, podmawiać.

Nagabanie, a, *lm.* a, *n.* 1) niepokojenie, zaczepianie, napastowanie. 2) = poduszczanie. 3) = skłonność, pociąg, pokusa. *Czuję do niéj jakieś nagabanie.*

Nagabany, a, e, *im.* 1) niepokojony, drażniony. 2)= kuszony, poduszczany. *Nagabany od czarta.*

Nagabniony, *v.* **Nagabnięty**, a, e, *im.* zaczepiony, poduszczony.

Nagacić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* chrustem i gałęziami namościć; nakładać łaszyny. *Nagacić drogę.*

Nagadywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nagadać**, ał, a, *dk.* 1) *komu czego, v. komu o czem;* wiele o czém gadać, opowiadać, prawić, rozprawiać. *Tyle mu nagadał o Paryżu. Nagadać komu moratów*, t. j. upomnieć kogo. *Nagadywać komu niestworzonych rzeczy;* pleść duby smalone, dziwy wygadywać. 2) = *na kogo przed kim*; ogadywać kogo, źle o kim gadać wiele. *Wiele złego na niego nagadał, o czem jednakie przekonać się muszę.* = **się**, *złz.* gadać do woli, do zmordowania się. *Nie może się nagadać. Nie mogą się z sobą nagadać.*

Nagadzać, ał, a, *scz. nd.* **Nagodzić**, ił, i, *dk. prze.* nastręczać, nasuwać, nadarzać. *Nagadzał mi to kupno, ale się nie zgodziłem.* = **się**, *złz.* 1) zdarzać się, przydarzać się, przytrafić się. *Złego nie szukaj, samo się nago-*

dzi, prsys. 2) = trafiać się w porę, nawijać się pod rękę, w sam czas. *Teraz ci się dobra pora nagodziła.*

Nagalać, ał, a, *scz. nd.* **Nagolić, ił, i,** *dk. komu co; nieuż.* nastręczać, ofiarować, przedstawiać co komu; przeznaczać dla kogo co.

Nagana, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) spełnione lub mające się spełnić naganienie; przygana, upomnienie, połajanka. *Dać komu naganę. Zasłużyć na naganę. Dostać naganę. Wart, godzien nagany.* 2) = to, co warte napomnienia; hańba, plama, złe postępki. *Człowiek bez nagany.*

Naganiacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ganiciel, wszystkiemu przyganiający. 2) = napędzacz, który napędza, popędza, spędza.

Naganiać, ał, a, *scz. nd.* **Naganić, ił, i,** *dk. komu za co, v. komu co;* upominać kogo, przyganiać co komu, wymawiać co komu, osądzać kogo. *Naganiać komu okrucieństwo. Łatwiej jest czynności naganiać niż być czynnym. Naganić sądu, praw. prze.* ruszyć od niego do wyższego sądu. *Naganić na szlachectwo, praw. prze.* zarzut jaki szlachectwu uczynić.

Naganienie, a, *blm. n.* upominanie, strofowanie, robienie przygany, wymówek. *Co tu masz do naganiania, ob. Nagana, Zganienie.*

Naganić, *ob. Naganiać.*

Naganienie, a, 1) *blm. n.* jednorazowe danie wymówki, przygany. 2) =, *lm.* **a,** *n. posp. ob. Nagana, Wymówka.*

Nagannie, *ps.* niedobrze, nie właściwie; z zasłużeniem na naganę.

Naganność, ści, *blm. ż.* własność czego sprowadzająca mu naganę; przywara, wadliwość.

Naganny, a, e, p. wart nagany, zasługujący na naganę.

Nagarbiać, ał, a, *scz. nd.* **Nagarbić, ił, i.** *dk.* 1) *czego;* garby robić, naszywać. *Nagarbiasz szyjąc. Nagarbić marszczenia.* 2) = *co;* schylać nieco na garb, w garb. *Nagarbiał postawę. Siedzisz tak nagarbiony.* 3) = *czego, posp. nieuż. ob. Nagarbowywać.* = **się,** *slz.* nieco marszczyć się w garb. *Nie nagarbiaj się tak siedząc.*

Nagarbowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nagarbować, ał, uje,** *dk. czego;* garbowaniem, wyprawianiem wiele przygotowywać. *Nagarbować skór, ob. Garbować. fig. Nagarbować komu skóry,* dobrze ochłostać, *ob. Wygarbować.*

Nagarnywać, *v.* **Nagartywać, ał, a,** *scz. nd.*, **Nagarnąć, ął, ie,** *dk.* 1) zsuwaniem, przesuwaniem nagromadzać do kupy, do gromady; nasuwać. *Nagartywać żyta do worka. Nagarnął kupę śmieci.* 2) = *ob. Ogartywać.* = **się,** *slz.* zbiegać się, gromadzić się, skupiać się. *Nagarnęło się mnóstwo ludu.*

Nagaszać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nagasić, ił, i,** *dk.* wiele czego gasić. *Co dzień nagasza kupę węgli, cb. Gasić.*

Nagdakać się, ał—, a—, *slz. dk.* 1) do woli lub do zmordowania się użyć gdakania. 2) = *fig.* nawrzeszczeć się, nagadać się krzykliwie.

Nagębek, bka, *lm.* **bki,** *m. ob. Kaganiec.*

Nagębny, a, e, p. na gębie się znajdujący.

Nagęszczać, ał, a, *scz. nd.* **Nagęścić, ił, i,** *dk. czego, ob. Zagęszczać, Zgęszczać.*

Nagi, a, ie, p. 1) mający powierzchnię nie okrytą niczém. *Rodzimy się nadzy. W zimie drzewa są nagie. Łodyga naga,* t. j. bez kolców, włosów; i t. p. *Nagie skały, góry,* t. j. niczém nie porosłe. *fig. Nagie granice;* bez obrony. *Nagie ściany;* bez ozdób. *Ćwiczyć po nagiej skórze. Powiedzieć komu nagą prawdę, fig.* bez ogródki, wyraźnie. *Naga cnota, fig.* bez okrasy, szczera; *v.* uboga, nieposażna. 2) = *fig.* ubogi, biedny, nie mający za co odziać się. *Nagiego przyodziać. Nagi rozboju się nie boi, przys. Dziesięciu zbrojnych u jednego nagiego nic nie wezmą, przys. ob. Goły.*

Nagiel, gla, *lm,* **gle,** *m.* (z niem.) gwóźdź drewniany, których się używa do zbijania tratew czyli płytów między sobą.

Nagiet, Nagietek, *ob. Nogiet, Nogietek.*

Nagięcie, a, 1) *blm. n.* jednorazowa czynność wyrażona słowem *Nagiąć.* 2) = *lm.* **a,** *n.* krzywizna, przegub.

Naginać, ał, a, *scz. nd.* **Nagiąć, ął, gnie,** *dk.* 1) *co;* gnąc nachylać, zginać co ku czemu. *Naginał gałęzie. Nagiął łuku. Koń pięknie nagiął karku. Młodą gałąź naginaj, bo jak urośnie, nie da się, przys.* za młodu trzeba kształcić serce i umysł. *Nagiąć komu karku, fig.* upokorzyć kogo. *Już go starość nagina, fig* 2) = *co, v. kogo do czego; fig.* nakłaniać, wkładać, wprawiać, ćwiczyć. *Naginać młody umysł do pracy. Naginać do cnoty, do dobrego, do posłuszeństwa. Nagiąć znaczenie wyrazu, myśli, do siebie widzi mi się.* = **się,** *slz.* nachylać się, nakłaniać się; *fig.* stosować się. *Gałęzie się naginają. fig. Naginać się do okoliczności.*

Naginalny, a, e, *p. ob. Giętki.*

Naginanie, a, *blm. n.* 1) nachylanie gięciem; *fig.* nakłanianie. *Dzieci potrzebują naginania do nauki.* 2) = *muz.* spuszczanie, zmienianie. *Naginanie głosu na różne tony.*

Naglący, a, e, *im.* od *Naglić;* pilny, pobudzający, nalegający. *Interes naglący.*

Naglądać, *v.* **Nazierać, ał, a,** *nd.* **Najrzeć, ał, y,** *dk.* 1) *sn. gdzie, w co;* zazierać z góry dokąd, patrzeć na dół, patrzeć w co. *Naglądać z tyłu. Naglądać w co zazdrośnemi oczyma.* 2) = *sn. do kogo;* odwiedzać kogo. 3) = *scz. kogo;* pilnować kogo, śledzić czyje postępki. *Naglądać* w tém znaczeniu tém się różni od *Doglądać,* że się zważa, ażeby śledzony niewiedział, iż go śledzą.

Nagle, *v.* **Nagło,** *ps.* 1) niespodzianie. *Nagle się zerwał i pobiegł. Nagle się zapaliło w kominie. Skonać nagle.* 2) = szybko. *Nie tak nagle. Co nagle to po djable, przys. Z nagła, psł.* szybko i niespodzianie. *Z nienagła;* powoli, z uwagą.

Naględa, y, *blm. ż. bot.* (Wedelia), roślina.

Naglfary, ego, *blm. m. mit.* olbrzym normandzki, piérwszy mąż *Notty,* lub Nocy, oznacza *Eter.* Należy do dzieci Muspelhejmu. Synem jego *Andur.*

Naglić, ił, i, *scz nd. kogo do czego;* napędzać kogo, popędzać do przyśpieszenia czego; nalegać na kogo. *Naglić kogo do oddania długu. Czas nagli. Alboż nas co nagli? Naglić na kogo o co;* nalegać.

Nagłaskać się, ał—, a—, *slz. dk. kogo;* użyć dowoli głaskania, zmęczyć się długiém głaskaniem.

Nagło, *ob. Nagle.*

Nagłodać, ał, a, *scz. dk.* 1) głodaniem, ogryzaniem dużo naobjadać. 2) = *nieuż.* głodem kogo zmorzyć, *ob. Nagłodzić.* = **się,** *slz.* głodując co najeść się. *Pies nagłodał się kości.*

Nagłodzić, ił, i, *scz. dk.* głodem kogo przez długi czas namorzyć. = **się,** *slz.* głodu nacierpieć się.

Nagłość, ści, *blm. ż.* 1) nagła potrzeba. 2) = *nieuż.* (z ross.) gwałtowna natrętność.

Nagłowacz, a, *lm.* **e,** *m. bot.* (Centaurea centauroides), roślina stanowiąca gatunek *Chabru.*

Nagłowie, a, *lm.* **a,** *n.* część łóżka gdzie się głowa kładzie.

Nagłownik, a, *lm.* **i,** *m.* (capitium magnum), opaska na głowę.

Nagłówek, wka, *lm.* **wki,** *m.* 1) nakrycie głowy; a szczególniéj część munsztuka końskiego nad głową będąca. 2) = wierzch głowy. 3) = *ar.* część wierzchnia słupa niby głowa, *ob. Kapitel.* 4) = *druk.* (u zecera) a) najwyżéj leżący wiersz w kolumnie, wyrażający treść pisma, nadpis, tytuł. b) górna część czcionki, na któréj wyobrażenie litery znajduje się.

Nagły, a, e, *p.* 1) niespodziany. *Powziął zamiar nagły odjechania. Zaszła nagła zmiana ministerstwa. Nagła śmierć.* 2) = szybki, prędki, przyśpieszony. *Bieg nagły. Nagłym pochodem zmęczeni.* 3) = naglący, pilny bardzo. *Nagły interes.*

Nagmatwywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nagmatwać, ał, a,** *dk. czego;* gmatwaniem, plątaniem narabiać wiele nieładu, *wł.* i *fig. Pająk nagmatrywa wszędzie swych sieci. Nagmatwać cudzych błędów do swojéj nauki.*

Nagnać, *ob. Naganiać.*

Nagnajać, ał, a, *scz. nd.* **Nagnoić, ił, i,** *dk.* **Nagnoiwać, ał, a,** *częst. nd.* 1) *ay.* gnojem rolę nakładać, nawozić, *ob. Gnoić.* 2) = gnoić czego wiele.

Nagnajanie, a, *blm. n.* użyźnianie pola gnojem. *Nagnajanie roli.*

Nagniatać, ał, a, *scs. nd.* **Nagnieść, ótł, ecie,** *dk.* 1) co czém z wierzchu naciskać, przytłaczać, *ob. Przygniatać.* 2) = *czego;* wiele czego zgniatać, gnieceniem ura-

biać. 3) = *prze. co; ob. Nalgniatać.* = **się,** *slz.* gnieść co, ile tylko się chce.

Nagniewać się, ał—, a—, *slz. dk. na kogo;* przez długi czas być bardzo zagniewanym do przesilenia. *Nagniewasz się a potém dasz pokój. Nagniewał się na mnie za tę psotę; ledwie go udobruchałem.*

Nagniły, *ob. Nadgnity.*

Nagniotek, tka, *lm.* **tki,** *m. v. Nacisk* (clavus), zrogowacenie skóry, z czego się formuje guziczek bardzo bolący.

Nagniwać, ał, a, *sn. nd. v.* **Nagnić, ił, ije,** *dk.* 1) *nieos.* gnić w wielkiéj ilości. *Nagniło wiele siana.* 2) = *ob. Nadgnić.*

Nagnoić, *ob. Nagnajać.*

Nagnoiwanie, a, *blm. n.* częste nagnajanie.

Nagnojenie, a, *blm. n.* jednorazowe użyźnienie gnojem.

Nagnojony, a, e, *p.* gnojem nałożony, przysłany; z gnojem zmieszany; gnojny. *Pole nagnojone. Poletek nagnojony.*

Nago, *ps.* z powierzchnią niepokrytą niczém; bez okrycia. *Dzieci chodzą nago. W jesień polawyglądają nago, ob. Nagi. Do naga, psł.* do gołego; do golizny. *Rozebrać się do naga.*

Nagobłonne zwierzęta, *ob, Skrzydlate.*

Nagodnie, *ps.* stosownie, w sam czas, dogodnie.

***Nagodnik, a,** *lm.* **i,** *m. fil.* (conceptus opportunitatis) jest pojęcie, przypadkiem się nam nawijające, którém czegoś dowodzimy. *Rozumując ustnie, ima się łacno za nagodniki.*

Nagodny, a, e, *p.* 1) *ob. Stosowny.* 2)=przychylny, sprzyjający, pomyślny. *Wypadek nagodny. Spotkanie nagodne. Okoliczność nagodna. Pogoda nagodna. Wiatr nagodny dął w żagle.* 3)= wygodny. *Znaleźli miejsce ku wylądowaniu nagodne.*

Nagodzić, *ob. Nagadzać.* **Nagodzić się,** *ob. Nagadzać się.*

Nagolenica, y, *lm.* **e;** *ż.* 1) ubiór na goleń; pończocha. 2)= część zbroji noszona na goleniach.

Nagonasionowy, *v.* **Nagoziarnowy, a, e,** *p. bot.* mówi się o roślinach (Gymnospermia), mających 1 nasiona nagie, stanowiących oddzielny rząd 1 téj klassy ukł. Linn.

Nagonić, ił, i, *scz. dk. ob. Napędzić.* = **się,** *slz.* długo za kim się naupędzać, zmordować się pędząc.

Nagonna (sieć), *myś. ob. Sieć.*

Nagoogoniasty, a, e, *p. zool.* mający ogon okryty skórą nagą, lub tabliczkami chrząstkowatemi. *Skorupiaki nagoogoniaste.*

Nagorostkowe rośliny, *bot.* (Exogenae), *in. odśrodkowe,* nazwa dawana ze wzgl. na sposób wzrastania, wedł. ukł. De Cand., roślinom *dwulistkowym* (Dicotyledoneae); stanowią one 1szą klassę tegoż ukł.

Nagorszy, *prze. znm. Najgorszy,* st. najwyż. *p. Zły.*

Nagorzeć, ał, goreje, *v.* **gorzeje,** *sn. dk.* napalić się, namnożyć się przez gorzenie. *Nagorzało wiele popiołu w piecu.*

Nagoskór, a, *lm.* **y,** *m.* (Coecilia) *zool.* gad należący do rzędu *wężów* nagich; niejadowity.

Nagoskórny, a, e, *p.* mający nagą skórę. *Nagoskórne słonie, mają w sobie coś odrażliwego.* **Nagoskórne gady,** stanowią familję gadów dwujęzycznych i dwuczłonkowych (Virej).

Nagosz, a, *lm.* **e, m.** 1) (Heterocephalus) *zool.* zwierzęta ssące, należące do rzędu *Szczurowatych,* ślepców; gatunek jeden: =*gładki* (H. glaber). 2) = *bot.* (Gymnostomum), roślina z rzędu *mchów gałęzistych,* o szczecinie gałęzistéj; gatunki: =*jajowaty,* łodygi ma krótkie, listki jajowate, rośnie na gruntach gliniastych; =*uciąty,* torebki ma jajowato ucięte, i = *gruszkowaty* o torebkach gruszkowatych, rośnie na miejscach wilgotnych. 3)= *posp. żart.* golec, hołysz.

Nagość, ści, *blm. ż. v.* **Nagota, y,** *blm. ż.* 1) własność, stan tego, co jest niczém nie osłonięte. *Rozebrać kogo do nagości. Wstydzić się nagości. Okrywać nagość ciała, piersi. Wystawić prawdę w całéj swojéj nagości;* bez ogródki, nieobwijając w bawełnę. 2)=*fig.* ubóstwo, nicostwo, niedostatek. *Pokrywa nagość myśli szumnemi wyrazami. Jaka nagość dowodzenia!* t. j. niegruntowność. 3)= *fig.* nędza, niemoc, słabości ludzkie. *Ulitować się nagości ludzkiéj.* 4)= części wstydliwe. *Oglądał nagotę jego.* 5)=*malar.* figura naga.

Nagoskrzelne zwierzęta stanowią familję zwierząt miękliwych, rzędu brzuchopełzych (Virej).

Nagoskrzelowe, *v.* **negoskrzele** ryby stanowią rząd ryb osobny według Vireja.

Nagościć się, ił—, i—, *slz. dk. u kogo;* długo przebyć u kogo gościem.

Nagotowywać ał, a, *scz. częst. nd.* **Nagotować, ał, uje,** *dk.* 1) *czego;* nawarzać wiele czego; gotować wiele. *Nagotowywać wiele potraw. Nagotowywać na kilka osób.* 2)= *co, ob. Przygotowywać, Przysposabiać.*

Nagoząb, gba, *lm.* **gby,** *m.* (Scarus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* piersiopłetwych, bezbronnych.

Nagozębe ryby, *zool.* stanowią familję osobną należącą do rzędu Nagoskrzelowych wedł. Vireja.

Nagórny, a, e, *p.* na górze leżący, górny. *Nagórny mieszkaniec, ob. Góral. Potok nagórny.*

Nagórze, a, *lm.* **a,** *n.* nagórna okolica, płaszczyzna wyniosła, na górach ciągnąca się.

Nagrabiać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nagrabić, ił, i,** *dk. czego;* 1) wiele czego grabiami na kupę zbierać. *Nagrabia pięć wozów siana co dzień.* 2)=grabić czego wiele. *Nagrabiać wiele rzeczy za pomocą łupieztwa.* = **się,** *slz. dk.* 1) zmordować się grabiąc siano. 2)= zbogacić się do syta grabieżą.

Nagrać się, ał—, a—, *scz. dk.* nasycić się, zmordować się graniem.

Nagradzać, ał, a, *scz. nd.* **Nagrodzić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo, v. komu;* a) dawać komu nagrodę, opłatę, cenę; podziękę za dobre postępki, za usługi. *Staraj się zawsze sprawiedliwie karać i nagradzać. Nagrodzić kogo za pilność w naukach i dobre postępki. Nagradzać czyje zasługi. Nagrodzić kogo w miarę, v. podług jego zasług.* b) = powracać, opłacać komu szkodę, wartość rzeczy. *Ten co zrobił szkodę, niech nagrodzi. Nagrodził mi poniesione koszta, na rzecz jego. Kto straty czasu nagrodzi? Zysk nie nagrodził mu za pracę. Brak zdolności nagrodzić pracą. Skąd ingd tę stratę sobie nagrodzę, ob. Wynagradzać.* c)= *fig.* wetować, odpłacać. *Czas nagrodzi szkodę. Za wszystkie krzywdy wyrządzone, musisz mu nagrodzić. Nagradza błąd.* d) = *fig.* karać. *Nagradzać komu za zdradę, za przewrotność.* 2)=*czego;* stawiać wiele rzeczy grodzonych. *Nagrodził wiele płotów. Co rok nagradza do dwóchset prząseł.* 3)= *co nad czém, ob. Nadgradzać.* =**się,** *slz.* opłacać się, wracać wartość. *Nagrodziły mi się koszty. Co na jedném stracono, drugiém się nagrodziło. To się nie nagrodzi.*

Nagradzanie, a, *blm. n.* 1) dawanie komu nagrody, odpłacanie. 2) = mnożenie rzeczy grodzonych, np. płotów. 3)=*ob. Nadgrodzenie.*

Nagramlanie, a, *lm.* **a,** *n.* napuszczanie elektryczności, działanie za pomocą elektryczności.

Nagrawacz, Nagrawca, *ob. Naigrawacz, Naigrawca.*

Nagrawać, Nagrawanie, i t. d. *ob. Naigrawać,* i t. d.

Nagrążać, ał, a, *scz. nd.* **Nagrążyć. ył, y,** *dk.* grążskim czynić. *Deszcz ziemię nagrążył.* 2)= *prze.* napełniać.

Nagrobek, bka, *lm.* **i,** *m. v. nieuż.* **Nagrobiec, bca,** *lm.* **e,** *m.* pomnik nagrobny, grobowiec nad mogiłą wzniesiony. *Wznieść komu nagrobek. Położyć napis na nagrobku.*

Nagrobkowy, a, e, *p.* do nagrobka należący. *Kolumna nagrobkowa.*

Nagrobny, a, e, *p.* na grobie bądący lub być mający. *Kamień nagrobny. Krzyż nagrobny. Napis nagrobny.*

Nagroda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dar nagradzający co komu, zawdzięczenie za dobre postępki. *Staraj się zasłużyć na nagrodę. Przedstawić kogo do nagrody Udzielać komu nagrodę. Zasługiwać na nagrodę.* Dostać, odebrać, otrzymać *nagrodę. Nagroda cnoty, sprawiedliwości, poczciwości. Nagroda za dobre prowadzenie się, za zasługi, za waleczność.* 2) = dar z współubiegania się o lepsze. *Ubiegać się o nagrodę. Przyznać, przysądzić, dać komu nagrodę. Uznać kogo być godnym nagrody.* 3)=powrócenie szkody, powetowanie straty, uszczerbku, *ob. Wynagrodzenie.* 4)=

fig. kara, ukaranie. *Zbrodniarz ten otrzymał zasłużoną nagrodę.*

Nagrodca, y, *lm.* **e,** *m. ob. Nagrodziciel.*

Nagrodny, a, e, *p.* 1) od nagrody, w nagrodę dany. *Datek nagrodny.* 2) = co może być nagrodzony, powetowany, powrócony. *Szkoda, strata nienagrodna.*

Nagrodzenie, a, *blm. n.* 1) danie nagrody, odpłaty. 2) = powrócenie szkody; powetowanie straty, uszczerbku, krzywdy, *ob. Wynagrodzenie,*

Nagrodziciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten co nagradza.

Nagrodzicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta co nagradza.

Nagrodzić, *ob. Nagradzać.*

Nagrodzony, a, e, *im.* od słowa *Nagrodzić.*

Nagromadzać, ał, a, *scz. nd.* **Nagromadzić, ił, i,** *dk. czego;* do gromady zbierać; gromadzić czego wiele. *Nagromadził mebłów w pokoju, że nie ma gdzie się obrócić. Nagromadził żywności na całą zimę. fig. Nagromadzacie występków na występki.*

Nagrozić, ił, i, *sn. dk. komu;* wiele komu groźb uczynić.

Nagryz, u, *lm* **y,** *m.* (w mozgu) powierzchowny brak substancji sprawiony przez jadowitą materję lub przez ropę.

Nagryzać, ał, a, *scz. nd.* **Nagryźć, zł, zie,** *dk.* 1) *co;* gryząc co nadkąsywać, *ob. Nadgryzać.* 2) = *czego;* wiele czego gryźć. *Nagrysł séra pełną gębę. Nagryźć drzechów.* 3) = *dk. kogo; fig.* zmartwić kogo, nakłopotać wiele; wiele zgryzot przyczynić komu. *Tak mię dziś nagryzł, że dostałem bolu głowy.* = **się,** *złz. dk.* bardzo się zmartwić, wiele zgryzot doświadczyć.

Nagryzmolić, ił, i, *scz. dk.* wiele gryzmołów nakreślić, nabazgrać, *ob. Gryzmolić.* = **się,** *złz.* nasycić się gryzmoleniem.

Nagrzązną ć, *ob. Nagrzęzać.*

Nagrzeszyć, ył, y, *sn. dk.* popełnić wiele grzechów.

Nagrzewać, ał, a, *scz. nd.* **Nagrzać, ał, eje,** *dk.* 1) *co;* grzaniem co ocieplać, ogrzewać. *Jeden piec nagrzewa dwa pokoje. Nagrzewa cegiełkę. Nagrzał pościel.* 2) = *czego;* grzać czego ile potrzeba, wiele. *Nagrzeli sobie piwa ze śmietaną i jedli. Nagrzać wody do kąpieli.* 3) = *fig. kogo;* nacierać na kogo, napastować kogo; dokuczać komu. *Nagrzewać nieprzyjaciela. Nagrzewać kogo, aby dalej mówił. Nagrzewać kark v. szyję komu. fig. posp.* bić kogo po karku, po szyji. = **się,** *złz.* ciepłém, nagrzaném się stawać; nabierać ciepła. *Pokój już się nagrzewa. Już mi ręce nieco się nagrzewają. Duszka od żelazka już się nagrzała. Mocno uziąbłem, ale się teraz przy piecu nagrzałem.*

Nagrzewalnik, a, *lm.* **i,** *m.* naczynie do nagrzewania pościeli.

Nagrzęzać, ał, a, *sn. nd.* **Nagrzązną ć,** *v.* **Nagrzęznąć, ął, nie,** *dk.* 1) grząskim się stawać. *Gdy glinista rola od dżdżów nagrzęznie, nie prędko wysycha.* 2) = *dk. nieuż.* całkiem zmoknąć.

Nagrzęzły, a, e, *im.* od *Nagrzęznąć.* 1) *ob. Zagrzęznąć.* 2) = *nieuż.* ociekły, nabrzmiały. *Twarz nagrzęzła.*

Nagrzęznąć, *ob. Nagrzęzać.*

Nagrzonąć, ął, nie, *scz. częst. dk. czego; prze.* narzucać, naciskać wiele czego.

Naguchno, *v.* **Naguteńko,** *ps.* całkiem nago.

Naguchny, *v.* **Nagusieńki,** *v.* **Naguteńki, a, ie,** *p.* zupełnie, całkiem nagi, *ob. Nagi.*

Nagwazdać, ał, a, *scz. dk.* nabazgrać, nagryzmolić; napisać, namalować bez talentu, lada jako.

Nagwiazdka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Malpighia), roślina.

Nagwiazdkowate rośliny, *bot. ob, Malpighjowe rośliny.*

Nagyagit, u, *lm.* **y,** *m.* ziemian *v.* tellur blaszkowy, ruda znaleziona w kopalniach złota Nagy-Ag w Transylwanji, składa się z telluru, ołowiu, złota, miedzi, siarki i nieco krzemionki.

Nahaj, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *v.* **Nahajec, jca,** *lm.* **jce,** *m.* Tatar nogajski, *ob. Nogajec.* 2) = *v.* **Nahajka, i,** *lm.* **i,** *ż. ob. Kańczug, Bizun.*

Nahajski, a, ie, *p.* tatarski, *ob. Nogajski.*

Nahałasować, ał, uje, *sn. dk.* wiele hałasu narobić; nakrzyczeć. = **się,** *złz.* do woli nakrzyczeć się, nalajać się.

Nahapać, ał, ie, *scz. dk.* nachwytać, *ob. Nachapać.*

Naharować się, *ob. Nahorować się.*

Nahawice, *ob. Nogawice.*

Naheblować, ał, uje, *scz. dk.* wyheblować ile dosyć; wiele. *Naheblować desek.* = **się,** *złz.* heblując wiele, zmordować się; heblować po wiele razy. *Naheblowałem się przez cały dzień. Od czasu jak zostałem stolarzem, naheblowałem się trumien.*

Nahodować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *kogo; prze.* sprawiać komu gody; częstować kogo; uczłować kogo u siebie. 2) = wypielęgnować, wychować czego wiele. 3) = (u mularza) kilkakrotném przyrzucaniem zaprawy gruby tynk robić, aby go do miary doprowadzić.

Nahor, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Owca.*

Nahorować się, ał—, uje—, *złz. dk.* wiele użyć trosk, nabiedzić się, nakłopotać się; ciężko się napracować. *Nie mało w życiu mojém nahorowałem się.*

Nahruz, u, *blm. m.* (z ros.) *prow.* ładunek na statku.

Nahulać się, ał—, a—, *złz. dk.* dosyć użyć hulanki, zabawy, rozrywki.

Nahuła, y, *lm.* **y,** *m.* i *ż. prze;* niezgrabiasz, niezręczny, rozlazły.

Naib, a, *lm.* **owie,** *m.* u Turków, doktor prawa.

Naicześć, ści, *blm. ż. bot.* (Meriania), roślina.

Naigrać się, ał—, a—, *złz. dk. z kim;* dosyć z kim użyć igrania; nabawić się.

Naigrawać, ał, a, *scz. nd. kogo; prze.* teraz używa się tylko: **Naigrawać się,** *złz. z kogo;* naśmiewać się, szydzić z kogo; urągać się komu. *Naigrawali go i bili. Naigrawał się ze mnie.*

Naigrawanie, a, *lm.* **a,** *n.* naśmiewanie się; szyderstwo, urąganie.

Naigrawnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Marcgravia), roślina.

Naigrawnikowate rośliny, (Marcgraviaceae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych,* należący do podklassy 16j (*v. dennokwiatowych*), ukł. De Cand.

Nair, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Wydra.*

Naiskać się, *ob. Naszukać się.*

Naiwnie, *ps.* (z fran.) z prostotą nienaśladowaną; ze szczerotą, dobrodusznie.

Naiwność, ści, *blm. ż.* (z fran.) szczerota, dobroduszność, prostoduszność.

Naiwny, a, e, *p.* szczery, prosty, otwarty, dobroduszny, prostoduszny.

Naj! 1) *w.* oznacza twierdzenie u ludu gal. zam. tak! tak jest! 2) **Naj,** kładzie się łącznie przed rzeczownikami przymiotnemi, przymiotnikami i przysłówkami, dla wyrażenia stopnia najwyż. Rzeczowników przymiotnych, przymiotników, przysłówków poczynających się od *Naj,* należy szukać odrzucając ten przyrostek: *Największość, ob. Większość, Najgorszy, ob. Gorszy, Najpiękniéj, ob. Piękniéj* i t. d. Dawniéj końcową *j* wyrzucano pisząc np. *Nabardziéj,* zam. *Najbardziéj.*

Naja, ji, *lm.* **je,** *ż. zool.* okularnik indyjski, wąż.

Naja, *posp.* 2gi, 4ty i 7my przyp. licz. podwój. od *My,* nas dwu, nas dwóch, w nas dwóch.

Najada, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* jedna z greckich nimf przemieszkujących przy źródłach.

Najadać, ał, a, *scz. nd.* **Najeść, jadł, je,** *dk.* stawać się dłużnym za jedzenie czego po wiele razy. *Najadł w traktjerze tyle, iż nie może zapłacić. Najeść na kilkadziesiąt złotych na tydzień.* = **się,** *złz. dk.* 1) brać pokarm z chciwością, z łapczywością aż do nasycenia się. *Codzień tu najadają się próżniacy. Najadł-m się zupy. Nie najeść się ocyma, przys.* bez czynu nie nie będzie. *Tak się najadłem szynki, iż za wszystko dziękuję, ob. Objeść się. fig. Najeść się strachu,* dużo mieć strachu. 2) = *fig. posp.* nasycać się pastwiąc się nad kim. *Najadł się niewinnego.*

Najaśniejszy, *bl. ob. Najjaśniejszy.*

Najazd, u, *lm.* **y,** *m.* uskutecznione lub przedsięwzięte najechanie, napad, nabieg; wtargnięcie. *Najazd na kraj. Miejsce bezpieczne od najazdów nieprzyjaciela. Najazd na dom, ob. Zajazd.*

Nająć, *ob. Najmować.*

Najątrzyć, ył, y, *scz. dk. kogo;* rozgniewać kogo bardzo.

Najduch, a, *lm.* **y,** *m. posp.* 1) zbiór, w którym znaleźć łacno, wiadomość, nocją; repertorjum. 2) = *ob. Naleźca.*

Najechać, *ob. Najeżdżać.*

Najechanie, a, *blm. n.* 1) jednorazowe uskutecznienie najazdu. 2) = *ob. Przyjechanie, Nadjechanie.*

Najechany, a, e, *im.* od *Najechać,* napadnięty, napełniony przez tych, którzy zrobili najazd. *Dom najechany od złego sąsiada. Kraj najechany przez nieprzyjaciela.*

Najednywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Najednać, ał, a,** *dk.* wielu zjednywać, przychylnymi sobie robić. *Przymilaniem się najednywa sobie przyjaciół. Najednał w radzie głosów.*

Najem, jmu, *blm. m.* 1) dozwolenie używania czego na czas określony, pod pewnemi warunkami wynagrodzenia. *Oddać co w najem. Wziąć co w najem. Najem majątku, młyna, karczmy.* 2) = *prze.* umowa najęcia, kontrakt. *Zachować się wedle najmu. Wypełnić to co w najmie wyrażono. Ktoś z najmu dom mu podpalił,* t. j. ktoś najęty. 3) = *prze.* myto z najmu, płaca od najęcia czego. *Zapłacić najem. Iść w najem,* t. j. za opłatę od najęcia się do jakiéj roboty. 4) = *prze.* to, co najmując kogo daje się z góry, zadatek.

Najemnica, y, *lm.* **e,** *ż.* oddająca swoje usługi za opłatę, która się najmuje. *Pójść za najemnicę. Pracuj nie jak najemnica, ale jak przychylna sługa;* nie leń się pracować jak najemnica. *Pracować jak ostatnia najemnica;* najpodlejsze roboty wykonywać.

Najemniczo, *ps.* 1) za najem, sposobem najemniczym. 2) = lada jako, niedbale, nie pilnie; przedajnie.

Najemniczość, ści, *blm. ż.* przedajność.

Najemniczy, a, e, *p.* 1) od najmu, od najemnika. *Umowa najemnicza. Prawo najemnicze.* 2) = przedajny. *Pochwały najemnicze. Wojsko najemnicze.*

Najemnie, *ps.* za najem, *ob. Najemniczo.*

Najemnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) *prze.* wypuszczający co w najem, *ob. Wynajmujący, Wydzierżawiający.* 2) = *prze.* biorący co w najem, *ob. Dzierżawca, Komornik.* 3) = który się najmuje na robotę dziennie, lub na krótki czas za pewną opłatę. *Wyrabiać grunta najemnikiem. Trudno dostać najemnika, ob. Podziennik, Wyrobnik.* 4) = *fig.* wynajmujący swoje usługi temu, kto da więcéj, człowiek przedajny. *Podły najemnik.*

Najemnikowy, a, e, *p.* 1) *prze.* od biorącego co w najem, od dzierżawcy. 2) = od najemnika, od wyrobnika.

Najemność, ści, *blm. ż.* 1) własność, cecha rzeczy, że może być najętą, że jest do najęcia. 2) = *fig.* przedajność.

Najemstwo, a, *blm. ż.* trudnienie się najmowaniem.

Najeść, *ob. Najadać.*

Najezdca, y, *lm.* **y,** *m. ob. Najezdnik.*

Najezdniczy, a, e, *p.* od najezdnika; napastniczy, nieprzyjacielski. *Wojna najezdnicza.*

Najezdnik, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m. v.* **Najezdca,** *v.* **Najezdca, y,** *lm.* **y,** *m.* ten, co najeżdża kogo, napastnik.

Najezdny, a, e, *p. od* najazdu.

Najezdzca, *ob. Najezdnik.*

Najeżdż, i, *lm.* **ie,** *ż. prow. ob. Najazd, Napad.*

Najeż, a, *lm.* **e,** *m.* (Scorpaena), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu skrzelowatych, piersiopłetwych, dziwogłowych.

Najeżać, ał, a, *scz. nd.* **Najeżyć, ył, y,** *dk.* (o włosach), storczyć, podnosić do góry. *Lew najeża grzywę. Kot najeżył ogon.* = **się,** *złz.* 1) (o włosach), powstawać. 2) = *fig.* (o człowieku lub zwierzęciu), nasrożać się.

Najeżdżać, ał, a, *scz. nd.* **Najechać, ał, edzie,** *dk.* 1) *kogo, co;* napadać kogo, robić najazd. *Tatarzy najeżdżali Podole. Najeżdżać kraj, ziemie nieprzyjacielskie, granice państwa. Najechać dom. Karol XII najechał Saksonję. Najechali mnie we własnym domu, ob. Zajechać.* 2) = *na co;* wjeżdżać na co. *Najeżdżamy na błota. Najechał na oparzeliska i lód się załamał, ob. Wjeżdżać.* 3) = *kogo;* napędzać kogo jadąc, doganiać, zachwytywać; blisko podjeżdżać. *Najechał go przy pierwszej stacji pocztowéj. Nie najeżdżaj! Najechał koniem na nas!* 4) = przybywać jazdą gromadnie. *Najeżdżają goście. Najeżdża cały orszak weselny, ob. Zjeżdżać się, Nadjeżdżać.* 5) = *na co;* przyjeżdżać podczas czego, trafiać na co. *Najechałem na samo wesele, ob. Nadjeżdżać.*

Najeżdżanie, a, *blm. n.* 1) robienie najazdów. 2) = *ob. Nadjeżdżanie.*

Najeżony, a, e, *p.* sterczący, nastroszony. *Sierść najeżona. Włosy najeżone. fig. Wojsko najeżone włóczniami. Okręt najeżony armatami. Kraj najeżony górami. Wybrzeże najeżone skałami. fig. Postać najeżona;* nadstawiona, zuchwała. 2) = *bot.* miękkiemi, nie kolącemi ciernami opatrzony. *Łodyga najeżona.*

Najeżyć, *ob. Najeżać.*

Najęcie, a, *blm. n.* 1) wzięcie w najem czego. *Najęcie mieszkania. Zapłaciłem za najęcie koni. Dom do najęcia.* 2 = dawanie czego w najem, *ob. Wynajęcie.* = **się,** *zmk.* zostanie najemnikiem.

Najęczeć się, ał—, y—, *złz. dk.* jęczeć długo, namęczyć się dosyć jęcząc. *Najęczał się w okropnych boleściach choroby. Najęczeć się w więzieniu.*

Najędrnieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się dosyć jędrnym, *ob. Jędrnieć.*

Najęty, a, e, *im.* od *Nająć,* wypuszczony albo wzięty w najem.

Najjaśniejszy, a, e, *p.* st. wyż od *Jasny.* 1) tak jasny, iż jaśniejszego nie ma. *Słońce dla nas jest najjaśniejszą gwiazdą.* 2) = tytuł monarchów (cesarzów i królów). *Najjaśniejszy Pan. Najjaśniejsza Pani* (mówiąc o nich). *Najjaśniejszy Panie! Najjaśniejsza Pani!* (mówiąc do nich).

Najmacz, a, *lm.* **e,** *m.* a) ten co w najem oddaje, wypuszcza. b) ten co w najem bierze.

Najmit, a, *lm.* **ci,** *m. v.* **Najmita, y,** *lm.* **y,** *m.* 1) ten co się na robotę najmuje, najemnik. 2) = *fig.* przedajny człowiek.

Najmitka, i, *lm.* **i,** *ż. posp. ob. Najemnica.*

Najmitowy, a, e, *p.* od najmita. *fig.* od przedajnika.

Najmować, ał, uje, *scz. nd.* **Nająć, ął, jmie,** *dk.* 1) *co u kogo, v. od kogo;* brać co w najem, t. j. do użycia na czas jaki za umówioną opłatę. *Najmować mieszkanie, dom. Nająć konie w drogę. Nająć co dla siebie, dla kogo innego. Nająć na dobę, na miesiąc, na rok.* 2) = *co komu;* wypuszczać, oddawać co komu w najem; ustępować co komu na pewien czas za umówioną opłatę. *Najmować komu swoje dobra. Najmować komu rolę na lat dziesięć, ob. Wynajmować.* 3) = kogo; brać kogo za opłatę do pewnéj roboty. *Najmuję ludzi do przeniesienia pantałonu. Nająć robotników do żniwca, do sianokosu. Najął lokaja na czas swego pobytu w mieście.* = **się,** *złz. na co, v. do czego;* oddawać swe usługi za opłatę. *Najmują się postawić mi dom. Najął się do mnie na robotę.*

Najmowanie, a, *blm. n.* 1) branie w najem. 2) = dawanie w najem, *ob. Wynajmowanie.* = **się,** *zmk.* stawanie się przez umowę najemnikiem.

Najpierw, *v.* **Najpierwiej,** *ps.* przed wszystkiém innem, na pierwszém miejscu, przedewszystkiém.

Najpierwszy, *ob. Pierwszy.*

Najprzód, *ps.* najpierwiéj, przodem. *Najprzód szła kawalerja, potém działa.*

Najrzeć, *ob. Naglądać.*

Najść, *ob. Nachodzić; posp. ob. Nadchodzić.*

Najuczać, ał, a, *scz. nd.* **Najuczyć, ył, y,** *kogo czém;* jukami obładowywać. *Najuczać konia, muła, osła. Wielbłąd najuczony towarami.*

Najwięcejnożny, a, e, *p.* mający najwięcéj nóg. *Najwięcejnożne, ale dla tego nie najszybciejsze są gatunki stonogów zwane wijami.*

Nakadzać, ał, a, *scz. nd.* **Nakadzić, ił, i,** *dk.* 1) napuszczać dymu dla zapachu, lub okurzania czego. *Nakadzać chore bydło. Nakadzić list, ob. Okadzać. Nakadzić w pokoju, ob. Wykadzać.* 2) = *fig.* smrodić. = **się,** *złz.* okadzać siebie.

Nakadzanie, a, *blm. n.* 1) okurzanie dymem, *ob. Okadzanie.* 2) = napuszczanie dymu dla zapachu, dla oczyszczenia powietrza, *ob. Wykadzanie.* 3) = *med.* (suffitio) puszczanie pary z ogrzewanych, lub dymu z palonych pewnych lekarstw, na chorą część ciała.

Nakadzenie, a, *blm. n.* uskutecznienie jednorazowe czynności wyrażonéj słowem *Nakadzać.*

Nakadzić, *ob. Nakadzać.*

Nakalać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Nakłóć, kłół, kole,** *dk.* wiele kłóć, kłociem wiele dziurek czynić. *Nakłóć papier szpilką.* 2) = z nd. *częst. dk. prze.* wiele powalać, wiele czego skalaném uczynić, *ob. Kalać.*

Nakapywać, ał, a, *częst nd.* **Nakapać, ał, ie,** *dk,* 1) *sn.* kroplami spadając napełniać co, lub moczyć. *Skoro*

deszcz pada, zawsze nakapywa tu całe wiadro wody. Z dachu nakapało mi na kapelusz. 2) =, *scz.* po kropli płyn jaki wylewać na co. *Nakapałem atramentu na papier.*

Nakarać, ał, arze, *scz. dk.* 1) *prze.* używając kary, przywieść do poprawy, upamiętać, ukorzyć, upokorzyć. 2)= *kogo;* udzielić komu karę za przestępstwo. *Nakarać ludzi, ob. Skarać, Ukarać.* = **się**, *złz.* 1) *prze.* upamiętać się, ukorzyć się, upokorzyć się. *Umrze, jeśli się nie nakarze.* 2) = *kogo;* częstem karaniem zmordować się, przesycić się, obrzydzić sobie potrzebę częstego karania.

Nakarbować, ał, uje, *scz. dk.* 1) wiele czego naliczyć karbowaniem. 2)=karby na czém porobić, naznaczyć.

Nakarbowany, a, e, *im.* mający na sobie karby. *Olsza z okrągłemi nakarbowanemi listkami.*

Nakarcić, ił, i. *scz. dk. kogo;* naswarzyć, nalajać, nastrofować. *Nakarcić dziecko za niepotrzebny płacz.* = **się**, *złz.* wiele karcić, znurzyć się karcąc.

Nakaresować się, ał—, uje—, *złz. dk.* (z fran.) *ob. Napieścić się.*

Nakarmić, ił, i, *scz, dk.* 1) dać komu do sytości pokarmu, nasycić karmieniem. *Łaknącego nakarmić. Czy nakarmili psy.* 2)=*fig.* nahawić, napełnić. *Nakarmić kogo trwogą, strachem. Nakarmić smutkiem, boleścią, goryczą. Nakarmić wstydem, pociechą.* =**się**, *złz.* nasycić się; *wł.* i *fig. Nakarmić się przy dobrym stole. Nakarmić się zwycięstwy, sławą.*

Nakarmienie, a, *blm. n.* nasycenie kogo pokarmem. *Po nakarmieniu dziedzięcia położ je spać.*

Nakarp, u, 1) *blm. m.* (Anacardium), roślina. 2)=, *lm.* **y**, *m.* orzeszki z téj rośliny, których używają na talizmany, *v.* amulety.

Nakaszlać, ał, a, *scz. dk.* kaszlając śliny dużo wyrzucić. = **się**, wiele kaszlać, długo kaszlając, zmordować się.

Nakaz, u, *lm.* **y**, *m.* 1) przykaz, rozkaz, rozporządzenie, zalecenie, polecenie, jako czyn, od starszego do niższego. *Uczynić co z czyjego nakazu.* 2) = *prze.* przekaz, przelew. *Doszedł mię list twój z nakazem na 30 czer. złot.* 3) = *prawo.* akt wydany przez komornika sądowego na żądanie wierzyciela do strony dłużnéj, aby zapłaciła należność, gdyż do egzekucji przystąpi.

Nakaza, y, *lm.* **y**, *ż. prze.* miejsce zepsute, *ob. Skaza.*

Nakazać, *ob. Nakazywać.*

Nakazanie, a, 1) *blm. n.* zalecenie, rozporządzenie. 2)=, **a**, *lm. ob. Nakaz, Rozkaz.*

Nakazany, a, e, e, *p.* zalecony, przykazany, wymuszony. *Robota nakazana. Radość nakazana. Smutek nakazany.*

Nakazić, ił, i, *scz. dk. ob. Skazić, Nadpsuć.* = **się**, *złz. ob. Skazić się, Nadpsuć się.*

Nakazywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nakazać, ał, że**, *dk. co komu;* zalecać, rozporządzać, zapowiadać, przykazywać. *Nakazywać państwowe. Nakazano zjazd. Nakazać komu milczenie. Wypełniać to, co prawo nakazuje.*

Nakaźny, a, e, *p.* od nakazu, nakazujący. *Ataman nakaźny,* (u Kozaków) naczelny, główno-dowodzący.

Nakażenie, *ob. Skażenie.*

Nakażony, a, e, *p.* zarażony, uszczerbiony, nadpsuty.

Nakąsywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nakąsać, ał, a**, *dk.* 1) *kogo;* wielce kąsaniem ranić. *Nie mało ten pies ludzi nakąsał.* 2)=*co;* kąsaniem nagryzać, naluszczać. *Nakąsać orzechów, ob. Nagryźć.* 3)=*ob. Nadkąsywać.*

Nakąsić, ił, i. *dk. co czego;* począć co kąsać, nagryźć *ob. Nadkąsywać.*

Nakidać, ał, a, *scz. dk. prow. ob. Naciskać, Narzucać.*

Nakierowywać, ał, a, *scz. nd.* **Nakierować, ał, uje**, *dk. co do czego, v. ku czemu;* obracać ku pewnemu miejscu, *fig.* ku pewnemu celowi, *ob. Kierować.*

Nakir, a, *blm. m. mit.* czwarty Kab arabski, Kanobowi egipskiemu równy, znaczy planetę Jowisza. Towarzyszom jego *Monkir*, planeta Merkury. Ponieważ Jowisz i Merkury ukazują się na niebie, gdy słońce nidleje, przeto Mahomet przeobraził Nakira i Monkira w dwu aniołów śmierci, którzy na rozkaz Allaha odbierają ludziom żywot i mają do czynienia z nieboszczykami. Zdaje się, iż byli oni także u pogańskich Arabów Kabami śmierci.

Nakisać, ał, a, *sn. nd.* **Nakisnąć, ął, nie**, *dk.* kisnąć dostatecznie; poczynać kisnąć.

Nakląć, ął, lnie, *sn. dk. komu;* wiele przekleństw powiedzieć.

Naklecać, ał, a, *scz. nd.* **Naklecić, ił, i**, *dk.* nabudowywać wiele a niezgrabnie, *v.* nędznie; *posp.* napartolać.

Naklejać, ał, a, *scz. nd.* **Nakleić, ił, i**, *dk.* 1) *czego;* kleić czego wiele. 2)=*co;* na wierzch co przyklejać, nalepiać za pomocą kleju.

Naklektać, ał, a, *v.* **cze**, *scz. dk.* 1) *czego;* nagadać, nabajać. *Naklektać komu do uszu. Naklektać głupstw.* 2)=*co;* nieskończoném gadaniem odurzyć. *Naklektała mi głowę.* 3) = *kogo; posp.* gadatliwością kogo namówić. zwieść. *Naklektała go do tej podróży.*

Naklepać, ał, ie, *scz. dk.* 1) *co;* klepaniem nadać żądany kształt. 2)= *częst.* wiele klepaniem narobić; *posp.* źle narobić. *Naklepał nośów.* 3)=*częst. fig. posp.* głupstw nagadać. =**się**, *złz.* 1) wiele klepać, klepiąc zmordować się. 2)=*fig.* nasycić się gadając niedorzeczności.

Naklnąć, *ob. Nakląć.*

Nakład, u, *lm.* **y**, *m.* 1) koszt, który łoży się na co w celu skorzystania z lichwą. *Łożyć nakład na dom. Obrachować nakład. Wymagać wielkiego nakładu. Dokonać co małym nakładem. Czynić na co nakład. Większy nakład niż pożytek. Bez nakładu zysku nie będzie. Wrócić komu nakład. Nakład na druk. Nakład na dzieło. Wydać co swoim nakładem. Nakładem autora. Nakładem wydawcy. Pokryć koszty nakładu. Nakład się nie wrócił.* 2) = 2)=ciężar, ładunek. 3)=dodatek, przydatek. 4)= *górn.* strop, kryt, dach.

Nakładać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nałożyć,ył, y**, *dk.* 1) *czego, v. co;* kłaść po wiele razy do jednego miejsca, gromadzić, ładować, napychać. *Nakładać siano na wóz. Nakładać książek na stół. Nałożyć pełny piec drzewa. Nałożyć fajkę. Nałożyć faskę masła. Nakładać masło do faski. Nakładać czego komu w uszy, do głowy, fig.* durzyć czém głowę. *Nałożyć ogień na kuchni, fig.* t. j. nałożone drwa rozpalić. 2) = nadziewać. *Nałożyć indyka, gęś nadziewaniem.* 3) = (o łuku) przykładać strzałę. *Nakładać łuk. Nałożyć strzałę na łuk.* 4)= *czego;* dokładać, dodawać, przyczyniać. *Nałożyć po pięć groszy na łokciu. fig. Musiałem nakładać drogi, dla odwiedzenia go.* 5) = *co; fig.* obciążać, obarczać. *Nałożyć jarzmo niewoli,* 6)=*fig.* naznaczać, wyznaczać. *Nakładać podatek na kraj. Nałożyć cło na towary zagraniczne. Nałożyć haracz na kraj podbity. Nałożyć na kogo obowiązek, powinność zrobienia czego.* 7)=*na co;* łożyć koszt na co. *Nakładać na wychowanie czyje. Nakładać na naukę, na rzemiosło.* 8) = *kogo do czego, nieuż.* przyzwyczajać, nakłaniać, wdrażać. *Nakładać kogo do porządku, do pracy, do cnotliwego życia, ob. Wkładać,* 9)=*dk. czém;* przypłacić, poświęcić. *Nałożyć głową, zdrowiem, życiem. Za tę swawolę młodości nałożył zdrowiem. Za ojczyznę nałożył życiem. Za zbrodnię nałożył głową.* 10)=*z kim, prze. nieuż. ob. Obcować, Przestawać z kim.* 11)= *z kim, nieuż.* żyć z kim, obchodzić się z kim. *Nakładać z kim, dobrze, przyjacielsko, łagodnie, źle; znacz. prze.*

Nakładanie, a, *blm. n.* 1) kładzenie czego wiele na co, ładowanie, napakowywanie. 2)=nadstawianie, podwyższanie. 3)=powiększanie, przyczynian e. *Nakładanie drogi.*

Nakładany, a, e, *im.* od *Nakładać.*

Nakładca, y, *lm.* **y**, *m. ob. Nakładnik.*

Nakładka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Paz.*

Nakładnie, *ps.* 1) kosztownie, z wielkim nakładem. 2) = *ob. Ładownie.*

Nakładnik, a, 1) *lm.* **cy**, *m.* ten co podejmuje nakład, co łoży koszta na nakład, 2) =, *lm.* **i**. *m.* rydel 12 cali szeroki, służący do podrzynania kawałków torfu, już poprzednio siekaczem przeciętych.

Nakładny, a, e, *p.* 1) kosztowny. 2) = *ob. Ładowny.*

Nakładzać, ał, a, *scz. nd.* **Nakłodzić, ił, i**, *dk. posp.* 1) nakładać wiele kłód w jedno miejsce. 2) = wycinać znak na kłodzie do jakiego użytku obranem.

Nakłamać, ał, mie, *scz. dk.* 1) *komu, przed kim;* kłamstw przed kim wiele nagadać. 2) = *na kogo;* kłamstwami kogo oczernić, wymyślić co na kogo. = **się**, *złz.* zadowolić się długiem kłamaniem, wiele kłamstw powiedzieć.

Nakłaniać, ał, a, *scz. nd.* **Nakłonić, ił, i**, *dk. kogo do czego;* naginać, nachylać, sprowadzać, przywodzić. *Nakłaniać kogo do zgody. Nakłaniać kogo na drogę poprawy. Dał się nakłonić do pojechania.* = **się**, *złz.* 1) *do kogo;* przyjmować czyję stronę; = *do czego;* obracać myśl do czego, skłaniać się ku czemu. 2) = z nd. *częst. dk.* wiele ukłonów oddać komu; kłaniać się aż do znudzenia, aż do zmordowania się.

Nakłanianie, a, *blm. n. do czego; wł.* nachylanie, zwracanie; *fig.* zjednywanie ku pewnemu celowi, namawianie do czego.

Nakłonić, *ob. Nakłaniać.*

Nakłonienie, a, 1) *blm. n. kogo do czego;* zniewolenie, zobowiązanie, przymuszenie. *Dla nakłonienia go do tego, ob Skłonienie.* 2) =, *lm.* **a**, *n. posp. ob. Pochyłość.*

Nakłonny, a, e, *p.* dający się nakłonić do czego.

Nakłopotać się, ał—, a—, *złz. dk.* 1) *o kogo, o co;* nafrasować się, doświadczyć wielu trosk o kogo, lub o co. 2) = *z kim, z czém;* mieć wiele kłopotów z powodu czyjego, lub czego.

Nakłócić się, ił—, i—, *złz. dk.* kłócić się wiele aż do zmordowania się. *Nakłócił się z nim.*

Nakłuwać, ał, a, *scz. nd* **Nakłóć, ół, kole**, *dk.* 1) *ob. Nakalać.* 2) = kłóciem wiele czego zabijać. *Dość nakłół Tatarów na wojnie. Nakłuć mnóstwo wieprzów.* = **się**, *złz.* nasycić się, zmordować się kłując.

Nakłowanie, a, *blm. n.* 1) czynność wyrażona słowem *Nakłować.* 2) = *med.* (acupunctura), kłócie igłami używane jako środek lekarski.

Nakochać się, ał—, a—, *złz. dk. kogo;* wielu przebrać każdego lub każdą kochając; długo kochać do znudzenia. *Nakochał się w życiu swojém nie mało. Jeszcze się go nakochasz. Nie mogę się jéj nakochać. Synów narodzisz, a nie nakochasz się w nich, bo je zawiodą w niewolę, prze.*

Nakolanek, nka, *lm.* **nki**, *m.* 1) część zbroji na kolana, nagolennik. 2) = *an.* (Rotula), kość okrągła, płaska, która nad kolanem leży; rzepka nadkolanna. 3) = *w lm. ob. Nadkolanek.*

Nakolanny, a, e, na kolanach znajdujący się.

Nakolebać się, ał—, bie—, *v.* **Nakołysać się, ał—, sze—**, *złz. dk.* długo kołysać kogo lub siebie, zmordować się kołysaniem. *Nakołysałem się tego krzykacza. Nakolebaliśmy się na huśtawce.*

Nakołatać się, ał—, a—, *v.* **cze—**, *złz. dk.* długo, wiele kołatać, znużyć się k łataniem. *Nakołatałem się do bramy, do drzwi, nim je otworzono.*

Nakoniec, *ps.* zam. *Na końcu.* 1) naostatek, nareszcie. *Nakoniec dodać i to wypada.* 2) = przecie. *Nakoniec po długiém oczekiwaniu przyjechał.*

Nakopcić, ił, i, *scz. dk.* 1) sadzą z dymu po wierzchu co poczernić; okurzyć czego wiele. *Nakopcić szkło.* 2) = narobić kopciu, dymu. *Nakopcić z cygara, z fajki.*

Nakopywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Nakopać, ał, ie**, *dk.* a) wiele czego kopiąc robić, kopać ile dosyć. *Nakopać rowów, kanałów.* b) = kopiąc wiele, ile dosyć czego wydobywać *Nakopywać kartofli, marchwi, buraków. Nakopać gliny, piasku, rudy żelaznéj, margłu, torfu, i t. p.* = **się**, *złz. dk.* kopać aż do zmordowania się, kopaniem nasycić się.

Nakot, a, *lm.* **y**, *m. leś.* sztuka okrągła drzewa igłastego lub olszowego, do wyłożenia drogi przez bagno idącéj; okrąglak.

Nakowadlnia, *v.* **Nakowalnia, ni**, *lm.* **nie**, *ż.* **Nakowadło, a**, *lm* **a**, *n. ob. Kowadło.*

Nakowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nakować, ał, uje**, *v.* **Nakuć, uł, uje**, *dk.* wiele czego, ile dosyć kuć; kując na czém nabijać. *Nakował kupę gwoździ. Nakuł 15 par rzezaków.*

Nakpić się, ił—, i—, *złz. dk. z kogo, posp.* nażartować się, nadrwić się z kogo do woli, nadworować.

Nakradać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nakraść, dł, dnie**, *v.* **dzie**, *dk. czego;* kraść czego wiele, ile można. *Nakradł snopów z pola. Nakradł jabłek z mojego ogrodu. Nakradł pieniędzy.*

Nakrajać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nakroić, ił, i**, *dk.* 1) *czego;* wiele czego krojeniem rozdzielać; kroić ile dosyć, ile potrzeba. *Nakrajać chleba. Nakroić szynki. Nakroić sera do piwa.* 2) = *co;* zaczynać krajać, po wierzchu tylko zarzynać. *Nakrajać kawałek twardego mięsa, żeby łatwiéj zjść.*

Nakrapiać, ał, a, *częst. nd.* **Nakropić, ił, i**, *dk.* 1) *scz. co;* coś rzadkiego spuszczać na co kroplami. *Nakrapiać farbą ścianę, brzegi książki. Nakropić wodą bieliznę do prasowania. Nakropić płótno na bleichu.* 2) = *sn.* (tylko *dk.*) napadać, nalać padając kroplami. *Deszcz mi na kapelusz nakropił. Tak nakropił, że ciecze, ob. Pokropić.*

Nakrapianie, a, 1) *blm. n.* pstrzenie w kropki. 2)=, *lm.* **a**, *n.* to co zrobione nakrapianiem. *Nakrapianie czerwone, żółte.*

Nakrapiany, a, e, *im.* od *Nakrapiać;* w krople upstrzony. *Tulipan nakropiany.*

Nakrasić, ił, i, *scz. dk.* nafarbować wiele czego, *ob. Krasić.*

Nakrasa, y, *blm. ż. bot.* (Heisteria), roślina.

Nakraść, *ob. Nakradać.*

Nakrążać, ał, a, *scz. częst. dk. czego.* 1) w krążki drobne dużo czego pokroić; wiele, ile dosyć czego pokrążać. *Nakrążać marchwi, chrzanu* 2) = narznąć czego, nakroić ile trzeba. *Nakrążać botwiny dla świń.* = **się**, *złz.* zmęczyć się krążaniem; krążać wiele.

Nakrążyć,ył, y, *sn. dk.* 1) *v.* **Nakrążyć się,ył—, y—**, *złz dk.* w krąg nachodzić się, nakolować, *wł.* i *fig. Nakrążył się koło domu, nim ośmielił się wejść. fig. Nakrążył się nim schwycił główną myśl.* 2) = *bł. ob. Nakrążać.*

Nakredzać, ał, a, *scz. nd.* **Nakredzić, ił, i**, *dk.* kredą wiele smarować, *ob. Kredzić.*

Nakreślać, ał, a, *scz. nd.* **Nakreślić, ił, i**, *dk.* kreśląc co oznaczać, rysować. *Nakreślać trójkąt równoramienny. Nakreślił obwód koła. Nakreślę plan.*

Nakreślanie, *ob. Kreślenie.*

Nakreślenie, a, *blm. n* narysowanie kreśleniem.

Nakręcać, ał. a, *scz. nd.* **Nakręcić, ił, i**, *dk.* 1) coś wykręconego na miejsce swoje zakręcać, kręcąc nakierowywać. *Nakręcać szrubę.* 2) = okręcać co koło czego, obwijać. *Zegarek nakręcać,* t. j. łańcuszek w nim nawijać na kółko za pomocą kręcenia. 2) = *fig.* nacigać, skierowywać. *Nakręcać rozmowę do czego, v. na co. Nakręcać znaczenie myśli do swego widzi mi się.* = **się**, *złz. ob. Nakrążyć się.*

Nakręcanie, a, *blm. n.* 1) kręceniem nastawianie czego na miejsce. 2) = nawijanie kręceniem, np. zegarka. 3) = *fig.* skierowywanie. *Nakręcanie prawa, znaczenia myśli, i t. p. ob. Nakręcać.*

Nakręcenie, a, *blm. n. wł.* i *fig.* jeden raz uskuteczniona czynność kręcenia, *ob. Nakręcanie.*

Nakręcić, *ob. Nakręcać.*

Nakrochmalić, ił, i, *scz. dk* krochmalem co napuścić dostatecznie, *ob. nd. Krochmalić.*

Nakroić, *ob. Nakrajać.*

Nakropić, *ob. Nakrapiać.*

Nakrój, oju, *lm* **oje**, *m.* kształt, forma. *Piękny nakrój liści dębu.*

Nakrótce, *ob. Pokrótce*

Nakruszać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nakruszyć,ył, y**, *dk. czego.* 1) kruszące, rozdzielając co na okruchy, nasypywać gdzie. *Nakruszać chleba do potrawy. Pełno tu nakruszył.* 2) = (tylko *dk.*) wiele czego potłuc, pozbijać. *Nie mało nakruszył pogańskich bałwanów.*

Nakrycie, a, 1) *blm. n.* jednorazowa czynność przez którą się co nakryło lub nakryje. *Po nakryciu stołu postawcie wino, ob. Nakrywanie.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* to czém co nakrywają, przykrycie. *Nakrycie domu,* dach. *Nakrycie stołu;* cały przyrząd do jedzenia (talerze, łyżki, widelce, i t. d.), lub też przyrząd do jedzenia dla jednéj tylko osoby, np. *Brak jednego nakrycia. Nakrycie łóżka;* wszystko to w ogólności, czém się pościel nakrywa. *Pościel bez nakrycia.*

Nakryć, *ob. Nakrywać.*

Nakrytka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Crepidula), *zool.* zwierzę mięklwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, kręgoskrzelnych.

Nakrywa, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Nakrywka, i**, *lm.* **i**, *ż.* wierzch, blat do nakrywania czego. *Nakrywa kotła. Imbryk bez nakrywki. Nakrywka do garnka, ob. Pokrywa.*

Nakrywacz, a, *lm.* **e**, *m.* ten co nakrywa.

Nakrywać, ał, a, *scz. nd.* **Nakryć,ył, je**, *dk.* 1) przykrywać co po wierzchu dla osłonienia, dla ochrony, zabezpieczenia od czego. *Nakrywać dom gontami, dachówką, słomą. Nakryj mnie prześcieradłem. Nakrywaj potrawę, aby nie wystygła. Nakryć głowę,* t. j. włożyć czapkę lub kapelusz na głowę. *Nakryć kołdrą głowę,* zakryć

ją, *ob. Przykryć, Pokryć, Zakryć.* 2) = zaścielać. *Nakrywać łóżko kopą. Nakryć stół dywanem. Nakrywać do stołu v. stół*, przygotowywać nakrycie do jedzenia. *Już nakryto do stołu. Nakryć na osób dwanaście.* = **się**, *złz.* 1) przykrywać się, okrywać się czém. *Nakryć się kołdrą. Nakrywa się pierzyną. Nie lubię ciepło się nakrywać (śpiając).* 2) = odzieniem jakiém przykrywać się na prędce; narzucać na się co z odzienia wierzchniego. *Nakryj się płaszczem, a biegaj co prędzej po doktora. Nakryć się chustką, algierką, burnosem i t. p.*

Nakrywalny, **a**, **e**, *p.* 1) do nakrycia służący. 2) = mogący być nakrytym.

Nakrywanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nakrywać. Nakrywanie stołu nie zabierze wiele czasu.*

Nakrywka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr. ob. Nakrywa.* 2) = (Stromateus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, bezpłetwobrzuchych, różnokształtnych. 3) = *v. Nadgłośnia* (epiglottis) *med.* część chrząstkowata pokrywająca krtań jak daszek.

Nakrzesywać, **ał**, **a**, *scz. częst. nd.* **Nakrzesać**, **ał**, **sze**, *dk. czego;* obrubiając co z kamienia, naciosywać wiele czego. *Mocen Bóg z tych oto kamieni nakrzesać synów Abrahamowi. Nakrzesać ognia*, bijąc kamień o kamień lub o stal wykrzesać wiele ognia.

Nakrzewnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Agelena) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *przędzących*, pokątnych; gatunek jeden: = *znaczony* (A. labyrinthica).

Nakrzyczeć, **ał**, **y**, *sn. dk.* 1) *na kogo*; z krzykiem nałajać komu; strofować, wyswarzyć kogo: nahałasować na kogo. 2) = *na co*; powstając przeciw czemu, dużo narobić hałasu. = **się**, *złz.* krzycząc dogodzić sobie, zmordować się.

Nakrzywiaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* narzędzie do nakrzywiania, do wyginania czego.

Nakrzywiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nakrzywić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *co*; na jaką stronę skrzywiać, nachylać; *fig.* naciągać, naginać, nakręcać. *Nakrzywiać szyję. Nakrzywiać brwi. Nakrzywiać miejsce pisma jakiego autora do swego rozumienia.* 2) = *czego; częst.* wiele czego robić krzywém, zgiętém. *Nakrzywił kabłąków.*

Nakrzywienie, **a**, 1) *blm. n.* nachylenie ku jakiéj stronie, nagięcie; *fig.* naciągnięcie, nakręcenie, *ob. Nakrzywiać.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* miejsce skrzywione. *Pękło na nakrzywieniu.*

Nakrzywiony, **a**, **e**, *im.* od *Nakrzywić*, nieco skrzywiony; przykrzywiony; nachylony ku jakiéj stronie, *ob. Skrzywiony.*

Nakształt, *ps.* (z niem.) na podobieństwo, jakby, niby. *Miał na sobie odzienie nakształt tuniki rzymskiej. Ułożył coś nakształt dramatu. A tak, coś mi nakształt tego powiedział. On coś ma nakształt pomieszania.*

Nakuć, *ob. Nakowywać.*

Nakupiać, **ał**, **a**, *scz. nd. co*; **Nakupić**, **ił**, **i**, *dk. czego;* 1) na kupę coś zgromadzać, zgartywać, zsuwać. 2) = *ob. Nakupowywać.*

Nakupianie, **a**, *blm. n.* 1) nagromadzanie do kupy. 2) = *ob. Nakupywanie.*

Nakupić, *ob. Nakupiać, Nakupowywać.*

Nakupienie, **a**, *blm. n.* 1) nagromadzenie. *Bezładne nakupienie wiadomości, nie wiele przynosi korzyści.* 2) = nabycie za pomocą kupna. *Nakupienie żywności.*

Nakupowywać, **ał**, **a**, *scz. częst. nd.* **Nakupować**, **ał**, **uje**, *częst. nd. v. dk.* **Nakupić**, **ił**, **i**, *dk.* kupnem wiele czego nagromadzać, wiele czego skupiać. *Co miesiąc nakupowuje v. nakupuje owsa po kilkanaście beczek. Nakupił żywności na cały rok. Nakupował tyle niepotrzebnych rzeczy.*

Nakupywanie, **a**, *blm. n.* nabywanie czego w wielkiéj ilości za pomocą kupna.

Nakuruku, *nieod. m.* amerykańska sowa.

Nakurzać, **ał**, **a**, *nd.* **Nakurzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) *scz. co, czém;* nakadzać, odymiać. *Nakurzać co ziółkami. gnojem. Nakurzyć prochem.* 2)=*scz. częst czego;* palić wiele czego dla zrobienia dymu. *Tyle nakurzył kadzidła, że aż ciemno w pokoju.* 3)=*sn.* dymu napuszczać; kurzawy narabiać, nupylać. *Nakurzać z fajki, z cygara. Wymiatając pokój nakurzyć, v. nakurzyć w pokoju.* 1) = *sn. posp. ob. Smrodzić, Bździeć.* = **się**, *złz.* kurzeniem (mian. z lulki) nasycać się, wiele kurzyć. *Nakurzyłem się mocnego tytuniu aż mię głowa boli.*

Nakwaszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nakwasić**, **ił**, **i**, *dk. czego;* kwasić czego wiele. *Nakwasił ogórków, kapusty, mleka.*

Nakwaśnieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* stać się nieco kwaśném.

Nakwiacień, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* (Brachyopa) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *dwumaściśty* (B. bicolor). 2 = *pstry* (B. Oleae).

Nakwielica, **y**, *blm. ż. bot.* (Marica) roślina zwana in. *Błotnicą.*

Nalać, *ob. Nalewać.*

Nalanie, **a**, 1) *blm. n.* napełnienie czego lejąc. *Kłaść cukier przed nalaniem kawy, ob. Wlanie.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* płyn, w którym przez wrzątek wyciągają się cząstki z ciał, korzeni i t. p. *Nalanie z piołunu. Nalanie z rebarbaru, ob. Naciąg.*

Nalany, **a**, **e**, *im.* od *Nalać.* 1) *czém, czego;* napełniony, pełny. *Butelka nalana winem. Już kufa nalaną. Dzban (nalany) miodu. fig. Brzuch nalany*, co się wiele opił. 2) = *czém v. na co*; zalany. *Piołun nalany spirytusem. Spirytus nalany na pieprz turecki.* 3)=*fig.* obrzękły, ociekły. *Twarz nalana.*

Nalatać, **ał**, **uje**, *sn nd.* **Nalecieć**, **ał**, **i**, *dk.* **Nalatywać**, **ał**, **a**, *częst. nd.* lecąc przybywać, przylatać, wlatać czego wiele. *Nalatała gromada gęsi. Nalaciało wiele komarów, wron, jaskółek. Nalaciało kurzu do pokoju.*=**się**, **ał**—, **a**—, *złz. dk.* biegać aż do zmordowania się, zadowolić się bieganiem. *Nalatałem się po całém mieście szukając ciebie.*

Nalazek, **zku**, *lm.* **zki**, *m.* 1) co się trafem znalazło; rzecz znaleziona. 2) = *prze.* wyrok.

Naleciałe, *v.* **Nabiegłe kolory**, *v.* **barwy**, *chem.* są to kolory, zjawiające się jeden pó drugim z koleji przy stopniowém ogrzewaniu niektórych metali, mian. żelaza, stali, pochodzące od cienkiéj warstwy utworzonego na powierzchni metalu niedokwasu, która od różnego stopnia ciepła, nie jednostajnie rozkłada światło; zwykle zjawia się naprzód kolor żółty, potém słomkowy, złocisty, czerwony, fioletowy, błękitny. Okazują się oraz przy niektórych minerałach świéżo z ziemi wydobytych.

Naleciałość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* to co naleciało, co nie jest właściwém czemu. *Sztukmistrz naśladując naturę, opuszcza obce pięknu naleciałości, a przedstawia tylko z przedmiotu rzeczywistą jego estetyczną wartość.*

Nalecieć, *ob. Nalatać.*

Naleczyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* 1) wiele osób wyleczyć. *Naleczył nie mało chorych.* = **się**, *złz.* 1) długo leczyć się, używać leków. 2) = *kogo;* przez długi czas leczyć kogo.

Nalegać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Naledz**, **gł**, **lęże**, *v.* **Nalegnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) *na co;* wspierając się naciskać, opierać się, narzucać się. *Fala nalega na fale. Góry ciągną się tak, iż jedna na drugą nalega. Nalegać na co wielką mocą. Naledz na swój miecz*, t. j. wpaść nań. 2)= *na kogo*; nacierać, napierać. *Nalegać na nieprzyjaciela. Naledz na miasto, na warownię. fig. Niebezpieczeństwo nalega w około, zewsząd.* 3) = *fig.* domagać się, żądać czego nieodstępnie. *Nalega na mnie, żebym to zrobił. Tak nieodstępnie nalegał, że musiano go usłuchać. Nalegać o oddanie należności. Nalegać o dotrzymanie słowa.*

Nalegać się, **ał**—, **a**—, *sn. nd. nieuż. ob. nd. Wylegać się* i *dk. Naleźć się.*

Naleganie, **a**, *lm.* **a**, *n.* nacieranie; przynaglanie. *Wymódz co na kim naleganiem. Usilne naleganie. gram. Tryb rozkazujący z naleganiem i bez naleganią*, z dodaniem przyrostka *że*, lub bez niego.

Naległość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. ob. Właściwość.*

Naległy, **a**, **e**, *p*, *komu*; właściwy, przyrodzony, wrodzony.

Nalepa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* przypiecek, przymurek piecowy. *Siedzieć na nalepie. Stawiać garnki na nalepie.*

Nalepiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nalepić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *czém;* za pomocą czego przyklejać, naklejając czém oblepiać. *Nalepił ten papier gummą arabską. Nalepia glinę, wapnem.* 2) = *czego;* jedno na drugie lepiąc nakładać na wierzch, lepić. *Nalepił gliny, smoły.* 3) = *czego; częst.* dużo lepiąc narabiać, wiele zlepiać. *Przez dzień nalepia 20 garnków. Nalepił figurek z wosku.*

Nalepian, **a**, *lm.* **y**, *m. v. Glista morska* (Arenicola), *zool.* robak należący do gromady *Pierściennic*, bez rurek.

Nalepszy, *prze. zam. Najlepszy, ob. Lepszy.*

Naleśnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* gatunek ciasta cienko na patelni pieczonego, a potém podsmażanego.

Nalew, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Napływ.* 2) = *med.* (infusum), nalanie, napar, naciąg; forma lekarska do przepisania niektórych roślin, nalanie wody na lekarstwo roślinne.

Nalewacz, **a**. *lm.* **e**, *m.* 1) ten co nalewa. 2) = na czynie do nalewania, czerpaczka.

Nalewaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) która nalewa. 2) = naczynie do nalewania. 3) = *ob. Ampulka.*

Nalewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nalać**, **ał**, **eje**, *dk.* 1) *co czém, v. co czego;* lejąc napełniać naczynie jakim płynem; spełna lać do naczynia jakiego. *Nalewać kieliszki winem. Nalać szklankę piwa. Nalać butelkę miodem. Nalać beczkę wody. Nalać sobie czém brzuch, v. gardło, prow.* opić się czego wiele. 2) = *czego do czego, v. w-co;* wlewać do naczynia ile trzeba, ile dosyć. *Nalewać kawy do filiżanek, a do szklanek herbaty. Nalać wody do konewki. Nalać octu w beczkę. Nalać sobie do brzucha, v. w gardło;* wypić. *ob. Wlać, Wlewać.* 3) = *co do czego, v. w co;* lać ile jest czego do naczynia. *Nalewać wódkę do kuf. Nalać, nalewać przez lejek, smoczkiem, ob. Zlewać, Zlać. Nalać sobie w czub, posp. prow.* upić się porządnie, podchmielić się. 4) = *czego na co;* a) lać po wierzchu ile trzeba dla zmoczenia czego. *Nalewać wody na ręce. Nalewać wody na podłogę mając ją myć, szorować. Nalać oliwy na ranę od spalenia. Nalać spirytusu na rękę i wytrzeć się. Nie nalej mi czego na posadzkę. Nie nalewaj niosąc wody. Nalać ruczajem, potokiem*, t. j. nakształt ruczaju. *Nalać sadzawkę*, t. j. nakształt sadzawki, *ob. Rozlewać.* 5) = *co czém, v. czego na co;* lać ile potrzeba, ile dosyć dla otoczenia czego płynem ze wszech stron, w celu zrobienia wyciągu lub t. p. *Nalewać korniszony octem. Nalać ogórki rosołem. Nalać kawał polędwicy oliwą, aby skruszała. Nalać zioła wrzątkiem. Nalać kamforę spirytusem. Nalać wódki na wiśnie.* 6) = *komu czego;* lać dla kogo aby wypił. *Nalewa mu szklankę po szklance. Nalewajcie kieliszki, będziem pili zdrowie naszéj... Nalewaj sobie proszę. Janie, nalewaj! Nalałem panu herbaty. Nalej mi kieliszek wina. Kazać sobie nalać, nalewać. Nalać komu brzuch, v. gardło, posp.* napoić kogo porządnie, upoić. *Nalać komu za skórę;* dogryźć komu porządnie, dokuczyć. *Nalewać z góry Nalewać ciurkiem. Nalewać kroplami. Nalać pełno, z pełna, po brzegi. Nalać z wierzchem. Nalać przez wierzch. fig. Nalewać od serca, szczerze*, t. j. pełno. 7) = *z czego*; wyprożniać co aby nalać drugie. *Nalewać ze szklanki, z butelki, z garnca, z beczki, ob. Wylewać. Z próżnego naczynia i mądry Salamon nic nie naleje, przys.* z niczego trudno co zrobić; albo, gdzie nie ma zdolności, daru wrodzonego, trudna tam praca. = **się**, *złz.* 1) *nieos.* napływać, nacierać. *Nalało się z rynny, z beczki.* 2)= napełniać się płynem; *fig.* upijać się. *Nalał się, ledwie chodzi.*

Nalewajko, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Nalewacz.* 2) = nazwa pogardliwa niegdyś dawana stronnikom kościoła greckiego.

Nalewalny, **a**, **e**, *p.* nalewaniu służący, dający się nalewać.

Nalewanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* czynność napełniania czego za pomocą lania. *Nalewanie herbaty (do szklanki) nie wiele czasu zabierze, ob. Nalewać.*

Nalewka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) naczynie do nalewania wody. *Nalewka na ręce.* 2) = rodzaj garnuszeczka do śmietanki, octu, i t. p. *Nalewka kryształowa.* 3) = trunek, z nalewania spirytusem lub wódką na jagody, owoce, i t. p. *Nalewka malinowa, wiśniowa. Nalewka na gruszki.* 4) = *farm.* (tinctura), forma lekarstwa; nalanie wina lub spiritusu a czasem i wody na lekarstwo lub na jakie owoce. 5) = (herb); ozdobne białe naczynie do nalewania w polu czerwonem; na hełmie trzy pióra strósie.

Nalezca, **y**, *lm.* **y**, *m. v.* **Naleziciel**, **a**, *lm.* = *prze. ob. Znajdywacz, Znalezca, Wynalazca.*

Naleziciełka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ta, co znalazła rzecz jaką; ta co wynalazła, *ob. Wynalazczyni.*

Nalezionek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. ob. Podrzutek.*

Nalezisty, *ob. Należny.*

Należlina, **y**, *blm. ż. bot* (Andreaea), rodzaj mchu; gatunek: = *skalna* (A. rupectris, *v.* petrophila), pospolita w Karpatach, mian. na pokładach łupku gliniastego; prócz, że owocki jéj są pokarmem dla ptastwa, nie ma innego użycia.

Należć, **nalazł**, **najdzie**, *scz. dk. ob. Znajdywać.*

Należne, **ego**, *blm. n.* nagroda za znalezienie czego.

Należnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* co znalazł rzecz jaką, należca, naleziciel.

Należny, **a**, **e**, *p.* łatwy do znalezienia.

Należący, **a**, **e**, *im.* od *Należeć.*

Należeć, **ał**, **y**, *sn. dk. do kogo.* 1) być czyją własnością. *Do kogo ta wioska należy? Czas do nas nie należy. Las ten do sąsiada należy, a pole do mnie. Dobra te do duchowieństwa należą. Islandja należy do Danji.* 2) = mieć prawo, władzę, pozwolenie do czego. *Władza życia i śmierci do Boga tylko należy. Prawo bicia monety należy do króla. Prawo stanowienia wyroku, do sędziów należy. Do kogo należy ustanowienie praw i wybór najwyższej władzy? To do mnie całe nie należy.* 3) = być czyim przez związek krwi, lub prawem władzy. *Dzieci należą do rodziców. On do naszej rodziny należy. Wszyscy do Boga należym. Wszystko co mamy do ojczyzny należy.* 4) = *komu; w styl. wytwor.* być czyją własnością. *Nieomylność samemu Bogu należy. Jak on WPanu należy?* t. j. w jakim stopniu jest krewnym. 5) = być cząstką jakiéj gromady przez podobieństwo cech. *Wszystkie narody Europy należą do plemienia Kaukaskiego. Należy do klassy zwierząt ssących. Należeć do gatunku, do rodzaju takiego roślin.* 6) = *do czego;* być uczestnikiem czego, brać udział. *Należeć do spisku, do rewolucji. On takie należał do tej wyprawy.* 7) = *prze. Należeć na kogo, ob. Przystać (na kogo). Należeć czego, ob. Dotyczyć (czego), Ściągać się do czego. Należeć na kim, na czém, ob Zależeć (na kim, na czém, w czém).* = *sł. nieos.* (w os. 3éj lp.) cz. ter. **Należy**, *v.* **Należy się**, cz. prze. **Należało**, *v.* **Należało się**, innych czasów nie ma. 1) potrzeba, trzeba; przystoi, wypada. *Należałoby pomyśleć o tém. Nie należy wszystkiemu wierzyć co on mówi. Należy zawsze być sprawiedliwym. Należało się go zapozwać. Zrobił jak się należy. Nie do nas należy mścić się. Dobrym należy pochwała i nagroda. Czy należało tak źle postąpić, tak ile się obejść?* 2) = *komu;* wypada jako należność, dług; jako obowiązek, powinność. *Ile odemnie należy? Należy się mu dwieście złotych. Bogu należy cześć i chwała. Za dobrodziejstwa należy się wywdzięczać.*

Należeć się, **ał**—, **ży**—, *złz. dk.* (od *Leżeć*), długo przeleżeć, przez długi czas być złożonym. *Należałeś się, wstawaj!* dosyć już spoczęłeś. *Gorączka złożyła mię w pościeli, należałem się, póki się podźwignąłem.*

Należenie, **a**, *blm. n. do kogo;* 1) okoliczność przywiązana do przedmiotu dla któréj ten jest własnością czyją. 2) = *ob. Udział. Za należenie do spisku wskazany na więzienie.*

Należność, **ści**, *lm* **ści**, *ż.* 1) co się należy, co przynależy, co wchodzi w obręb czego. *Ziemia, grunty ze wszystkiemi należnościami.* 2)=co się komu należy, dług. *Opłacić należność, odebrać swą należność, wziąć co za należność.* 2) = *do czego, prow. prze* prawo, pretensja. *Oświadczyć sądowi swoję należność do prawa na...*

Należny, **a**, **e**, *p.* 1) *do kogo*; własny, czyją własnością będący. *Należne doń dobra wydzierżawił.* 2)= *komu*; powinny, dłużny. *Należną część oddać komu.* 3) = właściwy, stosowny. *Należna kara. Sąd należny.*

Należycie, *ps.* 1) jak się należy, jak potrzeba, przyzwoicie. *Sprawił się należycie. Postępować należycie.* 2)= *fig.* silnie, mocno, wiele. *Wybić kogo należycie. Upić się należycie. Podejść należycie.*

Należyć, *ob. Należeć.*

Należytość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* należność, co się należy, prawo do czego. *Upominać się o należytość.*

Należyty, **a**, **e**, *p.* 1) należny, należący. 2)=stosowny, właściwy, taki, jak być powinien. *W należytéj formie.* 3) = *posp.* wyborny, wyśmienity.

Nałękać się, **ał**—, **a**—, *złz. dk.* wiele doświadczyć strachu, obawy.

Nalibok, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* (Platessa Limanda) ryba koścista, należąca do rzędu skrzelowatych, piersiopłetwych, bokopływów, (Waga).

Nalichwiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nalichwić**, **ił**, **i**, *dk. prze.* lichwą wiele zbierać, gromadzić. *Nalichwił nie mało pieniędzy.*

Naliczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Naliczyć ył**, **y**, *dk.* 1)

czego; licząc dochodzić do pewnéj liczby, *Naliczam do piętnastu. Naliczył do trzydziestu osób. Naliczyłem do stu.* **=się**, *złz.* liczyć aż do zmordowania się, bardzo wiele liczyć.

Naliczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* 1) ozdobna oprawa źródlanego otworu, w któréj się osadza cewka czyli sycz, z któréj się zlewa woda do łachani, lwia paszcza, kurek. 2)=*ob. Misiurka.*

Nalizać się, ał—, że—, *złz. dk.* lizać do woli; najeść się liząc.

Nalot, u, *lm.* **y**, *m. leś.* młode drzewko do 5 lat, powstałe z naturalnego obsiewu nasion skrzydlatych.

Nalotowa przestrzeń, *leś.* miejsce, na którém przez naturalny obsiew nasion skrzydełkowatych lekkich, drzewka młode powstały, lub też powstać mogą.

Naludniać, ał, a, *scz. nd.* **Naludnić, ił, i**, *dk.* napełniać ludźmi stronę niezamieszkaną, *ob. Zaludniać.*

Nalustek, tka, *lm.* **tki**, *m.* żelazny lub wiciany łęk, opierający się na luśni i kłonicy dla podtrzymania drabi.

Nalustka, i, *lm.* **i**, *ż.* wić uczepiona na luśni i wsadzona na kłonicę, utrzymująca drabinę u wozu.

Nalutować, ał, uje, *scz. częst. dk.* lutując, spajając za pomocą lutu, wiele zrobić. *Nalutował mnóstwo ogniw do łańcucha.*

Nałacić, ił, i, *scz. dk.* na dach lat nałożyć, nabić. *Już dach nałacił.*

Nałacznąć się, *prze. ob. Nałaknąć się.*

Naładowanie, a, 1) *blm. n.* nałożenie, napakowanie. 2)=*lm. a, n. posp. ob. Ładunek.*

Naładowany, a, e, *im.* od *Naładować*; nałożony, napakowany, pełny.

Naładowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Naładować, ał, uje**, *dk.* pakując napełniać, ładując nakładać. *Naładowywam wóz do drogi. Naładować gumno zbożem. Naładować trzos złota. fig. Naładować brzuch:* najeść się.

Nałajać, ał, je, *sn. dk. komu, v. kogo;* porządnie kogo wyłajać. *Nałajać dębowemi słowy; fig.* obić kogo pałką. *Nałajawszy głaskać, przys.* skrzywdziwszy kogo żałować.

Nałaknąć się, ął—, nie—, *złz. dk.* długo czego łaknąc nacierpieć się.

Nałamywać, ał, uje, *v. a, scz. nd.* **Nałamać, ał, ie**, *dk.* 1) *częst. czego;* wiele czego łamać, przełamywać. *Nałamywa gałęzi. Nałamał różeg, v. różg. fig. Nałamać sobie głowy;* długo i mozolnie nad czém myśleć, zastanawiać się. 2)=*co, ob. Nadłamywać.*

Nałapać, ał, ie, *scz. dk.* wiele czego złapać, nachwytać. *Nałapać raków, ryb. Kot nałapał myszy, ob. Nałowić.*

Nałatać, ał, a, *scz. częst. dk. czego;* wiele czego opatrzyć łatami. = **się**, *złz.* łatać aż do zmordowania się; wiele czego połatać.

Naławiać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nałowić, ił, i**, *dk.* 1) *czego;* łowić wiele, ile dosyć, ile trzeba. *Naławiać ryb, raków. Nałowić myszy, suslów, liżów. fig. Nałowić ryb,* uszczać się śpiąc. 2) = *fig.* nagromadzać zbierając przebiegle. *Na tym urzędzie naławiają nie mało pieniędzy. Nałowił kubanów.*

Nałazić, ił, i, *sn. częst. nd.* **Należć, ał, ezie**, *dk.* pełznąc, łażąc, nagromadzać się; *fig* natrętnie, niepożądanie naciskać się. *Codzień nałazi tu zgraja nieproszonych gości. Wiele much nałazi do mleka.* =**się**, *złz. dk.* łazić, pełzać, chodzić do kogo często; zmordować się łażąc.

Nałechtać się, ał—, chce—, 1) *złz. dk. kogo;* długo do uprzykrzenia kogo łechtać. 2)= *prow.* nagadać się, nabluzgać się.

Nałęcz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) *ob. Ręcznik.* 2) = wstęga, przepaska. 3)= *v. Opaska, ar.* obłączysty brzeg wystający na czole sklepienia, albo wokoło sklepionego łuku. Takiego jest kroju, jaki ma tram główny w jednym z porządków. 4) = (herb); biała przepaska w koło zwinięta i końcami związana w polu czerwoném; na hełmie panna między jeleniemi rogami.

Nałęczowaty, a, e, *p.* nakształt nałęcza.

Nałęczyk, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Phaca), roślina.

Nałgiwać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nałgać, ał, łże**, *dk. czego, v. o czém, komu, v. przed kim;* łgarstw wiele prawić. *Nałgał mi niestworzonych rzeczy.*

Nałodźny, a, e, *p. prze.* na łodzi będący. *Żołnierz nałodźny.*

Nałogowy, a, e, *p.* mający nałóg jaki, z nałogu, od nałogu, do nałogu posunięty. *Człowiek nałogowy. Pijak nałogowy. Wada nałogowa.*

Nałoić, ił, i, *scz. dk.* 1) *co;* łojem co wymazać dostatecznie, ile trzeba, ile dość. 2)= *fig.* wybić kogo. *Nałoić komu skórę, ob. Wyłoić.*

Nałojony, a, e, *im.* od *Nałoić. Papier nałojony.*

Nałokietnik, a, *lm.* **i**, *m. ob. Narękawek.*

Nałom, *v.* Nadłom, u, *lm.* **y**, *m.* miejsce gdzie się odbyło działanie nadłamywania, szpara powstała w skutek nadłamania.

Nałomność, ści, *blm. ż.* łatwość do nałamania, skłonność do czego, usposobienie do naśladowania. *Dziecięciu umysłowemu zawdzięczał Kiejstut nadzwyczajną nałomność, naśladowniczość.*

Nałomny, a, e, *p.* 1) dający się nałamać. 2)=dający się nagiąć do czego, giętki.

Nałoń, ni, *lm.* **nie**, *ż. v.* **Nałonie, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) *ob. Niteń, Natonie.* 2)= *ob. Nałęcz.*

Nałotrować się, ał—, uje—, *złz. dk.* dowoli łotrowstw nabroić.

Nałowić, *ob. Naławiać.*

Nałożenie, a, *blm. n. wł.* i *fig.* położenie, umieszczenie na wierzchu.

Nałożnica, y, *lm.* **e**, *ż.* kobieta żyjąca z mężczyzną nieprawie, jako żona, niemając do tego prawa. *Mieć, utrzymywać nałożnicę.*

Nałożnictwo, *v.* **Nałożeństwo, a**, *blm. n.* 1) nieprawe stosunki mężczyzny z kobietą, niebędących w małżeństwie. 2)=*zb. pg.* nałożnicy i nałożnice.

Nałożniczy, a, e, *p.* od nałożników, z nałożnictwa.

Nałożnik, a, *lm.* **cy**, *m.* mężczyzna żyjący z obcą kobietą, jak ze swoją żoną.

Nałożny, a, e, *p.* 1) nałogowy, przywykły. 2) = *do czego;* wprawiony, wzwyczajony. 3)=*ob. Nałożniczy.*

Nałożony, a, e, *im.* od *Nałożyć.*

Nałożyć, *ob. Nakładać.*

Nałóg, ogu, *lm.* **ogi**, *m.* zwyczaj, przywyknięcie do czego przez częste powtarzanie szczególniéj do tego, co jest niepotrzebne, szkodliwe lub wadliwe. *Mieć nałóg jaki. Nałóg zły, dobry. Nałóg do dobrego, do złego. Ma niezwyciężony nałóg do pijaństwa. Palenie fajki jest niepotrzebnym nałogiem. Nie znajdziesz człowieka bez jakiegoś nałogu. Jest to człowiek bez żadnego nałogu; posp.* bardzo porządny, trzeźwy. *To człowiek z nałogiem, posp.* pijak. *Człowiek pełen złych nałogów;* szczególniéj o nałogach pijaństwa, gry w karty, hulactwa i nierządu. *Nałóg jest drugą naturą, przys. To mu weszło w nałóg. Nabyć, nabrać nałogu jakiego. Przejąć cudzy nałóg. Pozbyć się nałogu. Trudno pozbyć się starego nałogu. przys.* Przepijając wódkę do drugiego, przemowisko: *„Trącam“—„A czém?“—Nałogiem“—„Pijże z Bogiem “*

Nałupać, ał, a, *scz. częst. dk,* łupiąc, wiele czego naszczepać. *Nałupać drew.*

Nałupiać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nałupić, ił, i**, *dk. czego;* 1) łupiąc co, odzierając nagromadzać rzeczy odartych wiele. *Nałupiać kory jodłowej. Nałupić łyk. Nałupić komu skóry;* wyćwiczyć, wybić kogo mocno. 2)=*dk. fig.* odrzéć, ograbić, wiele łupów nabrać. *Nałupić miast, domów, kościołów. Nałupić niemało ludzi.*

Nałużyn, a, *blm. m. bot.* (Ceca), roślina.

Nam, 3ci *przyp. lm. zaj. osob. Ja.*

Namacać, *ob. Namacywać.*

Namacalnie, *ps. ob. Dotykalnie.*

Namacalność, ści, *blm. ż. ob. Dotykalność.*

Namacalny, a, e, *p. ob. Dotykalny.*

Namachać, ał, a, *scz. dk.* 1) wiele machać, aż przestać. *Namachał połaszem.* 2)=*fig. posp.* wiele, prędko, lada jak zrobić. *Namachałem dziś nie mało roboty. Namachałem arkuszowy list. Nama hał dziś kawał drogi.*

Namachlować, ał, uje, *scz. dk.* 1) oszukaństwem wiele zebrać czego. *Namachlował sprzęcików.* 2) = *posp.* nalgać. *Namachlować głupstw.*

Namacywać, ał, a, *scz. nd.* **Namacać, ał, a**, *dk.* 1) macaniem dochodzić, śledzić, szukać; macaniem poczuwać. *Namacywać twardość pod skórą. To można namacać, fig.* to rzecz dotykalna. 2) = *fig.* dosięgać znachodzić. *Kuta go namacała. Poczciwego sława wszędzie namaca. I pod ziemią cię namacają. Namacać kogo biczem, batem, kijem; posp.* skroić kogo, urznąć kogo, chłosnąć.

Namaczać, ał, a, *scz. nd.* **Namoczyć,ył, y**, *dk.* 1) *co;* zlewać płynem, *v.* zanurzać w płynie dla zmoczenia, *v.* moknięcia. *Namaczać chleb w mléku. Namoczyć pióro. Namoczyć len, konopie. Namoczyć nogi w ciepłéj wodzie. Namoczyć bieliznę w ługu, ob. Moczyć, Omoczyć.* 2)= *scz. częst. dk. czego;* wiele czego zanurzać w płynie, wymoczyć. *Namoczyć lnu. Namoczyć konopi.* 3)= *sn. dk.* uryny wiele puścić, naszczać. *To pies tak namoczył tu. Koń namoczył, ob. Moczyć się.*

Namaczanie, a, 1) *blm. n.* moczenie, wymaczanie czego dość długie. *Namaczanie ziół w spirytusie. Namaczanie papieru, druk.* odwilżanie go przez zmaczanie. 2)= *blm. n. med.* moczenie dość długie czém wilgotném, okładanie czém mokrém. *Przepisać namaczanie.* 3)=, *lm. a, n. med.* rzecz namaczana dla przykładania na chore miejsce. *Przykładać ciepłe namaczania.*

Namagać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* żądać, wymagać czego. =**się**, *złz. ob. Domagać się.*

Namakać, ał, a, *sn. nd.* **Namoknąć, mókł, knie**, *dk.* długo moknąć, przejmować się mokrością. *Ziemia od ciągłego deszczu namaka, ob. Moknąć.*

Namakanie, a, *blm. n.* przejmowanie się mokrością, wilgocią, przemakanie.

Namalować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *kogo, co;* na czém wymalować. *Namalował na ścianie szlak.* 2)=*czego;* wiele czego odmalować. *Namalował nie mało obrazów.*

Namalowany, a, e, *im.* od sł. *Namalować.*

Namarmurować, ał, uje, *scz. dk.* uczynić podobnym do marmuru. *Łuski ryb nieraz są w kształcie jakby ziarek żwirowych, i skóra rybia wydaje się jak namarmurowana.*

Namarszczać, ał, a, *scz. nd.* **Namarszczyć,ył, y**, *dk.* 1) *co;* w marszczki składać, ściągać. *Namarszcała garnirowanie do sukni. Namarszczyć czoło, twarz. Namarszczać brwi* 2)= *czego;* wiele czego robić zmarszczoném, pomarszczoném, *ob. Marszczyć.* = **się**, *złz.* 1) stawać się zmarszczonym; *fig.* nieukontentowanym. 2)= *dk. fig.* długo zostawać zmarszczonym; zadowolić się wyrażeniem nieukontentowania przez marszczenie twarzy. *Dość już namarszczyłeś się, chodź do nas, pośmiejemy się.*

Namartwić, ił, i, *scz. dk. kogo;* wiele zmartwienia komu przyczynić, często kogo martwić. =**się**, *złz.* wiele się zmartwić, wiele zmartwień doświadczyć.

Namarznąć, ął, nie, *sn. dk* 1) dość długo marznąć. 2)=*posp.* (o rzeczach) zostać przejętym mrozem. =**się**, *złz.* wiele ucierpieć od zimna, mrozu.

Namastnica, y, *blm. ż. bot.* (Icica), roślina.

Namaszczać, ał, a, *scz. nd.* **Namaścić, ił, i**, *v. prze.* **Namaszczyć,ył, y**, *dk.* 1) namaszczać czém tłustem. *Namaszczać ciało wonnemi olejkami.* 2) = udzielać świętych olejów. *Namaszczać chorego ostatniém pomazaniem. Namaszczać śś. olejami przy chrzcie.* 3) = utwierdzać, naznaczać na godność jaką przez namaszczanie. *Namaszczać na króla. Namaścić na kapłana. Samuel namaścił Saula* (na króla).

Namaszczalnia, i, *lm.* **e**, *ż.* u starożytnych, izba, gdzie się zapaśnicy oliwą namaszczali.

Namaszczanie, a, *blm. n.* 1) namazywanie czém tłustem. *Namaszczanie ciała wonnemi olejkami było u starożytnych.* 2)= wprowadzanie do stanu, do godności jakiéj przez pomazanie. *Namaszczanie na króla.*

Namaszczenie, a, *blm. n.* 1) jednorazowa czynność namazania czem tłustém. *Namaszczenie kożlą tłustością zrobiło mi ulgę.* 2)=potwierdzenie duchowne przez obrząd namaszczenia. *Po namaszczeniu go na biskupa.* 3)= jeden z siedmiu sakramentów Rz. Kat. kościoła. *Ostatnie namaszczenie, ob. Pomazanie.*

Namaszczeniec, ńca, *lm.* **cy**, *ob. Pomazaniec.*

Namaścić, *ob. Namaszczać.*

Namaślić, ił, i, *scz dk.* 1) maslem namazać, zaprawić maslem. 2)=*posp. nieuż.* źle czego narobić.

Namawiacz, a, *lm.* **e**, *m.* ten, co namawia do czego.

Namawiać, ał, a, *scz. nd.* **Namówić, ił, i**, *dk.* 1) *kogo do czego, v. na co;* starać się namowami kogo skłonić do czego, przyciągać, zobowiązywać, przekonywać. *Namawiał go do stanu duchownego, ale nie mógł namówić. Namawiać do złego, do grzechu. Namawiali go do spisku. Namawiać kogo na służbę, na lokaja, na furmana. Wszakże nie dał się do tego namówić. Trudno go namówić.* 2)=*cp., o czém, prze.* obradować, radzić się o co, roztrząsnć co; umawiać się o co. *Tym czasem pokój zaczęto namawiać. Król począł namawiać z zacnym senatorem o tym pogrzebie.* 3)=*komu, prze.* długo komu przekładać, zastanawiać kogo nad czém. *Ludziom ja teraz namawiam: czyli Bogu, czyli ludziom chcą się podobać?* = **się**, *złz. z kim;* 1) namówę, zmowę między sobą czynić, umawiać się wzajemnie o co. *Namawiają się na zdradę. Namawiali się z sobą o cóś. Namówili się przyjść o jednéj godzinie.* 2)=*dk.* nagadać się do woli, ile się podobało. *Namówiłem się, aż mi w gardle boli.*

Namawianie, a, *blm. n.* czynność mówienia przez którą kogo zniewalamy, skłaniamy do czego. 2)= *lm. a, n. posp. ob. Namowa.*

Namazanie, a, 1) *blm. n.* nasmarowanie, namaszczanie. 2)=, *lm. a, n. posp.* coś namazanego, nasmarowanego, np. plaster.

Namazaniec, *ob. Pomazaniec.*

Namazi, *nieod. v.* **Namaz, u**, *lm.* **y**, *m.* modlitwa wspólna, którą Turcy codzień odprawiają.

Namazywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Namazać, ał, że**, *dk.* nacierać czém tłustem, *ob. Mazać, Namaszczać.*

Namazywanie, a, *blm. n.* czynność, przez którą coś powlekamy jakim gęstym roztworem, nasmarowywanie.

Namącić, ił, i, *scz. dk.* otficie pomącić.

Namączyć,ył, y, *scz. dk.* mąką wiele posypać.

Namdlały, a, e, *p.* osłabiony, nieco wycieńczony.

Namdlewać, ał, a, *sn. nd.* **Namdlec, ał, eje**, *dk.* nieco mdłym, przymdlejszym się stawać, słabnieć.

Namdlić, ił, i, *scz. dk.* przymdlejszym uczynić, nadwątlić.

Namęczyć,ył, y, *scz. dk. kogo;* męczyć kogo bardzo, dowoli; zadać wiele udręczeń. = **się**, *złz.* bardzo siebie zmęczyć, udręczyć, męcząc zmordować się.

Namglić, ił, i, *scz dk.* wiele mgły narobić, mgłą zaciągnąć, pokryć. = **się**, *złz.* mgłą się pokryć. *ob. Zamglić.*

Namialszy, *prze.* zam. *Najmielszy, st. najwyż.* od *Miałki.*

Namianować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *co; ob. Nazwać.* 2) = *czego, kogo; częst.* nawyznaczać, wiele wyznaczyć. *Namianować urzędników.*

Namiar, u, *blm. m.* (niek. *opatrznie, ładunek*) *hut.* ilość żelaznéj rudy, która się kładzie do *wysokiego pieca* służącego do wytapiania z niéj surowcu.

Namiast, *ob. Zamiast, Miasto.*

Namiastek, stka, *lm.* **stki**, *m.* 1) *ob. Namiestnik.* 2) = *zool.* (Thomisus) zwierzę należące do rzędu *mrowi*, familji pająkowatych; jest to gatunek pająka ⟨Virej⟩.

Namiastka, i, *lm. i, ż. prze.* która jest na czyjém miejscu. *Z tysiąca macoch jedną znalazłbyś, któraby swéj namiastki polubiła dzieci.*

Namiatać, ał, a, *scz. nd.* **Namieść, iótł, iecie**, *dk. czego;* wiele czego na co *v.* w kupę zmiatać. *Namiótł tyle śmiecia. Zmiatasz pył z szafy, a na książki go namiatasz.*

Namiąć, ął, mnie, *scz. dk. czego;* naznieść; gniotąc namiękczyć.

Namiecznik, a, *lm.* **i**, *m.* (w dawném uzbrojeniu) przy rękojeści pałasza lub szabli: a) pewien rodzaj nawiązania, feldcechu, b) pewien rodzaj gardy.

Namieniać, *v.* Nadmieniać, ał, a, *nd.* **Namienić, *v.* Nadmienić, ił, i**, *dk.* 1) *sn. o czém, o kim;* wzmiankę czynić, wspominać, natrącać, napomykać, dotykać. *Nie namieniaj mu o tém. Czy mówił ci o moim interesie? Ani namienił o nim.* 2) = *sn. komu o czém;* przypominać. 3)= *scz. kogo czem;* nazywać, mianować.

Namieniać, *v.* Nazmieniać, ał, a, *scz. dk. czego;* wiele czego odmienić, zamienić. *Nazmieniał wiele dukatów na srebro.*

Namienlony, a, e, *im. ob. Pomieniony, Wzmiankowany, Napomknięty.*

Namierzać, ał, a, *scz. nd.* **Namierzyć,ył, y**, *dk.* 1) *czego;* mierzyć, wymierzać ile trzeba, ile dosyć. *Przez dzień namierzam ze sto korcy. Namierzył całą beczkę pszenicy.* 2) = *do czego;* celować. *Namierz dobrze i strzelaj. Namierz do celu. Gdzie namierzył, a gdzie uderzył, przys.* nie tak się stało, jak zamyślał. = **się**, *złz. posp.* goto-

wać się do uderzenia. *Namierza się, ale nie ma odwagi uderzyć. Namierzył się na niego, ale ten umknął.*

Namierznąć, rzł, nie, *sn. dk.* (wymaw. *Namierznąć*) *prze.* stać się komu obmierzłym, wstrętnym.

Namierzwić, ił, i, *scz. dk.* mierzwą pokryć, zatrząść.

Namiesięczny, a, e, *p.* 1) na księżycu znajdujący się. 2) = *med.* działający na miesiączkę, na jéj wywołanie lub stłumienie.

Namiestnica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Namiestniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) zastępczyni. 2) = *nieuż.* kobieta mająca namiestnictwo prowincji, lub kraju.

Namiestnictwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) zastępstwo. 2) = zarząd namiestnika w prowincji lub kraju. 3) = czas zarządu, trwanie rządów namiestniczych. 4) = *prze.* następstwo.

Namiestniczy, a, e, *p.* 1) należący do namiestnika; od namiestnictwa. *Władza namiestnicza. Rządy namiestnicze.* 2) = od zastępcy, od zastępstwa. 3) = *med.* uzupełniający. *Namiestnicze odęcie,* uzupełniające odęcie (emphysema vicaricum *v.* supplementarium).

Namiestnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) zastępca, pomocnik. *Na to namiestników chowam, aby mię zastępowali w tém, czego sam przez się czynić nie mogę. Namiestnik Chrystusowy,* tytuł papieżów. 2) = zastępujący miejsce najwyższéj władzy w zarządzie krajem, lub prowincją. *Namiestnik państwa. Namiestnik królewski.* 3) = (*v. posp. Namieśnik*), *gosp.* miejsce ekonoma zastępujący; podekonom. *Poszlij namiestnika, aby nakazał pańszczyznę. Służyć za namiestnika, ob. Gumienny, Karbowy. Włodarz.* 4)=*prze. ob. Następca. Leszek Popiela namiestnikiem sobie jeszcze za żywota obrał.* 5) = *prze. woj. ob. Porucznik.* 6) = * *nieuż.* (surrogatum) pojęcie, zastępujące miejsce pojęcia innego. Gdzie np, nie ma polskiego wyrazu na coś, tam potrzeba szukać namiestników, lub wyrazów innych, polskich, oznaczających rzecz należycie. *Groszek palony bywa namiestnikiem kawy.*

Namiestnikoski, Namiestnikostwo, *ob. Namiestnikowski, Namiestnikowstwo.*

Namiestnikowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* 1) zarządczyni, *ob. Namiestnica.* 2) = *posp.* żona namiestnika.

Namiestnikować, ał, uje, *sn. nd.* 1) być namiestnikiem kraju. 2) = *posp.* być pomocnikiem ekonoma.

Namiestników, owa, owe, *p.* do namiestnika należący; namiestnika.

Namiestny, a, e, *p.* miejsce czyje zastępujący.

Namieszać, ał, a, *scz. dk.* 1) *czego do czego;* wiele dołączyć, dosypać, dolać czego i zmieszać dla powiększenia miary, wagi lub massy. *Namieszał mąki do miodu. Namieszał owsa do jęczmienia. fig. Namieszać kłamstw do powieści.* 2) = *czego z czém;* połączywszy zmieszać, rozmieszać. *Namieszał piasku z gliną.*

Namieszkać się, ał—, a—, *złz. dk. gdzie;* długo przemieszkać gdzie.

Namieść, *ob. Namiatać, Namiotać.*

Namieścić, ił, i, *scz. dk. czego gdzie;* wiele czego pomieścić, natłoczyć, nacisnąć, nastawić czego ile się zmieści.

Namieśnikowstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Namiestnictwo.* 2) = *zb.* namiestnik z żoną.

Namietka, *ob. Namiotka.*

Namiękać, ał, a, *scz. nd.* **Namięknąć, ął, nie,** *dk.* miękkiém się stawać od cieczy; odmiękać, wymiękać ile trzeba.

Namiękanie, a, *blm. n.* stawanie się nieco miękkiém; odmiękanie ile trzeba, ile dosyć

Namiękły, *v.* **Namięknięty, a, e,** *im.* 2) który nieco zmiękczał. *Owoce namiękłe.* 2) = mający w sobie dużo wody. *Drzewo namiękłe nie dobre do opału.*

Namięknąć, *ob. Namiękać.*

Namięknienie, *v.* **Namięknięcie, a,** *blm. n.* stanie się nieco miękkiém.

Namiętnie, *ps.* z namiętnością, z zapałem. *Kochać kogo namiętnie. Żądać czego namiętnie.*

Namiętność, ści, *lm.* **ści, i** 1) mocne poruszenie duszy jakimś przedmiotem obudzane, jak np. miłość, gniew, chciwość gwałtowna i t. p. **Namiętność* (passio, die Leidenschaft) znaczy pociąg jaki do czego gorący i długotrwały. Namiętność wiedzie do wielkich czynów i do straszliwych zbrodni, stosownie do godziwego i niegodziwego kierunku. Nie należy ją mieszać z *krewkością* będącą li krótkotrwałą i przelotną *namiętnostką. Człowiek pełen namiętności. Namiętności gwałtowne, niepowściągliwe. Wzbudzać, poruszać namiętności. Uśmierzyć swoje namiętności. Być panem swych namiętności. Panować nad swemi namiętnościami. Władać swemi namiętnościami. Poddawać się namiętnościom Dać się powodować namiętnościom. Kochać kogo z namiętnością. Żądać czego z namiętnością. Oddać się czemu z namiętnością. Namiętności miotają duszą. Jest tu gra namiętności,* t. j. namiętności tu działają. *Wzburzone, wezbrane namiętności. Uwodzić się, łudzić się namiętnościami.* 2) = *ku komu, ku czemu; do kogo, do czego;* silne upodobanie, gwałtowna potrzeba, żądza; chuć; nałóg. *Powziąć namiętność ku komu;* gwałtownie się w kim rozkochać. *Powziął taką namiętność do malarstwa, iż.. Upodobanie w tańcu stało się jego namiętnością. Polowanie, to jego namiętność.* 3)= *fig.* zbytnia stronność, uprzedzenie zbytnie. *Sądzić co, lub o czém z namiętnością. Łagodzić namiętności.* 4) = *w poez, mal. muz.* wyrażenie, oddanie namiętności. *Umieć trafnie oddać namiętności. Silnie wyraził namiętności. Odmalował dokładnie namiętności. Wniknąć w namiętności.*

Namiętny, a, e, *p.* 1) pełen mocnéj skłonności. *Kochanek namiętny. Miłość namiętna. Spojrzenie namiętne.* 2) = pełen namiętności, silny, gwałtowny. *Człowiek namiętny. Mowa namiętna. Skłonność namiętna.* 3)=uprzedzający się, stronny; uwodzący się namiętnościami. *Pisarz namiętny. Mówca namiętny.*

Namiętosić, ił, i, *scz. dk. posp.* 1) *czego; częst.* wiele czego zmiąć, zgnieść, zetrzeć. 2) = *fig. kogo;* namęczyć szamocąc się z kim.

Namigać się, ał—, a—, *złz dk. na kogo;* migać aż do uprzykrzenia, aż do znudzenia.

Namiłować się, ał—, uje—, *złz. dk. kogo, czego;* nasycić się miłowaniem; do sytu miłości zażyć. *Nie może się namiłować swych dzieci. Daj się namiłować.*

Namiot, u, *lm.* **y,** *m. zdr.* **Namiocik, u,** *lm* **i,** *m.* 1) szałas, budka z płótna dla schronienia się od słoty lub upału. *Rozbić namiot. Zwinąć namiot. Obozować pod namiotem. Spoczywać pod namiotem.* 2) = pawilon.

Namiotać, ał, a, *v. prze.* **Namieść, iotł, iecie,** *scz. dk. czego;* narzucać czego na kupę, wiele czego naciskać, *ob. Narzucać.* = **się,** *złz.* 1) do woli się naciskać, miotać co aż do zmordowania się. 2) = z gniewu, z nieukontentowania, ze złości, szamocąc się, rzucając się, znużyć się.

Namiotek, tka, *lm.* **tki,** *m. v* **Namiocik, a,** *lm.* **i,** *m. zdr.* 1) mały namiot. 2) = *od łóżka;* pawilonik, firanka.

Namiotka, *v.* **Namietka,** *v.* **Namitka, i,** *lm.* **i,** *ż. prow* ubranie głowy u wieśniaczek (na Polesiu i Rusi), składające się z wąskiego, rzadkiego, lecz dość cienkiego i białego płótna, zwykle oszyte czerwonemi brzeżkami; po zawinięciu niém głowy, jeden koniec przeprowadza się pod brodę, a drugi, nieco rozpięty, spuszcza się na piecy; jest to dawny strój słowian. kobiét, jak to widać na starych malowidłach, in. *Peremitka.*

Namiotniczy, a, e, *p.* od namiotnika. *Namiotnicze rzemiosło.*

Namiotnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) ten, co robi namioty. 2) = co stawi, rozbija namioty. 3) = co mieszka pod namiotem.

Namiotny, *v.* **Namiotowy, a, e,** *p.* 1) od namiotu. *Namiotowe sznury. Drąg namiotowy.* 2) =, **ego,** *lm.* **wi,** *m. ob. Oboźny.*

Namitka, *ob. Namiotka.*

Namizdrzyć się,ył—, y—, *złz. dk.* użyć do woli mizdrzenia się, czackania się, zalobienia się. = *przed kim;* naprzymilać się niezręcznie, z przesadą.

Namknąć, ął, nie, *scz. dk. ob. Napomykać.* = **się,** *ob. Nawijać się.*

Namleć, mleł, *v.* **mełł,** *v. daw.* **miółł, miele,** *scz. dk. czego;* wiele zmleć, pomleć. *Namleć żyta na mąkę. Namleć jęczmienia na krupy. Namleli na cały rok.*

Namłacać, ał, a, *scz. nd.* **Namłócić, ił, i,** *dk. czego.* 1) dosyć, w miarę młócić. *Namłócić grochu. Namłaca 30 kop co dzień.* 2) = młóceniem wydzielać, wydobywać (ziarna). *Z kopy namłacam półtora korca. Namłócono pięć beczek.* = **się,** *złz.* do woli, wiele, do zmordowania młócić. *Namłócić się kogo, fig.* nie raz kogo obić tęgo.

Namłodszy, *prze.* zam. *Najmłodszy, st. najwyż.* od *Młody.*

Namniejszy, *prze.* zam. *Najmniejszy, st. najwyż.* od *Mały.*

Namnożyć,ył, y, *scz. dk. czego;* bardzo pomnożyć, wiele czego rozmnożyć. *Namnożyli zawad, przeszkód.* = **się,** *złz.* bardzo się pomnożyć, wiele się znajdować, trafiać się często. *Tego roku wiele namnożyło się robactwa. Tak się namnożyły złodziejstwa ..*

Namocz, u, *lm.* **e,** *m.* płyn, w którym co się na zimno wymacza, dla nadania mu jakich własności.

Namoczenie, a, *blm. n.* pomoczenie czego dla nadania rzeczy namoczonéj pewnych własności, t. j. rozmiękczenia, zmoczenia, i t. p.

Namoczony, a, e, *im.* od *Namoczyć;* zmoczony płynem lub w nim zanurzony.

Namoczyć, *ob. Namaczać.*

Namodlić się, ił—, i—, *złz. dk.* długo modlić się, modlić się ile tylko można, do syta.

Namok, u, *lm.* **i,** *m. med.* (infusum frigide, *v.* macerando paratum), naciąg, lekarstwo nalane wodą zimną.

Namoknąć, *ob. Namakać.*

Namoknienie, *v.* **Namoknięcie, a,** *blm. n.* przejęcie się mokrością, wilgocią.

Namokrzyć, ył, y, *scz. dk. co.* 1) mokrém co uczynić. 2) = moczém co oblać; *sn.* naszczać.

Namordować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *czego*; ile dosyć pomordować, pozabijać. 2)= *kogo, ob. Namęczyć.* = **się,** *złz.* 1) wiele trudów sobie zadać, namęczyć się pracą jaką. *Namordował się kopiąc ziemię. Namordowałem się bardzo po złej drodze jadąc.* 2) = *z kim*; z kim drugim zmęczyć się, użyć natężenia wszystkich sił idąc w zapasy. *Namordowałem się z nim, dążając się, walcząc. Namordować się z kim, posp.* wiele trudów sobie zadać pracując nad kim. 3) = *z czém;* wiele sobie pracy zadać z powodu czego. *Namordowałem się z wypisywaniem różnych cytat. fig. Namordować się z czyją niepojętnością, ucząc go.*

Namorgać, ał, a, *scz. dk. posp.* najeść się, napić się do woli.

Namorganie, a, *blm. n. posp.* najedzenie się, napicie się do woli.

Namormaszony, a, e, *p. prow.* skwaszony na humorze.

Namościć, ił, i, *scz. dk. co czém, v. czego;* na wierzchu czego nakładać czego innego, jakby most tworząc. *Namościć drogę faszyną. Namościć na błocie desek dla przejścia, ob. Mościć.* = **się,** *złz. posp. fig.* nakłopocić się starając się gdzie znaleść miejsce, stanowisko.

Namotać, ał, a, *scz. dk. czego.* 1) ekończyć motać. *Namotał kłębek nici.* 2) = *fig.* nawikłać, naplątać.

Namowa, y, *lm.* **y, i.** 1) namówienie, poduszczenie, rada (najczęściéj zła). *Działać z namowy czyjéj. Pójść za czyją namową. Z namowy złośliwéj intrygantki poszedł do rozwodu.* 2) = *na co, ob. Zmowa.* 3) = *w lm. prze. ob. Narada, Obrada.*

Namowca, Namownie, *ob. Namówca, Namównie.*

Namozolić, ił, i, *scz. dk. kogo;* namęczyć kogo zbytecznie. *Namozolić kogo nauką.* = **się,** *złz. z czém, v. nad czém;* namordować się, natrudzić się. *fig.* nałamać sobie głowy, namyślić się nie mało nad dochodzeniem czego. *Namozolił się przez całe życie nad skwadrowaniem koła.*

Namówca, y, *lm* **y,** *m.* ten, co namawia do czego, namawiacz.

Namówić, *ob. Namawiać.*

Namówienie, a, *blm. n.* zniewolenie kogo ku czemu, dokonane za pomocą wymowy.

Namówka, i, *lm.* **i,** *ż. prze.* zdanie moralne; przypowiastka, gadka.

Namównie, *ps.* 1) skutecznie namawiając, przekonywając. 2) = przez namowę, z namowy; nie gwałtem. 3) = *prze.* zmównie, za wspólną naradą.

Namównik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Namówca.*

Namówność, ści, *blm. ż.* 1) łatwość dania się namówić. 2) = *nieuż.* zręczność w użyciu wymowy ku namówieniu kogo do czego, *ob. Wymowność.*

Namówny, a, e, *p.* 1) który się daje łatwo namówić. *Mieć co u siebie za namówną, prze.* uważać co za rzecz pewną. 2) = który łatwo kogo namówi, przekonywający, dowodny, *ob. Wymówny.*

Namrzéć się, marł—, mrze—, *złz. dk. czego, v. czém;* nacierpieć się aż do moru. *Namrzéć się głodu, v. głodem.*

Namszéć, ał, eje, *sn. dk.* mchem narosnąć.

Namścić się, ił—, i—, *złz. dk.* dość pomścić się, nasycić się zemstą wiele razy ponawianą.

Namulać, ał, a, 1) *scz nd.* i **Namulić, ił, i,** *dk. co;* mułem co pokrywać, zanosić. *Wylew rzeki co wiosnę namula nadbrzeżne pola.* 2) = z *nd. dk.* natrzéć, nacisnąć, naszarować. *Butem nogę namulać. Namulać kark wołowi jarzmem, ob. Zamulać, Osednić, Odsednić, Odparzyć.*

Namulanie, a, *blm. n.* 1) pokrywanie mułem. *Namulanie łąk;* podwyższanie powierzchni łąk błotnistych niskich, przez nanoszenie ich ziemią, pędem płynącéj wody sprawione. 2) = tarciem robienie mozołu. *Namulanie nogi od buta.*

Namulenie, a, *blm. n.* 1) pokrycie, zaniesienie mułem. 2) = zrobienie odcisku, nagniotki.

Namulić, *ob. Namulać.*

Namulnik, a, *blm. m. bot.* (Limosella), in. *Mulnica, Kłosienica,* roślina z rodziny *maskowatych*, należąca do klassy 14éj, rzędu *okrytoziarnowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *wodny* (L. aquatica), dość rzadki, nad wodami lub na ziemi wilgotnéj, bardzo mała bezłodygowa roślinka, kępiasto rosnąca; korzeń ma włóknisty, wypuszczający wici, z których nowe wyrastają roślinki, kwiatki drobne, białe, czerwono kropkowane.

Namulny, a, e, *p.* 1) od namułu, szlamowy. *Nieczystości namulne.* 2) = mogący być natartym łatwo. *Wół ten ma kark namulny.*

Namurowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Namurować, ał, uje,** *dk. czego;* wiele murować, murując wznosić. *Namurował kościołów, miast, ob. Murować.*

Namuł, u, *lm.* **y,** *m.* muł zanieczyszczający miejsce jąkie, szlam. *Po zimie topniejące śniegi osadzają namuł. Wylew rzeki zanosi łąki namułem, ob. Muł.*

Namusznik, a, *lm.* **i,** *m.* (Astoma), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *Rozmaitych*, pasożytnych; gatunek jeden: = *szkarłatny* (A. parasiticum).

Namyć, ył, yje, *scz. dk. czego;* wiele pomyć; wymyć ile trzeba, ile dosyć. *Namyła bielizny na kilka miesięcy. ob. Naprać.* = **się,** *złz. czego;* myć długo, myć aż do zmordowania się.

Namydlać, ał, a, *scz. nd.* **Namydlić, ił, i,** *dk.* 1) *co*; mydłem co nacierać, w rozpuszczoném mydle zmaczać, dla ułatwienia mycia. 2) = *dk. komu głowę;* nagadać komu wiele czego aż do znudzenia; wygdérać.

Namykać, *ob. Napomykać.*

Namysł, u, *lm.* **y, m.** 1) namyślenie, rozmyślenie, rozwaga. *Przedsięwziąć co z namysłem. Po długim namyśle, rzekł.. Bez namysłu, odpowiedział... Mieć porę do namysłu. Dać komu czas do namysłu. Krótki tu namysł, tak, lub nie,* t. j. nie myśl długo, a wybieraj to, lub co innego. 2) = postanowienie, decyzja. *Prędki namysł w strachu, przys. Z namysłu;* po namyśleniu się, umyślnie, z dobréj woli.

Namyślać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Namyślić się, ił—, i—,** *dk. nad czém;* 1) rozmyślać, rozważać co u siebie; rozmyślając postanawiać, decydować się. *Namyśla się czy przystać, lub nie, na ich żądanie. Namyślił się i przystał.* 2)= *do czego, na co; prze.* skłaniać się, przychylać się ku czemu. *Jeszcze się namyśla do zgody. Namyślił się na wojnę.*

Namyślanie, się, a—, *blm. n. nad czém;* rozmyślanie, rozważanie czego u siebie.

Namyślenie się, a—, *blm. n.* umyślenie, postanowienie czego u siebie. *Czekać na czyje namyślenie się, ob. Namysł.*

Namyślić się, *ob. Namyślać się.*

Namyślnie, *ob. Rozmyślnie.*

Namyślny, a, e, *p.* 1) z namysłem robiący, zastanawiający się, baczny. *Głowa namyślna.* 2) = z namysłu robiony, rozmyślny, umyślny. *Zbrodnia namyślna. Zadał sobie śmierć namyślną, ob. Rozmyślny.*

Nana, 1) **y,** *blm. ż. mit.* córka Gewara, a żona normandzkiego Aza Baldura, wyobraża łagodność, słodycz, potulność, pokorę i niewinność niewieściéj duszy. Żyła

z mężem szczęśliwie i była matką Forseta. Po zgonie Baldura umarła z rozpaczy i poszła za nim dobrowolnie do Heli. Z włosów jéj ukręcili Azowie powróz na nogi Loka. W Hell odmieniła się bardzo. Przestała zgoła miłować męża. Zostawszy duszą podobna do wilczycy, okryła się wilczurą. 2) =, *v.* **Nańka**, w języku dziecięcym a) *ob. Niania.* b) = *bl.* zam. *Mama.*

Nanarzekać, ał, a, *sn. dk. v.* **Nanarzekać się,** *slz. na kogo, v. na co;* wiele skarg, narzekań powiedzieć. *Oj pan! nanarzekali się ludzie na niego.*

Nanaszać, ał, a, *scz. nd. częst.* **Nanosić, ił, i,** *nd.* **Nanieść, niosł, niesie,** *dk. czego, gdzie.* 1) wiele czego przynosić, znosić. *Nanosić drzew na kuchnię. Nanieśli nam mnóstwo jagód. Nanieść gnoju na grzędę.* 2) = (o wodach), nanosem pokrywać; zanieczyszczać szlamem, mułem. *Rzeka nanosi piasku na łąki. Naniosło mi łąkę, nieos.* 3) = *co czém;* pokrywać, zasypywać. *Nanosić ziemią korzenie drzew. Nanieść glinę piaskiem, czarnoziemem.* 4) = (o jajach ptastwa), składać, znosić wiele jaj. *Kury, kaczki, gęsi jaj nanaszają. Kura niosła dwa mędle jaj przez trzy tygodnie.* 5) = *fig. prze.* przyjmować co na swe sumienie, na swą odpowiedzialność. 6) = *co, prze. ob. Przytaczać, Przywodzić.* 7) = z nd. *częst. dk. czego;* wiele czego poznosić, nosząc nagromadzić. *Mysz nanosiła pełną norę orzechów. Czekam póki nanosi pełną wannę wody.* **Nanosić się, ił —, i —,** *slz. dk. kogo czego;* wiele nosić kogo lub czego; nosić aż do zmordowania się. *Nie mało nanosiła się, naniańczyła się dzieci. Ludzie tyle dziś nanosili się kamieni.*

Nanęcić, ił, i, *scz. dk. kogo;* wiele przynęcić, nawabić. *Nanęciła sobie chłopców, ob. Nęcić.*

Naniańczyć, ył, y, *scz. dk. kogo;* długo kogo niańczyć, dość kogo niańczyć. *Naniańczyłem go nie mało. No już naniańczy! że dziecko bez guza nie wyjdzie.* = **się,** *slz.* długo być za niańkę; niańczyć aż do zmordowania się.

Naniebie, a, *blm. n.* przestrzeń pod niebem rozciągająca się, *ob. Podniebie.*

Nanieść, *ob. Nanosić.*

Naniszczeć, ał, eje, *sn. dk.* wiele poniszczéć, podupaść, zginąć, zubożéć. *Wiele majątków naniszczało.*

Naniszczyć, ył, y, *scz. dk. czego;* wiele czego zniszczyć, do upadku przywieść, *ob. Niszczyć.*

Nanizywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nanizać, ał, iże,** *dk.* 1) *co na co;* rzecz jaką na coś cienkie (posp. na sznunek, nitkę) nawleknąć, nasadzać, żeby się na niém trzymała. *Nanizywać paciórkę.* 2) = *czego, częst.* wiele nawlekać. *Nanizywać po kopie suszonych grzybów. Nanizała pięć sznurków pereł.*

Nankin, u, *lm. y, m.* rodzaj tkaniny bawełnianéj, od chińskiego miasta Nankin nazwanéj, gdzie początkowo ją wyrabiano.

Nankinowy, a, e, *p.* z nankinu. *Spodnie nankinowe.*

Nannetys, a, *blm. m. mit.* imię Belena Faraona u Gallów. Zwano go także *Noe.*

Nanos, u, *blm. m.* co rzeka wylewem swoim nanosi; szlam, brud, muł. *Rzeka nanosem pokryła całą łąkę. Trawa, siano z nanosem.*

Nanosić, i Nanosić się, *ob. Nanaszać.*

Nanoszenie, a, 1) *blm. n.* czynność nagromadzenia czego noszeniem. 2) =, *lm. a. n.* nagromadzenie piasku lub żwiru przy ujściach rzek lub u ich wybrzeży, *ob. Nanos.*

Nanotować, ał, uje, *scz. dk.* (z łać.) 1) *co;* krótko zapisać, nadpisać notę. 2) = *czego;* wiele not porobić, naznaczyć pismem.

Nanożny, a, e, *p.* 1) *zool.* mający dychawki na nogach. *Skorupiaki nanożne.* 2) = *wanna; med.* wanna do moczenia nóg w wodzie.

Nanudzić, ił, i, *scz. dk. kogo;* wynudzić; nudzić kogo długo, dość; znudzić aż do zmordowania. = **się,** *slz.* bardzo się znudzić, długo się nudzić.

Nań, *skr.* zam. *Na niego, ob. On.*

Naobcinać, ał, a, *scz. dk.* wiele poobcinać. *Naobcinać gałęzi z drzew.*

Naobiecywać, ał, a, *scz. dk. częst. czego;* wiele zrobić obietnic, przyrzeczeń.

Naobierać, ał, a, *scz. częst. dk.* 1) *czego;* wiele obrać z łupin, z zielska. *Naobierać jabłek, pomarańcz, kartofli.* 2) = *kogo;* wielu wybrać. *Naobierać urzędników.*

Naobmawiać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele o kim powiedzieć, nagadać; obmówić wiele osób.

Naobracać, ał, a, *scz. częst. dk. czego;* 1) wiele czego poobalać, naprzewracać. 2) = naokręcać, nawywijać. = **się,** *slz.* długo się obracać, nakręcić się, nawywijać się.

Naobrywać, ał, a, *scz. częst. dk.* 1) *czego;* wiele oberwać. *Naobrywał gruszek, róż, liści z drzew.* 2) = *czego; posp.* być po wiele razy ukaranym. *Naobrywał nie mało kijów za swe niepoduszeństwo.*

Naobrzynać, ał, a, *scz. dk. czego;* wiele poobrzynać. *Naobrzynać seksternów, dukatów.*

Naocznie, *ps.* oczywiście, widocznie, osobiście. *Oglądać co naocznie. Przekonać się o czém naocznie. Stawić się naocznie. Stanąć za świadka naocznie. Działo się to naocznie.*

Naoczny, a, e, *p.* oczywisty, widoczny; w oczy uderzający, przed oczami dziejący się. *Przykład naoczny. Wypadek naoczny. Świadek naoczny. Świadectwo naoczne.*

Naodziewać, ał, a, *scz. częst. dk.* **Naodziać, ał, eje,** *jednt. dk.* wielu przyodziać, dla wielu dać odzieże.

Naołtarzny, v. Naołtarzowy, a, e, *p.* na ołtarzu znajdujący się.

Naopak, *ob. Opak, Opacznie.*

Naopowiadać, ał, a, *scz. dk. czego;* wiele czego opowiedzieć. *Naopowiadał różnych wypadków.*

Naorać, ał, orze, *scz. dk.* pewną przestrzeń ziemi zorać. *Naorał trzy zagony w godzinę. Naorali dziś nie mało.* = **się,** *slz.* orać aż do zmordowania się, zadowolić się oraniem.

Naostatek, *ps.* nareszcie, w końcu, *ob. Ostatek.*

Naostrzać, ał, a, *scz. nd.* **Naostrzyć, ył, y,** *dk. ob. Ostrzyć.*

Napad, u, *lm. y, m.* 1) uskutecznione lub przedsięwzięte napadnienie, najście, najazd, napaść. *Napady Tatarów na Litwę. Napady ludów najezdniczych.* 2) = natarcie, uderzenie. *Napad konnicy na piechotę.* 3) = *med.* uderzenie, napastowanie. *Napad apoplektyczny, wścieklizny.* 4) = *ob. Nalew.*

Napadać, ał, a, *nd.* **Napaść, adł, dnie,** *dk. na kogo;* 1) *scz. na co:* a) rzucać się, wpadać, uderzać na kogo, *v.* na co. *Napadł na mnie z bronią w ręku. Tej nocy rozbójnicy napadli na nas. Napaść na nieprzyjacielskie wojsko. Napadł na śpiących. Napaść na obóz. Napadli na dom i zrabowali. fig. Napaść na kogo z wymówką.* b) = *fig.* natraflać, spotykać przypadkiem. *Idąc, napadłem na czterech ludzi, którzy się na mnie rzucili. Wszystko zjada co napadnie.* 2) = *scz. kogo:* a) niespodzianie zachwytywać. *Napadamy cię, gdy się niespodziewasz. Napadłem go na uczynku Napadł go jeszcze śpiącego.* b) = *fig.* trapić, napastować. *Choroba, niemoc go napadła. Febra go napadła. Strach go napadł. Czasami napada go chętka do pijaństwa. Sen napada.* 3) = *sn.* nachromywać. *Koń napada na jednę nogę, ob Utykać, Chromać.* 4) = *sł. nieos.* spadać, nasypywać się dużo. *Napadało śniegu na łokieć.*

Napadanie, a, *blm. n.* 1) robienie napadu, najścia, najazdu, napaści. 2) =, *lm. a, n. posp.* zam. *Napad* (jako wypadek). 3) = *na nogę;* lekkie nachromywanie.

Napadły, a, e, *p.* a) oskoczony, opadnięty, *ob. Napadnięty.* b) = na który co napadło. *Drogi napadłe śniegiem.*

Napadnienie, v, Napadnięcie, a, *blm. n.* uskutecznienię napadu, najścia, najazdu, napaści. *Napadnięcie na co, na kogo;* niespodziane spotkanie kogo, znalezienie czego.

Napadnięty, a, e, *p.* niespodzianie zaskoczony, otoczony w jakimś zamiarze.

Napaeja, i, *lm. e, ż. mit.* imię nimf greckich, przemieszkujących w ślicznych dolinach, rozdołach i parowach.

Napajać, ał, a, *scz. nd.* **Napoić, ił, i,** *dk.* **Napawać, ał, wa,** *częst. nd.* 1) *kogo czém;* a) dawać komu pić napój jaki aż do ugaszenia pragnienia, do sytości. *Napajać konie, bydło. Pragnącego napoić. Napoić herbatą, kawą. Napoić kogo wódką, winem, ob. Upajać.. Napawać cielęta pojłem. Napajać dziecię mlekiem. Napoić bydło brahą.* b) = *fig.* napełniać kogo czém, przyczyniać, sprawiać co komu, zaszczepiać w kim co. *Napawać kogo goryczą, smutkiem. Napoić życie czyje radością, pociechą.*

Napawać kogo fałszywemi zasadami. Napoić duchem obłudy, chytrości. 2) = *co czém; fig.* zmazać czém wilgotném aby wsiąkło, dawać nasiąknąć czém, napuszczać co czém. *Napajać gąbkę octem. Napoić wełnę farbą. Napoić knot oliwą. Deszcz napawa ziemię. Rosa napawa kwiaty. Rolnik napawa ziemię potem swoim;* w pocie czoła pracuje. = **się,** 1) *czém, z czego;* cieszyć się z cudzego nieszczęścia, z łez, boleści czyjéj. *Napawał się jéj łzami.* 2) = *czém, fig.* przejmować się, przenikać się czém; nabierać w się czego, przesiękać. *Napajać się przesądami wieku. Napoił się duchem ich stronnictwa. Czego się skorupa za młodu napoi, tém na starość trąci, przys.* nałóg z młodu nabyty nie łatwo się pozbywa.

Napakowanie, a, *blm. n.* uskutecznienie czynności pakowania, *ob. Pakowanie.*

Napakowano, *ps. posp.* pełno.

Napakowany, a, e, *im.* pakunkiem, ładunkiem napełniony.

Napakowywać, ał, a, *scz. częst nd.* **Napakować, ał, uje,** *dk.* (z niem.) *co czém, v. czego dokąd;* pakując napełniać, wiele pakować, pakować ile wlezie, napychać pełno. *Napakowywać wóz do drogi. Napakował pełno papierów do teki. Napakował szafę książkami. Napakował pełną gębę mięsa, v. mięsem gębę.* = **się,** *slz.* 1) naciskać się, natłaczać się, wiele się gromadzić. *Napakowało się tyle ludzi, że się przecisnąć nie można.* 2) = pakować aż do zmordowania się. *Dosyć się dziś napakował téj bielizny.* 3) = *posp.* najadać się, obładowywać żołądek jedzeniem. *Napakował się kiełbas i zachorował.*

Napalać, ał, a, *scz. nd.* **Napalić, ił, i,** *dk.* 1) *co,* a) ogniem rozżarzać, rozgrzewać mocno, ile trzeba, ile dosyć. *Napalać żelazo aż do czerwoności. Napalić duszkę do żelazka. Napalić tyikę żelazną do kadzenia.* b) = wydobytém przez palenie ciepłem ogrzewać co ile trzeba, ile dosyć. *Napalać łaźnię, v. w łaźni. Napalać w piecu. Napalić w kominku, v. na kominku.* 2) = *czego;* wiele czego palić, paleniem przekształcać, *Napalają codzień kupę popiołu. Napalić papieru, łuczywy, świec. Tyle cygar tu napalili, iż za dymem nic nie widać. Napalić krupniku;* wiele wódki na krupnik (trunek) przepalić. = **się,** *slz.* 1) od ognia się rozżarzać, nagrzewać mocno, ile dosyć. *Duszka się napaliła. Już się napaliła. Tak się napaliła od słońca blacha, że ledwo ręką utrzymać. Stojąc przed ogniem napaliłem się.* 2) = *czego;* paleniem czego zadowalniać się, nasycać się. *Co niedziela tu się napijają i napalają fajki. Będąc w Ameryce, napaliłem się dobrego tytuniu.* 3) = *nieos.* w skutek palenia ogrzewać się dostatecznie. *Jak się napali* (dom. w piecu), *to ciepło w tém mieszkaniu. W piecu dobrze się napaliło.*

Napałać, ał, a, *scz. dk. prow czego;* wiele czego wypałać, oczyścić od plewy. *Napałać krup, ob. Pałać.*

Napałać się, ał—, a—, *slz. dk. fig.* zadowolić się pałaniem, wiele pałać (jaką namiętnością). *Napałał się gniewem, zaczyna przychodzić do siebie.*

Napamiętać się, ał—, a—, *slz. dk.* wiele czego spamiętać, długo co pamiętać. *Ktoby się naliczył, albo napamiętał. Napamiętałeś się tego nieszczęścia, pora już zapomnieć.*

Napaplać, ał, a, *scz. dk. czego;* wiele nagadać bez treści. = **się,** *slz.* paplaniem nasycić się, zadowolić się; paplać aż do zmordowania.

Napar, u, *lm* **y,** *m.* (infusum commune, *v.* cum aqua fervente paratum) naciąg, lekarstwo nalane wodą wrzącą.

Naparcie, 1) **a,** *blm. wł.* i *fig.* jeden raz dokonane parcie. *Naparcie gwałtowne kolumny nieprzyjacielskiéj, szeregi przeciwników odepchnęło z pozycji.* 2) = *ps.* sposobem napierającym się, usilnie, mocno. *O to, co się raz ujmuje, naparcie stoi.*

Naparczywie, *ps. ob. Natarczywie.*

Naparczywość, *ob. Natarczywość.*

Naparczywy, *ob. Natarczywy.*

Naparskać, ał, a, v. szcze, *scz. dk.* parskając nawyrzucać wiele cieczy z nosa.

Naparstek, tka, *lm.* **tki,** *zdr.* **Naparsteczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* mały metalowy lub kościany cylinder, co się wkłada na palec szyjąc, dla pomykania igły. *Naparstek srebrny, mosiężny. Naparstek z denkiem,* kobiecy. *Szyć z naparstkiem, bez naparstka. Naparstek bez dna,* krawiecki. *Przynieść czego jak w naparstku* (o płynach) bardzo mało. *W naparstku wody utopiłby go;* bardzo go nienawidzi. *Naparstek czarownicy, posp. ob. Belemnit.*

Naparstkowaty, a, e, *p.* podobny do naparstka. *Korona naparstnika jest naparstkowatą.*

Naparstkowy, a, e, *p.* od naparstka.

Naparstnica, y, *blm. ż. v.* **Naparstnik, a,** *blm. m. bot.* (Digitalis), roślina paląca do familji trędownikow (Scrophularineae) podług Jussie'go, do klassy 14ej podług Linneusza; gatunki jéj są: *rdzawo-żółta* (D. ochrolonea), *purpurowa* (*v.* purpurea), zawiera w składzie swym pierwiastek organiczny (alkaloid) digitaliną zwany, będący gwałtowną trucizną, stąd też wszystkie części téj rośliny są trujące.

Napartaczyć, ył, y, *scz. dk. czego;* wiele czego źle, niezgrabnie, partacko narobić.

Napartość, *ob. Natarczywość.*

Naparty, a, e, *im.* od *Napierać.*

Naparzać, ał, a, *scz nd.* **Naparzyć, ył, y,** *dk,* 1) *co;* nad parą co ogrzewać; parą co ogrzewać. *Naparzać plozy do sań, aby się lepiej wygiąć dały. Naparzać łaźnię. Naparzyć ucho, rękę.* 2) = *co; med.* chustkami namaczanemi w odwarze jakim leczebnym, okładać część ciała chorą. *Naparzać chorą część ciała.* 3) = *co; kuch.* wrzątkiem zalewać dla oczyszczenia, odmoczenia, we wrzątku co trzymać, i t. p. *Naparzać bieliznę, ob. Zaparzać. Naparzyć kurę, prosię, aby łatwiej z pierza i sierści oczyścić, ob. Oparzać.* 1) = *czego, kuch.* nawarzać, nagotowywać czego dużo, tak jak jest, bez przypraw, co żadnego zachodu nie potrzebuje. *Naparzać grochu, bobu w strąkach, v. strączkach. Naparzyć kartofli, kukurudzy, botwiny. Naparzyć jadła dla świń. Naparzyć mleka, śmietanki, ob. Odparzać, Uparzać.* 5) = *czego; fig. posp.* źle gotować pokarm jaki. *Naparza wiele, ale odpuść Boże po jakiemu. Naparzyła jakiejś tam kaszy, jak dla świń.*

Naparzanie, a, *blm. n.* 1) ogrzewanie czego puszczaniem na to pary. 2) = *med.* ciepłe leczebne okładanie. *Naparzanie członka chorego.* 3) = *ob. Zaparzanie, Oparzanie.*

Naparzchnąć, ął, nie, *scz. dk.* oddechem ozionąć, zarazić.

Naparzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność naparzania, *ob. Naparzać.*

Napasać, ał, a, *scz. nd.* **Napaść, asł, asie,** *dk. co, kogo;* 1) ulatwiać najadanie się do syta dostarczeniem obfitéj paszy. *Napasam konia na koniczynie. Napaść bydło, owce, gęsi na łące.* 2) = *fig.* nasycać, nakarmiać. *Nie mogę oczu napaść jej pięknością. Bodajbyś poszedł napaść psy i kruki,* t. j. bodajbyś stał się pastwą dla psów i kruków; bodajbyś zdechł. = **się,** *slz.* 1) podjadać na pastwisku. *Bydło już się napasło.* 2) = *fig* nasycać się, zadawalniać się. *Nie może napasć się tym widokiem.* 2) = *fig.* przejmować się, przesiękać. *I ty już napasasz się temi przewrotnemi zdaniami.*

Napaska, i, *lm.* **i,** *ż. prow.* paszenie. *Napadali czeladź na napaskach.*

Napaskudzić, ił, i, *sn. dk. gdzie;* paskudztwem gdzie nabrudzić, brudem co zanieczyścić.

Napast, u, *lm.* **y,** *m. prze. ob. Napaść.*

Napastliwy, a, e, *p* lubiący z najmniejszego powodu napadać, zaczepiać, *ob. Napaściwy.*

Napastnica, y, *lm.* **e,** *ż.* ta co napada; *fig.* co niesłuszną przyczepkę, napaść na kogo narzuca.

Napastniczo, *ps.* jak napastnik, sposobem napastniczym; napaściwie.

Napastniczy, a, e, *p.* od napaści, od napastnika.

Napastnik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten co napad czyni, co kogo napastuje, prześladowca, najeźdnik; *fig.* co napaścią, niesłuszną przyczepką kogo prześladuje.

Napastny, a, e, *p. ob. Napaściwy.*

Napastować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *co;* napad, zajazd robić. *Tatarzy co rok napastowali Podole.* 2) = *kogo o co;* prześladować, nacierać na kogo, wynalazłszy doń niesłuszną przyczepkę, napaść. *Napastować kogo o kradzież, o rozsiewanie plotek. Przestanie mię napastować! Darmo mię napastujesz, nie ja to zrobiłem.* 3) = *fig.* trapić, męczyć napadając. *Namiętności go napastują. Napastowany bolem nie wiedział co począć. Napastowany strachem, uciekł.*

Napastowanie, a, *blm. n.* 1) napaścią jaką prześladowanie kogo. 2) = *fig.* trapienie, męczenie, napadanie, *ob. Napastować.*

Napastowany, a, e, *im.* cierpiący napaść, prześladowanie, utrapienie, *ob. Napastować.*

Napastwić się, ił—, i—, *złz. dk.* 1) *nad kim;* wiele się pastwić; dowoli wywrzéć nad kim swoje okrucieństwo, złość, gniew, nieukontentowanie. *Rad był temu, iż się mógł nad nim napastwić.* 2) = *czém;* nacieszyć się z cudzéj biedy, z cudzego nieszczęścia. *Napastwić się czyjemi łzami. Napastwił się widokiem jego boleści.*

Napaść, a) *ob. Napadać.* b) *ob. Napasać.*

Napaść, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) przyczepka, niesłuszne napastowanie, prześladowanie kogo. *A to istotna napaść, czysta napaść. Litewska napaść, v. napaść z Litwy;* przyczepka, zwada z błahego jakiego powodu, *v.* pretensja niesprawiedliwa, wymyślona *Bronić się jakoby napaści. Przyjść do kogo z napaścią jaką Napaść o kradzież, o plotki. Strzeż mię Boże od takiéj napaści.* 2) = przynuka, gwałt. *Robić co jak z napaści.* 3) = *prze.* bieda, nieszczęście. 4) = choroba bydlęca.

Napaściwy, *v.* **Napastliwy**, *v.* **Napastny**, a, e, *p.* napadający, napastujący, nacierający, natarczywy, natrętny.

Napaśdź, zam. *Napaść, ob. Napadać.*

Napatrzać, ał, a, *scz. nd.* **Napatrzyć, ył**, y, *dk.* **Napatrywać, ał, uje**, *nd. częst. kogo, co, v. czego;* wypatrywać przypatrywaniem się *wł.* i *fig.;* wyszukiwać, wynajdywać. *Napatruję dogodnego kupna. Napatrywać okoliczności, sręczności do czego. Napatrzyć majątek. Napatrzyć człowieka do usług.* = **się**, *złz.* (*dk.* **Napatrzyć się**, *v.* **Napatrzeć się**), 1) *czego, kogo;* patrzéć długo, wiele, dosyć, ile się chce. *Napatrzyć się dobrych, złych przykładów. Napatrzyć się miast i różnych krajów. Napatrzyłem się tego, jak częstokroć najlepsze intencje źle tłómaczono. Nie mogę się napatrzéć tego wspaniałego widoku. Napatrzéć się na swą kochankę przed rozstaniem.* 2) = *czemu, komu;* nasycać się, nacieszać się widokiem czego. *Widywałem ją często, abybym się napatrzył cudownym jéj wdziękom. Napatrzyć się piękności nadzwyczajnéj Napatrzeć się obrazowi, widokowi jakiemu. Nie mogła się napatrzéć sukni swojéj, djamentom, perłom. Nie może napatrzéć się synowi. Nie mogą napatrzéć się sobie.* 3) = *na kogo, na co;* patrząc brać z kogo wzór, naśladować kogo; *posp.* z przyjemnością na co patrzéć. *Napatrzywszy się na panów, chciał ich rodzaj życia prowadzić. Napatrzéć się na czyje postępki, na wady, nałogi. Napatrzéć się na uprzejmość, gościnność, cnoty czyje. posp. Nie mogę się na nią napatrzeć;* nie mogę się nacieszyć jéj widokiem. 4) = *dk. kogo, czego; posp* napilnować się, nadoglądać się, znużyć się pilnowaniem. *Napatrzyć się gospodarki.*

Napawać, *ob. Napajać.*

Napawalny, a, e, *p.* służący do napawania, do pojenia. *Koryto napawalne. Wiadro napawalne.*

Napawanie, a, *blm. n.* 1) częste pojenie. 2) = *wł.* i *fig.* wsiąkanie, wpajanie czego w co. = **się**, *zmk.* 1) częste picie. 2) = *wł.* i *fig.* wsiąkanie czego w siebie, *ob. Napajać.*

Napchać, *ob. Napychać.*

Napchlić, ił, i, *scz. dk.* pchłami napełnić. *Napchlić mieszkanie, łóżko, suknię, kołdrę.*

Napea, i, *lm.* **je**, *ż. mit.* nimfa dolin, *ob. Napaeja.*

Napeckać, ał, a, *scs. dk. prow.* 1) nagryzmolić, nabazgrać, coś brzydko odmalować. 2) = zanieczyścić, zabrudzić. = **się**, *złz.* 1) obrudzić sobie twarz, ręce, i t. d. *ob. Zapeckać się.* 2) = nagryzmolić się, nabazgrać się.

Napełnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce, które się czasem napełnia, skład na co; *gór.* miejsce w kopalni na skład wyrąbywanych kruszców, lub innych wykopalin, skąd je na wierzch kopalni dobywają.

Napełniać, ał, a, *scz. nd.* **Napełnić, ił, i**, *dk. co czém;* 1) pełném co czynić, wypełniać; pełno czego do czego nalewać, nasypywać, napakowywać, nakładać. *Napełniać butelkę winem. Napełniać ośminę żytem. Napełnił traos złotem. Napełnić czém kieszenie, worek,* i t. p. *Izbę napełniasz dymem. Napełnić sklep trunkami. Napełnia pokój sprzętami. Napełnił spiżarnię żywnością, gumno zbożem.* 2) = *fig. kogo czém, v. co czém, (prze. kogo czego);* obdarzać, obsypywać; udzielać, sprawiać, przyczyniać komu co. *Bóg go napełnia łaską swą, darem Ducha Ś. Napełnić niewiastę dzieckiem, płodem, prze.* zapłodnić ją. *Wieść ta napełniła nas przerażeniem. Napełnić czyje serce radością, weselem, szczęściem. Napełnić czyje życie goryczą, utrapieniem. Miłość napełniła jéj serce smutkiem i boleścią. Śmierć ta napełniła dom nasz żałobą. Oni napełnieni byli szaleństwa. Będzie napełnion Ducha Świętego.* 3) = *co czém; fig.* rozszerzać, roznosić na wszystkie strony. *Napełniasz miejsca wszystkie Bóstwem swojém. Napełniać powietrze krzykiem, odgłosem jakim, śpiewem, jękami, płaczem, narzekaniem. Róża ta napełnia powietrze zapachem swoim Było napełniło las rykiem. Napełniać świat rozgłosem jakim;* puścić na świat ważną jaką wiadomość. *Napełnić świat sławą imienia swego;* wszędzie się rozsławić. = **się**, *złz. czém (prze. czego);* 1) stawać się pełnym. *Studnia napełnia się wodą.* 2) = *fig.* przejmować się, przenikać się. *Myśl moja napełnia się smutkiem. Krótka moja radość, która się teraz napełnia gorzkości i pohańbienia. Powietrze napełnia się po deszczu świeżością.* 3) = *posp.* najadać się, napijać się pełno, ile wlézie.

Napełnianie, a, *blm. n.* czynność, przez którą coś się napełnia, *ob. Napełniać.*

Napełnić, *ob. Napełniać.*

Napełnienie, a, *blm. n* uskutecznienie czynności napełniania.

Napełniony, a, e, *im. b. ob. Pełen, Pełny.*

Naperzać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Naperzyć się, ył**—, y—, *dk.* nadstawiać się, najeżać się, naczuprzać się.

Napęcznieć, ał, eje, *zn. dk.* pęknato nabrzmieć. *Pączki drzew napęczniały. Groch, bób w wodzie namoczony napęczniał. Żyły napęczniały, ob. Pęczniéć.*

Napęczyć, ył, y, *scz dk.* pękatém, napęcznialém co czynić. *Napęczyć policzki, gębę,* t. j. nadąć.

Napęd, u, *lm.* **y**, *m.* 1) czyn, *v.* pojęcie napędzania, ścigania za uciekającym, nastawania na kogo; pogoń. *Schronić się dokąd w napędzie. Bili na około obozu parkan, aby pod jego zasłoną wycieczki czynić i w czasie napędu cofać się mogli.* 2) = gromada z napędzania do jednéj miejscowości. *Dzisiaj na rynku był wielki napęd bydła.*

Napędzać, ał, a, *scz. nd.* **Napędzić, ił, i**, *dk.* 1) *czego dokąd;* przypędzać wiele czego, spędzając zgromadzać. *Napędzają mnóstwo wołów na przedaż. Napędzili bydła z Polesia. Napędzić zwierza dzikiego do parkanu. Napędzić wilka do sieci. myś. Psy napędziły niedźwiedzia na mnie, v. na miejsce gdzie stoję.* 2) = *fig. kogo do czego;* przynaglać, pobudzać, zachęcać. *Napędzać kogo do roboty, do nauki. Napędza mię do pisania dalszego ciągu pamiętników. Nie napędzaj mię proszę, sam to zrobię.* 3) = *fig. komu czego;* nabawiać kogo czém; sprawiać, wyrządzać co komu. *Napędzać komu strachu. Napędzić komu Piotra, przys.* nabawić kogo kłopotu.

Napędzanie, a, *blm. n.* 1) *czego dokąd;* przypędzanie wiele czego. *Napędzanie do miasta bydła, zwierzyny do oblawy* 2) = *kogo do czego;* przynaglanie, pobudzanie, zachęcanie. *Napędzanie do pracy, do ciągłego kształcenia się.* 3) = *komu czego;* nabawianie, sprawianie. *Napędzanie komu strachu.*

Napędzenie, a, *blm. n.* uskutecznienie czynności przez słowo *Napędzić* wyrażonéj.

Napędzić, *ob. Napędzać.*

Napękać, ał, a, *zn. dk.* **Napęknąć, ął**, *v.* **ękł, nie**, *dk.* poczynać pękać się. *Pączki na drzewach napękają. Talerz napękł. Naczynia szklane, fajansowe, porcelanowe napękają.*

Napękły, *v.* **Napęknięty, a, e**, *im.* od *Napękać;* co się począł pękać, narysowany. *Mur, ściana napękła, ob. Napękać.*

Napiać, *ob. Napiewać.*

Napiąć, *ob. Napinać.*

Napiątnować, *v.* **Napiętnować, ał, uje**, *scz. dk. kogo, co;* piętnem naznaczyć, nacechować. *Napiętnować zbrodniarza,* t. j. wycisnąć na czole znak poniesionéj kary za zbrodnię. *fig. Przyrodzenie napiętnowało czoło jego szlachetnością. Rozpusta i nierząd napiętnowały ślady swoje na twarzy jego. Rządy swoje napiętnował okrucieństwem.*

Napić, *ob. Napijać.*

Napiec, *ob. Napiekać.*

Napieczętować, ał, uje, *scz. częst. dk. czego;* wiele czego pozapieczętowywać. *Napieczętował listów, butelek.*

Napiekać, ał, a, *scz. nd.* **Napiec, piekł, piecze**, *dk.* 1) *czego;* piec czego wiele. *Napiekła pierogów, chleba. Napiec mięsiwa, ptastwa, zwierzyny.* 2) = *co, fig.* nagrzewać zbytecznie. *Napiekać głowę na słońcu. Napiec twarz przed ogniem.* = **się**, *złz* 1) *czego;* piekąc namordować się; zajmować się wiele pieczeniem *Napiekłam się chleba do fabryki.* 2) = *fig.* rozegrzewać się aż do rumieńców. *Napiekła się przed ogniem. Napiekłem się na słońcu.*

Napienić, ił, i, *scz. dk.* 1) narobić piany. 2) = *co;* pianą co napełnić.

Napieprzać, ał, a, *scz. nd.* **Napieprzyć, ył, y**, *dk.* 1) *co;* wiele pieprzu do czego wsypywać. *Napieprzyć potrawę.* 2) = *fig.* goryczą zaprawiać, trapić, martwić. *Napieprzył mi nie raz w życiu.*

Napierać, ał, a, *scz. nd.* **Naprzeć, parł, prze**, *dk.* 1) *co;* naciskać, nalegać na co. 2) = *kogo;* nacierać, napędzać, przynaglać. *Naparłem go, aby mi prawdę wyznał. Napierać dłużnika o oddanie należności.* = **się**, *złz. czego;* uparcie czego żądać, domagać się; natarczywie nalegać o co, gwałtem chcieć czego. *Dzieciom nie wolno niczego się napierać. Czego się naprze, to mu wnet dają.*

Napiersień, nia, *lm* **nie**, *m. v.* **Napierśnik, a**, *lm.* **i**, *m.* 1) ozdoba nosząca się na piersiach. *Napierśnik szczerozłoty, drogiemi kamieniami sadzony. Napierśnik u konia.* 2) = załóżka na piersi. *Zrób dziecięciu napierśnik wełniany.* 3) = kawał kwadratowy materji, którą kapłani żydowscy na piersiach nosili. 4) = część zbroji piersi pokrywająca.

Napiersny, a, e, *p.* znajdujący się na piersiach; na piersiach położony, wiszący.

Napierwéj, Napierwszy, *prze. st. najwyż.* od *Pierwéj, Pierwszy.*

Napierzać, ał, a, *scz. nd.* **Napierzyć, ył, y**, *dk. co;* pierzem napełniać. *Napierza sobie głowę, suknię. Napierzyć strzałę;* w pióra opatrzyć.

Napieścić się, ił—, **i**—, *złz. dk. z kim, z czém;* do woli zażyć z kim pieszczot, nasycić się pieszczeniem się; pieścić aż do utrudzenia. *Nie może się napieścić ze swém dziecięciem. Już się z nim napieściła. Napieściła się już z suknią swoją.*

Napiewać, ał, a, *scz. nd.* **Napiać, ał, eje**, *dk.* 1) rozpocząć śpiew, zaintonować; rozpocząć nutę śpiewu, zaśpiewać. 2) = opiewać, wiele śpiewać, wyśpiewywać. *Napiewała głosy niewieściemi. Napiewają chwałę Herkulesową.* 3) = *fig.* nabawiać, napędzać. *Doradzają jéj leczyć miłość, lecz myśli głuchej napiewają.*

Napięcie, a, *blm. n.* 1) naciągnięcie, natężenie. *Napięcie struny. fig. Napięcie sił. Napięcie umysłu, ob. Napiąć.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* (tonus), właściwa sprężystość jakiéj części.

Napięstka, i, *lm.* **i**, *ż. prze.* bransoletka, ozdoba, na rękę.

Napiętek, tka, *lm.* **tki**, *m.* tylna część obuwia, na któréj pięta stoi; wyżéj nabita tylna część podeszwy, u trzewika lub u butów. *But na wysokich napiętkach. fig. Wlać komu waru pod napiętki, v. Zajrzéć komu pod napiętki;* nacisnąć kogo, naprzéć, napędzić strachu.

Napiętnować, *ob. Napiątnować.*

Napiętny, *ob. Nadpiętny.*

***Napiętość, ści**, *blm. ż.* w łoice (Intensio), ilości podwiedziobłam wtóry, *ob. Rozpiętość, Spiętość.* Stąd *napięty, napiętny* (intensus, intensibilis). Rozpiętość jest ciało, a napiętość dusza ilości. Napiętość, to wewnętrzna rozpiętości siła.

Napiętrzać, ał, a, *scz. nd.* **Napiętrzyć, ył, y**, *dk.* 1) piątro nabudowywać wyżéj piętrem, lub kilką piętrami wznosić jaką budowlę; wznaszać jednę rzecz na drugiéj. *Napiętrzać dom, śpichlerz, browar.* 2) = *fig.* wznosić do góry; (o włosach) nastroszać. *Napiętrza czuprynę.*

Napięty, a, e, *im.* od *Napiąć.*

Napijać, ał, a, *scz. nd.* **Napić, ił, ije**, *dk. posp.* 1) *czego;* pić czego wiele. *Przy tym obiedzie napili wina przynajmniéj na rubli dziesięć.* 2) = za pijanie, picie narabiać długu, zostawać winnym. *Napijają, a nie płacą. Napił trzy złote.* = **się, ał**—, **a**—, *złz. czego.* 1) pić do syta, gasić pragnienie. *Napijać się wody, wina, piwa. Napił się kawy, herbaty.* 2) = *posp.* podpijać, upijać się. *Mam dobrego sługę, ale i ten nie bez wady, lubi się napijać.* 3) = *fig.* wsiąkać w się, wpijać, napawać się. *Nie ma ziemi, coby się naszéj krwi nie napiła. Czego się z razu skorupa napije, tém i później trąci, przys.* nałóg z młodu nabyty trudno się pozbywa. *Napić się powietrza czystego;* oddychać czystém powietrzem. *Napić się czadu;* oczadzieć. *Pijawka napija się krwi;* naciąga. *Gąbka napija się wody;* wsiąka wodę. *Suknie napiły się wilgoci;* przesiąkły wilgocią. 4) = *czego, fig.* przejmować się, przenikać się czém. *Napić się złych obyczajów, błędów, kacerskiéj nauki.*

Napilnik, a, *lm.* **i**, *m.* narzędzie z szorstko-ostrą powierzchnią do obrzynania przez tarcie metalu, do gładzenia drzewa, i t. p.

Napiłowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Napiłować, ał, uje**, *dk. czego;* 1) wiele czego piłować. *Napiłował desek. Napiłować drew.* 2) = w części piłowanie uskuteczniać, *ob. Nadpiłowywać.*

Napiły, *ob. Podpiły.*

Napinać, ał, a, *scz. nd.* **Napiąć, ął, pnie**, *dk.* 1) naciągać, napiętém co czynić, natężać. *Napinać łuk. Napina strunę. Napiął linę u promu. Napiąć sznur do rozwieszania bielizny. fig. Napiąć swoje siły;* wysilać się, używać wszelkich środków. *Napinać się na co;* usilnie nastawać na co. 2) = *co, fig.* przygotowywać, obmyślać, układać, kartować. *Napinać zamiar jaki. Mieć projekt napięty. Rzecz napięta. Interes napięty. Małżeństwo napięte. Zguba napięta.*

Napis, u, *lm.* **y**, *m.* 1) co napisano dla ostrzeżenia, uwiadomienia o czém; lub na pamiątkę, uczczenie osoby, czy wypadku jakiego. *Na bramie ogrodu był napis: Uprasza się spacerujących, aby kwiatów nie zrywali Moneta z napisem zatartym. Napis na nagrobku. Napisy runiczne. Napis na szyldzie.* 2) = nota, notatka, zapisanie. *Napis na wybrzeżu książki.* 3) = *na liście, ob. Nadpis, Adres.* 4) = *na książce, ob. Nadpis, Tytuł.* 5) = *prze.* przezwisko, tytuł, godność.

Napisać, ał, sze, *scz. dk.* 1) *co;* uskutecznić pisanie; pismem co zapełnić; pisać wiele, ile trzeba, ile dosyć. *Napisałem list. Napisał dwa arkusze przez dzień. Czy napisałeś zadane ćwiczenia? Napisać do kogo względem czego, o czém;* pismem porozumieć się z kim. 2) = na piśmie utwór myśli swoich ułożyć, utworzyć, wymyślić. *Napisał piękną powieść. Napisać pożyteczną książkę. Napisać poemat, mowę.* = **się**, *złz.* wiele czego napisać, pisać aż do zmordowania się. *Napisałem się dzisiaj dosyć.*

Napisany, a, e, *im.* pisaniem uskuteczniony.

Napisne, ego, *lm.* **e, m.** 1) *prze.* zaświadczenie na piśmie. 2) = zapłata za napisanie czego. *Za napisne zapłacono złotych dwa.*

Napiszczeć się, ał—, **y**—, *złz. dk.* piszczeć wiele; piszczeniem sobie dogodzić lub zmordować się.

Napitek, tku, *lm.* **tki**, *m.* 1) to, co służy do picia, napój, trunek. *Mieliśmy dosyć jadła i napitku.* 2) = *med.* (potiuncula), lekarstwo płynne, podzielone na kilka części, do wypicia w krótkim czasie. *Napitek wiedeński* (Infusum laxativum simplex, *v.* aqua laxativa Vindobonensis, *v.* infusum sennae compositum), lekarstwo na zwolnienie, składające się z nalewu gorącego senesu i manny.

Napiwon (herb); na tarczy w polu żółtém głowa jelenia z rogami, między któremi wilk usadowiony; w hełmie pięć piór strusich.

Naplatać, ał, a, *scz. nd.* **Napleść, plótł, plecie**, *dk.* 1) *czego;* wiele czego pleść, splatać. *Naplatać powrozów. Napleść łapci.* 2) = *na kogo przed kim, fig.* plotek nagadywać wiele. *Naplotła na ciebie przed panią niesłychanych rzeczy* 3) = *fig. posp.* wiele niedorzeczności mówić, paplać, bredzić. *Tyle naplotłeś, że mnie aż głowa boli.*

Napląsać się, ał—, **a**—, *złz. dk.* dosyć, wiele, ile się chce pląsać; pląsać aż do zmordowania się.

Naplątać, ał, a, *scz dk. czego;* wiele czego poplątać, zamieszać. *Naplątała nici, jedwabiu. fig. Naplątać słów niezrozumiałych;* nabredzić.

Naplecznik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) pas przez ramię założony, u którego co się nosi, lub za pomocą jego ciągnie się. 2) = *ob. Naramiennik.*

Napleć, piółł, *v.* **pleł, piele**, *scz. dk. czego;* wiele czego popleć, wypleć, lub napleć ile trzeba, ile dosyć.

Napiolli, v. napleli dziś dużo zielska. Trzeba i dziś napléć tyle, ile wczoraj, ob. Pléć.

Napleść, *ob. Naplatać.*

Napleśnieć, ał, eje, *sn. dk.* począć pleśnieć, nieco opleśnieć.

Napletek, tka, *lm.* **tki**, *m.* (praeputium), *an.* część skóry pokrywająca żołądź członka męskiego.

Napletowaty, *ob. Nieobrzezany.*

Naplugawiać, ał, a, *scz nd.* **Naplugawić, ił, i**, *dk.* 1) *czego*; plugawie czego wiele robić. 2) = *co*; plugawstwem co nabrudzać; gnojem co walać; plugawych owadów napładzać. 3) = *gdzie*; smrodzić, potrzebę naturalną odbywać; *ob. Plugawić.*

Napluwać, ał, a, *scz. nd.* **Naplnć, uł, uje**, *v.* **Naplwać, ał, a**, *dk. gdzie, na co*; plwociny na co wyrzucać z gęby. *Napluwasz na posadzkę. Naplwać komu w oczy, v. w twarz, fig. posp.* zesromocić, zhańbić, zelżyć kogo. *Naplwać komu w kaszę, fig. posp.* grubijańsko się obejść z kim, pogardliwie traktować kogo. *Ten sobie nie pozwoli naplwać w kaszę*, nie zniesie pogardy, grubijaństwa płazem nie puści. *Naplwać komu w rękę, fig. posp.* przekupywać, podkupywać kogo; smarować komu ręce, *ob. Plwać.*

Napłacić się, ił—, i—, *złz. dk.* długo płacić, wiele opłat zrobić.

Napładzać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Napłodzić, ił, i**, *dk. czego, v. prze. co*; 1) wiele czego płodzić, spładzać, rodzić. *Dobre ma maciory, co rok mu licznego napładzają przychowku. Napłodził synów i córek. prze. Napłodzili liczne potomstwo.* 2) = *fig.* nahodowywać, mnożyć rozradzając. *Napłodzać w ogrodzie drzew, kwiatów, ziół.*

Napłakać się, ał—, cze—, *złz. dk.* płakać wiele, ile się chce, do przesytu, do zmęczenia się. *Napłakała się w życiu swém nie mało. Napłakać się nie może po stracie syna. Napłakał się nad nim. Dać komu napłakać się.*

Napłatywać, ał, a, *scz częst. nd.* **Napłatać, ał, a**, *dk. czego*; 1) wiele czego rozpłatywać, nasiekać, ciąć; wiele zabijać siekną bronią. *Za wiele napłatujesz mięsa, to wszystko na raz się nie użyje. Napłatać nie mało wrogów, nieprzyjacielskiego wojska.* 2) = *dk. fig.* wiele psot wyrządzić. *Napłatać figlów.*

Napławiać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Napławić, ił, i**, *dk. czego*; wiele, ile dosyć pławić, *ob. Pławić.*

Napłodzić, *ob. Napładzać.*

Napłoszyć, *ob. Przepłoszyć, Spłoszyć.*

Napłun, u, *lm.* **y**, *m.* (Trigla), *zool.* ryba należąca do rzędu ciernioplетwych, okuniowatych (Virej).

Napływać, *ob Napływać.*

Napływ, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *czego dokąd*; coraz większy przypływ; napłynięciem zebranie się czego. *Napływ wody do jeziora. Napływ śliny do gęby. Napływ krwi do głowy. Napływ humorów do jakiej części ciała.* 2) = *fig.* przybycie, zgromadzenie się; nacisk, natłok. *Napływ ludu. Napływ ludów najezdniczych. Napływ cudzoziemców do miasta jakiego. Napływ gości.* 3) = *fig.* dostarczenie obfite, puszczenie wiele czego w obieg. *Napływ pieniędzy. Napływ fałszywéj monety, assygnat. Napływ produktów handlowych. Napływ żywności.* 4) = *w lm. v. ziemie napływowe, geol.* są to zasypy mniéj więcéj znaczne ziemi, unoszonéj przez wodę i nagromadzanéj w pewném miejscu; tworzą się one nad brzegami mórz, albo też w łożyskach, lub na brzegach rzek, formując massy piasku, podnosząc koryta niektórych rzek (np. rzeki Po we Włosz.), nareszcie rozszerzając przestrzeń lądu, np cała dzisiejsza Hollandja i niższy Egipt, zwany Deltą, między dwoma ramionami rzeki Nilu, są osadem napływowym, t. j. utworem *napływów.*

Napływać, ał, a, *sn. nd.* **Napłynąć, ął, nie**, *dk. dokąd.* 1) coraz więcéj przypływać, nowym napływem przybywać, wiele zbierać się. *Skąd napływa tu woda? Napłynęło wody (nieco) na łąkę. Ślina napływa do gęby. Krew napływa do głowy. Napłynęło wiele okrętów.* 2) = *fig.* przybywać, zgromadzać się w wielkiéj ilości. *Napływa mnóstwo ludu do kościoła. Napłynęło obywatelstwa na sejmiki. Tłum napłynął.* 3) = *fig.* zostawać dostarczaném w wielkiéj obfitości. *Napływa znowu do nas nowych papierowych pieniędzy. Napłynęło dla nas żywności nie mało.* 4) = *ob. Nadpływać.*

Napoczęcie, a, *blm. n.* rozpoczęcie, zaczęcie czynności, przez którą co poczynamy, *ob. Napoczynać.*

Napoczęty, a, e, *im.* od *Napocząć.*

Napoczynać, ał, a, *scz. nd.* **Napocząć, ął, cznie**, *dk. co, czego*; zaczynać, rozpoczynać. *Napoczynij bułkę chleba. Napocząć szynki, pasztetu. Wypiliśmy trzy butelki wina i napoczęliśmy czwartej. Napocząć co robić, szyć, krajać, ubierać się. Napocząć szukać, wołać, mówić.*

Napod... *ob. Pod...* (w wyrazach złożonych ze źródłosłowa i dwóch przyimków *Na* i *Po*, *v. Pod*, np. *Napodwórze, ob. Podwórze*, i t. p.).

Napodworny, a, e, *p.* na podwórzu, pod niebem zostający.

Napodziw, *v.* **Na podziw**, *ps.* do zadziwienia, *ob. Podziw.*

Napogotowiu, *ps.* w gotowości, *ob. Pogotowie.*

Napoić, *ob. Napajać.*

Napojenie, a, *blm. n.* 1) uskuteczniona czynność pojenia, nasycenie czyjego pragnienia podaniem napoju. *Napojenie trzody.* 2) = nasiąknięcie. *Napojenie ziemi deszczem.* 3) = *kogo, fig.* zaszczepienie, nauczenie kogo czego. *Napojenie przewrotnemi zasadami, duchem stronnictwa.*

Napojmować, ał, uje, *scs. dk.* wiele nabrać, ująć, pojmać. *Salomon napojmował wiele dziewek pogańskich.*

Napojny, *v.* **Napojowy, a, e**, *p.* od napoju, z napoju, płynny. *Ofiary napojne.*

Napojony, a, e, *im.* od *Napoić.*

Napokutny, a, e, *p. nieuż.* na pokutę skazany, poświęcony. *Kiedyż niebo poruszę napokutnym żywotem?*

Napokutować się, ał—, uje—, *złz. dk.* odbyć wiele pokuty, wiele kary znieść. *Napokutował się dosyć siedząc w kozie.*

Napoleomania, ji, *blm. ż.* ślepe czczenie Napoleona; za nadto gorliwe a stronnicze wychwalanie jego.

Napoleond'or, a, *lm.* **y**, *m.* moneta złota francuska (40 franków) = 9 rub. 24 kop. = 61 zł. 18 gr.

Napoleonista, y, *lm.* **ści**, *m.* 1) stronnik, zwolennik Napoleona i jego rządów. 2) = zostający w służbie wojskowéj pod Napoleonem.

Napoleonizm, u, *blm. m.* systemat polityczny Napoleona.

Napolny, *ob. Polny, Połowy.*

Napoły, *v.* **Na poły**, *ps.* 1) na spół. *Beczkę piwa wypiła, I dwa spusty gorzałki Napoły z drużecki.* 2) = w połowie, przez pół. *Napoły smutna, napoły wesoła.* 3) = *oranie, ob. Bałkowanie.* 4) = *ob Napół.*

Napominacz, a, *lm. e, m.* ten, co upomina, ostrzega.

Napominać, ał, a, *scz. nd.* **Napomnieć, ał, ni**, *dk. kogo*; upominać, ostrzegać, namawiać. *Napominać drugich najłatwiej.*

Napominalny, a, e, *p.* napominaniu służący. *Listy napominalne.*

Napominanie, a, *blm. n.* dawanie rad, przestróg połączonych z grzecznem karceniem za przeszłe błędy. *Dawać komu napominanie.*

Napomknienie, *v.* **Napomknięcie, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) natrącenie, wspomnienie. 2) = powód, pobudka, zachęta, *ob. Napomykać.*

Napomnienie, a, *lm.* **a**, *n.* mała lekka wymówka połączona z radą.

Napomocny, a, e, *p.* na pomoc przychodzący; wespół pomagający; przychylny.

Napomnieć, *ob. Napominać.*

Napomykać, ał, a, *scz. wl.* **Napomknąć, ął, nie**, *dk.* 1) *o czém*; dawać do zrozumienia, natrącać, wspominać tylko. *Napomknij mu tylko o ulubionym przedmiocie, to się wnet rozgada. Dość mu napomknąć, wnet się domyśli o co rzecz idzie. Nie napómykaj, bo się reszty domyśli.* 2) = *prze. kogo do czego v. ku czemu, v. na co v. aby..* nawodzić, pobudzać, zachęcać. *Nie mamy napomykać ludzi na kłamstwo, na niezgodę; sam człowiek przez się jest do tego skłonny. Niekarność napomyka niejako ku złemu.*

Napor, u, *lm.* **y**, *m.* 1) uporczywe domaganie się. *Obstawać przy swoim naporze* 2) = natarcie, napad, naparcie. *Schronić się przed naporem nieprzyjaciół.*

Naporczywie, Napornie, *ob. Natarczywie.*

Naporczywość, *ob. Natarczywość.*

Naporczywy, Naporny, *ob. Natarczywy.*

Naporuczać, ał, a, *scz. częst. dk. komu*; wiele dać komu poruczeń, poleceń.

Naposełać, *v.* **Naposyłać, ał, a**, *scz. dk. częst.* wiele razy posyłając, dużo czego posłać. = **się**, *złz.* zmęczyć się posyłaniem; posyłać często aż do znudzenia. *Do syć już naposyłałem się po tę książkę.*

Naposledniejszy, zam. **Najposledniejszy**, *ob. Posledni.*

Naposmiewać się, *ob. Naśmiewać się.*

Napotem, v. Na potém, *ob. Potém.*

Napotykać, ał, a, *scz. nd.* **Napotkać, ał, a**, *dk. kogo, co, ob. Spotykać.*

Napowiadać, ał, a, *scz. nd. v. posp. dk* **Napowiedzieć, ał, powie**, *dk.* wiele jedno po drugiém rozpowiadać. *Mam ci wiele nowin napowiadać. Napowiadała v. napowiedziała wiele dziwnych rzeczy.*

Napowietrzny, a, e, *p.* na powietrzu znajdujący się. *Zjawiska napowietrzne. Ognie napowietrzne. Mieszkańcy napowietrzni* t. j. ptacy. *Napowietrzne zjawisko, ob. Meteor.*

Napowietrzyć,ył, y, *scz. dk.* powietrzem pozarażać; *fig.* owionąć. *Sekty heretyckie różnemi odszczepieństwy wszystką ziemię czeską napowietrzyły.*

Napowtarzać, ał, a, *scz. dk. czego*; często, wiele razy powtórzyć. = **się**, *złz.* nasycić się powtarzaniem, powtarzać aż do zmordowania się.

Napożyczać, ał, a, *scz. częst. nd* **Napożyczyć,ył, y**, *dk. czego*; 1) *od kogo*; wiele czego pożyczać, często pożyczać od kogo. *Napożyczać pieniędzy.* 2) = *komu*; dawać co komu często jako pożyczkę, *ob. Rozpożyczać. Napożyczać, nd.* w mowie posp. często się używa jako *częst. dk. Napożyczał czego*, t. j. wziął lub dał wiele czego sposobem pożyczki.

Napój, oju, *lm.* **oje**, *m.* 1) co się pije, napitek, trunek. *Woda jest napojem najpowszechniejszym. Nie możemy się obejść bez napoju. Używać czego za napój. Podać truciznę w napoju. Napoje spirytusowe.* 2) = *med.* (potus *v.* potio) płyn lekarski rzadszy w ilości większéj przepisany, który chory przyjmuje w dozach nie ściśle określonych. *Napój miłośny*, inne się napój przyrządzany w Indjach wsch. z rośliny *Widłak kańczugowaty* (Lycopodium phlegmaria), mający niby, wedle tameczego przesądu, utrwalać miłość.

Napół, v. Napoły, *ps.* przez połowę, w połowie. *Napół zbutwiały. Napół senny. Napół warjat, ob. Pół.*

Napracowywać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Napracować się, ał—, uje—**, *dk.* wiele, długo aż do zmordowania się pracować. *Napracowałem się dzisiaj, odpocznę też nieco.*

Naprać, ał, pierze, *scz. dk.* 1) *czego*; wiele praniem, myciem oczyścić. *Naprać bielizny* 2) = *prow.* nałożyć, napakować. = **się**, *złz.* dosyć, do woli prać; prać aż do zmordowania się. *Naprać się kogo, fig. posp.* obić kogo po wiele razy, lub do syta.

Napragnąć się, ął—, nie—, *złz. dk. czego*; długo, usilnie do niecierpliwości czego pragnąć, żądać, oczekiwać.

Naprasować, ał, uje, *scz. dk. czego*; wiele czego wyprasować. *Naprasowała bielizny.* = **się**, *złz.* dosyć, ile sił stało, aż do zmordowania się prasować.

Napraszać, ał, a, *scz. nd.* **Naprosić, ił, i**, *dk.* wiele zapraszać, spraszać. *Napraszа, naprosił mnóstwo gości.* = **się**, *złz.* 1) *kogo o co*; bardzo wiele, długo, aż do zmordowania się prosić. 2) = stręczyć siebie popierając żądania prośbami. *Napraszają się z usługą.*

Napraszczać, ał, a, *scz. nd.* **Naprościć, ił, i**, *jednt. dk. co*; prostém robić, odginać co skrzywione do kierunku prostego, wyprostowywać, *ob. Prostować.*

Naprašno, *ps.* **Napraśny, a, e**, *p. prow. ob. Napróżno, Napróżny.*

Napraw, u, *lm.* **y**, *m. v.* **Naprawa, y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* 1) namowa, poduszczenie. *Robić co za czyim naprawem.* 2) = przygotowanie, narządzenie, nastrojenie. *To się stało z jego naprawy. Robić z naprawą.* t. j. umyślnie; *bez naprawy*, nie umyślnie.

Naprawa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) poprawa, to co się robi przez naprawianie na lepsze, poprawienie co zepsute, błędne. *Powóz ten potrzebuje naprawy. Jeszcze drogę wytrzyma bez naprawy. Surdut się rozpruł, oddaj go krawcowi do naprawy. Bielizna moja w naprawie; wzięła ją szwaczka do naprawy. Mieć co w naprawie. Odebrać z naprawy. Płacić za naprawę.* Dać czego na naprawę, t. j. aby tém co się daje naprawić. *Dałem dziś dwie skórki lisie na naprawę futra swojego.* 2) = *fig.* poprawa, przetworzenie, przeinaczenie, przekształcenie; zmiana, odmiana (o ze złego na dobre). *Bóg często zsyła karę na naprawę grzechów naszych. Naprawa obyczajów, błędów. Naprawa pokrzywdzonéj opinji, sławy, nie łatwa, ob Poprawienie.* 3) = *fig. prze.* nagrodzenie, zagodzenie. *Winienes naprawę za krzywdy i szkody komu wyrządzone.*

Naprawca, y, *lm.* **y**, *v.* **Naprawiacz, a**, *lm.* **e**, *v.* **Naprawiciel, a**, *lm.* **e**, *m.* który co naprawia, *wl.* i *fig. Naprawca obyczajów. Rzeczpospolita ma swoich naprawicielów. Chrystus naprawca świata.*

Naprawiać, ał, a, *scz. nd.* **Naprawić, ił, i**, *dk.* **Naprawować, ał, uje**, *częst. nd.* 1) n) *co*; popsute naprządzać, poprawiać, polepszać. *Drogę zepsutą naprawiać. Koło u powozu naprawić. Rozprutą rękawiczkę naprawić. Naprawiać dach.* b) = *fig.* poprawiać, zmieniać na lepsze. *Naprawiać błędy cudze. Naprawiać popełnioną omyłkę. Trudno naprawić nałogowego pijaka. Naprawić miejsce jakie pisząc, układając co Naprawić sobie los. Naprawić źle idące interesy. Naprawić opinję, sławę upadającą.* c) = *fig.* nagradzać, zagadzać. *Naprawiać krzywdę, szkodę komu wyrządzoną. Naprawić stratę poniesioną.* 2) = *prze.* narządzać, urządzać. *Bóg lato swym dowcipem i zimę naprawił.* 3) = *prze.* a) *kogo na kogo v. na co*; nasadzać. *Naprawiać szpiegów. Naprawić zbójców na kogo. Naprawić fałszywych świadków.* b) = *kogo do czego*; poduszczać, podmawiać.

Naprawianie, a, *blm. n.* 1) czynność, którą się co naprawia, poprawia. *Comiesięczne naprawianie tego młyna wiele kosztuje, ob. Naprawiać.* 2) = robienie zasadzki; ukazywanie komu gdzie się uda zły zamiar.

Naprawić, ił, i, *scz. dk. czego* 1) (od *Prawić*) wiele i długo nagadać, napowiadać. *Naprawić komu grzeczności, niegrzeczności, niedorzeczności.* 2) = *ob. Naprawiać.*

Naprawiciel, a, *lm.* **e**, *m. ob. Naprawca.*

Naprawicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która co zepsutego naprawia.

Naprawienie, a, *blm. n.* 1) jednotliwa, lub dokonana czynność naprawiania. 2) = nastrojenie na kogo, zasadzka.

Naprawiony, a, e, *im.* od *Naprawić.*

Naprawiświat, a, *lm.* **y**, *m. nieuż.* będący w pretensji poprawiania wszystkich ludzi.

Naprawka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* niewielka naprawa.

Naprawnie, *ps.* do naprawienia; sposobem dającym się naprawić, poprawić.

Naprawność, ści, *blm. ż.* możność naprawienia; możność być naprawionym.

Naprawny, a, e, *p.* 1) mogący, dający się naprawić, 2) = nastawiony, nastrojony. *Naprawny kto na kogo.*

Naprażać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Naprażyć, ył, y**, *dk. czego*; prażąc dosyć, wiele, ile trzeba nasmażąć. *Naprażać na patelni grochu.*

Naprętnik, a, *lm.* **i**, *m.* (Ceria), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *krótkoczelny* (C. subscsilis). 2 = *długoczelny* (C. conopsoides).

Naprężacz, a, *lm. e, m.* muskuł naprężający łechtaczkę lub prąć.

Naprężać, Naprężyć, *ob. Wyprężać.* **Naprężać się**, *ob. Wyprężać się.*

Naprosić, *ob. Napraszać, Spraszać.*

Naprostowywacz, a, *lm. e, m.* (redresser) instrument służący do sprostowania położenia skrzywionego macicy.

Naprostowywać, ał, a, *scz. nd.* **Naprostować, ał, uje**, *dk.* 1) *częst. czego*; prostując wiele czego robić nie krzywém, prostować krzywizny. *Naprostowywać lasek. Naprostował ćwieków.* 2) = *co, ob. Prostować, Napraszczać.* 3) = *fig. kogo*; ukazywać komu właściwą drogę; *nd.* upominać, *dk.* zwrócić do pełnienia powinności.

Naprościć, *ob. Napraszczać.*

Naprość, ści, *blm. ż. bot.* (Calea), roślina.

Naprowadzać, ał, a, *scz. nd.* **Naprowadzić, ił, i**, *dk.* 1) a) *kogo na co*; prowadzić kogo wskazując co, lub dla ukazania czego; nawodzić kogo na co. *Naprowa-*

dzać na drogę, gdy kto błędną się udał. Naprowadzić psy na ślad, na trop zwierzęcia, aby gonily. Naprowadził na nas złodziejów. fig. Naprowadzać grzesznika na drogę zbawienia, pokuty; przywodzić go do żałowania za grzechy. *Naprowadzić kogo na domysł, na myśl jaką;* coś natrącić, napomknąć, wskazać komu, skąd by mógł domyślać się czego, lub myśl jaką powziąć. *Naprowadzić kogo na porządek;* zostawić mu wszystko w porządku. *Naprowadzić co na porządek;* uporządkować co. *Naprowadzić rozmowę na co;* nakierować ją. b)= *do czego;* namawiać nakłaniać, naginać, nałamywać kogo do czego. *Naprowadzać kogo do porządku. Nie dawaj się naprowadzić do złego. Naprowadził go do tego przedsięwzięcia.* 2) = *kogo komu, v. dokąd;* wiele czego przyprowadzać. *Naprowadził nam mnóstwo gości. Z różnych stron naprowadzili na targ bydła.* 3) = *co czém;* powlekać, pociągać. *Naprowadzać rysunek kolorami;* kolorować. *Naprowadzać papier oliwą;* napuszczać go oliwą. *Naprowadzić co lakierem;* polakierować. *Naprowadzić tablicę woskiem;* pokryć ją cienką warstwą wosku.

Naproże, a, *lm* a, *n.* **Naprożnik**, a, *lm.* i, *m. ob. Naproże.*

Naprószać, ał, a, *scz. nd.* **Naprószyć**,ył, y, *dk.* 1) *czego na co, v. dokąd;* prószące nasypywać, przypadkiem zatrząsać prószynkami. *Naprószyć sadzy do rosołu. Nie naprósz tam czego do śmietanki. Naprószyć chleba na podłogę.* 2) = *co czém;* po wierzchu posypać. *Naprószyć co cukrem, pieprzem, cynamonem.*

Naprożno, *v.* **Na próżno**, *ps. ob. Próżno.*

Naprożny, a, e, *p. ob. Próżny.*

Naprysk, (*wł. Napysk*), u, *lm.* i, *m.* poprzeczny pasek u banta, przéz nos przechodzący.

Naprzeciw, *v.* **Naprzeciwko**, *pmk.* 1) *czego, kogo;* oznacza położenie jednéj rzeczy lub osoby, zwróconéj naczelną stroną do drugiéj; przeciw, przeciwko. *Naprzeciw naszego domu murują kościół. Naprzeciw okna wisi obraz. Mieszka naprzeciw nas. Stoją naprzeciw siebie. Trzymać co naprzeciw światła, naprzeciw słońca.* 2) = *czemu, komu;* wyraża: kierunek dążenia ku jakiemu celowi lub przedmiotowi. *Iść naprzeciw wiatru. Wyjść, wyjechać naprzeciw komu. Wysłać oddział wojska naprzeciw nieprzyjacielowi. Działać naprzeciw czyjéj woli. ob. Przeciw, Przeciwko.*

Naprzeciwległy, a, e, *p. bot. ob. Przeciwległy.*

Naprzeciwny, a, e, *p.* naprzeciwko będący. *Naprzeciwne mieszkanie. Pokój naprzeciwny.*

Naprzedzica, y, *lm.* e, *ż. zool.* (Chirotes), *ob. Przedonóg*

Naprzek, *ob. Poprzek.*

Naprzekarzać się, ał—, a—, *złz. dk. komu, ob. Przekarzać się.*

Naprzemian, *v.* **Naprzemiany**, *ps.* przemiennie, zamieniając się, biorąc, kładąc, i t. p. to jedno to drugie, (co do miejsca, czasu i t. p.)

Naprzemianległy, a, e, *p.* 1) *bot. liście, gałęzie naprzemianległe;* z obustron naprzemian, lecz nie naprzeciw rozłożone. 2) *geom. Kąty naprzemianległe;* utworzone przez linję przecinającą pod kątem, dwie inne linje równoległo.

Naprzemiannie, *ps. ob. Naprzemian.*

Naprzemianny, a, e, *p.* naprzemian rozłożony; naprzemian istnący; naprzemian czyniony.

Naprzód, *ps.* 1) przodem przed innymi, pierwiéj od wszystkich, na czele (wyrażając pierwszeństwo miejsca, czasu, działania, bez następstwa lub porządku). *Iść, jechać naprzód. Wystąpić naprzód. Biegaj naprzód co żywo. Posuń się naprzód. Posunąć co naprzód.* 2) = wcześnie, przed czasem zakreślonym, umówionym z góry. *Zapłacić komu naprzód. Cieszyć się z czego naprzód. Układać coś naprzód. Wyobrażać sobie naprzód.* 3) *Naprzód! wojsk.* postępuj! ruszaj! 4) = *prze. Naprzód widzieć, ob. Przewidywać. Naprzód mieć co, ob. Przewyższać, mieć pierwszeństwo. Dać komu naprzód, ob. Ustępować komu; pierwszeństwo oddawać; Niższym się uznać.* 5) = pierwiéj, (z odpowiedniem: *potém*) *ob. Najprzód.*

Naprztykać, *ob. Napsztykać.*

Naprzyczyniać, ał, a, *scz. dk.* 1) *częst.* dostatecznie przygotować. 2) = naprzydawać, *ob. Przyczyniać.*

Naprzyjmować, ał, uje, *scz. dk* pokiłkakroć biorąc wiele przyjąć. *Naprzyjmować sług.*

Naprzykrzać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Naprzykrzyć się**, ył—, y—, *dk.* 1) *komu czém, v. o co;* z uprzykrzeniem nalegać, nacierać na kogo. *Może się naprzykrzam panu swojemi prośbami. Ciągle mi się naprzykrza o oddanie mu w dzierżawę majątku.* 2) = przykrym się stawać, ciężarem być. *Jakie mi się ta podróż długo naprzykrzyła. Jak mi się naprzykrzył ustawném gderaniem. Naprzykrzyła się mu ze swoją miłością. Już mi się naprzykrzyło jeść same przaśne potrawy. Już mi się naprzykrzyło upominać go ciągle. ob. Uprzykrzać się.*

Naprzykrzanie się, a—, *lm.* a—, *n.* przykre nalaganie na kogo; dokuczanie komu.

Naprzykrzenie, 1) a, *lm.* a, *n.* przykrość; unudzenie, obrzydzenie! *Powtarzać co aż do naprzykrzenia. Na słuchałem się morałów aż do naprzykrzenia.* 2)=*ps.* sposobem przykrym, naprzykrzającym się. *Naprzykrzenie prosić o co.*

Naprzykrzoność, ści, *blm. ż.* przykra natarczywość; naleganie z naprzykrzeniem.

Naprzykrzony, a, e, *p.* a) przykrym się stający, drugim naprzykrzający się. *Człowiek naprzykrzony. Wierzyciel naprzykrzony. Charakter naprzykrzony.* b) co się naprzykrzył, nudny, przykry. *Robota naprzykrzona. ob. Uprzykrzony.*

Naprzymawiać, ał, a, *sn. częst. dk. komu;* wiele komu przymówek narobić

Naprzyrzekać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele naobiecywać, przyrzeczeń narobić. *Wiele mi naprzyrzekał, ale nic nie dotrzymał.*

Naprzywozić, ił, i, *scz. częst. dk.* wiele czego nawieźć, powtarzając czynność wożenia.

Napsocić, ił; i, *v.* **Napsotać**, ał, a, *scz. dk. komu;* narobić komu psoty, szkody, napłatać figlów, *ob. Psocić.*

Napsowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Napsować**, ał, uje, *v.* **Napsuć**, uł, uje, *dk. czego;* 1) wiele psuć, niemało czego przez psucie robić nieużytecznem. *Nie mało napsowywają piór i papieru, nim się pisać nauczą. Napsuło się mnóstwo kapusty przez gnicie. Napsował wiele rzeczy w swojém życiu. ob. Psuć.* 2)=nadwerężać, w części psuć, nadpsuwać, nadpsowywać. *Napsować miecza;* stępić go nieco. *Napsuć komu skóry, fig.* wytrzepać komu skórę. *Napsować sobie głowy;* nałamać, nasuszyć. *Napsuć komu serca;* zmartwić kogo *Napsuć komu humoru;* pozbawić wesołości. *Napsuć ludzi, posp.* wiele pozabijać, poranić. *Napsuć młodych ludzi;* zepsuć obycz aje wielu młodych ludzi, *ob. Nadpsuwać, Nadpsowywać.*

Napsztykać, ał, a, *scz. dk. komu;* (w oczy) *posp.* nalajać komu w oczy, nakpać; nawyrzucać co komu na oczy, *ob. Wytykać, Przytykać co komu.*

Naptaszka, i, *lm.* i, *ż.* (Ornithobia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* skórowatych; gatunek jeden. = *pstra* (O. pallida).

Napuchać, ał, a, 1) *scz. nd.* **Napuchnąć**, ął, nie, *dk.* a) *co;* wyziewem, wypuchem wypełniać. *Napuchać izbę.* b) = *kogo, v. na kogo;* zionąc oddech zarażać kogo. *Jakby ich ochuchnęła, napuchnęła ta czarownica.* c) = *na co;* zionąć oddech na co; puszczać swój wyziew na co. 2) = *sn. nd.* **Napuchnąć**, uchł, nie, *dk.* dostając puchliny, przez puchnięcie nabrzękać, nabrzmiewać. *Twarz mu napuchła.*

Napuchanie, a, *blm. n.* nabrzmiewanie, nabrzękanie.

Napuchło, *ps.* obrzęklo, nabrzmiało. *Napuchło wygląda.*

Napuchłość, ści, *lm.* ści, *ż.* nabrzmiałość, obrzęklość.

Napuchły, a, e, *p.* nabrzękły, nabrzmiały.

Napuchnąć, *ob. Napuchać.*

Napuchnięcie, a, 1 *blm. n.* dokonana jednorazowa czynność napuchania. 2) =, *lm.* a, *n. ob. Napuchłość, Nabrzmiałość.*

Napuczać, ał, a, *scz. nd.* **Napuczyć**, ył, y, *dk. prow.* 1) czynić co nabrzmiałém, wzdętém. 2) = przez schylenie czynić co naprężoném, *ob. Wypuczać.*

Napuczniеć, *ob. Napęczniеć.*

Napudrować, ał, uje, *scz. dk.* pokryć co pudrem ile trzeba, ile dosyć. *Napudrować włosy, perukę.*

Napukać, ał, a, *scz. częst. nd.* 1) *myś.* nastrzelać, strzelając nazabijać. *Napukał zajęcy.* 2) = *posp.* nawydawać wiatrów z siebie = **się**, złz. 1) *myś.* nastrzelać

się do woli. 2)= do woli pukać, długo pukać. 3)= *posp.* wydawać dosyć, dużo wiatrów z siebie.

Napustoszyć,ył, y, *scz. częst. dk. czego;* wiele spustoszyć. *Napustoszyć miast, wsi, krajów.*

Napuszać, ał, a, *scz. nd.* **Napuszyć**,ył, y, *dk. kogo, wł.* i *fig.* nadymać. *Podłą napuszony dumą. Choć go wycięzło napuszała sława... Pycha go napuszyła.* = **się**, złz. 1) *od kogo*; oddechem zarażać się. *Chcąc być zdrowi, chrońliśmy się z tymi żyć, którzy są trudnym chorobom poddani, abyśmy się od nich nie napuszyli.* 2) = nadymać się, nadętym stawać się. *Napuszył się jak jędor.*

Napuszanie, a, *blm. n.* nadymanie *wł.* i *fig.* = **się**, *zmk.* nadymanie się *wł.* i *fig.*

Napuszczać, ał, a, *scz. nd.* **Napuścić**, ił, i, *dk.* 1) *co czém;* napajać co czém. *Napuszczać co sokiem. Napuszczać strzały jadem.* 2) = *kogo na kogo;* nasyłać z napaścią jaką. *Napuszczają na niego sądowych wyjadaczy. fig. Napuszczono oszustów.* 3) = *kogo;* wiele wpuszczać. *Napuszczać ludzi. ob. nd. Wpuszczać, dk. Nawpuszczać.*

Napuszczanie, a, *blm. n.* 1) *czego czém;* napajanie, naprowadzanie, pociąganie czém 2) = nasyłanie z napaścią.

Napuszczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność wyrażona słowem *Napuścić.*

Napuszenie, 1) a, a) *blm. n.* dokonana czynność napuszania, nadęcie. b) =, *lm.* a, *n.* to, co nadęte. 2) = *ps.* z nadętością, z pychą, *ob. Napuszysto.* = **się**, *zmk. wł.* i *fig.* nadęcie się.

Napuszony, a, e, *im.* od *Napuszyć, wł:* nadęty, *fig.* pyszny. *Napuszony swą wielkością.*

Napuszyć, *ob. Napuszać.*

Napuszysto, *ps.* pysznie, nadęcie. *Napuszysto wyglądać. Napuszysto pisać,* t. j. pisać stylem napuszonym, nadętym.

Napuszystość, ści, *blm. ż.* nadętość. *Mówić z napuszystością. Napuszystość stylu.*

Napuszysty, a, e, *p.* nadęty, napuszony, pyszny, dumny. *Mina napuszysta. Styl napuszysty. Pycha napuszysta.*

Napuścić, *ob. Napuszczać.*

Napużać, ał, a, *scz. nd. kogo, prze.* nastraszać, napłaszać.

Napużyca, y, *lm.* e, *ż.* (Fratercula), *zool.* ptak należący do rzędu płetwonogich, nurzających się (Virej).

Napychać, ał, a, *scz. nd.* **Napchać**, ał, a, *dk* **Napchnąć**, ął, nie, *jedn. dk.* pchając napełniać. *Dziurawego worka nie napchasz, przys.* t. j. chciwość nie ma granic. *Napchać czém kleszenie.* = **się**, *złz. fig. czego, v. czém;* najadać się do zbytku. *Wół napchał się plewami. Napchał się mięsiwa.* = *nieos.* nakłada się, ładuje się. *To się sianem napycha. Materac napycha się piliścią, ob. Naładować.*

Napychany, a, e, *im.* od *Napychać.*

Napylać, ał, a, *scz. nd.* **Napylić**, ił, i, *dk. na co;* pyłem co pokrywać, napełniać; naprószać, nakurzać.

Napyrzać się, niek. zam. *Napyjać się.*

Napytywać, ał, uje, *scz. nd.* **Napytać**, ał, a, *dk.* przez rozpytywanie dowiadywać się. *Napytuje dla siebie majątku. Napytał biedę, przys.* starając się o dobre, trafił na złe. **Napytać się**, *złz. dk.* wiele, do zmordowania się narobić pytań. *Com go się nie napytał, nie mogłem odpowiedzi wydobyć. Nie mało ludzi napytałem się o niego, nikt nie wié gdzie mieszka.*

Napyżać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Napyżyć się**, ył—, y—, *dk.* nadymać się, przybierać śmieszną powagę; przybierać śmieszną minę obrażonego, *ob. Zaperzać się.*

Narabiać ał, a, *scz. częst. nd.* **Narobić**, ił, i, *dk.* 1) wiele, lub dosyć czego robić. *Narabiać odzienia. Stolarz narobił mnóstwo tóżek. Narobić sobie, posp.* kazać narobić dla siebie. *Narobił sobie kamizelek. Narobił sobie butów na cały rok. Narobić kryzu. Narobić długów.* 2) = *czego komu;* przyczyniać. *Narabiać komu nieprzyjemności. Narobić kłopotu. To mu narobiło nieprzyjaciół. Narobiłeś sobie!* wlazłeś w biedę. *Narobiłeś mi!* (biedy, kłopotu, przykrości). 3) = *czém, nd.* nadstawiać, namagać, udawać, *ob. Nadrabiać.* 4) = *czém, nd. prze.* handlować czém, zajmować się czém. *Narabia końmi, winem.* 5)= *gdzie*; napaskudzać, nabrudzać gdzie odchodami; nasmradzać. 6) = *z kim, prze.* towarzyszyć z kim, nakładać z kim.

Narachowywać, ał, a, *scz częst.nd.* **Narachować**, ał, uje, *dk.* rachunkiem naliczać. *Narachowywał po dziesięć do kupki. Narachowałem mnóstwo takich, którzy tytuniu nie palą. Narachował na mnie należności sto złotych. Narachowałem do pięćdziesięciu osób, co mają do składki należeć.*

Narada, y, *lm.* y, *ż.* kilku osób wspólne śledzenie, roztrząsanie czego; naradzanie się, obrada. *Zebrać się na naradę. Mieli z sobą długą naradę. Stanęło za wspólną naradą. Należał do téj narady. Narady o pokój. Narady sejmowe. Lekarze po długiej naradzie wyprawili go do wód.* 2) = rada, porada. *Zrobić co z naradą czyjéj.*

Naradka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Androzace), roślina, w niek. miejscach posp. *Andruszkiem* zwana, należy do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *największa* (A. maxima); = *długoszypułkowa* (A. elongata), i = *północna* (A. septentrionalis).

Naradzać, ał, a, *scz. nd.* **Naradzić**, ił, i, *dk. nieuż.* stręczyć, nasuwać jakie przedsięwzięcie. = **się**, *złz. z kim, o czém, v. o co, v. względem czego;* 1) wspólnie roztrząsać co, rozmyślać o czém, obradować. *Naradzali się kogo obrać marszałkiem. Naradzać się na sejmikach o podatkach. Trzeba się nam o to naradzić.* 2) = zasięgać czyjéj rady zdania. *Naradzić się lekarza, prawnika. Muszę się z nim naradzić.*

Naradzanie się, a—, *lm.* a—, *n.* wspólna narada, obrada, radzenie się z kim. *Dla naradzania się z nim o moim interesie.*

Naradzenie się, a—, 1)*blm. n.* dokonana czynność naradzania się. 2) =, *lm.* a—, *n. ob. Narada* (jako wynik).

Naradzić, i **Naradzić się**, *ob. Naradzać.*

Narajać, ał, a, *scz. nd. ob. Raić.*

Narajanie, *ob. Rajenie.*

Naramiennik, *v.* **Naramnik**, a, *lm.* i, *v.* **Naramionek**, nka, *lm* nki, *m.* 1) ozdoba na ramię z metalu jakiego, bransoleta. *Naramiennik złoty, srebrny.* 2) = część ubioru na ramionach leżąca, przyramka. *Naramiennik u koszuli, u szlafroka. Naramiennik Aarona był złotemi łańcuchami i drogiemi kamieniami ozdobiony.* 3) = galon na ramionach wojskowych dla odróżnienia stopni, epoleta. 4) = *daw. woj.* część zbroji na ramiona. 5) = *w lm. zool.* u ptaków, pokrywy skrzydła mniejsze, najwyżéj osadzone, pierwsze z rzędu nadlotki przykrywające.

Naramienny, a, e, *p.* na ramię; na ramieniu będący.

Naranić, ił, i, *scz. częst. dk.* wiele poranić. *Naranić ludzi.*

Narastać, ał, a, *scz. nd* **Narosnąć**, ął, nie, *v.* **Narość**, ość, nie, *dk.* 1) *co;* rosnąc znacznie przybywać, powiększać się, widoczniejszym stawać się. *Na łące skoszonéj nowa trawa narasta. Włosy wypełzły, teraz znowu narastają. Narasta na palcu dzikie mięso. Ciasto rozczynione z drożdżami narasta.* 2) = *czego, czém;* a) wyrastać wiele czego. *Na roli mnóstwo chwastów narasta. Grzęda zielskiem narosła, ob. Porastać.* b) = *fig.* pomnażać się, powiększać się. *Kapitału narasta gdy procentami go powiększamy. Już długu na nim narosło do stu złotych. Narosło tyle błędów.*

Narastanie, a, *blm n.* powiększanie się, przybywanie; pomnażanie się, *ob. Narastać.*

Naraszczać, ał, a, *scz. nd.* **Narościć**, ił, i, *dk.* 1) *co;* natwarzać rostków w zbożu, w nasionach; sprawiać aby zboże lub nasiona kiełki puściły. *Naraszczać żyto, jęczmień na słód. Narościć nasiona buraków, ob. Rościć.* 2) = *fig. co do kogo;* wymyślać, urajać czego wiele. *Narościł do mnie pretensji, ob. Rościć* (co do kogo). 3)=*posp.* przykrywać kurę. *Kogut kurę naraszcza.*

Naraz, *ob. Raz.*

Narazacz, a, *lm.* e, *m.* robotnik górniczy.

Narazić, **Narazić się**, *ob. Narażać, Naraiać się.*

Naraźnie, *ps.* podręcznie, dogodnie.

Naraźność, ści, *blm. ż.* dogodność, dogodne położenie. *Naraźność miejsca, okoliczności.*

Naraźny, a, e, *p.* na razie leżący, podręczny, dogodnie położony. *Naraźne miejsce. Naraźna pora.*

Narażać, ał, a, *scz. nd.* **Narazić**, ił, i, *dk.* 1) a) *kogo na co;* wystawiać, podawać kogo na co. *Narażać ko-*

go na niebezpieczeństwo. Narazić kogo na wstyd, na pośmiewisko. Ale zważ tylko, na co to mię naraziłeś. Pan mię na funkcje zyskowne naraził, t. j. nastręczył, *prze.* b) = *co dla czego, v. dla kogo;* poświęcać, kłaść ofiarą; podawać w niebezpieczeństwo. *Własne zdrowie dla dobra naszego nie raz narażał. Narażać życie swoje dla ojczyzny.* 2) = *kogo czém*; narazić na gniew, obrażać, urażać, rozgniewywać kogo. *Tak ją niewczesnemi żartami naraził, że się teraz nie daje przebłagać.* Lud mówi: *Narażać czém kogo na siebie. Naraził wszystkich na siebie swoją niegrzecznością, grubiaństwem.* 3) = *kogo, czego; znacz. prze.* nieco porażać, narusznć, nadwątlać, nadwerężać, ranić. *Gdy od oblężenia odstępować musiał, oblężeni wycieczką go narażali. Narazić ręki, nogi.* 4) = *co, prze.* nadarzać, zdarzać co. *Mądrego to jest pana, urzędy rozdawać ludziom godnym i umiejętnym, co mu je szczęście, albo trefunek jaki naraża.* = **się**, *złz.* 1) *na co;* wystawić się na co nieprzyjemnego. *Niepotrzebnie się narażasz. Nazbyt się naraził. Narażać się na stratę, na niewygodę. Narażać się na gniew, na zemstę, na obmowę, na szyderstwo.* 2) = *komu;* obrażać, do gniewu na się pobudzać. *Wszystkim się naraził. Naraził się i mnie i tobie.*

Narażanie, *nd.* **Narażenie**, *dk. blm. n.* **Narażanie się, Narażenie się**, czynność wyrażona słowami *Narażać, Narazić, Narażać się* i *Narazić się.*

Narąbanie, a, *lm.* **a**, *n.* czynność którą się co rąbie ile trzeba, ile dosyć.

Narąbywać, ał, ując, *szcz. częst. nd.* **Narąbać, ał, bie**, *dk.* rąbaniem ile dosyć, ile trzeba przygotowywać. *Narąbywać drew, gałęzi. Narąbać mięsa.* **Narąbać się**, *złz.* rąbać do woli, rąbaniem zmordować się.

Narcipka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Anablepš), *zool. ob. Podwójnooczek.*

Narcein, u, *blm. m. chem.* pierwiastek w opjum znajdujący się.

Narceusz, a, *blm. m. mit.* syn Bachusa.

Narciszek, szka, *lm.* **szki**, *m. bot. ob. Narcyz;* = *pierwiosz*, dawn. nazwa rośliny *Przebiśniegu zwyczajnego;* = *wielki, qb. Hermionka tacetta*, roślina; = *leśny, ob. Ajaks.*

Narcysowa lilja, *ob. Amarylek, v. Nadobnia.*

Narcytyn, u, *blm. m. farm.* pierwiastek z rośliny narciszek (narcissus) sprawujący womity.

Narcyz (*bł.* **Narcys**), **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot.* (Narcissus), roślina należąca do klassy Cój, rzędu *jednoslupkowego*, wedł. ukł. Linn., pochodzi z krajów półn., dla pięknych kwiatów w wielu gatunkach i odmianach utrzymuje się w ogrodach, oranżerjach i w wazonach; gatunki ważniejsze = *biały* (N. poeticus), głąbik ma ćwieré-łokciowy, jednokwiatowy, liście długie, wąskie, kwiat biało-mleczny, z brzegiem czerwono-zafarbowanym; godłem jest *egoizmu;* = *wielko-kwiatowy* (N. Pseudonarcissus), o jednym blado-żółtym kwiecie; = *wonny* (N. odoratus); = *Żonkil* (N. Jonquilla); = *Tacet* (N. Tazetta), *ob. Hermionka tacetta.* 2) = imię męzkie.

Narczyczek, żka, *lm.* **zki**, *m.* 1) *zdr.* a) mały narcyz, piękny narcyz, roślina; b) imię męzkie. 2) = kamień drogi.

Narczyzowate, *v.* **Narczyzowe rośliny** (Narcisseae), stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy jéj układu Juss. (Monocepigínia).

Narczyzowy, a, e, *p.* od narcyza, narczyzowi właściwy, do narcyza podobny. *Zapach narczyzowy. Lilja narczyzowa. Korzeń narczyzowy.*

Nard, u, *lm.* **y**, *m.* krzewina aromatyczna przyjemnego zapachu przednié kadzidło wydająca. *Niewiasty wschodnich krajów osobliwie w Judei pachnące balsamy ku uczczeniu osób robiły z nardu.*

Nardy, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Nardostachys), roślina trawiasta; gat. = *jatamansa* (N. jatamansi), rośnie w Ind., korzenie jéj używają się w med. pod nazwą *Szczeci indyjskiéj, v. Szpikardy.*

Nardowy, a, e, *p.* z nardy. *Olejek nardowy.*

Narduszek, szka, *lm.* **szki**, *m. bot.* 1) *ob. Palczatka szczetna.* 2) = *prostokłosowy; ob. Bliźniczka wyprostowana.*

Nardzawieć, ał, eje, *sn. dk.* nieco rdzą się pokryć.

Nareda, y, *blm. m. mit.* u Indjan, syn Brahmy.

Narębnie, *ob. Opacznie, Wspak.*

Narębny, *ob. Opaczny.*

Naręcze, a, *lm.* **a**, *n.* ile na ręku unieść można; brzemię. *Naręcze drew, siana. Naręcze zboża żętego.*

Naręcznie, *ps.* zręcznie, dogodnie, podręcznie.

Naręcznik, a, *lm.* **i**, *m.* temlak, pas w którym ręka się nosi w razach skaleczenia, lub innych cierpieniach. *Nosić rękę w naręczniku.*

Naręczny, a, e, *p.* na doręczu, pod ręką będący. *Naręczny koń, ob. Przyprzęgowy.*

Narfi, ego, *blm. m. mit.* olbrzym normandzki, urodzony w Niflhejmie, znaczy ciemność. Słynie z tego, iż ojcem jest *Notty*, lub olbrzymki Nocy.

Narkotyczny, a, e, *p.* odurzający, upajający.

Narkotycznie, *ps.* odurzająco, z odurzeniem. *Lekarstwo to działa narkotycznie.*

Narkotyk, u, *lm.* **i**, *m.* lekarstwo sprawiające uśpienie, odurzenie, upojenie. *v.* uśmierzenie.

Narkotyna, y, *blm. ż. chem.* zasada roślinna trująca, zawarta w opjum.

Narkotyzacja, ji, *blm. ż.* napajanie organizmu środkiem odurzającym (narkotycznym).

Narkoza, y, *blm. ż.* pierwiastek usypiający, albo trujący w roślinach.

Narobić, *ob. Narabiać.*

Naroczysto, *ps. prze.* obficie, dostatnio.

Naroczysty, a, e, *p. prze.* obfity, dostatni, obszerny, bogaty.

Narodek, dku, *lm.* **dki**, *m*, (*zdr.* od *Naród*), nie wielki, nie liczny naród.

Narodny, *nieuż. ob. Narodowy.*

Narodobójstwo, a, *lm.* **a**, *n.* zgubienie narodu.

Narodowie, *v.* **Narodowo**, *ps.* wedle obyczaju, zwyczaju narodowego. *Ubierać się narodowie.*

Narodowiec, wca, *lm.* **wcy**, *m. nieuż. ob. Rodak, Ziomek, Współrodak, Współziomek, Współkrajowiec.*

Narodowo, *ob. Narodowie.*

Narodowość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* cechy właściwe jakiemu narodowi, któremi się różni od wszystkich innych. *Strzeż swéj narodowości. Szanować swoję narodowość. Narodowość nasza nie zginie, jeśli o to troszczyć się będziemy.*

Narodowy, a, e, *p.* do narodu należący, narodowi właściwy. *Zwyczaje, obyczaje narodowe. Strój narodowy. Spiew narodowy. Piśmiennictwo narodowe. Tańiec nasz narodowy, ob. Polski. Charakter, duch, honor narodowy. Podtrzymać, utrzymać, utrzymywać honor narodowy. Stawać w obronie honoru narodowego. Święto, uroczystość narodowa. Dobra narodowe. Zgromadzenie narodowe. Straż narodowa. Podania narodowe. Wady, cnoty narodowe. Imiona narodowe, gram.* wyrazy oznaczające z jakiego narodu kto pochodzi, np. *Polak, Francuz, Hiszpan.*

Narodzenie, a, *lm.* **a**, *n.* przyjście na świat. *Narodzenie Chrystusa Pana, Najświętszej Panny. Boże Narodzenie. Dzień narodzenia, ob. Urodzenie.*

Narodzić, ił, i, *scz. dk.* 1) na świat wydać, *ob. Zrodzić, Urodzić.* 2) = wiele urodzić, porodzić, *ob. Rodzić.* = **się**, *złz.* 1) urodzić się na świat. *Kto się narodził, umrzeć musi. Jakby się znowu narodził*; odmłodniał, ożył. 2) = urodzić się w wielkiéj liczbie. *Narodziło się tego roku więcej byczków niż cieluszek.* 3) = *fig.* natworzyć się, namnożyć się. *Narodziło się stąd procesów.*

Narodzieńczy, a, e, *p. nieuż.* od urodzenia opowiadający o życiu całém człowieka. *Astrologja, uróżba narodzieńcza.*

Narodziny, *ob. Urodziny.*

Narodzki, a, ie, *p. ob. Narodowy.*

Narodztwo, a, *lm.* **a**, *n. ob. Narodowość.*

Narog, *ob. Naróg.*

Naroki, ów, *blp. m. posp.* wnętrzności.

Narokiem, *ps. prow.* 1) niby; udając, że... *Robi narokiem;* robi jakby nie robił. 2) = umyślnie.

Narosnąć, *ob. Narastać.*

Narost, u, *lm.* **y**, *m. ob. Narośl.*

Narostek, stka, *lm.* **stki**, *m.* 1) nacisk, odcisk, nagniotek 2) = (w roślinach), guz. *Narostek galasowy.*

Narostka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Vohiria), roślina.

Narostowy, a, e, *p.* od narostu, pełen narostów, dzikiego mięsa. *O gojeniu narostowych wrzodów.*

Narościć, *ob. Naraszczać, Rościć.*

Narość, *ob. Narastać.*

Narośl, i, *lm.* **e**, *ż.*, *v.* **Narost, u**, *lm.* **y**, *m.* co narosłe na czém, wyrostek, wyroślina; *med.* nowotwor. *Narośl dzikiego mięsa na ranie. Narosły na złamanéj kości. Narośle kostne*; guzy na kości.

Narowić, ił, i, *scz. nd.* 1) uczyć narowów. *Narowisz konia.* 2) = *kogo; prze.* psuć, bałamucić. *Nieprzyjaciela albo przestrach, albo gniew narowi* 3) = *prow. komu;* dogadzać. *Narowi mu jak bolącemu wrzodowi*

Narowisty, a, e, *p.* 1) pełen narowów, znarowiony. *Koń narowisty.* 2) = *fig. posp.* uparty, kapryśny.

Narożek, żka, *lm.* **żki**, *m. prow.* żelazny róg, których dwa używa się do wideł od gnoju.

Narozświecać, ał, a, *scz. dk.* ile dosyć porozświecać, wyjaśnić. *Narozświecać prawd.*

Narozstwarzać, ał, a, *scz. dk.* wiele napoju jakiego rozprowadzić wodą; z wodą pomieszać. *Narozstwarzała wina swego, przygotowała stół swój.*

Narożnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) róg czego; ozdoba, okucie rogu, *ob. Róg.* 2) = *ar.* krokiew' rogowa największa w dachu namiotowym, która znajduje się pod wydatną krawędzią dwóch zbiegających się połaci; krokiew' narożna, rogownik.

Narożnie, *ps.* po rogach, po węgłach; przeciwkątnie. *Wieże narożnie umieszczone.*

Narożnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) dom narożny. *Prędzéj ruinie podległe są narożniki, aniżeli w polaci kamienica.* 2) = narożny, węgielny kopiec. 3) = kafel co się na rogu, czyli brzegu pieca osadza. 4) = ozdoba na rogu czego. *Narożniki złote na oprawie książek. Ramki wyktejane narożnikami.* 5) = lądowy cypel. 6) = *wojska; nieuż. ob. Skrzydło.* 7) = *fort.* część fortyfikacji powystawiana po wszystkich rogach wielokątu, składająca się z dwóch czoł, z dwóch ramion przytykających do zasłony i z dwóch półszyjków, służących za wchód do narożnika. 8) = *ar.* czworograuny narożny ścienny słup, albo wzdłuż ściany pomiędzy jéj otworami uwięziły płaskosłup.

Narożnikowy, a, e, *p.* od narożnika. *Kąty narożnikowe.*

Narożny, a, e, *p.* na rogu znajdujący się, węgielny. *Wieża narożna. Kopce narożne. Dom narożny. Pokój narożny. Kamień narożny*, t. j. węgielny. *Linja narożna, mat.* t. j. linja przekątna.

Naród, odu, *lm.* **ody**, *m.* 1) zbiór ludzi mających jednakie obyczaje, prawa, podania, cele, mówiących jednym językiem, mieszkających w jednym kraju. *Naród francuski potężny i oświecony. Europejskie narody. Narody ościenne, przygraniczne, sąsiednie. Dzikie narody Afryki. Narody północne, południowe, podbiegunowe, podzwrotnikowe. Narody wojujące. Sprzymierzone narody. Naród bez ojczyzny. Twórca, założyciel narodu. Wskrzesiciel narodu. Naczelnik narodu. Wszechwładztwo, przewodnictwo narodu. Upadek narodu. Powstanie narodu. Charakter, duch narodu. Historja narodu. Przewodniczyć narodowi. Ujarzmić, podbić naród. Prawo narodów*; jest to zbiór ustaw przez wszystkie cywilizowane narody przyjętych i wykonywanych, a ściągających się do stosunków narodu z narodem. *Targnąć się na prawo narodów. Szanować prawo narodów. Traktat o prawie narodów* 2) = *prze.* urodzenie, stan urodzenia. *Ludzie narodu szlacheckiego. Urzędów naszych ludziom prostego narodu dawać nie mamy ale szlachcie.* 3) = *prze.* ród, familja, dom, plemię. *Żadnego nie masz w narodzie twym, coby go Janem zwano. Naród ludzki*, wszyscy ludzie, ród ludzki. 4) = *prze.* rodzaj, gatunek *Przykazał król, aby każde dziecię, co się urodzi w męzki naród zabili. Naród psów trojaki znajdujemy: jeden łowczy, drugi ku straży bydła, trzeci ku straży domowéj.* 5) = *posp.* lud. *Zebrało się narodu nie mało.*

Naróg, ogu, *lm.* **ogi**, *m. prow. ob. Sośnik.*

Narów, owu, *lm.* **owy**, *m.* 1) zły nałóg, kaprys, upor. *Koń bez żadnego narowu. Trzeba kurcić wcześnie w dzieciach narowy. Ten człowiek ma swoje narowy.* 2) = *prze.* pochop, niepowściągliwość. *Przydawała Krzyżakom hardych narowów onych, przyjaźń z Tatarami ujednoczona. Umié chytrość swe narowy ugładzić.* 3) = *prze.* zwyczaj, obyczaj.

Narównać, *ob. Narównywać.*

Narównanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) *czego;* czynność, którą się co narówna, lub narównało; to co zrobione narównaniem. *Narównanie tynkiem, gipsem ściany. Opadło narównanie.* 2) = nagrodzenie, powetowanie, *Narównanie strat, szkód.* 3) = *prze.* ugoda, układy. *Zjechali się do Wiednia, a tam się stało narównanie o co między nimi szło.*

Narówni, ła, ie, *p.* 1) na równinie wydarzony, odbyty; znajdujący się, położony narównie. *Potyczka narówni. Wieś narównia* 2) = równy. *Majątkiem sobie narówni. W sile obaj są narówni.*

Narównie, *ps. nieuż. ob. Równie.*

Narównywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Narównać, ał, a**, *dk.* 1) równem co czynić; wygładzać. *Narównywać ściany, mur. Jeden ścianę budował, a drudzy narównywają ją wapnem,* 2) = *co komu; prze. fig.* nagradzać, wetować. *Narównywać komu uczynioną szkodę. Pilnością swoją tę niedbałość narównał.*

Narównywanie, a, *blm. n.* robienie czego równém.

Narracja, ji, *lm.* **je**, *ż.* **Narrata, y**, *lm.* **y**, *ż*, (z łac.) opowiadanie, szczegóły opowiadania wypadku jakiego.

Narrator, a, *lm.* **owie**, *m*, (z łac.) *ob. Opowiadacz.*

Nart, u, *lm.* **y**, *m* 1) *ob. Tylonoże.* 2) = *v.* **Narta, y**, *lm* **y**, *ż.* łyżwa do ślizgania się po lodzie. *Ślizgać się na nartach.*

Nartnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) co narty robi; łyżwiarz. 2) = ślizgający się na nartach, na łyżwach. 3) =, *lm.* **i**, *m.* (Hydrometra) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pluskwowatych*, z członobiodnych.

Nartny, a, e, *p.* od nart, łyżwowy.

Narty, *w lm. ob. Nart.*

Narumienić, ił, i, *scz. dk.* rumianno pofarbować; różem twarz sobie nafarbować. *Aktor nabielił i narumienił sobie twarz stosownie do roli, co się nazywa, twarz sobie nacharakteryzował.* = **się**, *złz.* nawstydzić się; ze wstydu często, bardzo się czerwienić. *Narumienić się za kogo*, wiele się nawstydzić za cudze zawstydzające postępki.

Narumieniony, a, e, *im.* mający rumiany kolor, zarumieniony. *Jaka szlachetna miękkość w zielonkowatéj, narumienionéj brzoskwini!*

Naruszać, ał, a, *scz nd.* **Naruszyć,ył, y**, *dk.* 1) *czego;* nadwerężać, uszkadzać, nadpsuwać. *Dźwigając ciężar naruszył sobie krzyża. Skaleczył głowę i mózgów sobie naruszył. Naruszyć panieństwa, dziewictwa czyjego. Marja syna porodziwszy panieństwa nie utraciła, ani naruszyła. Ajaks Kassandrę w kościele Pallady w panieństwie naruszył.* 2) = *fig. co;* mieszać co, zrywać co; targać się na co. *Naruszać czyję spokojność. Naruszyć czyje prawa. Przemysły łakomstwa nas w uczciwych postępkach, nawet i w dobrém sumieniu naruszają. Naruszyć pokój*, zamieszać lub zerwać go. *Naruszyć czyję tajemnicę*, odkryć ją, objawić. *Naruszyć wiarę, zgodę, przyjaźń*, nie stałym się okazać w wierze, zgodzie, przyjaźni. *Naruszyć swobód, wolności ludowej*, targnąć się na nie. *Paraliż go naruszył!* został dotknięty paraliżem. *Niech cię paraliż naruszy, przekl.* bodaj się kaci porwali; bodajbyś zdechł. = **się**, *złz.* 1) *prze.* obruszać się, oburzać się. *Apostołowie rozumiejąc, iż Piotra Pan starszym po sobie czynił, o to się naruszyli.* 2) = *wiatrem; prze.* od zawiania wiatrem dostawać choroby. *W kościele bez pokrycia mszę odprawiał, tam się wiatrem naruszył i w febrę gorącą wpadł.*

Naruszalność, ści, *blm. ż.* możność być naruszonym, uszkodzonym, nadpsutym.

Naruszalny, a, e, *p.* mogący być naruszonym.

Naruszanie, a, *blm. n.* uszkadzanie, nadwątlanie.

Naruszenie, a, *blm. n.* 1) narażenie, znieważenie. *Bez naruszenia sumienia, przyjaźni i cnoty to się stać nie może.* 2) = pogwałcenie. *Naruszenie praw, swobód ludowych. Naruszenie panieństwa, dziewictwa.*

Naruszony, a, e, *im.* od *Naruszyć*; 1) nadwerężony, uszkodzony. *Przyjaźń naruszona.* 2) = dotknięty, napadnięty. *Paraliżem naruszony.*

Naruszyć, *ob. Naruszać.*

Naruszyciel, a, *lm.* **e**, *m.* ten co narusza, nadweręża; burzyciel. *Naruszyciel swobód i wolności. Naruszyciel spokojności czyjéj. Naruszyciel pokoju, traktatów, unowy.*

Narwać, *ob. Narywać.*

Narwal, a, *lm.* **e**, *m.* (Monodon), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Pryskających*, delfiniastych; gatunek jeden: =*jednorożec* (M. monaurus), wedł. Jarockiego *Zęborożec.*

Narybek, bku, *lm.* **bki,** *m.* młode rybki dla plodu utrzymywane. *Narybkiem staw zasadzić. Narybku do stawu napuścić.*

Narybiać, ał, a, *scz. nd.* **Narybić, ił, i,** *dk.* narybkiem opatrywać, płodem rybim nasadzać. *Narybiać staw, sadzawkę.* =**się,** *słz.* rozmnażać się, rozpładzać się (o rybach). *Szczupaki, okunie, liny same się narybiają po rzekach.*

Narybianie, a, *blm. n. nd* **Narybienie, a,** *dk.* czynność nasadzania narybkiem. *Narybienie stawu, sadzawki, ob. Narybiać.*

Narybić, *ob. Narybiać.*

Narybiony, a, e, *im.* od *Narybić.*

Narybnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Apiloera), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrostookich*, stonogich.

Narybny, a, e, *p.* 1) od narybienia, służący do narybienia. *Różnym gatunku narybnym.* 2)=*nieuż.* obfitujący w ryby.

Narychtować, ał, uje, *scz. dk.* (z niem.) 1) *co*; na pewną stronę, ku pewnemu punktowi skierować, nastawić. *Narychtować działo przeciw narożnikowi, do szańca nieprzyjacielskiego.* 2) = *czego; częst.* klepiąc nawyprostowywać. *Narychtować ćwieków.*

Narychtowanie, a, *blm. n.* skierowanie, nacelowanie; wyprostowanie.

Naryczeć się, ał—, y—, *słz. dk.* dosyć, długo poryczeć.

Naryć, ył, yje, *scz. dk.* ryjąc narzucić. *Naryć ziemi. Kret narył. ob. Ryć.*

Narys, u, *lm.* **y,** *m.* plan, narysowanie planu *Zrobić narys. Bez narysu tego robić nie można.*

Narysować, ał, uje, *scz. dk. na czém*; odrysować, nakreślić, *ob. Rysować.*

Naryw, u, *lm.* **y,** *m. ob. Wrzód.*

Narywać, ał, a, *nd.* **Narwać, arł, wie,** *dk.* 1) *scz.* wiele czego rwąc zbierać, rwać ile dosyć, ile trzeba. *Narywać kwiatów, owoców. Narwać trawy, ziela dla świń. Narwać komu włosów,* t. j. wydrzeć komu czuprynę, natargać za włosy, *ob. Rwać.* 2) = *sn.* w skutek jakiegobądź naruszenia tkanki komorkowatéj, targając, jakby rwąc, gnilą materją zachodzić i zbliżać się do jéj wydzielenia. *Palec narywa. Wrzód narwał.*

Narzać się, *prow. ob. Nurzać się.*

Narzaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. v.* **Narzanek, nka,** *lm.* **nki,** *m.* zwany w starożytności *Lotus*, sławny kwiat z mitologji egipskiéj; jest ognista róża wodna, mająca wielkie, szeroko-okrągłe i ciemno-zielone liście, a nadająca się najpiękniéj i olbrzymio przy brzegach Nilu, którą napotykasz po wszystkich stawach polskich, a która wyrasta z ciemnicy dna, z nocy. Uchodził za wyobrażenie Atory, a zwał się kolebką bogów i świata. Kwiat ten ukrywa główkę na noc w wodzie a wynurza po ranu i obraca się za słońcem. Smuci się więc, gdy ustępuje Jah, a oderwać się od niego nie może, gdy jest obecny. Wyobrażając Atorę, wyobraża kulę, którą okrąża Ureusz. Ma też w kielichu kulę zielóną, pięknie ukoronowaną złotemi liśćmi, znaczącemi gwiazdy. Narzaniec występuje z wody, jako Atora, zapłodniona od trzech Knefisów i brzemienna bogami Egiptu.

Narząd, ędu, *lm.* **ędy,** *m.* 1) *ob. Rząd.* 2)=*Przyrząd.*

Narządzać, ał, a, *scz. nd.* **Narządzić, ił, i,** *dk.* 1) co; a) nagotowywać, przygotowywać. *Narządzać ucztę. Narządzić obławę.* b) = naprawiać, opatrywać, stawić w dobrym stanie. *Narządzają pojazd do jutrzejszej drogi. Narządzono beczkę. ob. Urządzać, Przygotowywać.* 2) = *kogo na co; prze.* podmawiać, namawiać, nastrajać kogo. *Prokuraci rozbierają kauzę jego od ciebie narządzeni.* = **się,** *słz. do czego, v. na co*; przygotowywać się, *ob. Urządzać się.*

Narządzanie, a, *blm. n. nd.* **Narządzenie, a,** *dk.* czynność przygotowywania, urządzania, stawienia czego w dobrym stanie, *ob. Narządzać.*

Narządziciel, a, *lm.* **e,** *m.* narządzający co, przygotowujący.

Narządzić, *ob. Narządzać.*

Narządzony, a, e, *im.* od *Narządzić*, 1) przygotowany, gotowy. 2)= naprawiony, opatrzony.

Narzec, rzekł, rzeknie, *scz. dk.prze.* 1) *kogo*, naganić, przyganić, zarzut uczynić. *Ktoby ławnika na miejscu sądowém siedzącego narzekł, albo się nań słowy nieuczciwemi puścił...* 2)= *komu co*; przyrzec, przyobiecać. *Ludwik Rakuski młodszą swoję córkę Jaduigę już był narzekł dać.* 3)= nazwać, dać imię. *Narzeczono go Janem.*

Narzecze, a, *lm.* **a,** *n.* djalekt; sposób mówienia miejscowości jakiéj właściwy, wyróżniający się czémś od ogólnéj narodowéj mowy, wszakże od niéj pochodzący.

Narzeczenie, a, *lm.* **a,** *n. prze.* 1) nagana, przygana, zarzut. 2)= przyrzeczenie, obietnica. 3)= nazwanie, danie imienia, *ob. Narzec.*

Narzeczona, ej, *lm.* **e,** *ż.* obiecana na żonę, zaręczona.

Narzeczoność, ści, *blm. ż.* narzecze, djalekt, mowa. *Wieśniaczemu strojowi odpowiadała wieśniacza narzeczoność języka, przemawiająca tu z kujawska, tam z krakowska, ówdzie z mazurska.*

Narzeczony. ego, *lm.* **czeni,** *m.* zaręczony, mający oblubienicę. **Narzeczeni,** *zb.* narzeczony i narzeczona.

Narzeczyca, y, *blm.ż. bot.* (Limnanthemum), roślina.

Narzekacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten, co narzeka, co żali się ciągle, co rad obwinia drugich.

Narzekać, ał, a, *sn. nd. na kogo na co*; biedować, użalać się, skarżyć się; obwiniać kogo, zlorzeczyć komu. *Niesłuchałeś dobréj rady, nie narzekaj więc, jeśli ci to na zło wyszło. Sam na siebie będziesz potém narzekał. Wszyscy na niego narzekają. Nie ma tu czego narzekać*; nie warto się żalić o to. *Będziesz miał prawo narzekać, jeśli ci słowa niedotrzymują. Narzeka, że go skrzywdzili.*

Narzekalnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) płaczka, którą u pogan najmowano przy pogrzebie dla narzekania, płaczu, lamentów. 2)=*posp.* ta co ciągle narzeka.

Narzekanie, a, *lm.* **a,** *n.* skarga, biedowanie, użalanie się, uskarżanie się, obwinianie kogo.

Narzezać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele czego ponarzynać, pobić, narznąć. *Tatarowie powygranéj dziewięć worów wielkich u zabitych ludzi uszu narzezali. Narzezać bydła*; nabić bydła na pożywienie. *Narzezać kobiét, dzieci*; pozabijać, rzeź sprawić.

Narzęda, y, *lm.* **y,** *ż.* wyraz przez niektórych używany zam. *Organizacja.*

Narzędnik, a, *lm.* **i,** *m. gram* wyraz uzupełniający słowo czynne, dla wyobrażenia środków wykonywania czynności potrzebny. (Morz.).

Narzędny, a, e, *p.* narządzony, naprawny, opatrzony w co.

Narzędy, ów, *blp. m. nieuż. ob. Naczynie, Sprzęt, Statek.*

Narzędzie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) rzecz, którą się co robi. *Narzędzia stolarskie, chirurgiczne, rolnicze. Narzędzia do doświadczeń fizycznych, astronomicznych, chemicznych. Narzędzia muzyczne*; z których wydobywają się tony muzyczne. *Narzędzia męki Pańskiéj*; któremi męczono i przybijano do krzyża Chrystusa. *Narzędzia zmysłów*; organy. 2) = *fig.* sprawca, powód, pobudka. *Użyć kogo za narzędzie do czego. On stał się narzędziem utrapienia mego. Służyć komu za narzędzie do wywarcia zemsty.* 3) = *w lm. Narzędzia roślinne, bot.* składowe organiczne części roślin, stanowiące ich budowę, służące do podtrzymania w nich życia i rozradzania się; dzielą się na a) *proste*, t. j. te, które w roślinie, rozebranéj za pomocą noża nie mogą się dostrzegać gołém okiem, lecz za pomocą drobnowidza, jako to: *komórki, cewki* i *naczynia* (ob. te wyr.), i na b) *złożone*, powstające z rozmaitego połączenia się narzędzi prostych, tworzące postać całéj rośliny i służące za cechy do odróżnienia wzajemnego roślin, jako to: *korzeń, łodyga, liście, kwiat* i *owoc* (ob. te wyr.); z tych trzy pierwsze są *naczyniami odnowczemi, v. odżywczemi* roślin, dwa ostatnie naczyn. ich *rozrodczemi* (ob. te wyr.); *narzędziami, v. organami płciowemi* nowią się *istotne* części kwiatu, t. j. *pręciki* i *słupki* (ob. te wyr.). 4) = *przejścia, as. ob. Południkowa łuneta.* 5)=*gm.* naturalny członek męski.

Narzędziowy, a, e, *p.* z narzędzi, do narzędzi. *Muzyka narzędziowa i głosowa. Narzędziowe drzewo, leś.* gatunki drzewa, które dostarczane bywają do rozmaitych narzędzi, w gospodarstwie wiejskiém potrzebnych.

Narzępik, a, *lm.* **i,** *m. zool.* (Hippobosca), owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, bezszyjnych. (Virej).

Narzęst, u, *blm. m. bot.* (Cymbidium), in. *Łódka, Żłobik*, roślina pochodząca z Malabaru, o kwiatach czerwonych.

Narznąć, *ob. Narzynąć.*

Narznięcie, *ob. Narznięcie.*

Narzucać, ał, a, *scz. nd.* **Narzucić, ił, i,** *dk.* 1)=*co czém*; rzucając na co pokrywać, nałepiać, uściełać; obrzucać, narównywać. *Narzucać ścianę wapnem, gipsem, tynkiem. Narzucić piec gliną.* 2)= *co komu; fig.* obciążać kogo czém; gwałtem wkładać na kogo jaką powinność, obowiązek; zmuszać, przynaglać kogo do czego. *Narzucać warunki uciążliwe. Narzucili nań opiekę nad nieletniemi sierotami. Narzucać nałud podbity jarzmo niewoli. Narzucać komu swe zdanie*; wymagać aby podzielano, przyjęto czyje zdanie bez przekonania. *Narzucać komu dobrodziejstwa, łaski*; chcieć gwałtem, aby ktoś przyjął świadczone mu dobrodziejstwa. *Narzucać prawa swoje ludowi*; zmuszać naród jaki przemocą do przyjęcia praw jakich. *Narzucać komu kogo*; nasyłać, przysyłać kogo, z kim niechętnie obcujemy, z kogo nie radzi jesteśmy. *Narzucił mi tego gadułę w chwili, kiedy najmniéj mam czasu.* 3)= z nd. *częst. dk. czego, gdzie*; *posp.* wiele czego rzucaniem ponaciskać, nagromadzić na jakie miejsce. *Narzucać kamieni na łąkę, gałęzi na drogę. Narzucać pełno śmiecia. Narzucał ziemi.* =**się,** *słz.* a) *komu*; starać się wszelkimi środkami być przyjętym u kogo; chcieć gwałtem, aby nas kto przyjmował, ugaszczał. b) = *komu na kogo, v. na co*; starać się, chcieć koniecznie, być przyjętym na jaką posadę, obowiązek, urząd. *Narzuca się mi na sługę, na ekonoma, na rachmistrza.* c) = *komu z czém*; mimo chęci czyjéj ofiarować mu swe przysługi. *Narzuca się mi ze swemi dobrodziejstwami, ze swoją opieką, pomocą. Narzuca się mi ze swą zbytnią troskliwością, ze swojém towarzystwem.*

Narzucánie, a, *blm. n.* 1) rzucaniem nagromadzanie, namiotanie, naciskanie. 2)=*czego czém*; obrzucanie, oblepianie, narównywanie. 3) = *czego, kogo, komu, fig.* obciążanie kogo czém; zwalanie na kogo ciężkiego obowiązku; przynaglanie, zmuszanie kogo do czego, *ob. Narzucać.*

Narzucenie, a, 1) *blm. n.* dokonana czynność narzucania. 2)=, *lm.* **a,** *n. posp.* to co się narzuca.

Narzut, 1) **u,** *lm.* **y,** *m.* co jest komu narzucane; ciężar, brzemię; obowiązek, powinność, przysługa narzucona. *Stara się, aby się uiścił swemu bojarowi, jak i publicznym narzutom. Troskliwością naszą jest, od narzutu praw przemocy uchronić się. Narzut szczęścia*; to co sam los nam nadarza, mimo naszych starań. 2)=, **a,** *lm.* **y,** *m.* człowiek którego narzucono, nasłano; co wlazł niepotrzebny. *Wkrótce ujrzał Halicz nowego w sobie narzuta.*

Narzutnie, *ps* nasilnie, gwałtem, mimowolnie. *Z nieposzanowaniem narodu, narzutnie swoje delacje wpychał.*

Narzutny, *v.* **Narzutowy, a, e,** *p.* nasilny, przymusowy; natrętny. *Narzutny dzień*; daremszczyzna. *Narzutowe bryły, min.* bryły należące do rodzaju *żelaziaków*, krystalicznych, dziurkowatéj massy, zawierające w swym składzie oprócz żelaza, nikiel i chrom w stanie ałjażów; pochodzenia są meteorycznego, jak i aerolity, t. j. spadły z atmosfery, bywają niekiedy olbrzymiéj wielkości.

Narzynać, ał, a, *scz. nd.* **Narznąć, ął, nie,** *dk.* 1) *co*; różnięciem naznaczać, nacinać, karbować. *Narznąć na karbach znak. Narzynać skórę dla stawienia baniek.* 2)=*częst. czego*; różnięciem drobić, krajać na drobne cząstki. *Narzynać sieczki dla bydła. Narznąć kartofluniku, rzepniku dla świń.* (*Narznąć* wym. *Nar-znąć*).

Narzynanie. a, *blm. n.* czynność którą się co narzyna. **Narzynanie skóry lancetem,** *lieścia, kory, karbów.*

Narzynany, a, e, *im.* od *Narzynać*, nacinany, wyróżnięciem naznaczony, nakarbowany. *W zęby narzynany. Wzdłuż, w poprzek narzynany.*

Narźnięcie, a, 1) *blm. n.* dokonana *v.* jednorazowa czynność narzynania, różnięcia ile potrzeba. 2)=, *lm.* **a,** *n.* nacięcie, znak zrobiony wyróżnięciem.

Nas, 2gi, 4ty i 7my przyp. zaim. osob. *Ja.*

Nasad, u, *lm.* **y,** *m.* 1) osada, rękojeść, trzonek. *Nasad do siekiery, do młotka*; drzewo na którém się siekiera, młotek osadzają. *Nasad pługowy, od sochy*; rogacz, czyli drewniany dyszel z długiemi rękojeściami, w którym się osadza lemiesz. *Nasad wozowy*; spód wozu, na którym pudło leży. *Nasad u sań. Na nasadach cały ciężar spoczywa.* 2) = *ryby, ob. Narybek.* 3) = łódź o dwu rzędach wioseł. 4) = to, na czém się co nasadza, nasadzenie (jako pojęcie).

Nasada, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) posada, podstawa. 2)=osada. *Nasada strzelby.* 3)= *wozowa, ob. Nasad.* 4) = *na kogo*; zasadzka. *Z nasady złośliwych, zamordowano twego kolegę.* 5)= *rogu, zool.* krótki wyrostek kości czelnéj, na którego wierzchołku umieszczony jest róg kościsty pełny. 6) = *sklepienia. ar.* miejsce, od którego poczyna się wznosić sklepienie albo raczéj brzeg sklepienia, którym się dotyka ściany, albo swéj podpory; poczęcie, łożysko. 7)= *oczka, v. pączka; bot.* wyniosłość pod oczkiem na korze. 6)=*pługa, rol.* część pługa postępująca do ziemi.

Nasadka, i, *lm.* **i,** *ż.* łapka, sidło. *Na liszki, tchórze i tym podobne zwierzęta trzeba nasadki stroić.*

Nasadnik, a, *lm* **i,** *m. bot.* (Epipodium) pewna odmiana *Krajka*, w niekt. roślinach, mian. *krzyżowych.*

Nasadzać, ał, a, *scz. nd.* **Nasadzić, ił, i,** *dk.* 1) *częst. czego*; wiele zasadzać. *Nasadziła dwie grządy ogórków. Nasadzać pole kartoflami. Nasadził w ogrodzie drzew owocowych i rzadkich krzewów.* 2)= *czego*; *fig.* wypełniać czém, zwłaszcza niepotrzebném, zbytecznem. *Nasadzić plugawych żartów między dzieje.* 3) = *co na co*; osadzać, na rękojeść wprawiać. *Nasadzać siekierę, młotek, włócznię. Nasadzić miotłę na kij. Nasadzić fuzję Nasadzić armatę*; na łoże wprawić. 4) = *co czém, wt.* i *fig.* ozdabiać, opatrywać. *Nasadzać tabakierę brylantami. Nasadzić mowę francuszczyzną, ob. Wysadzać.* 5)=*kogo na kogo*; nasyłać z napaścią. *Gdzie djabeł nie może tam babę nasadzi.* 6) = *kurę na jajach*; podkładać pod kurę jaja, aby wylęgła pisklęta. 7)=*stawi, ob. Narybiać.* 8)=*ob. Nastrajać, Rychtować.* = **się,** *słz. na kogo, v. na co*; czepiać się do kogo, *v.* do czego, chcąc koniecznie dokazać swego zamiaru (posp. złego) względem człowieka lub przedmiotu.

Nasadzanie, a, *blm. n.* 1) zasadzanie roślinami. 2)= *na co*; osadzanie. 3)=*czego czém*; osadzanie, opatrywanie, wysadzanie. 4) = *kogo na kogo*; nasyłanie, nastrajanie, robienie zasadzki przez inną osobę. 5)= *kury na jajach*; sadzenie jaj, podkładanie jaj dla wylęgnięcia. 6)= *stawu*; narybianie. *ob. Nasadzać.*

Nasadzenie, a, 1) *blm. n.* jednorazowa czynność nasadzania. 2)=, *lm.* **a,** *n. posp. ob. Zasadzka.*

Nasadziciel, a, *lm.* **e,** *m.* co kogo nasadza, podmawia na zasadzkę, namawia do czego złego; podszczuwacz, podżegacz.

Nasadzić, *ob. Nasadzać.*

Nasalacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten, co nasala. *Nasalacz ryb, żeglinny.*

Nasalać, ał, a, *scz. nd.* **Nasolić, ił, i,** *dk. czego, co*; solą zaprawiać, solić czego wiele. *Nasalą mięsa, masła, ryby. Nasolić rydze, borowiki. Nasolić potrawę*; zbytnie posolić, przesolić.

Nasamon, a, *blm. m mit.* syn Djany.

Nasoio, *v.* **Natio, i,** *blm. ż. mit.* bogini Rzymian.

Nasełać, *ob Nasyłać.*

Nasep, spu, *lm.* **spy,** *m.* nasypana ziemia, osypanie, okopanie, okop. *Turnie wysoko wzrosło, jak jest nasep grobli. Zrobić nasep ziemi około drzewa posadzonego.*

Naseście, zam. **Nas** z zakończeniem słowowém 2giéj os. *lm.* **ście,** np. zam. *Widzieliście nas*; *Naseście widzieli.*

Nasępiać, ał, a, *scz. nd.* **Nasipić, ił, i,** *dk.* nieco zasępiać, nachmurzać. *Nasępiać twarz, czoło.*

Nasiać, *ob. Nasiewać.*

Nasiad, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *med.* (insessus) moczenie części rodnych z pośladkami w płynie przez lekarza wskazanym. 2)= kąpiel w któréj się zanurzają tylko pośladki. 3)= miejsce sadzenia kur, kaczek, i t. p dla wylęgnienia piskląt.

Nasiadać, ał, a, *scz. v. n. nd.* **Nasiąść, siadł, siędzie,** *dk. co, v. na co*; 1) siadać na czém; siadając uciskać. *Nie nasiadaj bo zgnieciesz. Nasiądź tę walizę, aby się ucisnęła. Nasiadł mi na kapelusz. Obalił go i nasiadł nań. Właśnie do pojazdu nasiadł mu nogą.* 2)= wysiadywać, siedzeniem płód wylęgać. *Kura nasiada na jajach*; t. j. wysiaduje, wylęga kurczęta. *Już ptastwo zaczyna nasiadać. Nasiadać jaja, scz.* siadać na jajach dla wylężenia piskląt *Na drzewie tém ptaki się gnieżdżą, jajka nasiadają.* =**się,** *słz. na kogo, na co*; czyhać zasadzkę czynić, zmawiać się z kim na kogo, nastawać zawzięcie. *Nasiadać się na czyję zgubę, na sławę, na czyję*

spokojność, na zdrowie. Krewni jego nasiedli się na to, aby go odwieść od tak niestosownego małżeństwa. Wszyscy nasiedli się na to, jakby go ułać przed panem. Wszyscy nasiedli się na niego. Tak się na mnie choroba nasiadła, że mię trzy miesiące trapiła. Nieszczęście nasiadło się na moję głowę. fig. posp. przyszła ciągła bieda na mnie.

Nasiadka, i, *lm.* i, *ż.* samica ptasza na jajkach nasiadająca. *Pod nasiadkę jaj podłożyć. Posadzić nasiadkę na jajach.*

Nasiadłość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* dość wielka osiadłość, ludność. *Przez nagęszczenie i nasiadłość rycerstwa onych krajów, ustawujemy sejmik w Haliczu.*

Nasiadły, a, e, *p.* 1) zamieszkawy, mający ludność, osiadły. *Okolica nasiadła, strony nasiadłe. Kraj przed tem nasiadły, dziś wody* 2) = ludny, zaludniony, dobrze, licznie osiadły. *Nasiadła i urodzajna Francja.* 3) = osiadły, mieszkający mający stałe miejsce pobytu. *Lud nasiadły. To człowiek nasiadły. Zebrało się do niego mnóstwo nasiadłego po włościach ludu.*

Nasiarczenie, a, *blm. n. chem. ob. Nasiarkowanie.*

Nasiarczyć, ył, y, *v* **Nasiarkować, ał, uje**, *scz. dk. ob. Siarkować.*

Nasiarkowanie, *v.* **Nasiarczenie**, a, *blm. n. chem.* 1) powiększenie ilości siarki w związku jéj z jakim inn pierwiastkiem; przedmiot jaki napojony siarką. 2) = *bł. zam. Osiarkowanie, Osiarczenie.*

Nasiarkowany, *v.* **Nasiarczony**, a, e, *p. chem.* wzbogacony większą ilością siarki, niż jéj dotąd zawierał w swym składzie.

Nasiąk, u, *lm.* i, *m. med.* ropa, mocz, lub inny jaki płyn nasiąkły do tkanki.

Nasiąkać, ał, a, *nd.* **Nasiąknąć**, *v.* **Nasięknąć, ął, nie**, *dk.* 1) *scz. czém*; płyn jaki w siebie wciągać; *fig.* przejmować się jakiemi zasadami, szczególniéj złemi, *ob. Przesiąkać.* 2) = *sn.* wciskać się będąc płynem do czego twardszego. *Nasiąka woda. Nasiąkło wiele oliwy, ob. Wsiąkać.*

Nasiąkanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nasiąkać.*

Nasiąknięcie, a, *blm. n.* (sufilhitis), wciśnienie się, przeniknięcie się płynu do części stałych.

Nasieu, *ob. Nasiekać.*

Nasieczenie, a, *blm. n.* narąbanie, nacięcie (jako czynność).

Nasiedlać, ał, a, *scz. nd.* **Nasiedlić, ił, i**, *dk.* zaludniać, w miejscu pewném osadzać. *Nasiedlać kraj, okolicę, wioskę, miasto. Nasiedlić gdzie ludzi. Nasiedlić rodzinę. Nasiedlili Żydami południowe gubernje Rossji.*

Nasiedliciel, a, *lm* e, *m.* ten, co nasiedla, zaludnia kraj, okolicę; osadziciel.

Nasiedlić, *ob. Nasiedlać.*

Nasiedzieć się, ał—, dzi—, *stz dk.* 1) długo, do uprzykrzenia siedzieć. *Nasiedziałem się dzisiaj pięknie.* 2) = *gdzie, fig.* długo bawić, przebywać gdzie; znudzić sobie pobyt w miejscu jakiém; namieszkać się. *Dosyć się nasiedział, nim interes załatwił. Nasiedział się w Paryżu.*

Nasiek, a, *lm.* i, *m. ob. Nasiekaniec, Topor.*

Nasieka, i, *lm.* i, *ż.* 1) *ob. Kitajka.* 2) = *prow.* klj z nacięciami na korze, mała maczuga, *ob. Nasiekaniec.*

Nasiekać, ał, a, *scz. nd.* **Nasiec, siekł, siecze**, *dk.* **Nasiekiwać, ał**, a, *częst. nd.* 1) nacinać, narzynać siekając; siekaniem znaki robić. *Nasiekać brzozę, by sok z niej puścić. Nasiekać lancetem skórę, stawiając bańki.* 2) = *posp.* siekąc, rąbiąc wiele ścinać, narąbywać. *Nasiekać drew. fig. Nasiec na łące, v. nasiec trawy*; wiele trawy skosić. 4) = *kogo, v. komu skórę, fig.* chłostać, ćwiczyć kogo. 5) = z nd. *częst. dk. czego*; siekając drobno pociąć, pokrajać, wiele usiekać. *Nasiekaj mięsa na kotlety, na kołduny. Nasiekać grzybów.*

Nasiekanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nasiekać.*

Nasiekaniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* klj z korą nasiekaną, ćwiekami obity. *Obić, zabić kogo nasiekańcem.*

Nasiekiwać, *ob. Nasiekać.*

Nasiemkła, y, *blm. ż. mit.* córka Suwalanki a matka Powaliski, żony Marchólta, jeden z duchów słowiańskiego piekła.

Nasienie, a, *blm. zb. n.* 1) *bot.* (semen, *v.* sperma), najważniejsza część dojrzałéj, owocującéj rośliny, zawarta wewnątrz *nasiennika*, przeznaczona do wydania nowéj rośliny; nasienie składa się ze *skórki* czyli *pokrycia nasiennego* (perisperinium), które jest zwykle pojedyncze, a niek. tylko podwójne, i *jądra* (nucleus, *v.* amygdalus), które wypełnia całe jego wnętrze i składa się z samego *zarodka* (embryo), jak w grochu szablastym, bobie, albo téż zawiera jeszcze i *białko* (albumen), w którém znajduje się *krochmal*, rozpuszczający się w czasie rozrastania i służący do wyżywienia młodéj rośliny; punkt na nasieniu, którym jest przyczeplona do *nasiennika*, albo do *sznurka pępkowego* (funiculus umbilicalis), zowie się *znaczkiem* (hilus), albo *pępkiem* (umbilicus). *Młócić zboże na nasienie. Zostawić pszenicy na nasienie. Nasienie lniane, ob. Siemię.* 2) = *fig.* przyczyna, powód. *Nasienie niezgody, wojny. Próżnowanie jest nasieniem wszystkiego złego. Nasienie cnót.* 3) = *męskie* (sperma), płyn zwierzęcy, zapładniający, biało-żółtawego koloru, składający się pod wzgl. chem. głównie z wody, kleju zwierzęcego, białka, galarety, substancji aromatycznéj i części solnych, jakie w skład krwi wchodzą, mian. fosforanu wapna i sody. *Płynięcie nasienia.* 4) = *fig.* potomstwo. *Nasienie Abrahama.*

Nasieniotok, u, *lm.* i, *m.* 1) *an.* (vas deferens), kanał nasieniowy, prowadzący nasienie z jąder do pęcherzyka nasiennego. 2) = *med.* (spermatorthea), chorobliwe ciągłe płynienie nasienia męskiego.

Nasieniowody, ów, *w lm. m.* kanały, któremi przechodzi nasienie męskie z jąder do pęcherzyka nasiennego.

Nasieniowy, a, e, *p.* 1) *an.* od nasienia. *Naczynia nasieniowe. Żyły nasieniowe.* 2) = *bot.* od nasion. *Nasieniowa pochewka, ob. Nasionowy.*

Nasienko, *ob. Nasionko.*

Nasiennia, ni, *lm.* **nie**, *ż bot.* skórka powlókcząca nasiona roślin.

Nasiennik, a, *lm.* i, *m.* 1) ogród, gdzie się utrzymują rośliny dla nasion. *Ogrodzić płotem nasiennik.* 2) = *bot.* (pericarpium), część zewnętrzna owocu rośliny, rozmaita pod wzgl. kształtu i budowy, służąca do ochronienia nasion, podzielona zwykle za pomocą przegród na komórki. *Nasienniki* (*v. owoce*), dzielą się na a) *prawdziwe*, powstałe z samego *gnzika owocowego*, i b) *fałszywe*, powstałe z gnz. owoc. i powłok niewłaściwych. Nasienniki prawdziwe bywają a) *niewyraźne*, t. j. zrosłe z nasieniem, jako: *ziarno, ziarnczak*, z odmianami: *dwuziarnczak, pięcio-* lub *wielonziarnczak*, i b) *wyraźne*, czyli *wolne*, t. j. odosobnione od nasion; bywają prócz tego a) *nie pękające*: α, *suche*, jako *żołędź, torebczak, skrzydlak, przewięźniak*; b, *mięsiste*, jako *pestkowiec, v. pestczak, orzech, wielopestkowiec, v. wielopestczak, granatczak, pomarańczak, dyniak, jabłczak, jagoda, wielojagoda*, i b) *pękające*, jako *mieszek, strąk, strączek, łupina, sprężak, v. dwuorzeszek, torebka, wieloowoc.* Nasienniki czyli owoce fałszywe mają nazwy *szyszki, morwiaku, jidziaku.* 3) = *posp.* owoc dojrzały, zawierający w sobie nasiona, przeznaczone na zasiew lub zasadzenie. *Zebrać nasienniki ogórków, melonów, arbuzów, dyń, buraków.* 4) = *fig.* miejsce, gdzie się kształcą i wychodzą ludzie do pewnego zawodu przeznaczeni. *Nasiennik dobrych żołnierzy. Nasiennik rewolucjonistów.* 5) = *fig.* źródło, początek. *Nasiennik wszech rzeczy. Nasiennik wszystkiego złego.*

Nasienny, a, e, *p.* 1) nasieniem będący; na nasienie zostawiony, przeznaczony. *Płyn nasienny. Ziarno nasienne.* 2) = mający wiele nasienia; wydający nasienie. *Makówka nasienna. Nasienne żyjątka* (animalcu a spermacetica), *zool.* żyjątka, których istnienie w męskim nasiennym płynie przypuszczają niektórzy zoologowie.

Nasierek, rka, *lm.* **rki**, *m. bot. ob Pitowica.*

Nasiernica, y, *lm.* e, *m.* (Lathrobium), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, krótkoskrzydłych (Virej).

Nasierszały, *v.* **Nasierszony**, *ob. Najeiony.*

Nasiewać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nasiać, ał, eje**, *dk.* wiele czego siać. *Nasiewa dużo pszenicy. Nie nasiewaj u siebie lnu, bo na tych gruntach nie rodzi. fig. Nasiać niezgody. Jest tego jakby nasiał, v. jak nasiano*, t. j. jest tego mnóstwo.

Nasiębiora, y, *lm.* **y**, *ż.* (Dromia), *zool.* czerw należący do rzędu wzniosłookich, dziesięcionogich (Virej).

Nasiężrza, y, *lm.* e, *ż. v.* **Nasiężrzał, u**, *lm.* **y**, *m.* roślina, napój lub potrawa, której przypisują własność wzniecania miłości do kogo, *ob. Lubczyk.*

Nasiężrzał, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *bot. ob. Języcznik.* 2) = *posp. ob. Nasiężrza.*

Nasilać, ał, a, *scz nd.* **Nasilić, ił, i**, *dk. prze. ob. Nawlekać, Nanizywać.*

Nasilenie, a, *lm.* a, *n.* (tenesmus), *ob. Ciskawica.*

Nasilić się, ił—, i—, *stz. dk. nad czém*; dużo sił swoich użyć do zrobienia czego; wiele usilności położyć na dopięcie czego.

Nasiłować, ał, uje, *scz. nd. prze.* usilnie nacierać. *Nasiłując wielką mocą, miejsca otrzymali.*

Nasinić, ił, i, *scz. dk.* 1) *co*; sino czyli niebiesko nafarbować; sinką napuścić. *Nasinić bieliznę.* 2) = *częst. czego*; wiele, ile dosyć pofarbować na błękitno, *ob. Sinić.*

Nasionak, a, *lm.* i, *m. bot.* (Sclerotium), rodzaj *purchatkowatego* grzyba, o purchatce twardawéj; gatunki: = *żółtawy* (S. vulgatum), rośnie na gnoju; = *pospolity* (S. semen), bladożółty lub czerwonawy, później czerniejący, pomarszczony, podobny do nasion kapusty, zdarza się pomiędzy liśćmi gnijącemi na wiosnę; = *kapuściany* (S. brassica), białawy, później czerniejący, rośnie na liściach gnijącéj kapusty; = *kukurnzowy* (S. Maidis), pomarszczony, biały z czarnemi plamami, rośnie na kłosach kukurudzy; przyprawia ludzi o utratę włosów i paznogci, zwierzęta zaś domowe sierści, racic, kopyt, przy bezwładności w nogach; = *ostróżka, v.* = *sporysz* (S. clavus), *ob. Ostróżka, Sporysz.*

Nasionko, a, *lm.* a, *n. zdr.* małe nasiono.

Nasionnica, y, *lm.* e, *ż.* (Trypeta), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *byliczna* (T. artemisiae). 2 = *miodowata* (T. zoe). 3 = *pstra* (T. Onopordynis). 4 = *kropkowana* (T. Aretii). 5 = *myszkowata* (T. marginata). 6 = *pręgowana* (T. fasciata). 7 = *podczerniona* (T. cuspidata). 8 = *znaczona* (T. solsticialis). 9 = *ruda* (T. Arnicae). 10 = *siwa* (T. Leontodontis). 11 = *czwororzędna* (T. Serratulae).

Nasiono, a, *lm.* a, *n.* ziarno nasienne. *Zbierać z kwiatów nasiona. Zostawić roślinę na nasiona*, t. j. do czasu nim nasiona do zupełnéj dojrzałości dojdą.

Nasiwieć, ał, eje, *sn. dk.* nieco siwym się stać, podsiwieć, zacząć siwieć. *Już nasiwiał.*

Naskakać się, ał—, acze—, *stz dk.* do woli poskakać, wytańcować się; skakać aż do zmordowania się.

Naskakiwać, ał, a, *nd.* 1) i **Naskoczyć, ył, y**, *dk. scz. kogo*; zachwycać, napadać na kogo niespodzianie, *ob. Zaskakiwać.* 2) = *nd.* i *dk. sn. ob. Nadbiegać. Naskoczył na złą dolę.* 3) = *nd.* i *dk. sn.* napuchać nagle, nabrzmiewać. *Wrzód mu naskoczył. Uderzył się tbem, aż guz naskoczył.* 4) = *scz. nd. prze. ob. Nadskakiwać, Przymilać się.*

Naskakiwanie, 1) *ob. Nabieganie.* 2) = *prze. ob. Nadskakiwanie.*

Naskalnik, a, *lm.* i, *m.* (Linyphia), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących*, brzuchatych; gatunki jego: 1 = *pręgowany* (L. triangularis). 2 = *pstry* (L. montana).

Naskarbiać, ał, a, *scz. nd.* **Naskarbić, ił**, i. *dk. sobie co, v. czego*; wiele czego podostatkiem zbierać; *fig.* wiele zjednywać. *Zabierając wszystko, cokolwiek naskarbili ojcowie twoi. Naskarbiać sobie czyich względów, łaski, ob. Skarbić.*

Naskarżyć, ył, y, *scz. dk. na kogo przed kim*; zanieść skargę na kogo; oskarżyć, obwinić bardzo wiele. = **się**, *stz.* wiele skarg, użalenia powiedzieć; długo się skarżyć. *Ileż się naskarżył na ucisk!*

Naski, a, **ie**, *p. nieuż. ob Krajowy, Swojski, Nasz. Po nasku, ps. ob. Po naszemu*, pod wyrazem *Nasz.*

Naskładać, ał, a, *scz. częst. dk.* 1) wiele poskładać; do składu umieścić czego wiele. *Naskładać towarów.* 2) = z pojedyńczych części zgłosek układając, naukładać. *druk. Naskładał dwie formy petitem w ciągu tygodnia. Naskładał wyrazów z sylab; przesylabizował. Naskładał domków z kart.* 3) = *fig.* wymyślić, utworzyć myślą. *Salomon naskładał wiele przypowieści.*

Naskoczenie, a, *blm. n.* 1) nagłe, szybkie przybycie; przybieżenie, nadbieżenie. 2) = nagłe napuchnięcie, nabrzmienie. *Zsiniałości na ciele z naskoczenia krwi za skórę.* 3) =, *lm.* a, *n posp. ob. Napad, Naskok.*

Naskocznie, *ps.* nagle, szybko naskakując.

Naskoczyć, *ob. Naskakiwać.*

Naskok, u, *lm.* i, *m.* 1) guz, siniec powstały w skutek napłynięcia, *v.* naskoczenia krwi do narzyń zaskórnych. 2) = *posp. ob. Nabieg, Napad.*

Naskorupienie, a, *lm.* a, *n. min. ob. Inkrustacja.*

Naskrobywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Naskrobać, ał, ie**, *dk.* 1) *czego*; wiele, ile dosyć czego skrobać, po wierzchu skrobiąc oczyszczać. *Naskrobywać buraków do kwaszenia. Naskrobał skór.* 2) = *czego*; oskrobując, skrobaniem zdzierając, przygotowywać czego ile dosyć, ile trzeba. *Naskrobywać kory z drzewa. Naskrobałem kredy, rebarbarum. Naskrobać chrzanu, marchwi.* 3) = *co*; skrobiąc pazurami nadrapywać. *Naskrobał sobie czerwone plamy na skórze. Naskrobał plecy aż do krwi. fig. Naskrobać sobie głowę, v. naskrobać się w głowę*, nabiedzić się z czém wiele; namozolić się; myśleniem natrudzić się. *fig. Naskrobać komu skórę*, ochłostać kogo, obić go, osmagać, oćwiczyć. = **się**, *stz.* 1) *czego*; długo, aż do zmordowania się, znudzenia się skrobać. 2) = *fig. posp.* nabiedzić się z czém.

Naskrzętnie, *ps.* z pośpiechem, żwawo.

Naskrzypieć, ał, pi, *sn. dk.* wiele poskrzypieć.

Naskupiać, ał, ia, *scz. dk.* wiele czego skupić, zgromadzić, *ob. Skupiać.*

Naskupować, ał, uje, *scz. dk.* wiele czego poskupować. *Naskupował żywności na całą zimę.*

Naskórnia, *v.* **Naskórznia, ni**, *lm.* **nie**, *ż.* galosz, obuwie, które się kładzie na wierzch butów.

Naskwierać, ał, a, *scz. nd.* nalegać, nacierać, dokuczać komu. *W oczy i z boków przykro nieprzyjaciel naskwiera. Nie było skądby żołnierzom o zasłużone pieniądze usilnie naskwierającym, zapłacić, ob. Doskwierać.*

Nasłabiać, ał, a, *scz nd.* **Nasłabić, ił, i**, *dk. kogo, czego*; przysłabszym czynić, nieco osłabiać. *Dwóch cesarzów wojska złączywszy się wiele nasłabili Gotów.*

Nasłabieć, słabł, bnie, *v.* **bleje**, *sn. dk.* przysłabszym się stać; nieco osłabiéć. *Oczy mi nasłabiały. Nasłabieli nieprzyjaciele.*

Nasłać, *ob. Naścielać, Nasyłać.*

Nasładzać, ał, a, *scz. nd.* **Nasłodzić, ił, i**, 1) *dk. co*; słodyczą zaprawić. 2) = *częst. czego*; wiele czego zasłodzić, czém słodkiém zaprawiać.

Nasłaniać, ał, a, *scz. nd.* **Nasłonić, ił, i**, *dk.* zasłoną przykrywać, osłaniać. *Izraelczykowie wodę przeszli i obłokiem byli nasłonieni, za powodem Mojżeszowym.*

Nasłanie, a, *blm. n.* 1) przysłanie ludzi dla napadu, rabunku, kradzieży i t. p.; napad, napaść, najście, najazd, jako działanie. *Nasłanie rabusiów, zbójców. To prawdziwe nasłanie.* 2) = *fig. posp.* kara, krzyżyk. *Nasłanie Boże dotknęło go.*

Nasłaniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* nasłany na kogo, do kogo: przysłany dla napaści, rabunku, dla wyrządzenia jakiéj przykrości; osoba, którą nie chętnie widzimy, którą nie radzi mamy u siebie. *Nasłał na mnie swoich porwańców, ałem za pomocą szlachty onych nasłańców wypędził.*

Nasłany, a, e, *im.* od *Nasłać*; przysłany dla napadu na czyję szkodę, dla wyrządzenia przykrości. *Zbójca nasłany. Złodziej, rabuś nasłany. Nasłany na moję spokojność, na biédę, na nieszczęście.*

Nasłąkła, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Cressa), roślina.

Nasłątka, i, *lm* i, *ż. bot.* (Goodenia), roślina.

Nasłodnieć, ał, eje, *sn. dk.* 1) nieco słodkim się stać. 2) = zacząć słodnieć, cukrową fermentację rozpocząć. *Roczyna chlebowa nasłodniała. Mąka rozczyniona nasłodniała. Zamiast ciasta nasłodniał.*

Nasłodzić, *ob. Nasładzać.*

Nasłodzony, a, e, *im.* słodyczą zaprawiony.

Nasłoneczny, a, e, *p* 1) na słońcu znajdujący się, w słońcu dostrzegany. *Plamy nasłoneczne.* 2) = na słońce wystawiony, którego słońce dochodzi, oświeca, ogrzewa. *Miejsce nasłoneczne.*

Nasłonić, *ob. Nasłaniać.*

Nasłonić, ał, eje, *sn. dk.* nabrać w się soli ile potrzeba; przez posolenie dość słonym się stać. *Już sery nasłoniały. Wędlina nasłoniała.*

Nasłoniony, a, e, *im* od *Nasłonić*; nakryty z lekka, osłoniony.

Nasłonka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Heteromyza) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych, gatunki pospolitsze są: 1 = *czarnoroga* (H. atricornis). 2 = *żółtawa* (H. oculata). 3 = *czerwonawa* (H. serrata). 4 = *kosmata* (H. villosa).

Nasłuchać się, ał—, a—, *złz. dk.* 1) *kogo, czego;* dosyć posłuchać; wiele słuchać; słuchać aż do znudzenia się. *Nasłuchać się muzyki, czyich śpiewów. Nasłuchałem się jego gderania. Nie mógł się dosyć nasłuchać, napatrzeć syna swojego. Nasłuchałem się od niego nie mało grubjaństwa, łajania.* 2) = *czego, gdzie, u kogo;* częstém słuchaniem nauczyć się czego, oswoić się z czém, przywyknąć do czego, nabrać nałogu jakiego. *Tam się nasłuchał wielę pożytecznych i nauczających rozmów. Wstydzę się nawet powtarzać, czegom się u nich nasłuchał. Nasłuchał się tego u rodziców.*

Nasłuchować, *prze. ob. Nasłuchiwać.*

Nasłuchywać, ał, uje, *scz. nd.* słuchu natężać, by usłyszeć; podsłuchywać. *Nastroszywszy uszy, pilno nasłuchywali, skądby się kto ruszył. Nasłuchywać przez drzwi,* t. j. podsłuchywać u drzwi.

Nasługiwać, *v. prze.* **Nasługować, ał, uje,** *sn. nd. komu;* usługiwać komu, zasługiwać się komu; nadskakiwać. *Dawać im, kędy trzeba nasługując, choćby od nich żadnego pożytku nie mieli. Kto podły niechaj twojéj nasługuje dumie. Słusznie, abyśmy pobożnością nasługiwali Panu.*

Nasłużyć się,ył—, y—, *złz. dk.* a) długo służyć; sprzykrzyć sobie stan sługi; b) = *komu;* długo usługując komu sprzykrzyć sobie; c) = *u kogo;* długo służąc u kogo sprzykrzyć sobie.

Nasłychnąć, ął, nie, *v.* **Nasłyszeć, ał, y,** *sn. dk. co; nieuż.* usłyszeć co, dosłyszeć, posłyszeć.

Nasmalać, ał, a, *scz. nd.* 1) **Nasmalić, ił, i,** *dk.* a) *czego; posp.* wiele smalić. b) = *co; v. sn.* smaleniem co przypalać; smaleniny, czadu napuszczać, smalące naczadzać. 2) = i **Nasmolić, ił, i,** *dk.* smołą pokrywać, smołą oblewać. *Nasmalać dratwę. Nasmolić dno beczki żeby nie przeciekała, ob. Smolić.*

Nasmalenie, a, *blm. n.* dokonana czynność smolenia.

Nasmarowywać, ał, a, *scz. nd.* **Nasmarować, ał, uje,** *dk. co czém;* 1) namazywać, smarować czém tłustém po wierzchu. *Nasmarowywać włosy pomadą, Nasmarować ręce oliwą. Nasmarować koła, wóz,* smarowidłem, dziegciem koła, wóz namazać.. *Nasmarować komu ręce, fig* przekupić, podkupić kogo; dać komu kubana. *Kto nasmaruje, ten pojedzie prędzej, przys.* kto dobrze płaci, temu chętniej służą; za pieniądze wszystko ci zrobią. 2) = *na czém;* bazgrać, gryzmolić, peckać na czém wiele. *Nasmarował na ścianie, na tablicy, na papierze.*

Nasmażać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nasmażyć,ył, y,** *dk. czego,* wiele czego smażyć; smażyć w ilości takiéj ile dosyć, ile trzeba *Nasmażać ryby, blinów, naleśników. Nasmażyć konfitur w cukrze. Nasmażyć orzechów w miodzie.*

Nasmalanie, a, *blm. n.* 1) napuszczanie smołą. 2) = robienie smaleniny, *ob. Nasmalać.*

Nasmolenie, a, *blm. n.* dokonana czynność smolenia

Nasmolić, *ob. Nasmalać.*

Nasmrodzić, ił, i, *sn dk. gdzie;* 1) smrodem napełnić. 2) = napaskudzić odchodami.

Nasnowywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Nasnować, ał, uje,** *v.* **Nasnuć, nął, nie,** *dk.* 1) snując, obwijając, rozpinając co cienkiego, a długiego, wiele motać. *Nasnować przędzy do krosien.* 2) = *fig.* narobić wywodów myśli złych lub dobrych, stosownie do innych wyrazów towarzyszących słowu. *Z niewielu historycznych pomników nasnował wiele pięknych wniosków. Nasnował podstępów, ob. Snować.*

Nasolenie, a, *blm. n.* dostateczne opatrzenie solą.

Nasolić, *ob. Nasalać.*

Nasoplenie, a, *lm. a, n. min. ob. Naciek* (*stalagmit*).

Nasosznik, a, *lm. i, m.* (Pholcus) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *przędących*, brzuchatych; gatunek jego: = *siwy* (Ph. phalangioides).

Naspa, y, *lm. y, ż. zdr.* **Nasypka, i,** *lm. i, ż.* 1) worek, w który nasypuje się pierze dla zrobienia poduszki. 2) = nasypany wał, nasyp, okop z ziemi, taras, przyspa. *Naspa,* góra ręką ludzką nasypana, a mogiłę stanowiąca. Wyrazu tego używano w tém znaczeniu za staropogańskich czasów. On tyle, co *Sopek* lub *Żalnik.*

Naspaczerować się, ał—, uje—, *złz. dk.* dość pospacerować, spacerować do woli, aż do zmordowania się.

Naspać się, *ob. Nasypiać się.*

Naspiewać, *ob. Naśpiewać.*

Naspiżować, ał, uje, *scz. dk. czem; prze.* 1) opatrzyć w żywność. *Józef naspiżował w każdém mieście królestwa pełne śpichlerze zboża.* 2) = w spiżową broń, w działa opatrzyć. *Naspiżować zbrojownię.*

Nasporzyciel, a, *lm. e, m.* powiększyciel, pomnożyciel.

Nasporzyć,ył, y, *scz. dk. czego;* namnożyć, powiększyć, pomnożyć, sporo przyczynić. *Pan obiecywał nasporzyć wszystkie go błogosławieństwa na ziemi i na niebie.*

Naspół, *ob. Pospołu.*

Nasprawować, ał, uje, *scz. częst. dk.* **Nasprawiać, ał. a,** *nd.* 1) *czego;* wiele posprawiać. *Nasprawiał sobie sukien.* 2) = załatwić, ukończyć, urządzić czego wiele. *Nasprawować interesów.* = **się,** *złz* 1) sprawiając, kierując, załatwiając co, wiele zrobić; dużo kierować. *Nasprawował się różnych poleceń, procesów.* 2) = wiele czego sprawić; długo i wiele sprawiać. *Nasprawiałem się dla niej rozmaitych kobiecych galganków.*

Nasprowadzać, ał, a, *scz. częst.* z nd. *dk.* wiele czego sprowadzić, otrzymać co skąd na żądanie w niemałéj ilości. *Nasprowadzał z zagranicy różnych towarów.* 2) = przyzwaniem, zaproszeniem zgromadzić, przywieść. *Nasprowadzać komu gości.*

Nasprycować, ał, uje, *scz. dk. ob. Sprycować.*

Nasrać, ał, a, *sn. dk.* sraniem napaskudzić.

Nasrażać, ał, a, *scz. nd.* **Nasrożyć,ył, y,** *dk.* 1) *co;* srogiém co czynić, najątrzać, najeżać. *Czy ci fortuna groźną twarz nasroży, Czy gwoli wszystko pomyślnie ułoży, Równém znoś sercem.* 2) = *kogo;* rozjątrzać, gniewać, rozsrożać. 3) = *co czem;* groźno uzbrajać. *Nasrażać wały działami. Nasrożyli obóz ostro zakończonemi kołami.* = **się,** *złz.* srogim się stawać, srogo się nastawiać, przybierać srogą postawę, rozgniewanie okazywać. *Nie zginę choć się los nasraża. Nasrożył się na niego. Gęste na około obozu ostrogi nasroiły się bardziéj jeszcze licznemi oszczepami.*

Nasromocić, ił, i, *scz. dk.* 1) *komu; prze.* nagadać hańbiących, zelżywych wyrazów, nalać. *Roman nasromociwszy władyce, który mu na tę wyprawę nie chciał błogosławić, wciągnął do Polski.* 2) = *kogo;* znieważyć, zhańbić, zadać szwank czci wielu osób. *Nasromocono niewiast w czasie wojny.* 3) = *prow. kogo;* zawstydzić kogo.

Nasrożeń, żnia, *lm.* **żnie,** *m.* (Lamprus) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych*, ostroczelnych.

Nassać się, *ob. Nasysać się.*

Nastalać, ał, a, *scz. nd.* **Nastalić, ił, i,** *dk.* żelazo stalą nakładać, stalą nadsztukowywać, ze stali ostrze dorabiać. *Nastalać siekierę, nóż. Nastalić młotek. Nastalić narogi. Nastalić żelazo.*

Nastalanie, *nd.* **Nastalenie, a,** *blm. dk.* czynność nakładania żelaza stalą, dorabianie, nadsztukowywanie ostrza, lub części jakiéj narzędzia ze stali dla trwałości, *ob. Nastalać.*

Nastalować, ał. uje, *scz. dk. prze.* nasadzić, nastroić, nagotować, narządzić. *Powiedziano mi o zdradliwych załogach, które nań były nastalowali.*

Nastały, a, e, *im.* od *Nastać;* rozpoczęty, teraźniejszy, *ob. Nastawać.*

Nastanie, a, *blm. n.* rozpoczęcie, nastąpienie, zbliżenie się. *Trzeci dzień po nastaniu nowiu. Z nastaniem nowego panowania. Nastanie zwyczaju.*

Nastarczać, ał, a, *scz. nd.* **Nastarczyć,ył, y,** *dk.* 1) *czego;* ile trzeba dostawać. *Nie mogę mu nastarczyć pieniędzy. Nie nastarczę mu odzienia. Skąd nastarczyć tyle żywności?* 2) = dopełniać, dokładać, nadsztukowywać, nadstawiać, wyręczać. 3) = *czemu, komu;* podoływać, nadążać, wytrzymywać. *Słabe siły nie nastarczą takiéj pracy, ob. Wystarczać.* = **się,** *złz. posp.* to samo co *Nastarczać* pod liczbą 1 i 3.

Nastawać, ał, aje, *sn, nd.* **Nastać, ał, anie,** *dk.* 1) zbliżać się, następować, podchodzić, wszczynać się, rozpoczynać się. *Zima nastaje. Zniwo nastaje nowe. Noc, dzień nastaje. Wkrótce potém mrozy nastały. Jak nastaną lepsze czasy. Kiedy nów' nastaje? Księżyc nastaje,* t. j. nów' się zaczyna. *Złe czasy nastały.* 2) = *po kim;* następować. *Po dobrym królu nastał zły. Po radości nastał smutek.* 3) = *na kogo, na co, o co;* nalegać, nacierać; usilnie domagać się. *Nastawać na czyję sławę. Nastawaj na niego, żeby to zrobił.*

Nastawanie, a, *lm. a, n.* naleganie, naciskanie. usilne domaganie się.

Nastawca, y, *lm. e, m. prze.* posiłkujący, rezerwa.

Nastawiać, ał, a, *scz nd.* **Nastawić, ił, i,** *dk.* 1) *częst. czego;* wiele czego obok stawić. *Nastawił butelek i flaszek. Nastawił pełny pokoj mebli i sprzętów.* 2) = *częst.* wznosić, nabudowywać, namurowywać czego wiele. *Nastawia mnóstwo niepotrzebnych budynków. Nastawił krzyżów, kościołów.* 3) = *częst. czego;* podawać, wyciągać. *Temu kto cię uderzy w policzek, nastaw mu i drugiego. Odważnie szyji pod miecz katowski nastawił, ob. Nadstawiać.* 4) = *co na kogo;* naprawiać, nasadzać, nastrajać: *Nastawiać żelazo na lisa. Nastawiać sidła na ptaki. Nastawić bucz na rybę. Nastawić zasadzkę na kogo. Nastawiam pastkę na myszy.* 5) = *fig.* narządzać, układać. *Trzeba tak rzeczy nastawiać, aby się wszystko udało.* 6) = stawić na miejscu, regulować. *Nastawiać zegarek. Nastaw skazówkę segara na szóstéj. Nastawić samowar;* nalać go wodą i narządzić, aby się zagotowała. *Nastawić potrawę jaką;* urządzoną przystawić do ognia, aby się gotowała. *Czy nastawiłeś bulon? Czy nastawiłeś wodę na kaszkę, na owsiankę. Nastaw wody w rądelku na naczynie;* do mycia naczynia. 7) = z nd. *częst. dk. posp.* wiele nabudować. *Nastawiał pastek, ob. Ponastawiać. Nastawiał zabudowań, ob. Nawystawiać.*

Nastawianie, a, *blm. n. nd.* czynność wyrażona słowem *Nastawiać, ob. dk. Nastawienie.*

Nastawienie, a, *blm. n.* 1) wiele czego postawienie. 2) = wzniesienie, wybudowanie, wymurowanie czego wiele. 3) = nastrajanie, narządzanie. 4) = ułożenie, uporządkowanie. 5) = przygotowanie, przyrządzenie do zagotowania. 6) = postawienie na miejscu, zregulowanie

Nastawny, a, e, *p* nastawiony na kogo, naprawiony, nastrojony, zasadzony.

Nastąpić, *ob Następować.*

Nastecznik, a, *lm. i, m.* (Pompilus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, kopiących (Virej).

Następnik, a, *lm. i, m. bot.* (Eremostachys), roślina.

Następoga, i, *blm. ż. bot.* (Suriana), roślina.

Następ, u, *lm. y, m.* 1) część nogi, którą się stąpa. *Spodem stopy i na następach u człowieka skóra gruba i elastyczna.* 2) = *ob. Następstwo.*

Następca, y, *lm. y, m* 1) który po kim następuje. *Następca tronu. Zostawić po sobie następcę.* 2) = *prze.* który na kogo następuje, nalegacz, napastnik, najezdnik.

Następczyna, y, *lm. y, ż. v.* **Następczyni, i,** *lm. ie, ż.* 1) która po kim następuje. *Ludwik Katarzynę na następczynię naznaczył.* 2) = *prze.* która następuje, nastaje, nalega na co.

Następka, i, *lm. i, ż. bot.* (Hedyotis), roślina.

Następnica, y, *lm* **e,** *ż.* **Następniczka, i,** *lm. i, ż. ob. Następczyna.*

Następnie, *ps.* po sobie, jeden po drugim. *Iść następnie,* t. j. następując po sobie. *Dom Jagielloński następnie panował w Polsce. A następnie;* a potém, w dalszym ciągu. *Jak następnie;* następną koleją, następnym porządkiem.

Następnik, a, *lm. i, m.* 1) *mat.* liczba druga składająca stosunek. *W proporcji dwa są poprzedniki i dwa następniki. Następnik stosunku;* drugi wyraz stosunku. W stósunku $a : b = c : d$, wyrazy a, c, są poprzedniki, zaś b, d, następniki. 2) = **log.* (consequens) pojęcie, po pojęciu innem następujące. Przeciwstawem jego *poprzednik.*

Następność, ści, 1) *blm. ż.* następowanie kolejne. 2) = *lm.* **ści,** *ż.* wynikłość. *Jakaż z tego następność? Złą cię następność czeka, ob. Następstwo.*

Następny, a, e, *p.* 1) następujący, zaraz idący; taki, taki, jak oto tu następuje; jak tu wskazano. *Trzyma się następnego porządku. Szli następną koleją ... Następny przykład to objaśni.* 2) = *prze.* nastawający na kogo, napastny *ob. Zaczepny.* 3) = *prze.* spadkowy, jeden po drugim dziedziczący. *Czemuż po zgasłym Jagiellów domu, naród wyrzekł się następnego panowania! Prawo następne.*

Następować, ał, uje, *sn. nd.* **Nastąpić, ił, i,** *dk.* 1) *na co;* nadeptywać *Następować komu na suknię. Nastąpić na nogę Nastąpić co, v. kogo, scz. Hektor nastąpił trupa i natychmiast wyrwał pocisk.* 2) = *na co, na kogo, nd.* nastawać, nalegać, nacierać. *Wiele natracił ludu, że się potém szturmować i następować nie poważył. Nie chcę ani na honor, ani na życie jego następować. Następować na kogo wojną;* napadać, zaczepiać. 3) = *po kim, po czém;* iść za kim; stawać się; zostawać po czém; dziedziczyć co po kim. *Kto po nim następuje? Oddział za oddziałem następuje. To nie tak prędko nastąpi. Po smutku nastąpi radość. Nastąpiły ważne przeszkody. Następującym sposobem. Mówił jak następuje. Syn po ojcu następuje. Po dobrym ojcu syn okrutny nastąpił.*

Następowanie, a, *blm. n.* 1) *na kogo;* nastawanie, napastowanie na kogo. 2) = *za kim;* postępowanie, iście za kim. 3) = *po kim, po czém;* kolejne jednego po drugim nastawanie, dziedziczenie.

Następowy, a, e, *p.* jeden po drugim następujący. *Następowe rozwijanie się kwiatów*

Następstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) ciąg, porządek, następowanie bez przerwy, kolejne, jedno po drugiém 2) = wynikłość. *Następstwa z tego mogą być niebezpieczne.* **Następstwo* (consequentia), wynika zawsze z jakiegoś powodu. Gdzie powód, tam i następstwo, a jaki jeden, takie i drugie. *ob. Powód.*

Następujący, a, e, *p.* taki jaki tuż ma być wymieniony. *Następującym sposobem postąpić tu należy, ob. Następny.*

Nastka, i, *lm.* **i,** *ż.* zdrobniałe od imienia żeńskiego Anastazja.

Nastoć, *ps.* dnem do góry, na odwrót, na wstecz, przewrótnie. *Dziecię spadło nastoć głową, posp. Położyć co nastoć.*

Nastokla, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Stewartia), roślina.

Nastołka, *v.* **Naściołka, i,** *lm.* **i,** *ż.* co się naściełą; przykrycie na konia; kapa, deka, derha, hunia *Koń w nastołkę przybrany.*

Nastoperzać, Nastorzać, Nastorzać, Nastrnożać, Nastroszać, Nastrożać, ał, a, *scz. nd.* **Nastoperzyć, Nastorczyć, Nastorżyć, Nastrnożyć, Nastroszyć, Nastrożyć,ył, y,** *dk* 1) nastawiać, najeżać, czochrać, *ob. Nastoperzać.* 2) = natykać, nasadzać tak aby sterczało. *Na ponętę drapieżnego ptaka, mięsa jakiego kęs nastrnożyć.* = **się,** *złz. ob. Nastoperzać się.*

Nastoperzać, *v.* **Natoperzać, ał, a,** *scz. nd.* **Nastoperzyć,** *v.* **Natoperzyć,ył, y,** *dk.* 1) nastawiać, najeżać, naczupurzać, czochrać, nadymać. *Ptak natoperza pióra. Koń natoperza grzywę. Indyk natoperzył ogon. Natoperzyć włosy;* najeżyć, naczochrać. *Natoperzyć twarz;* nadąć, pyzatą uczynić. *Natoperzyć oczy;* wytrzeszczyć. = **się,** *złz.* nastawiać się, nadymać się, naczupurzać się, naindyczać się, prostować się. *Cały się ze złości natoperzył. Indyk natoperza się.*

Nastopne zwierzęta (Plantigrada), *zool.* stanowią rzęd 4ty zwierząt ssących (Jarocki).

Nastorczać, *ob. Nastoperzać.*

Nastorzać, ał, a, *scz. nd.* 1) terapeutycznie skutkować, wywierać skuteczne lekarstwami działanie. 2) = *ob. Nastoperzać.*

Nastorzanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona przez słowo *Nastorzać.*

Nastorczyć, Nastorżyć, *ob. Nastoperzać.*

Nastorzec, rca, *lm.* **rce,** *m. bot.* (Phajus), roślina.

Nastój, oju, *blm. m.* (infusum), *ob. Nalew.*

Nastórcz, *ps.* 1) sposobem sterczącym, tak aby sterczało. 2) = tém co sterczy, krawędzią, tylcem. *Położyć nastórcz.*

Nastrajać, ał, a, *scz. nd.* **Nastroić, ił, i,** *dk.* 1) do harmonji, do zgody instrument muzyczny doprowadzać, *ob. Stroić.* 2) = narządzać, nagotowywać, opatrywać. *Nastrajać flotę. Nastrój powóz aby w drogę był gotów.* 3) = *posp.* przysposabiać. *Nastrajać gardło do śpiewania, do jedzenia, do picia. Nastroić minę, fig. posp.* ułożyć wyraz twarzy dumnie, nadęcie. *Nastroić swój umysł do wesołości;* podnieść, pobudzić, wzbudzić w sobie wesołość. 4) = *co, fig.* układać rzecz jaką, ukartowywać interes. 5) = *kogo do czego, v. na co;* usposabiać kogo do

czego, przygotowywać umysł czyj, namawiać kogo do czego.

Nastrajanie, *ob. Strojenie.*

Nastraszyć, ył, y, *scz. dk.* dosyć strachu nabawić. *Nastraszył nas wszystkich przerażającą wieścią. Chciałem go tylko nastraszyć, ob. nd. Straszyć.* = **się**, *slz.* strachem się przerazić, przelękнąć się, przestraszyć się. *Nastraszyłem się tylko napróżno.*

Nastrącać, ał, a, *scz. częst. dk. czego;* wiele czego potrącać. *Charcica weszła do kredensu i rozsmaowiłszy się nastrącała i natłukła różnych rzeczy. fig. Nastrącać głów;* poucinać głowy, pozabijać dużo ludzi.

Nastręczać, ał. a, *scz. nd.* **Nastręczyć, ył, y,** *dk.* 1) *kogo;* polecać, przedstawiać, narajać. *Nastręczał mi dobrego sługę.* 2)=*co;* podać sposobność, okoliczność. *Nastręczył mi okazję do przesłania listu do ciebie, ob. Stręczyć.* = **się**, *slz.* 1) *komu;* przedstawiać się. *Nastręczyła się mi dobra zręczność pisania do ciebie.* 2)=oddawać się, nabijać się, chcieć być u kogo. *Sama się mnie nastręczała na żonę.*

Nastręczyciel, Nastręczycielka, *ob. Stręczyciel, Stręczycielka.*

Nastrnożać, Nastrnożyć, *ob. Nastoperzać.*

Nastroga, i, *lm.* **i,** *ż.* pończa nastrożona, przynęta, wab'. *Nad wilczym dołem przyprawiają deskę z wagą, po której wilk ku nastrodze idąc, przeważa się i w dół wpada. Łowić rybę na nastrogę.*

Nastroiciel, *ob. Stroiciel.*

Nastrojenie, a, *blm. n* 1) doprowadzenie do właściwego stroju, do zgodności narzędzi muzycznych, *ob. Strojenie.* 2) = naprawienie, narządzenie. 3) = namówienie, usposobienie do czego.

Nastrojny, a, e, *p.* 1) mogący być nastrojonym. 2) = służący do nastrojenia.

Nastrond, u, *blm. m. mit.* normandzki cmentarz, na którym, po Ragnarokrze, lub zatraceniu i odrodzeniu się świata, pogrzebane i zniweczone będą na wieki złe duchy.

Nastroszać, Nastroszyć, Nastrożać, Nastrożyć, *ob. Nastoperzać.*

Nastrój, oju, *blm. m.* 1) forma, kształt, postać. 2)= usposobienie duszy, humor, stan wewnętrzny uczuć i myśli. 3) = zgodność, zgoda, jednozgodność; połączenie w jeden ton, w akord. *Wszystkie, wszystkie sprzeczne siły w jeden nastrój się złączyły.* 4) = *med.* stan większej lub mniejszej pobudliwości nerwów.

Nastrugiwać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nastrugać, ał, a,** *v. uże, dk. czego;* wiele czego strugać, dosyć strugać. **Nastrugać się,** *slz. dk.* wiele, aż do zmordowania się strugać.

Nastruszyć, ył, y, *scz. dk. prow.* nastrzępić, nadąć, podnieść do góry to, co z siebie jest błahe.

Nastrze, a, *lm.* **a,** *n. bart.* brzeg plastru.

Nastrzelać, ał, a, *scz. dk.* strzelaniem wiele nabić. *Nastrzelać zwierzyny.* = **się**, *slz.* wiele strzelać, strzelać do zmordowania się.

Nastrzęp, a, *lm.* **y, y,** *m.* (Branchipus), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, zwrotnookich; gatunki jego: 1 = *jeziorny* (B. stagnalis). 2 = *bagienny* (B. paludosus).

Nastrzępiać, ał, a, *scz. nd.* **Nastrzępić, ił, i,** *dk.* 1) *czego, częst.* wiele wystrzępiać czego, t. j. wyciągać z tkaniny od brzegu rozkrojonego wątek, aby z osnownych nitek pozostały strzępy nakształt frędzelki. *Szyjąc nie nastrzępiaj brzegów.* 2) = *co;* czynić co sterczącém, nastawioném; najeżać, szurpacić, napuszać. *Nastrzępia ubior koronkami i różnemi ozdobami. Nastrzępiła sobie głowę kwiatami. Wiatr łagodnem tchnieniem nastrzępiał morze,* t. j. namarszczał, z lekka falował. *Piórkiem czubek nastrzępiwszy.* 3) = *fig.* nadymać, nastawiać, przesadnie ubarwiać. *Nastrzępiać mowę cudzoziemskiemi wyrazami. Nastrzępić styl wymuszeniem. Nastrzępiać nos;* zadzierać, kokoszyć się, *ob. Strzępić.*

Nastrzępienie, a, *blm. n.* 1) nastroszenie, najeżenie, zrobienie czego rozczochraném, mającém części sterczące. 2) = *fig.* nadęte, przesadne nadstawienie; napuszenie. *Opisanie, bez żadnego nastrzępienia. Nastrzępienie stylu wyrazami cudzoziemskiemi, przesadnemi.*

Nastrzępiony, a, e, *p.* 1) w strzępy sterczący, najeżony; mający brzeg wystrzępiony (o tkaninach). 2) = nadęty, przesadny. *Wyraz nastrzępiony. Styl nastrzępiony. Mowa nastrzępiona. Opisanie nastrzępione. Prawda nastrzępiona,* t. j. pozorna.

Nastrzępka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Emarginula), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, kręgoskrzelnych (Virej).

Nastrzygać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nastrzydz, ygł, yże,** *dk. czego.* 1) wiele czego strzyżeniem nakrajać. *Na co nastrzygasz papierków. Nastrzygł galganków i nasypał na posadzkę.* 2) = wiele czego ostrzygać. *Nastrzydz głów, włosów. Nastrzydz owiec.* = **się**, *slz.* strzydz czego wiele, aż do zmordowania się.

Nastrzyk, u, *lm.* **i,** *m. med.* 1) płyn którym się napełnia przez sprycowanie. 2) = nasprycowanie, napełnienie nacyń, *ob. Nastrzykienie.*

Nastrzykać, *ob. Nastrzykiwać.*

Nastrzykanie, a, 1) *blm. n ob. Nastrzykiwanie.* 2) =, *lm.* **a,** *n.* płyn którym się nastrzykuje, *ob. Nastrzyk.*

Nastrzykiwać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nastrzykać, ał, a,** *dk.* **Nastrzyknąć, ął, nie,** *dk. jednt.* strzykaniem napryskiwać, sprycowaniem nalewać, nasikać. *Nastrzykiwać z piersi mléka do oczu dziecięcia dla odmoczenia ropy. Nastrzykać mléka do noska.* 2) = *med.* robić nastrzykiwanie za pomocą sikawki ręcznéj płynem leczebnym. *Nastrzykiwać do kanału moczowego. Nastrzykać do ucha, ob. Nastrzykiwanie.*

Nastrzykiwanie, a, *blm n.* 1) *med.* nasprycowywanie; wprowadzanie płynu do ciasnego kanału za pomocą sikawki ręcznéj. *Robić komu nastrzykiwanie leczebne.* 2) = napryskiwanie, nasikanie. *Nastrzykiwanie mléka do oczu, ob. Nastrzykiwać.*

Nastrzyknąć, *ob. Nastrzykiwać.*

Nastrzyknienie, *v.* **Nastrzyknięcie, a,** *blm. n.* dokonana czynność nastrzykiwania.

Nastudzić, ił, i, *scz. dk.* dosyć ile potrzeba wystudzić: nieco ostudzić, ochłodzić. *Nastudził mi pokój.*

Nastuga, i, *blm. ż. bot.* (Genipa), roślina.

Nasturcja, ji, *lm.* **je, ż,** *bot.* 1) (Tropaeolum), roślina należąca do klasy 8éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *zwyczajna* (T. majus), pochodzi z Peru, gdzie jest trwałą, u nas zaś rocznem tylko zielem; łodygę ma rozesłaną, lub pnącą się, liście tarczowate, okrągłe, kwiaty pomarańczowe, nieco wonne, posiadające właściwy goryczkowaty smak; kwiaty i korzenie używają się do przypraw. 2) = *ob. Rzerzucha,* in. *Rukiew.*

Nasturcjowe rośliny, (Tropeoleae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*), ukł. de Cand.

Nastygać, ał, a, *sn. nd.* **Nastygnąć, ął, nie,** *dk.* 1) dosyć ostygać. 2) = zacząć wystygać, *ob. Nadstygać.*

Nasuć, *ob. Nasuwać.*

Nasunąć, *ob. Nasuwać.*

Nasunienie, *v.* **Nasunięcie, a,** *blm. n.* 1) zsunięciem nagromadzenie. 2) = natłoczenie, napchanie. 3)= namknięcie, naciśnięcie głębsze. 4) = napomknięcie, nastręczenie, *ob. Nasunąć.*

Nasuszać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nasuszyć, ył, y,** *dk. czego;* wiele czego suszyć. *Nasuszać grzybów, owoców, ryby. Nasuszył drzewa na budowę, ob. Suszyć.*

Nasuwać, ał, a, *scz. nd.* **Nasunąć, ął, nie,** *dk.* **Nasuć, uł, uje,** *jednt. dk.* 1) *czego;* a) wiele czego przysuwać, zsuwaniem zgromadzać. *Kupiec tyle mi nasunął sztuk różnej materji, żem sama nie wiedziała którą wybrać.* b) = natłaczać, napychać, napakowywać. *Nasunął mi pełną kieszeń jabłek i gruszek. Nasunął mu pełną chustkę ciasta. Turcy obłupili więźnie żywo i nasuli plewy w ich skórę.* c) = *fig.* coraz czém nowém kogo obdarzać, ciągle coś komu dawać. *Nasunęła już swoim krewnym pełno odzienia, podarunków.* 2) = *co;* a) namykać, natłaczać, naciskać głębiej. *Nasunąwszy kapelusz na oczy poszedł. Ledwo nasunęła na nogi trzewiki. Nasuń czapkę na uszy, bo chłodno. Nasunął czapkę na uszy, aby nie słyszeć tych swarów.* b) = *fig. co komu;* napomykać, nastręczać, podawać. *Nasuwać komu jaki pomysł. Nasuwać projekt, radę.* **Nasuwać się,** *slz. nd.* **Nasunąć się,** *dk.* 1) *na kogo, na co;* nadchodzić, przypadkiem natrafiać na co. *Nasuwasz się jakbyś nie widział. Nasunął się na wilka. fig. Nasunąć się na zmowę,* t. j. na zmawiających się. 2) = *dokąd;* gromadzić się. *Nasunęło się mnóstwo ludzi do kościoła. Śnieg się nasunął do sieni.* 3) = *fig.* przedstawiać się. *Coraz nowe widoki nasuwają się. Myśli różne nasuwają się. Wspomnienia przeszłości nasuwają się. Przywary, które się przed oczy nasuwają. To wydarzenie samo na myśl się nasunęło,* t. j, przyszło na myśl.

Nasuwanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nasuwać.*

Nasuwień, wnia, *lm.* **wnie,** *m.* suknia, którą się na wierzch nasuwa, odzienie wierzchnie.

Nasuwny, a, e, p. łatwo dający się nasunąć. *Trzewik nasuwny. Rękawiczka nasuwna.*

Naswarzyć się, ył—, y—, *slz. dk.* wiele się pokłócić, poswarzyć. *Naswarzywszy się, a nic nie sprawiwszy, posłowie odjechali precz.*

Naswatać, ał, a, *scz. dk. kogo komu;* swatając nastręczyć, narajć. *Naswatał mi ją za żonę.* = **się**, *slz.* 1) swatając się zaleźć; długo swatać się do kogo. 2) = do zmordowania się, do znudzenia się swatać kogo komu.

Naswywolić się, ił—, i—, *slz. dk.* dosyć swywolą się nabawić.

Nasycać, ał, a, *scz. nd.* **Nasycić, ił, i,** *dk. kogo;* 1) do syta nakarmiać, napajać. *Nie nasyci głodnego sam widok pokarmu. Nasycać pragnienie, głód.* 2) = *fig.* napełniać, zadawalać dosyć, do woli, do sytości doznać czego. *Nasycać czyję chciwość, łakomstwo. Nasycić swoją ciekawość. Stan małżeński już go nasycił,* t. j. dość doznał jego przykrości. 3) = *co czém; chem.* dość czego rozpuszczać w płynie *Nasycać wodę gazem. Nasycić płyn solą.* = **się**, *slz.* 1) do syta najadać się, napijać się. *Jedz i pij aż się nasycisz.* 2) = *fig.* zadawalać się. *Nasycam się pięknym widokiem. Nie mogłem się nasycić patrząc na nią. Nie módz się nasycić czytaniem, graniem, pisaniem.* 3) = *chem.* nabierać w siebie czego, przejmować się, napawać się. *Woda się nasyca gazem następnym sposobem...*

Nasycalność, ści, *blm. ż. chem. (v. stopień nasycalności, stopień nasycenia),* ilość kwasorodu jakiéjbądź zasady nasycającéj (*v.* zobojętniającéj) dany *kwas,* łączący się z nią dla utworzenia *obojętnej soli*; takowa ilość kwasorodu jest stałą dla wszystkich zasad, łączących się z jednym i tymże samym kwasem (pomimo różnéj ilości samychże zasad, potrzebnéj do utworzenia solnego związku), np. *stopniem nasycalności* kwasu siarkowego jest liczba 19,16, wykazująca ilość kwasorodu wszelkiéj z nim się łączącéj zasady, *stop. nast.* kwasu azotowego jest liczba 14,8 i t. p.

Nasycanie, a, *blm. n* 1) napawanie, karmienie do sytości. 2)=*fig.* robienie przyjemności, zadowolenia. 3)= *chem.* napawanie roztworu drugiém ciałem.

Nasycany, a, e, *im.* od *Nasycać.*

Nasycenie, a, *blm. n.* 1) uśmierzenie głodu, pragnienia do syta, 2) = *fig.* zadowolenie. 3) = *chem.* (saturatio) połączenie jakiegobądź ciała z drugiém w takim stosunku, iż własności pierwszego zupełnie się zacierają; = niek. używa się w chem. zamiast *zobojętnienie* (ob. ten wyr.). *Stopień nasycenia, ob. Nasycalność.*

Nasychać, ał, a, *sn. nd.* **Naschnąć, sechł,** *v.* **chnął, chnie,** *dk.* 1) nieco po wierzchu wysychać lub też na czém z wierzchu pizysychać. *Papier na tekturę naklejany nasycha. Obicie do ściany naschło.* 2) = *nieos.* wiele wysychać. *Dużo ściana nasycha. Drzewo od upału naschło.*

Nasycić, *ob. Nasycać.*

Nasycony, a, e, *im.* od *Nasycić.*

Nasyłać, ał, a, *scz. nd.* **Nasłać, ał, szle,** *v.* **śle,** *dk. kogo komu, v. na kogo;* wysyłać, wyprawiać kogo na czyją szkodę; przysyłać kogo, którego niechętnie widziemy, mieć u siebie nie chcemy. *Nasyłać ludzi na kogo. Nasłał mi tego gadułę. Czy go tu djabli nasłali! Jaki kat go tu nasłał! posp.* t. j. to prawdziwy wisielec z pod szubienicy.

Nasyp, u, *lm.* **y,** *m.* 1) to co nasypano; kupa, kurhan, wzgórek. 2) = *ar.* ziemia albo gruz na pułap ślepy dla ciepła nasypane, naspa, polepa.

Nasypać, *ob. Nasypywać.*

Nasypiać się, ał—, a—, *slz. nd.* **Naspać się, ał—, pi—,** *dk.* do woli spać; spać długo *Wstawaj! cóż to nie naspałeś się jeszcze? Nie może się naspać przez całą noc.*

Nasypka, *ob. Naspa.*

Nasypywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Nasypać, ał, pie,** *dk. czego gdzie v. na co;* 1) sypać na wierzch; posypywać czém nie chcąc, rozsypywać co na co, naprószać. *Nasypujesz mi mąki na odzienie. Nasypała śmiecia na posadzkę. Nasypać komu piasku na głowę. Nasypać komu piasku na oczy, fig* doczekać się czyjéj śmierci. 2) = *czego do czego;* sypiąc przydawać, zaprawiać czém, naprószać czego w co. *Nasypać pieprzu do kapusty. Nasypać soli, cukru, cynamonu do potrawy. Nasypała sadzy do śmietanki.* 3) = *czego do czego v. w co;* składać co, zsypywać co gdzie. *Nasypywać kartofli do jam, do sklepu. Nasypać zboża do ośminy, mąki do garca v. w garniec.* 4) = *czego ile;* sypiąc pewną miarę napełniać. *Nasypywać talérz mąki, szklankę krup, worek mąki, ośminę zboża. Nasypał kupę złota. Nasypał pełną kieszeń orzechów.* 5) = *co czém;* a) napełniać. *Nasypywać zasiek zbożem. Nasypać rożek prochem. Nasypać poduszkę pierzem, wór plewami, Nie nasypiesz dziurawego wora, przys.* chciwemu zawsze mało. 6) = sypaniem pokrywać, zasypywać. *Nasypywać groblę żwirem, piaskiem. Nasypać jabłka w beczce plewą.* = **się**, *slz.* sypiąc się skąd dokąd nagromadzać się. *Nasypuje się śniegu przez dziurawy dach. Nasypało się sadzy z komina.*

Nasysać się, ał—, a—, *slz nd.* **Nassać się, ał—, ssie—,** *dk.* ssaniem nakarmiać się, napajać się. *Dziecię nassawszy się usnęło.*

Nasyt, u, 1) *lm.* **y,** *m. zdr.* **Nasytek, tku,** *lm.* **tki,** *m.* nasycenie, sytość. *Tatarowie do nasytku chęć swoję krwią i łupieżą natuczyli.* 2) = *blm. m.* (Saturatio) *chem.* nasycenie lub napojenie soli kwasem jakimkolwiek.

Nasytnie, *ps.* z nasyceniem, syto.

Nasytność, ści, *blm. ż.* stan tego co może być nasyconém.

Nasytny, a, e, *p. nieuż.* do nasycenia, *ob. Nienasytny.*

Nasz, a, e, *zaim. dzier. lm.* **Nasi. Nasze,** 1) do nas należący, własny. *Nasz dom, majątek. Nasze pieniądze. Nasze rzeczy. Ten tylko moment czasu nasz, w którym żyjemy* 2) = wspólny nam; do którego należym; wśród którego, w którym żyjemy. *Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech. Ojczyzna nasza. Sława naszego narodu. Towarzystwo nasze. Przodkowie nasi. Nasze czasy. Za naszych czasów. Nasz rodak. Naszym obyczajem, psł.* jak się u nas pospolicie dzieje. 3) = z tego samego stronnictwa, wspólnie trzymający, wspólnik. *Nasz, czy nie nasz? Czy należy do naszych? To nasz. Jeden z naszych. Dobra nasza (sprawca),* t. j. nasza wygrana, nasz wierzch, górą nasi. *Z naszych; żart. posp.* pochodzący z Żydów. 4) = przez nas zdziałany, popełniony, dokonany. *Nasza praca, nasze staranie. Z naszéj łaski. Za naszą prośbą.* **Nasze, ego,** *lm.* **e,** *n.* to co jest naszem; własność. *To nasze czego za swoję użyjemy pracę. Po naszemu, psł.* jak u nas; jak to zwykle się u nas dzieje.

Naszacić, *ob. Naszadzić.*

Naszacony, *ob Naszadzony.*

Naszadzić, iło, i, *sł. nieos. dk.* wiele szadzić, szronu wystąpić, mocno szadzią okryć. *Dziś mocno naszadziło,* obficie szron pokrył drzewa i t. p.

Naszadzony, a, e, *im.* od *Naszadzić,* szadzią, szronem okryty. *Drzewa naszadzone.*

Naszaleć się, ał—, eje—, *slz. dk.* wiele poszaleć.

Naszałamanie, ił, i, *scz. dk. prow.* nabałamucić, naludzić kogo.

Naszargać, ał, a, *scz. dk.* 1) *czego; częst.* wiele poszargać. 2) = *co; ob. Nadszargać.*

Naszarpać, ał, pie, *scz dk. czego:* 1) szarpiąc wiele naskubać. *Naszarpać pierza. Naszarpać szarpi, skubanki z gałganków.* 2) = szarpiąc, chwytając, nałupić, narabować; *fig.* skazić, nadpsuć, nadwerężyć, nadrzéć. *Już więcej naszarpał niż oni. Naszarpać czyjéj opinji.* = **się**, *slz.* 1) do woli, aż do zmordowania się poszarpać. 2) = *fig.* zdzierstwem zbogacić się. 3) = *fig.* do zbytku, do woli kogo ogadać, oczernić; oszkalować; nagadać źle na kogo. *Naszarpał się cudzej sławy.*

Nászastać, ał, a, *scz. dk.* 1) *v.* **Nadszastać,** *czego;* nadtracić, nieco stracić. *Naszastał majątku. Nadszastał zdrowia.* 2) = *prow. co:* z pośpiechem co zrobić (szczególnie napisać). *Naszastał arkusz papieru,* zapisał go cały. = **się**, *slz. dk.* 1) dość się poszastać; do woli do zmordowania niepotrzebnie naszwędać się, nachodzić się z kąta w kąt. *Naszastać się po świecie,* po różnych stronach się nawłóczyć. *Naszastać się po salonach,* wiele się szwędać po salonach dla pokazania się, dla pochlubienia się strojem, postacią. 2) = *v.* **Nadszastać się,** trwo-

niąc majątek, zubożéć nieco. *Był zamożnym, ale już się nadszarpał.*

Naszatkować, ał, uje, *scz. częst. dk. czego*; szatkując wiele nakroić; szatkować ile dosyć, ile trzeba. *Naszatkować kapusty, buraków, makaronu, pietruszki, rzepy, cebuli*, i t. p.

Naszczać, *v.* **Naszczéć, ał, y**, *sn. dk.* a) *w co, do czego*; oddać urynę do naczynia jakiego. *Naszczać do urynału.* b) = *na co, gdzie*; wypuścić urynę na jakie miejsce *Pies naszczał na ścianę, ob. Szczać.*

Naszczekiwać, ał, uje, *scz. i n. częst. nd.* **Naszczekać, ał, a**, *dk. kogo, na kogo*; 1) szczekać wiele na kogo. *Psy naszczekują dzika. Pies naszczekał na mnie.* 2) = *fig. posp.* nagadywać, pleść, łgać wiele na kogo przed kim. *Ekonom naszczekał na mnie przed panem, ob. Szczekać.* **Naszczekać się**, *złz. dk.* 1) długo, do zmordowania się szczekać. 2) = do woli kogo ogadać, plotek narobić na kogo przed kim.

Naszczepiać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Naszczepić, ił, i**, *dk.* 1) wiele zaszczepiać, nasadzać. *Naszczepić drzew owocowych.* 2) = *fig* rozkrzewiać wiele. *Naszczepił dobrych obyczajów.*

Naszczepywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Naszczepać, ał, ie**, *dk.* szczepiąc wiele nałupać, wiele rozszczepić czego. *Naszczepać łuczyny.*

Naszczerbiać, ał, a, *scz. nd.* **Naszczerbić, ił, i**, *dk. czego*; 1) szczerbatém co czynić. *Naszczerbiać noża, ob. Wyszczerbiać.* 2) = *fig.* nadwerężać, nadwątlać, naruszać, narażać. *Naszczerbiać majątku. Naszczerbiać swobód narodowych, praw właścicieli. Wolelibyśmy gardło dać, niż najmniéj naszczerbić poczciwości. Naszczerbić sławy Naszczerbić dziewictwa, ob. Uszczerbék.*

Naszczędzić, ił, i, *scz. dk.* dość oszczędzaniem nazbierać.

Naszczuwacz, *ob. Podszczuwacz.*

Naszczuwanie, a, *blm. n. myś.* zachęcanie psów do gonienia za jakim zwierzem.

Naszczykać, ał, a, *scz. dk.* **Naszczknąć, ął, nie**, *jednt. dk.* dosyć poszczykać, naobrywać. *Naszczykać kwiatów, ob. Szczykać.*

Naszejowalgis, a, *blm. m. mit.* syn Sauły i Menesa, znaczył Litwinom gwiazdę *Kozę niebieską.*

Naszelnik, a, *lm. i, m.* rzemienny pas od chomonta do końca dyszla przymocowujący się dla kierowania nim.

Naszeptywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Naszeptać, ał, a**, *v.* **cze, ce**, *dk.* szeptaniem wiele komu nagadywać czego. *Naszeptywać komu do ucha plotek. Naszeptał mu nienawiści, fig* podszeptami rozjątrzył. **Naszeptać się**, *złz. dk.* do woli szeptać, długo szeptać, póki dosyć. *Naszeptały się z sobą.*

Naszmulać, ał, a, *scz. dk. prow.* 1) *ob. Namozolić, Natarć.* 2) = dobrze poszmulać, powalać, nabrudzić. = **się**, *złz.* 1) namozolić się. 2) = nabrudzić się. *Naszmulałem się dość koło téj roboty.*

Naszpikować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *co*; ile trzeba ile dosyć słoniną co natkać, nadziać. *Naszpikować zająca, pieczeń cielęcą, ob. Szpikować.* 2) = *kogo, fig. posp.* gęsto szrótem, grankulkami podstrzelić, nakłuć. *Naszpikować na polowaniu niedźwiedzia, wilka.* 3) = *fig. posp.* napstrzyć co czém. *Naszpikował mowę cytatami z Horacego.*

Naszpilkować, ał, uje, *scz. dk.* 1) szpilkami gęsto nakłóć. 2) = szpilek gęsto natkać, nasadzić. 3) = jak szpilkami ponasadzać co czém. *Naszpilkować cytrynę gozdzikami.*

Naszpuntować, ał, uje, *scz. dk.* 1) szpuntując napełnić, natłoczyć, napchać. 2) = *częst.* wiele poszpuntować, poztykać czopem, korkiem. *Naszpuntował 20 beczek piwa.*

Naszrubować, ał, uje, *scz. dk.* dosyć poszrubować.

Naszturchać, *v.* **Naszturgać, ał, a**, *scz. dk. kogo*; dosyć poszturchać, nakułaczyć, natrącać. *Natajał mię i naszturchał.* = **się**, *złz. kogo*; do woli kogo poszturchać, wyszturchać, wykułaczyć, często kogo kułakami potrącać; dawać szturchańce komu.

Nasztychować, ał, uje, *scz. częst. dk. czego*; wiele czego posztychować, wysztychować. *Nasztychować obrazków.*

Naszukać się, ał—, a—, *złz. dk. kogo, czego*; do zmordowania się szukać kogo, lub czego. *Naszukałem się ciebie po całém mieście przez trzy dni.*

Naszumieć, ał, mi, *sn. dk.* dosyć, wiele szumu narobić, nahałasować, nakrzyczéć. = **się**, *złz. fig.* nahałasować się.

Naszychtować, ał, uje, *scz. dk.* 1) w szychty, w rzędy poskładać, jak kłody, drzewo, jedne wzdłuż, drugie w poprzek. 2) = *co, fig.* uporządkować, urządzić, ułożyć.

Naszyć, *ob. Naszywać.*

Naszydzić się, ił—, i—, *złz. dk. z kogo, z czego*; długo, często szydzić z kogo, *v.* z czego; naśmiewać się, przedrwiwać dowoli.

Naszyjek, yjka, *lm.* **yjki**, *m. ob. Obroża, Naszelnik.*

Naszyjnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) ozdoba na szyję u niewiast, *ob. Kanak.* 2) = *ob. Naszelnik*

Naszyjny, a, e, *p.* na szyji noszony. *Ozdoby naszyjne. Klejnoty naszyjne.*

Naszynieo, nca, *lm.* **ncy**, *v.* **nce**, *m.* 1) jeden z naszych. 2) = *bot.* (Czackia, *v.* Anthericum), roślina należąca do klassy 6téj rzędu *jednoslupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatun.: = *okazały* (C. liliastrum); in. *Pajęczygonem* zwany stąd, że korzeń téj rośliny używał się w ukąszeniu pająków jadowitych, łodygę ma wysoką na pół łokcia, bezlistną, kwiaty nieliczne, okazałe, śnieżno białego koloru, do kwiatów białéj lilji podobne.

Naszywać, ał, wa, *scz. nd.* **Naszyć,ył, yje**, *dk.* 1) *co do czego, v. co czém*; przyszywać co na wierzch do czego. *Naszywać kołnierz galonem. Naszyć guziki do sukni.* 2) = *częst. czego*; wiele czego szyć, wiele czego kazać sobie uszyć. *Naszyła koszul dla mnie. Naszył sobie odzienia*, t. j. nasprawiał sobie wiele odzienia. **Naszyć się**, *złz.* szyć wiele, długo aż do zmordowania się.

Naści, *ob. Nat Nać!*

Naście, *prze.* zam. *Najście.*

Naście, ści, *blp. n. prow.* przyrząd z kawałka drzewa wyżłobionego, na piecy się zakładający, z dwóma wiszącemi kijkami do których przyczepiają się ciężary mające być przenoszone, *ob. Nosidła.*

Naściebać, ał, bie, *scz. dk.* nawlec na nitkę. *Niektórzy naściebawszy piwonjowych ziarnek na sznurek, dzieciom na szyję zawieszają miasto paciorek, ob. Nawlekać, Nanizywać.*

Naścielisko, a, *lm. a, n.* ladajakie nasłanie, posłanie. *Mało pomogło ono naścielisko z koców, namiotów.*

Naścielnik, a, *lm.* **i**, *m.* przykrycia na konia, gunia, dека.

Naścieł, u, *blm. m.* powłoka brudna lub biała języka w stanie chorobliwym.

Naścielać, ał, a, *scz. nd.* **Nasłać, ał, ściele**, *dk.* 1) *częst. czego*; nakładać czego równo. *Nasłać słomy w oborze. Nasłać poduszek. Nasłać siana do łóżka.* 2) = *co*; pokrywać co słaniem, *ob. Zaścielać.*

Naściełanie, a, *blm. n* czynność wyrażona słowem *Naścielać*; rozpościeranie czego, pokrywanie czego czém.

Naścierze, ów, *blp. m. bot.* roślina tak zwana księżycowa.

Naścigać, ał, a, *nd.* **Naścignąć, ął, nie**, *dk.* 1) nadbiegać, nadążać. 2) = *scz. kogo*; dościgać, doganiać, dopędzać. *Naścignął mię przy wrotach.* **Naścigać się**, *złz.* wiele się nauganiać, nabiegać; zmordować się ściganiem. *Naścigaliśmy się nieprzyjaciela.*

Naściganie, a, *blm. n.* dopędzanie; zachwytywanie.

Naścignąć, *ob. Naścigać.*

Naścignienie, *v.* **Naścignięcie, a**, *blm. n.* 1) *prze.* nadbieżenie, nadążenie, przybycie. *Nie czekając naścignięcia posiłków.* 2) = dopędzenie, zachwycenie.

Naścinać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pościnać. *Wiele ludzi naścinali. Naścinać gałęzi. Naścinać główek kapusty. Naścinać drzew wiele.*

Naściobać, ał, a, *scz. dk. prow.* zlekka ochłostać. *Musiałem naściobać ucznia, ob. Ościobać.*

Naściołka, i, *lm.* **i**, *i.* 1) podeszwa wewnętrzna w obuwiu. 2) = *ob. Nastołka.*

Naśladnik, a, *lm.* **i**, *m. myś.* pies, który za innemi w tyle goni.

Naśladować, ał, uje, *scz. nd. kogo*, 1) *prze.* a) iść za kim, za czyim śladem. *Nie umarła z głodu ta rzesza która Pana Chrystusa na puszczę naśladowała.* b) = *fig.* trzymać się czego, iść za czém, powodować się czém. *Naśladować rozkoszy. Naśladować woli czyjej.* 2) = *kogo, co*; brać co, lub kogo za wzór; na wzór jaki robić co; wzorować; starać się dorównać czemu,

lub komu. *Naśladować przodków swoich. Naśladować starszych. Naśladować cnoty czyje. Naśladować wszystko, co jest dobre. Naśladuj dobrych. Nie naśladuj wad niczyich. Naśladować styl jakiego autora. Dzieło naśladowane z angielskiego. Wiersz naśladowany z Schillera. Przestał innych naśladować i stał się samodzielnym. Naśladować naturę. Naśladować wzór do pisania.* 3) = udawać *Naśladował głos czyj. ułożenie czyje. Naśladować czyje pismo, czyję rękę. Naśladować ton mówienia, ruchy czyje. Perły naśladowane*, t. j. fałszywe, udane. *Małpy naśladują czynności ludzkie. Naśladuje wszystko jak małpa, posp.* 4) = *prze.* następować *Patrz o tém naśladujące rozdziały. Pierwsze dni piękne będą, naśladujące zaś z zimnemi obłokami się skończą.*

Naśladowanie, a, 1) *blm. n.* postępowanie na wzór kogo, lub czego; odbywanie czynności jakiéj tym samym sposobem, co ktoś inny; wzorowanie. *Powłoka dzieła sztuki jest naśladowaniem natury. Godny naśladowania. Zdolność, chęć naśladowania wszystkiego. Naśladowanie czyich cnót, występków. Nieudatne, niezgrabne naśladowanie.* 2) =, *lm. a, n.* utwor sztuki, przemysłu i t. d. zrobiony na wzór innych. *Naśladowanie z Bajrona. Naśladowania z hiszpańskiego. Dobrze oddane naśladowanie.*

Naśladowany, a, e, *im.* od *Naśladować*; naśladowaniem zrobiony. *Hymn naśladowany z Pope.*

Naśladowaństwo, *ob. Naśladownictwo.*

Naśladowca, y, *lm* **e, y**, *v.* **Naśladownik, a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) naśladujący kogo lub co; idący za kim, za przykładem czyim. *Naśladowca Chrystusa. Naśladowca cnót ojcowskich. To nie samodzielny pisarz, ale naśladowca. Niezręczny naśladowca.* 2) = *prze.* stronnik, zwolennik. *Kacerze i ich naśladowcy.* 3) = *prze.* następca. *Ci, którzy bez potomstwa i naśladowników swych zemrą.*

Naśladowczy, *ob Naśladowniczy.*

Naśladowczynia, *v.* **Naśladowczyni, ni**, *lm.* **nie**, *ż. v.* **Naśladownica, y**, *lm.* **ce**, *ż.* 1) ta, która kogo, lub co naśladuje. *Naśladownica cnót swojéj matki.* 2) = *prze.* następczyni.

Naśladownictwo, a, *blm. n.* naśladowanie jako czynność; chęć naśladowania; popęd do naśladowania.

Naśladowniczka, i, *lm.* **i**, *ż. ob. Naśladowczynia.*

Naśladowniczo, *ps.* ślepo naśladując, ze ślepem naśladowaniem.

Naśladowniczy, a, e, *p.* 1) naśladujący, z naśladowania, co stara się naśladować co lub kogo. *Harmonja naśladownicza. Obrazy malowne, jako naśladownicze kopje oryginałów.* 2) = zdolny do naśladowania. *Umysł naśladowniczy. Talent naśladowniczy. Sztuki naśladownicze. Duch naśladowniczy.*

Naśladownie, *ob. Naśladowniczo.*

Naśladownik, *ob. Naśladowca.*

Naśladowny, a, e, p. 1) do naśladowania, mogący być naśladowanym, *ob. Nienaśladowny.* 2) = godny naśladowania. *Prowadzi życie naśladowne.*

Naśladowstwo, *ob. Naśladownictwo.*

Naśladujący, a, e, *p. przypadek*; odmiana przysłówka przymiotniczo; drugi jego przypadek (Morz.).

Naślątkowate rośliny (Goodenovicae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*) ukł De Cand.

Naśledni, a, ie, *p.* 1) *prze.* naśladujący. 2) = co następuje, następujący, dziedziczący po poprzednikach.

Naślednictwo, a, *prze.* 1) *blm. n. ob. Następstwo* (jako czynność). 2) =, *lm. a, n. ob. Spadek, Dziedzictwo.*

Naśledniczy, a, e, *p.* 1) *prze. ob. Naśladowniczy.* 2) = następczy; od następstwa; dziedziczny.

Naślednik, a, *lm.* **cy**, *m. prze* 1) naśladujący. 2) = w ślad za kim idący. 3) = następca, dziedziczący co po przodkach. *Prawy naślednik.*

Naślednio, *ps.* z następstwem, bez przerwy; dziedzicznie, wedle następstwa.

Naśledny, a, e, p. 1) *ob. Następujący.* 2) = *ob. Naśladowny.*

Naśledzienny, a, e, *p.* działający po śledzionę.

Naśliniać, ał, a, *nd.* **Naślinić, ił, i**, *dk.* 1) *scz. co*; śliną co namazywać. 2) = *ze.* śliny dużo wypuszczać.

Naśmiać się, ał—, eje—, *złz. dk.* 1) wiele się śmiać aż do syta; śmiać się aż do uprzykrzenia; śmiejąc się wiele, wesołość swoję okazywać. *Byliśmy na komedji, gdzieśmy się naśmieli do woli. Naśmiać się z czego. Naśmiałem się do rozpuku, do upadłego*; wiele śmiać się od serca, głośnym śmiechem; taczać się od śmiechu; aż za boki brać się od śmiechu. 2) = *z kogo*; wiele się śmiać z kogo, szydzić, urągać z niego, *ob. Naśmiewać się.*

Naśmiertnik, *ob. Śmiertelnik.*

Naśmieszka, i, *lm.* **i**, *ż. prze.* 1) urągowisko, szyderstwo. 2) = *fig.* ten, co staje się łacno każdemu celem żartów i szyderstwa.

Naśmieszyć,ył, y, *scz. dk. kogo*; nabawić kogo śmiechu, pobudzić kogo do długiego śmiania się *Naśmieszyć kogo opowiadaniem swoim. List jego nie mało nas naśmieszył.*

Naśmiewacz, a, *lm.* **e**, *m.* ten, co naśmiewa; szyderca, drwiarz. *Nie wierz tym, którzy cię chwalą, i owszem naśmiewaczom ucha swego nie nakładaj.*

Naśmiewać się, ał—, a—, *złz. nd.* 1) urągać się śmiechem, szydzić, drwinkować z kogo. *Naśmiewali się zeń i urągali mu. ob. Wyśmiewać.* 2) = *nieuż.* śmiać się do syta.

Naśmiewanie, a, *lm. a, n. posp.* urągowisko, sarkazm, szyderstwo. = **się**, *zmk. blm. z kogo, z czego*; szydzenie, urąganie z kogo, prześmiewanie.

Naśmiewca, y, *lm.* **y**, *m. ob. Naśmiewacz.*

Naśmiewisko, 1) *ob. Pośmiewisko.* 2) = *ob. Urągowisko.*

Naśmiewnie, *ps.* szydząc, urągając; z szyderstwem, z urąganiem.

Naśmiewny, a, e, *p.* urągający, szyderski, szydzący.

Naśnić się, ił—, i—, *złz. dk.* wiele śnić, marzyć, widzieć we śnie. *Mnóstwo naśniłem się dziwnych rzeczy. Naśniło mi się co niemiara dziwadeł.*

Naśnieżny, a, e, p. na śniegach żyjący. *Ptaki naśnieżne.*

Naśpiewać, ał, a, *nd.* 1) i *prow.* **Naśpiać, a, eje**, *dk. sn.* a) nadążać, nadchodzić, nadbiegać, nadjeżdżać, przybywać, dopędzać. *Posłaniec go naśpiał o dwie wiorsty.* b) = dośpiewać, dojrzewać w wielkiéj ilości. *Już naśpiało gruszek i jabłek nie mało.* 3) = z nd. *częst. dk. scz. czego*; śpiewaniem wiele myśli jakich wyrazić; *fig.* czego nieprzyjemnego wiele powiedzieć. *Naśpiewał wiele głupstw. Naśpiewał o nim wiele rzeczy nieznanych. Naśpiewałem mu prawdy tyle, że nie wiem jak połknął.* **Naśpiewać się**, *złz. dk.* śpiewaniem zmęczyć się; śpiewać wiele do przesytu. *Naśpiewał się Tadeusza, przys.* nabiedził się, doznał wiele kłopotów, niedostatku.

Naświdrować, ować, uje, *scz. dk.* 1) przewiercić. *leś. Naświdrować drzewo*, t. j. przewiercić dla pozyskania soku z drzewa, albo dla doświadczenia, czy wewnątrz jest zdrowe. 2) = *częst. dk* dużo nawiercić. *Niepotrzebnie tyle dziur naświdrowano.*

Naświecić, ił, i, *sn. dk. nieuż.* światłem napełnić.

Naświęcić, ił, i, *scz. częst. dk. czego*; wiele czego poświęcić. *Naświęcić na Wielkanoc święconego. Naświęcić w Wielką Sobotę ognia i wody.*

Naświętować się, ał—, uje—, *złz. dk.* 1) obchodzić uroczyście kilka dni świąt po sobie następujących. 2) = *posp.* spędzić wiele czasu bezczynnie; napróżnować się *Naświętowałem się przez cały miesiąc.*

Nataczać, ał, a, *scz. nd.* **Natoczyć, ył, y**, *dk. czego.* 1) *częst.* wiele czego tokarską robotą wyrabiać. *Nataczać różnych rzeczy z drzewa, z kości, z mosiądzu. Natoczył gałek.* 2) = z beczki wypuszczać czego przez szpunt ile trzeba, ile dosyć. *Nataczać z kufy wódki. Natoczyłem piwa, wody, wina. Śmieszna to rzecz, chcieć z pustéj beczki natoczyć. fig. Natoczyć krwi*; wiele krwi wylać; namordować, nazabijać na wojnie. 3) = na toczydle, na brusie nieco ostrzyć *Natoczył siekierę, szablę.* 4) = taczaniem, zsuwaniem wiele okrągłych rzeczy nagromadzać. *Natoczył berwion.* 5) = nagryzać, dziurawić, napsuwać. *Robak natacza próchna. Mól natoczył futra.*

Natagal. *nieod. m. mit.* u Indjan, bóg stwórca.

Natańcować się, ał—, uje—, *v* **Natańczyć się, ył—, y—**, *złz. dk.* wiele tańcować, tańcować aż do zmordowania się.

Natapiać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Natopić, ił, i**, *dk.* 1) wiele czego topić, zatapiać, do wody zanurzać. *Natapiać ludzi. Natopił kilka beczek ogórków na zimę.* 2) = przygrzewając przy ogniu roztapiać. *Natapiać łaku dla zapieczętowania listu. Więcéj natopił świeczy niż wypalił.*

= **się**, *slz.* 1) w wielkiéj liczbie toną, topić się. *Natopiło się ludzi, wojska nie mało w przeprawie przez rzekę.* 2) = w dostatecznéj ilości roztapiać się. *Natopiło się wosku.*

Natarcie, a, 1) *blm. n.* dokonana czynność nacierania. 2) =, *lm.* a, *n. v. prze.* **Natarcz**, **y**, *lm.* e, *ż.* napad, następ, napaść, uderzenie. 3) =, *lm.* a, *n.* (intertrigo), *med.* zranienie skóry między palcami od tarcia się ciężkiego palców.

Natarczka, i, *lm.* i, *ż.* najazd, natarcie, nacieranie.

Natarczliwie, **Natarczliwy**, *ob. Natarczywie, Natarczywy.*

Natarczywie, *ps.* z natarciem, gwałtownie. *Żądać natarczywie. Domagać się natarczywie.*

Natarczywość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* gwałtowność, żywość; silne i prędkie natarcie, uderzenie. *Natarczywość burzy, wiatrów. Z natarczywością na nieprzyjaciela uderzyć. Z natarczywością należy na kogo, prosić o co.*

Natarczywy, a, e, *p.* gwałtowny, silny, żywy.

Natargać, **ał**, a, *scz. dk.* 1) *ob Naczochrać.* 2) = *kogo, v.* **Natargać się** *kogo;* dość, wiele, długo kogo potargać, wytuzać, wybić, natarmosić.

Natargnąć, **ął**, **nie**, *scz. dk. jednt. czego, fig.* nadwerężyć, naruszyć, nadszczerbić. *Natargnąć zdrowia.*

Natargować się, **ał—**, **uje—**, *slz. dk.* 1) *z kim;* wiele, długo z kim targować się. 2) = wiele się nadrożyć, nawzdragnąć się, nawzbraniać się. *Natargować się o co.*

Natarmosić, **ił**, **i**, *scz. dk. kogo;* długo, wiele kogo namiotać, natargać. = **się**, *slz.* naborukać się z kim, natargać się wzajemnie.

Natarty, a, e, *im.* od *Nacierać.*

Natchnąć, **ął**, **nie**, *scz. dk. kogo czém* 1) *nieuż.* tchem napełnić, *ob. Nadymać.* 2) = *fig.* podać myśl, pomysł; wlać, wzniecić, wzbudzić co. *Natchnąć żołnierzy odwagą. Natchnąć poetę myślami szczytnemi. Ona go natchnęła. Natchnąć duchem świętym. Bóg go natchnął.*

Natchnienie, a, *lm.* a, *n.* 1) *posp.* rada, pomysł, pobudka. *Z twojego natchnienia to uczyniłem.* 2) = łaska, przez którą Bóg oświeca i wolę czyję kieruje. *Z Boskiego natchnienia to przedsięwziąłem.* 3) = nagłe wzruszenie duszy, wzniesienie myśli i uczuć ku czemu wielkiemu. *Mówić z natchnienia. Jak z natchnienia.*

Natchniony, a, e, *p.* przejęty natchnieniem. *Natchniony od Boga.*

Natemperować, **ał**, **uje**, *scz. częst. dk. czego;* wiele czego pozaostrzyć do właściwego użytku. *Natemperować piór, ołówków.*

Naterminować, **ał**, **uje**, *scz. dk. co;* napisać krótko i lada jako dla pamięci, nanotować. = **się**, *slz.* długo, przez wiele lat być w terminie u jakiego rzemieślnika, *ob. Terminować.*

Naterminowanie, a, *blm. n.* 1) *czego;* napisanie czego krótkie dla pamięci, nanotowanie. 2) = *ob. Wyterminowanie.*

Natępić, **ił**, **i**, *scz. dk.* 1) *czego;* przytępszém co uczynić. 2) = *kogo;* uciskać, do zguby doprowadzać. *Tyran ten natępił nie jedną rodzinę.*

Natężać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Natężyć**, **ył**, **y**, *dk. co.* 1) naciągać, napinać mocno, tęgo. *Natężać łuk. fig. Natężać siły. Natężać umysł, rozum. Natężaj wzrok, słuch.* Z natężoną uwagą słuchać *kogo, czego.* 2) = *fig.* przykładać mocy w czém, usilniéj czynić, usiłować. *Natężyć zamach na kogo.* 3) = *prze.* tęgiém co czynić *Natężać krochmalem chusty, ob. Stężać.*

Natężałość, **ści**, *blm. n.* siła, hart, tęgość, energja. *Ten którego mi zalecasz nie ma natężałości i mocy.*

Natężanie, a, *blm. n.* 1) napinanie, naciąganie, naprężanie. *Natężanie struny.* 2) = *fig.* usiłowanie, powiększanie mocy, wytężanie; posuwanie czego do wyższego stopnia. *Natężanie umysłu, rozumu. Natężanie sylaby w wymawianiu wyrazów;* podnoszenie z przedłużaniem głosu, akcentowanie.

Natężenie, a, *blm. n.* dokonana czynność natężania. *Słuchać z natężeniem uwagi. Natężenie głosu. Natężenie wyrazów.*

Natężnie, *v.* **Natężenie**, *ps.* z natężeniem, usilnie. *Natężnie krzyczeć.*

Natężny, **Natężny**, *im.* od *Natężyć.*

Natężyć, *ob. Natężać.*

Natinej, a, *lm.* **owie**, *m.* (z hebr.) sługa niższy kościelny w starym zakonie, usługujący Lewitom w świątyni.

Natkać, *ob. Natykać.*

Natkano, *ps.* ciasno, natłok, napakowano.

Natkany, a, e, *im.* od *Natkać.*

Natknąć, *ob. Natykać.*

Natłaczać, **ał**, a, *scz. nd.* **Natłoczyć**, **ył**, **y**, *dk.* mocno wpychać, tęgo nabijać, tłocząc natykać. *Natłaczać wór wełną, lnem, plewami. Kościół natłoczony ludem,* t. j. pełen ludu. *Łódź natłoczona;* pełna ludzi. = **się**, *slz.* napychać się, naciskać się. *Lud się natłacza. Widzowie się natłaczają. fig. Natłoczyło się wypadków.*

Natłaczanie, a, *blm. n.* napychanie, naładowywanie, *ob. Tłoczenie.*

Natłoczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m. med.* przykładka, kompresa; kawałek płótna, który się kładzie na ranę.

Natłoczenie, a, *blm. n.* dok. czynność natłaczania; naładowanie wpychaniem, nabijaniem.

Natłocznie, *ps.* ciasno się, gromadnie, z natłokiem.

Natłoczny, a, e, *p.* 1) dający się natłoczyć, pakowny. 2) = natłoczony, cisnący się.

Natłoczyciel, a, *lm.* e, *m.* który natłacza, napycha.

Natłoczyciełka, i, *lm.* i, *ż.* która natłacza, napychaczka, napychająca.

Natłoczyć, *ob. Natłaczać.*

Natłok, u, *blm. m.* 1) nacisk, tłum ludu tłoczącego się, ścisk. *Natłok ludu. Stracić co w natłoku.* 2) = napływ, nawał, ogrom. *Natłok spraw, interesów.*

Natłuc, *ob. Natłukać.*

Natłuczony, a, e, *im* od *Natłuc.* 1) w wielkiéj, dostatecznéj ilości stłuczony. 2) = *v.* **Nadtłuczony**, nieco rozbity, nadwerężony. 3) = *posp.* obity tęgo.

Natłukać, **ał**, a, *scz. nd* **Natłuc**, **ukł**, **ucze**, *dk. czego;* 1) *częst.* wiele czego tłuc, tłukąc bić na kawałki, na proszek. *Natłukać w moździerzu pieprzu, cukru, cynamonu. Natłuc ziół.* 2) = *częst.* wiele czego rozbijać, roztłukać. *Natłuc naczynia, garnków, szklanek, kieliszków, ob. Tłuc.* 3) = *v.* **Nadtłukać**, *co;* nieco tłuc, nadbijać, nadwerężać, nadpsuwać. *Nie trącaj bo natłuczesz mi półmisek.* 4) = *dk kogo, posp.* bić, szturchać kogo ile wlezie, długo, często kogo bić, pastwić się bijąc. *Czy mało mnie natłukł za darmo!*

Natłuszczać, **ał**, a, *scz. nd.* **Natłuścić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) tłustością namazywać, walać, *ob. Tłuścić.* 2) = *częst. posp.* wiele tłustości dawać do czego jako zaprawę. *Natłuścić kapustę*

Natoczyć, *ob. Nataczać.*

Natonąć, **nęło**, **nie**, *sn. nieos.* wiele potonąć. *Much do muchołowki natonęło.*

Natonie, a, *lm.* a, *n. v.* **Natonia**, *v.* **Natoń**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) część lasu gdzie drzewa spuszczają ?) = drzewutnia, miejsce gdzie drzewo rąbią. *Stróżowie na natonie drwa rąbią.* 3) = *prow.* dziedziniec.

Natopić, *ob. Natapiać.*

Natr, u, *blm. m. chem. ob. Soda.*

Natrafiać, **ał**, a, *scz. v. n. nd.* **Natrafić**, **ił**, **i**, *dk.* spotykać, znajdować, nadchodzić niespodzianie, zachwytywać. *Natrafiłem go gdy miał wychodzić. Natrafiłem na człowieka z nieugiętym charakterem. Chodząc po lesie właśnie natrafiłem na to miejsce, gdzieśmy niedźwiedzia w roku przeszłym ubili. Natrafić na miejsce szukane w książce. Natrafić na wiersz. Natrafiłem na straszny hałas i kłótnię.*

Natrapić, **ił**, **i**, *scz. dk.* wiele kogo utrapić, umartwić, *ob. Trapić.* = **się**, *slz.* wiele, długo trapić się, martwić się.

Natrawić, **ił**, **i**, *scz dk.* 1) wiele strawić. 2) = *fig.* wiele zmarnować, stracić, roztrwonić, rozrzucić. *Nie mało czasu nad tą robotą natrawiłem*

Natrąbić się, **ił—**, **i—**, *slz. dk.* 1) wiele w trąbę się nagrać. 2) = *posp.* najeść się, napić się czego wiele. 3) = *posp.* naplakać się dosyć.

Natrącać, **ał**, a, *scz. nd.* **Natrącić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *v.* **Nadtrącać**, trąceniem, uderzaniem nadwątlać, nadwerężać, nadtłukać. *Natrącił mi rękę. Natrącił wazę, półmisek, talerz.* 2) = *prze. kogo na co;* wystawiać na co, narażać. *Natrącać kogo na niebezpieczeństwo, na zgubę, na upadek.* 3) = *o czém;* napomykać, namieniać, czynić wzmiankę. *Natrącać o czém w mowie. Natrącił o poborach.* = **się**, *slz.* 1) *prze. na co, v. o co;* uderzać się, kaleczyć się. *Natrącił się na szpadę. Natrącił się jeden na drugiego.* 2) = *fig.* narażać się 3) = narzucać się. *Ciągle się natrąca ten natarczywy człowiek.*

Natrefić, **ił**, **i**, *scz. dk.* włosy swoje trefieniem ozdobić.

Natręcik, a, *lm.* **i**, *m. zdr* od *Natręt.*

Natręctwo, a, *lm.* a, *n.* uprzykrzanie się, napieraniem się, natarczywością, niepokojeniem. *Dokuczasz mi swojém natręctwem. Mogęż się spytać bez natręctwa.*

Natręt, 1) **u**, *lm.* **y**, *m. prze.* napęd, natarcie, niepożądane stręczenie. *Są chęci ludzkie według natrętu i ustrętu kłamliwej formy, odmienne.* 2) =, a, *lm.* **ci**, *v.* **ty**, człowiek natrętny; natarczywością, natręctwem uprzykrzony. *Nie wpraszaj tu nigdy tego natręta. Nie mogę się pozbyć tych natrętów.* 3) =, a, *lm.* **y**, *m.* (Stomaxys), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* długoustych; gatunki pospolitsze są: 1 = *kleparski* (S. calcitrans). 2 = *strzyga* (S. irritans). 3 = *siwy* (S. stimulans). 4 = *prześwietlający* (S. sibirita). 5 = *popielaty* (S. pedemontana). 6 = *czarnotylny* (S. melanogaster).

Natrętka, i, *lm.* **i**, *ż. v.* **Natrętnica**, **y**, *lm.* **ce**, *ż.* kobiéta natrętna.

Natrętnie, *v.* **Natrętno**, *ps.* z natręctwem, natarczywie, do uprzykrzenia. *Domagać się natrętnie.*

Natrętnik, a, *lm.* **cy**, *m. ob. Natręt, Natrętny.*

Natrętność, **ści**, *blm. ż.* napieranie się z natręctwem, natarczywość. *Nie lubię twojéj natrętności.*

Natrętny, a, e, *p.* 1) natręctwem uprzykrzający się, uprzykrzony. *Wierzyciel natrętny Nie chcę być nikomu natrętnym. Prośby, domagania się natrętne.* 2) = *fig.* nieustanny, ciągle napastujący, ścigający. *Wspomnienia natrętne.*

Natrętstwo, *ob. Natręctwo.*

Natrjum, *nieod. blm. n. chem. ob. Sod.*

Natron, u, *blm. m. min.* soda znajdująca się w przyrodzeniu w stanie sypkim.

Natropić, **ił**, **i**, *scz. dk. myś.* tropieniem dojść śladu zwierzęcia.

Natroszczyć się, **ył—**, **y—**, *slz. dk. o kogo, o co;* wiele się troszczyć o kogo, *v.* o co; dosyć troskliwości, starania okazać. *Natroszczyłem się nie mało o niego.*

Natrudzić, **ił**, **i**, *scz. dk. kogo ;* wiele, długo kogo utrudzić, namordować, namęczyć. *Nie mało natrudziłem go swojemi sprawunkami. Natrudzić sobie głowę nad czém;* wiele nad czém myśleć, wiele ponieść trudu myśląc nad czém. = **się**, *slz. nad czém;* wiele, długo sobie trudów, pracy zadać; namordować się, namęczyć się robiąc coś.

Natrwonić, **ił**, **i**, *scz. dk. ob. Namarnować.*

Natrwożyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* dosyć, bardzo potrwożyć. *Natrwożyli nas niespodziany ten wypadek* = **się**, *slz.* wiele, bardzo się przestraszyć, trwogi się nabawić.

Natryksać, **ał**, a, *scz. dk.* dosyć potryksać, nabość rogami. *Baran natryksał rogami.*

Natrząsnąć, **ął**, **nie**, *dk.* **Natrząść**, **ął**, **ęsie**, *dk. jednt.* 1) *co czém;* po wierzchu dosyć czém potrząsać, posypywać. *Natrząsać pokój ajerem.* 2) = *czego;* dosyć czego zrucać trząsaniem. *Natrząść gruszek, jabłek z drzewa, ob. Strząsać.* 3) = *czego gdzie, v. na co;* nasypywać, naprószać. *Natrząsa siana na ziemię. Natrząsł tabaki na książkę.* 4) = *co;* przez otrząsanie napełniać. *Natrząść miarę, naczynie, worek.* = **się**, *slz.* 1) *prze. czém;* wzruszać się. *Tém się natrząsnąwszy król haniebnie, postanowił sobie nie stać więcej do Hana nikogo.* 2) = *z czego, z kogo;* urągać się, naśmiewać się. *Nieprzyjaciel się natrząsa i z kościoła twego naśmiewa.*

Natrzeć, *ob. Nacierać.*

Natrzepać, **ał**, **ie**, *scz. dk.* 1) *czego;* dość potrzepać, wypylać. *Natrzepać sukien.* 2) = *kogo, co;* mocno kogo otrzepać; *fig.* bić, wychłostać. *Natrzepał go po twarzy. Natrzepać komu skórę.* = **się**, *slz.* do woli, do zmordowania się potrzepać, trzepaniem wypylać.

Natrzmić, **ił**, **i**, *scz. dk. prze.* nastorczyć, należyć, zjeżyć; nadąć, napuszyć, nastawić.

Natrznąć, **ął**, **nie**, *sn. dk. prze,* napuścić, nafajdać, napaskudzić, nasmrodzić.

Natrzymać się, **ał—**, **a—**, *slz. dk. kogo czego;* dość długo potrzymać. *Natrzymał się majątku,* t. j. długo miał go w dzierżawie.

Natucznieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* wykarmić się, roztłuścieć; dosyć utyć.

Natulać, **ał**, a, *scz. nd.* **Natulić**, **ił**, **i**, *dk.* przytulać, naciskać, przyciskać; okrywać. *Natulił kapelusz na oczy. Natulić czapkę na uszy. Poszedł natuliwszy czapkę na uszy,* t. j. usunął się zasmucony jaką przykrością. *Natulić kogo, ob. Otulać.*

Natulina, **y**, *blm. ż. bot.* (Itea), roślina.

Natulony, a, e, *im.* od *Natulać,* przytulony, naciśnięty; okryty.

Natułać się, **ał—**, **a—**, *slz. dk.* nabłądzić się, nawłóczyć się. *Natułać się po świecie. Natułać się po cudzych kątach.*

Natupać się, **ał—**, **a—**, *slz. dk.* wiele potupać; wiele nachodzić się. *Natupałem się około téj sprawy, ob. Tupać.*

Natura, **y**, *blm ż.* (z łac.) 1) cały świat materjalny czyli cielesny razem wzięty w najobszerniejszém znaczeniu; ogólny zbiór *wszechrzeczy* zmysłowych w przestrzeni i czasie (planety, słońca i t. d.); tudzież *wszechsił* w nich działających (ciążenie, spójność, elektryczność i t. d.); przyroda, przyrodzenie; *prze. Część, Cząstkowanie; Tr. Istnia; Rd. Roda, Stwórczyni, Stworzycielka, Samorodzica, Samorodzicielka, Wszechrodzica, Wszechrodzicielka, Pierworodzica, Pierworodzicielka; Przeroda.* W języku pol. dotąd niema odpowiednika *Naturze* wyrazu. Tak up. *Przyroda, Przyrodzenie,* są ułomnemi, bo najają pojęciu tylko znaczenie *czynnika* (zbioru sił), a nadto zawierają w sobie fałszywe wyobrażenie *przyrodzenia* czyli przyrzaszczania, czego nie ma w naturze; *Istnia* oznacza naturę jako istotę *mającą byt; Roda* łączy pojęcie istoty i czynnika, lecz każe sądzić, że natura coś *rodzi,* że jest *życiodawczynią,* co także miejsca w niéj nie ma, bo natura tylko się *przeradza;* nakoniec z tego ostatniego względu powstały, nowy wyraz *Przeroda,* malując ogólnie pojęcie istoty (co się przeradza) i *czynnika* (co pobudza do przeradzania się), może byłby dobrym, lecz dotąd w użycie wprowadzony nie został. A zatém wyraz *Natura,* gdy z łatwością może być zastąpiony innemi polskiemi w znaczeniach następnych, w obecném wyrugowanym być nie może. *Wszystko się zmienia, przekształca w naturze. Ogrom natury. Siły natury. Natura ma swoje prawa.* 2) = porządek i prawa, któremi się rządzi natura. *Zgodny z naturą. Naturze przeciwny. Przeciw naturze. To jest grzechem przeciwko naturze. Księga natury. Czytać w księdze natury. Wypłacić dług naturze. Badacz natury. Znawca natury. Prawo natury,* t. j. nauka zawierająca zasady, któremi człowiek ma się rządzić w stosunkach względem Boga, siebie i bliźnich. 3) = przyrodzenie, czyli wrodzona, charakteryzująca własność czego; wszystko to co jest właściwością jakiéj istoty; przyrodzone przymioty. *Nałóg jest drugą naturą. Z natury samej rzeczy wypływa, że... To nie w jego naturze. Z natury palić tytuniu nie mogę. Już to moja taka natura. To przeciw mojéj naturze. Ma dobrą naturę. Dobry z natury. Głos natury. Iść za popędem natury. Wilcza natura ciągnie do lasu, przys.* t. j. wrodzone skłonności zawsze się w nas odzywają. *Natura ludzka. Natura boska. Natura wzdryga się na ten widok. O naturze, t. j. dobroci i defektach krajowej produkcji wiedzieć potrzeba.* 4) = stan przyrodzony, taki jak go natura wydała, nieukształcony. *Natura i sztuka. Zdolność tę wziął z natury. Człowiek żyjący w stanie natury. Człowiek, wychowaniec natury,* t. j bez ogłady, bez wyc[illegible]; dziki. *Wszelka sztuka jest naśladowaniem natury. Tak, jak go natura stworzyła,* nagi zupełnie. 5) = organizacja, naturalny skład. *To człowiek mocnej natury.* 6) = niśk. zam. jednostka człowiecza, osoba (w sensie żartobliwym). *Ociężała to natura.* 7) = siła naturalna, wrodzona. *Trzeba to zostawić naturze. Lekarz powinien pomagać naturze.* 8) = rodzaj, gatunek, kształt, istota, treść rzeczy. *Z natury rzeczy tak wypada. Jest to sprawa całe innéj natury.* 9) = *ekon.* produkt, który sam producent wyrabia, i którym wypłaca należność innéj osobie. *Płacić czynsz w naturze. Dawać dziesięcinę w naturze, lub zredukowaną na pieniądze. Dać co komu w naturze,* t. j. nie pieniędzmi, lecz samą rzeczą. 10) = wzór jaki nam daje natura. *Malować z natury.* 11) = nasienie, płyn na-

sienny męzki; pollucja. *Natura zeszła we śnie*, t. j. miał pollucję.

Naturalista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* 1) badacz przyrodzenia, zajmujący się naukami przyrodzenia (jak np. botaniką, mineralogją i t. d.). *Biufon naturalista.* 2)= *posp.* człowiek bez nauki, z naturalnym zdrowym rozsądkiem. 3)= *żart.* nieobwijający nic w bawełnę; nazywający każdą rzecz właściwym wyrazem chociażby najnieskromniejszą.

Naturalistka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zajmująca się naukami przyrodzonemi. 2) = kobieta bez naukowego wykształcenia, z naturalnym rozsądkiem zdrowym. 3) = *żart.* mianująca każdą rzecz właściwym wyrazem bez względu na przyzwoitość.

Naturalizacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. v.* **Naturalizowanie**, **a**, *lm.* **a**, *n.* czynność prawna, przez którą cudzoziemiec otrzymuje obywatelstwo w obcym kraju, *ob. Indygenat.*

Naturalizm, **u**, *blm. m. fil.* 1) naturalne przyczyny, powody jakiéj rzeczy. 2) = systema filozoficzne, przypisujące wszystko naturze, jako pierwszéj sprawczyni.

Naturalizować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) przypuszczać cudzoziemca do używania praw krajowych na równi z tuziemcami. 2) = *posp.* naturalnym zdrowym rozsądkiem sądzić o rzeczach; rozprawiać, mówić z własnego wrodzonego pojęcia o rzeczach. = **się**, *złz.* przyjmować przywilej na używanie praw obcego kraju na równi z cudzoziemcami.

Naturalizowany, **a**, **e**, *im.* cudzoziemiec uznany za obywatela obcego kraju.

Naturalnie, *ps.* 1) wedle praw i porządku natury. *Wszystko powraca naturalnie do swego pierwiastku.* 3) = bez przesady, po prostu, bez wyszukania, bez wysilenia się, łatwo. *Mówić, pisać naturalnie, ob. Naturalność.* 3)= właściwie, zwyczajnie do pojęcia. *To się stało bardzo naturalnie. To nie naturalnie, ob. Nienaturalnie, Nadnaturalnie.* 4) = zapewnie, istotnie, tak jest. *A naturalnie!* 5) = ze spój. *że*; domyślasz się, pojmujesz, ma się rozumieć. *Naturalnie, że mu odmówiłem.*

Naturalność, **ści**, *blm. ż.* 1) podobieństwo do rzeczy nie zdziałanych sztuką do tego co się w przyrodzeniu z przyrodzenia znajduje. *Naturalność układu obrazu. Jaka naturalność w tém drzewie odmalowaném!* 2)= prostota, szczerota, nieprzesadność. *Naturalność mowy, układu.*

Naturalny, **a**, **e**, *p.* 1) przyrodzony. *Historja naturalna. Gabinet naturalny. Naturalny układ roślin, ob. Układ.* 2) = taki jak dała natura, nie sztuczny, wrodzony. *Wody naturalne i sztuczne. Rozum, dowcip naturalny. Włosy naturalne*, nie peruka. 3) = nie przesadny, przyzwoity. *Ma układ bardzo naturalny.* 4)= (o potomstwie) nieprawy, nie ze ślubnych małżonków spłodzony. *Syn naturalny.*

Naturbować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* nakłopotać, frasunku wiele zadać komu, naniepokoić. = **się**, *złz.* nakłopotać się, nabiedzić się.

Naturka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Natura*) zły charakter, złośliwość.

Naturyzm, **u**, *blm. m.* mniemanie, że natura sama przez się powstała.

Natuszyć, **ył**, **y**, *scz. dk. kuch.* wiele czego utuszyć; tuszeniem ugotować. *Natuszył garnek kapusty.* **Natuszyć się**, **ył—, y—**, *złz. dk.* 1) dość się utuszyć, ugotować. 2)= *prze.* przez długi czas mieć otuchę, nadzieję, do stracenia jéj.

Natwardnieć, **ał**, **nieje**, *v.* **Natwardzieć**, **ał**, **dzieje**, *zn. dk.* stać się nieco twardym.

Natwardzić, **ił**, **i**, *scz. dk.* dość twardém co uczynić.

Natworzyć, **ył**, **y**, *scz. częst. dk. czego;* wiele czego potworzyć, sprawić, zrobić z niczego coś. *Bóg natworzył światów.* 2) = *fig.* zdziałać, wymyślić, wynaleźć. *Natworzyć wyrazów. Natworzyć podziałów. Natworzyć sobie nieprzyjaciół*, t. j przez robienie czego nieprzyjemnego dla drugich, zasłużyć na ich niechęć. = **się**, *złz. ob. Namnożyć się.*

Natychmiast, *ps.* w zaraz następującéj chwili, wnet, w oka mgnieniu.

Natyk, **u**, *lm.* **i**, *m.* sztuka drzewa służąca do zakrycia pola w ścianie między słupkami, w budowli w słupki stawianéj.

Natykać, **ał**, **a**, *scz. częst. nd.* **Natkać**, **ał**, **a**, *v.* **tcze**, *dk.* **Natknąć**, **ął**, **nie**, *jedn. dk.* 1) a) *co czem, czego gdzie*; napychać, wiele czego napakowywać, nabijać, napełniać wpychaniem. *Natykać kieszenie złotem. Natkać brzuch jedzeniem. Natkać dziecięciu do gęby mięsa. Natknął mieszek cudzą pracą, fig.* zbogacił się z cudzéj pracy. b) = *co, kogo czém, fig.* nasycać, zadawalać, zaspakajać żądzę. *Worki i skrzynie natkać można; ale serca nie natkasz, zawsze chce więcéj. Łakomego niczém nie natkasz.* c) = *czego na co, co czém, czego do czego, v, w co*; wtykaniem nasadzać; gęsto wtykać; wtykaniem przeplatać. *Natykać wyjuków na rożenek dla suszenia. Natykać drogę drzewami. Natkać ogród kwiatami. Natkać włosy perłami. Natkać kwiatów do włosów, v. we włosy, ob. Wtykać, Natykać.* d) = wtykaniem, wbijaniem dawać, wiele nadawać. *Natyka mi w ręce towaru. Natknął mi gruszek do kieszeni, choć nie chciałem brać, ob. Nawtykać.* W języku pospolitym *częst. nd. Natykać* (w znaczeniu a, b, c i d) używa się jako *częst. dk. Natykał kieszeń*, t. j. napełnił. *Natykał mi w ręce rozmaitych rupieci*, t. j. wiele dał w ręce. 2)= *częst. nd.* i *jedn. dk.* a) *kogo na co*; naprowadzać kogo na co, nasuwać. *Natyka mię na słuchanie nieprzyjemności. Natknął na zmowę.* b) = *co na co, v. o co*; nasuwając, przybliżając, uderzać niespodzianie, nadtrącać. *Natknąłem nogę na kamień v. o kamień.* 3) = *częst. nd.* i *dk. czego*; wiele tkać; wyrabiać wiele lub pewną miarę tkaniny. *Natykamy co rok dowiestu postawów sukna. Natkała pięć łokci płótna. Natkać płócienka, perkalu, ob. Tkać.* 4) = *częst. nd.* i *jedn. dk. o czém*; *prze.* napomykać, namieniać, wzmiankę czynić, wzmiankować. *Z tego, co natknąłem, jawnie się okazuje, że... Nie natykaj im o tém. Natknięto mi o téj sprawie, ale nie mogłem rozpatrzyć.* = **się**, *złz.* 1) *Natykać się, nd.* i *Natkać się, dk.* a) nachodzić, napychać się, natłaczać się. *Lud się natyka do sali. Tyle się natkało tłumu, że przejść nie można.* b) = *posp.* najadać się, nażerać się. *Natkał się chlebem, mięsem, v. chleba, mięsa.* 2) *Natykać się, nd.* i *Natknąć się, dk.* a) nasuwać się, nawijać się, nadchodzić, przybywać. *Nie natykaj się, niech kończą zmowę. Natknąłem się na sam czas wzniesienia toastu.* b) = nadchodząc, nasuwając się na co, uderzać się, potykać się. *Natknąłem się na kłodę i o mało nie upadłem.* 3) *Natkać się, dk.* zmordować się robieniem tkaniny, wiele tkać. *Natkałem się przez cały dzień, że aż rękami władać nie mogę. Natkałem się w swém życiu i jedwabiów i zgrzebniny, fig.* zaznałem dobrego i złego. 4) *Natykać się, nd.* i *Natknąć się, dk. prze.* namieniać się, napomykać się. *Jak się o tém wyżej natknęło.*

Natykanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) napychanie. 2)= wiele czego wtykanie; opatrywanie tyczkami. 3)=tkaniem robienie, *ob. Natykać.*

Natykany, **a**, **e**, *im.* od *Natkać*, osnuty, ozdobiony. *Materja złotem i srebrem natykana, ob. Natykać.*

Natylica, **y**, *lm.* **e**, *zool.* (Bipes), *ob. Tylonóg.*

Natyłki, **ów**, *blp. m. zool.* dolne części zadu u niektórych zwierząt częstokroć nabrzmiałe; *posp.* pośladki.

Natynkować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* 1) *co*; tynkiem powlec, *ob. Potynkować.* 2) = *częst. czego*; wiele tynkiem opatrzyć. *Natynkował domów.* = **się**, *złz.* wiele tynkować; znużyć się tynkowaniem. *ob. Tynkować.*

Nauczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nauczyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) wykładać komu co dla wskazania czego nie wié. *Nauka obyczajowa naucza nas, jak być dobrymi, ob. Uczyć.* 2) = nauczaniem wkładać, pobudzać, zachęcać kogo do czego; prawić nauki, morały. *Wiele jest, którzy nauczają, a mało, którzy przyjmują nauki. Nauczać na zło, na dobro.* 3)= strofować, upominać, przykazywać, zabraniać. *Nauczać kogo rozumu, fig* karać. *Nauczyć przez kij skakać, fig. posp.* tak wziąć w kluby, że co chce to robi. *Nauczyć mores*; dać się we znaki. **Nauczać się**, *złz. nd. ob. Uczyć się.* **Nauczyć się**, *złz. dk.* uczeniem się nabyć jaką naukę, posiąść wiadomości, pojąć, zrozumieć. *To on go nauczył wszystkiego złego. Nauczyć kogo czytać, pisać, rachować. Potrzeba nauczyła go oszczędności. Naucz mię jak mam w tym razie postąpić.*

Nauczalny, **a**, **e**, *p.* z czego można się nauczyć.

Nauczanie, **a**, *blm. n.* 1) wykładanie nauk. 2)=układanie, formowanie, kształcenie. 3)= kazanie. 4) = zachęcanie, pobudzanie, prawienie morału. 5)=strofowanie, upominanie, *ob. Nauczać.*

Nauczenie, 1) **a**, *blm. n.* dokonana czynność nauczania. 2)= *ps. prze. ob. Nauczenie.*

Nauczka, **i**, *lm* **i**, *ż. zdr.* od *Nauka*, 1) krótka nauka, lekcja. 2)= upomnienie, wymówka. *Dałem mu małą nauczkę.*

Nauczliwość, **ści**, *blm. ż.* 1) zdolność łatwego nauczenia się; pojętność. 2)= chęć nauki.

Nauczliwy, **a**, **e**, *p.* 1) łatwo się nauczający, pojętny. 2) = dający się łatwo nauczyć; nie trudny do nauczenia się. 3)= chętny, ochotny do uczenia się; przyjmujący naukę

Naucznie, *ps.* z nauką, rozumnie, uczenie.

Nauczny, **a**, **e**, *p.* 1) czego się można nauczyć, nauczający. 2) = *posp.* uczony, rozumny, pełen nauki. *Nauczny człowiek. Nauczny jak rabin żydowski, żart.*

Nauczony, **a**, **e**, *im* od *Nauczyć*, 1) *prze.* uczony, biegły, rozumny. *Gadać komu o rzeczach nauczonych. Niektóre narody, acz same grubemi były, sąsiady nauczone miały.* 2) = doświadczony, wytrawiony, który otrzymał naukę. *Nieszczęściem nauczony. Nauczony dobremi przykładami.* 3) = *fig.* wprawny, zręczny, biegły. *Grać na lutni ręką nauczoną.* 4) = namówiony. *Świadek nauczony jak ma mówić.*

Nauczyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten, który drugiego czego uczy; guwerner, mistrz. *Nauczyciel domowy. Nauczyciel języków. Nauczyciel matematyki.*

Nauczycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ta, która uczy kogo. *Nauczycielka śpiewów, tańców. Lenistwo jest matką i nauczycielką wiela złego.*

Nauczycielowy, **a**, **e**, *p.* do nauczyciela należący.

Nauczycielski, **a**, **e**, *p.* od nauczyciela, od nauczycielstwa, nauczycielowi, lub nauczycielstwu, nauczaniu właściwy. *Powołanie nauczycielskie. Powaga nauczycielska. Ton nauczycielski. Po nauczycielsku, ps.* tak jak nauczyciel, na wzór, na sposób nauczycielski.

Nauczycielstwo, **a**, *lm.* **n.** trudnienie się uczeniem; stan nauczycielski; powinności i obowiązki do stanu nauczycielskiego należące. *Zajmować się nauczycielstwem. Być powołanym na nauczycielstwo.*

Nauczyć, *ob. Nauczać, Uczyć.*

Nauka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) zbiór albo wykład pewnych wiadomości naukowych. *Nauka prawa. Nauki przyrodzone. Nauki ścisłe*, t. j. uzasadnione na niewzruszonych prawdach (jak np. matematyka, jeografja, i t. p.). *Nauki wyzwolone*, t. j. na pewnym systemacie wyrozumowanym opierające się, (jak: filozofja, estetyka, krytyka i t. p.). *Nauki przyrodzone*; na prawach natury (przyrody) oparte. *Nauki piękne*, t. j. przedewszystkiem przez zmysły, estetycznemi kształtami na umysł działające (jak: poezja, malarstwo, muzyka, rzeźbiarstwo, taniec, architektura, i t. p.). 2) = umiejętność, umienie, posiadanie, znajomość nauk, lub pewnéj tylko ich gałęzi. *Człowiek z wielką nauką. Mieć naukę. Człowiek bez nauki.* 3) = nabywanie nauki, przykładanie się do nauk; uczenie się; studjowanie. *Oddać się naukom. Posłać kogo na nauki. Skończyć, odbyć nauki. Pobierać nauki w Wilnie. Czerpać naukę. Oddać kogo na naukę do ślosarza, do kowala, do krawca.* 4) = nauczanie, uczenie, wykładanie wiadomości. *Dawać naukę tańca. Wziąć kogo na naukę.* 5)= objaśnianie, wytłumaczenie, instrukcja, naukowa rada. *Dać komu naukę jak ma w interesie postąpić. Olbracht wojnę na Turka z nauki Kalimacha miał podnieść.* 6)= przestroga upomnienie, bura. *Dać komu porządną naukę. Nieszczęścia drugich powinny być nam nauką, służyć nam za naukę. Przeszedł przez smutną naukę doświadczenia.* 7)=kazanie, wykład publiczny prawd, lub zasad religijnych. *Dziś ksiądz pleban miał z ambony naukę.* 8)=*posp.* rozum, zaleta *To nie wielka nauka ogadywać kogo.*

Nauklér, **a**, *lm.* **owie**, *m. ob. Sternik; Żeglarz.*

Naukładać, **ał**, **a**, *scz. częst. dk.* 1) wiele czego pou kładać *Naukładać książek.* 2) = wiele czego wymyślić, ułożyć. *Naukładać listów.*

Naukolubny, **a**, **e**, *p.* nauki lubiący.

Naukowie, **Naukowò**, *ps.* wedle nauki, ze stanowiska nauki. *Biorąc ten przedmiot naukowie.*

Naukowość, **ści**, *blm. ż.* wartość, cecha, charakter naukowy; uczoność.

Naukowy, **a**, **e**, *p.* od nauk, do nauk służący, naukom właściwy. *Wyrazy naukowe. Książki naukowe. Przedmiot naukowy. Traktat naukowy. Zakład naukowy. Towarzystwo naukowe.*

Naumizgać się, **ał—**, **a—**, *złz. dk.* do woli się poumizgać.

Naumyślnie, *ps.* z umysłu, obmyślnie, samochcąc. *Zrobić co naumyślnie, ob. Umyślnie.*

Naumyślny, *ob. Umyślny.*

Naupljus, **a**, *blm. m. mit* syn Neptuna, argonauta.

Naurągać się, **ał—**, **a—**, *złz. dk. komu, v. z kogo;* do woli się naśmiać, naszydzić.

Nauszka, **i**, *lm.* **i**, *ż. v.* **Nauszница**, **y**, *lm.* **e**, *ż. ob. Zauszница.*

Nauszник, **a**, 1) *lm.* **i**. *m.* poduszeczka. 2)=, *lm.* **i**, *ż.* chustka, obwiązanie, materacyk, pas na uszy. 3) =, *lm.* **cy**. *prze.* pochlebca i-razem powiernik, *ob. Zausznik.*

Nauszniczy, **a**, **e**, *p. prze. ob. Zauszniczy.*

Nauszny, **a**, **e**, *p.* na uszach się znajdujący.

Nautur, **a**, *blm. m. mit.* z przydomkiem *Andwarowy*, jest on pierścień, który odebrał Lodur Andwarowi, a na którym ciążyło srogie przekleństwo, iż każdy zginie, co go posiada.

Nauzytous, **a**, *blm. m. mit.* syn Neptuna.

Naużywać, **ał**, **a**, *scz. dk. v.* **Nanżywać się**, *złz. dk. czego*; wiele czego używać; ponawiając używanie do woli, do sytości, do znudzenia się użyć.

Nawa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob. Okręt, Statek.* 2)= wnętrze kościoła. *Nawa kościoła Najświętszej Panny.*

Nawabiać, **ał**, **a**, *scz częst. nd.* **Nawabić**, **ił**, **i**, *dk.* dosyć przywabiać, wabiąc zjednywać, sprowadzać. *Nawabia młodych chłopców. Nawabić ptaków.*

Nawadzić się, **ił—**, **i—**, *złz. dk. z kim*; długo, dosyć z kim się powadzić, pokłócić, poważnić się.

Nawalać, **ał**, **a**, *scz. dk. czego*; wiele czego powalać, zbrukać. *Nawalać rękawiczek; ob. Walać.*

Nawalać, **ał**, **a**, *scz. częst. nd.* **Nawalić**, **ił**, **i**, *dk. czego;* 1) wiele czego obalać. *Wiatr nawalił drzew.* 2)=wiele czego zwalać do kupy; waląc narzucać. *Za wiele mi nawalasz na plecy. Nawalił stos odzienia. Nawalił pełny piec drew.* 3)=*fig. posp.* nadawywać, napychać wiele. *Nawalić czego w brzuch*; najeść się, napchać się jedzeniem. 4)=*fig.* narzucać, nadawać wiele. *Nawalać komu roboty.*

Nawalnica, *v.* **Nawałnica**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) dészcz nawałny, ulewa, burza. *Straszna nawalnica spotkała mię w drodze.* 2)=*fig.* trwoga, niepokój, zamieszanie.

Nawalnie, *ps.* 1) gromadnie, nawałem. 2)= gwałtownie, natarczywie

Nawalnisty, **a**, **e**, *p.* nawałom, burzom podległy.

Nawalny, **a**, **e**, *p.* 1) nawałem nalegający, nacierający, napadający, gromadny, niezliczony. *Sprawy nawalne. Wtargnąć z wojskiem nawalném. Hufce nieprzyjaciół nawalnych.* 2)=burzliwy, gwałtowny, nutarczywy. *Dészcz nawalny. Wiatr nawalny. Noc nawalna. Prędkość nawalna*, t. j. impet. 3) = *sztuka;* sztuka drzewa gruba, do których potrzeba mocniejszych ramion, *v.* drągów grubszych, jak zwykle do drzewa średniéj wielkości.

Nawałność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* burza, ulewa, *ob. Nawalnica; fig.* gwałtowność natarcie jakich nieprzyjemności, mnóstno kłopotów (używa się częściéj w znacz. fig.).

Nawał, **u**, *blm. m.* 1) tłum, ogrom, nacisk, nagromadzenie się. *Nieprzyjaciel niezmiernym nawałem pod miasto nastąpił. Nawał spraw, zatrudnień, pracy.* 2)= *med.* (congestio), napływ krwi do jakiegokolwiek narzędzia.

Nawałnica, *ob. Nawalnica*

Nawałnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Thalassidroma), *zool.* ptak z rzędu *Pietwonogich*, rodzaju Petreli; gatunki jego: 1= *Licz'a* (T. Leachii) 2 = *Wilson'a* (T. Wilsonii). 3 = *szczudlaty* (T. grallaria). 4=*burzowy* (T. pelagica). 5= *Fregata* (T. Fregatta). 6=*modry* (T. orientalis).

Nawałność, *ob. Nawalność.*

Nawar, **u**, *blm. m* osad w naczyniach metalowych, używających się do ogrzewania wody (np. w kotłach browarnych, samowarach); kamienie stąd tworzące się na wewnętrznéj ścianie naczyń. *Zebrało się dużo nawaru. Oczyścić samowar z nawaru.*

Nawara, **y**, *lm.* **y**, *ż.* co się warzy, gotuje; karm', warzone jadło. *Nawara dla psów.*

Nawarcholić, **ił**, **i**, *sm. dk.* wiele warchołu, hałasu, wrzawy, kłótni narobić.

Nawarzyć, **ył**, **y**, *scz. dk. czego;* dosyć czego nagotować, uwarzyć. *Nawarzyć potraw. Nawarzyć piwa, fig.*

stać się powodem biedy, kłopotu, kłótni. *Kto tego piwa nawarzył, niech ten i wypije. Czego panowie nawarzą, tem się poddani poparzą, przys.* panowie się kłócą, a poddani cierpią *Nawarzyć złego, fig.* nabroić.

Naważać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Naważyć,ył, y,** *dk.* 1) wiele odważać wagą. *Codzień nawożą siana do 300 pudów. Nawarzył 10 funtów.* 2) = więcej kłaść czego niż na wagę potrzeba, *ob. Nadważać.* 3) = *prze.* ważyć, łożyć na co. 4) = *prze.* przedsiębrać, postanawiać. = **się,** *złz. mało ui.* 1) walać się. *Szata na obie strony nawoża się.* 2) = *fig.* chwiać się; w niepewności na tę i na ową stronę myśl podawać. 3) = odważać się, decydować się.

Nawąchać się, ał—, a—, *złz. dk. czego;* dosyć powąchać, długo wąchać. *Nawąchać się smrodu. Nawąchać się prochu. fig posp.* długo służyć w wojsku, a szczególniej w wielu bitwach brać udział; dużo prochu strzelaniem napsuć.

Nawątlić, ił, i, *scz. dk.* 1) *częst. czego;* wiele czego naosłabiać. 2) = nadwątlić, nadsłabić, *ob. Nadwątlać.*

Nawątrobny, a, e, *p. med.* działający na wątrobę.

Nawbijać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele czego powbijać, *Nawbijać kołków, ćwieków.*

Nawecować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *co;* dosyć, ile trzeba naostrzyć (brzytwę, scyzoryk). 2) = *częst. czego;* wiele powecować, naostrzyć. *Nawecował dziś nie mało brzytew.*

Naweselić się, ił—, i—, *złz. dk.* dość wesela zażyć, wiele się radować, cieszyć się; weselić się aż do sytości.

Nawet, *ps.* 1) *prze.* naostatek, na koniec, na dokończenie. 2) = nadto. *Powiem ci nawet i to. Nie tylko pieniądze, ale nawet i majątek przegrał w karty.* 3) = chociażby. *Nawet głuchy usłyszałby tak mocne kołatanie.*

Nawetować, ał, uje, *scz. dk. prze.* dobry, dostateczny, surowy dać odwet, skarcenie, *ob. Wetować.*

Nawędrować się, ał—, uje—, *złz. dk.* wiele, długo wędrować; odbyć wędrówki aż do zmordowania się. *Nie mało się nawędrowałem po świecie.*

Nawędzić, ił, i, *scz. częst. dk.* wiele czego powędzić. *Nawędził kiełbas, szynek, różnego mięsiwa.*

Nawęgielnik, *ob. Narożnik.*

Nawiać, *ob. Nawiewać.*

Nawias, u, *lm.* **y,** *m.* znak pisarski ( ); dwie podłużne kreski, między któremi umieszcza się jaka myśl wtrącona. *Położyć co w nawiasie. Umieścić co w nawiasie. Wziąć jakie wyrazy, jaką myśl w nawias. Zacząć nawias. Zamknąć nawias. To się pisze, kładzie między nawiasami.*

Nawiasem, *v.* **Nawiasowo,** *ps.* 1) ubocznie, nieprzywiązując niby wiele wagi. *Wspomnieć o czém nawiasem. Mówiąc nawiasem.* 2) = czasami, z przypadku. *To się nie nawiasem stało. Robić wiersze nawiasem.* 3) = *nieuż.* łukowato, krzywo, wygięto jak nawias.

Nawiasowy, a, e, *p.* 1) w nawiasach znajdujący się, położony między nawiasami. *Zdanie nawiasowe. Myśl nawiasowa.* 2) = przypadkowy, trafunkowy, przygodny. *Nawiasowe spotkanie. Nawiasowa znajomość. Nawiasowi przyjaciele, goście.* 3) = *nieuż.* łukowaty, wygięty, krzywy.

Nawiązanie, a, 1) *blm. n.* przywiązanie, uwiązanie, umocowanie czego na czém. *Nawiązanie struny na skrzypce.* 2) =, *lm.* **a,** *n. ob. Nawiązka.*

Nawiązany, a, e, *im. na czém, od Nawiązać, ob. Nawiązywać.*

Nawiązka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) czém nawiązują bandaż. *Nawiązki cyrulik przyłożył.* 2) = pęk nawiązany. 3) = *prze.* wynagrodzenie, sztraf za pokrzywdzenie kogo. *Zyskać nawiązkę.* 4) = naddatek, lichwa. *Oddać co komu z nawiązką. Przyganiasz mi, oddam ci to z nawiązką.* 5) = *myś.* sidło z przynętą na zwierzęta sające.

Nawiązywać, ał, uje, *scz. nd.* **Nawiązać, ał, że,** *dk.* 1) co *na co;* przywiązywać na co, do czego; napinać, naciągać. *Nawiązywać struny na arfę. Nawiązać cięciwę na łuk. Nawiązać psa na powróz, ob. Uwiązywać.* 2) = *czego;* wiele czego związywać, zawiązywać. *Nawiązywać węzłów. Nawiązać pełną chustkę jabłek.* 3) = *prze. praw.* nagradzać, płacić nawiązkę. *Nawiązać rany, szkodę.*

Nawicela, i, *lm.* **e,** *ż. ob. Cadenko.*

Nawichnąć, *ob. Nadwichnąć.*

Nawichrzyć,ył, y, *scz. dk.* wiele powichrzyć, zamieszanie sprawić. *Nawichrzył państw.* = **się,** *złz.* 1) nasycić się robieniem zamieszek. 2) = *posp.* naszaleć się, nadzieciniić się.

Nawicle, a, *blm. n.* dokonana czynność nawijania.

Nawidzieć, ał, i, *scz. dk. kogo; prze.* rad widzieć kogo, lubić kogo, upodobać, z upodobaniem widzieć kogo. *Lubią go obiedwie, a ta młodsza passjami go nawidzi. Dobrego gospodarza każdy nawidzi, chwali.* Teraz używa się tylko z przeczeniem, *ob. Nienawidzieć.*

Nawieczerzać się, ał—, a—, *złz. dk.* skończyć jeść wieczerzę. *Takoż i kielich wziął gdy się nawieczerzał. Gdy się nawieczerzał wprowadzili go do komory.*

Nawieczny, a, e, *p.* na wieki, na zawsze, wieki trwać mający. *I kiedy sama wystarczała miłość do postanowień o nawiecznej doli.*

Nawiedzać, ał, a, *scz. nd* **Nawiedzić, ił, i,** *dk.* 1) przybywać do kogo w chęci dowiedzenia się o nim, odwiedzać. *Wyciąga tego uprzejmość sąsiedzka, żeby się nawiedzać. Nawiedzać chorych, więźniów. Położnicę nawiedzić.* 2) = *fig. kogo;* (o Bogu) trapić, umartwiać, dotykać kogo nieszczęściem. *Kogo Bóg miłuje, tego i nawiedza. Bóg nawiedził nas głodem, wojną, powietrzem.* 3) = dotykać opętaniem, szaleństwem. *Nawiedziło go, nieos.* opętało go. *Przez dwie staruszki nawiedzone przemówił djabeł. Lata jak furja, jak nawiedzona.* 4) = *komu skórę, grzbiet; fig. posp.* trzepać komu skórę, bić kogo. *Cieszyłabym się gdyby ci czasem skórę nawiedzał za twoje głupstwo.*

Nawiedzanie, a, *blm. n.* odwiedzanie, bywanie czyje dla dowiedzenia się o kim, dla widzenia się z kim.

Nawiedzenie, a, *blm. n.* 1) jednorazowa czynność odwiedzin. *Nawiedzenie N. P. Maryi.* 2) = *od Boga, v. Boskie. Boże;* kara dla upomnienia, doświadczenie, ciężka próba, krzyż. 3) = opętanie. 4) = *bł. nieuż. ob. Naprowadzenie.* 5) = *med. ob. Inkubacja.*

Nawiedziciel, a, *lm.* **e, m** ten co nawiedza, odwiedzający.

Nawiedzicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta co nawiedza, odwiedzająca.

Nawiedzić, *ob. Nawiedzać.*

Nawiedziny, dzin, *blp. ż.* odwiedziny, cel, skutek nawiedzania. *Przyjść do kogo w nawiedziny Nawiedziny przyjaciół.*

Nawiedzony, a, e, *im.* od *Nawiedzić, ob. Nawiedzać.*

Nawierać, ał, a, *sn. nd.* zaczynać wrzeć, gotować się, (o potrawach zaczynających już nabierać smaku). *Rosół, sztuka mięsa już nawiera.*

Nawiercać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Nawiercić, ił, i,** *dk.* 1) wiele przewiercać, wiele narabiać (np. dziur) wierceniem, świdrowaniem. *Nawiercić dziur.* 2) =, *dk.* **Nawiercieć,** *scz.* i *n.* zacząć wiercić; wiele kręcić, wywijać. *Koń ciggle ogonem nawiercał.* **Nawiercieć się,** *złz. dk.* dużo się nakręcić, wywijać. *Wiełem się dziś nawiercił.*

Nawieszać, ał, a, *scz. częst.* 1) *nd. co, czego;* wiele wieszać, zawieszać, rozwieszać. *Nawieszasz na nią niepotrzebnie tyle sukien, że się obróci nie potrafi, ob. Zawieszać.* 2) = *dk. czego;* wiele czego na czém powiesić, pozawieszać. *Nawieszała bielizny. Nawieszał nie mało ludzi. ob. Natawieszać.*

Nawieś, si, *blm. ż.* śnieg wilgotny w czasie ciszy płatami wielkiemi padający, na gałęziach szczególniéj drzew iglastych osiadający; śnieg na gałęziach zawieszony.

Nawieść, *ob. Nawodzić.*

Nawietka, *ob. Namiotka.*

Nawietrzenie, a, *lm. a, n.* zaziębienie z ciągu wiatrem chłodnym; zawianie. *Z nawietrzenia ciężkie bóle powstają. Lekarstwo od nawietrzenia.*

Nawietrzny, a, e, *p.* na wiatr wystawiony.

Nawiewać, ał, a, *nd.* **Nawiać, ał, eje,** *dk.* 1) *sn.* wiać na kogo, na co. *Tak mi nawiało na ramię, żem dostał reumatyzmu.* 2) = *scz.* wiatrem nanosić. *Nawiewa śniegu do sieni. Nawiało piasku.*

Nawiezienie, a, *blm. n.* 1) dostarczenie, zwiezienie czego dla nasypania na wierzch, dla zasypania, pokrycia. *Nawiezienie grobli piaskiem.* 2) = zagnojenie. *Dla nawiezienia jednego morga potrzeba nawozu...*

Nawieźć, *ob. Nawozić.*

Nawija, ji, *lm.* **je,** *ż. prze.* chmura strzał, kul.

Nawijać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Nawinąć, ął, nie,** *dk. co na co;* zwijać co na wierzch czego. *Nawijać nici na kłębek. Nawijać przędzę na cewki. Nawinąć krosna,* t. j. osnowę na wątek tkacki, czyli nawój. *Nawijać nitkę na palec. Nawinąć bieliznę na walek do walkowania, lub w maglach.* 2) = i **Nawić, ił, ije,** *dk. czego;* wiele wić, splatać, skręcać. *Nawija wianków. Nawił sznurków.* = **się,** *złz. nd.* **Nawinąć się,** *dk. komu, v. komu przed oczy, v. komu pod rękę;* natrącać się, napotykać się niespodzianie, wpadać w rękę. *Niszczą, co się tylko nawija. Kradnie, co się tylko mu pod rękę nawinie Nawinąć się komu na oczy. Niech się mi na oczy nie nawija;* niech się nie pokazuje. *Czy się w oczach nawijają;* pokazują się, występują.

Nawijanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nawijać;* nakręcanie.

Nawilec, ał, i, *sn. dk. nieuż.* oszaleć, oglupieć ze strachu.

Nawinienie, *v.* **Nawinięcie, a,** *blm. n.* 1) nakręcenie, nawicie. 2) = nasunienie czego komu przed oczy. = **się,** *zmk.* nasunienie się, wpadnienie pod rękę.

Nawis, u, *lm.* **y,** *m.* to co się zwiesza, zwisa; co wysterka pochyło. *Nawisem; psł.* pochyło.

Nawlec, *ob. Nawlekać.*

Nawleczenie, a, 1) *blm. n.* wleczeniem nagromadzenie, skupienie, ściągnięcie do gromady. 2) = *blm.* a) zaciągnienie nitki w uszko igielne. *Nawleczenie igły cienkiej nie łatwe.* b) = nanizanie, zebranie na nitkę paciorek i t. p. rzeczy. *Nawleczenie różańca.* c) = wdzianie, włożenie nawleczki na poduszkę, lub pokrycie mebłów powłoczkami. *Nawleczenie krzeseł, sofy.* 3) =, *lm.* **a, n.** tkanina, którą się co powleka, nawleka, przykrywa; powłoczka, kapka. *Kupił adamaszku na nawleczenie mebli. Krzesła bez nawleczenia.*

Nawleczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) wierzchnia powłoczka na poduszce w kształcie worka, co się wkłada na poszewkę. *Włożyć nawleczkę na poduszkę.* 2) = nawleczenie, powłoczka, kapka którą się mebel dla ochrony od pyłu oszywa. *Zdjąć z krzesła nawleczkę.*

Nawleczony, a, e, *im.* od *Nawlec.* naciągniony, przewleczony. *Nawleczona igła;* mająca nitkę przeciągniętą przez uszko. *Nawleczona poduszka;* mająca na sobie nawleczkę, *ob. Powleczony. Nawleczone krzesła, meble;* z powleczkami, z nawleczeniem, z kapkami, *ob. Pokryty.*

Nawlekacz, a, *lm.* **e, m.** ten, który nawleka.

Nawlekać, ał, a, *scz. nd.* **Nawlec, ekł, ecze,** *dk.* 1) *co;* a) wtykać nić w ucho igły. *Nawlekać igłę.* b) = nizać, na nitkę zbierać. *Nawlekać korale, paciorki.* 2) = *co;* wkładać nawleczkę, powleczenie na co. *Nawlekać powłoczkę, pościel. Nawlec krzesła, meble.* 3) = i *częst. dk.* **Nawłóczyć, ył, y,** a) *czego;* ściąganiem, wleczeniem do jednego miejsca z różnych stron, wiele czego nagromadzać. *Nawlekać chróstu na miejsce gdzie się ma spalić. Nawlec drew na całą zimę. Nawłóczyć zapasów. Lis nawłóczył sobie żywności.* b) = *kogo;* (tylko *częst. dk.*), *ob. Nawłóczyć.* = **się,** *złz.* nagromadzać się tłumnie, zwlekając się, schodząc się z różnych stron. *Ledwie zapowiedziano widowisko, już się nawleka chałastra. Nawlekło się Bóg wie skąd tyle tłumu, że ani przebić się przezeń. ob. Zwlekać się, Nazwlekać się.*

Nawlekanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nawlekać;* naciąganie, nagromadzanie, pokrywanie czego czém.

Nawłaczany, *prze. ob. Kosmaty.*

Nawłoczenie, *ob. Nawleczenie.*

Nawłoć, ci, *blm. ż. bot.* (Solidago), roślina z działu *promienistych,* należąca do klasy 19ej (*Zrostogłówkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatun. = *pospolita* (S. Virgaurea), zwana *trankiem, v. prosianą włocią, głowienkami czerwonemi,* dość pospolita; cała roślina jest gorzkawa i trochę aromatyczna, w dawniejszéj medycynie miała wziętość; = *zdrobniała* (S. minuta), jest odmianą tegoż gatunku.

Nawłok, u, *lm.* **i,** *m. ob. Nawleczka.*

Nawłoka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *rybac.* u sieci powróz gruby, na który się sieć nawleka 2) = sznurek, na który się co nawleka. *Nawłoka u woreczka, kieski. Nawłoka u szlafroka. Spodnie, gatki na nawłoce;* na tasiemce ściągane.

Nawłóczka, i, *lm.* **i,** *ż.* igła do zawlekania.

Nawłóczyć, ył, y, *scz. dk.* 1) *co; ob. Nawlekać.* 2) = *kogo;* wiele kogo naciągać; długo kogo wodzić gdy niechce, włóczyć z sobą. *Nawłóczył mię po wszystkich kątach miasta.* = **się,** *złz. dk.* włócząc się aż do zmordowania, nawędrować się, naciągać się po różnych krajach, v. miejscach.

Nawłóknniający, a, e, *p.* (fibrinans, hyperinoticus, plasticus), przysparzający ilość włóknika we krwi.

Nawodniać, ał, a, *scz. nd.* **Nawodnić, ił, i,** *dk.* wodą co napuszczać, napełniać, zalewać, pokrywać. *Nawodniać staw, kanał. Nawodnić łąkę.*

Nawodnica, y, *blm. ż. ob. Wodotok.*

Nawodnienie, a, 1) *blm. n.* napełnienie, zalanie, pokrycie wodą. *Nawodnienie kanału. Nawodnienie łąki.* 2) =, *lm.* **a,** *n.* rozlew wody, powódź, potopa. *Od ciągłego deszczu stało się wielkie nawodnienie. W tym roku rzadkie bywały nawodnienia.* 3) = *med.* (oedema), *ob. Opuchlina.*

Nawodniony, a, e, *im.* od *Nawodnić;* wodą napełniony, zalany. *Staw nawodniony. Łąka nawodniona.*

Nawodny, a, e, *p.* 1) na wodzie będący; śród wody znajdujący się. *Ptastwo nawodne.* 2) = *prze.* nad wodą położony. *Miasto nawodne. ob. Nadwodny.*

Nawodziciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten, co nawodzi; naprowadzacz, przewodnik.

Nawodzić, ił, i, *scz. nd.* **Nawieść, wiodł, wiedzie,** *dk.* 1) *kogo do czego;* naprowadzać na co, nakierowywać, przywodzić, wprowadzać, nawracać. *Nawodzisz go na dobrą drogę. Nawieść kogo do cnoty. Nawodzi mię na ten krok tak niebezpieczny.* 2) = *czego;* przyprowadzając, wiodąc nagromadzać. *Nawodzą bydła na tary. Nawiedli koni na pastwisko* 3) = *fig. co na kogo;* naprowadzać, ściągać, przyczyniać co komu, stawać się powodem, sprawcą czego (szczeg. złego). *Nawieść na kogo hańbę, zniewagę* 4) = *prze. z kogo, z czego;* przywodzić, przytaczać, cytować. *Nawodzić z Pisma Ś.*

Nawojka, i, *lm.* **i,** *ż. prze. ob. Grzesznica.*

Nawojować się, ał—, uje—, *złz. dk.* dosyć powojować; wojować aż do zmordowania się.

Nawojowy, a, e, *p.* od nawoju. *Przędza nawojowa. Rękojeść nawojowa. Wałek nawojowy.*

Nawołać, *ob. Nawoływać.*

Nawołomny, a, e, *p* rozbijający nawy, statki, okręty. *Nawołomne przebył morskie nory.*

Nawoływać, ał, a, *scz nd.* **Nawołać, ał, a,** *dk.* 1) na pewne miejsce jakie przywoływać, przyzywać; mocno wołać na kogo. *Nawoływać psy. Nawoływać uciekających.* 2) = *częst.* wiele nagromadzać przywoływaniem. *Nawołuje mnóstwo ludzi. Nawołał sąsiadów.* **Nawołać się,** *złz.* wołając zmordować się; wołać długo, ciągle.

Nawoskować, ał, uje, *v. prze.* **Nawoszczyć, ył, y,** *scz. dk.* 1) *co;* woskiem natrzeć, napuścić. *Nawoskować posadzkę. Nawoskować nitkę, ob. Woskować.* 2) = *częst. czego;* wiele rzeczy powoskować.

Nawozić, ił, i, *scz częst. nd.* **Nawieźć, wiózł, wiezie,** *dk.* 1) *czego;* wiele czego zwozić, dostawiać, dostarczać. *Nawożą dziś na rynek wiele zboża. Nawieźli do nas mnóstwo towarów.* 2) = *co; rol.* dostarczać gruntowi nawozu, piasku, i t. p. *Nawozić rolę. Nawieźć grunt gliniasty piaskiem.* 3) = *czém;* zasypywać, pokrywać czém. *Nawozić ziemią dół, rów.*

Nawozowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. zool.* gatunek muchy, w gnoju jaja swe składającéj.

Nawożny, a, e, *p.* nagnojony, nawieziony. *Grunt nawożny. Rola, ziemia nawożna Pole nawożne.*

Nawożenie, a, *blm. n.* wożeniem nagromadzanie, sprowadzanie, zwożenie. *Nawożenie faszyny i żwiru na groblę, Nawożenie cegieł i kamieni na budowlę, ob. Nawiezienie.*

Nawód, odu, *lm.* **ody,** *m. prze.* 1) *ob. Namowa.* 2) = *ob. Nawrót.*

Nawój, oju, *lm.* **oje,** *m.* 1) wał, wałek w krosnach, w warstacie tkackim, na którym przędzę, osnowę nawijają. *Już osnowa na nawoju. Zwijać na nawój przędzę.* 2) = wątek, osnowa, przędza nawinięta do tkania.

Nawóz, ozu, *lm.* **ozy,** *m.* 1) to co jest dostarczone, przywiezione, pospołu z wyobrażeniem czynności; dowóz. *Nawóz żywności, towarów. Dzisiaj wielki nawóz na rynku. Najtaniéj się kupują produkty w czasie wielkiego nawozu.* 2) = to co się nawozi dla zasypania dołów, rowów, nierówności, jako to: ziemia, piasek, śmiecie. 3) = gnój z obór i wszystko czém się nawozi rola dla jéj użyźnienia. *Nawóz bydlęcy. Nawóz zielony,* t. j. rośliny przed zakwitnięciem zaorane dla użyźnienia gruntu. *Nawozy sztuczne,*

jako guano, kompost, i t. p. *Margiel przedziwnym jest nawozem.*

Nawpuszczać, ał, a, *scz. dk. kogo, dokąd*; wiele powpuszczać. *Nawpuszczał mnóstwo ludzi.*

Nawracacz, *v.* **Nawróciciel, a,** *lm.* **e,** *m.* który nawraca.

Nawracać, ał, a, *scz. nd.* **Nawrócić, ił, i,** *dk.* 1) *co dokąd*; zwracać, skierowywać, obracać dokąd. *Nawracać konie ku domowi. Niech stangret nawróci* (dom. *konie*). *Nawracaj* (dom. *powóz*). *Nawróć na prawo, na lewo. Nawróć wóz na drogę.* 2) = *fig. kogo do czego, v. na co*; zwracać kogo ku temu co zaniedbał, starać się namówić, zwrócić kogo do dawniejszych zasad. *Nawracać grzesznika. Nawracać kogo do cnoty. Nawrócić kogo do Boga.* 3) = *kogo, fig.* nauczać, powoływać. *Nawracać pogan. Jagiełło kazał nawracać lud na wiarę chrześcijańską. Nawrócić innych do swego zdania.* 4) = *co*; szyć z nawrótką, t. j. po zrobieniu szwu przed igłą, brzeg zawracając przyszywać go nakształt obrębku. *Koszule szyją się nawracając brzeg szwu.* = **się,** *złz.* wracać się, powracać. *Nawrócić się do kogo, prze Nawracać się do Boga, do wiary.*

Nawracanie, a, *blm. n.* 1) zwracanie, skierowywanie czego. *Nawracanie powozu na drogę.* 2) = *fig.* nauczanie, powoływanie, doprowadzanie; oświecanie w prawdach religijnych. *Nawracanie pogan do wiary katolickiej. Chęć, żądza, gorliwość w nawracaniu. Instytut do nawracania pogan.* 3) = zwracanie kogo ku temu co zaniedbał. *Pracować nad nawracaniem grzeszników.*

Nawrażać, ał, a, *scz. dk.* wiele powrażać, powbijać.

Nawrócenie, a, *blm. n.* dokonana, *v.* jednorazowa czynność nawracania.

Nawrócicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta co nawraca.

Nawrócić, *ob. Nawracać.*

Nawróg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Noterus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, drapieżnych (Virej).

Nawrót, u, *v.* **otu,** *lm.* **y,** *v.* **oty,** *m.* 1) zakręt, zalom, zawrót. *Rzeka ta trudna do nawigacji, dla wielkiego kręcenia i nawrótów.* 2) = *prze.* powrót, powrócenie. *Kazimierz z Malborka do Polski nawrotu przybliżył. Raz uciekłszy, już żadnego nawrotu nie mają.* 3) = paroksyzm, perjodyczne powracanie. *Bywają zimnice nawrotami powracające.* 4) = powtórzenie. *Robić co kilką nawrotami.* 5) = *prze.* zadość uczynienie, nagrodzenie, przywrócenie. *Choćbyś dobył miecza na przyjaciela, nie rozpaczaj, bo jest nawrót.* 6) = *słońca*; czas kiedy się ziemia ku słońcu zbliżać, lub oddalać zaczyna. *Nawrót słońca zimowy, letni.* 7) = *bot.* a) (Lithospermum), roślina z rodziny *ogórecznikowatych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *polny* (L. arvense), rośnie wszędzie na miejscach plonnych, suchych, łodygę ma pół łokciową, kwiaty drobne, korony żółtawobiałe, ziarná zmarszczone, czarniawe; = *lekarski* (L. officinale), przytrafia się na miejscach suchych, gliniastych; wyższy od poprzedzającego; owoce białawe, całkiem gładkie i lśniące. b) = (Cytisus austriacus), roślina stanowiąca gatunek *Szczodrzenicy.*

Nawrótek, tka, *lm.* **tki,** *m. prow.* (w okol. Warsz.) nazwa rośliny *Gwiazdosz pospolity* (Alchemilla vulgaris).

Nawrótka, i, *lm.* **i,** *ż.* szwu nawróconego załamanie, obrębek. *Szew z nawrótką, bez nawrótki. Szyć z nawrótką*, t. j. nawracając.

Nawrótnie, *ps.* powtórnie, zwracając się po raz drugi.

Nawrótnik, a, *lm.* **i,** *m. bot. ob. Gwiazdosz.*

Nawrótny, a, e, p. 1) mogący się zwrócić, *ob. Nienawrótny.* 2) = *koło, as. ob. Zwrotnik.*

Nawróżyć, ył, y, *scz. dk.* wiele powróżyć, wiele wróżb powiedzieć. = **się,** *złz.* wróżyć aż do zmordowania się, dość powróżyć.

Nawruc, *v.* **Newruc, u,** *blm m. mit.* świątek perski na cześć boga Djorfa, gdy słońce zimowe w grudniu *nawraca się ku górze.*

Nawrzały, a, e, *im.* od *Nawrzeć.* 1) od gotowania czego nasiąkły, napojony, przejęty. 2) = pełen od warzenia osadu. *Samowar nawrzały, trzeba go wybielić.*

Nawrzeć, wrzał, *v.* **warł, wrze,** *sn. dk.* 1) *czego, czém*; nasiąknąć, napoić się czém przez warzenie. *Garnek nawrzał tłustości* 2) = *fig.* napoić się, przejąć się. *Jus był z młodości woli swojej nawrzał.* 3) = od wrzenia pokryć się nawarem. *Samowar nawrzał.*

Nawrzośnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Siphona), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, długoustych; gatunki europejskie są: 1. *dwumaściasty* (S. tachinaria). 2 = *kropkowany* (S. geniculata). 3 = *siwy* (S. cinerea). 4 = *czarnoczelny* (S. nigrovittata). 5 = *czarnotylny* (S. aurilia).

Nawyciągać, ał, a, *scz. częst. dk. czego skąd.* 1) wiele powyciągać. 2) = *fig.* wiele wyłudzić, wykpić, wydrwić. *Nawyciągać pieniędzy. ob. Wyciągać.*

Nawstecz, *ob. Wstecz.*

Nawszyć, ył, y, *scz. dk. posp.* wszami kogo napuścić, wszy u kogo zapłodzić; *fig.* czém złem zarazić. = **się,** *złz.* wszy wiele się nabrać. *Nawszyć się złém, występkami, fig.* przejąć się niemi.

Nawtórzyca, y, *blm. ż. bot* (Disandra), roślina.

Nawtykać, ał, a, *scz. częst. dk. czego*; wiele powtykać. *Nawtykać zieleniny do święconego. Nawtykać kwiatków we włosy.*

Nawybierać, ał, a, *scz. częst. dk. czego*; wiele powybierać. *Nawybierał sobie co najlepszych owoców. Nawybierać wyrazów ze słownika*; powypisywać.

Nawyć się, ył—, yje—, *złz.* wyjąc zmordować się, długo wyć; *posp. fig.* napłakać się gdy nie ma o co.

Nawydzierać, ał, a, *scz. częst. dk. czego*; wiele powydzierać. *Nawydzierać od ludzi niesłusznie pieniędzy. Co z krzywdą nawydzierał, to mu też wydzierać poczęto.*

Nawydziwiać, ał, a, *scz. częst. dk.* 1) *komu, v.* **Nawydziwiać się,** *złz nad kim*; do woli się napastwić; dziwnie źle postępując, dać się w znaki swém obejściem. *Krzyżacy, gdy się już do woli nad Polską nawydziwiali, do Prus odchodzą.* 2) = *nad czém*; wiele przygan na co wymyślić i powiedzieć.

Nawyganiać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele powyganiać.

Nawykać, ał, a, *sn. nd.* **Nawyknąć, ął,** *v.* **wykł, nie,** *dk. do czego*; przywykać do czego, wkładać się, wprawiać się, wciągać się, nabywać zwyczaju. *Do czego z młodości nawykł, swoje czyni stary. Nawyknąć do jakiej roboty. Nawykaj być jednakim*

Nawykanie, a, *blm. n do czego*; przywykanie do czego, przyzwyczajanie się; wprawianie się do czego.

Nawykłość, ści, *lm.* **ści,** *ż. ob. Nawyknienie, Nałóg.*

Nawykły, a, e, *im.* od *Nawyknąć*; przyzwyczajony, wdrożony. *Nawykły do pracy.*

Nawyknąć, *ob. Nawykać.*

Nawyknienie, *v.* **Nawyknięcie, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) przywyknięcie 2) = zwyczaj, nałóg.

Nawyliczać, ał, a, *scz. częst. dk* wiele wyliczyć. *Nawyliczał nie mało wypadków.*

Nawyłudzać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele czego wyłudzić. *Nawyłudzał u niego bardzo wiele pieniędzy.*

Nawymyślać, ał, a, *scz. częst. dk.* 1) *czego*; wiele czego powymyślać, potworzyć, nakłamać. *Nawymyślał różnych wypadków niby to z życia swego.* 2) = *komu*; nakaprysić, nadąsać się na kogo; wiele niezadowolenia okazać. *Tak tu nam nawymyślał, żeśmy w niczém mu dogodzić nie mogli.* 3 = *prow* wiele rozmaitych przygan komu, *v.* na kogo powiedzieć. *Nawymyślać komu. Nawymyślała na niego.*

Nawynaszać, ał, a, *v.* **Nawynosić, ił, i,** *scz. częst. dk.* wiele czego powynosić; wiele nakraść. *Nawynosiła sobie wszystkiego z mojej spiżarni.*

Nawypuszczać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele wypuścić. *Nawypuszczać więźniów.*

Nawytrząsać, *v.* **Nawytrzęsać, ał, a,** *scz. częst. dk.* 1) wiele powytrząsać. *Nawytrząsać kies, kieszeni swoich. fig.* nie mało kosztu na co wyłożyć. *Nawytrząsać kuflów, fig. posp.* nie mało wypić, wypróżnić kuflów. *fig. Wiele głodny literat nowin nawytrzęsa, Nim się zjawi na stole tłusta sztukamięsa. Nawytrząsać pod nosem, fig. prze.* wiele się nadąsać, nahałasować, naktócić się, nałajać, nawarcholić.

Nawywozić, ił, i, *scz. częst. dk.* wiele czego powywozić.

Nawzajem, *ps. ob. Wzajem, Wzajemnie.*

Nazabijać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pozabijać. *Nazabijał na wojnie nie mało ludzi. Nazabijać zwierzyny.*

Nazaciągać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pozaciągać; nabrać do służby; do zaciągu wojskowego nagromadzić.

Nazad, *ps.* 1) w tył. *Cofać końmi nazad. Odsadzić pojazd nazad, cofając konie w tył.* 2) = na toż samo miejsce. *Wrócić kogo nazad. Wracać się nazad. Iść nazad.* 3) = napowrót, z powrótem. *Nazad wziąć. Nazad odebrać.* 4) = *być, prze.* pozostawać z tyłu, w tyle niezdążyć. *Wyprawił się prędko, nie czekając tych którzy nazad byli.* (Używanie tego wyrazu jest fałszywe, nawet nieprzyzwoite; zastąpić go łatwo wyrażeniem: *Napowrót*).

Nazadawać, ał, a, v. daje, *scz. częst. dk. komu*; wiele ponadawać, pozadawać, przyczynić, sprawić. *Nazadawać mąk komu.*

Nazajutrz, *ps.* dnia następnego po pierwiéj będącym lub być mającym, który wymieniono w czasie przeszłym lub przyszłym, bo w teraźniejszym mówi się *Jutro*). *Nazajutrz po ślubie odjechali. W niedzielę będę u krewnych, a nazajutrz wyjadę.*

Nazajutrze, a, *blm. n. nieuż.* dzień jutrzejszy, *ob. Jutro.*

Nazajutrzny, a, e, p. do jutra należący, jutrzejszy.

Nazakładać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pozakładać. *Nazakładać twierdz, miast, kościołów.*

Nazaprowadzać, ał, a, *scz. częst. dk* 1) *kogo*; wielu pozaprowadzać, przyprowadzając wielu na pewne miejsce. 2) = *fig.* nazakładać, naurządzać, wiele urządzić. *W majątku swoim nazaprowadzał wiele ulepszeń.*

Nazareat, u, *blm. m.* stan, powołanie do świątobliwego życia Nazarejczyków u dawnych Żydów.

Nazarejczyk, *v.* **Nazareńczyk, a,** *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* 1) z Nazaretu lub jego okolic. 2) = nazwa którą dawali Chrystusowi, oraz jego wyznawcom i zwolennikom przeciwnicy jego w pierwszych początkach chrystjanizmu.

Nazarejski, *v.* **Nazareński, a, e,** *p.* 1) z Nazaretu pochodzący. *Jezus Nazarejski.* 2) = do wyznawców Chrysta należący.

Nazarejstwo, a, *blm. n.* 1) (bibl.) życie właściwe Nazarejczykowi ślubowane dla uświątobliwienia się ich. 2) = noszenie się powierzchowne z włosami zapuszczonemi, albo z goleniem głowy, obcinaniem włosów i paleniem ich na ogniu ołtarza.

Nazareń, nia, *lm.* **nie,** *m. v.* **Nazareńczyk,** *ob. Nazarejczyk, Nazareński, Nazarejski.*

Nazawieszać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele czego zawiesić powtarzając czynność zawieszania, *ob. Nawieszać.*

Nazawodzić, ił, i, *scz. częst. dk.* 1) *kogo*; wielu pozawodzić, wielu oszukać. *Nazawodził ludzi.* 2) = *prow. czego, ob. Nazaprowadzać.* = **się,** *złz.* 1) często się zawodzić, wiele zawodu doświadczyć; oszukiwać się często. 2) = wiele się nasilić.

Nazbierać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pozbierać, pozbierać ile trzeba. *Nazbierać jagód, grzybów. Nazbierać kwiatów. Nazbierał pełną krobkę orzechów.* 2) = nagromadzić. *Nazbierać wiele pieniędzy.*

Nazbijać, ał, a, *scz. częst. dk. czego*; wiele pozbijać, *ob. Zbijać.* = **się,** *złz.* do zmordowania się zbijać. *Nazbijał się bruków*; *fig. prze* wiele się wałęsał bez celu.

Nazbyt, *ps.* zbyt, zbytnie, zbyteczne, więcéj niż potrzeba, bardziéj niż wypada; nad miarę; do zbytku, nad potrzebę; za nadto. *Nigdy u nas nie dosyć, chyba kiedy nazbyt. Ma nazbyt wiele sług, koni, psów. Nazbyt często. Nazbyt dobry. Nazbyt wielki. Dosyć, aż nazbyt tego. Nie mam nic nazbyt. Jednemu nazbyt, a drugiemu nic. Kto nazbyt dobrze co chce mieć, gorzej mu się trafia, przys.* zbytnie usiłowanie szkodliwe. *Równie niebezpiecznie być nazbyt prędkim, jak i nazbyt opieszałym. Kto nazbyt ciągnie, prędko ustanie. Co nazbyt, tego i świnie nie chcą, prvys. posp.* we wszystkiém zachowaj miarę.

Nazdobywać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pozdobywać, zawojować. *Nazdobywać miast. Nazdobywać państw.*

Nazdradzać, ał, a, *scz. częst. dk.* wiele pozdradzać, pozwodzić. *Wiele kobiet nazdradzał.*

Nazdryk, a, *lm.* **i,** *m. ob. Łomikamień.*

Nazdychać, ało, a, *nieos. dk.* wiele pozdychać, licznie paść. *Nazdychało nam nie mało owiec z motylicy. Nazdychało dużo ptastwa w skutek gwałownych mrozów.*

Nazdziewać, ał, ewa, *scz, nd.* **Nazdziać, ał, eje,** *dk. prze.* nadawać imię, miano. *Przy chrzcie nazdziewają dzieciom imiona.*

Nazdziwać, ał, a, *sn. dk. nad kim, prze. ob.* *Nawydziwiać.*

Nazewnątrz, *ob. Zewnątrz.*

Nazębek, bka, *lm.* **i,** *m.* 1) pilnik do napiłowywania zębów w pile. 2) = pochwa drewniana na zęby od piły, aby się nie tępiła.

Nazębiać, ał, a, *scz. nd. sierp*; wypiłowywać nowe zęby w stępionym sierpie.

Nazębiec, bca, *blm. m.* (dentifricium, mundicina dentium) proszek lekarski ku ścieraniu nim zębów.

Nazębny, a, e, *p.* na zęby, do zębów się używający. *Proszek nazębny.*

Nazgrzytać, ał, a, *sn. dk. v.* **Nazgrzytać się,** *złz. dk. czém*; wiele, długo pozgrzytać. *Ze złości nogami natupał, zębami nazgrzytał.*

Nazielenić, ił, i, *scz. dk.* zielono pofarbować, pomazać czém zieloném, *ob. nd. Zielenić.*

Naziemny, a, e, *p.* na ziemi znajdujący się.

Nazierać, ał, a, *scz. nd* patrzeć z góry na dół; z boku zazierać; bokiem zyzem ciągle zaglądać, *ob. Naglądać.* 2) = doglądać, pilnować, dopatrywać.

Nazierek, rka, *lm.* **rki,** *m.* 1) nazieranie, naglądanie, patrzanie z góry na dół, albo bokiem, zyzem. *Zaglądać nazierkiem.* 2) = doglądanie, pilnowanie, nadzor; czuwanie. *Iść za kim w nazierki.*

Naziębiać, ał, a, *scz. nd.* **Naziębić, ił, i,** *dk.* czynić, że co naziębnie namrażać. *Naziębiać sobie twarz, nogi. ob. Zaziębiać.* = **się,** *złz. dk.* dość, wiele się oziębiać, namarzać się.

Naziębienie, *v.* **Naziębnięcie, a,** *blm. n.* nachłodzenie, nastudzenie, namrożenie, na zimno wystawienie, *ob. Oziębienie, Zaziębienie.*

Naziębnąć, ziąbł, ziębnie, *v.* **Naziębić się, ił—, i—,** *złz. dk.* zimnem się przejąć, namarznąć się. *Naziębły mu ręce i nogi. Naziąbłem się cały.*

Nazimiec, mca, *lm.* **mce,** *v.* **Nazimek, mka,** *lm.* **mki.** *m.* młode zwierzątko, zostawione na zimę do hodowania, jak np. prosię, cielę, źrebię.

Nazimne, ego, *v.* **Nazimno, a,** *blm. n.* (jus congelatum, jus gelatum, jus concretum, gelatina, cylon, *v.* quilon), galareta, garłeta, galareda, kisielek, istota półprzezroczysta, miękka, sprężysta, trzęska, otrzymująca się przez warzenie istot lekarskich zawierających klej zwierzęcy, lub roślinny, skrobię i t. d.

Nazir, a, *lm* **y,** *v.* **owie,** *m.* (z hebr.) 1) korona, wieniec na głowie, uwieńczenie głowy, gwiazda, świętość. 2) = *fig.* ukoronowany, uwieńczony, najcelniejszy, górujący, panujący, świecący. *Błogosławieństwo ojca waszego niech zstąpi na głowę Józefa, który jest jakby nazir swych braci.*

Nazjeżdżać się, ał—, a, *złz. dk.* w wielkiéj liczbie zjechać się, jadąc po osobno; najechać ze wszystkich stron. *Nazjeżdżało się do nas gości.*

Nazłorzeczyć, ył, y, *scz. dk. komu*; bardzo wiele złorzeczyć, przeklinać; wiele złorzeczeń powiedzieć.

Nazłościć się, ił—, i—, *złz. dk.* złościć się, gniewać się długo; długo się gniewając obrzydzić ten stan i przestać.

Nazmyślać, ał, a, *scz. dk.* 1) *czego*; wiele pozmyślać, nakłamać się dowoli. 2) = *na kogo*; fałszywie o kim nagadać, rzucić na kogo potwarze. 3) = *ob. Nawymyślać.*

Naznaczać, ał, a, *scz. nd.* **Naznaczyć, ył, y,** *dk.* 1) *co*; znakiem piętnować, kłaść znak jaki na czém. *Naznaczać bieliznę. Naznaczyć łyżki swoją cyfrą. Naznaczyć w książce miejsce czytane. Naznaczyć wyraz ołówkiem. ob. Znaczyć.* 2) = *kogo*; odznaczać, cechować, wyróżniać. *Naznaczać piętnem zbrodniarza. Naznaczyć kogo piętnem hańby*; *fig. Natura naznaczyła go. Naznaczył lata panowania swego okrucieństwem.* 3) = zostawiać znaki, ślady. *Naznaczyć drogę swą krwią i zniszczeniem.* 4) = wskazywać, wymieniać *Naznaczać prawdziwą przyczynę, powód czego. Naznaczać koniec, cel, stanowisko. Naznaczyć miejsce i czas widzenia się. Naznaczyć po sobie następcę. Naznaczyć summę na cel dobroczynny. Co komu Bóg naznaczył, to go nie minie. Śmierć a żona od Boga naznaczona, przys. ob. Przeznaczać, Wyznaczać.* 5) = zakreślać, zadawać, dodawać komu oznaczoną ilość czego, na pewien czas oznaczać. *Naznaczać komu robotę. Naznaczył mu pensji* 50 *rub. na rok. Naznaczył mi tydzień do ukończenia téj roboty. Naznaczyć morgi do orania dla każdego z robotników.*

Naznaczanie, a, *blm. n.* 1) kładnienie znaku, pię-

tnowanie, cechowanie. 2) = wyznaczanie, oznaczanie, przeznaczanie. *ob. Naznaczać.*

Naznaczenie, **a**, 1) *blm. n.* dokonana czynność naznaczania. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż. ob Znak, Piętno.*

Naznaczony, **a**, **e**, *im.* od *Naznaczyć.* 1) znakiem napiętnowany, mający znaki wyróżnienia. *Bielizna cyfrą moją naznaczona.* 2) = wyznaczony, wskazany, określony. *Stanowisko naznaczone dla każdego. Na godzinę naznaczoną. Naznaczony trop, myś.* ślad zwierza, po którym już psy goniły.

Naznamionować, *przе. bb. Nacechować.*

Nazwa, **y**, *lm.* **y**, *ż ob. Nazwanie, Nazwisko.*

Nazwać, *ob. Nazywać.*

Nazwanie, **a**, 1) *blm. n.* wymówienie wyrazu nazywającego rzecz lub osobę jaką; mianowanie, wskazanie nazwą rzeczy; oznaczenie. *Nie mamy wyrazu na nazwanie tej rzeczy.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* nazwisko, nazwa. *Rzeczownik jest nazwaniem rzeczy lub osoby.*

Nazwisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) nazwanie. 2) = przezwisko, imię, nazwa familji. *Zmienić nazwisko. Przyjąć cudze nazwisko. Podróżować pod cudzem nazwiskiem. Pisarz znany pod przybranem nazwiskiem. Znać kogo tylko z nazwiska. Wołać kogo po nazwisku. Nazwiskiem*, t. j. nazywający się, mający nazwisko. *Był tu jakiś pan nazwiskiem X. Nazwisko właściciela handlu;* podpis właściciela zakładu.

Nazwiskowy, **a**, **e**, *p.* mający nazwisko, nazwę. *Nazwiskowe odmiany boru.*

Nazwlekać, **ał**, **a**, *scz dk.* 1) *czego z czego;* wiele czego pościągać, nazdzierać, pozdejmować. *Nazwlekać skór;* wiele poodzierać ze skóry. 2) = *czego, posp.* wiele czego naprzyciągać, nawlec, *ob. Nawlekać.* 3) = *fig.* zwloką, odwiekaniem, wiele (np. robót) nagromadzić. *Nazwlekał na jeden dzień tyle zatrudnień.* = **się**, *złz.* 1) nagromadzić się, zejść się gromadnie (w znacz. *pg.*). *Nazwlekało się tłuszczy.* 2) = wiele zwłoki narobić. *Nazwlekał się z robotą.*

Nazwozbiór, **oru**, *lm.* **ory**, *m.* zbiór nazwisk przedmiotów, do jednéj nauki należących. *Nazwozbiór roślinny.*

Nazywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nazwać**, **ał**, **zwie**, *dk.* 1) dać komu nazwę, nazwanie, nazwisko, imię. *Jak go po imieniu nazywają? Jak ją z domu nazywają? Jak ją nazwano?* 2) = mianować. *Nazwiesz mię niepoczciwym jeśli ci nie dotrzymam słowa. Nie wiem jak to nazwać. Tak nazwany. Tego nie można nazwać cnotą. Nie darmo go tak nazwano.* = **się**, *złz.* 1) mieć nazwę, mianować się. *Jak się nazywasz? Nazywa się moim przyjacielem.* 2) = siebie nazywać, dawać sobie jakie miano, tytuł; przywłaszczać je. *Nazywa się księciem, chociaż nim nie jest. Co się nazywa, posp.* w całém znaczeniu. *Piękny, co się nazywa.*

Nażrzeć, 1) **żrzał**, **żrzy**, *scz. dk. przе.* dopilnować, najrzeć, *ob. Nazierać, Naglądać.* 2) =, **żarł**, **żre**, *scz. dk.* i **Nażreć się**, *złz. dk* żrąc najeść się. *Nażarł się ile tylko wlazło. Pies, wieprz nażarł się. Bydło na paszy nażera się.*

Nażabnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Argulus), *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, różnonogich; gatunek jeden: = *mieniący* (A. foliaceus).

Nażalić się, **ił**—, **i**—, *złz. dk.* wiele użaleń powiedzieć, wiele się poskarżyć; długo, dosyć się uskarżać.

Nażalować się, **ał**—, **uje**—, *złz. dk.* wiele nad kim użaleń, ubolewań powtórzyć; mocno kogo żałować.

Nażarcie, **a**, *blm. n.* 1) *przе.* nadgryzienie, nadżarcie. 2) = *med.* nagryzienie, zjedzenie tkanki przezmaterję zjadliwą. = **się**, *zmk pg.* najedzenie się, nakarmienie się, łapczywém chwytaniem pokarmu.

Nażartować się, **ał**—, **uje**—, *złz. z kogo;* wiele, do syta pożartować.

Nażarty, **a**, **e**, *im. pg.* 1) nasycony; co się nażarł, najadł; częściéj używa się z przeczeniem, *ob. Nienażarty.* 2) = nagryziony, nadrapany.

Nażać, *ob. Nażynać.*

Nażądać się, **ał**—, **a**—, *złz. dk. czego;* dosyć, długo żądać, pragnąć, oczekiwać, wyglądać.

Nażebrać, **ał**, **a**, *scz. częst. dk.* żebrząc wiele nazbierać. = **się**, *złz.* długo, do uprzykrzenia żebrać.

Nażeglować się, **a**—, **uje**—, *złz. dk.* do sprzykrzenia sobie pożeglować; długo żeglować.

Nażerać się, **ał**—, **a**—, *złz. nd. v. prov.* **Nażarć się**, **ał**—, **żre**—, *dk. pg.* najadać się, chwytając łapczywie pokarm; jeść nieumiarkowanie, z zawziętością. *Nażera się a potém choruje z niestrawności. Nażarł się mnie, fig.* mocno mię zmartwił, zgryzł. *ob. Żarć.*

Nażeranie się, **a**—, *blm. n. pg.* najadanie się, nażadowywanie żołądka nad miarę.

Nażłabiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nażłobić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *częst. czego;* wiele wyżłabiać. 2) = *co;* żłobki, wklęsłości na czém wyrabiać.

Nażłopać się, **ał**—, **ie**—, *złz dk.* do woli pożłopać, z upragnieniem, z chciwością napijać się. *Nażłopać się krwi czyjéj, fig.* wielki rozlew krwi sprawić. *Nażłopać się rozkoszy, fig.* nieumiarkowanie jéj użyć.

Nażobać się, **ał**—, **bie**—, *złz. dk.* najeść się, nakarmić się do syta (szczególniéj o ptakach). *Ptacy się zboża nażobali.*

Nażonąć, **ął**, **onie**, *scz. dk. dokąd, przе.* napędzić, nagnać. *Nażonęli zwierza w sieci, ryb w niewody.*

Nażółknąć, **ął**, *v.* **ółkł**, **nie**, *v.* **Nażółknieć**, **ał**, **nie**, *sn. dk.* zacząć żółknąć, nieco pożółknąć; żółtego koloru nieco nabrać.

Nażuć, **uł**, **uje**, *scz. dk. czego;* wiele czego zżuć, pożuć, pogryźć zębami trzonowemi.

Nażyca, **y**, *blm. ż. bot. ob. Konwalnik.*

Nażyczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Nażyczyć**, **ył**, **y**, *dk. komu czego.* 1) pożyczać komu czego. *przе. Nażycz ty mnie nóg, a ja ci nażyczę oczu.* 2) = *fig* użyczać, udzielać, nadarzać, nastręczać. *Racz pomocy nażyczyć. Nażyczę swéj rady.* 3) = wiele komu czego życzyć, wiele życzeń składać.

Nażyć, **ył**, **y**, *scz. nd. przе. ob. Obnażać.* = **się**, *złz. dk* (od *Żyć*) 1) długo, dosyć żyć, nasycić się życiem. 2) = *posp. nieuż. z kim;* naobcować się, namieszkać się z kim.

Nażyłowany, **a**, **e**, *p.* mający na sobie żyły. *Liść rośliny zwrotnikowego Pothos wielki, grubo nażyłowany, wznosi się na soczystej grubéj łodydze.*

Nażynać, **ał**, **a**, *scz. częst. nd.* **Nażąć**, **ął**, **żnie**, *dk.* żąć dosyć, ile trzeba; żąć pewną ilość, wiele. *Każda z nich nażyna po dwie kopy codzień. Nażęli dzisiaj pięćdziesiąt kop zboża. Nażniej ze cztery snopy żyta.*

Nażywiozony, **a**, **e**, *p* napojony żywicą. *Kitajka nażywiczona.*

Nądzka, **i**, *lm.* **i**, *v.* **owie**, *m.* i *ż. nieuż. ob. Nędzarz, Nędzarka.*

Nąż, *ta*, *a* nuż!

Nebahaz, **a**, *bim. m. mit.* chaldejski Ormuzd, lub Biełboh, niebios pan, znaczy *światłość*, tyle, co egipski *Ozyrys.* Bojuje ze złym Tartakiem nieprzestannie na łonie Maboga. Nareszcie mieszа i topi się z nim w jedno ogromne jaje, lub w Hamorokę, z któréj wydobywa się świat.

Nebeska duha, **y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* starosłowiańska nazwa boginki na niebie, znaczącéj tęczę. Podług Wuka, Serbowie wierzyli, że kto przejdzie pod tęczą, z mężczyzny zrobi się niewiastą i odwrotnie. Czasem *nebeska duha* (duła, łuk), znaczy przepaskę *Krasopani*, lub *Dzidzilji*, bogini miłości.

Nec plus ultra, *v.* **Non plus ultra**, (z łać.) nic nad to; nic lepszego nad to.

Necesarjusz, **a**, *lm.* **e**, *m.* zawsze potrzebujący, potrzebniś, potrzebowski, potrzebnicki.

Necka, **Neculka**, *ob. Niecka, Nieculka.*

Neda, **y**, *blm. ż. mit.* mamka Jowisza.

Nefela, **i**, *blm. ż. mit.* córka Nereusza i Dorydy; siostra Tetydy, służebnica Posejdona, wyobraża mgłę. Robi psoty bogom i ludziom.

Nefelin, **u**, *lm.* **y**, *m. min. ob. Obłocznik.*

Nefeljon, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) 1) biała plamka na błonie rogowéj w oku. 2) = pewien rodzaj szlamowatéj materji w urynie. 3) = biała plamka na paznogciu.

Nefl, **u**, *blm. m. bot. proc. ob. Niesplik.*

Nefralgiczny, **a**, **e**, *p.* do nefralgji należący.

Nefralgja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. med.* (z grec.) choroba znamionująca się bólem stałym w przestrzeni nerek i naczyń urynowych, in. *kolka nefretyczna.*

Nefrelit, **u**, *lm.* **y**, *m. min.* gatunek serpentynu.

Nefretyczny, **a**, **e**, *p.* (z grec.) *med. ob. Nerkowy.*

Nefrezja, *v.* **Nefrycja**, **ji**, *lm.* **je**, *ż. v.* **Nefritis**, *niecd. ż. med.* (z grec.) zapalenie nerek (choroba).

Nefrolit, *v.* **Nefryt**, **u**, *lm.* **y**, *m. med.* kamień w nerkach tworzący się.

Nefrolitotomja, **ji**, *blm. ż. chir.* wydobywanie kamienia nerkowego.

Nefropjosis, *nieod. ż. med.* ropienie nerek; psucie się nerek.

Nefropletora, **y**, *blm. ż.* pełnokrwistość nerek.

Nefroragja, **ji**, *blm. ż. med.* krwotok nerek.

Nefrotomja, **ji**, *blm. ż. chir.* (nephrotomia), cięcie nerek albo okolicy nerek.

Nefryn, **u**, *blm. m. chem.* ciało dające się otrzymać chemicznie z uryny.

Nefta, **y**, *blm. ż. mit.* żona Babisa, lub Tyfona egipskiego, wielka nieprzyjaciołka Izydy i djablica egipska, jest greckie imię *Bufy.*

Nega, **i**, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) *żart.* sprzecznik, kłótnik; wszystkiemu zaprzeczający. *Cóż mówisz na to panie Nego?*

Negacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. ob. Przeczenie, Zaprzeczenie* (jako czyn).

Negatywa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) czarna galka przy wotowaniu, jako znak nie zgodzenia się. *Dać komu negatywę.*

Negatywe, *ps.* (z łać.) przecząco, zaprzeczalnie.

Negatywny, **a**, **e**, *p.* (z łać) 1) przeczący. 2) = *fiz.* ujemny.

Neginot, **a**, *lm.* **y**, *m*, 1) narzędzie muzyczne u Hebrajczyków ze strunami, na którém grywano palcami je dotykając. 2) = grajek, muzyk, który gra na tém narzędziu.

Negliż, **u**, *blm. m. zb.* (z fran.) ubiór domowy, ranny, nocny, nie strojny. *Kobieta w negliżu.*

Negliżowy, **a**, **e**, *p.* od negliżu, ranny, nie strojny. *Szlafroczek negliżowy.*

Negliżyk, **a**, 1) *blm. m. zb. zdr.* i *piesz.* piękny, lekki ubiorek. 2) =, *lm.* **i**, *m.* czepeczek, ranny, domowy.

Negocjacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* 1) *ob. Układy.* 2) = *han.* przedaż weksla.

Negocjant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* kupiec na wielką skalę.

Negocjator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) prowadzący układy, układający się.

Negocjować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) *o co;* układać się o co, robić, prowadzić układy, traktować. *Negocjować o pokój, o zawieszenie broni, o przymierze.*

Negocjowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* prowadzenie układów; układanie się, traktowanie o co.

Negować, **ał**, **uje**, *scz. nd. ob. Przeczyć, Zaprzeczać.*

Negr, **a**, *lm.* **owie**, *m.* Murzyn, człowiek czarnego plemienia.

Negrofag, **a**, *lm.* **owie**, *m.* obrońca handlu niewolnikami.

Negrofil, **a**, *lm.* **e**, *m.* przyjaciel Negrów, obrońca swobody Negrów.

Negrus, *ob. Nygus.*

Nehalenja, **ji**, *blm. ż. mit.* belgijska królowa niebios lub Cerydwa, przypominająca normandzką Fryggę, zwana od Rzymian Minerwą. Główne czci jéj siedlisko było na wyspie Walchern.

Nehoda, **y**, *blm. ż. mit.* jest żeński Wodan, lub słowiańska królowa wód, równa Amfitrycie. Donosi o niéj Stredowski, tłumacząc imię jéj przez *Intemperies, ob. Wodana.*

Neita, **y**, *blm. ż. mit.* imię Izydy, jako żony podziemnego Ozyrysa lub Serapisa i pani Amentesu, jako brzemiennéj nasieniem roli egipskiéj.

Neiton, **a**, *blm, m. mit.* celtycki Deiwr, od którego pochodzić ma rzymska nazwa Neptuna, Posejdon siódmy, znaczy burzę morską, gniéw Mordy, nie już na dnie, jako Moryen, ale i na grzbiecie morza. Jest to celtycki Tryton.

Neiton Uorosta, **y**, *blm. ż. mit.* służebnica Tapjolou-Emaendy, fińskiéj gosposi leśnéj, wtóra, żeński Lemnes, jest opiekunka bagien i chrapów. Z mléka jéj rodzą się olszyny, jeżeli padnie na miejsce bezwodne, brzozy.

Neiwjon, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, jest budownik wszech czasów. Żyją w nim Jauks i Pedrwy. Dziełem rąk jego są ściany, piramidy, dolmy, menhiry, mardele. Ale cudem sztuki jego okazuje się *Caer-Sydy.*

Nejdyczanka, *v.* **Nejtyczanka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* powóz podłużny, z tyłu nieco podniesiony, z wasągiem wyplatanym, może być z pokryciem lub bez niego.

Nejzilber, bru, *blm. m. chem.* nazwa aljażu (*v.* spłynu) składającego się zwykle z 3 cz. miedzi, 1 cynku i 1 niklu, używającego się na fabrykację rozmaitych naczyń i sprzętów ozdobnych, ma wielkie podobieństwo do srebra i jak ono nader trudno się okwasza; jest to mosiądz biały zawierający czwartą cz. niklu; nejzilber zwą jeszcze *argentanem, pakfongiem, srebrem nowotném*, i t. p.

Nek, **a**, *lm.* **i**, *m. mit.* oznacza *Nekiera*, Neptuna giermańskiego, który siaduje w rzekach pod wodospadami i gra tam przecudnie. Graniem tém „*neckt*“, lub szydzi ze słuchacza, stąd imię jego. Kto ofiaruje mu czarne jagnię, tego nauczy grać na skrzypcach. Przypomina on fińskiego Wajnemojnena. Inne imiona jego: *Fossegrim, Stromkarl.*

Nekar, **a**, *blm. m. mit.* od którego zowie się dziś jeszcze tak jedna z rzek niemieckich, jest giermański bóg morza. Powstał z normandzkiego Odyna, którego przydomkami *Nikar* lub *Nikur.* Stoją z imieniem jego w związku *Nikiery* i *Nikierki*, Elby czarne. Jest to starzec z włosem siwym i długą brodą. Ma zielone zęby, a kapelusz modry. Koń jego zowie się *Nennir.* Inne imiona jego: *Nekier, Nek, Fossegrim, Stromkarl.*

Nekier, **a**. *blm. m. mit.* giermański Neptun, *ob. Nekar.*

Nekkera, **y**, *lm* **y**, *ż. bot., ob. Miechera* (Neckera), pewien rodzaj mchów gałęzistych.

Nekrokaustja, **ji**, *blm. ż.* palenie zmarłych.

Nekrolator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* ubóstwiacz zmarłéj osoby.

Nekrolatrja, **ji**. *blm. ż* ubóstwianie zmarłych.

Nekrolog, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z grec.) zawiadomienie o czyjéj śmierci, pismo donoszące o śmierci, pospolicie z krótkim życiorysem zmarłego.

Nekrologiczny, **a**, **e**, *p.* tyczący się nekrologji.

Nekrologja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* spis, wykaz umarłych; wydział pisma, gdzie nekrologi umieszczają.

Nekroman, **a**, *lm.* **i**, *m. ob. Czarnoksiężnik.*

Nekromancja, **ji**, *blm. ż.* wywoływanie duchów zmarłych.

Nekromantes, **a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m. mit.* ten, co czarno lub białoksięskim sposobem przepowiada komu śmierć, oraz rodzaj i dzień jéj. Imię jego pogańsko-słowiańskie *Wilénik.*

Nekropolis, *nieod. m.* (z grec.) miasto zmarłych.

Nekropsja, *ob. Dyssekcja.*

Nekrosis, *nieod. ż.* (z grec.) *med.* zamartwienie, *v.* zgorzelina kości.

Nekroskopja, **ji**, *blm. ż.* członkowanie ciała zmarłego, *ob. Autopsja.*

Nekrotyczny, **a**, **e**, *p. chir.* zmartwiały, strupieszały, (mówi się o kości zmartwiałéj).

Nektar, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) napój olimpijskich bogów, utrzymujący ich w stanie nieśmiertelności. *Hebe nalewa nektar bogom. Wino jak nektar.* 2) = *fig.* słodycz, rozkosz, upojenie się rozkoszą.

Nektarnik, **a**, *lm.* **i**, *v.* **Miodojad**, **a**, *lm* **y**, *m.* (Nectarinia), *zool.* ptak z rzędu *przyrostopalcowych*; gatunki jego: I. **Nektarniki właściwe**: 1=*długosterny* (N. promerops. 2=*malachitowy* (N. famosa). 3=*nadobny* (N. pulchella) 4=*fjoletowy* (N. violacea). 5=*metaliczny* (N. metallica) 6=*gajówieczka* (N. sylviella). 7=*modrokuprzysty* (N. cyanopygos). 8=*modrowąs* (N. mystacalis). 9=*Kuhl'a* (N. Kuhlii). 10=*okazały* (N. superba). 11=*złotoczelny* (N. amethystina). 12=*czarnobrzuchy* (N. Lotenia). 13=*błyszczący* (N. splendida). 14=*miedzisty* (N. cuprea). 15=*czerwonopierś* (N. senegalensis). 16=*modrogłowy* (N. cyanocephala). 17=*napiersnikowy* (N. pectoralis). 18=*upstrzony* (N. maculata). 19=*lśniący* (N. polita). 20=*fjoletowogardlisty* (N. ceylonica). 21=*niegłowaty* (N. curruca). 22=*białobrzuchy* (N. affra). 23=*żelazisty* (N chalibea) 24=*trefny* (N. lepida). 25=*sumangut* (N. madagascariensis). 26=*zausznik* (N. phoenicotis). 27=*luby* (N. sperata). 28=*czerwonozłocisty* (N. aurata). 29=*nogietek* (N. solaris). 30=*liliczny* (N. eximia). 31=*Hasselt'a* (N. Hasseltii). 32=*czerwonobrzuchy* (N. coccinigastra). 33=*prostodzioby* (N. elegans). 34=*komandor* (N. eques). II. **Czerwonki**, *ob. Czerwonka.*

Nelsonka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prze.* suknia damska, rodzaj surducika, czyli krakowianki.

Nelża, *ps. prze.* nie można, nie wolno, nie godzi się.

Nemejskie igrzyska, igrzyska w dawnéj Grecji, ustanowione przez Herkulesa.

Nemestrynus, **yna**, *blm. m. mit.* bóg lasów.

Nemetobryga, **i**, *blm. ż. mit.* miejsce pogańsko-hiszpańskiego religijnego zboru, odpowiednie brytańskiemu Kingartowi.

Nemezys, *nieod. blm. ż. mit.* córka Oceanu albo Jowisza, Noc.

Nemiza, **y**, *blm. ż.* w obotryckich starożytnościach fig. 7 jest wyobrażenie wykopanego pod ziemią słowiańskiego boga takie: „Mężczyzna z jedném skrzydłem u głowy, otoczon czterma promieniami, a na łonie jego zrywający się do lotu gołąb". Pod spodem zaś napis runami: *Nemiza, Nemisa, Nemisia.*" Jest to *Kuślak*, przewodnik dusz, lub gwiazda Syrjusz.

Nemon, **a**, *blm. m mit.* dadżjawir, lub bajeczny bohatér litewski, żeglarz, przybylec z zamorza, coś nakształt greckiego Kadmusa.

Nemrod, **a**, *blm. m.* 1) założyciel państwa babilońskiego, wielki myśliwy, stąd *fig.* nazwa dawana strzelcom. 2)=*mit.* przezwisko Saturna.

Neni, *ps. prow.* nic, nie ma.

Nenja, **ji**, *blm. ż. mit.* bogini pogrzebów. **Nenje**, *w lm.* śpiewy pogrzebowe.

Nennir, **a**, *blm. m. mit.* siwo-jabłkowity koń Nekara, lub Nekera, giermańskiego Neptuna. Ma obrócone w tył kopyta i ukazuje się na brzegach morza. Gdy kto nań siądzie, utonie, albowiem skoczy on natychmiast w głębiny brodu. Przypomina Huego, Celtów, który jest *rumakiem* i morza panem.

Nenufar, **a**, *lm.* **y**, *m.* roślina morska, lilja wodna.

Neochrześcjanin, **a**, *lm.* **anie**, *m.* nowonawrócony do religji chrześcjańskiéj, nowochrzczeniec, przekrzta, ochrzta.

Neochrześcjański, **a**, **e**, *p.* od neochrześcjanina, do niego należący, jemu właściwy.

Neofit, **a**, *lm.* **owie**, *m. v.* częściéj **Neofita**, **y**, *lm.* **ci**, *m.* 1) nowówierca, świeżo nawrócony, do nowéj wiary, mianowicie chrześcjańskiéj. 2)= szczególniéj Żyd do wiary chrześcjańskiéj nawrócony, ochrzta.

Neofitka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Nowonawrócona.* 2) = szczególniéj Żydówka do wiary chrześcjańskiéj nawrócona.

Neografja, **ji**, *blm. ż.* (z łać.) nowy sposób pisania, nowa ortografja.

Neolog, **a**, *lm.* **owie**, *m.* ten co nowe wyrazy, terminologją nową wprowadza.

Neologiczny, **a**, **e**, *p.* do neologji należący, nowe znaczenie mający.

Neologizm, **u**, *lm.* **y**, *m.* nowy zwrót mowy, nowe wyrażenie właściwe mowie, lub językowi jakiemu.

Neologja, **ji**, *blm. ż.* wprowadzanie nowych wyrazów do jakiéj nauki, lub używanie dawnych w nowém znaczeniu.

Neomenja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) nowy księżyc, pierwszy dzień miesiąca u Żydów, uroczysty dzień. *Synedrium czyli Sanchedryn, trybunał sędziów żydowskich wyznaczał neomenją*, (dzień nowego księżyca).

Neoplas, **u**, *lm.* **y**, *m.* minerał składający się z siarkanu kwasorodka i kwasorodnika żelaza; znajduje się w Szwecji i Saksonji.

Neoplatonista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* jeden z sekty filozoficznéj mistyków V wieku, którzy mieli się za natchnionych, jako to: Plotinus, Porfirius, Jamblichius, Proklus; także XV wieku mianowicie Marsilius Ficinus.

Neoplatonizm, **u**, *blm. m.* nauka, zasady neoplatonistów.

Neorama, **y**, *lm.* **y**, *ż. fiz.* (z grec.) in. Rd. *Wnętrzogląd*, przyrząd optyczny, w którym widzimy wnętrza rozmaitych gmachów.

Nepjadyka, **i**, 1) *blm. ż.* nauka wychowywania człowieka od kolébki aż do grobu; nauka kształcenia ludzkości. 2) =, *lm.* **i**, *ż.* traktat o téj nauce.

Nepocjanin, **a**, *lm.* **anie**, *m.* jeden z należących do sekty III wieku, w Egipcie przez biskupa Neposa założonéj.

Nepotyzm, **u**, *blm. m.* wpływ siestrzanów lub synowców papieskich do zarządu, lub do interesów państwa.

Neptun, **a**, *blm. m.* 1) *mit.* rzymski bóg morza, urobiony z greckiego Posejdona. 2) = *as.* jedna z 18tu *głównych planet*, krążących około słońca; należy do liczby *asteroid*, czyli dostrzeganych tylko przez teleskop planet; znajduje się za *Uranem*, na granicy systematu słonecznego; kończy swój obieg w 60127 dniach; średnia odległość od słońca wynosi 630 miljonów mil jeogr.; odkryta w r. 1846.

Neptuniczne, *v.* **Napływowe** (**osadowe**, **warstwowe**) **pokłady**, *geol. ob. Napływ.*

Neptunista, **y**, *lm.* **ści**, *m.* nazwa dawana zwolennikom jednéj z geologicznych teorij tworzenia się ziemi przez wodę, pochodząca od wyrazu *Neptun* (bożek wód u starożytnych Greków); przeciwnicy téj teorji są *Plutoniści.*

Neptunizm, **u**, *blm. m. geol.* mniemanie i nauka je popierająca, że ziemia i jéj kształt teraźniejszy powstały w skutek działania wody.

Nequam, *nieod. m.* (łać.) (wym. *Nekwam*) człowiek do niczego.

Ner, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Deiwr, pokrewny z greckim Nereuszem, sprawca zwyczajnego opadu morskich wód i codzienny powściągacz Tareda, jest Posejdon czwarty. Siedzi na skale, uśmiechając się wdzięcznie i pokazując wesołe czoło, gdy Mael-Derw śpiewa.

Neruzany, **a**, **e**, *p.* z nerek, od nerek. *Nerczane boleści. Tłustość nerczana.*

Nerecznica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Nephrodium), rodzaj rośliny paprociowéj; rośnie zwykle w wilgotnych lub bagnistych lasach, kłąb' ma podziemny, poziomy, drzewiasty, łuskowaty i włóknisty, listowie pierzasto-dzielne; gatunki: = *samcza* (N. Filix mas), dość pospolita, rośnie gromadnie; zdatna do farbowania skór; w Syberji dodaje się do piwa zam. chmielu; z popiołów jéj, bogatych w potaż, robią mydło, lub używają do fabrykacji szkła; kłąb' jéj, oczyszczony, woń ma słabo-melową, smak słodko-klejkowaty, później ostro-gorzkawy, ściągający, używana skutecznie przeciw robakom, mian. tasiemcowi; przesądny lud wieszają w oborach, zabezpieczając od zaczarowania bydła; gatunki następne używają się podobnież, lecz z mniejszym skutkiem: = *kolczysta*; = *grzebieniasta*, dość rzadka; = *oścista*, nader pospolita ma kilka odmian; = *rozszerzona* lub *skrzydełkowata*, rośnie po skalistych lasach Neapolu; = *jadalna*, któréj młode pędy jedzą się z upodobaniem.

Nereida, *v.* **Nerejda**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *mit.* jedna z mnogich Nereusza i Dorydy córa, znaczących źródła, które powstają z wody morskiego dna, zapuszczającéj się w głąb' ziemi i tutaj przybierającéj najrozliczniejsze uzdrawiające własności. Najpotężniejszą z Nereid jest *Tetyda*, lub para wodna. 2) = (Nerels) *zool.* robak należący do gromady *Pierścienic*, rureczych.

Nerest, *v. prow.* **Nierost**, **u**, *blm. m.* popęd płciowy u ryb i czas, w którym się odbywa połączenie.

Nereusz, **a**, *blm. m. mit.* syn Oceana i Gai, wielki przyjaciel Posejdona, stateczne duo morskie. Jest to wodny bóg grecki, milujący ciszę. Wywiera na gwałtownego Posejdona wpływ zbawienny. Umié przepowiadać przyszłość i przedzierzgać się w różne postaci. Pałac ma w Egejskiém morzu. Żoną i siostrą jego *Doryda*, a córkami *Nereidy*. Był to zacnie wyglądający i wielce miły starzec.

Nergal, **a**, *blm. m. mit.* bóg chaldejski, *ob. Nergiel.*

Nergiel, **a**, *blm. m. mit.* syn Odakona i Atary, brat Marnasa i Asyma, trzeci Knefis chaldejski. Odpowiada częścią egipskiemu Fenikowi, a częścią indyjskiemu Żywie; znaczy zaś żywot we wszechświecie. Inne imię jego *Nergal.*

Nerina, *v.* **Nerita**, *v.* **Neverita**, **y**, *blm. ż. mit.* bogini poszanowania.

Nerinea, **ei**, *lm.* **eje**, *ż.* muszla, która cechuje pewne pokłady gór Jurassowych.

Nerit, **u**, *lm.* **y**, *m. zool.* jednoskorupowy ślimak wodny.

Neritыt, **u**, *lm.* **y**, *m. zool.* i *min.* skamieniały nerit.

Nerjenna, **y**, *v.* **Nerjon**, *nieod. blm. ż. mit.* żona Marsa.

Nerka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) narzędzie leżące w głębi brzucha koło stosu pacierzowego i służąca do wydzielania uryny. *Są dwie nerki. Nerki cielęce, wołowe. Potrawa z nerek. Pieczeń z nerek.* 2) *wlm. Nerki kryształliczne, min.* minerały nerkowatego kształtu, który pochodzi z stwardnięcia ciał śród mass miękkich, przedstawiających mały opor; zwykle są one gładkie na powierzchni, lub najeżone kryształami.

Nerkodrzew, **a**, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Nerkowiec.*

Nerkosz, **a**, *lm.* **e**, *m.* (Nephrotoma) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunek jeden: = *czerwonawy* (N. dorsalis).

Nerkowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Anacardium), in: *Nerkodrzew, Nerkowe drzewo.*

Nerpa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (Colocephalus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *płetwonogich*, foki; gatunki: 1 = *cielę morskie* (C. vitulinus). 2 = *białogoniasta* (C. lagurus). 3 = *grenlandzka* (C. groenlandicus). 4 = *brodata* (C. barbatus). 5 = *zielona* (C. scopulicolus). 6 = *długowłosa* (C. leucopla). 7 = *szara* (C. griseus). 8 = *obrączkowana* (C. annulatus).

Nerta, **y**, *blm. ż. mit.* mająca związek z celtyckim *Nerem* i z normandzką Hertą lub Joerdą, żona Himila, jest giermańska bogini i olbrzymka ziemia.

Nerterologja, **ji**, *blm. ż* nauka o istotach świata podziemnego.

Nerw, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) narzędzie w ciele zwierzęcém w formie nitek włóknistych grubszych lub cieńszych, białych, służących ku przyjęciu czucia lub dla okazania ruchu i biorące początek w mózgu lub w mleczu pacierzowym; są jeszcze nerwy życia roślinnego, lub sympatyczne; czujnik. *Nerwy po całém ciele rozchodzą się. Osłabienie nerwów. Nerw oczny, słuchowy. Nerw trójtwarzowy, nerw trójdzielny v. nerw piętéj pary* (nervus trifacialis, trigeminus) nerw z mózgu wychodzący i potém dzielący się na trzy główne gałęzie. 2) = *liścia, bot.* żyła na liściu, *ob. Nerwacja.* 3)= *fig.* podstawa, zasada, wiązanie; siła ruch nadająca; działacz, główna sprężyna działań. *Pieniądze są nerwem handlu.*

Nerwacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) układ żył na liściu.

Nerwinum, *nieod. n. med.* lekarstwo nerwy wzmacniające.

Nerwisty, **a**, **e**, *p.* pełen nerwów.

Nerwoból, **u**, *lm.* **e**, *m.* ból czysto nerwowy, cierpienie nerwów.

Nerwologja, **ji**, *blm. ż.* (z grec. łać.) nauka o nerwach.

Nerwotętnice, **ic**, *blp. ż.* żyłki w ciele ludzkiém, które dawniéj brano za nerwy i tętnice, niemogąc ich rozróżnić.

Nerwować, **ał**, **uje**, *scz. nd. kogo;* postępowaniem nieprzyjemném człowiekowi wrażliwemu, obudzać w nim chorobliwę drżenie nerwów.

Nerwowy, **a**, **e**, *p.* od nerwów, nerwom właściwy. *Bole nerwowe. Systemat nerwowy. Błona nerwowa.*

Nerys, **y**, *blm. ż. mit.* królowa Gudelek lub Wandyn, litewskich Nimf, *ob. Dugna.*

Neseser, **a**, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Neseserka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z fran.) pudełko, woreczek podróżny, do chowania najpotrzebniejszych podręcznych rzeczy.

Neslija, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot. ob. Ożędka.*

Nesplik, **Nespul**, *ob. Niesplik.*

Nestor, **a**, *lm.* **owie**, *m.* 1) *blm.* imię Greka sławnego mądrością. 2) = *fig.* starzec mądry i rozsądny. 3) = *fig.* najstarszy i najdoświadczeńszy z pomiędzy wszystkich. 4) = *zool. ob. Papuga.*

Nestorjanin, **a**, *lm.* **nie**, *m.* zwolennik nauki Nestorjusa, który w wieku V zaprzeczał pochodzenia Ducha S. od Słowa.

Nestorjanizm, **u**, *blm. m.* nauka i zasady Nestorjusa.

Netto, *nieod. n.* (z włos.) *han.* 1) *v. waga netto*; waga samego tylko towaru bez pakunku, t. j. tego w czém się on zawiera, np. skrzyni, papieru, płótna i t. p. 2) = ściśle biorąc, na czysto, po odtrąceniu wydatków. *Kapitał pański wynosi netto 700 talarów.* 3) = po potrąceniu ustępstwa (rabattu) od ceny stałéj (brutto) należna summa.

Neuma, **y**, *blm. ż.* (z grec.) *muz.* dawne nuty rzymskie, złożone z kątasków, haczyków i różnych figur podobnych, używane do XII wieku.

Neuralgja, **ji**, *blm. ż. med.* bole nerwowe, choroba nerwów.

Neurobalistyka, **i**, *blm. ż.* sztuka strzelania z łuku; sztuka trafnego rzucania pocisków.

Neurobat, **a**, *lm.* **ci**, *m.* tancerz na linie.

Neurografja, **ji**, 1) *blm. ż.* opisywanie nerwów. 2) =, *lm.* **je**, *ż.* traktat o nerwach.

Neurologiczny, **a**, **e**, *p.* do neurologji należący.

Neurologja, **ji**, *blm. ż.* nauka o nerwach.

Neuropatja, **ji**, *blm. ż. v.* **Neurosa**, **y**, *blm. ż.* cierpienia nerwowe.

Neuropsja, *ob. Dyssekcja.*

Neurostenja, **ji**, *blm. ż. med.* chorobliwa czułość nerwów.

Neurotomja, **ji**, *blm ż. chir.* dyssekcja nerwów, *ob. Dyssekcja.*

Neutralista, *ob. Neutroł.*

Neurylemma, **y**, *lm.* **y**, *ż.* skórka nerwy okrywająca.

Neurylemmatyczny, **a**, **e**, *p.* do skórki nerwy okrywającéj należący.

Neutralizacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *fiz.* i *chem.* zobojętnienie, zniweczenie. *Neutralizacja soli, elektryczności.* 2) = stan, skutek neutralności. 3) = traktat, przymierze dla zachowania neutralności.

Neutralizować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* obojętnić, bezwładnić, niweczyć. *Neutralizować elektryczność.*

Neutralnie, *ps.* bezstronnie. *Neutralnie zachować się.*

Neutralność, **ści**, *blm. ż.* 1) bezstronność, obojętność. 2) = stan państwa, w czasie wojny postronnéj, nie przyjmującego udziału z żadną ze stron wojujących. *Być w neutralności. Zachować neutralność. Nie odstępować od neutralności. Bronić neutralności swojéj.*

Neutralny, **a**, **e**, *p.* bezstronny, obojętny, ni za jedną ni za drugą stroną nie trzymający. *Państwa neutralne. Zostać neutralnym. Miasto neutralne. Stronnictwo neutralne.*

Neutrał, **u**, *lm.* **owie**, *m.* **Neutralista**, **y**, *lm.* **ści**, *m.* będący neutralnym, nie trzymający się żadnéj strony; bezstronnik.

Neutrum, *nieod. n. ob. Nijaki rodzaj.*

Newlin (herb); strzała złota, ostrzem w górę obrócona, w poprzek jéj krzyż, z obu stron po jednéj gwiazdce, w polu błękitném; na helmie skrzydło orle strzałą przeszyte.

Newr... i t. d. *ob. Neur*...

Newralgja, *ob. Neuralgja.*

Newruc, **u**, *blm. m. mit.* świątek perski, w którym obchodzono przesilenie się słońca zimowe lub boga *Djorfa*, *ob. Nawruc.*

Newski, **a**, **ie**, *p.* od Newy, z Newy, do Newy należący. *Aleksander newski. Prospekt newski. Woda newska. Brzeg newski.*

Newyd-Nawneiwjon, **a**, *blm. m. mit.* celtycka arka potopowa, w którą schronili się Dwywan i Dwywacha, wziąwszy z sobą po parze zwierząt wszelakiego rodzaju, a która przez 147 dni pływała po Ljonowym grzbiecie.

Nezr, **a**, *blm. m. mit.* trzeci Knefis arabski, odnoszący się do Wodda. Znaczy żywot we wszechświecie i odpowiada egipskiemu Feniksowi.

Neżd, **a**, *lm* **y**, *m.* koń z pewnego gatunku arabskiéj rasy.

Nęcenie, **a**, 1) *blm. n.* wabienie, przywabianie. 2)=, *lm.* **a**, *n. ob. Wab*', *Ponęta.*

Nęcić, **ił**, **i**, *scz. nd.* wabić, do siebie przyciągać. *Co trudniéj dostąpić, to nas bardziéj nęci.*

Nęcisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* gumienko gdzie ptaki łowią; szopka, zagródka, dziedziniec.

Nędza, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) największe ubóstwo, niedostatek, bieda. *Żyć w nędzy. Być w nędzy. W nędzy zostawać. Użyć nędzy. Nędzę klepać, fig.* wieść życie w nędzy. *Złocona, strojna nędza;* pozorowe dostatki, bogactwa. 2) = *prze.* rodzaj jedwabnéj materji. *Sztuka nędzy szerokiéj.* 3) = *ob. Nędzarz* 1) = *bot. posp.* gatunek rośliny *Głodek* (Dreba verna). 5) = *mit.* słowiańsko-pogańska bogińka piekielna w służbie Rugiewita, a towarzyszka *Biedy.* Nędza z Biedą dwie przyjaciółki i siostry, w piekle narodzone, a po ziemi chodzące, nawiedzają marnotrawców i rozrzutników. Do kogo się przyczepią, ten zawżdy sam temu winien, gdyż bogowie, co do szczęścia stworzyli ludzi, karzą złych nieszczęściem. O nędzy i Biedzie, jako dwu niewiastach, krąży u ludu dość powieści, *ob. Bieda.*

Nędzarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta w nędzy żyjąca, nędzą dotknięta, uboga.

Nędzarz, e, *lm.* e, *m.* w nędzy żyjący, nieszczęśliwy, ubogi, biedak, nieborak, niebożę.

Nędzić, *v.* **Nędznić**, **ił**, **i**, *scz. nd.* 1) nędznem co czynić, wyniszczać, zehudzać. *Cóż bydlęta bardziej gubi i nędzi jak zła droga.* 2) = *kogo*; męczyć, uciskać, pastwić się nad kim. *Nędzili Egipczykowie nas i ojce nasze. Nikogo nie nędzcie.*

Nędzka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *zdr.* od *Nędza.* 2) = *ob. Nędzarz*

Nędznica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) i *zdr.* **Nędzniczka**, **i**, *lm.* **i**, *i. prze.* nędzna, biedna kobiéta. 2) = podła, nikczemna, pogardy warta.

Nędzniczek, *ob. Nędznik.*

Nędzniczka, *ob. Nędznica.*

Nędznie, *ps.* ubogo, z nędzą, z niedostatkiem, biednie. *Żyć nędznie. Umrzeć nędznie.* 2) = licho, niedołężnie, bardzo źle. *Pisać nędznie.* 3) = mizernie, chudo, szczupło, niewygodnie. *Wyglądać nędznie. Mięszkać nędznie.* 4) = podle, nikczemnie, marnie. *Skończyć nędznie. Zginąć nędznie. Całe jego mienie i dostatki poszły nędznie.*

Nędznieć, **ał**, **cje**, *sn. nd.* 1) *prze.* ubożeć, biednym się stawać. *Począł tak nędznieć, że nie miał czém długu zapłacić.* 2) = mizernieć, chudnieć, niszczeć na zdrowiu.

Nędznik, **a**, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m* 1) i *zdr.* **Nędzniczek**, **czka**, *lm.* **owie**, *m. prze.* człowiek w nędzy żyjący, *ob. Nędzarz.* 2) = nikczemnik, podły, wart pogardy. *Co za nędznik! Precz stąd nędzniku!*

Nędznikowy, **a**, **e**, *p.* 1) *prze.* od nędzarza. 2) = od nędznika.

Nędzny, **a**, **e**, *p.* 1) ubogi, niedostatni, biedny. *Żyć w nędznym stanie.* 2) = lichy, nic nie wart, partacki, bardzo zły. *Nędzny rzemieślnik. Nędzna robota. Nędzny pisarz. Nędzna książka. Nędzne zdrowie.* 3) = bardzo mizerny, wychudły. *Twarz nędzna.* 4) = podły, nikczemny, bezecny. *Nędzny nikczemniku! Nędzne usiłowanie intrygi. Blask nędznej pychy.*

Nędzota, **y**, 1) *blm. ż.* ubóstwo, stan nędzny; biedota. 2) = *blm. ż. zb.* nędzarze, biedacy. 3) = *lm.* **y**, *ż.* rzecz licha, nic warta.

Nędzować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* prowadzić życie nędzne; biedzić się z nędzą; horować; nie mało biedy doświadczać przez ciąg życia.

Nęk, **a**, *lm.* **i**, *ż.* (Sphex), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych*, kopiących.

Nękać, **ał**, **a**, *scz. nd.* trapić, przygniatać, uciskać, prześladować. *Nęka swoich poddanych. Ubóstwo go nęka. Choć kłopot nęka człowieka, bieda łechce, Przecież nikomu umierać się nie chce, przys.*

Nęt, **Nęta**, *ob. Przynęta, Ponęta.*

Nętlina, **y**, *blm. ż. bot.* (Clitoria), roślina.

Nętny, *ob. Ponętny, Powabny.*

Nętwa, **y**, *blm. ż. bot.* (Mollinedia), roślina.

Ni, *sp. v. ps.* ani, by, nie, bynajmniéj, nawet nie. 1) ani. *Nie dał mi ni grosza. Nie miéć ni szelęga złamanego.* 2) *Ni—ni*; ani jednego, ani drugiego; ani tego, ani owego; ani, ani. *Nie mogę ni stać, ni chodzić. To mi nie da ni sławy, ni zysku. Ni w tył, ni wprzód. Ni jeden, ni drugi. Ni pan, ni sługa. Ni zły, ni dobry.* 3) = zam. nie. *Ni to, ni owo*; o ludziach znaczy: a) nie wiadomo kto on jest, kto to taki. *Jakiś człowiek ni to, ni owo.* b) do niczego, nic go nie zaleca, nikomu nie pożyteczny. *Ma żonę, at sobie, ni to, ni owo. Ni Bogu, ni ludziom. Ni do tańca, ni do różańca, przys. Ni świeczki Bogu, ni czartu ogona, przys. Nie wiem z czego on się może podobać, ni z pierza, ni z mięsa.* c) mówiąc o czynnościach znaczy: niewłaściwie, niestosownie, nie tak jak należy. *Była ubrana ni to, ni owo. Młodéj pannie wchodzić samej do salonu, ni to ni owo. Ni to ni owo*, mówiąc o rzeczach znaczy: niewiadomo co to takiego, nakształt, niby. *Ni to kość, ni to drzewo. Coś tam polem przemknęło, ni to pies, ni to wilk. Ni z tego, ni z owego. Ni stąd, ni z owąd*; bez żadnéj przyczyny, bez żadnych powodów. *Ni tak ni owak; ni tak ni siak*; żadnym sposobem. *Ni tam ni siam; Ni tu, ni tam; Ni tędy ni owędy*: ni w tę, ni w owę stronę. *Ni mnie ni tobie; ni temu ni owemu; ni jednemu ni drugiemu*: nic masz się czém dzielić, za mało. *To mi ni pachnie, ni śmierdzi, fig. posp.* to mnie nie cieszy, ani smuci, to dla mnie obojętne. *Ni w pięć ni w dziewięć*; nie wiadomo jak, niedorzecznie. 4) *Ni co*; zam. *Nic, prze. Ni ocz nie dbać* (o nic). *Ni zacz sobie co ważyć* (za nic). *Ni nacz się to zdało* (na nic). *Nie zgodził się ni nacz* (ni na co, na nic). *Nie zgodził się ni do czego* (do niczego). *Wszystko rozdał ni przy czém nie zostając* (przy niczém). *Rodzice ni o co więcej się nie starają, jedno aby bogato dzieci zostawili. Już więcéj ni o czém tylko o wojnie myślą. Mówi, że ni oczym nie masz wiadomości* (o niczém). *Ni w czém* (w niczém). *Ni przecz, ni zacz, ni ocz*; dla niczego, nie masz za co, za nic, bez przyczyny. *Mówili przeciwko mnie i zburzyli mnie ni przecz.* 5) *Ni kto*, zam. *Nikt. Ni z kim się nie widziałem* (z nikim). *Ni do kogo nie chodził* (do nikogo). *Nie wiem ni o kim* (o nikim), *ob. Nikt.* 6) = *prze.* niby, nakształt. *W zwierciadle ustawicznie ni tam małpa jaka muszcze się.*

Nia, **i**, *v.* **Nija**, **ji**, *blm. ż. mit.* od której pochodzi litewska *Njola*, jest żona Peklenca i Pani słowiańskiego piekła, a odpowiada greckiéj Persefonie. Główną jéj cnotą miłosierdzie. Wstawia się do męża za potępieńcami. Córką jest bogini *Żywieny*. Będąc panną, pasła prześlicznego pawia. Jednego razu uciekł on jéj do rzeki. Goniła za nim, zdjąwszy trzewiczki. Wyjechał nagle z rzeki Peklenc na sześciokonnym wozie i porwał ją z sobą. Tam zjadła z nim połowę *zielonego jajka*. Odtąd przebywa zimę z mężem w piekle, a lato z matką na ziemi. Co wiosnę opuszcza piekło w towarzystwie pachołka mężowego Smigursta. Imię jéj pochodzi od *nija, nijwa*, lub *niwa*, dla tego, iż rozzielenia niwy z wiosną. Inne imiona jéj *Nijwa, Niwwa, Pekelna pani, Pekelna żena, Pekelnica, Ninga, Hodena, Hudyna.*

Niania, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* wyraz dziecin. *zdr.* zam. *Niańka.*

Niańczyć, **ył**, **y**, *scz nd.* 1) być niańką dziecięciu, piastować dziecię; być za niańkę. 2) = *posp.* pieścić się z dziecięciem, nosić go w objęciach. *Nie raz go niańczyłem.*

Niańka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* piastunka.

Nibel, **bla**, *blm. ż. mit.* giermański olbrzym mgła, tyle, co normandzki *Nifl*. Urodził się pod ręką Ekkiego z *Ruchu*, lub tchnienia Wuta. Od niego pochodzą wszystkie potęgi wodne, *Nibelungami* zwane, a *Nifljotom* odpowiednie. Przeciwnikiem jego *Hegiel.*

Nibelung, **a**, *blm. ż. mit.* niemiecka nazwa normandzkiego Niflinga. Pienia Nibelungów treść jest on skarb Fofnerowy i pierścień Nautur, którego przekleństwo działa tak długo, aż cały ród Nibelungów wyginął, a on sam z dziobu zabitego strzałą orła wpadł w morze i dostał się napowrót w moc karła Andwara, *ob. Nibel, Woelfingi.*

Nibelungen, *nieod. n.* poemat heroiczny, w staroniemieckim języku napisany w XIII wieku.

Niby, *ps.* 1) jak, tak jak; jakby, tak jakby; nakształt. *Prawi niby kaznodzieja. Chodzi w zadumach niby uczony. Leży niby umarły.* 2) = pozornie, na pozór, z udaniem, udając że... *Niby się gniewa, niby nie chce. Niby to śpi. Zawsze niby pomagając ucisnionym, obce siły wkraczały do kraju naszego.* 3) = zdawałoby się, że... rzekłby kto, że... sądzonoby, że... czy myślicie, że... *Niby to ja tego nie rozumiem, że się oni na mnie zmawiają! Karczma była niby przykryta dachem; mówię niby, bo słoma po większej części z krokwi była zdarta.*

Nibyjagoda, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Bacca spuria), ogólna nazwa mięsistych owoców niektórych roślin; obejmuje ona: *szyszkojagody, poziomczaki, różaki, morwiaki, fidżaki, nibypesteczki, nibyorzechy, nibytorebki.*

Nibyliść, **a**, *lm.* **e**, *m. bot.* (Cladodia), ogólna nazwa gałązek liściowato-rozpłaszczonych, skórzastych lub błoniastych, jak w roślinach *Myszopłochowych.*

Nibymyszka, **i**, *lm* **i**, *ż.* (Pseudomys), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych; gatunek jeden: = *południowca* (P. australis).

Nibynarciszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m. bot. ob. Ajaks.*

Nibyorzech, **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Nux spuria), ogólna nazwa owocu stanowiącego odmianę *Nibyjagody*, np. *w Kotewce pływającej.*

Nibypesteczek, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Drupa spuria), ogólna nazwa owocu, stanowiącego odmianę *Nibyjagody*, np. *w Cisie pospolitym.*

Nibyrak, **a**, *blm. m. med.* narość podobna w czémkolwiek do raka.

Nibyróża, **y**, *blm. ż.* (Pseudoerysipelas), *med.* zapalenie naskórne, nie posiadające wszystkich oznak właściwych róży prawdziwéj.

Nibyssące, *ob. Jednoodchodowe (zwierzęta).*

Nibytorebka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Capsula spuria), ogólna nazwa owocu, stanowiącego odmianę *Nibyjagody*, np. *w Buku.*

Nibywodź, **dzi**, *lm.* **dzie**, *m. fiz. ob. Mamidło egipskie*

Nibywymocze, **a**, *blm. m. farm.* lek moczony w winie, albo w wyskoku siarkowo-eterycznym, albo w rozcieńku winowym ammonji, albo w wodzie.

Nic, 2 *p.* **Niczego**, 3 *p.* **Niczemu**, 4 *p.* **Nic**, 6 *p.* **Niczem**, 7 *p.* **w Niczem**, *n.* 1) żadna rzecz, niebytność, brak wszystkiego, nicestwo. *Bóg stworzył świat z niczego. Z niczego nic. Z niczego nic nie zrobisz. Z tego projektu nic nie będzie*, t. j. nie przyjdzie do skutku. *Albo wszystko, albo nic. Nic nie robi. Niczego nie pragnie. Odejść z niczém*, t. j. bez żadnego skutku, nie dopiąwszy zamiaru, nie osiągnąwszy celu życzeń. *Nic nam nie przeszkadza. To do niczego nie prowadzi*, t. j. nie daje pożądanego skutku. *To niczego nie dowodzi*, t. j. to nas nie przekonywa. *Nie bój się niczego. To nic warto, v. to nic nie warto. Nie ma nic nowego pod słońcem. Lepszy rydz, jak nic, przys.* lepiéj mało niżeli nic. *Nic mi nie dał do roboty. Nie mam ci nic do zarzucenia. Nic a nic*, t. j. ani odrobiny, by najmniéj. *Nic nie wskórać, nic nie zyskać, nic nie zrobić. Człowiek do niczego* (niezdatny), nic wart, na nic się nie zdał. *Przez tyle lat pracy do niczego nie przyszedł*, t. j. do majątku. *Mnie nic do tego*; to nie moja rzecz, ja się w to nie wtrącam, nie mieszam. *Nic mi po tém*; nic mi z tego; to się dla mnie nie zda, to mi do niczego. *Nic tu po mnie, po tobie, po nim*; tuśmy niepotrzebni, niepożyteczni. *Nic po prawie, nic po urzędnikach. Nic z niego nie będzie*; nic wart, do niczego. *Z niczego nie korzysta. Na nic nie zważa. Za nic co mieć, uważać, liczyć. Za nic w świecie tego nie zrobię. O nic mi tyle nie chodzi, ile o dobre imię. O nic tyle nie dba ile o pieniądze.* 2) = rzecz mała, nie wiele warta, drobiazg, bagatela, fraszka, rzecz nic nie znacząca. *To nic. Nic to. Jeszcze to nic, ale po tém co będzie. Zaczęli się kłócić o jedno nic. Kupić, przedać co za nic. Po wstał z niczego. Sądzisz że to poszło z niczego? Nie gardzi niczém. Nic nie ujdzie jego uwagi. Nic nie opuści.* **Nic dobrego**, *nieod. p.* nic wart, do niczego. *To chłopiec wielkie nic dobrego.* **Nic dorzeczy**, *nieod. p* i *ps.* a) głupstwo, niedorzeczność. *To nic dorzeczy.* b) głupi, niedorzeczny. *Człowiek nic dorzeczy.* c) głupio, niedorzecznie. *Prawić nic dorzeczy. Opowiadać nic dorzeczy.* 3) = mieszanina z bitych białek od jaj, z rozmaitemi przyprawami aromatycznemi i z cukrem, puszczana do zagotowanego mléka; używa się jako potrawa delikatna.

Nic, *ps.* 1) zupełnie, całe. *Nie chce nic pracować. To nam nic nie szkodzi, nie przeszkadza. Nic nie dba o zdrowie swoje. Nic a nic gry nie zna. Nic a nic nie zrobił do tej pory!* 2) = nie, *posp. Nic, nic, nic z tego*, t. j. nie! nie! nie! odmawiam. *Nie gadaj! nie! nie! nie! O mnie nic* (nie troszczę się), *lecz mnie o was trwogu bierze. Ja nic* (nie przeczę) *ale on nie zezwoli.* 3) = *czego*; żadna, najmniejsza część czego. *Nic złego. To nic złego. W tém nic złego nie widzę. Nic złego się nie stało. A to chłopiec hultaj, nic dobrego. Nic dobrego po nim się nie spodziewam. Nie ma nic trwałego pod słońcem. Nic nowego. Nic piękniejszego nad nią nie widziałem. Nic smaczniejszego nad tę szynkę.* 4) **Nic**, **Niczego**, *komu, czemu, posp.* a) w znacz. *p.* nie brzydki, nie szpetny, dość ładny. *Kobiéta niczego. Nic jéj, całe nie brzydka. Pani piękna i sługa niczego.* b) w znacz. *ps.* ładnie, do twarzy, przystojnie. *Jakie mi tu suknia, czy do twarzy? Niczego. Jakie masz się dzisiaj? Nic mi* (nie jest złego, dobrze). **Na nic**, *wyr. ps.* nieużyteczne, nie skuteczne. *Wszystko poszło na nic. Na nic twoje wybiegi*, t. j. nie wykręcisz się. *Na nic to się nie zdało.* **Za nic**, *wyr. ps.* nadarmo, napróżno, do niczego; w niwecz, marnie. *Cała robota za nic* (poszła). *Gra za nic. Wszystko za nic.*

Nica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (używa się zwykle w 1 i 4 pdku lm.) 1) strona odwrotna, lewa, zła strona odzieży, sukna, materji. *Widzieć szatę na nice. Na nice przewracać, wywracać, fig.* wzorki zbierać, nicować, ganić zbytecznie. *Złe serce wszystko na nice przewraca. ob. Nicować.* 2) = * *w lm.* (antithesis), znaczą niekiedy tyle, co odetwierdź, odkaz, sprzeczność. Byt i niebyt, moc i niemoc, to lice i nice. Porównaj *Reby.* Lice i nice stoją czasem za Antynomje. 3) = *w lm. an. ob. Grzbiet.*

Nice, 1) *ob. Nica.* 2) = *nieod.* gatunek ciasteczka na piance; pączki bardzo pulchne, wietrzniki. *ob. Nic* pod liczbą 3.

Nicennica, **y**, *blm. ż. bot.* 1) (Apargia), in. *Lwi ząb*, roślina z działu *języczkowych, v. cykoryowych*, należąca do klassy 19éj (*zrostopłatkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *jesienna* (A. autumnalis), rośnie na łąkach i około dróg, na pół łokcia wysoka, korzeń ma niby ugryziony, drobnowłóknisty, liście pierzastodzielne, kwiatki żółte; ma dwie odmiany; = *jednokwiatowa*, *v. najeżona* (A. hispida), wszystkie ma części szorstkie, szczecinowate, głąbik ma bezlistny, o kwiecie żółtym; odmiana *gładka* (hastilis), uważana za osobny gatunek; = *hiszpańska* (A. hispanica), kwiatki ma żółte, zewnątrz czerwonawe. 2) = (Fisago), gatun.: = *łąkowa* (F. arvensis).

Nicestwić, **ił**, **i**, *scz. nd.* w nic zamieniać; w pył, w puch niszczyć; obracać w niwecz, niweczyć.

***Nicestwiennik**, **a**, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m. nieuż.* lub z łacińska nihilista, jest ten, co twierdzi, iż *nicestwo* jest twórcze wszechświata pierwocie. Stąd *Nicestwienny*, nihiliczny; *Nicestwieństwo*, nihilizm.

Nicestwo, **a**, *blm. n.* 1) *metaf.* pojęcie odwrotne *Bytu*, brak wszelkiego bytu, brak zupełny wszystkiego, *ob. Nicość.* 2) = stan, położenie bez znaczenia. *Wydobyć kogo z nicestwa. Ujrzeć się w nicestwie.* 3) = zniszczenie. *Zapobiedz nicestwu.*

Nich, **a**, *lm.* **y**, *m. mit.* czarny Elf giermański, *ob. Nikier.*

Niciany, **a**, **e**, *p.* z nici. *Pończochy niciane.*

Niciasty, **a**, **e**, *p.* pełen nici, nakształt nici.

Nicienica, *v.* **Nicielnica**, *v.* **Niczelnica**, **y**, *lm.* **e**, *ż.* w warstacie tkackim nitki kręcone, gęsto na dwa długie kije na dłoń od siebie odległe nawiązane, przez które przeprowadzają się nitki osnowy, w ten sposób, iż gdy jedna ich część podejmuje się, druga się zniża, rozdzielając wzdłuż osnowę dla przerzucenia pomiędzy nią cewki z wątkiem.

Niciogrzbiet, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Sternarchus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Węgłowatych.*

Niciopław, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Blepharis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, listkowatych.

Nicość, **ści**, *blm. ż.* niebycie, nicestwo, przestrzeń gdzieby nic nie istniało. *Wrócić do nicości.* 2) = bycie niczém, nędza, ubóstwo. *Wydobyć kogo z nicości.*

Nicować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) przewracać wierzchnią stronę sukni na drugą stronę; przerabiać ją tak, aby spodnia strona tkaniny była na wierzchu *Nicować suknię.* 2) = *fig. co*; przekręcać, na złe tłómaczyć, wyszydzać, przyganiać, krytykować, obmawiać. *Nicować czyje postępowanie.*

Nicowanie, **a**, *blm. ż.* 1) przerabianie sukni, *ob. Nicować.* 2) = przekręcanie, tłómaczenie na złe, przyganianie, obmawianie, krytykowanie.

Nicowany, **a**, **e**, *im.* od *Nicować. Suknia nicowana, ob. Przenicowany.*

Nicponim, *v.* **Nicponjum**, *nieod. n. ob. Widłakowy proszek*, używający się do naśladowania błyskawic na widowiskach, z powodu wybuchania w zetknięciu się z ogniem.

Nicpoń, **nia**, *lm.* **nie**, *m.* nic wart, hultaj, do niczego.

Nicpotem, *v.* **Nicpotemu**, *nieod.* używa się w znacz. *p.* i *ps.* to nic warte, do niczego. *Człowiek nicpotém. Robota nicpotemu. Zrobić co nicpotemu.*

Nicwart, **a**, **e**, *p* do niczego, na nic.

Niczego, *nieod. posp.* 1) *w znacz. ps.* nie szpetny, nie brzydki, przystojny, dość ładny. *Kobiéta niczego. Towarzyszka niczego*, 2) = *ps.* przystojnie, dość ładnie, pięknie, nie źle. *Mam się niczego. Gra niczego.* 3) = *ob. Nic.*

Niczelnica, *ob. Nicienica.*

Niczemnieć, **Niczemny**, *prze. ob. Nikczemnieć, Nikczemny.*

Niczość, *ob. Nicość.*

Niczyj, **a**, **e**, *z. dzier.* 1) do nikogo nie należący. *Czyje to? Niczyje.* 2) = żaden. *Człowiek nie powinien gardzić niczyją radą.*

Nić, **i**, *lm.* **i**, *ż.* cienki sznureczek z włokien skręcony na kołowrótku lub innym przyrządzie; nitka. *Kręcić nici.*

Zwijać nici na kłębek. Nici cienkie, grube. fig. Nić jedwabna. Nić pajęcza. Poplątać nici. Wisieć na nici. Wisieć na cienkiej nici, fig. ledwo się trzymać, słabo się trzymać, chwiać się. *Życie jego wisiało na słabej nici;* był w niebezpieczeństwie śmierci. *Korona wisiała na cienkiéj nici;* o mało co nie stracił korony. *Kręcić z nici powrozy. fig.* z komara robić słonia; przesadzać, z małych rzeczy wielkie tworzyć. *Skakać jak wróbel na nici;* niezgrabnie. *Po nici kłębka dochodzić, przys.* śladem dochodzić czego, wyśledzać, tropić. *Po nici, wyr. ps.* ciągiem, pasmem, nieprzerwanie. *Po nici próć się;* po szwie. *fig.* iść po woli, podług chęci, podług upodobania. *Bardzo się martwi, że rzeczy nie po nici się prały.*

Nie, *ps.* wyraża przeczenie przeciwne twierdzeniu *Tak.* W ogólności *Nie* ma dwa główne znaczenia: 1) oznacza brak czynności, stanu, przymiotu, określonego przez wyraz, do którego należy. *Robić; Nie robić. Kochać; Nie kochać* (być obojętnym). *Świecić; Nie świecić. Umiejętność; Nieumiejętność* (prostactwo). *Zdolny; Nie zdolny. Ładnie; Nie ładnie.* 2)= wyraża czynność, stan, przymiot, wbrew przeciwny temu jaki oznacza się następującym po *Nie* wyrazem. *Stać; Nie stać* (być w ruchu). *Dawać; Nie dawać* (przeszkadzać braniu). *Niecierpliwić, Niepokoić* (pozbawiać cierpliwości, pokoju). *Nie człowiek, ale zwierz tak robi. Szczęście; Nieszczęście. Przyjaciel; Nieprzyjaciel. Spokojny; Niespokojny* (burzliwy). *Sprawiedliwie; Nie sprawiedliwie.* Względy: a) *A nie? a czy nie?* wyraża twierdzenie tego o co się pytamy. *A nie mówiłem ci, że tak się stanie? A czy nie przepowiadałem tego nieszczęścia.* b) *Albo, v. alboż nie?* zdaje mi się, że... (z twierdzeniem), *Alboż ci nie dałem tych pieniędzy?* t. j. z pewnością dałem; (z wątpliwością) zdaje mi się, że dałem. *Alboż nie przyszedł jeszcze?* c) *Ledwo nie*; tylko co nie; tylko że nie; *ob. Ledwo, Tylko.* d) *Jak nie...; kiedy nie...* dobitne, *posp.* wyraża twierdzenie czynności wzmocnionéj. *Kiedy nie utnę go w twarz! Kiedy nie zaczął kłam na wszystkie strony wywijać! Jak nie zacznie krzyczeć! Za ledwie usłyszał swoje imię, jak nie cofnie się!* e) *Nie bez* (czego); z czym, jest co, mam co. *Nie bez przyczyny; nie bez racji. Nie bez słuszności mię przestrzegał. Nie bez pieniędzy przyszedłem. I on nie bez swojego ale*: ma swoje widzimi się. f) *Nie bez tego*, to być nie może żeby nie.... *Nie bez tego, żeby się za to na ciebie nie gniewał. Nie bez tego żeby na tej spekulacji nie stracił.* g) *Nic do rzeczy*; źle, niestosownie, nie wporę; od rzeczy. *Lepiéj milczéć niż mówić nie do rzeczy, ob. Rzecz.* h) *Nie mogę nie...* nie mogę inaczéj, muszę. *Nie mogę tego nie wyznać. Nie mogę tego nie oddać. Nie mogę nie zrobić tego.* i) *Nie powiem żeby nie*; powiadam że tak. *Nie powiem żebym nie żądał tego. Nie powiem żeby się mi nie podobała. Nie powié jednego słowa, żeby nie było trafne.* k) *Nie ten*; całe inny, odmienny. *Co się to z nim stało? jak nie ten człowiek. Jak nie ten pokój, gdyśmy go umeblowali.* l) *Nie od tego być; nie od tegom; nie od tego jestem; nie jestem daleki od tego; fig.* zgadzam się przystaję, przyzwalam na to; pozwalam; nie sprzeciwiam się, nie wzbraniam. ł) *Nie*, zamiast: niestosowny, nie właściwy. *Nie czas myśleć o zabawach, kiedy śmierć nad nosem. Kościół to nie miejsce do rozmowy. Nie czas; nie pora;* nie teraz, nie dopiero, nie dziś, nie obecnie. *Nie w czas;* po czasie, za późno. *Nie w czas łyżka po obiedzie, przys. Nie tu miejsce, nie w miejscu!* gdzie indziéjby należało, lub mogło, nie na tém miejscu; tu nie właściwie, nie stosownie. *Nie tu miejsce mówić o tém. Żart ten całe nie w miejscu.* m) *Nie*, śród powtórzonego jakiego wyrazu, wyraża: wątpliwość; jakby: ni to ni owo; nie wiem, nie wiadomo kto, co. *Była tu jakaś kobieta; pani nie pani, sługa nie sługa.* n) *Nie*, ze spojnikiem i na początku i w środku przed *nie* powtórzonym, pośród tegoż samego wyrazu, kładzie się dla wyrażenia przeciwnego stanu, położenia. *I pan i nie pan, wszyscy muszą umrzeć*, t. j. i pan i chłop. *I bogaty i nie bogaty wszyscyśmy równi przed Bogiem. I duchowny i nie duchowny*; świecki. o) *Nie*, z liczebnikiem wyraża: więcéj niż (liczba wymieniona). *Nie raz tam bywałem. ,Jużem ci to nie sto razy powiedział. Nie jeden mię o tém ostrzegł. Nie raz siekierą trzeba w dąb uderzyć kto chce go wyciąć*; jeśli chcesz co dokonać, pracuj; bez pracy nie będą kołacze. p) *Nie tylko*; mało tego, mało na tém. *Chrześcjanin ma kochać nie tylko przyjaciół, ale i nieprzyjaciół swoich.* r) *Tylko co nie; tylko że nie, ob. Tylko.* s) *Nie żeby, posp.* a. *wyr. ps.* nie najlepiéj, nie do żądania, nie do zazdrości. ,,*Jakże ci się powodzi?*"— ,,*Nie żeby.*" b. *wyr. p.* nie szczególny, nie osobliwy *Człowiek nieżeby. Jego postępki nieżeby.* t) *Nie*, z trybem bezokolicznym słów wyraża pytanie z zadziwieniem połączone: czemu!? dla czego!? *Nie zmilczéć! Nie odpowiedzieć!* t. j. czemuś nie milczał; czemuś nie odpowiedział. n) *Nie*, z trybem rozk. wyraża zakaz, wzbronienie, niedozwolenie czynności wyrażonéj słowem. *Nie graj w karty, nie pij, nie łajdacz. Nie mów tego nikomu. Nie kradnij. Nie cudzołoż.* w) *Nie*, może się kłaść łącznie ze wszystkiemi prawie *rzecz. przym. imies.* i *przysł.* w znaczeniu *przyi. Bez.* dla wyrażenia braku, niedostatku; np. *Niekształtność*, t. j. bezkształtność. *Niezmierny*, t. j. bezmierny. *Niekrwawy*, t. j. bezkrwawy. *Nie*, łącznie z zaimkiem względnym użyte nadaje mu znaczenie nieokreślone. *Niektórzy z nich przyszli*; pewna nie oznaczona liczba. *Niejaki człowiek*; niewiadomo kto. *Niekiedy*; w nieoznaczonym czasie. y) *Nie*, z niektóremi przymiotnikami i przysłówkami w stopniu równym i prawie ze wszystkiemi w stopniu najwyższym, wyraża przymiot środkujący między przym. *v.* przysł. wymienionym a drugim wbrew mu przeciwnym: a. z przym. *v.* przysł. oznaczającym złą stronę czego, oddaje twierdzenie chlubniejsze. *Niezły to człowiek. Nienajgorszy, v. niezgorszy zamiar. Niełeby to zrobił Nienajgorzéj, v. niezgorzéj to się udało*, b. z przym. *v.* przysł. wyobrażającym dobrą stronę wystawia pojęcie bardziéj ubliżające niż w powyższem znaczeniu. *Nienajlepszy pomysł. Nienajtrafniejsze zdanie. Nienajdrowiej mi radzisz.* z) *Nie*, ze słowami czynnemi, które same przez się rządziły przyp. 4tym, w ogólności przemienia rząd ich na przyp. 2gi, bez względu czy ten stoi wprost przy opowiedniku zdania, czy przy trybie bezokol., który jest dopełnieniem odpowiednika, mającego przy sobie przeczenie. *Kochać niewiastę. Nie kochaj niewiasty płochej. Napisać książkę. Nie napisać książki. Umiałem kiedyś robić sprzęty. Nieumiem dzisiaj robić sprzętów.* ź) *Nie*, w czasach złożonych z trybu bezokolicznego i słowa posiłkowego *Być, v. Mieć*, kładzie się przed słowem posiłkowém; błędem jest kładzenie go przy trybie bezokol. *Nie mam zamiaru jechać*, nie zaś. *Mam zamiar nie jechać.* Wyrażenia *jakby nie było*, błędnie z ruska używają niektórzy zamiast *jakkolwiekbądź. Jakby nie było, powinieneś go przeprosić*; powinno być: *Jakkolwiekbądź, powinieneś* i t. d. *Nie już to*, jest także błędném naśladowaniem ruszczyzny; powinno być: *Czyż, czyliż. Nie... jak tylko; bł.* (gallicyzm) więcéj nic, tyle tylko. *Tobjasz nie był ślepym tylko na ciele*, albo *jak na ciele.* t. j. był ślepym tylko na ciele.

Nie... (z następującym wyrazem). Wszystkie wyrazy, które w połączeniu z *Nie*, oznaczają brak czynności, stanu, lub czynność, stan przeciwny temu, jaki malują bez przeczenia, dla niepodobieństwa powtórzenia wszystkich, opuszczone tu zostały, i szukać ich należy, we właściwém miejscu pod alfabetem po odrzuceniu *Nie. Niepotrzeba, ob. Potrzeba. Nierozsądek, ob. Rozsądek Niewymyślny, ob. Wymyślny*, i t. d. Tu mieszczą się tylko wyrazy: a) te, które się bez przeczenia nie używają, np. *Niepokoić*, lub które częściéj z przeczeniem się kładą, np. *Nienawidzieć*; b) które z przeczeniem mają zupełnie odrębne znaczenie, np. *Nierząd* (rozpusta), *Nieludzkość* (okrucieństwo); c) które oprócz właściwego z przeczeniem znaczenia mają nadto wzgląd szczególny, np. *Nieruchomość* (brak ruchu i majątek), *Niezdobyty* (co niezostał zdobyty i niepodobny do zdobycia), i t. p.

Niebaczenie, a, *blm. n. ob. Niebaczność.*

Niebaczka, (z), *wyr. ps.* nie bacząc, nie umyślnie. *Zrobił to z niebaczka.*

Niebacznica, y, *lm.* e, *ż. mało uż.* kobiéta niebaczna, nieoględna, nieuważna, nieostrożna.

Niebacznie, *ps* 1) bez baczności, nieuważnie, nieoględnie, nieostrożnie. *Postępować niebacznie.* 2)= *przez.* przypadkowie, trafem, zdarzeniem. *Nie sądź, że się sprawy na świecie toczą niebacznie.*

Niebacznik, a, *lm* cy, *m.* człowiek niebaczny, nie uważny, nieoględny, nieostrożny; nierozważny. *Co mówisz, niebaczniku!*

Niebaczność, ści, *blm. ż.* brak baczności, nieuwaga, nierozwaga, nieoględność, nieostrożność.

Niebaczny, a, e, *p.* 1) nie mający baczności, nieuważny, nieoględny, nieostrożny, nierozważny. 2) = *ob. Niebacznik.*

Niebawem, *v.* **Niebawnie**, *ps.* niebawiąc, nieodwłocznie, natychmiast, niezabawem. *Ma niebawnie powrócić.*

Niebezpieczen, czna, czne, *ob. Niebezpieczny.*

Niebezpieczeństwo, a, *lm.* a, *n.* okoliczność, wypadek, położenie grożące stratą, zgubą. *Wystawić się na niebezpieczeństwo. Narazić się na niebezpieczeństwo. Być w wielkiém niebezpieczeństwie. Popaść w niebezpieczeństwo. Był w niebezpieczeństwie utracenia życia. Nie ma niebezpieczeństwa.*

Niebezpiecznie, *v* **Niebezpieczno**, *ps.* 1) z obawą straty, z niebezpieczeństwem, zgubnie. *Chorować niebezpiecznie.* 2) = ryzykownie, za śmiało, niepewnie. *To niebezpiecznie tak się narażać. Nie idź tamtędy, tam niebezpieczno. Zaufać jemu, niebezpiecznie. Niebezpiecznie wchodzić z nim w stosunki. Niebezpiecznie z nim żartować.*

Niebezpieczność, ści, *blm. ż.* niepewność bezpieczeństwa, trwoga, obawa niebezpieczeństwa. *Musieli dla niebezpieczności ujeżdżać. Patrz Boże w jakiej jestem niebezpieczności.*

Niebezpieczny, a, e, *p.* 1) grożący niebezpieczeństwem, zgubny. *Choroba, rana niebezpieczna. Niebezpieczny stan kraju. Niebezpieczne przedsięwzięcie. Niebezpieczne położenie.* 2) = któremu bezpiecznie zaufać nie można. *Człowiek niebezpieczny.* 3) = niepewny. *Niebezpieczny życia swego.*

Niebiana, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Hyryconia) roślina, gat. =*brazylijska* (H. brasiliensis).

Niebianin, a, *lm.* anie, *m.* 1) mieszkaniec nieba, anioł, święty. 2)= *mit.* bożek.

Niebianka, i, *lm.* i, *ż.* 1) mieszkanka nieba, bogini. 2)=*fig.* piękna jak bogini, prześliczna, cudownie piękna, kobieta nadludzkiéj piękności. 3) = *bot.* (Coelestina), roślina.

Niebiański, a, e, *p.* niebianom służący, niebianom właściwy. *Piękność niebiańska. Po niebiańsku, psł.* jak niebianin, wzorem niebian.

Niebiańsko, *ps.* na wzór niebian, cudownie, przecudnie, po niebiańsku.

Niebiańskość, ści, *blm. ż.* wyraz, piętno niebiańskie.

Niebiaństwo, a, *blm. n.* stan niebiański, przyrodzenie niebiańskie, boskość.

Niebiegle, *ob. Niezręcznie, Niewprawnie.*

Niebiegłość, *ob. Niezręczność, Niewprawność.*

Niebiegły, *ob. Niezręczny, Niewprawny, Nieudolny.*

Niebielitka, i, *lm.* i, *ż. bot. ob. Swercja.*

Niebieskawo, *ps.* z niebieska, na podobieństwo niebieskiego koloru. *Pomalować niebieskawo.*

Niebieskawy, a, e, *p.* do niebieskiego koloru zbliżony; jak niebieski, pod kolor niebieski podchodzący; coś nakształt niebieskiego; błękitnawy. *Kolor niebieskawy.*

Niebieski, a, ie, *p.* 1) na niebie znajdujący się, w przestrzeni górnéj zawieszony, napowietrzny. *Ciała niebieskie. Sklepienie niebieskie. Strop niebieski. Horyzont niebieski.* 2) = z nieba, od nieblos; w niebie, w pozaświecie będący; z dziedziny Boga. *Królestwo niebieskie, ob. Niebo. Rycerstwo niebieskie;* aniołowie. *Chwała niebieska. Ojciec niebieski. Ojczyzna niebieska. Duchy niebieskie. Myśleć o niebieskich migdałach, przys żart.* roić, unosić się wysoko myślami, latać po niebie myślami, marzyć. 3) =*fig.* boski, niebiański, przecudny. *Homer poeta dowcipu niebieskiego. Jéj piękność niebieska.* 4) = koloru nieba, błękitny, jasno błękitny.

Niebiestka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Cyanotis), roślina z rodziny *Strojkowatych;* gatun.: = *kątowa* (C. axillaris), rośnie na Wschodzie, u nas zasiewa się na użytek lekarski, niek. *Trzykrotką, Bobownikiem* zwana.

Niebiestnik, a, *lm.* i, *m bot.* (Crozophora), roślina, któréj gatunek =*farbierski* (C. tinctoria), in. *Lakmus*, daje barwnik błękitny tegoż nazwania.

Niebieszczeć, ał, eje, *sn. nd.* błękitnieć, przybierać kolor niebieski.

Niebieściec, ścca, *lm.* ścce, *m. min.* (celestyn), minerał błękitnego koloru, składający się głównie z siarkanu stroncjany.

Niebiosa, bios, *w lm. n. poet*, od *Niebo.*

Niebitny, a, e, *p.* niezręczny do robienia bronią, nie waleczny.

Niebłogosławieństwo, a, *lm.* a, *n.* niełaska, gniew, kara Boża. *Niebłogosławieństwo Boże ciąży nad nami.*

Niebny, a, e, *p.* od nieba, z nieba, niebieski.

Niebo, a, *lm.* a, i *poet.* **Niebiosa**, bios, *n.* 1) przestrzeń niezmierna, w któréj krążą niezliczone gwiazdy; błękit nakształt sklepienia ponad ziemią wysoko rozpostarty. *Błękit nieba. Niebo jasne, pogodne. Niebo ołowiane, mgliste, pochmurne. Na niebie widzimy słońce, księżyc i gwiazdy. Kometa ukazał się na niebie. Ujrzycie na niebie jakieś znaki. Wypłynęli na morze, gdzie tylko niebo i woda*, t. j. na pełne morze, gdzie nic innego nie widać. *Tylko niebo i pole*; próżno, pusto. *Zniszczyli Podole naśiadłe, tylko z niego dziś niebo i pole*; całkiem spustoszyli. *Spojrzeć ku niebu*; wznieść oczy ku niebu. *Bujać myślami po siódmém niebie, przys.* marzyć, myśléć o niebieskich migdałach. *Pod niebem, pod gołém niebem*; na otwartém powietrzu, na dworze. *Przepędzić noc pod gołém niebem. Wynosić kogo pod niebo, fig.* wychwalać, wysławiać zbytecznie. *To jak niebo od ziemi;* to całe do siebie niepodobne; między tém całe nie ma związku. *Różnić się całém niebem;* nadzwyczajnie, zupełnie się różnić. *Poruszyć niebo i ziemię dla dopięcia swojego*, t. j. użyć wszelkich środków. *Pod niebo, do nieba, fig.* do góry, wysoko. *Ptak wzbił się pod niebo. Polecił myślami do nieba. W niebo głosem, v. w niebogłosy wołać, krzyczeć*; nadzwyczajnie mocno krzyczéć, wołać. 2) = stolica boska i rządów boskich; królestwo niebieskie, życie niebieskie, raj; mieszkanie błogosławionych, świętych. *Ojcze nasz, któryś jest w niebie, v. w niebiesiech. Wstąpić do nieba. Wstąpił na niebiosa. Zstąpić z nieba. Pójść do nieba. Zasłużyć na niebo; wysłużyć sobie niebo. Jak Bóg na niebie*; to tak prawdziwe i pewne jak to, że Bóg jest. *Panie daj mu niebo! Niech mu Bóg da niebo. Psie głosy nie idą w niebiosy, przys.* modlitwa bez dobrych uczynków nie trafia do Boga; wzywać pomocy Boga na krzywdę bliźnich, nie po chrześcjańsku. *Pokora niebo przebija*; pokorna prośba wszędzie przystęp znajdzie. 3) = *fig.* szczęście, szczęśliwość, raj ziemski; zachwycenie, rozkosz. *Nieba komu przychylić*; życzyć komu szczęścia; pragnąć go dla kogo. *Jakby z nieba spadł*; pożądany i nagły. *Dobrze mi tu, jak w niebie. Zdawało mi się że jestem w niebie*; tak mię to zachwycało, tyle to mię uszczęśliwiało. *I w niebie nie będzie mu lepiéj. To jego niebo*; to całe szczęście. *Bodaj że z tego nieba przyjdzie zstąpić do piekła*; po weselu nastąpi smutek. 4) *fig.* zam. Bóg. *Wołać o pomstę do nieba. Dzięki niebu. Tak chciały nieba. O sprawiedliwe nieba. Niebo go tu przysłało. Niech mu niebo błogosławi.* 5) = *fig.* klimat. *Pod włoskiém niebem. Odmienić niebo*; do innego klimatu udać się.

Niebochronka, i, *lm.* i, *ż. bot. ob. Wachlarzowiec.*

Niebodajny, a, e, *p.* ułatwiający otrzymanie nieba, szczęśliwości wiecznéj; zasługujący na niebo; co do nieba prowadzi. *Niebodajne cnoty. Wieść niebodajne życie na ziemi.*

Nieboga, i, *lm.* i, *ż.* kobiéta biedna, nieszczęśliwa, warta pożałowania.

Niebogromca, y, *lm.* y, *m.* władca gromów. *Jowisz niebogromca.*

Niebogromny, a, e, *p.* rzucający gromy; straszliwy, potężny.

Niebojaźliwie, *ps.* bez bojaźni, odważnie.

Niebojaźliwy, a, e, *p.* nieustraszony, wolny od bojaźni.

Niebokrasa, y, *lm.* y, *ż. bot.* (Beloisia), roślina.

Niebolotny, a, e, *p.* 1) wysoko wzlatujący, latający; mogący latać wysoko. 2) = ten co wzleciał ku niebu, wniebowzięty. *Eljasz niebolotny.*

Niebonośny, a, e, *p mit.* na barkach niebo dźwigający. *Atlas niebonośny.*

Nieboraczek, czka, *lm.* czkowie, *m.* (*zdr.* od *Nieboraż*), biedotka, nędzotka, niebożątko.

Nieboraczka, i, *lm.* i, *ż.* biedna, nieszczęśliwa, warta litości, pożałowania.

Nieboradka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Coelistina), roślina.

Nieboraż, a, *lm.* uy, *m.* nieszczęśliwy, biedny; wart litości, pożałowania.

Nieborodny, *ob. Niebodajny.*

Niebosiąg, u, *lm.* i, *ż. bot.* (Engelhardtia), roślina.

Niebosiężny, a, e, *p.* 1) sięgający wysoko pod obłoki. *Szczyty gór niebosiężnych, ob. Niebotyczny.* 2) = unoszący się, wzlatujący wysoko, pod obłoki. *Orzeł niebosiężny.*

Nieboszczka, i, *lm.* **i,** *ż* osoba zmarła, już nie żyjąca. *Ś. p. matka moja nieboszczka. Królowa nieboszczka. Dzieci mojej córki nieboszczki.*

Nieboszczyca, y, *lm.* **e,** *ż. prow. ob. Nieboszczka.*

Nieboszczyk, a, *lm.* **i,** *m.* zmarły, ten co już nie żyje. *Mój ojciec nieboszczyk. Dzieci nieboszczyka.*

Nieboszczykowski, a, ie, *v.* **Nieboszczykowy, a, e,** *p.* do nieboszczyka należący. *Nieboszczykowscy krewni.*

Niebotwórca, y, *blm. ż.*, stworzyciel nieba, Bóg.

Niebotyczny, a, e, *p.* bardzo wysoki, wielki, obłoków sięgający. *Góry niebotyczne. Wieże niebotyczne. Grzech niebotyczny, fig.* ogromny, wołający o pomstę do nieba.

Niebowid, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *zool.* ryba morska (Uranoscopus). 2) = Rd. *ob. Teleskop.*

Niebowy, a, e, *p.* z nieba pochodzący, do nieba należący, niebieski. *Umiłowałeś niewiastę wedle piękności jej ciała, Nie patrząc azali dusza z łona niebowej przyrody — Przyszła na łono ziemskiej, jednopromiennie z twym duchem.*

Nieboznawca, y, *lm.* **y,** *m.* astronom, astrolog.

Niebożątko, a, *lm.* **a,** *n. v.* **Niebożę, ęcia,** *lm.* **ęta,** *n. piesz.* nieborak, nieszczęśliwy, biedny, wart litości.

Niebój, oja, *lm.* **oje,** *m. ob. Śmiałek.*

Niebylica, y, *lm.* **e,** *ż. nieuż.* czego nigdy nie było, fałsz; zmyślenie, kłamstwo; * urojenie, umiłdło. *Jawnie pisać niebylice nie wstydza się.*

Niebyłość, ści, *blm. ż.* to co nie było, nie istniało. *Ileż dziś razy trzeba za niebyłość, Mieć ogień ręką zapalony nieba!*

Niebyt, u, *blm. m.* 1) *fil.* nie istnienie, nie bycie; niebytność; odwrotność bytu, *ob. Nicestwo.* 2) = ten co rzadko gdzie bywał, niebywalec.

Niebytność, ści, *blm. ż.* 1) *fil.* nie istnienie. 2) = nieobecność. *Przyjechał w czasie mojej niebytności.*

Niebywalec, lca, *lm.* **lcy,** *m.* 1) ten co rzadko gdzie bywa, rzadko towarzystwu udziela się; człowiek nie towarzyski. 2)= co mało bywał, mało jeździł po świecie; domator, domosiad. 3) = *fig.* człowiek bez doświadczenia, nie praktyk; nieokrzesany, nieotarty między ludźmi.

Niebywałość, ści, *blm. ż.* nieznajomość świata i ludzi; brak doświadczenia; nie otarcie się między ludźmi.

Niebywały, a, e, *p.* 1) co nie prócz domowej strzechy i komina nie widział. 2) = *fig.* niedoświadczony, nieokrzesany, nieotarty.

Niebywąż, ęża, *lm* **ęże,** *m. zool. ob. Jaszczurowąż.*

Niech. *v.* **Niechaj,** 1) *ps.* wyraża: a) rozkaz, żądanie. *Niech tu przyniesie. Niech mu dadzą pokój. Niech jedzie natychmiast.* b) złorzeczenie, życzenie; oby, bodaj. *Niech idzie do kata. Niech cię djabli wezmą. Niech cię porwie cholera,* przekl. *Niech cię Bóg strzeże i broni od tego.* c) zgodzenie się. *Niech i tak będzie. Niech jak chce będzie. Niech mówią, robią co chcą.* 2) = *tylko* i **Niechno;** gdy, jeśli, jeżeli, jeśliby. *Niech tylko przyjdzie, dam ja jemu. Niechno się ociąga, to straci.* 3) = *tylko;* wnet, zaraz; skoro tylko, jak tylko. *Niech tylko ojciec przyjedzie a wszystko się załatwi.* 4) = na to aby, dla tego aby. *Przybliż się, niech cię uściskam.*

Niechać, ał, a, *scz. nd. nieuż.* 1) dawać pokój, nie ruszać, zaniedbywać. 2) = zostawiać, opuszczać, *ob dk. Zapiechać.*

Niechaj, *ob. Niech.*

Niechby, Niechajby, *sp.* wyrażą przypuszczenie. *Niechbym ja był na jego miejscu. Niechby się ze mną tak zdarzyło.*

Niechcąc, *v.* **Niechcący,** *wyr. ps.* mimowolnie, nie umyślnie. *Zrobił to niechcący. Chcąc niechcąc;* czy chce, czy nie, musi. *ob. Chcieć.*

Niechcenie, a, *blm. n.* brak chęci, brak dobrej woli; używa się prawie jedynie przysłówkowie, *Od niechcenia,* w znaczeniu: a) siako tako, mało dbając, niestarannie. *Robić co jak od niechcenia;* jak z przymusu. b) bez wysiłenia, z łatwością, nie długo myśląc, bez przesady. *Mebel ustawiony w pokoju od niechcenia. Ustroiła głowę kwiatami od niechcenia. Zarzuciła szal na ramię od niechcenia.*

Niechęć, i, *lm.* **i,** *ż.* brak skłonności, nieprzychylność, odraza, wstręt. *Mieć niechęć do kogo, do czego. Okazywać niechęć do pracy. Z niechęcią przystał na to, ob. Niechętnie. Poznałem jego niechęć ku mnie. Wzajemne niechęci, ob. Niesnaski.*

Niechęcić, ił, i, *scz. nd. ob. Zniechęcać.*

Niechętek, tka, *lm.* **tki,** *m. bot.* (Verbesina), roślina.

Niechętnie, *ps.* bez chęci, nieochotnie, nieprzychylnie, ze wstrętem, mimowolnie. *Niechętnie pracować. Niechętnie skłonić się ku czemu.*

Niechętny, a, e, *p.* 1) *do czego;* niedbały, opieszały, leniwy. *Niechętny robotnik.* 2) = *komu;* nieprzychylny, nieżyczliwy, nie skłonny, niesprzyjający. *Być komu niechętnym.* **Nechętny, ych,** *w lm. rzecz* nieżyczliwi, niesprzyjający, nieprzyjaźni.

Niechluj, a, *lm.* **e,** *m.* brudas; człowiek nie czysto, nie schludnie siebie utrzymujący; nieochędożnik.

Niechluja, i, *lm.* **je,** *ż. v.* **Niechlujka, i,** *lm.* **i,** *ż.* nie ochędożna kobiéta; brudaska, niedbała o czystość.

Niechlujnie, *ps.* nieochędożnie, brudno, nie schludnie.

Niechlujny, a, e, *p.* nieochędożny, nieschludny, brudny.

Niechlujstwo, a, *blm. n.* nieochędoztwo, niedbalstwo o schludność.

Niechno, Niechnoby, *ob. Niech, Niechby.*

Niechrzczeniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* co nie jest ochrzczony, poganin.

Niechrześcjaństkość, ści, *blm. ż.* postępowanie przeciwne duchowi chrystjanizmu. *Gdy syn, ojciec, brat przeklina, — Niechrześcjaństkość tego świata.*

Niechuć, *ob. Niechęć.*

Niechwaląc się, *wyr. ps. posp.* bez pochwał, bez fanfaronady; po prawdzie, bez przesady.

Niechwalny, a, e, *p.* nie zasługujący na pochwały.

Niechybnie, *ps.* niemylnie, nieomylnie, bez zawodu. *Niechybnie przyjdę do ciebie.*

Niechybny, a, e, *p.* niemylny, nieomylny, niezawodny; nieodzowny, konieczny, pewny. *Zguba jego niechybna. Niechybny środek.*

Niechże, to samo co *Niech,* nadaje mu tylko więcej mocy. *Niechże przyjeżdża. Niechże mi zapłaci. Niechże i tak będzie Niechże go nie znam. ob. Niech.*

Niecić, ił, i, *scz. nd.* 1) zapalać co dla wzniecania ognia *Kazać na kominie niecić, przr.* 2) = *fig.* wzbudzać. *Niecić ogień miłości. Niecić w sercu czyjém radość. Niecić w kim gniew. ob. Wzniecać, Rozniecać.*

Niecierpek, pka, *lm* **pki,** *m. bot.* 1) (Impatiens), roślina z rodziny *balsaminowych,* należąca do klassy 5ej, rzędu *jednosłupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity, v. żółty, v.* = *czyścik* (I. Nolitangere), in. *Gniewosz, Nietykałek,* rośnie w miejscach cienistych, wilgotnych, łodygę ma łokciową, soczystą, gałęzistą, liście śpiczaste, kwiaty żółte, wiszące, torebki szczupłe, po dojrzeniu za dotknięciem sprężysto otwierające się, a każda ściankа szrubowato się skręca, od czego pochodzi i nazwisko rośliny; = *balsamina* (I. balsamina), *ob. Balsamina.* 2) = *ob. Rzeżucha sprężysta, v Rzeżucha niecierpek.* 3) = *ob. Balsamka niecierpek.*

Niecierpiętliwość, ści, *blm. ż.* 1) *ob. Niecierpliwość* 2) = *ob. Apatja, Wstręt.*

Niecierpiętliwy, *ob. Niecierpliwy.*

Niecierpliwić, ił, i. *scz. nd* niecierpliwości nabawiać, cierpliwości pozbawiać *Nadzwyczaj mię to niecierpliwi.* = **się,** *stz.* niecierpliwość swoję okazywać, niecierpliwością niepokoić się; miotać się z niecierpliwości.

Niecierpliwie, *ps.* z niecierpliwością, niespokojnie. *Czekać niecierpliwie. Niecierpliwie znosić chorobę.*

Niecierpliwość, ści, *blm. ż.* brak cierpliwości, wytrwania. *Z niecierpliwością oczekiwać. Umierać z niecierpliwości, fig* niecierpliwić się do najwyższego stopnia. *Niecierpliwość okazywać.*

Niecierpliwy, a, e, *p.* nie mający cierpliwości, mało cierpliwy. *Charakter niecierpliwy Człowiek niecierpliwy.*

Niecka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* **Niecułka,** (*prze.* **Niecułka, i,** *tm.* **i,** *ż.*) i **Niecułeczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* naczynie z grubego pnia drzewa wyżłobione nakształt korytka płasko-półokrągławo-podłużnego. *W nieckach roszczyniają ciasto. Niecka do kąpania niemowląt.* Niecką noszą gruz, ziemię, piasek *i t. p. rzeczy. Wypalać nieckę krupy, nasiona,* t. j. wypylić podrzucając w niecce, wywiać z piew.

Niecnie, *ps* bezecnie, nie uczciwie, szkaradnie, haniebnie. *Postąpić z kim niecnie.*

Niecność, ści, *blm. ż.* szkarada, bezeceństwo, niegodziwość. *Niecność tego postępku.*

Niecnota, y, *lm.* **y,** *m.* i *ż. zdr.* **Niecnotka, i,** *lm.* **i,** *m.* i *ż.* 1) *ż.* zły uczynek, zbrodnia, nieprawość. *Nie ma niecnoty na którąby się nie odważył.* 2) = *m.* i *ż.* człowiek niecnotliwy, niecnotnik, niedobrego, łotr, łajdak, zbrodniarz. *Ten niecnota niech się mi na oczy nie pokazuje.* 3) = *ż. prze.* psota, figiel, przykrość, szkoda. *Na złość, na niecnotę komu co uczynić.*

Niecnotnica, y, *lm.* **e,** *ż.* niecnotliwa kobiéta, nie uczciwa. *Ta niecnotnica, co męża mego uwiodła.*

Niecnotnie, *ps.* bezecnie, nieuczciwie, niegodziwie, szkaradnie, złośliwie.

Niecnotnik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Niecnota.*

Niecnotny, *v.* lepiéj **Niecny, a, e,** *p.* niegodny, niegodziwy, bezecny. *Niecny postępek. Niecne obejście się.*

Nieco, *ps.* więcéj niż nic; niewiele, trochę, cokolwiek, coś *Daj mi nieco pieniędzy. Gdy już nieco wypoczęli... To podróż nieco daleka. Nieco długu zapłacono. Nieco wyższy.*

Niecofniony, *v.* **Niecofnięty,** *v. nieuż.* **Niecofny, a, e,** *p.* którego cofnąć nie można, nieodwołalny. *Wyrok niecofniony.*

Niecułeczka, Niecułka, *ob. Niecka.*

Nieczaj, u, *blm. m. bot* (Evax), roślina.

Nieczcić, ił, i, *scz. nd. kogo;* niecześć i lekkość komu wyrządzać, *ob. Bezcześcić, Znieważać.*

Niecześć, ści, *blm. ż. ob. Zniewaga, Zelżywość, Sromota, Pohańbienie, Obelga.*

Niecześciwie, *ps. prze.* bez uczczenia; zelżywie, sromotnie, obelżywie.

Niecześciwy, a, e, *p. prze.* nie okazujący czci, szacunku; zelżywy, sromotny, hańbiący.

Nieczosaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m. posp.* nieokrzesaniec, niezgrabjasz, gbur, prostak.

Nieczosany, *ob. Nieokrzesany.*

Nieczuja (herb); w polu czerwoném pień od drzewa, na wierzchu krzyż; trzy sęki po prawéj stronie, dwa po lewéj; w hełmie takiż pniak między dwoma skrzydłami.

Nieczule, *ps.* bez czułości, obojętnie, bez współczucia; nielitościwie, srodze, choć sprawiedliwie. *Obejść się z kim nieczule.*

Nieczułka, *ob. Niecka.*

Nieczułość, ści, *blm. ż.* brak czułości, obojętność; brak współczucia, *ob. Czułość.* 2) = *med.* (anaesthesia), obojętność nerwów czucia na wrażenia zewnętrzne, np. jeżeli język nie czuje smaku potraw ostrych, kwaśnych, i t. p.

Nieczuły, a, e, *p.* nie mający czułości, mało współczucia okazujący, obojętny, *ob. Czuły.*

Nieczyj, *ob. Niczyj.*

Nieczynnie, Nieczynność, *ob. Bezczynnie, Bezczynność.*

Nieczynny, a, e, *p. ob. Bezczynny. Służba nieczynna, wojsk.* nie biorąca udziału w spełnieniu obowiązków służby. *Armja nieczynna; wojsko nieczynne;* nie biorące udziału w poruszeniach wojennych.

Nieczysto, *ps.* 1) *ob. Brudno. Jakże tam u nich nieczysto!* 2) = niezupełnie, niecałkowicie. *Nieczysto wymieść pokoj.* 3)= niewyraźnie, niedokładnie. *Rzeźba nie czysto wyrobiona. Figura, rysunek, napis na tablicy z czuhunu nieczysto odlane.* 4) = *fig.* nieuczciwie, niehonorowie.

Nieczystość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) zmieszanie się z obcemi cząstkami. *Nieczystość powietrza, nieczystość humorów.* 2)=brak ochędóztwa, czystości. *Wszędzie w ich domu pełno nieczystości.* 3) = nierząd, wszeteczeństwo. *Grzech nieczystości.* 4) = *fig.* nieprawość, niestateczność, interesowanność, uboczne widoki *Nieczystość jego zamiarów.* 5)=, *prze.* pokalanie się; zmaza. *Dotknięcie się rzeczy zakazanych nieczystością jest.*

Nieczysty, a, e, *p.* 1) zmieszany z obcemi, niepotrzebnemi cząstkami; nieklarowny, mętny. *Woda nie czysta. Złoto, srebro nie czyste.* 2) = nieochędożny, brudny, zbrudzony. *Bielizna nieczysta. Mieszkanie nieczyste.* 3)=pożądliwy, wszeteczny, bezwstydny. *Myśli nieczyste. Żądze nieczyste. Spojrzenia nieczyste.* 4)= nieuczciwy, nieprawy, nieszczery. *Zamiar nieczysty.*

Nieczyszczony, a, e, *p.* 1) *ob, Czyszczony, Czyścić.* 2)=*nieuż.* nie kajstrowany, nie pozbawiony zdolności płodzenia.

Nieczyścić, ił, i, *scz. nd. wł.* i *fig. ob. Kalać.*

Niedan, u, *blm. m. bot.* (Aegle) roślina.

Niedarny, a, e, *p.* niepomyślny, niefortunny. *Bitwa niedarna.*

Niedarowany, a, e, *p.* którego nie można przebaczyć. *Zbrodnia niedarowana.*

Niedatny, a, e, *p.* nie łatwo dający, skąpy.

Niedbale, *ps.* bez żadnéj dbałości, nietroskliwie. *Niedbale postępować. Niedbale się ubierać.*

Niedbalec, lca, *lm.* **lce,** *v.* **lcy,** *m. v. ż.* niedbały człowiek, o nic niedbały, nie troszczący się, nie myślący. *Nieznośny niedbalec. Niedbalec dziewczyna.*

Niedbalstwo, a, *blm. n.* niedbanie o co, brak dbania.

Niedbałuch, Niedbałuch, a, *lm.* **y,** *m. ob. Niedbalec.*

Niedbałość, ści, *blm. ż.* brak dbałości, *ob. Dbałość.*

Niedbały, a, e, *p.* nie mający dbałości, nietroskliwy, opieszały, leniwy, *ob. Dbały. Niedbały głos, myś.* kiedy pies gończy głos wydaje, jakby z jakiego pudła.

Niedbanie, a, *blm. n* brak dbania, *ob. Dbanie.*

Niedęty, a, e, *p.* niepróżny wewnątrz, pełny.

Niedoba, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) pierwsza młodość. 2)=czas niewłaściwy, niestosowny, niepomyślny. 3) = *ob. Niedola.*

Niedobaczka, (z) *ps. prze.* znienacka, niepostrzeżenie.

Niedobiór, *ob. Niedobór.*

Niedobitek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) rzecz niedobita, niecałkiem stłuczona, szczególniéj jaje co na Wielkanoc tłuką, z jednego końca nadbite, w nosku, *v.* w puszku. *Tym niedobitkiem wykaczał mnóstwo jaj.* 2)= *w lm.* reszta z porażki uszłego wojska. 3)=*druk.* litera niedobita, co się nieodbiła wyraźnie.

Niedobór, obra, *lm.* **obry,** *m.* (Steneofiber), *zool.* rodzaj zaginięty zwierząt ssących, z rzędu *Szczurowatych,* bobrowatych.

Niedobór, oru, *lm.* **ory,** *m.* to, co niezostało całkiem odebrano, pozostałość, dopłata; część czego, brakująca do uzupełnienia całkowitéj ilości, deficyt. *Okazał się wielki niedobór na tych towarach.*

Niedobre, a, *blm. n.* zło, szkoda, strata.

Niedobyty, a, e, *p.* niedający się zdobyć.

Niedochodek, dka, *lm.* **dki,** *m.* płód co niedoszedł dojrzałości; płód niedonoszony, poroniony; niedonosek; zaśniad, pomiotek.

Niedochód, odu. *lm.* **ody,** *m.* 1) dochód zmniejszony, część brakująca dochodu zwyczajnego. 2)= pospolita nazwa dawana w gorzelnictwie *niedogonowi.*

Niedocieczenie, *ps.* sposobem niedocieczonym, niezbadanie.

Niedocieczoność, ści, *blm. ż.* przymiot, charakter, cecha rzeczy, dla któréj czego dociec, odkryć nie można; tajemniczość, skrytość, niemożność pojęcia. *Niedocieczoność sądów bożych.*

Niedocieczony, a, e, *p.* którego dociec, dojść, zrozumieć, pojąć nie można; skryty, tajemny, niezbadany, trudny do pojęcia. *Tajemnica niedocieczona. Niedocieczone są drogi Opatrzności.*

Niedogoda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Niedogodność.* 2) = *prze.* człowiek któremu w niczém dogodzić nie można, kapryśnik, dziwak. 3)= *ob. Niedomaganie.*

Niedogodliwy, a, e, *p.* niechcący dogodzić, nie mogący dogodzić, niedogadzający, nie stosujący się, niewzględny, kapryśny, wybredny, dziwaczny.

Niedogodnie, *ps.* niewygodnie; niestosownie, nie w porę, niezręcznie.

Niedogodność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) przykrość jaką nam sprawia rzecz, lub okoliczność nieprzyjazna, niewygoda. *Każda rzecz ma swoje niedogodności.* 2) = *prze.* usposobienie wewnętrzne chorobliwe, dla którego niczém sobie

dogodzić nie możemy; splen, dziwactwo, zrzędność, mrukliwość. *Czuję w sobie jakąś niedogodność.*

Niedogodny, a, e, *p.* 1) niewygodny, przykrość sprawujący, niestosowny. 2) = *prze.* któremu trudno dogodzić, dziwaczny, zrzędny. 3) = *ob. Niedogodliwy.*

Niedogon, u, *blm. m.* płyn wodnisty, słabo-wyskokowy, pozostały w naczyniu, zwaném *lubrówka*, po przepędzeniu czyli oddzieleniu wódki, zwykle nieprzyjemnéj woni, używa się na ocet, in. *Niedochod*, *Odwódek*, *Luter.*

Niedogryzek, a, *lm.* i, *m.* kęs pozostały od jedzenia, niedojadek, okruchа pozostała od jedzenia. *Pozostał mały niedogryzek chleba. Karmi ludzi niedogryzkami.*

Niedoimka, i, *lm.* i. *ż.* (z ross.) *nieuż.* część podatku niedopłacona. *Zapłacić niedoimkę. Manifestem darowano niedoimki.*

Niedojadek, dka, *lm.* dki, *m.* 1) *ob. Niedogryzek.* 2) = *w lm.* resztki strawy. *Dano ubogim niedojadki z obiadu.*

Niedojeść, adł, je, *scz. dk.* zjeść tyle, że się chce jeszcze jeść, że pozostaje chęć do jedzenia.

Niedojrzany, a, e, *p.* którego dojrzéć nie można.

Niedokonaność, ści, *blm. ż. gram.* własność oznaczenia, że czynność nie jest dokonaną, skończoną.

Niedokonany, a, e, *p.* 1) nieskończony, nie całkiem wypełniony; nieuzupełniony. 2) = *gram. słowa niedokonane;* jest to postać słów nie wyrażająca całkowitego wypełnienia czynności lub stanu słowa wyrażonego. *Czas niedokonany*, t. j. nieuzupełnie przeszły, lub niepewnie przyszły (polskie słowa go nie mają).

Niedokrewność, i, *blm. ż.* (anaemia) niedostatek krwi, ubóstwo krwi w główne pierwiastki.

Niedokunka, nki, *lm.* nki, *ż.* gatunek kuny niedorosłéj.

Niedokwas, u, *lm.* y, *m. chem.* 1) *Oxydum*, ogólna nazwa wszelkiego niekwaśnego kwasorodowego związku 1go stopnia, z własnościami zasady lub ciała obojętnego. 2) =, *protoxydum*, (*niedokwas pierwszy*; *niedokwasek*; *kwasorodek*; *tlenek*) piérwsza z dwóch zasad, mająca mniéj kwasorodu niż *okwas*, *deutoxidum*, przy tejże saméj ilości ciała elektro-dodatniego, zwykle metalu, np. *niedokwas żelaza.*

Niedokwasek, sku, *lm.* ski, *m. chem.* podł. niektórych ma znaczenie *niedokwasu piérwszego* (protoxydum).

Niedokwaszać, ał, a, *scz. nd. chem.* zamieniać ciało jakie na niedokwas, łącząc je z kwasorodu taką ilością, aby się stąd utworzył niedokwas. = **się**, *zwr.* zamieniać się na niedokwas.

Niedokwaszanie, *v.* **Niedokwaszenie**, a, *lm.* a, *n* (*oxydatio*, *calcinatio*), *chem* nazwa dawniejsza, oznaczająca łączenie ciał z kwasorodem, który uważanym był za jedyny kwaszący pierwiastek, t. j. za rodziciela wszelkich niedokwasów i kwasów; *okwaszanie*, *ukwaszanie*, wyższe stopnie niedokwaszania; *niedokwaszanie się*, *okwaszanie się*, *ukwaszanie się*, dawniejsze nazwy rozmaitych stopni łączenia się chemicznego ciał z kwasorodem.

Niedokwaszony, a, e, *p.* 1) *chem.* zamieniony na niedokwas. 2) = niedokwaśniały, nie zupełnie ukwaśniały, niedokiszony.

Niedola, i, *blm. ż.* 1) niepowodzenie, nieszczęście; zła dola; niepomyślność. 2) = *mit.* zła boginka słowiańska, rozdająca ciężkie przygody i losy. Przeciwnicą jest dobréj boginki Doli. Wyobrażano ją sobie jako bladą, dreszczem przejmującą dziewicę, *ob. Dazsha.*

Niedoląg, a, *lm.* i, *m.* (wedł Jar. *Workoszczur*) (Phascolomys *v.* Amblotis) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *workowatych*, długonogich; gatunki: 1 = *Wombat* (Ph. Wombat) 2 = *szerokoczoły* (Ph. latifrons).

Niedolążnik, a, *lm.* i, *m.* (Phascolotherium) *zool.* rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *workowatych*; gatunek jeden: = *Buklanda* (Ph. Bucklandii).

Niedolisek, ska, *lm.* ski, *m* lis młody, na początku jesieni zabity, krótkowłosy, nie dobrze odziany.

Niedołęg, a, *lm.* i, *m.* (Colobus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpiastych; gatunki jego: 1 = *grzywiasty* (B. Polycomos). 2 = *rdzawy* (C. ferrugineus). 3 = *żałobny* (C. Guereza). 4 = *Temmincka* (C. Temminchii). 5 = *ogorzały* (C. fuliginosus). 6 = *niedźwiedziasty* (C. ursinus). 7 = *długowłosy* (C. satana). 8=*czarny* (C. leucomeros). 9=*Pennanta* (D. Pennantii). 10 = *prawdziwy* (C. verus).

Niedołęga, i, *lm.* i, *m.* i *ż.* 1) kaleka, ułomny; człowiek niedołężny, osłabiony na siłach fizycznych, bezsilny, ospały, ociężały. 2) = niezdolny do płodzenia. 3) = człowiek nieudolny, niezdolny, głupowaty. 4) = *prze. ob. Niedołęztwo.*

Niedołęztwo, a, *blm. n.* 1) stan niedołężny; kalectwo, ułomność. 2) = słabość sił fizycznych, bezsilność, ospałość, ociężałość. 3) = niezdolność, nieudolność płodzenia. 4) = nieudolność, brak zdolności umysłowych; głupowatość.

Niedołężnie, *ps.* bezsilnie, nieudolnie, ociężale; głupowato.

Niedołężność, ści, *blm. ż.* usposobienie, własność dla której co, lub kto jest niedołężnym, *ob. Niedołęztwo.*

Niedołężny, a, e, *p.* 1) bezsilny, słaby, ociężały, ułomny. *Wiek niedołężny. Rodziców niedołężnych bywają też dzieci niedołężne.* 2) = nieudolny; nie mogący wydać pożądanego skutku. *Gniew niedołężny. Usiłowania niedołężne.* 3) = upośledzony na umyśle, bez zdolności, głupowaty. 4) = **ptaki**, *w lm.* rzęd XVIty ptaków, według układu ornitologicznego Temminck'a; zawiera w sobie dwa rodzaje.

Niedołożnie, *ps.* niedostatecznie.

Niedołożny, a, e, *p.* niedostateczny.

Niedomagać, ał, a, *sn.nd. prow.* być nieco cierpiącym na zdrowiu; słabym być, chorować. *Coś mi żona niedomaga.*

Niedomaganie, a, *blm.n. prow.* niemoc, słabość, choroba.

Niedomawiać, ał, a, *sn. nd.* niewyraźnie wymawiać końcowe sylaby.

Niedomawianie, a, *blm. n.* wada niewyraźnego wymawiania końcowych sylab; zamilczanie końca wyrazu, lub rozmowy rozpoczętéj. *Niedomawianie wyrazów. Niedomawianie wniosku.*

Niedomiar, u, *lm.* y, *m.* to czego niedostaje do miary; brak miary.

Niedomilnia, ni, *lm.* nie, *ż. bot.* (Griffinia), roślina.

Niedomniemany, *ob. Nieprzewidziany*, *Niespodziany.*

Niedomoga, i, *blm. ż.* 1) (asthenia) *med.* uszczuplona pobudliwość nerwów. 2) = *ob. Osłabienie.*

Niedomorek, rka, *lm.* rki, *m.* ten, co w czasie powszechnego mordu ocalał; niedobitek.

Niedomówienie, a, *blm. n.* zamilczenie końca czego już po powiedzeniu w większéj części. *Niedomówienie wyrazu, opowieści.*

Niedomówiony, a, e, *im.* nie zupełnie wysłowiony, nie całkiem wypowiedziany. *Myśl, zdanie niedomówione. Wyraz niedomówiony.*

Niedomykalność, ści, *blm ż* (insufficientia) *med.* niedokładne zamykanie przez klapki sercowe lub tętnicowe otworów, które one w stanie naturalnym powinny zupełnie pokrywać.

Niedonosek, ska, *lm.* ski, *m. ob. Niedochodek.*

Niedonoszony, a, e, *p.* przed czasem porodzony *Płód niedonoszony.*

Niedo okwas, u, *lm.* y, *m. chem.* chemiczny związek niedokwasu jakiego ciała z jego okwasem, np. *Niedokwas żelaza.*

Niedopałek, łka, *lm.* łki, *m.* kawałek niezupełnie spalony; głownia.

Niedopanek, nka, *lm.* nkowie, *v.* nki, *m.* udający pana, nie będąc nim.

Niedoperz, *ob. Nietoperz.*

Niedopędny, a, e, *p.* którego dopędzić nie można, niecofnięty.

Niedopieczenie, a, *blm. n.* niedostateczne upieczenie.

Niedopieczony, a, e, *im.* 1) nie całkiem upieczony. *Chléb niedopieczony.* 2) = *fig.* nie zupełnie wykształcony, z niedokończoném wychowaniem, któremu czegoś brakuje do doskonałości, do całkowitego wykształcenia. *Człowiek niedopieczony. Być w niedopieczonym humorze*, w złym, w kwaśnym humorze.

Niedopiekanie, a, *blm n.* robienie czego niezupełnie upieczoném. *Niedopiekanie chleba robi się dla powiększenia wagi.*

Niedopitki, ów, *blp. m.* resztki napoju po piciu pozostałe w szklankach, w kieliszkach.

Niedopłaca, *v.* **Niedopłata**, y, 1) *blm. ż.* zatrzymanie części należnéj opłaty. 2) =, *lm.* y, *ż.* to co niedopłacone, należność zatrzymana w części.

Niedopłjąca, y, *lm.* e, *m. prze.* ten co resztki długu nie płaci.

Niedopłata, y, *lm.* y, *ż.* niedopłacenie, szczególniéj podatku, zadłużenie się skarbowi, *ob. Niedopłaca.*

Niedopuszczanie, a, *blm. n.* 1) usuwanie, odpychanie. 2) = *fig.* nieprzypuszczanie jakiéj myśli.

Niedorodka, i, *lm.* i, *ż. zool.* ptak należący do gromady *płetwonogich*, długoskrzydłych (Virej)

Niedorabiać, ał, a, *scz. nd.* **Niedorobić**, ił, i, *dk. czego*; rozpocząwszy nie kończyć roboty.

Niedorobiony, a, e, *im.* od *Niedorabiać.*

Niedorost, u, *lm.* y, *m ob. Zmalenie.*

Niedorostek, stka, *lm.* stki, *m.* 1) jeszcze nie zupełnie wyrosły; młodzieniaszek. 2) = *pg.* młokos, zrzutek.

Niedorośl, i, *lm.* e, *ż. bot. ob. Teporośla.*

Niedorozumienie, a, *blm. n.* niedomyślność.

Niedorzecznie, *ps.* głupio, bez sensu, nie tak jak rzecz wymaga.

Niedorzeczność, ści, *lm.* ści, *ż.* postępek, czyn niedorzeczny; nieprzyzwoitość; nierozsądek; głupstwo.

Niedorzeczny, a, e, *p.* niestosowny, nieprzyzwoity, nierozsądny; nierozumny, głupi. *Postępek niedorzeczny, ob. Dorzeczny.*

Niedosięgły, **Niedosiężny**, a, e, *p.* którego dosięgnąć nie można.

Niedosięża, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Diplothemium) drzewo z rzędu palm *kokosowych*; gatunek: = *nadbrzeżna* (D. littorale), bez kłodziny, rośnie w południ. Ameryce.

Niedosiężny, *ob. Niedościgły.*

Niedoskwar, u, *lm.* y, *m.* (Phyllidia) *zool.* zwierzę miękkie, należące do gromady *brzuchopełzych*, nagoskrzelnych.

Niedosłuch, a, *lm.* y, *m.* który niedosłyszy; głuchy, głuszek.

Niedosłyszenie, a, *blm. n.* 1) nieposłyszenie. 2) = tępość słuchu, głuchota,

Niedospanie, a, *blm. n.* niedostateczne wyspanie się.

Niedospany, a, e, *p.* w większéj części bezsenny; gdzie się mało spało. *Nocy niedospane.*

Niedospólny, a, e, *p.* nie znoszący, nie cierpiący wspólnictwa w spaniu we dwoje w jedném łóżku; nie mogący spać z kimkolwiek razem. *Człowiek niedospólny, v. niedospółek. Stan niedospólny*, niespokojny, gdy się śpi z kim razem, właściwy niedospółkom.

Niedospółek, łka, *lm.* łki, *m.* nie mogący spać, leżąc z kimś we dwoje w jedném łóżku.

Niedostatecznie, *ps.* z niedostatkiem, nie dosyć.

Niedostateczność, ści, *lm.* ści, *ż.* wada niedostatku, niewystarczanie, niedostawanie; niepełność. *Niedostateczność prawa.*

Niedostatek, tku, *lm.* tki, *m.* niedostawanie czego; niestawanie, brak czego, *Niedostatek wody, chleba, żywności.* 2) = bieda, nędza z niedostatku, ubóstwo. *Cierpieć niedostatek. Być w niedostatku.* 3) = *posp.* nie doskonałość; wada. *Znać swe własne niedostatki. Lekarstwo na wszystkie niedostatki śledziony pomocne.*

Niedostawny, a, e, *p. zool.* mający u przednich nóg po pięć stawów, u tylnych po cztery. *Owady niedostawne.*

Niedostępność, ści, *blm. ż.* niemożność dostąpienia czego, dojścia dokąd, przystąpienia do czego, *v.* do kogo.

Niedostępny, a, e, *p.* 1) do którego dostąpić nie można, nieprzystępny. *Skała niedostępna. Zamek niedostępny.* 2) = *fig.* niedościgły, nieprzeniknony, nie mogący być zbadanym. *Niedostępny dla umysłu ludzkiego.*

Niedostrzegalnie, *ps.* sposobem niedostrzeżonym, nieznacznie

Niedoszla, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Amorpha), in. *Indycht krzewinkowy*, *v. zielny*, roślina.

Niedoszły, a, e, *p. ob. Niedojrzały. Niedoszły płód, ob. Niedonoszony.*

Niedościgły, a, e, *p.* 1) nie mogący być doścignięty. 2) = niedojrzały.

Niedościgniony, a, e, *p.* 1) którego doścignąć nie można, którego nie można dopędzić. 2) = *okiem*; niedojrzany; zbyt daleki, zbyt odległy. 3) = niezbadany, nieprzeniknięty, którego zrozumieć, dojść, pojąć nie można. *Wyroki Boga są niedościgłe.*

Niedoślep, u, *blm. m.* (amblyopya), nie zupełna ślepota nerwowa.

Niedośpiałek, łka, *lm.* łki, *m. bot.* (Centunculus), in. *Muchotrzew*, roślina z rodziny *pierwiosnkowych*, należąca do klassy téj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linneusza; gatunek: = *niski* (C. minimus), rzadko nad półtora cala wyższa roślinka.

Niedośpian, a, *lm.* y, *m. bot.* (Hypoestes), roślina.

Niedośpień, nia, *lm.* nie, *m.* choroba jedwabników, w któréj robaki nie mogą się przemienić w motyle.

Niedoświadczenie, a, *blm. n.* brak doświadczenia; nieznajomość życia.

Niedotkliwość, ści, *blm. ż. nieuż.* drażliwość, obrażliwość.

Niedotkliwy, a, e, *p.* drażliwy, obrażający się łada czém. *Jest to człowiek niedotkliwy.*

Niedotraw, u, *blm. m. bot.* (Eriocaulon), roślina z rodziny *Niedotrawowatych*, któréj i dała nazwanie; gat.: = *szczeciasty* (E. setaceum), rośnie na Wschodzie po bagnach i jeziorach.

Niedouczenie, 1) *ps.* sposobem niedouczonym; nie całkiem uczenie, nie z zupełną nauką. 2) =, a, *blm. n.* niedokończenie nauki. *Niedouczenie go zgubiło; niechby lepiéj był prostakiem.*

Niedouczeniec, ńca, *lm.* ńcy, *v.* ńce, *m.* człowiek nie do końca wyuczony; niedowarzony, niedopieczony.

Niedouczoność, ści, *blm. ż.* wada niecałkowitego posiadania nauk; nie zupełna uczoność.

Niedouczony, a, e, *p.* nie całkowicie uczony, półuczony.

Niedouk, a, *lm.* i, *m. ob. Niedouczeniec.*

Niedowarek, rka, *lm.* rki, *m. bot.* (Cymboria), roślina.

Niedowarzony, a, e, *p.* 1) nie całkiem ugotowany. 2) = *fig.* niedouczony, nie zupełnie wykształcony. *Głowa niedowarzona.*

Niedowcip, u, *blm. m.* brak dowcipu, nieudolność.

Niedowiarek, rka, *lm.* rkowie, *v.* rki, *m.* 1) człowiek nie zupełnéj wiary; nie całkiem wierzący, lub zgoła w co nie wierzący. *Tomasz apostoł rzeczon był niedowiarek, iż nie rychło uwierzył zmartwychwstaniu pańskiemu.* 2) = kacerz, odszczepieniec, ateusz. *Pół psa, pół kozy, niedowiarek boży, przys.* ni to ni owo, żadnych zasad nie trzyma się.

Niedowiarski, a, ie, *p.* od niedowiarka; od niedowiarstwa.

Niedowiarstwo, a, 1) *blm. n.* nie wierzenie w co, niewiara; brak zaufania, wiary. 2) =, *lm.* a, *n prze.* wiara odszczepieńska. *Jedna jest wiara, a inne są niedowiarstwa.* 3) = *blm. zb. n.* kacerze, odszczepieńcy, fałszywą wiarę wyznający.

Niedowid, a, *lm.* y, *m. v.* **Niedowidz**, a, *lm.* e, *m.* ten co niedowidzi, nie dobrze, słabo widzący; ślepak.

Niedowidzieć, ał, i, *sn. nd.* nie dobrze widzieć, mieć krótki wzrok.

Niedowierny, a, e, *p.* ten co nie dowierza, nie dowierzający.

Niedowierzanie, a, *lm.* a, *n* brak wiary całkowitéj; nieufność, wątpliwość, niepewność.

Niedowłóknienie, a, *blm. n. med.* (Hypinosis), niedostatek włóknika we krwi.

Niedowodny, a, e, *p.* nie dający się dowieść; o czém przekonać nie można; nie mający dowodów.

Niedozierca, y, *lm.* y, *m.* co nie doziera, nie dozorujący.

Niedozierka, i, *blm. ż. ob. Niedozór.*

Niedozorny, a, e, *p.* nie mający nad sobą oka, czuwania, baczności. *Niedozorna młodzież.*

Niedozór, oru, *blm. n.* brak dozoru, niepilność, niepilnowanie czego.

Niedoźrzałka, i, *lm.* i, *ż.* owoc nie dojrzały, nie dojrzały.

Niedoźrzałość, ści, *blm. ż.* brak dojrzałości.

Niedrożnik, a, *lm.* i, *ż.* 1) *ob. Bezdroże.* 2) = *posp. ob. Niebywalec.*

Niedrzewny, a, e, *p.* mało drzew mający; w drwa, w opał nie zapaśny.

Niedufnie. Niedufność, Niedufny, *ob. Nieufnie, Nieufność, Nieufny.*

Nieduzluchny, a, e, *p. prze.* 1) maleńki, malutki. 2) = słabiutki.

Niedużość, *ob. Szczupłość.*

Niedziałkownictwo, a, *lm.* **a,** *n. Rd. ob. Chemja.*

Niedziałkowniczy, *Rd. ob. Chemiczny.*

Niedziela, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) u chrześcjan, piérwszy dzień w tygodniu, poświęcony służbie bożéj i modlitwie; święto. *Święcić niedzielę. Niedziela starozapustna;* na dwa tygodnie przed zapustną niedzielą = *mięsopustna;* na tydzień przed zapustną. = *zapustna;* przed zapustami. = *wstępna;* piérwsza w wielkim poście. = *sucha;* druga w w. poście. = *głucha;* 3cia w-go postu. = *środopostna;* 4ta postu. = *biała;* 5ta postu. = *kwietna;* przed Zmartwychwstaniem P. = *przewodna;* piérwsza po Wielkiejnocy. 2) = *prze.* tydzień. *Dwie niedziele kwitnie; dwie niedziele wysypuje się, dwie niedziele dojrzewa zboże na polu. Za dwie, za trzy niedziele.*

Niedzielny, a, e, *p.* 1) niedzieli się tyczący, od niedzieli; niedzielę wskazujący. *Niedzielna głoska, v. litera, as.* jedna z siedmiu wielkich, początkowych liter łacińskiego alfabetu, przypadająca na piérwszą niedzielę roku (wedle przyjętego w kalendarzach oznaczania dni tygodnia literami) i służąca już wszystkim niedzielom całego roku, wyjąwszy rok *przybyszowy:* w roku bowiem zwyczajnym, zawierającym 365 dni, czyli 52 tygodnie i dzień 1, dzień ten oznaczono pewną raz przyjętą literą, stąd jaką literę nosi dzień Nowego Roku (np. niedziela czy poniedziałek), taką wszystkie niedziele czy poniedziałki całego roku nosić będą; w przybyszowym zaś, zawierającym 366 dni, t. j. 52 tyg i 2 dni, też same dni tygodnia, np. niedziele, od początku roku po koniec lutego oznaczać się będą literą jednostajną, a już inną, t. j. następną od 1 marca do końca roku, z powodu iż *dzień przybyszowy* zawsze do lutego się dodaje; że zaś rok przybyszowy przypada po każdym upływie trzech lat zwyczajnych, taż suma więc litera niedzielna lub oznaczająca każdy inny dzień tygodnia, przypadnie aż po 28 latach (t. j. po 4×7), takowy przeciąg czasu zowie się *okresem słońca.* 2) = świąteczny, odświętny. *Ubiór niedzielny. Niedzielne śniadanie a piątkowe śpiewanie rzadko na dobre wychodzi, przys.*

Niedźwiadek, dka, *lm.* **dki,** *m.* 1) *zdr.* od *Niedźwiedź;* młody niedźwiedź. 2) = (Scorpio), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Nieprzędących,* niedźwiadkowatych; gatunki jego: 1 = *brunatny* (S. europaeus). 2 = *dwuszpanny* (S. americanus). 3 = *murzyn* (S. murus) 4 = *rudy* (S. occitanus) 5 = *rudonogi* (S. ochripes). 6 = *rdzawy* (S. rufus). 7 = *brudny* (S. obscurus). 8 = *olbrzym* (S. afer). 9) = *ob.* in. *Skorpjon,* a) jeden z 12tu *znaków zodjakalnych* (czyli 12tu części zodjaku lub ekliptyki), znajdujący się blisko konstelacji tegoż imienia, należy do znaków *południowych,* tudzież *jesiennych* i *stałych;* słońce wstępuje w znak Niedźwiadka 11go października. b) = jedna z 12tu *konstellacji zodjakalnych,* obejmująca 60 gwiazd, z których najznaczniejsza *Antares,* gwiazda piérwszéj wielkości, położona w *sercu Niedźwiadka, ob. Zodjak, Zodjakalne znaki, Konstellacja.* 4) = *v. Katapulta;* machina, któréj dawniéj używali do rzucania kamieni rozmaitéj wielkości i ciężkości, z nadzwyczajną siłą.

Niedźwiadkowate mrowie, stanowią familję gromady mrowia (Virej).

Niedźwiadkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Thalassina). *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długogoniastych,* rakowatych; gatunek jeden: = *wysmukły* (T. scorpionoides).

Niedźwiadkowy, a, e, *p.* od niedźwiadka. *Bicz niedźwiadkowy;* na końcu haczykiem ostrym opatrzony.

Niedźwiednia, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) miejsce gdzie niedźwiedzie hodują. 2) = futro ze skór niedźwiedzia.

Niedźwiedniczy, a, e, *p.* do niedźwiedzia należący; skomoroszy.

Niedźwiednik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* co oprowadza niedźwiedzie tańcujące, skomorożnik.

Niedźwiedzi, a, e, *p.* od niedźwiedzia. *Skóra niedźwiedzia. Niedźwiedzie grono, bot.* (Arctostaphylos Uva Ursi), in. *Chróścina jagodna, Mącznik garbarski,* roślina lekarska z rodzaju *Wrzosowych,* należy do klassy 10éj rzędu 1go ukl. Linn. *Niedźwiedzia łapa, bot.* 1 gatunek mchu (muscus terrestris). 2 nazwa dawana a) dwóm gatunkom rośliny *Roździeniec* (Acanthus mollis et spinosus); b) roślinie z rodzaju *Barszczu* (Heracleum sphondylium). *Niedźwiedzie ucho;* a) *ob. Pierwiosnek łyszczak;* b) =, *v. Niedźwiedzie uszko,* nazwa dawana roślinie *Tlinogorzla* (Arctotis).

Niedźwiedziarz, a, *lm.* **e,** *m.* wodzący, lub uczący tańcować niedźwiedzie.

Niedźwiedziątko, a, *lm* **a,** *n. zdr. ob. Niedźwiedzie.*

Niedźwiedzica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) samica niedźwiedzia. 2) *Mała i wielka niedźwiedzica, as.* nazwy dwóch konstellacij północnych, czyli gromad gwiazd leżących na północ od zodjaku, podobnych do siebie z postaci, lecz różniących się wielkością; jedna z gwiazd *Małego wozu,* znajdująca się blisko bieguna północnego, zowie się *biegunową gwiazdą.*

Niedźwiedzię, ęcia, *lm.* **ęta,** *m.* młody płód niedźwiedzia.

Niedźwiedzina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) mięso niedźwiedzie. 2) = *bot.* nazwa dawana *Malinie małojagodowéj* (Rubus caesius). 3) =, *v. Niedźwiedziny, w lm. bot. ob. Mącznik, Chruścina garbarska.*

Niedźwiedź, dzia, *lm.* **dzie,** *m.* 1) *zool.* (Ursus), zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych,* niedźwiedziastych; gatunki: I. **Niedźwiedzie właściwe,** 1 = *pospolity* (U. arctos). 2 = *izabellowy* (U. isabellinus). 3 = *srogi* (U. ferox). 4 = *czarny* (U. niger americanus). 5 = *czerwonobrzuchy* (U. Crocotheri). 6 = *ozdobny* (U. ornatus). 7 = *obrożasty* (U. torquatus). 8 = *malajski* (U. malayanus). 9 = *wargacz* (U. labiatus), wedł. Jarockiego *Wargowiec.* 10 = *polarny* (U. maritimus). II. **Szopy.** *ob. Szop.* III. **Borsuki,** *ob. Borsuk.* IV. **Rosomaki,** *ob. Rosomak. Niedźwiedź,* wmyśl. zowie się niekiedy *włocharz, v. miś, misio;* wykradający miód *bartnik;* młody niedźwiedź *piastun;* łapa niedźwiedzia jest *płackiem, v. łopatą;* włos *kudły;* chód *telepanie, łaz;* głos *ryk, poryk, huk, mowa;* miejsce legowiska *dom, v. złom;* boryka się *wodzi za pasy;* spina się na przednich łapach *stawia drabinę;* miota na strzelca kamienie, drzewo *wichrzy, strzela;* dusi *pieści, v. ściska;* do koła się broni *zamiata;* krew' niedźwiedzia zowie się *juchą. Obrosły jak niedźwiedź. Niedźwiedź morski. Niedźwiedź w lesie, a skórę jego już przedają, v. Na niedźwiedzia skórę pią, a niedźwiedź jeszcze w lesie, przys.* t. j. stawić zamki na lodzie, nie pewne projekty układać, przed niewodem ryby łowić. *Gdy na niedźwiedzia gałąź spadnie, to mruczy; gdy drzewo całe się obali, to ucieka stuliwszy uszy, przys. Tańcować jak niedźwiedź,* t. j. niezgrabnie. 2) = *w lm.* futro ze skór niedźwiedzich, *ob. Niedźwiednia.* 3) = *fig.* niezgrabjasz, gbur, nieokrzesaniec. 4) *Mały i wielki niedźwiedź* lub *Wóz, as. ob. Niedźwiedzica.*

Niedźwiedziopies, psa, *lm.* **psy,** *m.* (Amphicyon), *zool* rodzaj zwierząt który zaginął, z rzędu *Drapieżnych;* gatunki: 1 = *większy* (A. major). 2 = *mniejszy* (A. minor).

Nieforemnie, Nieforemność, *ob. Niekształtnie, Niekształtność.*

Niefrasobliwie, *ps.* spokojnie, bez troski.

Niefrasobliwość, ści, *blm. ż.* spokój o przyszłość, bezpieczność.

Niegaszone wapno, wapno po wypaleniu nie nasycone wodą, nie mające w sobie nic wody.

Niegdy, *ps. ob. Niekiedy, Niegdyś.*

Niegdyś, *ps.* 1) kiedyś w przeszłości, przed dawnemi czasy. *Był to niegdyś zwyczaj Był to niegdyś wspaniały zamek.* 2) = *prze.* w przyszłości, kiedyś, *ob. Kiedyś.*

Niegładko, *ps.* bez gładkości.

Niegładkość, ści, *blm.ż.* własność przedmiotu któremu brakuje gładkości.

Niegłaźno, *ps.* niezwinnie, niezręcznie, niezgrabnie. *Żartować niegłaźno.*

Niegłaźność, ści, *blm. ż.* niezwinność, niezręczność, niezgrabność.

Niegłaźny, a, e, *p.* niezwinny, niezręczny, niezgrabny.

Niegodnica, y, *lm.* **e,** *ż.* niegodziwa kobiéta.

Niegodnie, *ps.* niegodziwie, nieuczciwie, niecnotnie.

Niegodnik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Niegodziwiec.*

Niegodny, *v.* **Niegodzien, dna, dne,** *p.* 1) nie zasługujący, nie wart. *Niegodny twoich względów. To rzecz niegodna twojéj uwagi. Postępowanie niegodne honorowego człowieka. To jest niegodne ciebie.* 2) = zły, podły, *ob. Niegodziwy.*

Niegodziarz, *v.* **Niegodzijarz, a,** *lm.* **e,** *m. ob. Niegodnik, Niegodziwiec.*

Niegodziwie, *ps.* 1) nie tak, jakby należało, nie wedle tego, jak się godzi, jak być powinno; nieprawie. 2) = niegodnie, nie uczciwie, nie honorowie. *Postąpił ze mną całe niegodziwie.* 3) = szkaradnie, obrzydliwie, brzydko. *Śpiewać, pisać niegodziwie.*

Niegodziwiec, wca, *lm.* **wcy,** *m.* nic wart, niegodnik, nieuczciwy, łotr.

Niegodziwość, ści, *lm* **ści,** *ż.* 1) *czego;* własność, cecha jakiéj rzeczy, dla któréj nie jest godziwą, dozwoloną; wzbronność. 2) = nieuczciwość, szkarada, złośliwość, obmierzłość. *Znana mi niegodziwość tego człowieka.* 3) = występek; postępki bezecne. *Człowiek pełen niegodziwości. Co za niegodziwość. Dopuścić się wielu niegodziwości.*

Niegodziwy, a, e, *p.* 1) wzbronny, nie dozwolony, nieprawy *Rozkosz, miłość niegodziwa. Nabyć co, posiąść co drogą niegodziwą.* 2) = szkaradny, złośliwy, obmierzły, bezecny. *Człowiek niegodziwy. To rzecz niegodziwa. Niegodziwa zbrodnia Niegodziwe zamiary.* 3) = *posp.* nic wart, bardzo zły. *Pismo niegodziwe. Zimno niegodziwe. Pogoda niegodziwa.*

Niegojny, a, e, *p.* nie dający się zagoić, niełatwo gojący się *Rana niegojna.*

Niegota, y, *blm. ż. bot.* (Euclea), roślina.

Niegotka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Melyris), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, piłkorożnych.

Niegruntownie, *ob. Powierzchownie.*

Niegruntowność, ści, *blm. ż.* 1) brak gruntowności; nietrwałość, słabość. 2) = powierzchowność, nie zgłębianie, lekkość.

Niegrzebny, a, e, *p. prze.* nie pogrzebany, nie pogrzebiony.

Niegrzecznie, *ob. Grubjańsko.*

Niegrzeczność, ści, 1) *blm. ż.* brak grzeczności, grubjaństwo. *Niegrzeczność tego wiercipięty wszędzie jest znana.* 2) =, *lm.* **ści,** *ż.* postępek, mowa, któréj brak grzeczności. *Zrobić komu niegrzeczność. Powiedzieć komu niegrzeczność. ob. Grzeczność.*

Niegrzeczny, a, e, *p.* 1) *prze.* nie w porę, nie stosownie, nie właściwie, nie ku rzeczy przedsięwzięty, zrobiony. 2) = który nie umié grzecznie się znaleźć; któremu brak grzeczności. *Człowiek niegrzeczny. Postępek niegrzeczny.*

Niegrzeczy, *ps. prze.* nie do rzeczy, niewłaściwie, nie w porę.

Niegrzeszność, ści, *blm. ż. nieus.* czystość, stan niezmazany grzechem.

Niejaki, a, ie, *v.* **Niejakiś, aś, ieś,** *p.* jakiś, nie wiadomo jaki. *Był tu niejaki człowiek. Niejaki Piotr.*

Niejako, *v.* **Niejakoś,** *ps.* jakoś, jakimś sposobem.

***Niejaźń, i,** *blm. ż. fil.* zowie się wszystko, co nie jest Jaźnią. Całe przyrodzenie, to *niejaźń.*

Niejednako, *ob. Rozmaicie.*

Niejednakość, *ob. Rozmaitość.*

***Niejednia, i,** *blm.ż. fil.* odgrywa pewną rolę w logice. Jest tutaj zasada niepodobnéj niejedni (principium numericae identitatis, vel individuationis). Prawo jéj takie: Zmienia się oblicze rzeczy, ale ich zasada trwa niezmiennie.

Niejedność, ści, *blm. ż.* brak zgody, jedności; nieporozumienie, waśń. *Niejedność gubi narody.*

Niekarmia, i, *blm. ż bot.* (Abroma), roślina sprowadzona z nad brzegów Gangesu, hoduje się dla ozdoby; kwiat ma posępny, czarno-czerwony, liść wielki, jasnozielony, poprzerzynany brunatnemi pręgami, przedstawiający na słońcu piękne cieniowanie kolorów; rozmnaża się nasionami; zowie się niek. *Ślazem kakaowym*

Niekarnie, Niekarność, *ob. Bezkarnie, Bezkarność.*

Niekarny, a, e, *p.* 1) pozostały bez kary, *ob. Bezkarny.* 2) = krnąbrny, nie mający karności.

Niekiedy, *ps.* czasami, nie zawsze. *Kiedy niekiedy;* nie często, z rzadka.

Niekiędy, *ps. prze.* tu i ówdzie, miejscami, tędy.

Niekilki, a, ie, *p. prze. ob. Jakiś, Kilka.*

Niekilko, a, *blm. zb. n. prze.* pewna ilość, kilka. *Niekilko kęsów. Niekilko dni.*

Niekisiałość, ści, *blm. ż. ob. Zakalec.*

Nieklon, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Klon-pokłon.*

Niekropień, u, *lm.* **y,** *m bot.* (Adiantum), *ob. Złotowłos.*

Niekrwawy, a, e, *p.* bez rozlewu krwi. *Na ołtarzu kapłan spełnia niekrwawą ofiarę z ciała i krwi Chrystusa P.,* odprawia mszę.

Niekształt, u, *lm.* **y,** *m.* to co nie jest kształtném, co nie ma kształtu.

Niekształtnie, *ps.* bezkształtnie, nieforemnie, ułomnie, niezgrabnie.

Niekształtność, ści, *blm. ż.* bezkształtność, brak kształtu, formy, regularności; niezgrabność, nieforemność.

Niekto, kogo, *z. prze.* 1) *ob. Któś, Jeden.* 2) = *ob. Nie jeden.*

Niektóry, a, e, *lm.* **Niektórzy, óre,** z jakiś, jaki taki; pewien, jeden (z liczby większéj). *A niektóry z nich zapytując rzekł. Niektórzy utrzymują, że...*

Niekunsztowność, ści, *blm. ż.* brak kunsztowności, kunsztu, sztuki, *ob. Kunsztowność.*

Nielatające ptaki, (Proceri), stanowią familję ptaków osobną podług Jarockiego.

Nielękliwie, Nielękliwość, *ob. Nieustraszenie, Nieustraszoność.*

Nielitość, ści, *blm. ż.* srogość, okrucieństwo.

Nielitościwie, *v.* **Nielitośnie,** *ps.* srodze, okrótnie.

Nielitościwość, ści, *blm. ż.* srogość, okrucieństwo (jako usposobienie).

Nielitośnie, *ob. Nielitościwie.*

Nielot, a, *lm* **y, ów,** *m.* (Apteryx), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich;* gatunek tego rodzaju ptaków jeden: = *Nowozelandzki* (A. australis).

Nielotność, ści, *blm. ż.* 1) stan ciała stwardniałego, skrzeplość; niemożność ulatniania się. 2) = *fig.* ociężałość, brak bystrości umysłu; nieszybkość myśli. *Jego nielotność.*

Nielubo, *ps. komu;* niemiło, nieprzyjemnie, przykro. *To mu bardzo nielubo. Nielubo mu to robić.*

Nieludzko, *ps.* 1) nie wedle ludzkiego zwyczaju. 2) = okrutnie, srogo. 3) = niegościnnie.

Nieludzkość, ści, *blm. ż.* 1) brak ludzkości, okrucieństwo, zwierzęcość. 2) = niegościnność. *ob. Ludzkość.*

Niełusy, a, e, *p. ob. Niegładzony.*

Nielutość, *prze. ob. Nielitość.*

Nielutościwie, *prze. ob. Nielitościwie.*

Nieład, u, *blm. m.* brak porządku, brak ładu, nieporządek, zamieszanie, bezład. *Powstał nieład w szeregach wojska. Wojsko cofa się w nieładzie. W domu u nich nieład i swary. Ach! jakiż tam nieład panuje. W nieładzie spadające włosy. Ubiór jej w sztucznym nieładzie;* w nieładzie umyślnym, ułożonym. *Nieład myśli:* zamieszanie; nieporządny ich wykład; brak ładu, związku.

Nieładnie, *ps.* 1) nie pięknie, niekształtnie, niepowabnie. *Nieładnie wyglądać.* 2) = nieprzyzwoicie, niegrzecznie, nieprzystojnie *To całe nieładnie. Postąpił całe nieładnie.*

Niełagodliwy, a, e, *p. gram.* nie mogący się wcale łagodnieć. *Wargowe spółgłoski są niełagodliwe.*

Niełaska, i, *lm.* **i,** *ż.* uchylenie od kogo swéj łaski, uprzejmości, względów, życzliwości; nieprzypuszczanie kogo do korzystania z możności wyświadczenia mu jakiego dobra; nieżyczliwość, niechęć. *Popaść u kogo w niełaskę. Wpaść w niełaskę. Ściągnąć na siebie czyję niełaskę. Być, zostawać w niełasce. Nie wiem skąd ta jego niełaska na mnie,* t. j. ku mnie.

Niełaskawie, *ps.* z niełaską, z okazaniem niełaski, nieprzychylnie, nieuprzejmie, nieżyczliwie, z niechęcią. *Przyjąć kogo niełaskawie. Obszedł się z nim bardzo niełaskawie.*

Niełaskawość, ści, *blm. ż.* brak łaskawości, nieprzychylności, nieżyczliwości. *Niełaskawość bogów.*

Niełaz, a, *lm.* **y.** *m.* (Dasyurus), zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych,* norowatych; gatunki: 1 = *niedźwiedziasty* (D. ursinus). 2 = *długoogonowy* (D. macrourus). 3 = *łasiczy* (D. Maugei). 4 = *Żofroa* (D. Geoffroyi). 5 = *długopalcy* (D. hallucatus).

Niemal, *ps.* prawie, o mało, bez mała, jedwo nie. *Niemal tyczna, v. Jedwo niestyczna, mat.* linja prosta, do któ-

rej się zbliża linja krzywa, mająca odnogi nieskończone, nigdy jéj jednak niedosięgające.

Niemało, *ps.* więcéj niż mało, dosyć; mniéj niż wiele, dość licznie. *Niemało pracuje. Niemało trudnić się.*

Niemarz, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* niepozwalacz.

Niemarzanka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Bauera), roślina.

Niemasz, **a**, *lm.* **e**, *m. żart. m.uż.* 1) brak, niedostatek. 2)= ten u którego zawsze czegoś niema. *Nie lubię ja tego niemasza.* 3)=*ob. Nie ma, Mieć.*

Niemądrze, *ps.* niedorzecznie, głupio.

Niemcy, **miec**, 1) *prz.* **7, mozech**, *w lm. ż. geogr.* kraje niemieckie, związek państw niemieckich. 2)=, *ów*, *lm.* od *Niemiec.*

Niemczeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* w Niemca się przemieniać; tracić swą narodowość a przyjmować niemiecką. *Znaczne części Polski niemczeją.*

Niemczura, **y**. *lm.* **y**, *m.* 1) *rubasz.* poczciwy Niemiec, dobry Niemczysko. 2)=*pg.* stary, obrzydliwy, niezgrabny Niemiec; niemiły Niemiec.

Niemczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* na Niemca kogo, lub na niemieckie co przerabiać.

Niemczyk, **a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* 1) mały Niemiec, ładny Niemiec, śmieszny Niemiec. 2)=*posp.* djabeł.

Niemczysko, **a**, *lm.* **a**, *m. pog.* niezgrabny, brzydki Niemiec, *ob. Niemczura.*

Niemczyzna, **y**, *blm. ż.* wszystko co jest niemieckie: ich kraje, język, obyczaje, zwyczaje, literatura i t. p., narodowość niemiecka. *Niemczyzna wkrada się do Polski. Cała zachodnia granica, w szczególności Niemczyzna, popierała zaborcze cele zakonu Krzyżackiego.*

Niemeczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* 1) mała Niemka, śliczna, zgrabna Niemka. 2) = *żart.* młoda, dziewczeczka niemówna, małomówna.

Niemeński, **a**, **ie**, *p. nieuż.* od Niemna, z nad Niemna.

Niemetaliczne (**niemetalowe**) **ciała**, *chem. ob. Metaloidy.*

Niemęzko, *ps.* nieodważnie, tchórzowato.

Niemęzkość, **ści**, *blm. ż.* brak męzkości, odwagi; tchórzowatość.

Niemiara, **y**, *blm. ż.* używa się tylko z przysłówkiem *co*, w znaczeniu czysto przysłówkowém: bardzo wiele. *Co niemiara, Było ich co niemiara. Jeść, pić co niemiara.*

Niemiaszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m. ob. Niemiec.*

Niemiec, **mca**, *lm.* **mcy**, **ów**, *m.* 1) człowiek urodzony w kraju niemieckim; rodem z Niemiec. 2) = posiadający dobrze język i literaturę niemiecką. *Tęgi z niego Niemiec.* 3) = *or.* koł w jednym końcu zaostrzony, do zatrzymania płynącego statku szryk. 4) = *w lm. ob. Niemcy.*

Niemiecczyzna, **y**, *blm. ż.* wszystko co jest niemieckie: język, zwyczaje, obyczaje niemieckie. *Z tąd samą niemiecczyzną przyswoił sobie Olgier takie wiele rycerskozamorskich obyczajów.*

Niemiecki, **a**, **ie**, *p.* Niemcowi lub Niemcom właściwy; do nich należący, od nich pochodzący. *Język niemiecki. Państwo niemieckie. Siedzieć jak na niemieckiém kazaniu*, nic nie rozumiéć o czém się mówi. *Niemiecka wiara*, wiara katolicka, katolicyzm, obrządek łaciński. *Ruś nienawidząca Jagiellę dla ochrzczenia się nie na ruską, ale niemiecką wiarą. Niemieckie*, rzeczownie, znaczy mowę tego ludu. *Tłómaczyć z niemieckiego. Poniemiecku, pst.* wedle niemieckiego zwyczaju; niemieckim sposobem, językiem. *Kochać po niemiecku. Pisać po niemiecku*, niemieckim językiem. *Jak się to wyraża po niemiecku?*

Niemiec, **ał**, **eje**, *sn. nd.* 1) stawać się niemym. 2) = *fig.* raptem zamilkać, nagle przerywać mowę, przestawać mówić. 3) = **ał**, **a**, *ob. Mieć* (w znacz. przeciw.).

Niemienie, **a**, *blm. n.* 1) stawanie się niemym; tracenie zdolności do mówienia. 2) = *nieuż.* (od *Nie mieć*) nie posiadanie czego, niedostatek, brak.

Niemiernie, *ps.* bez miary, bez pomiarkowania; bardzo, dosyć dużo. *ob. Niemiernie.*

Niemierność, **ści**, *blm. ob. Niepomiarkowanie.*

Niemierza, **y**, *lm.* **e**, *ż.* imię własne staropolskie, Erazm.

Niemieszkale, *v.* **Niemieszkanie**, *ps.* bezzwłocznie, niezwłocznie, rychło, zaraz.

Niemile, *ps.* nieprzychylnie, nieuprzejmie, nieżyczliwie. *Patrzeć na kogo niemile. Przyjąć kogo niemile. Niemile co widzieć.*

Niemiło, *ps.* nieprzyjemnie. *Bardzo mu to niemiło.*

Niemiłosierdzie, **a**, *blm. n.* brak miłosierdzia, litości, współczucia; surowość, srogość (jako czynność).

Niemiłosiernie, *ps.* 1) bez miłosierdzia, okrutnie. 2) = *posp.* straszliwie, ogromnie, przeraźliwie, nadzwyczajnie, do niewytrzymania. *Krzyczeć niemiłosiernie. Niemiłosiernie głupi, brzydki.*

Niemiłosierność, **ści**, *blm. ż.* surowość, srogość (jako skłonność).

Niemiłosierny, **a**, **e**, *p.* 1) nie mający miłosierdzia. 2) = nadzwyczajny, przeraźliwy. *Ból niemiłosierny. Niemiłosierny gaduła.*

Niemka, **i**, *lm.* **i**, *v. prow.* **Niemkini**, *v.* **Niemkinia**, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* kobiéta z Niemiec rodem; urodzona w Niemczech. *Ma żonę Niemkinię. Służąca Niemka.*

Niemoc, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) brak mocy, słabość, bezsilność. 2) = choroba, słabość. *Wpaść w niemoc. Żółta niemoc, ob. Żółtaczka. Czerwona niemoc. ob. Krwawka, Dysenterja. Niemoc padająca, ob. Choroba (nietka). Niemoc czarna* (melaena, morbus niger Hippocratis), choroba, w któréj zjawiają się krwawe wymioty z krwawym stolcem. *Niemoc illyryjska* (lues illyrica), *ob. Przymiot.* 3) = *med. nieuż. ob. Hemoroidy*

Niemocen, **Niemocny**, **a**, **e**, *p.* 1) nie mający mocy, *ob. Mocny.* 2) = chory, słaby; niezdrów.

Niemocnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* miejsce, gdzie chorzy leżą; szpital, infirmerja, *ob. Chorownia.*

Namocnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* słabym się stawać, w niemoc, chorobę wpadać. *Czas ten niebezpieczny, niechachowasz-li się od zimna, niemocnieć zaczniesz.*

Niemodelny, **a**, **e**, *p.* wykraczający z ogólnéj modły, nieforemny. *Imiona liczbowe prawie zawsze są niemodelne* (Żoch.).

Niemodźwięka, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Gloxinia) roślina, któréj gatunek *G. speciosa*, dla pięknych kwiatów hoduje się w wazonach.

Niemota, **y**, *blm. ż.* niemożność wymawiania wyrazów lub słów.

Niemowlę, **ęcia**, *lm* **ęta**, *n.* i *zdr.* **Niemowlątko**, **a**, *lm.* **a**, *n.* (*prze.* **Niemowię**, **Niemowiątko**, *nieuż.* **Niemowlęcie**), dziecię drobne, nie mogące jeszcze mówić; dziecię przy piersiach.

Niemowlęctwo, **a**, *blm. n.* 1) wiek niemowlęcy, wiek pierwszego dzieciństwa, w którem dziecię jeszcze mówić nie umie. 2) = *zb.* niemowlęta. 3) = *fig.* stan nierozwinięty, słaby; początek rozwijania się. *Za Piastów literatura polska była jeszcze w niemowlęctwie.*

Niemowlęcy, **a**, **e**, *p.* do niemowlęcia lub do niemowlęctwa należący; od niemowlęcia. *Wiek niemowlęcy.* 2) = *fig.* słaby; nierozwinięty, ledwie pierwsze kroki stawiający. *Niemowlęce zamiary, ob. Dziecinny.*

Niemowli, **a**, **e**, *p. nieuż. ob. Niemowlęcy.*

Niemódz, **ógł**, **oże**, *sn. nd.* 1) być w niemożności, *ob. Módz* 2) = być cierpiącym, chorym. *Ci, którzy na kamień niemogą, od innych niemocy bywają wolni.*

Niemówność, **ści**, *blm. ż.* 1) brak łatwości mówienia, wymowy. 2) = milczącość, małomówność.

Niemy, **a**, **e**, *p.* 1) co nie może mówić; któremu brak mowy. *Niemy z urodzenia.* 2) = *fig.* milczący; mówić, gadać nie chcący, nie lubiący. *Żal niemy. Boleść niema.* 3) = cichy, spokojny, niegwarny, gdzie żadnego głosu nie słychać. *Noc niema.* 4) = bez żadnego znaku, niewyrażający. *Mappy nieme. Niema mowa*, bez wyrazów, na migi, znakami. 5)= *fig.* (o rzeczach) nie czuły, bezduszny, nie żyjący. *Czyż do niemych ścian, głazów mam mówić.*

Niemylnie, *ps.* niechybnie, niezawodnie.

Niemylność, **ści**, *blm. ob. Nieomylność.*

Nienacka (**z**), *ps.* niespodzianie, nagle, nieoczekiwanie. *Wpaść na nieprzyjaciela z nienacka.*

Nienagannie, *ps.* mniéj niż dobrze, średnio, nieźle.

Nienaględa, **y**, *lm.* **y**, *m* i *ż. prow.* ten którego się napatrzéć nie można: osoba bardzo miła.

Nienajedzony, **a**, **e**, *p.* nie mogący się najeść, nakarmić.

Nienależenie, **a**, *blm. n.* niebranie udziału w czém.

Nienależnie, *ps.* nieprawnie, nie zgodnie z prawem.

Nienależność, **ści**, *blm. ż.* niezależność, wolność, niezawisłość od czego.

Nienaruszalność, **ści**, *blm. ż. ob. Nietykalność.*

Nienaruszalny, **Nienaruszenie**, *ob. Nietykalny, Nietykalnie.*

Nienaturalnie, *ps.* 1) sztucznie, fałszywie, nie tak jak należy. 2) = przesadnie, wymuszenie.

Nienaturalność, **ści**, *blm. ż.* 1) brak naturalności, sztuczność. 2) = przesada, wymuszoność.

Nienaturalny, **a**, **e**, *p.* 1) sztuczny, fałszywy, nadrabiany. 2)=przesadzony, wymuszony.

Nienawidny, **a**, **e**, *p. nieuż. ob. Nienawistny.*

Nienawidziany, **a**, **e**, *im* od *Nienawidzieć.*

Nienawidzić, **ił**, **i**, *v.* **Nienawidzieć**, **ał**, **i**, *sn. nd.* miéć do kogo nienawiść; gniewać się na kogo stale i mocno; czuć odrazę, wstręt do kogo *v.* do czego. *Nienawidzić kogo śmiertelnie. Nienawidzić kogo serdecznie. Nienawidzę rozpusty.* =**się**, *slz.* 1) wzajemnie czuć do siebie nienawiść. *Oddawna się nienawidzą, ob. dk. Znienawidzieć.* 2) = *kogo v. co v. czego; prze.* zazdrościć.

Nienawidzenie, **a**, *blm. n.* niechęć, nieprzyjaźń, nienawiść w działaniu; niesprzyjanie z chęcią szkodzenia.

Nienawistny, *v.* **Nienawistny**, **a**, **e**, *p.* wzbudzający nienawiść, którego nienawidzimy, obrzydły, obmierzły, odrażający. *Staliśmy się u wszystkich ludzi nienawistnymi. Sam widok tego człowieka jest dla niej nienawistnym.*

Nienawistnia, **ni**, *lm.* **nie**, *m.* i *ż.* człowiek mający niechęć, złą wolę, nienawiść.

Nienawistnie, **Nienawistnik**, *ob. Nienawiśnie, Nienawiśnik.*

Nienawiść, **ści**, *blm. ż.* 1) gniew trwały połączony ze wstrętem, pogardą, lub złożyczeniem. *Nienawiść wszystko we złe obraca. Gwałtowna nienawiść. Miéć do kogo, v. ku komu nienawiść. Miéć kogo w nienawiści. Nienawiścią pałać ku komu. Powziąć ku komu nienawiść. Podniecać, obudzać nienawiść Ściągać na siebie czyję nienawiść. Podać się w nienawiść powszechną. Ściągnąć na się powszechną nienawiść.* 2) = *prze. ob. Zawiść.*

Nienawiśnie, *v.* **Nienawistnie**, *ps.* 1) z nienawiścią; nieprzyjaźnie, nieżyczliwie, złożyczliwie. 2) = *prze. ob. Zazdrośnie.*

Nienawiśnik, *v.* **Nienawistnik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* człowiek złożyczliwy, nienawidzący kogo, *v.* co; nieprzyjaciel.

Nienawrótny, **a**, **e**, *p. ob. Niepowrótny, Nawrótny.*

Nienażarty, **a**, **e**, *p.* który nie może się nażarć, nienasycony (w znaczeniu *pg*). *Zemsta nienażarta.*

Nienażrzeć, **ał**, **y**, *scz. nd. prze. ob. Nienawidzić.*

Nieobaczka (**z**), *v.* **Nieobaczkiem**, *ps.* z nagła, z nienacka, niespodzianie, niepostrzeżenie. *Z nieobaczka nań zajechał huf nieprzyjacielski*

Nieobecnie, *ps* zaocznie, bez udziału osoby, o którą idzie, a która się nie znajduje.

Nieobecność, **ści**, *blm. ż.* 1) nieznajdowanie się kogo w jakiém miejscu. *Nieobecność moja w mieście sprawiła zwłokę w załatwieniu téj rzeczy.* 2) = *praw.* nieznajdowanie się osoby w miejscu jéj zamieszkania, w skutek czego sąd dla dopilnowania praw téj osoby wyznacza urzędnika.

Nieobeznany, **a**, **e**, *p.* nieświadomy, niedoświadczony.

Nieobjętość, **ści**, *blm. ż.* 1) brak pojęcia, niedostatek w pojmowaniu rzeczy. *Dziwna tego człowieka nieobjętość.* 2)=niepodobieństwo objęcia, zasięgnięcia rzeczy jakiéj. *Nieobjętość mądrości boskiéj Nieobjętość sił przyrodzenia.*

Nieobrażliwie, *ps.* bez obrazy, bez oburzenia czyjego. *Nieobrażliwie sobie postępować.*

Nieobrzezka, **i**, *lm.* **i**, *ż. v.* **Nieobrzezek**, **Nieodrzezek**, **zka**, *lm.* **zki**, *m.* skórka okrywająca żołądź członka męskiego, *ob. Napletek. Obrzezek.*

Nieobrzezaniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* 1) człowiek nie obrzezany, nie Żyd. *Obrzezany kto jest, niech się nie czyni nieobrzezańcem.* 2) = *żart.* dukat nie obcérżnięty.

Nieobrzezek, *ob. Nieobrzezka.*

Nieobyczajnie, *ps.* nieprzyzwoicie, grubjańsko.

Nieobyczajność, **ści**, *blm. ż.* nieprzyzwoitość w postępowaniu, grubjaństwo.

Nieochędostwo, **a**, *blm. n. v.* **Nieochędożność**, **ści**, *blm. ż.* kapcaństwo, brudalstwo; brak ochędostwa, schludności.

Nieochędożnie, *ps.* brudnie, kapcańsko (co do powierzchowności).

Nieochoczo, *ob. Niechętnie.*

Nieochota, **y**, *v.* **Nieochotność**, **ści**, *blm. ż.* brak dobréj woli, zamiłowania w czém. *Nieochota do nauk, v. w naukach.*

Nieochotnie, *ob. Niechętnie.*

Nieochybnie, **Nieochybny**, *ob. Niechybnie, Niechybny*

Nieociętość, **ści**, *blm. ż. nieuż.* siła, czynność, zręczność.

Nieocięty, **a**, **e**, *p. nieuż.* silny, zręczny.

Nieociosaniec, *ob. Nieokrzesaniec.*

Nieodbicie, *ps.* koniecznie. *Nieodbicie potrzebny.*

Nieodbity, **a**, **e**, *p.* 1) nie będący odbitym, *ob. Odbijać.* 2) = konieczny, bez czego w żaden sposób obejść się nie można; ważny. *Nieodbita potrzeba. Nieodbita konieczność. Interes nieodbity. Nieodbity sztych*, takie uderzenie, którego żadnym innym zastąpić nie można.

Nieodłącznie, **Nieodłączność**, *ob. Nierozłącznie, Nierozłączność.*

Nieodmiennie, *ps.* 1) koniecznie, bezwarunkowo. 2) = *ob. Niezmiennie.*

Nieodmienność, **Nieodmienny**, *ob. Niezmienność, Niezmienny.*

Nieodpowiedniość, **ści**, *blm. ż.* brak odpowiedniości; niestosowność, nierówność, niezgoda. *Nieodpowiedność wieku, majątku.*

Nieodprawiony, **a**, **e**, 1) *im.* który nie został odprawionym. 2) = *p.* nie dający się odprawić.

Nieodproszony, **a**, **e**, 1) *im.* którego prośbą nie odebrano. 2) = *p.* nie dający się odprosić.

Nieodpuszczenie, 1) *ps.* sposobem nieprzebaczonym. 2) =, **a**, *blm. n.* nieprzebaczenie.

Nieodpuszczony, **a**, **e**, *p.* nie mogący być odpuszczonym.

Nieodrodek, **dka**, *lm.* **dki**, *m.* ten, co się od przodków swoich nie odrodził; który odziedziczył przymioty i usposobienia przodków swoich. *Nieodrodek swéj familji. Nieodrodek domu swego. Nieodrodek ojca swego.*

Nieodrodnie, *ps.* nie inaczéj jak poprzednicy, przodkowie; tak jak rodzice. *Nieodrodnie od ojców, od przodków swoich.*

Nieodrzezek, *ob. Nieobrzezek.*

Nieodstępnie, *ps.* ani na krok, ani na moment nie odstępując; ciągle, bez przerwy. *Pilnować chorego nieodstępnie.*

Nieodstępny, **a**, **e**, *p.* ciągle się pilnujący wzajemnie, nierozdzielny, nieprzerwany, ciągły, nieustanny. *Dwaj przyjaciele nieodstępni.*

Nieodwłocznie, *ps.* bez zwłoki, natychmiast, wnet.

Nieodwłoczny, **a**, **e**, *p.* którego zwlekać, odkładać nie można; nagły, pilny. *Interes nieodwłoczny.*

Nieodwołalnie, *ps.* ostatecznie, na zawsze.

Nieodwołalność, **ści**, *blm. ż.* przymiot tego, co nie może być odwołaném.

Nieodwołalny, **a**, **e**, *p.* nie mogący być odwołanym, usuniętym.

Nieodwołany, **a**, **e**, *p.* 1) którego nie odwołano 2)= *bl. znm. Nieodwołalny,*

Nieodwrótny, **a**, **e**, *p.* którego cofnąć nie można, nie cofnięty; co się wrócić nie daje. *Nieodwrótna strata czasu.*

Nieodzownie, *ps.* koniecznie, nieodwołalnie, gwałtownie.

Nieodzowny, **a**, **e**, *p.* konieczny, nieodwołalny, gwałtowny.

***Nieogarnioność**, **ści**, *blm. ż. fil.* (die Unendlichkeit), znaczy tyle, co *niezmierzoność*, *nieskończoność*, a odnosi się do wszechświata i Boga.

Nieogarniony, **a**, **e**, *p.* 1) który nie został ogarniony, otulony. 2) = nie dający się ogarnąć. 3) = *fig.* nie dający się pojąć, zrozumiéć. *ob. Ogarniony.*

Nieograniczenie, 1) *ps.* a) bezgranicznie; b) *fig* z zupełną swobodą, władzą. *Panować nieograniczenie.* 2) =, **a**, *blm. n.* nie naznaczenie granic. *Z tego nieograniczenia form natura zbiega do kształtów skończonych.*

Nieograniczoność, **ści**, *blm. ż.* a) niezmierzoność, przestrzeń bez końca b) = *fig* zupełna wolność działania.

Nieokazałość, ści, *blm. ż.* brak powierzchownéj wystawy, blasku.

Nieokreślenie, 1) *ps.* sposobem nieokreślonym, nieopisanym. 2) =, **a,** *blm. n.* brak czynności wyrażonéj słowem *Określić.*

Nieokreślony, a, e, *p.* nieograniczony, nieoznaczony. *Przestrzeń nieokreślona. Liczba nieokreślona. Nieokreślony sprawomian, gram.* niedokonane słowo (Morz.).

Nieokrzesanie, 1) *ps.* niepozornie, bez zewnętrznéj ogłady, nieukładnie; gburowato. 2) =, **a,** *blm. n.* brak wykształcenia, dobrego układu; brak zewnętrznéj ogłady; gburowatość.

Nieokrzesaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *v.* **ńcy,** *m.* człowiek bez powierzchownéj ogłady, bez poloru; domator, prostak, gbur.

Nieomylnie, *ob. Niemylnie.*

Nieomylność, ści, *blm. ż.* niemożność omylenia się, niechybność, niezawodność, pewność. *Nieomylność wyroków boskich.* **Nieomylność* (inf illibilité, die Unfehlbarkeit), jest przymiot wiedzenia, znania lub umienia istnego taki, iż ono na żaden sposób mylić się nie może. Jeden Bóg jest w wyrokach swoich nieomylny. Z umiejętności ludzkich tylko nauce liczenia i mierzenia przyznaje się nieomylność.

Nieopatrznie, *ps.* nieoględnie, niebacznie, nieuważnie.

Nieopatrzność, ści, *blm. ż.* nieoględność, niebaczność, nieuwaga, nieprzezorność, nierozropność.

Nieopisany, a, e, *p* 1) *im.* którego nie opisano, *ob. Opisany.* 2) =, *v.* **Nieopisalny,** *p.* nie dający się opisać; niewysłowiony, niewypowiedziany. *Trwoga, boleść nieopisana.*

Nieopłacony, a, e, 1) *im.* którego nieopłacono, 2)= *p.* którego dostatecznie opłacić nie można; nieoceniony, nader szacowny. *Robotnik nieopłacony.*

Nieopłakany, a, e. 1) *im.* po którym nie płakano, *ob. Opłakany.* 2) = *p.* którego dostatecznie opłakać nie można, wart wiecznego żalu

Nieopodal, *ps.* niedaleko, w niewielkiéj odległości.

Nieopowiedką, *ps. nieuż.* nic nie mówiąc, nic nie rzekłszy, nie opowiedziawszy się, bez oznajmienia.

Nieopowiednie, *ps. prze.* bez opowiedzenia, *ob. Opowiedzenie.*

Nieorganiczny, a, e, *p.* nie mający organów potrzebnych do życia, stąd mówimy, że roślíny i zwierzęta są ciałami *organicznemi*, minerały zaś, metale i wszystkie inne ciała tak zwane proste są *nieorganicznemi. Chemja nieorganiczna*, traktująca o ciałach nieorganicznych. *Nieorganiczne związki, ob. Chemiczne związki.*

Nieorganiczność, ści, *blm. ż.* przymiot ciała powstałego ze związku nieorganicznego.

Nieorganizm, u, *lm.* **y,** *m.* ciało z nieorganicznego związku powstałe. *Sprzeczność co do ukolorowania zachodzi czasem w nieorganizmach.*

***Nieorzecznik, a,** *lm.* **i,** *m.* jest coś, co nie daje się orzec, lub co nie ma orzeczenia, quod definitione caret.

Nieosadnie, *ps.* bez osady, bez pomieszkania.

Nieosadny, a, e, *p* nie mogący być osadzonym, zamieszkałym. *Wieś nieosadna. Koń nieosadny*; który się nie osadza, nie osadza jeźdźca.

Nieosądzony, a, e, 1) *im.* nie rozwiązany żadném sądzeniem. 2) = *p.* niepewny, nie mający pewnego przekonania.

Nieosiadłość, ści, 1) *blm. ż.* stan tego co jest nie osiadłém. *Nieosiadłość ziemi czyni ją tańszą.* 2) = *blm.* brak stałéj ziemnéj posady, mieszkania. *Nieosiadłość nie daje w tym kraju prawa obywatelstwa.* 3) =, *lm.* **ści,** *ż.* część ziemi nie osiadła, nie zaludniona.

Nieosobistość, ści, *blm. ż. gram.* (o słowie) brak wyrażenia osoby. Nieosobistość słów w polskim języku jest dwojaka: a) przez osobę trzecią l. p. słów właściwie nieosobistych. *Chodzi mi o prawdę. Nie idzie mi o to. Już świta. Nie ma czasu.* b) przez dodanie zaimka *się* do słowa osobistego. *Hulało się za młodu. Didży się na dworze. Śniło się o nieistworzonych rzeczach. ob. Słowo.*

Nieosobisty, a, e, *p. gram.* (o słowie) nie mający wyrażenia osoby; mający tylko osobę trzecią. *Słowo nieosobiste.*

Nieosobiście, *ps.* 1) *nieuż.* nie sam przez siebie. *ob. Osobiście.* 2) = *gram.* bez wyrażenia osoby.

Nieostrożność, ści, *blm. ż.* brak ostrożności, niebaczność, bezpieczność.

Nieoszacowany, a, e, *p.* 1) dla którego nigdy dość szacunku, poważania okazać nie można; najgodniejszy szacunku, poważania; najgodniejszy, najzacniejszy. *Nieoszacowany człowiek, mąż. Nieoszacowana kobieta.* 2) = drogocenny, kosztowny, że mu ceny naznaczyć trudno. *Nieoszacowana rzecz.*

Nieoszczędność, ści, *blm. ż.* brak zachowania własności swojéj lub cudzéj, niepomiarkowanie w wydatkach.

Nieoświecenie, a, *blm. n.* ciemnota, niewiadomość pochodząca z braku oświaty.

Nieozdobnie, *ps.* bez ozdoby. bez krasy. *Mówić nieozdobnie, ale dobitnie i jasno.*

Niepamięć, ci, *blm. ż.* zapomnienie. *Pójść w niepamięć. Już to poszło w niepamięć. Puścić w niepamięć wszystko co zaszło. Puszczać w niepamięć krzywdy.*

Niepamiętanie, a, *blm. n.* zapomnienie.

Niepamiętliwy, a, e, *p.* łatwo zapominający, krótkiéj pamięci.

Niepamiętny, a, e, *p.* nie dający się zapamiętać, bardzo dawny. *Od niepamiętnych czasów.*

Nieparcjalność, *ob. Bezstronność.*

Niepeć, *ps. prow.* (u Podhalan) niełatwo.

Niepewnie, *v.* **Niepewno,** *ps.* bez pewności, wątpliwie.

Niepewnień, nia, *lm.* **nie,** *m. min. ob. Amfibol.*

Niepewność, ści. 1) *blm. ż.* brak pewności, wątpliwość. *Być, zostawać w niepewności. Jestem w niepewności co mam robić.* 2) =, *lm.* **ści,** *ż.* miejsce wątpliwe, rzecz podejrzana *Lepsza jedna pewność, niż dziesięć niepewności;* lepsze to co jest, niż to co ma być. *Są w tém dziele niepewności.*

Niepewny, a, e, *p.* 1) wątpliwy. *Przyszłość jest niepewna. Wiadomość niepewna. Robić co na niepewną.* 2) = *czego;* będący w obawie postradania czego. *Niepewny życia. Jesteśmy niepewni majątków swoich.* 3) = któremu z pewnością zaufać nie można. *To człowiek niepewny, przyjaźń niepewna.*

Niepiłość, i, *blm. ż.* brak pragnienia.

Niepłakany, a, e, *p.* nieżałowany od nikogo. *Niepłakana głowa.*

Niepłodnie, *ps.* z niemożnością wydawania owoców, płodu.

Niepłodność, ści, *blm. ż.* niemożność wydawania owoców; stan dla którego co jest bezpłodne.

Niepochopnie, *ps.* niespiesznie, nieochoczo.

Niepochopność, ści, *blm. ż.* brak pochopu, dobréj woli, sposobności do czynienia.

Niepochybnie, *ps.* niezawodnie, koniecznie, nieuchronnie, pewnie.

Niepochybność, ści, *blm. ż.* niezawodność, pewność.

Niepochybny, a, e, *p* niechybiający, niezawodny, pewny. *Grunt niepochybny;* ziemia, na któréj zawsze bywa dobry urodzaj.

Niepocieszenie, *ps.* bez pociechy, bez ulgi, żałośnie.

Niepoczesność, ści, *blm. ż.* powierzchowność niezalecająca; niekorzystny pozór. *Niepoczesność tego obrazu zniechęciła mię do niego.*

Niepoczesny, a, e, *p.* z pozoru nikczemny; niemający powierzchowności zalecającéj.

Niepocześnie, *ps.* niepozorowie, niezalecająco, niekorzystnie z pozoru, nikczemnie z pozoru. *Wyglądać niepocześnie.*

Niepodatność, ści, *blm.* własność tego co jest twarde, nie dające się schylać, uginać.

Niepodległe, *ps.* niezależnie, bez podległości. *Żyć niepodległe.*

Niepodległość, ści, *blm. ż.* niezależność; niepodległanie; niezawisłość, swoboda, wolność. *Miłość niepodległości. Wojna o niepodległość.*

Niepodległy, a, e, *p.* nie zależny, nie zawisły, swobodny, wolny. *Naród niepodległy. Charakter niepodległy.*

Niepodobanie, a, *blm. n.* brak skłonności, brak upodobania ku czemu. = **się,** *zmk.* niezalecenie się.

Niepodobieństwo, a, *lm.* **a,** *n.* **Niepodobność, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* 1) brak podobieństwa, podobności. 2)= rzecz nie mająca pozoru prawdy; przedsięwzięcie nie mogące przyjść do skutku. *Rzucać się na niepodobieństwa.*

Niepohamowanie, 1) *ps.* niewstrzemięźliwie, nieumiarkowanie, gwałtownie. 2) = **a,** *blm. n.* niewstrzymałość, niemoc panowania nad sobą, nagłość, gwałtowność.

Niepohamowany, 1) *im.* którego niepohamowano, *ob. Pohamowany.* 2) =, *p.* gwałtowny, nie dający się pohamować, uśmierzyć, niepowstrzymany. *Niepohamowany w gniewie.*

Niepojętość, ści, *blm. ż.* przymiot tego co się pojąć nie daje. *Boska niepojętość*, przymioty Boga niepojęte.

Niepokalanek, nka, *lm.* **nki,** *m. bot.* (Vitex), roślina zwana także *Barankiem* lub *Baran. niewinnym*, także *Czystodrzewem, Czystokrzewem;* gatunki jéj. =*czysty baranek* (V. agnus castus); =*werunki* (V. chrysomallum).

Niepokalaność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest wolném od zmazy.

Niepokalany, a, e, *p.* 1) bez skazy, nieskalany. 2)= *fig.* bez grzechu, niegrzeszny. *Niepokalane poczęcie Panny Marji. Święto, uroczystość Niepokalanego poczęcia N. Panny Marji.*

Niepokazalność, ści, *ż.* 1) *blm.* własność tego, co się nie może pokazać. 2)=*lm.* **ści,** to co nie może być pokazaném. *Każde ciało jest pokazalném przez same niepokazalności.*

Niepokazalny, a, e, *p.* który nie może się pokazać, *v.* być pokazanym. *Zlew właściwości niewidzialnych i niepokazalnych.*

Niepokoić, ił, ł, *scz. nd.* 1) nabawiać kogo niespokojności; nie dawać komu spokojności. *Niepokoi mię to. Nieprzyjaciel niepokoił nas ciągłemi wycieczkami.* 2)=trapić, uprzykrzać się. *Niepokoi nas ciągłem graniem. Odgłos dzwonów już od samego rana nas niepokoi.* 3)= trwożyć, przerażać, przestraszać. *Ta niespodziana wiadomość mocno nas niepokoi.*

Niepokojenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) czynność, przez którą niepokoimy kogo; trwożenie. 2)=przestraszanie, przerażanie.

Niepokonalny, a, e, *p.* niedający się pokonać, trudny do pokonania. *W samej budowie języka niemieckiego jest niepokonalna przeszkoda do łagodzenia go. Dwie moce niepokonalne natury stały przeciwko człowiekowi.*

Niepokój, oju, *lm.* **oje,** *m.* 1) niespokojność. 2)= przestrach, przerażenie, trwoga. 3)= kłopot, mitręga, *ob. Pokój.*

Niepolerowany, a, e, *prze.* zam. *Niepolerowny. ob. Polerowny.*

Niepomału, *ps.* mocno, bardzo. *Niepomału zdziwiony zostałem.*

Niepomiarkowanie, 1)*ps.* bez umiarkowania, z nadużyciem. 2) =, **a,** *blm. n.* niewstrzemięźliwość; brak umiarkowania. *Niepomiarkowanie w jedzeniu, w piciu.*

Niepomiarkowany, a, e, *p.* zbyteczny, nadzwyczajny, bezmierny. *Niepomiarkowane żądze.*

Niepomierność, ści, *blm. ż.* 1) własność rzeczy nie mogącej być wymienioną. 2)=przymiot rzeczy, osoby co nie jest miernąą, ale też i niezupełnie doskonałą.

Niepomierny, a, e, *p.* nie mogący być zmierzonym; nie dający się wymierzyć. 2)= *ob. Niepośledni.*

Niepoprawnie, *ps.* 1) błędnie, trwając w błędzie. 2)= bez poprawy, bez poprawek, niedbale. *Pisać niepoprawnie.* 3)=bez chęci poprawienia się.

Niepoprawność, ści, *blm. ż.* 1) błędność, omyłkowość. *Niepoprawność stylu.* 2)= niedbałość, zaniedbanie poprawiania. 3) = brak chęci poprawienia się. *Jego niepoprawność przywiodła go do tego.*

Niepoprawny, a, e, *p.* 1) błędny. 2)=zaniedbany, niedbały, niepoprawiany. *Styl, rysunek niepoprawny. Pisarz niepoprawny.* 3)=nie chcący się poprawić; ten co się nie poprawia.

Nieporadnie, *ps.* bez rady, bez pomocy.

Nieporatowany, a, e, *p. nieuż.* nie mogący być poratowanym.

Nieporozumiewać, ał, a, *scz. nd.* **Nieporozumieć, ał, e,** *dk. kogo, co;* żadnego rozumienia, podejrzenia nie nabywać o czém. *Nieporozumiewam nikogo w tém.* =**się,** *złz.* w skutek braku porozumienia się, zrozumienia siebie wzajemnie przychodzić do lekkiéj waśni. *Uczeni pedanci często się z sobą nieporozumiewają. Nieporozumiewali się z sobą.*

Nieporozumienie, a, *lm.* **a,** *n.* niesnaska, mały gniew, w skutek niezrozumienia się wzajemnego. *Zaszło między nimi małe nieporozumienie. Trwają w nieporozumieniu.* ***Nieporozumienie** (dissensio, Missverstaendniss) jest prawdą, jeden raz dobrze, a drugi źle pojętą.

Nieporównanie, *ps.* 1) *ob. Niezrównanie.* 2)=bardzo, nadzwyczaj, daleko więcéj. *Nieporównanie piękniejszy. Nieporównanie lepszy.*

Nieporównany, a, e, 1) *im.* którego nieporównywano. 2)= *p.* któremu nie można dorównać, zły lub dobry w najwyższym stopniu. *Nieporównana wyższość talentu, zdolności. Nieporównane głupstwo. ob. Niezrównany.*

Nieporuszenie, Nieporuszoność, Nieporuszony. *ob. Niewzruszenie, Niewzruszoność, Niewzruszony.*

Nieporządek, dku, *lm.* **dki,** *m.* 1) brak porządku, bezład. 2)= *ob. Nierząd.*

Nieporządnie, *ps.* 1) bez porządku, 2)=nierządnie. *Żyć nie porządnie. Prowadzić się nieporządnie.*

Nieporządny, a, e, *p.* 1) nie mający porządku, nielubiący porządku; nieregularny, nieakuratny. 2) = nierządny, rozpustny. *Wieść życie nieporządne. Chuci, żądze nieporządne.*

Nieposobność, ści, *blm. ż.* brak związku; brak logicznego następstwa; niekonsekwentność, *Trent.* niewaźność.

Niepospolicie, *ps.* niezwyczajnie, bardzo, nadzwyczajnie, znakomicie, znacznie. *Niepospolicie biegły w rachunkach. Niepospolicie piękny.*

Niepospolitość, ści, *blm. ż.* właściwość czegoś, przez co się staje niepospolitém, niezwyczajném; znakomitość, niezwyczajność, wyborowość.

Niepospolity, a, e, *p.* znakomity, wyborny. *Człowiek niepospolitych zdolności.*

Niepostrzegle, *ps.* sposobem niedostrzeżonym.

Niepostrzeżenie, *ps.* tak, że się nie postrzegło, sposobem niedojrzanym, nieznacznie, nieobacznie. *Wyszedł niepostrzeżenie. Tak rozmawiając, niepostrzeżenie stanęliśmy u celu naszej podróży.*

Nieposzanowanie, a, *n.* pogarda, lekceważenie. *Nieposzanowanie dla miejsc świętych.*

Nieposzlakowanie, *ps.* 1) bez skazy, bez zmazy; bez przestępstwa; bez winy. 2) = poczciwie, zacnie, godnie, porządnie. *Prowadzić siebie nieposzlakowanie.*

Nieposzlakowany, a, e, p. 1) nieskażony, niesplamiony, niezmazany. *Cnota nieposzlakowana. Życie, obyczaje nieposzlakowane.* 2)=poczciwy, zacny, godny, porządny. *Człowiek nieposzlakowany.*

Niepośledni, a, e, p znakomity, wyborowy. *Człowiek niepośledniej zdolności.*

Niepoślednio, *ps.* znakomicie, wybornie, doskonale.

Niepośpiesznie, *ps.* nierychło, leniwie.

Niepośpieszny, a, e, *p.* nierychły, nieprędki, leniwy.

Niepośpieszony, a, e, *p. prow.* któremu wystarczyć nie można. *Czas niepośpieszony;* który prędko znika.

Niepoświęcony, a, e, *p.* 1) którego nie poświęcono, przeciwny rzeczom świętym. 2) = niegodny, niewart uczęstnictwa. *Precz, niepoświęceni.*

Niepotemny, a, e, *p. nieuż.* niestosowny, niewłaściwy, nie wedle czego będący.

Niepotemu, *ob. Ten.*

Niepotkliwie, *ps.* bez potknięcia się; *fig.* stale, śmiało.

Niepotkliwość, ści, *blm. ż.* pewność w chodzie; *fig.* stałość w przyjętych zasadach życia.

Niepotkliwy, a, e, *p.* który się niepotyka, nienapada na nogę; *fig.* pewny, prosto do celu idący.

Niepotrza, (prow. maz.) zam. niepotrzeba, *ob. Potrzeba.*

Niepowstrzymanie, *ps.* w taki sposób, że nie można wstrzymać. *Czas biegła niepowstrzymanie.*

Niepowstrzymany, a, e, 1) *im.* którego nie powstrzymano, *ob. Powstrzymywać.* 2)=, *p.* nie mogący być powstrzymanym, niepohamowany, gwałtowny.

Niepozbyty, a, e, *p.* którego się pozbyć nie można.

Niepoznaka, i, *lm.* **i,** *ż.* zniszczenie znaków, śladów (jako wypadek). *Dla niepoznaki.*

Niepoznanie, 1) *ps.* sposobem niedającym się poznać; incognito. $\frac{2}{3}$)=, **a,** *blm. n.* niemożność poznania. *Odmienił się do niepoznania.*

***Niepozwalacz, a,** *lm.* **e,** *m.* znaczy w grammatyce i loice wyraz, mający na początku słówko *nie*, jako np.

nierozum, niestatek, niecnota. Lelewel nazywa wyrazy takie *niemarzami*, *ob. Sprzecznik, Beznik, Ujemnik.*

***Niepozwalam**, *nieod. n.* (modo tollente), znaczy w loice niepozwolenie na drugą część rzeczniczego zdania, lub na poślednik. Oto np. zdanie: *Jeśli ludzie są zwierzętami, to nie mają rozumu.* Kłamem tu twierdź, zaczém i przedetwierdź. Taki wynik staje się modo tollente, lub *przez niepozwalam.*

Niepozwalanie, **a**, *blm. n.* nie dawanie swojéj zgody na co. ***Niepozwalanie** (refutatio, die Verneinung) znaczy w loice zaprzeczanie czegoś przez słówko *nie*, tyle, co liberum veto, nie pozwalam. Są zdania pozwalające, niepozwalające i jednające (affirmantes, refutantes et conciliantes).

Niepożyn, **a**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Humbertia), roślina.

Niepożytecznie, *ps.* bez pożytku, niekorzystnie.

Niepożyteczność, **ści**, *blm. ż.* właściwość czego niemogącego być pożytém, zniszczoném; długotrwałość, wieczystość.

Niepożyty, **a**, **e**, *p.* nie dający się pożyć, zniszczyć; nielatwo ulegający zepsuciu, zniszczeniu, upadkowi; długotrwały, wieczysty.

Nieprawda, **y**, *lm.* **y**, *ż*, kłamstwo, fałsz, zmyślenie. *Mówić nieprawdę. To nieprawda.*

Nieprawidelnie, *ps. nieuż.* nie wedle formy, niemodelnie, nieprawidłowie, *ob. Prawidłowie.*

Nieprawidelność, **ści**, *lm.* **ści**. *ż.* nieforemność. *Tę nieprawidelność podaje grammatyka do sprostowania.*

Nieprawidelny, **a**, **e**, *p.* nieforemny, nie wedle wzorowy, niemodelny.

Nieprawdziwość, **ści**, *blm. ż. ob. Fałszywość, Kłamliwość.*

Nieprawdziwy, **a**, **e**, *p. ob. Fałszywy, Kłamliwy, Zmyślony.*

Nieprawy, **a**, *p.* 1) niestosowny do prawa; przeciwny prawu; prawem zabroniony. *Dziecko z nieprawego łoża, v. Dziecko nieprawe. Stosunki nieprawe.* 2)=nieprawdziwy, fałszywy. *Szlachcic nieprawy.* 3)=niesprawiedliwy, niesłuszny. *W sposób nieprawy.*

Niepryskające zwierzęta (nonspiraculata), stanowią familję zwierząt ssących, wodnych, (Jarocki).

Nieprzebierny, **a**, **e**, *p.* nie przebierający, łatwy do zadowolenia, niewymyślny. *Nieprzebierny w potrawach.*

Nieprzebrany, **a**, **e**, *p. ob. Niewyczerpany.*

Nieprzebyty, **a**, **e**, *p* 1) trudny do przebycia; bardzo zły do przebycia. 2) = długi, daleki, rychło przebyć nie dający się. 3)=nieprzezwyciężony.

Nieprzeczność, **ści**, *blm. ż.* nieprzeciwienie się, nieopieranie się.

Nieprzedstawialność, **ści**, *blm. ż.* niemożność przedstawienia czego, własność, że coś nie może być przedstawionem.

Nieprzedstawialny, **a**, **e**, *p.* nie mogący być przedstawionym. *Wyobraźnia i sama tworzy kształty na formy nieprzedstawialne.*

Nieprzejrzaność, **ści**, *blm. ż.* własność tego co nie może być przejrzanem, zgłębionem.

Nieprzejrzany, **a**, **e**, *p.* 1) którego wzrokiem, wejrzeniem objąć nie można, zbyt rozległy. 2) = nieprzeniknięty, nie dający się zgłębić. 3)=nieprzewidziany.

Nieprzeliczoność, **ści**, *blm. ż.* własność tego, co nie może być przeliczonem.

Nieprzemiennie, *ps.* niezmiennie, bez przemiany.

Nieprzemienność, **ści**, *blm. ż* własność tego co się nieprzemienia. *Tutaj na ziemi do ogółu przywiązuje się nieprzemienność, niezkażitelność, trwałość.*

Nieprzemienny, **a**, **e**, *p.* który nie może być zmieniony. *Wyrok nieprzemienny.*

Nieprzepłacony, **a**, **e**, *p* którego dość opłacić nie można; zbyt drogi; nieoceniony; nadzwyczajnéj wartości.

Nieprzerodny, **a**, **e**, *p.* który nie może się przerodzić, zmienić. *Nieprzerodny obyczaj.*

Nieprzespany, **a**, **e**, *p.* 1) dłuższy niż spać można, niż spać dosyć, zbyt długi. *Noc nieprzespana; fig.* sen wieczny; noc grobowa; śmierć.

Nieprzezpieczność, *ob. Niebezpieczność.*

Nieprzestannie, *ps.* bez przestanku, bezustannie, ciągle, bez przerwy.

Nieprzestanność, **ści**, *blm. ż.* nieprzerwaność, ciągła trwałość.

Nieprzestanny, **a**, **e**, *p.* nieprzerwany, ciągły, nieustający. *Bieg, ruch nieprzestanny.*

Nieprzeto, *sp. v. ps.* nie dla tego aby... nie dla tego że ..

Nieprzetrwany, **a**, **e**, *p.* którego przetrwać nie można. *Nieprzetrwana wieczność*; nieskończona.

Nieprzewodnik, **a**, *lm.* **i**, *m. chem* i *fiz.* ciało z trudnością przepuszczające cieplik lub elektryczność; zowie się inaczéj *złym przewodnikiem cieplika, elektryczności.*

Nieprzezwyciężony, **a**, **e**, *p. fig.* nie dający się przełamać, przeprzeć, przezwyciężyć *Zapora nieprzezwyciężona. Upór nieprzezwyciężony.*

Nieprzybytny, **a**, **e**, *p.* który nie przybył na miejsce, nieobecny; który nie przybywa, nie powiększa się.

Nieprzyganny, **a**, **e**, *p.* nie mający w sobie żadnego zarzutu, wady.

Nieprzyjaciel, Nieprzyjacielski, Nieprzyjacielsko, Nieprzyjaciółka, *ob. Przyjaciel, Przyjacielski, Przyjacielsko, Przyjaciołka*, (wszystkie te wyrazy z przeczeniem oznaczają usposobienie i działanie osoby, któréj się nadają, wbrew przeciwne niż bez przeczenia).

Nieprzyjaźliwie, *ps.* sposobem niechętnym, z niedobrą wolą.

Nieprzyjaźliwy, **a**, **e**, *p.* niechętny, nie nader dobréj woli.

Nieprzyjaźń, Nieprzyjaźnie, Nieprzyjaźność, Nieprzyjazny, *ob. Przyjaźń, Przyjaźnie, Przyjaźność, Przyjazny*

Nieprzyjemnie, Nieprzyjemność, Nieprzyjemny, *ob. Przykro, Przykrość, Przykry.*

Nieprzystałość, **ści**, *blm. ż.* własność nieprzystawania, nieprzypadania do siebie.

Nieprzystały, **a**, **e**, *p.* co nie przystaje, nie łączy się z drugim.

Nieprzystęp, **u**, *blm. m. bot.* (Coscinia), roślina.

Nieprzystojnie, *ps.* niezgodnie z przystojnością, nieprzyzwoicie, nieobyczajnie.

Nieprzystojność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* niezgodność z przystojnością, nieprzyzwoitość, nieobyczajność.

Nieprzystojny, **a**, **e**, *p.* niezgodny z przystojnością, z przyzwoitością; nieobyczajny, nieprzyzwoity.

Nieprzytomny, **a**, **e**, *p.* 1) nieobecny, nie znajdujący się gdzie. 2) = który stracił zmysły, sam nie wié co się z nim dzieje.

Niepyszny, **a**, **e**, *p. posp.* zawstydzony, pomieszany (używa się tylko w porównaniach). *Odszedł jak niepyszny. Powiedli jak niepysznego pana. Zwiesił głowę jak niepyszny, ob. Pyszny.*

Nierad, **a**, **e**, *p.* niechętny, nieochotny; ma téż znacz. *ps.* mimowolnie, niechętnie (używa się tylko w 1ym p. l. poj. i mn.). *Nierad to czynię. Nieradzi to słyszemy, ob. Rad.*

Nierady, *ps* niechętnie. *Nierady cierpieć.*

Nierealność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* to co nie jest realnością. *Każda z właściwości kamienia jest niewidzialnością, nierealnością i przedstawić się nie da.*

Nierezolut, **a**, *lm.* **ci**. *m.* (z łać.) nie mający pewnego postanowienia jak począć, jak postąpić, w rzeczy jakiéj wahający się.

Nieroboczy, **a**, **e**, *p.* 1) nie pracujący, próżnujący. *Pszczoły nieroborze, ob. Trutnie.* 2) = w którym się nie pracuje, wolny, wyjęty od pracy. *Dzień nieroboczy, ob. Świąteczny.*

Nierobotny, **a**, **e**, *p.* nie lubiący robić, niepracowity, leniwy.

Nierogacizna, **y**, *blm. ż. zb.* bydło nierogate, t. j. świnie, wieprze.

Nierojniki, **ów**, *blp. bart.* pszczoły, które się w ciągu roku nie roją, maciory, jałówki.

Nieronja, **ji**, *blm. ż. bot.* (Urena), roślina.

Nieros... *ob. Nieroz...*

Nierospla, **i**, *lm.* **e**, *ż bot.* (Angiopteris), roślina.

Nierost, **u**, 1) *lm.* **y**, *m. min.* lep. *Minerał;* ogólna nazwa skał, kamieni, ziem, rud, kruszców, soli, i t. d. już istniejących. 2) = *blm. prow.* czas zapładniania się u ryb i sama ta czynność.

Nierozdęcie się, **a**—, *blm. n. płuc* (atelectacis pulmonum), *an.* stwardnienie sprawiające niemożność oddychania u rodzącego się dziecka.

Nierozdzielnie, *ps.* łącznie, razem, spólnie.

Nierozdzielność, **ści**, *blm. ż.* 1) właściwość, cecha rzeczy nie mogących się rozdzielać. *Nierozdzielność trzech osób.* 2) = *ob. Niepodzielność.* 3) = *ob. Nierozłączność.*

Nierozdzielny, **a**, **e**, *p* nie mogący być rozdzielonym; nierozłączony, nieodłączony, nierozerwany.

Nierozerwanie, *ps.* ściśle, w związku, wspołem.

Nierozerwaność, **ści**, *blm. ż.* ścisłe zjednoczenie, nierozdzielność, nierozłączność.

Nierozerwany, **a**, **e**, *p.* ścisły, zjednoczony, trwale spojony. *Przyjaźń nierozerwana.*

Nierozgarnięty, **a**, **e**, *p.* nie mający rozgarnięcia, niełatwo obejmujący; słabych umysłowych zdolności.

Nierozjętnie, *ps.* nierozerwanie, nierozłączenie; sposobem trudnym do rozjęcia.

Nierozjętny, **a**, **e**, *p.* trudny do rozłączenia.

Nierozmyślnie, *ps.* bez myśli, bez zastanowienia, bez uwagi; nierozważnie.

Nierozmyślność, **ści**, *blm. ż.* brak rozmyślności.

Nierozmyślny, **a**, **e**, *p.* 1) nierozważny, płochy, niedorzeczny. *Postępek nierozmyślny.* 2) = mimo chęci, niedobrowolny, przypadkowy. *Zabójstwo nierozmyślne. Grzech nierozmyślny.*

Nierozpołowiony. **a**, **e**, *p.* 1) nie rozdzielony na połowę. 2) = nierozdzielny. *Dobro państwa wymaga jedności i całości nierozpołowionéj.*

Nierozpoznalny, **a**, **e**, *p.* nie mogący być rozpoznanym. *Przeczucia to jest ciemne, niewyraźne, nierozpoznalne widzenia, jakby przedmiotu jakiego w ciemnościach nocy.*

Nieroztropność, **ści**, *blm. ż.* brak roztropności.

Nierozum, **u**, *blm. m.* brak rozumu, głupota. *ob. Rozum.*

Nierozumownie, *ps.* nie wedle prawideł rozumu, nielogicznie.

Nierozumowny, **a**, **e**, *p.* nielogiczny.

Nierozumowstwo, **a**, *blm. n. nieuż.* nielogiczność. *Takiego nierozumowstwa dawni nie popełniali.*

Nierozwinienie, **a**, *blm. n.* brak rozwinienia. *A oczy duszy to nierozwinienia.*

Nierozwaga, **i**, *blm. ż.* brak rozwagi, porywczość, płochość. *ob Rozwaga.*

Nierozwiązany, **a**, **e**, *p.* 1) nierozstrzygnięty; nie dowiedziony, którego nie skończono rozwiązywać. 2) = *v.* lep. **Nierozwiązalny**, niepodobny do rozwiązania, nie mogący być dowiedzionym. *Zagadnienie nierozwiązane.*

Nierozwidnia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Nagela), roślina.

Nierówna, **i**, *lm.* **ie**, *ż.* miejsce nierówne, niegładkie; okolica, grunt nierówny; powierzchnia nierówna

Nierównie, *v.* **Nierówno**, *ps.* sposobem nierównym, niejednostajnie. 2) = niegładko, chropawo. 3) = *ze st. w. p.* daleko więcéj, bardziéj, nieporównanie. *Nierównie piękniejsza od siostry.*

Nierównoczteropręcikowy, *v.* **Dwusilny**, **a**, **e**, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 14tą klassę (Didynamia), układu Linneusza, mających dwa długie i dwa krótkie wolne pręciki w kwiecie dwupłciowym.

Nierównołuski, **a**, **ie**, *p.* mający łuski na spodzie ciała większe niż na wierzchu. *Węże nierównołuskie.*

Nierównopalczasty, **a**, **e**, *p. zool.* nie mający palców równych. *Nierównopalczaste ptaki* (Anisodactyles), stanowią familję osobną ptaków wróblowatych (Virej).

Nierównopręcikowy, a. e, *p. bot.* mówi się o kwiatach, a w ogóln. o roślinach (Heterodynamae), w których pręciki niewówne są co do wysokości; takowe rośliny obejmują 11 i 15tą klassę ukł. Linn.

Nierównoszczęk, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Hemiramphus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, szczupakowatych.

Nierównosześciopręcikowy, *v.* **Czworosilny**, **a**, **e**, *p. bot.* mówi się o roślinach, stanowiących 15tą klassę (Tetradynamia), ukł. Linn., mających cztery długie i dwa krótkie wolne pręciki w kwiecie dwupłciowym.

Nierówność, **ści**, *blm. ż.* brak równości, *ob. Równość.*

Nieruch, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Lymnaeus), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Brzuchopełzych*, muszli rzecznych.

Nieruchomie, *ps.* bez ruchu, jak martwo.

Nieruchomość, **ści**, 1) *blm. ż.* bezwładność, brak ruchu. 2) =, *lm.* **ści**, *ż.* wszystko co nie daje się przenieść z miejsca na miejsce, jako ziemia dziedziczna, dom, i t. p. *Zubrano u niego na skarb wszelką nieruchomość. Nieruchomość* wedle prawa jest albo z przeznaczenia, albo z przedmiotu, do którego się stosuje. Z przeznaczenia są grunta, budynki, młyny. Z przedmiotu zaś, do którego się stosują, jest: służebność, użytki przychodów z nieruchomości i sprawy rewindykacyjne. *ob. Ruchomość.*

Nieruchomy, **a**, **e**, *p.* 1) bez ruchu, ruchu nie okazujący. 2) = nie dający się przenieść, nie przechodzący z miejsca na miejsce. *Majątek nieruchomy*, t. j. posiadłość ziemna. *Straż narodowa nieruchoma. ob. Ruchomy.*

Nieruszalność, **ści**, *blm. ż.* stan rzeczy, która nie może być ruszana, dotknięta, albo która sama nie ma ruchu.

Nieruszalny, **a**, **e**, *p.* którego poruszyć nie można.

Nierychło, *ps.* nie prędko, nie zaraz (co do czasu), *ob. Rychło.*

Nierychły, **a**, **e**, *p.* za późny, spóźniony; po czasie przybywający, zjawiający się. *Żal nierychły. Owoce nierychłe.* 2) = daleki, odległy, późny. *Słynąć w nierychłe lata. Przekazać swe imię nierychłej potomności.* 3) = powolny, nie bystry. *Nierychły w namyśle. ob. Rychły.*

Nierząd, **u**, *blm. m.* 1) *ob. Nieporządek, Nieład.* 2)= brak porządku w zarządzie państwem; brak dobrego rządu, anarchja. *Polska nierządem stoi, nie źle ktoś powiedział; lecz drugi odpowiedział, że nierządem zginie.* 3) = życie nierządne, rozpusta, oddanie się żądzom cielesnym; nieczystość, wszeteczeństwo, lubieżność, rozwięzłość. *Życie pełne nierządu. Oddać się nierządowi. Jawny nierząd*; publiczne nierządne życie. *Bawić się nierządem*; o kobiétach oddających się publicznie nierządowi, za pieniądze najmujących się dla wszeteczeństwa. *Przywieść kogo do nierządu. Namawiać kogo do nierządu. Puścić się na nierząd. Cierpieć nierząd w domu*; nie oburzać się, nie powstawać na nierząd; nie wzbraniać nierządnego życia. *Dom nierządu*; burdel, mieszkanie nierządnic. 4) = *ret.* mieszanie w kompozycjach pojęć ogółowych i szczegółowych.

Nierządnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) kobiéta nierządne życie prowadząca. 2) = kobiéta publicznie, bezwstydnie nierządem zajmująca się, nierządowi oddana; wszetecznica, nałożnica, wygodnica. *Publiczna, jawna nierządnica.*

Nierządniczy, **a**, **e**, *p.* od nierządnika, od nierządnicy, od nierządnictwa; nierządnikom lub nierządnictwu właściwy.

Nierządnie, *ps.* sposobem nierządnym, bezwstydnie, wszetecznie, rozwiąźle. *Żyć nierządnie.*

Nierządnik, **a**, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m.* wszetecznik, rozpustnik, nierządne życie prowadzący; człowiek nierządowi oddany.

Nierządność, **ści**, *blm. ż.* 1) brak rządności, nieoszczędność, rozrzutność. 2) = rozwięzłość, wszeteczeństwo, nałóg nierządu.

Nierządny, **a**, **e**, *p.* 1) nie umiejący żyć rządnie, nie porządny, nieoszczędny, rozrzutny. 2) = rozwięzły, wszeteczny, nierządowi oddany. *Kobiéta nierządna. Życie nierządne. Dom nierządny*; burdel, mieszkanie nierządnic.

Nierzetelność, **ści**, *blm. ż.* nie dotrzymywanie przyjętych na się obowiązków, *ob. Rzetelność.*

Nierzkąc, Nierzekąc, *ps. prze.* 1) tém bardziéj, tém więcéj. 2) = nie tylko.

Niesądowny, **a**, **e**, *p. dzień;* w którym sądy się nieodbywają; gdy urzędnicy służby swéj nie pełnią, nie zbierają się na sądy, wolni są od pełnienia służby swéj; dzień tabelny, galowy; uroczystość od korony naznaczona.

Nieścierpliwić, zam. *Zniecierpliwić*, *ob. Niecierpliwić.*

Nieścigły, *v.* **Nieścigniony**, **a**, **e**, *p.* nie mogący być doścignionym, nie mogący być pojętym.

Niesfatygowany, *ob. Niezmordowany.*

Niesfornie, *ps* 1) nieporządnie 2)= nieulegle, nieposłusznie

Niesforność, **ści**, *blm. ż.* 1) brak sforności, uległości, posłuszeństwa. 2) = brak związku, odpowiedniości, zgodności; dysharmonja.

Niesforny, **a**, **e**, *p.* 1) nieposłuszny, nieuległy. 2)= niezgodny, nieodpowiedni, dysharmonijny.

Niesienie, **a**, *blm. n.* 1) czynność przez którą się cóś

niesie; dźwiganie, przenoszenie. 2) = *jaj* (o ptastwie), wydawanie z siebie jaj. *Zrobić miejsce ptastwu dla niesienia jaj, ob. Znoszenie.* = **się**, *zmk.* znoszenie jaj ptaków, rodzenie. płodzenie jaj.

Nieskazitelnie, *ps.* bez skazy, czysto, nieskażenie.

Nieskazitelność, ści, *blm. ż.* przymiot tego, co jest bez skazy, *ob. Skazitelność.*

Nieskazitelny, a, e, c, *p.* nie mający skazy; *ob. Skazitelny.*

Nieskażenie, *ps.* bez skażenia się, bez zepsucia się; czysto, całkowicie. *Wśród zgorszenia, zachował siebie wieskażenie.*

Nieskażoność, ści, *blm. ż.* 1) przymiot tego, co nie ulega skażeniu; nieskazitelność, nie psucie się *Nieskażoność jest tylko wieczności cechą.* 2) = *posp.* niesplamienie się, czystość obyczajów, prawość charakteru.

Nieskażony, a, e, p. 1) nie ulegający skażeniu się, nie zepsuty, nieskazitelny. 2) = *fig.* nie zepsuty moralnie, nie pokalany, czystych obyczajów, prawego charakteru. *Człowiek nieskażonej prawości.*

Niesklejny, a, e, p. który nie może być sklejony; który związku nie ma. *Niesklejne jego słowa.*

Nieskonatka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Antennaria), roślina, in. *Kocanka rozdzielnopłciowa.*

Nieskończenie, *ps.* 1) bez końca, bez miary; nieustannie, ciągle, zawsze. *Bóg jest nieskończenie dobry.* 2) = nadzwyczajnie, bardzo a bardzo, niewypowiedzianie. *Nieskończenie jestem ci wdzięczny. Ilość nieskończenie mała, mat. Rachunek ilości nieskończenie małych.*

Nieskończoność, ści, *blm. ż.* 1) własność tego, co nie ma granic i końca; bezgraniczność, wieczność, wieczne trwałość. *Nieskończoność Boga. Pojąć co to jest nieskończoność. Skończoność i nieskończoność. Do nieskończoności, psł.* nieskończenie 2) = * *fil.* (immensitas, die Unendlichkeit) jest pierwszy wiedznik w trójce wiedzników ilości drugiéj. Przynależą do niego: wieczność i wszechobecność.

Nieskończony, a, e, *p.* 1) niedokończony, nieukończony. 2) = wiekuisty, ciągły, bezustanny; nieograniczony, niezmierzony; niewyczerpany. *Istota nieskończona. Przestrzeń nieskończona. Na nieskończone czasy. Miłosierdzie boże jest nieskończone.*

Nieskoro, *ps.* nierychło, nieprędko, nieskwapliwie; powolnie, z wolna.

Nieskorość, ści, *blm. ż. nieuż.* nieskwapliwość, powolność, nierychłość.

Nieskrowity, a, e, p. prow. nieumiarkowany, niehamowny.

Nieskrócony, *ob. Nieukrócony.*

Niesława, y, *blm. ż.* dokonane pojęcie pozbawienia kogo lub siebie sławy, dobrego imienia, *ob. Hańba.*

Niesławetnie, Niesławetny, *ob. Niesławnie, Niesławny.*

Niesławnie, *ps.* 1) bez sławy. 2) = nikczemnie, haniebnie, podle.

Niesławny, a, e, *p.* 1) nie mający sławy, cześci, czci, rozgłosu. 2) = haniebny, hańbiący, nikczemny, podły. *Śmierć niesławna.*

Niesłychanie, *ps.* tak niezwyczajnie, że tego nigdy nie słyszano; nadzwyczajnie, niezmiernie, ogromnie, nieskończenie. *Niesłychanie drogo kupić co.*

Niesłychany, a, e, p. nadzwyczajny, niezmierny, ogromny; niebywały, nadzwyczaj rzadki. *To rzecz niesłychana. Zbrodnia niesłychana.*

Niesmacznie, *v.* **Niesmaczno**, *ps.* 1) nieprzyjemnie dla smaku. *Niesmaczno gotuje.* 2) = *fig.* źle, nieumiejętnie; cierpko, bez wdzięku. *Niesmaczno pisze. To mu niesmaczno*, to mu się cale niepodoba; nie lubi tego.

Niesmaczność, ści, *blm. ż.* nieprzyjemność smaku; uczucie przykrego smaku.

Niesmaczny, a, e, p 1) nie mający smaku dobrego; nieprzyjemny dla smaku. *Potrawa niesmaczna.* 2)= *fig.* niemiły, nieprzyjemny, nieznośny. *Styl niesmaczny.* 3)= *fig.* cierpki, przykry w obejściu się, w obcowaniu. *Człowiek niesmaczny. Towarzystwo niesmaczne.*

Niesmak, u, *blm. m.* 1) zły smak; przykry, niemiły smak. *Masło to zostawia jakiś niesmak na języku. Wino to ma w sobie jakiś niesmak.* 2) = *fig.* nieprzyjemność, niezadowolenie; przykrość, wstręt, obrzydzenie. *Niesmak z przesytu, lub zbytku zmysłowych rozkoszy pochodzi.*

Niesmakowitość, ści, *blm. ż. ob. Niesmaczność.*

Niesmakowity, a, e, p. niezbyt niesmaczny, *ob. Niesmaczny.*

Niesnaska, i, *lm.* **i**, *ż.* (częściéj *w lm.*) nieporozumienie. spór, sprzeczka, kłótnia, niechęć. *Między nimi są jakieś niesnaski. Niesnaski wzniecać.*

Niesobia (herb); w polu czerwoném pół strzały białéj, żelezrem w górę zwróconéj, która, zam. części z opierzeniem, ma ogon orli czarny w polu żółtém; na hełmie trzy pióra strusie.

Niesobka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Hepialus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *łuskoskrzydłych*, motylów nocnych.

Niesokor, u, *lm* **y**, *m. bot.* (Lagetta), roślina.

Niespanie, a, *blm. n.* przepędzanie czasu bez snu, czuwanie nocne.

Niespełna, *ps.* niezupełnie, niecałkiem. *Niespełna sto złotych. Niespełna ma rozum*; braknie mu piątéj klepki; ma ćwiek we łbie, zajączki, bzika.

Niespełnoletni, a, ie, p. nie mający pełnoletności.

Niesplik, u, *blm. m. bot.* (Mespilus) *Mespla, Mespuł, Nelf*, in. *Głóg*, roślina należąca do klassy 12éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn ; gatunki: = *mączny* (M. aria), drzewo drugiéj wielkości, dorastające nick. 40 stóp wysokości, zwane posp. *Nieszpułką, Brzękiem, Bereką*, mocno się rozrasta w korzenie, korę na gałązkach ma biało-kropkowaną, liście z wierzchu lśniące, kwiaty w baldaszkogronach białe, pachnące; jagody wielkości sporych wisień, po dojrzeniu brunatno-czerwone, zawierają w sobie substancję mączystą, słodkawą, jadalną; drzewo żółtawobiałe, nader twarde, do wielu robót u stelmachów używane; zwie się nick. *drzewem metalowém*; = *welnisty* (M. Cotoneaster), *ob. Głóg Irga*, zwany także nick. *Nieszpułka.* 2) = owoc tego drzewa.

Niespłoń, ni, *blm ż. bot.* (Lindleya), roślina.

Niespodzianie, *v.* **Niespodziewanie**, *ps.* nieoczekiwanie, nadspodziewanie; mimo oczekiwania.

Niespodzianka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) niespodziana przyjemność; nieoczekiwana radość ; niespodziane przyjemne zdziwienie. *Sprawić komu niespodziankę. Zachować co na niespodziankę* 2) = *nieuż.* rzecz darowana komu niespodzianie.

Niespodzianość, ści, 1) *blm. ż.* własność tego co jest niespodzianém. *Niespodzianość napadu.* 2) =, *lm.* **ści**, *ż.* niespodziewana rzecz; siurpryza, *ob. Niespodzianka.*

Niespodziany, *v.* **Niespodziewany, a, e**, *p.* którego się niespodziewano; nieoczekiwany. *Traf niespodziany. Przybycie niespodziane.*

Niespodziewanie, Niespodziewany, *ob. Niespodzianie, Niespodziany*

Niespokoić, *ob. Niepokoić.*

Niespokojnica, y, *lm.* **e**, *ż.* kobiéta niespokojna.

Niespokojnicka, iej, *lm.* **ie**, *ż. posp. żart. ob. Niespokojnica.*

Niespokojnicki, ego, *lm.* **ccy**, *m. żart. posp. ob. Niespokojnik.*

Niespokojniczek, czka, *lm.* **czki**, *m, zdr*, od *Niespokojnik*

Niespokojnik, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek niespokojny, kłótliwy, swarliwy, przyczepski.

Niesporo, *ps.* bez sporu, nierychło, nieprędko. *Robota niesporo idzie. Niesporo pisać.*

Niespory, a, e, p. 1) w którym sporu nie ma, który się prędko zużywa, ekspensuje się, wiele na użytek wychodzi. *Mąka niespora. Chleb niespory. Słonina w smażeniu niespora*, t. j nietopliwa, mało tłustości wydająca. 2) = marudny, mitrężny, dużo czasu potrzebujący; nie dający się rychło robić; wiele pracy wymagający. *Robota niespora.*

Niesposób, *w. ps.* zam. *Nie ma sposobu*, nie ma środka, niepodobna, nie można; żadnym sposobem, żadną miarą nie można. *Niesposób wierzyć takim kłamstwom. Niesposób go przekonać. Niesposób, aby wtak krótkim czasie tyle wydać pieniędzy.*

Niespółmierność, ści, *blm. ż. mat.* brak spółmierności.

Niespracowanie, *ps.* niezmordowanie, wytrwale, silnie.

Niespracowany, a, e, p. 1) który przez pracę niestracił siły. 2)= niezmordowany, wytrwały.

Niesprawa, y, *blm. ż. prze.* brak szyku, bezład.

Niesprawiedliwie, Niesprawiedliwość, Niesprawiedliwy, *ob. Sprawiedliwie, Sprawiedliwość, Sprawiedliwy*, (czynność osoby lub rzeczy, któréj ten wyraz się przyjmuje z przeczeniem, jest wbrew przeciwną czynności bez przeczenia).

Niesprzyjaźnie, Niesprzyjaźny, *ob. Nieżyczliwie, Nieżyczliwy.*

Niespuł, u, *lm.* **y**, *m. ob. Niesplik.*

Niestale, *ps. wł.* ruchomie, zmiennie; *fig.* płocho, *ob. Stale.*

Niestałość, i, *blm, ż. wł.* zmienność, ruchomość; *fig.* płochość, przeskakiwanie od jednego przedmiotu, myśli, do innych. *Niestałość* w języku roślinnym wyraża się przez tulipan lub ordowid. *ob. Stałość.*

Niestanie, a, *lm.* **a**, *n. praw.* niestawienie się u prawa, na rok; nieprzybycie na wezwanie urzędu; nieobecność.

Niestanne, ego, *blm. n.* opłata pieniężna za niestanie na roku, na terminie naznaczonym.

Niestannie, *ps. prze.* bez stawania, nie stając. *Gdyby jedna strona niestannie się miała...*

Niestanny, a, e, *p.* od niestawania, za niestawanie. *Ktoby na pierwszych rokach nie stał, tedy na drugich winę niestanną zapłaci. Kto o rzecz krwawą pozwan nie stanie, tedy urząd ma go za niestannego na wywołanie zdać. W Litwie niestanne wyroki, w Polsce kondemnaty.*

Niestatecznik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) człowiek niestateczny, niestały, trzpiot, zmienny, płochy. 2) = hultaj, rozrzutnik, nierządnik, rozpustnik.

Niestatek, tku, *m.* 1) *blm. m.* brak statku, niestateczność, zmienność, lekkość, płochość, niestałość, nietrwałość. *Odmienna przyjaźń świata, niestatku się pełna być ukazuje.* 2) =, *blm.* życie nierządne; brak stateczności, rozrzutność, hulactwo, rozpusta. *Niestatek zabiera ostatek, przys. Niestatek go zgubił.* 3)=, *lm.* **tki**, *bot.* (Selago) in. *Dzierzęga*, roślina, któréj gatunek: = *kamforowy* (S. camphorata), *v. Jedlinka, v. Kamforowe ziele*, ziele podobne do jodły zapach kamfory mające.

Niestatek, tka, *v.* **tku**, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Niestatecznik. Do rady wolał młode i płoche niestatki, mądrych starców ojcowskich oddalił ze wzgardą.* 2) = *zb. prze.* hołota, pługawstwo, licho, tałałajstwo. *Jest tego niestatku* (żebraków) *wszędzie niezliczone mnóstwo. Gdzie są pluskwy, bursztynem nakurzyć, od tego do szczętu ten niestatek wyzdychać musi.*

Niestatnik, a, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Niestatek* (Selago).

Niesteta, y, *lm.* **y**, *ż. mało uż.* (od *Niestety*) klęska, bieda, nieszczęście. *Taborna tłuszcza z Atły pochwałą, Surowe końskie dławi mięsiwa; Jak jéj do szczęścia potrzeba mało! Za cóż tak wiele niestet rozsiewa?*

Niestetać, ał, a, *sn. nd.* niestety wykrzykiwać, biadać, narzekać. *Poddani pod ciężkiém jęczą, narzekają i niestetają jarzmem.*

Niestety, *w.* ach! biada! niedola! nieszczęście! *Niestety! w cóż się obrócimy! Niestety! wszystko zginęło.* **Niestetyż**, to samo, tylko dodanie *ż*, jest wzmocnieniem wykrzyknięcia, jak gdyby: *Otoż niestety!*

Niestocie, *w. ob Niestety.*

Niestosownik, a, *lm.* **cy**, *m.* odszczepieniec od kościoła angielskiego: nonkonformista w Anglji.

Niestosunek, nku, *blm. m.* brak stosunku. *Olbrzymi wieloryb, podobny do słonia niestosunkiem drobnych oczu do ogromu łba i massowatości ciała.*

Niestrawa, y, *blm. ż. bot.* (Dactylis) in *Psia trawa, Rzniączka, Kupkówka*, roślina z rodziny *trawiastych*, plemienia *kostrzewowych*, należ. do klassy 3ciéj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek; = *pospolita* (D. glomerata) in. *Psi bluj, Psia trawa kupkowa, Kostrzewa szorstka*, nick. *Rajgrasem swojskim, v. francuzkim* zwana, trawa pospolita, na suchych miejscach daje dobrą paszę, niekiedy się zasiewa po sztucznych łąkach, korzeń ma grubo włóknisty.

Niestrawność, ści, *blm. ż.* 1) słabość żołądka dla któréj nie można dobrze trawić. *Chory na niestrawność.* 2)=cierpienia z niestrawości pochodzące. *Dostać niestrawności. Cierpieć niestrawność.*

Niestrawny, a, e, p. 1) trudny do strawienia. *Pokarm niestrawny.* 2) = niedobrze trawiący; osłabionéj strawności. *Żołądek niestrawny.*

Niestrętek, tka, *lm.* **tki**, *m. bot. ob. Sasanka niestrętek, v. gajowa.*

Niestrudek, dka, *lm.* **dki**, *m.* (Tachyporus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, krótkoskrzydłych.

Niestwora, y, *blm. ż. ob. Niestworność.*

Niestwornie, *ps. prze.* 1) *ob. Niesfornie.* 2)=nieumiarkowanie. 3)=*ob. Natrętnie.*

Niestworność, ści, *blm ż. prze.* 1) *ob. Niesforność, Niezgoda.* 2) = niewstrzemięźliwość, nieumiarkowanie. 3)=*ob. Natrętność, Natrętność.*

Niestworny, a, e, *p. prze.* 1) *ob. Niesforny.* 2)=niewstrzemięźliwy, nieumiarkowany, nienasycony. 3) = *ob. Natrętny.*

Niestworzony, a, e, *p.* niebywały, czego nie ma na świecie, fałszywy, zmyślony, bajeczny. *Pleść rzeczy niestworzone.*

Nieswornie, Niesworność, Niesworny, *ob. Niesfornie, Niesforność, Niesforny.*

Nieswój, oja, oje, *p posp.* 1) niezgodny z sobą, nie ten jak zwykle, inny zawsze; nierad, niezadowolony, w złym humorze. *Coś mi żona dziś, jak nieswoja.* 2)= ambarasowany, zdetonowany, nienaturalny. *W towarzystwie obcych osób jak nieswój.* 3)= nieco cierpiący na zdrowiu. *Jestem dziś jak nieswój.*

Nieszczęsność, Nieszczęsny, *ob. Nieszczęśliwość, Nieszczęśliwy.*

Nieszczęście, a, *lm.* **a**, *n* niepowodzenie, niepomyślność, przeciwność, klęska. *Jakieś nieszczęście mię prześladuje. Nieść pomoc w nieszczęściu bliźniego. Wielkie nieszczęście stało się. Nieszczęście mię spotkało. Nabawić kogo nieszczęścia. Na nieszczęście. Dzielić z kim nieszczęście. Brać udział w cudzém nieszczęściu. Trzebaż takiego nieszczęścia. Nieszczęściem, psł.* nieszczęśliwie. *Z szczęściem łatwiej się osnuić, niż z nieszczęściem.*

Nieszczęśliwie, *v.* **Nieszczęśnie**, *ps.* sposobem nieszczęśliwym, niepomyślnie, przeciwnie. *Wszystko mi idzie nieszczęśliwie. Jemu bardzo nieszczęśliwie wiedzie się.*

Nieszczęśliwość, *v* **Nieszczęsność, ści**, *blm. ż.* niepomyślność, niepowodzenie; właściwość tego, co jest nieszczęśliwe.

Nieszczęśliwy, *v.* **Nieszczęsny, a, e**, *p.* 1) nie mający szczęścia; niepomyślny, pełen przeciwności nieszczęść. *Nieszczęśliwy zbieg okoliczności.* 2) = nieszczęściami trapiony, od nieszczęścia prześladowany; wart litości, pożałowania. *Człowiek nieszczęśliwy. Uczynić kogo nieszczęśliwym.* **Nieszczęsny, Nieszczęsna**, *rzeczown. ob. Nieszczęśnik, Nieszczęsnica.*

Nieszczęśnica, y, *lm.* **e**, *ż.* kobiéta dotknięta nieszczęściem; nieszczęśliwa złym czynem.

Nieszczęśnie, *ps. ob. Nieszczęśliwie.*

Nieszczęśnik, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek dotknięty nieszczęściem. *Zginiesz nieszczęśniku, jeśli się nie poprawisz.*

Nieszlachetnica, y, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* kobiéta nieszlachetnego życia lub umysłu, nieuczciwa.

Nieszlachetnik, a, *lm.* **cy**, *m. prze.* 1) człowiek nieszlachetnego życia, lub umysłu; nieuczciwy. 2) = nie szlachcic.

Nieszpetnie, *ps.* niebrzydko, dość ładnie; nieźle. *Nieszpetnie wyglądać.*

Nieszpetność, ści, 1) *blm. ż.* przymiot tego co jest nieszpetne; nie złe wyglądanie, *ob. Szpetność.* 2)=, *lm.* **ści**. *ż. żart* ładnotka, pięknotka, kobiéta nieszpetna.

Nieszpetny, a, e, p. niebrzydki, dość ładny; nieźle wyglądający. *Nieszpetna twarzyczka. Ma żonę całe nieszpetną.*

Nieszporny, a, e, p. od nieszporu, do nieszporu należący. *Nieszporne kazanie.*

Nieszpór, oru, *lm.* **ory**, *m.* nabożeństwo wieczorne w kościele odprawiane przez kapłana. *Iść na nieszpor. Być na nieszporze. Dzwonią na nieszpor. Nieszpory odprawiać. Nieszpor śpiewać. Nieszpory Sycylijskie, hist.* wyrżnięcie Francuzów przez Sycylijczyków 1282 r. w czasie nieszporów wielkanocnych.

Nieszpułka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* nazwa dawana roślinie *Niesplikowi mącznemu i welnistemu.*

Nieścierpliwy, a, e, *p.* nieznośny, trudny do ścierpienia.

Nieść, niósł, niesie, *scz. nd.* dźwigając podjęty ciężar z miejsca jakiego gdzie indziéj go przedźwigać, przenosić, dźwigając z miejsca ruszać. *Nieść brzemię drew, wiadro wody. Dokąd niesiesz te owoce? Nieść chorągiew'. Nieść wianek, posp.* jechać w oświadczyny do kochanki z wiankiem używanym przy obrzędzie zaręczyn. 2) = przynosić, donosić, oznajmiać, wyrażać. *fig. Jakąż mi nowinę niesiesz? Dobra wieść, kiedy niosą jeść, przys. Wieść niesie że... fig.* słychać że... 3) = *fig.* prowadzić, kierować, zwracać, unosić. *Dokąd niesiesz swe kroki? Idę gdzie oczy niosą. Nieszczęście jakieś niosło mię tu. Gniew, żal go niesie.* 4) = *fig.* popychać, rzucać. *strzelba niesie daleko,* t. j. nabój z niéj ciśnięty leci daleko. 5) = *fig.* składać, oddawać, ofiarować *Nieść życie w ofierze. Nieść chwałę Bogu.* 6) = *fig. prze.* wyciągać, wymagać, jako skutek za sobą ciągnąć. *Powinność to męża niesie, iżby żonę swą nieinaczéj, jedno jako ciało swe własne miłował. Był miłował bliźniego jako niesie chrześcjańska powinność twoja.* 7) = *prze.* znosić, dozwalać, wystarczać. *Zebrał wojsko, ile ścisłość czasu krótkiego niosła. Ziemowit w karaniu, gdy tego potrzeba niosła, łaskawym był.* 8) = *jaja;* wydawać, rodzić. *Kura niesie jaja.* = **się,** *szz.* 1) *prze.* a) *dokąd;* udawać się, dążyć, zmierzać dokąd. *Dokąd się niesiesz? posp.* b) = *ku czemu;* skłaniać się, pochop mieć; zanosić się *Nieść się ku złemu, ku dobremu.* c) = *nad innych;* wynosić się, wywyższać się. *Kto się hardo niesie nad innych, na pośmiech bywa danym.* d) = *za co;* pokazywać się tém, czém istotnie nie jesteśmy. *Świdrygiełło zaraz po śmierci Witolda za książę się, krom pozwolenia Władysława, nieść począł.* Wszystkie te wyrażenia dziś *nieuż.* 2) = (o ptakach) składać jaja. *Już się nieść ptastwo zaczyna.*

Niesiecz, u, *blm. m. bot.* (Cicca) roślina.

Nieśmiertelnić, ił, i, *sn. nd mało uż.* nieśmiertelnym robić, *ob. Unieśmiertelniać.*

Nieśmiertelnie, *ob. Wiecznie.*

Nieśmiertelnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) (Xeranthemum), in. *Kwiatotrwał, Suchykwiat,* roślina należąca do klassy 19éj, z działu *sadzcowych*: gatun.: =*roczny* (X. annuum), pochodzi z południ. Europy, utrzymuje się w ogrodach pod nazwą *nieśmiertelników liljowych;* łodygę ma pół łokciową, liście białawe, łuski kielicha lśniące, białawe. 2) =, nazwa dawana niek. roślinie *Kocanka, v. Szarota piaskowa* (Gnaphalium arenarium), z powodu jéj suchych, niewiędniejących kwiatowych główek, niek. pomarańczowego koloru. 3) = *żółty;* nazwa posp. gatunku rośliny z rodzaju *Radostki* (Elichrysum)

Nieśmiertelność, ści, *blm. ż.* właściwość tego co jest nieśmiertelne, niepodleganie śmierci, nieumieranie; wieczne życie, wieczność. *Nieśmiertelność duszy. Przejść do nieśmiertelności.* 2) = *poet.* trwanie w pamięci pokoleń ludzkich; sława, wspomnienia trwałe przez czas ziemskiego bytu ludzkości. *Dzieło to przejdzie do nieśmiertelności. Zasłużyć pięknemi dzieły na nieśmiertelność.*

Nieśmiertelny, a, e, *p.* 1) nie podlegający śmierci, nie umierający. *Dusza nieśmiertelna. Bogowie nieśmiertelni.* 2) = żyjący w trwałéj pamięci ludzkości; wiekopomny; wiekowy *Czyn nieśmiertelny. Zostawił po sobie wspomnienia nieśmiertelne. Dzieło nieśmiertelne. Nieśmiertelnym kogo czynić, ob. Unieśmiertelniać.* **Nieśmiertelni,** *rz.* mieszkańce wieczystéj krainy; dziedzice wieczności; święci; bogowie; duchy wybrane, czyste. *Mieszkanie nieśmiertelnych;* niebo, wieczność, raj; miejsce pobytu duchów czystych, dusz błogosławionych.

Nieśna, éj, *lm.* e, *p.* (o kurach), niosąca się; niosąca jaja. *Kura nieśna.*

Nieświadom, *v.* **Nieświadomy, a,** e, *p.* 1) *czego;* nie znający czego; nie oznajomiony z czém; nie umiejący czego; nie oświecony, nie nauczony, nie wtajemniczony. Nieświadomy rzeczy światowych. 2) = *w czém;* niebiegły, niewprawny. *Nieświadomy w piśmie ś. ob. Świadomy.*

Nieświadomie, *ps.* bez świadomości rzeczy, bez przeświadczenia się, bez przekonania się, bez wiedzy i znajomości o rzeczy, *ob. Świadomie.*

Nieświadomość, ści, *blm. ż.* brak wiedzy i znajomości rzeczy; brak przeświadczenia się o czém, *ob. Świadomość.*

Nietajno, *ps.* (jest) 1) wiadomo, znaném jest. *Nietajno to nikomu że...* 2) = jawnie, otwarcie.

Nietknięty, a, e, *p.* którego nietknięto, nienaruszony, cały; dziewiczy.

Nietlenność, ści, *blm. ż. chem.* niesposobność do kwasorodnienia, czyli łączenia się chemicznie jakiego prostego ciała z kwasorodem.

Nietopérz, a, *lm.* e, *m.* (wedł. Jarockiego **Wielkouch**) (Vespertilio), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych,* owadożernych; gatunki: 1=*zwyczajny* (V. noctula). 2= *Lejslera* (V. Leislerii) 3= *mopsik* (V. brachyotos). 4=*różnobarwny* (V. discolor). 5=*Szrejbersa* (V. Schreibersii). 6= *męsny* (V. serotinus). 7= *nadwodny* (V. limnophilus). 8= *myszaty* (V. murinus). 9= *Orsiniego* (V. Orsinii). 10 = *wielkouch* (V. auritus). 11=*Bechsztejna* (V. Bechsteinii). 12=*Naterera* (V. Nattereri). 13= *Dobentona* (V. Daubentonii). 14 = *Kapacyniego* (V. Capaccini). 15 = *długopalczasty* (V. megapodius). 16 = *szczerbouch* (V emarginatus). 17 = *wąsatek* (V. mystacinus). 18=*płaniasty* (V. humeralis). 19=*klapowaty* (V. vispiartellus). 20 = *karlik* (V. pipistrellus). 21=*Kula* (V. khulii). 22=*Sawi* (V. Savii). 23=*Alcytoe* (V. Alcythoe). 24=*Leucype* (V. Leucippe). 25=*Arystip* (V. Aristippe). 26=*białobrzeżny* (V. marginatus). 27= *nopsik* (V. barbastellus). 28= *żałobny* (V. leucomelas) 29= *gęstowłos* (V. D'Asythrix) 30= *izabelowy* (V. isabellinus). 31= *wielkobłon* (V. mezalurus) 32= *trójkolorowy* (V. tricolor). 33 = *złocisty* (V. epichrysus). 34= *płaskogłów* (V. platycephalus). 35 = *drobny* (V. minuta). 36=*Temmińka* (V. Temminchii). 37=*wieczornik* (V. hesperida). 38=*okularnik* (V. blepotis). 39=*brzegouch* (V. circumdatus). 40=*krótkoskrzydły* (V. brachypterus). 41= *Lowo-leskar* (V. imbricatus). 42=*spłaszczony* (V. pachypus). 43= *uszak* (V. macrotis). 44= *harpja* (V. harpia). 45=*brodawkowaty* (V. Papillosus). 46=*krzyżozęb* (V. adversus). 47 =*Hardwika* (V. Hardvichii). 48= *malowany* (V. pictus). 49= *wieprzaczek* (V. suillus). 50 = *Hasselta* (V. Hasselti). 51=*Horsfilda* (V. Horsfieldi). 52=*Lowomanir* (V. tralatitius). 53=*szczupły* (V. tenuis). 54=*chudzik* (V. macellus). 55=*długopalczasty* (V. macrodactylus). 56 = *Abrama* (V. Abramus). 57 = *Ako-Komuli* (V. Ako Komuli). 58= *psiogłowy* (V. Molossus). 59=*klapouchy* (V. orejas). 60=*czarnolicy* (V. phaiops). 61= *popruszony* (V. pulverulentus). 62=*niedźwiedziasty* (V. ursinus). 63 = *Karoliński* (V. Carolinensis). 64 = *Karola* (V. Carolii). 65 = *czerwonopalcy* (V. erythrodactylus). 66=*rdzawy* (V. ferrugineus). 67= *aksamitny* (V. velutus). 68=*Hilarego* (V Hilarii). 69=*czarniawy* (V. nigricans). 70=*białobrzuszek* (V. leucogaster). 71=*białawy* (V. albescens). 72= *mleczny* (V. lacteus). 73= *malec* (V. parvulus). 74=*rudobrody* (V. aenobarbus). 75=*Arsinoe* (V. Arsinoe). 76 = *zurosły* (V. polithrix). 77 = *gładki* (V. laevis). 78=*Gryf* (V. Gryphus). 79=*śniady* (V. salarii). 80=*gieorgijski* (V. georgianus). 81=*blondynek* (V. subflavus). 82=*Kreka* (V Creeks). 83=*gruby* (V. crassus). 84 = *tyżkouchy* (V brevimanus). 85 = *Nilsona* (V. Nilsonii). 86= *niedźwiadek* (V. ursula). 87= *czarnouchy* (V. stenotos). 88=*najmniejszy* (V. minutissimus). 89= *Bonapartego* (V. Bonapartii). 90=*Natuzjusza* (V. Nathusii). 91=*bladoszji* (V. collaris). 92=*Turkomański* (V. Turcomanus). 93=*Wołgieński* (V. Volgensis). 94=*wiosopyski* (V. irretitus). 95= *ozdobny* (V. lepidus). 96= *Diutertra* (V. Dutertrei). 97= *Chilijski* (V. Chiloensis). 98 = *brodaty* (V. barbatus). 99 = *czerwony* (V. ruber). 100= *nieszkodliwy* (V. innoxius). 101=*górny* (V. monticola). 102 =*Wirgiński* (V. Virginianus). 103=*Lejbsa* (V. Leibsii). 104=*Kalifornijski* (V. Californianus). 105=*poczerniały* (V. nigrescens). 106= *ciemny* (V. Morio). 107 = *Gulda* (V. Goulii). 108=*południowy* (V. australis). 109=*niedorosły* (V. pumilus). 110=*Brandta* (V. Brandtii *Nietopérz piszczy,* t. j. właściwym sobie głosem się odzywa. 2) = *fig* człowiek ciemność moralną protegujący. *Krzyczą na światło... znam ja ich: to nietoperze!*

Nietoperzec, rzca, *lm.* **rzce,** *m.* (Caris), *zool.* pająk dymaczkowaty, należący do rzędu *rozmaitych,* pasożytnych; gatunek jeden: =*brudny* (C. vespertilionis).

Nietopérzowy, a, e, *p.* od nietopérza, do nietopérza należący. *Nietopérzowe skrzydła. Nietopérzowa głowa; fig.*

ciemna, niewiele rozumu, oświecenia mająca. *Nietopérzowy rozsądek;* słaby, niedołężny rozsądek.

Nietopnistość, *v.* **Nietopność, ści,** *blm. ż.* trudność topienia się; nie możność topienia się.

Nietopnisty, *v,* **Nietopny, a,** e, *p.* nie mogący, nie dający się topić.

Nietota, y, *blm. ż. bot.* 1) *ob. Gęsiówka* (Arabis), roślina. 2) = *ob. Jałowiec sabina,* krzew. 3) = (Scoparia), roślina zwana in. *Miotła.*

Nietrybowy, *ob. Nadzwyczajny.*

Nieturośla, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Myrosma), roślina.

Nietykalny, a, e, *p.* 1) którego dotykać nie można, lub nie godzi się. 2) = nienaruszony, *ob. Nietykany.*

Nietykałek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) *bot.* roślina, gatunek niecierpika (impatiens, noli me tangere). 2) = ten którego tknąć, przemienić nie można. *Nietykałków jest dużo, nawet i w języku,* np. *tchnienie, zagadnienie, są źle użyte; być powinno, tchnięcie, zagadnięcie, jednak tak odmienić, przynajmniéj dziś, nie można.* (Żoch.). 3) = *(conceptus noli me tangere jest pojęcie, które, z jakiegobądź pawodu, pomijać się zwykło. Wyrazy nieprzystojne, np. są dla lepszego koła towarzyskiego, nietykałki. 4) = *med.* (noli me tangere), tak nazywają cierpienie, którego leczyć nie trzeba, żeby przez to nie sprawić jeszcze większego.

Nietykany, a, e, *p.* którego się nie tknięto; nieuszkodzony, nienaruszony; cały, nienapoczęty.

Nietylko, *sp. ob. Tylko.*

Nieubłaganie, *ps.* sposobem nieubłaganym, nieuprosznienie, nieczule.

Nieubłaganość, ści, *blm. ż.* charakter osoby niedającéj się ubłagać, uprosić; nieczułość na prośby, na błagania.

Nieubłagany, a, e, *p.* nie dający się ubłagać; nieczuły.

Nieuchronnie, *ps.* tak, że się uchronić nie można; tak, że niepodobna uniknąć.

Nieuchronność, ści, *blm. ż.* niemożność uchronienia się od czego; niepodobieństwo uniknięcia czego; konieczność.

Nieuchronny, a, e, *p.* nie mogący się od czego uchronić; niedający się uniknąć, konieczny.

Nieuchwytny, a, e, *p* nie dający się uchwycić. *Jak każda forma tak i farba ciał jest nieuchwytna, bo bezmaterjalna.*

Nieuctwo, a, *blm. n.* brak nauki, nieumiejętność; brak oświaty. *Zanurzeni w ciemnościach grubego nieuctwa.*

Nieudolnie, *ps.* bezsilnie, słabo, niedostatecznie.

Nieudolność, ści, *blm. ż.* 1) brak możności; brak środków, siły, zdolności; słabość, bezsilność, niedostateczność. *Wyznaję swoją nieudolność.* 2) =, *lm.* **ści,** *ż. bl.* zam. wada, przywara ubliżająca.

Nieudolny, a, e, *p.* słaby, bezsilny, niedostateczny, niewystarczający. *Wyrazy nieudolne do oddania mocnego uczucia. Głos mój nieudolny.*

Nieufanie, a, *blm. n. ob. Nieufność.*

Nieufnie, *ps.* bez ufności, nie wierząc, podejrzliwie.

Nieufność, ści, *blm. ż.* brak ufności, zaufania; niewiara, podejrzliwość.

Nieufny, a, e, *p.* 1) niedowierzający, podejrzliwy. 2) = *nieuż.* nie mający zaufania, wiary, podejrzliwy.

Nieugaszony, a, e, *p.* 1) nie dający się ugasić. *Ogień nieugaszony.* 2) = *fig* nie dający się uśmierzyć, uspokoić, zadowolić. *Pragnienie nieugaszone. Namiętność nieugaszona.*

Nieugięstość, ści, *blm. ż.* nienakłonność, moc, hart, stałość. *Nieugiętość charakteru. Nieugiętość w obliczu śmierci.*

Nieugięty, a, e, *p.* nie dający się ugiąć, stały, mocny. *Człowiek nieugiętego charakteru.*

Nienhamowanie, Nienhamowany, *ob. Niepohamowanie, Niepohamowany.*

Nieujęty, *v.* **Nieujętny, a,** e, *p.* 1) nie dający się ująć. 2) = *fig.* nieumiarkowany, niepohamowany, bystry.

Nieuk, a, *lm.* **cy, r. ki,** *m.* 1) ten, co nie nieumiéł, nieuczony. 2) = leniwy, niechcący się nic uczyć. *Trudno znaleźć podobnego nieuka.* 3) = (o zwierzętach) nieułożony do pracy. *Byk nieuk.*

Nieuka, i, *blm. ż. nieuż.* nieumiejętność, nieuctwo.

Nieuki, a, e, *p. nieuż.* nic nieumiejący.

Nieukojony, a, e, *p.* 1) nieuśmierzony, nieutulony. 2) = niedający się ukoić, uspokoić. *Boleść nieukojona. Żal nieukojony.*

Nieukrotny, a, e, *p. myś.* nieoswojony, mówiąc o ptaku drapieżnym.

Nieukrócony, a, e, *p.* 1) którego nie ukrócono, *ob. Ukrócić.* 2) = nie dający się ukrócić, niepohamowany; nie dający się uśmierzyć, popędliwy, bystry.

Nieukuszony, a, e, *p.* 1) niekosztowany. 2) = *prze.* którego nie wolno kosztować, wzbronny.

Nieuleczony, a, e, *p.* 1) którego nie uleczono. 2) = nie dający się uleczyć. *Rana nieuleczona. Choroba nieuleczona.*

Nieułomek, mka, *lm.* **mki,** *m. posp.* człowiek silny i zdrowy.

Nieunjacki, *v.* **Nieunicki,** *ob. Dyzunicki.*

Nieunjata, *v.* **Nieunita, y,** *lm.* **ci,** *m.* który nie należy do unji, *ob. Dyzunita.*

Nieuproszony, *ob. Nieubłagany.*

Nieuroda, y, *blm. ż.* brak urody, piękności, wzrostu.

Nieurodny, a, e, *p.* nie mający urody, wzrostu.

Nieurodzaj, u, *lm.* e, *m.* chybienie plonów, brak urodzaju (w lm. znaczy powtarzanie się tego samego przez wiele lat).

Nieuspokojony, a, e, 1) *im.* którego nie uspokojono. 2) = *p.* trudny, niepodobny do uspokojenia.

Nieustannie, *ps.* bez ustanku, ciągle, bez przerwy, *ob. Ustawicznie.*

Nieustanność, ści, *blm. ż.* cecha tego, co jest nieustanne; nieprzerwaność.

Nieustanny, a, e, *p.* ciągły, nieprzerwany, ustawiczny.

Nieustawnie, *ps.* 1) przerywanie, nie ciągle, kiedy niekiedy. 2) = nie podług składu, niezręcznie, bez ładu. *Nieustawnie stołki i krzesła stoją.*

Nieustawny, a, e, *p.* 1) przerywany, nie ciągły, w przerwach zjawiający się. 2) = nie dający się porządnie, szykownie ustawić. *Ten pokój nieustawny.*

Nieustraszenie, *ps.* śmiało, odważnie, bez strachu.

Nieustraszoność, ści, *blm. ż.* śmiałość, odwaga.

Nieustraszony, a, e, *p.* śmiały, odważny, nieulękły.

Nieustrzeżony, a, e, *p.* trudny do ustrzeżenia, którego nie podobna ustrzedz.

Nieuszanowanie, a, *lm.* **a,** *n.* brak uszanowania; znieważenie, zelżenie (w mniejszym stopniu).

Nieuśmiał, u, *blm. m. bot.* (Nycthanthes), roślina.

Nieutulenie, *v.* **Nieutulono,** *ps.* niepocieszenie, nie dając się uspokoić. *Płakać nieutulenie.*

Nieutulony, a, e, *p.* nie dający się utulić, niepocieszony; nieprzestanny. *Boleść nieutulona. Łzy nieutulone. Serce nieutulone w żalu.*

Nieuwaga, i, *blm. ż.* 1) brak uwagi, rozmysłu; uchybienie komu, niedbanie o kogo przez brak rozwagi, nieuszanowanie nierozmyślne. *Zrobić co przez nieuwagę.* 2) = brak rozwagi, zastanowienia się; roztrzepanie, żywość charakteru. *Pochodzi to z nieuwagi.*

Nieuważanie, a, *blm n.* 1) *na kogo; ob. Nieuwaga.* 2) = *na co;* nie dbanie, nie troszczenie się o co. 3) = *bl. v.* = **się,** *zmk.* nieprzeważanie ani na jednę, ani na drugą stronę, równowaga.

Nieuważnie, *ps.* bez uwagi, niedbale, bez uszanowania; roztrzepanie, nierozważnie, bez zastanowienia.

Nieuważny, a, e, *p.* 1) niedbały; nie mający uwagi, uszanowania. 2) = roztrzepany, nie mający zastanowienia; nierozważny.

Nieuwikłany, a, e, *p.* nie dający się uwikłać, wplątać.

Nieużytek, tku, *lm* **tki,** *m.* to co nie przynosi korzyści; co zostawione niepłodném (np. grunta).

Nieużytność, ści, *blm ż.* nieprzydatność, niezgodność.

Nieużytny, a, e, *p.* niezgodny do użycia, nieprzydatny.

Nieużytość, ści, *blm. ż.* nieczułość, obojętność, brak chęci być użytecznym komu.

Nieużyty, a, e, *p* nieczuły, twardy, nie dający się nakłonić ku czemu, niewzruszony; nie mający chęci być użytecznym komu.

Niewarowanie, a, *blm. n.* 1) nie zachowanie warun-

ku pewnego. 2) = nie robienie zastrzeżenia, *ob. Warowanie.*

Niewarownie, *ps.* 1) nie wedle litery prawa, nie gruntownie. 2) = nie zbrojnie, ze złém opatrzeniem (o fortecy), *ob. Warownie.*

Niewarowny, a, e, *p.* 1) bez mocy prawa, niegruntowny. *Opisanie się niewarowne. Niewarowny dzień;* dzień krytyczny w chorobach, w których choroba odstępuje od swego biegu bądź na dobre bądź na złe. 2) = nieuzbrojony, nieumocowany (o fortecy), *ob. Warowny.*

Niewarty, a, e. *im. prze.* 1) co nie zasługuje na to, aby.. co nie może tyle a tyle kosztować. 2) = *prze.* nie mogący; ten, któryby nie mógł czego zrobić. *Nigdyby dwie niewieście niewarte wyjść stamtąd, gdyby nie...*

Niewarunk, u. *lm.* **i,** *m prze. praw.* okoliczno é niewczęca umowę, zgodę.

Niewarunkowy, a, e, *p. prze.* nie odpowiadający umowie, warunkom.

Niewążek, żka, *lm.* **żki,** *m. v.* **Niewążkownik,** *v.* **Niewążnik, a,** *lm.* **i,** *m. fiz.* to, co nie ma wagi. *Światło należy do liczby niewążków.*

***Niewążkowość, ści,** *blm ż.* (imponderabilitas), przymiotem jest ciał nie mających wagi, jako np. światła, elektryczności. Ciała *niewążkowe* liczą się do wyjawów cielesności pierwiastkowéj lub tameczněj.

Niewążnie, *ps* bez znaczenia w obliczu prawa; nieprawnie.

Niewążność, ści, *blm ż.* 1) *praw.* jest skutek uchybienia co do formy saméj prawem wyraźnie zaleconéj, co sprowadza następstwo, iż sąd akt, dowody uznaje za nieważne. Niewążność pozwu pochodzi stąd, gdy mu brak imion strony lub przedmiotu, o któréj spór; nieważność testamentu własnoręcznego, gdy nie cały jest pisany i podpisany ręką testatora. 2) = mała wartość rzeczy, niecenność. 3) = brak wagi potrzebnéj.

Niewążny, a, e, *p.* 1) nie mający wartości, znaczenia w obliczu prawa; nieprawny. 2) = nie mający wagi potrzebnéj. 3) = niecenny, niewielkiéj wartości.

Niewąs, a, *lm.* **y,** *ż.* (Ageneiosus), *zool* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, sumowatych.

Niewczas, 1) **u,** *lm.* **y,** *m.* a) *prze.* pora nie potemu, za późno lub za wcześnie. *Najchwalebniejsze dzieła w niewczasie przedsiębrane, tracą swą cenę.* b) = trudy, długie czuwania, bezsenność; niedawanie sobie odpoczynku po pracy, niewyczasowanie się. *Długim niewczasem utrudzony usnął. Niewczasy zniszczyły mi zdrowie.* 2) = *ps.* po czasie, za późno. *Niewczas łyku po obiedzie, przys.* już za późno. *Po niewczasie, pst.* po czasie, za późno, już nie pora, już klamka zapadła, już się stało. *Próżny żal po niewczasie.*

Niewczasować, ał, uje, *scz. nd. kogo;* nie dawać komu wczasu, spoczynku, spokojności; niepokoić kogo; niewygody kogo nabawiać. *Macnego nieprzyjaciela wojuj ogładzając, niewczasując przez jesienne i zimowe niepogody. Na co bez potrzeby ludzi w nocy niewczasować?*

Niewczesność, ści, *blm. ż.* niestosowność; pośpiech lub opóźnienie.

Niewczesny, a, e, *p.* 1) nie wporę zdarzający się. *Niewczesna pomoc.* 2) = niestosowny. *Żarty niewczesne.* 3) = po czasie, za późny. *Żal niewczesny.* 4) = zawczesny, przedwczesny. *Śmierć niewczesna. Płód niewczesny,* t. j. poroniony.

Niewcześnie, *ps.* nie w porę, nie w czas, nie stosownie; za rychło, lub za późno.

Niewdzięczen, *ob. Niewdzięczny.*

Niewdzięcznica, y, *lm* **e,** *ż.* kobiéta niewdzięczna.

Niewdzięcznie, *ps.* 1) bez wdzięczności, sposobem niewdzięcznym, jak niewdzięcznik. *Postępować z kim niewdzięcznie.* 2) = bez wdzięku, niepięknie, nieprzyjemnie.

Niewdzięcznik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* człowiek niewdzięczny.

Niewdzięczność, ści, *blm. ż.* 1) brak wdzięczności. *Odpłacić co komu niewdzięcznością.* 2) = *nieuż.* to co zrobione przez niewdzięczność, *ob. Niewdzięka.* 2) = *prze.* brak wdzięku, piękności.

Niewdzięczny, a, e, *p.* nie mający wdzięczności. *Niewdzięcznym się okazać. Niewdzięczny za wychowanie i nauki, za otrzymane dobrodziejstwa. Niewdzięczny ku swemu dobroczyńcy, v. dla swego dobroczyńcy, v. swemu dobroczyńcy. Niewdzięczne serce.* 2) = (o rzeczach), nie dość wynagradzający, niepopłatny, nie odpłacający się. *Ziemia niewdzięczna,* t. j. nieurodzajna. *Praca niewdzięczna,* t. j. wielkich trudów wymagająca, a bezkorzystna. *Przedmiot niewdzięczny;* trudny. 3) = *prze.* nieprzyjemny, nie mający wdzięku. *Niewdzięczna twarz. Niewdzięczny widok.*

Niewdzięka, i. *lm.* **i,** *ż.* czyn niewdzięczności.

Niewesołość, ści, *blm ż.* brak ożywienia, ukontentowania, posępność, smutek. *Niewesołość twarzy.*

Niewiada, *ps. prow.* nie wiadomo, nie wiedzieć.

Niewiadomie, *ps.* nie wiedząc, nie myśląc.

Niewiadomo (*jest*), *nieus.* nikt nie wie; niewiedzieć jak. *Niewiadomo jak się to stało.*

Niewiadomość, ści, *blm. ż.* brak wiadomości, nieumiejętność, nieznajomość. *Wstydzić się grubej niewiadomości Gnuśnieć w niewiadomości.*

Niewiadomy, a, e, *p.* 1) *prze.* nieświadomy, nieumiejętny, nieznający. 2) = nieznany, którego się nie wié. *Niewiadomym sposobem. Ilość niewiadoma, mat.* t. j. ilość nieznana, której dójść potrzeba.

Niewiadnk, a, *lm.* **i,** *m.* człowiek nic nie wiedzący, nie umiejący; ciemny.

Niewiara, y, *ż.* 1) *blm. ob. Niedowiarstwo.* 2) =, *lm.* **y,** *posp. fig. ob. Niedowiarek, Niewierny*

Niewiasta, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) osoba płci żeńskiéj; kobieta, białogłowa. *Mężczyznę i niewiastę stworzył Bóg. Niewiasto, oto syn twój.* 2) = matrona, zamężna kobiéta, mężatka; kobiéta w wieku dojrzałości. *Gdym była panienką, byłam ojcu we wszystkiém posłuszną; ale gdym już niewiastą została, posłuszną jestem mężowi. Niewiasta letnia,* jedno z imion *Tory*, słowiańskiéj bogini wojny. W śpiewankach Kollara gra rolę *niewiasta letnia,* kłusująca na rączym dzianecie po Tatrach. 3) = *prow.* synowa, niewiastka.

Niewiastka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) i **Niewiasteczka,** *zdr. nieuż.* kobiétka. 2) = *prze,* i **Niewiestka,** *prow.* synowa.

Niewid, u, *lm.* **y,** *m.* rzecz niewidziana, niebywała na świecie; dziwo. *Troje niewidów prawić*; rozpowiadać niestworzone rzeczy.

Niewida, y, *lm.* **y.** *m.* i *ż. nieuż, ob. Odludek.*

***Niewidność, ści,** *blm. ż.* oznacza niekiedy mistykę. Zdania *niewidne* (prop. mysticae).

Niewidzialność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* rzecz nie mogąca być widzianą. *Człowiek wyrokiem ducha widzi niewidzialność.*

Niewiedza, y, *lm.* **e,** *ż.* niewiedzenie, brak wiadomości o czém. *Dam ci niepamięć przeszłości, dam ci niewiedzę przyszłości.*

Niewiejski, a, ie, *p.* 1) *nieuż. ob. Niewieści. Po niewiejsku, pst.* sposobem niewieścim. 2) = co nie jest ze wsi, *ob. Wiejski.*

Niewiele, 1) *ps.* mało. *Niewiele mu trzeba;* a) przestaje na małém. b) *posp.* łatwo się upija. 2) = **a,** *blm. n.* mała ilość, mało. *Z niewielą ludźmi. Z niewielą pieniędzmi.*

Niewierca, y, *lm.* **y,** *m. ob. Niewiernik.*

Niewierczy, a, e, *p.* od niewiercy, niewiercom właściwy.

Niewiernica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Zdrajczyni.*

Niewiernie, *ps.* 1) sposobem niewiernym, bez wiary. 2) = zdradziecko.

Niewiernik, a, *v.* **Niewierca, y,** *lm.* **y,** *m.* 1) człowiek nie wierzący, bez wiary. 2) = zmiennik, zdrajca.

Niewierność, ści. *ż.* 1) *blm.* niewiara, niewierzenie, niedowiarstwo. 2) = *blm.* brak wiary, zdrada, zmienność. 3) =; *lm.* **ści,** postępek zdradziecki, oszukańczy.

Niewierny, a, e, *p.* 1) nie mający wiary, zdradliwy, zmienny. *Niewierny kochanek. Niewierna żona.* 2) = niedokładny, niepewny, nierwały. *Pamięć niewierna.* 3) = nieprawowierny, nie mający prawdziwéj wiary. *Ludy niewierne. Niewierni, rzecz* poganie, wszyscy ci, co nie mają prawdziwéj wiary. *Nawracać niewiernych. Walczyć z niewiernymi.*

Niewierz, a, *lm.* **e,** *m. ob. Niewiernik.*

Niewiestka, *ob. Niewiastka.*

Niewieści, a, ie, *p.* 1) od niewiasty, niewieście właściwy, kobiécy, białogłowski. *Niewieścia rzecz kądziel,*

przys. Ubiór niewieści. Swary niewieście. 2) = zniewieściały, nie męski. *Serce niewieście.* 3) = *fig.* drobny, zgrabny, śliczny, pieszczony. *Ręka niewieścia.* 4) = *psiny, w lm. prow.* nazwa rośliny *Czartawa, v. Czarnokwit* (Circaea).

Niewieścić, ił, i, *scz. nd.* zniewieściałym czynić.

Niewieścieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się zniewieściałym.

Niewieściniec, nca, *lm.* **nce,** *m. ob. Macica.*

Niewieścio, *ps.* od *p. Niewieści. Witold niewieścio tkliwe miał serce.*

Niewieścioć, ści, *blm. ż. nieuż.* stan umysłu słabego, zniewieściałego.

Niewieścisko, a, *lm.* **a,** *n. zgr.* od *Niewiasta, ob. Babsko.*

Niewieściuch, a, *lm.* **y,** *m.* 1) człowiek zniewieściały. *Stać się niewieściuchem.* 2) = *ob. Kobieciarz.*

Niewieściuchowstwo, a, *blm. n.* niemęskość, zniewieściałość, pieszczoność zbytnia; miękkość życia. *Niewieściuchowstwie życie pędzi.*

Niewieściuchowski, a, ie, *p.* niewieściuchowi właściwy; zniewieściały, rozpieszczony. *Nałogi niewieściuchowskie.*

Niewieściuszeć, *ob. Niewieścieć.*

Niewiniątko, a, *lm* **a, a,** *n.* 1) *piesz.* człowiek bez przewinienia, bezwinny; stworzenie niewinne, nic złego nie znający. *To jeszcze niewiniątko. Udawać niewiniątko. Niewiniątko ani się domyśla, że ją zwieść zamyślają. Święto niewiniątek, v. Niewiniątka, ob. Młodzianki.* 2) = *ir.* niby to niewiniątko, niby nic złego nie rozumie; fałszywy, udający niewinnego; skromnie udany, obłudnik. *Oh! niewiniątko! niby to ona o niczém nie wié.*

Niewinnić, ił, i, *scz. nd. ob. Uniewinniać.*

Niewinnie, *ps.* 1) bezwinnie, bez przestępstwa; niesłusznie, niesprawiedliwie. *Niewinnie wskazany, niewinnie go posądzasz.* 2) = ze szczerotą, z prostotą. *Niewinnie mówić. Niewinnie spogląda.*

Niewinniuchny, a, e, *v.* **Niewinniutki, a, ie,** *p. piesz.* całe niewinny, zupełnie niewinny, *ob. Niewinny.*

Niewinność, ści, *blm. ż.* 1) stan bez skazy, nieznajomość złego; stan tego, co jest niewinne. *Jeszcze jest w stanie niewinności. Szata niewinności. Wiek niewinności.* 2)=stan bez przestępstwa, bezwinność; niepopełnienie winy. *Uznać czyję niewinność. Bronić niewinności. Okazać czyję niewinność. Dowieść czyjéj niewinności. Przekonać się o czyjej niewinności. Niewinność żywota, obyczajów.* 3) = cnota niewinności, dziewictwo, niepokalaność. *Stracić niewinność.* W języku emblematycznym roślin *niewinność* wyraża się przez różę białą, utratą zaś *niewinności* przez sosnę.

Niewinny, a, e, *p.* nieskażony winą, niepokalany; nie znający złego; czysty, niezepsutych obyczajów. *Niewinny jak dziecko. Serce niewinne. Życie niewinne. Mieć minę niewinną.* 2) = który jest bez winy, bez przestępstwa, bez wykroczenia. *Uznać kogo za niewinnego. Być niewinnym czego,* t. j. nie popełnić winy jakiéj. *Jesteśmy niewinni krwi brata twego. Zrobić co w niewinnej myśli,* t. j. bez żadnéj myśli czynienia szkody, złego. 3) = *fig.* nieszkodliwy, nieszkodzący. *Lekarstwo niewinne. Napój niewinny. Zwierzę niewinne.* 4) = niegorszący, przystojny, przyzwoity. *Żart niewinny. Zabawa, rozrywka, gra niewinna.* 5) = *baranek, bot. ob. Niepokalanek* (Vitex), roślina.

Niewisny, a, e, *p. prow.* nie mający wzroku, ślepy.

Niewistka, *ob. Niewiastka.*

Niewładny, a, e, *p.* nie mający władzy, nie władający czém.

Niewłasny, a, e, *p.* 1) *prze. ob. Niewłaściwy.* 2) = nie swój, cudzy, pożyczony.

Niewłaściwość, ści, *blm. ż.* nieodpowiedniość, niestosowność.

Niewłaśnie, zam. *Niewłaściwie, ob. Właściwie.*

Niewod, *ob. Niewód.*

Niewola, i, *blm. ż.* 1) stan życia człowieka, narodu, któremu odjęto prawo postępowania wedle rozumnéj woli; brak wolności, swobody; niewolnictwo, poddaństwo. *Żyć w niewoli. Trzymać kogo w niewoli. Dostać się do niewoli. Wziąć kogo w niewolę.* 2) = przymus, mus, nakaz, gwałt, konieczność. *Ryb nie jada, chyba kiedy z niewoli musi jeść. Ochota gorsza od niewoli, przys.* gdzie ochotnie pracujemy, tam szczerze pracujemy. *Musisz robić po niewoli,* t. j. jeśli nie chcesz robić to ci każą, to cię zmuszą. *Co mi to za niewola robić to;* nie mam w tém przymusu.

Niewolenie, a, *blm. n.* przymuszanie; przymus, nakaz, gwałt (jako czynność).

Niewolić, ił, i, *scz. nd. posp.* przymuszać. *Nikogo do picia nie niewolono. ob. Zniewalać.*

Niewolnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobiéta w poddaństwie żyjąca; kobiéta nie mająca wolności, zależna od pana, od władzcy swego; kobiéta sprzedana za pieniądze.

Niewolnictwo, a, *blm. n.* stan niewolnika, poddaństwo; zależność od pana, od właściciela; ograniczenie, niewola.

Niewolniczo, *ps.* całkiem zależnie od kogo, jak niewolnik; jak w niewoli będący, jak ten co nie ma swéj woli. 2) = *fig.* ślepo, zupełnie, całkowicie. *Naśladować co, v. kogo niewolniczo.*

Niewolniczość, ści, *blm. ż.* stan niewoli, cecha życia niewolniczego.

Niewolniczy, a, e, *p.* od niewolnika, niewolnikowi właściwy; od niewolnictwa.

Niewolnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) człowiek w niewoli żyjący; zależny od pana, od władzcy swego; człowiek sprzedany. 2) = wzięty w niewolę na placu bitwy. 3)=*posp.* osadzony w więzieniu, więzień; człowiek za przestępstwo jakie uwięziony. *Prowadzą niewolników na pręcie.* 4) = *fig.* ślepo ulegający; na rozkazy, na każde skinienie gotowy; usłużny. *Niewolnik swoich namiętności. Niewolnik swéj żony.*

Niewolno, *ps.* 1) *v.* **Niewolnie,** *prze. ob. Niewolniczo.* 2) = nie jest wolno, nie można.

Niewolny, a, e, *p.* 1) *ob. Mimowolny.* 2) = *ob. Niewolniczy.*

Niewolstwo, *ob. Niewolnictwo.*

Niewód, odu, *lm.* **ody,** *m.* sieć wielka do łowienia ryb na stawach, jeziorach i wielkich rzekach; ma dwa skrzydła i matnię. *Łowić ryby niewodem. Nie łów ryb przed niewodem, przys.* nie ciesz się przedwczesném powodzeniem; nie rokuj sobie przedwczesnych korzyści. *Zakładać niewód;* zapuszczać na toń aby ryby łapać. *Niewód ptaszy, myś* sieć nakształt niewodu używanego do łowienia ryb, matnię tylko ma dłuższą, na obręczach opiętą.

Niewstrzymany, a, e, *p.* 1) *ob. Niewściągliwy, Niepowściągliwy.* 2) = którego nie wstrzymano.

Niewstyd, *ob. Bezwstyd.*

Niewstydliwie, *ob. Bezwstydnie.*

Niewstydliwość, ści, *blm. ż.* brak wstydliwości; brak skromności, skromnego zachowania się.

Niewstydliwy, a, e, *p.* nie mający wstydu, bezwstydny, nieprzyzwoity, nieskromny.

Niewstydnie, *ob. Bezwstydnie.*

Niewstydność, *ob. Niewstydliwość, Bezwstydność.*

Niewściągliwy, v. Niewściężny, v. Niewstrzymany, a, e, *p.* którego nie można powściągnąć, powstrzymać; bystry.

Niewychwalony, a, e, *p.* nie mogący być dosyć wychwalony, godny największéj pochwały.

Niewyczerpanie, *ps.* obficie, dostatecznie; zawsze dostarczając.

Niewyczerpany, a, e, *p.* 1) obfity, nie dający się wyczerpać, obficie dostarczający. *Niewyczerpany w rozmowie. Kopalnie soli niewyczerpane.* 2) = którego jeszcze niewyczerpano. *Idź napij się: studnia jeszcze niewyczerpana. ob. Wyczerpany.*

Niewyczesaniec, v. Niewyczosaniec, nca, *lm.* **nce,** *m* 1) człowiek nieuczesany, źle uczesany. 2)= *fig.* nieokrzesany, gbur, nieokrzesaniec.

Niewyczosanie, a, *blm. n.* nieokrzesanie, grubość.

Niewyczosany, a, e, *p.* nieukształcony, nieforemny. *Gbur niewyczosany.*

Niewydobrzały, a, e, *p. nieuż.* niezupełnie wyzdrowiały; nie całkiem wyleczony.

Niewygasły, v. Niewygasisty, a, e, *p.* nie zgaszony, nie stłumiony; nie mogący wygasnąć, być stłumionym. *Klej biały niewygasisty, ściekający ze skał do wód, płomień do siebie z daleka ściągający. Wdzięczność niewygasła.*

Niewykszykany, a, e, *p. nieuż.* który nie przeszedł żadnych przykrości, urągań, i t. d.

Niewyleczny, a, e, *p.* nie dający się wyleczyć, złagodzić, uśmierzyć. *Ukój boleść niewyleczną, Igiń śmiercią wieczną.*

Niewyleczony, a, e, *p.* 1) nie zupełnie uleczony, uzdrowiony. 2) = nie dający się wyleczyć. *Choroba niewyleczona. ob. Nieuleczony*

Niewymowa, y, *v.* **Niewymówność**, ści, *blm. ż.* źle, niedoskonałe wymawianie wyrazów.

Niewymównie, *ps.* sposobem nie dającym się wymówić; bardzo, nadzwyczajnie, niewypowiedzianie. *Niewymównie żałować.*

Niewymówno, *ps. nieuż. prow* nie z wymówką. *Niech to będzie niewymówno*; niech to nie będzie wzięte za wymówkę.

Niewymówność, ści, *blm. ż.* niemożność wypowiedzenia. 2) = brak wymówności, wymowy; brak daru wysłowienia się.

Niewymówny, *ob. Niewypowiedziany.*

Niewymyślny, a, e, *p.* 1) nie przebierający wiele, niewybredny, łatwy do zadowolenia. *To człowiek niewymyślny w jedzeniu.* 2) = niewytworny, niekosztowny, oszczędny, z małym nakładem. *Potrawa niewymyślna.* 3) = nad którym nie wiele myślano, łatwy, na prędce zrobiony; bez starania, bez sztuki, bez wymysłu, prosty. *Robota całe niewymyślna.*

Niewypowiedzianie, *ps.* sposobem nie dającym się wypowiedzieć, nadzwyczajnie, do nieopisania. *Niewypowiedzianie trudna praca.*

Niewypowiedziany, a, e, *p.* nie dający się wypowiedzieć, trudny do wypowiedzenia; nadzwyczajny. *Niewypowiedziana radość, bojaźń.*

Niewyrazistość, ści, *blm. ż.* brak wyrazistości. *Cechą estetyczną szarego koloru jest niewyrazistość, mroczność, posępność.*

Niewyraźliwie, *ob. Niewyraźnie*

Niewyraźnie, *ps.* nieznacznie, nieczytelnie, niezrozumiale, trudno do pojęcia, do zrozumienia. *Niewyraźnie pisze. Niewyraźnie mówi.*

Niewyraźnieć, ał, eje, *sn nd.* stawać się niewyraźnym. *Coraz bardziéj niewyraźnieją przedmioty, aż w cień nocy zapadną.*

Niewyrozumiale, *ps.* z brakiem wyrozumienia, pojęcia rzeczy, źle biorąc.

Niewyrozumiały, a, e, *p.* nie dający się porozumieć, niezważający na treść rzeczy, uparty. *Człowiek niewyrozumiały.*

Niewyrozumianie, *ob. Niewyrozumiale.*

Niewyrozumienie, a, *blm. n.* niedostateczne zrozumienie czego; nie badanie, nie poznanie jego myśli.

Niewyrozumnie, *ob. Niewyrozumiale.*

Niewysławiony, a, e, *p.* nie dający się dostatecznie wysławić; zasługujący na wielką sławę; godzien chwały, sławienia, rozgłosu.

Niewysłowiony, a, e, *p.* nie dający się wypowiedzieć, trudny do opisania, nadzwyczajny, *ob. Niewypowiedziany.*

Niewyszlakowany, a, e, *p.* 1) którego nie odkryto. 2) = nie dający się wyszlakować, wykryć.

Niewyśledzony, a, e, *p.* 1) który nie został wyśledzony. 2) = nie mogący się wyśledzić, rozpoznać, zbadać. *Rzecz. sprawa niewyśledzona.*

Niewytrwanie, 1) *ps. ob. Niewznośnie.* 2) =, a, *blm. n.* brak wytrwania.

Niewytrwany, *ob. Nieznośny.*

Niewywczas, *ob. Niewczas.*

Niewzgardny, a, e, *p.* nie zasługujący na pogardę.

Niewzruszenie, *ps.* stale, niezgięcie,

Niewzruszony, a, e, *p.* stały, nieugięty, nieubłagany.

Niewzwód. odu. *blm. m.* niemoc w naprężeniu się członka męzkiego, niestawanie członka.

Niezabawem, *ob. Niebawem.*

Niezabawnie, *ps.* 1) *ob Niebawnie.* 2) = sposobem niebawiącym, z brakiem zabawności.

Niezabawny, a, e, *p.* 1) niczém nie zajęty, próżnujący. 2) = nie długo bawiący, rychły, nieodwłoczny. 3) = nie zabawiający, nie mający w sobie nic zabawnego, nie rozweselający.

Niezabud, u, *lm.* **y**, *m. prow. ob. Upominek, Pamiątka.*

Niezabudka, i, *lm* i, *ż.* posp. nazwa u ludu (na Litwie) rośliny *Niezapominajka, v. Pacierzyczka błotna* (Myosotis palustris).

Niezachwiany, a, e, *p.* nie dający się zachwiać; niezmienny, stały. *Niezachwiana wierność. Niezachwiany umysł. Niezachwiany w przedsięwzięciu.*

Niezadługo, *ps.* (z czasem przysz. lub przesz. następującym po innym poprzednio przesz.) wkrótce, niebawem, wnet, nie długo czekając. *Niezadługo przyjdzie. Po naszém przybyciu i oni niezadługo przyszli.*

Niezagojny, *v.* **Niezgojny**, a, e, *p.* nie dający się zgoić. *Niezagojna rana.*

Niezależnie, *ps.* niepodległe, swobodnie, *ob. Zależnie.*

Niezależność, ści, *blm. ż.* niepodległość, swoboda postępowania.

Niezamieszkały, a, e, *p.* 1) bezludny, nie mający mieszkańców. *Strona niezamieszkała.* 2) = nieosiadły, nie mający posiadłości. *Człowiek niezamieszkały.*

Niezapamiętany, a, e, *p.* którego nie można zapomnieć *Niezapamiętana potęga zbrojna.*

Niezapominajka, i, *lm.* i, *ż. bot.* (Myosotis), in. *Pacierzyczka*, roślina z rodziny *boraksowych, v ogórecznikowatych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednolistkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *błotna* (M. palustris), roślinka niewielka, rosnąca po łąkach mokrych, nad brzegami wód, dla przyjemnych swych kwiatów, zwykle błękitnego koloru, pod nazwiskiem *niezapominajki*, a u ludu (na Litwie) *niezabudki* powszechnie znana; = *polna* (M. arvensis), jedna z najpospolitszych roślin, rośnie na polach; = *rozpierzchła* (M. sparsiflora), przytrafia się w zaroślach, ogrodach, dorasta około stopy wysokości, łodygę i gałęzie ma kosmate, rozpierzchłe; inne gatunki rzadsze: = *alpejska, leśna, darnista*, i t. d.

Niezapomny, *ob. Pamiętny.*

Niezaprzeczenie, *ps.* sposobem nie dającym się zaprzeczyć; wyraźnie, oczywiście.

Niezaprzeczoność, ści, *blm. ż.* niemożność zaprzeczenia; oczywistość.

Niezaprzeczony, a, e, *p.* nie mogący być zaprzeczonym; oczywisty, wyraźny. *Prawo niezaprzeczone.*

Niezarzutny, a, e, *p.* będący bez zarzutu. *Życie niezarzutne.*

Niezawisłość, Niezawisły, *ob. Niezależność, Niezależny.*

Niezawodnie, *ps.* bez zawodu, niechybnie, nieomylnie, najpewniéj. *Przyjdę niezawodnie.*

Niezawodność, ści, *blm. ż.* niezrobienie zawodu, nieomylność, niechybność, pewność skutku. *Niezawodność użytego sposobu. Niezawodność lekarstwa.*

Niezawodny, a, e, *p.* nieomylny, niechybny, w skutku pewny. *Niezawodny sposób.*

Niezażyły, a, e, *p.* 1) *ob. Zażyły.* 2) = który się nie przyswoił do miejsca, do ludzi. 3) = *prow.* niezagojony. *Rana niezażyła.*

Niezbędnica, y, *lm.* e, *ż. nieuż.* brzydnica, plugawica, obrzydliwa kobiéta, koczkodan, jędza.

Niezbędnie, *ps.* koniecznie, nieuchronnie.

Niezbędnik, a, *lm.* cy, *m. nieuż.* brzydnik, plugawiec, sprośnik, szkaradnik, obrzydliwiec.

Niezbędność, ści, *blm. ż.* konieczność, nieuchronność.

Niezbędny, a, e, *p.* 1) konieczny, nieuchronny, nieodbity. 2) = *nieuż.* sprośny, brzydki, plugawy.

Niezbity, a, e, *p.* niepokonany, nieodparty. *Dowód niezbity.*

Niezbłaganie, a, *blm. n.* nieuproszenie, nieubłaganie.

Niezbłagany, *v.* **Niezbłagalny**, a, e, *p.* nie dający się uprosić, przebłagać.

Niezbożeństwo, a, *blm. n. ob. Niezbożność, Bezbożność*

Niezbożnica, Niezbożnie, Niezbożnić, Niezbożnik, Niezbożność, Niezbożny, *ob. Bezbożnica, Bezbożnie, Bezbożnieć, Bezbożnik, Bezbożność, Bezbożny.*

Niezbrodny, *v.* **Niezbrodzony**, a, e, *p.* (o wodzie) nie dający się przejść brodem. *Niezbrodna głębia.*

Niezbytność, ści, *blm. ż.* natrętność, natręctwo, niemożność pozbycia się kogo; uprzykrzoność.

Niezbyty, a, e, *p.* nie dający się pozbyć; natrętny, uprzykrzony.

Niezdara, y, *lm.* y, *m.* i *ż. posp.* niezgrabjasz, nieręczny.

Niezdarność, ści, *blm. ż.* kłocowatość, niezręczność.

Niezdarny, a, e, *p.* (o ludziach) niezręczny, niezgrabny; (o rzeczach) nieprzydatny.

Niezdrowić się, iło—, i—, *słz nd. nieos. posp.* (o zdrowiu) nie służyć, być wątłém, często zapadać; być nieco w stanie choroby. *Coś mi się niezdrowi. Póki był w tém wilgotném mieszkaniu, zawsze mu się niezdrowiło.*

Niezdrowie, a, *blm. n.* zły stan zdrowia; stan cierpienia, stan choroby. *Czuję dziś jakieś niezdrowie.*

Niezdrowo (*jest*), *ps.* 1) (o zdrowiu) niedobrze się ma, nie zupełnie jest dobrze. *Coś mi dziś niezdrowo.* 2) = (o rzeczach) nie służy zdrowiu, szkodliwie na zdrowie *To niezdrowo. Niezdrowo jeść niedojrzałe owoce.*

Niezdrowy, a, e, *p.* 1) nie mający zdrowia, *ob. Niezdrów.* 2) = nie służący zdrowiu, psujący zdrowie, szkodliwy zdrowiu. *Pokarm niezdrowy.*

Niezdrów, owa, owe, *p.* nie zupełnie zdrów; cierpiący na zdrowiu, chory. *Jestem dzisiaj niezdrów. ob. Zdrowy.*

Niezeszłość, ści, *blm. ż.* własność tego, co nie może nigdy zejść, minąć; wieczność. *Niezeszłość czasów.*

Niezgadzanie się, a—, 1) *blm. n.* nieprzystawanie na co. 2) =, *lm.* a, *n. nieuż.* zarzut, to co służy za powód nieprzystawania.

Niezganny, *ob. Nienaganny.*

Niezgasły, a, e, *p.* 1) który nie zgasł, *ob. Zgasły.* 2) = wiecznie świecący, zawsze jasny. *Słońce niezgasłe.*

Niezgiętość, ści, *blm. ż. wł. ob. Twardość, Niepodatność; fig. ob Nieugiętość.*

Niezgięty, a, e, *p. wł.* którego nie zgięto; *fig ob Nieugięty.*

Niezgoda, y, *lm.* y, *ż.* 1) brak zgody; niejedność zdania, opinij, uczuć; niejednomyślność. *Wieczna między nimi niezgoda. Żyć w niezgodzie.* 2) = spór, sprzeczka, nieukontentowanie z niejednomyślności między kilką osobami pochodzące. *Niezgoda panowała w całym kraju. Podniecać niezgodę. Żyć z kim w niezgodzie. Jabłko niezgody, kość niezgody*, t. j. powód, pobudka, przyczyna do niezgody. 3) = *mit.* bajeczne bóstwo, sporom, kłótni przewodniczące.

Niezgodliwie, *ps.* bez zgody, kłótliwie, swarliwie.

Niezgodliwy, *ob. Swarliwy.*

Niezgojony, a, e, *p.* 1) którego nie zgojono. 2) = *v.* **Niezgojny**. nie dający się zgoić. *Rana niezgojona.*

Niezgoniony, a, e, *p.* nie dający się dognać, niedościgły.

Niezgorzéj, *ps.* nieźle, pośrednio; ni złe, ni dobrze, jako tako.

Niezgorzysty, a, e, *p. nieuż.* nie mogący być spalony. *Niezgorzyste płomię. Azbest niezgorzysty.*

Niezgrabjasz, a, *lm.* e, *m. posp.* człowiek niezgrabny, niezwrotny, niezręczny, jak kłoda.

Niezgrabność, ści, *blm. ż.* kłocowatość, nieobrotność, niezręczność, *ob. Zgrabność.*

Niezgrabny, a, e, *p.* kłocowaty, niezręczny, niezwinny, *ob. Zgrabny*

Niezgrzany, a, e, *p. posp.* niezmordowany, niezmużony.

Niezlicznie, *v.* **Niezliczenie**, *ps.* tak wiele, że zli czéć niepodobna; bardzo licznie, bardzo często.

Niezliczność, *v.* **Niezliczoność, ści.** *blm ż.* charakter, cecha tego, co jest niezliczone; mnóstwo, nieskończoność.

Niezliczny, *v.* **Niezliczony**, a, e, *p* nie mogący być policzony, bardzo liczny.

Niezłomnie, *ps* nieugięcie, stale, wytrwale.

Niezłomność, ści. *blm. ż.* 1) cecha tego, co się nie daje łamać, nielatwość łamania się. 2) = *fig.* nieugiętość, stałość, wytrwałość. *Niezłomność woli Niezłomność charakteru.*

Niezłomny, a, e, *p.* 1) niełatwo łamiący się; nie dający się złamać. 2) = *fig.* nieugięty, stały, wytrwały. *Charakter niezłomny. Wierność niezłomna.*

Niezłożony, a, e, *p.* nie z cząstek powstały, pierwiastkowy. *Niezłożone ciało*, w znacz. chem. *ob. Chemiczny pierwiastek. Niezłożony raz, prze.* nieodbity, konieczny.

Niezmiernie, *ps.* bez miary, nadzwyczaj wiele, nieskończenie, co niemiara.

Niezmierność, ści, *blm. ż.* nadzwyczajna wielkość, ogrom; wielkość nie dająca się zmierzyć, pojąć; nadzwyczajna wielość, nieskończoność; obszar niezmierzony.

Niezmierny, a, e, *p.* nadzwyczaj wielki; tak wielki, że się zmierzyć nie daje; nieskończenie wielki. *Niezmierne mnóstwo.*

Niezmierzoność, ści, *blm. ż.* cecha tego, co jest niezmierzone: nieskończoność.

Niezmierzony, a, e, *p.* nieskończony, wielki do nieskończoności, *ob. Niezmierny.*

Niezmoga, i, *lm.* i, *ż.* (Priapulus). *zool.* zwierzokrzew należący do gromady *Promienistych*, szkarłupniów.

Niezmyślnie, *ps.* 1) prawdziwie, rzetelnie, rzeczywiście, istotnie. 2) = szczerze.

Niezmyślony, a, e, *p.* 1) prawdziwy, rzetelny, rzeczywisty, istotny. 2) = szczery, nie udany. *Żal niezmyślony.*

Nieznacznie, *ps.* 1) niewyraźnie, niejasno, niewybitnie. 2) = skrycie, ciszkiem, chyłkiem.

Nieznaczniéć, ał, eje, *sn. nd.* maléć, ginąć, niknąć z wolna i nieznacznie, bez dojrzenia; obracać się w nicość. *Płoną, maléją, nieznaczniéją; już ich nie ma.*

Nieznajomo, *ps nieuż.* nie dając się poznać. *Przejeżdżać nieznajomo, ob. Inkognito.*

Nieząb, ęba, *lm.* **ęby**, *m. bot.* (Metrosideros), roślina.

Niezwiędły, a, e, *p.* 1) który nie zwiądł. 2) = *fig.* nigdy nie więdniejący. *Wawrzyny niezwiędłe*, niepożyta sława.

Niezwierzę, ęcia, *lm.* ęta, *n.* istota, która nie jest zwierzęciem. *Są jestestwa, których zoologowie przyjąć nie chcą, jako niezwierząt.*

Niezwiędniony, *ob. Niezwiędły.*

Niezwornie, Niezworność, Niezworny, *ob. Niesfornie, Niesforność, Niesforny.*

Niezwrócony, *ob. Nienawrótny, Niepowrótny.*

Niezwyciężony, a, e, *p.* 1 nie dający się zwyciężyć; niepokonany, waleczny. *Wódz niezwyciężony.* 2) = nieprzezwyciężony, nieprzeparty, niepohamowany. *Wstręt niezwyciężony.*

Niezwyczajnie, *ps.* sposobem niezwykłym, rzadko używanym, *ob. Nadzwyczajnie.*

Niezwyczajność, ści, ż. 1) *blm.* własność rzeczy niezwyczajnéj, rzadkiéj; nadzwyczajność, niezwykłość, niepospolitość. 2) = *blm. nieuż.* brak zwyczaju, nawyknienia; nienawykłość. 3) =, *lm.* **ści**, rzecz, wypadek, zdarzenie nadzwyczajne, niebywałe, rzadkie.

Niezwyczajny, a, e, *p.* 1) nadzwyczajny, niezwykły, niepospolity; wyróżniający się. *Niezwyczajne zdolności.* 2) = *czego*; nieuzwyczajony, nienawykły.

Niezwykle, Niezwykłość, Niezwykły, *ob. Niezwyczajnie, Niezwyczajność, Niezwyczajny.*

Niezwykłowidz, a, *lm.* e, *m.* Rd. człowiek mający wzrok bardzo krótki lub bardzo długi.

Nieżadny, a, e, *p. nieuż ob. Niesiepetny.*

Nieżartownie, *ps.* na prawdę, bez żartu.

Nieżartowny, a, e, *p.* nie żartem powiedziany, zrobiony.

Nieżąd. u, *blm. m.* otok, posoka; ciekłość chorobliwa.

Nieżołądny, a, e, *p. zool.* nie mający żołądka. *Wymoczki nieżołądne.*

Nieżyczło, a, *blm. n. bot.* (Actinomeris), roślina.

Nieżyt, u, *blm. m.* (catarrhus, rym), niemoc ogólna katarowa, odznaczająca się cierpieniem błon śluzowych.

Nieżytowy, a, e, *p. ob. Katarowy.*

Nieżywiątko, a, *lm.* a, *n.* płód nie żyjący; nieobdarzony życiem; zaród płodu jeszcze nieożywiony.

Nieżywny, a, e, *p.* 1) nie dostarczający potrzeb do wyżywienia się; nieurodzajny, nieżyżny. 2) = *prze.* nie ożywiony, nie mający ożywienia, ruchu, życia. *Kraj nieżywny, okolica nieżywna.*

Nieżywotny, a, e, *p.* 1) nie obdarzony życiem, martwy, nieorganiczny. *Przedmioty są żywotne i nieżywotne. gram. Imię nie żywotne.* 2) = nie tyczący się życia. 3) = *fig.* nieistotny, nienajważniejszy, niegłówny. *Kwestja nieżywotna.*

Nieżywy, a, e, *p.* 1) pozbawiony życia; bez życia, martwy, zmarły. *Wydobyto go z wody już nieżywego.* Wo-

da nieżywa, martwa, t. j. stojąca. *Chodzi jak nieżywy, posp.* ledwo się porusza; nie ma w nim życia; chodzi bardzo powoli.

Nifl, a, *blm. m. mit.* normandzki bóg mgła. Fimbultyr, będąc sam ciemnością, urobił z *Hucha*, pierwiastku świata, *Nifl*, lub mgłę, rodzicę wody i wszech żywota. Wydobył nadto z Niflu mnogie potęgi przyrodzenia, zwane *Nifljoty*. Utworzył kraj dla istot tych, który zowie się *Nifthejm*.

Niflhejm, u, *blm. m. mit.* ojczyzna Niflјotów, normandzkich olbrzymów czarnych, lub mglistych, która powstała na łonie Gingapagu, zajmując w nim północ. Panem i królem krain tych Fimbultyr, *ob. Muspelhejm*.

Nifling, a. *lm* i, *m. mit.* syn Nifla, a mieszkaniec Niflhejmu, jest normandzki olbrzym czarny, tyle, co Niflјot. Z Niflingów normandzkich urobiły się niemieckie *Nibelungi*.

Nifljot, a, *lm.* y, *m. mit.* normandzki olbrzym czarny, lub mglisty. Jest to potęga wodna, życiodajna, *ob Huch, Nifl, Muspel, Jot*.

Nigdy, *ps.* żadnego czasu, w żadnym czasie; ani razu. *Nigdy tu nie byłem. Nigdy go nie widziałem. Nigdy nic podobnego nie słyszałem. Nigdy a nigdy już tego robić nie będę. Nigdy w życiu. Oddać co komu na święte nigdy; posp.* nigdy nie oddać.

Nigdzie, *ps.* 1) *na pyt. gdzie? w jakiém miejscu?* na żadném miejscu. *Nigdzie tego nieobaczysz. Nigdzie indziej;* w żadném innem miejscu. *Nigdzie na świecie;* w żadném miejscu gdzie bądź. 2)=*na pyt. dokąd?* oznacza do żadnego miejsca, w żadną stronę. *Dokąd idziesz? nigdzie. Czy dzisiaj nigdzie nie wyjdziesz?*

Nigromancja, ji, *blm. ż.* czarnoksięstwo; sztuka wywoływania duchów.

Nigromanta, y, *lm.* **ci**, *m.* czarnoksiężnik, bawiący się nigromancją.

Nigryn, u, *lm.* y, *m.* minerał także *iserynem, grogoritem* lub *gallizinitem* zwany, składa się głównie z sętanu i żelaza.

Nihilista, **Nihilizm**, *ob. Nicestwiennik, Nicestwienność*.

Nijaczyć, **ył**, y, *scz. nd.* odbierać właściwe cechy, czynić co nijakiém, niweczyć *Pomarańczowe z zielonem nijaczy kolor i czerwony i niebieski* = **się**, *stz.* być niweczonym, niweczyć się. *Kolor niebieski z żółtym nijaczą się, natenczas powstaje kolor zielony.*

Nijak, *v.* **Nijako**, *ps.* 1) żadnym sposobem; żadną miarą, bynajmniéj. *Nijak tego nie wydołam. Nijak tego zrobić nie mogę. Nijak tego naprawić nie można.* 2)= ni to ni owo; ni siak ni tak; ni w pięć ni w dziewięć. *Jakże ci odpowiedział? nijak*

Nijaki, a, e, *p.* szczeg. żaden z dwóch, ani ten, ani tamten, w ogóln. żaden. *Nie zajmować się nijaką robotą. Nie mieć nijakiego majątku. Nie mieć nijakiego zarobku. Słowo nijakie, gram.* wyrażające stan, położenie, lub czynność nieprzechodzącą na inny przedmiot. *Rodzaj nijaki, gram.* ani męski, ani żeński, rodzaj rzeczownika, który nie wyraża żadnéj płci, np. *cielę, źrebię*.

Nijako, *ob. Nijak*.

Nijakość, **ści**, *blm. ż.* brak wyraźnéj cechy, rzeczy.

Nijwa, y, *blm. ż. mit.* windelicka Nija, żona Peklenca i królowa piekieł, *ob. Nia*.

Nik, u, *lm.* i, *m. prze.* 1) zasadzka, jama na wilki. 2) = *fig.* łapka, sidła, matnia. 3) = splot, plecionka. *Splatać koszyk w sztuczne niki*.

Nika, i, *blm. ż. mit.* zwycięzycielka, greckie miano egipskiéj Buty, z powodu, iż wymyśliła środek i podała radę, jakim sposobem Ozyrysa można zabić, a przeto, iż zwyciężyła samego pana niebios. Jako Nika znaczy często *Minerwę*.

Nikak, **Nikaki**, *prze. ob. Nijak, Nijaki*.

Nikandra, y, *lm.* y, *ż. bot, ob. Wzdętka* (Nicandra), roślina.

Nikar, a, *blm. m. mit.* jeden z dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura, *zwycięzca*.

Nikąd, *ob. Znikąd*.

Nikczemnić, **ił**, i, *scz. nd.* 1) nikczemnym czynić, podlić, *ob. dk. Znikczemnić*. 2)= unieważniać, znosić, niszczyć, w nic obracać, odejmować znaczenie, wartość, moc, *ob. dk. Unikczemnić*. = **się**, *stz.* 1) nikczemnym się stawać, upadlać się, *ob. dk. Znikczemnić się*. 2)=nieważnym się stawać; tracić moc, wartość, znaczenie, *ob. dk. Unikczemnić się*.

Nikczemnie, *ps.* z poniżającém uniżeniem, nieuczciwie, podle, po łotrowsku, jak nikczemnik. *Postąpić nikczemnie. Zginąć nikczemnie.*

Nikczemnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* nikczemnym się stawać, niszczéć, nędznieć, drobnieć, wyradzać się gorszym, upadać. *Zboże posiane na złym gruncie nikczemnieje. Rasy bydła najlepsze przez złe utrzymanie nikczemnieją. Plemię ludzkie występkami nikczemnieje. Najpiękniejsze zdolności nikczemnieją przez próżnowanie.*

Nikczemnik, a, *lm.* **cy**, *v.* **kł**, *m.* 1) do niczego, nic wart, próżniak. 2)=człowiek nieuczciwy, podły, łotr.

Nikczemność, **ści**, *ż.* 1) *blm.* a) brak wartości, znaczenia rzeczy; nizka wartość; nieszlachetność. *Pędzić życie w nikczemności. Nikczemność zabiegów.* b)=nieuczciwość, uniżoność, podłość. *Splamił siebie nikczemnością.* 2)=, *lm.* **ści**, czyn, postępek nikczemny, podły; rzecz nic niewarta.

Nikczemny, a, e, *p* błahy, małéj wartości, małego znaczenia, do niczego. *Mieli lud wielki ale nikczemny ku walce. Nikczemny zwierz, myś* mały. 2)=nędzny, wyniszczały. *Człowiek wyschły i nikczemny na ciele.* 3) = nieuczciwy, podły. *Nikczemne zamiary. Nikczemny postępek.*

Nikczemstwo, a, *lm.* a, *n nieuż. ob. Nikczemność* (jako czyn, rzecz).

Nikczemu, *ob. Ni*.

Nikędy, *ps. ob. Nigdzie*.

Nikiel, 1) *v.* **Nikel**, **klu**, *blm. m. chem.* pewien gatunek metalu ciężkiego. 2)=, a, *lm.* e, *m. mit.* czarny Elf giermański, tyle, co *Nikier*.

Nikielin, u, *lm.* y, *m.* minerał czerwonawy, powoli czerniejący w powietrzu; nieznany w kryształach; rozpuszczając się w kwasie azotowym, udziela mu pięknego koloru, który się zamienia na niebieski, za dodaniem ammonjaku; in. *Nikiel arsenikalny czerwony.* **Nikielin**, u, *lm.* y, *m.* arsen niklu czerwony; minerał z gromady arseników.

Nikier, a, *lm.* y, *m. mit.* giermański karzeł czarny, normandzkiemu Swartalfarowi, lub Elfowi czarnemu równy. Istoty te przemieszkują najczęściéj w morzu. Potworność i szpetność ich wielka. Noszą grube sukmany. Chodzą po pułapie i ścianach, jak muchy. Gromadzą u siebie ogromne skarby i kosztowne oręże. Nie cierpią dzwonów. Mają albo kapelusik, albo płaszczyk, nadający im niewidzialność. Są złodzieje wielkie. Królami ich są: *Lauryn, Goldemar, Synnels* i *Hrjling*. Żony ich zowią się: *Nikierki*. Inne imiona ich: *Nikiele, Nikorchy, Nichy, Niksy*.

Nikierka, i, *lm.* i. *ż. mit.* żeński Nikier, karlica giermańska, normandzkiéj Niksie, żonie Swartalfara zupełnie równa. Istoty te mieszkają po rzekach, w Dunaju, Renie, Elbie, Sali. Siadają przy brzegach wód, grzeją się w słońcu i rozczesując włos długi. Gędźba, śpiew i taniec ich słynie. Bałamucą rycerzy, a wykradają dzieci ich żonom. Królowa ich, jak u Niks normandzkich, zowie się *Rana*.

Nikla, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Caianus), roślina.

Nikłość, **ści**, 1) *blm. ż.* własność tego, co ulega nikнieniu. 2) =, *lm.* **ści**, *ż.* to co ulega zniknieniu, co może zniknąć. *Twór każdy jest zmiennością i nikłością.*

Nikły, a, e, *p. ob. Znikomy*.

Niknąć, **ął**, *v.* **ikł**, **nie**, *sn. nd.* 1) w niwecz się obracać; ginąć, marnieć. *Już śniegi niknq. Radość prędko niknie. Kolor ten prędko niknie*, t. j. schodzi, spełza, blakuje. 2) = stawać się niewidzialnym, ginąć w odległości. *Światło księżyca niknie przy blasku słońca. Wierzchołki gór wysokich zdają się niknąć w obłokach. ob. Znikać*.

Niknienie, *v.* **Niknięcie**, a, *blm. n.* obracanie się w niwecz, ginięcie; znikanie, stawanie się niewidzialnym.

Nikokol, u, *blm. m. bot. ob. Kolcowój zwyczajny* lub *lancetowaty* (Lycium barbarum), roślina krzewiasta, na żywe płoty przydatna.

Nikolaita, y, *lm.* **ci**, *m.* wyznawca Nikolaizmu.

Nikolaizm, u, *blm. m.* nauka i zasady Nikola, jednego z siedmiu djakonów w Jeruzalem.

Nikorch, a, *lm.* y, *m. mit.* czarny Elf giermański, *ob. Nikier*.

Nikotyna, y, *blm. ż. chem.* (nicotinum) jedna z zasad roślinnych, czyli alkaloidów, należąca do rzędu ciekłych, a razem lotnych, odurzająco-jadowitych; znajduje się we wszystkich rodzajach tytuniu.

Niks, a, *lm.* y, *m. mit.* czarny Elf giermański, *ob. Nikier*.

Niksa, y, *lm.* y, *ż. mit.* jedna z żon normandzkiego Elfa czarnego. Istoty te odpowiadają Nimfom i Syrenom. Mieszkają na dnie wód i w największéj głębi. Są szpetne, lecz umieją przedzierzgnć się w najprześliczniejsze panny. Włosy ich złote, a zęby zielone. Suknie ich wciąż mokre. Wabią ludzi oraz Jotów do siebie krasą i śpiewem, a później topią ich w głębinie. Są złośliwe i chytre bardzo. Królową ich *Rana, ob. Meerwejbchen, Ondyna*.

Nikt, i *prze.* **Nikto**, **kogo**, żaden; żadna osoba (mówiąc tylko o ludziach). *Kto tu był? Nikt. Na to się nikt nie odważy. Nikogo nie słucha. Nie ma w domu nikogo.*

Nikteusz, a, *blm. m. mit.* syn Neptuna; koń Plutona.

Niktórędy, *ps.* żadną drogą, przez żadne miejsce.

Nikuczemu, *nieuż.* zam. *ku niczemu, ob. Ni*.

Nikur, a, *blm. m. mit.* jeden z dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura, *pogromca*.

Nil, *blm. m.* 1) a, *mit.* bóg Egipski, ojciec Merkurjusza. 2) =, u, rzeka w Egipcie.

Nilokuń, nia, *lm.* **nie**, *m.* (Centropomus) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych.

Nilometr, *v.* **Niloskop**, u, *lm.* y, *m.* narzędzie do wskazywania wysokości wody podczas wylewu Nilu.

Nilometrja, ji, *blm. ż.* mierzenie wysokości wody w Nilu podczas wylewu.

Nilometryczny, a, e, *p.* do nilometrji należący.

Niloskop, *ob. Nilometr*.

Nilówka, i, *lm.* i, *ż. zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, pałkorogich; gatunek jeden: = *żółta* (R. semiflava).

Nikwian, u, *lm.* y, *m. bot.* (Ayenia), roślina.

Nim, 1) *ps* przed tém niż; piérwiéj niż, prędzéj niż. *Nim powrócisz, ukończę. Nim śniegi zejdą.* 2) = *ob. On*.

Nimbus, a, *lm.* y, *m.* 1) obłoczek promienisty nad głową świętych. 2) = koło promieniste od księżyca lub gwiazd.

Nimfa, y, *lm.* y, *ż.* 1) *mit.* półbogińka grecka, panna wodna. Nimfy uchodzą albo za córy Zeusa lub eteru, albo za córy oceanu lub morza. Różne ich są rodzaje, jako np. *Oceanidy, Nereidy, Drjady, Hamadrjady, Najady, Oready, Potamidy, Limnjady, Napaeje*. Nimfy są ładne panny, chodzące społem. Kąpią się w ukrytych miejscach, tańcują, śpiewają, bawią się w różne mitręgi 2) = *posp.* dziewczyna nierządnica. 3) = *an.* wargi mniejsze części rodnych niewieścich.

Nimfomana, y, *lm.* y, *ż.* kobiéta cierpiąca nimfomanję.

Nimfomaniczny, e, e, *p.* do nimfomanji należący.

Nimfomanja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* miłośne szaleństwo, niepowściągliwa lubieżność (choroba kobiéca).

Nimfotomja, ji, *lm.* je, *ż.* (z grec.) *chir.* operacja, za pomocą któréj odejmują się zbyt przedłużone nienaturalnie nimfy (u niewiast), dość pospolita w Egipcie.

Nimid, u, *blm. m. mit.* inna nazwa Alsu, lub świętego gaju giermańskiego. Als jest imię zielonéj boźnicy zwyczajne, a Nimid znaczy, podług Jakóba Grimma, tyle, co grecki *nemos*, łaciński *nemus*.

Nin, a, *blm. m. mit.* bóg chaldejski, od którego pochodzą nazwy: *Ninus* i *Niniwa;* znaczy słońce na Merkurym. Odpowiada egipskiemu Anubisowi. Godłem jego pies.

Ninacz, zam. *Ni na co, ob. Ni*.

Ninga, i, *blm. ż. mit.* imię Nii, bogini piekieł u niektórych Słowian.

Ninie, *v.* **Nynie**, *ps. prze. ob. Teraz*.

Niniejszy, a, e, *p.* teraźniejszy, obecny, ten sam o którym mowa; dzisiejszy. *Donoszę ci w niniejszym liście. Akt niniejszy. Dzieło niniejsze dokończone staraniem wielu osób. Czyniny jawno tym naszym listem wszystkim pospolicie każdemu z osobna niniejszym i napotym będącym;* formuła w Polsce na czele listu królewskiego i t. p. używana.

Niniwa, y, *blm. ż. mit.* miasto chaldejskie zbudowane na cześć boga *Nina*.

Ninwa, y, *blm. ż. mit.* morawska *Nija*, królowa piekieł. Wspomina ją Stredowski, *ob. Nia*.

Niob, u, *blm. m. chem.* (*niobium*) metal z rzędu ciężkich, należy do chemicznych rzadkości.

Nioba, *ob. Njoba*.

Niocz, zam. *Ni o co, ob. Ni*.

Niodkogo, zam. *od nikogo, ob. Nikt*.

Niokim, zam. **Ni o kim**, *ob. Ni*.

Nipszczółka, i, *lm.* i, *ż.* (Microdon) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *złocista* (M. apiformis). 2= *ognista* (M. mutabilis). 3= *brunatnawa* (M. micans). 4 = *siwa* (M. anthinus).

Nirdu, *nieod m. mit. ob. Njord*.

Nis, a, *lm.* y, *m.* (Nyssus) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *przędących*, pokątnych; gatunek jeden: = *zamorski* (N. coloripes).

Nisan, u, *lm.* y, *m.* u Żydów, odmiana księżyca, którego pełnia przypada po porównaniu wiosennem.

Nisczemny, *ob. Niczczemny, Nikczemny* (błahy).

Niskąd, *ob. Znikąd, Nizkąd*.

Niski, *v.* **Nizki**, a, **ie**, *p.* (*st. wyż.* **Niższy**) nie wysoki; małéj wysokości; niewielki wzwyż. *Stół do pisania za niski. Mur niski. Wzrost niski.* 2) = nie wzniesiony, nie wyniosły, nisko położony, w dole leżący. *Grunt niski. Położenie okolicy niskie.* 3) = mały, małéj wartości. *Cena niska. Sprzedać co za niską cenę, v. po niskiej cenie.* 4)=nie szlachecki, nie pański, nie arystokratyczny, prosty, pospolity; niezaszczycony. *Człowiek niskiego urodzenia. Z niskiego stanu pochodzi.* 5) = podły, nikczemny. *Co to za niski człowiek! Nie wstydzi się swych niskich postępków.* 6) = *muz.* grubo brzmiący. *Tony niskie*.

Niskierek, **rka**, *lm.* **rki**, *m. bot.* (Micropus) roślina zwana także *Drobnostopem*.

Nisko, *v.* **Nizko**, *ps.* 1) nie wysoko, mało wysoko. *Ptak tu lata nisko Siedzieć nisko.* 2) = niewyniośle, w położeniu niskiém; w dole. *Okolica położona nisko.* 3) = uniżenie, pokornie. *Nisko się kłaniać. Nisko prosić majestatu.* 4) = *muz.* tonami grubo brzmiącemi. *Śpiewać nisko. Bierzesz za nisko.* 5) = podle, nikczemnie. *Postąpił nisko.* 6) = gminnie, nieszlachecko, z niskiego stanu. *Nisko urodzony, ob. Niższy*.

Niskokrzewka, i, *lm.* i, *ż.* (Dictya) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *ruda* (D. oratoria). 2) = *zielonooka* (D. elata). 3 = *ceglasta* (D. cucullata). 4 = *rdzawa* (D. ferruginea). 5 = *blinowata* (D. frontalis).

Niskolotny, a, e, *p* nisko, ponad ziemią latający.

Niskopiennie, *ps. leś.* z pnia, z odrośli.

Niskopienny, a, e, *p. leś.* z pnia, z odrośli pochodzący. *Niskopienne gospodarstwo;* gdy lasy odmładniają się z odrośli, z pnia lub korzenia. *Las niskopienny v. wyrębny*, las liściowy niskopiennie odnawiany.

Niskość, **ści**, *blm. ż.* 1) mała wysokość, niewyniosłość; brak wysokości dostatecznéj. *Niskość muru. Niskość ściany. Niskość pagórka.* 2) = położenie niskie, nizina. *Niskość okolicy.* 3) = niski stan urodzenia; nie szlachectwo. *Niskość urodzenia. Niskość początku.* 4) = niewielka wartość, niewielka ilość. *Niskość ceny.* 5) = nikczemność, podłość, nieszlachetność. *Niskość uczuć. Niskość postępków, ob. Niższy*.

Nissen, a, *blm. m. mit.* imię jednego z Koboldów.

Nissy, *nieod.* moneta turecka 0,5 cekina = 1 rub. 18 kop. *v.* 7 zł. 26 kop.

Niszczeć, **ał**, **eje**, *sn. nd.* 1) w niwecz się obracać, niknąć. *Wyniszczeli jako dym niszczeje.* 2) = psuć się, marnie ginąć, przepadać. *Drzewa rosnące niszczeją. Rośliny w wazonach, kwiaty niszczeją.* 3) = wątléć, upadać na siłach, mizerniéć, chudniéć. *Zdrowie jego wyraźnie niszczeje. Siły niszczeją. Ciało niszczeje. Coś mi żona niszczeje na ciele.* 4) = podupadać na majątku, ubożéć. *I zdrowie marnie idzie i majątek niszczeje.*

Niszczyciel, a, *lm.* e, *m.* ten co niszczy; burzyciel. *Niszczyciel spokojności.*

Niszczycielka, i, *lm.* i, *ż.* ta co niszczy; burzycielka.

Niszczycielski, a, ie, *p.* do niszczyciela *v.* niszczycielów należący, ściągający się; niszczący, zniszczenie za sobą niosący. *Napad niszczycielski.*

Niszczyć, **ył**, y, *scz. nd.* 1) w niwecz obracać, ni-

weczyć. *Ogień niszczy wszystko czego się dotknie. Czas wszystko niszczy. Niszczyć czyje szczęście.* 2) = przytłumiać, zgładzać, wytępiać, gubić. *Niszczyć w swém sercu uczucie ludzkości, ob. dk. Zniszczyć, Wyniszczyć.* 3) = psuć, pustoszyć. *Nieprzyjaciel niszczy kraj. Grad niszczy zasiewy.* 4) = zanosić, rozpraszać, zwyczajać. *Niszczyć wojsko nieprzyjacielskie. Niszczyć miasto. Niszczyć minami forteca.* 5) = wątlić niweczyć, osłabiać siły. *Niszczyć zdrowie. Zbyteczne trudy niszczą zdrowie. Choroba, zmartwienie go niszczy. Tajemny ogień niszczy ją zwolna. Gorączka niszczy chorego.* 6) = *kogo*; pozbawiać majątku, mienia, ubożyć. *Żona go niszczy swoją rozrzutnością. Żydzi niszczą chłopów oszukaństwem. Panowie niszczą włościan uciemiężeniem.* 7) = *co*; znosić, kasować, unieważniać, uniekczemniać. *Niszczyć umowę, kontrakt, akt, ob. dk. Zniszczyć, Poniszczyć.* = **się**, *złz.* 1) niweczyć się. 2) = przytłumiać się. 3) = psuć się. 4) = osłabiać się.

Niszczejący, **a**, **e**, *im.* od *Niszczeć*.

Niszczenie, **a**, *blm. n.* 1) *nieuż.* (od *Niszczeć*) a) obracanie się w niwecz; marnowanie się; psucie się. *Niszczenie drzew.* b) = chudnięcie, mizernienie, upadanie na siłach. *Niszczenie sił, zdrowia, ciała.* 2) = (od *Niszczyć*) w niwecz obracanie, osłabianie, marnowanie, znoszenie. *Niszczenie dobrego szatan tylko przedsiębierze.* = **się**, *zmk* marnowanie się, psucie się, nadwątlanie się. *Niszczenie się zdrowia miłéj osoby przyprawia go o rozpacz*

Niśli, *ob. Niśli, Niżeli.*

Nit, **u**, *lm.* **y**, *m* 1) gwoździ, ćwiek, który po przeciągnięciu go przez dziurkę, w dwóch na sobie położonych przedmiotach zrobioną z obu końców na głucho się zaklepuje. *Wziąć blachy na nit. Dno kotła na nity wzięte. Naczynie bez nitu*, t. j. z jednego kawałka wykute. 2) = cyna, którą się nituje blacha. *Dać nowy nit w blaszanem naczyniu. Wimbryczku od kawy nit puścił*, t. j. na znitowaniu rozszedł się. *Nit puścić, fig.* (o osobie) niedotrzymać, niewytrwać. *Puścić nit v. nity, fig.* (o rzeczach) zepsuć się, rozpuścić się.

Nitabla, **i**, *lm.* **e**, *ż.* wielki gwóźdź do spajania lub umocowania czego, z główką płaską, którego drugi koniec do blaszki okrągłéj nituje się. *Przymocować co nitablami.*

Nitawczyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* mieszkaniec miasta Nitawy.

Nitawka, **i**, *lm.* **i**, *ż* kobiéta z Nitawy.

Nitawski, **a**, **ie**, *p.* z Nitawy. *Skóry nitawskie. Towary nitawskie. Z fabryki nitawskiej.*

Niteczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. zdr.* 1) mała, cienka nitka, *ob. Nitka.* 2) = delikatne włókno roślinne, włókienko.

Nitka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) część długiéj nici. *Nitka jedwabna, bawełniana, lniana. Zawlec nitkę do igły. Wisieć na nitce, fig.* słabo się trzymać, ledwo się trzymać. *Życie jego na nitce wisiało*, o mało co nie stracił życia. *Zmoknąć do nitki*, zupełnie; *v. Ani jednéj nitki suchéj na nim nie zostało. Nitka jedwabiu. Nitka pereł*, ilość ich nanizana na nitkę. 2) = *an.* włókno zwierzęce, fibra.

Nitkarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* handlująca nićmi, niciarka.

Nitkarz, **a**, *lm* **e**, *m* handlujący nićmi, niciarz.

Nitkopłetw, **a**, *lm.* **y**, *m.* (Megalops) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, brzuchopłetwych, śledziowatych.

Nitkoróg, **oga**, *lm.* **ogi**, *m.* (Polymera) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki jego: 1 = *pstry* (P. hioticornis). 2 = *brunatny* (P. fusca).

Nitkowaty, **a**, **e**, *p.* (filiformis) który wydaje się tak cienki jak nitka (mówi się o pulsie); podobny do nitki, mający własność nitki. *Nitkowate robaki* (Nematoidea), stanowią gromadę osobną robaków wewnętrznych (Virej).

Nitkowiec, **wca**, *lm.* **woe**, *m.* 1) *med.* (Filaria) czerw napotykany w oku. 2) = *w lm.* choroba owiec.

Nitkowy, **a**, **e**, *p.* z nitek, z nici.

Nitlinek, **nka**, *lm.* **nki**, *m. bot.* (Suffrenia), roślina.

Nitnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Gordius) *zool.* robak, należący do gromady *Pierściennic*, bezskrzelnych.

Nitować, **ał**, **uje** *scz. nd.* 1) nitem spajać, mocować; brać na nit, *ob. dk. Znitować.* 2) = cyną roztopioną zalepiać, zaklejać, *ob. dk. Zanitować.*

Nitowanie, **a**, 1) *blm. n.* nitami spinanie; spajanie nitem. 2) =, *lm.* **a**, **ń** miejsce gdzie dano nit; *posp.* sam nit cynowy.

Nitowany, **a**, **e**, *im.* 1) na nity wzięty. 2) = cyną spojony.

Nitownik, **a**, 1) *lm.* **cy**, *m.* ten, który co nituje. 2) = *lm.* **i**, *m. ob. Nitabla.*

Nitriligniu, **u**, *blm. m. chem. ob. Pyroksylin.*

Nituś, *ps.* używa się tylko w wyrażeniu prow. *Kłaść w nituś*; t. j. tak, aby przeciwne końce sobie odpowiadały, np. kłosy, kłowie, *ob. Mituś.*

Niuch, **a**, *lm.* **y**, *m. tabaki, posp.* szczypta; tyle tabaki, ile na raz do zażycia potrzeba.

Niuchać, **ał**, **a**, *scz. nd co*; **Niuchnąć**, **ął**, **nie**, *jedn. dk. czego; posp.* 1) wąchać co, *ob. Wąchać.* 2) = do nosa wciągać tabakę, *ob. Zażywać.*

Niuń, **nia**, *lm.* **nie**, *m. v.* **Niunia**, **ni**, *lm.* **nie**, i *zdr.* **Niuńka**, **i**, *lm* **i**, *m.* i *ż.* 1) młokos, młodzik bez doświadczenia. 2) = człowiek ni to ni owo, bałwan, kloc.

Niwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *prze. ob. Nowina, Nowizna.* 2) = pole pod zasiew lub zasiane zbożem. *Bujna niwa. Zielona niwa. Urodzajna niwa.* 3) = *fig.* pole, przedmiot pracy, zatrudnienia. *Pracować na niwie historycznej. Uprawiać niwę nauk.* 4) = *ob. Staje.*

Niwczem, *ob. Ni.*

Niwecz (w), *wyr. ps.* w nic, w nicestwo; używa się tylko czynnie ze słowem *Obracać, Obrócić*, i nijako ze sł. *Iść, Pójść, W niwecz obracać*, niszczyć, niweczyć. *W niwecz obrócić*, zniszczyć *W niwecz iść*, marnować się; niszczyć. *Wszystko to w niwecz poszło*, zginęło, zmarnowało się.

Niweczenie, **a**, *blm. n.* niszczenie; marnowanie.

Niweczyć, **ył**, **y**, *scz. nd.* w niwecz obracać, niszczyć. marnować.

Niwelacja, **ji**, *blm. ż.* (z fran.) 1) *mier.* czynność miernicza, przez którą dochodzi się pochyłości jakiego miejsca w stosunku do położenia zupełnie poziomego; poziomowanie *Niwelacja łąki, pola, stawu.* 2) = *ob. Niwelowanie.*

Niwelator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* ten, co niweluje powierzchnię gruntu, łąki i t. p.

Niwelować, **ał**, **uje**, *scz. nd* 1) *mier.* dochodzić spadzistości ziemi, wskazywać, w którą stronę woda spadać będzie. *Chcesz kopać rowy dla wody, musisz grunt pierwiéj niwelować.* 2) = równać powierzchnię gruntu lub łąkę dla sztucznego jéj oblewania.

Niwelowanie, **a**, *lm* **a**, *n.* 1) mierzenie pochyłości ziemi, *ob. Niwelacja.* 2) = równanie gruntu, pola, łąki miejsca jakiego; przywodzenie go do położenia dokładnie poziomego.

Niżacz, *ob. Ni.*

Nizać, **ał**, **że**, *scz. nd. co*; 1) na sznurek, nitkę, drót nawlekać co, jak paciorki, grzyby i t. p., *ob. Nanizywać.* 2) = *fig. ob. Gromadzić, Skupiać* (np. myśli, wnioski).

Nizanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Nizać*; nawlekanie. *Nizanie paciorek zabrało dwie godziny czasu.*

Nizany, lep. **Nanizany**, **a**, **e**, *im.* nawleczony, nazbierany na nitkę i t. p.

Nizak, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Niżowiec.*

Nizanka, **i**, *lm.* **i**, *ż. posp. ob. Wianek.*

Nizczemny, **a**, **e**, *p.* (o potrawach) *posp.* z niczem nie gotowany, postny; bez mięsa, bez masła, ani też mlékiem nie bielony. *Potrawa niszczemna. Zgotowała nam kaszy niszczemnéj.*

Nizina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* okolica nisko położona; położenie kraju niskie.

Nizinny, **a**, **e**, *p.* nisko położony (o miejscowości, okolicy, kraju).

Niziołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m.* człowiek niskiéj urody; karzeł, łokletek. *Wszak drobny niziołek niepokona olbrzyma.*

Nizisty, *v.* **Niżysty**, **a**, **e**, *p.* niski, mający niskie położenie. *Charakterem pięknej okolicy niżistéj jest kultura rolnicza.*

Niziuchno, *v.* **Niziutko**, *v.* **Niziuteńko**, *ps.* 1) bardzo nisko, zbyt nisko; nadzwyczaj nisko. 2) = bardzo pokornie, uniżenie; najuniżeniéj.

Niziuchny, **a**, **e**, *v* **Niziutki**, *v.* **Niziuteńki**, **a**, **ie**, *p* 1) bardzo niski, zbyt niski, nadzwyczaj niski. 2) = bardzo, nadzwyczaj pokorny, uniżony.

Nizizna, *ob. Nizina.*

Nizkąd, *ps.* z żadnego miejsca. *Nizkąd nie przybywa tyle cacek jak z Francji.*

Nizki, **Nizko**, **Nizkość**, *ob. Niski*, i t. d.

Nizkozora, **y**, *lm.* **y**, *ż. zool. ob. Antylopa.*

Niż, 1) *rz ż.* używa się tylko w przyp. 4 z przyim. *w, na. W niż, na niż*, na niższe miejsce, na dół. *Na niż płynąć, ob. Niża.* 2) =, **u**, *blm. m. im. wł.* a) kraj Kozaków naddnieprskich; kraj Niżowców b) = *zb.* Kozacy naddnieprscy, Niżowce. 3) = *v.* **Niżli**, *v* **Niśli**, *v.* **Niżeli**, *v.* **Aniżeli**, *ps.* wyraża w porównaniu: rozdzielenie, oznaczając w piérwszéj części zdania górowanie, większość, lepszość i t. d.; jak, od. *Lepiéj milczeć, niż źle mówić. Łatwiéj innych upominać niżeli z własnych błędów się poprawić. Raczéj umrzeć, aniżeli się spodlić. Pracuje więcéj niż ktokolwiek. Legło ich na placu bitwy więcéj, niż gazety podały. Lepiéj mało, niżeli nic. Lepiéj za późno, aniżeli nigdy.*

Niża, **y**, 1) *lm.*, **e**, *ż. ob. Nizina.* 2) = *blm. ż. prze.* stopień niższy.

Niżawka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Turnera), roślina.

Niżby, *ps.* wyraża to samo, co *Niż* w połączeniu ze spójnikiem *by*; jakby, jak. *Lepiéj się znalazł, niżby się można było po nim spodziewać.*

Niżeli, **Niżli**, *ob. Niż.*

Niżej, *st. wyż.* od *Nisko, ps.* 1) więcéj nisko, mniéj wysoko; bardziéj w dole. *Dom nasz stoi daleko niżéj od waszego. To drzewo, na górze, niżej stojące. Usiądź niżéj. Coraz niżej*, coraz bardziéj zniżając się. 2) = potém, następnie, w dalszym ciągu; u spodu. *O czém niżéj mówić będziemy. Jak to zobaczymy niżéj. Niżéj podpisany. My niżéj podpisani. Niżéj wymienionym sposobem.* 3) = mniéj niż. *Młodzieniec niżéj lat ośmnastu, wedle prawa, jest jeszcze nieletnim. Kładę go niżéj daleko od Horacjusza.*

Niżni, **ia**, **ie**, *ob. Niższy.*

Niżnica, **y**. *lm.* **e**, *ż.* (Opomyza) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *różnobarwna* (O. combinata). 2 = *smugowana* (O. germinationis) 3 = *płowa* (O. florum). 4 = *trójmaścista* (O. tripunctata).

Niżniczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* (Steatomys) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *szczurowatych*, myszkowatych; gatunek jeden: = *łąkowy* (S. pratensis).

Niżnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (w kartach) najniższa z figur w kartach do gry; walet. *Niżnik czerwienny, żołędny. Zadać niżnika. Zabił niżnika wyżnikiem.*

Niżowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m* Kozak z nad Dniepru; mieszkaniec z nad Niżu; Kozak niżowy.

Niżowy, **a**, **e**, *p.* na Niżu mieszkający, z nad Niżu. *Kozak niżowy.*

Niżoziemie, **a**, *lm* **a**, *n.* ziemia, kraj mający niskie położenie. *Niderlandczyk sypaniem grobli niżoziemie rodzinnego kraju od zalewu morza zasłania.*

Niższość, **ści**, *blm. ż.* mniejsza wysokość; *fig* mniejsza wartość. *Niższość talentu, wartości. Niższość sił. Wyznać swą niższość.*

Niższy, **a**, **e**, *p. st. wyż.* od *Niski*) 1) nie tak wysoki; mniéj wysoki. *Obok dwa domy, jeden wyższy, drugi niższy.* 2) = mniejszy, mniéjszéj urody. *Niższy odemnie.* 3) = *geog.* niżéj położony, dolny, bliżéj ujścia rzeki leżący. *Prowincje niższego Renu.* 4) = *fig.* mniéj wykształcony, mniéj uprzywilejowany; mniejszego znaczenia. *Niższe klassy społeczeństwa. Niższe stopnie. Oficer, urzędnik niższéj rangi.* 5) = *szkol.* początkowy, poczynający. *Uczeń z niższéj klassy. Postąpić z niższéj do wyższéj klassy.* 6) = podwładny. *Ten wyraz używa się tylko do niższego od siebie.* = w znacz. rz. *Z niższymi bądź uprzejmy.* 7) = mniejszéj ceny, wartości. *Niższa cena. Niższy procent. Rzecz niższéj wartości.* 8) = *ton; muz.* grubiéj brzmiący; zależy od mniejszéj liczby drgań ciała ton wydającego, w czasie oznaczonym. 9) = pokorny, uniżony; znaczenie to przybiera tylko w st. najwyż. w nast. znaczeniu: *Najniższy sługa.*

Niżyć, **ył**, **y**, *scz. nd ob. Poniżać, Zniżać.*

Njoba, *v.* **Njobe**, **y**, *blm. ż.* 1) *mit.* córka Tantala i Djony, żona tebańskiego króla Amfjona, matka siedmiu synów i tyluż córek; gdy Apollo z Djaną z zazdrości strzałami je pozabijali, do rozpaczy przywiedziona matka z żalu przemieniła się w kamień. 2) = włosy u kobiét w pewien sposób zaczesane, zwijając je w górę nad skroniami, dla odkrycia czoła. *Uczesać włosy na njobe.*

Njoła, **y**, *blm. ż. mit.* litewska Prozerpina, Dewa *Pragarasu*, córka *Kruminy*, a żona *Poklusa*. Porwał ją bóg piekieł, gdy chciała urwać prześliczny kwiat, wyglądający z miałkich wód świętéj rzeki Rossy. Święta jéj obchodzono na wiosnę.

Njord, **a**, *blm. m. mit.* syn Bura, lub człowieczeństwa, i olbrzymki *Finstry*, córki *Narfjego*, a siostry *Notty*, lub ciemności Król normandzkich Wanów, znaczy *rozkiełznany umiłudzkości wszystkiéj.* Myśli jego są jako rącze obłoki górne, a słowa jako wichry. Przed nim lecą ogniki nocne, za nim straszydła morskie, nad nim Feje, pod nim zaś Niksy. Występuje jako pan wichrów, równy Eolowi i Trytonowi. Pokoju nie cierpi. Dzień i noc marzy o burzeniu świata. Loka nie cierpi jako ducha złego, ale nie lubi także Azów, w których ugląda zimnych starców i podłych tchórzów.

No! 1) *w.* wyraża a) pobudkę, napędzenie, rozkaz; daléjże, a więc. *No, zaczynaj. No, dalej. No, panowie! idźmy. No, czego milczysz? mówże!* b) = z zapytaniem: a cóż? *No, nie mówiłemże?* c) = zadziwienie. *No proszę uniżenie! No, trzebaż takiego nieszczęścia!* d) = pogróżkę. *No, no!* strzeż się! *No, dam ja tobie!* 2) = przyrostek na końcu tryb. rozk. dodaje większéj mocy, wyrazistości, z połączeniem prośby poufałéj. *Piszno! Biegajno co najprędzéj po doktora!*

Noachita, **y**, *lm.* **ci**, *m. v.* **Noachida**, **y**, *lm.* **owie**, *m.* syn, lub potomek Noego.

Noajda, **y**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* szwedzko-lapoński kapłan lub czarownik.

Noal, **a**, *lm.* **e**, *m.* ludor dawny francuski od 1716 do 1718 r. = 9 rub. 63,0227... kop. = 64 zł. 6,045... gr.

Nobilitacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* wcielenie do stanu szlacheckiego, nadanie szlachectwa, uszlachcenie.

Nobilitować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* i *dk.* nadawać szlachectwo; przyjmować do stanu szlacheckiego, uszlachcać.

Nobilitowany, **a**, **e**, *p.* uszlachcony, nadany szlachectwem.

Noble, *nieod. n.* pieniądz angielski (trzecia część funta szterl.) = 2 rub. = 13 zł. 10 gr.

Noblessa, **y**, *blm. ż.* (z fran.) szlachta, arystokracja.

Noc, **y**, *lm.* **e**, *v.* **y**, *ż.* 1) przeciąg czasu, w którym słońce nie znajduje się na naszym horyzoncie. *Noc ciemna*, nie oświecona księżycem. *Noc jasna, v. światła*, w któréj księżyc świeci. *Noc miesięczna, posp.* gdy księżyc (miesiąc) świeci. *Noc burzliwa, cicha. Porównanie dnia z nocą, ob. Porównanie. Przesilenie nocy, ob. Przesilenie. Noc nastaje, noc zapada*, t. j. zaczyna się. *Ziemia okryła się nocą, v. ciemnościami nocy, poet. Za nadejściem nocy. Noc najdłuższa*, 21 (9 grudnia, początek zimy. *Noc najkrótsza*, 21 (9) czerwca, początek lata. *Noc się kończy. Noc uchodzi. Giną ciemności nocy. Czuwać całą noc, v. przez całą noc. Późno w noc czuwała. Do późnéj nocy pisałem. Zwlekł robotę do nocy*, t. j. do nadejścia nocy. *Po całych nocach pracuje. Nocą jechać. Nocami tylko dla siebie robić może*, t. j. w nocy, podczas nocy. *Po nocy nie mogłem trafić do drzwi. Po nocy chory nieco usnął*, t. j. nade dniem. *Po téj nocy powinno nastąpić przesilenie choroby*, t. j. po przejściu nocy. *Po wielu bezsennych nocach. We dnie i w nocy. Dzień i noc jechać*: t. j. (ściśle), całą dobę; (w znacz. obszerniejszém *fig.*) jechać nieustannie, bez wytchnienia, przez wiele dób. *Na noc*; na porę nocną. *Przygotuj lampę na noc. Czy wystarczy na całą noc. Przyjechałem do ciebie na noc*; dla przepędzenia nocy. *Zostań u nas na noc. Noc nas zaskoczyła w drodze*; w drodze nam ściemniało. *Długa, nieprzespana noc, fig.* bezsennie przepędzona. *Z nocy dzień robić, fig.* w nocy czém się trudnić. *To tak z sobą podobne, jak dzień z nocą, v. jak dzień do nocy. Dobra noc! v. Dobréj nocy! v. Spokojnéj nocy! życzę ci abyś spokojnie, dobrze noc przepędził*; bądź zdrów. *Wielka noc, ob. Wielki, Wielkanoc.* 2) = *grobowca, wieczna, fig.* śmierć. *Noc wieczna, nieprzebyta, fig.* otchłań, piekło, potępienie. *Synowie nocy, fig.* poganie, niby dzieci djabła. 3) = *fig.* ukrycie, tajemnica; *v. Nie mam o tém nocy*, nie mam o tém najmniejszéj niewiadomości. *Wiele spraw zacnych przodków naszych w ciemnéj nocy leży.* 4) = *fig.* ciemność, ociemniałość, ślepota. *Obie oczy straciła i przez całe trzy lata w nocy długiéj żyła.* 5) *Noc i dzień*, lep. *Dzień i noc, bot. ob. Przenieć fjoletowy, v. gajowy.*

Nocena, **y**, *blm. ż.* 1) *mit.* drugi słup światłany Biełbaha, jest *Światowid śeński*, jeżdżący nocą po niebie, miesiąc lub księżyc uosobiony i ubóstwiony. Żona i slo-

stra ta Światowida zastępuje mężowskie miejsce na niebie, a patrzy na świat mężowskim wzrokiem, rozlewając z niego odbitą od siebie i dla tego bladą, drżącą, niepewną światłość. Patrzy przez nię Światowid, zaczém *Bielbog* i *Jessa* sam. Jest to *Izyda* lub *Luna* słowiańska, która atoli nie występuje wcale jako królowa niebios. Znaczy li jednę ze światotwórczych potęg, *ob. Noclila, Miesecina.* 2) = księżyc. *Zaczém nocena oświeciła postać, Do paladyna śmiele podchodzącą.*

Nocja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) wiadomość.

Nocjologiczny, a, e, *p. prze.* do nocjologji należący.

Nocjologja, ji, *lm.* **je,** *ż. fig.* nauka o wilgoci powietrza.

Nocjometr, u, *lm.* **y,** *m. fig.* narzędzie do mierzenia wilgoci powietrza.

Nocleg, egu, *lm.* **egi,** *m.* 1) miejsce gdzie się zatrzymuje w podróży dla nocnego wypoczynku. *Gdzie będziem mieli nocleg? Wyjechać wcześnie z noclegu. Wydaliśmy na noclegu tyle a tyle.* 2) = czas nocny spędzony na wypoczynku w podróży. *Zajechać do karczmy na nocleg. Przyjść gdzie noclegiem*; przyjść na wypoczynek nocny. *Stanąć gdzie noclegiem. Zostać gdzie noclegiem. Nasi czwartym noclegiem na Bukowinę przyszli,* t. j. czwartego dnia, czwartém stanowiskiem. *Iść, v. jechać prędkiemi, v. krótkiemi noclegami,* t. j. spiesznie, nie długo bawiąc na noclegach. *Iść, v. jechać wielkiemi, v. długiemi noclegami*; powolnie, długo pozostając na noclegach.

Noclegarz, a, *lm* **e,** *m. ob. Nocleźnik.*

Nocleg ować, ał, uje, *sn. nd.* 1) nocleg odprawiać, nocować, przez noc w podróży odpoczywać. *Jak daleko będziemy noclegować? Noclegować w oberży. Noclegować w polu.* 2) = konie paść przez noc na polu, dlące (posp. gromadnie). *Noclegować z końmi na ryzyku. Noclegować na otawie,* czyli na potrawie.

Nocleźnik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten, co konie pasie przez noc, co nocleguje z końmi. *Nocleźnicy rozłożyli ogień na polu.*

Nocleżny, a, e, *p.* od noclegu, należący do noclegu. *Niekiedy sowy w ogień nocleżny wlecą.*

Noclila, i, *blm. ż. mit.* bogini słowiańska, matka niebieskich świateł, Luna, jest inne miano *Noceny.*

Nocnia, i, *lm.* **e,** *ż. fiz. ob Kosmorama.*

Nocniczowate rośliny, *bot. ob. Jalapowe rośliny.*

Nocnica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) mara nocna, straszydło nocne, duch nocny. 2) = *zool.* ćma, nocny motyl. 3) = *w lm. med.* nocna zmora, duszenie nocne. 4) = *bot.* (Nyctago), roślina, której gatunek: = *ogrodowa* (N. hortensis), zowie się także *Dziwaczkiem.*

Nocnie, *ps.* nocną porą, podczas nocy, w nocy.

Nocnik, a, lm. cy, *m.* 1) człowiek po nocy się włóczący, włóczęga nocny. 2) = *mit.* Bachus, któremu w nocy obrzędy ku chwale sprawowano. 3) = urynał, naczynie nocne. 4) = *zool. ob. Koszałka, Perkoz, Kusak.*

Nocny, a, e, *p.* 1) nocy właściwy, od nocy, do nocy należący. *Godzina, pora nocna. Ciemności nocne. W nocnéj porze.* 2) = podczas nocy wydarzony, w nocy trafiający się. *Schadzka nocna. Widzenie nocne. Mróz nocny. Duszenie nocne. Zmora nocna.* 3) = podczas nocy czuwający, nocną porą czynny. *Praca nocna. Czuwanie nocne. Ptaki nocne, zool.* stanowią gromadę ptaków drapieżnych wedł. Wagi. *Zwierzę nocne. Stróż nocny. Straż nocna Włóczęga nocny. Motyl nocny, ob. Ćma. Straszydło, widziadło nocne. Duchy nocne.* 4) = na noc przeznaczony, do użycia podczas nocy. *Koszula nocna. Czepek nocny. Nocna szata. Nocna świeca, lampa. Nocne naczynie, ob. Urynał. Woda nocna,* t. j. przez noc w pokoju trzymana. *Nocną wodą dzieciom myć się najzdrowiéj.* 5) = *nieuż.* sen sprowadzający, na sen skuteczny *Napój nocny.* 6) = *ozdoba, bot. ob Dziwaczek. Nocne ziele, ob. Lnianka. Nocna świeca, bot.* a) *ob. Wiesiołek dwuletni;* b) *bl.* nazwa dawana pewnemu gatunkowi *Powoju* (Convolvulus oenotheroides). *Nocny cień, bot. ob. Podkolan dwuletny.* 7) *Nocna Ruś,* północna.

Nocobłąd, 1) ędu, *lm.* **ędy,** *m.* cierpienie nerwowe, skutkiem którego osoba jaka śpiąc mówi, działa i chodzi; lunatyzm. 2) =, **ęda,** *lm.* **ędy,** *m.* co śpiąc mówi, działa i chodzi; lunatyk.

Nocodzienny, *ob. Dziennonocny.*

Nocolśny, *ob. Nocoświetny.*

Nocolub, a, *lm.* **y,** *m.* (Nyctophilus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych,* owadożernych, liściolonosych, gatunek jeden: = *Żofroa* (N. Geoffroyii).

Nocorodny, a, e, *p. nieuż.* 1) noc rodzący, przynoszący. 2) = nocny. *Sowa nocorodna.*

Nocorównia, i, *lm.* **ie,** *ż.* równość dnia z nocą, *ob. Porównanie* (dnia z nocą).

Nocorówny, a, e, *p.* 1) mający dzień równy nocy. 2) = podrównikowy.

Nocoświeć, a, *lm* **ce,** *m. zool.* owad amerykański, tak mocno świecący w nocy, że przy nim czytać można.

Nocoświetny, a, e, *p.* nocą świecący. *Nocoświetny księżyc.*

Nocować, ał, uje, 1) *sn. nd.* a) *ob. Noclegować.* b) = spać przez noc; sypiać, noc przepędzać. *Nie nocował dzisiaj w domu. Nocować na dworze. Nocować pod gołém niebem. Nocować pod dachem; fig.* w mieszkaniu. 2) =, *scz. nd. kogo;* przyjmować kogo na noc, na nocleg; dać komu miejsce do przenocowania.

Nocowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) noclegowanie. 2) = przepędzanie nocy. *Nocowanie na modlitwach, ob. Nocować.*

Nocownik, a, *lm.* **ki,** *v.* **cy,** *m.* który ludziom wybija drzwi nocą; nocny złodziéj.

Nocówka, i, *lm.* **i,** *ż. med.* (epinyctis) pryszczeń nocny, rodzaj wysypki.

Nocwid, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* widziadło nocne. *Wleciał szał, syn śmierci; wniósł miecz gorejący; wbiegał za nim nocwid, płomieniem dyszący.*

Nodutus, ta, *blm. m. mit.* bóg węzłów.

Noga, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) jedna z części ciała ludzkiego przeznaczonych do stania i do chodzenia, na których się wspiera tułów. *Noga ludzka składa się z uda, goleni i stopy pięciopalczastéj. Noga prawa, lewa. Chromać na nogę. Zakładać nogę na nogę. Siedząc na krzyż nogi złożyć. Myć nogi* (dla czystości). *Umywać nogi. Moczyć nogi,* (jako środek lekarski) *Zamoczyć nogi,* (chodząc po wilgotném miejscu). *Trzymać się na nogach,* (stać). *Tak pijany, że ledwo się trzyma na nogach. Od samego rana, v. cały dzień na nogach*; w ruchu, cały dzień chodzi. *Z nóg się walić*; nie módz się utrzymać na nogach, chwiać się, słaniać. *Noga mu się pomknęła, wł.* i *fig.* pośliznął się, spotknął się. *Nogę komu podstawić. Nogami szurować*; szmer, halas robić. *Przejść błoto, ruczaj suchą nogą*; bez zamoczenia nóg. *Rzucić się, v. paść komu do nóg*; błagać kogo na klęczkach; usilnie prosić. *Równemi nogami rów przeskoczyć,* t. j. jednocześnie obiema nogami, nie krokiem. *Iść, ciągnąć się noga za nogą,* t. j. powoli *Iść gdzie nogi poniosą, zaprowadzą*; iść bez celu, byle gdzie. *I noga moja tam nie postanie, v. ani nogą tam nie stąpię,* t. j. nigdy tam nie pójdę. *Żeby twojéj ani nogi tam nie było*; żebyś mi się nie ważył tu przychodzić; wynoś się i nigdy mi się nie pokazuj więcéj. *Nie wiedzieć na którą nogę stąpić; fig.* chodzić jak pyszny pan; udawać wielkiego pana. *Stanąć nogą na ziemi czyjéj*; zjawić się, przybyć do miejsca jakiego. *Stanąć nogą na czyj próg*; przybyć do kogo, do czyjego domu. *Przez nogę kogo przewinąć. fig.* a) mieć kogo za nic, łatwo kogo pokonać. b) podstępem pokonać kogo, zwieść, podejść. *Powstać na nogi, wł.* upadłszy podjąć się znowu. *Ilekroć był z nóg zwalony, tyle razy żwawszy powstał na nogi Powstać na nogi; fig.* dojść do dobrego bytu, do majątku. *Czy wiesz z czego on powstał na nogi? Ani noga nie uszła*; wszystkich pojmano. *Nie módz nogą ruszyć*; być bardzo słabym, osłabionym schorzałym, bezsilnym. *Pójść w nogi,* uciec. *Nogi na pomoc wezwać, wziąć. Cała nadzieja w nogach,* w ucieczce. *Biegajno prędko na jednéj nodze; posp. fig.* śpiesznie, co prędzéj. *Wziąć nogi za pas, v. w zapas, v. na plecy, v. pod pachę, przys.* pośpieszać co żywiéj; lecieć jak na skrzydłach; przysposobić nogi do biegu; przyśpieszyć kroku. *Stać jedną nogą w grobie, fig.* być w wieku podeszłym; mieć się ku schyłkowi; *v.* być słabym bez nadziei życia. *Chodzić do góry nogami, prze. fig.* nadzwyczaj wymyślać, dokazywać, za wiele sobie pozwalać, niesłychanie złościć się. *Wszystko do góry nogami przewrócić*; porozrzucać, powywracać. *Świat się do góry nogami przewrócił, fig.* wszystko na świecie idzie na opak. *Do góry nogami nasze zamiary obrócił*; zniweczył, zniszczył, obalił nasze zamiary. *Pod nogi co rzucić; nogami co deptać; fig.* wzgardzić czém, z pogardą co odtrącić. *Mieć co pod nogami*; za nic co mieć. *Być u nóg czyich*; błagać na klęczkach, prosić. *Upadam*

do nóg; powit. witam pana, *v.* żegnam pana. *Nogi ściskam, całuję; dawn. powit.* najniżéj kłaniam. *Pójść do kogo na ciepłe nogi, ob. Nóżka.* Przysłowia: *Ręka rękę myje, noga nogę wspiera*; bez wzajemnéj pomocy obejść się nie możemy. *Ma chléb rogi, a nędza nogi,* t. j. przy dostatkach są też kłopoty, a w nędzy praca wspomoże. *Dawszy rękoma, biegaj nogami*; nim zyszczesz co komu pożyczasz, długo się nachodzić trzeba. *Za złą głowę i nogi muszą cierpieć*; gdzie zły rząd, tam nie ma spoczynku. *Wyciągnąć nogi, v. zadrzeć; fig. posp.* umrzeć. *Z nóg się zwalić, fig.* osłabnąć, stracić siły. 2) = jedna z części ciała zwierząt do stania, chodzenia i biegu przeznaczonych, tylne od brzegu krzyża i słabizn do stopy, przednie od kłębu ku przodowi w dół do piersi, od tułowia aż do stóp. *Zwierzęta chodzą na czterech nogach. Owady najczęściej sześć nóg mają. Nogi przednie, nogi tylne. Koń wierzga nogą,* t. j. biegąc w powietrzu wybryki, wyskoki robi. *Bryknąć nogą*; pomknąć nogą w zamiarze uderzenia, uderzyć nogą. *Grzebać nogą*; kopać ziemię nogą. *Tratować nogami*; podbijać pod nogi, deptać nogami. *Koń mocnych, pewnych nóg. Mieć koziniec w nogach. Galopować z prawéj, z lewéj nogi. Wilka nogi karmią, przys.* kto stara się ten i ma; szukaj a znajdziesz. *Koń ma cztery nogi, a przecież się spotyka, przys.* każdy może się omylić. 3) = część wielu sprzętów, na której się wspierają. *Noga u stołu. Noga u łóżka, u sofy, u krzesła. Długi jak stołowe nogi, przys.* całkiem głupi. *Postawić, położyć co w nogach,* t. j. tam gdzie zwykle nogi kładziemy. *Położyć mi szlafrok w nogach. Postawić krzesło przy łóżku w nogach. Drewniana noga. Chodzić na drewnianéj nodze. Wziąć w pomoc do chodzenia trzecią nogę z łasu*; o kiju chodzić. 4) *bot. Noga kacza, ob. Kacza noga. Noga kurza, ob. Kurza noga,* rośliny. 5) =, *w lm. bart.* część dolna ula, barci.

Nogacz, a, *lm.* **e,** *m.* (Macropodia) *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych,* ostroczelnych; gatunki jego: 1 = *krótkoczelny* (M. phalanginea). 2 = *ostroczelny* (M. tenuirostris).

Nogaj, *m.* 1) **a,** *lm.* **e,** *ob. Nogal.* 2) =, **u,** *blm.* strona nad morzem Azowskiém, niegdyś przez jednę z hord tatarskich zamieszkana. 3) = *v. lep.* **Nogajec, jca,** *lm.* **jcy,** Tatar z hordy koczującéj nad morzem Azowskiém.

Nogajski, a, e, *p.* z Nogaju. *Tatarowie nogajscy.*

Nogal, a, *lm.* **e,** *m.* 1) człowiek długich nóg, który ma długie nogi. 2) = (Megapodius) *zool.* ptak z rzędu kur; gatunki jego: 1 = *Freycinet'a* (M. Freycinetii). 2 = *Lapeyrous'a* (M. Lapeyrousii). 3 = *Duperreya* (M. Duperreii). 4 = *czerwononogi* (M. rubripes). 5 = *Urville'go* (M. Urvillii). 6 = *upstrzony* (Mesites variegata).

Nogat, u, *blm. m.* odnoga Wisły przy ujściu.

Nogata, y, *lm.* **y,** *ż.* skórzana moneta dawnych Słowiano Russów = 0,25 kuny, *ob. Kuna.*

Nogawica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Nogawka, i,** *lm* **i,** *ż.* 1) część ubioru na nogi; kolosza spodeń. *Wjednę nogawicę swoich szarawarów, byłbym takich trzech schował.* **Nogawice,** *w lm. ob. Spodnie.* 2) = *prze.* wąska kazamata w więzieniu, gdzie ani siąść, ani położyć się uwięziony nie może

Nogawka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) szkarpetka, obuwie niciane albo wełniane które się kładnie na stopę nogi. 2) = *ob. Nogawica.*

Nogi, *ob. Noga.*

Nogieć, gcia, *v.* **Nokieć, kcia,** *lm.* **gcie,** *v.* **kcie,** *m.* 1) *nieuż.* nikczemnik, nic wart, ladaco. 2) = choroba bydlęca, końska, *ob. Paskudnik, Napaść.* 3) = *fig* koń albo bydlę chorujące na nogieć; w ogóln. koń nic wart, szkapa do niczego. 4) = mizobłon, błona mrużna oka; trzecia powieka (boczna) u kur widoczniejsza. 5) = *posp. ob. Paznogieć.*

Nogiet, u, *lm.* **y,** *m. v. zdr.* **Nogietek, tka,** *lm.* **tki,** *m. bot.* (Calendula), roślina z działu *promienistych,* należąca do klassy 19 *zrostogłówkowych* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *polny* (C. arvensis), na ćwierć łokcia wysoki, łodygę ma delikatną, nieco gałęzistą, omszoną, liście bezogonkowe, naprzemianległe, kwiaty małe, światło-żółte; = *ogrodowy, v. pospolity* (C. officinalis) dziko rośnie w połud. Europie, u nas powszechnie znany w ogrodach, większy od poprzedzającego, łodygę ma włóknistą, kwiaty dość wielkie, pomarańczowe lub cytrynowe, cała roślina dość gorzkiego, właściwego smaku i dość mocnego zapachu; dawniéj kwiat jéj używał się w medycynie, dziś niek. farbują nim masło; w ogrodach bywa odmiana pełna, o wszystkich kwiatkach języczkowych; = *deszczownik* (C. pluvialis) kwiaty ma o środkach ciemno-fioletowych, pochodzi z południ. Afryki, utrzymuje się w ogrodach dla pięknych kwiatów; kwiatki promieniowe zamykają się na noc i przed deszczem.

Nogietek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) *bot. Nogiet.* 2) = *zool. ob. Nektarnik.*

Nogietka, i, *lm.* **i,** *ż. zool. ob. Papużeczka.*

Nogokolce, ów, *v.* **Kotewki, wek,** *blp. fort.* gwoździe trzy lub czterokończate, tak zrobione, że kiedy porozrzucają się, jeden z ich końcem zawsze wychodzi w górę; używają się przeciw kawalerji dla kłócia nóg końskich i na wyłomach dla wstrzymania postępu nieprzyjacielu.

Nogoręk, a, *lm.* **i,** *m.* (Cheiromeles), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych,* roślinożernych, zmorowatych; gatunek jeden: = *ogoniasty* (C. caudatus).

Nogosił, a, *lm.* **y,** *m.* (Scelidotherium), *zool.* rodzaj zagubiony zwierząt ssących, z rzędu *szczerbatych*; gatunki: 1 = *szczupłogłowy* (S. leptocephalum). 2 = *Buckłauda* (S. Bucklaudii). 3 = *Kiuwjera* (S. Cuvieri). 4 = *drobny* (S. minutum).

Nojada, y, *lm.* **y,** *ż.* (z fran.) topienie kogo żywcem za karę.

Nokieć, *ob. Nogieć.*

Noktambulizm, *ob. Somnambulizm, Lunatyzm.*

Noktuljus, a, *blm. m. mit.* bóg nocy.

Noktурn, u, *lm.* **y,** *m.* część jutrzni ze trzech lub więcéj psalmów i tyluż lekcij składająca się; nazwana od czasu nocnego, w którym odprawiać się zwykła. 2) = utwór muzyczny w smętnym stylu.

Nokturnowy, *v.* **Nyrkoturny, a, e,** *p. nieuż.* w nocy odprawiany, nocny. *Nokturne wigilje.*

Nom, u, *lm.* **y,** *m.* imię jednéj z dzielnic starego Egiptu. Kraj ten składał się z 36 nomów.

Nomady, ów, *blp. m.* ludy wędrujące, koczujące; narody pasterskie, bez stałych siedzib.

Nomadyczny, a, e, *p.* koczujący, wędrujący, nie mający stałych siedzib. *Ludy nomadyczne.*

Nomancja, ji, *blm. ż.* wróżenie z głosek znajdujących się w czyjém imieniu lub nazwisku.

Nomenklator, a, *lm.* **owie,** *v.* **y,** *m.* 1) (z łać.) u Rzymian, niewolnik, który wymieniał nazwiska obywateli każdemu, co tego zażądał. 2) = * *ob. Mianowca, Mianoznawca.* 3) =, *lm.* **y,** tytuł książki obejmującéj nomenklaturę jakiéj nauki.

Nomenklatura, y, *lm.* **y,** *ż.* prawidła, przepisy nazywania rzeczy stosownemi wyrazami, *ob. Mianowictwo.* 2) = zbiór wyrazów technicznych nauce lub sztuce jakiéj właściwych. *Nomenklatura chemiczna. ob. Mianoziór, Słowoniennik.* 3) = nazwa pewnego miejsca w dobrach ziemskich, które nie stanowiąc osady, szczególne nazwisko miało; w Litwie, uroczysko.

Nominacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) uznanie, mianowanie kogo na urząd. 2) = nadanie, przywilej.

Nominacyjny, a, e, *p.* odnoszący się do nominacji. *Stępel nominacyjny, v. szacunkowy*; **opłata za herbowy,** *v.* stępłowy papier przy przyjęciu do służby.

Nominalista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik sekty scholastyków średnich wieków, którzy wszelkie ogólne pojęcia oderwanych przedmiotów za same tylko nazwy i wyrazy uważali.

Nominalizm, u, *blm. m.* nauka i zasady nominalistów.

Nominalny, a, e, *p.* 1) do nazywania służący, nazywalny. 2) = noszący nazwisko bez wewnętrznéj wartości. *Urząd nominalny.*

Nominat, a, *lm.* **ci,** *m.* wyznaczony, mianowany na urząd jaki. *Biskup nominat.*

Nominatka, i, *lm.* **i,** *ż.* mianowana, wyznaczona na godność jaką.

Nominatywus, (z łać.) *nieod. m. gram.* przypadek 1szy, *ob. Mianownik.*

Nominować, ał, uje, *scz. nd.* i *dk. kogo,* mianować, wyznaczać lub wyznaczyć kogo na urząd; posadę; dawać tytuł. *Dawniéj w Polsce papież i król naprzemian nominowali biskupów.*

Nominowanie, a, 1) *blm. n.* czynność, przez którą się kogo mianuje na godność jaką. *Prawo nominowania, ob. Mianowanie.* 2) =, *lm.* **a,** *n.* nadanie, przywilej, *ob. Nominacja.*

Nomokracja, ji, *blm. ż.* urząd, władza oparta na powadze prawa.

Nomokrata, y, *lm.* **ci,** *m.* zwolennik rządu opartego na powadze prawa.

Nomokratyczny, a, e, *p.* oparty na powadze prawa.

Nona, y, *lm.* **y,** *ż.* jedna z siedmiu części pacierzy kapłańskich; składa się na wzór innych godzin, z hymnu, trzech psalmów, responsorjum i modlitwy, mówi się przed nieszporami.

Nonagesimus (z łac.) zam. = *gradus*; *nieod. m. as.* czyli stopień dziewięćdziesiąty, najwyższy punkt ekliptyki nad poziomem, ważny w wyliczeniach astronomicznych.

Noncjusz, *ob. Nuncjusz.*

Nondina, y, *blm. ż. mit.* bogini oczyszczania dzieci.

Noniljon, a, *lm.* **y,** *m.* (z fran.) podług dawnego sposobu liczenia miljon, podług teraźniejszego tysiąc oktyljonów.

Nonjusz, a, *lm.* **e,** *m. fiz.* in. Rd. *Drobnomiar*, skala, czyli linijka podzielna, zwana tak od nazwiska swego wynalazcy, służąca do brania drobnych części linij.

Nonparel, u, *blm. m.* (z fran.) *druk.* gatunek drobnych czcionek.

Nonparelowy, a, e, *p. druk.* do nonparelu należący. *Justunek nonparelowy.*

Nonsens, u, *lm.* **y,** *m.* brak sensu; niedostatek logicznego związku.

Nontronit, u, *lm.* **y,** *m.* minerał do krzemionkanów żelazistych należący.

Nookracja, ji, *lm.* **je,** *ż.* rządy oparte na przewadze rozumu; panowanie rozumu.

Noologiczny, a, e, *p.* do noologji należący.

Noologista, y, *lm.* **ści,** *m.* zwolennik, stronnik nauki czystych pojęć rozumu.

Noologja, ji, *lm.* **je,** *ż.* nauka o czystych pojęciach rozumu.

Nopal, u, *lm.* **e,** *m. bot.* (Cactus cochenillifer), roślina stanowiąca pewien gatunek *Kaktusu*.

Nor, 1) **u,** *blm. m. chem. v.* **Noryn, u,** *blm. m. v.* **Norium,** *nieod. blm. n.* metal. 2) =, **a,** *lm.* **y,** *m. zool. ob. Jaźwiec, Borsuk.*

Nora, y, *lm.* **y,** *ż.* podziemna dziura, w jakich wiele zwierząt mieszka. *Nora lisia, myszа.*

Noraks, a, *blm. m. mit.* syn Merkurego i Erytrei.

Norbertan, *v.* **Norbertanin, a,** *lm.* **anie,** *m.* 1) zakonnik reguły ś. Norberta. 2) = *w lm.* zakon, klasztor téj reguły.

Norbertanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) zakonnica reguły świętego Norberta. 2) = *w lm.* klasztor, zgromadzenie Norbertanek.

Norbertański, a, ie, *p.* od zakonnika, *v.* od zakonu reguły ś. Norberta. *Zakon norbertański.*

Norcja, ji, *blm. ż. mit.* etruska, a później rzymska bogini przeznaczenia, greckiéj Ejmarmenie równa; fatalność.

Norder, u, *blm. m. nieuż.* sukno nabite, tęgie, grube.

Norderski, a, ie, *p. nieuż.* od norderu. *Sukno norderskie.*

Nordhauzeński kwas, *chem. ob. Kwas siarkowy.*

Nordry, ego, *blm. m. mit.* normandzki Elf północny, dźwigający jeden z węgłów czworograniastego niebios sklepienia.

Norka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) (Lutreola), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Drapieżnych*, zbikowatych, łasic; gatunek jeden: *Łasica norka* (Musteola lutreola). 2) = *zdr.* mała nora.

Norma, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) wzór, prawidło, przepis, miara, zasada, modła. *ob. Wzorzec.* 2) = *praw.* forma w jakiéj np. należy ułożyć wyrazy do inkwizycji lub przysięgi. 3) = *druk* (u zecera), skrócony tytuł, który się kładzie z lewéj strony pod pierwszą stronnicą każdego arkusza.

Normalność, ści, *blm. ż.* zgodność istnienia jakiego przedmiotu z prawami jego natury.

Normalny, a, e, *p.* 1) wzorowy, według przepisu; podług zasad, zasadniczy. *Szkoła normalna*; gdzie się wykładają zasady nauczania, pedagogika. 2) = odpowiedni, stosowny, właściwy, właściwie wielki, odpowiadający wymaganiom, potrzebom. *Wedle normalnego stanu rzeczy.* 3) = zgodny z swém przyrodzeniem, z prawami przyrodzenia; należyty. *Normalny stan zdrowia*, t. j. taki jaki powinien być.

Norna, y, *lm.* **y,** *ż. mit.* normandzka Parka. Są trzy Norny, których imiona *Urda*, *Weranda* i *Stulda*, lub przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Pannice te przemieszkują w wodach studni mimerowéj w środku Mitgardu, niosą Azom rady, a naznaczają ludziom żywota losy.

Nornicki (herb); litera H, mająca na swym poprzecznym pasie jakby lilję rozdartą.

Norogi, ów, *blp. m. myś.* płuca, czyli wnętrzności sarny i jelenia.

Norowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* (Thylacinus), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych*, norowatych; gatunek jeden: = *wilczy* (T. Harrisii).

Norozwierz, a, *lm.* **e,** *m.* (Thylacotherium), *zool.* rodzaj już nie istniejący zwierząt ssących, z rzędu *Workowatych*; gatunki: 1 = *Prewota* (T. Prevostii). 2 = *Broderypa* (T. Broderipii).

Norwegczyk, a, *lm.* **cy,** *m* *v.* **Norwegjanin, a,** *lm.* **anie,** *m* mieszkaniec Norwegji, rodem z Norwegji.

Norwegjanka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta z Norwegji, urodzona w Norwegji.

Norwegski, a, ie, *p.* Norwegji lub jéj mieszkańcom właściwy. *Królestwo norwegskie. Język norwegski. Po norwegsku*; tak jak w Norwegji, wedle zwyczaju Norwegczyków. *Mówić po norwegsku.*

Norymberczyk, a, *lm.* **cy,** *m.* mieszkaniec Norymberji.

Norymberka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta z Norymbergi.

Norymberski, a, ie, *p.* z Norymbergi, Norymberdze właściwy. *Sejm norymberski; pokój norymberski; hist. Sklep norymberski. Wszystkiego tu pełno jak w norymberskim sklepie, przys.* wielki tu dostatek wszystkiego; co chcesz tu znajdziesz. *Latka norymberska, fig.* wymuskany, elegancik. *Człowiek norymberskiéj roboty, fig.* wychuchany, wydmuchany, a pstro w głowie. *Głowa do pozłoty, norymberskiéj roboty, przys.* głupiuteńki.

Norymberszczanin, a, *lm.* **anie,** *m. ob. Norymberczyk.*

Norymberszczyzna, y, *blm. ż. zb.* towary norymberskie, drobne rzeczy do domowego użycia; zabawki dziecinne i t. d.

Norzyca, y, *lm.* **e,** *ż.* choroba końska, wrzód niebezpieczny.

Nos, a, *lm.* **y,** *m.* 1) najwydatniejsza część twarzy, między czołem i gębą umieszczona; narzędzie powonienia, węchu. *Nasada nosa*, miejsce w którém się z czołem łączy. *Grzbiet nosa*, powierzchnia w kierunku całéj długości od nasady do wierzchołka nosa. *Wierzchołek v. koniec nosa*, wydatność ze zbiegu wszystkich powierzchni nosa w jeden wierzchołek mniéj lub więcéj zaokrąglony. *Skrzydła nosa*, dwie najniższe części nosa z boków oddzielone marszczkami okrągławemi od twarzy i pewien rodzaj wydatności jakby skrzydełek, z obu stron nosa tworzące. *Dziurki nosa, ob. Nozdrza. Chrząstki nosa*, chrząstkowata przegroda rozdzielająca wewnętrzną próżnię nosa na dwa nozdrza *Nos co do rozmaitego kształtu bywa: orli, kończasty, zadarty, wklęsły, spłaszczony i t. p. Nos rzymski*, nieco garbaty *Nos grecki*, ze grzbietem równo idącym, pięknie zaokrąglonym w wierzchołku. *Być nosa jakiego*, t. j. mieć pewien kształt nosa. *Koń nosa garbatego, ob. Garbonosy. Nosa szerokiego, wklęsłego*, t. j. wklęsłonosy. *Być bez nosa, ob. Beznosy. Stłuc, zbić sobie nos. Paść, uderzyć się nosem o ziemię. Krew' mu z nosa ciecze, v. idzie, v. płynie. Kłaść na nos okulary. Mówić, śpiewać przez nos (sobie). Utrzeć nos komu, wł.* otrzeć, oczyścić chustką nos komu; *fig.* zawstydzić dumę czyją. *Nie módz ani nosa utrzeć*, być bezwładnym, bez sił, schorzałym. *Nie odważyć się ani nosa utrzeć przed kim;* być nie śmiałym, nie śmieć ani słowa zaprzeczyć, zbyt się kogo obawiać. *Chustka do nosa v. od nosa*, t. j. do ucierania nosa. *Wysmarkać nos, posp.* oczyścić nos z wilgoci, ze smarkocin. *Czmychać nosem, wł.* przez nos głośno dech puszczać; *fig.* okazywać nieukontentowanie, dąsać się, sapać z gniewu. *Wciągać do nosa tabakę, ob. Zażywać. Wietrzyć nosem*, węchem śledzić zapach jaki. *Pod nosem*, na wyższéj wardze. *Jeszcze ma mléko pod nosem, v. jeszcze mu mléko z pod nosa nie oschło*, jeszcze młokos, blazen; niedorosły. *Mówić, mruczeć pod nosem*, niewyraźnie, z cicha pomrukiwać. *Kurzyć, kadzić komu pod nos*, śmrodzić, wiatry puszczać

w obec kogo. *Padać na nos*, chwiać się, posłonić się aż do upadnięcia. *Tak pijany, że aż na nos pada. Od zamordowania na nos pada. Ryć ziemię nosem, fig.* upaść, padać na nos. *Jeśli kogo nos świerzbi, to ma być znakiem, że otrzyma podarunek, posp. Za nos kogo wodzić, fig.* rządzić kim, jak chcąc; mieć nad kim wpływ nieograniczony. *Nos krzywić, marszczyć, fig.* nieukontentowanie jawnie okazywać komu. *Nos krzywić na co*, być niezadowolonym z czego. *Nos ci się krzywi, marszczy, przys.* znać, że nie prawdę mówisz. *Dać komu po nosie, fig v. Dać komu nosa*, zawstydzić kogo, dać ostrą wymówkę, upomnienie. *Dostać v. wziąć po nosie; v. dostać v. wziąć nosa*: być zawstydzonym; otrzymać publicznie od kogo wymówkę, upomnienie. *Zadzierać nosa, fig.* nadymać się, pysznić się, wielkiego pana udawać; pogardzać niższymi; wynosić się nad swój stan, urodzenie. *Wyjéj nosa gębę nosić*, wynosić się nad stan, piąć się nad możność. *Spuścić v. zwiesić nos; v. Spuścić nos na kwintę;* spuścić z tonu, upokorzyć się, uniżyć się. *Mieć muchy w nosie. fig.* kaprysić, upor okazywać. *Wypędzać komu muchy z nosa*, karać za upor, kaprysy, krnąbrność. *Grać komu na nosie*, kierować, rządzić kim jak chcąc. *Nie daje sobie grać na nosie.* 2) = *fig.* zam. twarz, osoba. *Wytknąć nos za okno. Na takie zimno, nie odważam się wytknąć nosa*, t. j. nie ośmielam się wyjść. *Nigdzie dziś z domu nie wytknąłem nosa*, nie wychodziłem. *Wścibiać nos gdzie nie potrzeba*, w nie swoje się wdawać. *Wszędzie nos wścibiać*, wszędzie się mieszać. *Ani nosa wścibić tam nie śmie*; nie ma najmniejszego tam wpływu, znaczenia i pokazać się tam nie śmie. *Spotkać się nos w nos;* zejść się znienacka, jeden naprzeciw drugiego. *Zamknąć komu drzwi przed nosem;* będącego już u progu mieszkania, nie wpuścić; z kwitkiem kogo odprawić. *Wziąć, porwać co komu z przed nosa;* z rąk wydrzeć; już bliską posiadania rzecz odebrać; pozbawić czego niespodzianie. *Mieć co pod nosem, fig.* mieć co blisko, pod ręką, przed sobą. *Patrzeć swego nosa*; siebie pilnować, nie wdawać się w cudze sprawy. *Patrz tego co masz pod nosem*; pilnuj tego co do ciebie należy; nie mieszaj się w cudze sprawy. *Zbliżać co pod nos*; trzymać zbyt blisko przed sobą. *Płacić od nosa, posp.* od osoby, od duszy. 3) = węch, powonienie. *Mieć dobry nos.* 4) = dziób. *Bociany nosem klekotały.* 5) = *ob. Ryj, Trąba, Pysk.* 6) = rynienkowato wyciągnięty brzeg niektórych naczyń, dla łatwiejszego wylewania płynów. *Nos u dzbana, u konewki. Nos w nalewce, ob. Nosek.* 7) = zwężony koniec wielu rzeczy. *Nos w jaju, ob. Nosek. Nos czółna, okrętu. Puszczaj czółno nosem. Kolba z nosem długim, ob. Retorta. Nos u buta, u trzewika*; sam koniec zwężony buta lub trzewika. *Buty z okrągłemi, z uciętemi nosami.* 8) = nagorzały knot czyli nagar palącéj się świecy. *Utrzeć nos świecy, posp. v. Utrzeć świecę.*

Nosaciec, cca, *lm.* **cce,** *m.* (z czes.) młot dziobaty do ociosywania kamienia.

Nosacizna, y, *v.* **Nosatość, ści,** *blm. ż.* 1) choroba zaraźliwa, charakteryzująca się owrzodzeniem w nosie (u koni i psów). *Koń na nosaciznę chory.* 2) = *nieuż.* tryper, rzeżączka.

Nosacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *nieuż.* chorąży u Kozaków zaporoskich. 2) = *posp.* ten co ma ogromny nos, *ob. Nosal.* 3) = (Nosalis) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpiastych; gatunek jego; = *zamaskowany* (N. larvatus).

Nosadyni (herb); na tarczy wzdłuż przedzielonéj, z lewéj strony w polu czerwonem orzeł biały, z prawéj w polu niebieskiem drzewo, o którego pień dwa lwy się wspierają, a na wierzchołku stoi żuraw'; w hełmie także żuraw' na jednéj nodze stojący, a w drugiéj kamień trzymający.

Nosal, a, *lm.* **e,** *m. posp.* człowiek z wielkim nosem.

Nosarz, Noszarz, a, *lm.* **e,** *m.* ten który co nosi i dźwiga.

Nosatka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Rhynchaenus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, czterostawnych, wryjkowatych.

Nosaty, a, e, *p.* 1) dużego nosa; *fig.* bystrego węchu. 2) = nos mający, z nosem. *Łodzie nosate*, t. j na przeciwnéj stronie śpiczasty koniec mające. 3) = na nosaciznę chorujący. *Koń nosaty.*

Nosek, ska, *lm.* **ski,** *m. zdr.* 1) mały nos, zgrabny nos. *Zadarty nosek.* 2) = *zool.* u ptaków, koniec szczęki, kształtem lub brodzą odznaczony; *łum.* 3) = pyszczek u muchy, komara. 4) = rynienkowaty brzeg naczynia, lub rureczka kędy płyn się zlewa. *Odbili nosek u imbryczka.* 5) = węższy koniec jaja. *Będziemy bić jaja nosek na nosek. Jaje ma dwa końce nosek i puszkę* 6) = koniec ostry butów lub trzewików. *Pękł trzewik na samym nosku.* 7) = sam koniec pióra zatemperowanego. *Uciąć nosek; zrównować nosek. Gruby nosek* 8) = *bot. posp. ob. Bodziszek czerwony*; = *chruścielowy, bot. posp. ob. Bodziszek śmierdzący*; = *ziębi, bot. posp., ob. Bodziszek kragłolisci*; = *czapli, ob. Muszkatel* (Pelargonium). *Noski bocianie, ob. Bocianie n.; Noski żórawie, ob. Żórawie noski*; rośliny.

Nosiciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten, który co nosi.

Nosicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta, która co nosi.

Nosić, ił, i, *scz. częst. nd.* 1) trzymając co w podniesieniu przedwiązać z miejsca na miejsce albo wiele razy, albo długo w czasie. *Nosić wodę, drzewo, kamienie. Nosić dziecię na rękach. Nosić kogo na rękach, fig.* ugaszczać kogo z największą uprzejmością; wysławiać, wychwalać. *Kazać nosić się w krześle. Swój krzyż nosić, fig.* dźwigać brzemię trosk; doświadczać wielu nieszczęść, zmartwień *Nosi wilk, ale poniosą i wilka, v. Do czasu dzban wodę nosi, przys.* zło prędzéj czy później swoję karę odbierze; przyjdzie kreska na Maryska. *Bezbożniku, jak cię ziemia nosi!* bodaj tacy nie rodzili się nigdy; bodajbyś skróś ziemi poszedł. 2) = mieć z sobą, przy sobie chować. *Nie nosi nigdy pieniędzy z sobą. Nosić co w kieszeni. Zawsze nosi zegarek.* 3) = ubierać się w co; przyodziewać co, wkładać co na się. *Nosić żałobę. Nosić rękawiczki. Nosić na szyji korale, perły. Nosić czapkę na bakier. Nosić cienkie koszule. Już rok noszę ten perkal* (suknię perkalową). *Nosić pierścionki. Nosić ciasne trzewiki. Nosić perukę. Nosić tytuł, wielkie imię. Nosić przy sobie pistolety. Nosić ostrogi. Nosić długie włosy, wąsy, brodę*, t. j. nie strzydz ich, nie golić. *Nosić podło syna, sługę, przeprzyodziewać źle Tak teraz noszą: już tego nie noszą;* (o ubiorze) taki zwyczaj, moda. *Teraz damy noszą njobe*; zaczesują włosy na njobe. 4) = zawierać co w sobie. mieć co wewnątrz. *Nosić płód przez dziewięć miesięcy. Nosić żal w sercu.* 5) = trzymać w pewném położeniu. *Nosić głowę zadartą. Koń nosi szyję wygięto. Nosić rękę w nareczniku* (na przewięzi). 6) = (o biegu koni) mieć krok lekki lub ciężki. *Ten koń lekko, ciężko nosi.* 7) = *kogo, v. znosić kogo po ludziach, fig. nieuż.* ogadywać, obmawiać. 8) = *kogo za co, v. nosić się za co, prze.* mieć kogo za co, poczytywać za co. 9) = *na robaka, bart.* (o pszczołach) na wiosnę z błót i kałuż brać pożytek, czyli miód zbierać. = **się,** *złz.* 1) ubierać się, przyodziewać się, stroić się. *Nosić się po polsku. Krótko, długo się nosić*, nosić krótki v. długi ubior. *Nosić się modnie*, wedle mody się ubierać. 2) = *przeciw komu, nieuż.* zachowywać się, stosować się. *Nie możemy się nosić przeciw drugim, jeśli pierwiéj przeciw samym sobie nie będziemy dobrze się nosić.* 3) = *posp.* biegać, hasać, latać. *Nosi się, jakby licho go pędziło, ob. Nieść.*

Nosidło, a, *lm.* **a,** *n.* (częściéj *w lm.*) 1) narzędzie do noszenia czego. *Przynieść wody nosidłami*, t. j, za pomocą nosideł *v.* na sądach, *ob. Nosze.* 2) = *prze.* ozdoby noszone.

Nosigrosz, a, *lm.* **e,** *m.* woreczek, pugilares do noszenia przy sobie pieniędzy; portmonetka.

Nosisko, a, *lm.* **a,** *n.* (*zgr.* od *Nos*) niezgrabny, szpetny, ogromny nos.

Nosisty, a, e, *p.* 1) dający się długo nosić, trwały w noszeniu; mocny, dychtowny, mięsisty. *Sukno nosiste. Materja nosista.* 2) = *ob. Nosaty.*

Nositelny, a, e, *p.* mogący być przeniesionym; przenośny.

Nosiwać, ał, a, *scz. częst. nd. nieuż.* często nosić, wiele przynaszać; zwykle nosić.

Noska, i, *lm.* **i,** *ż.* (Brachystoma) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, wujkowatych; gatunki: 1 = *brudnołotna* (B. longicornis). 2) = *szklistoskrzydła* (B. vesiculosa).

Nosoczub, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Brodacz.*

Nosodochjum, *nieod. n. ob. Szpital, Łazaret.*

Nosografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opis własności i sposobu leczenia chorób.

Nosokryj, a, *lm.* **e,** *m.* pokrycie dla nosa używane kiedyś, podobnie jak teraz czapka dla głowy.

Nosologiczny, a, e, *p. ob. Patologiczny.*

Nosologja, *ob. Patologja.*

Nosonomja, ji, *blm. ż.* nauka o prawach i zasadach chorób.

Nosorożcowy, a, e, *p.* 1) od nosorożca, nosorożcowi właściwy. *Róg nosorożcowy.* 2) = z rogu nosorożca.

Nosorożec, żca, *lm.* **żce,** *m.* (Rhinoceros) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *ociężałych*, słoniowatych; gatunki: I. **Nosorożce jednorogie:** 1 = *indyjski* (R. indicus). 2 = *Sondski* (R. Sandaicus). II. **Nosorożce podwójnorogie:** 3 = *Sumatryjski* (R. Sumatranus). 4 = *czarny* (R. niger) 5 = *Kampera* (R. Camperi). 6 = *tęponosy* (R. Simus). 7 = *Kejtloa* (R. Keitloa). 8 = *kolnierzasty* (R. cucullatus). *Nosorożec parska*, t. j. właściwym sobie głosem się odzywa. 2) = *zool. ob. Dzioborożec.*

Nosoróg, oga, *lm.* **ogi,** *mi. zool. ob. Białowłos.*

Nosostrzały, a, e, *p.* epitet Apollina, Djany i t. p. *Nosostrzałe barki. Nosostrzały kołczan.*

Nosowy, a, e, *p.* od nosa, do nosa należący. *an. Kanał nosowy. Kość nosowa. Błona nosowa.*

Nostalgiczny, a, e, *p.* nostalgji tyczący się, lub do niéj należący.

Nostalgja, ji, *lm.* **je,** *ż. med.* choroba z tęsknoty za ojczyzną lub rodziną

Nostrzyk, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Melilotus), in. *Melilot*, roślina z rodziny *groszkowych v. łupinowych* należąca do klasy 17éj, rzędu 10 *pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *żółty v. zwyczajny* (M. officinalis), łodygę ma kilko-stopową, kwiaty drobne, żółte, zwisłe, prędko opadające; = *biały* (M. leucantha *v.* vulgaris), pospolitszy od poprzedzającego, i uważany niek. za jego odmianę, kwiaty ma większe, białe, nieco pachnące; oba te gatunki są dobrém pożywieniem dla bydła, i w tym celu w niektórych miejscach umyślnie się uprawiają, i przez uprawę nader zmieniają swe cechy; = *ząbkowany* (M. dentata) rośnie szczególniéj na miejscach słonych; korzeń ma trwały, kwiaty mniejsze, bez zapachu, blado-żółte; = *polski* (M. polonica), łodygę ma obłą, łokciową, kwiaty światło-żółte, groniaste; = *modry* (M. coerulea), in. *komunica błękitnieradka*, liście ma troiste, kwiaty blado-błękitne; odmianę jego stanowi: =*rozpostarty* (procumbens), mający łodygę leżącą

Nostrzykowy, a, e, *p.* melilotowy. *Nostrzykowy plaster. Nostrzykowa maść.*

Nosza, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* czas noszenia płodu w żywocie.

Noszarz, *ob. Nosarz.*

Nosze, ów, *blp. m.* narzędzie do noszenia; to czém noszą co; tragi, lektyka.

Noszenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *blm.* czynność, którą co niesiemy, przynosimy. *Noszenie w żywocie*, brzemienność. 2) = *prze.* danie, półmisek; potrawa. 3) = co się nosi jako ozdoba; ozdoby noszone. *U szyji mu na piersiach wisiało noszenie.* 4) = amulet. *Noszenie od czarów, uroków, truciany.* 5) = relikwje święte noszone przy sobie. *Cząstki krzyża ś. za najprzedniejsze noszenie używał.*

Nośnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. med. ob. Pośrednik.*

Nośnik, a, *lm.* **i,** *m.* (vehiculum) *med. ob. Podobiłło.*

Nośny, a, e, *p.* 1) mogący nosić, do noszenia; szybko noszący. *Łódka nośna.* 2) = co się daje długo nosić, używać; trwały. *Sukno nośne, ob. Nosisty.* 3) = *kura;* nosząca jajа. 4) = *sztuka, or.* sztuka drzewa mało się w wodę nurzająca.

Nota, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) przypisek, dopisek, uwaga nad jakiém miejscem pisma. *Porobić swoje noty nad jakiém dziełem. Zrobić notę na wybrzeżu książki.* 2) = znak, naznaczenie, wskazanie. *Postawić notę.* 3) = przygana, skaza, plama, hańba. *Dać komu notę. Żyć bez noty. Zmazać z siebie notę.* 4) = treść, wykaz, wypis dla pamięci. *Podać komu notę. Nota dyplomatyczna, urzędowa, tajna. prawo.* podanie, które robi strona do sądu lub członka sądowego o to co z prawa jéj należy. 5) = *ob. Nuta.* 6) = *han.* a) rachunek, faktura o mniejszéj wagi towarach, które cząstkowo przedały się. b) *Maklerowi towar, weksel in nota dać*, t. j. upoważnić go do jak najprędszéj jego przedaży na rachunek właściciela.

Notabene, *nieod.* (z łać.) znak NB. robiony zwykle dla zwrócenia czyjéj uwagi.

Notabilitacja, ji, *lm.* **je,** *ż. zb.* najpierwsze osoby w kraju; szlachta najznakomitsza, *ob. Magnaterja.*

Notalgiczny, a, e, *p.* do notalgji należący; chorobie téj podległy.

Notalgja, ji, *blm. ż.* bole w plecach; cierpienia grzbietowe.

Notarjalnie, *ps.* z poświadczeniem notarjusza, za wiedzą notarjusza.

Notarjalny, a, e, *p.* przez notarjusza poświadczony, prawnie sporządzony: u notarjusza do ksiąg wpisany. *Akt notarjalny, praw.* akt, który nie robi się w księdze hypotecznéj, lecz jedynie tylko przed rejentem.

Notarjat, u, *m.* 1) *blm.* obowiązek, czynność notarjusza. 2) = *blm.* sposobienie się na notarjusza; uczenie się wiadomości potrzebnych notarjuszowi. 3) =, *lm.* **y,** *m.* bióro, kancelarja notarjusza.

Notarjusz, a, *lm.* **e,** *m.* urzędnik do przyjmowania aktów dobréj woli, t. j. kupna, przedaży, pożyczki, dzierżawy, darowizny, i t. p

Notarjuszowa. ej, *lm.* **e,** *ż* żona notarjusza.

Notarjuszowski, a, ie, *p.* od notarjusza, do notarjusza należący. *Urząd notarjuszowski.*

Notarjuszowstwo, a, *blm. n.* 1) urząd notarjusza. 2) = *zb.* notarjusz z żoną.

Notarjuszówna, y, *lm.* **y,** *ż.* córka notarjusza.

Notata, y, *lm.* **y,** i *zdr.* **Notatka, i,** *lm.* **i,** *ż.* kartka na któréj co na prędce zapisano dla pamięci; rejestrzyk, rachunek. **Notata, Notatka*, tłómaczy się na polskie przez *zapisek. Do prac dziejowych potrzebne są notatki, v. zapiski.*

Notit, u, *lm.* **y,** *m. min.* rodzaj granitu.

Notnia, i, *blm. ż. nieuż.* nauka o wymawianiu wyrazów wedle akcentowania i rozmiaru sylab; iloczas.

Notoryczność. ści, *blm. ż.* świadomość publiczna, jawność, nietajność nikomu.

Notoryczny, a, e, *p.* jawny, świadomy, znany powszechnie

Notować, ał, uje, *scz. nd.* 1) osobno, dorywczo dla pamięci zapisywać co. *Notować wszystko co kto mówi.* 2) = zapamiętywać, uważać. *Notuje sobie w pamięci każdy pomysł.* 3) = *kogo*; oceniać jego postępki i złe zapamiętywać, *ob. Notowany.*

Notowanie, a, *n.* 1) *blm.* zapisywanie czego dorywczo dla pamięci. 2) = *blm.* zapamiętywanie, zauważanie czego. 3) =, *lm.* **a,** *bł. ob. Nota, Notata.*

Notowany, a, e, *im. człowiek;* posiąkowanéj sławy; skażonych postępków. *Nie notowany w niczém*; który w niczém nie wykroczył, z powinności swojéj nie zboczył.

Notta, y, *blm. ż. mit.* córka Narfjego, normandzka olbrzymka, znacząca noc. Czarna jest, jako ród jéj wszystek. Acz pochodziła z Niflhejmu, została małżonką trzech olbrzymów Muspelhejmskich, których imiona są: *Naglfary, Anar* i *Delingur.* Z pierwszego urodziła *Andura*, lub materję, z drugiego *Hertę*, lub ziemię, a z trzeciego *Dagura*, lub dzień. Notta wchodzi z najmłodszym synem Dagurem w małżeński związek i rodzi z niego dwoje dzieci *Sola* i *Maanę*, lub słońce i księżyc. Tak tedy i u Normandów noc jest, jeżeli nie bogów, to przynajmniéj mocy bożych rodzicą. Matka Notta jeździ na ogierze *Grymfarym.*

Notus, a, *lm.* **y,** *m.* wiatr południowy.

Nowacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) *praw.* zmiana zobowiązania na inne, tak że piérwsze ginie; jeżeli się nie zmienia zobowiązanie, ale się zmienia osoba dłużnika, nazywa się *expromissja*; jeżeli zmiana następuje w osobie wierzyciela, nazywa się *delegacja.*

Nowak, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) nieoswojony z jaką nauką lub rzemiosłem, niewprawny w nich; nowicjusz, nowouk. *Lepszy żołnierz w potrzebach bywały niż nowak.* 2) = co się piérwszy ze swego rodu, plemienia, domu na całe nowe stanowisko wzniosł; dorobkowicz, parwenjusz. 3) = nowych rzeczy wynalazca, nowator. 4) = *prze.* rekrut.

Nowalja, ji, *lm.* **je,** *ż. zdr.* **Nowalijka, i,** *lm.* **i,** *ż.* co się piérwszy raz w roku zażywać zdarza, nowość. *Dano kurczęta z sałatą piérwszego marca, jako nowalję.*

Nowator, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) nowości wprowadzający. 2) = nowych rzeczy wynalazca. 3) = lubiący nowości, odmiany.

Nowatorka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) nowości wprowadzająca. 2) = wynalazczyni nowych rzeczy. 2) = lubiąca nowe rzeczy, odmiany.

Nowatorstwo, a, *blm. n.* 1) wprowadzanie nowości.

2) = zmienność, niestałość chęci, upodobania. 3) = *zb. nieuż.* nowatorowie.

Nowela, i, *lm.* **e,** *ż.* (z fran.) 1) nowina, nowe wiadomostki. 2) = powiastka miłośna, opowiadanie z dziejów serca.

Nowelist, a, *v.* **Nowelista, y,** *lm.* **ści,** *m.* nowiniarz, lubiący nowości, gazeciarz; nowinki publikujący.

Nowember, bra, *lm.* **bry,** *m.* jedenasty miesiąc w roku, listopad,

Nowenna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dziewięciodniowe nabożeństwo; modlitwy na dziewięć dni. *Nowenna do Ś. Antoniego.*

Nowica, y, *blm. ż.* Rd. *ob. Epakta.*

Nowicjacki, a, ie, *p.* z nowicjatu, tyczący się nowicjatu, należący do niego.

Nowicjat, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *blm* czas próby i nauk w duchownym zakonie, dla usposobienia się na kapłana. 2) = pomieszkanie nowicjuszów, nowicjat odbywających. 3) = *fig.* przysposabianie się do jakiegobądź zawodu, stanu, rzemiosła, powołania. *Uczniowie Pytagorasa musieli odbywać pięcioletni nowicjat.*

Nowicjusz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) odbywający nowicjat. 2) = nowak, nowy; niedoświadczony w nauce lub rzemiośle jakiém, fryc. 3) = nowoprzybyły.

Nowicjuszka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) nowicjat w zakonie odbywająca. 2) = młoda, niedoświadczona dziewczyna. *Jeszcze to nowicjuszka w miłości.*

Nowicki (herb); w polu błękitném trzy osęki, końcami drzewc z sobą na środku połączone, przez co stanowią jakby literę Y; na hełmie trzy strusie pióra z tak samo ułożonemi osękami.

Nowić, ił, i, *scz. nd. nieuż. ob. Odnawiać, Wznawiać.*

Nowieć, ał, eje, *sn. nd. nieuż. ob. Odnawiać się.*

Nowik, a, *lm.* **i,** *m.* (Neotoma), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Szczurowatych*, myszkowatych; gatunki: 1 = *florydański* (N. floridana). 2 = *Drumonda* (N. Drumondii).

Nowina, y, *lm* **y,** *ż.* 1) nowa wieść, nowa wiadomość. *Zła nowina; dobra nowina. Stara nowina. Zbierać nowiny; biegać za nowinami. Bawić się nowinami. Lubić nowiny. Nowiny chodzą, latają, biegają. Poszła, rozeszła się nowina. Udzielić komu nowinę dobrą, złą.* 2) = rzecz nowa, osobliwa, rzadka; rzecz nadzwyczajna, niesłychana, niebywała nigdy; osobliwość. *Nowina na świecie białogłowa dobra. Nie nowina to*; rzecz już bywała. *Nie nowina starym pisarzom mieszać Scytów ze Słowianami.* 3) = pole po raz piérwszy z odłogu, lub po wykarczowaniu uprawione. *Len siany na nowinie najlepiéj się rodzi. Bronować, orać nowinę. ob. Nowizna, Karczunek.* 4) = (herb); ucho od kotła białe, w polu błękitném, obiema końcami do góry, w środku miecz końcem na dół; w hełmie nad koroną noga zbrojna z ostrogą, jakby klęczących na koronie.

Nowiniarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta lubiąca zbierać i roznosić nowiny, plotkarka.

Nowiniarski, a, ie, *p.* 1) od nowiniarza, nowiniarzom właściwy, nowiny ogłaszający. *Plotka, wymysł nowiniarski.* 2) = niepewny, podejrzanéj prawdy. *Wiadomość nowiniarska.* 3) = z gazet wzięty, przez gazety rozgłoszony.

Nowiniarstwo. a, *blm. n.* 1) upodobanie w nowinach, upędzanie się za nowinami; rozsiewanie nowin. 2) = *żart.* powołanie publicysty, gazeciarstwo. 3) = *zb. pg* nowiniarze, plotkarze.

Nowiniarz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) zbierający i rozsiewający nowiny. 2) = *szyd.* gazeciarz, dziennikarz rozsiewający wiadomości podejrzanéj prawdy.

Nowinka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* od *Nowina.*

Nowinkarz. a. *lm.* **e,** *m. posp. ob. Nowiniarz.*

Nowinne, ego, *blm. n.* podarek za dobrą nowinę.

Nowinny, a, e, *p.* 1) od nowiny, tyczący się nowin, nowości. 2) = od nowizny, od pola nowo wyoranego. *Dziesięciny nowinne.*

Nowiuchny, a, e, *v.* **Nowiusieńki,** *v.* **Nowiuteńki,** *v,* **Nowiutki, a, ie,** *p* całkiem nowy, nieużywany, tylko co zrobiony; jak z igły zdjęty.

Nowizna, y, *lm.* **y,** *ż.* rola nowo zorana, na któréj przedtém nic nie siano; właściwie pole, na którém las się znajdował, *ob. Nowina.*

Nowo, *ps.* 1) *nieuż.* nowym sposobem. 2) = staje z niektóremi rzeczownikami, przymiotnikami i przysłówkami zawsze łącznie i ze wszystkiemi prawie imiesłowami łącznie lub rozdzielnie, w znaczeniu: świeżo, niedawno, dopiéro. Rzeczowniki, przymiotniki i przysłówki bez wyrazu *Nowo* nieużywane, lub używane w inném znaczeniu, tu się kładą; inne używane bez niego, tudzież imiesłowy, znajdują się w miejscach właściwych. *Nowoodkryty, ob. Odkryty. Nowopoprawiony, ob Poprawiony*, i t. d. *Na nowo, pał.* znowu, od początku.

Nowobłona, y, *lm.* **y,** *ż. med.* (pseudo membrana), w zakażeniu krwi dławicowém z wysięków zapalnych formują się błony nazwane nowobłonami.

Nowocerkiewny, *v.* **Nowocerkwiany, a, e,** *p. nieuż.* do nowo utworzonéj cerkwi należący, nowowierny.

Nowochrzczeniec, nca. *lm.* **ńcy,** *m.* 1) *ob. Arjanin, Socjanin.* 2) = nowo ochrzczony, *ob. Nowonawrócony.*

Nowochrzceński, a, ie, *p.* arjański, socjański.

Nowochrzczeństwo, a, *blm. n.* 1) arjanizm. 2) = *zb.* Arjanie.

Nowochrzczony, *ob Nowonawrócony.*

Nowocien. tna, tne, *p. ob. Nowotny.*

Nowocina, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) nowość, rzecz nowa. *To nie nowocina*; już to i dawniéj bywało. 2) = urok, powab z nowości; cieszenie się nowością. *Niedawno się pobrali, to jeszcze dla nich nowociny w małżeństwie.*

Nowoczesność, Nowoczesny, *ob. Nowożytność, Nowożytny.*

Nowofundlanczyk, a, *lm.* **i,** *m. zool.* gatunek psa pływającego. *Nowofundlanczyki ciała silnego, rosłego, odziezy długiéj jedwabistéj.*

Nowoksiężyny, żyn, *blp. ż.* 1) piérwsza msza którą odprawia kapłan po wyświęceniu, prymicja. 2) = uczta którą dawano po piérwszéj mszy kapłana.

Nowokwitły, a, e, *p* świeżo rozkwitły.

Nowoletni, a, ie, *p.* w lecie nowy.

Nowomiesięczny. a. e, *p.* od nowiu księżyca; na nowiu będący, nastający.

Nowomodnie, *ps.* wedle świeżéj, podług najnowszéj mody. *Ubierać się nowomodnie.*

Nowomodny, a, e, *p* 1) wedle najnowszéj mody zrobiony. *Strój nowomodny.* 2) = nowéj mody pilnujący się. *Elegantka nowomodna, ob. Modny.*

Nowomyślny, a, e, 1) *p.* świeżo wymyślony; nowy; nowy w pomysłach. 2) = *rz.* stronnik nowego porządku rzeczy, posp. liberalista.

Nowonarodzony, a, e, *p.* 1) niedawno urodzony; niemowlęcy. 2) = *rz.* niemowlę.

Nowonawróceniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *v.* **ńce,** *m.* ten, którego nawrócono na wiarę; nowoochrzczony.

Nowonawrócenia, ej, *lm.* **e,** *ż.* ta, którą nawrócono na wiarę; nowoochrzczona.

Nowonawrócony, a, e, 1) *p.* nowoochrzczony; nawrócony do nowéj wiary. 2) = *rz. ob. Nowonawróceniec.*

Nowopokrzepiony, a, e, *p.* który niedawno, świeżo został pokrzepiony. *Nowopokrzepieni Polacy starli się z nieunużonym jeszcze zastępem.*

Nowopowity, *ob. Nowonarodzony.*

Nowoprzychodnia, ni, *lm.* **ie,** *ż.* która świeżo, niedawno przyszła.

Nowoprzychodzień, nia, *lm.* **ie,** *m. ob. Nowoprzybyły, Przybysz, Przychodzień.*

Noworocznik, a. *lm.* **i,** *m.* tytuł pism perjodycznych raz do roku, z nastaniem nowego wychodzących. *Noworocznik Literacki.*

Noworoczny, a, e, *p.* od nowego roku, z nowego roku; do nowonastałego roku należący. *Plony noworoczne.*

Noworodek, dka, *lm.* **dki,** *m.* 1) nowourodzony, nowonarodzony. 2) = *chem.* nowe ciało z połączenia się innych ciał powstałe.

Noworodny, a, e, *p. ob. Nowonarodzony.*

Noworosły, a, e, *p* 1) świeżo wyrosły. *Na cudzym ogrodzie noworosłą wydeptał kapustę.* 2 = nowonarodzony, ślepy, niemowlęcy. *Dzieci noworosłe. Noworosłe lata dzieci.*

Nowosiedlec, dlca, *lm.* **dlce,** *m.* nowo osiedlony.

Nowosiedliny, dlin, *blp. ż.* 1) nowa osiadłość, nowa osada. 2) = przeniesienie się, przeprowadzenie się do nowego siedliska; objęcie nowego siedliska; instalacja.

3) = uczta, którą wydaje nowy mieszkaniec, z powodu objęcia nowego siedliska.

Nowosielje, a, *blm. n. prow. bl. ob. Nowosiedliny.*

Nowość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) cecha, właściwość tego co jest nowe. *Nowość powszechnie się podoba; nowość bawi.* 2) = rzecz nowa. *To dla mnie nowość. Nowości wprowadzać.* 3) = *w lm.* (u księgarza) dzieło świeżo z pod prassy wyszłe.

Nowota, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) nowina, rzecz nowa. *Atoli osładza przykre te nowoty radość.* 2) = moda nowa.

Nowotku, (z) v. Na nowotku. *v. Za nowotku, ps. prze. ob. Z początku,* pod wyrazem *Początek.*

Nowotnica, y, *lm* **ce,** *ż. zdr.* **Nowotniczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* pilnująca się mody.

Nowotnie, *ps.* sposobem nowym, świeżym, niedawnym; modnie, nowomodnie. *Nowotnie się ubierać. Nowotnie co zrobić. Strój zrobiony nowotnie.*

Nowotnik, a, *lm.* **cy,** *m. zdr.* **Nowotniczek, czka,** *lm.* **owie,** *m.* 1) człowiek nowe rzeczy lubiący, za nowościami goniący. 2) = nowości wynajdujący. 3) = mody pilnujący się, stosujący się do mody. 4) =, *lm* **i,** *m. bot. ob. Gnieźnik* (Neottia), roślina zwana także *Dwulistnikiem.*

Nowotnina, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Nowocina.*

Nowotność, ści, *ż.* 1) *blm.* właściwość tego co jest nowotne; nowość, świeżość czego. 2) = nowomodność, moda. *Płocha nowotność, ubieganie się za obcyzną i pogarda co jest swojego w wyższych stanach, przyjęły cudzoziemskie wyrażenia się i wyrazy.* 3) =, *lm.* **ści,** rzecz, przedmiot nowotny, lub modny.

Nowotny, a, e, *p.* 1) niestary, niedawny, nowego rodzaju; świeżo wynaleziony, utworzony, z nowych czasów. *Srebro nowotne, ob. Nejzilber. Pisarze, autorowie nowotni.* 2) =, *rz. ob. Nowak, Nowicjusz.* 3) = lubiący, chwytający się nowości, nowej mody, zwyczaju pilnujący się.

Nowouk, a, *lm.* **cy,** *m.* nowak, nowicjusz, nowy w czém, niewprawny do czego.

Nowoupieczony, a, e, *p.* 1) *fig.* ten, który niedawno jeszcze stał się kim, otrzymał jaką posadę. *Ruchy nowoupieczonego oficera będą niepewne, niezręczne, albo wymuszone.* 2) = tylko co upieczony.

Nowowiercа, y, *lm.* **y.** *v.* **Nowowiarek, rka,** *lm.* **rki,** *v.* **Nowowiernik, a,** *lm.* **cy,** *m.* człowiek nowéj wiary, sekciarz, heretyk, odszczepieniec.

Nowowiernictwo, a, *blm n. ob Nowowierstwo.*

Nowowiernik, *ob. Nowowierca.*

Nowowierny, a, e, *p.* 1) *ob. Nowonawrócony.* 2) = nowéj wiary, sekciarski, heretycki. 3) = *rz.* który do nowéj wiary należy, heretyk, sekciarz, odszczepieniec.

Nowowierstwo, a, *lm.* **a,** *n.* 1) nowa wiara, odszczepieństwo, sekciarstwo; odstępstwo od dawnéj, staréj wiary. 2) = *zb.* ludzie należący do nowéj wiary; odszczepieńcy, sekciarze, heretycy.

Nowozaciężny, a, e, *p.* 1) nowozaciągnięty, nowo zabrany do wojska. 2) = *rz.* ten, którego zaciągnięto, zabrano do wojska; rektut. *Nowozaciężni sprawili się w tej bitwie jak starzy żołnierze.*

Nowozakonny, a, e, *p.* zakonu nowego, podług nowego zakonu. *Starozakonnéj i nowozakonnéj cerkwi ruskiéj.*

Nowozamężna, ej, *lm.* **e,** *ż.* kobiéta, która świeżo, niedawno za mąż poszła.

Nowożeni, iego, Nowożenia, i, Nowożenik, a, *prze. ob. Nowożeniec*

Nowożeniec, nca, *lm.* **ncy,** *m.* świeżo żonaty, który się nie dawno ożenił. **Nowożeńcy, ów,** *w lm.* mąż i żona niedawnego małżeństwa, którzy tylko co się pobrali.

Nowożeński, a, ie, *p.* od nowożeńców, tyczący się nowożeńców, do nich należący; od nowożeństwa.

Nowożeństwo, a, *blm n.* 1) stan nowożeński; czas nowego małżeństwa. 2) = *zb. nieuż.* nowożeńcy (mąż i żona).

Nowożydowin, a, *lm.* **y,** *m.* którego nowo do wiary żydowskiéj nawrócono.

Nowożytność, ści, *blm. ż.* czasy bliższe nas, czasy nowsze; epoka czasu ze spółczesnością graniczącą.

Nowożytny, a, e, *p.* w nowszych czasach żyjący; z czasów nowszych. *Historja nowożytna. Pisarze nowożytni.*

Nowszy, a, e, *p. st. wyż.* od *Nowy.*

Nowy, a, e, *p.* 1) tylko co zrobiony, całe nieużywany jeszcze. *Nowy kapelusz. Nowe trzewiki. Nowy dom. Nowe sitko na kołku wisi, v. nowe sitko na kołek, a stare pod ławę, przys.* rzecz nowa w większém poszanowaniu; najczęściéj zapominamy dawnych zasług. *Nowa miotła lepiéj zmiata, przys.* co nowsze, to lepsze; nowsze przyjemniejsze chociaż często bywa gorsze. 2) = nowozjawiony, nowonastały, świeży, nie dawniejszy; niedawno utworzony; inny niż co był przed tem, tegoż nazwiska, rodzaju, gatunku. *Owoce nowe. Chleb nowy;* z żyta tegoletniego. *Nowa kasza,* t. j. ze świeżo zżętego żyta. *Wieś nowa, dwór nowy, miasto nowe. Stary zamek i nowy zamek. Nowe prawa. Nowe dzieło. Nowy wynalazek. Nowy przedmiot. Nowe wydanie. Nowe odkrycie. Nowa metoda. Nowy słownik. Nowy rok:* a) następujący po minionym; b) szczególniéj dzień w którym następujący po zeszłym rok się zaczyna, dzień 1 stycznia. *Winszować nowego roku. Podarunek na nowy rok. Nowy świat,* t. j. Ameryka. *Nowy testament;* obejmujący życie i naukę Jezusa Chrystusa. *Nowe pokolenie,* t. j. dorastające, młodzież. 3) = nieznany, po raz pierwszy spotkany. *Nowa twarz. Nowa myśl. Znaczenie nowe. To dla mnie rzecz zupełnie nowa, v. coś zupełnie nowego;* odkrył się mi świat całkiem nowy; *fig.* poznałem wiele rzeczy nowych; wiele nowego widziałem. *Powiedzieć komu co nowego. Dowiedzieć się, usłyszeć co nowego. Coraz nowy;* coraz inny. 4) = niedawnéj daty, niezbyt dawny; w bliższych nas czasach żyjący. *Pisarze nowi, nowocześni, v. nowsi. Czasy nowe, v. nowsze. Człowiek nowy,* t. j. nowéj doby, świeżo do stanu, do godności jakiéj przypuszczony. *Szlachcic nowy.* 5) = niedoświadczony, obcy w czém, nowicjusz, nowak, nowonk; niewytrawiony, nie noszony ptaszek. *Być całkiem nowym w jakiej nauce. Ach! jakie panna nowa na tym świecie, tego nie wiedzieć co ten wyraz „zaręczyny" znaczy?* 5) = *fig.* cale inny, odrodzony, poprawiony, daleko lepszy. *Teraz z niego nowy człowiek. Stać się nowym człowiekiem.* 6) = *grosz;* moneta saska = 3 kop. *v* 6 gr. 7) = *kalendarz, v. nowy styl, ob. Kalendarz Gregorjański, Styl nowy.*

Nozderek, erka, *lm.* **rki,** *m. bot. ob. Nostrzyk.*

Nozdrze, a, *lm.* **a,** *n.* 1) jeden z otworów nosa u ludzi, bydląt, ptastwa. *Nozdrza otwarte, ściśnięte. Nozdrza końskie. Nozdrza niektórych ptaków są prawie niewidzialne.* 2) = *w lm. or. ob. Nozdrzyna.*

Nozdrzenie, a, *blm. n.* użycie środków lekarskich działających na błonę śluzową nosa.

Nozdrzeń, ia, *blm. m. med.* (pulvis errhinus) proszek lekarski służący do zażywania jak tabaka.

Nozdrzyk, *bot. ob. Nostrzyk.*

Nozdrzyna, y, *lm.* **y,** *ż. or.* otwór w ścianie podwałowéj do ściekania wody w ziemi z tyłu jéj gromadzącéj się.

Nozia, i, *lm.* **e,** *ż. piesz.* mała, zgrabna noga, nóżka.

Nozogenja, ji, *blm. ż.* nauka o poczęciu się chorób.

Nozokomjalny, a, e, *p.* (nosocomialis), (z łac.) szpitalny, kliniczny.

Nożątko, a, *lm.* **a,** 1) *piesz. ob. Nozia, Nóżka.* 2) = *żart.* mały nożyk.

Noże, *w lm. ob. Szatkownica.*

Nożeczka, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Nóżka.*

Nożenki, ek, *blp.* **i,** *ż. zdr.* pochwa na nóż, albo nożyczki; futerał od noża, od nożyczek; pokrowiec od nich. *Noża cudzego nie kłaść w swoje nożenki.*

Nożęta, ąt, *w lm. zdr.* nóżki drobne; śliczne nóżki. *Zmarzły mu nożęta. Niemowlę ma drobne nożęta.*

Nożkowy, a, e, *p.* od nożek, z nożek. *Nożkowa lisia szuba.*

Nożna, y, *lm.* **y,** *ż.* pochwa na nóż, futerał, pochwa od szabli. *Rozum w nożnach, a radę w rękach nie w głowie, chomują nasi postowie.*

Nożny, a, e, *p.* do nogi należący, od nogi; nodze właściwy.

Nożodziobe ptaki, stanowią gromadę ptaków *szczudlatych* według Vireja.

Nożowato, *ps.* nakształt noża.

Nożowaty, a, e, *p.* podobny do noża.

Nożownictwo, a, *blm. n.* rzemiosło nożownika; sztuka robienia nożów.

Nożowniczy, a, e, *p.* od nożownika, nożownikowi właściwy.

Nożownik, a, *lm.* **cy,** *m.* fabrykant nożów.

Nożowy, a, e, *p.* od noża, nożowi właściwy.

Nożyca, y, *w lp.* połowa narzędzia, których dwie składają nożyce.

Nożyce, życ, *blp.* 1) i *zdr.* **Nożyczki, czek,** *blp. ż.* narzędzie do strzyżenia. *Nożyce ogrodnicze;* do podstrzygania gałęzi drzew. *Nożyce krawieckie;* do krajania sukna, materji. *Nożyce blacharskie,* do cięcia blachy. *Nożyczkami strzydz włosy; przykrajać materję. Nożyczkami wystrzygać co z papieru. Nożyczki do ocinania paznogci, do haftowania. Nożyczki proste, krzywe. Nożyce barwierskie,* do ostrzygania brody. *Nożyce rakowe,* kleszcze raka. *Stuknij w stół a wnet się nożyce odezwą, przys.* kto się do czego poczuwa, to go i obchodzi; na złodzieju czapka się pali, *v.* gore. 2) = *or.* piasek lub kamienie, ukryte pod wodą; haki, miech.

Nożyconos, a, *lm.* **y,** *m. zool.* (Rhynochops), *ob. Brzytwodziób.*

Nożyk, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* mały nóż, a) *ob. Kozik.* b) = *ob. Scyzoryk.*

Nożyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (od *Nóż*), nędzny, zepsuty nóż. 2) = (od *Noga*), nędzna, wymizerowana noga.

Nożysko, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* 1) (od *Nóż*), ogromny, niezgrabny, grubéj roboty nóż. 2) = (od *Noga*), ogromna, niezgrabna, szkaradna noga.

Nócenie, *v.* **Nucenie, a,** *n* 1) *blm.* nie głośne śpiewanie; śpiewanie pół głosem przyśpiewywanie; śpiewanie ptastwa. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż.* pieśń, śpiew.

Nócić, *v.* **Nucić, ił, i,** *scz. nd.* 1) śpiewać półgłosem, przyśpiewywać; śpiewać, szczebiotać, wywodzić trele, (o ptastwie). 2) = *fig.* wierszem co opisywać.

Nóg, *ar. ob. Orłolew.*

Nór, *ob. Nur.*

Nóta, *v.* **Nuta, y,** *lm.* **y,** *ż. muz.* 1) znak muzyczny pisany, przedstawiający pewien dźwięk, ton. *Nóta cała, pół nóta. Nóty raz wiązane, dwa razy wiązane.* **Nóty,** *w lm.* zeszyty zawierające w sobie kompozycje muzyczne: książki z których się gra; pisma muzyczne. *Grać z nót. Połóż nóty na pulpicie.* 2) = sposób śpiewania jakiéj pieśni; śpiew, ton, melodja. *Śpiewać na znaną nótę. Dorobić nótę do piosnki.*

Nótowy, a, e, *p.* od nut, do pisania nut. *Papier nótowy.*

Nów', owiu, *lm.* **owie,** *m.* początkowa kwadra księżyca, w któréj świntło jego zaczyna być widzialne w kształcie sierpa. *Początek, koniec nowiu. Na nowiu. Po nowiu następuje pierwsza kwadra.*

Nówszość, ści, *blm. ż.* cecha, charakter tego co jest nowsze.

Nóż, ożа, *lm.* **ożе,** *m.* narzędzie do krajania. *Nóż stołowy. Nóż kucharski. Nóż ogrodniczy. Nóż składany. Nóż kieszonkowy. Nóż śpiczasty, prosty, zakrzywiony. Nóż Potta, chir.* nożyk wąski z tępym jak główka szpilki końcem, przeznaczony do cięcia miejsc dla oka niedostępnych. *Koniec noża. Weź sobie na koniec noża. Ostrze noża. Tylec noża. Trzonek noża. Krajać, skrobać co nożem. Ostrzyć nóż. Nóż tępy. Stępić, wyszczerbić nóż. Nóż choć do Paryża na nim jechać;* zupełnie tępy. *Nóż jak brzytwa;* ostry, choć gol się nim. *Łyżka, nóż i grabki, ob. Sztuccé. Chwytać się do noża; porwać się za nóż; grozić komu nożem. Iść do kogo z nożem; w gniewie chcieć kogo skaleczyć, lub przebić nożem. Iść z kim na nóże, fig.* strasznie się z kim nienawidzieć; zajadle z kim waśnić się, kłócić się; żyć w niezgodzie. *Jakby mu nóż w serce wraził;* okropnie go przeraził. *Jak nożem po gardle;* boleśnie, przeraźliwie. *Nie igraj, v. ostróżnie z nożem, bo się nim skaleczysz, przys.* nie narażaj się zuchwale na niebezpieczeństwo; nie ufaj sobie zbyteczne. *Sam się swoim nożem okaleczył, przys.* sam sobie winien; sam sprawcą jest swego nieszczęścia. 2) = *w lm.* narzędzie do szatkowania kapusty, *ob. Szatkownica.*

Nóżka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Noga*); **Nóżeczka, i,** *lm.* **i,** (*zdr.* od *Nóżka*). 1) mała noga, śliczna, zgrabna noga. *Całować komu nóżki, fig.* najuprzejmiéj, najpokorniéj komu się kłaniać. *Chodzić do kogo na cieple nóżki;* umizgać się, chodzić do kogo na miłostki. 2) = pęd winnego krzewu do czterech lub sześciu oczek skrócony.

Nu, Nuże, A nuże, *w.* wyraża: 1) a) zachęcenie, dalej, dalejże. *Nuże bracia, dalej do roboty.* b) rozkaz. *Nu, ruszaj stąd!* c) wykrzyknięcie przy poganianiu koni zaprzężonych; ruszaj! *Nu! wio! dalej!* 2) = groźbę. *Nu, nu! dam ja tobie.*

Nucenie, *ob. Nócenie.*

Nucić, 1) *ob. Nócić.* 2) = *prze. ob. Nęcić.*

Nud, a, *blm. m. mit.* celtycki Delwr, syn Senylta, a Donwy postaci wtóréj, *bóg mgła.* Stoi w pokrewieństwie z Gwendolejem i odnosi się do najgłębszych tajemnic. Syn jego *Drywon.*

Nuda, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) przykre uczucie z niezadowolenia umysłu lub serca, z bezczynności, z niepojętych żądz, lub z osłabienia doświadczone *Jakież nudy! Co za nudy! Śmiertelne nudy Myślałem, że umrę z nudy. Nie wie, co robić z nudy.* 2) = ckliwość, nudzenie ze stanu zdrowia. *Często doświadczam pod tyżeczką nudów.*

Nudle, i, *blp.* (z niem.) pewien rodzaj potrawy; makaron.

Nudnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobiéta nudna, drugich nudząca.

Nudnie, *ps.* sposobem nudzącym, niewesoło, nieprzyjemnie *Nudnie dzień spędzić. Nudnie się bawić. Pisać, opowiadać co nudnie, ob. Nudno.*

Nudnieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) stawać się nudnym, nudzącym, smutnym, posępnym, *ob. dk Znudnieć.* 2) = *prze.* z sił opadać, niekrzepnąć, niknąć.

Nudnik, a, *lm* **cy,** *m.* człowiek nudny, drugich nudzący, ciemięga.

Nudno, *ps.* 1) ckliwo, niedobrze, przykro. *Nudno mi się robi.* 2) = niewesoło, niezabawnie. *Jakże mi tam nudno było! Nudno mi tu.*

Nudność, ści, 1) *blm. ż.* a) posępność, ponurość. b) nuda, ckliwość serca, przykrość na sercu. *Doświadczać często nudności.* 2) =, *lm.* **ści,** *ż. nieuż.* to co nudne, przykre, nudy sprawiające. 3) = (nausea), *med.* porywanie na womit.

Nudny, a, e, *p.* 1) smutny, posępny, ponury. *Pokój, mieszkanie nudne Twarz nudna.* 2) = doświadczający nudów, podległy nudom, sam w sobie nudny. *Taki nudny, że się niczém nie dał rozerwać.* 3) = nudzący kogo. *Co to za nudny człowiek, trudno z nim przebyć godzinę! Nudny pisarz. Nudna książka.* 3) = niesmaczny, ckliwy. *Nudne jedzenie, picie, potrawy*

Nudota, y, *lm.* **y,** *ż.* długie, ustawiczne, nieprzerwane nudzenie, nudność; wielka nuda.

Nudzenie, a, *blm. n.* 1) czynność, przez którą nudzimy kogo, lub sami nudów doświadczamy. 2) = porywanie na womit.

Nudziarka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobiéta nudna, drugich nudząca. *Jakaż nieznośna nudziarka!*

Nudziarski, a, ie, *p.* od nudziarza lub nudziarstwa, im właściwy.

Nudziarstwo, a, *blm. n.* 1) właściwość, cecha tego co jest nudném; zbytność czego aż do znudzenia. *Mają talig wielomówstwa aż do nudziarstwa.* 2) = *sb. nieuż.* nudziarze.

Nudziarz, a, *lm.* **e, m** człowiek drugich nudzący. *Nie mogę się pozbyć tego nudziarza.*

Nudzić, ił, i, *scz.* 1) *nd.* sprawiać komu nudy, przykrość. *Jakie ten człowiek mię nudzi. Już mię to nudzić zaczyna, ob. dk. Unudzić, Znudzić.* 2) = *nieos.* doświadczać ckliwości, nudności; mieć usposobienie do womitowania. *Nudzi mię. Nudziło mię.* 3) = *sn.* lep. = **się,** *scz.* doświadczać nudów, cierpieć nudy. *Nudzić sobie. Nudzić sobą. Nudzi nie widząc ukochanéj żony. On nudzi w domu. Nudzi czytając książkę. Nudzić się, jest to czuć jakowąś czczość umysłu, nie wiedzącego co czynić, szukającego zabawy, a nie mogącego jej znaleść, odnajdującego się do rozmaitych, a nie znajdującego w nich smaku; zostającego na koniec w stanie opuszczenia, troskliwości, trwogi, pragnienia i obmierzenia.*

Nudzieć, ał, eje, *sn. nd.* upadać na siłach moralnych, *ob. Nudnieć.*

Nudzisz, *nieuż. ob. Nudziarz.*

Nugat, u, *lm.* **y,** *m. kuch.* gatunek ciasta migdałowego.

Nukacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten, który nuka na kogo; nalegacz, poganiacz.

Nukać, ał, a, *scz. v. n. nd. kogo, v. na kogo;* powtarzać nu! zachęcając, poganiając lub przynaglając, wołać nu! *Ciągle go, v. na niego nukać potrzeba.*

Nukanie, a, *lm.* **a,** *n.* wykrzykiwanie nu! naleganie,

poganianie, przynaglanie. *Nukaniem tylko można coś z niego zrobić.*

Nul, *nieod.* (z łac.) nic, zero.

Nułajdymas, **u**, *blm. m. mit.* litewska uroczystość pogańska, polegająca na tém, iż modlono się głośno do Dewy *Ragutenapaty*, stawiano później beczułkę pełną cieńkuszu na stole i napełniano z niéj dzban, który brał do rąk gospodarz, wypijał, a nalawszy go znowu, podawał najstarszemu gościowi, ażeby ten uczynił to samo, a pił do innego gościa.

Num, **u**, *lm.* **y**, *m. v.* **Numa**, **y**, *lm.* **y**, *ż. prow.* (na Żmudzi) chata wieśniacza. *Najzamożniejsza chata litewska, czyli tak zwana numa, była tylko dorywczą budą pasterską.*

Numejas, **a**, *blm. m. mit.* brat Komy, Datona i Siemjego, Dewajtas litewski, jest duch gościnności, lub bożek przychodniów. Od niego domy zajezdne zwały się *Numejonami.*

Numejon, **u**, *lm.* **y**, *m.* dom zajezdny na pogańskiéj Litwie, stojący pod opieką bożka Numejasa i od niego nazwany. Gość był w nim święty, zbrodniarz nawet najdował bezpieczny przytułek. Kto się go tknął, obrażał Dewajtasa.

Numer, **u**, *lm.* **y**, *v.* **a**, *m.* 1) liczba dla wskazania kolei, porządku i miejsca rzeczy, do któréj należy, śród wielu innych tego rodzaju. *Numer domu. Mieszkanie pod numerem takim. Świadectwo za numerem takim.* 2) = rzecz oznaczona liczbą porządkową. *Niedostaje mi kilku numerów dziennika*, t. j. arkuszy, sposzytów.

Numeracja, **ji**, *lm.* **je**. *ż.* (z łac.) 1) *ob. Liczba.* 2) = *ob. Liczenie.* 3) = w ogólném biurze jakichkolwiek władz rządowych, oddział gdzie się kładą porządkowe numera na papierach. *Pracować w numeracji biletów bankowych.*

Numeralny, *ob. Liczebny.*

Numerja, **ji**, *blm. ż. mit.* bogini arytmetyki.

Numerować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* liczbami porządkiem oznaczać. *han.* a) paki, towary tejże natury, ale odmiennego gatunku i t. p. bieżącemi numerami oznaczać. b) oznaczać ceny towarów właściwemi znakami lub literami, których znaczenie wiadome tylko przedającemu.

Numerowanie, **a**, *blm. n.* oznaczanie liczbami porządkiem.

Numerowany, **a**, **e**, *im.* numerami oznaczony.

Numeryczny, **a**, **e**, *p.* opatrzony numerem.

Numizmat, **u**, *lm* **y**, *v.* **a**, *m.* starożytny pieniądz, pieniądz który wyszedł z obiegu; w ogólności każdy pieniądz lub medal w stosunku do nauki o monetach, zwanéj numizmatyką.

Numizmatyczny, **a**, **e**, *p.* do numizmatyki należący, od numizmatyki.

Numizmatyka, **i**, *ż.* 1) *blm.* nauka o starożytnych pieniądzach; opis monet, medalów: znajomość starożytnych pieniędzy. 2) =, *lm.* **i**, traktat, książka o téj nauce.

Nummulit, **a**, *lm.* **y**, *m. zool.* gatunek kopalny zwierząt miękkiwych, z gromady *Głowoptawów*, łodzików.

Nuncjatura, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) władza nuncjusza papiesskiego. 2) = godność jego. 3) = pomieszkanie jego.

Nuncjaturski, **a**, **ie**, *p.* od nuncjatury.

Nuncjusz, **a**, *lm.* **e**, *m.* duchowny poseł papieski. *Nuncjusz papieski we Francji. Nuncjusz apostolski*

Nuncjuszowski, **a**, **ie**, *p.* od nuncjusza, do nuncjusza należący.

Nundyna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* targ publiczny w Rzymie co dni 9.

Nur, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) (Colymbus, *v.* Eudites), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich*; gatunki jego: 1 = *lodowiec* (C. glacialis) 2 = *czarnoszyi* (C. arcticus). 3 = *rdzawogardlasty* (C. septentrionalis). 2) = *mit.* celtycki olbrzym, znaczący kacerski zbiór druidzki. Mówią często o nim: Nur i synowie jego. 3) = *ob Nurek.*

Nura, *ob. Nora.*

Nurcik, *ob. Nurt.*

Nurek, **rka**, *m.* 1) *lm.* **owie**, człowiek który nurkiem i w głębi wody zanurzony czas jakiś przebywać może. *Nurek spuścił się na dno morskie dla zbierania pereł.* 2) = *lm.* **owie**, *prze.* człowiek ponury. 3) =, *lm.* **owie**, *v.* **rki**, *prze. ob Nowochrzeniec, Heretyk, Arjanin.* 4) =, *lm.* **rki**, *zool.* ptak, *ob. Nur.* 5) = *blm.* zanurzenie się do wody. *Pływać nurkiem. Dać nurka, wł.* zanurzyć się; *fig.* zniknąć, zemknąć, odejść cichaczem.

Nurka, **i**, *lm.* **i**, *ż. myś.* nazwa dzikiéj kaczki.

Nurkiem, *ps.* 1) *ob. Nurek.* 2) = ponuro. *Nurkiem patrzéć*; oczy w dół ponurzając.

Nurkować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* zanurzając się, na dno się spuszczać.

Nurkowato, *ps. prze.* posępnie, ponuro.

Nurkowaty, **a**, **e**, *p prze.* posępny, ponury.

Nurkowski, **a**, **ie**, *p.* do nurka należący, nurkowi właściwy.

Nurkowy, **a**, **e**, *p.* do nurkowania, od nurkowania. *Dzwon nurkowy.*

Nurnik (Uria), *ob. Nurzyk.*

Nurogęś, **si**, *lm.* **si**, *ż. zool. ob. Tracz.*

Nurowaty, *ob. Nurkowaty.*

Nurt, **u**, *lm.* **y**, *zdr.* **Nurcik**, **u**, *lm.* **i**, *m.* 1) prąd wody, pęd wody; największa głębokość rzeki. *Rzeka płynie nurtem bystrym.* 2) = koryto, łoże, ciek rzeki. *Główny nurt rzeki.* 3) = *w lm.* fale, bałwany. *Nurty Wisły.* 4) = *chir.* fistuła.

Nurta, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* głąb', głębinia; przepaść, miejsce zapadłe.

Nurtawy, **a**, **e**, *p.* nieco nurtów, słabe nurty mający.

Nurtnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. zool.* 1) (Spheniscus), ptak z rzędu płetwonogich, nurzających się (Virej). 2) = (Naucoris), owad skrzydlaty, należący do gromady *Pluskowcatych*, czołodziobnych, wodnych.

Nurtobystry, **a**, **e**, *p.* bystrego nurtu. *Rzeka nurtobystra.*

Nurtować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) przedzierać się do głębi, wskroś przenikać. *Rany nurtujące ciało.* 2) = *fig.* zgłębiać, dośledzać, przenikać.

Nurtowanie, **a**, *blm. n.* 1) ruszanie się będąc pogrążonym w płynie; przenikanie go. 2) = *fig.* zgłębianie, śledzenie czego pilne, badawcze.

Nurtowaty, **a**, **e**, *p.* 1) wiele nurtów, prądów mający. 2) = *chir.* fistułę tworzący.

Nurtowy, **a**, **e**, *p.* do nurtu należący, od nurtu.

Nury, *ob. Nurowaty, Ponury.*

Nurzać, **ał**, **a**, *v* **Nurzyć**, **ył**, **y**, *scz. nd.* 1) *co*; w płynie pogrążać. 2) = *fig. kogo*; wpychać, wtrącać, *ob. Ponurzać, Zanurzać.* = **się**, *zlz.* 1) pogrążać się w wodzie. *Kaczka lubi często nurzać się. Gęś pływając nurza się.* 2) = *fig.* mieć podostatkiem czego, obfitować w co, zbytkować w czém. *Nurzać się w rozkoszach, w rozpuście. Nurzać się we krwi czyjéj*, t. j. rozlewać ją, nie szczędzić jéj.

Nurzające się ptaki, stanowią gromadę ptaków płetwonogich wedł. Vieja.

Nurzanie, **a**, *blm. n.* czynność, przez którą co zanurzamy, pogrążamy w płynie; *fig.* czynność wtrącania kogo w jaki stan. *ob. Ponurzanie, Zanurzanie.* = **się**, *zmk.* pogrążanie się i nurtowanie, *wł.* i *fig*

Nurzanieo, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m. bot.* 1) (Vallisneria), roślina. 2) = *ob. Czerwień błotna.*

Nurzec, **rca**, *lm.* **rce**, *m.* (Puffinus), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich*, rodzaju *Petrelów*; gatunki jego: 1 = *śniady* (Procellaria aequinoctialis). 2 = *popielaty* (P. Puffinus). 3 = *zielonodzioby* (Puffinus major). 4 = *szczupłodzioby* (P. tenuirostris). 5 = *pstrogłowy* (P. leucomelas). 6 = *modrodziób* (P. obscurus). 7 = *Manks'a* (P. Anglorum).

Nurzybób, **obu**, *lm.* **oby**, *m. bot. ob. Bób wodny.*

Nurzyk, *v.* **Nurnik**, *v.* **Nużyk**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Uria), *zool.* ptak z rzędu *Płetwonogich;* gatunki jego: 1 = *podbielaty* (U. Troile). 2 = *okularowy* (U. Ringvia). 3 = *grubodzioby* (U. Brunnichii). 4 = *białoskrzydły* (U. grylle). 5 = *Mandt'a* (U. Mandtsii). 6 = *czarny* (U. Carbo). 7 = *pręgowany* (U. marmorata). 8 = *drobny* (U. Alle). 9 = *czubaty* (U. Wumizusume)

Nurzypląs, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Harrisonia), roślina z rzędu *mchów golężystych*, o szczecinie międzylistnéj; gatunek: = *wodny* (H. aquatica). łodygi ma długie, niek. ćwierć-łokciowe, unoszące się w wodzie, ciemno-zielone; listki całe w jednę stronę schylone, szypułki czerwonawe; rośnie w wodzie płynącéj, na kamieniach i drzewie.

Nusf, **u**, *lm.* **y**, *m.* moneta: 1) nowy pieniądz turecki (10 piastrów) = 65 kop. = 1 zł. 10 gr. 2) = złoty pieniądz w Maroko = 65,125 kop. = 1 zł. 10,25 gr.

Nusflik, **a**, *lm.* **i**, *m.* złoty pieniądz turecki na 50 piastrów = 3 rub. 25 kop. = 21 zł. 20 gr.

Nuta, *ob. Nóta.*

Nutacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. as.* kołysanie się osi ziemskiéj, przez co stała pochyłość téj osi do płaszczyzny ekliptyki podlega małym odmianom; *nutacja* pochodzi od powolnego biegu bieguna świata około swego średniego położenia; period tego biegu trwa lat 18.

Nuż, 1) *ps.* oto, wnet, natychmiast, i oto. *Nuż w płacz, nuż w śmiech.* 2) = *v.* **A nuż**, *sp.* a jeśli, a może, dajmy że. *Nuż inaczéj się stanie. A nuż nie da? A nuż nie przyjdzie?* 3) = *sp. nieuż.* tém bardziéj, cóż dopiéro. *Nie mogli imienia cnoty znieść, nuż pokory. ob. Nu.*

Nuża, *v.* **Nużda**, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze. ob. Znużenie.*

Nużący, **a**, **e**, *im.* od *Nużyć*; mordujący, wycieczający.

Nuże, *ob. Nu.*

Nużenie, **a**, *blm. n.* mordowanie, osłabianie, wycieńczanie.

Nużnieć, **ał**, **eje**, *sn. nd. prze.* nudnieć, z sił spadać, marnieć, niknąć.

Nużny, **a**, **e**, *p. prze.* 1) *ob. Nużący.* 2) = *ob. Znużony.*

Nużyć, **ył**, **y**, *scz. nd. kogo*; mordować, wycieńczać, osłabiać, *ob. dk. Znużyć.*

Nużyk, *ob. Nurzyk.*

Nyc, **ył**, **yje**, *sn. nd. prow.* z tęsknoty, troski, niszczéć; więdnąć.

Nygus, **a**, *lm.* **y**, *m.* leniwiec, niedbalec.

Nyguska, **i**, *lm.* **i**, *ż.* stanik kobiécy zastępujący sznurówkę.

Nyja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. mit.* pewne bóstwo piekielne.

Nyktalopja, **ji**, *blp. ż. med.* (z grec.) nocna ślepota, gdy chory widzi tylko przy świetle słonecznem, o zmroku zaś i w nocy, choćby przy świetle księżyca, pozbawionym jest wzroku.

Nyktografja, **ji**, *blm. ż.* (z grec.) sztuka pisania w ciemności.

Nynać, *prow. ob. Lulać.*

Nynie, *prze. ob. Ninie, Teraz.*

Nyrka, *ob. Nérka.*

Nyrko, **i**, *blm. m. mit.* fiński bożek polowania na wiewiórki, z których robiono kosztowne futra.

Nystagmus, *nieod. m. med.* spazmatyczne drganie oczu.

O.

O, nazwa szesnastéj głoski abecadła polskiego, a piątéj w rzędzie samogłosek. Bywa dwojakie: jedno *niekréskowane*, czyli otwarte (*o*), tegoż samego brzmienia co i w języku łacińskim, np. *oko*; drugie kréskowane, czyli ściśnione (*ó*), wymawia się jak *u*, np. *król, mój.* **O** ściśnione (*ó*) nie zaczyna, ani też kończy żadnego wyrazu; w środku wyrazów oba się używają. Samogłoska *o* ma zwykle ściśnione brzmienie, t j kréskuje się w następnych razach: 1) gdy wzgłosce spływa na współgłoskę słabą, lub płynną nie nosową, albo też na dwie razem, z których pierwsza słaba, druga płynna nie nosowa, kończące wyraz, np. *grób, ród, pokój, ból, dół, otwór, ołów', mróz, stróż, mógł, wiózł*, i t. p. prócz następnych wyjątków: a) w wyrazach: *od, pod, dob, dzięcioł, gruczoł, kwiczoł, mozoł, pachoł, sokoł, gęsior, jawor, jezior, kaczor, piskorz, por, sikor, węgorz, żywioł.* b) również jéj niekréskują w wyrazach obcych: *aktor, fawor, honor, rektor*, i t. p. c) współgłoska *ż* nie ściśnia także samogłoski *o*, gdy jest przyrostkiem: np. *toż, takoż*, i t. p. 2) samogłoska *o*, przyjmuje ściśnione brzmienie, przed temiż współgłoskami, w środku wyrazów, utworzonych z przyp. 2go mianowicie kończących się na *ka, ko*, jak np. *główka, szkółka, kłódka, słówko, ziółko, kółko, duchówka. Żydówka, mrówka, rozwódka, złotówka*, i t. p. 3) w wyrazach *pół, ów, bój, dwój, trój, czwór*, samogłoska *o* zachowuje ściśnione brzmienie, gdy spływa na współgłoskę ją ścieśniającą: *półtora, spółka, naówczas, zbójca, dwójka, trójca, trójkąt, poczwórny;* lecz się nie kréskuje, gdy się odłącza od spółgłoski brzmienie jéj ścieśniającéj: *połowa, społem, społeczeństwo, dwojako, podwoje, czworaki*, i t. p. 4) nadto *o* kréskuje się zwyczajnie w następnych wyrazach i w wielu od nich pochodnich: *dowództwo, dwóch, główny, góra, Jakób, Józef, kłóć, kłócić, król, krótki, który, młócić, mnóstwo, mówić, mózg, ochędóstwo, ogół, pióro, płótno, podróż, pójść, półki, póty, powróz, późny, próć, próchno, prócz, prószyć, próżny, robótka, równy, róża, rózga, różny, skóra, sobótka, drót, stróż, szczegół, ogół, tchórz, tłómok, tłómacz, ubóstwo, włókno, województwo, wójt, wróbel, wrócić, wróżyć, wskórać, wskróś, wtóry, żółć, żółty, żóraw' źródło*; w przymiotnikach liczbowych: *szósty, siódmy. ósmy*, i t. d.

O, skrócenie znaczy: 1) ojciec, ksiądz; *w lm.* **OO.** ojcowie. *Kazanie O. Aleksandra. Kollegium OO. Jezuitów.* 2) = w tytułowaniu zamiast: *oświecony, J. O. Książe.* 3) = **O. P. D.** zamiast: *Obojga prawa doktor.* 4) = **fil.* znaczy w loice szczególne niepozwalanie, podług prawa: Asserit *J*, negat *O*, sed particulariter ambo. *J* brzmi: *pozwalam, O niepozwalam*, obadwa szczególnie. Zdaniem *O* jest np. takie: Niektórzy ludzie nie są źli. 5) = *chem.* jest znakiem kwasorodu (oxigenium .

O! *w.* 1) wyraża rozmaite wzruszenia serca, jako to: a) zadziwienie: *O! co za śliczna postać! O jak miłe spotkanie!* b) boleść: *O nieszczęśliwi!* c) wezwanie: *O mój Boże!* d) pogardę: *O! nikczemnik!* 2) = podwojone jest wykrzyknikiem: a) silnéj woli, mocnego postanowienia; niezgadzania się, szyderstwa, pogróżki, i t. p. *O, o! na to niepozwolę. O, o! tego za nadto! O, o! poczekajno! przytrę ja tobie rogów. O, o! jaki mądry! ob. Oho.* 3) = ciągle powtarzane z przestankami jest odgłosem jęku cierpiącego bole fizyczne; stękanie chorego.

O, *pmk.* rządzi przyp. 4 i 7, A) z przyp. 1, wskazuje: 1) że wyraz do którego się odnosi jest bierném narzędziem działania jakiego przedmiotu; na, około, do. *Zbić nogę o kamień. Trącić ręką o stół. O pień zaczepił koło. Uderzyć głową o ścianę. Rzucić co o ziemię. Okręt rozbił się o skały. Oprzeć co o ścianę. Zawadzić o próg. Wszystkie ich usiłowania rozbiły się o tę nieprzewidzianą przeszkodę. Bić kamień o kamień.* 2) = wyraża: odległość, położenie, stosunek rzeczy lub osoby względem innéj; ilość; kładzie się w znaczeniu: tu, tuż, blisko, podle, o podal, omal, za, do, więcéj. *Mieszka o mil kilka. O wiorstę stąd. Stał o dziesięć kroków od nas. O włos go nie zabił. O mało co nie zginął, ob. Omal. Spóźnić się o kwadrans czasu. O dwa dni drogi. O łokieć większy. O trzy razy dalsza droga. Ma w tym roku dochodu więcéj o tysiąc złotych. Być z kim o ścianę;* sąsiadować w jednym domu. *Mieszkać z kim o granicę.* t j. graniczyć z kim. *Być komu przyjacielem o milę dalekim;* t. j. nie pragnąć czyjéj przyjaźni. *Dotykać o granicę czyjego majątku. Ocierać się o czyje boki, fig.* być blisko, sąsiadować z kim. = w wyrażeniach *prze.* prawie, około tyla a tyla, w takim a takim czasie, miejscu. *Było na ten czas społu osób o sto i o dwadzieścia. Było na tym sejmie o cztery tysięcy księży. Światopełk z Chełmińskiéj ziemi wywiódł o cztery tysiące ludzi. O piętnaście razy było tego. Nie o jeden raz co dawać komu*, t. j. nie razem. *Żołnierz o jeden wieczor przepiwszy, rabować musi.* 3) = dla, za, z przyczyny. *Obwiniać kogo o zdradę, o kłamstwo. Niemasz o co się tu gniewać. Walczyć o swobodę. Obawiać się o kogo, o co. O najmniejszą rzecz się gniewa. Gniewać się o nic. Pojedynkować o dziecinstwo. Wadzić się z kim o swą należność. Polajano mię o to, iem się spóźnił. Wiesz spór o granicę. O dobry cię uczynek nie kamienujemy, ale o kacerstwo. Nie o to cię bito. Wadzić się o garść mąki, a o dwie popiołu; fig.* t. j. wadzić się za fra-

szkę. = *prze. Cesarz od Papieża był kłąt o kacerstwo, o rozerwanie małżeństwa, o świętokradztwo. O jednę sarnę, abo niedźwiedzia, ktoby zabił, jardłem karał Mieczysław, jakoż i wielu ich o to potracił. Otto dał zabić jednego grabiego o żonę. Zawżdy z wielką uczciwością i sławą bywało, o ojczyznę swą umrzeć.* 4)= przy wyrazach oznaczających próżnę, chęć, życzenie, żądanie, jak np. *prosić o co, dbać o co, stać o co, starać się o co.* zastępuje rząd przyp. 2go: *kogo, czego. Upominać się o krzywdę. Prosić o głos. Wołać o zemstę do Boga. Chodzi nam o sprawiedliwość. O kogo tu idzie? czego chcecie. O niego tu idzie, fig.* jego się to dotyczy. *Nie o mnie tu chodzi; więc o kogo? Tu idzie o twój honor, a o moje życie. Dbać o cudzą i własną sławę. Traktować o pokój. Nie prosił mię o nic. Być z przychylnością o dobro bliźnich. W więzieniu siedział o gardle i o wszystkę majętność swoję; prze.* t. j. skazany na utratę życia i majątku: prawo żądało życia i majątku. 5) = używa się dla dopełnienia rządu słów czynnych, dla zastąpienia rządu słów nijakich, użytych jako czynne, w wielu wyrażeniach mowy polskiéj. *Posądzić kogo o co. Przyprawić kogo o śmierć, o szkodę. Trudno teraz o sprawiedliwość. U niego nie trudno o gniew U niéj o łzy łatwo. Przywieść kogo o co; przyprowadzić o co. Iść w zakład, v. zakładać się o co. O co idziesz? v. O co?* (w zakład). = *prze. Przyjść o co;* nabawić się czego, wpaść wjaką biedę *Bolesław łysy o ścisłość, o niedostatek, o mierzięczkę ludzi swych, nawet o zaście w głowę przyszedłszy, tułając błąkał się. Przyjście o rozum,* t. j. odejście od rozumu B) = z przypadkiem 7. wyraża: 1) uwzględnienie, styczność, związek, odnoszenie się, obejmowanie, zawarcie czego. *Mówić, pisać, traktować o czém. Wyrokować, stanowić o czém. O czém myślisz? Co o tém myślisz? Powinieneś z nim o tém się poradzić. Muszę z nim o tém rozmówić się. Nie powiadaj o tém nikomu. O czém chcesz wiedzieć? Ani znać, ani wiedzieć niechcę o nikim. Dobrze jest o wszystkiém wiedzieć. Masz o tém wiedzieć. Dowiedzieć się o kim. Za późno już się dowiedziałem o tém. Na sejmie postanowiono o tém. Stanowić o czyim losie. Pisać o filozofji. Traktat o malarstwie. Uwagi o śmierci niechybnej. O prawdzie, o prostocie, o rzetelności,* (tytuł książki, *v.* rozdziału). 2) = wskazuje: czas, porę, miejsce. *O świtaniu, o południu. O wschodzie i o zachodzie słońca.* = *prze. Sejm powinien być o ś. Michale.* t. j. około ś. Michała. *O piątku, o środzie przyjdę,* t. j. około. 3) = ma znaczenie: z czém; że przedmiot jest czém opatrzony. *Wóz o dwóch kołach. Zamek o czterech wieżach. Kryształ o sześciu ścianach. Dom o trzech piętrach. Owad o sześciu nogach.* 4) = znaczy też: ograniczają się tém, przestając na tém, cierpiąc to, używając tego. *Żyć o chlebie i wodzie. O trzech złotych puścić się w podróż. O swéj mocy iść, o swéj mocy stać. O głodzie i chłodzie pędzić życie. O żebranym chlebie. O cudzéj strawie, o cudzym koszcie. O kiju chodzić.* = *prze. v,* zn, poza. *Żyć o czém,* zam. *żyć z czego. Żyć o jednéj żonie,* t. j. z jedną żoną, mieć tylko jednę żonę *Lubią sławę śmiałkowie, ale nie o szkodzie,* t. j. nie ze szkodą. *Wnijdźże, a zamknij drzwi o sobie,* t. j. za sobą. *Do miasta ich wpuściwszy, bramę o nich zamknęli,* t. j. za nimi.

O, *v.* **Ob**, nierozdzielnie przed słowami nadaje im znaczenie krążenia czynności na około czego; obejmowania czego ze wszech stron; dokonania jéj całkowitego w pewnym zakresie, stosownie do znaczenia wyrazu z którym się łączy. *Ocinać. v. obcinać. Owijać, v. obwijać. Ocierać, v. obcierać. Obnosić, obdzielać, oznajmiać, obdarzać. Odzierać, obdzierać. Odrzeć, obedrzeć. Oświadczać.* i t. p.

Oannes, a, *blm. m. mit.* chaldejski zbawiciel świata i bóg wcielony. W nim rodzi się niebieski *Marnas.* Przybył od morza Czerwonego do Babilonu, jako ogromna ryba, na dwu nogach ludzkich, wyrastających mu z brzucha. Nauczał ludzi; ogłaszał religijne i polityczne prawa; utwierdzał umiejętności, nauki i sztuki. Jest to egipski Ftas wcielony, lub Hermes trismegistos, który przewędrował do Chaldei.

Oars, y, *lm. y, ż.* mała łódka na Tamizie w Londynie.

Oaza, y, *lm. y, ż.* żyzna i w wodę i roślinność opatrzona niewielka przestrzeń, jakby wysepka śród piaszczystéj niepłodnéj pustyni.

Ob, 1) *pmk.* używa się tylko łącznie ze słowami, zam. *O, Obnosić, Obcinać. Uderzyć ob stół, bł. ob. O.* 2) = łącznie z *przym.* i *pskami*, dawniéj pospolicie i dziś niekiedy się używa dla wyrażenia stop. nieco wyż. *Obrzedni, obrzednio,* t. j. jest nieco rzadszy. *Obwyż, obdal, opodal,* zam. nieco wyżéj, nieco dalej.

Ob. skrócenie, zam. *Obacz.* jest odsyłaczem, wskazówką gdzie szukać objaśnienia dokładniejszego o wyrazie lub rzeczy.

Oba, *m.* **Obie**, *ż.* i *n.* **u**; **Obadwa**, *v.* **Obydwa**, *m.* **Obiedwie**, *v.* **Obydwie**, *ż.* i *n.* **dwóch**; przy rzeczow. ludzkich rodz. *m.* **Obaj**, **Obadwaj**, **Obydwaj**; przy rz. dwóch płci oraz używanych tylko w liczbie mnogiéj, **Oboje**, **ojga**, *imie licz.* jeden i drugi, *v.* jedna i druga. *v.* jedno i drugie; dwaj, *v.* dwa, *v.* dwie razem, pojęcie całości złożonéj z dwóch, różni się tém od *Dwa*, że zawiera i liczbę dwa i myśl, że nie ma więcéj nad dwa w pojęciu, w związku. *Oba domy niewygodne. Obaj książęta przybyli. Obadwaj razem chodzą. Pan N. z żoną oboje dziś byli w kościele. Trzymał się za oba bokl. Kula urwała mu obie ręce. Śpi na obie uszy,* t. j. śpi mocno. *Chwycić się czego obiema rękami,* t. j. pilnie wziąć się do czego. *Rzeczowniki obu rodzajów*, t. j. męskiego i żeńskiego. *Otworzyć oboje drzwi. Przewrócić oboje sań.*

Obaczać, **ał**, **a**, *scz. nd. prze.* oglądać z uwagą; bacznie patrzeć, uważać, rozpatrywać; *fig.* rozważać. *Obaczajmy komu pan na powstanie, a komu na upad. ob. dk. Obaczyć.*

Obaczenie, a, *blm. n.* 1) ujrzenie kogo, widzenie się, spotkanie się z sobą. *Do obaczenia, ob. Zobaczenie.* 2)= przypatrzenie, rozpatrzenie, rozważenie czego. *To potrzebuje obaczenia. Bez obaczenia nic stanowić o tém nie mogę. ob. Zobaczenie.* 3) = *prze.* baczność, uwaga. *Téj nieprawości dopuścił się z nieobaczenia.*

Obacznie, *ps.* roztropnie, uważnie, przezornie, *ob. Bacznie, Opatrznie, Oględnie.*

Obaczność, **ści**, *blm. ż.* uwaga, przezorność, oględność, baczność na okoliczności.

Obaczny, **a**, **e**, *p.* baczny, rozważny, przezorny, oględny, ostrożny. *Mąż w mowie obaczny. Bądź obacznym na wszystko co cię otacza.*

Obaczyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* **Obaczywać**, *częst. nd.* ujrzeć, postrzedz, uwidzieć. *Muszę go obaczyć. Nieobaczysz go więcéj. Usłyszysz i obaczysz że to szczera prawda. Obaczyć co po kim*; poznać co z twarzy czyjéj; domyślić się czego za wejrzeniem; wyczytać co z oczu komu. *fig.* rozpatrzyć, obejrzeć, przekonać się, doświadczyć. *Muszę obaczyć co kupują. Jak obaczę, to powiem czego to wart. Obaczysz że źle na tém wyjdziesz. Obaczysz jak cię tam wychłoszczą. Obaczymy co z tego będzie, ob. Zobaczyć.* = **się**, *złz.* 1) postrzedz się, pomiarkować się, upilnować się. *Nieobaczyłem się. Ani się obaczył, jak go porwali i do więzienia wtrącili.* 2) = *fig.* przyjść do siebie, upamiętać się, przyjść do rozwagi. *Obaczył się nazajutrz, gdy ogłonął, a rozum od gniewu był uwolniony. Upamiętaj się, a obacz się!* 3) = *z kim*; ujrzeć jeden drugiego, widzieć się z kim. *Dziś muszę z nim się obaczyć. ob. Zobaczyć się.*

Obaczysko, **a**, *blm. n. posp.* ujrzenie kogo; używa się tylko w następném wyrażeniu. *Do obczyska, ob. Zobaczysko, Zobaczenie.*

Obaczywać, *ob. Obaczyć.*

Obadać, **ał**, **a**, *scz. nd.* 1) badać pod wszystkiemi względami, rozpatrywać się, zgłębiać co, *ob. Badać.* 2)= wypatrywać, wyszukiwać, wynajdować, *ob. Upatrywać.*

Obadanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* rozpatrzenie uważne, zgłębianie czego, studjowanie czego.

Obadwa, **Obadwaj**, **Obaj**, *ob. Oba.*

Obal, **a**, *lm.* **e**, *m.* imię własne, które dają psom brytanom.

Obalacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który obala, niszczyciel; spustoszyciel.

Obalać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obalić**, **ił**. **i**, *dk.* (*bł. Obwalać, Obwalić*) 1) *kogo*; wywracać, rzucać o ziemię; siłą sprawić iż kto upada. *Dążali się probując kto kogo obali, ob. Zwalać* (z nóg), *Powalić.* 2)=*co*; wywracać; niszczyć, psuć dobrowolnie; rujnować, zwalać. *Obalać stary budynek. Wiatr drzewo obalił. Nie już nowy dom zbudował, kto stary obalił, przys.* 3) = *fig.* niweczyć, gwałcić, kasować, unicestwiać; unieważniać; w niwecz obracać. *Obalać czyje przedsięwzięcie, zamiar. Obalić państwo, swobody ludu, system, nadzieje.* 4) = or. prowadzić tratwę, osobno stojącą do innych tratew; lub pas drzew z jednego na drugi brzeg przeprowadzać. = **się**, *złz.* upadać na ziemię; wywracać się; *dk.* runąć. *Zaczepił nogą i obalił się. Dom ze starości się obala. Baszta się obaliła.* 2) = *na kogo, na co; fig.* walące się spadać, opierać się na kogo; zwaleniem się przygniatać kogo, co. *Słup się na niego obalił. Na ciebie to się obali, fig.* ty za to odpowiesz.

Obalanie, **a**, *blm. n. wł.* i *fig.* wywracanie, niszczenie, pustoszenie (jako czynność w działaniu samém).

Obalalny, **a**, **e**, *p.* mogący być obalonym, usposobiony do obalenia. *Podstawy lada systemem, lada wypadkiem wstrząsalne i obalalne.*

Obalanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) *kuch.* kiszka wołowa nadziewana farszem. *Flaczki z obalanką.* 2) = *teś.* drzewo do koła tak okopane, aby się z korzeniami wywróciło.

Obalasować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* balasami otoczyć; opatrzyć poręczami, oporęczyć.

Obalenie, **a**, *blm. n.* 1) wywrócenie, zniszczenie, spustoszenie (jako działanie dokonanéj czynności). *Obalenie muru, domu, ściany, parkanu.* 2) = *fig* pogwałcenie, zniesienie, zniszczenie, unikczemnienie, skasowanie czego. *Obalenie despotyzmu. Obalenie władzy czyjéj.*

Obalić, *ob. Obalać.*

Obaliny, **lin**, *blp. ż.* 1) gruzy. *Obaliny zgruchotanego zamku.* 2) = zwaliska, ruiny, rozwaliny. *Stérczą tylko obaliny tego wielkiego niegdyś miasta.* 3) = *fig.* upadek, poniżenie. *Postanowił nie tylko ministra obalić, ale siebie na jego obalinach postawić.*

Obalisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) obalenie; nagły upadek. *Ciężkiém obaliskiem starty został.* 2) = *ob. Obaliny, Zwalisko.*

Obalisty, *ob. Obalalny.*

Obałek, **łku**, *lm.* **łki**, *m. v.* **Obałka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. teś.* drzewo od burzy z korzeniami wydarte i wywrócone; wiatrołom. wykrot, wykręt, wywrot.

Obałuszyć, **ył**, **y**, *scz. dk. kogo; posp.* ogłuszyć; oduryć kogo.

Obang, moneta japońska = blisko 21 rub. = 140 zł.

Obar, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) *teś.* usychanie wierzchołka drzewa, choroba drzew iglastych, szczególniéj sosnę dotykająca; osmoł ślepy. 2) = drzewo sosnowe po wierzchu żywicą oblane. *To sam obar,* t. j. łuczywo. *fig. Głowa mu się zlała, jak obar. Ospa, jak obar wystąpiła.*

Obarczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obarczyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) ciężaru komu na barki nakładać; obciążać, uciążać; ugniatać. *Obarczać kogo pracą, interesami. Obarczyłeś go żalem. Wielą nieszczęściami zewsząd obarczony. Obarczony wiekiem. Obarczony licznem potomstwem. Krzyżacy obarczywszy Prusaków, na Polaków broń obrócili.* 2) = *kogo z czego; prze.* odejmować mu co, wyzuwać go z czego. *Szwed z swojéj potęgi znacznie obarczony, prosi o pokój, ob. Wyzuwać* = **się**, *złz.* przyjmować na się ciężar, trud jaki. *Obarczać się pracą, interesami. Obarczył się niepotrzebnym kłopotem.*

Obarczanie, **a**, *blm. n.* obciążanie, uciążanie, narzucanie siłą czego. *Zbytnie obarczanie pamięci tępi ją.*

Obarczenie, **a**, *blm. n* dokonana czynność obarczenia. *Język polski niegdyś obfity, dziś wzgardzony i w ostatniém obarczeniu.*

Obarczony, **a**, **e**, *im.* od *Obarczyć*, obciążony.

Obarczyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten, który obarcza; uciemiężyciel, ciemiężca *Bogdajby tam najpierwiej zniszczał, gdzie najpierwiej zrost rodzaju ludzkiego obarczyciel.*

Obarczyć, *ob. Obarczać.*

Obarłożyć się, **ył—**, **y—**, *złz. dk. posp. wł.* barłogiem się obłożyć, otoczyć; *fig.* leżuchem się zrobić; zlenwieć, rozlenwieć; zgnuśnieć. *Staraj się, abyś się nie nazbyt domem obarłożył, abyś nie był tylko jak wieprz w karmniku. Obarłożył się kobiétami. Obarłożył się w domu.*

Obartel, **tla**, *lm.* **tle**, *m.* **Obartelik**, **a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* 1) żelazo, którém się podnosi klamka, rękojeść klamki. 2) = macica u prasy; otwór gwintowany kędy szruba chodzi. 3) *Obartlik* (Brachionus) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Wymoczków*, żołądnych.

Obartuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) pierog serem nadziewany. 2) = *fig. prze.* brzuchal; człowiek otyły.

Obarwić, *ob. Ubarwić.*

Obarzanek, **Obarzaneczek**, *ob. Obwarzanek, Obwarzaneczek.*

Obatożyć, **ył**, **y**, *scz. dk. kogo;* wychłostać, zbić batogiem, ukarać mocno, *ob. nd. Batożyć.*

Obawa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* obawianie się jako pojęcie, stan; bojaźń niepewna czy się to stanie czego się obawiamy. *Być w obawie. Być w obawie o kogo. Jestem w obawie o nasze przedsięwzięcie. Nie jest to próżna obawa. Bez obawy. Z obawy aby nie uszedł. Być bez żadnéj obawy, ob. Bojaźń.*

Obawiać, **ał**, **a**, *scz. nd. nieuż. ob. Strasznć.* = **się**, *złz.* bać się, lękać się, trwożyć się, niepokoić się. *Obawiać się zemsty czyjéj, gniewu, kary. Obawiać się śmierci. Obawiam się skutków téj choroby. On się obawia wpływu niepryjaznych sobie. Obawiać się kogo, ob. Lękać się. Obawiać się o siebie, o życie czyje. Obawiać się aby co nie stało się. Obawiam się aby mi nie odmówił.*

Obawianie się, **a—**, *blm. n.* obawa w działaniu; banie się, lękanie się, *ob. Obawiać się.*

Obawny, **a**, **e**, *p.* którego się obawiać trzeba; sprawujący obawę

Obazarnik, *ob. Bazornik.*

Obbić, **Obbiedz**, **Obbieg**, i t. d. *ob. Obić, Obiedz, Obieg*, i t. d.

Obcas, **a**, *lm.* **y**, *m. ob. Napiętek.*

Obcągi, **Obcążki**, *ob. Obcęgi.*

Obceja, **jł**, *lm.* **je**, *ż. or.* powróz, sznur, których ośm na szkucie, po cztery z każdéj strony, utrzymują maszt do sztaby umocowany. *Obceja wiatrowa, średnia. Obceje maszłowe. ob. Karnat.*

Obcejnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Philodromus), *zool.* zwierzę należące do rzędu mrowi, do familji pająkowatych; pająk bokochodny (Virej).

Obces, *v.* **Obses**, 1) **a**, *lm.* **y**, *m. prze.* a) przez złego ducha opętany, opętaniec. *Wypędzać z obsesów szatana.* b) *fig.* szalony, gwałtowny, impetyk. *Skoczyć na kogo jak obses.* 2) =, **u**, *lm.* **y**, *m.* natarczywość, impet. *Porzuć pan te obcesy. Skoczył obcesem. Rzucić się na kogo obcesem.* 3) = *v.* **Obcesem**, *v.* **Obcesowie**, **Obcesowo**, *ps.* raptem, natarczywie, gwałtownie. *Leźć wszędzie obcesem. Któż to widział w dom cudzy włazić tak obcesem? Wpaść dokąd obcesowie.*

Obcesowy, **a**, **e**, *p.* gwałtowny, natarczywy, porywczy, raptowny. *Co to za obcesowy człowiek!*

Obcęg, **u**, *w lp. m.* połowa, z których składają się: **Obcęgi**, **ów**, *blp. m.* 1) narzędzie żelazne do przytrzymywania czego, do wyrywania; kleszcze żelazne. *Obcęgi kowalskie, ślusarskie, szewieckie. Wyrwać ćwiek obcęgami.* 2)= *myś.* narzędzie służące do wyjmowania zwierząt ssących żywcem, z nor i dołów.

Obcęgnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* (Crangon), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Długoogoniastych*, przepiętych; gatunki jego: 1 = *zielony* (C. vulgaris). 2= *kolczaty* (C. Boreas). 3 = *zbrojny* (C. Coricatus).

Obcężki, **ów**, *blp. m. zdr.* małe obcęgi.

Obchadzać, *ob. Obchodzić.*

Obchełznać, *ob. Ochełznać, Okiełznać, Okiełzać.*

Obchędożyć, *ob. Ochędożyć.*

Obchód, *ob. Obchód.*

Obchodka, *ob. Obchódka.*

Obchodzenie, **a**, *blm. n.* 1) okrążanie czego idąc; obchód jako czynność *nd. Obchodzenie lasów.* 2) = *fig.* omijanie krążąc z daleka, unikanie; podejście w działaniu. *Obchodzenie prawa;* wywijanie się od spełnienia jego przepisów. 3)= zwiedzanie. *Obchodzenie grobów w wielki piątek. Obchodzenie stacij kalwaryjskich.* 4) = święcenie jakiéj uroczystości; uczłowanie z powodu jakiego wypadku znaczącego. *Obchodzenie imienin Obchodzenie świąt wielkanocnych.* 5) = wyrastanie pierwszych listków zasiewu. *Obchodzenie, żyta, owsa.* = **się**, *zmk.* 1) *z kim, z czém*; sposób postępowania z kim, sposób traktowania czego. *Łagodném obchodzeniem się, v. obejściem się ze sługami można ich przywiązać do siebie.* 2) = *bez czego;* dobrowolne pozbawienie się czego; przestawanie na tém co jest, chociaż się czego potrzebuje, lub braknie.

Obchodzić, **ił**, **i**, *nd.* **Obejść**, **szedł**, **ejdzie**, *dk.* **Obchadzać**, **ał**, **a**, *częst. nd.* 1) *scz. kogo, co*; a) iść na około czego, okrążać idąc na około. *Obchodził mury dla wyśledzenia miejsc słabszych. W przeciągu godziny obszedł miasto do koła. fig. Rzeka niemal w cyrkuł całe miasto obeszła,* t. j. oplynęła. *Gwiazdy obchodzą niebo*; krążą. *Jeden kieliszek wina obszedł na około stołu,* t. j. podawano go sobie z rąk do rąk. *Noc nas obeszła cieniami,* t. j. otoczyła. *Okropność i trwoga ziękłą ziemię obeszły,* t. j. przeraziły wszystkich ludzi. *Skoro ich uszu trą-*

ba polska obejdzie, a szelest zbroj waszych na nie padnie, pierzchną pewnie, t. j. skoro trąba zabrzmi w uszach całego wojska. b) = *co*; chodząc, zwiedzać wszystko ile jest; iść od przedmiotu do przedmiotu póki się wszystkie obejrzy. *Doktor ma dziś jeszcze obejść swoich chorych. Obszedłem wszystkie kramy i nigdzie takiej materji nie znalazłem. Obszedłem całe miasto szukając ciebie. Obchodzić kościoły, szpitale, miejsca święte. Obchodzić groby*, t. j. zwiedzać grób Pański w wielki piątek w różnych kościołach. *Obchodzić stacje. Obchodzić straże, warty. Co wieczór obchodzi cały dom, v. całe mieszkanie. v. wszystkie pokoje, v. wszystkie kąty z obawy złodzieja. Obeszli ziemię Edom. Zyniłością moje ciało w szczął obeszło, fig. przen.* całkiem zgniło. c) = *kogo, co*; kolując zachodzić z innéj strony; skradając się na około zachodzić. *Obchodzić, obejść nieprzyjaciela. Obchodzić zwierza w legowisku. Obejść zająca, kuropatwy.* d) = *fig.* a. unikać, starać się nie spotkać z kim. *Będę go z daleka obchodzić. To szatbierz, grubjanin, z daleka go obchodźcie.* b. = *kogo, co*; podchodzić, oszukiwać, zręcznie naruszać. *Obejść kogo. Obejść prawo.* e) = tylko *nd.* święcić, świątkować, weselić się uroczyście. *Obchodzić jaką uroczystość, święto, wypadek jaki. Obchodzić imieniny, urodziny. Obchodzić rocznicę zwycięztwa. Obchodziliśmy dzień wczorajszy na cześć...* 1) = *co, kogo*; interesować, niezostawiać obojętnym. *Los jéj mię obchodzi. Twoja pomyślność i nieszczęścia równie mię obchodzą. Nic to mię nie obchodzi. Co to ma kogo obchodzić?* g) = dawać się czuć, dotykać, wzruszać, gniewać, obrażać, oburzać, w oczy kłóć. *Bardzo go to obeszło, żeś mu nie odpisał. Ta strata tak go obeszła, że zachorował.* 2) = *sn. gosp.* i *ogr.* tylko co wyrastać z ziemi; puszczać z nasion pierwsze listki. *Już posiane zboże obchodzi. Jak groch obchodzi? Czy kwiaty twoje już obchodzą?* = **się**, *złz.* 1) *czém*; a) *prze. ob. Trudnić się, Zajmować się.* b) obywać się czém, przestawać na czém; nie potrzebować więcéj nad to co jest. *Małem się obchodzić. Możnaby się obejść bez tak wielkich wydatków. Obchodzić się jednym służącym.* 2) = *z kim*; postępować z kim, traktować go źle lub dobrze. *Obchodzić się z kim jak z przyjacielem. Obchodzić się z kim dobrze, źle, grzecznie, łaskawie, ostro. Umie się z ludźmi obejść. Nawet ze zwierzętami obchodź się łagodnie.* 3) = *z czém*; umieć co użyć, rozumieć jak i do czego się co używa, umieć rzecz jaką do właściwego użytku zastosować. *Trzeba się umieć z zegarkiem obchodzić, jeśli chcesz aby szedł regularnie. Z każdą rzeczą umiej się obejść.* 4) = *bez kogo, bez czego*; nie potrzebować kogo, lub czego; potrzebując kogo lub czego, obywać się bez tego. *Obchodzę się bez ciebie. Człowiek bez człowieka obejść się nie może. Tym czasem muszę się bez tego obejść. Cóż robić, obchodzę się jak mogę bez posługi. Łatwiéj się bez zębów obejść, niż bez chleba, przys.* 5) = *nieos.* obyć się, obywać się, odbyć się. *Kiedy się bez niego dotąd obeszło, to się i nadal obejdzie. Nie obejdzie się bez kłótni. Obejdzie się cygańskie wesele bez marcypanów, przys.* można się obejść bez rzeczy zbytkownéj. 6) = *bier. mało uż.* zużywać się przez tarcie, niszczyć się. *Zawiasa obeszła się. Watek się już obszedł.*

Obchodzony, **a**, **e**, 1) *p.* zużyty tarciem. *Zawiasa obchodzona.* 2) = *im.* okrążany, omijany; uroczyście świętowany, *ob. Obchodzić.*

Obchód, **odu**, *lm.* **ody**, *m.* 1) bieg, obieg, chód na około czego; krążenie jako pojęcie. *Obchód ziemi około słońca. Leśniczy poszedł na obchód lasu. Obchód krwi, an. nieuż.* krążenie. 2) = objażdżka. *Komisarz roczny obchód majętności zakończywszy...* 3) = *woj.* patrol, rond, objażdżka straży dla czuwania w nocy; obejście nocne straży i stojek. *Obchód placówek i warty.* 4) = procesja. *Obchód, albo procesja około cerkwi ma być na wspak.* 5) = święcenie jakiéj uroczystości. *Obchód weselny. Obchód pogrzebowy. Obchód imienin. Obchód doroczny. Obchód rocznicy śmierci.* 6) = obwód, objętość. *Paryż jest miasto w kilka mil obchodu.* 7) = *prow.* obręb lasu, przeznaczony dla strażnika, który powinien go obchodzić, pilnując od szkody. 8) = *gosp.* wyrastanie pierwszych listków zasianego ziarna. *W tym roku wszędzie piękny obchód pszenicy. Deszcz potrzebny na obchód lnu.* 9) = *nieuż.* obchodzenie się z czém; sposób traktowania kogo. *Do huty porządnéj obcych nie puszczają, aby nie poznali, jakie zachowują obchody. Obchód dobry*, przestawanie z kim dobre. 10) = *nieuż. prze.* professja, rzemiosło, zajęcie się, sposób życia. *Nie mniemaj abyć pan zakazował poczciwego starania, a obchodu twego.* 11) = *nieuż.* sposób do życia, mienie, majętność, fundusz, z czego się żyje. *Hultaje którzy nie służą, nie robią, żadnego obchodu nie mają. We własnym swym obchodzie był niewolnikiem.*

Obchódka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) sposób obchodzenia się z czém. *Trzeba uważać aby każdy materjał był należycie przygotowany i obchódka z nim nieochybnie zachowana.* 2) = *posp.* obejście, zachody gospodarskie, zajęcie się. *Wielką ma około domu obchódkę.*

Obchwytywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* 1) i **Obchwytać**, **ał**, **a**, *dk. częst.* chwytać z różnych stron, tu i owdzie. *Kotka, aby się nie powalać, kilka razy żer obwącha, obchwyta wargami, zanim go schwyci i pogryzie.* 2) = i **Obchwycić**, **ił**, **i**, *dk. jednr.* chwytając obejmować naokoło; gładko przypadać; *fig.* opasywać, otaczać. *Obchwytywać sosnę rękami. Obchwycił mię pasem za szyję. Buł obchwytuje nogę, posp.* gładko leży. *Obchwycili ich ze wszech stron wrogowie*; oskoczyli.

Obciąć, *ob. Obcinać.*

Obciągać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obciągnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) *v.* **Ociągać**, **Ociągnąć**, a) ciągnąć co naokoło czego; otaczać ciągnieniem. *Obciągać sznur naokoło granicy dla wymierzenia obszaru pola. Obciągnęli nas zasadzką, prze.* otoczyli. b) = pokrywać, powlekać, nawlekać pokryciem rozciągając. *Obciągam krzesła skórą. Ociągnąć siodło. Obciągać pokostem, ob. Powlekać.* c) = *scz. v. sn.* okrążać, obiegać, obchodzić, oblatywać. *Obciągnęliśmy puszczę. Żurawie nim usiądą, pierwiéj w powietrzu obciągają około wybranego miejsca.* d) = *nieuż.* ściągać, zdejmować. 2) = *ob. Ociągać.* 3) = (z nd. *częst. dk.*) *posp.* przymusowo, niechętnie wodzać kogo wszędzie sprowadzić. *Obciągał mię po całém mieście. Obciągnąłem go choć nie chciał ich.* = **się**, *złz.* 1) *nieuż. ob. Ociągać się.* 2) = (z nd. *dk. częst.*) *posp.* wszędzie z kim obejść. *Obciągałem się z nim po świecie*, obszedłem świat. 3) = *v.* **Ociągać się**, **Ociągnąć się**, *posp.* zaczynając kwaśnieć pokrywać się pleśnią, pleśnieć; poczynać kwaśnieć. *Krupnik się obciągnął. Mleko się obciągnęło.*

Obciąganie, **a**, *blm. n.* 1) czynność wyrażona słowem *Obciągać*; okrążanie, otaczanie, powlekanie. 2) = *ob. Ociąganie.*

Obciągle, *ps.* ocisło, bez marszczek, opięto, do stanu.

Obciągły, **a**, **e**, *p.* ocisły, do stanu dobrze przypadający, opięty, bez zmarszczek, gładko leżący. *Sukmia obciągła.*

Obciągnąć, *ob. Obciągać.*

Obciągnienie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obciągania, *ob. Obciągać.* 2) =, *lm.* **a**, *nieuż. ob. Pokrycie, Nawleczenie* (jako rzecz). 3) = *ob. Ociągnienie.*

Obciągniony, *v.* **Obciągnięty**, *v.* **Ociągniony**, *v.* **Ociągnięty**, *im.* od *Obciągnąć, v. Ociągnąć, ob. Obciągać.*

Obciążać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obciążyć**, **ył**, **y**, *dk.* (*nieuż.* **Ociążać**, *v.* **Ociężać**, *nd.* **Ociążyć**, *v.* **Ociężyć**, *dk.*), 1) *co*; ciężaru nakładać; naładowywać zbyt wiele. *Obciążać okręt aby się do miary zanurzał. Obciążono wóz tak, że koń pociągnąć nie może.* 2) = *kogo; wł.* wiele ciężaru do niesienia nadawać; *fig.* obarczać, wiele kłopotów na głowę zwalać. *Obciążyli go paczkami, posyłkami, że ledwie idzie. Nie obciążaj mię tym interesem. Obciążyć niemiłém zleceniem.* 3) = *rachunek, han.* t. j. wpisać do ksiąg należytość za wydany towar, wypłaconą gotówkę, jako należytość lub pożyczkę. 4) = *sobie co*; przykrzyć co sobie. = **się**, *złz. wł* obładowywać się, ciężarów na siebie nakładać; *fig.* obarczać się, kłopotów wiele przyjmować. *Obciąża się kontrubandą. Obciążył się rodziną. Obciążył się obowiązkiem.*

Obciążanie, *v.* **Ociążanie**, **a**, *blm. n.* czynność nd. wyrażona słowem *Obciążać*; obładowywanie, obarczanie.

Obciążeć, *v.* **Ociążeć**, **ał**, **eje**, *sn. dk. nieuż.* ciężkim się stać, *fig.* stać się ociężałym, powolnym, *ob. Ociężeć.*

Obciążenie, *v.* **Ociążenie**, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obciążania, jednorazowe naładowanie ciężaru, *wł.* i *fig. ob. Obciążać.* 2) = *blm. posp. ob. Ociężałość.* 3) =, *lm.* **a**, *bl. ob. Ciężar, Ładunek.*

Obciążki, *ob. Obcążki.*

Obciążliwie, **Obciążliwo**, *ob. Uciążliwie.*

Obciążliwość, **Obciężliwość**, *ob. Uciążliwość.*

Obciążliwy, **Obciężliwy**, *ob. Uciążliwy.*

Obciążyciel, **a**, *lm.* **e**, *m. ob. Uciemiężyciel, Ciemiężca.*

Obciążyć, **Obciążyć się**, *ob. Obciążać.*

Obciec, **Obciekać**, *ob. Ociekać.*

Obcierać, *ob. Ocierać.*

Obciesać, *ob. Ociosywać.*

Obcieśniać, **Obcieśnić**, *ob. Ścieśniać, Ścieśnić.*

Obcięcie, *v.* **Ocięcie**, **a**, *n.* 1) *blm. wł.* i *fig.* dokonana czynność obcinania. *Obcięcie tej kłody wiele mi kosztowało czasu, ob. Obcinać.* 2) =, *lm.* **a**, *nieuż.* a) miejsce gdzie co odcięto; b) miejsce zranione. *Obcięcie drzewa owocowego powinno być zasmarowane maścią. Leczyć obcięcie.*

Obcięto, *v.* **Ocięto**, *ps. posp.* kuso, krótko. *Chodzić obcięto*, t. j. w krótkiéj odzieży.

Obcętość, **ści**, *blm. ż.* cecha tego, co jest obciętém, oberżniętém; *fig.* cecha tego co kuse, krótkie.

Obcięty, *v.* **Ocięty**, **a**, **e**, *p. v. im.* od *Obciąć, v. Ociąć.* 1) cięciem pozbawiony części zewnętrznych naokoło. *Drzewo obcięte.* 2) = *fig.* oszukany, podstępnie pozbawiony czego. *Obcięty na zamianie. Ocięty w karty*, w grze. 3) = *fig.* kusy, krótki. *Kraczek obcięty.* 4) = *fig.* kuso noszący się. *Obcięty gładysz, posp.* elegant.

Obciężno, *ob. Uciążliwie.*

Obciężność, *ob.* 1) *Uciążliwość.* 2) *Ciężkość, Ociężałość.*

Obciężny, *ob. Uciążliwy.*

Obcinacz, *v.* **Ocinacz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) ten, który obcina, obcinaniem obrabia. *Obcinacz kamieni.* 2) = *fig.* oszust, wydrwigrosz; omamiciel. *Obcinacze są wszyscy, którzy cudzém się sztukują.*

Obcinać, *v.* **Ocinać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obciąć**, **ął**, **obetnie**, *r.* **Ociąć**, **ął**, **otnie**, *dk.* 1) rznąc lub rąbiąc ostrém jakiém narzędziem, na około, ze wszech stron, oddzielać części od całości. *Obcinać sęki na budulcu. Obciąć paznogcie. Ocinać wilki na drzewie. Ociąć zbyteczne gałęzie.* 2) = *fig.* bić, chłostać; używa się szczeg. *dk.* obić. *Rózgami cię obciąć, a potém w kominie wwędzić każę. Ocięli go mocno.* 3) = *fig.* okpiwać, odrwiwać, podstępnie zdzierać, krzywdzić, obrywać. *Robiąc z nim zamiany obcinają go tęgo. Nigdy nie graj w karty, bo cię otną.* 4) = (o członku) *posp.* cięciem ranić. *Majstruje ciągle choć palce obcina. Obciął nogę, rąbiąc kłodę.* 5) = *myś.* (o dziku) broniąc się, kłami kogo kaleczyć. *Odyniec obciął strzelca.* 6) = *or.* obrywać opław przez zawadzenie o kamień, pniak lub inną tratwę. = **się**, *złz.* 1) *v.* **Ogrudzać się**, *nd.* **Ogrudzić się**, *dk.* goniąc po grudach lub śniegu zmarzłym, nogi sobie kaleczyć. *Chart obciął się. Nie można iść z chartami; obcinają się na twardém polu.* 2) = *fig.* oszukiwać się wzajemnie. *Gracze obcinają się fałszując karty.* 3) = *fig. posp.* (o drzewie) tracić gałęzie, (o roślinie) tracić liście, przez usychanie i opadanie ich.

Obcinanie, *v.* **Ocinanie**, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obcinać: wł.* a) odrąbywanie, odrzynanie na około; b) ranienie; *fig.* oszukiwanie, *ob. Obcinać.*

Obcinek, *v.* **Ocinek**, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* 1) przedmiot, ze wszech stron przez cięcie, obcinanie zmniejszony; pień drzewa, pozbawiony gałęzi i korzeni. *Po obrobieniu kamienia, obcinek użyjesz a gruz wyrzucisz. Siedział na ocinku drzewa.* 2) = *bl.* kawałek odcięty od całości, *ob. Odcinek.*

Obcios, **u**, *lm.* **y**, *m.* to co się otrzymuje po ociosaniu, np. głazu. *Pierwsze grube obciosy smyczerskiej roboty.*

Obciosywać, **Obciosać**, *ob. Ociosywać.*

Obcisk, *ob. Odcisk.*

Obciskać, *v.* **Ociskać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obcisnąć**, *v.* **Ocisnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* otulać w koło, ściskać do koła. *Obciskać suknię. Obcisnąć zmarszczki*; wygładzić. = **się**, *złz.* suknią ciasną otulać się; ściskać się ze wszystkich stron, na około. *Obciskać się pasem.*

Obcisło, *v.* **Ocisło**, *v.* **Obcisle**, *ps.* 1) (o odzieniu) gładko, ciasno, przylegając do ciała. *Surdut ten leży obcisło. Obcisło się ubierać.* 2) = *fig. nieuż.* wymuskano, gładziuchno, wycackanie.

Obcisły, *v.* **Ocisły**, **a**, **e**, *p.* 1) (o odzieniu) gładko leżący, ciasno przypadający do ciała; nieco ciasny. *Suknia obcisła.* 2) = *fig. nieuż.* wymuskany, wychuchany. *Elegancik obcisły.*

Obcisłe, *ob. Obcisło.*

Obciśnięty, *v.* **Ociśnięty**, *v.* **Obciśniony**, *v.* **Ociśniony**, **a**, **e**, *p.* zewsząd ściśnięty.

Obco (*być*), *wyr. nieos.* jak pomiędzy cudzymi, wszystkiém cudzém być otoczonym. *Najstraszniejszy los na ziemi, kiedy obco między swémi, ob. Obcy.*

Obcostrefny, **a**, **e**, *p.* do obcéj należący strefy, pod innem niebem rosnący. *Obcostrefna roślina.*

Obcość, **ści**, *blm. ż.* wszystko co jest obcém, własność, *v.* charakter tego co jest obcém. *Kiedy mające obcość za podstawę.*

Obcować, **ał**, **uje**, *sn. nd.* 1) *z kim*; żyć z kim spólnie, mieć z kim społeczność; przestawać z kim, wdawać się z kim. *Dobrze czyni kto zawidy z dobrymi obcuje. Powiedz mi z kim obcujesz, a powiem ci ktoś ty jest*, t. j. kto z kim przestaje, takim sam zostaje, *przys. Z świętym obcując, świętym się staniesz.* 2) = *z kobietą cielesnie*; mieć z nią sprawę cielesną, spółkować. *Starają się obcować z niewiastami tamtego kraju, mając to sobie za rzecz świętą, aby tam płód po sobie zostawić mogli. Obcować z wszeteczną, z nałożnicą.* 3) = *prze.* zachowywać się. *Myśmy źle obcowali.* 4) = *w czém, prze.* mieć w czém udział, być czego uczestnikiem. *Prawem niemiłém sędzia nikogo nie przymusza do świadectwa, któryby w onym prawie (prawnie) nie obcował.*

Obcowanie, **a**, *blm. n.* 1) społeczne życie, wzajemne udzielanie się członków społeczeństwa jakiego, przestawanie z sobą; stosunek wzajemny ludzi między sobą. *Miłość z obcowania rośnie. Być miłym w obcowaniu. Obcowanie ze złymi, z dobrymi. Obcowanie daje złe i dobre obyczaje, przys. Świętych obcowanie, teol.* życie niebieskie błogosławionych, społeczeństwo świętych. 2) = *z kobietą, cielesne*; sprawa cielesna z nią, spółkowanie.

Obcownik, **a**, *lm.* **cy**, *m. prze.* spólnik, towarzysz; nakład, koszta lub przedsięwzięcie spólnie z kim podejmujący.

Obcowny, **a**, **e**, *p.* ścisły, zażyły, poufały, obcujący; do obcowania należący, obcowaniu właściwy. *Biskup Paweł z litewskiém pogaństwem w przyjaźnie obcowne zachodził.*

Obcy, **a**, **e**, *p* 1) cudzy, nie nasz, cudzoziemski, zagraniczny, postronny. *Mocarstwa obce. Obce kraje, obce narody. Uczyć się obcych języków.* 2) = nie należący do familji, do towarzystwa; nie członek rodziny, nie w związku będący. *Człowiek obcy. Majątek swój oddał obcemu człowiekowi, aby go nie zostawić krewnym. Nie wpuszczaj nikogo obcego. Ciała obce.* 3) = nieznajomy, niewiadomy. *Był tu jakiś obcy człowiek i pytał o pana. Być obcym we własnym kraju.* 4) = nieznany, nieświadomy, nieumiejętny. *Muzyka jest mu zupełnie obcą. Ta twarz nie jest mi obca*, t. j. widziałem gdzieś tego człowieka.

Obczytać się, **Obczytanie**, **Obczytany**, *ob. Oczytać się*, i t. d.

Obczyzna, **y**, *blm. ż.* wszystko co jest obcém, co nie należy do jakiego narodu, państwa; co nie jest nasze; kraje, ziemie obce, panowanie obce, wpływy, upodobania, zwyczaje, prawa, język, narzecze, postawa, ubiór, i t. p. *Żyć w obczyźnie. Błąkać się po obczyźnie. Nienawidzieć obczyzny. Trącić obczyzną. Mieć upodobanie w obczyźnie. Obstawać za obczyzną.*

Obdach, **u**, *lm.* **y**, *m.* daszek broniący od deszczu ścianę, *ob. Okap.*

Obdachowy, **a**, **e**, *p.* do obdachu należący, od obdachu, od okapu. *Obdachowe wiązanie.*

Obdal, *ob. Opodal.*

Obdalny, **a**, **e**, *p. prze.* 1) *Obdalne kraje. ob. Daleki, Odległy.* 2) *Obdalna potomność, ob. Późny, Niechcyły, Odadalony.*

Obdarcie, *v.* **Odarcie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność wyrażona słowem *Darć; wł.* zdjęcie czego z wierzchu za pomocą zdzierania; *fig.* pozbawienie czego, ogołocenie kogo. *Obdarcie ściany z obicia. Obdarcie kraju*; grabowanie go.

Obdarniać, *v.* **Odarniać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obdarnić**, *v.* **Odarnić**, **ił**, **i**, **Obdarnować**, *v.* **Odarnować**, **ał**, **uje**, *dk.* **Obdarnowywać**, *v.* **Odarnowywać**, **ał**, **wywa**, *częst. nd.* darnem co okładać. *Obdarnić kogo. Odarnować wał. Siedzenie z ziemi odarnować.*

Obdarowanie, *v.* **Odarowanie**, *ob. Obdarzenie, Dar.*

Obdarowywać, *v.* **Odarowywać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obdarować**, *v.* **Odarować**, **ał**, **uje**, *dk.* darem, darami opatrywać; sowicie darzyć, podarunki dawać, *ob. Obdarzać.*

Obdarowywanie, *v.* **Odarowywanie**, **a**, *blm. n.* robienie daru komu, *ob. Obdarzanie.*

Obdarto, *v.* **Odarto**, *ps.* oszarpanie, w gałganach, niecało. *Chodzić odarto*, t. j. w odzieniu, poszarpaném, odartém.

Obdartus, *v.* **Odartus**, **a**, *lm.* **y**, *m. posp.* ten, który chodzi w odartém odzieniu; niedbalec, gałganami okryty, gałgan. *Wolą mieć dziesięciu obdartusów, jak dwóch tylko ludzi a dobrze ubranych.*

Obdarty, *v.* **Odarty**, **a**, **e**, *p.* 1) z którego zwierzchnią powłokę zdjęto, zdarto, zerwano. *Drzewo odarte z kory.* 2) = *fig.* pozbawiony czego, któremu co gwałtem w całości odjęto. *Obdarty z majątku. Odarty ze sławy, z uroku.* 3) = nie cały, w łachmanach, na kawałki poszarpany. *Surdut odarty.*

Obdarzać, *v.* **Odarzać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obdarzyć**, *v.* **Odarzyć**, **ył**, **y**, *dk. kogo, czém*; 1) hojnie kogo darem opatrywać, dawać komu dar. *Obdarzać kogo łaskami, względami swemi, dobrodziejstwy. Obdarzyć ubogiego jałmużną. Król go hojnie starostwem i godnościami obdarzył.* 2) = *fig.* udzielać, dawać, ofiarowywać. *Obdarza mię dobremi słowy. Nie raczyła ani spojrzeniem obdarzyć. Natura hojnie go obdarzyła. Wdzięki któremi natura ją obdarzyła. Obdarzony wielkiemi zdolnościami. Obdarzyła go licznem potomstwem*, t. j. wydała na świat.

Obdarzanie, *v.* **Odarzanie**, **a**, *blm. n* dawanie daru, udzielanie komu czego, *ob Obdarzać.*

Obdarzenie, *v.* **Odarzenie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność obdarzania.

Obdarzony, **a**, **e**, *im.* od *Obdarzyć*; opatrzony darem, który został udarowany. *Obdarzony rozumem.*

Obdarzyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten, który czém obdarza, opatruje; dawca; dobroczyńca.

Obdarzycielka, **i**, *lm* **i**, *ż.* która obdarza, dawczyni daru; opatrzycielka, dobrodziejka.

Obdarzyć, *ob. Obdarzać*

Obdaszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m. zdr.* niewielki ob dach, mały okap.

Obdaszkowy, **a**, **e**, *p. zdr. ob. Obdachowy.*

Obdasznica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* ryna dachowa.

Obdłubywać, *v.* **Odłubywać**, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Obdłubać**, *v.* **Odłubać**, **ał**, **bie**, *dk.* w około dłubaniem odzierać, powierzchnię dłubiąc zmniejszać. *Obdłubywać korę z drzewa. Odłubać bułkę chleba.*

Obdłużać, **Obdłużanie**, i t. d. *ob. Odłużać, Odłużanie* i t. d.

Obdłużnie, *ps. ob. Podłużnie, Podługowato.*

Obdłużność, *ob. Podługowatość.*

Obdłużny, **a**, **e**, *p.* 1) *ob. Podłużny, Podługowaty.* 2) = *fig. ob. Przydłuższy.*

Obdłużyć, *ob. Odłużać.*

Obducent, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) ten, który urzędownie co oziera i akt tego obejrzenia stanowi.

Obdukcja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *praw.* czynność przez urzędnika sądowego protokólarnie zdziałana, mająca na celu obejrzenie ciała człowieka nienaturalnie umarłego, szkód poczynionych, skutków kłótni i t. p. 2) = *med.* oprowadzenie, obwinięcie.

Obdukcyjny, **a**, **e**, *p.* odnoszący się do obdukcji. *Protokół obdukcyjny*, t. j. protokół obejrzenia, wizji (na gruncie).

Obdukować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* urzędowie oglądać stan jakiéj rzeczy (trupa, zniszczone przez przeciwnika zasiewy lub t. p.) i świadczyć o tém sądowi.

Obdza, **y**, *lm.* **e**, *ż. prow.* (zwykle *w lm.*) poprzeczne postronki w lejcu.

Obdział, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *ob. Podział.* 2) = *ob. Dział.*

Obdzielać, *v.* **Odzielać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obdzielić**, *v.* **Odzielić**, **ił**, **i**, *dk. kogo czém*; 1) dzielić co, rozdawać co między wielu osobami; udzielać czego wielu osobom po części. *Obdzielać ubogich jałmużną. Obdzielił wszystkich ile tu ich było.* 2) = *fig.* udzielać. *Wyzwolenka ta często nadobném ciałem służalców dworskich obdzielała.* = **się**, *słz. czém*; między sobą wzajemnie co dzielić. *Obdzielać się łupami. Obdzielcie się tém wszyscy.*

Obdzielanie, *v.* **Odzielanie**, **a**, *blm. n. kogo czém*; 1) dzielenie czego między wielu osobami. 2) = udzielanie czego komu po trosze, po części.

Obdzielenie, *v.* **Odzielenie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność obdzielania.

Obdzielić, *ob. Obdzielać.*

Obdzieracz, *v.* **Odzieracz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten, który obdziera; szczególniéj w znacz. *fig.* łupieżca, zdzierca. *Nastano na nas obdzieracze i łżyciele. I staną przed nim (na sądzie) obdzieracze cudzego mienia i obdzieracze sławy.*

Obdzierać, *v.* **Odzierać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obedrzeć**, **obdarł**, **obedrze**, *v.* **Odarć**, *v* **Odrzeć**, **darł**, **drze**, *dk.* 1) naokoło zdzierać; zrywać kawałkami; pozbawiać zwierzchniéj części czego zdzieraniem. *Odzierać łupinę z rzepy. Odzierać obicie ze ściany. Obedrzeć korę z drzewa. Odarł odkładkę z książki. Odzierać zająca ze skóry, ob. Rielić. Odrzeć wołu ze skóry. Żywcem kogo ze skóry odrzeć.* 2) = *kogo; fig.* łupić, rabować, zdzierstwem wyrywać. *Obdarł mnie do ostatniego grosza. Odrzeć kogo z majątku, z godności*, t. j. pozbawić ich, wydrzeć komu. = **się**, *słz.* 1) wzajemnie dopuszczać się łupieży; wydzierać jeden drugiemu mienie. 2) = (o odzieniu) niszczyć przez używanie; zużywać je przez długie noszenie. *Odarłem się, muszę się starać o nową odzież. Surdut mi się obdarł.*

Obdzieranie, *v.* **Odzieranie**, **a**, *blm. n.* czynność słowa *Obdzierać wł.* zdejmowanie darciem powłoki z czego; *fig.* łupienie, łupiestwo jako czynność, *ob. Obdzieranie.*

Obec, *nieod. m.* używa się tylko z przyim. *w*, i znaczy: 1) *prze.* w ogół, w ogólności, powszechnie, ogólnie, razem. *Kazano nam modlić się w obec za wszystkich ludzi. O tych rzeczach trzeba mieć pewną wiarę, bądź o każdéj w szczególności, bądź w obec o wszystkich. Wszystkim w obec i każdemu z osobna, komu o tém wiedzieć należy (praw.).* 2) = przed, przed obecnością, w przytomności. *Żałał go w obec wszystkich. Przyznał się do winy w obec sędziów. W obec mnie to powiedział. Stawić się w obec na dzień naznaczony.* 3) = *sb. nieuż.* lud w miejscu jakiém zgromadzony.

Obecnie, *ps.* 1) *prze.* wspólnie, razem. 2) = osobiście. 3) = w téj chwili, oto teraz, dopiero właśnie.

Obecność, **ści**, *blm. ż.* 1) *prze. nieuż.* zgromadzenie, ogół. 2) = przytomność, znajdywanie się osobiste. *Zrobiono to w mojéj obecności. Twoja obecność w narodzie popsuła wszystko.* 3) = chwila teraźniejsza; czas najbliższy nas, *ob. Teraźniejszość.*

Obecny, (*prze.* **Obieczny**), **a**, **e**, *p.* 1) *prze.* wspólny, powszechny. *Ludzie obieczni niechaj będą posłuszni przykazaniu bożemu*, t. j. wszyscy. 2) = osobisty, przytomny w osobie, osobą. *Na Piiańskí synod biskup krakowski obecny jechał; drudzy zaś biskupi posły swoje wyprawili. Czy byłeś tam obecny? Bóg jest wszędzie obecny. Wszyscy obecni tu.* 3) = teraźniejszy, spółczesny, téj chwili. *Chwile obecne. Wypadki obecne.*

Obedjencja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) posłuszeństwo, usłużność, uszanowanie. 2) = list przełożonego klasztoru dla przeprowadzenia gdzie indziéj jakiego duchownego.

Obedrzeć, *ob. Obdzierać.*

Obegnać, **ał**, **a**, *scs. dk.* 1) *nieuż.* obiedz, obiegając otoczyć; obstąpić; opasać, osaczyć, obledz. *Jednego baranka białego, zgraja pasterzów w polu obegnała. Obegnać miasto. Nasi krasno obegnawszy.* = **się**, *słz. ob. Oganiać się.*

Obegnanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* oblężenie, osaczenie, otoczenie.

Obegnaniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* będący w obegnaniu; oblężeniec.

Obegnany, **a**, **e**, *im.* od *Obegnać*, otoczony, oblężony.

Obegnańczy, **a**, **e**, *p.* od oblężonych, oblężniczy. *Obegnańczy wieniec*, za wybawienie od oblężenia.

Obejm, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Objętość.*

Obejmować, **ał**, **uje**, *scs. nd.* **Objąć**, **ął**, **obejmie**, *dk.* 1) uściskać, rękami ujmować, otaczać uciśnieniem. *Obejmować za szyję. Objąć kogo wpół obiema rękami. Kto wiele obejmuje, mało ściska, przys.* 2) = otaczać, opasywać. *Drzewo tak grube, że we dwóch zaledwo zdołali objąć. Morze obejmuje ziemię.* 3) = (z nd. *dk.*) zawierać, mieścić w sobie. *Książka ta obejmuje całą naukę Platona. To prawidło obejmuje wszystkie inne. Świat wszystko w sobie obejmuje. Garniec obejmuje w sobie cztery kwarty.* 4) = *co*; brać w posiadanie, we władanie, w zarząd. *Obejmować dowództwo. Objąć majątek po ojcu. Objąć rządy państwa.*

Objąć urząd. Po rodzicach objął majątek długami obciążony. 5) = zrozumiewać, pojmować. *Łatwo objął całą rzecz. Umysł zdolny od razu obejmuje cały mechanizm polityki.* 6) = ogarniać, ze wszech stron ujmować. *Pamięć nie zdoła objąć tylu szczegółów. Myśl nie obejmie ogromu nieskończoności. Dom obejmują płomienie. Już pożar objął gmach cały.* 7) = przejmować, *dk.* zdjąć, przerażać, przenikać. *Strach go obejmuje, objął. Żalem objęta. Tak go myśli objęły, że nie słyszał co doń mówiono.* 8) = *czém; ob Spinać.*

Obejmujący, **a**, **e**, *im.* 1) zawierający, zamykający co w sobie. 2) = pojętny, łatwo pojmujący, *ob. Obejmować.*

Obejrzale, *ps. ob. Oględnie, Bacznie, Przezornie, Opatrznie.*

Obejrzałość, **ści**, *blm. ż. ob. Oględność, Przezorność, Baczność.*

Obejrzały, **a**, **e**, *p. ob. Oyłędny, Opatrzny, Baczny, Przezorny.*

Obejrzeć, **ał**, **y**, *scz. dk. ob. nd. Oziérać, Oglądać.*

Obejrzeć się, *słz. ob. Oziérać się, Oglądać się.*

Obejrzenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność oglądania, jednorazowe rozpatrzenie. *Obejrzenie zamczyska zajęło nam kilka godzin czasu.*

Obejrzliwie, *ps.* ostrożnie, bacznie, oziérając się.

Obejrzliwość, **ści**, *blm. ż.* baczność, ostrożność.

Obejrzliwy, **a**, **e**, *p.* oziérający się, baczny, ostrożny.

Obejście, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) chód na około. 2) = droga dalsza, którą co obchodzi. 3) = *v. Obejście się, v prze. Obejście*, utrzymanie się życia, potrzeby, wydatki. *Obejście jego bardzo jest skromne. Mieć swoje obejście*, mieć żywność, utrzymanie. 4) = *v.* **Obchodzenie się**, *v.* **Obejście się**, postępowanie, działanie w życiu. *Jego obejście bardzo jest uprzejme. Zobowiązał mię swojém uprzejmém obejściem się ze mną*, t. j postępowaniem. *Dobrém obejściem się zjednał sobie wszystkich podwładnych serca. ob. Obchodzenie się.* 5) = *posp.* zachody domowe, opatrzenie i zajęcia się około domu. *Ma w domu swoim nie mało obejścia.* 6) = *wł.* ominienie; *fig.* oszukanie wybiegami; wykręty. *Obejście prawa. Wiele jest sposobów obejścia prawa.* 7) = *gosp.* cała bliższa gospodarka poleskiego lub ruskiego włościanina, składająca się z mieszkalnego domu chaty i bliższych gospodarczych zabudowań, jako to: chlewów, stodoły (gumna), tudzież ogrodu, cielętnika i t. p., co wszystko gospodarz w dzień obejść i opatrzéć powinien; in. *Obchód*, w niekt. miejscach *Obychod.*

Obejść, **Obejść się**, *ob. Obchodzić, Obchodzić się.*

Obel, *ps. nieuż. ob. Całkiem, Zupełnie, Zgoła.*

Obelga, **i**, *lm.* **i**, *ż.* zniewaga, potwarz; hańba, niesława zmyślona; *praw.* ujma honoru osobie jakiéj przez słowa lub czyny zadana, pociągająca za sobą karę kodeksem przepisaną. *Miotać na kogo obelgi. Za obelgi skazany został...*

Obelgać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obelżyć**, **ył**, **y**, *dk.* **Obelżywać**, **ał**, **a**, *częst. nd., ob. Zniewažać, Zniewažyć, Lżyć, Zelżyć.*

Obelgnąć, i *prze.* **Obelnąć**, **ął**, **nie**, *sn. dk.* przylgnąć w około czego. *Powrozy w nasieniu ciernowém obwalać tak, iżby obelnęły. fig. Obelgnąć tłustością*, roztłuścić na ciele. *Zatyłość zakryła twarz jego, a tłustością obelgnęły lędźwie jego.*

Obelisk, **u**, *lm.* **i**, *m.* 1) *mit.* słup kamienny starożytny, dziś jeszcze napotykany. Stawiano go na wyobrażenie *Ptasa wcielonego* lub *Hermesa trismegista*, będącego filarem niebios i ku uczczeniu w piramidach i świątnicach stojącego hermezjańskiego słupa, na którym spisano w hieroglifach główną treść wiary. 2) = słup kamienny, lub kamień naśladujący, zrobiony na wzór egipskich, a służący ku ozdobie miasta, placu i t. p.

Obeliskowy, **a**, **e**, *p.* od obelisku, nakształt obelisku; obeliskowi właściwy.

Obelja, **ji**, *blp. ż.* u Greków, pirogi, ciasta na ofiarę bogom składane.

Obelża, **y**, *lm.* **y**, *ż. prze.* 1) *ob. Obelga.* 2) = *ob. Obelżenie.*

Obelżenie, **a**, 1) *blm n.* pohańbienie, znieważenie; zniesławienie. *Lukrecja wolała uczciwie zginąć, niżeli w obelżeniu na świecie żyć.* 2) =, *lm.* **a**, *n. bl.* zam. *Obelga.*

Obelżyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten, co zadał kłamaną winę, hańbę, pohańbiciel.

Obelżycielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* pohańbicielka; ta, co kłamliwie zadała hańbę.

Obelżyć, *ob. Znieważyć.*

Obelżywie, *ps.* zelżywie, haniebnie, sromotnie. *Łajać kogo obelżywie. Obejść się z kim obelżywie.*

Obelżywość, **ści**, 1) *blm. ż.* właściwość tego co jest haniebne. *Obelżywość postępowania.* 2) =, *lm.* **ści**, *ż. prze. ob. Obelga.* 3) =, *lm.* **ści**, *ż. prze.* rzecz sprośna; postępek szkaradny. *Serce jego obelżywości pełne.*

Obelżywy, **a**, **e**, *p.* 1) zelżywy, hańbiący. *Obelżywe słowa miotać na kogo.* 2) = haniebny. *Obelżywa śmierć.*

Obełgać, **ał**, **a**, *scz. dk. kogo; posp.* oszukać kogo kłamstwem; zwieść kłamliwemi słowy.

Obemgleć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* mgłą zajść, mgłą się okryć. *Ziemia obemglała.*

Obemrzenie, *ob. Obumrzenie, Obumarcie, Obumarłość.*

Obercuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *prze.* wierzchnie odzienie; surdut.

Oberek, **rka**, *blm. m.* rodzaj tańca na lewo, u ludu polskiego pospolity, i muzyka do niego. *Tańczyć oberka. Grać oberka, ob. Obertas.*

Oberman, **a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* (z niem.) *prze.* 1) przełożony, starszy. 2) = superintendent solny. 3) = sędzia polubowny, rozjemca.

Obermański, **a**, **ie**, *p. nieuż. ob. Rozjemczy, Polubowny.*

Obermus, **u**, *lm.* **y**, *m. kuch.* rodzaj ciasta z migdałów; starte migdały z winem w formach przypiekane.

Oberon, **a**, *blm. m. mit.* król normandzkich Elfów białych, dobry pan. Żoną jego *Tytania, ob. Ljosalfar.*

Oberster, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z niem.) *nieuż. ob. Półkownik.*

Oberstlejtenant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z niem.) *nieuż. ob. Podpółkownik.*

Obersztyn, **a**, *lm.* **y**, *v.* **Obersztynek**, **nka**. *lm.* **nki**, *m.* u szewców, lisztwa ze skóry około przyszwów, wewnątrz buta lub na wierzchu.

Obertas, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) rodzaj tańca na lewo, *ob. Oberek.* 2) = w *lm. posp.* obroty; tarapaty, kłopoty, korowody. *Wpaść w obertasy.* 3) = *or.* wykręcenie się zupełne tratwy od gwałtownego wiatru. *Tratwa dała obertasa.*

Obertka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* drewniana zasuwa do drzwi.

Obertować, **ał**, **uje**, *scz. nd. or.* czółnem płynąć przodem tratew i obracać się często do nich z ostrzeżeniem, co jest obowiązkiem rytmańczyka *v.* podmajstrzego.

Oberwać, *ob. Obrywać.*

Oberwanie, **a**, *blm. n.* 1) urwanie, oderwanie, odłamanie, oddarcie; oszarpanie. *Za oberwanie sukni musisz mu zapłacić. Zrobił mu wielką szkodę oberwaniem gzymsu.* 2) = poderwanie się, zerwanie się dźwigniem. *Lekarstwo na oberwanie.*

Oberwaniec, **ńca**, *lm.* **ńcy**, *m.* 1) ten, który w oberwaném odzieniu chodzi; obdartus; obszarpaniec. 2) = *fig.* nic dobrego; gałgan, łajdak, urwis.

Oberwipoła, **y**, *lm.* **y**, *m.* i *ż. v.* **Oberwipołeć**, **połcia**, *lm.* **cie**, *m. ob. Urwipoła, Rzezimieszek.*

Oberznąć, *ob. Obrzynać.*

Oberżnięcie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obrzynania. 2) =, *lm.* **a**, miejsce oberżnięte.

Oberżnięty, **a**, **e**, *im.* od *Oberznąć*; który był rżnięty na około; który został obcięty, zmniejszony rżnięciem ze wszech stron.

Oberża, **y**, *lm.* **e**, *ż.* dom zajezdny dla podróżnych; karczma, austerja, dom gościnny.

Oberżysta, **y**, *lm.* **ści**, *m.* gospodarz oberży, karczmarz.

Oberżystka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) gospodyni oberży, karczmarka. 2) = żona oberżysty.

Obeschły, **Obeschnąć**, *ob. Osychać.*

Obesłać, *ob.* 1) *Obsyłać.* 2) = *ob. Obściełać.*

Obeszcać, *ob. Oszczać.*

Obeszłość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. prze.* 1) obchód, okrążenie, otoczenie. *Plac leśną obeszłością ścisniony, na więcéj ufców ludzi rozszykować nie dozwolił.* 2) = łatwość obejścia się bez czego; mierność w życiu; umiarkowanie, skromność. 3) = potrzeba, dolegliwość; to co trapi, obchodzi. *Panna święta i apostołowie, jako też ludzką obe-*

szłość i dotkliwość mający, słusznie płakanie wielkie uczynili.

Obeszły, a, e, *p. czém;* 1) otoczony, obegnany, okrążony. *Hibernja obeszła wodami. Przy zdroju obeszłym płodnemi palmami.* 2) = dający się obejść, niezbyt rozległy; częściéj się używa z przeczeniem: *Nieobeszły*, ogromny, którego trudno obejść. 3) = łatwo się obejść bez czego mogący; wstrzemięźliwy, umiarkowany.

Obetkać, *ob. Obtykać.*

Obetrzeć, *ob. Ocierać.*

Obewrzały, a, e, *p.* zapiekły, obelgniony, czém skrzepłém oblepiony, zaszły. *Obewrzały krwią, ropą, posoką. Szerokie rany krwią obewrzałe. Brzydkiéj Meduzy płód jadem obewrzały. Żołądek flegmą wewnątrz obewrzały.*

Obezcnić, (*prze.* **Obezeczuić**), **ił, i,** *scz. dk.* zrobić bezecznym, obmierzłym; zmazać, skazić.

Obezcnieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się bezecznym, obmierzłym; skazić się, zeszkaradnieć. *Obezecnieli w nieprawościach swych.*

Obeznały, a, e, *p. nieuż.* świadomy, doświadczony. *Obeznały w sprawach, v. ze sprawami.*

Obeznanie, a, *blm. n. kogo z czém;* ukazanie mu sposobów jakiemi się co robi, jak się z czém obchodzi. = **się,** *zmk.* poznanie sposobów obchodzenia się z czém; poznajomienie się z przedmiotem. *Obeznanie się z matematyką pomogło mu do...*

Obeznany, a, e, *im.* od *Obeznać, ob. Obeznawać.*

Obeznawać, ał, je, *scz. nd.* **Obeznać, ał, a,** *dk. kogo z czém;* dawać komu co poznać, oznajamiać kogo z czém; nauczać, czego kto nie znał. *Obeznawać kogo z rzemiosłem, z nauką jaką. Obeznawać z historją.* = **się,** *złz. z czém;* nabywać znajomości potrzebnéj do umienia czego; poznawać, zrozumiewać co; uczyć się jak się z czém obejść. *Obeznawać się z interesami. Obeznany z położeniem miejsca. Obeznał się z duchem prawa.*

Obeznawanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obeznawać;* poznajamianie się z czém, rozpoznawanie czego = **się,** *zmk.* nabywanie znajomości czego.

Obeźwać się, *ob. Odezwać się* pod *Odzywać się.*

Obżerać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Obeżreć się, obżarł—, obeżre—,** *v.* **Ożreć się, ożarł—, ożre—,** *dk. posp.* 1) zbytnie się objadać, najadać się, napychać się jadłem, naładowywać brzuch. *Nie obieraj się, bo to szkodzi zdrowiu. Obiera się jakby jadł na trzy dni. Obżarł się i zachorował.* 2) = *prze.* opijać się. *Obżarszy się gorzałki, szyję złamał.* 3) = *nieuż.* upajać się. *Ożarłszy się od radości twardo usnął.*

Obficie, *v* **Obfito,** *v. prze.* **Okwicie,** *ps.* dostatnio, dużo, wiele, hojnie, pełno. *W tym roku drzewa dały obficie owoców. Mieliśmy tam wszystkiego obficie.*

Obfit, u, *blm. m. ob. Obfitość*

Obfitał, u, *lm* **e,** *m.* kotlina fontanny.

Obfitarz, a, *lm.* **e,** *m. prze.* bogacz.

Obfito, *ob. Obficie.*

Obfitość, *v. prze.* **Okwitość, ści,** *blm. ż.* wielki dostatek, mnóstwo, wielość, pełność. *Mieć wszystkiego w obfitości. Obfitość we wszystko. Obfitość urodzajów zadziwiająca. Obfitość myśli, słów. Róg obfitości;* wyobrażenie obfitości symboliczne, z rogu sypiącego owoce i kwiaty.

Obfitować, ał, uje, *sn. nd. w co.* mieć podostatkiem, opływać w czém, hojnie dostatku posiadać. *Obfitować we wszystko. Kraj ten obfituje w zboże, wino, i t. p. Obfitować w cnoty.*

Obfitowanie, a, *blm. n. w co;* posiadanie czego podostatkiem, opływanie w co.

Obfity, *v. prze.* **Okwity, a, e,** *p.* 1) hojnie, dostatecznie opływający. *Obfite żniwo. Obfite zbiory. Obfity bankiet. Uczta obfita. Obfity język. Obfity łup. Stół obfity. Kraj obfity.* 2) = płodny, bogaty, urodzajny. *Ziemia obfita. fig. Pisarz obfity.* 3) = *w co;* bogaty; obficie, dostatnio, w mnóstwie posiadający. *Obfity w słowa, w porównania. Obfity w myśli. Okolica obfita w zboże, w drogie kamienie.* 4) = *prze.* hojny, szczodry. *Mieć kogo w łasce obfitéj.* 5) = *prze.* nadpotrzebny, zbyteczny.

Obgadać, Obgadywać, *ob. Ogadywać.*

Obganiać i Obgonić, Obgarniać i Obgarnąć, *ob. Oganiać, Ogarniać.*

Obgęstnie, *ps.* niezupełnie, ale dość gęsto, zawiesisto, nakształt ciągłego ciasta.

Obgęstny, a, e, *p.* niecałkiem ale dość gęsty, zawiesisty, nakształt ciągłego ciasta. *Zacier gorzelniany powinien być obgęstny,* t. j. nierzadki, niecieklý.

Obgiąć, Obginać, *Oginać.*

Obgłąb, *ps. prze.* nieco głęboko. *W ziemi je zagrzebał obgłąb. ob. Głęboko.*

Obgotowywać, ał, a, *scz. nd.* **Obgotować, ał, uje,** *dk. kuch.* nieco gotować coś zsiadłego tak, aby się po wierzchu ugotowało; nieco ugotowywać niedopuszczając rozkładu. *Obgotowywać mięso, jarzynę. Obgotować szynkę.*

Obgroda, *ob. Ogroda.*

Obgrubszy, *ob. Przygrubszy.*

Obgryzać, Obgryźć, *ob. Ogryzać.*

Obheblowywać, Obheblować, *ob. Oheblowywać.*

Obhołtać, się, *v.* **Obgołtać się,** *v.* **Ogołtać się, ał—, a—,** *złz. dk. prow. posp.* oswoić się z czém.

Obiad, *v. bł.* **Objad, u,** *lm.* **y,** *m.* 1) główne z liczby trzech (śniadanie, obiad, wieczerza) jedzenie około południa; pożywanie pokarmu śród dnia; uczta o południu dana. *Jeść obiad. Być bez obiadu. Modlitwa przed obiadem. Trafić na sam obiad. Spóźnić się na obiad. Prosić kogo na obiad, do obiadu. Siąść do obiadu. Co będzie na obiad? Zostań z nami na obiad, v. na obiedzie. Bądź dziś u nas na obiedzie. Podczas obiadu, v. w czasie obiadu muzyka grała. Wypadek ten zdarzył się w obiedzie, v. przy obiedzie. Dawać dla kogo obiad. Wydać dla obywateli obiad. Zjeść z kim, v. u kogo obiad. Czekać kogo na obiad, v. z obiadem. Nie możem się doczekać obiadu. Zawitał na sam obiad. Byłem na tym obiedzie. Bądź u mnie na obiedzie. Jé dużo na obiad. Obiad składał się z 6 potraw. Już po obiedzie. Jestem po obiedzie.* t. j. już jadłem obiad. *Po obiedzie poszli do ogrodu. Łyżka po obiedzie, v. Nie wczas łyżka po obiedzie, przys.* t. j. nie w porę co zrobić, za późno chęć przysługi okazać. *U skąpego zawsze po obiedzie, przys.* t. j. nigdy na obiad nie prosi, niczém nie częstuje, nie rad gościom. *Za jednym zasiadem, jeść wieczerzę z obiadem,* t. j. być bez obiadu aż do wieczora, do późna. *Dziękować za obiad. Jeść obiad w traktjerze. Kazać dać obiad. Co jadłeś dziś na obiad? Dali, v. był na obiad między innemi pasztet. Na obiedzie było osób 12. Poznaliśmy się z nim u obiadu. Zapłacić za obiad. Znaleźliśmy ich za obiadem, prow.* t. j. u stołu jedzących obiad. *Zasiąść do obiadu. Uraczyć kogo sutym obiadem.* 2) = potrawy z których się jedzenie południowe składa. *Gotować obiad. Nastawić obiad. Zrobić obiad. Prędko się uwijać z obiadem;* pośpiesznie robić potrawy na obiad. *Już gotowy obiad. Jeszcze obiad nie gotowy, v. nie gotów. Marudzi z obiadem. Obiad wyśmienity, suty, wyborny. Obiad, skąpy, nędzny, chudy. Obiad mięsny, mastany, postny.* 3) = południe, pora obiadowa. *Przed obiadem o każdéj godzinie zastaniesz go w domu. Przyjdź do mnie po obiedzie o 7méj. Po obiedzie pięknie się rozpogodziło, a do obiadu ciągłe lał deszcz.*

Obiadać, *ob. Obiadować.*

Obiadalnia, *nieuż. ob. Jadalnia.*

Obiadek, dku, *l. dki. v.* **Obiedzik, a,** *lm.* **i,** *m. zdr.* niezbyt suty obiad; *piesz.* smaczny obiad. *Traktował nas bardzo skromnym obiadkiem. Krótki obiadek, ob. Obiad.*

Obiadować, ał. uje, *v. nieuż.* **Obiadać, ał, a,** *sn. nd.* **Obiadować się,** *złz. nieos.* jeść obiad. *Już pora obiadować. Warto wieczerzać, kiedy się nie obiadowało.*

Obiadowanie, a, *blm. n.* jedzenie obiadu.

Obiadownik, a, *lm.* **cy,** *m.* który jé obiad; gość u obiadu, obiadujący.

Obiadowy, a. e, *p.* do obiadu należący, od obiadu. *Pora obiadowa. Godzina obiadowa.*

Obiał, u, *blm. m. bot.* (Verrucaria calciseda, roślina.

Obiata, v. Oblata, *ob. Objata, Ślub, Ofiara.*

Obiatować, *ob. Objatować.*

Obibok, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *prze.* rębacz, junak, tęgi do palasza. 2) = burda, kłótnicki, zawadjaka. *Jeśli masz skrupuł bić się, to cię ten obibok wyrzucić może.*

Obiciany, v. Obiciowy, a, e, *p.* od obicia. *Malowanie obiciane. Fabryka obiciana. Papier obiciany.*

Obiciarz, a, *lm.* **e,** *m.* ten, który obija, tapicer.

Obicie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) dokonana czynność bicia kogo; wychłostanie. 2) = *czém;* nabicie, nasadzenie, opatrzenie czém. *Obicie beczki obręczami żelaznemi.* 3) = pociągnięcie, powleczenie, pokrycie czém. *Obicie tego pokoju adamaszkiem drogo kosztuje.* 3) = rzecz którą się co obija. *Obicie papierowe. Wykleić pokój obiciem. Obicie na parawany. Obicie dać na ściany. Obicie adamaszkowe, aksamitne. Meble bez obicia. Obicie skórzane.*

Obiciowy, *ob. Obiciany.*

Obić, *ob. Obijać.*

Obida, y, *lm.* **y,** *ż. prze. nieuż. ob. Mierziączka, Krzywda, Zniewaga.*

Obidzać, ał, a, *scz. nd. prze. co komu; ob. Mierzić, Obmierzać co komu.*

Obie, *ob. Oba.*

Obiecać, *ob. Obiecywać.*

Obiecadło, Obiecadłowy, *ob. Abecadło, Abecadłowy.*

Obiecanie, a, 1) *blm. n.* przyrzeczenie jako czynność; jednorazowa dokonana czynność obiecywania; ślubowanie. 2) =, *lm.* **a,** *n. nieuż.* rzecz obiecana; obietnica.

Obiecanka, i, *lm.* **i,** *ż.* obietnica nie mająca rękojmji spełnienia. *Obiecanka, cacanka, a głupiemu radość, przys.*

Obiecany, a, e, 1) *im.* przyrzeczony. *Odebrałem obiecane mi rzeczy.* 2) = *p.* we wszystko opływający, żyzny, zamożny. *Ziemia obiecana; bibl.* Palestyna; *fig.* szczęśliwa, pożądana.

Obiecować, *ob. Obiecywać.*

Obiecownik, a, *lm.* **cy,** *m.* który obiecuje, przyrzeka co.

Obiecy, a, e, *p. prze. nieuż.* żarłoczny. *Człowiek obiecy i pijak wina, ob. Objec v. Objedz.*

Obiecywacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co przyrzeka, *Obiecownik,* szczeg. niedotrzymujący słowa.

Obiecywać, v, Obiecować, ał, uje, *scz. nd.* **Obiecać, ał, a,** *dk.* 1) czynić obietnicę, przyrzekać. *Co obiecujesz, pamiętaj abyś dotrzymał. Obiecałeś przyjść do mnie, a nie przyszedłeś. Czego nie masz nie obiecuj. Wiele obiecuje, a mało daje. Lepiéj jest nie obiecywać, niż obiecawszy nie oddać. Obiecać co komu. Obiecał mi to zrobić. Obiecać co dobrém poczciwém słowem;* zaręczyć honorowém, poczciwém słowem. 2) = zapowiadać, przepowiadać, wróżyć; rokować, dawać nadzieję. *Kalendarz obiecuje pogodę, deszcz, urodzaje. Charakter nowo obranego urzędnika nie obiecuje nam nic dobrego. Ta jego uprzejmość wiele nam obiecuje dobrego. Młodzieniec ten wiele po sobie obiecuje* (dom. *dobrego*). 4) = *sobie co;* spodziewać się, oczekiwać, tuszyć. *Nie tegoś sobie ojcze po nim obiecywał.* = **się,** *złz.* 1) *komu, v. do kogo; do czego v. na co;* przyrzekać, dawać obietnicę. *Obiecywał mi się na obiad, a nie ma. Obiecał się na wesele.* 2) = *gdzie, v dokąd;* ślubować, ofiarować się. *Oto cesarz słysząc o cudach ś. Wojciecha, obiecał się w chorobie swojéj nawiedzić to miejsce swą osobą. Obiecali się do obrazu tego świętego. Idź, gdzieś się obiecał, przys.* jakoś przyszedł, tak idź z kwitkiem, z Panem Bogiem. 3) = *czém być;* przyrzekać zostać czém lepszém niż pierwiéj. *Obiecujesię odtąd być dobrym człowiekiem.*

Obiecywanie, a, *blm. n.* robienie obietnic, przyrzeczeń; *prze.* robienie ślubu. *Ciągłe obiecywanie. Wolę dać bez obiecywania, ob. Obiecanie.*

Obiecz, Obieczny, *ob. Obec, Obecny.*

Obieczaj, a, *lm.* **e,** *m. v.* **Obieczajno, a,** *lm.* **a,** *n.* deska z drzewa sosnowego lub jodłowego, podług kierunku słojów wybita, służąca za obwód do przetaka lub sita.

Obiecznia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* (Walkera), roślina.

Obiedka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Uniola), roślina.

Obiedni, ia, ie, *p.* 1) obiadowy. *Zaprosił go na traktament obiedni.* 2) = *nieuż.* do obiedni, do mszy ruskiéj należący.

Obiednia, ni, *lm* **nie,** *ż.* 1) *prze.* obiad; uczta obiadowa. *O Władysławie węgierskim, o Godefredach onych sławnych, nie jedno mowy wielkie bywały, ale i dziadowie przy obiedniach pieśni śpiewali.* 2) = msza u katolików greckiego wyznania. *Ceremonję nakształt liturgji, którą zowiemy obiednią, podczas presbiter odprawuje. Odprawiać obiednię. Czytać obiednię.*

Obiednik, *ob Obiadownik.*

Obiedny, a, e, *p. nieuż. ob. Obiadowy.*

Obiedrza, y, *blm. ż. bot.* (Syzygium), roślina.

Obiedwie, *ob. Oba.*

Obiedz, *ob. Obiegać.*

Obiedzik, *ob. Obiadek.*

Obieg, u, *lm.* **i,** *m.* 1) krążenie, obracanie się w około jakiego przedmiotu jako pojęcie; bieg w około. *Obieg ziemi około słońca. Obieg planet, księżyca. Obieg krwi.* 2) = przechodzenie, przemijanie, przebieg. *Obieg wieków.* 3) = *leś. ob. Kolej.* 4) = bieg, przejście od miejsca do miejsca, coraz daléj, z rąk do rąk. *Puścić pieniądze w obieg. Pismo jakie puścić w obieg. Nowe serje biletów bankowych puścić w obieg. Moneta będąca w obiegu. Puścić w obieg plotkę, wiadomość, pogłoskę, fig.* rozgłosić.

Obiegać, ał, a, *scz. nd. v. częst. dk.* **Obiedz, gł, ży,** *jedn. dk. co;* 1) biedz na około; biegać od miejsca do miejsca. *Obiegające wszystkie miasta, a głoście com wam powiedział. Obiegałem v. obiegłem wszędzie. Obiegać wszystkie kąty. Obiedz świat cały. Obiedz wszystkich znajomych.* 2) = *fig.* przypomnieć. *Obiedz myślą wszystkie wypadki dzienne.*

Obiegnik, a, *lm.* **i,** *m.* list otworzysty, cyrkularz, okolnik.

Obiegowy, a, e, *p.* od obiegu. *Obiegowy v. obrótowy kapitał,* t. j. ten, którego się używa do załatwienia interesów.

Obielać, ał, a, *scz. nd.* **Obielić, ił, i,** *dk.* 1) bielić, biało farbować na około, zewsząd. *Obielić kamienicę, ob. Pobielać.* 2) = *zwierzę; kuch.* zdejmować zeń skórę. *Obielać barana. Obielić zająca.*

Obieracz, a, *lm.* **e,** *m.* który obiera, *v.* wybiera, *v.* zbiera, *ob. Obierać.*

Obierać, ał, a, *scz. nd.* **Obrać, ał, obierze,** *dk.* 1) *co;* łupinę zdejmować, skrajać, zdzierać; obłupiać. *Obierać jabłka, gruszki. Obierać kartofle. Obierać jaja. Obierać korę z drzewa. Obrać kapustę* (z liści wierzchnich). *Obrać orzechy* (z łuski zielonéj wyłuszczyć). 2) = *co;* zbierać, zdejmować. *Obierać owoce z drzewa. Obierać gąsienice z drzew, v. Obrać drzewo z gąsienic. Obrać winnicę.* 3) = *kogo;* ogołacać, pozbawiać, rabować. *Zbójcy gwałtownie ludzi obierają. Obrano go do nitki;* wszystko zdjęto. 4) = *kogo, co;* wybierać. *Obierać miejsce na dom. Obierać kozerę* (w grze kart.). *Obierać króla, marszałka, urzędnika. Obierać większością głosów. Obierać losem. Obierać v. obrać kogo jednomyślnie. Obierać v. obrać stan, powołanie, zawód. Obrać kogo za swego obrońcę. Obrać kogo na czyje miejsce. Obrać sobie co;* wybrać dla siebie. *Obrał sobie zawód nauczyciela.* = **się,** *złz.* 1) *w czém, koło czego, prze.* bawić się czém, trudnić się; parać się czém; chodzić koło czego. *Taks obierał się w naukach gwiazdarskich i lekarskich. Żupnik ma sól przedawać kupcom i tym którzy około soli się obierają. Zkądże tam cnota pochop dobry weźmie, kiedy się w niéj żaden z rodziców nie obiera?* 2) = *z czego;* ogałacać się, pozbawiać się. *Obiera się z mienia. Obrał się ze wszystkiego dla swych dzieci.* 3) = *prze.* narywać, zachodzić ropą, materją. *Palec się obiera.*

Obieralnie, *ps.* przez obiór, z obioru; przez wybory.

Obieralność, ści, *blm. ż.* 1) prawo obierania; należenie do liczby wotujących. *Generalność wydała senatum, przez które od obieralności i głosu na sejmikach oddalita wszystkich mniéj sprzyjających.* 2) = możność być obranym. *Większa część najzacniejszych obywatelów i od obierania i od obieralności oddalona została.*

Obieralny, a, e, *p.* 1) przez obiór postanowiony, od wyborów naznaczony. *Król obieralny. Tron obieralny. Izba obieralna.*

Obieranie, a, *blm. n.* 1) zdejmowanie łupiny, okrzajanie, obrzynanie. *Obieranie rzepy, brukwi, kartofli.* 2) = zbieranie czego. *Obieranie owoców z drzewa.* 3) = wybieranie, wybory (jako czynność). *Obieranie króla, marszałka, urzędnika, ob. Obierać.* = **się,** *zmk. w czém; prze.* zajmowanie się czém; bawienie się czém; zatrudnianie się czém. *Cycero udał się do spokojnego w naukach obierania się, ob. Obierać się.*

Obierczy, v. Obiorczy, a, e, *p.* 1) do wyborów należący; wybierający. *Głosy obiercze. Elekcja zawisła od wolności głosów obiorczych.* 2) = *ob Obieralny.*

Obierga, i, *lm.* **i,** *ż.* (Sphagebranchus) *zool.* ryba, *ob Podwójnica.*

Obierki, ów, *blp. m.* rzeczy po wybraniu pozostałe, zbrakowane, *ob. Wybierki, Brak.*

Obierz, v. Obierza, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* 1) zdobycz, łupy. *Frusacy złupiwszy trupy, obierzę onę bogom poświęcali.* 2) = sprzęt, narzędzie. *Obierz kuchenna.* 3) = si-

dło; sieć, łapka. *Myśliwcza obierza. Łowcze obierze. Leżą osierociałe, ciesz się płoche zwierzę, Po swym panu plecione z jedwabiu obierze. Ciebie on z łowczych obierzy wyzuje, fig.* z sideł szatańskich.

Obierzwia, wi, *lm.* **wie,** *ż.* postronek od sieci. *Niewód miewa na dolnej albo spodniej obierzwi głazy, albo kolce z ołowiu, któreby go na dół ciągnęły.*

Obierzyciel, a, *lm.* **e,** *m przz.* ten, który obiera, obieracz.

Obierzycielka, i, *lm.* **i,** *ż. przz.* ta, która obiera, obierająca. *Mądrość nauczycielką jest umiejętności boiej i obierzycielką sprawy jego.*

Obieszczenie, *ob. Obwieszczenie.*

Obietnica, y, *lm.* **e,** *ż* 1) przyrzeczenie, obiecanie czego (jako pojęcie, czyn). *Zrobić komu obietnicę. Dać komu obietnicę. Czynić, v. uczynić komu obietnicę. Mieć czyją obietnicę na co. Mam jego obietnicę że nas odwiedzi. Hojny w obietnice, v. na obietnice. Szczodry, bogaty w obietnice. Nie skąpy, v. łatwy na obietnice. Prędki do obietnic. Dość u niego obietnic. Nie szczędzi obietnic. Dotrzymać, ziścić obietnicę. Uskutecznić, wypełnić obietnicę. Pełnić obietnicę. Uczynić podług obietnicy. Stało się wedle obietnicy. Pamiętaj na obietnicę którąś mi uczynił. Karmić kogo obietnicami. Łudzić kogo obietnicami. Niedotrzymać obietnicy. Nie rad pełni obietnic. Złamać obietnicę. Fałszywa, zwodnicza, obłudna obietnica. Próżna obietnica. Wielka obietnica, ale mały skutek;* z wielkiéj chmury mały deszcz. 2)=rzecz obiecana; to co obiecano. *Mam u ciebie obietnicę. Przyszedłem po obietnicę. Oto moja obietnica. Po obietnicę na prędkim koniu jechać trzeba, przys.* często nieulszczają się z obietnic, więc je rychło odbieraj. 3) = *przs.* ślub, ślubowanie, ofiara, wotum. *Król do Poznania dla wypełnienia nabożnej obietnicy odjechał.*

Obiężny, a, e, *p.* 1) dający się obiedz; którego można obiedz, okrążyć, opasać, objąć. *Hetman miał Szweda jakby w obieżnéj knieji. Tam gdzie obieżna knieja z niemi staje.* 2) = obiegający, kołujący perjodycznie. *Ruch księżyca obieżny. Miesiąc obieżny;* czas w którym księżyc przebiega 360 stopni. *Rok obieżny, czyli gwiazdowy.*

Obieżykraj, a, *lm.* **je,** *m.* wszędobylski, włóczęga, tułacz od miejsca do miejsca. *Tacy obieżykraje. Bywszy obieżykrajem, nie chce być nieukiem.*

Obieżyświat, a, *lm.* **y,** *m.* 1) człowiek co wiele podróżował, różne kraje zwiedzał. 2) = *bot.* dawniejsza nazwa rośliny: *Przewiercień okrągłoliściowy* (Bupleurum rotundifolium).

Obijać, ał, a, *scz. nd* **Obić, ił, obije,** *dk.* 1) na około, ze wszech stron obijać, rozbijać, zbijać zupełnie, całkiem. *Obija lód na wiadrze. Obił gzymsowanie u kominka. Obił gruszki z drzewa.* 2) = obręczami nasadzać, nabijać. *Obijano beczkę. Trzeba ci obić głowę, żart.* słabą masz głowę. 3)= *czém,* powlekać czém, pociągać, pokrywać. *Obijać stół ceratą. Obijać krzesła nawleczkami. Obić dach blachą. Obić co skórą, suknem, płótnem,* i t. p. *Obić ściany dywanami, makatami. Obić trumnę aksamitem.* 4) = *rol.* bić o co dla wymłócenia, młócić. *Obijać żyto na nasienie,* t. j. uderzać snopem o żerdź, aby się ziarna co większe wyłuszczyły z kłosów. *Obijać len. Obili dzisiaj sześć kop żyta. ob. Młócić.* 5) = *kogo,* (tylko *dk.*), wybić, wysiec; wychłostać nie nazbyt mocno. *Obić rózgą dziecię. Obić kogo kijem.* = **się,** *szz.* (głos, dźwięk) rozlegać się, dolatywać. *Głos obija się o sklepienie, o skały przyległe. Dźwięk ten obił się o moje uszy, nieos. fig.* dało się mi to słyszéć; słyszałem to; tak mówią.

Obijak, a, *lm.* **i,** *m.* 1) drewno, palka, którą się co obija, kloc, palka drewniana do obijania czego. *Obijak bednarski. Obijakiem len obijać. Użyj do tego obijaka.* 2)= część cepa, którą się bije po zbożu rozesłaném na toku dla młócenia, in. *Bicz*

Obijanie, a, *blm.* **n.** czynność wyrażona słowem *Obijać.* 1) odbijanie, bieleni odłamywanie na około. *Obijanie gzymsów.* 2)= zbijanie. *Obijanie owoców z drzewa.* 3) = nabijanie, opatrywanie. *Obijanie beczki obręczami.* 4) = powlekanie, pociąganie, pokrywanie. *Obijanie krzeseł, mebłów.* 5) = wymłacanie zboża. *Obijanie łnu, pszenicy, jęczmienia.*

Obiorczy, *ob. Obierczy.*

Obiór, oru, *lm.* **ory,** *m.* wybieranie, obieranie, jako pojęcie czynu; wybór. *Lud zgromadził się na miejsce obioru króla. Przystąpić do obioru.*

Obisk, *v.* **Obysk, u,** *lm.* **i,** *m. nieuż.* szukanie, rewidowawanie; przetrząsanie czego, jako pojęcie. *Jeśliby pan przy tym obysku być nie chciał, tedy żałobnik przecię z tymi, których ma przy sobie, obysk uczynić, i wszystkie schowania trząść ma.*

Obitka, i, *lm.* **i,** *ż. teś.* browarka u której biel nadgniły, został do koła siekierą ociosany.

Obitaurjum, *nieod. n.* (z łac.) lista, rejestr zmarłych; księga gdzie się zapisują msze za umarłych mające się odprawić.

Obity, a, e, *im.* od *Obić, ob. Obijać.*

Objacja, *v.* **Oblacja, ji,** *blm. ż. przz.* 1) przynoszenie, składanie ofiary, ofiarowanie. 2) = ślubowanie, robienie obietnicy, szczeg. Bogu, *ob. Objata.*

Objad, 1) **u,** *lm.* **y,** *m. bl. ob. Obiad* 2) =, *a, lm.* **y,** *m. prow.* żarłok, *ob. Objadacz.*

Objadacz, a, *lm.* **e,** *m.* który co objada, darmojad.

Objadać, ał, a, *scz. nd.* **Objeść, jadł, je,** *dk.* 1) na około zjadać, ogryzać. *Schowaj ten kawon, bo tu szczury go objadają. Wróble objadły tę piękną gruszkę. Robak objadł tę morwę. Chrząszcze objadają śliwki. Psy objadły trupa aż do kości.* 2) = zjadać, pożerać zupełnie. *Gąsienice objadają owoce z drzew. Chłopiec na drzewie siedząc wiśnie objada.* 3) = *kogo, posp. fig.* jedząc, stołując się u kogo niemając do tego prawa, krzywdzić go, narażać na stratę. *Korzystając z jego gościnności, pasibruchy objadają go. Bawiąc przez tydzień objedli mię, zniweczyli wszystkie zapasy.* = **się,** *szz.* zbytnie się najadać. *Nie objadaj się sałaty, ogórków i innéj surowizny. Mysz kiedy się mąki ohje, to jéj się gorzka zdaje, przys.* nie głodny często wymyśla w jedzeniu.

Objaśniacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ten, który objaśnia. 2)= który wykłada co dla zrozumienia; objaśniciel.

Objaśniaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* ta, która objaśnia co, wyświeca, objaśnicielka.

Objaśniać, ał, a, *scz. nd* **Objaśnić, ił, i,** *dk.* 1) *przz.* i *posp.* oświecać. *Objaśniać ulice miasta,* t. j. illuminować. *Objaśnić świécę,* utrzéć knot u świécy. 2)=wykładać jasno, zrozumiale, dawać pojąć; tłómaczyć. *Objaśniasz mię, jednak ja nie rozumiem jak to się stało. Objaśniać dzieło, autora. Objaśniać miejsce ciemne pisma, dzieła jakiego. Objaśnić przez porównanie. Objaśnić podobieństwem. Objaśnić kogo w czém; np. Objaśnij mię w téj sprawie. Teraz jestem nieco objaśniony.*

Objaśnianie, a, *blm.* **n.** czynność wyrażona słowem *Objaśniać;* oświecanie, wyjaśnianie.

Objaśniciel, a, *lm.* **e, m.** 1) ten, który objaśnia co. 2) = który wyświeca, wykłada, *ob. Objaśniacz.*

Objaśnicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) ta, która objaśnia, oświeca. 2)= która wykłada co.

Objaśniejszy, a, e, *st. wyż.* od *Jasny, przz.* bardziéj oświecony, cywilizowańszy, wykształceńszy. *Objaśniejszy nasz wiek.*

Objaśnienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) oświecenie, wytłómaczenie, wyłożenie czego zrozumiałe. *Złożyć objaśnienie. To potrzebuje objaśnienia. Objaśnienie ciemnego miejsca pisma. Gdyś w nieporozumieniu, czyń objaśnienie.* 2) = nota, przypis, przypisek. *Zrobić objaśnienia przy dziele jakiém. Wydać rękopis s objaśnieniami.* 3)=*świécy;* utarcie knotu u palącéj się świécy.

Objaśnienko, a, *lm.* **a,** *n. zdr.* nota nie wielka, mały przypisek; wyjaśnienie, wyświecenie.

Objata, y, *lm.* **y,** *ż. przz.* 1) ślub, obietnica, przyrzeczenie mianowicie Bogu. *Czyniłem objatę, że jeżeli zostanę ocalonym...* 2) = ofiara, dar. *Składać objatę Bogu. Kapłani przynoszą objaty. Objata krzyżowa Chrystusa. Objata bogom, ob. Objatnica.*

***Objatnica, y,** *lm.* **e,** *ż.* za staropogańskich czasów słowiańskich górka, ręką bożą lub ludzką usypana, na któréj czyniono *objaty,* lub ofiary bogom; później tracono na objatnicach złoczyńców.

Objatować, ał, uje, *scz. nd.* i *dk. przz.* 1) ślubować; obiecać. 2)= ofiarować; uczynić ofiarę. *Na ten czas kapłani zwykłe ofiary objatowali.*

Objaw, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Objawa, y,** *lm.* **y,** *ż.* objawienie, okazanie (jako pojęcie). *Po tak widocznym objawie potęgi Bożéj.*

Objawca, y, *lm.* **y,** *m. ob. Objawiciel.*

Objawiać, ał, a, *scz. nd.* **Objawić, ił, i,** *dk. co;* 1) jawném co czynić, wyjawiać, okazywać, odkrywać. *Objawiać cudze tajemnice. Nie objawiaj tego sekretu. Prawdy które Pan Bóg objawił kościołowi swemu. Objawić swą wolę. Objawić komu swe chęci, swe zamiary. Objawić swoją myśl.* 2) = obwieszczać, ogłaszać, rozgłaszać. *Trzeba to przez pisma publiczne objawić. Objawiam drukiem odkrycie. Objawić wyrok sądowy, dekret.* = **się,** *szz.* jawnie się okazywać. *Jezus Chrystus objawił się apostołom. Gienjusz jego nagle się objawił.*

Objawianie, a, *blm. n.* jawne okazywanie (jako czynność), wyjawianie, odkrywanie czego. *Mowa służy do objawiania myśli swoich. ob. Objawiać, Objawienie.*

Objawiciel, a, *lm.* **e,** *m.* ten, który objawia co.

Objawicielka, i, *lm.* **i.** *ż.* ta, która objawia.

Objawienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) jawne okazanie, wyjawienie, odkrycie czego. *Objawienie myśli swojéj. Objawienie zdania, zamiarów, i t. p. Objawienie Sgo Jana, pis. S.* Apocalipsis. *Wierzyć w objawienie.* 2) = ogłoszenie, obwieszczenie. *Podać objawienie przez gazety. Czytałem objawienie o przybyciu do nas sławnego artysty.* 3) = *sąd. i praw.* doniesienie, oznajmienie. *Zrób o tém do policji objawienie. Objawienie dekretu, wyroku.*

Objawiony, a, e, *im.* 1) okazany, opowiedziany, na jaw wyprowadzony. *Religja objawiona. Prawdy objawione.* 2) = ogłoszony, obwieszczony. *Wyrok już objawiony.*

Objawnik, a, *lm.* **i,** *m.* wyraz, którym w zdaniu wyrażamy przymiot miotu, np. *Jan jest pilny; Jan jest rzemieślnikiem: pilny, rzemieślnikiem,* są objawnikami (predykat) (Żoch.).

Objazd, u, *lm.* **y,** *m.* **Objaździka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) objeżdżanie czego w około, oziernie jeżdżąc, jako pojęcie. *Objazdy lasów często czynią, a kogo przy rąbaniu zastaną, wóz do dworu zajmą. Nie trzeba było statkom objazdu czynić około całéj wyspy. Jeździć w objazd,* t. j. dla objechania, dla obejrzenia. **W objazd,** *wyr. ps.* w około, w obwód. *Miasto w objazd ma mil siedem. Ten mur w objazd ma dwie mile.* 2) = runt, patrol, straż nocna objeżdżająca i czuwająca nad stojkami i placówkami, szpiegow.e konno objeżdżający. *Objazdy przez godzin 2 biły się, z których jeden został zniesiony.* 3) = objeżdżanie inną drogą niż zwykle, kołowanie; zdrożna jazda dla ominięcia złéj drogi; zboczenie. *Zrobić objazd. Dla objazdu nałożyliśmy wiele drogi.* 4) = droga, *v.* miejsce, którém się objeżdża, koluje, zbacza ze zwykłéj drogi. *Jechać objazdem. Nie rzucaj się na objazdy gdy masz drogę pewną. Zwrócić konie na objazd.*

Objaździka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Objazd.* 2) = *myś. v. Kołowanie;* polowanie na wilki podczas ich cieczki, objeżdżając knieje z prosięciem. *W czasie objaździki waderę ubito.*

Objąć, *ob. Obejmować.*

Objąt, u, lm. y, *m* rozciągłość ciała, objętość.

Objątek, tku, *blm. m. med.* (medicamentum excipiens), lek obejmujący wiele lekarstw razem z głównym (podstawą).

Objątrzać, ał, a, *scz. nd.* **Objątrzyć, ył, y,** *dk. ob. nd. Jątrzyć, dk. Rozjątrzyć* pod *Rozjątrzać.*

Objec, *v.* właściwiéj **Objedz, a,** *lm.* **cy,** *v.* **dzy,** *m. przz.* ten który objada; objadacz, żarłok.

Objechać, *ob. Objeżdżać.*

Objedziony, a, e, *im.* od *Objeść;* ogryziony, zjedziony na około. *Sér przez myszy objedziony. Owoce objedzione od robaków.*

Objedzony, a, e, *im.* od *Objeść się;* który się wiele najadł, obładowany jedzeniem.

Objedź, dzi, *blm. ż. teś.* stan jakby zarazy pomiędzy młodemi sosnami, szczególniéj po brzegach lasów, w którym one utracają igły i mocno chorują.

Objekcja, ji, *lm.* **je,** *ż.* zarzut. *Zrobić komu objekcję.*

***Objekt, u,** *lm.* **y,** *m.* przedmiot. *Objekt-subjektowość, ob. Przedmiot-Podmiotowość i Przedmiot-kmiotowość.*

Objektowość, ści, *blm. ż.* przedmiotowość, zewnętrzność; własność przedmiotu przedstawiania się zmysłowie.

Objektywny, a, e, *p.* przedmiotowy, zewnętrzny. *Szkło objektywne;* w lornetkach, teleskopach i mikroskopach szkło zwrócone do przedmiotu rozpatrywanego.

Objemca, y, *lm.* **y,** *m.* 1) ten, który obejmuje, bierze co. *Objemca majątku.* 2) = *przs. ob. Przedsiębierca.*

Objemiec, mca, *lm.* **mce,** *m. med.* (medicamentum excipiens vehiculum), lekarstwo obejmujące w składzie główne lekarstwa.

Objesny, *przs. ob. Żarłoczny.*

Objeść, *ob. Objadać.*

Objeżdżać, ał, a, *scz. nd.* **Objechać, ał, edzie,** *dk. co, kogo;* 1) jechaniem okrążać, jechać naokoło czego, kogo. *Objeżdżać dwa razy miasto. Objechać świat, wł.* opłynąć naokoło ziemi; *fig.* zwiedzić wiele krajów, stron. 2) = przejeżdżać, podróżując zwiedzać; oglądać jeżdżąc. *Objechać Europę. Objechał całą Francję, Włochy, Niemcy. Trzeba teraz te wszystkie ziemie objechać, na wojnę zwołać, wojsko popisać.* 3) = jeżdżąc opatrywać, dozierać porządku. *Objechać placówki. Objechać knieje. Corocznie ma komisarz objeżdżać majętności. Objechać las, drogi, granice.* 4) = zjeżdżać w stronę, zboczać ze zwykłéj drogi, kołować; omijać. *Objeżdżać kałużę. Objechać złą drogę. Objechać rów, groblę Objechać celną komorę. Objechać prawo;* ominąć, zmylić wybiegami, oszukać środkami sztucznemi. 5) = *kogo;* ze wszystkich stron najeżdżać, opasywać zewsząd; otaczać. 6) = i **Objeździć, ił, i,** *dk.* a) ujeżdżać, wprawiać do jazdy, ukrócać. *Objeżdżać konia. Objeżdżać pod siodłem. Objeżdżić w zaprzęgu. Objeżdżać niejezdnego jeszcze źrebca.* b) = jeżdżeniem z nowego ocierać, obnawiać. *Objeżdżać sanki.*

Objeżdżanie, a, *blm. n.* 1) jeżdżenie w około. 2) = przejeżdżanie się dla podróży, dla widzenia, zwiedzenia różnych krajów. 3) = jeżdżenie dla obejrzenia, dla dozoru. 4) = zbaczanie z drogi dla pominięcia, *ob. Objechać.* 5) = a) *konia; ob. Ujeżdżanie.* b) *wozu;* obnawianie, ocieranie z nowego przez jeżdżenie.

Objeżdżić, *ob. Objeżdżać, Ujeżdżać.*

Objeżdżony, *ob. Ujeżdżony, Wyjeżdżony.*

Objęcie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Objętość.* 2) = opasanie, otoczenie ramionami. *Drzewo tak grube, że go w jedno objęcie nie ujmiesz.* 3) = ogarnięcie, otoczenie zewsząd. *Już dostać się z ratunkiem nie było można dla objęcia płomieniem całego gmachu.* 4) = *szczeg. w lm.* ramiona do uściskania, do utulenia kogo; *fig.* uścisk. *Rzucić się w czyje objęcia. Przyjąć kogo w swoje objęcia. Umrzeć w czyich objęciach. Wydrzeć się z czyich objęć. Wydrzeć dziecko z objęć matczynych. Utulić kogo w objęciach. Czułe objęcia. Zimne objęcia; serdeczne objęcia.* 6) = zdolność pojmowania, pojętność, objętność. *Miéć bystre objęcie. To dziecko z objęciem.* 6) = * *fil.* (acroama, der Inbegriff) jest dziecko i dzieło *myślu.* Jako rozum daje nam *pojęcia,* a umysł *myśli czyste,* tak mysł urabia *objęcia.* Objęciami są np. *Bóg, Trójca w Bogu, Jaźń,* będąca w człowieku bóstwem z niebios, *Słowo boże,* stające się ciałem i będące rzeczy istotą. 7) = wzięcie czego w posiadanie, we władanie, w zarząd. *Objęcie komendy nad wojskiem. Objęcie urzędu, państwa, majątku.*

Objednać, Objednywać, *ob. Zjednywać.*

Objętka, i, 1) *blm. ż.* nazwa dawana niek. *Pszenicy ozimej* (Triticum hybernum). 2) =, *lm.* **tki, tek,** *ż.* sieć kinięję obejmująca, obława. *Wjechał do wielkiej puszczy, psy rozswoorowano, mniejsze sieci i mocne objętki stawiono*

Objętność, ści, *blm. ż.* zdolność obejmowania, pojmowania, rozumienia czego, *ob. Pojętność.*

Objętny, a, e, *p.* 1) *ob. Pojętny.* 2) = dający się pojąć, zrozumieć.

Objętość, ści, *lm.* **ści,** *ż. mat.* i *fiz.* 1) miejsce, które ciało sobą zajmuje; obwód ciała, przestrzeń całéj powierzchni ciała. *Dwa ciała jednejże objętości. Pod jedną objętością różnej wagi ciała.* 2) = wmieszczenie, pomieszczenie w sobie; ilość mogąca się zmieścić. *Objętość naczynia. Beczka mająca objętości 20 garncy warszawskich.* 3) = *fig. nieuż. ob. Objętność, Pojętność.*

Objęty, a, e, *im.* od *Objąć.* 1) ogarnięty, otoczony, okolony; *fig.* w pojęciu znajdujący się. *Rzecz obejmująca; rzecz objęta. Tém nazwiskiem objęte są i gwiazdy. Wszyscy w tym dekrecie nie objęci.* 2) = przejęty, przeniknięty. *Czadem objęty.*

Objuczać, ał, a, *scz. nd.* **Objuczyć**, ył, y, *dk.* jukami obciążać, juki nakładać. *Objuczać muły. Objuczono mnie poleceniami, fig.* obarczono, obciążono.

Objuczanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Objuczać*; obciążanie, obładowywanie.

Objuczenie, a, *blm. n.* 1) dokonana czynność objuczania; obładowanie. *Objuczenie wielbłąda kosztowało trzy godziny czasu.* 2) =, *lm.* a, *n. nieuż.* juki, ciężar przeznaczony do jednorazowego dźwigania.

Objuczyć, *ob. Objuczać.*

Obklejć, **Obklejać**, *ob. Oklejać.*

Obkładać, *ob. Okładać.*

Obko, a, *blm. m. mit.* syn Hongonana i Hongotary, jest fiński niedźwiedź. Słodko-nogi Obko przyszedł wprost z niebios na ziemię. W nim dusza do ludzkiéj podobna i nieśmiertelna Chłop finlandzki uważa dziś jeszcze kosmatego Obka za kmotra i przypisuje mu wielki rozum. Jest to niedźwiedź zwyczajny. Stąd odróżniaj go od światotwórczego *Ottowajnena.*

Obkrajać, **Obkrawać**, **Obkroić**, *ob Okrajać.*

Oblacja, *ob. Objacja.*

Oblać, *ob. Oblewać.*

Oblader, **dra**, *lm.* **dry**, *m leś.* tarcica od brzegu, czyli od kory wyrżnięta; opoła, opółka, oszat, obszast, okrajka, odrzynek, zrzyna. *ob. Opołek.*

Obladra, **y**, *lm.* **y**, *ż.* skórzana pochewka na postronkach zaprzęgu brony, lub wozu dyszlowego, aby te nie ocierały boków koniowi.

Oblak, a, *lm.* **i**, *m.* okrąglak grubości laty, służący do grodzenia płotów dla wstrzymania bydła lub koni od zboża; kładą je także nad bydłem dla składania słomy lub siana, aby bydłu było ciepło. *Oblak na dwoje rozdarty daje dwie żerdzie.*

Oblakowy, a, e, *p.* z oblaków. *Płot oblakowy.*

Oblamka, i, *lm.* **i**, *ż.* lamówka, oszewka; tasiemka lub sznurek którym się co oblamowywa. *Oblamka z aksamitek, z tasiemek.*

Oblamować, ał, **uje**, *scz. dk.* oszyć, *v.* naszyć wokoło lamówką, oszewką, tasiemką; wybrzeżyć czém. *Oblamować trzewiki. Oblamować suknię sznurkiem jedwabnym. Oblamować narzutkę futrem. Oblamować kapelusz złotym galonem. ob. nd. Lamować.*

Oblamowanie, a, 1) *blm. n.* oszycie czém w około, dokonana czynność lamowania. 2) =, *lm.* a, *posp.* lamówka; to co się używa do lamowania.

Oblamowany, a, e, *im.* lamówką oszyty, bramowany.

Oblanie, a, *blm. n.* 1) zlanie kogo czém; czynność wyrażona słowem *Oblać.* 2) = *med.* ropienie skrofuliczne lub innéj natury; pokrycie się wyrzutami, strupami *Oblanie głowy. Lekarstwo skuteczne na oblanie głowy u dzieci.*

Oblany, a, e, *im.* od *Oblać.* 1) zmoczony, otoczony wodą. 2) = *myś.* tłusty. *Bekas oblany.*

Oblask, u, *lm.* **i**, *m.* blask na około rozlewający się. *Oblask zachodzącego słońca. Oblask nieba.*

Oblaskiwać, ał, a, *scz. nd.* **Oblasknąć**, ął, nie, *dk.* i *jedn.* blaskiem oświecać; blask rzucać na co. *Nas zachodzące słońce oblaskiwa promieniem. Wielkiém światłem oblaskniony.* = **się**, *złz.* otaczać się blaskiem.

Oblaskiwanie, a, *blm. n.* obrzucanie blaskiem, *ob. Oblaskiwać.*

Oblaskliwy, a, e, *p.* na około blask rzucający. *Oblaskliwa łuna pożaru.*

Oblasknąć, *ob. Oblaskiwać*

Oblasknienie, a, *lm.* a, *n.* 1) czynność słowa *Oblasknąć* a) *cz.* oświecanie blaskiem; rzucanie blasku na co. b) *bier. v.* lep. = **się**, *zmk.* oświecenie się od blasku.

Oblaszcze, *ps. prze.* pojedyńczo, z osobna.

Oblaszczka, i, *blm. ż. myś.* śnieg lśniący się i z wierzchu zmarzły, po którym polować nie można, gdyż się psy załamują.

Oblata, y, *lm.* y, *ż.* (z łac.) 1) *ob. Objata.* 2)=*praw. prze.* wniesienie aktu do właściwych ksiąg *v.* akt.

Oblatać, **Oblatanie**, *ob. Oblatywać, Oblatywanie.*

Oblatować, ał, **uje**, *scz. nd. prze.* w akta wpisywać.

Oblatowanie, a, *blm. n.* 1) *ob. Objatowanie.* 2) = wpisywanie do akt.

Oblatywać, ał, **uje**, *scz. v. n. częst. nd.* **Oblatać**, ał, a, *nd.* (*v. częst. dk.*) **Oblecieć**, ał, i, *dk.* 1) lecieć w około czego. *Motyl oblatuje krzaki, wszystkie kwiaty. Ptak oblata, nd. Obleciał cały las.* 2) = *fig. posp.* obiegać, objeżdżać. *Muszę oblatywać wszystkich Oblatałem całe miasto szukając go, dk. Wszystkie kąty oblatać. Wszystkich znajomych oblatać. Całą Europę, całą Polskę obleciał.* 3) = *fig. prze.* napadać, zaskakiwać. *Strach ich oblatuje v. oblata, nd. Wstyd oblata twarz, nd. Śmierć go obleciała.* 4) = opadać, osypywać się, na około rozwalać się. *Tynk oblatuje. Oglądałem mury miasta, które były obleciały. Włosy mu obleciały, nieuż.* t. j. opełzły, opadły.

Oblatywanie, *v.* **Oblatanie**, a, *blm. n.* niedokonana czynność wyrażona słowem *Oblatywać, Oblatać.* 1) okrążanie lotem. 2) = *fig.* obieganie. 3) = *prze.* napadanie. 4) = opadanie, osypywanie się, pełźnienie.

Oblazłość, **ści**, *lm* **ści**, *ż.* 1) plechowatość; nagość miejsca zkąd włosy wypełzły; łysina. 2) = obłażenie, łuszczenie się, odzieranie się, jako pojęcie lub przymiot. *Oblazłość ciała, skóry.* 3) = zblakowanie, spełźnięcie; stracenie żywości koloru; zmiana farby. *Oblazłość perkalu.*

Oblazły, a, e, *p.* 1) łysy. *Od smarowania tą maścią na głowie oblazłéj, włosy wyrastają.* 2)= bezwłosy, opełzły z włosów. *Futro oblazłe.* 3) = łupiącą się, odzierającą się skórkę mający. *Ręce oblazłe. Ciało oblazłe.* 4)= (o kolorach) zblakowany, opełzły. *Perkal oblazły. Suknia oblazła.*

Oblec, *ob. Oblekać.*

Oblecenie, a, *blm. n.* dokonana jednotliwa czynność oblatywania.

Oblecieć, *ob. Oblatywać.*

Obleczenie, a, *blm. n.* a) *kogo*; odzianie, ubranie kogo. b) = *na się*; *v.* = **się**, *zmk.* wdzianie na się, włożenie na siebie jakiéj odzieży; ubranie się, *ob. Oblekać.*

Obleczony, a, e, *im.* od *Oblec*, okryty czém naokoło, *wł.* i *fig.*

Obleczyny, *ob. Obłoczyny.*

Oblednąć, **Oblednieć**, *ob. Blednieć, Zblednąć.*

Obledz, *ob. Oblegać.*

Oblegacz, a, *lm.* e, *m.* ten, który oblega, otacza, osacza.

Oblegać, ał, a, *nd.* **Obledz**, egł, egnie, *v. prze. scz.* **Oblężyć**, ył, y, *dk.* 1) *scz. kogo, co*; do koła otaczać, opasywać, osaczać w celu zdobycia, zabrania. *Oblegać fortecę, miasto, twierdzę. Obledz nieprzyjaciela. Oblężyć miasto.* 2)= *scz. kogo, co*; opadać, niepokoić, osiadać ze wszech stron. *Oblegają go dłużnicy. Smutek obległ mu serce.* 3)= *sn. gdzie*; *nieuż.* kłaść się na spoczynek; spoczywać, bawić gdzie, mieszkać. *Jeleń okrutnie zgrzany, oblega na murawie i spoczywa. Wmieszkanego i obleglego we Włoszech Annibala...* osiadłego. 4) = *sn. prow. nd.* upadać na siłach; *dk.* zachorować. *Obległ w łóżku.*

Oblegający, 1) a, e, *p.* który oblega, otacza. *Wojska oblegające twierdzę.* 2) =, **ego**, *lm.* **cy**, *m.* oblegacz, oblężca, ten, który oblega. *Oblegający i oblężeni.*

Obleganie, a, *blm. n.* otaczanie, robienie oblężenia.

Oblekać, ał, a, *scz. nd.* **Oblec**, ekł, *v.* **lókł**, **lecze**, *dk.* 1) *co*; ubierać kogo, odziewać; wkładać na się, wdziewać. *Oblekać koszulę choremu. Oblec kogo w odzienie. Oblec suknię*, t. j. wdziać na się. *Oblekać kogo w inną szatę, fig.* przerabiać, przekształcać, przekabacać. *Oblec kogo w habit v. w kaptur v. w suknię zakonną*, poświęcić na duchownego, na zakonnika. *Oblec wilka w baranią skórę, fig.* kazać komu udawać niewiniątko. 2) = *czém; nieuż.* dawać z czego powłokę. *Oblekać migdały cukrem. Oblec co woskiem, mąssą.* = **się**, *złz.* 1) wdziewać na się, odziewać się, ubierać się. *Kapłan obleka się w szaty obrzędowe. Pierwiéj sto godzin ucieczę, nim się niewiasta oblecze, przys. Oblec się w inną szatę, fig.* zmienić sposób życia; odmienić postępowanie; zmienić się. *Oblec się w ośłą skórę*; nic nie dbać, być nieposłusznym; nieuczyć się, lenić się. 2) = *w kogo, v. w co*; *fig* naśladować kogo, przybierać na się czyj charakter, postawę, pozory. *Uczeń trzeba, aby sposobem czynienia był podobny mistrzowi, a mogłoby to być, aby się prawie weń oblekł. Oblekać się w pozory cnoty, w łagodność.* 3) = *fig.* pokrywać się. *Zie-*

mia obleka się śniegiem. Niebo oblekło się chmurami. Łąki oblekły się kwiatami.

Oblepa, y, *lm.* y, *zdr.* **Oblepka**, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) massa, rzecz, którą się co oblepia. *Oblepa gliniana.* 2) = rzecz oblepiona.

Oblepia, pi, *lm.* **pie**, *ż. nieuż.* to, co służy do oblepiania. *Oblepia ściany*, massa z gliny i krowińcu lub t. p., *ob. Oblepa.*

Oblepiać, ał, a, *scz. nd.* **Oblepić**, ił, i, *dk. co czém*; 1) na około lepić, oklejać. *Oblepiać co papierem.* 2) = obmazywać czém lepkiém. *Oblepiać gliną. Oblepić woskiem.*

Oblepianie, a, *blm. n.* lepienie czém w około. *Oblepianie papierem, gliną.*

Oblepić, *ob. Oblepiać.*

Oblepienie, a, 1) *blm. n.* dokonana czynność oblepiania. 2) =, *lm.* a, *n. ob. Oblepa.*

Oblepiony, a, e, *im.* 1) oblepą obmazany. 2)= oklejony, *ob. Oblepiać.*

Obleszny, **Obleszczywy**, a, e, *p. prze. ob. Obleśny.*

Obleść, lep. **Obleźć**, *ob. Obłazić.*

Obleśnie, *ps.* 1) pochlebnie. 2) = zwodniczo, chytrze.

Obleśność, **ści**, *lm* **ści**, *ż.* 1) pochlebstwo. *Nie mógł go ani obleśnością, ani pieniędzmi na swą stronę skłonić.* 2) = obłuda, chytrość, zwodniczość. *Szpetna obleśność.*

Obleśny, a, e, *p.* 1) pochlebny, obłudny, zwodniczy, chytry. *Zagrzewały w Władysławie nadzieję pogodzenia się obleśne Krzyżaków odpowiedzi.* 2) = *bl.* wstrętny, chciwy. *Obleśny umysł*; człowiek gniewliwy, drażliwy.

Oblew, u, *lm.* y, *m.* woda z rzeki, lub innego źródła oblewająca co dokoła. *Oblew w około muru twierdzy. Oblew zamkowy. Prócz oblewu rzeki, z innych stron szańce miasta broniły.*

Oblewać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Oblać**, ał, eje, *dk.* 1) *co*; zlewać całkiem, zupełnie, ze wszystkich stron obmaczać wodą. *Oblewać kogo wodą. Deszcz go całkiem oblał. Miał twarz oblaną potem. Ręce krwią oblane. Oblać krwią; fig.* zakrwawić. *Nie raz téj ziemi broniąc, własną krwią ją oblewali. Oblać kogo łzami*; żalić się, płakać nad kim. *Oblewać co łzami, fig.* z powodu czego płakać. *Nieraz oblała łzami ten nierozważny uczynek. Oblać kogo łzami radości*; płakać z radości, z ukontentowania, że się kogo ogląda. 2) = *co czém;* powlekać co czém roztopioném. *Oblać co smołą, woskiem, ołowiem, łąkiem.* 3) = otaczać wodą, opasywać wodą. *Rzeka oblewa całe miasto dokoła. Wyspa jest część ziemi ze wszech stron wodą oblana.* 4) = *fig.* płynąć przez co, przeciekać, przebiegać. *Egipt prawie cały rzeka Nil oblewa. Kraj pięknemi rzekami oblany. Przemyską siemię oblewa rzeka San.* 5)= *serce czém; fig.* napełniać czém. *Patrząc na morderstwa żałością serce swe oblewa.* = **się**, *złz.* 1) zlewać na się, zlewać się. *Oblewasz się herbatą. Oblała się niosąc wodę.* 2) = *potem*; potnieć zbytecznie; =*fig* utrudzać się, mordować mocno. *Krwawym się potem wprzód oblać potrzeba, Niż człek poczciwy przyjdzie do chleba. Oblewamy się potem, a praca komu innemu idzie na korzyść.* 3) = *fig.* pokrywać się. *Oblewać się rumieńcem*; oblać się wstydem. *Hańbą oblany stoi. Oblał się żółcią zazdrości. Serce krwią się oblało*; boleść je przeniknęła, mocno zaboleło. 4) = *fig. myś.* tłuścieć, tłustością ze wszech stron obrastać. *Siewki przylatują chude a tutaj się oblewają tłustością. Wypasł się tak, że cały się oblał.*

Oblewnik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Liquidambar), *ob. Bursztynowe, v. Ambrowe drzewo.*

Obleźć, *ob. Oblazić.*

Oblęgierz, a, *lm.* e, *m. nieuż. ob. Oblegający, Oblężca.*

Oblężca, y, *lm.* **cy**, *m.* ten, który oblega, oblegający, oblegacz, oblężyciel.

Oblężeć, *bl.* zam. **Oblężyć**, *ob. Oblegać.*

Oblężenie, a, *lm.* a, *n* 1) opasanie warownego miejsca wojskiem w celu zdobycia. *Być w oblężeniu. Zabity przy oblężeniu twierdzy. Przystąpić do oblężenia twierdzy. Trzymać miasto w oblężeniu. Trapić miasto oblężeniem. Zagrażać oblężeniem. Odstąpić od oblężenia.* 2)= *fig.* naleganie, natarczywość, natrętność; obsiadanie, otaczanie natrętne. *Trzymać kogo w oblężeniu. Dłużnicy ustawicznie trapili go oblężeniem. Trzymać czyje drzwi, dom w oblężeniu*, t. j. czatować, pilnować kogo natrętnie.

Oblężeniec, **ńca**, częściéj *w lm.* **Oblężeńcy**, *m.* oblężony; który jest w oblężeniu. *Oblegający i oblężeńcy.*

Oblężeński, a, ie, *v.* **Oblężniczy**, a, e, *p.* do oblężenia należący, od oblężenia. *Działa oblężnicze.*

Oblężność, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. prze.* naleganie, natrętność. *Oblężnością żony zniewolony, ranę serca swego odkrywa.*

Oblężony, a, e, *p.* będący w oblężeniu. *Miasto oblężone. Oblężeni żołnierze. Oblężone wojsko.* =, *rz. ob. Oblężeniec.*

Oblężyciel, a, *lm.* e, *m. ob. Oblężca, Oblegający.*

Oblężyć, *ob. Oblegać.*

Oblibóh, **obu**, *lm.* **oby**, *m. bot.* (Omphalobium), roślina.

Oblicz, a, *lm.* a, *m. nieuż. ob. Oblicze.*

Obliczać, ał, a, *scz. nd.* **Obliczyć**, ył, y, *dk.* 1) wszystko liczyć, rachować. *Obliczać dochody i rozchody majątku. Obliczać kasę*, t. j. pieniądze w kassie będące. *Obliczyć zarobek. Obliczać przyszłe zyski; ir.* karmić się nadzieją, stawić zamki na lodzie. *Obliczać kogo*; zdejmować z kogo rachunek; potrzebować od kogo liczby dochodów i wydatków. *Rachmistrz obliczył komisarza.*

Obliczanie, a, *blm. n.* 1) rachunek, jako czynność niedok.; rachowanie. *Obliczanie dochodów, rozchodów.* 2) = *kogo*; zciąganie, zdejmowanie rachunków; potrzebowanie od kogo liczby z powierzonéj mu summy lub dochodów.

Oblicze, a, *lm.* a, *n.* 1) obwód twarzy; lica, twarz cała. *Wspaniałe oblicze. Smutne oblicze. Józef był piękny na obliczu i pięknego wejrzenia. prze. Poznać kogo po obliczu. Znać kogo po obliczu*; z widzenia. *Nie byłem im znajomy po obliczu. Widzieć, oglądać kogo oblicze w oblicze*; oko w oko; tuż, bliziutko, wyraźnie, jawnie, zmysłowie oglądać. *W niebie oczywiście oglądać będziemy Boga oblicze w oblicze.* 2) = *fig.* obecność, bytność. *Stanąć przed czyjém obliczem*, przyjść do kogo, stanąć przed kim. *Przed oblicze króla przypuszczeni byli. W czyjém obliczu, v. w czyje oblicze*; przed kim; w obec czego, *v.* kogo. *Smiał to w mojém obliczu uczynić; śmiał to mnie w oblicze powiedzieć. fig. Równość w obliczu prawa. Nieprzyjaciele niechby spłynęli i zginęli od oblicza pańskiego, jak płynie wosk od oblicza ognia.* 3) = *fig.* objaw zmysłowy rzeczy umysłowéj. *Umysł do pokrewnych sobie rzeczy oblicza dąży. Obliczem bożem jest świat.* 4) = *fig.* powierzchnia, przestrzeń, rozległość. *Oblicze ziemi, morza. Oblicze wód. Oblicze przepaści.*

Obliczenie, a, *lm.* a, *n.* policzenie całkowite, jako czynność oraz pojęcie, fakt. *Obliczenie ludności, v.* rewizja. *Obliczenie oficjalisty*, obrachowanie.

Obliczenie, *ps. prze.* 1) osobiście, swoją osobą; swą obecnością. *Rozmawiał się Pan z Mojżeszem obliczenie. Pozwał Leszko Światopełka na sejmie obliczenie. Jeśliby wielki sąd był, na nim sołtys obliczenie być powinien.* 2) = w obec kogo, przed kim. *Obliczenie komu co powiedzieć. Chlubić się obliczenie.*

Obliczność, **ści**, *blm. ż.* obecność, bytność osobista. *Obliczność gospodarza wielki pożytek czyni w folwarku. Działo się to w obliczności. v. przed oblicznością wszystkich. Przed oblicznością Boga. Kain uciekł od obliczności ojca swojego. Chleb obliczności, ob. Pokładny.*

Obliczny, a, e, *p.* 1) w obliczu będący, twarzowy; na twarzy będący. *Rana, blizna obliczna.* 2) = obecny, osobisty; sam będący. *Mówił Pan do Mojżesza, obliczny do oblicznego. Sam pan przy swoich pracownikach stoi obliczny. Tak obliczni, jako i niebytni.* 3) = widomy, zmysłowiony. *Świat ten zawsze jest obliczny przed majestatem pańskim. Pan w Sakramencie prawdziwie obliczny.* 4)=*stół, v. Stół pokładny chlebem, bibl.* na którym ustawicznie chleb był położony, jako ofiara.

Obliczyć, *ob. Obliczać.*

Oblig, u, *lm.* **i**, *m.* 1) przyznanie na piśmie jakiéj należności; zapis długu; urzędowe świadectwo pożyczenia u kogo pieniędzy. *Wydać, v. dać komu oblig. Wziąć oblig od kogo. Napisać oblig. Podpisać oblig. Wnieść do akt, v. zaaktykować oblig. Unieważnić oblig. Wyeliminować oblig. Pożyczyć komu, v. u kogo pieniądze na oblig. Wziąć u kogo pieniądze za obligiem. Przysądzono mu za obligiem* 1000 *zł. Oblig formalny. Oblig nieprawny. Oblig*

aktykowany. Oblig fałszywy. Oblig państwa; bilet na dług państwa. 2)= *prze. ob. Obligacja.*

Obliga, i, *lm.* **i,** *ż. prze. ob. Oblig.*

Obligacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) (z łać.) zobowiązanie się; obowiązek. *Obligacja prawna; obligacja prywatna. Obligacja wzajemna. Obligacja wspólna,* i t. p. *ob. Zobowiązanie.* 2) = *han.* świadectwo zaciągniętego długu, oblig, rewers. *Obligacje państwa, v.* papiery publiczne, papierowe pieniądze. 3) = powód, przyczyna, pobudka do wdzięczności, życzliwości, pamięci, i t. p. *Mieć komu, v. dla kogo wiele obligacji. ob. Obowiązanie.*

Obligacyjny, a, e, *p.* odnoszący się do obligacji. *Zapis obligacyjny.*

Obligatoryjny, a, e, *p.* (z łać.) *nieuż.* obowiązujący się.

Obligować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *kogo o co, ob. Prosić, Upraszać.* 2) = *kogo do czego, ob. Obowiązywać, Zobowiązywać.*

Obligowany, a, e, *p. v. im.* 1) *nieuż.* obligiem uznany. *Summa obligowana.* 2)= *ob. Obowiązany.*

Oblik, a, *lm.* **i,** *m.* (Euchelis), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Wymoczków*, nieżołądnych.

Oblikwidacja, ji, *lm.* **je,** *ż. ob. Obrachunek.*

Oblikwidować, ał, uje, *sn. dk.* uczynić obrachunek, obrachować.

Oblinieć, ał, ieje, *sn. dk.* wylinieć, stracić sierść, *ob. Linieć.*

Oblinjować ał, uje, *scz dk.* na około linje zrobić, ze wszech stron linjami ociągnąć. *Oblinjować papier, sekstern.*

Obliteracja, ji, *blm. ż. med.* (obliteratio), *ob. Zatkanie.*

Oblizywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oblizać, ał, że,** *dk.* **Oblizнąć, ął, nie,** *jednt. dk.* lizać na około. *Oblizywać miód z chleba. Dał psu chleba z masłem, ten masło oblizał, a chleba ani tknął. Oblizywać sobie palce;* *fig.* znajdować co bardzo smacznem; smakować bardzo w czem. *Nie oblizać jeszcze mleka z warg, fig.* być jeszcze młokosem, młodzieniaszkiem. = **się,** *złz.* 1) lizać sobie wargi. *Kot się najadł i oblizuje.* 2)= *fig.* mieć ku czemu apetyt; chcieć czego pożądliwie *Nie mógł jeść, a patrząc jakeśmy zajadali oblizywał się tylko.*

Oblokucja, ji, *lm.* **je,** *ż.* zarzut w mowie; przeciwieństwo; przeczenia.

Oblokutor, a, *lm.* **owie,** *m.* przeciwieniec, przeczник.

Oblózować, i t. d. *ob. Oblużować,* i t. d.

Oblubieniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *m.* 1) pan młody, małżonek przyszły; ulubieniec.

Oblubienica, y, *lm.* **e, i.** narzeczona; obiecana, przyszła małżonka. *Kto ma oblubienicę, oblubieniec jest. Kościół nazywa się oblubienicą Chrystusa.*

Oblubieniczy, a, e, *prze.* dla oblubienicy przeznaczony; oblubienicy.

Oblubieńców, *v.* **Oblubieńcowy, a, e,** *p.* do oblubieńców należący; od oblubieńców pochodzący.

Oblubieńczy, a, e, *p.* 1) swadziebny, przedweselny. *Dar oblubieńczy.* 2) = od oblubieńca, *v.* oblubienicy, do oblubieńca lub oblubienicy należący.

Obluchny, a, e, *p. zdr.* od *Obły.*

Obluć, uł, uje, *scz. dk. co;* orzygać, owomitować co, blwocinami zeszpecić.

Obluz, u, *lm.* **y,** *m. ob. Luzowanie* (jako pojęcie).

Obluzować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *kogo;* zmlenić, zastąpić. 2)= *co; nieuż.* ominąć, *ob. nd. Luzować.*

Obłacać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Obłocić, ił, i,** *dk. kogo, co;* błotem obryzgiwać, walać błotem ze wszech stron. *Nie jedź tak prędko, bo obłacasz mi suknie. Obłowił mię biegąc koło mnie. Obłocić kogo, fig.* ogadać, zniesławić. = **się,** *złz.* błotem się obrzucać.

Obłak, u, *lm.* **i,** *m. bot.* (Scytosiphon), roślina z gromady *wodorostów*, rzędu *Morszczyn ponurych*, rośnie w wodzie morskiéj; gatunek: = *nitkowaty* (S. Filum), listowie ma niek. 2-łokciowe, nitkowate, rurkowate, oliwkowe, pokryte gruszkowatemi ziarnkami, śliskie.

Obładowywać, ał, a, *scz. nd.* **Obładować, ał, uje,** *dk.* 1) ładunkiem obciążać, nakładać wiele ciężarów do dźwigania; objuczać. *Obładowywać muła, konia, wielbłąda. Obładować okręt.* 2) = ładować zbytecznie; przeładowywać. *fig. Obładowywać żołądek.* = **się,** *złz.* 1) obarczać się ciężarem, obciążać się. 2)= *fig.* objadać się, jeść nad potrzebę. *Obładował się tak, że nie może się poruszyć.*

Obłam, u, *lm.* **y,** *m. sdr.* **Obłamek, mka, mki,** *m.* szczęt, kawałek po obłamaniu pozostały; gruz; odłamek czego. *Obłam muru. Obłamek gzymsu.* 2)=resztka, okrucha, szczątek pozostały; ułamek. *Zgniły wszelkie starożytnych narodów umiejętności, z nich dostały nam się tylko grube obłamy.*

Obłamać, *ob. Obłamywać.*

Obłamanie, a, *blm. n.* łamaniem na około, oddzielenie części od całości. *Obłamanie gałązek. Obłamanie kapusty, buraków. ob. Obłamywać.*

Obłamować, *ob Obłamywać.*

Obłamowanie, *ob. Obłamywanie.*

Obłamywać, *v. prze.* **Obłamować, ał, uje,** *scz. częst. nd.* **Obłamać, ał, ie,** *dk. co;* na około, ze wszech stron po części od czego łamać, łamiąc oddzielać. *Obłamywać gałęzie z drzewa. Obłamywać gzymsowanie. Obłamać kapustę, gosp.* t. j. liście wierzchnie z główek kapusty. *Obłamywać tytuń, kukurydzę, ob. Pasynkować. Obłamać botwinę;* liście w koło z grubsza od buraków rosnących wyłamywać na warzywo.

Obłamowanie, a, *blm. n. v.* **Obłamywanie,** *prze.* czynność wyrażona słowem *Obłamywać;* przez łamanie na około, oddzielanie części od czego.

Obłap, u, *lm.* **y,** *m. prze. nieuż. ob. Uścisk.*

Obłapa, y, *lm.* **y,** *ż. bot. prow.* roślina: kopytnik. *Obłapa wonna* (Bauharis).

Obłapiać, ał, a, *scz. nd.* **Obłapić, ił, i,** *dk. kogo; prze.* obejmować, uściskać kogo. *Obłapiać kogo za szyję. Obłapiać kogo w pół. Obłapiać kogo za nogi. Obłapiać ojca.*

Obłapianie, a, *lm. a, n. prze.* uściskanie, obejmowanie kogo.

Obłapić, *ob. Obłapiać.*

Obłapienie, a, *blm. n.* dokonana czynność obłapiania.

Obłaskawiać, ał, a, *scz. nd.* **Obłaskawić, ił, i,** *dk.* 1) ogłaskiwać, oswajać, przyzwyczajać głaskaniem, pozbawiać kogo dzikości. *Obłaskawiać lwa. Obłaskawić dzikiego konia. Obłaskawić ptaka.* 2) = *fig. kogo;* ujmować, skłaniać do czego. *Z trudnością dał się obłaskawić.*

Obłatać, ał, a, *scz. dk.* 1) połatać wszystko, całkiem, na około. *Obłatać odzienie. Obłatać koszulę. Obłatać buty.* 2) = *sobie skórę, fig.* zdobyć się na odzienie; dostać, sprawić sobie co z odzienia. 3) = *komu skórę, v. kogo; fig. posp.* wychłostać, wyłoić skórę, mocno obić. = **się,** *złz.* 1) połatać sobie odzienie. 2) = *fig. posp.* zyskać co, zarobić, dostać co sobie, zebrać fundusz. *Na téj służbie dobrze się obłatał. Będąc ekonomem obłatał się.*

Obław, używa się tylko w wyr. *ps. Obławem,* hurmem, tłumem, *ob. Obława.*

Obława, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze.* sieć wielka do obsadzania knieji, objątki. 2) = *prze.* ogrodzenie, otoczenie. 3) = rodzaj polowania strzelców z ludźmi uzbrojonymi kijami i tworzącymi linję otaczającą część knieji, aby zwierz nie uszedł. *Iść na obławę. Robić obławę na niedźwiedzia. Dziś obława na wilki u pana N. Byliśmy wczoraj na obławie. Nakazać obławę. Wyprawiać, robić na kogo obławę, żart.* chcieć go ułowić, zejść z nienacka tak, aby się wymknąć nie mógł. 4) = ludzie do obławy należący, a szczególniéj obławnicy. *Witk przeszedł za obławę. Strzelił do obławy,* t. j. ku stronie gdzie linja obławników. *Ścisnąć obławę. Kazać rozstąpić się obławie. Rozstawić obławę. Rozpuścić obławę. Stać za obławą. Przebić się przez obławę.* **Obławą,** *v.* **Obławem,** *wyr. ps.* hurmem, tłumem, hurtem, ogółem, nawałem. Jednym razem. *Iść obławą. Walić, v. walić się obławą. Przed tém w mieście twém lud szedł obławą chwaląc cię. Nie powinny się pastwiska spasać obławem, lecz podzielić je na części.*

Obławiać, ał, a, *scz. nd.* **Obłowić, ił, i,** *dk. co;* wiele czego łowić, chwytać, na swój pożytek obracać; korzystać. *Starościowie pańscy obławiają korzyści z jego mienia. Już wiele należało na tém, aby sobie obłowili intraty kościelne. Obłowił dobry kęsek.* = **się,** *złz.* zyskiwać, pożytkować, korzyść jaką odnosić, łatać się. *Jeszcze ja spodziewam się, że się nie tylko od nich wydrwię, ale się też i obłowię. Nie szpetnie się obławiamy. Obłowił się na urzędzie.*

Obławniczy, a, e, *p.* do obławnika należący. *Kij obławniczy. Hałas, krzyki obławnicze.*

Obławnik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten, który do obławy należy, co strzeże linji obławnéj. *Zgromadzić obławników. Rozstawić obławników. Niedźwiedź napadł na obławnika. Niech obławnicy cicho stoją.*

Obławny, a, e, *p.* do obławy należący. *Linja obławna, v. Szyk obławny. Psy obławne.*

Obłaz, u, *lm.* **y,** *m.* 1) droga uboczna, którą się omija główna gdy jest do nieprzebycia; ścieżka, manowiec przez góry; zdroże. *Iść obłazem. Przechodzić przez obłazy.* 2)= *fig.* pobłażanie, żart, błazeństwo; używane tylko w następném wyraż. *Bez obłazu,* t. j. bez ogródki, bez żartów, bez ceremonji, na prawdę. *Występnych bez obłazu karał. Bić bez obłazu. On go bez wszego obłazu tnie przez szyszak.*

Obłazem, *ps. prze.* 1) *v.* **Obłazgiem,** ciągle, nieprzerwanie. *Skarby tam do Tyru i dostatki ciągną się obłazem. Rudy nowe, przyhyle, niepierwiastkowe, nie mogą mieć żył ciągłych, nie mogą iść obłazem.* 2) = hurtem.

Obłazgowy, *v.* **Obłaźny, a, e,** *p. prze.* ciągły, nieprzerwany, niewyczerpany. *Rudy twarde, w płatkach długich, szerokich i grubych, daleko ciągnących się, zowią skalistemi, obłazgowemi, obłaźnemi.*

Obłazić, ił, i, *scz. nd.* **Obleźć, łazł, łezie,** *dk.* 1) łazić. *v.* leźć na około. *Obłazić dom. Obłaziem na brzuchu stanowisko żurawi. Obleźć w koło czego, sn.* w tém samém znacz. 2) = łażąc, napełniając, ze wszech stron otaczać. *Mrówki mię obłażą. Gąsienice drzewo obłazły, że liści nie znać. Pchły mię obłazły* 3)= złazić, kawałami łupić się, odzierać się. *Skóra mi z ręki obłazi. Od pracy ręce mu ze skóry obłazły. Koniowi skóra od natarcia obłazi. Paznogieć mu obłazł,* t. j. opadł. 4) = a) opełzać, wypełzać, wypadać, tracić włosy. *Włosy mu obłażą. Futro obłazi, obłazło.* b) liniéć. *Sierść koniowi obłazi, ob. Liniéć.* 5) = blakować; tracić, zmieniać kolor. *Perkal ten obłazi. Ten kolor od słońca obłazi. Suknia obłazła od wilgoci.*

Obłaźniać, ał, a, *scz. nd.* **Obłaźnić, ił, i,** *dk. kogo; prze.* błazeństwem omamiać, odrwiwać; ośmiewać kogo. *Obłaźniliście przyprawną maszkarą niewinne Chrystusowe owieczki.*

Obłaźnie, *ps. prze.* ceremonjalnie.

Obłaźny, *ob. Obłazgowy.*

Obłażenie, a, *blm. n.* 1) łażenie, *v.* lezienie w około czego. 2) = tracenie włosów, wypełzanie, linienie. 3) = blakowanie; tracenie, zmienianie kolorów. *ob. Obłazić.*

Obłączek, *ob. Obłąk.*

Obłączny, a, e, *p. koń, klacz;* hołobłowy, zaprzężony w dubę do wozu.

Obłączyna, y, *lm.* **y,** *ż. v. Obłęk, v. Arkada, v. Frambuga, ar.* przestrzeń pomiędzy łukiem sklepionym a jego węgarami.

Obłączysto, *ps.* 1) łukowato, wygięto, wypukle, sklepisto. 2) = wężykiem, esowato.

Obłączystość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) a) wypukłość, sklepistość, kulistość; powierzchnia wypukła. b) wklęsłość, wewnętrzna strona kulistéj powierzchni. 2) = wygiętość, łukowatość; zagiętość esowata, wężykowata.

Obłączysty, a, e, *p.* 1) a) wypukły, sklepisty, kulisty. b) kulisto-wklęsły. 2) = wygięty, łukowaty, wężykowaty.

Obłąd, *v.* **Obłęd, ędu,** *lm.* **ędy,** *m.* 1) błąkanie się, błąkanina. *Być w obłędzie. W obłędzie nie widziała gdzie się udać.* 2) = błędna droga, zdroże. *Wyjść z obłędu. Postrzedz się w obłędzie. Postępować, iść obłędami.* 3) = błąd. *Lud w obłędzie będący oświecić trzeba.* 4) = *med.* pomieszanie umysłu.

Obłądliwy, *ob. Obłędliwy.*

Obłądzanie, a, *blm. n.* wprowadzanie w błąd.

Obłądzenie, a, *lm. a. n.* czynność dokonana i pojęcie omyłki, błędu. *W obłądzenie mogą być zwiedzeni i wierni. Obłądzenie w historji.*

Obłądzać, *v.* **Obłędzać, ał, a,** *nd.* **Obłądzić,** *v.* **Obłędzić, ił, i,** *dk.* 1) *scz. kogo;* w błąd wprowadzać. *Nie obłądzaj nieumiejętnego, bo winy jego na ciebie się policzą.* 2) = *sn.* łęb. **Obłądzać się,** *v.* **Obłędzać się,** *nd.* **Obłądzić się,** *v.* **Obłędzić się,** *dk. złz.* błądzić, omylać się, wpadać w błąd. *Bo i ci podobno obłądzają, szukając Boga, a chcąc go naleźć. Jeślim obłądził, naucz mnie ty. We dwu rzeczach bardzo się obłądził. Zasadzać na tym wiarę, czego nas nie uczy słowo boże, tedybyśmy się bardzo obłądzić musieli.*

Obłąk, ob. Obłęk.

Obłąkać, *ob. Obłąkiwać.*

Obłąkalnia, i, *lm.* **e,** *ż.* miejsce schronienia dla obłąkanych, szpital obłąkanych.

Obłąkanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *nieuż.* czynność dokonana wprowadzania kogo w obłąd. 2) = warjacja, pomieszanie umysłu. *Dostać obłąkania.* = **się,** *zmk.* wpadnięcie w obłąd.

Obłąkaniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* człowiek obłąkany.

Obłąkany, a, e, *p.* pomieszanego umysłu, skażonego rozumu, zwarjowany. *Umysł obłąkany. Człowiek obłąkany. Oczy obłąkane;* jak u obłąkanego człowieka. **Obłąkany,** *rz.* warjat cierpiący obłąkanie. *Szpital dla obłąkanych. Leczyć obłąkanego. Obłąkana wyrwała się z za kraty.*

Obłąkiwać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Obłąkać, ał, a,** *dk. kogo;* 1) w błąd kogo wprowadzać, zwodzić go, na błędną drogę naprowadzać. *Zazdrość, nieszczęśliwa namiętności obłąkiwa ciebie. Obłąkać czyj umysł. Próżność go obłąkała.* 2) = mieszać komu umysł, przyprowadzać do szaleństwa, obłąkanie umysłu sprawiać. *Miłość go obłąkiwa. Obłąkała go namiętność.* = **się,** *złz. dk.* 1) omylać się, w błąd, *v.* w obłąd wpadać. *W natłoku obłąkałem się i nie mogłem trafić do swego miejsca.* 2) = szaleństwa, pomieszania zmysłów dostawać, warjować. *Obłąkał się z rozpaczy.*

Obłąkowato, Obłąkowatość, *ob. Obłękowato, Obłękowatość.*

Obłąkowaty, a, e, *p.* 1) *ob. Obłączysty.* 2) = *ob. Obłękowaty.*

Obłechtać, ał, łechce, *scz. dk.* 1) całkiem rozłechtać, połechtać, zewsząd łechtać. 2) = *fig.* oswoić, przyzwyczaić. *Kara niepowinna być ustawiczną, bo tak obłechtane będąc, żadnego pożytku z karania nie odniesie dziecię.*

Obłęd, *ob. Obłąd.*

Obłędliwie, *v.* **Obłędnie,** *ps.* 1) błąkając się, nie tam gdzie trzeba *Obłędliwie pójść. Obłędnie jechać.* 2) = błędnie, mylnie, fałszywie. *Obłędnie nauczać. Obłędnie czynić. W zapaleniu mozgu pacjenci wszystko obłędnie czynią.*

Obłędliwość, *v.* **Obłędność, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* 1) błąd, pomyłka, omyłność, zbłądzenie, pobłądzenie. 2) = złudzenie, zawodzenie nie w działaniu. 3)=zbłąkanie się, zjechanie z drogi właściwéj.

Obłędliwy, *v.* **Obłędny, a, e,** *p.* 1) a) (o osobie) błądzący; b) (o rzeczach) błędny, pomyłkowy. *Gdybym tylko jednego obłędnego nawrócił. Wiara obłędna.* 2) = łudzący, zawodny. *Świat obłędliwy. Szedłem za tym obłędnym światem.* 3) = zabłądzający, fałszywy, błędny. *Droga obłędna. Manowce obłędne.* 4) = błądzący, w różne strony wywijający się. *Winna łatorośl obłędliwa po łaszczkach utkwionych czyni chłodnik. Obłędna zdroju woda.*

Obłędnie, *ob. Obłędliwie.*

Obłędnieć, ał, eje, *sn. dk.* 1) zabłąkać się. 2) = *fig.* zmieszać się, stracić przytomność, strwożyć się. *Oczy w nim utopiła, ani obłędniawszy w twarz ludzką zda się patrzeć.*

Obłędniały, a, e, *im.* 1) który się zabłąkał. 2) = nieprzytomny, zatrwożony.

Obłędnienie, a, *blm. n prze.* 1) zabłąkanie się. 2)= wpadnięcie w błąd, zbłądzenie. *Teraz w taką ohydę, podłość i obłędnienie przyszedł.*

Obłędnik, a, *lm.* **cy,** *m.* który błądzi, myli się; w błędzie zostający, heretyk. *Heretykowie jednę naturę w Bogu rozumieją; takich obłędników nauka w Polsce niedawnych czasów szeroce była powiadaną.*

Obłędność, Obłędny, *ob. Obłędliwość, Obłędliwy.*

Obłędzać, Obłędzić, *ob. Obłądzać.*

Obłęk, *v.* **Obłąk, u,** *lm.* **i,** *m.* 1) każda rzecz na kształt łęku wychylona; krzywizna łukowato wygięta. *Wygiąć co w obłęk W obłęk wygięty.* 2)= *ar. ob. Obłączyna.* 3)= *ogrod. Obłękami sadzić,* t. j. nachylając i do ziemi wkopując gałęzie, krzew jaki rozmnażać. 4) = *an* łuk krokowy. *Obłęki aorty* (arcus aortae) zagięcie łukowe początnicy (aorty) po wyjściu jéj tuż z serca.

Obłękowato, *ps.* łukowato, w kształcie łuku.

Obłękowatość, *v.* **Obłąkowatość, ści**, *ż.* 1) *blm.* okrągłowatość, łukowatość. 2) =, *lm.* **ści**, rzecz, miejsce obłękowate.

Obłękowaty, **a**, **e**, *p.* łukowaty, łękowaty, zgięty jak łuk.

Obłęst, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Salmia) roślina.

Obłocić, *ob.* Obłacać.

Obłocz, y, *lm.* e, *ż.* obleczenie, to co obleka jakie ciało, jaką rzecz. *Powlekająca je obłocz ciała i skóry w krągłe, miękkie i łagodne kontury się układa.*

Obłoczak, a, *lm.* **i**, *m. bot. v. grzyb właściwy*; ogólna nazwa grzybów, których puszki formują na powierzchni warstwę powlekającą albo grzyb cały lub część jego, albo tylko spód lub wierzch kapelusza; *obłoczaki* (Hymenomycetes), *v. grzyby właściwe*, stanowią 2gi rząd gromady *grzybów*, wedł. ukł. Linn.

Obłoczek, czka, *lm.* **oczki**, *m. zdr.* mały obłok.

Obłoczki, ów, *w lm. chem. ob. Złepki* pod *Złepek.*

Obłoczkowaty, **a**, **e**, *p.* mający podobieństwo do obłoczków. *Najwięcej poszukiwany z piękności jest bursztyn przezroczysty z obłoczkowatém pasmem.*

Obłocznik, a, *lm* **i**, *m.* 1) *min.* (*Nefelin*, *Somnit*), minerał z rodz. krzemiennego, familji feldspatów. 2) = *bot.* (Phaeocarpus), roślina.

Obłoczno, *ps.* obłokami pokryto, pochmurno. *Dzisiaj obłoczno. Na niebie obłoczno.*

Obłoczny, a, e, p. 1) obłokami pokryty, pochmurny. *Dzień obłoczny i pochmurny. Niebo obłoczne.* 2) = z obłoków utworzony. *Słup obłoczny przewodniczył Izraelitom przy wyjściu z niewoli egipskiej. W niebo wstąpił Jezus w wielkiej chwale aniołów, w wielkim obłocznym majestacie. Mówił Bóg Mojżeszowi: teraz do ciebie przyjdę w mgle obłocznéj.* 3) = z obłoków wychodzący, od obłoków. *Grzmot obłoczny. Cień obłoczny.* 4) = *fig.* obłoków sięgający, niebotyczny, wysoki, wyniosły. *Góry obłoczne.*

Obłoczyciel, a, *lm.* **e**, *m.* ten, który obleka; ubieracz przy obłoczynach.

Obłoczycielka, i, *lm.* **i**, *ż.* ta, która przy obłoczynach ubiera.

Obłoczyć, ył, y, *scz. nd. prze. ob. Oblekać* (szczeg. w suknię duchowną).

Obłoczyny, yn, *blp. ż.* 1) uroczystość wdziewania habitu zakonnego, sukni duchownéj. *Być na obłoczynach. Dzisiaj obłoczyny zakonnicy. Przy obłoczynach dają imię zakonnicy. Miéć przemowę na obłoczynach.* 2)= wdziewanie uroczyste munduru. *Niektórych kadetów godnymi osądzono noszenia aktualnego munduru korpusu; obłoczyny zaś te jak najsolenniéj odprawić się miały.*

Obłoczysto, *ob. Obłoczno.*

Obłoczystość, ści, *blm. ż.* stan nieba okrytego obłokami; pochmurność.

Obłoczysty, a, e, p. 1) obłokami okryty; chmurny. 2) = z obłoków utworzony. *Słup obłoczysty, ob. Obłoczny.*

Obłoć, ci, *blm. ż. bot.* (Otanthus), roślina.

Obłog, u, *lm.* **i**, *m. v.* **Obłoga, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) obłożenie, otoczenie, osadzenie, osaczenie. *Tabor z tyłu wałem, a z przodu obłogiem wozów opięty. Wojsko obłogiem wozów między ciasnemi ścieżkami obmocnić się nie mogło. Chcą wszystkich żywo dostać w więzy przez obłogę*, t. j. otaczając opasaniem na około. 2) = ** fil.* (substantia) znaczy podstawę, ale zewnętrzną, taką, którą coś wewnętrznego *obłożyć* się daje, zaczém li cielesną. Przykład: Jaźniak, idąc z niebios na ziemię, ubiera się w ciemną i znikomą *obłogę*, którą jest ciało, *ob. Podstata, Rozłoga, Iścina, Istota.* 3) = łożysko. 4) = *w lm. woj.* bagaże, obóz. *Między przednim a zadnim hufcem wszystkie obłogi wojenne prowadzone być mają.* 5) = wyłoga, brumowanie, obkładka. *Obłogi albo bramy w sukni.*

Obłojca, y, *lm.* **y**, *m. nieuż. ob. Żartok.*

Obłojnie, *ps. nieuż. ob. Żartocznie.*

Obłok, u, *lm* **i**, *m.* 1) chmura oderwana niewielka, rzadkawa, szarego, siwego lub białego koloru; wyziewy wilgotne, które jako chmury poodrywane na powietrzu się unoszą. *Słońce zaszło obłokiem. Na czystém niebie ukazał się obłok. Niebo bez żadnego obłoku. Niebo pokrywa się obłokami. Obłoki ciągną po niebie. Obłoki się zbierają. Niebo wezbrało się w obłoki. Obłok jasny, szary, siwy. Księżyc wyjrzał v. ukazał się z za obłoku. Góry sięgające obłoków. Ptak zniknął w obłokach. Ptak wzbił się pod obłoki, fig.* t. j. wzniósł się wysoko. *Wynosić, sławić kogo v. co pod obłoki, fig.* nadzwyczaj wynosić, sławić. *Spaść z obłoków, fig.* zjawić się z nienacka, niespodzianie. 2)=*fig.* wszystko co ćmi, zasłania, nie daje dobrze widzieć. *Ma niby obłok przed oczyma.* 3) = *fig.* kłęb. *Obłok dymu, kurzu.* 4) = *fig.* chmara, tłum, tłuszcza. *Poganin stojąc w gromadnych obłokach nie ruszył się. Tak wielki obłok świadków.* 5) = *or.* sztuka w tratwie okrągła, nieobrobiona, lub tratwa z siedmiu tafli drzewa budowlanego złożona. 6) = *spadły, v. w lm. Spadłe obłoki*, nazwana u ludu grzybowéj galaretowatéj massie koloru wodnistego, złożonéj jakby z ziaren, podobnéj do żabiego skrzeku, która się pokazuje zwykle po cieplych, po południu spadłych dżdżach, na twardych łąkach lub dziedzińcach, a później zdaje się cała rozpływać; *ob. bot. Trzęsidło pospolite* (Nostoc commune), gatunek trzęsidłowatego wodorostu.

Obłokać się, ał—, a—, *stz. dk. posp.* objeść się.

Obłokorodny, a, e, *p.* tworzący obłoki.

Obłokowy, a, e, *p. ob. Obłoczny.*

Obłomek, mku, *lm.* **mki**, *m.* 1) obłamany kawałek, część odłamana. *Obłomki rozbitego okrętu. Obłomki urny starożytnej. Obłomki w lesie*, t. j. drzewo wiatrem wyłamane, pował. *Obłomki drzew i ziół są gruntem wszystkich węglistych kopanin.* 2) = *prze. praw.* według statutu wiślickiego, wolny człowiek, ale bez posiadłości i pomieszkania stałego, in. *Gołota, Holata.*

Obłomić, *prze. ob. Obłamać.*

Obłona, y, *blm. ż. ob Biel* (drzewa).

Obłonica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Seriana), roślina.

Obłoniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* (u Jaroc. *Halabardnik*) (Megaderma) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *skrzydlatych*, owadożernych, liścionosych; gatunki: 1 = *koniczyna* (M. trifolium). 2 = *upiorzyk* (M. spasma). 3 = *lira* (M. lyra). 4 = *liściasty* (M. frons). 5 = *wąskowstawy* (M. Philipinensis).

Obłowić, Obłowić się, *ob. Obławiać.*

Obłowiny, in, *blp. ż. nieuż. ob. Połów, Zdobycz.*

Obłowny, a, e, p. nieuż. tłusty, piczuy (o zwierzynie). *Obłowne kwiczoły.*

Obłożenie, a, *blm. n.* 1) dokonana czynność okładania, jednorazowe przyłożenie na około. 2) = *med. ob. Naściel.*

Obłożnie, *ps.* tak, iż w łóżku leżeć trzeba (o chorobie). *Chorować obłożnie.*

Obłożny, a, e, p. (o chorobie) kładący na łóżko; silny, mocny. *Obłożna choroba. Złożony obłożną chorobą. Jeśliby kto był niemocen obłożną chorobą, to...*

Obłożony, a, e, *im.* okrążony czém; oszyty. *Płaszcz futrem w około obłożony. Pasztet obłożony komputem.*

Obłożyć, *ob. Okładać.*

Obłożyny, yn, *zdr.* **Obłożynki, nek**, *blp. ż. kuch.* żelazne sztabki na nóżkach, na których stawiają rądelki na ogień dla gotowania czego; wilk kuchenny. *Postawić na kuchnię obłożyny. Postawić rądel na obłożynach.*

Obłożysko, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce na około ograniczone. *Między chrustami przy leśnych obłożyskach taborem stanął.*

Obłożysty, a, e, *p.* okrążony, otoczony; opasany, ogrodzony.

Obłóczenie, *ob. Obleczenie.*

Obłóczyny, *ob. Obłoczyny.*

Obłów, owu, *lm.* **owy**, *m.* 1) to, co na łowach upolowano, zabito; połów. *Wrócić z polowania z wielkim obłowem.* 2) = zdobycz, szczeg. nieprawa; to co schwytano, ukradziono. *Żyć z obłowu, ob. Obławiać.*

Obłóżka, i, *lm.* **i**, *ż. żołądka* (sarcina ventriculi) rodzaj pasożytu roślinnego, napotykanego w błucinie przy raku żywym.

Obłóżnik, a, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Błuszczyk.*

Obłuda, y, *ż.* 1) *blm.* a) pozór jakiéj cnoty; powierzchowność łudząca dobrym pozorem; nieszczerość, nieprawdziwość; udanie, fałszywość. *Pełno na świecie obłudy. Obłuda jest z wierzchu czystość zmyślać, a wewnątrz nieczystość potajemnie płodzić.* b) = *blm.* udanie widziadła mara; złudzenie. *Ujrzawszy uczniowie Jezusa, iż On po wodzie idzie, wstrwożyli się, rzekłszy, iże obłuda jest i od bojaźni krzyknęli.* 2) =, *lm.* **y**, *chir.* skóreczka cienka zasłaniająca rogową błonkę oka tak, iż widzieć nie dozwala. *Obłuda oczna.*

Obłudnie, *ps.* na pozór, powierzchownie, nieszczerze, fałszywie. *Postępować obłudnie. Mówić obłudnie.*

Obłudnica, y, *lm.* e, *ż. zdr.* **Obłudniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta fałszywa, nieszczera; pozorami dobremi łudząca. *To wielka obłudnica. Miéć kogo, v. wcaiać kogo za obłudnicę.*

Obłudnik, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek nieszczery, fałszywy, pozorami tylko łudzący. *Obłudnik tylko ludzi zwodzić chce, aby go za świętego mieli. Obłudnik nie mając za cel prawdziwej cnoty, tyle tylko zażywa płaszczyka cnoty, ile u siebie zalety do dokonania zamysłów swoich.*

Obłudność, ści, *ż.* 1) *blm.* charakter człowieka nieszczerego, nieszczerość, fałszywość; cecha tego, co jest obłudne. *Ludzie pełni obłudności.* 2) =, *lm.* **ści**, *nieuż.* postępek fałszywością nacechowany; obłuda jako czyn. *Dopuszczać się obłudności.*

Obłudny, a, e, p nieszczery, fałszywy; pozorami tylko łudzący. *Człowiek obłudny. Przyjaciel obłudny, niebezpieczniejszy jest od jawnego złodzieja; przed tym dom zamykamy, przed owym serce otwieramy. Każe mi być obłudnym, ażebym inaczéj myślił, inaczéj gadał.* 2)= *woj.* zmyślony, udany. *Atak obłudny.* 3) = pozorny, nieistotny, zjawiskowy. *Manichejczyki mówili, że Chrystus nie miał ciała prawdziwego, jako my mamy, jedno obłudne.*

Obłupać, *ob. Obłupywać.*

Obłupanie, a, *blm. n.* odarcie z łupiny.

Obłupianie, a, *blm. n. nd.* czynność wyrażona słowem *Obłupiać*; odzieranie; zdejmowanie na około powierzchni przez darcie, zdzieranie.

Obłupiać, ał, a, *scz. nd.* **Obłupić, ił, i**, *dk.* 1) odzierać w około, całkiem pokrycie (np. korę, skórę, posp. odzież), zdzierać, zrywać. *Obłupiać wołu ze skóry. Obłupić kogo ze skóry*, t. j. zdjąć mu żywcem skórę. *Obłupić jodłę.* 2)= *skórę, fig.* (szczeg. *dk*) ćwiczyć kogo, batożyć, tatarować komu skórę; *dk.* obić kogo. 3) = *fig. posp.* zdzierać kogo; brać od kogo niesłychanie drogą opłatę za co. *Obłupili go porządnie za obiad, za kupno*, t. j. musiał porządnie zapłacić.

Obłupienie, a, *blm. n.* zdarcie, odarcie czego całkiem. *Obłupienie ze skóry. Obłupienie kory z drzewa.*

Obłupywać, ał, a, *scz. nd.* **Obłupać, ał, a**, *dk.* w około łupać, z łupiny odzierać. *Obłupywać drzewo. Obłupać korę z drzewa. ob. Łupać.*

Obłusknia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Omphalea), roślina.

Obłusta, y, *blm. ż. bot.* (Phryma), roślina.

Obłuszczać, ał, a, *scz. nd.* **Obłuszczyć, ył, y**, *dk.* na około łuszczyć; z łuszczyn obierać. *Obłuszczać orzechy. Obłuszczać fasole, ob. Wyłuszczać.*

Obły, a, e, p 1) podługowato-okrągły; wzdłuż okrągły; walcowaty. *Łodyga obła.* 2)=*zool.* tępy. *Dziób obły, ob. Tępy.* 3)= *prze.* wysoki, wyniosły.

Obłuszyn, a, *lm.* **y**, *m. bot.* (Dacrydium), roślina.

Obłysić, ił, i, *scz. dk. prze.* łysym kogo uczynić. *Każę odrzeć a obłysić te marne głowy ich.*

Obłysieć, *ob. Łysieć.*

Obłyśnieć, ał, a, *scz. nd.* **Obłyśnić, ił, i**, *dk.* oświecać, blaskiem otaczać. *Łuna pożaru obłyśnia czerwono twarze posępne.*

Obłyśnieć, ał, eje, *sn. dk. nieuż.* światłem się otoczyć; zostać blaskiem okryty.

Obłyśniony, a, e, *im.* oświecony blaskiem; jaśniejący od światła. *Światłem księżyca obłyśniony. Obłyśniony słońcem. Ulice miasta obłyśnione od lamp gorejących.*

Obmacać, *ob. Obmacywać.*

Obmacniać, ał, a, *scz. nd.* **Obmocnić, ił, i**, *dk.* wzmacniać na około; obwarowywać. *Bojąc się napadu, obmacniają mury. Kazimierz W. Podole zamkami obmocnił.* = **się**, *stz.* obwarowywać się ze wszech stron. *Nieprzyjaciel obmocnił się okopami.*

Obmacywać, *v.* **Omacywać, ał, a**, *scz. częst. nd.* **Obmacać**, *v.* **Omacać, ał, a**, *dk.* 1) na około macać; wszędzie macać. *Obmacywać całe ciało. Obmacać twarz.* 2)=namacywać; macaniem, dotykaniem, śledzić, poczuwać, znajdować co. *Obmacałem jakąś twardość. Obmacał gruczoł na szyji. ob. nd. Macać.*

Obmaczać, Obmaczanie, *ob. Omaczać, Omaczanie.*

Obmalować, ał, uje, *scz. dk.* pomalować na około, ze wszech stron.

Obmartwieć ał, eje, *sn. dk. ob. dk. Zmartwieć, nd. Martwić.*

Obmarzać, ał, a, *sn. nd.* **Obmarznąć, rznął, o-arzł, rznie**, *dk.* (wym. *Obmar-zać*, *Obmar-znąć*), 1) *całem*; w około szronem, lodem się pokrywać. *Liście obmarzły szronem. Gałęzie obmarzły lodem.* 2) = ze wszech stron przez marźnienie zamierać, niszczeć od mrozu w około. *Liście obmarzły na kapuście.*

Obmarzanie, (wym. *Obmar-zanie*) **a**, *blm. n.* czynność słowa *Obmarzać*, marźnienie na około; pokrywanie się szronem, lodem.

Obmarznąć, *ob. Obmarzać.*

Obmarźnienie, a, *blm. n.* pokrycie się szronem, lodem; zniszczenie przez mróz na około.

Obmawiacz, a, *lm.* **e**, *m. ob. Obmówca.*

Obmawiać, *v. nieuż.* **Omawiać, ał, a**, *scz. nd.* **Obmówić**, *v. nieuż.* **Omówić, ił, i**, *dk.* 1) *kogo*; mówić źle o kim; ogadywać; obmową szarpać czyję sławę. *Niegodzi się nikogo obmawiać. Obmówiono nieprzytomnego.* 2)=*prze. kogo przed kim, v. u kogo*; wymawiać kogo, ekskuzować. *Nie tak prędko wierz, gdy o bliźnim źle mówią; raczéj obmawiaj z miłosierdzia ku niemu, mówiąc: niepewne to rzeczy. Obmawiaj u Ojca twego, Pośredniku nasz, grzechy nasze. Próżno kto omawiać ma niewdzięczność swoję.* 3)=*bl. ob. Omawiać.* = **się**, *stz.* 1) wzajem obmowy, potwarze jeden na drugiego gadać. *Obmawiają się, a obaj równi.* 2)=*prze.* wymawiać się, ekskuzować się.

Obmawianie, a, *n.* 1) *blm.* ogadywanie, szarpanie czyjéj sławy obmową; potwarzanie; wszelkie bezpotrzebne wykazywanie rozmową czyich wad, ułomności, występków, i t. p *Obmawianie więcej wołacza obmówcy, niż obmówionemu.* 2)=, *lm. a*, *ob. Obmowa.*

Obmazać, *ob. Obmazywać.*

Obmazanie, *v.* **Omazanie, a**, 1) *blm. n.* pomazanie ze wszystkich stron, ociągnięcie, oblepienie. 2)=, *lm. a*, *nieuż. posp.* to czém się co obmazuje, obmazka.

Obmazka, i, *lm.* **i**, *ż. posp.* to, czém obmazują jaką rzecz. *Zrobić obmazkę do ułów z gliny, mąki i wapna.*

Obmazywać, *v.* **Omazywać, ał, uje**, *scz. nd.* **Obmazać**, *v.* **Omazać, ał, że**, *dk.* na około mazać, przez namazywanie powłoką jaką pokrywać. *Bierze koszyczek z sitowia, obmazuje go klejem i smołą. Obmazać co gliną. Obmazać drzewo krowińcem. Ciasto obmazać białkiem od jaja, ob. Mazać.*

Obmazywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obmazywać*, ociąganie, oblepianie.

Obmiatać, *ob. Omiatać.*

Obmierzać, ał, a, *scz. nd.* **Obmierzyć, ił, y**, *dk.* (wym. *Obmie rzać*, *Obmie-rzyć*), 1) na około mierzyć, wymierzać ze wszech stron. *Obmierzono tę bryłę, okazała się za małą.* 2) = *oczyma, fig.* oglądać ze wszech stron, *dk.* zmierzyć oczyma. *Obmierzył go od stóp aż do głowy.*

Obmierzać, *v.* **Omierzać, ał, a**, *sn. nd.* **Obmierznąć**, *v.* **Omierznąć, ął, nie**, *dk.* (wym. *Obmier-zać*, *Obmier-znąć*); ohydę, wstręt wzbudzać, stawać się obrzydłym. *Już mi takie życie obmierza. Kaprysy żony mu obmierzły. Obmierznął mi pobyt w tym domu.*

Obmierzić, *v.* **Omierzić, ił. i**, *scz. dk. kogo, v. co sobie*; zupełnie co sobie zmierzić, obrzydzić, zbrzydzić zupełnie; ohydzić. *Obmierził sobie Alcynę. Łakomstwa starym, a wilkom drapieży nikt nie omierzi. ob. nd. Mierzić.*

Obmierziciel, a, *lm.* **e**, *m.* sprawujący omierzienie, *ob. Mierziciel.*

Obmierzliwy, *ob. Obmierźliwy.*

Obmierzłość, v. **Omierzłość**, (wym. *Obmier-złość*, *Omier-złość*), **ści**, *ż.* 1) *blm.* ohyda, obrzydliwość, szkaranda; własność tego co sprośne. *Poznać całą obmierzłość czynu, postępku.* 2) =, *lm.* **ści**, postępek, czyn szkaradny; rzecz obrzydliwa. *Najpodlejsze posługi uczynił, żadną się obmierzłością nie brzydząc. Obmierzłość sprawiać.*

Obmierzły, a, e, p. (wym. *Obmier-zły*), ohydny, szkaradny, brzydki, wstręt czyniący. *Człowiek obmierzły. To twoje postępowanie obmierzłe winą wszystkiego. Rzemiosło obmierzłe. Czyn obmierzły.*

Obmierznąć, *ob. Obmierzać.*

Obmierzyć, *ob. Obmierzać.*

Obmierźliwy, *v.* **Omierźliwy, a, e, p.** ohydny, obrzydły; *Kto wielbi łos cudzy, swój mu obmierźliwy.*

Obmieszkać się, *ob. Obmieszkiwać się.*

Obmieszkanie, Obmieszkiwać, *ob. Omieszkanie, Omieszkiwać.*

Obmieszkiwać się, ał—, a—, *stz. nd.* **Obmie-**

szkać się, ał—, a—, *dk.* osiedlać się, osiadać gdzie, zamieszkiwać gdzie; przywykać do jakiego mieszkania w skutek długiego pobytu; *dk.* długo przemieszkać.

Obmięsz, *ps. prze.* nieco w miąż, przygrubiéj. *Przywin liścia kapustnego obmięsz.*

Obmieść, *ob. Omiatać.*

Obmijać, Obminąć, *ob. Omijać.*

Obmiot, u, *lm.* **y**, *m.* przedmiot, rzecz uważana. *Szeroko i daleko pomyka wejrzenie, bo nie kryły obmiotów zwady i cienie. Kontentowałem oczy jednym po drugim obmiotem.*

Obmocnić, *ob. Obmacniać.*

Obmocowywać, ał, a, *scz. nd.* **Obmocować, ał, uje**, *dk.* przymocowywać ze wszech stron, na około, naprawiać, poprawiać. *Obmocowywać nogi u krzeseł. Obmocować skórzanc obicie na meblach. Obmocować zęby u brony.* = **się**, *złz.* wzmacniać się, poprawiać się na zdrowiu, nabywać sił po ich stracie. *Już się nieco obmocowywa po ciężkiéj chorobie. Obmocował się zażywając spokoju.*

Obmoczenie, Obmoczony, Obmoczyć, *ob. Omoczenie, Omoczony, Omaczać.*

Obmowa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) skłonność do obmawiania; wada obmawiania kogo; obmawianie jako pojęcie, upostaciowane. *Obmową ujmować komu sławy. Brzydzić się obmową. Ustrzedz się obmów. Ujść obmowy. Narażać się na obmowę. Obawiać się obmowy. Szkodzić komu obmową. Nie uniknie się obmowy. Zajmować się obmową. Krzywdzić kogo obmową. Ma skłonność do obmowy. Lubić obmowę. Słuchać chętnie obmowy. Nienawidzieć obmowy. Przyzwyczaić się do obmowy. Naganiać obmowę. Zważać, nie zważać na czyje obmowy. Być skorym do obmowy. Pisać o obmowie. Rozdział o obmowie. Ma skory język do obmowy.* 2) = jako czynność, działanie, *ob. Obmawianie.* 3) =, *v.* **Omowa**, *zdr.* **Omówka**, *prze.* wymówka, wymawianie siebie, uniewinnianie, usprawiedliwianie siebie, ekskuza. *Oskarżonego wojewodę, żadnych obmów niesłuchając, ze wszystkich dóbr wyuł.* 4) = *prze.* namowa, narada, obrada. *Nasajutrz skoro po obmowie, prosił wszystkich na obiad. Oblężeni posłali prosząc, aby ze dwa dni na obmowę dano.* 5) = *praw.* wyłączenie sędziego, rekuzacja; używa się także za *ekscepcję*, *ob. Ekscepcja.*

Obmowisko, *v. prze.* **Omowisko, a**, *lm.* **a**, *n.* mowa, rozmowa obmawiająca; ogadywanie; czernidło; wyrazy uwłaczające komu. *Bliźniemu swemu obmowiskiem czci ujmują. Proszę cię, abym więcej już nie słyszała tych obmowisk.*

Obmówca, y, *lm.* **cy**, *m.* 1) który obmawia, ogaduje drugich; potwarca; oszczerca. *Obmawianie więcéj uwłacza obmówcy, niż obmawianemu. Pokątny obmówca. Obmówcy słuchasz, grzechu mu pomagasz.* 2) =, *v.* **Omówca**, *prze. nieuż.* a) ten co się wymawia, co usprawiedliwia siebie lub drugich b) = który roztrząsa, rozbiera. 3) = *ob. *Omówca.*

Obmówić, *ob. Obmawiać.*

Obmówliwy, a, e, *p.* który rad ogaduje, obmawia, mający chęć ciągłą i nieustanną obmawiania.

Obmównica, y, *lm.* **e**, *ż.* obmówna niewiasta, lubiąca obmawiać, potwarczyni. *Niewiasty nie mają być obmównice.*

Obmówniczy, a, e, *p.* od obmównika, lub obmównicy; do nich należący, obmównikowi właściwy; potwarczy. *Radzibyśmy mieć przeciw obmówniczym językom obrońców sławy naszej.*

Obmównik, a, *lm.* **cy**, *m. prze.* ten, który obmową, potwarzaniem drugich się zajmuje; potwarca, szkalownik. *Obmównicy a uwłoczyciele cudzéj sławy, ob. Obmówca.*

Obmówny, a, e, p. lubiący obmawiać, skłonny do obmowy; ogadujący, potwarzliwy. *Człowiek obmówny. Języki złośliwe, obmówne. Gość obmówny.*

Obmówstwo, a, *blm. n.* nałóg obmawiania; obmowa jako czynność; ogadywanie, potwarzanie. *Nie piękne wargi, z których wielomówstwo, obmówstwo idzie.*

Obmurować, *ob. Obmurowywać.*

Obmurowanie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obmurowywania; otoczenie murem, opasanie, ogrodzeniem murowaném. 2) =, *lm.* **a**, ogrodzenie murowane; mur otaczający miejsce jakie.

Obmurowywać, ał, a, *scz. nd.* **Obmurować, ał, uje**, *dk.* 1) na około murować, murem otaczać; ogrodzeniem murowaném opasywać. *Obmurowywać ogród, dziedziniec. Miasto dobrze obronne i obmurowane.* 2) = *fig.* zabezpieczać, strzedz, bronić. *Obmurowałeś go w obronie twojéj, iż mu nikt zaszkodzić nie może.*

Obmuskać, *ob. Obmuskiwać.*

Obmuskanie, v. Omuskanie, Obmuśnięcie, *v.* **Omuśnięcie, Obmuśnienie**, *v.* **Omuśnienie, a**, *blm. n.* dokonana częstotliwa i jednotliwa czynność ocierania, gładzenia, lekkiego zrywania.

Obmuskiwać, *v.* **Omuskiwać, ał, a**, *scz. częst. nd.* **Obmuskać**, *v.* **Omuskać, ał, a**, *częst. dk.* **Obmusnąć**, *v.* **Omusnąć, ął, nie**, *jedut. dk.* 1) gładzić, oczyszczać, ocierać czysto ze wszech stron. *Gdy olej już wyprasujesz w płótno zawinięte, obmuśniesz wzeł i prasę nożem.* 2) = coś łatwo oddzielającego się z wierzchu, jakby tylko za dotknięciem, ścierając zdzierać, odrywać na około. *Obmuskiwać puszek z moreli. Obmuskać gałązkę z liścia. ob. Omykać.*

Obmuskiwanie, *v.* **Omuskiwanie, a**, *blm. n.* gładzenie, ocieranie, zrywanie lekkie.

Obmuśnienie, *v.* **Obmuśnięcie**, *ob. Obmuskanie.*

Obmycie, *v.* **Omycie, a**, *blm n.* pomycie na około, opłókanie, oczyszczenie wodą, umycie; dokonana czynność umywania. *Obmycie posadzki. Obmycie rąk, nóg. Obchód obmycia nóg ubogim.*

Obmyć, *ob. Obmywać.*

Obmyślać, ał, a, *scz. nd.* **Obmyśleć**, *v.* **Obmyślić, ił, i**, *dk.* **Obmyśliwać**, i *prze* **Obmyślawać, ał, a**, *częst. nd.* co, *v. o czém.* 1) przemyślać nad zaradzeniem czemu; myśléć o opatrzeniu czyjém; mieć staranie około czego. *Ten, który wszystkim rozkazuje, nie swój, ale wszystkich pożytek ma obmyślać. Obmyślać środki utrzymania się. Bóg obmyśla wszystkie nasze potrzeby. Obmyślać bezpieczeństwo publiczne. O onym swoim szpitalu i po śmierci obmyślał. Pilnie obmyślawał kościelny pokój. Pan zwierzom jamy obmyślawa.* 2) = myślą wyszukiwać, wynajdywać, starać się o co. *Obmyślać co. Obmyślać sposoby należyte. Obmyślać komu miejsce. Obmyśl mi żonę.* 3) = zamyślać, zamierzać. *Naukę tę nową on dopiero wprowadzić obmyślał.*

Obmyślanie, a, *blm. n. czego.* 1) staranie o kim, *v.* około czego. *Bóg ma obmyślanie o każdym i rozdaje wedle stanu.* 2) = wyszukiwanie myślą czego. *Obmyślanie środków obrony.* 3) = *nieuż.* zamierzanie, zamyślanie.

Obmyśleć, *ob Obmyślać.*

Obmyślenie, a, *blm. n. czego*; dokonana czynność obmyślania. *Każdy pracuje około obmyślenia szczęścia własnego ob. Obmyślanie.*

Obmyśliciel, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* opatrzyciel, zaradca.

Obmyślić, *ob. Obmyślać.*

Obmyśliwanie, i *prze.* **Obmyślawanie, a**, *blm. n. czego*; częstotliwa czynność obmyślania. *Słodka jéj troska i miłe staranie, jest tylko trzodom swym obmyśliwanie pastwisk przestronnych i karmu żyżnego. Królowie, jeden to królestwo, drugi owo, uczynnością i obmyślawaniem bronić, za wielką rzecz zawsze sobie poczytywali. ob. Obmyślanie.*

Obmyślnie, Obmyślność, Obmyślny, *ob. Przezornie, Przezorność, Przezorny.*

Obmysł, u, *lm.* **y**, *m.* obmyślony sposób, obmyślenie; środek zaradczy. *Chciał koniecznie do Syrji popłynąć, ale żadna mu się rada i obmysł do tego nie udał.*

Obmywać, v. Omywać, ał, a, *scz. nd.* **Obmyć, v. Omyć,ył, yje**, *dk.* 1) na około myć, ze wszech stron wymywać; zmywać po wierzchu, opłókiwać. *Obmywać, v. omywać dziecku ręce, twarz, nogi, ciało. Obmywać sobie ręce, nogi. Obmywać plamę na twarzy. Obmyć, v. omyć szyby u okna. Obmyć koła pojazdu z błota. Obmyć karafkę, dzban, dzieżę, i t. p. Obmyć ranę. Obmyć krew' z ręki. Obmyć brud z ciała. Deszcz obmył ulice.* 2) = *fig.* oczyszczać, złe dobrém naprawiać; zadość czynić. *Obmywać sumienie. Obmyć grzech. Obmyć duszę z grzechów. Obmyć swą hańbę we krwi czyjéj.* = **się**, *złz.* 1) myć się ze wszech stron, wymywać się całkiem; myć sobie ręce, twarz. 2) = *z czego, fig.* oczyszczać się, usprawiedliwiać się. *Obmywać się z hańby, z potwarzy, z obwinień. Nigdy się z tego nie obmyje.*

Obmywanie, v. Omywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obmywać.* 1) mycie ze wszech stron. 2) = *fig.* oczyszczanie, naprawianie.

Obmywalnia, i, *lm.* **e**, *ż. ob. Ochłodnica.*

Obnaszać, *ob. Obnosić.*

Obnaszanie, a, *blm. n.* częstotliwa czynność obnoszenia.

Obnawiać, ał, a, *scz. nd.* **Obnowić, ił, i**, *dk.* 1) rzecz nową używać po raz pierwszy. *Kazał król, żeby wszyscy przyszli obnawiać obraz, który był podniósł. Obnowić suknię.* 2) = *ir.* rzecz nową psuć, plamić, rozdzierać. *Pięknie twój frak obnawiasz, otoś o mało go nie rozdarł. Płaszcz tylko co sprawiony dziś mu pies obnowił.* 3) = *posp.* z powodu sprawionéj nowéj rzeczy bankietować, zapijać. *Pójść na wino obnawiać futro.*

Obnawianie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obnawiać*; branie czego do użycia po raz pierwszy.

Obnawiany, a, e, *im.* od *Obnowić, ob. Obnawiać.*

Obnażać, ał, a, *scz. nd.* **Obnażyć,ył, y**, *dk.* 1) całkiem nagim czynić, do naga odkrywać; zewlekać, zdejmować odzienie. *Obnażać piersi, szyję, plecy. Obnażyć ramiona.* 2) = *z czego; fig* ogołacać, obierać, pozbawiać, odzierać. *Obnażać kościół z ozdób. Obnażać miasto z obrony. Fortuna obnażyła go ze wszystkiego. Obnażyć stół z półmisków*, t. j. przyjąć, sprzątnąć półmiski. *Obnażyć prawdę, fig.* t. j. odkryć, wyjawić. *Obnażony z rozumu, fig.* pozbawiony. *Drzewo obnażone z kory, z liści.* = **się**, *złz.* 1) do naga odkrywać się, rozbierać się. 2) = *fig. prze.* wykrywać się, wychodzić na jaw. *Już się obnażyła a odkryła zdrada jego.*

Obnażanie, a, *blm. n.* 1) odkrywanie, rozbieranie, zdzieranie do naga. *Obnażanie piersi niewieścich. Niekromne obnażanie ciała.* 2) = *fig.* ogołacanie, pozbawianie, odzieranie. = **się**, *zmk. n.* 1) odkrywanie się, rozbieranie się do naga. 2) = ogołacanie się, odzieranie się.

Obnażenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana, *v.* jednotliwa czynność obnażania. 2) =, *lm* **a**, *nieuż.* nagość, część ciała odkryta, naga. 3) = *blm. chir.* stan kości obnażonéj z ciała; wyboienie, rozranienie ciała aż do kości. 4) =, *lm.* **a**, *poziomów, lądów dawnych, geol.* zniżenie się ich, opadnięcie w skutek różnych geologicznych wypadków, np. wewnętrznych wstrząśnień ziemi, podziemnych ogniów, potoków.

Obnażony, *v. prze.* **Obnażny, a, e**, *im.* od *Obnażać;* 1) odkryty do naga, nagi, goły. *Obnażone piersi.* 2) = *z czego;* ogołocony z czego, pozbawiony czego. *Obnażony z rozumu. Czyżeś miał głowę z rozumu obnażoną. Na ten czas Kraków w godne i zacne medyki, jako i dziś, nie był obnażony.*

Obnażyciel, a, *lm.* **e**, *m* który obnaża, ogołaca.

Obnażycielka, i, *lm* **i**, *ż.* która obnaża, ogolaca.

Obnażyć, *ob. Obnażać.*

Obniesienie, a, *blm. n.* dokonana czynność obnoszenia, *ob. Obnosić.*

Obnieść, *ob. Obnosić.*

Obnocować, ał, uje, *sn. dk. prze. nieuż.* przenocować. *Nie obnocuje trup wisielca na drzewnie.* = **się**, *złz. prze.* zanocować. *Puszczony do lasu, zbłądził i obnocował się.*

Obnos, u, *lm.* **y**, *m.* 1) muł, piasek, ziemia, któremi wylew rzek nadbrzeża zanosi. *Pokryć łąkę obnosem. Zasuć, zaciągnąć, zanieść wybrzeża obnosem. Rzeka obnosem zepsuła łąkę. Łąka obnosem pokryta nie daje się kosić. Na łące leży gruby obnos.* 2) = miejsce mułem, piaskiem od wylewu zasute. *Na obnosach poczyna trawa odrastać. Na obnosach siać jęczmień.*

Obnosiciel, a, *lm.* **e**, *m.* który obnosi, roznosiciel.

Obnosicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która obnosi, roznosicielka.

Obnosić, ił, i, *scz. nd.* **Obnieść, iosł, esie**, *dk.* **Obnaszać, ał, a**, *częst. nd.* 1) nosić na około, nosić wszędzie. *Obnosić potrawy u stołu. Obnosić herbatę gościom. Obnosić półmisek. Woźny z prawéj strony losy obnosić zaczyna. Obnosić, v. obnaszać nowiny. Obnieść okólnik. Obnosić plotki. Obnieść nowinę, fig.* rozgłaszać, rozgadać. 2) = (z częst. *nd.* z nd *dk. v. nd.*) poczynać nosić, noszeniem poszerzać (o odzieży i obuwiu). *Obnaszać suknię. Jak obnosisz trzewiki, nie będą tak ciasne.* 3) = mułem, piaskiem z wylewu rzeki naniesionym wybrzeża okrywać. *Rzeka obnosi mułem całą łąkę. Obnieść, obnosić co ziemią, piaskiem.* 4) = *kogo czém, prze.* osławiać, obmawiać, udawać kogo przed kim; oczerniać, szkalować, ogadywać. *Samego tylko ciebie głupim być obnieśli.* 5) = *kogo, v. do kogo, prze.* uwiadamiać kogo, oznajmiać komu, donosić, przedstawiać. *Zbiega należy do urzędu zaprowadzić, a pana jego listem urzędowym, w miarę dalekości mieszkania obnieść. Nieprzyjaciele inaczej nas do ludzi obnoszą, a rzecz naszę inaczéj obracają.* = **się**, *złz.* 1) na około, wszędzie siebie nosić. *Kazał się obnieść po ulicach. W lektyce obnosić się.* 2) = *z czém;* nosić co wszędzie pokazując, chodzić wszędzie rozgłaszając co; roznosić. *Obnosił się wszędzie z tą nowiną. Obnosił się wszędzie z towarem i nigdzie go nie przedał.* 3) = (z częst. *nd.* z nd. *dk. v. nd.*) (o odzieży, obuwiu), roznosić się, rozdawać się, rozciągać się. *Trzewik się już obnosił. Jeszcze się frak nie obnosił, dla tego ci dołega.*

Obnoszenie, a, *blm. n.* 1) noszenie na około. *Obnoszenie półmisków u stołu* 2) = rozpoczęcie noszenia odzieży lub obuwia. *Obnoszenie butów, rękawiczek.* 3) = roznoszenie do różnych miejsc. *Obnoszenie towarów. ob. Obnosić.*

Obnowiciel, a, *lm.* **e**, *m.* 1) ten, który co obnawia. 2) = *ob. Odnowiciel.*

Obnowicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) ta, która co obnawia. 2) = *ob. Odnowicielka.*

Obnowić, *ob. Obnawiać.*

Obnowienie, a, *blm. n.* 1) pierwsze użycie rzeczy nowéj. *Niech przyniosą dary swe na obnowienie ołtarza.* 2) = *fig. posp.* zapijanie, bankietowanie z powodu nowo nabytéj rzeczy. *Zapijać na obnowienie sprawionego odzienia.*

Obnowiny, win, *blp. ż.* uczta, hulanka, bankiet z powodu pierwszego użycia nowéj rzeczy. *Sprawić obnowiny. Wydać obnowiny. Zaprosić na obnowiny. Obchodzić obnowiny.*

Obnowiony, a, e, *im.* 1) pierwszy raz użyty; już używany nieco. *Surdut obnowiony.* 2) = *prze.* na nowo przerobiony, w nowéj postaci, odnowiony. *Przez ten sakrament dusza bywa obnowiona i napełniona radością.*

Obnoża, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) *prze.* obłogi wojskowe, ciężary, bagaże. *Litwa zostawiwszy w lasach z małym warunkiem obnoże swe, na naszych wypadają.* 2) = *prze.* zdobycz wojenna, bagaże zabrane. *Prusacy z niezmierną obnożą od Ciechanowa ruszyć się mieli.* 3) = i *zdr.* **Obnożka, i**, *lm.* **i**, *ż. bart* małą gałeczka, które pszczoły znoszą do ula na swych nóżkach, a które służą za pierwiastkowy pokarm dla liszek pszczelnych; zbiór miodu i wosku na nóżkach pszczoły, powracającéj z pola do ulu.

Obnuża, y, *lm.* **e**, *ż. nieuż.* nędza, utrapienie. *Prosiła, póki noc służy, Z niewolniczej ją uwolnić obnuży.*

Oboczać, ał, a, *scz. nd.* **Oboczyć,ył, y**, *dk.* bokiem obchodzić. *Oboczać nieprzyjaciela. Długim zakołem oboczywszy, z tyłu na naszych uderzą.*

Oboczek, czka, *lm.* **czki**, *m. bot.* (Atherospermum), roślina.

Obocznie, *ps.* tuż, blisko, obok. *Leżeć obocznie.* **Być z czém obocznie*, t. j. graniczyć.

Oboczny, a, e, *p.* pograniczny, obok graniczący, stykający się bokami, sąsiedni. *Prowincje oboczne. Państwo oboczne z Polską.*

Oboczyć, *ob. Oboczać.*

Oboczysty, a, e, *p.* bokami otoczony, wyniosłościami w koło obwiedziony. *Julijana kardynała w oboczystém górzysku jedném łotrowstwo odarto.*

Obod, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Obodek, dka**, *lm.* **dki**, *m.* obwód, okrąg z drzewa u koła wozowego lub pojazdowego. *Dać, sporządzić nowe obody do kół powozu. Wychylać obody. Drzewo zdatne na obody. Obod złamał się. Obody u kół zjeździły się.*

Obodziak, *v.* **Obwodziak, a**, *lm.* **i**, *m. zdr.* **Obodziaczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) kawał drzewa na obod wychylony i jeszcze nie wyrobiony. *Obodziak dębowy, grabowy, brzozowy.* 2) = koło wozowe, mające obod wychylony z jednego kawałka drzewa, a nie z dzwon spojony. *Masz dobre obodziaki u wozu. Kupił na kiermaszu obodziaki. Obodziaki kute, nie kute. Obodziaki przednie, tylne.* 3) = młody dąbek, z którego rusini robią obwód koła; dąbek zdatny na obod, mający stosowną ku temu grubość. *Nauczać obodziaków. W dąbrowie tej same obodziaki, grubszego dębu trudno znaleźć.*

Obodziasty, a, e, *p.* 1) z dobrym obodem. *Koła powinny być obodziaste.* 2) = mający kształt obodu, kółkowaty, jak pierścień, ale wielkich rozmiarów.

Oboilec, lca, *lm.* **lce,** *m. bot.* (Sarcochilus), roślina.

Oboista, y, *lm.* **ści,** *m.* który gra na oboju.

Oboj, 1) **u,** *lm.* **e,** *m.* (z fran.) jeden z ważniejszych dętych instrumentów orkiestry. *Oboj myśliwski, ob. Rożek (angielski).* 2) = *imię licz., ob. Obój.*

Obojaki, a, ie, *p. prze.* dwusposobowy; dwojakim sposobem dający się zrobić. *Obojaki sposób mówienia.*

Obojako, *ps. prze.* obu sposobami: dwojako; raz tak, drugi raz inaczéj. *Wyrażenie to obojako daje się tłómaczyć.*

Obojan, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Nassauvia), roślina.

Obojczyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *prze.* kołnierz, strój na piersi, przepaska. *Obojczyki, kołnierze do obojczyków, strój białogłowski. Nie oprze się mu obojczyk ze stali. Nie kryje Cezar piersi obojczykiem.* 2) = *an.* kość barkowa, umieszczona między łopatką i mostkiem. *zool. Obojczyk zupełny;* u tych zwierząt, które mogą podnosić członki przednie do gęby. *Obojczyk niezupełny;* u wielu zwierząt drapieżnych i gryzących. *Obojczyk żaden;* u zwierząt szczególniéj do poziomego chodzenia przeznaczonych 3) = *ar. ob. Półwalik.*

Obojczykowy, a, e, *p.* obojczyk tworzący; od obojczyka, do obojczyka należący: 1) *an. Kość obojczykowa* (Clavicula). 2) = *ar. Obojczykowy waleczek. Opaska obojczykowa.*

Obojeńca, y, *lm.* **e,** *m. prze.* obojętny, ni ciepły, ni zimny; dworak.

Obojętek, tka, *lm.* **tki,** *m.* **Obojętka, i,** *lm.* **i,** *m.* i **ż** *prze.* człowiek obojętny, którego każda rzecz mało interesuje; nie skłaniający się bardziéj ku jednéj niż ku drugiéj stronie; nie skwapliwy do niczego. *Bądź ze mną szczerym nie obojętkiem. Potrzeba chrześcijaninowi, znającemu prawdę bożą, aby nie był obojętką. Stało tam też wiele obojętków, m. v. obojętek, ż.*

Obojętka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kobieta obojętna, *ob. Obojętek.* 2) = rodzaj pszenicy, którą tak na wiosnę, jak i w jesieni siać można.

Obojętnić, ił, i, *scz. nd.* obojętnym czynić; częściéj się używa w znacz. *dk. Zobojętnić.*

Obojętnie, *ps.* 1) bez uniesienia się i bez smutku; zimno; jednostajnie, jednakowię; bez wzruszenia. *Obojętnie przyjmuje wszystko co na niego mówią. Obojętnie słuchać.* 2) = niepewnie, niestanowczo. *Długo się obojętnie chwieli nie mogąc sobie pewnéj dać rady.* 3) = *prze.* z obu stron.

Obojętnieć, ał, eje, *sn. nd.* a) *na co;* przestawać się czém interesować; obojętném okiem poczynać na co patrzeć. *Obojętnieć na powahy świata.* b) = *w czém;* tracić w czém upodobanie. *Obojętnieć w przyjaźni, w miłości.* c) = *dla kogo v. ku komu;* tracić skłonność do kogo. *Zaczął dla niéj obojętnieć. Obojętnieć ku żonie.* d) = *komu;* stawać się komu obojętnym; nie wzbudzać przychylności. *Już mi obojętnieje przyjaźń jego. Uważam, iż mu coraz obojętnieję, ob. dk. Zobojętnieć.*

Obojętnienie, a, *blm. n.* stawanie się obojętnym, przestawanie być przychylnym ku komu lub czemu, *ob. dk. Zobojętnienie.*

Obojętność, ści, *blm. ż.* 1) *na co v. w czém v. ku komu, dla kogo;* nieinteresowanie się, niczułość; niedbanie o kogo v. o co (jako pojęcie). *Obojętność na rzeczy religijne. Obojętność w miłości. Widzieć w kim obojętność ku sobie. Obojętność udawać. Zachować się w obojętności. Przyjąć dar z obojętnością. Słuchać czego, słyszeć co z obojętnością. Patrzeć na co z obojętnością.* 2) = dwuznaczność, dwuwykładność. *Obojętność odpowiedzi.* 3) = *prze.* możność ujęcia czego z obu stron; obostronność.

Obojętny, a, e, *p.* 1) którego co wcale nie obchodzi, nie interesuje; zimny. *Człowiek obojętny. Kobieta obojętna. Być obojętnym na co. Pozostać obojętnym na wszystko co się dzieje. Już dziś nie można pozostać obojętnym. Przyjąć na się postać obojętną. Nie obojętném okiem na kogo spoziérać. Być dla kogo obojętnym,* t. j. wcale nim się nie interesować. 2) = nie interesujący, nie mający w sobie nic zajmującego. *Rozmowa obojętna. Jest to dla mnie rzecz obojętna, czy tam pójść, czy gdzieindziéj. Mówić o rzeczach obojętnych. Być komu obojętnym,* t. j. całe sobą nie zajmować, nie interesować kogo. 3) = niepewny, nie stanowczy. *Jest to rzecz jeszcze obojętna, czy nam się uda tego dopiąć. Była potyczka zapalczywa, lecz przez kilka godzin obojętna i niepewna.* 4) = dwuznaczny, dwuwykładny; niepewnego znaczenia. *Wyrazy obojętnego znaczenia. Sens w piśmie wątpliwy i obojętny. Prawa mają być jasne i nie obojętne, aby nie dały okazji rozmaitych wykładów i sporów.* 5) = *chem.* (neuter), nie objawiający żadnéj z dwóch przeciwnych sobie własności, np. woda jest *ciałem obojętném, v.* nie mającem ani kwasowych, ani zasadowych własności; *związkiem 1go rzędu obojętnym* zowie się taki, który przejść musi pierwiéj w rzeczywistą zasadę (w niedokwas lub okwas), by w połączeniu z kwasem mógł utworzyć kombinację solną; *solą obojętną* jest ta, w któréj własności jak kwasu, tak też zasady wzajem się zobojętniły, np. *siarkan ammonjaku.* 6) = *prze.* dwustronny. *Centaurowie postaci mieli obojętne. Miecz obojętny,* t. j. obosieczny, na obie strony ostry. *Miecz obojętny przypasał do boku.* 7) = *nieuż.* co z obu stron daje się jąć, imać. *Garniec obojętny,* t. j. o dwu uchach. 8) = *rodzaj; gram.* męzki *v.* żeński (w rzeczownikach niektórych zakończonych na twardą spółgłoskę, *bl.* w rzeczow. dwurodzajowych) *Obręcz używa się w rodzaju męzkim i żeńskim, jest więc rodzaju obojętnego. Obojętne zakończenie, ob. Zakończenie, gram.*

Obojgo, *prze.* zam. *Oboje, ob. Oba.*

Obojnactwo, a, *blm. n. ob. Dwupłciowstwo.*

Obojnak, a, *lm.* **i,** *v.* **cy,** *m.* mający organa rodzajne dwóch płci; dwupłciowiec, hermafrodyt.

Obojnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* 1) *ob. Ciemiężyk* (Cynanchum), roślina z rodziny *tojnowych;* korzeń téj rośliny, mian. gatunku: *Obojnik, v. Ciemiężyk pospolity* (C. vincetoxicum) działa skutecznie przeciw wściekliźnie. 2) = in. *Obwojna, Obwojnik* (Periploca) roślina.

Obok, *ps.* wskazuje miejsce: przy boku, podle, jedno przy drugiém. *Siedzieć obok siebie. Stanąć obok kogo. Mieszkać obok kogo. Iść obok. Być obok. Obok jest pokoik. Stawić, położyć, postawić kogo obok kogo, v. co obok czego, fig* porównywać jedno z drugiém, stawić do porównania.

Obol, *nieod. m.* moneta 1) starożytna grecka = 7 i pięć siódmych gr. 2) = starożytna Małéj Azji = 5 i jedna piąta gr. 3) = *v. Agorach, v. Gerach,* starożytna Żydów = 5 i jedna piąta gr. 4) = teraźniejsza wysp Jońskich = 2 i dwie piąte gr. Wyraz ten używany był niekiedy i u nas do oznaczenia denarka

Obolały, a, e, *p.* zewsząd, w około, całkiem zbolały.

Oboleć, *ob. Obolewać.*

Obolenie, a, *blm. n.* bolem na około otoczenie; przez ból odłączenie się skóry od ciała, (znacz. bier.).

Obolewać, ał, a, *sn. nd.* **Oboleć, ał, eje,** *dk.* przez bolenie, cierpienie na około, (o ciele) ranami się pokrywać, (o skórze) odstawać, odpadać od ciała. *Skóra obolała i odpadła. Na całém ciele obolały. Drzewko obolałe;* korę i miazgę zepsutą mające.

Obolewanie, a, *blm. n.* przez ból na około stawanie się cierpiącym na całéj powierzchni; odłączanie się skóry w skutek bolu.

Obolewiec, wca, *lm.* **wcy,** *m. nieuż.* zarówno lewéj ręki jak prawéj używający. *ob. Oboręczny.*

Obocostrzyk, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* nożyk mający obie strony zaostrzone, lancet.

Obopłciowy, a, e, *p.* 1) obojéj płci, żeński i męski. *Obopłciowe części;* części rodzajne męskie i żeńskie. 2) = *bot.* samczy i samiczy. *Kwiaty obopłciowe,* t. j. mające słupki i pręciki. *Roślina z kwiatem obopłciowym.*

***Obopólenie, a,** *lm.* **a,** *n. fil.* (identificatio duorum) znaczy kojarzenie i spojnię dwu przedmiotów. W łoice, przy rodowodzie zdań, odgrywają rolę trzy obopólenia kmiotu z omówcą.

Obopólnie, Obopólność, Obopólny, *ob. Zobopólnie, Zobopólność, Zobopólny.*

Oboprawiec, wca, *lm.* **wce,** *v.* **wcy,** *m.* obu rąk zarówno dobrze używający, *ob. Oburęczny.*

Obora, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Oborka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) stajnia dla bydła. *Postawić oborę. Kryć oborę. Przenieść oborę z jednego miejsca na drugie. Nałać oborę,* t. j. wysłać słomą, dla wygody bydła i dla nawozu. *Wpędzić bydło do obory. Zamknąć oborę. Zamknąć bydło w oborze. Zająć cudze bydło do obory. Wpuścić wilka do obory, fig.* zdrajcy zaufać; dać zręczność do wykonania złego. 2) = *fig.* bydło rogate, rogacizna. *Miéć piękną oborę. Kupić oborę. Stracić oborę. Cała obora z księgosuszu wydechła. Obora mu padła, v. wypadła, posp. fig.* t. j. wydechła. *Zuhodować oborę, v. dochować się obory. Obora domorosła, kupna, zbiorową. Czy ta krowa własnej obory? posp.* t. j. czy swojéj hodowli, z własnego bydła? 3) = *or.* miejsce ogrodzone na rzece dla zbijania drzewa w plenice. 4) = *prow. ob. Oborka.*

Oboracz, *ob. Oborywacz.*

Oborać, *ob. Oborywać.*

Oboranie, a, *blm. n.* 1) na około przeoranie, opędzenie pługiem. *Oboranie grzędy, zagonu, części roli pooranéj.* 2) = okopanie, okuczenie, osypanie ziemniaków. *Oboranie ziemniaków, kapusty. Ziemniaki potrzebują oboranía. Socha do oborania.*

Oborany, a, e, *im.* od *Oborać, ob. Oborywać.*

Oboręczny, a, e, *p.* wprawny do robienia obu rękami; obolewiec, oboprawiec.

Oborka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* 1) niewielka obora, *ob. Obora.* 2) = sznurek u łapcia, u kurpia, którym się te przywiązują około nogi. *Skręcić oborkę z konopi. Trzeba mu konopi na oborkę. Oborki rzemienne. Zaciągnąć do łapcia oborkę.* 3) = oboranie dokonane na całości danéj roli, jako pojęcie w ogólném znaczeniu, *ob. Orka.*

Oborne, ego, *blm. n.* zapłata za przechowanie przez zimę bydła, za przekarmienie i trzymanie go w oborze. *Zapłacić oborne. Wziąć obornego od każdéj sztuki po tyle a tyle.*

Obornik, a, *m.* 1) *lm.* **i,** obora, stajnia, chlew. *Ciągnęli za nim do zamku, ale mu nic nie mogli uczynić, jedno oborniki wybrali i spalili, ob. Obora.* 2) = *lm.* **cy,** pilnujący obory, mający dozór nad bydłem rogatém. 3) =, *lm.* **i,** *nieuż.* gnój, nawóz.

Oborny, a, e, *p.* od obory, z obory. *Końskiego nawozu nie trzeba pomieszać z obornym.*

Oborywacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ten, który oborywa co. 2) = *v.* **Oboracz,** narzędzie, socha do oborywania.

Oborywać, ał, ą, *scz. nd.* **Oborać, ał, orze,** *dk.* 1) na około orać, pługiem opędzać. *Oborywać grzędę. Oborywać zagon. Oborać pole zaorane.* 2) = orać dla okopania, orać oborywaczem; osypywać, okopywać. *Oborywać ziemniaki, kapustę. Jeszcze ziemniaków nie oboraliem.*

Oborywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Oborywać.* 1) oranie na około. 2) = oraniem osypywanie.

Obosieczny, a, e, *p.* 1) na obie strony ostry. *Miecz obosieczny.* 2) = *bot. Łodyga obosieczna;* z obu stron płaska a kąty ostre mająca. 3) = *fig.* dobitny, silny. *Argument obosieczny.*

Obostronnie, *v.* **Obustronnie,** *ps.* 1) na dwie strony, dwoma rzędami. *Stać obostronnie.* 2) = dla obu stron równie; zobopólnie. *Korzystać obostronnie.* 3) = dwuznacznie, dwuwykładnie.

Obostronność, ści, *v.* **Obustronność, ści,** *blm. ż.* 1) dwuznaczność, dwuwykładność. 2) = *nieuż.* obopólność.

Obostronny, *v.* **Obustronny, a, e,** *p.* 1) z obu stron będący, po obu stronach znajdujący się. *Stać w obostronnym rzędzie.* 2) = dla dwóch stron służący, dwom stronom dogadzający zarówno, *ob. Zobopólny.* 3) = dwuznaczny, dwuwykładny. *Obostronna odpowiedź.* 4) = *prze.* obojętny. *Jedne rzeczy dobre, drugie złe, trzecie obostronne, to jest ani złe, ani dobre. Kto pomoc obostronną niesie ten jéj przeczy.*

Obostrzać, ał, a, *scz. nd.* **Obostrzyć,ył, y,** *dk.* 1) *co;* ostrzyć na około. 2) = ostrzejszém, surowszém, groźniejszém, bardziéj wymagalném co czynić; mocniéj zastrzegać, obwarowywać. *Obostrzać karę. Obostrzyć prawo, rozkaz.* 3) = *co czém;* zagrażać czém, pod jakąś odpowiedzialnością zapowiadać co. *Obostrzać co prawem, karą.* 4) = *kogo na siebie, v. przeciw sobie, prze.* rozjątrzać, oburzać; *dk.* rozgniewać. *Wzruszony, obostrzony gniewem.* 5) = *czyje serce, prze.* zniewalać, pobudzać ku czemu. *Bóg cudami zatwardziałe serce Faraona obostrza, aby się ku Bogu skłoniło i zmiękczyło.*

Obostrzanie, a, *blm. n.* 1) zaostrzanie na około. 2) = *fig.* czynienie surowszém czego.

Obostrzenie, a, *lm.* **a,** *n.* (*dział. dk.*) 1) zaostrzenie czego na około. 2) = *fig.* uczynienie czego surowszém, groźniejszém; usilenie, wzmocnienie. *Obostrzenie kary, prawa.* 3) = *kogo na siebie, prze.* rozgniewanie, oburzenie kogo na siebie; rozjątrzenie kogo przeciw sobie.

Obostrzony, a, e, *im.* od *Obostrzyć, ob. Obostrzać.*

Obostrzyć, *ob. Obostrzać.*

Obowiązać, *ob. Obowiązywać.*

Obowiązały, *nieuż. ob Obowiązany.*

Obowiązanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *kogo;* a) pozyskanie czyjejś przychylności, życzliwości, wdzięczności, i t. p. b) = zniewolenie do przyjęcia na się jakiego obowiązku, wykonania jakiéj rzeczy, *ob. Zobowiązanie.* 2) = *v.* **Obowiązanie się,** *zmk.* przyjęcie na się obowiązku, zobowiązania się jakiego; powinność. *Chrześcjanin ma obowiązki, któremi nas Bóg obowiązać raczył, a od tego obowiązania wszystek postępek nabożeństwa jest nazwany religją, t. j. obowiązaniem.*

Obowiązany, a, e, *p.* 1) *do czego;* winien, powinion. *Być obowiązanym do sekretu. Nie jestem obowiązany do tego.* 2) = *komu:* winien wdzięczności; pamiętny na dobro, uprzejmość, łaski wyświadczone. *Więcéj sobie mam ważyć tę powinność, którą obowiązany jestem narodowi ludzkiemu, niżli tę, którą obowiązany jestem jednemu człowiekowi. Bardzo mu jestem obowiązany za to.* 3) = *prze.* zajęty, zatrudniony. *Człowiek nieuczony i obowiązany innemi sprawami powołania swego.*

Obowiązek, zku, *lm.* **zki,** *m.* 1) to, do czego jesteśmy obowiązani jako ludzie, prawami przyrody, prawami politycznemi, umową, obietnicą, i t. p.; powinność. *Miéć obowiązki. Przyjąć na się obowiązek. Miéć sobie, v. poczytywać co sobie za obowiązek. Włożyć na kogo obowiązek, Pilnować swych obowiązków. Nie pilnować swych obowiązków. Pełnić swe obowiązki. Dopełniać obowiązków dobrego obywatela, dobrego chrześcjanina. Uiścić się z obowiązku. To z obowiązkiem takim a takim. Wiążą, krępują, zatrzymują go obowiązki. Dano mu tę posadę z obowiązkiem służby wojennéj. Uwolnić kogo od obowiązku. Przywieść kogo do obowiązków,* t. j. nakłonić kogo do ich przyjęcia. *Wiązać kogo obowiązkami. Wkładać na kogo obowiązek pod odpowiedzialnością. Wypuścić kogo z obowiązku,* t. j, uwolnić od niego. *Obowiązki człowieka, chrześcjanina, obywatela, ojca, pana i t. p. Obowiązki urzędu. Obowiązki stanu, powołania. Obowiązek, v. obowiązki małżeńskie. Obowiązek sumienia. Obowiązki trudne, uciążliwe, przykre. Obowiązki łatwe do spełnienia. Miéć co sobie za przyjemny, miły obowiązek.* 2) = dług wdzięczności; pamięć wyświadczonych nam przysług, uczynności, dobrodziejstw. *Miéć dla kogo obowiązki. Wypłacać się z obowiązków. Zaklinać kogo na wszystkie obowiązki. Obowiązki przyjaźni, miłości. Obowiązek święty, nienaruszony. Mam to sobie za obowiązek.* 3) = służba. *Czy masz Obowiązek? Dostać obowiązek. Być w obowiązku. Być bez obowiązku. Pójść na obowiązek. Czy ona zostaje u kogo w obowiązku? Trudnić się, zajmować się jakim obowiązkiem. Wejść w jaki obowiązek. Pełnić gorliwie swój obowiązek. Opieszały, leniwy w obowiązku. Niedbać o swój obowiązek. Niedbam o taki obowiązek;* gardzę nim, radbym się go pozbyć. 4) =, *v.* **Obowiązka, i,** *lm.* **i,** *ż. prze.* warunek. *Zgodzić się na to, wszakże pod tym obowiązkiem że... Porkczyć co komu z pewnym obowiązkiem. Przywolił na koncyljum z taką obowiązką (obowiązkiem), aby nie było więcéj zachodnich jak wschodnich biskupów.*

Obowiązkowy, a, e, *p.* 1) z obowiązku wypadający, należny. *Część dziedziczna, którego się dziedzice koniecznie domagać mogą, zowie się częścią obowiązkową praw.* 2) = służbie właściwy, do służby należący. *Zatrudnienia obowiązkowe.*

Obowiązujący, a, e, *p.* prawomocny do obowiązania; zniewalający. *Prawo jest obowiązujące dla każdego.*

Obowiązywać, ał, uje, *scz. nd.* **Obowiązać, ał, że,** *dk.* 1) skłaniać kogo namową, radą, prośbą do przyjęcia na się obowiązku, zobowiązania się do czego. *Obowiązuje mię abym prosił za nim. Obowiązywać kogo słowem szlacheckiem, słowem uczciwości, słowem honoru. Obowiązać kogo pod przysięgą. Obowiązać kogo na wszystko co mu najdroższe. Obowiązywać na Boga.* 2) = *do czego;* wkładać na kogo obowiązek, powinność, zniewalać; przymuszać. *Umowy obowiązują ludzi* (do dotrzymania). *To do niczego nas nie obowiązuje. Dane przyrzeczenie obowiązuje nas do uiszczenia go. Ustawa nie może obowiązywać na przeszłość. Ta ustawa już nie obowiązuje* (do jéj wypełnienia). *Saul lud swój na post obowiązał, prze.* zam. do postu. *Zakon boży obowiązywał ludzi na różne ceremonje,* do różnych ceremonij. 4) = *co komu; prze.* dawać co jako rękojmię, dawać co komu na zakład; *dk.* założyć. *Obowiązywać komu swe dobra. Obowiązać summę.* 5) = *kogo, v. sobie kogo;* zyskiwać czyję przychylność, wdzięczność;

wyświadczoną usługę, uprzejmością skłaniać kogo do obowiązku wywzajemnienia się, odwdzięczenia się, *ob. Zobowiązywać, Obowiązany.* =**się**, *złz.* przyrzekać co zrobić jako obowiązek. a) *do czego;* przyjmować zobowiązanie się jakie; przyrzekać, obiecywać. *Obowiązuje się zrobić to na jutro. Obowiązał się do wypłacania tygodniowie.* b) = *czém;* dawać rękojmę zobowiązania się. *Obowiązywać się słowem honoru, kontraktem. Obowiązać się na piśmie. Obowiązać się przysięgą.* c) = *na co; prze.* zam. *do czego;* (ob. wyż.) *Obowiązali się na żywot czysty,* (do prowadzenia żywota czystego). d)=*na kogo, v. na co;* brać kogo na świadka swego zobowiązania; świadczyć się kim przy zobowiązaniu się. *Obowiązywać się na Boga, na sumienie.*

Obozieństwo, *ob. Oboźnictwo.*

Obozina, y, *lm.* **y,** *m. v. ż.* lichy obóz; nędzny, niewarowny (dawniéj), niedosyć zaopatrzony. *Chałastra zasię buntowników rozciągnęła swe obozíny ku Dnieprowi.*

Obozisko, a, *lm.* **a,** *n zgr.* 1) ogromny, bardzo wielki obóz. 2)= nędzny obóz, *ob. Obozina.*

Obozostawnia, ni, *blm. ż.* część sztuki wojennéj, mająca na celu ustawianie czyli rozłożenie półków, składających armiją na gruncie, na którym mieć powinny stanowisko wojskowe, bądź to dla walczenia na tém samém miejscu z nieprzyjacielem, bądź też tylko dla czasowego wypoczynku.

Obozować, ał, uje, *sn. nd.* 1) *nieuż.* zakładać, rozbijać obóz. 2) = stać obozem; mieć obóz i w nim zostawać. *Obozować w obec nieprzyjaciela.*

Obozowanie, a, *blm. n.* 1) zakładanie, umieszczanie obozu. *Nauka obozowania, ob. Obozostawnia.* 2)= stanie, wypoczywanie obozem.

Obozowisko, a, *lm.* **a,** *n.* miejsce, plac, na którym obóz stoi lub stał. *Wybór dobrego obozowiska, częstokroć pomagał do znakomitych zwycięstw.*

Obozowy, a, e, *p* od obozu, do obozu należący, obozowi właściwy. *Żołnierz obozowy. Okop obozowy. Nawykienie, życie obozowe. Biegunka obozowa. Korona obozowa, v wieniec obozowy,* t. j. przeznaczony dla tego, który najpierwszy wpadł do obozu nieprzyjacielskiego.

Obożna, ej, *lm.* **e, ż.** żona obożnego.

Obożnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* stodoła dla koni i powozów przy karczmie.

Obożnic, a, *lm.* **owie,** *m.* syn obożnego. *Obożnic koronny, litewski.*

Obożnictwo, *v.* **Obożniczowstwo, a,** 1) *blm n.* urząd obożnego. 2) =, *lm.* **a,** *n. zb.* obożny z żoną.

Obożniczy, a, e, *p.* do obożnego należący, od obożnego.

Obożnik, 1) *v.* **Obozownik, a,** *lm.* **cy,** *prze.* żołnierz obozowy, ciura. *Ussarze posunęli się naprzeciwko lewemu skrzydłu nieprzyjaciela; obożnicy zaś zostali poza górą.* b) = który ma powierzony sobie nadzór nad obozem w czasie gdy wojsko występuje w otwarte pole. 2) =, *lm.* **i,** *m. bot.* (Castra), roślina.

Obożny, 1) **a, e,** *p. nieuż. ob. Obozowy.* 2) =, **ego,** *lm.* **i,** *m.* urzędnik wyższy, którego obowiązkiem zakładać obóz na miejscu naznaczoném przez wodza. *Obożny wielki koronny. Obożny wielki litewski.*

Obożny, Obożony, a, e, *p. ob. Obożyć.*

Obożyć, ył, y, *v.* **Obóztwić, ił, i,** *scz. dk. nieuż. prze.* w bóstwo zmienić, *bier.* bóstwem się stać. *Chleb i wino jest samo istotne ciało Chrystusowe obożone. Tegoż dnia zstąpił Chrystus duszą obożną (obożoną) do otchłani ojców ŚŚ.*

Obój, oja, oje, *p. licz.* 2 przyp. **obojego, obojéj,** 3 przyp. **obojemu, obojéj,** i t. d. jeden i drugi w połączeniu; teraz używa się tylko w rodz. nijakim, przed rzeczownikami nijakiemi, lub wyrażającemi dwie płci, lub nakoniec używającemi się tylko w licz. mn., *ob. Oba. Oboj urząd tak świecki jak duchowny. Sejmy i rady ten obój naród, polski i litewski ma zawżdy mieć spólne. Wierny przyjaciel w obojéj fortunie statecznie służy,* t. j. w złéj i dobréj. *Wojna oboja i od nas i przeciwko nam,* t. j. zaczepna i odporna. *Oboje jedzenie,* t. j. obiadu i wieczerzy. *Wprawa obojéj ręki,* t. j. prawéj i lewéj. *Oboja wiosna* (ciała i ducha). Wyraz ten dziś ostał się w następnych tylko wyrażeniach: *Król, królestwo obojéj Sycylji. Osoby obojéj płci. Z obojéj strony.*

Obójnik, a, *blm. m. bot. ob. Tojeść Aryel.*

Obór, *ob. Obiór.*

Obóz, ozu, *lm.* **ozy,** *m.* 1) miejsce gdzie przebywa wojsko pod namiotami porządnie ustawionemi. *Obóz zakładać. Obóz stawić. Obozem kłaść się v. stanąć gdzie. Stać gdzie obozem. Wyruszyć z obozu. Zwinąć obóz. Ruszyć obóz, v. obozem ruszyć. Żyć w obozach. Schowany w obozach.* 2) =*prze.* spoczynek wojska ciągnącego; nocleg wojska pod namiotami. *Król ostrożnemi obozami idzie powoli.*

Obóztwić, *ob. Obożyć.*

Obr, a, *lm.* **y,** *m. mit.* jedna z nazw olbrzyma w słowiańskiéj klechdzie, *ob. Stwolin, Stolim.*

Obrabiać, ał, a, *scz. nd.* **Obrobić, ił, i,** *dk.* 1) na około okrzesywać, ociosywać, obrąbywać, oskrobywać, ogładzać, oszlifowywać. *Obrabiać kamień młyński. Obrabiać kamień na pomnik. Sztukę drzewa obrabiać nakształt piramidy. Obrobić drzewo na budulec, na belkę. Obrobić posąg marmurowy. Obrobić kryształ górny, koral, drogie kamienie.* 2) = *fig.* opracowywać, oczyszczać, porządkować, układać, ogładzać. *Obrabiać historję z grubszych błędów. Obrabiać powieść. Obrabiać artykuł do gazety. Mam treść do dzieła napisaną, pozostaje mi tylko obrobić. Obrabiać styl.*

Obrabianie, a, *blm. n.* 1) na około okrzesywanie, ociosywanie, obrąbywanie; ogładzanie, oszlifowywanie. 2) = *fig.* oczyszczanie, porządkowanie, ogładzanie.

Obrablany, a, e, *im.* od *Obrabiać.*

Obracacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) który co obraca. 2)=i *prze.* **Obracz.** (Rotator) *an.* nazwanie muskułu służącego do obrotów nogi lub ręki.

Obracaczowy, a, e, *p.* 1) *v* **Obracaczowski, a, ie,** *p.* od obracacza, który co obraca. 2) = i *prze.* **Obracz**

Obracz, od obracacza, muskułu.

Obracać, ał, a, *scz. nd.* **Obrócić, ił, i,** *dk.* 1) *co;* do koła co kręcić, nadawać czemu obrót kołowy; poruszać czém do koła. *Obracać koło. Obracać co w około. Obracać rożen, v. pieczeń na rożnie. Obracać żarna. Obracać korbę. Ucierać w nakotrze obracając walkiem w jedną stronę. Nie umieć języka w gębie obrócić,* t. j. nie umieć rozmawiać, nie mieć daru wymowy. *Nie módz języka obrócić,* a) z przerażenia lub zdziwienia nie módz słowa wymówić; b) *posp.* być zupełnie pijanym jak bela. *Darmo język obracać;* napróżno siljć się mówić, lub mówić bez potrzeby. 2)=*co;* przewracać; coraz inną stronę rzeczy zmieniać, rozpatrywać. *Obracać czapkę w ręku. Obracać co na wszystkie strony. Obracać oczy na wszystko, fig.* zwracać uwagę, pilnie baczyć na wszystko. *Swe myśli różnie obracać,* t. j. rozmyślać. 3) = *co;* przewracać co na drugą stronę. *Obracać co na nice. Obracać co na drugą stronę. Obracać inaczéj czyje wyrazy, fig.* dawać im inne znaczenie; nicować czyje wyrazy, na złe je tłómaczyć, wykładać. 4) = *co w co, v. na co;* zmieniać, przemieniać. *Obracać miasto w gruzy. Obracać co w niwecz. Obracać co w żart, w śmiéch, to drwiny,* t. j. uważać co za żart, śmiéch. *Obrócić w popiół, w perzynę. Bóg sługom swoim wszystko w dobro obraca. Pan Bóg snadnie może obrócić zawiedy na miłosierdzie srogą rękę swoję.* 5) = *co czém;* nadawać pewne położenie. *Obracać przodem. Obracać kantem, bokiem i t. p. Obracać tyłem, ob. Odwracać.* 6) = *co do czego, na co, ku czemu;* stawić co przodem do czego *v.* przed czém; zwracać, skierowywać co ku czemu *Obracać co do słońca. Obrócony na południe. Wszystkich oczy obrócone są na ciebie. Obracać serce do Boga. Obrócić działa ku miastu. Na swój młyn wodę obracać, fig. przys.* t. j. tylko o sobie myśléć; własnego pożytku pilnować. *Obrócić na się wszystkich oczy;* ściągnąć na się wszystkich uwagę. *Obrócić oko na co v. na kogo;* pilnie baczyć. 7) = *co v. kogo na co;* używać na co, do czego; dawać jakie inne przeznaczenie temu, co miało przedtém nie takie. *Na coś obrócił tyle pieniędzy? Obrócono świątynie na kościoły. Miejsce to na pożytek Rzplitéj obrócił. Tę suknię obrócił na codzień. Co oszczędzamy ujmując swéj wygodzie, ty na ucztę często to obracasz. Obrócił go na lokaja. Nie wiem gdzie v. jak go obrócę,* t. j. nie wiem jak nim pokieruję, do czego przeznaczę go. 8)= *mat.* przemieniać cyfry, części; nadawać inny kształt ilościom. *Obracać ułamek prosty na dziesiętny. Obrócić figurę wielokątną na trójkątną. Obrócić złote na grosze;* przez mnożenie dojść ile w danej liczbie złotych zawiera się groszy. 9) = puszczać co w obieg, spekulować; prowadzić handel; rozporządzać, rozrządzać. *Obracać znacznym kapitałem. Obracać interesami. Miastem*

oném obracał i kierował wedle upodobania. Chciałby całym światem obracać. Fortuna nim rozmaicie obracała. 10) = *myś.* mówi się o zającu, gdy ten napędzony od chartów, nagle się zwraca. *Charty obróciły kota. Obracać trąbą;* kiedy podczas polowania łoczy trąbi, a na głos jego inni myśliwi rozkazy wypełniają. 11) = *czém;* poruszać czém na wszystkie strony; zwracać w około. *Obracać oczyma. Panna ta wdzięcznie oczyma obraca. Obracać za kim oczyma,* t. j. śledzić za kim oczyma; oglądać się za odchodzącym. 12) = *czém, gdzie, dokąd;* zajeżdżać dokąd i nazad wracać. *Temi końmi możesz pięć razy nazad obrócić.* 13) = *kogo czém; fig.* a) *słowy;* upominać, strofować; szydzić, dokuczać słowy. *Toć go poczniе obracać...* b) = *kijem;* okładać kijem, bić. = **się,** *złz.* 1) w około się kręcić, poruszać się. *Ziemia obraca się koło słońca. Koło wozowe obraca się na osi. Obracać się około swéj osi. Koło, kamień młyński obraca się szybko.* 2) = coraz inne przybierać położenie; kręcić się, wiercić się. *Ustawicznie obraca się na wszystkie strony. Nie mogąc zasnąć przez całą noc obracał się ciągle na łóżu. Obracać się z boku na bok. Obracać się tam i sam. Obracać się jak szwaja w dziurze, przys.* t. j. wiercić się na wszystkie strony. 3) = zwracać się; zmieniać położenie lub kierunek. *Obracać się na lewo, na prawo. Obracać się na północ. Wiatr obrócił się ku wschodowi. Koło fortuny obróciło się. Obrócił się ku miastu.* 4) = *jak;* poczynać sobie jak, doradzać jak, kierować się; dawać sobie radę; postępować. *Nie wiem jak się obraca z tak małą pensją, z tak małym dochodem. Jak tu się obrócić w takim razie. Nie wiedzieć jak się obrócić. Potrafi się obrócić na świecie.* 5) = *dokąd v. gdzie, v. kędy;* udawać się dokąd; przebywać gdzie. *Nie wiem, dokąd się obrócę. Gdzie się twój syn obraca? Nie wiem kędy się obraca.* 6) = *w co;* a) o rzeczach: odmieniać się w co, stawać się czém. *Lód obraca się w wodę. W niwecz się obrócił. W cóż się obróciły twoje przyrzeczenia, tyle pięknych nadziei!! Na świecie żadna się się rzecz tak zupełnie nie niszczy, żeby się w nic obrócić miała. W niedźwiedzia się obróciła.* b) = *fig.* o osobach, przemieniać stan, położenie; zmierzać do pewnego końca (szczeg. z dobrego na złe, nieszczęśliwe). *W cóż się bez ciebie ci nieszczęśliwi obrócą?* 7)= *do kogo v. do czego;* a) stawać przodem, twarzą do kogo *v.* do czego (przeciwstoja *odwracać się*). *Obrócić się do mnie, do niego. Obraca się do ściany. Obrócić się do kogo tyłem, ob. Odwracać się.* b) = *fig.* udawać się do kogo. *Boże! do kogoż się obrócę w mojem utrapieniu jeśli nie do Ciebie! Obrócić się do kogo z prośbą, ze skargą.*

Obracanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) kręcenie czego w koło. 2) = przewracanie. 3) = kierowanie, zwracanie. 4) = zamienianie czego w co. 5) = *mat.* przemienianie. *Obracanie franków na złote.* 6) = rozporządzanie, *ob. Obracać* = **się,** *zmk.* 1) kręcenie się, poruszanie się w koło. 2)= przewracanie się, kręcenie się, wiercenie się 3) = sklerowywanie się, zwracanie się. 4) = doradzanie sobie, kierowanie się na świecie. 5) = zamienianie się czego w co, stawanie się czém. 6) udawanie się do kogo, odwoływanie się, *ob. Obracać się.*

Obrachmanić, *ob. Obrochmaniać.*

Obrachować, *ob. Obrachowywać.*

Obrachowanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) obliczenie, zrachowanie ile czego w ogóle; rachunek jako pojęcie. 2) = wynioskowanie, przewidzenie. *Obrachowanie wypadków.* = **się,** *zmk.* 1) porachowanie tego co jest naszém. 2) = porachowanie się, obliczenie się z kim, *ob. Obrachowywać.*

Obrachowywać, ał, a, *scz. nd. częst.* **Obrachować, ał, uje,** *dk.* 1) *co;* obliczać; śledzić, dochodzić rachunkiem ile czego w ogóle; brać liczbę czego. *Obrachowywać dochody i rozchody. Obrachować kassę. Obrachować nakład na dzieło, na dom. Obrachować koszta na co.* 2) = *kogo;* sprawdzać rejestra przez kogo podane, obliczać przychód i rozchód z wyprzedaży czego, z powierzonéj summy na co. *Obrachowywać ekonoma. Niech rachmistrz obrachuje rządcę dóbr.* 3) = *co, fig.* wynioskowywać, przewidywać, przenikać. *Obrachowywać następstwa czego. Obrachować zamiary czyje.* =**się,** *złz.* 1) *z czém;* obliczać, obrachowywać co swoje. *Obrachowywać się z dochodami, z rozchodami,* t. j. obliczać swoje dochody, rozchody. 2) = *z kim* (mając z nim do załatwienia jakiekolwiek interesa pieniężne); obliczać się, ile na dług dano, a ile niedopłaty pozostaje. *Trzeba nam się obrachować. Obrachować się z robotnikami.* 3) = *z czém; fig.* rozważać, rozpatrywać się w czasie, miarkować się. *Obrachowywać się z własnemi siłami. Obrachować się z własném sumieniem.*

Obrachowywanie, a, *lm.* **a,** *n.* czynność częstotliwa rachowania wszystkiego; *fig.* przewidywanie, robienie wniosków; *posp.* rachunek, rachuba jako pojęcie. = **się,** *zmk.* obliczanie się, rachowanie się, *ob. Obrachowywać.*

Obrachunek, nku, Im. nki, *m.* 1) rachunek z czego; sprawa, liczba z czego; liczenie należności, długu, wypadającéj za co opłaty. *Robić z kim obrachunek. Zawołać, wezwać kogo na obrachunek.* 2)= rejestr, notatka wydatków. *Obrachunek wydatków krawca. Obrachunek wydatków stołowych. Podać komu obrachunek. Zakwitować obrachunek.*

Obrachunkowy, a, e, *p.* od obrachunku, do obrachunku należący, tyczący się go. *Księga obrachunkowa. Izba obrachunkowa.*

Obraczacz, *ob. Obracacz.*

Obraczaczowy, a, e, *p. an. prze. nieuż.* obracaczowi właściwy, do niego należący; do obracania służący. *Nerw obraczaczowy. Żyła obraczaczowa (wł. Obracaczowy).*

Obrać, *ob. Obierać.*

Obrada, y, *ż.* 1) *blm.* (od *Rad*) *prze. nieuż.* radość, ukontentowanie, uciecha. *Nie wielka obrada, podarek błahy. Patrzeć a nie zażyć, mała obruda. Koń pod nim rży z wielkiéj obrady, dźwięk trąb usłyszawszy.* 2) =, *lm.* **y,** (od *Rada*) narada, naradzanie się publiczne, roztrząsanie (jako pojęcie); debata. *Dla dalszéj obrady w tych rzeczach, naznaczamy sejm ekstraordynaryjny. Obrady parlamentowe. Dom obrad publicznych. Być na obradach. Należéć do obrad.*

Obradować, ał, uje, A) *scz. dk. ob. Obradowywać.* B) = *sn. nd.* obradę odbywać, naradzać się, radzić o czém publicznie, gromadnie. *Dawne prawa nie pozwalały obradować przy świécach. Obradować pod gołém niebem. Obradować w namiotach. Obradować w parlamencie, w izbach. Obradować nad czém.*

Obradowanie, a, *n.* A) (od *Radość*) *prze.* 1) *blm. kogo;* ucieszenie, uradowanie, rozradowanie kogo, sprawienie komu radości. 2) =, *lm.* **a,** uciecha, radość. *Obradowanie jego będzie mu na złość* B) = (od *Rada*) 1) *blm.* czynność naradzania się; radzenie o czém publicznie, gromadne, *ob. Obradować* 2) =, *lm.* **a,** *nieuż.* obrada, narada publiczna jako pojęcie. *Obradowania spełzły na niczém.*

Obradowniczy, a, e, *p.* od obradownika, obradowników; do nich się ściągający. *Głos mów obradowniczych miłe niegdyś rozlegał się po krajach Rplitéj.*

Obradownik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) jeden z członków należących do obrady, szczeg. publicznéj. *Na sejmie Piotrkowskim obradownicy powstawali naprzód...* 2) = *prze nieuż.* który zwiastuje radość, *ob. Ucieczyciel.*

Obradownikowy, a, e, *p. prze.* do obradownika należący, *ob. Obradowniczy.*

Obradowy, a, e, *p.* do obrady, *v.* obrad należący; na obrady przeznaczony. *Szopa obradowa. Zbierać głosy obradowe.*

Obradowywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Obradować, ał, uje,** *dk. prze. kogo;* sprawiać komu radość, radować kogo, ucieszać kogo. *Słońce swoją przyjemną jasnością świat i obywatele jego częstokroć obradowywa. ob. nd. Radować, dk. Uradować, Rozradować.* =**się,** *złz.* komu, czemu, *prze* cieszyć się, nacieszać się czém. *Gdy kto pojmie żonę, nie pójdzie na wojnę, aby przez jeden rok obradował się żonie swojej.*

Obradzać, ał, a, *scz. nd.* A) i **Obrodzić, ił, i,** *dk* (od *Rodzić*) obficie wydawać owoce, plon. *Niektóre drzewa, chociaż dobrze kwitną, wszelako mało obradzają. Drzewa, jeśli bardzo obrodziły, podpierać trzeba. Na dobrym gruncie dobrze zboże obradza.* = **się,** *złz.* obficie się rodzić. *Jako na dobrych drzewach obradzają się dobre owoce, tak gdzie jest szczepiona dobra nauka, dobre wynikają z niéj obyczaje. Na tym gatunku bzu błękitne, gęste obradzają się kwiatki. Tego roku jabłka się obrodziły.* B) = i **Obradzić, ił, i,** *dk.* (od *Radzić*) *prze.* 1) obmyślać. *Pan Bóg wienie wszystkim obradza. Obradź cię Bóg;* niech ci Bóg daje dobrą dolę; niech cię Bóg opatrzy. 2)= radą,

naradą co wynajdować. *Obradzać nad zabezpieczeniem kraju, ob. Radzić się, Obradować.*

Obramowywać, ał, a, *scz. nd.* **Obramować, ał, uje,** *dk.* na około bramować, *ob. Bramować.*

Obraniać, ał, a, *scz. nd. poet. ob. Bronić.*

Obranianie, *ob. Bronienie.*

Obranie, a, *blm. n.* dokonana czynność obierania.

Obraniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *m.* który został obrany.

Obranitel, a, *lm.* **e, m.** *mit.* czeski bożek domowy, stojący pod rozkazami Hospodarczyka, a broniący ludzi śpiących. Ma podobno znaczyć domowego węża.

Obrany, a, e, *lm.* od *Obrać, ob. Obierać.*

Obrastać, ał, a, *sn. nd.* **Obrosnąć, ął,** *v.* lepiéj **rósł, nie,** *dk.* 1) na około porastać, zarastać. *Obrastać trawą, mchem, włosami Brzeg rzeki obrasta łozą. Przez cały rok brody nie goląc obrósł. Owce strzyżone na zimę źle wyglądają; nim obrosną od zimna zmarnieją. I kamień leżąc na miejscu mchem obrasta, przys. v. Rychléj kamień obrośnie (mchem), gdy na miejscu leży,* t. j. częsta odmiana miejsca, służby lub stanu, zawsze bywa na stratę. 2)=*fig.* dochodzić wieku, w którym wąsy i broda wyrastać poczynają; dojrzewać, na młodzieńca wyrastać, wieku męskiego dosięgać. *Herkules skoro obrastać począł, myślił o stanie swoim. Kłodujsz jeszcze na tenczas bynajmniéj nie żywota swego. Obrośnięty, v. Obrosły,* któremu wąsy i broda już wyrosły.

Obrastanie, a, *blm. n.* pokrywanie się włosem, sierścią (o ludziach i zwierzętach); porastanie liśćmi, mchem (o roślinach, drzewach, kamieniach).

Obraszać, ał, a, *scz. nd.* **Obrosić, ił, i,** *dk.* rosą w koło znaczać, rosą okrapiać całkiem. *Obrosiła, sobie suknię. Wszystko z rana było obroszone. Chociaż słońce było już w południu, jednak łąki jeszcze obroszone, ob. Rosić.*

Obraszplowanie, a, *blm. n.* u koni, wyrównanie spodnich krawędzi kopyta, za pomocą gatunku napilnika, zwanego raszpilem.

Obraz, u, *lm.* **y,** *m.* 1) podobieństwo; podobieństwo formy, kształtów, postaci jakiéj; przedstawienie zmysłowe postać jaką przypominające. *Starszy syn jest istnym obrazem swojego ojca. W nim widzisz obraz jakim ja sam byłem za młodu. Bóg stworzył człowieka na obraz i podobieństwo swoje. Człowiek jest obrazem Boga. Mowa jest obrazem myśli.* 2) = idea, wyobrażenie umysłowe, obecność przedmiotu jakiego w pamięci. *Stworzyliśmy sami w głowach naszych jakiś o tém obraz umysłowy. Nie może wygładzić z serca obrazu téj, którą kochał. Obraz jéj wszędy mię ściga, wszędzie staje przedemną. *Obraz* w umiejętności stoi nie raz tak obok *wizerunku*, jak *real* obok *ideału.* Jest to uzmysłowienie duchowego wizerunku. *ob. Real.* 3) = powtórzenie się, odmalowanie się przedmiotu jakiego w głębi powierzchni polerowanych; zjawisko optyczne z powodu odbijania się promieni światła od powierzchni polerowanych. *Widzi swój obraz w zwierciadle, w wodzie. Obraz naturalnéj wielkości Obraz powiększony, zmniejszony. W zwierciadle kulisto-wklęstém okazują się w przestrzeni ze strony przedmiotów obrazy wymyślone, opt.* 4)= wizerunek czego malowany, utwór sztuki malarskiéj; malowidło, portret. *Obraz olejny. Obraz akwarelą, pastelami robiony. Obraz Czechowicza, Rafaela, Rubensa,* t. j. przez nich malowany. *Obraz N. Panny, Ś. Wojciecha, Ś. Kazimierza,* t. j. przedstawiający tych świętych. *Obraz cudowny, v. cudami słynący. Wystroiła się, ubrała się jak obraz cudowny, posp.* t. j. wytwornie ubrała się. *Mieni się jak cudowny obraz,* t. j. różnobarwnie ubrana, ozdobami różnych kolorów oczepiona. *Obraz oryginalny. Kopja obrazu. Czcić obrazy świętych. Cześć dla obrazów, ob. Obrazochwalstwo. Czciciel obrazów, ob. Obrazochwalca. Wystawa obrazów. Galerja obrazów. Obraz historyczny. Obraz flamandzkiéj szkoły. Obrazy przodków, familijne,* t. j. przodków przedstawiające. 5) = *lit.* skreślenie, opisanie; przedstawienie żywe w opisie lub w mowie. *Skreślił wierny obraz obyczajów spółczesnych. Przedstawić obraz cnot domowych przodków swoich. Obraz życia ludzkiego. Obrazy litewskie.* 6) = *ret.* wyrażenie, wysłowienie się obrazowe, malowniczo. *Kreślić obrazy śmiałe. To wyrażenie jest obrazem.* 7) = *prze.* dawny podatek. *Sep, obraz, naraż, sokolowe.* 8) = *blm. prze.* rzut oka, wejrzenie pobieżne. *Czytaj to pismo z uwagą, ani zawierzaj ślepo, ani odrzucaj na pierwszy obraz.*

Obraza, y, *lm.* **y, ż.** 1) *prze.* rzecz, przedmiot, zawada, o którą znienacka kto się potrąci, zawadzi, raz sobie zada. *Obrazili się o kamień obrazy. To jest kamień obrazy.* 2) = *prze.* cios, ból, zranienie, skaleczenie; szkoda, uszczerbek, strata, szwank. *Dotykali się rozpalonéj szyny, a żadnéj obrazy nie odnieśli, ob. Obrażać, Obrazić.* 3) = zniewaga, krzywda, uszczerbek na sławie, opinji, w prawach do czego. *Im godniejsza osoba obrażona, tém większa obraza. Wyrządzić komu obrazę, ob. Obrazić kogo. Ponosić od kogo obrazę. Nie ścierpię tej obrazy. Pomścić się obrazy. Śmiertelna obraza. Mieć obrazę od kogo,* t. j. być obrażonym od niego. *Mieć obrazę do kogo,* t. j. gniewać się za wyrządzoną obrazę, *ob. Uraza. Niech to będzie bez obrazy,* t. j. niech to nikogo nie obraża; nie dla zniewagi czyjéj to się mówi, ale z potrzeby. 4) = przestępstwo praw, zakazu, i narażanie się z tego powodu na gniew, na karę. *Obraza praw. Obraza majestatu;* wykroczenie przeciw monarsze. *Obraza Pana Boga. Źle robić śmiech i wstyd przed ludźmi i obraza Pana Boga, posp.* grzech 5) = *prze.* obrzydzenie, odraza. *Którzy zawsze z smakiem jedzą i piją, takim wino piołunkowe bywa obrazą.* 6) = *bot.* (Coultéria), roślina.

Obrazeczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (*zdr.* od *Obrazek*) mały, ładny obrazek.

Obrazek, zka, *lm.* **zki,** *m.* (*zdr.* od *Obraz*) 1) mały rysunek na papierze sztychowany; drzeworyt, rycina kolorowana. *Obrazki świętych. Elementarz z obrazkami. Bawić dzieci obrazkami.* 2) = niewielki obraz, ładny obraz. 3) = *lit.* opisanie, żywe przedstawienie sceny, wypadku, lub miejscowości w opisie. 4) = *w lm. bot. ob. Obrazki.*

Obraziciel, a, *lm.* **e, m.** który kogo obraża; ten od którego obraza pochodzi; obrazę komu wyrządzający, obrażca. *Karano ich jak obrazicielów majestatu.*

Obrazicielka, i, *lm.* **i, ż.** która komu wyrządza obrazę.

Obrazić, *ob. Obrażać.*

Obrazik, a, *lm.* **i,** *m. zdr. prow. ob. Obrazek.*

Obrazisko, a, *lm.* **a,** *n. zgr.* 1) szkaradny, źle malowany obraz. 2)= obraz nadzwyczajnie wielki.

Obrazki, zków, *blp. m. bot. ob. Aronek.* = *wielkie,* dawniejsza nazwa *Aronku pospolitego,* = *włoskie,* dawn. nazwa *Ar. włoskiego.*

Obrazkowate rośliny, *bot.* lep. *Tatarakowe rośliny.* (ob. ten wyr.)

Obrazkowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. min.* (pagodit), minerał z rodzaju magnezjowego, fam. kamieni mydlastych, składający się głównie z krzemianu glinki, potasu i wody.

Obrazkowy, a, e, *p.* do obrazka należący, jemu właściwy. = *korzeń, bot. ob. Aronek.*

Obrazoborca, y, Obrazobórca, Obrazobóstwo, i t. d. *ob. Obrazoburca,* i t. d.

Obrazobójca, y, *lm.* **y,** *m.* bijący, powstający przeciw czci obrazów; przeciwnik, nieprzyjaciel sekty obrazochwalców; *ob. Obrazoburca.*

Obrazoburca, *v.* **Obrazoburzca, Obrazokaźca, y,** *lm.* **y,** *m.* jeden z sekty chrześcjańskiéj w VIII w, utworzonéj, która powstawała przeciwko czci obrazów; przeciwnik, nieprzyjaciel sekty obrazochwalców; burzyciel obrazów świętych (Iconoclasta). *Pisał wiele przeciw obrazoburcom s. Damascen.*

Obrazoburski, a, ie, *p.* do obrazoburcy, lub obrazoburstwa należący, im właściwy, od nich pochodzący. *Błędu obrazoburskiego dobrze się napili. Heretyctwo obrazoburskie. W ósmym wieku wszczęło się kacerstwo obrazoburskie, które z kościoła obrazy wyrzucało*

Obrazoburstwo, a, *blm. n. hist.* 1) kacerstwo obrazoburców, ich zasady. 2)= *zb. pg.* obrazoburcy.

Obrazoburzca, *ob. Obrazoburca.*

Obrazochwalca, y, *lm.* **y,** *m.* tak nazywali obrazoburcy katolików w VI I w.; czcicieli obrazów, bałwochwalca co do obrazów.

Obrazochwalczy, a, e, *v.* **Obrazochwalski, a, ie,** *p.* do obrazochwalcy, lub obrazochwalstwa należący, im właściwy, od nich pochodzący.

Obrazochwalstwo, a, *blm. n.* cześć, ubóstwianie obrazów; bałwochwalstwo co do obrazów.

Obrazokaźca, *ob. Obrazoburca.*

Obrazotwórca, y, *lm.* **cy,** *m. nieuż. ob. Malarz.*

Obrazować, ał, uje, 1) *scz. nd.* (od *Obraz*), w obrazach przedstawiać, pisać stylem obrazowym; wyrażać się obrazowym sposobem. *Poeta fakt dziejowy, dla dobitniejszego wrażenia obrazuje go.* 2) = *scz. dk.* (od *Razować*), *węgl.*; naokoło liśćmi, ziemią i darnami obłożyć. *Gdyby rudę, którą mają przepalać, tak obrazowano, jak kurzące mielarze razują, rozstowanie większy daleko skutekby uczyniło.* = **się,** *złz. nd.* przedstawiać się w obrazach. *Obrazują się cudne pola Elizejskie i raj hurysek Mahometa.*

Obrazowanie, a, *blm. n.* 1) czynność *nd.* przedstawiania czego w obrazach; wysłowienie się, sposobem pisania obrazowym, figurycznym, malowniczym. 2) = *węg.* obłożenie ziemią i darniami, czynność *dk. Mielarza złożenie, obrazowanie i wykurzenie.* = **się,** *zmk.* przedstawianie się w obrazach.

Obrazowie, *v.* **Obrazowo,** *ps.* sposobem obrazowym; malowniczo; w obrazach. *Pisać, wyrażać się obrazowie. Opisywać, opowiadać co obrazowie. Przedstawiać zagadkę obrazowie.*

Obrazowość, ści, *blm. ż.* własność, charakter tego, co jest obrazowe; malowniczość. *Obrazowość wysłowienia się, stylu, opisu.*

Obrazowy, a, e, *p.* 1) figuryczny, malowniczy, obrazy tworzący; pełen obrazów, bogaty w obrazy. *Język obrazowy. Styl obrazowy.* 2) = na obrazy przeznaczony, do obrazów należący; od obrazów, obrazów tyczący się. *Galerja obrazowa. Rama obrazowa. Płótno obrazowe. Cześć obrazowa.*

Obrażca, y, *lm.* **y,** *m.* ten, co obraża, obrazę sprawuje. *Którzyby na wojnie powinności swéj nie czynił, niechaj będzie mian za obrażcę Rzeczypospolitéj. ob. Obraziciel.*

Obraźliwie, *ps.* 1) z wyrządzeniem obrazy, sposobem obrażającym; z obrazą. *Obraźliwie się o kim odzywać.* 2)= *bier* popędliwie, opryskliwie, niecierpliwie, z obrażeniem się, z urazą *Obraźliwie przyjąć czyje napomnienia, rady.* 3) = *prze.* zaczepnie. *Ciężkie oręże i zbroje przodkowie nasi na wojnie obronnie, lub obraźliwie zażywali.*

Obraźliwość, ści, *ż.* 1) *blm.* cecha tego co jest obraźliwe, co wyrządza obrazę. *Obraźliwość słów jego.* 2)= *blm. bier.* łatwość obrażania się; drażliwość, żywość charakteru; popędliwość, opryskliwość, niecierpliwość. *Ma taką obraźliwość charakteru że o lada słówko się urazа.* 3) = *lm.* **ści,** *prze.* część obrażona, zraniona, uderzona.

Obraźliwy, a, e, *p.* 1) obrażający; obrazą dotykający, będący z obrazą. *Żart obraźliwy. W pozwach nie ma nikt rzeczy nieuczciwych i obraźliwych dobrej sławie pisać.* 2) = *bier.* łatwo obrażający się; popędliwy, opryskliwy, niecierpliwy. *Charakter obraźliwy. Nieobraźliwy umysł.* 3) = *prze.* zaczepny. *Przymierze obraźliwe i odporne.*

Obraźnia, i, *lm.* **e,** *ż. fil.* siła obrazująca, tworząca kształty; umysł boska, będąca tak wyobraźni, jak przeobraźni pierwiastkiem; toż samo znaczy *Myśl* Trentowskiego (Libelt). *Obraźnia natury wykształtowała w nieorganicznie ziemi rzeźbowe wyroby, jako ornamenta swéj architektoniki.*

Obraźnica, y, *blm. ż. bot.* (Caladium), roślina.

Obraźnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) *prze. ob. Snycerz, Rzeźbiarz.* 2) = *prow.* (na Szląsku), człowiek handlujący obrazkami świętemi, t. j. rysunkami, przedstawującemi wyobrażenia świętych; zwykle podróżujący kramnik. 3)= bezwstydnik, ten który obraża nie czynnie ale biernie, często nie wiedząc o tém, nie pojmując: ale zawsze człowiek bez wstydu, który może nie mieć pojęcia o wstydzie.

Obraźny, a, e, p. 1) *ob. Obraźliwy.* 2)= *fil.* tyczący się obraźni. *Wszystko zatém, co jest formą materji, jako materji bezwzględnéj, jest odwiecznem, jest formą obraźną.*

Obrażać, ał, a, *scz. nd.* **Obrazić, ił, i,** *dk.* 1) *prze* co; razić, kaleczyć. *Obrażać skórę na ręku. Obrażać kość, rękę, nogę o kamień. Kto komu obrazi źrebca, ma za niego płacić 5 grzywien. Mocował się z nim, a widząc, że go przemódz nie mógł, obraził żyłę łędźwi jego. Jeśliby pies kogo na ulicy obraził,* (t. j. ukąsił), *a obrażony psa tego zabił... Ręce tak obrażone miał, że broni trzymać nie mógł. Na wojnach siła żywych i nieobrażonych zostawa. Na rękę cię będą nosić, byś jako nieobraził o kamień nogi twojej. Obrazić rękę o stół. ob. Razić, Ranić.* 2) = *prze.* razić, uderzać znagła. *Światło zbytnie obraża oczy. ob. Razić.* 3) = *kogo*; wyrządzać komu obrazę; krzywdzić, znieważać; wzbudzać na się czyję urazę; gniewać kogo na się; lekce ważyć, postępować z brakiem uszanowania. *Ciężko, śmiertelnie kogo obrażać. Obrażać kogo do żywego. Uważmy by go żadnym słowem nieobrazić. Kto nowych dobrodziejstw przyjąć nie chce, ten się obraża temi, które wziął. Nie chciałem ciebie tém obrazić. Nic takiego nie powiedziałem coby go mogło obrazić. Obrażać pamięć czyją. Obrażać Boga.* 4) = *co*; plamić, kazić, uszczerbek w czém sprawiać; nastawać, godzić na co; lekce ważyć, nie szanować, nie cenić, przestępować prawa, zakaz, zwyczaje, gardzić niemi. *Obrażać czyj honor. Obrażać czyje prawa. Obrażać swobody narodowe. Obrażać przyjęte zwyczaje, prawidła przyzwoitości. Obrażać skromność, przystojność. Obrażać uszy uczciwe. Obrażać majestat, powagę sądową.* = **się,** *złz.* 1) *prze.* ranić się, kaleczyć się; potrącać się, uderzać się z nienacka o co, sprawując sobie przez to ból. *Obrazili się o kamień obrażenia.* 2)= *czém, o co*; urażać się, poczynać gniewać się, obruszać się. *Strasznie się obraża przymówkami. O lada co obraża się.* 3) = *na kogo*; przeciw komu; *nd.* poczuwać gniew; gniewać się z opryskliwością; *dk.* powziąć urazę. *Nie słusznie na mnie się obraża. Obrażać się do kogo, w czém. Jeśliście się w czém do mnie obrazili, prze.*

Obrażająco, *ps.* sposobem obrażającym, z obrazą. *Odezwać się obrażająco.*

Obrażający, a, e, *p.* 1) który obraża; który obrazę sprawia. *Żart obrażający. Odezwać się w sposób obrażający.* 2) = **ego,** *lm.* **y,** *m. rz.* sprawca obrazy; od którego obraza pochodzi, *ob. Obrażca, Obraziciel.*

Obrażanie, a, *blm. n* 1) czynność ranienia, uderzania, kaleczenia. 2)= gniewanie, urażanie kogo na siebie. *ob. Obrażać.* = **się,** *zmk.* 1) ranienie się przez uderzenie. 2)= branie uraz do serca; niezniszczenie obrazy.

Obrażenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obrażania. *Obrażenie władzy, urzędu, majestatu spowodowało...* 2)= *lm.* **a,** obraza. *Kamień obrażenia.* = **się,** *zmk.* urażenie się, rozgniewanie się za obrazę, oburzenie się.

Obrażony, a, e, *im.* 1) uderzony, skaleczony, zraniony. *Członek obrażony. Ręce tak obrażone miał, że broni trzymać nie mógł. Na wojnie siła żywych i nieobrażonych zostawa.* 2) = który poniósł obrazę; urażony; obruszony; znieważony. *Obrażać i być obrażonym ma jakiś związek. O występkach obrażonego majestatu. Obrażony temi słowy wyszedł. Obrażony do żywego.* 3) = *rz.* osoba sama ponosząca obrazę. *Obrażca i obrażony.*

Obrąb, *v.* **Obręb, ębu,** *lm.* **ęby,** *m.* A) *zdr.* **Obrąbek, bka,** *lm.* **bki,** *m.* 1) brzeg tkaniny jakiéj zachylony w wązką podwójną fałdę i oszyty aby się nitki nie strzępiły; blacha i t. p. na sposób rąbka zachylona. *W środku sukni będzie przepór, a obrąb około niego tkany. Dać około czego obrąbek Oszyć obrąbek. Zatoczyć, v. zachylić obrąbek. Spróć obrąbek. Obrąbek w robocie blacharskiéj;* połączenie blach przez zachylanie ich brzegów. *Obrąbek stojący, leżący. Obrąbek ucha, zool.* zewnętrzny tylny brzeg uchowéj konchy, okrągławo zawinięty. *Ucho bez obrąbka,* t. j. bez zagięcia otaczającego zwykle ucho. 2) = *prze.* obrona wojenna z lasu wyrąbanego w około wojska, zasiek. B) =*zdr.* **Obrębek, bka,** *lm.* **bki,** *m.* 1) przestrzeń ograniczoną, to co objęto granicą; zagroda; granica, otoczenie, ograniczenie. *Za obrębem państwa. W obrębie swego majątku. W obrębie powiatu. Jeśliby prawo mieli o ziemię zołopólną, a nie w jednym miejscu, ale po różnych, niwami albo obrębami leżącą, świadkowie mogą o każdą niwę, siannożęć, albo obręb świadczyć.* 2) = *fig.* wskazanie, wytknięte granice, zakres, sfera, kółko. *Zachować się w obrębach instrukcji. Władza przełożonych i posłuszeństwo niższych, mają swoje obręby; każdy przełożony wychodzący z tych obrębów jest tyranem. Obręb działalności. Wykroczyć z obrębu swéj władzy. Zamknąć się w obrębie swych powinności. To leży po za obrębem tego pojęcia,* t. j. nie może tego pojąć.

Obrąbać, *ob. Obrąbywać.*

Obrąbanie, a, *n* 1) *blm.* dokonana czynność rąbania na około, *ob. Obrąbywać.* 2) = *lm.* **a,** *nieuż.* miejsce obrąbane.

Obrąbek, *ob. Obrąb.*

Obrąbiać, ał, a, *scz. nd.* **Obrąbić, ił, i,** *dk.* **Obrą-**

bywać, ał, a, *bł. częst. nd.* obrąbkiem, zarąbkiem oszywać, otaczać. *Obrąbiać bieliznę, chustki, serwety. Dać komu bieliznę obrąbiać. Obrąbiła koszulę.*

Obrąbianie, a, *blm. n.* oszywanie bielizny obrąbkiem, rąbkiem. *Dać chustki szwaczce do obrąbiania.*

Obrąbienie, a, 1) *blm. n.* dokonana czynność obrąbiania. 2)= *lm. a, n. posp.* rąbek, obrąbek.

Obrąbywać, ał, a, *v.* **nje,** *scz. nd.* **Obrąbać, ał, bie,** *dk. częst.* 1) na około obcinać, ociosywać, na około wycinać. *Z dziesięć tysięcy siekier mając, obrąbywali na około wszystkie budynki, że nie mógł ogień pożarem iść.* 2) = *kogo w lesie*; wyrąbaném drzewem z lasu otaczać, opasywać, barykadować; obrąbem otaczać. *Bał się hetman, aby nieprzyjaciel na lesie nie obrąbił* (nieobrąbał). 3) = *nd. bł.* zam. *Obrabiać*, (ob. ten wyr.). = **się,** *złz.* powałem drzew otaczać się; obwarowywać się wyrąbaném drzewem w lesie. *Dali znać o zbójcach, którzy obrąbawszy się na lesie, ztamtąd wielkie szkody czynili.*

Obrąbywanie, a, *blm. n.* rąbanie na około; ciosanie, wycinanie w koło, *ob. Obrąbywać.*

Obrącz, *ob. Obręcz.*

Obrączka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) kółko metalowe, w kształcie obręczu. *Dać obrączkę żelazną. Obrączka szyji armatniéj. Zapałowa obrączka; wyłotowa obrączka, art.* 2) = pierścień gładki bez kamieni drogich i żadnego różnicia. *Ślubna obrączka.* 3) = brzeżek punktowany, karbowany lub gładki rąbek na około monety. *Dukat z wyraźną obrączką.* 4)= *zęba; zool.* obwódka mniéj więcéj wyraźna, korzeń zęba od korony jego oddzielająca. 5) = *zool.* obwódka wydatna, granіasta, nasadę rogów opasująca. 6) = obwódka około kieliszka, gdy wino jest tłuste. *Wino ma obrączkę.* 7) = *ob. Podstawka.*

Obrączkować, ał, uje, *scz. nd.* 1) obrączką co otaczać, rąbek około czego dawać. 2) = *żart.* obrzynać. *Obrączkować pieniądz,* t. j pozbawiać go obrączki.

Obrączkowanie, a, *blm n.* 1) obrączką otaczanie. 2) = wycinanie na gałązkach drzew owocowych kory w kształcie obrączki, a to dla pobudzenia drzew starych niepłodnych do wydawania owoców.

Obrączkowaty, a, e, *p.* w kształcie obrączki, jak obrączka.

Obrączkowy, a, e, *p.* 1) (o monetach) mający wyraźny rąbek; brzeżkiem, obrączką otoczony. *Dukat obrączkowy,* t. j. nie oberżnięty, który ma karbowanie, punktowanie lub rąbek brzegowy wyraźny. *Obrączkowy kieliszek*; mający obrączki, po które pijący musieli wypijać; gdy nie utrafili po samą obrączkę, musieli na nowo zaczynać. 2) = w kształcie obrączki, podobny do obrączki. *Obrączkowe zaćmienie (słońca), as.* gdy część nie zakryta słońca przez cień księżyca ma kształt obrączki, *ob. Zaćmienie sł.*; bywa ono stosownie do położenia *środkowém* i *mimośrodkowém.* 3) = od obrączki, pierścieniowy, na obrączki używany. *Złoto obrączkowe,* t. j. dukatowe, takie jak się zwykle na ślubne obrączki używa. 4) = *fig.* ważny, wyborny, najlepszy. *Ja wiem, że każdy z tych wierszów jest obrączkowy. Dać komu policzek obrączkowy*; wyciąć go mocno w twarz. 5) = *fig.* zupełny. *Głupiec obrączkowy.*

Obrączyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Tomomyza), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych; gatunek jeden: = *upstrzony* (T. anthraeoides).

Obrechać, ał, a, *scz. nd. prow.* oszczekać, okłamać. *Czy to psami kto poszczuje, czy przed panem mnie obrecha.*

Obreda, y, *lm.* **y,** *ż. też. prow.* kwadrat linjami otoczony, mający 200 sążni w każdym boku, w których są cięcia wyznaczone.

Obręb, Obrębek, *ob. Obrąb*

Obrębny, a, e, *p. prze.* pewnym obrębem otoczony, okopany, ogrodzony, okopany. *Jeśliby której stronie o ziemię obrębną, ograniczoną, powód z prawa był skazan.*

Obrębiać, Obrębianie, Obrębywanie, *i t. d. bł. ob. Obrąbiać, Obrąbianie, i t. d.*

Obręcz, *v. prze.* **Obręcza, y,** *lm.* **e,** *ż.* (*prow.* **Obręcz, a,** *lm.* **e,** *m.*) 1) niegruby krąglak drewniany z giętkiego drzewa, np. z leszczyny, dębu, na pół wzdłuż rozszczepiony i związany w obręczkę, do obijania naczyń drewnianych z klepek utworzonych. *Obić beczkę obręczami. Obręcze dębowe, leszczynowe, czeremchowe. Nabić gęsto obręczy. Dać na faskę obręcz. Zamek obręczy,* t. j. wiązanie, karby, dwa zęby wyrżnięte na obu końcach obręczy, które się jeden na drugi zakładają dla utrzymania go w kształcie obrączki. *Dać słabe, mocne zamki w obręczy. Pękł zamek obręczy. Pomocować obręcze. Wpędzać obręcz.* 2) = koło metalowe w kształcie obręczy. *Obręcze żelazne. Obić kufę żelaznemi obręczami. Dać obręcz na piastę, na koło,* t. j. okuć. *Spiąć co obręczą żelazną. Przy drzwiach kościoła postrzegłem kilkanaście przybitych żelaznych obręczy na szyję, na ręce, na nogi i na pół.* 3) = *art.* ozdoby giserskie opasujące w różnych miejscach armatę; pierścień, otoczka. *Obręcz wylotowa.* 4) = koło z drótu, rogu, lub wałek z waty u dołu spódnicy, lub sukni kobiet. *Spodnica z obręczami.* 5) = *na ręce, prze.* bransoleta, napięstka. 6) = *as.* jasne koło, otaczające słońce lub księżyc (najczęściéj w czasie niepogody), pochodzące, jak się zdaje, od refrakcji światła w naszéj atmosferze; = *Saturna, ob. Pierścień Saturna.*

Obręczać, ał, a, *scz. nd.* **Obręczyć,ył, y,** *dk.* 1) obręczami nabijać. *Obręczać beczkę* 2) = *prze.* zaręczać, rękojemstwem zapewniać. *Odszedł od sądu upornie winy nie obręczywszy.* = **się,** *złz. prze. na co, za co;* samym sobą zaręczać. *W tym przypadku strona obwiniona ma się też za wszystkie szkody i nakłady obręczać.*

Obręcznica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Pelecocera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pszczółkowatych; gatunki: 1= *całopręga* (P. tricincta). 2=*przerwana* (P. flavicornis).

Obręczny, *v.* **Obręczowy, a, e,** *p.* z obręczy, od obręczy, obręczy właściwy.

Obręczyć, *ob. Obręczać.*

Obręczyk, a, *lm* **i,** *m.* mała obręcz.

Obrobić, *ob. Obrabiać.*

Obrobienie, a, *blm. n.* wykończenie, ogładzenie, wykonanie; dokonana czynność obrabiania.

Obrobiony, a, e, *tm.* wykończony, ogładzony, wykonany.

Obrochmaniać, ał, a, *scz. nd.* **Obrochmanić, ił, i,** *dk.* ukracać, ogłaskiwać, uspakajać, oswajać, *wt.* i *fig. Obrochmaniać dzikiego konia. Snadniéj bywa lew obrochmaniony, niż zła baba.* = **się,** *złz* oswajać się, ugłaskiwać się, tracić dzikość, *wt.* i *fig. Namiętności nie tak łacno dają obrochmanić.*

Obroczne, ego, *blm. n. prze.* jadło, strawa obroczna. *ob. Obrok. Nie ciężyć swé obroczne koniowi żadnemu, przys.* t. j. lżéj, ochotniéj się pracuje dla siebie niż dla kogo.

Obrocznik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) pensję, opłatę na utrzymanie się od kogo pobierający; będący na żołdzie czyim, jurgieltnik. *Ktoś z jego obrocznikiów.* 2) = włościanin będący na obroku, to jest rocznie opłacający czynsz zamiast należnéj pańszczyzny. *Każdy obrocznik płaci mu rocznie tyle a tyle.*

Obroczno, *prze* 1) *ps.* suto, sowicie (co do karmu). 2) = bł. zam. *Obrocznie.*

Obroczny, a, e, *p.* 1) od obroku; tyczący się żywności codziennéj, należący do niéj; na obrok dany. *Żołd obroczny. Opłata obroczna. Utrzymanie obroczne.* 2) = tyczący się opłaty za pańszczyznę. *Czynsze obroczne.* 3) = od jadła koniom dawanego, od owsa. *Ochwat obroczny. Koń obroczny*, któremu dają obrok, to jest karmią ziarnem. **Obroczny, ego,** *lm.* **ni,** *m* 1) żywność codzienną wydający; szafarz obrocznéj żywności, obroku; strawny. 2) co obrok bierze; jurgieltnik, żołdownik, *ob. Obrocznik.*

Obrodzić, 1) od *Rodzić, ob. Obradzać.* 2) = od *Brodzić*, na około brnąc obejść, okrążyć brodząc.

Obrodziły, a, e, *p. nieuż.* który obrodził, żyżny; obficie rodzący, obfity w owoce, w ziarno.

Obrok, u, *lm.* **i,** *m.* 1) *prze.* wyznaczona żywność codzienna; opłata dzienna na utrzymanie czyje; utrzymanie, żywność. *Dawać komu obrok. Dowiedziałem się, iż obroki nie były Lewitom dane. Jeść czyj obrok,* t. j. pobierać od kogo strawne, lub mieć z czyjego stołu utrzymanie. *Obrok Salomonowy na każdy dzień,* t. j. rozchody codzienne Salomona. *Strawę mu dawano obrokiem co dzień. Obrok jemu naznaczony, obrok ustawiczny dawano mu od króla na każdy dzień. Naznaczyć komu dzienny obrok. Pytał się dworzanina, co mą za obroki i zapłatę u dworu. Ująć komu obroku*; ująć wygód utrzymania się; zmniejszyć porcję żywności, ilość opłaty na stół i utrzymanie się. 2) = *fig.* nauka, pokarm dla umysłu; moralne napomnienie, korzyść duchowna; wzmocnienie, posiłek duszy. *Obrok duchowny. Dać komu, v. użyczyć komu obroku duchownego*

Za obrok i naukę duchowną niech będą słowa Ś. Efrema. 3) = pokarm dla koni a mianowicie owies. *Dać koniom obroku. Karmić konie obrokiem. Trzymać konie na obroku.*

Obrokowy, *ob. Obroczny.*

Obrona, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) bronienie, napaści odpieranie, zasłanianie kogo lub czego przeciw gwałtownemu nastawaniu (jako pojęcie działania). *Uzbroić się na obronę kraju, religii. Stanąć do obrony. Wezwać wszystkich do obrony. Mówić co na własną obronę. Bez obrony. Przygotować się, przygotowania do obrony. Obrona fortecy, miasta. Powierzyć komu obronę miasta.* 2) = mowa, lub pismo broniące kogo; usprawiedliwienie. *Miał rzecz w obronie jego sławy. Meliton pisał obronę za chrześcjany. Na pierwszéj mojéj sprawie albo obronie, żaden przy mnie nie stał. Obrona słowna, na piśmie.* 3) = *praw.* akt sądowy napisany przez obrońcę za klijentem; składa się sądowi przy sprawie i do akt sądowych dołączoną zostaje; jest albo cywilną, albo kryminalną. 4) = strzeżenie, opieka, pomoc, wsparcie. *Wziąć kogo, v co w swoję obronę. Oddać się w czyję obronę. Uciekać się pod czyję obronę. Mieć kogo w swéj obronie. Kogo Bóg ma w swéj obronie, ten w złéj nawie nie utonie.* 5)= *prze.* budowy wystawione dla obrony; twierdza, zamek, mur, wał, parkan, okop, i t. p. *Mahomet w epirejskiéj ziemi obronę bardzo mocną, nakształt miasta, za trzydzieści dni zbudował.*

Obroniciel, a, *lm.* **e,** *m. ob. Obrońca, Opiekun.*

Obronicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która broni kogo, opiekuje się, strzeże; opiekunka, orędowniczka. *O Marjo obronicielko nasza!*

Obronić, ił, i, *scz. dk.* (**Obraniać, ał, a,** *nd. mało uż.*), *kogo, co od czego*; skuteczną obroną zasłonić, ustrzedz, ocalić. *Obronić miasto. Bronitem go, ale obronić nie zdołałem. Obronić od napadu nieprzyjaciół. Prosić Boga aby nas obronić raczył od wszelkiego złego, od powietrza, głodu, ognia. Obronić czemu komu, nieuż. Obroń mię bystrym zwierzętom.* = **się,** *złz.* ochronić się, ustrzedz się, od napaści obroną się zasłonić, przemódz przeciwności. *Nie może obronić się od wierzycielów. Obronić się od much, od komarów. Nie obronisz mu się. ob. nd. Bronić, Bronić się.*

Obroniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* (Oplotherium), *zool,* rodzaj zagubiony zwierząt ssących; z rzędu *Ociężałych*; gatunki: 1 = *krzywy* (O. laticurvatum). 2 = *szczupły* (O. leptognathum).

Obronnie, *v. nieuż* **Obronno,** *ps.* 1) zbrojno, z opatrzeniem w broń. 2) = broniąc się, odpierając napaść; odpornie. *Mieć się obronnie. Wystąpić obronnie. Cofać się obronnie. Wyjść z niebezpieczeństwa obronnie,* t. j. cało, bez szwanku, bez kalectwa, bez uszczerbku, bez straty.

Obronność, ści, *blm. ż.* własność, cecha tego co jest uzbrojone; uzbrojenie jakiego miejsca, miasta, kraju wzięte przymiotnie. *Obronność twierdzy.*

Obronny, a, e, *p.* 1) odporny, w celu obrony; dla obrony. *Przymierze obronne. List obronny,* t. j. list królewski dla ochrony od napadu, zajazdu i t. p. *ob. List (zaręczny, żelazny).* 2) = uzbrojony, zbrojny, w obronę, w broń opatrzony, obronę mający. *Miasto obronne. Linja obronna. Wyjść z gry obronną ręką;* ani wygrać, ani przegrać.

Obrońca, y, *lm.* **y,** *m.* 1) ten, który broni kogo lub co od gwałtu, przemocy, ucisku; obroniciel. *Obrońca ojczyzny, wiary. Kto ma mocnego obrońcę, nie boi się małego prześladowcy. Mieć w kim swego obrońcę.* 2) = opiekun, 3) = rzecznik, adwokat broniący sprawy.

Obrończy, a, e, *p.* broniący, opiekuńczy. *Stan szlachecki jest stanem obrończym.*

Obrończyni, i, *lm* **e,** *ż.* ta, która broni, *v.* obroniła od czego złego; obronicielka. *Żmudź, najzawziętsza obrończyni pogaństwa.*

Obrosić, *ob. Obrastać.*

Obrosły, a, e, *tm. od Obrość, ob. Obrastać.*

Obrosnąć, *ob. Obrastać.*

Obrost, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *bot. ob. Płucnica.* 2)=*ob. Zarost.*

Obrostnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* 1) nazwa dawana w niektórych miejscach roślinie: *Głóg, v. Głożyna* (Crataegus) 2) = (Zysyphus latus), gatunek ciernia. 3) = (Celtis), in. *Latusowe, v. Żelazne drzewo.*

Obroszczony, a, e, *p. nieuż.* 1) który przez sztuczne sposoby został obrośnięty. 2) = bł. *ob. Obroszony.*

Obrość, *ob. Obrastać.*

Obrośl ina, y, *blm. ż.* mech, puszek na roślinach.

Obrośnięty, a, e, *im.* od *Obrosnąć, ob. Obrastać.*

Obrot, Obrotność, Obrotny, i t. d. *ob. Obrót, Obrótny,* i t. d.

Obroż, *v.* **Obroża, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) opaska skórzana lub inna na szyję dla psów, niedźwiedzi i innych zwierząt; obręcz żelazna na szyję, naszyjnik dla psów. *Pies z obrożą mosiężną. Włożyć obrożę na psa; zdjąć obrożę.* 2) = *fig.* kajdany, niewola. *Poczciwsza zginąć, niżli żyć w obroży.* 3) = *zool. v. Kołtnierz*; pas kolorowy otaczający szyję u niektórych zwierząt.

Obrożka, i, *lm.* **i,** *ż. zdr.* mała obroża, *ob. Obroż.*

Obrożny, a, e, *p.* mający obrożę, będący na obroży. *Pies obrożny.*

Obrożowy, a, e, *p.* od obroży, do niéj należący. *Kółko obrożowe.*

Obróbka, i, *blm. ż.* 1) uprawa roli. 2) = w robocie ciesielskiéj: cioska, ociosywanie drzewa.

Obrócenie, a, *blm. n.* 1) zamienienie, przemienienie. *Obrócenie miasta w perzynę, ob. Obracanie.* 2) = przewrócenie, ukazanie innéj strony przedmiotu. 3) = powalanie, obalenie, wywrócenie.

Obrócić, *ob. Obracać.*

Obrócistość, ści, *blm. ż.* 1) łatwość wywrócenia się, obracania się. *Obrócistość naczynia. Nie można tego naczynia używać dla obrócistości.* 2) = bł. *ob. Obrótność.*

Obrócisty, a, e, *p.* łatwo wywracający się, upadający, wywrócisty; nie mocno stojący. *Dno obróciste.*

Obrót, u, *v* **otu,** *lm.* **y,** *v.* **oty,** *m.* 1) ruch w około czego, ruch kolowy; okręcanie się, obracanie się. *Obrót koła Obrót ziemi około słońca, ob. Perjodyczny obrót.* 2) = ruchy, poruszenia się, zwroty. *Uważać wszystkie czyje obroty. Wszystko jest w ustawicznym obrocie. Obroty wojenne; woj.* manewra, mustra, ewolucje. 3)= a) kierunek, zwrót, zwrócenie się w jaką stronę. *Dać obrót na prawo. Obrót na prawo! na lewo! Pół obrotu, marsz! woj.* b) = *fig.* zwrót, kierunek. *Dać szczęśliwy obrót sprawie. Rzecz wzięła całe inny obrót niż się spodziewano. Niepomyślny, fatalny obrót.* c) = *myś. Charty wzięły zająca bez obrotu,* t. j. nie dały się mu zwrócić w żadną stronę. *Zając dał obrót.* 4) = *w lm. fig.* przykre położenie, ambaras. *Być w przykrych obrotach. Wziąć kogo w obroty,* t. j. dać komu porządną naukę; obracać kogo na wszystkie strony napominając go. 5) = *u drzwi*; dráz, biegun, na którym się drzwi obracają. 6) = (versio), *med.* operacja położnicza służąca do poprawienia nienaturalnego położenia płodu w macicy. 7) = biegun, na którym co się obraca. *Na arktycznym usiadł obrocie, ob. Biegun.* 8) = obrótność, zręczność. *Aby dzieci były dużego ciała i czerstwego obrotu, mamy ich przyuczać zimna.* 9) = chytrość, przebiegłość, wybiegi, spryt. *Źle w tym kraju, gdzie obrót prostotę wyściga. Byłbym przepadł, gdybym się obrotem nie ratował.*

Obrótnie, *ps.* zręcznie, przebiegle, sprytnie, chytrze.

Obrótnik, a, *lm.* **i,** *m. v. Dźwigacz, v. Podpieracz, an.* (Atlas), pierwszy krąg szyjowy.

Obrótność, ści, *blm. ż.* 1) zdolność obracania się, kręcenie się. *Obrótność koła.* 2) = zręczność, przyjemny i zręczny układ ciała. 3)= przebiegłość, spryt, chytrość, przemyślność.

Obrótny, a, e, *p.* 1) obracający się, mogący być obracanym. *Ruch obrótny około osi.* 2) = zręczny, zwinny, łatwych ruchów, lekki. *Sługa obrótny.* 3)= *fig.* przebiegły, przemyślny, sprytny. *Umysł obrótny.*

Obrównać, *ob. Obrównywać.*

Obrównanie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obrównywania. 2) =, *lm. a.* miejsce zrównane na około.

Obrównany, a, e, *im.* od *Obrównać, ob. Obrównywać.*

Obrównywać, ał, a, *scz. nd.* **Obrównać, ał, a,** *dk.* równém co czynić, oglądzać, na około równać. *Obrównać grzędę Obrównana oba końce drąga;* gładko ścięte.

Obrównywanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Obrównywać*; równanie, gładzenie dla zrównania na około.

Obroż, Obróżka, *ob. Obroż, Obroża,* i t. d.

Obruchać, *nieuż. ob. Obruszać.*

Obrudzać, ał, a, *scz. nd.* **Obrudzić, ił, i,** *dk.* na około brudzić, brukać, walać; nieczystém, brudném co czynić. *Obrudził mi książkę com mu do czytania pożyczył. Obrudziłeś ręce w sadzy.*

Obrukiwać, ał, a, *scz. nd.* **Obrukać, ał, cze,** *dk. posp.* ze wszech stron walać, brudzić, *ob. Obrudzać, Brudzić.* = **się,** *złz.* brudzić się, walać się brudem ze wszech stron.

Obrus, a, *lm.* **y,** *m.* 1) tkanina płócienna, którą się nakrywa stół do jedzenia. *Obrus holenderski, tkacki, kuzelny. Nakryć stół obrusem. Zaslać stół obrusem.* 2) = bieliznę, którą się przykrywa ołtarz; nastolnik, nastołka.

Obrusowy, a, e, *p.* od obrusa, do obrusa należący, obrusowi właściwy. *Warstat obrusowy. Deseń obrusowy.*

Obruszać, ał, a, *scz. nd.* **Obruszyć,ył, y,** *dk.* 1) ruszaniem z miejsca swego luzować, poruszać 2) = *fig. kogo*; rozdrażniać, rozjątrzać, poruszać, wzruszać, obrażać, oburzać. *Kto kogo miłuje, ten się tego strzeże, aby go nigdy nie gniewał, a nie obruszał woli jego. Obruszyć kogo na siebie, v. przeciw sobie. Obruszyć umysły wszystkich. Nie poduszczaj obruszonego.* = **się,** *złz.* 1) zruszać się z miejsca swego, zwalać się, stacznć się; *dk.* osunąć się. *Piaszysta góra obruszyła się.* 2) = *na kogo*; poczynać gniewać się, oburzać się, obrażać się; hardo odpowiadać. *Obruszy się byś mu palec zakrzywił*; lada słówko przyprowadza go do gniewu.

Obruszny, a, e, *p.* 1) *prze.* łatwo dający się z miejsca poruszyć. 2) = *fig.* łatwo się wzruszający, gniewliwy, żółciowy, obraźliwy.

Obrusznicki, a, ie, *p.* do obrusznika, *v.* obrusznictwa należący. *Warstat obrusznicki.*

Obrusznictwo, a, *blm. n.* rzemiosło obrusznika. *Obrusznictwo w Holandji dotąd w najpiękniejszym stanie.*

Obrusznik, a, *lm.* **cy,** *m.* tkacz obrusów, serwetnik.

Obryczeć, Obryknąć, *ob. Ryczeć, Ryknąć.*

Obryć,ył, yje, *scz. dk.* na około ryjąc ziemią otoczyć, *ob. Ryć.*

Obryknąć, ął, knie, *scz. dk. prze. ob. Ryknąć* pod *Ryczeć.* = **się,** *złz. na kogo, posp. nieuż.* obruszyć się na kogo, hardo odpowiadać. *ob. Ofuknąć się, Obruszyć się* pod *Obruszać.*

Obrysowywać, ał, a, *scz. nd. i częst.* **Obrysować, ał, uje,** *dk.* na około rysować, rysy na około robić, rysowaniem w około naznaczać.

Obrywacz, a, *lm.* **e,** *m.* który obrywa, zbiera, wyrywa. *Obrywacz owoców.*

Obrywaczka, i, *lm.* **i,** *ż.* która obrywa, zbiera; zbieraczka.

Obrywać, ał, a, *scz. nd.* **Oberwać, ał, wie,** *dk.* 1) zrywać na około, rwać zewsząd; odrywać całkiem. *Obrywać owoce z drzewa. Oberwać komu połę*; odedrzeć. *Obrywać, oberwać pierze z ptaka*; skubać, oskubać. 2) = *fig.* łapiąc, chwytając co się zarwie, zbierać dochód szczeg. nieprawy; okrajać w znacz *fig.*; dostawać obrywki. *Obrywa sobie na tej sprawie. Oberwał na zamianie do stu złotych.* 3) = *posp.* dostawać cięgi, być bitym. *Obrywać po grzbiecie. Oberwał za swoje figle dobrą chłostę. Oberwał kijem.* = **się,** *złz.* 1) (o rzeczy wiszącej na sznurze lub t. p.), zrywać się i upadać, odrywać się. *Obrywają się jabłka od wiatru.* 2)=(o górze, ścianie murowanéj, t.t.p.) zapadać, osuwać się, osypywać się wielką masą. *Góra się oberwała i piasek zawalił drogę u stóp jej będącą.* 3)= 3)= (o człowieku) dostawać bolu z powodu wysilenia, *ob. Podrywać się, Nadrywać się.*

Obrywanie, a, *blm. n.* czynność przez którą co obrywają 1) zbieranie, zrywanie. *Obrywanie kwiatów, owoców.* 2) robienie obrywków, korzyści z czego. 3) = *posp.* dostawanie kary. = **się,** *złz.* 1) odrywanie się. 2) = zapadanie, osuwanie się. 3) = dostawanie bolu z wysilenia.

Obrywka, i, *lm* **i,** *ż.* 1) czynność rwania, zrywania, *ob. Obrywanie.* 2) = rzecz oberwana. *Obrywki kwiatów, ziół,* t. j. wierzchołki zbieranych na lekarstwa kwiatów lub ziół. 3) = co się komu oberwało, okroiło; zysk, korzyść. *Co urząd to obrywka. Miéć wielkie obrywki. Szukać obrywek* 4) = *posp. żart.* razy, batogi, kułaki. *Dostał porządną obrywkę. Dać komu obrywkę. Zarobić obrywkę.*

Obryzgać, *ob. Obryzgiwać.*

Obryzganie, a, *blm. n.* bryzganiem na około zmoczenie, skropienie na około.

Obryzgany, a, e, *im.* od *Obryzgać, ob. Obryzgiwać.*

Obryzgiwać, ał, a, *scz. nd.* **Obryzgać, ał, a,** *dk.* **Obryzgnąć, ął, nie,** *jedn.* na około pryskając, bryzgając zmaczać; kroplami płyn jaki lub co rzadko na kogo lub na co rzucać. *Obryzgiwać płaszcz błotem. Obryzgał ścianę. Cały obryzgany.*

Obryzgiwanie, a, *blm. n.* opryskiwanie, rzucanie na kogo lub na co kroplami wody, błota, lub t. p.

Obryzgnąć, *ob. Obryzgiwać.*

Obryzgnięcie, a, *blm. n.* jednotliwa czynność obryzgiwania.

Obryzgnięty, a, e, *im.* od *Obryzgnąć, ob. Obryzgiwać.*

Obrzan, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Bocconia), roślina.

Obrzask, u, *blm. m.* 1) początek brzasku; poczynające świtanie; początek zorzy porannéj. 2)= *ob. Obrzazg.*

Obrzaskнąć, ął, nie, *sn. dk.* brzaskiem, świtem zajaśnieć. *Skoro zorza dnia obrzaskła szara.*

Obrzaskowaty, Obrzasgowaty, Obrzażny, a, e, *p. ob. Obrzazgły.*

Obrzazg, *v.* **Obrzyzg, u,** *blm. m.* 1) smak nieprzyjemny kwaskowaty napoczętéj fermentacji. *Już się czuć daje w mleku obrzazg. Obrzazg w winie, w piwie kwaśnieć poczynającém. Że się obrzazg pokaże w źle chowaném winie, Nie likwor tenu winien, ale złe naczynie.* 2) = niesmak, kwasy w ustach; zapach kwaśny z ust w gorączkach i innych chorobach. *Obrzazg w ustach.* 3) = *fig.* cierpkość, ostrość, dąsy, złość. *Za co ze mną nigdy łagodnie nie mówisz, ale zawsze z obrzazgiem?*

Obrzazgać, *v.* **Obrzyzgać, ał, a,** *sn. nd.* **Obrzazgnąć,** *v.* **Obrzyzgnąć, ął, nie,** *dk.* zacząć fermentować się, kwaśnieć; przechodzić w fermentację (o płynach). *Piwo to już obrzyzga. Mléko zaczyna obrzazgać. Jeszcze nie obrzyzgło.*

Obrzazgły, *v.* **Obrzyzgły, a, e,** *p.* kwaśnieć poczynający, przechodzący w fermentację, obrzazg w sobie mający; niewyfermentowany. *Mléko, wino, piwo, obrzazgłe v. obrzyzgłe.*

Obrzazgnienie, Obrzazgnięcie, *v.* **Obrzyzgnienie, Obrzyzgnięcie, a,** *blm. n.* poczęcie fermentacji, kwaśnienia; czynność napoczętéj fermentacji; stawanie się obrzazgłym; przechodzenie na obrzazg.

Obrząd, *v.* **Obrzęd, ędu,** *lm.* **ędy,** *m.* ceremonje zwyczajne; formy zewnętrzne jakiéj religji, uroczystości; zachowanie pewnego stałego porządku przy obchodzie nabożeństwa, uroczystości jakowéj. *Obrzędy kościelne. Obrzędy ślubne. Mistrz obrzędów. Zachowywać obrzędy.*

Obrządek, dku, *lm.* **dki,** *m.* 1) porządek zwyczajny jakiego religijnego wyznania; wyznanie. *Obrządek grecki, łaciński. Odprawiać mszę wedle obrządku łacińskiego. Biskup obrządku greckiego.* 2) = i *w lm.* ceremonje zwyczajne przy odprawianiu nabożeństwa lub uroczystości jakiéj. *Obrządki pogańskie, ob. Obrząd.*

Obrządkowie, *v.* **Obrządkowo,** *ps.* wedle obrządku, stosownie do przyjętego obrządku; ceremonjalnie; zachowując obrządki. *Obchodzić co obrządkowie. Zapytać kogo obrządkowo.*

Obrządkowy, a, e, *p.* obrządkowi jakiemu służący; jemu właściwy; do obrządku należący; od obrządku. 2)= *ob. Obrzędowy, Ceremonjalny.*

Obrządnie, *ob. Obrządkowie.*

Obrządny, *ob. Obrzędny, Obrzędowy.*

Obrządzać, ał, a, *scz. nd.* **Obrządzić, ił, i,** *dk. nieuż.* urządzać, porządkować, oporządzać. *Konopie, lny, ogrody obrządzić.*

Obrządzanie, a, *blm. n. v* **Obrządzanie się,** *zmk.* urządzanie, porządkowanie; oporządzanie. *Poddani nie mają czasu do obrządzania swego gospodarstwa. Żądający sławy z dobrego obrządzenia się domowego, powinien...*

Obrzedni, ia, ie, *p.* 1) trochę rzadki, nie bardzo gęsty. *Lepiej że obrzedni będzie kléj. Obrzednia siejba dorodniejszy niż gęsta ten przynosi.* 2) = rzadko kiedy przypadający, nie częsty. *Wstyd, statek cnoty te i w panach dziś obrzednie. Trafunkiem obrzednim spotkał się ze mną.*

Obrzednie, *v.* **Obrzednio,** *ps.* 1) rzadko, nie gęsto, obrzednim sposobem. *Sieje się to nasienie obrzednio.* 2)= nieczęsto. *Obrzednio z kim się widywać.* **Z obrzednia,** *psł.* 1) z rzadka, nie gęsto; sposobem obrzednim. 2 = nie często; kiedy niekiedy.

Obrzezacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) człowiek, który obrzezuje. 2) = narzędzie, nóż którym obrzezują; machina do obrzezywania u introligatorów.

Obrzezać, *ob. Obrzezywać.*

Obrzezak, a, *lm.* **i,** *m. ob. Rzezak.*

Obrzezanie, a, *lm.* **a.** *n.* 1) odcięcie w około czego, okrojenie, obcięcie w okrąg, dokonane rżnięcie na około. 2) = obrządek u Hebrajczyków i Mahometanów, dopełniany na dziecięciu lub dorosłym mężczyźnie, przez obcięcie brzegu napletka, jako znaku prawowierności. *Abraham obrzezanie dopełnił na sobie, na Izraelu i wszystkich domownikach po odebraniu rozkazu od Boga. Obrzezanie bez udziału ducha' nie usprawiedliwia nikogo przed Bogiem.* 3) = *Pańskie*; dzień, w którym na Chrystusie dopełniono po wyższego obrzędu, Nowy rok.

Obrzezaniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *m.* 1) który jest obrzezany; któremu członek męzki obrzezano; Żyd, Mahometanin. *Jeśliby nas który z obrzezańców spytał czemu się nie obrzezujesz?...* 2) = *pog.* poganin, niechrzczeniec, szczeg. Żyd. *A ty obrzezańcze! dam ja tobie!*

Obrzezany, a, e, *im.* 1) oberżnięty na około; okrojony. *Dukat obrzezany.* 2)=który uległ obrzezaniu; z członkiem obrzezanym. *Być obrzezanym. Dziecię obrzezane.* 3) = *prze.* pozbawiony czego. *Obrzezany w pojęciu.*

Obrzezek, zka, *lm.* **zki,** *m.* 1) część oberżnięta, odkrojona; odkrawek; obrzynek, obrzynki. *Obrzezki książek lub seksternów oberżniętych. Obrzezki paznogci. Mówić prawdę bez obrzezków, fig.* t. j bez ogródki, nagą prawdę; mówić co bez obwijania w bawełnę. 2) = część członka męzkiego, którą u Żydów i Mahometan obrzezują; napletek nie oberżnięty. *Miał przynieść sto obrzezków filistyńskich, ob. Nieobrzezek, Napletek* 3)= *fig. prze.* złe skłonności, grzechy. *Odejmujcie obrzezki serc waszych.*

Obrzezkowy, a, e, *p.* 1) od obrzezków; z obrzynek. *Szuba obrzezkowa,* t. j. z obrzezków zszyta. 2) = od napletka, do napletka należący, napletkowi właściwy.

Obrzezywać, *v prze.* **Obrzezować, ał, uje,** *scz. nd. i częst.* **Obrzezać, ał, że,** *dk.* 1) rzezać, rznąć w około; obrzynać, okrajać. *Obrzezywać drzewo z gałęzi, z wilków. Obrzezać dukat.* 3) = *dziecię, człowieka*; uciąć brzeg napletka. *Obrzezywać na wiarę żydowską, mahometańską. Niechaj będzie obrzezan z was każdy mężczyzna, a obrzezować będzie skórkę członka tajemnego* (napletek). 3) = *fig. prze.* oczyszczać grzechy; ukracać, uśmierzać namiętności. *Grzechy cielesne obrzeż. Serce nieobrzezane,* t. j. pełne złości. *Języki nieobrzezane,* t. j. niepowściągliwe, złośliwe. *Kto tak obrzezany w rozum, aby to tak miał rozumieć,* t. j. ogołocony z rozumu. = **się,** *złz.* 1) przyjmować religję, w której postanowiono obrzezanie; przechodzić na wiarę żydowską lub mahometańską. *Obrzezać się na wiarę muzułmańską.* 2) = *komu; prze.* strzedz zakonu, praw religijnych; pilnować swéj religji; wykonywać przykazanie boże. *Obrzezajcie się Panu, a odejmujcie obrzezki serc waszych.*

Obrzezywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obrzezywać* 1) rżnięcie na około. 2) = obcinanie napletka w obrzędzie religijnym. 3) = *prze.* oczyszczanie.

Obrzeżony, a, e, *p.* lep. *obwiedziony brzeżkiem, bot.* opasany błonką.

Obrzęd, *ob. Obrząd.*

Obrzędnie, *v.* **Obrzędownie,** *v.* **Obrządkowie,** *ps.* wedle obrzędu; uroczyście. *Wojnę obrzędnie opowiadał. Eugenjusz Zygmunta w Rzymie koroną cesarstwa obrzędownie uraczył.*

Obrzędność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* formalność ceremonjalna. *Wszystkie pożyteczne okazałości, albo obrzędności mają być zaniechane.*

Obrzędny, a, e, *p.* do obrzędu należący; od obrzędu; obrzędowi właściwy. *Czynią Panu obrzędne posługi, ob. Obrzędowny.*

Obrzędowny, *v.* **Obrzędowy, a, e,** *p.* ceremonjalny; do obrzędów należący; od obrzędów. *Koronę i inne królestwa polskiego obrzędowne klejnoty w Gnieznie chowano.*

Obrzękać, ał, a, *sn. nd.* **Obrzęknąć, ął, nie,** *dk* nabrzmiewać, puchnąć do koła; opuchać. *Twarz mu zaczyna obrzękać.*

Obrzękanie, a, *blm. n.* nabrzmiewanie, opuchanie, puchnięcie w około, *ob. Obrzęknienie.*

Obrzękłość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* miejsce obrzękłe, nabrzmiałe, opuchłe; opuchłość, puchlina. *Obrzękłość zaczyna się zmniejszać. Obrzękłość odchodzi.*

Obrzękły, a, e, *p.* opuchły, nabrzmiały. *Obrzękły policzek.*

Obrzęknąć, *ob. Obrzękać.*

Obrzęknienie, *v.* **Obrzęknięcie, a, 1)** *blm. n.* (oedema, oedemat) obrzmienie, powiększona objętość jakiéjkolwiek części ciała w skutek przesiąknięcia płynem wodnym. 2) =, *lm.* **a,** *n. nieuż. ob. Obrzękłość.*

Obrzęs, a, *lm.* **y,** *m.* (Lasioptera) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *pszy* (L. picta). 2 = *białolotny* (L. albipennis) 3 = *czerwony* (L berberina). 4 = *białonogi* (L. obfusca). 5 = *kasztanowaty* (L. juniperina). 6 = *srebrzysty* (L. pini).

Obrzły, a, e, *p. nieuż.* mający w sobie obrzazg, kwas. *Mléko, wino obrzłe, ob. Obrzazgły.*

Obrzmieć, *ob. Obrzmiewać.*

Obrzmienie, a, *lm.* **a,** *n. med.* chorobliwe obrzęknięcie jakiéjkolwiek części ciała.

Obrzmiewać, ał, a, *sn. nd.* **Obrzmieć, ał, eje,** *dk.* 1) obrzękać, puchnąć; w około nabrzmiewać. 2) = *bł.* zam. *Odbrzmiewać. Odbrzmieć, v. Rozbrzmiewać, Rozbrzmieć,* na około brzmienie rozsyłać; rozlegać się.

Obrzucać, ał, a, *scz. nd.* **Obrzucić, ił, i,** *dk.* 1) osypywać na około, narzucać ze wszystkich stron do koła. *Obrzucać co darniami, kamieniami, ziemią Obrzucać kogo kamieniami, ob. Kamienować. fig. Obrzucić kogo obelgami, dobrodziejstwy,* hojnie niemi kogo obdarzyć. 2) = rzucając do koła oblepiać. *Obrzucać mur gliną, wapnem.* 3) = *krzw.* oszywać co przez wierzch z rzadka, aby brzegi tkaniny wątłéj nie strzępiły się. *Obrzucać szew.* = **się.** *złz.* 1) rzucać co na około siebie, na siebie. *Niedźwiedź kładąc się na zimowe legowisko, obrzuca się gałęziami.* 2) = *na kogo; prze. nieuż. ob. Obrzucać się.*

Obrzucanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Obrzucać.* 1) rzucanie na co *v.* na kogo w około. 2) = rzucaniem oblepianie. 3) = oszywanie z rzadka.

Obrzucenie, a. *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obrzucania. 2) =, *lm.* **a,** *n.* u węglarzy, a) czynność obłożenia, okrycia; b) samo okrycie, to czém się okrywa stos uszychtowany materjałami, któreby utrudzały przystęp powietrza.

Obrzucić, *ob. Obrzucać.*

Obrzuszna, ej, *lm.* **e,** *ż. ob. Otrzewna.*

Obrzut, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *prze.* ofuknienie, obruszenie się; gniew; oburzenie. *Nero, jakoby za niewolą papier w rękę wziąwszy, z obrzutem powiedział: radbym, abym pisać nie umiał.* 2) = *prze.* przedmiot, przedrzut, obmiot, objekt. *Hersylja, nad którą nic w świecie nie widzi, Hersylja jednym obrzutem jego myśli, ob. Przedmiot.* 3) = co służy do okrycia czego z lekka. *Liście będące strojnym obrzutem i wypełnieniem korony.*

Obrzyd, u, *lm.* **y, m.** 1) *v.* **Obrzyda, y,** *lm.* **y,** *ż. ob. Obrzydzenie, Obrzydliwość.* 2) = (Mitrax), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogonnistych*, nabrzeżnych.

Obrzydać, ał, a, *sn. nd. posp. ob. Brzydnąć.*

Obrzydlec, dlca, *blm m. bot.* (Jatropha), in. *Brzydłorzechnia, Orzech obrzydły,* roślina amerykańska, której gatunek: = *maniok* (J. manikat), zwany od krajowców *Kossawą*, daje korzeń obfity w krochmal, używający się do pieczenia chleba.

Obrzydliwie, *ps.* 1) ze wzbudzeniem obrzydliwości, wstrętu; odraźliwie. *Obrzydliwie patrzeć jak egzenterują trupów.* 2) = ohydnie, szkaradnie, szpetnie. *Obrzydliwie wyglądać.*

Obrzydliwiec, wca, *lm.* **wcy,** *m.* człowiek obrzydliwość wzbudzający, na którego zdrożności patrząc obrzydliwość bierze; brudas, peckiel, szkaradnik, brzydal. *Pierwszy raz widzę takiego obrzydliwca.*

Obrzydliwość, *v.* **Obrzydłość,** *v.* **Obrzydność, ści,** *ż.* 1) *blm.* a) wstręt, odraza jaką czujemy patrząc na co obrzydliwego, szkaradnego, szpetnego, czego nie lubimy; ohydność, mierzioność. *Nie módz patrzéć na co bez obrzydliwości. Miéć obrzydliwość do czego. Obrzydliwość mię bierze, gdy patrzę na nieczysto utrzymane mieszkanie. Czuć obrzydliwość do niektórych potraw. Miéć kogo w obrzydliwości,* t. j. czuć niechęć, obrzydzenie do kogo. b) = brzydkość, szkarada, szpetność, potworność, jako cecha tego co jest obrzydliwe, brzydkie. *Obrzydliwość fizjonomji.* 2) =, *lm.* **ści,** a) uczynek obrzydliwy, szkarada; postępek bezecny, bezwstydny, ohydny, mianowicie nie-

czystość. *Kiedy z żoną bliźniego obrzydność broił. Jak można takich obrzydliwości dopuszczać się? Popełniać obrzydliwości.* b) = *posp.* człowiek szkaradny, obrzydły. *Widziałem ją — jakaż to obrzydliwość!*

Obrzydliwy, *v.* **Obrzydły**, **a**, **e**, *p.* 1) wstręt, obrzydliwość, odrazę sprawujący; szkaradny, szpetny, ohydny, bezwstydny, bezecny. 2) = *nieuż.* wstręt, obrzydzenie, odrazę czujący na widok obrzydliwości jakiéj; hydzący się, obrzydzeniem łatwo się przejmujący.

Obrzydlacha, **y**, *blm. ż. but.* (Paederia), in. *Krucha jagoda*, roślina.

Obrzydłość, **Obrzydły**, *ob. Obrzydliwość, Obrzydliwy.*

Obrzydnąć, **ął**, *v.* **ydł**, **nie**, *sn. dk. komu;* stać się komu obrzydłym, ohydnym, nienawistnym. *Obrzydł mi. Wszystko mu obrzydło. Już mi życie obrzydło. ob. nd. Brzydnąć.*

Obrzydzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obrzydzić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) dostawać obrzydzenia, wstrętu, odrazy do kogo, *v.* do czego; ohydzać, *dk.* znienawidzić co, *v.* kogo. *Tak obrzydził tę potrawę, że nie mógł na nią spojrzeć.* 2) = *co komu;* wzbudzać w kim obrzydzenie, zrażać kogo do czego, odrażać. *Nudnym wykładem obrzydza dziecku naukę. ob Brzydzić, Zbrzydzić.*

Obrzydzanie, **a**, *blm. n. czego komu;* wzbudzanie w kim odrazy, wstrętu do czego; wystawianie czego w czarnych kolorach.

Obrzydzenie, **a**, *blm. n.* 1) dokonany stan obrzydzania. 2) = odraza, wstręt, obrzydliwość. *Z obrzydzeniem patrzeć na co. Mieć co w obrzydzeniu. Czuć do czego obrzydzenie.*

Obrzym, *prze. ob. Olbrzym.*

Obrzynacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) który obrzyna co. *Obrzynacz dukatów. Obrzynacze i fałszerze monety.* 2) = narzędzie do obrzynania. *Obrzynacz introligatorski.*

Obrzynaczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ta, która co obrzyna.

Obrzynać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oberznąć**, **ął**, **nie**, *dk.* (wym. *Ob-rzynać*, *Ober-znąć*), na około rznąć, ocinać, okrajać. *Obrzynać gałęzie drew. Obrzynać sekstern. Obrzynać pieniądze. Oberznąć paznogcie. Oberznąć komu nos, uszy.*

Obrzynanie, **a**, *blm. n.* działanie niedokonane różnięcia na około; czynność przez którą się co obrzyna; okrajanie.

Obrzynek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* 1) odkrawek; część z obrzynania czego pozostała jako wiora; obrzezek. *Obrzynki papieru. Obrzynki kartofel sadzić*, t. j. łupiny oberżnięte. 2) = *v.* lep. **Odrzynek**, kawał drzewa oderżnięty, odpiłowany. 3) = *w lm.* bł. zam. *Obżynki, ob. Dożynki, Okręgne.*

Obrzyzg, **Obrzyzgać**, **Obrzyzgły**, **Obrzyzgnąć**, **Obrzyzgnienie**, *ob. Obrzazy, Obrzazgać i t. d.*

Obsaczać, **Obsaczanie**, *i t. d. ob. Osaczać, Osaczanie, i t. d.*

Obsadzać, **Obsadzić**, **Obsadzanie**, **Obsadzenie**, *ob. Osadzać, i t. d.*

Obsadzić się, **ił**—, **i**—, *złz. dk. prow.* (na Szląsku), wydać więcéj niż trzeba pieniędzy; wyekspensować się.

Obsekwje, *ob. Eksekwje.*

Obserwa, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* (z łać.) przestrzeganie, poważanie, zachowanie. *I lepsze prawa będą i w większej obserwie.*

Obserwacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) badanie, śledzenie wzrokiem, postrzeganie, uważanie, pilnowanie, wypatrywanie, doputrywanie. *Robić nad czém obserwacje swoje. Obserwacja gwiazd. Postawić kogo, stać na obserwacji*, t. j. dla śledzenia, wypatrywania. *Przez obserwację dochodzimy do odkrycia wielu prawd naukowych.* 2) = *w lm.* notaty, zapiski czynionych postrzeżeń nad jakiém zjawiskiem. *Obserwacje astronomiczne, meteorologiczne.* 3) = uwaga, wskazanie, przestroga. *Zrobić komu obserwację.* 4) = *prze. ob. Nadzór.*

Obserwacyjny, **a**, **e**, *p.* 1) obserwacji służący, dla obserwacji, obserwacji właściwy; uważający, pilnujący, strzegący. *Wojsko obserwacyjne. Korpus obserwacyjny.* 2) = do obserwacji astronomicznych potrzebny, do nich używany. *Luneta obserwacyjna. Szkło obserwacyjne* (w lunetach, szkło przedmiotowe). 2) = mający dar obserwowania, z usposobieniem do obserwowania. *Umysł, genjusz obserwacyjny.*

Obserwancja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) zachowywanie, przestrzeganie czego. *Uroczysta obserwancja dawnych obrzędów.* 2) = reguła zakonna.

Obserwanda, **ów**, *blp. m.* materjał do obserwacji; zjawiska lub przedmioty nad któremi mają się robić, *v.* można robić obserwacje.

Obserwant, **a**, *lm.* **ci**, *m* ściśle wypełniający przepisy, ustawy, prawa kościelne lub świeckie; pilnujący ścisłego dopełniania zwyczajów towarzyskich.

Obserwantka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ściśle wypełniająca przepisy, ustawy zakonne, kościelne, lub też świeckie zwyczaje; pilnująca, baczna na to aby inni toż wykonywali. *Wielka obserwantka postów, etykiety salonowej.*

Obserwantyn, **a**, *lm.* **i**, *m.* zakonnik reguły mniejszéj S. Franciszka, Bernardyn.

Obserwantyzm, **u**, *blm. m.* ścisłość w postrzeganiu czynności drugich; pochwała lub nagana zdrożności; jako pojęcie

Obserwator, **a**, *lm.* **y**, *v.* **owie**, *m.* 1) który obserwuje co; dostrzegacz, wypatrywacz; badacz, nieboględnik. *Obserwator zjawisk przyrodzonych. Obserwator ciał niebieskich* 2) = widz, świadek. *Nie mogę być obojętnym obserwatorem gwałtu i niesprawiedliwości.* 3) = pilnujący porządku, ustawy, lub zwyczajów przestrzegacz; ściśle je wypełniający. *Obserwator etykietalnych zwyczajów.*

Obserwatorjum, *w lp. nieod. lm.* **ja**, *n.* (z łać.) wieża skąd się obserwują ciała niebieskie i ich ruchy; miejsce do obserwacij astronomicznych; gwiazdarnia, nieboględnia. *Postrzeżenia meteorologiczne czynione w obserwatorjum wileńskiém. Pomocnik obserwatorjum warszawskiego.*

Obserwatorka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) która co obserwuje, pilnuje, dostrzega, wypatruje, śledzi, bada. 2) = ściśle trzymająca się przepisów, towarzyskich zwyczajów.

Obserwatorski, **a**, **ie**, *p.* do obserwatora lub obserwacji należący, im właściwy, od nich pochodzący; nieboględny.

Obserwować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) 1) wypatrywać, badać, śledzić wzrokiem, uważać, pilnować. *Obserwować poruszenia wojsk nieprzyjacielskich. Obserwować ruchy ciał niebieskich.* 2) = zachowywać, przestrzegać, pilnować; wypełniać przepisy jakie, postanowienia. *Ściśle obserwować posty.*

Obserwowanie, **a**, *blm. n.* 1) wypatrywanie, uważanie, śledzenie, badanie wzrokiem. 2) = zachowywanie, pilnowanie, przestrzeganie; wypełnianie przepisów, postanowień jakich, *ob. Obserwować.*

Obses, **a**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) 1) *prze.* opętany przez złego ducha; opętaniec. *Źli z obsesów, wyparci szatani.* 2) = *prze. fig.* szalony, szalenie nacierający, jak opętaniec. *Postrzegłszy nieprzyjaciel tukie'ich zabawy, Skoczy na nich jak obses nim przyjdą do sprawy.* 3) = *ps. ob. Obces.*

Obsiać, *ob. Obsiewać.*

Obsiadać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obsiąść**, *v.* **Obsieść**, **obsiadł**, **obsiądzie**, *v.* **Obsiędzie**, *dk.* 1) *co;* na około czego zasiadać, otaczać co ze wszech stron siadając. *Obsiedli stół biesiadnicy. Obsiadać salę.* 2) = *kogo; fig.* otaczać kogo, oblegać, zgromadzać się w koło kogo licznie. *Obsiedli go dłużnicy. Nędza, biedą go obsiadła. Familja obsiadła go czyhając na spadek. Dzieci go obsiadły*, t. j. liczne ma potomstwo. *Wszy go obsiadły*, t. j. zapłodziły się. 3) = zasiadać gdzie, umieszczać się gromadnie; *dk.* rozłożyć się. *Obsiadać wybrzeże rzeki. Obsiedli wzgórze. ob. Osiadać.*

Obsiadły, **a**, **e**, *p* 1) który został otoczonym, *ob. Obsiadać.* 2) = *nieuż.* który osiadł, zamieszkał, *ob. Osiadły.*

Obsianie, **a**, *blm n.* 1) zasianie czego do koła, obsadzenie nasionami. *Obsianie klombu maczkiem.* 2) = czynność zasiania całkowitego; ukończenie siania zboża na pewnéj części pola, lub całego. *Obsianie całego pola trwało cały tydzień. Użyto dziesięć beczek żyta na obsianie całego gruntu.* 3) = pozostawienie przypadkiem ławy gruntu niezasianéj przy ogólném zasiewaniu pola. *ob. Obsiew.*

Obsiany, **a**, **e**, *im.* od *Obsiać, ob. Obsiewać.*

Obsiąść, *ob. Obsiadać.*

Obsiekać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obsiec**, **ekł**, **siecze**, *dk.* 1) obcinać, ścinać do koła. *Gałązki które krzywo wyrastają mają być obsiekane. Nogi mu ucięli, język urznęli i tak obsiekanego odeszli. Obsiec komu skrzydła, fig.* t. j. powstrzymać swawole, nadużycia; wziąć kogo w karby, w kluby. 2) = *ob. Osiekać.* 3) = *myś.* kiedy jakie zwierzę w miot będzie wpędzone, zamykać ten otwór którym wbiegło.

Obsieść, *ob. Obsiadać.*

Obsiew, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) czas, trwanie usiewu pola; usiew. *W czasie obsiewu pola* 2) = miejsce niezasiane, pominięte przypadkiem śród zasianego gruntu. *Jak żyto poczęło obchodzić znalazło się kilka obsiewów. Obsiew całego zagonu.*

Obsiewacz, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż. ob. Siewca.*

Obsiewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obsiać**, **ał**, **eję**, *dk.* 1) siać, zasiewać co na około czego; obsadzać nasieniem do koła. *Obsiewać grządę makiem, kukurudzą.* 2) = zasiewać całkiem, zupełnie; *dk.* skończyć siać. *Obsiewać pole. Obsiał żyto. Obsiany, im.* zasiany, na którym sianie dokonano. *Niebo obsiane gwiazdami, fig.* t. j. pokryte. 3) = sieiąc, zostawiać przypadkiem ławę niezasianego gruntu. *Strzeż się abyś siejąc nie obsiał. Obsieli zagon w pszenicy.*

Obsiewanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Obsiewać.*

Obsiewek, **wku**, *lm.* **wki**, *m. v.* **Obsiewka**, **i**, *lm.* **i**, *zdr.* mały obsiew, *ob. Obsiew*

Obsiewiny, **win**, *v.* **Obsiewki**, **wek**, *blp. ż.* 1) obchód, uczta, zabawa z powodu ukończonego usiewu pól, *ob. Dosiewki.* 2) = *ob. Wysiewki.*

Obsiewny, **a**, **e**, *p.* 1) zdatny do usiewu, na usiew, dla usiewu, którym sieją. *Zboże obsiewne.* 2) = zdatny pod usiew; na którym siać można. *Grunta obsiewne.*

Obskoczenie, **Obskrobanie**, **Obskubanie**, *i t. d. ob. Oskoczenie, Oskrobanie, Oskubanie, i t. d.*

Obskurant, **a**, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) człowiek który stara się przyćmić światło, prawdę.

Obskurantyzm, **u**, *blm. m.* usilne i metodyczne usiłowanie przyćmienia, zasłonienia ludowi światła nauk, prawd uznanych w danym czasie i miejscu.

Obsłaniać, **Obsłanianie**, i t. p. *ob. Osłaniać, Osłanianie*, i t. d.

Obsłona, **y**, *lm.* **y**, *ż.* to czém obsłaniają co drugie. *Obsłona dla ducha i jego pojawów, ob. Osłona.*

Obsłonka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* to co służy czemu za osłonę, ku osłonieniu czego. *Najrańszy kwiatek pierwiosnek, Błysnął ze złotych obsłonek.*

Obsługa, **i**, *blp. ż. zb. posp.* czeladź służebna; ludzie służbę jaką odbywający. *Obsługa artyleryjska;* żołnierze przy armatach.

Obsmarowywać, **Obsmażać**, **Obsmalać**, i t. d. *ob. Osmarowywać, Osmażać, Osmalać*, i t. d.

Obstach, **u**, *lm.* **y**, *m. górn.* czcza ziemia, w której rudy nie ma

Obstachowanie, **a**, *blm. n. mor. statku;* gdy statek drugi mijając, polną linę przekładają.

Obstać, *ob. Obstawać.*

Obstagjum, *nieod. n. praw. ob. Zakład.*

Obstalić, **ił**, **i**, *scz. dk.* **Obstalować**, **ał**, **uje**, *dk.* **Obstalowywać**, **ał**, **a**, *częst.* (z niem.) *prze.* 1) *ob. Obwarować, Utwierdzić, Wzmocnić. Gdańsk jest najznakomitsze targowisko; portem i trzema miasty obstalowane.* 2) = *co sobie;* ustalić, zabezpieczyć, *prze. Krzyżacy chcąc sobie w ziemi Pomorskiéj bezpieczną osiadłość obstalować, na wspólne umowy Władysława zaprzątają.*

Obstalowanie, **a**, 1) *blm n.* czynność zamówienia czego u rzemieślnika, fabrykanta i t. p.; polecenie zrobienia czego na urząd. *Obstalowanie kilkunastu par trzewików, ob. Obstalowywać.* 2) =, *lm.* **a**, *n.* rzecz obstalowana. 3) = *prze.* obwarowanie, wzmocnienie.

Obstalowany, **a**, **e**, *im.* 1) zamówiony, polecony. 2) = *prze.* warowny, ufortyfikowany.

Obstalowywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Obstalować**, **ał**, **uje**, *dk.* 1) *ob. Obstalić.* 2) = *co;* zamawiać; kazać co zrobić na urząd, na polecenie. *Obstalowaćmiejsce w dyliansie. Obstalować pojazd.*

Obstalunek, **nku**, *lm.* **nki**, *m.* polecenie zrobienia czego; zamówienie sobie czego. *Dać zadatek na kontobstalunku.*

Obstanie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność obstawania.

Obstary, **a**, **e**, *p. prze. ob. Podstarzały, Przystary, Zestarzały.*

Obstawać, **ał**, **a**, *v.* **aje**, *scz. nd.* i *częst.* A) **Obstać**, **ał**, **nie**, *dk. kogo, co; mało uż.* stawać na około kogo *v.* czego; oblegać. *Obstali go ze wszystkich stron. Miękki żywot subtelne łubki obstawają.* B) = i **Obstać**, **ał**, **obstoi**, *dk.* częściéj *nd.* 1) a) *przy czém v. za czém;* trzymać się jakiéj myśli, chęci, oraz popierać ją; upierać się, aby zostało co przyjęte, uznane. *Obstawać przy swojém zdaniu. Obstać przy prawdzie. Porta obstaje przy podpisanych już przedugodnych artykułach; Anglja wyciąga więcéj. Nie puszczę to płazem, i owszem obstawać będę, żebyś ukarana została. Obstawać przy prawdzie i sprawiedliwości.* b) = *przy kim, za kim;* bronić kogo, ujmować się za kim; popierać czyję stronę. *Nie godzien, abyś obstawała za nim. Gdy tego niebezpieczeństwo kraju wymaga, każdy za nim i bez nagrody obstawać powinien. Obstawać przy kim zdrowiem, życiem*, t. j. bronić go z gotowością niesienia na ofiarę zdrowia i życia. 2) = wystarczać, utrzymywać się. *Tak wielkie mam wydatki, że obstać nie mogę. Przy tak wielkich wydatkach, jakże on obstać może. Przy takiéj małéj płacy obstać nie mogę.* 3) = *za co;* stawać za co; wart być czego; zastępować co. *To probostwo obstoi za biskupstwo. Oliwa obstoi za masło.* 4) = (*mało uż.*) wystarczać na opasanie do koła. *Ten pas, sznurek nie obstanie.*

Obstawanie, **a**, *blm. n.* 1) *przy czém, za czém;* trzymanie się usilne czego; upieranie się przy czém; nastawanie. *Ma reputację z męztwa i obstawania przy słuszności.* 2) = *za kim, za czém;* popieranie czyjéj strony; bronienie kogo; ujmowanie się za kim.

Obstawiać, *v.* **Ostawiać**, **ał**, **ia**, *scz. nd.* **Obstawić**, *v.* **Ostawić**, **ił**, **i**, *dk.* na około stawić; otaczać. *Obstawiam stół krzesłami. Obstawić knieję obławą. Obstawił dom straża.*

Obstawianie, **a**, *blm. n.* stawianie na około; otaczanie.

Obstawienie, **a**, *lm.* **a**, *n.* dokonana czynność obstawiania.

Obstawiony, **a**, **e**, *im.* na około otoczony; okrążony. *Miasto obstawione wojskiem.*

Obstąpić, *ob. Obstępować.*

Obstąpienie, **a**, *blm. n.* stanięciem na około otoczenie.

Obstetryczny, **Obstetrykalny**, **a**, **e**, *p. ob. Akuszerski.*

Obstęp, *ob. Ostęp.*

Obstępować, *v.* **Ostępować**, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Obstąpić**, *v.* **Ostąpić**, **ił**, **i**, *dk.* na około kogo *v.* czego stawać, otaczać. *Obstąpcie w koło kolebeczkę małą, A śpiewajcie mu, choćby przez noc całą. Już i prawe skrzydło ostępowano. Obstąpili go do koła i pytają. Jak tylko wszedł na próg, dzieci go obstąpiły. – Tak obstąpiono i ściśnięto nieprzyjaciela, że nie miał kędy ujść. Gdzie się pokaże, wszędy go obstępują.*

Obstrukcja, **ji**, *blm. ż. ob. Zatwardzenie.*

Obstrukcyjny, **a**, **e**, *p.* 1) skłonny do obstrukcji, do zatwardzenia. *Żołądek obstrukcyjny.* 2) = obstrukcję sprawiający, sprowadzający zatwardzenie żołądka. *Pokarmy obstrukcyjne. Lekarstwo obstrukcyjne.*

Obstrychy, **ów**, *blp. m. górn.* brudy odłączające się przy topieniu ołowiu.

Obstrzydz, **Obstrzygać**, *ob. Ostrzygać.*

Obsuty, **a**, **e**, *p. posp.* okryty. *Nagie gałęzie drzew zamiast liści, obsute kryształami lodu.*

Obsychać, **ał**, **a**, *sn. nd.* 1) *ob. Osychać.* 2) = *or.* gdy tratwa na brzegu rzeki stojąca, przy spadaniu wody zostawiać niektóre sztuki na piasku.

Obsygilacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. praw.* opieczętowanie ruchomości; następuje przez urzędnika sądowego po śmierci osoby, po któréj się spadek otwiera, aby nic uronioném nie zostało.

Obsydjan, **u**, *lm.* **y**, *m. min v. Agat islandzki*, kamień składający się z krzemionki, glinki, wapna i magnezji lub potażu; ma odłam szklisty, muszlowaty, łatwy do rozbicia, topi się łatwo; jest utworem wulkanicznego ognia.

Obsygnacja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* opatrzenie znakiem, assygnowanie.

Obsygnować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* opatrzyć znakiem, dać assygnatkę.

Obsyłać, (*v. prow.* **Obsełać**), **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obesłać**, **ał**, **szle**, *dk.* posyłać do różnych miejsc; rozsyłać wszędzie; na około do kilku posyłać. *Obsyłam wszystkich swoich znajomych zapraszając na wesele. Obesłać v. obsyłać kogo czém;* posłać *v.* posyłać mu co; przysłać co dla

kogo w podarunku. *Obesłał Zygmunta niedawno król angielski księgą, którą sam napisał. Niedawno podobnym biletem i mnie obesłał. Uhogich potrawami obsyłał. Wojną kogo obesłać*, t. j. wypowiedzieć mu wojnę. = **się**, *słz.* udzielać sobie w koło; podawać sobie z rąk do rąk. *Tym kubkiem w koło się obsyłają, i tak skromnie piją, aby z niego wszyscy pili. Makary posłał jagody drugiemu bratu; lecz on także drugiemu je posłał; on trzeci także innemu aż się wszyscy bracia onemi jagodami obesłali, a nakoniec do Makarego się wróciły.*

Obsyłanie, **a**, *blm. n.* posyłanie do wielu osób, do różnych miejsc; rozsyłanie do koła pewnéj liczby osób, *ob. Obsyłać.*

Obsypać, **Obsypywać**, *ob. Osypać, Osypywać.*

Obsypnik, **a**, *lm.* **i**, *m.* rodzaj pługa, narzędzie z dwoma odkładnicami, wyrobionemi z drzewa, albo z blachy żelaznéj wykutemi lub odlanemi; służy wyłącznie tylko do rzędowéj uprawy, przechodząc bowiem obsypnikiem między rzędami, wynosi się ziemia z bróżdy i obsypują się nią rośliny rzędami zasadzone.

Obsypywanie, *v. prze.* **Obsypowanie**, **a**, *blm. n.* obrzucanie ziemią lub czémkolwiek sypkiém miejsca jakiego.

Obszar, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) szeroka przestrzeń czego, jak np. pola, placu, miejsca; rozległość, obszerność, przestronność; przestwór wzdłuż i szerz aż do granic czego. *Przemknij świat z całym obszarem. Bujnych się pól obszar w czystych wodach pławi. Przyległych pól obszary. Obszar pustyni. Ogromne obszary lasu ma w swoich dobrach. Bogate obszary włości. Obszar całego powiatu, kraju. W obszarze*, t. j. na całej powierzchni, w obrębie, w granicach. *W obszarze państwa.* 2) = pole, łąka, miejsce obszerne. *Na obszar szeroki, Lecą pszczoły zbierać sobie soki. Wygnał trzody na obszary.*

Obszarpać, *ob. Obszarpywać.*

Obszarpanie, *v.* **Oszarpanie**, 1) *ps. nieuż.* odarto, w gałganach. 2) =, **a**, *blm. n.* dokonana, *v.* jednorazowa czynność obszarpywania; odarcie, zdarcie na około.

Obszarpaniec, **ńca**, *lm.* **ńcy**, *m.* człowiek w obszarpaném odzieniu; obdartus, obdartuch.

Obszarpany, **a**, **e**, *im.* od *Obszarpać, ob. Obszarpywać.*

Obszarpywać, *v.* **Oszarpywać**, **ał, uje**, *scz. nd.* i *częst.* **Obszarpać**, *v.* **Oszarpać**, **ał, pie**, *dk.* ze wszech stron szarpnąć, obdzierać, zdzierać do koła. *Obszarpywać odzienie. W obszarpanym płaszczu.* = **się**, *słz* (szczeg. o odzieniu) obdzierać się, ogałganiać się.

Obszarpywanie, *v.* **Oszarpywanie**, **a**, *blm. n.* czynność słowa *Obszarpywać;* odzieranie, odrywanie na około.

Obszast, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Oblader.*

Obszczać, **Obszczanie**, **Obszczany**, *ob. Oszczać, Oszczanie, Oszczany.*

Obszcze, *ps.* (ze słow.) *nieuż. prze.* wspólnie, razem. *Żyć obszcze. Jest to rzecz przystojna zakonnikom, a osobliwie obszcze żyjącym. Czerńcy według reguły Ś. Bazylego w monastyrach obszcze żyli.*

Obszczekać, **Obszczekiwać**, *i t. d. ob. Oszczekiwać, i t. d.*

Obszczeżytelny, **a**, **e**, *p.* (ze słow.) *prze. nieuż.* wspólnie mieszkający; należący do jednego zgromadzenia, towarzystwa, reguły, zakonu.

Obszczy, **a**, **e**, *p.* (ze słow.) *prze. nieuż.* wspólny.

Obszczypać, **Obszczypanie**, *i t. d. ob. Oszczypać, Oszczypanie, i t. d.*

Obszerniak, **a**, *lm.* **i**, *m. prow.* trzykwartowy garnek.

Obszernie, *st. w.* **Obszerniej**, *ps.* 1) a) przestronnie, rozległe, rozciągle, zajmując wiele miejsca. *Mieszkać obszernie. Za obszernie pisać.* b) = *fig.* rozkosznie, wygodnie z powodu dostatecznéj rozległości obszaru potrzebnego; dostatnio. *Zrób mi obszernie odzienie.* 2) = długo, szeroko, rozwlekle; zajmując wiele czasu. *Wyłożył to bardzo obszernie. Rozwodzić się nad czém obszernie. Nie obszernie. Za obszernie. Zbyt obszernie. Za nadto obszernie.* 3) = *fig.* dokładnie, szczegółowie, z wyłuszczeniem obszernem. *Napisać do kogo obszernie. Pomówimy o tém obszerniéj. Im obszerniéj, tém lepiéj.*

Obszerność, **ści**, *blm. ż.* 1) własność tego co jest obszerne, pojęcie obszaru; rozległość miejsca. *Obszerność placu, pola. Obszerność mieszkania.* 2) = znaczna objętość. *Obszerność listu, dzieła.* 3) = *fig.* dokładność. *Wyłożyć przedmiot w całéj obszerności*, t. j. najdokładniéj. 4) = * (Coplositas, die Ausfuehrlichkeit) jest, podług loiki, gdy wyczerpuje się wszystkie znamiona zewnętrzne, współrzędne, rozkładnicze i świadczące. *ob. Głębokość, Zupełność.* 5) = *v. rozległość*, in. *Amplituda* (z łać.) *as.* łuk poziomu, zawarty między prawdziwym punktem wschodu lub zachodu, a miejscem wschodu lub zachodu słońca lub gwiazdy w danym czasie; takowa *wschodnia* lub *zachodnia obszerność* bywa jeszcze, stosownie do tego, jak przypada na *znaki* północne lub południowe *zodjaku, północną* lub *południową.*

Obszerny, **a**, **e**, *p.* 1) na około szeroki, przestronny. *Państwo obszerne. Ziemia obszerna. Obszerne pola do rozpraw.* 2) = dostatni. *Suknia obszerna. Płaszcz obszerny.* 3) = sporą objętość mający, wiele myśli, wiadomości obejmujący. *Napisz obszerny list*, t. j. długi. *Opisanie miejsca obszerne. Obszerny traktat.* 4) = dostateczny. *Obszerne pełnomocnictwo.* 5) = *fig.* wielki. *Obszerne ma wiadomości.*

Obszerz, **W obszerz**, *ps. nieuż.* w szerz na około, *ob. Szerz.*

Obszewka, *ob. Oszewka.*

Obszlega, **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z niem.) 1) dla ogrzania inspektów, by zimno nie przenikało wewnątrz, boki zewnętrzne skrzyni inspektowéj okładają się gnojem końskim i mocno udeptują, a pas ten gnoju zowie się obszleg. 2) = wyloga, obloga. *Mundur z obszlegami.*

Obszlifowywać, **Obszlifować**, i t. d. *ob. Oszlifowywać i t. d.*

Obsznurować, *ob. Obsznurowywać.*

Obsznurowanie, **a**, *blm. n.* dok. czynność obsznurowywania.

Obsznurowany, **a**, **e**, *im.* od *Obsznurować*; sznurami otoczony.

Obsznurowywać, *v.* **Osznurowywać**, **ał, a**, *scz. nd.* **Obsznurować**, *v.* **Osznurować**, **ał, uje**, *dk.* sznurami otaczać, owijać. *Kazał zamknąć i obsznurować krabie.*

Obszorcowywać, *v.* **Oszorcowywać**, **ał, a**, *scz. nd.* **Obszorcować**, *v.* **Oszorcować**, **ał, uje**, *dk.* szorcem opasywać, zaporami otaczać.

Obsztafirować, **ał, uje**, *scz. dk.* dokonać sztafirowanie, ozdobić cackami, wyszywaniami, *ob. nd. Stafirować, dk. Wysztafirować.*

Obszturchać, **ał, a**, *scz. dk.* **Obszturchnąć**, **ął, nie**, *jedn. dk.* szturchając, zawadzając, uderzając poobijać, ból sprawić szturchaniem. *Nogi mi zdeptał, suknię poobrywał, boki obszturchał i pod nos nakiwał. ob. nd. Szturchać.*

Obszycie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obszywania. 2) =, *lm.* **a**, to czém się obszywa; lamówka, pokrycie.

Obszywać, *v.* **Oszywać**, **ał, a**, *scz. nd.* **Obszyć**, *v.* **Oszyć**, **ył, yje**, *dk.* 1) a) szyć na około, obrębiać. *Przytwór sukni oszyjesz*, t. j. dasz obrąb koło niego. b) = naszewkę na około dawać. *Obszyć suknię galonem. Obszyć trzewiki wstążeczkami.* 2) = zaszywać, ze wszech stron czém pokrywać i szyć. *Obszywać piłkę w skórę. Obszyć się w lisią skórę, fig.* pozbyć się wstydu, oszukiwać, filutować. 3) = *fig.* barwić, pięknić, ubierać. *Próżno to katolickiém oszywasz opowiadaniem.* 4) = *posp.* szyć dla kogo ile mu czego potrzeba na odzież (szczeg. bieliznę). *Obszyje cię i opierze*, t. j. będzie ci szyć i prać bieliznę ile potrzeba.

Obszywanie, **a**, *blm. n.* 1) obrąbianie, rąbkiem otaczanie. 2) = zaszywanie, na około pokrywanie i szycie aby się trzymało to czém pokryto. 3) = *fig.* obłudne pokrywanie czego (np. myśli, opinji).

Obszywka, *ob. Oszewka.*

Obściełać, *v.* **Obścielać**, *v.* **Ościełać**, **ał. a**, *scz. nd.* **Obesłać**, **ał, obściele**, *v.* **Osłać**, **ał, ościele**, *dk.* rozpościerając co w koło czego otaczać; miękkiego czego ze wszech stron powierzchni naścielać. *Obściełać szkło słomą, żeby się w przewożeniu nie potłukło.*

Obściełanie, *v.* **Ościełanie**, **a**, *blm. n.* rozścielanie na około; słaniem, naścielaniem pokrywanie.

Obśliniać, **Obślinić**, *i t. d. ob. Ośliniać, i t. d.*

Obślizać, **Obśliznąć**, *i t. d. ob. Ośliznąć, i t. d.*

Obświeżać, **Obświeżeć**, *ob. Oświeżać, Oświeżeć.*

Obtaborować, *ob. Obtaborowywać.*

Obtaborowanie, *v.* **Obtaborzenie**, **a**, *n.* 1) *blm.* otoczenie obozowemi wozami jako czynność. 2) =, *lm.* **a**, same wozy użyte do obrony.

Obtaborowany, *v.* **Obtaborzony**, **a**, **e**, *im.* od *Obtaborować*; wozami taboru otoczony.

Obtaborowywać, **ał, a**, *scz. nd.* **Obtaborować**, **ał, uje**, *v.* **Obtaborzyć**, **ył, y**, *dk. nieuż.* taborem czyli wozami obozowemi otaczać stanowisko wojska, dla wzmocnienia się przeciw napadowi, *ob. Otaborowywać.*

Obtaborowywanie, **a**, *blm. n.* czynność otaczania wozami obozowemi stanowiska zajętego przez wojsko.

Obtaborzyć, *ob. Obtaborowywać.*

Obtaczać, *ob. Otaczać.*

Obtargać, **Obtarganiec**, **Obtargany**, *ob. Obszarpać, Obszarpaniec, Obszarpany.*

Obtarty, *v.* **Otarty**, **a**, **e**, *im.* od *Obetrzeć*; zdrapany, zadrapnięty, na skórze tylko skaleczony. *Noga obtarta butem. Koń obtarty siodłem, ob. Obcierać.*

Obtestować się, **ał—**, **uje—**, *słz. nd.* (z łać.) świadczyć się kim lub czém, brać kogoś na świadka. *Gdy najbardziéj chcesz skłamać, tedy się panem Bogiem obtestujesz.*

Obtoczyć, *ob. Otaczać.*

Obtrzaskać się, **ał—**, **a—**, *słz. dk. posp. z czém*; oswoić się z czém, nawyknąć już do czego.

Obtulać, **Obtulić**, i t. d. *ob. Otulać*, i t. d.

Obturator, **a**, *lm* **y**, *m. chem.* okrągła, szklana, należycie oszlifowana tabliczka, przy pomocy której zdejmują się z wanienki szklanki lub dzwony wypełnione gazem.

Obtykać, *v.* **Otykać**, **ał, a**, *scz. nd.* **Obetkać**, *v.* **Otkać**, **ał, a**, *dk.* **Obetknąć**, **ął, nie**, *jedn.* 1) otaczać, wtykać co na około czego. *Po przesadzeniu drzewek, obtykać je należy kołkami z lasek. Obetknąłem chmiel i winograd.* 2) = zatykać szpary czém. *Już dla zimna obtykać należy drzwi i okna.* 3) = *nieuż. fig.* napełniać, obładowywać. *Obetkał żołądek.*

Obuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* 1) ucho siekiery mające powierzchnię jak u młota do uderzania; odwrotna w stosunku do ostrza część siekiery. *Bić obuchem. Rozbijać obuchem. Być pod obuchem, fig.* zostawać pod ciężką czyjąś władzą, pod przemocą. *Trzymać kogoś pod obuchem, fig.* miéć nad nim despotyczną władzę, trzymać go w grozie, t. j. pod batogiem lub kijem. 2) = gatunek dawnéj broni, mającéj koniec cieńszy od młotka idący zakrzywiony.

Obuchowicz (herb); na tarczy czerwonéj klucz biały w kształcie litery T uchem na dół obrócony, z lewéj jego strony gwiazda; w hełmie trzy pióra strusie.

Obuchowy, **a**, **e**, *p.* do obucha należący. *Obuchowa dziura*, gdzie się wkłada topórzysko.

Obucie, **a**, *blm. n.* 1) dokonana czynność wkładania obuwia; włożenie na siebie obuwia 2) = *zb. ob. Obuwie.*

Obuczać, **ał, a**, *scz. nd.* **Obuczyć**, **ył, y**, *dk. prze. nieuż. kogo czego*; wezwyczajać, ćwiczyć, uczyć, prostować. *Obuczać konia do jazdy.*

Obuć, *ob. Obuwać.*

Obudowa, **y**, *blm. ż. górn. ob. Oprawa.*

Obudowywać, **ał, a**, *scz. nd.* **Obudować**, **ał, uje**, *dk.* w koło budować, budynkami otaczać. *W Londynie wszystkie place pięknemi domami obudowano. Obudowują miasto murem mocnym.* = **się**, *słz.* otaczać się budynkami.

Obudzać, **ał, a**, *scz. nd.* **Obudzić**, **ił, i**, *dk.* budzić, rozbudzać, sen przerywać, śpiącego do ocknienia się znaglać. *fig. Niech nas długoletnim uśpionych letargiem, dźwięk trąb wojennych obudzi.* = **się**, *słz.* z uśpienia ocykać się, rozbudzać się. *Gorsze licho kiedy się obudzi, mniejsze kiedy śpi. ob. Budzić się, Ocucać się.*

Obudzanie, **a**, *blm. n.* budzenie, snu komu przerywanie. = **się**, *zmk.* ocykanie się.

Obudzenie, **a**, *blm. n.* zbudzenie, snu przerwanie. = **się**, *zmk.* ocknienie się. *Po obudzeniu się odebrałem bilet.*

Obudziciel, **a**, *lm.* **e**, *m* 1) budziciel, ten co budzi. *Zstąpił z nieba obudziciel święty.* 2) = ponocny, stróż nocny, w nocy często głosem odzywający się. 3) = zegar budzący, ekscytarz, *ob. Budziciel.*

Obudzicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* ta co budzi.

Obudzić, *ob. Obudzać.*

Obumarcie, *v. nieuż.* **Obumrzenie**, **a**, *blm. n.* słabość śmiertelna, letarg, odrętwienie sił żywotnych. *Sen ciału w pół śmiertelne wprawił w obumarcie.*

Obumarły, **a**, **e**, *p.* na pół umarły, na brzegu życia będący, więcéj umarły jak żyjący, w letargu będący, zdrętwiały. *Głos obumarły. Z wielkiej niespokojności prawie w pół obumarły. Obumarły od zimna.*

Obumierać, **ał, a**, *sn nd* **Obumrzeć**, **marł, mrze**, *dk.* omdlewać, drętwieć, w letarg wpadać. *Siły we mnie ustają, już obumieram wcale. Niektóre zwierzęta w czasie zimy obumierają.*

Obumieranie, **a**, *blm. n.* wpadanie w letarg; tracenie sił żywotnych.

Obumrzeć, *ob. Obumierać.*

Obumrzenie, *ob. Obumarcie.*

Obupłciowy, *bot. ob. Dwupłciowy*

Oburącz, *v.* **Z oburącz**, *ps.* obiema rękami. *Wszystko oburącz do siebie garnie. Wzniosłszy miecz z oburącz nań tnie.*

Oburdać się, **ał—**, **a—**, *słz. dk. posp.* nadziać na siebie wiele odzienia; opętać się.

Obureczny, *ob. Oboręczny.*

Oburstwo, **a**, *blm. n ob. Oburzliwość.*

Oburzać, **ał, a**, *scz. nd.* **Oburzyć**, **ył, y**, *dk.* do gniewu kogoś nagle zapalać, jakby burzę wzniecać w kim jakim postępkiem. *Postępek ten oburzył na niego, lub przeciwko niemu wszystkich. Oburzył na siebie umysły wszystkich.* = **się**, *słz.* gniewem się zapalać. *Czyjeż serce nie oburzy się na taką niesprawiedliwość? Postronni słysząc o niezgodzie panów polskich, oburzają się na nie zewsząd.*

Oburzanie, **a**, *blm. n.* zapalanie do gniewu, *ob. Oburzać.*

Oburzenie, **a**, *blm. n.* 1) nagłe pobudzenie kogo do gniewu, rozgniewanie w najwyższym stopniu, jako czynność. 2) = niechęć wielka, nieukontentowanie gwałtowne. *Patrzeć na co z oburzeniem. Obudzić powszechne oburzenie. Dać poznać swe oburzenie.* = **się**, *zmk.* rozgniewanie się przeciwko komu lub czemu.

Oburzędny, **a**, **e**, *p. zool.* mogący należéć do jednego i drugiego rzędu. *Skorupiaki oburzędne* (Anomalia).

Oburzliwość, **ści**, *blm. ż.* 1) skłonność do oburzenia się; umysł porywczy, charakter drażliwy i gwałtowny. 2) = * (irritabilitas), *med.* przeciwnica cierpiętliwości, *ob. Cierpiętliwość. Sierdzistość, Odrodliwość.*

Oburzliwy, **a**, **e**, *p.* gwałtownie poruszający się, unoszący się gniewem.

Oburzony, **a**, **e**, *im.* od *Oburzyć*; gniewem uniesiony. *Oburzony na tę odpowiedź. ob. Oburzać.*

Oburzyć, **Oburzyć się**, *ob. Oburzać.*

Obustronnie, **Obustronny**, *ob. Obostronnie, Obostronny.*

Obuszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* (*zdr.* od *Obuch*) 1) mały obuch. 2) = gatunek broni, nadziak, czekan. *Tak dobrze go obuszkami otłukli Węgrowie, że potém prędko umarł.*

Obuszkować, **ał, uje**, *scz. nd.* obuchem lub obuszkiem nakształt czekana bić. *Chłopka biednego nie obuszkujmy, ale ten gniew na nieprzyjaciela zachowajmy.*

Obuty, **a**, **e**, *im.* od *Obuć*; w obuwie odziany, nogi obuwiem opatrzone mający.

Obuw', **wia**, *lm.* **wie**, *m.* ubiór na nogi, wszystko to, w co się nogi odziewają. *Obuw' staroświecki i teraz nie których zakonników, podeszwa ze sznurkami lub rzemykami. ob. Obuwie.*

Obuwacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co wdziewa komuś obuwie, co obuwa.

Obuwać, **ał, a**, *scz. nd.* **Obuć**, **uł, uje**, *dk. co, kogo*; wkładać na nogi obuwie. *Obuwać trzewiki Obuć nowe buty.* = **się**, *słz.* wkładać sobie na nogi obuwie. *Obuwam się w trzewiki.*

Obuwanie, **a**, *blm. n.* wkładanie obuwia na nogi. = **się**, *zmk.* wkładanie sobie obuwia na nogi.

Obuwie, **a**, *blm. n. zb.* 1) wszystko co się kładzie na nogę, but, trzewik, kurpie, łapcie, meszty, i t. d. *Obuwie tyle go kosztuje Bez obuwia. Obuwie chłopskie z boku zasznurowane. Obuwie stare, pochodzone.* 2) = *zool.* skóra na nogach u zwierząt, całą stopę okrywająca; rogowa powłoka, goleń, skok i stopę okrywająca, u niektórych ptasich

Obuwik, a, *lm.* **obuwki,** *m.* 1) *zdr. od Obuw'; bucik, buciczek, trzewiczek.* 2) = *bot. ob. Trzewiczlik* (Cypripedium), roślina.

Obuwiny, win, *blp. ż.* obuwie. *Antoni z Kolna, wdziawszy na nogi obuwiny, z katedr oratorskich dał się słyszeć.*

Obuzdać, ał, a, *scz. dk.* 1) dokonać czynność uzdania. 2) = *fig.* pohamować, ukrócić czyję wolność.

Obuzdany, a, e, *im. od Obuzdać;* 1) na uzdę wzięty, zauzdany. 2) = *fig. prze.* pohamowany, ukrócony.

Obwach. *ob. Odwach.*

Obwadzać, ał, a, *scz. nd.* **Obwodzić, ił, i,** *dk. nieuż. prze.* obmawianiem nabawiać kogo zwady; rzucać potwarze, potwarzać, obmawiać. *Kto obwadzą w tajemniku bliźniego, tego zatracę.*

Obwadzicielka, i, *lm.* **i,** *ż. v* **Obwajczyni, i,** *lm.* **e,** *ż. prze.* ta co pobudza do zwady; potwarczyni.

Obwadźca, *v.* **Obwajca, y,** *lm.* **e, m,** *prze.* ten co pobudza do zwady; potwarca, obmówca. *Mąż przewrótny napuszcza rozterek, a obwadźca rozłącza książęta.*

Obwalać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* powalać co, walaniem w czém zrobić żeby się tém oblepiło. *Obwalać powrozy w mące z wodą ukwaszonéj. ob. nd. Walać.*

Obwał, u, *lm. y, m.* to, co się zawaliło, zsunęło, szczeg. o ziemi. *Obwał góry, skały.*

Obwapniać, ał, a, *scz. nd.* **Obwapnić, ił, i,** *dk.* wapnem co obwodzić, w mléku wapiennėm co maczać ażeby się wapnem pokryło. *Obwapnił kij ażeby nie uległ spaleniu.* = **się,** *złz. nieuż. min.* leżąc w pokładzie wapiennym, oblepiać się wapnėm.

Obwapnianie, a, *blm. n.* czynność pokrywania czego wapnem. = **się,** *złz.* pokrywanie się, oblepianie się wapnem.

Obwapnić, *ob. Obwapniać.*

Obwapnienie, a, 1) *blm. n.* powleczenie warstwą wapna. 2) =, *lm. a, n.* powłoka z wapna

Obwapniony, a, e, *im. od Obwapnić;* wapienną powłoką otoczony.

Obwar, u, *lm. y, m. nieuż.* część zwierzchnia drzewa przejęta żywicą; smolak.

Obwarować, *ob. Obwarowywać.*

Obwarowanie, a, 1) *blm. n.* dokonana czynność obwarowywania; wzmocnienie. 2) =, *lm. a, n.* to czém się obwarowuje, mur, okop. 3) =, *blm. n. fig.* zastrzeżenie, określenie czego ku swemu pożytkowi.

Obwarowany, a, e, *im. od Obwarować;* opatrzony warownie; *fig.* zastrzeżeniami wzmocniony. *Zamek obwarowany, ogrodzony, obmurowany i żołnierzem osadzony. Obwarowany prawem.*

Obwarowny, *nieuż. ob. Warowny.*

Obwarowywać, ał, a, *scz. nd.* **Obwarować, ał, uje,** *dk.* wzmacniać, otaczać, opatrywać murem lub wałem. *Obwarowywać jakie miejsce. Obwarować miasto.* 2) = *fig. co sobie;* zastrzegać, zawarowywać. *Obwarowywać sobie dobre utrzymanie. Obwarować był, ob. Warować, Zawarowywać.*

Obwarowywanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Obwarowywać;* 1) wzmacnianie murem, wałem. 2) = *fig.* zastrzeganie, warowanie.

Obwarzać, ał, a, *scz. nd.* **Obwarzyć, ył, y,** *dk,* z lekka po wierzchu ugotowywać; warzyć tak, żeby się nie rozpadło. *Obwarzać kaszę, ciasto, i t. p. ob. Obgotowywać.*

Obwarzaneczek, *v. bl.* **Obarzaneczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. zdr.* mały obwarzanek. *Motek obwarzaneczków.*

Obwarzanek, *v. bl.* **Obarzanek, nka,** *lm.* **nki,** *m.* 1) rodzaj ciasta wałcowato zrobionego i w kółko, jakby pierścionek ułożonego, które w gorącéj wodzie się obwarza, a potém się piecze *Obwarzanek groszowy, pleciony v. kręcony. Kupić dzieciom obwarzanków. Nizać na sznurek obwarzanki. To jak za grosz obwarzanek;* to ma swą stałą cenę, każdy zna wartość tego. *Zjesz za grosz obwarzanek nim go w koło obejdziesz, fig.* tak gruby, niezmiernie otyły. *Kupować dla kogo innego, nie daj Boże. Pokupka, to nie obwarzanek, który gdy się nie podoba to sam zjesz.* 2) = *gosp.* kółko z łozy skręcone nakształt obwarzanka, które się używa do umocowania zębów brony drewnianéj. *Skręcić obwarzanek z witki brzozowéj.* 3) = *gosp.* łańcuch ze snopów lnu zielonego do moczenia, który stanowi otoczenie całéj moczuły. *Te snopy lnu zostawić na obwarzanek. Wiązać obwarzanek. Umocować obwarzanek.* 1) = *or.* na szkucie, kółko albo wieniec ze sznurów, które się nadziewają na obcęje. *Obwarzanek zjeść,* t. j. kiedy płynąca tratwa zupełnie się wykręci od gwałtownego wiatru, czyli od obertasa. 5) = *teat.* kółko drewniane, używające się do zawieszania dekoracij.

Obwarzanie, a, *blm. n.* gotowanie z lekka, *ob. Obwarzać.*

Obwarzany, a, e, *im. od Obwarzać;* gotowany, warzony nie całkiem. *Obwarzana kasza;* krupy z gryki zaparzanéj gorącą wodą.

Obwarzenie, a, *blm. n.* warzenie dokonane z lekka, jakby na powierzchni gotowanego przedmiotu.

Obwarzony, a, e, *im. od Obwarzyć;* ugotowany zlekka.

Obwarzyć, *ob. Obwarzać.*

Obwąchiwać, ał, a, *scz. nd.* **Obwąchać, ał, a,** *dk.* w koło wąchać; wąchaniem śledzić. *Obwąchiwać sobie posadę, fig. posp.* szukać korzystnéj. = **się,** *złz.* wzajemnie się wąchać; wąchaniem poznawać się. *Psy się obwąchują. Te łotry obwąchały się z sobą, fig.* poznał swój swego.

Obwencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łac.) kościelny podatek, dochód. *Prócz pogrzebów, chrzcin i innych podobnych obwencij, znaczną ma z dziesięciny intratę, ob. Obrywka.*

Obweselać, ał, a, *scz. nd.* **Obweselić, ił, i,** *dk. nieuż.* radością nabawiać. *Obweselisz go radością z obliczem twojém, ob. Rozweselać.*

Obweselanie, a, *blm. n.* nabawianie radością, wesołością.

Obweselenie, a, *blm. n.* napełnienie radością, uradowanie.

Obweselić, *ob. Obweselać.*

Obwędrować, ał, uje, *scz. dk.* w około obejść. *Obwędrować świat,* obiedz wszystkie kątki ziemi.

Obwiązać, *ob. Obwiązywać.*

Obwiązanie, a, 1) *blm. n.* dokonana czynność obwijania i obwiązywania. 2) =, *lm. a, n. ob. Obwiązka, Obwinzło.*

Obwiązany, a, e, *im. od Obwiązać,* opaską związany.

Obwiązka, i, *lm.* **i,** *ż.* opaska, to czém się obwiązuje. *Pieluchy i obwiązki dziecinne, ob. Opaska.*

Obwiązło, a, *lm.* **a, n.** skręt ze słomy, opaska, którą się obwiązują snopy, posp. *przewiąsłem* zwana, *ob. Przewiasło, Powrosło.*

Obwiązywać, *v. nieuż.* **Obwięzywać, ał, uje,** *scz. nd.* **Obwiązać, ał, że,** *dk. co czém;* w około związywać, w około obwijać. *Obwiązywać sobie palec galgankiem. Obwiązać głowę chustką. Szczepy maścią i płatkiem się obwiązują.*

Obwiązywanie, a, *blm. n.* obwijanie czego czém i zawiązywanie.

Obwicie, *v* **Owicie, a,** 1) *blm. n.* dokonana czynność obwijania *v* owijania; okręcenie. 2) =, *lm. a, n.* to czém się co owija, okręca.

Obwić, *ob. Obwijać.*

Obwiedzenie, a, *blm. n.* oprowadzenie, opasanie, otoczenie, ogrodzenie. *Dla obwiedzenia miasta murem.*

Obwiedziony, a, e, *im. od Obwieść,* opasany, otoczony; oprowadzony. *Wieś obwiedziona rowem.*

Obwieńcz, a, *lm.* **e,** *m. bot.* (Exostemma), roślina.

Obwieńczać, ał, a, *scz. nd.* **Obwieńczyć, ył, y,** *dk. nieuż.* w koło wieńczyć.

Obwiertować, ał, uje, *scz. nd. or.* przy zbijaniu plenicy, sztukę drzewa przymocowywać za pomocą dziur, psów i chlub; obygłować. *Oryl za pomocą chłopca, t. j. drążka, sztukę do ramienia obwiertuje i obygluje.*

Obwiesić, *ob. Obwieszać, Powiesić.*

Obwieszać, ał, a, *scz. nd.* **Obwiesić, ił, i,** *dk.* wieszać, zawieszać w koło, *ob. nd. Wieszać, dk. Powiesić.* 2) = spuszczać, opuszczać. *Ptaki chore obwieszają skrzydła Koń chory obwiesza uszy.* **Obwieszać się,** *złz.* 1) *nd. ob. Wieszać się.* 2) = *dk. posp.* wiele czego na siebie nawiesić *Obwieszała się świecidłami.* **Obwiesić się,** *złz. dk. ob. Powiesić się.*

Obwieszanie, a, *blm. n.* czynność wieszania, zawieszania czego na czém w około. = **się,** *zmk.* wieszanie na około siebie.

Obwieszanka, i, *lm.* **i,** *ż. bart.* drzewo bartne, o kilka sążni od ziemi obite szczelnie w około gładkiemi dylami, w które niedźwiedź pazurów zasadzić nie może, i doleźć do barci nie jest w stanie.

Obwieszczać, ał, a, *scz. nd.* **Obwieścić, ił, i,** *dk.*

a) *komu co;* oznajmić, donosić. *Wie niebo co nam taić, wie co nam obwieścić.* b) = *kogo czém;* opowiadać, ogłaszać, obwoływać, publikować. *Obwieszczam pismem publicznėm. Obwieścił mię listem o weselu córki.*

Obwieszczalny, a, e, *p.* który ogłasza co, publicznėm co czyni. *List obwieszczalny, ob. Pozew.*

Obwieszczanie, a, *blm. n.* ogłaszanie, publikowanie, *ob. Ogłaszanie.*

Obwieszczenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obwieszczania. 2) =, *lm. a,* proklamacja, afisz, pismo o czém donoszące.

Obwieszczyciel, *v.* **Obwieściciel, a,** *lm.* **e, m.** który ogłasza wieść, publicznie czyta; ogłosiciel.

Obwieszczycielka, *v.* **Obwieścicielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* ta co obwieszcza, ogłasza.

Obwieszczycielski. *v.* **Obwieścicielski, a, ie,** *p.* do obwieszczyciela *v.* obwieściciela, obwieścicielki należący.

Obwieszenie, a, *blm. n.* dokonana czynność obwieszania. = **się,** *zmk.* 1) nawieszenie w około siebie, na siebie. 2) = *prow. bl.* powieszenie się.

Obwieś, sia, *lm.* **sie,** *m.* 1) *leś.* drzewo, które w czasie spuszczania oprze się i zawiesi gałęziami na innėm drzewie stojącėm. 2) = *or.* sztuka drzewa krótka, która nie może być wziętą w jednym końcu pod ramię, t. j. założona do zbicia w plenicę. 3) = wisielec, hultaj, *ob. Obieś.*

Obwieściciel, Obwieścicielka, Obwieścicielski, *ob. Obwieszczyciel.*

Obwieść, *ob. Obwodzić.*

Obwiewać, *ob. Owiewać.*

Obwieźć, *ob. Obwozić.*

Obwiędnąć, ął, nie, *sn. dk.* w około powiędnąć, razem zwiędnąć, zniszczeć. *Kwiaty w bukiecie obwiędły. Ten człowiek wyraźnie obwiędł.*

Obwięzywać, *nieuż. ob. Obwiązywać.*

Obwijacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ten co obwija, obwiązuje, okręca. 2) = *chir.* obwiązka, bandaż. *Obwijaczami rany nie tego, ani też ciasno umocnić, boby się zaognić mogła.*

Obwijać, *v.* **Owijać. ał, a,** *scz. nd.* **Obwinąć,** *v.* **Owinąć, ął, nie,** *v.* **Obwić,** *v,* **Owić, ił, ije,** *dk.* 1) zawijać czém, okręcać co w co. *Obwijać rękawiczki w papier. Obwinąć sobie palec, głowę. Obwijać słowa w bawełnę, ob. Bawełna.* 2) = *koło czego;* nawijać, nakręcać na co. *Obwiń sztukę materji w około wałca.* = **się,** *złz.* 1) otaczać się czém, zakrywać się, zakręcać się. *Obwijać się płaszczem v. w płaszcz.* 2) = *koło czego;* okręcać się, otaczać co. *Padła w jego objęcia i obwiła mu się koło szyji,* otoczyła ją rękami. *Wąż obwinął się mu koło nogi, ob. Wić się.*

Obwijanie, a, *blm. n.* okręcanie czego w około czego.

Obwijka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1 obwiązka, opaska, bandaż, *ob. Obwijacz.* 2) = *bot.* kielich, w którym lub na którym pręciki są osadzone, *ob. Kielich.*

Obwilgnąć, *ob. Owilgnąć.*

Obwilżać, Obwilżyć, i t. d. *ob. Zwilżać* i t. d.

Obwinąć, *ob. Obwijać.*

Obwiniacz, *v.* **Obwiniciel, a,** *lm.* **e,** *m.* oskarżacz, oskarżyciel, obwiniający kogo.

Obwiniać, ał, a, *scz. nd.* **Obwinić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo;* winić kogo, winę komu zadawać, winę nań zwalać, *ob. Oskarżać, Skarżyć.* 2) = *kogo czém v. w czém;* winnym go sądzić.

Obwinianie, a, *blm. n.* oskarżanie, winy ządawanie.

Obwiniciel, *ob. Obwiniacz.*

Obwinicielka, i, *lm,* **i,** *ż.* ta która obwinia, oskarża.

Obwinienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obwiniania; oskarżenie, zaskarżenie, skarga jako czynność. 2) =, *lm. a,* to co jest powodem skargi; przewinienie wzięte za powód skargi.

Obwinięcie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność obwijania. 2) = *lm.* **a,** to czém się co okręca lub obwija.

Obwinięty. a, e, *im.* od *Obwinąć,* okryty, okręcony w koło czém, np. płaszczem, prześcieradłem, *ob. Obwijać.*

Obwiniony, a, e, *im.* od *Obwinić,* **oskarżony, któremu** winę zadano. *Dwóma grzechami Dawid był obwiniony.*

Obwionąć, *ob. Owiewać.*

Obwisać, ał, a, *sn. nd.* **Obwisnąć, ął, snie,** *dk.* zwisłym się stawać, spadać ku ziemi. *Obwisają brzegi kapelusza.*

Obwisanie, a, *blm. n.* zwisłym, spadającym ku ziemi stawanie się.

Obwisły, a, e, *p.* pochyły, spadający ku ziemi. *Obwisłe skrzydła. Obwisłych uszu,* klapouchy.

Obwisnąć, *ob. Obwisać.*

Obwity, *ob. Obwinięty.*

Obwodnica, y, *lm.* **e,** *ż. v.* **Obwodnia, i,** *lm.* **e,** *ż.* 1) obwód, okrąg; to co należy do czego i w koło niego jest położone; granica. *Całą płaszczyznę wsi z jéj obwodnią przenieść na mappę. Pole swe pewną obwodnicą ograniczył.* 2) = *ar.* przysionek o jednym szeregu słupów, obwiedziony w około prostościennéj budowli. *Obwodnica sowita;* takiż przysionek o dwóch rzędach słupów. *Obwodnica niby sowita;* przysionek głęboki na dwa rzędy słupów, ale tylko jeden ich mający szereg.

Obwodniczny, a, e, *p.* do obwodnicy należący.

Obwodny, a, e, *p* co w koło otacza, otaczający. *Mur obwodny cały folwark zamyka.*

Obwodomiar, u, *lm. y, m.* narzędzie służące do mierzenia obwodu i średnicy drzew.

Obwodowy, a, e, *p.* od obwodu; powiatowy, cyrkułowy.

Obwodzenie, a, *blm. n* czynność opasywania, otaczania. *Obwodzenie miasta murem.*

Obwodzić, ił, i, *scz. nd.* **Obwieść, wiódł, edzie,** *dk.* 1) oprowadzać. *Obwiódł go wszędzie, w koło lasu.* 2) = otaczać, okalać, zamykać w kółko. *Obwodzić miasto murem, rowem, linią.* 3) = smarować, powlekać na około. *Belki z nadworza obwodzą smołą.* 4) = otaczać linją koło czegoś. *poet. Obwodzić głowę wieńcem. Niebo obwiodły chmury.* 5) = *praw. prze.* opatrywać, oglądać. *Rzeczy przez woźnego obwodzone, i świadkami dowodzone.*

Obwodzina, y, *lm.* **y,** *ż. posp.* 1) wielka obwódka, opaska. *Obwodzina budynku, prow.* ostatni górny rzęd bierwion na ścianach, in. *Wieniec.* 2 = *w lm.* oprowadzanie kogo dla pokazywania mu czego (jako pojęcie). *Z innym panem domu poszedł na obwodziny.*

Obwodzony. a, e, *im.* od *Obwodzić;* 1) oprowadzony, który był wodzony w rożne miejsca. 2) = *nieuż. ob. Obwiedziony.*

Obwoina, y, *blm. ż. v. Obwojnik, v. Obojnik, bot.* (Periploea), roślina.

Obwolut, u, *lm.* **y,** *m. ob. Obwinięcie* (jako rzecz).

Obwołać, *ob. Obwoływać.*

Obwołanie, a, *lm. a, n. ob. Ogłoszenie.*

Obwołany, a, e, 1) *im.* od *Obwołać,* a) ogłoszony, do wiadomości podany. *Dekret został obwołany, głośny.* b) = *nieuż.* wezwany. *Po coś tu przyszedł, gdyś nie obwołany.* 2) = *p.* słynny, sławny. *Cnota jego, dzieła i zasługi obwołane, ob. Zawołany.*

Obwoływacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co obwołuje, ogłasza co ludowi; opowiadacz, krzykacz, wołacz.

Obwoływać, ał, a, *v.* **uje.** *scz. nd.* **Obwołać, ał, a,** *dk.* 1) *kogo;* o obiorze obwieszczać głosem, ogłaszać, zapowiadać. *Obwoływać kogo królem. Obwołać księciem, ob. Okrzyknąć.* 2) = *co;* o postanowieniu donosić wszystkim. *Obwoływać w imieniu króla, aby... Obwołać wyrok. ob. Ogłaszać.*

Obwoził. ił. i, *scz. nd.* **Obwieźć, wiózł, ezie,** *dk. kogo, co;* wozić, *v.* wieźć na około, wozić wszędzie w jakim celu, np. kogo dla pokazania czego. *Obwoził go po wszystkich znajomych, po całém mieście.* = **się,** *złz.* 1) *z kim, z czém;* wiele miejsc z czém, z kim nawiedzać jazdą w jakim celu. *Obwoził się z tym towarem po całym kraju, ale nikt nie kupił.* 2) = *nieuż.* objeżdżać sam powożąc. (W mowie posp. *nd. Obwozić, Obwozić się;* używa się jako *częst. dk. Obwozić się z nim po całym świecie,* t. j. obwiózł go).

Obwód, odu, *lm.* **y,** *m.* 1) okrąg, obwód koła, obwódka, obwiedzenie, okrążenie. *Mieć tyle a tyle sążni obwodu. mat. Summa wszystkich końców w figurze jest jéj obwodem. mat. Obwód koła;* linja krzywa, której punkta są w jednostajnéj odległości od punktu stałego, znajdującego się na jednéj płaszczyznie z tą krzywą linją. *Obwód wieloboku, v. Perymetr;* linja łamana w sobie zamknięta, ograniczająca wielobok. 2) = okręg, powiat. 3) = *warowni, fort.* ogół murów lub wałów otaczających twierdzę. 4) = *prze.* obejrzenie, świadczenie się urzędem, *ob. Obwodzić.* 5) = *prow.* woda stojąca bez odpływu.

Obwódka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) to czém się obwodzi, okrąża obwija, okleja na około jakby paskiem. *Tablica srebrna potłaczaną obwódką obwiedziona. Rozpór u szaty ma mieć obwódkę w około.* 2)= *med.* (areola) miejsce ciemniejsze na skórze na około brodawki, lub wysypki, pryszczy (impetigo).

Obwstążkować. **ał**, **uje**, *scz. dk.* wstążkami oszyć. *Jam te pantofle sama obwstążkowała. ob. nd. Lamować.*

Obwykarzyć się, *ob. Obykarzyć się.*

Obwyż, *v.* **W obwyż**, *ps.* nieco wyżéj, wyżéj. *Biskup obwyż, jakby na majestacie siedział.*

Oby, *w.* wyraża życzenie: daj to Boże, bogdajby, żeby, gdyby. *Oby mi lata i duch służył! Oby ci nieba długiego życia użyczyły! Obyśmy doczekali tych czasów!*

Obycharzyć się, *v.* **Obwykarzyć się**, **ył—**, **y—**, *złz. dk. prow. posp.* oswoić się z czém, otrzaskać się, obhołtać się

Obychło, **a**,*blm.n. ob. Klejowiec* (Clibodium), roślina.

Obyczaić, **ił**, **i**, *scz. nd. nieuż* np. *naród*; polerować, cywilizować, do życia społecznego układać. *Religja obyczai narody.*

Obyczaj, **u**, *lm.* **e**, *m.* 1) zwyczaj powszechny; porządek postępowania w życiu powszechnie przyjęty; zasada moralna używaniem przyznana i w życie narodu wcielona. *Obyczaje są sprawami wolnego człowieka. Zepsute i rozwiązłe obyczaje. Obyczaje ludu. Przyjąć czyje obyczaje. Każdy kraj ma swój obyczaj, przys.* 2)= natura, własność. *Każdy ma swój obyczaj i coś osobnego od natury. ob. Przyrodzenie.* 3) = zwykły nałóg, sposób. *Miał to w obyczaju. Według obyczaju kościoła powszechnego. Starzy i młodzi obyczaj mają inny, ob. Zwyczaj.* 4) = *prze.* środek, sposób. *Szukali obyczaju jakoby go zabić przez zdradę. Trzeba uważać, jakim kto obyczajem działa. ob. Sposób.* 5)= *prze.* kształt. *Zbawiciel nasz ten obyczaj śmierci sobie obrał. ob. Kształt.*

Obyczajenie, **a**, *blm. n.* robienie kogo obyczajnym, ukształconym, cywilizowanym.

Obyczajnie, *ps.* podług dobrych obyczajów, przystojnie, skromnie, przyzwoicie, zgrabnie. *Obyczajnie dzieci się prowadzą.*

Obyczajność, **ści**, *blm. ż.* uczciwość życia. *Pewne prawidła, obyczajem krajowym stwierdzone obyczajnością mianuję. Obyczajność uważa co mówi i co czynić przystoi. Obyczajność jest dowodem powierzchownym umysłu łagodnego, ob Grzeczność, Przystojność, Skromność.*

Obyczajny, **a**, **e**, *p.* dobrych obyczajów, który żyje wedle prawideł dobrych, *ob. Grzeczny, Przystojny.*

Obyczajowość, **ści**, *blm. ż.* moralność, zasada moralna, prawda odwiecznа w czém zawarta. *Obyczajowość życia społecznego. Obyczajowość ustawy, układu narodowego.*

Obyczajowy, **a**, **e**, *p.* do obyczajów i do życia cnotliwego należący, do obyczajów się odnoszący. *Romans obyczajowy. Nauka obyczajowa.*

Obyć się, *ob. Obywać się.*

Obydle, **a**, *blm. n.* miejsce przebywania, pomieszkania. *Żurawie tam swoje obydle miewały.*

Obydwa, **Obydwie**, *ob. Oba.*

Obydzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obydzić**, **ił**, **i**, *dk. prze.* (ze słow.) krzywdzić. *Sami nie obydźcie, a w obydę drugim nie dawajcie.*

Obydzanie, **a**, *blm. n. prze.* (ze słow.) krzywdzenie, szkodzenie komu.

Obydzenie, **a**, *blm. n. prze.* skrzywdzenie, pokrzywdzenie kogo.

Obydzić, *ob. Obydzać.*

Obydzony, **a**, **e**, *im.* od *Obydzić; prze.* skrzywdzony.

Obydź się, *prze* zam. *Obyć się, ob. Obywać.*

Obygiel, **gla**, *lm.* **gle**, *m. or.* kawałek wici dębowéj, chluby zwanéj, bieganéj, t. j. skręconéj.

Obyglować, **ał**, **uje**, *scz. nd. ob. Obwiertować.*

Obysk, *ob. Obisk.*

Obysoznik, **a**, *lm.* **cy**, *m. prow.* wybieracz w lesie drzewa na maszty.

Obywać, **ał**, **a**, *nd.* 1) *sn. gdzie;* mieszkać, przesiadywać. *Przykazał ludowi, który obywał w Jeruzalem, aby dawali część majątku kapłanom.* 2) = *sn. z kim*; obcować z poufałém porozumieniem się. *Nieprzyjaciel jawnie będzie obywał z żonami twemi.* 3) = *scz. co*; zamieszkiwać kraj. **Obywać się**, **ał—**, **a—**, *złz. nd.* **Obyć się**, **ył—**, **ędzie—**, *dk.*1) *bez czego, czém;* przestawać na czém, obchodzić się. *Wcale bylibyśmy obyli się bez téj łaski, ob. Obchodzić się.* 2) = *gdzie;* długo zamieszkiwać, siedzieć długo w jakiém miejscu; przyzwyczajać się do czego. *Nie obyli się tam, nie zagrzał miejsca. Obywa się ze swém położeniem*

Obywatel, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) mieszkaniec kraju politycznie urządzonego; członek narodu, prowincji, miasta, wioski. *Dobry, zły i wielki obywatel. Król obywatel. Żołnierz obywatel. Prawo obywatela. Obywatel rzymski. Wojskowi i obywatele. Obywatel miejski, wiejski, ob. Mieszkaniec.* 2) = człowiek cywilnie i politycznie wolny, równy wszystkim mieszkańcom w obliczu prawa. *Zostać obywatelem*, t. j. oddać swoję moc osobistą towarzystwu całemu. 3) = *posp.* posiadacz ziemi, pan wioski, dziedzic; właściciel domu w mieście.

Obywatelka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) mieszkanka kraju, prowincji. 2) = wolna i równa z innymi w obliczu prawa. 3) = właścicielka ziemi; żona ziemskiego posiadacza, właściciela domu w mieście, *ob. Obywatel.*

Obywatelski, **a**, **ie**, *p.* 1) do obywatela *v.* obywatelów należący. *Prawo obywatelskie. Wieniec obywatelski.* 2) = do obywatelstwa jako cnoty ściągający się. *Odwaga obywatelska, ob. Cywilny. Cnoty obywatelskie. Po obywatelsku, pst.* według zwyczaju obywatelów jakiego kraju. *Radzę postąpić w téj materji po obywatelsku.*

Obywatelskość, **ści**, *blm. ż.* gorliwość obywatelska, jaką obywatel powinien być przejęty.

Obywatelstwo, **a**, *blm. n.* 1) charakter, przymioty, cnoty jakie obywatel mieć powinien. *Zna król twoje obywatelstwo, zna wierność bez skazy, czekaj przeto nagrody.* 2) = *zb.* obywatele; posiadacze domów w mieście, właściciele dóbr ziemskich. *Poseł z powagą mówi do swego obywatelstwa. Zgromadzone na ratuszu obywatelstwo tę ustanowiło uchwałę.*

Obza, **y**, *w lp. ż. lm.* **y**, **ów**, *m. prow.* linka lipowa.

Obzejda, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z niem.) *prow.* komora do stodoły przystawiona na plewy lub zgoniny: plewnik.

Obzierać, **Obzierać się**, *ob. Ozierać, Oglądać.*

Obznajamiać, *ob. Oznajamiać.*

Obznajmiać, *nieuż. bl.* 1) *ob. Oznajamiać.* 2) = *ob. Oznajmiać.*

Obzoisty, **a**, **e**, *p.* pełen obzojów; mający na kilku kantach obzoje.

Obzoja, **oji**, *blm. ż. leś.* wada belki, gdy ta nie da się wyrobić w kwadrat doskonały; oflis. *Brusy sosnowe na kant bez obrozi ciosane.*

Obzojowaty, **a**, **e**, *p.* w kształcie, na podobieństwo obzoju; z obzojem. *Deska obzojowata.*

Obzój, **oju**, *lm.* **oje**, *m.* brak kantu w desce lub belce, z powodu węższéj powierzchni drugiéj strony. *Deska bez obzoju. To nie jest opołek lecz deska przy obzoju. Ześciesać, zheblować obrój.*

Obzór, **oru**, *lm.* **ory**, *m.* obejrzenie jako pojęcie czynności; patrzaniem ocenienie jako pojęcie. *Obzór trupa, ob. Oglad.*

Obżałować, **ał**, **uje**, *scs. dk.* 1) *kogo; praw.* obwinić, oskarżyć, uczynić skargę u sądu. *Obżałował go wielą haniebnych złości, ob. Zaskarżać, Oskarżać.* 2) = *prze.* opłakać co; przecierpieć z jakiego powodu. *Dopuść mi ai maluczko obżaluję boleści moje, ob. Opłakiwać.*

Obżałowanie, **a**, *n.* 1) *praw.* a) *blm.* oskarżenie, zaskarżenie, dokonana czynność obwinienia u sądu. b) =, *lm.* **a**, skarga u sądu złożona, akt zawierający oskarżenie. 2) = *prze.* opłakanie, wylanie żalu z powodu czego.

Obżałowany, **a**, **e**, *p.* 1) *praw. rz.* obwiniony, oskarżony u sądu. *Żałujący się i obżałowany. Obżałowany NN.* 2) = *prow. prze.* ze słowem *być*; żałować czego. *Jakie jestem obżałowany tym smutnym wypadkiem!*

Obżałowywać, **ał**, **a**, *scz. częst. nd. prze. nieuż.* 1) wiele razy skarżyć, oskarżać. 2)= opłakiwać, boleć z powodu straty czego nam miłego, *ob. Obżałować.*

Obżarca, *v.* **Obżerca**, *v.* **Ożerca**, *v.* **Ożyrca**, **y**, *lm.* **y**, *m.* żarłok, pasibrzuch, niepowściągliwy w pokarmach. *Obżerca je tylko i pije, ob. Obiartuch.*

Obżarcie, 1) *v.* **Obżarliwie**, *v.* **Obżernie**, *ps.* żarłocznie, łakomie. 2) = *v.* lep. **Obżarcie się**, **a—**, *n.* dokonana czynność objadania się; najedzenie się nad potrzebę. *Chory z obżarcia się.*

Obżarć się, *ob. Obżerać się.*

Obżarliwie, *ob. Obżarcie.*

Obżarliwy, **Obżarły**, *ob. Obżarty.*

Obżarstwo, *v. prze.* **Obżerstwo**, **a**, *blm. n.* skłonność, nałóg objadania się, przebieranie miary w jedzeniu, obładowywanie się pokarmami. *Dla obżarstwa wiele ludzi ginie.*

Obżartość, **ści**, *blm. ż.* obżarstwo jako pojęcie przymiotne, skłonność do żarłoctwa.

Obżartuch, **a**, *lm.* **y**, *m.* żarłok, pasibrzuch, człowiek jedzący nad potrzebę; używa się równie mówiąc o kobiétach jak i o mężczyznach.

Obżarty, **a**, **e**, *p.* przeładowany pokarmami, który się objadł *Obżarty brzuch rozumu ostrego nie czyni.*

Obżąć, *ob. Obżynać.*

Obżegać, **Obżegnąć**, *ob. Ożegać.*

Obżeglować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* opłynąć w około na okręcie świat, jakąś część ziemi, wyspę.

Obżelec, **lca**, *blm. m.* (rzem.) gatunek drzewa ciosanego.

Obżerać się, **ał—**, **a—**, *złz. nd.* **Obżarć się**, *prow. v.* **Obezreć się**, **obżarł—**, **obeżre—**, *dk.* 1) najadać się zbytecznie, nad potrzebę jeść; przeładowywać sobie żołądek. 2) = *prze.* opijać się, za wiele pić. 3) = *fig. posp.* przesycać się (np. radością).

Obżeranie się, **a—**, *blm. zmk. n.* objadanie się, najadanie się zbytecznie; jedzenie żarłoczne.

Obżerca, *ob. Obżarca, Obiartuch.*

Obżernie, *ob. Obżarcie.*

Obżerny, *ob. Obżarty.*

Obżerstwo, *ob. Obżarstwo.*

Obżynać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Obżąć**, **ął**, **obeżnie**, *dk.* ścinać zboże na około, *ob. Zżąć.*

Obżynki, **nek**, *blp. ob. Okrężne, Dożynki.*

Ocalać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ocalić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *kogo, co;* wybawiać kogo z nieszczęścia, z utrapienia, z niebezpieczeństwa. *Ocalać tonącego. Ocalić ojczyznę. Szczęśliwy, jeżeli głowę na karku ocalić potrafi.* 2) = *fig.* przy ogólném zużywaniu wyłączać co i zachowywać. *Ocaliłem dla was kilka łakoci.* = **się**, *złz.* zostawać całym uchronionym, *dk.* uchronić się od niebezpieczeństwa.

Ocaleć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* w całości się utrzymać, uniknąć niebezpieczeństwa, śmierci. *Wśród zgrai, albo zginąć, albo ocaleć razem musimy.*

Ocalenie, **a**, *blm. n.* uchronienie, wybawienie od zguby, niebezpieczeństwa. *Dla ocalenia siebie. Ocalenie Wiednia.* = **się**, *zmk.* wybawienie siebie od smutnych następstw.

Ocalić, *ob. Ocalać.*

Ocalony, **a**, **e**, *im.* od *Ocalić;* wybawiony, uchroniony. *Ocalone królestwo. Ocalony dom mieszkalny.*

Ocap, **u**, *lm.* **y**, *m.* sztuka drzewa, położona na końcach belek, w około zrębu, w budowli drewnianéj, do któréj krokwie przytwierdzają.

Ocapieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* głupim się stać, stracić rozum. *Ocapiał dziad stary i na trzcinie jeździ.*

Ocian, **u**, *lm.* **y**, *m. chem.* sól powstająca z połączenia się kwasu octowego z rozmaitemi zasadami. *Ocian ołowiu.*

Occiany, **a**, **e**, *p.* kwaśny, octowy. *Dawaj mu occiane pokarmy.*

Occiarz, **a**, *lm* **e**, *m.* chodzący koło roboty octu, kupiec sprzedający ocet, *ob. Ocetnik, Octarz.*

Occić, **ił**, **i**, *scz. nd.* ocet zaprawiać; octem potrawy zalewać

Ocean, 1) **u**, *lm.* **y**, *m.* ogromny zbiór wody słonéj oblewający ziemię. *Ocean Atlantycki, v. Zachodni. Ocean Wschodni Indyjski. Ocean Spokojny, v. Cichy. Ocean Północny, v. Lodowaty:* nazwy części, na które podzielono tę massę wód. *Żeglować po oceanie. fig. Ocean światła;* ogrom. 2) =, **a**, *blm. m. mit.* syn Urana i Gai, jeden z olbrzymów greckich, jest rzeka ogromna oblewająca tatarz ziemski.

Oceanida, **y**, *lm.* **y**, *ż. mit.* jedna z trzech tysięcy có́r Oceana i Tetydy. Oceanidy, podług hymnów Orfeusza, znaczą rzeki, jeziora, stawy i ruczaje, rozpostarte, jako sieć wodna, na powierzchni ziemi, tudzież różne właściwości wody, jako np. Metyda, moc *przesiąkania.*

Oceanja, **ji**, *blm ż.* piąta część świata, Australja.

Oceanka, **i**, *lm.* **i**, *ż. mit.* nimfa, córka Oceana i Tetydy.

Oceanowy, **a**, **e**, i *nieuż.* **Oceański**, **a**, **ie**, *p.* do oceanu należący. *Oceanowe wody. Oceańskie wyspy.*

Ocechować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* oznaczyć np. ołówkiem lub atramentem; znak, cechę położyć. *hist. nat. Ocechować charaktery roślin, owadów, ob. Oznaczać.*

Ocechowanie, **a**, *blm. n.* oznaczenie; cechą, znakiem naznaczenie.

Ocechowany, **a**, **e**, *p.* cechą naznaczony, ostemplowany.

Ocedzać, **Ocedzić**, *ob. Odcedzać.*

Ocel, **u**, *v.* **a**, *lm.* **e**, *m.* broda, hak na podkowie. *Kto konia na ocel kuje, ten na gołoledzi harcować może. Rozum na ocel zahartowany, fig.* biegły.

Ocelka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* stal.

Ocełka, **i**, *lm.* **i**, *ż* (Pomacantha), *zool.* ryba należąca do rzędu cierniopłetwych, płetwołuskich (Virej).

Ocembrować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* (z niem.) dół jakikolwiek (np. studnię, sklep) ścianami z drzewa opatrzyć. *Ocembrował studnię dębowemi bierwionami.*

Ocembrowanie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność cembrowania, opatrzenie ścianami studni lub jakiegobądź dołu. 2) =, *lm.* **a**, materjał i sama ściana w dole, częściéj nazywana cembrowaniem.

Ocemgnienie. *prze. ob. Okamgnienie.*

Ocena, **y**, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Ocenka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* rozbiór jakiego dzieła, krytyczne ocenienie jego wartości, recenzja, krytyka. *Napisałem ocenę Listku z Krakowa. Oceny pism u nas pospolicie powierzchowne. Czytałem tę ocenę.*

Ocenіacz, *ob. Ocenіciel.*

Ocenіać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ocenić**, **ił**, **i**, *dk.* oszacowywać, wartość ustanawiać, naznaczać. *Oceniono szkodę na tysiąc talarów. Majętność jego oceniona na sto tysięcy złotych, ob. Cenić.*

Ocenialny, **a**. **e**, *p. nieuż.* mogący być ocenionym, dający się ocenić, otaksować.

Ocenianie, **a**, *blm. n.* czynność słowa *Oceniać;* taksowanie, naznaczanie ceny, szacowanie, t. j. naznaczanie szacunku.

Oceniarz, *posp. ob. Ocenіciel.*

Ocenіciel, *v.* **Ocenіacz**, *v.* **Oceniarz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co rzeczy ocenia, taksator.

Ocenić, *ob. Oceniać.*

Ocenienie, **a**, *blm. n.* 1) dokonana czynność oceniania; oszacowanie. 2) =, *lm.* **a**, *posp.* cena, wartość. *Ocenienie tego majątku na sto tysięcy wynosi. ob. Ocenka.*

Oceniony, **a**, **e**, *im.* od *Ocenić*; mający naznaczoną wartość. *Rzecz oceniona*; któréj położono cenę.

Ocenka, **i**, *ż.* 1) *blm. prow.* ocenianie, ocenienie czego jako pojęcie: *nieuż.* cena, wartość. *Odbywa się ocenka gruntów. Ocenka tego pola, majątku, wynosi tyle a tyle. Kosztuje w ocence tyle.* 2) =, *lm.* **i**, *ob. Ocena.*

Ocerklować, **ał**, **uje**, *scz. dk* 1) *leś.* drzewu na pniu stojącemu, w około korę wraz z miazgą przeciąć, aby uschło; oczerać, oczerczać. 2) = *ob. Ocyrklować.*

Ocet, **ctu**, *blm. m. chem.* (acetum), kwaśny płyn, wyrobiony z jakiegobądź gatunku wina (spirytusowego płynu) przez fermentacją *octową*; składa się z kwasu octowego i wody, czyli jest *rozcieńczonym octowym kwasem;* gatunkiem *octu* jest także rozciek, otrzymywany w czasie destylacji drzewa, ten zowie się zwykle *kwasem drzewnym. Ocet panieński, Ocet młodości;* kosmetyki zawierające ocet z innemi pachnidłami.

Ocetnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. zdr.* **Ocetniczka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) służąca od octu, kobiéta sprzedająca ocet. 2) = naczynie do zlewania octu.

Ocetnik, *ob. Occiarz.*

Ocękały, **a**, **e**, *p.* uporny, krnąbrny, ocięty. *Ocękałe a zatwardniałe serce pokutować nie może. Ziele Wrątycz febry ocękałe leczy.*

Och! *w.* 1) wyraża właściwie mniéj gwałtowne, acz głębsze, rzewniejsze, połączone ze smutkiem wzruszenie duszy, niż *Ach! Och! to już minęło bez powrotu. Kocha mię, och i jak kocha!* 2) =? *posp.* touem pytającym wymówione, oznacza niedowierzanie. *Och? czy być może?* 3) = *posp.* dwa razy powtórzone znaczy: ba, ba! mało czego chce się! *Och. och! jaki mądry, i pieczeń i rożen chce sobie zagarnąć, przys.* sam jeden chce korzystać.

Ochabiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ochabić**, **ił**, **i**, *dk. prze.* spostrzegać, dostrzegać; *dk.* ujrzéć.

Ochapiać się, **ał—**, **a—**, *złz. nd.* przypominać, zda-

wać się coś podobnego (używa się tylko w 3 osobie l. p.) *Ochapia mi się ten głos. Ochapia mi się twarz jego. I mnie się coś ochapiało żem cię znał. Widzi ją i ochapią mu się jéj postać, ob.* Zdawać się.

Ochapielina, *ob. Chrypka.*

Ochechula, i, *blm. ż. mit.* jedna z *Drzewic*, ze wszystkich najniebezpieczniejsza. Spotkawszy w lesie dziewczynę ładną, zadaje trzy jéj zagadki: Co rośnie, a nie ma korzenia? Co bieży, a bez powodu? Co kwitnie, a jest bez kwiecia? Jeżeli dziewczyna nie odgadnie. Drzewica łechta ją, aż wyjdzie z niéj duch. Lęka się jéj dziś jeszcze lud na Rusi. (Wiadomość o niéj z Jungmana i Szafarzyka).

Ochełznać, Ochełznąć, Obchełznać, Obchełznąć, *prze.* zam. *Okiełznać, ob. Kiełznać, Okiełznać.*

Ochędażać, *ob. Ochędożać.*

Ochędka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Cytherea), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Ochędoga, i *zdr.* **Ochędożka, i,** *lm.* **i,** *ż. prze.* strój, suknie i ozdoby. *Biedny człowiek ochędoge swoję i stroje wszystkie utracił. Nie włożywszy ochędożki wyszedł do swoich.*

Ochędostwo, a, *n.* 1) *blm.* czystość ciała, osoby, sukień, sprzętów. *Przez ochędostwo nie rozumiemy ozdoby, ani kosztowności domów, bo można zachować się czysto i w chałupie.* 2) = *v.* **Ochędożeństwo, a,** *lm.* **a,** *prze.* przyozdabianie, strój, ozdoba, zaszczyt. *Białogłowy w świetném odzieniu i ochędożeństwie ciała kochają się. Za wielkie to ochędożeństwo sobie miała dziatki. Ochędostwo kapłańskie, domowe. ob. Ozdoba, Strój, Sprzęt.*

Ochędożać, ał, a, *scz. nd.* **Ochędożyć, ył, y,** *dk.* 1) czyścić na około, oczyszczać. *ob. Chędożyć* 2) = *prze.* przyozdabiać, zdobić, stroić. = **się,** *złz.* 1) oczyszczać się. 2) = *prze.* stroić się, zdobić się.

Ochędożenie, a, *blm. n.* 1) oczyszczenie; dokonana czynność chędożenia. 2) = *prze.* przystrojenie.

Ochędożeństwo, *prze. ob. Ochędostwo.*

Ochędożka, *ob. Ochędoga.*

Ochędożnie, *ps.* czysto, pięknie, strojnie, przyzwoicie. *Nosić się ochędożnie, ob. Chędogo.*

Ochędożność, ści, *blm. ż.* chędogość, schludność, czystość (ubioru np.). *W krajach wschodnich gorącość powietrza koniecznej ochędożności wymaga.*

Ochędożny, a, e, *p.* 1) (o sukni) strojny, ustrojony, czysty, *ob. Porządny, Chędogi.* 2) = (o człowieku) lubiący czystość, schludność i zachowujący ją co do sukni. 3) = *fig.* (o postępowaniu), *prze.* piękny, obyczajny, *ob. Czysty, Piękny.*

Ochędożyć, *ob. Ochędożać.*

Ochlać się, ał—, a—, *złz. dk. posp.* zbyteczne nasycić się, upoić się; przeładować żołądek, objeść się, natkać się. *Ochlał się wina, piwa.*

Ochlastać, ał, a, *scz. dk.* 1) powalać, zbrukać, rzucając co na co, np. błoto. *Ochlastał mi suknią błotem.* 2) = *bl.* zam. *Ochłostać.* = **się,** *złz.* powalać się, obrzucając się błotem rzadkiém, i. t. p. *ob. Zachlastać się.*

Ochlęta, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Brachysema), roślina.

Ochlica, y, *lm.* **c,** *ż.* cierlica do lnu, do konopi.

Ochlicz, a, *lm.* **e,** *v.* **Ochliczy, ego,** *lm.* **y,** *m.* ten, co len na cierlicy wyciera.

Ochlicza, *v. skr.* **Ochlicz, y,** *lm.* **e,** *ż.* ta, co len na cierlicy wyciera.

Ochlnąć, *v.* **Olchnąć,** *v.* **Olknąć,** *v.* **Oklnąć, ął, nie,** *sn. dk. prze.* stać się głuchym, ogłuchnąć. *Na uszy olchnącym, że dostatecznie słyszeć nie mogą, po kilka kropel tego ekstraktu w uszy wpuszczać, ob. Ogłuchnąć.*

Ochloryzować się, ał—, uje—, *złz. dk. chem.* połączyć się z chlorem.

Ochloryzowanie, *v.* **Ochlorzenie, a,** *blm. n. chem.* połączenie chemiczne jakiegobądź ciała, mian. metalu z chlorem.

Ochloryzowany, *v.* **Ochlorzony, a, e,** *p.* np. *metal. chem.* połączony z chlorem.

Ochludnie, Ochludny, *prze. ob. Schludnie, Schludny.*

Ochładzać, ał, a, *scz. nd.* **Ochłodzić, ił, i,** *dk.* 1) ostudzać, stan nagrzania niszczyć, *ob. Chłodzić.* 2) = *fig.* podtrzymywać ducha, pocieszać, łagodzić, uśmierzać. *Ochładzasz mię, pocieszasz mię, dusza we mnie wstępuje. Wrócę się, bym się ochłodził z wami.*

Ochłanąć, *prze. ob. Ochłaniać.*

Ochłaniać, ał, a, *nd.* **Ochłonąć,** (*v. prze.* **Ochłanąć**), **ął, nie,** *dk.* 1) *scz. co kogo;* w koło chłonąć, ogarniać, otaczać, opasywać, obejmować, ostępywać. *Ogień ochłania całe miasto. Ochłonęli go wierzyciele. fig. prze.* ostąpili. 2) = *scz. fig. co kogo;* przejmować, ogarniać. *Gniew go ochłania. Boiaźń go ochłonęła.* 3) = *scz. co, kogo; posp.* porywać, ujmować, chwytać. *Niech cię tichо ochłoni, przeklęty gadułо.* 4) = *sn.* (częściéj *dk.*) *z czego;* uspokoić się, uwolnić się z pod wpływu gwałtownego wzburzenia. *Ochłonąć z gniewu. Ochłonąć z przestrachu.*

Ochłanianie, a, *blm. n* 1) ogarnianie, otaczanie, obejmowanie. 2) = *fig.* porywanie, przejmowanie. 3) = *nieuż. z czego;* uwalnianie się od wpływu gwałtownego wzruszenia.

Ochłanisty, a, e, *p. ob. Wulkaniczny.*

Ochłoda, y, *lm* **y,** *ż.* 1) poczucie zmniejszonego gorąca, zmniejszonego ciepła; świeżość powietrza. *Szukać ochłody. Zaiyć ochłody. Potrzebować ochłody Pragniesz moje ochłody, w milym zażyć wietrze.* 2) = *fig* ulżenie, ulga, uspokojenie, uśmierzenie. *W moich żalach ochłodę odniosę. Z pracą młodą, starość ochłodę bierze.*

Ochłodnąć, ął, *v.* **Ochłódł, nie,** *v.* **Ochłodnieć, ał, nie.** *sn. dk.* 1) zimnym się stać, ostygnąć, *ob. Chłodnąć.* 2) = *fig.* uspokoić się ze wzruszenia. *Ochłodnąć z gniewu, z bojaźni, ob. Ochłaniać.* 3) = *fig. prze.* poczuć ulgę, uciechę; odetchnąć, *ob. Odetchnąć, Uciszyć się.*

Ochłodnica, y, *lm.* **e,** *ż.* u starożytnych miejsce, gdzie dla obmycia się i ochłody kąpali się zapaśnicy w wodzie zimnéj; obmywalnia, lutron, kąpiel chłodna.

Ochłodniec, *ob. Ochłodnąć.*

Ochłodny, a, e, *p. prze.* chłodnawy, zimnawy. *Ochłodna rosa.*

Ochłodzenie, a, *blm. n.* 1) umniejszenie gorąca, sprawienie chłodu, czynność i skutek chłodzenia. 2) = *fig.* ulga, uspokojenie, ulagodzenie.

Ochłodziciel, a, *lm.* **e,** *m. prze.* pocieszyciel. *Duchu słodki ochłodzicielu. Bóg będzie tobie ochłodzicielem duszy i podporą starości twojéj, ob. Pocieszyciel.*

Ochłonąć, *ob. Ochłaniać.*

Ochłonienie, *v.* **Ochłonięcie, a,** *blm. n.* 1) ogarnienie, objęcie w koło, pochłonienie. 2) = porwanie, przejęcie, uniesienie. 3) = *z czego;* uspokojenie się po silném wzruszeniu.

Ochłoniony, *v.* **Ochłonięty, a, e,** *im.* od *Ochłonąć, ob. Ochłaniać.*

Ochłostać, ał, a, *v.* **szcze,** *scz. dk.* ociwczyć, obić, wychłostać, ukarać (np. rózgami). *Jeśli kradzież nie waży pięciu czerw. zł. tedy złodziej niechaj będzie ochłostany. ob. nd. Chłostać.*

Ochmielić, ił, i, *scz. dk.* chmielem zaprawiać, *ob. nd. Chmielić.* = **się,** *złz. posp.* nieco podpić, *ob. Podchmielić się.*

Ochmistrz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) przełożony nad dworem, *ob. Marszałek.* 2) = dziewosłąb, swat starszy, na weselu marszałkiem zwany. 3) = przełożony nad dziećmi, nauczyciel, guwerner. *Cel ostatni dworzanina doskonałego, aby wiodąc pana ku dobremu, został u niego wkońcu ochmistrzem.*

Ochmistrzować, ał, uje, *scz. nd.* być nauczycielem czyim, guwernerem, prowadzić kogo. *Z młodych lat moich ochmistrzowałeś i przewodniczyłaś nademną, teraz kiedyś postarzał, wzajemną winienem ci przysługę.*

Ochmistrzowanie, a, *blm. n.* uczenie, spełnianie obowiązków ochmistrza, nauczyciela.

Ochmistrzowski, a, e, *p.* należący do ochmistrza.

Ochmistrzowstwo, a, *blm n.* 1) nauczycielstwo, powołanie guwernera, nauczyciela, guwernantki. 2) = *zb.* ochmistrz z żoną.

Ochmistrzyni, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) nauczycielka, guwernantka. *Jejmość wzięła na siebie edukację córek, i zastępuje ochmistrzynię.* 2) = *posp.* szafarka i razem naczelna gospodyni we dworze, zawiadująca nabiałem, drobiem, i t. d.

Ochmurzać, ał, a, *scz. nd.* **Ochmurzyć, ył, y,** *dk.* chmurami na około okrywać, otaczać. *Niebo się ochmurzało, ochmurzyło. fig. Troski jak najgęściej ochmurzyły mu czoło, ob. Zachmurzać.* = **się,** *złz. wł.* pokrywać się chmurami; *fig.* zasępiać się, zasmucać się, *ob. Zachmurzać się.*

Ochocić, ił, i, *scz. nd. kogo; prze.* 1) zachęcać, podochacać, ochoty dodawać. *Rzekł to z wdzięku królewskiéj dobroci, co poddanych ujmuje i do dzieł ochoci. ob. dk. Rozochocić.* 2) = *fig.* częstować, uraczać, ugaszczać, *ob. dk. Podochocić,* pod *Podochacać.* = **się,** *złz.* 1) dodawać sobie ochoty, zachęcać siebie, lub siebie i kogo. 2) = traktować się, częstować się. *Przynieś mu miodu albo wiśniaku, niech się ochoci.*

Ochoczo, *v.* **Ochotnie,** *v.* **Ochotno,** *ps.* chętnie, z przyjemnością, z dobrego serca, ze szczerego serca, z całego serca, z usilnością, z ochotą, z wielką chęcią. *Ochoczo brać się do pracy Czynić co ochotnie.*

Ochoczość, *v.* **Ochotność, ści,** *blm. ż.* chętna, dobra wola, swobodność w pracy, dobrowolna usilność, zabiéżliwość.

Ochoczować, *ob. Ochotować.*

Ochoczy, *v.* **Ochotny, a, e,** *p.* 1) chętny, biorący się do czego wesoło, z dobréj woli, pełen żarliwości, nienawidzący przymusu. *Ochotny do nauki, do gry, do zabaw, muzyki. Ochotna ręka.* 2) = swobodny, wesoły, raźny. *Ochocza myśl Ochocza zabawa. ob. Ochotny.*

Ochorzały, *nieuż. ob. Schorzały.*

Ochota, y, *blm. ż.* 1) chęć, pilność nie przymuszona w pracy, chęć rzeska. *Mam ochotę iść do niego. Kto z ochotą czyni, dwa razy czyni. Ochota gorsza od niewoli.* 2) = *prze.* gościnność, dobra myśl, biesiada. *Przyjął ich z niewymuszoną ochotą i nadzwyczaj częstował. Taką wyprawił ochotę, na jaką się mógł zdobyć.* 3) = *prow.* obchód weselny.

Ochotka, i, *ż.* 1) *blm. zdr.* od *Ochota,* a) maleńka ochota. b) = *prze.* mała nęcka, biesiada. *Mój synu, swym współkolegom ochotkę wyprawił.* 2) = *lm.* **i,** (Chironomus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* komorowatych. Gatunki pospolitsze są: 1 = *zielonawa* (Ch. plumosus). 2 = *zielona* (Ch. prasinus). 3 = *garbata* (Ch. gibbus). 4 = *oliwkowata* (Ch. olivaceus). 5 = *popielata* (Ch. annularius). 6 = *chmurkowana* (Ch. nubeculosus). 7 = *białosmuga* (Ch. albolineatus). 8 = *białoskrzydła* (Ch. leucopogon). 9 = *podwiązkowana* (Ch. motilator). 10 = *żółtawa* (Ch. tentans). 11 = *siwa* (Ch. viparius). 12 = *zaczerniona* (Ch. pedellus). 13 = *trawiasta* (Ch. pusillus). 14 = *czarna* (Ch. stercorarius). 15 = *aksamitna* (Ch. byssinus). 16 = *ceglastonoga* (Ch. minimus). 17 = *ozdobna* (Ch. elegans). 18 = *zasmolona* (Ch. fuscipes). 19 = *brudna* (Ch. vernus). 20 = *błyszcząca* (Ch. Junel). 21 = *żółtobrzuszna* (Ch. nanus). 22 = *smolastonoga* (Ch. picipes). 23 = *czarniawa* (Ch. fuscus).

Ochotnie, *ps. ob. Ochoczo.*

Ochotniczy, a, e, *p.* do ochotnika należący.

Ochotnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) dobrowolnie biorący się do czego; samowolnie wstępujący do służby wojennej, wolontarjusz. *Hetman na ochotnika wprzód otrąbić każe.* 2) = myśliwiec. *Ochotnik z niego wielki, cały dzień fuzji nie porzuca.* 3) = zuch, śmiały, waleczny.

Ochotno, *ob. Ochoczo.*

Ochotność, *ob. Ochoczość.*

Ochotny, a, e, *p.* 1) rzeski, żwawy, pilny, bez przymusu pracujący, chętnie co robiący. *Ochotnego dawcę Bóg miłuje. Duch ochotny, ale ciało mdłe.* 2) = wesoły, wypogodzony. *Okazał ludziom twarz swą ochotną.* 3) = do ochoty, zabawy należący. *Ognie ochotne;* fajerwerki. *myś. Ochotny pies;* który rad zająca goni i wyruszonego szuka. *ob. Ochoczy.*

Ochotować, *v.* **Ochoczować, ał, uje,** *scz nd. prze.* uczto wać, biesiadować. *Podemknęli się nieprzyjaciele pod samą wieś, gdzie król ochotował.*

Ochowywać, ał, uje, *scz. nd.* zachowywać. *Krwi swoich żołnierzy, do ostatniéj potrzeby ochowywać należy.*

Ochra, *v.* **Ohra, y,** *lm.* **y,** *ż. min.* pewien rodzaj rudy żelaznéj, koloru zawsze żółtego lub czerwonawo-rdzawiastego; znajduje się albo w stanie proszku, wypełniającego wydrążenia kamyków, utworzonéj z rudy żelaznéj zbitéj, albo też w stanie żółto brunatnych brył, dających się łatwo utrzéć na proszek; składa się głównie z niedokwasu żelaza; *ochra* tak *czerwona,* jak też *żółta* używa się do malowania ścian; *ochra nitkowa, v. pimelit,* minerał zielonosmaragdowego koloru, składający się głównie ze związku wodanu z arsenianem niklu, służący mianowicie do robienia tak zwanego *nowotnego srebra, v. argentynu;* = *chromowa, cynkowa, uranowa,* gatunek ziemistych rud chromu, cynku, uranu. Ochra żelazna, żółta ziemista zowie się w handlu *Ugrą.*

Ochramiać, Ochramienie, i t. d. *ob. Ochromiać,* i t. d.

Ochraniać, ał, a, *scz. nd.* **Ochronić, ił, i,** *dk.* szanując zachowywać, strzedz od uszkodzenia, osłaniać, okrywać, oszczędzać. *Ochraniać kogo od nieprzyjaciela. Ochraniaj zdrowie. Dopiéro ochraniamy, gdy już mało mamy. Ochraniaj swe dobro. Swoje niszczy a cudze ochrania.* = **się,** *złz.* zachowywać siebie, nie narażać się, okrywać się. *Ochraniam się ile mogę, ale wiatr zawsze dojmuje. Ochroniłem się od nieszczęścia, ob. Chronić się, Uchraniać się.*

Ochranianie, a, *blm. n.* zachowywanie, osłanianie, okrywanie. *Zbyteczne ochranianie warte tyle co zle szanowanie.* = **się,** *zmk.* chronienie siebie. *Troskliwe ochranianie się, nie wiele zdrowiu pomaga.*

Ochrapieć, *ob. Ochrzypieć.*

Ochrapienie, a, *blm. n. prze.* dostanie chrzypki, *v.* chrzypienia, ochrzypienie. *Ochrapienie moje, zawadza mi do śpiewania. To ochrapienie prędko przejdzie.*

Ochrapło, *ps. prze.* głosem ochrzypłym, z chrzypką. *Trędowaci ochrapło mówili, bo ta choroba zarażałą gardziel a tém samém głośno mówić nie mogli. ob, Ochrzypło.*

Ochrapły, *ob. Ochrzypły.*

Ochromiać, *v. prze.* **Ochramiać, ał, a,** *scz. nd.* **Ochromić,** *v. prze.* **Ochramić, ił, i,** *dk.* kaleczyć; chromym, kulejącym robić; nadtrącać komu nogę. *ob. nd. Kulawić, dk. Okulawić.*

Ochromieć, *v. prze.* **Ochramieć, ał, eje,** *sn. dk.* stać się kulawym, na nogę utykać. *Z tego skaleczenia pewno ochromieję. Przeciął żyłę w nodze i ochromiał. ob. Okulawieć.*

Ochromienie, *v. prze.* **Ochramienie, a,** *blm. n.* skaleczenie się; stan chromiejącego. *Ochromienie moje winienem Sewastopolowi.*

Ochromiony, *v. prze.* **Ochramiony, a, e,** *im.* od *Ochromić,* chromym, kulawym uczyniony.

Ochrona, y, *lm.* **y, ż.** 1) miejsce ochraniające, przytułek, miejsce schronienia. 2) = rzecz służąca do ocalenia, do zachowania, do ukrycia. 3) = czynność dająca obronę. 4) = zakład do wychowania dzieci niedostatnich rodziców. *Dom ochrony.*

Ochroniciel, a, *lm.* **e,** *m.* obrońca, zachowywacz.

Ochronicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* obronicielka, zachowawczyni, dozorczyni, opiekunka.

Ochronić, *ob. Ochraniać.*

Ochronienie, a, *blm. n.* dokonana czynność ochraniania; ustrzeżenie, zachowanie.

Ochronnie, *ps.* 1) spokojnie, bezpiecznie. 2) = *prze.* oszczędnie. *Szafować, wydawać co ochronnie.*

Ochronnik, a, *lm.* **i,** *m. nieuż.* parasol, dészczochron.

Ochronny, a, e, *p.* 1) zapobiegający, strzegący; co strzeże, broni, *ob. Zaradczy.* 2) = (co do miejsca), pewny, *ob. Bezpieczny.* 3) = *prze.* oszczędny.

Ochroniczy, a, e, *p.* służący ku ochronie. *Witaljony wzywali publicznemi proklamacjami wszystkich banitów i włóczęgów pod ochronne skrzydła swojej potęgi.*

Ochropawieć, ał, eje, *sn. dk.* chropawym stać się, ze wszech stron stać się niegładkim, szorstkim, *ob. nd. Chropawieć.*

Ochrostać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* 1) obić, otrzeć, otrzépać. *Jęczmień z łupiny ochrostać.* 2) = *fig* okrzesać. *Wojsko musztrem ciągłym ochrostał.* = **się,** obyć się, otrzéć się, okrzesać się, ośmielić się, spoufalić się. *Jeszcze się nie ochrostała w mieście. Puść między ludzi, a prędko się ochrosta. Ochrostawszy się, zbratał się z wielu.*

Ochrzcić, ił, i, *scz. dk. kogo,* 1) (co do księdza), obrządek chrztu nad kim dokonać. *Ochrzcił dziecko. Ochrzczono go imieniem Jan.* dano na chrzcie to imię. 2) = (co do kmotrów), *posp.* trzymać kogo do chrztu. *Ja z panną N. ochrzciłem to dziecię.*

Ochrzypło, *ps.* głosem chrzypiącym, ochrzypłym, nieczystym, z chrypką. *Mówić ochrzypło.*

Ochrzypłość, ści, *blm. ż.* stan mającego chrypkę.

Ochrzypły, a, e, *p.* z głosem zakatarzonym, chrzypkę mającym; w skutek chrzypki nieczysty. *Człowiek ochrzypły Głos ochrzypły.*

Ochrzypnieć, ał, nie, *v.* **Ochrzypnąć, ochrzypł,**

nie, *sn. dk.* chrypki dostać, głos stracić. *Wrzeszczał aż ochrypł. Nie krzycz, bo ochrzypniesz.*

Ochuchać, *ob. Ochuchywać.*

Ochuchanie, **a**, *blm. n.* tchem owionienie; na około zdmuchnienie.

Ochuchnąć, *ob. Ochuchywać.*

Ochuchnienie, *v.* **Ochuchnięcie**, **a**, *blm. n.* jednorazowa czynność tchem owionienia; jedném dmuchnięciem na około spędzenie czego z czego.

Ochuchywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ochuchać**, **ał**, **a**, *dk.* **Ochuchnąć**, **ął**, **nie**, *jedn.* 1) *co;* chuchać w koło, dmuchać na co aby tchem owionąć. *Ochuchać ręce;* ogrzać chuchaniem. 2)= *co z czego; posp.* zdmuchywać co z czego chuchaniem.

Ochudły, **a**, **e**, *p.* z ciała spadły, *ob. Schudły, Wychudły.*

Ochudnąć, **Ochudzić**, *ob. Schudnąć, Schudzić.*

Ochwacać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ochwacić**, **ił**, **i**, *dk.* nabawiać konia choroby, nazywanéj ochwatém. = **się**, *złz.* (o koniu) dostawać ochwatu, *ob. Ochwat.*

Ochwacony, *ob. Ochwatny.*

Ochwat, **u**, *lm* **y**, *m.* choroba łamania w stawach u koni. *Ochwat suchy;* kiedy koń po obfitym obroku pędzony będzie, albo zmordowanemu da się obrok. *Ochwat wodny;* kiedy zgrzany prędko się napoi, lub przez wodę przejedzie. *Ochwat wietrzny,* kiedy przeciw wiatru gwałtownie pędzony będzie.

Ochwatny, *v.* **Ochwacony**, **a**, **e**, *p.* słaby, chory z ochwatu, t. j. przepędzony lub zbyt prędko napojony. *Ochwatna klacz, ob. Ochwat.*

Ochwiewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ochwiać**, **ał**, **eje**, *dk.* na wszystkie strony poruszać, tańcać, kołysać, trząść. *Ochwiawszy kij na wsze strony, wyrwał go.* = **się**, *złz.* ruszać się w około, wahać się w koło, *ob. Chwiać się.*

Ochwostać, **ał**, **szcze**, *scz. dk. posp.* osmagać, obić, ochłostać rózgą, biczem, *ob. Ochłostać.*

Ochybiać, **ał**, **a**, *scz. v. n. nd.* **Ochybić**, **ił**, **i**, *dk.* chybiać, omylać, oszukiwać. *Przez lat kilka zboża ochybiały. Ochybiły mię nadzieje. Miejsce mię ochybiło,* t. j. oddane komu innemu, *ob. Omijać.*

Ochybnie, *ps.* niepewnie, mylnie, niedostatecznie. *Ochybnie powiedziano.*

Ochybność, **ści**, *blm. ż.* niepewność, wątpliwość; omylność. *Ochybność czyni mię nieśmiałym.*

Ochybny, **a**, **e**, *p.* niepewny, mogący chybić, omylny, zawodny. *Jest to wiadomość ochybna. Człowiek ochybny,* któremu zawierzyć nie można.

Ochyda, **Ochydnie**, **Ochydzać**, **Ochydzić**, bluźnie zam. *Ohyda, Ohydnie, Ohydzać, Ohydzić* (ob. te wyr.).

Ochylać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ochylić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *wł.* osłaniać, ogartywać, okrywać. *Ochylać dziecię od zimna. Ochylił mię swoim płaszczem, ob. Osłaniać, Otulać.* 2) = *fig.* nie prosto powiadać, mówić z ogródką. *Pięknem słowem ochyla złe postępki. Napiszę wszystko nic nie ochylając. Obowiązkiem jest, abyśmy cudze postępki ochylali, ob. Obwijać, Osłaniać.* = **się**, *złz.* 1) okrywać się, osłaniać się, ogartywać się. *Ochylił się płaszczem. Ochyla się prawem, fig* zasłania się jego przepisami. 2) = *nieuż.* wymijać, unikać, strzedz się. *Każdy się ochyla tego miejsca, ob. Omijać, Uchylać się.*

Ochynąć, **ął**, **nie**, *sn. dk. v.* **Ochynąć się**, **ął—**, **nie—**, *złz dk. prze.* 1) *gdzie;* ponurzyć się, pogrążyć się, zanurzyć się. *W nieuchronnéj toni ochynąć przychodzi. Ochynął się kilkakrotnie w rzece. Ta łódka nigdy ochynąć się nie może. Ochynąć się w rozkoszach, fig.* zanurzyć się. *Ochynąć się w naukach,* zatopić się. 2) = *złoś.* wycofać się, wyrwać się, wybrnąć. *Czekali póki się dzień biały nie ochyli z zamorza, i dzień się g'myśli ochynął. Ochynąć się z niebezpieczeństwa, z długów:* wybrnąć. *W imię Boże ochynąć się. Najciężéj się ochynąć,* odważyć się, *ob. Wynurzać się.*

Ociąć, *ob. Obcinać.*

Ociągać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ociągnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) *ob. Obciągać.* 2)= *posp.* zwlekać, odkładać. *Nie ociągaj tej sprawy, bo będzie źle.* 3) = we wrzącéj wodzie nieco nagotować; naparzać. = **się**, *złz.* 1) opóźniać się, namyślać się. *Nie ociągaj się. Nie można z tém dłużéj się ociągać, ob. Odwlekać, Zwlekać, ob. Wahać się.* 2) = *ob. Obciągać się.*

Ociąganie, **a**, *blm. n.* 1) *ob. Obciąganie.* 2) = robienie zwłoki. *Ociąganie interesu.* 3) = nadpoczęcie gotowania. = **się**, *zmk.* zwlekanie, odkładanie, wahanie się. *Po długiém ociąganiu się postanowił. Odpowiadaj bez ociągania się.*

Ociągnienie, *v.* **Ociągnięcie**, **a**, *blm. n.* 1) czynność nadpoczęcia gotowania. *Ociągnięcie pieczeni, mięsa.* 2) = *ob. Obciągnienie.*

Ociążać, *ob. Obciążać.*

Ociążanie, **Ociążenie**, *ob. Obciążanie, Obciążenie.*

Ociążeć, *ob. Ociężeć.*

Ociebka, **i**, *blm. ż. prow.* (zam. *nieuż. Odsiebka*) lewa strona; używa się w tych wyrażeniach ludu: *Wół chodzi na ociebce,* t. j. będąc zaprzężony po lewéj stronie. *Zaprzęgać na ociebkę,* t. j. na lewą stronę.

Ociec, 1) *m. prze. ob. Ojciec.* 2)=*sn. ob. Ociekać.*

Ocieczenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność ociekania. 1) spłynięcie, zcieczenie. 2) = *nieuż.* zbroczenie się.

Ociek, **u**, *lm.* **i**, *m.* (częściéj *w lm.*) (in. *pociek, sopla*) *min.* kamienny osad węglanu wapna, tworzący się w grotach skał wapiennych, skutkiem sączenia się lub przepływania przez ich szczeliny wody źródlanéj, mającéj w sobie rozpuszczony dwuwęglan wapna: gdyż woda takowa, wydzielając na powietrze kwas węglowy, osadza sam węglan wapna w postaci skamieniałych ocieków, który pod nazwą *skalaktytów,* wiszą u sklepień grot, pod nazwą zaś *stalagmitów,* pokrywają ich podłogi, tworzą nareszcie jakby filary w tych grotach od sklepienia do dołu.

Ociekać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Ociec**, **ciekł. cze**, *v.* **Ocieknąć**, **ął**, **knie**, *dk.* 1) ściekać, pomału spływać kroplami, spadać z czego na około. *Woda ociekała powoli, ob. Ciec, Zciekać.* 2) = polewać się na około czém. *Cały krwią ociekł. Ziemia krwią ociekła.* 3) = nabrzmiewać, opuchać. *Gdy już koniowi ze splecenia noga ociekać zacznie.*

Ociekalnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* przyrząd, czyli też naczynie pewnego rodzaju, stanowiące część cukrowni, w którém się zgromadza ociekający syrop.

Ociekanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Ociekać;* spływanie, opływanie.

Ocieklina, **y**, *blm. ż.* (varix) *med.* rozszerzenie żył (venarum).

Ociekłość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* nabrzmiałość, nadętość.

Ociekły, **a**, **e**, *im* od *Ociec,* 1) z którego wilgotne części spłynęły. 2) = zbroczony. *Krwią ociekły, ob. Ociekać.* 3) = nabrzmiały, napęczniały, krwią nabiegły.

Ocieknąć, *ob. Ociekać.*

Ocielać się, **ał—**, **a—**, *złz. nd. nieuż. ob. Cielić się.*

Cielić się, **ił—**, **i—**, *złz. dk.* (o krowie, łoszycy, łani) urodzić płód; wydać cielę. *Dwie krowy już się ocieliły. Ocieliła się i wydała byka, ob. Cielić się.*

Ociemniać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ociemnić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) cieniem, cieniami otaczać. 2) = *fig.* ślepym robić, *ob. Oślepiać.*

Ociemniały, **a**, **e**, *p.* oślepły, niewidzący, *ob. Ślepy.*

Ociemnianie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Ociemniać;* robienie ciemnym; *fig.* pozbawianie wzroku.

Ociemnić, *cb. Ociemniać.*

Ociemnieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* 1) ciemném, cieniem zająć. 2) = *fig.* stać się ślepym.

Ociemnienie, **a**, *blm. n.* 1) zrobienie ciemnym, pozbawienie światła. 2) = *fig.* stracenie wzroku, oślepnięcie. 3) = brak rozwinięcia umysłu zabitego w skutek przymusu. 4) = *nieuż.* cień, ciemny kolor wśród jasnych. *Ta rozmaitość światła i cieni, jasności i ociemnienia w naturze.*

Ocieniać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ocienić**, **ił**, **i**, *dk* cieniem osłaniać, okrywać, otaczać. *Lipa wyniosła ocieniała jego mieszkanie. Laur ocienia jego skronie, fig.* chwała go otacza.

Ocieniały, **a**, **e**, *p. nieuż.* okryty cieniem. *Doliny ocieniałe, ob. Cienisty.*

Ocienianie, **a**, *blm. n.* okrywanie cieniem, osłanianie.

Ocienić, *ob. Ocieniać.*

Ocienienie, **a**, *n.* 1) *blm.* czynność słowa *Ocienić,* okrycie cieniem. 2)=, *lm.* **a**, cień; mała ciemność. *Przechadzać się pod ocienieniem drzew.*

Ocieniony, **a**, **e**, *im.* od *Ocienić;* okryty cieniem.

Ociepka, **i**, *lm* **i**, *ż. prow.* wiązka drobnych gałęzi, urąbanych w długości drewek na komin, gruba jak snopek zboża.

Ocieplać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ocieplić**, **ił**, **i**, *dk.* ogrzewać, cieplejszém co czynić. *Słońce ociepla wodę. Wiosna powietrze ociepliła.* = **się**, *złz.* stawać się ciepłym. *Ociepla się, ociepliło się powietrze z początkiem wiosny.*

Ocieplały, **a**, **e**, *p.* nieco ogrzany.

Ocieplanie, **a**, *blm n.* ogrzewanie.

Ocieplić, **Ocieplić się**, *ob. Ocieplać.*

Ocieplony, **a**, **e**, *im.* od *Ocieplić;* ogrzany. *Powierzchnia morza ocieplona.*

Ocierać, *v.* **Obcierać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Otrzeć**, *v.* (*bł.* **Otarć**, **otarł**, **otrze**), *v.* **Obetrzeć**, **obtarł**, **obetrze**, *dk.* 1) w koło, wszędzie wycierać (wilgotne, żeby było suche; brudne, żeby się oczyściło, lub t. p.). *Ocierać stół zapylony. Ocierać łzy; otrzeć z oczu łzy; otrzeć powieki: wł.* ścierać je; *fig.* pocieszać *v.* pocieszyć w smutku, uspokoić siebie lub kogo. *Nie ten godzien pamięci kto gnębił, kto zdzierał, Nie ten kto łzy wyciskał, lecz kto je ocierał. Obetrzeć ręce, twarz. Otrzeć czoło z potu.* 2)= wycierając co ścierać; ścierając zgładzać, niszczyć. *Ocierać v. obcierać z naczynia pobiałę, pozlotę. Przodkowie z panów wszelką nienawiść, a z sług wszelką zależywość otarli, zowiąc pana ojcem czeladnym, a sługi domownikami, fig.* znieśli, usunęli poniżenie. *Otrzeć hańbę. Otrzeć czoło, v. obetrzeć wstyd z czoła,* t. j. zostać bez wstydu, nabrać bezczelności. *Jeśli urzędniki weźmiesz na zęby, tedyć otrą czoła, a jawnie bez wstydu wszystko złe broić będą.* 3) = tarciem zdzierać, oszarpywać; *dk.* namalać, rozranić. *Otarł nogę ciasném obuwiem. Siodłem otarł mi konia, ob. Osadniać.* = **się**, *złz.* 1) wycierać sobie co, wycierać jaką część ciała, jak ręce, twarz, czoło, usta; wycieraniem oczyszczać się. *Obetrzyj się, całkiem spotniały jesteś.* 2) = tarciem niszczyć się; ścierać się. *Pozłota z naczynia się ociera. Pyłek ze skrzydeł motyla otarł się.* 3) = *o co v. o kogo;* dotykać czego, potrącać co *v.* kogo. *Ocierać się o czyje boki, a nie widzieć go. Otrzeć się o niebezpieczeństwo, fig.* spotkać się, natrafić na niebezpieczeństwo. *Otrzeć się o mury miasta, o fortecę,* podejść blisko. 4) = kształcić się; nabierać ogłady, polerować się przez obcowanie, przestawanie z kim; uczyć się nieco przez spotykanie się z rzeczą jaką. *Ocierać się między ludźmi v. na świecie. Ocierając się o uczonych, można się zawsze czegoś nauczyć. Każdy ktokolwiek chociaż lekko się otarł o starożytne Rzymian dzieje, wie o tém co mówię.*

Ocieranie, **a**, *blm. n.* ścieranie na około; muskaniem powierzchni oddzielanie z niéj części drobnych, *ob. Ocierać.* = **się**, *zmk.* 1) wycieranie się, ścieranie czego z siebie na około. 2) = przez tarcie niszczenie się. 3) = *fig.* dotykanie się, potrącanie się o co. 4) = *fig.* kształcenie się przestając z kim, czém.

Ocierki, **rek**, *blp. m. ob. Opiłki.*

Ocierniać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ociernić**, **ił**, **i**, *dk.* ciernièm otaczać, wieńczyć, koronować; opasywać płotem ciernìowym.

Ociesać, **Ociesywać**, *ob. Oziosywać.*

Ocięty, *ob. Obcięty.*

Ociętnie, *ps. prze.* upornie, krnąbrnie, zacięcie. *W grzechu ociętnie utwierdzony, ob. Upornie.*

Ociętność, **ści**, *blm. ż. prze.* krnąbrność, uporność, zaciętość.

Ociętny, **a**, **e**, *p. prze.* zacięty, krnąbrny, uporny, uparty. *Ociętne serca macie. Osieł jest zwierzę najociętniejsze. Dowcip ociętny,* koło którego wiele pracy zażyć potrzeba.

Ociężać, *ob. Obciążać.*

Ociężale, *ps.* powoli, niechętnie.

Ociężałość, **ści**, *blm. ż.* 1) ciężkość, nieruchawość, rodzaj nieusposobienia do ruchu, do pracy. *Wstydź się nierześwa młodzi ociężałości swojej. Ociężałość czuję w całém ciele.* 2) = *fig.* brak dowcipu.

Ociężały, **a**, **e**, *p.* 1) obarczony. *Ociężały laty starzec.* 2) = **ciężki**, nieochoczy. *Ociężały i leniwy gospodarz.* 3) = powolny, któremu brak ruchawości. *Chód ociężały. fig. Umysł ociężały. Styl ociężały, ob. Ciężki.*

Ociężeć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* stać się powolnym, nieruchawym, leniwym. *Do skoków i biegu wprawiać się należy. Ociężeć ciało ociężeje. Ja władzy w sobie nie mam, serce ociężało.*

Ocinek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* 1) pień odciętego drzewa. *Na ocinku starego drzewa, ob. Obcinek.* 2)= cząstka odjęta całości, np. gałązka od drzewa. *Ług jest bardzo dobry z popiołu ocinków winnej macicy, ob. Odcinek.*

Ocio, **a**, *lm.* **a**, *n. zdr. piesz.* od *Oko.* miło piękniutkie oczko. *Patrzmy ocio w ocio.*

Ocios, *v.* **Obcios**, **u**, *lm.* **y**, *m.* to, co zostało po ociosaniu, kloc z gruba obrobiony.

Ocioska, **i**, *blm. ż.* ociesanie drzewa do spławu, na budulec, jakie na niém wykonać należy.

Ociosywać, (*v.* **Obciesywać**, *v.* **Obciosywać**, *v.* **Ociesywać**), **ał**, **uje**, *scz. nd. częst.* **Ociosać**, (*v.* **Obciesać**, *v.* **Obciosać**, *v.* **Ociesać**), **ał**, **a**, *v.* **sze**, *dk.* obcinać, okrzesywać, odcinać części na około. *Ociesz sobie tablice marmurowe. Snycerz ociosuje swą robotę, póki z prostego pnia, albo głazu nie wyrobi figury. ob. Obalwanić. fig. Ociosać kogo;* ćwiczyć, polerować, mędrszym czynić, *ob. Okrzesywać.*

Ocipnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Cremanium), roślina.

Ocisk, *v.* **Odcisk**, **u**, *lm.* **i**, *m.* przetarta rana, *ob. Sedno.*

Ociskać, **Ocisnąć**, *ob. Obciskać.*

Ocisło, **Ocisły**, *ob. Obcisło, Obcisły.*

Ociszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ociszyć**, **ył**, **y**, *dk. nieuż.* na około ocieniać, ochraniać, w miejscu bezpiecznem sadowić. *Dwór dla przykrych wiatrów drzewem różném w około osadzać i ociszać.*

Ociszanie, **a**, *blm. n. nieuż.* osłanianie, ochranianie, robienie aby gdzie było cicho, w skutek zasłonienia. *Dla ociszania domu zasadzają się te drzewa.*

Ociszenie, **a**, *blm. n. nieuż.* dokonana czynność ociszaniá; zasłonienie.

Ociszony, **a**, **e**, *nieuż. im.* od *Ociszyć;* osłoniony, zakryty od prądów wiatru. *Dom ociszony drzewami.*

Ocisle, *ob. Obcisło.*

Ocknąć się, *ob. Ocykać się.*

Ocknienie, **a**, *blm. n. nieuż.* obudzenie. = **się**, *zmk.* obudzenie się, przejście ze snu do stanu czuwania.

Ocokać, *ob. Ocokiwać.*

Ocokały, *v.* **Ocozkały**, **a**, **e**, *p. nieuż.* 1) oswojony, ugłaskany, uśmierzony. 2) = nieochoczy, ociągający się, leniwy. *Pijany musi być niewstydliwym, ocokałym i na napomnienia niedbałym.*

Ocokanie, *s.* **Oczokanie**, **a**, *blm. n.* oswojenie, ugłaskanie.

Ocokiwać, *v* **Oczokiwać**, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Ocokać**, *v.* **Oczokać**, **ał**, **a**, *dk.* oswajać, ugłaskiwać, uśmierzać, poskramiać. = **się**, *złz.* oswajać się, dzikości pozbywać.

Ocokiwanie, **a**, *blm. n.* ugłaskiwanie, oswajanie, uśmierzanie dzikości.

Octan, **u**, *lm.* **y**, *m. chem. ob. Occian.*

Octarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta od octu, robiąca go lub sprzedająca.

Octarnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce gdzie się urządza ocet, octownia.

Octarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* chodzący koło octu, robiący go lub sprzedający.

Octomierz, **a**, *lm.* **e**, *m.* narzędzie do dochodzenia mocy octu, czyli dochodzenia ilości kwasu octowego rozpuszczonego w wodzie.

Octomiód, **odu**, *lm.* **ody**, *m. zdr.* **Octomiodek**, **dku**, *lm.* **dki**, *m.* (oxymel), miód z octem połączony, kwasomiód.

Octowanie, **a**, *blm. n. chem.* nazwa dawana niekiedy fermentacji octowéj, t. j. ukwaszaniu się wyskoku przez działanie fermentu.

Octowany, **a**, **e**, *p.* przyprawiony octem. *Miód octowany,* t. j. miód z octem zmieszany.

Octowka, *ob Octówka.*

Octownia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* zabudowanie do wyrabiania octu przeznaczone, ze wszystkiemi potrzebnemi do tego naczyniami.

Octownik, **a**, *lm.* **cy**, *m. ob. Octarz.*

Octowy, **a**, **e**, *p.* 1) mający własności octu, kwaśny. *Smak, zapach octowy.* 2) = od octu, do octu należący. *Butelka octowa.* 3) = ocet w sobie mający. *Spirytus octowy. Kwas octowy. Gąbka octowa;* napojona octem.

Octówka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* robaczek pokazujący się w occie, którego przez powiększające szkło widzieć można.

Ocucać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ocucić**, **ił**, **i**, *dk.* czucie w kim wzniecać, cucić z odrętwienia, przerywać zapo-

mnienie się; obudzać kogo ze snu. *Ocucać kogo z uśpienia.* = **się**, *słz.* przebudzać się ze snu; obudzić się z odrętwienia.

Ocucanie, a, *blm. n.* przerywanie snu, zamyślenia, i. t. p. = **się,** przebudzanie się.

Ocucenie, a, *blm. n.* przebudzenie, przywrócenie komu czucia. = **się,** *zmk.* przebudzenie się.

Ocucić, Ocucić się, *ob. Ocucać.*

Ocukrować, *ob. Ocukrowywać.*

Ocukrowanie, a, *blm. n.* dokonana czynność ocukrowywania, cukrowania na około; *fig.* osłodzenie jakiéj myśli, wieści lub t. p.

Ocukrowany, a, e, *im.* od *Ocukrować*; cukrem powleczony, zaprawiony; *fig.* osłodzony, uwinięty w łagodne wyrazy.

Ocukrowywać, ał, a, *scz. nd.* **Ocukrować, ał, uje,** *v.* **Ocukrzyć, ył, y,** *dk.* 1) cukrem posypywać, powlekać na około; dodawać cukru do czego jako przyprawę. *Ocukrować, v. ocukrzyć babkę, ciasto.* 2) = *fig.* złą jaką wiadomość, myśl owijać w słowa łagodne. *Wyrok na skrzywdzenie mnie ocukrował słodkiemi wyrazy. ob. Cukrować.*

Ocukrowywanie, a, *blm. n.* roztopionym cukrem oblewanie, stłuczonym posypywanie; cukrem zaprawianie; *fig.* osładzanie, owijanie w piękne słowa rzeczy przykréj.

Ocyganiać, ał, a, *scz. nd.* **Ocyganić, ił, i,** *dk.* oszukiwać, odrywać, okpiwać. *Ocyganił mię na zamianie koni.*

Ocykać, ał, a, *scz. nd.* **Ocknąć, ął, nie,** *dk. nieuż. prze.* budzić, obudzać. = **się,** *słz.* 1) ocucać się, obudzać się ze snu. *Ocknij się runo. Nagle z oczu znika senna mara, gdy się kto ocyka. A w tém się ocknął.* 2) = *fig.* przerywać swe zamyślenie, odrętwienie. *Ocykać się z od. rętwienia, z uśpienia. ob. Ocucać się.*

Ocyniać, ał, a, *scz. nd.* **Ocynić, ił, i,** *dk. chem.* powlekać warstewką cyny, pobielać, np. naczynia kuchenne.

Ocynianie, a, *blm. n. chem.* (obstannatio), powlekanie wnętrza naczyń miedzianych warstwą cyny, *ob. Pobielanie.*

Ocynić, *ob. Ocyniać.*

Ocynienie, a, *blm. n. chem.* powleczenie warstewką cyny, pobielenie.

Ocyniony, a, e, *im.* cyną pobielony.

Ocyrklować, *ob. Ocyrklowywać.*

Ocyrklowanie, a, *blm. n.* dokonana czynność ocyrklowywania, cyrklem oznaczenie, zakreślenie na około.

Ocyrklowany, a, e, *im.* od *Ocyrklować*; cyrklem oznaczony; mający na sobie rys końcem cyrkla zrobiony na około.

Ocyrklowywać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Ocyrkłować, ał, uje,** *dk.* 1) okrążać cyrklem, robić rys końcem cyrkla, koło lub łuk na czém zarysowywać. 2) = ocinać do koła gładko, ogładzać w koło. *Ocyrkłować poły odzienia.*

Ocyrklowywanie, a, *blm. n.* robienie cyrklem rysu na około.

Ocz, *prze.* to samo znaczy co *o co. Ocz tu idzie?* o co tu się spiercie, o czém mówicie. *Ni ocz;* o nic. *Ocz była proszona, obiecała.*

Oczanka, i, *blm. ż. med.* (aqua ocularia, aqua ophtalmica), woda lekarska, służąca do wpuszczania do oka lub do przykładania, lub do obmywania, lub kąpania.

Oczapiać, ał, a, *scz. nd.* **Oczapić, ił, i,** *dk. prze.* ogarniać, brać w siebie; na około otaczać. *Oczapić rzekę mostem,* t. j. rzucić most na drugi brzeg rzeki. *ob. Oczepiać.*

Oczar, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *v. Koral czarny* (Antipathes), *zool.* zwierzokrzew należący do gromady *Polipników*; rogożły. 2) = *bot.* (Hamamelis), roślina.

Oczarować, ał, uje, *scz. dk.* 1) będąc czarownikiem czarami kogo nasłać. 2) = *fig.* zachwycić, unieść ducha, omamić. *Oczarowała wszystkich swoją piękością. Oczarować głosem, grą. ob. nd. Czarować.*

Oczarowanie, a, *blm. n.* 1) *posp.* nasłanie na kogo czarów. *Nie rozumiejąc choroby, mniemają że to oczarowanie.* 2) = *fig.* zachwycenie, uniesienie ducha; omamienie (jako bier. czynność). *Przypatrzcie się téj dumnéj piękności, a przejdzie oczarowanie.*

Oczarowany, a, e, *p.* 1) *posp.* czarami nabawiony. *Chorzy rzetelnie, a oni sądzą, że oczarowani są. ob. Zaczarowany.* 2) = *fig.* zachwycony, uniesiony duchem, przejęty czcią, miłością ku czemu. *Oczarowany cudną melodją muzyki.*

Oczarowate rośliny (Hamamelideae), stanowią jeden z rzędów roślin dwuliściowych, należący do podklassy 4éj, *v.* jednokwiatowych ukł. de Cand.

Oczas, u, *lm.* **y,** *m.* splot włosów na ogonie końskim, węzeł z włosów samowolnie spiątany. *Kazał pachołkowi, aby koniowi ogon utargnął, lecz pachołek nie mógł dokazać by on oczas utargnąć razem.*

Oczasować, ał, uje, *scz. nd. prze.* ogładzać, rozczesywać.

Oczasty, a, e, *p.* 1) pełen oczu, jakby oczami pokryty. *Oczasty ogon pawia.* 2) = dziurkowaty. *Chleb, ser oczasty.* 2) = *nieuż.* iskrzący, lśniący. *Oczasty mróz.*

Oczczony, a, e, *p. nieuż.* octem zaprawny, *ob. Octowany.*

Oczechrać, *ob. Oczochrać.*

Oczekiwać, *v. prze.* **Oczekawać, ał, a,** *v.* **uje,** *scz. nd. kogo, czego*; wyglądać, czekać kogo; spodziewać się czego. *Oczekiwam powrotu mego przyjaciela. Oczekuję listu od mojej córki. Wszystkiego się spodziewaj, wszystkiego oczekuj. ob. Czekać.*

Oczekiwanie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) spodziewanie się, nadzieja. *Ziściło się oczekiwanie narodów. Spędzono noc w oczekiwaniu, v. na oczekiwaniu. Przeszedł nasze oczekiwanie. Nie zawiodł naszego oczekiwania. Po długiém oczekiwaniu. ob. Nadzieja.* 2) = *fig.* to czego czekamy; *bibl.* Chrystus. *Przyszło oczekiwanie narodów.*

Oczembrowanie, *ob. Ocembrowanie, Cembrowanie.*

Oczenki, nek, *w lm. piesz.* oczy lube, miłe, piękne.

Oczep, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *or.* a) tram wedle ściany, albo w niéj położony, w którym się oprawiają końce innych tramów, raczéj grząd, albo belek stropowych; murłat. b) = drąg, na którym się kolebka zawiesza. 2) = *prow.* bierwiono prosto przy studni wkopane, u wierzchu widłowate i w tych widłach ruchomie osadzone drugie bierwiono mające, do ciągania wody ze studni, in. *Żuraw*'.

Oczepiać, ał, a, *scz. nd.* **Oczepić, ił, i,** *dk.* 1) a) czepiając, zawieszając na około, obciążać. *Oczepiono go wielą tłomokami.* b) = *posp.* wiele ozdób bez potrzeby zawieszać. 2) = czepiec wkładać na świeżo zaślubioną, obrząd weselny. *Oczepili już pannę młodą. ob. Czepić.* = **się,** *słz.* obwieszać się, nawieszać wiele czego na siebie.

Oczepienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oczepiania. 2) =, *lm.* **a,** to co się na czém zawiesza, czepia.

Oczepiny, in, *blp. n.* przykrywanie głowy czepcem; obrząd weselny. *ob. Czepić.*

Oczepnica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Manisaria), roślina.

Oczerać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* ocyrklować, *ob. Ocyrklowywać.*

Oczercać, ał, a, *scz. nd.* **Oczercić, ił, i,** *dk. leś.* drzewo z kory odzierać, bielić.

Oczeret, u, *lm.* **y,** *m. ob. Czerot, v. Trzcina pospolita* (Arundo phragmites).

Oczeretek, tku, *lm.* **tki,** *m. bot.* (Calamagroslis), in. *Ostrzyca, Trzcinniki*, roślina; lub jéj gatunek; (C. sylvatica).

Oczeretnik, u, *lm.* **i,** *m.* miejsce zarosłe oczeretem, *v.* czerotem.

Oczerniać, ał, a, *scz. nd.* **Oczernić, ił, i,** *dk.* 1) na około czarném co czynić, obmalowywać czarnym kolorem. 2) = *fig.* osławiać, szkalować. *Nie tylko że cię nie lubi, ale oczernia z zajadłością. Nie oczerni błoto, póki się go nie dotkniesz. prze. ob. Czernić.*

Oczerniały, a, e, *p.* opalony od słońca.

Oczernianie, a, *blm. n.* 1) czynność czernienia, malowania, mazania na czarno. 2) = *fig.* ogadywanie, osławianie. *Wstydzić się musisz za oczernianie tego człowieka. ob. Czernienie.*

Oczernić, *ob. Oczerniać.*

Oczernienie, a, *blm. n.* 1) dokonana czynność czernienia, powlekania czarnym kolorem. 2) = *fig.* obmówienie, oszkalowanie. 3) = zagorzelizna od słońca.

Oczerń, nia, *lm.* **nie,** *m.* 1) (Stygia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, kosmatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *żółtobrzuchy* (S. Sabaea). 2) = *czarnobrzuszny* (S. Belzebuth). 3 = *białoboczny* (S. lateralis). 2) = *bot.* (Comocladia), roślina.

Oczerstwiać, ał, a, *scz. nd.* **Oczerstwić, ił, i,** *dk.* orzeźwiać, czerstwiejszym robić, ożywiać, krzepić, wzmacniać. *Wino oczerstwia i posila.*

Oczerstwianie, a, *blm. n.* robienie czerstwym, krzepkim; wzmacnianie, ożywianie, krzepienie.

Oczerstwić, *ob. Oczerstwiać.*

Oczerstwieć, ał, eje, *sn. dk.* pokrzepić się, wzmocnić się na siłach, zdrowiu; stać się czerstwiejszym, czerstwym, *ob. nd. Czerstwieć, dk. Zczerstwieć.*

Oczerstwienie, a, *blm. n.* 1) od *Oczerstwić*; orzeźwienie, pokrzepienie, wzmocnienie jako czynność. *Dla oczerstwienia sił przechadzka potrzebna.* 2) = *v.* = **się,** *zmk.* od *Oczerstwieć*; orzeźwienie się, ożywienie się, wzmocnienie się na siłach, zdrowiu. *Dusza i ciało moje potrzebuje oczerstwienia się.*

Oczerwić, ił, i, *scz. dk.* robactwo zaplodzić; szczeg. o pszczołach, zarodki złożyć, *ob. nd. Czerwić.*

Oczerwieć, ał, eje, *sn. dk.* zostać otoczony robactwem, czerwiami.

Oczerwienić, ił, i, *scz. dk.* na czerwono pofarbować, czerwonym kolorem w koło pomazać, *ob. Poczerwienić.*

Oczerwieniéć, ał, eje, *sn. dk.* czerwonym na około stać się; poczerwienieć ze wstyd po wierzchu.

Oczesywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oczesać, ał, sze,** *dk.* oczyszczać co grzebieniem (np. len z pażdzierzy); zgładzać grzebieniem (np. włosy na głowie). *ob. Czesać, Wyczesywać.*

Oczewistość, Oczewisty, Oczewiście, *ob. Oczywistość*, i t. d.

Oczęta, czął, *w lm. n. piesz.* oczy piękne, oczki maleńkie, lube oczki. *Przysięgłaś na swe oczęta.*

Oczkas, a, *lm.* **y,** *m. bart.* kawałek drzewa, wsadzający się do otworu barci, z końca jednego jak klin zaciesany, a daléj okrągły i sięgający wewnątrz aż do strony przeciwległéj barci, *v.* dzieni; jarczos, jarkul.

Oczko, a, *lm.* **a,** *v. i, n.* (*zdr.* od *Oko*) 1) maleńkie oko, organ widzenia. *Oczki żywe. Oczkami strzela. Wpadła mu w oczko. ob. Oko.* 2) = (w sérze, w plastrze miodu, na rosole) dziurka zamknięta; komórka, bąbel tłustości. 3) = (w ulu, w sieci, w robieniu na prątkach) dziurka na wylot, kędy łażą pszczoły, wtyka się prątek, i t. d. 4) = *bot.* pączek, z którego liść się rozwija, stąd *Oczkowanie*, okulizacja. 5) = *bot. Oczko ptasie, ob. Niezapominajka. Oczko żabie, ob. Przetacznik łąkowy.* 6) = *an.* splot naczyń włosowatych.

Oczkować, ał, uje, *scz. nd.* 1) *ogr.* szczepić w oczka, t. j. zdjąwszy delikatnie z korą i częścią drzewa pączek mającego się rozwinąć listka, zasadzać go pod rozerżniętą korę innego drzewka. Jeśli drzewa się oczkują wcześnie, tak że oczko wypuszcza latorośl w tymże roku przed zimą, zowie się to u ogrodników *oczkowaniem w żywe oko*; jeśli zaś oczkują się w sierpniu lub później, tak że wypuszczają zraz na następną wiosnę, zowie się to *oczkowaniem w martwe, v. śpiące oko.* 2) = *fig.* strzelać oczami na wszystkie strony. *Uczeń oczkuje*, t. j. czyta swą lekcję z książki, z boku lub z daleka na nią patrząc.

Oczkowanie, a, *blm. n.* 1) czynność zasadzania oczka na gałęzi drugiego drzewa, *ob. Oczkować.* 2) = rzucanie okiem na różne strony.

Oczkowaty, a, e, *p.* pełen oczu, pełen otworów okrągłych foremnych. *Szata kapłana ma być długa, koszula (alba) oczkowata. ob. Oczasty. Sól oczkowata*; biała, kopalna.

Oczkowe, ego, *n.* podatek ulowy, płaca od ula gdy ich więcéj jak dziesięć. *Wieśniacy chcąc dziesięciny uniknąć, na to godzą, żeby dziesięciu pniów (ulów) nie było, bo wtedy oczkowém dań panu oddają.*

Oczkowy, a, e, *p.* od oczek, do oczek należący, *ob. Oczny*; w oczka zrobiony, *ob. Oczkowaty, Oczasty.*

Oczłowieczać, ał, a, *scz. nd.* **Oczłowieczyć, ył, y,** *dk. nieuż.* człowieczą naturą obdarzać, *ob. Wcielać.* = **się,** *słz. ob. Wcielać się.*

Oczłowieczanie, *nieuż. ob. Wcielanie.*

Oczłowieczenie, *nieuż. ob. Wcielenie.*

Oczłowieczony, a, e, *p. nieuż.* człowieczą naturą obdarzony, *ob. Wcielony.*

Oczłowieczyć, *ob. Oczłowieczać.*

Ocznia, *mało uż. ob. Optyka.*

Ocznica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) (Psychoda), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki europejskie pospolitsze są: 1 = *kropkowana* (P. phalenoides). 2 = *oczkowana* (P. ocellaris). 3 = *białonoga* (P. palustris). 4 = *szara* (P. nervosa). 5 = *siwa* (P. caniescens). 6 = *brunatna* (P. fuliginosa). 2) *w lm. Ocznice, ob. Okulary.*

Ocznictwo, a, *blm. n.* nauka o zmyśle widzenia i o chorobach tego zmysłu.

Ocznie, *ps. praw.* naocznie, osobiście; po wysłuchaniu obu stron.

Oczník, a, *lm.* **i,** *m.* 1) szkiełko do oczu dla powiększania lub przybliżania przedmiotów, na które się patrzy. 2) = *bart.* część środkowa dzieni, *v.* barci.

Oczny, a, e, *p.* 1) do oka należący. *Dołek oczny. Lekarz oczny*; okulista. *Nerw oczny. Płyn oczny.* 2) = oczewisty, naoczny. *Oczny świadek. Oczne stawki*, kiedy dwie osoby nie zgadzające się na jedno zeznanie, stawają naocznie.

Oczochrać, ał, a, *scz. dk.* 1) oczesać, oskubać, wyczesać. 2) = bl. zam. *Rozczochrać.*

Oczokać, *ob. Ocokiwać.*

Oczodołowy, a, e, *p.* należący do oczodołu.

Oczodół,ołu, *lm.* **oły,** *m. zool.* wklęsłość czaszki, do umieszczenia oka przeznaczona.

Oczokręg, u, *lm.* **i,** *m. zool.* obwód krainy oka najbliżéj oka leżący.

Oczowoodmienny, a, e, *p. nieuż.* mający oczy mienione, jakby szklane. *Koń oczowoodmienny.*

Oczunieć, iał, ieje, *sn. dk. prow.* przyjść do zdrowia, do przytomności, wyzdrowieć. *Bułatem uderzył go w głowę tak, że ten ledwie oczuniał w godzinę.*

Oczy, *lm.* od *Oko* (ob. ten wyr.).

Oczyce, yc, *w lm. n. prow.* mile, lube oczy.

Oczyć, ył, y, *scz. nd. ob. nd. Spostrzegać*; *dk. Zoczyć.*

Oczynek, nka, *lm.* **nki,** *m. zool.* (Zoea), skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Nanożnych*, zwrotnookich; gatunek jeden: = *modrooki* (Z. pelasgica).

Oczynszować, *ob. Oczynszowywać.*

Oczynszowanie, a, *blm. n.* dokonana czynność oczynszowywania, czynszowania.

Oczynszowany, a, e, *im.* od *Oczynszować.* 1) (o gruncie) mający naznaczoną cenę rocznéj opłaty. *Grunt oczynszowany za drogo.* 2) = (o wiosce, osadzie, włościaninie) uwolniony od pańszczyzny, a obowiązany do płacenia czynszu. *Włoski te zostały oczynszowane przez Joach. Chreptowicza.*

Oczynszowywać, ał, a, *scz. nd.* **Oczynszować, ał, uje,** *dk.* 1) czynsz, *v.* dochod pewny z własności swojéj naznaczać, *Oczynszowywać grunta.* 2) = (o osadzie, kmieciu) uwalniać od pańszczyzny a naznaczać opłatę czynszu. *Oczynszować włościan.*

Oczysko, a, *lm.* **a,** *n. egr.* wielkie a niezgrabne oko. *Oczyska mu opuchły od picia i spania.*

Oczystkowy, a, e, *posp.* trudniący się oczyszczaniem ulic i wychodków.

Oczysty, *ob. Oczasty.*

Oczyszczać, ał, a, *scz. nd.* **Oczyścić, ił, ści,** *dk.* 1) czyścić, chędożyć na około, ocierać z kurzu, robić co czystém po wierzchu. *Oczyszczać, oczyścić strzelbę. Oczyszczać pług z piasku. Oczyszczać drzewa z gąsienic, ob. Obierać. Oczyścić staw z błota, ranę z ropy.* 2) = oddzielać jedne części od drugich, gdy jedne z nich uważają się za brudne. *Oczyszczać kruszce, syrop. Oczyścić złoto przez wytapianie rudy.* 3) = *fig* otrząsać ze złego czego, uwalniać od złych wpływów lub t. p. *Oczyszczać swoje interesa, swoje dobra. Oczyścić okolicę ze złodziejów, z włóczęgów. Oczyścić morze z rozbójników. Oczyścić duszę, serce, chęci. Oczyścić sumienie przez spowiedź. Oczyścić język. Oczyścić obyczaje. Oczyścić kogo od zarzutu, v. z zarzutu, ob. Czyścić, Przeczyszczać.* = **się,** *słz.* 1) niewinność swą lub cudzą okazywać, omawiać, wymawiać się z tego co zarzucono. *Oczyszczać się z oskarżenia. Oczyścić się z zarzutu. Z kraju nie wyjadę, póki się nie oczyszczę.* 2) = uwalniać się od skaz plamiących duszę, *obrządek religijny. Oczyszczać się z grzechów przez spowiedź. Kobiéty obowiązane były iść do świątyni, oczyścić się po połogu.* 3) = oddzielać części złe od dobrych w sobie. *Język i obyczaje zaczęły się oczyszczać. Złoto oczyszcza się w tyglu. ob. Czyścić się.*

Oczyszczalnia, Oczyszczalny, *ob. Oczyścialnia, Oczyścialny.*

Oczyszczanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Oczyszczać.* 1) czyszczenie po wierzchu, ścieranie brudu, zmiatanie go, opylanie, omywanie lub t. p. 2) = *fig.* oddzielanie jednych części lepszych od drugich gorszych. 3) = *fig.* pozbawianie złego; omywanie skaz duszy. = **się**, *zwk.* czyszczenie siebie na około; *fig.* uwalnianie się od zarzutu; omywanie grzechu.

Oczyszczenie, **a**, *blm. n.* 1) dokonana czynność oczyszczania, czyszczenia. 2)= obrządek religijny i święto u Hebrajczyków, którzy ofiary i modły składali w świątyni, prosząc odpuszczenia grzechów. *Niewiasty musiały robić ofiarę i oczyszczenie po połogu* 3) = *N. Marji Panny*; dzień, w którym dopełniła przepisów starozakonnego obrządku po urodzeniu Chrystusa; dziś *Gromnic.* = **się**, *zwk.* dokonana czynność oczyszczania się. *ob. Oczyszczać się, Oczyszczanie się.*

Oczyścialnia, ni, *lm.* **e**, *ż.* miejsce gdzie się co oczyszcza.

Oczyścialny, **a**, **e**, *p.* do oczyszczania służący, oczyszczający. *Woda oczyścialna. Kanał oczyścialny.*

Oczyściciel, a, *lm.* **e**, *m.* ten, który oczyszcza.

Oczyścicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* ta, co oczyszcza.

Oczyścić, *ob Oczyszczać.*

Oczyścienie, *ob. Oczyszczenie.*

Oczytanie, a, *blm. n. v.* **Oczytanie się, a—**, *blm. zwk. n.* nauka która się nabywa przez długie czytanie; nabycie wiadomości przez czytanie.

Oczytany, a, e, *p.* który wiele z korzyścią czytał. *Oczytany w pisarzach starożytnych.*

Oczytywać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Oczytać się, ał—, a—**, *dk.* wiele czytać z pożytkiem. *Ma wiele wiadomości znacznie że się oczytał.*

Oczywisko, a, *lm.* **a**, *n. prze. ob. Widowisko.*

Oczywistość, *v.* **Oczewistość, ści**, *blm. ż.* jasny i wyraźny widok przymiotów jakiéj rzeczy; dotykalność, namacalność, jasność czego. *Oczywistość twierdzenia, dowodu, prawdy, fałszu. Największą ozdobą prawdy jest oczywistość. Walczyć przeciw oczywistości*, t. j. przeciw dotykalnéj prawdzie.

Oczywisty, *v.* **Oczewisty, a, e**, *p.* w oczy bijący, jasny, dotykalny, namacalny; jawny. *Prawda oczywista. Dowód oczywisty. Fałsz oczywisty Wszystko to są rzeczy oczywiste. Niebezpieczeństwo oczywiste. Oczywisty świadek, ob. Naoczny;* co na swe oczy widział, lub słyszał.

Oczywiście, *v.* **Oczewiście**, *ps.* w oczy wpadając wyraźnie, jasno, dotykalnie, jak na dłoni. *Okazać co oczywiście. Dowieść czego oczywiście.*

Oczywołowe, *posp. ob. bot. Podróżnik pospolity* (Taraxacum densleonis).

Ocma, y, *lm*, **y**, *ż. posp.* ciemność sprawiona skutkiem przyczyn przemijających; cień. *Słońca nie widać, ocmy w krąg się zbierają.*

Ocmić, ił, i, *scz. dk.* 1) w około ciemnością otoczyć, *ob. Zaćmiewać.* 2) = w około blasku pozbawić, *ob. Ćmić.*

Ocwiczyć, ył, y, *scz. dk.* ochłostać, obłożyć razami, obić.

Od, przed wyrazami poczynającemi się od wielu spółgłosek (szczeg. jednosylabowemi) **Ode**, *pmk.* rządzi przyp. 2mi, 1) używa się dla oznaczenia oddalenia, odporu, t. j. używamy go tam, gdzie chcemy wydać rzecz lub osobę, względem której się co oddala, cofa, odwraca, odpiera, rozdzielanie się przedmiotu z przedmiotem, które się z sobą tylko powierzchownie stykały, były tylko przy sobie, a w działaniu się rozdzielają. *Przychodzę od niego. Usunąłem się od biesiady, od kiełliszka. Wracam od kościoła;* gdy tylko szedłem ku niemu. *Oddalam się od służby;* na czas pewny, nie na zawsze. *Chce mię od ciebie odciągnąć. Kłaniaj mu się ode mnie; powiedz mu to ode mnie: fig.* t. j. jakby te ukłony, wyrazy ode mnie przechodziły do niego. *Od pięciu dni*, jakby się od pierwszego oddzieliło. *Nie słyszałem o nim od owego czasu, ob. Odtąd, Potém. Poźniéj, więcej. Mówić od rzeczy, fig.* jakby uciekając od rzeczywistéj treści, mówić niedorzecznie. 2)= na, do, ku (na jaki cel) *Lekarstwo od febry*, jakby odpychające ją od siebie. *Suknia od święta. Wstążka od kapelusza.* 3)= *mało uż. prze.* (wyraża działanie szóstego przypadku mówiąc szczeg. o osobach lub istotach żyjących). *Zabity od rozbójników. Stratowany od koni.* 4)=*mało uż.* (gdy się mówi, że coś ma w sobie, zawiera części tyle a tyle). *Dom od pięciu pięter. Beczka od trzydziestu garncy.* 5)= niż (w porównaniach oznacza że przedmiot jeden jest lepszy niż drugi). *Twój koń piękniejszy od mojego. Bielszy od śniegu. Weselszy od trzpiota.* **Od**, *v.* **Ode**, ze słowami i rzeczownikami oznaczającemi działanie łączniw: 1) oznacza dzielenie, rozdwajanie albo przedmiotu od przedmiotu, albo jego części od części drugich. *Odrywać od roboty. Oddzierać lisztwę od okna. Odświeżyć malowidło*, t. j. jakby zedrzeć powłokę zakrywającą jego świeżość. *Oderwać potę Odznaczyć się od drugich*, t. j. oddzielić się od nich w postępowaniu. *Odkradanie czego od kogo*, pozbawianie go, rozdzielanie z przedmiotem. 2)= (szczeg. o poszukiwaniach); znajdywać na nowo rzecz zatraconą; wynajdywać, jakby odejmować od niéj zasłonę gdy jest nieznaną lecz istnieje. *Odszukać swój kapelusz. Odszukać wspomnioną u Ptololomeusza wyspę. Odkryć nowy metal. Odkrycie Ameryki. Odkrycie kościotrupa w mogile.* 3)=oznacza poczynanie czynności, jakby rozdzielając co (np. głos) ze sobą, wysyłanie. *Odezwać się. Odezwać się do kogo. Odpowiadać komu. Odmówienie taski. Odmawiać pacierz.* 4) = wyraża niszczenie czynności spełnionéj. *Odrabiać złe. Odczarowywać kogo. Odwdzięczanie się za przysługę.*

Od, u, *blm. m. fiz.* nazwa nowoodkrytéj przez Dra Rejchenbacha siły, przejmującéj nawskróś świat cały, objawiającéj się pewnym rodzajem światła i ciepła, będącéj jakby czémś pośredniém między magnetyzmem, elektrycznością i cieplikiem, nie dającéj się wszakże z żadną z tych trzech sił jednoczyć; *od* jest jakby siłą światów czyli dynamidą kosmiczną, która się rozpromieniając wszędzie, obejmuje wszechświat jako światło i ciepło; zwą go jeszcze *odo-magnetyzmem* z powodu, że mnóstwo zjawisk *odycznych* czyli wypływających z odu, zwano dotąd *magnetycznemi*, lubo ta nowo odkryta siła jest cale różną od magnetyzmu.

Oda, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) rodzaj poezji wzniosłéj na cześć czyję pisanéj. *Napisać odę. Oda Mickiewicza na Zwiastowanie N. P.* 2) = szkoła w seraju cesarza tureckiego, gdzie młodź dworska w naukach dwicxoną hywa. 3) = oddział wojska, zastęp, półk. 4) = imię pogańsko-słowiańskie, zachodzące często w powieściach i pieśniach.

Odakon, a, *blm. m. mit.* wielki bóg chaldejski, pół mąż i pół ryba. Wypłoszon był, pospołu z żoną i siostrą Atargartą, łyskawicą a grzmotem z łona Hamoroki. Znaczy to samo, co fenicki *Dagon.* Jest to *Eter.* Dziećmi Odakona i Atargarty są: *Bel* i *Mylita, Marnas, Asym* i *Nergiel*, a wreszcie *Sukkot-Benot.*

Odal, *ps. ob. Opodal.*

Odalik, a, *lm.* **i**, *m.* (Passalus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, listkonożnych.

Odaliska, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) poboczna żona sułtana, żona nie z liczby czterech prawnych. *Płynąc Bosforem, postrzegliśmy odaliski wyglądające z okien.* 2)= *fig.* kobieta żywa, namiętna, zalotna i piękna (mówi się szczeg. o kobietach Wschodu).

Odalny, a, e, *p.* nieco daleki. *Odalne wioski;* opodal leżące.

Odan, a, *blm. m. mit.* od sanskryckiego *Oda* lub *Uda*, co znaczy *woda*, jest słowiański bóg wód czyli Neptun, *ob. Wodan.*

Odana, y, *blm. ż. mit.* żeński *Odan*, bogini wód słowiańska. Zowie się także *Udana, ob. Wodana, Undyna.*

Odarcie, *ob. Obdarcie.*

Odarniać, ał, a, *scz. nd.* **Odarnić, ił, i**, *dk.* darnią okładać na około. *Koło domu odarniać przyspy. Basztę odarnić potrzeba.*

Odarnianie, a, *blm. n.* okładanie darnią na około.

Odarnić, *ob. Odarniać.*

Odarnienie, a, *blm. n.* obłożenie darnią, dokonana czynność odarniania.

Odartki, ów, *blp. m. prze.* zdobycz, łupy. *Odartki z nich sobie na korzyść pobrali. ob. Łup.*

Odarto, *ob. Obdarto.*

Odartus, *ob. Obdartus, Gołota.*

Odarty, a, e, *p. ob. Obdarty.*

Odąć, *ob. Odymać.*

Odbać się, ał—, oi—, *złz. dk.* przestać się bać. *Czytać czy milczéć, nie wiedział co począć; odbawszy się nakoniec, drżącym głosem zabrzmiał dekret.*

Odbadać, ał, a, *scz. nd.* **Odbość, ódł, dzie**, *dk.* 1) bość, bodać nawzajem, oddawać bodaniem, kłóciem za bodanie; bodaniem odpychać, odpędzać. *Broni jeleń, jak może od mięsa odbada. Chcesz by pacierze pruską moc odbodły, fig. Odbodę go od ciebie, fig.* odtrącę. 2) = (z nd. *dk.*) *nieuż.* badając, szukając znaléźć, *ob. Wybadać* pod *Wybadywać.*

Odbarwienie, a, *blm. n. chem.* (decolorisatio), sztuczne pozbawienie jakiego ciała (zwykle płynu) właściwego mu koloru.

Odbawiać, ał, a, *scz. nd.* **Odbawić, ił, i**, *dk. prow. nieuż. ob. Zbawiać, Wybawiać.*

Odbeczeć, ał, y, *scz. dk.* 1) *co*; dosyć odpłakać. 2) = *fig. czego, v. za co*; odpokutować. *Odbeczał za ten uczynek.*

Odbicie, A) **a**, *n.* 1) *blm.* a) biciem odepchnięcie, odparcie. *Odbicie kuli na bilardzie. Odbicie pocisku.* b) = *fig.* odpędzenie, odegnanie. *Odbicie nieprzyjaciela.* c) = odłamanie biciem, oddzielenie części. *Odbicie kawałka cegły. Odbicie cielęcia od stada, fig.* odpędzenie. d) = biciem wyłamanie, otworzenie. *Odbicie zamku. Odbicie drzwi. Odbicie beczki.* e) = odebranie przez bój, uwolnienie. *Odbicie jeńców. Odbicie zabranej twierdzy.* 1) = *v.* lep. = **się**, *zwk. światła; fiz.* załamanie się na gładkiéj lśniącéj powierzchni i dążenie promieni ku innéj stronie pod pewnym kątem. g) = *v.* lep. **się**, *zwk. pokarmu*; odrzygnięcie się. h) = *druk.* odciśnięcie, wydrukowanie. *Po odbiciu tego arkusza. Odbicie ryciny kosztowało...* 2)=, *lm.* **a**) obraz powstały na gładkiéj lśniącéj powierzchni w skutek łamania się światła. *Widzę odbicie swéj twarzy w zwierciadle. Na ruchomej lśniącej powierzchni jeziora, słońce się ukazuje w tysiącznych odbiciach.* b) = *nieuż.* odcisk ryciny, odbitek. B) = *ps.* używa się tylko z przeczeniem *Nie* i znaczy: kpnieczne, nieodmiennie. *Ja nieodbicie potrzebuję gotowych pieniędzy. Głos jedności dziś nieodbicie potrzebny.*

Odbić, *ob. Odbijać.*

Odbiedz, *ob. Odbiegać.*

Odbieg, u, *lm.* **i**, *m.* lina z wici przy tratwie.

Odbiegacz, a, *lm.* **e**, *m.* ten, co często zbiega, opuszcza miejsce gdzie być powinien, *ob. Odbieglec.*

Odbiegaczka, i, *lm.* **i**, *ż.* ta co często opuszcza swe miejsce.

Odbiegać, ał, a, *scz. v. n. nd.* **Odbiedz, gł, eży**, *v. prze.* **Odbieżeć, ał, eży**, *dk.* 1) biegiem oddalać się. *Pasterz odbiega trzody v. od trzody, aby odebrać porwaną owcę. Odbiegam od was na chwilę. Na oku ją mają, i na pięść jéj nie odbiegają.* 2) = zbiegać, uciekać. *Odbiedz v. odbieżeć chorągwi.* 3) = *kogo*; opuszczać, zostawiać na wolę losu. *Odbiegli go v. od niego w nieszczęściu.* 4)= *fig.* nie zgadzać się z kim. *Ja czasem za lutopiscami idę, czasem ich odbiegam.* 5) = *fig.* traktując o czém zbaczać od przedmiotu do innych nie mających z nim związku. *Nie odbiegaj od założenia. Odbiegł od materji.* 6) = *v. Odprawiać się, myś.* (o psie) gonić za zwierzem przestawać. *Ogar odbiega kota. Gończy odbiegł.*

Odbieganie, a, *blm. n. kogo, czego, v. od kogo, od czego*; czynność biegu w kierunku od czego; opuszczanie, oddalanie się od czego. *Odbieganie od materji, od przedmiotu.*

Odbieglec, gloa, *lm.* **glcy**, *m. nieuż.* dezerter, zbieg.

Odbiegły, a, e, *im.* 1) który odbiegł, opuścił co. 2)= *bier. v.* lep. **Odbieżany, Odbieżały**, opuszczony, porzucony. *Sprawę odbieżaną łatwo wygrać.*

Odbieracz, a, *lm* **e**, *m.* 1) ten co odbiera; który co odbiera. 2) = *ob. Przyjemnik.*

Odbierać, ał, a, *scz. nd.* **Odebrać, ał, bierze**, *dk kogo, co*; 1) brać od kogo co swoje, odzyskiwać. *Odebrałem summę będącą u niego. Daje mi to, a potém odbiera. Jeżeli mi się uda odebrać moje papiery, już mu ich więcéj nie dam. Odebrać syna ze szkół, córkę z klasztoru.* 2) = otrzymywać, dostawać. *Nie odbieram od niego żadnéj wieści. Odebrałem zapłatę za pracę moję. Odebrać list, paczkę, rozkaz.* 3) = wydzierać, brać co od kogo gwałtem; pozbawiać czego. *Odbierać komu chleb. Odebrać sobie życie. Odebrać dowództwo. Odebrało mu mowę, przytomność, nieos.* stracił je. 4) = *od czego*; oddzielać, odłączać. *Odbieram kąkol od pszenicy.* 5) = *ak.* przyjmować. *Odbierać dzieci przy ich urodzeniu się. ob. Przyjmować.*

Odbieralnia, ni, *lm.* **nie**, *ż. chem. ob. Przyjemnik.*

Odbieralnik, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *chem.* naczynie odbierające płyny z drugich naczyń, *ob. Przyjemnik.* 2)= *ob. Odbieracz.*

Odbieralny, a, e, *p. nieuż.* dający się odbierać; co można odebrać.

Odbieranie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odbierać*; 1) odejmowanie, pozbawienie czego. 2) = otrzymywanie czego. 3) = odłączanie.

Odbierka, *v.* **Odbiorka, i**, *lm.* **i**, *ż. leś.* obliczenie sztuk, przez woźnicę z lasu na bindugę wywiezionych, albo też, obliczenie sztuk drzewa, lub sążni wyrobionych w lesie. zapisanie ich w rejestr; pobór.

Odbieżały, Odbieżany, *ob. Odbiegły.*

Odbieżeć, *ob. Odbiegać.*

Odbieżenie, a, *blm. n.* 1) opuszczenie. 2)= zbiegowstwo jako czynność. *Odbieżenie chorągwi.* 3) = zaniedbanie, zapomnienie.

Odbijacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) ten co odbija. *Wtenczas piłka bieg swój dobrze odprawuje, gdy między podawaczem i odbijaczem taka jest miara, iż i ten grzecznie podaje i tamten rozumnie odbija.* 2) = *ob. Odbijak.*

Odbijać, ał, a, *scz. nd.* **Odbić, ił, je, dk.** 1) a) uderzaviem odpychać, napowrót wracać. *Snadnie odbija piłkę. Odbić pocisk. Odbić wymierzony cios.* b) = *fig.* odpędzać, odpierać. *Odbili napad. Odbił nieprzyjaciół od miasta. Nie masz tak wielkich plag coby mię od pana mego odbiły.* 2) = otwierać siłą, biciem, wyłamać. *Odbijam zamek, kłódkę, drzwi, komorę. Odbiwszy beczkę natoczył wina, nabrał soli.* 3) = biciem, uderzaniem odłączać część od całości, odłamywać; oddzierać; *fig.* odpędzać. *Odbij kawałek cegły. Odbił mi funt cukru. Odbił skórę od ciała. Odbił owcę od trzody.* 4) = odbierać, odzyskiwać, uwalniać. *Odbijać nieprzyjaciołom łupy, jeńce. Odbito ziemię Wołoską. Odbijać przegranę, ob. Odegrywać. Odbili łud pędzony w jassyr.* 5)= (o przedmiotach łamiących światło, ciepło) *fiz.* światło, głos pod kątem uderzenia się zwracać w inną stronę, robiąc złudzenie, że to światło, głos pochodzi od przedmiotu, który je tylko załamuje. *Księżyc odbija światło słoneczne. Zwierciadło odbija kształty naprzeciw siebie postawione Ta skała odbija głos i powtarza łowa.* 6) = *druk.* odciskać, drukować, wytłaczać. *Tego dzieła odbijają pięćset egzemplarzy. Ryciny doskonale się odbiły. Cieśla sznurem węglem natartym odbija linje.* 7) = oddalać się, odpływać. *Od brzegu wody nas odbijały. Do domu wracając odbił* (dom *statek*) *od portu.* 8) = *v.* lep. = **się**, *złz.* (w porównaniach) zgadzać się, przypadać; uwydatniać swe różnice i przez to albo sprawiać przyjemne wrażenie, albo wyraźniéj się malować. *Ten kolor niebieski dobrze odbija na tle żółtém. Złoto dobrze odbija przy kolorze zielonym. Rzeczy precivne obok położone, najlepiej od siebie odbijają. Odmiany w kolorach używa, aby te odbijając się jedne od drugich, lepiéj twarz odbiły, ob. Przypadać.* 9) = (o broni) tarczą, trącać. *Fuzja po wystrzeleniu odbija. Pistolety odbijają.* 10) = *v.* lep. **się**, *złz.* (o pokarmach) odmiatać, odrzucać; odrzygać się. *Piłem wódkę i strasznie mi po niéj się odbijało, ob. Rzygać.* = **się**, *złz.* 1) bronić się od napaści. *Odbija się siedmiu napastnikom.* 2) = odskakiwać. *Piłka się odbija od ściany.* 4) = (o świetle, cieple, głosie) łamać się od gładkiéj powierzchni tak, że kąt padania na przedmiot jest kątem załamania się *v.* odbicia się od linji powierzchni. *Światło odbija się od wody.* 4) = oddalać się od brzegu, od stanowiska, od stada. *Pies się odbił, myś.* daleko w las za zwierzem zapędziwszy się, zbłądził. *Kuropatwa się odbiła*, odłączyła się od stada. 5)=odegrywać się, wetować przegrane. 6) = sposób mówienia nieosobisty zam. *Odbijać, Odbić. Odbija się jeńców. Odbiły się drzwi, zamki.* 7) = odrzygać się. *Odbija mi się kwas. Odbija mu się czosnek.*

Odbijak, a, *lm*, **i**, *m. v.* **Odbijka, i**, *lm.* **i**, *ż.* w kuźni obozowéj sztuka żelazna lana, odpowiadająca samemu ognisku, o którą wszystka moc ognia odbija się.

Odbijanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odbijać* (ob. ten wyr.). = **się**, *zwk.* czynność słowa *Odbijać się* (ob. ten wyr. pod *Odbijać*). *Odbijanie się pokarmów lub kwasów z żołądka.*

Odbiorczy, a, e, *p.* od odbioru. *Kwit odbiorczy*, t. j. z przyjęcia, z odebrania.

Odbiór, oru, *lm.* **ory**, *m.* przyjęcie, odbieranie jako pojęcie. *Przy odbiorze należności zaszły nieporozumienia.*

Odbitek, tka, *lm.* **tki**, *m.* 1) *prze.* janiec odebrany nieprzyjacielowi. *Odbitki powracają do domu.* 2) = *nieuż.* to co odbito, kawałek, odłamek. *Odbitek kamienia.* 3) = *v. Odbitka, druk.* odcisk osobny z całości. *Odbitek v. odbitka artykułu z gazety. Odbitki rycin*, ryciny nad kompletno.

Odbitka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) ruch, przez który pocisk natrafiwszy na jakąkolwiek zawadę, podskakuje i odbija się, zaczynając na nowo ruch podobny pierwszemu. *Strzelanie na odbitkę.* 2) = *ob. Odbitek.* 3) = *ar. ob. Forma, Podoba.*

Odbitny, a, e, *p.* (o narzędziach muzycznych, w które biją jak kotły, zole) wydający głos przez uderzenie.

Odbity, a, e, *im.* od *Odbić*, siłą wzięty, uwolniony, odebrany; odłamany biciem, *ob. Odbijać.*

Odbliżać, ał, a, *scz. nd.* **Odbliżyć, ył, y**, *dk. od czego*; oddalać, cofać, *ob. Oddalać.*

Odbłąkać się, ał—, a—, *stz. dk. od kogo, od czego*; 1) błąkaniem się oddalić się. *Zaraz się odbłąkała i zginęła. Sternik uchybiwszy drogi, daleko się może odbłąkać.* 2) = *fig.* wpaść w błąd. *Odbłąkać się od prawdy. Kto od prawdy odbłąka się, światłość sprawiedliwości nie będzie mu świecić.*

Odbłąkanie się, a—, *n. zmk.* 1) błąkaniem się oddalenie się. 2) = *fig.* wpadnienie w błąd, zboczenie od prawdy.

Odbolały, a, e, *p.* 1) co boleści nie czuje, odrętwiały. *Noga odbolała. fig. Serce odbolałe.* 2) = przez ból odłączony, odpadły. *Paznogieć odbolały.*

Odboleć, ał, eje, *sn. dk.* 1) przez ból zamrzeć, przywyknieniem czułość utracić. *Odbolało mu ciało na bicie.* 2) = w skutek bolu odłączyć się, odpaść. *Palec odbolał.*

Odborny, *v.* **Odborowy, a, e**, *p.* wybrany, lepszego gatunku, z przebrania pochodzący. *Tamtą kurę odbornym ziarnem karmiła. Zasiał pole odborną pszenicą. ob. Doborny, Wyborowy.*

Odbość, *ob. Odbadać.*

Odbożać, ał, a, *scz. nd.* **Odbożyć, ył, y**, *dk.* czynić niepodobnym do Boga. *Ziemia jest boża, ale ludzie ją odbożają.*

Odbraniać, ał, a, *scz. nd.* **Odbronić, ił, i**, *dk.* uwalniać kogo, wybawiać siłą, orężem, bronią. *Nagonił Tatarów i płonów cokolwiek odbronił. ob. Bronić, Obraniać.*

Odbranianie, a, *blm. n.* bronieniem odbieranie, wyzwalanie.

Odbroczniający, a, e, p. (Crythrolyticus), *med.* zmniejszający ilość broczniku we krwi.

Odbronić. *ob. Odbraniać.*

Odbronienie, a, *blm. n.* odebranie, wyzwolenie przez obronę.

Odbronować, *ob. Odbronowywać.*

Odbronowanie, a, *blm. n.* zabronowanie; dokonanie bronowania tyle, ile naznaczono.

Odbronowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odbronować, ał, uje**, *dk.* bronować do ukończenia jakiéj części, jaka naznaczona, lub tyle czasu ile wskazano. *Odbronowywać zaległe dni. Odbronować swą cząstkę.*

Odbrzask, u, *blm. m.* 1) odbijanie się brzasku. 2) = *nieuż.* powtórzenie obrazu, odbicie się go na jakiéj lśniącéj powierzchni.

Odbrzękać, ał, a, *sn. nd.* **Odbrzęknąć, ęknął**, *v.* **ękł, ęknie**, *dk. nieuż.* odbijać głosem, dźwięk powtarzać; przeciągać.

Odbrzmieć, *ob. Odbrzmiewać.*

Odbrzmienie, a, *lm.* **a, n.** 1) rozlegnięcie się odgłosu. 2) = dźwięk, oddźwięk.

Odbrzmiewać, ał, a, *sn. nd.* **Odbrzmieć. ał, i**, *dk.* huczéć, dźwięk powtarzać, odbijać. *Powietrze odbrzmiewało wrzaskiem trąb. ob. Brzmieć.*

Odbudowa, y, *lm.* **y**, *ż. gór.* roboty górnicze. *Odbudowa podziemna przedstanowcza;* roboty początkowe. *Odbudowa wschodowa odwrotna, v. wznosząca się, v. stropowa. Odbudowa przecznikowa. Odbudować składów pięter. Odbudowa filarowa. Odbudowa wschodowa prosta, v. spuszczająca się, v. spągowa. Odbudowa chodnikowa, v. przedsobnia. Odbudowa zupełna okładzinowa*, t. j. palami utwierdzona.

Odbudować, *ob. Odbudowywać.*

Odbudowanie, a, *n.* 1) *blm.* czynność wznoszenia nowéj budowy takiéj jak dawna i na dawném miejscu. *Summa na odbudowanie zniszczonego miasta. Odbudowanie kościoła jerozolimskiego.* 2) =, *lm.* **a, nieuż.** nowa budowa, budynek na dawném miejscu.

Odbudowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odbudować, ał, uje**, *dk.* zniszczone co na nowo wznosić, budować. *Odbudowywać dom na dawnych fundamentach. Miasto na nowo się odbudowało.*

Odbycie, a, *blm. n.* = **się**, *zmk.* dokonana jednorazowa czynność odbywania, odbywania się, *ob. Odbywać, Odbywać się.*

Odbycina, y, *lm.* **y**, *ż. med.* niepotrzebne cząstki wydalone z ciała.

Odbyć, *ob. Odbywać.*

Odbyt, u, *lm.* **y**, *m.* 1) pokup, zbywanie jako pojęcie, pokupność, prędka sprzedaż. *Sklep ten ma wielki odbyt. Jest odbyt na ten towar, a na ten nie ma żadnego odbytu. Ułatwić odbyt towarów.* 2) = *nieuż.* odchód przyrodzony, odchodzenie, wyciekanie z ciała rzeczy niepotrzebnych, albo szkodliwych przez usta, nos, uszy, oczy; wrzody; wypróżnienie. *Natura broni się, czyniąc różne odbyty złego z ciała. ob. Odbycie.* 3) = miejsce odbytu w ciele, otwór w zadzie, stolec. *Wrzód mu zasiadł odbyt*; ma wrzód w stolcu, *ob. Dziurnik.*

Odbytny, a, e, *p.* łatwy do zbycia, poszukiwany, *ob. Pokupny.*

Odbytość, ści, *blm. ż. towaru;* możność zbycia, odbycia.

Odbytowy. a, e, *p.* 1) do zbycia, odbytu przeznaczony. 2) = poszukiwany, *ob. Pokupny.* 3) = *ob. Odchodowy.*

Odbywać, ał, a, *scz. nd.* **Odbyć, ył, odbędzie**, *dk.* 1) *prze. co, czego*; a) zbywać co, pozbywać się czego, oddalać co od czego, uwalniać się. *Odbył domu lada jako*, t. j. sprzedał. *Co źle nabędzie, to źle odbędzie.* b) = tracić; *dk.* postradać. *Wprędce śniegów odbędę*; przebędę przez nie 2) = *co;* odprawiać, pełnić co, sprawować; zostawać gdzie czynnym, naczelnikiem, robić co szczeg. będąc obowiązany. *Odbywać nowicjat, naukę. Odbywać przegląd wojska. Odbyć pańszczyznę.* 3) = *co*; kończyć, załatwiać. *Odbywać interes, rachunki.* 4) = *kogo, co*; zbywać, pozbywać się. *Odbądź go, niech sobie idzie. Jednym bankietem dwa wesela odbywa.* = **się**, *stz.* 1) *prze.* a) ubywać, znikać, usuwać się. *Źle się odbyło co źle przyszło.* b) = tracić, pozbawiać się. *Odbyłem się błota. Odbyłem się sługi.* c) = pozbywać się kogo, mając z nim do czynienia. *Krótko się z nim odbyłem.* 2) = robić się, załatwiać się, kończyć się. *Odbywa się wesele. Odbyło się nabożeństwo. Wszystko się odbyło przyzwoicie. Jakże się rzecz odbyła? Ślub się odbędzie w mieście.*

Odbywanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odbywać*; pełnienie, sprawowanie, zbywanie. *Odbywanie urzędu. Odbywanie kogo, prze.* = **się**, *zmk.* załatwianie się, pozbywanie się. *Odbywanie się sprawy. ob. Odbywać.*

Odcadzać, Odcadzić, *bl. ob. Odcedzać.*

Odcałować się, ał—, uje—, *stz. dk.* do syta całowawszy przestać, nacałować się. *Och, dzieci moje, nie mogę się was odcałować.*

Odcedzać, ał, a, *scz. nd.* **Odcedzić, ił, i**, *dk.* cedząc oddzielać części stałe od płynnych. *Kiedy się mleko zsiędzie, odwarz, a odcedziwszy serwatkę, będziesz miał ser. Polewka sama odcedzona przez sito. Odcedzać szparagi.*

Odcedzanie, a, *blm. n.* czynność odłączania części stałych od płynnych przez cedzenie, *ob. Odcedzać.*

Odcedzenie, a, *blm. n.* odłączenie płynu od części stałych przez cedzenie.

Odcedzić, *ob. Odcedzać.*

Odcedzony, a, e, *im.* od *Odcedzić*; przez cedzenie odłączony od części płynnych. *Bób po ugotowaniu odcedzony. Nie było już religji czystéj, a od lakomstwa, hipokryzji i zabobonów odcedzonéj, fig.* oczyszczonéj.

Odcerklować, *ob. Odcyrklować.*

Odchadzać, *ob. Odchodzić.*

Odcharchać, Odcharchywać, Odcharchanie, i t. d. *bl. ob. Odcharkiwać, Odcharkanie*, i t. d.

Odcharkać, *ob. Odcharkiwać.*

Odcharkanie, a, *blm. n.* przez charkanie, silne wciąganie lub wypychanie powietrza, oderwanie flegmy w gardzieli zsiadłéj. *Szanta ziele ułatwia odcharkanie i odrzucanie flegmy z piersi.*

Odcharkiwać, ał, a, *scz. nd. częst.* **Odcharkać, ał, a**, *dk.* **Odcharknąć, ął, nie**, *jednt. dk.* charkając, t. j. silnie wciągając powietrze, odrywać w gardzieli flegmę i przez wypychanie powietrza wyciągać ją do ust. *Odcharkał dużo lipkiej stwardniałéj cieczy.*

Odcharkiwanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odcharkiwać*; oddzieranie przylgniętéj w gardle flegmy.

Odcharknąć, *ob. Odcharkiwać.*

Odcharknienie, *v.* **Odcharknięcie, a**, *blm. n.* jednorazowém charknięciem oderwanie flegmy, *ob. Odcharkanie.*

Odchcieć się, Odchciewać się, *ob. Odechciewać się.*

Odchełznać, Odchełznać się, i t. d. *ob. Odkiełznywać*, i t. d.

Odchepywanie, *ob. Odbijanie* (pokarmów).

Odchęcać, ał, a, *scz. nd.* **Odchęcić, ił, i**, *dk.* chęć gdzie indziéj odwracać, robić że się odchciewa czego, chęć odejmować; odradzać, odstręczać od czego. *Odstręczali od tego i odchęcali drugich. Odchęcili go od tego przedsięwzięcia. ob. Niechęcić, Zniechęcać.*

Odchęcanie, a, *blm. n.* czynność odbierania chęci komu, odstręczanie, zniechęcanie ku czemu.

Odchęcenie, a, *blm. n.* odstręczenie, odjęcie chęci ku czemu.

Odchęcić, *ob. Odchęcać.*

Odchędożyć, ył, y, *scz. dk.* oczyścić, oszorować; zrobić czystém co przez tarcie powierzchni, szorowanie.

Odchliny, Odchlisko, Odchlisty, *ob. Otchliny, Otchlisko*, i t. d.

Odchloryzować, *ob. Odchloryzowywać.*

Odchloryzowanie, *v.* **Odchlorzenie, a**, *blm. n chem.* oswobodzenie jakiegobądź ciała, mian. metalu, od złączonego z nim chemicznie chloru.

Odchloryzowany, *v.* **Odchlorzony, a, e**, *p.* np. *metal, chem.* oswobodzony od związku chemicznego z chlorem.

Odchloryzowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odchloryzować, ał, uje**, *v.* **Odchlorzyć, ył, y**, *dk. chem.* chlor od ciała jakiego odłączać.

Odchloryzowywanie, a, *blm. n. chem.* oddzielanie chloru od jakiego ciała.

Odchlorzyć, Odchlorzenie, Odchlorzony, *ob. Odchloryzowywać, Odchloryzowanie, Odchloryzowany.*

Odchłań, *ob. Otchłań.*

Odchód, *ob. Odchód.*

Odchodczę, ęcia. *lm.* **ęta**, *n. nieuż.* płód niedonoszony, niedonosek, zaśniad, pomiotek, poroniątko. *Przyczyna ciężkiego rodzenia bywa też przy odchodczęciu. ob. Poronieniec.*

Odchodek, dka. *lm.* **dki**, *m.* 1) (Anus) otwór którym stolec odchodzi, kanał odchodowy. 2) = kloaka, wychodek.

Odchodkowy, a, e, *p.* do odchodka należący.

Odchodowy, a, e, *p.* do odchodu należący; do miejsca kędy co odchodzi, spływa, ściągający się. *Kiszka odchodowa*; ostatnia dolna. 2) = *prze.* do odchodu, odejścia należny. *Odchodowa modlitwa*; która się czyta nad umierającym.

Odchodzenie, a, *blm. n.* iście skąd, opuszczanie jednego miejsca a udawanie się do drugiego. *Odchodzenie i wracanie się;* jedna czynność w dwóch przeciwnych kierunkach. *ob. Odchodzić.*

Odchodziciel, a, *lm. e, m. nieuż.* odludek, anachoreta, pustelnik.

Odchodzić, ił, i, *sn. nd.* **Odejść, odszedł, odejdzie**, *dk.* **Odchadzać, ał, a**, *częst. nd.* 1) idąc oddalać się, iść precz; opuszczać miejsce gdzie się znajduje, a przenosić się na drugie. *Dobranoc oddawszy, wszyscy odchodzą. Klnij mię jak chcesz odchodząc, ale odejdź sobie. ob. Wychodzić.* 2) = *fig.* oddalać się; przemieniać myśli, wyobrażenia dawne. *Myśmy za daleko odeszli od zwyczajów przodków naszych. Odchodzić od założenia, od pobożności.* 3) = *fig.* umierać, schodzić ze świata. *Odszedł na lepszy żywot z tego świata.* 4) = *fig.* odjeżdżać. *Poczta odeszła. Dziś poczta odejdzie na Podole.* 5) = *fig.* tracić przytomność, szaleć, nie posiadać się. *Odchodzić od rozumu, od zmysłów, od siebie. Zamyślony, ponury, odszedł od siebie, chodzi po izbie, sam do siebie gada, w koło stojących nie widzi. Odchodzi od zmysłów z radości, ze złości*, t. j. sam sobą nie włada, rozum i przytomność traci. 6) = *fig. nieuż.* znikać, uciekać. *Płyniem z portu, nam ziemia i miasta odchodzą. Dla niespania ustawicznego, sen mi odchodzi z oczu. Trzecia część życia odchodzi przez spanie.* 7) = *fig.* umniejszać się, ubywać. *Nie zdarło się ani odeszło starością odzienie jego. Nie miło komu pożytek z ręki odchodzi.* 8) = zdychać, padać. *Bydło zarażone powietrzem odchodzi. Szarańcza w tym roku ludziom mało szkodziła, ale dla niéj wiele koni odeszło.* 9) = *fig. nieuż.* ronić, wydawać płód bez pory. *Ktoby kobiétę uderzył pięścią albo nogą, zaczemby dziecię z niéj odeszło...* 10) = *fig.* (o płynach), odpadać, odpływać, spływać, wypływać. *Morze Bałtyckie statecznie co sześć godzin odchodzi. Woda odchodzi podziemnym kanałem. Fus przy topieniu metalu odszedł. Odeszło z niego wiele żółci. Mocz odchodzi.* 11) = *fig.* (o częściach stałych) wypadać, odpadać. *Odchodzi pokarm niestrawiony. Ciało od kości odeszło.* 12) = *scz. kogo, fig. nieuż.* opuszczać, porzucać. *Odchodzą go najbliżsi gdy podupadł. Łakomy zbiorów swych koniecznie odejść musi. Wszyscy go odeszli w tém niebezpieczeństwie.* 13) = *scz.* (z nd. *częst. dk.*) nagrodzić chodzeniem, odrobić, odsłużyć chodząc; odbyć swoję powinność chodzeniem. *Odchodzę ja za to w twoim interesie. Nie wiem kiedy mi to odchodzisz. Odchodziłem swoje;* odbyłem co miałem zrobić chodząc.

Odchorowywać, ał, a, *v.* **owuje**, *scz. v. n. nd.* **Odchorować, ał, uje**, *dk. co, za co*; 1) *v.* lep. = **się**, *stz.* pozbywać się choroby, powstawać z choroby. *Odchorować się, już powstaje.* 2) = cierpieć chorobę, jako karę za wykroczenie przeciw zdrowiu. *Odchorowywać dawne swawole. Odchorować wczorajszą biesiadę.*

Odchować, *ob. Odchowywać.*

Odchowały, a, e, *p. nieuż.* z mała wychowany, *Mam w swéj oborze odchowałe cielę.*

Odchowanie, a, *blm. n.* 1) przekarmienie do pewnego czasu; odkarmienie. 2) = odłączenie od piersi, od matczynego mléka. 3) = połączenie dla przychowku, *ob. Odchowywać.*

Odchowany, a, e, *im.* od *Odchować*; 1) przekarmiony, odkarmiony. 2) = odłączony od mléka matki. 3) = (o samicach zwierząt domowych) zapłodniona przez ułatwione połączenie z samcem. *Ta klacz już odchowana.*

Odchowywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odchować, ał, a**, *scz. nd.* 1) odkarmiać do należytego wieku, wychowywać. *Pójdę mamki zawołam, iż ci to dziecię odchowa. Weź to dziecię i odchowaj go. ob. Wychowywać.* 2) = od piersi odłączać, odsadzać, odkarmiać. *Niewiasta odchowała go od mléka.* 3) = (ogiera z kobyłą, buhaja z krową) łączyć, żądając odchowku, przychowku. *Jeżeli klacz ogiera przypuści, znać że nie dobrze odchowana.*

Odchowywanie, a, *blm. n.* 1) karmienie, odkarmianie. 2) = odłączanie od piersi, od matki. 3) = łączenie, *ob. Odchowywać.*

Odchód, odu, *lm.* **ody**, *m.* 1) umniejszanie się, strata. 2) = odchodzenie, spłynienie, szczeg. miejsce którędy co odpływa. *Dać wodzie odchód dobry, aby zawsze czerpać tę, która świeżo wytryska ze źródła.* 3) = (bydła) padanie, pomorek. *Z częstych odchodów bydła postrzeżono zarazę.* 4) = rozchód. *Wielki mam odchód drzewa, zboża, soli.* 5) = *domowy, nieuż.* potrzeby domowe. *Mam wina jedynie na odchód domowy.* 6) = poronienie. *Niewiasty na wiosnę rodzące, łacno lada za przyczyną odchód płodu miewają.* 7) = *ob. Odchodek.* 8) = (szczeg. w *lm.*) wypróżnienie, stolec. *Uważaj czy chory odchody stolca i moczu miał przyzwoite.* 9) = w nast. wyr. *Iść w odchody*; odchodzić, odstępować.

Odchrząk, u, *lm.* **i**, *m. med.* śluz który się wydziela z tchawicy i oskrzeli.

Odchrzcić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* 1) na nowo ochrzcić, na inny obrządek przechrzcić. 2) = *fig.* nie właściwie nazwać, przezwać. *Moję tak pożyteczną pracę imieniem próżnowania odchrzcą.* = **się**, *stz.* inszą wiarę przyjąć i chrzest wedle jéj obrządku powtórzyć. *Odchrzcił się na arjańską sektę.*

Odchwalać, ał, a, *scz. nd.* **Odchwalić, ił, i**, *dk.* chwalić tego co nas chwali. *Z największą sumiennością*

odchwala. = **się**, *złz.* 1) (tylko *dk.*) chwalić bardzo, wychwalać pod niebiosa. *Wyborna potrawa, jem i nie mogę się odchwalić. Nie mogli się odchwalić jego dobroci. Nie odchwali się jej piękności.* 2) = *nieuż.* odgrażać się; przechwalać się, przechwalki robić.

Odchwalony, a, e, *p.* używa się tylko z przeczeniem *Nie* i znaczy: niewysławiony, nader chwalebny. *Szacunek jego osoby, z nigdy nieodchwalonych pism jego powziętem.*

Odchwycenie, a, *blm. n.* 1) pochwycenie napowrót. 2) = chwyceniem oderwanie, odjęcie części od całości.

Odchwycić, *ob. Odchwytywać.*

Odchwytywać, ał, uje, *sn. nd.* **Odchwycić, ił, i,** *dk.* 1) napowrót chwytać, porywać. *Ledwie zaciśniony dech odchwycił.* 2) = chwytając część od całości odrywać, chwytać. *Chwycił za pokrywę chcąc unieść wazę, ale tylko pokrywę odchwycił.*

Odchwytywanie, a, *blm. n.* 1) chwytanie napowrót. 2) = chwytaniem odejmowanie części.

Odchylać, ał, a, *scz. nd.* **Odchylić, ił, i,** *dk.* 1) co nachylone, zgięte odginać, odwracać, odkłaniać. *Młodą różdżkę nachyloną, trudno potem odchylać.* 2) = *kogo*; odsuwać, odpychać powoli, odwracać. *Nie odchylaj go od okna. Ani proszą, ani groźbą, nie dał się odchylić od prawdy, fig.* 3) = odsłaniać, odkrywać. *Odchylać zasłonę, ob. Odsłaniać.* = **się**, *złz.* 1) podnosić się, prostować się będąc nachylonym. *Muszę się odchylić bo już mi krzyże bolą.* 2) = odwracać się, oddalać się od czego, kogo; usuwać się. *Odchylam się od roboty, żeby go uczyć. Odchylić się od powinności, od jakiego towarzystwa. Odchyliło się serce Salomona od Jehowy. Wszystkich serca odchylają się od niego.* 3) = odkrywać się, odsłaniać się. *Gdyśmy wjechali na górę, odchylił się przed nami cudny krajobraz.*

Odchylanie, a, *blm. n.* 1) odginanie. 2) = odrzucanie. 3) = odkrywanie. = **się**, *zmk.* 1) odginanie się. 2) = odwracanie się.

Odchylenie, a, *blm. n* = **się**, *zmk.* dokonana jednorazowa czynność odchylania, odchylanie się, *ob. Odchylać.*

Odchylić, *ob. Odchylać.*

Odchylisko, a, *lm.* a, *n.* wielka rozpadlina ziemi, przepaść, otchłań. *Kto wpadł w owe odchylisko, śmiercią okrutną umierał.*

Odchylny, a, e, *p.* co może być odchylony, wyprostowany.

Odchylony, a, e, *im.* od *Odchylić*; 1) wyprostowany. 2) = odsunięty. 3) = odsłoniony. *ob. Odchylać.*

Odciąć, *ob. Odcinać.*

Odciąg, u, *lm.* i, *m.* 1) *med.* (derivatio, atogonismus) *przywod, przyciąg, zwabie, przywabie*, sprawienie bolu, albo zapalenia albo wreszcie ruchu mięśni w innym miejscu ciała niż jest choroba dla odciągnięcia cierpienia, dla przywabienia materji chorobliwej w inne miejsce. 2) = *chem. ob. Kupellacja.*

Odciągać, ał, a, *scz. nd.* **Odciągnąć, ął, nie,** *dk.* **Odciągiwać, ał, a,** *częst. nd.* 1) ciągnąć w inną stronę, oddalać, cofać. *Palce możemy zgiąć, wyciągnąć, przyciągnąć i odciągnąć. Gdy podniósł rękę, już jej więcej nie odciągnął.* 2) = *fig.* wracać, zwracać, namawiać ku czemu innemu, ku zaniechaniu tego co kto czyni. *Nie mogę go odciągnąć od tego zamysłu. Nie można przeczyć, aby lekarze wielu chorych nie odciągali od bliskiej śmierci.* 3) = *aryt.* licząc odejmować, odtrącać. *Odciągać co od czego. Odciągnąwszy 3 od 5, pozostaje 2.* 4) = *chem.* odłączać. *Gdy się płyn na tęgą istotę nalany z nią się destyluje, mówimy że się odciąga.* 5) = *fig. posp.* odkładać, zwlekać, ociągać. 6) =, *sn.* odchodzić, odjeżdżać gromadnie. *Odciągać z wojskiem. Odciągnęły kupy noclegowników.* = **się**, *złz.* 1) ruszać się, *ob. Cofać się.* 2) = zwłokę robić, *ob. Ociągać się.*

Odciągadło, a, *lm* a, *n. med.* narzędzie służące do odciągania, odwodnik.

Odciąganie, a, *blm. n.* 1) usuwanie, oddalanie, odwracanie od czego. 2) = odwracanie kogo od czego. 3) = *aryt.* odejmowanie. 4) = *chem.* odłączanie. 5) = *posp.* zwlekanie, odkładanie. 6) = odchodzenie, odjeżdżanie gromadą. = **się**, *posp* robienie zwłoki.

Odciągiwać, Odciągnąć, *ob. Odciągać.*

Odciągnienie, *v.* **Odciągnięcie**, a, *blm. n.* dokonana jednorazowa czynność odciągania (ob. ten wyr.).

Odciągniony, *v.* **Odciągnięty**, a, e, *im.* od *Odciągnąć, ob. Odciągać.*

Odciążny, a, e, *p. mat.* mający być odciągnionym, odtrąconym, *ob. Odjemny.*

Odciążyć się,ył—, y—, *złz. prze.* zagrabić, zajmować. *Kto się od kogo odciąży, tedy pamiętnego od wielkiéj jak małej rzeczy, nie powinien dać więcej, tylko cztery grosze.*

Odciec, *ob. Odciekać.*

Odciek, u, *lm.* i, *m.* 1) spływanie, ściekanie na dół. *Kloce postawione na storc, przez odciek pozbywają się soku szkodliwego.* 2) = miejsce kędy co spływa, rynna, rura. *Staw mający odciek.* 3) = *ob. Dren, Drenowanie.*

Odciekać, ał, a, *sn. nd.* **Odciec, ekł, cze,** *dk.* ściekać, spływać na dół. *Już woda odciekła.*

Odciemiać, ał, a, *scz. nd.* **Odciemić, ił, i,** *dk. nieuż.* odsłaniać ćmy czyli ciemności pozbawiać. *Odciemił mię. Odciem mnie słońce.*

Odcienny, a, e, *p. nieuż.* odcień jakiś tego znaczenia wyrażający. *Znaczenie odcienne.*

Odcierać, ał, a, *scz. nd.* **Odetrzeć,** *v.* **Odtarć, Odtarł, odetrze,** *dk.* 1) *co*; czyścić z usilnością. *Odetrzeć napis starodawny.* 2) = *kogo*; trzeć aby ocucić, rzeźwić, do życia wracać. *Odcierać zemdlałego. Odcierać sobie nogę, twarz.* 3) = *posp.* przez tarcie gwałtem odrywać. *Młocarnia* (machina) *odtarła mu rękę.*

Odcieranie, a, *blm. n.* czynność czyszczenia, cucenia, odrywania przez tarcie, *ob. Odcierać.*

Odcierpieć, ał, i, *scz. v. n. dk.* cierpiąc odpokutować za co, wycierpieć do końca. *Odcierpieć ranę, winę, męczeństwo. Odcierpi za wszystko co zdziałał.*

Odcierpienie, a, *blm. n.* odpokutowanie, wycierpienie, pokuta za co.

Odcieszyć się,ył—, y—, *złz. dk.* dosyć nacieszywszy się przestać (używa się tylko w zdaniu przeczącém). *Oto już pokój, a ja z orężem moim odcieszyć się nie mogę. ob. Nacieszyć się.*

Odcięcie, a, 1) *blm. n.* cięciem oddzielenie części od całości, dokonana jednorazowa czynność odcinania. *Odcięcie palca. Odcięcie pensji. Odcięcie nieprzyjaciela, fig.* odłączenie części jego sił od głównego punktu, *v.* przecięcie mu drogi. *ob. Odcinać.* 2) = to co odcięto, *ob. Odcinek.*

Odcięty, a, e. *im.* od *Odciąć*, cięciem oddzielony, oderżnięty. *Odcięta noga. Odcięty nieprzyjaciel, fig.* mający zagrodzoną drogę tam gdzieby mu iść należało.

Odcinacz, a, *lm.* e, *m.* 1) ten, który trzebi odrostki drzew, odkrawa wyrostki, wypienia szkodliwe zioła. 2) = *agr.* narzędzie do odcinania, rodzaj siekierki zakrzywionéj.

Odcinać, ał, a, *scz. nd.* **Odciąć, ął, odetnie,** *dk.* 1) przecinając, tnąc, rąbiąc odłączać, odrzynać, odsiekać. *Odcinać nogę, rękę, linę.* 2) = *fig.* rozłączać; odłączać, oddalać, wyłączać, rozdzielać, przedzielać, przecinać. *Smutna pamiątka osoby, od której los przykry nas odcina. Odciąć kogo od społeczności wiernych. Cieśnina Gibraltarska odcina Hiszpanję od Afryki. Odciąć wodę i żywność miastu. Odciąć nieprzyjaciela.* 3) = *fig* odejmować, potrącać, odtrącać, wytrącać, wyciągać. *Czy nie można prawem odciąć te niesłuszne wydatki. Odcięto mu coś z pensji.* 4) = wzajem odbijać, odpowiadać cięciem na cięcie. *Dobywam palasza, a on odcina mi śmiało. Ten tego, ten owego odcina obrony.* = **się**, *złz.* 1) *komu*; bronić się cięciami, białą bronią szczeg. szablą; (o zwierzętach) bronić się zębami. *Ile sił starczyło, żołnierz się odcinał. Zrzucony z konia, pieszo Niemcom się odcinał. Nieustraszony odcina się śmiało. Borsuk chartom odcina się. Pies odcina się niechcąc aby mu włożono obroży* 2) = nieosobisty sposób mówienia we wszystkich, znaczeniach słowa *Odcinać, Odciąć. Gdy się z téj summy odetnie tyle, to...* 3) = odpowiadać na zarzuty, zbijać je; łajanie łajaniem odpierać. *Ten żartami docina mu, ale i tamten dobrze się odcina. Ta kem się mu odciął, że już i słowa nie rzekł do mnie.*

Odcinek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) część odcięta, odjęta cięciem, dzieleniem od całości. *ob. Okrawek, Odrzynek. Odcinek koła. Odcinek papieru powstały z okrajania.* 2) = *mat.* linja prosta, prowadzona z jakiegobądź punktu jeometrycznéj figury, równolegle do osi odcinków, aż do spotkania z osią przystaw. *Odcinek koła, v. kołowy*; część koła, zawarta między łukiem i jego cięciwą. *Odcinek kulisty*; część kuli odcięta przez płaszczyznę. 3) = *as.*

Odcinek eliptyczny, ob. Wycinek. 4) = (w piśmie czasowém) feljeton, oddział u spodu pisma na różne materje przeznaczony. *Czytałem to w odcinku Gazety Warszawskiéj.* 5) = *gram.* znamię pisarskie, pokazujące odcięcie jakiéj głoski na końcu słowa; apostrofa. 6) = *myś.* dwóletni dzik, który się odłączył już od stada, *ob. Pojedynek, Odyniec.*

Odciosnąć, *ob. Odczosnąć.*

Odcisk, u, *lm.* i, *m.* 1) to, co zrobiono przez odciskanie, wyciskanie; kartka wydrukowana czcionkami lub sztychowaną tablicą, znak pieczęci na laku, lub t. p. *Ten odcisk ryciny dobrze się udał. Odcisk pieczęci na laku.* 2) = miejsce na ciele gnieceniem stwardniałe, szczeg. na nogach, nagniotek, nacisk. *Musztardę djablą przykładają na odciski u nóg.*

Odciskać, ał, a, *scz. nd.* **Odcisnąć, ął, śnie,** *dk.* 1) *nieuż.* odrzucać, odmiatać, odpychać. *Odciska od siebie co mu podadzą.* 2) = drukować, odbijać, wyciskać. *Odciśnięto dwa tysiące egzemplarzy dzieła, ryciny. Odciskać pieczęć na wosku.* 3) = naciskać przygnieceniem. *Odciśnąłem sobie nogę chodząc.*

Odciskanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odciskać*; odmiatanie; odbijanie; naciskanie nagniotka.

Odcisnąć, *ob. Odciskać.*

Odciśnienie, *v.* **Odciśnięcie**, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność odciskania: odrzucenie, odbicie; nagniotek. 2) = *lm.* a, *nieuż. ob. Odcisk.*

Odciśniony, a, e, *im.* od *Odcisnąć*, odrzucony; wyciśniony; nagnieciony, przygnieciony. *Odciśnione żyły namazuj tym olejkiem.*

Odcumować, *ob. Odcumowywać.*

Odcumowanie, a, *blm. n. or.* i *żeg.* odwiązanie liny.

Odcumowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odcumować, ał, uje,** *dk. or.* i *żegl.* odwiązywać cumę czyli linę, którą się statek na lądzie do pala przywiązuje. *Odcumowywać linę. Odcumować tratwę.*

Odcykać się, *ob. Ocykać się.*

Odcyrklować, ał, uje, *scz. dk.* cyrklem oddzielić, określić, oprowadzić.

Odczarować, *ob. Odczarowywać.*

Odczarowanie, a, *lm.* a, *n.* 1) *posp.* odrobienie czarów. 2) = *ob. Rozczarowanie.*

Odczarowany, a, e, *im.* od *Odczarować.* 1) uwolniony od czarów. 2) = rozczarowany, zobojętniony ku czemu.

Odczarowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odczarować, ał, uje,** *dk.* 1) odrabiać urok, odżegnywać czary. *Ten wróżbita może zaczarować i odczarować. Odczarował zaklęcie* 2) = pozbawiać ułudy, która się zdawała być prawdą w przedmiocie, osobie mianéj za co dobrego a niebędącéj tém w istocie. *Trudno będzie odczarować młodzieńca. Wyliczywszy jej postępki odczarował go zupełnie. ob. Rozczarowywać.* = **się**, *złz.* rozczarowywać się, pozbywać uroku sprawionego przez kogo lub co. *Lubiłem świat, odczarowałem się żyjąc na nim.*

Odczepiać, ał, a, *scz. nd.* **Odczepić, ił, i,** *dk.* przyczepione odejmować, odpinać, odwiązywać. *Odczepiać łódkę od brzegu.* = **się**, *złz.* 1) odwiązywać się, odrywać się, odpinać się. *Wstążka się odczepiła.* 2) = *fig.* odchodzić, odstępować gdy kto jest niemiłym; odstawać, = **się**, odłączać się, usuwać się. *Ledwie się odczepiłem od zapraszających na to wesele. Odczepiłem się od téj sprawy. Nie chce się odemnie odczepić. Przecież odczepił się odemnie.*

Odczepianie, a, *blm. n.* odpinanie, odwiązywanie, odejmowanie tego co było uczepioném. = **się**, *zmk.* odpinanie się, odrywanie się; *fig.* odstępowanie, opuszczanie tego kto przykrzy naszą obecnością, lub co nam jest przykre.

Odczepić, *ob. Odczepiać.*

Odczepienie, a, *blm. n.* i = **się**, *zmk.* dokonana czynność odczepiania, odczepiania się.

Odczerpać, *ob. Odczerpywać.*

Odczerpanie, a, *blm. n.* odjęcie przez czerpanie.

Odczerpany, a, e, *im.* od *Odczerpać*, czerpaniem odjęty.

Odczerpywać, ał, a, *v* **uje,** *scz. nd.* **Odczerpać, ał, ie,** *dk.* **Odczerpnąć, ął, nie,** *jedn. dk.* czerpaniem odejmować część czego wsypanego lub wlanego za wiele, albo bez potrzeby. *Z dwóch garncy odczerpując po trochu zostawiła ledwie połowę. Odczerpaj tę wodę.*

Odczerpywanie, a, *blm. n.* czerpaniem odejmowanie, nadbieranie, nadczerpywanie.

Odczesywać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. nd.* **Odczesać, ał, esze,** *dk.* czesząc oczyszczać, odłączać co od czego jak np. w czesaniu lnu, konopi. *Odczesywać wełnę. Odczesać szczotką. Główki lniane żelaznym grzebieniem odczesują.*

Odczęstować, *ob. Odczęstowywać.*

Odczęstowanie, a, *blm. n.* wywzajemnienie się częstowaniem za częstowanie.

Odczęstowany, *im.* od *Odczęstować*, *ob. Odczęstowywać.*

Odczęstowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odczęstować, ał, uje,** *dk.* wzajemnie częstować, uraczać; częstowanie częstowaniem wetować. *Upominkami go odczęstowywa. Odczęstowała go za wczorajsze przyjęcie.* **Odczęstowany**, *nieuż.* uraczony za gościnność, *ob. Uczęstowany.*

Odczłowieczać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Odczłowieczyć się,ył—, y—,** *dk.* tracić własność, charakter człowieka. *Bo kto sam się bóstwi w świecie, Ten, na odwrót swego szału, odczłowiecza się pomału.*

Odczochnąć, *ob. Odczosnąć.*

Odczopowany, a, e, *im.* od *Odczopować*, 1) za który czopowe zapłacono. *Wina odczopowane roku przeszłego, mają być wolne od czopowego.* 2) = w którym czop czyli otwór odbito. *Beczka odczopowana.*

Odczopowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odczopować, ał, uje,** *dk.* 1) *prze.* czopowe opłacać. *Beczki z piwem, nie mają z wozów zstawiać, aż pierwiej od nich odczopują.* 2) = *nieuż.* czop, otwór w beczce odmykać, odszpuntowywać, odbijać.

Odczosnąć, *v.* **Odciosnąć**, *v.* **Odczochnąć, ął, nie,** *scz. dk.* 1) odciąć, odszczepić, odsiec. *W rozdartej albo odczośnionej gałęzi. Piorun cegłę lewéj ściany kościelnéj odciosnął.* 2) = *fig.* oderwać, odłączyć. *Wstąpmy do Judy, a wzbudźmy go, i odczośnijmy go k'sobie.*

Odczyniać, ał, ia, *scz. nd.* **Odczynić, ił, ni,** *dk.* **Odczyniwać, ał, a,** *częst. nd.* 1) *co komu*; uczynione wracać, wetować, oddawać, nagradzać. *Co ja tobie dziś uczynię, odczyni mi drugi jutro. ob. Odpłacać, Odwdzięczać.* 2) = *co*; odrabiać. *Nie można już tego odczynić, coś uczynił. Odczyniać czary, ob. Odczarowywać, Odżegnywać.*

Odczynnik, a, *lm.* i, *m. chem. (reagenty, reagentia, działacze)*, istoty, raczéj chemiczne związki (niek. pierwiastki) używane bądź do wykrycia pierwiastków, składających ciała złożone i rozmaite ich mieszaniny, bądź do ich odłączenia i obliczenia; odczynniki bowiem wywierając swe działanie na inne ciała, rodzą w nich pewne odmiany, które jako skutki, wyjaśniają nam przyczyny. Lubo wszystkie ciała działają na się nawzajem, do rozbiorów jednak chemicznych używa się tylko pewna liczba odczynników, wywierających widoczniejsze działanie.

Odczynnikowe kolory, *chem.* są to kolory niektórych roślin, zbyt czułe na działanie kwasów i alkaljów, t. j. zmieniające się pod ich wpływem; np. błękitny kolor lakmusu, fjałków, pewnego gatunku kapusty, wystawiony na działanie jakiegobądź kwasu, czerwienieje, a poczerwieniony, od działania nań jakiegobądź alkali błękitnieje napowrót: takowe więc rośliny, posiadające odczynnikowy kolor, często się używają w chemji dla wykrycia w ciałach własności kwaśnych lub zasadowych, *ob. Kwas, Zasada.*

Odczynszować, *ob. Odczynszowywać.*

Odczynszowanie, a, *blm. n. nieuż.* opłacenie czynszu.

Odczynszowany, a, e, *im.* za który czynsz uiszczono.

Odczynszowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odczynszować, ał, uje,** *dk. nieuż.* opłacać się, opłatę, czynsz z czego składać, osobliwie z gruntu.

Odczyt, u, *lm.* y, *m.* to co się czyta publicznie dla wyłożenia jakiéj nauki; prelekcja. *Nauczyciele z uczniami, przynajmniéj w części, mieli spólne mieszkanie, spólne miejsce odczytów i popisów akademicznych.*

Odczytać, *ob. Odczytywać.*

Odczytanie, a, *blm. n.* powtórzone przeczytanie; skończone czytanie czego.

Odczytany, a, e, *im.* od *Odczytać*; przeczytany poraz drugi lub trzeci; przeczytany do końca.

Odczytywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odczytać**, ał, a, *dk.* 1) czytanie powtarzać osobliwie głośno, dla kogo. *Odczytywać komu wyrok, projekt do prawa. Potrzeba czytać i odczytywać pisarzy starożytnych.* 2) = czytać do końca, *ob Przeczytywać.* = **się**, ał—, a—, *złz. dk.* czytaniem nasyciwszy się przestać. *Listy Cycerona, tak zaprawne wdziękiem i słodyczą, iż się ich odczytać nie można.*

Odczytywanie, a, *lm* a, *n.* powtarzane czytanie, przeczytywanie jako czynność i pojęcie.

Oddać, *ob. Oddawać.*

Oddajać, ał, a, *scz. nd.* **Oddoić**, ił, i, *dk.* 1) wydając niezupełnie, uskuteczniać dojenie zostawując część mléka w wymionach. *Oddoiwszy mlékó, przysadzaj cielę* 2)=długo nie dojoną krowę, owcę, poczynać znowu doić, t. j. przez pospolite ruchy przy dojeniu pobudzać do wydzielania mléka. *Sądząc, że krowa cielna, hyłam ją zapuściła; ale gdy postrzegłam że jałowieje, oddoiłem znowu.*

Oddal, i, *ż.* używa się tylko *ps.* albo w przyp. 1m *Oddal*, albo w 7m *W oddali*; znaczy: daleko, w oddaleniu, z daleka, nie blizko. *Widać z tamtąd wzgórza, łąki i miasto w oddali. Oddal postrzegłem wilka.*

Oddalacz, a, *lm.* e, *m.* ten co oddala, odsuwa.

Oddalać, ał, a, *scz. nd.* **Oddalić**, ił, i, *dk.* 1) daléj usuwać, umykać, w dal, stąd gdzie się kto lub co znajduje. *Oddalać od rodziców. Oddalił go od obowiązku. Oddalać złe myśli. Oddalić nieszczęście.* 2) = odprawlać, usuwać od zatrudnienia. *Oddalać służącego, ob. Wydalać.* = **się**, *złz.* usuwać się, odchodzić, odjeżdżać. *Nie oddalaj się, a każ oddalić się służącym Oddal się stąd. Oddalić się na stronę z drogi; nałożyć drogi. Oddalić się od zwyczajów przyjętych, od założenia. Oddalić się ze służby, ob. Wydalać się.*

Oddalanie, a, *blm. n.* odsuwanie, odprowadzanie, pomykanie w dal od czego. *Oddalanie okazji do grzechu.* =**się**, *zmk.* usuwanie się, odchodzenie, odjeżdżanie skąd.

Oddalca, y, *lm.* e, *m.* ten który oddala, oddalający co.

Oddalenie, a, *blm. n.* 1) dokonana czynność oddalania; usunienie od czego, odsunienie. *Oddalenie sługi.* 2) = odległość, dal. *Trzymać się w oddaleniu. Widać w oddaleniu.* = **się**, *zmk.* usunienie się skąd, niebytność gdzie. *Oddalenie się moje, jest szkodą dla gospodarstwa.*

Oddaliciel, a, *lm.* e, *m.* ten który oddalił, oddala, *ob. Oddalca, Oddalacz.*

Oddalić, *ob. Oddalać.*

Oddalny, a, e, *p.* w oddaleniu, w oddali będący, daleki. *Oddalne wioski, góry.*

Oddalony, a, e, 1) *im.* od *Oddalić*, usunięty, który się oddalił. *Oddalony od służby. Oddalony od rodziny.* 2) = *p.* daleki, odległy. *Oddalone strony, kraje.*

Oddanie, a, *blm. n.* 1) zwrócenie, zwrót, jako czynność dokonana. *Dać co komu z warunkiem oddania. Dać co na wieczne nieoddanie.* 2) = danie zupełne; powierzenie. *Oddanie komendy nad wojskiem jenerałowi N. natychmiast zrobiło...* =**się**, *zmk.* 1) oddanie siebie, pozwolenie na wzięcie siebie. *Oddanie się w ręce nieprzyjaciół.* 2) = *fig.* poświęcenie się, skierowanie się wyłącznie ku czemu. *Złożył urząd dla oddania się całkowicie wychowaniu dzieci. Oddanie się modlitwie i Bogu.*

Oddany, a, e, *im.* od *Oddać*; 1) zwrócony. *Oddana przez dłużnika summa.* 2) = dany w zupełne posiadanie. *Oddany do służby wojskowéj.* 3)= *fig.* poświęcony czemu. *Oddany służbie bożej, ob. Wydany.*

Oddarcie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oddzierania; odszarpanie, odszarpnięcie. 2) =, *lm.* a, *nieuż.* to co oddarto, miejsce gdzie co oddarto, oderwano.

Oddarować, *ob. Oddarowywać.*

Oddarowanie, a, *blm. n.* oddanie daru za dar.

Oddarowny, a, e, *p.* do oddarowania, mogący być oddarowanym.

Oddarowywać, ał, a, *scz. nd.* **Oddarować**, ał, uje, *dk.* odwdzięczać, dawać dar za dar, odwetowywać drugiemu jego przysługę. *Dobry, co dziękuje, lepszy co oddarowywa. Kogom umiłował, ten mi nienawiścią oddarował. ob. Odpłacać.*

Oddarty, a, e, *im.* od *Oddarć v. Odedrzeć*; darciem, rozdzieraniem odjęty; oddzielony, odłupiony.

Oddarunek, nku, *lm.* **nki**, *m.* podarunek dany za podarunek. *Oddarunek przewyższał wartością dar.*

Oddatny, a, e, *p.* do oddania, mogący być oddanym *Nieoddatne, nieoddarowane dobrodziejstwo.*

Oddawacz, a, *lm.* e, *m. posp.* co oddaje, podaje, wraca, nagradza. *Zły oddawacz. ob. Oddawca.*

Oddawać, ał, aje, *scz. nd.* **Oddać**, ał, a, *dk.* 1) wracać co od kogo wzięte, zwracać należność, uiszczać, płacić dług; wypłacać wet za wet, odpłacać; *fig.* odwdzięczać się. *Zdradza to, wziąć od kogo co oddać nie można. Oddaj książkę. Oddaj coś wziął. Oddałem należne pieniądze. Ziemia wszelką pracę stokrotnie oddaje; fig. Dobrodziejstwa moje niewdzięcznością oddaje; fig. Oddać grzeczność za grzeczność, wizytę za wizytę. Oddał mu wet za wet.* 2) = a) wręczać, w posiadanie dawać; podawać do rąk; dawać zupełnie. *Oddaję mu majętność. Dziś na weselnych aktach manele mi oddają. Oddał list do własnych rąk jego. Oddaj mu teraz swą rękę. Do tego przepił, innemu oddaje. Majątek oddaje prawem następstwa. Oddać komu interes, ob. Powierzać.* b) = przeznaczać, wysyłać gdzie, umieszczać z jakiém przeznaczeniem. *Oddaje chłopca do rzemieślnika na terminowanie. Oddawać pannę za mąż. Oddał ją za pana N., ob. Wydawać. Oddać pannę do klasztoru, a kawalera do seminarjum, do szkół.* c) = poświęcać, ofiarę z czego czynić. *Oddawać mienie na kościół. Ten który czas swój modlitwom odda, ma być we wszystkich cnotach znakomity.* d) = *fig.* robić co dla kogo, wypełniać, pełnić co dla kogo. *Oddawać cześć. Oddawać świadectwo prawdzie Grzebiąc go, oddano mu ostatnią posługę chrześcijańską.* e) = *fig.* polecać co komu, chcieć aby wziął w opiekę. *Bogu sławę moję oddaję. Oddaję tego człowieka łasce pańskiéj.* f) = *posp.* przeklinać, chcąc aby co złego wzięło to co kto przeklina. *Klął szczyrza i djabłom oddaje.* 3) = *posp.* wyrzucać precz. *Chory wszystkie oddaje lekarstwa. Oddać stolec.* 4) = *posp.* (tylko *nd.*) trącić czém, cuchnąć lub pachnąć. *Konopie oddają stęchlizną i pleśnią. Mowa jego kłamstwem oddaje, fig.* znać w niéj kłamstwo. = **się**, *złz.* 1) dawać siebie, swoję osobę, pozwalać siebie brać. *Oddać się w niewolę, ob. Poddawać się.* 2) = *fig.* polecać się. *Oddaję się pańskiéj łasce. Oddał się boskiéj opiece.* 2) = poświęcać się, zupełnie ku czemu skierowywać się, być czém zupełnie zajęty. *Oddaje się nauce historji, matematyki. Oddał się zabawom, szulerstwu,*

Oddawanie, a, *blm. n* czynność wyrażona słowem *Oddawać.* 1) zwracanie. 2) = dawanie zupełne. = **się**, *zmk* 1) *ob. Poddawanie się.* 2) = poświęcanie się czemu, *ob. Oddawać.*

Oddawca, y, *lm.* e, *v.* y, *m.* ten który oddaje co. *Oddawca niniejszego listu.*

Oddawczyni, ni, *lm.* **nie**, *ż.* oddająca co, podająca.

Oddawek, wku, *lm.* **wki**, *m. v.* **Oddawka**, i, *lm.* i, *ż. v. prze.* **Oddaż**, y, *lm.* e, *ż.* czynność oddania jako pojęcie; to co się oddaje, wraca, lub daje jako należytość. *Po tym oddawku, dopiero ta rzecz jego będzie. Gdy na oddawkę pójdzie obora, od każdéj krowy dojnéj łaska masła ma być dana. Nie będzie grzech odpuszczony, póki się rzecz wzięta nie odda, chociaż ta oddaż wielką czasem ma trudność.*

Oddąć, *ob. Oddymać.*

Oddech, u, *lm.* y, *m.* 1) czynność oddychania jako pojęcie; wciąganie powietrza w płuca i wypuszczanie nazad przez nos lub usta. *Oddech lekki, ciężki, prędki, grający w gardle, charczący. Oddech komu zatamować.* 2) = *fig.* wytchnienie. *Nie dać komu oddechu. Pędź konia bez oddechu.* 3) = powietrze którém się oddycha. *Oddech cuchnący, zaraźliwy. Zaraził go oddechem nieczystym.* 4) = w podkopach, magazynach i t. p dziura zostawiona dla krążenia powietrza. *Etna ma wiele oddechów ustawicznym ziejącym płomieniem. Oddechy w stosie węglarskim.*

Oddechowy, a, e, *p.* do oddychania służący. *Gardziel oddechowy. Kanał oddechowy.*

Oddeptać, *ob. Oddeptywać.*

Oddeptanie, a, *blm. n.* 1) uskutecznienie deptania za deptanie. 2) = nadeptaniem oddzielenie.

Oddeptany, a, e, *im.* od *Oddeptać*, deptaniem oddzielony.

Oddeptywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oddeptać**, ał, pce, *dk.* 1) wzajemnie za deptanie deptać kogo, co. *Oddeptuje nogami.* 2) = nadeptaniem, przyciśnieniem nogi odrywać, oddzielać. *Oddeptywać głowę jaszczurce. Oddeptał mi nogę, fig.* tak mocno nadeptał, że jakby oderwał.

Oddeptywanie, a, *blm. n.* deptanie za deptanie, odwet deptaniem; deptaniem odrywanie.

Oddetchnąć, *bł.* zam. *Odetchnąć*, *ob. Oddychać.*

Oddęcie, a, *blm. n.* 1) dokonana jednorazowa czynność dmuchnienia nawzajem. 2) = dmuchnieniem odepchnięcie.

Oddęty, a, e, *im.* od *Oddąć*; dmuchnieniem odepchnięty.

Oddławiać, ał, a, *scz. nd.* **Oddławić**, ił, i, *dk.* odciskać, odgniatać. *Oddławione lub odciśnione żyły smaruj tym olejkiem.*

Oddławianie, a, *blm. n.* odciskanie, odgniatanie.

Oddławić, *ob. Oddławiać.*

Oddławienie, a, *blm. n.* odciśnięcie, odgniecenie, oderwanie gnieceniem.

Oddławiony, a, e, *im.* od *Oddławić*, *ob. Oddławiać.*

Oddłubać, *ob. Oddłubywać.*

Oddłubanie, a, *blm. n.* dłubaniem oddzielenie.

Oddłubany, a, e, *im.* od *Oddłubać*, dłubaniem oddzielony, odjęty.

Oddłubek, bka, *lm.* **bki**, *m.* kawałek dłubaniem od całości odjęty. *Oddłubek kory.*

Oddłubywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oddłubać**, ał, ie, *dk.* dłubiąc odejmować, dłubaniem część oddzielać od całości. *Oddłubałem kawałek zęba.*

Oddłużać, ał, a, *scz. nd.* **Oddłużyć**,ył, y, *dk.* 1) *prze.* z długu się wypłacać. *Ten niegodzien honoru, kto krwią i odwagą w polu nie oddłużył. Oddłużył swą wieś.* 2) = *nieuż.* przewlekać, odkładać. *Oddłużyć przyrzeczenie.* = **się**, *złz.* 1) z długu się uiszczać należność zwracać. *Oddłużyć się ojczyznie, rodzinie.*

Oddma, y, *lm.* y, *m. v. ż.* mający *v.* mająca policzki odęte na podobieństwo trębacza.

Oddmuchać, *ob. Oddmuchywać.*

Oddmuchanie, a, *blm. n.* dmuchaniem odepchnięcie, oddzielenie.

Oddmuchany, a, e, *im.* dmuchaniem oddzielony.

Oddmuchnąć, *ob. Oddmuchywać.*

Oddmuchnięty, a, e, *im.* dmuchaniem odepchnięty, spędzony.

Oddmuchywać, ał, a, *v.* uje, *scz. nd.* **Oddmuchać**, ał, a, *dk.* **Oddmuchnąć**, ął, nie, *jednt.* 1) dmuchaniem odpychać. *Oddmuchywać od siebie latające piórka.* 2) = dmuchaniem części lżejsze od cięższych oddzielać. *Odmuchywać plewę od ziarna. Szatan was odemnie oddmuchnie.*

Oddmuchywanie, a, *blm. n.* dmuchaniem odpychanie, oddzielanie.

Oddoić, *ob. Oddajać.*

Oddrapać, *ob. Oddrapywać.*

Oddrapanie, a, *blm. n.* drapiąc oderwanie; oddanie drapaniem za drapanie.

Oddrapany, a, e, *im.* od *Oddrapać*; drapaniem oderwany; któremu za drapanie drapaniem oddano.

Oddrapywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oddrapać**, ał, a, *v.* pie, *dk.* 1) drapiąc odrywać. 2) = nawzajem za drapanie drapać. *Oddrapię cię, poczekaj.*

Oddrętwieć, ał, eje, *sn. dk.* drętwiałości pozbyć. *Oddrętwiała mi noga.*

Oddrętwienie, a, *blm. n.* odżycie odrętwiałych członków, jak nogi, ręki.

Odrożać, ał, a, *scz. nd* **Odrożyć**,ył, y, *dk.* 1) z drogi sprowadzać. *Rozpowiadaniem drogi, oddrożył mię.* 2) = *fig.* obłąkiwać. *W młodych latach od prawdziwej wiary go odrożają.*

Odrożanie, a, *blm. n.* sprowadzanie z drogi, *wł.* i *fig.*

Odroże, a, *lm.* a, *n.* zdroże, nie ta droga którą jedziemy. *Wóz konie wzą na odroże.*

Odrożenie, a, *blm. n.* zmylenie, sprowadzenie z drogi, *wł.* i *fig.*

Odrożony, a, e, *im.* od *Odrożyć*; zbity z drogi właściwéj.

Odrukować, *ob. Odrukowywać.*

Odrukowanie, a, *blm. n.* wydrukowanie ile potrzeba, odbicie, odciśnięcie.

Odrukowywać, ał, a, *scz. nd. częst.* **Odrukować**, ał, uje, *dk. nieuż.* drukując odbijać, wydrukowywać, odciskać, odbijać ile trzeba. *Tę formę już odrukowano.*

Odrzwi, *v.* **Odrzwia**, i, *blp. n. ob. Uszak.*

Odduch, u, *lm.* y, *m.* wyziew, wyduch. *Zimno nagle odduchom gorącym w ciepłém ciele pory zamyka.*

Oddychać, ał, a, *sn. nd* **Odetchnąć**, ął, nie, *jednt. dk.* dyszéć, wciągać powietrze do płuc i późniéj wypychać przez nos lub usta, a na miejsce wypchniętego znowu wciągać. *Z trudnością oddycha, ale jeszcze oddycha. Wszystko oddycha co żyje. Odetchnął konający. Oddychać czystém powietrzem. Oddychać zdrowiem, fig.* mieć je dobre. 2) = *fig.* (tylko *nd.*) przejętym być czém, mocno być wzruszonym. *Oddychać radością, pobożnością. Oddychać zemstą, ob. Dyszeć.* 3) = *fig.* (tylko *dk.*) uspokoić się, przebyć obawę która dech tamowała. *Przerażony trwogą, nie wiedziałem co począć; zaledwie odetchnąłem gdy mi powiedziano, że...*

Oddychalny, a, e, *p.* do oddychania. *Gaz oddychalny;* zdrowy. *Nie oddychalny;* duszący.

Oddychanie, a, *lm.* a, *n.* czynność wciągania i wypychania powietrza; dech w działaniu. *Słabe mam oddychanie.*

Oddymać, ał, a, *sn. nd.* **Oddąć**, ął, **odedmie**, *dk.* 1) wzajemnie, albo napowrót dąć. *Wiatr stamtąd oddyma.* 2) = dmuchaniem odpychać, odtrącać. *Oddyma łażące w oczy owady.* 3) = *bł.* zam. *Odymać, Odąć, cb. Odymać.*

Oddymanie, a, *blm. n.* 1) dęcie, dmuchanie nawzajem. 2) = dmuchaniem odpychanie.

Oddyszeć, ał, y, *sn. dk. prze.* odetchnąć, wytchnąć. *Po trudach myśl spokojnie oddysze.*

Oddział, u, *lm.* y, *m.* część, na którą jaka całość dzieli się dla dogodnego ujęcia całości. *Oddział filozoficzny w książce zbiorowéj. Oddział pierwszy, drugi. Oddział piechoty, jazdy. Komenderujący oddziałem.*

Oddziałać, *ob. Oddziaływać.*

Oddziałanie, a, *blm. n.* 1) działanie uskuteczniane przeciwko innemu działaniu; odrobienie. *Oddziałanie dobrodziejstwa. Oddziałanie uroku wiele mię kosztowało.* 2) = zrobienie działania za działanie. 3) = *fig.* działanie, które zrobiło wpływ na kogo przeciwny jego kierunkowi. *Oddziałanie na złe skłonności, ob. Oddziaływanie.*

Oddziaływać, ał, a, *v.* uje, *scz. nd.* **Oddziałać**, ał, a, *dk.* 1) odrabiać co zrobione, odczyniać. *Oddziaływać czary. Czarodziejniki co złego uczynią, oddziałać nie mogą.* 2) = robić za to co zrobione; odsługiwać, oddawać, odpłacać. *Człowiek ubogi łaski oddziałać nie może. Gdy im najlepiej działasz, tem oni najgorzéj oddziaływują.* 3) = *fig.* wpływać na kogo, działaniem jego nadawać kierunek. *Nauka oddziaływa na umiejętności.* 4) = *fiz.* i *med.* sprzeciwiać się, opierać się, opór czynny stawić. *Ciało twarde uderzone przez inne oddziaływując na nie odpycha je od siebie. Organizm oddziałał na chorobę.*

Oddziaływanie, a, *blm. n.* 1) odrabianie, robienie przeciwno innemu robieniu; naprawianie złéj czynności. 2) = robienie czego za to co zrobiono; odwdzięczanie się, wywzajemnianie się. 3) = *fig.* wpływanie na czyje postępki. 4) = *fiz.* i *med.* a) sprzeciwianie się ciała uderzonego drugiemu, które je uderza; stąd w medycynie, sprzeciwianie się organizmu chorobie. b) = usiłowanie powrócenia do dawnego stanu, np. w cholerze. 5)=*nieuż.* zemsta strony uciśnionéj, skoro staje się mocniejszą.

Oddziedziczać, ał, a, *scz. nd.* **Oddziedziczyć**,ył, y, *dk. nieuż.* wydziedziczać, pozbawiać prawa na dziedziczenie.

Oddziedziczanie, a, *blm. n nieuż.* wydziedziczanie.

Oddziedziczenie, a, *lm.* a, *n. nieuż.* wydziedziczenie, pozbawienie prawa do dziedziczenia.

Oddziedziczony, a, e, *im nieuż.* wydziedziczony

Oddziedziczyć, *ob. Oddziedziczać.*

Oddzielacz, *v.* **Oddzielniciel**, a, *lm.* e, *m.* rozłączacz, ten co oddziela. *Oddzielacz usiędzie i postanowi.*

Oddzielać, ał, a, *scz. nd.* **Oddzielić**, ił, i, *dk.* odłączać, na części dzielić; rozdzielać. *Oddzielać dobrych od złych. Oddzielił sobie Bóg Abrahama. Oddzielił już syna i córkę.* = **się**, *złz.* odłączać się. *Dwa półki oddzieliły się od armji. Oddzieliłem się od mojéj rodziny. Oddzielił się od nas.*

Oddzielanie, a, *blm. n.* odłączanie, rozdzielanie. *Oddzielanie córki, syna;* wydzielanie części z dziedzictwa, puszczanie ich na swój chléb.

Oddzieliciel, *ob. Oddzielacz.*

Oddzielić, Oddzielić się, *ob. Oddzielać.*

Oddzielnie, *ps.* odłącznie, rozdzielnie, poosobno, poszczególno. *Każdy przedmiot umieścić oddzielnie. Rozebrać wszystkie pytania oddzielnie.*

Oddzielnopłciowy, *v.* **Osobnopłciowy, a, e,** *p. bot.* (dioecinus), mówi się o roślinach, mających organy płciowe oddzielnie, dzielących się jeszcze na *wpółoddzielnopłciowe* (monoecia), *rozdzielnopłciowe* (dioecia), i *pomieszanopłciowe* (polygamia); niektórzy wyraz *oddzielnopłciowy* biorą za *wpółoddzielnopłciowy*; rośliny *oddzielnopłciowe* stanowią ostatnią, t. j. 15tą klassę układu Jussa.

Oddzielność, ści, *blm. ż.* 1) możność być oddzielonym, *ob. Rozdzielność.* 2) = stan oddzielenia, udzielność. *Osobne przedtém ziemie zrzekły się swej oddzielności, dla utworzenia jednego ciała.*

Oddzielny, a, e, *p.* osobny, odłączny, szczególny, rozdzielny. *Mają oddzielne mieszkanie.*

Oddzielony, a, e, *im.* od *Oddzielić;* odłączony, wyłączony; odjęty od całości. *Kraj oddzielony morzem. Majątek oddzielony dla najstarszego syna.*

Oddzieracz, a, *lm.* e, *m.* ten co oddziera, odrywacz.

Oddzierać, ał, a, *scz. nd.* **Odedrzeć**, *v.* **Oddarć, oddarł, odedrze**, *dk.* odłupywać, oddzielać siłą, darciem; oddzielać, odrywać kawałek. *Oddzierać szmat papieru. Krakus jednego nieprzyjaciela przymierzem, drugiego bojem z krajów ojczystych oddziera, prze.* odpycha. *Oddarł kawał poły od sukni.*

Oddzieranie, a, *blm. n.* czynność słowa *Oddzierać;* odrywanie części od całości.

Oddzierzgać, *ob Oddzierzgiwać.*

Oddzierzganie, a, *blm. n.* rozwiązanie, odwiązanie, rozplątanie, = **się**, *zmk.* odwiązanie się.

Oddzierzgiwać, ał, a, *scz. nd.* **Oddzierzgać, ał, a**, *dk.* **Oddzierzgnąć, ął, nie**, *jedn.* odwiązywać, rozwiązywać co zadzierzgnionego, rozplątywać. *Oddzierzgiwać węzeł. Oddzierzgać zaplątaną nitkę.* = **się**, *złz.* odwiązywać się, rozwiązywać się.

Oddzierzgiwanie, a, *blm. n.* odwiązywanie, odplątywanie. = **się**, *zmk.* odplątywanie się, rozwiązywanie się.

Oddzierzgnąć, *ob. Oddzierzgiwać.*

Oddzierzgniony, a, e, 1) *im.* odwiązany, odplątany. 2)=*p.* mogący być odplątanym (używa się tylko z przeczeniem). *Strzeż się by cię w nieoddzierzgnione sidła nie pojęła.*

Oddziwować się, ał—, uje—, *złz. dk.* dosyć się nadziwować, podziwu okazać, nadziwić się, wydziwić się, (używa się tylko w zdaniu przeczącém). *Nie podobna mu się oddziwować.*

Oddzwaniać, ał, a, *nd.* **Oddzwonić, ił, i**, *dk.* 1) *sn.* (częściéj *dk.*) ukończyć dzwonienie. *Oddzwoniłem już na kazanie.* 2) = *scz.* nawzajem za dzwonienie dzwonić; *fig.* jak zapytają tak odpowiadać. *Oddzwoniłem ci z twoich własnych pieśni.*

Oddzwanianie, a, *blm. n.* kończenie dzwonienia; dzwonienie za dzwonienie.

Oddzwonić, *ob. Oddzwaniać.*

Oddzwonienie, a, *blm. n.* skończone dzwonienie; odpowiedzenie dzwonieniem; *bl.* oddźwięk.

Oddźwięczać, ał, a, *sn. nd.* **Oddźwięczeć, ył**, *v.* **ał, y**, *dk.* dźwięk napowrót oddawać, rozlegać głos.

Oddźwięczenie, a, *blm. n.* wydanie odbitego dźwięku, oddźwięku.

Oddźwięk, u, *lm.* **i**, *m.* głos odbity, rozchodzący się.

Oddźwigalny, a, e, *p. nieuż.* 1) do oddźwigania używany. 2) = oddźwigniętym być mogący.

Oddźwigać, ał, a, *scz. nd.* (posp. *częst. dk*), **Oddźwignąć, ął, nie**, *jedn. dk.* **Oddźwigiwać, ał, a**, *częst. nd.* ciężar dźwiganiem odsuwać, przesuwać na inne miejsce oddalając od czego. *Oddźwigać z łatwością; otóż i oddźwignął. Oddźwigać swoje, posp.* zrobić co przez dźwiganie tyle, ile naznaczono. *Ciężar oddźwignięty od ściany.*

Oddźwiganie, Oddźwigiwanie, a, *blm. n.* dźwiganiem odsuwanie; dźwiganie do końca naznaczonego.

Oddźwigiwać, Oddźwignąć, *ob. Oddźwigać.*

Oddźwignienie, *v.* **Oddźwignięcie, a**, *blm. n.* dźwiganiem odsunienie, z trudnością odniesienie.

Oddźwigniony, *v.* **Oddźwignięty, a, e**, *im.* od *Oddźwignąć, ob. Oddźwigać.*

Ode, *pmk.* zam. *Od* (ob. ten wyr.).

Odebrać, *ob. Odbierać.*

Odebranie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność odbierania, *ob. Odbierać.* 2) =, *lm.* **a**, *nieuż.* to co odebrano, otrzymano, wzięto, wydarto napowrót.

Odechciewać się, ało—, a—, *złz. nd. nieos.* **Odechcieć się, ało—, chce—**, *dk* tracić chęć, przestawać żądać, odchęcać się. *Dziś się zakocha, jutro jéj się odchciewa. Odechciało mu się téj zabawy.*

Odeczlać, ał, a, *scz. nd.* **Odeclić, ił, i**, *dk. nieuż.* cło opłacać, wypłacać; *dk.* zapłacić. *Odeclić od towarów;* opowiedzieć się na cle. = **się**, *złz.* wypłacać cło za swój towar.

Odeclanie, a, *v.* **Odeclanie się, a—**, *blm. n. nieuż.* czynność opłacania cła. *Kwity na odeclanie się.*

Odeclenie, a, *v.* **Odeclenie się, a—**, *blm. n. nieuż.* uiszczenie opłaty celnéj

Odeclić, *ob. Odeclać.*

Odeclony, a, e, *im. towar;* za który cło opłacono.

Odeczczać, ał, a, *scz. nd.* **Odeczcić, ił, i**, *dk. prze. nieuż.* 1) *kogo;* cześć komu odejmować, hańbić, bezcześcić. 2) = *co;* odczytywać. *Odeczcił ze mną rozdział biblji.*

Odednieć, ało, eje, *sn. nieos. nieuż.* rozednieć; (o dniu) po nocy nastąpić, rozświtać. *Skoro odedniało. ob. Dnieć, Rozednieć.*

Odedrwić, *ob. Odedrwiwać.*

Odedrwienie, a, *blm. n.* oddanie drwiny za drwiny.

Odedrwiwać, ał, a, *scz. nd.* **Odedrwić, ił, i**, *dk.* za drwiny drwinami odpowiadać, żart uszczypliwy wetować. *Ja chciałem z niego zażartować, a on mi odedrwił.*

Odedrzeć, *ob. Oddzierać.*

Odegnać, *ob. Odganiać.*

Odegnanie, a, *blm. n.* dokonana czynność odganiania; odpędzenie.

Odegnany, a, e, *im.* od *Odegnać;* odpędzony, odparty. *Nieprzyjaciel odegnany znowu zamierza napad.*

Odegnąć, *nieuż.* zam *Odgiąć, ob. Odginać.*

Odegrać, *ob. Odegrywać,*

Odegranie, a, *blm. n.* dokonana czynność odegrywania.

Odegrany, a, e, *im.* od *Odegrać.* 1) przez grę napowrót odzyskany. 2) = który grać skończono.

Odegrywać, *v.* **Odgrywać, ał, a**, *scz. nd.* **Odegrać, ał, a**, *dk.* 1) przegrane odzyskiwać przez grę, np. w karty. *Odegrałem moje pięć złotych. Nie odegrał przegranej. To rzecz powietowana, jak się przegra, tak się i odegra.* 2) = wykonywać jaki utwór muzyczny, grać; *dk.* ukończyć granie. *Odegrywa różne kawałki z oper. Odegrać co na flecie.* 3) = (o aktorach) przedstawiać rolę osoby na się wziętéj. *Odegrywać rolę Makbeta. Odegrała dobrze rolę.* 4) = udawać, podszywać się pod jaką osobę, grać komedję. *Odgrywa rolę wielkiego pana, literata. Odegrał przed nią rolę kochanka, a ta nieboga uwierzyła.* = **się**, *złz.* wetować przegranę, grać ażeby odzyskać co się przegrało; *dk.* wygrać napowrót. *Odegrywając się zgrał się do grosza. Odegrał się choć z trudnością.*

Odegrzewać, Odegrzewanie, *ob. Odgrzewać* i t. d.

Odegrzmiewać, ał, a, *nd.* **Odegrzmieć, ał, mi**, *dk.* 1) *sn. nieuż.* przestawać grzmieć, uciichać. *Po całogodzinnym łoskocie odegrzmiało wreszcie.* 2) = *scz. fig.* grzmotem na grzmot odpowiadać, strzelać z silnym łoskotem na strzelanie. *Artylerja nieprzyjacielska odegrzmiewała nam. Na pierwszy ich wystrzał odegrzmieliśmy im ze dwudziestu dział.*

Odejmać, Odejmanie, *prze. ob. Odejmować, Odejmowanie.*

Odejmować, *v. prze.* **Odejmać, ał, uje**, *scz. nd.* **Odjąć, ął, odejmie**, *dk.* 1) część od całości brać, oddzielać; zdejmować co z powierzchni czego; ujmować. *Odejmować komu palec. Odejmują plaster. Ból ustał jak gdyby go ręką odjął.* 2) = *fig.* pozbawiać kogo czego, odbierać, zabierać mu, wydzierać. *Odejmować komu urząd, posadę. Od gęby sobie odejmuje, aby ubogim dawać. Odjąć komu mowę, wzrok. Miłość odjęła mu rozum. Odjąć komu nadzieję. Odejmować sen, chęć, ochotę.* 3) = *aryt.* jednę liczbę od drugiéj odciągać, liczbę z liczby wytrącać; odprawiać działanie odciągania. = **się**, *złz.* 1) odsuwać się od czego, zaniechywać co. *Awięc słuszna człowiekowi odejmać się frasunkowi.* 2) = nieosobisty sposób mówienia słowa *Odejmować, Odjąć. Odejmuje się katapleżma;* ktoś odejmuje ją. *Odjęła mi się ochota,* t. j. straciłem ochotę.

Odejmowanie, a, *blm. n.* 1) branie części od całości, oddzielanie; zdejmowanie z powierzchni; ujmowanie. 2) = *fig.* pozbawianie kogo czego, odbieranie. 3) = *v. Odciąganie, aryt.* pojęcie i czynność działania za pomocą którego mając summę dwóch ilości i jednę z nich, wynajdujemy drugą; wytrącanie liczby z liczby.

Odejście, *v. prze.* **Odeście, a**, *blm. n.* dokonana czynność odchodzenia. 1) wyjście, oddalenie się; odwrót, odjazd, jako czynność. *Zmuszono go do odejścia. Odejście jego niemało mię zmartwiło. Chrystus śmierć swoję odejściem, albo drogą do Ojca zowie.* 2) = *fig.* oddzielenie się, wyłączenie się jednego z drugiego, posp. gorszego z lepszego. *Po odejściu październy z funta lnu zostało trzy ćwierci. Odejście uryny. Odejście fusu z roztopionego metalu.*

Odejść, *ob. Odchodzić.*

Odelga, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) ulga, ulżenie. *Wielka odelga, kiedy strapiony ma przed kim ciężkość swą wynurzyć. Zdrowie mi przywrócił i ból w odelgę obrócił.* 2) = *v. prow.*

Odliga, zelżenie mrozu, stan ciepławy następujący po silnym mrozie. *Dziś już wyraźna odelga. Tak częste odligi nie koniecznie zdrowiu służą.*

Odelgać, *v.* **Odlegać, ał, a**, *sn. nd* **Odelgnąć, ął, nie**, *dk.* 1) i **Odelżeć, ał, y**, *dk.* zwalniać ostrość, łagodzić się, przyjemniejszym, lżejszym się stawać. *Mróz odelga, v. odlega,* zmniejsza się. *Odległo mi;* ulżyło mi się. *Mróz dziś odelżał. Na pełni księżyca zapewnie mróz odelgnie.* 2) = *nieuż.* odklejać się, odstawać, oddzierać się, odrywać się, odwiązywać się, odlipać.

Odelganie, a, *blm. n.* 1) zmniejszanie się mrozu, choroby 2) = odpadanie, odklejanie się.

Odelgnąć, *ob. Odelgać.*

Odelgnienie, a, *blm. n.* odklejenie się, odłączenie się tego co było przylgnięte.

Odelnąć, ął, nie, *dk. nieuż.* 1) *scz. co;* odedrzeć co przylgniętego, przyklejonego. 2) = *sn.* odkleić się, odpaść.

Odelżać, ał, a, *scz. nd.* **Odelżyć, ył, y**, *dk.* 1) (od *Ulga*) dopomagać, ulgę przynosić. *Mogę teraz sercu memu rzewnym odelżyć płaczem.* 2) = (od *Lżenie*) płacić obelgą za obelgę; lżyć, znieważać nawzajem. *Od słowa do słowa i odelżać sobie zaczęli. Odelżył mu należycie.* 3)=*sn.* zam. *Odelgać, Odlegać, Odelżeć, ob. Odelgać.*

Odelżeć, *ob. Odelgać.*

Odelżenie, a, *blm. n.* ułagodzenie się, zwolnienie, ulżenie. *Odelżenie mrozu.*

Odelżyciel, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* ten co przynosi jakąś pociechę, jakąś ulgę w strapieniu. *To mój odelżyciel, to moja jedyna pociecha.*

Odelżyciełka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* ta co przynosi ulgę, pociechę.

Odemknąć, *ob. Odmykać.*

Odemnie, zam. *Ode mnie, ob. Od.*

Odemsta, y, *lm.* **y**, *ż.* zemsta, pomsta, odemszczenie jako pojęcie.

Odemszczać, ał, a, *scz. nd.* **Odemścić, ił, i**, *dk. komu, kogo, co;* mścić, zemstę dopełniać; za krzywdę, zniewagę, krzywdą, zniewagą odpowiadać; *dk.* pomścić, zemścić. *Odemszczając zniszczenie Podola, poszedł Jan III na Turki. Odemściłem mu bratnią krzywdę.* = **się**, *złz.* mścić się, zemszczać się, pomstę dopełniać. *Odemścił się za wszystko co mu uczyniono.*

Odemszczanie, a, *n.* **Odemszczanie się, a—**, *zmk. blm.* mszczenie, robienie zemsty.

Odemszczenie, a, *n.* **Odemszczenie się, a—**, *zmk. blm.* dopełnienie zemsty, zemszczenie, pomszczenie kogo, *v.* siebie.

Odemszczony, a, e, *im.* od *Odemścić;* zemszczony. pomszczony, za którego zemstę dokonano.

Odemścić, *ob. Odemszczać.*

Oden, a, *blm. m. mit.* teutońska nazwa normandzkiego Odyna.

Odenberg, u, *blm. m. mit.* góra giermańska, niegdyś Odenowi, lub Wuotanowi poświęcona, na której, podług podań ludowych, mieszka dziś jeszcze zaklęty, a z Odena urobiony, cesarz Karol V.

Odepchnąć, *ob. Odpychać.*

Odepchnienie, *v.* **Odepchnięcie, a**, *blm. n.* 1) pochnięcie, pchnięciem odtrącenie. 2) = *fig.* przymusem oddalenie, odegnanie. *Mocno go boli to odepchnięcie od oblicza ojca.*

Odepchnięty, *v.* **Odepchniony, a, e**, *im.* od *Odepchnąć;* 1) pchnięciem, trąceniem odrzucony. 2) = odegnany, odpędzony, wypchnięty. *Odepchnięty z kraju błąka się wygnańcem.*

Odeprza, y, *lm.* **e**, *v.* **y**, *ż. prze. praw.* odpieranie, zbijanie zarzutów, jako pojęcie. *W sądach spory mogą być przez odeprzę, ale sędzia odciągwszy swary, każdej stronie niech uczyni sprawiedliwość.*

Odeprzeć, 1) *sn. ob. Odeprzewać.* 2)= *scz. ob. Odpierać.*

Odeprzenie, a, *blm. n.* odstanie, odłączenie się, odklejenie się, *ob. Odeprzewać.*

Odeprzewać, ał, a, *sn. nd.* **Odeprzeć**, *v. nieuż.* **Odeprzać, ał, eje**, *dk.* w skutek ciepła działającego na wilgoć pomiędzy dwa ciała weszłą, lub tam znajdującą się, odstawać, oddzielać się, odklejać się. *Nakładka na meblach odeprzewa i odstaje. Wszystko tu odeprzewa w tak wilgotném mieszkaniu. Na wiosnę kora na drzewach odeprzewa. Skóra na nogach odeprzała.*

Odeprzewanie, a, *blm. n.* odstawanie zewnętrznéj powłoki w skutek działania ciepła i wilgoci.

Odeptać, *ob Odeptywać.*

Odeptanie, a, *blm. n.* 1) deptanie na około, ugniecenie, udeptanie. 2) = *ob. Wydeptanie.* 3) = deptaniem po wierzchu zepsucie.

Odeptany, a, e, *im.* od *Odeptać.* 1) deptaniem naokoło ugnieciony, udeptany. *Drzewka po przesadzeniu powinny być darniem obłożone i odeptane.* 2) = wydeptany. *Ścieżka nie wiele odeptana.* 3) = deptaniem po wierzchu zepsuty. *Korzeń odeptany,* przez deptanie kory pozbawiony. 4) = (o obuwiu), naddeptany, nieco znoszony.

Odeptywać, ał, a, *scz. nd.* **Odeptać, ał, odepce**, *dk.* 1) ugniatać co nogami, tłoczyć na około. *Po przesadzeniu drzewek, świeżą ziemię dobrze odeptać należy.* 2)= wydeptywać. *Odeptywać drogę.* 3) = depcąc po czém psuć jego powierzchnię. *Odeptano lakier na skrzyni stawaniem na niéj.* 4) = (o obuwiu), nadnaszać, naddeptywać, nadpsuwać przez noszenie. *Obuwie swoje dobrze odeptał.* = **się**, *złz. posp.* psuć obuwie tak, że go nie zostanie. *Odeptałem się w drodze.*

Oderwa, y, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* część oderwana, odłamek, odłam, odrywek. *Prusy i Szląsk to dawne oderwy od kraju naszego.*

Oderwać, *ob. Odrywać.*

Oderwanie, A) *ps.* odłącznie, oddzielnie. *Boruch trzymał się nieoderwanie Jeremjasza aż do śmierci.* B)=, **a**, *n.* 1) *blm.* a) *czego od czego;* rwaniem odjęcie, oddzielenie; odtargnięcie, oddarcie. *Oderwanie téj listwy od ściany wiele mi kosztowało pracy.* b) = *kogo, fig.* oddzielenie, odsunięcie, odwołanie skąd dokąd. *Oderwanie od pracy, od obowiązku.* 2) = *fil.* a) *blm.* myślenie, pojmowanie abstrakcyjne, bujające za granicą rzeczy zmysłowych. *Wedle praw mechaniki, które rozum w oderwaniu wysnuwa, odbywają się obroty ciał niebieskich.* b) =, *lm.* **a**, abstrakcja; myśl ogólna, nie mająca w zmysłowym świecie ogólnego sobie równego wypowiedzenia; myśl cała, którą w rzeczywistości kilka szczegółów musi tłómaczyć. *Przestrzeń, Czas, Nieskończoność, są to oderwania, które w umyśle tylko przedstawiać można.* = **się**, *zmk.* odłączenie się, odsunięcie się, oddalenie się. *Oderwanie się tego oddziału od głównej armji przyniosło mu zgubę. Oderwanie się od pracy. Oderwanie się jabłka od gałęzi.*

Oderwaniec, *prze. ob. Odszczepieniec.*

Oderwany, a, e, *im.* od *Oderwać.* 1) rwaniem odjęty. *Oderwana pola.* 2) = abstrakcyjny, nadzmysłowy. *Wyobrażenia, myśli oderwane. Pojęcia oderwane.*

Oderwisko, a, *lm.* **a**, *n.* urwisko od czego, miejsce oderwane. *Rzeki wielkie czasem wyspy i oderwiska formują. Dzika skała i to straszne oderwisko, wielu od tego miejsca odstrasza.*

Oderznąć, *ob. Odrzynać.*

Oderżnienie, *v.* **Oderżnięcie, a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność odrzynania, rżnięciem odłączenie. 2)=, *lm.* **a**, *nieuż.* miejsce gdzie co oderżnięto. *Ogrodnik oderżnięcia na drzewie maścią zalepia.*

Odeschnąć, *ob. Odsychać.*

Odeschnienie, *v.* **Odeschnięcie**, **a**, *blm. n.* uschnięcie części jakiéj czego.

Odesłać, *ob. Odsyłać.*

Odesłanie, **a**, *blm. n.* 1) rzeczy od kogo wziętéj uskutecznione przez posłańca zwrócenie, oddanie. 2) = posłanie w całości przesłanie, *ob. Odsyłać.*

Odesłaniec, nica, *lm.* **ńcy**, *m.* ten który gdzie odesłany jest, wyprawiony na mieszkanie.

Odesłany, **a**, **e**, *im.* od *Odesłać;* przez posłańca oddany.

Odespać, *v.* **Odspać**, *ob. Odsypiać.*

Odespanie, *v.* **Odspanie**, **a**, *blm. n.* spaniem późniejszém wynagrodzenie za niespanie we właściwéj porze.

Odespód, *prze. nieuż.* 1) *ps.* z pod spodu, od spodu. *Odespód szyje.* 2) =, **odu**, *lm.* **ody**, *m.* spód czego. *Odespód obuwia.*

Odessać, ał, ssie, *scz. dk.* 1) przestać ssać, ssanie odbyć. *Gdy już prosięta odessą, to je odsadzać od maciory.* 2) = ssaniem zamarłą czynność wydzielania mléka na nowo obudzić, *ob. Odsysać.*

Odessanie, **a**, *blm. n.* 1) odbycie ssania. 2) = obudzenie czynności wydzielania mléka.

Odeszczwać, ał, a, *scz. dk.* szczując odbić, odpędzić odszczuć. *Pasterze odegnali, a psy od bydła swego odeszczwali. ob. Odszczuwać.*

Odszczwany, **a**, **e**, *im.* szczwaniem odpędzony.

Odeszły, **a**, **e**, *p.* 1) który odszedł; miniony, przeszły. *Traktat na odeszłym sejmie zawarty*, t. j. na niedawno odbytym. 2) = *od siebie;* powiadamy tak o gniewliwym, kiedy sobą nie włada, nie przyjmuje rady, stracił rozum i przytomność. *Odeszły od siebie i srodze niespokojny.*

Odeście, *prze. ob. Odejście.*

Odetch, u, *m. bl.* zam. *Oddech.*

Odetchnąć, *ob. Oddychać.*

Odetchnięcie, Odetchnienie, **a**, *blm. n.* 1) wypuszczenie tchu z piersi jednorazowe, *ob. Oddychanie.* 2) = *fig.* wytchnienie, odpoczynek. *Po wielkiém natężeniu umysłu potrzeba odetchnienia. Pracuje bez odetchnięcia.*

Odetkać, Odetknąć, *ob. Odtykać.*

Odetrzeć, *ob. Odcierać.*

***Odetwierdź, dzi**, *lm.* **dzie**, *ż.* (antithesis), jest przeciwtwierdź, będąca odporną na jaką twierdź odpowiedzią.

Odewrzeć, A) **ył, odewrze**, *scz. nd. prze.* zam. *Otworzyć, ob. Otwierać.* B) =, **ał, eje**, *v.* **ewrze**, *sn. dk.* 1) wrząc odgotować się, odłączyć się. *Mięso już odewrzało od kości.* 2) = warzenie ukończyć, ugotować się. *Już rosół odewrzał.*

Odewstać, Odewstawać, *ob. Odstawać.*

Odezwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) objawienie, publiczne odwołanie się, wezwanie w jakiéj rzeczy do udziału, wyrażone ustnie lub na piśmie. *Wkrótce nastąpiły odezwy do króla i sejmu. Wydrukował odezwę do narodu.* 2) = *prz.* appelacja. *Ten co się odzowie, nie ma powiedzieć słów zromotnych przy odezwie.*

Odezwać się, *ob. Odzywać się.*

Odeżdżyć, ył, y, *scz. dk. prze.* deszczem oblać, skropić; deszczem obdarzyć. *Odeżdżył ich Bóg na pustyni.*

Odęcie, **a**, *blm. n.* (emphyseum) *med.* nagromadzenie powietrza w miąższe narzędzia.

Odętość, ści, *blm. ż.* pojęcie odęcia, odęcie wzięte przymiotnie lub rzeczowie, bez wyobrażenia czynności odymania.

Odęty, **a**, **e**, *p.* 1) nabrzmiały, napuchły. 2) = *fig.* nadęty, pyszny, chełpiący się. *Nie wiele się nauki w tych odętych głowach mieści może. Odęty zacnością rodu i bogactwem dóbr obszernych.*

Odfarbować, *ob. Odfarbowywać.*

Odfarbowanie, **a**, *blm. n.* 1) zmienianie koloru, farby 2) = straconie koloru przez pełźnięcie.

Odfarbowywać, ał, a, *nd.* **Odfarbować, ał, uje**, *dk.* 1) *scz.* a) zmieniać farbę, kolor; na nowo farbować. b) = wyciągnąć, psuć kolor. 2) = *sn* tracić kolor przez pełźnięcie.

Odformować, *ob. Odformowywać.*

Odformowanie, **a**, *n.* 1) *blm.* czynność lania, odlewania, kształcenia. *Do odformowania różnych rzeczy, osobliwie starych monet, użyj topionéj siarki.* 2) =, *lm*, **a**, rzecz przez czynność poprzednią zrobiona.

Odformowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odformować, ał, uje**, *dk.* 1) odkształtowywać, lać co w formę, odlewać. *Doskonałe wzór odformował na gipsie.* 2) = kształcić, przepisywać. *Dobrze odformował tytuł.*

Odfukać, *ob. Odfukiwać.*

Odfukanie, **a**, *blm. n.* wzajemne odpowiadanie fukaniem za fukanie.

Odfukiwać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Odfukać, ał, a**, *dk.* **Odfuknąć, ął, nie**, *jednt.* nawzajem fukać, fukaniem za fukanie odpowiadać *Jak mu odfuknął, zamilkłem. Odfukano mu na jego fukanie. Odfukiwa na każde słowo.*

Odgadać, *ob. Odgadywać.*

Odgadanie, **a**, *blm. n.* dokonane mówienie na mowę innego, odmruknienie, odgryzienie się słowami.

Odgadnąć, *ob Odgadywać.*

Odgadnienie, **a**, *n.* 1) *blm.* zgadnienie, domyślenie się, zrozumienie czego. 2) = *lm* **a**, *nieuż.* odpowiedź na zgadnienie, jako pojęcie.

Odgadniony, **a**, **e**, *im.* od *Odgadnąć*, zrozumiany, którego znaczenia domyślono się i pojęto.

Odgadywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* A) i **Odgadać, ał, a**, *dk.* odmruknić, wzajemnie odpowiadać. *Na każde słowo wymówione, odgaduje.* B) = i **Odgadnąć, ął, nie**, *dk.* zgadywać, domyślać się. *To nie trudno odgadnąć. Z podanych liter łatwo znaczenie odgadniesz. Odgadnij mi tę zagadkę. Odgaduje przyszłość.*

Odgadywanie, **a**, *blm. n.* A) czynność zgadywania, domyślania się, rozwiązywania trudności. B) = odpowiadanie za słowo, odgryzanie się.

Odgadzać się, ał—, a—, *sła. nd.* **Odgodzić się, ił—, i—**, *dk.* odbiegać, odłączać się, oddalać się. *Aby żaden z obozu wyhiegać i od roty swéj odgadzać się nie śmiał. Odgodzić się od domu*, na czas się z niego wydalić.

Odgajać, ał, a, *scz. nd.* **Odgaić, ił, i**, *dk. prze.* wyłączać z miejsca jakiego. *Trzeba go odgaić z miasta.*

Odganiacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co odgania, odpędza, odżenca.

Odganiać, ał, a, *scz. nd.* **Odgonić, ił, i**, *v.* **Odegnać, ał, goni**, *dk.* odpędzać, odpierać. *Odegnano nieprzyjaciół aż do ich obozu. Odganiać nieprzyjaciela od miasta.*

Odganianie, a, *blm. n.* odpędzanie, odpieranie, przepędzanie od czego.

Odgarnąć, *ob. Odgarniać.*

Odgarniać, ał, a, *v.* **Odgartywać, ał, a**, *scz. nd.* **Odgarnąć, ął, nie**, *dk.* na bok osobno garnąć; odmiatać, odsuwać, odłączać. *Odgarniać włosy z oczu. Odgartywać zboże od ściany. Odgarnij węgle od garnka. Odgarnij gałęzie.*

Odgarnianie, *v.* **Odgartywanie**, **a**, *blm. n.* oddzielanie, odsuwanie czego łatwo dzielącego się np. włosów; odmiatanie, oddzielanie, odsuwanie czego sypkiego np. ziarn.

Odgarnienie, *v* **Odgarnięcie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odgarniania.

Odgarnięty, *v.* **Odgarniony**, **a**, **e**, *im.* od *Odgarnąć;* odsunięty, oddzielony, odłączony.

Odgartywać, Odgartywanie, *ob. Odgarniać, Odgarnianie.*

Odgeltować, ał, uje, *scz. dk. prze. nieuż.* (z niem.) odwetować, odpłacić.

Odgeltowanie, **a**, *blm. n. prze. nieuż.* odpłacenie, odwetowanie.

Odgiąć, *ob. Odginać.*

Odgięcie, **a**, *blm. n.* odchylenie, wyprostowanie tego co było zgięte.

Odgięty, **a**, **e**, *im* od *Odgiąć*; 1) odkrzywiony, wyprostowany. *Skrzywione dyle, cieplem przez parę bywają odgięte.* 2) = *gałęzie; bot.* których końce w górze się zakrzywiają.

Odgimeza, **y**, *lm.* **y**, *m prze. nieuż.* obrońca.

Odgimone, ego, *blm. n. prze. nieuż.* obrona.

Odginać, ał, a, *scz. nd.* **Odgiąć, ął, odegnie**, *dk. co;* 1) odkrzywiać, wyprostowywać co krzywego, odchylać. *Odegnij tę kartę w książce. Odegnij kij. Odginać fałdy u sukni.* 2) = odrzucać co na stronę, zakrywiać w inną stronę. *Odegnij połę u sukni*, t. j. odrzuć ją na bok.

Pola odgięła się, t. j. widać podszewkę. *Garnirowanie u sukni popodnosiło się, odegnij je na dół.*

Odginanie, **a**, *blm. n.* wyprostowywanie, odkrzywianie, odchylanie.

Odgłabiać, ał, a, *scz. nd.* **Odgłobić, ił, i**, *dk.* odkładać, odchylać.

Odgłaszać, ał, a, *scz. nd.* **Odgłosić, ił, i**, *dk.* głos odbijać, odzywać się głosem. *Lasy i góry odgłaszały mu echem. Płaczliwie im odgłosił las.* = **się**, *złz.* nawzajem gadać, głos wydawać; *fig.* rozmawiać. *Choć się z nami odgłasza, już Amaryllа nie nasza.*

Odgłodywać, ał, a, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Odgłodać, ał, a**, *dk. prze.* odgryzać głodając, odjadać.

Odgłos, u, *lm.* **y**, *m.* 1) głos odbity, powtórzony, echo, dźwięk. *Rozległ się odgłos po dolinie. Odgłos śpiewu ledwie słyszeć było można.* 2) = wrzask, huk. *Odgłos bębnów, dział, grzmotu.* 3) = *fig.* wieść, sława. *Odgłos jego czynów. Odgłos się szerzy.* 4) = *fig.* wiadomość powtórzona. *Nowi są odgłosem starych, a odgłosem albo ostatnie sylaby, albo całe słowa powtarzającym.*

Odgłosić, *ob. Odgłaszać.*

Odgłośny, **a**, **e**, *p.* oddający, wysyłający odgłos.

Odgnajać, ał, a, *scz. nd.* **Odgnoić, ił, i**, *dk.* gnojeniem odłączać; gnojeniem niszczyć niepotrzebną narośl na ciele.

Odgnajanie, **a**, *blm. n.* gnojeniem odłączanie, gnojeniem niszczenie, *ob. Odgnajać.*

Odgniatać, ał, a, *scz. nd.* **Odgnieść, niótł, niecie**, *dk.* 1) przygniataniem, gnieceniem odłączać; łamać co gniotąc, odłamywać. 2) = odsedniać, odciskać. *Te tłomoki boki ci odgniotły.*

Odgniatanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odgniatać;* gnieceniem odłamywanie, odciskanie.

Odgniecenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odgniatania; odłamanie, odsiedzenie, odłączenie gnieceniem.

Odgnicie, **a**, *blm. n.* odpadnienie w skutek zgnicia tego co łączyło. *Odgnicie skóry.*

Odgnić, ił, ije, *sn. dk.* przez gnicie odpaść. *Palec mu odgnił.*

Odgniewać się, ał—, a—, *złz. dk. nieuż.* udobruchać się, uspokoić się, przestać gniewać się. *Wnet się odgniewa. Są co się nigdy odgniewać nie mogą.*

Odgniewanie się, **a—**, *n. zmk.* udobruchanie się, przestanie się gniewać.

Odgniewany, **a**, **e**, *p.* udobruchany, ubłagany.

Odgnieść, *ob. Odgniatać.*

Odgniły, **a**, **e**, *im.* od *Odgnić;* który przez gnicie naturalne odpadł. *Korzeń odgniły. Kora odgniła.*

Odgniotek, tka, *lm.* **tki**, *m. ob. Odcisk, Nagniotek.*

Odgnoić, *ob. Odgnajać.*

Odgnojony, **a**, **e**, *im.* od *Odgnoić*; gnojeniem odłączony; przez gnicie sztuczne zniszczony, *ob. Odgniły.*

Odgodzić się, *ob. Odgadzać się.*

Odgon, u, *blm. m. posp.* przymalenie pochodzące od złego zatarcia kartofli przy destylacji z niéj wyskoku. *Odwódek zwykle śmierdzi odgonem.*

Odgonić, *ob. Odganiać.*

Odgonienie, **a**, *blm. n.* odpędzenie, odparcie.

Odgoniony, *v.* **Odegnany**, **a**, **e**, *im.* od *Odgonić, v. Odegnać;* odpędzony, odparty, przepędzony skąd.

Odgorzeć, ał, gore, *sn. dk.* gorejąc odpaść. *Jedno skrzydło gmachu odgorzało.*

Odgościć się, ił—, i—, *złz. dk. prze.* być w gościnie daleko, być w drodze. *Gdyby się mąż daleko a długo odgościł od domu.*

Odgotować, *ob. Odgotowywać.*

Odgotowanie, **a**, *blm. n* 1) ukończone gotowanie. 2) = ugotowanie, zwarzenie saméj rzeczy bez polewki tylko w wodzie, która potém się wylewa, *ob. Obgotowanie.*

Odgotowany, **a**, **e**, *im.* od *Odgotować*; 1) ugotowany, gotowy do dania. 2) = ugotowany i odcedzony od polewki, lub mający być z niéj wyłączony.

Odgotowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odgotować, ał, uje**, *dk.* 1) ugotowywać, kończyć gotowanie. *Odgotował obiad.* 2) = *posp.* warzyć tak, że płyn w którym się gotuje idzie precz. *Odgotowywać kawał mięsa. Odgotować kartofle, ob. Obgotowywać.*

Odgórny, **a**, **e**, *p.* z góry będący.

Odgrabiać, ał, a, *scz. nd.* **Odgrabić, ił, i**, *dk.* A) 1) grabiąc oddzielać, odsuwać. *Odgrabiam siano od kałuży. Odgrabić gałęzie z drogi;* na bok grabiami zesunąć. 2) = grabiami oczyszczać. *Łąkę skosili i odgrabili.* B) = nawzajem płacąc za wzięcie grabieży, zabierać co komu z bydła lub rzeczy. *I ja ci odgrabię.*

Odgrabianie, **a**, *blm. n.* 1) grabieniem odsuwanie, oddzielanie grabiami; zgrabianie z jednego miejsca na drugie. 2) = wetowanie grabieży grabieżą.

Odgrabić, *ob. Odgrabiać.*

Odgrabienie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odgrabiania. *ob Odgrabiać, Odgrabianie.*

Odgrabiony, **a**, **e**, *im.* 1) grabiami odsuniony. 2) = za uczynioną grabież sposobem grabieży wzięty.

Odgradzać, ał, a, *scz. nd.* **Odgrodzić, ił, i**, *dk.* 1) ogrodzeniem oddzielać, odłączać. *Pole swe od sąsiadów odgrodził.* 2) = *fig.* oddzielać, odgraniczać, rozdzielać, coś między dwiema rzeczami stawić. *Wyspę ta ciaśnina odgradza od lądu. Bóg okręg ziemi od nieba odgrodził.* = **się**, *złz.* oddzielać się, odłączać się, odgraniczać się.

Odgradzanie, **a**, *blm. n.* 1) stawieniem zagrody, parkanu oddzielanie. 2) = *fig.* odgraniczanie, rozdzielanie, odłączanie. = **się**, *zmk.* odłączanie się.

Odgramiać, ał, a, *scz. nd.* **Odgromić, ił, i**, *dk.* 1) *kogo;* gwałtownie odbijać, odpierać, odpychać. *Nieprzyjaciel wtargnął, lecz wódz nasz odgromił go.* 2) = *co;* odbierać, wydzierać co nieprzyjacielowi. *Odgromili plon zajęty przez Tatarów.*

Odgramianie, **a**. *blm. n.* 1) *kogo;* odpędzanie gromiąc. 2) = *czego;* odbieranie z pogromem.

Odgromić, *ob. Odgramiać.*

Odgrana, *ob. Odegrana.*

Odgraniczać, ał, a, *scz. nd.* **Odgraniczyć,ył, y**, *dk.* 1) ścianę lub linję oddzielającą prowadzić. *Pireneje odgraniczają Francję od Hiszpanji.* 2) = *fig.* rozdzielać, rozłączać. *Odgraniczać pojęcia.*

Odgraniczanie, **a**, *blm. n.* granicą rozdzielanie, rozgraniczanie czego od czego.

Odgraniczenie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność prowadzenia granicy. *Odgraniczenie to wiele zajmie czasu.* 2) =, *lm.* **a**, granica. *Odgraniczenie fałszywe. Zniszczyć odgraniczenie.*

Odgraniczony, **a**, **e**, *im.* granicą oddzielony, rozgraniczony czém.

Odgraniczyć, *ob. Odgraniczać.*

Odgrażać, ał, a, *scz nd.* **Odgrozić ił, i**, *dk.* grożącemu nawzajem grozić. *Grozili Rzymianie, odgroził im Annibal.* = **się**, *złz komu;* grozić, pogróżki czynić, przechwalać się że się zemści. *Odgrażał się na ciebie. Odgroził się mu wojną.*

Odgrażanie, **a**, *v. zmk.* **Odgrażanie się**, **a—**, 1) *blm n.* robienie pogróżek. *Pomimo jego odgrażania się.* 2) = *lm.* **a**, *v.* **a—**, *n. nieuż.* pogróżka, groźba.

Odgrodzenie, **a**, *n.* 1) *blm.* a) zagrodą, płotem, murem oddzielenie. b) = *fig.* rozłączenie, odgraniczenie. 2) =, *lm.* **a**, mur, wał, płot, odgraniczający co od czego. = **się**, *zmk.* odłączenie się, oddzielenie się, usunięcie się.

Odgrodzić, *ob. Odgradzać.*

Odgrodzony, **a**, **e**, *im.* zagrodą oddzielony; *fig* odgraniczony, odłączony.

Odgrom, u, *lm.* **y**, *m.* gwałtowne odparcie; pogrom za chęć pogromu. *Na zasadzki wpadają i z niepodłą klęską odgrom biorą*, t. j. odpędzeni ze stratą.

Odgromienie, **a**, *blm. n.* 1) *kogo;* odpędzenie w skutek pogromu, pobicie i odepchnięcie. 2) = *czego;* odebranie zadaniem pogromu.

Odgromiony, **a**, **e**, *im.* od *Odgromić.* 1) (o osobie) odpędzony. 2) = (o rzeczy) odebrany pogromem zabiercy.

Odgrozić, Odgrozić się, *ob Odgrażać.*

Odgrożenie, **a**. *v.* **Odgrożenie się**, **a—**, *blm. n.* uczynienie groźby, pogróżki. *ob. Odgrażanie*

Odgryzać, ał, a, *scz. nd.* **Odgryzć, yzł, zie**, *dk.* odcinać co zębami; odkąsywać część czego gryząc; *fig.* odrywać. *Odgryza paznogcie. Odgryzł powróz.* = **się**, *złz.* 1) będąc uwięzanym przegryznć to co zatrzymuje. *Niedźwiedź co stał na uwięzi, odgryzł się i uciekł.* 2) = za gryzienie, kąsanie, gryzieniem, *v.* kąsaniem odpowiadać, kąsaniem bronić się. *Nie mógł pies odgryźć się wilkowi.*

3) = *fig.* nie dać sobie na gębie grać ; napaść słowną słowami odpierać; odcinać się. *Kto się bronić i odgryzać umié, ten w pokoju siada. Odgryzł się mu należycie.*

Odgryzanie, a, *blm. n.* odkąsywanie , odjadanie, gryzieniem odrywanie części od całości. = **się,** *zmk.* 1) przegryzanie uwięzi. 2) = kąsanie za kąsanie; bronienie się. 3) = *fig.* odpowiadanie zjadliwe na zarzuty.

Odgryzek, *ob. Ugryzek.*

Odgrzać, *ob. Odgrzewać.*

Odgrzanie, *v.* **Odegrzanie, a,** *blm. n.* dokonana czynność grzania na nowo tego co ostygło.

Odgrzany, *v.* **Odegrzany, a, e,** *im.* od *Odgrzać*; po ostygnięciu na nowo nagrzany.

Odgrzebywać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. nd.* **Odgrzebać, ał, ie,** *dk.* **Odgrześć, odgrzebł, ebie,** *jedn. co;* 1) grzebiąc, kopiąc odsuwać. odrzucać. *Odgrzebywać ziemię.* 2) = odkopywać, wykopywać, kopaniem znajdywać. *Odgrzebano umarłego. Odgrzebać posąg starożytny.* 3) = *fig.* znajdywać co zagubionego, *v.* już nieznanego. *Odgrzebać jaką wiadomość,* t. j. odszukać.

Odgrzewać, *v.* **Odegrzewać, ał, a,** *scz. nd.* **Odgrzać,** *v* **Odegrzeć, ał, eje,** *dk.* co było ciepłe i ostygło na nowo ogrzewać, grzać. *Każ niech odgrzeją prędzej ten rosół. Miecz z mordu kurzącego się, prędko w krwi drugiego odgrzał, fig. Odegrzewać zziębłe ręce. Odegrzać obumarłe serce, fig.*

Odgrzewanie, *v.* **Odegrzewanie, a,** *blm. n.* grzanie na nowo tego co zastygło. *Odegrzewanie w chem.* oznacza takie działanie, za pomocą którego dane ciało, skruszałe w skutek nagłego ostygnięcia po rozżarzeniu, będąc znowu ogrzane, przez powolne stygnięcie wraca do pierwszéj swéj ciągłości; miedź tylko zachowuje się w tym razie wbrew przeciwnie. *Piecyk do odgrzewania. Odgrzewanie tej potrawy jak długo pociągnie?*

Odgrzonąć, ął, nie, *scz. dk. jedn. prze.* odgrześć, odgarnąć, odsunąć. *Złości odgrzoniesz precz od nich. Odgrzonął mało piasku na pogrzeb Pompeja.*

Odgurtować, *ob. Odgurtowywać.*

Odgurtowanie, a, *blm. n. prze.* odpięcie, odpasanie.

Odgurtowany, a, e, *im. prze.* z którego opięcie, pasy zdjęto.

Odgurtowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odgurtować, ał, uje,** *dk. prze* odpasywać, odpinać co z czego. *Odgurtuj konia.*

Odgważdżać, ał, a, *scz. nd.* **Odgwoździć, ił, i,** *dk.* wyjmować gwóźdź, zagwożdżenie niszczyć. *Odgwoździć armatę*; jest to z zapału armaty wydobyć gwóźdź wpędzony tam, dla zrobienia ją nieużyteczną.

Odgważdżanie, a, *blm. n.* wyjmowanie gwoździa.

Odgwoździć, *ob. Odgważdżać.*

Odgwożdżenie, a, *blm. n.* wyjęcie gwoździa, zniszczenie zagwożdżenia.

Odgwożdżony, a, e, *im.* od *Odgwoździć*; z którego gwóźdź wyjęto, otworzoną dziurkę mający.

Odhaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odhaczyć, ył, y,** *dk.* od haku lub haczka odpinać, odczepiać.

Odhaczanie, a, *blm. n.* od haku odczepianie, odwiązywanie. *Odhaczanie wiciny od brzegu*; zdejmowanie z haku liny, na której trzymano u brzegu wicinę.

Odhaczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odhaczania; zniszczenie zahaczenia.

Odhaczony, a, e, *im.* od haku odjęty, odwiązany.

Odhaczyć, *ob. Odhaczać.*

Odharapiać, ał, a, *scz. nd.* **Odharapić, ił, i,** *dk.* uszczwaną zwierzynę psom odbierać. *Co tchu za chartami bieży, bojąc się że kto inszy przed nim odharapi.*

Odharapianie, a, *blm. n.* odbieranie psom zwierzyny złowionéj przez nich, odpędzanie harapem chcących złowione zwierzę rozszarpać.

Odharapić, *ob. Odharapiać.*

Odharapienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odharapiania.

Odheblować, ał, uje, *scz. dk.* drzewo heblem oczyścić, wygładzić, dokonać heblowanie, *ob. nd. Heblować.*

Odhowić się, ił—, i—, *stz. prze.* i *prow.* po długim poście np. przedwielkanocnym, zacząć jeść z mięsem po raz pierwszy. *Wespół z Rzymiany Paschą odhowił się.*

Odhużne, ego, *blm. n.* trędzlowe, podarek dawany przez nabywcę konia stajennéj czeladzi.

Odiskać, Odiskiwać, *prze. ob. Odszukać, Odszukiwać.*

Odistaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odistoczyć, ył, y,** *dk. prze.* istotę przemieniać, odmieniać, przeistaczać. = **się,** *stz.* przemieniać się, przeistaczać się.

Odistaczanie, a, *blm. n.* przemienianie, przeistaczanie. = **się,** *zmk.* przemienianie się.

Odistoczenie, a, *lm. a, n. prze.* przeistoczenie, przemienienie, jako czynność i pojęcie dokonanéj czynności. = **się,** *zmk.* przeistoczenie się, przekształcenie się.

Odistoczyć, Odistoczyć się, *ob. Odistaczać.*

Odjachać, Odjachanie, i t. d. *ob. Odjeżdżać, Odjechanie,* i t. d.

Odjadać, ał, a, *scz. nd.* **Odjeść, jadł, odje,** *dk.* 1) *prze.* najadłszy się do syta, jeść przestawać; nasycać się. *Odjadłem obiad.* 2) = jedząc pokwitować należność, lub dane na ten cel pieniądze. *Odjadłem pieniądze,* t. j. odstołowałem się za ich wartość. 3) = odgryzać co od czego i jeść; odkąsywać i zjadać. *Kot u złapanéj myszy najpierwéj głowę odjada.* 4) = *fig.* gryząc, przejadając niszczyć; wyjadać. *Kamień piekielny odjada brodawki.* = **się,** *stz.* 1) *posp.* a) odgryzać się, odkąsywać się. *Pies odjada się wilkom.* b) = *fig.* odcinać się, na zarzuty zjadliwe odpowiadać. *Odjada się tym co z niego szydzą.* 2) = (tylko *dk.*) nasycić się, zadowolić się (używa się tylko w zdaniu przeczącém). *Odjeść się i odchwalić się tych potraw nie mogłem.* 3) = *ob. Odkarmiać się.*

Odjadanie, a, *blm. n* 1) *prze.* kończenie jedzenia; zjadanie rzeczy dla kogo innego przeznaczonéj. 2) = a) odkąsywanie czego od czego i zjadanie. b) = *fig.* niszczenie. = **się,** *zmk.* a) odcinanie się, kąsanie wzajem. b) *fig.* bronienie się złośliwemi słowami. c) odkarmienie się; utuczenie się jadłem aż do niemożności jedzenia.

Odjarzmiać, ał, a, *scz. nd.* **Odjarzmić, ił, i,** *dk.* uwalniać z jarzma; *fig.* wyzwalać z pod ucisku, z niewoli. *Odjarzmili woły. Odjarzmia lud ujarzmiony.* = **się,** *stz.* wyzwalać się, zrzucać jarzmo, *wł.* i *fig.*

Odjarzmianie, a, *blm. n.* zdejmowanie jarzma, wyzwalanie z niego; *fig.* wyzwalanie z niewoli. = **się,** *zmk.* wyzwalanie się.

Odjarzmienie, a, *blm. n* uwolnienie od jarzma, zdjęcie jarzma; *fig.* wypuszczenie na wolność, wyswobodzenie, wyzwolenie. = **się,** *zmk.* wyzwolenie się, zrzucenie jarzma, *wł.* i *fig.*

Odjazd, u, *lm.* **y,** *m.* wyjazd ; opuszczenie jakiego miejsca jazdą, odjechanie jako pojęcie. *W dzień odjazdu. Przed odjazdem był u mnie. Prosić miłego gościa aby się z odjazdem nie śpieszył.*

Odjazdowe, *ob. Odjezdne.*

Odjazdowy, a, e, *p.* do odjazdu ściągający się, odjezdny. *Odjazdowa uczta,* t. j. pożegnalna.

Ódjąć, *ob. Odejmować.*

Odjątek, tku, *lm.* **tki,** *m. prze.* mały zabór, rzecz odjęta. *Prusacy Krzyżaków precz wyrzuciwszy, wszystkie ich odjątki w moc Kazimierzowi oddali.*

Odjechać, *ob. Odjeżdżać.*

Odjechanie, a, *blm. n.* dokonana czynność wyjeżdżania skąd, odjeżdżania; uskuteczniony odjazd jako czynność. *Po jego odjechaniu,* t. j. gdy on odjechał

Odjedzenie, a, *blm. n.* 1) a) *prze* zjedzenie, spożycie. b) = zjedzenie rzeczy przeznaczonéj innemu. 2) = odgryzienie i spożycie, zjedzenie w części dokonane. b) = *fig.* zniszczenie części przez działanie gryzienia, np. alkali. = **się,** *zmk.* odkarmienie się, utuczenie się.

Odjedziony, *v.* **Odjedzony, a, e,** *im.* 1) *prze.* nasycony jedzeniem. 2) = odgryziony, gryzienie odłączony i zjedzony.

Odjemek, mka, *lm.* **mki,** *m.* ułamek, część od czego odjęta; okrucha. *Ten mały odjemek niosę w ofierze.*

Odjemnik, a, *lm.* **i,** *m. mat. v. Odjemna;* dana ilość wchodząca w skład danéj summy przy odejmowaniu, *v.* summa dana przy odejmowaniu.

Odjemny, a, e, *p.* 1) *nieuż.* mogący być odjętym. 2) = *mat.* od odjemnika; nazwa ilości, która się odejmuje, wyłącza z ogólnéj summy. *Liczba odjemna. Ilości odjemne,* ze znakiem mniéj. 3) = *fiz.* przeczący, ujemny względem drugiego dodatniego. *Elektryczność odjemna,* czyli tak zwana żywiczna.

Odjeść, *ob. Odjadać.*

Odjezdne, ego, *blm. n.* 1) chwila odjazdu, czas wyjeżdżania gościa z domu. *Napić się na odjezdne. Być na odjezdném, ob. Wyjezdne, Wsiadane.* 2) = *v.* **Odjazdowe,** podarek dawany przez wyjeżdżającego z domu. *Dobry gość, dał odjezdnego, v. odjazdowego sługom po dwa złote.*

Odjezdny, a, e, *p.* do odjazdu należący, odjazdowy. *Godzina odjezdna.* 2) = *rz.* ten co odjeżdża, *v.* odjechał. *Odjezdny zabiera, v. zabrał z sobą papiery.*

Odjeżdżać, *v. prze.* **Odjażdżać, ał, a,** *nd.* 1) i **Odjechać,** *v. prze.* **Odjachać, ał, jedzie,** *dk.* a) *sn.* wyjeżdżać opuszczając jakie miejsce gdzie się bawiło; gotować się i zaczynać jechać skąd; puszczać się w drogę; przeciwstoja wyrazu *Przyjeżdiać, Przyjechać. Jutro odjeżdża. Tylko co odjechał. Ledwie ten odjechał, drugi przybył. Odjechał z domu. ob. Wyjeżdżać.* b) = *scz. kogo, co;* opuszczać przez wyjazd , zostawić samotnym. *Rozesłano wieść na wojnę i synowie moi odjechali mię, zostawili sierotą. Odjechałem go gdy był jeszcze zdrów i hoży.* 2) = *scz. częst. nd.* i **Odjeżdżić, ił, i,** *dk. co;* odbywać jazdę naznaczoną, wetować co jazdą; jeździć tam i ówdzie dla potrzeby nim się ta załatwi. *Odjeździłem już swoje, pora posiedzieć w domu.*

Odjeżdżanie, a, *blm. n.* 1) poczynanie wyjazdu; jechanie skąd tylko co poczęte. *Odjeżdżanie i wracanie.* 2) = *kogo, czego*; opuszczanie kogo, czego przez wyjazd; zostawianie bez swéj pomocy.

Odjęcie, a, *blm. n.* 1) oddzielenie czego od czego przez wzięcie. *Odjęcie ręki przez operację. Po odjęciu tygla od ognia, należy...* 2) = *fig* pozbawienie, odebranie czego; usunięcie od czego. *Odjęcie urzędu. Odjęcie wzroku, słuchu, czucia. Ukarano miasto odjęciem mu przywilejów.*

Odjęk, u, *lm.* **i,** *m.* odgłos jęczenia. *Leci na odjęk boleści.*

Odjęty, a, e, *im.* od *Odjąć*; oddzielony od czego wzięciem; *fig.* odebrany od kogo, *ob. Odejmować.*

Odjuczać; Odjuczanie, i t. d. *ob. Rozjuczać,* i t. d.

Odjudzać, ał, a, *scz. nd.* **Odjudzić, ił, i,** *dk. prow. co;* nabyte co przez kogo po judaszowsku, oszustwem od niego dostawać. *Odjudził u mnie konia, którego wczora nabyłem. ob. Wyłudzać.*

Odjurzający, a, e, *p. med.* poskramiający chęć do spółkowania.

Odkadzać, ał, a, *scz. nd.* **Odkadzić, ił, i,** *dk.* 1) nawzajem komu kadzić; *fig.* nawzajem pochlebiać. 2) = *prze.* kończyć kadzenie

Odkadzanie, a, *blm. n.* 1) kadzenie za kadzenie; *fig.* pochlebianie za pochlebstwo. 2) = *prze.* kończenie kadzenia; kadzenie obrzędowe.

Odkadzenie, a, *blm. n.* 1) oddanie kadzeniem za kadzenie; *fig.* oddanie pochlebstwem za pochlebstwo. 2) = *prze.* ukończenie kadzenia. *Po odkadzeniu w świątyni.*

Odkadzić, *ob. Odkadzać.*

Odkajdaniać, ał, a, *scz. nd.* **Odkajdanić, ił, i,** *dk. kogo;* zdejmować okowy żelazne z kogo, łamać okowy, z kajdan wyzwalać. *Odkajdaniono i wypuszczono jeńców.*

Odkajdanianie, a, *blm. n.* rozbijanie na kim kajdanów; wyzwalanie z oków, więzów.

Odkajdanić, *ob. Odkajdaniać.*

Odkajdanienie, a, *blm. n.* rozkucie na kim oków; wyzwolenie z więzów.

Odkajdaniony, a, e, *im.* od *Odkajdanić*; wypuszczony z oków, wyzwolony.

Odkapać, *ob. Odkapywać.*

Odkapanie, i **Odkapnięcie,** *v.* **Odkapnienie, a,** *blm. n.* dokonane częstotliwe spadanie kropel i jednotliwe spadnięcie kropli.

Odkapnąć, *ob. Odkapywać.*

Odkapnienie, Odkapnięcie, *ob. Odkapanie.*

Odkapturzać, ał, a, *scz. nd.* **Odkapturzyć, ył, y,** *dk. kogo;* kaptur zdejmować. *Starano się odkapturzyć go. Odkapturzają mnicha; fig.* robią świeckim. *Odkapturzyć sokoła, mys.* zdjąć kaptur z oczu. = **się,** *stz.* zdejmować kaptur, habit. *Mnich się odkapturzył; wł.* zdjął z siebie kaptur; *fig* odrzucił śluby zakonne.

Odkapturzanie, a, *blm. n.* zdejmowanie kaptura z głowy czyjéj. = **się,** *zmk.* zdejmowanie z głowy własnéj, *ob. Odkapturzać.*

Odkapturzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odkapturzania. = **się,** *zmk.* zdjęcie z siebie kaptura.

Odkapturzony, a, e, *im.* od *Odkapturzyć;* któremu zdjęto, lub który sam sobie zdjął kaptur.

Odkapturzyć, *ob. Odkapturzać.*

Odkapywać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Odkapać, ał, pie,** *dk.* **Odkapnąć, ął, nie,** *jedn.* ściekać po kropli. odpadać kroplami.

Odkapywanie, a, *blm. n.* spadanie kroplami odłączającemi się od powierzchni czego.

Odkaraskać się, ał—, a—, *stz. dk. prow.* 1) uwolnić się od kogo, który się czepia, napastuje; zbyć się kogo lub czego. *Ledwie się go odkaraskała.* 2) = ustrzedz się, uchować się. *W pojedynku rany się odkaraskał.*

Odkarmiać, ał, a, *scz. nd.* **Odkarmić, ił, i,** *dk.* 1) karmić przez pewien oznaczony czas; kończyć karmić; dziecię od piersi odsadzać, odchowywać. *Matki niektóre, jak nierozumne zwierzęta, ledwie odkarmią dziatki swoje, już i zapominają o nich.* 2) = *posp.* schudłego karmić aby utył. *Odkarmia konia, opadłego z ciała w czasie podróży. Odkarmić wołu na sprzedaż.* = **się,** *stz.* jeść obficie dla nabrania tuszy, dla pozbycia się schudnienia; wypasać się.

Odkarmianie, a, *blm. n.* 1) karmienie przez czas oznaczony; kończenie karmienia. 2) = karmieniem wypasanie, tuczenie. = **się,** *zmk.* wypasanie się, tuczenie się.

Odkarmić, *ob. Odkarmiać.*

Odkarmienie, a, *blm. n.* = **się,** *zmk.* dokonana czynność odkarmiania, odkarmiania się.

Odkarmiony, a, e, *im.* od *Odkarmić*; 1) karmiony przez oznaczony czas i odłączony. 2) = utuczony, wypasiony.

Odkasać, *ob. Odkasywać.*

Odkasanie, a, *blm. n.* 1) spuszczenie, odchylenie, zwrócenie na właściwe miejsce tego co było zakasane, podkasane. 2) = *bł.* zam. *Zakasanie, Podkasanie.*

Odkasany, a, e, *im.* od *Odkasać,* 1) odchylony, wyprostowany. 2) = *bł.* zakasany, podkasany.

Odkasywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odkasać, ał, sze,** *dk.* 1) opuszczać, odchylać, wyprostowywać to co było zakasane, podkasane; zachylenie w około odwracać. *Po przejściu wody odkasali suknie. Odkasywać i zakrywać podjętą w czasie operacji skórę.* 2) = *bł.* zam. *Zakasywać, Podkasywać* (ob. te wyr.).

Odkasywanie, a, *blm. n.* 1) spuszczanie tego co było zakasanem. 2) = *bł.* zam. *Zakasywanie, Podkasywanie.*

Odkaszlać, ał, a, *dk.* **Odkaszlnąć, ął, nie,** *jedn.* 1) *scz.* kaszlaniem wyrzucić flegmę, brud znajdujący się w krtani. *Odkaszlał kawał spieczonéj flegmy. Odkaszlnąć krwią.* 2) = *sn.* (tylko jedn.) chrząknąć, kaszlnąć. *Trzykroć odkaszlnął nim zaczął przemowę. Odkaszlnąwszy rzekł.*

Odkaszlanie, a, *blm. n.* oderwanie kaszlaniem flegmy, brudu w krtani.

Odkaszlnąć, *ob. Odkaszlać.*

Odkaszlnięcie, a, *blm. n.* 1) jednorazowe odbicie flegmy kaszlnięciem. 2) = chrząknienie.

Odkaz, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *prze.* odpowiedź. *Przecięż posłańcowi dała odkaz łaskawcy. Z obyczajniejszym po kaźni przybyli odkazem.* 2) = przekaz, legacja, zapis, assygnacja. *Odkaz do kupca na odebranie summy.* 3) = *prze.* i *posp.* odpowiedź przecząca na żądanie czego. *Chodził z prośbą i dostał odkaz.* 4) = *fil.* jest skaz odkazujący skaz inny. Znaczy nie raz tyle, co *odetwiedź* (antithesis), *ob. Nice.* 5) =, *v.* **Odkazka, i,** *lm. i, i.* przechwałka, nierozumna mowa, odgrażanie się. *Te pokątne odkazki wprawiły go w podejrzenie.*

Odkazać, *ob. Odkazywać.*

Odkazanie, a, *n.* 1) *blm.* a) sprzeczne odpowiedzenie; b) odprawa; c) przekazanie, zapisanie. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż.* to co przekazane, co kto otrzymuje za przekazem. = **się,** *zmk.* 1) uchylenie się od czego. 2) = pogrożenie.

Odkaziciel, a, *lm.* **e, m.** ten który co przekaznje, zapisuje; testator.

Odkazicielka, i, *lm.* **i,** *i.* ta, co zapisuje, przekazuje; testatorka.

Odkazka, *ob. Odkaz.*

Odkazywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odkazać, ał, że,** *dk.* 1) *prze.* dawać odpowiedź, wykładać sprawę. *Obiałowany ma na żałobę odkazywać i sprawować się.* 2) = przekazywać, legować, zapisywać. *Co mam, wszystko tobie odkazuję. Umierając starszemu synowi księstwo odkazał.* 3) = *prze.* i *posp.* dawać przeczącą odpowiedź na żądanie

czego. *Nie było bezpiecznie jawnym odkazywać opór. Odkazywać komu na żądanie pożyczki.* 4) = *prze.* oddalać, odprawiać. *Złych ludzi od dworu swego odkazał. Od państwa precz go odkazano.* = **się**, *złz.* grozić. *ob. Odgrażać się.*

Odkazywanie, a, *blm. n* czynność wyrażona słowem *Odkazywać*; odmówienie, wykładanie rzeczy; przekazywanie; robienie odmowy; odprawianie, odpędzanie. = **się**, *zmk.* grożenie, odgrażanie się.

Odkąd, *ps.* 1) *prze.* gdzie, w jakiém miejscu. *Odkąd urodzony.* 2) = skąd, z jakiego miejsca. *Odkąd idziesz? Odkąd powracasz?* 3) = z jakiego czasu. *Odkąd cię nie widziałem już upłynęło wiele czasu.*

Odkąpać, ał, ie, *scz. dk.* 1) zupełnie wykąpać. *Odkąpała dziecię.* 2) = *nieuż.* kąpiąc odwetować.

Odkąsać, Odkąsać się, *ob. Odkąsywać.*

Odkąsanie, a, *blm. n.* 1) wielorazowém kąsaniem odgryzienie. 2) = za kąsanie kąsaniem powetowanie = **się**, *zmk. wl.* kąsaniem za kąsanie obronienie się; *fig.* zjadliwą mową odcięcie się, zwyciężenie nacierających.

Odkąsywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Odkąsać, ał, a**, *częst. dk.* **Odkąsić, ił, i**, *jedn.* 1) kąsaniem odrywać, odgryzać. *Po kawałeczku odkąsuje i połyka. Kąsając po trochu odkąsał połowę bułki. Odkąsił od razu pół porcji* 2) = odgryzać się, wzajemnie kąsać. *Ten ukąsił, a on go należycie odkąsał.* = **się**, *złz. wl.* zębami bronić się, odgryzać się; *fig.* zjadliwie odpowiadać, złośliwą mową bronić się. *Odkąsał się wszystkim.*

Odkąsywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odkąsywać*; odgryzanie; gryzienie za gryzienie. = **się**, bronienie się zębami lub złośliwą mową.

Odkąszenie, a, *blm. n.* jednorazowém ukąszeniem oddzielenie czego od czego; ukąszenie za kąsanie. = **się**, *zmk.* odgryzienie się, odcięcie się; *fig.* złośliwe odpowiedzenie na zarzut.

Odkąszony, a, e, *im.* kąsaniem, *v.* ukąszeniem, ugryzieniem oddzielony. *Odkąszony palec. Odkąszony kawałek.*

Odkęsywać, *nieuż. ob. Odkąsywać.*

Odkichnąć, ął, nie, *sn. jedn. dk.* 1) kichając odezwać się. *ob. Kichnąć.* 2) = *nieuż.* na kichnienie odpowiedzieć kichnieniem. *Skoro kichnął, odkichęli drudzy.*

Odkinąć. ął, nie, *scz. jedn. dk. prze.* odrzucić na stronę = **się**, *złz. od kogo*; odstać od kogo, odstrychnąć się. *Wołosi odkinęli się od Węgrów. On się już dawno odkinął od niego.*

Odkipieć, ał, i, *sn. dk.* 1) przestać kipieć, wrzeć. 2) = przez gotowanie, warzenie odłączyć się *Mięso już odkipiało od kości.*

Odkisać, ał, a, *sn. nd.* **Odkisnąć, ął, nie**, *dk.* **Odkisywać, ał, uje**, *częst. nd. nieuż.* fermentować, kwaśnieć, kiszenie odbywać. *Rychlej się ostoi, gdy na kadzi odkisa piwo.*

Odkiwać, *ob. Odkiwywać.*

Odkiwanie, a, *blm. n.* kiwaniem głową danie odpowiedzi.

Odkiwnąć, *ob. Odkiwywać.*

Odkiwnienie, n. Odkiwnięcie, a, *blm. n.* jednorazowe kiwnięcie, poruszenie głowy lub ręki, za odpowiedź.

Odkiwywać, ał, uje, *scz. częst. nd.* **Odkiwać, ał, a**, *dk.* **Odkiwnąć, ął, nie**, *jedn.* 1) na kiwanie kiwaniem odpowiadać. 2) = wstrząsać głową na znak przyzwolenia lub zaprzeczenia. *Za całą odpowiedź odkiwał mi głową.*

Odklarować, *ob. Odklarowywać.*

Odklarowanie, a, *n.* 1) *blm.* oczyszczenie; = **się**, *zmk.* ustanie się płynu z mętów. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż.* to co zostanie czystém po uklarowaniu.

Odklarowany, a, e, *im. od Odklarować*; klarowaniem oczyszczony.

Odklarowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odklarować, ał, uje**, *dk.* klarować tyle ile trzeba dla uklarowania; *dk.* skończyć klarować. *Oklarowywać bulion, wosk. Odklarować masło, serwatkę.* = **się**, *złz.* być w stanie klarowania się tyle ile trzeba; *dk.* skończyć klarować się.

Odkląć, *ob. Odklinać.*

Odkleić, *ob. Odklejać.*

Odklejać, ał, a, *scs. nd.* **Odkleić, ił, i**, *dk.* co sklejonego lub przyklejonego odrywać, oddzierać; odmiękczać wodą dla rozklejenia. = **się**, *złz.* po zniszczeniu spojenia z kleju odstawać, odpadać.

Odklejanie, a, *blm. n.* oddzieranie czego sklejonego; odmiękczanie wodą dla rozklejenia. =**się**, *zmk.* odstawanie, odpadanie czego po rozklejeniu się.

Odklejenie, a, *n.* 1) *blm.* zniszczenie spojenia klejem, oddarcie, odmoczenie klejenia. 2) =, *lm.* **a**, miejsce gdzie było spojenie z kleju a potém odstało. *Na odklejeniu żeby znowu skleić, potrzeba dawny klej oskrobać.* = **się**, *zmk.* odstanie, odpadnięcie na sklejeniu.

Odklepać, *ob. Odklepywać.*

Odklepanie, a, *blm. n.* 1) klepaniem wyrównanie czego. 2) = *fig.* powiedzenie czego prędko; odtrzepanie; odbycie czego lada jako. *Odklepanie pacierza.*

Odklepany, a, e, *im.* od *Odklepać*, klepaniem wyprostowany, wyklepany; *fig.* odtrzepany.

Odklepywać, ał, a, *scz. nd.* **Odklepać, ał, ie**, *dk.* 1) klepaniem co wyprostowywać. 2) = klepać tyle ile potrzeba; *dk.* skończyć klepać. 3) = *fig.* mówić co prędko, bez rozwagi; trzepać; odbywać lada jako. *Odklepać lekcję, pacierz.*

Odklepywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odklepywać.*

Odklęcie, a, *blm. n.* 1) złorzeczeniem na podobne słowa odpowiedzenie. 2) = zniesienie klątwy. 3) = *posp.* odczarowanie, zniweczenie czarów.

Odklęty, a, e, *im.* od *Odkląć*; z którego klątwa, zaklęcie zdjęte.

Odklinać, ał, a, *scz. nd.* **Odkląć, ął, odeklnie**, *dk.* 1) wzajemnie kląć; klątwę klątwą wetować. *On go klnie, a ten mu odklina.* 2) = *teol.* klątwę znosić; zdejmować, uwalniać od klątwy. *Synod na synod: jeden wyklina drugi odklina.* 3) = *posp.* odczarowywać zaklęcia, czary znosić; odżegnywać uroki.

Odklinanie, a, *blm. n.* 1) wzajemne odpieranie klątwy, złorzeczenia. 2) = znoszenie klątwy kościelnéj. 3) = *posp.* odczarowywanie, odżegnywanie uroków, *ob. Odklinać.*

Odkład, u, *lm.* **y**, *m.* 1) odkładanie czego na inny czas jako pojęcie; odwłoka. *Sprawę tę bez żadnéj zwłoki i odkładu sądzić muszą. Nieszczęście z temi odkładami; więcej by mi dał, gdyby mi był zaraz odmówił.* 2) = *leś.* drzewko przez odkładanie powstałe.

Odkładacz, a, *lm.* **e**, *m.* odwłoczyciel, odłożyciel, ten co z datkiem lub odpowiedzią zwleka, na inny czas odkłada, dojutrek.

Odkładać, ał, a, *scz. nd.* **Odłożyć ył, y**, *dk.* 1) kłaść co na stronie, na uboczy, z pewném jakiém przeznaczeniem; odosobniać, oddzielać. *Odkładać co na bok, na stronę. Wszystkie niepotrzebne rzeczy odkładać. Zepsute jabłka odłożył do innego naczynia.* 2) = kłaść co z zamiarem znoszczędzenia na użytek w przyszłości; oszczędzać, zbierać na przyszły czas, na potrzebę. *Każdego roku coś sobie odkłada, v. odłoży z dochodów swoich.* 3) = zostawiać na inszy czas, przeznaczać co do pożniejszego wykonania; zwłoczyć, odroczać. *Odkładać co na jutro. v. do jutra. Nie odkładaj na jutro co dziś możesz uczynić. Kto odkłada ten żałuje. Odłożyć co na inszy czas, na inną godzinę. Odkładać na ostatnią godzinę, ode dnia do dnia, nadal, na czas późniejszy.* 4) = kłaść co na drugą stronę, odchylać, odsłaniać. *Odkładać kołnierz, mankiety. Odłożyć kołnierzyk na chustkę.* 5) = *k go, czego, v. od czego*; *nieuż.* oduczać, odzwyczajać kogo od czego. *Odkładać od narowu.* 6) = *prze.* składać, *dk.* złożyć. *Ktoby się na czas ustanowiony z długu nie uiścił, niechaj sędziemu winę odkłada. Odkładać świadectwo.* 7) = *od lądu, or. mało uż.* odbijać, odpychać, odpierać. *Łodnicy już odkładają, jadą od brzegu. W okręt wstąpi i z lądu odłoży. Odłożyć dalej w świat*; *fig.* umknąć, ujść. 8) = *sztych*; odbijać, odpierać. =**się**, *złz.* 1) *nieuż* odzwyczajać się, oduczać się. *Jeżeli zaraz przełamać nie możesz złego nałogu, odkładajże się po trosze.* 2) = nieosobisty sposób mówienia w znaczeniu: *Odkładać, Odłożyć. Kołnierz odkłada się na wierzch.*

Odkładanie, a, *blm. n.* 1) czynność wyrażona słowem *Odkładać*, (ob. ten wyr.). 2) = *leś.* i *ogr.* zakopywanie w ziemię gałęzi nachyloněj od drzewa macierzystego, aby ta napotém osobne drzewko stanowiła.

Odkładany, a, e, *p.* odłożony, odchylony, odkasany. *Kołnierzyki odkładane. Mankiety odkładane.*

Odkładnia, i, *lm.* **e**, *i. v.* **Odkładnica, y**, *lm.* **e**, *i.* deska, na którą ziemia lemieszem *v.* naradlnikiem podniesiona po niéj się spuszcza i na stronę układa; *prow.* polica.

Odkładnie, *ps.* ze zwłoką z odwlekaniem, odkładaniem. *Nieodkładnie*, bez zwłoki, nieodwłocznie.

Oddkładny, a, e, *p. nieuż.* mogący być odłożony.

Odkłaniać, ał, a, *scz. nd.* **Odkłonić, ił, i**, *dk. kogo od czego*; odwracać, odwodzić, uchylać. *Odkłaniać kogo od złego zamiaru.* = **się**, *złz.* 1) odwracać się, uchylać się. *Nie dobrze żebyś się odkłonił od sprawiedliwego sądu.* 2) = *komu*; oddawać komu ukłon nawzajem. *Klania się witając Chryzanta, Chryzant odkłoniwszy się, rzecze...*

Odkłanianie, a, *blm. n.* odwodzenie, odwracanie. = **się**, *zmk.* 1) uchylanie się, odsuwanie się. 2) = oddawanie ukłonu za ukłon.

Odkłon, u, *lm.* **y**. *m.* wzajemny ukłon.

Odkłonić, Odkłonić się, *ob. Odkłaniać.*

Odkłonienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odkłaniania.

Odkłoniony, a, e, *im.* od *Odkłonić*, odwrócony, odwiedziony od czego.

Odkłówać, ał, a, *scz. nd.* **Odkłóć, ół, kole**, *dk.* **Odkoływać, ał, a**, *częst. nd.* 1) a) wzajemnie kłóć, bość. b) = *fig.* złośliwém słowem za złośliwość odpowiadać 2) = *prow.* odszczepiać, oddzielać, np. część, szczepę od kłody.

Odkochać, ał, a, *scz. dk. kogo; nieuż.* przestać kochać, stracić uczucie miłości, przywiązania do kogo. *Odkochała go doznawszy obojętności.* = **się**, *złz.* przestać być zakochanym.

Odkolejować, ał, uje, *scz. dk. nieuż.* koleją żelazną odjechać.

Odkoływanie, a, 1) *blm. n.* robienie sztychów wyrażnemi w butach myśliwskich. 2) =, *lm.* **a**, *n.* same te sztychy. *ob. Okłówać.*

Odkopać, *ob. Odkopywać.*

Odkopanie, a, *blm. n.* wydobycie z ziemi kopaniem, wykopanie; odsunienie ziemi kopiąc.

Odkopywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Odkopać, ał, pie**, *dk.* kopać ziemię dla wydobycia czego z niéj; dobywać *v.* odsuwać, odrzucać na stronę ziemię kopiąc. *Odkopali skarb w ziemi ukryty. Odkopać zabytki starożytności.*

Odkopywanie, a, *blm. n.* kopaniem wydobywanie czego z ziemi; odsuwanie ziemi kopiąc, *ob. Odkopywać.*

Odkosić, ił, i, *scz. dk.* (**Odkoszać, ał, a**, *nd. nieuż.*) 1) kosą co ściąć. *Odkosić komu głowę.* 2) = ukończyć kosić pewną część czego. *Odkosiłem swoje. Dzisiaj odkosiłem cały ten kawał łąki co mi gospodarz naznaczył.* 3) = odpłacić długą kosząc, pracując z kosą. *Poiczę ci ośminę żyta, ale mi za to w potrzebnym czasie odkosisz.*

Odkować, Odkowywać, *ob. Odkuwać, Odkuć.*

Odkowany, *ob. Odkuty.*

Odkraczać, ał, a, *sn. nd.* **Odkroczyć, ył, y**, *dk.* **Odkraczać się, Odkroczyć się**, *złz. od czego, od kogo*; odstępować, oddalać się, zbaczać. *Jeśli najmniej wystąpisz a odkroczysz od rozkazania pana twego. W nauce swej najmniej się nie odkroczył od niego.*

Odkradać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Odkraść, adł, dnie**, *dk.* 1) sobie ukradzione kraść; nawzajem kraść. *Im to ukradziono, dla tego swoję odkradają.* 2) = *posp.* zręcznie co przyjąć, sprzątnąć, żeby nie widział ten u którego się bierze. *Odkradać pióro zamyślonemu. Odkradła mu kluczyk* = **się**, *złz. posp.* odsuwać się cichaczem, ostrożnie żeby kto nie postrzegł.

Odkradanie, a, *blm. n* 1) kradzenie napowrót rzeczy skradzionéj, dopuszczanie się kradzieży za kradzież. 2) = zręczne chwytanie cichaczem. = **się**, *zmk.* umykanie cichaczem.

Odkradzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odkradania.

Odkradziony, a, e, *im.* od *Odkradać*; kradzieżą napowrót wzięty; wykradziony.

Odkrajać, *nieuż. ob. Odkrawać.*

Odkrajki, *ob. Okrajki.*

Odkrapiać, ał, a, *scz. nd.* **Odkropić, ił, i**, *dk.* 1) wodą kropić; kropiąc co odwilżać. *Odkrapiać bieliznę do prasowania.* 2) = *wodą święconą*; odżegnywać, odganiać uroki; odpędzać złe duchy. *Święconą wodą go nie odkropisz, fig. posp*, t. j. niczém się go niepozbędziesz.

Odkrasować, ał, uje, *sn. dk. prow.* ukończyć krasowanie czyli kwitnienie, odkwitnąć (o zbożu). *Pszenica już odkrasowała.*

Odkraść, *ob. Odkradać.*

Odkrawać, ał, a, *v. nieuż.* **Odkrajać, ał, ja**, *scz. nd.* **Odkroić, ił, i**, *dk.* nożem lub inném narzędziem ostrém oddzielać co od czego, odrzynać, krajaniem odrywać, odejmować. *Odkrawać materji ze sztuki na suknię. Odkroić porcję chleba, kawał pieczeni.*

Odkrawanie, a, *blm. n.* krajaniem oddzielanie, odrywanie, odrzynanie.

Odkrawek, wka, *lm.* **wki**, *m.* kawałek od czego odkrojony; obrzezek, obrzynek.

Odkreślać, ał. a, *scz. nd.* **Odkreślić, ił, i**, *dk.* 1) kreśleniem ograniczać, odznaczać, oddzielać. *Odkreślać granice dwóch państw.* 2) = *nieuż.* kreśląc rysować, wystawiać, opisywać. *Pyta, jeśli z nich który nie widział wieśniaka, jakiego im odkreśla?*

Odkreślanie, a, *blm. n.* 1) odgraniczanie, odznaczanie, oddzielanie. 2) = *nieuż.* rysowanie, wyobrażanie, przedstawianie.

Odkreślenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odkreślania.

Odkreślić, *ob. Odkreślać.*

Odkreślony, a, e, *im.* od *Odkreślić*; odznaczony; odrysowany, opisany.

Odkręcać, ał, a, *scz. nd.* **Odkręcić, ił, i**, *dk. co*; 1) kręcić napowrót; kręconego co odwijać. *Odkręcić postronek, nitkę.* 2) = kręcąc co odłamywać, odrywać, przekręcać tak mocno aż się co odłamie, złamie. *Odkręcać głowę kurczęciu. Odkręcić główkę u śruby.* 3) = kręcąc otwierać, odtykać. *Odkręcać kranik, śrubę.* 4) = wykręcać, przekręcać, kręcąc na inną stronę przewracać. = **się**, *złz.* odwijać się, skręty swe rozwalniać, samo przez się kręcąc się nazad cofać się. *Śruba odkręciła się.*

Odkręcanie, a, *blm. n.* 1) kręceniem na wstecz odwijanie, obracanie. 2) = kręceniem zbyt mocném odłamywanie, odrywanie. 3) = kręcąc otwieranie. 4) = *med.* (supinatio) odwracanie ręki dłonią w górę, *ob. Odkręcać.*

Odkręcenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odkręcania.

Odkręcić, Odkręcić się, *ob. Odkręcać.*

Odkręcony, a, e, *im. ob. Odkręcać.*

Odkrętka, i, *lm.* **i**, *i.* narzędzie do odkręcania i zakręcania szrub u strzelby; szrubsztak, klucz.

Odkroić, *ob. Odkrawać.*

Odkrojnie, *ps. nieuż.* sposobem odrębnym, osobno.

Odkrojny, a, e, *p. nieuż.* odrębny, osobny.

Odkropić, *ob. Odkrapiać.*

Odkrycie, A) v. Odkryto, *ps.* jawnie, otwarcie, nie tajemnie. *Działać odkrycie. Szedłem w tej sprawie szczerze i odkrycie. ob. Jawnie.* B) =, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność odkrywania, a) odsłonięcie co było przykrytego; zdjęcie zasłony, przykrycia. b) = *fig.* wynalezienie, jakby zdjęcie zasłony z czego, odsłonienie. *Odkrycie Ameryki. Podróż dla odkrycia krajów.* c) = dojście, wykrycie, wyśledzenie. *Odkrycie przyczyn choroby. Odkrycie tajemnicy.* d) = wydanie, wyjawienie. *Odkrycie swych spólników.* 2) =, *lm.* **a**, to co poprzednią czynnością zrobioném zostało; skutek odkrywania; rzecz odkryta; wynalazek. *W wieku naszym odkrycia następują po odkryciach.*

Odkryć, *ob. Odkrywać.*

Odkryto, *ob. Odkrycie.*

Odkrytość, ści, *blm.* 1) stan odkryty, otworzystość. 2) = *fig.* otwartość, szczerość.

Odkryty, a, e, 1) *im.* od *Odkryć*; z którego zdjęto pokrycie, zasłonę, który został wynaleziony, objawiony. 2) = *p.* a) niezakryty, nagi. b) = objawiony, okazany. *Gra odkryta, karta odkryta.* c) = *fig.* otwarty, szczery, wynurzający się.

Odkrywacz, a, *lm.* **e**, *m.* ten co odkrywa, wynalazca. *Bóg jest odkrywaczem tajemnic. Odkrywacz nowego kraju. ob. Odkrywca.*

Odkrywać, ał, a, *scz. nd.* **Odkryć, ył, je**, *dk.* 1) odsłaniać co było zakryte, lub nakryte; zdejmować przykrycie. *Odkrywać półmisek. Odkryła kołdrę z pościeli. Odkryj zasłonę. firanki. Odkryć kortynę, teatr.* podnieść ją. *Odkryć człowieka leżącego w łóżku. Nie odkrywaj się gdyż jestem spotniały.* 2) = obnażać, ukazywać na jaw. *Odkry-*

wać piersi. Odkryć wstydliwą część ciała. Odkryć głowę, t. j. zdjąć czapkę dla uczczenia drugich; kłaniać się komu zdjęciem czapki. *Nikt przed królem głowy nie odkrył. Z odkrytą głową*, t. j. bez czapki. = *fig. Odkryj oczy moje a przypatrzę się dziwom twoim. Odkryć karty*, t. j. rozłożyć na widok. 3)= *fig.* zostawić bez obrony, bez ochrony; odsłaniać. *Odkrywać granice, cofając wojsko. Odkryć słabe miejsce twierdzy.* 4)= znajdywać, zrobić odkrycie, *dk.* wynaleźć. *Odkrywać nieznane kraje. Odkryć kopalnie złota, srebra. Kolumb odkrył Amerykę.* 5) = wyśledzać, dochodzić, wykrywać, odgadywać, poznawać. *Odkrywać przyczynę choroby. Odkryć spisek. Odkryto jego tajemnice, zamiary, knowania. Odkryć złodzieja. Pierwszém zadaniem już mi grę odkrył*; zgadł jak zamierzam grać. 6)= *co komu*; wydawać, wyjawiać, objawiać, dawać poznać. *Odkrywa mi wszystko co tylko wiedział o naszych tajemnicach. Odkryć komu swe serce. Odkryć czyję tajemnicę. Czas nam to odkryje.* 7)= donieść, zdradzić. *Odkrył nas, zgubieni jesteśmy.* = **się**, *złz.* 1) odsłaniać się, zrzucać z siebie nakrycie. *Chory odkrył się, rzucając się w łóżku.* 2) = *fig. komu, v. przed kim*; wynurzać się, opowiadać skrytości swego serca. *Odkrywać się komu ze swemi zamiarami.*

Odkrywca, **y**, *lm.* **e**, *m.* który co odkrył, wykazał, *ob. Odkrywacz.*

Odkrząknąć, *v.* **Odchrząknąć**, **ął**, **nie**, *sn. jedn. dk.* odkaszlnąć. *Po słodkim wódczanym likworze, odchrząknął żwawo.*

Odkrzykać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Odkrzyknąć**, **ął**, **nie**, *dk. jedn.* **Odkrzykiwać**, **ał**, **a**, *częst. nd.* 1) na czyj krzyk, wołanie, odpowiadać podobnież. *Ktoś krzyknął, a on mu odkrzyknął.* 2) = *fig.* odbijać głos, echem odpowiadać, mówiąc o lasach, górach, powietrzu. *Odkrzykały mu lasy, doliny i góry. Echo mu odkrzykiwało, odkrzyknęło.*

Odkrzywdzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkrzywdzić**, **ił**, **i**, *dk. co na kim, v. nad kim*; krzywdy wetować, mścić się za krzywdę. *Tyś odkrzywdził krzywdy w Izraelu. Niech odkrzywdzi na nim Bahal, kto rozwalił ołtarz jego. ob. nd. Mścić, Wetować; dk. Odwetować, Pomścić, Zemścić.*

Odkrzywiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkrzywić**, **ił**, **i**, *dk.* co krzywego odginać naprzód: odprostowywać.

Odksiężać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odksiężyć**, **ył**, **y**, *dk. nieuż.* wyzuwać kogo z księżej godności. *Odksiężono tego biedaka za nauki zbyt żwawe.* = **się**, *złz.* wyrzekać się duchownego stanu, kapłańskiej godności. *Są czasy, że nasz kanonik chętnie by się odksiężył.*

Odkuć, *ob. Odkuwać.*

Odkucie, v. **Odkowanie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odkuwania, 1) zrobienie kuciem. 2)= *ob. Rozkucie.*

Odkulbaczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkulbaczyć**, **ył**, **y**, *dk.* zdejmować kulbakę, *ob. Rozkulbaczać.*

Odkup, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) rzeczowe pojęcie odkupienia, kupienie czego na własność u osoby która także tę rzecz nabyła. *Wziął na się odkup wszystkich owoców, jakie się znajdą na rynku u przekupników.* 2)= pojęcie uwolnienia, wykupienia; wyswobodzenie za opłatę żądaną, lub wyznaczoną. *Odkup niewolników. Dam mu, nie dla tego żeby on tego był godzien, ale żem ja obiecał; a nie dam tego jakoby za dar, ale za odkup słowa swego. Odkup śmierci w Polsce był poprawiony przez prawo*, t. j. kara pieniężna za zabójstwo. 3) = prawo po miastach przedawania trunków z jednéj ręki, monopol na trunki; kabak. *Brać bilet z odkupu na wyprzedanie wódki, na karczmę.* 4) = to czém się co odkupuje, wykupuje. 3) = *nieuż.* zastawa wyderkaf. *Lokować summę na odkup.*

Odkupczy, **a**, **e**, *p.* 1) od odkupu, do odkupu należący; odkupowi właściwy. *Prawo odkupcze.* 2) = *prze.* zastawny, mogący być wykupionym po pewnym przeciągu czasu; wyderkafowy.

Odkupiciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) który co odkupuje. 2)= zbawca, wyswobodziciel, wybawca. *Odkupiciel rodu ludzkiego. Pan nasz i odkupiciel Jezus Chrystus.*

Odkupicielka, **i**, *lm.* **i**. *ż.* 1) która odkupuje. 2) = zbawczyni, oswobodzicielka. *Odkupicielka nasza Najświętsza Matka.*

Odkupić, *ob. Odkupować.*

Odkupienie, **a**, *blm. n.* 1) dokonana czynność odkupowania; na nowo kupienie; kupienie od kogo czego kupionego także przezeń. 2) = *nieuż.* odkup. *Prawo odkupienia.* 3) = wykupienie, wyzwolenie za pomocą opłaty. 4) = *fig.* wybawienie, wyzwolenie, wyswobodzenie. *Dzieło odkupienia. Tajemnica odkupienia.*

Odkupiny, *v.* **Okupiny**, **in**, *blp. ż.* podarek, lub uczta solenizanta dla przyjaciół w dzień swoich imienin, lub urodzin. *Sprawić odkupiny, ob. Wykupiny.*

Odkupny, **a**, **e**, *p.* mogący być napowrót odkupionym. *Zwyczajem odkupnym. Summa odkupna*, t. j. zastawna.

Odkupować, *v.* **Odkupywać**, **ał**, **a**, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Odkupić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *co od kogo*; kupować co od kogo, który sam tę rzecz nabył. *Kupiłem konia, a on go ode mnie odkupuje. Odkupił sprzęty nabyte w N.* 2) = napowrót kupować rzecz przez nas samychże sprzedaną. *Ktoby przedał dom w mieście, może go odkupić, póki rok nie przeminie; a jeśli w roku nie odkupi, tedy go już kupiec będzie trzymał.* 3) = *z czego, v. od czego*; oswobadzać, uwalniać kupnem. *Odkupować z niewoli. Odkupić kogo od kary, ob. Wykupować.* 4) = *fig.* wybawiać, wyzwalać. *Chrystus odkupił ród ludzki krwią swoją. Ten który nas odkupił, nas sławił.* 5) = *nieuż.* zam. *Okupować, Okupić, ob. Okupować* = **się**, *złz.* 1) wykupować siebie samego, wybawiać siebie od czego okupem. *W Atenach, niewolnicy mogli się odkupować.* 2) = *komu*; wydawać ucztę z powodu imienin. *Dziś twe imieniny, musisz się nam odkupić*, t. j. wydać bankiet; musisz nas uczęstować, abyśmy cię nie związali (wedle starodawnego zwyczaju). *Ledwie się odkupiłem od imienin. ob. Wykupować się, Okupować się.*

Odkupowanie, *v.* **Odkupywanie**, **a**, *blm. n.* wykupowanie, wyzwalanie, wyswobadzanie, uwalnianie, *ob. Odkupować, Odkup, Odkupienie.*

Odkurzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkurzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) (o futrach), kurzyć dymem ile potrzeba; *dk.* skończyć kurzyć, farbować. *Odkurza futra które mu kazano.* 2) = *posp.* dymem, kadzidłem nieprzyjemnego zapachu odstręczać, odstraszać. *fig. Odkurzył ich wszystkich od panny*, t. j. odegnał, oddalił. 3) = kurząc, kadząc dymem oczyszczać; okadzać. *Odkurzyć jałowcem wędlinę.* 4) = *prze.* od kurzu uwalniać, z kurzu oczyszczać, kurzu pozbawiać. *Winem płókane trzewa białych jałowic zwykle odkurzyoszy, idą w królewskie gmachy.* = **się**, *złz.* 1) przez kurzenie dymem oczyszczać się, odymiać się, okadzać się. *Wędlina się już odkurzyła.* 2) = z kurzu, z pyłu, z brudu się oczyszczać. *Dyanę Achil bitej krwią hodował krowy; z niéj trzewa po ołtarzach gdy się odkurzyły, ofiary cześć odniosły.*

Odkuty, *v.* **Odkowany**, **a**, **e**, *im.* od *Odkuć, v. Odkować.* 1) kuciem zrobiony. *Cylinder ten nie odlewany ale odkuty.* 2) = z którego okucie zdjęto, *ob. Roskuty.*

Odkuwać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkuć**, **uł**, **uje**, *v.* **Odkować**, **ał**, **a**, *dk.* **Odkowywać**, **ał**, **a**, *częst. nd.* 1) kończyć kuć; kuciem robić co, wykuwać. *Odkuwają szynę. Nielękał się, że odkowano ze stali Gorgony*, wytłoczono. *Odkuł już pół tuzina podków.* 2) = okucie rozbijać, rozłamywać. *Odkuwać koło*; zdejmować szynę. *Odkuć skrzynię. Odkuć konia. ob. Rozkuwać.* = **się**, *złz.* (o podkowie lub czém innem okutem, np. kole), tracić okucie, *ob. Rozkuwać się.*

Odkuwanie, **a**, *blm. n.* 1) kuciem robienie czego. 2)= *ob. Rozkuwanie.*

Odkwasorodniać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkwasorodnić**, **ił**, **i**, *dk. chem.* odejmować od jakiego ciała kwasoród, *ob. Odkwasorodnianie.*

Odkwasorodnianie, **a**, *blm. n. chem.* (daw. *odkwaszanie; desoxydatio, desoxygenatio*), czynność, za pomocą której ujakiegobądź ciała, zwykle u niedokwasów metalicznych, odejmuje się kwasoród, in. *Upierwotnianie.*

Odkwasorodnić, *ob. Odkwasorodniać.*

Odkwasorodnienie, **a**, *blm. n. chem.* dokonana czynność odkwasorodniania; odłączenie kwasorodu.

Odkwasorodniony, **a**, **e**, *im.* od *Odkwasorodnić*; od którego kwasoród odjęto.

Odkwaszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odkwasić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) kwasu pozbawiać. 2) = *chem.* pozbawiać związek chemiczny własności kwasowych. 3) = *fig.* oczyszczać, obmywać. *Niechaj ta woda zakał ten odkwasi, Mój grzech obmyje i twój gniew zagasi.* = **się**, *złz.* tracić smak kwaśny, pozbywać się własności kwasowych; odfermentowywać się. *Chlebowa dzieża się odkwasiła. Gdy się chlebna dzieża odkwasi, radzą gospodynie natrzeć ją cebulą. Kapusta w kadzi odkwasza się.*

Odkwaszanie, **a**, *blm. n.* 1) pozbawianie kwasu, *v.* kwaśnego smaku. 2) = *chem. ob. Odkwasorodnianie.* = **się**, *zmk.* przestawanie być kwaśném.

Odkwaszenie, **a**, *blm. n.* 1) pozbawienie kwaśnego smaku; czynność przez słowo Odkwasić wyrażona, *ob. Odkwaszać.* 2) = *chem. ob. Odkwasorodnianie.* = **się**, *zmk.* przestawanie być kwaśném.

Odkwaszony, **a**, **e**, *im.* od *Odkwasić.* 1) pozbawiony kwasu. 2) = *ob. Odkwasorodniony.*

Odkwitać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Odkwitnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) znowu zakwitać, po raz drugi kwiatami się okrywać. *Odkwitnie znowu laur troisty.* 2) = *fig.* odradzać się, powracać, wracać do dobrego stanu. *Nauki i sztuki poczynają odkwitać.* 3) = *prow.* kończyć kwitnienie, dokwitać, przekwitać. *Zboże odkwitło*; skończyło kwitnienie, krasowanie.

Odkwitanie, **a**, *blm. n.* 1) powtórne zakwitanie, kwitnienie na nowo. 2)=*fig.* odradzanie się, wracanie do dobrego stanu *Odkwitanie sztuk pięknych i nauk.* 3)=*prow.* kończenie kwitnienia, dokwitanie, przekwitanie.

Odkwitnienie, **a**, *blm. n.* 1) zakwitnienie na nowo *wł.* i *fig.* 2) = *prow.* skończenie kwitnienia, dokwitnienie.

Odkwitować, **ał**, **uje**, *scz. dk. co komu*; 1) odwetować, wzajemnością odpłacić. *Nigdy mu lepiéj nie potrafimy odkwitować tak pięknej jego serca ofiary.* 2) = odemścić. *On go wczoraj ograł, a ten mu dziś odkwitował. Złém za zło odkwitować.*

Odlać, *ob. Odlewać.*

Odlanie, **a**, *blm. n.* czynność przez słowo *Odlać* wyrażona; dokonana czynność odlewania. *ob. Odlewać, Odlewanie.*

Odlatać,**ał**,**a**, *nd.* **Odlecieć**,**ał**,**ci**, *dk.* **Odlatywać**, **ał**,**uje**, *częst. nd.* 1) *sn.* lecieć gdzie indziéj, w dalsze strony, w inne kraje. *Ptaki niektóre na zimę odlatują do krajów ciepłych. Żurawie już odleciały.* 2) = *sn. v. scz. fig.* znikać, opuszczać kogo. *Szczęście moje odlata. Odleciały mię nadzieje, poet.* straciłem nadzieję.

Odlatanie, **a**, *blm. n.* lotem opuszczanie jakiego miejsca i przenoszenie się na inne.

Odlecać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odlecić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *prze.* polecać. *W ręce twoje ojcze odlecam ducha mego. Odlecić duszę swą Bogu. Z krzyża Jezus matkę Janowi odlecał.* 2) = letniém co czynić, odgrzewać, *ob. Letnić.*

Odlecieć, *ob. Odlatać.*

Odledz, 1) *ob. Odleżeć.* 2) = *ob. Odlegać.*

Odlegać, **ał**, **a**, *scz. v. n. nd.* A) i **Odledz**, **egł**, **egnie**, *dk. sn.* 1) odpadać; co leżało przyciskając co, odejmować się. *Kamień odległ mi z piersi, fig.* ciężar spadł, utrapienie przeminęło. 2) = a) (o zimnie) zmniejszać się, *nieos.* stawać się ciepłéj, odelgać. *Mróz odległ. Odlega na dworze. nieos.* ciepleje, staje się ciepléj. b) = (o chorobie), ustawać, ulżać, zmniejszać się. *Ból w gardle odległ, ale w piersiach jeszcze nie odlega. Odległo nieco w boku, nieos.* ulżyło. *ob. Odelgać.* B) = i częściéj **Odleżeć**, *dk.* (ob. ten wyr.).

Odległe, *v.* **Odległo**, *ps.* daleko, nieblisko, w znacznem oddaleniu. *Mieszkać odległe.*

Odległość, **ści**, *blm. ż.* 1) przestrzeń między jednym a drugim przedmiotem; dalekość, dal. *Odległość kilkunastu mil rozdziela ich. Odległość miasta od miasta. Odległość ziemi od słońca. Między wioską a dworem jest odległości mił dwie. W odległości kilkunastu kroków. Odległość czasów, fig.* t. j. dawność. 2) = *fig.* daleki pobyt, dalekie mieszkanie, oddalenie się. *W wielkie utraty przodkowie nasi popadali przez odległość królewską.* 3) = *as. Odległość skrócona ciał niebieskich, ob. Skrócona odległość. Odległość południkowa*, Rd. *ob. Szerokość geograficzna. Odległość równikowa*, Rd *ob. Długość geograficzna.*

Odległy, **a**, **e**, *p.* 1) oddalony, w jakiéjś odległości znajdujący się, pewną przestrzenią oddzielony. *Dom nie więcéj z tąd odległy jak kroków dwanaście.* 2) = daleki, w znacznéj odległości będący. *Kraj odległy. Strona odległa.* 3) = dawny, znacznym przeciągiem czasu oddzielony, starodawny. *Czasy odległe. Naród tak od nas odległy.* 4) = *prze.* niezgodny, niestosowny, niewłaściwy, przeciwny, nienaturalny. *Iż ciało N. P. wskreszone, jest to rzecz mocy boskiej nie trudna i przywilejom N. P. nie odległa*, 5) = *prze* (o napojach) wystały, odleżały, wyklarowany. *Odległy miód. Odległe piwo.*

Odlepiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odlepić**, **ił**, **i**, *dk.* przylepione odklejać, odejmować. *Odlepiać papier naklejony.* = **się**, *złz.* odklejać się. *Obicie na ścianie odlepiło się w kilku miejscach.*

Odlew, A) **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) odpływ, odlanie się, odpłynienie. *Wylew i odlew morza.* 2) = to co zrobione przez odlanie, postać lub rzecz jaka ze stopionego kruszcu, gipsu lub t. p. ulana. *Odlew posągu. Wielkie szkody bywają, kiedy dla złego kruszcu cały odlew armaty daremny się pokazuje.* B) = i **Na odlew**, *ps.* z lewéj strony; machając ręką od siebie. *Uderzyć kogo na odlew. Dać komu policzek na odlew. W prawą się siec mieczem i odlew go uczyła, prze. Odlew za jednym cięciem zabił Oldoranda, prze. Lać do szklanki na odlew*; nie w stronę do siebie, ale w stronę przeciwną. *Brać z talerza na odlew.*

Odlewacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który odlewa co z kruszcu, z wosku, siarki, gipsu, i t. p.

Odlewać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odlać**, **ał**, **eje**, *dk.* 1) część płynu zlewać lub wylewać; nadlewać. *Odlej trochę z naczynia, gdyż nądto pełne.* 2) = zlewaniem oddzielać. *Odlać śmietankę z mléka.* 3) = stopiony kruszec lać w formę jaką dla otrzymania takiejże postaci; wylewać co z kruszcu, z wosku, robić odlew z czegoś. *Odlewać posągg. Odlewać działo. Odlewać świece. Odlewać medale gipsowe. Odlać formę z siarki.* 4) = *wodę, fig. posp.* wypuszczać urynę, małą potrzebę odbywać. 5) = *kogo, prze.* i *posp.* cucić kogo lejąc nań wodą.

Odlewalnik, **a**, *lm.* **i**, *m. nieuż.* forma do odlewania czego.

Odlewanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odlewać, ob. Odlewać.* 1) nadlewanie. 2)= zlewanie, oddzielanie. 3) = ulewanie, robienie odlewów, np. z kruszcu. 4) = (deliquatio, decanthatio), *med.* ostrożne spuszczanie cieczy przecedzonéj, gdy się ustała. 5) = *wody, prze.* i *posp.* cucenie za pomocą zimnéj wody. 6) = *wody, posp.* wydzielanie uryny.

Odlewaniec, **ńca**, *lm.* **ńcy**, *m. nieuż.* 1) *ob. Odlewacz. Bóg ich z odlewańcami jego nieprzyjaciel w plon zawiezie.* 2) = odlewany bałwan, posąg; obraz, wizerunek odlewany z kruszcu lub czego innego. *Izraelici uczynili sobie odlewańca.*

Odlewany, *v. nieuż.* **Odlewny**, **a**, **e**, *p.* 1) ze stopionego kruszcu, wosku, siarki i t. p. wylany. *Posągg odlewany ze spiżu, z bronzu, ze srebra.* 2) = massywny, nie dęty, wskróś pełny. 3)= *posp.* (o plagach) smagły, z mocą uderzony, tęgi. *Dać komu piętnaście odlewanych* (dom. plag).

Odlewarnia, *ob. Odlewnia.*

Odlewek, *ob. Odliwek.*

Odlewisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* miejsce odlewu, gdzie się wody zebrały po odlaniu się z morza lub jeziora; zatopy, bagna z zalanego lądu.

Odlewnia, **ni**, *lm* **nie**, *ż.* gdzie odlewają armaty, fuzje i t. p., gisernia.

Odlewny, *ob. Odlewany.*

Odlezinek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* (Ploiaria), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pluskowatych*, czołodziobnych.

Odleżeć, *ob. Odłazić.*

Odleżałka, *ob. Uleżałka.*

Odleżałość, *ob. Odleżyna.*

Odleżały, **a**, **e**, *p.* 1) co się dostatecznie odleżał, wypoczął; co dosyć odłogował (o gruncie, ziemi, roli). *Rola odleżała.* 2) = *mało uż.* (o owocach) dojrzały, dośpiały przez dostateczne leżenie, wystały. 3) = *mało uż.* zepsuty, nadwerężony długiém leżeniem.

Odleżeć, **ał**, **y**, *scz. dk.* **Odledz**, **egł**, **eży**, *jedn.* 1) *swoje, czas oznaczony*; leżeć ile potrzeba było, ile dosyć; wyleżeć aż do czasu pewnego. 2) = *za co*; leżąc odpokutować; zachorować z powodu czego i położyć się, przypłacić co chorobą. *Te swawole i nadużycia odleżał długą chorobą. Ktokolwiek mu się nawinął, albo dobrze odleżał, lub na miejscu zginął.* 3) = *sobie co*; długiém leżeniem nadwerężyć sobie co. *Śpiąc na twardém odleżał sobie boki, ramię.* = **się**, *złz.* 1) (o gruntach) odłogiem przez czas dostateczny leżąc, wystać się. *Po trzeciéj orce nie siej rychło, ale czekaj nim się grunt odleży.* 2) = (o owocach) dośpiać leżąc, dojrzeć po zdjęciu z drzewa. *Gruszkom twardym trzeba dać się odleżeć.*

Odleżenie, **a**, *blm. n.* 1) *med.* (decubitus), rana po-

wstała na ciele w skutek długiego leżenia. 2) = *ziemi*; wyprzenie.

Odleżyna, y, *lm.* **y,** *ż. v.* **Odleżałość, ści,** *lm.* **ści,** *ż. med. ob. Odleżenie.*

Odliczać, ał, a, *scz. nd.* **Odliczyć, ył, y,** *dk.* 1) odrachowywać, odtrącać, potrącać. *Służący stłukł butelkę i to mu z pensji odliczono.* 2) = brać co licząc, odbierać co licząc. *Odlicza z worka dwadzieścia dukatów.* 3) = wyliczać, zaliczać, kończyć liczyć ile potrzeba. *Odlicza mi pieniądze należne. Odliczył mu pewną summę.*

Odliczanie, a, *blm. n.* 1) potrącanie, wytrącanie. 2) = *posp.* przerachowywanie.

Odliczenie, a, *blm. n.* 1) potrącenie. *Dobra te po odliczeniu ciężarów, przynoszą sto tysięcy złotych.* 2)=*posp.* policzenie, przeliczenie.

Odliczony, a, e, *im.* 1) potrącony, odrachowany. 2) = na którym uskuteczniono liczenie.

Odliga, i, *blm. ż.* odwilż, wilgoć nastała po mrozie; odtajenie, *ob. Odwilż.*

Odlipać, ał, pa, *sn. nd.* **Odlipnąć, ął,** *v* **lipł, lipnie,** *dk.* odstawać, odłączać się gdy było co przylgnięte; odklejać się.

Odliwek, *v.* **Odlewek, wka,** *lm.* **wki,** *m.* 1) część fajki do której przy paleniu tytoniu ścieka sok z cybucha. *Fajka bez odliwka.* 2) = *kuch.* zapasowa ilość rzadkiej potrawy, jak np. rosołu, buraczków i t. p., którą odlewają przy gotowaniu się potrawy do osobnego garnka, z braku większego jednego naczynia do gotowania. *Wiele osób czeladzi dzisiaj siądzie do stołu, zgotuj więc warzywo z odliwkiem.*

Odlosować, ał, uje, *scz. dk* skończyć losować; uskutecznić ciągnienie losów, *ob. Losować.*

Odlosowanie, a, *blm. n* ukończenie ciągnienia na losy. *Po odlosowaniu. ob. Losowanie*

Odlot, u, *lm* **y,** *m.* odlecenie, odlatanie, ulecenie precz. *Odlot ptastwa. Już to pora do odlotu bocianów.*

Odlud, u, *lm.* **y,** *m. posp.* 1) miejsce od ludzi oddalone, odludnia, pustynia. 2) = *ob. Samotność.* 3) = *ob Odludek.*

Odludek, dka, *lm.* **dki,** *m.* człowiek unikający towarzystwa, lubiący samotność. *Być odludkiem. Komedja odludek. Żyje jak odludek. Ty odludku w ponurych gdzieś myślach zagrzęzły, Żadnemi się ze światem nie chcesz łączyć węzły.*

Odludka, i, *lm.* **i,** *ż.* kobieta unikająca ludzi, nie lubiąca towarzystwa. *Chcą ieby żony ich żyły jak odludki jakowe.*

Odludkowstwo, a, *blm. n.* stan odludka, stan samotności.

Odludnia, i, *lm.* **e,** *ż.* miejsce odludne, pustynia, głusza, samotnia. *Po stepach tylko i odludniach chodził.*

Odludnie, *ps.* samotnie, nie łącząc się z ludźmi, unikając ich towarzystwa. *Żyć odludnie. Mieszkać odludnie.*

Odludność, ści, *blm. ż.* samotność, usposobienie do stronienia od ludzi. *Odludność mu miłsza była, niżeli życie między ludźmi, ile dworskimi.*

Odludny, a, e, p. samotny, oddalony od towarzystwa ludzkiego. *Miejsce odludne. Prowadzić życie odludne.*

Odlutować, *ob. Odlutowywać.*

Odlutowanie, a, *blm. n.* zepsucie lutowania, lutu; rozłączenie na lutowaniu. = **się,** *zmk.* puszczenie lutu.

Odlutowany, a, e, *im.* od *Odlutować;* na którym zepsucie lutu uskuteczniono, który się rozlutował.

Odlutowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odlutować, ał, uje,** *dk.* zlutowane rozłączać; w spojeniu metalowém lut psuć czém. = **się,** *stz.* lutowanie swe puszczać, rozklejać się (o rzeczach zlutowanych, spojonych np. cyną).

Odlutowywanie, a, *blm. n.* psucie spojenia zwanego lutem. = **się,** *zmk.* puszczanie lutu, rozklejanie się na lutowaniu.

Odłajać, ał, je, *scz. dk. i mało uż.* **Odłaiwać, ał, a,** *nd. komu;* łajanie łajaniem oddać, łajać kogo nawzajem. *Jezus złajan nie odłaiwał. Odłajać komu.*

Odłajanie, a, *im* **a,** *n.* łajanie komu wzajemne jako czynność i pojęcie; oddanie komu łajaniem wet za wet. *Takowe twoje łajania mogłyby ku odłajaniu przyczynę podać.*

Odłam, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *mało uż.* część odłamana, cząstka. 2) = szczątek; to co od czego oddzielone, oderwane. *Kilka państw powstało z odłamów téj monarchji.* 3) = *blm. v. Rozłam, min.* postać wewnętrzna minerałów, okazująca się po ich rozbiciu. *Odłam,* stosownie do sposobu powstania minerału i skupienia jego cząstek, bywa *ziarnisty* (np. *glina*), *równy, zadziorowy* (np. *rogowiec*), *nierówny, promienisty, włóknisty, haczysty, muszlowy* (np. *minerały krzemienne*), *blaszkowy* i *łupkowy.*

Odłamać, *ob. Odłamywać.*

Odłamanie, a, *blm. n.* łamaniem oddzielenie; czynność przez słowo *Odłamać* wyrażona; *ob. Odłamywać.*

Odłamek, *v.* **Odłomek, mka,** *lm.* **mki,** *m.* 1) część odłamana, kawałek, okruszyna, ułamek. *Odłamek tablicy marmurowej.* 2) = *fig. Człowiek nie odłamek; dziewka nie odłamek,* t. j. tęgi, silny, pięknie zbudowany, wysoki.

Odłamywać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. nd.* **Odłamać, ał, amie,** *dk.* 1) łamiąc oddzielać, odrywać łamaniem. *Odłamywać kawałek bułki, cukru. Odłamał mi rączkę od kija. Ostrożnie bo odłamiesz!* 2) = *fig.* oddzielać, rozdzielać. *Gdyby droga była tak ciasna, że i dwiema rotami maszerować nie można, komenderowano będzie: odłam! Na te słowo rota pierwsza idzie wprzód, druga za nią,* t. j. rozdzieliwszy je.

Odłazić, ił, i, *sn. nd.* **Odleźć, lazł, lezie,** *dk.* 1) łażąc oddalać się. 2) = *nieuż.* odstawać, odklejać się, *ob. Oblazić.*

Odłączać, ał, a, *scz. nd.* **Odłączyć, ył, y,** *dk. kogo, v. co od czego;* 1) złączone rozdzielać, wyłączać, odejmować co od czego. *Odłączać dobre ziarno od złego. Odłączyć pierwsze czoło zboża. Odłączyć jedną sztukę bydła ze stada. W dzień sądu dobrzy odłączeni będą od złych. Rossianie odłączyli Unjatów od kościoła rzymskiego w roku* 1840. *Odłączono tę administrację od ministerstwa narodowego oświecenia.* 2) = *płód;* przestawać karmić piersiami, soić mlekiem matki lub mamki. *Odłączać dziecię w piętnastym miesiącu. Odłączyła cielę od krowy. Odłączyć dziecię od mamki.* 3) = *prze.* abstrakcyjnie pojmować, w oderwaném pojęciu przedstawiać. = **się,** *stz.* oddzielać się. *Odłączył się od naszego towarzystwa. Nie odłączaj się od nas.*

Odłączalny, a. e, *p.* 1) mogący być odłączonym, dający się odłączyć. 2) = *nieuż.* odłączający co od czego.

Odłączanie, a, *blm. n.* 1) oddzielanie, odosobnianie. *Odłączanie złych od dobrych.* 2) = przestawanie karmienia piersiami, nie sojenie mlekiem matczyném, lub mamki. 3) = *prze.* tworzenie oderwanych, abstrakcyjnych pojęć. *Odłączanie w myśli.*

Odłączenie, a, *n.* 1) *blm.* a) oddzielenie, wyłączenie czego od czego. *Żyć w odłączeniu od świata.* b) = przestanie karmić piersiami, mlekiem matczyném. *Po odłączeniu dziecka od piersi.* c) = *prze.* rozdzielenie abstrakcyjne pojęć. 2)=, *lm.* **a,** *nieuż.* pojęcie, myśl oderwana, to co odłączono. *Nie umieją w umyśle swoim czynić odłączeń stosownych do okoliczności.*

Odłącznie, *ps.* 1) oddzielnie, osobno. 2) = *nieuż.* abstrakcyjnie.

Odłączność, ści, *blm. ż.* 1) oddzielność, stan i własność rzeczy będącéj w rozłączeniu. 2) = *nieuż.* własność przedmiotu w oderwaném pojęciu; abstrakcyjność.

Odłączny, a, e, *p.* 1) będący w odłączeniu, oddzielny, osobny. 2)= *nieuż.* abstrakcyjny, do oderwanych pojęć należący.

Odłogować, ał, uje, *sn. nd.* 1) leżeć odłogiem, nie być uprawianym (o ziemi). *Już to pole dwa lata odłoguje.* 2) = *fig.* leżeć w zaniedbaniu. *Rozumowi swemu za nadto długo dozwolił odłogować.*

Odłogowanie, a, n. 1) *blm.* a) leżenie odłogiem; zostawanie, w stanie nieuprawnym. b) = *fig.* zaniedbanie, *ob.=Odłogować.* 2) =, *lm* **a,** *nieuż.* ziemia zostawiona do spoczynku, *o b. Odłóg.*

Odłogowy, a, e, *p.* 1) odłogiem leżący; puszczony, zostawiony na odłóg. *Pole odłogowe. Kawał ziemi odłogowy.* 2) = od odłogu, z odłogu. *Miedza odłogowa. Pastwisko odłogowe.*

Odłom, Odłomać, Odłomek, *ob. Odłam, Odłamywać, Odłamek.*

Odłożenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odkładania; położenie czego na stronie po odłączeniu od czego; odchylenie; *fig.* odwleczenie na czas późniéjszy, *ob. Odkładać, Odkładanie.*

Odłożyć, *ob. Odkładać.*

Odłożysko, a, *lm.* **a,** *n. ob. Odłóg.*

Odłożyskowy, a, e, *p.* do odłożyska czyli odłogu należący.

Odłóg, ogu, *lm.* **ogi,** *m.* 1) kawał pola, gruntu zostawiony bez uprawy, dla odleżenia się, czyli odpoczynku. *Odłóg jest, gdy się ugór przez jaki rok, albo więcéj nie przerabia, ale się zapuszcza na samorodne lub zasiane trawy. Puścić, v. zapuścić pole na odłóg. Na odłogu dobrze siać len. Całe pole leży odłogiem. Kawał pola zostawić odłogiem.* 2) = *fig.* a) zaniedbanie, zaniechanie jako pojęcie. *Odłogiem leżeć, puścić, zostawić, zostać, rzucić. W odłogu umysłowość ludu. Dać leżeć rozumowi odłogiem. Gdy ta rzecz była do sejmu odłożona, potém odłogiem aż dotąd została.* b)=odłożenie czego do czasu, usunięcie na stronę, nie zajmowanie się na teraz. *Waśni spólne odłogiem położywszy, pomagajcie sobie przeciw spólnemu nieprzyjacielowi.* 3) = *prze.* odległość, oddalenie. *Od Szachmata dla dalekiego odłogu miejsca, późnych posiłków oczekiwaćby wypadało. Dla odłogu miejsc dalekich.* 4)=*prze* miejsce oddalone; kawał ziemi, kraj oddalony. *Większy stąd tobie pożytek, gdy nas na ostatecznym ziemi odłogu zachowasz, niż kiedybyś nas zupełnie wykorzenił.*

Odłóż, (tryb rozk. od sł. *Odłożyć*), u flisów: zatrzymaj, stój.

Odłubać, 1) *ob. Obdłubywać* 2)= *bł. ob. Oddłubywać.*

Odłudzać, ał, a, *scz. nd.* **Odłudzić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo od czego;* odmamiać, odwabiać, odprowadzać mamieniem, łudzeniem. *Krążył djabeł jako lew, łowiąc a szukając, aby którą owieczkę odłudził, albo odstraszył od stada. Odłudzać kogo od powinności. Odłudzić kogo;* zwieść, oszukać, omamić. *Nie światu, Bogu trzeba liczbę dać, bo ludzi, Co tylko na twarz patrzą lada czym odłudzi.* 2) = *nieuż. kogo;* pozbawiać kogo złudzeń, odczarowywać. 3) = *posp. co; v.* **Odjudzać,** wyłudzać, brać co od kogo łudząc go czém.

Odługować, *ob. Odługowywać.*

Odługowanie, a, *blm n.* wymoczenie, wymycie ługiem. *ob. Wyługowanie.*

Odługowany, a, e, *p.* ługiem wymyty, w ługu wymoczony.

Odługowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odługować, ał, uje,** *dk.* w ługu moczyć, wymaczać, ługiem zalewać, odmywać, *ob. Ługować, Wyługować.*

Odługowywanie, a, *blm. n.* w ługu wymaczanie, wymywanie ługiem.

Odłupać, *ob. Odłupywać.*

Odłupanie, *v.* **Odłupienie, a,** *blm. n.* 1) łupaniem oddzielenie, odszczepienie. 2) *Odłupienie, posp.* porządne obicie kogo.

Odłupany, *v.* **Odłupiony, a, e,** *im.* od *Odłupać, v. Odłupić;* 1) odszczepiony od czego, łupaniem odjęty. 2) *Odłupiony, posp.* wychłostany.

Odłupek, pka, *lm.* **pki,** *m.* 1) kawał odłupany od czego. *Odłupek drzewa,* t. j. trzaska. 2) = łupina, skórka odłupiona.

Odłupienie, *ob. Odłupanie.*

Odłupywać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. nd.* **Odłupać, ał, a,** *v.* **Odłupić, ił, i,** *dk.* 1) *co od czego;* a) łupaniem oddzielać, odrywać, obierać, oddzierać. *Gdy konopie odmokną, skórka się wnet odłupuje. Odłupić tynk od ściany. Odłupić skórkę z jabłka.* b)= odszczepiać. *Odłupać trzaskę. Odłupał kawał drzewa.* 2) *Odłupić kogo; posp.* ochłostać, obić kogo porządnie.

Odłupywanie, a, *blm. n.* łupaniem oddzielanie, odszczepianie, oddzieranie, *ob. Odłupywać.*

Odłuszczać, i *prze. nieuż.* **Odłużać, ał. a,** *scz. nd.* **Odłuszczyć, ył, y,** *v.* **Odłuskać, ał, a,** *v. prze* **Odłużyć, ył, y,** *dk.* obierać z łuszczyn, wyłuszczać. *Odłuszczać groch. Odłuskać ryby;* łuski z ryb oskrobać. *Odłuszczać orzechy;* wyłuszczać je z zielonych łupin. = **się,** *stz.* tracić łuskę, łuszczyny, przez odłączanie się ich i opadanie.

Odłuszczanie, a, *blm. n.* oddzielanie, odzieranie łuski z czego. = **się,** *zmk.* odstawanie, opadanie łusek, łuszczyn.

Odłuszczenie, a, *blm. n.* 1) odarcie z łuszczyn, łusek. 2)= *med.* zejście skóry płatami ogromnemi. = **się,** *zmk.* odstanie, *v.* odpadnienie łuski, łuszczyn.

Odłużać, ał, a, *scz. nd.* **Odłużyć, ył, y,** *dk.* 1) długami obciążać, obarczać. *Odłużać majątek. Odłużył dom nad jego wartość. ob. Zadłużać.* 2) = *ob. Odługowywać, Ługować.* 3) = *prze. ob. Odluszczać.* = **się,** *stz.* 1) długami się obarczać, *ob. Zadłużać się.* 2) = *prze. ob. Odłuszczać się.*

Odłużanie, a, *blm. n.* 1) obciążanie długiem. 2) = *nieuż.* odługowywanie. 3) = *prze.* odłuszczanie. = **się,** *zmk.* 1) obciążanie siebie, swego mienia długiem. 2) = *prze* odłuszczanie się.

Odłużenie, a, *blm. n.* 1) obciążenie długiem, obowiązkiem wypłacenia pożyczki. 2) = *nieuż.* odługowanie, ługiem wymycie. 3) = *prze.* odłuszczenie, wyłuszczenie. = **się,** *zmk.* 1) nabranie długu na swe mienie. 2)=*prze.* odłuszczenie się, odstanie łuski.

Odłużony, a, e, *im.* od *Odłużyć.* 1) obciążony długiem. 2) = *nieuż.* odługowany, ługiem oczyszczony. 3)= *prze.* odłuszczony, z łusk wyzuty.

Odma, y, *blm. ż. med.* opuszenie, odęcie z napełnienia jamy powietrzem. *Odma piersi* (pneumothorax), nagromadzenie się powietrza w klatce piersiowéj.

Odmach, u, *lm.* **y,** *m.* 1) machnienie wsteczne, na odlew. 2) = podniesienie dla uderzenia; zamach uderzającego. *Ściąć jednym odmachem. Rąbać bez odmachu,* t. j. wciąż, wszystko bez różnicy. *fig. Powiedzieć co bez odmachu,* t. j. bez zastanowienia, prosto z mostu. *Iż tak mam mówić prostym odmachem. Bez odmachu,* znaczy także: bez skrupułu. *Potrawy zakazane teraz jedzą bez odmachu.*

Odmachać, ał, a, *dk.* 1) *scs. co, posp. fig.* szybko co dokonać, spełnić; dzielnie się sprawić. *Odmachał dzisiaj porządny kawał drogi. Odmachał w oka mgnieniu całą misę barszczu.* 2) = i **Odmachnąć, ął, nie,** *jednt.* a) *sn.* machnąć raz lub kilka razy nawzajem. *Gdy jeden na znak umówiony machnął, drugi mu odmachnął.* b) = *scz.* machaniem, *v.* machnięciem wstecz odeprzeć. *Odmachał latające w oczy muchy. Odmachnął napastnika.*

Odmaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odmoczyć, ył, y,** *dk.* 1) mocząc w płynie odmiękczać, odwilgotniać. *Odmaczać suchar w wodzie, w piwie.* 2)= skrapiając zmaczać; zwilżać dla odmoczenia, dla zmiękczenia. *Papier przyklejony odmoczyć, a potém z łatwością go odedrzesz. Po długiej posusze deszczyk odmoczył ziemię.*

Odmaglować, ał, uje, *scz. dk. co;* skończyć co maglować, maglowanie czego odbyć. *Odmaglować wszystką bieliznę.*

Odmakać, ał, a, *sn nd.* **Odmoknąć, mokł, moknie,** *dk.* przez namoczenie odmiękczać się, wilgotnym się stawać. *Niech bielizna w ługu odmoknie.*

Odmalować, ał, uje, *scz. dk* 1) uskutecznić malowanie czego; namalować, wymalować. *Odmalował ś. Piotra. Odmalowano jego portret. Odmalować bitwę.* 2) = *fig.* malowniczo, obrazowo przedstawić. *Odmalował mi ten wypadek jak gdybym go widział. Odmalować czyj stan, położenie.*

Odmalowanie, a, *n.* 1) *blm.* a) uskuteczniona czynność przedstawienia czego w malowidle, w obrazie. b) = *fig* dobitne, malownicze opowiedzenie, opisanie czego. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż.* malowidło, obraz.

Odmamiać, ał, a, *scz. nd.* **Odmamić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo;* odłudzać, odciągać od czego, od kogo; mianowicie odwodzić np. od przedsięwzięcia. 2) = *posp. co;* wyłudzać co.

Odmamiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który odmamia, odłudza; uwodziciel, skusiciel.

Odmarszczać, ał, a. *scz. nd.* **Odmarszczyć, ył, y,** *dk.* marszczki niszczyć, zmarszczonego coś wyrównywać, *Odmarszczyć czoło. ob. Marszczyć.*

Odmarszczanie, a, *blm. n.* niszczenie marszczków.

Odmarszczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odmarszczania; wygładzenie zmarszczków.

Odmarszczony, a, e, *im.* od *Odmarszczyć;* na którym zmarszczki wyrównano.

Odmarszczyć, *ob. Odmarszczać.*

Odmarzać, ał, a, *sn. nd.* **Odmarznąć, ął, nie,** *dk.* (wym. *Odmar-zać, Odmar-znąć*) 1) odtajać, po mrozie tyle się ocieplić, iż zaczyna śnieg, lód topnieć; mrozu ubywać. 2) = przemrażać, odmrażać, z przemrożenia psuć się, odpadać. *Jeleń gałęziste rogi co rok porania, iż mu odmarzają. ob. Odmrażać.*

Odmarzanie, a, *blm. n.* (wym. *Odmar-sanie*) 1) niszczenie się zmarźnięcia, roztapianie się lodu, śniegu. 2)

= w skutek mrozu tracenie żywotnych sił w jakiejkolwiek części ciała.

Odmarznąć, *ob. Odmarzać.*

Odmarznienie, *v.* **Odmarźnięcie, a**, *blm. n.* dokonana czynność odmarzania.

Odmarźnięty, a, e, *im.* od *Odmarznąć.* 1) który zamarźnięcia się pozbył, roztajał. 2) = zamarły w skutek mrozu.

Odmawiać, ał, a, *scz. nd.* **Odmówić, ił, i**, *dk.* 1) *co;* mówiąc co dokonywać, odprawiać, kończyć mówienie czego. *Odmawiać pacierz, różaniec, modlitwy, litanję, koronkę. Nie będę jadł aż odmówię rzecz swoję. Jeden czynił giesta, drugi słowa odmawiał.* 2) = *kogo;* namawiać kogo do opuszczenia służby, obowiązku, czynności; namową odciągać kogo od czego, *v.* od kogo. *Odmawia mi służbę. Odmówił pomocnika, czeladnika.* 3) = *co komu;* wymawiać się niemożnością; składać na niepodobieństwo zrobienia czego; nie zgadzać się na czyjąś prośbę, żądanie; niedozwalać, wzbraniać, niedopuszczać. *Tak dobra, że jej nie mogę niczego odmówić. Odmawia mi o co proszę. Kto bez słuszności odmawia, grzeszy przeciw dobrej przyjaźni. Nie mogę sobie odmówić tego ukontentowania. Odmawiać przyzwolenia. Odmówić komu pożyczki. Grzecznie odmówili. Wszystkim odmówił. Niczego sobie nie odmawia. Wszystkiego drugim odmawia.* 4) = *za kim;* powtarzać co za kim. *Za panią matką pacierz odmawiać.* 5) = *prze.* cofać co się mówiło, odwoływać. *Przymówkę temi słowy odmawiać ma: com mówił na cię, żebyś ty był nie uczciwej matki synem, tom na cię szczekał jak pies.* 6) = *prze.* odrzekać, odpowiadać. *Papiescy posłowie pierwsi mówili, odmówił im Antyocheński patryarcha. Co chce odmówić, to słowo połyka.*

Odmawianie, a, *blm. n.* 1) mówienie czego, powtarzanie czego wyrazami. *Odmawianie pacierza, modlitwy, lekcji.* 2) = namawianie, namową odciąganie. *Odmawianie się.* 3) = wymawianie się z czego; nie zgadzanie się na czyje prośby, żądania, *ob. Odmawiać.*

Odmazać, *ob. Odmazywać.*

Odmazanie, a, *blm. n.* 1) nabazgranie, namazanie, napeckanie czego. 2) = starcie części czego nakreślonego.

Odmazany, a, e, *im.* od *Odmazać.* 1) nabazgrany, źle nakreślony. 2) = starty gdy był napisanym jako dodatek.

Odmazywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odmazać, ał, że**, *dk.* 1) mazaniem coś narysowywać, nakreślać; *dk.* nabazgrać, *ob. Mazać. Odmazał jakąś niekształtną figurę. Odmazać czyj portret.* 2) = napisawszy, nakreśliwszy co, mazać część tego. *Dopisał był jeszcze 5 złotych na fornalkę, potém odmazał, mówiąc... Odmazał palce u napisanéj kredą figury. ob. Mazać, Zmazywać.*

Odmazywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odmazywać;* niezgrabne kreślenie czego; zmazywanie części czego.

Odmetalizować, *ob. Odmetalizowywać.*

Odmetalizowanie, a, *lm. a, n. chem.* (demetallisatio), odjęcie jakiemubądź metalowi cechujących jego własności.

Odmetalizowany, a, e, *im. chem.* pozbawiony cech charakterystycznych.

Odmetalizowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odmetalizować, ał, uje**, *dk. chem.* jakiemubądź metalowi odejmować cechujące własności, pozbawiać charakteru odróżniającego go od innych, za pomocą chemicznego działania.

Odmetalizowywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odmetalizowywać.*

Odmęt, u, *lm. y, m.* 1) mętna woda, zamęt. *W odmęcie ryby łowić, przys.* t. j. z zamieszania, z niezgody korzystać. 2) = *fig.* zamieszanie, chaos, nieporządek, nieład. *Odmęt spraw, intryg. Wtrącić kraj w odmęt zamieszań. Nie wiem jak się wydobyć z tego odmętu. Odmęt,* dobra nazwa na greckie *Chaos; Odmętowy,* chaotyczny; *Odmętowość* chaotyczność i t. p.

Odmia, mi, *lm.* **mie**, *ż. nieuż.* odęcie, wzdęcie. *Wiszą żagle, skąd tylko Zefir kołowrotem kinie, czyniąc aufrakty, odmie i kobiele.*

Odmiał, u, *lm. y, m.* 1) odbrzeżna mielizna; płytkie miejsce w rzece, jeziorze, morzu u brzegów. *Gdy staw odmiału prawie nie miał; więc ciężar wody wspierał się na grobli. Dałem więc odmiał tym kształtem, iż od grobli piasek i namuł spadkiem nieznacznym coraz w staw idzie.* 2) = ława piaszczysta w morzu, niekiedy dość obszerna, którą wiatr dla lekkości piasku czasem unosi na ląd, i wtedy takie piaski tworzą wydmy.

Odmiana, y, *lm. y, ż.* 1) zmienność, nietrwałość czego; przechodzenie, przemienianie się w coś innego; zamienianie się, obracanie się na rzecz całe inną. *Nic tu trwałego, wszystko podlega odmianie. Odmiana sposobu życia. Odmiana na lepsze; odmiana na gorsze. Wczoraj był bulon z ryże , a dziś dla odmiany, zrób pasztecik. Lubić częste odmiany. Wszystko u nas po dawnemu, bez żadnej odmiany.* 2) = zmiana; przemiana kolejna; kolej. *Czuwają przez noc całą na odmianę,* t. j. jeden spoczywa, a drugi jego miejsce zajmuje. *Gdy on służył w porządku odmiany swej przed Bogiem.* 3) = znak odmienny; różność; nie tożsamość; plama, pręga odmiennego koloru. *Koń z odmianą na czole. Pies biały z czarnemi odmianami. Marmur cielisty z czarnemi odmianami. Mieć piękne odmiany,* t. j. plamy w kolorach dobrze przypadające do tła. 4) = *gram.* właściwość zmieniania swych zakończeń, stąd są części mowy odmienne. *Odmiana rzeczowników jest przez przypadki i liczby; przymiotników także i nadto przez rodzaje i stopnie; a słów przez tryby, czasy, osoby i liczby.* 5) = *min. bot. zool.* wyróżnienie się w gatunku lub podgatunku jakąś cechą, np. kolorem; rzecz tak odróżniona. *Krwawnik jest podgatunkiem chalcedonu, i ma dwie odmiany: pospolity i włóknisty.*

Odmianiec, ńca, *lm.* **ńce**, *m. prze.* zmiennik, przekińczyk, odmienny człowiek. *Ty odmiańcze winny, lekszy od wiotchej trzciny. ob. Odmieniec.*

Odmiar, u, *lm. y, m.* odpłata, wet za wet, powetowanie. *Na kark oprawcy ciało się waliło, aby gdy innym nie mogło odmiarem, Samym przynajmniej mściło się ciężarem.*

Odmiara, y, *lm. y, ż. prze.* odmierzanie. *Zwrót swój obiecał, na który czas odmiara zboża wojsku przypadła.*

Odmiat, u, *lm. y, m. prze. nieuż.* odrzucenie.

Odmiatać, ał, a, *scz. nd.* **Odmieść, iótł, miecie**, *dk.* zmiataniem, wymiataniem oddalać. *Odmiatać śmiecie.* 2) = odrzucać; *fig.* usuwać, odpychać. *Nieodmiatajże mnie od swej obliczności. Odmiatał nieprzystojny warunek. Żołądek odmiata, prze.* odbija.

Odmiatanie, a, *blm. n.* 1) wymiatanie, zamiatanie, usuwanie. 2) = *fig.* odpychanie, odpędzanie, odsuwanie. 3) = *żołądka, prze.* odbijanie, odrzyganie.

Odmiaukać, ał, a, *sn. nd.* **Odmiauczeć, ał, czy**, *dk.* **Odmiauknąć, ął nie**, *jednt.* miauczeniem na miauczenie odpowiadać; odmruknąć jak kot.

Odmieniacz, a, *lm.* e, *m.* który odmienia co. *Odmieniacz pieniędzy,* t. j. wekslarz.

Odmieniać, ał, a, *scz. nd* **Odmienić, ił, i**, *dk.* 1) zamieniać, jedno drugiem zastępować; przemieniać, zmieniać. *Odmieniać suknię. Odmieniaj talerze. Odmienić meble. Odmieniłem mieszkanie. Odmieniać konia na poczcie. Z gruntu odmienić sposób życia; to zacząć czynić czegośmy nie czynili; a przestać tego, cośmy dotąd mieli w używaniu. Odmieniać miejsce, stan. Odmieniać pana, sługę. Odmieniać przyrodzenie, postępowanie. Odmieniasz zdanie. Odmienić pieniądze. Odmienił rubla na drobną monetę.* 2) = inaczéj przerabiać, przekształcać, szykować; przeinaczać; poprawiać *Przeklęty, ktoby moje ustawy odmieniał, abo im przyczyniając, abo ujmując. Odmienić porządek rzeczy.* 3) = *gram.* wyrażać różne względy wyrazów przez stosowną zmianę zakończeń. *Odmieniać rzeczownik, przymiotnik, zaimek, ob. Przypadkować. Odmieniać słowo, ob. Czasować. Odmieniać przymiotnik przez stopnie, ob. Stopniować.* = **się**, *złz.* 1) zmieniać się, ulegać odmianie; przemieniać się. *Wszystkie się rzeczy odmieniają. Jedne narody rosną drugie upadają; jak się to wszystko odmieniło! Odmieniać się na zło, na dobro.* 2) = *w co*; przeobrażać się, przeistaczać się; obracać się w co. *Pszenica odmieniła się w kąkol. Śmiech się w płacz, wesołość w smutek, żart w łzy odmienia.* 3) = *gram.* ulegać odmianom gramatycznym; być sposobnym do odmian gramatycznych. *Rzeczownik odmienia się przez przypadki, a słowo przez osoby.*

Odmienianie, a, *blm. n.* czynność przez którą się co odmienia; przemienianie, zamienianie, przekształcanie na zupełnie inne, *ob. Odmieniać.*

Odmienialny, a, e, *p.* mogący być odmienionym, zamienionym. *Pieniądze są środkiem odmienialnych rzeczy.*

Odmienić, *ob. Odmieniać.*

Odmieniec, nca, *lm.* **nce**, *m.* 1) zmiennik; przekińczyk; odmieniający religję lub narodowość. *Małoby uczyniło pożytku, począć żyć w dobrej wierze, gdzieby w tym zaczątku człowiek miał ustać, a odmieńcem być.* 2) = *prow.* djabeł. *A tyś ci nie jest młodzieniec, Inoś jest z piekła odmieniec.* 3) = *wodorostów, bot.* (Proteus Algarum), *ob. Chrząścica strzępiasta* (Chondrus crispus) w odmianie *rzęsowatéj* (ciliatus); gatunek wodorostu koralowatego. 4) = *zool.* (Proteus) gad należący do rzędu *nagoskórnych,* skrzelonośnych, *ob. Proteusz.*

Odmienienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odmieniania; zastąpienie jednego drugiém; przemienienie czego na co.

Odmiennie, *ps.* 1) *prze.* zmiennie. 2) = inaczéj. *Odmiennie pojmujemy tę rzecz.*

Odmiennik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* (Limodorum), roślina.

Odmiennorodność, ści, *blm. ż. chem. ob. Allotropja.*

Odmienność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) zmienność, niestateczność. *Nic na świecie trwałego, wszystko odmienności podlega. Odmienność fortuny, losu. Odmienność pogody.* 2) = różność, różnienie się. 3) = odmiana, zmiana. *Język, podobnie jak zawarta w nim literatura, podlegając odmiennościom może mieć i ma swoję historję.*

Odmienny, a, e, *p.* 1) zmienny, zmianie ulegający; nietrwały, niestały. 2) = różny, inny. *Odmienny sposób myślenia.*

Odmierzać, ał, a, *scz. nd.* **Odmierzyć, ył, y**, *dk.* 1) kończyć mierzyć; wymierzać; odbywać mierzenie. *Trzeba przyjmując zboże odmierzyć. Odmierzyć ile trzyma kufa. Odmierzyła całą sztukę materji, było w niej łokci piętnaście.* 2) = *fig.* nawzajem wymierzać; oddawać nawzajem, odwetowywać. *Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą, przys.* t. j. jakim jesteś dla innych, takimi i oni też będą dla ciebie.

Odmierzanie, a, *blm. n.* mierzenie, za pomocą miary dochodzenie ilości; odbywanie mierzenia, *ob. Odmierzać, Mierzyć.*

Odmierzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odmierzania; wymierzenie, przemierzenie.

Odmierzony, a, e, *im.* który uległ wymiarowi; którego mierzono. *Ten wór zboża już odmierzony. Weź odmierzoną sztukę materji, ob. Odmierzać, Mierzyć.*

Odmierzyć, *ob. Odmierzać.*

Odmieszać, ał, a, *scz. dk.* 1) odbyć mieszanie, wymieszać ile potrzeba. 2) = nawzajem pomieszać. *W kubku w którym on wam mieszał wino, odmieszajcie mu dwojako.*

Odmieszkać, ał, a, *sn. dk. gdzie*; mieszkając odbyć swój czas; przez pewny, oznaczony czas wymieszkać. *Odmieszkawszy swoje wyniósł się. Odmieszkać pożyczone pieniądze,* t. j. na wartość pożyczonych pieniędzy wytrzymać mieszkanie do pory właściwéj.

Odmieść, *ob. Odmiatać.*

Odmięcz, y, *blm. ż. prze.* wilgoć po mrozie; odwilż. *Po gwałtownym mrozie pospolicie bywa odmięcz.*

Odmiękać, ał, a, *sn. nd.* **Odmięknąć, ął, nie**, *dk.* miększym się stawać. *W ciepłéj wodzie nogę namoczywszy, gdy nagniotki odmiękną, dobyć je nożykiem. Ziemia zaczyna odmiękać, m. uż.* t. j. miękczeje przez wilgoć. *Odmiękła na dworze, nieos. nieuż.* wilgotnieje, dżdżem namaka; odwilż jest.

Odmiękanie, a, *blm. n.* moknienie dla zmiękczenia się.

Odmiękczać, ał, a, *scz. nd.* **Odmiękczyć, ył, y**, *dk.* 1) miękkiém czynić; zmiękczać. *Odmiękczać skórę. Odmiękczać suchar mocząc go w wodzie. Wilgoć odmiękcza.* 2) = *fig.* łagodzić. *Umiał biskup i tych, którzy byli niemiłosierni do jałmużny przywodzić i serce ich odmiękczać. Odmiękczyć srogość obyczajów.*

Odmiękczanie, a, *blm. n.* robienie czego miękkiém; miękczenie całkowite.

Odmiękczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odmiękczania.

Odmiękczyć, *ob. Odmiękczać.*

Odmięknąć, *ob. Odmiękać.*

Odmięknienie, a, *blm. n.* dokonane odmiękanie, zmięknienie przez moczenie.

Odmigęba, y, *lm. y, m.* i *ż.* który ma wielkie wargi. *Policzki nadymać jedno dudom należy, albo owym odmigębom. ob. Odmopysk.*

Odmiłować, *ob. Odmiłowywać.*

Odmiłowanie, a, *blm. n.* 1) wzajemne kochaniem za miłość oddanie. 2) = miłością odciągnięcie. 3) = przestanie kochać.

Odmiłowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odmiłować, ał, uje**, *dk.* 1) *kogo;* nawzajem kochać, miłością wzajemną odpłacać. *Umiłował ciebie Bóg przed stworzeniem świata, po stworzeniu świata, przy odkupieniu i poświęceniu; nie będziesz chciał odmiłować takiego miłośnika?* 2) = *komu kogo;* miłowaniem odciągać, miłostkami zwodzić kogo. *Małoż jeszcze na tym masz, że mi odważasz i odmiłowywasz męża?* 3) = *nieuż* dość kogo się namiłowawszy, przestawać miłować; *dk.* odkochać.

Odmiot, u, *lm. y, m.* 1) odrzucanie, odpychanie, wzgarda. *Tuć żadnéj nie będzie różnicy, czyli Kato buławy dopnie, czyli odmiot odniesie? Bezpiecznie króla o to co chce prosi, a odmiotu swym prośbom nie odnosi. Dałeś mu czego pragnął; a oczkolwiek prosił, W żadnéj rzeczy odmiotu nigdy nie odnosił.* 2) = to co odrzucają; odrzutek, wymiot, brak. *Bóg jednych mieć chce plewą, chwastem i odmiotem, innych pszenicą albo żytem. Lekkich tych ludzi mają za odmiot podły narodu ludzkiego.* 3) = *hut.* spławy, żużle, nieczyste pozostałości przy topieniu rudy i szkła. *Miedziane żużle, albo odmioty w hutach miedzianych. Odmioty piecowe.*

Odmiotać, ał, a, *scz. nd.* odrzucać, odpychać, pogardzać. *ob. Odmiatać.*

Odmleć, odmleć, *v. nieuż.* **odmiółł, odmiele**, *scz. dk.* 1) mlewo odbyć, *ob. Zmleć.* 2) = nawzajem zemleć. *Możecie mleć zboże w moim młynie, a jak mi potrzeba będzie, to ja u was odmielę.* 3) = mieleniem dług pokwitować. *Pożyczył młynarzowi kilka rubli, a niemogąc tego długu uzyskać, odmlel go zbożem.*

Odmłacać, ał, a, *scz. nd.* **Odmłócić, ił, i**, *dk.* 1) *zboże;* kończyć młócenie, odbywać do końca młócką. 2) = nawzajem młócić. 3) = młóceniem odrabiać, wypłacać się pomagając komu młócić zboże. *Pożyczę ci zboża ośmię, którą mi oddasz, a za procent trzy dni odmłócisz.*

Odmładnianie, a, *blm. n.* 1) czynienie młodym. 2) = *łąk;* nawożenie łąk ziemią.

Odmładzać, ał, a, *scz. nd.* **Odmłodzić, ił, i**, *dk.* 1) młodym, *v* młodszym czynić, młodość wracać. *Wenus umyśliła odmłodzić Anchizesa. Medea chciała ziołami odmłodzić starego Erona.* 2) = *fig.* odnawiać. *Odmłodzona między stanem duchownym a świeckim o dziesięciny niezgoda.* = **się**, *złz.* stawać się młodym. *Na wiosnę wszystko się odmładza.*

Odmładzanie, a, *blm. n.* czynność przez którą się co, *v.* kogo odmładza. *Odmładzanie Erona.* = **się**, *zmk.* stawanie się młodym na nowo.

Odmłodek, dku, *lm.* **dki**, *m. v.* **Odmłodź, dzi**, *lm.* **dzie**, *ż.* odrostek, latorośl, gałązka nowa; pęd nowo wyrosły. *Drzewo to rozpuściło latorośle swe aż do morza, a do rzeki odmłodki jego. Sadzenie pigwy bywa, odrywając odmłodzie, które się puszczają od korzenia.*

Odmłodniały, a, e, p. 1) który się odmłodził. 2) = odświeżony, odnowiony.

Odmłodnieć, ał, eje, *scz. dk.* stać się młodym, do młodości wrócić. *Dawno go widziałem, lecz mi się zdaje że odmłodniał, ożył.*

Odmłodnienie, a, *blm. n.* 1) *med.* przybieranie przez krew' pierwiastków służących do odżywienia ciała. 2) = stanie się młodszym, wrócenie do młodości; stan tego co się odmłodziło.

Odmłodziciel, a, *lm. e, m.* 1) który odmładza. 2) = odnowiciel.

Odmłodzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność zrobienia młodym. = **się**, *zmk.* stanie się młodym, *ob. Odmładzanie.*

Odmłodzić, *ob. Odmładzać.*

Odmłodzony, a, e, *im.* który na nowo młodość odzyskał przez kogo, lub co.

Odmoczyć, *ob. Odmakać.*

Odmodlić się, ił—, i—, *złz. dk.* 1) odbyć swoje modlitwy, skończyć modły. 2) = *bl. zam. Wymodlić się;* wyprosić się.

Odmopysk, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Odmigęba.* 2) = rodzaj żaby (Batrachomyomach).

Odmorski, a, ie, *p.* 1) od morza daleki, nie przymorski, *ob. Śródziemny.* 2) = od morza pochodzący, od strony morza. *Wiatr odmorski.*

Odmorze, a, *lm.* a, *n.* 1) odległość od morza, przestrzeń od morza idąca. 2) = kraj odległy od morza.

Odmotać, *ob. Odmotywać.*

Odmotanie, a, *blm. n.* rozwikłanie, odplątanie; *fig.* wywikłanie, wykrycie.

Odmotywać, ał, a, *scz. nd.* **Odmotać**, ał, a, *dk.* zmotane odwikływać, odplątywać, przywodzić do porządku. *Odmotać motek nici, jedwabiu.* 2) = *fig.* wywikływać, wyswobadzać, w trudném położeniu dopomagać. *Ach! któż mię z srogich zawikłań odmota?* 2) = *fig.* rozjaśniać, wykrywać. *Odmotywać intrygę.* = **się**, *złz.* rozplątywać się; *fig.* wywikływać się, wycofywać się.

Odmotywanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odmotywać*; rozplątywanie, odwikływanie; *fig.* wywikływanie, wykrywanie.

Odmowa, y, *lm.* y, *i.* 1) odmówienie, niepozwalanie na co; odrzucenie, odmiot. *Ile razy tylko prosił go, nigdy nie doznał odmowy.* 2) = *prze.* odpowiedź. *To rzekłszy Merkuryusz, nie czeka odmowy, lecz zaraz od niego zniknął.* 3) = *praw. prze.* odpowiedź stronie powodowéj, replika. *Rękojmiemu godzi się używać wszystkich obron prawa i wszystkich odmów, odporów, których miał używać dłużnik. Odmowy przeciw świadectwu.*

Odmówić, *ob. Odmawiać.*

Odmówienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odmawiania, ukończenie mówienia; namową odciągnienie; nie usłuchanie prośby; powtórzenie mowy za kim; *prze.* odwołanie, odpowiedzenie, *ob. Odmawiać, Odmawianie.*

Odmównie, *ps.* sposobem odmawiającym; nie zgadzając się, nie dozwalając, odrzucając; z odmową. *Odmównie odpowiedzieć. Prosi ich aby nie odmównie tu przyszli.*

Odmówny, a, e, *p.* który odmawia, nie zgadza się; niepozwalający. *Rozwód u Turków nigdy nie odmówny. Odpowiedź odmówna. List odmówny.*

Odmrażać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Odmrozić**, ił, i, *dk. co;* mrozem szkodzić, mrozem psuć, przemrażać; *dk.* zmrozić. *Odmrażać sobie ręce, nogi, twarz. Odmroziła dziecku palce nosząc nie zakryte.*

Odmrażanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odmrażać*; mrozem uszkadzanie, mrożenie części, np. ciała.

Odmrozić, *ob. Odmrażać.*

Odmrożenie, a, *n.* 1) *blm.* mrozem w pewnéj części np. ciała przejęcie. *Odmrożenie jakiego członka.* 2) =, *lm.* a, miejsce na ciele ludzkiém przez mróz uszkodzone, bęble od mrozu powstałe na ciele ludzkiém; odmróz.

Odmrożki, żek, *blp. i.* części ciała odmrożone.

Odmrożony, a, e, *p.* przemarźnięciu uległy, przez mróz uszkodzony. *Członki odmrożone. Miejsce odmrożone. Opatrzyć owcom odmrożone nogi. Gałęzie odmrożone trzeba odpiłować.*

Odmróz, ozu, *blm. m. nieuż.* przejęcie mrozem, odmrożenie jakiéj części ciała, *ob. Odmrożenie.*

Odmruczeć, ał, y, *scz. dk.* 1) *co;* mrucząc odbyć, mrucząc odmówić lada jak. *Pacierze odmruczał.* 2) = *ob. Odmrukiwać.*

Odmrugać, ał, a, *sn. dk.* **Odmrugnąć**, ął, nie, *jednt.* na mrugnięcie, mruganiem, *v.* mrugnieniem odpowiedzieć.

Odmruganie, *v.* **Odmrugnięcie**, a, *blm. n.* czynność przez słowa *Odmrugać, Odmrugnąć* wyrażona; odpowiedzenie mruganiem, *v.* mrugnięciem.

Odmrukać, *ob. Odmrukiwać.*

Odmrukanie, i **Odmruknięcie**, a, *blm. n.* dokonana i jednotliwa czynność odpowiedzenia mrucząco, *ob. Odmrukiwać.*

Odmrukiwać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Odmrukać**, ał, a, *dk.* **Odmruknąć**, ął, nie, *jednt.* 1) *komu;* mruczącym głosem zwierzęcym na mruczenie odpowiadać; odmiaukać. *Kot mruknął, inny mu odmruknął.* 2) = mrukliwie odpowiadać, burczéć na czyj głos. *Ewa tak mu odmruknie.*

Odmrukiwanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odmrukiwać*; mrucząc odpowiadać.

Odmruknąć, *ob. Odmrukiwać.*

Odmruknięcie, *ob. Odmrukanie.*

Odmuchać, **Odmuchnąć**, *ob. Odmuchiwać.*

Odmuchanie, **Odmuchnięcie**, a, *blm. n.* dokonana i jednotliwa czynność dmuchania na co dla opylenia lub wyrównania.

Odmuchiwać, ał, a, *scz. nd.* **Odmuchać**, ał, a, *dk.* **Odmuchnąć**, ął, nie, *jednt. dk. co;* dmuchać na coś dla oczyszczenia z pyłu, z kurzu. *Odmuchnij papiery zapylone. Odmuchnęła pierze na odzieniu będące. Odmuchywać boa puchowe,* t. j. dmuchać dla porównowania puchu. *Kuśnierz wytrzepawszy i odmuchnąwszy kołnierz bobrowy, pokazywał dla sprzedania.*

Odmurować, ał, uje, *scz. dk.* 1) mur rozwalić, rozbić, zniszczyć. *Ciało jej złożywszy w sklepiku, wejście do niego zamurowano; w kilka lat odmurowano sklep, a ciało znaleziono przy samém wejściu.* 2) = skończyć co murować. *Odmurowano sześć sążni ściany. Odmurować słupy, bramę.*

Odmuskać, ał, a, *scz. dk.* **Odmusnąć**, ął, nie, *jednt. dk.* muskanie odbyć, wymuskać.

Odmuskiwanie, a, *lm.* a, *n. med.* głaskanie ciała z dołu w górę.

Odmycać, ał, a, *scz. nd.* **Odmycić**, ił, i, *dk.* 1) myto opłacać, wypłacać się z myta, z cła. *U swego burmistrza odmyciwszy w domu, Nie będzie się po drodze już sprawiał nikomu.* 2) = *fig.* odpłacać, oddawać wet za wet. *Odmycił mi za krzywdy.* = **się**, *złz.* 1) wypłacać myto za swoje towary, za siebie. 2) = *fig.* wetować, pomstę za siebie czynić. *Przemysława zabito, to snadź wyraźna była boża wola, By się krew odmyciła biskupa krwią króla.*

Odmycie, a, *blm. n.* dokonana czynność odmywania, przez którą się zmywa. *Odmycie dziegciu z bielizny, ob. Odmywać.*

Odmyć, *ob. Odmywać.*

Odmykać, ał, a, *scz. nd.* **Odemknąć**, ął, nie, *dk.* 1) otwierać, usuwać zaporę zamykającą. *Odemknąć zamek, kłódkę, zaszczepkę, zasówkę, kruczek, klamkę. Odmykać szkatułkę, kufer, szafę,* i t. p. *fig.* t. j. zamek u szkatułki i t. d. *Nie odmykaj drzwi nikomu aż zapuka.* 2) = otwierać, roztwierać, rozmykać naścież; dozwolić wejścia, wjechania otworzeniem. *Odmykaj bramę! Odmykać rogatkę,* t. j. podejmować ją. *Nikt nam nie odmyka wrót. Nie ma komu odemknąć.* 3) = *prze.* odsuwać, cofać. = **się**, *złz.* 1) otwierać się, roztwierać się. *Drzwi się same odemknęły. Odmyka się okno.* 2) = *prze.* cofać się, usuwać się, odsuwać się, odstępować. *Pobliżu się do niéj nigdy nie przymyka, a jeśli się on przymknie, ona się odmyka. Na ten pocisk ani się poruszył, ani się z miejsca odmykał.*

Odmykanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona przez słowo *Odmykać*; otwieranie, rozwieranie, rozmykanie.

Odmyślać, ał, i, *scz. dk. prze. nieuż.* myślą dojść, obmyśléć, odgadnąć, odkryć. *Skąd to pochodzi jeszczem nie odmyślał.*

Odmywać, ał, a, *scz. nd.* **Odmyć**,ył, yje, *dk.* czyścić myjąc; myć dla wywabienia brudu, plam. *Nie może odmyć téj plamy. Odmywając z bielizny plamy atramentowe użyj cytryny.*

Odmywanie, a, *blm. n.* myjąc wywabianie brudu, plam z czego, *ob. Odmywać.*

Odnaszać, *ob. Odnosić.*

Odnaszanie, *ob. Odnoszenie.*

Odnawiacz, a, *lm.* e, *m.* ten, który co odnawia, *ob. Odnowiciel.*

Odnawiać, ał, a, *scz. nd.* **Odnowić**, ił, i, *dk.* 1) nowém co czynić, przywodzić do nowości; poprawiać co tak iżby wyglądało jak nowe. *Odnawiać obraz.* **Odnowić** *mieszkanie, meble.* 2) = odradzać. *Wiosna wszystko odnawia. Odnowić życie przez sakrament pokuty. Jak Chrystus zmartwychwstał, tak i my odnowmy żywot nasz.* 3) = *fig.* na nowo wzbudzać, wskrzeszać, ponawiać. *Odnawiać dawną boleść. Odnowić ranę w sercu, fig.* t. j. boleść. *Odnowić pamięć czego,* t. j. dawniejsze wspomnienia. *Odnowić ustawę, postanowienie. Odnowić zwyczaj, modę. Odnowić wspór, wojnę, dawną niezgodę, przyjaźń* i t. p. = **się**, *złz.* 1) na nowo wracać, wznawiać się, ponawiać się. *Obchód téj uroczystości odnawia się corocznie.* 2) = odradzać się, odmładzać się. *Natura odnawia się na wiosnę.* 3) = *fig.* wzbudzać się na nowo. *Boleść jego odnowiła się przez to wspomnienie.*

Odnawianie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odnawiać*; poprawianie, odradzanie, ponawianie, *ob. Odnawiać.*

Odnawiedzać, ał, a, *scz. nd.* **Odnawiedzić**, ił, i, *dk. nieuż. kogo;* wzajemnie odwiedzać.

Odnęcać, ał, a, *scz. nd.* **Odnęcić**, ił, i, *dk. kogo od czego;* odwabiać, odciągać jaką ponętą, namową.

Odnęcanie, a, *blm. n.* odwabianie, odciąganie przez namowę.

Odnęcenie, a, *blm. n.* odwabienie, odciągnienie od kogo *v.* od czego, ukazując jaką ponętę.

Odnęcić, *ob. Odnęcać.*

Odnia, ni, *lm.* nie, *ż.* otchłań, paszcza, tworząca się na powierzchni ziemi skutkiem jéj wewnętrznych wstrząśnień; krater wulkaniczny; otchłań, skutkiem wypłókania lub wyrwania przez wodę części ziemi.

Odniały, a, e, *p.* dniem oświecony; od dnia jasny. *Patrzą z górek odniałych na około, ob. Odniewać.*

Odnieć, *ob. Odniewać.*

Odniekąd, *ps. prze. nieuż.* odniejakiegoś czasu.

Odniesienie, a, *blm. n.* 1) przyniesienie i oddanie czego komu napowrót. 2) = zaniesienie czego do kogo, lub na pewne miejsce. 3 = przeniesienie czego z miejsca na miejsce. 4) = pozyskanie, otrzymanie. 5) = *co do czego v. kogo;* przystosowanie, porównanie. 6) = ściągnięcie, nawleczenie na się. = **się**, *zmk.* przystosowanie się; stosunek; odwołanie się; *prze.* zboczenie, *ob. Odnosić.*

Odnieść, *ob. Odnosić.*

Odniewać, ało, a, *sn. nieos. nd.* **Odnieć**, odniało, **odnieje**, *dk.* rozdniewać, świtać; *dk.* rozświtać. *Skoro tylko odniało ruszyliśmy w drogę. Jak tylko odnieje bądź gotów, ob. Dnieć.*

Odniewinniać, ał, a, *scz. nd.* **Odniewinnić**, ił, i, *dk. prze. nieuż.* winę oddalać, *ob. Uniewinniać.*

Odniosłość, ści, *lm.* ści, *ż.* (relatio), jest coś odnoszącego się do czego innego, u używa się w umiejętności często za *stosunek*, jako np. *Wszystkie odniosłości tego pojęcia.*

Odniosły, *ob. Odnośny.*

Odnitowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odnitować**, ał, uje, *dk.* znitowanie rozpuszczać; nity rozkuwać. *Odnitować uszko od imbryczka. Odnitować gwóźdź.*

Odnoga, i, *lm.* i, *ż.* 1) *geog.* a) *morska;* część morza wgłębiona do lądu; zatoka mniejsza. *Odnoga ryska, gdańska.* b) = *rzeki;* łacha, uboczne koryto téj rzeki. *Przypeć kolanem albo odnogą Dniepru nazywano. Dunaj kilku odnogami wpada do morza.* c) = *góry;* góra mniejsza z większą złączona, i jakby jéj gałąź stanowiąca. 2) = *bot. prze.* część od korzenia głównego na bok wyrastająca; odrośl. *Korzenie jeśli się głęboko w ziemi rozwijają, wyrastają z nich odnogi.* 3) = *an.* a) *prze.* gałąź, korzeń, osada zęba rozgałęziona. *Pieńki albo odnogi zęba.* b) = (extremitas) członek dolny lub górny (ręce i nogi). *Odnoga mozgu* (crura cerebri), część mozgu. 4) = *fort. ob. Bok, Skrzydło.*

Odnosiciel, a, *lm.* e, *m. nieuż. ob. Donosiciel.*

Odnosicielka, i, *lm.* i, *ż. nieuż. ob. Donosicielka.*

Odnosić, ił, i, *scz. nd.* **Odnaszać**, ał, a, *częst. nd.* **Odnieść**, ósł, sie, *dk.* 1) nieść nazad, nieść iżby oddać temu, u kogo co wzięto lub na miejsce skąd wzięto. *Odnoszę książkę, którą pożyczyłem. Czy odniósł krawiec odzienie wzięte do naprawy? Praczka odniosła panu bieliznę. Odnieś mi wszystko coś wziął.* 2) = nieść na pewne miejsce; wręczać co komu. *Odnosić listy na pocztę. Odnieś to do mego pokoju.* 3) = przenosić co z miejsca na miejsce. *Odnieście tę sofę do drugiego pokoju.* 4) = *fig. co do kogo v. do czego;* wnosić co przed co, lub przed kogo; odwoływać się do jakiéj powagi. *Odnieśli tę sprawę do trybunału.* 5) = *nieuż.* powtarzać rzeczy słyszane, rozsiewać wiadomości, nowiny; donosić. *Lubi odnosić swoim panom wszystko co posłyszy.* 6) = *co do czego;* a) stosować, miarkować co do czego; mieć wzgląd na co. *Wszystkie nasze postępki i myśli odnośmy do Boga. Wszystko do siebie odnosi. Nie wiem do czego to mam odnieść,* t. j. zastosować. b) = stawić w związku, w zależności wzajemnej. *Odnosić wypadek jaki do właściwéj epoki. Odnosić skutek do przyczyny.* 7) = zyskiwać, otrzymywać. **Odnieść** *zwycięztwo. Jaką korzyść odniesiesz z tego?* 8) = ulegać skutkom jakim, ściągać na się. *Odnosić karę. Tylko hańbę stąd odniósł.* 9) = (z nd. *częst. dk.*) trwać czas potrzebny w noszeniu czyli używaniu. *Ten perkal odnosi lada jaką materję.* 10) = *fig.* kończyć, nosić, dźwigać. *Odnosił boleść swoję.* = **się**, *złz.* 1) stosować się; ściągać się; tyczyć się; zmierzać. *To co mówiono, odnosi się do ciebie. Dawniej panienek edukacja wszystka odnosiła się do tego, ażeby w czasie były dobremi żonami.* 2) = *mat.* mieć się, być w stosunku. 4 *tak się odnosi do* 16, *jak* 5 *do* 20. 3) = *gram.* należéć. *Przymiotnik odnosi się do swego rzeczownika.* 4) = *do czego, do kogo;* odwoływać się do czyjéj powagi. *Odnieśli się do władzy miejscowej.* 5) = *od czego; prze.* zbaczać, oddalać się.

Odnoszenie, i **Odnaszanie**, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowami *Odnosić* i *Odnaszać;* 1) niesienie aby oddać co wzięte. 2) = niesienie na pewne miejsce. 3) = przenoszenie. 4) = *fig.* odwoływanie się do kogo. 5) = *fig.* powtarzanie jakiéj wieści. 6) = stosowanie. 7) = zyskiwanie, dostawanie. 8) = uleganie skutkom jakim. 9) = zużywanie się, przez noszenie w pewnym czasie. = **się**, *zmk.* 1) stosowanie się. 2) = odwoływanie się. 3) = *prze. od czego;* zbaczanie, *ob. Odnosić.*

Odnośnie, *ps do czego;* stosunkowie, względnie.

Odnośny, a, e, *p.* 1) *prze. ob. Względny.* 2) = *zaimek; gram.* odnoszący całe zdanie do przedmiotu poprzednio wymienionego, *ob. Zaimek względny łączący.* 3) = *med.* współczulny, konsensualny. *Womit w zapaleniu nerek jest odnośnym.*

Odnowa, y, *blm. ż.* 1) *ob. Odnowienie.* 2) = wszystko to czém się rzecz jaka odnawia, jak np. nowa pozłota, powleczenie i t. p. 3) = *med. ob. Reprodukcja.*

Odnowczy, a, e, *p.* odnawiający, wznawiający, *fig.* odżywczy (ob. ten wyr.). *Odnowcze v. odżywcze narzędzia* rośliny, stanowią korzeń, łodyga i liście.

Odnowiciel, a, *lm.* e, *m.* który co odnawia; wskrzesiciel. *Odnowiciel narodowości.*

Odnowicielka, i, *lm.* i, *ż.* która co odnawia; wskrzesicielka.

Odnowić, *ob. Odnawiać.*

Odnowienie, a, *blm. n.* 1) poprawienie czego na nowo. *Odnowienie domu.* 2) = powrócenie tego co niegdyś było a potém zaniechano; wznowienie. *Odnowienie dawniejszych stosunków. Odnowienie wojny.* 3) = wydanie na nowo tego co już znikło, umarło; odrodzenie, wskrzeszenie. *Odnowienie natury. Odnowienia potrzebuje po nas Pan Jezus: złóćcie Adama starego, a przyobleczcie nowego człowieka.* 4) = odświeżanie, odmładzanie. *Pan Bóg deszcz hojny na odnowienie i rodzaj ziemi spuścił.* 5) = *nieuż. ob. Odnowa.*

Odnożka, i, *lm.* i, *ż. zdr.* mała odnoga; odrostek, wypustki od korzenia.

Odnożyca, y, *lm.* e, *ż. bot.* (Ramalina), rodzaj *porostu ziemnego*, piechę ma płaską, zielonawą, tęgą i kruchą, a w wilgoci galaretowatą; gatunki: = *barwierska* (R. tinctoria *v.* polymorpha), pospolita na skałach; daje piękną czerwoną farbę; = *kielichowata* (R. calycaria), pospolita na pniach, gałęziach, płotach i t. d., używa się do farbowania na czerwono; ma liczne odmiany; = *skalna* (R. scopulorum), rośnie wszędzie po urwiskach skał, po nad morzem, mian. Śródziemném; daje piękną czerwoną i błękitną farbę; używana bywa przeto razem z *orselką* i prawie równo z nią ceniona.

Odnożysty, a, e, *p.* (o rzekach) rozdzielony na kilka odnóg, kilkoramienny.

Ododajny, a, e, *p. fiz.* udzielający z siebie *odu* innym ciałom; będący źródłem téj siły. *Słońce i księżyc są ododajnemi gwiazdami, lubo w skutkach biegunowo-odwrotnych.*

Ododatni, a, ie, *p. fiz.* pochodzący od bieguna dodatniego osi *odycznéj, ob. Od, Odyczny.*

Ododziewać, ał, a, *scz. nd.* **Ododziać**, ał, **dzieje**, *dk. nieuż.* 1) zdejmować z kogo to, czém jest nakryty, np. kołdrę, pierzynę. 2) = rozbierać z odzienia, obnażać.

Odoje, jów, *blp. m. prow.* (na Pokuciu) miejsce gdzie się doją np. krowy. *Gnałem owce już ku wieczorowi na odoje*

Odojednoimienny, a, e, *p. fiz.* mówi się o dwóch lub więcéj ciałach, mających własności jedno-imiennych *odycznych* biegunów, t. j. *Ododatnich*, lub *Odoujemnych, ob. Od, Odyczny,* i t. d.

Odomagnetyczny, *fiz. ob. Odyczny.*

Odomagnetyzm, u, *blm. m. fiz. ob. Od.*

Odometr, *v.* **Hodometr**, **trn**, *lm.* **try**, *m.* (z grec.) narzędzie do mierzenia odległości.

Odonąd, *ob. Onąd.*

Odonosz, **a**, *lm.* **e**, *m. fiz.* ogólna nazwa wszelkiego ciała, lub wszelkiéj istoty, noszącéj w sobie wielką ilość *odu* i sposobnéj do przeprowadzania téj siły przez się.

Odontolit, **u**, *lm.* **y**, *m. geol.* skamieniały ząb zwierzęcia znajdywany w ziemi.

Odontyna, **y**, *blm. m. med.* lekarstwo na zęby.

Odor, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Zapach, Fetor, Smród.*

Odorać, *ob. Odorywać.*

Odoranie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odorywania; ukończenie orania, orząc oderwanie, powtórzone oranie, oraniem odrobienie.

Odorywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odorać**, **orał**, **orze**, *dk. co;* 1) kończyć całkowite oranie; *dk.* poorać część pewną, odbyć oranie. 2) = po raz drugi orać. *Przyjdzie się to pole jeszcze raz odorywać. Odorać grunt przed zimą poorany.* 3) = orząc oddzielać, odrywać oraniem niszczyć. *Odorywać kawał cudzego gruntu. Odorać miedzę.* 4) = oraniem dług kwitować. *Za to odorzesz mi trzy dni. Odorywa za zapomogę.*

Odorywanie, **a**, *blm. n.* 1) kończenie orania. 2) = powtórne oranie. 3) = orząc niszczenie lub przywłaszczanie. 4) = oranie za dług. *ob. Odorywać.*

Odoróżnoimienny, **a**, **e**, *p. fiz.* mówi się o dwóch ciałach, mających własności różnoimiennych *odycznych* biegunów, t. j. jedno ciało *ododdatniego* bieguna, a drugie *odoujemnego*, *ob. Od, Ódyczny*, i t. d.

Odos, **a**, *lm.* **y**, *m. v. prow.* **Otosa**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* sznur, wić, pas rzemienny lub tyczka od końca osi, do początku hołobli idąca, utrzymująca hołoblę w pewnéj rozwartości. *Odos mi się zerwał, złamał, pękł; nie mogłem jechać.*

Odosobniać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odosobnić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *kogo*; oddzielać, odłączać od wszystkich innych; osamotniać, na osobności zostawiać. *Odosobniać kogo.* 2) = *fiz.* odgraniczać, oddzielać od czego za pomocą złych przewodników, zabezpieczać. *Odosobnić dla naelektryzowania.* = **się**, *złz.* oddzielać się, osamotniać się; szukać osobności, na osobność udawać się.

Odosobnianie, **a**, *blm. n.* 1) odłączanie, oddzielanie, osamotnianie. 2) = *fiz.* odgraniczanie. = **się**, *zmk.* osamotnianie się, *ob. Odosobniać.*

Odosobnienie, **a**, *n.* 1) *blm.* a) osamotnienie kogo, oddzielenie od społeczności. b) = *fiz.* odgraniczenie, oddzielenie czego za pomocą złych przewodników. 2) =, *lm.* **a**, miejsce ustronne, samotne. *Żyć w odosobnieniu.* = **się**, *zmk.* osamotnienie własne, oddzielenie się, usunięcie się od ludzi.

Odosobniony, **a**, **e**, *p.* 1) osobno, ustronnie żyjący. 2) = *fiz.* oddzielony, odgraniczony; złemi przewodnikami otoczony.

Odoujemny, **a**, **e**, *p. fiz.* pochodzący od bieguna ujemnego osi *odycznej*, *ob. Od, Ódyczny.*

Odpad, **u**, *lm.* **y**, *m v.* częściéj **Odpadek**, **dku**, *lm.* **dki**, *m. zdr.* 1) to co odpada, odłamek, kawałek lub część czego np. owoc spadły z drzewa. 2) = część gruntów odpadła od majoratu ilością włok oznaczonego, lub téż ilością pieniężną przychodu. 3) = część lasu skutkiem urządzenia, linją lub naturalną granicą odcięta od lasu dla jego zaokrąglenia i przeznaczona do użytku ekonomicznego. *Odpadek drzewa*; części drzewa, odpadające przy jego wyrobie. 4) *Odpad, bł. zam. Odpadnienie.*

Odpadać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpaść**, **adł**, **adnie**, *dk.* 1) *od czego, od kogo*; a) odstawać, odrywać się. *Tynk od ściany odpada. Odpadł kawał gzymsu.* b) = (o członkach ciała) skutkiem choroby psuć się i oddzielać się, odrywać się. *Nos mu odpadł.* 2) = *od czego;* porzucać co nagle; odchodzić, odstępować, odbiegać, opuszczać. *Od obyczajów ojca swego bardzo był odpadł. Odpadać od wiary, od Boga. Kilka miast odpadło*, t. j. odłączyło się. 3) = *od czego;* tracić co, pozbawiać się czego; *dk.* być usuniętym od czego. *Odpaść od prawa, od przywileju.* 4) = tracić, pozbywać się, pozbawiać się; *dk.* postradać. *prze. Odpada kogo co. Odpada mię apetyt, sen. Odpada go odwaga. Chęć go odpadła.* 5) = upadać, ginąć, marnieć. *Animusz przy swobodzie podrasta, w niewoli odpada.* 6) = *w co*; znowu wpadać w co. *Odpadła w chorobę. Już się miał w gorączce całe dobrze, lecz po przesiębieniu odpadł.* 7) = wypadać, zdychać, zamierać, mrzeć. *Bydło odpada. Pszczoły odpadły. Pasieka odpada. Mróz odpada*; używa, zmniejsza się, *ob. Odełgać.*

Odpadanie, **a**, *blm. n. od czego*; czynność wyrażona przez słowo *Odpadać*; odłączanie się, odrywanie się, oddzielanie się, wpadanie w co na nowo, zdychanie, marcie. *Odpadanie od posłuszeństwa*: robienie buntu, nieposłuszeństwa. *Odpadanie w chorobę*; recydywa. *ob. Odpadać.*

Odpadek, *ob. Odpad.*

Odpadły, **a**, **e**, *p.* który odpadł, odstał. *Anioł odpadły. Odpadłe dobra*; majątki ktore straciły piérwszego swego posiadacza. *Odpadłe kraje od korony*; kraje które przeszły w posiadanie innego władcy.

Odpadnienie, *v* **Odpadnięcie**, **a**, *blm. n.* oddzielenie się od czego i spadnięcie; odłączenie się, przestanie należéć do czego; wpadnienie w co na nowo; przyłączenie się do innego porzuciwszy co dawne, np. obyczaj; wypadnienie, odejście przez chorobę (o bydle). *ob. Odpadać.*

Odpajać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpoić**, **ił**, **i**, *dk. nieuż.* 1) *co*; spojenie rozłączać. 2) = *kogo;* a) upajać kogo zupełnie. b) = *ob. Wytrzeźwiać.*

Odpakowywać, **Odpakować**, *nieuż. ob. Rozpakowywać.*

Odpakowywanie, **Odpakowanie**, *ob. Rozpakowywanie, Rozpakowanie.*

Odpalać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpalić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) *co;* palić część czego; paleniem oddzielać, przepalać. *Odpalać kawałek sznurka. Odpalił koniec laski. Odpalić nitkę.* 2) = *strych.* wypalać, paląc przekształcać. *Odpalać wapno, cegłę. Odpalić piec*, t. j. cegłami i wapnem naładowany piec wypalić. 3) = *kogo od czego; posp.* odprawiać, dawać odprawę. = **się**, *złz.* wypalać się, napalać się. *Wapno już się odpaliło. Nie może się fajki odpalić*, t. j. chciałby tytuń bezustannie palić.

Odpalanie, **a**, *blm. n.* 1) palenie części, paleniem odłączanie. 2) = wypalanie. 3) = *posp.* odpędzanie. = **się**, *zmk.* wypalanie się; paleniem odłączanie się.

Odpalenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odpalania.

Odpalić, *ob. Odpalać.*

Odpalony, **a**, **e**, *im.* od *Odpalić.* 1) paleniem zniszczony, przez palenie odłączony. 2) = wypalony, *ob. Odpalać.*

Odparać, **ał**, **a**, *scz. nd. nieuż. ob. Odpruwać, Odporywać.*

Odparcie, **a**, *blm. n.* zrobienie odporu, dokonana czynność odpierania.

Odparć, *ob. Odpierać.*

Odparować, *ob. Odparowywać.*

Odparowanie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odparowywania.

Odparowany, **a**, **e**, *im.* od *Odparować.* 1) przez nagrzanie i zamienienie części płynnych w parę osuszony, zgęszczony. 2) = przegnany, odpędzony, *ob. Wyparowany.*

Odparowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odparować**, **ał**, **uje**, *dk.* 1) przez nagrzewanie czego oddzielać części płynne od stałych, zamieniając płyn w parę ulatniającą się w powietrzu. *Odparować wyciąg.* 2) = *fig. kogo;* przepędzać, wypędzać, *ob Wyparowywać.*

Odparowywanie, **a**, *blm. n.* 1) działanie przez które uwalniamy roztwor od części ciała rozpuszczającego, przemieniając je w parę. 2) = *fig.* odpędzanie, przepędzanie.

Odparty, **a**, **e**, *im.* od *Odparć*; gwałtownie odepchnięty; *fig.* odpędzony.

Odparzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odparzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) odgotowywać, parzenie odbywać. *Odparzać groch. Odparzyć śmietankę, mléko, ob. Parzyć.* 2) = *ob. Naparzać.* 3) = *sobie co; ob. Odciskać, Odsedniać.*

Odparzanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona przez słowo *Odparzać*; parzenie, gotowanie, naparzanie, odsednianie.

Odparzelina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* miejsce odsednione, otarte, sedno.

Odparzenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odparzania.

Odparzony, **a**, **e**, *im.* od *Odparzyć*; odgotowany, oparzony, odsedniony. *Odparzona śmietanka.*

Odpasać, **ał**, **a**, 1) *scs. nd.* i **Odpaść**, **pasł**, **pasie**, *dk.* paszeniem tuczyć. *Odpasać wołu, konia.* 2) = *scs. dk. ob. Odpasywać.* = **się**, *złz.* 1) karmić się, tuczyć się, tyć. *Na dobréj trawie prędko bydło się odpasa.* 2) = *ob. Odpasywać się.*

Odpasanie, **a**, *blm. n.* 1) odkarmianie, tuczenie. 2) = dokonana czynność odpasywania, zdjęcie pasa. = **się**, *zmk.* 1) tuczenie się, wypasanie się. 2) = zdjęcie z siebie pasa.

Odpasany, **a**, **e**, *im.* od *Odpasać*; odwiązany (mówiąc o opasaniu). *Miecz odpasany zawiesił na ścianie.*

Odpasienie, *v.* **Odpaszenie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odpasania: utuczenie, wykarmienie, wypasienie.

Odpasiony, *v.* **Odpaszony**, **a**, **e**, *im.* od *Odpaść*; utuczony, wykarmiony.

Odpasywać, **ał**, **a**, *scz nd* **Odpasać**, **ał**, **sze**, *dk.* opasanie zdejmować, rozwiązywać. *Odpasywać pałasz. Odpasać suknię.* = **się**, *złz.* z opasania siebie uwalniać, odwiązywać sobie opasanie.

Odpasywanie, **a**, *blm. n.* rozwiązywanie pasa, zdejmowanie opasania.

Odpaszenie, **Odpaszony**, *ob. Odpasienie, Odpasiony.*

Odpaść, 1) *ob. Odpasać.* 2) = *v. prze.* **Odpaśdź**, *ob. Odpadać.*

Odpędzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpędzić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) odganiać. *Odpędź psa. Odpędzić natrętną muchę.* 2) = wyganiać, wypędzać. *Odpędzać służącego.* 3) = odpierać, odsadzać. *Odpędzać nieprzyjaciela. Odpędzić od szturmu.* 4) = *fig.* usuwać, pozbywać się. *Odpędzić trapiące myśli, smutki. Odpędzać złe, nieczyste chuci.* 5) = *myś.* odbiegać (kiedy pies gończy poszedłszy za zwierzem, zmyli się, a zwierz tym czasem daleko odbieży). *Ogar kota odpędził.*

Odpędzanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona przez słowo *Odpędzać*; odganianie, wypędzanie, odpieranie, *wł.* i *fig. ob. Odpędzać.*

Odpędzenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odpędzania.

Odpędzić, *ob. Odpędzać.*

Odpędzony, **a**, **e**, *im.* od *Odpędzić*; odegnany, odparty, usunięty; *myś.* który odbiegł z toru.

Odpętywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpętać**, **ał**, **a**, *dk.* z pęt uwalniać, zdejmować pęta. *Odpętać konia, ob. Rozpętywać.*

Odpiać, **ał**, **pieje**, *scz. dk.* pianie odbyć. *Przez całą noc aż kury odpieją.*

Odpiąć, *ob. Odpinać.*

Odpicie, *blm.n.* dokonana czynność odpijania.

Odpić, *ob. Odpijać.*

Odpiec, *ob. Odpiekać.*

Odpieczenie, **a**, *blm. n.* upieczenie; *fig.* oddanie wet za wet.

Odpieczętować, **Odpieczętowywać**, i t. d. *ob. Rozpieczętowywać*, i t. d.

Odpieczętowanie, **a**, *blm. n.* złamanie pieczęci, otworzenie tego co było zapieczętowane. *Odpieczętowanie* pozostałości po spadkodawcy odbywa się przez urzędnika sądowego protokularnie, z nadmienieniem w jakim stanie pieczęcie znalezione zostały.

Odpiekać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpiec**, **ekł**, **ecze**, *dk. nieuś.* prędko piec, upiekać; za pieczenie pieczeniem odpłacać. *Odpiec komu pierogi, żart.* oddać wet za wet.

Odpieniać, **ał**, **a**, 1) *scz. dk.* procesem, pieniactwem co odzyskać. 2) =, *scz. nd.* i **Odpienić**, **ił**, **i**, *dk.* od szumowywać, pianę z gotującego się lub fermentującego płynu zbierać.

Odpieracz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który odpiera, broni czego.

Odpierać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odeprzeć**, *v. nieuż.* **Odparć**, **parł**, **odeprze**, *dk.* 1) *co od czego*; przéć nazad; cofać prąc; odpychać. *Odeprzeć łódź od brzegu.* 2) = *kogo*; odganiać, odpędzać, zmuszać do cofania się. *Odpierać nieprzyjaciela. Odeprzeć napad, szturm. Gwałt gwałtem odpierać.* 3) = *co*; odbijać, *dk.* odrazić. *Odeprzeć cios.* 4) = *komu*; a) = odpowiadać. *Na te słowa odparł mu.* b) = *prze. ob. Opierać się.*

Odpieranie, **a**, *blm. n.* 1) odpychanie. 2) = odpędzanie. 3) = odbijanie, odrażanie. 4) = odpowiadanie.

Odpięcie, **a**, *blm. n.* odszpilenie, uwolnienie zpięcia, *v.* zapięcia, *ob. Odpinać, Odpinanie.*

Odpijać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpić**, **ił**, **ije**, *dk.* 1) *co z czego*; wypijać część płynu z pełnego naczynia, nadpijać, począć pić. *Odpijać nieco ze szklanki. Takeś mi pełny nalał kieliszek, że nieodpiwszy do ust podnieść nie można.* 2) = *co u kogo*; pić za dług, na rachunek pożyczki. *Szynkarzowi dał dwa złote, które poźniej odpił.* 3) = *do kogo;* przepijać do kogo na wzajem. *Jan pił do Piotra, a ten odpił znów do niego.* 4) = *kogo;* pić więcéj niż kto inny bez upicia się. = **się**, 1) *czego*; przesiąkać czém; przejmować się płynem jakim zupełnie. *Wapno odpiło się wody. Odpić się leżąc na wilgoci.* 2) = dosyć się napijać, zadowalać się piciem (używa się tylko w zdaniu przeczącém). *Nie mogę się odpić tego piwa.*

Odpiłki, *ob. Opiłki.*

Odpiłować, *ob. Odpiłowywać.*

Odpiłowanie, **a**, *blm m.* dokonana czynność odpiłowywania.

Odpiłowany, **a**, **e**, *im.* od *Odpiłować*, przez piłowanie odjęty.

Odpiłowywać, **ał**, **a**, *scs. nd* i *częst.* **Odpiłować**, **ał**, **uje**, *dk* piłując oddzielać, odejmować przez piłowanie, *ob. Upiłowywać.*

Odpiłowywanie, **a**, *blm. m.* piłując oddzielanie, odejmowanie, *ob. Odpiłowywać.*

Odpinać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpiąć**, **ął**, **odepnie**, *dk.* przypięte, *v.* zapięte odejmować, odszpilać. *Odpinać kokardę. Odpiąć haftkę. Odpiąć surdut, kamizelkę, ob. Roz. pinać.* = **się**, *złz.* rozszpilać się; zwalniać sobie zapięcie.

Odpinanie, **a**, *blm. n.* odejmowanie czego przypiętego: rozszpilanie zapięcia.

Odpis, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) odpowiedź na piśmie. *Czekać odpisu na list. Nie mogę się doczekać odpisu.* 2) = kopja, przepisanie czego. *Otrzymać dokument w odpisie. W odpisie wierzytelnym.*

Odpisać, *ob. Odpisywać.*

Odpisanie, **a**, 1) *blm. n.* a) odpowiedzenie na piśmie, dokonana czynność odpisywania. b) = za dług, na należność uskutecznione, przepisywanie czego. 2) = *lm.* **a**, *n.* odpowiedź piśmienna, *ob. Odpis.* = **się**, *prze.* zrzeczenie się czego na piśmie.

Odpisywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Odpisać**, **ał**, **sze**, *dk.* 1) dawać odpowiedź na piśmie. *Odpisywać na list. Nic mi zgoła nieodpisał na moje dwa listy.* 2) = na piśmie co usprawiedliwić, lub zbijać. *Odpisać na czyję recenzję, na krytykę.* 3) = *co*; uiszczać się z długu przepisywaniem czego. 4) = *co komu; prze.* robić komuś odpis; odkazywać, przekazywać, zapisywać. *Jeśliby kto odpisał komu zapisem, albo testamentem po żywocie swoim, co z majętności swojéj.* = **się**, *złz czego, v. z czego*, 1) *prze.* znosić się na piśmie. *Zygmunt August sukcessji się na W. X. Lit. odpisał.* 2) = *fig.* a) *od kogo*; odróżniać się, być innego zdania; nie zgadzać się na czyję opinję. b) = *od czego;* odstrychać się, niezgadzać się na co; być innego mniemania względem czegoś.

Odpisywanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odpisywać.*

Odplatać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Odpleść**, **plotł**, **plecie**, *dk.* splecione odwijać, rozplatać.

Odplatanie, **a**, *blm. n.* rozplatanie, odwijanie splotu.

Odpleść, *ob. Odplatać.*

Odpłacać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Odpłacić**, **ił**, **i**, *dk.* płacić za co; oddawać wet za wet, nagradzać; wywzajemniać się. *Odpłacę każdemu wedle uczynków jego.*

Odpłaciciel, *ob. Odpłaćca.*

Odpłacicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która odpłaca; nagrodzicielka.

Odpłaćca, *v. prze.* **Odpłajca**, **y**, *lm.* **e**, *v.* **Odpłaciciel**, **a**, *lm.* **e**, *m.* który odpłaca, nagrodziciel. *Bóg sprawiedliwy wszystkiego złego i dobrego odpłaćca.*

Odpłajca, *ob. Odpłaćca.*

Odpłakiwać, **ał**, **uje**, *scz. v. sn. nd.* **Odpłakać**, **ał**, **cze**, *dk.* płaczem, łzami co opłacać.

Odpłaszać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Odpłoszyć**, **ył**, **y**, *dk.* płoszeniem, straszeniem odpędzać od czego. *Odpłaszać wroga od murów twierdzy. Odpłoszyli go od przedsięwzięcia wyliczeniem trudności, fig.* odstręczyli, *ob. Przepłaszać.*

Odpłat, **u**, *lm.* **y**, *m. lep.* **Odpłata**, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) nagroda, zapłata. 2) = wywzajemnienie się; odpłacenie wzajemnością

Odpłatać, **ał**, **a**, *scz. dk.* **Odpłatnąć**, **ął**, **nie**, *jedn.*

dk. ciosem ostrego narzędzia odciąć. *Odpłatać głowę, rękę.*

Odpłatno, *ps. nieuż.* z wzajemnością; z wynagrodzeniem.

Odpłatny, **a**, **e**, *p.* 1) dający się odpłacić, mogący być odpłaconym, wynagrodzonym, powetowanym. 2) = nagradzający, odpłacający, który odpłaca.

Odpłoszyć, *ob. Odpłaszać.*

Odpłynąć, *ob. Odpływać.*

Odpłynienie, *v.* **Odpłynięcie**, **a**, *blm. n.* oddalenie się płynąc, *ob. Odpływać.*

Odpływ, **u**, *lm.* **y**, *m.* np. wody w morzu; opadanie wód morskich (affluxus). *Odpływ i przypływ morza.*

Odpływać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Odpłynąć**, **ął**, **nie**, *dk.* płynąc oddalać się *Woda odpływa. Okręt odpłynął od brzegu, od lądu. Odpłynęliśmy na statku o godzinie 8 z rana.*

Odpływanie, **a**, *blm. n.* płynąc oddalanie się, odłączanie się. *Odpływanie żużlów od roztopionej rudy.*

Odpocząć, *ob. Odpoczywać.*

Odpoczęty, **a**, **e**, *p. nieuż. ob. Wypoczęty.*

Odpocznienie, **a**, *blm. n.* 1) odpoczynek, przerwa po pracy, trudach; wytchnienie. *Umysł potrzebuje odpocznienia.* 2) = spoczynek, spoczęcie, wczas; zażycie wygody. *Udać się na odpoczynek. Żażyć odpoczynku. Dzień odpoczynku. Wieczny odpoczynek, v. odpoczynek w Bogu; śmierć. Wieczne odpocznienie;* pokój w wieczności; życie niebieskie, szczęśliwość błogosławionych.

Odpoczynek, **nku**, 1) *blm. n. ob. Odpocznienie.* 2) = *lm.* **i**, *m. v.* **Odpoczynka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* we wschodach miejsce obszerniejsze; trepa szersza od innych. *Pięć trep, a później odpoczynek i znowu trep sześć.*

Odpoczynka, *ob Odpoczynek.*

Odpoczywać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Odpocząć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) po trudach, po pracy oddychać, spoczywać, wypoczywać. *Muszę odpocząć po tak długiém chodzieniu. Tak długo byłeś zajęty pracą, odpocznij nieco. Dać komu odpocząć. Inszą odpoczywać, insza ustać! Odpocząć wiecznie, Odpocząć w Bogu*, t. j. umrzeć. 2) = spoczywać, zażywać spoczynku, wczasu, zasnąć, *v.* leżeć dla zażycia spokojnego wczasu. *Czy odpoczywasz po obiedzie, ob. Spoczywać, Wypoczywać.* 3) = *komu, prze.* dawać mu odpoczynek, dawać wytchnąć. *Odpoczywał wielbłądom przy studni w wieczor.*

Odpoczywanie, **a**, *blm. n.* używanie spoczynku, wypoczywanie, oddychanie po trudach.

Odpoić, *ob. Odpajać.*

Odpokutowanie, **a**, *blm. n.* 1) odbycie pokuty. *Odpokutowanie grzechu.* 2) = *ob. Pokuta.*

Odpokutowywać, **ał**, **a**, *scz. v. sn. nd.* **Odpokutować**, **ał**, **uje**, *dk. co, v. za co*; ulegać pokucie, odbywać pokutę za co. *Musisz za to odpokutować.*

Odpolerować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* ukończyć polerowanie, wypolerować.

Odpolny, **a**, **e**, *p. fort.* od pola położony; zewnętrzny. *Szaniec odpolny. Działo odpolne.*

Odpołudnie, **Odpołudniowy**, *ob. Popołudnie, Popołudniowy.*

Odpompowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpompować**, **ał**, **uje**, *dk.* pompowaniem odciągać, pompując dobywać. *Odpompowywać wodę z ciała. ob. Pompować, Wypompowywać.*

Odpor, *ob. Odpór.*

Odporca, **y**, *lm.* **y**, *v.* **Odpornik**, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) odpieracz; odpór dający; odpierający. *Umyślił i dalej korzysta z gnuśności odporców.* 2) = *w piśmie lub prawie;* adwokat odpór dający w sprawie; strona przeciwna; przeciwnie piszący, *ob. Przeciwnik.*

Odpornie, *ps.* 1) odpierając, z oporem, z obroną. *Odpornie stawać. Odpornie mówić, pisać. Mieć się odpornie.* 2) = *prze. ob. Opornie.*

Odpornik, *ob. Odporca, Odpieracz.*

Odporność, **ści**, *blm. ż.* 1) stan tego co może być bronione, odpierane, odparte. 2) = sprzeciwianie się, krnąbrność. 3) = *prze.* oporność.

Odporny, **a**, **e**, *p.* 1) dający odpór, odpierający, broniący, obronny. *Wojna odporna. Przymierze odporne. Strona odporna*, t. j. przeciw której bywa skarga u sądu. 2) = *prze. ob. Oporny, Krnąbrny, Sprzeczny.* 3) = dający się odeprzeć, zbić.

Odporywać, *v.* **Odprówać**, **ał**, **a**, i *nieuż.* **Oparać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpróć**, **ół**, **porze**, *dk.* oddzielać co porąc. *Odprówać podszewkę. Odpróć guzik od sukni.*

Odpościć, **ił**, **i**, *scz.* i *n. dk.* 1) *co, v. za co*; poszcząc odbyć za co pokutę. *Odpościć grzechy v. za grzechy.* 2) = odbyć post.

Odpotopowy, **a**, **e**, *p.* od potopu istniejący. *Las ten odwieczny, odpotowy.*

Odpowiadacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który odpowiada.

Odpowiadać, **ał**, **a**, *scz.* i *n. nd.* **Odpowiedzieć**, **ał**, **wie**, *dk.* 1) *co komu;* na dane zapytanie odrzekać, dawać odpowiedzieć. *Odpowiadaj, kiedy cię pytają. Czemu nie odpowiadasz? Odpowiedział mi dwa słowa. Odpowiadać na pytanie. Nie wiedział co odpowiedzieć. Na takowe zarzuty nie miał co odpowiedzieć. Odpowiedział, że... Odpowiedzieć stosownie. Ustnie odpowiedział. Łatwiej pytać niż odpowiadać przys.* 2) = odpisywać na pismo jakie, lub dawać na piśmie odpowiedź w przedmiocie jakim. *Odpowiadać na piśmie. Nie odpowiedziałem dotąd na twój list. Odpowiedzieć na czyję recenzję, na zarzuty czynione dziełu, pismu jakiemu.* 3) = sarkać, fukać z nieukontentowaniem; spierać się. *Nieodpowiadaj, ale raczéj bądź posłusznym. Nie pozwalaj dzieciom odpowiadać.* 4) = *fig.* powtarzać, dźwięk wydawać, odbijać. *Echo odpowiada. Sklepienie odpowiada. Nikczemne serca, są to źle nastrojone organy, co zazwyczaj fałszywie odpowiadać zwykły.* 5) = *komu, v. przed kim za co v. za kogo*; być odpowiedzialnym; ulegać odpowiedzialności; ponosić karę za co *v.* za kogo. *Odpowiesz mi za niego. Ciężko odpowiesz przed Bogiem za twe okrucieństwo. Spuśćcie się na żony swoje, a czoła wasze djabelnie odpowiadać będą.* 6) = *co czemu*; być stosownem do czego, zgadzać się z czém. *Skutek nie odpowiada memu oczekiwaniu. Koniec odpowiada początkowi. Charakter jego doskonale odpowiada powierzchowności. Wszystko odpowiada naszym życzeniom Bok jednego trójkąta, odpowiada bokowi drugiego podobnego, mat. Jaki klawisz odpowiadą tej literze? muz. Ta muzyka dobrze odpowiada żałosnym wyrażeniom pieśni.* 7) = być w proporcjonalném położeniu, w odpowiedniéj symetrji. *W tej budowli lewe skrzydło całe prawemu nieodpowiada.* 8) = radość czynić, zadawalniać. *Odpowiedzieć czyjemu zaufaniu, oczekiwaniu.* 9) = *czém na co*; wywzajemniać się, odpłacać wzajemnością. *Grzecznością odpowiadać na grzeczność. Odpowiedzieć komu na powitanie.* 10) = *komu, prze.* grozić, zagrażać *Odpowiadać komu na gardło, na głowę*, t. j. grozić śmiercią. *Odpowiadać komu ogniem i mieczem*, t. j. grozić niemi. 11) = *prze.* opowiadać, zwiastować, oznajmiać.

Odpowiadanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odpowiadać*; dawanie odpowiedzi, powtarzanie, zostawanie w stosunku odpowiedności, czynienie zadość czyjéj nadziei, wywzajemnienie się, *ob. Odpowiadać.*

Odpowiedni, *ob. Odpowiedny.*

Odpowiednia, **ni**, *lm.* **nie**, *v.* **Odpowiednica**, **y**, *lm.* **e**, *ż. prze. ob. Wyrocznia.*

Odpowiednik, **a**, *lm.* **cy**, *m. prze. nieuż.* czyniący pogróżki i przechwałki. *Nie chciał wojewoda wołoski wydać Michała, odpowiednika królewskiego, który gdy mu król wszystko pobrał, uciekł był. Wydano edykt przeciwko odpowiednikom pogranicznym.*

Odpowiednio, *ps.* stosownie, właściwie. *Żyć odpowiednio do swego stanu. Ożenić się odpowiednio.*

Odpowiedniość, *v.* **Odpowiedność**, **ści**, *blm. ż.* 1) zgodność, podobieństwo, harmonja. *Odpowiedniość charakterów.* 2) = proporcjonalność, podobieństwo układu części przeciwległych. *Między lewém a prawém skrzydłem tej budowy jest doskonała odpowiedniość.*

Odpowiedny, **a**, **e**, *p* 1) *komu, czemu*; stosowny. *Wziął żonę odpowiednią sobie pod względem majątku, jako też i urodzenia. Wielka to praca, a nagroda całe jej nie odpowiednia. Dostał urząd odpowiedni zdolnościom.* 2) = przeciwległy; odpowiadający sobie podobieństwem. *Części budowy odpowiednie. Boki trójkąta odpowiednie.* 3) = *ob. Odpowiedzialny.* 4) = w różnych przestarzałych wyrażeniach, jako to: *Strona odpowiednia, praw.* t. j. stojąca w obronie obwinionego, strona odporna, odwodowa. *Odpowiedniej stronie zawsze prawo jest przychylniejsze, niż powodowi. Poseł odpowiedni*, t. j. z objawieniem wojny. *List odpowiedni*, t. j. wyzywający. *Listy odpowiednie*, t. j. z objawieniem wojny. *Nieprzyjaciel odpowiedny*, t. j. otwarty.

Odpowiedź, **dzi**, *lm.* **dzi**, *ż.* 1) wyrazy na zapytanie; odrzeczenie komu; objaśnienie ustne na zadane pytanie. *Jakie pytanie taka odpowiedź, przys.* t. j. niegrzeczność za niegrzeczność; jak kto huka, tak mu echo odpowiada. *Katechizm ułożony na pytania i odpowiedzi. Była to odpowiedź bez namysłu*, t. j. niedorzeczna, nierozumna. *Odpowiedź stanowcza, niecofniona, przychylna, przyjazna. Odpowiedź dwuznaczna, obojętna, rychła, bezwzględna. Odpowiedź sprytna, dorzeczna, głupia Dać komu odpowiedź. Otrzymać od kogo niepomyślną odpowiedź. Długo się namyślać nad odpowiedzią. Na wszystko znajdzie odpowiedź*, t. j. umié ze wszystkiego wytłómaczyć się, wyekskuzować się, uniewinić się. *Ma zawsze gotową odpowiedź*, t. j. bystry w odpowiedziach, prędko odpowiada na niespodziane zarzuty, lub zagadnienia. *Kto bredzi, nie ma odpowiedzi, przys. Odpowiedź boska. Odpowiedź wyroczni, ob. Wyrocznia.* 3) = wszelkie objaśnienie piśmienne na czyję odezwę, na zapytanie; zbicie czego; odpis. *Odpowiedź listowna. Odpowiedź na krytykę dzieła. Odpowiedź na zarzuty czynione w przedmiocie takim a takim. Odebrać, otrzymać czyję odpowiedź. Twoja odpowiedź nie doszła mię v. rąk moich. Daj odpowiedź posłańcowi. Przyniesiesz mi na ten list odpowiedź.* 3) = *za co*, odpowiedzialność. *Pociągnąć kogo do odpowiedzi.* 4) = *z czém*: odpowiedność, stosowność położenia czego względem czego. *Między częściami tego ogółu nie ma żadnéj odpowiedzi. Ta baszta jest w odpowiedzi z tamtą.* 5) = odpowiednie, stosowne postępowanie. *Dać odpowiedź na czyj ukłon.* 6) = opowiedzenie, oznajmienie, zapowiedzenie napaści, wojny, nieprzyjaźni, rozbrat, rozejm, niezgoda; pogróżki, groźby, odkazywania się na czyją szkodę. *Odpowiedź nieprzyjacielska. Odpowiedzi, według wyrazu prawa koronnego (a podług statutu litewskiego, pochwałki) na zdrowie cudze, lub na uszkodzenie majątku jego, takowe pogróżki dawniej nawet przez woźnego czyniły się. Odpowiedź komu czynić. Być z kim w odpowiedzi*, t. j. w niezgodzie, w rozbracie.

Odpowiedzenie, **a**, 1) *blm. n.* dokonana czynność odpowiadania, uczynienie odpowiedzi, *ob. Odpowiadać.* 2) = , *lm.* **a**, *nieuż. ob. Odpowiedź.*

Odpowiedzialnie, *ps.* z obowiązkiem odpowiadania za kogo pod władzą jaką; z odpowiedzialnością.

Odpowiedzialność, **ści**, *blm. ż.* 1) powinność, obowiązek zdania sprawy z czego lub za kogo; rękojmia. *Przyjąć na siebie odpowiedzialność. Do odpowiedzialności kogo pociągnąć. Dać na co swoję odpowiedzialność. Narazić swoję odpowiedzialność.* 2) = odpowiadanie przed władzą za wszystkie następstwa i wynikłości czego, za swoje lub czyje postępki. *Odpowiedzialność cięży na ministrach. Brać co na swoję odpowiedzialność. Odpowiedzialność spada na niego. Poruczam ci to na twoję odpowiedzialność*

Odpowiedzialny, **a**, **e**, *p. za co v. za kogo*; obowiązany do zdawania sprawy; odpowiadający za co lub za kogo; który odpowinda za wszystkie następstwa i wynikłości z czego. *Jestem odpowiedzialny za jego postępowanie. Ministrowie są odpowiedzialni. Odpowiedzialny przed Bogiem, przed własném sumieniem, przed prawem. Król ma być nieodpowiedzialnym.*

Odpowiedzicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż. prze.* która w wyroczniach daje odpowiedzi.

Odpowiedzieć, *ob. Odpowiadać.*

Odpozew, **zwu**, *lm.* **zwy**, *m. v.* **Odpozwanie**, **a**, *lm.* **a**, *n. praw.* pozew nawzajem wydany; pozwanie strony która już pierwéj zapozwała.

Odpozwać, *ob. Odpozywać.*

Odpozwanie, **a**, *blm. n.* wydanie odpozwu. *ob. Odpozew.*

Odpozwany, **a**, **e**, *im.* od *Odpozwać*; nawzajem pozwany, *ob. Odpozywać.*

Odpozywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odpozwać**, **ał**, **wie**, *dk. praw.* dawać pozew stronie powodowéj, zapozywać nawzajem kogo.

Odpozywanie, **a**, *blm. n.* wydawanie odpozwu, nawzajem pozywanie.

Odpór, **oru**, *blm. m.* 1) odparcie, odegnanie, odepchnięcie, (jako pojęcie). *Dać odpór nieprzyjacielowi.* 2) = wstrzymanie, wzbronienie przystępu; sprzeciwienie się, opór. *Stawić komu silny odpór. Przez odpór powietrza ruch ciał słabieje. Oporem komu stanąć v. stać*, t. j. nieustępować. *Przeraża nieprzyjaciela kto oporem stoi. Na odpór być czemu, prze.* t. j. sprzeciwić się. *Część senatorów głos swój podała na Leszka, ale niektórzy temu na odpór byli.* 3) = odpowiedź na dowody lub zarzuty; zbijanie słów czyich. *Odpór słowny*, t. j. odpowiedź, replika. *Odpór na piśmie. Odpór na pomienione rozumienia. Odpór ma na te jego dowody. Dać odpór*, t. j. zbić czyje dowody, rozumowania. *Dawał mu odpór mądrém pisaniem. Słuchać odporu na żałobę*, t. j. zbijaniem skargi. *Odpór wziąć*, t. j. zbitym zostać. *Spuszczono akademiki w szranki dysputacji; ale przeciwnicy krom trudności przekonani, odpór na wszystkiém wzięli.*

Odprasować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* skończyć prasowanie, odbyć prasowanie wszystkiego. *Odprasować bieliznę.*

Odprasowanie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność prasowania, wyprasowanie.

Odprasowany, **a**, **e**, *im.* od *Odprasować*; na którym ukończono prasowanie, wyprasowany.

Odpraszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odprosić**, **ił**, **i**, *dk. kogo.* 1) prosić, zapraszać kogo nawzajem. *Kiedy sprawujesz obiad nie wzywaj bogatych, by cię zaś i oni nie odprosili do siebie, a stałoby się oddanie* 2) = zaproszenie odwoływać. *Naradźmy się jakby tych gości, zaproszonych na obiad, odprosić.* 3) = *kogo*, (w grze kart. a mian. w preferansie) odmawiającego pomocy gracza zapraszać *Jeśli on nie prosi możesz go odprosić. Jak gracie, czy u was można odpraszać?* 4) = *prze. nieuż.* przepraszać. 5) = *od czego*, prożbą uwalniać od czego, cofać. *Odprosić kogo od kary. Ledwo go zdołała odprosić.* 6) = *czego, co na kim, prze.* prożbą odzyskiwać, wyjednywać, wypraszać. *Szwarc, będąc od Polaków wypędzony, część sobie królestwa odprosił na nich.* 7) = *czego, prze.* wypraszać się od czego. *Książęta pojechali na sejm dla odproszenia wojny* = **się**, *slz.* wypraszać się, przez prożbę uwalniać się od czego. *Odprasza się od obowiązku przybycia. Odprosił się od kary. Odprosił się od wypłaty*, t. j. wyprosił odwłokę.

Odpraszanie, **a**, *blm. n.* 1) *kogo*; proszenie nawzajem; odwoływanie zaprosin. 2) = *czego u kogo*; prożbą uwalnianie od czego, cofanie. = **się**, prożbą uwalnianie się od czego. *ob. Odpraszać.*

Odprawa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) odprawienie, dokończenie sprawy jakiéj, odbycie, wyekspedjowanie, (jako pojęcie). *Dobra sprawa, prędka odprawa, przys.* t. j. dobréj sprawy rychły skutek. *Jaka sprawa taka odprawa, przys.* 2) = oddalenie, usunięcie, odesłanie. *Odprawa sługi. Odprawa żołnierza. Dworska odprawa*, t. j. z gołemi rękami, bez niczego, bez nagrody. *Dać komu odprawę*; odesłać go z niczém. *Pięć razy mojéj rannéj nie przyjął wizyty; zawsze mi dano odprawę, mówiąc, że śpi albo że zabawny. Dostać, wziąć odprawę.* 3) = *bot.* spełnianie, dokonywanie jakiéj czynności, funkcja. *Rurki roślinne są względem odraw (functiones) wielorakie, wodne, sokowe*, i t. p. 4) = *praw. prze.* zadość uczynienie sądowemu wyrokowi; wykonanie, spełnienie wyroku, egzekucja. *Uczynić odprawę na majątku dłużnika. Nie czynić żadnego sprzeciwienia się odprawie urzędowéj. Za winy osobiste żony, odprawa z imienia wianowego czyniona być ma.* 5) = *synà, córki, praw. prze.* wydzielenie, oddanie im części majątku prawem lub zapisem należnego; dział majątku między dziećmi, wypuszczenie ich z pod opieki ojcowskiéj. *Dzieci już odprawione, że już wezmą odprawę od rodziców za część swoję, mieszkają każdy na swym chlebie.* 6) = *dla psów, myś.* strawa dla psów, jadło, pasza; szczególniéj zaś na polowaniu część złapanéj zwierzyny, np. skoki zająca, kiszki niedźwiedzia. *Taką odprawą psy dobrzeją. Dano psom odprawę.*

Odprawiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odprawić**, **ił**, **i**, *dk.* **Odprawować**, *v.* **Odprawywać**, **ał**, **uje**, *częst. nd.* 1) dokonywać sprawy jakiéj i zbywać; ekspedjować; załatwiać, kończyć. *Odprawić interes.* 2) = odbywać, spełniać, uskuteczniać. *Odprawia podróże.* 3) = sprawować, pełnić. *Odprawiać funkcję jakową. Odprawiać powinność. Odprawił poselstwo. Odprawić mszę, nabożeństwo.* 4) = obchodzić, odbywać. *Odprawiać posiedzenie, sobór, naradę, sejm. Odprawili wesele.* 5) = *kogo*; odsyłać, wysyłać, *dk.* pożegnać. *Odprawić posła.* 6) = *kogo, co*; wypraszać, wypędzać, wyganiać, pozbywać się. *Odprawiać kogo z niczém. Odprawić służącego.* 6) = *wyrok sądowy, praw. nieuż.* zadość czynić sądowemu wyrokowi, wykonywać wyrok, egzekwować. 7) = *dzieci, praw. nieuż.* wydzielać część należną majątku. = **się**, *slz.* 1) *od kogo,*

v. skąd; oddalać się ze służby, z obowiązku. 2) = odbywać się, mieć miejsce. *Sejm się odprawia jeszcze. Jak się msza odprawi.* 3) = *w drogę, w podróż*; udawać się. *Odprawiliśmy się ze świtem.* 4) = *z czém*; *prze.* rozprawiać się, dokonywać jakiego zawodu. *Odprawiłem się ze światem tak jako przystało.* 5) = *z kim*; *prze.* kończyć z kim sprawę. 6) = *myś. ob. Odbiegać.*

Odprawianie, a, *blm. n.* 1) kończenie i odsyłanie. 2) = wysyłanie. 3) = wypędzanie. 4) = obchodzenie, odbywanie. 5) = uskutecznianie. 6) = wykonywanie. *ob. Odprawiać.*

Odprawiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który odprawia.

Odprawić. *ob. Odprawiać.*

Odprawienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odprawiania; odesłanie, wyprawienie, odbycie, wykonanie, *ob. Odprawiać.*

Odprawiny, in, *blp. ż.* wydzielenie dzieciom majątku; odesłanie ich z domu rodzicielskiego na życie własnym kosztem; akt odprawienia.

Odprawiony, a, e, *im.* od *Odprawić*; wysłany, odesłany, wyprawiony, odbyty, wykonany, *ob. Odprawiać.*

Odprawny, a, e, *p.* 1) odprawie służący, pożegnalny. *Posłuchanie odprawne. Dać list odprawny żonie swojéj*, t. j. rozwodowy. 2) = *prze.* od strony prawéj na lewo idący. *Bieg téj gwiazdy jest odprawny.*

Odprosić, *ob. Odpraszać.*

Odproszenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odpraszania, *ob. Odpraszać.*

Odproszony, a, e, *im.* od *Odprosić*; zaproszony w gościnę przez tego, kogo ugaszczał; wyproszony; odwołany, *ob. Odpraszać.*

Odprowadzać, ał, a, *scz. nd.* **Odprowadzić, ił, i,** *dk.* 1) wiodąc kogo napowrót prowadzić, lub do pewnego miejsca wprowadzać. *Odprowadzać konia do stajni, ob. Odwodzić.* 2) = towarzyszyć komu, przeprowadzać pieszo lub w powozie. *Każę cię odprowadzić sługącemu. Odprowadź ucznia do szkoły. Odprowadzić do domu. O milę nas wszyscy odprowadzili.* 3) = *kogo od czego, fig.* odwodzić, oddalać, odciągać; namową starać się oddalić od czego. *Już nic takiego nie znajdzie coby mię odprowadzić mogło od mego zamysłu. ob. Odwodzić.*

Odprowadziciel, a, *lm.* **e,** *m.* który odprowadza, odwodziciel.

Odprowadzicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która odprowadza, odwodzicielka.

Odpróć, Odprówać, *ob. Odporywać.*

Odpryskać, ał, a, *sn. nd.* **Odprysnąć, ął, nie,** *dk.* pryskać w oddal, oddzielać się i odlatywać od czego (mówiąc o kroplach płynu, iskrach i cząsteczkach czego drobnego). *Kropla wrzącéj wody odprysnęła mu w oko. Iskra odprysnęła. Nie zbliżaj się do kamienia młyńskiego gdy go kują, bo kamyszki odpryskują i mogą wlecieć do oka.*

Odprządz, *ob. Odprzędać.*

Odprząść, ądł, ędzie, *scz. dk.* 1) ukończyć prząść. 2) = przędąc dla kogo pokwitować dług.

Odprzątać, *ob. Odprzątywać.*

Odprzątanie, Odprzątnienie, a, *blm. n.* dokonana i jednotliwa czynność odprzątywania, przez usunięcie czego zrobienie miejsca. *Dla odprzątania zawalonego wejścia do sklepu, potrzeba będzie kilku ludzi. ob. Odprzątywać.*

Odprzątnąć, *ob. Odprzątywać.*

Odprzątnienie, *ob. Odprzątanie.*

Odprzątywać, ał, a. *v.* **uje,** *scz. nd.* **Odprzątać, ał, a,** *dk.* **Odprzątnąć, ął, nie,** *jedn. dk.* sprzątając, zbierając co dla umieszczenia gdzie indziéj, miejsce wolne zostawiać tam, gdzie rzeczy sprzątane były pierwiéj. *Odprzątnijcie ze ścieżki te bierwiona. ob. Uprzątywać, Poprzątywać.*

Odprzątywanie, a, *blm. n.* uprzątając, poprzątując, usuwając co skąd, robienie miejsca. *ob. Odprzątywać, Uprzątywać.*

Odprzedać, *ob. Odprzedawać.*

Odprzedanie, a, *blm. n* dokonana czynność odprzedawania, sprzedanie rzeczy kupionéj.

Odprzedany, a, e, *im.* od *Odprzedawać*; po nabyciu sprzedany drugiemu.

Odprzedawać, ał, aje, *scz. nd.* **Odprzedać, ał, a,** *dk. co komu*; kupione sprzedawać, rzecz nabytą kupnem ustępować komu za pieniądze. *Odprzedał nabyte towary.*

Odprzedawanie, a, *blm. n.* sprzedawanie rzeczy kupionéj. *Kupcy bawią się nabywaniem w hurcie i odprzedawaniem częściami.*

Odprzedawca, y, *lm.* **y,** *m.* który rzecz nabytą sprzedaje innemu.

Odprzedaż, y, *blm. ż.* sprzedaż czegoś kupionego; pojęcie odprzedawania i odprzedania.

Odprzęgać, ał, a, *scz. nd.* **Odprządz, prząg, przęże,** *dk.* wyprzęgać, z zaprzęgu wyzwalać. *Odprzęgać konia.*

Odprzysięgać, ał, a, *scz. i n. nd.* **Odprzysiądz, ągł, ęgnie,** *v.* ęże, *dk.* 1) *prze. ob. Przysięgać, Przysiądz.* 2) = *nieuż.* przysięgę na co wykonaną, zaręczenie na co dane cofać wykonywaniem przysięgi. = **się,** *złz.* 1) *czego*; pod przysięgą porzucać *Odprzysięgam się u uóg twoich tego szaleństwa.* 2) = *od czego*; zapierać się pod przysięgą, przysięgać że nie tak jest jak na kogo mówią. *Odprzysięgają się, że jako żywi, nic nie dłużni nikomu.*

Odprzysięganie, a, *blm. n.* zaprzysięganie, wyprzysięganie, cofanie przysięgi. = **się,** *zmk.* zrzekanie się czego pod przysięgą; zapieranie się czego przysięgając na to.

Odprzysiężenie, a, *blm. n.* = **się, a—,** *zmk.* dokonana czynność odprzysięgania, odprzysięgania się, *ob. Odprzysięgać.*

Odprzysiężnik, a, *lm.* **cy,** *m.* ten, ktory odprzysięga.

Odpuczać, ał, a, *scz. nd.* **Odpuczyć, ył, y,** *dk. prow.* czynić co mniéj nabrzmiałém, napiętém.

Odpuczniéć, ał, eje, *sn. dk. prow.* odbrzęknąć.

Odpust, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *ob. Odstawka.* 2) = przebaczenie, odpuszczenie. 3) = uroczystość kościelna do któréj przywiązane jest odpuszczenie grzechów i wyzwolenie od kary, na określony przeciąg czasu, dla wiernych assystujących w czasie tego nabożeństwa. *Odpust zupełny. Udzielić odpustu. Dostąpić odpustu. Iść na odpust. Jutro w tym kościele nabożeństwo z odpustem. Ludzie idą, v. zbiegli się jak na odpust*, t. j tłumami. *Przebaczyć głupiemu, to sto dni odpustu, przys.* t. j. głupiemu ustąpić wielka to zasługa. 4) = *ob. Spust, Upust.*

Odpustnie, *ps. nieuż.* z odpuszczeniem, z przebaczeniem

Odpustny, a, e, *p.* mogący być odpuszczonym, dający się odpuścić.

Odpustowy, a, e, *p.* do odpustu należący, do niego się ściągający; odpust udzielający; przez co, *v.* od czego dostępuje się odpustu. *Modlitwy odpustowe. Dzień odpustowy. Nabożeństwo odpustowe.*

Odpuszczać, ał, a, *scz. nd.* **Odpuścić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo dokąd*; uwalniać, dozwalać oddalać się. *Odpuszcza sługę na dwa tygodnie. Prosiła go, aby jéj nie dał zabijać, ale aby ją w jednej tylko koszuli do domu własnego odpuścił.* 2) = *co komu*; a) przebaczać, *dk.* darować. *Odpuszczać komu winę, urazę, karę, dług, grzech. Bóg jeden może odpuścić grzechy. Odpuść nam nasze winy jako i my odpuszczamy naszym winowajcom. Komu odpuścicie, będzie odpuszczono. Boże odpuść! dom.* grzechy. Wyrażenie to używa się często zamiast: nic wart. *A, to człowiek Boże odpuść!* b) = *prze.* wybaczać; nie mieć, nie brać za złe. *Odpuśćcie mi panowie starokalendarzanie, ten rachunek jest mylny. Z odpuszczeniem, psł. prze.* zam. z przeproszeniem 3) = *posp. co*; rozpuszczać, uwalniać, nieco rozwalniać. *Odpuszczać pas.* 4) = *prow.* (o krowach), mieć mleko w wymieniu przed ocieleniem się, in. *Nalewać.*

Odpuszczenie, a, *blm. n.* 1) nie trzymanie przy sobie albo przy zatrudnieniu, ale puszczenie na wolność; uwolnienie z więzienia, z niewoli, od służby: dymisja, odprawienie. *Już czas odpuszczenia dziecka od pracy nabyt długiéj.* 2) = uwolnienie od kary, przebaczenie winy, zapomnienie urazy, przyjęcie do łaski. *Ogłoście odpuszczenie powszechne wszystkim mieszkańcom kraju, ob. Amnestja. U starozakonnych bywało odpuszczenie każdego siódmego roku. Odpuszczenie grzechów zjednywa się przez żal za ich popełnienie i naprawę złego przez nie uczynionego.* 3) = *posp.* popuszczenie, zwolnienie czego napiętego.

Odpuściciel, a, *lm.* **e,** *m.* który odpuszcza, odpuścił.

Odpuścić, *ob. Odpuszczać.*

Odpychać, ał, a, *scz. nd.* **Odepchnąć, ął, nie,** *dk.* 1) pchnąć, oddalać. *Odepchnął go od wozu.* 2) = *fig.* odrzucać, nie przyjmować, nie zgadzać się. *Odpycha go od mej obliczności. Odepchnął propozycję.*

Odpychający, a, e, *im.* od *Odpychać*, który odpycha, odrzuca; *fiz.* wsteczny przyciąganiu, repulsyjny. *Siła odpychająca.*

Odpychanie, a, *blm. n.* 1) pchnięciem odłączanie, usuwanie, *ob. Odpychać.* 2) = * (repulsio) przeciwstaw przyciągania, jedna z trzech wielkich i powszechnych sił przyrodzonych, któremi są: przyciąganie, odpychanie i wirowanie.

Odpytywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odpytać, ał, a,** *dk.* pytając odszukiwać, znajdywać; *dk.* wynaleźć.

Odr, a, *blm. m. mit.* od którego pochodzi imię rzeki Odry, był bóg giermański, urobiony z normandzkiego *Odura.* Inne imię jego *Hoedr.*

Odra, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *med.* choroba, wysypka gorączkowa, epidemiczna. *Chorować na odrę. Mieć odrę. Odra panuje. Dziecię leży w odrze. Dostał odry. Umrzéć z odry. Wyleczyć się z odry. Odra już wysycha*, t. j. przechodzi, osypki wysychają. 2) = *żart.* odarcie, ubóstwo, nędza. *Chorować na odrę.* 3) = *bart.* rusztowanie na słupach z dyłów około drzewa, dla postawienia na niém ula; stań. 4) = *jeog.* nazwa rzeki w Niemczech.

Odrabiać, ał, a, *scz. nd.* **Odrobić, ił, i,** *dk.* 1) robiąc co, dług za to kwitować, robotą odpłacać. *Odrobisz mu trzy dni orania.* 2) = (tylko *dk.*) dokończyć robotę. *Dość na dzisiaj téj roboty, odrobiłem już swoje. Kiedyż tę ciężką pracę odrobię.* 3) = przerabiać żeby czego nie było. *Trudno też to odrobić. Jakeś zrobił, tak też odrabiaj.*

Odrabianie, a, *blm. n.* robotą, pracą odpłacanie. 2) = kończenie roboty. *ob. Odrabiać.*

Odrachować, *ob. Odrachowywać.*

Odrachowanie, a, *blm. n.* 1) rachując odjęcie, odliczenie czego od czego 2) = przerachowanie, uskutecznienie rachowania.

Odrachowywać, ał, a, *v.* **uje,** *scz. nd.* **Odrachować, ał, uje,** *dk.* 1) odliczać z ogółu summy rachując, licząc część odejmować. *Odrachował na podróż 20 złotych, a resztę oddał.* 2) = rachować wszystko, przerachowywać, przeliczać. *Odrachowawszy summę, przekonał się, że cała.*

Odrachowywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odrachowywać*, odliczanie, przeliczanie.

Odraczać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Odroczyć, ył, y,** *dk.* a) odwlekać, odkładać. *Odraczają wezwanie do broni. Odroczono posiedzenie do poniedziałku.* b) = drakiem naznaczać, drakiem ociągać bierwiono do oczesania na budynek. *Odraczył już dwa bierwiona.* 2) = i **Qdraczyć, ył, y,** *dk. kogo*; za uraczenie, uczęstowanie, raczeniem, częstowaniem wywzajemniać się. *Uraczony przez niego, odraczył go dzisiaj. ob. Uraczać.*

Odraczanie, a, *blm. n.* 1) a) odwlekanie, odkładanie. b) = drakiem naznaczanie, *ob. Odraczać, Draczyć.* 2) = odczęstowywać, uraczać nawzajem, *ob. Uraczenie, Raczenie.*

Odraczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odraczania.

Odraczony, a, e, *im.* od *Odraczyć*; wzajem uczęstowany za częstowanie.

Odradować się, ał—, uje—, *złz. dk.* naradować się dowoli (tylko w zdaniu przeczącém). *Nie módz się odradować z czego.*

Odradzać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Odradzić, ił. i,** *dk. komu, co*; odwodzić od czego. *Nie odradzaj, bo nie usłuchamył. Odradzi mu podróż. Odradziłem mu aby się w to niewdawał. Wszyscy mi to odradzali.* 2) = i **Odrodzić, ił, i,** *dk. co, kogo*; a) dawać nowe życie. *Chrzest odradza nas w Chrystusie.* b) = przekształcać, poprawiać. *Odrodzić naród.* = **się,** *złz.* 1) nabywać nowego życia. *Cała natura odradza się z wiosną. Rodzice zdają się odradzać w swoich dzieciach.* 2) = *fig.* przekształcać się; reformować się; inaczéj się organizować. *Sztuki, przemysł, zaczynają się odradzać.*

Odradzanie, a, *blm. n.* 1) *komu, czego*; radzenie, dawanie rady aby czego nie czynił. *Pomimo odradzania, wdał się w tę sprawę i przegrał.* 2) = *kogo, czego*; a) dawanie nowego życia. b) = przekształcanie, reformowanie. = **się,** *zmk.* 1) nabywanie, nabieranie nowego życia. 2) = przekształcanie się.

Odradzenie, a, *blm. n. komu, czego*; daniem rady, namową, odprowadzenie kogo od jakiego zamiaru.

Odradzić, *ob. Odradzać.*

Odrany, a, e, *p. prze. nieuż. ob. Odarty, Obdarty, Obszarpany.*

Odrapać, *ob. Odrapywać.*

Odrapanie, a, *n.* 1) *blm.* obszarpanie, uskutecznione naokoło drapanie. 2) = *lm.* **a,** *nieuż.* miejsce obszarpane, np. ze skóry.

Odrapaniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *m.* człowiek obdarty; obszarpaniec.

Odrapaniny, nin, *blp. ż.* szmaty, gałgany, łachmany.

Odrapano, *ps.* obdarto; w łachmanach. *Chodzi odrapano.*

Odrapany, a, e, *im.* od *Odrapać*, 1) obszarpany, drapaniem naokoło odarty. 2) = *rz. nieuż. ob. Odrapaniec.*

Odrapywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Odrapać, ał, pie,** *dk.* szarpać, drapać w koło, obszarpywać, *ob. Drapać.*

Odrapywanie, a, *blm. n.* drapanie, szarpanie naokoło, obszarpywanie.

Odrastać, ał, a, *sn. nd.* **Odrosnąć, ął, nie,** *v.* **Odrość, ósł, śnie,** *dk.* 1) na nowo porastać, wyrastać. *Gałąź ucięta odrasta. Wycięto las przed kilku laty a oto już odrasta. Broda ogolona odrosła mi. Zęby powypadały lecz na ich miejscu inne odrastają.* 2) = wyrastać, powiększać się. *Ledwie od siemi odrósł a żuby pragnął drugimi rządzić.*

Odrastanie, a, *blm. n.* 1) na nowo porastanie. 2) = wyrastanie, powiększanie się. *ob. Odrastać.*

Odraszczać, ał, a, *scz. nd.* **Odrościć, ił, i,** *dk.* 1) sprawiać aby co odrastało, hodować, pielęgnować co rosnącego, lub mogącego rość. *Robacy ustawicznie gryzą łatorośle twoje, ich odrościć ani odżywić nie możesz.* 2) = odraszczać jęczmień na ślód.

Odraszczanie, a, *blm. n.* wzbudzanie w czém (np. w ziarnie) siły rośnienia; hodowanie, pielęgnowanie rośliuki.

Odratować, ał, uje, *scz. dk.* wyratować, uratować od zguby, od śmierci, *ob nd. Ratować.*

Odratowanie, a, *blm. n.* wyratowanie, uratowanie.

Odraz, u, *lm.* **y,** *m. prze. nieuż. ob. Odwet.*

Odraza, y, *blm. ż.* niesmak. wstręt; obrzydzenie jako pojęcie. *Czuć od kogo odrazę. Mieć od czego odrazę. Z odrazą co robić.*

Odrazić, *ob. Odrażać.*

Odrazowy, a, e, *p.* za jednym razem dający się uczynić; od razu stający się. *Znalazł już potęgę do zwalczenia odrazowego niepodobną. Rozwój jego istoty musi być odrazowy i wieczny.*

Odrazy, ów, *blp. m. med.* środki niszczące zarazę.

Odrażać, ał, a, *scz. nd.* **Odrazić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo v. czego, v. od kogo*; wstręt sprawiać, odstręczać od czego, *v.* od kogo. *Odrażał wszystkich od siebie. Odraził go od pojęcia. ob. Zrażać.* 2) = *prze.* odbijać, odpychać, odpierać. = **się,** *złz. ob. Zrażać się.*

Odrażający, a, e, *p.* 1) obrzydzenie, odrazę sprawujący; obrzydliwy, szkaradny. *Widok odrażający.* 2) = odpychający, przerażający. *Wzrok odrażający.*

Odrażanie, a, *blm. n.* 1) czynność przez którą odrazę sprawiamy. 2) = *prze.* odbijanie, odpychanie.

Odrażenie, a, *blm. n.* 1) nabawienie wstydu, odrazy od czego. 2) = *prze.* odbicie, odepchnięcie. 3) = *med.* zniszczenie czego zaraźliwego.

Odrażka, i, *lm.* **i,** *ż. posp. nieuż. ob. Odraza, Wstręt.*

Odrażliu, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Vestia), roślina.

Odrażny, a, e, *p.* 1) *prze.* mogący być odpartym, odepchniętym. 2) = *ob. Odrażający.*

Odrąbać, *ob. Odrąbywać.*

Odrąbanie, a, *n.* 1) *blm.* odcięcie, rąbaniem oddzielenie. 2) = *lm.* **a,** *nieuż.* miejsce gdzie odrąbano.

Odrąbywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odrąbać, ał, ie,** *dk.* rąbaniem oddzielać, odcinać. *Odrąbać gałąź.*

Odrestaurować, ał, uje, *scz dk.* na nowo restaurowanie odbyć, odbudować, odnowić budowę.

Odrestaurowanie, a, *blm. n.* na nowo ukończone restaurowanie, odbudowanie.

Odręb, u, *lm.* **y,** *m. leś.* koniec cieńszy u strzały drzewa spuszczonego, po odrąbaniu wierzchołka.

Odrębniać, ał, a, *scz. nd.* i **Odrębnić, ił, i,** *dk. nieuż.* czynić co odrębném, oddzielné. *Trudno jest okres tak dokładnie, matematycznie na cząstki podzielić i te cząstki rozgatunkować i znakami odrębnić.*

Odrębnie, *ps* oddzielnie, nie w związku; bezwzględnie, osobno. *Uważana rzecz odrębnie.*

Odrębność, ści, *blm. ż.* stan rzeczy w odosobnieniu, bez związku będącej.

Odrębny, a, e, *p.* osobny, oddzielny, nie będący w związku.

Odręczny, a, e, *p.* natychmiast się odbywający, zbywający, przeznaczony do prędszego użycia lub zbycia; *fig.* nietrwały, szybko zrobiony. *Odręczna sprzedaż, odręczna robota;* mało warta, aby zbyć.

Odrętwiać, ał, a, *scz. nd.* **Odrętwić, ił, i,** *dk.* zdrętwiałym czynić; *fig.* bezwładnym, ociężałym czynić. *Nieczynność odrętwia umysł.*

Odrętwiałość, ści, *blm. ż.* 1) stan jakiéj części ciała, czucia pozbawionéj; doświadczanie zdrętwienia; zamartwienie czasowe. *Doświadczać odrętwiałości w ręku, w członku jakim.* 2) = *fig.* ociężałość, nieczułość, bezwładność, uśpienie. *Odrętwiałość umysłu.* 3) = *med.* stężenie ciała ze zmniejszoném czuciem skóry. *Napadła ją odrętwiałość. Odrętwiałość skóry,* t. j. nieczułość, brak funkcji, podtrzymujących jéj czułość i działalność. 4) = *ob. Martwak, Nacisk, Mozol.*

Odrętwiały, a, e, *p.* 1) *wł.* i *fig.* odrętwiałości uległy, nieczuły; którego poczucia zmysłowe ustały lub zmniejszyły się, stężały. *Odrętwiały od zimna. Odrętwiały ze strachu. Umysł odrętwiały; fig.* w bezwładnéj nieczynności zostający.

Odrętwieć, ał, eje, *scs. dk. wł.* i *fig.* stać się zdrętwiałym. *Noga mu odrętwiała. Myśli odrętwiały. ob. nd. Drętwieć.*

Odrobek, bku, *lm* **bki,** *m.* odpłacanie; *v.* odpłacenie czego robotą, pracą; odrabianie czego jako pojęcie. *Nie mogąc zapłacić gotowizną, wziął się do odrobku. Panowie osadników za różne winy na kary odrobku wskazują.*

Odrobić, *ob. Odrabiać.*

Odrobienie, a, *blm. n.* 1) robotą, pracą wypłacenie się za co, uskutecznienie odrobku. 2) = ukończenie roboty jakiéj, zrobienie rzeczy naznaczonéj.

Odrobina, y, *lm.* **y,** *ż.* **Odrobinka, i,** *lm.* **i,** *ż. zdr.* i **Odrobineczka. i,** *lm.* **i,** *ż. zdr.* 1) drobny ułamek, mała drobinka, cząsteczka czego; okruszyna, kruszynka; szczątek, pozostałość. *Odrobina chleba. Zbierać od stołu odrobiny. Oddaj te odrobiny kurczętom. Z pięciu chlebów jedli wszyscy a k'temu nabrali odrobin dwanaście koszów. Nie zostało ani odrobiny.* 2) = *w wyr. ps.* nieco, bardzo mało. *Zaczekaj odrobinę.* 3) = *żart.* malutki człowiek.

Odroczenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) odłożenie na dalszy czas, odwleczenie, odwłoka. *Odroczenie, praw.* następuje wtenczas, gdy sprawa lub czynność na terminie wskazanym odbyć się nie może i sąd odkłada na inny dzień lub godzinę. 2) = oznaczenie bierwiona drakiem. *Po odroczeniu kłody wycinaj pas wedle rysów.*

Odroczony, a, e, *p.* odłożony, zwleczony. *Parlament odroczony został do* 20 *grudnia.*

Odroczyć, *ob. Odraczać.*

Odroczyn, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Oxyura), roślina.

Odroda, y, *blm. ż. nieuż. ob. Odrodzenie, Odnowa.*

Odrodek, dka, *lm.* **dki,** *m.* odrodny człowiek, który na złe odstąpił od swych przodków, *ob. Wyrodek.*

***Odrodliwość, ści,** *blm. ż.* siła odradzania się (dio Reproductionskraft); stawać zwykła w pismach lekarskich obok *Cierpiętliwości* i *Oburzliwości.*

Odrodnie, *ps. ob. Wyrodnie.*

Odrodny, a, e, *p. ob. Wyrodny.*

Odrodzenie, a, *blm. n.* na nowo odżycie, na lepsze przekształcenie się, zakwitnienie po upadku; narodzenie duchowe na chrzcie albo przez inne sakramenta; poczęcie innego lepszego życia. *Odbieramy duchowe odrodzenie przez chrzest, pokutę i t. p. Odrodzenie nauk w Polsce nastąpiło za panowania Stanisława Augusta. Styl odrodzenia, ob. Styl.*

Odrodzić się, ił—, i—, *złz. dk.* 1) *ob. Wyradzać się.* 2) = *ob. Odradzać się.*

Odroić, ił, i, *sn. dk. małouż.* rojenie, marzenie ukończyć; do woli naroić się, *ob. Roić.* = **się,** *złz.* (o pszczołach) roje wydać ile ich miało być w roku, przestać roić się. *Pszczoły już się odroiły.*

Odrojenie, a, *blm. n.* i = **się,** (o pszczołach) wydanie wszystkich rojów, ukończenie rojenia się.

Odrokować, ał, uje, *sn. dk. prze. nieuż.* 1) skończyć naradę, rozmowę w jakim przedmiocie. 2) = przestać zapowiadać co np. nadzieję. 3) = zacytować, *ob. Rokować.*

Odrosły, a, e, *im.* 1) który odrosł, który wyrosł na nowo. 2) = *prze.* zam. dorosły. *Panny odrosłe, ob. Dorosły, Podrosły.*

Odrosnąć, *ob. Odrastać.*

Odrost, u, *blm. m.* 1) wyrastanie, podrastanie; hodowanie się. *Ryby na odrost z małéj sadzawki do stawu przesadzają.* 2) = *myś.* czas do zrzucenia rogów jelenia aż do doskonałego ich wyrośnięcia. *Jeleń jest w odroście.*

Odrostek, stka, *lm.* **stki,** *m.* 1) *ob. Odrośl, wł.* i *fig.* 2) = (processus), *an.* część kości wystająca bardzo na zewnątrz.

Odrość, *ob. Odrastać.*

Odrościć, *ob, Odraszczać.*

Odrośl, i, *lm.* **e,** *ż.* i **Odrostka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) gałązka która się puszcza z drzewa ściętego, latorośl. *Pień zgniły, z którego żadna odrośl już nigdy nie wychodzi.* 2) = *fig.* potomek, dziedzic; szczep familji.

Odrowąż, a, *lm.* **e, m.** 1) *fil.* * (antiparalogismus, vel antisophisma), jest wynik odzierający ze skóry loiczne węże, t. j. odsłaniający błędniki i zdradniki, lub w ogóle mylniki. 2) = (herb); strzała biała w polu czerwoném, ostrzem ku górze zwrócona, zamiast opierzenia wąsy długie mająca; w hełmie ogon pawi z takąż na nim strzałą, ale bokiem leżącą.

Odrozumny, a, e, *p. prze. nieuż.* rozumu pozbawiający. *Odrozumna tęskność.*

Odróżniać, ał, a, *sn. nd.* **Odróżnić, ił, i,** *dk.* 1) *co czém,* naznaczać co dla różnicy od czego. *Odróżniać kapelusz starszéj córki od młodszej, innem podpięciem, ob. Wyróżniać.* 2) = *co od czego;* rozpoznawać, że się co różni od czego. *Tak są z sobą podobni, że nie mogę ich odróżnić na pierwszy rzut oka, ob. Rozróżniać.* = **się,** *złz.* *czém od czego, od kogo;* ukazywać różnice względnie do innych podobnych przedmiotów. *Postępowaniem odróżnia się od wszystkich osób ją otaczających. Układ ma odróżniający się. Ubiorem chciała się odróżnić od całego towarzystwa.*

Odróżnianie, a, *blm. n.* czynność przez którą co odróżniamy, lub naznaczamy dla różnicy od czego. = **się,** wyróżnianie się, różnienie się, odznaczanie się.

Odróżnienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność odróżniania; wyróżnienie, odznaczenie. 2) =, *lm.* **a,** znak robiący różnicę czego od czego, cecha, piętno. = **się,** *zmk.* odznaczenie się, wyróżnienie się.

Odruch, u, *blm. m. med.* przejście wrażenia odebranego przez nerwy czucia na nerwy ruchu.

Odrwiciel, *v.* **Odrwisz, a,** *lm.* **e, m.** i **Odrwiświat, a,** *lm.* **y, m.** oszust, oszukaniec, ten który odrwiwa.

Odrwić, *ob. Odrwiwać.*

Odrwienie, a, *blm. n.* 1) ośmianie; drwinami zbycie kogo. 2) = oszukanie, wyprowadzenie w pole, podstępem pozbawienie czego.

Odrwiony, a, e, *im.* od *Odrwić;* 1) wyszydzony, wyśmiany. 2) = oszukany, oszwabiony.

Odrwisz, a, *lm.* **e, m.** 1) *ob. Odrwiciel.* 2) = *prze.* odrwienie, oszukanie, urwanie, ocięcie. *Krawcy na swój odrwisz lepiéj, aniżeli kiedy na szlak skroić umieją.*

Odrwiświat, *ob. Odrwiciel.*

Odrwiwać, ał, a, *scz. nd.* **Odrwić, ił, i,** *dk.* 1) drwiąc z kogo ośmiewać, wyszydzać; drwinkami kogo łżyć. *To nie jest dowcip co się wysila, aby odrwiwać każdego.* 2) = oszukiwać, okpiwać, oszwabiać. *Ten szalbierz wszystkich nas odrwiwa. Dać się komu odrwić. Chcieć kogo odrwić. Nie tak to łatwo go odrwić.*

Odrwiwanie, a, *blm. n.* 1) ośmiewanie, wyszydzanie. 2) = oszukiwanie.

Odryczeć. ał, y, *scz. dk.* 1) *czego, co;* a) skończyć ryczéć; odbeczéć swoje. *Bydlę odryczawszy raz bolu, albo smętku swego, przestanie, a potém trawką się cieszy; ale zafrasowany człowiek już rozumu nie ma.* b) = *fig.* odśpiewać hałaśliwie. 2) = i **Odryknąć, ął, nie,** *dk.* *jedn.* **Odrykiwać, ał, a,** *nd. częst.* ryczące na ryczenie odpowiadać. *Na ryczenie byków odrykiwają lasy.*

Odryczenie, a, *blm. n.* 1) *czego;* a) odbycie ryczenia. b) = *fig.* odśpiewanie hałaśliwe, krzyczące. *Za odryczenie Marseljanki posadzono ich do więzienia, fig.* 2) = odpowiedzenie ryczeniem, *ob. Odrykanie.*

Odryć, *ob. Odrywać, Wyrywać* (od *Ryć*).

Odrykanie, *v.* **Odrykiwanie. a,** *blm. n.* rykiem odpowiadanie na ryk innego bydlęcia.

Odrykiwać, *ob. Odryczeć.*

Odrykiwanie, *ob. Odrykanie.*

Odryknięcie, a, *blm. n.* rykiem odpowiedzenie, jednorazowe ryknięcie na ryk innego bydlęcia.

Odrymować, ał, uje, *scz. dk.* ukończyć rymować. 2) = *prze. nieuż.* odmierzyć, odpłacić.

Odrymowanie, a, *blm. n.* 1) ukończenie rymowania. 2) = *prze. nieuż.* odmierzenie, odpłacenie.

Odryna, y, *lm.* **y,** *ż.* budowla przeznaczona do składania siana na zapas zimowy. *Odrynę wybudować. Wozić siano do odryny. W odrynie składać.*

Odrysować, ał, uje, *scz. dk.* ukończyć rysować. *Czy już odrysowałeś tę głowę? ob. nd. Narysowywać, Rysować, dk. Obrysować, Naszkicować.*

Odrysowanie, a, 1) *blm. n.* narysowanie, ukończone rysowanie; zrobienie rysu. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż. ob. Narys, Zarys.*

Odrywacz, a, *lm.* **e, m.** który odrywa. *Odrywacz od kościoła.*

Odrywać, ał, a, *scz. nd.* A) i **Oderwać, ał, wie,** *dk.* (od *Rwać*) 1) rwąc odłączać; szarpiąc, ciągnąc mocno oddzielać co od czego; wyrywać, oddzierać gwałtem. *Odrywać kawałek nitki, sznurka. Koń targnął i oderwał przyprzążkę. Oderwać kartę z książki. Odrywać klamkę, zamek. Oderwać ćwiek.* 2) = odejmować, pozbawiać kogo czego; zabierać, zdobywać, przywłaszczać. *Jedne prowincje mocą, drugie postrachem, inne przyludą nagrody od nieprzyjaciela odrywają. Traktat Andruszowski oderwał Kijów od Polski, fig.* w skutek tego traktatu. 3) = *fig. kogo od czego v. od kogo;* odciągać kogo od czego v. od kogo; sprawiać aby się czém nie zajmować. *Nie można go oderwać od nauki, od gry. Oderwać kogo od pijaństwa. Tak się zajął tą rozmową, że ani go oderwać. Oderwać od prawdziwej wiary. Odrywają go od łona matki.* 4) = *fig. kogo od czego;* przerywać komu, przeszkadzać. *Lękam się go odrywać od tak ważnych zatrudnień. Oderwać kogo od roboty. Oderwano mię od zatrudnień.* B) = i **Odryć, ył, je,** *dk.* (od *Ryć*) 1) *prze.* ryjąc, kopiąc wydobywać co np. z ziemi. 2) = *posp.* ryjąc odrzucać ziemię łyczem v. ryjem. *Wiepr odrył ziemię od korzeni tego drzewa, ob. Ryć.* = **się,** *złz.* 1) urywając się odłączać; rozrywać się i oddzielać się. *Kawałek nitki oderwał się. Tasiemka od koszuli oderwała się.* 2) = puszczać przymocowanie, odpadać. *Haftka odrywa się, oderwała się. Zamek u drzwi oderwał się.* 3) = *fig od kogo v od czego;* porzucać, opuszczać, odstawać od kogo v. od czego. *Nie mogę od téj kobiéty oderwać się. Oderwać się od świata.* 4) = przerywać sobie, przestawać. *Odrywać się od zatrudnień od interesów. Nie mogę się oderwać od mego obowiązku.*

Odrywanie, a, *blm. n* czynność wyrażona słowem *Odrywać;* -rwaniem oddzielanie, odłączanie; przerywanie, *ob. Odrywać.*

Odrywek, wka, *lm.* **wki,** *m,* część, cząsteczka oderwana, odłączona, odjęta. *Lubelskie województwo kreowane jest z odrywku ziemi sandomierskiej.*

Odrządzić, ił, i, *scz. dk, prze. nieuż. ob. Odkomenderować, Odkazać, Odłączyć, Wyznaczyć.*

Odrzec, *ob. Odrzekać.*

Odrzeczenie, a, *blm. n.* 1) odpowiedzenie, danie odpowiedzi. 2) = *posp.* odpędzenie uroku.

Odrzecznie, *ps.* niedorzecznie, bezmyślnie, bez sensu.

Odrzeczny, a, e, *p. ob. Niedorzeczny.*

Odrzeć, *ob. Odzierać.*

Odrzekać, ał, a, *scz. nd.* **Odrzec, rzekł, rzecze,** *dk.* 1) i **Odrzeknąć, ął, nie,** *dk. komu;* odpowiadać. *Cóżeś mu odrzekł na to? Adam jéj zbawiennemi słowy tak odrzekła.* 2) = *co; posp.* odczarowywać uroki, czary odmawiać, odżegnywać. *Urzec i odrzec. Urzekać i odrzekać. Poszła do wróżbitki aby jéj odrzekła chorobę,* t. j. zamówiła, odegnała przez czary lub gusła. = **się,** *złz.* zarzekać się, zrzekać się czego; dawać obietnicę nie łączyć się z czém, z kim. *Nie trzeba żadnéj rzeczy się odrzekać, chyba kraść, a nosa sobie ukąsić; przys. Odrzekałeś się szatana na chrzcie świętym. Odrzeka się syna,* t. j. wyrzeka się.

Odrzekanie. a, *n.* 1) *blm.* odpowiadanie. 2) =, *lm.* **a,** *posp.* niszczenie uroku i obrzędy przy tém odbywane.

Odrzeknąć, *ob. Odrzekać.*

Odrzucać, ał, a, *scz. nd.* **Odrzucić, ił, i,** *dk* 1) rzucać napowrót; popychać gdzie siłą rzutu, odpychać. *Odrzuć do mnie piłkę którą ci rzucono.* 2) = *co komu;* napowrót podrzucać; wracać napowrót pokryjomu. *Ukradziono mi książkę, ale oto ktoś mi ją odrzucił.* 3) = *co zkąd, od jakiego miejsca;* odwalać, cofać na bok; rzucać na stronę. *Odrzuć kamień z drogi, bo się kto oń potrąci idąc. Odrzucił kamień, którym była zawalona studnia. Odrzucać błoto ze ścieżki. Odrzucić wóz, pojazd, posp.* cofać go na bok, podjąwszy 1) = *co od czego;* odłączać, oddzielać, wybierać i nieprzyjmować, brakować. *Zgniłe owoce trzeba odrzucać od zdrowych, aby i te nie zepsuły się. Z pięćdziesięciu sztuk monety odrzucił dziesięć.* 3) = *fig.* a) nieprzyjmować, niezgadzać się na co, odpychać. *Odrzuca nasze pośrednictwo w tym interesie. Odrzucić czyje rady, prośby. Kto odrzuca dary, wspaniałszy jest od darzącego. Odrzucić korzystną partję.* b) = nieuznawać czego za stosowne, za dobre; potępiać, zakazywać. *Kościół odrzucał tę naukę, opinję; odrzucił ten sposób tłómaczenia zasady religijnéj.* = **się,** *złz. od czego;* 1) odstępować od tego na co się zgodzono uprzednio. *Chciał wziąć w arendę dobra, ale poźniéj się odrzucił.* 2) = *med.* na nowo wracać (o chorobach, bolu). *Puchlina znowu się odrzuciła. Róża się odrzuciła po zaziębieniu.*

Odrzucanie, a, *blm. n.* 1) oddalanie rzeczy siłą rzutu, puszczanie ręką od siebie mocne na odległość ciśnienia czego, odpychanie nagłe. *Odrzucanie piłki.* 2) = podrzucanie rzeczy wziętéj, zwracanie tajemne właścicielowi. 3) = oddalanie, cofanie na bok czego. 4) = odłączanie rzeczy od rzeczy, zbrakowanie. 5) = *fig.* a) wzgardzanie czém, lekceważenie, pomiatanie, wyłączanie od swego towarzystwa. b) = potępianie, zakazywanie. = **się,** *zmk.* 1) odstępowanie od uradzonego przedsięwzięcia. 2) = (o chorobach) wracanie.

Odrzucenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odrzucania; rzucenie od siebie; podrzucenie; odwalanie, cofnięcie; wybrakowanie; *fig.* nieprzyjęcie, odepchnienie, wzgardzenie; potępienie, zakazanie. *Kamień odrzucenia, który budujący odrzucili, stał się kamieniem węgielnym, bibl.* Chrystus. *Źli pójdą na odrzucenie,* na potępienie.

Odrzuciciel, a, *lm.* **e,** *m.* który odrzuca, odrzucił co.

Odrzucić, *ob. Odrzucać.*

Odrzucony, a, e, *im.* od *Odrzucić;* rzucony precz od siebie; odepchnięty, odwalony, cofnięty na bok; podrzucony; *fig.* wzgardzony, potępiony, *ob. Odrzucać.*

Odrzut, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *ob. Odrzucenie.* 2) = i **Odrzutek, tka,** *lm.* **tki,** *m.* a) to co odrzucono, brak. b) = *fig.* człowiek od wszystkich odrzucany, odpychany, pogardzany. *Odrzutek świata,* t. j. nikczemna, pogardzana istota.

Odrzutny, a. e, *p. nieuż.* wart odrzucenia; którego odrzucić należy. 2) = który się często odrzuca; odrzucający się.

Odrzwi, *v.* **Odrzwia,** *v.* **Odrzwie, i,** *v.* **ów,** *blp. m. v. n.* oprawa drzwi; uszak, szuflada u której są zawieszone drzwi lub podwoje. *Z ciosanego marmuru odrzwi polerowne.*

Odrzychłopski, a, ie, *p. ir.* który chłopów odziera, uciemiężа. *Pan odrzychłopski. Z paszczęki odrzychłopskich panów wydarł obłów mieszczanina ubogiego.*

Odrzygać, ał, a, *sn. nd.* **Odrzygnąć, ął, nie,** *dk.* rzyganie, odbijanie z żołądka wydawać. = **się,** *złz.* odbijać się (o pokarmach), *ob. Rzygać.*

Odrzyganie, a, *blm. n.* odbijanie żołądka. = **się,** odbijanie się pokarmów, *ob. Rzyganie.*

Odrzygnienie, *v.* **Odrzygnięcie, a,** *n.* i = **się,** *blm.* odbicie się jednorazowe spożytego pokarmu w żołądku.

Odrzyn, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Brya), roślina.

Odrzynacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) ten który odrzyna. 2) = pewne narzędzie do odrzynania.

Odrzynać, ał, a, *scz. nd.* **Oderznąć, ął, znie,** *dk.* (wym. *Od-rzynać. Oder-znąć*) rznąc odkrajać, odcinać,

oddzielać część czego nożem. *Odrzynać kawałek powroza. Odernąć palec.*

Odrzynanie, a, *blm. n.* czynność słowem *Odrzynać* wyrażona; odcinanie, rżnięciem oddzielanie.

Odrzynek, nka, *lm.* i, *m.* 1) *v.* **Odrzynka, i**, *lm.* i, *ż.* część oderżnięta, odkrawek. 2)= *ob. Oblader.*

Odrzyskóra, y, *lm.* y, *m.* zdzieracz, chciwiec; zbyt drogo przedający, lub każący sobie płacić za trudy. *Niemiłosiernym i odrzyskórom Duch Ś. mówi: biada, który insze łupisz, bo też i sam złupiony będziesz.*

Odsaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odsaczyć,ył, y**, *dk. nieuż.* oddalać, odsuwać, odłączać, odstrychać. *Los stan twój od mojego daleko odsaczył. Jak się kto może wiełkim, jeżeli go cnota od drobiazgu pospólstwa nie-odsacza. Sromotnie go od wojska odsaczył.*

Odsaczanie, a, *blm. n. nieuż.* oddalanie, odpychanie, odsuwanie, odstrychnienie.

Odsaczenie, a, *blm. n. nieuż.* oddalenie, odepchnięcie, odsadzenie, odstrychnienie.

Odsaczony, a, e, *im.* od *Odsaczyć*; oddalony, odłączony.

Odsada, y, *lm.* y, *ż. fort.* brzeg wału

Odsadnić, *nieuż. ob. Odsadniać.*

Odsadny, a, e, *p.* który odstaje, odsterka. *Zwiesista grzywa na łukowatym karku i gęsty odsadny ogon stały się ozdobą koni.*

Odsadzać, ał, a, *nd.* **Odsadzić, ił, i**, *dk.* 1) *scz.* a) znowu sadzić roślinę na miejscu téj która zginęła, lub nie przyżyła. *Trzeba rozadę, gdzie zginęła odsadzić. Odsadzać flanse kwiatowe.* b)= odstawiać, oddalać, odsuwać. *Parkan za blisko postawiono, trzeba go nieco w tył odsadzić.* c)= *kogo od czego, v. od kogo*; usuwać, oddalać, odpychać, odpędzać. *Przebrzydłego człeka jak najdaléj od rzeczypospolitéj odsadzić i odstrychnąć pragnął. Odsadzać kogo od wszelkich godności. Odsadzić kogo od panny. Odsadzić kogo jak kota od mléka, przys. ob. Kot.* d) = *od piersi*; przestawać soić, odłączać. *Skoro dzieci od piersi odsadzą, wysyłają je daleko od matek. Odsadzić cielę od krowy.* 2) = *sn. myś.* odbiegać, biedz skąd, z jakiego miejsca w dal. *Zające odsadził już pięćset kroków od legowiska, ob.* niżéj *Odsadzić się.* = **się**, *slz.* 1) odstrychać się, usuwać się. *Dobrze się od świata odsadzać i od niego się kryć.* 2)= odłączać się, odskakiwać. *Każda gałązka wyprężа się, wygina, sękami odsadza się w rozmaitych kątach.* 3)= *myś.* odbiegać, z jakiego miejsca, szczególniéj uciekając, biedz szybko. *Odsadziliśmy się od nich na pół mili. Lis się odsadził od chartów, te pozostały w tyle.*

Odsadzanie, a, *blm. n.* 1) powtórne sadzenie na miejscu rośliny, która nieprzyżyła. 2) = cofanie, odsuwanie. 3)= odpychanie, odpędzanie zręczne. 4)= *od piersi*; odłączanie, *ob Odsadzać.* = **się**, *zmk.* 1) usuwanie się, oddalanie się 2) = odłączanie się, odskakiwanie. 3) = *myś.* odbiegánie, szybkie odchodzenie od jakiego miejsca.

Odsadzenie, a, *blm. n.* = **się**, *zmk. n.* dokonana czynność *Odsadzania, Odsadzenia się.*

Odsadzić, *ob. Odsadzać.*

Odsadzka, i, *lm.* i, *ż. ob. Podstawka.*

Odsajgerowanie, a, *blm. n. chem. ob. Likwacja.*

Odsączadło, a, *lm.* a, *n. med.* narzędzie płyn odsączające.

Odsądzać, ał, a, *scz. nd.* **Odsądzić, ił, i**, *dk.* 1) *sprawę*; odbywać sąd sprawy jakiéj. *Sędzia już sprawę odsądził.* 2)= *kogo od czego*; sądowym wyrokiem pozbawiać czego, usuwać od czego; zaprzeczać praw do czego. *Odsądzać kogo od majątku. Odsądzić kogo od czci, fig.* t. j. mieć go za bezecnego. *Odsądzić kogo od rozumu, fig.* osądzić go za głupiego, lub za fiksata go obwołać.

Odsądzanie, a, *blm. n.* 1) odbywanie sądu w sprawie jakiéj 2)= *kogo od czego*; usuwanie kogo od czego wyrokiem sądowym, *ob. Odsądzać.*

Odsądzenie, a, *blm. n.* 1) *czego*; odbycie sądu w sprawie jakiéj, osądzenie. 2)= *kogo od czego*; zniszczenie, zaprzeczenie praw czyich do czego.

Odsądzony, a, e, *im* od *Odsądzić.* 1) osądzony, względem którego sąd odbyto. 2)= (o osobie) sądem pozbawiony praw do czego.

Odsedniać, ał, a, *scz. nd.* **Odsednić, ił, i**, *dk.* (o koniach) natrzeć konia uprzężą, jak np. siodłem, chomątem, okaleczyć natarciem lub sparzeniem skóry. *Jadąc w upał odsednił konia siodłem.* = **się**, (o koniu) nacierać, robić ranę w skutek ciśnienia uprzęży lub przenia od potu pod nią; kaleczyć się natarciem. *Koń się odsednił.*

Odsednianie, a, *blm. n.* ranienie konia uprzężą. = **się**, *zmk.* ranić się. *ob. Osedniać.*

Odsednienie, a, *n.* 1) *blm.* uciśnięcie, natarcie, zranienie skóry końskiéj siodłem lub chomątem niedogodnym. 2)= *lm.* a, rana stąd powstała, *ob. Sedno.* = **się** *zmk.* zranienie się, natarcie sobie skóry uprzężą.

Odsełać, *prow ob Odsyłać.*

Odsep, u, 1) *lm.* y, *m. v.* **Odsepisko**, v. **Odsypisko**, a, *lm.* a, *n.* a) brzeg góry lub ziemi po nad rzeką przez jéj wody podmyty. b)= ziemia którą woda podmyła u lądu lub góry. 2)=,*v.* **Odsyp, u**,*m. v.* **Odsypka, i**, *ż. blm.* a) to co przeznaczono do odsypania, oddania za pożyczone (prawie wyłącznie mówiąc o zbożu). *Brać nasiona na odsyp*, t. j. pożyczać wiosną z warunkiem oddania w jesieni. *Zawiózł już odsypkę, v. odsyp do magazynu.* b)= *nieuż. ob. Odsyp.*

Odseparować, ał, uje, *scz. dk.* (z łać.) odłączyć, odjąć, odciąć.

Odseparowanie, a, *blm. n.* (z łać.) odłączenie, odjęcie, oddzielenie, wyłączenie.

Odseparowany, a, e, *p.* odłączony, odjęty.

Odsetek, tka, *lm.* **tki**, *m.* **Odsetka, i**, *lm.* i, *ż. nieuż ob. Procent.*

Odsforować, *ob. Odsforowywać.*

Odsforowanie, a, *blm. n.* spuszczenie psów ze sfory.

Odsforowany, a, e, *p.* spuszczony ze sfory.

Odsforowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odsforować, ał, uje**, *dk. psy*; ze sfory uwalniać, wypuszczać, sforę rozwiązywać.

Odsforowywanie, a, *blm. n.* spuszczanie psów ze sfory. rozwiązywanie jéj.

Odsiać, *ob. Odsiewać.*

Odsiadać, ał, a, 1) *sn. nd.* i **Odsieść**. *v.* **Odsiąść, siadł, siędzie**, *dk.* i **Odsiadać się, Odsiąść się**, *v.* **Odsieść się**, *slz.* a) siadać daléj, cofać się aby siąść gdzie indziej. *Gdy przyszli nawróceni z żydowstwa, wnet odsiadł się od nich na stronę, aby im nic dał zgorszenia. ob. Przesiadać.* b) = *fig. od kogo*; opuszczać, rozstawać się. *Jak siadł przy niéj, tak już odsiąść nie może.* c) = *fig.* wykrzywiać się, odchodzić z miejsca ; w dół odchodzić i opadać. *Ciasto w dzieży odsiadło. Tyłek buta odsiada, ob. Osiadać. Skorynka w chlebie osiadła*, t. j. odstała. 2) = *scz. v. n. nd.* i **Odsiedzieć, ał, i**, *dk.* **Odsiadywać, ał, uje**, *częst. nd.* a) *sn.* zadość czynić wyrokowi skazującemu na uwięzienie, na zamknięcie; siedzieć czas naznaczony za karę ; siedzeniem odpokutowywać. *Odsiaduje rekolekcje. Odsiedzieć w wieży za długi, za zabójstwo.* b) = *co, scs.* siedzeniem nadwerężać, siedzeniem ugniatać aż do odrętwienia jakiéj części ciała. *Odsiedział sobie nogę.*

Odsiadły, a, e, *p.* odstały, wykrzywiony w tył. *Tyłek buta odsiadły. Chléb odsiadły*, t. j. którego wierzch odstał.

Odsiadywać, *ob. Odsiadać.*

Odsiarczenie, Odsiarczyć, i t. d. *ob. Odsiarkowanie*, i t. d.

Odsiarkować, *ob. Odsiarkowywać.*

Odsiarkowanie, *v.* **Odsiarczenie**, a, *blm. n. chem.* oswobodzenie jakiegobądź ciała, mian. metalu, od złączonéj z nim chemicznie siarki.

Odsiarkowany, *v.* **Odsiarczony**, a, e, *p.* np. *metal, chem.* oswobodzony od związku chemicznego z siarką.

Odsiarkowywać, *v.* **Odsiarczać, ał, a**, *scz. nd.* **Odsiarkować, ał, uje**, *v.* **Odsiarczyć,ył, y**, *dk. chem.* oswobadzać ciało od chemicznie połączonéj z niém siarki, wydzielać zeń mianowicie z metalu siarkę będącą w związku.

Odsiarkowywanie, *v.* **Odsiarczanie**, a, *blm. n. chem.* odłączanie od siarki zostającéj w związku chemicznym.

Odsiąść, *ob. Odsiadać.*

Odsiebka, i, *blm. ż.* oranie sochą lub pługiem od siebie, t. j. odrzucanie skib na prawo, nie zaś na lewo jak zwykle ma miejsce.

Odsiebny, *v.* **Ociebny**, a, e, *p. wół*; wół idący po lewéj ręce.

Odsiec, *ob. Odsiekać.*

Odsiecz, y, *blm. ż.* i *nieuż.* **Odsiek, u**, *blm. m.* pomoc, posiłek wojsku lub miastu oblężonemu. *Iść, przyjść, przybyć na odsiecz miastu, twierdzy. Dano odsiecz miastu.*

Odsieczenie, a, *blm. n.* odrąbanie, odcięcie. *ob. Odsiekać.*

Odsiecznik, a, *lm.* **cy**, *m.* który przychodzi na odsiecz, dla dania odsieczy.

Odsieczny, a, e, *p.* ku odsieczy służący, do odsieczy należący. *Brama odsieczna, fort. Wojsko odsieczne. Wieniec odsieczny*, t. j nagroda wieńcem za daną odsiecz.

Odsiedzieć, *ob. Odsiadać.*

Odsiekać, ał, a, *scz. nd.* **Odsiec, siekł, siecze**, *dk.* odcinać, odrąbywać co od czego siekąc. = **się**, *slz. komu*; odbijać razy, odrażać bronią się. *Odsieka się porządnie, fig.* t. j. odpowiada ostro *Odsiekł się mu, fig.* odpowiedzią zawiązał mu gębę. *Odsiec się przemocy, fig.* odepchnąć przemoc.

Odsiekanie, a, *blm. n.* odcinanie, odrąbywanie.

Odsieść, *ob. Odsiadać.*

Odsiew, u, *lm.* y, *m. rol.* 1) sianie ziarna na gruncie, gdzie już inne zboże kłosowe zdjęto, lub gdzie takowe nie obeszło. *Siać w odsiew.* 2) = pole w ten sposób zasiane, *Jęczmień na odsiewie pięknie obchodzi.*

Odsiewać, ał, a, *scz. nd.* **Odsiać, ał, eje**, *dk. pole.* 1) ukończyć siać; odbywać całkowity usiew pola ; zasiewać. 2) = powtórnie siać, gdy piérwszy usiew zginie, lub siać na tém miejscu oziminę, gdzie zżęto w tymże roku jarzynę. *Robactwo tak mu wyjadło oziminę, że musiał kilkadziesiąt morgów odsiewać. Na jęczmienniku odsiałem żyto, v. odsiałem żytem jęczmiennisko.* 3) = (o rzeczach sypkich) kończyć przesiewanie; *dk.* przesiać. *Odsiała już ósminę mąki na chleb. ob. Przesiewać.*

Odsięgać, ał, a, *scz. nd.* **Odsięgnąć, ął, y**, *dk. prze.* modyfikować , zmieniać, łagodzić. *Odsięgły ostre wyrażenie.*

Odsięganie, a, *blm. n.* modyfikowanie, poprawianie, łagodzenie.

Odsięgnienie, a, *n.* 1) *blm.* zmodyfikowanie, zmienienie; dokonana czynność odsięgania. 2) =, *lm.* a, modyfikacja, miejsce poprawione, zmianom uległe.

Odsięgnony, a, e, *p.* zmodyfikowany, który stracił pierwotną postać, złagodzony.

Odsiodływać, ał, a, *scz. nd.* **Odsiodłać, ał, a**, *dk.* rozsiodływać, siodło zdejmować.

Odskakać, ał, cze, *scz. dk.* 1) ukończyć skakać, odbyć skakanie. 2)= *co*; *nieuż.* skacząc pokwitować, uiścić się z długu.

Odskakiwać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Odskoczyć, ył, y**, *dk.* 1) skokiem się oddalać, skokiem nagle cofać się. *Odskakiwać w tył. Odskoczył na bok. Skoro go postrzegła, odskoczyła. Odskoczyć jak od ognia.* 2) = *od czego*; odbijać się, odrażać się. *Kamyk rzucony ukośnie o powierzchnię wody odskakuje. Kula uderzywszy się o ścianę odskoczyła. Piłka odskakuje.* 3) = cofać się posuwać się w tył. *Działo po wystrzeleniu odskoczyło.* = **się**, *slz. nieuż.* to samo co *Odskakiwać.*

Odskakiwanie, a, *blm. n. od czego*; odbijanie się, odrażanie się. *Odskakiwanie piłki od ściany.*

Odskoczenie, a, *blm. n.* 1) odbicie się, odrażenie się. 2)=skoczenie w tył, nagłe cofnięcie się w stronę od kogo, *v.* od czego, *ob. Odskok.*

Odskoczyć, *ob. Odskakiwać.*

Odskok, u, *lm.* i, *m.* 1) nagły skok w stronę. *ob Skok.* 2) = cofnięcie się w tył. 3) = *od czego*; jednorazowe odbicie się, odrażenie się od czego.

Odskrobiny, in, *blp. ż.* cząsteczki odskrobane.

Odskrobywać, ał, a, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Odskrobać, ał, bie**, *dk.* skrobiąc oddzielać, skrobiąc oczyszczać. *Odskrobywam brud ze stołu. Odskrobać stearynę nakapaną na podłodze. Odskrob błoto z butów.*

Odskubać, *ob. Odskubywać.*

Odskubanie, a, *blm n.* dokonana czynność odskubywania; uskutecznione na pewnéj części wyskubanie.

Odskubnąć, *ob. Odskubywać.*

Odskubnięcie, a , *blm. n.* jednorazowa dokonana czynność odskubywania, oderwania.

Odskubnięty, a, e, *im.* od *Odskubnąć*; skubnięciem oderwany, oddzielony.

Odskubywać, ał, uje, *scz. nd.* **Odskubać, ał, ie**, *dk.* **Odskubnąć, ął, nie**, *jednt.* 1) a) skubanie na czém odbywać dla pozbawienia czego np. pierza. *Przed rżnięciem gęsi, należy pierwiej pierze na szyi odskubać.* b) = odrywać skubiąc, oddzielać. *Odskubał kilka liści. Odskubnij ten kosmyk włosów.* 2) = za skubanie skubaniem wetować, odpłacać; *fig.* robić maleńką zemstę. *On ją skubnął za suknię, a ona go za to odskubuje.*

Odskubywanie, a. *blm. n.* 1) skubanie czego dla obnażenia ; skubaniem odrywanie, oddzielanie czego, np. pierza. 2) = skubanie za skubanie ; *fig.* wetowanie małéj krzywdy.

Odsładzać, ał, a, *scz nd.* **Odsłodzić ił, i**, *dk. komu co*; nawzajem osładzać. *O jakże lubim koło tego chodzić, Co nam wdzięcznością potrafi odsłodzić!*

Odsładzanie, a, *blm. n.* słodzenie nawzajem, płacenie słodyczą za słodycz.

Odsłaniać, ał, a, *scz. nd.* **Odsłonić, ił. i**, *dk.* 1) zasłonę odkrywać, pokrycie zdejmować. *Odsłaniają obraz. Odsłonić firankę. Odsłoniono kortynę*, t. j podjęto ją, zwinięto. *Odsłonić maskę*, t. j. zdjąć maskę z twarzy; *fig.* odkryć czyje tajemnice, wyśledzić czyje knowania. 2) = *fig.* odkrywać, zwierzać się komu w czém. *Odsłonić komu tajemnicę. Oni mu odsłonili wszystkie te sekreta. Odsłoniła mu swe serce*

Odsłanianie, a, *blm. n.* odkrywanie, okazywanie, wykazywanie, wykrywanie

Odsławić się, ił—, i—, *slz. dk.* dość nasławić, wychwalać (używa się tylko w zdaniu przeczącém). *Nie mogę się tego odsławić. Lecz na co próżném piórem to na oko stawić, Czego się cała Polska nie może odsławić.*

Odsłona, y, *lm.* y, *ż. dram.* odsłonienie kortyny; część przedstawienia odznaczona zasłonięciem kortyny, akt *Drama w pięciu odsłonach.*

Odsłonecznik, a, *lm.* i, *m. as.* punkt odsłoneczny (aphelium) w którym obwód jakiego planety najdalszym jest od słońca.

Odsłoneczny, a, e, *p. as.* będący w największém oddaleniu od słońca. *Odsłoneczny punkt, ob. Afeljum.*

Odsłonić, *ob. Odsłaniać.*

Odsłonienie, a, *blm. n.* odkrycie, okazanie, wykrycie, wyjawienie.

Odsłoniony, a, e, *im.* od *Odsłonić*; z którego zasłonę, pokrycie zdjęto, odkryty, *ob. Odsłaniać.*

Odsłuchać, ał, a, *scz. dk. kogo, nieuż. ob. Wysłuchać.* = **się**, *slz.* dosyć się nasłuchać (tylko w zdaniu przeczącém). *Nie mogę się odsłuchać tak przyjemnego śpiewu.*

Odsługa, i, *lm.* i, *ż.* wzajemna przysługa, odsłużenie jako pojęcie.

Odsługiwać, *v. prze.* **Odsługować, ał, uje**, *scz. nd.* **Odsłużyć,ył, y**, *dk.* 1) *swoje, v. swój czas*; wybywać czas określony służby. *Czas wymierzony, jak tylko który z domowników moich odsłuży, pewien jest do śmierci własnego kawałka chleba.* 2) = *dług*; kwitować należność służbą u wierzyciela , albo dłań przez pewien czas pracując. *Te pieniądze coś pożyczył u niego, będziesz musiał odsługiwać.* 3) = *komu co*; wzajemnością się odpłacać, wywzajemniać się. *Jakie ci tę łaskę odsłużyć potrafię? Każdy człowiek ma się o to starać, aby mógł odsługować dobrodziejstwo pańskie , aczkolwiek takiego człowieka nie najdzie, któryby panu dobrodziejstwa jego odsłużyć mógł. Odsłużę co komu na weselu, żart. pouf.* t. j. będę bardzo wdzięczny. *Odsłużę ja tobie* (grożąc), będziesz miał za swoje.

Odsługiwanie, a, *blm. n.* odsługa jako czynność niedokonana; służenie w czasie naznaczonym do odbycia służby; wypłacanie długu służbą; oddawanie przysługi za przysługę, *ob. Odsługiwać.*

Odsłużenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odsługiwania.

Odsłużyć, *ob. Odsługiwać.*

Odsmarować, ał, uje, *scs. dk. nieuż.* posmarować, ukończyć smarowanie.

Odsmradzać, ał, a, *scz. nd.* **Odsmrodzić, ił, i**, *dk.* pozbawiać smrodu, smrodliwych wyziewów, oczyszczać.

Odsmradzanie, a, *blm. n.* czynność za pomocą któréj oczyszczają się miejsca z smrodliwych wyziewów.

Odsmrodzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odsmradzania.

Odsmrodzić, *ob. Odsmradzać.*

Odsmrodzony, a, e, *im.* pozbawiony smrodu, przykrego zapachu, trujących wyziewów.

Odsnować, *ob. Odsnowywać.*

Odsnowanie, a, *blm. n.* 1) ukończenie snowania. 2) = odwicie, zdjęcie osnowy.

Odsnowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odsnować, ał, uje,** *dk.* 1) kończyć, *dk.* ukończyć snowanie. 2) = snowanie odwijać, zdejmować osnowę tkaniny jakiéj.

Odsnowywanie, a, *blm. n.* odwijanie tego co było osnutém; *nieuż.* snowanie w pewnéj naznaczonéj mierze.

Odspać, *ob. Odsypiać.*

Odspałować, ał, uje, *scz. dk. leś.* przeszloroczną spałę na nowo odświeżyć, t. j. po obydwóch stronach spały cokolwiek kory obumarłéj aż do żywéj zerznąć, i z tejże żywicę stwardniałą, wraz z wiórkami drewna wystrugać.

Odspanie, a, *blm. n.* nagrodzenie spaniem niedospania we właściwym czasie, *ob. Odsypiać.*

Odspod, *v.* **Odspodź,** *v.* **Odespodź,** *ps. prze. nieuż.* od spodu, od dołu. *Mniejsze piramidy cegłą są odspodź podmurowane.*

Odspodek, dku, *lm.* **dki,** *m. przc.* spodnia strona, spód. *Rydlem ziemnéj tłustości dobywa, a odspodek na wierzch wywraca. Na odspodku.*

Odspodni, *ob. Spodni, Dolny.*

Odspółkować, ał, uje, *scz. dk. prze* odłączyć, oddzielić.

Odspowiadać się, *ob. Wyspowiadać się.*

Odssać, *ob. Odsysać, Odessać.*

Odstanawiać, ał, a, *scz. nd.* **Odstanowić, ił, i,** *dk. klaczy;* przypuścić do niéj ogiera. = **się,** *złz.* (o klaczy i zubrzycy), odbywać parzenie się, popęd płciowy zaspakajać. *Klacz już odstanowiła się.*

Odstanawianie, a, *blm. n. klaczy;* przypuszczanie ogiera do klaczy, dla połączenia się go z nią i zapłodnienia.

Odstanie, a, *blm. n.* 1) *od czego;* odłączenie się, odklejenie. 2) = *od kogo;* opuszczenie, oddalenie się. *Odstanie od Boga, ob. Odstępstwo, Odstawać.*

Odstań, ni, *lm.* **nie,** *ż.* odległość, przestrzeń oddzielająca co od czego. *Kiedy się dziś już sztuki piękne plastycznie w całej wielkości utworów swoich rozwinęły, odstań ich od dzieł pięknych natury jest niesłychana.*

Odstanowienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odstanawiania.

Odstawa, *ob. Dostawa.*

Odstawać, ał, aje, *sn. nd.* **Odstać, ał, nie,** *dk.* 1) *od czego;* nie trzymać się swego miejsca; odłączać się, odklejać się i wystyrkać. *Fornirowanie na meblach odstało. Obicie odstaje od ściany. Suknia pod pachami odstaje. Tak mocno gotował, że mięso odstało od kości. Kora od drzewa odstaje,* t. j. łatwo się daje oddzielić. 2) = *od kogo*; opuszczać kogo, oddalać się od kogo ze służby, z obowiązku. *Odstać od pana. Odstał od Boga, od wiary. Co od przyrodzenia odstaje, to być tem, czém jest z przyrodzenia, przestaje.* = **się,** *złz.* 1) (częściéj *dk.*) stawać się napowrót; wracać do tego czém pierwéj było; inaczéj się stawać. *Co się stało, już się odstać nie może.* 2) = (o płynach), *ob. Wystawać się, Ustawać się.*

Odstawanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odstawać;* odłączanie się, *fig.* opuszczanie kogo. = **się,** *zmk.* stawanie się na nowo; wystawanie się, ustawanie, *ob. Odstawać.*

Odstawiać, ał, a, *scz. nd.* **Odstawić, ił, i,** *dk.* **Odstawować, ał, uje,** *częst. nd.* 1) *co od czego;* odsuwać co od czego; oddalać. *Odstawiać co od muru. Odstawić stół. Odstawisz garnek od ognia. Odstawia dziecko od piersi, nieuż. ob. Odsadzać.* 2) = *co dokąd;* stawiać na pewném miejscu. *Odstawiać stół na środek. Odstawić co na bok, na stronę. Odstawić co napowrót,* postawić tam skąd wzięto. *Odstawił kość,* t. j. nastawił. *Odstawić co na pewne miejsce, ob. Dostawiać. Odstaw, woj.* komenda, kiedy się straży broń na kołki odłożyć każe. 3) = *co na nowo;* zniszczone na nowo stawiać, wznosić, odbudowywać. *Naród, kiedy mu dozwolono odstawić na nowo świątynię Niesmiartelnemu, użył do tego wszystkich sił swoich.* 4) = *kogo, fig. prze.* upośledzać, odrzucać. *Bóg odstawiwszy Saula, wywiódł Izraelitom Dawida za króla. Odstawić świadka. Odstawić kogo dokąd, praw.* t. j. dostawić, odwieść kogo do pewnego miejsca. 5) = *myś.* odwiedziony kurek u strzelby z drugiego spustu na piérwszym stawić. 6) = *myś.* nastawioną pułapkę spuszczać.

Odstawianie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odstawiać;* stawienie na pewném naznaczoném lub poprzednio przez tenże przedmiot zajmowaném miejscu; odsuwanie, odnoszenie; *prze.* odrzucanie; *prow.* dostawianie.

Odstawić, *ob. Odstawiać.*

Odstawienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odstawiania.

Odstawka, i, *lm.* **i,** *ż.* będącego w wojsku lub na urzędzie jakim uwolnienie ze służby; odprawa, dymissja. *Wziąć odstawkę. Dostać odstawkę. Dać komu odstawkę, fig. żart.* odprawić kogo, wypędzić.

Odstawny, a, e, *p. prow.* będący w odstawce. *Żołnierz odstawny.*

Odstąpić, *ob. Odstępować.*

Odstąpienie, a, *blm. n.* 1) *od czego v. od kogo;* oddalenie się, cofnięcie się względnie do przedmiotu jakiego. 2) = *fig.* opuszczenie czego, wyrzeczenie się czego; odłączenie się od czego *v.* kogo. 3) = *czego;* sprzedanie lub darowanie czego, *ob. Odstępować.*

Odsterować, *v. bł.* **Odstyrować, ał, uje,** *scz. dk.* sterując odkierować, odbić. *Odsterować od brzegu. Łódź swą odsterował od brzegu, ob. Odbijać.*

Odstęp, u, *lm.* **y,** *m.* 1) przestrzeń między jednym a drugim przedmiotem. *Odstęp wiersza od wiersza. Odstępy między szeregami wojska.* 2) = *druk. ob. Interlinja.* 3) = *prze.* cofnięcie się, oddalenie się, *ob. Ustąpienie.* 4) = *as. prze. ob. Odsłonecznik.* 5) = *jeog. prze. ob. Odpływ.* 6) = *od kogo; prze.* porzucenie kogo, odpadnienie, odłączenie się od kogo.

Odstępca, y, *lm.* **y,** *v. prze.* **Odstępień, pnia,** *lm.* **pnie,** i **Odstępnik, a,** *lm* **cy,** *m.* ten, który odstępuje od czego; zmiennik, apostata. *Biskupa odstępnikiem i apostatą uczynił. Człowiek odstępca chodzi z przewrotnemi usty. Odstępca od posłuszeństwa twego. Odstępca od wiary chrześciańskiéj.*

Odstępek, pku, *blm. m. czego komu; prze. ob. Ustąpienie.*

Odstępień, *ob. Odstępca.*

Odstępne, ego, *blm. n.* opłata za odstąpienie czego. *Dać komu odstępne. Nie przyjmuje odstępnego. Chce wziąć odstępne. Dostać odstępnego.*

Odstępnik, *ob. Odstępca.*

Odstępny, a, e, *p.* który odstąpił od czego: który się odłączył od czego.

Odstępować, ał, uje, *nd.* **Odstąpić, ił, i,** *dk.* 1) *sn. zkąd; v. od czego v. od kogo;* a) oddalać się, cofać się; iść na stronę, nieco daléj; odsuwać się. *Za blisko stoisz odstąp nieco. Odstępuje na trzy kroki. Nie odstąpię ani na krok,* t. j. ani trochę, bynajmniéj. *Odstąp od ściany, bo się ubielisz. Odstąp odemnie.* b) = porzucać, zostawiać, odchodzić, oddalać się. *Czego chcesz natrętny człowieku? odstąp odemnie!* t. j. idź precz, odejdź. *Zły duchu odstąp odemnie! Przednie straże odstępować poczęły od nieprzyjaciela. Odstąpili od oblężenia.* 2) = *sn. v. scz. od czego v. czego. fig.* porzucać co, usuwać się od czego, wyrzekać się czego. *Odstąpić od przedsięwzięcia. Dla złości ich odstąpiła od nich święta opieka. Odstąpić od złego. Odstąpił od wiary, od posłuszeństwa. Odstępujesz od rzeczy, od materji,* t. j. zbaczasz. *Odstąpić od rozumu,* stracić rozum, nierozumnie postąpić. *Odstąpić swego zdania. Odstąpić pretensji. I na krok sprawiedliwości nie odstępuje.* 3) = *scz. kogo;* opuszczać, porzucać kogo, zostawiać kogo bez pomocy. *Lekarze go odstąpili. Na krok go nie odstępują.* 4) = *scz. komu czego v. co;* ustępować, oddawać w posiadanie. *Żona po śmierci męża, miana byle zapisanego, odstąpić może komu chce. Odstąp mi swoję laskę. Kupiec ten odstępuje mu towary po cenie przystępnéj,* przedaje.

Odstępowanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odstępować;* oddalanie się, cofanie się, *wt.* i *fig.* = *kogo,* opuszczanie; = *czego,* ustępowanie oddawaniem na własność.

Odstępstwo, a, *lm.* **a,** *n. od czego;* porzucenie, zostawienie, wyrzeczenie się; opuszczenie zasad, nauki, stronnictwa i t. p. jako czynność w pojęciu. *Odstępstwo od wiary, od kościoła.*

Odsterkać, ał, a, *nd.* **Odsterknąć, ął, nie,** *dk.* 1) *scz.* odtrącać, odpychać, odstrychać, oddalać, odrywać.

Chciano je prawem od wstępku w dobro ojczyste odsterknąć. 2) = *sn. posp.* i = **się,** *złz.* odstrychać się, odstawać, odłączać się.

Odstradać, ał, a, *scz. dk. prze.* postradać, stracić. *Woleliby majętności, zdrowia, gardła na ostatek odstradać, aniżeli się w czém komu przeniewierzyć. Żywota odstradał.*

Odstrajać, ał, a, *scz. nd.* **Odstroić, ił, i,** *dk.* rozstrajać, rozstrój robić. = **się,** *złz.* (o instrumentach muz.) przestawać być nastrojonym; tracić strój.

Odstrajanie, a, *blm. n.* rozstrajanie, niszczenie nastroju. = **się,** *zmk.* rozstrajanie się, *ob. Odstrajać.*

Odstraszać, ał, a, *scz. nd.* **Odstraszyć, ył, y,** *dk. kogo;* strachem odpędzać, odpłaszać; *fig.* zrażać. *Takowém postępowaniem wszystkich odstraszysz. Odstraszają go od przedsięwzięcia. Psa od słoniny, pijaka od flaszy nic nie odstraszy.* = **się,** *złz.* zrażać się, odstręczać się, *dk.* przeplószyć się. *Nie daje się odstraszyć. Odstraszył się gadaniem ludzkiém.*

Odstraszanie, a, *blm. n.* odpędzanie, płoszenie od czego pędząc; *fig.* zrażanie. = **się,** *zmk.* zrażanie się, odstręczanie się.

Odstraszenie, a, *blm n.* odpędzenie strachem, odpłoszenie, zrażenie. = **się,** *zmk.* zrażenie się, odstręczenie się strachem.

Odstraszyć, *ob. Odstraszać.*

Odstręczać, ał, a, *scz. nd.* **Odstręczyć, ył, y,** *dk.* a) *kogo od czego v. od kogo;* zrażać, wstręt komu sprawiać od czego. *Przyjęciem dumném i odrażającém wszystkie sąsiedztwo od siebie odstręczył. Ogadywaniem odstręcza od niego wszystkich znajomych.* b) = *komu kogo;* być powodem wstrętu czyjego dla kogo. *Złością swoją odstręczył mi wszystkich sług.* c) = *komu co; praw.* radzić, ażeby ten nie nabywał czego, nie brał się do czego, odciągać od czego, odciągnąć od jakiego zamiaru ukazując złą stronę tego.

Odstręczanie, a, *blm. n. od czego;* sprawianie wstrętu, zrażanie, *ob. Odstręczać.*

Odstręczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odstręczania, sprawienie wstrętu, którego sprawą kto co opuszcza, oddala się od czego.

Odstręczyć, *ob. Odstręczać.*

Odstroić, *ob. Odstrajać.*

Odstrojenie, a, *blm. n.* rozstrojenie, pozbawienie nastroju. = **się,** *złz.* rozstrojenie się.

Odstrojony, a, e, *im.* rozstrojony, pozbawiony nastroju.

Odstronie, a, *lm.* a, *n. nieuż.* ustronie, ustroń, dalsza strona. *Na odstroniu leżąca wioska.*

Odstronny, a, e, *p. prze. ob. Różny.*

Odstrugiwać, ał, a, *scz. nd.* **Odstrugać, ał. a,** *dk.* struganiem odejmować, strugając zmniejszać.

Odstrużki, ków, *blp. m ob. Strużyny.*

Odstrychać, ał. a, *scz. nd* **Odstrychnąć, ął, nie,** *dk. kogo od czego;* odsadzać, oddalać, odsterkać. *Bał się, aby go bracia od państwa nie odstrychnęli. Od senatorstwa go odstrychnął.* = **się,** *złz. od kogo v. od czego;* oddalać się, odrywać się, usuwać się, odszczepiać się od kogo *v.* od czego.

Odstrychnienie, a, *blm. n.* odłączenie, oderwanie. = **się,** *zmk. od kogo v. od czego;* odłączenie się; odszczepienie się od kogo *v.* czego,

Odstrychnięty, a, e, *im.* od *Odstrychnąć;* odłączony, odepchnięty, oderwany.

Odstrzelać, ał, a, *scz. v. sn nd.* **Odstrzelić, ił, i,** *dk.* **Odstrzeliwać, ał, a,** *częst. nd.* 1) a) odpowiadać strzałami z broni palnéj na cudze strzały; strzelać nawzajem. *Zaczęli do nas strzelać, nasi odstrzeliwali im. Odstrzelić komu.* b) = *fig.* odpowiadać żwawo, przytomnie. 2) *kogo od czego;* a) strzelaniem go wstrzymywać, odpędzać, odpłaszać, odstraszać. *Tatarowie strzałami, jak gradem od przeprawy Litwę odstrzeliwali.* b) = *fig.* odstręczać, odrywać, odpierać, zrażać, niedopuszczać. *To ich wielu od nauk odstrzela, odbija.* 3) = strzelaniem, pociskiem np. kulą lub strzałą odrywać. *Odstrzelono mu palec. Odstrzelił gałąź.* 4) = *bot. sn.* strzałę, czyli szybko rosnącą gałąź puszczać. = **się,** *złz.* 1) strzelaniem bronić się. 2) = *fig. od czego;* oddalać się, odstępować. *Gdy się hetman odstrzelił i z królem rozdzieli, śmie się on kusić nieprzyjaciel. Prawdziwa mądrość od cnoty się nie odstrzela. Odstrzelić się od zwyczaju. Odstrzelić się od przodków. Nie odstrzelaj się od kościoła prawdziwego. Odstrzelić się od założenia.*

Odstrzelanie, i **Odstrzeliwanie, a,** *blm. n.* czynność niedokonana i częstotliwa słów *Odstrzelać* i *Odstrzeliwać.* = **się,** *zmk.* strzelaniem bronienie się, *fig.* odstępowanie, *ob. Odstrzelać.*

Odstrzelenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odstrzelania.

Odstrzelić, *ob. Odstrzelać.*

Odstrzeliwać, Odstrzeliwanie, *ob. Odstrzelać, Odstrzelanie.*

Odstrzygać, ał, a, *scz. nd.* **Odstrzydz, ygł, że,** *dk. co* ; 1) nożycami strzyżeniem odcinać, oddzielać. 2) = i **Odstrzygnąć, ął, nie,** *dk. kogo od czego, prze.* odstrychać, oddalać, odsadzać.

Odstrzyżek, żka, *lm.* **żki,** *m.* kawałek odstrzyżony, a niepotrzebny; okrawek. = *w lm.* cząsteczki, kończyki odstrzyżone a niepotrzebne, obrzynki po ostrzyżeniu czego.

Odstudzać, Odstudzić, *ob. Ostudzać.*

Odstudzanie, *ob. Ostudzanie.*

Odstudzony, *ob. Ostudzony.*

Odstyrować, *ob. Odsterować.*

Odsuć, 1) *ob. Odsuwać.* 2) = *ob. Odsypywać*

Odsunąć, *ob. Odsuwać*

Odsunienie, *v.* **Odsunięcie, a,** *blm. n.* 1) odciągnięcie, odjęcie. 2) = usunięcie, oddalenie.

Odsurawiać, ał, a, *scz. nd.* **Odsurowić, ił, i,** *dk. nieuż.* surowém co znowu robić. *Sałata odsurowiona winem gardłem się wymiata.*

Odsurowieć, iał, eje, *sn. dk.* stać się surowém, surowości znowu nabrać. *Mięko w złych żołądkach odsurowieje.*

Odsuszyć, ył, y, *scz. dk.* odbyć suszenie.

Odsuwać, ał, a, *scz. nd.* **Odsunąć, ął, nie,** *v. nieuż.* **Odsuć, uł, unie,** *dk.* 1) *od czego;* sunięciem oddalać; sunąć, cofać co od czego. *Odsuwam łóżko od ściany. Odsunął garnek od ognia. Tego nie można odsunąć. Odsuń ten kufer. Odsuń ziarno od plewy.* 2) = zasunięte odmykać. *Odsuwać zasuwkę. Odsunęła mu drzwi, fig.* t. j. otworzyła je odsunięciem zapory, zasuwki. *Odsunąć zasłonę,* t. j. odkryć ją. *Odsuwać firanki,* t. j. odsłaniać. 3) = *kogo, od czego, ob. Oddalać, Usuwać.* = **się,** 1) cofać się; pomykać się nieco daléj. *Odsuń się nieco. Odsuwa się nieznacznie.* 2) = *ob. Usuwać się, Oddalać się.*

Odsuwalny, a, e, *p.* 1) mogący być odsuniętym. 2) = dający się usunąć, oddalić, cofnąć, *ob. Odwołalny.*

Odsuwanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odsuwać*; cofanie w stronę sunąc, usuwanie. = **się,** *zmk.* cofanie się, usuwanie się.

Odswajać, ał, a, *scz. nd.* **Odswoić, ił, i,** *dk. prze. nieuż.* oduczać, oduczyzać = **się,** *złz.* oduczyzać się, odwykać, oduczać się. *Z trudnością od nałogu pijaństwa odswoił się.*

Odswonnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Trachellum), roślina zwana in. *Szyjnikiem.*

Odsworować, i t. d. *ob. Odsforowywać,* i t. d.

Odsyłacz, a, *lm.* **e,** *m.* 1) *prze.* ten co odsyła, wysyła. 2) = *gram.* znamię pisarskie wyrażone liczbą, literą, lub gwiazdką w nawiasie, która odsyła czytelnika do przypisku pod takimże samym znakiem umieszczonego. *Zbytek odsyłaczów utrudza czytanie.*

Odsyłać, *v. prow.* **Odsełać, ał, a,** *scz. nd.* **Odesłać, ał, szle,** *dk.* 1) *co komu;* rzecz wziętą od kogo, przesyłać do właściciela. *Odeszlij mi książki, któreś wziął do przeczytania. Odesłałem mu parasol, com był pożyczył. Czy odesłałeś mi rękawiczki które u ciebie zostawiłem?* 2) = *co dokąd;* posyłać co, przesyłać do miejsca przeznaczenia. *Odesłać list na pocztę. Odsyłam rzeczy dzisiaj, a sam jutro wyjadę. Odesłał swój pojazd a sam udał się pieszo, ob. Wysyłać.* 3) = *kogo od siebie;* odprawiać, usuwać, oddalać. *Odesłać swych ludzi. Cezar żonę swą odesłał od siebie i rozłączył się z nią.* 4) = *kogo dokąd, v. do kogo;* posyłać go dokąd; wskazywać mu cel do którego się udać; zwracać. *Odsyła mię do swego plenipotenta. Odsyłam czytelnika do tego co się wyżéj powiedziało. Odesłał mi prośbę do rządu gubernjalnego. Odesłał sprawę do wyższego sądu.*

Odsyłanie, a, *v. prow.* **Odesłanie, a,** *blm. n.* czynność wyrażona przez słowo *Odsyłać.*

Odsyp, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *fort.* tak nazywają pospolicie w fortyfikacji, ilość ziemi wypadłéj z wypróżnienia lub wydrążenia pewnych części składających dzieło, jako też rowów, które powinny dostarczać ziemię dla ukształcenia w około warowni wszelkich walów z przedpiersieniem i stokiem, oznaczającemi się powszechnie wszystkie razem nazwiskiem ogólném *nasypu.* 2)= *ob. Odsep.*

Odsypać, *ob. Odsypywać.*

Odsypanie, a, *blm. n.* dokonana czynność odsypywania; nadsypanie, napowrót wysypanie, oddanie miary rzeczy sypkiéj, *ob. Odsypywać.*

Odspiać, ał, a, *sn. nd.* **Odspać,** *v.* **Odespać, ał, śpi,** *dk. swoje,* 1) spać przez czas naznaczony. 2)= spaniem wetować poprzednie niespanie. *Co w nocy niedospał, to we dnie odespał.*

Odspianie, a, *blm. n.* 1) spanie przez czas oznaczony. 2)= wetowanie snem poprzedniego niedospania.

Odsypywać, ał, uje, *scz. nd* **Odsypać, ał, pie,** i *nieuż.* **Odsnć, nł, uje,** *dk.* 1) z nasypanego napowrót część zsypywać, nadsypywać. *Odsyp niecą mąki, boś wziął zawiele.* 2)=napowrót wysypywać. *Wziął garść krup, kazałem mu odsypać. Odsyp z worka groch, a weź doń jęczmienia.* 3)= rzeczy sypkiéj np. zboża, zwracanie taką miarą jaką się wzięło, pożyczyło. *Ileś wziął tyle odsyp. Odsypał zboże wzięte na nasienie, ob. Odsep.* 4)= *kosze, daw. ob. Usypywać, Nasypywać.* 5) = *komu, prze.* odpłacać, oddawać wet za wet. 6) *Rzeka odsypuje; fig.* t. j. brzegi rzeki osypują się. = **się,** *złz. nieuż. ob. Osypywać się.*

Odsypywanie, a. *blm. n.* 1) nadsypywanie, wysypywanie części. 2)=sypanie napowrót skąd wzięte to co się wysypuje. 3)= oddawanie miary rzeczy sypkiéj uprzednio pożyczonéj. 4)=*prze.* nasypywanie. 5)=*prze. fig.* odpłacanie. = **się,** *zmk. ob. Osypywanie się.*

Odsysać, ał, a, *scz. nd.* **Odssać,** *v. lep.* **Odessać, ał, ssie,** *dk.* 1) odbywać ssanie. 2)= przez ssanie zamarłą czynność wydzielania z wymion mléka na nowo obudzać, *ob. Odessać.*

Odszachrować, ał, uje, *scz. dk. posp.* szachrajstwem wyłudzić.

Odszaleć, ał, eje, *sn. dk.* wyszaleć się, przestać szaleć.

Odszańcowywać się, ał—, a—. *złz. nd.* **Odszańcować się, ał—, uje—,** *dk.* szańce swoje znosić, niszczyć.

Odszczekać, *ob. Odszczekiwać.*

Odszczekanie, a, *blm. n.* dokonana czynność odszczekiwania.

Odszczekiwać, ał, a, *scz. nd.* **Odszczekać, ał, a,** *dk.* 1) *wł.* (o psach) na szczekanie szczekaniem odpowiadać; *fig. posp.* złą mową odpowiadać, odgryzać się. 2)=*myśl. prze.* szczekaniem odpędzać, odganiać. *Złodzieja psy odszczekały.* 3)= *fig. co, prze.* odwoływać szczekaniem. *Musiał odszczekać potwarz. ob. Odszczekiwanie.*

Odszczekiwanie, a, *blm. n.* 1) na szczekanie szczekaniem odpowiadanie. 2) = szczekaniem odpędzanie. 3)= *praw. prze.* odwoływanie nieprzyzwoitych, *v.* zelżywych słów, wyrzeczonych przeciw komu, na co była formuła prawem przepisana.

Odszczep, u, *lm* **y,** *m.* i *zdr.* **Odszczepek, pka,** *lm.* **pki,** *m.* 1) kawałek odłupany od czego a mian. od drzewa. 2)= *nieuż. ob. Odszczepienie.*

Odszczepać, *ob. Odszczepywać.*

Odszczepanie, a, *blm. n.* dokonana czynność odszczepywania, odłupanie, oddarcie.

Odszczepek, *ob. Odszczep.*

Odszczepiać, ał, a, *scz. nd.* **Odszczepić, ił, i,** *dk.* 1) odłączać. *Odszczepić od kościoła.* 2) = *ob. Odszczepywać* = **się,** *złz.* odłączać się, odstawać od wiary, od kościoła, od przyjętych wyobrażeń. *Luter odszczepił się od nauki rzymskiego kościoła.* 2)= *ob. Odszczepywać się.*

Odszczepienie, a, *blm. n.* 1) odłączenie, oddzielenie od wiary, od kościoła, sekty, stowarzyszenia się, *ob. Odszczepieństwo.* 2)= odłączenie szczepając, *ob. Odszczepanie.*

Odszczepieniec, ńca, *lm.* **ńcy,** *n.* 1) który się odszczepił od kościoła, wiary, stowarzyszenia, wyobrażeń odstępnik. 2) = wyznawca sekty, która się odszczepiła od świętéj wiary; kacerz.

Odszczepiennica, y, *lm.* **ce,** *ż.* 1) która się odszczepiła od kościoła, wiary, wyobrażeń. 2) = *ob. Kacerka.*

Odszczepieństwo, a, *blm. n.* 1) odstąpienie, odpadnienie od kościoła, wiary, i t. p.; apostazja, kacerstwo. 2)= *zb pog* kacerze, odszczepieńcy.

Odszczepnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Lilaea), roślina.

Odszczepywać, ał, a, *v* **uje,** *scz. nd.* **Odszczepać, ał, pie,** *dk.* szczepiąc oddzielać, odłupywać, oddzierać. = **się,** *złz.* odłupywać się, oddzierać się, odpadać szczepając się.

Odszczepywanie, a, *blm. n.* odłupywanie, oddzieranie, darciem oddzielanie części od całości.

Odszczykiwać, ał, a, *scz. częst. nd.* **Odszczykać, ał, a,** *częst. dk.* **Odszczyknąć, ął, nie,** *jednt. dk.* szczykaniem odrywać, *dk.* szczyknięciem oderwać. *Odszczyknąć kwiatek, listek, gałązkę.*

Odszemrać, ał, szemrze, *scz. dk.* skończyć szemrać; lada jako odmówić. *Odszemrać ladajako pacierze.*

Odszkodować, *ob. Odszkodowywać.*

Odszkodowanie, a, *lm.* **a,** *n.* wynagrodzenie za szkody.

Odszkodowany, a, e, *im.* wynagrodzony za szkodę mu wyrządzoną.

Odszkodowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odszkodować, ał, uje,** *dk.* wynagradzać szkodę, zaspakajać poszkodzonego.

Odszlachcać, ał, a, *scz. nd.* **Odszlachcić, ił, i,** *dk. kogo*; wyzuwać kogo ze szlachectwa, pozbawiać szlacheckich prerogatyw.

Odszlamować, *ob. Odszlamowywać.*

Odszlamowanie, a, *blm. n.* 1) oczyszczanie ze szlamu, wyszlamowanie. 2)= *chem.* dokonana czynność pławienia.

Odszlamowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odszlamować, ał, uje,** *dk.* 1) kończyć szlamować, *dk.* całkiem oczyścić ze szlamu. *Odszlamować staw, ob. nd. Szlamować, dk. Wyszlamować.* 2)= *chem. ob. Pławić.*

Odszlamowywanie, a, *blm. n.* 1) oczyszczanie ze szlamu. 2)= *chem. ob. Pławienie.*

Odszlifować, ał, uje, *scz. dk.* 1) skończyć szlifować, dokończyć szlifowanie czego; oszlifować. *Odszlifować taflę marmurową.* 2) = *dk.* i **Odszlifowywać, ał, a,** *scz. nd.* na nowo szlifować; czyścić co było kiedyś szlifowaném i przez użycie lub czas uległo zepsuciu. 3)= szlifując wyostrzyć. *Odszlifować brzytwę, nożyczki, szyszoryk,* i t. p.

Odszlifowanie, a, *blm. n.* 1) ukończone gładzenie powierzchni twardéj przez tarcie, oszlifowanie 2)= oczyszczanie rzeczy wprzód szlifowanéj. 3)= wyostrzenie.

Odszlifowywać, *ob. Odszlifować.*

Odszlifowywanie, a, *blm. n.* oczyszczanie przez szlifowanie, ostrzenie, *ob. Odszlifować.*

Odsznurowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odsznurować, ał, uje,** *dk* sznurowanie rozpuszczać, *ob. Rozsznurowywać.*

Odszorowywać, ał, a, *scs. nd.* **Odszorować, ał, uje,** *dk.* kończyć szorować; szorując co oczyścić, *ob. Szorować.*

Odszpuntować, *ob. Odszpuntowywać.*

Odszpuntowanie, a, *blm. n.* wydobycie szpuntu.

Odszpuntowany, a, e, *im.* od *Odszpuntować;* z którego szpunt wydobyto. *Beczka odszpuntowana.*

Odszpuntowywać, ał, a, *scs. nd.* **Odszpuntować, ał, uje,** *dk.* szpunt wydobywać, otwierać co było zaszpuntowane. *Odszpuntowywać beczkę. Odszpuntowano dwa legary.*

Odszpuntowywanie, a, *blm. n.* dobywanie z czego szpunta, otwieranie.

Odszrubować, i t. d. *ob. Odśrubowywać,* i t. d.

Odszturchać, ał, a, *scz. częst. dk.* **Odszturchnąć, ął, nie,** *v. bł.* **Odszturknąć,** *jednt.* szturchaniem, szturchnieniem odepchnąć, odtrącić kogo. *Odszturchał go łokciem, kułakiem.*

Odszturchanie i Odszturchnienie, *v.* **Odszturchnięcie, a,** *blm. n.* szturchaniem, szturchnięciem odepchnienie.

Odsztychnąć, ął, nie, *scz. dk. kogo, nieuż.* 1) na-

wzajem kogo ukłóć, odkłóć. 2) = *fig.* oddać za swoje, wzajemnością komu odpłacić; odpowiedź za odpowiedź.

Odszukać, *ob. Odszukiwać.*

Odszukanie, a, *blm. n.* po poszukiwaniach znalezienie.

Odszukiwać, ał, uje, *scz. nd. częst.* **Odszukać, ał, a,** *dk.* niejednokrotnie szukać czego; czynić zabiegi dla znalezienia kogo, *v.* czego; *dk.* znaleźć, wyszukać. *Odszukujemy zatracone papiery. Odszukali go w karczmie.*

Odszukiwanie, a, *blm. n.* częste szukanie, zabiegi dla znalezienia czego lub kogo.

Odszumować, *ob. Odszumowywać.*

Odszumowanie, a, *blm. n.* oczyszczenie z szumowin, z nieczystości na powierzchni płynu się zbierających, *ob. Odszumowywać.*

Odszumowany, a, e, *p.* oczyszczony z szumowin.

Odszumowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odszumować, ał, uje,** *dk.* 1) szumowiny zbierać, oddzielać, z szumowin oczyszczać. *Rosół przy gotowaniu należy odszumowywać. Biada garnkowi pieniącemu się, którego nikt nieodszumuje, przys.* 2)=*chem.* nieczystości pieniste z płynu jakiego zbierać.

Odszumowywanie, a, *blm. n.* zbieranie szumowin z czego, oczyszczanie z piany na powierzchni płynu.

Odszurować, *bł. ob. Odszorowywać.*

Odszybować, ał, uje, *sn. dk. nieuż.* (o ptakach), wysoko się wzbić, odlecieć, unieść się daleko. *Odszybował w obłoki.*

Odszyć, *ob. Odszywać.*

Odszycie, a, *blm. n.* ukończenie szycia; szyciem pokwitowanie.

Odszydzać, ał, a, *scs. nd.* **Odszydzić, ił, i,** *dk. komu*; szyderstwem nawzajem oddawać, odpłacać.

Odszydzanie, a, *blm. n.* szyderstwa szyderstwem wetowanie.

Odszydzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odszydzania.

Odszydzić, *ob. Odszydzać.*

Odszywać, ał, a, *scz. nd.* **Odszyć,ył, yje,** *dk.* 1) kończyć szyć; *dk.* uszyć. 2) = szyjąc kwitować; za należność szyć.

Odszywanie, a, *blm. n.* kończenie szycia; odpłacanie się szyciem.

Odśmiać, *ob. Odśmiewać.*

Odśmianie, a, *blm. n.* śmiechem szyderczym za podobne szyderstwo odpłacenie.

Odśmiech, u, *blm. m. nieuż.* wzajemne śmianie się z kogo, żartowanie nawzajem, szydzenie nawzajem jako pojęcie.

Odśmiewać, ał, a, *scz. nd.* **Odśmiać, ał, śmieje,** *dk.* nawzajem się śmiać z kogo, odszydzać, odżartowywać.

Odśmiewanie, a, *blm. n.* śmiechem szyderczym odpłacanie.

Odśpiew, u, *lm.* **y,** *m* słowa powtarzające się **ku** końcowi każdéj strofy. *Składają się one zwrótki z hymnu i odśpiewu: Kirje elejson.*

Odśpiewać, *ob. Odśpiewywać.*

Odśpiewanie, a, *blm. n.* dokonana czynność odśpiewywania, *ob. Odśpiewywać.*

Odśpiewywać, ał, a, *scz. nd.* **Odśpiewać, ał, a,** *dk.* 1) śpiewać całość; *dk.* ukończyć śpiewać. *Odśpiewał prześlicznie tę kantatę. Mszę odśpiewać. Gdy już ostatnią strofę odśpiewał.* 2) = śpiewem odpłacać, śpiewaniem odbywać co. 3) = *nieuż. ob. Odwoływać.* 4) = *komu*; śpiewaniem odpowiadać.

Odśpiewywanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odśpiewywać.*

Odśrednі, a, ie, *p. prze. ob. Odśrodkowy.*

***Odśrodkowość, ści,** *blm. ż.* (centrifugalitas), jest siła uciekająca od środka. Działają w przyrodzeniu: odpychanie, przyciąganie i wirowanie, lub siła: odśrodkowa, dośrodkowa i kołokrętna.

Odśrodkowy, a, e, *p.* 1) *fiz.* i *as.* mówi się o sile, skutkiem której wszelkie ciało, będące w kołowym biegu około jakiegoś środka, usiłuje oddalić się od niego w kierunku stycznéj. 2) *Odśrodkowe rośliny, bot. ob. Nagorostkowe rośl.*

Odśrodopędny, a, e, *p. prze.* pędzący od środka, *ob. Odśrodkowy.*

Odśrubować, *ob. Odśrubowywać.*

Odśrubowanie, a, *blm. n* odkręcenie śruby, odjęcie czego przymocowanego śrubą.

Odśrubowany, a, e, *im.* od *Odśrubować*; zniszczeniem przyśrubowania odjęty.

Odśrubowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odśrubować, ał, uje,** *dk.* 1) odkręcać, wyjmować śrubę. *Odśrubowywać mutrę.* 2) = odkręcaniem, wyjmowaniem śruby odejmować to, co było przyśrubowane. *Odśrubuj zamek u strzelby.*

Odśrubowywanie, a, *blm. n.* wyjmowanie śruby; oddzielanie jéj za wykręceniem.

Odśrzedni, *ob. Odśredni, Odśrodkowy.*

Odświatłowstręt, *ob. Światłowstręt.*

Odświątkować, *v.* **Odświętować, ał, uje,** *scz. dk. dzień, czas*; przebyć święcąc, świątecznie; odbyć święto. *Tegoroczną Wielkanoc odświętowałem u rodziny. Gdy odświątkowali szabat, ruszyli dalej w drogę.*

Odświątkowanie, *v.* **Odświętowanie, a,** *blm. n.* odbycie święta. *Po odświątkowaniu dnia niedzielnego.*

Odświątkowany, *v.* **Odświętowany, a, e,** *im. dzień, czas;* świątecznie przebyty, *ob. Odświątkować.*

Odświecać, ał, a, *sn. nd.* **Odświecić, ił, i,** *dk. prze. nieuż.* 1) nawzajem przyświecać. 2) = światło odbijać.

Odświegotać, (*bł.* **Odświekotać**), **ał, ta,** *v.* **ce,** *scz. dk.* 1) świegotanie odbyć, ukończyć świegotać (o śpiewach mian. ptaków). 2) = *fig.* ladajako z pośpiechem co odmówić. *Odświegotał kilka pacierzy.*

Odświeżać, ał, a, *scz. nd.* **Odświeżyć,ył, y,** *dk.* 1) świeżym znowu czynić, oświeżać na nowo. *Deszcz odświeża powietrze. Otwórz okna aby odświeżyć powietrze w pokoju.* 2)= *starą rzecz*; oczyszczać, nadawać jéj pozór nowéj, świeżéj; poprawiać, odnawiać. *Odświeżać suknię. Odświeżył obicia, obrazy, malowidła. Odświeżyć pamięć czego, fig.* t. j. wznowić. 3) = *kuch.* czerstwe ciasto lub chléb spulchniać wsadzeniem do ciepłego pieca; odgrzewać. *Odświeżać szczerstwiałą bułkę.* 4) = *myś.* czyścić żelazo, aby rdzy na sobie nie miało i żadnego nie wydawało zapachu, któryby mógł być zwietrzonym od zwierza.

Odświeżanie, a, *blm. n.* przywracanie świeżości, oczyszczanie.

Odświeżenie, a, *blm. n.* świeżém na nowo uczynienie.

Odświeżony, a, e, *im.* od *Odświeżyć*; któremu świeżość przywrócono, oczyszczony.

Odświeżyć, *ob. Odświeżać.*

Odświęcać, ał, a, *scz. nd.* **Odświęcić, ił, i,** *dk.* 1) *prze. święto;* do końca je obchodzić. *Otto w Rzymie święto Bożego narodzenia odświęciwszy, do Rawenny jechał. ob. Odświętować, Świętować.* 2) = *księdza, kapłana*; zdejmować z niego kapłaństwo; pozbawiać téj godności w stosownym obrządku.

Odświęcanie, a, *blm. n.* 1) *prze.* świątkowanie, odbywanie święta. 2) = *księdza;* pozbawianie godności kapłańskiéj, święcenia.

Odświęcenie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *prze.* ukończenie świętowania. 2) = *kapłana, księdza;* pozbawienie go duchownéj godności, unieważnienie święcenia na księdza.

Odświęcić, *ob. Odświęcać.*

Odświętnie, *ps.* przystojnie, uroczyście; jak na święto, jak na uroczystość. *Ubrać się odświętnie. Obchodzić co odświętnie. Odświętnie przystrojona,*

Odświętny, a, e, p. 1) świąteczny, na święta służący. *Szaty odświętne ku posługiwaniu na miejscu świętém.* 2) = strojny, nie powszedni, przystojny. *W święto wychodząc, jednych ujrzał w dobrych odświętnych sukniach, a drugich w wytartych; spytał czemu ci odświętnych sukień nie mają? Odświętna pompa. Tańce odświętne.*

Odświętować, Odświętowanie, *ob. Odświątkować, Odświątkowanie.*

Odtaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odtoczyćył, y,** *dk.* 1) *co, dk.* skończyć toczyć, wytoczyć **tokarską robotą.** *Odtoczyć gałkę z drzewa.* 2)= *co na brusie, na toczydle, dk.* wyostrzyć, naostrzyć. *Odtoczyć siekierę, ob. Toczyć.* 3) = *co od czego, nd.* i *dk* tocząc, kręcąc, popychając po ziemi, oddalać co od czego. *Odtaczać od ściany kuję.* 4) = *co do butelek, w butelki, nd.* i *dk. nieuż.* zlewać co do butelek, nalewać lewarem. *Odtoczyć wina do butelek, ob.*

Natacz. 5) = *kogo od czego, nd.* i *dk. fig. prze.* oddalać, odwodzić, odprowadzać kogo od czego.

Odtaczanie, a, *blm n.* czynność wyrażona słowem *Odtaczać;* odsuwanie, nalewanie, *fig.* oddalanie.

Odtajać, ał, a, *sn. nd.* i *dk.* zaczynać topnieć, puszczać zamróz i stąd wilgotnieć. *Zamróz na szybach zaczyna odtajać. Odtajały okna*

Odtańcowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odtańcować, ał, uje,** *dk.* 1) *dk.* tańcowanie skończyć. 2) = *nd.* i *dk.* tańcować dla powetowania opuszczonéj koleji w tańcu.

Odtapiać, ał, a. *scz. nd.* **Odtopić, ił, i,** *dk.* topiąc oddzielać, odbywać topienie, roztapiać i odejmować.

Odtapianie, a, *blm. n.* rozdzielanie przez topienie, wytapianie, *ob. Likwacja.*

Odtargać, *ob. Odturgiwać.*

Odtarganie, i **Odtargnienie,** *v.* **Odtargnięcie, a,** *blm. n.* dokonana i jednotliwa czynność oderwania za pomocą targania albo targnięcia.

Odtargany, a, e, *im.* od *Odtargać;* targaniem oderwany.

Odtargiwać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Odtargać, ał, a,** *dk.* **Odtargnąć, ął, nie,** *jednt. dk.* targaniem odrywać; *fig. prze* odwracać, oddalać. *Myśli sprawiedliwy, jakby odtargnął grzeszne od złego. Odtargnąć kogo od przedsięwzięcia, ob. Odwracać.*

Odtargiwanie, a, *blm. n.* odrywanie targając.

Odtargnąć, *ob. Odtargiwać.*

Odtargnienie, Odtargnięcie, *ob. Odturganie.*

Odtargnięty, a, e, *im.* od *Odtargnąć;* targnięciem jednorazowém oderwany.

Odtargować, ał, uje, *scz. dk. co;* w targu odbić u przedającego część opłaty żądanéj przez niego. *Odtargowałem na każdym łokciu sukna po 10 kopiejek.*

Odtaśmowywać, ał, a, *scz nd.* **Odtaśmować, ał, uje,** *dk. nieuż.* taśmy odwiązywać, rozpuszczać.

Odtąd, *ps.* 1) dla oznaczenia czasu: od tego czasu. *Odtąd już go nigdy nie widziałem.* 2) = *prze.* dla oznaczenia miejsca: od tego miejsca, *ob. Stąd.*

Odtążyć,ył, y, *sn. dk. prze. nieuż.* przestać tęsknić.

Odtłaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odtłoczyć, ył, y,** *dk. nieuż.* odbijać, odciskać, *ob. Tłoczyć.*

Odtłuc, *ob. Odtłukać*

Odtłuczenie, a, *blm. n.* odbicie, odłamanie trąceniem, stuknięciem.

Odtłukać, ał, a, *scz. nd.* **Odtłuc, tłukł, tłucze,** *dk.* stuknięciem, trąceniem część czego odłamywać, odbijać. *Odtłukła uszko u dzbanka.*

Odtłukanie, a, *blm. n.* odbijanie, odłamywanie; czynność słowa *Odtłukać.*

Odtoczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność *Odtaczania;* wytoczenie, wyostrzenie, odsunięcie, nalanie, oddalenie, *ob. Odtaczać.*

Odtopić, *ob. Odtapiać.*

Odtopienie, a, *blm. n.* dokonana czynność *Odtapiania; chem. ob. Likwacja.*

Odtopnąć, ął, topnieje, *sn. dk.* 1) przez topienie stać się nieco płynnym. 2) = odtajać, puścić zamróz.

Odtorbienie, a, *blm. n. med.* odgraniczenie się wynaczynionki od reszty miąższu.

Odtorebkować się, ał—, uje—, *stz. dk. med.* zawrzéć się w odzielny worek (torebkę) i tym sposobem oddzielić się od reszty ciała otaczającego. *Wypocina odtorebkowała się.*

Odtrącać, ał, a, *scz. nd.* **Odtrącić, ił, i,** *dk.* 1) *co;* trąceniem o co odbijać, odłamywać. *Odtrącił rączkę od imbryczka.* 2) = część czego odejmować, odrachowywać, *Odtrącam szkodę z pensji, ob. Potrącać, Wytrącać.* 3) = *cios, raz, zamach;* odbijać je, odrażać, odpierać. 4) = *kogo, co;* odpychać, odganiać. *Merchę ona od siebie odtrącił.* 5) = *fig. kogo, co;* odpychać, odrazę, wstręt czynić. *Lepiej usposabiać sobie umysły ludzkie łagodnością, niż je od siebie odtrącać surowością.* = **się,** *stz.* oddzielać się, odbijać się, odrywać się za uderzeniem, trąceniem. *Odtrącać się od kogo,* t. j. opuszczać go, porzucać, oddalać się.

Odtrącanie, a, *blm. n.* 1) odbijanie trąceniem. 2) = *wł.* i *fig.* odpychanie, oddalanie. 3) = wytrącanie, odliczanie.

Odtrącenie, a, *blm. n.* 1) odbicie, odłamanie uderzeniem. 2) = *wł.* i *fig.* odepchnięcie. 3) = potrącenie, wytrącenie.

Odtrącony, a, e, *im.* od *Odtrącić;* odbity, odjęty, odepchnięty, oddalony.

Odtręt, u, *lm.* **y,** *m. prze. nieuż.* 1) odrętwiałość, odrętwienie, zdrętwienie. 2) = *ob. Wstręt.*

Odtrutka, i, *blm. i.* (antidotum), *nieuż.* lekarstwo przeciw truciznie.

Odtrzask, u, *lm.* **i,** *m. geol.* nazwa dawana odłamom skał, tworzącym się skutkiem nagłych jakich przyczyn.

Odtwarzać, ał, a, *scz. nd.* **Odtworzyć, ył, y,** *dk.* 1) na wzór czego tworzyć, utwor jaki dokonywać; *dk.* skończyć tworzyć na wzór czegoś. *Sztuka piękna odtwarza nam naturę.* 2 = *prze bł. zam. Otworzyć, ob. Otwierać.*

Odtwarzanie, a, *blm. n.* czynność słowa *Odtwarzać.*

Odtworzenie, a, *blm. n.* zrobienie na wzór czego.

Odtychmiast, *ps. prze.* od tego czasu, odtąd. *Aby odtychmiast niejeden ziemianin nasz z cudzoziemcem któregokolwiek stadła kostek nie igrał na pożyczki albo na borg.*

Odtykać, ał, a. 1) *scz. nd.* i **Odetkać, ał, tcze,** *dk.* (od *Tkać*) a) tkąc robić naznaczoną, pewną miarę tkaniny; *dk.* wytkać, ukończyć tkanie. *Odtyka swoje cztery łokcie. Odetkałem już płócienko.* b) = tkaniem odrabiać, tkąc wypłacać jaką należność. *Za pożyczone u mnie dwa złote, odtyka teraz u mnie ręczniki. Odetkała pańszczyznę,* t. j. tkaniem odrobiła. 2) = *scz. nd.* i **Odetknąć, ął, nie,** *dk.* a) zatknięte co otwierać, zatyczkę wyjmować. *Odtykając butelkę złamałem trybuszon. Odetknij musztardę, fig.* t. j. naczynie, w którém musztarda. b) = *nieuż.* oddzielać, odłączać, *fig.* usuwać, oddalać. 3) = *scz. częst. dk.* i **Odtyknąć, ął, nie,** *jednt. dk. posp.* (od *Tykać*), temu kto pogardliwie nazywa *ty,* tak samo odpowiadać, *jednt.* odpowiedzieć. *Nie tykaj, bo ci odtyka z procentem. Zagniewał się że mu odtyknąłem.* **Odtykać się,** *stz. nd.* **Odetknąć się,** *dk.* 1) otwierać się, wypadać (o zatyczce, korku). *Szklanna zatyczka łatwo się odtyka. Beczka się odetknęła i piwo z niej wyleciało. Odetknęły się wrota,* t. j. zatyczka, zapora w nich. 2) = *posp.* oddalać się od czego, od kogo na czas krótki. *Odetknąłem się na chwilkę z domu. Nie mogąc się odetknąć od roboty, nie byliśmy u ciebie. Odetknął się od nas.*

Odtykanie, a, *blm. n.* 1) tkanie pewnéj miary; usiszczanie się, odplacanie się tkaniem. 2) = otwieranie czego zatkniętego. 3) = *posp.* odpowiadanie *ty* nawzajem. = **się,** *zmk.* 1) otwieranie się zatyczki, wypadanie jéj. 2) = *posp.* oddalanie się na czas krótki, *ob. Odtykać.*

Odtyknąć, *ob. Odtykać.*

Odtyknienie, *v.* **Odtyknięcie, a,** *blm. n.* jednorazowe powiedzenie komu *ty,* za to że tak z pogardą nazwał tego co mu odpowiada, *ob. Odtykać.*

Oduchowniać, ał, a, *scz. nd.* **Oduchownić, ił, i,** *dk. nieuż.* 1) *kogo;* księdzem kogo czynić, za księdza, za duchowną osobę kogo poczytywać. 2) = *co;* materjalnego coś w świetle duchowém wystawiać, duchowością okraszać, ubarwiać, w duchowość ubierać, stroić. *ob. Uduchowniać.*

Oduciekać, ał, a, *scz. nd.* **Oduciec, ekł, uciecze,** *dk. prze.* uciekając porzucać kogo, co. *Synowie izraelscy zabrali łupy, których oduciekli Assyryjczykowie.*

Oduczać, ał, a, *scz. nd.* **Oduczyć,ył, y,** *dk. kogo czego v. od czego;* uczyć kogo aby zapomniał czego się był nauczył poprzednio; uczyć aby się pozbył tego do czego się poprzednio nałożył; odzwyczajać. *Słowem uczą, żywotem oduczają. Oduczać kogo nałogu jakiego. Ja ciebie oduczę łajania! groź* t. j. będziesz karany za łajanie. *Trzeba go od tego oduczyć. Oduczony od pijaństwa.* = **się,** *stz.* 1) uczyć się czegoś zapomnieć. 2) = *czego v. od czego;* odzwyczajać się od czego. 3) = *bł.* uczyć się czego w późniejszym czasie dla tego, iż we właściwym nie nauczył się. *Będziesz musiał oduczyć się później lekcji coś teraz nie wydał, ob. Douczać się.*

Oduczanie, a, *blm. n.* 1) uczenie zapomnieć tego co się dawniéj umiało. 2) = odzwyczajanie. = **się,** odzwyczajanie się.

Oduczenie, a, *blm. n.* = **się,** *zmk.* dokonana czynność oduczania, oduczania się.

Oduczony, a, e, *im.* od *Oduczyć, ob. Oduczać.*

Oduczyć, *ob. Oduczać.*

Odukały, a, e, *p. prze.* tuczny, karmny. *Wieprz odukały.*

Odumarcie, a, *blm. n.* 1) wymarcie; przez śmierć zostawienie kogo sierotą. *Odumarciem całej familji jedynym został dziedzicem.* 2) = *med.* (gangraena), *ob. Zgorzelina.*

Odumarć, *bł. zam. Odumrzeć, ob. Odumierać.*

Odumarek, rka, *lm.* **rki,** *m.* osoba zmarła, która zostawiła po sobie jakowe dziedzictwo. *Rzeczy pozostałe odumarków...*

Odumarły, a, e, *p. prze.* pozostały po śmierci. *Dobra, majętności odumarłe. Wacław pojął Ryksę, córkę odumarłą Przemysła.*

Odumarszczyzna, y, *blm. i. prawo.* 1) pozostałość, puścizna, którą za bezdziedziczną uważano (caducum); tę bezdziedziczność chciano uważać, jak tylko umarł kto bezpotomnie. 2) = zabieranie bydła po śmierci gospodarza kmiecia.

Odumierać, ał, a, *nd.* **Odumrzeć, marł, mrze,** *dk.* 1) *scz. czego, kogo;* umierając po sobie zostawiać. *Nie chciał odumrzeć w niedostatku dzieci. Przestał Leszek na tém co mu był ojciec odumarł. Odumrzeć znacznych długów. Odumrzeć wielkiego majątku. Cała familja mnie odumarła.* 2) = *sn.* (o pszczołach) wymierać, odpadać. *W czasie ciężkiej zimy cała pasieka odumarła.*

Odumieranie, a, *blm. n.* umierając zostawianie u kogo czego; (o pszczołach) wymieranie, odpadanie.

Odumrzeć, *ob. Odumierać.*

Odur, a, *blm. m. mit.* znaczy tyle, co złośnik, syn Bura i Finstry, brat Njorda i Freja, trzeci Wan normandzki, wyobraża rozpasaną na wszystko namiętność ludzką, któréj obrazem słoneczny skwar. Nie cierpi Aswów, mądrości i dnia; nie zasypia w nocy. Piecze go ciągła gorączka; oczy mu pałają, jak żarzące się węgle. Miał żonę tak wdzięczną, iż zazdrościł mu jéj sam Odyn. Umiłował ją tak gorąco, iż susza wielka powstała na ziemi. Lecz nie zadługo zbrzydził ją sobie i uciekł od niéj. Roniła łzy czerwono-złote, szukając go wszędy. Znalazłszy go, acz nie obraziła go nigdy, żebrała u nóg miłosierdzia. On się przecież nie skruszył, *ob. Freja.*

Odurzać, ał, a, *scz. nd.* **Odurzyć,ył, y,** *dk. kogo;* 1) przytomność odejmować albo przytępiać; sprawiać odurzenie, dur. *Każdy napój spirytusowy odurza. Przestrach tak ją odurzył, że nie wiedziała co począć. Byłem od czadu jak odurzony. Uderzeniem w głowę tak go odurzył, iż ten bezprzytomny upadł.* 2) = bałamucić, czmucić; sprawiać odmęt, zamieszanie myśli, przywodzić do niepewności decyzji. *Odurzyła go całkiem w rozmowie, iż nie wiedział co ma począć. Dopóty go namawiał, aż odurzył starca. Takiemi słowy odurzył go, ob. nd. Durzyć, dk. Zdurzyć.* 3) = *fig.* upajać. *Szczęście tak go odurzyło. Miłością odurzony.* = **się,** *stz.* pozbawiać się przytomności; dostawać odurzenia; upajać się. *Za pierwszém wejściem tak się odurzył, iż sam nie wiedział co począć.*

Odurzający, a, e, *p.* który odurzenie sprawia; upajający; *wł.* i *fig. Hałas odurzający. Napój odurzający. Odurzające pochwały, oklaski.*

Odurzały, a, e, *p.* nieprzytomny, upojony, obałamucony.

Odurzanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Odurzać;* odejmowanie przytomności, omamianie, durzenie, *ob. Odurzać.*

Odurzeć, ał. eje, *sn. dk.* stać się odurzonym; wpaść w odurzenie; stracić przytomność.

Odurzenie, a, *blm. n.* 1) pozbawienie przytomności; dur; odebranie rozwagi i myśli; zamęt myśli. *Wprawić kogo w odurzenie. Dostał zawrotu głowy i odurzenia. fig. Ta wiadomość wprawiła go w odurzenie. Przyjść do siebie z odurzenia. Jeszcze nie wyszedł z odurzenia.* 2) = upojenie. *Odurzenie z radości. Odurzenie miłości.*

Odurzony, a, e, *im.* od *Odurzyć;* pozbawiony przytomności, zdurzony, upojeniem obłąkany.

Oduszewiać, ał, a, *scz. nd.* **Oduszewić, ił, i,** *dk. kogo, co;* (ze słow.) *nieuż.* wlewać duszę, ożywiać. *Niemowlątko, gdy już będzie doskonałe ciało, Bóg oduszewia.* = **się,** *stz.* dostawać duszę, ożywiać się.

Oduszewianie, a, *blm. n. nieuż.* wlewanie duszy, ożywianie.

Oduzdać, *ob. Oduzdywać.*

Oduzdanie, a, *blm. n.* zdjęcie uzdy.

Oduzdany, a, e, *im.* z którego uzdę zdjęto. *Koń oduzdany.*

Oduzdywać, ał, a, *scz. nd.* **Oduzdać, ał, a,** *dk. nieuż.* uzdę zdejmować.

Oduźne, v. Odhuźne, ego, *blm. n.* podarunek stajennemu od kupionego konia, trzęzowe.

Odwabiać, ał, a, *scz. nd.* **Odwabić, ił, i,** *dk. kogo od czego v. od kogo;* wabiąc odciągać, odmawiać. *Małoż jeszcze na tém masz, żeś mi odwabiła i odmiłowała męża. Krotochwile odwabiają młodź od pożytecznych zabaw. Odwabiać kogo od sprośności i występków, prze.* t. j. odciągać, odwodzić.

Odwabianie, a, *blm. n.* odciąganie kogo od czego wabieniem, mamieniem, odwodzenie.

Odwabiciel, a, *lm. e, m.* który odwabia, odwodzi, odmawia od czego *v.* od kogo; odmamiciel.

Odwabicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która odwabia kogo od czego; odmamicielka, odwodzicielka, zwodzicielka.

Odwabić, *ob. Odwabiać.*

Odwabienie, a, *blm. n. kogo od czego v. od kogo;* wabiąc odciągnienie, odmówienie, *ob. Odwabiać.*

Odwabiony, a, e, *im.* od *Odwabić,* odwiedziony wabieniem, namową, odciągniony.

Odwach, u, *lm.* **y,** *m.* (z niem.) kordegarda, hauptwach: dom dla straży wojskowéj. *Posadzić kogo na odwach. Wziąć, zaprowadzić kogo na odwach.*

Odwada, y, *lm.* **y,** *ż. prze* ratunek od zawady; usunięcie zawady, przeszkody.

Odwadaradniać, i. t. d. *ob. Odworodniać* i t. d.

Odwadzać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Odwadzić, ił, i,** *dk. prze.* usuwać przeszkodę, zawadę. 2) = *częst. prze. nieuż. ob. Odwodzić.*

Odwaga, i, *blm. ż.* 1) usposobienie rozważne i przytomne, do stawienia czoła niebezpieczeństwu; stałość w odpieraniu napaści. *Nabrać, nabierać odwagi Dodawać komu odwagi. Natchnąć kogo odwagą. Wzniecić, obudzić, zapalić, zagrzać, ożywić czyję odwagę. Uzbroić się w odwagę v. odwagą.* 2) = śmiałość, determinacja. *Miéć odwagę. Nie mam odwagi powiedzieć mu o tak wielkiém nieszczęściu.* 3) = męztwo, waleczność, dzielność. *Bohaterska, rycerska odwaga. Z niesłychaną odwagą napadł na obóz nieprzyjacielski.* 4) = *czego, prze.* ważenie czego, ryzyka, narażenie na niebezpieczeństwo. *Z odwagą zdrowia swego.*

Odwagować, ał, uje, *scz. dk. nieuż.* 1) ukończyć wagowanie, powagować. 2) = odważyć wszystko co trzeba przeważyć, *ob. Odważać.*

Odwalać, ał, a, *scz. nd.* **Odwalić, ił, i,** *dk.* 1) ciężkiego co odchylać, odtaczać, odsuwać, odważać, odpychać, odrzucać. *Odwalać kamień zakrywający otwór do jaskini. Odwalił pługiem skibę roli.* 2) = odbijać, wysadzać, wyłamywać. *Odwalają drzwi drągiem. Odwalony wchód.* 3) = *co od czego;* odcinać, odbijać część czego, odrąbywać, odrzynać w wielkiéj ilości. *Łeb mu od szyji odwalił. Za jedném cięciem obie ręce mu odwalił. Odwalić kawał chleba.* 4) = *posp.* kłaść rozciągając, wyciągać, *dk.* powalić. *Wilk ogon odwalił, wł.* leży z wyciągniętym ogonem; *fig.* zdechł, zabity został.

Odwalanie, a, *blm. n.* odpychanie, odważanie, odrzucanie; wyłamywanie; odcinanie, odbijanie, odrzynanie.

Odwalenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odwalania.

Odwalić, *ob. Odwalać.*

Odwalina, y, *lm.* **y,** *ż.* sztuka odwalona, odcięta, oderwana, odłamana.

Odwalony, a, e, *im.* od *Odwalić, ob. Odwalać.*

Odwał, u, *lm* **y,** *m.* to co się w wielkiéj ilości odwaliło, odpadło; szczególniéj oderwisko śniegu, śnieżyca. *Odwały spadłe z urwiska Alp zawaliły drogę u stóp jego.*

Odwałkować, ał, uje, *scz. dk.* 1) *co;* skończyć wałkować; wałkowanie odbyć. 2) = *kogo, v. kogo kijem, posp. fig.* obić go porządnie, *ob. nd. Wałkować.*

Odwałkowanie, a, *blm. n.* uskutecznienie wałkowania; *fig.* obicie kijem.

Odwałkowany, a, e, *im.* wałkami wygładzony; *fig.* kijem obity.

Odwar, u, *lm.* **y,** *m. v. Dekokt, chem.* i *farm.* (decoctum), roztwór jakiegobądź ciała (zwykle części roślinnych) przez wygotowanie jego w wodzie, wyskoku lub innym jakim płynie, w tym celu, aby wyciągnąć się dały niektóre substancje i rozpuścić się w takowym płynie.

Odwarknąć, ął, nie, *sn. jednt.* (o psach) warczeniem odpowiedzieć. = *fig.* (o człowieku) odmruknąć, hardo odpowiedzieć.

Odwarknięcie, *v.* **Odwarknienie**, **a**, *blm. n.* warknięciem, warczeniem odpowiedzenie; *fig.* harde odpowiedzenie.

Odwarzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odwarzyć**, **ył**, **y**, *dk. ob. Odgotowywać.*

Odważać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odważyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) *co*; ważenie wykonywać, ważyć ile czego jest; wagą odmierzać ile jest. *Odważać głowę cukru. Odważyć kawał ołowiu. Odważony w ratuszu.* 2) = *co komu*; dawać co komu pod pewną wagą ile kto żąda. *Proszę mi odważyć pół funta szafranu. Odważyła mu dwa funty cukru.* 3) = *co czém*; okupywać, równoważyć, opłacać, płacić odpowiednią wagą lub wartością. *Chciał się Kozakom dwa razy odważyć złotem, trzykroć srebrem, a raz klejnoty, aby mu tylko dali pokój. fig. Krwią odważyć*, zapłacić, przypłacić krwią. *Moskwa nam Połock wzięła, ale krwią swoją na wielu miejscach dobrze odważyła.* 1) = *skąd jaki ciężar*; podejmować i odwalać. *Nie mógł Ulisz odważyć ten kamień nie mały, Któremuby i nasze siły nie zdołały.* 5)=*co*; na niebezpieczeństwo narażać, odżałowywać, ryzykować. *Odważać zdrowie, życie, gardło. Abo było Polskę Litwie na pustoszenie odważyć, abo też zostawiwszy dla odparcia jej lud obronny, potęgę sobie rozerwać. Odważyłeś znaczne pieniądze na karty.* 6) = *sobie co*; determinować się na coś; postanowić narazić się. *Kto sobie śmierć odważy, ten się wszystkiego waży, przys. Krzyżacy już niebezpieczeństwo boju wstępnego odważyć sobie myślili.* = **się**, *stz.* 1) *na co*; ośmielać się na co; ryzykować się; poświęcać się na niebezpieczeństwo; iść śmiało przeciw grożącemu niebezpieczeństwu, z przekonaniem i uznaniem własnego narażenia się. *Odważył się na tak wielkie niebezpieczeństwo. Odważyłem się na przeprawę przez rzekę w czasie największéj kry. Jakże odważyłeś się na to powiedzieć? Nie odważy się mu donieść tej smutnej wiadomości.* 2)= *komu czém*; *przez.* okupywać się; dawać okup za siebie.

Odważanie, **a**, *blm. n.* 1) *czego*; wagą dochodzenie ciężaru. 2) = narażanie na niebezpieczeństwo; ryzykowanie. = **się**, *zmk.* ośmielanie się, ryzykowanie się, *ob. Odważać.*

Odważenie, **a**, *blm. n.* 1) przeważenie, dojście ciężaru za pomocą ważenia. 2) = zryzykowanie, postawienie przeciw niepewności. = **się**, *zmk.* ośmielenie się, zryzykowanie się, *ob. Odważać.*

Odważnie, *ps.* z odwagą, śmiało, mężnie, walecznie. *Odważnie iść na nieprzyjaciela.*

Odważnisia, **i**, *lm.* **e**, *ż.* kobiéta junaczna, udająca śmiałą, lub śmiała a nie mająca sił tylo aby dokonać to na co się odważa.

Odważniś, **sia**, *lm.* **sie**, *m. ob. Śmiałek.*

Odważny, **a**, **e**, *p.* 1) mający odwagę, pełen odwagi, śmiały, mężny. *Człowiek odważny.* 2)= ryzykowny, determinowany. *Odważny na wszystko. Odważny na śmierć, na grożącą śmierć narażający się.*

Odważony, **a**, **e**, *im.* od *Odważyć*, *ob. Odważać.*

Odważyć, *ob. Odważać.*

Odwcielać się, **ał—**, **a—**, *stz. dk.* **Odwcielić się**, **ił—**, **i—**, *dk. nieuż.* pozbywać się ciała, wyzuwać się z wcielenia, przemieniać się na nowo; przyoblekać nową postać. *Kto poleci z archaniołem tam, gdzie ludzkość się odwcieła?*

Odwdzięczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odwdzięczyć**, **ył**, **y**, *dk. co*; wdzięcznością odpłacać. *Ile możności będę się starała odwdzięczać świadczone nam dobrodziejstwa.* =**się**, *stz. komu za co*; odpłacać wzajemnością.

Odwdzięczanie, **a**, *blm. n* czynność wyrażona słowom *Odwdzięczać*; wdzięcznością odpłacanie.

Odwdzięczenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odwdzięczania; wypłacenie wdzięcznością, wzajemnością.

Odwdzięczyć, *ob. Odwdzięczać.*

Odwdzięk, **u**, *lm.* **i**, *m. v.* **Odwdzięka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. przz.* odwdzięczenie jako pojęcie; odwdzięczenie, odpłacenie, wywzajemnienie się bez wyobrażenia czynności. *W odwdzięk twéj łaski darem cię opatrzy. Co on zasłużył odważnie i krwawie, chce mu król godną wetować odwdzięką. Zbawienną dam ci radę, a na odwdzięk tylko o milczenie proszę.*

Odwecować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* 1) wecując naostrzyć. *Odwecować brzytwę.* 2)= wecowanie odbyć.

Odwet, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) odpłacanie wzajemnością; oddanie za swoje, jako pojęcie. *Odpłacić komu odwetem Prawo odwetu. Na odwet co komu zrobić.* 2)= powrócenie szkody, nagrodzenie straty. *Długiego czasu potrzeba na odwet tak wielkiej szkody.*

Odwetować, **ał**, **uje**, *scz. dk. komu co*, 1) odpłacić wzajemnością; oddać równymże za swoje. *Przy pierwszej okoliczności odwetować postanowił swą krzywdę.* 2)= nagrodzić szkodę, stratę powetować, *ob nd. Wetować.*

Odwetowanie, **a**, *blm. n.* 1) odpłacenie wzajemnością, oddanie za swoje, oddanie wet za wet. *Zostawuję to do odwetowania.* 2)= *czego*; nagrodzenie strat poniesionych. *Wydatych krajów odwetowanie.*

Odwetowany, **a**, **e**, *im.* od *Odwetować*, 1) (o rzeczy) nagrodzony, odpłacony, *ob. Powetowany.* 2) = *nieuż.* (o osobie) który odwet otrzymał; wynagrodzony.

Odwiać, *ob. Odwiewać.*

Odwiadki, *v.* **Odwiedki**, *v.* **Odwidki**, *blp. ż. przz.* 1) *ob. Odwiedziny.* 2)= *ob. Wzwiady.*

Odwianie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odwiewania, *ob. Odwiewać.*

Odwiatr, **u**, *blm. m. myś.* 1) woń właściwa, jaką zwierzyna po sobie w tropach swoich zostawia. *Za odwiatrem chodzi ogar.* 2)= gatunek maści, służącéj do smarowania żelaz, sieci, pułapek i różnych narzędzi, mającéj tę własność, iż zwierzyć takowe zasadzki zwierzętom przeszkadza.

Odwiązać, *ob. Odwiązywać.*

Odwiązanie, **a**, *blm. n.* uwolnienie tego co było przywiązane, *ob. Rozwiązanie.*

Odwiązywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Odwiązać**, **ał**, **że**, *dk.* związane rozpuszczać, przywiązane odejmować, rozwiązywać. *Odwiązywać chustkę z szyji. Odwiązać węzeł. Odwiąż konia od jaśli. Tak mocno przywiązany, że nie można odwiązać.* = **się**, *stz.* zawiązanie swe rozpuszczać. *Chustka się odwiązała.*

Odwiązywanie, **a**, *blm. n.* wiązania, rozpuszczanie, rozplątywanie węzła, rozwiązywanie.

Odwić, *ob. Odwijać.*

Odwicie, *ob. Odwinienie.*

Odwidki, **ów**, *blp. m. przz.* 1) patrol. 2)= *ob. Odwiedziny.*

Odwidzacz, *ob. Odwiedzacz.*

Odwidzać, *ob. Odwiedzać.*

Odwieczerze, **a**, *blm. n. v.* **Odwieczerz**, *nieod. m.* czas odwieczorny; czas popołudniowy. *Aż do samego chłodu wieczornego, całe odwieczerze strawić tam mieli. Wstawszy o śród odwieczerz z łóżka swego, na którém się przespiał po południu. Śród odwieczerz, v. w pół odwieczerz*, t. j. około godziny trzeciéj lub czwartéj po południu.

Odwiecznie, *ps.* od wieków, od dawna, od niepamiętnych czasów. *Taki u nich zwyczaj odwiecznie.*

Odwieczność, **ści**, *blm. ż.* 1) czas odwieczny; bytność niezmiernie dawna. 2)=to co jest od wieków, istota bez początku *Bóg jest odwiecznością.*

Odwieczny, **a**, **e**, *p.* od wieków, od dawna, od niepamiętnych czasów istniejący. *Od czasów odwiecznych. Zwyczaj odwieczny.*

Odwieczorny, **a**, **e**, *p.* po południowy. *Odwieczorną porę poświęcać czytaniu, pisaniu* i t. d.

Odwieczór, *ps.* czasu poobiedniego. *Przyjdę odwieczór*, t. j. nad wieczor, *ob. Odwieczerze.*

Odwiedki, *ob. Odwiedziny, Wzwiady.*

Odwiedzacz, *v. nieuż.* **Odwidzacz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten, który kogo odwiedza. *Niepodobna było uniknąć oczu i czołobitności wielu niewczesnych odwiedzaczy.*

Odwiedzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i *częst.* **Odwiedzić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) przybywać dla widzenia kogo nam miłego, dowiedzenia się coby czynił; nawiedzać. *Ojciec odwiedza swą córkę.* 2) = *bibl. fig.* przychodzić aby udzielić błogosławieństwa, łaski, okazywać miłość, politowanie. *Bóg odwiedził Sarę w miłosierdziu swém dając jéj syna.* 3) = przybywać aby karać. *Bóg obiecuje odwiedzić ziemię Chanaan zeszpeconą grzechami swych mieszkańców*; obiecuje przyjść dla jéj ukarania. *Odwiedziło go nieszczęście, ob. Nawiedzać.*

Odwiedzanie, **a**, *blm. n.* przybywanie, przychodzenie dla dowiedzenia się o stanie osoby, dla widzenia się. *Miłe jest odwiedzanie rzetelnego przyjaciela. Szczęśliwy kto ma ze strony Boga łaskawe na się odwiedzanie.*

Odwiedzenie, **a**, *blm. n.* 1) dokonana czynność odwiedzania; nawiedzenie, *ob. Odwiedzać.* 2)= *mało uż.*

dokonana czynność odwodzenia, odprowadzenie; *fig.* odciągnienie od czego, *ob. Odwodzić.*

Odwiedziny, **dzin**, *blp. ż.* bytność u kogo w celu towarzyskiéj uprzejmości, dla widzenia kogo, lub dowiedzenia się o nim, wizyta, nawiedziny. *Pójść z odwiedzinami, v. w odwiedziny. Być w odwiedzinach u kogo. Przyjść z odwiedzinami, v. w odwiedziny. Byłem u niego z odwiedzinami. Chodzić, v. biegać z odwiedzinami. Chodzi ciągle w odwiedziny. Przyjmować odwiedziny. Cały dzień zszedł mi na odwiedzinach.*

Odwierać, *nieuż. ob. Otwierać.*

Odwiercenie, **a**, *blm. n. ob. Prześwidrowanie, Wyświdrowanie*; ukończone oznaczonéj liczby wiercenia dziur świdrem.

Odwiercić, *ob. Odwiertywać.*

Odwiertywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i *częst.* **Odwiercić**, **ił**, **i**, *scz. dk.* wierceniem dziurawić, świdrować pewną część, liczbę; *dk.* ukończyć świdrowanie, *ob. Wiercić.*

Odwierzch, **u**, *lm.* **y**, *m. leś.* u drzewa spuszczonego, po odcięciu strzały, wierzchołek wraz z gałęziami; korona drzewa.

Odwierzganie, **Odwierzgnięcie**, **a**. *blm. n.* dokonane częstotliwe i jednotliwe odbrykanie nogami, wzajem uskutecznione wierzganie, *v.* wierzgnięcie nogami.

Odwierzgiwać, **ał**, **a**, *sn. nd.* i *częst.* **Odwierzgać**, **ał**, **a**, *częst. dk.* **Odwierzgnąć**, **ął**, **nie**, *jednt. dk.* wierzgać nazad, oddawać wierzganiem za wierzganie; brykać nogą na brykanie, *v.* inne dokuczenie. *Szalony ktoby chciał mułowi piętami odwierzgać.*

Odwierzgiwanie, **a**, *blm. n.* wierzganiem, brykaniem oddawanie za wierzganie lub inne dokuczenie, *ob. Odwierzgiwać.*

Odwieść, *ob. Odwodzić.*

Odwiesisty, **a**, **e**, *p.* obwisły, na dół zwieszający się, wiszący. *Ludwik wzrostu był średniego, warg trochę odwiesistych.*

Odwietrzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odwietrzyć**, **ył**, **y**, *dk.* żelazo na zwierza (pułapkę) narządzać, czyszcząc i namazując taką maścią, która przeszkadza zwietrzeniu, zwąchaniu zwierzęcia. *Lis jeden choć wielki frant, nakoniec dobrze odwietrzonemu nie umknął żelazu, ob. Odwiatr.*

Odwietrzanie, **a**, *blm. n.* czynność słowa *Odwietrzać*, narządzanie pułapki żelaznéj w celu aby zwierz nie zwąchał jéj bytności, *ob. Odwiatr.*

Odwietrzenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odwietrzania.

Odwietrzony, **a**, **e**, *im.* od *Odwietrzyć*, *ob. Odwietrzać.*

Odwiew, **u**, *blm. m.* powiew wiatru z przeciwnéj strony. *Zefir z Fawonim skrzydlaci obrońce, z odwiewem silnym naprzeciw stanęli.*

Odwiewać, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Odwiać**, **ał**, **eje**, *dk.* 1) wiać przeciw głównemu kierunkowi wiatru, lub przeciw ciągowi wiatru *Odwiewa z pieca, z komina*, t. j. wiatr odbija dym na izbę. 2) = *zboże, dk.* ukończyć wianie zboża. *Odwiał dziś trzy ośminy żyta.* 3)=*fig.* wianiem oddalać, odpychać, oddzielać, rozwiewać. *Wiatr tony odwiewa i w sercu je znowu skowywa.*

Odwiewanie, **a**, *blm. n.* 1) wianie przeciw ciągowi powietrza. 2) = przewiewanie części oznaczonéj. 3) = *fig.* wianiem, dmuchaniem powietrza odpieranie, rozwiewanie.

Odwiezienie, **a**, *blm. n.* wozem lub statkiem odprowadzenie, zawiezienie, dostawienie gdzie; przywiezienie gdzie na powrót.

Odwieziony, **a**, **e**, *im.* od *Odwieźć*, zawieziony; napowrót przywieziony.

Odwieźć, *ob. Odwozić.*

Odwięzywać, *nieuż. ob. Odwiązywać.*

Odwijać, **ał**, **a**, *nd.* **Odwinąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) i **Odwić**, **ił**, **ije**, *scz. co*; zwinięte lub zawinięte odchylać, odkrywać, odkręcać. *Odwijam obwiązane rany. Odwinął bandaż. Odwinąć dziecko z pieluch.* 2) = *sn. od czego, z czego*; odbijać, oddalać się, (szczególniéj o statkach wodnych) odpływać od brzegu. *Odwijają od brzegu. Statek odwinął z portu.*

Odwijanie, **a**, *blm. n.* 1) zawiniętego odkrywanie, wydobywanie z zawinięcia, zawinięcia rozkręcanie. *Za odwinięciem bandaża, ze zranionéj ręki krew' trysnęła.* 2) = *od czego*; oddalanie się, odbijanie, odpływanie. *Odwijanie od lądu, od brzegu.*

Odwikłać, *ob. Odwikływać.*

Odwikłanie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odwikływania; rozplątanie, zniszczenie zawikłania, *ob. Rozwikłanie.*

Odwikłany, **a**, **e**, *im.* od *Odwikłać*, *ob. Odwikływać.*

Odwikływać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odwikłać**, **ał**, **a**, *dk. wł.* i *fig.* zawikłane co przywodzić do porządku; rozplątywać, rozwikływać. *Odwikływać motek jedwabiu. Odwikłać intrygę, fig.* t. j. dojść, wykryć. *Odwikłałem trudność, fig.* załatwiłem ją.

Odwikływanie, **a**, *blm. n.* porządkowanie czego zawikłanego, rozplątywanie; *fig.* wyjaśnianie, wykrywanie. *ob. Odwikływać.*

Odwilgło, *sn. nieos.* po mrozie lub pogodzie odwilż nastała, *ob. Odwilgać.*

Odwilgłość, **ści**, *blm. ż. ob. Odwilż, Wilgoć.*

Odwilgły, **a**, **e**, *p.* który stał się wilgotnym, naciągnął wilgoci.

Odwilgnąć, **ął**, **nie**, *v.* **Odwilżeć**, **ał**, **eje**, *v.* **Odwilgotnieć**, **ał**, **eje**, *sn. dk.* stać się wilgotnym, naciągnąć w siebie wilgoci. *Klej ten od deszczu odwilgnie i maże się.*

Odwilgnienie, *v.* **Odwilgotnienie**, **a**, *blm. n.* stanie się wilgotném, naciągnienie w siebie wilgoci.

Odwilgotnieć, **Odwilgotnienie**, *ob. Odwilgnąć, Odwilgnienie.*

Odwilż, **y**, *blm. ż.* powietrze wilgotne po mrozie; odmięcz, odelga. *Odwilż jest. Ma się na odwilż.*

Odwilżacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* wole u ptaków, gdzie pokarmy odwilżają się.

Odwilżać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odwilżyć**, **ył**, **y**, *dk.* wilgotném czynić, wilgocią napawać. *Deszcz odwilża ziemię. Rosa odwilża całą vegetację.* = **się**, *stz.* stawać się wilgotnym. *Powietrze się odwilża*, t. j. wilgotnieje, wilgocią się napawa. *ob. Odwilgnąć.*

Odwilżający, **a**, **e**, *p. med.* wilgoć sprawujący, wilgocią odmiękczający.

Odwilżanie, **a**, *blm. n.* wilgocią naprowadzanie, odmaczanie, wodą odmiękczanie. = **się**, *zmk.* wilgoci nabieranie.

Odwilżeć, *ob. Odwilgnąć.*

Odwilżenie, **a**, *blm. n.* uczynienie czego wilgotném, zmoczenie, odmiękczenie. = **się**, *zmk. ob. Odwilgnienie.*

Odwilżony, **a**, **e**, *im.* od *Odwilżyć*; wilgocią napojony, odmiękczony.

Odwilżyć, *ob. Odwilżać.*

Odwinąć, *ob. Odwijać.*

Odwinienie, *v.* **Odwinięcie**, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odwijania. 1) *v.* **Odwicie**, odsłonięcie, odkrycie tego co było zawinięte. 2) = odbicie od brzegu, oddalenie się, odpłynienie, *ob. Odwijać.*

Odwinszowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Odwinszować**, **ał**, **uje**, *dk. komu*; dziękując komu za powinszowanie, wzajem życzyć; odpowiadać komu na powinszowanie.

Odwisło, **Odwisłość**, **Odwisły**, **Odwisać**, *ob. Obwisło, Obwisłość*, i t. d.

Odwitywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Odwitać**, **ał**, **a**, *dk. kogo*; na czyje powitanie powitaniem odpowiadać.

Odwlec, **Odwlec się**, *ob. Odwlóczyć.*

Odwleczenie, **a**, *blm. n.* odłożenie na potém zamiaru jakiego; opóźnienie. *Odwleczenie wyjazdu, wypłaty.*

Odwlekać, **Odwlekanie**, *ob. Odwlóczyć, Odwłóczenie.*

Odwłaczać, **Odwłaczanie**, *ob. Odwlóczyć, Odwlóczenie.*

Odwłok, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* u owadów, część ciała, mająca największą objętość; brzuch.

Odwłoka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* odkładanie, odwlekanie, mitrężenie (jako pojęcie); zwłoka. *Zrób to bez żadnéj odwłoki. Puścić co w odwłokę. Pójść w odwłokę.*

Odwłóczenie, *v.* **Odwłaczanie**, *v.* **Odwlekanie**, **a**, *blm. n.* odkładanie na potém, opóźnianie.

Odwłócznie, *ps* z odwlekaniem, z odkładaniem na potém; w sposób opóźniający.

Odwłóczność, **ści**, *blm. ż.* właściwość tego co może być odwleczoném; możność zwłoki, odłożenia na potém.

Odwłóczny, **a**, **e**, *p.* zwlekający, odkładający, któ

ry się przyczynia do zwłoki, lub onę sprawuje, opóźniający, mitrężny. *Wyrzucają mi żem nazbyt odwłoczny.*

Odwłóczyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* który odwleka, zwleka; dojutrek.

Odwłóczyć,**ył**,**y**, *scz. nd.* (*v. częst. dk.*) **Odwlekać, ał, a**, *nd.* **Odwlec, okł, ecze**, *dk.* **Odwłaczać, ał, a**, *częst. nd.* 1) *co*; wlekąc co odciągać. *Odwlóczył go po ziemi za włosy.* 2) = *co*; zwlekać, odkładać, opóźniać. *Jedź nie odwlekając. Odwlóczy sprawę.* 3) *Odwlóczyć pole*; *częst. dk.* włóczkę dokonać, odbronować, odbyć włóczenie roli. = **się**, *złz.* przewlekać się, przeciągać się do późniejszego czasu. *Co się odwlecze to nie ucieche, przys.*

Odwłókniający, **a**, **e**, *p. med.* (defibrinans, hyplnoticus, antiplasticus), zmniejszający ilość włóknika we krwi.

Odwłóknienie, **a**, *blm. n. med.* zmniejszenie włóknika we krwi.

Odwodnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. chem.* rurka przewodnia, kommunikacyjna.

Odwodnik, **a**, *lm.* **i**, *m. v. Odciągadło, med.* (medicamentum derivans, revellens, antagonisticum), środek lekarski odciągający cierpienie w przeciwne chorobie miejsce, odwracający chorobę w inne stronę ciała.

Odwodny, **a**, **e**, *p.* 1) który stara się odwieść od czego, który służy do odwodzenia, do odradzania. 2) = ze strony wody, od wody. *Na tyce w wodzie wetkniowej rób karb odwodny.*

Odwodorodniać, ał, a, *scz. nd.* **Odwodorodnić, ił, i**, *dk. chem.* związek chemiczny pozbawiać wodorodu.

Odwadaradniający, **a**, **e**, *p. chem.* ciało posiadające własność odciągania wodorodu ze związków chemicznych.

Odwodorodnianie, **a**, *blm. n. chem.* pozbawianie wodorodu ze związków chemicznych.

Odwodorodnić, *ob. Odwodorodniać.*

Odwodowy, **a**, **e**, *p.* od odwodu, rezerwowy. *Korpus, żołnierz odwodowy.*

Odwodzenie, **a**, *blm. n.* czynność tego, który odwodzi od czego; *fig.* odradzanie.

Odwodziciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) *ob. Odwódźca.* 2) = *med.* muskuł, mięśnia mająca władzę odwodzenia członka na zewnątrz.

Odwodzicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która odwodzi od czego. *Odwodzicielka od drogi prawéj.*

Odwodzić, ił, i, *scz. nd.* **Odwieść**, *v. nieuż.* **Odwleść, odwiódł, odwiedzie**, *dk.* 1) wiodąc oddalać, odprowadzać. *Odwieść kogo na stronę.* 2) = *kogo od czego*; odwracać, oddalać, odradzać. *Odwiódł paniczów od swéj woli do marsowych bojów. Namową swoją ludzi od grzechów odwodzili i odciągali.* 3) = *co*; odciągać, odsuwać. *Odwieść kurek u strzelby. Zakręć w zamku kluczem zębatym, a snadno odwiodą się zapory i rygle opadną* 4) = *rękę*; podnosić rękę jakby dla uderzenia. = **się**, *złz.* 1) *z kim dokąd*; oddalać się. *Odwieść się z kim na stronę.* 2)=*do kogo, dokąd*; odwoływać się, apellować. *Aż do czasów Kazimierza W. odwodziły się strony od sądów krajowych do Magdeburga.* 3) = *od czego*; uchylać się, stronić. *Odwodź się od złego a czyń dobrze.* 4) = *praw. prze.* oczyszczać się z obwinienia. *Zwyczajnie obwiniony bliższy się odwieść, ale bywają przypadki, gdzie powód bliższy dowieść.*

Odwodźca, **y**, *lm.* **y**, *m. v.* **Odwodziciel**, **a**, *lm.* **e**, *m.* który odwodzi od czego. *Odwodźca od dobrego.*

Odwojować, *ob. Odwojowywać.*

Odwojowanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* odzyskanie wojną; rzecz, kraj tym sposobem odzyskany. *fig. nieuż.* wskrzeszenie, odrodzenie.

Odwojowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odwojować, ał, uje**, *dk.* 1) wojując odzyskiwać, odbijać. *Dwie potencje dziś biorą, tracą, odwojowywają małą jaką prowincję.* 2) = *fig. nieuż.* wskrzeszać. *Naród zdradzający się powinien odwojować całą ostrość moralności.*

Odwojowywanie, **a**, *blm. n.* odzyskiwanie przez wojnę; *fig. nieuż.* wskrzeszanie czego.

Odwołać, *ob. Odwoływać.*

Odwołalność, ści, *blm. ż.* możność, sposobność odwołania.

Odwołalny, **a**, **e**, *p.* mogący być odwołanym. *Urzędnik odwołalny.*

Odwołanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* 1) przywołanie napowrót, cofnienie. *Odwołanie doniesienia. Odwołanie posła. Odwołanie edyktu Nantejskiego.* 2) = i **Odwołanie się**, *do kogo, do czego*; powołanie się; zrobienie, założenie apellacji, rekursu.

Odwołujący, **a**, **e**, *im.* który odwołuje.

Odwoływać, ał, a, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Odwołać, ał, a**, *dk.* 1) *kogo, co*; przywoływać napowrót, cofać. *Odwoływać posła. Odwołam żołnierzy z pola bitwy. Odwołał rozkaz, testament, darowiznę.* 2) = *co się powiedziało*; przyznawać się do słów kłamliwych, fałszywych. *Odwołać potwarz.* 3) = *jarmark*; na inny czas go ogłaszać, odraczać. = **się**, *złz. do kogo*; powoływać się na czyj sąd, odzywać się, apellować. *Odwołać się do potomności. Odwołuwa się do wyższego sądu.*

Odwoływanie, **a**, *blm. n.* przyzywanie napowrót, cofanie. = **się**, *złz. do kogo, do czego*; powoływanie się na kogo, robienie rekursu; apellowanie.

Odwoływany, **a**, **e**, 1) *im.* którego odwoływano, przyzywano skąd; który był wydawany i cofany. 2)= *rz. myś. ob. Wyżeł.*

Odwozić, ił, i, *scz. nd.* **Odwieźć, ózł, ezie**, *dk. kogo, co*; 1) wozem lub statkiem odprowadzać, wieźć gdzie. *Odwożę go do domu.* 2) = przywozić napowrót. *Odwiozłem pożyczone u ciebie książki.*

Odwozowy, *v.* **Odwoźny**, **a**, **e**, *p.* od odwozu; transportowy.

Odwożenie, **a**, *blm. n.* wozem lub statkiem odprowadzanie, dostarczanie czego na miejsce skąd wzięto.

Odwód, odu, *lm.* **ody**, *m.* 1) odwodzenie, odwiedzenie jako pojęcie; spust. *Odwód kurka u strzelby.* 2) = *woj.* odwrót, rejterada. *W październiku wszystkie pozostałe wojska odwód do kraju swego rozpoczęły. Part w odwodzie potyczkę daje.* 3) = a) tylna straż. *Z księciem kurlandzkim był Kątski w ostatnim odwodzie.* b) = *fig.* zapewniona uboczna pomoc. *Mieć pewną summę w odwodzie, jakiś argument w odwodzie.* c) = *Na odwód*; na odsiecz, na pomoc. *Przyszedł na czele wojska swego na odwód hetmanowi.* 4) = *praw. prze. ob. Kompromis.* 5) = *praw. prze.* oczyszczenie. *Długów gdy się kto prze, tedy mu przychodzi odwód jako nie uluen.*

Odwódek, dka, *blm. m.* wódczany, słabéj mocy, śmierdzący płyn, otrzymywany przy końcu destyllacji wyskoku z kartofli.

Odwóz, ozu, *lm.* **ozy**, *m.* **Odwózka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) odwożenie, odwiezienie, odstawa. *Z odwozem, gdy zboże suche, za pogody do gumna pośpieszyć.* 2) = dostawienie, odwiezienie pojazdem, transportowanie jako pojęcie. *Powóz nazywano za Piastów powinność dawania podwód pod dwór, kiedy gdzie jechał, a odwóz, kiedy powracał. Biskupom na koncylja potrzeby i odwozy podano.*

Odwózka, *ob. Odwóz.*

Odwracacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) *med.* mięśnia, muskuł odwracający (musculus supinator). 2) = *ob. Odwróciciel.*

Odwracać, ał, a, *scz. nd.* **Odwrócić, ił, i**, *dk.* 1) gdzieindziéj obracać, zwracać w inną stronę. *Odwracać swoje oczy od kogo. Odwróciła twarz. Odwrócić cios, bieg wody. Odwróciłem swoje myśli na inny przedmiot. fig. Odwrócić swoje serce od kogo. Boże, odwróć od nas swój gniew.* 2) = *kogo od czego*; odrażać. *Odwracać lud, ob. Buntować.* 3) = *co*; obracać co na drugą stronę. *Odwracać rolę*, przeorywać. 4) = *co złego*; oddalać, odganiać. = **się**, *złz.* 1) gdzieindziéj, w inną stronę obracać się. *Odwraca się od niego ze wstydem.* 2) = *fig.* uchylać się, strzedz się. *Odwróć się od złego, a czyń dobrze.*

Odwracanie, **a**, *blm. n.* 1) gdzieindziéj lub w inną stronę zwracanie, oddalanie. *Odwracanie kogo od czego. Odwracanie złego modlitwą v. śegnaniem.* 2) = *roli*; przewracanie roli, przeorywanie.

Odwracanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* odwracanie roli, przeorywanie, radlenie jako pojęcie.

Odwrotnica, Odwrotnie, Odwrotny, i. t. d. *ob. Odwrótnica* i t. d.

Odwrócenie, **a**, *blm. n.* w inną stronę skierowanie, zwrócenie. *Odwrócenie woli*, niechęć, wstręt.

Odwróciciel, *v.* **Odwracacz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* który co odwraca, oddala.

Odwrócicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która co odwraca, oddala.

Odwrócić, *ob. Odwracać.*

Odwrócikl, **ów**, *blp. m.* u szmuklerza, haczyki ze szpilek i piórek, należące do kółka prętowego.

Odwrócony, **a**, **e**, *im.* w inną stronę skierowany, zwrócony.

Odwrót, **u**, *v.* **otu**, *lm.* **y**, *v.* **oty**, *m.* 1) miejsce gdzie się pługiem zawraca; uwrót. 2) = rola odwracana. *Na odwrótach siać oziminę.* 3) = odstęp, cofnienie się, rejterada. *Odwrót dziesięciu tysięcy. Dać znak do odwrotu. Trąbić na odwrót.* 4) = powracanie, powrót. *Prosił Skurga, aby mu do komórki zakonnej odwrótu dopuszczono. Zbójca koronny bogaty plon wziąwszy, Odwrotem grozi, mało odpoczęwszy. Odwrót uczynić*, udać się napowrót. *Na odwrót, wyr. ps.* a) nawzajem, na odwet. *Wyciął mu policzek, a on go kijem na odwrót.* b) = z odwrótnéj strony, na wspak. *Czytać na odwrót.* 5) = * (conversio), gra rolę w loice, a bliżéj w saczy wyników. *Są rozumniki odwrotu* (ratiocinia conversionis) powstające przez *odwrócenie* czynników zdania, jako np. A = B, zaczem B = A. *Jest odwrót prawy* (couversio simplex), który tam zachodzi, kędy nie odmienia się wcale ilość zdaniowa, jako np. Omnia A sunt B, ergo omnia B sunt A. Ale jest i *odwrót wardawy* (conversio per accidens), kędy pojęcie ogólne zamienia się w szczególne, jako np. Omnia A sunt B; ergo etiam quaedam B sunt A. Nie jeden człowiek jest mędrcem, przeto każdy mędrzec jest człowiekiem. Są tu różne prawidła. *E* zdania np. odwracają się *prawo*, zaś *A* zdania *wardawo*. 6) *wlm. Odwróty* (na koniu), *ob. Wichry* 7) = *v.* **Obrót**, druga strona. *Czytaj na odwrócie v. na obrocie tej karty.*

Odwrótnica, y, *lm.* **e**, *ż. bibl.* która się zaparła Boga, odszczepiła. *Nawróć się odwrótnico Izrael.*

Odwrótnie, *ps.* 1) wzajemnie, nawzajem (vice versa). 2) = we wstecznym porządku, na wspak. *Odwrótnie postąpić, zrobić co. Odwrótnie proporcjonalny; Mieć się odwrótnie do czego, mat. ob. Odwrotny.*

Odwrótność, ści, *blm. ż.* własność, cecha tego co jest odwrótném.

Odwrótny, **a**, **e**, *p.* 1) którego można odwrócić, oddalić. 2) = wsteczny, przeciwny. *Odwrótny kierunek. Proporcja odwrótna, mat.* (w regule trzech i algebrze), takie położenia czterech np. ilości, że o ile pierwsza jest *większa* lub mniejsza od drugiéj, o tyle trzecia jest *mniejsza* lub większa od czwartéj. Stosunek tych ilości między sobą, nazywa się *stosunkiem odwrótnym*, lub *odwrótno-proporcjonalnym*, *ob. Proporcja.* 3)= odwracaniu lub wracaniu łużący; wracalny. *Koło niebieskie odwrótne, ob. Zwrótnik.*

Odwrótowy, **a**, **e**, *p.* od odwrotu, rejterady.

Odwrykać, ał, a, *scz. nd.* **Odwryknąć, ął, nie**, *jednt. nieuż.* odwarkać, odmrukać, odmawiać.

Odwstawać, *bi. ob. Odstawać.*

Odwstecz, y, *blm. ż.* używa się tylko w wyrażeniu przysłówkowém *Z odwsteczy*, i znaczy: na wstecz, nazad, na odwrót. *Pocóż za płochą sławą próżnym grotem chciwie ciskamy? Bo ona sypiąc z odwsteczy strzały, kaleczy.*

Odwstydzić się, ił—, **i**—, *złz. dk. czego*; dość się nawstydzić.

Odwykać, ał, a, *sn. nd.* **Odwyknąć, ął**, *v.* **ykł, nie**, *jednt. od czego v. czego*; odzwyczajać się, odkładać się od czego; zapominać o czém, o kim w skutek nieprzestawania; pozbywać się nałogu. *Późno serce odwyknie, w czém się długo ćwiczy. Odwyklem od jego twarzy srogiéj.*

Odwykanie, **a**, *blm. n.* odzwyczajanie się, tracenie wzwyczajenia się.

Odwykłość, ści, *blm. ż. nieuż.* odzwyczajenie się, brak praktyki. *Litwa długą odwyklością niewojowania, zniewieściała była.*

Odwykły, **a**, **e**, *p. czego*; odzwyczajony, odłożony.

Odwyknąć, *ob. Odwykać.*

Odwyknienie, **a**, *blm. n.* odzwyczajenie się; zapomnienie czego, kogo w skutek nieużywania; pozbycie się nałogu jakiego.

Odwzajemniać, ał, a, *scz. nd.* **Odwzajemnić, ił, i**, *dk. co komu*; wzajemnością odpłacać. = **się**, *złz. komu; ob. Wywzajemniać się.*

Odwzajemnianie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona przez słowo *Odwzajemniać*, wzajemnością odpłacanie.

Odwzajemnić, *ob. Odwzajemniać.*

Odwzajemnienie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odwzajemniania.

Odwzajemniony, **a**, **e**, *im.* od *Odwzajemnić;* któremu wzajemnością odpłacono.

Odwzorować, *ob. Odwzorowywać.*

Odwzorowanie, **a**, *blm. n.* uczynienie, ukształtowanie czego na wzór czego; artystyczne skopjowanie.

Odwzorowany, **a**, **e**, *im.* od *Odwzorować*; ukształtowany podług wzoru.

Odwzorowywać, ał, a, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Odwzorować, ał, uje**, *dk.* według danego wzoru tworzyć; artystycznie kopjować. *Utwory tego pisarza cudnie odwzorowują przeszłość.*

Odwzorowywanie, **a**, *blm. n.* kształtowanie podług wzoru, artystyczne kopjowanie, *ob. Odwzorowywać.*

Odwzorzenie, a, *blm n. nieuż.* wystawienie w jednym obrazie, wzorze.

Odwzorzyć, ył, y, *scz. dk nieuż* wystawić jakby obraz, wzór. *Pod jeden rzut oka odwzorzyć co.*

Odyczny, **a**, **e**, *p. fiz.* wypływający z odu (ob. ten wyr.), mający źródło w téj sile; tyczący się odu, traktujący o nim. *Listy odyczne v. odo-magnetyczne barona Rejchenbacha*, tytuł dziełka o odzie. *Odyczna letnawość, odyczny chłód, odyczne światło.*

Odyl, **u**, *blm. m. fiz.* lep. *Od* (ob. ten wyr.).

Odymać, ał, a, *scz. nd.* **Odąć, ął, dmie**, *dk.* nadymać, rozdymać, napuszać. *Puchlina wodna odyma ciało. Jarzyny po większéj części odymają.* = **się**, *złz.* napuszać się. *Umarł pyszny, jednakże co o sobie trzyma, I po śmierci znać, gdy się i w grobie odyma.*

Odymiać, ał, a, *scz. nd.* **Odymić, ił, i**, *dk.* dymem kopcić, wędzić, *ob. nd. Kopcić, dk. Okopcić.*

Odymianie, **a**, *blm. n.* dymem kopcenie, wędzenie.

Odymić, *ob. Odymiać.*

Odymienie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność odymiania.

Odymiony, **a**, **e**, *im.* od *Odymić;* dymem okopcony.

Odymka, **i**, *blm. ż.* (tympanitis) *med.* rozdęcie jamy jakiéj gazem, albo jak pospolicie mówią wiatrami. *Odymka międzytrzewna*, odęcie jamy brzucha powstałe w skutek pęknięcia jelita i wyjścia z niego gazów do jamy brzucha.

Odyn, **a**, *blm. m. mit.* pierwiastkowo *Wodan*, w Eddzie *Wodden* i *Godan*, u Anglów *Kowten*, u różnych teutonskich szczepów *Oden, Wode, Gode*, a wreszcie *Gott* skąd *Goty*, nazwa ludu cześć mu składającego, jest normandzki ojciec, pan i król Azów, który włada wszechmocnie i twórczo przez wszystkie czasy aż do skończenia świata. Bóg ten mieszka w Azgardzie, śród Walaskjalfu, lub srebrnego pałacu. Otrzymał mądrość przedwieczną, napiwszy się wody ze studni Mimera. Za napitek ten pozwolił wylupać sobie jedno oko. Siedzą mu na ramionach dwa kruki *Hugin* i *Munin*, które obiatując świat dwakroć codziennie, donoszą bogu co się na nim dzieje. Zdobył podstępem *miód natchnienia*, i stał się bogiem wieszczów, lub skaldów, a otrzymał przydomek *Ljodasmider*. Tron jego zowie się *Hlidskjalf*. Jeździ na rumaku *Slejpnerse*. Nosi grom *Gungnir*. Posługują mu dwa wilki *Giery* i *Freki*. Posiada okręt *Skidbladnir*, który nosić zwykł w kieszeni. Małżonką jego *Frygga*.

Odyniec, *v.* **Hodyniec, ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* 1) dzik samiec, lat pięciu najmniéj. *Odyńce gniewliwe. Bystry hodyniec.* 2) = (herb); na tarczy niebieskiego koloru strzała biała, ostrzem do góry zwrócona, na środku przekrzyżowanie, a koniec bez opierzenia na prawo załamany mająca; w hełmie pięć piór strusich.

Odyskiwać, Odyskać, *prz. nieuż. ob. Odzyskiwać.*

Odyskowanie, *ob. Odzyskiwanie.*

Odz... w wyrazach złożonych z *Od* i jakiegobądź innego poczynającego się od *z*, to *z* nie łączy się z poprzedzającém *d* i nie stanowi jednéj głoski *dz*, lecz dwa oddzielne dźwięki. *Od-zew, Od-zielenić, Od-zigbienie, Od-znaczyć, Od-zwierciadlony* i t. p. W wyrazach zaś, w których *Odz* należy nierozłącznie do pierwiastku, *dz* stanowi jedną głoskę. *O-dzienie, O dziecéć, O dzieranie* i t. p.

Odzew, *v. nieuż.* **Odzow, odezwu**, *lm.* **odezwy**, *m.* 1) odzywanie się, przywoływanie, jako pojęcie; głos dający znać o czém. *Odzew samicy.* 2) = *praw.* odwoływanie się do wyższego sądu; apellacja. *Ktoby był na jawnym występku pojman, temu odzew iść nie ma.*

Odziać, *ob. Odziewać.*

Odzianie, **a**, 1) *blm. n.* włożenie na kogo odzieży,

ubioru, dokonana czynność odziewania. *Po odzianiu go w zbroję, przypasał mu miecz.* 2) =, *lm.* **a**, *n. v.* **Okład, u**, *lm.* **y**, *m. fort.* ściana zewnętrzna skarpy lub przeciw skarpy darniowanéj lub murowanéj. = **się**, *zmk.* włożenie na siebie odzienia, ubioru.

Odziany, a, e, *im.* od *Odziewać;* 1) na którego odzież, odzienie włożono, lub który sam się odział; ubrany, ustrojony. 2)=*fort.* ścianą zewnętrzną obwiedziony, *ob. Odzianie.*

Odziczały, a, e, *p.* który będąc wprzód cywilizowanym (o człowieku, narodzie), lub uprawnym (o gruncie, roślinie) stał się potém dzikim, nieuprawnym. *Odziczałe podolskie pustynie.*

Odziczeć, ał, eje, *sn. dk.* dzikim się stać, *ob. nd. Dziczeć.*

Odziecka, i, *lm.* **i**, *ż.* **Odzieđza, y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) skórka pęcherzowa, okrywająca co w ciele, błona, błonka, czepek. *Błonki albo odziecki mózg okrywające. Łożysko i inne odziecki albo okrycie płodu. Odziecka okrywająca wnętrzności.* 2) = wszystko czém co bywa obwijane *v.* obleczone, skórka, łupina. *Łupiny albo odziecki z owocu palmowego.*

Odziedziczać, ał, a, *scz. nd.* **Odziedziczyć,ył, y**, *dk.* dziedzictwem *v.* w spuściźnie brać, dostawać, zyskiwać. *Odziedziczać po kim majątek, dobra. fig. Odziedziczyć chorobę po matce. Odziedziczyli sławę po przodkach.*

Odziedziczanie, a, *blm. n.* dostawanie w spadku.

Odziedziczenie, a, *blm. n.* dostanie, otrzymanie w dziedzictwie *v.* w spuściźnie.

Odzieleniéć, ał, eje, *sn. dk.* na nowo zazieleniéć, odżyć, znowu zakwitnąć. *fig Odzieleniała Polska związkiem dwu potężnych narodów.*

Odzielenienie, a, *blm. n.* na nowo zazielenienie, zakwitnienie.

Odziemak, a, *lm.* **i**, *m.* snopek jakiego się używa do założenia piérwszéj warstwy dachu od spodu.

Odziemblina, *ob. Odzieblina.*

Odziemek, *v.* **Odziomek, mka**, *lm.* **i**, *m.* 1) komel snopa. 2)= piérwszy kloc od ziemi. *Kupiłem trzy kłoce, same odziomki;* drugi kloc nazywa się *środkiem*, a trzeci *wierzchołkiem, wierzchem* lub *wierzchowiną.*

Odziemnica, y, *lm.* **y**, *ż. prow.* 1) (u wieśniaczek krakowskich), dolna część koszuli z grubego płótna, przyszyta do górnéj koszuli cienkiéj, nadołek. 2) = *ob. Ciasnocha.*

Odziemny, *v.* **Odziemkowy, a, e**, *p.* 1) od odziemka, *v.* odziomka. 2) = od ziemi. *Odziemna koszula, ob. Odziemnica.* 3)= *as. Odziemny punkt, ob. Apogeum.*

Odzienie, a, *blm. zb. n.* odzież, szaty, suknie. *Człowiek dla pokrycia swojej nagości z cudzych rzeczy zażywa odzienia. Lekkie, ciepłe odzienie. Odzienie klasztorne, ob. Habit. Zwierzęta z przyrodzenia mają odzienie, pierze, sierść, włosy, wełnę. Jakie odzienie, takie uczczenie, przys. fig. Ciało jest odzienie duszy.*

Odzieracz, *ob. Obdzieracz.*

Odzierać, *ob. Obdzierać.*

Odzierak, a, *lm.* **i**, *m. leś.* drzewo świerkowe na pniu stojąco, u którego ze strzał, kora do użytku garbarskiego zdartą została.

Odzieranie, *ob. Obdzieranie.*

Odzierżać, ał, a, *scz. nd.* **Odzierżyć, ył, y**, *dk.* **Odzierżywać, ał, a**, *częst. nd. ob. Odziedziczać, Otrzymywać.* = **się**, *przy czém;* utrzymywać się, *dk.* utrzymać się. *Przy swojéj radzie odzierżyć się nie mogli.*

Odzierżyciel, a, *lm.* **e**, *m.* który co odzierża.

Odziewa, *ob. Odzieweк.*

Odziewać, ał, a, *scz. nd.* **Odziać, ał, eje**, *dk.* 1) oblekać, okrywać. *Zima śniegiem, by wełną, pola odziewa.* 2)= przyodziewać, ubierać. *Odziewać ubogich. Żywić i odziewać dzieci. fig. Występek odziewać pozorem cnoty.* = **się**, *złz.* okrywać się, ubierać się. *W różnych krajach różnie się odziewają. Nie ma się czém, by w co odziać. Ziemia odziała się śniegiem.*

Odziewalny, a, e, *p.* który się na wierzch wdziewa, wierzchni. *Pan Jezus dwie suknie miał, jednę całą dzianą, a druga była płaszcz odziewalny. Kożuch barani męski odziewalny.*

Odziewanie, a, *blm. n.* czynność przywdziewania, ubierania.

Odziewek, wku, *lm.* **wki**, *m.* **Odziewa, y**, *lm.* **y**, *ż.* odzienie, odzież, ubiór. *Skromny, brudny odziewek. Owieczkę z swego runa, niby z drogiego obnażoną odziewku.*

Odziewisko, a, *lm.* **a**, *n.* odzież nędzna, brzydka.

Odziewnąć, ął, nie, *scz. dk. komu, nieuż.* na drugiego ziewanie ziewaniem odpowiedzieć.

Odziewny, a, e, *p. nieuż.* odziany, okryty. *Drzewa odziewne owocem.*

Odzież, (daw. *Odzieża*) **y**, *lm.* **e**, *ż. zdr.* **Odzieżka, i**, *lm.* **i**, *ż.* odzienie, ubranie. *Sprawić komu odzież. Zmokła odzieża schła na pagórku. Odzież muru;* obłożenie kamieniem ciosowym muru dzikiego, albo też marmurem, *ob. Cembrowanie, Futrowanie.*

Odziębiać, ał, a, *scz. nd.* **Odziębić, ił, i**, *dk.* 1) odmrażać. *Odziębiłem sobie ręce.* 2) =ogrzewać, rozgrzewać, topić. *Wiosna odziębi lody.*

Odziębianie, a, *blm. n.* odmrażanie, mrozem niszczenie żywotnéj siły w części organizmu.

Odziębienie, a, *blm. n.* dokonana czynność odziębiania.

Odzięblina, *v.* **Odziębliзna, y**, *lm.* **y**, *ż.* część ciała odmrożona. *Na zjątrzoną odziębliznę rzepę dobrze jest przykładać.*

Odziębnąć, ął, *v.* **ąbł, nie**, *sn. dk.* zostać przejętym zimnem, odmarznąć.

Odzimie, ia, *lm.* **ia**, *n. nieuż.* koniec zimy, po zimie.

Odzimny, a, e, *p. ob. Zimowy.*

Odziomek, *v.* **Odziemek, mka**, *lm.* **mki**, *m.* 1) część zewnętrzna korzenia, która nieco z ziemi wystaje, i z któréj pień nad ziemią się wznosi. *Uciąć drzewo przy odziemku.* 2)= *ob. Odziemek.*

Odzłorzeczać, ał, a, *scz. nd.* **Odzłorzeczyć, ył, y**, *dk. komu;* nawzajem złorzeczyć, na złorzeczenie złorzeczące odpowiadać.

Odzłorzeczanie, a, *blm. n.* złorzeczącemu złorzeczeniem odpowiadanie.

Odzłorzeczenie, a, *blm. n.* złorzeczącemu złorzeczeniem odpowiedzenie.

Odznaczać, ał, a, *scz. nd.* **Odznaczyć, ył, y**, *dk.* 1) znaki stawić, kreślić. *Odznaczać na papierze.* 2)= *ob. Odróżniać.* = **się**, *złz.* odróżniać się. *Pisarz ten odznacza się szczególnie jasnością. Odznaczył się nad wszystkich. Odznaczać się w jakim zawodzie, w jakiém rzemiośle.*

Odznaczanie, a, *blm. n.* znakiem odróżnianie, cechowanie; wyróżnianie. = **się**, *zmk.* odróżnianie się.

Odznaczenie, A) **a**, *n.* 1) *blm.* nakreślenie planu. 2)=, *lm.* **a**, nurys, cecha, abrys, *ob. Odznaka.* = **się**, *zmk.* odróżnienie się. *Za odznaczenie się w potyczce dostał order.* B)=*ps. nieuż. ob. Odznacznie.*

Odznacznie, *v. nieuż.* **Odznaczenie**, *ps.* w sposób odznaczający się. *Każdy człowiek przyswaja sobie inne ruchy chodu, które się odznacznie piętnują.*

Odznaczony, a, e, *im.* od *Odznaczyć*, określony, wyróżniony.

Odznaczyć, *ob. Odznaczać.*

Odznaka, i, *lm.* **i**, *ż.* oznaczenie, znak którym można poznać gdzie się łączą, czém się różnią dwie rzeczy. *Nogi i uda tak się zjednały, że w tejże chwili stawy nie zostawiły po sobie odznaki.*

Odzow, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* 1) odgłos, rozgłos. *Niechaj się echo wraz odzowie, a odzow w dalsze podaje lasy.* 2)= *ob Odzew.*

Odzownie, *ps.* używa się tylko z przeczeniem, *ob. Nieodzownie.*

Odzowny, a, e, *p.* 1) odgłos wydający, rozgłośny. *Gaiki gwarem leśnéj rzeszy odzowne. Odzowne echo.* 2) = mogący być odwołanym, odwołalny, używa się tylko z przeczeniem, *ob. Nieodzowny.*

Odzwierciedlać, ał, a, *scz. nd.* **Odzwierciedlić, ił, i**, *dk.* odbijać jakby we zwierciedle. = **się**, *złz.* być odbitym, odbijać się jakby we zwierciedle. *Piękny przedmiot odzwierciedlił się w mojéj duszy ideałem.*

Odzwierciedlanie, a, *blm. n.* odbijanie jakby w zwierciadle.

Odzwierciedlenie, a, *blm. n.* dokonana czynność odzwierciadlania.

Odzwierciedlony, a, e, *p.* odbity jakby w zwierciedle. *Nie można dość napatrzyć się odzwierciedlonym obrazom spokojnego jeziora.*

Odzwodnik, a, *lm.* **i**, *m. med.* (pollutionsperrer), narzędzie służące do oznajmienia śpiącemu choremu że się na wzwód zanosi, żeby mógł przeszkodzić pomazaniu czyli pollucji.

Odzwyczajać, ał, a, *scz. nd.* **Odzwyczaić, ił, i**, *dk. kogo od czego;* oduczać, odkładać. = **się**, *złz.* odwykać. *Nie za tydzień ani za rok, złym się rzeczom odzwyczaić, a przywyczaić dobrym. Odzwyczaił się od palenia tytniu.*

Odzwyczajanie, a, *blm. n.* oduczanie, odkładanie.

Odzwyczajenie, a, *blm. n.* oduczenie, odłożenie. = **się**, *złz.* odwyknienie.

Odzwyczajony, a, e, *im.* oduczony.

Odzyskacz, *v. nieuż.* **Odiskacz, a**, *lm.* **e**, *m.* który co odzyskuje, odzyskał.

Odzyskać, *ob. Odzyskiwać.*

Odzyskalny, a, e, *p.* którego można odzyskać, do odzyskania.

Odzyskanie, *v. nieuż.* **Odyskanie, Odiskanie, a**, *blm. n.* przyjście do swojéj własności, otrzymanie napowrót. *Odzyskanie rzeczy straconych. Odzyskanie zdrowia, sił, przytomności.*

Odzyskiwać, ał, uje, *scz. nd.* **Odzyskać**, *v. nieuż.* **Odyskać, Odiskać, ał, a**, *dk. co;* przychodzić znowu ku swemu, otrzymywać na powrót. *Odzyskiwać wzrok, słuch, mowę, zdrowie, siły, rozum. Jan Zamojski ziemię Mołdawską odzyskał dla Królestwa Polskiego. Odzyskał koronę. Odzyskała jego szacunek, moję przyjaźń.*

Odzywać, ał, a, *scz. nd.* **Odezwać, ał, ie**, *dk.* przyzywać napowrot, przywoływać, odwoływać. *Przez Chrystusa umarli byli do życia odezwani. Posła odezwano na powrót do kraju.* **Odzywać się**, *v.* **Ozywać się**, *scz. nd.* **Odezwać się, Ozwać się**, *dk.* 1) dawać się słyszeć. *Odzywać się z czém. Odezwał się z tém przy nas fig. Wkilku, które przemówił, słowach odzywało się serce przez usta. Nie śmiał się nikt ozwać.* 2) = dawać się czuć. *Odzywa się stolec. Odezwie się to kiedyś;* będzie to kiedyś miało swój odwet. *Pożałujesz, odezwie ci się to w swoim czasie.* 3) = *czém, prze.* nazywać się, ogłaszać się. *Wielki fałsz mienić się i ozywać się chrześcjaninem, a uczynków chrześcjańskich nie naśladować. Wszystko dobré na świecie mamy, którzy się kolwiek ludem twym ozywamy.* 4) = odpowiadać na wołanie, na głos czyj. *Odezwij że się przecie. Ozwał mi się pan zaraz, gdym wołał do niego. Uderz w stół, ozwą się nożyce, przys.* 5) = *o co;* zgłaszać się, upominać się, ubiegać się o co. *Odezwali się o dług, o spadek. Odezwać się do damy, prze.* prosić o rękę, oświadczać się. *Odzywać się o koronę.* 6) = *praw.* odwoływać się, apellować. *Odezwał się do wyższego sądu.* 7)=(o głosie) odbijać się, rozlegać się. *Ozywają się lasy, góry. Podniósł głos Fingal wspaniały, ogromnym łukiem puszcze się ozwały.* 8)=odnawiać się, powracać. *Febra mu się odezwała.*

Odźwierna, ej, *lm.* **e**, *v.* **Odźwierniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* kobieta drzwi, *v.* bramy pilnująca, wrotnica, stróżówka. *Odźwierna bram piekielnych.*

Odźwierne, ego, *blm.* podatek odźwiernemu, przypustne

Odźwiernia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* komora odźwiernego, szwajcarnia.

Odźwiernictwo, a, *blm. n.* obowiązek odźwiernego.

Odźwierniczka, *ob Odźwierna.*

Odźwiernik, a, *lm.* **i**, *m. żołądka; an* część żołądka w przejściu do dwunastnicy kiszki; otwór kiszkowy żołądka.

Odźwierny, ego, *lm.* **ni**, *m.* pilnujący drzwi lub bramy, wrotny, szwajcar. *Odźwiernych mu nie trzeba, strzegą drzwi dłużnicy. Odźwierny serca pańskiego;* poufny, wierniś

Odżalić, ił, i, *v.* **Odżałować, ał, uje**, *scz. dk.* 1) *kogo, czego;* dosyć, dostatecznie żałować. *Nie ódz się kogo, czego odżałować.* 2) = *czego;* odważyć, na szalce wystawić, narazić. *Lepiej raz na taki upadek pieniędzy odżałować, niżeli na insze drobiazgi. I żywota i zdrowia odżalił dla sławy. Odżałować życia, v. zdrowia dla ojczyzny.*

Odżartować, ał, uje, *scz. dk. komu;* żartem za żart się wywzajemnić.

Odżdżać, *ob. Odżynać.*

Odże, *ob. Ot, Otże.*

Odżeglować, *ob. Odżeglowywać.*

Odżeglowanie, a, *blm. n.* odpłynięcie pod żaglem.

Odżeglowywać, ał, a, *scz. nd.* **Odżeglować, ał, uje**, *dk.* wychodzić pod żagle, odpływać.

Odżeglowywanie, a, *blm. n.* odpływanie pod żaglem, wychodzenie pod żaglem.

Odżegnać, *ob. Odżegnywać.*

Odżegnanie, a, *lm.* **a**, *n.* żegnaniem odpędzenie, oddalenie.

Odżegnywać, ał, a, *scz. nd.* **Odżegnać, ał, a**, *dk. co;* i **Odżegnywać się, Odżegnać się**, *złz. czego;* żegnając odpędzać; odganiać. *Odżegnajmy się grzechu i z nim czarta. Cnota rzeczy niepoczciwych uczy się odżegnać. Śmierci się nikt nie odżegna.*

Odżegnywanie, a, *lm.* **a**, *n.* robienie znaków krzyża, zaklinanie.

Odżeniać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Odżonąć, ął, nie**, *dk. prze.* odganiać, odpędzać. *Oświeć nas z swojéj jasności, A odżeń wewnętrzne ciemności. On cię od łupu ze sromem odżenie.* 2) = i **Odżenić, ił, i**, *dk. nieuż.* z żoną rozłączać. = **się**, *złz.* rozwodzić się. *Żona u Turków nie może się nigdy odżenić, póki jéj mąż nie da chleba, masła, ryżu.*

Odżeńca, y, *lm.* **y**, *m.* który odżenia, odpędza, oddala.

Odżonąć, *ob. Odżeniać.*

Odżuwać, ał, a, *scz. nd.* **Odżuć, uł, uje**, *dk.* pożutego co znowu gryźć, przeżuwać. *Zwierzęta odżuwające: wół, baran, kozieł.*

Odżyć, *ob. Odżywać.*

Odżycie, a, *blm. n.* powrót do życia, nowe życie, *wł. i fig.*

Odżynać, ał, a, *scz. nd.* **Odżąć, ął, odeżnie**, *dk.* żęciem odcinać, żniwo odbywać dla oddzielenia zboża od cudzego, żąć od miedzy i t. p. *ob. Żąć.*

Odżywać, *v.* **Ożywać, ał, a**, *sn. nd.* **Odżyć**, *v.* **Ożyć, ył, yje**, *dk.* powracać do życia, na nowo rozpoczynać żyć, odradzać się. *fig. Starożytną świetność tego państwa odżywa. Nadzieja ożyła w mojém sercu. Odebrawszy twój list odżyłem.*

Odżywanie, *v.* **Ożywanie, a**, *blm. n.* powracanie do życia; *fig.* odradzanie się.

Odżywczy, a, e, *p.* dający napowrót życie; służący do odżywiania, lub podtrzymywania w czém ciągłego życia; *fig.* orzeźwiający, ożywczy. *Odżywczemi, v. odnowczemi narzędziami rośliny* (vasa reproductionis), zowią się w bot. korzeń, łodyga i liście, jako mające na celu czasowe, indywidualne utrzymanie życia i przez ciąg jego odżywianie ustroju całéj rośliny.

Odżywiać, ał, a, *scz. nd.* **Odżywić, ił, i**, *dk.* 1) *v.* **Ożywiać, Ożywić**, do życia przywracać, życie nadawać. 2) = karmić, nasycać. *Wilk tłustemi barany swe odżywił głody.* 3) = posilać, pokrzepiać. *Puścić konie na trawę, aby je odżywić.* = **się**, *złz.* 1) żywić się, przeżywiać się. *Cały obóz się trawi, nie mogąc ani się odżywić, ani nieprzyjaciela do bitwy przywieść.* 2) = przychodzić do sił, wzmacniać się *Zaczynam się odżywiać. ob. Ożywiać.*

Odżywianie, a, *blm. n.* ożywianie, nasycanie, pokrzepianie. = **się**, *zmk.* przychodzenie do zdrowia, do sił.

Odżywiciel, a, *lm.* **e**, *m.* który odżywia, ożywia, ożywiciel. *Odżywiciel zatopionego świata. Deukaljon.*

Odżywić, *ob. Odżywiać.*

Odżywienie, a, *blm. n.* ożywienie, nasycenie, pokrzepienie, *ob. Ożywiać.*

Odżywność, *v.* **Ożywność, ści**, *blm. ż.* siła ożywiająca; własność materji odżywnéj, mocą któréj wszystkie postaci życia przyjąć jest zdolna.

Odżywny, a, e, p. odżywiający, ożywny, ożywczy. *Materja odżywna, v. ożywna jest ta, która jestestwom organicznym za pokarm służyć może.*

Oedema, y, *blm. ż. ob. Obrzęknięcie.*

Oegir, a, *blm m. mit.* król normandzkich Swartalfarów, lub Elfów czarnych. Małżonką jego *Rana*, Niks królowa. Córkami ich *Ondyny* lub *Meerweibchen.* Mieszkają na dnie morza i przyjmują do pałacu swego topielców.

Oelruna, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* jedna z Walachur.

Oesel, u, *blm. m. mit.* wyspa święta, mająca zamek Monę, do którego schronił się bóg Tarapita z wiernymi

sobie Estończykami, gdy prześladowali go w imię Chrystusa Niemcy.

Oet, a, *blm. m. mit.* sławny bard, *ob. Anoet.*

Ofajdać, *v.* **Ofejdać**, **ał**, **a**, *scz. dk.* zawalać gnojem, opaskudzić. *Nie ciągnij psa za ogon, bo cię ukąsi albo ofajda, przys.* = **się**, *slz.* zawalać się gnojem, opaskudzić się.

Ofaltorzja, *ob. Oferta.*

Ofarbować, *ob. Ofarbowywać.*

Ofarbowanie, a, *blm. n.* pofarbowanie na około.

Ofarbowany, a, e, *im.* od *Ofarbować*; farbą na około pomalowany, ufarbowany.

Ofarbowywać, **ał**, a, *scz. nd.* **Ofarbować**, **ał**, **uje**, *dk.* w koło farbować.

Ofarbowywanie, a, *blm. n.* farbowanie na około.

Ofensywa, y, *lm.* y, *ż.* (z łac.) zaczepność, zaczepki.

Ofert, u, *lm.* y, *m. v.* **Oferta**, y, *lm.* y, *ż. przr.* grzeczne oświadczanie się, nadskakiwanie. *Słówek, ofertów i tytułów siła. Judasz pana ofertem wydaje nieszczerym*, t. j. pocałowaniem.

Oferta, y, *lm.* y, *ż.* 1) *v.* **Ofertorjum**, *nieod. n.* i *przr.* **Ofaltorzja**, ji, *lm.* je, *ż.* (z łac.) część mszy S. *Przy ofercie król koronowany chleb i wino na ołtarz kładzie. Grzegorz papież ustawił (ustanowił) we mszy ofaltorzję, ob. Ofiarowanie.* 2) = *ob. Ofert.*

Ofertować się, **ał**—, **uje**—, *slz. nd. przr.* usługi swoje ofiarować. *Wszędzie się ofertował, lecz nigdzie statecznie.*

Ofertowniczek, czka, *lm.* **czki**, *m.* ten, który każdemu usługi swe ofiaruje, uniżony sługa całego świata. *Strzeż się ofertowniczków, którzy różne kształty według czasu na się biorą.*

Ofiara, y, *lm.* y, *ż.* (z łac.) 1) objata Bogu, całopalenie, służba Bogu u ołtarza. *W ofierze Bogu co dajem, a w Sakramencie łaskę jaką od Boga bierzem. Ofiara Abrahama. Ofiara całopalna, człowiecza. Zabić cielca na ofiarę. Pierwsze jest posłuszeństwo niż ofiara, przys. Palić komu ofiary, fig.* kadzić komu, pochlebiać. 2) = Sakrament ciała i krwi Pańskiej. *Ofiara chleba i wina.* 3) = to co się przynosi na ofiarę. *U ołtarza stała z złocistemi rogi ofiara. Chlebna ofiara. Bić ofiary. fig. Stać się, paść ofiarą czego.* 4) = *fig.* poświęcenie, zguba. *Wielkie i bogate miasto łupieztwu na ofiarę poszło.* 5) = dar, podarunek, przynoszenie. *Ofiara dobrowolna na wsparcie Rzeczypospolitej. Przyjąć, odrzucić czyję ofiarę.*

Ofiarka, i, *lm.* i, *ż.* (z łac.) dar ofiarowany jakiemu świętemu; osóbka z wosku wyrobiona, albo też noga, ręka, serce, i t. p. *Po odpustach siedzą baby przed kościołem na cmentarzu z ofiarkami.*

Ofiarnicki, 1) **a**, **ie**, *p. ob. Ofiarniczy.* 2) =, **ego**, *lm.* **ccy**, *m. żart.* ofiarujący się, gotowy do usługi.

Ofiarnictwo, *ob. Ofiarownictwo.*

Ofiarniczy, 1) **a**, e, *p.* (z łac.) od ofiarnika. *Nóż ofiarniczy.* 2) =, **ego**, *lm.* **owie**, *m. ob. Ofiarnik.*

Ofiarnik, *v.* **Ofiarownik**, a, *lm.* **cy**, *m.* i *nieuż.* **Ofiaroczyńca**, y, *lm.* y, *m.* (z łac.) kapłan ofiarujący ofiary. *Wielki ofiarnik. Ofiarnik pogański.*

Ofiarnikowy, a, e, *p.* (z łac.) do ofiarnika należący. *Wargi ofiarnikowe mają strzedz umiejętności.*

Ofiarny, *v.* **Ofiarowny**, a, e, *p.* (z łac.) do ofiar należący. *Ołtarz, płomień, dym ofiarny. Topór ofiarowny.*

Ofiaroczyńca, *ob. Ofiarnik.*

Ofiarostanowiciel, a, *lm.* e, *m. nieuż.* (z łac.) przełożony nad ofiarami.

Ofiarować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* i *dk.* (z łac.) 1) ofiarę Bogu czynić. *Prosiła go, aby w domu jej ofiarował*, t. j. mszę ś. miał. 2) = *kogo, co*; w ofierze przynosić, poświęcać. *Ofiarować swoje życie za kogo. Ofiarowała córkę Najświętszej Pannie. fig. Ofiarować komu dzieło.* 3) = ślub czynić, ślubem obowiązywać się. *Ofiarować kogo do miejsca świętego. Ofiaruję Bogu ołtarz, świątynię.* 4) = *kogo, co*; oświadczać, poruczać, oddawać. *Ofiarować komu pomoc, swoje usługi. fig. Ofiaruj Bogu swoje cierpienia. Ofiarować Bogu swoję krzywdę, swoję urazę. fig. Ofiarował rękę*, oświadczył się. *Ofiarowała mu swą rękę*; przyrzekła zostać, lub została mu żoną. *Ofiarować tyle a tyle za co.* = **się**, *slz.* 1) w ofierze siebie przynosić, poświęcać się. *Jezus Chrystus ofiarował się za nas, za grzechy nasze. Ofiarować się za króla, za ojczyznę.* 2) = ślubem obowiązywać się Bogu do czego. *W chorobie swojéj ofiarował się do Częstochowy.* 3) = *komu*; oświadczać się z usługami. *Gdy się kto nazbyt ofiaruje, Albo już zdradził, albo się gotuje, przys.* 4) = *nieos. prze. Ofiaruje się co*; zdarza się, trafia się. *Żydzi zamiast Jehowa czytają Adonai, ilekroć się w Piśmie ofiaruje.*

Ofiarowanie, a, *blm. n.* (z łac.) 1) przynoszenie ofiary, i *nieuż.* sama ofiara. 2) = część mszy, *ob. Oferta.* 3) oświadczanie, oddawanie, poświęcanie. 4) = *Najświętszej Panny, v. Oczyszczenie N. Panny*; święto N. P. gromicznéj.

Ofiarownica, y, *lm.* e, *ż.* (z łac.) która ofiaruje Bogu, kapłanka.

Ofiarownicki, a, ie, *p.* (z łac.) od ofiarownika, ofiarniczy. *Wy będziecie mi królestwem ofiarnickiém i narodem świętym.*

Ofiarownictwo, a, *blm. n.* (z łac.) urząd ofiarniczy.

Ofiarownik, a, *m.* (z łac.) 1) *lm.* **cy**, *ob. Ofiarnik.* 2) = *lm.* **ki**, stół ofiarniczy.

Oficer, *v. nieuż.* **Oficjer**, a, *lm.* **owie**, *m.* (z fran.) zostający w służbie wojskowéj nie prostym żołnierzem, *v.* szeregowym; urzędnik wojskowy, starszyzna w wojsku. *Oficer od piechoty, od artylleryi, od ułanów.*

Oficerek, *v.* **Oficjerek, rka**, *lm* **rkowie**, *m. zdr.* (z fran.) młody oficer, niskiéj rangi oficer.

Oficerka, i, *lm.* i, *ż. nieuż.* (z fran.) żona oficera.

Oficerski, a, ie, *p.* (z fran.) do oficera należący. *Sztify oficerskie. Po oficersku, pst.* jak przystało na oficera.

Oficerstwo, a, *blm. n.* (z fran.) 1) ranga oficerska. 2) = *zb. nieuż.* oficerowie.

Oficjalista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z łac.) 1) *przr.* urzędnik publiczny, szczególnie sądowy. 2) = zostający na służbie u prywatnego pana, jako to: pisarz prowentowy, ekonom, i t. p.

Oficjalnie, Oficjalny, *ob. Urzędowo, Urzędowy.*

Oficjalski, a, ie, *p.* (z łac.) od oficjała.

Oficjalstwo, a, *blm. n.* (z łac.) urząd i władza oficjała.

Oficjał, a, *lm.* **owie**, *m.* (z łac.) namiestnik biskupi w sądach i jurydykcji duchownéj.

Oficjant, a, *lm.* **ci**, *m.* (z łac.) ksiądz odprawiający mszę ś.

Oficjer, Oficjerek, *ob. Oficer*, i t. d.

Oficjum, *nieod. n.* (z łac.) 1) nabożeństwo, pacierze kapłańskie. 2) = tytuł książki do nabożeństwa dla katolickich wyznawców.

Oficjusz, a, *lm.* e, *m.* książka do nabożeństwa (dla kapłanów), agenda, trebnik.

Oficyna, y, *lm.* y, *ż. zdr.* **Oficynka**, i, *lm.* i, *ż.* (z łac.) 1) poboczna budowa przy pałacu lub dworze pańskim. *Po prawéj ręce dziedzińca była oficyna kuchenna z izbami dla czeladzi.* 2) = pracownia, pracowalnia. 3) = *przr.* rękodzielnia; zakład fabryczny, przemysłowy.

Ofierniczy, a, e, *p. przr.* (z łac.) od ofiar, *v.* darów dobrowolnych. *Protokuł ofierniczy.*

Ofierny, a, e, *p. przr.* ofiarny. *Takim sposobem ofierna z nad Worskli nie zupełnie bez skutku upłynęła.*

Ofikalcyt, u, *lm.* y, *m. min.* skała wapienna krystaliczna, w któréj kryształki są ułożone w kształcie listków porozrzucanych.

Ofikleidy, id, *blp. muz.* gatunek narzędzi muzycznych dętych.

Ofit, u, *lm.* y, *m. min.* kamień porfirowy, w kolorze zielonawym, z kryształami białemi albitu, albo raczéj jest kamieniem powstającym ze zlepu feldspatów lub massy feldspatowéj, w któréj postrzegają się wyraźne kryształki innych ciał, najczęściéj do feldspatów należących. Jeżeli ta mieszanina zwana porfirem przechodzi w kamień *zieleniec*, djoryt, w którym jawią się rozsiane kryształki białe albitu, wtedy zowie się *porfirem zielonym* albo *ofitem.*

Ofjolity, ów, *w lm. m. geol.* skamieniałości wężów, znajdywane w łupku smolisto-marglowym, w kamieniu wapiennym, w brekcjast, i t. d.

Ofjologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o żmijach i wężach, opisanie ich.

Ofka, i, *lm.* i, *ż. zdr.* imię staropolskie, Agata, *v.* Eufemja.

Oflina, y, *lm.* y, *ż. mor.* lina bramująca boki żagla, uwiązana jest na końcu hamulca i zakłada się na kule.

Oflis, a, *lm.* y, *m. leś.* 1) klin przy odziemku drzewa, sformowany przez ukośne zacięcia przy jego spuszczaniu, kieł. 2) = wada belki, gdy ta nie da się wyrobić w kwadrat doskonały; obrzoja.

Oflisak, a, *lm.* i, *m. leś.* belka z grubego tylko wiora, z dwóch boków naprzeciwległych ociesana; łysak.

Oflisowaty, a, e, *p.* mający oflis. *Oflisowata belka.* t. j. gdy u sztuki drzewa, do ostrego kantu oprawnéj lub wyróżniętéj, pozostają na krawędziach ślady kory, a to z powodu, że drzewo w odrębie nie miało potrzebnéj grubości.

Ofnal, *ob. Hufnal.*

Oftalmiczny, a, e, *p.* (z grec.) tyczący się chorób ocznych. *Instytut oftalmiczny.*

Oftalmja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *med.* zapalenie oka.

Oftalmjatryka, i, *ż.* (z grec.) 1) *blm.* nauka o chorobach oczu. 2) =, *lm.* i, traktat o chorobie oczu, książka zawierająca wykład téj nauki.

Oftalmologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o oczach w stanie zdrowia i choroby.

Oftalmoskop, u, *lm.* y, *m.* (z grec.) narzędzie optyczne do poznawania głębi oka i zmian w niém zaszłych.

Ofuk, u, *lm.* i, *m.* fukanie, łajanie (jako pojęcie). *Odpowiedź z ofukiem.*

Ofuknąć, **ął**, **nie**, *scz. jednt. dk. kogo*; z gniewem odpowiedzieć, połajać. *Gdy koło niego płakali, ofuknął ich: czemu lepiej pacierza nie mówicie za mnie? co mi po tém płakaniu?* = **się**, *slz. na kogo*; rozgniewać się, oburzyć się.

Ofuknienie, *v.* **Ofuknięcie**, a, *blm. n.* z gniewem odpowiedzenie, połajanie. *Po tém ofuknięciu poprawił się.*

Ogacać, *v.* **Ohacać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogacić**, *v* **Ohacić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) otaczać, osłaniać gacią, faszyną, chróstem, aby zasłonić od zimna, wiatru i t. p. *Ogacili, v. Ohacili oborę.* 2) = *bart.* zatykać kołomi barci gałązki kolące, zwane wiechą, któreby wzbraniały przystępu żółtnom i innym ptakom, oraz ochraniały barć od słoty.

Ogacanie, a, *blm. n. bart.* czynność wyrażona słowem *Ogacać.*

Ogacenie, a, *blm. n. bart.* opatrzenie barci kołącemi gałęziami, *ob. Ogacać.*

Ogacić, *ob. Ogacać.*

Ogacony, a, e, *im.* od *Ogacić*, *bart.* opatrzony ostremi gałęziami dla wzbronienia przystępu szkodniczym ptakom.

Ogadacz, *v.* **Ogadywacz**, a, *lm.* e, *m.* który kogo ogaduje, obmówca, potwarca, oszczerca.

Ogadać, *ob. Ogadywać.*

Ogadanie, a, *blm. n.* obmówienie, spotwarzenie zaczne.

Ogadywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Ogadać**, **ał**, **a**, *dk. kogo*; zaocznie o kim źle gadać, obmawiać, potwarzać. *Liszka wilkowi przyjaciół psuje, Po całym lesie go ogaduje, Że żartok nigdy nie nasycony. Nie lubię nikogo ogadywać. Ogadać niewinnie. ob. Potwarzać.*

Ogadywanie, a, *n.* 1) *blm.* potwarzanie, obmawianie, szkalowanie za oczy. 2) =, *lm.* **a**, *ob. Obmowa, Potwarz.*

Ogajony pień, *ob. Kikut.*

Ogalać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogolić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) golić na około; *dk.* ukończyć golenie. *Ogolił mu brodę za trzy grosze.* 2) = *fig. posp.* ogołacać, obnażać, wyzuwać, gołym czynić. 3) = *rybę* (tylko *dk*) *kuch.* oczyścić z łuski, *ob. Golić.*

Ogałacać, *ob. Ogołacać.*

Oganiacz, a, *lm.* e, *m. v.* **Oganecznik**, a, *lm.* **cy**, *m.* który ogania, opędza; który chodzi z oganką na muchy.

Ganiacze, ów, *blp. m. or.* ogólne nazwanie sztuk drzewa, należących do tratwy, a składających się z igielników, opław, zastrzałów i zagratowników.

Ganiaczka, i, *lm.* i, *ż.* która ogania. *Oganiaczka mechaniczna*; narzędzie służące do odpędzania much, używane przy łóżku chorych, *ob. Oganka.*

Oganiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ognać**, **ał**, **a**, i **Ogonić**, **ił**, **i**, *dk.* (*v. nieuż.* **Obganiać, Obegnać, Obgonić**), 1) odganiać, odpędzać. *Oganiać muchy od kogo, v. Oganiać kogo od much. Oganiać ptaki* (*od zboża*), *v. Oganiać zboże* (*od ptaków*). *Oganiać prosó cudze*, t. j. pracować na kogo innego. *Cudzą pszenicę ogania, a jego wróble piją, przys. Człowiek śpi, a fortuna muchy ogania, przys.* t. j. czuwa nad nim. 2) = *kogo, fig. prze.* bronić, oczyszczać. *Kazimierz posłów do Jehzego wyprawia, którzyby go ze złego rozumienia ognali.* 3) = *co*; w koło pędem obiegać. *Czterykroć miesiąc w pełném świat był ognał koło.* 4) = obwodzić, otaczać. *Naszczepił winnicę i ognał ją płotem.* 5) = *fig.* opędzać, zaspakajać. *Nie módz ognać swych potrzeb.* **Oganiać się, Ognać się**, *slz.* 1) opędzać się. *Darmo się pies ogania i macha ogonem.* 2) = *fig. komu, czemu, v. od czego*; bronić się. *Ognać się pogranicznym nieprzyjaciołom nie zdołamy. Starosta nie mógł się zbójcom ognać.*

Oganianie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Oganiać.*

Oganisty, *v.* **Ogańczysty**, a, e, *p. nieuż.* rozłożysty. *Cedr piękny w gałęzie i oganisty. Oganiste i gałęziste drzewo.*

Oganka, i, *lm.* i, *ż* 1) narzędzie do oganiania much. *Mucha, co skromnym pyszczkiem kawałka dotknęła, Już ucieka, bo na nią oganka machnęła.* 2) = *prze. ob. Kropidło.* 3) = *prze. ob. Wachlarz.*

Ogań wilcza, *bot. ob. Wilcza ogań.*

Ogańczysty, *ob. Oganisty.*

Ogar, a, *lm.* y, *m. v. prze.* **Ogarz**, a, *lm.* e, *m.* pies gończy. *Wyżeł najduje, ogar goni. Tak ogarz szczeka, jak i kundys; ale wżdy i ogarza poznać kiedy szczeka na wilka, a kiedy zająca goni. Chart pokorny, ogar łakomy, wyżeł zdradliwy.*

Ogarcisko, *v.* **Ogarzysko**, a, *lm.* a, *m.* nędzny, lichy ogar.

Ogarczę, *v.* **Ogarzę, ęcia**, *lm.* **ęta**, *n.* szczenię ogarowe.

Ogarek, rka, *lm.* **rki**, *m.* 1) kawałek świecy niedopalonéj. *Świeca dogorywała, że przyszło do ogarka.* 2) = głownia niedopalona, niedopałek. 3) = (*zdr.* od *Ogar*), niewielki lub piękny ogar.

Ogarniać, **ał**, **a**, *scz. nd* **Ogarnąć**, *v. nieuż.* **Obgarnąć**, **ął**, **nie**, *dk.* **Ogarnywać**, *v.* **Ogartywać**, **ał**, **a**, *v.* **uje**, *częst.* 1) otaczać, obejmować. *Ogarnąć co rękoma. Morze ogarnia ziemię. Ciemności ogarnęły ziemię. Ogień ogarnął całe miasto. Ogarniać co rozumem*; pojmować. *Boga ogarnąć nie możemy. Ogarnął wszystko jedném spojrzeniem. Nie ogarnąć tego pamięcią.* 3) = (o powodzi), zalewać, oblewać na około. *Powódź ogarnęła łąki, pola.* 4) = (o namiętnościach, uczuciach), opanowywać. *Trwoga mię ogarnęła. Strach mię ogarnął. Smutek ją ogarnął.* 4) = *posp.* odziewać, przyodziewać. *Ogartywaj ubogiego, nagiego.* 5) = (o ziarnach), oczyszczać; spędzać plewę z wierzchu; skupiać na około, *ob Garnąć, Zgarniać.* = **się**, *slz.* 1) zawierać się, zamykać się. *Ogień się ogarnął nie daje, a ogarniony lub zatknony gwałtem się wybija.* 2) = odziewać się, ubierać się. *Ogarnij się żywo.*

Ogarnianie, *v.* **Ogartywanie**, a, *blm. n.* otaczanie, obejmowanie; zalewanie na około; *fig.* opanowywanie; *posp.* odziewanie, zgarnianie na około. = **się**, *zmk.* zawieranie się, zamykanie się; odziewanie się, *ob. Ogarniać.*

Ogarnienie, a, *n.* 1) *blm.* i = **się**, *zmk.* dokonana czynność ogarniania, ogarniania się. 2) = *blm.* pojęcie, objęcie. 3) =, *lm.* a, *prze.* skrócenie, treść. *W dziesięciorgu przykazaniach krótkie ogarnienie mamy zakonu Bożego.*

Ogarnywać, Ogartywać, *ob. Ogarniać.*

Ogarz. Ogarzę, *ob. Ogar, Ogarczę.*

Ogarzyca, y, *lm.* e, *ż.* samica ogarów.

Ogarzysko, *ob. Ogarcisko.*

Ogaszać, **ał**, a, *scz. nd.* **Ogasić**, **ił**, **i**, *dk.* w koło gasić.

Ogaszanie, a, *blm. n.* gaszenie na około.

Ogaszenie, a, *blm. n.* zgaszenie, pogaszenie na około.

Ogata, *v.* **Ohata**, y, *lm.* y, *ż.* wyściełanie ścian budowli choiną, lub czém innem, np. trzciną, październami, i t. p.

Ogdakać, **ał**, a, *scz. dk. kogo, posp.* ogadać, okrzyczeć; obmówić.

Ogdoada, y, *blm. ż.* celtycka bogini, żeński Dylan, oznacza wiosnę. Dyreita przewodzi ją szczęśliwie przez potop, lub zimę. Gra rolę w żeńskich tajemnicach wielką.

Ogęszczony, a, e, *p. prze.* gęsto otoczony. *Ozdobną*

Litwy i Rusi gwardyą ogęszczony, Kazimierz do Krakowa przyjeżdża.

Ogiąć, *ob. Oginać.*

Ogień, **gnia**, *lm.* **gnie**, *m.* 1) *chem.* jednoczesne przejawianie się światła i cieplika z powodu gorzenia ciał, t. j. szczególnego przetwarzania się ich na gazy od łączania się z kwasorodem powietrza; dawniéj uważano *ogień* za osobny *element*, czyli żywioł. *Ogień ukryty jest, znajduje się we wszystkich rzeczach stworzonych. Krzesać ogień. fig. Skrzesać ogniu w pałasze. Ogień podziemny, v. ognie podziemne. Bać się, strzedz się, chronić się czego jak ognia. Uciekać od czego, od kogo jak od ognia. Ogień roztożyć, podtożyć. fig. Niebo jest całe jak w ogniu. Zapalić, rozpalić ogień, duży ogień. Ogień zajmuje się. Postawić garnek na ogniu, v. przystawić garnek do ognia. Zagrzać chwilę przy ogniu. Przy jednym ogniu dwie pieczenie upiec, przys. Przyjść jak po ogień. Ogień jak w piekle. Ogień piekielny, czyszcowy.* 2) = strzelanie z ręcznéj broni, z dział. *Dać ognia na kogo, v. do kogo Stać pod ogniem nieprzyjacielskim. Dostać się, v. wieźć między dwa ognie. Iść w ogień* Komenderując: *Ognia! t. j. strzelaj. Wziąć kogo we dwa ognie.* 3)=pożar, pożoga. *Krzyczeć: ogień! fig. Jak na ogień tam biegą. Ogniem i mieczem pustoszyć. Sprzęty od ognia.* 4) = kara ognia, palenie na stosie. *Czarownik skazany został na ogień.* 5) = *w lm* fajerwerk. *Ognie krotofilne, ochotne. Ognie puszkarskie, sztuczne.* 6) = światło pochodni, lamp, i t. p. *Zapalać ognie na brzegach. Łowić ryby przy ogniu.* 7) = *w lm.* gwiazdy, planety. *Ognie górnolotne, niebieskie, napowietrzne.* 8) = *fig.* zapał, płomień, żar. *Ogień młodzieńczy, miłosny. Pismo pełne ognia. Ten koń ma dużo ognia. Ogień do ognia przydaje, kto młodemu wino daje, przys.* 9) = i *Piekielny ogień*; zaognienie, gangrena. 10) = *przelotny, leś.* wzniecony w lesie sosnowym, w dzień pogodny i suchy, dołem po mchu i drobnym wrzosie, dla niszczenia gąsienic.

Ogienek, *v.* lep. **Ogieniek**, **ńka**, *lm.* **ńki**, *m. zdr.* mały ogień.

Ogienny, **a**, **e**, *p. prze.* od ognia, ogniowy. *Bez ciepłoty ogiennej nic się nie rodzi.*

Ogier, **giera**, *lm.* **giery**, *m. zdr.* **Ogierek**, **rka**, *lm.* **rki**, *m.* koń nie wałaszony, stadnik. *Ogier, czyli koń cały, trwalszy na prace i trudy; wałaszony słabszy ale powolniejszy. Ogierek roczny z postrzyżoną grzywą.*

Ogierowy, **a**, **e**, *p.* od ogiera.

Ogięcie, *v.* **Obgięcie**, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oginania. 2) =, *lm.* a, *nieuż.* a) to co zgięto na około, rąbek. b)= to czém się co ogina, np. blachą, którą co okryto na około.

Ogięty, *v.* **Obgięty**, **a**, **e**, *im.* od *Ogiąć, v. Obgiąć*; ochylony czém zgiętém na około; zagięty w koło.

Oginac, *v.* **Obginać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogiąć**, *v.* **Obgiąć**, **ął**, **ognie**, *v.* **obegnie**, *dk.* zachylać, giąć, zaginać na około; naginać w około; zaginając otaczać tém co się zagina. *Obegnij brzeg naczynia blaszanego a będzie mocniejszy. Oginać gałęzie*, t. j. zginać na około drzewa. *Drewniany patyk ogiąć blachą.* = **się**, *złz.* na około zginać się, zaginać się.

Oginanie, *v.* **Obginanie**, **a**, *blm. n.* gięcie, zginanie na około; otaczanie czém gnąc je; naginanie w koło. = **się**, zgięcie się, *v.* zagięcie się na około.

Ogiński (herb); w polu błękitném brama obozowa czerwona, mająca nad sobą krzyż z wierzchołkiem rozdartym; nad hełmem mitra książęca.

Ogigja, **ji**, *blm. ż. mit* celtycki kraj umarłych, *ob. Awalon.*

Oglądać, **ał**, **a**, *scz. nd.* (*nieuż.* **Obzierać**, **ał**, **a**, *nd.*) **Obejrzeć**, **ał**, **y**, *dk.* 1) opatrywać, rozpatrywać. *Oglądać miasto, ciekawości jakiego miasta. Obejrzałem wszystko co było godnego widzenia.* 2) = widzieć. *Oglądać oblicze boskie. Oglądać ziemię obiecaną. Bodajeś światłości boskiéj nie oglądał.* = **się**, *złz.* 1) patrzyć po za siebie, około siebie. *Oglądać się na wszystkie strony. Oglądać się w zad, w tył. fig. Oglądaj się na ostatnie koła*, t. j. na przyszłe czasy. *Oglądać się za kim, za czém.* 2)= *na kogo, na co, fig.* liczyć, rachować na kogo, na co. *Ogląda się na naszę pomoc. Na mnie się nie oglądaj. Nie masz się na co oglądać.* 3)= *fig.* mieć wzgląd na co, mieć co na względzie, zwracać uwagę na co. *Mądry na wszystkie strony się ogląda. Nie oglądam się co ze mną będzie; ale mówię, kto kocha ojczyznę, powinien być za tym projektem. Bóg się na osoby nie ogląda.* 4) = *na kogo;* obawiać się go. *Biskupi, na króla i moc jego się oglądając, mijali sprawiedliwość.* 5)=*fig.* (tylko *dk.*), zorjentować się, poznać swój stan, swe położenie. *Pozwól mi obejrzeć się. Nie rychło się obejrzał.*

Oglądały, **a**, **e**, *p. prze. nieuż* postać jaką mający, kształtowany. *Podług Kartezjusza, Bóg z niczego stworzył bryłę jakąś nieoglądałą, którą na równe cząstki różnego kształtu podzielił.*

Oglądanie, **a**, *blm. n.* upatrywanie, rozpatrywanie; widzenie. = **się**, *zmk.* 1) patrzanie po za siebie, na około siebie. 2) = *na kogo, na co;* liczenie, rachowanie. 3) = zwracanie względu, uwagi. *Oglądanie się na osoby, na ludzi.*

Oględ, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) obejrzenie, opatrzenie czego w koło, przejrzenie po kolei, jako pojęcie. *Po dojrzałym oględzie pochwalił. Bez oględu na przyszłość, ob. Oględność.* 2) = *w lm. ob. Oględziny.*

Oględacz, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* który ma na co baczność, uwagę. *Oględacz świata, oględacz rzeczy ziemskich, niebieskich.*

Oględne, **ego**, *blm. n.* zapłata, nagroda po oględzie. *Oględnego i widzowego więcej nie ma być brano, jak podług opisu.*

Oględnie, *ps.* bacznie, przezornie, uważnie.

Oględność, **ści**, *blm. ż.* przezorność, baczność, uwaga, ostrożność.

Oględny, **a**, **e**, *p.* 1) *prze.* do oglądania, do obejrzenia, mogący być obejrzanym. 2) = oglądający się, mający na coś wzgląd, baczny, przezorny, ostrożny, patrzący na przyszłość. *Starcze nieoględny, na co stawisz domy? Oględny na przyszłość.*

Oględownik, **a**, *lm.* **cy**, *m. prze.* wywiadownik, przepatrownik, *ob Oględacz.*

Oględziny, **dzin**, *blp. ż.* oglądanie, nawiedzanie. *Oględziny ciała umarłego. ob. Oględ. Zaprowadził go na oględziny do swéj oblubienicy.*

Oględzinny, **a**, **e**, *p.* do oględzin należący. *Oględzinny podatek, ob. Oględne.*

Ogłabiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogłobić**, **ił**, **i**, *dk. prze.* w koło obijać, obtykać.

Ogładnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż. bot* (Pyrostria), roślina.

Ogładzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* 1) i **Ogładzić**, **ił**, **i**, *dk.* (od *Gładzić*) z wierzchu *v.* w około gładzić, wygładzać. *fig. Złe obyczaje w cnotę ogładzone mijaj.* = **się**, *złz.* gładkim się stawać; *fig.* przecierać się między ludźmi. 2) i częściéj **Ogłodzić**, **ił**, **i**, *dk* (od *Głodzić*) głodu nabawiać, o głód przyprawiać. *Ogłodzić miasto, twierdzę, kraj cały. Rolnictwo żywi, inne sztuki ogładzają.* = **się**, *złz.* 1) doznawać głodu. *Ruszył się król z Rewla, bo się też tam był ogłodził.* 2) = *fig. nieuż.* pozbawiać się. *Ogłodził się z rozsądku.*

Ogładzanie, **a**, *blm. n.* 1) wygładzanie, polerowanie. 2) = głodu nabawianie, o głód przyprawianie.

Ogładzenie, **a**, *blm. n.* wygładzenie na około, gładkiém uczynienie; *fig* nauczenie żyć między ludźmi. = **się**, *zmk.* wygładzenie się; *fig.* przetarcie się między ludźmi.

Ogładzić, *ob. Ogładzać*

Ogładzony, **a**, **e**, *im.* od *Ogładzić;* wygładzony, wypolerowany; *fig.* przetarty między ludźmi, *ob. Ogładzać.*

Ogłaskacz, *v.* **Ogłaskiwacz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co ogłaskuje zwierzęta, co czyni je łagodnemi i przystępnemi dla ludzi, bez niebezpieczeństwa ich srogości.

Ogłaskać, *ob. Ogłaskiwać.*

Ogłaskanie, **a**, *blm. n.* oswojenie, uśmierzenie dzikości czyjéj = **się**, oswojenie się; *fig.* udobruchanie się.

Ogłaskany, **a**, **e**, *im.* od *Ogłaskać;* oswojony, ukrócony, łaskawy, przystępny, co surowość dawną porzucił. *Lew ogłaskany*, że go głaskać, gładzić można. *Ubił jelenia ogłaskanego.*

Ogłaskiwacz, *ob. Ogłaskacz.*

Ogłaskiwać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i *częst.* **Ogłaskać**, **ał**, **a**, *v.* **szcze**, *dk.* 1) oswajać, ugłaskiwać zwierzę dzikie, ptaka. *Ten człowiek z dziwną łatwością ogłaskuje zwierzęta.* 2) = udobruchywać, uspokajać. *Ogłaskałem go nieco.* = **się**, *złz.* oswajać się, srogości pozbywać.

Ogłaskiwanie, **a**, *blm. n.* oswajanie, pozbawianie srogości. = **się**, oswajanie się; *fig.* łamowanie się, *ob. Ogłaskiwać.*

Ogłaszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogłosić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) uwiadamiać wszystkich, rozpowiadać publicznie, obwieszczać, obwoływać. *Ogłaszać przebaczenie* (amnestję). *Ogłosić przedpłatę na dzieło. Ogłoszono go królem.* 2) = *fig. co czém; nieuż.* napełniać głosem. *Lasy, doliny ogłaszają okrzykami wesela.* = **się**, *złz.* mianować się czém, obwieszczać o tém. *Ogłosić się królem. Ogłaszali się naprawcami smaku*

Ogłaszanie, **a**, *blm. n.* czynność uwiadamiania, obwoływania. *Ogłaszanie na nic się nie zda.*

Ogławiać, *ob. Ogłowiać.*

Ogławianie, *ob. Ogłowianie.*

Ogłędy, *bl. zam. Oględy, ob. Oględziny.*

Ogłobić, *ob. Ogłabiać.*

Ogłodacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* ten co ogryza, niedojadki zjada.

Ogłodać, *ob. Ogłodywać.*

Ogłodanie, **a**, *blm. n.* ogryzienie, objedzenie na około.

Ogłodany, **a**, **e**, *im.* od *Ogłodać;* ogryziony, objedziony.

Ogłodniały, *nieuż. ob. Zgłodniały.*

Ogłodnieć, **ał**, **eje**, *sn. dk. nieuż.* o głód przyjść, głód cierpieć.

Ogłodywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i *częst.* **Ogłodać**, **ał**, **a**, *dk.* ogryzać, objadać. *Ogłodać niedojadki.* = **się**, *złz.* orać się, psuć się na powierzchni w skutek tarcia, oszemłać się. *Żelazo ogłodało się.*

Ogłodywanie, **a**, *blm. n.* objadanie, ogryzanie.

Ogłodzenie, **a**, *blm. n.* 1) głodu nabawianie, o głód przyprawienie. *Dla ogłodzenia miasta.* 2) = *nieuż.* głód w czasie. *Podczas drożyzny i ogłodzenia kazał wyprzedać swe zboże.*

Ogłodzić, *ob Ogładzać.*

Ogłodzony, **a**, **e**, *im.* od *Ogłodzić;* o głód przyprawiony, *ob. Ogładzać.*

Ogłos, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* odgłos, echo, publikata, głos ludu, publiczności; ogłoszenie, obwieszczenie. *Ogłosu wiele, a rzeczy mało. Na ten ogłos wszyscy powstali.*

Ogłosiciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* ogłaszający, ten który co ogłasza, publikuje, uwiadamia. *Ogłosiciel naszego pokoju i szczęścia.*

Ogłosicielka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta ogłaszającą co, wiadomość publiczną rozsiewająca.

Ogłosić, *ob. Ogłaszać.*

Ogłoszenie, **a**, *lm.* **a**, *n.* uwiadomienie, zawiadomienie, obwieszczenie; publiczna deklaracja, proklamacja. *Ogłoszenie takiego rodzaju na nic się nie zda.*

Ogłoszony, **a**, **e**, *im.* od *Ogłosić;* obwieszczony, do wiadomości publicznéj podany; obrany, mianowany publicznie. *Twoja chwała niech będzie wszędzie ogłoszona. Ogłoszony królem.*

Ogłośny, **a**, **e**, *p. prze.* głos wydający, brzmiący, głośny, ogłaszający. *Wieża z ogłośnemi mury, ob. Odgłośny.*

Ogłowiać, *v.* **Ogławiać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogłowić**, **ił**, **i**, *dk. leś.* roślinie na pniu stojącéj, w pewnéj wysokości od ziemi, wierzchołek, czyli koronę odrąbywać *v.* odpiłowywać *v.* odrywać.

Ogłowianie, *v.* **Ogławianie**, **a**, *blm. n.* zrywanie, odcinanie wierzchołków czyli korony w roślinie.

Ogłowić, *ob. Ogłowiać.*

Ogłowie, **a**, *lm.* **a**, *n. an.* powłoka miękka pokrywająca głowę dziecięcia rodzącego się, albo czepiec.

Ogłowienie, **a**, *blm. n. leś.* odrąbanie, *v.* odpiłowanie *v.* zerwanie wierzchołka czyli korony rośliny.

Ogłowiony, **a**, **e**, *im.* od *Ogłowić;* 1) któremu wierzchołek odrąbano, odcięto. 2) = z ogłowienia pochodzący. *Ogłowione drzewo*, t. j. drzewo opałowe pochodzące z koron od drzew ogłowionych.

Ogłódek, **dka**, *lm.* **dki**, *m. zool.* (Scolytus) owad skrzydlaty, należący do rzędu *chrząszczowatych*, czterostawnych, drzewożernych.

Ogłów', **owia**, *lm.* **owie**, *m. v.* **owi**, *lm.* **owie**, *ż.* **Ogłówka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* gatunek uzdy na całą głowę zwierzęcą. *Ogłów' albo uzdzienica ma być źrebcowi na głowę wdziana. Bicz koniowi, ogłów' osłowi, a rózga głupim. Ogłówkę włożyć.*

Ogłuch, **u**, *lm.* **y**, *m. ob. Głuchota, Ogłuszenie, Ogłuchnienie.*

Ogłuchnąć, **ął**, *v.* **uchł**, **nie**, *sn. dk.* głuchym stać się, stracić słuch.

Ogłuchnienie, *v.* **Ogłuchnięcie**, **a**, *blm. n.* stracenie słuchu, głuchym zostanie.

Ogłupieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* 1) głupim się stać. 2) = oszaleć, zwarjować. *On ogłupiał widzę. Czyście ogłupieli, albo oszaleli, czy sowizrzałów rolę gracie?*

Ogłupienie, **a**, *blm. n.* stanie się głupim; oszalenie, zwarjowanie.

Ogłuszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ogłuszyć**, **ył**, **y**, *dk.* na czas słuchu pozbawiać, niepozwalać słyszéć. *Ogłuszał nas swoim krzykiem. Wystrzał z działa ogłuszył mię.*

Ogłuszeć, **ał**, **eję**, *sn. dk. nieuż.* stać się głuchym, *ob. Ogłuchnąć.*

Ogłuszenie, **a**, *blm. n.* nabawienie głuchoty, przytępienie w kim słuchu.

Ogmjus, **a**, *blm. m. mit.* celtycki Dejwr, jest mądrość samorodna, bezpośrednia, w skutek czynności ducha i a priori powstająca. Nie ojcem, lecz tylko ochmistrzem jego był Sywedyt. Jest to starzec łysy, odziany lwią skórą, ciągnący za sobą ogromne rzesze, przywiązane mu do uszu.

Ognać, *ob. Oganiać.*

Ognajać, **ał**, **a**, *scz. nd.* i **Ognoić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) gnojem okładać. 2)= w koło gnoić. *Ognoił skórę na palcu.*

Ognajanie, **a**, *blm. n.* gnojenie, sprawianie gnicia na około; okładanie gnojem, *ob. Oganiać.*

Ognian, **a**, *lm.* **y**, *m. mit.* jeden ze słowiańskich duchów ogniowych, które stały pod rozkazami boga Wajana; są to kowale, kujące pod ziemią kruszce, istoty, odpowiednie greckim Kabirom; znaczą również Salamandrow, lub namiętnostki i krewkości rozliczne

Ogniatać, **ał**, **a**, *scz nd.* **Ognieść**, **niótł**, **cie**, *dk.* w koło gnieść.

Ogniatanie, **a**, *blm. n.* gniecenie na około, ze wszech stron.

Ognica, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Rodziszek kosmaty* (Geranium molle).

Ognicie, **a**, *blm. n.* zgnicie powierzchni na około.

Ogniczek, **czka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) (lucanus) rodzaj chrząszcza. 2)=(rana rubeta) ropucha wydająca głos jakby na rogu trąbiono.

Ognić, 1) **ił**, **ije**, *scz. dk.* w koło zgnić. *Dzięsła zmięsa ogniły.* 2) = **ił**, **i**, *sn. nd. nieuż.* ogień rozniecać, rozogniać. *W piecu pięknie ogni. nieos.* pali się.

Ogniecenie, **a**, *blm. n.* dokonane w około gniecenie.

Ognieść, *ob. Ogniatać.*

Ogniły, **a**, **e**, *im.* od *Ognić;* na którym powierzchnia zgniła a jądro zdrowém zostało.

Ognik, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) wrzodzik mały czerwony, pryszcz na ciele. *Ziele to spędza i goi wszelkie liszaje i ogniki.* 2) = ogień fałszywy, powietrzny, cmentarzowy, powstający z zapalających się wyziewów gazowych. *Ogniki po nocnych cieniach. Błędne ogniki biorą za światło żywe; fig.* fałsz biorą za prawdę. 3) = meteor ognisty, w kształcie snopków, dający się niekiedy widzieć wśród morza na masztach okrętowych, osobliwie po wielkich burzach, zowie się inaczéj ogniem Kastora i Polluksa albo ogniem ś. Elme. 4)= ogień w każdéj większéj ranie, jak np. w róży. 5)= *piekielny*, lep. *Ogień piekielny*; gangrena, ogień ś Antoniego, zapalenie, skutkiem którego ciało w ranie przybiera kolor czarny i kawałkami odpada; gdy to zapalenie po całém się ciele rozszerza, cierpiącego o śmierć przyprawia. 6) = *bot.* a) posp. nazwa roślin: *Rzodkiew' łopucha* (Raphanus raphanistrum), także *Świrzepą* nazywanéj, z podobieństwa do *gorczycy polnéj, v. świrzepy*, rosnącéj obficie po ugorach i śród zboża; niek. wyrasta w takiéj ilości, iż całe pole jakby siarczystym kolorem, żółtém swém kwieciem okrywa. b)=*bot.* (Aesculium), in. *Prosznik, Ptaskogrzyb*, rodzaj grzybka z rzędu *Prosznia*ków śmieciowych, porastającego zwykle liście, a rzadko ogonki niektórych roślin; gatunki: = *rogaty*, na liściach fasoli pospolitéj. c) = *ob. Kapusta polna dzika* (Brassica campestris). d)= in. *Krzak gorejący* (Crataegus pyrocantha), gatunek głogu.

Ogniobojny, **a**, **e**, *p. nieuż.* bojący się ognia.

Ogniobronny, **a**, **e**, *p.* 1) nie dopuszczający ognia. 2)= *chem.* nietopiący się w ogniu zwyczajnym, niespożyty ogniem.

Ognio-chinian, **Ognio-cytrynian**, **Ognio-ja**

błecznian, Ognio-klejan, Ognio-masłowian, Ognio-uran, Ognio-winian, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (pyro-chinas, pyro-citras, pyro-malas, pyro-butyras, pyro-uras, pyro-tartras), dawniejsze chem. nazwy solnych związków, w skład których wchodziły niby kwasy ogniochinowy, ognio-cytrynowy, ognio-jablecznу, ognio-klejowy, ognio-masłowy, ogniо-urynowy, ognio-winny i jakąbądź zasada, *ob. Sól.*

Ogniodajny, a, e, *p.* ogień dający, mający tyle twardości, że za pomocą stali iskrę wydobyć zeń można.

Ogniofarbny, a, e, *p. nieuż. kolor*; wysoki, ognisty.

Ogniogłów, owa, *lm.* **owy,** *m. zool ob. Ostrodziób.*

Ogniogory, a, e, *p. nieuż.* ogniem gorejący, wszystek w ogniu. *Patrz, jak Bóg z nieba ogniogore groty na ziemię miece;* pioruny.

Ognio-jabłecznian, Ognio-klejan, *ob. Ognio-chinian.*

Ogniokrusz, u, *blm. m.* gatunek żelaza na zimno bić się dający, rozpalony zaś kruszy się.

Ogniokształtny, a, e, *p.* płomieniejący, *ob. Płomienisty.*

Ogniomasłowian, *ob. Ognio-chinian*

Ogniomierz, a, *lm.* **e,** *m.* narzędzie służące do mierzenia natężenia ognia, potrzebnego np. do wypalenia fajansu, inaczéj *Pyrometr.*

Ogniomietny, a, e, *p. prze.* ogień wyrzucający, ogniem telmący. *Machina ogniomietna;* do rzucania ognia na nieprzyjaciół służąca, *ob. Ogniomiot.*

Ogniomiot, u, *lm.* **y,** *m.* machina ogień miotająca.

Ogniomistrz, a, *lm.* **e, m.** 1) puszkarz co działa wycelowuje. 2)= fajerwerkarz co sztuczne ognie wyrabia.

Ogniomożny, a, e, *p. nieuż. ob. Ogniowładny.*

Ognionośny, *v. nieuż.* **Ognionoszy, a, e, p.** ogień noszący, ogień w sobie mający. *Ogniomośne chmury.*

Ogniopalenie, a, *blm. n. nieuż.* 1) palenie w ogniu, *v.* ogniem. 2)= *fig.* nader silne zapalenie w ranie.

Ogniopary, a, e, *p. nieuż.* ogniem dychający.

Ogniopiór, u, *lm.* **y,** *m. med.* (crusta lactea), słodki strup, rodzaj wysypki na twarzy u dzieci, (używa się częściéj w liczbie mnogiéj).

Ogniopłynny, a, e, *p. nieuż.* ogniem płynący. *Potok ogniopłynny. Morze ogniopłynne.*

Ogniorodny, a, e, *p.* 1) ogień wydający, jak krzemień lub skałka. 2)= przez ogień utworzony, jak np. lawa w wulkanach, żużel w kuźni.

Ogniorody, ów, *blp. m. chem.* (pyrogeny), druga gruppa ciał prostych niemetalicznych, którą stanowią: siarka, selen, fosfor, odznaczające się swą wielką zapalnością.

Ogniorojny, a, e, *p. nieuż.* płomienisty, ogniem błyszczący.

Ognioskrzysty, a, e, *p. nieuż.* ogniem się iskrzący. *Żmija ognioskrzysta.*

Ogniostrzelny, a, e, *p. nieuż.* ogień wyrzucający, buchający płomieniem.

Ogniotrwały, a, e, *p.* który na działanie ognia będąc wystawiony, nietrąci swych własności, kształtu.

Ognio-uran, Ognio-winian, *ob. Ognio-chinian*

Ogniowisty, a, e, *p. nieuż.* do ognia podobny, pełen ognia.

Ogniowładca, y, *lm.* **y,** *m.* pan ognia, bożek ognia, Wulkan.

Ogniowładny, a, e, *p.* ogniem władnący, (przymiot dawany Wulkanowi).

Ogniowróżenie, a, *lm.* **a, n.** wróżenie i obrzędy wróżby przez ogień.

Ogniowy, a, e, *p.* 1) do ognia należący, do niego się ściągający. *Ciepło ogniowe. Ogniowy blask.* 2)=od ognia, przeciw jego działaniom urządzony. *Sprzęty ogniowe. Towarzystwo ogniowe. Urządzenia ogniowe.* 3) = przez ogień zrobiony, w skutek działania ognia powstały. *Ogniowe pokłady, geol. ob. Plutoniczne pokłady.* 4) = (o kolorze) nakształt ognia, płomienisty. *Lis ogniowej sierści.* 5)= *fig.* mocno zapalny. *Gorączki ogniowe;* że człek w téj chorobie jak ogniem gore.

Ognioziejny, a, e, *p. nieuż.* ogniem ziejący.

Ognioziot, u, *blm. m. min.* lep. *Pirochlor* (ob. ten wyraz).

Ognipłoń, ni, *blm. ż. bot.* (Achimenes), roślina.

Ognisko, a, *lm.* **a,** *n.* 1) miejsce gdzie się ogień rozniecа, lub był rozniecony. *Ognisko kuchenne. Ognisko obozowe;* gdzie się jeść gotują dla żołnierzy. *Ognisko kuźnicze, chem.* rodzaj pieca kuźniczego do *świeżenia, v. fryszowania* surowcu, w kształcie jamy czworokątnéj. otoczonéj surowcowemi płatami czyli *ostawami*, z dnem ubitém z drobnych węgli, zwykle zaś z płaty surowcowéj, pod którém jest rezerwoar z wodą, dla oziębiania niek. płaty dnowéj w razie zbyteczнego jéj ogrzania, by żelazo nie przywrzało: na jednéj z ostaw bocznych leży *forma*, pewien rodzaj otworu, kędy wpływa powietrze rurami wierzchowemi wciskane; *ostawa* przeciw pieca zowie się *przeciwiatrową;* ostawa przodkowa ma otwory *polepą* zamknięte, służące do upuszczania żużli; takie ognisko ma komin i jest otoczone murem. 2) = *fig.* pomieszkanie, dom. 3) = *opt.* miejsce gdzie się promienie przechodzące przez soczewkę lub odbite od zwierciadła wklęsłego skupiają. 4) = *mat.* jeden z dwóch punktów, które w elipsie na jéj osi większéj, równie od jéj środka są oddalone. *Słońce leży nie w środku, ale w jednem z ognisk elipsy opisywanéj drogą ziemską.* 5)=*fig.* miejsce oświaty, punkt z którego najbardziéj oświecenie się rozchodzi. *Kraków był dawniéj w Polsce ogniskiem oświaty.*

Ogniskować się, ał—,uje—, *złz. nd.* w jedno ognisko się zbierać, skupiać się, zgromadzać się. *Człowieczeństwo ogniskuje się naprzód w narodzie, później w rodzinie, a wreszcie w człowieku.*

Ogniskowy, a, e, *p.* do ogniska należący. *Długość ogniskowa, opt.* odległość między soczewką lub powierzchnią wklęsłego zwierciadła, a ogniskiem, *ob. Ognisko.*

Ognisto, *ob. Ogniście.*

Ognistość, ści, *blm. ż.* 1) gorącość, rozpalenie ogniem, blask wielki ogniowy. 2) = *fig. nieuż.* płomienność, zapał wzięty przymiotnie. *Ognistość wyrażenia.*

Ognisty, a, e, *p.* 1) a) rozpalony, rozżarzony. *Ognisте kule. Ognisty miecz.* b) = buchający ogniem. *Ognista góra* czyli wulkan. c) = *broń*; palna, prochem nabijana. d) = *chmura*; ciskająca pioruny. 2) = *przyprawy*; służąca do robienia fajerwerków. 3) = (o kolorze) podobny do ognia, płomienisty. 4) = *fig.* a) przeszywający na wskroś. *Ogniste spojrzenie, ob. Płomieniący, Płomienisty.* b)= palący, unoszący się. *Dusza ognista.* c)= żarliwy, strzelisty. *Modlitwa ognista.* d) = *styl*; sposób pisania kwiecisty, unoszący i zapalający. *Mąż ognistej wymowy, oziębłe serca rozpala.* 5) = *fig.* mający wiele ognia, wiele życia. *Koń ognisty.* 6)= *ziele, bot.* ogniwacz, ogniwaczek dziś *wyszyniec* (Alopecurus), albo *ogończyk* (Orthopogon).

Ogniszcz, a, *lm.* **e,** *m.* (Pyrochroa), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, kantarydowatych

Ogniście, *v.* **Ognisto,** *ps.* mocno, żywo, z zapałem; z zapalczywością. *Ogniście prosić o co, żartiwie.*

Ogniślepek, pka, *lm.* **pki,** *m. bot.* (Calliopsis), roślina.

Ogniwaczek, czka, *blm. m. mit.* słowiański Feniks, w służbie boga Wajana, znaczy odradzający się wciąż z popiołów własnych ogień powszechnego żywota. Inne imię jego *Wyczyniec.*

***Ogniwnik, a,** *im.* **i,** *m.* (dactiliosyllogismus, vel consequentia annulata), jest prawdopodobnikiem, lub prawdowywodnikiem w umysłniki zwyczajne rozłożonym. Każdy z umysłników tych stanowi *ogniwo* do dającego uwić się z nich *łańcusznika*. Stąd miano jego polskie. Są ogniwniki *prawdopodobnicze* (prosyllogismi), i *prawdowywodnicze* (episyllogismi), *ob. Prawdopodobnik, Prawdowywodnik, Łańcusznik, Filata, Tasiemiec.*

Ogniwny, *ob. Ogniwowy.*

Ogniwo, a, *lm.* **a,** *n.* **Ogniwko, a,** *lm.* **a,** *zdr. n.* kółko łańcuchowe, ucho u prętów stanowiących łańcuch. *Ogniwo ogniwa dzierży się wkluszuzku. Ogniwo z ogniwem wiązać będzie łańcuch. Ogniwka w łańcuszku od zegarka. Ogniwa małżeńskie, fig.* związki ślubne. *Być z kim połączonym ścisłém ogniwem przyjaźni, fig.* t. j. węzłem. *Wszystkie umiejętności moją wspólne ogniwo; fig.* stosunek, związek. 2) = *prow.* krzesiwo, stal do krzesienia ognia. *Miej w kalecie ogniwo, a na polu krzemień znajdziesz. Pociągnij nóż ogniwkiem.* 3) = *or.* część uzdy, lub odbiorka, licząc od wiązania do wiązania.

Ogniwowy, *v. nieuż.* **Ogniwny, a, e,** *p.* do ogniwa, *v.* ogniw należący; z ogniw zrobiony. *Ogniwny,* dużo ogniw mający.

Ognizierka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Eustephia), roślina.

Ognoić, *ob. Ognajać.*

Ognojenie, a, *blm. n.* 1) obłożenie gnojem na około. 2)= zgnojenie po wierzchu na około.

Ognojony, a, e, *im. od Ognoić*; ognily, zgniły na powierzchni w koło skutkiem zewnętrznego gnojenia; gnojem obłożony, *ob. Ognajać.*

Ogoleć, ał, eje, *sn. dk.* gołym się stać, *ob. nd. Goleć.*

Ogolenie, a, *blm. n.* 1) pozbawienie włosów przez ścinanie brzytwą 2) = *fig. posp.* ogołocenie, pozbycie się czego, wydanie zupełne mienia.

Ogolić, *ob. Ogalać.*

Ogolony, a, e, *im.* 1) pozbawiony włosów. *Mieć głowę lub brodę ogoloną. Ogolona głowa, fig.* głupia. 2) = *fig. posp.* ogołocony, któremu mienie zabrano.

Ogołacać, ał, a, *scz. nd.* **Ogołocić, ił, i,** *dk.* odzierać ze wszystkiego, wyzuwać; pozbawiać wszystkiego, zostawiać gołym. *Ogołocić kogo z majątku, z dóbr. Ogołocił go z zaszczytów. Ogołacają twierdzę z wojska, miasto z murów. Ogołocić drzewo z liścia. Z cudzych piór ogołocona.* = **się,** *złz. z czego*; tracić co, wyzuwać się, pozbawiać się. *Ogołocił się z pieniędzy.*

Ogołacanie, a, *blm. n.* pozbawianie czego, wyzuwanie z czego. = **się,** *zmk.* wyzuwanie się.

Ogołocenie, a, *blm. n.* odarcie, zrabowanie, obnażenie, pozbawienie czego.

Ogołocić, *ob. Ogołacać.*

Ogołocony, a, e, *im.* od *Ogołocić;* pozbawiony czego; któremu co zupełnie wydarto; lub który się pozbawił sam czego, roztracił. *Ogołocony z rozumu, z rozsądku. Twierdze ogołocone. Zima ogołocona z zieloności. Ogołocony z pieniędzy.*

Ogołtać się, *ob. Obholtać się.*

Ogon, a, *lm.* **y,** *m.* 1) (u czworonożnych) rząp', przedłużenie kości pacierzowéj u zwierząt, wystające na zewnątrz, a powstałe z coraz drobniejszych kręgów i powiększéj części włosem długim mianowicie na końcu pokryte; *prow.* chwost, ogzas. *Ogonem kiwać, ruszać, wiercić, machać. Lis chartom ogonem się składa. Ogonem wyżeł ptaki, ogar zwierza znaczy. Ogon pod siebie wtulić, schować; wł.* ukryć go między nogami; *fig.* stracić na żywości, na ochocie. *Odszedł wstliwszy ogon pod siebie. Ogon podnosić; fig.* nabierać życia, ochoty. *Każda liszka swój ogon chwali, przys.* każdy swoje wychwala. *Nie umie kozie ogona zawiązać, przys.* nie nie umie zrobić, do niczego niezdatny. *Nie ciągnij psa za ogon, bo cię ukąsi. Pies merdu ogonem,* t. j. łasi się, pochlebia. *Im bardziéj kota głaszczesz, tém bardziéj ogon wznosi, przys.* im więcéj komu popuszczasz cugli, tém więcéj broi. *Im kot starszy, tym ogon twardszy, przys.* im daléj w lata tém więcéj trudności oduczyć kogo od czego. *Ci którym świat służy, podnieśli ogony,* t. j. zhardzieli. *Kręci ogonem, fig. posp.* (o kobiécie) ma chętke do zamąż pójścia, nadstawia się. *Kto w ogon wierzy, ten piórko z ogona znajdzie. Gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi. Koń ogonem wierci,* t. j. macha. *Uciąć koniowi ogon. Ogon odsadzony. Ogon chwytny,* za pomocą którego zwierz ima rzeczy, lub zawiesza się na gałęzi. *Ogon u zająca, ob. Osmyk, v. Omyk. Ogon u lisa, ob. Kita. Ogon u wilka, ob. Polano.* 2) = (u ptaków) pierze z tylnéj części ciała wyrastające, powpolicie dłusze od otaczającego inne części, niekiedy bardzo długie. *Ogon pawi. Dwie sroki za jeden ogon trzymać, przys. Wiedzą ludzie żem sroce nie wypadł z ogona.* t. j. mam swoję familję. 3) = (u ryb, u płazów), tylna część całego ciała. *Ryba ogonem po wodzie uderza, ob. Plusk. Wąż ogonem wywija. Ogon jaszczurki.* 4) = (u sukni) przedłużenie spodnicy z tyłu sukni, wlekące się po ziemi, dawniéj pospolity dodatek do stroju odświętnego kobiét. *Suknia z ogonem, z długim ogonem. Wlec ogon za sobą. Nosić ogon za kim. Ogon komu przyszyć; fig.* szydzić z niego. *Ogonem pokoj zamiata.* 5)= *Peruka z ogonem*; peruka długie włosy mająca z tyłu, *v.* warkocz. 6) = *komety*; przedłużenie od jądra czyli środka komety, nakształt miotły, powstałe ze światło-bladego przeświecającego się gazu. *Ogon komety, jest ciąg rozwlekły światła za kometą. Gwiazda z ogonem,* to kometa. 7)= *fig. Sprawa ta za sobą długi ogon wlecze,* t. j. nie tu jéj koniec. *Mila z ogonem,* t. j. więcéj jak zwyczajna mila. *Ogon łoża armatniego*; jest to sam koniec ścian łożowych. 8) = *końskі, an.* (cauda equina) koniec mlecza pacierzowego. 9)= *or.* wierzchołek haka, na którym oryle, chcąc zatrzymać tratwę, orzą na rzece artfulem. 10) *bot. Ogon jeleni, koci, mysi, pawi,* rośliny, *ob. Jeleni, Koci, Mysi, Pawi ogon.*

Ogonak, a, *lm.* **i,** *m.* kamizelka lub kurtka podbita futrem.

Ogonatka, i, *lm.* **i, ż.** 1) kobiéta nosząca się w sukni z ogonem. 2) = *muz.* nóta wartująca fuz prostych czyli ćwierciowych dwie. *Gołka ma ogonatek dwie. Dwie ogonotki stanowią takt ćwierciowy i równają się co do czasu czterem fuzom prostym.* 3) = *zool.* (Cercaria), zwierzokrzew, należący do gromady *Wymoczków*, nieżołądnych. 4)= gwiazda z ogonem, miotła na niebie, kometa.

Ogonaty, a, e, *p.* mający kształt lub podobieństwo ogona.

Ogonek, nka, *lm.* **nki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Ogon*) mały ogon *v.* piękny ogon. *Fortuna kiwnęła nam ogonkiem gładko. Kark w łęk, i grzbiet jak ława i ogonek rzęsisty; to mi koń.* 2) = gatunek futra. *Sobole, marmurki, ogonki.* 3) = szypułka. *Ogonek u liścia, u owocu. Najpospoliciéj liście wiszą na ogonku, i dla tego się łatwo chwieją.* 4) = drobna część roślinnego korzenia. 5) = *gram.* znaczki pod literami ą, ę (oznaczające brzmienie nosowe).

Ogoni, ia, ie, *p. nieuż.* ogonowy, od ogona. *Ogonie piórа.*

Ogoniasty, a, e, *p.* oznaczający kształt lub podobieństwo ogona mający; w naukach przyr. oznacza zwierzęta z ogonami. *Owce długogoniaste.*

Ogonica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) tył, otwór stolcowy. *Gdy tego ślejku włoiysz w ogonicę, robaki wszystkie się wysypią. fig. Będziesz u mnie w ogonicy,* t. j. pozrzę cię, pokonam. 2) = *morska, prze.* a) rodzaj pasternaku. b) = nie znana dzisiaj istota zoologiczna. *Ukąszony od skorupiaka lub ogonicy morskiéj.* 3) = *ob. Kometa.*

Ogoniczek, czka, *lm* **czki** *m.* najmniejsza z sikorek, mająca nadzwyczajnie długi czarniawy ogon.

Ogonic, *ob. Oganiać.*

Ogoniec, ńca, *lm.* **ńce,** *m.* (Theliphonus) *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *nieprzędących*, szczupłonogich; gatunek jeden: = *czarniawy* (Th. prascorpio).

Ogonienie, a, *blm. n.* dokonana czynność oganiania, *ob. Oganiać.*

Ogonkowaty, a, e, *p.* mający ogonek *v.* podobieństwo do ogonka. *Liść ogonkowaty.*

Ogonny, a, e, *p. zool.* mający dychawki na końcu ogona. *Skorupiaki ogonne.*

Ogonooki, ia, ie, *p. nieuż. paw'*, mający ogon w oka, *ob. Oczasty.*

Ogonowy, a, e, *p.* do ogona należący. *Sierść ogonowa. Ogonowa sztuka mięsa, ob. Ogузie.*

Ogończa, y, *lm.* **e,** *ż.* (Trygon) *zool. ob. Pastynak.*

Ogończyk, a, *lm.* **i,** *m.* 1) (Synallaxis) *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *rdzawy* (S. rutilaus). 2 = *białoszyjny* (S. albescens). 3 = *popielaty* (S. cinerascens). 4 = *warcabnik* (S. tessellata). 5 = *czubaty* (S. setaria). 6 = *Tupinier'a* (S. Tupinierii). 2) = *zool. ob. Kurobród.* 3) = *bot.* (Orthopogon), roślina należąca do klassy 3éj, rzędu *dwustupkowego*, wedł ukł. Linn.; gatunek: = *szorstki* (O. 'Crus galli), żdźbło ma łokciowe, kłosy naprzemianległe, jednostronne, kwiaty szorstkowłosiste, lub ościste; rosnie na miejscach niskich, na brzegach rowów. 4) = (herb); na tarczy czerwonéj pół pieszczenia białego, na nim oparto pół strzały w górę ostrzem wymierzonéj; w hełmie dwie ręce do góry wzniesione.

Ogorać, *nieuż. ob. Ogorzéć.*

Ogorzałka, i, *lm.* **i, i.** 1) *zool. ob. Kaczka.* 2) = *ięć. ob. Wypalanka.*

Ogorzałość, ści, *blm. ż.* śniadość, zczerniałość na ciele ludzkiém od palenia słońca powstała. *O zganianiu zmaz z lica, zwłaszcza ogorzałości. ob. Śniadość.*

Ogorzały, a, e, *im.* od *Ogorzéć*; 1) opalony, osmalony od ognia. *Kloc ogorzały.* 2) = zczerniony, ośniedzony od słońca lub na słońcu. *Ludzie bardziéj na południu mieszkający ogorzali są, biali zawsze na północy. Strefa ogorzała, nieuż.* t. j. pas gorący, podzwrótnikowy.

Ogorzeć, ał, eje, *v. nieuż.* **Ogorać, ał, a,** *sn. dk.* 1) opalić się, spalić się na około mając środek, wnętrze

całe. *Drzewo na pniu ogorzało*, t. j. kora na niém. *Skrzydełka mu ogorzały, fig.* przytarto mu rogów. 2) = zczernieć na słońcu. *Kto leży pod słońcem nie zakrywszy się, pewnie ogorzéć musi. Na dworze rychło się ogora.*

Ogorzelina, y, *lm.* **y,** *ż.* opalenizna na twarzy *v.* rękach, śniada cera powstała od pieczenia słonecznych promieni. *Na miejscu bielidła będzie ogorzelina, ob. Ogorzałość.*

Ogorzenie, a, *blm. n.* zczernienie cery, opalenie się na słońcu. *Ogorzenie samo znika gdy nastąpią dni chłodne.*

Ogorzknąć, ął, *v.* **rzkł, nie,** *sn. dk.* stać się gorzkim, nabyć gorzkości. *Gdym to zjadł, ogorzknął mi żołądek. Ogorzkł mi żywot w tak ciężkiéj niewoli, fig.* bardzo stał się przykrym, *ob. Gorzknąć.*

Ogólnie, *ps.* powszechnie; zebrawszy w całość szczegóły; nie zważając na drobne różnice, ale biorąc podobieństwa. *Ogólnie mówiąc. Ogólnie rzecz biorąc. Ogólnie uważają ten wypadek za coś nadzwyczajnego.*

Ogólnić, ał, eje, *sn. nd. ob. Uogólniać się.*

Ogólnik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) prawda znana, dająca się do wielu rzeczy zastosować, prawda oklepana. *Ogólnikami rzecz zbywać. Jak wpadł w ogólniki, tak i z nich nie wyłazi.* 2) = ** fil.* znaczy *zdanie ogólne*, a w wynikach tyle, co *regula*, der *Obersatz*, lub zdanie główne, pod które podciąga się zdanie szczególne, *ob. Szczególnik, Wyniknik.* 3) = *gram.* tryb bezokoliczny. (Morz.).

Ogólność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) prawie wszystkość, powszechność. *Szczególność i ogólność. Mówię to w ogólności, nie tykając żadnego szczegółu.* 2) = ** fil.* (Universalitas, die Allgemeinheit), jest w loice wiedznik piérwszy w trójce wiedzników ilości trzeciéj. Towarzyszami jéj są *Szczególność* i *Pojedynczość*. Mówi się także *Ogół*. Wtedy zaś dodaje się do niego *Szczegół* i *Pojedynek*, jako przynależne do niego wiedzniki.

Ogólny, a, e, *p.* ogół obejmujący, do ogółu się ściągający; szczegółami się nie zajmujący. *Wyobrażenia ogólne. Zasady ogólne. Uwagi ogólne. Mówić o czém w ogólnych wyrazach. Ogólny rachunek. Ogólna summa. Ogólna siła państwa.*

Ogół, u, *lm.* **y,** *m.* 1) summa, liczba powstała z połączenia danych jednostek; powszechny zbiór danych liczb, osób i t. p. *Ogół mieszkańców kraju. Ogół rzeczy stworzonych. Ogół wiadomości ludzkich. Ogół interesów. Ogół czytelników. Ogół, aryt.* liczba powstała z dodawania, wynik dodawania. 2) = *fig.* społeczność, naród, ludzkość, ludzie razem wzięci w ogólności, a rodacy w szczególności. *Pracować dla dobra ogółu. Poświęcić się sprawie ogółu. Dobro ogółu*, dobro publiczne. *To zdanie jest ogółu*, t. j. największéj liczby, choć nie wszystkich. *W ogóle, v. ogółem, wyr. pst.* w ogólności, wszystko razem. *Kosztuje go to ogółem. Zakupił ogółem*, t. j. wszystko razem. 3)=*fig. nieuż.* gmin, pospólstwo.

Ogółowo, *ps.* ogólnie, nie bacząc na różnice, ale biorąc podobieństwo, cechy spólne. *Ogółowo brać rzeczy*, po wierzchu je przebiegać.

Ogółowość, *ob. Ogólność.*

Ogółowy, a, e, *p.* do ogółu należący, *ob. Ogólny.*

Ogórczak, a, *lm.* **i,** *m. posp* mały ogórek, *ob. Ogóreczek.*

Ogórczany, a, e, *p.* do ogórków należący, z ogórków, ogórkowy. *Liście ogórczane. Sok ogórczany.*

Ogórczasty, a, e, *p.* mający kształt, podobieństwo ogórka.

Ogóreczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) (*zdr.* od *Ogórek*) młody, mały ogórek; piękny ogórek. 2) = *bot. ob. Ogórkowój.*

Ogórecznik, a, *lm.* **i,** *m.* 1) *bot.* (Borago) roślina z rodziny *boraksowych v. ogórecznikowych*, której i dała nazwanie, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *lekarski* (B. officinalis), łodygę ma pół łokciową, soczystą, koronę piękną, błękitną; pochodzi z Azji Mniejszéj, dziś w ogrodach zaprowadzona, sama się może zaslewać; zapach jéj podobny do zapachu surowych ogórków; w niektórych krajach jedzą ją jak szpinak, a kwiatem przyozdabia się sałata. 2) = *ob. Ogórkownik.*

Ogórecznikowate rośliny, *bot. ob. Boraksowe rośliny.*

Ogórek, rka, *lm.* **rki,** *m.* A) *bot.* (Cucumis), roślina należąca do klassy 21éj, rzędu *jednowiązkowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *tykwowych*; gatunki: = *zwyczajny* (C. sativus), roślina dziko rosnąca we Wsch Indjach, oddawna przeniesiona do Europy, pod nazwaniem *ogórków*, wszędzie utrzymuje się w ogrodach dla owoców; łodygi ma wiciowate, szorstkie, po ziemi rozkładające się, kwinty żółte, owoce czyli *ogórki* mięsiwo mają soczyste, białe, właściwéj wodnistéj słodyczy; odmiany ważniejsze ogórków są: 1) *zielony*, mający owoce małe, szorstko-szczęcinowate, używające się mian. na *korniszony*; 2) *żółty*, którego owoce są lśniące i gładkie, często skrzywione; 3) *biały v. hollenderski*, ma owoc długi, białawy; 4) *upstrzony*, owoc ma blado-zielony, żółto upstrzony, z mięsiwem bardzo smacznem; 5) *bukietowy*, o łodygach krótkich, kwiatach i owocach jakby w wiązkę zebranych; = *melon* (C. Melo), pochodzi z Indji, w licznych odmianach utrzymuje się na inspektach w ogrodach; owoce dość wielkie, jajowate lub kuliste, brozdowane; mięsiwo ich soczyste, miękkie, przyjemnie woniejące i słodkie, białe lub żółtawe; z licznych odmian, różniących się wielkością i kształtem owocu, smakiem mięsiwa, główniejsze są następne: *siatkowy, kantalupa, maltański* i *brzoskwiniowy, ob. Melon*; = *arbuz* (C. citrullus), pochodzi ze Wschodu, owoce ma znajome pod imieniem *arbuzów, harbuzów* lub *kawonów*, są dość wielkie, prawie kuliste, gładkie, nieco lśniące, zwykle plamami oznaczone; mięsiwo czerwone lub białawe, soczyste, chłodzące i bardzo słodkie; kawony zwykle hodują się u nas w inspektach. B) = węzeł u paska mniszego, jakie pospolicie bywają na paskach Bernardynów i Franciszkanów. *Mnich rozgniewany nuż nas ogórkami okładać.*

Ogórknica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Anguria), roślina.

Ogórkownik, *v. nieuż.* **Ogórecznik, a,** *blm. m. v.* **Ogórkowiny, in,** *blp. ż.* nać, łodygi i liście rośliny ogórka. *Ogórkownik już pożółkł. Rozgarnąć ogórkowiny. Deptać ogórecznik.*

Ogórkowój, oju, *lm.* **oje,** *m bot.* (Sicyos), in. *Ogóreczek*, roślina należąca do klassy 16éj, rzędu 5 *pręcikowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *kątowaty* (S. angulata), łodygi ma delikatne, pnące się, szorstkie, opatrzone wąsami międzylistnemi, liście włosisto-szorstkie, kwiaty drobne, białawe, owoc tęgowłosisty.

Ogórkowy, a, e, *p.* składający się z ogórka, lub należący do ogórka. *Smak ogórkowy. Kolor ogórkowy. Kwiat ogórkowy. Ogórkowe rośliny* (Cucurbitaceae) *bot.* stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 15éj, ukł. Juss. (Diclinia), czyli *oddzielnopłciowych*, in. *Tykwowate.*

Ogórnik, a, *lm.* **i,** *m.* buda w ogrodzie ogórczanym, i sam ogródek zasadzony ogórkami.

Ograbiać, ał, a, *scz. nd.* **Ograbić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo;* odzierać kogo; gwałtem, przemocą zabierać własność, pozbawiać jéj, dopuszczać się łupieży, grabieży; *posp* okradać. *Ograbić kraj. Ograbili nas, zgubili. Każdego kto się spotka ograbiają. ob. Grabić* 2) = zgrabiać na około grabiami. *Ograbić siano około stogu.*

Ograbianie, a, *blm. n* 1) odzieranie z mienia, pozbawianie własności grabieżą. 2) = zgrabianie, ogrzebywanie grabiami na około

Ograbić, *ob. Ograbiać.*

Ograbienie, a, 1) *blm. n.* a) odarcie z mienia. b)= zgrabienie, pograbienie; dokonana czynność ograbiania. 2) =, *lm.* **a,** *n. prze.* łup wzięty grabieżą, rzecz wydarta. *Litwa, pobiwszy ich rajtary, wszystkie ograbienia odjęła.*

Ograbiony, a, e, *im.* od *Ograbić*; pozbawiony mienia grabieżą; około którego dokonano grabienie, *ob. Ograbiać.*

Ograć, *ob. Ogrywać.*

Ogradzać, ał, a, *scz. nd.* **Ogrodzić, ił, i,** *dk.* grodzić na około czego, oparkaniać, obwodzić płotem dylowym, chróścianym, kamiennym, lub murem. *Ogrodzić dom, ogród. Zewsząd ogrodzili wojskiem nieprzyjaciela, fig.* t. j. opasali, *ob. Otaczać, Osaczać. Testamentem rzecz ogrodzić, fig* t. j. utwierdzić, zawarować tak, żeby wybiegom nie było przystępu

Ogradzanie, a, *blm n.* grodzenie na około, oparkanianie, robienie zagrody na około czego, *ob. Ogradzać.*

Ograniczać, ał, a, *scz. nd.* **Ograniczyć, ył, y,** *dk.* 1) określać, linjami lub rowami oprowadzać, granicami obejmować. *Każdy swój grunt może jak najlepiéj ograniczyć.* 2) = *fig.* a) zamykać, ścieśniać obręb. *Ograniczać czyjąś władzę. Ograniczony w ciasnym obrębie.* b) = zmniejszać, ujmować, ukrócać, powściągać. *Ograniczać swoje wydatki. Ograniczmy swoje żądze.* = **się,** *slz.* 1) granicę około swego majątku naznaczać, odgraniczać się, zamykać obręb swój. 2) = określać sobie pewną miarę, przestawać na pewnéj mierze. *Ograniczyć się do czego. Ograniczył się w pewnym obrębie. Ograniczył się celą klasztorną.*

Ograniczający, a, e, *p.* określający granicę, graniczący. *Strumyk ograniczający moję siedzibę.*

Ograniczanie, a, *blm. n.* określanie granic; naznaczanie punktu, za który się nie wychodzi w postępowaniu; zmniejszanie, np. wydatków; hamowanie, np. popędów. *Ograniczanie wydatków.*

Ograniczenie, A) **a,** *blm. n.* 1) oznaczenie rzeczy wskazując jéj granice; dokonana czynność ograniczania. *Położyć pewne ograniczenie wywozowi zboża. Bez ograniczenia czasu.* 2) = niedołęztwo umysłowe, brak wszechstronności, bystrości w pojmowaniu; głupowatość *Ograniczeniu swemu a nie drugim przypisuj to nieszczęście.* B)= *ps. nieuż.* z wyliczeniem, wedle miary. *Ograniczenię głupi; bl.* pleonazm.

Ograniczenie, *ps.* granica z granicą, w bliskiém sąsiedztwie. *Ograniczenie mieszkamy. Ograniczenie żyjąc, trudno się uchronić nieporozumienia.*

Ograniczony, a, e, *p.* graniczący, o granicę położony, sąsiedzki, bardzo bliski. *Ograniczony mój sąsiad*; którego ziemia styka się z moją ziemią. *ob. Pograniczny.*

Ograniczoność, ści, *blm. ż.* 1) cecha tego co ograniczone, co w pewnych granicach zamknięte; przeciwstaw *Nieograniczoności*, która nie ma granic. 2) = szczeg. mierność, brak polotu myśli, brak zdolności obejmowania rzeczy wszechstronnie; głupowatość. *Ograniczoność umysłu.*

Ograniczony, a, e, *p.* 1) zamknięty w pewnym obrębie. *Majątek ograniczony. fig. Władza ograniczona*; określona prawem. 2) = nie mający z natury zdolności rozwinięcia się, nie obejmujący wyższych rzeczy; głupowaty. *Umysł ograniczony. Człowiek ograniczony.*

Ograniczyć, *ob. Ograniczać.*

Ogranie, a, *blm. n.* 1) (o instrumencie muzycznym), udoskonalenie przez granie. *Skrzypce te po ograniu będą mieć głos przyjemniejszy.* 2) = (o osobie) pozbawienie mienia przez grę hazardowną. *Ogranie tego fryca nie wiele pracy zadało.*

Ograny, a, e, *im* od *Ograć*; udoskonalony przez granie: złupiony przez grę hazardowną, np. w karty, *ob. Ogrywać.*

Ograszka, *ob Ograika.*

Ograżnik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Remigia), roślina.

Ograżać, v. Ogrążać, ał, a, *scz. v. nieos. nd.* **Ogrozić, ił, i,** *dk.* (o początku choroby), zimnem przejmować, na chorobę się zanosić, nudzić, trząść, palić, gorączką smęcić, trapić, i t. p. *Usta drżą jakby je zimnica ogroziła. Ograża, v. ogrąża mię, widać że zachoruję.*

Ograżanie, v. Ogrążanie, a, *blm. n.* poczynanie się paroksyzmu choroby, mian. gorączki, febry. *Sok ten dobry na zimnicę, gdy będzie wzięty godziną przed ograżaniem. Ta woda niedobra, gdyś ograżanie (trapienie) czyni.*

Ograżka, v. Ograszka, v. Ogrążka, i, *lm.* **i,** *ż.* początek paroksyzmu gorączki, zimno poprzedzające gorączkę; zimnica albo febra. *Niech przypuści na cię Pan, ubóstwo, zimną a palącą ograżkę. Rozkazał, a ograżka opuściła ją.*

Ograżny, v. Ogrążny, a, e, *p.* ograżkę sprawiający.

Ogrążka, Ograżanie, Ograżny, *ob. Ograżka*, i t. d.

Ogroblać, ał, a, *scz nd.* **Ogroblić, ił, i,** *dk.* groblą otaczać, wałem opasywać. *Stwórca morze piaskiem ogroblił.*

Ogroblanie, a, *blm. n.* groblą, wałem opasywanie.

Ogroblenie, a, *blm. n.* groblą opasanie, wałem otoczenie.

Ogroblić, *ob. Ogroblać.*

Ogroblony, a, e, *im.* od *Ogroblić*; groblą otoczony. *Staw na nowo ogroblony.*

Ogroda, y, *lm.* **y,** *m.* ogrodzenie, opasanie zawadą. *Ogroda gęstego krzewu nie daje przystępu kozom. Ogrodę rozrzucili. Na wilka robią się jamy, robią się także i ogrody*, t. j. mocne ogrodzenie z chróstu na polu lub w lesie z furtkami. 2) = *fig.* to co grodą, ogrodzeniem objęte, zagroda. *Szlachcic na ogrodzie, równy wojewodzie, ob. Zagroda.*

Ogrodni, a, ie, *p. nieuż.* do ogrodu należący, *ob. Ogrodowy.*

Ogrodnictwo, *v.* **Ogrodownictwo, a,** *blm. n.* sztuka ogrodnicza, nauka chodzenia koło ogrodów; hodowanie, pielęgnowanie roślin. *Znać się trzeba na ogrodnictwie. On ogrodnictwa uczył się z powołania.*

Ogrodniczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* 1) chłopiec u ogrodnika; uczeń, czeladnik ogrodnika. 2) = *zool. ob. Poświerka.*

Ogrodniczenie, a, *blm. n.* bawienie się, trudnienie się ogrodnictwem.

Ogrodniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) dziewczyna używana do posług ogrodniczych, sadowniczka. 2) = *nieuż.* żona ogrodnika.

Ogrodniczy, *ob. Ogrodnikowy.*

Ogrodniczyć, ył, y, *sn. nd.* zostawać ogrodnikiem, spełniać zatrudnienia ogrodnikowi właściwe, chodzić około pielęgnowania drzew i ziół. *Ten starzec ogrodniczy u mnie już lat dwadzieścia.*

Ogrodnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) ten co pracuje umiejętnie nad utrzymaniem ogrodu, znający się na sztuce chodzenia koło drzew i ziół; sadownik. *Ogrodnikiem być. Kozła ogrodnikiem posadzić, przys*, powierzyć komu sprawę, który ją popsuje. 2) = *nieuż. ob. Zagrodnik.*

Ogrodnikowa, ej, *lm.* **e,** *ż.* żona ogrodnika.

Ogrodnikowy, *v.* **Ogrodniczy, a, e,** *p.* do ogrodnika należący.

Ogrodnina, Ogrodninowy, *ob. Ogrodowina, Ogrodowinowy.*

Ogrodny, a, e, *p.* w ogrodzie rosnący, ogrodowy. *Ogrodnych rzeczy mamy dosyć. Żyzność ogrodną nieprzyjaciel spustoszył. Jarzyny ogrodne. Kwiat to nie ogrodny, ale polny.*

Ogrodowina, *v.* **Ogrodownina, y,** *lm.* **y,** *ż. zb.* rzeczy ogrodowe, jarzyna, włoszczyzna, potażerja. *Obiad ich z ogrodowiny i chleba. Patrz, aby ogrodowina jak najwcześniéj z ogrodu przyniesiona była, bo posucha zupełnie wypali.*

Ogrodowinowy, *v.* **Ogrodowiznowy,** *v.* **Ogrodninowy, a, e,** *p.* z ogrodowiny, od ogrodowiny.

Ogrodowizna, Ogrodowiznowy, *ob. Ogrodowina, Ogrodowinowy.*

Ogrodownictwo, *ob. Ogrodnictwo.*

Ogrodowy, a, e, *p.* do ogrodu należący. *Płot ogrodowy. Chatka ogrodowa. Ziemia ogrodowa powstaje z roślin gnijących.*

Ogrodówka, i, *lm.* **i.** *ż. bot.* 1) (Hortensia), roślina hodująca się dla pięknych kwiatów. 2) = (Hydrangea hortensis) gatunek rośliny *Pieniawy.*

Ogrodza, y, *lm. e, ż. nieuż. ob. Ogrodzenie.*

Ogrodzenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność grodzenia na około, ogradzania; zrobienie płotu, parkanu, muru na około. *Ogrodzenie tego pastwiska zajęło tydzień czasu.* 2) =, *lm.* **a,** parkan, mur otaczający, ogradzający co w koło. *Każdy ogród mieć ma swe ogrodzenie. Ogrodzeniem najtrwalszem jest mur. Ogrodzenie żywe, v. samorodne*; z krzewów, drzew wysokopiennych. *Ogrodzenie martwe*, płoty lub parkany drewniane, sztachety, i t. d. albo mury lub wały ziemne.

Ogrodzić, *ob. Ogradzać.*

Ogrodziec, *ob. Ogrojec.*

Ogrodzina, y, *lm.* **y,** *ż.* **Ogrodzinka, i,** *lm.* **i,** *ż. zdr.* nędzny, mały ogród, lichy ogródek.

Ogrodzisko, a, *lm.* **a,** *n.* niekształtny, szpetny, nieforemny, opuszczony ogród; ogromny ogród.

Ogrodzony, a, e, *p.* zewsząd zamknięty, w koło zagrodą opatrzony. *Ten ogród pięknie i starannie ogrodzony.*

Ogrojec, jca, *lm.* **jce,** *m. v.* **Ogrodziec, dźca,** *lm.* **dźce,** *m. prze.* ogródek, sadek, teraz szczeg. *bibl.* ogród oliwny, gdzie Chrystusa modlącego się pojmano. *Przy wielu kościołach są ogrojce urządzone. On mało co w ogrojcu przebywał, fig.* nie zna biedy, prosta dusza.

Ogrom, u, *lm.* **y,** *m.* 1) (dla wzroku) wielkość, mnóstwo w ogóle, wielka ilość. *Prochem jesteś mizernym, w śród świata ogromu. Ogrom prac. Ogrom materjałów. Ogrom zatrudnień, ob. Nawał. Ten człowiek ma ogrom wiadomości,* bardzo wiele. 2)=(dla ucha) *nieuż.* grzmot, wielki stuk, szczęk, okrzyk niezwyczajny.

Ogromiec, mca, *lm.* **mce,** *m. zool.* (Dinotherium), rodzaj zaginiętych zwierząt ssących, z rzędu *Bezpryskawkowych*; gatunki: 1= *olbrzymi* (D. giganteum). 2= *bawarski* (D. bavaricum). 3= *średni* (D. medium). 4= *stary* (D. proavum).

Ogromnie, *ps.* 1) (dla oka) niezmiernie, nadzwyczaj. bez miary, niezwyczajnéj miary. *Ogromnie wielki kamień. Ogromnie szeroka przestrzeń. Ogromnie jeść;* bardzo wiele. *Ogromnie nudny,* gruby, *ambitny,* nader nudny, i t. d. 2)= (dla słuchu) bardzo silnie, ogłuszająco, wrzaskliwie, straszliwie. *Ogromnie grzmiało. Ogromnie rzempolić.*

Ogromność, ści, *ż.* 1) *blm.* wielkość, niezmierzoność, przestraszająca wielkość, jako przymiot. *Ogromność nieszczęść, które nam groziły. Ogromność wód oceanów Ogromność ciał niebieskich zadziwia nas.* 2)= *lm.* **ści,** *nieuż.* rzecz ogromna, nader wielka.

Ogromny, a, e, *p.* 1) bardzo wielki; nader liczny; *prze.* straszny. *Ogromnie długi. Ogromna strata i zyski. Ogromny wydatek. Ogromna pamięć. Ogromna a straszliwa historja tego zbrodniarza. Ogromna ambicja;* niezmierna. 2)= silny, ogłuszający, grzmiący. *Ogromny hałas, krzyk. Ogromna gra.*

Ogrozić, *ob. Ograżać.*

Ogród, odu, *lm.* **ody,** *m.* 1) i *zdr.* **Ogródek, dka,** *lm.* **dki, Ogródeczek, czka,** *lm.* **czki,** *m.* plac ogrodzony, na drzewa, warzywo, kwiaty, lub plac do przechadzki urządzony, wygodnemi ścieżkami i cienistemi drzewami opatrzony. *Ogród owocowy, ob. Sad. Ogród warzywny. Ogród botaniczny. Ogród angielski. Siać kwiaty w ogródku. Piękny masz ogródeczek. Iść na spacer do ogrodu.* 3) = *wilczy, myś.* dół wilczy bez nadstawka, z podwójnym płotem, gdzie sadza się owce; oplotek, wygroda.

Ogródeczek, czka, *lm* **czki,** *m. zdr.* od *Ogródek*; malutka zagroda. *Chodząc w mym ogródeczku. Ogródeczki małe w których się jarzyny sieją, ob. Ogród.*

Ogródeczkowy, a, e, *p.* od ogródeczka, małego ogródka; zagrodkowy.

Ogródek, dka, *lm.* **dki,** *m. zdr.* od *Ogród,* 1) mały ogród, śliczny ogród. *Ziółko jakie wyrwę z mego ogródka.* 2)= *na dziki, myś.* miejsce ogrodzone z przynętą na dziki. *Ogródek na wilki*; miejsce ogrodzone z przynętą na wilki. *ob. Ogród.*

Ogródka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) mała ogroda, ogrodzenie. 2)= *fig.* omawianie, obwijanie słów w bawełnę, mówienie nieprosto ale dobierając słów dwuznacznych, warunkowych. *Powiedział z ogródką. Bez ogródki;* w brew, w prost, nie ochylając, nie zawijając w bawełnę. *Śmiało i bez ogródki powiem. Powiedzieć co pod ogródką. Panom zawsze z ogródką prawić należy, bo gołej prawdy nie lubią.*

Ogródkowy, a, e, *p.* 1) do ogródka należący. *Płot ogródkowy. Kwiat ogródkowy.* 2)= od ogródki, omawianie, obwijanie słów w bawełnę. *Na co tu ogródkowe gadanie, kiedy można prosto mówić?*

Ogrubiały, a, e, *p.* który ogrubiał, stał się grubym, *ob. Zgrubiały.*

Ogrubić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* grubym uczynić.

Ogrubieć, iał, je, *sn. dk. nieuż.* w koło zgrubieć, w koło grubym się stać, *ob. nd. Grubieć, dk. Zgrubieć.*

Ogrubny, a, e, *p.* nieco gruby, przykruby. *Ogrubne już pniaczki do szczepienia drzewek. W ogrubnej ręce.*

Ogrudzać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Ogrudzić się, ił—, i—,** *dk.* podbijać się, obcinać się, kaleczyć nogi biegając po ostréj grudzie, szczeg. po zmarzłéj ziemi. *Pies się ogrudził. ob. Obcinać się.*

Ogrywać, ał, a, *scz. nd.* **Ograć, ał, a,** *dk.* 1) *co;* doskonalić instrument muzyczny graniem. *T'o flet już ograny, a klarynet ograć należy, bo jest sfałszowany. Jak się ogra fortepian, będzie dobry.* 2)= *kogo;* (w grze hazardownéj) sprawiać ażeby kto przegrywał i płacił; przez wygrywanie zabierać od przegrywającego stawkę, szczeg. grą fałszywie prowadzoną pozbawiać kogo mienia. *Tak go pięknie ograł, że mu grosza nie zostawił. Co wieczór się ogrywa w nieszczęśliwego preferansa. Ograny jak flecik, żart.* odarty przez szulera. = **się,** *złz.* 1) (o instrumencie muzycznym) przez granie doskonalić się. 2)= (o osobie) przegrywać wiele i płacić przegraną, ogołacać się przez przegrywanie.

Ogrywanie, a, *blm. n.* 1) *czego;* doskonalenie przez granie (o instrumencie muzycznym). 2)= *kogo;* zabieranie mienia za pomocą gry hazardownéj.

Ogryzać, ał, a, *scz. nd.* **Ogryźć, yzł, zie,** *dk.* objadać, gryząc okąsywać w koło. *Kości, któreby miały być nożem obrane, zębami ogryza. Myszy ogryzły chleb. Kozy ogryzają liście i młode gałązki drzew* = **się,** *złz. fig.* kąsać się, kłócić się, szkalować się, wadzić się. *Jako psy zajadle ogryzają się. I dobrze jeden drugiego ogryzł. Całe życie ogryzają się z sobą. ob. Gryść, Gryźć się.*

Ogryzanie, a, *blm. n.* objadanie gryząc, gryzienie na około, obieranie zębami. *Ogryzanie kości, to zabawa nie lada.*

Ogryzek, zka, *lm* **zki,** *m.* 1) objedziony kawałek, obkąsany. *Ogryzki;* pozostałości po ogryzieniu, niedojadki. 2)= *Grdyca.*

Ogryzienie, a, *blm. n.* objedzenie, obkąsanie, ogłodanie, *ob. Ogryzać.*

Ogryziony, a, e, *im.* od *Ogryźć;* ogłodany, objedziony na około.

Ogryźć, *ob. Ogryzać.*

Ogrzać, *ob. Ogrzewać.*

Ogrzanie, a, *blm. n.* dokonana czynność ogrzewania, nagrzanie w koło, ocieplenie. = **się,** *zmk.* ocieplenie się, pozbycie się zimna.

Ogrzany, a, e, *im.* od *Ogrzać*; ocieplony, utulony, *ob. Ogrzewać.*

Ogrzeszać, ał, a, *scz. nd.* **Ogrzeszyć, ył, y,** *dk. prze.* grzechu nabawiać. *Nie dawaj ustom twoim by nie ogrzeszały.*

Ogrzewać, ał, a, *scz. nd.* **Ogrzać, ał, eje,** *dk.* 1) ocieplać, nagrzaniem co czynić; grzać po wierzchu. *Ogrzewać piec. Ogrzewać bieliznę, pościel. Ogrzać sobie ręce, nogi. Trzeba dobrze palić w tym pokoju, aby go ogrzać.* 2) = *v.* **Odgrzewać,** (mléko), za pomocą grzania oddzielać twaróg od serwatki 3) = *fig.* utulać, ratować w nędzy, w nieszczęściu. *Przytuliłeś i ogrzałeś mię u twego łona, Panie Boże mój!* = **się,** *złz.* 1) grzać się w ciepłem miejscu, pozbywać zimna, nagrzewać się. *Przeziębieś na mrozie, ogrzej się tu koło pieca.* 2)= *fig.* korzystać z czego, chwytać zyski z cudzego mienia. *Wyście się tam ogrzeli, gdzie się drugi sparzył. Ogrzewać się przy kim.*

Ogrzewanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Ogrzewać*; ocieplenie, nagrzewanie w koło. = **się,** *zmk.* grzanie się.

Ogrzewny, a, e, *p.* ogrzewający, dający ciepło, przeprowadzający ciepło. *Kanał ogrzewny. Luft ogrzewny.*

Ogrzmocić, *nieuż. ob. Wygrzmocić.*

Oguł, Ogulnie, i t. d. *ob. Ogół, Ogólnie,* i t. d.

Ogurek, *ob. Ogórek.*

Oguzie, a, *lm. a, n.* blizko od ogona wzięta ogonowa sztuka mięsa. *Oguzie wołowe. Oguzie baranie.*

Oh! wyk. zamiast *Och!* (ob. ten wyr.).

Ohacać, *v.* **Ogacać, ał, a,** *scz. nd.* **Ohacić,** *v.* **Ogacić, ił, i,** *dk. prow.* wyścielać ściany choiną lub słomą; otulać czém, aby zimno nie przechodziło.

Ohar, a, *lm.* **y,** *m. zool. ob. Kaczka.*

Ohata, y, *lm.* **y,** *ż. ob. Ogata.*

Oheblować, *ob. Oheblowywać*

Oheblowanie, a, *blm. n.* w koło poheblowanie, t. j. ze wszystkich stron.

Oheblowany, a, e, *im.* od *Oheblować;* heblem wygładzony.

Oheblowywać, ał, a, *scz. nd.* **Oheblować, ał, uje,** *dk.* w koło heblem strugać powierzchnię dla wygładzenia, zrównania. *Ohebluj mi tę deskę. Czysto oheblował. ob. nd. Heblować, dk. Wyheblować.*

Oheblowywanie, a, *blm. n.* heblowanie na około, wygładzanie powierzchni heblem.

Oheretyczéć, ał, eje, *sn. nd.* stać się heretykiem, odstąpić od wiary prawdziwéj, *ob. nd. Heretyczéć, dk. Zheretyczéć.*

Oheretyczenie, a, *blm. n.* 1) (od *Oheretyczéć*) przyjęcie herezji, kacerstwa, odstąpienie od prawéj wiary.

2) = (od *Oheretyczyć*) zrobienie kogo heretykiem, namówienie, *v.* zmuszenie i wprowadzenie do sekty kacerskiéj.

Oheretyczony, a, e, *im.* od *Oheretyczéć, v. Oheretyczyć*; który sam się zrobił, *v.* którego zrobiono heretykiem.

Oheretyczyć, ył, y, *scz. dk.* zrobić kogo heretykiem, kacerzem, niedowiarkiem, za pomocą namowy lub przymusu; zarazić herezją, *ob. nd. Heretyczyć, dk. Zheretyczyć.*

Ohlas, a, *blm. m. mit.* znaczący tyle co *Odgłos.* U Słowaków był *Ohlas* bóg, zamiast boginki *Oživeny,* który ukazuje się leśnym lub górnym duchem, przedrzeźniającym głos ludzki. *ob. Ożiwena.*

Ohłaszenny, a, e, *p.* (ze słow.) *prze.* katechumen, uczący się katechizmu; przygotowujący się do pierwszéj spowiedzi i kommunji świętéj.

Ohłobla, i, *lm.* **e,** *ż.* 1) żerdź przez stóg siana do góry stercząca. 2) = *ob. Hołobla.*

Ohnien, a, *blm. m. mit.* przypominający nazwą indyjskiego *Agnai,* jest słowiański bóg ognia, *ob. Wujan.*

Oho! *v.* **Oho, ho!** *w.* wyraża podziwienie albo naśmiewanie się *Oho! juźbym dotychczas poradziła sobie. Oho, ho! jaki mądry.*

Ohukać, ał, a, *scz. dk. nieuż. ob. Zahukać.* = **się,** *złz. dk.* **Ohuknąć się, ął—, nie—,** *jedn. posp.* uspokoić się, wybić sobie co z głowy.

Ohyda, y, *lm.* **y,** *ż.* niesmak, obrzydzenie; hańba, niesława, wstyd wielki. *Wieczną ohydą będzie to dla niego. On jest ohydą swojéj rodziny. Rodu ludzkiego ohyda. Plugawość nie tylko szkodzę ale i ohydę czyni. Większą ohydę niż ozdobę polska mowa bierze, gdy ją francuskiemi nutykają słowy. Ścierpieć ohydę.*

Ohydliwie, *ps.* obrzydliwie, *ob. Ohydnie.*

Ohydliwość, ści, *ż.* 1) *blm.* własność, cecha tego, co jest ohydne, szkaradne; obmierzłość, obrzydliwość. 2) =, *lm.* **ści,** postępek, rzecz sprośna, szkaradna, odraźliwa. *ob. Ohydność.*

Ohydliwy, a, e, *p.* odraźliwy, szkaradny, obrzydliwy, womity sprawujący. *ob. Ohydny.*

Ohydnie, *ps.* obrzydliwie, haniebnie, szkaradnie; ckliwie, odraźliwie.

Ohydność, ści, *ż.* 1) *blm.* obrzydliwość, szkaradność, odraźliwość. *Ohydność czynu, postępku. Ohydność jego życia.* 2) =, *lm.* **ści,** *nieuż* postępek szkaradny, rzecz obrzydliwa, odrażająca. *Każdy jego krok jest ohydnością przed Panem.*

Ohydny, a, e, *p.* ohydę przynoszący, haniebny, brzydki, szkaradny, sprośny. *Jak ohydny postępek, tak ohydna śmierć. Ohydne życie przynosi hańbę dla całego imienia. ob. Haniebny.*

Ohydzać, ał, a, *scz. nd.* **Ohydzić, ił, i,** *dk.* 1) *komu co*; mierzić, obrzydliwém co komu czynić; smak komuś psuć. *Nieodbite potrzeby nigdy się nam nie ohydzą.* 2) = *komu kogo*; oszpecać, oczerniać, osławić, przez co odraza w kim do kogo się wzbudza. *Wyście nas ohydzili w oczach Faraona.* 3) = *sobie kogo, co;* pogardzać; gardzić, obrzydzać sobie kogo. *Mnie i dom cały mój ohydził.* = **się,** *złz. komu, nieuż.* stawać się komu nieznośnym, obrzydliwym.

Ohydzanie, a, *blm. n.* obrzydzanie komu, *v.* sobie czego, kogo. *ob. Ohydzać.*

Ohydzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność ohydzania, sprawienie obrzydzenia i skutek tego; niesmak, wstręt, pogarda. *To lekarstwo ohydzenie mi sprawia. Czuję do niego ohydzenie. ob. Obrzydzenie.*

Ohydzić, *ob. Ohydzać.*

Ohydzieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się ohydnym, obmierzłym komu. *Ohydziało nam jego postępowanie. Izrael ohydział w oczach Pana.*

Ohydzony, a, e, *p.* obrzydzony, wzgardzony, który stał się obrzydłym dla kogo. *Splamiony na honorze, został ohydzony, odrzucony, pogardzony.*

Oj! *w. posp.* wyraża 1) boleść. *Oj! boli, boli, ratujcie!* 2) = zadziwienie z niespodzianego wypadku. *Oj, oj! co się dzieje!* 3) = groźbę. *Oj, damże ja tobie!* 4) = (tonem pytającym) znaczy: czy może być? *Dziś ratuszowa wieża zapadła.* „*Oj?*" *A tak.*

Ojarzmiać, ał, a, *scz. nd.* **Ojarzmić, ił, i,** *dk. prze.* jarzmo nakładać; *fig.* podbijać, opanowywać kogo. *Ojarzmili nas nieprzyjaciołу nasze. ob. Ujarzmiać.*

Ojarzmianie, a, *blm. n. prze.* wkładanie jarzma; *fig.* narzucanie więzów na człowieka lub naród, *ob. Ujarzmianie.*

Ojarzmić, *ob. Ojarzmiać.*

Ojarzmienie, a, *blm. n. prze.* nałożenie jarzma; *fig.* opanowanie, podbicie w niewolę, *ob. Ujarzmienie.*

Ojarzmiony, a, e, *im.* na którego włożono jarzmo, *wł.* i *fig. ob. Ujarzmiony.*

Ojciec, *prze.* i *posp.* **Ociec, ojca,** *lm* **ojcowie,** *v.* ojce, *m.* 1) rodzic, rodziciel; ten, od którego się rodzi potomstwo, dawca życia dzieciom. *Dobry syn uczcnia imię swego ojca. Tyś pono syn Jakóba, a gdzież twój ojciec? Ojcze mój, dawco mojego życia. Ojcowie bawią się poważną rozmową, a dzieci pląsają na dworze.* 2) = *bibl.* Bóg, stwórca, zachowawca świata. *Ojcze nasz, któryś jest w niebiesiech. Bóg jest ojcem nas wszystkich.* 3) = *teol.* piérwsza osoba Trójcy najświętszéj *Ojciec, Syn i Duch święty, trzy osoby a Bóg jeden.* 4) = *bibl.* Messjasz, Chrystus. *Ojcze przyszłego wieku.* 5) = przodek, protoplasta, antenat, poprzednik w narodzie. *Będziesz ojcem wielu narodów. Ojcowie nasi zgrzeszyli, my winę ich znosimy.* 6) = wyraz używany dla uczczenia starszych wiekiem, sędziwych osób, dawniéj téż w mowie o przełożonych i nauczycielach, dziś tylko o księżach. *Ojcze mój, mówił Eliezeusz do Eljasza. Ojcowie senatu;* najwyżsi urzędnicy. *Piszę do ojców świeckich albo duchownych. Ojcowie Karmelici, Kapucyni, Bernardyni. Ojcze Bartłomieju,* zam. księże. *Ojciec czarny;* Jezuita. 7)= a) wynalazca. *Czart jest ojcem kłamstwa* b) = *żart.* każdy sprawca czego względem swego dzieła. *Kto jest ojcem téj książki, téj muzyki, téj baśni, tego pomysłu?*

Ojcio, a, *lm.* **e,** *m. piesz.* kochany, drogi ojciec, papko. *Słuchaj, synku, co ojcio gada.*

Ojcobójca, y, *lm.* **e,** *v.* **y,** *m.* zabójca ojca, który ojca swego zabił, lub się kusił o to.

Ojcobójczy, a, e, *v* **Ojcobójski, a, ie,** *p.* do zabójcy, *v.* zabójstwa ojca należący. *Ojcobójcza ręka. Ojcobójski warok.*

Ojcobójczyni, ni, *lm.* **nie,** *ż.* która zabiła ojca, lub się kusiła o to.

Ojcobójski, *ob. Ojcobójczy.*

Ojcobójstwo, a, *lm.* **a,** *n.* czynność zabicia ojca, występek z zabójstwa ojca. *Popełnić ojcobójstwo.*

Ojcomorderca, y, *lm.* **y,** *m. nieuż. ob. Ojcobójca.*

Ojcomorderstwo, *nieuż. ob. Ojcobójstwo.*

Ojcopochodny, a, e, *p. nieuż.* pochodzący od ojca.

Ojcosieroctwo, a, *blm. n. nieuż.* stan dziecięcia, które straciło ojca, sieroctwo.

Ojcostwo, *bl. ob. Ojcowstwo.*

Ojcowic, *v.* **Ojczyc, a,** *lm.* **e,** *m.* 1) syn prawy. 2) = syn ojczyzny. *Nasi ojczyce,* t. j. nasi współobywatele, nasi bracia, krajowcy. 3) = *prze.* hołdownik, *ob. Poddany.*

Ojcowizna, y, *lm.* **y,** *ż.* dziedzictwo po rodzicach, po ojcu i dziadku; majętność z dawnych lat do jednego rodu należąca. *Ojcowizny mojéj nigdy nie sprzedam.*

Ojcowka, i, *lm.* **i,** *ż. nieuż.* nazwisko z ojcowskiego wzięte, zeń przerobione.

Ojcowski, a, ie, *p.* pochodzący od ojca, należący do ojca. *Czułość i miłość ojcowska. Władza i powaga ojcowska. Błogosławieństwo ojcowskie. Dom ojcowski. Po ojcowsku, psk.* jak ojciec. *Ukarał syna po ojcowsku.*

Ojcowsko, *ps.* po ojcowsku, jak ojciec, jak jest właściwe ojcu.

Ojcowy, = Ojców, a, e, *p.* do ojca należący, ojcowski. *Ta wieś ojcowa.*

Ojczuszek, szka, *lm.* **szkowie,** *m. żart.* ojciec; częściéj używa się mówiąc żartem o młodym ojczymie względem dorosłych pasierbów.

Ojczenko, a, *lm.* **a,** *m. piesz.* od *Ojciec,* papko, papcio, kochany ojciec, tatko, tatulo.

Ojczyc, *ob. Ojcowic.*

Ojczym, a, *lm.* **owie,** *m.* 1) drugi mąż kobiety względem osieroconych przez śmierć ojca dzieci jéj z piérwszego małżeństwa. 2) = *fig.* zły ojciec, zły zwierzchnik. *Niedbały ojciec jest ojczymem dla swych dzieci.*

Ojczymowski, Ojczymowsko, Ojczymowstwo, *ob. Ojczymski, Ojczymsko, Ojczymstwo.*

Ojczymowy, a, e, *p.* do ojczyma należący.

Ojczymski, *v.* **Ojczymowski, a, ie,** *p.* pochodzą-

cy od ojczyma, do ojczyma należący, ojczymowi właściwy. *Po ojczymsku, v. po ojczymowsku, psi.* jak ojczym, surowo, bez ojcowskiego pobłażania, niedbale.

Ojczymsko, *ps.* jak ojczym, po ojczymsku, *ob. Ojczymski.*

Ojczymstwo. *v* **Ojczymowstwo, a**, *blm. n.* opieka, władza ojczyma. *Ojczymstwo jego znośne jest. Ojczymstwo jego równa się ojcowstwu.*

Ojczystka, i, *lm.* **i**, *ż. but.* (Hippocratea), roślina.

Ojczystokwate rośliny. (Hippocrateaceae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 16j (*v. dennokwiatowych*), ukł. De Cand.

Ojczystość, ści, *blm. ż.* krajowość, wspólność kraju, wspólność rodu.

Ojczysty, a, e, *p.* 1) od ojczyzny, ojczyźnie właściwy, rodzinnemu krajowi należny, wszystkim mieszkańcom kraju wspólny. *Język ojczysty. Ziemia ojczysta. Oddychać powietrzem ojczystém.* 2)= od ojca pochodzący, ojcowski, rodzinny. *Odziedziczył ojczystą wieś.*

Ojczyzna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) kraj, ziemia na której się kto rodził razem wzięta z rodziną, sąsiadami, całym narodem, zwyczajami, prawami, obyczajami. *Kochać ojczyznę. Zaszczyt przynosi ojczyznie. Zdrajca ojczyzny. Litwa jest ojczyzną żubra. fig. Ojczyzna nauk i sztuk.* 2) = *fig.* miejsce przyszłego życia na drugim świecie. *Niebo jest ojczyzną naszą.*

Ojczyzny, a, e, *p. prze.* wspólnie w jednym kraju urodzony. *Ludzie ojczyzni*, bratni.

***Ojczyźniak, a**, *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *m. nieuż.* ten, co np. żyje li we własnej ojczyźnie i nie dba o narody postronne, lub też zajmuje się około jakich spraw li ojczystych.

Ojuczać, ał, a, *scz. nd.* **Ojuczyć,ył, y**, *dk.* obładowywać całkiem; *dk.* ukończyć juczenie, *ob. Juczyć. Zabrał jak najwięcej bydła, i one ojuczył rozmaitem naczyniem.*

Ojuczanie, a, *blm. n.* obładowywanie.

Ojuczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność ojuczania; ukończone juczenie.

Ojuczony, a, e, *im.* od *Ojuczyć*; obładowany.

Ojuczyć, *ob. Ojuczać.*

Okadzać, ał. a, *scz. nd.* **Okadzić, ił, i**, *dk.* nakadzać, kadzić w około. *Okadzać ołtarze. Okadzać dom siarką, ziołami. Próżno moje okadzasz ołtarze. Okadzać list w czasie zarazy. ob. Wykadzać, Nakadzać.*

Okadzanie, a, *blm. n.* kadzenie w około, nakadzanie, wykadzanie.

Okadzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność okadzania, *ob. Okadzać.*

Okadzić, *ob. Okadzać.*

Okadzony, a, e, *im.* od *Okadzić*; nakadzony, w około wykadzony.

Okaganczać, ał, a, *scz. nd.* **Okaganczyć,ył, y**, *dk.* kaganiec nakładać, kagańcem głowę krępować. *Okaganczył niedźwiedzia. Głaszcz tę bestję drapieżną, bo okaganczyć jéj nie mogę.*

Okaganczanie, a, *blm. n.* wkładanie kagańca, krępowanie kagańcem głowy lub pyska zwierza jakiego.

Okaganczony, a, e, *im.* od *Okaganczyć*; na którego włożono kaganiec; kagańcem skrępowany.

Okal, a, *lm.* **e**, *m.* człowiek mający duże oczy. *Ależ to okal.*

Okalać, ał, a, *scz.* 1) *dk. nieuż. ob. Skalać, Pokalać.* 2) = *nd. nieuż.* otaczać w około, *ob. dk. Okolić.*

Okaleczeć, ał, eje, *sn. dk.* stać się kaleką, w skutek zewnętrznych przyczyn dostać kalectwa. *Bolały go długo oczy, wreszcie okaleczał, stracił wzrok.*

Okaleczenie, a, *n.* 1) *blm.* a) (od *Okaleczyć*) dokonana czynność kaleczenia; zrobienie kogo kaleką, skaleczenie. b) = (od *Okaleczéć*) stanie się kaleką. 2) =, *lm.* **a**, rana, zwichnięcie lub t. p. miejsce skaleczone. *Okaleczenie to nie prędko się zgoi.* = **się**, zranienie się, skaleczenie się.

Okaleczony, a, e, *im.* od *Okaleczéć v. Okaleczyć*; skaleczony, nabawiony kalectwa.

Okaleczyć,ył, y, *scz dk. kogo*; zrobić kogo kaleką przez zranienie, nadwerężenie, urwanie członka jakiego, *ob. nd. Kaleczyć, dk. Skaleczyć.* = **się**, *złs.* samego siebie o kalectwo przyprawić, *ob. Okaleczéć.*

Okamgnienie, a, *lm.* **a**, *n.* chwila, moment krótki jak mgnienie oka, czyli poruszenie powieki. *W okamgnieniu pieniądze były odliczone. Chcą tegoż okamgnienia ciągnąć na nieprzyjaciela.*

Okamiałość, *v.* **Okamieniałość, ści**, *ż.* 1) *blm.* otwardziałość, zatwardziałość. 2) =, *lm.* **ści**, *min. ob. Inkrustacja.*

Okamiały, *v.* **Okamieniały, a, e**, *p.* który stwardniał, skamieniał, jakby w kamień się obrócił. *Okamieniałe serce, fig.* które stało się nieczułém.

Okamieć, v. Okamienieć, ał, eje, *sn. dk.* kamieniem się stać, stwardnieć, skostnieć, zdrewnieć. *Okamieniéć na prace i trudy. Okamieniał na trudy i niewczasy. Okamieniéć w cierpliwość. Serce okamieniało mu z bola, fig* stało się nieczułém, *ob. nd. Kamienieć.*

Okap, u, *lm.* **y**, *m.* 1) spadek wody kroplami jak np. z dachu po deszczu. 2) = poddasze broniące ścianę od deszczu, ściek wody z dachu, obdach. *Okapy do dachów przyrzynają się z ukosa. Nad takim dachem okap trzeba dać dobry.* 3) = *min.* oznacza niek. *stalagmit* (ob. tenwyr.).

Okapać, *ob. Okapywać.*

Okapanie, a, *blm. n.* kapaniem powalanie, zbrudzenie.

Okapany, a, e, *im.* od *Okapać*; na którego spadały krople jakiego płynu.

Okapłonić, ił, i, *scz. dk.* koguta kapłonem zrobić, pozbawić go organów rodnych, *ob. nd. Kapłonić, dk. Wykapłonić.*

Okapłonienie, a, *blm. n.* zrobienie kapłonem.

Okapłoniony, a, e, *im.* (o kogucie) pozbawiony organów rodnych.

Okapturzenie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Okapturzyć* (ob. ten wyr.).

Okapturzony, a, e, *im.* mający głowę w kaptur ubraną.

Okapturzyć,ył, y, *scz. dk.* w kaptur ustroić, kaptur komu włożyć; *fig.* mnichem uczynić, *ob. nd. Kapturzyć.*

Okapywać, ał, a, *scz. nd.* **Okapać, ał, ie**, *dk.* kapiąc spuszczać na co krople płynu na około, w wielu miejscach; brudzić co kapaniem na nie. *Okapałeś mi odzienie rosołem. Okapał nas deszcz*, tylko trochę zmoczył z rzadka padając. = **się**, *złs.* kapać na siebie, na własne suknie. *Okapał się jedząc.*

Okapywanie, a, *blm. n.* 1) kapanie na co w około, *ob. Okapywać.* 2) = *bl. ob. Okopywanie.*

Okara, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) taczka wielka o dwóch kołach; wóz o dwóch kołach wysokich jak u bidy, ale obracających się na osi, z nasadem wysokim i z dyszlem do przewożenia ciężarów. 2) = *fig.* ciężarna kobiéta; człowiek gruby jak beczka.

Okarczać, ał, a, *scz. nd.* **Okarczyć,ył, y**, *dk. nieuż. prze.* obarczać, na kark wkładać. *Jeszcze nie złożyli jarzma, którém ich ręce jego okarczyły.*

Okarczeć, ał, eje, *sn. dk. prow.* 1) stać się jak karcz bezwładném, nie giętkiém, szczególniéj od zimna. *Ręce mi okarczały, muszę ogrzać.* 2) = *fig.* stwardnieć, ostygnąć po śmierci. *Czy jeszcze żyje? Już dawno okarczał.*

Okarczować, *ob. Okarczowywać.*

Okarczowanie, a, *blm. n.* dokonana czynność okarczowywania, *ob. Okarczowywać.*

Okarczowany, a, e, *im.* od *Okarczować*; 1) około którego karczowanie odbyto. 2) = karczami obłożony.

Okarczowywać, ał, a, *scz. nd.* **Okarczować, ał, uje**, *dk.* 1) karczować, pasiekę robić na około czego. *Okarczowywa ten wzgórek.* 2) = karczami okładać co dla utrudnienia przystępu. *Okarczował pasiekę.*

Okarczowywanie, a, *blm. n.* karczowanie w około czego, karczami okładanie, *ob. Okarczowywać.*

Okarczyć, *ob. Okarczać.*

Okarléć, i t. d. *nieuż. ob. Skarléć*, i t. d.

Okarmić, ił, i, *scz. dk.* do przesytu nakarmić, nad miarę nakarmić. *Okarmiła dziecko, i dla tego choruje.*

Okarmienie, a, *blm. n.* nakarmienie do przesytu, nad miarę.

Okarnieć, ał, eje, *sn. dk. nieuż.* stać się karnym, pozbyć krnąbrności, *ob. Skarnieć.*

Okarmiony, a, e, *im.* nakarmiony do przesytu.

Okarwieć, ał, eje, *sn. dk. fig. posp.* stać się leniwym, ociężałym jak stary wół, karw'.

Okawo, a, *lm.* **a**, *n.* moneta miedziana hiszpańska = 0,375 kop. = 0,75 gr.

Okaz, u, *lm.* **y**, *m.* 1) okazanie, pokazanie, jako pojęcie. **Okaz* (demonstratio) okazuje, iż rzecz pewna jest, lub czém jest; jest to pewien rodzaj dowodu. *Za okazem listu natychmiast go wpuszczono. Ustraszyć nieprzyjaciela okazem sił.* 2) = dowód, okazanie przyjaźni, radości. 3) = oznaka, okazanie grzeczności. 4) = pozór, okazanie złudne. *Jedynie na okaz pije.* 5) = *v.* **Okazka, i**, *lm.* **i**, *ż.* a) popisywanie się, paradowanie, przechwalanie się. *Na okaz się z czém popisywać. Okazkę z czego czynić. Dla okazki*, dla próżności, dla pychy. b) = przegląd, pokaz. *Okaz wojska. Stało się to tylko dla okazu samego.* 6) = *min.* i *zool.* egzemplarz jakiego minerału, egzemplarz ptaka lub t. p. *Posiada ten gabinet nader wiele okazów jednego i tegoż gatunku minerałów.*

Okazać, *ob. Okazywać.*

Okazale, *ps.* w oczy uderzająco, wystawnie, wspaniale, z przepychem. *Żyć okazale.*

Okazałość, ści, *ż.* A) *blm.* przymiot tego co jest okazałe, wystawne. 1) wystawność, pompa, wspaniałość w przyjęciu, przepych. 2) = pozór, powierzchowność. *Szczerć, a nie na okazałość tylko, prawdziwe przywiązanie. Okazałość cię zwodzi.* B) =, *lm.* **ści**, rzecz okazała, wspaniała, piękna, przepyszna. *Byłem w galerji Drezdeńskiéj, co tam okazałości rozmaitych!*

Okazały, a, e, *p.* wspaniały, przepyszny, w oczy uderzający. *Konie okazałe. Mieszkanie okazałe. Człowiek okazały. Wzrost okazały*, t. j. mający piękną postawę, ujmujący kształtem.

Okazanie, a, *blm. n.* 1) pokazanie, wystawienie czego na jaw, ażeby oglądano, widziano. *Okazanie dowodu prawa posiadania czego. Okazanie dowodów przyjaźni.* 2) = *bibl.* a) obrzęd stawienia dzieci w kościele dla poświęcenia, błogosławieni. b) = oddanie dzieci Bogu, poświęcenie na służbę bożą. = **się**, wykrycie się, wyjawienie się. *Po okazaniu się prawdy, wszyscy od niego odstąpili.*

Okaziciel, a, *lm.* **e**, *m.* okazujący, przedstawiający co. *Okaziciel listu, wekslu i t. p.*

Okazja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) zręczność, stosowna pora, okoliczność, sposobność. *Dam mu to uczuć przy okazji. Trzeba chwytać okazje. Czekaj sposobnéj okazji. Korzystaj z okazji. Nie musiał korzystać z okazji. Chroń się okazji do grzechu.* 2) = powód. *To dało okazję do wojny. Szukać okazji do zwady, do bojki.* 3) = *prze. woj.* bitwa, potyczka, potrzeba. *Byłem w kilku okazjach. Stawił się gracko w téj okazji.*

Okazka, *ob. Okaz.*

Okazować, Okazowanie, *ob. Okazywać, Okazywanie.*

Okazyjka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z łać.) *zdr.* od *Okazja*, 1) maleńka zręczność, mała sposobność. *Okazyjka to nielada. Umie korzystać z każdej okazyjki.* 2) = zabawa, wesołość. *Z powodu imienin mieliśmy okazyjkę.* 3) = *prze.* bitwa, potyczka niewielka.

Okazywać, *v. prze.* **Okazować, ał**, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Okazać, ał, że**, *dk. kogo, co*; na jaw wystawiać, wiadomém czynić, objawiać, pokazywać. *Okazywać odwagę. Okazał dobre, złe serce. Okażę mu, że nie ma słuszności. Okazał król syna ludowi swemu. Okaż płonność zarzutu. Okazać na oko, dowodnie, okazywać komu przyjaźń. Okazywać poważenie dla kogo, pogardę lub nienawiść.* 2) = *fig.* udawać, pokazywać powierzchowność inną niż jest w istocie. *Okazuje że się gniewa, że ci się podoba, że śpi.* = **się**, *złz. czém*; 1) pokazywać się, przedstawiać się, wyjawiać swe przymioty, występować jak... *Okazać się mężem. Okazuje się ludzkim, hojnym, dobrym przyjacielem. Okazać się wspaniałym.* 2) = *fig.* uchodzić za co, popisywać się, udawać że się jest czémś lepszém niż... *Okazywać się Panem.* 3) = *złz. nieos.* wykrywać się, pokazywać się, wyjawiać się. *Okazuje się, że inaczéj było. Okazało się, że ten gołąbek ma szpony jastrzębie.*

Okazywanie, *v. prze.* **Okazowanie, a**, *blm. n.* 1) pokazywanie, objawianie, wykrywanie. *Okazywanie męstwa, przyjaźni, przychylności, szacunku.* 2) = udawanie powierzchowności. *Na co okazywanie przyjaźni kiedy widém, kto jesteś dla mnie.* = **się**, *zmk.* 1) wyjawianie się, wykrywanie się, na jaw wychodzenie. 2) = przybieranie fałszywéj powierzchowności.

Okąpać, ał, ie, *scz. dk.* w koło pokąpać, w koło obmyć. *W matczynych łzach ją okąpała. ob. Wykąpać.*

Okąsać, *ob. Okąsywać.*

Okąsanie, *v.* **Okąszenie**, *v. nieuż.* **Okęsanie, a**, *blm. n.* 1) objedzenie, ogryzienie na około, uskutecznione kąsanie w koło. 2) = *fig. posp.* obmówienie, spotwarzenie, *ob. Okąsywać.*

Okąsany, *v.* **Okąszony**, *v. nieuż.* **Okęsany, a, e**, *im.* od *Okąsać, v. Okąsić*; ogryziony, objedziony w koło. *Okąsane wyrazy, fig.* wyszłe z użycia.

Okąsywać, *v.* **Okęsywać, ał, uje**, *scz. nd.* **Okąsać**, *v. nieuż.* **Okęsać, ał, a**, *dk. v. nieuż.* **Okąsić, ił, i**, *dk.* 1) kąsać w koło, ogryzać, objadać. *Okąsał jabłko z wierzchu. a resztę rzucił.* 2) = *fig. posp.* obmawiać. *Okąsał go jak umiał i chciał.*

Okąsywanie, *v. nieuż.* **Okęsywanie, a**, *blm. n.* 1) objadanie, ogryzanie, kąsanie na około. 2) = *fig. posp.* obmawianie, ogadywanie zjadliwe.

Okąszenie, Okąszony, *ob. Okąsanie, Okąsany.*

Okcydent, u, *lm.* **y**, *m* (z łać.) *ob. Zachód.*

Okęsać, Okęsywać, Okęsanie, i t. d. *Okąsywać, Okąsanie*, i t. d.

Okficie, Okfito, Okfitość, Okfity, *ob. Obficie, Obfitość*, i t. d.

Okean, a, *blm. m. mit.* olbrzym grecki, *ob. Ocean.*

Okieł, kła, *lm.* **kły**, *m. myś.* poczynający wyrastać kieł u dzika młodego.

Okiełzać, *v.* **Okiełznać, ał, a**, *scz. dk.* munsztuk, wędzidło włożyć; *fig.* pohamować, ukrócić, podbić. *Zaraz po ślubie żona okiełzała go*; podbiła, wzięła pod pantofel.

Okiełzanie, *v.* **Okiełznanie, a**, *n.* 1) *blm.* włożenie wędzidła; *fig.* poskromienie, podbicie kogo. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż.* wędzidło; *fig.* hamulec.

Okiełzany, *v.* **Okiełznany, a, e**, *im.* od *Okiełzać.*

Okiemgnienie, *nieuż. ob. Okamgnienie.*

Okieneczko, a, *lm.* **a**, *n. zdr.* od *Okienko*, maleńkie okienko, piękne okienko.

Okienko, a, *lm.* **a**, *n. zdr.* od *Okno*, 1) małe okno, piękne okno. *Okienko w dachu. Spojrzałem w okienko. Okienka mu się otworzyły; fig.* łacniéj rzeczy poznawać zaczął. 2) = *fig.* miejsce próżne wśród tekstu. 3) = kratka w materji, kwadracik. *Notarjusz zostawił w kontrakcie okienka na nazwiska. Perkal w okienka*; w kraty.

Okienica, v. Okiennica, y, *lm.* **e**, *ż. zdr.* **Okienicz-ka**, *v.* **Okienniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* zasłona zewnętrzna lub wewnętrzna do okna. *Zamknąć, otworzyć okienice. Okienice w oknach światło gdy potrzeba odejmują, upały w lecie wstrzymują, a w zimie od wiatrów zasłaniają. Okienko z okieniczką.*

Okienny, a, e, *p.* do okna należący. *Szkło okienne.*

Okipiały, a, e, *im.* od *Okipiéć*; nawrzały, pokryty skorupą osadu w czasie wrzenia, *ob. Okipiéć.*

Okipieć, ał, pi, *sn. dk. nieuż.* 1) zrzucić szumowiny, *Rosół okipiał, ob. Skipieć, Wykipieć.* 2) = nawrzéć, przez wrzenie dostać skorupę jaką na powierzchni. *fig. Rana okipiała krwią.*

Okis, u, *lm.* **y**, *m. chem.* (oxydum), *ob. Niedokwas* w znacz. ogólném.

Okisnąć, ął, *v.* **okisł, śnie**, *sn. dk.* stać się nieco kwaśnym; zacząć kiszenie, kwaśnienie.

Okiść, ści, *lm.* **ści**, *ż.* śnieg na gałęziach nakształt kiści zawieszający się, zmarzłość soplowata. *Jadącemu lasem, okiść często za szyję pada.*

Okkaatgimimas, u, *blm. m. mit.* świątek litewskiego boga Okkapirmasa, przypadający d. 25 grudnia.

Okkapirmas, a, *blm m. mit.* światotwórczy litewski bóg, złożenie Breksztу i Usparyni lub nocy sennie marzącéj i przestrzeni, jest jednoprzydrugość, cielesność, zmysłowość, coś nakształt normandzkiego *Wego* lub *Lodura.* Znaczy: „Ten, który był przed czasem.“ Zowią go niebios i ziemi panem. Święto jego przypadało dnia 25 grudnia, a zwało się *Okkaatgimimas.* Inne imiona jego są: *Okkas* i *Oras.*

Okkultacja, cji, *lm.* **cje**, *ż. as.* zakrycie się gwiazdy lub planety przez księżyc.

Oklask, u, *lm.* **i**, *m.* klaśnięcie w ręce pochwalne; *w lm.* klaskanie. *Dać czemu oklask. Dawać oklaski. Przyjęto go z wielkiemi oklaskami. Oklaski rzęsiste. Pośród oklasków. Klaskano długo i mocno, że aż w rynku oklaski słyszane były. ob. Poklask.*

Oklaskiwacz, a, *lm.* **e,** *m.* ten co oklaski daje, co klaszcze w ręce, *ob. Klaskacz.*

Oklaskiwać, Oklasnąć, *nieuż. ob. Klaskać, Poklaskiwać.*

Oklеić, *ob. Oklejać.*

Oklej, a, *lm.* **e,** *m. v.* **Oklejka, i,** *lm.* **i,** *ż. zool.* rybka do płoci podobna tylko mniejsza z białemi skrzelami, pospolicie w rzekach po wierzch wody pływająca.

Oklejać, ał, a, *scz. nd.* **Oklеić, ił, i,** *dk. w czém;* naklejać co w koło; przylepiać pokrycie na powiechni czego za pomocą kleju. *Oklеił i zalepił z wierzchu. Oklejać futerał papierem kolorowym. ob. Wyklejać.*

Oklejanie, a, *blm. n.* naklejanie powierzchni czego czém innem, *ob. Oklejać.*

Oklejenie, a, *blm. n.* dokonana czynność oklejania, *ob. Oklejać.*

Oklejka, *ob. Oklej.*

Oklejony, a, e, *im.* od *Oklеić;* mający powierzchnię pokrytą czém trzymającém się na niéj za pomocą kleju.

Oklek, u, *blm. m. bart.* plastry w głowie barci, w których się pszczoły młode wylęgają; gniazdo.

Oklektać, *ob. Oklektywać.*

Oklektanie, a, *blm. n. posp.* 1) ‹‹ *komu;* utrudzenie przez ustawiczne gadanie. 2) = *kogo;* obmówienie, spotwarzenie.

Oklektany, a, e, *i*) *p.* a) pospolity, wszystkim wiadomy, oklepany. b)=szczwany, nie dbający o razy. *Oklektany to człowiek.* 2)= *im.* a) *nieuż.* zmęczony czyjąś gadaniną. b)= ogadany, którego obmówiono.

Oklektywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oklektać, ał, a,** *v.* **kce,** *dk. posp.* 1) *uszy komu;* ustawicznie o czém komu wspominać. *Oklektywać komuś uszy, ustawicznemi skargami. Oklektano mi tém uszy.* 2) = *kogo; nieuż.* ogadywać, obmawiać, spotwarzać.

Oklep, *v.* **Na oklep,** *psł.* bez kulbaki, bez siodła. *Oklep jechać. Bez uzdy konia oklep ujeżdża.*

Oklepać, *ob. Oklepywać.*

Oklepanie, 1) **a,** *blm. n.* dokonane w koło klepanie, wzmocnienie przez klepanie. 2) = *ps.* pospolicie, powszednio.

Oklepany, a, e, *p. v. im.* 1) który uległ klepaniu ze wszech stron; klepaniem wzmocniony. 2)= *fig.* pospolity, powszechnie wszystkim znajomy. *Oklepana prawda. Oklepane wyrazy, nowiny.*

Oklepić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* obić, wzmocnić, *ob. Oklepywać*

Oklepiec, pca, *lm.* **poe,** *m.* paka lnu 50 funtow ważąca.

Oklepik, a, *lm,* **i,** *m.* (Cossyphus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* niedostatnich, borzewkowatych.

Oklepywać, ał, uje, *scz. nd.* **Oklepać, ał, pie,** *dk.* klepać na około; utwierdzać, wzmacniać co biciem, pobijaniem. *Oklepano młotkiem wszystkie gwoździe.*

Oklękać, ał, a, *scz. nd.* **Oklęknąć, ął, nie,** *dk.* na około kogo, czego klękać. *Oklękają śmiertelne łoże monarchy. Sporządzimy ofiarę Bogu piękną, a oni nas szeroce do koła oklękną. Oklękli grób do koła.*

Oklnąć, ął, nie, *scs. dk. nieuż.* zakląć, *ob. Zaklinać.*

Okłacać, ał, a, *scs. nd.* **Okłócić, ił, i,** *dk.* zlekka młócić, wybijać co najlepsze ziarna, zostawując w kłosach pośledniejsze, które pospolicie trudniéj wymłócić. *Okłócono dziś dwie kopy żyta na nasienie. Nie okłacajcie, ale bijcie dobrze.*

Okłacanie, a, *blm. n.* młócenie dla wybicia najlepszego tylko ziarna, *ob. Okłacać.*

Okład, u, *lm.* **y,** *m.* 1) używa się tylko z przyimkiem z. w przypadku szóstym w sposobie przysłówkowym, znaczy: z naddatkiem, z dokładką, z dodatkiem więcéj czegoś jak się wyraziło, lub zobowiązało. *Ma piędziesiąt lat z okładem. Jest temu sto lat z okładem. Kosztowało go to dwieście czer. zł. z okładem. Dał mu trzydzieści rubli z okładem.* 2)= *fort. ob. Odzianie.*

Okładać, *v. nieuż.* **Obkładać, ał, a,** *nd.* **Obłożyć, ył, y,** *dk.* 1) *scz. co, kogo;* a) kłaść coś w koło czegoś, garnirować; pokrywać na około, ze wszech stron powierzchnię czego otaczać. *Obłożyć sztukę mięsa jarzyną. Obłożyć płaszcz gronostajami. Obłożyć darniem. Obłożyć drzewo ziemią. Okładaj nogę kataplazmami. Obłożył chorego poduszkami. Obkładać ciepło. Okładać kogo kijem, fig.* bić kijem. b) = *fig.* obciążać, obarczać, nakładać na kogo. *Obłożyć podatkami.* 2)=*sn. myś.* (o zwierzu), będąc gonionym, w koło krążyć i wracać do tego miejsca, skąd go ruszono.

Okładanie, a, *n.* 1) *blm.* otaczanie, obwijanie, pokrywanie. *ob. Okładać. Okładanie wrzodu;* kataplazmowanie. 2) = *lm.* **a,** to czém się co okłada, otacza, pokrywa. *Okładanie gorące. Okładanie na ranę potrzeba zrobić z tego.*

Okładka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) obwinięcie, to czém się co okłada, otacza: oprawa u książki, łoża u strzelby, bramowanie u sukni, garnirowanie potrawy, trzonek u noża składającego się. *Z okładki tylko zna tę książkę. Okładki u noża drewniane, kościane. Okładka marcepanu.* 2) = objazdka, nałożenie drogi. *Dla ulżenia koniom kiedy piaszczysta lub błotnista droga, na okładkę jechać należy.*

Okładniczka, i. *lm.* **i,** *ż.* (Solen), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Matiów,* skorupnych.

Okładnik, a, *lm.* **cy,** *m.* rzemieślnik robiący okładki, osadzający strzelby, pistolety. *Okładnicy nożów, do swéj roboty używają kości bydlęcych.*

Okłady, *ów, blp. m. med.* 1) okładanie czémkolwiek chorej części. 2) = (fomenta, fotus), ciecz lekarska rzadka, w której się zmacza płótno i przykłada do ciała.

Okładzin, u, *blm. m. bot.* (Maytenus), roślina.

Okładzina, y, pospolicie używa się w lm. **Okładziny,** *ż.,* 1) okładka, oprawa. *Z kości robią się do nożów okładziny. Jak do noża trzeba okładzin, tak do nauki obyczajów. ob. Okładka.* 2) = *les.* sztuka kręglikowa lub na wpół darta, na wciosy wsunięta, używana do pułapu w kopalniach.

Okłamać, *ob. Okłamywać.*

Okłamanie, a, *blm. n.* oszukanie, omamienie chytrością; *prow.* obmówienie, nagadanie kłamstw na kogo.

Okłamany, a, e, *im.* od *Okłamać;* oszukany; *prow.* którego obmówiono, ogadano, *ob. Oklamywać.*

Okłamywać, ał, a, *scz. nd.* i *częst.* **Okłamać, ał, mie,** *dk. kogo;* 1) kłamiąc oszukiwać, łudzić, wyprowadzać w pole. *Czemuś mię tak okłamała? Pochlebcom nie daj się okłamać. Miłowaniem siebie samego człowiek okłamany bywa,* t. j. mniema się być dobrym nie będąc nim. *Jeśli zapłaty swéj nie żądamy, sami siebie okłamywamy.* 2) = *prow. nieuż.* kłamstwa na kogo gadać, obmawiać.

Okłamywanie, a, *blm. n.* oszukiwanie, łudzenie; *prow.* obmawianie. *Okłamywanie brzydką jest wadą w towarzystwie a bardziéj w sąsiedztwie. ob. Okłamywać.*

Okłaszać, ał, a, *scz. nd.* **Okłosić, ił, i,** *dk. nieuż.* kłosem obdarzać.

Okłnąć, ął, nie, *sn. dk. nieuż.* ogłuchnąć, ogłuszeć, głuchym zostać, olchnąć, olknąć. *Jeśliby ławnikowi ułomność się jaka przydała, to jest jeśliby olsnął, olknął...*

Okłosić, *ob. Okłaszać.*

Okłosować, ał, uje, *scz. dk.* omłócić zboże tylko na dwa boki, czyli wymłócić z niego samą treść ziarna, *ob. nd. Kłosować.*

Okłot, *ob. Okłót.*

Okłócenie, a, *blm. n.* lekkie omłócenie, wybicie naczelnego ziarna, *ob. Okłacać.*

Okłócić, *ob. Okłacać.*

Okłócony, a, e, *im.* od *Okłócić;* z lekka omłócony, w którym najlepsze ziarna wybito, a pośledniejsze pozostały. *Snopy okłócone na nasienie, nad wiosnę się do reszty wymłacają. ob. Okłót.*

Okłót, *v.* **Okłot, u.** *lm.* **y,** *m.* 1) *blm. zb.* snopy zboża jakiegokolwiek gatunku lekko omłócone, w których pośledniejsze ziarna jeszcze pozostały dla wymłócenia w czasie wolniejszym. 2) = *blp.* tarcice, deski, któremi się obija, *v.* opierza drewniane pomieszkanie, *v.* chata; opierzenie. *Chałupa jego była zuto i rzędnie* (t. j. w regularne rzędy) *okłotami poszyta.*

Okłusować, *ob. Okłusowywać.*

Okłusowanie, a, *blm. n. nieuż.* kłusem objechanie czego.

Okłusowywać, ał, a, *scz. v. sn. nd* **Okłusować, ał, uje,** *dk. nieuż.* kłusem w około objeżdżać. *Kawalerja trzy razy okłusowała rynek, v. w około rynku. Okłusowywać nieprzyjaciela.*

Okłusowywanie, a, *blm. n. nieuż.* kłusem objeżdżanie, *ob. Okłusowywać.*

Okmiński (herb); w polu błękitném, strzała biała bez

opierzenia, w środku pierścień na sobie mająca, w górę wymierzona, a u dołu pod nią dwie litery *W* przeplecione jedna drugą; na hełmie trzy pióra strusie.

Okнisty, a, e, *p.* mający wiele okien. *Dom nazbyt okнisty.*

Okno, a, *lm.* **a,** *n.* 1) wycięcie w ścianie budynku, przez które światło i powietrze wchodzi do wnętrza. *Okno z balkonem. Stać, siedzieć u okna, w oknie, na oknie, przy oknie. Nie wiele potrzeba abyś był za oknem. Patrzeć z okna, v. oknem. Wyskoczyć oknem, v. przez okno. fig. Wyrzucisz go przeze drzwi, to on oknem wlezie. Oko jest oknem do serca, fig. Okno ślepe,* t. j. udane, malowane. *Okno kratowane;* opatrzone kratami. 2) = ramy, w których szkło osadzone, służące do zamknięcia otworu zwanego oknem, aby przepuszczając światło nie dopuszczać do budowy zimna i t. d. *Okno wstawić, wyjąć. Myć okna. Okna komu potłuc.* 3) = *gór.* szyb, miejsce przez które wchodzi się do wnętrza ziemi, jak np. studnie, które się kopią na wodę; przedziały takiego okna w ziemi nazywają się szachtami. *Okna solne,* czyli szyby solne. *Górnicy z głębokich okien pod ziemią wykutych dobywają metale.* 4) = *w piwnicy;* otwór dla wypuszczania powietrza. 5)= strzelnica; otwór w murze, w wieży dla strzelania ze środka. *Gęste dla strzelby okna poczynił. Całą ścianę oknami do strzelania opatrzono.* 6) = *myś.* a) miejsce próżne między rozstawionemi sieciami. b) = otwór, *v.* wychód z nory borsuka lub lisa na wierzch ziemi. 7) = *okrągłe* (foramen rotundum); = *owalne* (foramen ovale); otwory dziurkowate w kościach ucha wewnętrznego.

Oknówka, *zool. ob. Jaskółka.*

Oko, a, *n.* A) *lm.* **oczy,** 2gi przyp. **oczu,** 1) narzędzie widzenia, wzroku *Mieć dobre, zdrowe oczy. Oko czarne, piwne, błękitne, szare, modrawe, modroblade. Otworzyć oczy i fig. Na koniec otworzyłem oczy. Otworzyć komu oczy. Zamknąć oczy, i fig. Zamknąć oczy na co. Wznieść oczy ku niebu. Słońce mi bije w oczy, v. razi mię w oczy. Oczami mówić, strzelać. Dwoje pięknych oczu, v. piękne oczy. Z oczu mu to patrzy. Źle mu z oczu patrzy. Ściągać, zwracać wszystkich oczy na siebie. Rzucać, strzydz oczyma. Solą być komu w oku. Jakby ojcu z oka wypadł, jakby matce z oka wypadł,* t. j. podobniuteńki. *Z oka, z pod oka patrzeć na kogo;* bokiem, nie prosto. *Tu stanęli, a z oka poglądali na mnie. Z oka patrzeć, jest znak brzydzącego się kim. Po oku patrzący,* t. j. zezem, *v. Po oku;* według oka mierząc, celując. *Sięgał go z daleka oszczepem po oku. Z oka;* przez szpary. *Trzeba im przebaczyć i na te ich zbrodnie pójrzeć z oka. Iść gdzie oczy poniosą, v. gdzie zaprowadzą oczy. Stać komu w oczach, v. przed oczyma. W oko, oko w oko;* twarzą w twarz. *Potykali się z sobą w oko. Wymówić sobie urazy oko w oko. W oczy;* w obec, obecnie. *Za oczy, v. za oczyma;* w nieobecności. *Gotowym i w oczy mu to powiedzieć. W oczy inaczéj, a za oczyma inaczéj. W żywe oczy. Zadajesz mi kłamstwo w żywe oczy. Na oczy. Wymawiać, wyrzucać na oczy. Na oczy pokazać. Nie śmieć komu w oczy spójrzeć. Śmierć mu w oczy zajrzała. Prawda w oczy kole, przys. Widziałem to na swoje oczy, v. na własne oczy. Na oko;* w oczy tylko, na pozór. *Ludzie źli mają talent dobrze się pokazać na oko. fig. Wpaść komu w oko. Oczy chcą, nie brzuch, przys. Oko za oko, ząb za ząb, przys. fig. Oczy psu przedać. Powiedz, gdzie miałeś oczy? Własnym oczom nie wierzyć. fig. On był w kościele Bożym jedno jego oko. Tyś okiem mojém teraz. Oko w miłości wodzem. fig. Oczy komu zaślepić, zamydlić. Czego oczy nie widzą, tego sercu nie żal, przys. Co z oczu, to i z myśli, v. to i z serca. Co po śmierci będzie, na to nam oko mieć trzeba. Złemu oku, źle się wszystko widzi, przys. Z serca pochodzą złodziejstwa, morderstwa, zdrada, złe oko, pycha i szaleństwo. Przenosić kogo okiem,* t. j. pogardzać. *Bóg się brzydzi wyniosłemi oczyma,* t. j. pysznym człowiekiem. 2) = *fig.* dozór, uwaga, baczność. *Mieć na kogo oko, v. mieć kogo na oku. Świat wam przebacza, ale Bóg na was dobre oko ma. Sługa choć najlepszy, oka pańskiego potrzebuje. Mam na nich oko, żeby to wypełnili co im zlecono. Oko pańskie konia tuczy, przys. Oko Opatrzności.* 3)= *fig.* rzecz droga. *Więcéj ją miłował, niżli własne oczy. Urzędnik powinien lasów jak oka patrzeć. Cnoty, prawdy, wiary strzeż pilnie, jak oka w głowie. Jak oka w głowie strzeże, broni, szanuje.* 4) = *fig. nieuż.* rzecz celna, czoło, ozdoba. *Miasto to wspaniałe, oko tamtej strony świata.* B)=, *lm.* **oka,** 2 przyp. **ok,** 1) *blm.* jeden, raz. *Dwadzieścia i oko. Sto bajek i oko.* 2) = (w sieci, pończosze, i t. p.) otwór, dziurka na wylot, gdzie się wkłada prątek, szpica. *Oko spuścić, podnieść. Ok ubierać, przybierać.* 3)=otwór, dziura. *Oko armaty, ob. Wylot. Oko bomby,* dziura, którędy proch się nasypuje. *Oko formy;* koniec formy w piec wchodzący. *Oko ula;* otwór którędy pszczoły wchodzą i wychodzą. 4) = *tureckie;* miara trzech funtowa. *Mołdawja płaci 10 tysięcy ok wosku.* 5) = *min. Oko świata;* wywietrzały, nieprzejrzysty opal, *ob. Hydrofan. Kocie oko, ob. Koci.* 6) = *bot. Jelenie oko,* in. *Łania broń,* roślina. *Kurze oko, ob. Kurzy. Racze oczy, ob. Raczy. Oko wronie, ob. Wronie oko.* 7) = *v. Oczko, les.* wypukłość na korze, lub na końcu strzały i gałęzi, w której formują się zarodki do przyszłego wierzchołka drzewa, przedłużenia jego gałęzi, lub powstania nowych.

Okocić się, iła—, i—, *sts. dk.* 1) (o owcy, kotce, kozie, zającyce), płód wydać, urodzić małe. 2) = *posp. pog* (o kobiecie) urodzić dziecię.

Okoczyść, u, *blm. m. bot.* (Scaevola), roślina.

Okogłów, owia, *lm.* **owie,** *m.* (Polyphemus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *nanożnych,* zwrótnookich; gatunek jeden: = *błyszczący* (P. oculus).

Okolcować, *ob. Okolcowywać.*

Okolcowanie, a, *blm. n.* osadzenie kolcami.

Okolcowany, a, e, *im ob. Okolcowywać.*

Okolcowywać, ał, a, *scz. nd.* **Okolcować, ał, uje,** *dk.* kolcami osadzać. *Baszty dobrze okolcowane.*

Okolcowywanie, a. *blm. n.* osadzanie kolcami.

Okolenie. a, *n.* 1) *blm.* otoczenie, obwiedzenie, zrobienie obwódki. 2) =, *lm.* **a,** obwódka, to czém otoczono. *Okolenie doliny,* pagórki ją otaczające.

Okolica, y, *lm.* **e,** *ż.* 1) kraina, ziemia, strona. *Okolica żyzna, płodna, pusta. Rozeszła się wieść na okolicę, v. po okolicy.* 2) = i **Okolice, lic,** *blp. ż.* kraj na około leżący, sąsiednie, bliskie strony. *Okolice Warszawy, Krakowa. Krążyć w okolicy.* 3)=*prow.* (na Litwie) wieś, w której mieszka sama szlachta; zaścianek. 4) = (regio) część powierzchni ciała ludzkiego. *Okolica grzbietowa* (regio dorsalis).

Okolić, ił, i, *scz. dk.* (**Okalać, ał, a,** *nd. nieuż.*) w około obwieść, otoczyć. *Obtoczyły mię wdzychania śmierci; boleści piekielne okoliły mię. Port górami okolony.*

Okolicz, a, *lm.* **e,** *m. prze.* obwód, granice kraju. *Nie dawno od Czarnego morza aż do Bałtyckiego ciągnęło się wzdłuż okolicze nasze, a od Krępaku aż w mroźne zachodziło Tryony.*

Okolicznie, *ps.* 1) ze wszystkich stron, w około. *Spustoszono okolicznie ogniem i mieczem wsie.* 2) = ze wszystkiemi szczegółami, dokładnie. *Mówmy teraz o tém wszystkiém okolicznie. Mówi tak okolicznie, jak gdyby to bywało.* 3) = przypadkowie, przygodnie. *Okolicznie się czego nauczyć.*

Okoliczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) *prze.* okoł kraju, okolica, przynależność. *Okoliczność powiatu grodzieńskiego szeroka jest, którą przedtém miano za księstwo. Przedał wieś z jéj okolicznością.* 2) = zdarzenie, wypadek obecny, stan, położenie osób lub rzeczy. *Zbieg okoliczności. Okoliczności osób, miejsca, czasu. Znajdywać się w trudnych okolicznościach. Korzystać z okoliczności.* 3) = powód, okazja, sposobność. *Z okoliczności odjazdu syna. Przy pierwszéj okoliczności.* 4) = szczegół. *Opowiedzieć co ze wszystkiemi okolicznościami.* 5) = *nieuż.* warunek, przydatek. *Obietnica uczyniona bez wszelkiéj okoliczności. Bez okoliczności, Saméj ja Sylwio twéj pragnę miłości.* 6) = *w lm. fig.* spodnie, majtki. *Włożyć okoliczności..*

Okolicznościowy, a, e, *p.* do okoliczności należący, przygodny.

Okoliczny, a, e, *p.* 1) poblizki, pograniczny, sąsiedzki. *Echa, lasy okoliczne. Kraje, ludy okoliczne.* 2) = *nieuż. szczegółowy,* dokładny. *Okolicznemi słowy opowiedzieć.* 3) = przypadkowy, przygodny. *Człowiek okoliczny;* według okoliczności, ‹‹ odmianą szczęścia idący. 4) = *tryb. gram.* wyrażający osobę, czas, liczbę. *Tryby oznajmujący, rozkazujący, życzący, zowią się okolicznemi. Słowo okoliczne,* w trybie okolicznym użyte.

Okolisto, Okolistość, Okolisty, *ob. Kolisto, Kolistość, Kolisty.*

Okolnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* (Aequorea) *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Promienistych*, ukwiałowatych.

Okolnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Cyclanthus), roślina.

Okolniczy, ego, *lm.* **owie**, *m. v.* **Okolnik. a**, *lm.* **cy**, *m. prze.* sędzia miejski w Rosji, którego sam car obierał. *Glazina książę smoleński, był potém okolniczym smoleńskim.*

Okolnie, *ps.* na około, okolicznie.

Okolnik, a, 1) *lm.* **cy**, *m. ob. Okolniczy.* 2) = *lm.* **i**, list okolny, cyrkularz. 3) =, *lm.* **i**, *bot.* (Rapa) roślina podobna do rzepy. 4) =, *lm.* **i**, *prow.* miejsce zamknięte czasem między stodołami i oborami, a czasem tylko między oborami oddzielone od gumna. *Bydło na okolniku się wygrzewa (w zimie).*

Okolny, a, e, *p.* 1) kołujący, w koło idący. *Okolny bieg krwi. Okolny napis na talarze. List okolny.* 2) = sąsiedni, okoliczny. *Narody okolne.*

Okolony, a, e, *im* w koło otoczony, obwiedziony.

Okoł, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *nieuż.* koło, obwód, okrąg. *Który kiedy naród w swym okole był tak bogaty, któryby czego u sąsiada nie potrzebował? Wszystkie okoła chrześciańskiego narodu. W okoł, na okoł, psł.* na około. *Obtoczą cię w okoł wałem. Wszystko na okoł spustoszyli.* 2) = miejsce murem lub płotem otoczone, zagroda. *Nie chcę ja, nie chcę z twéj obory wołu, Nie chcę i konia z twojego okołu.* 3) = *fig.* grono, orszak. *Sehin pól żywy z carskim okołem, Polskiemu bije monarsze czołem.* 4) = *ob. Kół, Pal.*

Okołatać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* obić, otłuc.

Okołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* 1) obwód koła, złożony z dzwon. 2) = *bot* odmiana kwiatostanu (Corymbus), kiedy kwiatki pod jednąż kwitną wysokością, lecz szypułki z różnych miejsc łodygi stopniami wyrastają *Okołkiem, wyr. psł.* na około. *Mięta kwitnie żółtym kwiatem okołkiem, jakoby gronami.* 3) = *ob. Baldaszek.* 4) = *ar.* przysionek kołowy otaczający okrągłą budowę.

Okołkorodny, a, e, *p. ob. Baldaszkowaty.*

Około, Na około, W około, *pmk.* 1) koło, do koła, w krąg. *Krążyć około, na około, w około domu. Chodzić około czego, wł* i *fig. Umieć chodzić około czego, np. około interesów. Być ochędożnym, nieochędożnym około siebie. W około krążąca woda. Nie wyznając wyraźnie, ale około chodząc, jad arjański pokrywali.* 2) = *prze.* z powodu, z przyczyny. *Chrześcjany za czarowniki miano, około cudów, które czynili.* 3) = blisko, ku, koło. *Około ś. Jana. Około Wielkiej nocy.*

Okołokop, u, *lm.* **y**, *m. fort.* linja obronna zewnętrzna, która otacza warownie, zasłania przeznaczone do opasania jéj obozy cząstkowe, i która ma za cel wzbranianie, ażeby żaden oddział nie mógł wejść do twierdzy dla wzmocnienia załogi.

Okołomurowy, a, e, *p.* na około murów leżący.

Okołosłupie, a, *lm.* **a**, *n. ar.* galerja z kolumn odosobnionych.

Okomiar, u, *lm.* **y**, *m.* umiejętność szacowania na oko każdéj odległości.

Okoń, *ob. Okuń.*

Okootwór, *ob. Okotwór.*

Okop, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *v.* **Reduta. y**, *lm.* **y**, *ż. fort.* dzieło odosobnione i zamknięte, którego objętość jest pomierną, a obwód prostym tylko ogniem broniony. 2) = *myś.* miejsce jakie, na którém za sztakietami znajdują się owce, obwiedzione w około rowem głębokim cembrowanym i z wierzchu jak dół wilczy przykrytym, w które wilki chciwe zdobyczy wpadają.

Okopać, *ob. Okopywać.*

Okopanie, a, n. 1) *blm.* dokonana czynność okopywania. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż ob. Okop.*

Okopcenie, a, *blm. n.* 1) czynność wyrażona słowem *Okopcić*, poczernienie dymem. 2) = *ob. Kopeć.*

Okopciałość, ści, *blm. n* stan tego co jest okopciałe, poczernione dymem.

Okopciały, a, e, *im. ob. Okopcony.*

Okopcić, ił, i, *scz. dk* kopciem pobrudzić, odymić. *Okopcić pokoje, ob. nd. Kopcić.* = **się**, *złz. ob. Okopcieć.*

Okopcieć, ał, eje, *sn. dk.* od dymu poczernieć. *Ściany okopciały.*

Okopcony, a, e, *im.* od *Okopcić, v. Okopcieć*; dymem poczerniony.

Okopisko, a, *lm.* **a**, *n.* miejsce okopane; szczególnie cmentarz żydowski.

Okopnik, a, *lm.* **cy**, *m.* robotnik używany do robienia dróg, kopania rowów i t. d., pionjer.

Okopowy, a, e, *p.* 1) od okopu, do okopu należący. *Wyniosłość okopowa.* 2) = *gosp.* który bywa okopywany, osypywany. *Rośliny okopowe są kartofle, buraki, kapusta* i t. d.

Okopywacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) człowiek który okopuje. 2) = narzędzie do okopywania, osypywania roślin.

Okopywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Okopać, ał, ie**, *dk.* 1) w koło kopać, wzruszać ziemię około czego. *Okopać drzewo.* 2) = okopem obwodzić, oszańcowywać, szańcować. *Okopać miasto, obóz.* 3) = *praw. prze.* kopami okładać, sztrafować. = **się**, *złz.* wałem w koło otaczać się, szańcować się. *Okopać się na wzgórzu, we wsi.*

Okopywanie, a, *blm. n.* 1) w około kopanie, wzruszanie ziemi około czego. 2) = obwodzenie wałem, szańcowanie.

Okorek, *ob. Okórek.*

Okorować, ał, uje, *scz. dk.* z drzewa spuszczonego korę tylko siekierą obciesać, czyli zdjąć.

Okorzeniać, *ob. Okorzenić.*

Okorzenianie, a, *blm. n.* przecinanie korzeni, *ob. Okorzenić.*

Okorzenić, ił, i, *scz. dk.* 1) korzeniami zaprawić, opieprzyć. *Rak morski bardzo niestrawny, musi być dobrze okorzeniony, ob. nd. Korzenić.* 2) = i **Okorzeniać, ał, a**, *nd. leś.* u drzewa do wycięcia przeznaczonego, ziemię do koła pnia wprzód odkopawszy, korzenie poprzecinać, aby drzewo z karpą się wywróciło.

Okorzenienie, a, *blm. n.* 1) zaprawienie korzeniami. 2) = przecięcie korzeni na około, *ob. Okorzenić.*

Okosić, ił, i, *scz. dk.* w koło pokosić.

Okosmaciéć, ał, eje, *sn. dk.* obrość włosami; stać się kosmatym, *ob. nd. Kosmaciéć.*

Okostnia, ni, lm. nie, *ż.* (Periostium) *v. Kościoskór, an.* błona pokrywająca kości.

Okosz, a, *lm.* **e**, *m.* (Panops) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, kosmatych; gatunki jego: 1 = *żółtostopny* (P. flavitarsis). 2= *ozarny* (P. Baudini). 3 = *brązowy* (P. ocelliger). 4 = *żółtonogi* (P. flavipes).

Okotwór, *v.* **Okootwór, oru**, *lm.* **ory**, *m.* wklęsłość oczna, jama na oko, *ob. Oczodół.*

Okow, *nieuż. ob. Oków.*

Okować, Okowanie, i t. d. *ob. Okuwać, Okuwanie* i t. d.

Okowaniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* który w okowach zostaje.

Okowany, *ob. Okuty.*

Okowek, wka, *lm.* **wki**, *m.* 1) *zdr. ob. Ków.* 2) = *ob. Skówka.*

Okowita, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Okowitka, i**, *lm.* **i**, *ż.* gorzałka przepalana, przepędzana przez alembik.

Okowy, a, e, *p. mało uż.* od oka, należący do oka, oczny. *Okowe sklepienie.*

Okowywać, Okowywanie, *ob. Okuwać, Okuwanie.*

Okożlić się, iła—, i—, *złz. dk.* (o kozie) urodzić koźlę, wydać płód.

Okożuszyć,ył, y, *scz. dk. nieuż.* kożuchem odziać.

Okół, *ob. Okoł.*

Okółek, łka, *lm.* **łki**, *m.* 1) *bot.* (Umella), *ob. Baldaszek.* 2)= otoczenie, to co okrąża, otacza, opasuje, np. *Noszą czapki z czerwonym okółkiem.*

Okółka, i, *blm. ż. prow.* pewien rodzaj orania. *Orać na okółkę.*

Okółkowy, a, e, *p. bot.* a) (umellatus), *ob. Baldaszkowy.* b)= *v. okręgowy* (vesticillatus), mówi się o liściach naprzeciwległych, osadzonych na łodydze w równéj wysokości w liczbie większéj od dwóch, stąd liście *okółkowe* bywają potrójne, jak w *Płochowcu*, poczwórne, jak w *Potułji krzyżowéj*, pięciórne, jak w *Piórniku okrągowym.*

Okóń, *ob. Okuń.*

Okórek, *v.* **Okorek, rka**, *lm.* **rki**, *m.* goleń czyli wyższa część nogi wieprzowéj, która się od szynki i kumpia odcina.

Ków, owu, *lm.* **owy**, *m.* 1) wszystko czém co okuto, okucie. 3) = *w lm. fig.* pęta, kajdany. *Skruszyć okowy.*

Dźwigać okowy. Wkładać na kogo okowy. Zrzuciwszy ziemskie okowy. Nie każdy wolen, który okowów nie nosi.

Okówka, *ob. Skówka.*

Okpić, *ob. Okpiwać.*

Okpienie, a, *n.* 1) *blm.* oszukanie, odrwienie, oszwabienie. 2)=, *lm.* **a**, *nieuż.* oszukaństwo, szachrajstwo.

Okpisz, w tém wyrażeniu: **Na okpisz**, *ps.* starając się oszukać. *Wszystko na okpisz*

Okpiszowstwo, a, *lm.* **a**, i **Okpiwancja, ji**, *lm.* **je**, *ż. posp.* oszukaństwo, oszustwo, szachrajstwo.

Okpiwacz, a, *lm.* **e**, *m.* który oszukuje, oszust.

Okpiwać, ał, a, *scz. nd.* **Okpić, ił, i**, *dk.* oszukiwać, oszwabiać, wydrwiwać. *Okpili go na kupnie;* dali mniéj lub wzięli więcéj niż należało.

Okpiwanie, a, *blm. n.* oszukiwanie, oszwabianie, odrwiwanie.

Okra, *ob. Ochra.*

Okracać, *ob. Ukracać.*

Okraczać, ał, a, *scz. nd.* 1) i **Okroczyć, ył, y**, *dk. co*; obiegać; okrążać. *Sarmackim brzegiem okroczona Wisła.* 2)= **Okraczyć, ył, y**, *dk. co*; siadać na co, obejmując widłami nóg, przełazić przez co okrakiem. *Okraczyć kołéj.*

Okraczanie, a, *blm. n.* obejmowanie krokiem czyli widłami nóg.

Okraczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność okraczania.

Okraczki, ów, *blp.* ostatnie dwie skiby przed mającą nastąpić bróździą.

Okraczony, a, e, *im.* od *Okraczyć*; widłami nóg objęty, *ob. Okraczać.*

Okraczyć, *ob. Okraczać.*

Okradać, ał, a, *scz. nd.* **Okraść, adł, adnie**, *dk. kogo*; złodziejstwem się bawić, kraść; zabierać, przywłaszczać tajemnie cudzą własność. *Okradać, okraść pana. Trudno złodzieja okraść, przys.*

Okradanie, a, *blm. n.* czynność kradzenia, pozbawianie kogo własności przez kradzenie.

Okradzenie, a, *blm. n.* odjęcie komu własności przez kradzenie.

Okradziony, a, e, *im.* od *Okraść*; u którego co ukradziono, przez kradzież czyję pozbawiony czego.

Okraina, y, *lm.* **y**, *ż.* obrona pograniczna.

Okrainiec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* mieszkający na pograniczu, *ob. Ukrainiec.*

Okrajać, *ob. Okrawać.*

Okrajek, jka, *lm* **jki**, *m. ob. Okrawek.*

Okrajka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Oblader.* 2)=*ob. Krajka.*

Okrajnik, a, *lm.* **i**, *m. ob. Gzyms.*

Okrakiem, *ps.* rozkraczając nogi. *Chodzić okrakiem. Dziecię po ziemi okrakiem się włóczy.*

Okrapiać, ał, a, *scz. nd.* **Okropić, ił, i**, *dk.* na około nakrapiać. *Żałośną twarz płaczem okropiła. ob. Kropić.*

Okrapianie, a, *blm.* kropienie, skrapianie czego na około.

Okrasa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) tłustość, którą jedzenie zaprawiają, omasta. *Olej z ziarn lnowych u nas ludowi w post na okrasę służy.* 2)= *fig* ozdoba. *Serc niewinnych okraso, skromności i wstydzie! Urodą i wszystkiemi cnotami wielką okrasą domowi swemu była.* 3)= massa tłusta, bardzo twarda i koloru brunatnego, zostająca po wywarzeniu ługu potażowego; surowiec, korytowy, *v.* kotłowy potaż.

Okraszać, ał, a, *scz. nd.* **Okrasić, ił, i**, *dk.* 1) zaprawiać tłustością, otłuszczać. *Potrawy okraszone. Rolę nawozem okrasili; fig.* t. j nagnoili. 2)= *fig.* zdobić, uświetniać. *Okrasiał młodość swoję rozlicznemi cnotami. Wielkiemi zwycięztwy początki panowania swego okrasił. Miejsce łąkami i rozłogami wdzięcznemi okraszone.*

Okraszanie, a, *blm. n.* 1) zaprawianie tłustością. 2)= ozdabianie.

Okraszenie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) zaprawienie tłustością. 2)= ozdobienie.

Okraszony, a, e, *im.* od *Okrasić, ob. Okraszać.*

Okrasić, *ob. Okradać.*

Okrawacz, a, *lm.* **e**, *m.* który okrawa.

Okrawać, *v.* **Okrajać, ał, a**, *scz. nd.* **Okroić, ił, i**, *dk.* 1) obrzynać na około, obcinać. *Żyd futro okroi, a namoczywszy, znowu wyciągnie. Co się upiecze, okroj, przys.* t. j. korzystaj z czego można. 2)= i **=się**, *złz. fig.* oszczędzać, ochraniać, zyskiwać. *Okroję sobie coś, v. okroi mi się coś. Nic ci się przy tém, v. z tego nie okroi. Okroi mi się kiedy wolny czas do téj roboty.*

Okrawanie, *v.* **Okrajanie, a**, *blm. n.* obkrajanie na około, obcinanie.

Okrawek, wka, *lm.* **wki**, *m. v.* **Okrajek, jka**, *lm.* **jki**, *m.* 1) odcięty lub odkrojony kawałek. *Okrawki ze skóry, z sukna. Odrobiny i okrawki chleba.* 2) = *ziemi, ob. Cypel, Kraniec.* 3)= *prze. bb. Obrzeżek.* 4) = *w lm. Okrajki*; nowe kątowe zęby u konia, które w czwartym roku poczyna puszczać, zrzuciwszy ronione zęby. 5) = *w lm. ob. Pogranicze.*

Okrąg. ęgu, *lm.* **ęgi**, *m.* 1) kula, glob. *Okrąg świata, okrąg ziemi, v. ziemski. Na całym okręgu ziemi.* 2) = przestrzeń dająca się okiem objąć, widnokrąg. 3)=obwód. *Okrąg koła.* 4)= obieg. *Okrąg księżyca;* miesiąc księżycowy, lub też: *Okrąg księżyca;* przeciąg lat 19, perjod chronologiczny. *Okrąg słońca, ob. Cykl.* 5) = koło. *W okrąg. Dziesięć mil w okrąg, v. na dziesięć mil w okręgu.* 6)= część kraju, obwód, powiat. 7)= *zool.* (Orbis) gatunek ryby okrągłéj.

Okrąglak, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *leś.* strzała drzewa z pni młodych i nie bardzo grubych. 2)= okrągłe drzewo, maglownik.

Okrągléć, ał, eje, *sn. nd.* okrągłym się stawać. *Jeśli brzemiennéj prawa słabizna więcéj okrągleje, ukazuje na syna.*

Okrąglenie, a, *blm. n. ob Zaokrąglanie.*

Okrąglica, y, *lm.* **e**, *ż.* (strongylus gigas) *zool.* i *med.* rodzaj robaka czasem i to bardzo rzadko w nerkach u ludzi znajdującego się.

Okrąglić, ił, i, *scz. dk.* okrągłem co robić, *ob. Zaokrąglać.*

Okrągluchny, a, e, *v.* **Okrąglutki**, *v.* **Okrągluteńki, a, ie**, *p.* zupełnie okrągły. *Wyspa ta rodzi kamienie okrągluchne, jakby kule do dział. Twarzyczka okrągluchna.*

Okrągławo, *ps.* nie zupełnie okrągło, owalnie.

Okrągławość, ści, *blm. ż.* owalność.

Okrągławy, a, e, *p.* owalny. *Ziemia jest figury okrągławéj.*

Okrągło, *ps.* kulisto, walcowato, w okrąg. *Okrągło wydawać się. Okrągło pisać*, t. j. okrągłemi literami. *Okrągło robić co, ob. Zaokrąglać. fig. Okrągło powiedzieć*; w krótkich słowach. *fig. Okrągło żyć*; oszczędnie, skromnie.

Okrągłodługi, a, ie, *p. nieuż. ob. Obły, Walcowaty.*

Okrągłokończaty, a, e, *p.* mający koniec zaokrąglony.

Okrągłolicy, Okrągłotwarzy, a, e, *p. nieuż.* mający twarz okrągłą.

Okrągłook, a, *lm.* **owie**, *m. prze.* mający jedne okrągłe oko we łbie, cyklop. *Srogi okrągłook Polifem.*

Okrągłopochodzisty, a, e, *p.* ostrokręgowy, stożkowy.

Okrągłość, ści, *blm. ż.* 1) kulistość; walcowatość, kołowość. *Doskonała okrągłość. Okrągłość ziemi, gałki.* 2)= *fig.* pełność. *Okrągłość perjodów. Okrągłością mowy łechtać uszy.* 3)= *wypukła, ob. Wypukłość.* = *wklęsła, ob. Wklęsłość.*

Okrągłotwarzy, *ob. Okrągłolicy.*

Okrągłowzory, a, e, *p.* kształtu okrągłego. *Gmach okrągłowzory. Okrągłowzory kościoł.*

Okrągły, a, e, *p.* 1) w kształcie koła będący, kulisty. *Stół okrągły. Okrągły jak talerz.* 2)= kulisty. *Okrągły jak gałka.* 3)= walcowaty. *Kij okrągły.* 4)= *fig.* pełny, zaokrąglony. *Perjod okrągły.* 5)= *Okrągły rok, miesiąc.* 6)= *nieuż.* skromny, oszczędny. *Obiad okrągły*

Okrążać, ał, a, *scz. nd.* **Okrążyć, ył, y**, *dk.* 1) otaczać, opasywać. *Okrążyć miasto murem. Ocean wszystką ziemię w około okrążył.* 2)= *woj.* obchodzić. *Okrążyć stanowisko, wieś, nieprzyjaciela.* 3)=*fig.* nie iść prosto do celu, kołować. *Okrążać co słowy.*

Okrążanie, a, *blm. n.* 1) otaczanie, opasywanie. 2)= obchodzenie. 3) =*fig.* kołowanie. *Na co to okrążanie? mów otwarcie.*

Okrążek, żka, *lm.* **żki,** *n. bot. ob. Kosaciec błotny, v. iółty* (Iris pseudo-auras).

Okrążenie, a, *blm. n.* dokonana czynność okrążania.

Okrążnica, y, *lm.* **e,** *ż. ob. Jątrznica.*

Okrążność, ści, *blm. ż* krzywość koła, obwód.

Okrążyć, *ob. Okrążać.*

Okres, u, *lm.* **y,** *m.* 1) zakres, granica. *W szczupłym lat zakresie, Próżno nas myśl dalej niesie.* 2)= pewny przeciąg lat, perjod. *Pierwszy okres dziejow, od stworzenia świata do potopu. Okres słońca, as.* przeciąg 28 lat, po którym też same litery przypadują na też same dni tygodnia, (*ob. Niedzielna litera*). *Okres księżycowy, v. Metona. ob. Cykl księżycowy.* = *słońca, v. słoneczny, ob. Cykl słońca.* 3)= *gram.* zdanie, *v.* kilka zdań spojnikami lub tylko związkiem myśli połączonych; perjod. *Okres pełny, okrągły.*

Okresiciel, a, *lm.* **e,** *m.* **Okresicielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* który, która określa, kładzie granice czemu.

Okresić, Określić, *ob. Określać.*

Określać, *v.* **Okryślać, ał, a,** *scz. nd.* **Określić,** *v.* **Okryślić,** *i prze.* **Okresić, ił, i,** *dk.* 1) *co, v. koło czego;* opisywać w około, kołem obwodzić. *Ile ziemi za jednego dnia pługiem okresić może, tyle jego być ma.* 2) = *co;* ograniczać. *Moc szaleństwa jest określoną. Bóg nie jest ani miejscem, ani wiekiem określony.* 3) = *gram.* i *fil.* oznaczać, definjować. *Określić wyobrażenie powinności. Określam znaczenie wyrazu.*

Określanie, a, *blm. n.* 1) obwodzenie kołem, ograniczanie. 2)= oznaczanie, definjowanie.

Określenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność określania; ograniczenie, oznaczenie kresą, zdefinjowanie. 2) =, *lm.* **a,** to co poprzedzającą czynnością zrobionem zostało; definicja, narys, abrys, formuła orzeczenia czego. **Określenie* (delineatto, der Entwurf), *fil.* określa rzecz całą, lecz w maluczkim zarysie. *ob. Orzeczenie, Oznaczenie, Omówienie.*

Określić, *ob. Określać.*

Określnie, *v.* **Okryślnie,** *v.* **Określnie,** *ps.* sposobem pewnym, oznaczonym, ograniczenie.

Określnik, a, *lm.* **i,** *m. gram.* wyraz służący do określenia innego wyrazu. *Zdanie takie, w którem określniki się znajdują, nazywa się określonem.*

Określność, ści, *blm. ż.* stan i przymiot tego co jest określone, oznaczone, w pewnych granicach zawarte.

Określny, a, e, *p. gram.* oznaczony, pewny; określający znaczenie wyrazu lub myśli, do której należy. *Przedimek określny. Zdanie określne,* które określa inne zdanie nazywające się wówczas *określonem.*

Określony, a, e, *im.* od *Określić*; kresą obwiedziony; oznaczony, zdefinjowany, ograniczony. *Określony sprawowiam, gram.* dokonane słowo (Morz.).

Określnik, a, *lm.* **i,** *m. gram.* artykuł określny.

Okręcać, *v. nieuż.* **Obkręcać, ał, a,** *scz. nd.* **Okręcić,** *v. nieuż.* **Obkręcić, ił, i,** *dk.* kręcąc obwijać. *Okręcać pas około siebie. Wąż okręcił mu nogę. Bluszcz okręca winzy.* 2) = dźwignąć w kółko, obracać. *Okręcił koło głowy kamień w ręku i rzucił.* = **się,** *slz.* 1) wić się, obwijać się. *Chmiel się okręca koło tyki.* 2) = obracać się w kółko. *Niedźwiedź ugodzony kułą okręcił się i upadł.*

Okręcanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Okręcać.*

Okręcenie, a, *blm. n.* obwinięcie; obrócenie w koło. = **się,** *slz.* obwinięcie się; obrócenie się w kółko.

Okręciany, *ob. Okrętowy.*

Okręcić, *ob. Okręcać.*

Okręcik, a, *lm.* **i,** *m. zdr.* mały okręt, statek.

Okręcony, a, e, *im.* od *Okręcić*; owinięty kręceniem; dźwigniony w koło, *ob. Okręcać.*

Okręg, *v.* **Okrąg, ęgu,** *lm.* **ęgi,** *m.* pewna część jakiego kraju. *Okręg naukowy. ob. Okrąg.*

Okręgowy, a, e, *p.* od okręgu, obwodowy.

Okręt, u, *lm.* **y,** *v.* **a,** *m.* 1) wielki statek morski, nawa morska żaglowa. *Okręt wojenny, linjowy, kupiecki. Przód okrętu, ob. Sztaba. Tył okrętu, ob. Rufa. Płynąć okrętem, v. na okręcie. Wsiąść na okręt. Flota o tylu a tylu okrętach, v. od tylu a tylu okrętów, v. z tylu a tylu okrętów. Okręt o ośmdziesięciu działach, v. od ośmdziesięciu dział, v. ośmdziesięcio-działowy.* 2) = *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij; najpiękniejsza z gwiazd téj konstellacji zowie się *Kanopus.*

Okręta, y, *blm ż. bot* (Sarcostemma), roślina.

Okrętnica, y, *blm. ż. bot.* (Clusia), *v. Balsamodrzew kluzja,* roślina; gat. jéj: = *różowa* (C. rosea).

Okrętnik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż. ob. Majtek.*

Okrętny, *ob. Okrętowy.*

Okrętobicie, Okrętorozbicie, *nieuż. ob. Rozbicie* (okrętu).

Okrętowy, a, e, *p.* od okrętu, należący do okrętu. *Kapitan okrętowy. Pan okrętowy Lina okrętowa. Strój okrętowy. Wieniec okrętowy;* u Rzymian, wieniec, który brał ten, co pierwszy wskoczył na okręt nieprzyjacielski.

Okrężacz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* który okrąża.

Okrężałka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Cyclophorus), rodzaj rośliny paprociowéj; gatunek: = *gładka,* porasta skały w Indjach, Nowéj Hollandji, i t. d.; sok z jéj listowia ma być skutecznym środkiem w cierpieniach oczu.

Okrężne, ego, *blm. n.* uczta żniwiarska po oddaniu panu wieńca kłosianego; dożynki, obżynki, wieńczyny, wyżynki. **Okrężne,* nazywało się za pogańskich czasów *Wieniec* i było świątkiem *Żynieny.*

Okrężnica, y, *lm* **e,** *ż. bot.* (Hottonia), roślina z rodziny *pierwiosnkowych,* należąca do klassy 5éj, rzędu *jednostupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *błotna* (H. palustris), rośnie w rowach i wodach stojących; łodygę ma nad wodą nagą, w wodzie zaś liściastą, kwiaty bladoróżowe.

Okrężny, a, e, *p.* 1) *v.* **Okręgowy,** w okrąg idący. *Pień drzewa składa się z różnych okrężnych stożków, powstających z podłużnych żyłek. Gałęzie okręgowe;* po kilka razem w jednéj wysokości pnia, lecz w różnych przedziałach wyrastające. *Okręgowe pisma, ob. Okolne.* 2) = dożynkowy, wyżynkowy. *Okrężny wieniec.*

Okroczenie, a, *blm. n.* obejście, okrążenie, odbyte w koło czego kroczenie.

Okroczony, a, e, *im.* od *Okroczyć*; okrążony kroczeniem, *ob Okraczać.*

Okroczyć, *ob. Okraczać.*

Okroić, *ob. Okrawać.*

Okrom, *i prze.* **Okromia,** *pmk. v. ps.* 1) krom, prócz, wyjąwszy. *Żono, okromia mnie, byś różnych przyjaciół nie miała.* 2) = bez. *Żaden nie może władzy królewskiej okrom wielkich cnót sprawować.* 3) = mimo, opodal od. *Okrom oczu starszych, nieprzystojnie sobie poczynali.*

Okrop, u, *lm.* **y,** *m.* 1) okrapianie, skrapianie; to czém okropiono. *Otrzasa się, by mucha z okropu.* 2) = *nieuż.* rzecz okropna, okropność. *Znowu się okropy rzezi podwajają.*

Okropić, *ob. Okrapiać.*

Okropiec, pcu, *lm.* **pcy,** *m. ob. Ukrop.*

Okropienie, a, *blm. n.* skropienie, pokropienie na około.

Okropieństwo, a, *lm.* **a,** *n. posp.* okropność, szkarada, brzydota.

Okropnie, *ps.* strasznie, niezmiernie. *Okropnie brzydki. Okropnie zimno.*

Okropność, ści, *ż.* 1) *blm.* przymiot tego co jest okropne: a) obrzydliwość, straszliwość. *Okropność tego widowiska. Okropność więzienia. fig. Okropność ich położenia, ich nędzy.* b) = szkaradność, srogość. *Okropność zbrodni. Okropność mąk.* c)= zgroza, przerażenie. *Przejęci okropnością widoku.* 2) =, *lm.* **ści,** *posp.* rzecz okropna, obrzydliwa; postępek srogi, nieludzki. *Dopuszczać się okropności.*

Okropnowspaniały, a, e, *p.* okropny i razem wspaniały. *Okropnowspaniałe widowisko.*

Okropny, a, e, *p.* straszny, straszliwy, przerażający. *Okropny potwór. Okropna śmierć. Okropne widowisko. To okropna* (dom. rzecz). *Okropna to była dla nas chwila. Okropne położenie. Okropna klęska.*

Okrostawiałość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* krostami obsypanie, okrostawienie.

Okrostawiały, a, e, *im.* okryty krostami. *Dziąsła okrostawiałe.*

Okrostawieć, ał, eje, *sn. dk.* zostać osypanym krostami.

Okrostawienie, a, *lm.* **a,** *n.* osypanie krostami, i *posp.* krosty. *Z okrostawienia wątroby wyrzuca się trąd na twarz.*

Okrota, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Anandria) roślina.

Okrotły, *v.* **Okrotny, a, e,** *p.* do okrócenia, mogący być okróconym, ugłaskanym. *Zwierz nie okrotły. Śmierć nie okrotna. Nie okrotna chęć świegotania.*

Okrócać, ał, a, *scz. nd.* **Okrócić, ił, i,** *dk. nieuż.* ugłaskiwać, oswajać, łamować dziką, *ob. Ukracać.*

Okrócenie, a, *blm n. nieuż.* ugłaskanie, przywiedzenie do karności, do posłuszeństwa. *Okrócenie konia, zbytków, złych chuci.*

Okróciciel, a, *lm.* **e,** *m.* który ukróca. *Okróciciel koni. Okróciciel narodów.*

Okrócicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która ukróca.

Okrócić, *ob. Okrócać, Ukracać.*

Okrócieć, ał, eje, *sn. dk.* dać się ugłaskać, łaskawym się stać.

Okrój, *ar. ob. Krój.*

Okrótnik, a, *lm.* **cy,** *m. nieuż.* 1) *ob. Okróciciel.* 2) *bł. ob. Okrutnik.*

Okrutność, ści, *blm. ż.* 1) możność bycia okróconym. *Nie okrótność kobiecych języków.* 2)= *bł.* zam. *Okrutność, Okrucieństwo.*

Okrótny, 1) *ob. Okrotły.* 2) = *bł. ob. Okrutny.*

Okruch, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Okrucha, y,** *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Okruszyna.* 2) = szczątek, gruz. *Wisiało na skale stare zamczysko, albo raczéj okruch rozwalonego zamku.*

Okruchowcowy marmur, *min. ob. Brekcja.*

Okruchowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) *min.* gatunek marmuru różnobarwno-żyłkowatego, w którym żyłki przecinają się tak, że massa zdaje się z kątowatych kawałków być złożoną; najsławniejsze są okruchowce *grubożałobne* i *półżałobne,* przedstawiające kawałki białe na tle czarném; *okruchowiec fjoletowy,* mający na tle fjoletowém okruchy białe, jest jednym z najkosztowniejszych; z okruchowców wyrabiają się niek. stoliki i inne przedmioty; *okruchowce* zowią in. *Brekcje.* 2) = *w lm. v. Brekcje kostne, zool.* ułamki kości zwierząt zagubionych, pozlepiane osadami wapiennemi lub piaszczystemi.

Okrucieński, a, ie, *p.* do okrucieństwa służący, katowski. *Rozjadowieni kaci, wszystkie nań okrucieńskie narzędzia obrócili.*

Okrucieństwo, a, *n.* 1) *v.* **Okrutność, ści,** *ż. blm* srogość, surowość, dzikość, zwierzęcość postępowania, usposobienia. *Okrucieństwo jest skłonność umysłu do surowości. Jego okrucieństwo nie znało żadnych granic, v. Okrucieństwo jego nie miało granic. Okrucieństwo tyrana.* 2) =, *lm.* **a,** czyn okrutny, surowy, srogi. *Dopuszczać się okrucieństw.*

Okruszek, szka, *lm.* **szki,** *m. v.* **Okruszyna,** *i prze.* **Okrzyszyna, y,** *lm* **y,** *ż.* (*zdr.* od *Okruch, v. Okrucha*) mały okruch, odrobina, odłamek. *Najadłszy się zebrali okruszków dwanaście koszów. Okruszki soli. Okruszki, które padają u złotnika od rycia. Piasek nie jest czém innem, tylko okruszynami kamieni. Jako łakнące ze stołu pańskiego szczenię okrzyszyny pokarmu jakiego czekam.*

Okrutnica, y, *lm.* **e,** *ż.* kobieta okrutna.

Okrutnie, *ps.* 1) srogo, niemiłosiernie. *Okrutnie się z kim obchodzić.* 2) = *posp.* bardzo, wiele, mocno. *Okrutnie piękna. Okrutnie szpetny. Okrutnie bogaty.*

Okrutnieć, ał, eje, *sn. dk.* stawać się okrutnym. *Niechajże tedy nie okrutnieją rodzice nad płodem swoim.*

Okrutnik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m.* człowiek okrutny, tyran. *Azaż okrutnicy, kiedy się najbardziéj nad ludźmi pastwią, nie pokazują tego, że to czynią sprawiedliwie? Djonizjusz, on okrutnik Syrakuzański.*

Okrutnogniewliwość, ści, *blm. ż. nieuż.* skłonność do okrucieństwa i gniewu.

Okrutność, ści, *blm. ż.* skłonność do okrucieństwa, srogość, surowość. *Okrutność duszy, charakteru. Okrutność losu przeznaczenia. Okrutność kochanki, ob. Okrucieństwo.*

Okrutny, a, e, *p.* 1) srogi, surowy, bez miłosierdzia. *Człowiek okrutny. Serce okrutne. Piękność okrutna. Okrutna to męczarnia, okrutna to śmierć.* 2) = *posp.* wielki, niezmierny, ogromny. *Okrutne kamienie. Okrutne nic dobrego. Okrutny mróz, deszcz.*

Okrwawiać, ał, a, *scz. nd.* **Okrwawić, ił, i,** *dk.* krwią farbować, broczyć we krwi. *Ręce w krwi okrwawić. Ziemia była okrwawiona.*

Okrwawianie, a, *blm. n.* krwią farbowanie, broczenie we krwi.

Okrwawienie, a, *blm. n.* krwią zbroczenie, oblanie.

Okrwawiony, a, e, *im.* od *Okrwawić*; krwią pofarbowany, zbroczony.

Okrycie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność okrywania; osłonienie, zakrycie. 2) =, *lm.* **a,** a) płachta do okrycia czego, kołdra, *ob. Pokrycie.* b) = *ob. Odzienie.* c) = *gruntu, leś.* t. j. warstwa na powierzchni ziemi, powstała z opadających liści i igieł, z których następnie formuje się próchnica, *v.* ziemia roślinna.

Okryć, *ob. Okrywać.*

Okryślać, Okryślenie, i t. d. *ob. Określać, Określenie,* i t. d.

Okrytonasionowy, *v.* **Okrytoziarnowy, a, e,** *p. bot.* mówi się o roślinach (Angiospermia), mających nasiona w torebkach; stanowią one oddzielny rząd 14éj klassy ukł. Linn.

Okrytorostkowe rośliny, *bot.* (Endogenae), in. *Dośrodkowe,* nazwa dawana ze wzgl. na sposób wzrastania, wedł. ukł. De Cand. roślinom *jednolistkowym* (monocotyledoneae), stanowią one 2gą klassę tegoż ukł.

Okrytoziarnikowe grzyby, ogólna bot. nazwa tych grzybów, z rzędu *jądrników* (Myelomycetes), u których zamknięty otoczeń zawiera wewnątrz pęczki.

Okrywacz, a, *lm.* **e,** *m.* (Calappa), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych,* nabrzeżnych; gatunki jego: 1 = *wstydek* (C, granulata). 2 = *różowy* (C. rosea). 3 = *pilasty* (C. fornicata). 4 = *marmurkowaty* (C. marmorata). 5 = *sękaty* (C. tuberculata).

Okrywać, ał, a, *scz. nd.* **Okryć,ył, yje,** *dk.* 1) na około zakrywać, osłaniać, zasłaniać. *Okrywać posągi, obraz. Okryć dobrze chorego. Pole trupami okryte. Okryty bliznami, sławą.* 2) = *kogo;* odziewać. *Okryj nędzę ubogich.* = **się,** *slz.* 1) zakrywać się, osłaniać się. *Okryć się kołdrą. W zimie należy się dobrze, v. ciepło okrywać. Okrywać się sławą.* 2) = odziewać się, przyodziewać się. *Mając co jeść i czembyśmy się okryli, na tém dosyć niejmy.*

Okrywanie, a, *blm. n.* przykrywanie, zasłanianie, osłanianie.

Okrywca, y, *lm.* **y,** *m.* który okrywa, zasłania. *Prawdy okrywcą.*

Okrywka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) co okrywa, zasłania. 2) = *bot.* kielich kwiatowy znacznie liściaty i od kwiatu oddalony.

Okrzep, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Timonius), roślina.

Okrzepczyć, ył, y, *v* **Okrzepić, ił, i,** *scz. dk.* wzmocnić, krzepkim uczynić, *ob. nd. Krzepić.*

Okrzepłość, ści, *lm.* **ści,** *ż.* stężenie pochodzące z ostygnienia, oziębienia. *fig. Okrzepłość lat, ob. Skrzepłość.*

Okrzepły, a, e, *im.* stężały od zimna, skrzepły. *Okrzepłe ciało. Okrzepłe lata, v. okrzepłe zdrowie;* wyziębione laty. *Las okrzepły szronem,* t. j. okryty.

Okrzepnąć, ął, *v.* **epł, pnie,** *sn. dk.* krzepkim się stać, stężeć. *fig. Już okrzepł,* t. j. trup ostygł.

Okrzepnienie, a, *blm. n* stężenie, ostygnienie.

Okrzesać, *ob. Okrzeszywać.*

Okrzesanie, a, *blm. n.* 1) *drzew;* obcięcie gałęzi, ociosanie. 2) = *v.* = **się,** wykształcenie, przetarcie się między ludźmi.

Okrzesany, a, e, *im.* 1) (o drzewie) obcięty. 2) = *fig.* wypolerowany, wykształcony. *Prostak ci to jakiś nieokrzesany.*

Okrzeszywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Okrzesać,** *v.* **Okrzosać, ał, sze,** *dk.* 1) obcinać, ociosywać. *Okrzeszywać drzewo, gałęzie (z drzewa). Okrzeszywać kamienie.* 2) = *kogo; fig.* polerować, ćwiczyć, kształcić. *Trzebaby go jeszcze dobrze okrzesać.* = **się,** *slz.* polerować się, kształcić się. *W mieście się okrzesał.*

Okrzesywanie, a, *blm. n.* obcinanie, ociosywanie; *fig.* polerowanie, kształcenie, ćwiczenie.

Okrzewiać się, ał—, a—, *slz. nd.* **Okrzewić się, ił—, i—,** *dk.* okrywać się w kształcie krzewów. *Gałęzie okrzewiają się żałobnem igliwiem.*

Okrzętnie, Okrzętność, Okrzętny, *ob. Skrzętnie,* i t. d.

Okrzos, u, *lm.* **y,** *m.* 1) gałęzie okrzesane, krzesanina. 2) = *posp.* młodzieniec, któremu się włos na twarzy zaczyna wysypywać.

Okrzosać, *ob. Okrzesywać.*

Okrzyczany, a, e, *im* 1) rozsławiony. *Okrzyczana piękność.* 2) = osławiony. *Człowiek okrzyczany. Okrzyczany jest za batamuta.*

Okrzyczeć, ał, czy, *scz. dk.* 1) *kogo*; rozsławić, pochwałami wynieść. *Okrzyczano ją za piękną.* 2) = osławić, ogadać. *Okrzyczano go za złodzieja.*

Okrzyk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) wołanie, wrzask. *Wydawać okrzyk v. okrzyki. Radosne okrzyki. Na wilka okrzyk, a wrona świnie skubie, przys.* albo: *Na wilka okrzyk, a niedźwiedź pszczoły drze*, t. j. jeden winien, a na drugiego biéda. 2) = wykrzyknięcie jednogłośne, poklaski. *Wchodzący król powitanym został radośnym publicznym okrzykiem. Rozległy się okrzyki w sali.* 3) = *fig. nieuż.* odgłos, opinja. *Okrzyk publiczny.*

Okrzykać, ał, a, *scz. nd.* **Okrzyknąć, ął, nie, dk. Okrzykiwać, ał, uje,** *częst. nd.* 1) *kogo*; wołać na kogo głośno, fukać *Pan Jezus okrzyknął Saula: Saule, Saule, przecz mię prześladujesz?* 2) = z krzykiem obierać, ogłaszać. *Okrzyknąć kogo cesarzem, królem. Okrzyknąć kogo zwycięzcą.* = **się**, *złz. na co*; fukać na co; *dk.* ofuknąć się.

Okrzykanie, a, *blm. n.* wołanie głośne na kogo; mianowanie głośne.

Okrzykiwać, *ob. Okrzykać.*

Okrzyklin, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Malvaviscus), roślina.

Okrzykliwy, a, e, *p.* krzyk wydający, głośny. *Okrzykliwe cymbały zabrzmiały.*

Okrzyknąć, Okrzyknąć się, *ob. Okrzykać.*

Okrzyknięcie, *v.* **Okrzyknienie, a,** 1) *blm. n. kogo (czém)*; wybranie, obwołanie, powitanie. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż. ob. Okrzyk.*

Okrzyknik, a, *lm.* **cy**, *m.* który okrzykuje.

Okrzyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Laserpitium), in. *Bucień*, roślina z rodziny *baldaszkowatych*, należąca do klassy 6éj rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *szerokolisciowy* (L. latifolium); = *kosmaty* (L. pruthenicum), częściéj zdarza się od poprzedzającego; = *trzyklapowy* (L. trilobium). Z rośliny téj, używanéj niek. do lekarstw, otrzymuje się smrodliwa gumma, zwana *czarciém łajnem* (Assafoetida).

Okrzypnąć, *ob. Ochrzypnąć.*

Okrzyszyna, *ob Okruszyna.*

Oksalurja, ji, *blm. ż. med.* obecność większéj ilości szczawianów (soli szczawiowych) w moczu niż w stanie normalnym.

Okseft, u, *lm.* **y**, *m.* 1) miara płynów: hamburska = 217,36 litr.; lubecka = 218,25 litr.; polska = 240 litr.; pruska = 206,10 litr.; rossyjska = 207,75 litr.; szwedzka = 209,01 litr. 2) = naczynie, beczka obejmująca powyższe miary.

Okseftówka, *v.* **Okseftka, i,** *lm.* **i,** *ż. leś.* klepka dębowa, służąca do robienia okseftów.

Oksydacja, ji, *lm.* **je,** *ż. chem.* okwaszanie, niedokwaszanie, utlenianie, *ob. Ukwasorodnianie.*

Oksydować, ał, uje, *scz. nd. chem.* okwaszać.

Oksygenacja, ji, *blm. ż. chem* 1) okwaszenie jakiegokolwiek płynu. 2) = *krwi*; okwaszenie jéj kwasorodkiem wdychanego powietrza.

Oksymel, u, *lm.* **e,** *m.* (z grec.) ocet z miodu. *Prosty syrop zowią oksymel, t. j. kwaśny miód; bywa ze dwu części octu, a z jednéj miodu przaśnego.*

Oksza, y, *lm.* **y,** *ż* 1) *nieuż.* siekiera. *Oksza ciesielska.* 2) = (herb); siekiera w polu czerwoném, ostrzem w prawą; w hełmie takaż, końcem w środek korony utknięta. 3) = (Malleus) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Okszyc, a, *lm.* **e,** *m.* szlachić herbu Oksza. *Stanisław Orzechowski Okszyc.*

Oktans, a, *blm. m.* (z łać.) *as.* nazwa jednéj z południowych konstellacij.

Oktawa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) ośmiodniowe nabożeństwo. *Oktawa Bożego Ciała.* 2) = ósmy dzień po jakiéj uroczystości. *Od dnia ósmego albo oktawy Narodzenia Jezusowego rok poczynamy.* 3) = *muz.* a) zbiór siedmiu tonów, licząc od któregokolwiek z nich do ósmego. b) = każdy pierwszy ton, następujący po siedmiu poprzedzających, stanowiących oktawę. 4) = i *Superoktawa*, głos pełny w organach.

Oktawka, i, *lm.* **i,** *ż. muz. ob. Pikkulina.*

Oktawo (in) (in Octavo), *nieod.* (z łać.) format książki, kiedy arkusz zawiera w sobie ośm kart, czyli 16 stronic.

Oktern, u, *lm.* **y**, *m. papieru*; arkusz w ośmioro, czyli in 8vo złożony; ośmiórka.

Oktet, u, *lm.* **y,** *m.* (z łać.) *muz.* kompozycja na ośm różnych głosów lub instrumentów muzycznych.

Oktober, bra, *lm.* **bry**, *m.* (z łać.) dziesiąty miesiąc w roku, październik.

Oktrich, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) księga cerkiewna, zawierająca pieśni na ośm głosów.

Oktyljon, a, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) podług dawnych miljon, podług teraźniejszego sposobu liczenia tysiąc septyljonów.

Okucie, *v.* **Okowanie, a,** *n.* 1) *blm.* dokonana czynność okuwania *v.* okowywania; obłożenie metalem, nałożenie kajdan. 2) =, *lm.* **a**, żelazo lub inny metal, którym co okute. b) = kajdany, łańcuchy.

Okuć, *ob. Okuwać.*

Okudłany, a, e, *im.* nieuczesany, rozczochrany. *Gdy mąż w domu, okudłaną chodzi, Jak który gach przyjdzie, ażci się wystroi.*

Okularja, ji, *lm.* **je,** *ż. nieuż.* futerał na okulary.

Okularnik, a, *m.* 1) *lm.* **cy**, który robi okulary, optyk. 2) =, *lm.* **i,** a) (Naja) *zool.* gad, należący do rzędu *węży* nierównołuskich; dorasta pięciu stóp długości; jadowity. b) = *zool.* gatunek nietoperza, *ob. Nietopers.*

Okulary, ów, *blp. m.* szkła na oczy w metalowéj lub innéj osadzie, służące do pomocy osłabionego wzroku, przez które lepiéj można widzieć. *Wdziać, wsadzić, włożyć okulary na nos. Nosić okulary. Przez okulary czytać. Najłatwiej wziąwszy na nos krzywe okulary, Ostrym wzrokiem po książkach wyśledzić przywary fig. Wsadzić komu okulary na nos*, t. j. oszukać go, okpić.

Okulat, a, *lm.* **ci,** *m. nieuż.* mający dobry wzrok, ostrowidz.

Okulawiać, ał, a, *scz. nd.* **Okulawić, ił, i,** *dk.* kulawym czynić.

Okulawianie, a, *blm. n.* robienie kulawym.

Okulawić, *ob. Okulawiać.*

Okulawieć, *v.* **Okuleć, ał, eje**, *sn. dk.* stać się kulawym, ochromieć. *Kobyła mu okulała. Okulawiał na nogę.*

Okulawienie, a, *blm. n.* 1) zrobienie kulawym, ochromienie. 2) = stan osoby kulawéj.

Okulawiony, a, e, *im.* który został kulawym.

Okulbaczenie, a, *blm. n. konia*; włożenie kulbaki *v.* siodła na konia, muła; osiodłanie.

Okulbaczony, a, e, *im.* (o koniu) na którego włożono kulbakę; osiodłany.

Okulbaczyć, yż, y, *scz. dk.* włożyć kulbakę, osiodłać, *ob. nd. Kulbaczyć, Siodłać.*

Okulec, lca, *lm.* **lce,** *m. bot.* (Oldenburgia), roślina.

Okuleć, *ob. Okulawieć.*

Okulista, y, *lm.* **ści,** *m.* (z fran.) lekarz, chirurg zajmujący się leczeniem oczu.

Okulistyka, i, *blm. ż.* nauka o chorobach oczu.

Okulizacja, Okulizować, *ob. Oczkowanie, Oczkować.*

Okuń, *v.* **Okoń,** *v.* **Okóń, nia,** *lm.* **nie,** *m.* 1) *zool.* (Perca) ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych. 2) = (herb); na tarczy świat, czyli jabłko królewskie, zamiast krzyża u wierzchu strzałę bez opierzenia dwakroć przekrzyżowaną mające; w hełmie trzy pióra strusie.

Okuniowate ryby, *zool.* stanowią familję *Ciernioplętwych* (Virej).

Okuniowy, a, e, *p.* od okunia, jemu właściwy.

Okup, u, *lm* **y,** *m.* 1) summa ofiarowana lub żądana za wykupienie kogo lub czego. *Oddać kogo, co bez okupu.* 2) = *ob. Podkup.*

Okupacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (z łać.) 1) *ob. Zajęcie.* 2) = zadanie, robota szkolna. *Poprawić okupację.*

Okupant, a, *lm.* **ci,** *m.* (z łać.) ten który zajmuje, zabiera co.

Okupiciel, a, *lm.* **e,** *m.* który odkupuje, *ob. Odkupiciel.*

Okupić, *ob. Okupywać.*

Okupienie, a, *blm. n.* wykupienie, odkupienie.

Okupiony, a, e, *im.* od *Odkupić*; odkupiony; nabyty kupnem; *fig. nieuż.* przekupiony.

Okupnik, a, *lm.* **cy,** *m.* który się okupuje, np. czynszowy kmieć, czynszownik. *Do znaczniejszych rolników u nas należą: sołtysi, okupnicy, kmiecie.*

Okupność, ści, *ż.* 1) *blm.* możność okupienia. 2) =, *lm* **ści**, majętność trzymana za czynszem; posiadłość emfiteutyczna.

Okupować, Okupowanie, *ob. Okupywać, Okupywanie.*

Okupywać, *v.* **Okupować, ał, uje**, *scz. nd.* **Okupić, ił, i**, *dk.* 1) odkupywać, wykupywać. *Okupić więźnie.* 2) = kupować, płacić za co. *Okupywać pokój. Drogo to okupił.* 3) = *fig. nieuż.* przenajmować, przekupiać. *Lutek od Konrada złotem okupiony, oddał zamek w jego ręce.*

Okurać się, ał—, a—, *złz. dk. prow.* opędzić się. *Zewsząd walą się na mnie biedy, i okurać się nie można*

Okuranie, a, *v.* **Okuranie się, a—**, *blm. n, prow.* opędzenie się od trosk, bied; spokojność. *Bodaj nie miał szczęścia ani okurania, Kto bierze* (żonę) *z majątku ale nie z kochania.*

Okurencja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) *nieuż.* staranie się o jaki urząd. 2) = zbieg okoliczności, przygoda

Okurent, a, *lm.* **ci,** *m. nieuż.* starający się o jaki urząd.

Okurki, ów, *blp. m. prow.* 1) czas przed świtem, gdy ranne kury pieją. *Trzeba wstawać, pracować w okurki. U niego zwykle po okurkach młócą.* 2) = jedzenie o téj porze (śniadanie) robotników wiejskich, *ob. Dośwítka.*

Okurzać, ał, a, *scz. nd.* **Okurzyć, ył, y**, *dk.* 1) odymiać, kopcić. 2) = *kogo*; kadzić komu. *Arcybiskup króla obranego kadzidłem okurzy.* 3) = kurzem okrywać.

Okurzanie, a, *blm. n* 1) odymianie, kopcenie 2) = kadzenie komu. 3) = kurzem okrywanie.

Okurzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność okurzania.

Okurzony, a, e, *im.* od *Okurzyć*; okopcony, otoczony dymem, kurzem pokryty.

Okusić się, *złz. dk. nieuż. ob. Pokusić się.*

Okuty, *v.* **Okowany, a, e,** *im.* od *Okuć, v. Okuwać*; okuciem pokryty, kajdanami związany.

Okuwać, *v.* **Okowywać, ał, a,** *scz. nd.* **Okuć, uł, uje,** *v.* **Okować, ał, a**, *dk.* 1) kując metalem okładać. *Skrzynia okowana z pieniędzmi.* 2) = *kogo w kajdany*, łańcuchy na kogo wkładać. *Okuwać komu ręce, nogi. fig. Naród okuty w kajdany.*

Okuwanie, *v.* **Okowywanie, a,** *blm. n.* 1) okładanie metalem. 2) = wkładanie kajdan.

Okuwka, i, *lm.* **i,** *ż. zool.* (Peristedion), ryba, *ob. Kurkoryb.*

Okwas, u, *lm.* **y,** *m. chem.* (deutoxydum; *niedokwas drugi; niedokwas; kwasorodnik; tlennik*) druga z dwóch głównych zasad, mająca więcéj kwasorodu, niż *niedokwas protoxydum*, przy tejże samej ilości ciała elektro-dodatniego, zwykle metalu, np. *okwas żelaza.*

Okwaszać, ał, a, *scz. nd.* **Okwasić, ił, i,** *dk. chem.* dozwolić działania kwasorodu w pewnym stopniu na ciało jakiekolwiek, dla uczynienia zeń niedokwasu, *ob. Niedokwaszać.*

Okwaszanie, Okwaszanie się, *ob. Niedokwaszanie.*

Okwaśny, a, e, *p.* mogący się w kwas zamienić.

Okwefiać, ał, a, *scz. nd.* **Okwefić, ił, i,** *dk.* kwefem osłaniać.

Okwiat, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (perigonium, *v.* perianthium), zdarzające się w kwiatach niektórych roślin jedno tylko okrycie kwiatowe, które uważane bywa pospolicie za *kielich* (bez *korony*), niek. zaś, gdy ma kolor żywy, nie zielony, za *koronę* kwiatu (bez *kielicha*).

Okwicie, *ps. prze. ob. Obficie.*

Okwit, u, *lm.* **y,** *m.* **Okwitnienie, a,** *blm. n.* wydanie kwiatu i pojęcie tego.

Okwitać, ał, a, *scz. nd.* **Okwitnąć, ął,** *v.* **itł, nie,** *dk.* **Okwitywać, ał, uje**, *częst. nd.* przestawać kwitnąć, przekwitać. *Jabłonie już okwitają, okwitły. Kobiéty południowéj Europy prędko dojrzewają, ale i okwitają prędko. Dni człowiecze są jako kwiat polny, tak prędko okwitają, fig.*

Okwitanie, a, *blm. n.* kończenie kwitnienia, przekwitanie; *prze.* kwitnienie.

Okwitnia, i, *lm.* **ie,** *ż. bot.* (Adelia), roślina.

Okwito, *ps. prze. ob. Obficie.*

Okwitoróg, ogu, *lm.* **ogi,** *m. bot.* (Cornucopiae), roślina.

Okwitorożnica, y, *lm.* **e,** *i. bot.* (Tedia cornucopiae), roślina.

Okwitość, *ob. Obfitość, Płodność.*

Okwitować, *ob. Obfitować.*

Okwity, a, e, *p. ob. Obfity, Płodny.*

Okygrafja, *v.* **Okigrafja, ji,** *blm. ż.* (z grec.) szybkopisarstwo.

Olawa, y, *lm.* **y,** *ż.* żelazo, które z środka gęsi fryszerze wyrabiają; jest ono najciągliwsze.

Olawny, a, e, *p.* z olawy. *Olawne żelazo.*

Olbora, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) dochód skarbowy z kopania kruszców. 2) = zarząd kopalni.

Olbornik, a, *lm.* **cy**, *m.* dozorca dochodów z olbory.

Olbornikowa, éj, *lm.* **owe,** *ż.* żona olbornika.

Olborny, Olborowy, a, e, *p.* do olbory należący. *Pisarz olborowy.*

Olbracht, Olbrycht, Albrycht, a, *lm.* **owie,** *m.* imię własne Albert. *Za króla Olbrachta, wyniszczona szlachta, przys.*

Olbrot, u, *blm. m. farm.* tłustość wielorybia (sperma ceti).

Olbrotowy, a, e, *p.* od olbrotu. *Olbrotowa maść.*

Olbrzym, *v. prze.* **Obrzym, a,** *lm.* **i,** *v.* **owie,** *m.* 1) człowiek nadzwyczajnéj urody, stwolin, stoliman. *Duży, wielki, wysoki jak olbrzym. fig. To olbrzym!* 2) = *ob. Pilik, Łowiec, Jerzyk, Chróściel, Niedźwiadek.* 3) = *mit.* gra rolę w Klechdzie słowiańskiéj i jest jedną z potęg czarnych. Olbrzymi zowią się tu: *Stwoliny, Stolimy, Stramony, Orjaki, Górostaśniki, Wielkoludy, Obry i Woloty, ob. Stwolin, Stolim.*

Olbrzymak, a, *lm.* **i,** *bot.* (Pachyma), rodzaj purchatkowatego grzyba; gatun. = *królewski* (P. tuber regius) rośnie gromadnie na korzeniach roślin w Karolinie i na wyspie Jawie, dochodzi wielkości głowy dziecięcia, otoczeń ma drzewiasty, czarny; używają go przeciw zimnicom, biegunce i in. chorobom.

Olbrzymek, a, *lm.* **i,** *m, zdr.* dorastający olbrzym.

Olbrzymi, a, e, *p.* od olbrzyma, ogromny, kolosalny. *Olbrzymia postać, Olbrzymie kształty, rozmiary. Dążyć, postępować, zmierzać olbrzymim krokiem. Olbrzymie państwo, olbrzymia potęga. Olbrzymie proso, bot.* (Sorghum vulgare), *ob. Gryża.*

Olbrzymisko, a, *lm.* **a,** *n.* szpetny, niezgrabny olbrzym.

Olbrzymka, i, *lm.* **i,** *ż. v. prze.* **Obrzymica, y,** *lm.* **e,** *ż.* 1) kobiéta nadzwyczajnéj urody. 2) = *mit.* jedna z potęg czarnych we słowiańskiéj Klechdzie. Olbrzymki zowią się tu: *Stwolinkami, Stolinkami, Stramonkami, Orjaczkami, ob. Stwolinka.* 3) = *bot.* (Cyathea), in. *Skołupian*, największy rodzaj paprociowych roślin; gatunki: = *drzewna* (C. arborea), piękne to paprocie drzewo, kłodziny ma wysokie, których wierzchołki wieńczą sute liściowa, długości liści palmowych; woń ma morszczynową, rośnie we wschod. i zachod. Indjach na wysokich górach; odmiany jéj: 1 *czarna*, kłodzinę ma o wnętrzu zieloném, soczystém, przeplatanem jakby czarnemi sznurami, trzonki po nacięciu sączą gęsty, ścinający się kléj; 2 *polowa*, największa, młode pędy obu tych odmian bywają jadane za jarzynę i używane do tuczenia trzody; 3 *biała*, gorzki jéj rdzeń gotują na sposób sago, wszystkie używają się na opał. = *rdzenista* (C. medullaria), zwana także *jadalną*, listowia ma sążniste, rośnie na Nowéj Zelandji, rdzeń jéj jedzą jak sago.

Olbrzymowaty, a, e, *p.* kształtów, rozmiarów olbrzymich, zbyt wielki, ogromny, prawie olbrzymi.

Olbrzymowy, a, e, *v.* **Olbrzymski, a, ie,** *p.* od olbrzyma, do olbrzyma należący. *Wzrost olbrzymowy. Polifem olbrzymiego wzrostu, ob. Olbrzymi. Góry olbrzymskie* na Szląsku (Riesen Gebirge).

Olbrzymstwo, a, *blm. n.* 1) *ob.* olbrzymowie. *Olbrzymstwo na niebieskie carstwo targnęło się.* 2) = *med.* (macrosomia) nadzwyczajne rozwinięcie, rozrost ciała.

Olcha, y, *lm.* **y,** *ż. bot. ob. Olsza.*

Olchnąć, *v.* **Olknąć, ął, nie,** *sn. dk. prze.* ogłuchnąć. *Tak była olknęła i nic nie słyszała, iż trzeba było z nią nie tak słowy, jako kinieniem palców mówić.*

Olchnienie, *v.* **Olknienie, a**, *blm. n. prze.* głuchota.

Olchowy, a, e, *p. ob. Olszowy.*

Olchówka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Clethra), roślina.

Oleander, dra, *lm.* **dry**, *m. bot.* (Nerium), roślina hodująca się dla pięknych kwiatów, in. *Płochowiec, Bkowa róża.*

Oleaster, stru, *lm.* **stry**, *m. bot. ob. Olejnik.*

Oleastrowe rośliny (Elaeagneae) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 6téj ukł. Juss. (Peristaminia), roślin *dwulistkowych*; in. *Przewierzbowate.*

Oleina, y, *blm. ż. chem.* (elaina), część składowa wszystkich tłuszczów.

Oleisty, a, e, *p.* oléj w sobie mający, pełen oleju. *Cząstki oleiste,*

Oléj, u, *lm.* **e,m.** 1) zwykła nazwa płynnych roślinnych tłustości, otrzymywanych z niektórych roślin, pospolicie z ich nasion, np. *oléj lniany, konopny*, i t. d. *Oléj, chem.* (oleum) jest ogólną nazwą organicznych tłustości, które się dzielą na *oleje stałe* i *oleje lotne*, *v. olejki* (ob. ten wyraz); oleje stałe w zetknięciu z powietrzem, albo wysychają, przechodząc na istoty skrzepłe i wówczas zowią się *ol. wysychającemi, pokostowemi* (używającemi się do pokostów i lakierów) jak *oléj lniany, konopny, orzechowy* i inne, albo gęstnieją tylko, nabierając przykrego zapachu (*ob. Jełczenie*) i wówczas zowią się *ol. niewysychającemi, v. tłustemi*, jak *oliwa, oléj migdałowy, rzepakowy* i inne; wogólności, oleje mają liczne techniczne zastosowania, niektóre z nich używają się do pokarmów, inne w medycynie. *Oléj bursztynowy* (oleum succini), przypalony, otrzymywany przez destylacją bursztynu; = *delfinowy* (delfinium, phoceninum), dobywany z tłustości delfinowéj; = *empireumatyczny, v. przypalony* (ol. empyreumaticum), każdy oléj przechodzący w czasie destylacji lub części organicznéj, przykrego zapachu; = *kozłowy* (hircinum), otrzymywany z sadła kozłowego i owczego; = *masłowy* (butyrinum) odkryty w maśle; = *rącznikowy* (ol. ricini), *v. rycynowy*, używany za lekarstwo; = *skalny, v. petroleum* (bitumen petroleum, oleum petri), różniący się nieco większą gęstością i kolorem ciemniejszym od nafty (ob. ten wyraz), = *winny* (ol. vini dulce), gatunek przypalonego oleju, otrzymywany w czasie destylacji wyskoku z kwasem siarkowym, niekiedy sam kwas siarkowy lubo niesłusznie zwą *olejem koperwasowym* lub *witrjolowym* (ol. vitrioli). *Oléj żywiczny;* massa żółtawa, która przy pędzeniu smoły płynie z pieca wraz po kwasie drzewnym. *Oléj lniany, konopny, skalny, ziemny. Oléj bić. Olejem posmarować. Oléj święty;* z gron oliwnych wyciśnięty i przez biskupa poświęcony, służy do ostatniego namaszczania. *Ostatnie olejem świętym namaszczenie. fig. Oleju do ognia przylać. Własny olej, pnie się ku górze. Oléj w głowie;* rozum. *Nie wiele oleju ma w głowie. Oleju mu nie brak.* 2)= *bot.* (Rubentia), roślina.

Olejan, u, *lm.* **y**, *m. chem.* (oleas), ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas olejny i jakabądź zasada, *ob. Sól.*

Olejarka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) żona fabrykanta oleju. 2)= przedająca oléj.

Olejarnia, ni, *lm.* **nie**, *ż.* miejsce wybijania oleju, oliwy, olejnia.

Olejarz, a, *lm.* **e**, *m. ob. Olejnik.*

Olejek, jku, *lm.* **jki**, *m.* 1) lotny oléj, substancja eteryczna organiczna, zwykle silnego zapachu, właściwego swemu gatunkowi: *olejek anyżowy* (oleum anysi) pochodzi z nasion *pimpinellà anisum*; = *cytrynowy* (ol. citricum); = *kamforowy* (ol. camphoricum); = *lewandowy*; = *różany* (ol. rosaceum); = *rozmarynowy* (ol. rorismarini); =*terpentynowy* (ol. terebenthini), i t. p.; olejki są lżejsze od wody (wyjąwszy cynamonowy), ropuszczone w spirytusie dają *wódki pachnące*, połączone z niedokwasami, dają *mydełka.* 2)= *w lm.* liche lekarstwa. *Węgrzyni roznoszą różne olejki.*

Olejkarstwo, a, *blm. n.* przemysł olejkarski.

Olejkarz, a, *lm.* **e**, *m.* który roznosi olejki na przedaż.

Olejkować, ał, uje, *scz. dk.* olejkiem napuszczać, smarować, nacierać.

Olejkowanie, a, *blm. n.* olejkiem smarowanie, nacieranie.

Olejkowy, a, e, *p.* od olejku. *Słoik olejkowy.*

Olejnia, i, *lm.* **e**, *n.* miejsce wytłaczania oleju, olejarniu.

Olejnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* 1) Phillyraca), in. *Trzemcka* roślina. 2)=(Elaeodendrum), in. *Łążan, Olejnik*, roślina.

Olejnik, a, *lm.* **cy**, *m.* wybijacz oleju; przekupień oleju.

Olejno, *ps.* z olejem, za pomocą oleju. *Olejno malować. Obraz olejno malowany.*

Olejny, a, e, *p.* mający w sobie oléj. *Olejna palma, bot.* (Elaeis) pewien rodzaj palmowego drzewa, *ob. Olejowiec*

Olejocukier, kru, *blm. in.* (eleosaccharum), cukier w połączeniu z olejkiem aromatycznym.

Olejować, ał, uje, *scz. nd.* olejem zaprawiać, olejem smarować, nacierać.

Olejowanie, a, *blm. n.* olejem zaprawianie, smarowanie, nacieranie olejem.

Olejowany, a, e, *p.* olejem zaprawiony, wysmarowany. *Papiér olejowany.*

Olejowaty, a, e, *p.* mający własności oleju, podobny do oleju.

Olejowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Elaeis), in. *Olejnik, Olejna palma, Maslopalma.*

Olejowy. *v.* **Olejowny, a, e**, *p.* od oleju. *Olejowy statek. Olejowna tłustość.*

Olekać, ał, a, *scz. nd. prow.* śpiewać: olo! olo! olo! *Pastuszek pasie woły i oleka sobie.*

Olekanie, a, *blm. n. prow.* śpiewanie olo! olo! olo! *ob. Olekać.*

Olelk, a, *lm.* **owie**, *m. prze.* imię własne Aleksander.

Olelkowic, a, *lm.* **e**, *m.* syn Aleksandra.

Olen, a, *blm. m. mit.* zbawiciel scytyjski, Hermesowi Trismegistowi równy. Był prawodawcą wiarowym. Jeździł po Grecji, zaprowadził w niéj cześć Heljosa i Artemidy, a prawił wiele o Illitji, t. j. o Alicie, Ilicie.

Olender, *ob. Holender.*

Olenderka, i, *lm.* **i**, *ż.* krowa z Hollandji pochodząca.

Olendrować, ał, uje, *scz. dk.* (u krawca) wszywać czyli wprawiać sztuczkę w suknie, tak iżby nie było znać.

Oleopten, *v.* **Elaopten, u**, *blm. m. chem.* tłusta ciekła substancja, która wespół z drugą zsiadłą subst., zwaną *Steraoptenem*, wchodzi w skład wszelkich olejków, t. j. olejów lotnych.

Olestnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Kiggelaria), roślina.

Oleśnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) (Lebia), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, drapieżnych. 2) = nazwa miasta.

Oleśnicki. a, ie, *p* od Oleśnicy, z Oleśnicy (miasta). *Księstwo oleśnickie Ziemia oleśnicka.*

Oleśnik, a, *blm. m.* 1) *bot.* (Libanotis, *v.* Athamanta), in. *Wieprzyniec, Świniak*, roślina z rodziny *Baldaszkowatych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity, v. górny* (L. vulgaris, *v.* Athamanta Libanotis), zdarza się na suchych łąkach i w zaroślach; łodygę ma prostą, bróżdowaną, kosmatą, niek. 2-łokciową, liście wielkie, płaskie; kwiaty białawe. 2) = bł. zam. *Gorysz leśny* (Peucedanum sylvestre).

Olędry, *v.* **Olendry, ów**, *blp. m.* osada Holendrów, Niemców, *ob. Holender.*

Olgnieniowaty, a, e, *p. zool.* od olgnienia. *Olgnieniowate ryby*, stanowią familję gardłopłatów, miękkopłetwych (Virej).

Olgnień, nia, *lm.* **nie**, *m. zool.* (Blennius), ryba, *ob. Ślizga.*

Oliban, u, *blm. m. v.* **Olibanum**, *nieod. blm. n. chem.* i *farm.* gatunek gummo-żywicy, pochodzący z perskiego krzewu, zwanego *juniperus lycia;* posypany na rozżarzone węgle wydaje przyjemny zapach, używa się przeto jako kadzidło.

Oligarcha, y, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) możnowładzca.

Oligarchicznie, *ps.* (z grec.) możnowładnie.

Oligarchiczny, a, e, p. (z grec.) możnowładny.

Oligarchja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z grec.) rząd możnych, arystokratów, możnowładztwo.

Oligist, u, *lm.* **y**, *m. v. Żelazo błyszczące*, *min.* gatunek rudy żelaznéj, niekiedy przedstawiającéj piękne kryształy.

Oligocytemja, ji, *blm. ż. med.* choroba powstała z pomnożenia ilości białych krążków krwi, ze względném pomniejszeniem ilości czerwonych krążków.

Oligoklaz, u, *lm.* **y**, *m. min.* minerał, będący gatunkiem *popielenia.*

Olimp, u, *blm. m.* 1) *geogr.* góra w dawnéj Grecji, teraz w Turcji. 2)=*mit.* siedlisko bogów. *Bogowie Olimpu.*

Olimpicki, a, ie, *p.* od Olimpu (góry w Tessalji). *Igrzyska olimpickie.*

Olimpiec, pca, *blm. m. mit.* Jowisz olimpijski.

Olimpijski, a, ie, *p.* od Olimpu (siedliska bogów). *Bogowie olimpijscy.*

Olimpjada, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) przeciąg lat czterech pomiędzy igrzyskami olimpickiemi.

Oliścić, *ob. Omajać.*

Oliścienie, a, *blm. n. leś.* wszystkie liście na drzewie znajdujące się. *Klon pospolity ma piękne oliścienie.* t. j. obficie liśćmi przyodziany.

Oliwa, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *bot.* drzewo oliwne (Olea). *Oliwa polna. Oliwa znak pokoju*, t. j. rószczka oliwna. 2) = sok wyciśnięty z owoców drzewa oliwnego. *Oliwa prowancka. fig. Zawsze oliwa na wierzch wyjdzie*, t. j. prawda poznaną będzie. 3) = (herb); w polu zielonem lilja biała z korzeniem i trzema liśćmi pomiędzy któremi dwie róże; na hełmie pół lwa w koronie z językiem wywieszonym.

Oliwarez, a, *lm.* **y**, *m. zool. ob. Drozd.*

Oliwczany, a, e, *p.* od oliwek, z oliwek, *ob. Oliwkowy.*

Oliwenit, u, *lm.* **y**, *m. chem.* arsenian miedzi.

Oliwiany, *ob. Oliwny.*

Oliwiec, wca, *lm.* **wce**, *m. min. ob. Oliwin.*

Oliwila, *v.* **Oliwina, y**, *blm. ż.* właściwa roślinna substancja, dobywana z gummy drzewa oliwnego.

Oliwin, u, *lm.* **y**, *m. min.* in. *Chryzolit, Perydot*; kamień szklisty, zwykle okrągłego kształtu, niezbyt twardy, trudno topliwy, żółtawo lub zielonawo-oliwnego koloru; po wyszlifowaniu (mian. oliwin pochodzący ze Wschodu czyli *chryzolit*) zdatnym jest do ozdób; składa się głównie z magnezji, krzemionki i niedokwasu żelaza.

Oliwisko, a, *lm.* **a, n.** dzika, polna oliwa.

Oliwka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) (*zdr.* od *Oliwa*) i **Oliweczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* (*zdr.* od *Oliwka*). *W łaźni sobie gorzałeczką, oliwką, mydełkiem grzbiet natrze.* 2) = owoc oliwnego drzewa. *Jeść oliwki.* 3) = guzik nakształt owocu oliwy. *Bez szlifów i oliwek, choć w prostym paklaku, Panowali od źródeł Dniepra do Krępaku.* 4) = *an.* (corpus olivare), część mózgu podobna do oliwki.

Oliwkowaty, *v.* **Oliwkowy, a, e**, *p.* koloru oliwek. *Twarz oliwkowata. Amerykanie częścią są oliwkowaci, częścią żółtawi. Sukno oliwkowe.*

Oliwkowy, a, e, *p.* 1 *ob. Oliwkowaty.* 2) = od oliwek, z oliwek. *Drzewo oliwkowe. Pestki oliwkowe.*

Oliwne drzewo, *bot.* (Olea), drzewo wydające owoce zwane oliwkami, *ob. Oliwa.*

Oliwnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) i **Oliwnik, a**, *lm.* **i**, *m.* ogród oliwny. 2) = *zool.* a) (Dacus), owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunek europejski jeden: = *pstra* (D. oleae). b) = (Comephorus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, bezpłetwobrzuchych, różnokształtnych.

Oliwnik, a, 1) *lm.* **cy**, *m.* który tłoczy oliwę. 2) =, *lm.* **ki**, *m. ob. Oliwnica.* 3) = *bot. ob. Olejnik*

Oliwnikowate rośliny, (Oleineae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należących do podklassy 8éj (*v. koronokwiatowych*), ukł. De Cand.

Oliwny, a, e, p. 1) od oliwy, oliwek. *Gałązka oliwna. Ogród oliwny, ob Ogrojec.* 2)= i **Oliwiany**, *v.* **Oliwowy, a, e**, *p.* od oliwy (soku). *Beczki oliwiane.*

Oliwobranie, a, *lm.* **a, n.** zbieranie oliwek, czas zbierania oliwek.

Oliworodny, a, e, *p* (o kraju) wydający oliwę.

Oliwowy, *ob. Oliwny.*

Oliwski, a, ie, *p.* od Oliwy, z Oliwy (miasta). *Opactwo oliwskie. Pokój oliwski.*

Olkel, *v.* **Olkol**, *v.* **Olkelik, a**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) część żłobkowata czyli wklęsła gzymsu.

Olknąć, Olknienie, *ob Olchnąć, Olchnienie.*

Olla Gwillonja, ji, *blm. ż. mit.* jest celtycki kraj gorący, równy normandzkiemu Hellhejmowi.

Olmaj, a, *lm.* **e**, *m. mit.* szwedzko-laponski wyjaw najprzedniejszego boga *Alltji.* Jest trzech Olmajów: *Lejb, Kias* i *Biag.* Są to bogowie żywych.

Olmaja, ji, *lm.* **je**, *ż. mit.* żona Olmajowa, szwedzko-lapońska bogini wielka. Trzech jest Olmajów. Trzy są również Olmaje: *Sarakka, Jurakka* i *Raryeta.* Zowią się zwykle *Akaikkies Olmai*, lub żony Olmajów, a są córami Madarakki. Uchodzą za boginie żywych.

Olmarja, *ob. Almarja.*

Olnica, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Garuleum), roślina.

Ols, u, *lm* **y**, *m nieuż.* gaj olszowy.

Olsnąć, ął, nie, *sn. dk.* stracić wzrok, oślepnąć. *Olsnął, a gdy pokutował, znowu do wzroku przyszedł. Od blasku olśnione źrenice nic widzieć nie mogły. Olsnąłem*, t. j. zaćmiło się mi w oczach.

Olstro, a, *lm* **a, n.** futerał na pistolety. *I olstro puści* (t. j. wystrzeli), *gdy Bóg przepuści, przys. Olstro na flasze, na srebro;* puzdro.

Olstrowy, a, e, *p.* od olstra

Olsza, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Alnus), drzewo należące do klassy 21éj, rzędu 4 *pręcikowego*, z działu *osobnopłciowych*, wedł. ukł. Linn., z rodziny *Kotkowych*; gatunki: = *pospolita, v. czarna* (A. glutinosa), zwykle *Olchą* zwana, jest drzewem pierwszéj wysokości; po ścięciu głównego pnia okazuje się w postaci krzewu na stop kilka lub kilkanaście wysokiego; rośnie na miejscach wilgotnych, niek. stanowi obszerne lasy; liście ma okrągławe, ciemnozielone, w młodości kleiste; kotki żeńskie twardnieją i nakształt szyszki przez cały rok na drzewie pozostają; świeże drzewo odznacza się czerwonym kolorem; kora zdatną jest do garbowania, a liście są skutecznym domowym środkiem do gojenia ran i wrzodów; = *biała* (A. incana), do poprzedzającéj podobna, nieco mniejsza, ciągłych lasów u nas nie stanowi, korę ma białawą, liście podługowate, nie lepkie, drzewo białe, ściślejsze i trwalsze.

Olszanka, i, *lm.* **i**, *ż.* (Cyprinus phoxinus), *zool.* rybka mała, podobna do kiełbia, *ob. Białoryb.*

Olszeniec, ńca, *blm. m. bot.* daw. *Olszenik.* 1) (Selinum), roślina z rodziny *baldaszkowatych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *błotny* (S. palustre), łodygę ma prostą, łokciową, głęboko bróżdowaną, gałęzistą, z dołu czerwonawą, liście wielkie, czarnemi nerwami oznaczone; rośnie w rowach, stawach, na bagniskach; zawiera sok mleczny, własności ostrych, mian. w korzeniu. = *karolkowaty* (S. carvifolia). 2) = *rozwarty*, bł. zam. *Gorysz rozwarty* (Peucedanum oreoselinum).

Olszenik, a, *blm. m. ob. Olszeniec.*

Olszewnik, *v.* **Olszownik, a**, *blm. m.* bł. zam. *Olszeniec*

Olszewski (herb); na tarczy dwa haki a w pośrodku ich krzyż od szabli, co wszystko razem formuje literę N; w hełmie trzy pióra strusie.

Olszniak, u, *lm.* **i**, *m.* mały lub młody lasek olszowy, z olsz się składający.

Olszowka, *ob. Olszówka.*

Olszownik, *ob. Olszewnik, Olszeniec.*

Olszowy, *v.* **Olchowy, a, e**, *p.* od olszy, z olszy. *Olszowy pniak. Olszowe kłodki. Olszowy Marcin*, t. j. hałwan, głupiec.

Olszówka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Schizophyllum), rodzaj właściwego grzyba, opatrzonego kapeluszem, rośnie gromadnie na korze drzew suchych w lasach czarnych; zwykle przyrosła bokiem.

Olszyca, y, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Calamagrostis lanceolata), roślina stanowiąca gat. *Ostrzycy.*

Olszyna, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) gaj olszowy. 2) = drzewo olszowe.

Olszynka, i, *lm.* **i**, *ż.* zarośle z młodych olsz; mała olsza.

Olśnić, *ob. Olśniewać.*

Olśnienie, a, *blm. n.* 1) oślepienie rażącym blaskiem; zaćmienie w oczach. *Nie można patrzéć na słońce bez olśnienia.* 2) = stracenie wzroku, stan tego który jest ślepym.

Olśniewać, ał, a, *nd.* 1) *scz.* i **Olśnić, ił, i**, *dk.* a) blaskiem otaczać, oświecać; blaskiem razić, wzrok zaćmiewać uderzeniem wielkiego światła, oślepiać. *Księżyc olśnił jezioro. Blask słoneczny tak olśnił mu oczy.* b) = *fig.* zaślepiać, omamiać pozorną świetnością; uderzać

nadzwyczajnością. *Piękność jéj olśniewa wszystkich. Olśnili go pochlebstwem i dał się złowić.* 2) = *sn. nieuż.* ślepnąć, *ob. dk. Olsnąć.*

Olśniewanie, **a**, *blm. n.* 1) zaćmiewanie wzroku światłem; *fig.* zaślepianie. 2) = *nieuż.* tracenie wzroku, ślepnięcie.

***Olśnik**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (histeron proteron, principium precarium, vel petitio principii), jest jedno mylników źródło. Daje dowód, sam potrzebujący dowodu. Żydzi np. mówili do Piłata: Gdyby Jezus niegodzien był krzyżowéj śmierci, nie przywiedlibyśmy go do ciebie. Lada Turczyn wykrzykuje: Chrześcjanie pójdą do piekła, gdyż nie wierzą ani w Allaha, ani w jedynie prawdziwego jego proroka. *ob. Wychopień, Wardęga, Skoczek, Błażek.*

Olśniony, **a**, **e**, *im.* od *Olśnić*; otoczony blaskiem skąd inąd padającym; (o wzroku) zaćmiony rażącém świa tłem; *fig.* (o osobie) omamiony, *ob. Olśniewać.*

Olga, **i**, *lm.* **i**, *ż. prow.* przerębel, przerąbka, toń. *Chodził po lodzie i wpadł w olugę.*

Olutować, *ob Olutowywać.*

Olutowanie, **a**, *blm. n.* dokonane lutowanie na około.

Olutowywać, **ał.** **a**, *scz nd.* **Olutować**, **ał**, **nje**, *dk.* na około lutować, spajać. *Rurka w alembiku dobrze ciastem albo gliną olutowana.*

Olutowywanie, **a**, *blm. n.* lutowanie na około.

Olwa, *v.* **Olweda**, *v.* **Olwena**, **y**, *blm. ż. mit.* celtycka bogini, matka Cerydwy, jasnozęba i przecudnie piękna pani, jest rodzica przyrodzenia i królowa Fejów. Rozdaje obfitość i szczęście; strzeże drzew świętych, a przełożona jest nad lasami i ogrodami. Koniczyna czterolistna jest jéj godło. Pod opieką jéj stał sad ze 147 jabłoni złożony, który Gwendolej podarował Merdynowi, lub Panteon. Menon chciał pozyskać Olwenę, t. j. odkryć pierwiastki przyrodzenia.

Olżyca, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Cheilanthes), roślina.

Ołajać, **ał.** **a**, *scz. nieuż.* 1) *dk. ob. Wyłajać.* 2)=*nd. ob. Ołajać, Ułajać.*

Ołatacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który ołatuje, łata, *ob. Łatacz.*

Ołatywać, **ał**, **nje**, *scz. nd.* **Ołatać**, **ał**, **a**, *dk.* 1) w koło łatać; *dk.* połatać, wyłatać. 2) = *fig.* bić, trzepać komu boki. *Weź ten kij, a ołataj mu skórę dobrze, ob. nd. Łatać.*

Ołbrzan, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Flotovia), roślina.

Ołdzian, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Ochna), roślina.

Ołdzianowate rośliny (Ochnaceae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*), ukł. de Cand.

***Ołęcz**, **a**, *lm.* **e**, *m.* (schematismus), jest jakaś nauka rozwijająca wciąż pewien *łęcz*, lub schemat i zawiązująca się nakoniec na pozór w umiejętną całość.

Ołęt, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Laurophyllus), roślina.

Ołobok (herb), *ob. Hołobok.*

Ołojać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ołołć**, **ił**, **i**, *dk.* łojem smarować w koło; *dk.* posmarować, ułoić.

Ołojanie, **a**, *blm. n.* łojem smarowanie w koło, ulojanie.

Ołojenie, **a**, *blm. n.* łojem w koło posmarowanie.

Ołojony, **a**, **e**, *im.* łojem w koło pomazany, *ob. Ołojać*

Ołomucki, *ob. Ołomuniecki.*

Ołomuńczanin, **a**, *lm.* **anie**, *m.* mieszkaniec Ołomuńca, rodem z Ołomuńca (miasta w Morawji).

Ołomuńczanka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* kobiéta z Ołomuńca.

Ołomuniecki, *v.* **Ołomucki**, **a**, **ie**, *p.* od Ołomuńca, z Ołomuńca. *Biskup ołomunieccki. Djecezja ołomucka.*

Ołowiak, **a**, *lm.* **i**, *m. miń.* ogólna nazwa rudy ołowianéj; =, *żółty*, składa się głównie z molibdenianu ołowiu.

Ołowianka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kula ołowiana na sznurze przytwierdzona, do mierzenia głębokości morza. 2) = ciężarek z ołowiu (np. kulka) zawieszony na nici lub sznurku, używający się w mularstwie i ciesielstwie dla oznaczania pionowego czyli wertykalnego położenia. 3) = *min.* ziemista ruda ołowiu. 4) = *bot.* (Plumbago), roślina zwana in. *Ołtewnikiem, Ołownicą, Ołownikiem, Sińcem.*

Ołowiankowate rośliny, *bot. ob. Zawciągowe.*

Ołowiany, **a**, **e**, *p. z* ołowiu. *Trumna ołowiana. Kula ołowiana. Octet ołowiany* (acetum lithargirii). *Siarczan ołowiany* (Vitriolum Saturni), sół z kwasu siarczanego i z ołowiu. *Saletran ołowiany* (Nitras plumbi), sół z kwasu saletrzanego i z ołowiu złożona. *Ołowiany cukier*, (Saccharum Saturni), *chem.* i *farm.* octan ołowiu, soluy związek (składający się z kwasu octowego i niedokwasu ołowiu), otrzymuje się przez zagotowanie glejty z kwasem octowym i oziębienie płynu, w postaci jedwabnistych, iglastych kryształków, rozpuszczających się łatwo w wodzie, smaku najprzód słodkiego, a potém ściągającego.

Ołowiasty, *v.* **Ołowisty**, **a**, **e**, *p.* własności ołowiu, podobny do ołowiu. *Smak ołowiasty.*

Ołowica, **y**, *blm. ż.* (morbus saturninus), *med.* choroba pochodząca z otrucia ołowiem.

Ołowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. min.* in. *Błyszcz ołowiu antymonjalny*; gatunek rudy ołowianéj.

Ołownica, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot. ob. Ołowianka.*

Ołownik, **a**, *lm.* **i**, *ż. bot. ob. Ołowianka.*

Ołów', ołowiu, *blm. m.* 1) *chem.* i *min.* (plumbum), metal z rodzaju ciężkich; znany z powszechnego użycia w przemyśle, a w połączeniu z inn. ciałami, w medycynie; najbardziéj rozpowszechniony w przyrodzeniu i najtańszy; łatwo topny, miękki i giętki; należy do *trucizn powolnych*; dawniéj zwano go *saturnem*; otrzymuje się zwykle z rudy, zwanéj *ołowianą glejtą*. *Ołów' sybirski, v. czerwony, min.* nazwa naturalnego chromianu ołowiu. 2) = *fig* kula. *Junak ołowiem straszy.* 3) = *ob. Ołowianka.*

Ołówek, **wka**, *lm.* **wki**, *m.* 1) *v. Grafit, min.* naturalne, znajdywane w naturze połączenie małéj ilości żelaza ze znaczną węgla; w potocznéj mowie zwykle ołówkiem zowie się sztucznie przygotowana węglowa mieszanina, w postaci zastygłéj massy, używająca się do pisania i rysowania; najlepszemi są *angielskie.* = *czarny ciesielski*, jest łupkiem gliniastym pomieszanym z węglem; = *czerwony*, robi się z czerwonéj okry, zarobionéj rybim klejem lub gumą arabską. 2) = u szmuklerza, narzędzie do kręcenia fręzli i kutasów. 3) = *tabaki, prow.* nazwa dawana w przedaży ćwierci lub połowie funta tabaki do zażywania, pochodząca od ołowianego papieru, z którego zrobioną jest paczka.

Ołówkowy, **a**, **e**, *p.* od ołówka.

Ołównia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* huta ołówna.

Ołównik, **a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) który około ołowiu pracuje. 2) = który ołowiane naczynia robi.

Ołówny, **a**, **e**, *p.* 1) od ołowiu. *Biel ołówna, v.* blejwass. 2) = *ob. Ołowiany.*

Ołtarz, **a**, *lm.* **e**, *m. sdr.* **Ołtarzyk**, **a**, *lm.* **i**, *m.* (z łać.) 1) stół w kościele, przy którym msza się odprawia, lub ofiary się przynoszą. *Kościół zdobi ołtarz, a człowieka miłosierdzie, przys. Ołtarz Najświętszej Panny. Wielki ołtarz. fig. Stawić ołtarz przeciw ołtarzowi. fig. Księdzu z ołtarza żyć potrzeba. Obrońcy ołtarza i tronu. fig. Burzyć, wywracać ołtarze. fig. Ofiary składane na ołtarzu ojczyzny. Co ołtarz, to ofiara, przys. Złoty ołtarzyk*; tytuł książki do nabożeństwa *Ołtarzyk przenośny. Ołtarzyk domowy.* 2) = *as.* jedna z konstellacji. *Ołtarza podobieństwo wykształtowane jest na niebie z gwiazd.*

Ołtarzny, *v.* **Ołtarzowy**, **a**, **e**, *p.* od ołtarza. *Ofiara ołtarzna Podstawka ołtarzowa.*

Ołtarzyk, **a**, *lm.* **i**, *m.* 1) *ob. Ołtarz.* 2) = *leś.* wycięcie przy odziemku na stojącéj sośnie smolnéj, czyli żywicznéj, dla pozyskania łuczywa; blacha, kapliczka.

Ołtawa, **y**, *blm. ż. bot.* (Roxburgia), roślina.

Ołtewnik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot. ob. Ołowianka.*

Ołyckі, **a**, **ie**, *p.* od Ołyki, z Ołyki (miasta). *Ordynacja ołycka.*

Ołysieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* łysym się stać, wyłysieć.

Ołysta, **y**, *blm. ż. bot.* (Heritiera), roślina.

Om, *nieod. n. mit.* u Indjan, słowo tajemnicze, składające się z trzech liter: *a, u, m*, które Indjanie kładą na czele wszystkich swych ksiąg, i które mają wyrażać trójcę indyjską.

Omacać, *ob. Obmacywać.*

Omacanie, **a**, *blm. n.* obmacanie, namacanie.

Omacki, **ów**, *blp. m.* chodzenie po omacku, w pociemku.

Omackiem, **Omacmie**, **Omacnie**, **Po omacku**, **W omacku**, **Omacką**, *ps* 1) w po ciemku rękami macając. *Chodzić po omacku. Polifem oko straciwszy, omacmie schadzał lasy. Omackiem przychodzą na teatr zaciemniony. Omacką w nocy namacał. W nocy w omacku po-*

tkliwie idzie. 2) = *nieuż.* w ciemności, bez światła. *Siedzieć po omacku. fig. Chodzą w omacku.*

Omacnica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) straszydło nocne, nocnica, ćma. 2) = (Pyralis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Łuskoskrzydłych*, motylów nocnych.

Omacnie, *ps.* 1) *ob. Omackiem.* 2)= dotykalnie, wyraźnie.

Omacny, **a**, **e**, *p.* dotykalny, wyraźny, namacalny. *fig. Grube, a prawie omacne kłamstwo.*

Omacywać, *ob. Obmacywać.*

Omaczać, *v.* **Obmaczać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omoczyć**, *v.* **Obmoczyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) *co w czém*; wkładać w co mokrego. *Kąsek chleba w wodzie omoczyć. Ręce w krwi niewinnéj obmaczacie.* 2) = *co czém*; oblewać.

Omaczalny, **a**, **e**, *p.* służący do omaczania. *Omaczalne naczynie*; miseczka, w któréj prządki maczają palce przędąc.

Omaczanie, *v.* **Obmaczanie**, **a**, *blm. n.* wkładanie w co mokrego; oblewanie.

***Omaczność**, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* znaczy myślenie i działanie na ślepo. *Zdania omaczne* (prop. temerariae).

Omaja, **ji**, *v.* **Omajka**, **i**, *blm. ż. mit.* czeska nazwa *Majki*, boginki leśnéj, zwłaszcza bardzo złośliwéj, *ob. Majka.*

Omajać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omaić**, **ił**, **i**, *dk.* liściem, zielonemi gałązkami na około otaczać. *Omaj wołowi rogi kwiatami.*

Omal, *v. nieuż.* **Omale**, *ps.* nie wiele, trochę. *Lasu nie albo omal. Omal nie, v. Omal że nie*; bez mała. *Omal nie został zabity.*

Omało, *ob. Mało.*

Omam, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *med.* (hallucinatio), fałszywe doznawanie wrażeń zmysłowych (widzenia, dotykania, i t. d.) przy nieistnieniu przedmiotów mogących sprawić to wrażenie; a zatém bywają omamy wzrokowe, słuchowe, dotykalne i t. d.; jest to wrażenie zmysłowe wewnętrzne. 2) = *nieuż.* omamienie, zamydlenie oczu. *Prawda nie ma tego omamu, którym błąd łudzi.*

Omamiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omamić**, **ił**, **i**, *dk.* zwodzić, otumaniać, zamydlać komu oczy. *Możesz ludzi omamić, Boga nie oszukasz.* = **się**, *złz.* dawać się zwieść, oszukiwać się. *Człowiek poczciwy, łada czém łatwo się omami.*

Omamiciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* **Omomilek**, **lka**, *lm.* **lki**, *m.* mamiący oczy, zwodziciel. *U Faraona gwałt się znajdowało omomilków, których obłuda Naśladowała istne boskie cuda.*

Omamienie, **a**, *n.* 1) *blm.* zwiedzenie, otumanienie. 2) =, *lm.* **a**, złudzenie, ułuda; to co łudzi, omamia; illuzja. *Być w omamieniu.* = **się**, oszukanie się, wprowadzenie siebie w błąd.

Oman, **u**, *lm* **y**, *m.* 1) złuda, złudne odbicie się głosu. 2) = echo. *I psów dalekie, zagórne szczekanie, Rozbudzi w jarach oman po omanie.* 3) = *blm. bot.* a) (Inula), roślina z działu *promienistych*, należąca do klassy 19éj (*Zrostopłówkowych*), wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *włosisty* (I. hirta); = *szczypło- v. mieczowo-liściowy* (I. ensifolia), rzadszy od poprzedzającego; = *gładki* (I. salicina); = *wielki*, = *pospolity, v. prawy* (I. helenium), posp. *Dziewosiłem* zwany, gatunek tego rodzaju największy; gorzki, aromatyczny korzeń téj rośliny używa się w medycynie pod nazwiskiem *Helenium, v. Enula Campana*; = *pitkowany*, także *pospolitym* zwany (I. britanica), dawniéj słynący z ważnych lekarskich własności; = *mały, v. kędzierzawy* (I. pelicaria), główki kwiatowe po rozkwicie nieprzyjemną woń wydają; = *sercolisciowy* (I. dysenterica); = *kosmaty* (I. oculus Christi); = *polny* (I. campestris); = *wiązkowy* (I. germanica), i = *pośredni* (I. hybrida). b) = nazwa dawana niek. roślinie *Lulek pospolity* (Hyoscyamus niger), zwanéj także *Blekotem.* 4) = *blm. v. Inulin, chem.* (heleninum, alantinum, tatiscinum), pewien gatunek roślinnéj substancji, podobnéj z niektór. swych własności do krochmalu, otrzymywanéj z korzeni *omanu pospolitego* (inula helenium), *dzięgielu szerokoliściego* (angelicae archangelicae), *rumianu* (anthemis pyrethrum), colchici autumnalis, datiscae cannabinae, i inn.

Omanek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* wino z omanem.

Omanny, **a**, **e**, *p.* od omanu, echa. *Ich słów wymawiać uczuc się śpiewa, Zaczarowana, omanna dziewa.*

Omanowy, **a**, **e**, *p.* od omanu (rośliny).

Omar, *v.* **Omór**, **u**, *blm. m.* 1) *prow.* choroba roślin, pochodząca z pyłku kwiatu berberysu, bardzo szkodliwego dla zbóż rosnących na polach. 2) = *prow.* choroba drzew objawiająca się przez zbyteczny napływ w jedno miejsce soków, powodujących pękanie kory, w skutek czego drzewo usycha. 3) = *bot.* (Puccinia) rodzaj *prosznikowego grzybka*, bez podkładek, zjawiający się w postaci pleśni *v.* rdzy brunatnéj lub czarnéj na liściach rozmaitych roślin, źdźbłach traw, niek. na korze drzew; gatunki: = *szparagowy*; *trzcinowy*; *różany*; *srebrnikowy*; *turzycowy*; *porzeczkowy*; *wielozianowy*, na korze drzew; *jerzowy v.* = *rdza* (P. Graminis), zwykle *Omarem* zwany, ziarniki ma w długich kupkach, wydzierających się z pod skórki źdźbeł roślin trawowych; napada szczególniéj na źdźbła żyta i pszenicy.

Omarlica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* (Silpha) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, pięciostawnych, główkożernych.

Omarmurować, *ob. Omarmurowywać.*

Omarmurowanie, *v.* **Omarmurzenie**, **a**, *blm. n.* wyłożenie w koło marmurem, pokrycie nim jako czynność dokonana.

Omarmurowany, *v.* **Omarmurzony**, **a**, **e**, *im.* marmurem wysłany, w koło jego taflami pokryty.

Omarmurowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omarmurować**, **ał**, **nje**, *v.* **Omarmurzyć**, **ył**, **y**, *dk.* wykładać marmurem, pokrywać w koło taflami marmuru.

Omarmurowywanie, **a**, *blm. n.* pokrywanie marmurem, wykładanie np. ścian.

Omarmurzenie, **Omarmurzyć**, *ob. Omarmurowanie, Omarmurowywać.*

Omartwiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omartwić**, **ił**, **i**, *dk.* czynić martwym. *Ruta niewiastom płód w żywocie omartwia i wypędza.*

Omartwić, *ob. Omartwiać.*

Omartwieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* 1) stać się martwym, zdrętwieć, osłupieć. 2) = umrzeć.

Omarzać, **Omarznąć**, *ob. Obmarzać.*

Omasta, **y**, *blm. ż.* okrasa, pozłota. *Gdy omasty flisom, osobliwie oleju, nie stanie, to im z piwem kaszę gotować. fig. Sól, wino, dobra wola, bankietów omasta. Omasta do smarowania wozów*, maź.

Omastno, *ps.* tłusto.

Omastny, **a**, **e**, *p.* tłusty. *Gnój gołębi jest omastny do ziemi. Omastne pastwiska, smugi. Rola omastna.*

Omaszczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omaścić**, **ił**, **i**, *dk.* zaprawiać tłustością, okraszać. *Omaszczać rolę, ob. Gnoić.*

Omaszczanie, **a**, *blm. n.* zaprawianie tłustością, okraszanie.

Omaszczony, **a**, **e**, *im.* okraszony, tłustością zaprawiony.

Omaścić, *ob. Omaszczać.*

Omata, **y**, *blm. ż. zb zool.* małe motylki nocne ze skrzydełkami białemi, w czarne rzędami wzdłuż ułożone kropeczki, szkodliwe dla drzew (Yponomenta).

Omatać, **ał**, **a**, *scz. dk. nieuż: kogo*; zwieść, oszukać. *Marny świat go omatał.*

Omawiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omówić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) tłómaczyć się przez omówienie, nie wprost rzecz wykładać, kołować w mówieniu, pisaniu. 2) = *ob. Obmawiać.*

Omazać, **Omazanie**, **Omazywać**, **Omazywanie**, *ob. Obmazywać*, i t. d.

Omączać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Omączyć**, **ył**, **y**, *dk.* mąką okurzać, walać co mąką. *Omączyć sobie gębę.* = **się**, *złz.* walać się w mąkę. *Omączyłem się cały we młynie.*

Omączony, **a**, **e**, *im.* mąką okurzony, uwalany w mąkę.

Omączyć, **Omączyć się**, *ob. Omączać.*

Omąkla, **i**, *blm. ż. bot.* (Lagunaea), roślina.

Ombrelka, *ob. Umbrelka.*

Omdlało, *ps.* słabo, bezsilnie.

Omdłałość, **ści**, *blm. ż.* słabość, bezsilność. *Przyczyna słabości i omdłałości mowy jest w słabém uczuciu mówcy.*

Omdłały, **a**, **e**, *p. v. im.* od *Omdleć*; słaby, bezsilny, mdły. *Oczy omdłałe. Styl omdłały.*

Omdleć, *ob. Omdlewać.*

Omdlenie, **a**, *blm. n.* słabość nagła, mdłość.

Omdlewać, *v.* **Omglewać**, **ał**, **a**, *sn. nd.* **Omdleć**, *z.* **Omgleć**, **ał**, **eje**, *dk.* wpadać w mdłość, słabnąć.

Nogi się chwieją podemną, dech tracę, omdlewam. Widzę go znowu, serce omdlewa.

Omdlewanie, a, *blm. n.* wpadanie w mdłości.

Omdlić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* mdłości nabawić, osłabić.

Omdlony, a, e, *im.* od *Omdlić, nieuż.* mdłości nabawiony, *ob. Omdlały.*

Omdławiec, wca, *lm.* **wce**, *m.* (Eumorphus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, trzystawnych, grzybowych.

Omega, i, *lm* i, *ż.* (z grec.) *O* długie, głoska w abecadle Greków. *Alfa i omega*, pierwsza i ostatnia głoska greckiego abecadła; ztąd, *fig.* początek i koniec czego. *Jam jest Alfa i Omega* (mówi Bóg).

Omełty, a, e, *im. ob. Omłeć.*

Omen, u, *lm.* **y**, *m.* (z łac.) *ob. Znak, Przepowiednia.*

Omeszały, *v.* **Omszały**, a, e, *im.* mchem pokryty. *Jakbyś w niepozornym, starym omeszałym domu, wsiedł na raz do oświeconego i pysznie umeblowanego salonu.*

Omężać, ał, a, *scz. nd.* **Omężyć, ył, y**, *dk. dziewczynę; posp. żart.* wydawać za mąż. *Omężył poddankę swoję.*

Omfacyt, u, *lm.* **y**, *m.* minerał należący do rodzaju krzemiennego, familji takińców.

Omfala, i, *blm ż. mit.* królowa indyjska, u której służyć musiał Herakles, a która przebrała go w szaty niewieście i kazała mu prząść.

Omgleć, Omglewać, *ob. Omdleć, Omdlewać, Mgleć.*

Omglić, ił, i, *scz. dk.* mgłę rozciągnąć, mgłą otoczyć *wł.* i *fig. ob. nd. Mglić.*

Omianek, nka, *blm. m. bot.* (Osbechia), roślina.

Omiastka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Ursinia), roślina.

Omiatać, *v.* **Obmiatać, ał, a**, *scz. dk.* **Omieść**, *v.* **Obmieść, iótł, ecie**, *dk.* 1) *co;* pył ścierać z czego, spylać. 2) = w około zamiatać, pomiatać. 3) = *nieuż.* rzucać na około czego, obrzucać. *Litwa z ostatków spalonego miasta drzewo biorąc, obmiatali zamek w około i zapalili.*

Omiatanie, a, *blm. n.* 1) ścieranie pyłu, opylanie. 2) = w około zamiatanie, pomiatanie.

Omiecenie, a, *blm. n.* dokonana czynność omiatania.

Omiechrzyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Cysticapnos), roślina.

Omiecie, cia, *blp. ż. prow.* kłosy, plewa, drobna słoma, wszystko to, co się zmiata ze zboża wymłóconego pierwiej nim zostanie wywiane. *Karmić krowę omieciami. Trzeba przemłócić omiecie, bo jeszcze dużo w nich ziarna.*

Omieciny, in, *blp. ż.* 1) śmiecie. *Staliśmy się jako omieciny u wszystkich.* 2) = kurzawa z mąki, mąka subtelna, stochmal.

Omiedek, dka, *lm.* **dki**, *m.* (Hylaeus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pszczołowatych*, miodorodnych.

Omiedzić, *v.* **Omiodzić, ił, i**, *scs. dk.* miodem zaprawić. *Ten sok ocukruj, albo lepiej omiedź miodem czystym.*

Omieg, u, *blm. m. bot.* 1) *ob. Pomornik* lub *Kupalnik* (Arnica), roślina, której gatunek: = *górny v. lekarski* (A. montana), używa się w medycynie, *ob. Angielski trank.* 2) = in. *Kozikorzeń* (Doronicum), roślina.

Omiel, a, *lm.* **e**, *m.* (Mellipona) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *pszczołowatych*, miodorodnych.

Omielać, ał, a, *scz. nd.* **Omleć, ił, mli**, *dk.* przebierać zboże z plewy, opałać. *Ryżu przywożą do nas ziarna już omełte.*

Omielanie, a, *blm. n.* przebieranie zboża, opałanie.

Omielenie, a, *blm. n.* dokonana czynność omielania.

Omielony, a, e, *im.* (o zbożu) przebrany z plew, opałany.

Omieniałość, ści, *blm. ż. prow.* utracenie głosu, chrypka.

Omieniały, a, e, *im. prow.* ochrypły.

Omieniec, ał, eje, *sn. dk. prow.* ochrypnąć, głos stracić. *Omieniałem już prawie, ratunku wołając.*

Omienienie, a, *blm. n. prow.* ochrypnienie.

Omierzać, *ob. Obmierzać.*

Omierzchnąć, ął, nie, *sn. dk.* 1) być zaskoczonym zmierzchem. *Podchmieliwszy sobie, wychodząc z kiermaszu, Wespół śpiewali, aż też omierzchli w pół lasu.* 2) = *ob. Zmierzchać.*

Omierzić, Omierziciel, Omierzliwy, Omierzłość, Omierzły, Omierznąć, *ob. Mierzić, Obmierzić, Mierziciel, Mierzliwy, Obmierzłość, Obmierzły, Mierznąć, Obmierznąć.*

Omierzyć, *ob. Obmierzać.*

Omieszka, i, *lm.* **i**, *ż.* **Omieszkanie, a**, *lm.* **a**, *n.* **Omieszkanina, y**, *lm.* **y**, *ż.* odwłoka, zwłoka, spóźnienie. *Prędkość sila daje, a omieszkanie sila bierze. Żadnej omieszkaniny w wykonaniu zamiarów nie uczynili.*

Omieszkać, *ob. Omieszkiwać.*

Omieszkałość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* opóźnienie, zamitrężenie; *nieuż.* mitręga.

Omieszkały, a, e, *p.* 1) ociągający się, powolny. 2) = ugłaskany, swojski, domowy. *Omieszkały pomiędzy ludźmi.*

Omieszkanie, Omieszkanina, *ob. Omieszka.*

Omieszkiwać, ał, uje, *v.* **Omieszkować, ał, a**, *scz. nd.* i *częst.* **Omieszkać, ał, a**, *dk.* 1) opuszczać co, opuszczać czas do czego. *Omieszkałeś lata, nie masz chleba; omieszkałeś targu, nic kupić nie dostaniesz.* 2) = *czego v. czemu v. zrobić czego;* zaniechiwać, odkładać. *Nie omieszkam uczynić co pan żądasz. Nie omieszkałeś ojczystéj obronie.* 3) = *do czego;* opóźniać się. *Płakać będą na ostatnim sądzie, iż już do zbawienia omieszkali.* 4) = *dom;* pomieszkanie w nim mieć, zamieszkiwać, *dk.* zamieszkać.

Omieść, *ob. Omiatać, Omiotać.*

Omięg, a, *lm.* **i**, *m.* (Lagria) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *chrząszczowatych*, niedostawnych, borzewkowatych.

Omiękanie, a, *blm. n.* stawanie się miękkim, rozmiękanie.

Omiękczać, ał, a, *scz. nd.* **Omiękczyć, ył, y**, *dk.* w koło miękczyć, rozmiękczać, gnieść w około dla zrobienia miękkim

Omiękczanie, a, *blm. n.* gniecenie dla zrobienia miękkim.

Omiękczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność omiękczania.

Omięknąć, ął, nie, *sn dk.* stać się miękkim.

Omięknienie, a, *blm. n.* stanie się miękkim, rozmiękknienie.

Omięsna, ej, *lm.* **e**, *ż. an.* błona lub opaska mięsowa.

Omijać, *v.* **Obmijać, ał, a**, *nd.* **Ominąć**, *v.* **Obminąć, ął, nie**, *dk.* 1) *scz.* zbaczając mijać, kołować. *Często człowiek chcąc ominać jeden dół, wpadnie w drugi.* 2) = *scz. fig.* unikać. *Przeciwić się każdemu, nie stałoby człeka, Kto nie łaskaw, lepiej go ominąć zdaleka. Nikt swoich losów nie ominie.* 3) = *sn.* upływać, przechodzić. *Będzie dobrze, gdy ste ominie, przys.*

Omijałka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Ceguieria), roślina.

Omilknąć, ął, v milkł, nie, *sn. dk. ob. Umilkać, Zamilkać.*

Ominąć, *ob. Omijać.*

Ominęły, a, e, *p. nieuż.* przemijający, przechodzący. *Nasz arcyofiurnik trwa na wieki, nieominęłe ma ofiarownictwo.*

Ominować, ał, uje, *scz. nd.* (z łac.) wróżyć, prorokować. *Przeszłych rzeczy żałuje, niniejsze mu cklive, Przyszłe zaś ominuje nader szczęśliwe.*

Omiodzić, *ob. Omiedzić.*

Omiotać, ał, a, *scz. nd.* **Omieść, iótł, cie**, *dk. ob. Obrzucać.*

Omirnia, i, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Amyris) roślina.

Omisić, *ob. Misić, Wymisić, Wymniszyć.*

Omknąć, *ob. Omykać.*

Omknienie, *v.* **Omsknienie**, *v.* **Omuśnienie, a**, *blm. n.* oberwanie tego co się łatwo daje oddzielać, osmyknienie.

Omleć, *ob. Omielać.*

Omlet, u, *lm.* **y**, *m.* (z fran.) potrawa, gatunek jajecznicy.

Omłacać, ał, a, *scs. nd.* **Omłócić, ił, i**, *dk.* do końca wymłacać, młócić.

Omłacanie, a, *blm. n.* młócenie do końca, wybijanie snopów.

Omładzać, ał, a, *scz. nd.* **Omłodzić, ił, i**, *dk.* przywracać młodość, odmładzać.

Omładzanie, a, *blm. n.* przywracanie młodości, *ob. Odmładzanie.*

Omłoda, y, *blm. ż. bot.* (Chimonanthus), roślina.

Omłodzenie, a, *blm. n.* przywrócenie młodości, *ob. Odmłodzenie.*

Omłodzić, *ob. Omładzać, Odmładzać.*

Omłodzieć, *v.* **Omłodnieć, ał, eje**, *sn. dk.* stać się młodym na nowo, *ob. Odmłodnieć.*

Omłot, u, *lm.* **y**, *m.* 1) młócenie zboża. 2) = ziarno wymłócone. *Tego roku dobry, zły omłot.*

Omłócenie, a, *blm. n.* wymłócenie zboża.

Omłócić, *ob. Omłacać.*

Omłótny, a, e, *p.* obfity w ziarno.

Omnibus, u, *lm.* **y**, *m.* wóz na wiele osób urządzony, wielowóz.

Omniszenie, a, *blm. n.* 1) wytrzebienie, wykajstrowanie. 2) = postrzyżenie na mnicha, okapturzenie.

Omniszony, a, e, *im.* od *Omniszyć;* wykajstrowany; mnichem zrobiony.

Omniszyć, ył, y, *scz. dk.* 1) pozbawić sposobności płodzenia, wytrzebić, wykajstrować. 2) = mnichem zrobić, okapturzyć. *Omniszył go ojciec, ale porzucił potém kapicę i zakon. Prosili opata o wydanie omniszonego Kazimierza. ob. nd. Mniszyć.*

Omoczyć, *ob. Omaczać.*

Omoczony, a, e, *im.* od *Omoczyć, ob. Omaczać.*

Omoknąć, ął, nie, *sn. dk.* całkiem przemoknąć.

Omokrzyć, ył, y, *scz. dk.* omoczyć czém, oblać.

Omomiciel, *ob. Omamiciel.*

Omomiłek, łka, *lm.* **łki**, *m.* (Cantharis), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, piłkorożnych.

Omor, *bot. posp. ob. Omar.*

Omościć, ił, i, *scz. dk. rzekę;* rzucić most na rzece.

Omotywać, ał, a, *scz. nd.* **Omotać, ał, a**, *dk. kogo, co;* obwijać na około motając; *fig.* uwikływać, wplątywać w co. = **się**, *slz.* obwijać się, okręcać się. *Jedwabniki omotywają się.*

Omowa, *ob. Obmowa.*

Omór, *ob. Omar.*

Omówca, y, *lm.* **y**, *m.* 1) ten, który omawia, określa. 2) = * (praedicatum), znaczy w loice pewien przymiot, omawiający *kmiot* (subjectum), a w grammatyce *przymiotnik*, objaśniający rzeczownik jaki. *Jan jest dobry;* Jan, to *kmiot*, a dobry, jego *omówca.*

Omówić, *ob. Omawiać.*

Omówienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność omawiania. 2) =, *lm.* **a**, skutek téj czynności; a) opisanie zastępujące użycie właściwego wyrażenia; zastąpienie wyrażenia rażącego przyzwoitość inném łagodniejszém. *Grzeczne omówienie.* b) = * (praedicatio), omawia przymiot, czyli wyjaśnia go za pomocą stosownych *omówców.*

Omówisko, *ob. Obmówisko.*

Omówka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *ob. Obmówienie* (skutek czynności). 2) = *ob. Obmowa.*

Omównik, a, *lm.* **i**, *m. gram.* wyraz określający rozciągłość innego wyrazu lub zdania.

Omówny, a, e, *p.* służący do zastąpienia wyrażenia właściwego. *Wyrażenie omówne.*

Omraczać, *v. nieuż.* **Omroczać, ał, a**, *scs. nd.* **Omroczyć, ył, y**, *dk.* mrokiem otaczać, ciemnością okrywać. *Już go na poły srogiéj śmierci cień omracza.*

Omraczanie, a, *blm. n.* otaczanie mrokiem.

Omrocza, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) mrok, ciemność. 2) = zaciemnione miejsce. *Działy się wszystkie przygotowania wojenne w skromnéj omroczy cieśni lasów.*

Omroczać, *ob. Omraczać.*

Omroczenie, a, *blm. n.* otoczenie mrokiem, ciemnością.

Omroczony, a, e, *im.* otoczony mrokiem.

Omroczyć, *ob. Omraczać.*

Omrozić, ił, i, *scz. dk.* w koło pomrozić.

Omruczeć, ał, y, *scz. dk.* w koło mrucząc obejść.

Omrzalić, ił, i, *scz. dk. prze.* obrzydzić.

Omrzel, a, *lm.* **e**, *m.* (Opatrum), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych*, niedostawnych, mącznikowatych.

Omrzywo, a, *blm. n. bot.* (Lemanea), roślina z gromady *Wodorostów*, rzędu *Morszczyzn ponurych*, listowie ma nitkowate, rurkowate, ziarna paciorkowato na nitkach osadzone; gatunek: = *rzeczne* (L. fluviatilis), włókno ma brudno-zielone, po ususzeniu czarne; rośnie na drzewie w wodach słodkich, prędko płynących.

Omsknąć, *ob. Omykać.*

Omsknienie, *ob. Omknienie.*

Omszały, a, e, *im.* od *Omszeć;* mchem obrosły, spleśniały. *Dąb odwieczny omszały.*

Omszeć, ał. eje, *sn. dk.* mchem obrosnąć, spleśnieć.

Omszenie, a, *n.* 1) *blm.* a) dokonana czynność mszenia; mchem pozatykanie, lub nasłanie mchem na czém. b) = mchem obrośnięcie, spleśnienie. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż. ob. Mech, Pleśń.*

Omszony, a, e, *im.* 1) mchem nasłany, otkany. 2) = mchem obrosły, *ob. Omszały.*

Omszyć, ył, y, *scz. dk.* mchem nasłać, mchem pozatykać, np. szpary. *Omszył dom. ob. nd. Mszyć.*

Omulać, Omulić, *ob Zamulać.*

Omułek, łka, *lm.* **łki**, *m.* (Mytilus), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Omurować, Omurowanie, i t. d. *ob. Obmurowywać*, i t. d.

Omurzać. ał, a, *scz.* 1) *dk.* (wym. *Omur-zać*), na około powalać twarz czém czarném, ciemném, np. sadzą; murzatym zrobić. = **się**, *slz.* powalać się, zabrudzić sobie twarz, *ob. nd. Murzać, dk. Umurzać.* 2) = *nd.* (wym. *Omu-rzać*), *nieuż. ob. Omurowywać.*

Omurzyć, ył, y, *scz. dk.* 1) *druk.* a) splamić odcisk, *ob. nd. Murzyć.* b) = *nieuż. ob. Omurzać.* 2) = *nieuż.* zam. *Obmurować, ob. Obmurowywać.*

Omusnąć, *ob. Omykać.*

Omyczka, i, *lm.* **i**, *ż.* krowa, która dopóty nie przypuści mleka, dopóki jéj cielę nie omknie, czyli nie pociągnie za doje.

Omyć, Omycie, Omywać, *ob. Obmywać*, i t. d.

Omyk, *v.* **Osmyk, a**, *lm.* **i**, *m. myś.* ogon zająca.

Omykać, ał, a, *scz. nd.* **Omknąć**, *v.* **Omsknąć**, *v.* **Omusnąć, ął, śnie**, *dk.* obrywać, osmykać. *Omknąć z liściu. Omknąć róże.*

Omylacz, a, *lm.* **e**, *m.* który omyła, w błąd wprowadza, oszukuje. *Świat ten omylny zawżdy miał takie omylacze, a takie zwodniki swoje.*

Omylać, ał, a, *scz. nd.* **Omylić, ił, i**, *dk.* **Omyliwać, ał, a**, *częst. nd.* 1) w błąd wprowadzać, obłąkiwać. *Omyliła mię droga, ob. Mylić.* 2) = zawód robić, zawodzić. *Omylił nadzieję naszę. Bóg sobie dufających nie omyła.* 3) = mylnym, chybnym czynić. *Wystawił przed się puklerz i tak cios omylił.* = **się**, *slz.* 1) wpadać w błąd, oszukiwać się, *ob. Mylić się.* 2) = popełniać omyłkę, *dk.* pomylić się. *Omylić się w mówieniu, w pisaniu. Omylił się w dawaniu kart.*

Omylanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Omylać;* w błąd wprowadzanie, robienie zawodu. = **się**, *zmk.* wpadanie w błąd, popełnianie omyłki, *ob. Omylać.*

Omylenie, a, *blm. n* i = **się**, *zmk.* dokonana czynność omylenia, omylenia się.

Omylnie, *ps.* 1) zwodniczo, zawodnie. 2) = błędnie, mylnie.

Omylnik, a, *m.* 1) *lm.* **cy**, *v.* **ki**, *v.* **owie**, omylacz, zwodziciel. *Omylnicy powiadają, że jeden był chrzest Janów i Chrystusów. Omylniki, wykrętniki prawdy pańskiéj.* 2) =, *lm.* **i**, *bot.* (Cytinus), roślina.

Omylność, ści, *ż.* 1) *blm.* a) zwodniczość, ułuda. *Omylność świata tego.* b) = błędność, chybność. *Omylność była pisarzów, którzy omylnie to miejsce pisali.* c) = uchybienie jako przymiot czynności. *Omylność pomyślnego skutku nie może mu być przypisana.* 2) =, *lm.* **ści**, *nieuż.* błąd, omyłka, uchybienie, jako skutek omylenia się.

Omylny, a, e, *p.* 1) zawodny, niepewny. *Omylny jest żywot ludzki, a snowi i obłudzie podobny. Przyjaciel omylny.* 2) = podległy omyłkom, błądzący. *Żydowie Boga omylnym czynią, utrzymując, że Messjasz jeszcze nie przyszedł. Omylne mniemanie.*

Omyła, y, *lm* **y**, *ż. nieuż. ob. Omyłka.*

Omyłek, łku, *lm.* **łki**, *m. bot. ob. Szaléj.*

Omyłka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) skutek omylenia się, błąd, pomyłka. *Zła intencja błąd czyni, ale omyłka uwalnia od winy. Omyłka drukarska, v. Omyłka druku.* 2) = rzecz omylna, chybna, w czém się mylą. *Uważaj, jak się masz kochać w tych doczesnych omyłkach, a w łudarstwach świata tego.*

Omywać, *ob. Obmywać.*

Omżyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Buddleia), roślina.

On, ona, ono, *zmk.* A) *os.* 2gi przyp. *jego, v. go; jéj, jego;* 3ci *jemu, v. mu, jéj, jemu;* 4ty żywotny *jego, v. go,*

i *prze. gi, ji; ją, je*, nieżywotny zaś jak 1szy; 6ty *nim, nią, niem*; 7my *w nim, w niéj, w niem; lm.* 1szy *oni, ony, one*; 2gi *ich*; 3ci *im*; 4ty *ich, je*; 6ty *nimi, niemi*; 7my *w nich*. 1) wyraża osobę o której mówiąca osoba czyni wzmiankę, w grammatyce osobę trzecią. Zmk ten będąc rządem słowa, używa się w formie skróc. *go, mu, go, je*, lecz w takiéj formie nie stawi się na początku zdania. *Nie lubię go. Podobałaś mu się. Kocham go. Nakarm je* (*to dziecko*). Forma zupełna *jego, jemu*, używa się tylko dla oznaczenia osoby dobitniéj, i jakby z wyłączeniem innych. *Jego nienawidzę. Jemu trzeba się podobać. Jemu dałem, nie tobie*. Kiedy słowo rządzi zaimkiem, za pośrednictwem jednego z przyimków: *do, po, od, ku, nad, u, w*, forma całkowita zaimka przybiera dla złagodzenia brzmienia *n*. oraz zmienia *j*, na *i*; i tak: zam. *do jego, do jéj, ku jemu, ku jéj, po jego, po ją* i t. d., mówi się: *do niego, do niéj, ku niemu, ku niéj, po niego, po nią. W nim się kocham, a ty w niéj. Do nich poszedł*. Niek. przez skróc. zaimek i przyimek tworzą tylko jeden wyraz; wtedy z zaimka zachowuje się tylko *ń*, jeżeli pmk. kończy się na samogłoskę, a *eń*, jeżeli kończy się na spółgłoskę. Tym sposobem mówi się: *doń, poń, weń, nadeń, przezeń, dlań*, zam. *do niego, do niéj, po niego, po nią, w niego, w nią, nad niego, nad nią, przez niego, przez nią, dla niego, dla niéj*, i t. d. *Uderzyli nań ze wszech stron. Wiele mam dlań obowiązków*. 2) = (2gi przyp *Jego, Jéj, Jego, w lm. Ich*), używa się jako zmk. dzierżawczy 3éj osoby, którego właściwie ta osoba nie ma (1sza ma *Mój, Nasz*, 2ga *Twój, Wasz*), używa się wtedy, kiedy ta osoba nie jest tą, która mówi, t. j. kiedy nie jest przedmiotem zdania (bo w takim razie używa się *Swój*). Drugi ten przyp. nie może być wtedy ani skróconym, ani przybierać dla złagodzenia brzmienia *n*. np. *Jego, jéj syn, jego żona, jéj mąż, jéj dzieci. Ich dom, ich dzieci. Jedno jego słowo więcéjby sprawiło, niż wszystkie nasze prośby*. 3) = zam. tenże sam. *Jakby nie on, skoro się ożenił. Jużem ci nie on, utartoć mi rogów*. Błędnie przez naśladowanie ruszczyzny używają tego zaimka (jak innych osobistych) przy słowie, gdy zakończenie samo wskazuje osobę, np. *Widzisz go jak się on sprawuje*; dość powiedzieć *jak się sprawuje*. Od tego wyłącza się zdanie, gdy chcemy jakby palcem wskazać osobę. *To on idzie. Gdzież on się podział? Nie ona temu winna, lecz kto inny*. B)=2 przyp. *onego, onéj, onego*; 3ci *onemu, onéj, onemu*; 4ty żywotny *onego, oną, onego*; nieżywotny jak 1szy; 6ty *onym, oną, oném*; 7my *onym, onéj, oném; zmk*. 1) wskazujący, odsyłający w przeszłość, do osoby, rzeczy o której mówiono, która przeszła; ten, ów, tamten. *W on czas, v. onego czasu. Zlitował się nad oną niewiastą. Odpłata i na tym świecie i na onym. To czasy nie takie, jakie były one*, dawniejsze. 2) = *ono, onego; ono iste*; używa się niekiedy dla omówienia nieprzyzwoitego wyrażenia. *Chętnie mu dała i gęby i onego. Kręci się by ono iste w przeręble*.

On, a. *blm. m. mit.* Dolwr celtycki. Pierwiastkowe słówko egipskie, przechowane w nazwie *Amm-On*, znaczy słońce. *On* celtycki ukazuje się też słońcem trzeciego światła i naczelnikiem tajemnic trzeciego stopnia. Posiada proroczą laskę, zasadę królów, potężną liczbę, rumiano-szkarłatne szaty i osobliwą stolicę śród rozszykowanego orszaku. Jest to stary karmiciel chlebem światłości, wielkoduszny bóg.

Onaczenie, a, *blm. n. posp.* robienie inaczéj, robienie czego innego niż należy.

Onaczyć, ył, y, *scz. dk. posp. nieuż.* robić co innego, inaczéj robić.

Onagier, a, *lm.* **y**, *m. zool.* (Equus onager), gatunek osła dzikiego.

Onak, Onako, *ps.* owym, tamtym sposobem, *ob. Owak*.

Onaki, a, ie, *p.* inny, taki inny, *ob. Owaki*.

Onako, *ob. Onak, Owak*.

Onanista, y, *lm.* **ści**, *m.* człowiek zajmujący się samogwałtem.

Onanja, ji, *blm. ż. v.* **Onanizm, u**, *m.* (z grec.) samogwałt.

Onatnia, i, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Weinmannia), roślina.

Onąd, *ps.* (na oznaczenie miejsca), używa się z przyimkami: *z, doń, od*. *Z onąd*; z tamtego miejsca. *Do onąd*; aż do tamtego miejsca. *Od onąd*; od tamtego miejsca. *Stąd z onąd precz. Daleko stąd do onąd, przys.* t. j. to rzecz niepowna, daleka. *Trzy mile od onąd do miasteczka*.

Onec, *nieod. n. v.* **Ukja, ji**, *lm.* **je**, *ż.* moneta marokańska, *ob. Derchem*.

Oncetta, y, *lm.* **y**, *ż.* moneta neapolitańska (3 ducati), = 3 r. 18,875 kopc = 21 zł. 7,75 gr.

Oncja, ji, *lm.* **je**, *ż.* moneta 1) maltańska = 1 r. 32,75 kop. = 8 zł. 25,5 gr. 2)= sycylijska złota (3 ducati di regno) = 3 rub. 6 kop. *v.* 20 zł. 12 gr.

Ondatra, y, *lm.* **y**, *ż. zool. ob. Piżmoszczur*.

Ondulacja, ji, *blm. ż.* (z łać.) kołysanie się, ruch falisty.

Ondyna, y, *lm.* **y**, *ż. mit.* jedna z Niks normandzkich, lub panna morskiego dna. Wszystkie Ondyny są córami Oegira, króla Swartalfarów, lub Elfów czarnych i Rany, królowy Niks. Pannice te mają lśniące ciało, a noszą djamentowe podwiki. Rozjaśniają wody aż do przezroczystości, a będąc widoczne w głębinie, tańcują, śpiewają i nęcą do siebie żeglarzy, których nie wypuszczą od siebie żywcem. Inne imię ich *Meerwejbchen*.

Ondzie, *ps.* tam, owdzie. *Tu i ondzie*.

Onofryt, u, *lm.* **y**, *sn. m.* tak się zowie siarczyk metalu *Selenium*.

Onegda, Onegdaj, Onegdy, Ongi, *ps.* 1) *prze.* onego dnia, kiedyś. *Gdy się ongi srożyła zima*. 2) = przedwczoraj.

Onegdajszy, a, e, *p.* przedwczorajszy.

Onegdany, a, e, *p. prow.* (w ks. Pozn.) onegdajszy.

Onekilik, a, *lm.* **i**, *m.* moneta złota turecka (12 piastrów) = 5 r. 85 kop. = 39 zł.

Onerować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) obciążać.

Onerowanie, a, *blm. n.* obciążanie.

Onerowany, a, e, *im.* obciążony.

Onędy, *ps.* tamtędy, owędy.

Onętek, tka, *lm.* **tki**, *m. bot* (Cosmos), roślina.

Ongul, a, *lm.* **e**, *m.* moneta bucharska = 5 gr. = 2,5 kop.

Onich, *v.* **Oniks, u**, *lm.* **y**, *m. min.* kamień drogi, *ob. Agat*.

Onichowy, *v.* **Oniksowy, a, e**, *p.* z oniksu, z oniksem. *Pierścień onichowy*.

Onieczyścić, ił, i, *scz. dk. nieuż.* nieczystym uczynić, splamić, skazić. *Myśmy wiarę od przodków niepokalaną przyjęli, aleśmy ją sami onieczyścili, i pokalaną uczynić dopuścili*.

Oniemiać, ał, a, *scz. nd.* **Oniemić, ił, i**, *dk.* niemym czynić, zamykać gębę.

Oniemiały, a, e, *im.* niemotą dotknięty, niemy.

Oniemianie, a, *blm. n.* robienie niemym, milczącym.

Oniemić, *ob. Oniemiać*.

Oniemieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się niemym. *Bodajbyś oniemiał, przemierzły paplaczu! Oniemiał od srebrnika, przys.* t. j. przekupiono go żeby milczał.

Oniemienie, a, *blm. n.* 1) zrobienie niemym, dokonana czynność oniemiania. 2) = stan tego który oniemiał, stracił mowę. *Wszyscy stali w oniemieniu*.

Oniemocnić się, ił—, i—, *złz. nieuż.* wpaść w niemoc, zachorować.

Onierządzić się, ił—, i—, *złz. dk.* popaść w nierząd. *Wszystkie kościoły, wypadłszy z swego rządu, onierządziły się schyzmą*.

Oniezbożać, ał, a, *scz. nd.* **Oniezbożyć, ył, y**, *dk. nieuż.* o niezbożność przyprawiać. *Tém bluźnierstwem cerkwie nasze onieczyścił i oniezbożył, aby nas wszystkich od Boga odwrócił*.

Oniks, u, *lm* **y**, *m. min. ob. Onich, Agat*.

Oniksowy, *ob. Onichowy*.

Onka, i, *blm. ż. mit.* córa Ilusa I Homichli, bliźniacza siostra Baetyla, bogini fenicka, znaczy *duszę świata*. Żyła z Baetylem, dechem bożym, w małżeństwie. Dziećmi jéj są ludzie. Najpierwszymi ludźmi byli Fenicjanie. Inne narody są dziećmi Fenicjan i służyć im powinny. Długo byli ludzie dobrzy i niewinni. Zepsuł ich atoli zły Babak. Wybawili Fenicjan od złego i uczynili ludem od boga wybranym *Taut, Mochus* i *Sanchonjaton*.

Onkus, a, *blm. m. mit.* syn Apolliua.

Onlik, a, *lm.* **i**, *m. v.* **Onpara, y**, *lm.* **y**, *ż. v.* **Rubh**, *nieod. n.* moneta złota turecka (10 piastrów) = 32 zł. 15 gr. = 1 rub. 87,5 kop.

Ono, 1) *zmk. n. ob. On. Ono mówię*, przypominając sobie co się chciało powiedzieć, zam. otóż to chciałem powiedzieć. 2) = *rz. posp.* zam. gówno. 3) = *v.* **Onoż**, *v.* **Oności** *w.* oto! owo! *Ono Baranek Boży! Onoż go mamy! Oności idzie!*

Onocentaur, a, *lm.* **y**, *m. mit.* potwór, w połowie człowiek, w połowie osieł.

Ondziéj, *v.* **Ondzieka**, *ps.* daleko co do miejsca, daléj precz. *Patrz ondziéj, tam ondzieka*, t. j. a ono gdzieś tam.

Onomatopeja, ji, *lm.* **je**, *ż* (z grec.) naśladowanie dźwięku, wyraz naśladujący dźwięk.

Ononcjo. *nieod.* (Onontio *v.* Ononsio) *m. mit.* istota najwyższa u Irokezów.

Onowodek, dka, *lm.* **dki**, *m. bot.* (Aponogeton), roślina.

Onsbeszlik, a, *lm.* **i**, *m.* moneta turecka (15 para) = 1 zł. 3,75 gr. = 16,875 kop.

Ontologista, y. *lm.* **ści**, *m.* (z grec.) posiadający naukę ontologji, zajmujący się ontologją.

Ontologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o bytności i istnieniu rzeczy.

Onuawa, y, *blm. ż. mit.* jedno z imion Belizany.

Onuca, v. Onucza, y, *lm.* **e**, *ż.* i *zdr.* **Onuczka, i**, *lm.* **i**, *ż. posp.* szmata do obwijania nogi w miejscu pończochy.

Onufis, a, *lm.* **y**, *m. mit.* święty egipski wół trzeci, znaczący Serapisa lub Ozyrysa starego, słońce schylające się ku śmierci. Był czarny, jak Mnewis, ale miał sierć wstecz obróconą. Jako Serapis staje się Buzyrysem, tak Onufis *Bacysem*.

Onurzać, ał, a, *scz. nd.* **Onurzyć, ył, y**, *dk. nieuż.* całkiem ponurzać, zanurzać.

Onurzony, a, e, *im. nieuż.* całkiem zanurzony, ponurzony.

Onurzyć, *ob. Onurzać*.

Onza, moneta, *ob. Uncja*.

Onzedmi, *nieod.* (z fran.) pewna gra w karty, halbecwelwe.

Onże, *z. prze.* tenże sam. *Magnus, starosta mazowiecki, onże co był pierwéj starostą wrocławskim*.

Oolit; u, *lm.* **y**. *m. min. ob. Ikrowiec*.

Opacicha, *v.* **Opacina**, *v* **y**, *lm.* **y**, *v.* **Opacini, i**, *lm.* **nie**, *ż. nieuż.* ksieni. *Najstarsza między mniszkami opacicha*.

Opaciny, a, e, *p.* od opacichy.

Opacki, *v. nieuż.* **Opatski, a, ie**, *p.* od opata, do opata należący.

Opactwo, *v. nieuż.* **Opatstwo, a**, *lm.* **a**, *n.* klasztor pod zarządem Opata. *Oliwa, sławne opactwo cysterskie*.

Opacznie, *ps.* na opak, nie tak jak potrzeba; w znaczeniu przeciwném. *Myśleć, gadać opacznie. Wszystko tłómaczy sobie opacznie*.

Opaczność, ści, *blm. ż.* 1) mylność, obłędność. *Opaczność rozumowania. W tém niejaka jest rozumu opaczność, nikomu nie chcieć być obowiązanym*. 2)= *ob. Przewrotność*.

Opaczny, a, e, p. 1) skrzywiony, przewrócony, nie loiczny. *Rozum opaczny. Opaczny w zdaniu*. 2) = w brew idący. *Duchy opaczne nigdy tego nie chcą, co się drugim podoba*.

Opaczy, *łeś. ob. Wystawa, Spust*.

Opaczyć, ył, y, *scz. nd.* na opak wywracać, nicować. *Heretycy pismo opaczą, ob. Opakować*.

Opad, u, *lm.* **y**, *m* opadanie, opadnienie, jako pojęcie. *Opad ziemi. Opad morski, ob. Odpływ*.

Opadać, ał, a, *nd.* **Opaść**, *v. bl.* **Opaśdź, dł, nie**, *dk.* **Opadywać, ał, a**, *częst. nd.* A) *sn.* 1) zniżać się, ubywać, spadać. *Morze przybiera i opada dwa razy na dzień. Rzeka opada. Wody opadło na stopę. Barometr opada*. 2)=spadać na dół, na ziemię. *Mgła opada. Liście z drzew opadają. Starzy, jak dojrzałe jabłka opadają, fig. Opadł mu katar na piersi, fig. Suknia na nim v. z niego opadła*. 3) = usuwać się, opuszczać się. *Macica jéj opadła. Opadać na dno*. 1) = *z czego*; tracić co, wyzuwać się z czego. *Drzewa opadły z liści. Opadać z ciała. Koń opadł*, t. j. schudł. *Opadać z sił*. 5) = *na czém; prze.* napadłszy zasiadać, zostawać gdzie. *Piszą, jakoby Czech z częścią ludzi swych, na pustych onych i leśnych grunciech miał opaść. Reszta żołnierstwa, zamiast dania pomocy swoim, na łupach opadła*. B) = *scz. kogo*; napadać na kogo, obstępować w koło, rzucać się na kogo. *Z dobytemi mieczami go opadli Psy go opadają, opadły*.

Opadanie, a, *blm. n.* 1) zniżanie się, ubywanie, spadanie. *Opadanie wód, rzeki, morza*. 2) = spadanie na ziemię. *Opadanie liści*. 3) = usuwanie się, osiadanie. *Opadanie macicy. Opadanie puchliny. Opadanie mętów*. 4) = tracenie, wyzuwanie się z czego. *Opadanie drzew z liścia. Opadanie z ciała*. 5) = napadanie na kogo, rzucanie się, obstępowanie.

Opadliny, in, *blp. nieuż.* gruzy, szczątki, ruiny.

Opadnienie, *v.* **Opadnięcie, a**, *blm. n.* dokonana czynność opadania, *ob. Opadać, Opadywać*.

Opadzistość, ści, *blm. ż.* własność opadania, zniżania się. *Opadzistość ziemi, ciała* i t. p.

Opadzisty, a, e, *p.* często lub łatwo opadający.

Opajać, ał, a, *scz. nd.* **Opoić, ił, i**, *dk.* 1) do zbytku poić, *ob. Poić*. 2)= *fig.* upajać, zaślepiać. *Rozkosz opaja. Opojony radością. Szabla posoką opojona, fig*.

Opajanie, a, *blm. n.* pojenie do zbytku; *fig.* zaślepianie radością.

Opak, *ps.* 1) z tyłu. *Opak mu ręce związali*. 2) = i **W opak, Na opak**, *pst.* przeciwnie, przewrótnie, nie tak jak się należy. *Wszystko opak v. na opak czynić. Opak trzewik okuł. Opak mi rzeczy idą, v. Wszystko mi idzie na opak*. 3) = w znaczeniu przeciwném. *Opak co rozumieć. Opak sądzić*.

Opakować, ał, uje, *scz.* 1) *nd. nieuż.* na opak wywracać, opacznie tłómaczyć. *Wedle wymysłów opakują wolę pańską. Odszczepieńcy pismo nicują, opakują, wykręcają*. 2) = *dk. ob. Opakowywać*.

Opakowanie, a, *blm. n.* 1) wywracanie na opak, tłómaczenie, wykładanie czego opacznie, *ob. Opakować*. 2) = dokonana czynność opakowywania; a) obładowanie, objuczenie. b) = *fig. posp.* okarmienie, zbyteczne nakarmienie. 3) = *nieuż. ob. Pakunek, Ładunek*.

Opakowany, a, e, *im.* od *Opakować*. 1) obładowany; *fig.* okarmiony. 2) = *nieuż.* na opak tłómaczony.

Opakowywać, ał, a, *scz. nd.* **Opakować, ał, uje**, *dk. kogo co*; 1) obładowywać, obciążać, objuczać. *Opakowywać wóz, konia, muła. Opakowali go ze wszech stron*. 2) = *fig. posp.* karmić do zbytku. *Opakowała go ciastkami*. = **się**, *złz.* 1) obładowywać się, dużo paków z sobą zabierać. 2) = *posp.* objadać się, obżerać się. *Opakował się pieczenią*.

Opakowywanie, a, *blm. n.* 1) obładowywanie kogo, naładowywanie czego, objuczanie, obciążanie pakunkami. 2) = *fig. posp.* karmienie aż do przesytu, do zbytku, *ob. Opakowywać*.

Opal, u, *lm.* **e**, *m. min.* kamień z familji kwarców *v.* kamieni krzemiennych, niekrystaliczny, zbity, ze szklistym połyskiem, rozmaitego koloru, nie tłopny w ogniu; odmiany jego są następne: 1) *opal klejnot*, wpół przezroczysty, mlecznego pozoru, okazuje żywą grę kolorów; należy do kamieni drogich, najpiękniejszym jest z Węgier; 2) *hijalit*, postaci groszkowéj, nerkowatéj, przezroczysty, bezkolorowy; 3) *opal pospolity*, mleczny, niek. żółtawy z niejaką grą kolorów; niek. po nasiąknięciu wodą staje się przezroczystym, wówczas zowie się *hydrofanem*; 4) *półopal*, mniejszy ma blask jak poprzednie, przezroczysty tylko na krawędziach, kolory ma brudne; 5) *menilit*, bez blasku, nie przezroczysty, postaci węzłowatéj, nerkowéj.

Opalacz, a, *lm.* **e**, *m.* który co opala. *Opalacz pieców*.

Opalać, ał, a, *scz. nd.* **Opalić, ił, i**, *dk.* 1) na około palić *Miasteczka opalili, wsi i pola około popustoszyli. Nasi wtenczas Wieliczę opalili*. 2) = przypalać, osmalać. *Opalić sobie suknie przy ogniu. Opalić sobie włosy. Tak gładko skłamał, jak gdyby piórko opalił*. 3) = *kuch.* piec nad ogniem, przypiekać. *Opalać kapłona, prosię*. 4) = czynić ogorzałym. *Słońce opala w lecie*. 5)=palić, ogrzewać. *Opalać piece w domu, cały dom*. = **się**, *złz.* 1) palić, smalić się. *Motyl do świecy lecąc opala się*. 2) = dostawać opalenizny, *dk.* ogorzeć (od słońca). *Nie biegaj w dzień bo się opalisz*. 3) = ogrzewać się. *Ten pokój najlepiej się opala*.

Opalanie, a, *blm. n.* 1) przypalanie, osmalanie, przypiekanie. 2)= (o słońcu) czynienie ogorzałym. 3) = palenie, ogrzewanie.

Opalenie, a, *blm. n.* dokonana czynność opalania, *ob. Opalać*.

Opaleniec, ńca, *lm.* **ńcy**, *m.* 1) *nieuż. ob. Pogorzelec*. 2) = który opalił sobie włosy, twarz.

Opalenizna, y, *blm. ż.* opalenie się twarzy od słońca, ogorzenie.

Opalić, *ob. Opalać.*

Opalisadować, ał, uje, *scz. dk.* palisadami otoczyć, oparkanić. *Opalisadować cytadellę, ob. nd. Palisadować.*

Opalisadowanie, a, *n.* 1) *blm. n.* palisadami otoczenie, oparkanienie. 2) =, *lm.* **a,** parkan z palów, palisady.

Opalisko, a. *lm.* **a,** *n.* miejsce opalone, rzecz opalona. *Skopconej nawy smutne stoją opaliska.*

Opalizowanie, a, *blm. n. min.* pewien rodzaj ruchomej dość jasnej plamy, którą okazują niektóre kamienie, np. granat, korund.

Opalny, a, e, *p.* 1) od opalania. *Jest w domu dziesięć izb opalnych.* 2) = od opału, opałowy. *Las opalny. Drzewo opalne.*

Opalonka, i, *lm.* **i,** *ż. leś. ob. Wypalonka.*

Opalony, a, e, *im.* od *Opalić, ob. Opalać.*

Opalować, *ob. Opalowywać.*

Opalowanie, a, *n.* 1) *blm.* palami obwiedzenie, ogrodzenie. 2)= *lm.* **a,** *nieuż.* palo użyte do ogrodzenia, parkan.

Opalowany, a, e, *im.* palami ogrodzony.

Opalowy, a, e, *p.* od opału, z opałem. *Pierścień opałowy.*

Opalowywać, ał, a, *scz. nd.* **Opalować, ał, uje,** *dk.* palami obwodzić, ogradzać.

Opalowywanie, a, *blm. n.* palami ogradzanie, otaczanie.

Opał, u, *lm.* **y,** *m.* 1) palenie w piecu, opalanie. *Drzewo na opał. Mieć mieszkanie, stół i opał.* 2)=*nieuż.* drzewo używane do palenia w piecu. *Sprzedają opał w tym lesie.* 3)= *fig.* ogień; zapał. *Kazał półkom na odwód z samego opału bitwy obrócić. Nie w takich ja byłem opałach, gdyśmy Minorki dobywali.* 4) = *ob. Upał.*

Opałać, ał, a, *scz. nd* 1) (o zbożu) oczyszczać z plew, wiać. 2) = *fig. posp. kogo kijem;* bić, okładać. *Opałać poddanego smolno kijem.* 3) = *posp. sztukę chleba;* chciwie kąsając jeść, nie krojąc.

Opałanie, a, *lm.* **a,** *n.* oczyszczanie z plew, wianie; bicie kijem; szybkie jedzenie, *ob. Opałać.*

Opałek, łka, *lm.* **łki,** *m.* główka opalona.

Opałka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) naczynie, w którém opałają zboże od żdźbeł, plew, i t. p. *Kury opałkę z zbożem obsiadają. Spokojny jak opałka za wozem; przys.* t. j. nieustannie trzepie. *fig. Pleść koszatki opałki, ob. Koszałka.* 2)= *prze.* króbka do noszenia towarów. *Szkotowie z opałkami chodzą.* 3)= w paleniu stosu węglarskiego, zatykanie oddechów, albo nowych robienie, dla przeprowadzenia ognia. 4) = *w lm. myś.* sidła do łapania kuropatw. 5) = *blp.* odpadki, łuski, miau. od krup, otrzymywane przy ich robieniu. *Źle jest karmić ptastwo opałkami.*

Opałowy, a, e, *p.* od opału. *Drzewo opałowe.*

Opamiętać się, *ob. Opamiętywać się.*

Opamiętanie się, *ob. Upamiętanie się.*

Opamiętywać się, ał—, a—, *złz. nd.* **Opamiętać się, ał—, a—,** *dk.* przychodzić do siebie, do pamięci, *ob. Upamiętywać się.*

Opancerowany, a, e, *p.* okryty pancerzem, jakby pancerzem. *Głowa skoczków nieco do końskiej podobna, kark opancerowany nadaje im podobieństwo jeźdźców uzbrojonych.*

Opancerzać, ał, a, *scz. nd.* **Opancerzyć, ył, y,** *dk. nieuż.* pancerzem oblekać.

Opanować, *ob. Opanowywać.*

Opanowały, a, e, *p. nieuż. ob. Opanowany, Opętany.*

Opanowanie, a, *blm. n.* dokonana czynność opanowywania, podbicie, zdobycie, zawładanie, *ob. Opanowywać.*

Opanowany, a, e, *p. v. im.* od *Opanować;* 1) który się dał opanować, wzięty, zdobyty. *Twierdza opanowana.* 2) = *posp.* opętany. *Opanowany filut.* 3) = *fig. posp.* wściekły, złośliwy. *Te opanowane kobiety, jak zemsty chciwe! Opanowana gęba,* t. j. wyparzona, wyklektana.

Opanowywać, ał, a, *scz. nd.* **Opanować, ał, uje,** *dk.* 1) *prze.* panowanie swoje rozciągać. *Zeszliż tego, który ma opanować na wszystkiej ziemi.* 2)= *co;* panem czego się stawać; *dk.* objąć w swe posiadanie. *Opanowywać kraj, twierdzę. Dać się opanować komu.* 3) = *fig.* robić uległym; *dk.* zawładać. *Łakomstwo go opanowało. Febra go opanowała. posp. Niech go opanuje z jego grzecznością,* t. j. niech go licho weźmie.

Opanowywanie, a, *blm. n.* podbijanie, zdobywanie, branie pod władzę, zawładywanie, *ob. Opanowywać.*

Opapa! *ob. Hopapa!*

Opar, u, *lm.* **y,** *m.* 1) parzenie, palenie. *fig. Używaj teraz darów, któreś ręką waleczną z wojennych oparów uwolnił.* 2) = rzecz parząca, trująca. *Jako w pół potem śniegi ustąpiły, A chwast i cierpkie żogwie się rozwiły, Opar on jedli surowy.* 3)=*ob. Sparzelizna.* 4)=*bot.* (Hellenia), roślina.

Oparafować, ał, uje, *scz. dk.* (z fran.) sznurem przeciągać, opatrywać sznurem, pieczęcią i podpisem.

Oparafowany, a, e, *im.* (z fran.) sznurowany. *Księga oparafowana, v. sznurowa.*

Oparcie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność opierania. 2)=, *lm.* **a,** miejsce gdzie się co opiera; podpora, podparcie. *Punkt oparcia.*

Oparkaniać, ał, a, *scz. nd.* **Oparkanić, ił, i,** *dk.* 1) parkanem opasywać, ogradzać. *Oparkanić miasto. Zwierzyniec był częścią oparkanionym, częścią okolcowanym sośniną.* 2)= *woły, owce,* i t. d. *fig.* zamykać w zagrodę. *Żony sułtańskie zawsze oparkanione jak owce.*

Oparkanianie, a, *blm. n.* obwodzenie parkanem.

Oparkanić, *ob. Oparkaniać.*

Oparkanienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność otaczania parkanem. 2)=, *lm.* **a,** ogrodzenie, parkan. *Drzewa tłocząc się jedno na drugie, robią jakby jakie oparkanienie.*

Oparkaniony, a, e, *im.* od *Oparkanić, ob. Oparkaniać.*

Oparkocić się, iła—, i—, *złz. dk.* (o kozie) 1) zostać zapłodnioną, *ob. Parkocić się.* 2)= urodzić kozlę.

Oparstnik, a, *lm.* **i,** *m.* (Triplax) *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* czterostawych, maczugogłastnych.

Oparszeć, *v.* **Oparszywieć, ał, eje,** *sn. dk.* parchami się pokryć, stać się parszywym, *ob. nd. Parszywieć.*

Opartolenie się, a—, *blm. n posp. pog.* złe ożenienie się.

Opartolić się, ił—, i—, *złz. posp. pog.* źle ożenić się.

Oparty, a, e, *im.* od *Oprzeć, ob. Opierać.*

Oparzać, ał, a, *scz. nd.* **Oparzyć, ył, y,** *dk.* 1) *prze.* wypalać, osuszać *Ty, kiedy lato oparza krainy, obrótne w nocy przyuracasz godziny.* 2)= (częściej *dk.*) *kuch.* warem, *v.* ukropem oblewać, maczać w ukropie. *Oparzać prosię, kurczę.* 3)= przypalać; ukropem roztopioną tłustością lub t. p. zlewać ciało w skutek czego następuje oparzelina, sparzelizna; *dk.* sparzyć, opalić. *Oparzyć sobie rękę, nogę. Jak oparzony, v jakby go oparzył. Latać jak oparzony.* = **się,** *złz.* opalać się, *dk.* sparzyć się. *Dotknąłem się gorącego żelazka i oparzyłem się. Oparzyć się jedząc. Oparzyć się na czém; fig. posp.* źle wyjść, stracić na niedojściu przedsięwzięcia.

Oparzanie, a, *blm. n.* warem, *v.* ukropem oblewanie, maczanie w ukropie.

Oparzelina, *v.* **Oparzelizna, y,** *lm.* **y,** *i* 1) skutek oparzenia, opalenia; miejsce oparzone. *Nazywany oparzeliną, gdy ciało, bądź to ogniem, bądź jaką rozpaloną rzeczą, bądź też wrzącą wodą lub tłustością, obrażoném zostanie. ob. Sparzelizna.* 2)= *ob. Oparzelisko.*

Oparzelisko, *v.* **Oparzysko, a,** *lm.* **a,** *n.* miejsce oparzyste, ziemia wodnista nigdy nie marznąca. *Oparzeliska, których grunt, ani stały, ani rzadki, jest niedostępnym, stają się równie nieużytecznemi rodzajom wód i ziemi.*

Oparzelisty, a, e, *p* gorący, palący, parny. *Czas oparzelisty.*

Oparzelizna, *ob. Oparzelina.*

Oparzenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oparzenia; opalenie, sparzenie. 2)=, *lm.* **a,** *ob. Oparzelina, Sparzelizna.*

Oparzony, a, e, *im.* od *Oparzyć, ob. Oparzać.*

Oparzyć, *ob. Oparzać.*

Oparzyk, a, *lm.* **i,** *m.* (Mylabris), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* niedostawnych, kantarydowatych.

Oparzysko, *ob. Oparzelisko.*

Oparzystość, ści, *lm.* **ści,** *ż. oczu;* zapalenie, zaognienie oczu, *ob. Kaprawość.*

Oparzysty, a, e, *p.* 1) gorący, parny, *ob. Oparzelisty.* 2)= błotnisty i zimą nie zamarzający. *Bydlę tuczone na miękiej i oparzelistej paszy prędko się podbije.* 3)= (o rzece, stawie i t. p.) nie zamarzający. *Rzeka błotnista a oparzysta. Nil oparzysty. Zima niestateczna, mokra i oparzysta.* 4)= (o oczach) czerwony z zapalenia, zaogniony.

Opas, u, *lm.* **y,** *m.* 1) paszenie, tuczenie jako pojęcie. *Odesłać wieprza na opas do browaru. Było do pracy i do opasu.* 2) = karmia, pastwa. *Gorzéj niż wilcy ludzie krwi swej karmią się opasem.* 3)= opasanie miasta, *ob. Osaczenie, Oblężenie.* 4) = mury, fortyfikacje opasujące miasto. *Opasy nawet miasta, aby w czasie zasłoną dla mieszczan nie były, z gruntu poobalali.* 5)= obwód, koło. *Od góry Atlasu, aż do dawnéj Scytji ciągłych gór opasu.*

Opasać, ał, a, *scz.* A) *nd.* i **Opaść, adł, asie,** *dk.* okarmiać, opychać, tuczyć, wypasać. *Opasać wieprza, wołu.* = **się,** *złz.* 1) objadać się, obżerać się, opychać się. 2)= *ob. Wypasać się.* B)= *dk. ob. Opasywać.*

Opasanie, a, *lm.* **a,** *n.* A) *blm.* okarmianie, tuczenie, wypasanie. *ob. dk. Opasienie.* B)= 1) *blm.* dokonana czynność opasywania, otoczenie. 2)= miejsce w ciele, w którém się opasują. *Kształtny w opasaniu, by gęsie jaje w taśmie, przys.* 3)=rzecz opasująca inną. *Opasanie z murów i rowów.* 4) = to co opasane, przestrzeń opasana. 5) = *fort.* najpierwsze dzieło i najpierwszy krok zaczepny, który wojsko oblegające czyni przeciwko twierdzy, otoczenie. = **się,** *smk.* 1) objadanie się, wypasanie się, tuczenie się. 2)= włożenie na siebie opaski, otoczenie się czém.

Opasieczyć, ył, y, *scz. dk. nieuż.* opasać, otoczyć. *Trzy okręty nieprzyjacielskie Rzymianie w koło opasieczyli.*

Opasidło, a, *blm. n.* posp. nazwa u ludu rośliny: *Widlak goździsty,* z powodu przesądnie przypisywanéj mu własności, że opasując nim ciało ludzkie, ma niby ustalać przychylność, ma tudzież poprawiać wino kwaśne, a wieszając go nad drzwiami stajeń ma strzedz konie.

Opasienie, *v.* **Opaszenie, a,** *blm. n.* okarmienie, opchanie, wytuczenie. = **się,** *czém;* objedzenie się, obżarcie się.

Opaska, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) rzecz drugą opasująca, przepaska, wieniec, *Opaska aksamitna;* na głowie u kobiet. *art. Opaska u armaty;* krążek opasujący czop przy armacie. *Opaska do bandażowania;* bandaż. 2) = *an.* błona pokrywająca muskuły. 3)= *ar.* a) sztuka drzewa do 10 cali gruba, która wiąże kielbaki u góry, albo służy do związania dachu w środku krokwi. b)= sztuka z półdrzewa, w budowli zwanéj *pruski mur,* wiążąca z góry słupki ścienne; dachramn. c)= *ob. Nałęcz.* 4)= *v.* **Przedział, u,** *lm.* **y,** *m.* (u odunów) ochrona z cegieł około rury piecowéj, ażeby od niéj pułap nie mógł się zapalić.

Opaskudzenie, a, *blm. n.* zbrudzenie, powalanie czém paskudném w koło. = **się,** *zmk.* powalanie siebie; *fig. posp.* złe ożenienie się.

Opaskudzić, ił, i, *scz. dk.* w koło popaskudzić, zwalać, zbrukać. = **się,** *złz* zawalać się, zbrudzić się. *fig. posp.* źle ożenić się, opartolić się.

Opaskudzony, a, e, *im.* zbrudzony, powalany, *ob. Opaskudzić.*

Opasło, *ps.* tłusto, otyle. *Opasło wyglądać.*

Opasłość, ści, *blm. ż.* otyłość, korpulencja.

Opasły, a, e, *p.* dobrze wytuczony, tłusty, otyły.

Opasywać, ał, uje, *scz. nd.* **Opasać, ał, asze,** *dk.* 1) *kogo czém;* pas nań wkładać, obwijać, przepasywać. *Poszedł na wędrówkę opasany sporym trzosem. Opasać kogo mieczem,* t. j. przywiązać miecz za pomocą pasa. 2) = otaczać, zamykać. *Opasać miasto murem. rowem.* 3) = oblegać, osaczać. *Opasują twierdzę.* 4)= *nieprzyjaciela;* ze wszystkich stron ściskać. *Opaszem we środku skrzydłami nieprzyjaciół.* = **się,** *złz* 1) pasem się obwijać, obwiązywać; otaczać się czém. 2)= przypasywać sobie co do boku. *Opasać się mieczem.*

Opasywanie, a, *blm. n.* obwijanie pasem, otaczanie, zamykanie, *ob. Opasywać.*

Opasz, *ps. nieuż.* samopas, wolno. *I to zaś z miłości pochodzi, że opasz puszczonym językiem pisma nasze opacznym wykładem obracacie?*

Opaszny, *ob. Opaśny.*

Opaść, 1) *ob. Opasać.* 2)=*v. bł.* **Opaśdź,** *ob. Opadać.*

Opaśnica, y, *lm.* **e,** *ż. prze.* pas. *Na chore noszono od ciała Ś. Pawła chusty i opaśnicę.*

Opaśny, v. Opaszny, a, e, *p.* opasany, z pasem. *Wdzięki nie opaśne,* t. j. wdzięki czyli gracje nie mające przepasek. *Nie opaszne narody z Afryki.*

Opat, a, *lm.* **ci,** *m.* 1) prałat nad opactwem przełożony, u Greków archimandryta. *Opat Benedyktynów. Kiedyby opat kostek przy sobie nie nosił, tedyby mnichy w nie nie grały, przys.* t. j. jaki przełożony, tacy podwładni. 2) = *bot.* gatunek *Euforbji* (Euphorbia Myrsinites), roślina.

Opatek, tka, *lm* **tki,** *m. bot.* (Tithymolus), roślina. *Opatek wielki, v. Mlecz wilczy wiórý* (T. Myrsinites foemina). *Opatek mniejszy, v. Mlecz wilczy morski* (T. paralius, *v.* Esula marina).

Opatka, i, *lm.* **i,** *ż. v. nieuż.* **Opacicha, y,** *lm.* **y,** *i.* zakonnica przełożona nad opactwem.

Opatry, ów, *blp. m. prow* oględy, oględziny. *On się stara o naszą dziewkę, trzeba więc jechać do niego na opatry,* t. j. aby się naocznie przekonać jaki ma majątek, gospodarstwo.

Opatrywać, Opatrować, ał, uje, *scz. nd.* **Opatrzyć, ył, y,** *dk.* 1) *prze.* upatrywać, wyszukiwać. *Opatrz królu człowieka mądrego i przełóż go włodarzem Egiptu.* 2)= *co;* obmyślać, czuwać, staranie mieć o czém. *Opatrywać zdrowie swoje, cudze. Przyszłe rzeczy opatruj i upatruj. Opatrywać chorego, zwierzę chore. Opatrzyć rany.* 3) = *kogo;* zaspakajać potrzeby czyje. *Niech Pan Bóg opatrzy, v. Panie Boże opatrz.* 4) = *kogo, v. co czém, v. w co;* dostarczać komu czego *Opatrzyć kogo w żywność. Opatrzyć dom, miasto, twierdzę (w żywność).* 5) = *czém;* przysposabiać, zaopatrywać. *Opatrzyć dom sprzętami. Opatrzcie okręt potrzebami. Opatrzyli miasto murem.* 6)= *kogo, v. co od czego, v. przeciw czemu;* zabezpieczać, ochraniać. *Opatrzmy miasto od nagłego napadu, przeciw nieprzyjacielowi.* 7) = *bart.* podmiatać pszczoły na wiosnę. = **się,** *złz.* 1) *w co;* robić zapasy, zaopatrywać się. *Słabośmy się w drogę opatrzyli, letniośmy się wybrali.* 2) = *od czego, v. przeciw czemu;* zabezpieczać się, mieć się na ostrożności *Opatrzyć się od czego;* uchronić się. 3) = oglądać się. 4) = (tylko *dk.*) *prow.* przez częste widzenie, opatrywanie, zostać pospolitym, naprzykrzyć się. *Ta suknia już się opatrzyła. Ten kolor prędko się opatrzy;* stanie się pospolitym, przestanie się podobać.

Opatrywanie, *v.* **Opatrowanie, a,** *blm. n.* 1) *czego;* upatrywanie, wyszukiwanie. 2) = obmyślanie, czuwanie, staranie o czém. 3) = przysposabianie, dostarczanie. 4) = ochranianie, zabezpieczanie. 5) = utrzymywanie, pielęgnowanie, zaspakajanie potrzeb. 6) = przy paleniu stosu węglarskiego, zatykanie otwartych rozpadlin drzewem, chróstem i ziemią. 7) = *hut. ob. Namiar.* = **się,** *złz.* zaopatrywanie się, zabezpieczanie się; *prow. nieuż.* oglądanie się.

Opatrzenie, a, *blm. n.* i **Opatrzenie się, a—,** *zmk.* 1) dokonana czynność opatrywania, opatrywania się. 2) = *prow.* przez częste patrzenie, sprzykrzenie sobie czego, lub stanie się takim dla drugich.

Opatrznica, y, *lm.* **e,** *m. bot. ob. Moszcznia,* rodzaj *Palmy żuwonowej.*

Opatrznie, *ps.* pieczołowicie, ostrożnie, rozważnie, przezornie. *Dawid opatrznie się sprawował, niżli wszyscy służebnicy Saulowi. Nieopatrznie a głupio to czynili.*

Opatrznik, a, *lm.* **cy,** *m. ob. Opatrzyciel.*

Opatrzność, ści, *blm. ż* 1) pieczołowitość, ostrożność, rozważność, przezorność. *Miasto i z przyrodzenia i z opatrzności ludzkiéj bardzo obronne. Chory ozdrowieć nie może bez opatrzności i leczenia. Grzechy drugich, którym się mogło zabieżeć opatrznością naszą, za nasze własne się poczytują.* 2) = moc boża wszystkich i wszystko opatrująca. *Opatrzność, v. Boska Opatrzność, v. Najwyższa Opatrzność. Spuście się na Opatrzność. Dary Opatrzności. Zrządzenie Opatrzności.* 3) = *bot.* posp. nazwa dawana *Pszenicy orkiszowi* (Triticum spelta).

Opatrzny, a, e, *p.* 1) na przyszłość oglądający się, przezorny, baczny. *Sebastjan był mądrym, w mowie prawdziwym, w radzie opatrznym. Nie opatrzny dalej nad dzisiaj nie zasięga.* 2) = *nieuż.* dobrze opatrzony. *Kazał*

go podać w opatrzne więzienie. Przygoda nieopatrzna; której zapobiedz nie podobna.

Opatrzyciel, a, *lm.* e, *m. v.* **Opatrznik**, a, *lm.* **cy**, *m.* opatrujący co, staranie koło czego mający. *Ktoć jest stworzycielem, ten też jest opatrzycielem. Kupiec jest jakoby wszystkich ludzi szafarzem, opiekunem, opatrzycielem. Opiekunowie albo opatrzyciele, którzy sieroty mają w swej opatrzności. Opatrznik pszczelny, ob. Bartnik.*

Opatrzycielka. i, *lm.* i, *ż.* opatrująca co, staranie koło czego mająca.

Opatrzyć, *ob. Opatrywać.*

Opatski, Opatstwo, *ob. Opacki, Opactwo.*

Opawa, y, *blm. ż. bot.* 1) (Sarracenia), roślina. 2) = *geogr.* nazwa miasta na Szląsku.

Opawczyk, a, *lm.* **cy**, *m.* mieszkaniec Opawy (Troppau), lub rodem z tego miasta.

Opawski, a, ie, *p.* do Opawy należący, z Opawy. *Opawskie księstwo. Piwo opawskie.*

Opąchać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* obwąchać. *Patrzno na tego mędrka, na ten łeb misterny, Co opąchał kawiarnie Paryża i Berny.*

Opątać się, ał—, a—, *złz. dk. prow. posp.* nadziać na siebie dużo odzienia, oburdać się, pookręcać się na zimno nie dokuczało.

Opchać, *ob. Opychać.*

Opchanie, a, *blm. n. posp.* okarmienie, zbyteczne nakarmienie. = *się*, obżarcie się, przeładowanie sobie żołądka.

Opcja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *nieuż.* wybór (między wielą rzeczami). *Przy przedaży starostw powinniśmy na ewikcję, opcję i powrót kosztów względ mieć.*

Opedać, skróc. zam. *Opowiadać.*

Opełki, ek, *blp.* co się pozostaje z przesianego zboża, obsiewki, przesiewki, posład.

Opełznąć, ął, nie, *sn. jedn.* stracić barwę od ognia, od słońca, nieco ogorzeć, *ob. Pełznąć.*

Opełznienie, a, *lm. a, n.* przyćmienie koloru, blasku, stracenie barwy.

Opera, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) 1) poemat dramatyczny do śpiewu zastosowany i muzyka do niego. *Opery Glucka, Mozarta.* 2) = widowisko sceniczne, gdzie są śpiewy i tańce. *Opera nie każdemu się podoba.* 3) = teatr, na którym grają opery. *Pójść na operę. Mieszka na prost opery. Tancerka z opery.*

Operacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) działanie, sprawa, skutek; szczególnie działanie chirurgiczne. *Zrobić operację. Operacje wojenne.*

Operator, a, *lm.* **owie**, *m.* chirurg robiący operacje. *Sławny, zręczny operator.*

Operetka, i, *lm.* **i**, *ż.* mała opera.

Operlać, ał, a, *scz. nd.* **Operlić, ił, i**, *dk.* osypywać perłami. *fig. Rosa operliła rośliny.*

Operlony, a, e, *im.* osypany perłami, niby perłami. *Czarownie odbijają trawki i zioła, kroplami deszczu operlone.*

Operment, u, *blm. m. min.* i *chem. ob. Aurypigment* (Złotołusk).

Operować, ał, uje, *scz. dk. kogo;* robić komu operację.

Operowanie, a, *lm.* **a**, *n.* sposób leczenia za pomocą instrumentów lub rąk.

Operzysta, y, *lm.* **ści**, *m.* śpiewak z opery.

Operzystka, i, *lm.* **i**, *ż.* śpiewaczka z opery.

Opęciny, cin, *blp. ż.* pęta, kajdany. *Co jest żył, stawów w mém ciele, Z nich mam opęcin tak wiele.*

Opędzać, ał, a, *scz. nd.* **Opędzić, ił, i**, *dk.* 1) pędzić w koło czego, obiegać. *Słońce, które trzystakroć do roku i więcéj, świat ten opędzisz.* 2) = spędzać z czego, oganiać. *Opędzać komary, muchy.* 3) = obwodzić, otaczać. *Jest kościół lasem zewsząd opędzony. fig. Mnie staremu już głowę opędził wiek siwy* 4) = *co czém, v. z czego;* zbywać, odbywać. *Opędzali Rzymianie domowe i rolnicze usługi niewolnikami. Nie jest ubogim, kto może opędzić potrzeby domowe. Tém drzewem muszę opędzić całą zimę.* 5) = *co od czego;* odejmować, bronić. *Ojczyznę od Tatarów, Turków, Moskwy, Wołochów opędzał* = **się**, *złz. komu, czemu;* bronić się, pozbywać się. *Nie mogła się opędzić chłopcom. Przed pokój pełny dłużników, że nie można się opędzić.*

Opędzanie, a, *blm. n.* 1) czynność spędzania, oganiania. 2) = *potrzeb*; zaspakajanie potrzeb.

Opękaciéć, ał, eje, *sn. dk.* stać się pękatym, *ob. nd. Pękaciéć.*

Opęt, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* djabeł, szatan, szał (namiętności). *Z rozpuszczoną na wiatr kosą, W poszarpanéj szkmaninie, Pędzi kędy opęt woni.*

Opętać, ał, a, *scz. dk.* **Opętywać, ał, a**, *częst. nd.* 1) wziąć w pęta, spętać, *ob. nd. Pętać.* 2) = *fig. kogo, v. serce czyje;* uwikłać kogo w swe sieci, nakłonić do swych zamiarów. 3) = (o złym duchu i namiętnościach) osiecić kogo, zawładać kim. *Djabeł go opętał. Gdy lud widzi nadzwyczajne grymasy i łamanie się, sądzą takiego człowieka być opętanym, czyli od czarta nagabanym. Czart opętowywał jednych, drugich trapił w chorobie, przywodząc im na pamięć popełnione grzechy. Wściekłość go jakaś opętała. Skąpstwo go opętało.* = **się**, *złz.* zaplątać się, uwikłać się w co.

Opętanie, A) *ps.* szalenie, djabelnie. *Opętanie brzydka. Opętanie się w niéj zakochał.* B) =, **a**, *blm. n.* 1) a) wzięcie w pęta, spętanie. b) = *fig.* zawładanie, uwikłanie. 2) = (daemonomania), *med.* pomieszanie zmysłów połączone z widzeniem djabła, z ciągłém bredzeniem o djabłach. = **się**, zawiklanie się, wplątanie się.

Opętaniec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* opętany od złego ducha, szaleniec. *Kogut piał jak opętaniec.*

Opętany, a, e, *im.* i **Opętany, ego**, *lm.* **ani**, *m.* którego djabeł lub namiętność opętała. *Wrzeszczy jak opętany. Rwie się jak opętany. Opętana baba!*

Opętywać, *ob. Opętać.*

Opiać, *ob. Opiewać*

Opiata, *ob. Opjata.*

Opiąć, 1) *scz. dk. ob. Opinać.* 2) = *ps. prze.* znowu. *Krwawy pot opiąć z niego bardzo poszedł.*

Opica, y, *lm.* **e**, *ż. ob. Małpa.*

Opić się, *ob. Opijać się.*

Opich, u, *blm. m. bot.* 1) (Bubon), roślina. 2) = *górny, v. skalny;* dawniejsza nazwa rośliny *Gorysz rozwarty* (Peucedanum oreoselinum).

Opiec, *ob Opiekać.*

Opieczętować, ał, uje, *scz. nd.* pieczęciami opatrzyć, *ob. nd. Pieczętować.*

Opieczętowanie, a, *lm.* **a**, *n.* opatrzenie pieczęcią, *v.* pieczęciami.

Opieczętowany, a, e, *im.* opatrzony pieczęciami.

Opieczysko, a, *lm.* **a**, *n. prze.* las, w którym się znajdują piece smoły i potażu. *Las, opieczysko zwany, miewał piece smoły i potażu, ważnych przedmiotów handlu.*

Opiek, u, *lm.* **i**, *m. prze.* i **Opieka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) piecza, protekcja, obrona. *Niech nad wami bóży opiek będzie. Szczyć się swym opiekiem. Obywatele żyją pod opieką praw. Wziąć kogo w (swoję) opiekę. Mieć kogo w opiece. posp. Niech go Pan Bóg ma w swojéj opiece!* 2) = *prawo.* straż poruczona nad małoletniemi lub pozbawionemi rozumu i ich majątkiem; nad małoletniemi bywa wtenczas ustanowioną przez radę familijną, gdy pozostaje dziecię nieusamowolnione, bez opieki i wstępnych płci męskiéj. *Opiekę nad kim objąć. Sprawować nad kim opiekę. Być pod opieką, v. na opiece. Wyjść z pod opieki.* 3) *w lm. Opieki, zb.* wszyscy, którzy zostają pod czyją opieką. *Tym czasem Gliński wzbijał się co raz w bogactwa i opieki.*

Opiekać, ał, a, *scz. nd.* **Opiec, ekł, ecze**, *dk. co;* na około piec, smażyć na około, upiekać po wierzchu. *Pieczenie opiekają. Opiekane migdałki przechodzą w smaku warony i kasztany. fig. Często inwentarzem pan opiekun dobrze opiekł i ojegł ubogie sieroty.* = **się**, *złz.* 1) upiekać się na około. 2) *Opiekać się, prze. ob. Opiekować się.*

Opiekalnica, Opiekalniczka, Opiekalniczy, Opiekalnik, *ob. Opiekunka, Opiekuński, Opiekun*

Opiekalny, a, e, *p.* od opieki, tyczący się opieki.

Opiekanie, a, *blm. n.* na około pieczenie.

Opiekany, a, e, *im.* na około pieczony.

Opiekować się, *v. prze.* **Opiekać się, ał—, uje—**, *złz. kim, czém;* 1) w opiece swojéj mieć, protegować. *Pobożném potomstwem sam Bóg się opieka. Poprzysiąż mi, że opiekować się będziesz życiem mojéj córki* 2) = sprawować opiekę, opiekunem być. *Brat starszy, lat dorosły, ma się młodszą bracią opiekować.*

Opiekowy, a, e, *p.* tyczący się opieki, opiekalny. *Prawo opiekowe.*

Opiekun, a, *lm.* **owie**. *m.* i *prze.* **Opiekalnik, a**, *lm.* **cy**, *m.* 1) opiekujący się kim lub czém, staranie o czém mający, protektor. *Pan opiekalnik jest wszystkich poddanych i sług jego. Papież wiernych obrońca i opiekalnik kościoła. Pocieszyciel i opiekalnik nasz Duch Ś. Opiekun nauk, umiejętności, sztuk, handlu. Opiekun ubogich, uciśnionych, wdów i sierot.* 2) = mający opiekę prawną nad kim. *Opiekunów sierot właściwie opiekunami, opiekunów wdów kuratorami lub tutorami nazywają. Sieroty nie mogą nic bez woli opiekalnika.* 3) = obrońca sądowy, patron.

Opiekunka, i, *lm.* **i**, *ż. prze.* **Opiekalnica, y**, *lm.* **e**, *ż.* **Opiekalniczka. i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) mająca nad kim lub nad czém opiekę, protektorka. *Skarżył się pan' przed boginią Juno, jako przed swą opiekalniczką. Minerwa była opiekunką sztuk pięknych.* 2) = opieką małoletniego trudniąca się. *Matka jest naturalną opiekunką swych dzieci.*

Opiekuńczy, a, e, *p.* 1) rozciągający nad kim, lub nad czém opiekę. *Gienjusz opiekuńczy państwa. Moc, potęga opiekuńcza. Władza opiekuńcza.* 2) = protektorski. *Tonem opiekuńczym.* 3) = *ob. Opiekuński.*

Opiekuński, a, ie, *p.* od opiekuna, opiekunów. *Wyjść z pod władzy opiekuńskiéj. Sąd opiekuński.*

Opiekuństwo, a, *blm. n.* 1) rozciągnięcie nad kim lub nad czém opieki. *Kazimierz Polskę wziął w swe opiekuństwo.* 2) = władza, obowiązek opiekuna. *Niechaj opiekunowie rachunki z swego opiekuństwa uczynią.* 3) = prawa i obowiązki obrońcy sądowego, *v.* patrona.

Opielać, ał, a, *scz. nd.* **Oplec, opeł, opiele**, *dk.* w około czego trawy, chwasty wyrywać, *ob. Pleć.*

Opieniać, ał, a, *scz. nd.* **Opienić, ił, i**, *dk.* pianą okrywać. = **się**, *złz.* pianą się okrywać.

Opieniek, ńka, *lm.* **ńki**, *m.* 1) ząb zjedzony, przytarty, ostatek zęba. 2) = *prow. ob. Opieńka.*

Opieńka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* gatunkowa nazwa grzyba z rodzaju *Bedłki;* = *sosnowa, v. Bedłka zwodnicza* (Agaricus decipiens, *v.* mammosus), z podrodzaju *Zasłonacz*, zwykle jadana od ludu, chociaż podejrzana o szkodliwość; = *osinowa, v. Bedłka leśna* (Agaricus dryophilus), z podrodzaju *Białak*, pospolita w lasach, rośnie przy drzewach, jadana; = *brzozowa, v. Bedłka miodowa* (Agaricus melleus, *v.* polymyces, *v* flusco-pallidus), z podrodzaju *Białak*, stanowiąca podgatunek *Podzielonki*, miłéj woni, smaku słodko-kwaskowatego, bardzo jadana, choć od niekt. uważana za jadowitą.

Opieprzać, ał, a, *scz nd.* **Opieprzyć, ył, y**, *dk.* 1) pieprzem osypywać, zaprawiać, *ob. nd. Pieprzyć.* 2) = *fig.* goryczą zaprawiać., *Biedny żywocie, prawda żeś miły, Lecz cię frasunki zbyt opieprzyły.* 3) = *fig. posp.* drogo co kupować lub przedawać.

Opieprzony, a, e, *im.* 1) pieprzem zaprawiony, *ob. Pieprzony.* 2) = *fig.* przykry, dotkliwy. *Żarcik opieprzony. Słówko opieprzone.* 3) = *fig.* bardzo drogi, kuplony lub przedany drogo.

Opieracz, a, *lm.* **e**, *m.* ten który co opiera.

Opierać, ał, a, *scz. nd.* A) i **Oprzeć, oparł, oprze**, *dk.* 1) *co b co;* stawiać co przy czém żeby się nie obaliło; przystawiać, przykładać, zbliżać co do czego. *Opierać drabinę o mur. Oprzeć dom jeden o drugi. Oprzeć lewe prawe skrzydło o las, o bagno. Oprzeć co na czém. Opiera łokcie na stole. Oprzeć głowę na rękę.* 2) = *fig.* zasadzać, zakładać. *Na czém opierasz to co mówisz? Na czém opierasz podobny wniosek, takie przypuszczenie? Moralność oparta na interesie osobistym. Przywiązanie oparte na szacunku. Oparty na prawdzie, na słuszności. te na szacunku.* **Opierać się**, *nd.* **Oprzeć się**, *dk. złz.* 1) *o co;* przytykać się do czego dla przyparcia się; przypierać się. *Oprzeć się o mur, o drzewo. Prawe, lewe skrzydło opierało się o rzekę.* 2) = *o co, v. aż o co, fig.* posuwać się aż do jakiego miejsca, zatrzymać się gdzie. *Nie oparł się aż w Krakowie, aż pod Krakowem.* 3) = *o kogo, o co;* polegać na kim, zawisłym być od kogo, od czego. *Wszystko opiera się o kanclerza. Tu sprawa oprze się o króla, o senat.* 4) = wspierać się, podpierać się. *Opierać się na kiju, na stole. Kolumny, na których się sklepienie opiera.* 5) = *fig.* na czém; zasadzać się, gruntować się. *Opierać się na powadze starożytnych, na słowach Pisma Ś, na zwyczaju. Opierać się na artykule prawa.* 6) = *komu, czemu;* opór stawiać, przeciwiać się. *Długo, mężnie się opierać. Opierać się czyim prośbom. Mocniejszemu trudno się oprzeć. Opiera się by kot na lodzie, przys. fig. Niewinność przy cnocie mojéj oprze się kłamstwu waszemu.* B) = i **Oprać, ał, opierze**, *dk. kogo.* 1) prać komu bieliznę. *Ona to nas opiera.* 2) = *fig.* bić, batożyć, *ob. Prać.*

Opieranie, a, *blm. n.* 1) czynność wyrażona słowem *Opierać* (pod A); przypieranie, wspieranie, przytykanie, stawienie czego przy czém aby się trzymało, *wt. i fig.*

Opieranie się, *n. czemu;* sprzeciwianie się, *ob. Opór.* 2) = czynność słowa opierać (pod B), *ob. Pranie, Opranie.*

Opierścieniać, ał, a, *scz. nd.* **Opierścienić, ił, i**, *dk.* otaczać jak pierścieniem. *Lecz mnie jednak na wsze strony, piers méj matki opierścienia.*

Opierzać, ał, a, *scz. nd.* **Opierzyć, ył, y**, *dk.* 1) pierzem, *v.* piórami okrywać. *Opierzyć strzałę.* 2) = *myś.* strzelać do ptaka tak, że się pierze tylko z niego posypie. = **się**, *złz.* okrywać się piórami, pierzem. *Sajdakiem się opierzył. fig. posp. Opierzyć się dobrze w lata,* t. j. być już w podeszłym wieku.

Opierzały, a, e, *im.* (o ptaszkach) porosły pierzem, bliski wylotu z gniazda, *v.* bliski wyfurknięcia.

Opierzanie, a, *blm. n.* okrywanie piórami. = **się**, okrywanie się, obrastanie pierzem.

Opierzchliwie, Opierzchliwość, Opierzchliwy, *ob. Uraźliwie, Uraźliwość. Uraźliwy.*

Opierzchły, *v.* **Opierzgły, a, e**, *p.* popękany, popadany (od zimna, gorąca). *Twarz opierzchła.*

Opierzchnąć, *v.* **Opierzgnąć, opierzchł, opierzchnie**, *sn. dk.* (o skórze), popękać się, popadać się.

Opierzchnienie, *v.* **Opierzgnienie, a**, *lm.* **a**, *n.* popękanie się, popadanie się skóry.

Opierzeć, ał, eje, *sn. dk.* (o ptakach) w pierze obrosnąć.

Opierzenie, a, *n.* 1) *blm.* okrycie pierzem, dokonana, czynność opierzania. = **się**, obrośnięcie, okrycie się piórami. 2) =, *lm.* **a**, a) pióra użyte do opatrzenia niemi; pierze na ptaku *Opierzenie strzały. Opierzenie ptaka tego jest śliczne.* b) = okrycie ściany deskami zakładając jednę na drugą sposobem pierza.

Opierzgły, Opierzgnąć, Opierzgliwy, *ob. Opierzchły,* i t. d.

Opierzony, a, e, *im.* 1) okryty pierzem, piórami. 2) = *ob. Opierzały.*

Opierzyć, *ob. Opierzać.*

Opieszale, *ps.* powolnie, nie pośpiesznie, niedbale.

Opieszałość, ści. *blm. ż.* powolność, brak pośpiechu, niedbałość. *Pijaństwo sprawuje nóg i języka opieszałość.*

Opieszały, a, e, *p.* powolny, nie pośpieszny, niedbały, leniwy.

Opiew, u, *lm.* **y**, *m.* 1) opiewanie, śpiewanie czego. *Pieśnki na opiew tryumfów składane.* 2) = brzmienie, sens, treść. *Pociągał pod swą metropolję, według opiewu danéj sobie mocy, wszystkie polskie biskupstwa.*

Opiewać, ał, a, *scz. nd.* **Opiać, ał, eje**, *dk.* 1) śpiewać, sławić, wychwalać śpiewem. *Będę opiewał imieniu Pana Boga. Lepsza cierpliwości siła, W bohaterskiém męczeństwie opiana nie była. Opiewać czyny, dzieła bohatera.* 2) = *prze.* przyśpiewywać, wtórować. *Często burmistrz naprzód śpiewu, On piosenkę oracką; pospólstwo opiewa.* 3) = powiadać, przepisywać, brzmieć. *Tak statut opiewa. Pierwszy paragraf opiewa jak następuje.*

Opiewanie, a, *lm.* **a**, *n.* śpiewanie, sławienie, wychwalanie, jako czynność i śpiew. *Niebianie wielka chwałą i opiewaniem wysławiają Boga.*

Opięcie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność opinania; rozpięcie w koło, przypięcie czego., przytwierdzenie. 2) =, *lm.* **a**, to czém się co opina. *Opięcie czepka*; garnirowanie.

Opięto, *ps.* z przystawaniem do ciała, nie bachmato, za ciasno. *Młody kawaler, kuso, modno, opięto przybrany.*

Opięty, a, e, p. (o odzieniu) przystający do ciała, nie bachmaty, przyciasny. *Nazbyt opięty.*

Opijać się, ał—, a—, *złz. nd,* **Opić się, ił—, ije—**, *dk.* 1) czego; pić dużo czego, pić zbyteczne narażając zdrowie. *Opić się wody, piwa, wina. fig. Opić się kurzu, dymu. fig.* Pychą się opijają, rozpusta ich psuje.

fig. Opić się krwi. 2)= *czém*; upijać się, napijać się, *ob.* Pić się.

Opijać się, *prow. zam. prze.* Opiekać się, *ob.* Opiekować się.

Opilca, **y**, *lm.* **e**, *m. v.* **Opilec**, **lca**. *lm.* **lce**, *m.* opój, pijak, pijanica.

Opilczy, **a**, **e**, *p.* od opilcy, pijaka, opojowy. *Opilcze serca. Brzuch opilczy.*

Opilec, *ob.* Opilca.

Opilstwo, **a**, *blm. n.* 1) skłonność do zbytniego picia, pijaństwo, przebrnanie w piciu, upicie się. *Dzień święty obchodzisz obżarstwem, opilstwem.*

Opiłki, **łek**, *blp. ż.* trociny od piłki kruszec piłującéj lub napilnika; otrociny. *Opiłki żelazne, złote, srebrne.*

Opiłować, *ob.* Opiłowywać.

Opiłowanie, **a**, *blm. n.* uskutecznienie piłowania na około, *ob.* Opiłowywać.

Opiłowany, **a**, **e**, *im.* od Opiłować, *ob.* Opiłowywać.

Opiłowywać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opiłować**, **ał**, **uje**, *dk.* piłując na około piłą oddzielać części powierzchni; piłując napilnikiem ścierać na około powierzchnię dla wygładzenia. *Opiłował klodę w czworobok. Brus opiłowany, posp.* bierwiono u którego z dwóch lub czterech boków piłą odjęto wzdłuż części powierzchni, które się zowią opłkami. *Opiłować klucz*, i t. p *metalowy wyrób*; napilnikiem wygładzić, *ob. Piłować.*

Opiłowywanie, **a**, *blm. n.* piłowanie w około, *ob.* Opiłowywać.

Opiły, **a**, **e**, *p.* 1) skłonny do zbytniego picia. 2) = który się upił, pijany. 3)= *fig.* upojony. *Opiły szczęściem. Srogim jadem szaleństwa opiły.*

Opinać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opiąć**, **ął**, **opnie**, *dk.* 1) ociągać, rozpiąwszy oblekać, w koło przypinać. *Opinać pokoje adamaszkiem, aksamitem. Ołtarz bogini wieńcami opięto.* 2)= *czém*; otaczać, ściskać. *Wawrzynami Tebanki opinają głowy. Opiąć ostrogami*; spiąć, ścisnąć ostrogami. 3) = *fig.* ścinać. *Rzeki i kałuże mroźne lody opięły.* = **się**, *szz.* otaczać się. *Dorabiając się tedy swojej późniejszej chwały, przedmurza chrześcjańskiego, opięło się miasto Lwów wcześniéj od innych murem i fosą.*

Opinja, **ji**. *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) głos powszechny, zdanie ogółu. *Mieć dobrą, złą opinję.* 2)= głos pojedynczy, zdanie szczególne, mniemanie. *Dać w sprawie jakiéj swoję opinję.*

Opiołek, **łka**, *lm.* **łki**, *m. bot.* (Amasinekia), roślina.

Opiołki, **ów**, *blp. m.* wyrzutki z pielenia. *Kiedy pielą w ogrodzie, opiołki w obory nosić.*

Opiółka, **i**, *blm. m. wit.* syn Trzęsigława a ojciec Warchoła, jeden z duchów słowiańskiego piekła, należący do rodu Marchółta.

Opiór, **ora**. *lm.* **ory**, *m.* (Virgularia), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, piórowkowatych.

Opis, *m.* A) **u**, *lm.* **y**, 1) opisanie, wyłuszczenie, określenie, jako skutek czynności. *Trafiają się piękne opisy u tego poety, ob. Obraz.* 2) = przepis, brzmienie. *Z opisu prawa powinien był to czynić.* B)=, **a**, *blm. mit.* bóg pomocy.

Opisać, *ob Opisywać.*

Opisanie, **a**, *lm.* **a**, *n.* wyłuszczenie, określenie, wykład, jako czynność dokonana i skutek czynności. *Opisanie symptomatów choroby. Opisanie czasu, miejsca, krajów. Nie do opisania.*

Opisany, **a**, **e**, *im.* określony, ściśle oznaczony. *Prawo opisane. Warunki opisane. Opisany wielobok, v. wielościan*; *mat. ob. Wielobok, Wielościan.*

Opisarz, **a**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* który opisuje, opisujący.

Opisny, **a**, **e**, *p.* 1) mogący być opisanym, do opisania. 2) = *nieuż.* według opisu, opisany, postanowiony. *Na miejsce i czas opisny zjechać się mają.*

Opisowo, *ps.* sposobem opisującym, malowniczo.

Opisowość, **ści**, *blm. ż.* sposób, rodzaj pisania, opisowy, malowniczy.

Opisowy, **a**, **e**, *p.* od opisu, opisów; malowniczy. *Rodzaj opisowy. Poezja opisowa.*

Opisujący, **a**, **e**, *im.* 1) który co opisuje. 2)= *mat.* określający, wykreślny. *Geometrja opisująca.*

Opisywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Opisać**, **ał**, **opiszę**, *dk.* 1) wyłuszczać, określać, wystawiać, wykładać. *Bóg jest nieopisanym*, t. j. nie mogący być opisanym. *Duszy ludzkiéj trudno opisać. Opisać roślinę, zwierzę, kraj*, i t. d. *Opisać co wierszem.* 2) = *fig.* przebiegać, odbywać (drogę). *Krąg, który planeta w swym obiegu, opisuje około słońca.* 3)= *kogo*; czernić, ogadywać. 4)= *mat.* określać. *Opisać kołem figurę prostokreślną.* 5)= *prow. kogo, co*; opisaniem określać, postanawiać, obwarowywać, obowiązywać. *Opisać dłużnika.* = **się**, *szz. prow.* obowiązać się na piśmie do czego. *Kto się komu w czém opisze, powinien za to dosyć uczynić. Zygmunt opisał się aby w. ks. litewskie, po śmierci jego, na krona polskiego spadało. Opisać się przed notarjuszem.*

Opisywanie, **a**, *blm. n.* wyłuszczanie, określanie, wystawianie.

Opjan, **u**, *blm. m. chem. ob. Narkotyna.*

Opjat, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) *med.* każde lekarstwo w skład którego wchodzi opjum (makowiec).

Opjoduter, **u**, *lm.* **y**, *m.* sofizma, *ob. Masłocznik*

Opjożerca, **y**, *lm*, **cy**, *v.* **ce**. *m.* ten który wiele opjum zjada.

Opjożerstwo, **a**, *blm. n.* zbyteczne, nałogowe używanie opjum jak np. u Turków.

Opjum, *niepod. blm n. chem.* i *farm.* gatunek gummożywicy, jest skrzepły sok, wypływający z nacięć niedojrzałych główek maku (papaver somniferum) we wschodnich krajach; ma postać dość wielkich, ciemno-brunatnych brył, gorzkiego smaku i przykrego odurzającego zapachu; znane powszechnie jego wzbudzające sen i opajające działanie; używa się w medycynie; *Opjum sałatowe* (*v.* lactucarium), skrzepły mleczny sok brunatnego koloru i słabego opjumowego zapachu, otrzymywany z licznych sałatowych roślin; należy również do gummo-żywic.

Oplamiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oplamić**, **ił**, **i**, *dk.* w koło plamić.

Oplamić, *ob. Oplamiać.*

Oplamiony, **a**, **e**, *im.* od *Oplamić*; w około plamami okryty. *Suknia oplamiona. Tużurek oplamiony.*

Oplastrowanie, **a**, *blm. n. med.* obłożenie jakiéj części ciała plastrami.

Oplastrowany, **a**, **e**, *im. med.* plastrami obłożony.

Oplatać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opleść**, **oplótł**, **oplecie**, *dk.* 1) plotąc okręcać. *Sprawiłem sobie winnicę i oplotłem ją płotem.* 2)= *co*; i **Oplatać się**, **Opleść się**, *szz. koło czego*; obwijać się, okręcać się. *Winne macice oplatają wiąz przystawiony. Wąż oplótł się koło laski mojéj. Butelka oplatana, ob. Oplatanka.*

Oplatanie, **a**, *blm. n.* plotąc okręcanie czego w koło.

Oplatanka, **i**. *lm.* **i**, *ż.* butelka oplatanka.

Oplatany, *v.* **Oplecіony**, **a**, **e**, *im.* okryty pleciонką, tkanicą, *ob. Oplatać.*

Opląsać, **ał**, **a**, *scz. dk.* w koło popląsać, potańcować na około.

Opląsanie, **a**, *blm. n.* okrążenie tańcując, pląsając.

Oplątać, *ob. Oplątywać.*

Oplątać się, **ał**—, **a**—, *szz. dk.* 1) otoczyć się czém, zagmatwać się w co. 2)= *posp.* źle się ożenić.

Oplątanie, **a**, *n.* 1) *blm. n*) otoczenie w koło czém plątającém, omotanie. *Oplątanie muchy pajęczyną.* b) = *fig. posp.* złe ożenienie. 2)=, *lm.* **a**, to, czém się oplątywa.

Oplątany, **a**, **e**. *im.* od *Oplątać*; omotany, owinięty; *fig.* uwikłany; *posp.* źle ożeniony.

Oplątwa, **y**, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Tillandsia) roślina.

Oplątywać. **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oplątać**, **ał**, **a**, *dk.* 1) w koło plątać, omatywać, okręcać. 2) = *fig.* chwytać w matnię, zaplątywać, gmatwać. *Oplątał mię swą słodką mową.*

Oplątywanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Oplątywać.*

Oplecek, **cka**, *lm.* **cki**, *m.* kaftanik kobiécy.

Oplecienie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oplatania. 2)=, *lm.* **a**. sploty, tkanina około czego.

Oplecіony. **a**, **e**, *im.* od *Opleść*; na około przez plecienie okręcony.

Opleć, *ob. Opielać, Pleć.*

Opleść, *ob. Oplatać.*

Opleśniałość, **ści**, *lm. ści*, *ż. ob. Pleśń.*

Opleśniały, **a**, **e**, *im.* pleśnią okryty, omszony; *fig.* osiwiały. *Charon opleśniały.*

Opleśnieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* pleśnią się okryć, omszeć.

Opleśnielec, **lca**, *lm.* **lce**, *m. nieuż.* starzec siwowłosy.

Oplombowanie, **a**, *blm. n.* 1) zalanie ołowiem lub innym metalem. *Oplombowanie zęba.* 2)= ocechowanie, położenie cechy rządowéj. *Oplombowanie sztuki materji.*

Oplucie, *v.* **Oplwanie**, *v.* **Oplunięcię**, **a**, *blm. n. kogo, czego*; dokonana czynność pluwania na kogo, na co.

Oplуć, **Oplwać**, *ob. Opluwać.*

Oplugawiać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oplugawić**, **ił**, **i**, *dk.* w koło plugawić. *dk.* splugawić, zeszpecić, *wt.* i *fig.*

Oplugawianie, **a**. *blm. n.* plugawienie w koło.

Oplugawić, *ob. Oplugawiać.*

Oplunąć, *ob. Opluwać.*

Oplunięcie, *ob. Oplucie.*

Opluskać, **ał**, **a**, *scz. dk.* **Oplusnąć**, **ął**, **nie**, *jednt. dk. kogo, co*; popryskać na około, obryzgać. *Wodą go dobrze opluskała, oplusnęła.*

Opluskanie, *v.* **Opluśnienie**, *v.* **Opluśnięcie**, **a**, *blm. n.* obryzganie, oblanie. *Opluśnięcie papieru atramentem.*

Opluwacz, **a**, *lm.* **e**, *m.* który co opluwa, spluwacz.

Opluwać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oplуć**, **uł**, **uje**, *v.* **Oplwać**, **ał**, **a**, *dk.* **Oplunąć**, **ął**, **nie**, *jednt. dk. kogo, co*; plwocinami obrzucać, pławać. *O jak niezbożnie Chrystusa biczowali, oplwali i ukrzyżowali.*

Oplwanie, **a**, *blm. n.* plucie na kogo, na co.

Oplwać, **Oplwanie**, *ob. Oplуć, Oplucie.*

Opłacać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opłacić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) uiszczać się w opłacie. *Opłacać podatki, cło. Opłacić długi familijne.* 2) = *posp.* drogo płacić, przepłacać. = **się**, *szz.* płacąc uwalniać się, odkupywać się.

Opłacanie, **a**, *blm. n.* uiszczanie się w opłacie, zaspakajanie należności.

Opłacenie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność opłacania, zaspokojenie należności. 2) =, *lm.* **a**, *nieuż. ob. Opłata.*

Opłacić, *ob. Opłacać.*

Opłakać, *ob. Opłakiwać.*

Opłakanie, A) *ps.* smutnie, nędznie. B)=, **a**, *blm. n.* wylanie łez, pożałowanie, dokonana czynność opłakiwania i pojęcie jéj. *Opłakania godny, ob. Opłakany.*

Opłakaniec, **ńca**, *lm.* **ńce**, *m.* ten, którego opłakano, lub opłakują.

Opłakany, **a**, **e**, 1) *im.* po którym płakano. 2) = *p.* godzien opłakiwania, smutny, nędzny, nieszczęśliwy. *Znajdować się w opłakanym stanie. Los opłakany. Śmierć opłakana.*

Opłakiwać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Opłakać**, **ał**, **acze**, *dk. kogo, co, v. czego*; łzy wylewać, żałować. *Opłakiwać śmierć czyję. Opłakiwać swe grzechy.*

Opłakiwanie, **a**, *blm. n. kogo, co, v. czego*; wylewanie łez, żałowanie.

Opłaszczyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* w koło popłaszczyć.

Opłat, **u**, *lm.* **y**, *m. nieuż.* nagroda. *Cnota bez opłatu siędzie, ob Zapłata.*

Opłata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* i *zdr. prze.* **Opłatek**, **tku**, *lm.* **tki**, *m.* **Opłatka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) czém się opłacamy, opłacanie, wypłata. *Opłata należności, podatków. Rzeczy ospoliéj dorocznemi opłatkami nie obciąint.* 2) = prawo pobierania jakiéj opłaty, pobór. *Opłata od rzezi. Opłata drogowa, wchodowa.*

Opłatczany, **a**, **e**, *p.* od opłatka. *Ciasto opłatczane*; w kształcie opłatka, lub na opłatkach.

Opłatek, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* 1) gatunek ciasta przaśnego, cienko w formach wylewanego. 2) = krążek z tego ciasta używany we mszy do poświęcenia, kommunikant niepoświęcony. 3) = kawałek z tego ciasta do pieczętowania listów. 4) = *ob. Opłata.*

Opłatka, *ob. Opłata.*

Opłatkowy, **a**, **e**, *p.* od opłatki. *Izba opłatkowa. Opłatkowy piekarz.*

Opłatny, **a**, **e**, *p.* 1) odnoszący się do opłaty, opłat. 2) = płacony, wynagradzany. *Zasługi źle opłatne, ob. Płatny.* 3) = *bier.* za co płacą. *Opłatne wyzwalanie w każdém rzemiośle jest talentów przeszkodą.*

Opłatwa, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (Eudora), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Promienistych*, ukwiałowatych.

Opław, **u**, *lm.* **y**, *ż.* 1) *ob. Upław.* 2) = *or.* sztuka nie leżąca pod ramieniem, tylko za pomocą szrykówki lub chluby, przybrana, t. j. przymocowana do zagłówka przy zabitce.

Opława, **y**, *lm.* **y**, *ż.* płetwa u ryby. *Opławy grzbietowe, piersiowe, brzuchowe.*

Opławiać. **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opławić**, **ił**, **i**, *dk.* 1) płynąc okrążać. *Sycylję nie tak rychło opławisz.* 2) = obmywać, oblewać. *Rzeka opławia te mury.* 3) = *konie*, i t. d. *ob. Pławić.*

Opławny, *ob. Upławny.*

Opłazować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* 1) płazem obić. *Dobywaj pałasza, bo się opłazuję.* 2) = *prow.* ociosać bierwiono z dwóch boków, zrobić płaskawém.

Opłaźnie, *ps. prze.* jawnie.

Opłodnia, **i**, *blm. ż. med.* wody płodowe.

Opłodnić, **Opłodzić**, *ob. Upłodnić.*

Opłonąć, **ął**, **nie**, *sn. dk.* 1) spłonąć, rychło zgorzéć, jako pióro, zgrzebie. 2) = (o gniewie) ochłonąć, ostygnąć. *Gniew rychło opłonie, nienawiść ani utonie. August, gdy w gniewie był, abecadła mówił, aby nic w owém zapaleniu, ażby opłonął, nie poczynał. Opłonąć z bojaźni.*

Opłot, **u**, *lm.* **y**, *m.* **Opłotek**, **tka**, *lm.* **tki**, *m.* 1) oplecienie, ogrodzenie, płot. *Kraczą smutne po opłotach wrony. Idź na drogi i między opłotki.* 2) *fig.* Opłotki; granice. *Nie chcę dobrodziejstwa w tak ciasne opłotki waganiać. W ciasnych opłotkach trzymaj ciało twoje.* 3) = *myś. ob. Ogródek* (wilczy).

Opłotny, **a**, **e**, *p.* 1) u płotu się znajdujący. *Opłotne ziele.* 2) = graniczny, ościenny. *U wszystkich opłotnych narodów.*

Opłowić, **ił**, **i**, *scz. dk.* płowym, szarawo-siwego koloru uczynić; barw jasnych pozbawić, *ob. nd. Płowić.*

Opłowieć, **ał**, **eje**, *sn. dk* płowym stać się, poszarzéć; (o kolorze materji) spełznąć, zblakować, *ob. nd. Płowieć.*

Opłowienie, **a**, *blm. n.* 1) (od *Opłowić*) zrobienie płowém czego. 2) = (od *Opłowieć*) stanie się płowém.

Opłókiwać, **ał**, **a**, *v.* **uje**, *scz. nd.* **Opłókać**, **ał**, **cze**. *dk.* 1) płócząc oczyszczać, obmywać. *Łzami opłókiwać serce a sumienie swoje.* 2) = oblewać, moczyć. *Na każdą noc opłóczę łóżko moje, a pościel moję łzami skropię.* = **się**, *szz* obmywać się. *Córka Faraonowa idzie, żeby się opłókała w rzece.*

Opłucna, **éj**, *lm.* **e**, *ż.* (pleura), *an.* błona surowiczna oblekająca płuca.

Opłuda, **y**, *blm. ż bot.* (Desmanthus), roślina.

Opłynąć, *ob.* Opływać.

Opłynienie, *v.* **Opłynięcie**, **a**, *blm. n.* 1) oblanie się w koło. 2) = okrążenie płynąc, *ob. Opływać.*

Opływ, **u**, *lm.* **y**, *m.* płynienie w koło, żeglowanie, (jako pojęcie). *Porzą spokojne morze, szczęsne im opływy. Opływ ziemi. Długie wód opływy.*

Opływać, **ał**, **a**, *scz. v. sn. nd.* **Opłynąć**, **ął**, **nie**, *dk.* 1) *sn.* (tylko *nd.*) *w co, v. w czém, v. czém*; obfitować. *Opływać w dostatki, w bogactwa, w roskosze. Opływa w szczęściu, v. w szczęście. Opływamy we wszystko.* 2)= *bier.* (*nd.* i *dk.*) *czém*; płynąć około czego, po czém, oblewać, zalewać. *Za Deukaljona wszystka Grecja była powodzią opłynęła. Opływają mlekiem i miodem. Opłynął krwawym potem, v. strumieniem krwawego potu. fig. Dolina opłynęła lodem.* 3) = *scz.* (*nd.* i *dk.*) *co*; płynąć, żeglować koło czego. *Opłynąć ziemię.*

Opływałość, **ści**, *blm. ż. prze.* opływanie w czém, obfitowanie, pełność. *Z opływałości serca, a niezmyślenie mówił.*

Opływanie, **a**, *blm. n.* 1) *w co, w czém*; obfitowanie, pluženie. 2) = *czém*; oblewanie się. 3) = *czego*; płynięcie po wodzie, żeglowanie w około. *Opływanie ziemi.*

Opnirúża, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Blakea), roślina.

Opocz, *ps. prze.* powtórnie.

Opocząć, zam. *Odpocząć, ob. Odpoczywać.*

Opoczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) (Thenus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopletwych, listkowatych. 2) = *blm.* nazwa dawana przez lud drobnym kamiennym obcym cząstkom, znajdującym się często przy soli kamiennéj, które się nie rozpuszczają w wodzie i chrzęszczą w zębach w czasie jedzenia potraw osolonych taką solą; jest to właściwie zbity biały gips, czyli

tak zwany *alabaster*, *v. alabastryt*, natrafiający się często i w kopalniach siarki.

Opocznik, a, *lm.* **i**, *m.* (Saxicola), *zool.* ptak z rzędu owadożernych; gatunki jego: 1 = *śmieszek* (S. cachinnans). 2 = *białorzytka* (S. Oenanthe). 3 = *czarnogardlisty* (S. stapazina). 4 = *czarnoskroń* (S. aurita). 5 = *łysak* (S. leucomela). 6 = *białobrwisty* (S. Rubetra). 7 = *czarnogłowy* (S. rubicola). 8 = *mniszek* (S. Monacha). 9 = *pustyniowy* (S. deserti). 10 = *dwupręgi* (S. bifasciata). 11 = *płowy* (S. isabellina). 12 = *czarnosterny* (S. melanura). 13 = *białokuprzysty* (S. leucorhoa). 14 = *przedrzeźniacz* (S. pileata). 15 = *hottentocki* (S. hottentota). 16 = *pomarańczowy* (S. aurantia). 17 = *zielony* (S. sperata). 18 = *czarny* (S. fulicata). 19 = *okopciały* (S. caprata). 20 = *dwuplamisty* (S. fervida).

Opoczny, a, e, *p.* 1) od opoki, skalisty, kamienny. *Rozpadliny opoczne.* 2) = *fig.* twardy, skamieniały. *Serce opoczne nie przypuszcza prawdy k'sobie.*

Opoczylec, lca, *blm. m. bot. ob. Sadliczka.*

Opoczyna, y, *blm. ż.* wierzchnio deski w czółnie, dla powiększenia go dane po bokach, jak równie dla przeszkodzenia napływowi wody do wewnątrz.

Opoczysty, a, e, *p.* 1) skalisty, kamienisty. *Ziarno na opoczystej ziemi rychło uschnie. Dróżka opoczysta.* 2) = *fig.* twardy, niewzruszony, jak opoka, mocno ugruntowany. *Nie siewm wątłym główkom, ale starym doktorom i opoczystemu kościołowi wiarę dawali. Przy jedności kościelnej i opoczystym Piotrze trwać potrzeba.*

Opodal *ps.* w pewnem oddaleniu, przydalej. *Mieć wioskę opodal. Mieszkać opodal miasta.*

Opodalny, a, e, *p.* nieco oddalony, przydalszy.

Opodeldok, u, *blm. m. farm.* roztwór spirytusowy mydła, zmieszany z kamforą i olejami lotnemi, używający się jako zewnętrzne lekarstwo.

Opoić, *ob. Opajać.*

Opoje, ów, *blp. m.* choroba naskórna u zwierząt pod pęcinami.

Opojenie, a, *blm. n.* 1) napojenie zbyteczne z czego powstaje choroba. 2) = *ob. Upojenie*

Opojony, a, e, *im.* od *Opoić*; 1) zbytecznie napojony, aż do choroby z tego powodu. 2) = *ob. Upojony.*

Opoka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) skała na równinie lub pod ziemią. *Opoki i skały, są to owe ogromne kamienie, które się z pojedyńczych różnych kamieni składają pospolicie z szpatu, kwarcu i łyszczaku. Twardy jak opoka.* 2) = *fig.* podpora, siła, fundament. *Pan jest opoką moją, moc a duże moja. Tyś jest opoka, a na tej opoce zbuduję kościół mój.* 3) = margiel kredowy i wapienny, dosyć twardy, zdatny do murowania.

Opole, a, *blm. n. prze.* rodzaj daniny, w przywilejach dawnych książąt polskich.

Opolny, a, e, p. 1) *ob. Zobopólny.* 2) *gór. Opolna góra*; szyb górniczy na boku opodal leżący.

Opolski, a, ie, *p* od Opola, z Opola (miasta na Szląsku). *Księstwo opolskie.*

Opoła, y, *lm.* **y**, i *zdr.* **Opółka, i**, *lm.* **i**, *ż.* tarcica od brzegu, czyli od kory wyrżnięta; osząt, obszast, okrajka, obłader, odrzynek, zrzyna.

Opołek, łka, *lm.* **łki**, *m.* płat krajny kłody na tarcice rozpiłowanéj, z jednéj strony okrągławy, *ob. Opoła.*

Opona, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Oponka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) okrycie, obicie. *Opony robotą haftarską uczynisz, a pięć opon będą spinane pętlicami. Ustać pałac drogiemi oponami kazał. fig. Róże, uciesne róże, ogniе samorodne, Szkarłatne me opony i gwiazdy ogrodne.* 2) = pokrycie z płótna, np. w powozie, daszek, zasłona. 3) = *fig.* powłoka, zasłona. *Nocna opona. Śmiertelna opona zasnęła mu oczy. Zdjąć komu z oczu oponę.* 4) = okrycie stosu węglarskiego z gałązek, liści, mchu, wrzosu, i t. d. 5) = (Cephalotes), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Skrzydlatych*, roślinożernych, rudawkowatych; gatunek jeden: = *Perona* (C. Peronii).

Oponaks, *ob Opoponaks.*

Oponent, a, *lm.* **ci**, *m.* (z łać.) ten, który robi zarzuty, utrzymuje zdanie przeciwne, przecznik.

Oponentka, i, *lm.* **i**, *ż.* (z łać.) która robi zarzuty, przecznica.

Oponny, Oponowy, a, e, *p.* od opony.

Oponować, ał, uje, *scz. nd.* (z łać.) *komu*; spierać się z kim, utrzymywać przeciwnie. = **się**, *stz. czemu*; przeciwiać się. *Miłosierdzie sprawiedliwości boskiéj się nie oponuje.*

Oponowanie, a, *blm. n.* spieranie się, robienie zarzutów, utrzymywanie przeciwnego zdania.

Oponujący, a, e, *im.* który robi zarzuty, *ob. Oponent*

Oponcza, y, *lm.* **e**, *ż.* płaszcz od słoty. *Lepiéj przed czasem obmyślić oponczę, niżeli potém umoknąć. Mądrego za pogody nabywać oponczy.*

Oponczany, Oponczowy, a, e, *p.* od oponczy.

Opończyk, a, *lm.* **i**, *m.* 1) (Chlamydotherium) *zool.* rodzaj zagubiony zwierząt ssących, z rzędu *szczerbatych*, pancerników. 2) = *bot.* (Encalypta), rodzaj mchu gałęzistego; rośnie na miejscach gliniasto-piaszczystych, łodyżkę ma ćwierć calową, nie gałęzistą.

Opoponaks, *v.* **Oponaks, u**, *blm. m. chem.* i *farm.* gatunek gummy żywicznéj, otrzymywany z korzeni rośliny wschodniéj zwanej *Pastinaca opoponax.*

Opora, y, *lm.* **y**, *ż. v.* **Opór, oru**, *lm.* **ory**, *m zdr.* **Oporka, i**, *lm.* **i**, *ż.* podpora, co podpiera, opiera, albo o którą co opiera. *ar. Opór nazywa mularz miejsce, na którém się sklepienie wspiera. art. Przy samém przedpiersieniu na pomoście działobitni, utwierdza się poprzecznie sztuka drzewa, nazwana oporą, iż na niéj opierają się koła armaty, żeby futrowania nie rujnowały.*

Oporca, y, *lm.* **y**, *m. nieuż.* przeciwnik. *Potyka swojego oporcę na płaskiém skały urwisku.*

Oporki, ów, *blp. m.* sztuki w machinie wstrzymujące ruch.

Opornie, *ps.* 1) pomimo woli, niechętnie. 2) = opierając się, z oporem *Stawić się opornie.*

Oporny, a, e, *p.* opór czyniący.

Oporty, ów, *blp. m.* gatunek jabłek

Oporządzać, ał, a, *scz. nd.* **Oporządzić, ił, i**, *dk.* 1) *kogo*; w porządki opatrywać, przyodziewać. *Oporządzić syna posyłając go do szkół. fig. posp. Oporządzić kogo*; wybić, wybatożyć; albo też, ograć kogo, wyłudzić wszystko co ma. 2) = *co*; urządzać, przyrządzać. *Oporządza dom, karetę.* 3) = *kuch.* oprawiać, sprawiać. *Oporządzić zająca, rybę i t. d.* 4) = *or.* po złożeniu pasa z plenic, przytwierdzać siodło, drygawkę i szryk. = **się**, *stz.* sprawiać sobie odzienie, zaopatrywać się w rzeczy potrzebne codzień. *Oporządził się od stóp do głów.*

Oporządzanie, a, *blm. n.* zaopatrywanie w to wszystko co potrzeba, *ob. Oporządzać.*

Oporządzenie, a, *blm. n.* zaopatrzenie w porządki, urządzenie, sprawienie odzienia; *fig. posp.* obicie, wybatożenie. *Potrzeba mu tyle na oporządzenie. Wydawać na oporządzenie.*

Oporządzić, *ob. Oporządzać.*

Oporządzony, a, e, *im.* od *Oporządzić*; opatrzony, zaopatrzony w rzeczy potrzebne; *fig. posp.* obity, wybatożony.

Opowiadacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który co opowiada, oznajmuje. *Plutarch wieści publicznych wierny opowiadacz.* 2) = który ogłasza, przepowiada. *Opowiadacz ewangielji.*

Opowiadaczka, *v.* **Opowiadacielka**, *v.* **Opowiedzicielka, i**, *lm.* **i**, *ż.* która opowiada, ogłasza, przepowiada.

Opowiadać, ał, a, *scz. nd.* **Opowiedzieć, ał, wie**, *dk.* 1) mówić o czém dla oznajmienia komu; słownie opisywać, wyłuszczać. *Opowiadać bajki. Opowiedzieć zdarzenie. Opowiedz nam, proszę, coś widział, co się stało. Opowiada swoje podróże, v. o swych podróżach. Opowiedz nam jak się rzecz działa v. miała v. odbyła. Opowiedział rzecz jak była v. jak się stała. Dobrze, przyjemnie opowiada.* 2) = ogłaszać, przepowiadać. *Opowiadać ewangielję, słowa Boże. Opowiadajcie między narody chwałę Boską.* 3) = oświadczać, obwieszczać. *Opowiadać towary na komorze. Opowiadać wojnę, ob. Wypowiadać.* 4) = oznajmować, donosić, meldować. *Opowiadać kogo do pana przychodzącego.* 5) = *myś.* (o psie) gonić za zwierzem, głosem znać dawać. *Ogar koła opowiada.* = **się**, *stz.* 1) *z czém, przy kim*; oświadczać się stojąc przy kim, obstawać za kim. *Przy staréj religji, lubo wzgardzanéj, opowiedział się. Któż dla ojczyzny niesie na plac zdrowie, Któż się do gardła przy prawdzie opowie?* 2) = *komu*; dawać znać o sobie, oznajmiać się, meldować się.

Opowiadanie, a, n. 1) *blm.* a) opisywanie słowne, wyłuszczanie. *Cycero, Demostenes celują w opowiadaniu.* b) = ogłaszanie, przepowiadanie. *Opowiadanie słowa Bożego.* c) = *ob. Opowieść.* 2) =, *lm.* **a**, rzecz opowiedziana, wypadek, zdarzenie. *Z opowiadań naocznych świadków ułożył opis wypadku. Powieści i opowiadania*; tytuł dzieła. = **się**, *zmk.* oznajmianie o sobie.

Opowiednie, *ps.* za opowiedzią, z uprzedniém oznajmieniem *Wejść nieopowiednie*, t. j. bez meldowania. *Nieopowiednie odejść*, t. j. milczkiem. *Lokaj nie chciał dalej służyć, poszedł od pana nieopowiednie.*

Opowiedny, a, e, v. Opowiedni, ia, ie, *p.* zapowiedziany, oznaczony. *Nieopowiedna godzina niedoli.*

Opowiedzenie, a, *blm. n.* i = **się**, *zmk.* dokonana czynność opowiadania i opowiadania się, *ob. Opowiadać.*

Opowiedzieć, *ob. Opowiadać.*

Opowiedź, dzi, *lm.* **dzi**, *ż.* 1) *v.* **Opowiedzenie, Opowiedzenie się**, *n.* meldowanie; zaanonsowanie. *Wyjść, wejść bez opowiedzi.* 2) = opowiadanie. *Uczucie, opowiedź, czyn, nauka wchodziły w zakres rymotwórstwa, i stanowiły cztery jego osobne oddziały.* 3) = *ob. Zapowiedź.*

Opowieść, ści, *lm.* **ści**, *ż.* opowiadanie, opisanie (jako skutek czynności, rzecz).

Opozycja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) opór, przeciwieństwo zdań; * przeciwstaw, przeciwzwrot, przeciwpust. 2 = stronnictwo przeciwne rządowemu, szczególnie w izbach prawodawczych. *Być, stanąć na czele opozycji.* 3) = *praw.* akt sprzeciwienia się przeciwaktowi lub czynności strony przeciwnéj Rodzaje opozycji są: a) opozycja przeciwko wyrokowi zaocznemu; b) przez trzeciego; c) przeciw zajęciu ruchomości; d) przeciw polubownemu wyrokowi; e) przeciw opieczętowaniu i odjęciu pieczęci; jest nieformalną, gdy założona po dniach ośmiu od doręczenia wyroku trybunalskiego patronowi.

Opozycyjny, a, e, *p.* od opozycji, przeciwiący się, sprzeczny. *Dziennik, pisarz opozycyjny. Duch opozycyjny.*

Opój, m. 1) **oja, lm. oje**, ten który się napija, pijak, pijanica. *Ten, który jest pijanym, może nim jest pierwszy raz w życiu i nie miéć tej skłonności; opój może nie raz być trzeźwym. Brodawka hetman, opój i gnuśnik.* 2) =, **oju**, *lm.* **oje**, *nieuż.* pojenie, zbyteczne picie. *Aby ze zbytecznego opoju w choroby żołnierze nie zapadli, kazał kufy porąbać.* 3) =, **oju**, *lm.* **oje**, *u nogi końskiéj*; napuchlina w skutek opicia się; nagniotek.

Opół, oła, *lm.* **oły**, *m. zdr.* **Opołek, łka**, *lm.* **łki**, *m.* brzewna, półokrągława część bierwiona, drzewa, przy piłowaniu desek, tarcic, dylów pozostająca, *ob. Opoła, Opołek.*

Opór, oru, *lm.* **cry**, *m.* 1) opieranie, oparcie, wstrzymywanie jako pojęcie. *Opór powietrza, gdy ciała ciężkie spadają, jest mały.* 2) = opieranie się, sprzeciwianie się. *Żaden opór i przeciwieństwo nie cnocie ujść nie może. Dzielny v. mężny, p. silny opór. Długi, zacięty opór. Zdanie to przyjęto bez oporu, przeszło bez oporu. Znaleść opór. Oporem, psł.* ciężko, z trudnością. *Wszystko nam z oporem idzie. Oporem mu coś idzie. Rym oporem mu idzie.* 3) = *ar.* podpora, *ob. Opora.*

Opóździć, ił, i, *scz. dk. prze. ob. Opóźniać.*

Opóźniać, ał, a, *scz. nd.* **Opóźnić**, (*v. prze.* **Opóździć, ił, i**, *dk.*) nie w czas, za późno co czynić, omieszkiwać, odkładać. *Opóźniać wieczerzę. Opóźnił swój wyjazd. Kto się opóździ, a za światła sobie nic dobrego nie sprawi, już w wieczór trudniejsza.* = **się**, *stz. z czém*; za późno, nie w czas się z czém wybierać, przedsiębrać co, *ob. Późnić się.*

Opóźniale. Opóźniałość, Opóźniały, *ob. Opieszale, Opieszałość, Opieszały.*

Opóźnianie, a, *blm. n.* odkładanie, zwlekanie na później. = **się**, robienie zwłoki, *ob. Opóźniać się.*

Opóźnienie, a, *blm. n.* 1) zrobienie czego za późno, nie w czas, omieszkanie. 2) = *muz. ob. Przetrzymanie.*

Opponować, Opponowanie, i t. d., *ob. Oponować* i t. d.

Oprać, *ob. Opierać.*

Opranie, a, *blm n* mycie bielizny jako pojęcie; uskutecznione pranie jako czynność. *Opranie kosztuje mię tyle corocznie. Mieć stół, opał i opranie.*

Oprawa, y, *lm.* **y**, *ż. zdr.* **Oprawka, i**, *lm* **i**, *ż.* 1) *prze.* naprawa, poprawa, poprawianie jako pojęcie czynności. *Do każdéj słusznéj oprawy zamku, żaden żołnierz*

nie żałuje pracy. Szewcy zabawiwszy się oprawką cudzych butów, swoje zdarte noszą. 2) = to co zrobiono czynnością oprawiania, osada. *Oprawa portretu, ob. Ramy. Oprawa drogiego kamienia, ob. Osada. Portret z oprawą v. w oprawie z djamentów, z pereł. Oprawa strzelby, pistoletu, ob. Osada.* 3) = *książki*; okładanie jako pojęcie czynności; okładki jako jéj skutek. *Oprawa pargaminowa, safjanowa. Oprawa w półskórek. Dać książkę do oprawy. Być w oprawie*, t. j. u introligatora. 4) = *praw. prze.* kaucja, rękojmia. *Oprawy zowią przestrzeżenie w prawie obudwu stron, powodnéj przed główną żałobą, opornéj przed główną odpowiedzią.* 5) = *prze. praw.* rodzaj robocizny. *Przychodzą mu w pomoc różne nadliczbowe rodzaje roboczizny, czyli tak zwane powaby i oprawy.* 6) = *praw.* zabezpieczenie, które mąż żonie względem posagu daje. *Co na zabezpieczenie lub pomnożenie posagu wyznaczają, zowią to oprawą v. reformacją.* 7) = oporządzenie panny przez rodziców przed ślubem, *ob. Wyprawa.* 8) = *v. Obudowa, górn.* umocnienie, obwarowanie, ocembrowanie. *Oprawa wieńcowa szczelna. Oprawa całodrzewna. Oprawa murarska*, t. j. z cegły lub kamienia. *Oprawa z blach żelaznych lub blatów z surowizny lanych, ob. Cembra.*

Oprawca, y, *lm.* **y**, *m.* 1) sługa miejski do łapania złodziejów, hultajów, ceklarz, łapacz, kat. *Po zdarciu szat, nagi miał być od oprawcy biciem szarpany.* 2) = zbir, rabuś, siepacz. 3) = *praw. prze.* woźny, który wybierał od kmieci stacje i podatki.

Oprawiacz, *v.* **Oprawiciel, a**, *lm.* **e**, *m.* który daje oprawę, osadę; introligator.

Oprawiać, ał, a, *scz. nd.* **Oprawić, ił, i**, *dk.* 1) *prze.* naprawiać, poprawiać. *Oprawili wszystko co było opadło. Niechaj oprawują budowanie kościelne, jeśli ujrzą że co poprawić potrzeba.* 2) = obwodzić co czém, osadzać, wprawiać. *Oprawić kamień, perły, korale w złoto, srebro. Oprawi mi obraz w ramy. Oprawić rycinę. Oprawić co w perły. Oprawia strzelby, noże, siekiery. Oprawił książkę w safjan, w pargamin.* 3) = *kuch.* odzierać, oparzać, sprawiać. *Oprawiać zająca, rybę.* 4) = misić, kapłonić. *Kurczęta młode, gdy oprawisz, będą z nich kapłony.* 5) = *prze.* otaczać, obwodzić. *Miasto oprawione murem. Oprawili i obwarowali grób.* 6) = *szkodę, praw. prze.* szkodę przed sądem płacić, nagradzać. *Kto winien gwałtu, ten ma szkody i gwałt oprawić.* 7) = *sobie*; *praw.* zapisywać, opisywać, warować. *Kto co sobie przed prawem oprawi a zachowa, to mu w prawie ma iść.* 8) = *żonie posag, v. wiano*; zapisywać, wianować. *Wdowa od pierwszego męża wiano oprawione mając, już od drugiego nie ma wiana zapisanego miéć.* 9) = córkę, *ob. Wyposażać.* 10) = *myś.* popęd płciowy zaspakajać, (mówiąc o odyńcu).

Oprawianie, a, *blm. n.* wprawianie, osadzanie, okładanie; *prze.* nagradzanie szkody; warowanie; zapisywanie, *ob. Oprawiać.*

Oprawiciel, *ob. Oprawiacz.*

Oprawienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oprawiania. 2) = *lm.* **a**, *nieuż.* oprawa, osada.

Oprawka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Oprawa*; mała piękna oprawa, osada drogiego kamienia, *ob. Oprawa.*

Oprawny, a, e, *p.* 1) oprawiony, obwiedziony czém. *Książka oprawna. Miasto oprawne*, t. j. obwiedzione murem. 2) = oparzony, oczyszczony. *Mięso oprawne.* 3) = *wdowa*; mająca zapisy posagu swego od męża.

Oprążyć, ył, y, *scz. dk.* w koło poprążyć, *ob. nd. Prążyć.*

Opressja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *med.* uczucie ściskania, dawienie doświadczane w niektórych chorobach w piersiach lub pod łyżeczką. 2) = *prze.* ucisk, pognębienie, gwałt.

Oprężać, ał, a, *scz. nd.* **Oprężyć, ył, y**, *dk.* w koło naprężać, prężąc napinać.

Oprosić się, iła—, i—, *stz. dk.* (o świni) urodzić, wydać na świat prosięta. *Świnia się we cztery miesiące po spuszczeniu oprosi, bowiem cztery miesiące nosi. Niedługo się oprosi.*

Oprotki, ów, *blm. m.* (u rybaka) powrozy 60 sążni długości do stalowania niewodu, nazywają je też *flakami.*

Oprowadzać, ał, a, *scz nd.* **Oprowadzić, ił, i**, *dk.* 1) *kogo, koło czego, po czém*; wszędzie na około prowadzić. *Oprowadzać po ogrodzie, po domu, około domostw. Opro-*

wadził nas koło miasta. 2)= *co czém*; obwodzić, otaczać, opasywać. *Oprowadzili miasto murem.*

Oprowadzenie, **a**, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oprowadzania. 2)=, *lm.* **a**, *nieuż.* otoczenie, mur, obwódka.

Oprόchnieć, **ał**, **eje**, *scz. dk.* w koło spruchnieć.

Oprόć, *ob. Oprówać.*

Oprócie, **a**, *blm. n.* odprócie czego, co na około czego innego było.

Opróty, **a**, **e**, *im.* od *Oprόć*; odpróty, spróty na około.

Oprówać, **ał**, **a**, *scz. nd* **Oprόć**, **ół**, **oporze**, *dk.* w koło próć; porząc w około co od czego oddzielać. *Oprówać falbonę, ob. Prόć, Odprówać.*

Oprówanie, **a**, *blm. n.* prócie na około.

Oprócz, *pmk.* 1) *prze.* bez. *Nie chcieli uczynić tego, oprócz dozwolenia papieskiego.* 2) = mimo, krom, okrom tego, wyjąwszy. *Wyznaczono mu z dworu płacę pieniężną i oprócz tego ordynarję. Wszyscy tam poszli, oprócz dwóch czy trzech.*

Oprószyć,**ył**,**y**,*scz. dk.* prochem obsypać; poprószyć.

Opryczny, **a**, **e**, *p.* (z ross.) *nieuż.* oddzielny, udzielny. *Opryczne panowanie.*

Opryczyńca, **y**, *lm.* **e**, *m. nieuż.* (z ros.) jeden ze straży przybocznéj księcia moskiewskiego. *Iwan siepaczom albo opryczyńcom swoim rozkazał, aby kanclerza na sztuki rozsiekali.*

Oprymować, **ał**, **uje**, *scz. nd.* (z łać.) uciskać, nękać, uciemiężać.

Oprysk, **u**, *lm.* **i**, *m.* opryśnienie, opluśnienie, jako pojęcie czynności i jéj skutek. *Spluskany krwi oprыskiem.*

Opryskać,**ał**,**a**, *scz. dk.* **Oprysnąć**, **ął**, **nie**, *jednt.* obryzgać, opluskać. *Bratobójstwem i krwią oprыśnięty świeżą.*

Opryskliwie, *ps.* gniewliwie, sierdzisto.

Opryskliwość, **ści**, *blm. ż.* skłonność do gniewu, sierdzistość.

Opryskliwy, **a**, **e**, *p.* prędko zapalający się gniewem, sierdzisty. *Człowiek w mowie prędki i gdyby się na powierzchowności zasadzać, opryskliwy.*

Opryšnąć, *ob. Opryskać.*

Opryszczka, **i**, *lm.* **i**, *ż. med.* (hydroa), mały pęcherzyk na ciele.

Opryszek, **szka**, *lm.* **szki**, *m.* rabuś, zbójca, rozbojnik, mianowicie w Tatrach. *Napadł na wołoskie opryszki. Niebezpieczne z powodu opryszków przejazdy. fig.* nic wart, chlystek.

Opryšnienie, *v.* **Opryśnięcie**, **a**, *blm. n.* obryzgnięcie, opluśnięcie.

Oprządek, **dka**, *lm.* **dki**, *m.* (Theridion), *zool.* pająk płucowaty, należący do rzędu *Przędzących*, długonogich; gatunków jego wedł. Jaroc. jest 25.

Oprząść, *ob. Oprzędać.*

Oprzęd, **u**, *lm.* **y**, *m.* oprzędzenie, obmotanie; rzecz którą się oprzęda. *Gąsienica otacza się oprzędem.*

Oprzędać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oprząść**, *v.* **Oprząśdz**, **oprządł**, **oprzędzie**, *dk.* 1) w koło prząść, przędzą otwijać. *Pająk oprzędu muchę.* 2) = tylko *dk. nieuż.* skończyć prząść, *ob. Sprząść.* = **się**, *złz.* (o jedwabnikach) przędzą jedwabną obwijać się.

Oprzędanie, **a**, *blm. n.* przędąc obmotywanie, przędzenie w koło.

Oprzędzenie, **a**, *blm. n.* dokonana czynność oprzędania.

Oprzeć, 1) **ał**, **eje**, *sn. dk.* zaognić się z tarcia, lub z działania połączonego ciepła i wilgoci. *Nogi kokosze, gdy włożysz w rzeżewie, oprzeją. Mazać maścią miejsca oprzałe. fig. Człeczysko łysе, oprzałe, siwe.* 2)= *scz. ob. Opierać.*

Oprzętny, **a**, **e**, *p. nieuż. ob. Skrzętny.*

Oprzykrzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Oprzykrzyć**, **ył**, **y**, *dk. nieuż. komu co, sobie co*; przykrzyć, hydzić, mierzić. *Świat sobie oprzykrzyli z pożądliwościami jego.* = **się**, *złz.* przykrym się stawać, naprzykrzać się. *Cóżem ci uczynił, albo w czemem się oprzykrzył tobie?*

Ops,*mit.* 1) *nieod.blm.ż.* rzymska bogini, znacząca przestrzeń, żona i siostra Saturna, tyle, co u Greków Rea. 2)=, **a**, *blm. m.* słowiański bożek piekielny, który udaje się niewidomie do domów, kędy panuje taniec, nierząd i podejrzana uciecha. Karze osoby nieobyczajne albo zawstydzeniem, albo nieszczęściem, albo szyderstwem powszechném. Gdy człowiek cnotliwy pojrzy dziurką od klucza przeze drzwi do izby tańców, obaczy uwijającego się Opsa. Za czasów chrześcijańskich zrobiono z Opsa, karciciela nicnoty. 3)= *prze.* zabawa wszeteczna, nicnota, rozpusta. *Jechać, iść, pójść na ops.*

Opsnąć się, **ął—**, **nie—**, *złz. jednt.* uderzywszy się o co pośliznąć się. *Opsnęły się koniowi nogi i obalił się.*

Optaszyć, **ył**, **y**, *scz. dk. nieuż.* oberwać, oskubać. *Optaszyć ogon.*

Optycznie, *ps.* według praw optyki.

Optyczny, **a**, **e**, *p.* od optyki, według optyki. *Szkła optyczne. Złudzenie optyczne. Narzędzia optyczne.*

Optyk, **a**, *lm.* **cy**, *m.* posiadający naukę optyki; robiący narzędzia optyczne.

Optyka, **i**, *blm. ż.* (z grec.) 1) nauka o świetle i wzroku. 2)= perspektywa, wejrzenie przedmiotów w oddaleniu. 3)= pudełko ze szkłami i z obrazkami.

Optymiczny, **a**, **e**, *p.* trzymający się optymizmu.

Optymista, **y**, *lm.* **ści**, *m* rad ze wszystkiego, uważający wszystko z dobréj strony.

Optymistka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* trzymająca się zasad optymicznych.

Optymizm, **u**, *blm. m.* (z łać.) uważanie za dobre wszystkiego co się dzieje, twierdzenie, że świat jest jak najlepszy.

Optypate, *nieod. kuch.* małe paszteciki.

Opuch, **u**, *blm. m.* opuchnięcie, obrzmienie, skutek puchnienia.

Opucha, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) bramowanie, wykładanie, wyłogi. *Towarzysz zrobił sobie kiereję, i nakrył ją rysiem; wyszło mu na złe sukno i opucha. Opucha droższa od kożucha, przys.* 2)= *ob. Opuczyna.*

Opuchlina, **y**, *blm. ż.* **Opuchłość**, **ści**, *blm. ż.* (oedema) nawodnienie, nagromadzenie surowicy krwi w miąższe narzędzia.

Opuchłość, *ob. Opuchlina.*

Opuchlinowy, **a**, **e**, *p.* od opuchliny.

Opuchły, **a**, **e**, *p.* 1) nabrzmiały, spuchły. 2)= mający wodną puchlinę.

Opuchnąć, **ął**, **nie**, *sn. dk.* puchliny dostać, puchliną nabrzmieć, spuchnąć.

Opuchnięcie, *v.* **Opuchnienie**, **a**, 1) *blm.* dokonane puchnięcie, spuchnięcie. 2)= *lm.* **a**, *nieuż.* puchlina, nabrzmiałość.

Opugna, **y**, *lm.* **y**, *ż.* (z łać.) *prze.* spór, dysputa (szkolna), opozycja.

Opugnant, **a**, *lm.* **ci**. *m* dysputujący, przeciwnik.

Opugnować, **a**, **uje**, *scz. nd. komu*; (z łać.) spór toczyć, zarzuty czynić, dysputować.

Opugnowanie, **a**, *blm. n.* spieranie się, zarzutów robienie, dysputowanie. *Opugnowanie komu, czemu.*

Opukałość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż. ob. Pękatość.*

Opukały, **a**, **e**, *p. ob. Pękaty.*

Opuknąć się, **ął—**, **nie—**, *złz jednt.* rozpaść się, rozpuknąć się, pęknąć. *Opuknła się beczka.*

Opuncja, **cji**, *lm.* **cje**, *ż. bot. ob. Kaktus.*

Opuncjowe rośliny (Cacti) stanowią familję przyrodzoną, należącą do klassy 1 ltéj, układu Juss. (Peripetalia) roślin *dwulistkowych*; in. *cierniowate.*

Opupiać się, **ał—**, **a—**, *złz. nd.* **Opupić**, **ił—**, **i—**, *dk.* zawijać się w kokon. *Robaki jedwabnicze żyją około 34 dni, zanim się opupią.*

Opurpurzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opurpurzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) okrywać purpurą, *v.* szkarłatem. 2)= malować na szkarłatno, *ob. Purpurzyć.*

Opus, *nieod. n.* (z łać.) *muz.* dzieło muzyczne jakiego kompozytora.

Opust, **u**, *lm.* **y**, *m. myś.* nóż przy kordelasie, którym się farba ze zwierza wielkiego, tylko co ubitego, spuszcza.

Opusta, **y**, *lm.* **y**, *ż.* kawałek ziemi w oraniu lemieszem nietknięty, podwałka

Opustoszało, *ps.* pusto, samotnie. *Opustoszało wyglądać. Opustoszało zostawić.*

Opustoszałość, **ści**, *blm. ż.* stan opustoszenia, pustynia. *Litwa przeszedłszy dla opustoszałości przez powiat Lubelski, w ziemi Sandomierskiej plondruje.*

Opustoszały, **a**, **e**, *im.* pusty, spustoszony.

Opustoszyciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* który co opustoszył, który pustoszy, *ob. Pustoszyciel.*

Opustoszyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* w koło popustoszyć, poniszczyć. *Kraina opustoszona, ob. nd. Pustoszyć.*

Opuszać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opuszyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) nadymać; *wł.* i *fig. Cebula żywot opuszа.* 2) = *fig.* puchem *v.* piórami okładać *fig. Jakiem kogo fortuna opuszyła pierzem, Jednako śmierć oskubie prawie z nietoperzem.* 3) = futrem okładać, bramować.

Opuszanie, **a**, *blm. n.* czynność słowa *Opuszać*; nadymanie; puchem okrywanie.

Opuszczać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opuścić**, **ił**, **i**, *dk.* spuszczać na dół, zwieszać. *Opuścić suknię. Opuściła suknię nim weszła do salonu. Opuście sztory. Opuściła włosy na czoło. Opuszczać ręce, fig.* przestawać być czynnym, gnuśnieć. *Opuścić uszy, fig. posp.* zesmutnieć. 2) = *co*; spuszczać z ceny. *Nie opuści ani grosza.* 3) = pomijać, zaniedbywać. *Opuścił sposobność. Opuścić co najważniejszego. Niczego nie opuści, aby na swojém postawić v. aby dopiąć swego. Opuścić jaką formalność. Opuścić błąd (drukarski), ob. Prześlepić.* 4) = wypuszczać, przeskakiwać. *Opuścić dwa, trzy wyrazy w liście. Opuść ten ustęp, nie czytaj go. Opuścił dwie karty. Opuściłeś jego imię na liście. Opuścić kogo, ob. Zamilczeć.* 5)= *co*; rzucać, porzucać. *Opuścić Paryż, dwór. Opuścić dom, ojczyznę. Opuścił chorągiew'. Szczęście go opuściło. Przychodzi wiek, w którym władze umysłowe opuszczają nas jedna po drugiéj. Wkrótce dusza opuści ciało. Siły mię opuszczają. Opuścić świat, żonę. Bóg nie opuści, kto nań się spuści, przys.* 6) = *skórę z bydlęcia*; zdejmować. 7)= *czém*; otaczać na około, obwodzić czém. *Opuścić miasto wodą. Opuścić mgłą.* 8) = puszczać, zwalniać. *Mróz opuszcza.* = **się**, *złz.* 1) nie mieć starania o swéj osobie, zaniedbać. *Na starość zupełnie się opuścił.* 2) = zostawać bezczynnym, gnuśnieć. *Miał się nieźle, ale się opuścił. Tak się opuścił, że nic zgoła robić, ni o czém myśleć, ni o co starać się nie chce.* 3) = *myś.* (o jeleniach i sarnach) z jednéj knieji do drugiéj przechodzić. *Opuściły się jelenie.*

Opuszczałość, **Opuszczały**, *ob. Opuścіałość, Opuścіały.*

Opuszczanie, **a**, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Opuszczać* (ob. ten wyr.).

Opuszczenie, A) *ps.* niedbale. *Pod jarzmem poddaństwa niechętnie i opuszczenie rolę uprawiają.* B) =, **a**, *n.* 1) *blm.* a) pominięcie, zapomnienie. *Ważne opuszczenie. Strzedz się opuszczenia.* b) = rzucenie, porzucenie. *Opuszczenie domu, wioski, ojczyzny.* c) = stan osoby lub rzeczy opuszczonéj. *Zostawać w zupełném opuszczeniu. W opuszczeniu od Boga. Umarł w ostatniém opuszczeniu.* d)= zaniedbanie się, brak starania, czystości. 2) =, *lm.* **a**, skutek pominięcia, prześlepienia, omyłka; to co wyrzucono. *W korrekcie téj są opuszczenia.*

Opuszczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* narzędzie rogowe, które szewc podkłada pod podeszwę, kiedy się krawalnikiem opuszczą czyli okrawa.

Opuszczony, **a**, **e**, *im.* od *Opuścić*; 1) na dół spuszczony, wiszący. 2) = pominięty, wypuszczony 3) = porzucony, sobie zostawiony. *Opuszczony od Boga, od ludzi, od przyjaciół, od lekarzy. Sieroty opuszczone.*

Opuszenie, **a**, *blm. n.* 1) *med.* odęcie, rozparcie gazem jakiegokolwiek narzędzia np. jelit. 2) = obłożenie, obramowanie futrem.

Opuszka, **i**, *lm*, **i**, *ż.* (*zdr.* od *Opucha*) 1) okładanie, bramowanie jako rzecz. *Ogląda czapkę, opuszkę wstrząsa i włos odmuchuje.* 2)= powłoka. *Wziąłoszy czerwony złoty, poznał srebro, kęs zwierzchniéj odskrobawszy opuszki.* 3) = (bulbus) *an.* grubsza część nerwu, np. opuszka nerwu węchowego (bulbus olfactorius). 4)= *cewkowca, med.* odęcie cewkowe, nadymanie cewkowe.

Opuszony, **a**, **e**, *im.* puchem *v.* pierzem okryty.

Opuszyć, *ob. Opuszać.*

Opuszyn, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Fougerouxia). roślina.

Opuściałość, *v. nieuż.* **Opuszczałość**, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* miejsce opuszczone, puste, pustynia. *Będzie opuściałość pośród ziemi.*

Opuściały, *v. nieuż.* **Opuszczały**, **a**, **e**, *p.* 1) *ob. Opustoszały, Pusty.* 2)=samotny, opuszczony od wszystkich.

Opuściciel, **a**, *lm.* **e**, *m.* który opuszcza kogo.

Opuścić, *ob. Opuszczać.*

Opychać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Opchać**, **ał**, **a**, *dk. czém*; dawać dużo jeść czego, okarmiać. *Opychać dziecko ciastkami.* = **się**, *złz. czem*; dużo jeść czego, obżerać się.

Opychanie, **a**, *blm. n. czém*; dawanie dużo jeść, okarmianie. = **się**, jedzenie czego dużo, obżeranie się.

Opyrzenie, **a**, *lm.* **a**, *n* w stosie węglarskim, pierwsze okrycie stosu gałęziami, liśćmi, mchem i t. d. jako czynność i sama opona, pokrycie.

Opyt, **u**, *lm.* **y**, *m.* **Opytka**, **i**, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* badanie, wypytywanie, indagacja. *Czynię o tobie opyt u wszystkich, którzy z tamtych stron przychodzą. Jagiełło kazał uczynić opytkę o zachowaniu królowej.*

Opytać, *ob. Opytywać.*

Opytka, *ob. Opyt.*

Opytywać, **ał**, **uje**, *scz. nd.* **Opytać**, **ał**, **a**, *dk. nieuż.* badać, dowiadywać się, indagować. = **się**, *złz.* wypytywać się, wybadywać. *Opytywał się mnie jak długo pani z nieboszczykiem mieszkała.*

Or, **a**, *blm. m. mit.* 1) syn Ereba i Gaji, olbrzym grecki znaczy jedną z gór np. Olimp, Etna, Parnas. 2) = *v. Ur*, ogień czysty Chaldejczyków.

Oracja, **ji**. *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) *prze.* rzecz do słuchaczów, mowa. *Na ową oracją hetmańską, szeroką oracją odpowiedział. Upominek jak Żmudzinek, jak fryz oracja, przys.* t. j. wiele słów, wątku mało.

Oracki, **a**, **ie**, *p.* od orania, oracza, rolniczy. *Nasienie orackie. Stan oracki.*

Oractwo, **a**, *blm. n.* uprawianie ziemi, rolnictwo. *Rządca ten godniejszy był do motyki, a do pługa i oractwa, niźli do zbroi. Ziemia potrzebuje ludzkiéj pracy jaką jest oractwo.*

Oracyna, **y**, *lm* **y**, *ż. prow.* (Podhal.) grunt orny. *I ta oracyna z matki co się nam dziewkom patrzy* (należy).

Oracz, **a**, *lm.* **e**, **m.** 1) orzący, rolnik. *Jaki oracz, takie też oranie, przys.* 2) = *zool. ob. Dzięcioł.*

Oraczka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) oranie, orka. *Deszczyk odmoczył, byłaby dobra oraczka.* 2) = żona oracza, lub też, która orze.

Oraczowy, **a**, **e**, *p.* do oracza należący. *Nasienie oraczowe. Praca oraczowa.*

Oraczy, **a**, **e**, *p.* do orania należący. *Oraczy v. pługowy wieniec. Oracza nauka, ob. Agronomja.*

Orać, **ał**, **rze**, *scz. nd.* 1) pługiem ziemię uprawiać. *Orać ziemię, pole. Orać wołami, końmi. Orać w zagon*, czwarte oranie roli. *Rób, orz, pracuj bez przestanku, Do wieczora od poranku. Kto dobrze orze, ma chleb w komorze, przys. Głupich nie orzą, nie sieją, sami się rodzą, przys. Trudno wielkim orać, przys. fig. Wiek poorał bróżdy na czole*; pomarszczył. *fig. Orać morze*, żam żeglować. *Flota płynie orząc lekko po morskiej równinie. fig. Kotwice dno orzą. fig. posp. Ziemię nosem orać*, padać na ziemię np. w skutek upicia się. 2)= *fig. posp.* bić, tyranizować. *Zrzbiety nam srodze orali nieznośnemi plagami. On orząc ludem ślepo i zuchwale, Waży się mienić ojcem jego, stróżem.*

Oralny, **a**, **e**, *p. ob. Orny.*

Oramować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* ująć co w ramy, okolić.

Orangutan, **a**. *lm.* **y**, *m.* (Satyrus) *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *naczelnych*, małpiastych; gatunki jego: 1 *O. czerwony* (S. rufus). 2 = *dwubarwny* (S. bicolor).

Oranie, **a**, *blm. n* rżnięcie pługiem ziemi, odwracanie warstwy rodzajnéj. *Oranie łatwiejsze jest na lekkiéj ziemi, niżeli na tłustéj.*

Oranina, **y**, *lm.* **y**, *ż. ob. Oraczka.*

Orany, **a**, **e**, *im.* rżnięty, przewracany pługiem. *Pole orane.*

Oranż, **u**, *blm. m* (z fran.) kolor pomarańczowy.

Oranżerja, **ji**, *lm.* **je**, *ż.* (z fran.) 1) dom ogrzewany, gdzie się przechowują zimą drzewa pomarańczowe, trephauz 2) = część ogrodu, w któréj na lato stawią drzewa pomarańczowe. 3) = miejsce, gdzie przechowują zimą kwiaty, *ob. Cieplarnia.*

Oranżowy, **a**, **e**, *p. kolor, ob. Pomarańczowy.*

Orar, **u**, *lm.* **y**, *m.* (z ross.) długa krzyżami osadzona wstęga, noszona przez księży prawosławnych podczas mszy na lewém ramieniu. *Djakon przy poświęceniu. Najśw. Sakrament ręką i orarem ukazuje.*

Oras, **a**, *blm. m. mit.* litewski bóg, znaczący to samo, co Okkapirmas.

Orator, **a**, *lm.* **owie**, *m.* (z łać.) *nieuż.* 1) mówca,

krasomówca. 2) = zwykle u stołów w dawnych domach polskich do służby należący, którego obowiązkiem było witać przybywających gości, zagajać mową zebrane towarzystwo i t. p.

Oratorja, ji, *blm. ż. nieuż.* wymowa, krasomówstwo. *Cnota ma być we wszystkich naukach przed oczyma, w prokuratorstwie, w oratorji* i t. d.

Oratorjum, *n. w lp. nieod. lm.* **ja**, (z łać.) 1) dramat religijny, nie przeznaczony do przedstawienia scenicznego. 2) = miejsce do modlitwy, mała kaplica, szczególniej w mieszkaniu.

Oratorka, i, *lm.* **i**, *ż.* kobieta wymówna, lubiąca wiele rozprawiać.

Oratorski, a, ie, *p.* do oratora należący, krasomówczy.

Oraz, *ps.* razem, przytém, także, i. *Chory oraz ubogi. Pamiętaj oraz że...*

Orbikula, i, *lm.* **e**, *ż. zool.* skałoczepek, mięczak dwóskorupowy czyli małż z rodz. *Rumionopławów*, cechujący swą przytomnością niektóre pokłady gór napływowych.

Orbita, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) *as.* linja krzywa (po większej części elipsa), stanowiąca drogę, po której każda planeta krąży około słońca; *orbity* czyli *drogi planetarne* leżą w różnych płaszczyznach, stąd ich pochyłości ku ekliptyce są różne. 2) = jama oczna.

Orbona, y, *blm. ż. mit.* bogini opiekująca się dziećmi lub sierotami.

Orcel, cla, *lm.* **cle**, *m. v.* **Orkiel, kla**, *lm.* **kle**, *m.* kamień łamany nie ciosany. *Orcle te były tak zbyteczne twarde, że tych kamieni nie mogli użyć do budowania. Z łupanego białego kamienia orkle i kwadraty ciosać.*

Orcik, a, *lm.* **i**, *m. zdr. ob. Ort.*

Orcza, y, *blm. ż. bot.* (Peumus), roślina.

Orczyk, a, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) w wozie dyszlowym bark u sztelwagi, dla zakładania postronków od koni; w wozie hołoblowym cały przyrząd dla przyprzężenia drugiego konia.

Orczykowy, a, e, *p.* od orczyka. *Służba orczykowa*, t. j. stajenna.

Orda, *ob. Horda.*

Ordaka, i, *lm.* **i**, *m. prow.* (na Mazowszu), lichy koń, szkapa, hetka.

Ordalja, ji, *blp. ż.* sądy boże, t. j. próby obwinionego w wiekach średnich przez ogień, wodę, i t. p.

Order, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *prze.* rozkaz, ordynans. *Wsiadaj na twój dzielny koń, marszałku Sobieski, Tobie potrzeba order wykonać niebieski.* 2) = znak odznaczenia się, zasługi, udzielany przez panującego. *Kawaler orderu Orła białego, Legji honorowéj* i t. d. *Ozdobiony wielą orderami.* 3) = zam. pan orderowy. *Sędziemu i ordery się kłaniają.*

Orderowy, a, e, *p.* od orderu, ozdobiony orderem. *Wstęga orderowa. Pan orderowy.*

Orderzyna, y, *lm.* **y**, *ż. v.* **Orderzysko, a**, *lm.* **a**, *n. pog.* lichy, tadajaki order.

Ordnunk, *ob. Ordynek.*

Ordowid, *v* **Ordowina**, *v.* **Ordownik**. *bot. ob. Hordowina.*

Ordowy, *ob. Hordowidowy. Ordowe, v. Hordowe drzewo, bot. ob. Kalina.*

Ordunek, *ob. Ordynek.*

Ordynacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) *nieuż.* urządzenie, ustawa. *Ordynacja miasta.* 2) = *praw.* urządzenie sukcesji w takim sposobie, że majątek nie ulega podziałowi, lecz zawsze na jednego spada, a to dla utrzymania świetności familijnéj, takie były: Zamojska, Nieświeżska, Ostrogska, Pińczowska. 3) = posiadłość ulegająca powyższemu urządzeniu, majorat (majątek). 4) = obrządek święcenia na kapłaństwo i inne stopnie hjerarchji kościelnéj.

Ordynacki, a, ie, *p.* do ordynacji należący, majoracki. *Ordynackie dobra.*

Ordynactwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) ordynacja, majorat. 2) = *zb.* ordynat z żoną.

Ordynalny, a, e, *p. nieuż.* ordynaryjny, zwyczajny. *Tablica ordynalnych dzieł.*

Ordynand, a, *lm.* **y**, *m.* (z łać.) duchowny mający być ordynowanym.

Ordynans, u, *lm.* **y**, *m.* 1) *prze.* rozkaz. *Ordynans woli boskiej rzeczami kieruje. Żołnierz nigdy swojej woli panem, bo zawsze pod ordynansem. Być na ordynansie.* 2) = żołnierz ordynansowy. *Jenerał posłał po niego ordynansa.*

Ordynant, a, *lm.* **ci**, *m.* ordynujący duchownego.

Ordynarja, ji, *lm.* **je**, *ż.* 1) *prze.* opłata roczna, pensja wyznaczona komu. 2) = to co się daje w naturze sługom na przeżywienie. *Wyznaczono mu z dworu płacę pieniężną i oprócz tego ordynarję.* 3) = *psom, myś.* osypka, pasza.

Ordynarjusz, a, *lm.* **e**, *m.* (z łać.) 1) ordynowany, miejscowy, właściwy. *Kaznodzieja ordynarjusz u Panny Marji.* 2) = biskup djecezalny.

Ordynaryjnie, *ps.* i *prze.* **Ordynarje**, 1) *ob. Zwyczajnie.* 2) = *ob. Pospolicie, Gminnie.*

Ordynaryjny, a, e, *p.* 1) zwyczajny. *Sejm ordynaryjny;* z porządku czyli z koleji przypadający. *Ordynaryjny regestr spraw, praw.* na którym mieszczą się takie sprawy, które wymagają porządnéj instrukcji i kommunikacji wzajemnéj papierów i odpowiedzi. 2) = gminny, pospolity. 3) = *han.* a) mówiąc o gatunku towarów, toż samo co: pospolity, nie wyśmienity. b) = mówiąc o cenie towarów: zwyczajna, bieżąca, rynkowa cena.

Ordynat, a, *lm* **ci**, *m* posiadający ordynację czyli majorat. *Ordynat Zamojski.*

Ordynatka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kobieta posiadająca majorat. 2) = żona ordynata, *ob. Ordynatowa.* 3) = córka ordynata, *ob. Ordynatówna.*

Ordynator, a, *lm.* **owie**, *m.* lekarz ordynujący w szpitalu, lekarz doglądający chorych.

Ordynatowa, ej, *lm.* **e**, *ż.* żona ordynata.

Ordynatówna, y, *lm.* **y**, *ż.* córka ordynata.

Ordynatstwo, *nieuż. ob. Ordynactwo*

Ordynek, *v.* **Orduneк**, *v* **Ordnunk, u**, *lm.* **i**, *m.* 1) *prze.* pewny porządek. *Wszystko w domu twoim, aby rządnie w swym ordynku i ochędożnie było.* 2) = szyk, rząd. *Ordynek żołnierski. Hetman aby taki ordnunk albo jako zowią szyk uczynił, żeby jedna rzecz drugiéj nie zawadzała. Iść ordynkiem,* t. j. rzędem, jeden za drugim lub parami. *Stanąć w ordynku;* jednym rzędem. 3) = *nieuż.* klassa, rząd, podział, gatunek. *Plebejuszów u nas jest dwój ordynek, jedni w miastach lub wsiach królewskich, drudzy w szlacheckich.*

Ordyniec, Ordynka, Ordyński, *ob. Hordyniec, Hordynka, Hordyński.*

Ordynować, ał, uje, *scz. nd.* i *dk.* (z łać.) 1) wyprawiać, wysyłać, komenderować. *Pięć ordynuje rot przeciw mostowi.* 2) = *nieuż.* adressować, przekazować. *Do tego kupca są ordynowane weksle moje.* 3) = *duchowne, ob. Święcić.* 4) = *lekarstwo;* zapisywać choremu lekarstwo

Ordynowanie, a, *lm.* **a**, *n.* 1) wyprawianie, wysyłanie, komenderowanie. 2) = święcenie. 3) = zapisywanie.

Ordynowany, a, e, *im.* wyprawiony, wysłany, komenderowany.

Ordzawiałość, ści, *blm. ż.* zajście rdzą. ordzawienie.

Ordzawić, ił, i, *scz. dk.* rdzą pokryć, *ob. nd. Rdzawić.*

Ordzawiec, *v.* **Ordzewieć, ał, eje**, *sn. dk.* rdzą się pokryć, *ob. nd. Rdzawieć.*

Ordzawienie, *v.* **Ordzewienie, a**, *lm.* **a**, *n.* pokrycie, *v.* pokrycie się rdzą; ordzawiałość, rdza.

Oreada, y, *lm* **y**, *ż. mit.* imię greckich Nimf, przemieszkujących na górach.

Orel, *v* **Oryl**, *v.* **Horyl, a**, *lm.* **e**, *m.* człowiek usposobiony do zbijania browarek i towaru w plenice, glenie, gąski, pasy i tratwy i spławianie tegoż na rzekach.

Orellin, u, *blm. m. chem.* gatunek żółto-pomarańczowego farbnika (substancji farbnéj), dobywanéj z rośliny *bixa orellana.*

Orendzie, *ob. Orędzie.*

Orestjada, *ob. Oreada.*

Orędować, ał, uje, *scz. nd.* 1) sprawować co od kogo, za kogo; zastępować kogo. *To gdy tak postowie u Litwie orędują, dowiedzieli się, w jakiemby szczęściu sprawy królewskie były.* 2) = *za kim;* przyczyniać się, wstawiać się. *Przed ojcem swym, Panie, przyczyniaj się i orędуj za nami.* 3) = *prow.* ofiarować. *Orędуję wam za to siwego gąsiora i kopę orzechów.*

Orędowanie, a, *blm. n. za kim;* przyczynianie się, wstawianie się jako czynność.

Orędowca, y, *lm.* **y**, *m. ob. Orędownik.*

Orędownica, y, *lm.* **e**, *ż.* **Orędowniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* przyczyniająca się za kim. *Orędownico, nasza pośrednico, nędznych pomocnico! Panno przeczysta, orędowniczko nasza, zjednaj nas z synem twoim.*

Orędownictwo, a, *lm.* **a**, *n.* 1) urząd orędownika. 2) = wstawianie się, jako pojęcie.

Orędowniczka, *ob. Orędownica.*

Orędownie, *ps.* przyczynnie, zastępczo.

Orędownik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) prokurator, poseł, posłaniec, sprawca. *Kapłany towarzyszmi, radą, pomocą i orędownikami biskupów, w rozsiewaniu i bronieniu wiary być mają.* 2) = przyczyniający się za kim, zastępca. *Jezus orędownik zbawienia naszego. Syn Boży jest orędownikiem naszym przed Bogiem.* 3) = tytuł pisma periodycznego. 4) = * (conceptus patronus), pojęcie, wstawiające się za innem pojęciem. I tak np. *Przestrzeń* wstawia się za źródłem i pierwiastkiem jéj *Strzenią*, a *Umysł, Rozmysł* za *Myślem.* Są to więc, ilekroć chodzi o ten stosunek, orędowniki.

Orędowny, a, e, *p.* przyczynny, zastępczy.

Orędzie, *v.* **Orendzie, a**, *lm.* **a**, *n. prze.* poselstwo, rzecz poselstwa, oznajmienie rozkazu. *Od anioła słyszał to orendzie. W czajkach w skok niosą królowi orendzie. Przystąpiwszy k'niéj aniol, przepowiedział jéj orędzie niebieskie.*

Oręż, a, *lm.* **e**, *m. v. prze.* **Oręże, Horęże. a**, *lm.* **a**, *n.* broń, miecz. *Schwytać kogo z orężem w ręku. Schować oręż w pochwy. fig. Złożyć oręż. Dobyć oręża. Oręż to rozstrzygnie. Młodego samo oręże na hare wyciąga. Widzisz jako cię twoimie horężem biją! fig. Żydowskim orężem nań idzie,* t. j. podkupuje.

Orężnie, *ps.* z orężem, z bronią, zbrojno.

Orężnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) noszący oręż, giermek. *Saul Dawida uczynił orężnikiem swoim.* 2) = człowiek uzbrojony, z orężem w ręku. 3) = rzemieślnik, który czyści broń.

Orężny, a, e, *p.* 1) od oręża. *Orężny kowal. Orężny skład.* 2) = zbrojny. *Siedmiuset orężnych wystąpiło do boju.* 3) = *fig.* wojowniczy. *Ducha orężnego w sobie zachował.*

Orfalec. lca, *lm.* **lce**, *m. v. Szabaryt*, minerał z rodz. krzemień. familji perlysków.

Orfeusz, a, *blm. m. mit.* syn trackiego bożka rzecznego Eagra i Muzy Kalljopy, sławny lutnista i wieszcz grecki. Gdy śpiewał, lasy szły za nim, a skały układały się w mur. Wziął udział w wyprawie kolchidzkiéj Argonautów, pokonał Syreny śpiewem, które ze wstydu zamieniły się w rafy. Postradał w pierwszym dniu gód weselnych żonę Eurydykę, ukąszoną od jadowitéj żmiji. Poszedł po nię do piekieł i odzyskał za pomocą lutni. Ale utracił przy fartce orkowéj, iż się na nię obejrzał. Zginął rozdarty od cykońskich niewiast podczas świąt Djonizego.

Orgamistrz, i t. d. *ob. Orgarmistrz*, i t. d.

Organ, u. *lm.* **a**, *m.* (z grec.) 1) narzędzie zmysłowe, członek ciała działający. *Organ wzroku, słuchu, powonienia, smaku, głosu.* 2) = głos. *Miéć dobry, v. mocny organ, piękny organ.* 3) = *fig.* tłómacz. *Być organem czyim.* 4) = *ob. Organy.* 5) = *art. ob. Organki.*

Organarjat, u, *lm.* **y**, *m. nieuż.* dom organisty.

Organecznik. a, *lm.* **i**, *m.* (Tubipora), *zool.* zwierzokrzew, należący do gromady *Polipników*, rurkowatych.

Organek, nka, *lm.* **nki**, *m.* i **Organki, ów**, *blp.* (*zdr. od Organy*). 1) piszczałka. osobliwie z kilku rurek składana. 2) = *art.* machina, składająca się z wielu rur muszkietowych, na jednéj łoży osadzonych. 3) *Organki*; u rybaka, kilki cienkie w ziemię wbite na około jazu na rzece, które się zawsze chwieją. 4) = *bot.* (Anchusa), roślina.

Organicyzm, u, *blm. m.* teorja organiczna, nauka zasadzona na budowie organizmu.

Organicznie, *ps.* sposobem organicznym.

Organiczność, ści, *blm. ż.* stan tego co jest organiczne, co działa za pomocą organów, lub też pewnéj organizacji.

Organiczny, a, e, *p.* 1) do organów odnoszący się, opatrzony organami. *Ciałki organiczne. Choroba organiczna. Organiczne ciała;* są to istoty rosnące, żyjące, opatrzone pewnemi narzędziami czyli organami, służącemi do utrzymania ich życia, a tém samém i zachowania ich bytu. Pod względem chemicznym dzielą się na roślinne i zwierzęce; pierwsze składają się z węgla, wodoroda i kwasorodu; drugie zawierają oprócz tego saletroród.

Organika, i, *blm. ż.* (z łać.) *muz.* nauka o narzędziach muzycznych.

Organista, y. *lm.* **ści**, *m.* 1) który gra na organach. *Pomocnik organisty*, który miechy depce. 2) = który robi organy, *ob. Orgarmistrz.* 3) = *zool. ob. Tanagra.*

Organistka, i, *lm.* **i**, *ż.* która gra na organach.

Organistowski, a, ie, *p.* od organisty.

Organistwo, a, *blm. n.* 1) sztuka grania na organach. 2) = professja organisty.

Organiścianka, i, *lm.* **i**, *ż.* córka organisty.

Organiścina, y, *lm.* **y**, *ż.* żona organisty.

Organizacja, ji, *lm.* **je**, *ż.* (z łać.) 1) urządzenie, układ, budowa. *Organizacja ciała ludzkiego. fig. Organizacja wojska, sądownictwa, straży narodowej.* 2) = *praw.* nowy porządek, układ, systemat w sądownictwie. 3) = w gospodarstwie oznacza naukę jak rolnictwo z chowem bydła połączyć, jak te dwie kategorje na siebie działać mają; ile sił ludzkich i zwierzęcych potrzeba i jak je uporządkować.

Organizacyjny, a, e, *p.* od organizacji, porządkujący.

Organizator, a, *lm.* **owie**, *m.* który co organizuje, urządza, porządkuje. *Doskonały organizator.*

Organizm, u, *lm.* **y**, *m.* budowa, układ organów (ciała), ustrój. *Wzmocnić, osłabić organizm.*

Organizować, ał, uje, *scz. nd.* urządzać, porządkować. *Organizować armję, ministerjum,* i t. d.

Organizowanie, a, *blm. n.* urządzanie, porządkowanie.

Organki, *ob. Organek.*

Organmistrz, i t. d. *ob. Orgarmistrz*, i t. d.

Organogeny, ów, *blp. m. ob. Organorody.*

Organografja, ji, *blm. ż. bot.* część *Roślinoznawstwa, v. Fitognozji*, ucząca o budowie wewnętrznéj i zewnętrznéj wszystkich narzędzi roślin; dzieli się na a) *Anatomję mikroskopową* roślin (Histologja), t. j. naukę o wewnętrzn. budowie roślin, o narzędziach prostych, spostrzegalnych tylko okiem uzbrojonem; b) *Anatomję zwyczajną* roślin (Phytonomja), t. j. naukę o narzędziach złożonych, podpadających pod wzrok, będących już głównemi częściami roślin; i b) *Wyrazownictwo roślinne* (Terminologia botanica), dostarczające wyrazów do oznaczenia różnych licznych odmian narzędzi złożonych.

***Organon. u**, *lm.* **y**, *m. ob. Członiec.*

Organorody, v Organogeny, ów, *blp. m. chem.* pierwsza gruppa ciał prostych niemetalicznych, którą stanowią: kwasoród, wodoród, azot, węglik, wchodzące w skład wszystkich roślin i zwierząt

Organowy, a, e, *p.* 1) od organu, organów (narzędzi zmysłowych). 2) = od organów (instrumentu). *Miechy organowe.*

Organy, ów, *blp. m.* 1) instrument muzyczny, w kościołach zwykle używany. *Grać na organach. Jak organy nastroisz, tak grają, przys.* 2) = *góra* sztuki drzewa ustawione jedne obok drugich przy ścianach w chodniku, a przeznaczone po ukończeniu roboty na wyrwanie, czyli rabunek.

Orgarmistrz, *v.* **Organmistrz, a**, *lm.* **e**, *m.* fabrykant organów, katarynek, i t. p.

Orgarmistrzowski, *v.* **Organmistrzowski, a, ie**, *p.* od orgarmistrza.

Orgarmistrzostwo, *v.* **Organmistrzowstwo, a**. *blm. n.* sztuka robienia organów, katarynek, i t. p.

Orgazmus, *nieod. m.* (z łać.) *med.* dobra cyrkulacja humorów z popędem do wydzielania się.

*** Orgje, ij**, *blp. ż.* (z grec.) zbytki, nierządy, święta Bachusa.

Orjak, a, *lm.* **i**, *m. mit.* jedna z nazw olbrzyma w słowiańskiéj Klechdzie, *ob. Stwolin, Stolim.*

Orjent, u, *blp. m.* (z łać.) wschód, wschodnie kraje, Azja.

Orjentalista, y, *lm.* **ści**, *m.* (z łać.) posiadający wschodnie języki, znający literaturę wschodu.

Orjentalny, a, e, p wschodni, azjatycki. *Orjentalna cera. Orjentalna fizjonomja.*

Orjentować się, ał—, uje—, *sfz. nd.* (z fran.) rozpoznawać miejsce gdzie się kto znajduje.

Orjon, a, *blm. m.* 1) *mit.* bóg wojny u Partów; syn Neptuna; łapin. 2) = *as.* nazwa jednej wielkiéj południowéj konstellacji (in. *Kosiarze, Grabie*, Rd.); *pasem Orjona* zowią się 3 jasne gwiazdy téj konstellacji, leżące w dinji prostéj, w równéj odległości od *Plejad* i *Syrjusa*, prawie na równiku.

Ork, *v.* **Orkus, u**, *blm. m. mit.* syn Ereba i Gaji, bóg grecki, jest uosobioną pieczarą ogromną, sprawującą przedsień *Tartaru* i *Elizu*. Położony jest za rzeką Oceanem i za krajem Kimmerjów, za gajem Persefony i za Tytaniemi skałami. Prowadzi do niego furtka arcycjasna, któréj strzeże Cerber. Za furtką jest długi wąski korytarz, którym idzie się do rzeki Acheronu. Przez rzekę tę przewozi dusze Charon. Za Acheronem rozciągają się puste krainy szerokie, ciche, głuche, zmroczne, kędy mieszkają Minos, Eak i Radamantes i odbywa się sąd ostateczny. Na granicy tych krain płynie druga rzeka Styks. Zastyksowe powiaty były ciemne, w których mieszkały dusze ni dobre ni złe, a rozciągały się aż do trzeciéj rzeki, zwanéj Kocytem, a stanowiącéj ostateczny kres Orku.

Orka, i, *lm. i, ż.* oranie, oraczka. *Na takiéj ziemi owies zasieje się bez dalszej orki.*

Orkan, u, *lm.* **y**, *m.* wielki, gwałtowny wiatr, wicher.

Orkiel, *ob. Orcel.*

Orkiestra, y, *lm.* **y**, *ż.* (z grec.) 1) miejsce na teatrach, w kościołach, i t. d. wyznaczone dla muzyki. 2) = muzykanci na orkiestrze grający, kapela. *Z towarzyszeniem orkiestry. Orkiestrę obsadzić.*

Orkisz, u, *blm. m.* 1) właściwie pewien gatunek zboża pośredni między pszenicą zwyczajną a jęczmieniem, *ob. bot. Pszenica orkisz* (Triticum spelta). 2) = niewłaściwie pewna odmiana jęczmienia zwyczajnego, zwana *jęczmieniem nagim, v. ryżowym* (Hordeum vulgare coeleste).

Orkiszowy, a, e, *p.* od orkiszu, z orkiszu.

Orklowy kamień, *ob. Orcel.*

Orła, (herb); orzeł czerwony w polu białém, z skrzydłami, nogami i ogonem rozczepierzonemi, bez głowy, na któréj miejscu niektórzy noszą gwiazdę; w hełmie pięć piór strusich, *ob. Saszor. Szaszor.*

Orląg, a, *blm. m. mit.* znaczył u Giermanów tyle, co u Rzymian *Fatum*. Jemu posłuszni są bogowie wszyscy, zgoła *Wut*, lub *Alfater* sam. Wut daje bogom innym przykład ślepego posłuszeństwa Orlągowi. Orląg ukazuje się też duszą jego. Inne imię *Urlak*.

Orlan, u, *lm.* **y**, *m bot.* 1) (Aquilaria), roślina. 2) = *ob. Wywłócznik.*

Orlanka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) pieniądz austrjacki z wyciśniętym orłem, 17 krajcarów w sobie zawierający. 2) = *prow.* gra z pieniędzmi, odbywająca się wyrzucaniem ich wgórę i zgadywaniem którą stroną upadnie.

Orlątko, a, *lm. a, n.* piskle orła.

Orlean, u, *blm. m.* 1) *bot.* (Bixa), roślina farbierska, zwana in. *Arnotą*, mian. gatunek jéj: *B. orellana.* 2) = gatunek pomarańczowéj farby, przygotowywanéj z rośliny *bixa orellana*, posiadającéj w swym składzie farbnik, *v.* substancję farbującą, zwaną *orellinem.* 3) = *geogr.* a) miasto we Francji. b) *Nowy Orlean*, miasto w Ameryce półn.

Orleanowate rośliny (Bixineae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 1éj (*v. dennokwiatowych*) ukl. De Cand.

Orleanin, a, *lm.* **owie**, *m.* mieszkaniec Orleanu, rodem z Orleanu.

Orleanka, i, *lm.* **i, i**. 1) kobiéta z Orleanu. 2) = dziewica orleańska (Joanna d'Arc).

Orleański, a, ie, *p.* od Orleanu, z Orleanu.

Orlec, a, *lm.* **y**, *m.* młody samiec orli. *Orlec z drzewa gdy spycha liść płowy, Wtenczas jest siwéj zimy posłaniec gotowy.*

Orleń, nia, *lm.* **nie**, *m.* (Myliobatis), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Wieloszparowych*, płaskich.

Orlę, ęcia, *lm.* **ęta**, *m.* młody orzeł. *Młode orlęta z razu białe, z czasem nabywają koloru rudego.*

Orli, *v.* **Orłowy, a, e**, *p.* od orła, do orła lub orłów należący. *Rodzaj orli należy do rzędu jastrzębiego. Orli wzrok, spojrzenie. Noś orli. Chorągiy orłowy;* tak nazwany od głównéj chorągwi rzymskiéj, mającéj orła na wierzchu. *Szlachcic orłowy*; nowy szlachcic, wlaz, który szlachectwo kupił. *Orli kamień, min.* tak się zowie ruda żelazna z ułożeniem włóknistem lub zbitém, w postaci nerkowatéj, wewnątrz pospolicie próżnię mająca. *Orle drzewo, bot.* (Excoecaria agallocha), in. *Rajskie drzewo*, gatunek *Ślepinu, v. Ślepodrzewa. Orle pióro, bot.* (Asplenium aquilinum), roślina stanowiąca gatunek *Zanogcicy.*

Orlica, y, *lm. e, ż.* 1) samica orła. *fig. Syn twéj orlicy polskiéj.* 2) = *bot.* (Pteris) gatunek paproci, *ob. Zgasiewka (pospolita).* 3) = *zool. ob. Mewa.*

Orlicz. a, *lm. e, m* **Orliszczko, a**, *lm. a, n.* 1) *ob. Orlik.* 2) *Orlicz, fig.* syn orła (herbu), Polak, Piast. *Skoro za czasem nie stało orliczów, Że cudzych Polsce przyszło szukać królewiczów.*

Orlik, a, *lm. i, m. zdr* **Orliczek, ozka**, *lm.* **czki**, *m.* 1) mały orzeł. 2) = *zool.* (Haliactos) ptak z gatunku orła (Jaroc.), *ob. Sokół.* 3) = *bot.* (Aquilegia) roślina z rodziny *jaskrowych*, należąca do klassy 13éj, rzędu *pięciosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolity* (A. vulgaris), dawniéj *Cynowod*, także *Cenceliją* zwany. rośnie wszędzie w zaroślach; łodygę ma łokciową, liście modrawe, kwiaty wielkie, piękne, zwisłe, błękitno-fioletowe, owoce i szypułki włosiste; hodowany w ogrodach, miewa kwiaty pełne, błękitne, białe, cieliste, purpurowe, różowe lub mieszaniną tych kolorów rozmaicie ubarwione. 4) = tak nazywano półtoraki szlązkie w XVII wieku.

Orlikowaty, a, e, *p.* jak u orła. *Nos orlikowaty, ob. Orli. Orlikowate ptaki*, stanowią familję ptaków drapieżnych (Jar.).

Orlikowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Siler) in. *Czarnogłów*, roślina należąca do klassy 5éj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *orlikoliściowy* (S. aquilegifolium), łodygę ma obłą, 2 do 3-łokciową, modrawą, później czerwonawą, liście lśniące, baldaszki bezfarbne.

Orliponka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Barreria), roślina.

Orlisko, a, *lm. a, m. zgr.* ogromny orzeł.

Orłodrzewowate rośliny (Aquilarineae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwulistkowych*, należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*) ukł. De Cand.

Orłolew, lwa, *lm.* **lwy**, *m. ar.* ozdoba architektoniczna, wyobrażająca bajeczne zwierzę, t. j. lwa z orlą głową wielkiemi skrzydłami; nóg, gryf.

Orłosęp, a, *lm.* **y**, *m.* (Gypaetus) *zool.* ptak z rzędu *drapieżnych*, dziennych; gatunek jeden: *O. brodaty* (G. barbatus).

Orłowicz, a, *lm.* **e**, *m. fig.* syn orła.

Orłowy, *ob. Orli.*

Ormętel, tla, *lm.* **tle**, *m.* (z niem.) *nieuż.* płaszcz z rękawami.

Ormianin, a, *lm.* **mianie**, *v.* **Ormiańczyk, a**, *lm.* **cy**, *m.* pochodzący z Armenji lub ormiańskiego wyznania.

Ormianka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) pochodząca z Armenji lub ormiańskiego wyznania. 2) = *bot.* gatunek śliwy pestkowéj.

Ormiany, an, *blp. n.* osada Ormian; okolica zamieszkana przez Ormian.

Ormiański, a, ie, *p.* od Ormian, do Ormian należący. *Arcybiskupstwo ormiańskie we Lwowie. Język ormiański. psł. Po ormiańsku*, sposobem, zwyczajem Ormian. *min. Kamień ormiański*, podobny nieco do lazurowego.

Ormuski, a, ie, *p.* z Ormus (wyspy azjatyckiéj). *Ormuskie perły.*

Ormusz, u, *lm.* **y**, *m. bot. ob. Amomek* (*Kardamon*).

Ormuzd, a, *blm. m. mit* irański bóg światła i Dobrego, walczący z Arymanem. Wydobył się z wnętrzności Serwany-Akiereny, a położył się w środku wszechświata, jako słońce. Znaczy tyle, co chaldejski Nebahaz, a urobion jest na wzór egipskiego Ozyrysa. Ormuzd i Aryman, to dwójca, wychylająca się z łona początkowéj jedni. Ormuzd, wpatrując się w samego siebie, widzi, iż jest *Tasterem*, widzi dalej, iż jest *Kajmarasem, Sjamekiem* i *Piszdatem*, lub Syrjuszem i trzema Knefisami.

Ornacik, *ob. Ornat.*

Ornamenta, *v.* **y, ów**, *blp. m.* (z łać) rozmaite ozdoby np. winiety u drukarza, obwódki u malarza i t. p.

Ornamentowy, a, e, *p.* (z łać.) ozdóbkowy, służący ku ozdobie.

Ornat, u, *lm*, **y**, *m. zdr.* **Ornacik, a**, *lm* **i**, *m.* (z łać.) zwierzchni kapłański ubiór przy odprawianiu mszy. *Wdziać, zdjąć ornat. Ksiądz w ornacie.*

Ornatowy, a, e, *p.* od ornatu.

Orni, ego, *blm. m. mit.* jeden z dwunastu przydomków normandzkiego Alfadura, *Grzmiciel.*

Ornitolity, ów, *blp. m. gen.* skamieniałości ptasie; są to nader rzadkie wyciski piór i kości ptastwa błotnego i wodnego, nadarzające się w kamieniu wapiennym.

Ornitologiczny, a, e, *p.* dotyczący się ptaków, opisujący ptaki.

Ornitologja, ji, *ż.* (z grec.) 1) *blm.* nauka o ptakach, opisnie ptakow. 2) =, *lm.* **je**, traktat, książka o téj nauce.

Ornitomancja, ji, *blm. ż.* (z grec.) wróżenie z ptaków.

Orny, *v.* **Oromy, a, e**, *p.* mogący być oranym, do orania. *Ziemia orna. Grunt orny.*

Orobek, bka, *lm.* **bki**, *m. v. Groch orobek. bot. ob. Drzewigroszek.*

Orografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) opis gór.

Orologiczny, a, e, *p.* tyczący się opisu gór.

Orologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o górach, o składzie i budowie gór.

Oromy, *ob. Orny.*

Oroniać, ał, a, *scz. nd.* **Oronić, ił, i**, *dk.* nie donosić płodu, ronić. *Tłuste krowy rade oroniają, ob. Ronić, Poronić.*

Oronianie, *ob, Ronienie.*

Oronienie, *ob. Poronienie.*

Orosić, ił, i, *scz. dk.* rosą pokryć, zmoczyć rosą, zrosić; *fig.* skropić. *Orosiwszy łzami, ob. nd. Rosić.*

Orosieć, ał, eje, *sn. dk.* rosą omoknąć. *Włosy mu orosiały. Orosiałe pastwiska.*

Oroszenie, a, *blm. n.* zmoczenie rosą; *fig* okropienie np. łzami. = **się**, zwilgotnienie od rosy.

Orozmaz, a, *blm. m. mit.* u Persów, pierwiastek dobra.

Orpiment, u, *lm.* **y**, *m. ob. Złotołusk.*

Orselka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) *bot* (Roccella) rodzaj *liszajcu* czyli *porostu ziennego*; gatunek: = *barwierska* (R. tinctoria), plechę ma widlastodzielną, skórzastą, żółtawą; porasta wielkiemi darniami skały wybrzeżów południowéj Europy, wysp Kanaryjskich i przylądka Dobréj Nadziei; dostarcza najobfitéj i najlepszego *lakmusu*, zawiera przy tém piękną czerwień; ma też w chemji wielkie użycie jako odczynnik na kwasy; ma podgatunki: = *cieniuchna* (gracilis) i *morszczynowata* (fuciformis). 2) = *ziemna*, nazwa dawana *Misecznicy perełkowatéj* (Lecanora Perella), gatunek porostu ziennego; otrzymują się z niéj gorsze gatunki farby czerwonéj i błękitnéj.

Orsi, *nieod. m. mit.* u Persów, istota najwyższa.

Orszaczno, *ps.* z licznym orszakiem, świtą. *Przyjechać huczno, czeladno, orszaczno.*

Orszada, v. Orżada, y, *lm.* **y**, *ż.* (z fran.) napój z migdałów.

Orszak, u, *lm.* **i**, *m.* poczet, gromada ludzi rzesza za kim idąca. *Orszak pogrzebowy. W pięknym, w licznym orszaku, v. Z pięknym, z licznym orszakiem. Z orszaku książęcego.*

Orszelina, y, *blm. ż. bot.* (Clethra), roślina.

Orszlam, a, *lm.* **y**, *m.* sztuka drzewa ze stolcem, mocno utwierdzona, na któréj głowa miecha we fryszerce spoczywa.

Orszoł, a, *lm.* **y**, *m* (Irychnis) *zool.* owad skrzydlaty należący do gromady *Chrząszczowatych*, pięciostawnych, listkorożnych.

Ort, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Orcik, a**, *lm.* **i**, *m.* moneta: 1) *v. Reichsort, v. Ortsthaler*; w Danji, tudzież w wielu okolicach wyższych i niższych Niemiec = 1 zł. 15 gr. = 22,5 kop. 2) = norwegski, *ob. Grzywna.* 3) = antwerpski, *ob. Ljard.* 4) = *v.* **Urt**, dawny polski, ze Szwecji za Zygmunta III wprowadzony do kraju, znaczył czwartą część talara. Liczba groszy, którą zawierał, zmieniała się z kursem talarów: za Zygmunta III szły po 10 gr. 5 kop., za Jana Kazimierza po 18 do 21 gr. czyli 9 do 10,5 kop.

Ortbant, a, *lm.* **y**, *m.* (z niem.) *art.* obicie tyłu łoża armatnego, z wierzchu i z dołu.

Ortel, u, *lm.* **e**, *m.* (z niem.) *prze.* wyrok, skazanie; ustawy prawa magdeburgskiego w wyrokach ułożone. *Ortel sprawiedliwości Boskiej niezganiony. Obiesiwszy dopiero po ortel, przys.*

Orteusz, a, *blm. m. mit.* syn Tyfona i Echidny, brat Cerbera, jeden z potworów helleńskiego piekła.

Ortęciowanie, a, *blm. n. chem.* 1) łączenie rtęci z jednym lub kilką innemi metalami. 2) = proces, używany w metalurgji do odłączenia, za pomocą rtęci, złota i srebra z ich rud rodzimych, od innych metali.

Ortęć, ci, *lm.* **cie**, *ż. chem.* połączenie rtęci z jednym lub kilką innemi metalami, np. *ortęć cyny, złota, srebra* i t. d., jest szczególny rodzaj amalgamatów.

Orthis, *nieod. m.* tak się zowią mięczaki ramionopławne odznaczające się otworem trójkątnym poniżéj wierzchołka: muszlę grzbietową ma wypukłą, a druga mniéj więcéj także wypukłą.

Ortit, *ob Ortoz.*

Ortli, *nieod. v.* **Ortsgulden, a**, *lm.* **y**, *m.* moneta dawniejsza kantonu Zurich w Szwajcarji na 10 szyllingów tamecznych, zwana także *Zuricher Bock* = 21 kop. = 1 zł. 12 gr., *ob. Bock.*

Ortobjetyka, i, *blm. ż. ob. Djetetyka.*

Ortocerat, *v.* **Ortoceratyt, a**, *lm.* **y**, *m. zool.* gatunek kopalny zwierząt niektórych, z gromady *Głowopławów*, łodzików; znajdujące się w warstwach wapiennych najgłębiéj położonych, a ginących już zupełnie w wapieniu węglowym, zatém cechuje najdawniejsze pokłady osadowe.

Ortodoksa, y, *lm.* **y**, *v. i, m* (z grec.) prawowierca, który jest prawowiernym w religji.

Ortodoksja, ji, *blm. ż.* prawowierstwo, ścisłe wyznawanie, trzymanie się nauki kościoła.

Ortodoksyjny, a, e, *p.* prawowierczy.

Ortograf, a, *lm.* **owie**, *m.* (z grec.) posiadający naukę pisowni.

Ortograficznie, *ps.* według ortografji, poprawnie (o nauce pisania wyrazów i okresów).

Ortograficzny, a, e, *p.* 1) od ortografji, należący do ortografji. *Słownik ortograficzny.* 2) = *fiz. Rys ortograficzny*, w którym oko wystawić sobie należy w odległości nieskończonéj od ziemi.

Ortografja, ji, *blm. ż.* (z grec.) *ob. Pisownia.*

Ortoklas, u, *lm.* **y**, *m. min. ob Ortoz.*

Ortolan, a, *lm.* **y**, *m. zool.* ptak z gatunku poświerek.

Ortować, *ob. Hurtować.*

Ortoz, u, *lm.* **y**, *m.* (*v. Ortoklas, Ortit*) *min.* kamień z rodzaju feldspatów, zwykle biały, przybiera rozmaite kolory, stosownie do zanieczyszczających go ciał, niek. bywa przezroczysty; kryształy jego są dość pospolite w rozmaitych odmianach granitu; bywa także w kształcie kulek, w massach tablicowatych, blaszkowych, drobnoziarnistych i zbity.

Ortr, a, *blm. m. mit.* dwułbowy pies u Eurycjona, Hekatonchira, który strzegł Gieryonowego bydła. Legł pod maczugą Heraklesa.

Ortsthaler, (moneta), *ob. Ort.*

Ortuga, i, *lm.* **i**, *ż.* (*Oer, v. Oertig. v. Oertug*). 1) srebrny pieniądz szwedzki = przeszło 1 zł. 6 gr. t. j. 18 kop. 2) = *v. Witte* (właściwie *Oertchen*) w Szwecji = 3 gr. = 1,5 kop. 3) = moneta szwedzka na 10 *Oer* = 1 zł. 3 gr. = 16,5 kop.

Ortus, u, *blm. m. mit.* żmudzkie jezioro święte, mnóstwem ryb słynne, a wiarę estońską przypominające.

Oruch. a, *lm.* **y**, *m.* plaster miodowy ociekły z miodu.

Orwać, *nieuż.* zam. *Oberwać, ob. Obrywać.*

Orwietan, u, *blm. m. bot.* (Theriacum), roślina.

Orycerzać. ał, a, *scz. nd.* **Orycerzyć, ył, y**, *dk.* rycerzem czynić, pasować na rycerza.

Orycerzanie, a, *blm. n.* pasowanie na rycerza.

Orycerzenie, a, *blm. n.* dokonane pasowanie na rycerza.

Orycerzony, a, e, *im.* pasowany na rycerza.

Orycerzyć, *ob. Orycerzać.*

Oryginalik, *ob. Oryginalek.*

Oryginalnie, *ps.* 1) pierwotnie, samorodnie. 2) = dziwacznie, ekscentrycznie.

Oryginalność, ści, *blm. ż.* 1) pierwotworność, samorodność. *Oryginalność wyrażenia, stylu.* 2) = dziwaczność, ekscentryczność.

Oryginalny, a, e, *p.* 1) pierwotworny, samorodny. 2)= dziwaczny, ekscentryczny.

Oryginał, *m.* (z łać.) 1) **u,** *lm.* **y,** a) z czego co kopiują, pierwiastkowe dzieło; *praw.* akt na pierwszą rękę napisany i który zostaje się u strony, jako mieszczący w sobie dowód doręczenia kopji stronie przeciwnéj. *Oryginał kontraktu. Odpisać z oryginału. Zgodno z oryginałem.* b) z czego tłómaczą, co objaśniają, tekst. *Odstąpić od oryginału. Myśl oryginału oddać niezupełnie. Oryginał hebrajski.* c)= o obrazach, rzeźbach, i t. d.) pierwotwór. *Posiada oryginały najlepszych malarzy. Zrobić podług oryginału.* 2)= a, *lm.* **y,** *posp.* człowiek ekscentryczny, dziwak. *Istny, wielki oryginał. Znam tego oryginała*

Oryginałek, łka, *lm.* **łki,** *m.* 1) *v.* **Oryginalik, a,** *lm.* **i,** *m. zdr. posp.* (o człowieku) mały oryginał. *To właśnie cudny oryginalik.* 2) =, **u, lm. i,** *m.* mały utwór oryginalny, pierwotworek.

Oryktognozja, i, *ż.* 1) *blm.* część nauki mineralogji, zajmująca się poznawaniem minerałów pojedyńczych, t. j. okazujących w całéj swéj rozciągłości jednakie własności, choćby pod wzgl. chem. massa je stanowiąca nie była ciałem prostém. 2) = *lm.* **zje;** traktat o téj nauce, książka.

Oryl. *ob. Orzeł.*

Orylka, *v.* **Horylka, i,** *lm.* **i,** *ż.* spławianie drzewa, flisówka. *Poszedł na orylkę,* t. j. na robienie klepek, balów, potrzeb statkowych lub okrętowych.

Orywać, ał, a, *scz. częst. ob. Orać.*

Orzacha, y, *blm. ż. bot.* (Arachis), roślina.

Orzec *ob. Orzekać.*

Orzech, a, *lm.* **y,** *m.* 1) *bot.* (Juglans), drzewo mierniéj wysokości, należące do klassy 21, rzędu *wielopręcikowego,* z działu *owocnopłciowych,* wedł. ukł. roślin Linn., z rodziny *kotkowych,* gatunek: =*włoski* (J regia), pochodzi ze Wschodu, w południ. prowincjach naszego kraju dobrze się hoduje, owoc prawie kulisty, pokrycie ma gęboznasto-korkowate, zielone, a w środku jedną pestkę, znaną pod nazwiskiem *orzecha włoskiego,* któryby powinien się raczéj *wołoskim* nazywać, gdyż na Wołoszczyznie prowadzą znaczny handel tym owocem, skąd i do nas przychodzi; drzewo orzechowe dość twarde, kruche, używa się jednak do pięknych tokarskich i stolarskich robót, gdyż daje się wybornie gładzić i polerować, odznaczając się ozdobnym śladrem i kolorem właściwym; ziarna ze świeżych orzechów są smaczne, wytłacza się z nich obfity, tłusty oléj, zastępujący oliwę, i jako prędko wysychający, nader pożyteczny w malarstwie; wyciąg wodny z zielonych owocowych łupin daje trwałą ciemno-brunatną farbę; liście tego drzewa mają być skutecznem lekarstwem na skrofuły. 2)=drzewo orzechowe, orzeszyna. 3)= owoc drzewa orzechowego, owoc leszczyny. *Orzech włoski, laskowy, turecki, kamienny. Orzech czczy, pusty, próżny. Tłuc, gryść orzechy. Trząść, obijać, zbierać orzechy. fig. Dać komu twardy orzech do zgryzienia. Jak przyjdzie na orzech, ob. Sęk. Kto chce orzecha zjeść, musi zgryść łup nę; przys. Nie warto pustego orzecha.* 4)=*jedwabny;* jajkowaty zasklep gąsienicy jedwabnika, kokon. 5)= *myś.* ta część w zamku strzelbowym, przy walcowém kółku, którą sprężyna wielka odpiera. 6)= *czarnokształcki* (Hamamelis), roślina. 7)= *czerwony,* owoc pewnego gatunku krzewu *leszczyny.* 8)= *indyjski,* in. owoc *kokosowy, ob. Kokos.* 9)= *wodny, ob.* niżéj = *wodny* (Trapa natans). 10)=*laskowy, ob. Leszczyna* 11)= *obrzydły, ob. Brzydłowatnia, v. Obrzydlec* (Jatropa). 12)=a) *bot. posp. ob. Kotewka pływająca* (Trapa natans), pewien gatunek wodnéj rośliny; *orzechy wodne, blp.* brunatne lub czarniawe owoce téj rośliny, zawierające w sobie dużo mączyste ziarna, które po ugotowaniu dość są smacznemi; b)= *wodny, ob. Buzdyganek* (Tribulus). 13)= *ziemny,* a) *posp.* nazwa bulwek rośliny *I. dźwian, v. Groszek główkowy, v. bulwowy* (Lathyrus tuberosus), które po upieczeniu, nakształt kasztanów są jadalne. b)= *bot. ob. Karolek rzepnik* (Carum bulbo castanum). c)=*in. Orzechownik* (Bunium), roślina. 14) *Świńskie orzechy,* nazwa dawana niekiedy *Skrzypowi polnemu* (Equisitum arvense).

Orzechołom, u, *lm.* **y,** *m. v.* **Orzechołomiec, mca,** *lm.* **ńce,** *m.* narzędzie, *v.* kleszczyki do orzechów, dziadek. *ob. Ciskawka.*

Orzechowiec, wca, *lm.* **wce,** *m. zool.* owad (Curculio nucum), który przedziurawiwszy młodą łupinę orzecha, składa w nim swoje jaja.

Orzechownik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Bunium), roślina.

Orzechowy, a, e, *p.* 1) od orzecha, orzechów. *Drzewo orzechowe. Olejek orzechowy.* 2)= z drzewa orzechowego. *Stół orzechowy.* 3)= koloru orzechowego. *Sukno orzechowe.*

Orzechówka, i, *lm.* **i,** *ż* (Nucifraga), *zool.* ptak z rzędu żarłocznych; gatunek tego rodzaju jeden: = *Stryszek* (N caryocatactes).

Orzeczanie, *nieuż. ob. Orzekanie.*

Orzeczenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność orzekania, zdefinjowanie. 2)=, *lm.* **a,** skutek téj czynności, definicja, **ściśle naukowe oznaczenie umiejętnego przedmiotu, jako np. Człowiek jest ciałem, duszą i jaźnią.* 3)= pojęcie w myśli położone obok drugiego dla jego wyjaśnienia i lepszego oznaczenia. (*Żoch.*).

Orzecznik, *v.* **Orzeknik, a,** *lm.* **i,** *m.* wyraz położony w zdaniu, przy drugim, aby go lepiéj oznaczyć, czém właściwie jest. *Orzeczenie* jest pojęciem, wyobrażeniem w myśli; *orzecznik* (adpositio) jest nazwą orzeczenia w zdaniu np. *Platon, znakomity filozof, był greckim.* Tu *znakomity filozof* jest orzecznikiem. (*Żoch.*).

Orzeczny, a, e, *p.* mogący być orzeczonym, określonym.

Orzeczony, a, e, *im.* od *Orzec*; określony, oznaczony, zdefinjowany.

Orzedle, a, *lm.* **a,** *n. prze.* pas ściskający suknie, brane i za kołnierz i za rozporek.

Orzekać, ał, a, *scz. nd.* **Orzec, ekł, ecze,** *dk.* 1) *nieuż* dawać wyrok, rozstrzygać. 2)= oznaczać naukowo, określać, definjować. **Orzekam* dają czegoś orzeczenie. *Bóg nie daje się orzec, orzekać.*

Orzekanie, a, *blm. n.* 1) *nieuż.* dawanie wyroku, rozstrzyganie. 2)= oznaczanie naukowe, określanie, definjowanie, wyłuszczanie.

Orzeknik, *ob. Orzecznik.*

Orzel, a, *lm.* **e,** *m.* (Lethrus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, listkorożnych.

Orzeł. orła, *lm.* **orły,** *m.* 1) (Aquila), *zool.* ptak z rzędu drapieżnych (dziennych), rodzaju sokołów; gatunki; 1= *Stellera* (Falco Stelleri). 2= *cesarski* (F. imperialis). 3= *przedni* (F. fulvus). 4= *rdzawy* (F. fucosus). 5 = *dzierski* (F. rapax). 6= *Bonelli* (F. Bonelli). 7=*czarny* (F. malayensis). 8= *krzykliwy, v. płamisty* (F. naevius). 9= *włochaty* (F. pennatus). 10= *łomignat* (F. leucocephalus). 11= *bielik* (F. albicilla). 12= *biały* (F. leucogaster). 13=*czubaty* (F. coronatus). 14=*białogardłisty* (F. Macei). 15=*śniady* (F. aquia). 16=*rybitw* (F. halinetus). 17 = *krótkoszpon* (F. brachydactylus). 18= *półbiały* (F. pondicerianus). *Orzeł szczeka, kwili. fig.* (o człowieku nieprzyjacielskim). *To orzeł! Orła ptasym królem zowią. Z czystego źródła mętny strumyk nie pochodzi, ni orzeł niebosięgnę podłych ptaków rodzi. Przy orle żywią się i wróble, przys.* 2) = godło, znak panowania; herb. *Na głównych chorągwiach rzymskich orzeł z srebra był lany. Orły cesarskie. Orzeł dwugłowy, v. darty. Orzeł, herb królestwa polskiego, ma być biały, w polu czerwonem, z skrzydły rozszerzonemi, w koronie złotej.* 3) = znak zasługi. *Order orła białego, czarnego, czerwonego.* 4)=moneta dawna polska z orłem; stąd: *fig. Orłem łowić,* t. j. podkupywać, przekupywać. *Złoty orzeł wszędzie doleci, przys.* 5) = *as. na niebie*; konstellacja północna. 6)= zabawka dziecinna, szaszor, szyb. *Orła puszczać.* 7) = *burza, mit.* grający rolę w mitologji fińskiéj. Jest przedzierzgnioną w ptaka, zaplodnioną od Kawego światem matką Luonotą. Ma dziób ognisty i oczy iskrzące, skrzydła zaś tak ogromne, że jednem zakrywa jezioro morskie, a drugiem ziemię. Krąży w górze po nad Kamizokiem tuż pod sklepieniami Tawertu i znosi jaja, spuszczając je na pierś Wajnemojnena, który rozbija je o sklepienia Tawertu i zawiesza na niebie. Dwa największe jaja przeobrażają się w słońce i księżyc, a reszta jaj w gwiazdy. Orzeł burza przypomina arabskiego ptaka Borraka, na którym jeszcze Mahomet odbywał podróż po niebie. Odróżniać go należy jako Luonetę skrzydlatą, od orła południowego wichru, lub *Kokka.*

Orzeszek, szka, *lm.* **szki,** *m.* 1) *zdr.* i *piesz.* mały orzech. 2) *w lm.* **Orzeszki, ów,** *bot.* (Filipendula), roślina.

Orzeszka, i, *lm.* **i,** *ż.* (Leucosia), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *Krótkoogoniastych,* ostroczelnych; podrodzaje jego: 1= *właściwa* (Leucosia). 2= *wychodek* (Myra).

Orzesznica, y, *lm. ż bot.* (Lygeum), roślina.

Orzesznik, a, *lm.* **i,** *m.* gaik leszczynowy; pręty leszczynowe.

Orzeszyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) drzewo orzechowe. *Orzeszyna, mit.* drzewo święte, *Hamowi* lub właściwemu stwórcy świata słowiańskiemu poświęcone. Podług mitologji litewskiéj *wielka łuska orzechowa* była podczas potopu korabiem. 2)= lasek orzechowy, leszczyna, orzesznik. 3)= zły, mały orzech. 4)= *w lm.* **Orzeszyny, szyn,** wierzchnie zielone łupiny z orzechów.

Orzewniać, *ob. Rozrzewniać.*

Orzeźwiać, ał, a, *scz. nd.* **Orzeźwić, ił, i,** *dk.* ożywiać, rzeźwym robić, wzmacniać kogo na siłach. *Spoczynek orzeźwia strudzone ciało. Wiadomość ta orzeźwiła go, fig.* pocieszyła. = **się,** *złz.* ożywiać się, rzeźwym stawać się, krzepić się. *Orzeźwił się chłodnym napojem, ob. Rzeźwić.*

Orzeźwianie, a, *b'm. n.* ożywianie, rzeźwym robienie, wzmacnianie. = **się,** *zmk.* krzepienie się na siłach, ożywianie się.

Orzeźwić, *ob. Orzeźwiać.*

Orzeźwieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się rzeźwym, ożywić się, nabrać sił; *fig.* nabrać dobréj myśli, *ob. nd. Rzeźwieć.*

Orzeźwienie, a, *n.* 1) i = **się,** *blm.* dokonana czynność orzeźwiania, orzeźwianie się. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż. fig.* to co orzeźwia, pokrzepia. *Dziecię drogie, tyś jest mojém orzeźwieniem.*

Orzeźwin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Nandia), roślina.

Orzeźwiony, a, e, *im.* 1) od *Orzeźwić*: którego uczyniono rzeźwym, którego pokrzepiono. 2) = od *Orzeźwieć;* który się pokrzepił, wzmocnił, stał się ożywionym.

Orznąć, ął, nie, *scz. dk. posp. kogo;* 1) obić. *Orznąć dziecię rózgą.* 2)= ograć kogo, wygrać u kogo dużo pieniędzy. 3)=zwieść, oszukać, wyłudzić.

Os, a, *lm.* **y,** *m.* moneta rachunkowa, u nowych persów (8 łacynów czyli 5 abarów) =około 1 rub. 33 kop., czyli 9 zł.

Osa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) (Vespa), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Pszczołowatych,* dwójnoskrzydłych. 2)= *bot. ob. Osika, Osina.*

Osaczać, *v.* **Obsaczać, ał, a,** *scz. nd.* **Osaczyć,** *v.* **Obsaczyć,ył, y,** *dk.* 1) *myś.* ostępować zwierzę, oskakiwać. *Zwierz osaczony w pusszy, gdy z ostępów dybie, żeju nieciecze, na wszystkie się naraża żelaza. Osaczać wilka w lesie. W około tęgi mur osaczony. Osaczona twierdza nieprzyjaciółmi.* 2) = *fig. kogo;* ogadywać go, potwarz nań rzucać, obmawiać. *Faryzeuszowie Jezusa u pospólstwa osaczali, jako proroka fałszywego. Niewinnie mię ci ludzie osaczyli papieżowi.* = **się,** *złz.* 1) otaczać się, okrążać się zasadzką. *Widziałem jak nad mojém oknem pająk się swojém osaczył włókném.* 2) = oskarżać się, przyznawać się do grzechów. *Iżem się nie osaczył sercem ani usty, przeto zemglone są cnoty moje.*

Osaczanie, *v.* **Obsaczanie, a,** *blm. n.* opasywanie, otaczanie; obskakiwanie, okrążanie zwierzęcia; *fig.* obmawianie kogo. = **się,** *zmk.* okrążanie się; *fig.* obwinianie się, *ob. Osaczać.*

Osaczenie, *v.* **Obsaczenie, a,** *blm. n.* obwiedzenie, obsadzenie, opasanie. *Osaczenie zwierza w kniei. Obsaczenie fortecy;* blokada.

Osaczony, *v.* **Obsaczony, a, e,** *im.* od *Osaczyć, ob. Osaczać.*

Osad, u, *lm.* **y,** *m.* 1) *chem.* (praecipitatum) ciało z siadłe (zwykle w postaci delikatnego proszku), które wydziela się ze swego rozcieku i zbiera się na dnie naczynia, gdy do tego rozcieku dodamy jakąbądź rozkładającą istotę. 2) = *posp.* wszystko to, co osiada dobrowolnie w skutek swéj gatunkowéj ciężkości; ustoiny, muł. *Osad w winie, ob. Lagier. Osad po wyschłej kałuży, ob. Muł. Osad octowy, ob. Gniazdo. Osad kassjusza* (praecipitatum cassii, purpura cassii, purpura mineralis), jest połączeniem niedokwasu cyny ze złotem lub jego niedokwasem. 3)= *v.* **Osada,** część składowa radła, kawał drzewa czterokantowy, *ob. Osada.*

Osada, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Osadka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) łoże broni palnéj. *Osada strzelby, pistoletu. Osada armaty.* 2)=*kolumny, ar.* sam słup kolumny, bez podstawy i kapitelu. 3)= oprawa. *Osada drogiego kamienia.* 4)= trzonek, rączka, rękojeść. *Osada siekiery, noża, młotka, pługa, radła. Osadka u miecznika;* służy do osadzenia capy 5)= podstawa, pokład. *Osada herbów;* znaczy urodzenie, szlachetność, pokrewieństwo, urzędy i dzieła chwalebne wsławionych ludzi. 6) = *bot.* koniec liścia, którym się trzyma ogonka. 7) = miejsce, gdzie się nowi mieszkańcy sadowią, kolonja. *Założyć osadę. Osady wojskowe. Osady w Ameryce, v. amerykańskie. Osady hiszpańskie, francuskie.* 8)= grunt na którym kto osadzony, siedziba. *Ta wieś ma tyle osady.* 9)= *zamku, miasta;* załoga, garnizon 10)= *okrętu;* ludzie należący do służby okrętowéj. *Okręt ten ma sześćset ludzi osady.*

Osadka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) *ob. Osada.* 2) = *ar. ob. Bródka.*

Osadniczka, i, *lm.* **i,** *ż.* żona osadnika, kolonisty.

Osadniczy, a, e, *p.* od osad, *v.* osadników, należący do osad. *Osadnicze prawo tycze się miast i miejsc osadzonych. Handel osadniczy, v. kolonjalny,* t. j. ten, który kraj główny czyli metropolja prowadzi z osadami do niéj należącemi.

Osadnić, Osednić, Osednienie, *ob. Odsedniać,* i t. d.

Osadnik, a, *lm.* **cy,** *m.* 1) którym ziemię pustą osadzają, kolonista. *Chęć zaludnienia wiosek była powodem szlachcie do pomnożenia ich osadnikami. Osadnicy z Focei założyli Marsylję. fig. Dworni osadnicy,* którzy pana osadzają, otaczają, dworacy. *Obmowy to żywioł dwornych osadników.* 2) = wieczysty czynszownik. 3) = *v. Łoźnik,* rzemieślnik osadzający strzelby. 4) = *kwiatowy, bot.* (receptaculum), miejsce przymocowania wszystkich części kwiatu w roślinie, a stosownie do tego, czy jest podstawą jednego lub wielu kwiatów, zowie się *osadn. pojedyńczym* lub *wspólnym* (dynanthium, phoranthium), jak np. u roślin zrosłogłówkowych.

Osadny, a, e, *p.* 1) zdatny na osadę. 2) = zaludniony, zamieszkały. 3) = *min.* przymiot cząstek mineralnych ciężkich, metalicznych, tonących w wodzie.

Osadowe pokłady, *ob. Neptuniczne pokłady.*

Osadowić, ił, i, *scz. dk. kogo gdzie*; mieszkanie czyli siedlisko oznaczyć, osadzić. *Osadowić kogo na swoim gruncie.* = **się,** *złz. gdzie*; osiąść, zamieszkać. *Osadowił się wraz z żoną w Rzymie, ob. nd. Sadowić, dk. Usadowić.*

Osadownictwo, a, *blm. n.* kolonizacja, osadzanie ludnością. *Wciąż jeszcze stało Podole otworem każdemu nowemu zaborowi, każdemu potężniejszemu przedsięwzięciu osadownictwa.*

Osadzać, *v.* **Obsadzać, ał, a,** *scz. nd.* **Osadzić,** *v.* **Obsadzić, ił, i,** *dk.* 1) sadzić, wysadzać. *Osadzić dziedziniec drzewami.* 2) = zaopatrywać w co, osiedlać; wzmacniać *Osadzić szaniec działami. Osadził kraj mieszkańcami. Osadzone (wojskiem) wzgórza, wąwozy. Osadzić urzędy wakujące.* 3)= dawać osadę, oprawiać. *Osadzić djament, rubin w pierścieniu. Osadź mi nóż, kosę, siekierę. Osadził w ramy. Osadzaj strzelbę.* 4) = wprawiać, wsadzać. *Osadzam świecę. Osadzić bagnet.* 5) = *co na czém*; zakładać, opierać, zasadzać. *Osadza fundamen na skale. fig. Osadzić kredyt publiczny na wiernem dopełnianiu zobowiązań.* 6)=*kogo gdzie*; sadzić, usadawiać. *Osadzać kogo na tronie, na urzędzie. Osadzili go w więzieniu, pod strażą. Osadziła kurę na jajach.* 7) = w znaczeniu *chem.* wydzielać jakie bądź rozpuszczone w płynie ciało, z jego rozcieku, w postaci skrzepłéj (zwykle delikatnego proszku, osadu), który na dnie naczynia się zbiera; in. *strącać.* = **się,** *złz.* 1) otaczać się. *Lekkiemi się ludźmi osadza. Ci bogacze osadzili się wsiami, żonami, a gospodarstwy swojemi.* 2) = *na czém*; opierać się, fundować się, zasadzać się. 3) = *gdzie, ob. Sadowić się.*

Osadzanie, a, *blm. n.* 1) sadzenie, wysadzanie. 2) = zaopatrywanie w co, obsadzanie. 3) = oprawianie. 4)= wprawianie, wsadzanie. 5) = sadzenie, sadowienie. 6) = *v. Strącanie, chem. ob. Osadzać.*

Osadzca, y, *lm.* **y,** *m. v.* **Osadziciel, a,** *lm.* **e,** *m.* osadzający osadników, założyciel kolonji. *Lech, osadzca*

Polski. Osadzca Tebów, Amfjon. Kazimierz W. był wielki budowniczy, grodów i miasteczek osadziciel.

Osadzenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność osadzania. 2) =, *lm.* a, *nieuż.* osada, oprawa.

Osadziciel, *ob. Osadzca.*

Osadzicielka, i, *lm.* i, *ż.* założycielka osady.

Osadzić, *ob. Osadzać.*

Osadzka, i, *blm. ż.* zebranie orylów na jedną tratwę, wtenczas kiedy się tratwy znajdują w niebezpieczeństwie powalenia się na haku lub rafie.

Osadzony, a, e, *im.* od *Osadzić*, *ob. Osadzać.*

Osalać, ał, a, *scz. nd.* **Osolić**, ił, i, *dk.* 1) solą zaprawiać, przesalać. *fig. Krasunki tak osolą te bogactwa, iż ich po chwili jako niestrawne potrawy wyrzuca drugi. fig. Osolić co dobrze*; drogo zapłacić. 2) = *kogo*, *posp* skarżyć na kogo, *dk.* oskarżyć kogo.

Osalanie, a, *blm. n.* czynność wyrażona słowem *Osalać.*

Osamiać, ał, a, *scz. nd.* **Osamić**, ił, i, *dk.* pozbawiać towarzystwa, samotnym czynić.

Osamianie, a, *blm. n.* robienie samotnym.

Osamieć, ał, eje, *sn. dk.* samotnym się stać.

Osamienie, a, *blm. n.* osamotnienie, samotność. *Osamienie od społeczności ludzi i pism.*

Osamotnić, ił, i, *scz. dk.* samotnym uczynić.

Osamotnienie, a, *n.* 1) *blm.* odosobnienie, samotność. *Żyć w osamotnieniu.* 2) =, *lm.* a, *nieuż.* miejsce samotne. *Udał się na osamotnienie stepowe.*

Osamotniony, a, e, *im.* pozbawiony towarzystwa, samotny.

Osar, u, *lm.* y, *m.* bróżda i wyżłobienia na skale, naniesiona później piaskiem i namułem.

Osączać, ał, a, *scz. nd* **Osączyć**,ył, y, *dk. co*; sprawiać, aby co osiąkło, aby wszelka wilgoć do kropli ściekła.

Osączanie, a, *blm. n.* sprawianie, żeby co osiąkło.

Osąd, u, *lm.* y, *m. nieuż. ob. Sąd, Wyrok.*

Osądzać, *ob. Sądzić.*

Osądzenie, a, *blm. n.* wydanie sądu, zawyrokowanie, *Osądzenie na śmierć.*

Osądziciel, a, *lm.* e, *m.* który osądza, potępia.

Osądzić, ił, i, *scz. dk.* zawyrokować ostatecznie, sądzeniem skazać, potępić. *Osądzić kogo na śmierć. ob. nd. Sądzić* (*co*, *kogo*).

Oschło, *ps.* sucho; *fig.* bezbarwnie, bez energji. *Oschło pisać.*

Oschłość, ści, *blm. ż.* 1) suchość, brak wilgoci. *Chory uskarża się na oschłość w ustach.* 2) = *fig.* brak życia, energji. *Oschłość stylu. Oschłość ducha.*

Oschły, a, e, *p.* 1) suchy. 2) = *fig.* zimny, bezbarwny, obojętny. *Oschły umysł, oschłe serce. Oschła moralność.* 3) *Oschłe assygnacje*; dawne, dawno nie płatne.

Oschnąć, *ob. Osychać.*

Oscyllacja, ji, *lm.* je, *ż.* (z łać.) drganie, drżenie, wstrząsanie się; (o gwiazdach) migotanie, *ob. Drganie.*

Oszczędnie, **Oszczędność**, i t. d., *ob. Oszczędnie*, i t. d.

Osednić, *ob. Odsadniać.*

Osednienie, a, *blm. n.* 1) (wilk) *med.* zatarcie, wyprzenie przystolcowe. 2) = *ob. Odsadnienie.*

Oselbar, a, *lm.* y, *m. górn.* który z dołów rudnych wodę wyciąga.

Oselnik, a, *lm.* cy, *m.* który oslą ostrzy.

Osella, i, *lm.* e, *m.* moneta wenecka = 49,25 kop. = 3 zł. 8,5 gr.

Oselny, a, e, *p.* do oseł lub osełek należący. *Oselna góra*; gdzie osły łamią.

Oselo, a, *lm.* a, *n. zool. ob. Pantera.*

Osełka, *ob. Osła.*

Osełkować, ał, uje, *scz. nd. nieuż.* ostrzyć na osełce. *Osełkował brzytwę.*

Osełkowanie, a, *blm. n.* ostrzenie na osełce.

Osełkowy, a, e, *p.* od osełki, małej osły. *Osełkowy kamień, ob. Kamień osełkowy.*

Osemka, *v.* **Ósemka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) cyfra ośm. *Ośmset ośmdziesiąt ośm pisze się przez trzy ósemki, v. wyraża się trzema ósemkami.* 2) = karta (do grania) z ośmiu okami. *Osemka żołędna, v. treflowa.* 3) = *muz. v. Raz wiązana*; pół ćwierć nóty.

Osep, *v.* **Osyp**, u, *lm.* y, *m.* 1) dań w zbożu, w ziarnie; w Krakowskiem, srezna, małdrat. *Zamiast dziesięcin w snopie, zaczęto się godzić na pewną wielość zboża, i te osypy nazwano małdratami.* 2) = wał, *ob. Osyp.* 3) = (Neuroda), roślina.

Osepka, i, *lm.* i, *ż. med.* krostka (papula), maleńka pryszczka twarda na ciele, gęstą materją napełniona.

Osepny, *v.* **Osepowy**, a, e, *p.* od osepu. *Osepni owczarze*; którzy się osepem opłacają

Oserce, *ob. Osierdzie.*

Osesek, *v.* **Osysek**, *v.* **Odsysek**, ska, *lm.* ski, *m.* 1) dziecię nie odsadzone od piersi, jeszcze ssące. 2) = cielątko, prosiątko jeszcze ssące. *Plochy odsysek swawolnéj trzody.*

Oset, stu, *lm.* y, *m.* 1) *bot.* (Carduus), roślina z działu *karczochowych*, lub *ostowatych*, której i dała nazwanie, należąca do klassy 19éj (*zrostogłówkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zwisły* (C. natans), rośnie około dróg, łodygę ma grubą, bróżdowaną, gałęzistą, z cierniami, liście cierniste, małe, główki zwisłe o kwiatach czerwonych, nieco pachnących; = *najeżony*, *v. rozdzieńcowy* (C. acanthoides), kwiaty niewielkie, purpurowe, na wierzchołku łodygi i gałązek osadzone, niek. białe, podobnież we wszystkich częściach kolący; = *kędzierzawy* (C. crispus), z ogólnéj postaci do *ostroienia błotnego* podobny, wszystkie części ma mniéj kolące; = *łopianowy* (C. arctioides) i = *haczykowaty* (C. hamulosus). 2) = *folarski*, *bot. ob. Szczeć barwierska*, *v. suknowalska* (Dipsacus fullonum), roślina używająca się w sukiennictwie. 3) = *podwórzowy*, nazwa dawna roślinie *Popłoch* (Onopordon), mian. gatunkowi jéj *Popłoch pospolity* (On. acanthium), zwanemu posp. *Czartopłochem*; = *pawłoczny*, dawniejsza nazwa rośliny *Onopordon virens*, stanowiącéj gatunek *Popłochu.* 4) = posp. nazwa chwastu *Sierpik rolowy* (Serratula arvensis). 5) = *kosmaty*, *ob. Jawelnia.* 6) = *kulowy*, *ob. Przegorzan*; *v. Jeżonóg.*

Osetek, tka, *lm.* tki, *m.* (Papilio cardui), *zool.* motyl, którego gąsienica żyje na oście.

Osetnia, i, *lm.* e, *ż. bot.* (Berekhya), roślina.

Osetnik, *zool. ob. Łuszczak.*

Osetowy, a, e, *p.* od ostu. *Osetowy motyl*, *ob. Osetek.*

Osędzieć, *v.* **Oszędzieć**, *v* **Osędziwieć**, ał, eje, *sn. dk.* stać się sędziwym, *v.* siwym się stać, osiwieć.

Osęk, a, *lm.* i, *m.* **Osęka**, i, *lm.* i, *ż. zdr.* **Osęczka**, i, *lm.* i, *ż.* 1) krzywo na hak wyrośnięte drzewo. *Co ma być osęką, zaraz rośnie krzywo, przys.* 2) = hak, bosak. *Osęka do rozrywania domów w czasie pożaru. Osęka na ryby, ob. Ość. Mus ma sve osęki, przys.*

Osęka, i, *lm.* i, *ż.* 1) rodzaj kopji, w któréj u wierzchu znajdował się grot do pchnięcia i hak do przyciągania; ulubiona niegdyś broń Wołochów. 2) = *ob. Osęk.*

Osękiel, kla, *lm.* kle, *m.* szynkiel, część osi wystająca z piasty.

Osękowaty, a, e, *p.* od osęki, haczysty. *Osękowate kobylenie.*

Osępiało, *ps.* posępnie, ponuro, smutnie.

Osępiałość, ści, *blm. ż.* **Osępienie**, a, *blm. n.* posępność, ponurość, smętek. *Choroba ta przynosi z sobą osępiałość.*

Osępiały, a, e, *p.* posępny, ponury, smutny.

Osępić się, ił—, i—, *stz. dk.* sposępnieć, patrzeć ponuro.

Osępieć, ał, eje, *sn. dk.* sposępnieć, osowieć. *Tak osępiałeś, nie częstujesz gości.*

Osępienie, *ob. Osępiałość.*

Osiać, *ob. Osiewać.*

Osiadać, ał, a, *scz. nd.* **Osieść**, *v.* **Osiąść**, **osiadł**, **osiądzie**, *dk.* 1) *gdzie*; zamieszkiwać. *Osiadł we Francji.* 2) = (o ptakach), *ob Siadać.* 3) = (o budowlach), zapadać w ziemię. 4) = (o ziemi, gruncie), opadać stężać się. 5) = (o mętach), opadać na dno. *Osiadać na spodzie.* 6) = (o okręcie, statku), dotykać gruntu spodem, tak, że przez to nie można płynąć. *Osiadać na mieliźnie, na piasku.* 7) = (o ciaście), opadać, dostawać zakalca. *Babki przez zaziębienie osiadły w doniczkach.* 7) = *fig. nieuż. dk.* ochłonąć. *W gniewie osieść. Osiąść na koszu, ob. Kosz.* 8) = *konia*; uczyć, tresować.

Osiadanie, a, *blm. n.* 1) zamieszkiwanie. 2) = siadanie. 3) = zapadanie, opadanie. 4) = dotykanie gruntu. 5) = (o koniu) uczenie, tresowanie. *ob. Osiadać.*

Osiadek, dka, *lm.* dki, *m.* 1) (Botryllus), *zool.* zwierzę miękkie, należące do gromady *Małżów*, nagich. 2) = *bot.* (Splanchnum), roślina.

Osiadłość, ści, *lm.* ści, *ż.* 1) co kto posiada, posiadłość. *Abraham był bogaty w osiadłości srebra i złota.* 2) = miejsce, gdzie kto osiadł; zamieszkanie. *Józef ojcu swemu dał osiadłość w Egipcie.* 3) = dziedzina, majętność. *Jaka osiadłość, tacy kmiotkowie.* 4) = stan człowieka osiadłego. 5) = ludność, zaludnienie. *Znaczna osiadłość dóbr.*

Osiadły, a, e, *p.* 1) mający swą osiadłość, własność nieruchomą. *Człowiek osiadły.* 2) = (o kraju, mieście, wsi) ludny. 3) = ociężały, leniwy, gnuśny. *Bez namiętności dusza jest osiadła, leniwa i smutna.* 4) = *czém*; którego osiadają, otoczony. *Król młody samemi pochlebcy osiadły.*

Osiadni, ia, ie, *p. nieuż.* który osiadł, osiada. *U roślin i zwierząt osiadni blask bywa na częściach najmniej organicznych.*

Osiak, a, *lm.* i, *m. bot.* (Podaxon), rodzaj purchatkowego grzyba, mającego otoczeń trzonowy: gatun: = *Przylądka Dobréj Nadziei* (P. carcinomalis), rośnie tamże, zachwalany w cierpieniach raka.

Osiarkowanie, *v.* **Osiarczenie**, a, *blm. n. chem.* połączenie chemiczne jakiegobądź ciała, mian. metalu z siarką.

Osiarkowany, *v.* **Osiarczony**, a, e, *p.* np. *metal, chem.* połączony z siarką.

Osiągać, *v.* **Osięgać**, ał, a, *scz. nd.* **Osiągnąć**, *v.* **Osięgnąć**, ął, nie, *v.* **Osiądz**, ągł, ągnie, *dk.* dopinać, dostawać, otrzymywać, obejmować. *Osiągam cel, v. cel swoich życzeń, v. życzenie. Osiągnąć chwałę. Osiągnął znaczenie, władzę. Osiągnij umiejętność.*

Osiąganie, *v.* **Osięganie**, a, *blm. n.* otrzymywanie, dostawanie.

Osiągnienie, *v.* **Osiężenie**, *v.* **Osiągnięcie**, a, *blm. n.* dopięcie, dostanie, objęcie. *Wszystko robił dla osiągnięcia tego celu.*

Osiągnięty, a, e, *im.* dopięty, otrzymany.

Osiąkać, ał, a, *sn. nd.* **Osiąknąć**, ął, *v.* **osiąkł**, **nie**, *dk.* 1) (o wylewie) zmniejszać się, opadać. *Wody osiąkły.* 2) = (o okręcie) zatrzymywać się, osiadać. *Osiąki korab' na górach Armeńskich. Okręty osiąkły na skałach.* 3) = *fig* popaść, grzęznąć. *Osiąknąć w biedzie Chluba tylko waleczności przy Polakach została, dziedzictwo w cudzych ręku osiąkło.*

Osiąść, *ob. Osiadać.*

Osiężenie, *ob. Osiągnienie.*

Osiczyna, y, *lm.* y, *ż. v.* **Osica**, y, *lm.* e, *ż.* posp. nazwa *Topoli osiny* (Populus tremula), drzewo bardzo pospolite.

Osidlać, ał, a, *scz. nd.* **Osidlić**, ił, i, *dk.* sidłem obwodzić, oplątywać. *fig. Osidloną swoję wolność od niéj mężnie wybawił. ob. Usidlać.*

Osiecić, ił, i, *scz. dk. kogo*; siecią usidlić. = **się**, *stz.* usidlić się, zaplątać się w sieć. *Zwodzi ich, aby się osiecili i pojmani byli.*

Osiecki, a, ie, *p.* od Osieka (miasta). *Osieckie prawo*, t. j. niesprawiedliwe.

Osiecz, y, *blm. ż. bot.* (Tetrathecu), roślina.

Osieć, ci, *lm.* cie, *ż.* suszarnia zboża lub chmielu. *W osieci dym być nie powinien; ciepło w piecu powinno być ile możności jednostajne.*

Osiedlać, ał, a, *scz. nd.* **Osiedlić**, ił, i, *dk. kogo*; na osadzie czyli siedlisku sadowić kogo, osadzać. = **się**, *stz. gdzie*; osiadać, zamieszkiwać.

Osiedlanie, a, *blm. n.* osadzanie, sadowienie na osadzie, siedzibie.

Osiedle, a, *lm.* a, *n. prze.* osada, osiadłość, stanowisko.

Osiedlenie, a, *blm. n* dokonana czynność osiedlania.

Osiedlić, *ob. Osiedlać.*

Osiedliny, lin, *blp. n.* 1) wstąpienie we władanie nowo nabytym majątkiem lub domem. 2) = miejsce mieszkania, zamieszkanie.

Osiedlisko, a, *lm.* a, *n.* miejsce osiedlenia, osada, osiadłość. *Nadawanie nowych osiedlisk.*

Osiedlony, a, e, *im.* od *Osiedlić*, osadzony na gruncie.

Osiedzieć się, ał—, i—, *stz. na czém, w czém*; zostać się przy czém, utrzymać się. *Nie osiedzisz się tutaj. Osiedzieć się na urzędzie, w mieście. Osiedzieć się przed kim. Osiedzieć się na koniu. Rzadki się w szczęściu statecznie osiedział.*

Osiek, u, *blp. m.* miasto w Sandomierskiém. *Sprawa jak w Osieku, przys.* t. j. niewinny potępiony. *Sądy pijane, rząd pijany, jak w Osieku.*

Osiekać, *v.* **Obsiekać**, ał, a, *scz. nd.* **Osiec**, *v.* **Obsiec**, ekł, ecze, *dk.* 1) obciosywać, obrzynać cięsiem. *Drzewo z gałęzi osiekać. Ręce komu osiec.* 2) = hić, szczególniéj rózgami, chłostać. *Rózgami osiekłem.* 3) = nabawiać opierzchnienia. *Wiatr osieka wam usta. Osiekł twarz*

Osielski, a, ie, *p.* od osła, *ob. Osłowy.*

Osielstwo, a, *blm. n.* ośle przymioty, tępość, upór, *ob. Osłowstwo.*

Osieł, *v. bl.* **Osioł**, osła, *lm.* osły, *v.* **osłowie**, *m.* 1) zwierzę domowe, podobne do konia, *ob. Koń. Osieł dziki, ob. Onagier. Juczny osieł. Osieł ryczy, huczy. Ciało duszy osłem. Leniwy, uparty osieł. Szczurkowie z jednéj mąki, osłowie z jednéj łąki, przys.* t. j. sobie podobni. *Jechać na ośle. Prowadzić na osłach. Głupi jak osieł. Całe życie będzie osłem. Osieł dardański, ob. Dardański.* 2) = *drewniany*; narzędzie, na którém sadzą konno żołnierzy za karę. 3) = *prze.* gatunek machiny wojennéj *Każde oblężenie wymagało budowania ogromnych machin, jak np. tarany, kusze wałowe, tak zwane osły, niedźwiadki*, i t. p.

Osiełek, *v. bl.* **Osiołek**, łka, *lm.* łki, *m. zdr.* mały osieł.

Osiem, *ob. Ośm.*

Osiepać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* obszarpać. *Osiepała suknię.*

Osiepanie, a, *blm. n. nieuż.* obszarpanie.

Osieracać, ał. a, *scz. nd.* **Osierocić**, ił, i, *dk. kogo*; 1) sierotą czynić, pozbawiać rodziców. *Z nadworza miecz osieraca, a w domu śmierć. Zostawili osieroconych dziatek dwoje.* 2) = *przen.* pozbawiać dzieci, przyjaciół, i t. p. *Sam ręką własną wdowczą i osieroconą, Stos drew zapalił i z synem i z żoną. Kraj osierocony po śmierci króla.*

Osierdzie, ia, *lm.* ia, *n. v.* **Oserce**, a, *lm.* a, *n.* 1) *an.* błona we wnętrzu poprzeczna, otoczyna, przegroda wnętrza (diaphragma). 2) = *an.* błona surowiczna obleiająca serce (pericardium). 3) = *an.* słoneczny węzeł systematu nerwowego; splot nerwów w podbrzusiu; zwą je niek. *czujnią*, jako organ, który objawia w pewnych chorowitych stanach, własność wszystkich zmysłowych organów, t. j. skoncentrowane czucie. 4) = (u rzeźnika) płuca, serce, kaptur i wątroba.

Osierdziowy, a, e, *p.* (pericardiacus), osercowy, należący do osierdzia.

Osierocenie, a, *blm. n.* 1) stan sieroty, *ob. Sierotwo.* 2) = *przen.* strata dzieci, przyjaciela i t. p. *Osierocenie ojcowskie, macierzyńskie.*

Osierociały, a, e, *p.* 1) który został sierotą, stracił rodziców, lub też ojca, matkę. *Osierociały, v. zmatczony rój, bart.* rój, w którym matka się nie znajduje. 2) = *przen.* który stracił swoje dzieci, przyjaciela i t. p. *Dom osierociały. Familja osierociała. Ojciec osierociały*; który stracił dzieci. *O Rzymie! z śmierci Afrykanowej nędzny i osierociały!*

Osierocić, *ob. Osieracać.*

Osierocieć, ał, eje, *sn. nd.* 1) zostać sierotą, stracić rodziców. *Dzieckiem jeszcze będąc osierociała.* 2) = *fig.* stracić dzieci, męża, i t. p. *Przecżbym ja biedna matka miała osierocieć po obu was jednego dnia?*

Osieść, *ob. Osiadać.*

Osietny, a, e, *p.* suszony w osieci. *Jeśli zboże surowce, nie osietne, to trzeba je często szuflować.*

Osiew, u, *lm.* y, *m.* **Osiewek**, wku, *lm.* wki, *m* **Osiewka**, i, *lm.* i, *ż.* ziarna wysiane, wysiew, zasiew. *Oracz miece na ziemię osiewkę obfitą. Część jedna zboża na osiewek pół, ob. Zasiew. Osiew naturalny, leś.* młode drzewka w rębach i porębach, powstałe z nasion opadłych z drzew nasiennych tamże pozostawionych.

Osiewacz, a, *lm.* e, *m.* który sieje, siejący, posiewacz.

Osiewać, *ob. Obsiewać.*

Osiewek, **Osiewka**, *ob. Osiew.*

Osiewny, a, e, *p.* 1) do osiania, mogący być osia-

nym. *Osiewna rola. Pole osiewne i odłogowe.* 2)=(o ziarnie) mogące służyć do siania. *Zboże osiewne.*

Osiędrzan, u, *lm.* **y,** *m.* (Orontium), in. *Smoczeń, Smoczy korzeń*, roślina.

Osięgać, Osięgnąć, Osięgnienie, *ob. Osiągać*, i t. d.

Osiękla, i, *blm. ż bot.* (Solenia), roślina.

Osika, i, *lm.* **i,** *ż. ob. Osina.*

Osikać, ał, a, *scz dk.* **Osiknąć, ął, nie,** *jednt. kogo*; 1) oblewać padając cienką smugą, jak np. woda z fontanny, krew' puszczona lancetem i t. p. *Uderzy ją w pierś wyostrzonym nożem, Natychmiast go krew' gorąca osika.* 2) = *posp.* oszczywać; *dk.* oszczać.

Osikowina, y, *blm. ż.* lasek osikowy.

Osikowy, a, e, *p.* od osiki, z osiki.

Osim, Osimnaście, i t. d. *ob. Ośm, Ośmnaście*, i t. d.

Osina, y, *lm.* **y.** *ż. bot.* in. *Topola osina* (Populus tremula), niek. u ludu *Osiky* zwana; drzewo bardzo pospolite w gajach, lasach, niek. obszerne ostępy stanowiące; ogonki liści długie, spłaszczone, są przyczyną, że najmniejszy wietrzyk liśćmi porusza, sprawiając drżący szelest, stąd się mówi: *zadrżał jak liść osinowy*; drewno osiny jest miękkie, lekkie, białe, od stolarzy i snycerzy używane; pod względem opału niską ma wartość; kora do wyprawy skór zdatna.

Osinieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się zupełnie sinym. *Twarz mu się przedłużyła, zmieniła i osiniała.*

Osiodłać, ał, a, *scz. dk.* **Osiodływać, ał, a,** *częst.* 1) siodło włożyć, okulbaczyć. *Osiodłać konia, osła, ob. Siodłać.* 2) = *fig. kogo, co*; opanować, ujarzmić, podbić. *Kto kogo zdusa, ten go osiodła, przys. Dniestr osiodłają mostem. Powszechnym strachem osiodłany drży lud.*

Osiodłanie, a, *blm. n.* 1) włożenie siodła, okulbaczenie. 2) = *fig.* opanowanie, ujarzmienie, podbicie.

Osiodłany, a, e, *im.* na którego siodło włożono; *fig.* podbity, opanowany.

Osioł, Osiołek, *ob. Osieł, Osiełek.*

Osiory, ów, *blp. n. prow.* otręby z kaszy.

Osiwiałość, ści, *blm. ż.* 1) stanie się siwym, osiwienie. 2) = siwe włosy, *ob. Siwizna.*

Osiwiały, a, e, *p.* 1) mający włosy siwe, siwy. *Starzec osiwiały. Włosy osiwiałe.* 2) = *fig.* sędziwy, poważny, stary. *Wy Grekowie zawsze dziecinami, nauki żadnej osiwiałej nie macie.*

Osiwieć, ał, eje, *sn. dk.* siwym lub sędziwym się stać. *Nie frasuj się, osiwiejesz przed czasem. Osiwiał od kłopotu.*

Osk, a, *blm. m. mit.* estoński bohater, do bogów policzony; przywiódł lud boży z Azji do Europy.

Oskakiwać, *v.* **Obskakiwać, ał, a,** *v.* **uje,** *scz. nd.*

Oskoczyć, *v.* **Obskoczyć, ył, y,** *dk.* 1) skakać na około czego. *Obskoczył to miejsce na jednéj nodze.* 2) = *kogo*; otaczać biegąc, obstępować, osaczać. *Oskoczyli nieprzyjaciela. Oskoczony od rozbójników, poległ.*

Oskakiwanie, *v.* **Obskakiwanie, a,** *blm. n.* okrążanie biegiem; otaczanie, osaczanie.

Oskard, r. Oszkard, u, *lm.* **y,** *m.* narzędzie żelazne do rozwalania murów i rozkopywania ziemi *Oskardu używa się do rąbania muru, i ma dwa końce, jeden płaski, którym mularz przycina cegłę w murze; drugi okrągły, ostry, który nazywa się dziubas. Twardym śniesz oskardem marmury. Głazołomny oszkard.*

Oskarpnia, ni, *lm.* **nie,** *ż. bot.* (Loreya), roślina.

Oskarpnica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Perna) *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Oskarżacz, a, *lm.* **e, e,** *m. ob. Oskarżyciel.*

Oskarżać, ał, a, *scz. nd.* **Oskarżyć, ył, y,** *dk. kogo*; zanosić na kogo skargę, obwiniać. *Oskarżać kogo przed sądem. Oskarżyć kogo o co, np. o złodziejstwo, morderstwo. Oskarżają go o niedbalstwo. Niesłusznie go oskarżasz. Oskarżyć fałszywie*, spotwarzyć, osaczyć. = **się,** *złz.* obwiniać siebie o co. *Oskarżyć się samemu.*

Oskarżający, a, e, *im.* skargę zanoszący, obwiniający. *gram. Przypadek oskarżający* (accusativus), t. j. czwarty.

Oskarżanie, a, *blm. n.* zanoszenie skargi, obwinianie. = **się,** obwinianie się.

Oskarżenie, a, *n.* 1) *blm.* i = **się,** dokonana czynność oskarżania, oskarżanie się, zaniesienie skargi na kogo lub siebie. 2) =, *lm.* **a,** *ob. Skarga.*

Oskarżona, ej, *lm.* **e,** *ż.* na którą zaniesiono skargę.

Oskarżony, ego, *lm.* **eni,** *m.* na którego zaniesiono skargę.

Oskarżyciel, *v.* **Oskarżacz, a,** *lm.* **e,** *m.* i *nieuż.* **Oskarca, y,** *lm.* **e,** *m.* skargę na kogo zanoszący, donosiciel, potwarca. *Oskarżyciel oskarżyciela. Nie będziesz oskarżaczem między ludźmi*, t. j. potwarcą. *Czart, pokusznik, wnet oskarca ludzkiego rodzaju.*

Oskarżycielka, i, *lm.* **i,** *ż.* zanosząca na kogo skargę, donosicielka.

Oskarżycielski, a, ie, *p.* oskarżycielom służący.

Oskarżyć, *ob. Oskarżać.*

Oskąpieć, ał, eje, *sn. dk.* skąpym się stać *Gdyby po ożenieniu pan mój oskąpiał, cóżby się z nami stało?*

Oski, ego, *blm. m. mit.* jeden z dwónastu przydomków normandzkiego Alfadura, *Wszechmocny.*

Osklepiać, ał, a, *scz. nd.* **Osklepić, ił, i,** *dk.* w koło zasklepiać, sklepieniem obwodzić. *Sroka gniazdo swoje z wierzchu w koło osklepia*

Osklepki, pek, *blp. ż. bot. ob. Miodokwona.*

Oskoczenie, *v.* **Obskoczenie, a,** *blm. n.* otoczenie, obstąpienie, osaczenie.

Oskoczony, a, e, *im.* otoczony biegącymi, osaczony. *Twierdza oskoczona*; otoczona nieprzyjaciółmi.

Oskoczyć, *ob. Oskakiwać.*

Oskolnica, y, *blm. ż.* 1) sok świeży roślin najsilniéj wstępujący (t. j. idący od korzeni w górę po naczyńkach rośliny) na wiosnę, doszedłszy do ostatnich kończyn liści i po całkowitém przerobieniu się, zstępuje na dół jako *oskoła* (*v. mlecz*), przeznaczona dla odkarmiania czyli tworzenia nowych warstw roślinnych. 2) = woda zaraz po rozmarźnięciu ziemi na wiosnę wydobywająca się.

Oskoła, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) płynięcie soku z drzewa. *Wiele z drzew leśnych podpadają płynięciu, a jak ogrodnicy zowią oskole.* 2) = *v. sok, v. mlecz roślinny*, ogólnie oznacza gatunek wodnistéj cieczy, idącéj w roślinach od korzenia, zawierającéj w sobie rozpuszczone powietrze, kwas węglowy i niektóre sole i substancje organiczne, któréj przeznaczeniem przenosić płynne pokarmy roślin po rozmaitych ich częściach, t. j. po całéj komorkowéj ich tkance, by dopiero ulegały nowym zmianom i z łatwością przyswajać się dały; właściwie zaś, botanicznie *oskołą* zowie się sok roślinny zstępujący od kończyn liściowych ku dołowi, przeznaczony dla odkarmiania czyli tworzenia nowych warstw roślinnych, przeistoczony z *oskolnicy*, t. j. soku od korzenia ku górze wstępującego. *Na wiosnę, gdy się brzoza do żywego natnie, oskoła wypływa.* 3) *w lm.* **Oskoły, ół,** czas kiedy sok z drzew wychodzi; bierze się za wiosnę.

Oskoma, *v.* **Oskomina, y,** *lm.* **y,** *ż.* i **Oskominy, min,** *w lm. ż.* 1) drętwienie zębów po kwasach. *Póki kto kwaśne jabłka je, póty ma na zębach oskominę. Kurza noga oskominy zębom odejmuje.* 2) = *fig. czego, v. na co*: apetyt do czego, wielka chęć, ślinka na co. *Oskoma bogactw. Aż oskoma. Czynić komu oskomę, v. oskominy. Oskomę mieć na co*

Oskomian, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Averrhoa), roślina.

Oskomina, *ob. Oskoma.*

Oskorowanie, *v.* **Okorowanie, a,** *blm. n.* odarcie drzewa z kory

Oskowaty, a, e, *p. zool.* mający kształt osy. *Gwady oskowate.*

Oskór, a, *lm.* **y,** *m. bot.* (Xylopia), roślina.

Oskrobać, *ob. Oskrobywać.*

Oskrobanie, a, *blm. n.* dokonane skrobanie na około.

Oskrobany, a, e, *im.* od *Oskrobać*; na którym uskuteczniono im około skrobanie, zdjęto powierzchnię skrobaniem.

Oskrobywać, ał, uje, *scz. nd.* i *częst.* **Oskrobać, ał, ie,** *dk.* 1) kończyć skrobać, na około skrobać. *Oskrobać marchew', buraki* i t. p *Rybę z łuszczki oskrobywać.* 2) = (tylko *dk.*) *fig. posp. co gdzie*; urwać, schwycić, oberwać. *Nic tu nie oskrobiesz, v. Nic ci się tu nie oskrobie.* **Oskrobać się,** *złz.* podrapać się skrobiąc aż do krwi.

Oskrobywanie, a, *blm. n.* skrobanie na około.

Oskrobiny, bin, *blp.* i *zdr.* **Oskrobinki, nek,** *blp. ż.* odrobinki ze skrobania pochodzące.

Oskrobla, i, *lm.* **e,** *ż.* (Anomia), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych.

Oskromia, i, *blm. ż. bot.* (Astronium), roślina.

Oskrzele, a, *lm.* **a, a,** *n. v* **Oskrzela, i,** *lm.* **e, i** (bronchia), *an.* kanał oddechowy, biorący początek od tchawicy, *ob. Skrzele.*

Oskrzydła, i, *blm. ż. bot.* (Dodonaea), roślina.

Oskrzydlać. ał, a, *scz. nd.* **Oskrzydlić, ił, i,** *dk. woj.* bokiem zachodząc otaczać.

Oskubać, *ob. Oskubywać.*

Oskubanie, a, *blm. n.* 1) w koło wyskubanie, wyrwanie pierza, włosów, i t. p. 2)= *fig. posp.* oszwabienie, ogolenie.

Oskubywać, ał. uje, *scz. nd.* i *częst.* **Oskubać, ał, ie,** (*prze.* **Oskuść, Obskuść**) *dk.* 1) w koło skubać, golym czynić. *Oskubywać ptaka. Oskubują mu brodę. Oskubać liście z gałęzi. Oskuść różę. Oskuść ptaki z pierza.* 2) = *fig. posp. kogo*; oszwabiać; *dk.* ogolić. *Oskubano go.*

Oskubywanie, a, *blm. n.* skubanie na około ; *fig.* oszwabianie.

Oskublin, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Osyris), roślina.

Osła, y, *lm.* **y,** *ż. zdr.* **Osełka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) kamień do ostrzenia lub czyszczenia rzeczy z żelaza zrobionych; brus, toczydło. *Osełki robią z kamienia piaskowego drobno ziarnistego, i gdy się co na nich ostrzy, wodą się zmaczają. Osełki marmurowe, v. marmurki, do ostrzenia brzytew.* 2) = *fig.* bodziec. *Gniew jest osłą męstwa.* 3) = *złotnicza*; probierski kamień. *Na kamieniu albo na osełce złoto i srebro prawe poznasz. Złota próba osełka, a człowieka złoto.* 1) = *masła*; kawał masła w kształcie osły używanéj do ostrzenia kosy. *Osełka masła jedna większa, niż druga.*

Osłabiać, ał, a, *scz. nd.* **Osłabić, ił, i,** *dk.* sił pozbawiać, słabym czynić, przytłumiać, przytępiać, zmniejszać. *Posty, niewczasy osłabiły go. Nierząd, v. rozpusta zupełnie go osłabiła. To osłabia nerwy, żołądek, wzrok. Osłabić cięcie, uderzenie. Osłabić potęgę nieprzyjaciela. Wiek pamięć osłabia. Osłabić namiętności.*

Osłabiający, a, e, *im* sił pozbawiający, czyniący słabym. *Lekarstwa osłabiające.*

Osłabiale, *ps.* słabo, bezsilnie. *Nieprzyjaciel osłabiale sobie poczyna.*

Osłabiałość, ści. *blm. ż. nieuż.* słabość, utrata sił, *ob. Osłabienie.*

Osłabiały, *v.* **Osłabły, a, e.** *p.* z sił wyzuty, osłabiony, słaby. *Sól ta zęby osłabiałe umacnia. Laty stłoczona i osłabła w siłach.*

Osłabianie, a, *blm. n.* robienie słabym, wyzuwanie z sił.

Osłabieć, ał, eje, *sn. dk.* **Osłabnąć, osłabł, osłabnie,** *jednt.* siły utracić, z sił spaść. *Wojsko znacznie osłabiało. Osłabł cały jak glina*

Osłabienie, v. Osłabnienie, a, *blm. n.* 1) utracenie **sił,** spadnięcie z sił, wyniszczenie. 2) = *v. wątłość, niedomoga* (asthenia), *med.* zmniejszenie czynności ustrojowéj jakiegokolwiek narządzia.

Osłabły. *ob. Osłabiały.*

Osłabnienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) *ob. Osłabienie.* 2) = słabość, choroba, niedyspozycja.

Osład a, *blm. m. mit.* słowiański bożek, rozdający we zgryzotach ludziom osłodę. Znaczy tyle, co *Tolisto wój.* Inne imię Jego *Usład.*

Osładzać, ał, a, *scz. nd.* **Osłodzić, ił, i,** *dk. co*: 1) słodkim czynić, zaprawiać słodyczą. *Osłodzić herbatę, potrawę.* 2) = *fig* łagodzić, uśmierzać, czynić znośném. *Osładzać boleść, cierpienie. Osładzać gorycz, smartwienie. Osładzać komu los.*

Osładzanie, a, *blm. n.* 1) zaprawianie słodyczą, ocukrowywanie. 2) = *fig.* łagodzenie, uśmierzanie, *ob. Osłoda.*

Osładzicc, dzca, *lm.* **dzce,** *m. bot.* (Foeniculum azoricum), roślina stanowiąca gatunek *Feniklu, v. Fankula.*

Osłaniać, ał, a, *scz. nd.* **Osłonić, ił, i,** *dk* 1) zasłoną okrywać, zasłaniać w koło. *Osłonić sobie twarz. Uciekających kurzawa osłania.* 2) = *fig.* ukrywać, taić. *Osłaniać swoje zamiary. Osłaniać co chwalebnemi pozorami. Osłania swą miłość pozorami przyjaźni.* 3) = *fig.* bronić, protegować. *Osłonił go swoją powagą.*

Osłanianie, a, *blm. n* okrywanie osłoną, zasłanianie w około; *fig.* ukrywanie, tajenie, *ob. Osłaniać.*

Osława, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *prze.* sława ze czcią, wielbienie. *Każdy po wielkich pracach pragnie osławy i zawołania, jakoby nagrody.* 2) = ujma sławy. *Rozpusta mężczyźnie nie niesie tak osławy, jak białogłowom.*

Osławiacz, a, *lm.* **e,** *m.* **Osławca, y,** *lm.* **e,** *m. ob. Obmówca.*

Osławiać, ał, a, *scz. nd.* **Osławić, ił, i,** *dk.* 1) *nieuż.* sławnym czynić, wysławiać, wielbić. *Chrystus nie objaśnił a osławił sam siebie, ale ojca swego. Książę Ostrogski Konstantyn męstwem się wszystkiemu światu osławił.* 2) = *komu co, prze* oznajmywać, zapowiadać. *Dla tego, abyśmy dobrze i w bojaźni żyli, osławił Bóg piekło i rozkosz rajską ludziom po śmierci.* 3) = *kogo*; ujmować czyjéj sławie, obmawiać, ogadywać. *Stroni się osławiać kogo, bo ciężko odmołwyć.* = **się,** *złz.* popadać w niesławę; *dk.* zniesławić się. *Bardzo się osławiła przez swoje złe postępowanie.*

Osławianie, a, *blm. n.* obmawianie, potwarzanie. = **się,** *zmk.* popadanie w niesławę.

Osławić, *ob. Osławiać.*

Osławienie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk.* ujęcie komu lub sobie dobréj sławy, zniesławienie.

Osławka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Saracha), roślina.

Osławny, a, e, *p.* osławiający, lżący. *Osławne listy, v. pisma*; paszkwile.

Osłoda, y, *lm.* **y.** *ż.* rzecz słodząca, osłodzenie; używa się szczególnie w znaczeniu przenośném. *Wdzięczna życia osłodo, wierni przyjaciele! Muzo! dni moich osłodo!*

Osłodnąć, ął, nie, *v.* **Osłodnieć, ał, eje,** *sn. dk.* słodkim, słodszym się stać; *fig.* stać się znośniejszym. *Te gorzkie wody osłodniały im ku piciu. fig. Przecież ta zła baba przez te sztuki osłodniała.*

Osłodnienie, a, *blm. n.* stanie się słodszym.

Osłodzenie, a, n. 1) *blm.* dokonana czynność osładzania, *ob. Osładzać.* 2)=, *lm.* **a,** *nieuż.* to czém się osładza, osłoda w znacz. właściwém.

Osłodzica, y, *blm. ż. bot.* (Asplenium), in. *Zanogcica* roślina.

Osłodzić, *ob. Osładzać, Słodzić.*

Osłona, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) to co zasłania, zasłona *Kamień ów w cieniu laurowéj osłony.* 2) = czynność zasłaniania, chronienia (jako pojęcie). *Spólny mieli interes osłony państw swoich od przemocy pogańskiéj.* 3) = w stosie węglarskim, ściana z gałęzi i żerdzi tak sporządzona, aby za jéj pomocą ciąg powietrza mógł być albo stłumiony, albo też powiększony. 4) = *łata, les.* pasmo lasu pozostawione od strony północnéj i wschodniéj, przy ścianie rębów lub porębów, dla ochronienia młodych drzewek od mrozu.

Osłonić, *ob. Osłaniać.*

Osłonienie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność osłaniania, okrycie zasłoną, zasłonienie w koło; *fig.* utajenie. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż.* osłona, zasłona, to czém co osłonione, *ob. Osłaniać.*

Osłonka, i, *lm.* **i,** *ż.* mała osłona, *ob. Obsłonka.*

Osłońcony, a, e, *im. nieuż.* oświecony słońcem, uświetniony. *Spocznisz w mogile, zakorzeniony, W pamięci wieków, a osłońconéj sławą twą zacną.*

Osłopas, a, *lm.* **y,** *m. nieuż.* pastuch osłów, osłarz

Osłowstwo, a, *blm. n.* głupota, tępość umysłu.

Osłowy, a, e, *p.* od osła, ośli.

Osłuch, u, *lm.* **y,** *m* 1) posłuch, wieść. *Wiem to z osłuchu. Osłuchem i odgłosem świat napełnił.* 2)= *woj.* skowy, *ob. Podsłuch.*

Osłuchać się, ał—, a—, *złz. dk.* 1) *czego*; często co słyszéć, aż do zbytku, do uprzykrzenia, *ob. Nasłuchać się.* 2) = i **Osłuchować się,** *nd* posłyszéć, dowiedzieć się. *Posłał, aby co się tam dzieje osłuchowali się. Dobrze się napatrzy i osłucha prostaczek.* 3) = przywyknąć do jakiego słuchu, głosu, huku. *Osłuchać się huku dział.* 4) = *bier.* przestać razić uszy, oswoić z brzmieniem. *Nowe niektóre polskie słowa osłuchałyby się, gdyby ich użycie spowszedniało.*

Osłupiałość, ści, *blm. ż.* osłupienie, otrętwiałość.

Osłupiały, a, e, *p.* osłupieniem przejęty, zdrętwiały. *Widział nas wszystkie nieme i osłupiałe.*

Osłupieć, ał, eje, *sn. dk* słupem się stać, zdrętwieć,

skamienieć. *Osłupieć z zadumienia, z przestrachu. Osłupiał aż na te słowa.*

Osłupienie, a, *blm. n.* 1) zdrętwienie, skamienienie (z zadziwienia, przestrachu i. t. p.) *Wyjść, v. obudzić się z osłupienia.* 2) = *med.* (Catalepsis), choroba nerwowa.

Osłyszeć się, ał —, y—, *złż. dk. ob. Osłuchać się, Przesłyszeć się.*

Osłyszenie. Osłyszenie się, *ob. Przesłyszenie.*

Osm, u, *blm. m. chem.* (osmium, osmen), metal z rzędu ciężkich, *szlachetnych*, zawsze się znajdujący w małéj ilości przy platynie.

Osmaczek, czka, *lm.* **czki**, *m. zdr. ob. Osmek* pieniądz).

Osmagać, ał, a, *scz. dk.* ociąć, obić. *Osmagać kańczugiem, rózgami. Osmagać kozał służalców. ob. nd. Smagać.*

Osmaganiec, ńca, *lm.* **ńce**, *m.* łotr, łajdak, urwis, którego smagano, lub należałoby osmagać.

Ósmak, 1 **u**, *lm.* **i**, *m.* smak na języku. *Żadnego osmaku nie czuję.* 2) = *v.* lep. **Ósmak. a**, *lm.* **i. m.** a) liczba ośm zamykająca, ósemka, ósmek. b) = i **Ósmaczek, czka**, *lm.* **czki**, *m.* pieniądz ośm groszy w sobie zawierający. *Ósmak polski.* c) = ósma część miary, *ob Ośmina.* d) = *myś.* jeleń o ośmiu gałęziach rogów. e) = *leś.* belka towarna, mająca ośm sążni długości.

Osmakować, ał, uje, *scz. dk.* zaprawić czém smacznem, osłodzić. *fig. Księgi swoje ludziom okrasić chciał i osmakować.*

Osmakowanie, a. *blm. n* zaprawienie czém smacznem

Osmalać, ał, a, *scz. nd* A) i **Oszmolić, ił, i**, *dk.* 1) smołą smarować, zapuszczać szpary. *Osmolić okręt.* 2) = brudzić, kopcić *Osmolić sobie ręce.* B) = i częściéj **Osmalić, ił, i**, *dk.* smalić na około; *dk.* uskutecznić smalenie, *ob. Osmalić.*

Osmalanie, a, *blm. n* 1) obmazywanie, smarowanie smołą. 2) = *nieuż. ob. Smalenie.*

Osmalczyć,ył, y, *scz. dk.* smalcem zaprawić.

Osmalenie, a, *blm. n.* dokonana czynność smalenia na około, spalenie na powierzchni rzeczy łatwo się palącéj jak np. puchu, sierści lub t. p.; przypalenie powierzchni rzeczy nie łatwo palnéj, *ob. Osmalić.*

Osmalić, ił, i, *scz. dk* 1) *kuch.* przeciągać przez ogień *Osmalić kapłona, prosię.* 2) = przypalić. *Osmalić pierzeń.* 3) = spalić, wypalić. *Osmalił sobie włosy. Jak piórko osmalił*, t. j. z łatwością, w mgnieniu oka. *U niego skłamać, to jak piórko osmalić.*

Osmana, y, *lm.* **y**, *ż. bur.* zbiór kopaczy, którzy razem w liczbie od 10—30 wychodzą do kopalni.

Osmarowywać, ał, a, *scz. nd.* **Osmarować, ał, uje**, *dk* 1) wkoło smarować, tłustością pociągać ze wszech stron. 2) = (tylko *dk.*) *kogo, v. komu boki*; obić, osmagać, wygrzmotać. *Ojciec mu korbaczem boki srodze osmarował.*

Osmazon, *v.* **Osmazom, u**, *blm. m. chem. v. Ekstrakt zwierzęcy, v. Ekstraktowa zwierzęca substancja*; pierwiastek wchodzący w skład mięsa, substancja zwierzęca tém się różniąca od innych związków, że się rozpuszcza jak w wodzie, tak wysokou; jest koloru brunatnego i osadza z rozcieków infuzję galasu, azotan rtęci, ołowiu i t. d.

Osmażać, *v.* **Obsmażać, ał, a**, *scz. nd.* **Osmażyć**, *v.* **Obsmażyć,ył, y**, *dk.* 1) smażyć w koło. *Mandrzyki w talarki układają i w maśle obsmażają.* 2) = *w cukrze*; powlekać cukrem smażonym. *Kasztany osmażane.*

Osmażanie, *v.* **Obsmażanie, a**, *blm. n.* smażenie w koło, powlekanie cukrem smażonym.

Osmażenie, *v.* **Obsmażenie, a**, *blm. n.* dokonana czynność osmażania.

Osmażony, *v.* **Obsmażony, a, e**, *im.* na którym dokonano w koło smażenie.

Osme, *n.* lep. **Ósme**, *ps.* **Po ósme**, *pst.* na ósmem miejscu, po raz ósmy.

Osmen, u, *blm. m. chem. ob. Osm.*

Osnęta, y, *lm.* **y**, *ż. bot.* (Paullinia), roślina, z któréj gatunek: = *soczysta* (P. sorbilis), otrzymuje się alkaloid czyli zasada roślinna, gorzki, niejadowity, zwany *Gwaraning.*

Osmian, u, *lm.* **y**, *m.* ogólna nazwa solnych związków, w skład których wchodzi kwas osmowy i jakakolwiek zasada.

Osmjum, *ob. Osm.*

Osmka, *ob. Osemka.*

Osmknąć, *ob. Osmykać.*

Osmoka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Entada), roślina.

Osmolenie, a, *blm. n.* smołą obmazanie, oblanie w około.

Osmolić, *ob. Osmalać.*

Osmoł. u, lm. y, *m.* 1) *nieuż.* osmolenie, okopcenie. *Czarny słup dymu z swędliwym osmołem Nad pojedynczych chałup usutym popiołem Wznosi się.* 2) = *ślepy. ob. Obar, Much, Płynienie (żywicy).*

Osmołowanie, a, *blm. n.* osmarowanie, pomazanie smołą, *ob. Osmolenie.*

Osmołowywać, ał, a, *scz. nd.* **Osmołować, ał, uje**, *dk. nieuż. ob. Osmalać* (pod A).

Osmorgać, ał, a, *scz. dk.* **Osmorgnąć, ął, nie**, *jednt.* 1) omknąć, omsknąć, osmyknąć. *Najsmaczniejsze wołom są osmorgane liście brzozowe.* 2) = *posp.* objeść, opić łapczywie wciągając w siebie co z powierzchni czego; *fig.* ograć kogo, odrzeć.

Osmorganie, a, *blm. n* 1) omknięcie, osmyknięcie. 2) = *posp.* objedzenie, opicie; ograne.

Osmradzać, ał, a, *scz. nd.* **Osmrodzić, ił, i**, *dk.* 1) smrodem otaczać; *fig. posp.* opaskudzać stolcem. 2) = *ob Zasmradzać.*

Osmucony, a, e, *im.* zasmucony, smutny. *Jeśli wrażenie ma być osmucone, posępne, barwy ciemne występować powinny naprzód.*

Osmuglina, y, *blm. ż. bot.* (Ardisia), in. *Koniecwiat*, roślina.

Osmukać, Osmuknąć, *ob. Osmykać.*

Osmurganie, a, *blm. n.* oczochranie, oberwanie główek nasiennych, *ob. Czochranie.*

Osmutnieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się smutnym. *Człowiek osmutniał i duszę do pojrzenia natury nastroił.*

Osmutnienie, a, *blm. n.* stanie się smutnym, zasmutnienie. *Pociesza mię w tém mojém osmutnieniu.*

Osmutniony, a, e, *im* zasmucony, smutny. *Na pniu ku jednéj stronie wystają pojedyncze, osmutnione ramiona.*

Osmużać, ał, a, *scz. nd* **Osmużyć,ył, y**, *dk. myś.* ociągać skórę z zająca

Osmużanie, a, *blm. n. myś.* ociąganie skóry z zająca.

Osmużenie, a, *blm. n. myś.* ociągnięcie skóry z zająca.

Osmużony, a, e, *im.* od *Osmużyć, ob. Osmużać.*

Osmy, *v.* lep. **Ósmy, a, e**, *p.* w rzędzie po siódmym idący. *Osmy na liście.* Mówiąc o dniach, godzinach posp. wyraz *dzień, godzina* zamilcza się: *Osma ranna, v. przed południem*; = *wieczorna, v. po południu*; *Pół, v. w pół do ósméj*; *kwadrans na ósmą. Osmy dzień miesiąca, ż. ósmy miesiąca, v. ósmy. Którego dziś mamy? ósmego. Jedna ósma, dom.* część. *Osmy cud świata*, t. j. dziw nad dziwy. *Po ósme, ob Osme.*

Osmyczny, a, e, *p. nieuż.* ssący. *Osmyczny ciołek.*

Osmyczyny, yn, *blp. ż. prow.* pasma lnu co najgrubsze, połączone z kostrzycą, osmykane czyli oddzielane w czasie tak zwanego trzepania, t. j. drugiego z kolei oczyszczania włókna od pąździerzy. Wyprzędane z tego najpodlejszego włókna nici zowią się także *osmyczynami*; płótno z nich utkane nosi nazwę jeśli proste *osmyczyn*, jeśli w rządy *radna.*

Osmyczynowy, a, e, *p. prow.* od osmyczyn, z osmyczyn. *Osmyczynowy wór.*

Osmyk, *v.* **Omyk, a**, *lm.* **i**, *m. myś.* ogon zajęczy

Osmykać, ał, a, *scz. nd.* **Osmyknąć**, *v.* **Osmuknąć**, *v.* **Omknąć, ął, nie**, *jednt.* **Osmykować, ał, uje**, *częst.* liście obrywać, smorgać. *Liście wierzchnie morwowe osmykują na pokarm jedwabnikom. Osmyknąć gałąź z liści. Osmuknąć różę. Osmuknąć co usty*; odjąć, oderwać ustami.

Osna, Osnem, zam. *Ościenia, Ościenieм, ob. Oścień.*

Osnowa, y, *lm.* **y**, *ż.* (niek. *nieuż.* **Osnow, u**, *lm.* **y**, *m.*) 1) podłużna przędza w warstacie tkaczym, nawicie, postawa. *Nie z jednej przędzy bywa osnowa i wątek, ale z lepszéj osnowa.* 2) = *fig.* plan. *Osnowa dzieła, poematu, dramatu.* 3) = *fig.* treść, materjał. *Osnowa listu, pisma.* **Osnowa* używa się pięknie w umiejętności i znaczy tyle, co *Essencja*, lub *Materjał*, np. *Osnową filozofji, równie jak teologji jest Bóg. Dostarczać osnowy krasomówcom. ob. Pasmo, Wątek.* 3) = *fig.* pasmo, ciąg, rzęd. *Bóg nie zna lat swych osnowy i wątku. Osnowa życia, dni naszych. Osnowa myśli, ob. Osnowanie.* 5) = *ar. ob. Posada.*

Osnować, *ob. Osnowywać.*

Osnowanie, *v.* **Osnucie, a, n.** 1) *blm.* a) rozpięcie osnowy. b) = *fig.* powiązanie, ułożenie w pasmo. *Osnowanie myśli.* c) = *fig.* ułożenie, rozporządzenie. *Osnowanie poematu.* 2) =, *lm.* **a**, *przes.* fundament, posada, utwierdzenie. *Tém mocniejsze budowanie postawisz, im głębsze osnowanie puścisz. Królestwo, które Bóg daje, mocne ma osnowanie, a którego niesprawiedliwością dostają, upadu, ob Osnowa.*

Osnowany, *v.* **Osnuty, a, e**, *im.* od *Osnować, v. Osnuć*; rozpięty jako osnowa; opłątany pasmami czego; *fig.* ułożony w projekcie, *ob. Osnowywać.*

Osnowywać, *v* **Osnować, ał, a**, *scz. nd.* i *częst.* **Osnować, ał, a**, *v.* **Osnuć, uł, uje**, *dk.* 1) (u tkaczy) nakładać osnowę na krosna. 2) = *czém*; snując obwijać; *fig.* otaczać, ozdabiać. *Osnuł muchę pajęczyną. Niech djamentami palce swe okują. Niech szyję zamorskiemi perłami osnują. Osnowywać ściany*; okładać dylami. 3) = *fig.* robić plan, rozporządzenie. *Osnować dzieło. Dzieło osnowane podług cudzego planu. ob. Snuć.*

Osnowywanie, *v.* **Osnuwanie, a**, *blm. n.* nakładanie osnowy; opłątywanie; *fig.* robienie planu, *ob. Osnowywać.*

Osnuć, Osnuwać, Osnucie, Osnuty, *ob. Osnowywać, Osnowanie, Osnuty.*

Osob, *ob. Osobno.*

Osoba, y, *lm.* **y**, *ż.* 1) człowiek pojedynczo wzięty, istota rozumna, nierozdzielna. *Rzeczy i osoby. Ile osób tyle odmian, ile głów tyle zdań. Była tu jakaś osoba. Na dwie osoby pojazd. Osoby obojéj płci. Znać kogo z osoby. Osoba królewska. teol. Osoby Trójcy świętéj. Jeden Bóg we trzech osobach. W prawie rzymskiém, osoba jest człowiek w pewnym stanie, np. cywilnym lub duchownym, uważany. Osobą, W osobie, Z osoby, pst* obecnie, osobiście. *Wszędzie osobą dociera. Sam tu się z osoby stawi. iron. Myśli że wielka osoba.* 2) = rola w sztuce dramatycznéj lub na teatrze. *Za nadto jest w téj sztuce osób podrzędnych. Osoba allegoryczna* (w poezji, malarstwie i t. d.). 3) = *gram.* zakończenie słowa, osobie rzeczownéj odpowiadające; w grammatyce jest osób trzy: mówiąca czyli *pierwsza*, ta do któréj mówią czyli *druga*, ta o któréj mówią czyli *trzecia*; wszystkie trzy używają się w liczbie pojedynczéj i mnogiéj i odróżniają się zakończeniem słowa. 4) = postać, kształt rzeczy, powierzchowność jéj. *Pokazał mu się anioł w osobie dziecięcia. Osoby chleba i wina. Pierwéj niby trawa zbożna wschodzi, potém się pokazuje osoba zboża, a zatém ukaże się owoc. Pod osobą*, pod pozorem, pod pretekstem. 5) = *prze.* rodzaj, gatunek. *Uczynił Bóg zwierzęta według osób ich, i bydło i robactwo w rodzajach ich.*

Osobca, y, *lm.* **e**, *m nieuż.* osobność lubiący, samotnik, odludek.

Osobie, ia, *lm.* **ia**, *n. nieuż.* 1) powierzchne ciało, osobistość, figura, kształt. *Bóg, by miał osobie, aboby miał ciało, Juściby w jedném miejscu pewnie sieść musiało.* 2) = osobność, samotność. *Na osobiu będąc.*

Osobiście, *ps.* 1) we własnéj osobie, własną osobą. *Obraził mię osobiście. Znam go osobiście. Być osobiście odpowiedzialnym za co. Znajdować się gdzie osobiście. Dowodzić osobiście wojskiem.* 2) = *gram.* z wyrażeniem jednéj ze trzech osób słowa: np. *Pokazał mu to*; nieosobiście zaś: *Pokazano mu to.*

Osobistość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) to co stanowi osobę. *Z utratą zupełną pamięci zniknęłoby uczucie osobistości.* 2) = interes osobisty. *Odłóżmy na bok wszelką osobistość, aby zdrowo sądzić rzeczy.* 3) = przymówka, przycinek. *Proszę, bez tych osobistości.* 4) = *prawo* obecność w swojéj osobie. *W sprawach osobistości potrzebujących, natychmiast stawić się mają przed sądem.* 5) = *prze.* powierzchowność, osoba. *Osobistość okazała.*

Osobisty, a, e, *p.* 1) do osoby przywiązany, tyczący się osoby. *Zasługa osobista. Krzywda osobista. Osobista nienawiść. Areszt osobisty.* 2) = *gram.* osobę wyrażający. *Zaimek osobisty: ja, ty, on, my, wy, oni.* 3) = *prze.* w sobie zamknięty, osobliwy. *Ludzie często bardziéj tego poważają, co osobistszy, niż co mądry; co ponuro patrzy, niż co łagodny i łacny.* 4) = *prze.* poważnéj postawy. *Pan to był osobisty i okazały.*

Osobkować, ał, uje, *scz. nd* osobno oddzielać.

Osobkowanie, a, *blm. n.* oddzielanie osobno,

Osobliwek, wka, *lm.* **wki**, *m. nieuż.* lekarstwo szczególnie skuteczne na jaką chorobę; lek swoisty, *ob. Specyfik.*

Osobliwie, *ps.* 1) *prze.* na osobności, osobno. *Zapamiętałego o naprzód napominać osobliwie, potém jeśli trzeba i jawnie.* 2) = szczególnie, wyłącznie *Nikomu z apostołów tak osobliwie nie jest poruczony kościół, jak Piotrowi.* 3) = i *Osobliwie zaś*; zwłaszcza, nadewszystko. *Trzeba żyć wszystkim w zgodzie, osobliwie zaś krewnym.* 4) = celnie, wybornie. *Szufladki te z rozmaitych kamieni były osobliwie uczynione.*

Osobliwostka, i, *lm* **i**, *ż.* mały, nieznaczący szczegół, podany za coś osobliwego, szczególnego.

Osobliwość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) *prze.* osobność, samotność. *Mogła sobie spokojniéj w onéj osobliwości nabożeństwo odprawiać.* 2) = rzecz rzadka, ciekawa. *Oglądać osobliwości miasta. Gabinet osobliwości. Pokazywać co za osobliwość.* 3) = chęć odróżnienia się od innych, dziwactwo. *W osobliwości się kochają*; *chwalą to co inni ganią; ganią zaś co inni chwalą.* 4) = *gram. nieuż. Liczba osobliwości*, zam. liczba pojedyncza. *W osobliwości, pst.* pojedyńczo, szczegółowo. *W osobliwości teraz niektóre rzeczy wyłuszczę.*

Osobliwy, a, e, *p.* 1) *prze.* jednéj osoby się tyczący, prywatny, osobny. *Sąd Pański podług pisma jeden jest osobliwy przy śmierci każdego, a drugi pospolity. Nie tak trapi ona nędza, która jest powszechna, jak owa, która jest osobliwa. Osobliwy człowiek*, zam. pryw atny. 2) = szczegółowy, wyłączny. *Mieć osobliwe na bożeństwo do Najświętszéj Panny. Ta roślina ma moc osobliwą.* 3) = i **Osobliwszy, a, e**, *p.* nadzwyczajny, dziwny, dziwaczny. *Osobliwy wypadek. Osobliwsze zdarzenie. Osobliwszy człowiek. A to osobliwsza!* dom. rzecz. *Osobliwszym sposobem. Nic osobliwszego v. osobliwszego.* 4) = *prze.* celny, znakomity. *Przyjechał król na sejm w wielkim poczcie ludzi osobliwszych.*

Osobnie, *ob. Osobno.*

Osobnik, a, *lm.* **cy**, *m.* 1) nie należący do żadnego stronnictwa, obojętny. *Osobników, co się do żadnej strony nie przyszyli, słuchać zyoła nie chcę.* 2) = osobność lubiący, *ob. Samotnik.* 3) = *teol.* który przyjmuje kommunję pod dwoma postaciami. *Osobnicy, co Chrystusa dzielą, chcąc osobno ciało a osobno krew Jego pożywać.* 4) = *lm.* **i**, indywiduum, oddzielna istota jakiegolwiek gatunku, która nie może się rozdzielić na podobne sobie istoty. *Kształt nic więcéj nie wypowiada, jak zewnętrzną jedność swoją, to jest to, czém jest, jako osobnik zakreślony (indiwiduum formalne).*

Osobno, *v.* **Osobnie**, *v. nieuż.* **Osob**, *ps.* 1) *prze.* nadzwyczajnie, szczególnie. *Była Judyt osobnie pięknego wejrzenia.* 2) = oddzielnie, samotnie. *Osobno sypiać. Każdy osobno mieszka. Osobno żyć. Z osobna, pst.* pojedyńczo, oddzielnie, na osobności. *Pytano każdego z osobna. Uważać każdą rzecz z osobna. Pisać do każdego z osobna.*

Osobnopłciowy, a. e, *p. bot.* (o roślinach) który na jednym kwiecie ma oznaki męzk e (pręciki), a na drugim żeńskie (słupki), *ob. Oddzielnopłciowy.*

Osobność, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) *prze.* osobliwa własność, właściwość, wyższość. 2) = stan rozłączenia się, oddzielenia się. *Gdzie o wiarę idzie, czy nie lepiéj trzymać się powszechności, niżeli osobności?* 3) = miejsce osobne, ustronie, samotność. *Równi monarchom, równi rządcom świata, Którym smakuje w osobności chata. Pracuj na osobności, bez zyelku, hałasu, Trzeba żeby co zrobić i miejsca i czasu. W tłoczy literaci więcéj osobnością, niż kompanją bawili się.*

Osobny, a, e, *p.* 1) *prze.* nadzwyczajny, celny, przedni. *Aleksander Myszkowski i nauką i urodą i przymioty osobny człowiek. Kto chce być w czém osobnym, musi się długo ćwiczyć. Ludzie nauki osobnéj.* 2) = prywatny. *Osobnemu człowiekowi nie wolno mieć się krzywdy, musi bieżeć do władzy publicznéj.* 3) = odłączony od drugich, oddzielny, samotny. *Mamy tam dwór nasz osobny. Bardzo rad*

na osobnych miejscach, dalekich od ludzi, przebywał. 4)= pewnéj osobie służący, właściwy, *ob. Osobowy.*

Osobować, ał, uje, *scz. nd. gram.* słowo; odmieniać słowo przez osoby, np. *Robiłem, robiłeś, robił, robiliśmy* i t. d.

Osobowanie, a, *blm. n. gram.* odmienianie słów przez osoby.

Osobowy, a, e, *p.* pewnéj osobie służący, osobisty. *Podarek osobowy.*

Osocze, a, *blm. n. chem.* i *fizjol.* (serum) część żółtawa wodnista upuszczonéj krwi, oddzielająca się od skrzepu, t. j. téj części, która zatrzymując krwistą czerwoność skrzepia się i przyjmuje postać obejmującego ją naczynia; in. zwie się *serwatką*

Osoczenie, a, *blm. n.* 1) ostąpienie, oskoczenie zwierzęcia. 2)= *fig.* spotwarzenie kogo. = **się,** *prze.* oskarżenie się.

Osocznik, *v. nieuż.* **Obsocznik, a,** *lm.* **cy,** *m.* 1) *myś.* co zwierzęta osoczą obskakuje. ostępuje, okrąża. *Do lasu przysłało pięćdziesiąt osoczników, aby ostąpili zwierz królowi dla łowu. Od osoczników lew obstąpiony.* 2) = *fig.* potwarca, obmówca. *Krokolwiek sławie drugiego szkodzi, dopuszcza, aby go osocznikiem zwano.* 3) = * (polyzetesis) jest jeden z mylników stanowczych. *Osocza* tak przeciwnika wielosłownem i dobrze rozważonem zapytaniem, iż tenże wyrzec musi niedarzeczność, np. *Prawo oznacza, iż dwunastu ludzi stanowi gromadę. Ktoś tak pyta: A gdy z dwunastu ludzi jeden odejdzie, czy reszta będzie gromadą? Jeżeli tak, to sprzeciwisz się prawu; jeżeli zaś nie, to wynika, iż nie jedenastu ludzi pozostałych, lecz ten, który odszedł jest gromadą. ob. Kupał, Zarwon, Wiklacz.*

Osoczny, *v.* **Obsoczny, a, e,** *p.* 1) do osoczenia lub obstąpienia zwierza służący. *Pies osoczny.* 2) *Wieś osoczna,* należąca do zarządu łowieckiego, wieś łowcza.

Osoczony, a, e, *im.* od *Osoczyć;* obskoczony; *fig.* spotwarzony, obwiniony. *ob. Osaczać.*

Osoczyć, *ob. Osaczać.*

Osoczyn, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Bursera), roślina.

Osoka, i, *lm* **i,** *ż* 1) *prze.* doniesienie, skarga, żałoba. *Kłoby komu z ula pszczoły wydarł, a doszliby go kopą, abo jaką osoką, tedy zapłaci trzy ruble.* 2)= *bot.* a) (Stratiotes) roślina wodna, z rodziny *żabiściekowych,* należąca do klassy 22éj, rzędu 12 *pręcikowego,* wedł ukł. Linn.; gatunek: = *aloesowa* (S. aloides), rośnie gdzieniegdzie w wodach stojących, łodygi ma krótkie, rozłogowe, w wodzie całkiem zanurzone i gęste kępy liści wypuszczające; te w części nad wodę wystają i są bardzo długie, niekiedy na półtorej stopy, lancetowate, gładkie, twardawe; kwiat dość wielki, biały; roślina ta z postaci do aloesu znacznie podobna; b) = posp. nazwa dawana niekiedy trawie: *Turzyca gęstokłosa* (Carex vulpina) zwanéj na Litwie *wikswą.* c) = (Hartogia) roślina.

Osokor, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Populus niger), *ob. Topol.*

Osolenie, a, *blm. n.* zaprawienie solą. *ob. Osalać.*

Osoliciel, a, *lm. e, m.* który osala.

Osolić, *ob. Osalać.*

Osolony, a, e, *im.* zaprawiony solą.

Osorja, *n.* **Ossorja,** (herb); na tarczy czerwonéj koło złote, u którego dzwona jednego w górze prosto nie masz, a w miejscu tem krzyż czy miecz otłuczony; w hełmie trzy pióra strusie; niektórzy go zowią *Starzą,* inni *Poświstem.*

Ososić, ił, i, *scz. dk.* sosem polać. *Czemuś nie ososił mięsa?*

Osowiałość, ści, *blm. ż.* smutna postać, posępność malująca się na twarzy. *Osowiałość zwierząt,* opuszczenie się, spuszczenie skrzydeł, postać nędzna.

Osowiały, a, e, p. smutny, posępny, przygnębiony.

Osowieć, ał, eje, *sn. dk* stać się smętnym, posępnym, zasępionym. *W tém zachoruje sokół bystropióry, obwisły skrzydła, łeb mu osowieje.*

Osowy, a, e, p. od osy. *Osowe gniazdo.*

Osóbka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*zdr.* od *Osoba*) mała osoba. *I najmożniejszi królowie nago w maluczkiéj osóbce, jako na piędzi, z matki wychodzą. Piękną do miłostek wybrałeś osóbkę.*

Osóbki, bek, *blp.* przysmaczki, łakocie, które kto je sam jeden na osobności; specjały.)

Osóbnia, *i.* używa się przysłówkowo w wyraż. *W osóbni;* znaczy: osobno, pojedynczo, oddzielnie. *Wiedziano o tém, że ani treść, ani forma w osóbni przedmiotowości nie miały.*

Ospa, y, *lm.* **y,** *i.* 1) choroba wysypkowa, in. *Ospice czerwone, Pierzchnice. Mniemanie jest, że ospa początek swój miała w Arabji. Mieć ospę, v. odbywać ospę. Ospę dziecku zaszczepić. Ospa szczepiona, v. krowia. Dostać ospy. Umrzeć na ospę. fig. posp. Ospa francuska, v. dworska;* weneryczna choroba. 2) = *dla psów, ob. Osypka.* 3) = *ob. Osep.* 4) = *tech.* w gospodarstwie: mieszanina dwóch lub trzech gatunków mąki, dawana zwykle za karm' bydłu, dla pobudzenia go do lunego jadłu, np. do sieczki, brahy; lep. *osypka;* bywa ona także owsianą, żytnią, lub z otrębi, mlanowicie z pośladu czyli chudego zboża.

Ospałca, *ob. Ospalec.*

Ospale, *ps.* gnuśnie, leniwie.

Ospaleo, lca, lca, *lm.* **lce,** *m. v* **Ospalca, y,** *lm.* **e,** *m.* człowiek ospały; leniwiec, gnuśnik, (używa się zarówno mówiąc o kobiécie czy mężczyznie). *Idź ospalcze do mrówki; ucz się przezorności na potém.*

Ospalstwo, a, *blm. n. v.* **Ospałość, ści,** *blm. ż.* 1) skłonność, przywykienie do długiego spania. 2)= *fig.* gnuśność, lenistwo. *Nie kochaj się w ospalstwie, byś znać nie zubożał.* 3)= *med,* ospałość (coma) sen ciągły i głęboki u chorego.

Ospałość, *ob. Ospalstwo.*

Ospały, a, e, *p.* 1) wiele, *v.* łatwo spiący. 2)= *fig.* gnuśny, leniwy. *W domie go nigdy nie trzyma wygoda, woli być mężem niżeli ospałym.*

Ospanie, a, *blm n. nieuż.* ospałość, gnuśność, nieczułość, letarg. *Za Stefana Polak, jakoby się z głębokiego porwawszy ospania, za walecznym panem walecznie szedł.*

Ospiany, a, e, *p.* od ospy, ospowy. *Ropa ospiana. Pęcherzyk ospiany.*

Ospica, y, *lm.* **e,** *ż,* i **Ospice. pic,** *blp.* **Ospiczki, czek,** *blp. zdr. ż.* 1) (varicella) ospa znana pod imieniem wietrznéj, słaby stopień ospy naturalnéj. 2) = *ob. Ospa.*3)= *ob. Krosta*

Ospielica, y, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Aucuba), roślina.

Ospieszale, Ospieszałość, *ob Opieszale,* i t. d.

Ospilno, a, *blm. n. bot.* (Zalacca), roślina.

Ospokrosty, 1) *blp. ż.* ospa. 2)= , **a, e,** *p* mający ospę.

Ospowacieć, ał, eje, *sn. nd.* stawać się ospowatym. dziobacieć.

Ospowatość, ści, *blm. ż.* znaki od ospy, dziobatość.

Ospowaty, a, e, *p.* 1) mający znaki na twarzy od ospy, dziobaty. 2)= chory na ospę.

Ospowiec, wca, *lm.* **wce,** *m.* 1) *min.* (Wariolit) skała feldspatowa, składająca się z *ortoza,* w stanie zbitym, tworząca znaczne warstwy, tak zwana, iż ma na powierzchni małe kulki białawe podobne do ospy, lub plowy różnokolorowe; *ospowcami* zowią też porfiry rozróżniane podług koloru tła z rozsianemi na nich kryształami, lub jaśniejszemi niż reszta massy. 2)=*bot.* (Variolaria), rodzaj porostu.

Ospowica, y, *ż.* nazwa dawana pewemu gatunkowi porostu ziemnego, *ob. Otwornica pospolita.*

Ospowy, a, e, *p.* od ospy. *Ospowy dołek. Ospowa krosta.*

Ospówka, i, *blm. ż.* (varicella), ospica, ospa zwana wietrzną.

Osprawiedliwiać , i t. d. *ob. Usprawiedliwiać,* i t. d.

Osprośnić, ił, i, *scs. dk.* sprośnym uczynić, oszkaradzić. *Wszeteczeństwo, które dom królewski plugawiło, osprośniło wkrótce stolicę i całe państwo*

Osrać, ał, a, *scz. dk.* opaskudzić, ofejdać.

Osrebrzyć, ył, y, *scs. dk.* srebrem w kolo powlec, *ob. Posrebrzyć.*

Osromocenie, a, *blm. n.* naniesienie sromoty, zhańbienie.

Osromociciel, a, *lm.* **e,** *m.* który sromoci, hańbi. *Osromociciel rodu, narodu*

Osromocić, ił, i, *scs. dk.* bezecnym uczynić, zhańbić.

Osrożać, ał, a, *scs. nd.* **Osrożyć, ył, y,** *dk.* srogim czynić, podburzać. *Lwa biała chustka osroża. Częste pijaństwo osroża i rozjarza umysł.* = **się,** *sts.* srogim się stawać, dokuczać. *Gdy się słońce w południu upałem osroży,* t. j. piecze, skwarzy.

Ossa, y, *blm. ż.* miejsce słynne w celtyckich powieściach o Trystanie.

Ossa-Polla-Mops, *nieod. m. mit.* istota najwyższa u mieszkańców wyspy Cejlan.

Ossać, Ossać się, *ob. Osysać.*

Ossocznik, Ossoczyć, *ob. Osocznik, Osaczać*

Ossorja, *ob. Osorja.*

Ossowica, y, *lm.* **e,** *ż.* (Lucina), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* muchowatych; gatunek jeden: =*pręgowana* (L. fasciata).

Ostać, ostał, ostanie, *scz. dk. prze. ob. Zostać.* = **się,** *sts.* 1) *ob. Zostać się.* 2)= utrzymać się stojąc, utrzymać się na nogach. 3)= (i *mało uż.* **Ostawać się, ał—, a—,** *nd.*) utrzymać się, osiedzieć się, wytrwać. *Przyjaźń nie może się ostać bez szacunku. Ostać się przy czém, np przy swych podbojach. Ostoi się to przy mnie,* t. j. będzie się o mnie opierało. *Ostał się przy swojém,* t. j. dokazał, dopiął swego. *Ostać się przeciw komu, np. przeciw nieprzyjaciołom.* 1 =*gdzie;* osiedzieć się, zostać tam, mieszkać długo. *Gdzie rozkosze panują, tam się cnota ostać nie może. Ostać się razem;* zgodzić się. *Lubieżność z cnotą się nie ostoi.* 5)= zatrzymać się, oprzeć się. *Nie ostał się aż w leśie.*

Ostafi, ego, *lm.* **owie,** *m.* imię staropolskie, Eustachy. *Żywot ś. Ostafiego,* poema Jabłonowskiego.

Ostajnica, y, *lm.* **e,** *ż. zool.* (chalcides) gad, płaz, gatunek węża. (Virej).

Ostanawiać, ał, a, *scz. nd.* **Ostanowić, ił, i,** *dk ob. Obstawiać.*

Ostaneczny, a, e, *p. prze.* ostateczny, ostatni. *Ja Jehowa, pierwszy i ostateczny Ja jestem.*

Ostanek, nka, *lm.* **nki,** *m.* i **Ostanki, ów,** *blp. m prze.* szczątek, reszta. ostatek. *Ostanek jego zginie do szczętu. W Tauryce dziś jeszcze są ostanki Getów. Ostanki minionej wielkości.*

Ostara. y, *blm ż. mit.* wielka bogini giermańska, z fenicką Astarotą pokrewna, jest królowa piekieł, częścią *Nii,* a częścią *Sobocie* słowiańskiéj odpowiednia. Od niéj przybrał imię Kwiecień, zowiący się *Ostermonat* i Wielkanoc, *Ostern.* Po całych Niemczech palono tak na cześć jéj ognie, zwane *Osterfeuer,* jak u nas sobotki. Inne imiona jéj: *Eastra, Eostra.*

Ostarzały, a, e, *im.* od *Ostarzeć,* zestarzały. *Jemu naprzód, było śpiewać pienie wowoczynne,— Toż zaś potém ostarzałe puszczać między inne.*

Ostarzeć, ał, eje, *sn. dk.* starym się stać, zestarzeć. = **się,** *sts. ob. Zestarzeć.*

Ostatecznie, *ps.* 1) po raz ostatni. *Nie masz cię już; tobie teraz ostatecznie dziwonią.* 2)= koniec końców, finalnie. *Proszę mi ostatecznie i wyraźnie odpowiedzieć.* 3) = stanowczo, bez apellacji. *Rzecz ostatecznie roztrzygnięta. Sądzić, v. roztrzygać ostatecznie.* 4)= w ostatnim wypadku.

Ostateczność, ści, *lm.* **ści,** *ż.* 1) ostatni stopień, brak miary, zbytek. *W ostateczności wpadać. Chwytać się ostateczności. Z jednéj ostateczności przechodzić, v. wpadać w drugą. Do ostateczności przyprowadzić, v. przywieść kogo. Być przywiedzionym do ostateczności. Posuwać się do ostateczności. Posuwać rzeczy do ostateczności. Przyjść do ostateczności.* 2)= (extremitas) *med.* członki ludzkie, t. j. ręka lub noga. *Ostateczności górne,* ręce; = *dolne,* nogi. *w lm. fig* gatki, spodnie odzienie.

Ostateczny,a,e,*p.* 1) ostatni. *Sąd ostateczny, termin ostateczny.* 2)= nadzwyczajny. *Chwycić się ostatecznego środka.* 3) = stanowczy, bez odwołania, bez apellacji. *Ostateczny traktat, wypadek, ostateczne postanowienie. Ostateczny wyrok.*

Ostatek, tka, *lm.* **tki,** *m.* 1) to co zostało, szczątek, reszta. *Oto jest ostatek Ostatkiem gonić. Na ostatek co ratować. Na ostatek zgodził się na wszystko. Na ostatek dódał, że.... Na ostatek, gdyby i tak było. Na ostatku siedzieć, iść, przyjść Do ostatka wytrwać. Rozpaczać do ostatka. Zabrać komu wszystko do ostatka. Wypić, zjadł do ostatka.* 2)= *w lm.* szczątki, pozostałości. *Ostatki ze stołu. Ostatki świętych ludzi;* relikwje. 3)= *w lm.* trzy dni przed wielkim postem, zapusty. 4) = koniec zimy, przedwiośnie.

Ostatni, a, ie, *p.* 1) na końcu będący, idący. *Ostatni raz, v. ostatnią razą. Po raz ostatni. Ostatni z rodu. Czynić, v. oddawać komu ostatnią posługę. Ostatni dzień roku, miesiąca. Ostatnie pożegnanie. Ostatnia wola,* t. j. testament. *Ostatnie* (dom. rzeczy) *oddać komu, na co. fig. Ostatni z Rzymian. Do ostatniego, v. do ostatniéj, v. do ostatniéj kropli krwi bronić się.* 2)= niedawny, świeży, najnowszy, przeszły. *Czy byłeś na ostatniém posiedzeniu? Służył podczas ostatniéj wojny Według ostatnich wiadomości.* 3)= do najwyższego stopnia posunięty, nadzwyczajny. *Ostatnia potrzeba, ostatnie nieszczęście, ostatnie niebezpieczeństwo, ostatnia surowość. Przyjść do ostatniéj nędzy W ostatniéj potrzebie. Ostatnich środków się chwytać. Ostatni głupiec. Ostatnim* (dom. głupcem, łotrem), *ostatnią* (dom. głupią, łotrzycą) *będę jeżeli to zrobię. Traktować kogo jak ostatniego. Nie ostatnia już z nami. Na ostatnią im przyszło Na ostatnią,* pst. w ostatku, w braku czego lepszego. *Ostatnia to,* dom. *rzecz.* 4)= ostateczny, przed -gonem będący, dziejący się. *Ostatnia chwila. Ostatnia godzina. Ostatnie namaszanie, v. pomazanie.*

Ostatnie, *ps. prze.* ostatecznie, ostatni raz, kończąc. *Bodajbym pierwéj ostatnie skonała, niźli nowiny takiéj doczekała.*

Ostatnioroczny, a, e, *p.* od ostatniego roku, który wyrosł w ostatnim roku. *Obok stuletnich starców widzisz razem sto pokoleń, od ostatnioronego do najodleglejszego.*

Ostawa, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *ob. Ekran* 2) = *hutn.* część *ogniska kuźniczego* (ob. ten wyr.).

Ostawać, *ob. Zostawać.* **Ostawać się,** *ob. Zostawać, Ostać się.*

Ostawiać, Ostawić, *ob Zostawiać, Obstawiać.*

Osteid, u, *lm.* **y,** *m. med. ob. Kościak*

Ostentacja, ji, *lm.* **je,** *ż.* (łać.) chełpa, przepych, okazałość.

Osteolit, u, *lm.* **y,** *m. med.* narośl na kości kostna, *ob. Kościak.*

Osteolity. ów, *blp. m. geol.* skamieniałe pojedyncze kości zwierząt, znajdywane w ziemi.

Osteolog, a, *lm* owie, *m.* (z grec.) znający naukę osteologji, t. j. o kościach.

Osteologiczny. a, e, p. tyczący się kości, opisujący kości

Osteologja, ji, *blm. ż.* (z grec.) nauka o kościach, o składzie kości, opis kości, kościoznawstwo.

Osteomalacja, ji, *blm ż.* (z grec.) rozmiękczenie kości.

Osteomalacyjny, a, e, *p.* należący od rozmiękczenia kości.

Osteotom, u, *lm.* **y,** *m.* (z grec.) instrument do rżnięcia kości.

Ostew', wia, *lm* **wie,** *ż.* krokiew' w płacie, czyli w ścianie bocznéj dachu, pomiędzy krokwiami narożnemi w pośrodku umieszczona.

Ostęp, *v,* **Obstęp, u,** *lm.* **y,** *m.* 1) obstąpienie koło kogo lub czego, osaczenie. *Ostępem pojmać kogo. Ostępem pójść na kogo.* 2) = *myś.* sieci, którémi zwierza osaczają. *Zwierz osaczony w puszczy, gdy s ostępów zrozumie, że już nie ucieczę, na wszystkie się naraża żelaza.* 3) = część knieji, sieciami osaczona. *Giedymin, zajechawszy w łowy, czynił ostępy nad Wiliją, a z ostępu na ostęp przejeżdżał. fig. Mieć v. trzymać nieprzyjaciela jak w ostępie.* 4) = *les.* dawny podział lasu pod względem gospodarstwa leśnego; wyrębisko. 5) = *prow.* las wielki na miejscach nskich, błotnistych; las jodłowy, osinowy, mieszany. *Nie przebyte ostępy.* 6) = * (abstractio) znaczy tyle, co *Oderwanie.*

Ostęplować, ał, uje, *scz. dk.* naznaczyć stęplem, cechą, ocechować, *ob. nd. Stęplować.*

Ostępować, *ob. Obstępować.*

Ostka, i, *blm. ż.* 1) pszenica kosmata, oścista, wąsatka. 2) = *bot.* (Acalypha), roślina.

Ostlik, a, *lm.* **i,** *m. bot.* (Erythrolaena), roślina.

Ostłoch, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Aplotaxis), roślina.

Ostnica, y, *blm. ż. bot.* (Stipa), in. *Trawa piórowa,* roślina należąca do klassy 3éj, rzędu *dwuslupkowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pierzasta* (S. pinnata), rośnie na gruntach suchych, liście ma tęgie, modre, szczecinowate, ości korony pierzaste, długie, żółkło półtorej stopy długie.

Ostodrzew, u, *lm.* **y,** *m. bot. ob. Ostokrzew.*

Ostoja, ji, *lm.* **je,** *ż.* 1) nazwa dawana małym portom lub przystaniom; tymczasowe schronienie; *fig.* podstawa, opora. *Nareszcie odkryjemy i piękno społeczne natury, na trzech jego ostojach: otoczenia, pojedynku i społeczności.*

2)= *myś.* miojsce, w którém głuszce i cietrzewie przebywają. 3)= *bot.* (Fothergilla), roślina. 4) = (herb); w polu czerwoném dwa półksiężyce barkami do siebie obrócone, między niemi miecz rękojeścią do góry; w hełmie pięć piór strusich.

Ostokrzew, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Ilex), in. *Ostokrzewina*, daw. *Ostodrzew, Ostolist, Kolcolist*, roślina, bł. *Ostrokrzew*; gatunki: = *ilwa* (I. aquifolium); = *karmazynowy v. karmazyn* (I. coccifera) drzewko, wydające szkarłatne jagody.

Ostostręczyna, y, *lm.* **y**, *ż. bot. ob. Akacja (biała v. fałszywa).*

Ostowaty, a, e, *p.* podobny do ostu, kolący.

Ostowy, a, e, *p.* od ostu, z ostu.

Ostrachać, Ostrachanie, Ostrachany, *ob. Ostraszać, Ostraszanie, Ostraszony.*

Ostracyzm, u. Ostrakizm, u, *lm.* **y**, *m.* (z grec.) w dawnéj Rzplitéj ateńskiéj, wygnanie obywatela na lat 10 w ówczas, gdy ten stał się niebezpiecznym.

Ostradać, ał, a, *sn. dk. prze.* stracić, utracić, zgubić. *Wojną ostradanéj ojczyzny dochodzić. Roku* 1339, *Kazimiera IV Anny żony swéj przez śmierć ostrodał. ob. Postradać.*

Ostradanie, a, *blm. n. prze* strata, zguba. *Ostradanie majętności, ob. Postradanie.*

Ostraganić się, ił—, i—, *złoż. z czem;* stragan trzymać. *Obwołuje woźny, ktokolwiek otwiera jatki, albo się z chlebem ostragani, żeby to jak mógł przedawał najtaniéj.*

Ostraszać, *v.* **Ostrachać, ał, a**. *scz. nd.* **Ostraszyć, ył, y**, *dk.* ze straszącą rzeczą oswajać. *Ostraszył oczy twe. Konie ostrachane.* = **się**, *złoż.* niebiernć odwagi, oswajać się z niebezpieczeństwem. *Lud za Mojżeszem idący, mocno się ostraszył, gdy woda jak mur stanęła. Najczęściéj się ostraszyć.*

Ostraszanie, a. *blm. n.* oswajanie z rzeczą straszącą. = **się**, *zmk.* oswajanie się z niebezpieczeństwem.

Ostraszenie, *v.* **Ostrachanie, a**, *blm. n.* i = **się**, *zmk.* dokonana czynność ostraszania, ostraszania się.

Ostraszony, *v.* **Ostrachany, a, e**, *im.* oswojony z rzeczą, która przestrasznła.

Ostrawy, a, e, *p.* cokolwiek ostry, przyostrzejszy.

Ostrażyć, ył, y. *scz. dk.* strażą osadzić. *Dla szczupłości wojska, zamków ostrażyć nie mógł.*

Ostrefować, ał, uje, *scz. dk.* strefami obwieść, obramować. *Ostrefować płaszczyk purpurą.*

Ostrek, *ob. Ostrzek.*

Ostrew, *ob. Ostrzew.*

Ostręgi, stręg, *v.* **Ostrężnice, żnic**, *blp. v.* **Ostrężyna, y**, *lm.* **y**, *v.* **Ostrężyny, żyn**, *blp. ż.* 1) *bot.* chrościna, gatunek jeżyny. *Ostrężyny, drzewko jest cienkie i kolące, które się po ziemi pnie, i też przy drzewach; niektórzy je niedźwiedziami zowią. Ocet z ostrężyn, v. jeżyn.* 2) = *fig.* ości, ostre rzeczy. *Zrzucon na łeb z zamku, leciał na haki, ciernie i ostręgi.*

Ostro, A) *m prze.* **Ostrze**, *ps.* 1) cienko, śpicznasto. *Nóż ostro zakończony. Wieże murowane ostro nakształt piramid.* 2) = dobrze. *Ostro krajać.* 3) = surowo, srogo. *Ostro karał. Ostro kogo trzymać. Ostro się z kim obchodzić. Ostro spoirzeć na kogo. Ostro go łajano.* 4) = *fig.* dzielnie, tęgo, śmiało. *Ostro iść, jechać. Ostro pracować Ostro rzecz popierać. Ostro do kogo napisać. Ostro nabić*, t. j. kulą. *Ostro kuć*, t. j. na gołoledź. *Ostro gonić, myś.* gdy pies tuż za zwierzem goni. *Ostro chodzić, bart.* o pszczołach, kiedy rój jest muszny, i pszczoły rzeźko z barci wylatują, oraz prędko z pożytkiem wracają. B)=, **a**, *lm.* **a**, *n.* wiatr południowy na morzu Śródziemném.

Ostrobrzuch, a, *lm.* **y**, *m.* (Gasteropelecus), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych.

Ostroczelny, a, e, *p. zool.* mający puklerz mniéj więcéj ostro wystającém czołem zakończony. *Skorupiaki ostroczelne.*

Ostroczoła, y, *lm.* **y**, *ż.* (Tetanops), *zool.* owad skrzydlaty. należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, muchowatych; gatunki: 1 = *siwa* (T. myopina). 2 = *ruda* (T. lurida). 3 = *kutnerowata* (T. pubescens). 4 = *brunatnawa* (T. cingulata). 5 = *żałobna* (T. luctuosa). 6 = *krzyżowa* (T. nudata).

Ostroczyć, ył, y, *scz. dk. nieuż.* ohydzić, omierzić. = **się**, *złoż.* zbrzydzić sobie co.

Ostrodziobe ptaki (Acutirostres), stanowią familję ptaków łażących (Jar.).

Ostrodziób, oba, *lm.* **oby**, *m.* (Oxyrhynchus), *zool.* ptak z rzędu przyrosłopalcowych; gatunki jego: 1= *ogniogłów* (O. flammiceps) 2 = *mikan* (O. cristatus).

Ostroga, i, *lm.* **i**, *ż. zdr* **Ostróżka, i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) kółko kolące, bodziec do butów przypięty, dla trącenia lub zwarcia konia wierzchowego! *Przypiąć, odpiąć ostrogi. Przy ostrogach. Zewrzeć, spiąć konia ostrogami. Bość konia ostrogami.* a) mający order tego nazwiska nadany od papieża. *Kawaler złotej ostrogi:* b) tak nazywano dawniéj mieszczanina świeżo na rycerza pasowanego. 2)= *fig.* bodziec, oścień. *Trzeba mu ostrogi- Jemu chwała do cnoty ostrogi dodaje.* 3 = mały pazur okrągły i ostry z tyłu nogi u niektórych ptaków, np. kur. 4) = *fort.* fortyfikacje z kątem wystającym. 5)= *bot. ob. Miodosłek. Ostroga kogucia, ob. Kogucia ostroga.* 6) = *prze. ob. Ostryga.*

Ostrogarz, a, *lm.* **e**, *m.* rzemieślnik od ostróg.

Ostrogięty, a, e, *p.* z zagiętym ostrym końcem. *Ostrogięta węda.*

Ostrogłośny, a, e, *p* mający głos ostry, przeraźliwy.

Ostrogłów, owa, *lm.* **owy**, *m.* (Novacula) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *skrzelowatych*, piersiopłetwych, bezbrannych.

Ostrogłupi, ia, ie, *p.* z głupia frant, lubiący dowcipkować.

Ostrognica, y, *lm.* **e**, *ż.* (Dilophus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych*, komorowatych; gatunki pospolitsze są: 1 = *czarna* (D. vulgaris). 2 = *szklistoskrzydła* (D. albipennis). 3= *rudauda* (D. femoratus).

Ostrogocki, a, ie, *p.* 1) od Ostrogocji, z Ostrogocji. 2) = od Ostrogota v. Ostrogotów.

Ostrogorść, ści, *lm.* **ści**. *ż. nieuż.* ostra gorzkość. *Wszystkim jaskrom przyrodzenie dało ostrogorść, tak w korzeniu, jako w liściu.*

Ostrogot, a. *lm.* **ci**, *v.* **ty**, *m.* **Ostrogotka, i**, *lml.* **i**, *ż* rodem z Wschodniéj Gocji.

Ostrogowiec, wca, *lm.* **wce**, *m. bot.* (Centranthus) roślina.

Ostrogowy, a, e, *p.* od ostrogi.

Ostrogski, 1) **a, ie**, *p.* od Ostroga, z Ostroga, miasta na Wołyniu. *Ordynacja ostrogska. Księstwo ostrogskie.* 2) = (herb); półksiężyc w polu błękitném, rogami w górę obrócony, we wklęsłości jego gwiazda, jak w Leliwie, a nad tem pół strzały na półpierścieniu jak w Ogończyku; na hełmie korona książęca.

Ostroja, ji, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Gesneria), roślina.

Ostrokąt, a, *lm* **y**, *m* v. **Ostrowęgieł, gła**, *lm.* **gły**, *m. mat.* kąt ostry, śpiczasty, od prostego mniejszy, którego ramiona obejmują mniéj niż czwartą część okręgu koła wówczas gdy sam wierzchołek kąta położony na średnicy.

Ostrokątnie, *ps.* z kątem ostrym.

Ostrokątny, a, e, *p.* mający jeden lub więcéj kątów ostrych. *Trójkąt ostrokątny, ob. Ostrokąt.*

Ostrokończato, *ps.* ostrośpiczasto.

Ostrokończasty, a, e, *p.* mający ostry koniec, ostrośpiczasty. *Nóż ostrokończasty. Ostrokończata piramida.*

Ostrokół, oła, *lm.* **oły**, *m.* 1) płot z kołów w górze zaostrzonych. 2) = *to lm. fort.* kobylina stawiana przed wyłomem, *ob. Krzyżówka.*

Ostrokrajczy, a, e, *p. nieuż.* ostro krający.

Ostrokrąg, ęgu, *lm.* **ęgi**, *m. mat.* bryła utworzona obrotem trójkąta pros tokątnego około jednego z boków kąta prostego; pirami da okrągła, stożek. *Ostrokrąg ścięty;* mający wie rzchołek ucięty.

Ostrokrągowy, *v.* **Ostrokręgowy**, *v.* **Ostrokrężny, a, e**, *p.* w kształcie ostrokręgu. *Przecięcia ostrokręgowe. Ostrokrężny cia, v. piramidalny.*

Ostrokrzew, u, *lm.* **y**, *m. bot.* 1) (Paliurus australis *v.* Rhamnus pliurus), roślina zwana także *Cierniem Chrystusa, Drzewem guzikowém.* 2) = bł. zam. *Ostokrzew* (Ilex). 3) = niek. zam. *Mirt.*

Ostrokwaśny, a, e, *p.* smaku kwaśnego, ostrego; gryzący, szczypiący.

Ostroliń, nia, *lm.* **nie**, *m.* (Caranx), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, wrzecionkowatych. Cuvier dzieli ten rodzaj na trzy podrodzaje: 1 = *właściwy* (Caranx). 2 = *Serjola* (Seriola). 3 = *Cytula* (Citula).

Ostrollst, *bot. ob. Ostrokrzew.*

Ostrolot, a, *lm.* **y**, *m.* (Ocypterus), *zool.* ptak z rzędu *Owadożernych;* gatunki jego są następne: 1 = *białobrzuchy* (O. leucogaster). 2 = *popielaty* (O. cinereus). 3 = *białolotny* (O. albovittatus). 4 = *okopciały* (O. fuscatus). 5 = *rdzawobrzuchy* (O rufiventer). 6 = *zielony* (O. viridis). 7 = *czerwonobrzuchy* (O. sanguinolentus).

Ostromendarz, a, *lm.* **e**, *m. nieuż.* ostry krytyk, cenzor surowy(?)

Ostromlecz, u, *blm. m. wązkoliści, bot.* (Euphorbia cyparissias), roślina, obfitująca w ostrą żywicę, gummę sprężystą i właściwą ekstraktową substancję, które w jéj mlécznym soku się znajdują.

Ostromleczny, a, e, *p. korzeń, bot.* roślina, in. *Szczeć pomorska* (Spina purgatoria).

Ostromleczowate rośliny, *bot. ob. Euforbjowe rośliny.*

Ostromówny, a, e, *p.* ostrej mowy, uszczypliwy.

Ostromyślny, a, e, p. lotny, bystry.

Ostronos, a, *lm.* **y**, *m.* (Nasua), *zool.* (u Wagi *Zdeba*) zwierzęsące, należące do rzędu *Drapieżnych*, żbikowatych; gatunki: 1 = *towarzyski* (N. socialis). 2 = *samotny* (N. solitaria). 3 = *białopyski* (N. leucorhynchus). 4 = *paskowany* (N. vittata). 5 = *górny* (N. montana).

Ostronosy, a, e, *p.* nosa lub dzioba śpiczastego.

Ostronóg, ogа, *lm.* **ogi**, *m.* (Tarsipes), *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Workowatych*, dydelfiastych; gatunek jeden: = *długopyski* (T. rostratus).

Ostrooki, a, ie, *p.* oka czyli wzroku bystrego, ostrowidz. *fig. Ostrooki teolog.*

Ostropatrzący, a, e, *p* bystrooki.

Ostropest, u, *blm. m. bot.* (Silybum), roślina z działu *ostowatych*, lub *karczochowych*, należąca do klassy 19éj (*zrosłogłówkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *plamisty* (S. marianum), w Litwie znany w ogrodach wiejskich pod nazwiskiem *Pstrostu, Kostropaczu*, odznacza się pięknemi, błyszczącemi liśćmi, upstrzonemi w kształcie siatki białemi plamami; liście te są wielkie, łodygę obejmujące, po brzegach cierniste; kwiaty ma wielkie, czerwone; dawniéj ziarna téj rośliny używały się w medycynie; w niektórych krajach korzenie jéj na jarzynę, a liście, oczyszczone z cierni, na sałatę się używają; z nasion można wybijać olej; w ogrodach zdarza się odmiana o liściach nieplamistych.

Ostropieprzny, a, e, *p.* 1) mający ostrość pieprzu. *Poléj ziele jest palące i ostropieprzne.* 2) = mocno zaprawiony pieprzem.

Ostropław, a, *lm.* **y**, *m. ob. Ostryga.*

Ostropysk, a, *lm.* **i**, *m.* 1) *nieuż.* ostro siekący, pysk. *Niech mię samego Mars drzeszy uciskiem, A za kark płytkim czyha ostropyskiem.* 2) = *zool.* a) gatunek myszy ze śpiczastym pyskiem. b) = (Xiphias), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, bezpłetwobrzuchych, różnokształtnych.

Ostrorogi, a, ie, *p. zool.* mający różki na głowie ostro zakończone. *Owady ostrorogie.*

Ostrorozumność, ści, *blm. ż. nieuż.* bystrość rozumu.

Ostrorozumny, a, e, *p. nieuż.* bystrego rozumu, pojęcia; pojętny, bystry.

Ostrosieczny, v. Ostrosieczysty, a, e, *p.* mocno wyostrzony, ostry. *Ostrosieczna broń. Ostrosieczyste w ręku błyskały się miecze.*

Ostrosłup, a, *lm.* **y**, *m.* 1) *mat. v. Piramida;* bryła ograniczona trójkątami, mającemi wierzchołek wspólny, i których podstawy tworzą wielobok, leżący na jednéj płaszczyźnie. 2) = (pyramis), *med.* część mózgu podobna do piramidy.

Ostrosłupowy, a, e, p. do ostrosłupa należący; podobny do ostrosłupa. *Mięśnia ostrosłupowa.*

Ostroszczeć, cia, *lm.* **cie**, *m.* (Acrochaeta), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, pałkorogich; gatunek jeden: = *pręgowany* (A. fasciata).

Ostrość, ści, *lm.* **ści**, *ż.* 1) kończatość, śpiczatość. *Ostrość igły, roźna, włóczni* i t. p. 2) = ostrze, czém się kraje, rąbie i t. p. *Ostrość noża, topora, brzytwy* i t. p. 3) = smak ostry, szczypiący, gryzący. *Ostrość octu, pieprzu* i t. p. 4) = własność gryząca, cierpkość. *Ostrość humorów, krwi.* 5) = surowość, srogość. *Ostrość klimatu, zimy. fig Ostrość obyczajów, charakteru.* 6) = bystrość. *Ostrość wzroku, słuchu. fig. Ostrość umysłu.* 7) = przykra spadzistość. *Ostrość skały.* 8) = w znacz. *chem.* (vis caustica), in. *Palenie*, własność psucia, gryzienia, przepalania części zwierzęcych, jaką niektóre ciała okazują, będąc z niemi zetknięte.

Ostrotręczyna, y, *blm. ż. bot.* ciernie egipskie pachnące.

Ostrotwardy, a, e, *p.* nie gładki a twardy. *Cząber ziele rószczki ma oble i ostrotwarde.*

Ostrouszek, szka, *lm.* **szki**, *m. myś.* pies, mieszaniec wyżła z kondlem.

Ostrowa, y, *lm.* **y**, *ż. bart.* wierzchołek od drzewa świerkowego z odnogami gałęzi, którego bartnik używa dla dostania się na podkur, czyli pomost.

Ostrowęgieł, gła, *lm.* **gły**, *m. nieuż. ob. Ostrokąt.*

Ostrowęgielny, *ob. Ostrokątny.*

Ostrowidność, ści, *blm. ż.* 1) bystrość wzroku. 2) = *fig.* przezorność, przenikliwość.

Ostrowidny, a, e, *p.* 1) bystrego wzroku. 2) = *fig* przezorny, przenikliwy.

Ostrowidz, a, *lm.* **e**. *m.* 1) *zool.* zwierzę, gatunek rysia. 2) = człowiek bystrego wzroku, *wł.* i *fig. Ostrowidz on na bliźniego, A kret na siebie samego. Matki ślepe na wady dzieci, a ostrowidze na cnoty ich.*

Ostrowidzowy, *v.* **Ostrowidzy, a, e**, *p.* od ostrowidza; *fig.* bystrooki. *Wzrok ostrowidzowy. Trzeba na nich lisie mieć uszy, ostrowidzy dozór.*

Ostrownik, a, *lm.* **cy**, *m. nieuż.* oselnik, szlifierz, brusnik.

Ostroząb, ęba, *lm.* **ęby**, *m. zool.* a) (Tetragonopterus), ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, brzuchopłetwych, łososiowatych b) = (Hyotherium), rodzaj zaginiony zwierząt ssących, z rzędu *Ociężałych;* gatunek jeden: = *Soemmeringa* (H. Soemmeriugii).

Ostrozęby, a, e, *p.* mający ostre zęby. *Ostrozębe sierpy.*

Ostrozimny, a, e, *p.* bardzo zimny. *Dni ostrozimne.*

Ostroża, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) *prze.* ostrożność. *Zginie, kto się nie ma na ostrożу.* 2) = miejsce ogrodzone ostrokołem, ostrożenie. *ob. Ostróg.* 3) = *bot.* (Fourcroya), roślina. 4) = *ob. Ostroże.*

***Ostroże, a**, *lm.* **a**, *n.* w języku umiejętnym znaczy tyle, co *pragmat.* Kto trzyma się pewnego celu i postępuje ku niemu, usuwając zawady, zwalczając przeciwieństwa, buduje *ostroże.* Stąd pochodzą: *Ostrodzkość*, pragmatyczność; *Ostrodzki*, pragmatyczny; *Ostrodzko*, pragmatycznie. *Ostroże*, lub *ostroża* znaczy również tyle, co *probatio ostensiva*, okazująca rzecz po rycersku, lub wprost otwarcie, lub tyle, co *probatio modi ponentis*, dowodzenie przez pozwalam, dowody *directe.* Przeciwstawem ostroża jest *Taran.*

Ostrożen, *ob. Ostrożny.*

Ostrożeń, żenia, *blm. m. bot.* (Cirsium), roślina z działu *ostowatych*, lub *karczochowych*, należąca do klassy 19éj (*zrosłogłówkowych*) wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *lancetowaty* (C. lanceolatum), rośnie na miejscach twardych około dróg i wiosek; łodygę ma prostą, skrzydełkowatą, ciernistą, u dołu kutnerem pajęczynowatym okrytą, liście zbiegające, szorstkie, kwiaty purpurowe, łuski kielicha cierniste, pajęczynowato-włosiste; = *błotny* (C. palustre), łodygę ma półtorałokciową, ciernistą, kwiaty małe, czerwone, w gronkach; = *siwy* (C. canum), liście ma sino-zielone; = *polny* (C. arvense), bardzo pospolity, korzeń ma łażący, kwiaty listne, blado-purpurowe; roślina ta, niek. tak się rozmnaża, że pokrywając prawie całe pola, nader utrudnia zbiór zboża; = *trzygłówkowy, v. nadbrzeżny* (C. rivulare), rzadszy od innych; = *żółtawy, v. = chrobust* (C. oleraceum), rośnie w miejscach cieniistych, wilgotnych, od ludu na Litwie używany zam. liści burakowych do robienia barszczu, mniéj kolący od innych, kwiaty ma żółto-białe; =*wełnisty* (C. eriophorum), największy z naszych gatunków, niek. Ich łokci dorastający, liście szczecinowate, o nerwie ciernistym, łuski kielicha cierniste, pajęczynowato-wełniste; = *sierpikowaty* (C. serratuloides), kwiaty nieliczne. purpurowo-

fioletowe; = *bezłodygowy* (C. acaule), niski, przy ziemi rosnący, bez łodygi, kwiat ma zwykle jeden, fioletowy; = *różnoliściowy*, *pstrokaty* i *bladożółty*.

Ostrożenie, a, *lm.* a, *n.* 1) ogrodzenie z palów spiczastych, ostrokół, ostróg. 2) = *ob. Ostrożowanie*

Ostrożęcki (herb); w polu czerwonem trzy litery W rozwartoramienne, tak, że dwie dolne jedna nad drugą leżą właściwie, a trzecia górna przewrócona, a wszystkie trzy przez środek linją spojone, stanowią całość; w hełmie trzy pióra strósio.

Ostrożka, *nieuż. ob. Ostroga, Ostróżka.*

Ostrożnie, *v.* **Ostróżnie**, *ps.* nie na oślep, oglądając się, strzegąc się. *Idzie w rzeczach ostrożnie, jako po lodzie, i pewną radą niepewnym skutkom ugadza. Ostrożnie się brać do czego. Ostrożnie postępować w czem). Zdrowie wątłe, z którém się potrzeba ostrożnie obchodzić. Ostrożnie się mieć (względem czego, kogo). Ostrożnie z ogniem. Ostrożnie co nieść, stawiać.*

Ostrożnieć, ał, eje, *sn. nd.* ostrożnym się stawać.

Ostrożniuchno, *ps.* jak najostrożniéj.

Ostrożniuchny, a, e, *p.* jak najostrożniejszy.

Ostrożność, ści, *blm. ż.* strzeżenie się, baczność. *Miéj ostrożność. Miéć się na ostrożności. Na ostrożności nikt nie stracił. Naucze cię ostrożności na drugi raz.*

Ostrożny, *v.* **Ostróżen, żna, żne**, *p.* strzegący się, oglądający się, baczny. *Lepsza zawsze ostrożna bojaźń. Nauczyłeś mię rozumu, będę na cię ostrożniejszy. Mądry ostrożny, na obie albo na wszystkie strony się ogląda.*

Ostrożować, ał, uje, *v.* **Ostrożyć,ył, y**, *sac dk.* ostrożeniem czyli ostrogiem obwieść, otoczyć. *Błokuszy i parkanami nieprzełomionemi obóz ostrożnował.*

Ostrożowanie, *v.* **Ostrożenie, a**, *blm. n.* otoczenie palami, jako czynność

Ostróżółtawy, a, e, *p nieuż.* jasno żółtawy. *Ostrożółtawa sierść.*

Ostróg, ogu, ogi, *m.* 1) i **Ostrogi, ów**, *w lm* ogrodzenie ostremi koły, ostrożenie, ostroża. *Dopiéro koło dworów i miasteczek okopy, wały i ostrogi czynicie.* 2) = zamek obronny. *Ostróg na skale.* 3) = *fort.* baszta, warownia. *Ostróg bastjonowy. gwiaździsty, kleszczowy.* 4) = *v. Ostroga;* wierzchołek drzewa igiastego, położony na wierzchu parkan lub płotu, dla wzbronienia przełazu 5) = *jeog.* miasto na Podolu. 6) = *prow.* (z ross.) miejsce gdzie więźniów sadzą, więzienie, turma.

Ostrów, owu, *lm.* **owy**, *m.* 1) kępa na rzece, jeziorze, stawie porosła; wyspa trawą, chróstem, drzewem obrosła. 2) = *prze.* palisada, ogrodzenie ostremi koły 3) = *bart. prze.* część lasu, gdzie znajduje się 60 barci; bór, cały bór.

Ostróżen, *ob. Ostrożny.*

Ostróżka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1 *bot.* (Delphinium), roślina z rodziny *jaskrowych*, należąca do klassy 13éj, rzędu *3-słupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zbożowa*, *n. polna* (D. consolidum), in. *Sroczka*, a u ludu (na Litwie) *Rahulka* zwana, łodygę ma półtorastopową, kwiaty fioletowo-błękitne w gronach; rośnie między zbożem; = *kłosowata* (D. Alacis), w ogrodach dość pospolita, kwiaty w gęstych gronach bywają fioletowe, błękitne, cieliste, białe; na wewnętrznym płatku widać 3 lub 1 rysy, niby głoski A I A, początkowe nazwiska *Ajaks*, od czego i poszło nazwanie rośliny; = *klinowata*, o liściach klinowatych, kwiatach błękitnych; = *wsze nasienie* (D. staphysagria), dawniéj *Sokoła greką*, *Gnidoziem* zwana. 2) = *bot.* (Sclerotium clavus), gatunek purchatkowego grzyba z rodzaju *Nasionaków*; nieco pomarszczony, purpurowo-czarny, wewnątrz biały, rośnie zwykle w życie, i do ziarn jego podobny; bywa także w pszenicy, życicy, trzcinie, wyklinie, i t. d., zwano go dawniéj *Sporem*, dziś niek. *Nasionakiem sporyszem*, a w medycynie *Sporyszem żytnim* lub *Zbożem rogowem* (Secale cornutum). 3) = *ldr.* mała ostoga. 4) = pewien rodzaj rogu u obu nóg koguta, służącego mu za broń w czasie walki, *ob. Ostroga.* 5) = choroba żytnia.

Ostróżnie, Ostróżność, i t. d. *ob. Ostrożnie*, i t. d.

Ostróżnik, a. 1) *lm.* **i**, *m. zool.* wyrostek kostny na tylnéj stronie skoku pod przegubem, u nóg ptasich. 2) =, *lm.* **cy**, *m nieuż.* ostrożnie pilnujący, ostrzegający się.

Ostrugać, ał, a, *scz. dk* **Ostrugiwać, ał, a**, *częst. nd. co;* uskutecznić strugánie na około. *Ostrugał korę na lasce.*

Ostruszna, i, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Struthiola), roślina zwana także *Ptasią głową*.

Ostrużyć,ył, y, *scz. dk.* strugiem, potokiem oplynąć co; otoczyć strugą.

Ostrużyny, żyn, *blp.* części ostrużone, trzaski, ze strugania, wióry.

Ostrwie, *lm. ob. Ostrzew.*

Ostry, a, e, *p* 1) ostro zakończony, spiczasty. *Ostre pociski. Ostry rylec.* 2) = wyostrzony wzdłuż, sieczny. *Ostry nóż. Ostra szabla.* 3) = *fig.* cierpki, gryzący, szczypiący *Ostry smak. Ostry ocet. Ostre wino.* 4) = *fig.* srogi, surowy. *Ostry ojciec. . Ostry krytyk. Ostry sąd, wyrok; ostra kara. W ostrych wyrazach do kogo napisać.* 5) = w rozmaitych innych wyrażeniach, różne ma znaczenia, np. *Ostre powietrze*, t. j. chłodne, przenikające. *Ostra skała*, t. j. urwista. *myś. Ostre pole;* zmarzła ziemia, mająca grudy na sobie. *Ostry nabój, ładunek*, t. j. z kulą. *mat. Ostry kat;* mniejszy od prostego. *Ostra ruda;* która wiele lecz kruchego daje żelaza. *med. Choroby ostre;* które prędko i z niebezpieczeństwem bieg swój odprawują. *praw Ostrém prawem*, t. j. kryminalnie, gardłem. *Ostrém prawem odpowiadać;* być skazanym na karę śmierci 6) = bystry, przenikliwy. *Ostry rozum. Przestawał z ludźmi uczonymi i w rozum ostrymi. Naród Polski z przyrodzenia ostry a roztropny jest.* 7) *Na ostre, v. na ostrze gonić;* potykać się kopją, *v.* włócznią. *Królewic z księżęciem gonił na ostre w gończéj zbroji. fig. Gonię z kim na ostre;* po nieprzyjacielsku z kim poczynam. 8) *bot. Ostre ziele*, (Asperago), roślina.

Ostrych, *bot. ob. Ostrzyca.*

Ostryda, n, *blm. ż. bot.* (Zizania), roślina.

Ostryga, *v.* **Ostrzyga** (daw. *Austryga, Ostroga*), **i**, *lm.* **i**, *ż.* (z wlos.) (Ostrea), *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Małżów*, skorupnych, ostropław; używa się na pokarm wykwintny, zbytkowy.

Ostrygojad, a, *lm* **y**, *m.* (Haematopus), *zool.* ptak z rzędu Podkasałych; gatunki jego: 1 = *srokaty* (H. ostralegus). 2 = *długodzioby* (H. palliatus). 3 = *czarny* (H niger). 4 = *żelazisty* (H. ater). 5 = *białonogi* (H luctuosus).

Ostrygowce, wców, *w lm. m geol.* (ostracyty), gatunek skamieniałych muszli; nierówno-skorupowe, nader rozmaitego kształtu; z liczby mnóstwa ich podgatunków, mający rozmaicie fałdowaną powierzchnią zowie się: *kurzym grzebieniem* lub *listkiem lauru.*

Ostryż, u, *lm.* **e**, *m. bot.* (Curcuma) roślina, której gatunek: = *złocień* (C. longa), daje korzeń używający się w farbie rstwie, *ob. Kurkuma.*

Ostrz, a, *lm.* **a**, *m. v.* **Ostrze, a**, *lm.* **a**, *n.* 1) ostra część czego; spiczasty koniec czego; *fig.* wierzchołek. *Gdzie radzi ostrzem grują, śmierć tanie zawodzi. Gonić na ostrze, ob Ostry. Na ostrze zuciosać. Wstąp na ostrze Łomnickiéj iglicy;* na wierzchołek góry. 2) =, *w lm.* wszelkie narzędzie żelazne ostro zakończone do cięcia, łupania, rąbania. 3) *Ostrze, v. Ostrzwie, ob. Ostrzew'.* 4) *Ostrz* (Amphisile), *zool.* ryba chrząstkowata, należąca do rzędu *Zupełnoskrzelnych*, brzuchopławych.

Ostrzan, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Montinia), roślina.

Ostrze, *ob. Ostrz.*

Ostrzeczek, czka, *lm.* **czki**, *m prow* płot z powbijanych kołów nad rowem, pomiędzy które kładą gnój lub słomę; płoty takie robią na Podolu.

Ostrzéc, ał, eje, *sn. nd.* stawać się ostrym, *wł.* i *fig.*

Ostrzegacz, a, *lm.* **e**, *m.* 1) który ostrzega, przestrzega. 2) = *prze.* szpieg. *Obchodząc wszystkie zamki krzyżackie, podsłuchując wszystkie rozmowy znosili ich o ostrzegacze* (jak ich wówczas mieniono), *swoje wiadomości do pewnego prohoszcza w Prusiech.* 3) = (Monitor), *zool.* gad należący do Jaszczurek wolnojęzykich; dzieli się na 2 podrodzaje: 1 = *Wartnik;* 2 = *właściwy.*

Ostrzegać, ał, a, *scz. nd.* **Ostrzedz, egł, eże**, *dk.* 1) *kogo*; przestrzegać, zawiadamiać, wykrywać złe następstwa komu. *Ostrzegł nas o niebezpieczeństwie.* 2) = *czego, nieuż.* strzedz czego, pilnować. *Ostrzegajże tedy każdy człowiecze!* = **się**, *slz.* przestrogę sobie z czego brać, strzedz się, kajać się. *To jest mądry, co się na potém ostrzega. Ostrzegajcie się fałszywych proroków. Niechaj się ostrzegają srogiej kaźni od Boga.*

Ostrzeganie, a, *blm. n.* przestrzeganie, zawiadamianie.

Ostrzeja, ji, *lm.* **eje**, *ż. ob Ostryga.*

Ostrzek, *v.* **Ostrek. rzka**, *v.* **rka**, *lm.* **rzki**, *v.* **rki**, *u nieuż. ob. Ostrze.*

Ostrzelać, ał, a, *scz. dk.* 1) przyzwyczaić do huku strzelby, otrzaskać. *Ostrzelać konia. Żołnierz ostrzelany. fig. Człowiek ostrzelany z czém.* t. j. oswojony. 2) = *plac;* wystrzelić na powietrze z pistoletu, nie znalazłszy przeciwnika na placu. 8) = i **Ostrzeliwać, ał, a**, *nd.* (o częściach fortyfikacij, służących za obronę drugim) osłaniać, bronić swemi działami. 4) = i **Ostrzelić, ił, i**, *dk. myś.* do ptaka kilka razy strzelać i nie trafić. *Ptaki ostrzelane, v. spłoszone*, t. j. przestraszone, których zejść nie można. = **się**, *slz. dk. z czém;* oswoić się, przywyknąć do czego; *wł.* i *fig. Panna ta już się ostrzelała*, t. j. nie trwoży się w towarzystwie mężczyzn, nie unika ich.

Ostrzenie, a, *blm. n.* czynienie ostrym, wecowanie.

Ostrzeń, nia, *lm.* **nie**, *m. bot.* 1) (Cynoglyssum), roślina z rodziny *boraksowych*, *v. ogórecznikowych* należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *lekarski* (C. officinale), rośnie wszędzie, około wsi, płotów, na gruntach zaniedbanych, liście ma długo włókniste, roślina prosta, łokciowa, włosista, kwiaty brudno-czerwone, nasiona najeżone, które się czepiają sukien, sierci bydląt, piór ptasich i t. p. przedmiotów; błędne jest mniemanie u ludu, jakoby swym przykrym odorem szczury oddala. 2) = (Echium), roślina zwana in. *Żmijówką, Żmijowcem*

Ostrzeszyn, u, *lm.* **y**, *m. bot.* (Calathea), roślina.

Ostrzew, strzewia, *lm.* **strzwie**, *v.* **Ostrew, strwa**, *lm.* **strwie**, *m.* 1) pal z szczeblami, do łażenia na mur, na drzewo. *Piechota sobie swe ostrwie gotuje.* 2) = rogatki. *Idą aż dotéj ulicy, gdzie im ostrzwie i spuszczane kobylice bronią przejścia.* 3) = (herb), *ob. Nieczuja.* 4) = *bot.* (Blysmus), roślina.

Ostrzewka, i, *lm.* **i**, *i.* (Amphinome) *zool.* robak, należący do gromady *Pierścienic*, bez rurek.

Ostrzeżenie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana jednorazowa czynność ostrzegania; danie przestrogi. 2) =, *lm.* a, a) przestroga, upomnienie. b) = *praw.* wniosek w księdze wieczystéj, na skutek wyroku illacyjnego uczyniony celem zyskania miejsca dla prawa hypotecznego, na wypadek gdy sprawę się wygra.

Ostrzęka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Baeckea), roślina.

Ostrzępić, ił, i, *scz. dk.* napuszyć, nasterczyć strzępkami czyli rozmaitemi wycinaniami otoczyć. *Meduza wężowym włosem ostrzępiona.*

Ostrzępienie, a, *n.* 1 *blm.* nastrzępienie w około strzępkami. 2) = *lm.* **a**, strzępki w około czego.

Ostrzężnica, *ob. Ostrzyna.*

Ostrzyca, y, *lm.* **e**, *ż* 1) (Zingel) *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych*, piersiopłetwych, zbrojnoskrzelnych. 2) = *bot.* a) (Phalaris), in. *Morga*, roślina z rodziny *trawiastych*, należąca do klassy 3ciéj, rzędu *dwusłupkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *trzcinowata* (P. arundinacea), należy do największych traw naszych, gdyż dorasta niek. 3 łokci wysokości; rośnie pospolicie nad brzegami rzek, stawów strumieni, gdzie niek. całe łąki tworzy, dając siano, pomimo swéj grubości, dość niezłe; piękna jéj odmiana (P. arpicta) z liściem ozdobnym żółtawo-białym i zielonemi smugami, pod imieniem *trawy angielskiéj*, hoduje się w ogrodach; uprawia się też w ogrodach inna jéj odmiana, dla karmienia kanarków, pod nazwą *trawy kanarkowéj*. b) = (Calamagrostis), *ob. Trzcinnik.* c) = *ob. Przytulja Lepczyca, v. Przyt. Ostrzyca* (Galium aparine). d) = (Asperula rivalis), roślina stanowiąca gatunek *Borwicy, v. Marzanki.*

Ostrzyciel, a, *lm.* **e**, *m.* który żelaza ostrzy, oselnik.

Ostrzycielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która ostrzy.

Ostrzyć,ył, y, *scz. nd.* 1) ostrym czynić, zaostrzać. *Ostrzyć na czém, np. brzytwę na glaziku, noże na brusie. fig. Ostrzyłeś miecz przeciwko sobie. fig. Ostrzyć zęby na co, na kogo;* mieć chrapkę na co, na kogo. 2) = *fig. kogo na co, na kogo, na co, przeciw czemu, przeciw komu;* pobudzać, jątrzyć. *Bóg na Polskę gniew swój ostrzy, kiedy jéj godne łudzie bierze.* 3) = *fig.* ćwiczyć, zaprawiać. *Ostrzyć rozum, pamięć. Miłość ich, rozum i dowcip ostrzyła.* = **się**, *slz.* 1) ostrym się stawać. *Z młodu się tarnek ostrzy.* 2) = *na kogo;* powstawać, srożyć się. *Faryzeuszowie tak się ostrzyli na Jezusa, jak na proroków starych ich przodkowie.*

Ostrzyga, *ob. Ostryga.*

Ostrzygać, ał, a, *scz. nd.* **Ostrzydz, ygł, yże**, *dk.* w koło nożyczkami obcinać. *Ostrzydz komu włosy, v. Ostrzydz kogo.*

Ostrzyganie, a, *blm. n.* strzyżenie w koło.

Ostrzyglica, y, *lm.* **e**, *ż. v.* **Ostrzynka, i**, *lm.* **i**, *ż. zool.* (Holocantha), ryba należąca do rzędu ciernioplętwych, płetwoluskich, *ob. Kolcoskrzel.*

Ostrzylec, lca, *lm.* **lce**, *m.* łupek szlifierski, należący do rodzaju krzemiennego, familji łupków ałunowych.

Ostrzynka, *ob. Ostrzyglica.*

Ostrzyż, *v.* **Ostryż, a**, *lm.* **e**, *m.* 1) *bot.* = *wonny*, in. *Cyperski korzeń, Galgan dziki, Koszykowe ziele* (Cyperus), roślina. 2) = *zool.* orzeł morski (Illyriis).

Ostrzyżek, żka, *lm.* **żki**, *m.* i **Ostrzyżki, ów**, *blp.* co strzyżeniem ucięto. *Ostrzyżki z sukna od postrzygacza.*

Ostrzyżenie, a, *blm. n.* obcięcie nożyczkami. *Ostrzyżenie włosów.*

Ostrzyżyny, żyn, *blp. ob. Postrzyżyny*

Ostuda, y, *blm. ż.* 1) *posp.* ostudzenie, przeziębienie. 2) = *zb. posp.* piegi, plamy na ciele, blachy. 3) = *mit.* imię słowiańskiéj jędzy piekielnéj, *ob. Dracica.*

Ostudka, i, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Podolepis), roślina.

Ostudzać, ał, a, *scz. nd.* **Ostudzić, ił, i**, *dk.* chłodniejszem czynić, robić żeby co ostygło, lecić. *Potrawy ostudzone. fig. Ci, nawet, których stary wiek ostudzi, na tak się słodkie obietnice nęcą.*

Ostudzanie, a, *blm. n.* chłodniejszem czynienie, *ob. Studzenie.*

Ostudzenie, a, *blm. n.* dokonana czynność ostudzania.

Osturczyna, y, *blm. ż. bot.* (Orchidium), roślina.

Ostwa, y, *blm. ż. bot.* (Ischaemum), roślina.

Ostygać, ał, a, *sn. nd.* **Ostygnąć**, *v. nieuż.* **Ostydnąć, ął, ygł, nie**, *dk.* zimniejszym się stawać, oziębiać się, letnieć. *Jedzmy, bo potrawy ostygną. Oddech w piersiach ustaje, krew' w żyłach ostyga. Chęć we mnie nie ostyga.*

Ostyganie, a, *blm. n.* stawanie się zimniejszym, *ob. Stygnienie.*

Ostygło, *v. nieuż.* **Ostydło**, *ps.* ozięble, obojętnie *Żaden ostydło niech nie przystępuje; niech wszyscy będą gorący i zapaleni.*

Ostygłość, ści, *blm. ż.* oziębłość, stan tego co ostygło, *wł.* i *fig.*

Ostygły, *v. nieuż.* **Ostydły, a, e**, *p.* ostudzony, letni; *fig.* obojętny. *Żeby nas śmierć nie zastała tak ostydłych i oziębłych w wierze. Podnieta ostygłym sercom.*

Ostygnąć, *ob. Ostygać.*

Ostygnienie, *v.* **Ostygnięcie**, *v. nieuż.* **Ostydnienie. a**, *blm. n.* oziębienie się, zobojętnienie, stanie się zimnem; *fig.* obojętność, brak gorliwości. *Ostydnienie a letnistwo na służbie Bożéj.*

Osuch, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Osuszek, szka**, *lm.* **szki**, *m.* 1) kołacz suchy, twardy, suchar. *Chleby przasne i osuchy bez kwasu.* 2) = *fig.* dziad wysechły, szczepa. *Kiedy też zginie brzydki osuch stary.*

Osucie się, a—, *blm. n.* 1) otoczenie się, osypanie się. 2) = *med.* okrycie się potem, spotnienie. 3) = *bl. nieuż. ob. Osunięcie się.*

Osuczna, y, *lm.* **y**, *ż.* in. *Osutki, Osutkowa choroba;* wysypka, krosty

Osuć, uł, uje, *scz. dk.* osypać, otoczyć. = **się**, *slz.* okryć się, otoczyć się. *Już się śmiertelym osuli popiołem.*

Osudar, a, *lm.* **y**, *m.* u dawnych Słowian, sędzia. *Każda horda słowiańska miała swego osudara czyli sędziego, ob. Hospodar.*

Osumować, ał, uje, *scz. dk.* summy obliczyć, zsumować. *Bóg liczbę odprawi, żeby liczbę osumowaną uczynić na ziemi. ob. nd. Sumować.*

Osunąć, *ob. Osuwać.* = **się**, *slz. prze. Osunąć się za przymówką na kogo;* nieznacznie przymówić.

Osunięcie, v. Osunienie, a, *blm. n.* zsunienie na około. = **się**, *zmk.* odpadnięcie, usunienie się, zawalenie się (ziemi, muru, i t. p.)

Osurowiałość, ści, *blm. ż.* 1) *żołądka;* niestrawność z surowizny. 2) = surowość, zabiegłość krwią.

Osurowiały, a, e, *p. med.* surowy, kwią zaciekły. *Rany osurowiałe. Usta osurowiałe.*

Osurowieć, ał, eje, *sn. dk. nieuż.* surowym się stać.

Osurowienie, a, *blm. n.* 1) stanie się surowym. 2)= *ob. Osurowiałość.*

Osuszać, ał, a, *scz. nd.* **Osuszyć**, ył, y, *dk.* w koło suchym czynić, wysuszać. *Osuszać łąkę. Wiatr osusza drogi. fig. Osuszyć oczy, v. tzy.*

Osuszanie, a, *blm. n.* czynienie suchym, wysuszanie.

Osuszek. Osuszki, *ob. Osuch.*

Osuszenie, a, *blm. n.* zrobienie suchym, wysuszenie rzeczy, powierzchni. *Po osuszeniu bagna, łąki.*

Osutka, i, *lm.* i, *ż. ob. Osuszina.*

Osutki, tek, *blp. ż.* 1) *ob. Ostuda.* 2)= *ob. Osuszina.*

Osutkowy, a, e, *p.* od osutki, wysypkowy, krostowy. *Osutkowe choroby. Osutkowa gorączka.*

Osuwać, ał, a, *scz. nd.* **Osunąć**, ął, nie, *dk.* 1) zsuwać na około, ściągać z czego, osmykiwać. *Osunął paszek z łodyżki rośliny.* 2)= znacznie posuwać, zawalać. = **się**, *slz.* 1) zsuwać się na około, opadać powoli. *Suknia się z niej osunęła.* 2)= zawalać się (o ziemi, murze, i t. d.). *Brzegi się osunęły. Z góry, ze schodów noga mu się osunęła i spadł.* 3)= *na kogo, prze.* porywać się, gniewać się. *Heretyk ten na Trójcę Najśw. się osunął. Osunąwszy się Jakób rzekł.*

Osuwacz, *v.* **Osuwiciel**, a. *lm.* e, *m.* który kogo osuwa.

Osuwać, ał, a, *scz. nd.* **Osuwać, ił, i**, *dk.* 1) *kogo z ciężu;* przyzwyczajać do czego, wkładać, wprawiać w co, przyuczać. *Nałóg osuwa z trudem. Osuwać z światem, z ludźmi.* 2) = (o zwierzętach) swojskim czynić, ukracać, ułaskawiać. *Osuwać lwa, niedźwiedzia.* = **się**, *slz.* 1) przywykać do czego, przyzwyczajać się, wprawiać się w co. *Osuwać się z niebezpieczeństwem.* 2) = *z kim*; zbliżać się, spoufalać się.

Osuwanie, a, *blm. n.* przyzwyczajanie; ukracanie, ułaskawianie. = **się**, przywykanie, spoufalanie się.

Osuwdzać, ał, a, *scz. nd.* **Osuwdzić**, ił, i, *dk.* osmalać, opalać, obżegać. *Motyl póty nie przestaje koło świécy gorejącej krążyć, póki swych skrzydeł nie osuwdzi.*

Osuwobadzać, ał, a, *scz. nd.* **Osuwobodzić**, ił, i, *dk.* (*prze. Odsuwobadzać, Odsuwobodzić*), uwalniać, wyzwalać, wybawiać. *Chrystus opętanych od szatana osuwobodził. Osuwobodzić kraj od tyranów. Sobieski osuwobodził Wiedeń.* = **się**, *slz.* wyzwalać się, wybawiać się, wyłamywać się z niewoli.

Osuwobadzanie, a, *blm. n.* wyzwalanie wybawianie.

Osuwobodzenie, a, *n.* 1) *blm.* uwolnienie, wyzwolenie, wybawienie. 2) =, *lm.* a, *nieuż.* skutek téj czynności.

Osuwobodziciel, a, *lm.* e, *m.* **Osuwobodzicielka**, i, *lm.* i, *ż.* który, która osuwobadza. *Osuwobodziciel ojczyzny.*

Osuwobodzić, *ob. Osuwobadzać.*

Osuwoić, *ob. Osuwać.*

Osuwojenie, a, *blm. n.* i = **się**, *zmk.* dokonana czynność osuwajania, osuwajania się.

Osuwojony, a, e, *im.* przyzwyczajony, wprawiony do czego; ugłaskany, ukrócony, *ob. Osuwać.*

Osychać, ał, a, *scz. nd.* **Oschnąć, ął, nie**, *dk.* 1) zaczynać schnąć, wysychać po wierzchu. *fig. Oschnąć na czém*; nie mieć środków dokończenia dzieła, przedsięwzięcia, zaniechać czego. 2)= *or. ob. Obsychać.*

Osyp, *ob. Osep.*

Osypać, *ob Osypywać.*

Osypanie, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność osypywania. 2)=, *lm.* a, wysypka, okrostowiałość. *Osypanie gęby, gardła.*

Osypka, i, *lm.* i, *ż.* 1) karmia zwierząt domowych z ziarn, tłucz, ospa, omasta. *Osypka jęczmienna. Osypka z owsa.* 2)= opłata, w ziarnach, oscp. 3)= *ob. Wysypka.*

Osypywać, ał, uje, *scz. nd.* **Osypać, ał, ie**, *dk.* 1) *co czém*; sypać około czego, na co; posypywać. *Osypywać piaskiem. Osypywać wałem miasto.* 2)=(o wysypce, wrzodach, i t. p.) wyrastać wszędzie po ciele. 3)=*fig.* obdarzać hojnie. *Osypać darami, dobrodziejstwy,* 4)= *bydłu*; robić osypkę, potrząsać mąką razową lub otrębiami sieczkę dla bydła. = **się**, *slz.* 1) (o ziemi) zawalać się, zapadać się; (o owocach i t. p.) opadać, odrywać się. *Kwiat się osypał. Liście się osypują. Mur, v. gruz z muru osypuje się.* 2)= *bart.* (o pszczołach) z głodu lub mrozu w zimie wymierać i na spód barci spadać. *Pszczoły osypały się.*

Osysać, ał, a, *scz. nd.* **Ossać, ał, ie**, *dk.* w koło ssać, wysysać. = **się**, *slz.* ssać nad potrzebę, do zbytku, okarmiać się ssaniem. *Ossał się i zachorował.*

Osysanie, a, *blm. n.* ssanie w około. = **się**, nassysanie się, ssanie nad potrzebę.

Osysek, *ob. Osesek.*

Oszacować, ał. uje, *scz. dk.* 1) otaksować, ocenić, wartość naznaczyć. *Naród polski sam siebie oszacował tak, że żadnego szlachcica w żadnym domu nie masz, któryby drożéj nad sto i dwadzieścia grzywien w Polsce stał.* 2)= *kogo, prze.* obmówić, osławić. *Jeśli mię panie słusznie oszacował zły człowiek, a ma do mnie jaką winę.... ob. nd. Szacować.*

Oszacowanie, a, *n.* 1) *blm.* naznaczenie ceny, dokonana czynność szacowania. 2)=, *lm.* a, *nieuż.* skutek téj czynności, taksa, ocenka.

Oszacowany, a. e, *im.* 1) cenę pewną mający. *Oszacowane rzeczy;* które przez naznaczenie szczególnej wartości mogą być z innemi porównane 2) = *prze.* ogadany, osławiony. *Stawiłem tu dowody na ochronienie sławy źle oszacowanéj,* 3) = *ob. Nieoszacowany.*

Oszacownik, a, *lm.* i, *m. ob. Szacownik, Censor.*

Oszacunek, nku, *lm.* **nki**, *m. nieuż.* taksa, ocenka, *ob Oszacowanie.*

Oszadziały, *v.* **Oszedziały**, a, e, *p.* 1) okryty szronem. 2)= *fig.* osiwiały. *Ja sługa oszedziały umizenie proszę.*

Oszadzieć, *v.* **Oszedzieć**, ał, eje, *sn. dk.* 1) szadzią, t. j. szronem się okryć, oszronieć. 2) = *fig.* sędziwym się stać, osiwieć.

Oszafranić, ił, i, *scz. dk.* szafranem zaprawić.

Oszajca, y, *lm.* e, *m. prze.* dziedzic, posiadacz ziemski.

Oszajczyna, y, *lm.* y, *ż. prze.* dziedziczka, posiadaczka.

Oszaki, ów, *blp. m.* grubsza, pierwsza łuska, *v.* plewy na ziarnie gryki, jęczmienia, które w żarnach lub we młynie szatrują się przed mieleniem.

Oszalały, a, e, *im* od *Oszaleć*; cierpiący szaleństwo, zwarjowany.

Oszaleć, ał, eje, *sn. dk.* 1) dostać szaleństwa, zwarjować *Czyś oszalał?* 2)= *na kogo; prze.* wściec się. *Oszaleleś na mię, a pycha twoja wstąpiła do uszu moich.*

Oszalenie, a, *blm. n. nieuż.* szaleństwo, warjacja.

Oszalić, ił, i, *scz. dk. nieuż. kogo*; szalonym uczynić. *Oszalił młodą dziewczynę*; t. j. wprawił w miłość szaloną.

Oszalowanie, a, *lm.* a, *n.* obicie ścian deskami, ofutrowanie zewnątrz, jako czynność i rzecz będąca jéj skutkiem. *Oszalowanie ścian deskami.*

Oszałamonić, ił, i, *scz. dk prow.* obałamucić, opętać, oplątać próżném gadaniem, słowami oszukać.

Oszamotać, ał, a, *scz. dk. kogo*; szamocąc, t. j. rwąc za odzienie obalić. *Oszamotać drzewo*; oberwać gałęzie gwałtownie niém trzęsąc.

Oszańcować, ał, uje, *scz. dk.* **Oszańcowywać, ał, a**, *częst. nd. woj.* szańcem osypać, okopać. = **się**, *slz.* 1) obwarować się szańcami, okopać się. 2)= *nieuż.* na złe wyjść. *Uszczypliwe o cesarzu mówienie, niesczęśnie się im zwiodło a oszańcowało. ob. nd. Szańcować.*

Oszańcowanie, a, *n.* 1) *blm.* obwarowanie szańcami, okopanie, dokonana czynność szańcowania. 2)=, *lm.* a, szaniec, szańce, okopy.

Oszańcowywać, *ob. Szańcować, Oszńcować.*

Oszargać, ał, a, *scz. dk.* w koło poszargać, zwalać, zbrzygać błotem.

Oszarganiec, nica, *lm.* **nce**, *m.* człowiek zwalany, obrzygany błotem. *fig.* biedak, nędzarz, obdartus.

Oszarpywać, Oszarpaniec, i t. d. *Obszarpywać, Obszarpaniec*, i t. d.

Oszarzeć, ał, eje, *sn. dk.* szarym stać się; (o kolorze) stracić żywość, *ob. nd. Szarzeć.*

Oszast, *v.* **Obszast, u**, *lm.* **y**, *m. ob. Opoła, Obłader.*

Oszczać, *ob. Oszczywać.*

Oszcządek, *v.* **Oszczątek, tka**, *lm.* **tki**, *m.* i **Oszczątki, ów**, *blp* ostatek, reszta, co pozostało. *W spokojności oszczątek ten życia pozostały przepędzajmy. Błahe mizernych Krzyżaków oszczątki pod dobrotliwość Władysława cisną się.*

Oszczek, u, *lm.* **i**, *m.* szczekanie. *Ogromny zwierz na szczek szczeniuka nie pojrzy.*

Oszczekać, *ob. Oszczekiwać.*

Oszczekanie, a, *blm. n.* 1) szczekanie w koło, danie znać szczekaniem. 2)= *fig. posp.* ogadanie, obmówienie.

Oszczekiwacz, a, *lm.* e, *m.* 1) *myś* pies, który zwierza w kniei oszczekuje. 2)= *fig. ob. Szczekacz.* 3)= *fig. posp.* obmówca.

Oszczekiwać, ał, uje, *v.* a, *scz. nd.* **Oszczekać, ał**, a. *dk* 1) z szczekaniem się rzucać na kogo, w koło szczekać, szczekaniem znać dawać. *Pies domu strzeże, złodzieja oszczeka. W ostępie brytan oszczekuje zawartego jelenia. Leżący w lochu Cerber, potwora straszliwa, cały Ereb potrójną paszczą oszczekiwa.* 2)= *fig. posp. kogo*; obmawiać, ogadywać. *On zaraz gotów cię oszczekać.*

Oszczekiwanie, a, *blm. n.* 1) rzucanie się ze szczekaniem na kogo, dawanie znać szczekaniem. 2) = *fig.* obmawianie, potwarzanie.

Oszczenić się, iła—, i—, *slz. dk.* szczenię urodzić, *ob. nd. Szczenić się.*

Oszczep, u, *lm.* **y**, *m. zdr.* **Oszczepek, pka**, *lm.* **pki**, *m.* 1) kopja, włócznia. *Rzucanie posyłali sąsiadom, z którymi wojować mieli, oszczep z grotem ukrwawionym, z drugiego końca opalony.* 2) = *myś.* drążek z widłami żelaznemi, który w polowaniu na dziki lub niedźwiedzie się używa. 3) *Oszczepek*; sęk owczy góralski, w tworzydełkach wyciskany. 4 = ość rybacka.

Oszczepisko, a, *lm.* a, *n.* drewno u oszczepu. *Wrasił mu włócznię w bok aż do oszczepiska.*

Oszczepisty, a, e, *p.* grotem osadzony. *Przysbroję się żelazem i drewnem oszczepistém.*

Oszczepnik, a, *lm.* **cy**, *m.* człowiek oszczepem zbrojny. *Krzywousty na łowach prawie w dzieciństwie dziki i niedźwiedzie zbijał, z podziwieniem przytomnych oszczepników.*

Oszczepowy, a, e, *p.* od oszczepu. *Od razu oszczepowego krew' i woda wypłynęła z boku Jezusowego.*

Oszczer, a, *lm.* **y**, *m. zool.* (Elops), *ob. Arjanka.*

Oszczerca, y, *lm* **y**, *v.* e, *m.* 1) potwarca, obmówca, szyderca. *Pochlebca nałoto chwali, gani zaś oszczerca. Oszczerca jest nie człowiek, prześladowca ludzkiego rodzaju, okrutnik na cnotę.* 2) = *nieuż.* błazen, kuglarz, żartowniś.

Oszczerczo, *ps.* obmównie, potwarczo.

Oszczerczy, *v nieuż* **Oszczerny**, a, e, *p.* obmówczy, potwarczy. *Oszczerczy język.*

Oszczernik, a, *lm.* i, *m. bot. ob. Poczwarnik* (Himathoglossum)

Oszczerstwo, a, *lm.* a, *n.* obmowa, potwarz.

Oszczerzać, ał, a, *scz. nd.* **Oszczerzyć,ył, y**, *dk. nieuż. zęby, ob Wyszczerzać.* = **się**, *slz. na kogo, z kogo, komu*; szydzić. *Zbierali się na mię nikczemnicy, oszczerzali się, a nie milczeli.*

Oszczerzanie, a, *blm. n.* i = **się**, *zmk. nieuż.* wyszczerzanie zębów; *fig. ob. Urąganie.*

Oszczerzenie, a, *blm. n.* i = **się**, *zmk.* wyszczerzenie, wyszczerzenie się; *fig.* zelżenie urągowiskiem.

Oszczewski. (herb): na tarczy dwa trójkąty wierzchołkami do siebie obrócone, w środku górnego kryż; w hełmie trzy pióra stusie.

Oszczędliwie. Oszczędliwość, Oszczędliwy, *ob. Oszczędnie, Oszczędność, Oszczędny.*

Oszczędnie, *v.* **Oszczędno**, *ps.* nierozrzutnie, z wyrachowaniem, w miarę potrzeb a bez zbytku. *W domu żyją oszczędno, a między ludźmi pońsko.*

Oszczędność, *v. nieuż.* **Oszczędliwość, Oszczędłość, ści**, *ż.* 1) *blm.* miara w wydawaniu, nierozrzutność, cnota środek trzymająca między rozrzutnością a skąpstwem. *Potrzeby wszelkiej lekarstwem oszczędność. Oszczędność wielki dochód. Oszczędność z szczodrobliwością, szczodrość mieszaj z oszczędnością.* 2) *w lm. Oszczędności*; to co się oszczędziło, grosz oszczędzony.

Oszczędny, *v. nieuż.* **Oszczędliwy, Oszczymny**, a, e, *p.* nierozrzutny, oględny na wydatki. *Człowiek bardzo oszczędny. Żbytnie oszczędny. Prowadzą życie nader oszczędne.*

Oszczędzać, ał, a, *scz. nd.* **Oszczędzić, ił, i**, *dk.* (*prze. Oszczydać, Oszczymiać*), 1) ochraniać, nie marnować. *Oszczędzilem rubla. Oszczędzaj na przyszłość, na starość. fig. Oszczędzać zdrowia, sił, czasu. Kto nieoszczędza swego, mniéj jeszcze cudzego; przys. Kto swego nie oszczymia, musi cudzego pożądać.* 2)= *kogo;* ochraniać, szanować. *Oszczędzać wojska, ludzi. Nikogo nie oszczędza*, wszystkich np. zabija, obmawia, i t p. *fig. Oszczędzić komu czego. Oszczędzić sobie wydatku, kłopotu* = **się**, *slz.* nie narażać swéj osoby, chronić się np. niebezpieczeństwa, znużenia. *Paniczykowie oszczędzają się, aby się niezmordowali.*

Oszczędzanie, a, *blm. n.* ochranianie, nie marnowanie. = **się**, *zmk.* ochranianie się.

Oszczędzenie, a, *blm. n.* ochronienie, zachowanie przez oszczędno ć. = **się**, ochronienie się.

Oszczędziciel, a, *lm.* e, *m.* **Oszczędzicielka**, i, *lm.* i, *ż.* który, która oszczędza.

Oszczędzić, *ob. Oszczędzać.*

Oszczędzony, a, e, *im.* od *Oszczędzić*; oszczędnością zachowany. *Grosz oszczędzony.*

Oszczymić. Oszczymny, *ob. Oszczędzić, Oszczędny.*

Oszczywać, ał, a, *scz nd.* **Oszczać, ał, y**, *dk. kogo co*; szcząc na kogo, na co, szcząc urynę oblewać.

Oszedziały, Oszedzieć, *ob Oszadziały, Oszadzieć.*

Oszemłać, ał, a, v. łi, *dk.* ogłodać, ogryźć, oskubać. *Robaki to oszemłały.*

Oszemłany, a, e, *im.* od *Oszemłać*; 1) ogryziony, ogłodany. 2)= oskubany, niegładki, rozczochrany, odrapany. *Patrzaj i sojka w klatce oszemłana bywa, gładsza owa co w lesie wolności zażywa. Baran starożytnym oszemłany wiekiem. Peruka oszemłana.*

Oszewka, v. Oszywka, v. Obszewka, v. Obszywka, i, *lm.* i, *ż.* 1) garnirowanie, lamówka (u rękawów koszuli, i t. p. po brzegach sukni). 2)= *na szkucie*; deska wązka, do burtnicy przybita, wyżéj nad burtą, aby podczas burzy, nie pluskała w statek fala. 3)=*ścienna, v. taflowanie, v. lamperja, v. tablatura, ar.* drewniana wewnętrzna ściany poszewka od tła na 2 lub 3 stopy wysoko, albo też od tła aż do stropu sięgająca.

Oszkalować, ał, uje, *scz. dk.* spotwarzyć, ogadać, obmówić, oczernić *Oszkalowali go, ob. nd. Szkalować.*

Oszkalowanie, a, *blm. n.* obmówienie, oczernienie.

Oszkalowany, a, e, *im.* obmówiony, spotwarzony.

Oszkar, *ob. Oskard.*

Oszkaradzać, ał, a *scz. nd.* **Oszkaradzić, ił, i**, *dk. kogo;* szkaradnym czynić, oszpecać. *Ulisses Polifema ciężko oszkaradził.* = **się**, *slz.* oszpecać się, hańbić się. *Oszkaradzają się zbrodniami.*

Oszklać, *v. nieuż.* **Oślać, ał, a**, *scz. nd.* **Oszklić, v. Oślić, ił, i**, *dk.* szkłem obwodzić, otaczać; szkłem otwory zamykać. *Oszklać cieplarnię. Oszklono już okna, v ramy w oknach.* = **się**, *slz.* szkłem się pokrywać na około. *Kreda się w ogniu oszkliła.*

Oszklanie, *v nieuż.* **Oślanie, a**, *blm. n.* szkłem obwodzenie, zamykanie szkłem otworów np. w ramach okna.

Oszklenie, *v. nieuż.* **Oślenie**, a, *n.* 1) *blm.* dokonana czynność oszklania. 2) =, *lm.* a, *nieuż.* szkło użyte na otoczenie czego. *Całe oszklenie było ze szkła syberyjskiego.*

Oszklić, *ob. Oszklać.*

Oszklony, *v. nieuż.* **Oślony**, *im.* od *Oszklić*; obwiedziony, opatrzony szkłem, *ob. Oszklać.*

Oszlachcać, *v. nieuż.* **Oślachcać, ał, a**, *scz. nd.* **Oszlachcić, ił, i**, *dk.* 1) szlachcicem czynić, *ob. Uszlachcać.* 2) = *fig.* blasku dodawać. uszlachetniać. *Oszlachcając pospolite życie cnotliwemi uczynki, u wszech ludzi miłość mieli, I ziemia nasza nie jest bez ozdoby, bo i tę Bóg oszlachcił dziwnemi sposoby.*

Oszlachcenie, Oszlachcony, Oszlachetniać, *ob Uszlachcenie, Uszlachcony, Uszlachetniać.*

Oszlada, *ob. Oślada.*

Oszloch, u, *lm.* **y**, *m.* 1) dawniejsza nazwa rośliny *Scylla* (Scilla), zwanéj także *Cebulą morską*, *v. Cebulicą*; 2) *Oszłochy, blp. m.* dawniejsza nazwa rośliny: *Bellewallja czubata.*

Oszmulać, ał, a, *scz. dk. prow.* 1) powalać, obrudzić; zedrzeć tarciem. *Oszmulać suknię, książkę.* 2)= otrzeć. *Oszmulał koniowi szyję chomontem.* = **się**, *slz.* 1) obrygzać się błotem, powalać się sadzą, i t. p. 2)= otrzeć sobie skórę na jakim członku.

Oszmurowywać, Oszmurować, i t. d. *ob. Obszmurowywać*, i t. d.

Oszołomić, ił, i, *scz.dk. posp. kogo;* wywieść w pole kogo, otumanić, odurzyć.

Oszorcowywać, i t. d. *ob. Obszorcowywać,* i t. d.

Oszow, u, *lm.* **y,** *m* (z niem.) piec w hucie szklanéj, w którym się szkło ochładza, a w prostych hutach popioły w nim przepalają; chłodnik.

Oszpecać. *v.* **Oszpetniać, ał, a,** *scz. nd.* **Oszpecić,** *v.* **Oszpetnić, ił, i,** *dk.* szpetnym czynić, oszkaradzać. *Ospa go nadzwyczaj oszpeciła.* = **się,** *złz.* szpetnym się stawać; *fig.* bezcześcić się, plugawić się. *Nie oszpecajcie się żadną gadziną.*

Oszpecanie, a, *blm. n.* szpetnym, brzydkim robienie.

Oszpecenie, a, *n.* 1) *blm.* uczynienie szpetnym, oszkaradzenie; *wł.* i *fig.* 2) =, *lm.* **a,** to co szpeci.

Oszpetniać, Oszpetnić, *ob. Oszpecać.*

Oszpetnieć, ał, eje. *sn. dk.* szpetnym się stać. *Najcudniejszy koń, gdy go szpetną gunią zakryją, tedy i oszpetnieje.*

Oszpetnienie, a, *blm. n.* stanie się szpetnym; stan tego który stał się szpetnym.

Oszpilać, ał, a, *scz. nd.* **Oszpilić, ił, i,** *dk.* szpilkami opinać, przyszpilać.

Oszpilanie, a, *blm. n.* szpilkami opinanie.

Oszpilenie, a, *blm. n.* opięcie szpilkami.

Oszroniać, *v.* **Oszronić, ał. a,** *scz. nd.* **Oszronić,** *v.* **Ośrzonić, ił, i,** *dk.* szronem pokrywać, osypywać. *Wiek oszronił mu włosy; fig.* osiwiał.

Oszroniały, *v.* **Ośrzoniały,** *v.* **Oszroniony,** *im.* pokryty śronem, *fig.* osiwiały.

Oszronianie, *v.* **Ośrzonianie, a,** *blm. n.* pokrywanie śronem.

Oszronić, *ob. Oszroniać.*

Oszronieć, *v.* **Ośrzonieć, ał, eje,** *sn. dk.* szronem się pokryć, osiwieć.

Oszronienie, *v.* **Ośrzonienie, a,** *blm. n.* pokrycie szronem.

Oszroniony, *ob. Oszroniały.*

Oszródka, *ob. Ośródka.*

Oszrótować, ał, uje, *scz. dk.* szrotowaniem ziarna z łupin oczyścić. *Ziarna oszrótowane młyńskim kamieniem.*

Osztachetować, *v.* **Osztakietować, ał, uje,** *scz. dk.* sztachetami ogrodzić, opárkanić

Osztachetowanie, a, *n* 1) *blm.* ogrodzenie sztachetami, dokonana czynność. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż.* parkan ze sztachet.

Osztokować się, ał—, uje—, *złz. nieuż.* upić się jak sztok, jak bela.

Osztorcować, ał, uje, *scz. dk.* zheblować, wygładzić, *ob. Sztamować.*

Osztorcowanie, a, *blm. n.* zheblowanie, wygładzenie. *Osztorcowanie kraju desek.*

Oszturchać, *v.* **Osztukać, ał, a,** *scz. dk.* **Osztur-chiwać,** *v.* **Osztukiwać, ał, a,** *częst. nd.* **Osztur-chnąć,** *v.* **Osztuknąć, ął, nie,** *jedn. dk* szturchaniem, trącaniem łokcia, pięści lub t. p. poobijać; *posp. fig.* pięściami, kułakiem obić targając, wyszturchiwać, wytarmosić. *Oszturchali mu boki na jarmarku. Osztur-chnąć kogo,* szturchnąć, *ob. Szturchać.* = *co z czego;* szturchnięciem, trąceniem zepchnąć

Oszturchanie, *v.* **Osztukanie, a,** *blm. n. posp.* szturchaniem poobijanie, obicie, *ob. Oszturkać.*

Oszturchiwać, *ob. Oszturchać.*

Oszturchiwanie, a, *blm. n.* szturchaniem obijanie.

Oszturchnąć, *ob. Oszturchać.*

Oszturchnięcie, *v.* **Oszturknięcie, a,** *blm. n.* szturchnięcie, trąceniem zrzucenie.

Oszturkać, i t. d. *ob. Oszturchać* i t. d.

Osztych, u, *lm.* **y,** *m. ob. Storc.*

Oszubia, i, *blm. ż. bot.* (Miconia), roślina.

Oszukać, *ob. Oszukiwać.*

Oszukalnik, a, *lm.* **cy,** *v.* **ki,** *m. ob. Oszukaniec, Oszust.*

Oszukanie, a, *n.* 1) *blm.* i = **się,** *zmk.* podejście, omamienie kogo, w błąd wprowadzenie siebie, doznanie zawodu. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż. ob. Oszukaństwo.*

Oszukaniec, nca, *lm.* **nce,** *m.* 1) który drugich oszukuje, oszust. 2) = *min. ob. Mylnik.*

Oszukaństwo, a, *lm.* **a,** *n.* podejście, podstęp, oszustwo, jako skutek oszukiwania.

Oszukawacz i **Oszukiwacz, a,** *lm.* **e,** *m. ob. Oszust.*

Oszukiwać, (*v. prz.* **Oszukawać, Oszukować**), **ał. a,** *scz. nd.* **Oszukać, ał, a,** *dk.* podchodzić, zwodzić, okpiwać *Oszukiwać na wadze, na miarze. Boga nie oszukasz. Trudno mądrego oszukać. Oszukał go, psa za lisa udał.* = **się,** *złz* zawodu doznawać, omylać się. *Oszukać się na czém. Drugiego chcąc oszukać, sam się oszukał*

Oszukiwanie, *v.* **Oszukowanie, a,** *blm. n.* podchodzenie, okpiwanie, bawienie się oszustwem, kręcielstwem. = **się,** *zmk.* doznawanie zawodu, mylenie się.

Oszust, a, *lm.* **ści,** *v.* **stowie,** *v.* **sty,** *m.* zwodnik, zwodziciel, szalbierz. *Oszust, który zręcznie i zmyśla i mata. Nie oszust, ale tylko człek z wielkiego świata. Oszustowie żli w myśli, a dowcipni i udatni w mowie.*

Oszustać, ał, a, *scz. dk. nieuż.* oszukać, podejść po oszustowsku. *Mowa twoja prosta, każdy cię oszusta.*

Oszustka, i, *lm.* **i,** *ż.* zwodnica, szalbierka. *Wierutna oszustka.*

Oszustny, a, e, *p* zwodniczy, szalbierski. *Oszustnéj uwierzył Tezeusz zenie.*

Oszustowski, a, ie, *p.* od oszusta, szalbierski, podstępny. **Po oszustowsku,** *ps.* podstępnie, zdradnie.

Oszustowstwo, *v.* **Oszustwo, a,** *lm.* **a,** *n.* skłonność do oszukiwania, szalbierstwo.

Oszustwo, *ob. Oszustowstwo, Szalbierstwo.*

Oszwabiacz, a, *lm.* **e,** *m.* który oszwabia drugiego, korzysta z niego. *Oszwabiacze i pochlebcy mieli u Filipa łaskę.*

Oszwabiać, ał, a, *scz. nd.* **Oszwabić, ił, i,** *dk.* oszukiwać. wydrwiać, okpiwać. *Słodko nócąc piszczałka ptaki w sidła zwabia, Słotką mową i oszust prostaków oszwabia.*

Oszwabianie, a, *blm. n.* oszukiwanie, wydrwianie czego.

Oszwabienie, a, *lm.* **a,** *n* oszukanie, wydrwienie czego.

Oszwabiony, a, e, *im.* oszukany, odrwiony.

Oszwarcować, ał, uje, *scz. dk.* powlec szwarcem czyli czernidłem, wyczernić.

Oszycie, *ob. Obszycie.*

Oszyć, *ob. Obszywać.*

Oszydzać, Oszydzić, *ob. Wyszydzać.*

Oszydzanie, Oszydzenie, *ob. Wyszydzanie, Wyszydzenie.*

Oszydzić, ił, i, *scz. dk. prow* 1) oszukać. 2) = *ob. Wyszydzać.*

Oszyjek, jka, *lm.* **jki,** *m.* 1) *lasu;* brzeg lasu, zarosły małemi krzewami. 2) = *posp.* mięso np. wołowe, tuż przy szyji odjęte.

Oszyjnik, a, *lm.* **i,** *m. ob Naszyjnik.*

Oszywać, *ob. Obszywać.*

Oszywka, *ob. Oszewka.*

Oś, osi, *lm.* **osie,** *ż.* 1) ta część u pojazdu, na którą koło się wkłada, około której koło biega. *Oś przednia, tylna. Oś drewniana, żelazna. fig. posp. Na osi co sprowadzać,* t. j. lądem. 2) = *mat. Oś kuli,* średnica kuli, prostopadła do koła wielkiego. *Oś walca,* nieruchomy bok prostokąta, tworzącego walec. *Oś ostrokręgu;* nieruchomy bok kąta prostego trójkąta prostokątnego, tworzącego ostrokrąg. *Oś wielka ellipsy;* największa jéj cięciwa. *Oś mała ellipsy;* cięciwa dzieląca po połowie wielką oś i do niéj prostopadła. *Oś współrzędnych;* w trygonometrji, każda z dwóch przecinających się linij prostych, mających wiadome położenie na płaszczyźnie, i do których odnoszą się punkty figur jeometrycznych, położonych na téjże płaszczyźnie; jedna z tych linij nazywa się *osią przystaw,* druga *osią odcinków. Oś świata, as.* linja prosta, myślą poprowadzona przez środek ziemi i przeprowadzona po obu stronach aż do sfery gwiazd stałych, około któréj zdają się one kończyć swe dzienne obroty, z przyczyny biegu ziemi około swéj własnéj osi; = *ziemi v. ziemska, as.* linja prosta przeprowadzona myślą przez środek ziemi, aż do jéj powierzchni, z północy ku południowi, około któréj ziemia odbywa swój ruch *dzienny* czyli *wirowy; osiami kół sfery, as.* zowią się linje proste. przeprowadzone myślą przez ich środki, prostopadłe do ich płaszczyzn (*ob. koła sfery*), *ob. Ellipsa.* 3) = *soczewki, fiz.* w szkłach wypukłych i wklęsłych linja idąca przez środek do ogniska. 4) = *an.* a) = *ciała;* linja myślą przeprowadzona przez środek ciała od głowy do nóg. b) = *miednicy;* linja myślą poprowadzona przez środek miednicy; ta bywa *podłużna* i *poprzeczna* 5) = *wolna, mech.* gdy siły odśrodkowe ciała obracającego się jednostajnie około osi, wzajemnie się niszczą, i z tego powodu oś nie ma do zniesienia żadnego ciśnienia. *Oś główna;* idąca równolegle od osi wolnéj i przecinająca sięw pewnym punkcie układu. *Oś pływania;* linja przechodząca przez środki ciężkości pływającego ciała i wypełniętéj wody. *Oś obrotu;* linja łącząca dwa punkty stałe, około któréj obraca się jakie ciało. 6) = *strzelnicy, fort.* linja strzału wybiegająca od wewnętrznego punktu strzelnicy, zgadzającego się z środkiem ujścia dział, aż do zewnętrznego punktu lub przedmiotu, mającego się strzelać.

Ościał, u, *lm.* **y,** *m. bot.* (Machaonia), roślina.

Ościanki, ów, *blp. ż. nieuż.* obręb pomieszkania. *Panem się liczy, że ma kąty wolne w ojczystych ościankach.*

Ościca, y, *blm. ż. bot.* (Aristida), roślina.

Ościec, ścca, *lm* **ścce,** *m. bot.* (Aegilus), roślina.

Ościełać, Ościełanie, *ob. Obściełać* i t. d.

Ościeniowy, a, e, *p* do ościenia należący.

Ościennie, *ps.* o ościanę, w sąsiedztwie.

Ościennik, a, *lm.* **cy,** *m.* o ścianę mieszkający, sąsiad.

Ościenność, ści, *blm. ż.* stykanie się dwóch ścian granicznych, sąsiedztwo.

Ościenny, a, e, *p.* graniczny, sąsiedzki. *Narody ościenne. Wojna ościenna. Sąsiad ościenny.*

Oścień, enia, *v.* skróc. **osna,** *lm.* **enie,** *m. zdr.* **Ościenka, i,** *lm.* **i,** *ż.* 1) bodziec do popędzania bydła, wołów. *Poganiać woły ościeniem. fig. Trudno przeciw ościeniowi wierzgać.* 2) = *fig.* bodziec, pobudka. *Oścień cielesny v. Oścień pożądliwości. Nieśmiertelność sławy, dzielnych mężów osnem swoim do cnoty przypędziła.* 3) = *rybitwi, ob. Ość.* 4) = trzpień, kłykieć. 5) = (processus) *v. ość;* wyrostek kości jakiejkolwiek, np. kręgu pacierzowego. 6) = *bot.* (Spinifex), roślina.

Ościeńczy, a, e, *p. nieuż.* bliski granicy. *Ościeńcze granice.*

Oścież, *v.* lep. **Na oścież,** *wyr. ps.* szeroko, obu połowami. *Drzwi oścież v. na oścież otwarte. Otworzyć podwoje na oścież.*

Ościgla, i, *blm. ż. bot.* (Myrsiphyllum), roślina.

Ościpło, a, *blm. n. bot.* (Styphelia), roślina.

Ościsty, a, e, *p.* pełen ości, kolący, kolczasty. *Chleb ościsty,* t. j. z plewami. *Płótno grube ościste. Ryba oścista.*

Ość, ości, *lm.* **ości,** *ż.* 1) każda rzecz śpiczasta, koląca. *Dzik postrzeglszy strzelca, ostrze wzięły ości,* t. j. szczeciny. *Jeż, gdy się zwinie, ościami się zamknie. Strzeż się gości, którzy mają swe ości, przys.* t. j. zwadliwych, szorstkich. 2) = kość rybia. *Ość mu stanęła w gardle. Udawić się ością.* 3) = kolec, cierń. *Ości róży bronią. Ość u kłosia, ob. Wąs.* 4) = plewa. *W chlebie plewiane ości zgłodniałych nie kolą.* 5) = *do łowienia ryb;* oścień rybitwi, osęka; narzędzie żelazne, płaskie, mające kilka zębów, na cienkim pręcie nasadzone 6) = *v. Oścień;* wyrostek tarnisty łopatki. 7) = szczotka z pręcików drócianych, sporządzona na podobieństwo szczotki do lnu, osadzona na drążku, służąca do przekłowania kokonów prządki sosnowca, będących na drzewie.

Ośklać, i t. d., *ob. Oszklać* i t. d.

Ośladać, *ob. Oszlachcać, Uszlachcać.*

Ośladać, Oszlada, y, *lm.* **y,** *ż.* ślad, szlak, trop. *Herkules wołów swoich kradzionych szukając, więcej się tłosu trzymał, niżeli ośladу. fig. Przyozdobienia miasta przez Kazimierza IV ledwie teraz ośladа jaka zostaje.*

Ośladować, ał, uje, *scz. nd. nieuż. zwierza;* iść śladem zwierza, tropić. *fig. Ośladować kogo,* śledzić za kim, w tropy iść.

Oślak, a, *lm.* **i,** *m* 1) młody osiołek. 2) = wielki, niezgrabny osieł, lep. *Ośliska.*

Oślarka, i, *lm* **i,** *ż.* poganiaczka lub pastuszka osłów.

Oślarnia, ni, *lm.* **nie,** *ż.* stajnia dla osłów.

Oślarski, a, ie, *p.* od oślarza, do oślarza należący.

Oślarz, a, *lm.* **e,** *m.* poganiacz lub pastuch osłów.

Oślątko, a, *lm.* **a,** *n.* źrebię ośle.

Ośledník, a, *lm* **cy,** *m.* 1) który ośladą zwierza goni, dopędza. 2) = *fig.* który śledzi czyje kroki.

Oślep, *v.* **Na oślep,** *pot.* ślepo, nie bacząc, nie patrząc, bez rozwagi. *Oślep iść, zamrużywszy oczy. Rzucić się oślep w niebezpieczeństwo. Rzucić się w co na oślep. Nam się nic nie powodzi, bo na oślep wszystko czynimy.*

Ośleplać, ał, a, *scz. nd.* **Oślepić, ił, i,** *dk.* ślepym czynić, wzroku pozbawiać. *Ośleplli go, oczy mu łupiąc. Aleksy cesarz brata oślepił. Oślepić kogo na jedno oko. fig. Szczęście go oślepia. fig. Człowiek oślepiony miłością, ob. Zaślepiać.*

Oślepiciel, a, *lm.* **e,** *m.* **Oślepicielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* który, która pozbawia wzroku.

Oślepienie, a, *blm. n.* pozbawienie wzroku; stan tego który został oślepiony, *ob Zaślepienie*

Oślepień, nia, *lm.* **nie,** *m. bot.* (Excoecaria), roślina.

Oślepnąć, ął, *v.* **pł. pnie,** *sn dk.* wzrok stracić, olsnąć. *Oślepł od zbyteczného natężania wzroku. Czy ja oślepłem na ten czas? fig. Jeden zwyczaju jest niewolnikiem, drugi fortuną oślepnie czyją.*

Oślepnienie, a, *blm. n.* stracenie wzroku, olśnienie; stan tego który stracił wzrok.

Oślę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n.* źrebię ośle.

Oślężyna, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Davalia), rodzaj rośliny paprociowéj; gatunek: = *kłoczysta* (D. aculeata), kłąb ma czołgający się, nitkowaty, listowie 3 razy pierzaste, trzonek czarniawy, kolczysty; rośnie w Indjach zachodnich po skałach; używana w wielu cierpieniach, jako środek nieco ściągający.

Ośli, a, e, *p.* od osła, osłowy. *Ośla skóra. Ośle mleko. fig. Ośle uszy,* t. j. wielkie; lub też: *Ośle uszy,* trąbki z papieru, naśladujące uszy osła, które przywiązują po obu stronach głowy dziecka niechcącego się uczyć. *bot. Ośli ogórek, ob. Kolokwint.*

Oślica, y, *lm.* **e,** *ż. zdr.* **Ośliczka, i,** *lm.* **i,** *ż.* samica osła. *Oślica jedno rodzi ośle, rzadko dwoje.*

Ośliczek, czka, *lm.* **czki,** *m.* (Asellus) *zool.* skorupiak jawnodychawkowy, należący do rzędu *Wrostookich,* stonogich.

Ośliczy, a, e, *p.* do oślicy należący. *Oślicze mleko rozwalnia żołądek.*

Ośliniać, *v* **Obśliniać, ał, a,** *scz. nd.* **Oślinić,** *v.* **Obślinić, ił, i,** *dk.* zmaczać śliną, w kole ślinić, *ob. Poślinić.*

Oślisko, a, *lm.* **a,** *n.* wielki, brzydki osieł; *fig.* łajac: *Co za niezgrabne ośliska!*

Oślizać, *v.* **Obślizać, ał, a,** *nd.* 1) i **Ośliźnić,** *v.* **Oślizić, ił, i** *dk. scz.* śliskim czynić. *Wilgotności z macicy cieką e, oślizają ją i przyczynę odejścia płodu dawają.* 2) = i **Ośliznąć, zł, źnie,** *dk. sn* a) śliskim się stawać; *nieos. Ośliziо;* zrobiło się ślisko, gołoledź. b) = (o mięsie) zachodzić śluzem, butwieć. **Ośliznąć się,** *złz.* ześliznąć się. *Rozbójnik chciał go pchnąć nożem; ale pchnięcie trafiło na pugilares i ośliznęło się.*

Ośliżanie, a, *blm. n.* 1) stawanie się śliskiem; pokrywanie się śluzem. 2) = lizanie językiem lub zmaczanie śliną jako środek lekarski.

Ośliźnić, *ob. Ośliżać.*

Ośliźły, a, e, *p.* śliski: (o mięsie) zachodzący śluzem; (o rękach) lepki, klejowaty.

Ośliznąć, Ośliźnić, *ob. Ośliżać.*

Ośliża, y, *blm. ż. bot.* (Medinilla), roślina.

Ośłnąć, *ob. Olsnąć, Oślepnąć.*

Ośluzły, a, e, *p.* 1) zwiędły. *Ośluzłe listki róży zapach straciły, i już się ronią.* 2) = *ob. Obwisły.* 3) = *ob. Ośliźły.*

Ośm, *v.* **Osim,** *v.* **Osiem, ośmiu,** *blm. imię licz.* liczba środkująca między siedmią a dziewięcią. *Ośm a ośm szesnaście. Ośm tysięcy złotych. Co ośm dni. Dwadzieścia (i) ośm, trzydzieści (i) ośm* i t. d. *Za ośm dni. W ośm dni, ob. Ośmioro, Ośmiu.*

Ośmcalowy, *ob. Ośmiocalowy.*

Ośmdziesiąt, sięciu, *v.* **Ośmiudziesiąt,** *blm. imię licz.* ośm razy dziesięć. *Ośmdziesiąt tysięcy, miljonów* i t. d. *Ośmdziesiąt kroć;* ośmdziesiąt razy. *Ośmdziesiąt kobiet, koni, złotych* i t. d. *ob. Ośmdziesięcioro, Ośmdziesięciu, Ośmiudziesiąt.*

Ośmdziesiątka, i, *lm.* **i,** *ż.* liczba ośmdziesiąt w sobie zawierająca.

Ośmdziesiątletni, a, ie, *p.* ośmdziesiąt lat mający, trwający. *Starzec ośmdziesięcioletni. Ośmdziesięcioletnie usiłowania.*

Ośmdziesiątny, a, e, *p.* ośmdziesiąt w sobie zawierający.

Ośmdziesiąty, a, e, *p.* po siedmiudziesiąt dziewiątym następujący.

Ośmdziesięcioro, orga, *im. licz.* ośmdziesiąt (mówiąc o osobach różnéj płci, dzieciach, bydle, płodzie zwierząt). *Było nas ośmdziesięcioro, v. ośmdziesiąt osób. Ośmdziesięcioro dzieci. Ośmdziesięcioro bydła.*

Ośmdziesięciu. ciu, *v.* **Ośmiudziesiąt,** (z imionami mężczyzn) ośmdziesiąt. *Ośmdziesięciu ludzi. Ośmiudziesiąt końnych.*

Ośmiać, Ośmiewać, Ośmianie, Ośmiewanie, *ob. Wyśmiewać* i t. d.

Ośmiał, u, *blm. m. bot.* (Cerinthe). in. *Gładysz*, niek. *Woskownicą, Pszczelnikiem* zwany, roślina z rodziny *ogórecznikowatych*, należąca do klassy 5éj, rzędu *jednosłupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *mniejszy* (C. minor), rośnie na gruncie twardym, gliniastym, lecz dość rzadko, korona od kielicha większa, żółtawa, orzeszków dwa, brunatny; = *planisty* (C. macnlata), korony z plamką wstążkowatą, ciemno czerwoną.

Ośmieci, ci, *v.* **Ośmieciny, cin,** *blp. ż. ob Śmiecie.*

Ośmielać, ał, a, *scz. nd.* **Ośmielić, ił, i,** *dk.* śmiałym czynić, zachęcać. *Ośmielać kogo do czego.* = **się,** *zwr.* nabierać śmiałości, śmieć. *Ośmielam się prosić o...*

Ośmigla, i, *lm. e, ż. bot.* (Pluckenetia), roślina.

Ośmina, y, *lm.* **y,** *ż.* litewska miara rzeczy sypkich; ósma część beczki; = 50,82 litrom. *Cztery ćwierci składają beczkę; każda ćwierć ma dwie ośmin, ośmina dwie szesnastek, szesnastka garncy dziewięć.*

Ośmio... (z następującym wyrazem łącznie); oznacza, że ilość rzeczy wyrażonéj w następującym wyrazie powtórzona jest razy ośm. *Ośmiołokciowy, Ośmionogi,* i t. d., t. j. mający ośm łokci, ośm nóg i t. d. Tu się przytaczają tylko wyrazy używańsze.

Ośmioboczny, a, e, *p.* o ośmiu bokach. *Stolik ośmioboczny.*

Ośmiobok, u, *lm.* **i,** *m. ob. Ośmiokąt*

Ośmiocalowy, a, e, *p.* mający ośm calów miary.

Ośmiodniowy, Ośmiodzienny, a, e, *p.* ośm dni trwający, albo co ósmy dzień przypadający. *Wyjechał po ośmiodniowém w Krakowie mieszkaniu.*

Ośmiofuntowy, a, e, *p.* 1) ośm funtów ważący. 2) = ośm funtów w siebie biorący. *Ośmiofuntowe działo,* t. j. ośm funtów ważącą kulę w siebie biorące.

Ośmiogranek. nka, *lm.* **nki,** *m.* (os cuboideum) *an.* kość wewnętrzna w drugim rzędzie kości stawu goleniono-nożnego, czyli podymowego.

Ośmiokąt, u, *lm* **y,** *m. mat.* figura o ośmiu kątach, *v.* ośm boków mająca.

Ośmiokątny, a, e, *p.* o ośmiu kątach. *Wieża ośmiokątna.*

Ośmioletni, *v.* **Ośmletni, ia, ie,** *p* ośm lat mający, trwający. *Co ośmioletni*; co ośm lat przypadający. *Ciąg ośmioletniéj wojny.*

Ośmiomiesięczny, a, e, *p.* ośm miesięcy mający, lub co ośm miesięcy przypadający.

Ośmionogi, a, ie, *p.* o ośmiu nogach. *Ośmionogi rak.*

Ośmiopręcikowy, a, e, *p. bot.* mówi się o roślinach stanowiących 8mą klassę (Octandria), układu Linneusza, mających ośm pręcików wolnych o kwiecie dwupłciowym.

Ośmioraki, a, ie, *p.* ośmiu rodzajów, gatunków. *Ośmioraki rym:* pisany ośmiowierszowemi strofami.

Ośmiorako. *ps.* ośmiu sposobami.

Ośmiornasób, *ps* **W ośmiornasób,** *psł.* ośm razy tyle, ośmioro tyle.

Ośmiornasobny, a, e, *p.* ośmkrotny, powtórzony ośm razy.

Ośmiornica, y, *lm* **e,** *ż.* (Octopus), *zool.* zwierzę miękkiwe, należące do gromady *Głowopławów.*

Ośmioro, orga, *blm. n. imię licz.* ośm (mówiąc o osobach różnéj płci, dzieciach, płodzie zwierząt, bydle). *Było nas ośmioro,* dom. mężczyzn i kobiét. *Ośmioro dzieci, źrebiąt, bydła.*

Ośmiorogi, a, ie, *p.* o ośmiu rogach. *Krzyż ośmiorogi.*

Ośmioróg (herb); na tarczy krzyż równoramienny biały, mający każdy róg rozdarty, a na każdym rogu krzyża jabłko, w hełmie cietrzew' z skrzydłami rozpuszczonemi.

Ośmiosecinowy, *v.* **Ośmiosecinny, a, e,** *p.* ośmset czego zawierający. *Ośmiosecinna kolumna żołnierzy.*

Ośmiosłupny, *v.* **Ośmiosłupowy, a, e,** *p. ar.* o ośmiu kolumnach, ośmiokolumnowy.

Ośmiosprzężny. a, e, *p* zaprzężony ośmią końmi.

Osmioscian. u, *lm* **y,** *m. mat.* figura mająca ośm ścian czyli boków. *Ośmiościan kwadratowy, czyli piramida tetragonalna składa się z ośmiu równoramiennych i równych trójkątów.*

Ośmiościenny, a, e, *p.* o ośmiu ścianach, *v.* bokach

Ośmiowiadrowy, a, e, *p.* o ośmiu wiadrach.

Ośmiórka, i, *lm.* **i,** *ż.* ośm czego. *Książka w ośmiórkę, v. w ósemkę,* t. j. in octavo.

Ośmiu, miu, *im. licz.* ośm (z imionami mężczyzn). *Ośmiu ludzi, panów,* i t. d.

Ośmiudziesiąt. *ob. Ośmdziesięciu.*

Ośmiuset, *im. licz.* (z rzecz. męzk. ludzk.). *Ośmiuset ludzi, żołnierzy, ob. Ośmset.*

Ośmkroć. *ps.* ośm razy.

Ośmkrotnie, *ps* powtarzając ośm razy.

Ośmkrotny, a, e, *p.* po ośm razy powtórzony.

Ośmnaście, stu. *blm imię licz.* o ośm więcéj nad dziesięć, liczba środkująca między siedmnastu i dziewiętnastu. *Ośmnaście osób, kobiét, krów, drzew* i t. d. *Ośmnaściekroć, v. ośmnaście razy. Jeden za ośmnaście, a drugi za dwadzieścia bez dwóch, przys.* t. j. jeden wart tyle, co drugi, *ob. Ośmnaścioro, Ośmnastu.*

Ośmnaścioro, orga, *blm. n.* ośmnaście. *Ośmnaścioro dzieci, bydła, ob. Ośmioro.*

Ośmnasobnie, Ośmnasobny, *ob. Ośmiornasobnie, Ośmiornasobny.*

Ośmnaste. *v.* **Po ośmnaste,** *ps.* na ośmnastém miejscu, po ośmnasty raz.

Ośmnastka, i. *lm.* **i,** *ż.* 1) liczba ośmnasta. 2) = szkuta ośmnastu fliśów potrzebująca.

Ośmnastołokciowy, a, e, *p.* na ośmnaście łokci. *Głębina ośmnastołokciowa.*

Ośmnastu, stu, *imię licz.* (z imionami mężczyzn) ośmnaście. *Ośmnastu ludzi, żołnierzy* i t. d.

Ośmnasty, a, e, *p.* po siedmnastym następujący. *Ośmnasty raz, v. Po raz ośmnasty. Jedna ośmnasta. Ludwik ośmnasty.*

Ośmpalcowy, a, e, *p.* 1) na ośm palców długi, szeroki. 2) = *zool.* ośm palców na nogach mający.

Ośmset, *v.* **Ośmiuset,** *imię licz.* ośm set, ośm razy wzięte sto. *Ośmset koni, kobiét, dzieci* i t. d. *ob. Ośmiuset.*

Ośmsetny, a, e, *p.* 1) w rzędzie po 799m następujący. *Rok tysiączny ośmsetny pięćdziesiąty siódmy. Jedna ośmsetna,* dom. część. 2) = *nieuż.* lep. **Ośmiosecinowy.** liczbę ośmset w sobie zawierający. *Ośmsetny oddział wojska.*

Ośmstopny, *v.* **Ośmstopy, a, e,** *p.* na ośm stop długi.

Ośniata, y, *blm. ż. bot.* (Billardiera), roślina.

Ośnieża, y, *blm. ż. bot.* (Halesia), roślina.

Ośnieżać, ał, a, *scz. nd.* **Ośnieżyć, ył, y,** *dk.* śniegiem okrywać.

Ośnik, a, *lm.* **i,** *m.* ostrze o dwóch trzonkach, którém laski obrabiają; nóż mający przy końcach poprzeczne rękojeści, do strugania drzewa. *Drzewo wygładzić ośnikiem.*

Ośny, a, e, *p.* do osi należący.

Ospianka, i, *blm. ż.* (Varicella), gatunek ospy słabszéj.

Ośrodek. *v.* **Ośrzodek, dka,** *lm.* **dki,** *m.* **Ośrodka,** *t.* **Ośrzodka, i,** *lm.* **i,** *ż.* wewnętrzna część w środku. *Wolki same ośrzodki zboża zjadają. Ośrzodek chleba*; miękisz. *Skórka i ośrodka.*

Ośronieć, *ob. Oszroniéć.*

Ośród. Ośrzód, *pmk. ob. Śród, Pośród.*

Ośrzeniały. *ob. Oszroniały.*

Ośrzonić, Ośrzonieć, i t. d. *ob. Oszronić, i* t. d.

Oświadczać, ał, a, *scz. nd.* **Oświadczyć, ył, y,** *dk.* dać poznać, odzywać się ze zdaniem swojém, zapewniać o czém, oznajmiać co. *Oświadczyć komu swoję wolę, swoje chęci. Oświadczam zdanie. Oświadczyć komu swoję miłość. Oświadcz mu moję wdzięczność. Oświadczył wyraźnie myśl swoję względem tego. Oświadczyć komu swoję gotowość do czego.* = **się,** *złz.* 1) otwierać swe zdanie, swą myśl, deklarować się. *Oświadczyć się za kim, za czém, przeciw komu, przeciw czemu. Nie śmie się oświadczyć.* 2) = prosić o rękę. *Oświadczyć się (rodzicom).* 3) = *z czém*; zapewniać o czém. *Oświadczać się z miłością, z przyjaźnią, z gotowością do usług.*

Oświadczanie, a. *blm n.* objawianie, wypowiadanie zdania, myśli; czynność wyrażona słowem *Oświadczać.* = **się,** *zmk.* wypowiadanie zdania; proszenie o rękę; zapewnianie.

Oświadczenie, n, *lm.* **a,** *n.* 1) objawienie zdania, myśli swojéj, wyrażenie chęci. 2) = proszenie o rękę. *Zrobił już oświadczenie* 3) = **i się,** zapewnienie, deklaracja, obietnica. *Skończyło się na oświadczeniach. Zbyteczne oświadczenia i ceremonie nie są znakiem uprzejméj chęci. Oświadczenie się z miłością, z przyjaźnią. Oświadczenie się z usługą.*

Oświadczyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który co oświadcza, który się oświadcza.

Oświadczyć, *ob. Oświadczać.*

Oświata, y, *blm. ż.* 1) *przen.* odbijanie się światła, szerzenie się światła w koło, światło. *Miejsce ono częste ognie i oświata niebieska objaśniała.* 2) = *fig.* światło umysłowe, oświecenie, cywilizacja; sposobność pojmowania nauk i sztuk nie przez wybranych ale przez ogół. *Postęp oświaty. Stan oświaty w jakim narodzie. Rozkrzewiać oświatę. Tłumić, gasić oświatę.*

Oświecać, ał, a, *scz. nd.* **Oświecić, ił, i,** *dk.* 1) światło koło czego szerzyć, światłém czynić, objaśniać. *Słońce oświeca ziemię. Oświecić pokój, salę. Oświecają miasto, ob. Illuminować.* 2) = *fig.* udzielać światła moralnego, rozpraszać mgłę ciemnoty. *Oświecajmy umysły. Prośmy Boga aby ich oświecił.* 3) = *kogo w czém*; nauczać. 4) = *ślepego, przen.* wzrok niewidomemu przywracać. *Chrystus tylko mógł ślepego oświecić.* 5) = *o czém*; uwiadamiać, informować. = **się,** *złz.* uczyć się, poznawać.

Oświecanie, a, *blm. n.* otaczanie światłem; *fig.* uczenie, nauczanie, *ob. Oświecać.*

Oświecenie, a, *lm* **a,** *n.* 1) udzielenie światła, objaśnienie. *Oświecenie ziemi od słońca. Oświecenie miasta*; zapalenie latarń. *Oświecenie ulic, miasta, domów, ob. Illuminacja. fig. Oświecenie przez Ducha Świętego.* 2) = nauczanie. *Ministerjum oświecenia publicznego.* 3) = światło, cywilizacja. *Postęp oświecenia. Stan oświecenia w narodzie.*

Oświeciciel, a, *lm.* **e,** *m.* który rozszerza światło, oświeca.

Oświecicielka, i, *lm.* **i,** *ż.* która rozszerza światło, oświeca.

Oświecić, *ob. Oświecać.*

Oświeconość, i **Jaśnie oświeconość, ści,** *lm.* **ści,** *ż* tytuł i godność książęca. *Gniewał się na podsiae, którzy dla błahego zysku gotowi Jaśnie Oświeconość łączyć z Wielmożnością,* t. j. księżniczkę za szlachcica wydawać.

Oświecony, a, e, 1) *im.* pełen światła, światłem otoczony. *Sala oświecona. Ziemia oświecona od słońca.* 2) = *p. fig.* światły, cywilizowany. *Człowiek oświecony Umysł, rozum oświecony. Naród, wiek oświecony.* 3) = i *Jaśnie Oświecony*; tytuł książęcy. *Co u nas Jaśnie Oświecony, to gdzie indziej zowią Wasza Wysokość.*

***Oświeć, ci,** *blm. ż.* (dilucidatio), znaczy wyświecenie czegoś najjaśniejszemi dowodami.

Oświetla, i, *blm. ż. bot.* (Ceropegia), roślina, zwana in. *Świecznikiem, Lichtarzowym kwiatem.*

Oświetlenie. a, *blm. n* 1) zapalenie świateł. 2) = *fig.* wyjaśnienie przedmiotu zawiłego, wyprowadzenie z błędu, lub udzielenie nauk pomagających rozwijaniu się umysłu.

Oświetność, *v.* **Oświtność, ści,** *lm.* **ści,** *ż.* świtłość w koło czego, blask. *Oświetność a blask złotych zbroi i pancerzów.*

Oświeżać, *v.* **Obświeżać, Oświeżyć,** *v.* **Obświeżyć,** *ob Odświeżać.*

Oświeżeć. *v.* **Obświeżéć, ał, eje,** *sn. dk.* świeżość odzyskać, odmłodnieć. *fig. Ufający w Panu oświeżeją, a nie spracują się.*

Oświęcać, Oświęcanie, i t. d. *ob. Poświęcać, Wyświęcać, Poświęcanie.*

Oświęciciel, *ob. Poświęciciel.*

Oświęcić, *ob. Poświęcać.*

Oświętny, a, e, *p. nieuż.* blask rzucający, świetny. *Twój urząd bardzo oświętny, wysoki a poważny jest. Oświętne niebo.*

Oświt, *ob. Świt.*

Oświtać, ał, a, *sn. nd.* **Oświtnąć, ął, nie,** *jedn. dk.* dnieć, świtać. *Skoro lepiéj oświtnie, pójdę z tobą w drogę. Dzień już oświtł.*

Oświtność, *ob. Oświetność.*

Ot! *w. ob. Oto.*

Otaborować, *ob. Otaborowywać.*

Otaborowanie, *v.* **Otaborzenie, a,** *blm. n.* otoczenie, opasanie taborem, wozami.

Otaborowany, *r.* **Otaborzony, a, e,** *im.* opasany taborem, *ob. Otaborowywać*

Otaborowywać, *v.* **Obtaborowywać,** *v.* **Otaborzać, ał, a,** *scz. nd.* **Otaborować,** *v.* **Obtaborować, ał, uje,** *v.* **Otaborzyć, ył, y,** *dk.* taborem opasywać, obwodzić wozami obozowemi. *Otaborzonych na Stobieńskich polach buntowników przełamał.* = **się,** *złz.* taborem się opasywać. *Na około się wozami otaborowali.*

Otaborowywanie, *v.* **Otaborzanie, a,** *blm. n.* otaczanie taborem.

Otaborzać, i t. d. *ob. Otaborowywać,* i t. d.

Otaczacz, a, *lm.* **e,** *m. nieuż.* który otacza, otaczający. *Był młody monarcha peten cnót, ale psuły podłe otaczacze otocznego.*

Otaczać, *v.* **Obtaczać, ał, a,** *scz. nd.* **Otoczyć,** *v.* **Obtoczyć, ył, y,** *dk.* obwodzić, opasywać, okrążać, oprowadzać. *Kazimierz W. wiele miast murem obtoczył. Otoczył wojskiem swém miasto. Morze wodami swemi na około ziemię obtoczyło. Otoczyli zewsząd nieprzyjaciela. fig. Otoczony zgraja pochlebców. fig. Ból cię i słabość otoczyły w koło.* = **się,** *złz.* opasywać się w koło, mieć co około siebie. *Otoczyć się ludźmi zdolnymi, najzdolniejszymi.*

Otaczanie, a. *blm. n.* opasywanie, okrążanie, oprowadzanie. = **się,** *zmk.* okrążanie się, opasywanie się.

Otaflować, *ob. Otaflowywać.*

Otaflowanie, a, *blm. n.* wyłożenie taflami.

Otaflowywać, ał, a. *scz. nd.* **Otaflować, ał, uje,** *dk.* taflami pokrywać w koło. *Obił i otaflował kościół blachami złotemi. Otaflować marmurem salę jadalną.*

Otajać, *v.* **Otajeć, ał, aje,** *sn. dk.* tając odmięknąć, przez topienie stracić lód który pokrywał powierzchnię. *Zima zginęła, śniegi otajały. fig. Serce moje niechaj z lodu otaje.*

Otajenie, a, *lm.* **a,** *n. nieuż.* puszczenie śniegu, odwilż.

Otak, u, *lm.* **i,** *m. nieuż.* targ *Na jarmarkach i otakach pogranicznych koło Wołoch i Ukrainy.*

Otaksować, ał, uje, *scz. dk. co;* oszacować, cenę naznaczyć.

Otaksowanie, a, *blm. n.* naznaczenie ceny, oszacowanie.

Otamować, ał, uje, *scz nd.* tamą obwieść. *Wyspę tę od morza sama natura otamowała górami.*

Otarasować, ał, uje, *scz. nd.* niby tarasem opasać, ogrodzić. *Sad swój otarasował zewsząd twardemi górami.*

Otarcie, a, *n.* 1) *blm.* a) dokonana czynność tarcia, ocierania. b) = starcie skóry, obdarcie. 2) =, *lm.* **a,** *nieuż* miejsce otarte.

Otarczyć, ył, y, *scz. dk. myś.* napędzić kuropatwy pod sieć nastawioną, zasłoniwszy się ekranem.

Otarć, *zam. Otrzeć, ob. Ocierać.*

Otargać, *v.* **Obtargać,** *v.* **Otarchać, ał, a,** *scz. dk.* 1) targając oberwać, obszarpać, *ob. Obszarpywać.* 2) = *konia, zwierza;* oswoić, obłaskawić, ugłaskać. *Chłop konia dzikiego jak otarga, że mu będzie posłuszen. Otargany lwów para. Bydlę nie otargane albo dzikie jeszcze.*

Otarganie, *v.* **Obtarganie, a** **Otarchanie, a,** *blm. n.* 1) targaniem oberwanie. 2) = oswojenie zwierzęcia, *ob. Otargać.*

Otarganiec, *ob. Obszarpaniec.*

Otargować, *v* **Obtargować, ał, uje,** *scz. dk.* zgodzić się o cenę, lub dowiedzieć się o niéj stanowczo.

Otarty, *v.* **Obtarty, a, e,** *im.* od *Otrzeć, v. Obetrzeć, ob. Ocierać.*

Otaśmować, ał, uje, *scz. dk.* 1) obwieść, obszyć tasiemką, wstążką. *Trzewiki otaśmować.* 2) = *komu skórę, posp.* orznąć, wygarbować. *Obawiam się, aby nam skóry nie otaśmował, jak się o tém dowie.*

Otawa, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* trawa po raz drugi rosnąca na łące skoszonéj i siano z takiéj trawy, potraw.

Otąg, u, *lm.* **i,** *m. bot* (Cereus), roślina, *ob. Kaktus.*

Otchliny, chlin, *blp. ż. niebieskie,* (mówiąc o potopie) upusty niebieskie, spad wód z wysokości. *Otchliny niebieskie otworzyły się.*

Otchlisko, *v.* **Odchlisko, a,** *lm.* **a,** *n.* 1) przepaść otwarta. 2) = źródło.

Otchłanny, a, e, *p.* od otchłani, znajdujący się w otchłani. *Jeziora otchłanne,* utworzone w odniach czyli otchłaniach, głębokich przepaścistych miejscach.

Otchłań, *v.* **Odchłań, ni,** *lm.* **nie,** *ż.* przepaść, bezdeń. *Otchłanie morskie. Otchłań piekielna, teol. Jezus Chrystus, po śmierci, wyprowadził patrjarchów i proroków z otchłani.*

Otchnąć, ął, nie, *scz. jedn. dk.* 1) *kogo;* owionąć, ozionąć. *Duchem zaraźliwym srogiéj śmierci otchniona, Orszula moja u nóg rodzicom martwa opadła.* 2) = *przen.* ocucić, obudzić. *Noc przesypiamy, gdy nas dzień czwartkowy i słońce otchnie.*

Otchnienie, a, *blm. n.* wypuszczenie tchu na co, tchem otoczenie; *przen.* ocucenie, ożywienie.

Otęczać, ał, a, *scz. nd.* **Otęczyć,ył, y,** *dk.* tęczą otaczać, obwijać. *Już otęcza ją przestona.*

Otęczanie, a, *blm. n.* otaczanie, okrążanie tęczą.

Otęczenie, a, *blm. n.* otoczenie tęczą.

Otęczyć, *ob. Otęczać.*

Otępiać, ał, a, *scz. nd.* **Otępić, ił, i,** *dk.* tępym robić, tępić; *dk.* tępym uczynić, stępić, wytępić; *fig.* nieczułym czynić, uczynić, *ob. Tępić.*

Otępianie, *ob. Tępienie.*

Otępieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się tępym; *fig.* nieczułym.

Otępienie, a, *blm. n.* stępienie; zmniejszenie czucia w częściach ciała.

Otężać, Otężyć, Otężeć, Otężałość, *ob. Stężać, Stężeć, Stężałość.*

Otiu haha habu! *myś.* krzyk szczujących.

Otkać, *ob Obtykać.*

Otłaczać, ał, a, *scz. nd.* **Otłoczyć,ył, y,** *dk.* przytłoczyć na około czego. *Otłoczyć ziemię koło plonki wsadzonéj.*

Otłoczyny, *v.* **Otłuczyny, czyn,** *blp. lnu, konopi, ob. Paklepie, Październe.*

Otłuczenie, a, *blm. n.* dokonana czynność otłukania, *ob. Otłukać.*

Otłuk, u, *lm.* **i,** *m.* 1) odłóg ziemi, odłogowa rola. 2) = *fig. posp.* tułaczka, nierządnica, *ob. Wytłuk.*

Otłukać, ał, a, *scz. nd.* **Otłuc, otłukł, otłucze,** *dk.* 1) tłuczeniem obijać, wybijać z czego. *Otłukać jęczmień, proso. Nasienie lnu ma być kijankami otłukane.* 2) = obijać brzegi. *Otłuc szklankę, talerz. Miecz otłuczony.* 3) = *o co;* uderzać o co. *Byk wprzód się doświadcza sam, nim się spotyka, a swe groźliwe rogi o pniaki otłuka.*

Otłukanie, a, *blm. n.* tłuczeniem obijanie, wybijanie z czego. *Otłukanie ziarn.*

Otłuszczać, ał, a, *scz. nd.* **Otłuścić, ił, i,** *dk.* czém tłustém na około smarować, okładać; tłustością zaprawiać, okraszać; tłustym czynić, *ob. Tłuścić.*

Otłuszczanie, a, *blm. n.* robienie tłustém, *ob. Otłuszczać.*

Otłuszczenie, a, *blm. n.* zrobienie tłustém, *ob. Otłuszczać.*

Otłuścić, *ob. Otłuszczać.*

Otłuścieć, ał, eje, *sn. dk.* tłustości nabyć, tłustym się stać. *Z ofiar bydlęcych ziemia otłuściała. ob. nd. Tłuścieć.*

Otmęt, *ob. Odmęt.*

Oto! i *skróc.* **Ot!** *z przyrost.* **Otoż, Otże,** *w.* oznacza wskazywanie, *fig.* zwracanie uwagi. 1) z wykrzyknieniem ukazując: *Oto człowiek! Oto on! oto on! Oto nieprzyjaciel!* 2) = odpowiadając wołającemu, zapytującemu. *Oto jestem, v. Otom ja. Cóż jest ta piękność ciała? oto wór gnoju! Co jest to wdzięczne śpiewanie? oto lekkie powietrza poruszenie! Co są potrawy? oto trupy zwierząt!* 3) = zwracając uwagę na jaki przedmiot. *Oto co rozważyć potrzeba., Oto jest dowód tego, com wam dopiero powiedział.* 4) *Otóż, Otóż masz, Otóż tobie!* (naigrawając się, burcząc, upominając). *Otóż tobie ujmować się za drugiego! Otóż tobie, schowaj coś utapił! Otóż tobie, łakomstwo do czego przywodzi.* 5) = uskarżając się, żałując czego. *Otóż macie! teraz ja wszystkiemu winienem! Otóż to być dobroczynnym!* 6) *Ot!* nagle wykrzykując: *Ot i masz! koło się złamało! Ot, bajesz! Ot co jest! Ot to mi ludzie!* 7) = ukazując ręką, jaki wielki. *Ot taki maluczki! Oto taki!*

Otoczenie, *v.* **Obtoczenie, a,** *n.* 1) *blm.* obwiedzenie, opasanie, obstąpienie. 2) =, *lm.* **a,** rzecz otoczona, szczególniéj zaś otaczająca. *Nareszcie odkryjemy i piękno społeczne natury na trzech jego ostojach: otoczenia, pojedynku i społeczności.*

Otoczka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Coronilla), in. *Cieciorka, Ciecioreczka,* roślina z rodziny *groszkowych,* *v. łubinowych,* należąca do klassy 17éj, rzędu 10-*pręcikowego,* wedł. ukł. Linn.; gatunek: = *pospolita, v. upstrzona* (C. varia), dość pospolita, łodygi ma rozesłane, wewnątrz wydrążone; kwiaty piękne, nieco pachnące, pstrego koloru, w baldaszkach szypułkowych; niektórzy roślinę tę zaliczają do jadowitych.

Otoczny, a, e, *p.* otaczający, w około idący, okolny. *W tularze okolny czyli otoczny napis.*

Otoczyciel, a, *lm.* **e,** *m.* jeden z otaczających.

Otoczyć, *ob. Otaczać.*

Otoczyna, y, *lm.* **y,** *ż.* 1) *bł. an.* (diaphragma), błona we wnętrzu poprzeczna, osierdzie, przegroda wnętrzna. 2) = *ar.* gładka część wszelka, wznioślejszemi objęta brzegami, jak dno między ramami drewnianemi, filung. *Otoczyna we drzwiach.* 3) = *v. Pole przyczołka, ar.* miejsce trójkątne w przyczołku budowli, otoczone wydatnym krajnikiem.

Otoczysty, a, e, *p.* szeroki, buchasty. *Otoczysty fartuch.*

Otoczyświat, u, *blm. m. nieuż.* ocean.

Otok, a, *v.* **u,** *lm.* **i, u,** *m.* 1) *mat. nieuż.* obwód koła. 2) = *nieuż.* nabrzmiałość, ociekłość. 3) = krwawa ropa, posoka. *Rana zaszła otokiem.* 4) = *fig.* sok brzozowy, oskoła. *Z białej się brzozy smaczny otok sączy.* 5) = kloc do żarn, do mielenia w domach; kadłub. 6) = *myś.* sznur, którym przytrzymuje się wyżeł w czasie układania.

Otokowy, a, e, *p.* od otoku; *myś. ob. Wyżeł.*

Otoli, *nieuż. ob. Atoli, Jednak.*

Otoman, a, *lm.* **anie,** *m.* Turek, *v.* Turczyn.

Otomanka, i, *lm.* **i,** *ż.* 1) turczynka 2) = ławeczka wysłana, niska, na sposób turecki. 3) = gatunek sukni.

Otomański, a, ie, *p.* turecki. *Brama, v. porta otomańska;* monarcha i rząd cesarstwa tureckiego.

Otopić, Otopić się, *ob. Zatapiać.*

Otopłetwa, y, *lm.* **y,** *ż.* (Pteraclis), *zool.* ryba koścista, należąca do rzędu *Skrzelowatych,* gardłopłetwych, cienkich.

Otoróg, oga, *lm.* **ogi,** *m.* (Megistocera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych,* komorowatych; gatunki jego: 1 = *pstry* (M. fuscana) 2 = *czterosmugi* (M. verticalis).

Otóż, *ob. Oto.*

Otrawić, ił, i, *scz. dk.* (ze słow.) *nieuż.* otruć, *ob. Otruwać.*

Otrąbiać, Otrąbić, i t. d. *ob. Otrębować,* i t. d.

Otrąbienie, a, *blm. n.* ogłoszenie przy trąbie, jako czynność dokonana; *posp.* rozgłaszanie. = **się,** *myś.* odezwanie się, danie znać o sobie trąbieniem.

Otrącać, ał, a, *scz. nd.* **Otrącić, ił, i,** *dk.* 1) *co;* uderzać o co. *Otrącam głowę, nogę o co.* 2) = trąceniem o co nadpsuwać. *Stolik otrącony. Otrącić sobie róg, rogi.* 3) = *co gorzkiego;* słodzić.

Otrącanie, a, *blm. n.* 1) uderzanie o co. 2) = nadpsuwanie czego trąceniem 3) = słodzenie.

Otrącenie, a, *blm. n.* dokonana czynność otrącania.

Otrębiany, a, e, *p.* od otrębi, z otrębi. *Piwo otrębiane. Chleb otrębiany.*

Otrębiasty, a, e, *p.* 1) zawierający w sobie otrębie. 2) = do otrębi podobny.

Otrębie, Otrębiny, Otrzębiny, *ob. Otręby.*

Otrębisty, a, e, *p.* pełny otrąb, z otrąb. *Chleb otrębisty.*

Otrębować, *v.* **Otrębywać, ał, uje,** *v.* **Otrąbiać, ał, a,** *scz. nd.* **Otrąbić, ił, i,** *dk.* 1) ogłaszać, publikować przy dźwięku trąby. 2) = *fig. posp.* rozgłaszać.

Otrąbić się, *złz. myś.* odezwać się trąbką.

Otrębowanie, *v.* **Otrębywanie,** *v.* częściéj **Otrąbianie, a,** *blm. n.* ogłaszanie, publikowanie przy trąbie; *posp.* rozgłaszanie.

Otrębowiałość, ści, *blm. ż.* łupieże, strupy na głowie.

Otrębowiały, a, e, *p.* mający strupy na głowie.

Otręby, otrąb, *v.* **Otrębie,** *blp. ż.* 1) łupinki, *v.* skórki ziarna, przez pytel albo przez sito od mąki odłączone. *Niedojrzałe ziarna wiele otrąb a mało mąki dają. Z otrąb mąkę oczyścić. Poślednie, v. najgrubsze otręby.* 2) = strupy na głowie, łupieże, paprzyska.

Otrędowacieć, ał, eje, *sn. dk.* stać się trędowatym, zostać pokrytym strupami, trądem, *ob. nd. Trędowacieć.*

Otręt, u, *lm.* **y, m.** otarcie nogi, tyłu i t. d., sedno, *ob. Nagniotek.*

Otrętowy, a, e, *p.* modzelowy, zgrubiały.

Otrętwa, y, *blm. ż. bot.* (Cynometra), roślina.

Otrętwieć, Otrętwiałość, Otrętwienie, *ob. Odrętwieć, Odrętwiałość, Odrętwienie.*

Otrociny, cin, *blp. ob. Opiłki.*

Otrocki, a, ie, *p. prze.* męzki. *Kożuch otrocki.*

Otroczę, ęcia, *lm.* **ęta,** *n. v.* **Otrocziątko, a,** *lm.* **a,** *n. v.* **Otroczek, czka,** *lm.* **czki,** *m. prze.* dziecię płci męzkiéj, chłopczyna, chłopiątko. *U Żydów ósmego dnia obrzezywano otroczę. Ona ujrzała, a otrocziątko płacze.*

Otrok, a, *lm.* **i,** *m. prze* męczyzna. *Nikt, ani otrok, ani biała płeć mordów ujść nie mógł. Dziesięć tam otroków mają żony spólne.*

Otruchleć, *ob. Struchleć.*

Otrucie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk.* pozbawienie kogo lub siebie życia przez zażycie trucizny.

Otruciel, *v.* **Otruciciel, a,** *lm.* **e,** *m.* który kogo otruł, truciznik.

Otruć, uł, uje, *scz. dk.* daniem komu trucizny do zażycia, pozbawić życia, przyprawić o śmierć. = **się,** *złz.* zażyć truciznę i w skutek tego umrzeć, *ob. nd. Truć.*

Otrupek, pka, *lm.* **pki,** *m.* (Byrrhus), *zool.* owad skrzydlaty, należący do gromady *Chrząszczowatych,* pięciostawnych, główkorożnych.

Otrupiałość, ści, *blm. ż.* odrętwiałość, obumarłość.

Otrupiały, a, e, *p.* odrętwiały, obumarły, podobny do trupa.

Otrupieć, ał, eje, *sn. dk.* zdrętwieć, obumrzeć, być jak bez życia.

Otrusiaki, *min. ob Arseniaki.*

Otrusik, *min.* i *chem. ob. Arsenik.*

Otruszyn, u, *blm. m. bot.* (Blosia), roślina.

Otruty, a, e, *im.* zmarły od trucizny, zatruty.

Otrwożyć się,ył—, y—, *złz. nieuż.* z trwogą oswoić się, ostraszyć się.

Otryny, yn, *blp. ż.* drobniejsze części słomy w czasie młócby od źdźbeł odłączone, niek. z pozostałém ziarnem, *ob. Omiecie.*

Otrzaskać, ał, a, *scz. nd.* 1) trzaskaniem obić. *Otrzaskać sztukę szkła.* 2) = *kogo z czém;* do trzasku przyzwyczaić, ostrzelać. *Żołnierz otrzaskany w boju.* = **się,** *złz. z czém;* przyzwyczaić się do czego, ostrzelać się.

Otrzaskanie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk. z czém;* przyzwyczajenie, przyzwyczajenie się do czego; oswojenie się.

Otrząsać, ał, a, *scz. nd.* **Otrząść, ąsł, ęsie,** *dk. v.* **Otrząsnąć, ął, śnie,** *jedn.* trzęsąc zrzucać, odrywać. *Otrząs owoce z drzewa. Otrząsać płaszcz, suknię, kobierzec z kurzu, v. Otrząsać kurz z płaszcza, sukni, kobierca. Otrząsnąłem proch z sandałów, v. z trzewików swoich. fig. Otrząsnęli z siebie jarzmo.* = **się,** *złz.* 1) ruszać sobą, strząsać się. *Psy zmoczone otrząsają się.* 2) = *fig.* wyzwalać się, wydobywać się z czego. *Otrząsnąć się z przesądów, z biedy, z błędów.* 3) = *komu;* opierać się, nie dawać się pożyć. *Łatwo się otrząsł tym, którzy go na drodze zaczepili.* 4) = *ob. Wstrząsać się.*

Otrząsanie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk.* czynność wyrażona słowem *Otrząsać* i *Otrząsać się. Otrząsanie się, leś.* choroba drzew, szczególniéj sosny, pochodząca z uszkodzenia przez owady; zrzucanie igieł.

Otrząśnienie, *v.* **Otrząśnięcie, a,** *blm. n.* trząśnięciem zrzucenie. *Otrząśnienie prochu z czego. fig. Otrząśnięcie jarzma z siebie.*

Otrzebić, ił, i, *scz. dk.* dokonać trzebienie, obcinanie; *fig. posp.* ochłostać, *ob. nd. Trzebić.*

Otrzebiny, bin, *blp.* śmieci, wymieciny, ogryzki.

Otrzeć, *ob. Ocierać.*

Otrzepywać, ał, a, *scz. nd.* **Otrzepać, ał, ie,** *dk.* 1) w koło trzepać; *dk.* wytrzepać. *Otrzepać kurz z czego, v. co z kurzu.* 2) = (tylko *dk.*) *fig posp. kogo;* wybić, wygrzmocić. = **się,** *złz.* trzepaniem strząsać co z siebie. *Otrzepać się z kurzu.*

Otrzewna, ej, *lm.* **e,** *ż.* (peritoneum), *an.* błona surowicza pokrywająca wnętrzności brzuszne.

Otrzeźwiać, ał, a, *scz nd.* **Otrzeźwić, ił, i,** *dk.* trzeźwym czynić, ocucać; *dk.* wytrzeźwić, czucie komu przywrócić, *ob. Trzeźwić.*

Otrzeźwieć, ał, eje, *sn. dk.* 1) przyjść do siebie z omdlenia. 2) = trzeźwym się stać, wytrzeźwieć.

Otrzeźwienie, a, *blm. n.* 1) przyjście do siebie z omdlenia. 2) = stanie się trzeźwym, wytrzeźwienie z upicia się. 3) = *ob. Orzeźwienie.*

Otrzęsać, *nieuż. ob. Otrząsać.*

Otrzęsienie, a, *blm. n.* dokonana czynność otrząsania, trząsaniem oberwanie, zrzucenie. = **się,** *zmk.* strzęsienie z siebie czego, *ob. Otrząsać.*

Otrzęśnia, i, *lm.* **e,** *ż. bot.* (Vangueria), roślina.

Otrzoskać, ał, a, *scz. dk. prze.* trzosem opasać. *Lichwiarz otrzoskany doić nie przestaje,* t. j. choć zbogacony, w trzosy zapaśny.

Otrzymać, *ob. Otrzymywać.*

Otrzymanie, a, *blm. n.* dostanie, odzierżenie, osiągnięcie czego. *Trudność w otrzymaniu téj rzeczy, którą kto chce nabyć, daje jéj większą cenę. Otrzymanie przywileju,*

Otrzymywać, ał, uje, *scz. nd.* **Otrzymać, ał, a,** *dk.* dostawać, osiągać, nabywać. *Otrzymać łaskę od króla. Otrzymał ułaskawienie, pozwolenie, nagrodę. Otrzymałem próżną, groźbą. Otrzymać zwycięztwo, ob. Odnieść. Otrzymać karę, ob. Odebrać. Otrzymać rozgrzeszenie, ob. Dostać.* **Otrzymać się,** *złz.* zaledwie się trzymać, o swojéj sile stać. *Jużem miał upaść, alem się jakoś otrzymał. ob. Utrzymać się.*

Ots, a, *blm. m. mit.* estoński wielki niedźwiedź na niebie. Modlono się do niego, ażeby bronił trzód od niedźwiedzi ziemskich. Jest to światotwórcza potęga, występująca wyraźniéj u Finnów.

Ottawajnen, a, *blm. m. mit.* tyle, co w Estonji Ots, finlandzki niedźwiedź wielki, syn starego Turylajuena, lub pierwiastkowego słońca, a brat *Ottawatury,* wielkiéj niedźwiedzicy, siadł na zwłokach karelskiego wołu i wgryzł się w nie, a oznacza pierwiastek zwierzęcości, wydobywający się z ziemi. Ottawajnen i Ottawatura, to tyle co *Bur* i *Bor* u Normandów. Synem ich maluczki *Uros.*

Ottawatura, y, *blm. ż. mit.* wielka niedźwiedzica fińska, matka zwierząt, siostra i żona Ottawajnena, płód Kuntarysy, *ob. Ottawajnen.*

Ottoman, i pochodne, *ob. Otoman* i t. d.

Otucha, y, *blm. ż.* ufność, dobra nadzieja, odwaga. *Otucha, nadziejawzmocniona ufnością, i zasadzona na prawie i powodach do niej. Mam otuchę. To mi dodaje otuchy. Zbytnia otucha w szczęściu niech cię nie uwodzi.*

Otuchlin, u, *blm. m. bot.* (Curtisia), roślina.

Otuczać, ał, a, *scz. nd.* **Otuczyć,ył, y,** *dk. nieuż.* 1) tłustym i otyłym czynić, okarmiać. 2) = *fig. czém;* przesycać. *Nie podniosę głowy, otuczony będąc utrapieniem i nędzą.*

Otulać, ał, a, *scz. nd.* **Otulić,** *v.* **Obtulić, ił, i,** *dk.* okrywać, obwijać dla ciepła. *Otulaj dziecko. Otulić jaką część ciała. Chorego trzeba szatami ciepłemi zakryć i otulić dobrze. Głowy nigdy zbyt otulonéj mieć nie trzeba.* = **się,** *złz.* okrywać się, obwijać się suknią lub czém innem dla ciepła.

Otulanie, a, *blm. n.* okrywanie dla ciepła. = **się,** *zmk.* okrywanie się, obwijanie się.

Otulenie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk.* dok. czynność otulania, otulania się.

Otulić, *ob. Otulać.*

Otulina, y, *lm.* **y,** *ż. bot.* (Puya), *ob. Jaworznia.*

Otulisko, a, *lm.* **a,** *n.* to co służy do otulenia, okrycia np. ciała. *Ażeby zaś to żelazne otulisko nie gniotło na-*

zbyt dotkliwie, wdziewano je na grubo wymateracowany strój spodni.

Otulony, **a**, **e**, *im.* okryty dla ciepła.

Otułek, **łka**, *lm.* **łki**, *m. bot.* (Vochysia), roślina.

Otułkowate rośliny, (Vochisieae) stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych*, należący do podklassy 2éj (*v. kielichokwiatowych*), ukł. De Cand.

Otumanić, **ił**, **i**, *scz. dk.* 1) tumanem *v.* kurzawą otoczyć. 2) = *fig. posp.* oczy zamydlić, omamić.

***Otuszność**, **ści**, *blm. ż.* tyle, co sangwinistyczność w nadziejach. Zdania *otuszne* (prop. sanguinosae), tkną się bardzo odległych a niepodobnych dziś do uiszczenia rzeczy.

Otuszny, **a**, **e**, *p.* spodziewany, w nadziei będący, *ob. Otuszność.*

Otuszyć, **ył**, **y**, *scz. nd* **nieuż.** otuchę czynić, nadzieją pocieszać.

Otwarcie, A) *ps. z* otwartością, jawnie, szczerze *Oświadczyć się otwarcie za kim. Powiedz mi otwarcie, co o tém myślisz?* B) =, **a**, *n.* 1) *blm.* a) dokonana czynność otwierania, odemknięcie. *Przy otwarciu listu, testamentu.* b) = rozpoczęcie, zagajenie. *Otwarcie kampanji. Otwarcie izb, parlamentu.* 2) =, *lm.* **a**, **nieuż.** otwór, przejście. *Otwarcie zakopu, fort.* najpiérwsza równoległa i przechodkopy lub wężyki komunikacyjne, które robią się na samym początku oblężenia, dla przechodzenia wolno i bezpiecznie od zakładów zakopowych do piérwszéj równoległéj.

Otwardnąć, **ał**, **nie**, *v.* **Otwardnieć**, *v.* **Otwardzieć**, **ał**, **eje**, *sn. dk.* twardym się stać, zahartować się *fig. Otwardnieć na trudy, na cierpienia, na zniewagi.*

Otwardniałość, *v.* **Otwardziałość**, **ści**, *lm* **ści**, *ż.* stwardnienie, zahartowanie. *fig. Otwardniałość na trudy.*

Otwardniały, *v.* **Otwardziały**, **a**, **e**, *im.* który się stał twardym, zahartowany.

Otwardnieć, *ob. Otwardnąć.*

Otwardzać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Otwardzić**, **ił**, **i**, *dk.* czynić twardym, hartownć. *Trud otwardza ciało. Dobrze jest otwardzać zawczasu młodzież na pracę, niepogody. Na wszystkie najsroższe wypadki otwardź siebie i zahartuj.*

Otwardziałość, **Otwardziały**, *ob. Otwardniałość, Otwardniały.*

Otwardzić, **Otwardzieć**, *ob. Otwardzać, Otwardnąć.*

Otwartopłciowy, **a**, **e**, *p. bot.* o roślinach, w których znaki płciowe są widoczne, jawne, *ob. Jawnopłciowy.*

Otwartość, **ści**, *blm. ż.* 1) otworzystość, otwór. *mat. Otwartość kąta* 2) = *fig.* nieskrytość, szczerość, szczerota. *Otwartość więcéj jeszcze jest jak szczerość; obiedwie przyjaciółki prawdy, szczerość jéj nigdy nie uchybi, otwartość jéj zataić nie może. pst. Z otwartością,* szczerze, otwarcie. 3) = *obrad;* jawność, głośność.

Otwarty, **a**, **e**, *p. v. im.* 1) *im.* a) otworem stojący, nie zamknięty. *Otwarty sklep, pokój. Otwarte drzwi. Spać z otwartemi oczyma. Przy otwartych drzwiach. fig. Otwarty dom. Otwarty stół. Worek jego zawsze otwarty dla przyjaciół. Przyjąć kogo z otwartemi rękoma. fig. Ma głowę otwartą,* t. j. pojętny, zdolny. *Kraj otwarty, miasto otwarte,* t. j. niczém nie bronione. *List otwarty,* t. j. otwierający wstęp do kogo, kredyt. b) = niczém nie zasłonionyodkryty. *Otwarte piersi. Otwarte miejsce, pole. Na otwartem miejscu, w otwartém polu.* 2) = *p.* a) szczery, prostoduszny. *Człowiek, charakter otwarty.* b) = jawny. *Nieprzyjaciel otwarty. Wojna otwarta.*

Otwieracz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) który otwiera, odźwierny, wrótny. 2) = *bot.* in. *Wytrych, Klucz, Podkownik, Miesiączki* (Coronilla securidaca), roślina.

Otwierać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Otworzyć**, **ył**, **y**, *dk.* 1) zamknięte co odmykać. *Otworzyć ogród, pokój, drzwi, okno i t. p. Otworzono list,* rozpieczętowano. *Otworzyć sklep, handel. Kupcy nie otwierają sklepów w dnie świąteczne, jako prawem zakazane. fig. = wrota nadużyciom. Otwórzcie* (dom. drzwi). *Otwórz!* 2) = rozdzielać części spojone lub przystające do siebie. *Otwierać ostrygi. Otwieram książkę. Otworzyć gębę, oczy. fig. Nie śmie gęby otworzyć. Głupi nie umie gęby otworzyć. fig. Otworzyć komu oczy,* oświecić go. 3) = czynić wolny wstęp, przystęp, przejście. *Otworzyć dom komu,* przypuścić go do towarzystwa. *Otworzyli mu drogę do zaszczytów,* ułatwili ich nabycie. *Otworzyć sobie drogę żelazem.* 4) = rozpoczynać zagajać. *Otworzył bal. Otwierać sądy.* 5) = *fig.* zakładać. *Bracia NN. otwierają sklep. Otworzył szkołę, austeryę, kawiarnię, dom handlowy* 6) = *fig.* objawiać, oświadczać. *Otwierał swoje zdanie.* 7) = *fig.* odkrywać, wyjawiać. *Otworzyć komu swoje serce, swoje myśli, tajemnice serca v. najskrytsze uczucia.* = **się**, *zz.* 1) odmykać się. *Drzwi się otworzyły fig. Teraz mu się oczy otworzyły. Rana mu się otworzyła. Ziemia się otwiera,* pada się, pęka *Kwiat się otwiera,* rozwija się. 2) = *fig. komu;* odkrywać się, zwierzać się. *Nie dowierzaj, nie każdemu się otwieraj. Otworzył się jéj z miłością swoją.* 3) = *przen.* jawić się, ukazywać się. *Gdy oni heretykowie niszczéć poczęli, inny się heretyk Apollonjusz tamże otworzył. Krom cudzołóztwa, inne się nań winy otworzyły.*

Otwieralnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* **nieuż.** miejsce gdzie się co otwiera, otwór. *Otwieralnia u skrzyni rurmusowej dla czyszczenia.*

Otwieralny, *v.* **Otworny**, **a**, **e**, *p.* dający się otwierać, otworzysty. *Beczka otwieralna z boku dla czyszczenia.*

Otwieranie, **a**, *blm. n.* odmykanie, odkrywanie, rozdzielanie; *fig.* zagajanie, poczynanie czego, *ob. Otwierać.*

Otwierdzać, *ob. Utwierdzać.*

Otwornica, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) *bot.* (Pertusaria) rodzaj *porostu ziemnego,* mający plechę skorupiastą, skupiono-brodawkowatą, brodawki przedziurawione; gatunek: = *pospolita* (P. communis), brudno-biaława, zdarza się często na drzewach, starym budulcu i kamieniach; zbieraną bywa co lat 5 przez odrapywanie drzew ostremi narzędziami; otrzymuje się bowiem z niéj farba czerwona (Orsejb) i błękitna (Lakmus); ma liczne odmiany, z których niektóre zwą się: *Porostem bukowym, Por. grabowym, Koralkówką orzeszkowatą, Kor. żółtawą, Otwornicą gorzką,* która jest koloru szarego, rośnie na dębach, bukach, wierzbach i olszach. 2) = muszla mikroskopiczna, których gatunek mieszka w otworach skał.

Otwornik, **a**, *lm.* **i**, *m. bot.* (Porophora), roślina z rzędu *Liszajów okrytoziarnowych,* z działu *ukrytoowocowych;* gatunek: = *przedziurawiony* (P. pertusa), plechę ma chrząstkowatą, gładką, biało *v.* szaro-modrawą, brodawki przedziurawione; rośnie na gładkiéj korze drzew; gatunki całe złożone z proszkowatych, białych grudek, są wypadkiem zbyt wczesnego niknienia powłoki pleszek, i rozsypywania się ziarn na powierzchni.

Otworny, *ob. Otwieralny.*

Otworzelina, **y**, *lm.* **y**, *ż.* otwór, szczelina, dziura.

Otworzelisko, **a**, *lm.* **a**, *n.* wielki, szeroki otwór, wielka dziura, paszcza.

Otworzenie, **a**, *n.* 1) *blm.* odemknięcie, odkrycie, rozpoczęcie czego, *ob Otwierać.* 2) =, *lm.* **a**, **nieuż.** *ob. Otwór.*

Otworzyć, *ob. Otwierać.*

Otworzystość, **ści**, *lm.* **ści**, *ż.* 1) otwór, otworzenie. *Otworzystość drzwi, okna. Otworzystość kąta, kompasu.* 2) = otwartość umysłu, serca. *Kędyż widy owa szczerość, owa otworzystość staropolska? Zasadą przyjaźni otworzystość.* 3) = *ar. ob. Cięciwa.*

Otworzysty, **a**, **e**, *p.* 1) otwarty, rozwarty, duży otwór mający. *Miasto otworzyste bez murów. Nie dosyć otworzyste drzwi. Zbyt otworzyste okno.* 2) = *fig.* jasny, wyraźny. *Przyczyny tego jawne, otworzyste.* 3) = szczery, nie skryty. *Otworzyste postępowanie. W towarzystwie miły, otworzysty, łaskawy.*

Otworzyście, *v.* **Otworzysto**, *ps. ob. Otwarcie, Jawnie.*

Otwór, **oru**, *lm.* **ory**, *m.* 1) otworzystość, dziura otwarta, otworzenie jako skutek czynności. *Zrobić otwór. Otwór słuchowy. Otwór działa. Otwór stolni. pst. Otworem,* otwarto, otworzyście, nie zamknięto. *Zostawić drzwi otworem. fig. Obywatel, którego i serce co do czułości, i dom co do przyjęcia otworem, skarbi sobie miłość powszechną.* 2) = *fort.* przechód 7 lub 8 stóp szeroki; otwory te umieszczone bywają w kątach wklęsłych drogi ukrytéj i zamykają się jak najpilniéj mocnemi zaporami; służą one w czasie oblężenia do przechodu wojsk przeznaczonych na wycieczki. 3) = *zapalny;* w stosie węglarskim, dziura na dole między szczopami, aż do średziny.

Otycie, *ob. Rostycie, Utycie.*

Otyczać, **ał**, **a**, *scs. nd.* **Otyczyć**, **ył**, **y**, *dk.* tykami opatrywać. *Otyczyć groch, chmiel, winogrod.*

Otyć, *ob. Rostyć, Utyć.*

Otylja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot.* in. *Nostrzyk, Przytulja, Koza, Lipka* (Sertula communis, Melilotus), roślina, *ob. Komunica swojska.*

Otył, **a**, *lm.* **y**, *m* (Aspistes) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* pałkowatych; gatunek jeden: = *smolasty* (A. Berolinensis).

Otyłość, **ści**, *blm. ż.* zbytek ciała, brzuchatość.

Otyłować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* ociosać siekierą bok wypukły tarcicy, czyli opoły od strony kory.

Otyły, **a**, **e**, *p.* mający dużo ciała, brzuchaty.

Otynkować, **ał**, **uje**, *scz. dk.* tynkiem w około pokryć, *ob. nd. Tynkować.*

Otytułować, **Otytułować się**, *ob. Utytułować.*

Otże, *ob. Oto.*

Ound, **a**, *blm. m. mit.* czwarty z madżjarskich Hetumajerów i syn Ugiega.

Ouzdać, **ał**, **a**, *scz. dk.* uzdę włożyć; *fig.* ukrócić, *ob. nd. Uzdać, dk. Zauzdać.*

Ów, lep. **Ów**, **owa**, **owo**, *z. ukazujący;* ten co dalej, tamten. *Ten* używa się na wskazanie przedmiotu bliższego czy to w przestrzeni, czasie, czy w pojęciu; *ów* używa się na wskazanie przedmiotu dalszego. *Jak ów sławny bohater. W owym czasie v. w owczas. Owa kobieta.* Najczęściéj używa z odpowiednim zaimkiem: *ten, ta, to. Ten królem, ów podłanym. Ten to, ten owo. I to i owo. I to i owo tam znajdziesz. Jednemu Bóg dał to, drugiemu owo. Gadać o tém i o owém. Ni to, ni owo. Pleść ni to, ni owo. Ni z tego, ni z owego wszczęła się kłótnia. Ten tak, ów inaczéj.*

Owa, 1) *sp. przs.* aza, azali, przypadkiem. *Proszę, abyś wspomniał mię przed królem, owabyś mię wybawił z téj ciemnicy. Proś Boga, owa być snać odpuszczona była ta wina.* 2) = *ps. przs.* zgoła, owo zgoła, krótko mówiąc. *Owa wszędzie tarnek pełno, rozruchy, wojny. Owa ja w tym nie wiém co powiedzieć i wolałbym sam spytać kogo.* 3) = *w. iron.* z lekceważeniem. *Owa, co za bohater!*

Owad, **u**, *lm.* **y**, *m.* 1) *zool.* zwierzątko niegrzbietowe, opatrzone nogami wstawowatemi, oddychające za pomocą dymaczek, mające głowę od ciała odznaczoną i na mniéj więcéj wyraźnéj ruchoméj szyji osadzoną; czoło z dwoma rożkami, nerwy węzełkowate, a nie mające wyraźnych kanałów do krążenia krwi; ulega w życiu przeobrażeniom. *Pszczoły, motyle, żuczki są to owady. Kadłub u większéj części owadów jest przewięzisty.* 2) = *zb.* robactwo. *Owad podziemny, węże i gadzina. To twoi krewni teraz i rodzina. fig. Ten owad nieczysty* (Tatarowie).

Owada (herb); brama złota z dwojgiem drzwi w polu czerwoném, nad nią korona królewska; w hełmie trzy pióra strusie.

Owadołowiec, **wca**, *lm.* **wce**, *m. zool.* ptak owadożerny, łowiący owady. *U owadołowców szyje są wązkie, łekkie i nieco przydłuższe.*

Owadościg, **a**, *lm.* **i**, *m. zool.* (le Martin Chasseur), ptak z gatunku zimorodków.

Owadożerny, **a**, **e**, *p.* karmiący się owadami; *zool. Owadożerne ptaki;* należące do 3go rzędu ptaków, według układu ornitologicznego Temminch'a i zawierające w sobie 44 rodzaje.

Owadzi, **a**, **e**, *p.* od owadu, należący do owadu, właściwy owadowi. *Śliczne czerwone barwy skrzydeł i stawów owadzich.*

Owak, *v.* **Owako**, *ps.* inszym sposobem, tamtym sposobem. *Jeden tak, drugi owak. Ni tak ni owak. Odpowiedział ni tak ni owak. Gadać raz tak, drugi raz owak.*

Owaki, **a**, **ie**, *p.* tamtego, innego rodzaju, inszy. *W kraju tym jest owaki kamień, który gore jak drwa. Król musi wielu ludzi i takich i owakich przypuszczać. Taki, owaki, zam.* szelma, galgan. *Do ieroż ja na niego, a ty taki, owaki!*

Owako, *ps. ob. Owak.*

Owal, **u**, *lm.* **e**, *m.* (z fran.) forma okrągło-podługowata, *v.* jajowata. *Owal twarzy.*

Owalec, **lca**, *lm.* **lce**, *m.* (Corystes), *zool.* skorupiak krytodychawkowy, należący do rzędu *krótkoogoniastych,* ostroczelnych; gatunek jeden: = *maskowany* (C. dentatus).

Owalnie, *ps.* okrągło-podługowato, jajowato, obło.

Owalność, **ści**, *blm. ż.* forma owalna, jajowatość, obłość.

Owalny, **a**, **e**, *p.* okrągło-podługowaty, jajowaty, obły.

Owałaszenie, **a**, *blm. n.* wypokładanie, otrzebienie.

Owałaszyć, **ył**, **y**, *scz. dk.* wypokładać, otrzebić. *Owołaszyć konia Mieczysław od Czechów miał być owałaszon, żeby potomstwa nie miał.*

Owarja, *ob. Owarjum.*

Owarować, *ob. Obwarowywać.*

Owarjum, **w** *lp. nieod.* częściéj *w lm.* **Owarja**, **ów**, *n. ob. Jajecznik.*

Owata, **y**, *lm.* **y**, *ż.* 1) **nieuż.** figura owalna, jajowata. *Doskonała twarzy owata, podobna do figury jaja.* 2) = *mit.* kapłan celtycki z drugiego rzędu Druidów, *ob. Eubuta.*

Owąd, *ps.* tam, tamtędy, używa się *z pmk. Do i Z. Do owąd;* aż do tamtego miejsca. *Z owąd;* stamtąd. *Ni stąd ni z owąd. Daleko stąd do owąd, przys.* t. j. daleko od słowa do uczynku.

Owątlać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Owątlić**, **ił**, **i**, *dk.* robić wątłym, słabym, osłabiać. *Smutek owątla muskuły, skąd rozdłużenie i opuszczenie się twarzy.*

Owca, **y**, *lm.* **e**, *ż.* 1) (Ovis., *zool.* zwierzę ssące, należące do rzędu *Bydląt,* bycżych, kozłów; gatunki: 1 = *Pamira* (Capra Polii). 2 = *górna* (C montana). 3 = *Ammon* (C. Ammon). 4 = *śnieżna* (C. nivicola). 5 = *kalifornijska* (C. californiana). 6 = *Nahor* (C. Nahoor). 7 = *Burel* (C. Burrhel). 8 = *Gmelina* (C. Gmelini). 9 = *długonoga* (C Vignei). 10 = *sardyńska* (C. musimon). 11 = *cypryjska* (C. Opchion). 12 = *domowa* (C. aries). Odmiany jéj: a) *merynos* (aries hispanicus). b) *angielska* (anglicus). c) *pospolita* (rusticus). d) *wielo-roga* (polyceratus). e) *szeroko-ogonowa* (caticaudatus) f) *długo-ogonowa* (ongicaudatus). g) *prosto-roga* (strepiceros). h) *afrykańska* (africanus). i) *barbaryjska* (barbarus). k) *długowłosa* (cossus). l) (Aries thebaicus). m) (A. teamicandus). 13 = *grzywiasta* (C. tragelaphus). *Młode owce sitówki, jarłoczki. Matiora owca. Owce kocą się raz na rok, jednem, najwięcéj dwoma jagniętami. Owca kotna. Owca beczy, beka. Jedna owca parszywa wszystko stado zarazi, przys. Wilkowi owce poruczono. Nie o owce mu idzie, tylko o wełnę. Tak trzeba robić, żeby i owca była cała i wilk syty.* 2) = *fig.* człowiek kościoła chrześcjańskiego, uczeń Chrystusowy. *Owcom się nie godzi przyganiać pasterzowi. By miał największy rozum i nabożeństwo łaik,* (t. j. świecki człowiek), *przed się owcą jest i tak go zowią,* (Skarga). *Owce wierne karmił, a wilki arjańskie płoszył.*

Owcug, **u**, *lm.* **i**, *m.* (z niem.) **nieuż.** narzędzie do wciągania butów na nogi, chłopiec do butów, rożek, kruczek.

Owczany, **a**, **e**, *p. ob Owczy.*

Owczarek, **rka**, *lm.* **rki**, *m. v.* **Owczarczyk**, *v.* **a. Owczarzyk**, *lm.* **i**, *m.* pomocnik owczarza, podpasterzy, pastuszek. *Owczarze do pomocy dobrych sobie powinni dobrać owczarczyków.*

Owczarka, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) która owce pasie, pasterka 2) = żona pasterza.

Owczarnia, **ni**, *lm.* **nie**, *ż.* 1) stajnia, *v.* chlew dla owiec. 2) = owce, trzoda owiec. *Mieć piękną owczarnię. W Saksonji są najlepsze owczarnie.* 3) = hodowanie, utrzymanie owiec. *Wydano tyle na owczarnię.* 4) = *fig.* trzoda, gromada wiernych. *I stanie się jedna owczarnia i jeden pasterz.*

Owczarny, **a**, **e**, *p.* do owczarni należący. *Bydło rogate, owczarne, stadne, chlewne.*

Owczarski, **a**, **ie**, *p.* do owczarza należący, pasterski. *Owczarski pies. Owczarska buda, v. Owczarski szałas.*

Owczarstwo, **a**, *blm. n.* 1) stan, zajęcie się owczarza, pasterstwo. 2) = hodowla, utrzymanie owiec.

Owczarz, **a**, *lm.* **e**, *m.* 1) pasterz owiec. 2) = który hoduje, utrzymuje wielkie stado owiec.

Owczarzyk, *ob. Owczarek.*

Owczątko, **a**, *lm.* **a**, *n.* owieczka młoda, jagniątko.

Owcześnie, **Owcześny**, *ob. Owczośnie, Owczośny.*

Owczy, *v. nieuż.* **Owczany**, **a**, **e**, *p.* od owiec. *Owczy gnój. Owcza skóra. Owcze mlèko, masło. Nie trzeba nikogo z postawy szacować; często pod owczą barwą tają się wilcy drapieżni. Jeden za drugim owczym biegąc pędem, Skoro zelgał najpiérwszy, wszyscy łgali rzędem. Naśladowanie ślepe, a jak mówią owcze, gminowi tylko służy.*

Owczyna, **y**, *lm* **y**, *ż. zdr.* **Owczynka**, **i**, *lm.* **i**, *ż* 1) nędzna, biédna owieczka. 2) = *prow.* skóra owcza razem z wełną, wyprawna lub niewyprawna; pozbawiona

wełny przy wyprawianiu nazywa się *trchą*. *Potrzeba pięć owczyn na kożuch.*

Owczyniec, nca, *lm.* **nce**, *m.* zagroda dla owiec.

Owdowiałość, ści, *blm. ż.* stan wdowi, wdowstwo.

Owdowiały, a, e, *im.* 1) który został wdowcem. wdowi. *Powtórnie owdowiały.* 2)=*fig.* pozbawiony czego, osierociały. *Owdowiały po synach, po dzieciach.*

Owdowić, ił, i, *scz. dk.* wdowcem lub wdową uczynić, osierocić. *Owdowiłeś mu w świeżej małżonkę łożnicy.*

Owdowiec, ał, eje, *sn. dk.* 1) wdowcem lub wdową się stać. *Śmiercią męża owdowiawszy, wszystka się na służbę bożą udała.* 2)=*fig.* zostać pozbawionym czego, osierocieć. *Uszedłem stąd, gdzie wolność w cnotę owdowiała, za czém rzeczpospolita związku tam nie miała. Owdowiał Izrael od Boga swego*, t. j. jak wdowa opuszczony był.

Owdowienie, a, *blm. n.* 1) zostanie wdowcem lub wdową 2) = stan tego który owdowiał. *Pocieszа się w swém owdowieniu.*

Owdzie, lep **Ówdzie**, *ps.* tam, nie tu. *Owdzie wilcy drapieżni, a tam lwy ryczące. Tu i ówdzie*; w pewnych miejscach. *Tu i ówdzie zaraza się okazała. To tu, to ówdzie*; raz tam, drugi raz tam. *Owdzie—Owdzie*; z jednéj strony, z drugiéj strony. *Nie wiedzieli co czynić kanonicy, ówdzie się papieża, ówdzie też króla bali.*

Owedy, *ob. Tędy.*

Owegdy, *ps. nieuż.* niekiedy, raz. *Bóg wszystkich szuka i prosi, owegdy aby on z nami wieczerzał, a inegdy, aby my z nim obiadowali i wieczerzali.*

Owernit, u, *lm.* **y**, *m.* odmiana minerału augitu, dotąd dobrze nieoznaczona, należy do rodz. krzemień fam. Augitów.

Owerwad, a, *blm. m. mit.* celtycki olbrzym zły, psuje harmonję powszechnego świata. wykrzywia i plugawi naukę bardów. Znaczy zbór bardów nieprawy.

Owędy, *ps.* tamtędy. *Tędy i owędy*; wszędzie, na wszystkie strony. *Szukałem przejścia tędy i owędy.*

Owiać, *ob. Owiewać.*

Owianie, *v.* **Obwianie**, *v* **Owionięcie, a**, *blm. n.* otoczenie powiewem; zwianie, zdmuchnięcie, w koło, *ob. Owiewać.*

Owicie, *ob. Obwicie.*

Owieczka, i, *lm.* **i**, *ż. zdr.* od *Owca*, 1) mała, biedna owca. *Każdy niewinną wilk owieczkę dusi. Źle być nazbyt dobrym; będziesz li owieczką, wilk cię zagryzie. Owieczki głupie. fig Paś owieczki moje. Owieczki znają głos pasterza.* 2)=*w lm.*(Millepedes),*zool.*owad wielonogi w sklepach i piwnicach się znajdujący. 3) = bagniątka na niektórych drzewach. 4)= *bot.* in. *Koteczki, Kocia stopa, Zajęcza noga* (Lagopus, Trifolium arvense), roślina. 5)=*w lm.* drobne obłoczki wysoko się unoszące. *Najpiękniéj przedstawiają się przy pogodném niebie drobne obłoczki, owieczkami zwane.*

Owieńczyć, ył, y, *scz. dk.* wieńcem opasać, *ob. Uwieńczać, Wieńczyć.*

Owies, owsa, *lm.* **owsy**, *m.* 1) *bot.* (Avena), rodzajowa nazwa znanéj zbożowéj rośliny z rodziny *trawiastych* należącéj do klassy 3éj, rzędu *dwustupkowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *zwyczajny, v. pospolity* (A. sativa), roślina roczna początkowie obca, dziś wszędzie w obfitości się zasiewa, dorasta niek. 4 stóp wysokości; ma kilka odmian, z których *bezostna* pospolicie się uprawia; = *jednostronny, v.* posp. *kozacki* (A. orientalis), zwany jeszcze: *wschodnim, węgierskim, tatarskim*, różni się wiechą bardziéj ścieśnioną, kłosami liczniejszemi, zwróconemi ku jednéj stronie; potrzebuje gruntu lepszego i dłuższego czasu do dojrzenia, dla tego też u nas daje plon mniejszy, niż gatunek zwyczajny; = *owsik* (A. strigosa), trawa do zwyczaju. owsa bardzo podobna, niek. rozrasta się między nim w obfitości, ziarna ma szczuplejsze, nieco czarniawe; = *nagoziarnowy* (A. nuda), uprawia się gdzie niegdzie w małéj ilości, ziarno całkiem od plewek się odłącza, stąd na kaszę mian. przydatne; = *omszony* (A. pubescens), trawa odznaczająca się od innych piękną, lśniącą wiechą, rośnie gromadnie na łąkach, w zaroślach, przy drogach; = *v. owsik głuchy* (A. fatua) zdarza się między zbożem, mian. w okolicach południ., dla łatwo odkręcających się przez zwilżenie ości, posp. zwie się *owsem chodzącym*; = *v. owsik żółtawy, złoty* (A. flavescens), daje niezłe siano dla owiec i koni. 2)= *wonny* bł. zam. *Turówka leśna* (ob. ten wyr.). *Owies zimostradny skorolitwy, wąsatek, czarny. Owies koniowi nie ciężki, przys. Owsem święconym na pamiątkę kamienowania ś. Szczepana, pospólstwo zabobonne, na księdza odchodzącego od ołtarza miota, a potém dostaje się księdzu do śpichlerza.*

Owiesek, ska, *lm* **ski**, *m.* 1) *zdr.* od *Owies. Owiesek się w nim rozbryka.* 2)= *v. Owsik, bot.* owies płonny, czczy, niepłodny, in. *Stoklosa, Mysze zboże, Kostrzew', ob. Owsik.* 3) = *zool.* ryba mała. in. *Mrzewka, Mrzeweczka.*

Owiesny, a, e, *p.* od owsa, owsiany. *Słoma owiesna. Krupy owiesne grucą zowią, ob Owsianka.* **Owiesny, ego**, *lm.* **ni**, *m.* przełożony nad owsami.

Owiewać, *v.* **Obwiewać, ał, a**, *scz. nd.* **Owionąć, ął. nie, i Owiać**, *v.* **Obwiać, ał, eje**, *dk.* 1) w koło czego powiewać *Tam go wonny majeran zapachowém owiewa wieniem. Rozlicznéj farby, zapachu i woni. Niech was kwiateczki owionie Faroni. fig. Duchem wielkiego Boga śmiertelne się jestestwa owiały.* 2) = *z czego*; wianiem czyścić. *Wiatry z wilgoci zboże osuszą i z pyłu owieją.*

Owiewanie, *v.* **Obwiewanie, a**, *blm. n.* otaczanie powiewem, wianie w koło; zdmuchywanie wianiem w koło, *ob Owiewać.*

Owięzić, ił, i, *scz. dk. posp.* obciążyć. = **się**, *sfz.* obciążyć się.

Owiędnąć, ął, nie, *sn. dk.* zwiędnąć na około, powiędnąć, *ob nd. Więdnąć.*

Owijać, Owijanie, i t. d. *ob. Obwijać*, i t. d.

Owijka, i, *lm.* **i**, *ż.* (convolutum), materjał do owinięcia lekarstwa służący; zwykle pugilares papierowy do którego wkładają się proszki podzielone.

Owilczony, a, e, *p. nieuż.* pełen wilków, wyrostków. *Owilczona gałąź przy drzewie usycha.*

Owilgnąć, ął, nie, *sn. dk.* stać się wilgotnym, przejąć się wilgocią. *Ziemia dobrze owilgła.*

Owilżać, Owilżyć, *ob. Odwilżać, Zwilżać.*

Owinić, *ob Obwiniać, Winić.*

Owionąć, *ob. Owiewać.*

Owionięcie, *ob. Owianie.*

Owisąć, *ob. Obwisać.*

Owisłość, ści, *blm. ż. med.* uczucie jakby całe ciało było dla się ciężarem.

Owisnąć, *ob. Obwisać.*

Owiś, sia, *lm.* **sie**, *m.* (Ropalomera), *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *Dwuskrzydłych*, łownych; gatunki znakomitsze są: 1 = *pstry* (R. clavipes). 2 = *smugowany* (R. femorata).

Owlekać, Owlec, *ob. Oblekać.*

Owłasta, y, *blm. ż. bot.* (Buchnera), roślina.

Owłoka, i, *lm.* **i**, *ż. nieuż.* powłoka w koło obwiedziona, obwinięcie.

Owo; 1) *z. n. ob.* **Ów**. 2)=i z przyrostkiem *Owoż, ps.* oto, aliści. *Woła Bóg: Abrahamie! A on: Owom ja, sługa Twój. Owoż jest, owoż go mamy. Owości;* alić owo! 3) = *v. Owo zgoła*; jedném słowem.

Owoc, u, *lm.* **e**, *m.* 1) *bot.* (fructus), płód rośliny, powstały przez wykształcenie się *guzika owocowego*, po zapłodnieniu związków nasion w nim zawartych; w owocu rozróżnia się: a) *nasiennik*, *v.* także *owoc* (pericarpium), część zewnętrzna całego owocu, rozmaita pod względem kształtu i budowy, służąca do ochronienia nasion, podzielona zwykle za pomocą przegród na komórki. b) *łożysko, v. miejsce* przymocowania nasion w nasienniku (placenta, *v.* trophospermum), dostarczające im pokarmu, które niek. tak się rozrasta, iż pokrywa w części lub całkowicie nasienie i wówczas zowie się *czepkiem* (arillus). c) *nasienie* (semen). *Owoce wielu roślin służą za pokarm dla ludzi i dla zwierząt. Owoc dojrzały, nie dojrzały, zepsuty, zgniły. Żyć samemi owocami. Owoce suszone. Owoce suchawe;* szyszka, torebka, strąk, łupina. skrzydlak, orzech, żołądź, orzeszek. *Owoce mięsiste:* jabłko, pestkowiec, jagoda, i t. d. *Owoce leśne, leś.* dzikie gruszki, *v.* polki, jabłka, orzechy, jagody, i t. d. *Owoce do wypasu trzody chlewnéj:* żołądź i bukiew'. *Jakie drzewo, taki owoc, przys. fig. Owoc zakazany.* 2) = i **Owoce, ów**; wszelki urodzaj ziemny, zwierzęcy, ludzki; płody. *Ziemia bez owoców. Owoc kokoszy*; jaje. *fig Owoc żywota twego.* 3)= *fig.* korzyść, pożytek, skutek. *Owoc jego prac, jego starań. Owocu swych prac nie kosztował. Owoce zwycięztwa. U nauk korzenie gorzkie, ale owoce słodkie.*

Owocarka, *ob. Owocnica.*

Owocarnia, i, *lm.* **e**, *ż.* schów na owoce z drzew uzbierane.

Owocnica, y, *lm.* **e**, *ż.* 1) miejsce, gdzie chowają owoce, skład na owoce, *ob. Owocarnia.* 2)= *v.* **Owocarka**, *v.* **Owocniczka, i**, *lm.* **i**, *ż.* owocowa przekupka. 3) = *ar. ob. Wisior.*

Owocnictwo, a, *blm. n.* przedawanie owoców.

Owocnik, a, *lm.* **cy**, *m.* przekupień owoców.

Owocny, *ob. Owocowy.*

Owoconośny, v. Owocorodny, a, e, *p.* wydający owoce, obfity w owoce. *Las, ogród owocorodny. Ziemia owocorodna*, t. j. płodna.

Owocowanie, a, *blm. n.* wydawanie owoców.

Owocowy, a, e, *p.* 1) od owocu, owoców, należący do owoców. *Skład owocowy* 2) = i **Owocny, a, e**, *p.* wydający owoce. *Drzewo owocne. Ogród owocowy, v. owocny.*

Owocożerny, a, e, *p. zool.* żyjący owocami. *Ptaki owocożerne.*

Owocześnie, *v.* **Ówcześnie**, *ps.* w owym czasie.

Owoczesny, *v.* **Ówczesny, a, e**, *p.* w ówczas będący. *Owocześni monarchowie.*

Owolnić, *nieuż.* zam. *Uwolnić, ob. Uwalniać.*

Owoszczyć, ył, y, *scz. dk.* woskiem oblać, woskiem natrzeć. *Owoszczyć nitkę, ob. Nawoskować.*

Owrzodowacieć, Owrzodowiałość, Owrzodowiały, *ob. Owrzodzieć, Owrzodziałość, Owrzodziały.*

Owrzodzenie, a, *lm.* **a**, *n.* osypanie wrzodami, wrzody. *ob. Sposoczenie.*

Owrzodzeńko, a, *lm.* **a**, *n.* maleńki wrzodzik.

Owrzodziałość, *v.* **Owrzodowiałość, ści**, *lm.* **ści**, *ż.* wrzody, *ob. Owrzodzenie, Wrzód.*

Owrzodziały, *v.* **Owrzodowiały, a, e**, *im.* od *Owrzodzieć*; pełen wrzodów, okryty wrzodami. *Łazarz owrzodziały. fig Sumienie owrzodziałe.*

Owrzodzieć, *v* **Owrzodowacieć, ał, eje**, *sn. dk.* wrzodami pokryć się, osypać się.

Owsianisko, a, *lm.* **a**, *n.* (*v. nieuż.* **Owsisko**), miejsce na którém rosł owies, na którém zżęto owies. *Bydło się pasie na owsianisku. Zacrać owsianisko i zasiać żytem.*

Owsianka, i, *lm.* **i**, *ż.* 1) kaszka, *v.* zupa gotowana z ziaru owsa, zaparzanych gorącą wodą i wyłuszczanych z pochewek za pomocą lekkiego mielenia lub otłukania. *fig. Wyglądasz jak owsianka.* 2) = gatunek gruszki.

Owsiany, a, e, *p.* z owsa, owiany. *Chleb owsiany. Krupy owsiane. Owsiany cukier. Owsiane korzonki*, a) posp. nazwa dawana niek. roślinie *Wężymord ogrodowy* (Scorzonera hispanica). b) = *ob. Korzonki owsiane, v. Salcefja.*

Owsik, a, *lm.* **i**, *m. bot.* 1) posp. *ob. Owies owsik* (Avena strigosa) trawa do zwyczajnego owsa bardzo podobna; = *żółtawy, ob. Owies żółtawy, v. żółty* (Avena flavescens); =*głuchy, ob. Owies głuchy* (Avena fatua). 2) = *zdr. ob. Owiesek.* 3) = *med. ob. Glistnica.*

Owsisko, a, *lm.* **a**, 1) *zgr. m.* wielki owies. *Ależ wyrósł owsisko!* 2) = *nieuż. n.* pole zasiane owsem. 3)= *n. ob. Owsianisko.*

Owsiuch, u, *blm. m. v.* **Owsiucha, y**, *blm. ż. prow. ob. bot. Owies głuchy.*

Owsowy, a, e, *p.* od owsa. *Świercs owsowy.*

Owszeki, *v.* **Owszelki**, *v.* **Owszejki**, *ps. przе.* 1) ze wszystkiém, całe, zgoła, koniecznie. *O zdrowiu jego owszeki byli zwątpili. Rozdarł Samson lwa, nie mając owszeki nic w ręku. Kto owszeki tak cierpliwy jest, aby to znosić mógł?* 2) = owszem, przeciwnie. *Karać nie masz o co, owszeki się go pożałować godzi. Leszek nie chciał państwa, owszeki je radził Władysławowi przyjąć.* 3) = zaiste, zaprawdę. *Owszeki ten jest. Wielka owszeki cnota jest miłość.* 4) = dopiero, tém bardziéj. *Żadna sprawa, owszeki rycerska, nie może stać bez porządku.*

Owszem, *ps.* 1) *przе.* (z przeczeniem), ze wszystkiém, zgoła, całe, koniecznie. *Zygmunt August, choć pokój miłował, przecię nie owszem do spraw rycerskich nie był sposobny, bo sam wojska umiał szykować. W interesie nie owszem sumiennym.* 2) = przeciwnie, wcale inaczéj. *Jam go nie oszukał, owszem on mię oszukał. Więc nie zrobisz tego? I owszem.* 3) = bez wątpienia, bardzo dobrze. *Pozwalasz? I owszem. Idź precz! I owszem.*

Owten, *ob. Ow.*

Owtędy, Owtu, *ob Owędy, Owdzie*

Ox... *ob. Oks*...

Oxy—, *ps.* (z łać.), *chem.* w dawn. terminologji poprzedzał nazwę chem. związku dla pokazania, że w skład jego wchodzi *kwasoród*. np. pewną kombinację kwasorodu, chloru i fosforu zwano: *oxy-chlorkiem fosforowym* (zam. *kwaso-chl. fos., v. kwasorodo-chl. fos., v. tlenochlor. fos.*).

Oy... *ob. Oj*...

Ozadki, ów, *w lm.* resztki, czyli pozostałości ziarna jakiegokolwiek gatunku zboża, zebrane po oczyszczeniu lub oddzieleniu czelnego ziarna, *ob. Posład.*

Ozanka, *ob. Oźanka.*

Ozd, 1) *ob Ozdownia.* 2) = *nieuż.* używ się tylko w wyrażeniu *Sozdem*, zam. *Z ozdem, ob. Sozdem.*

Ozda, y, *lm.* **y**, *ż.* urządzenie w gorzelniach lub innych zakładach podobnie fabrycznych, składa się z pieca, lasów i kanałów któremi idzie ogrzane powietrze, suszarnia.

Ozdabiacz, *ob. Ozdobiciel.*

Ozdabiać, ał, a, *scz. nd* **Ozdobić, ił, i**, *dk. co czém*: zdobić, upiększać, przystrajać czém pięknem, okraszać, przyozdabiać. *Ozdabiają kościół malowaniami al fresko. Ozdobiłem swą bibljoteczkę pięknem wydaniem dzieł Kopernika. Ozdobiono go orderem legji honorowej. Ozdabiać mowę figurami retorycznemi, v. przenośniami.* = **się**, *sfz.* przystrajać się, upiększać się, okraszać się. *Ozdobił się wieńcem laurowym, v. wawrzynem.*

Ozdabianie, a, *blm. n.* i = **się**, *zmk.* czynność wyrażona słowem *Ozdabiać, Ozdabiać się.*

Ozdoba, y, *lm.* **y**, *ż.* wszystko co ozdabia, upiększenie, strój. *Waleczna korono polska, słowiańskiego narodu ozdobo jedyna (Alcyd ozdoba świata. Ozdoby kobiece. Ozdoba z djamentów, rubinów;* noszenie, łańcuch. *Ozdoby wyszukane* (stylu) *Ozdoby mównicze, ret.* t. j. tropy i figury retoryczne. *Ozdoby architektoniczne.*

Ozdobiciel, a, *lm.* **e**, *m.* który ozdabia, przyozdabia.

Ozdobicielka, i, *lm.* **i**, *ż.* która ozdabia, przyozdabia.

Ozdobić, *ob Ozdabiać.*

Ozdobienie, a, *blm. n.* upiększenie, okraszenie. *Pracować nad ozdobieniem czego.* = **się**, *zmk.* upiększenie się, włożenie na się ozdoby, *ob. Ozdabiać.*

Ozdobiony, a, e, *im.* od *Ozdobić*; upiększony, okraszony, przystrojony ozdobą, = ozdobami. *Ozdobiony bliznami, fig.* blizny te przypominają jego męztwo.

Ozdobnik, a, *lm* **i**, *m.* (Epimachus), *zool.* ptak z rzędu przyrosłopalcowych; gatunki jego: 1 = *pyszny* (E superbus). 2 = *czerwonodzioby* (E. erythrorhynchos). 3 = *biały* (E. albus) 4 = *wspaniały* (E. magnificus). 5 = *królewski* (E. regius) 6 = *modry* (E. indicus). 7 = *jednobarwny* (E. unicolor).

Ozdobność, ści, *blm. ż* kształt, powierzchowność ozdobna

Ozdobny, a, e, *p.* ozdobiony, ozdabiający, krasny, piękny. *Ozdobna siwym włosem głowa. Ozdobna polszczyzna. Wiersze te moje nie ozdobne*, t. j. proste.

Ozdobowy, a, e, *p.* który służy ku ozdobie. *Nie tylko w układzie kwiatów, ale i w ich następowém rozwijaniu się leży ozdobowe piękno kwiatostanu.*

Ozdownia, Hozdownia, ni, *lm.* **nie**, *ż. v.* **Ozdnica, Oźdnica, y**, *lm* **e**, *ż. v.* **Ozd, Ozd, u**, *lm.* **y**, *m.* suszarnia słodu, słodownia, mielcuch. *Piec w ozdowni taki być powinien, aby słodowi cieplem dogrzewał, dym jednak nigdy nie dochodził.*

Ozdownik, a, *lm.* **cy**, *m.* chodzący koło ozdowni, słodownik.

Ozdrowiały, a, e, *lm.* który przyszedł do zdrowia.

Ozdrowiciel, a, *lm.* **e**, *m.* który przywraca, lub przywrócił komu zdrowie.

Ozdrowicielka, i, *lm* **i**, *ż.* która przywraca lub przywróciła komu zdrowie.

Ozdrowić, *ob. Uzdrawiać.*

Ozdrowieć, ał, eje, *sn. dk.* wzmódz się z choroby, wyzdrowieć. *Prędzej zachorować, niżeli ozdrowieć możemy.*

Ozdrowienie, a, *blm. n.* przyjście do zdrowia, wyzdrowienie.

Ozenny, ów, *blp. m. prze.* wrzód w nosie, polip.

Ozernin, a, *blm. m. mit.* tyle, co *Jeziernin*, słowiań-

ski bóg jezior, odnoszący się do Wodanowego królestwa, *ob. Jeziernin.*

Ozieleniać, ał, a, *scz. nd.* **Ozielenić, ił, i,** *dk.* zielenić, omajać, zielonością pokrywać, otaczać.

Ozielenianie, a, *blm. n.* okrywanie, otaczanie zielonością.

Ozielenić, *ob. Ozieleniać.*

Ozielenienie, a, *blm. n.* okrycie, otoczenie zielonością, oraz zieloność będąca otoczeniem czego.

Ozieleniony, a, e, i*m.* okryty zielonością. *Okolica ozieleniona.*

Oziemek, mka, *lm.* **mki,** *m. prow.* (w Płockiém) zagon.

Oziemnik, a, *lm.* **i,** *m. zool.* gatunek owadu żyjącego w ziemi (Julus terrestris).

Ozierać, *v.* **Obzierać, ał, a,** *scz. nd. co, kogo;* opatrywać, rozpatrywać; patrzeć na co *v.* na kogo ze wszech stron dla ocenienia. *Oziera wszystkie kąty, czy się kto nie ukrył. Oziexają konia.* = **się,** *złz.* oglądać się, patrzeć w tył, w około siebie; *fig.* pamiętać na przyszłość. *Zmykając ozierali się, azali kto za nimi nie pędzi, ob. Oglądać, Oglądać się.*

Ozieranie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk.* czynność słowa *Ozierać, Ozierać się.*

Ozierodny, a, e, *p. prow.* od ozierodu. *Ozierodna żerdź, ob. Ozierodzina.*

Ozierodzina, y, *lm.* **y,** *ż. prow.* żerdź użyta do budowania ozierodu, stanowiąca jakby szczebel w drabinie.

Ozieród, odu, *lm* **ody,** *m. v.* **Ozieroda, y,** *lm.* **y,** *ż. prow.* wielka drabina postawiona na gumnisku, do której się snopy wkładają dla suszenia, in. *Przepłot.*

Oziewać, ał, a, *scz. nd.* **Oziewić, ił, i,** *dk.* **Oziewnąć, ął, nie,** *jedn. nieuż.* rozziewać, otwierać. *Oziewić gębę.*

Oziębiacz, a, *lm.* **e,** *m. chem.* (refrigerans) naczynie, stanowiące część destyllacyjnego apparatu, zawierające w sobie zimną, wciąż zmienianą wodę, w celu ochładzania trąbnika (*v.* wężownika), a więc i destyllującego się przezeń ciała.

Oziębiać, ał, a, *scz. nd.* **Oziębić, ił, i,** *dk.* chłodzić, studzić, zaziębiać. *Oziębić sobie żołądek, głowę. fig. Łakomstwo ostudza i oziębia gorąco miłości bliźniego.* = **się,** *złz.* ostygać, tracić ciepło; *fig.* tracić zapał; *dk.* oziębnąć. *Powietrze się oziębiło, v. nieos. Oziębiło się.*

Oziębianie, a, *blm. n.* ochładzanie, studzenie; zaziębianie.

Oziębić, *ob. Oziębiać.*

Oziębienie, a, *blm. n.* = **się,** *zmk.* ochłodzenie; ostygnięcie. *Oziębienie powietrza.*

Oziębła, i, *blm. ż. bot.* (Francoa), roślina.

Oziębłe, *v.* **Oziębło,** *ps.* zimno, obojętnie. *Oziębłe kogo przyjąć. Odpowiedzieć oziębłe.*

Oziębłec, błca, *lm.* **błce,** *m.* człowiek oziębły, obojętny. *Niechaj złorzeczeniom wieków podany będzie oziębłec.*

Oziębło, *ob. Oziębłe.*

Oziębłość, ści, *blm. ż.* obojętność, brak współczucia. *Przyjąć kogo z oziębłością. Za miłość płacić oziębłością. Oziębłość jest oznaką braku uczucia.*

Oziębły, a, e, *p.* zimny, obojętny. *Człowiek oziębły. Oziębłe przyjęcie. Oziębła odpowiedź. Oziębły w modlitwie v. na modlitwie v. do modlitwy. Oziębły ku rodzicom, ku przyjaciołom.*

Oziębnąć, ął, *v.* **oziąbł, bnie,** *sn. dk.* 1) stać się zimnym, ochłodnąć. *Potrawa oziębła. nieos. Oziębło,* powietrze stało się chłodném. 2) = *fig.* ostygnąć, zobojętnieć. *Serce jego oziębło.*

Ozimek, mka, *lm.* **mki,** *m. ob. Oziemek.*

Ozimi, *nieuż. ob. Ozimy.*

Ozimina, y, *lm.* **y,** *ż.* zboże, które na zimę zwykło się zasiewać.

Ozimka, i, *blm. ż. ob. Pszenica ozima.*

Ozimnieć, ał, eje, *sn. dk. nieuż.* oziębnąć, ochłodnąć.

Ozimy, a, e, *v. nieuż.* **Ozimi, ia, ie,** *p.* (o zbożu) który przed zimą się zasiewa, nie jary. *Ozima pszenica. Żyto ozime.*

Ozionąć, *v. nieuż.* **Ozinąć, ął, ozionie,** *v.* **ozieje,** *scz. dk. jedn.* 1) *kogo;* tchem obwiać, otchnąć. *fig. Wenus z Djaną oddechem swym słodkim te miejsca ozionęły. Schną lilje i róże, cokolwiek ozieje Zarażone powietrze, umiera i maleje.* 2) = *wzrokiem;* oczarować. *Wilk go ozionął. Powiadają, że wilk pierwszém swojém widzeniem człowieka ozlonie, że czasem i ratunku głosem wołać nie może. Wilczaszku, ozionąłeś owieczkę niebogę, Ona za tobą bieży, choć ma w sercu trwogę.* 3) = *fig. co;* chciwe oko na co rzucić, chciwie żądać. *Aleksander Wielki świat wszystek myślą ozionął.*

Ozłacać, ał, a, *scz. nd.* **Ozłocić, ił, i,** *dk.* 1) *kogo;* złotem osypywać, drogo za co wynagradzać. *Myślałeś, że cię za to ozłocą. Idź tam, on każdą robotę ozłaca.* 2) = *co; ob. Złocić, Pozłacać.* = **się,** *złz.* wzbogacać się na jakiém przedsięwzięciu; drogo się opłacać. *Ozłocił się tym handlem. Ozłocita się praca.*

Ozłacanie, a, *blm. n* 1) *kogo;* wzbogacanie, osypywanie złotem. 2) = *czego; ob. Złocenie, Pozłacanie.* = **się,** *zmk.* wzbogacanie się, drogie wypłacanie się, *ob. Ozłacać.*

Ozłocenie, a, *blm. n.* i = **się,** *zmk.* dok. czynność ozłacania, ozłacania się.

Ozłociciel, a, *lm.* **e,** *m.* który ozłaca, ozłocił.

Ozłocić, *ob. Ozłacać.*

Ozłocony, a, e, *im.* 1) złotem osypany; nader rzadki, drogi. *Ozłocona rzecz.* 2) = *ob. Pozłocony.*

Ozłoka, i, *lm.* **i,** *ż. bot.* (Byrsonima), roślina.

Ozłot, a, *lm.* **y,** *m.* (Chrysotus) *zool.* owad skrzydlaty, należący do rzędu *dwuskrzydłych,* skrzywionych; gatunki pospolitsze są: 1 = *żółtonogi* (Ch. neglectus). 2 = *stalisty* (Ch. laesus). 3 = *pstronogi* (Ch. copiosus),

Ozm, u, *blm. m. chem. bł., ob. Osm.*

Ozmazon, u, *blm. m. chem.* i *farm. ob. Ekstrakt zwierzęcy, Osmazon.*

Oznaczać, ał, a, *scz. nd.* **Oznaczyć, ył, y,** *dk.* 1) znaki koło czego dawać, znaczyć. *Oznaczaj obce wyrazy cudzysłowem.* 2) = określać, wskazywać. *Oznaczać różnice dwóch rzeczy. Oznaczmy dzień.* 3) = wyrażać. *Oznaczać datę, miejsce.* 4) = dowodzić, pokazywać. *Te pomniki oznaczają daleko posuniętą cywilizację. Ten czyn oznacza wielkość duszy. To oznacza złe serce.* 5) = zapowiadać. *Kiedy jaskółki latają przy ziemi, to ma oznaczać deszcz. myś. Oznaczył wyjeł kota,* t. j. ściąganiem się lub zatrzymaniem nieruchomie w jedném miejscu, pokazał myśliwemu że zwierzył, albo widzi zająca.

Oznaczanie, a, *blm. n.* określanie, wskazywanie. *Oznaczanie terminu wypłaty.*

Oznaczenie, a, n. 1) *blm.* dokonana czynność oznaczania. 2) =, *lm.* **a,** to co dokonano poprzednią czynnością; * *fil.* = (denotatio, die Bezeichnung) staje się wtedy, gdy się coś *oznacza,* lub gdy się podaje główne znaki czegoś; należy odróżniać je od *Orzeczenia, Określenia, Objaśnienia, Omówienia.*

Oznaczyciel, a, *lm.* **e,** *m.* który oznacza.

Oznaczyć, *ob. Oznaczać.*

Oznać, *ob. Oznajamiać.*

Oznajamiać, ał, a, *scz. nd.* **Oznajomić, ił, i,** *v.* **Oznać; ał, a,** *dk. kogo z czém;* poznajamiać; znajomém, wiadomém co komu czynić, = **się,** *złz.* poznawać co, uczyć się czego.

Oznajmiać, ał, a, *v,* **Oznajmować, ał, uje,** *scz. nd.* **Oznajmić, ił, i,** *dk.* dawać znać o czém, opowiadać, donosić. *Oznajmujemy tym listem naszym, którym wiedzieć należy... Oznajmiać ustnie, listownie. gram. Tryb oznajmujący;* odmiana słów wyrażająca stan lub czynność, o której kto mówi, np. *kocham, będę kochał.* = **się,** *złz. przed.* dać się poznać. *Józef, gdy doznał uprzejmej braci chęci ku Benjaminowi, już się im oznajmiać chciał.*

Oznajmiciel, *v.* **Oznajmiacz, a,** *lm.* **e,** *m.* **Oznajmicielka, i,** *lm.* **i,** *ż.* który, która oznajmia, donosi

Oznajmić, *ob. Oznajmiać.*

Oznajmienie, a, *lm.* **a,** *n.* danie znać, ogłoszenie, doniesienie, jako czynność dokonana i to co donosi.

Oznajmować, *ob. Oznajmiać.*

Oznajmujący, a, e, *im.* który oznajmia. *Oznajmujący tryb, ob. Oznajmiać.*

Oznajomić, *ob. Oznajamiać.*

Oznaka, i, *lm.* **i,** *ż.* (*nieuż.* **Oznak, u,** *lm.* **i,** *m.*) znak, po którym co poznają, cecha, godło. *Oznaki godności. Oznaki królewskie. Na oznakę zgody, pojednania. Przyjmijcie ten ostatni oznak przyjaźni mojej.*

Ozobać, *v.* **Obzobać, ał, i,** *v.* **ie,** *scz. dk.* dziobem

oglądać. *Wiśnie twoje szpacy świegotliwi i leśni obzobali ptacy.*

Ozoja, ji, *lm.* **je,** *ż. prze,* gatunek wina.

Ozokeryt, u, *lm.* **y,** *m.* połączenie stałe węglika z wodorodem, podobne mniéj więcéj do wosku, lub olbrotu albo ciał tłustych, a dla tego zwane niek. *woskiem kopalnym, szeresytem* i *haczetynem;* znajduje się w bliskości węgla kamiennego albo i w nim samym.

Ozon, u, *blm. m. chem.* kwasoród pobudzony do silniejszego objawiania swego powinowactwa elektrycznością, fosforem lub olejkiem terpentynowym.

Ozorek, rka, *lm.* **rki,** *m.* 1) *bot.* (Fistulina), rodzaj grzyba z rzędu *obłoczniaków kapeluszowych;* gatunek: = *wątrobowy* (F. hepatica), kapelusz ma nieco do języka podobny, mięsisto-soczysty, później twardniejący, po zranieniu sączy ciecz krwistą, rośnie gromadnie na starych pniach; posiada miłą woń i smak przyjemnie-kwaskowaty; jadany i za przyprawę do potraw lub sałatę używany. 2) = *zdr.* od *Ozór* (ob. ten wyr.).

Ozór, ora, *lm.* **ory,** *m. zdr.* **Ozorek, rka,** *lm.* **rki,** *m.* język, szczególniéj wołowy. *Ozory bydlęce, które się wędzić mają, dym jałowcowy przednie uczyni. Wyżły z pracy dysząc, wywieszają zapienione ozory. fig. żart. Czyjóż wykrętny nie sfałszuje ozór? Niech go złe ozory nie tykają.*

Ozuchwalać, ał, a, *scz. nd.* **Ozuchwalić, ił, i,** *dk. kogo;* zuchwałym czynić, dawać pobudkę do zuchwalstwa. = **się,** *złz.* stawać się zuchwały, ośmielać się na zuchwalstwo. *Gwałciciele ludzkości ozuchwalili się ludzi nazwać własnością swoją.*

Ozuchwalanie, a, *blm. n.* robienie kogo zuchwałym. = **się,** *zmk.* stawanie się zuchwałym.

Ozuchwalenie, a, *blm. n.* zrobienie kogo zuchwałym, ośmielenie do zuchwalstwa. = **się,** *zmk.* ośmielenie się na zuchwalstwo.

Ozuchwalić, *ob. Ozuchwalać.*

Ozuchwalony, a, e, *im.* który się stał zuchwałym. *Prusacy za wojen Maxława ozuchwaleni teraz częściéj już puszczali najazdy na Mazowsze i Wielkopolskę.*

Ozwać się, *ob. Odzywać się.*

Ozymandjasz, a, *blm. m. mit.* jeden z egipskich Memnonów, oznaczający gwiazdę wieczorną, lub Hespera. Filologicznie wyraża tyle, co *Dźwięczyciel.* Słup jego był bowiem tak urządzon, iż gdy dotykały go promienie zachodzącego słońca, zagrał sztucznie ukrytą harfą Eola. Słynął w Egipcie *złoty krąg Ozymandjaszowy.* Było to koło na 360 stopni i 12 wielkich części podzielone. Złoto, z którego był urobiony, wyobrażało blask gwiazdy Wenery, a liczba i części na nim są *dni* i *miesiące* na Wenerze. Sądzono, że na Wenerze i na ziemi rok był jednaki i że dopiéro wtedy, gdy Etas wygrał na księżycu pięć dni, ku rozwiązaniu łona Atory, stał się rok ziemski o pięć dni dłuższy. Inne imię Memnona tego *Izmandes.*

Ozyrys, a, *blm. m. mit.* syn Etasa i Atory, najpiérwiéj ze wszystkich bogów narodzony, a samego Jaha w sobie zamykający, jest najprzedniejszy bóg egipski, król niebios, ziemi i piekieł. W nim mieszczą się wszyscy bogowie greccy. Jako słońce, jest Heljosem i Apollinem; jako początek czasu, Chronem i Janusem; jako piorunowładca Zeusem; jako sprawca winogron, Djonizym; jako sędzia umarłych, Aisem; jako uśmierzacz morza, Posejdonem, i tak daléj bez końca. On, to mitologja cała. I dla tego nie rozumieli go Grecy. Ozyrys na niebie znaczy *słońce, w stosunku do ziemi.* Jako słońce w ogóle i wiosenne, zowie się on *Ozyrys,* jako słońce letnie *Ammon,* jako słońce jesienne *Serapis.* a jako słońce zimowe *Buzyrys.* Będąc Serapisem, staje się panem *Amentesu,* lub bogiem piekieł i sędzią umarłych, a jako Buzyrys, jest bóg umarły, czekający na zmartwychwstanie, za pomocą syna *Horosa,* lub nowowiosennego słońca. Ze słońca na niebie, a z wołu na ziemi płynie wszech dobrodziejstwo. Wół, to tedy wyobraźnik Ozyrysa. Jako Ozyrys sam staje się Ammonem, Serapisem i Buzyrysem; tak i wół święty występuje jako *Apis, Mnewis* i *Onufis.* Nilowa woda stanowi zbawienie Egiptu. Nil i Ozyrys, to tedy jedno. Ozyrys jako słońce i Nil zarazem, zowie się *Mendes.* Ozyrys wciela się w człowieczą skórę i występuje jako najpiérwszy król egipski, który zaprowadza rolnictwo, ogrodnictwo, winobranie, ugrzecznienie powszechne, prawodawstwo, nauki i sztuki, budowanie miast, obrzędy religijne. Jako łaskawy pan egipskiego, od Jaha wybranego ludu i jedyny jego król, nazywał się *Piromis,* na wzór którego urobił się hebrajski *Adonai.* Dobry Ozyrys ginie i jako Ammon i jako Serapis, a zabija go własny brat zły Babis. Żoną i siostrą jego *Izyda,* która mu powiła *Horosa, Kanoba* i *Harpobrata.* Ze zléj Buty zaś spłodził *Anubisa.* Posągiem jego chłop ze łbem sokolim, mającym tysiące ócz i narzańcowy wieniec. Wyobraźnikami jego: chrząszcz gnojowy (scarabaeus) i berło z okiem opatrzności.

Ozywać, Ozwać się, *ob. Odzywać.*

Ozrzalca, y, *lm.* **e,** *m.* **Ozrzalec, lca,** *lm.* **lce,** *m. ob. Obierca.*

Ozrzalstwo, a, *blm. n. ob. Obżarstwo.*

Ozrzały, a, e, *p. prze.* 1) *ob. Obiarty.* 2) = *ob. Dojrzały.*

Ozrzebić się, iła—, i—, *złz. dk.* (o klaczy, łoszy) źrzebię urodzić.

Ozrzedle, a, *lm.* **a,** *n. prze.* pas. *Oliwa spadająca na brodę Aaronową i na ozrzedle szat jego.*

Ozrzenieć, ał, eje, *sn. dk. nieuż.* dojrzałym się stać.

Ozwiena, y, *blm. ż.* **Ozwienka, Ozwieneczka, i,** *blm. ż. mit.* żeński *Wołos,* jest słowiańska bogińka odgłosu, to samo, co starożytna garrula Echo. Zowie się tak, iż, kto jéj woła, *ozwie* się do niego z gór i lasów. Znaczy także bogińkę rozgłosu lub chwały. W jednéj pieśni ludowéj są te słowa: *Kalina z jaworem, Oświeneczka z borem rozstać się nie może, ob. Ohlas.*

Ozżada, y, *lm.* **y,** *ż. v. Zając morski* (Aplysia) *zool.* zwierzę miękliwe, należące do gromady *Brzuchopełzych,* krytoskrzelnych.

Ozżadzać, ał, a, *scz. nd.* **Ozżadzić, ił, i,** *dk. nieuż. komu co;* obrzydzać, mierzić, ohydzać. *Wino komu ozżadzić aby go nie pijał.*

Ozżadzanie, a, *blm. n. nieuż.* obrzydzanie komu czego, mierzienie.

Ozżadzenie, a, *blm. n. nieuż.* obrzydzenie, ohydzenie komu czego.

Ożalać, ał, a, *scz. nd. po czém, po kim;* **Ożalić, ił, i, i Ożałować, ał, uje,** *dk. czego, kogo;* opłakiwać; *dk.* przestać żałować, opłakiwać. *Abraham opłakał i obżalował żonę swoję. Nie ożalujesz tego nigdy.*

Ożanka, *v. zdr.* **Ożaneczka, i,** *lm.* **i,** *ż. bot.* (Teucrium), roślina z rodziny *wargowych,* należąca do klassy 14éj, rzędu *nagoziarnowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *karbowana, v. nacięta* (T. chamaedrys), rośnie na miejscach suchych, łodygę ma leżącą, włosistą jak i liście, pół łokciową, kwiaty czerwono-purpurowe; = *czosnkowata* (T. scordium), in. *Czosnak,* rośnie na miejscach wilgotnych i nad wodami, korzeń ma poziomy, włóknisty, łodygę rozłogową, kwiaty mniejsze, czerwone; liście za potarciem wydają zapach czosnkowy, który tak jest trwałym, że w roślinach zasuszonych po latach 10 jeszcze się objawia; = *polej* (T. Pollum), in. *Siwiosnka,* łodygi ma leżące, kwiaty białe; = *Lakmana,* = *niska* i inne.

Ożarka, *zool. nieuż. ob. Kukutka.*

Ożąć, *ob. Ożynać.*

Ożd, Ożdnica, *ob. Ożdownia.*

Ożdżenie, a, *lm.* **a,** *n.* suszenie słodu na ożdowni.

Ożdżyć, ył, y, *scz. dk.* suszyć słód na ożdowni.

Ożeg, *ob. Ożog.*

Ożegacz, a, *lm.* **e,** *m.* który ożega, opalacz.

Ożegać, ał, a, *scz. nd.* **Ożegnąć,** *v.* **Obżegnąć,** *v.* **Ożgnąć, ął,** *v.* **ożegł, nie,** palić w około, opalać. *Witold wrócił się do Prus, a Wilkomir obiegł. fig. Często opiekun inwentarzem dobrze opiekł i ożegł ubogie sieroty.*

Ożenić, ił, i, *scz. dk.* (**Ożeniać, ał, a,** *nd. nieuż.*) *kogo z kim;* dać żonę, połączyć w małżeństwo. *Ożenić tratwę, or.* zebrać i złączyć dwa pasy razem. *ob. nd. Żenić.* = **się,** *złz. z kim;* wziąć żonę, połączyć się małżeńskim związkiem, *ob. nd. Żenić się.*

Ożenienie, a, *lm.* **a,** *n.* 1) danie żony, połączenie małżeńskim związkiem. *Po ożenieniu syna.* 2) = *v.* = **się,** pojęcie żony. *Po ożenieniu, v. po ożenieniu się spowaźniał.*

Ożeniny, nin, *błp. nieuż.* zawarcie małżeństwa, ślub. *Wszyscy prawie mają chęć do ożenin, tylko częstokroć ich ubóstwo zraża.*

Ożerać, Ożerca, *ob. Obżerać, Obżerca.*

Ożęcie, *v.* **Obżęcie**, **a**, *blm. n.* dokonane żniwo, zżęcie na około.

Ożędka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot.* (Neslia), in. *Neslija*, roślina z rodziny *krzyżowych*, należąca do klassy 15ej, rzędu *łuszczynkowego*, *v. strączkowego*, wedł. ukł. Linn.; gatun. = *wiechowata* (*N. paniculata*), rośnie między zbożem, łodygę ma łokciową, korzeń pionowy, twardy, biławy; kwiaty drobne, żółte, w gronach; strączki prawie kuliste, siatkowato-pomarszczone. **Ożędki**, *blp. bot. ob. Tarczyk*, *Tasznik*.

Ożga, **i**, *lm.* **i**, *ż.* 1) pożoga, pożar. 2) = *nieuż. ob. Pogorzelec*.

Ożgły, **a**, **e**, *p.* opalony.

Ożgnąć, *ob. Ożegać*.

Ożłopać się, **ał—**, **ie—**, *złz. dk.* opić się, nażłopać się za wiele; obeżréć się, objeść się.

Ożnąć, *ob. Ożynać*.

Ożnica, **y**, *lm.* **e**, *ż. ob. Ożdownia*.

Ożubin, **u**, *lm.* **y**, *m. bot.* (Cherleria), roślina.

Ożog, *v.* **Ożeg**, **u**, *lm.* **i**, *m.* 1) kij, którym poprawiają palące się drzewo w piecu lub wygrzebują węgle, pociask, poclaszczek. *Ni Bogu świeczki, ni djabłu ożoga, przys.* t. j. na nic nie zdatny. *Ożog żelazny*, u kowalów, do wygartywania żużlów. 2) = żelazko zakrzywione do mieszania preparatów chemicznych.

Ożon, **a**, **e**, *p. nieuż* ożgły, opalony.

Ożonąć się, **ął—**, **ożenie—**, *złz* odjąć się, obronić się. *Jeszcze się Rynald tą szablą ożenie*.

Ożota, **y**, *blm. ż. bot.* (Linosyris) roślina.

Ożółcić, **ił**, **i**, *scz. dk.* w koło żółtym uczynić.

Ożółcieć, **ał**, **eje**, *sn. dk.* żółtym w około stać się, zżółknąć po wierzchu.

Ożuwca, *v.* **Ożówca**, **y**, *lm.* **e**, *m. prze.* oszczerca, obmówca, potwarca. *Z dzikich zwierzy najgorszy ożuwca, z domowych pochlebca*.

Ożwać, **ał**, **a**, *scz. dk.* 1) żwaniem na około ogryźć. 2) = *prze.* obmówić, spotwarzyć.

Ożwanie, **a**, *lm.* **a**, *n. prze.* obmówienie, spotwarzenie, jako czynność, obmowa, jako jego skutek. *Ożwanie, które z potwarstwa idzie, jest rzecz zła, a nigdy żadnemu nie przystojna*.

Ożwia, **i**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Loasa), roślina.

Ożwinowate rośliny (Loaseae), stanowią jeden z rzędów roślin *dwuliściowych*, należący do podklassy 2ej (*v. kielichokwiatowych*) ukł. De Cand.

Ożyca, **y**, *lm.* **e**, *ż. bot.* (Thymbra), roślina.

Ożychota, **y**, *blm. ż. bot.* (Schvalbea), roślina.

Ożyć, **Ożycie**, *ob. Odżywać*, *Odżycie*.

Ożydle, *nieod. blm. n. prow.* klapy od odzienia, niek. w ogóln. wyższa część odzienia na piersiach u mężczyzn. *Porwali się nawzajem za ożydle ze złości*.

Ożyły, **a**, **e**, *im.* który ożył, wrócony do życia.

Ożymianek, **nka**, *lm.* **nki**, *m.* (Cephalophora), roślina.

Ożyna, **y**, *blm. ż. bot.* (Rubus fruticosus), *ob. Malina*.

Ożynać, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ożnąć**, *v.* **Ożąć**, **ął**, **nie**, *v.* **Obżąć**, **ął**, **żnie**, *dk.* 1) żniwo odprawiać. *We Francji bardzo prędko zboża ożynają*. 2) = *v.* **Obżynać**, żąć na około. *Twoję cząstkę obżęli, i stoi jak kosmyk*.

Ożynanie, *v.* **Obżynanie**, **a**, *blm. n.* odprawianie żniwa; żęcie na około.

Ożypałka, **i**, *lm.* **i**, *ż. bot* (Typha), in. *Pałka*, roślina należąca do klassy 21ej, rzędu 3-*pręcikowego* wedł. ukł. Linn.; gatunki: = *szerokoliściowa* (T. latifolia), dawn. *Pałki* zwana, rośnie na bagnach lub nad brzegami wód, niek. 3ch łokci dorasta, korzeń ma perzowaty, łodygę sztywną u dołu tylko liściastą, liście bardzo długie, u spodu wypukłe, używające się na maty i do pokrywania dachów, kłos męski żółty, mający postać pałki, osadzonym jest na żeńskim, dłuższym i grubszym, ciemno-brunatnym; = *wązkoliściowa* (T. angustifolia), gat. mniejszy od poprzedzającego, rośnie tamże, liście ma wązkie, dłuższe od łodygi.

Ożypałkowate rośliny, *bot.* lep. *Pałkowe rośliny* (ob. ten wyr.).

Ożyrca, *ob. Obżerca*.

Ożystroja, **ji**, *lm.* **je**, *ż. bot.* (Columnea), roślina zwana in. *Kolumną*.

Ożywa, **y**, *lm.* **y**, *ż. nieuż.* ożywianie. *Moje serce krzepi się w cieszącej ożywie*.

Ożywać, *ob. Odżywać*.

Ożywanie, *ob. Odżywanie*.

Ożywczy, *v. prze.* **Obżywczy**, *v.* **Odżywczy**, **a**, **e**, *p.* ożywiający, *ob. Odżywczy*.

Ożywiać, *v. prze.* **Obżywiać**, **ał**, **a**, *scz. nd.* **Ożywić**, *v. prze.* **Obżywić**, **ił**, **i**, *dk.* udzielać życia, dodawać życia, przywracać do życia. *Duch jest który ożywia. Duch jest ożywiający, a ciało ożywione. Bóg obżywia nas łaską swoją. Słońce ożywia rośliny. Ożywić czyję odwagę, nadzieję. Ożywiać umarłe, ob. Wskrzeszać.* = **się**, *złz.* nabierać życia, ducha.

Ożywianie, *v. prze.* **Obżywianie**, **a**, *blm. n.* dawanie, dodawanie życia, przywracanie życia.

Ożywiciel, *v.* **Ożywiacz**, *v. prze.* **Obżywiciel**, **a**, *lm.* **e**, *m.* który daje, dodaje życia, życiodawca. *Herod zabijacz, a Pan ożywiacz. Duch S. dla tego ożywicielem nazywa się, iż dusza z Bogiem złączona, bardziej żyje, niżeli ciało, które złączeniem duszy żywi się*.

Ożywicielka, *v. prze.* **Obżywicielka**, **i**, *lm.* **i**, *ż.* która ożywia, dodaje życia, życiodawczyni. *Wiosna ożywicielka*.

Ożywicz, **a**, *blm. m. mit.* słowiański wskrzesiciel umarłych, *ob. Flins*.

Ożywienie, *v. prze.* **Obżywienie**, **a**, *blm. n.* 1) dodanie życia, przywrócenie życia. 2) = wesołość, dobry humor.

Ożywny, *v.* **Odżywny**, *v. prze.* **Obżywny**, **a**, **e**, *p.* ożywiający. *Soki ożywne. Ożywne słońce. Materja odżywna lub ożywna, która jestestwom organicznym za pokarm służyć może*.

Ożywonia, **i**, *lm.* **ie**, *ż. bot.* (Moschosma), roślina zwana in. *Bazylkiem*.

Ożżony, **a**, **e**, *p.* opalony, ożgły.

Ósmy, **Ósemka**, **Ósmak**, **Ów**, **Ówcześnie**, **Ówczesny**, **Ówdzie**, *ob. Osmy*, *Osemka*, i t. d.

BIBLJOTEKA PUBLICZNA imienia STEFANA HEMPLA w RADOMIU Sejmiku Radomskiego
1597.

4
Stow
3153/I